ספר

מנחת חינוך

והוא ביאור רחב על ספר החינוך בפלפול עצום ובקיאות נפלא הפלא ופלא לאמיתה של תורה. חברו הרב הגאון הגדול החריף ובקי מאור הגולה רבן של ישראל חסיד קדוש וטהור מרנא ורבנא רבינו **יוסף באב״ד** זלה״ה אבד״ק **טרניפאל**

כרך שני

דפוס והוצאת
אברהם יצחק פריעדמאן
ניו-יארק נ. י.

שנת תשכ״ו לפ״ק

SINAI OFFSET CO.
34 HUBERT STREET
NEW YORK 13. N .Y

מצוה קצ"ח ערות אחות אמך לא תגלה

(א) שלא לבא על אחות אם שנאמר ערות אחות אמך לא תגלה כל עניניה כמו אחות אב:

מצוה קצ"ט ערות אחי אביך לא תגלה

(א) שלא לבא על אחי האב ומן הדומה שאין הפרש בין שיהי' אחי אביו מן האב או מן האם בין מן הנשואין או מן הזנות שנא' ערות אחי אביך לא תגלה ואחי אביו נקרא מ"מ ואע"פ שהבא על כל זכר חייב משום ואת זכר לא תשכב וגו' זה הלאו הוא נוסף למי שבא על אחי אביו שעל השוגג יתחייב עליו ב' חטאות לאו דבא על הזכר ולאו דאחי אביו וכמו שאמרנו ג"כ באביו ובגמ' סנהדרין אז"ל הבא על אחי אביו חייב שתים לד"ה. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ושכב עם אחי אביו (ב) שניהם נסקלין השוכב והנשכב אם שניהם מזידין ובעדים ובהתראה ואם אין עדים שניהם בכרת ובשוגג חייב האחד ב' חטאות כמו שאמרנו שהבא על אחי אביו שחייב ב' חטאות והא' חטאת א':

מצוה ר' ערות אשת אחי אביך לא תגלה

(א) שלא לבא על אשת אחי האב וזאת נקראת בכתוב דודתו לפי שהיא אשת דודו שנאמר אל אשתו לא תקרב דודתך היא ואזהרה זו היא מכיון שנתארסה לדודו כלו' שנתקדשה לו ואצ"ל אחר שנשאת לו ובין בחיי דודו ואפי' גרשה ובין אחר מיתתו. משרשי המצוה כתוב למעל'. מדיני המצוה משארז"ל שאחי אביו נקרא לענין איסור זה של אשתו כשהוא אחי אביו מצד אב אבל אחי אביו מצד אם אינו באיסור זה של אשתו לא תקרב מדין תורה אלא שחז"ל גדרו גדר ואסרו אפי' אשת אחי אביו מצד אם כדי להרחיק הדבר שלא ליגע לאיסור תורה וכן אסרו ג"כ אשת אחי אמו בין שהוא אחיה מצד אם לבד או מצד אב לבד ואע"פ שאשת אחי אמו אינה אסורה כלל דבר תורה מפני שאסרה התורה אשת אחי אביו מצד האב שנקרא דוד' הוסיפו הם באיסור לגדר כ"א מאלו הדומים לו. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז ועובר עלי' ושכב את אשת אחי אביו בחיי דודו במזיד ויש עדים מיתת שניהם בחנק ואם שכב אותה אחרי מות דודו במזיד חייב כרת (ב) ואם יש עדים לוקה (ג) בשוגג מביא חטאת קבועה כמו שידוע לנו כל שבזדונו כרת בשגגתו חטאת ואם שכב עם אשת אחי אביו מצד אם או אשת אחי אמו בין מצד אם או מצד אב במזיד מכין אותו מכת מרדות בשוגג פטור:

מצוה ר"א ערות כלתך לא תגלה

(א) שלא לבא על אשת הבן שתהיה אשתו מן האירוסין וכ"ש מן הנשואין בין [ב]חייו ואפי' גירשה בין אחר מותו בכל ענין זה נקראת אשת בנו ואסורה עליו שנא' ערות כלתך לא תגלה (ב) ומן הדומה שהחיוב אפי' בבן ממזר בנו הוא מ"מ אבל בן שפחה ונכרית אין זה נקרא בנו בשום דבר. שורש איסור העריות כתבנוהו. מדיני המצוה מה שאסרו ז"ל לגדר זה כלת בנו וכן כלת בן בנו עד סוף העולם ואסרו ג"כ כלת בן בתו בלבד והטעם כעין מה שאמרנו למעלה לפי שהאיסור בא בכתו' בכלתו נזרו בכל הכלות הבאות מחמת הבן ונזרו מחמת בתו בלבד ודי לנו בכך ואלו נקראות שניות. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז (ג) ועובר עליה ושכב את כלתו במזיד ויש עדים בסקילה ואם אין עדים בכרת בשוגג מביא חטאת קבועה ואם שכב את כלת בנו או בן בנו עד סוף העולם או כלה בתו מכין אותו מ"מ:

מצוה ר"ב ערות אשת אחיך לא תגלה

(א) שלא לבא על אשת אחיו שנא' ערות אשת אחיך לא תגלה וא' אחיו מאביו לבד או מאמו לבד ובין מן הנשואין בין מן הזנות אשתו ערוה עליו שאחיו נקרא מ"מ ומכיון שאירסה נקראת אשת אח ואסורה וכ"ש אחר שנשאה ובין בחיי אחיו בין אחר מותו היא אסורה עליו משום אשת אח חוץ מאשת אח שלא הניח בן שהתורה צותה ע"ז בפירוש שישאנה האח וזאת היא מצות יבום כמו שנפרש בע"ה. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ושכב את אשת אחיו חייב כרת אם מזיד ואם שגג חייב להביא חטאת קבוע' וזה יהי' אחר מות אחיו ונשארו לו בנים או אחר שגירשה שאילו בחייו בעודה תחתיו ידוע הוא שדין השוכב את אשת אחיו מיתתו בחנק ואין באיסור אשת אח מקום לאסור לשניות:

מצוה ר"ג ערות אשה ובתה לא תגלה

שלא לגלות ערות (א) אשה ובתה שנאמר ערות אשה ובתה לא תגלה ובא הפירוש שאין החיוב אלא כגון שנשא האחת תחלה ואח"כ כשבא

מצוה קצ"ט (א) **שלא** לבא על אחי האב בין שיהי' כו' או מן האב ע' בהגהת מ"ל כ' דלא מצא דין זה מבואר אלא דמד' מדסיים הכתוב אל אשתו לא תקרב והוא דוקא באשת אחי אב מן האב א"כ גם התחלת הכתוב דוקא אחי אביו מן האב ול"ע גם לענין איזה נקרא אחי אביו מן האב ע' לעיל כמה דינים בזה ושייך ג"כ כאן לענין ח"ע וחב"ח ואנדרוגינוס וא"ל לכפול:

(ב) **שניהם** נסקלין ובשוגג חייב הא' ב' חטאות והא' חטאת א' כו היינו השוכב חייב ב' חטאות אבל הנשכב לא ריבתה התורה אותו אלא לענין זכר אבל לא לענין לאו זה ע' מש"ל במצות ערות אביך. ולכאורה כ"מ נמי במזיד ולענין סקילה שכאן וכן לעיל גבי אב דהשוכב חייב ב"פ סקילה ואי קשיא דהאיך משכחת תרי קטלא הא כ"מ לענין אם שגג בא' והזיד בשני חייב סקילה משום השני והנשכב א"ח רק משום לאו א' ואם שגג במ"ז והזיד באביו פטור לגמרי. אך באמת דע דכאן וגבי אביו א"ח משום הלאו דאביו והלאו דאחי אביו סקילה כי לא כתיב סקילה רק גבי משכב זכר דכתיב בפי' בתורה סקילה אבל אלו הלאוין הם נכללו בסוף הפרשה כל אשר יעשה כו' ונכרתו אבל סקילה אין בו א"כ לפ"ז אם התרו בו משום אביו או א"א ולא משום זכר א"ח השוכב רק מלקות משום לאו ככל ח"כ והנשכב פטור מכלום כי על הלאו הזה אינו מוזהר כלל ואם התרו בהם משום זכר שניהם חייבים סקילה והכלל דעל הלאוין הללו א"ח סקילה ופשוט. וכ"כ תוס' יבמות כ"ה ע"ב ד"ה הוא דאינו חייב סקילה על לאו זה (וע' השמטה למצוה קפ"ט). רק הם ח"כ וחייבי חטאת בשוגג וכ"כ ד"ז הר"מ בה' שגגות דחייב שנים לענין חטאת ע"ש. ודע דכאן וכן בכ"מ שמבואר לקמן דחייב שנים אף דהתרו בו משום א' וחייב מב"ד מ"מ על השני ששגג חייב חטאת ול"א קלב"מ לענין קרבן וע' תוס' פסחים כ"ט מש"ם דשבת ע"ש:

מצוה ר (א) **שלא** לבא כו' ע' ר"מ פ"ב מהא"ב ומ"ש הרהמ"ח אם בחיי דודו חנק. היינו משום א"א ולעיל גבי אשת אב ושאר עריות לא כתב הרהמ"ח דבחיי בעלה חייבים חנק דהם חייבים סקילה או שריפה והם חמורים מחנק ומי שנתחייב שני מיתות נידון בחמור' ע' בסנהדרין ובר"מ הלכות סנהדרין וכאן על השאר בשר א"ח מב"ד ע"כ כ' דבחיי בעלה דחייבים משום א"א חנק וה"ה שם אם [שגגו] בשאר בשר והזידו בא"א חייבים חנק משום א"א וז"פ:

(ב) **ואם** יש עדים לוקה היינו בהתראה ככל חייבי כריתות דלוקין וה"ה בחיי דודו אם לא התרו בהו משום אשת איש רק משום אשת אחי אביו חייבים גם כן מלקות דחייבי מיתות שוגגין אין פוטרין מלקות עיין ר"מ הלכות סנהדרין ובארתי זה למעלה:

(ג) **בשוגג** חטאת כו' ובחיי דודו אם שגג בשניהם חייבים ב' חטאות דהב' איסורים באים כאחד וכן בדברי הר"מ פ"ב מהא"ב ואף אם הזיד בא"א אם שגג בהא"א חייב חטאת משום זה דמיתה אין פוטר מקרבן כמש"ל. ודין דאם אחי אביו קידש ח"ש וריב"ח דהיא ש"ח כבר נסתפקתי לעיל כיון דאינו קדושין לגבי אחרים לענין א"א א"כ אינו בכלל העריות הללו ג"כ וע' לעיל ותלמד לכאן. ואם אחיו מן האב אשר נולד מח"ש וחב"ח ודאי כ"ז שלא נשתחרר הרי הוא ח"ע וחב"ח דהולך אחר דידה והוא שקידש אשה א"כ הקידושין אינם אלא ס' כאשר ביארנו למעלה ואם לאחר שנשתחרר קידש אשה הרי היא אשתו גמורה רק לאביו הוא חצי אח ודאי חייב על אא"א ע"ל וא"ל לכפול. ואגב שהבאתי לעיל דהתו"ס פסחים דאין מיתה פוטר מקרבן ע"ש שהביאו ראיה משבת דל"ג דאם שגג בא' דהיינו על האוכלים והזיד על הכלים דחייב סקילה על הכלים וחייב קרבן על האוכלים ע"ש בתוס' שהקשו האיך חייב קרבן על השוגג הא אינו שב מידיעתו הא חילל שבת וע' מ"ל פ"ג מה' שגגות פלפול ארוך בדיני שב מידיעתו ואכ"מ. והנה מ"ש לעיל אף דחייב מב"ד מ"מ אם שגג בשם אחר חייב חטאת דאין מב"ד פוטרת מחטאת ע' בתוס' ע' קנה"ח סי' כ"ח נרא' מדבריו משום דאין ממשכנים חייבי חטאות והוי החיוב רק לבי"ש ובקלב"מ חייב בבא לבי"ש ע' רש"י גבי אתנן אסרה תורה. ונראה ג"כ מדבריו דדוקא ח"מ שוגגין חייב בבא לבי"ש אבל אם היה במזיד והתראה פטור אף בבא לבי"ש א"כ נפטר מחטאת ג"כ ע"ש. ולדידי צ"ע דהא מבואר בתוס' ר"ה דהא דחייבי חטאת אין ממשכנים דוקא ג' רגלים רק שמתעצל אבל לאחר שעברו ג' רגלים עובר משום בל תאחר וממשכנים דאזהרה לב"ד שיעשוך ע"ש א"כ החיוב מוטל עליו ולמה יתחייב חטאת וע"ש בתו' פסחים וגם לדבריו היכי שהתרו בו א"ח חטאת וצ"ע מתו' הנ"ל ואכ"מ:

מצוה ר"א (א) **שלא** לבא כו' אחר מותו כו' ע' ת' ד"מ אע"פ שכא' ב' לאוין מ"מ אינו אלא לאו א' דהלאו השני לרבות לאח"מ ע"ש ברש"י ובתוס' מקשי' מהיכן למדנו עונש לאחר מיתה ע"ש. ולכאורה נראה דלאחר מיתה א"ע על כלתו כי כלתו היא הפי' כ"ז שבנו חי כמבואר שם אבל לאחר שגירשה או לאחר מותה היא רק נקראת אשת בנו ועיין בסנהדרין וברש"י שבועות דהתראה צ"ל מאותו לאו ואם התרו בלאו אחר לא הוי התראה אם כן לאח"מ אם התרו משום הלאו דכלתו אינו התראה לחייב עליו רק צריך להתרות משום אשת בנו וד' רש"י הם בשבועות דף כ' וע"ש בסנהדרין פד"מ וברש"י:

(ב) **ומן** הדומה כו' אפי' בן ממזר בודאי כ"ה עיין במשנה יבמות פ"ב דבנו הוא לכ"ד חוץ מבן שפחה ונכרית וכבר כ' לעיל אם ח"ע וחב"ח יש לו בן אם אין קדושין תופסין אינו קרוי בנו אך אנן פסקינן דהוי ס' קדושין א"כ הוא ס' בנו ואם יש לו בן מח"ש וחב"ח הוא חצי בנו חייב על כלתו. ואם בנו קידש ח"ש וחב"ח כיון דלא הוי קדושין גמורים אפשר דא"ח עליה משום כלתו וע' לעיל:

(ג) **ועובר** כו' בסקילה אפי' עודה תחת בעלה דסקילה חמורה ונידון בחמורה אם לא שלא התרו משום כלתו אינו חייב רק משום א"א ופשוט וכבר כ' לעיל וכן הדין בכל עריות:

מצוה ר"ב (א) **שלא** לבא על אשת אחיו כו' מן האב כו' מן האם ואיזה נקרא אחיו אם יש לו אח מח"ש וחב"ח ע' לעיל ואשת אח אם היא ח"ש וחב"ח כ' לעיל ג"כ דלא נקראת אשת אח ולענין יבום יבואר לקמן וכבר הזכרתי לעיל ג"כ. ומ"ש חוץ מאשת אח שלא הניח בנים היינו אח מן האב דאח מן האם אין זוקק ליבום עיין פ' הבע"י ובר"מ פ"ב מהא"ב:

מצוה ר"ג (א) **אשה** ובתה כו'. ר"ד אשה ובת בנה.

ר"ה

כשבא על השני' הוא מתחייב אבל אם לא נשא א' מהן לא יתחייב עליהן לפי שכתוב בהן לשון קיחה דמשמע ע"י נשואין דהכי משמע לן לשון קיחה בכ"מ לשון נשואין ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ושכב את אשה ואת בתה שניהם נשרפין הוא ואותה ששכב אחרונה שאין לראשונה חטא שהרי בהיתר נשאה ואם בא על השניה אחר מיתת אשתו הראשונה הרי אלו בכרת ואין בה מב"ד שנא' במקום אחר בסדר קדושים תהיו באש ישרפו אותו ואתהן ופי' ר"א בסנהדרין באש ישרפו אותו וא' מהן דהיינו האחרונה כמו שאמרנו ודוקא ששתיהן קיימות שכן בא הפי' אבל כשאין שתיהן קיימות אין שם שריפה אלא שהם בחיוב כרת במזיד ובשוגג מביא חטאת קבוע' ור"ע מפרש שם אותו ושתיהן כגון שנשא השתים באיסור וימצא זה כשנשא הבת ואמה ואם אמה ושם מתבאר במה פליגי:

מצוה ר"ד ערות אשה ובת בנה

(א) **שלא** לגלות ערות אשה ובת בנה וכבר אמרנו שאיסור זה הוא לעולם בנשואי הראשונה שנא' את [בת] בנה לא תקח וגו'. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל לגדר זה בת בן בנה והיא בכלל השניות כמ"ש שכל שאיסורה מד"ס תקרא שניה וכן אסרו אם (אם) [אב] אבי אשתו בלבד ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ושכב את אשה ובת בנה בנשואי הראשונה שניהם נשרפין בחיי הראשונה ואם מתה הראשונה שניהם בכרת במזיד בשוגג מביאין חטאת קבועה ואם שכב את השני' לוקה מכת מרדות מדרבנן:

מצוה ר"ה ערות אשה ובת בתה

(א) **שלא** לגלות ערות אשה ובת בתה וכבר אמרנו שאיסור זה בנשואין מן הראשונה שנאמר ואת בת בתה לא תקח כו' ולשון קיחה משמע לן נשואין. מדיני המצוה מה שאסרו ז"ל לגדר זה בת [בת] בתה בלבד כלל הענין של איסור אשה ובתה ובת בנה ובת בתה כי התורה תאסור לאדם מלישא שש קרובות של אשתו מלבד האחות שלש למעלה דהיינו אמה ושתי זקנותיה וג' למטה דהיינו בתה ובת בתה ובת בנה וחכמים הוסיפו עליהן ג"כ לגדר שש אחרות ד' למעלה ושתים למטה כי כן יאות הענין להיות כי שתי הזקנות גוררות ד' אחרות לגדר להן אבל בת בנה ובת בתה א"א להו לגרור אלא שתים כמותן והאם והבת אין להוסיף עליהן לגדר שהרי יש נשים אסורות מן התורה למטה ולמעלה עיין בדבר כי כ"ה בהכרח. ונוהגת בכל מקום ובכ"ז ועובר עליה ושכב את אשה ובת בתה שניהם נשרפין בחיי ראשונה ואם מתה ראשונה שניהם בכרת בטזיד. ובשוגג מביאין חטאת קבועה ואם שכב את השניות מלקין אותו מכת מרדות:

מצוה ר"ו ערות אשה ואחותה

(א) **שלא** לבא על שתי אחיות כלומר שלא ישא אדם ב' אחיות ביחד ולא אפי' זאח"ז בחיי הראשונה אפילו גירשה לראשונה שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לשון צרה כדי שלא תעשה הא' צרה לחברתה בחייה בא ולמד שאפילו גירשה לראשונה לא ישא אחותה וזהו לשון בחייה כלומר כ"ז שהיא בחיים אבל אחר מות הא' אין ספק שמותר לישא האחרת והיינו מה שאמר הכתוב בחייה וכן השוכב דרך זנות עם האחות אחר שנשא הראשונה או קידשה ג"כ בכלל האיסור כי בנשואי הראשונה הקפידה תורה. משרשי ענין העריות כת' למעלה מה שידענו ועוד לבי אומר לי בענין זה שאסר הכתוב לישא שתי אחיות כי אדון השלום יחפוץ בשלום כל בריותיו וכ"ש אותן בריות שהטבע והשכל מחייבן להיות שלום ביניהם ולא קטטה ותחרות תמיד כל היום. דיני המצוה מה שפי' ז"ל שאחות אשתו נקראה בין אחותה מאביה בין מן הנשואין בין מן הזנות ופי' ג"כ שהאיסור יחול מכיון שיקדשנה וכדמשמע לן לשון קיחה באשה לעולם וכן מה שאסרו ז"ל לגדר איסור זה אחות זקוקתו פירוש זקוקתו

ר"ה. אשה ובת בתה כו' דעת הרהמ"ח כהר"מ פרק ב' מהא"ב דלאחר מיתת אשתו חמותו וכן הדורות למעלה ולמטה אין בהם שרפה אבל הוא איסור כרת ובמ"מ מביא הרבה חולקין דהדורות למטה כגון בתה ובת בנה ובת בתה אף לאחר מיתת אשתו הם בשריפה רק הדורות למעלה כגון חמותו ואם חמותו ואם חמיה אחר מיתת אשתו הם רק בכרת ע"ש ג"כ שמביא שיטת הראשוני' דחמותו לאחר מיתת אשתו אף כרת אין בה רק ארור שוכב עם חותנתו והוא איסורא בעלמא ודעת תוס' כדעת הר"מ דלאחר מיתה חייב כרת בחמותו ע"ש ביבמות דצ"ד. ולאותן השיטות דא"ח כרת א"כ אינה בכלל עריות ותפסו בה קדושין לאח"מ אשתו. ודע דכל העריות המבוארים ע"כ כולם אין קדושין תופסין בהם וכן שתי אחיות המבואר אח"ז חוץ מנדה כמבואר בש"ס כ"פ דח"כ אין קדושין תופסין אליבא דכ"ע וכתבתי כ"פ דלענין אישות המקדש חלי' שפחה וחלי' בת חורין כיון דלא הוי קדושין גמורין לענין א"א א"כ גם לענין קרובות לא הוי קדושין גמורין א"כ לפ"ד אם א' קידש אשה ח"ש וחב"ח ואחר זה בא על בתה שנשתחררה לגמרי א"ח עליה מיתה משום ערות אשה ובתה וא"כ גם הקדושין של שניה דהיינו הבת תופסין דאינה ח"כ אבל אם קידש בתה קודם א"כ הוי קדושין גמורין ואח"כ בא על אמה שח"ש וחב"ח ח"כ עליה אף שהאם אינו רק חלי אם שלה מ"מ חייב כמ"ש לעיל כ"פ. ואם קידש בתה המשוחררת ואח"כ קידש אמה ח"ש וחב"ח בודאי אין תופסין הקדושין מכח כ"ש מה דאין קדושין גמורים תופסין בח"כ עאכ"ו קדושין קלושים בודאי אין תופסין וקדושין של ח"ש וחב"ח הם קדושין קלושין דא"ח עליה מיתה כשאר א"א. ודע דאותן הנשים הנאסרות לו מחמת אשתו כגון הנהו ואחותו שיבואר אח"ז דאין קדושין תופסין בהו לאחר קדושי הראשונה ה"ה אם קידש אשה ובתה או אשה ואחותה כא' אין הקדושין תופסין אף בא' מהם וד"ז הוא משנה מפורשת פ"ב דקדושין ובש"ס מסיק דהטעם הוא כדרבה דכל שאינו בזא"ז גם בב"א אינו ע"ש. והנה אם קידש אשה ובתה כא' והאחת היא ח"ש וחב"ח האיך הדין לפמ"ש דאם קידש בראשונה ח"ש תפסי קדושי השני' ואם קידש הישראלית גמור' בתחלה אין תופסין הקדושין של ח"ש וא"כ לכאורה שניהם מקודשות דל"ש כל שאינו בזא"ז כ"ה דבחד לד ישנו בזא"ז וכ"ה בתוס' גיטין פ' השולח דף מ"א. וכאן נמי בחד לד אם קידש מקודם הח"ש וחב"ח תפסי הקדושין של השני' אך מ"מ נ"ל דאינה מקודשת כי יש עוד ליתן טעם על המקדש אשה ובתה או שני אחיות כא' דאינה מקודשת וע' רשב"א הקשה לאביי דלית ליה סברא דרבה דכל שאינו בזא"ז וגם סובר דקדושין שא"מ"ל הוי קדושין א"כ מ"ט דמשנתינו דהמקדש כאחת לא הוי קדושין ונ"ל דהנה מבואר ביבמות דאמר אביי הכל מודים בבא על הסוטה שאין הולד ממזר דהא תפסי בה קדושין וע' רש"י שם כ' דאי אמרינן דלא תפסי קדושין בסוטה א"כ כשנעשית סוטה תחת בעלה לא יהי' צריכה גט רק יפקעו הקדושין והתוס' הקשו על רש"י ובכ"י מבואר כדעת רש"י דכל היכי דלא הפסי בה קדושין אם נעשה דבר זה תחת בעלה א"צ גט רק נפקעו הקדושין ממילא ובספר אבני מלואים סי' י"ח תי' בזה קושית התוס' שהקשו דמבואר בש"ס דלר"ע אין קדושין תופסין בח"ל א"כ הוי מכלל עריות ואין זקוקה ליבום דלמה אין זקוקה תיתי עשה ולדל"ת דעשה דוחה ל"ת שאין בה כרת ותי' הוא ז"ל עפ"י דעת רש"י הנ"ל כיון דאם אפי' ידחה הל"ת מ"מ המצוה אינה אלא בביאה ראשונה וא"כ אח"כ הוי ח"ל ולר"ע דאמר אין קדושין תופסין בח"ל ממילא נפקעו הקדושין בלא גט ואם כן לכתחלה הוי במקדש אותה על זמן ולפי המבואר בנדרים דקנין לזמן הוי קנין פירות וק"פ באשה לא אשכחן א"כ אינה מקודשת כלל דלא הוי רק ק"פ א"כ אין מצוה כלל ע"ש בדבריו א"כ במקדש אשה ובתה אם נימא דהוי קדושין א"כ כ"א נעשית עליו ח"כ מחמת אשה ובתה או שני אחיות וא"כ לא יוכלו להתקדש רק לרגע א' כיון דתיכף דנתפסו הקדושין כ"א נעשית ח"כ ואין קדושין תופסין בח"כ ואם אין קדושין תופסין בח"כ א"כ ממילא נפקעו כדברי רש"י ע"כ אינה מקודשת כלל שלא תהי' מקודשת רק לזמן ולזמן הוי ק"פ ולא אשכחן בא"א ע"כ אינה מקודשת כלל. ובזה ניחא לי דידוע שיטת קצת גאונים בטאה"ע סי' מ"ד דרשע שקידש אינם קדושין דהוי כמו עכו"ם וע' בה' יבום ג"כ קצת שיטות דאינה זקוקה כלל לרשע א"כ לפי דבריהם א"י לגרש גם כן ואם כן הלכה רווחת בישראל דרשע מגרש ול"ח בחומרא דא"א להנ"ל ובס' רש"י ניחא דממ"כ לשיטת הגאונים דלא הפסי קדושי רשע א"כ ממילא דאם נעשה רשע נפקע הקדושין וא"צ גט. וגם ניחא לי דברי בעל תה"ד שכ' דאשת אליהו ואשת ריב"ל מותרת דלא נקראת א"א רק מלאך ולכאורה נהי דלא תפסי קדושין ממלאך דלא נקרא איש מ"מ אם היה בה קדושין גמורין היאך נפקעין הלא למיתת הבעל צריכין ילפותא בקדושין שיתיר. ובזה ניחא כיון דאין תופסין קדושין א"כ ממילא נפקעו הקדושין ואין להאריך. נחזור לענינינו אם כן גם בקידש ח"ש ובתה משוחררת כאחת אף דל"ש הטעם כל שאינו בזא"ז כמ"ש מ"מ אם יתפסו הקדושין תיכף נפקעו הקדושין של הח"ש שיהי' ח"כ כמ"ש לעיל א"כ אין הקדושין תופסין בה א"כ גם הקדושין של ישראלית גמורה אין תופסין כי הוא רצה לקדש שניהם והא' אינה מקודשת אם כן נתבטלו ג"כ קדושי השניה לאותם השיטות דאמר כולכם דאף הכותית אין מקודשת ע' בטאה"ע סי' נ"א ואף להשיטות שסוברי' דדין זה דומה לקני את וחמור דכותית מקודשת מ"מ כאן נ"ל דאינה מקודשת ועיין במקנה בסוגיא דהמקדש אשה ובתה ובעז"ה הם דברים ישרים למוצאי דעת. ועוד יש דין מחודש בדינים אלו דעל כל עריות אם ערוה אחת אסורה משום שנים או ג' שמות כגון אמו וא"א או אחותו ואחות אמו ומשכחת לה כמבואר בכריתות ובה' שגגות אם בא עליה חייב שתים או ג' חטאות או יותר כמנין השמות אבל אם בא על חמותו והיא ג"כ אם חמותו ואם חמיה והגיור ע' בכריתות ור"מ פ"ד מה' שגגות אע"פ שהיא ג' שמות מ"מ אינם חייבין אלא חטאת א' כי גזה"כ היא ומבואר דין זה ובר"מ הלכות שגגות פ"ד ה"ד. ודע דכל העריות המבוארים ואשר יבוארו אח"ז חוץ מנדה דיש עוד דין כאשר יבואר לקמן בעזה"י אם בא על ערוה אפי' כ"פ אם הי' בהעלם א' אפי' בכמה ימים מ"מ אינם חייבים רק חטאת א' אם לא שהיו גופים מחולקים כגון שבא על ה' נדות אע"פ שהוא שם א' והי' בהעלם א' מ"מ חייב חמשה חטאות דגופין מחולקים ודינים אלו מבוארין בר"מ הלכות שגגות ובנדה משכחת לה אף דבא על נדה א' שני פעמים מ"מ יתחייבו ב' חטאות כמש"ת לקמן בעזה"י. ודע דבכל העריות אם היה שוגג ואח"כ נזכר לא יפרוש באבר חי ואם פי' באבר חי חייב על יציאתו גם כן ואם הי' בשני העלמות חייב ב' חטאות ואם היו בהעלם א' א"ח רק חטאת אחת כאלו בא על הערוה כ"פ ע' ר"מ פ"ה מה' שגגות. וע' לעיל בענין ח"ע וחב"ח וח"ש וחב"ח והלמד מוד דינים לכאן וא"צ לכפול הדברים. ודע דאסור היבם ג"כ באם ובת זקוקתו וכן אם חלץ ליבמתו אסור מדרבנן בקרובות כמו קרובות אשתו. והרהמ"ח כתב דין זה במצוה שאח"ז גבי ב' אחיות אבל באמת ג"כ כאן הדין כן שאסור בכל הקרובות ע' במסכת יבמות ובר"מ ה' יבום ופשוט:

מצוה ר"ו (א) **שלא** כו' על ב' אחיות ואימתי נקראו אחיות מבואר לעיל דאם באו משני נשים מאיש ח"ע ותב"ח אין נקראים אחיות

זקוקתו כגון מי שהי' לו אח ומת ולא הניח בנים שהוא חייב לישא אשתו מה"ת או לחלוץ לה כמו שבא המצוה בכתוב בפירוש וזאת האשה שהיא זקוקה לאח כלומר שהיא ברשות האח לישא אותה אם ירצה כי מן השמים הקנוהו לה תקרא זקוקתו ואסרו ז"ל מלישא אחותה מכיון שהיא זקוקה אליו ואע"פ שלא קידשה ולא עשה בה שום ענין וכן אסרו עליו לגדר זה אחות גרושתו כמו שפירשנו ונ"כ אסרו אחות חלוצתו שהחליצה כעין גט הוא ומ"מ איסור אחות חלוצתו ואפילו אחות זקוקתו קי"ל אליב' דהלכתא דמדרבנן היא כי מה"ת לא אסר' כ"א אחות נשואתו או ארוסתו אבל הזקוקה לו אע"פ שמן השמים הקנוהו לו אין אחותה בכלל איסור תורה אלא שהם ז"ל אסרוה לו שלא ליגע באיסורא דאורייתא ומפני שאיסור זה הוא מדבריהם כמו שאמרנו הקילו בענין קצת לפעמי' עד שאמרו ז"ל כי א' מן היבמין שקידש אחות יבמתו יאמרו לו המתן אל תגרשנה ואל תשאנה עד שייבם אחיך או יחלוץ ליבמה זו הזקוקה לכולכם חלץ לה אחיו או יבמה או שמתה היבמה ה"ז יכנוס ארוסתו אבל אם מתו האחים כולם מוציא את ארוסתו בגט ויבמתו בחליצה ואם מתה ארוסתו בין שמתה קודם מיתת האחים בין שמתה לאחר מותם חזרה היבמה להיתירה רוצה חולץ רוצה מייבם ובמצות יבום נכתו' עוד מעט בענינים אלה כמנהגינו בע"ה שאכ"מ. ונוהגת אזהרה זו בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ושכב עם האחות בין על ידי נשואין בין דרך זנות בחיי הראשונה במזיד חייב כרת ואם יש עדים והתראה לוקה בשוגג מביא חטאת קבועה ואם שכב עם אחות זקוקתו או אחות חלוצתו לוקה מ"מ מדרבנן ומ"מ אין אשתו דהיינו האחות שנשא ראשונה אסורה עליו מפני נשואי שניה או מפני שזינתה אלא אשתו מותרת לו וזאת השנית תלך לה ואפי' נשאה על ידי חופה וקידושין א"צ ממנו גט שאין קדושין תופסין בעריות להצריכן גט (ב) אבל מ"מ מתחייב העושה בהן מעשה הקדושין שהתורה אמרה לא תקח ומשמע לשון קדושין ואע"ג דאם עבר ולקח כלומר שקידש לא מהני ליה כלומר שאינה לקיחתו לשום דבר וא"צ ממנו גט מ"מ נתחייב בכך כמו שאמרנו וזה הדין אינו באחיו בלבד אלא אף בשאר עריות הוא שאם נשאה בחזקת היתר ונמצאו עריות שא"צ גט מן הטעם שאמרנו שאין קדושין תופסין בעריות (ג) וכן אם נשא או עבר ונאף עם א' מן השש נשים שאמרנו למעלה שהן עריות עליו מן התורה מחמת אשתו אין אוסרות אשתו עליו אלא ילכו להן בלא גט ותשאר אשתו מותרת לו כמו שאמרנו לעיל זולת באחות ארוסתו שהחמירו חכמים ואסרו אף הראשונה מפני השניה שאמרו ז"ל שאם אירס אדם אשה כלומר שקידשה ואחר כך נשא אחותה ששתיהן אסורות עליו וצריכות ממנו גט ומפני מה אמרו כן ולא אמרו שישא הראשונה והשני' תלך לה בלא גט כמו שכתבתי למעלה לפי שחשו חכמים שמא יאמרו הבריות אחר שלא הי' לו בראשונה אלא קדושין בלבד כי באותן קדושין הי' שום תנאי וע"ב נשא השני' ובדין נשאה ולפיכך הצריכו לה גט מפני זה החשש שאמרו הי' להם לאסור גם כן ארוסתו הראשונה כדי שלא יאמרו הבריות נשא אחות גרושתו:

מצוה ר"ז דין אשה נדה

(א) שלא לבא על אשה בעת שהיא נדה שנא' ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וזמן נדותה נמשך ז' ימים כדכתי' שבעת ימים תהי' בנדתה ובין שתראה פ"א בהן או שופעת כו' ה"ז נדה היא וכ"ז שלא תטבול אף אחר השבעה היא נדה לעולם כי בימים וטבילה תלה הכתו' שנא' בטמאים ורחצו במים ואז"ל בנין אב לכל טמא שהוא בטומאה עד שיטבול וכן ג"כ דרז"ל תהיה בנדתה עד שתבא במים וענין הנדות הוא כי יש בנשים ענין שיזוב דם מהן דרך ערותן בכל חודש וחודש ב' ימים או ג' או יותר עד ז' וצוה הכתו' דבין שיזוב הדם ממנה יום א' לבד או אפי' כל הז' יהי' הדין שוה בהם שאם זבה כל ז' ופסקה מבע"י בשביעי (ב) טובלת לערב שהיא ליל שמחרתה יום שמיני וטהורה וכן אם לא זבה דם אלא יום א' מכל הז' אפי' טפה כחרדל מצפה ז' ימים ולערב שהיא ליל שמיני טובלת וטהורה בלילה. משרשי הנדה כ' בפרשה זאת תהי' על ענין זבה מה שידעתי וכלל הענין כי השי"ת ירחיק מעמו אשר בחר כל טומאה וכל לכלוך וכל נזק גם כן אמרתי שם מה הי' הענין לפי הדומה שהחליאן השי"ת לנשים בחולי זה. מדיני המצוה מש"ארז"ל (ג) שהאשה מטמאה בנדה ואפי' ביום לידתה מה שאין הדין כן בזבה שאין האשה מטמאה בזיבה עד י' ימים וה"ז מפי השמועה וכל הנשים בכלל איסור זה ואפי' שפחות כלומר שפחות כנעניות מכיון שהן בכלל מצות הרי הן כישראל לענין זה אבל הנשים של או"ה מן התורה אין בכלל איסור נדות וזיבות אלא מדרבנן שגזרו עליהם בין בזכרים בין בנקבות שיהיו כזבים לכל דבריהם וזהו שאמרו בש"ס שהבועל הכותית חייב עליה משום נשג"ז פי' נדה שפחה גוי' זונה וזה החיוב אינו אלא מדרבנן באיש ישראל אבל באיש כהן חייב עליה מדאורייתא משום זונה ומה שארז"ל ג"כ שה' מראות דמים הן שטמאה התורה ושאר מראות הדמים טהורים (ד) והענין הוא לפי שהחכמים ידעו בחכמתן שכל דם שאינו מאותן ה' מראות אינו בא ממקום טמא כי מקום ידוע באשה שהדם הבא ממנו בלבד טמא הוא הנקרא מקור ובלשון חכמים קרוי חדר ובימיהם היו בקיאים בכל חכמה והיו הנשים מראות אותן לחכמים ומטהרין אותן או מטמאין לפי מה שהן ובאותן הימים היו כל הנשים נוהגות כדין תורה לנדות ולזיבות שהזבה היתה יושבת ז' ימים נקיים והנדה טובלת בליל שמיני ואפי' שופעת כל ז' מכיון שפסק הדם בז' מבע"י ומשרבו הצרות נתמעט לבם של חכמים ויודעי התורה ולא רצו לסמוך לדעתן לדון מראות הדם כלל ולפיכך עכשיו בזה"ז כל שיש בו מראה אדמימות כלל או מראה שחרות בין שהוא עמוק הרבה או כהה כלומר שאינו עמוק טמא. אבל הירוק והלבן אע"פ שהוא עבה כמו דם ה"ז טהור ונאמנת האשה לומר כמראה זו ראיתי ואבדתי' ואם אמרה לבן או ירוק היו מטהרין לה (ה) וכשבא רבי וראה שנתמעטה החכמה בעולם ואין החכמים בקיאים במראות הדמים וכי הנשים היו נוהגין בדין תורה שהיו מונות ימי נדה לנדה וימי זיבה לזיבה חשש לדבר שמא לפעמים תראה האשה דם שהוא מה"ת טהור ומפני שלא תמצא חכם שיכיר בו תהוש לו מן הספק ותשב עליו ואם אתה מנהיגה בד"ת הרי שתהי' מונה מאותו היום שהתחילה לראות ז' ימים ובליל ח' אע"פ ששפעה כל ז' אם פסק' בליל שביעי טובלת לערב כמו שאמרנו למעלה ונמצא לפעמים שבאים עליה לידי איסור כרת כי יש לחוש שמא כל דם שראתה כל ו' ימים הוא טהור ושל יום הז' טמא והיא התחילה למנות ז"י נדות מיום א' שראתה והיתה לה להתחיל ולמנותם מיום ז' כי הוא התחלת נדותה שהוא דם טמא וע"י טעות זה באה לטעות הרבה פעמים מנדה לזיבה ומזיבה לנדה שתהא סבורה להיות בימי נדות ותהא בימי זיבות לפיכך עמד רבי ותיקן שכל אשה שרואה יום א' תשב ששה ימים נקיים וכן אם ראתה שני ימים תשב גם כן ששה ימים נקיים שכ"ז שאינה רואה יותר משני ימים כשהיא יושבת עליהם ששה ימים נקיים אין בהם מקום ספק מעתה שאם אותן הימים שניהם בימי נדה הם לסוף שבעה טהורה היא ואם שניהם

בימי

אחיות ואם בהים מח"ש וחב"ח נקראים אחיות וכבר בארתי לעיל:

(ב) **אבל** מתחיי' כו' דין זה לא מצאתי בר"מ דיהי' אסור לקדש ח"כ שאין קדושין תופסין בהם וע' בפ' נשאין על האנוסה שם בש"ס דנפקא מלא תקח הראשונה אבל השניה הפי' לא תקח שכיבה. כן אמת גבי ח"ל נראה בב"מ גבי דאמר לא וקדש לי נראה דאף קידושי עלמן האיסור וכ"כ מתמורה בסוגיא דל"ת אעל"מ ושם קדושין תופסין ואביי סובר בקידושין דקידש לוקה משום לא יקח אבל גבי ח"כ לא אשכחן דיהיה אסור לקדש ולא מצאתי ד"ז מבואר ול"ע ועיין מלוה רס"ו שם פלפלתי בארוכות (ועי' בהשמטות):

(ג) **אם** נשא כו' עבר ונאף. ד"ז הוא באחות ארוסתו ג"כ דאם נאף עמה א"ל גט ולא נאסרה אשתו עליו רק בקידש הראשונה בלא נשואין וקידש או נשא השניה צריכה השניה גט שמא יאמרו תנאי הי' בקדושין הראשונים א"כ ממילא הראשונה אסורה ג"כ משום אחות גרושתו. ולכאורה נראה דה"ה אם קידש אם וא"כ קידש בתה או חמותו ג"כ אפשר הדין כך דהשני' צריכה גט דשמא יאמרו תנאי הי' בקידושין הראשונים וממילא כיון שזו צריכה גט אשתו הראשונה נאסרה עליו. וכן כל העריות שנאסרו ע"י קדושין כגון אשת אביו או אשת אחי אביו צריכה גט אך מהר"ס ומהרהמ"ח לא משמע כן ע' תוס' יבמות ל"ד ובהרא"ש שכתבו דכל אלו צריכות גט אלא דל"ש שנשאו כיון דאפי' לאחר מיתת בעליהן נאסרו ע"ש. א"כ דכל אלו צריכות גט א"כ הקרובות דנאסרות עליו ע"י אשתו גם כן אסורה לו וע' פ"ב מהא"ב בר"מ ובמ"מ. ודוקא שהראשונה באירוסין אבל בנשואה אינה צריכה השניה גט דליכא למימר תנאי בנשואין עיין יבמות דף ל"ד ובהלכו' יבום סימן קנ"ט יבר"מ דגם אם ארוסה נתייבמה בטעות צריכה גט מהיכם דלמא יאמרו שהי' קדושי תנאי ע"ש. אח"ז ראיתי ביש"ש כ' ג"כ דדעת הר"מ דדוקא אלו השנים כיון שיכול להיות על ידי טעות כגון שמתה אבל אלו שאינו יכול להיות על ידי טעות דתמיד אסורין א"ל גט ע"ש:

מצוה ר"ז (א) **שלא** לבא על הנדה כו' בלאו זה נכלל ג"כ כל יולדת בין יולדת זכר ז' ימים ויולדת לנקבה י"ד יום וזבה קטנה שהיא ש"י כנג"י וזבה גדולה הבא עליהם חייב משום לאו זה וכ"ה בר"מ פרק ה' מהלכות איסורי ביאה ובמלוה זו אין להאריך כי מבואר באר היטב בש"ע יו"ד ובאחרונים האריכו מאוד:

(ב) **טובלת** לערב הייט קודם הז' ימים אין הטבילה עולה לה אבל אחר הז' ימים יכולה לטבול ביום רק משום סרך בתה ע' ר"מ ולקמן בהרהמ"ח:

(ג) **שהאשה** מטמאה ביום לידתה כו' לענין ביאה היינו אם לא טבלה עד שלשה שנים ויום אחד ובא עליה מבת ג' שנים חייבים עלי' כמבואר במ"מ שם:

(ד) **והענין** כו' שכל דם אינו בא ממקום טמא. ד' הרב המחבר צ"ע דמבואר במס' נדה ובר"מ דדמים טהורים ג"כ באים ממקור רק דרחמנא טהרה אבל אותם שאינם באים ממקור הם טהורים אף דם ממש. וע' ר"מ פ"ה ה"ו. ודע דנדה וזבה מטמאות בבית החילון ע' ש"ס ור"מ וש"ע יו"ד:

(ה) **וכשבא** ר' וראה כו' הוסיפו בנות ישראל. ע' ר"נ ומכל מקום הטעם לחומרא זו אף על פי שבתקנה דרבי די אף מחמת זיבה הסותרת אפי' בראיה א' ובכ"כ השוו התחלת ראי' לזיבה הסותרת דצריכה לספור ז"נ וע' בב"י ביו"ד. ועיין ר"נ דרבותא דטפה כחרדל דאלו הרבה דם היו יכולין לומר דנעף לבה"ח זה ג"י והוי זבה והם החמירו אפי' כחרדל:

עד

בימי זיבה הם לא היתה צריכה אלא יום א׳ ואפי׳ הראשון בימי זיבה והשני בימי נדה אין בכך כלום שהרי היא יושבת אחר מכאן ששה נקיים והאחד מו׳ נקיים עולים לימי נדה ואם ראתה ג׳ ימים תיקן הוא שתהא יושבת ז׳ נקיים מפני שיש לחוש שכל הג׳ ימים ימי זיבה הם והרי היא זבה גדולה שצריכה לישב ז"נ מדין תורה זאת היתה תקנתו של רבי ועם תקנה זו הוסיפו עוד בנות ישראל והחמירו על עצמן שאפי׳ רואות טפת דם כחרדל כלומר אפי׳ בראייה אחת תהי׳ יושבת ז"נ שלא רצו לחלק בין רואה יום א׳ לרואה ג׳ ימים ואין ענין החומרא שהחמירו הם משום דם מועט כחרדל כי מד"ת אין חילוק לענין דם נדות בין דם מועט לדם מרובה כי לעולם צריכה לישב ז"נ רצופים כמו שאמרנו אבל החומרא היא שעשו עצמן כזבות אפי׳ בראי׳ אחת וחומרא זו שקיבלו על עצמן היא מוזכרת בהרבה מקומות בש"ס ונראה מתוך כך שהחכמים ראו חומרתן טובה וצריכה והודו לדבריהם נמצא שכל הנשים היום אפי׳ בראי׳ אחת דינן כזבות גדולות וצריכות לספור ז׳ ימים נקיים וכן כל אשה שמצאה כתם במקום שראוי לחוש לו אף על פי שהכתמים מדרבנן כי מן התורה אין אשה מטמאה (ו) עד שתרגיש בעצמה דם טומאתה שנאמר דם יהי׳ זובה בבשרה כלומר שתרגיש אותו אף על פי כן כבר החמירו חכמים על הכתמים והצריכו ספירת שבעה עליהן והפסק טהרה ולפיכך אם מצאה כתם כשיעור האיסור במקום שראוי לחוש לו צריכה לישב עליו גם כן ז"נ. ומאימתי האשה מונה ז׳ ימים נקיים ממחרת יום שפסק הדם לגמרי כיצד ראתה ב׳ או ג׳ ימים בודקת עצמה תדיר אם פסק הדם מיום שני או ביום שלישי אפילו בשחרית אינה מונה שבעה מיום שפסק הדם בו אלא למחר ובודקת עצמה פעם אחרת ומתחלת לספור ז׳ מאותו היום בד"א שראתה ב׳ או ג׳ ימים או עוד אבל אם לא ראתה אלא יום א׳ אע"פ שבאותה היום בדקה עצמה והפסיקה בטהרה אינה מונה מיום המחרת שהזקת היום הראשון כולו טמא והוחזק מעיין פתוח כל אותו היום וחוששין שמא דמיה חזרו לה לאחר בדיקתה ושפעה כל הלילה ואין יום שני זה לראייתה מן המנין ואפילו בדקה עצמה מבערב חוששין שמא עם סילוק ידיה ראתה אא"כ היו ידיה בין עיניה כל בין השמשות כלומר שבדקה עצמה והניחה בפנים מוך או בגד לבן מבע"י ועמד שם בה"ש עד הלילה ולא מצאה עליו דם כלל בענין זה אפשר שנאמר שתתחיל למנות מיום המחרת והמוצאה כתם אין מחמירין בה כל כך שיצריך אותה יום הפסק טהרה מלבד היום שמצאה בו הכתם כמ"ש ברואה יום א׳ לבד א"ו מכיון שבדקה עצמה אחר שמצאה הכתם ומצאה טהורה מונה ז"נ חוץ מאותו יום שמצאה הכתם ומתחלת מנויה למחרתו של יום שמצאה בו הכתם כדין אשה שראתה דם ב׳ או ג׳ ימים כמ"ש למעלה. כל ז׳ ימים צריכה האשה בדיקה כל יום ויום ובדיעבד אם בדקה יום ראשון בלבד שהוא מחרת יום שהפסיקה בו ושוב לא בדקה אפילו עברו עליה כמה ימים אחר השבעה בודקת בשעת טבילה ודיה שכבר הפסיקה בטהרה קודם לכן לא בדקה לא ביום א׳ ולא ביום זיי"ן אפי׳ בדקה בליל ח׳. אע"פ שהפסיקה בטהרה קודם לכן אין עולין לה אותן זיי"ן ימים שעברו מכיון שלא בדקה בהן לא בתחלה ולא בסוף וצריכה למנות מעת שבדקה ז׳ ימים נקיים ואפשר שעיקר הדבר מכיון שהתורה צותה וספרה לה ואחר תטהר ומכיון שלא בדקה לא בתחלה ולא בסוף אין כאן ספירה ובדיקה זו צריכה האשה לעשות מצמר גפן נקי ורך או בבגד פשתן לבן שמחמת יושנו הוא רך וכולן יהיו לבנים בדי שיהא ניכר יפה בהן כל מראה אדמימות ואלו הבגדים שבודקת בהן נקרא בגמ׳ עדים וכשבודקת צריכה להכנים העד בכל חורין וסדקין שבאותו מקום ואם מצאה עליו אח"כ שום מראה אדום טמאה. כל בדיקה שאינה עשוי׳ כך אינה בדיקה אפי׳ הכניסה העד באותו מקום ולא בדקה בחורין וסדקין אינה בדיקה יפה שאין זה קרוי בדיקה אלא קינוח וכ"ש שאין שינוי חלוקה עולה לבדיקה. ז׳ ימים אלו נקיים צריכים שיהיו רצופים שלא תפסיק טומאה ביניהם אפי׳ ישבה לה כל הימים ולא ראתה וביום הז׳ אפי׳ מבערב ראתה הרי זה סותרת כל מניינה וצריכה לספור אח"כ ז׳ ימים נקיים רצופים ודיני שיעור הכתם ובאיזה ענין תולה בכתם או אינה תולה ומי שיש לה באותו מקום מכה אם תולה בה דמים עד שתחיה המכה וענין קטנה שנבעלה והדם שותת ממנה מהו דינה ודם בתולים שדנו אותם חכמים לדם נדה ודיני הווסתות רבים דין פרישה מן האשה סמוך לווסתה שהיא העונה כלומר אותו היום או אותה הלילה שהיא רגילה לראות אסורה בתשמיש מדכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתן ובא הפי׳ שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתם. אבל אחר שעברה עונת הווסת מותרין לשמש וענין הרחקה מן האשה שציוו ז"ל בעת הנדות כדי שלא יכשל אדם בעבירה והוא שלא יאכל אדם עם אשתו נדה בקערה א׳ ולא יושיט דבר מידו לידה ולא ידבר עמה דברים של הרגל עבירה וכיוצא בדברים אלו וענין טבילתן שהצריכו אותן חכמים לטבול בלילה ואע"פ שטבילת הזבה אפי׳ ביום מדין תורה וכן כולן היום כזבות אעפ"כ (ז) אמרו חכמים שטבילת כולן בלילה משום סרך בתה וכמו שמפורש הענין בגמרא ובמקום דוחק כגון שדלתות מדינה ננעלות בלילה וכיוצא בזה התירו לטבול אפי׳ ביום וטכל מקום אסורה לשמש עד הלילה שמא תראה ותסתור כל מניינה ונמצא שבא על הטמאה לפי שטהרתה תלה הכתוב ביום וטבילה. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכ"ז ועובר עליה ושכב את הנדה (ח) במזיד מכיון שהערה חייב כרת בשוגג מביא חטאת קבועה. (ט) ובן הנדה אינו נקרא ממזר אלא וולד פגום. ובלאו דלא יבא ממזר נבאר זה בעז"ה בסדר כי תצא:

מצוה ר"ח מזרעך לא תתן למולך

(א) שלא ניתן קצת מבנינו להעבירם לפני ע"א שהיו עושין בני אדם בזמן מתן תורה שהי׳ שמו מולך שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר

(ו) עד שתרגיש כו׳ ומהו ענין הרגשה אם שנפתח המקור או הרגשת זיבת דבר לא עיין בס"ט ובכו"ב ואחרונים. ומ"ש הרהמ"ח אא"כ ידיה בין עיניה כל בה"ש ע׳ ר"מ פ"ו מה׳ א"ב וזה דעת רמב"ן וע׳ בב"י סי׳ קצ"ו שגם דעת הר"מ כן. ודיני ווסתות ושאר ענינים מבוארים בש"ע ואחרונים:

(ז) אמרו חכמים משום סרך כו׳ דברי׳ אלו צ"ע דבזיי"ן אסורה מה"ד לטבול שמא תראה ותסתור ויש מגדולי המורים שסוברים דאף בדיעבד לא עלתה לה טבילה רק בשמיני האיסור משום סרך בתה אבל לא בשביעי ועבב"י סימן קצ"ז ועיין ר"מ מבוארים הדינים באורך:

(ח) במזיד כו׳ בשוגג חייב חטאת כו׳ דע דנדה דינה ככל העריות אם בא על אשה נדה כמה ביאות בהעלם א׳ א"ח אלא חטאת אחת אם לא שבא על ה׳ נדות חייב ה׳ חטאות שהם גופין מחולקין אך דין הנדה אם בא עליה בנדת׳ ואח"כ טבלה וחזרה וראתה ובא עליה והי׳ הכל בהעלם בלא ידיעה בינתיים מ"מ כיון שטהרה בינתיים הימים מחלקין וחייבים ב׳ חטאות כ"ה בר"מ פ"ה מהלכות שגגות ה"ה והוא מגמ׳ כריתות דט"ז. ונראה דאם בא על הנדה ואח"ז ביום הז׳ לנקיים או על ש"י כנג"י וביום השימור טבלה ובו ביום חזרה וראתה ובא עליה אע"פ דמותרת ונמצא טמאה מ"מ הטבילה מחלקת כיון דע"פ ד"ת טהורה ומותר לבא עליה כמבואר בנדה אחר מעשה הטהר אך חכמי׳ אסרו שמא תראה ותסתור אבל תיכף לאחר טבילה טהורה אם כן אפי׳ ראתה אח"כ בו ביום ובא עליה חייבים ב׳ חטאות כמו שהימים של חול חולקין לענין שגגת שבת כמבואר שם דהי׳ זמן היתר בינתיים ה"נ היה זמן היתר מה"ת אם כן הימים מחלקין וחייבים ב׳ חטאות כנ"ל ומ"מ צ"ע. עוד אפשר כיון דחכמים אסרו לעשות כן לא הוי היתר בינתיים וצ"ע:

(ט) ובן הנדה אינו נקרא ממזר כו׳ וגם קדושין תופסין בנדה עיין ביבמות ובר"מ ובאה"ע בהרבה מקומות. וטומטום ואנדרוגינוס אם ראו אודם הם נדות לענין הבא עליהם ואנדרוגינוס אם ילדה ובא א׳ עליה אף שילדה אינה טמאה רק מס׳ לידה כי אפשר אינה אשה אם כן אינו חייב אע"פ שילדה כנ"ל:

מצוה ר"ח (א) שלא ניתן כו׳ לפני ע"ז הנה בש"ס יש פלוגתא בפר"מ דס"ד ח"א דלאו זה עובר בין למולך בין לשאר ע"ז דסובר דמולך גם כן ע"ז היא ולפי פירש"י שם חייב גם כן אם עשה אחד מד׳ עבודות למולך ע"ש והי׳ דרך המולך לעבוד אותה בהעברת זרעו ולא הוצרכה התורה להזהיר במולך כיון דדרך עבודתה ובכל עכו"ם חייב דרך עבודתה אלא דהתורה הזהירה שלא יעשו עבודה זו לשום עכו"ם אפי׳ אם אין דרך עבודתה בכך כמו הד׳ עבודות חייבה התורה על כל העכו"ם כן חייבה התורה על עבודה זו. וצ"ל כיון דמולך ע"ז היא אליבא דהאי מ"ד אם כן אם עבד המולך בהעברת זרעו חייב משו׳ שני שמות חד מלאו דעבודה כמו בכל ע"ז אם עובד וחד מלאו זה ומזרעך כו׳ ולא ימצא כו׳ א"כ חייב ב׳ חטאות בשוגג שהיא שני שמות ואיכא מ"ד שם דסובר דמולך לאו ע"ז היא רק הי׳ חק לעכו"ם לעשות זאת לפני המולך ואם כן אם עשה א׳ מד׳ עבודות לפני מולך פטור דלאו עכו"ם היא א"כ אם העביר זרעו לפני שאר עכו"ם שאין דרך לעבדה בכך פטור דהתורה הזהירה שלא לעשות זאת למולך דוקא וחייבה התורה עליו אף שאינו עובד ע"ז בכך ע"ש בסוגיא והנה הר"מ פ"ו מה׳ עכו"ם פסק דהמעביר לשאר עכו"ם פטור דפסק כראב"ש דמולך לאו עכו"ם היא ואם כן אם עשה לע"ז אחרת פטור וע"ש בכ"מ שכתב גם כן בדעת הר"מ כן בה"ג ד"ה לפיכך אך בסוף דבריו כתב דלענין זה סובר הר"מ דהוא עכו"ם דאם עבד המולך בד"ע חייב לא כרש"י בסנהדרין. וא"י כונתו כי אם לאו עכו"ם היא א"כ א"ח בד"ע ומהדקדוק שדקדק לעכו"ם אחר א"ר כ"כ ע׳ רש"י סנהדרין שם דף ס"ד ע"ב ד"ה ג׳ כריתות בעכו"ם כתב אע"ג דמולך לאו עכו"ם מ"מ קרי ליה עכו"ם ע"ש ומתיבת אחר אין דקדוק כ"כ וצ"ע. וצ"ל למ"ד מולך עכו"ם היא וחייב לכל ע"ז אף שלא כדרכה א"ח רק אם התרו משום הלאו הזה ומזרעך לא כו׳ או לא ימצא בך כו׳ דשלא כדרכה אינה בכלל עבודה ואינה בכלל לא תעבדם רק הד"ע שהוא כעין פנים עי׳ בסנהדרין דף ס׳ ע"ב ואפשר דהוא גם כן בכלל לא תעבדם מידי דהוי אמגפף ומנשק ע"ש. וצ"ל עוד כ"מ אם מולך ע"ז היא והתורה חייבה על מולך ועל כל ע"ז בהעברת זרע א"כ ב"נ נהרג ג"כ ע"ז דבע"ז כל עבודה שב"ד של ישראל ממיתין ב"נ נהרג ג"כ אבל אי אמרינן דהוא רק חק ואינו ע"ז א"כ גבי ישראל הוא אזהרה מגזה"כ ולא משום ע"ז אין ב"נ נהרג ע"ז ואפשר אף על פי דאין נהרג אסור הוא כמו לורה לגוי והקמת מצבה ע׳ פ"ט מהלכות מלכים דאף דאין נהרגים מ"מ ענף הוא מע"ז ואפשר כאן גם כן עכ"פ ענף הוא מע"ז. והנה הרב המחבר כתב להעבירם לפני ע"ז שמה מולך נראה דס"ל דמולך ע"ז היא ואפשר דהוא קורא כן כמש"ל בשם רש"י:

והאב

להעביר למולך מקצת זרעך ונכפלה האזהרה דכתי' לא ימצא בך מעביר בנו כו' וכך היו עושין האב מוסרו לכומרים לשם שקוצם כעין מ"ש בקרבנות כשרים ונתנם אל הכהן ואפשר שהכומרים עושים בו תנופה או הגשה לפני המולך ואח"כ היו מחזירין אותו לאביו ומבעירין אש גדולה לפני המולך (ב) והאב הי' לוקח בנו ומבעירו בלהב אש. וכך אמר בירושלמי א"ח עד שימסור לכומרים ויטלנו ויעבירנו. ודעת הר"ש ז"ל והר"מ במז"ל שלא היו שורפות אלא העבודה הי' להעביר לבד ומכיון שהעבירו כמו שהי' דרכם להעביר חייב ודעת הרמב"ן ז"ל שהי' מעבירו בלהב עד שהי' נשמתו יוצאת וראותיו עי' בפירושו על התורה. רמז משרשי ריחוק ע"ז דרך כלל כתבתי למעלה בו מה שידעתי בסדר וישמע יתרו והענין הזה של ע"ז של מולך (ג) לפי שהיתה עבודה רעה ביותר והיו אדוקין בה הרבה באותה זמן נתייחדה בה אזהרה מלבד כל אזהרות ע"א הרבה בתורה. וזה נאמר לדעת הרמב"ם ז"ל אבל לפי הנראה לדעת הרמב"ן ז"ל לא נצטרך לזה כי הוא סובר שענין מחודש יש בעבודה זו של המולך מכל שאר ע"ז שבכל ע"ז לא יתחייב בעבודה שלא כדרכה אלא ד' עבודות הידועות אבל ענין זה של מולך אינו בכל ע"ז ולפיכך נתייחדה האזהרה בו. ולפי שענין מכוער ביותר לפיכך החמירה התורה בו כ"כ לחייב העושה כן בכל ע"ז אע"פ שאין דרכה בכך (ד) זהו הנ"ל מכלל דבריו (ה) וזה הענין שאין החיוב בו אלא במקצת זרע ולא בכולו אפשר שהי' מפני שהכומרים השקרנים היו מבטיחין לאבי הבן כי ע"י תקרובות בן זה יצליח שאר זרעו בכל אשר יפנה ותהי' הברכה והטובה מצויה בביתו ולרוב תרמית' לא רצו מתחלה לקבוע החק רק במי שיש לו זרע מכבד אותו זרע שהוא נותן להם פן ימאנו מלשמוע אליהם הן לשרפו לגמרי הן להעבירו בתוך הלהב כדעת קצת מפרשים ולמען יבטיחו ג"כ על הברכה והטובה בנשארים ויתפתו אליהם מתוך כך הפתאים. ולכן לא חייבה התור' בענין רק כשהוא כעין עבודתן ולא בצד אחר. מדיני המצוה משארז"ל (ו) מסר ולא העביר העביר ולא מסר פטור ושא"ח עד שיעביר קצת זרעו (ז) ויניח מקצתו כמו שאמרנו ושחייב בין על זרעו כשר (ח) בין על זרעו פסול ושחייב על כל יוצאי ירכו בנים או בנות בין בנים ובני בנים עד לעולם. אבל אם העביר אחיו או אחותו או אבותיו או שהעביר עצמו פטור ויתר פרטיה בפ"ז מסנהדרין (ה' ע"ז פ"ו) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר על לאו זה במזיד ויש עדים והתראה נסקל בזמן שדנין ד"נ. ואם אין עדים והתראה חייב כרת ובשוגג מביא חטאת קבועת (ט) כבר כתבתי למעלה בסדר וישמע יתרו שאיסור ע"ז הוא על כל בני העולם כולו בכלל:

מצוה ר"ט משכב זכר

(א) שלא לבא על הזכרים שנא' ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא וכת' הרמב"ם ז"ל ונכפל זה הלאו בזה הענין בעצמו במק"א דכתיב ולא יהי' קדש מבני ישראל נראה כי לא הסכים הרב ז"ל בכאן עם מה שתרגם אונקלוס ולא יסב גבר מבני ישראל איתתא אמה ופי' שפחה כנענית אלא דעתו דלא יהי' קדש לא יבא רק לתוס' לאוין דמשכב זכר כמו שיש כמה

(ב) **והאב** היה לוקח כו' זה גם כן לשון הר"מ פ"ו שהאב בעלמו הי' מעבירו אבל רש"י כ' בסנהדרין ובחומש שהכומרים היו מעבירין אותו והכ"מ הביא ד' רש"י אלו וברמב"ן עה"ת דחה זה דלא יתחייב מיתה על עשיית אחרי' ע"ש:

(ג) **לפי** שהיתה עבודה רעה כו' זה נאמר לדעת הר"מ כו' נראה דסובר דדעת הר"מ דמולך ע"ז היא ונתייחדה האזהרה זו ביחוד ובאמת אם היא ע"ז נתייחדה לחייב על כל ע"ז אם עבדה אף שלא כדרכה כמבואר לעיל ולקמן בסמוך בד' הרהמ"ח אליבא דהרמב"ן ובאמת כבר כתבתי דדעת הר"מ דמולך לאו ע"ז היא בודאי לריכה התורה להזהיר ע"ז דעל חק זה חייב סקילה וחטאת ואיני מבין כוונת הרמב"ם ז"ל כו':

(ד) **זהו** הנ"ל כו' וכבר כתבתי דהיא פלוגתא בש"ס ולפי הנראה דסתם משנה דמולך לאו ע"ז הוא כפסק הר"מ עיי"ש ואם כן פטור על כל ע"ז בהעברת זרעו כמבואר בר"מ יעי"ש ובכ"מ ובלח"מ:

(ה) **וזה** הענין כו' עי' בטעם שכתן הרב המחבר והסמ"ג כ"ט לתשובת המינים משום דנהכפר בעונשו וזה המעביר כל זרעו גדול עונו מנשוא ולא רלתה התורה להעניש שלא יהיה לו כפרה והובא במהרש"א בסוגיא זו ובאמת מחשבות הבי"ת עמקו:

(ו) **מסר** ולא העביר כ"ה ג"כ בר"מ מן הש"ס ועד"מ כתב שהאב מעבירו ברגלו וע"ש בכ"מ ובלח"מ תמהו ע"ז דמבואר בש"ס דפטור בהעבירו ברגליו רק כמשוורתא דפוריא הייט·בקופן ע"ש באריכות לייסב ד' הר"מ ז"ל. גם העביר בן סומא או ישן הוא אבעיא דלא אפשיטא בש"ס ופסק הר"מ דפטור. ולכאורה ל"ע לשיטת רש"י דלריך קפילה המ"ל בישן שיקפון ואם שיגא האב התינוק ויקפון האב אין מחויב בכך ואפשר מה"ט פסק הר"מ דמעביר ברגלו והאב הולך עמו דחייב דמשכחת לה בישן וכדברי מהרי"ק שם דאינו פטור רק בנושא את התינוק אבל במעבירו ברגליו בל העובר חייב ע"ש אך עי' במהרי"ק דזה נקרא מעביר עם בנו באש והתורה לא הזהירה רק על הבן עי"ש וקל"ע וע"ש בש"ס. ומפירש"י נראה דל"ד סומא וישן רק אם יכול לילך בעלמו ואם א"י לילך בעלמו פטור רק אם היה קטן שא"י לילך או נכה רגלים הוי כמו סומא והוא בכלל אבעיא אח"ז ראיתי בלח"מ כתב דלכך סומא וישן פטור שאין הבן עושה כלום רק שהאב קופץ ע"כ פטור ע"ש עוד פ"א והוא כדברי שכתבתי בעז"ה:

(ז) **מקצת** זרעו ואם העביר כו' וכ"פ ג"כ הר"מ וכ"ל פשוט דלמ"ד דמולך לאו ע"ז היא רק חק לעכו"מ א"כ התורה אסרה החק הזה בתנאי זה דהעביר כל זרעו פטור אבל למ"ד דמולך ע"ז היא והיו עובדין אותה בהעברת זרעו והוי כדרך עבודתה והתורה חייבה על כל ע"ז אף שלא כדרך עבודתה א"כ גבי שאר ע"ז דהיא רק גזה"כ מלאו זה כי היא שלא כדר"ע וגם אינה מד' עבודות א"כ א"א רק במקלת זרעו ואפשר הי' גם למולך חק דוקא מקלת זרעו אם כן בכל זרעו לא הוי כדר"ע ולא הוי מד"ע א"כ פטור אבל אם יש ע"ז שעובדים אותה בזה ואינם מקפידין בזה הוי ככל שאר עבודות שעובדים כדרך עבודה והאזהרה היא איכה יעבדו בודאי חייבים משום ע"ז אף בכל זרעו מחמת ע"ז ולא מחמת לאו זה ופשוט. אך לפי טעם הסמ"ג אינו חייב ג"כ משום ע"ז אך באמת אין טעם לדיני התורה הקדושה והוא בעלמו לא כתבה רק לתשובת המינים ימ"ש ומשפטי השי"ת עמקו משכליט. וכ"ל פשוט דאם בהעלם א' עבר בן א' כ"פ כגון שנשאר חי כפירש"י והר"מ בודאי אינו חייב עליה רק חטאת א' כדין העושה עבירה משם א' פעמים הרבה וכן גבי ע"ז דוקא זבוח וניסוך והשתחואה דהתורה ריבתה עיין בסנהדרין פד"מ ור"מ פ"ז מהלכות שגגות אבל השתחוה כ"פ בהעלם א' א"ח רק חטאת א'. אבל אם העביר ב' או ג' בנים נראה דחייב ג' חטאות כמנין הבנים דהוי גופין מחולקים דחייבין אף שהם מש"א. ולענין אם זבח כמה בהמות לפני ע"ז בר"מ אינו מבואר אך כמו השוחט קדשים בחוץ פסק דאינו חייב אלא א' ה"נ א"ח אלא א'. אך לדעת רבינו ישעי' דבהמה הוי גופין מחולקין ועי' מה שהבאתי לעיל בשם הפמ"ג בפתיחה לאו"ח מ"ש על קושית המ"ל ע"ד ר"י מהאי דהשוחט ה' זבחים דהוא משנה מפורשת דאינו חייב רק א' וכאן נמי כיון דעביד מעשה נבלה ה"ל כמתה ועל הזביחה נ"י משום ע"ז רק על סי' א' ע' בסנהדרין דף ס"ב ובסוגיא דרבולה ובב"ק גבי טובח לע"ז. ולע"ק א"כ אם שוחט הרבה עופות בחלי קנה פגום חייב הרבה כמבואר שם בפמ"ג ולענין אם יש שחיטה בע"ז מתוע"ס או אינה אלא לבסוף ויכ"מ בזה אכ"מ להאריך ואי"ה בלאו דע"ז נאריך בזה במהדורא בתרא:

(ח) **בין** על זרע פסול כ"פ הר"מ מהש"ס דשם ופשוט דאם יש לו זרע משפחה ונכרית אינם נקראים זרעו ופטור ואם יש לו בן מח"ש וחב"ח כיון דמלד החירות הוא בנו בודאי חייב וכן אם העביר כל בניו וזה נשאר חייב דזה נמי זרעו מיקרי ופשוט. ומ"ש הרהמ"ח לעיל דאם העביר כל זרעו פטור ע' תוספות סנהדרין הקשו כיון שחייב בראשון היאך נפטר אחר כך בהעביר כל זרעו ותירץ דמיירי דאין לו אלא בן א' בכה"ג הוא פטור או שהעבירם בב"א אבל בזא"ז חייב וע"ש בכ"מ שתי' דמתלי תלי וקאי אם מעביר כ"ז באמת פטור על הראשוני'. ומ"מ נראה דל"ה התראת ס' על הראשון דכ"ש הוא מגזיר שהקשו תוספות שמא ישאל על נזירות ותי' דאוקי אחזקה ומכ"ש כאן דאוקי אחזקה דודאי לא יעשה מעשה רע כזה. וגם נ"ל דמ"ש הכ"מ דמתלי תלי הוא דוקא באותו ענין כשעסוקין אבל אין סברא לומר כלל לפ"ד רק באותו מולך שהם עסוקים בעבודה אבל אם נתפרדה החבורה של הרשעים ולמחר וליומי אוחרא העביר עוד א' אינו נפטר מחמת כ"ז כנ"ל מלד הסברא. גם נ"ל פשוט דאם נשאר לו בן טרפה או אפי' נשחט בו רוב סימנים אם אינו משמש נבילות המגוייס בה' אה"ט כיון דהוא כחי לכמה ענינים כמבואר לעיל בודאי הוי שיור וחייב על העברת של בן הראשון וגם אם העביר את הבן הנשחט בו רוב סימנים גם כן חייב כי הוא כחי לעני' כל הענינים ופשוט. אך אם נשאר לו נפל בודאי לא מיקרי שיור ואם נשאר לו תינוק והוא פחות משלשים יום זה תלוי בשיטת הראשונים אם מת כדרכו ואם פיהק ומת במסכת שבת ולענין יבום ושאר ענינים אם נקרא חי הוי שיור ובאם לאו לא נקרא שיור. ודע דאפי' העביר כל בניו אם נשאר לו נכד הכלל אם נשאר רק א' מיוצאי ירכו חייב כי זרעו נקראים כל יוצאי ירכו ע' תוס' יבמות פ' כילד וע"ז הקפידה תורה דוקא כל זרעו אבל אם נשאר א' מכל יוצאי ירכו חייב ופשוט. ודע ג"כ לאותן שיטות שהעברת מולך היה שנשרף הבן בודאי חייב משום רולח ג"כ אם הוא באופן שחייב הרולח ער"מ ה' רולח וחייב גם כן סייף אך בתרי קטלא לא קטלינן וסקילה חמורה יותר אך אם הי' שוגג על המולך חייב משום רולח וקרבן על המולך ואין המיתה פוטרת מן הקרבן כמש"ל כ"פ ובפרט תיכף בהעברה חייב משום מולך אף שעדיין לא מת כמבואר בדברי רמב"ן ממילא אינם באים כא' ופשוט. ונראה דכשם שחייב בזרע פסול אם העביר עש"ס מקרא כן ה"ה אם נשאר לו זרע פסול ג"כ חייב על הכשר ע"ש בש"ס ותוס' בפ' כילד ובקדושין ושעה"מ פ"ו מהע"ז פלפול על משמעות זרעו עיי"ש:

(ט) **וכבר** כתבתי כו' ועמש"ל דלאותן השיטות דמולך לאו ע"ז א"כ אין ב"נ חייבים וגם עבדים א"ח דאין הבנים מתייחסין אחריהם עי' בש"ס יבמות א"כ לא נקרא הזרע זרעו כנ"ל:

מצוה ר"ט (א) **שלא** לבא כו' ונכפל זה הלאו כו' וכ"מ בהכפל הלאוין כמש"ל מפירש"י שבועות דף כ' דהמתרה לריך להתרות משום איזה לאו הוא עובר א"כ במקום שנכפלו הלאוין כגוי כאן אם מתרים בו משום לא יהיה קדש ג"כ הוי התראה. הן אמת שבר"מ פי"ב מה' סנהדרין נראה דאין דעתו כן שכתב דמתרין בו שהיא עבירה והוא חייב מיתה או מלקות נראה שא"ל להתרות בו משום איזה לאו ומ"מ נראה דגם הר"מ מודה דאע"פ דא"ל שיתרו משום לאו כלל מ"מ אם התרו בו באיזה עבירה משום לאו אחר אינה התראה כיון שידע שהאמת אינו כן ע"כ לא פירש מהעבירה ונדמה לו שמפליגו בדברים וכ"ה בתוס' שבת דף ע"ג ע"ב ד"ה משום זורע דאין לריך להתרות משום תולדה מ"מ אם התרו בו משום דבר אחר פטור שהוא סבור שהוא מלעיג עליו ע"ש:

ורחיתי

כמה אזהרות בתורה כפולות במלות שונות (ב) וראיתי לרמב"ן ז"ל שלא יסכים גם הוא בלאו הזה עם התרגום אבל יאמר כי לאו דלא יהי' קדש יבא להזהיר שלא נניח להיות בינינו עם הקודש קדש והוא האיש המזומן להיות נשכב מן הזכרים כידוע מהם בארצות הישמעאלים עד היום ומפני כן אמר מבני ישראל לומר שאין אנו נזהרין מזה באומות שאם הי' א' מן האומות קדש ואפי' הי' בינינו מה"ת לא הוזהרנו עליו לפי שלא הוזהרנו באחרים זולתינו אלא בענין עכו"ם בלבד (ג) ואל יקשה עליך א"כ מאיזה מקרא נלמוד לאו לנושא שפחה אם לא נאמר כדברי המתרגם ושמא תאמר מדכתיב לא תתחתן בם ז"א שהרי מפורש בגמרא דלד' עממין הוא דאתא ועליהם הוא דכתיב ודוקא בגירותן דאלו בגיותן ל"ש בהו לשון חיתון וכמו שנכתוב בע"ה במקומו בסדר ואתחנן אבל אפשר לומר שנלמוד איסור לשפחה בכלל איסור כל האומות שאינם ישראלים שאסור לדבק בהן וכמו שדרשו עליהם חכמים מדכתיב כי יסיר את בנך מאחרי לרבות כל המסירים וכמו כן שפחה כנענית מכיון שאינה ישראלית גמורה בכלל מסירין היא שהרי קצת מצות יש שהיא א"ח בהם והן אותן שכתוב בהן בפי' בפרשה דבר אל בני ישראל למעוטי כל שאינו מבני ישראל כמפו' בגמ' במקצת מקומות ובכלל מסירין היא בכך נמצא לפי דברינו כי פי' המתרגם ארמית היא אמיתית כי יש בשפחה לאו אלא שאנו למדין אותו ממק"א. והרמב"ן ז"ל יחשוב לאו דלא יהי' קדש לבל נניח בינינו איש מזומן לזנות כדרך הישמעאלים כמו שאמרנו ולרמב"ם ז"ל אין לו בזה לאו ולכן כ' כי לא בא הפסוק רק לחיזוק אזהרה שלא לבא על הזכרים וז"ל מ"ש בזה הענין זהו הדעת האמיתית שזה הלאו נכפל לחיזוק לא שיהי' אזהר' לנשכב שמאומרו לא תשכב נלמוד אזהרה לשוכב ולנשכב ובגמ' סנהדרין נתבאר שר' ישמעאל הוא שישים לא יהי' קדש אזהרה לנשכב (ד) ולדעתו הבא על הזכר והביא זכר עליו בידיעה א' חייב שתים ור"ע אומר א"צ הרי הוא אומר ואת זכר לא תשכב קרי בי' לא תשכב ולפיכך הבא על הזכר והביא זכר עליו בידיעה א' אצלו א"ח אלא א' ואמר בטעם ההוא לא תשכב חדא היא ע"כ. משרשי המצוה לפי שהשי"ת חפץ בישוב עולמו אשר ברא וכן יצוום לבל ישחיתו זרעם במשכבי הנכרים כי הוא באמת השחתה שאין בדבר תועלת פרי ולא מצות עונה מלבד שענין אותו טרוף נמאס ומכוער הוא מאוד בעיני כל בעלי שכל והאיש שנברא לעבוד בוראו לא ראוי להתנוול במעשים מכוערים כאלה ומזה השורש אמז"ל שאסור להשיא אשה לקטן דכעין זנות היא וכן שלא ישא אדם זקינה ועקרה שאינה ראוי' לילד. מדיני המצוה משארז"ל שהבא על הזכר או הביא זכר עליו (ה) אם שניהם גדולים נסקלים ואם היו הא' גדול והא' קטן עד ט' שנים ויום א' שניהן פטורין מדאורייתא ומכין הגדול מכות מרדות מדרבנן ואם הי' הא' קטן שלא הגיע לכלל י"ג שנה ויום אחד אבל מ"מ אם הוא מט' שנים ויום א' ולמעלה הגדול נסקל בין שבא עליו או מביאו על עצמו (ו) והקטן פטור מדאורייתא ומכין אותו מדרבנן וא' הבא על הזכר או הבא על אנדרוגינוס (ז) דרך זכרותו חייב דרך נקבותו פטור מדאורייתא ומכין אותו מ"מ מדרבנן. (ח) הטומטום ספק יש בו ולפיכך אסור מדרבנן ואנדרוגינוס מותר לישא אשה ומפני חשש משכב זכר אסרו ז"ל שלא למסור תינוק ישראל לעכו"ם ללמדו ספר או אומנות מפני שכולם חשודים על משכב זכר. ויתר פרטיה בסוף הסדר כתוב במקומו ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז ועובר עליו מכיון שהערה כלו' שהכנים ראש העטרה בלבד במזיד חייב סקילה כמו שאמרנו ואם אין עדים והתראה חייב כרת בשוגג חייב להביא חטאת וזאת מן העריות שנצטוו עליה (ט) כל בני העולם בכלל בין ישראל או שאר האומות. (י) וכ' הרמב"ם ז"ל שראה בעצמו כי אפי' עבדי' כנענים ישנן בכלל איסור זה של זכר ונהרגין עליו אע"פ שאינן בכלל איסור עריות של קורבה שהם מותרין אפי' באמה ואחותה לפי שהם יצאו מכלל עכו"ם ולכלל ישראל לא באו אעפ"כ אסור וכן איסור בהמה שוה לכל אדם:

שלא

(ב) **וראיתי** לרמב"ן כו' להיות נשכב לכאורה אינו מובן דאם קדש הוי נשכב מזכר א"כ גם הנשכב עובר משום אזהרה זו ובסנהדרין דף כ"ד ע"ב מבואר דאם בא על הזכר והביא זכר עליו א"ח אלא א' ולדעת ר"ע דמשם א' הוא לא תשכב כמבואר לקמן בד' הרהמ"ח ונראה דכונת הרמב"ן דלא נקרא קדש רק במזומן לכך כמבואר בלשונו אבל בלא"ה אינו נקרא קדש גם מ"ש הרמב"ן דאין אנחנו מוזהרים בזה בעכו"מ כו' לפ"ד נראה דודאי מוזהרים אנחנו לעשות דין בב"נ על כל עבירות שבהם. אך דכונתו דע"ז יש לאו מיוחד בישראל אבל לא בעכו"ם כמו שיש לאו מיוחד לענין מיתה דמכשפה עיין לעיל ובישראל בודאי אנחנו מוזהרים לעשות דין על כל עבירות כמבואר לקמן אך ע"ז יש לאו מיוחד כמו לאו דמכשפה כנ"ל:

(ג) **ואל** יקשה בעיניך כו' לאו לנושא שפחה כו' באמת דעת הר"מ פי"ב מהא"ב דאין שפחה אסורה לב"ח רק מדרבנן והביא שם דעת האונקלס ופסק דלא כותיה ע"ש ודעת הרהמ"ח נטה מדרך הר"מ יפסק דיש לאו ולא ראיתי בשום א' מהראשונים ד"ז דיהי' לאו בשפחה חוץ מולא יהיה קדש וקדשה ופשוט כמו דשפחה ליכא לאו להר"מ כ"כ עבד לב"ח ופשוט. וע' בב"ש סי' ט"ז מבי' ראי' לדעת התרגום מש"ס דיבמות דנראה דאיכא לאו בשפחה וליכא שום לאו רק לא תהיה קדשה ע"ש ולא ראה ד' הרהמ"ח כאן דאיכא לאו אחר אך אם איכא לאו אחר כד' הרהמ"ח א"י איך יתרץ הקושיא היאך יכול ממזר לישא שפחה אם הוא איסור דאורייתא דלדברי ר"ת כיון דאיכא בעבירה הוא קדש ועומד וא"ע על לאו זה דלא יהי' קדש אבל על לאו אחר הוא מוזהר כמו שמוזהר על הנכרית א"כ היאך יכול לישא שפחה וצ"ע:

(ד) **ולדעתו** כו' בידיעה כו' והר"מ ז"ל פ"ד מהלכות שגגות פסק כר"ע דא"ח אלא א' ודוקא שהביא עליו אותו זכר עצמו אבל אם שכב עם זכר והביא זכר אחר עליו בהעלם א' חייב ב' חטאות דהם גופים מחולקים ע"ש:

(ה) **אם** שניהם גדולים כו' ער"מ פ"א מהא"ב ופסק כרב בסנהדרין דזכר הנשכב צריך ג"כ להיות בן ט' שנים ויום א' עי"ש:

(ו) **והקטן** פטור כן הדין בכל העריות דהקטן פטור והגדול חייב ע"ש בר"מ וכ"ל דאם ישראל גדול בא על עכו"ם קטן אף שמבואר בד' הר"מ בפ"ט מהלכות מלכים שאין עונשין קטן מב"נ ולפמש"ל דאם אין בו דעת בודאי אין עונשין אותו מ"מ כאן אוהו הקטן נהרג כמ"ש פי"ב מהא"ב דישראל שבא על הנכרית אע"פ שהיא קטנה בת ג"ש מ"מ נהרגה כיון שבאה לישראל תקלה ע"י כמו הבא על הבהמה וע"ש שכתב שד"ז מפורש בתורה גבי מדין וע"ש במ"מ אם כן כאן כמי אם בא על הזכר נכרי אפי' קטן נהרג כבהמה שבאה לישראל תקלה ע"י ואפי' היה הישראל קטן רק מבן ט' שנים למעלה דאינו נסקל מ"מ הנבעל נהרג כמו הבא על הבהמה אף על פי שהוא קטן נהרגת וכן גבי הבא על הנכרית אע"פ שהישראל קטן מ"מ נהרגת כמבואר שם בד' הר"מ ככ"ל ברור ב"ה לשיטת הר"מ. והנה הרהמ"ח כתב דד"ז נוהג גם בב"נ עש"ס ור"מ ה' מלכים וע' מש"ל דשיעורן של שנים גבי עריות הם הל"מ ול"ש גבי עכו"ס אם כן נכרי ביאתו ביאה אפילו הוא פחות מבן ט' או הנבעל הוא פחות מבן ט' ועיין לעיל באורך. והנה לכאורה לא מצינו אזהרה לנשכב גבי ב"נ ובישראל יש אזהרה כמבואר כאן ועיין מה שכתבתי לעיל בשם רש"י והתוס' דלא דמי לשאר עריות שכיהם מצוין ונראה דמהלשון ודבק באשתו ולא בזכר גם הנבעל בכלל ואם כן לפמ"ש אם נכרי בא על זכר בין ישראל או עכו"ס אפי' קטן פחות מבן ט' מ"מ הנבעל נהרג דלדידיה ל"ש השיעורין הנ"ל ואם בא על הנכרי קטן אם יש בו דעת

גם הנשכב נהרג כי הוא נשכב ולא מחמת תקלה דעכו"ס הבא על הבהמה פסק הר"מ בהלכות מלכים דאינה נסקלת מהש"ס דסנהדרין דתקלה וקלון בעינן עיין שס אך בתורת נשכב הוא נהרג ואם הנשכב אין בו דעת אינו נהרג כי אין עונשין קטן כזה ובתורת תקלה ליכא אלא ב"נ ואם ישראל בן ט' שבא על ב"נ גדול חייב הב"נ משום נשכב גם כן וגם משום תקלה כמו הבהמה ואפי' אם הב"נ אינו בן דעת מ"מ דינו כמו בהמה. ואם הב"נ פחות מבן ט' שנים וי"א אין הישראל נהרג כיון דלדידי' נאמרו השיעורין אינו נהרג הב"נ אם אין בו דעת כמו פחות מבן ט' הבא על הבהמה דאין הבהמה נהרגת אבל ישראל פחות מבן ט' בא על נכרי בר דעת או שהוא גדול נהי דא"ח הב"נ משום בהמה מ"מ חייב משום נשכב אע"פ שנבעל מפחות מבן ט' דאלו ל"ש השיעורין כמ"ש. הכלל דד"ז נ"ל אמה לשיטת הר"מ דכאן נהרג הב"נ משום בהמה ג"כ כמו לקמן ודוק ותשכח כל דין בשכלך. ואני מסופק למ"ש הר"מ גבי בא על הנכרית [נהרגת] כמו בהמה שבאתה תקלה ע"י באיזה מיתה נהרגת דמבואר בר"מ ה' מלכי' מהש"ס דמיתת ב"נ הוא בסייף ובהמה לא מצינו אלא סקילה אפשר לומר דדוקא מה שב"נ נהרג על עבירות עצמו גזה"כ דבסייף אבל מה שנהרג ע"י ישראל כמו בהמה הוא נסקל כמו בהמה דבהמה אתקש לאדם עי' סנהדרין פ"א. וכ"ל דגבי בא על הנכרית דגם הישראל אינו נידון בסקילה רק קנאין פוגעין בו א"כ גם היא אינה נידונית רק בסייף אבל כאן העונש לישראל סקילה והבהמה אתקש לאדם א"כ אם נהרג משום תקלת הישראל דינו כדין בהמת הנרבעת דנסקל וזה להחמיר עליו בעונש חמור מסייף ונראה גם כן דאף שב"נ נהרג בדיין א' ובעד א' כאן אינו נהרג רק בכ"ג סמוכים כמו שור הנסקל ובעדים דדין זה דדיין א' וע"א רק בעבירות שהוא חייב מל"ע אבל כאן דהוא חייב רק משום תקלה נידון לגמרי כבהמה וצ"ע בדינים אלו ועי' בסנהדרין סוגיא דתקלה וקלון ואי"ה אשנה פ"ז עמ"ש לעיל בדין בהמה הנרבעת לעכו"ס מה דינה לענין אכיל':

(ז) **דרך** זכרותו זהו גזה"כ אף דהוא אינו זכר ודאי מ"מ חייב עליו משום זכר ער"מ שם ובכ"מ:

(ח) **הטומטום** כו' סובר כשי' הר"מ דכל הספיקות דרבנן ואפי' בח"כ ומב"ד לא כד' הכ"מ פ"ט מה' ט"מ שדעתו דח"כ ס' אסור מה"ת ואכ"מ:

(ט) **כל** בני עולם כו' ואני מסופק לדעת הרשב"א הובא בכ"מ פ"א מהא"ב הקשה על פסק הר"מ כיון דפסק דאנדרוגיטס ס' הוא איך פ' דחייב עליו משום זכר ותי' דאף דהוא ס' מ"מ חייב משום הדרשה דואת זכר כו' דהוא גזה"כ ע"ש א"כ אפשר דב"נ א"ח אם בא על האנדרוגינוס כיון דס' הוא והריבוי אינו אלא גבי ישראל דואת זכר בפרשת העריות כ' אבל לא בב"נ ולע"ק:

(י) **וכתב** הרמב"ם ז"ל שראה כו' פי"ד כתב בלשון יראה לי ובראב"ד שם שד"ז פשוט ועיין במ"מ כ' שגם א"א ונדה חייב גם כן העבד דלא תלוי בקורבות וכתב דהר"מ ז"ל לא ביאר זה ועי' בד' הרהמ"ח מלוה רי"א כתב ג"כ זה כהה"מ ע"ש. וע"ש עוד בדברי הר"מ שכ' דעבד אין לו אישות כלל אף על השפחה דאין דין אישות אלא על ישראל או לעכו"ס על עכו"ס אבל לא עבד א"כ אפי' ב"נ שבא על אשת העבד פטור משום אשת חבירו וע"ש במ"מ שכתב דאולי מלא רבינו איזה מקום שמבואר ד"ז בפירוש. ודע דמבואר בתוס' קדושין כ"א ומובא בב"ש סי' ט"ז דאף דאין ישראל חייב על א"א של עכו"מ מ"מ עובר בעשה ודבק ע"ש א"כ נראה דס"ס ישראל הבא על א"א או זכר או בהמה חוץ מה שחייב העונשים במזיד ובשוגג חטאת עוד עובר בעשה הנדרש מפסוק

זה

זה וכ"מ לדעתי מה שמבואר בזבחים לענין חטאת דמקופי' מכפר ורצוי להביא עולה ג"כ ע"ש. ואכ"מ:

מצוה ר"י (א) **שלא** כו' ובכלל בהמה חי' ג"כ כו' כ"ה בר"מ ועוד מבוא' שם בפ"א דגם עוף בכלל וכ' הה"מ דיליף זה מסוגיא דב"ק דהרבה דברים דומים לזה דגם עוף בכלל וע"ש בסוגיא דנ"ד ע"ב דלל"ע היטב דנראה דלענין כמה דברים צריך לרבות עוף ע"ש וגם נראה שם מסוגיא דלשום דבר אין חית הים בכלל לא לענין שבת ולא לשאר דברים רק לענין כלאים דהיא הבעיא שם בש"ס ומפשט דשייך כלאים כיון דכתיב למינהו עש"ה בסוגי' ונראה דגם כאן א"ח על חית הים ע"ש בתוס' וע' זבחים פ"ה ע"ב נראה ג"כ דבעוף שייך נרבע וע"ש:

(ב) **שאין** חילוק בין בהמה גדולה כו' וגם אין חילוק בין בהמה זכר או נקבה וכן אם הביא' עליו ופשוט. והנה' מבואר בר"מ פ"א דגם אם הבהמה טרפה או נשחטו בה רוב סימנים מ"מ דינה כחי' לכ"ד עד שתמות וע' בחולין ע"ה דגם בן פקוע חייב הרובעו וע' תוס' כתבו דהי' ס"ד דגרע משנשחטו רוב סימנים ע"כ אשמועינן ד"ז והר"מ ז"ל לא הביא זה כאן אבל הדין דין אמת. ודע דמבואר בסנהדרין דע"ח אמר רבא ההורג את הטרפה פטור וטרפה שהרג בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור דה"ל עשאאי"ל ופסק הר"מ כן בה' רוצח פ"ב ה"ט ואח"ז שם מימרא דרבא דרובע את הטרפה חייב וטרפה שרבע בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור. והנה הר"מ לא הביא ד"ז ונראה פשוט דהנה הגמ' מקשה שם על רבא דד"ז דטרפה שרבע מאי אשמועינן דמרישא מטרפ' שהרג מוכח ד"ז ג"כ ומתרץ דהרובע את הטרפה אצטריכא לי' וא"כ הר"מ דמבי' דין רובע את הטרפה ד"ז לא אילטריך לאשמועינן דנשמע מטרפה שהרג וסמך עצמו על ה' רוצח דחד טעמא לתרווייהו. ואח"ז מבואר בש"ס שם דשור של אדם טרפה או שהי' השור טרפה שהרג פטור ופסקה הר"מ פ"י מה' נזקי ממון והטעם דכתיב וגם בעליו יומת כמיתת בעלים כך מיתת השור ע"ש בפירש"י ושור של אדם טרפה אלו הבעלים היו הורגין היו פטורין ג"כ השור פטור וכן שור טרפה אלו היו הבעלים טרפה והרג היו פטורין גם השור פטור דאתקש הריגת השור למיתת הבעלים שנא' וכו' וד"ז פסק הר"מ ג"כ פ"ו מהנ"מ. וצ"ל דגם שור טרפה שרבע או שור של אדם טרפה שרבע ג"כ פטור כיון דגבי רציחה פטור מחמת היקש שור לבעלים ובפ"א דסנהדרין מבוא' כמו שור שהרג בעי כ"ג מהיקישא דגם בעליו כו' כמיתת בעלים כו' כן בהמה הרובע והנרבע אהקש למיתת אדם דכתי' והרגת את האשה ואת הבהמה ע"כ צריך ג"כ כ"ג ועי' תוס' דף ט"ו דהיקש הלז הוא אלים יותר מהיקשא דוהשור יסקל וגם בעליו יומת ע"ש א"כ כיון דקי"ל עוד דאין היקש למחצה א"כ גבי רובע ונרבע ג"כ הדין כן והר"מ ז"ל לא הביאו ואפ"ל ג"כ דסמך אמ"ש בה' נ"מ אבל באמת לשי' הר"מ שכ' בהנ"מ כיון שבעליו כמת הם חשובים ע"ש ולפ"ד אפי' הרג בפני ב"ד פטור ע"ש במ"מ. ונראה דמלשון יומת דייק הר"מ לא בהיקשא א"כ כאן לא כתיב בל' זה אבל לפי דעת ראב"ד בהרג בפני ב"ד חייב ע"ש נראה דהוא מהיקשא א"כ כאן נמי הדין כן דטרפה שרבע או שנרבע וכן מאדם טרפה לא יהיו נהרגין. שוב נתיישבתי בזה וראיתי שהוא טעות גמור דאין ענין ד"ז לשור ההורג דשם אמרי' דאות' עבירה בהרג את הנפש אלו ד"ז עשו הבעלים הי' פטור אף אם עשה השור ד"ז פטור

מצוה ר"י לא תשכב עם בהמה

(א) **שלא לשכב עם הבהמה בין שהאיש בא על הבהמה או שהביא בהמה עליו הכל בכלל ובכלל בהמה חי' נ"כ** שנא' ובכל בהמה לא תתן שכבתך. משרשי המצוה שהשי"ת חפץ שיהיו כל המינים שברא בעולמו עושין פירות למיניהם וכמו שבא בכתו' בתחלת הבריאה שכת' בכל מין ומין למינהו ומהיות חפצו ב"ה בזה לא תמצא ברכה וגדולה במין שהוא בהפך כמו שידוע לנו בפרדות שבאות מתערובות שני מינים שאינם פרות ורבות וכן כל אילן המורכב משני אילנות לא יצלח לעשות פרי כמוהו וכ"ש במין האדם שהוא מובחר כל המינים שאין ראוי שיתערב במין הבהמה הפחות והגרוע. מדיני המצוה מה שפי' ז"ל (ב) שאין חילוק בזה בין בהמה גדולה לקטנה שנא' ובכל בהמה כלומר אפי' ביום לידתה ואין חילוק בין הבא עליה כדרכה או שלא כדרכה בכל ענין מכיון שהערה בה כלומר שהכנים ראש העטרה או הערת הבהמה שניהם נסקלין הוא והיא אם הוא גדול כלומ' שהגיע לכלל עונשין והוא מזיד אבל בשוגג אין הבהמה נסקלת ואם יש לו מט' שנים ומעלה הבהמה נסקלת ע"י והוא פטור עד שיגיע לכלל עונשים ומ"מ ראוי ליסרו ואם הוא פחות מבן ט' שנים וי"א אפי' הבהמה אינה נסקלת ע"י. ויתר פרטיה בסוף הסדר נכתו'. בע"ה במקומו. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה במזיד ויש עדים והתראה נסקל כמו שאמרנו ואם אין עדים בכרת (ג) בשוגג חייב להביא חטאת קבוע בזמן הבית:

מצוה רי"א אשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה

(א) **שלא תשכבנה הנשים עם הבהמות שנא' ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה** וכת' הרמב"ם ז"ל שזה מצוה בפ"ע בחשבון המצות ואינה נכנסת בכלל המצות שלפניה לפי שאיסור הזכר לבא על הבהמה ואיסור האשה שלא תביא בהמה עליה שני איסורין חלוקין הן לולי הלאו שבא עליהן בפירוש לא היו נלמדים זה מזה והביא ראי' ממ"ש ז"ל פ"א מכריתות ל"ו כריתות יש בתורה ומנו אותן ומנו בכללן הבא על הבהמה לאחד והאשה המביאה בהמה על עצמה לאחד עם היותם מונים כללי ענינים. שורש מצוה זו עם שלפניה נכלל. מדיני המצוה משארז"ל שהאשה גדולה כלומר שהגיעה לכלל עונשין שהיא בת י"ב שנים ויום א' שהביאה בהמה עליה בין גדולה בין קטנה כיון שהערה בה בין כדרכה בין שלכ"ד שתיהן נסקלות היא והבהמה ואם האשה קטנה כלומר פחותה מיב"ש וי"א הבהמה נסקלת והיא פטורה וראוי ליסרה ואם היא פחותה מג"ש וי"א אפי הבהמה אינה נסקלת ע"י ויתר פרטיה עם פרטי כל העריות הכתובים בסדר זה בין ענין האיסור שבהן וחילוקיהן בין חילוק משפטי העוברים הכל מבוא' במס' סנהדרין ומס' כריתו' ובמקומו' מן יבמות כתובות קדושין וכ' הרמב"ם ז"ל שאלה העריות שכתבנו בהן שהן בכרת בא עליהן הכרת בל' התורה מבואר וכמו שאמר הכתוב אחר מניינם כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם וכמו כן כל אשר כתבנו בהן שהעובר עליהן חייב מיתת ב"ד הוא כמו כן ל' תורה אמנם התחלף המיתה ואמרנו בקצתם סקילה ובקצתם חנק ובקצתם שרפה יש מהן מן הכ' ויש מהן בקבלה וכל העריות כולם שהיו א' גדול וא' קטן הגדול חייב והקטן פטור כמו שאמרנו למעלה וכן אם היו שניהם גדולים (ב) והא' ישן הישן פטור אע"פ שאפשר שנהנה קצת בעודו ישן (ג) ובכל העריות וכן בשאר כל העבירות שיבא עליהן מב"ד צריך שיהיו הב' עדים כשרים או יותר (ד) מתרים בעובר ורואים אותו בעיניהם עובר על העבירה ומ"מ בענין איסור העריות הורונו חכמים שא"צ שיראו העדים ענין הניאוף לגמרי כלו' שיראו את המעשה רע כמכחול בשפופרת אלא מכיון שיראו אותן כמנאפים כלו' זה בזה כדרך כל הבועלין הרי אלו נהרגין בראייה זו ואין אומרים שמא לא הערה מפני שחזקת צורה זו שהערה. עוד ארז"ל בענין ג"כ (ה) שכל מי שהוחזק בשאר בשר נהרג ע"פ החזקה אע"פ שאין ראי' ברורה על הקורבה אלא חזקה לבד שב"א אומרים פב"פ הוא או אחי פ' או אביה ומלקין ושורפין וסוקלין על זו ההזקה. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז והעוברת עליו והביאה בהמה עליה חייבת סקילה כמ"ש ואם אין

אבל מה ענין אדם הרובע לבהמה הרובע דהא עבירות חלוקים הם ול"ש היקישא זל"ז ומ"מ לענין כ"ג שייך היקישא דמיתתו כמיתת אדם אבל לא להקיש מה אדם טרפה שעשה עבירה שבא על נערה המאורסה והוא טרפה דפטור כך יהיה פטור שור שרבע מה ענין זה לזה וכמו כן רביעת אדם ורביעת בהמה הם עבירות חלוקים כן נראה לפי עניות דעתי פשוט. ועוד כיון דהטעם דסקלינן השור מחמת תקלה וקלון א"כ מאי אכפת לן אם הוא טרפה או של אדם טרפה מ"מ תקלה וקלון איכא וגם ז"פ ומ"מ צריך אני להביא דינים אלו בכור הבחינה. ומצוה זו כל בני העולם מצווים עי' במצוה הקודמת בד' הרהמ"ח וכ"ה בר"מ ומ"מ אין הבהמה נסקלת ער"מ ה' מלכים ומ"ש לעיל בדין בהמה שנרבעת לנכרי לענין אכילה ע"ש וטומטום ואנדרוגינוס אם באו על הבהמה פטור דש' אפשר דהם נקבות אך אם הביאו בהמה עליהם חייבים ממ"נ דאם הם נקבות חייב כבהמה שרבע אשה ודווקא אם הבהמה זכר אבל אם הבהמה נקבה בודאי פטורים כי בהמה נקבה ואשה ל"ש רביעה אצלם ופשוט:

(ג) **בשוגג** חייב חטאת ואם בא על הבהמה והביא הבהמה עליו בהעלם א' א"ח אלא חטאת א' ואם הביא בהמה אחרת עליו חייב שנים שהם גופים מחולקים ע' פ"ד ופ"ה מה' שגגות ובר"מ וכבר כ' לעיל הנלע"ד דאף אם הבהמות נבלות מכל מקום שייך גופים מחולקים ע"ש:

מצוה רי"א (א) **שלא** תשכבנה כו' ודע דגם בת נח מחויבת ע"ז דבש"ס נפ"ל איסור מבהמה מן והיו לבשר א' וגם אשה בכלל ובש"ס שם מקשה דגם אשה לא תיהרג ומתרץ שם ע"ש וגם שפחה מכ"ש דחייבת כמ"ש הרב במצוה זו לקמן. והנה הגם שהרהמ"ח לא הזכיר חי' עכ"ז גם חי' בכלל ע' ר"מ אך עוף לא נזכר גם בר"מ וע' בזבחים דפ"ה ע"ב דל"ש בעוף רובע את האשה ע"ש וראה מה עמקי מחשבות רבינו הר"מ ז"ל למעיין בש"ס:

(ב) **ואחד** ישן פטור כו' ואונס פטור כו' הון נון בהמה דתמיד הוא אנוסה ואפי' ישינה וגם קטנה כמבואר לעיל וז"פ והרהמ"ח לא כתב תי' אונס והר"מ בפ"א מהא"ב כ' ואחד אונס האונס פטור וע"ש בפ"א ופ"י מה' סנהדרין דדעת הר"מ דדוקא באשה אבל באיש אפי' באונס חייב מיתה שאין קישוי אלא לדעת וע"ש במ"מ שאם נתקשה בהיתר בודאי אינו חייב רק אם אנסוהו להתקשו' לערוה וגם בזה י"ח על הר"מ ע"ש והכ"מ בה' סנהדרין כ' דגם הר"מ מודה דאינו חייב מיתה דל"ש התראה וע"ש ואכ"מ:

(ג) **ובכל** העריות כו' מב"ד צריכין כו' ל"ד במב"ד אלא אפי' מלקות צריך ג"כ התראה עש"ס ור"מ ה' סנהדרין והרב המחבר כמה פעמים:

(ד) **מתרי'** כו' ער"מ פי"ב מהלכות סנהדרין פסק דא"ל העדים להתרות בו אלא אפי' אשה או עבד או אפי' בעצמו ג"כ נהרג וכילד היא התראה ע"ש בר"מ פרק הנ"ל:

(ה) **שכל** מי שהוחזק כו' ע' סי' י"ע באה"ע ובח"מ וב"ש דעתם דגם לענין שאר בשר החזקה צ"ל דווקא למ"ד יום כמו באיש ואשתו שכתב הר"מ אחר זה ודעת הב"ח דלענין פ"ב אין צריך למ"ד יום ואכ"מ. וכן בענין הגרים בעזהשי"ת דעתי להאריך במק"א השם יגמור עלי. ועמ"ש לעיל דאם ישראל בא על זכר עכו"ם חייב העכו"מ משום נשכב דגם הוא מצווה ע"ז וחוץ לזה חייב כבהמה ער"מ גבי בא על הנכרית שהורגין אותה וכ"מ אפי' אם הב"כ קטן שאין

אין עדים והתראה היא בכרת ובשונג חייבת להביא חטאת קבועה וכבר אמרנו שבכל שוגג אין הבהמה נסקלת שארז"ל בטעם סקילת הבהמה כדי שלא יאמרו כ"א זו היא שנכשל בה פ' זה לא נאמר אלא במזיד כי הוא הכשלון הגדול אבל שוגג קצת אונס יש בו. נמצא לפי דברינו שאין איסור על העכו"ם משום ערוה אלא אם ואשת אב ואחותו מאם ואשת איש כמ"ש בסדר וישמע יתרו וזכר ובהמה. והעבדים אינם בכלל איסור עריות של קורבה ומותרין אפי' באמם ואחותם וכמ"ש למעלה לפי שכבר יצאו מכלל עכו"ם ולכלל ישראל לא באו ועוד ארז"ל בטעם זה שהעבד כנעני אין לו חיים כלומר שהרי הוא כבהמה לענין זה והכתוב מורה ע"ז מדכתיב שבו לכם פה עם החמור ודרז"ל עם הדומה לחמור והם היו עבדים של אברהם אבינו. ומ"מ באסור זכר ובהמה הם כדעת הרמב"ם ז"ל וטעם נכון הוא דל"ש בזה לומר אין לו חיים. ואסורין ג"כ לבא על א"א של ישראל דל"ש בהם נ"כ אין לו חיים וכן הם אסורין מן הנדה ואפי' שפחה שחייבין הם בכל עונשין שבתורה וכפי' דרז"ל אשה כי תהיה זבה בין ישראלית בין שפחה בין גיורת ומשוחררת ואז"ל שאם נתגייר א'. מן האומות וכן עבד שנשתחרר הרי הן כקטן שנולד וכל שאר בשר שהיה להם בתחלה בגיות או בעבדותן אינן ש"ב להם כלל ומותר להם לישא אותם ואפי' הן אמם או אחותם שזו מד"ת אבל חכמים אסרו הדבר כדי שלא יאמרו שבאו מקדושה חמורה לקדושה קלה ותקנו הדבר כן שאם הי' נשוי כשהי' עכו"ם או עבד לאמו או לאחותו מפרישין אותן אבל שאר העריות מותרין לפי שאין כאן חשש שיאמרו כו' שהרי שאר העריות מותרות היו בגיותן ומן הטעם הזה לא גזרו ז"ל בגר אלא בשאר האם ולא בשאר האב ולפיכך אז"ל שגר מותר לישא בתו שנתגיירה וכן אשת אחיו מאביו אבל לא מאמו ומותר באשת בנו ומותר לו לישא שתי אחיות מן האב אבל לא מן האם וכן השניות כולן ל"נ עליהן בגרים והעבדים שנשתחררו הרי הם כגרים וכל מה שמותר להם מותר להם וה"ה באיסור:

קדושים תהיו נ"א מצות י"ג מ"ע ול"ח מל"ת

מצוה רי"ב איש אמו ואביו תיראו

(א) לירא מהאבות כלומר שיתנהג האדם עם אמו ואביו הנהגה שהאדם נוהג עם מי שירא ממנו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ולשון ספרא איזהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו. משרשי המצוה כתבתי במצות כיבוד האבות בפרשת וישמע יתרו. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל עד היכן מוראת אב ואם שאפילו הכוהו וירקו בפניו לא יכלים אותם ואעפ"כ ציוו חכמים לבל יכה אדם את בנו גדול לפי שיש בדבר משום לפ"ע ל"ת מכשול ומנדין על כך ואז"ל בחומר מצוה זו שאפילו נטרפה דעת אב והאם שישתדל הבן לנהוג עמהם דרך כבוד לפי דעתם אבל נשתטו ביותר יכול להניחם ויצוה אחרים עליהם להנהיגם כראוי אם יש לו (ב) וממזר חייב בכבוד האבות ומוראם אע"פ שאין כן המשפט על מכתם וקללתם והורונו ז"ל בענין זה (ג) דאם רצון האבות לעבור ע"ד תורה ואפי' על מצות דרבנן שאין שומעין להם. ויתר פרטי' במקומות בגמרא. והרוב בקדושין לפי דעתי. (יו"ד סי' ר"מ) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז (ד) בזכרים ובנקבות ועובר עליה והיקל ביראתם בטל עשה זה אא"כ עשה מדעת האב ובמחילתו שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול:

מצוה רי"ג אל תפנו אל האלילים

(א) שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה או בדיבור ולא אפי' בראי' לבד כדי שלא יבא מתוך כך לעבוד אותה שנאמר אל תפנו אל האלילים ואז"ל בספרא אם אתה פונה אחריהם אתה עושה אותן אלהות כלומר אם אתה מתעסק בעניינם כלומר להרהר אחר השגעונות אשר יאמרו המאמינים בה שמזל פ' או כוכב פ' יעשה פעולה כן וכן בקטורת או בעבודה פ' או תביט תמיד בצורות שעושין עובדיה כדי לדעת איכות עבודתה מכ"ז יהיה סבה שתהי' נפתה אחריה ותעבדה ובפירוש נאמר שם בספרא שאפי' ההבטה לבד אסורה. שאמרו שם ר"י אומר אל תפנה לראותם והענין מן הטעם שאמרנו שהוא סבה לטעות אחריה וכן כדי שלא יתבטל חלק מן הזמן ויתעסקו באותן ההבלים והאדם אינו נברא רק להתעסק בעבודת בוראו. וזהו שאז"ל בפרק שואל אדם מחבירו ודיוקנ' עצמה אפי' בחול אסור להסתכל בה משום שנא' אל תפנו אל האלילים מאי תלמודא אר"ח אל תפנו אל מדעתיכם ונכפל לאו זה כלומר באיסור המחשבה בע"ז במק"א שנא' השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם וכו'. כלומר שאם ירבה לבך לחשוב בה יהי' סבה לנטותך מן הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ועוד נאמר בזה הענין ופן תשא עיניך השמימה וראית וגו'. שאין הענין שלא ישא האדם ראשו ויביט בשמים אבל הכוונה בדבר שלא יביט בהם בענין הלב לדעת כוחן ועניינן כדי לעבדן. וכמ"ש במק"א ופן תדרוש לאלהיהם איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה וגו' שימנענו הכתוב על איכות עבודתה לפי שכ"ז סבה לטעות בה. שורש ריחוק מעכו"ם וכל עניינה ידוע לכל אדם. דיני המצוה ופרטיה יתבארו בהרבה מקומות בגמ' בפיזור שהזהירונו ז"ל שלא לבד להרהר במחשבת ע"ז אסורה אלא אפי' כל מחשבה הגורמת לו לאדם לעקור דבר מה"ת אסורה ובפי' הזהיר ע"ז הכתוב במק"א דכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואז"ל שאין הקב"ה מחשב מחשבת עבירה כמעשה חוץ ממחשבת ע"ז שהיא נחשבת לו לאדם כמעשה (הע"ז פ"ב) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכל זמן בזו"נ ועובר עליה ופנה אחר ע"ז (ב) בדרך שיהא עושה בה מעשה לוקה:

מצוה רי"ד דיני עכו"ם

(א) שלא לעשות עכו"ם למי שיעבדה בין לעצמו בין לזולתו ואפילו יהיה המצוה לעשותה עכו"ם שנאמר ואלהי מסכה לא תעשו לכם

בו דעת שאין עונשין אותו או שוטה ער"מ ה' מלכים מ"מ הורגין אותו משום בהמה וגב כ' כיון דהורגין אותו משום בהמה ולא משום לאו דב"נ א"כ אפשר דנסקל כדין בהמה וגם בעדים וכ"ג כשור הנסקל. ולכאורה עוד כ"מ דאם משום עבירת עצמו אם אחר העבירה נתגייר פטור ער"מ ה' מלכים מהש"ס דב"נ שבירך ט' ואח"כ נתגייר פטור דאשתני דינו ומיתתו דקודם הי' נהרג בע"א ודיין א' ומיתתו בסייף ואח"ז בעי כ"ג ומיתתו בסקילה וא"כ ב"נ שבא על הזכר או שבא הזכר עליו ואח"כ נתגייר פטור מכלום דאשתני דינו ומיתתו. אבל אם ישראל בא עליו בגיותו דהוא חייב סקילה וכ"ג כבהמ' א"כ כש:תני יר יהי' חייב דלא אשתני דינו ומיתתו אך באמת ז"א דזה ודאי אשתני דאלו השתא לאו בר קטלא הוא משום בהמה א"כ בודאי א"ח פ"ש בסנהדרין דע"א וכן גבי הבא על הנכרית אם נתגיירה בודאי פטורה כי אילו עבדית השתא לאו בר קטלא היא כלל כמו ב"נ שהרג חבירו או בא על אשת חבירו ונתגייר דפטור כיון דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא כלל ה"נ בודאי אינם חייבי' משום בהמה כנלע"ד פשוט ער"מ פ"ט מה' מלכים. עוד כ' לעיל דב"נ הבא על אביו א"ח רק משום זכר ולכאו' כיון דבש"ם מבואר דעכו"ס הבא על אביו חייב שנים ואמרי' דמשום לישנא מעליא דאי ס"ד עכו"ס ממש בתרי קטלי קטלינן לי' והקשינו לשיטת הר"מ ה' מלכים בשוגג גמור פטור אף ב"נ כ"מ דאם שגג בזכר והזיד באביו חיי' על אביו. ואפ"ל כיון דהזיד באביו ממילא ידע שהוא זכר רק שלא ידע שאסור משום זכר בכה"ג חייב ב"נ. אך דאכתי ק' היכי שהזיד בזכר ושגג באביו קי"ל דחייב ולע"ג ער"מ שם. ומ"מ לע"ק דמשום לישנא מעליא יאמר דבר שאינו ע' בפסחי' פ"א ע"כ נ"ל לומר דהאמת דחייב משום אביו ג"כ כמו ישראל אף דאין נ"מ לדינא ולע"ג: (נשלם פ' אחרי)

מצוה רי"ב (א) לירא מהאבות כו' כ"פ הר"מ ועי"ש בהשגת הראב"ד ועי"ש בש"ס גבי ר"א דסליק לא"י ואח"ז שמע דאזלא אמי' אבתרי' ושאל לר"י אם מותר לצאת משום כבוד אם מא"י לח"ל ור"י השיבו דאינו יודע ור"א הלך ע"ש דנראה דמותר לצאת מארץ ישראל לח"ל בשביל כיבוד והר"מ לא הביא ד"ז בה' מלכים וע' במס' ע"ז די"ג ד"ה וללמוד תורה דעתם דדוקא ללמוד תורה ולישא אשה רשאי לצאת אבל לא לשאר מצות והביאו בשם השאלתות דכ"ש לשאר מצות רשאי לצאת והנה ל"י ספוקי מספקא לי' ור"א נ"ל דמותר כדעת השאלתות ול"ע שלא הביאו ראי' מש"ס דילן ור"י עצמו אמר בע"ז דהלכה כר"י וכאן בקדושין אר"י דאינו יודע נראה דלאו כ"ש הוא כדעת השאלתות ולע"ק:

(ב) וממזר כו' כ"ד הר"מ אבל הטור כתב דאם לא עשה תשובה אין הבן חייב בכיבוד ובמורא וער"מ ה' ממרים ודעת הכ"מ דווקא גבי גלימא דריבית' וע"ש בלח"מ דחילק בין מחיים דחייב ובין לאח"מ פטור וע"ש בי"ד סי' ר"מ דרמ"א הביא דעת הטור וע' ט"ז שם:

(ג) שאם רצון כו' עי' דיני' אלו בר"מ וביו"ד ה' כיבוד:

(ד) בזכרים כו' כ"ה בש"ס למה נאמר איש שהאיש סיפק בידו ואין האשה סיפק בידה שרשות אחרים עליה ובתוס' מקשים דהא מע"י של האשה לבעלה אינו אלא מדרבנן ותי' מחמת דאינה מצוי' אצל אביה ואמה. ופשוט דעל מצות מורא כופין עד שת"כ כי דווקא בכיבוד אין כופין דמתן שכרה כתיב בלדה אבל לא מורא. ואם יש לו בן מנכרית ושפחה ודאי אינו בנו כמבואר לקמן לענין קללה והכאה. וכן אם ח"ע וחב"ח יש לו בן זה תלוי אם קדושיו קדושין כמש"ל. והנולד מח"ש וחב"ח אף שהוא ח"ע מ"מ הול יזב"ח ג"כ וחייב בכיבוד אב ובאם ג"כ י היא ח"ש וחב"ח ופשוט. והנולד מעבד ומשפחה א"ח כלל בכבודם ובמוראם דאין להם יחוס כלל כמבואר לקמן גבי קללה והכאה ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח שהאב שמחל ע"כ כו' ע' ר"ן קדושין דאף דיכול למחול ע"כ על צערו ובזיונו לא מהני מחילה:

מצוה רי"ג (א) שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה כו' בזכרים ונקבות כו' ונראה דגם ב"נ מוזהר על לאו זה שהוא ענף מע"ז כמבואר בר"מ ה' מלכים דאין מניחין להקים מצבה ולא לטעת אשירה ולא לעשות צורות לב"נ רק דאינו נהרג ה"נ מוזהר ע"ז ואינו נהרג (ולא שמוזהר ע"ז [מע"ז] רק כמו עושה צורות דאין מניחין ע"ש בר"מ):

(ב) בדרך שעושה מעשה לוקה אף שדעת הרהמ"ח בכ"מ בלאו שאפשר לעבור בלי מעשה אין לוקין אף אם עשה מעשה זה דוקא אם הדבר שעוש' הי' יכול לעשות בלא מעשה ועשה לא נקרא מעשה לענין מלקות אבל אם הלאו לא נוכל לעבור רק במעשה אף שבלאו הזה נכללו דברים שא"מ לוקין על העשייה ע' בשעה"מ החו"מ וכתבנו לעיל מזה:

מצוה רי"ד (א) שלא לעשות כו' ע' ר"ס פ"ג מה' עכו"ס דהעושה עכו"ס לעצמו לוקה משום הלאו לא תעשה לך פסל והעושה לאחרים עובר משום ואלהי מסכה כו'. וככר כ' לך הג"מ דצריך להתרות בו משום איזה לאו לשיטת רש"י בשבועות ואפשר אף לדעת הר"מ שלא נזכר ד"ז בדבריו בה' סנהדרין מ"מ

לכם ואז"ל בספרא אפי' לאחרים ושם נאמר העושה עכו"ם לעצמו עובר משום שתי אזהרות כלומר משום לא תעשו. ומשום לא לכם. שורש ריחוק עכו"ם ידוע. מדיניה משארז"ל מה בין ע"ז של ישראל לבין ע"ז של עכו"ם ע"ז של עכו"ם אסורה בהנאה בלבד מיד שנא' פסילי אלהיהם תשרפון באש וגו' משפסלן נעשו לו אלוה ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד שנא' ושם בסתר עד שיעשה לו דברים שבסתר שהם עבודתה. ומשמשי ע"ז בין של עכו"ם בין של ישראל אין אסורין עד שישתמשו בהן לע"ז (ב) והעושה ע"ז אע"פ שהוא לוקה שכרו מותר אפי' עשאה לעכו"ם שהיא אסורה משנגמרה אפי' קודם שתיעבד מ"מ אינה אסורה עד שתגמור (ג) ומכוש אחרון אין בה שוה פרוטה ויתר רובי פרטיה במס' ע"ז (יו"ד סי' קמ"א) ונוהגת איסורה בכ"מ ובכ"ז (ד) בזו"נ ועובר ועשה ע"ז לזולתו בין עשאה לעכו"ם או לישראל לוקה מלקות א' ואם עשה לעצמו לוקה ב' מלקיות כמו שאמרנו ושניהם משום העשייה לבד לכוונת עבודה ואע"פ שלא עבדה:

מצוה רט"ו שלא לאכול נותר

(א) שלא לאכול נותר והוא מה שנשאר מבשר הקדשים מקרבן שקרב כמצותו אחר זמן הראוי לאכלו שנא' במילואים לא יאכל כי קודש הם. ובא הפי' ע"ז כל שבקודש פסול ליתן ל"ת על אכילתו. וזה ירמוז הכתוב באמרו כי קודש הם זה הנסתר שהוא הם הוא כולל כל מה שנפסל מן הקדשים ואין לנו ללמוד בכך שנחשוב הפינול והנותר ללאו א' כי שני שמות הם כמ"ש למעלה באיסור הפינול בסדר צו מצוה קמ"ה ומצינו שבאו בהם שני כתובים לגבי העונש דכתיב בפיגול בסדר צו ואם האכל יאכל כו' וכתיב בתריה והנפש האוכלת עונה תשא ונשיאות עון זה היא כרת כמו שנלמוד בג"ש מנותר וכתיב הכא גבי נותר והנותר עד יום השלישי פינול הוא לא ירצה ואוכליו עונו ישא כי את קודש ה' חילל ונכרתה וגו' וע"כ אע"פ שאזהרת שניהם ממקרא א' לא נמנעו מפני כן לחשבן ב' לאוין וכן אמרו במעילה הפינול והנותר אין מצטרפין זע"ז מפני שהם ב' שמות כמפורש שם שיש דברים שאין מצטרפין בהם ויש שמצטרפין בהם. משרשי המצוה כ' באיסור פינול מה שידעתי. מדיני המצוה משארז"ל (ב) אכל מן העור או מן המרק או מן האלל או מן המוראה או מן הגידים ומן הטלפים ומן הצפרנים מן החוטם מביצי העוף מן הנוצה אינו חייב כרת וכן בדם אין חייב בה משום נותר וכן בלבונה והקטורת והעצים וכמו שכתבנו בפינול אבל מן השליל או מן השליא חייב כרת וכן מה שאמרו בקדשי עכו"ם כלומר נו"נ שמקבלים מהם אין בהם משום נותר ופינול ויתר פרטי איסור הנותר וגם הפינול יתבארו בהרבה מקומות בסדר קדשים (ה' פסהמ"ק פ"א) ונוהג איסור זה בזמן הבית בזו"נ ועובר עליה ואכל כזית נותר במזיד חייב כרת בשוגג חייב להביא חטאת קבועה וכן הדין אם אכל כזית מנותר ופינול ביחד דלענין אכילה מצטרפין הם:

מצוה רט"ז דיני פאה

(א) להניח הפאה מן התבואה שנאמ' ובקצרכם וגו' לעני ולגר תעזוב אותם אחר שזכר לא תכלה פאת שדך ופי' גר זהו גר צדק וכן גר האמו' במתנת עניים שהרי כתו' במעשר עני לגר ליתום ולאלמנה וזה ודאי גר צדק הוא מן הסתם שעדיו בצדו וה"ה לכל מתנות עניים ואעפ"כ ארז"ל שאין מונעים אותן מעניי גוים מפני דרכי שלום וענין הפאה הוא שיניח האדם בעת שיקצור תבואתו מעט מן התבואה בקצה השדה ואין לשאר זה שיעור מן התורה אבל חכמים נתנו שיעור לדבר והוא חלק א' מששים. משרשי המצוה כי השי"ת רצה להיות עמו אשר בחר מעוטרים בכל מדה טובה ויקרה ושיהי' להם נפש ברכה ורוח נדיבה וכבר כתבתי כי מתוך הפעולות תתפעל הנפש ותהיה טובה ותחול ברכת השי"ת בה ואין ספק כי בהותיר האדם חלק א' מפירותי' בשדה ויפקירם שיהנו בו הצריכים תראה בנפשו שובע רצון ורוח נכון. ומבורך וכי השי"ת השביע בטובו וגם נפשו בטוב תלין והמאסף הכל אל הבית ולא ישאיר אחריו ברכה שיהנו בו האביונים אשר ראו השדה בקמותיה ויתאוו תאוה אליה למלא נפשם בה כי ירעבו יורה בנפשו בלי ספק רוע לב ונפש רעה תבואהו וכמו שארז"ל במדה שאדם מודד מודדין לו וזה הענין יספיק לנו ע"צ הפשט גם בלקט שכחה ופרט הכרם ועוללות. מדיני המצוה משארז"ל (ב) שא' הקוצר או התולש חייב בפאה ואף על פי שהכתוב אומר ובקוצרכם קציר לאו דוקא ואם עבר וקצר הכל נותן מעט מן הקצור לעניי' ומשארז"ל (ג) שאין במתנות עניים אלו טובת הנאה לבעלים אלא הם נוטלים איתו בע"כ ודין כל אדם מאימתי מותרין בהם ומשארז"ל

מ"מ אם התרו בו משום לאו אחר פטור כס' התוס' וכבר כתבתי זה לעיל:

(ב) **והעושה** ע"ז כו' שכרו מותר כה"ד הר"מ ג"כ אבל דעת הרי"ף דשכרה אסור של ע"ז עלמה וכ"כ דעת הט"ו סי' קמ"ג ביו"ד וע"ש בט"ז וש"ך מנין להרי"ף לפסוק נגד הש"ס:

(ג) **ומכוש** אחרון כו' כ"ה בע"ז די"ט ע"ב ובתוס' הקשו הא אפי' פמש"פ ג"כ אסור בהנאה ותי' דהעכו"ס אינו מקפיד על פמש"פ ובלא זה המכוש היה נותן לו כל שכרו ואין זה דמי ע"ז ע"ש. ולדעתם אם עכו"ס אמר לישראל העבר לי מאה חביות בל' פרוטות אף דבחבית האחרון לית בה ש"פ מ"מ אסור דהוא דמי ע"ז אבל דעת רשב"א אינו כן ועיו"ד סי' קל"ג דפמש"פ אינו אוסר כלל בשם הרשב"א מש"ס דילן ובש"ך שם מקשה שהוא נגד דעת התוס' ע"ש. והנה דין זה שמביא הרהמ"ח דע"ז של עכו"ס נאסרה מיד ל"ד שהיא של עט"ס אלא אם נעשית בשביל עכו"ס אף על פי שישראל עשאה משלו מ"מ אסורה תיכף אע"פ שלא נעבדה עדיין וכ"כ מסוגיא דשם עכל"ל דמכוש אחרון לית בי' ש"פ אפי' למ"ד אומן קונה בשבח כלי. ועוד יש הוכחות לזה דהעיקר תלוי בשביל מי העשייה אם בשביל עכו"ס נאסרת מיד ואם בשביל ישראל אינה נאסרת אף שעשאה עכו"ס וז"פ לע"ד:

(ד) **בזו"נ** כו' וגם נ"ל דלב"נ ג"כ אסורים לעשות צורות בידם בין לעצמן בין לאחרים וכ"ה בר"ס ה' מלכים כמש"ל. וכ"פ דאינו חייב מלקות על העשייה אלא אם גמרו א"כ צריך להתרות בו קודם מכוש אחרון כמבו' בר"מ הלכות סנהדרין דהעבירה צ"ל תכ"ד של התראה והעבירה היינו מכוש אחרון כי נגמרה בזה וקודם לכן בודאי א"א ופשוט. ונראה דאם גמרה בשבת והתרו בו משום שבת א"כ א"מ ב"ד משום מכה בפטיש דכל גמר מלאכה הוי מב"פ עש"ס ור"מ א"כ פטור משום הגמר דע"ז דקלב"מ ומיתה פוטרת מלקות. אך נראה דאם עשאו לעכו"ס א"כ נאסרה בגמר מלאכה והוי מקלקל א"כ א"א משום שבת ול"ע וא"כ"מ. אך עי' לקמן מלוה רל"ח שם כתבתי דכה"ג ל"ה מקלקל כיון דבטבעו של עולם הוא מתקן ע"ש:

מצוה רט"ו (א) **שלא** לאכול נותר כו' מפני שהם ב' שמות היינו לענין טומאת ידים אבל לענין אכילה מלטרפין ועי' רש"י מעילה פי' אם אכל [רוב] חלב ופיגול ומועט נותר והתרו בו משום פינול חייב ואם אכל רוב נותר ומועט פיגול והתרו בו משום נותר חייב ואם אכל ח"ז מפיגול וח"ז מנותר חייב בין התרו בו משום פיגול או משום נותר ונראה מד' רש"י אם אכל רוב פיגול והתרו בו משום נותר אף דהתרו בו משום לאו הלז ושניהם מש"א מ"מ א"א כמו בשבת שהבאתי לעיל אף דהוא לאו א' ל"ת כל מלאכה מ"מ אם התרו בו משום מלאכה אחרת פטור דסבר דמלעיג עליו ה"כ. אבל אם לא התרו בו משם אחר רק הלאו בסתם נ"ל דהוי התראה כיון דשניהם בלאו א' ע' מ"ש לעיל. ודע דאף שפיגול ונותר הם מלאו א' מ"מ אם אכל כזית פיגול וכזית נותר בהעלם א' חייב שני חטאות עי' בכריתות כיון דלענין כרת חלוקין הן כר"ל בסנהדרין ובכריתות דחלוקה דמיתה שמה חלוקה אבל לר"י דדוקא חלוקה דלאו שמה חלוקה א"א אלא חטאת א' והרבה פוסקים כר"ל. וכמ"ל

פח"י מהלכות מעה"ק הרגיש בזה ע"ש וער"מ ה' שגגות דפיגול ונותר חייב ב' חטאות. ואימתי חייב משום נותר קדשי קדשים שנאכלים ליום ולילה חייב עליהם משעלה עה"ש של יום שני וקדשי' קלים הנאכלים לשני ימים ולילה א' חייב עליהם מתחלת ליל שלישית אף שאין נשרף אלא ביום השלישי מ"מ חייבים משום נותר תיכף בלילה ע' ש"ס ור"ס פח"י מפסהמ"ק. ועיין לעיל גבי פיגול כ' דאפשר דלוקין מלאו דלא תאכל כל תועבה וער"מ פח"י מפסהמ"ק א"כ אפשר כאן נמי אך אפשר באין בו מעשה ל"ש תועבה וכתבתי בח"ז כ"פ:

(ב) **אבל** מן העור כו' ער"מ פח"י מפסהמ"ק מבואר מן הקרני' ומ"ש כאן מן החוטם ט"ס ול"ל מן החרטום וגם שם לשון מן התבלין וע"ש דכל דבר שיש לו מתירין א"ח משום נותר עד שיקרבו מתיריו כהלכתו והמתירין עלמן חייבים עליהם משום נותר חוץ מן הדם ומ"ש הרהמ"ח אבל הקטורת כו' ער"מ ורא"כ"ד וכ"מ שם ולעיל במלות פיגול וא"כ"מ להאריך:

מצוה רט"ז (א) **להניח** פאה כו'. אבל חכמי' נתנו כו' ולפי גודל השדה היינו אם השדה קטנה מוסיף על א' מס' וגם אם העניים מרובי' מוסיף ג"כ ולפי רוב הזרע שנתברך יוסיף הרבה עי' פ"ח דפאה וכ"כ הר"מ פ"א מה' מ"ע:

(ב) **א'** הקולר וא' התולש כ"ה ל' הר"מ ג"כ בפ"ד מה' הנ"ל וע' בפ"ב ה"ו כתב הר"ס וכן הקוטף מלילות פטור וע"ש בכ"מ כתב דפוסק בזה כר"י כראשית הגז וע"ש בחולין קל"ז נראה דתולש א"ח אלא במידי דדרכו לתלוש דאמ' שם דר"י פוטר בקוטף ומ"מ מודה במידי דאורחי' כדתני תולש מנין ופירש"י בשומים ובללים דדרכם לתלוש אבל בדבר שאין דרכו בתלישה בודאי לר"י א"ח בפאה והר"מ והרהמ"ח סתמו כאן נראה דאפי' דלאו אורחי' ול"ע. ולולא ד' הר"ן והכ"מ שם שהקשו דברי הר"מ אהדדי הי' אפ"ל דהא דפוסק דהקוטף מלילות פטור הוא מטעם אחר מחמת שהוא מעט מעט והוא דרך עראי ודין זה הוא כמו שביאר בפ"ד הכ"ז גבי הבולר נפנים לענבים. אך אין הירוש' בידי לעיין בו. ומד' הכ"מ והמ"ל אין ביכולתי לעמוד על בירור הדבר ול"ע:

(ג) **שאין** בה כו' ט"ה אלא הם כו' משמע מל' הרהמ"ח דהעניי' נוטלים בע"כ וכ"ה לשון הר"מ פ"א ה"ח ובאמת בש"ס דחולין קל"א אין מבואר בזה"ל רק דמוליאין אותו ממנו וכן גבי דברים דחשיב שם דיש בהם ט"ה לבעלים מבואר שם דמוליאים אותו מידם והייט דהב"ד כופין אותו דמחויב ליתן אבל דהעניים בעלמן יטלו בע"כ של בעה"ב אינו מבואר שם וע' פירש"י שם ודעת תוס' שם דבדבר שיש בו ט"ה לבעלים אפי' אם נטלו העניים מוליאין מידם ובדבר שאין בו ט"ה לבעלים אם נטלו א"מ מידם אבל אם לא נטלו ובא הבעה"ב רשות לבעה"ב ליתן למי שירלה דאל"ה הוי ממון שיש לו תובעין לעני התובעו אלא דא"ל ליתן לעני התובעו ע"ש בתוס' ומ"מ לע"ק דמבואר במשנה דאסור אפילו לפייע לא' שנא' אל תסיג כו' נר' דמחויב ליתן לכל עני התובעו ול"ע וא"כ"מ להאריך בדין טו"ה. והנה לכאורה לשי' הסוברים דט"ה אינו ממון עי' בראשוני' שכתבו דלכתחלה יתן למי שירלה ורשאי הבעה"ב ליקח משות עבור ט"ס אך אם עבר הכהן

ומשארז"ל שאם אין עניים שיטלו הפאה (ד) שמותר לבעל השדה ליטול שנאמר לעני ולגר ודרז"ל ז"ל ולא לעורבים ולעטלפים וכלל זה נתנו בחיוב דפאה בין בפאה של תבואה בין של אילן כל אוכל שגידולו מן הארץ ונשמר ונלקט כולו כא' ומכניסו לקיום כגון (ה) התבואה והקטניות והחרובין ואגוזים ושקדים וענבים זיתים ותמרים וכל כיוצא באלו שיש בהן ה' דרכים אלו שאמרו חייב בפאה אבל אסטים ופיאה וכיו"ב פטורין מפני שאינן אוכל וכן (ו) כמהין ופטריות פטורין לפי שאינו נשמר וכן תאנים אין חייבין לפי שאין לקיטתן כא' וכן הירק פטור לפי שאין מכניסין אותו לקיום וכן משארז"ל שאין חיוב הפאה (ז) אלא לאחר שהביאו הפירות שליש (ח) ואין מניחין הפאה אלא בסוף כדי שידעו העניים מקומה ודין האחים שחלקו השדה מה דינם בפאה (ט) וכן שותפין שחלקו ודין המוכר מקומות בשדהו לאנשים ודין עני א' אומר (י) לחלק הפאה ביניהם וחביריו אומרים לבוז ששומעין לא' ואפי' כנגד מאה לפי שהוא אומר כהלכה (יא) ודין באיזה עונות ביום מחלקין הפאה ודין עני שנטל מקצת (יב) פאה וזרק על השאר או שפירש טליתו עליה ודין עניים העומדים על הפאה שאם בא עני ונטלה זכה בה לפי שאין עני זוכה בלקט שכחה ופאה ולא כל אדם בסלע של מציאה עד שיגיע לידו וכן משארז"ל שאדם חייב להוסיף בפאה לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע ויתר רובי פרטיה במס' הבנוי' ע"ז והיא מס' פאה (יג) ונוהגת מה"ת בזו"נ בין בישראל בין בכהן ולוי ובא"י דוקא ובזמן שישראל שם כתרומה ומעשרות כדעת הר"ם במז"ל שאמר כי תרומה ומעשרות אין נוהגים אלא בא"י ובזמן שישראל שם דוקא וכמו שנכתו' בע"ה בסדר שופטים במצות הפרשת ת"ג ומדרבנן נוהגת אפי' בח"ל וכ' הוא ז"ל שיראה לו דה"ה לשאר מתנות עניים שכולן נוהגות בח"ל מד"ס ועובר עליה ולא הניח פאה בארץ

הכהן ותפס אין מוציאין מידו ואם ט"ה ממון אפי' עבר ותפס מוציאין מידו ער"מ פי"ב דתרומות א"כ למ"ד ט"ה אינו ממון א"כ מאי החילוק לדברים שזיכתה אותו תורה בנתינתו כמתנות כהונה או בדברים שאין בהם ט"ה כלל כיון דבין כך ובין כך רשאי ליתן למי שירצה ואפשר אפי' ליקח סלע עבור זה ומזה כ' דהחילוק אם רשאי ליקח מעות עבור זה בדברים שיש בהם ט"ה אף להסוברים ט"ה אינו ממון ע' באחרונים מ"מ רשאי ליקח ממון רק דאם תפס אין מוציאין ובדברי' שאין בהם ט"ה אינו רשאי ליקח ממון וער"נ פ' הזרוע נראה מדבריו דדברים דאית בהו ט"ה אפי' תפס מפקינן ובדברי' דלית בהו ט"ה אין מפקינן אבל מותר ליקח בעד זה ע"ש ואפשר דהר"ן לא כ' רק למ"ד ט"ה ממון אבל למ"ד אינו ממון ואין מוציאין מידו עכל"ל החילוק שכתבתי. אך מ"מ ל"ע מ"ל ליקח ממון או שוחד דברים כי אם רשאי לתתו למי שירצה בודאי יתן למי שיחפוץ בו ע' דינים אלו בטויו"ד סי' של"א וכ' ס"א והשי"ת יעזרני לברר הדברים:

(ד) **שמותר** לבעל השדה כו' כ"ה ג"כ דעת הר"מ בפ"א וע' בר"ה סוגיא דבל תאחר הקשו שם היאך משכחת בל תאחר בלקט שכחה ופאה ותי' לחד תי' שעבר ושקל באיסור דצריך אח"כ לקיים העשה דהוי לאו הנל"ע עובר ג"כ בב"ת ועוד תי' דעבר ושקל בהיתר כגון דליכא עניים ומ"מ צריך ליתן אח"כ כשיבאו עניים. אך אח"ז מביאין סוגיא דחולין דמשמע דא"ל ליתן כששקלו בהיתר כדברי הר"מ והרהמ"ח ובתוס' תירצו דמשכחת לה דנטלו בהיתר לצורך עניים ע"ש. והנה התוס' לא רצו לאוקמי דנטלו באיסור דקיימי עניים דאי קיימי עניים עובר לאלהר ע"ש ולשיטת הרשב"א והר"ן נוכל לאוקמי אף שנטלו באיסור. ומדי עברי שם דרך אגב נלע"ד דבזה ל"ק קושי' הפ"י דמאי כ"מ חשיב במשנה ר"ה לבל תאחר הא אין לוקין על ב"ת דהוי לאו שאב"מ ובאמת דלשו"פ מיירי דעבר ואסף לתוך ביתו דעבר באיסור והי' מתחלה ע"י מעשה חייב אח"כ אף באב"מ ואף אם הי' תחלה בהיתר דעת הרבה גדולים כיון שתחלתו הי' ע"י מעשה לקי על הלאו אח"כ אף שאב"מ עמ"ל פ"ג מהב"מ א"כ משכחת לה דלקי שפיר ואכ"מ: (ה) התבואה והקטניות כ"ה דעת הר"מ דהכל חייב בפאה מה"ת אבל דעת ר"ש ותוס' בכ"מ והובאו במ"ל דא"ח בפאה רק דגן תירוש היינו כרם ויצהר היינו זתים והשאר חייבים מדרבנן וע"ש בתוס' מפני מה לא חייבו חכמים ירק ותאנים בפאה ולע"ק דמבואר בש"ס דחולין דיש לימוד על קולט ועוקר במידי דאורחי' ותולש ועוקר ל"ש בתבואה ובכרם וזית ע"ש ברש"י נראה דמה"ת חייבים שאר מינים ול"ע ומ"ש הרהמ"ח אסטים ופיאה כ"ה ל' הר"מ ועי' שבת דס"ח דאף דהוא אוכל קלת פטור וע"ש ברע"ב:

(ו) **כמהים** כו' ט"ם הוא וצ"ל לפי שאין גידולו מן הארץ וכן הפקר מפני שאינו נשמר כו' כצ"ל:

(ז) **לאחר** שהביאו שליש ועכו"ם שקצר שדהו ואח"כ נתגייר פטור מלשו"פ ואם עכו"ם קצר שדהו של ישראל או קרסמוהו נמלים או שקצר הרוח או בהמה פטור ע"ש ברש"י ורע"ב דהטעם דכתיב ובקוצרכם כו' שתהיו אתם הקוצרים והר"מ כ' דכותים שקצרו לעצמן כו' וכתב הכ"מ דאולי ע"י פועלים כותי' חייבת כמבואר בר"ס אח"ז וכ"ה בירושלמי וע' מחנה אפרים ה' שלוחים כתב אף דאין שליחות לעכו"ם מ"מ אם שכרו יש שליחות דיד פועל כיד בעה"ב וה"ר מירושלמי מדמחייב בפועל עכו"ם שקצרו אף דאין שליחות ולהוי כקוצר עכו"ם אע"כ בפועל יש שליחות והגה"מ דחה ראייתו וכתב נהי דאין שליחות לעכו"ם מ"מ אין פטורים מפאה רק אם קצרו לצורך עצמן אבל לא לצורך ישראל. ולדידי ראיית בעל מח"א נכונה כיון שממעטינן מקרא דבקוצרכם דצ"ל הישראל הקוצרים וממעט מקרא זה גם כן כרהוה נמלים וכרתה הרוח ובהמה אף דהם אין שייך לומר דקוצרים לצורך עצמן מ"מ פטור דגזה"כ הוא א"כ בודאי עכו"ם אפי' קצר לצורך ישראל מ"מ פטור דגזה"כ הוא כיון דלא קצרו ישראל ומ"ש הכ"מ בשם הירוש' דבקצרוהו לצורך ישראל חייב היינו דוקא בפועלים וכן הביא לשון זה הר"ש והרע"ב פ"ב משנה ז' ולא בפועלים כותיים, וגם ראיית הירושלמי ותוס' כן אין שוכרין פועלים כותיים כו' נראה דוקא פועלים כדברי הרב בעל מח"א:

(ח) **ואין** מניחין את הפאה אלא בסוף השדה כו' כדי שידעו כו' הרהמ"ח נקט חד טעמא ויש הרבה טעמים בדבר ער"מ פ"ב הי"ב ואם הניח בתחלת השדה או באמצעה ה"ז פאה ער"מ וכ"מ שם:

(ט) **וכן** השותפין כו' דע דשדה שותפות חייב בפאה כמבואר בר"מ פ"ב ה"ג ולא הביא כאן הר"מ דאם שותפות עכו"ם פוטר או לא ובפ"ד מה' אלו הכ"ה כ' הר"מ לענין עוללות דישראל ועכו"ם שהי' להם שותפו' חלקו של ישראל חייב וע"ש בכ"מ דלמד מסוגיא דחולין קל"ה ושם מיירי לענין פאה ע"ש. ושם נראה דהסוגי' דשדך למעוטי דאף חלק הישראל פטור וגם מגלי' להר"מ לחייב כמו

תרומה שהם מפורש בגמרא דחייב ודגנך מצריך ללימוד אחר ע"ש אבל הא מנ"ל ול"ע. ודין נשמר מבואר בר"מ פ"ה מה' הנ"ל דהזוכה בשדה הפקר לאחר שהפקיר פטור מן הלשו"פ אבל אם הפקיר שדהו ואח"כ זכה בעצמו חייב בכולם והוא מבואר בכ"מ בש"ס בחולין ובתמורה וב"ק ואם זכה מאחר שהפקיר מבואר ברש"י עכ"מ שם ואם זכה בעצמו יש ללמוד ע"ז מתעזוב יתירה דבכה"ג חייב. וע' תוספות תמורה ד"ו ד"ה המפקיר בשם הר"י בזכה הוא עצמו בגוף השדה חייב בלשו"פ אבל אם לא זכה רק בפירות פטור מכולהו והר"מ לא ביאר זה מה דעתו וע' תיו"ט פ"ה דפאה מ"ה ד"ה שקבלו השדה באריסות ועמ"ש הרהמ"ח לקמן והוא מהש"ס וכ"פ הר"מ דספק לקט לקט ושם בחולין הטעם דקמה בחזקת חיוב עומדת וה"ה גבי פאה כה"ג אבל ספק אם קודם שנתגייר או אחר שנתגייר פטור וע' דינים אלו דס' מתנות עניים בר"מ ובר"נ נדרים וביו"ד סי' רנ"ט אי ס' לקולא או לחומרא וע' בקונטרס הספיקות בסוף ס' קלה"ח ובקונטרס הספר להגאון ר"י מליסא. ודע דמבואר בנדרים דאם רצה עושה כל שדהו פאה וע' תוס' ובכ"מ דכל שדהו ל"ד דלא נתחייב בפאה עד שיתחיל לקצור כ"ש ומשקצר כ"ש יכול לעשות המותר פאה אפילו הרבה ער"מ ובראשונים וגם קרקע כ"ש חייב בפאה ומקשה הירושלמי קודם שקצר לא נתחייב בפאה אלא שקצר ואח"כ לא נשאר כלום. ומתרץ כגון שהי' קלח א' וכו ה' שבלים ער"מ פי"ב ובכ"מ הי"ג ע"ש. ואם מניח כשיעור פאה ואח"כ מוסיף עוד או אם לא הניח כשיעור ואח"כ מוסיף עד כשיעור אי דינו כפאה או לא ע' מ"ל פ"א הט"ו שהאריך בזה ע"ש:

(י) **א'** אומר לחלק כו' זהו דוקא בדלית ובדקל שאין יכולים לבוז אלא בסכנה גדולה הדין כך אבל פאה של תבואה ופאת הכרם ושאר אילנות הדין הוא להיפך אפי' צ"ט אומרים לחלק וא' אומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה דעיקר הדין באלו לבוז כמבואר במשנה ור"מ פ"ב הט"ו וט"ז וער"ש פ"ד בשם הירושלמי דאפילו בדלית ובדקל וקורא שם פאה למעלה מ"מ הואיל לחלק משל בעה"ב ע"ש בר"ש עוד דינים בשם הירושלמי:

(יא) **באיזה** עונות ביום היינו בשחר ובחצות היום ובמנחה ואם בא עני שלא בעת ההיא אין מניחין אותו ליטול ע' במשנה ור"מ פ"ב הטעם:

(יב) **או** שלקח מקלת פאה כו' ער"מ נראה דאם נטל מקלת פאה וזרקו על השאר קונסין אותו ונוטלין ממנו אף מקלת הפאה שנטל ואם פירש טליתו מעבירין אותו ממנה וע"ש בכ"מ והגהות שם:

(יג) **ונוהגת** כו' כוונת הרהמ"ח דאפי' בימי עזרא לא היתה חייבת בפאה רק מדרבנן כיון דהי' רק ביאת מקצתם כתרומה ומעשר ער"מ פ"א מהתו"מ. ולדידי ל"ע ער"מ ה' בית הבחירה וה' שמטה ויובל ובראב"ד סתו"מ ובכ"מ כתב דהר"מ למד דין תרומה מחלה שנקראת חלה ומעשרות בחדא שיטה עם תרומות ע"כ פטור אף דקדושת עזרא [לא] בטלה היום לדעת הר"מ מ"מ בחלה גזה"כ דצ"ל ביאת כולם ע"ש. אבל פאה דהפטור בח"ל מחמת דהיא מצוה הנוהגת בקרקע א"כ העיקר תלוי בקדושת הארץ ולא תלוי כלום בביאת כולם או מקצתם ובימי עזרא וכן היום דלא בטלה קדושת הארץ לדעת הר"מ למה לא יתחייב במ"ע ועצל"ח ברכות פכ"מ ובמקומות אשר רשמתי ואשר רשם הצל"ח ותבין דהדברים צ"ע. ולדעתי כוונת הר"מ לאו דוקא כתרומות רק כוונתו דהיא חובת קרקע א"כ לדעתי לדעת הר"מ גם האידנא חייב מה"ת במ"ע בא"י וצ"ע הרבה בסוגיא זו ביבמות נדה וכתובות ושאר מקומות וער"ס פ"א כתב מחמת הפסוק קציר ארצכם ע"כ אינו נוהג בח"ל נראה דאם נתקדשה א"י הוי קציר ארצכם ולא תליא בביאת כולם. ולכאורה למה צריך הר"מ ליתן טעם מחמת ארצכם הא בל"ז כבר ידעינן חובת קרקע אינו נוהג אלא בארץ וע' בחולין קל"ז ממעט ביכורים דאינו נוהג בח"ל מארצך וע"ש בתוס' הקשו זה הא בלא"ה היא חובת קרקע ותי' משום דאתקש לבשר בחלב בחד קרא וכאן צ"ל קרא אחריני ולע"ק. ועוד צ"ל לעיין ע"ד הכ"מ שכ' דהר"מ למד תרומה מחלה דחלה נמי תרומה היא והלא ידוע כ"פ בש"ס דביכורים שוה להרבה דרכים לתרומה ולחלה מבואר בפ"ב ממס' ביכורים וגם נקראת תרומה ותרומת ידך אלו ביכורים ולא כת' הר"מ גבי ביכורים דלא היו נוהגין בזמן עזרא רק מדרבנן ובחלה ותרומות ומעשרות כ' זה נראה דביכורים חייבין היו בזמן ב"ש מה"ת מכ"ש פאה ושאר מתנות עניים ול"ע הרבה בד"ז לפסק הלכה ועטויו"ד סי' של"א מביא ד' הר"מ דלענין תו"מ אפי' בימי עזרא אינו אלא מדרבנן וע"ש שהשיג עליו וע"ש בב"י ובסי' של"ב גבי מ"ע לא כת' בשם הר"מ רק דמ"ע אינו נוהג אלא בארץ ולא בח"ל. נראה דאף האידנא נוהג כנ"ל ואי"ה אשנה פ"ז. ודע דאין מפרישין פאה משדה על חברתה ואם הפריש אינו פאה אף בדיעבד ער"מ פ"ג ובכ"מ שם שהוא מהירושלמי ע"ש ובמשנה כמה דברים המפסיקין לפאה ולאילנות שנחשבים ב' שדות וע'

בארץ בזמן שהיא בישובה בטל עשה זו וחייב לתת מן הפירות שיעור הפאה לעניים. (יד) ואם נאבדו או נשרפו כל הפירות קודם שיתן מהם כלום לוקה משום לאו דלא תכלה פאת וגו' מכיון שאין בידו עוד לתקן הלאו אבל כ"ז שיש בידו מן הפירות נותן מהם ופטור בכך לפי שהלאו הזה הוא לאו הנל"ע וכן לאו דלקט כמו שנתבאר בפאה ובמכות (יו"ד סי' של"ב) :

מצוה רי"ז דיני פאה

(א) שלא לקצור כל הזרוע אבל יעזוב ממנו שארית לעני בקצה השדה שנא' לא תכלה פאת שדך בקוצרך וזה הלאו ניתק לעשה שנא' לעני ולגר תעזוב אותם וכו' כלומר שאם עבר וקצר בכל השדה שיתן לעניים מן הקציר שיעור פאה והיא חלק א' מס' מדרבנן שחייבונו כן אבל מה"ת אין לה שיעור כדתנן אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והביכורים כו'. משרשי המצוה ודיניה כל עניינה כתבתי למעלה במצוה רט"ז שבסדר זה מה שידעתי בה :

מצוה רי"ח דיני לקט

(א) לעזוב הלקט לעניים והוא מה שנופל מתוך המגל בשעת קצירה או מתוך היד בשעת תלישה שנא' בלקט לעני ולגר תעזוב אותם. משרשי המצוה כ' במצות הפאה מה שידעתי. מדיני המצוה כגון משארז"ל שבולת א' או שתים לקט ג' אינו לקט כלומר (ב) שאם נפלו ג' שבלים או יותר ביחד מן הקוצר בלא אונס אבל הכהו קוץ בידו ונפל אין זה לקט (ג) וס' לקט לקט שנא' עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו. ודין תבואה הנמצאת בחורי הנמלים ודין שבולת של לקט שנתערבה בגדיש. ויתר פרטי' מבוארים במס' פאה ולענין באיזה מקום נוהגת ומחויב בה ועונש העובר עליה הכל כמו בפאה:

מצוה רי"ט דיני לקט

(א) שלא לקחת שבלים הנופלים בשעת הקציר אבל נעזוב אותם לעניים שנאמר ולקט קצירך לא תלקט וזה נ"כ ניתק לעשה כמו שביארנו בפאה וכל ענין מצוה זו נם כן תמצא לקמן במצוה רכ"א :

מצוה ר"ך דיני עוללות

(א) להניח פאה בכרם ופאה זו של כרם הוציאה הכתוב בלשון עוללות כלומר שנצטוינו שנשאיר כל העוללות בכרם לפאה וזהו דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם אחר שזכר וכרמך לא תעולל זהו דעת הרמב"ם ז"ל בעוללות הכרם שהם במקום פאה שבשאר אילנות והרמב"ן ז"ל לא פי' כן ובלאו דכרמך לא תעולל שהוא בסדר זה אכתוב עיקר מחלקותם בארוכה ועוד אבאר שם פאה בכל האילנות מנין וכל ענין המצוה כמנהגי בע"ה :

מצוה רכ"א דיני עוללות

(א) שלא לכלות כל פירות הכרם בעת הקציר אבל יניח מהם פאה לעניים שנא' וכרמך לא תעולל וזהו פאת הכרם כ"כ הרמב"ם ז"ל. ועוד אמרו כי מ"ש לא תפאר אחריך בזתים יורה ג"כ על פאת הזתים נקראים פארות ופאת הכרם עוללות ומשניהם נלמוד לכל האילנות והרמב"ן ז"ל השיג עליו בזה ואמר כי כולו טעות ואמר דלאו דבכרמך מיוחד דוקא בכרם והוא שנניח בה כל הענבים הקטנים שאין להם כתף ונטף פי' כתף מסיגין זה עג"ז נטף תלויות כולן ויורדות לפי זה העוללות הם הענבים הקטנים הנמצאים בכרמים לפעמים הנקרא בלע"ז גוטמ"ש וזה דבר מועט בודאי לעין הנראה בכרמים שלנו וכן אז"ל איזהו עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף ומלבד חיוב זה של עוללות יש עלינו חיוב להניח פאה ובפאת הכרם לא בא עליה כתוב מבואר אלא דוגמא אחריך אחריך מזתים וכדאמרינן בגמרא חולין בפירוש ד' מתנות שבכרם הפרט והעוללות השכחה והפאה וגמר שם פאה בכרם מדכתיב בה לא תעולל אחריך ואר"ל אחריך זו שכחה כלומר מה שישאר אחריך דהיינו שכחה ופאה גמרינן אחריך מזתים דכתיב בזית כי תחבוט זיתיך לא תפאר אחריך ותנא דבר"י שלא תטול תפארתו ממנו דהיינו פאה וילמוד הרמב"ן ז"ל פאה בכל האילנות מזית שחייב הכתוב בה פאה בפי' ומכרם שלמדנוהו מלשון אחריך ואמר הוא ז"ל כי הרמב"ם ז"ל כ' הענין בתיקון בחיבורו הגדול ומכלל מחלוקותם זה אין לנו תוס' ונירוע בחשבון הלאוין שאין המחלוקת אלא שהרמב"ם ז"ל מפרש לא תעולל לפאה והרמב"ן ז"ל מפרש אותה לעוללות ממש וילמד מלשון אחריך פאה בכרם כמ"ש דגמרינן אחריך אחריך מזתים וזה הלאו גם כן ניתק לעשה דאם עבר וכלה הכל שחייב ליתן העוללות לעניים (מתנות עניים פ"ד). משרשי המצוה ודיניה כ' למעלה בסדר זה במצות פאה בקצת ושם כתו' באיזה מקום נוהג הוא וכל שאר מתנות עניים ושפרטי מצות פאה מבוארים במס' פאה ועוד יש לנו לכתוב כאן שארז"ל בעוללות שאם הי' הכרם כולו עוללות הוא לעניים שנאמר וכרמך לא תעולל ודרז"ל אפי' כולו עוללות (ב) ואין העניים זוכים ליקח העוללות עד שיתחיל בעל הכרם לבצור כרמו שנאמר כי תבצור כרמך לא תעולל :

וע' כ"כ פח"ה איתא שם פלוגתא אם מלר וחלב מפסיקין לפאה וכנראה מדברי הר"מ דפסק דאינו מפסיק מדלא הביא זה ע"ש. וגם מבואר במשנה ור"מ דהזורע שדה א' שני מינים לריך ליתן פאה מכל מין אף שעשאה גורן א' ואם זרע שני זרעים והם מין א' כגון שחמתית ולבנה תלוי בגורן ע"ש וכר"מ ובתי"ט וכר"ש :

(יד) **ואם** נאבדו כו' הנה הר"מ פסק כר"י דאפי' אפאה לריך ליתן מן העיסה ע"ש. והנה במס' יומא דל"ח מבואר שם דר"ע סובר דלשו"פ אינם לאוין הנל"ע דהעזוב מעיקרא משמע ולא אח"כ וע"ש ברש"י ובתוספות ישנים מ"מ הר"מ דחה סוגיא זו מהך ברייתא דמייתי לאקושי על ר' יוחנן במס' מכות דקיימו ולא קיימו דהוי נל"ע ע"כ פסק כן כברייתא דלאחר שלקט לריך ליתן והוי לאו הנל"ע וע' בתמורה דמקשה מהך ברייתא לאביי ואביי תי' דהעזוב יתירה נראה ג"כ דאביי סובר ג"כ כהך ברייתא אע"פ שאמר ביומא דלר"ע תעזוב מעיקרא משמע ואכ"מ ובאתי רק לעורר :

מצוה רי"ז (א) **שלא** לקצור כו' אין לה שיעור כו' והנה ידוע דעת תוס' גבי לא קיימת מלות סוכה ובברכות והובא בפמ"ג בפתיחה לאו"ח דכל מ"ע מה"ת אם לא עשה כתקח"ל במזיד במלוה זו אף החיוב מה"ת לא ילא ע"ש א"כ עבר וקלר ואח"ז החזיר פחות מס' במזיד אם כן כיון דגם מה"ת לא ילא כיון דלא עשה כתקחז"ל ה"ל כאילו לא קיים העשה כלל ואפשר דלקי על הלאו. ומ"מ נראה דלענין מלקות אין לוקין כיון שקיים כדין תורה ודיני מ"ע ע' לעיל במלות ל"ח. ודע לפי המבואר לעיל דדוקא בא"י חייבים במ"ע לא בח"ל אם אילן עיקרו בארץ ונופו נוטה לח"ל או להיפך דינו כדין תו"מ עיין במסכת מעשרות ובר"מ פ"א מתו"מ הכ"ד דאזלינן בתר העיקר ובעלין נקוב הולכין אחר הנוף ע"ש. וגם בודאי עלין שאינו נקוב נמי פטור מה"ת כי דברים אלו דינם שוים לכל מלות התלויות בארץ וגם לענין עפר ח"ל שבא בספינה לא"י ונעשית דחייב בתו"מ ובשביעית ה"ה מ"ע כן נראה לי פשוט :

מצוה רי"ח (א) **לעזוב** הלקט כו' בשעת תלישה היינו בדבר שדרכו לתלוש אבל עיטוף פטור עי' ר"מ פ"ב ובחולין וע' מש"ל והנה לענין התנאים הנלרכים לענין פאה היינו אוכל ונשמר כו' נראה דג"כ גבי לקט הדין כן כיון דנפ"ל מקליר ער"מ ור"ש ומבואר בפירוש גבי המשכים וזכה בכריו אבל אם זכה בהפקר פטור מן הלקט ע"פ וגם לקיטתו כא' (וא"ל למעט תאנים דלא"ם אילנות (אינם) פטורים מן הלקט עש"ם ור"מ) רק אם יהי' במין א' דבר שאין לקיטתו כא' ג"כ פטור. והנה נראה דעת הר"מ ג"כ כאן דאף קטניות חייבים מה"ת בלקט ודעת תוס' לא ברירא לי שכתבו בפאה דא"ת אלא דגן תירוש וילהר ובלקט ל"ש תירוש וילהר דא"ת בלקט (רק תירוש חייב בפרט) ואני מסופק בדעת התוס' אם דעתם גבי לקט דא"ת רק דגן מה"ת ולא קטניות או אפשר דלקט חייב מה"ת אף קטניות וה"ה ירקות שמכניסין לקיום כגון שומים ובללים אם חייבים מה"ת או דדומה לתו"מ לענין זה לדעת התוס' דרק דגן חייב מה"ת ומלד הסברא נראה דאינו חייב וע' תוס' שבת דס"ח ובנדה ולע"ק :

(ב) **שאם** נפלו יש כאן ט"ס וכל"ל שאם נפלו ב' שבלים או פחות בלא אונס אבל הכהו כו' אין זה לקט וע' דינים אלו בר"מ בהלכות הנ"ל והנה לפ"ד כמו שהדין גבי פאה לענין שותפות ישראל שחייב בפאה ג"כ חייב בלקט ושותפות עכו"ם ע' מה שכתבתי לעיל לענין פאה כמו כן בכאן :

(ג) **וספק** לקט לקט עיין במרדכי סוף חולין הובא במ"ל פ"ד מה' אלו הקשה אמאי לא נאמר כל דפריש מרובא פריש ורובא דבעה"ב ותי' לו משום הפסוק הזה עני ורש הלדיקו כו' וס' לקט מה"ט לעניים א"כ לא אזלינן ג"כ בתר רובא במתנו' עניים וע' בקונטרס הספיקות לאחי הקלה"ח האריך בזה ואינו ת"י כעת ועיין פ"ה דפאה שבולת שבקליר וראשה מגיע לקמה אם נקלרת עם הקמה היא של בעל השדה ואם לאו של עניים וער"ש ורע"ב ובתי"ט פירשו דין זה לענין שכחה שאם נקלרת עם הקמה לא קרינן לא תשוב לקחתה שהקמה מללת וע"ש בת"ח שהקשה מאי ענין דין שכחה לכאן אבל הר"נ בפירושו מביא ד"ז לענין לקט וער"מ פ"ד דאם לא נקלרה עם הקמה כיון שנקלר כל סביבותיה והיא נשארה יחידית אע"פ שלא נפלה כלל השיבולת הזה יש לה דין לקט וע"ש עוד דין שני שבלין וכ"מ שם ולא הביא דעת הר"ש והרע"ב דאין דין זה ענין ללקט וע"ש ואין הירושלמי בידי לעיין בו. וע' עוד בר"מ כה' המפקיר את הלקט עם נשירות רובו אינו הפקר שאין לו רשות בו וכוונתו עיין בתמורה מבואר שם דקודם שהתחיל לקלור אמר יהיה זה הפקר עם נשירת רובו ובא כאחד הלקט והפקרו מ"מ אינו הפקר דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מ"ש ופירש"י כיון דדברי הקב"ה דהיינו המלוה עם דיבורו אל כא' נדחין דבריו מפני דברי הרב ב"ה והוי לקט וכן כוונת הר"מ כאן והוא בתמורה דכ"ה ע"א ומ"ש הרהמ"ח באיזה מקום כו' עיין לעיל האריכתי בזה :

מצוה רי"ט (א) **שלא** ליקח כו' וגם ניתק לעשה עמ"ש לעיל :

מצוה ר"כ (א) **להניח** פאה ט'.

מצוה רכ"א (א) **שלא** לכלות כו' אין להם כתף ונטף ער"מ וראב"ד פ"ד מה' הנ"ל וע' ר"מ כתב ואין בעה"ב חייב לבלור העוללות וליהנס לעניים רק העניים יבלרו לעלמן והכ"מ לא הראה מקומו אי' ועיין תי"ט פ"ז דפאה מאין ילא לר"מ ז"ל וער"ש פ"ד בשם הירושלמי לענין פאה מתעזוב מוכח דניתן במחובר א"כ כאן נמי ע"ש :

(ב) **ואין** העניים זוכים וכו' וכמה יבנ. ויהיו זוכין בהם ג' אשכולות שהם עושין רובע כ"ה בר"מ מהירושלמי וע' ר"מ שם פסק והוא ממשנה דפאה המקדיש כרמו עד שלא נודעו העוללות אין העוללות לעניים ואם משנודעו העוללות הקדיש

לעזוב

הקדיש הם של העניים דא"י להקדיש דבר שאינו שלו ועתי"ט פ"ז כתב אף דפסקינן דאין לעניים קודם הבציר מ"מ גם לבעה"ב אין בהם כלום ע"כ אין יכול להקדישם ואם הקדיש קודם שנודעו העוללות וביד הקדש נודעו העוללות ואח"ז פדה מיד הקדש אפשר דנפטר הכרם ואין לעניים בהם כיון שנודעו ביד הקדש ואפשר כיון שביד ההקדש א"א בעוללות והוא פדה א"כ הוא כמו שקנה כרם ובו עוללות דהוי לעניים דעיקר חיוב הוא בשעת הבצירה ועיין ר"מ. אח"ז כתב דעכו"ם המוכר כרם לישראל חייב בעוללות בודאי כוונתו אף לאחר שנודעו העוללות דאל"כ מאי רבותא דלענין לסו"פ ג"כ הדין כן דמי שקנה מיד העכו"ם בודאי חייב כי תלוי בשעת קצירה א"כ כאן נמי אלא עיקר הרבותא דאף שנודעו העוללות וא"כ הו"ל כמו שגדל בפטור מ"מ חייב דמ"מ אזלינן לחומרא אחר הבצירה א"כ כאן גבי הקדש נמי אם פדה מ"מ חייב בעוללות אף שנודעו ביד ההקדש ולפמ"ש מיושב שם קושית הכ"מ שהקשה למה הדין דאם ישראל מכר לעכו"ם פטור ולפמ"ש דהר"מ איירי בנודעו העוללות א"כ בישראל שמכר כרמו לאחר שנודעו העוללות כיון דמבואר בר"מ קודם לזה דא"י להקדיש בודאי א"י למכור ג"כ כיון דאינו שלו א"כ בודאי העוללות לעניים אם ידינו תקיפה להוציא מיד העכו"ם או כשהעכו"ם נותן בעצמו יש להם דין עוללות ולא דין הפקר כנ"ל ברור בעזה"י. וע' עוד בר"מ דשותפות עכו"ם בכרם חלק הישראל חייב וחלק העכו"ם פטור ועכ"מ ועמש"ל וער"מ פ"ה והבאתיו לעיל שכ' דין דהמפקיר כרמו וחזר וזכה חייב בכולם גם בעוללות אבל אם זכה מן הפקר של אחר פטור מן עוללות ג"כ וכן הובא ברייתא זו בגמ' כ"פ וע"ש ברש"י חולין דדייקי לסו"פ שיש לכלל הזה דנשמר ושאר דברים ששייך בכולם ע"ש. נ"ל ג"כ אם א' הפקיר את הכרם לאחר שנודעו בו העוללות וזכה בה אחר חייב כי העוללות לא היו בכחו להפקיר כמו שא"י להקדיש כנ"ל. ואפשר דהעניים מחויבים ליתן להזוכה שכר גידולם כמו שנותנים שכר גידולם להקדש כיון שהקדש פטור ה"נ כיון שהוא פטור צריכים ליתן לו שכר גידולם ולע"ק. וער"מ פ"ב כתב דהקוצר תבואה קודם שהביאה שליש ה"ז פטורה מן הפאה והוא מירושלמי ונראה דגם משאר מ"ע כגון לקט (ולענין שכחה עיין לקמן פ"ה ה"ט) ונראה הטעם כיון דלא הגיעה לעונת המעשרות מבואר בר"מ פ"ב מה' מעשר דשליש בתבואה הוא עונת המעשרו' וקודם לזה ג"כ פטור מפאה אך באותה הלכ' כת' דגם באילנו' אם קוצר קוד' שליש פטור ולדברי הר"מ דגם שאר אילנות חייבים מה"ת בפאה ובפרט גפן דחייב לכ"ע ובאילנות וגפנים יש שיעורים אחרים למעשרות כמבואר בר"מ פ"ב מה' מעשר א"כ נראה דלא תלוי בעונת המעשרות אך ע' ר"ש פ"ב דשביעית שכת' דכל השיעורים המבוארים במס' מעשרות לענבים ולכל שאר השנויים שם כולם השיעור בהבאת שליש והא דלא קאמר הבאת שליש משום דיכולים ליתן בהם סימן אחר ע"ש בר"ש במשנה. והנה לכמה דברים שוים עוללות לפאה ערש"י חולין והנה אפשר ג"כ אם בצר הענבים קודם שהביאו שליש כמו שפטור מפאה כן פטור מעוללות אך באמת נראה דז"א ער"מ ה' כלאים פ"ה ובהמ"ע וכ"ר ובפ"ב מה' מעשר ותי"ט פ"ה דמע"ש מ"ה וערלה פ"א מ"ז ועוד בכ"מ דמבו' דסמדר ובוסר הוא קודם הבאת שליש ולא נתחייב במעשרו' ומ"מ בוסר הוא פרי עתי"ט במקומות שרשמתי וא"כ בודאי ניכרין עוללות כשהוא בוסר ואף כשהוא סמדר מ"מ הפרי נופל בודאי נכרין עוללות ובמשנה ור"מ מבואר דהמקדיש כרמו משנודעו העוללות העוללות לעניים דהוא דבר שאינו שלו כמ"ש לעיל ונראה דאף דלא הביא שליש תיכף משנודעו העוללות הם לעניים דאי דיקצור אז יהי' לבעה"ב א"כ אמאי א"י להקדיש אע"כ אף שלא הגיע לעונת המעשרות מ"מ כיון שנודעו העוללות חייב בהם כנ"ל ועוללות לא תלוי בהבאת שליש כפאה כנ"ל אך אין אני כותב בעיון כי אין הירושלמי בידי והדברים צ"ע רב. ולכאורה צ"ע דמבואר בר"מ פ"ט מה' מע"ש דכרם רבעי אין לו לא לקט היינו פרט ולא שכחה ולא פאה והוא משנה בפאה דהוא כמו מע"ש וע' בפרק זה בר"מ קודם שכת' דבוסר של כרם רבעי יכול ליתן במתנה אף דהוא ממון גבוה מ"מ כ"ז שהוא בוסר אינו ממון גבוה וע"ש בכ"מ הקשה ע"ז דבוסר הוי פרי ובגמרא לא נזכר רק סמדר ועתי"ט מס' מע"ש שהבאתי לעיל כתב אף דהוי פרי מ"מ כיון שלא הגיע לעונת המעשרות אינו ממון גבוה ע"ש א"כ בשלמא מה שפטרו הר"מ מפרט ומפאה ומשכחה ניחא דממ"כ אם בצרו קודם עונת המעשרות אפי' בוסר הא א"א בפאה כמבואר לעיל ואי בצרו אחר שהגיע לעונת המעשרות אם כן הרי הוא מ"ג אבל מה שסתם וכת' דפטור מעוללות וכ"ה במשנה צ"ע אי נאמר כמ"ש לעיל דבעוללות חייב אף קודם שהגיע לעונת המעשרות אם נודעו העוללות והבאתי ראי' לזה א"כ אם בצר בעוד שהוא בוסר אמאי לא יתחייב בעוללות דאז לא הוי מ"ג דיכול ליתן במתנה כמבואר שם וא"כ היאך נפטר מעוללות והדברים עמוקים מני ים ואני לא באתי אלא לעורר וערש"י גיטין ספ"ג דסמדר היינו שהאשכלות נראין ועתי"ט בעוקצין ושאר מקומו'. והנה לפי המבואר לעיל דהמקדיש כרמו משנודעו העוללות אין הקדש חל דהוא דבר שאינו שלו נראה ג"כ אם זרע תבואה תחת הגפן אין העוללות נאסרי' ער"מ פ"ה דכלאים דהזורע כרמו כלאים בשביעית דהוא הפקר אינו נאסר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וז"פ. והנה לשיטת קצת אחרונים ומכללם הלח"מ החו"מ דהר"מ ז"ל סובר דדוקא בגבולין מע"ש מ"ג הוא אבל בירושלים הוי ממון הדיוט א"כ לפ"ד הר"מ אם א' יש לו כרם רבעי תוך החומה אשר נטע אילנות בירושלי' א"כ אותו הכרם חייב בפרט ובשכחה ופאה ועוללות וא"ל לפרש כי ממילא נשמע

מצוה רכ"ב דין פרט לעניים

לעזוב פרט הכרם לעניים והוא מה שיתפרד ויפלו מן הענבים בשעת בצירה שנא' לעני ולגר תעזוב אותם אחר שנזכר ופרט כרמך לא תלקט ובלאו דלא תלקט אכתוב כל ענייני המצוה בע"ה:

מצוה רכ"ג דין פרט

(א) שלא ללקוט פרט הכרם אבל נעזוב אותו לעניים שנא' ופרט כרמך לא תלקט והוא הגרעינין הנושרין. רמז משרשי המצוה כמ"ש למעלה בפאה. מדיני המצוה משארז"ל איזהו פרט זה גרגיר א' או שני גרגרין הנפרטים מן האשכול בשעת הבצירה אבל ג' גרגרין שנפלו בב"א אינו פרט הי' בוצר ומשליך לארץ כשמפנה האשכולות אפי' חצי אשכול הנמצא שם פרט (ב) וכן אשכול שלם שנפרט שם הרי הוא פרט (ג) והמניח כלכלה תחת הגפן ה"ז גוזל את העניים ויתר פרטיה במס' פאה (יו"ד סי' של"ב) וענין המצוה באיזה מקום נוהגת כתבתי למעלה במצות פאה ב':

שלא

כמו מ"ש. ובאמת הרבה אחרונים אין דעתם כן בדעת הר"מ ושעה"מ החו"מ האריך בזה מסוגיא דקידושין ונ"ל פשוט בכל מ"ע שנתבארו לעיל אם הי' השדה של חש"ו ועברו ונטלו המ"ע ואח"ז נתגדל הקטן ונתפקח השוטה ויש המתנות ת"י דודאי מחויב לקיים המ"ע ולעזוב לעניים כיון שפסקינן דתעזוב להבא משמע א"כ אף שלא עבר על הל"ת מ"מ חייב בעשה וא"ד למי שנוטל בהיתר שהבאתי לעיל דפטור א"כ ליתן דהתם לא חל כלל המצוה בשעה שלקח א"כ אח"כ ג"כ ה"ת אבל כאן המצוה עליו רק דקטנותו גרמא לו לא הוי כלקח בהיתר ובודאי צריך אח"כ ליתן אם יש בעין ת"י ואם נאבדו או נשרפו פטור כנ"ל פשוט:

מצוה רכ"ב רכ"ג (א) **שלא** ללקט פרט הכרם כו' ב' גרגרין ואם הי' בוצר וכרת את האשכול והוסבך בעלין ונפרט אין זה פרט כמבואר לעיל גבי לקט דאם הי' באונס אין זה לקט וה"ה כאן:

(ב) **וכן** אשכול שלם שנפרט ער"מ פ"ד הט"ז ובכ"מ שם:

(ג) **והמניח** את הכלכלה כו' ער"מ ובמסכת פאה פ"ז מ"ג

וע"ש ברא"ש ורע"ב שכתב דבעת נשירתו זכו העניים קודם שנפל לארץ כו' נראה מדבריהם דוקא קודם שנפל לארץ זכו העניים ולא עם נשירת רובו ולפ"ז גבי פרט אם הפקיר עם נשירת רובו אפשר דהוי הפקר דעדיין לא חל הפרט דלא כמ"ש לעיל בשם הר"מ גבי לקט והוא מהש"ס דתמורה דהמפקיר עם נשירת רובו אינו הפקר ואפ"ל דלאו דוקא אלא דינו כמו לקט דבנשירת רובו הוי פרט וצ"ע. ועיין ר"מ פרק הנ"ל הכ"ב כתב דאין העניים זוכים ליקח פרט ועוללות עד שיתחיל בעל הכרם לבצור וכמה יבצור כו' והכ"מ הראה מקומו לפ"ז דפאה ובאמת שם איתא עוללות כמבואר בהרהמ"ח ג"כ במצות עוללות ושם הוא רבותא אף דהם ניכרים העוללות מ"מ אין רשות לעני ליקח קודם שיתחיל לבצור כשיעור המבואר שם אבל פרט אינו נזכר כלל ממילא קודם שיתחיל לבצור אין שייך פרט דפרט הוא הנושר בשעת בצירה ותיכף שבצר נראה דעניים מותרים תיכף ליטול אף אם בצר אשכול א' ונפל גרגרים דאין זה מוזכר במשנה ובפרט הפסוק כי תבצור לא תעולל נראה דוקא עוללות וגם הרהמ"ח לא הביא דין זה כאן רק לגבי עוללות ולע"ק ואפשר ד"ז איתא בירושלמי ואינו ת"י. אחר כתבי כל הנ"ל בא לידי בשאלה ספר שנות אליהו להגאון מוהר"א ווילנא. ועיינתי קצת וארשום איזה הערות. הנה כבר הבאתי לעיל בשם הר"מ דאם נטל עני מקצת פאה וזרק על השאר אף מה שנטל בהיתר מוציאין ממנו ועכ"מ בשם התוספתא פ"ב הח"י אין לו בה כלו' רמ"א קונס' אותו ונוטלי' ממנו זו וזו וכ' הכ"מ בשם הר"ן שהר"מ הי' גורס שרמ"א וכול' ר"מ היא ובס' הנ"ל ראיתי בפ"ד מ"ג כתב שם דר"מ לטעמי' בב"מ בשטר שיש בו רבית דקונסין אותו ואין גובין אף הקרן וחכמים לטעמייהו דאין קונסין אותו ע"כ אין נוטלין ממנו מה שלקח בהיתר (עי' בהשמטה) ואם הדברים הללו הם בירושלמי כי אינו ת"י א"כ ד' הכ"מ והר"ן תמוהים שכתבו דהר"מ סובר דכולה ר"מ היא אחר שבירושלמי מפורש דהיא פלוגתא וגם ד' הר"מ תמוהים איך פסק כר"מ במקום חכמים ובפרט בפ"ד מה' מלוה ולוה גבי שטר של רבית פ' כרבנן ועבח"מ סי' נ"ב ואם הם דברי עצמו בודאי ג"כ תמוהים דלפ"ד ד' הר"מ סותרים זא"ז משטר שיש בו רבית וצ"ע. וגם כת' לעיל דהר"מ לא הזכיר גבי פאה דין שותפות וכתבתי שסמך אמ"ש ד"ז גבי עוללות פ"ד הכ"ה והקשיתי שם ע"ז עתה האיר הש"ת את עיני ופתחתי התוספתא מבואר גבי פאה פלוגתא בפ"ב ישראל ועכו"ם שיש להם קמה בשותפות ת"ק סובר חלקו של ישראל חייב וחלקו של עכו"ם פטור ר' ישמעאל פוטר אימתי ע"ש א"כ מבואר דג"כ גבי פאה בודאי פוסק הר"מ כת"ק מ"מ צ"ע למה השמיטו גבי פאה. גם מבואר שם בתוספתא פ"ג הפלוגתא גבי עוללות דין שהביא בר"מ פ"ד הכ"ה ת"ק סובר דחלקו של ישראל חייב ור"ש פוטר ע"כ פוסק הר"מ כת"ק ע"כ ד' הכ"מ תמוהים בהכ"ה שכת' מרה"ג מחולין ומשמע לרבינו כו' כיון שהיא תוספתא מפורשת וצ"ע על הכ"מ שלא ראה התוספתא בעידנא דעסיק בי' דדין הקודם דעכו"ם שמכר מביא הכ"מ בשם התוספתא וכאן לא כ' זה וצ"ע. גם כת' למעלה בשם הרע"ב והר"ש דפרט בנשירתו הוא קודם שנפל לארץ ואני כתבתי דנראה לי דגם עם נשירת רובו ע"ל. ועתה ראיתי להגאון ש"א הנ"ל כ' שאין הפרט קדוש עד שיגיע (עי' השמטות) לארץ ודבריו נובעים מהירושלמי (עי' בהשמטות) ע"כ המניח את הכלכלה אמרי' דגוזל את עניים מטעם גרם שלא יהי' פרט דאי בנשירתו הוא קודם מאי חידשה לן המשנ' דודאי גזלן גמור וגם עובר על הלאו ע"ש וע' ע"ש בפ"ז דפאה חידש הגאון עוד מתנה לעניים היינו זית ניקף ואינו נוהג אלא בזית ועיין בהג"ה שם כ' דצ"ע מהש"ס דחולין דמבואר שם ד' מתנות בכרם וב' באילנות וג' בתבואות ותפאר בזתים היינו פאה ע"ש ובהשמטות שיישב דעתו. והנה בכל הדינים הנ"ל מבואר דאם עבר על הלאו אינו לוקה דיקיים העשה אך אם נשרף או נאבד הקציר אז לא יוכל לקיים העשה אז לוקין ע' בפ"א מהמ"ע ובהרהמ"ח כאן. ונ"ל דהיינו דוקא בנשרף או נאבד דא"י לקיים העשה וג"כ א"ח בתשלומין ע' בחולין פ' הזרוע גבי מזיק מתנות כהונה או שאכלן ומתנות עניים שוה בזה למת"כ ע"ש בסוגיא דהוי ממון שאין לו תובעים אבל אם לקחו המלך בחובו או איש אחר נטלו בחובו ומבואר שם בגמ' כ"ה דנטלו בחובו דקא משתרשי לי' חייב לשלם מ"כ וגם לעניים ע"ש בתוס' ובר"נ דמחלק בין אם הוא הפקיע המצוה כגון

באכל

מצוה רכ"ד לא תגנובו

(א) שלא לגנוב שום ממון שנא' לא תגנובו ואז"ל שזה אזהרה לגונב ממון וענין הגנבה הוא כמו שפי' בפ' משפטים.

שורש מצוה זו ידוע כי היא מן המצות שהשכל מחייבם. מדיני המצוה משארז"ל שאסור מה"ת לגנוב אפי' ע"מ למיקט כלומר להכעיס בעל הגנבה ולהבהילו לשעה ולהחזיר לו הדבר אח"כ. וכן אמרו בספרא לפי שנאמר בגנבה שנים ישלם למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תגנובו לא תגנוב אפי' ע"מ למיקט לא תגנוב ע"מ לשלם דו"ה. ודין הגונב סלע מכיס חבירו או מביתו והחזיר דבר הגנוב למקומו לדעת בעלים או שלא לדעתו מה דינו ובאיזה צד ענין פטרו. והחילוק שיש בענין זה בין דבר שיש בו רוח חיים וכמו שבא בקמא פ"ז ומה שאמרו שאסור לקנות מיד גנב מפני שמחזיק ידי עוברי עבירה. וכן כ"ד שחזקתו שהוא גנוב אסור ליקח אותו ולפיכך אז"ל שאין לוקחים מן הרועים צמר חלב וגדיים. וכן אין לוקחין מן הנשים ומן העבדים וקטני' אלא דברים ידועים. וכן אין לוקחים משומרי שדות עצים או פירות אלא במקומות ידועים. ודרך כלל אמרו וכולם שאמרו הטמן אסור ליקח מהם. ומה שא' כי לגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק. ומחזיר הלוקח ממנו הכלי בלא דמים והוא יעשה דין עם הגנב. אבל אם אינו מפורסם יש בו תקה"ש ומחזיר בעל הגנבה מעותיו ללוקח ונוטל כליו ואח"כ הוא יעשה דין עם הגנב וכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל כל הגונב משו"פ ומעלה עובר על ל"ת שנא' לא תגנובו. ואין לוקין על לאו זה לפי שניתן להשבון וא' הגונב ממון ישראל או (ב) הגונב ממון עכו"ם וא' הגונב את הגדול או את הקטן ע"כ. ויתר פרטיה בקמא פ"ז ובמק"א (ח"מ סי' שמ"ט) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים (ג) ונקבו' ועובר על לאו זה וגנב חייב לשלם כמו שמפורש בכתוב. אם גנב דינר או כסות או חמור או גמל משלם שנים בדמיהן ונמצא מפסיד כשיעור שביקש לחסר חבירו ותשלומי כפל נוהגין בכ"ד חוץ משור ושה שיש בהן צדדין שמשלמין עליהן דו"ה כגון שטבח ומכר וכמו שבא בכתוב מבואר. וכשמשלם כפל או ארבעה וחמשה בשור ושה דוקא שהעידו עליו ושלם על פיהם בב"ד אבל מודה מעצמו פטור עם תשלום הקרן לבד וה"ה כל קנסות שהמודה בהן פטור (ד) וכבר כ' למעלה שאין דנין דיני קנסות אלא בארץ:

מצוה רכ"ה לא תכחשו

(א) שלא נכחש במה שהופקד בידינו וכל מה שיש לזולתינו עלינו שנאמ' לא תכחשו ובא הפי' שבממון הכתוב מדבר. ולשון ספרא לפי שנא' וכחש בה ונשבע על שקר למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תכחשו גם זאת מן המצות שהשכל מעיד עליהן. מדיני המצוה משארז"ל שהכופר בפקדון פסול לעדות אף על פי שלא נשבע ואומר בנם' ודוקא דאמרו סהרי דההיא שעתא הוי פקדון בביתי'. פרטיה מבוארים במקומות ממס' שבועות (ח"מ סי' צ"ד) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה וכיחש בעמיתו בדבר שבממון עבר על לאו זה והוא כעובר על מצות מלך (ב) אבל אין בו מלקות:

מצוה רכ"ו לא תשקרו

(א) שלא נשבע על ההכחשה שנאמ' ולא תשקרו. כלומר שאם כפר איש בפקדון עבר על לא תכחשו ואם נשבע לו על הכפירה אח"כ עבר על לא תשקרו שכן בא לנו פי' זה הכתוב שהוא להזהיר על הנשבע בכפירת ממון וכמו שבא בספרא לא תשקרו מה ת"ל לפי שאמר ונשבע על שקר למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תשקרו. ונתבאר במס' שבועות שכל מי שנשבע שבועת שקר על כפירת ממון עובר ב' לאוין משום לא תשבעו בשמי לשקר ומשום לא תשקרו איש בעמיתו. משרשי איסור השבועה לשקר כתבתי בפרשת וישמע יתרו במצות

שאלל א"כ מלוה ה"כ וחיוב ממון ג"כ אין כאן. אבל אם לקחו בחובו דלא הפקיע המלוה א"כ מ"ל הן מ"ל דמיהן וצריך לשלם א"כ כאן נמי בנטלו בחובו אף שאין שקליר בעין מ"מ כיון שצריך לשלם א"כ אין עליו חיוב מלקות ולא ילקה לעולם כיון דאינו בעין ורק חיוב ממון עליו א"כ אימתי ביתן ממון יפטור עתו"ס מכות א"כ הו"ל כמו לאו הניתן לתשלומין ואין לוקין כנ"ל ע"ש בחולין ובתוס' ור"ן. ולפ"ז לכאורה יש לחלק בין אם הפאה או שאר המתנות שוים פרוטה דאז צריך לשלם אף דהוי ממון שאין לו תובעים דקא משתרשי לי' אבל אם אין בהם ש"פ א"כ אפי' יש לו תובעים א"ל לשלם אך באמת ז"א לסברת הר"ן כ"ז שאינו מפקיע בידים המלוה א"כ מ"ל הן מ"ל דמיהן א"כ כמו שהמלוה כיא אפי' פמש"פ א"כ כל היכי דמשתרשי ולא הפקיע המלוה מחויב ליתן דמיו והוי כאילו הדבר בעין בתורת המ"ע ע"ש בר"נ א"כ אפי' פמש"פ נמי והדבר צריך ביאור רחב ואכ"מ ובאתי רק לעורר לב המעיין:

מצוה רכ"ד (א) **שלא** לגנוב כו' אפי' ע"מ

למיקט ע' ר"מ פ"א מגנבה וז"ל אסור לגנוב כ"ש מד"ת ע' מ"מ הטעם מחמת ח"ש ואח"ז כתב ואסור לגנוב דרך שחוק או ע"מ לשלם כו' נראה מדבריו דע"מ למיקט אינו איסור תורה ובלח"מ הקשה ע"ז כיון דבש"ס ב"מ אמרי' דל"ל קרא לגנב' דילפי' מריבית ואונאה רק הפסוק הזה לא תגנובו אצטריך שלא לגנוב ע"מ למיקט א"כ הוא איסור דאורייתא' וע"ש מה שתי' דהר"מ ס"ל דלא ילפינן מריבית ואונאה א"כ הפסוק הזה מורה כפשוטו וע"ש מה שהקשה ע"ז. ומ"מ לדידי ל"ע כיון דקרא סתמ' כתיב לא תגנובו ממילא משמע דבכל ענין אסור דהכל בכלל גנבה אך דעת הרהמ"ח נרא' דגם זה הוא בכלל לא תגנובו. ועיין בסוף הביא לשון הר"מ. ולכאורה לפי הגמ' דמוקי רק ע"מ למיקט א"כ בגונב ע"מ למיקט ילקה ע"ז הלאו דל"ש ניתן לתשלומין דהתורה לא אסרה מחמת ממון דהוא אינו רוצה ממון אחרי' מ"מ אסרה התורה א"כ ל"ה לאו הניתן לתשלומין ואפי' אם נאמר שלא ילפינן גניבה מביני' מ"מ אם נא' דהוי בכלל א"כ ילקה כמו הלאו דחובל דבש"פ משלם ואינו לוקה ובפמש"פ דאינו משלם לוקה א"כ כאן נמי היכי דל"ש חזרת המצות ילקה. והנה מבואר כאן ע"מ למיקט וע' בש"ס ב"ק בן בג בג אומר דאסור לגנוב שלו מהגנב וע' ר"מ וגם הרהמ"ח אינו מבי' ד"ז והפשר דעתם כיון דמבואר שם דרבנן פליגי אף דאינו מבואר דפליגי ע"ז מ"מ כיון דבלשון יחיד מיתני' נראה דרבים פליגי ע"כ אינו פוסק כוותי' אך הסמ"ג בל"ת מביא ג"כ דין זה בשם בן בג בג. נראה דפוסק כוותי'. ונראה מדבריו דהוא מה"ת דנכלל בלאו א"כ ל"ע למה לא ילקה ע"ז וע' בא"ז הובא בקלה"ח כ' גנבה דע"מ למיקט ולהשיבו א"ע רק בלוקח לעצמו אלא דעושה רק לצערו וע"ש שכ' דדעת הר"מ אינו כן וע"ש שנסתפק אם גנב ע"מ להשיב רק למיקט אם חייב באונסין על הגנבה והנ"ח בל"ע. והנה הר"מ כ' דגם בפמש"פ איכא איסור תורה וכ"ה בה' גזלה ואבדה פ"א ובלח"מ הקשה ע"ז מסנהדרין. והנה לכאורה בלא סברת הה"מ מחמת ח"ש אפ"ל דאסור בפמש"פ כי הר"מ כ' בפ"א מגזלה דהגוזל וה"ה הגונב עובר בג' לאוין דקודם לכן ההאוה בלב ועובר משום לא התאוה ואח"כ חוץ הלאו דגזלה עובר בלא תחמוד ע"ש וא"כ נוכל לומר בשלמ' הלאו דגזלה ערש"י בסנהדרין כתב דהתורה כתבה לא תגזול והשיב א"כ בפחות מש"פ דאינו בהשבון א"ע על הלאו ג"כ אבל לא תתאוה ולא תחמוד אפשר עובר אף בפחות מש"פ כי לא תחמוד אף שנותן דמים ואינו גוזל כלל מחבירו מכל מקום עובר בלאו אם כן ה"ה בפחות משוה פרוטה אף דלא נקרא גזל מכל מקום עובר בלא תחמוד. אך בסנהדרין דנ"ט הקשה הש"ס דפמש"פ מי איכא מידי דלישראל שרי כו' נראה דאינו עובר בלאו

ועי' לח"מ ול"ע בדינים אלו. ואין להאריך בהם ע' ר"מ וש"ע ח"מ ה' גנבה:

(ב) **אף** הגונב מעכו"מ כ"ה לשון הר"מ פ"א מגנבה ועי' פ"א מגזלה ואבדה וד"ז דגנבת וגזלת עכו"ס האריכו הראשונים ואחרונים ואין להאריך כאן. אך נ"ל לכאורה אף להסוברים גזלת כותי דרבנן מ"מ גנבת עכו"ם אפשר מה"ת אסור להסוברים דאף ע"מ למיקט ואף שלו אסור לגנוב מה"ת מזה נראה דהתורה לא אסרה זה מדין ממון לבד רק המדה הגרועה הזאת בעצמה התורה אסרה א"כ בשלמ' גזל דהוא רק דהתורה אסרה ממון חבירו א"כ אפשר דעכו"ם לא אסרה כי הממון שלו הפקר להותן שיטות אבל גנבה דאף שלו אסור לגנוב כדי שלא ילמוד מדה הגרועה הזאת א"כ אף לעכו"ם אסור כדי שלא ירגיל בזה וע"ז הקפידה התורה. אך לכאור' לשיטות אלו גם בפמש"פ עובר על הלאו הזה דמרגיל עצמו בזה ולא מטעם ח"ש ויש לדבר הרבה וא"ה אשנה פ"ז. ולע"ק. ולענין אם גנב או גזל מעכו"ס אי מחויב להשיב כבר דברו מזה האחרונים הלא בספרם:

(ג) **בזו"נ** ולא כ' הרב דכל בני עולם מצווים ע' בסנהדרין דעכו"ם נהרג אף על פמש"פ עיין ר"מ וכ"ל כפי המבואר בש"ס דב"מ דהלאו הזה הוא רק ע"מ למיקט ואף אם נא' דהלאו הזה כולל הכל מ"מ ב"כ ודאי א"ח בע"מ למיקט או שלו כי התורה לא אסרה אללו אלא מדין גזל שב"נ מצווה ע"ז דהיינו מחמת ממון חבירו אבל זה בודאי אינו מצווה ול"מ אם גנב לעכו"ם ע"מ למיקט אלא אפי' גנב לישראל ומבואר בסנהדרין משום דלצערי' ע"ש מ"מ אם אין בו דין ממון כלל א"ח משום לצער בלחודי' ובפרט לד' הר"מ דפחות מש"פ מחמת דשיעורין לא ניתנו לב"נ ע"כ חייב אף בפמש"פ אבל ע"מ למיקט ושלו לגנוב ודאי אין ב"נ מצווה ע"ז. דיני כפל כתבתי לעיל פ' משפטים:

(ד) **שאין** דנין דיני קנסות אלא בארץ לאו דוקא אלא הנסמכים בארץ דנים דיני קנסות אף בח"ל וכתבתי זה כמה פעמים:

מצוה רכ"ה (א) **שלא** נכחש כו' כ"כ הר"מ פ"א דשבועות ובפר"ד בדרך מלותיך הביא בשם סמ"ג דגם נביא שקר אזהרתי' מלאו זה לא תכחשו וגם מלאו שאח"ז אף דכתיב עמיתו מ"מ כ"ש הוא והוא גילוי מלתא בעלמא ע"ש:

(ב) **אבל** אין בו מלקות דהוי לאו שאין בו מעשה וכ"ה בכ"מ פ"א דשבועות וע' פר"ד מביא בשם סמ"ג דמונה בכלל העשין מדבר שקר תרחק ה"כ נראה דכאן חוץ מה שעובר על הלאו עובר גם בעשה הנ"ל:

מצוה רכ"ו (א) **שלא** נשבע כו' למדנו עונש כו' עפר"ד דרך מלותיך הקשה על הספרא דאזהרה לא שמענו ת"ל לא תשקרו תפ"ל דהוא נשבע לשקר ואזהרתי' לא תשבעו בשמי לשקר ותי' שם דשבועת ביטוי דחייב מאזהרה זו א"ח אלא בנשבע מעצמו או שענה אמן אבל שבועת הפקדון ער"מ ה' שבועות דאף מושבע מפי אחרים ולא ענה אמן חייב אף דלא נשבע כלל ה"כ אינו באזהרה דנשבע לשקר רק משום אזהרה זו. אח"ז כ' דעכשיו דהתורה גילתה אזהרה זו א"כ ג"כ עובר על לא תשבעו בשמי כו' ע"ש. והנה הרמ"ח סתם וכ' דעובר בשני לאוין נראה דס"ל כסברת הפר"ד הנ"ל דסתמא מיירי הרהמ"ח מדין שבועת הפקדון ע"י אחרים ג"כ ומ"מ כתב דעובר על שני לאוין אף שכתב הרהמ"ח נשבע אין דקדוק כיון דהתורה גילתה דחייב הוי כמו נשבע כמבואר בר"מ פ"י דאף שלא ענה אמן הוי כעני' ע"ש ובר"מ לא ראיתי שכתב דעובר בשה"פ בשני לאוין וכפי הנראה הוא מס' המצות להר"מ כמ"ש הפר"ד אבל בספרו הגדול לא כת' זה ובפר"ד נסתפק בזה אם מושבע מפי אחרים עובר ג"כ על לא תשבעו בשמי לשקר ומד' הרהמ"ח נראה דעובר:

במצות לא תשא ודיני מצוה זו בפ"ה משבועות. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ושקר (ב) ונשבע על הכפירה במזיד לוקה ואע"פ שאין בו מעשה מחומר השבועה חייבתו התורה מלקות:

מצוה רכ"ז שלא נשבע לשקר

(א) שלא נשבע לשקר שנא' ולא תשבעו בשמי לשקר ופי' ז"ל וזה הכתוב יזהיר על שבועת ביטוי ושבועת ביטוי הוא מה שנא' בתורה או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב והיא נחלקת לד' חלקים שתים להבא ושתים לשעבר כגון שנשבע ע"ד שעבר שנעשה או לא נעשה. וע"ד שעתיד להיות שיעשה אותו או לא יעשה ואין שבועת ביטוי נוהגת אלא בדברים שאפשר לו לאדם לעשותם בין להבא או לשעבר כיצד לשעבר אכלתי או לא אכלתי וכן זרקתי או לא זרקתי אבן לים. וכיצד להבא אוכל או לא אוכל או אזרוק או לא אזרוק אבל בדברים שיש בהם עונש מה"ת אין שבועת ביטוי נוהגת בהן שאין שבועה חלה אלא ע"ד הרשות שאם רצה עושהו ואם רצה לא יעשהו שנא' להרע או להיטיב (ב) אבל בכ"ד מצוה חייב עליה לעשותו ולפיכך אין שבועת ביטוי חלה עלי' בין להבא בין לשעבר כגון שנשבע לקיים מצוה ולא קיימה וכן אם נשבע שקיים מצוה והוא לא קיימה דכמו שאין חיוב חל בדבר מצוה להבא כן אינו חל לשעבר. וכן מתבאר הענין במקומו בשבועות. ומן הטעם הזה שאמרנו שאין חיוב השבועה חל אלא במה שהוא ברשותו לעשותו. פטרו ז"ל ג"כ משבועת ביטוי כל הנשבע להרע לחבירו מפני שהוא מצווה שלא להרע לאחרים וכ' הרמב"ם ז"ל שיראה לו שהוא לוקה מ"מ משום שבועת שוא (ג) והנשבע להרע לעצמו אע"פ שאינו רשאי חייב משום ביטוי אם לא הרע. נשבע להטיב לאחרים בדבר שהוא בידו לעשות ולא עשה חייב משום שבועת ביטוי. ויתר רובי פרטי השבועות וענין התירן יתבאר הכל יפה במסכת הבנוי' ע"ז והיא מסכת שבועות וכבר כ' יתר מזה בענין מצוה זו והארכתי בשרשה במצות לא תשא סדר וישמע יתרו. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה (ד) אם הי' מזיד לוקה ודוקא בעדים והתראה כמו שידוע בכל המצות ואם שוגג חייב להביא קרבן עולה ויורד וכן אמרו שם בשבועות ז היא שבועת ביטוי שחייבים על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עוי"ר. וזהו שאמרו שם זו היא אין שם חידוש א' אלא מצד שהקרבן הוא עולה ויורד:

מצוה רכ"ח לא תעשוק

(א) שלא נחזיק במה שיהי' בידינו מזולתינו דרך אונס או דרך דחייה ורמאות כמו אנשי און שדוחין בני אדם לאמר להם לך ושוב כדי לסבב שישאר להם מה שבידם מזולתם וזאת היא מדה רעה ביותר והרחיקתנו תורתינו השלמה ממנה והזהירה בכך בזה המקום דכתיב לא תעשוק את רעך כי מחזיק ממון מזולתו בזה הענין שאמרנו נקרא עושק. ובכלל עושק הוא ג"כ שכל שחייב לחברו ממון מעויין ועשק אותו כגון שכר שכיר וכיו"ב דלא בעיני' מה שיבא ממש מיד העשוק ליד העושק אותו. אבל כל שיש אצלו תביעת ממון מעויין והוא דוחה אותו מחמת אלמות שיש בו או כל צד רמאות נקרא עושק ואע"פ שהעושק והגזלה והגנבה ענין א' הוא עם היות שהמעשה חלוק זה מזה כי כוונת שלשתן שלא יקח האדם ממון משום צד לפי שבנ' דרכיבאלו יחמסו ב"א זא"ז פרסם הכתוב כולם והזהיר בכ"א בפ"ע וכעין משארז"ל במציעא פרק המקבל רבא אמר זהו עושק זהו גזל ולמה חלקו הכתוב לעבור עלי' בב' לאוין. ופי' ענין זה ועיקר הטעם לפי דעתי הוא משני צדדין. הא' שכל מה שרצה האל ב"ה להרחיק ממנו לטובתינו ריחוק גדול הרבה לנו בו אזהרות רבות ועוד לנו תועלת נמצא בריבוי האזהרות והוא כמו שארז"ל שרצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם מצות והכוונה להם באמרם מצות על האזהרות שהרבה להם אזהרות הרבה במה שיהי' אפשר להודיע באזהרה א'. כמו בכאן שהי' אפשר להזהירנו דרך כלל לא תקחו ממון מזולתכם שלא כדין ונתרבו האזהרות לנו בדבר כדי שנקבל שכר הרבה על הפרישה מן העבירה וכמו כן בכ"מ שאמרו ז"ל לעבור עלי' בהרבה לאוין כן נפרש הדבר שאין לפרש חלילה שירצה הש"י לבא בעלילה על בריותיו ולכן הרבה הנקם עליהם כי חפץ ה' ב"ה וב"ש לזכות בריותיו לא לחייב אותם אבל יזרז אותם זירוז אחר זירוז למען ילמדו יקחו מוסר. ויזכו בהתרחקם מן

(ב) ונשבע על הכפירה כו' ולע"ג שדבריו סותרים פסק הר"מ והוא מהש"ס דשבועות עכ"מ ולח"מ פ"י מה' שבועות ה"ח כ' הר"מ בזה"ל הנשבע שה"פ במזיד כו' והתרו בו עדים אינו לוקה אלא מביא אשמו בלבד שהרי הכתוב הוציאו מכלל מלקות ע"ש וכ"כ מהש"ס דשבועות ע"ש. ואפ"ל דוקא מושבע מפי אחרים דא"א מלקות אפילו התרו בו דהתורה הוציאו מכלל מלקות אבל בנשבע מפי עצמו חייב ג"כ משום שבועת ביטוי מלקות ע"ש בר"מ דאף בקרקעות ושאר דברים דא"א משום שבועת הפקדון מ"מ חייב משום שבועת ביטוי ומיירי דוקא דנשבע מפי עצמו דאל"ה א"א משום ביטוי א"כ בנשבע מפי עצמו חייב משום ביטוי מלקות אבל מפי אחרים דא"א רק משום שה"פ א"א מלקות אף אם התרו בו וכ"כ מד' הרהמ"ח דכ' דלוקה ולא כת' דלוקה שתים עכצ"ל דמשום שה"פ א"א רק בנשבע מעצמו מחמת שבועת ביטוי והר"מ מיירי במושבע מפי אחרים ע"כ אינו לוקה ומ"מ צ"ע כי בכל פרק הז' נראה דמיירי מפי עצמו ג"כ ומ"מ כ' דאין לוקין ע"ז וגם לד' הרהמ"ח כמו דלוקין מחמת ש"ב ג"כ בשוגג ה"ל להביא ב' קרבנות עולה ויורד משום ביטוי ואשם משום כפירת ממון ועי' פ' שה"פ סוגיא דהתרו בו ול"ע ואי"ה אשנה פ"ז:

מצוה רכ"ז (א) שלא נשבע כו' זרקתי ולא זרקתי גם בלשון עבר תפס הרהמ"ח הלשון דוק' מה שבידו ולא נקט ל' הר"מ פ"א מה' שבועות שכ' גם לשון שנתן איש פלוני ט' נראה דא"א על לעבר אלא אם יכול להיות להבא והר"מ פסק בפ"ה ופ"ה דגם זרק איש פלוני כו' חייב דהיא פלוגתא בשבועות רב ושמואל ורב סובר אע"ג דלית' בלהבא מ"מ חייב לשעבר רק צריך מידי דאית' בלאו והן והלכת' כרב באיסורי ע"כ ד' הרהמ"ח צ"ע דנראה מדבריו וכן מבואר אח"ז דצריך שיהא איתא להבא ובאמת אנן פסקינן כרב דאין צריך איתא להבא וצ"ע ועיין בשבועות דכ"ה:

(ב) אבל בכ"ד מלוה כו' בדבר מצוה להבא כו' דברי הרהמ"ח תמוהי' דהלכת' כרב באיסורי' דא"צ להבא ע"כ אם נשבע שקיים מצוה או ביטל מצוה לשעבר חייב משום ש"ב וכ"ה בר"מ פ"ה להדי' בהי"ט וז"ל נשבע שהניח תפלין שנתעטף בציצי' או שלא הניח תפלין כו' חייב על ש"ב לשעבר דאין זה נשבע לקיים או לבטל אלא שמגיד דבר שנעשה ע"כ חייב משום ש"ב ועכ"מ שם שכ' שפשוט הוא דכבר ביאר הר"מ דאין צריך דאיתא בלהבא והרהמ"ח סותר ד' הר"מ ואינו מביא דעהו כלל וגם בש"ס מבואר כד' הר"מ כמ"ש לעיל וצ"ע:

(ג) והנשבע להרע לעצמו ע' ר"נ שבועות כ' כיון דהוי מדרשא ואינו מפורש בתורה שבוע' חל ע"ז. ועלח"מ פ"ג מהלכות דעות האריך בזה ומתרץ הסוגיא וסוגיא דפ' החובל. ועי' יו"ד סימן רל"ו וש"ך:

(ד) אם הי' מזיד לוקה כו' לאו בכל החלוקים המבוארים שם לעיל אלא בלעבר וכן להבא דוקא שלא נעשה מעשה אבל בלהבא שאעשה ולא עשה אינו חייב מלקות וכמבואר במס' שבועות ובר"מ ספ"ד ובפ"א בכ"מ ולח"מ והטעם דלאו שאב"מ אין לוקין עליו ע"ש. ומה שכלל הרהמ"ח שבועות לעבר ושבועות להבא מלאו הזה ג"כ הר"מ בפ"א כלל אותם וע"ש בכ"מ דמסיק דהר"מ פסק דזה הלאו כולל בין לעבר בין להבא ומ"מ בלהבא חוץ מה שעובר על לאו זה עובר ג"כ משום בל יחל ע"ש וכ"ה דעת המ"ח ע"ש שכ' הא דלא מנה הר"מ לאו זה ג"כ לפי שאין דרך הר"מ למנות לאוין הרבה על מצוה א' ע"ש. ואני כתבתי בגליון על הר"מ דמ"מ קשה למה לא כ' הר"מ דאם עבר על שבועה להבא לוקה שתים משום לאו הזה ומשום בל יחל וכמ"ש בה' נזיר פ"א דאם עבר הנזיר וגלח או ששתה יין או נטמא לוקה שתים משום לאו המיוחד בנזיר ומשום בל יחל אע"פ דאינו מונה אותו שם במנין המצות מ"מ לוקין שתים. וא"כ כאן א"כ היא דעת הר"מ למה לא ילקה שתים ע"ש ול"ע ועתו' שבועות ד"ג ע"ב ד"ה אבל לענין כו'. ושבועה זו נוהגת בזכרים כו' ואם גם עכו"ם מצווין על שבועת שקר ע' מ"ל פ"י מה' מלכים באריכות. ועבדים או שפחות שנשבעו להתענות או איזה ענין שמזיק להם אין השבועה חל כלל כי הוא קנוי לרבו וא"י לישבע להזיק לנכסי אחרים כ"ה בר"מ פי"ב דשבועות ה"ו מש"ס דנזיר ודוקא שבועה להרע לעצמו אבל שאר שבועות בודאי חל עליו ודינו בזה כישראל ע"ש בר"מ וברא"בד. ואם הוא מופלא סמוך לאיש כגון בן י"ב שנים לזכר או י"א לנקבה אע"פ שלכל דיני התורה הם קטנים מ"מ לענין שבועות ולענין נדרים והקדשות הרי הם כגדולים אם יש בהם דעת לשם מי נדרו ונשבעו אך אין לוקין אם עברו קודם שהגיעו לגדלות אבל אם נשבעו שלא יאכלו ואכלו אחר שהגיעו לכלל גדלות לוקין דשבועתם מהני אם הוא מופלא סמוך לאיש עיין דינים אלו פי"א מה' נדרים:

מצוה רכ"ח (א) שלא נחזיק כו' כגון שכר שכיר כו' ואם עבר א"ב מלקות הי' יכ"ה ד' הר"מ בפ"א מגזל' ואבדה ודעת תוס' בח"נ סוגי' דאמר רבא נ"ל לאו בגזל כו' דעל כבישת ש"ש חייב מלקות' דהיינו עושק וע"ש בתשובה ח"ל הק' הא ה"ל לשאב"מ וע' פ"י שם והרהמ"ח מביא בשם הצרפתי היינו הסמ"ג ועיין מ"מ פ"א מגזלה ובלח"מ ובס' פנים מאירות סי' כ"ו ובשו"ת ח"ל שם ובתוס' בכ"מ ואכ"מ. ודע דגם כ"ש אסור לעשוק כמו גזלה לשיטת הר"מ. וב"נ מצווה על העושק ג"כ ונהרג ע"ז כמו בגזלה כ"ה בר"מ ה' מלכים פ"ט ה"ט אע"פ שכ' לשון טובא ש"ס מ"מ ג"כ אין חילוק דכל שבא לידו בהיתר היינו עושק כמבואר כאן בהרהמ"ח ובר"מ ובפרט לדבריהם דהכל הוא בכלל גזל ועי' בס' אוה"ח עה"ת פ' נח על פסוק ותמלא הארץ חמס. ועבתו"ס רפא"כ בסוגי' דלאו בגזל נ"ל כתבו דאין מזהירין מן הדין נראה מדבריהם דאף במה מלינו אין עונשים. ועמ"ל פ"ב מה' נזירות הביא כן בשם תוס' נדרים פ"ש מה שהקשה ע"ז. והביא בקיאות בדין אין עונשין במ"מ. והנה מבואר בכאן כל מי שאינו רוצה לשלם הלוואה עובר בלאו לא תעשוק ולדברי הרהמ"ח עובר ג"כ על לא תגזול. ותמוה לי מאד ד' הש"ס בכתובות דמקשה ליה לר"פ לדידך דאמר' פריעת בע"ח מצוה אמר לא ניחא לי למעבד מצוה כו' לולב איני עושה מכין אותו עד שתצא נפשו. ותמיה ליה דמיניה דידיה בודאי כופין דעובר אל"ת ובלאו בודאי כופין יותר מעשה כמבואר בראשונים ואחרונים דבעשה אין צריך לבזבז יותר מחומש ועל עבירות הלאו כל הונו יתן אם לא בפ"נ א"כ כאן כפינן שלא לעבור אל"ת ובאמת היכי דהלאו בשוא"ת פלפלו האחרונים אי חייב לבזבז כל ממונו מ"מ בודאי חמור מעשה בשלמא בערכין לגבי יתמי דהם לא עשקו ולא גזלו א"כ אינם עוברים בלאו אבל הוא עצמו בודאי חייב לשלם מחמת הלאוין וכפינן ליה ומה צריך הש"ס לומר מחמת העשה ולמ"ג. והנה נ"ל לרש"י שפי' פריעת ב"ח מצוה מחמת הין שלך יהי' צדק ולאו שלך יהיה צדק א"כ הפקעת הלוואה דעכו"ם ג"כ אסור מה"ת לא מחמת הלאו דעושק דרעך כתיב כמ"ש הכ"מ אלא מחמת העשה ועיין בס' א"ז בכתובות שם ואכ"מ להאריך וכבר כתבתי לעיל דב"נ ג"כ מוזהר על העושק

מן העבירה זכות רב וזה הטעם ליודעי דעת דבש וחלב. **שורש המצוה** ידוע כי הוא מן המצות שהשכל מחייב אותם. **דיני המצוה** בב"ק ועיקר בפ"ט ופ"י (ח"מ סי' שנ"ט) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז ועבר עליה ועשק את חבירו עבר על לאו זה והוא לאו הניתק לעשה כלו' שישיב החמס אשר בכפיו וירצה את חבירו על שהקניטו והכעיסו וכבר הודיעונו ז"ל שגדול כח בעלי תשובה והרב הצרפתי כתב בחשבון המצות מכיון דאשכחן דאמר רבא דעושק וגזל חד הוא לא נמנה לאו דעושק במנין הלאוין והוא ימנה במקום זה ולא יהי' כקרח כו' כלו' שלא נחזיק במחלוקת ולדעתינו אין כוונת רבא שלא ימנו בשני לאוין אלא לעבור בגזל בשני לאוין ובעושק ג"כ ומכיון שענין חלוק נמנה אותם לשניהם כמו הגזלה והגנבה שאע"פ שענין שניהם הוא שלא נקח ממון מזולתינו אין ספק כי לשני לאוין הן נחשבין בתרי"ג מצות:

מצוה רכ"ט לא תגזול

(א) שלא נגזול כלו' שלא נטול מה שאין לנו זכות בו בכח ובזרוע בפרסום שנא' ולא תגזול ובא הפי' עליו שלשון גזילה נופל על החוטף דבר מיד חבירו או מרשותו בע"כ דרך אונס ובפרסום כענין שנא' ויגזול את החנית מיד המצרי. **שורש המצוה** ידוע שהוא דבר שהשכל מחייבתו ומרחיקו הרבה וראוי להרחיק. כי יודע הגוזל החלש ממנו כי יבא עליו תקיף ממנו והי' גם הוא נגזל והיא סבה לחרבן הישוב. **מדיני המצוה** שארז"ל שאיסור דאורייתא לגזול אפילו כ"ש אבל לאו דלא תגזול אינו חל אלא בש"פ כי התורה לא תחייב אלא בדבר שבממון ופחות מש"פ אינו נקרא ממון. אבל מ"מ אסור הוא דבר תורה כמו ה"ש שאין לוקין עליו והוא איסור תורה. (ב) וכ' הרמב"ם ז"ל ואפי' עכו"ם ועע"ז אסור לגוזלו או לעשקו ואם גזלו או עשקו יחזיר (ג) ובגמ' אמרו ז"ל שאפי' אנשים שמותר לאבד גופם כגון המינין אסור לאבד ממונם ולגזול או לגנוב מהם ואמרו בטעם זה שמא יצא מהם זרע ראוי ויהי' ממונם להם. ועוד אפ"ל שכוונתם ז"ל בהרחיקם זה כדי שלא ירגיל האדם טבעו בכך כי נריעות יהי' בנפש בהרגילה במדות הפחותות והרעות והוא חבל חזק למשוך בהן העון. וכן מדיני המצוה משארז"ל שהגוזל חייב להחזיר הגזלה עצמה שנאמר הגזלה אשר גזל ופי' ז"ל יחזיר כעין שגזל ומפני כן אמרו כי בדין הוא שאפילו גזל מריש (פי' קורה) ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה ומחזיר מריש לבעליו אלא מפני תקנת השבים תקנו נותן את דמיה ויפטר. וכבר כ' למעלה איך יש כח ביד חכמים בזה. ודין הגוזל חבירו בישוב ורצה להחזיר לו במדבר מה דינו ודין הגוזל חבירו והבליע לו בחשבון שיצא י"ח בכך ואם החזיר בכיסו יצא והוא שיש בה מעות דקי"ל כר"י דאמר אדם עשוי למשמש בכיסוי וימנה מעותיו ומנין שלא מדעת פוטר במה שאינו בע"ח. ודין הגוזל ומת בין שהאכיל הגזלה לבנים קודם יאוש או לאחר יאוש אם הניח קרקע חייבין הבנים לשלם דמי הגזלה אבל מן המטלטלין לא יהיו חייבין היתומים לשלם אלא מפני תקנת הגאונים שתקנו כן שאפי' במלוה ע"פ ישתעבדו מטלטלי דיתמי מפני תיקון העולם ודין הלוקח מן הגזלן כדין הלוקח מן הגנב שיש חילוק בין מפורסם ושאינו מפורסם ומה שאמרו שאסור להנות מאדם שחזקתו שכל מה שיש לו מן הגזל אבל אם הי' קצת מה שבידו שלא מן הגזל אע"פ שהוא מועט מותר להנות ממנו עד שידע בבירור שאותו דבר ממש שהוא נהנה בו גזול. ויתר דיני גזלה ודין יאוש ושינוי רשות ושאר פרטיהן מבוארים בפ"ט וי' מקמא (ושם) וקצת מהן כ' בסדר ויקרא מצוה ק"ל ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה וגזל מש"פ ומעלה עבר על לאו אבל אין לוקין ע"ז לפי שהוא נל"ע דהשבה שנאמר והשיב את הגזלה וגו' ואפילו בטל עשה שבה כלומר ששרף את הגזלה או השליכה לים הגדול מקום שאינה נמצאת לעולם אינו לוקה לפי שהוא לאו שניתן לתשלומין שישלם מה שהיתה שוה ואם כפר בה ונשבע לשקר יוסיף החומש ויקריב אשם כמו שהתבאר בקמא ובסוף מכות:

שלא

העושק והרג ולא ניתן להשבון כמו גזלה א"כ נ"ל תיכף שאמר שאינו רוצה לשלם לו חייב תיכף ונפטר מהתשלומין ומ"מ לע"ק דעל דיבורו יתחייב תיכף ולא יצטרך להשיב עוד:

מצוה רכ"ט (א) שלא נגזול כו' או הוציאו מרשותו כ"ה בר"מ דאף בקרקעו' ועבדים ושטרות עוברים בלאו דלא תגזול. ועיין תוס' פא"כ דף ס"א ד"ה אלא לאו דגזל ובמהרש"א שם נראה דס"ל דקרקעות ועבדים ושטרות כיון דאמעטי מכופ"כ בב"ק א"ע בלא תגזול. וע' פ"י שם דדוקא לענין חיוב אחריות או לענין דיהיה קונה בשינוי אמעטי קרקעות ועבדים אבל הלאו עובר וער"מ פי"ז מהלכות גנבה כתב ג"כ מפורש דאף קרקע עוברים על לא תגנוב אם גנב בסתר ועל לא תגזול אם גזל בפרהסיא ע"ש ובגוף הלאו דמנה הרהמ"ח ע"ש מ"ש במצוה הקודמ' ועיין במ"מ ואחרונים ובמל"מ פ"ד מה' מו"מ דין א':

(ב) **ובר'** הר"מ ואפי' עכו"ם ועע"ז אסור לעשקו כבר כ' דיש הרבה שיטות בגזל העכו"ם. ומה שכתב ואפי' עע"ז כ"ה בב"ק שם בסוגיא. אך להשיטות דהיכי דגופו הפקר ממונו לא כ"ש ומותר לגזול ממנו כמו שיבואר בסמוך מ"מ עכו"ם אף שעע"ז לא מורידין אותו עש"ס דע"ז פ' אין מעמידין ועי' תוס' ד"ה לא מורידין כתבו דאף דעובר על ז' מצות וחייבים מיתה מ"מ רבינהו קרא להיתר' דכתיב והיו לך למס ועבדוך ע"ש ובתוס' ע"ז ס"ד ע"ב ד"ה איזהו ג"ת שכ' כ"ז שלא דנוהו בב"ד אין מורידין אותו. והנה מדהתוס' נראה דפסוק והיו לך למס מיירי אף שאין מקיימין ז' מצות וער"מ פ"ו דמלכים דצריכים לקבל עליהם ז' מצות דייקא ובאם לאו הורגין אותם ע"ש בלח"מ באריכות:

(ג) **ובגמ'** אמרו כו' זרע הראוי כו' ע' בב"ק דף קי"ט לא נזכר רק לענין אם לאבד ממונם והוא פלוגתא והרי"ף פסק כהאוסר וכ"פ הר"מ ה' חובל ומזיק וז"ל דאסור לאבדו אבל לגזול לא הוזכר בדבריו ובח"מ סי' שפ"ח מביא רמ"א דעת המרדכי דוקא לאבד אסור דלמא נפיק כו' אבל ליקח לעצמו מותר וע"ש בש"ך כ' דמדברי הרי"ף נראה דאף זה אסור ועי' ברי"ף מ"מ בש"ס לא נזכר זה בפירוש ומ"ש הרהמ"ח שלא ירגיל כו' טעם זה מצינו בגנבה כמבואר בד' הר"מ ה' גנבה דמה"ט אסור ע"מ למיקט אבל בגזל לא נזכר ה"ט אך כיון דמדברי הרי"ף משמע כן מסתמא גם דעת הר"מ כן וכן הרהמ"ח אבל בש"ס לא נזכר זה בפירוש. ומ"ש הרהמ"ח בשם הר"מ דאם גזל או עשק עכו"ם חייב להחזיר כ"ה בר"מ וע' באחרונים דליכא מ"ע דוהשיב בישראל שגזל לנכרי עיין בטוב"י מה"ק חלק יור"ד סי' פ"א מביא שם דגזילת עכו"ם אינו בכלל לאו הזה רק איסור תורה וגם אין עשה דהשבה ע"ש. ודע דמבואר בר"מ דגוזל עובר משום ג' לאוין ע"ש בפ"א מה' גזלה משום לא תגזול ולא תתאוה ולא תחמוד ומ"מ אין לוקין כיון דניתן לתשלומין אף דיש בו מעשה ער"מ שם דגבי נתן דמים דהמקח קיים ולא ניתן להשבון הוא משום אין בו מעשה בשעת לקיחת החפץ א"ע ע"ש במ"מ אבל כאן אף דיש בו מעשה מ"מ אינו חייב משום דניתן להשבון ועראב"ד שם ובלח"מ פ"י מה' מכירה ובה' אישות ע"ש. והנה כתבתי לעיל בשם הר"מ דגם בקרקעות עוברים על לא תגזול ופשיטא דגם בעבדים ושטרות דמ"ש דעיקר הטעם דאתקש לקרקעות ומכופ"כ אמעטי כולם בפסוק ומ"מ לא אמעטי אלא לאוקמי ברשותיה אבל לא משום לא תגזול א"כ לכאורה תמוה לי הא אם גזל קרקע ונשרף א"ח באחריותו ער"מ ה' גזלה וכן אם גזל עבד ומת או נשרף א"ח ער"מ אך דעת הראב"ד דחייב גבי עבד ובש"ך ה' גזלה השיג עליו ומכריע דא"ח וכן לענין אם גזל שטרות ונשרפו ג"כ פטור עח"מ שפ"ו באריכות בש"ך מה שהשיג על רש"ל א"כ מה מקשה הש"ס במכות הא מ"ל קיימו ולא קיימו יבטלו ול"ב כגון אם נשרף הגזלה ומתרץ הש"ס דהוי לאו הניתן לתשלומין ע"ש א"כ לא משכחת דבטל או לא קיים העשה כיון דחייב לשלם וכ"כ הר"מ ה' גזלה פ"א דאף אם נשרף ואינו יכול לקיים העשה מ"מ ה"ל לאו הניתן לתשלומין. א"כ כיון דבקרקעות ושטרות ועבדים עוברים על לא תגזול א"כ אם גזל עושו"ק עבר על הלאו אך מ"מ כ"ז שהיה בעין חייב להשיב שפיר דאין לוקין אבל אם נשרפו אלו א"כ א"י להחזיר וגם בתשלומין א"ח א"כ בודאי לוקין ככל הלאוין הניתקין לעשה דאם לא קיים העשה לוקין כמ"ש הר"מ ה' סנהדרין ובכ"מ וכן בה' מלוה גבי השבת העבוט פסק דאם נשרף לוקה ע"ש א"כ הדק"ל דמשכחת לה קיימו ול"ק בגזל וכגון שגזל קרקעות ועו"ש ונאבדו או נשרפו אלו דא"י לקיים העשה ופטור ג"כ לשלם. אבל באמת ל"ק כיון דהש"ס רוצה למצוא לאו הנל"ע ובגזל עושו"ק אין כאן עשה כלל דוהשיב את הגזלה כתיב גבי הקרבן דכתיב לעיל וכיחש כו' ושם ממעטינן מכו"פ דדין זה ל"ש בעושו"ק א"כ והשיב את הגזילה דעליו קאי מיירי ג"כ במטלטלין אבל בעושו"ק ליכא עשה רק צריך להחזיר כיון דאינו ממון שלו (וגם מחמת דכל מלתא דאל"ת אעל"מ עי' תמורה) וגם היא ברשותי' דמרא אבל לא בתורת עשה דוהשיב אך מ"מ יצא לנו נהי דאם גזל עושו"ק והם בעין א"ח מלקות דניתן לתשלומין אבל אם אח"ז נשרף וא"ח עוד בתשלומין א"כ חייב מלקות. אך כיון דבשעת הגזילה אינו חייב גם אח"כ א"ח ובאמת הא גבי הלאו הניתק לעשה פסקינן דאם לא קיים העשה אח"כ לוקין אף שבשעת עברת הלאו אינו לוקה וע"ש בסוגיא. אך לפ"ז למה לא ביאר הר"מ דין זה דאם גזל עושו"ק דלוקין אם נשרף הגזלה ולכאורה אפ"ל כיון דקצת הלאו ניתק אין לוקין אף קצת הלאו שלא ניתק כמ"ש הר"מ פ"ב מה' מלוה ולוה גבי השבת העבוט אף בעשיר דלא ניתק מ"מ אין לוקין אבל באמת תמה ע"ז במ"ל דד' הר"מ סותרים לדבריו שבתמורה שכת' דלוקין בתמורה אף דהוי קדוש כיון דמקצת הלאו לא ניתק וד' הר"מ הם מהיפך אל היפך דשם בתמורה אף באותו הצד דניתק לוקין וכאן אף באותו הצד דלא ניתק אין לוקין עי"ש שהניח בל"ע. ובתומי' תי' עפ"י דהתוס' חולין דגבי תמור' מעצמו קדוש וכאן הוא ע"י מעשה עדיף ומ"מ צל"ע דהרי הר"מ שם פסק דאם נשרף המשכון כיון דא"י לקיים העשה לוקין א"כ בעשיר מ"מ כיון דא"י לקיים העשה הוא ראוי ללקות וכאן נמי לא יהא אלא נשרף רק דגבי מטלטלין אף דנשרף מ"מ חייב בתשלומין אבל עושו"ק דא"ח בתשלומין היה ראוי שיהיה חייב מלקות והרי הוא כמו חובל בחבירו דהוא לאו לא יוסיף ובהכאה שיש בה ש"פ דחייבו התורה בתשלומין פטור ממלקות ובהכאה שאין בה ש"פ לוקין כיון דאינו משלם אף דהוא מלאו א' פעמים לוקין ופעמים אין לוקין וצ"ע בעניינים אלו ולא הבאתים בכור הבחינה. ועכ"ל להר"מ פ"א מגזלה דאם גזל או גנב עובר ג"כ על לאו דלא תחמוד כמ"ש לעיל אך אם נתן דמים כ' הר"מ דאין לוקין מפני שאין בו מעשה דלא ניתן להשבון ע"ש במ"מ מ"מ הוי לאו שאב"מ אבל בגוזל ודאי היא מעשה אך מ"מ פטור דניתן לתשלומין אף דהלאו הזה לא ניתק לעשה דליכא עשה גבי לא תחמוד. (ולפ"ז לדעת תוס' ב"מ שהבאתי לעיל דבריבית ואונאה לוקין דלאו הניתן לתשלומין לוקין אם לא נל"ע ע' בר"פ א"כ ובמהרש"א שם א"כ בכל גזלה יהיה חייב מלקות מחמת הלאו דלא תחמוד אך ע' תוס' ב"מ ד"ה ע"ב דהלאו דלא תחמוד דוקא בלא דמי דהיינו גזלן א"כ כתבה התורה שני לאוין על גזלה א"כ אתי עשה ומנתיק לה ובגזל חד עשה ונתק תרי לאוי ע' תוס' חולין פא"ב) ועיקר הלאו אינו בגזלה א"כ בגזל עושו"ק ונשרפו יהיה לוקה משום לא תחמוד

דהו

דהוי לאו שיש בו מעשה ולא ניתן לתשלומין ג"כ כי הוא פטור מהתשלומין ול"ע בכ"ז ודו"ק כי קצרתי. עוד נ"ל דאם גזל אפי' מטלטלין ונשרפו אח"כ דלוקין אף דלאו לא תגזול אין לוקין כיון דמחויב לשלם מ"מ לוקין משום לאו לא תחמוד דאף דמשלם מ"מ עובר בלאו דלא תחמוד לשיטת הר"מ והראב"ד אך אם בשעת מעשה נתן דמים ס"ל להר"מ דאין לוקין מחמת שאין בו מעשה עכמ"ש אבל כאן יש בו מעשה בשעת הגזלה ומה בכך שמשלם אח"כ אף דמשלם מ"מ עובר בלאו הזה וכן לדעת הראב"ד דחמסן יש בו מעשה אף דאין לוקין מפני דניתן להשבון גוף החפץ אבל אם נשרף החפץ בודאי לוקין להראב"ד כי לאו משום ממון חבירו הוא רק גוף החפץ וגוף החפץ א"א בחזרה אחר (שכיפר) [שנשרף] א"כ ה"ה בגוזל ונשרף נמי כיון דא"י לחזור גוף החפץ א"כ לוקין על הלאו דלא תחמוד כנ"ל ברור בעזהשי"ת ולא ראיתי להמפ' שיתעוררו ע"ז. וגם הר"מ ה' סנהדרין לא מנה כלל לאו זה בכלל הלוקין והשי"ת יאיר עיני ויגמור בעדי לברר הדברים על מכונם. ושאר דיני מ"ע זו מבוארים בארוכה בר"מ וח"מ ה' גזלה ונוהגים גם בב"נ כמבואר לעיל בארוכה ועמ"ש לעיל פ' ויקרא על איזה שבועות הפקדון חייב קרן וחומש ואשם ויש הרבה דינים שפטור ער"מ ה' גזלה וה' שבועות פרטי כל דין ודין ואני לא באתי רק לעורר לב המעיין:

מצוה ר"ל (א) שלא נאחר שכר שכיר כו' מדיני המצוה כ"ה בש"ס ור"מ פי"א מה' שכירות ובטוש"ע ח"מ סי' של"ט ובש"ע הובא דעת רמ"ה דעל שכר קרקע א"ע וראיתי בסמ"ג להדי' בלאוין כתב דאף שכר קרקע עובר והביא ת"כ והוא בת"כ פרשת קדושים דאף על שכר קרקע עוברים שלימוד המקרא ותימה איך יחלוק הרמ"ה על ברייתא דת"כ אם אין בש"ס דילן מפורש להיפך ועקצה"ח כתב דבית דהיה שלום ולבסוף שברו הוי כשלום לענין זה לחומרא עי"ש:

(ב) שכיר שעות כו' כ"פ גם הר"מ והיא פלוגתא בב"מ רב ושמואל ופסק הר"מ כרב והסמ"ג פסק כשמואל דשכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום ועי' בראשונים. ומ"ש הרהמ"ח דין השליח ער"מ וש"ע שם ובש"ך ח"מ סימן פ"ט:

(ג) אפילו אחר הזמן כו' היינו רק לאו הזה מדברי קבלה אבל על לא תלין א"ע אלא בוקר ראשון ע' בש"ס וע' בא"ז מביא שיטות דוק' שכיר יום שגובה כל הלילה ובבוקר עובר על בל תלין אינו רק בבוקר ראשון דעד בוקר יתירה הוא ע' בש"ס אבל שכיר לילה דעובר על לאו לא תבא עליו השמש עובר בכל יום ועי"ש שהר"ן חולק ע"ז דשום לאו א"ע לאח"ז וד' הר"ן הובאו גם בנ"י כאן:

(ד) אפילו היה השכיר קטן. נראה דסובר כנוסחת הראב"ד בר"מ והראב"ד השיג הא אין מוסרין שבוע' לקטן ובמ"מ יישב בדוחק וע"ש במ"ל וע' הטור והכ"מ בר"מ השוכר קטן וכ"פ בש"ע סי' פ"ט דשכיר קטן אינו נוטל בשבועה וע' תומים דאם השוכר קטן אפי' לאח"ז יהי' השכיר נשבע ונוטל דעיקר הטעם דלאח"ז אין השכיר נשבע דחזקה אין בעה"ב עובר על ב"ת ובקטן ל"ש זה עי"ש: (ה) אבל אין לוקין כו' כ"ה לשון הר"ס ג"כ ואיני מבין דברי רבינו הר"מ הא הוא עצמו פסק פ"ג מהלכות מלוה במשכנו שלא ברשות דאם נשרף המשכון אף שחייב בתשלומין מ"מ לוקין עי"ש במ"מ הטעם דהתורה לא אסרה זה מפני הפסד ממון חבירו עי"ש וא"כ ה"נ דאף דרוצה לשלם מ"מ אם אינו משלם בזמנו עובר על הלאו דהתורה גזרה שלא ילין אצלו וד"ז לא ניתן להשבון. ויש עוד טעם דאין לוקין דהוי לאו שאב"מ ואפשר אם ייחד לו כלי ונטל ממנו הכלי או בקבלנות ונטל ממנו בע"כ הבגד הוי לאו שיב"מ אף דהלאו בא אח"כ כיון דמתחלתו הי' ע"י מעשה. אבל הטעם משום דניתן להשבון ל"ע ועקצה"ח סימן

מצוה ר"ל לא תלין

(א) שלא נאחר שכר שכיר שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר וזה הכתוב אמרו ז"ל שמדבר בשכיר יום והאריכה התורה זמ"פ כל הלילה שנא' עד בוקר ובשכיר לילה למדנו במקום אחר שזמ"פ כל היום שנאמר ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש. ופי' ז"ל שהכתוב זה מדבר בשכיר לילה. ולשון המשנה שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום ואע"פ שבאה במצוה זו ב' כתובים אינו אלא מצוה א' והא' נאמר להשלים דין המצוה ואין לנו למנות מה שיבא בתורה לתשלום דין המצוה בפ"ע. וענין המצוה זו היא שלא נאחר לשכיר פרעונו אבל נפרעהו תוך זמן קצוב זו היא יסוד המצוה ועם שני הלאוין אלו הנזכרים בה ידענו זמן הפרעון בשכירים בין שכיר יום בין שכיר לילה מתי הוא. וזכור זה העיקר בכל המצות כי עיקר גדול הוא בחשבון המצות והוא העיקר שהסכימו עליו שני עמודי העולם הרמב"ם ז"ל והרמב"ן ז"ל. משרשי המצוה לפי שהשי"ת חפץ בקיום האדם אשר ברא וידוע כי באיחור המזונות יאבד הגוף וע"כ ציוונו לתת שכר שכיר כי אליו הוא נושא את נפשו להתפרנס בו. ולפי הנראה ע"כ שם גבול זמנו יום א' ולא יותר כי דרך ב"א להתענות יום א' לפעמי' ובפי' הודיע הכתוב טעם הדבר באמרו ואליו הוא נושא את נפשו ואע"פ שדרשו בו ז"ל בע"א פשטי' דקרא כמ"ש בסדר וישמע יתרו. מדיני המצוה משארז"ל שא' שכר האדם והבהמ' וכלים יש בהם משום ביומו תתן ומשום בל תלין וכמו זה מה שפי' ז"ל (ב) ששכיר שעות של יום גובה כל היום ושכיר שעות של לילה גובה כל הלילה. שכיר חודש שכיר שבת שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה שכרו כל היום יצא בלילה גובה שכרו כל הלילה. ודין נתן טליתו לאומן לתקנה בקבלנות נגמרה והודיעו כ"ז שהטלית ביד האומן א"ע נתנה לו ולא פרעו ביום שנתנה לו עובר שהקבלנות כשכירות כן פירשו ז"ל ודין שליח ששכר פועלים מי עובר משום בל תלין הוא או בעה"ב שהכל הולך לפי הלשון שאמר לפועלים. ומה שאמרו שאין השוכר עובר אלא בזמן שתבעו השכיר ולא נתן לו. אבל אם לא תבעו א"ע (תוספת או שתבעו ולא היה לו מה שיתן א"ע) וכן אם המחהו לפועל אצל אחר שיפרע לו השכר וקבל הפועל פטור השוכר אע"פ שלא פרעו האחר אח"כ ומשארז"ל שהמשהה שכר שכיר עד אח"ז אע"פ שכבר עבר בעשה ול"ת חייב ליתן לו מיד שיתבעהו וכ"ז שישהה לו פרעונו (ג) אפי' אחר הזמן עובר עוד על לאו של דבריהם ז"ל וסמכו לזה המקום שכתוב אל תאמר לרעך לך ושוב. ודין השכיר שנשבע ונוטל כ"ז שתבע שכרו תו"ז. (ד) ואפי' היה השכיר קטן גם הוא נשבע ונוטל ונתנו ז"ל טעם בזה לפי שבעה"ב טרוד בפועליו ויתר פרטיה מבוארים בפ"ט דמציעא (ח"מ סי' של"ט) ונוהג בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ועכב שכר שכיר עד אחר הזמן המוגבל בטל עשה ועובר על לאו זה. (ה) אבל אין לוקין עליו מפני שניתן להשבון שהרי חייב הוא לשלם שכרו בכל עת ועוד ארז"ל (ו) בכובש ש"ש ע"ד האזהרה שעובר משום בל תעשוק ובל תגזול ובל תלין ומשום לא תבא עליו השמש. (ז) ואמרו בג"ת מפורש במשנה פ' המקבל וכתב הרמב"ם ז"ל ה"ה לב"נ:

מצוה רל"א שלא לקלל א' מישראל

(א) שלא לקלל א' מישראל בין איש בין אשה ואע"פ שאינו שומע הקללה שנאמר לא תקלל חרש. ובא הפי' עליו מי שאינו שומע קללתך ובן ת"א. ולשון ספרא אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם ת"ל בעמך לא תאור. א"כ למה נא' חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים (ב) יצא המת שאינו בחיים אע"פ שאין בנו כח לדעת באיזה ענין תנוח הקללה במקולל.

ואיזה

ע"כ כתב שם אם נתן להשכיר משכון אף דהחזיר לו המשכון כיון דכבר קנה המשכון נגד שכרו א"ע הבעה"ב על לא תלין ע"ש סקכ"ג. ואכ"מ לפלפל:

(ו) בכובש שכר שכיר. עש"ס דעובר משום ה' שמות ועשה והר"מ לא חשיב רק ד' וגם עשה דביומו תתן. וע' בנ"י ובש"ס מבואר הכי דאיכא ביממא ליכא בליליא והך דאיכא בליליא ליכא ביממא ע"ש במ"מ דהר"מ לא ביאר זה ובכ"מ כ' כיון דכובש ש"ש [ואין רצונו לשלם] א"כ אם עבר לילה ויום עובר משום כל השמות ועיין לח"מ דעתו דאף אם רצונו לשלם רק דמלין עובר משום כל השמות:

(ז) ואמרו בגר תושב כו' דעת הר"מ דג"ת עובר בעשה ביומו אבל לא בלאו ובריטב"א תמה ע"ז והרהמ"ח כתב בשמו וה"ה לב"נ ולא מצאתי להר"מ לשון זה וא"י כונת הרהמ"ח דב"נ שעע"ז א"י מנלן אדרבא בש"ס מבואר להדיא דעכו"ם א"ע כלל רק ג"ת ואי כוונתו ב"נ שאינו עע"ז כמבואר בר"מ ה' מלכים דקור' לעכו"ם שאינו עע"ז ב"נ מ"מ א"י כיון דבש"ס מבואר דמרבינן ג"ת אפשר דוקא ג"ת דהיינו שקבל עליו ז' מצות ובזה"ז אין דין ג"ת ער"מ דאין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג והאידנא ליכא דין ג"ת והרי"ף השמיט קלת המשנה דג"ת כיון דאינו נוהג האידנא וגם בטוש"ע לא הביאו דין זה. וברא"ש אף שג"כ אינו כותב אלא דינים הנוהגים עתה מ"מ הביא דין דג"ת ול"ע ובר"מ לא נמצא דין ב"נ שכת' הרהמ"ח ול"ע ועי"ש בש"ס דמרבינן אפי' שכרו לבצור לו אשכול ענבים א'. והנה רש"י פירש דהיינו שכיר שעות ועי"ש בתוספות ובריטב"א שם כ' דאפי' אם שכרו פמש"פ מ"מ עובר משום בל תלין וא"כ לדברי הריטב"א אף בגונב או גוזל פמש"פ אין ב"ד נזקקין כי אינו בדין השבה כמבואר לעיל מ"מ קודם זמנו בשכיר כופין אותו בכל מיני כפיות שלא לעבור על עשה ולאו כמו בכ"מ דכופין שלא לעבור על עשה או ל"ת ואפשר לדברי הריטב"א אם לקח הבגד מיד הקבלן בחזקה בגונא דאית ביה מעשה כמש"ל והשכר הוא פמש"פ אפשר דלוקין אם עבר על בל תלין דאח"ז לא ניתן לתשלומין דהתשלומין פמש"פ אינו פוטר ממלקות כמו חבלה פמש"פ דלוקין כיון שהיא פמש"פ ול"ע בכ"ז. ומ"ש הרהמ"ח או שתבעו ולא הי' לו מה ליתן כ"ה לשון הר"מ שם ובמצוה תקפ"ח כתב הרהמ"ח דאפי' יש לו חפצים רק יפסיד הרבה משלו א"ע וע' במ"מ וכ"ה בש"ע דוקא אם יש לו מעות עובר ואם אין לו מעות א"ע ובריטב"א נראה כד' הרהמ"ח שכ' אפי' אם הי' לו אוכלין עובר רק כלים א"ע דצריך להפסיד משלו ועי' במס' שבת דף קכ"ז ע"ב אף דהי' לו פרקמטיא לא נתן לו נראה דא"צ לתת לו סחורה וא"ע כי האיש הי' י"ש כמבואר שם בש"ס וגראי' זו העירני תלמידי שיחי'. ועי' בדברי הרהמ"ח לקמן אם כלתה שכירתו בשבת נראה דבשבת א"ע אף שהאיסור אינו אלא דרבנן ובפרט לתת משכון אך לא גרע מאין לו או יומא דשוקא המבואר בש"ס ה"נ אדעתא דהכי שכר שלא יקח בשבת וא"ע. והנה ב"נ ודאי אינו מצווה על הלאוין האלו רק בכובש ש"ש לגמרי שהוא כמו גזל אבל על לאו זה אינו מצווה וח"פ. ועוד כ"מ להריטב"א דגם על פמש"פ עובר בבל תלין א"כ אין שבועה חלה אם נשבע שלא לשלם לשכיר אבל להאומרים דדוקא ש"פ א"כ פמש"פ הוי ח"ש ושבועה חל על ח"ש כמ"ש כ"פ לעיל:

מצוה רל"א (א) שלא לקלל כו' (עי' השמטות) וה"ה אם קלל עבד כנעני או שפחה ג"כ חייב כיון דחייבים במצות כישראל ודוקא על עכו"ם פטור עי' סנהדרין דף פ"ה ע"ב. ונ"ל דלאו דוקא מקלל איש פרטי אלא אפי' מקלל עיר מישראל ומכ"ש אם מקלל כל ישראל חייב מלקות וע"ל מצוה ר"ס: (ב) יצא המת כו' ה"ה אפי' חי רק נגמר דינו למיתה ג"כ פטור אפי' עשה תשובה עיין סנהדרין פ"ו ע"א וברמב"ם פ"כ מה' ממרים:

פאסור

ואיזה כח בדיבור להביא עליו ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששין לקללות בין ישראל בין שאר האומות. ויאמרו שקללת בני אדם גם קללת הדיוט תעשה רושם במקולל ותדבק בו המארה והצער ואחר דעתינו דבר זה מפי הבריות נאמר כי משרשי המצוה שמנענו השי"ת מהזיק בפינו לזולתנו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה וכעין ענין זה אמרז"ל ברית כרותה לשפתים כלומר שיש כח בדברי פי אדם ואפשר לנו לו' לענ"ד כי בהיות הנפש המדברת שבאדם חלק עליוני וכמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ות"א לרוח ממללא נתן בה כח רב לפעול אפי' מה שהוא חוץ ממנה. וע"כ ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודביקותו בעליונים כנפש הצדיקים והחסידי' ימהרו דבריהם לפעול בכל מה שידברו עליו וזה דבר ידוע ומפורסם בין יודעי דעת ומביני מדע. ואפ"ל עוד כי הענין להשבית ריב בין ב"א ולהיות ביניהם שלום כי עוף השמים יוליך את הקול ואולי יבאו דברי המקלל באזני מי שקלל. והרמב"ם ז"ל אמר בטעם מצוה זו כדי שלא יניע נפשו המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס. ועוד האריך בענין בספרו ונ"ל מדבריו שלא יראה הוא בדעתו נזק אל המקולל בקללה אלא שהרחיק' התורה הענין מצד המקלל שלא ירגיל נפשו אל הנקמה וכעס ואל פחיתות המדות וכל דברי רבותינו נקבל עם היות לבבינו נאחז במ"ש יותר. מדיני המצוה משארז"ל (ג) שאסור לקלל בשום ענין ומ"מ אינו לוקה אלא המקלל בשם מן השמות כגון יה שדי ואלוה וכיוצא בהן (ד) או בכינוי מן הכינויין כגון חנון קנא וכיו"ב ובכל לשון שקלל בשם או בכינוי חייב שהשמות שקוראין בהן העכו"ם להקב"ה הרי הן בכלל הכנויין. ומה שאמרו שאפילו (ה) המקלל את עצמו לוקה שנא' השמר לך ושמור נפשך מאוד ומ"ש במכילתא לא תקלל חרש באומללין שבאדם ועוד אמרו שם כשהכתו' אומר ונשיא בעמך ונו' אחד דיין וא' נשיא במשמע ומה ת"ל אלקים לא תקלל לחייב ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע. מכאן אמרו יש מדבר דבר א' וחייב עליו משום ד' דברים (ו) בן נשיא שקלל אביו חייב עליו משום האב ומשום דיין ומשום נשיא ומשום בעמך לא תאור (ח"מ סי' כ"ו) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה וקלל בשם או בכינוי א' מישראל במזיד ויש עדים והתראה לוקה שזה א' מג' לאוין שאע"פ שאין בהם מעשה לוקין עליהם והשנים אחרים הן נשבע ומימר כמ"ש כבר:

מצוה רל"ב לפני עור לא תתן מכשול:

(א) שלא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה אבל ניישר אותם כשישאלו עצה במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה שנא' ולפני עור לא תתן מכשול ולשון ספרא לפני סומא בדבר והוא נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ואמרז"ל אם יאמר אדם לחבירו מכור שדך וקח חמור והוא עוקב ונוטלה ממנו. וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עביר' שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה פעמים אחרים עוד ומזה הצד אמרו ז"ל במלוה ולוה ברבית ששניהם עוברים בלפ"ע. משרשי המצוה ידוע כי תיקון העולם וישובו הוא להדריך ב"א ולתת להם בכל מעשיהם עצה טובה. (ב) מדיני המצוה מש"א ז"ל בריש מס' ע"ז דאלפני מקפדינן אבל לפני דלפני לא מקפדינן. ומפני כן פי' שם דכי אבע"ל בש"ס טעמא דמתניתין אי משום דאזיל ומודה אי משום לפ"ע דלא הוי מסתפק בטעמא דמתני' אלא משום דלשאת ולתת עמהם דיהיב לי' ישראל לעכו"ם מידי דחזי לתקרובות ובכה"ג אפשר דאיכא ביה משום לפ"ע אבל שאר מתני' כולה כגון להלוותן ולפרען ולהשאילן משום דאזיל ומודה היא אסורה דמשום לפ"ע ליבא למימר דשאלה בעינה הדרא ולהלוותן ולפרען זוזי יהבינן להו דזוזי לא חזי לתקרובות מאי אמרת דלמא זבין בהו תקרובת הו"ל לפני דלפני ובכה"ג לא מקפדינן כמ"ש וכן כל כיו"ב. וכן משארז"ל שאסור למכור כל כלי המלחמ' כ"ד שיש בו נזק לרבי' לעכו"ם אא"כ מוכרו כי היכי דמגני עלן. וכן אסור למסרו לישראל המוכרו לנכרי וכן לישראל ליסטים ג"כ ואיסור הכל משום לפ"ע. ויתר פרטיה במקומות מהגמרא בפיזור (ה' רוצח פי"א) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה והשיא את חבירו לדעת עצה שאינה הוגנת לו (ג) או אם סייע לו בדבר עבירה כגון המושיט כוס יין לנזיר וכל כיו"ב

עבר

(נ) **שאסור** לקלל בשום ענין נראה דדייק לי' מהי' פטור נראה דאיסורא איכא עי' מש"ל פ' משפטים כמה הערות השייכים לכאן. והנה המקלל רשע השמיט כאן הרהמ"ח ומבואר בש"ס סנהדרין שם וברמ"ם הלכות ממרי' דפטור דכתיב בעמך דוקא בעושה מעשה עמך ועי' בלשון הגמ' דפטור נראה דאיסורא איכא וכבר הבאתי לעיל דכ"מ דפטור הוא אסור רק מדרבנן כמו בשבת מ"מ זה דוקא אם קילל בכינויין כגון רחום וחנון אבל בשמות המיוחדים נראה דאיכא איסור עשה עיין תמורה פ"א מחמת דמוציא ש"ש לבטלה ועובר על עשה את ה' אלקיך תירא ובפרט בשם המיוחד הוי' ב"ה וב"ש או בשם א"ד. ולכאורה ק"ל לפמ"ש דאפי' רשע נראה דאיכא איסורא ואם קילל אותו בשם המפורש עובר בעשה ואם אינם רשעים המקלל אותם חייב מלקות א"כ היאך קלל אלישע הנביא את הילדים ומקר' מלא הוא ויקללם בשם ה' אפי' אם היו רשעים איך עבר ח"ו על. איסור עשה ובפרט למ"ד בש"ס סוטה מאי ראה שנתעברה אמם ביה"כ אבל הם לא היו רשעים או אפי' קטני אמנה מ"מ לא היו אפקורסים ומשחרב בהמ"ק בטלו אנשי אמונה עי' רש"י שם בסוטה א"כ איך עבר על לאו שבתורה. והנה מבואר שם בגמ' שהי' לו עונש על שגירה דובים ע"ש אבל מ"מ תמוה טוב' דנראה דהיה העונש על שגרם זה להילדים אבל ח"ו דאלישע הנביא יהי' עובר על ל"ת ועשה ול"ע ולדחוק ולומר דשרי לקלל המלערו דלא הובא זה בר"מ ואינו בש"ס. ועיין מ"ש בהשמטות:

(ד) **או** בכינוי מן הכינויים כ"ה דעת הר"מ בסוף הלכות סנהדרין והראב"ד השיג ע"ז דאינו חייב מלקות רק בשם המיוחד ע"ש בכ"מ ומ"ש לעיל פ' משפטים:

(ה) **המקלל** עצמו כו' כ"ה גם בר"מ מהש"ס דשבועות ואינו מבואר אם הוא רשע או נגמר דינו וקילל עצמו אי חייב ואפשר דזה לא ילפינן מן בעמך א"כ אפי' נגמר דינו וקילל עצמו מ"מ חייב או שהוא רשע מ"מ חייב והסברא נותנת כן דהתורה הזהירה משמור נפשך מאד א"כ גם הוא מוזהר אף דהוא רשע או דנגמר דינו ול"ע. ועי' סנהדרין ס"ו ושבועות שם בתוס' דף ל"ו ד"ה ושמור נפשך. ודע מ"ש לעיל דעל עכו"ם ודאי פטור מ"מ אם קילל אותו בשם עובר בעשה דאת ה' אלקיך תירא כי הוא מוציא ש"ש לבטלה עכ"פ ופשוט. ומדברי הסמ"ג נראה דגם מקלל עצמו צריך שיהיה כשר ע"ש בלאוין ר"ט רי"א רי"ב רי"ג גם הסמ"ג מנה מקלל עצמו בלאו מיוחד ע' פר"ד בדרך מלותיך:

(ו) **בן** נשיא ע' מ"ש לעיל פ' משפטים. ועכ"מ סוף ה' סנהדרין:

מצוה רל"ב (א) **שלא** להכשיל כו' אבל ניישר כו' לכאורה איני מבין כונת הרהמ"ח שכת' בני ישראל הלא גם לעכו"ם הלאו דלפ"ע כמבואר אח"ז בדבריו וש"ס מפורש הוא בע"ז וכ"מ דלא יושיט אמ"ה לב"נ ולשון הר"מ פי"ב מה' רוצח כל המכשיל עור כו' לא כ' דוקא ישראל ולחלק ולומר דדוקא בענין דבר איסור אסור להכשיל לב"נ אבל לא לענין עצה מכלן ד"ז כיון דהקרא קאי גם על ב"נ אם כן אף עצה במילי דעלמא גם כן אסור ואפי' לב"נ ואף שמבואר בב"ב ופסקה הר"מ הלכות רוצח דאסור להשי' עצה טובה לנכרי מכל מקום דוקא להשיאו עצה טובה אסור אך לסלק עצמו מעלה אבל להשיאו עצה רעה גם לב"נ אסור וא"י מנ"ל להרב המחבר ד"ז וצריך עיון. ולכאורה צ"ע דברי המהרש"ל גבי גזל נכרי שכתב דהתורה לישראל נתנה ולא לב"נ עיין תשובת ח"ל סימן כ"ו הלא ראינו דהתורה אסרה ליתן מכשול אף לב"נ

ועיין שם בתשובה שלהם דברי רש"ל בטעמים כאלו:

(ב) **מדיני** המצוה כו' אף שכתב הרב המחבר אח"ז דלישראל החשוד למכור לעכו"ם ג"כ אין מוכרין אף דהוי לפני דלפני עיין תוספות ע"ז דף ט"ו ע"ב ד"ה לנכרי דדוקא גבי נכרי והוא ימכרנו לנכרי אחר שאין הישראל מוזהר כי הוא מוכר לנכרי והנכרי אינו מוזהר אלפ"ע ע"כ אין הישראל מוזהר אבל למכור לישראל החשוד כיון דישראל מוזהר על לפ"ע א"כ המוכר מכשיל את הישראל דיעבור עבירה מ"ל עבירה אחרת או עבירה דלפ"ע א"כ הישראל הראשון ג"כ מלוה על לפ"ע. דהוא מכשיל לישראל דיעבור עבירה דלפ"ע ודבריהם מתוקים מדבש (עיין השמטות) וע"ש בתוס' עוד תירוץ אחד ועיין בטור ש"ע יו"ד הלכות ע"ז ובש"ך שם:

(ג) **אם** סייע לו כו' יין לנזיר כו' השמיט אמ"ה לב"נ המבואר בברייתא בע"ז ופסחים דסמך אדלעיל דגם לב"נ אסור להכשיל וגם הר"מ השמיט ד"ז דסמך על הדין שכת' בה' רוצח דאסור להכשיל בד"ע ע"ש וכעת לא ראיתי להר"מ ולהרהמ"ח שיביאו דין המבואר שם דדוקא בקאי בתרי עברי דנהרא דא"י ליקח בעצמו אבל אם בלא הושטתו יכול ליקח מעצמו א"ע על לפ"ע גבי ב"נ ולישראל אסור מדרבנן דמלווים אנחנו להפרישו ועי' ביו"ד סי' קנ"ט ובש"ך סק"ו ובמג"א סי' שמ"ז ול"ע שהשמיטו הר"מ והרהמ"ח. ועי' מ"ל פ"ד מהלכות מלוה ה"ב כתב שם דוקא אם יכול בעצמו ליקח האיסור ולא יעבור שום א' על לאו דלפ"ע אז אינו מלוה המושיט על לפ"ע אבל היכי דקאי הנזיר בתרי עברי דנהרא ויש ישראל ורוצה להושיט לו ובא ישראל אחר והושיט לו עובר על לפ"ע אף דהיה יכול להיות ע"י חבירו מ"מ היה השני עובר על לפ"ע ע"כ ג"כ הוא עובר רק אם היה עכו"ם מושיט לו או היה יכול ליקח בעצמו א"ע הישראל והדברים ברורים וה"ר לד' ע"ש. וגם מדברי התוס' חגיגה גבי הדין דאסור ללמוד תורה לנכרי משום לא עשה כן לכל גוי הקשו דתפ"ל משום לפ"ע דעכו"ם הלומד תורה חייב מיתה כמבואר בסנהדרין ותי' דמיירי דיש נכרי אחר ללמדו ולא תי' דיש ישראל אחר אע"כ דאם יש ישראל אחר חייב עי"ש. ובהיותי בזה תמהין ד' הר"מ שלא ראיתי שיביא דין דאסור ללמוד תור' לעכו"ם משום מגיד דבריו ליעקב וד"ז אין חולק שם ואפשר הר"מ לשיטתו שאינו מביא ד"ז דדוקא בתרי עברי דנהרא א"כ אפי' יכול ליקח מעצמו עובר ג"כ אלפ"ע א"כ אפי' יש עכו"ם אחר ללמדו מ"מ אסור משום לפ"ע ע"כ א"צ להר"מ להביאו דסמך אמ"ש בה' רוצח דאסור להכשיל ובה' מלכים כ' דב"נ שלמד תורה ח"מ מגילא משתמע דאסור ללמדו משום לפ"ע. ועל ק' התוס' ל"ל טעמא דמגיד דבריו והלא בלא"ה אסור משום לפ"ע ע' בט"א להגאון ש"א לפי המ"ד דב"נ הלומד תורה חייב משום גזל דמורשה קהלת יעקב עי"ש בסנהדרין א"כ ישראל הלומד תורה עמו הוי כמי שנותן לו מתנה ושרי אי לאו משום מגיד דבריו ליעקב. ועי' ר"מ פ"י דמלכים נראה מדבריו דעכו"ם הלומד תורה אינו רק איסור דרבנן דקרא אסמכתא נינהו א"כ בכל גווני אסור ובפרט דד"ז דרשינן מקרא הו"ל להר"מ ז"ל להביאו ול"ע. אך גוף הדבר תמוה דהר"מ ז"ל לא יחלוק דדוקא בקאי בתרי עברי דנהרא והוא ש"ס מפורש ול"ע. ועפר"ח יו"ד סי' ס"ד הביא בשם אמונת שמואל דא"ע בל"ע כ"ה דשרי לדידיה וכבר השיגו עליו האחרונים ופלפלו בזה. אך מדהתוס' חגיגה שהבאתי במ"ש דהלומד תורה לעכו"ם חייב משום לפ"ע מפורש דלא כדבריו דאף שלדידי' מותר וחיובא ליכא מ"מ עובר על שלומד עם העכו"ם ויש בזה פלפולים רבים ועיין בהשמטות מ"ש בשם התוס':

והוא

עבר על לאו זה (ד) והוא כעובר על מצות מלך ואין לוקין עליו לפי שאב"מ:

מצוה רל"ג לא תעשו עול במשפט

(א) **שלא יעשה הדיין עול בדין.** והעול יהי' בכל עת שיעבור על מה שציותה לנו התורה בענין הדין אא"כ עשה ברצון בעלי הדין ועל"ז נאמר לא תעשו עול במשפט. שורש המצוה ידוע כי במשפט צדק יתקיים ישוב בני אדם. מדיני המצוה משארז"ל שהמטנה את הדין בכלל מעול משפט הוא ואמרו ז"ל שראוי מה שהוא דן להמלך ולהוועץ עם הגדול ממנו אם הוא אצלו ואמרו באזהרת ענין זה כל המונע עצמו מן הדין מונע ממנו איבה וגזל ושבועת שוא וכ"ז ללמדנו שהדבר צריך מתון וישוב הדעת הרבה כדי שלא יטעה בדין כי הרבה דרכים יש לדיינים וחכם גדול צריך שיהי' בדין וכשארז"ל הרוצה להתחכם יעסוק בד"מ שאין מקצוע בתורה גדול מהם שהם כמעיין הנובע והזהירונו ג"כ שיהי' חביב עלינו דין של פרוטה כדין של מאה מנה לדון אותו לאמיתו ומפני חומר הדין שבחו הרבה מי שיכול להטיל פשרה בין בעלי הריב ועליו נאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וזהו משפט של שלום וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ואיזהו משפט שיש עמו צדקה הוי אומר זה בצוע ויתר רובי האזהרות שהזהירונו ז"ל בהשווית הדין ושאר פרטי המצוה הם בפיזור בס' נזיקין והעיקר במס' סנהדרין (ח"מ סי' י"ז) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים כי להם המשפט ועובר עליה ועשה עול במשפט כלומר שדן שלא כד"ת לדעת עבר על לאו זה. אבל אין לוקין עליו חוץ מאותם שמנינו למעלה. ועוד שהרי כל הדין שלא כד"ת דינו חוזר ולפיכך אין לוקין עליו חוץ מאותם שמנינו למעלה וכדאמר בסנהדרין פאד"מ שכל הטועה בדבר משנה לעולם חוזר והענין לומר שכל הטועה לדון במה שהוא הפך כוונת התורה בלי ספק דינו בטל לגמרי והרי הוא כאלו לא נאמר ושם נתבאר שיש צדדין שאם דן הדיין בהפך האמת שדינו דין וחייב לשלם מביתו למי שעות לו דינו ועכ"ז לא יתחייב מלקות ואפי' עשה בו מעשה כגון שנשא ונתן ביד מן הכלל שבידינו שכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו ואם לא שיאריך הענין ויצא מגדר מלאכתנו באנו לפרש בכאן בכל הצדדים שהדין חוזר והצדדין שאינו חוזר ומה שחייב הב"ד לשלם או לאו ומכללא דמלתא לפי הנראה דכל היכי דדנו בלא קבלה ואיכא בעיר גדול מהם וטעו ואפי' בשיקול הדעת דינם חוזר והוא שלא נו"נ ביד שאילו נו"נ ביד אין דינם חוזר אבל הן חייבין לשלם ובענין אחר אין דינם חוזר. והיכא דדנו ברשות דליכא למימר דהוי פושעים כשבאו לדון פטורים מלשלם והיכי דלאו ברשות א"נ בכל צד דאיכא למימר דהוו פושעים כשבאו לדון חייבין לשלם וכל היכא דאמרי דינם חוזר אפי' נאבד או נאכל הדבר שדנו עליו פטורין לשלם אא"כ נו"נ בידם ממש כיון שבן מדין מזיקין מיהת חייבין לשלם הא לא"ה פטורין. והא דאמר לעיל שכל שטועה בדבר משנה לעולם חוזר פי' לנו מורי י"א דל"ד משנה ממש אלא כל שהוא מפורש בגמ' בדברי האמוראים שהיא הלכה וטעה בה הדיין גם זה טועה בדבר משנה נקרא. ועוד הפריזו על מדותם לומר עוד שאפי' הטועה בדבר אחד שפסק א' מן הגאונים או מן החכמים המפורסמים בינינו בחכמה כטועה בדבמ"ש משוינן לי' אא"כ יאמר אותו הגאון או החכם לא הי' דן כמוהו ולא ישוב בשבילו מלדון דיניו כדעתו והוא שיהא ראוי לכך:

מצוה רל"ד שלא יכבד הדיין א' מבע"ד

(א) **שלא יכבד הדיין א' מבעלי הדין בשעת הריב ואפי' יהי'** נדול ונכבד ונשוא פנים שנא' לא תהדר פני גדול ואמרו בספרא שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא איך אביישנו כלומר שלא אכבד אותו יותר מבע"ד שאינו גדול כמוהו לכך נאמר לא תהדר פני גדול. שורש המצוה ידוע וכתבתיו בריש הסדר מ"ע. מדיני המצוה משארז"ל שלא יהא א' יושב וא' עומד אלא שניהם עומדים כי בהיותם לפני הב"ד ראוי להם לעמוד כאילו הם לפני שכינה כי רוח אלקים שוכן בתוך עדת דייני ישראל כמו שנאמר אלקים נצב בעדת אל ומ"מ אז"ל שאם רצה להושיב בעלי הדין הרשות בידם. ובד"א בשעת מו"מ אבל בגמר דין מן החיוב הוא בעמיד'. כמו שנא' ויעמוד העם על משה אלא שנהגו בכל בתי דיני ישראל אחר הגמרא להושיבם מפני המחלוקת ואפי' העדים שכתו' בהם ועמדו שני האנשים נהגו נ"כ היום להושיב. ויתר פרטיה במקומות מסנהדרין ושבועות (שם) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים כי להם המשפט ועובר עליה וכבד בע"ד א' יותר מחבירו במזיד עבר על לאו זה ובטל עשה שכתבנו בצדק תשפוט עמיתד. ומה שהתירו ז"ל בזה ביתרון החכם על עם הארץ עם קצת שאר דיני המצו' כתוב למעלה בראש הסדר מ"ע:

(ד) **והוא** כעובר כו' ואין לוקין עמ"ל פ"ג ממלוה באריכות לענין ריבית. והנה מד' הרהמ"ח וכן מד' הר"מ נראה דפסוק הזה דלפ"ע יצא לגמרי מפשוטו דאם נתן מכשול ממש אבן לפני עור אינו עובר כנראה מדברי הרב בתחלת דבריו וכן ממה שכתב שאב"מ ואם זה ג"כ נכלל בלאו הוי יש בו מעשה ואי דהוא סובר דכיון דיכול לעבור בלי מעשה אין לוקין כבר כ' כ"פ בשם השעה"מ דאם ד"ז א"א לעבור בלי מעשה הוי מעש' ולוקין מ"מ לא ידעתי כיון דמבוא' ביבמות דבכה"ת כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו חוץ מהפסוק היה הבכור והכונה כתב הרמב"ן היינו דגם פשוטו נדרש אף שכמה דברים נרמז חוץ מפ' זה דעקרינן מפשוטו לגמרי א"כ כאן נהי דהנרמז בו אמת לא כמו הכותים וצדוקים ימ"ש המפורשים כפשוטו מ"מ דין זה ג"כ אמת דאסור להכשיל העור בדרך ולא ידעתי מנלן דזה המפורש אינו בכלל הלאו. שו"ר במל"מ פ"ד מה' מלוה ד"ה כתב הרב הכה"ג כו' כתב שם טעם דלפ"ע איתקש לחרש וגם כתיב ויראת מאלהיך כו' אבל ארור משגה עור בדרך הוא כפשוטו. וע"ש עוד שכתב כיון דאין בו מעשה אף דעובר על השבועה ג"כ דכתיב ארור משגה וארור בו שבועה מ"מ אינו נפסל דהוי אין בו מעשה והו"ל כנשבע שיאכל ולא אכל ע"ש. ולדידי צ"ע דהמקרא יוצא לגמרי מפשוטו וא"כ אם הכשיל עור בדרך כגון שנתן מכשול לפניו אפשר ג"כ עובר על הלאו וקאי בארור א"כ לוקין ופסול לעדות ואפשר גם כן לעכו"ם אם הכשילו דהלאו גם עליו קאי כמבואר לעיל וצ"ע. שו"ר בת"כ בספר קרבן אהרן הביא שהרא"מ ושאר גדולים עמדו בזה למה הוציאו חז"ל ד"ז מפשוטו והביא דברים אלו אשר כתבנו שהובא במ"ל והוסיף טעמים מדילי' ולדידי צ"ע דהברייתא דורש גם זה אבל אינו מוכרח שיוציאו מפשוטו דפשוטו ג"כ אמת. אך לפמ"ש הק"א בעצמו דלשון נתינה ל"ש רק לשון שימה ע"ש נראה דפשוטו כ"ה כמו שנדרש וצ"ע. ועיין בתרגום אונקלוס גבי לא תתן להעביר למולך תרגם מלת תתן כמו בלה"ק תתן וכאן פ' קדושים גבי לפ"ע לא תתן תרגם לא תשים נראה דסובר כסברת הק"א דפי' הפסוק הוא כמו הנדרש וצ"ע:

מצוה רל"ג (א) **שלא** יעשה הדיין עול בדין כו' ונוהגת בזכרים כ' דגם בנשים ופסולין אם קבלו עליהם מוזהרים בזה וז"פ. וגם ב"נ מוזהרים בזה כמ"ש לעיל בשם הרמב"ן עה"ת דמביא ירושלמי דב"נ המטה דין נהרג ושאר דיני מלוה אכ"מ להאריך ומבוארין בארוכה בש"ע ח"מ סי' כ"ה:

מצוה רל"ד (א) **שלא** יכבד הדיין כו' שניהם **עומדים** כו' בשעת מו"מ כו' ואפי' עדים **כו'** ער"מ הלכו' סנהדרין וח"מ סי' י"ז **ודעת** ראשונים ע' ר"נ ורשב"א בשבועות **דבדיעבד** כשר אף בשעת גמ"ד אם הבע"ד **יושבים** או הב"ד עומדים ומ"ש בזבחים **יושב** פסול לעדות לאו דוקא וכל הדינים **האלו** הם לכתחלה דחזינן דת"ח יושבים **וע'** סמ"ע שם דהא ד' האומרים דבזמן **שיש** סמוכים אף בדיעבד פסול וע' או"ת **פלפול** ארוך וגם אפי' בד"כ דחמירי **מ"מ** בדיעבד כשר מהירושלמי הובא **בראשונים** גבי מגדף הדיינים עומדים מוכח דאף בד"כ הדין כן וע' תוס' שבועות לחד תירוצא הקשו ינאי המלך למה גזרו עליו הסנהדרין לעמוד הלא כבוד מלך יותר גדול מכבוד התורה ומ"מ מושיבין ת"ח וע"ש שכתבו דד"כ חמיר טפי. נראה מדבריהם דת"ח צריך לעמוד בד"כ ולי נ"ע בתי' התוס' הן אמת לגבי העבד הי' ד"כ אבל מה שהי' ינאי המלך צריך לבא לפני הב"ד זה הי' מפני שהעבד הוא ממונו וכפירש"י בסנהדרין י"ט ע"א ד"ה ויעידו בך ע"ש שכ' דעבדו כחמורו והפסד ממון הוא לו א"כ לגבי דידי' הי' ד"מ ואפ"ל כיון שיש **בו** צד ד"כ חמור עכ"פ לענין זה וצ"ע. ועי' תוס' שבועות הקשו מהאי דינאי המלך מחמת עשה דכבוד מלך א"כ אפי' בשעת גמ"ד וגם העדי' ת"ח מושיבין אף דיש גבייהו עשה ועמדו וע' תוס' זבחים ובתוספות סנהדרין כתבו דגבי ינאי דבשעת קבלת עדות הוי גמ"ד צריכים לעמוד והב"ד לישב ע"ש. וצ"ע שם עה"ג מהגאון מהרי"פ שהקשה שם על התוס' וסברת הש"ס דעשה דכבוד תורה עדיף לכאורה צ"ע דנהי דעשה חמור דוחה עשה הקל ע' בכ"מ בש"ס וע' פסחים דנ"ט מכל מקום כיון דקי"ל נמי דעשה דוחה לא תעשה מכל מקום אותו עשה דיכול לעקרו אינו דוחה כמבואר בכתובות אי אמרה ל"ב ליתא לעשה וע' בקצת הראשוני' שפי' כן דהעשה אינו אלים א"כ לא דחי א"כ כיון דהעשה דכבוד התורה תלוי בהם דאם רצו למחול יכולים למחול א"כ היכי דוחה העשה של ועמדו. ואפשר דעשה חמור דוחה עשה הקל אף בכה"ג אף דלא דחי ל"ת כמו דעשה חמור דוחה עשה הקל אף דבעידנא דמעקר לא מקיים עשה ול"ת אינו דוחה אם היא בעידנא דמעקר לא מקיים ע"ש בתוס' פת"כ וא"כ כאן נמי דעשה דחי עשה הקל אף דאי אמרי לא בעינא ליתא לעשה. ועי"ל דאם הב"ד יושבים והת"ח העד או הבע"ד עומד אפשר דהוי בזיון התורה ולגבי בזיון ג"כ הרב א"י למחול ע"כ כמבואר בש"ע יו"ד ה' כיבוד רבו עריב"ש סי' ר"ח מבואר בשם הראב"ד דעל בזיונו אין כבודו מחול ויש להאריך הרבה ואין עת האסף פה והנה נ"ל פשוט דאף דבכל הפסולים לדון מהני בד"מ אם קבלו עליהם בע"ד אף לכתחלה לדון מ"מ נראה דלענין עמידה וישיבה לכתחלה ל"מ קבלה דזהו מפני כבוד הש"י שאלקים נצב בעדת כו' זה אין בידם למחול דאל"כ יסכימו הבע"ד להושיבם בגמ"ד א"ו דל"מ אף אם שניהם מסכימים אך נ"ל לשיטת קצת ראשונים דסברי דאף בדיעבד פסול יושב בגמ"ד אפשר דהוי קבלה דלא גרע משאר פסול ועיין בב"י ח"מ סי' שפ"ח תשובת הרשב"א דמשום כבוד שמים גזרו על ינאי שיעמוד ע"ש. ואני מסתפק דאפשר אם קבלו עליהם דיינים קרובים ופסולים יכול להיות דמותרי' הב"ד לעמוד בשעת גמ"ד והבע"ד לישב דאין זה בגדר דין התורה כלל וכן אפשר אם קבלו הבע"ד עדות קרובים ופסולים אפשר ג"כ דא"צ לעמוד בשעת העדות וגם הבע"ד א"צ לעמוד כנ"ל בסברא וצ"ע. ומ"ש הרהמ"ח דמצוה זו נוהגת בזכרים אפשר גם בנשים או פסולים אם קבלו הבע"ד עליהם מוזהרים הם שלא יכבדו לא' יותר מחבירו כנ"ל. וגם נ"ל דדין זה נוהג גם בב"נ דגם הם מצווים על הדינים וזה ענף מכלל הדינים שלא יסתמו הטענות שכנגדו אבל לענין עמידה

לשפוט

מצוה רל"ה בצדק תשפוט עמיתך

(א) **לשפוט בצדק שנא' בצדק תשפוט עמיתך ובא הפי' שנצטוו** הדיינים להשוות בעלי הריב כלומר שלא יכבד הדיין א' מבע"ד יותר מן האחר. וכן אמרו בספרא שלא יהא א' מדבר כל צרכו וא' אומר לו קצר דבריך וכן בפ' שבועת העדות ת"ר בצדק תשפוט עמיתך שלא יהא א' עומד וא' יושב א' מדבר כל צרכו וא' א"ל קצר דבריך. וכן בכלל מצוה זו שכל איש שהוא (ב) חכם בדיני התורה וישר בדרכיו שהוא מצוה שידון ד"ת בין בעלי הריב אם יש כח בידו ואפי' יחידי יכול לידון בד"ת וכמ"ש א' דן את חבירו בד"ת שנא' בצדק תשפוט עמיתך וחכמים הזהירו שלא יהא אדם דן יחידי. ועוד יש בכלל מצוה זו שראוי לכל אדם לדון את חבירו לכף זכות ולא יפרוש מעשיו ודבריו אלא לטוב. שורש המצוה נגלה היא כי בהשוויית הדין יתיישב העולם ואם יכבד הדיין את הא' יפחד בעל הריב מלהגיד כל טענותיו ומתוך כך יצא משפט מעוקל. וכמו שאמרו שמצוה על החכם בדברי תורה והוא איש ישר לדון בין החולקים שזהו בכלל המצוה כמו כן גם בזה תועלת כי החכם והישר ידון דין אמת ואם הוא היודע לא ירצה לשפוט ישפטום שאר ב"א שאינם חכמים ויטו הדין על הא' מבעלי הדין. גם במ"ש שכל אדם חייב לדון א"ח לכף זכות שהיא בכלל המצוה יהי' סבה להיות בין אנשים שלום וריעות ונמצא שעיקר כל כוונת המצוה להועיל ביישוב ב"א עם יושר הדין ולתת ביניהם שלום עם סילוק החשד איש באיש. מדיני המצוה משארז"ל ששני בע"ד שהי' האחד לבוש בגדים יקרים והשני בגדים בלוים אומרי' למכובד הלבישהו כמותך או לבש כמותו ואח"כ נדון ביניכ' כדי שיהיו שוין ועכשיו בזמנינו לא ראינו ב"ד שעשה כן. ועוד אמרז"ל שמצוה להושיבם בשוה ולא הא' למעלה מחבירו או הא' בישיבה וא' בעמידה רק בת"ח וע"ה שאמרו בהם מושיבים החכם ואומרים לע"ה שב ואם לא ישב אין מקפידין על כך ואמרו ז"ל שאם באו לפניך הרבה דינים (ג) ויש ביניהם דין יתום ואלמנה שמצוה להקדימם שנא' שפטו יתום ריבו אלמנה. כלומר שבדינם נצטוינו לזרז יותר מבדינים אחרים וכן ארז"ל שדין ת"ח קודם לדין ע"ה. (ד) ודין אשה קודם לדין איש לפי שבושת האש' מרובה וכ"ז שאמרנו בכלל בצדק תשפוט הוא. ועניינים אלו עם יותר פרטי המצוה במקומות מפוזרים בש"ס ומהם הרבה בסנהדרין ושבועות (ח"מ סי' י"ז). (ה) ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים שהם חייבים לדון ולא הנקבות ואולם גם הנקבות חייבות כמ"ש שהיא בכלל מצוה זו והוא לדון את החבר לכף זכות:

מצוה רל"ו לא תלך רכיל

(א) **שנמנענו מן הרכילות שנא' לא תלך רכיל והענין הוא שאם נשמע אדם מדבר רע בחבירו שלא נלך אליו** ונספר לו פלוני מדבר בך כך וכך אא"כ תהי' כוונתו לסלק הנזקין ולהשבית ריב ואמרז"ל בפי' רכיל רך לזה וקשה לזה ד"א לא תהא כרוכל מטעין דברים והולך. משרשי המצוה כי השי"ת חפץ בטובת הבריות אשר ברא וצונו בזה כדי להיות שלום בינינו כי הרכילות לריב ומצה. פרטי המצו' ורוב האזהרות שצונו והזהירונו חז"ל על הרכילות ועל לשה"ר שותפו יתבארו במקומות מהגמרא ובמדרשות בפיזור (ה' דעות פ"ז) ובפי' אמרו שלה"ר ממית האומרו והמקבלו יותר מכולם. והזהירו הרבה עליו עד שאמרו דר"ם מאן דאית זקיפה בדיותקי' לא לימא לי' זקוף ביניתא. ואמרו כי בכלל אבק לה"ר המשבח חבירו בפני שונאו שנא' מברך רעהו בקול גדול וגו'. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה ורגל על לשונו עובר על לאו והוא כעובר על מצות מכך ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה ובמה שלוחי' למקום להלקות מלבד רצועה של עגל ושל פרות ואע"פ שאין בלאו הזה מלקות לפי שאב"ם פעמים שיש בו חיוב מיתה כמו שידוע מדין מוסר וזה הדין התירו חכמים לעשות אפי' בח"ל לתיקון העולם מוטב ימות איש א' ולא יזיק ויאבד לרבים גופם או אפי' ממונם ואכתוב לך בני מעט ממה שיש בגמ' בענין זה ואם תזכה לדעת תראה הכל במקומו. גרסינן בפ' הגוזל בתרא ההוא גברא דאחוי כריא דחיטי דבי ר"נ (ב) חייבי' ר"נ לשלומי וטעמא משום דינא דגרמי ודוקא שהראה מעצמו אבל מתוך האונס פטור וכדתניא ישראל שאנסוהו והראה ממון חבירו פטור ופי' מורינו דלא סוף דבר אנסוהו בגופו אלא (ג) אפי' אנסוהו בממון שיקחו לו ממון אם לא יראה טמון חבירו והראוהו פטור דכל מראה ע"י אונס פטור וא"ת אלא במראה מעצמו וכ"כ הרמב"ם ז"ל ואם נו"נ ביד חייב ואפי' ע"י אונס נפשות וא"ת אין לך דבר שעומד בפני פ"נ י"ל מי אמרו לי' ימות (ולא) יתן וישלם קאמרינן לי' ולא יציל עצמו בממון חבירו ואפי' בנרדף שהי' בורח להנצל. וכ"ש נו"נ ביד שחייב בתשלומין ואם לאחר שהראה מתוך האונס (ד) נו"נ ביד משעה שהראה רואין את הדבר כאילו נשרף ושוב אינו מתחייב עליו משום נו"נ ומשום שהראה נמי א"ח כיון שהראה מתוך האונס וכדכתיבנא. והכי אמרינן התם ההוא גברא דאחוי חמרא דרב מרי ור"פ בני רב (פי' מתוך האונס) א"ל דרי ואמטי דרי ואמטא ואסיקנהו דכיון דאוקמינהו עילוי' מיקלא קליא ושוב אינו מתחייב עליו (ה) והיכא דהראה מעצמו בלא טענת אונס חייב מיתה דגרסינן התם ההוא גברא דהוי בעי דנחוי בי תבנא דחברי' אתא לקמי' דרב א"ל לא תעביד הכי (כלומר התרה בו) לא הוי צאית הוי יתיב ר"כ קמי' דרב קם ר"כ שמטי' לקועי' (כלומר קטלי') והבי מוכח הא דא"ל רב לר"ב

עמידה וישיב' ודאי אין ב"כ מוזהר ע"ז דהוא רק משום כבוד שמים כמבוא' בד' כרהמ"ח וגם ילפינן מועמדו שני כו' וגם מן וישב משה כו' דזה הכל רק גזה"כ ואינו נוהג אלא בישראל דוקא כנ"ל פשוט ודין עמידה ע"י סמיכה אי חשוב ישיבה או עמידה עח"מ שם ומג"א וא"ת:

מצוה רל"ה (א) **לשפוט** בצדק כו' א' דן את חבירו כו' דעתו כדעת הר"מ פ"ב מה' סנהדרין שפסק כר"א ברי' דרב איקא דמה"ת חד כשר עיין ריש סנהדרין ובכ"מ ולח"מ וש"ך תמהו דהר"מ עצמו פסק דשנים שדנו אין דיניהם דין ובש"ס שם מבואר לר"א כדר"א שנים שדנו דיניהם דין וגם פסק בה' סנהדרין דאנן שליחותייהו דקמאי עבדינן בסוגי' דהמגרש וא"א דחד כשר מה"ת א"צ לשליחותם. ועוד כמה קושיות ע' בדבריהם מה שתירצו ועי' באו"ת וקצה"ח ונה"מ. והרהמ"ח לא גילה דעתו אי שנים שדנו דיניהם דין ונראה דלא ס"ל בזה כהר"מ עיי' בס' האחרונים אכול דבש. וע"ש בקצה"ח שמיישב דברי הר"ם על פי דהתו"ס סנהדרין אף למ"ד דחד כשר מה"ת מ"מ לענין מילי דכפי' כגון לעשוי' אגיטא או על שאר מצות או לכפות לפרוע למ"ד של"ד ואינו אלא מצוה ע' בכתובות דכופין אותו עד שת"נ צריכים ב"ד וסמוכים ע"כ צריכים הנו לבא דשליחותייהו דקמאי עבדינן אבל בלא כפי' חד נמי כשר אפי' אינו סמוך ע"ש באורך:

(ב) **חכם** בדין התור' כו' עש"ס ור"מ מבואר דוקא מומחה לרבים אבל בלז"ז לכ"ע אסור לדון היום ביחיד ואפי' לשמואל נקרא אלוף רק במומחה לרבים דן יחידי ומ"מ מצות חכמים עליו ועי' בח"מ בעניני' אלו ובר"מ פ"ב מהל' הנ"ל והיינו מדרבנן:

(ג) **ויש** ביניהם דין יתום כו' לא ביאר הרב המחבר כמבואר בר"מ פכ"ה מהלכות סנהדרין דדין יתום קודם לדין אלמנה ויתום ואלמנה קודמים אף לדין ת"ח וע"ש בכ"מ הקשה ע"ז מכתובות ק"ה גבי עובדא דר"ע דשלח קריבי' לר"נ והוי קאי דינא דיתמי קמי' ומ"מ הקדים ד"ז מחמת כבוד התורה קרוב של ת"ח ומכ"ש ת"ח בעצמו וע"ש בלח"מ ובאו"ת סי' ט"ו האריך בזה והקשה שם על הר"מ דהשמיט קרוב של ת"ח מקדימין ובש"ע מבואר זה ומבי' בשם האחרונים חילוק אי הא דמקדמינן דין ת"ח והדומה דוקא אם הת"ח תובע דכ"מ לו אבל אם הוא נתבע אפשר דא"ל להקדים וע"ש שבתשובות האחרונים מחולקים בזה והוא מפלפל באורך וחקר דאפשר דגם כהן צריך למשרי לי' תגרי ברישא מש"ס דנדרים יע"ש דד"ז דצריך להקדים דין הבא קודם דוקא בפתחו בדינא הוא דאורייתא מכל מקום דין ת"ח דוחה אף בפתחו משום עשה דכ"ת אבל בלא פתחו גם קרוב מקדמינן דהוא רק איסור דרבנן וע"ש בנה"מ דהא דקרוב של תלמיד חכם קודם דדוקא בחיי קרובו

הת"ח אבל לאחר מיתת הת"ח אין לו דין קדימה וע' באחרונים ובאמת גבי אשת חבר מלינו שם בשבועות דאפי' לאח"מ בעלה מחויבים בכבודה עכ"פ מדרבנן ע"ש בר"כ ול"ל בין אשת חבר לשאר קרובים ובקצה"ח כ' בשם הכנה"ג אף דדין יתום קטן קודמים לכל מ"מ זה דווקא ממון דיש לו זכיה מה"ת כגון שכירתו או שהי' לו ממון בדעת אחרת מקנה וגזל א' ממנו אז דינו קודם אבל אם הוא תובע מציאתו דהוא אינו רק מפני דרכי שלום אף שהקטן בא תחלה מקדמינן כל דינים לפני דין זה כיון דלא נחתינן לנכסי' במציאת חש"ו ע"כ דין זה נדחה מפני כל הדינים:

(ד) **ודין** אשה כו' ע' באחרונים דוקא לאיש פשוט אבל ת"ח הוא קודם רק אלמנה קודמת לת"ח ע"ש:

(ה) **ונוהגת** בזכרים כו' כבר כתב דנלע"ד דגם אם קבלו עליהם נשים לדון ד"ת ג"כ מחויבים להשוות הבע"ד ושאר ענינים דלא לסתתם הטענות ונ"ל ג"כ דב"כ מלווה ג"כ ע"ז דהוא ענף מדינים והוא ג"כ צריך לשפוט בצדק דעי"כ יצא המשפט מעוקל אך דין דהקדמת ושאר ענינים ל"ש בב"נ וז"פ:

מצוה רל"ו (א) **שנמנענו** כו' ובפי' אמרו כו' ער"מ פ"ו מה' דיעות וברא"בד וכ"מ שם ומ"ש כי המשבח חבירו בפני שונאו בש"ס מבואר סתם לעולם אל יספר אדם בשבחו של חבירו אך הר"מ שם כ' דדוקא בפני שונאו וע"ש בכ"מ ואם נתאמרו באפי תלתא ער"מ פ"ו מהלכות דיעות ובכ"מ שם:

(ב) **חייביה** ר"נ כו' דעת הר"מ פ"ח מה' חובל ומזיק דאם מכר ומת גובין מיורשיו דדינא הוא וע' סי' שפ"ח בח"מ מבי' דיעות מגדולי ראשונים דאין גוב' מיורשיו דקנס' הוא רק בעמד בדין גובין מיורשיו ודוקא אם לא נו"נ בידו רק הראה אבל אם נו"נ ביד כ"ע מודים דחייבים היורשים לשלם דהוי מזיק בידים ע"ש בש"ך סי' הנ"ל והרהמ"ח לא ביאר דעתו ומבואר בר"מ מהש"ס דב"ק ומבואר גם בש"ע דמוסר צריך לשלם מן העדיות: (ג) אפי' אנסוהו כו' ע' ב"י בח"מ סי' הנ"ל ובהגה' רמ"א שהביא דוקא אונס נפשות או הכאה או יסורים הוי אונס אבל אונס ממון ל"ה אונס ומ"ש הרהמ"ח וכ"כ הר"מ בר"מ אינו מבואר דאונס ממון נקרא אונס וכתב הש"ך דנוסחא אחרת הי' לו בר"מ ע"ש:

(ד) **ואם** נו"נ ביד כו' כ"ה דעת הר"ס כדעת הרי"ף וע' רא"בד שם שיטות הרבה גאונים דפטור אם אנסוהו על ממון חבירו אף אם נו"נ ביד יע"ש במ"מ ובש"ך סימן שפ"ח דעתו כדעת הרא"בד והגאונים דפטור מחמת האונס אף דנו"נ ביד:

(ה) **והיכא** דהראה כו' ח"מ כו' ע"י התראה ע' במ"מ כ' גבי עובד' דרב שילי בברכות או דהתרה בו או שלא הי' פנאי להתרות בו ובמשנה למלך כ' דוקא אחר צריך להתרות בו אבל המוסר

לר"ב הא איתא מלכותא דפרסאי הוא וקפדי אשפיכות דמים. ואמרו נמי בגמ' גבי מאן דבעי לי' ממון מוסר אם מותר לאבדו ומהדרינן לא יהא ממונו חמור מגופו. אלמא דגופו מות' לאבדו מיהו דוקא בשעת מעשה ע"י התראה וכמעשה דר"כ וא"צ שיקבל עליו התראה כשאר חייבי מיתות ומי שמוחזק למוסר נראה שהוא כמותרה ועומד ומותר להרגו בכל שעה ודעת הרמב"ם ז"ל שכ' בדין מוסר כ"ה כיון שאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו ואפי' ממון קל ה"ז התיר עצמו למית' ומתרין בו וא"ל אל תמסור ואם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסור מצוה להורגו וכל הקודם להרגו זכה עשה המוסר אשר זמם ומסר יראה לי שאסור להורגו אא"כ הוחזק למוסר ה"ז יהרג שמא ימסור אחרים עכ"ל הרב שצריך התראה למי שאינו מוחזק למוסר ושיקבל התראה (ו) ולמי שהוא מוחזק למוסר נראה מתוך דבריו שא"צ התראה ואין המוסר יכול לומר בשביל שפלוני מיצר לי אני מוסרו ביד עכו"ם שאין זה פטרו מעונשו אבל המיצר לצבור מותר לצבור למסרו ביד עכו"ם. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (ז) ואסור לאבד ממון מוסר משום שנא' יכין רשע וצדיק ילבש כדאסיקנא פ' הגוזל:

מצוה רל"ז לא תעמוד על דם רעך

(א) שלא נמנע מלהציל נפש מישראל כשנראהו בסכנת נפשות המיתה והאבדה ויהי' לנו יכולת להצילו בשום צד שנא' לא תעמוד על דם רעך ואמרו בסנהדרין תניא מנין לרואה את חבירו שטובע בנהר או חי' גוררתו או לסטים באים עליו שהוא חייב להצילו בנפשו שנא' ל"ת על דם רעך ולא מבעיא אצולי בנפשו דמחייב אלא (ב) מטרח ואגורי נמי אגורי חייב (ג) ועוד כללו באזהרה זו שלא לכבוש עדות כדי שלא יאבד חבירו ממונו וכ"ה בספרא מנין שאם נודע לו עדות שאינו רשאי לשתוק עליו שנאמר ול"ת על דם רעך ומנין שאם רעהו טובע בנהר כו' (ד) ומנין לרודף אחר חבירו להרגו שאתה חייב להצילו בנפשו שנא' לא תעמוד וכו'. שורש מצוה זו ידוע כי כמו שאחד יציל את חבירו חבירו יציל אותו ויתיישב העולם בכך והאל חפץ בישובו כי לשבת יצרה וכבר נתבארו דיני מצוה זו במס' סנהדרין. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה ונמנע מלהציל ויש יכולת בידו עבר על לאו ואין לוקין עליו לפי שהוא לאו שאין בו מעשה דקיימא לן אין לוקין עליו:

מצוה רל"ח שלא לשנוא שנאת הלב

(א) שלא לשנוא שנאת הלב א' מישראל שנא' לא תשנא את אחיך בלבבך ולשון ספרא לא אמרתי אלא שנאה שהיא בלב וכמו כן בערכין בשנאה שהיא בלב הכתו' מדבר אבל כשיראה לו שנאה וידע שהוא שונאו א"ע ע"ז הלאו אמנם עובר על לא תקום ולא תטור ועובר כמו כן על עשה שנא' ואהבת לרעך כמוך ומ"מ שנאת הלב היא קשה מכל השנאה הגלויה ועליה תזהיר התורה ביותר. שורש המצוה ידוע כי שנאת הלב גורמת רעות גדולות בין בני אדם להיות תמיד חרב איש באחיו ואיש ברעהו והיא סבה לכל המסורות הנעשים בין אנשים והיא המדה הפחותה והנמאסת תכלית המיאוס בעיני כל בעלי שכל. פרטי המצוה ורובי האזהרו' שהזהירונו ז"ל עליה שלא להרגיל נפשנו במדה רעה זו מבוארים בש"ס בפיזור ובמדרשות. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה וקבע שנאה בלבו לא' מכל ישראל הכשרים עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה אבל בשנאת הרשעים אין בו איסור אלא מצוה לשנאותם אחרי שנוכיח אותם על חטאתם כ"פ ולא רצו לחזור בהם שנא' הלא משנאך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט:

מצוה רל"ט הוכח תוכיח את עמיתך

(א) להוכיח א' מישראל שאינו מתנהג כשורה בין בדברים שבין אדם לחבירו או בין אדם למקום שנא' הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ואמרו בספרא מנין אם הוכחתו דו"ה פעמי' ולא חזר שאתה חייב לחזור ולהוכיחו ת"ל הוכח תוכיח וארז"ל בגמ' הוכח תוכיח אפי' מאה פעמים ואמרו שם בספרא יכול מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא וזה מלמד שבתחלת התוכחה שראוי להוכיח בסתר ובלשון רכה ודברי נחת כדי שלא יתבייש ואין ס' שאם לא חזר בו בכך שמכלימין החוטא ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו עד שיחזור למוטב. משרשי המצוה

הנמסר גופי' או הנרדף א"ל להתרות בו בהרודף או במוסר ע"כ לא הי' צריך ר"ש להתרות בו ע"ש. והנה הרוצה למסור יש לו דין רודף דמותר כ"א להרגו כמבואר בר"מ ובראשונים ובש"ע סי' שפ"ח א"כ י"ל דאם מסר מרצונו ה"ח לשלם כמו רודף אחר חבירו ושבר כלים אפי' כלים של אחרי' או כלי' של נרדף פטור מתשלומין מחמת קלב"מ כי הוא מופקר לכל א"כ במוסר נמי פטור מלשלם ובאמת משמע בר"מ ובש"ע דחייב לשלם וצ"ע כיון דהוי רודף למה יתחייב לשלם מ"ש מרודף דפטור וצע"ק. דנראה דא"ח רק במקום דאיכא ח"מ ע"ש כמה דינים דאיכו ח"מ ומ"מ חייב לשלם ע"ש:

(ו) **ומי** שהוא מוחזק למוסר כ"ד הר"מ ועבש"ע מבי' דעת הרמ"א דווק' ע"י גרמא שרי ולא בידים ע"ש ובש"ך:

(ז) **ואסור** לאבד ממון מסור ע' סי' שפ"ח והבאתו לעיל דיש דיעות דלעצמו יכול ליקח ע"ש ובש"ך בשם תוס' דנסתפקו אי מחזירין לו אבידתו וע"ש בשם הג"א דאבדתו אסור לחזור לו אף דאסור לאבד ממונו ע"ש וכן מסור פסול לעדות ולענין שחיטת מסור והפלין ומזוזות שכתבו מסור ע' באו"ח וביו"ד. ודע דאף דאסור לאבד ממונו מ"מ ע"י גרמא שרי ולמסור ממונו אסור ע"ש באריכות ואכ"מ. והנה הרהמ"ח כתב בכוונת הר"מ דמוסר צריך שיקבל עליו התראה וצ"ע דקודם מעשה כיון דיש לו דין רודף וברודף כ' הר"מ פ"א מהלכו' רוצח דמזהירין אותו ואע"פ שלא קבל עליו התראה ה"ז נהרג ע"ש א"כ כאן נמי למה יצטרך שיקבל עליו התראה. ודע דנ"ל פשוט דאף קטן ג"כ נהרג כמו רודף דמבואר בסנהדרין דאף רודף קטן ניתן להצילו בנפשו וע"ש בש"ס הטעם דקסבר האי תנא רודף א"צ התראה א"כ לפי דעת הר"מ וכמ"ש הרהמ"ח אפשר דאין קטן נהרג כיון דצריך שיקבל עליו התראה אך מ"מ נ"ל דקודם מעשה א"צ כלל א"כ גם קטן יכול להרגו אם ירצה למסור אך בתשלומין בודאי א"ח כמו קטן שהזיק או שגנב שפטור כנ"ל פשוט:

מצוה רל"ז (א) **שלא** נמנע כו' ואם איטו מצילו עובר ג"כ חוץ הלאו הזה משום עשה והשבותו לו כו' זו אבדת גופו אך לשכור להצילו מבוא' בסנהדרין דע"ג דלא נפקא מוהשבות רק מלא תעמוד ע"ש ואפשר כיון דהתורה גילתה דמחייב אף למטרח ולאגורי מלאו הזה א"כ הדר עובר בעשה ג"כ דמהעשה עצמה לא ידעינן זה אבל השתא דנפ"ל מפסוק זה עובר ג"כ בעשה חוץ הלאו אף במטרח ואגורי אבל עכ"פ להציל בנפשו בלא מטרח ואגורי ודאי עוברים אף בעשה וצ"ע על הר"מ פ"א מה' רוצח הי"ד שכ' דינים אלו מנין לטובע בנהר וכתב ואם לא הציל עובר בלאו דלא תעמוד ובהט"ו כ' הרודף אחר חבירו עובר בלאו הזה וגם בעשה וקצותה את כפה ומ"ט לא ביאר כאן דעובר בעשה חוץ בלאו משום אבדת גופו ועיין תוספות סנהדרין ע"ג ד"ה ת"ל ועי' מ"ש בעזרת הש"י בהשמטות:

(ב) **מטרח** ואגורי כו' ע' ברא"ש ובטח"מ סי' תכ"ו דאם יש להכילו ממון צריך לשלם להמציל והמחבר בש"ע השמיטו וע' סמ"ע וע"ע בכ"מ מביא בשם הגמי"י דמחויב להכניס עצמו בספק סכנה להציל חבירו וע"ש שכ' משום דהאחר ודאי והוא ס' והמחבר בח"מ השמיטו וע"ש בסמ"ע כיון שהפוסקים הרי"ף והר"מ והרא"ש לא הביאו זה ע"כ השמיטו המחבר ג"כ. ולדידי גוף דין הגמ' צ"ע כיון דהוא רק לאו ואינו עושה מעשה כלל בהעברת הלאו למה יתחייב להכניס עצמו בס' סכנה והלא וחי בהם כתיב ופ"כ דוחה הכל אפי' ס'

פ"כ ואי משום פ"כ דאידך זה דוקא בעושה מעשה כמבואר בראשונים דימסור עצמו ולא יהרוג לחבירו משום מאי חזית אבל אם רוצים להפילו על חבירו א"צ למסור עצמו דאדרבא דלמא דמא דידיה סומק טפי א"כ ה"ה בס' סכנה ג"כ א"צ למסור עצמו היכי דלא עביד מעשה וע' סי' קנ"ז ביו"ד שם וצ"ע אך באמת ד"ז מביא בשם ירושלמי צריכין אנו לקבל באימה ומכל מקום למעשה צריך עיון דין זה וכ"ל דע"כ השמיטוהו הראשונים דלא ס"ל כן:

ג) **ועוד** כללו וכו' וכ"ה בספרא כו' הר"מ ז"ל איטו מביא כאן דאם איטו מעיד שעובר בלאו זה וגם לא בה' עדות וכ"ל דוקא שני עדים עוברים בלאו זה אבל ע"א אף דאפשר דלא ישבע מ"מ א"ע כמבואר בב"ק דכובש עדותו א"ח רק בד"ש ומקשה שם הש"ס דאורייתא דואם לא יגיד וכו' ומהרן דמיירי בע"א דא"ח מדאורייתא נראה דאף משום הלאו הזה א"ע וז"פ:

(ד) **ומנין** לרודף כו' עי' בסנהדרין מבואר בש"ס דרודף למדינן מהיקישא ע' שם. אך כיון דילפינן מהיקישא אם כן עוברים גם כן בלאו הזה ואפשר דג"כ עשה דאבדת גופו וענין רודף נאריך במקומו אי"ה. וב"כ בודאי איטו מוזהר על לאו זה וא"ח להציל חבירו ואי"ה בדין רודף נאריך. ונראה דבע"א או קרובים או פסולים אם קבלו עליהם הבע"ד ואינם רוצים להגיד עוברים בלאו זה לא תעמוד אף דבלאו דלא יגיד א"ע ער"ג בשבועות והובא בקלה"ח סימן ק"ת מ"מ בלאו זה עובר כל היכי דיכול להציל חבירו ולא הציל עובר ובאמת כבר השגתי גם על הקלה"ח דנ"ל דגם בלאו דולא יגיד ג"כ עובר והרב לא כ' רק דא"ח ק"ש אבל הלאו דולא יגיד איטו תלוי בקרבן ע' תוס' פ' הכונס דאל"ה א"כ יש הרבה דברים דא"ח העדים קרבן שבועה כגון קרקעות ושטרות כמ"ש בר"מ ה' שבועות א"כ לא יעברו באם לא יגיד אלא דאין זה תלוי בזה ע' לעיל אבל הלאו הזה בודאי עוברים בכ"ע היכי דיכול להציל ממון חבירו כנלע"ד פשוט:

מצוה רל"ח (א) **שלא** לשנוא כו' אבל בשנאת הרשעים כו' בר"מ פ"ו מהלכו' דיעות איטו מבואר זה רק בה' רוצח פי"ג והוא מש"ס דפ' ערבי פסחים מ"מ צ"ע על הש"ס גופי' מנלן דאם ראהו עובר עבירה יהיה מותר לשנאתו בלב אפשר דוקא דיודיע לו שהוא שונא אותו דבלא עבירה אסור לשנוא בכ"ע מחמת ואהבת כו' וכן לא תקום שלא לטעון עמו אבל אם ראהו עובר עבירה מצוה לשנאתו אבל מנלן דיכול לשנאתו בלב בלבד ומפסוק זה שמביא הרהמ"ח לא משמע שיהי' מותר לשנאתו בלב כי בקרא מבוא' ובתקוממיך אתקוטט אבל לא בלב וגם לכאור' צ"ע על הרהמ"ח אשר שביק לקרא דמביא מיני' הש"ס דילן ראיה דמצוה לשנאתו שנאמר יראת כו' מקרא דמשלי ועל הש"ס דילן צ"ק אמאי לא הביאו ראיה מקרא זה דתהלים דבאמת מקרא זה איטו מוכח רק דמצוה לשנוא שונאי ה' הייטו הרשעים שאינם מאמינים בעיקר הדת והם נקראי' שונאי ה' כמבואר ברמב"ן עה"ת פ' ואתחנן אבל בגמ' מיירי דמאמינים בעיקרי הדת כמבואר בר"מ פי"ג מה' רוצח אם כן איטו בכלל שונאי ה' ע"כ מביא מקרא דמשלי יראת ה' כו' דהייטו ששונאים הרע אבל על הרהמ"ח דשביק הקרא דמביא הש"ס ומביא קרא מתהלים אשר אין ראיה משם כמ"ש ולע"ק:

מצוה רל"ט (א) **להוכיח** כו' בתחלת התוכחה כו' הייטו בדברים שבין אדם למקום ב"ה אבל בדברים שבין אדם לחבירו אין

המצוה לפי שיש בזה שלום וטובה בין אנשים כי כשיחטא איש לאיש ויוכיחנו במסתרים יתנצל לפניו ויתקבל התנצלותו וישלים עמו ואם לא יוכיחנו ישטמנו בלבו ויזיק אליו לפי שעה או לזמן מן הזמנים כמו שנא' ברשעים ולא דבר אבשלום את אמנון וכל דרכי התורה דרכי נועם ונתיבותיה שלום . מדיני המצוה משארז"ל שחיוב מצוה זו עד הכאה כלו' שחייב המוכיח להרבות תוכחותיו אל החוטא עד כדי שיהא (ב) קרוב החוטא להכות את המוכיח ומ"מ ארז"ל ג"כ שאם יראה המוכיח שאין בדברי תוכחותיו שום תועלת נמצא מתוך גודל רשעת החוטא איש אלם ורשע ביותר ומתיירא ממנו (ג) שמא יעמוד עליו ויהרגנו שא"ח במצוה זו באיש כזה וזהו אמרם ז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה לשתוק במקום שאין הדבר נשמע לפי שיהי' בענין קלון למוכיח ולא תועלת לאשר הוכיח . וגם יש להתיישב כל בעל נפש ולהשגיח הרבה בענינים אלה ולראות אם יהי' תועלת בדבריו אל החוטא שיוכיחנו ויבטח בהשי"ת כי הוא יעזרנו בהלחמו עם שונאיו ואל ירך לבבו ואל יירא כי השי"ת שומר את כל אוהביו וכל הרשעים ישמיד ואם ישוב החוטא מחטאו יהי' לו בזה שכר גדול ומי שבידו להשיבו ולמחות בו ולא מיחה הוא נתפש על חטאו וזה דבר ברור מד' רבותינו גם מן הכתוב ועוד ארז"ל (ד) שאפי' הקטן חייב להוכיח את הגדול אם יראה הגדול בדרך לא טוב ויתר פרטי מצוה נתבארו במקומות מפוזרים בש"ס (ה' דעות פ"ו) ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן ובזכרים ונקבות ועובר עליה ולא הוכיח בענין שאמרנו בטל עשה ועוד שהוא מכת הרשעים שעושין כן :

מצוה ר"מ שלא לבייש א' מישראל

(א) שלא לבייש א' מישראל וזה העון יקראו חז"ל מלבין פני חבירו ברבים והלאו ע"ז הוא מ"ש הוכח תוכיח וגו' ולא תשא עליו חטא ואמרו בספרא מנין שאם הוכחתו אפי' ד"ה פעמים חוזר ומוכיח שנא' הוכח תוכיח יכול אתה חייב אפילו ילבינו פניו ת"ל ולא תשא עליו חטא . שורש המצוה ידוע לפי שהבושת צער גדול לבריות אין גדול ממנו ע"כ מנענו האל מלצער בריותיו כל כך כי אפשר להוכיחו ביחוד ולא יתבייש החוטא כל כך . מדיני המצוה משארז"ל שלא בכל הדברים הוזהרנו בכך אלא בדברים שבין אדם לחבירו אבל בדברי שמים אם לא חזר מן התוכחה שבסתר מותר להכלימו ברבים ולפרסם חטאו ולבזותו ולקללו עד שיחזור למוטב כדרך שעשו הנביאים לישראל ומשז"ל ע"ד האזהרה בענין זה נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מתמר שלא רצתה להלבין פני חבירה לאמר בפרסום שממנו היא הרה ולולי שמצאה הערבון והודיע' הדבר ברמז היתה נידונית בשרפה ולא תלבין פניו ושאר פרטי המצוה במקומות מהגמרא בפיזור ובמדרשות ונוהגת בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה והלבין פני חבירו ברבים במזיד שלא מחמת עבירה על הענין שאמרנו עבר על מצות מלך אבל אינו לוקה עליו לפי שאין בו מעשה וכמה שלוחים יש לו למקום להפרע מעוברי רצונו :

מצוה רמ"א לא תקום

(א) שלא לקום כלומר שנמנענו מלקחת נקמה מישראל הענין הוא כגון ישראל שהרע או צער לחבירו באחד מכל הדברים ונוהג רוב בני העולם הוא שלא יסורו מלחפש אחר מי שהרע להם עד שיגמלהו כמעשהו הרע או יכאיבהו כמו שהכאיבו ומזה הענין מנענו השי"ת באמרו לא תקום ולשון ספרא עד היכן כחה של נקמה א"ל השאילני מגלך ולא השאילו למחר א"ל השאילני קרדומך א"ל איני משאילך כשם שלא השאלת לי מגלך לכך נאמר לא תקום ועל כגון זה הוקש כל הדברים. משרשי המצוה שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע היא סבה שתבא אליו מאת השי"ת ומיד האדם ומיד איש אחיו לא תהי' דבר בלתי רצונו ב"ה ע"כ כשיצערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשי"ת גזר עליו בכך ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סבת רעתו כי העון הוא המסבב (ב) וכמו שאמר דוד הע"ה הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה' תלה הענין בחטאו ולא בשמעי בן גרא ועוד נמצא במצוה זה תועלת רב להשבית ריב ולהעביר המשטמה מלב ב"א ובהיות שלום בין אנשים יעשה השי"ת שלום להם. דיני המצוה קצרים ככר זכרנו רובם לפי הנראה. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה וקבע בלבו לשנוא חבירו על שהרע לו עד שינמלהו כרעתו עבר על לאו זה ורעתו רבה כי היא סבה לתקלה מרובה אבל אין לוקין עליו לפי שא"ב מעשה (ג) שאע"פ שעשה בו מעשה אינו לוקה עליו מפני כן מכיון שאפשר לעבור על הלאו מבלי מעשה ותזכור ד"ז בכולן כי דבר ברור הוא א"צ לשנותו במקום אחר:

מצוה רמ"ב שלא לנטור

(א) שלא לנטור. כלומר שנמנענו מלנטור בלבבינו מה שהרע לנו א' מישראל ואע"פ שנסכים בנפשותינו שלא לשלם לו נמול כמעשיו אפי' בזכירת חטאו בלב לבד נמנענו וע"ז נא' לא תטור ולשון ספרי עד היכן כחה של נטירה א"ל השאילני מגלך ולא השאילו למחר א"ל השאילני קרדומך א"ל הילך ואיני כמותך שלא השאלתני מגלך לכך נאמ' לא תטור כל ענין מצוה זו במצוה הקודמת

מצוה רמג לאהוב כל אחד מישראל

(א) לאהוב כ"א מישראל אהבת נפש כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו שנאמר ואהבת לרעך כמוך וארז"ל דעלך סני לחברך לא תעביד ואמרו בספרי אר"ע זה כלל גדול בתורה כלומר שהרבה מצות שבתורה תלוים בכך שהאוהב חבירו כנפשו לא ינגוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממון ולא ישיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד וכן כמה מצות אחרות תלויות בזה ידוע הדבר לכל בן דעת. שורש המצוה ידוע כי כמו שיעשה הוא בחבירו כן יעשה חבירו בו ובזה יהיה שלום בין הבריות דיני מצוה זו כלולים הם בתוך המצוה שככלל הכל הוא שיתנהג עם חבירו כמו שהוא מתנהג עם עצמו לשמור ממונו ולהרחיק ממנו כל נזק ואם

אין מכלימין אותו עי' בדברי הרהמ"ח לקמן מצוה ר"מ ור"מ פ"ו מה' יסה"ת :

(ב) **קרוב** החוטא כו' עיין בהגהת מ"ל עמד בזה דלשון הר"מ מבוא' דחייב להוכיחו עד שיכהו החוטא וע' בסמ"ג שתמ' על הר"מ דהוא פלוגתא במס' ערכין ור"י אמר עד נזיפה והוא פסק כרב נגד ר"י ועכ"מ מה שתי' ע"ז וע' לח"מ דהגמ' והמדרש תנחומא מסייע להר"מ ז"ל :

(ג) **שמא** יעמוד עליו ויהרגנו ד"ז פשוט דאין לך דבר העומד בפני פ"נ רק יש סוברים דאם יודע שלא יהרגנו יש להוכיחו ע"ש בהג"מ ובא"ח סי' תר"ח ובאחרונים דאם אין הדבר מפורש בתורה כגון תוס' יה"כ מוטב שלא להוכיחם ויהיו שוגגין כו' ע"ש במג"א ודברים אלו ל"ע רב ואי"ה אשנה פ"ז :

(ד) **שאפי'** הקטן כו' עיין בב"מ דאפי' תלמיד לרב חייב להוכיח וכר"ס פ"ו לא הביא זה ועיין במ"ל שמבואר בר"מ ה' ת"ת וע' סנהדרין דע"ה ע"ב דאין חיוב להוכיח נ"ת וע"ש ברש"י דעמיתך כתיב ונ"ת אינו בכלל רעהו מ"מ להודות לו ע"ד איסור אסור ע"ש גבי נעמן דא"ל לך לשלום וכ"ל דחיוב ההוכחה היא חוץ מעשה זו עוד מתחייב אל"ת דל"ת על דם רעך דלא גרע מטובע בנהר דעובר על לא תעמוד וגם והשבות לרבות אבדת גופו עאכו"כ דאם יכול להציל מן העבירה דהוא אבדת נפשו וגופו ר"ל בודאי חייב להחזירו למוטב ולהצילו ולכאורה אם אוכל נבלות להכעים ומחלל שבת ועכו"ם שמבואר גבי אבידה ובשאר דוכתא דאינו בכלל אחיו ע' במס' ע"ז אפשר דא"ח להוכיחו גם כן דאינו בכלל רעהו אך מ"מ נ"ל דאם ספק אצלו דאפשר דיקבל ממנו חייב להוכיחו דיחזור למוטב ויהיה בכלל אח ככ"ל וע' בע"ז פא"מ :

מצוה ר"מ (א) **שלא** לבייש כו' מותר להכלימו כו' כ"ה דעת הר"מ ובלח"מ מקשה ע"ז ומ"ש הרב המחבר מותר להכלימו הוא ל"ד אלא חייב להכלימו וכן נראה מדברי הר"מ שם . ונ"ל דמה שחילק הר"מ והרב המחבר בדברים שבין אדם לחבירו דאסור להכלימו ובין דברים שבין אדם למקום ב"ה דמכלימין הייט דוקא אם איש חוטא לחבירו אין לחבירו לביישו דמוטב שימחול על החטא כמבואר שם בד' הר"מ [אבל] אם אדם רואה שחבירו חוטא לאנשים אחרים נראה דמותר ג"כ להכלימו אם אינו חוזר כי הנביאים ע"ש הוכיחו בפרהסי' גם על עבירות שב"א לחבירו וספרי הנביאים מלאים מזה אלא הבע"ד בעצמו אסור להכלימו ומוטב שימחול אבל אם חוטא לאחרים כ"כ לע"ד דמותר ג"כ להכלימו אם אינו מקבל בצנעה והשי"ת ישים חלקנו ממקבלי תוכחה :

מצוה רמ"א (א) **שלא** לנקום ער"מ פ"ז מהלכות דיעות וביומא דכ"ג דדוקא בממון עובר על לאו הזה אבל על צערא דגופי' א"ע על לאו זה והלאו לא תטור הוא רק ממדת חסידות הנעלבין כו' והר"מ אינו מביאו וגם הרהמ"ח השמיט ואדרבא נראה מדבריו דעובר בכ"ע וזה סותר לש"ס מפורש וער"מ פ"ז מה' ת"ת כתב דין המבואר דת"ח שביזוהו בפרהסיא יהיה נוקם ונוטר ע"ש בכ"מ ולח"מ ומ"מ אפי' כאן א"ע בלאו . ומצאתי בסמ"ג לאוין י"ב וי"ג כ' שם דבר זה דעל צערא דגופיה א"ע מהש"ס דיומא וצ"ע על הר"מ ובפרט על הרהמ"ח שנראה מדבריו להיפך :

(ב) **וכמו** שאמר דוד כו' ע"ש בש"ס מבואר דמלך אינו רשאי למחול ולכך נענש שאול ואפשר דלא הי' לו אז דין מלך ע' בפ"ז ומ"מ צ"ע דהרי הי' ת"ח דאסור למחול על בזיונו בפרהסי' ואפשר דכוונת הרהמ"ח אינו אלא להביא שהצדיקים תולים הכל בחטאם ומהשי"ת הוא אבל באמת דהע"ה נקם ממנו כמבואר במלכים ומה ששתק אז ה"ל איזה טעם :

(ג) **אע"פ** שעשה מעשה כו' לפמ"ש בח"ז כ"פ דאם הדבר שעושה צריך לעשות מעשה אע"פ שהלאו כולל ג"כ אין בו מעשה כמו בל יראה דלוקין אם עשה מעשה ועיין בשעה"מ החו"מ צ"ע ד"ז אם א"א לנקום אלא במעשה למה לא יתחייב ואכ"מ להאריך :

מצוה רמ"ב (א) **שלא** לנטור הדינים כמו במצוה הקודמת :

מצוה רמ"ג (א) **לאהוב** כ"א מישראל . ודוקא אם הוא איש כשר אבל אם רואה שעבר עבירה מצוה לשנאותו כמבואר לעיל כ"כ בהגמ"י ואף דאם מאמין בעיקרי

בפיקרי הדת דינו כאח וריע לכ"ד מכל מקום לענין מלוה זו התורה גילתה דמלוה לשנוא אותו : (ב) המתכבד בקלון חבירו כו' כ"כ הר"מ וע' בגליון הש"ס להגאון מוהרי"פ כ' שהוא מהמדרש רבה. כעת איני זוכר מקומו והשם יתברך ישים חלקנו מן האוהבים אותו ואת ישראל דקוב"ה וישראל חד הוא עיין בספרי מוסר :

ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח ויחוס על כבודו ולא יתכבד בקלונו וכמו שארז"ל (ב) המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא והמתנהג עם חבירו דרך אהבה ושלום וריעות ושמח בטובו עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר. ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ולא נזהר בממון חבירו לשמרו. וכ"ש אם הזיק אותו בממון או צערו בשום דבר לדעת בטל עשה זה מלבד החיוב שבו לפי הענין שהזיקו כמו שמפורש במקומו :

מצוה רמ"ד לא תרביע כלאים

(א) שלא להרביע בהמה כלאים כלומר שלא נרכיב הזכר על שום מין בהמה או חי' שאינה מינה שנאמר בהמתך לא תרביע כלאים ובביאור ארז"ל שאין החיוב עד שנכנים כמכחול בשפופרת ואז ילקה. משרשי המצוה כי הקב"ה ברא עולמו בחכמה ובתבונה ובדעת וצייר כל הצורות לפי מה שהי' צורך ענינם ראוי להיות מכוונת השלם בכיון וב"ה היודע וזהו שנא' במעשה בראשית וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד וראייתו ב"ה היא ידיעתו והתבוננותו בדברים כי הוא ב"ה לגודל מעלתו א"צ לראיית העין אל הדברים אחר מעשה כי הכל נגלה וידוע ונראה לפניו קודם מעשה כמו אחר מעשה אבל התורה תדבר לכ"א במלות מכוונות אליהם ותכנה בש"י דברים כדברים המכונים בהם שא"א לדבר עם ברי' אלא כמו שידוע אליו כי מי יבין שאין בכחו להבין ועל כיו"ב ארז"ל כדי לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע ובהיות היודע אלקים כי כל אשר עשה הוא מכוון בשלימות לענינו שהוא צריך בעולמו צוה לכל מין ומין להיות עושה פירותיו למינהו כמ"ש בסדר בראשית ולא יתערבו המינין פן יחסר שלימותן ולא יצוה עליהם ברכתו ומזה השורש לפי הנראה במחשבתינו נמנענו מהרביע הבהמות כלאים וכמו כן הוזהרנו בכך מזה הטעם אחר שכתבנו כבר על מין הזרעים והאילנות. מדיני המצוה משארז"ל דל"ד בהמה לבד היא באיסור זה אלא אפילו חיה ועוף כל שהרביען בשאינן מינן לוקה ואפי' הרביע בהמה במיני חי' או חי' במיני (ב) חי' שבים לוקה עליהן ומ"ש שמותר להכניס ב' מינין לסהר א' ואם רבעו זא"ז אין זקוק להפרישן ומה שאמרו שאסור לישראל להרביע בהמתו כלאים (ג) ע"י עכו"ם וכן מה שאמרו שמי שעבר להרכיב בשא"מ הנולד מהן הוא מותר בהנאה ובאכילה ובלבד (ד) ששתיהן בהמות טהורות וכל שהן שני טינים בכלל איסור זה אע"פ שדומין זע"ז וכל שהן מין א' אע"פ שהא' (ה) מדברי והשני ישובי מותרין (ו) אבל אווז ישוב ואווז הבר אינו בהיתר זה לפי שהן ב' מינים שהישוב ביציו מבפנים והמדברי ביציו מבחוץ. כוי כלאים עם הבהמה וחי' ואין לוקין עליו מפני שהוא ספק ובענין איסור זה הכל הולך (ז) אחר האם שאין חוששין לזרע האב לפי הנראה מפסק הרי"ף וי"מ אחרים שפסקו בו מפני שנסתפקו בענין זה בגמרא אי חוששין לזה"א או אין חוששין אזלינן ביה לחומרא לעולם ולענין או"ב חוששין לזה"א ואין שוחטין האב וגם הבן אם מכירין אותו ולענין הרבעה וחרישה והנהגה זע"ז אין חוששין לזה"א להיות נחשב מין א' עם הבן כ"ז שהאב מין אחר זהו העולה מן השמועה עם הפירוש הטוב בחולין פ' או"ב ושם הזכירו לנו בגמר' (ח) סימנים להכיר מין הפרדים שיהיו מאם א' באזנים בזנב ובקול ואין ספק כי בהיות מין

מצוה רמ"ד (א) שלא להרביע כו אפילו חיה ועוף דע דהרבעת בהמה מודה הר"מ והרב המחבר דנוהג אפי' בטהורה עם טהורה וטמאה עם טמאה רק לענין הנהגה בכלאים דעת הר"מ והרהמ"ח דאינו נוהג רק בטמאה וטהורה מה"ת אלא מדרבנן אסור דקרא כתיב לא תחרוש בשור וחמור מין א' טהור ומין א' טמא אבל לענין הרבעה דכתיב בהמתך כו' אסור בשא"מ בכל ענין. וכ"מ בר"מ פ"ט מה' כלאים וכן הרהמ"ח כאן סתם וכ' בשא"מ ולקמן במצוה תק"נ כתב דוקא א' טהור וכו' גבי הנהגה וגם בש"ס דילן בחולין דפריך שם כלאים ליתסר משום כל שתעבתי לך ומתרץ מדאסרה רחמנא לגבוה ולגבוה כלאים אסירי משני מיני טהורים וגלי רחמנא דלא ליתסר להדיוט נראה דהוא א"ד וע' במשניות בכלאים וע"כ תמוהין לי דברי הש"ך ביו"ד סי' רצ"ז סק"א שכתב מה שכתב המחבר שם דמין בשאינו מינו לוקה הוא כדעת הרא"ש דאילו לדעת הר"מ אינו אסור אלא מדרבנן וז"א דדעת הר"מ אינו אלא בהנהגה אבל הרבעה מודה דאסור מן התורה ומצאתי בתי"ט פ"ח דכלאים מ"ב כתב כד' הש"ך דלהר"מ מדרבנן אסור הרבעה בטהורה עם טהורה ובת"ח בגליון השיג עליו וכמ"ש. וע' תוי"ט מביא ראיה דאסור מה"ת מהירושלמי ודחה הראיה והראיה שהבאתי לעיל מהש"ס דחולין היא ראיה ברורה ואפי' למ"ד בבכורות דטמא מן הטהור מתעבר ע"ש מכל מקום הראיה שפיר דאל"ה היאך מוכח דכלאים מטהורה ומטמאה מותר דאתעביד עבירה והתורה אסרה לגבוה אפי' טהורה בטהורה וכה"ג להדיוט מותר דלא אתעביד עבירה אע"פ פשיטא דבכל גוונא אסור מה"ת והבן כי קצרתי ועכ"מ פ"ט ה"ח הביא דברי הר"מ דאסור מה"ת בהרבעה אף בשניהם טהורים או איפכא :

(ב) חי' שבים כו' כן הוא בר"מ ובדגים ל"ש רביעה עיין בבא קמא סוף פרק שור שנגח את הפרה :

(ג) ע"י עכו"ם כ"ה בר"מ שם וכתב הכ"מ הטעם דאיבעיא בש"ס פ' הפועלים אי אמירה לנכרי באיסור לאו שבות ופסק רבינו לחומרא ובש"ך ביו"ד סימן רצ"ז מביא בשם הדרישה הטעם דעכו"ם מצווה על הרבעת בהמה ע' ר"מ פ"ו דמלכים ותמה עליו הש"ך דהא ז' מצות נצטוו ותו לא ואף דר"א סובר דנצטוו על הרבעת בהמה אנן קי"ל כרבנן ומ"ש הדרישה בשם הר"מ אין שם לא רמז ולא רמיזה ותמה אני מאד ממאור עינינו הש"ך ז"ל איך אשתמיטתיה דעת הר"מ פ"י מה' מלכים ה"ו שכתב דב"נ מצווה על הרבעת בהמה והרכבת אילן אלא דאינו נהרג ע"ז וע"ש בכ"מ הטעם דפסק כר"א ע"ש א"כ דברי הדרישה ברורים ומ"ש בפ"ו הוא טעות המעתיק וצ"ל פ"י וכן תמוהים דברי הכ"מ פ"א דכלאים ה"ו שכ' אמ"ש הר"מ דאסור להרכיב אילנות כלאים ע"י עכו"ם וז"ל אין לומר טעם רבינו מחמת דעכו"ם מוזהר על הרכבת אילן דלא הר"מ פ"ט מהל' מלכים פסק דלא כוותיה אלא הטעם משום שבות ע"ש ותמוה דהרי מבואר בר"מ פ"י דב"נ מצווים על הרכבת אילן אך דאינו נהרג א"כ טעם הר"מ מחמת זה וע' מל"מ פ"י מה' מלכים רמז לתמיה זו. וע' ר"מ בפ"ט מה' כלאים שכ' א' בהמת שלו וא' בהמת חבירו אסור להרביע והרבותא היא אע"פ דכתיב ובהמתך מ"מ מרבינן בתורת כהנים דגם בהמת אחרים עוברים וכן נראה דעת הרהמ"ח דלא חילק והוא מוסכם ואין חולק ע"ז :

(ד) ששתיהן כו' ז"פ אם שניהם טמאות בודאי עוברים ואסור באכילה מחמת טומאה ואם א' טהור וא' טמא אין מתעברין זמ"ז לפי מה שפסק הר"מ פ"א מהמ"א ע"ש :

(ה) מדברי והב' ישובי ע' ר"מ כתב לשון המשנה שור עם שור הבר אין כלאים והר"מ לשיטתו בהמ"א פ"א דשור הבר מין בהמה אבל יש פוסקים דשור בור מין חיה היא ואסור עם השור ובש"ך תמה על רמ"א שלא הגיה עליו דאסור שור עם שור הבר ובסי' כ"ח גבי כיסוי הדם מביא דעה זו :

(ו) אבל אווז ישוב ס' כ"ה בש"ס בבא קמא ועיין בצ"ל שמביאין מכאן ראיה דאווז הבר הוא טהור דאל"ה למה צריך להאי טעמא דביציו כו' הא מין א' טמא ומין א' טהור בודאי כלאים הם וע' פר"ח וכו"פ סוגי' דנשר והשיגו על בן הרב שכ' שם דטמא וטהור מין א' ודרך אגב ראיתי בפר"ח שם השיג על הש"ך סי' רצ"ז וכמו שכתבתי לעיל והנאני :

(ז) אחר האם שא"ח כו' לדברי מי שסובר דא"ח לזרע האב א"כ פרד הבא מסוסיא ופרד הבא מחמורה כלאים הם ולוקין כי זה מין סוס וזה מין חמור אבל מותר להרביע הוולד על מין האם כגון הבא מסוסיא מותר להרביעו על מין סוס כי הוא סוס גמור אבל על מין האב כגון בא מסוסיא והרביעה על מין חמור לוקין עליו ולמ"ד דספק אם חלזה"א הנולד מסוסיא והנולד מחמורה אם הזכרים דהיינו אביהם של הפרידות ד"מ שניהם חמורים א"כ בן החמורה הוא חמור לגמרי ובן הסוסיא אי א"ח לזה"א הוא סוס בודאי ולוקין ואי אפי' חוששין מ"מ בת החמורה והחמור הוא חמור לגמרי והנולד מסוסיא הוא עכ"פ אפי' אי חלה"א מ"מ יש בו צד סוס מצד האם וא"כ הוי כלאים זב"ז ואם פרד מחמור ואביו סוס ופרד מסוסיא ואביו חמור אין לוקין דלמא חלזה"א ויש בכל א' צד חמור וצד סוס ואינם כלאים זב"ז ול"ד לח"ע וחב"ח דאסור ליקח ח"ש וחב"ח דאתי צד עבדות כו' כאן ל"א כן ע' תוס' פאו"ב הטעם דל"ד לשם דשם מ"מ הוי מין א' ואסור ג"כ להרכיבו על מין אמו כגון פרד שאמו חמורה ואביו סוס אסור להרכיבו על חמור דלמא חוששין והוי בה צד סוס והוי כלאים עם החמור ואם עבר והרכיבן אינו לוקה דלמא א"ח לזה"א והוי חמור בחמור ואם הרכיבה על מין אביו על סוס בודאי לוקין דאם אין חוששין א"כ הוי חמורה וכלאים עם סוס ואי אפי' חוששין מ"מ לזרע האם לכ"ע אין ספק דחוששין א"כ הוי שני צדדים וצד חמור ג"כ אית בה והוי כלאים עם סוס דרק ב' מינים שכ"א הם מב' צדדין אינם כלאים זב"ז אבל ב' מינים עם מין א' הם כלאים ע' ש"ס ור"מ מבואר שם דלמ"ד אין חוששין פרי עם האם שרי ולמ"ד חוששין פרי עם האם אסור אבל פרי עם האב ודאי אסור אפי' למ"ד חוששין דכמו דעם האם אסור דיש בה ב' צדדין והאם אין רק מין א' כן עם האב דאב אין רק מין אחד והוא מעורב משני מינים כי לזרע האם חוששין לד"ה ע"כ דברי הרב המחבר צריך עיון גדול שכתב אין חוששין לזרע האב להיות נחשב מין א' עם הבן כו' נראה מדבריו דזה הוא החומרא אי אין חוששין ולמ"ד חוששין מותר פרי עם האב והוא דבר תימה כמ"ש דאפי' עם מין האם אסור אף דודאי חוששין לזרע האם כיון דמעורבת משני מינים ומין האם רק צד א' וה"ה באב האב הוא רק מין א' וזה יש ב' מינים כיון דלזרע האם חוששין בודאי הכלל דחומרא דחוששין דמסופקים לדעה זו היינו דאסור אף פרי עם האם ובא מחמורה ומסוסי' אסור להרביעם דלמא אין חוששין והוי כ"א מין בפ"ע והוי אין חוששין לחומרא ע' ש"ס ור"מ וש"ע סי' רצ"ז ותבין וע' ר"מ שדבריו תמוהים וע' כ"מ וש"ע וד' הרהמ"ח ל"ע וע' היטב בש"ס ור"מ כי קצרתי שוב פקחתי עיני ומצאתי בש"ך מפורש כדברי שפרי עם האב לוקין ע"ש והנאני :

(ח) סימנים להכיר כו' וכ"כ הר"מ ומבואר בש"ע ונראה מזה דסימנים דאורייתא כמבואר בחולין שם וע' בא"ע סי' י"ז בתק"ע ספוקי מספקא להו ע' באחרונים ובקצה"ח הל' אבדה ומציאה ואכ"מ והנה הרהמ"ח כאן השמיט דין דפסהמ"ק המבואר כאן בר"מ ובמס' מכות ולקמן סימן תק"נ גבי הנהגה מביא דין זה בקיצור ואכתוב לך כאן הדין והשיטות אשר בזה והוא באריכות במ"ל בה' כלאים ופ"א דמעילה. דע דמבואר במכות המרביע בפסהמ"ק לוקה שנים (ומאי דלוקה שנים יבואר במקומו אי"ה) וכן המנהיג בפסהמ"ק לוקה שהרי הוא גוף א' ועשאו הכתוב ב' גופים ודעת רש"י שהיא כלאים

כי

מין אמן של פרדים שוה מין אביהם שוה ג"כ זה ידוע לכל אדם ויתר פרטי המצוה במס' כלאים (יו"ד סי' רצ"ז) (ט) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה והרביע כלאים והוא שהכנים כמכחול בשפופרת לוקה מה"ת ואם העלה זע"ז או שעזרם בקול מכין אותו מ"מ :

מצוה רמ"ה דין כלאי זרעים

(א) **שלא לזרוע ב' מיני זרעים כגון** הטה **ושעורה או פול ועדשים ביחד בא"י דוקא שנא' שדך לא תזרע כלאים ובא** הפי' עליו שבשדה שיהי' לנו בארץ הכתוב מדבר. **משרשי** המצוה כתבתי מה שידעתי במצוה הקודמת וכן במצות **מכשפה** בסדר משפטים מצוה ס"ב. מדיני המצוה משארז"ל **שא'** הזורע (ב) ואחד המנכש או המחפה בעפר כולן בכלל זריעה הן ללקות ובין שחפה אותם בידו או ברגלו או אפי' בבלי על כולן לוקה (ג) והזורען בעציץ נקוב כזורע בארץ ממש הוא ומה שאמרו שאין איסור

כי יש בגוף הבהמה ב' מינים חולין וקדשים וזה דוקא בפסהמ"ק שנפדו או בכור בע"מ דדינו כמו כל הקדשים אחר פדיונם דמותרין באכילה כחולין ואסורין בגיזה ועבודה כקדשים ע"כ הם ב' מינים והוי כלאים בהרבעה והנהגה ורש"י סיים בזה דא"י הטעם שיהי' קדשים וחולין כב' מינים ולהוי כלאים ע"ש.והנה לדעת רש"י חולין וקדשים הוי כלאים ה"ה אם מרביע בהמת קדשים אפי' תמימה על בהמת החולין או הנהיגן כא' לוקה כי הם כמו שני מינים אך קדשים בע"מ לאחר פדיון הוי בעצמו שני מינים ואסור להרביע בין עם קדשים בין עם חולין כי דבר שיש ב' מינים מעורבין אסור להרביע על מה שהוא מין א' כמ"ש לעיל גבי פרידה. והנה מותר להרביע פסהמ"ק ע"ג פסהמ"ק כמו פרידה על פרידה דכל שיש בכ"א שני הצדדין אינם כלאים כמבואר לעיל והנה דוקא אחר פדיון יש שני צדדין צד הקדש וצד חולין אבל קודם פדיון אין בו צד חולין כלל ועוד יש בו איסור להרביע קדשים מחמת איסור עבודה וע"ש במ"ל ואכ"מ. ודעת התוס' שם דהטעם דהוי כלאים כיון דגבי פסהמ"ק כתיב כצבי וכאיל א"כ התורה עשאה כב' מינים וכ"ה דעת ראב"ד שם וקצת חילוק בין דברי הראב"ד לד' התוס' ואין כ"מ לדיכא ע"ש במל"מ. והנה לדעת תוס' וראב"ד קדשים וחולין אינם כלאים זה בזה כי לא הוי כב' מינים רק פסהה"ק דהתורה עשאה כב' מינים מגזה"כ וא"כ המרביע חולין בקדשים אין לוקין (חוץ מחמת עבודה בקדשים) וגם דוקא אחר פדיון או בבכור בע"מ אבל קודם פדיון אין לוקין כי גזה"כ כצבי וכאיל הוא רק לאחר פדיון בשעה שמותר באכילה וכן המרביע פסהמ"ק על פסהמ"ק ג"כ אין לוקין כי כ"א יש משני לדדים ואין ליקין ואין חילוק בין תוס' לרש"י רק לענין אם קדשים וחולין הם כלאים לרש"י הוי כלאים לר"ת ולראב"ד אינם כלאים רק פסהמ"ק דגזה"כ מחמת לבי ואיל. ושיטת הר"מ דכתיב ואם בבהמה הטמאה כו' א"כ פסהמ"ק דהוא קודש לענין מעילה וטמאה לענין מזבח הוי כמו ב' מינים טהורה וטמאה והר"מ ז"ל לשיטתו דא' דהתורה עשאה כצבי וכאיל ב' מינים טהורין לא הי' לוקין לדעתו בהנהגה. והנה לדעת הר"מ ג"כ קדשים וחולין אינם כלאים זב"ז דחולין גמורין לא איקרי טמאה רק פסהמ"ק אך דוקא קודם פדיון דקודם פדיון כתיב ואם בבהמה הטמאה אבל לאחר פדיון דעת המ"ל שם שאינם כלאים זב"ז לדעת הר"מ דא"א לא פקעה שם טומאה אפי' לאחר פדיון א"כ לדעתו בין קודם פדיון ובין לאחר פדיון הוי כלאים אם כן היאך יתרץ הר"מ הא דמבואר במ"ק ובר"מ הל' מעילה דאין מרביעין בפסהמ"ק מחמת עבודה בקדשים הא בל"ז תוכר משום כלאים ואיסור הרבעה דהוי ז"א רק איסור דרבנן לדעת המ"ל. אך אח"ז דחה המ"ל הראיה ממ"ק דאף לדעת הר"מ אם מרביע פסהמ"ק על פסהמ"ק אין לוקין כמו פרידות שכתבנו לעיל א"כ מיירי הש"כ אפי' בכה"ג אסור מחמת איסור עבודה אבל בזה מחולק הר"מ עם רש"י ותוס' דלדעת רש"י ותוס' קודם פדיון אינם נקראים כלאים ולהר"מ אפי' קודם פדיון גם כן הם כלאים כ"ז מבואר שם במ"ל פ"ט מהלכות כלאים ופ"א מהל' מעילה ע"ש וכתבתי בקילור וא"ה לקמן גבי הנהגה וגבי עבודה בקדשים נאריך בזה :

(ט) **ונוהגת** כו' כבר כתבתי דעת הר"מ דגם ב"נ מלווה על הרבעת כלאים אך אין נהרג ופסק כר"א ע"ש. ואני מסופק אם ב"נ עובר אם מרביע פסהמ"ק דבגמ' נפ"ל מחקותי כו' וע' תוס' מחמת דכתיב למינהו במעשה בראשית ע' בסנהדרין ובחולין פא"ט ובב"ק אבל פסהמ"ק דבאמת מין א' רק דגזה"כ גבי ישראל דחשיב כצבי וכאיל ולהר"מ קודם פדייה דהוי מוקדשין והתורה קראה טומאה לגבי מזבח ולרש"י מחמת איסור גיזה ועבודה ובב"נ ל"ש זה דהם לא נלטוו על גיזה ועבודה אפשר דגבי' לא הוי כלאים רק אותם דהם שני מינים בילירה וכן הדעת נוטה ומ"מ לל"ע בזה :

מצוה רמ"ה (א) **שלא** לזרוע כו' ביחד כו' כ"ה ל' הר"מ פ"א מה' כלאים וע' בשבת בסוגיא דערוגה אמרינן שם ומנלן דקים להו לרבנן דחמשא כו' אמר רחב"א אר"י דכתיב לא תסיג גבול עולם וע"ש בתוס' שהקשו דילקה שנים הזורע כלאים משום לאו דלא תסיג ג"כ ותי' דאין לוקין על לאו זה משום דקרא איירי ג"כ בהסגת גבול ממש ובהסגת גבול ניתן להשבון (ולכאורה דבריהם אינם מובנים מה בכך דנכלל בלאו ג"כ דין דניתן להשבון מ"מ בלד דלא ניתן להשבון ילקה ול"ל כסברת הראשונים גבי השבת העבוט וכבר דברתי לעיל מענין זה עיין מ"ל ה' מלוה ובאו"ת סי' ל"ז) ועוד תי' דהוי לאו שבכללות ע"ש עכ"פ מבואר מדבריהם דעובר עכ"פ על לאו דהסגת גבול בכלאים אלא דאין לוקין והר"מ והרהמ"ח אם הי' דעתם כן היו מביאין דעובר עוד בלאו אף דאין לוקין מ"מ מביאין כ"פ מחמת חומר האיסור וכבר מבואר כ"פ בר"מ ובחיבור זה שכתבו דאם עשה זה עבר על כך וכך לאוין אף דאין לוקין עכל"ל דלא ס"ל כן ובאמת דהתו"ס אינם מוכרחין ע"ש בפירש"י שפי' דלא תאמר מנין ידעו רבנן זה השיעור וע"ז אמרו לא תסיג כו' פירש"י דאסור ליטע סמוך למצר דמכחיש ארעא ע"כ חזינן דיכול זאת לידע (ורש"י בודאי סובר שם דא"ע בלאו דרש"י פי' שם במשנה דכלאי זרעים הוא רק איסור דרבנן מבואר דא"ע על לאו דלא תסיג ג"כ והר"מ אף דס"ל דכלאי זרעים לוקין מ"מ מפרש כפירש"י וא"ע על לא תסיג) אבל אינו מוכח דעל כלאים יהי' עוברים בלאו הזה ע"כ לא כ' זה ואדרבה מבואר בדבריו ספ"ד מה"כ דאם מובדלים המינים זמ"ז אע"ג דינקי מהדדי מותר וכ"כ הרהמ"ח לקמן ומשום הסגת גבול עיקר איסור מחמת היניקה ובאמת

דהתו"ס אינם מובנים דהרי כמה דינים במשניות דמס' כלאים דאם מינכרי אין אנו חוששין לינק' ע"כ דעת הר"מ דא"ע בלאו הזה ככ"ל פשוט :

(ב) **ואי'** המנכש כ"כ הר"מ ומנכש היינו תולש עשבים רעים מתוך טובים והנה במס' מ"ק ד"ב פלוגתא דרבה ור"י אי מנכש חייב משום זורע או משום חורש רבה סובר חייב משום חורש ור"י סובר משום זורע ומקשה ר"י לרבה מהברייתא דהמנכש בכלאים לוקין וא"א משום חורש חרישה בכלאים מי מחייב ומתרץ אליבא דרבה דמחייב המנכש משום מקיים כלאים וכולי' ר"ע ע"ש. והנה הכ"מ ה' קש"ש דהר"מ פסק דמנכש לוקה א"כ כיון דחייב משום מקיים והר"מ בעצמו פסק בה"ג דהמקיים כלאים אין לוקין וע"ש שתירץ דאוקימתי' דא דמנכש יהיה חייב משום מקיים אינו אלא ליישב דברי רבה דסובר דמנכש חייב רק משום חורש עכל"ל דמנכש חייב משום מקיים אבל לר"י דפוסק משום זורע חייב משום זורע א"ל לאוקמי' דכולי' ר"ע היא אלא דחכמי' פליגי על ר"ע וסוברים דמקיים אין לוקין והלכה כר"י ומקשה ע"ז שרבינו בפ"ח מה' שבת פסק כרבה דמנכש חייב משום חורש ע"ש ודבריו לע"ג דבפ"ח מה' שבת פסק הר"מ דמשקה מים לזרעים דחייב משום זורע והיא חדא פלוגתא במ"ק מנכש ומשקה מים ע"ש במ"מ שכתב דפסק בהך פלוגתא כר"י ועיין בכ"מ הקשה הלא הר"מ כ' לפני זה דמנכש חייב משום חורש ותי' דתרי גווני מנכש ומנכש דמ"ק פוסק כר"י משום זורע והניח בל"ע אמאי השמיט הר"מ מנכש דמ"ק א"כ חזינן דהה"מ מפשט פשיטא ליה שם דפיסק כר"י והוא בעצמו ג"כ נוטה לזה מחמת דפוסק במשקה מים כר"י ותמה על שהשמיט הר"מ דין זה ואיך כאן מפשט פשיטא ליה דהר"מ פוסק בשבת דמנכש דמ"ק כרבה ודבריו סותרים לדבריו שבה' שבת ע"ש ול"ע. עוד כ' הכ"מ אף דאמרי' כולה ר"ע היא מ"מ נראה דרבנן פליגי עליו וא"כ ספוקי מספקא לן אם רבנן פליגי הו"ל ספיקא ע"כ אין לוקין במקיים. ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים דא"כ הר"מ סובר דמקיים אינו לוקה ומנכש פוסק דחייב משום חורש א"כ איך פסק כאן דמנכש לוקה דאחרישה בכלאים לא לקי רק במקיים וא"כ כיון דספוקי מספקא ליה במקיים או מחמת דרבנן פליגי עליו א"כ אינו מחויב מחמת מקיים ומשום מאי יהי' מחייב המנכש לשיטת הכ"מ דהר"מ סובר דמנכש חייב משום חורש ודבריו הק' לע"ג. והנה הר"מ השמיט כאן דמשקה מים לזרעים וג"כ תלוי בהך פלוגתא דרבה ור"י ובה' שבת שם פסק כר"י דחייב משום זורע א"כ בודאי חייב כאן ג"כ ולע"ק למה השמיט ד"ז. ובגוף הדבר למה פסק הר"מ כר"י נגד רבה אכ"מ להאריך. וע"ע בכ"מ מביא בשם הירושלמי דפלוגתא דרבנן ור"ע בלא עשה מעשה דר"ע סובר לשאב"מ לוקין עליו ורבנן סברי אין לוקין אבל בעשה מעשה ד"ה לוקין (ע' ר"ש רפ"ז דכלאים) א"כ מוכח דבלא עשה מעשה אין לוקין אליבא דרבנן ע"ש. ולדידי ל"ע היאך עלה על דעתו להקשות דלדברי הר"מ ילקה על מקיים לפי דבריו דהפי' הוא בר"מ דמקיים בלא מעשה וכי לא שמעינן לרבינו ז"ל בכ"מ אין מספר דסובר לשאב"מ אין לוקין עליו וא"כ פסק שפיר בל"ז המנכש כיון דעשה מעשה לוקין ורבנן מודים לדברי הירושלמי לר"ע. ומ"ש רבינו והמקיים אינו לוקה הוא בלא מעשה כל' המשנה ואסורין מלקיים באין בו מעשה ואם יש בו מעשה לד"ה לוקין. ועוד היאך יסבור גמרתינו כדברי הירושלמי מאי צריך לדחוק דכולי' ר"ע היא הלא אף לרבנן לקי במקיים במעשה ומנכש עביד מעשה ולא פליג ר"ע אלא במקיים בלא מעשה דהוא סובר דלוקין אף באין בו מעשה (ולומר דלפי סברת הה"מ בה' שכירות לדברי רבינו דאם יש בו מעשה אף בלא עשה מעשה לוקין ע"ש מ"מ סברא זו אינה מוכרחת בדברי רבינו וע' ר"מ פ"א דחו"מ דאינו לוקה על חמץ בפסח אא"כ קנה כו' או חמצו). עוד כתב בכ"מ דיש מי שפי' כי אמר ר"ע דהמקיים כלאים לוקה דוקא בעשה מעשה ובאמת הוא דעת התוס' בע"ז דף ס"ג וכן פירש"י משום דשמעינן לר"ע דסובר לאו שאב"מ אין לוקין עליו והכ"מ הק' ע"ז מנלן שאסור. ואיני מבין קושיתו כיון דר"ע דריש קרא שדך כלאים לא ע"ש א"כ בכ"מ לאו שיב"מ לוקין ואב"מ אין לוקין אבל איסורא מיהא איכא ובאמת כונתו דלפ"ז רבנן דפליגי על ר"ע סברי דאין לוקין אף בעשה מעשה עכל"ל דלא דרשי לאו זה א"כ מנלן איסורא לרבנן וכ"ת ה"נ לרבנן ליכא איסורא א"כ במשנה דמבואר דאסור ואין לוקין כי כן משמע מל' המשנה אמאן תרמייה דלר"ע לוקין ולרבנן ליכא אפי' איסורא. ומ"מ ל"ע דלשיטות אלו אפשר דהמשנה אתיא כר"ע כסברת איכא מ"ד בירוש' ובאמת מבואר שם בש"ס להדיא בע"ז דלרבנן ליכא איסורא כלל במקיים כלאים וע' מל"מ כאן הביא ד"ז עכל"ל לפי גמרתינו דהמשנה אתיא כר"ע ול"ע ד"ז והרהמ"ח כ' כאן דמנכש הוא בכלל זורע פסק כפי' כר"י והשמיט ג"כ משקה מים לזרעים. והנה כפי גמרתינו דברי הר"מ כפשוטן דמנכש חייב או משום דפסק כר"י או אפי' כרבה מ"מ חייב משום מקיים כלאים דהלכה כר"ע דסתם משנה הוא ר"ע והוא סתם במשנה ומחלוקת בברייתא דהלכה כסתם במשנה דלרבנן אין איסור כלל אלא כר"ע ור"ע סובר דעל ידי מעשה לוקין אם כן מ"ש הר"מ כאן ואם קיימן אינו לוקין היינו בלא מעשה אבל במקיימן ע"י מעשה בודאי לוקין ככ"ל והשי"ת יגמור עלי לשנות פ"ז בארוך. ועיין משנה למלך מביא דעת רש"י בכ"מ דכלאי זרעים אין אסורין אלא מדרבנן ותוס' דחו דבריו ורש"י גופיה בקדושין פי' דכלאי זרעים מדאורייתא כהר"מ והרב המחבר :

(ג) **והזורען** בע"כ כזורע כו' כ"ה ג"כ לשון הר"מ ודאי עלין נקוב ואם יש חילוק

חילוק בין עלין חרס לעלין של עץ יש הרבה שיטות וגם אם יש חילוק בין זרעים לאילנות דגבי אילנות אפי' שאינו נקוב כנקוב דמי לדעת קצת ראשונים וע' בארוכה במ"ל פ"ב מה' ביכורים ה"ט פלפול עצום. ודין הזורע בעלין שא"כ לא ביאר הרהמ"ח והר"מ כת' דבעלין שא"נ מכין אותו מ"מ וע' בכ"מ כ' שכ"מ במנחות ד"ע וע' בגמרא שם מבואר דשמואל אמר אסור והקשה אביי דבשלמא אי אשמועינן מ"מ ניחא אבל לאיסורא מתניתין הוא וכו' דהר"מ סובר כאביי ומ"מ איני מבין דאינו מבואר להדי' סברת אביי דהוא הקשה על שמואל מאי קמ"ל ושמואל אינו מזכיר מ"מ רק איסור לא הוי צריך לאשמעינן אם אפשר דאביי סובר דהוא רק איסורא ונראה מש"ס דילן דהרבה איסורים מדרבנן דאין לוקין עליהם מ"מ רק היכי דמבואר בפירוש דזה היה צריך לאשמועינן ול"ע בכ"מ בר"מ גבי דיני מ"מ והרהמ"ח לא גילה דעתו אי לוקין מ"מ או רק איסורא בעלמא :

(י) **בא'** באדר משמיעין כו' ובט"ו באדר יוצאין שלוחי ב"ד ומסבבין לבדוק ובחה"פ ג"כ ובנמצא כלאי' משיעור הנ"ל מפקירין את כל השדה ער"מ פ"ב וע' טוח"מ סי' רע"ג דעתו דהפקר הוי תיכף אף שהב"ד לא הכריזו. ובב"י דעתו דהב"ד מפקירין וכ"ז שלא הכריזו אינו הפקר ע"ש ול"ע אם הב"ד מפקירין

איסור משום כלאי זרעים (ד) אלא זרעים הראוים למאכל אדם אבל זרעי' המרי' אפי' עומד לרפאות ב"א אין בהם משום כלאי זרעים וכלאי אילנו' הרי הן בכלל לאו של שדך לא תזרע כלאים ואמנם אין האיסור בכלאי אילנות אלא דרך הרכבה כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג וכן כל כיו"ב שהן ב' מינים. (ה) אבל דרך זריעה כגון לזרוע זרע אילן עם זרעים דבר זה מותר אפי' לכתחלה חוץ מן הכרם כמו שנפרש בסדר כי תצא מצוה תק"נ בעז"ה ואז"ל שהזורע זרעים כלאים וכן המרכיב אילנות כלאים אע"פ שיש מלקות בכ"א מאלו (ו) הרי אלו מותרין באכילה ושלא נאסר אלא זריעתן לבד וכן התירו ליטע יחור של אילן שהורכב כלאים או לזרוע מזרע שנזרע כלאים והזרעים נחלקים לג' חלקים וג' שמות ואלו הן תבואה קטניות וזרעוני גינה (ז) ויש בזרעוני הגינה קצתם שנקראים מיני ירק ואע"פ שנאסרו לנו לערב כל שני מיני זרעים אע"פ שהם מש"א כגון חטה עם שעורה חלק א' (ח) ביתר מכ"נ א"צ לבור אותן בפחות מכאן יבור אותן ואם נתערבה בא' מזרעוני הגינה ותבואה וקטניות לענין זה (ט) כמין א' הוא ושיעורן בכ"ד בתבואה וארז"ל (י) שבא' באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים וכ"א יוצא לגנתו ולשדהו ומנקה אותו מהן וכל שהן ב' מינים אע"פ שדומין בצורתן אסורים משום כלאים וכל שהוא מין א' אע"פ שמשונין בצורתן מחמת שינוי המקומות או שינוי עבודת הארץ הרי הוא כמין א'. ודיני שיעור ההרחקה הצריכה בין שני המינים רבים ושיעור הרחקת ב' מיני ירק שלא יינקו זה מזה אמרז"ל שהוא טפח ומחצה לכ"א (יא) שנמצא ריוח בין שניהם ג' טפחים ומה שאמרו במשנה בכלאים פ"ה והביאו אותה ג"כ בשבת פ' אר"ע שערוגה שהיא ו"ט על ו"ט זורעין בתוכה ה' זרעונים ולפי דברינו הי' להם לומר תשעה שמונה בד' רוחותיה וא' באמצע אין זה קשה שכבר תי' אותה בירוש' כי בערוגה שבערוגות היא מתניא (יב) והכלל העולה בידינו מדבריהם ז"ל הוא שכ"ז שיש בין ב' מינין הרחק הראוי הוא טפח ומחצה כמו שאמרנו אפי' נתערבו העלין אין חוששין להם וכן כ"ז שיראו מובדלים זה מזה שהטה עלין שבערוגה א' לצד א' ועלין שבערוגה שבצדה לצד אחר אע"פ שהן יונקין זה מזה אין חוששין ליניקתו דבשניהם יחד הקפידה תורה שינקו זה מזה ותראה יניקתן לעיני הרואים להדיא ובד"א שצריך הרחקה או דבר המבדיל כשזרע בתוך שדהו (יג) אבל אם היתה שדהו זרועה חיטים מותר לחבירו לזרוע בצדה שעורי' שנא' שדך לא תזרע כלאי' בלו' שדך דוק' שלא נא' הארץ לא תזרע כלאי' ועוד למדו ז"ל מדכתיב שדך לו' דדוקא בארץ הוא שנוהג איסור כלאי זרעים אבל לא בח"ל. ואע"ג דלענין הרכבת אילן דנפ"ל ג"כ משדך לא אמרו כן אלא שנוהג בכ"מ וכדאמ' שמואל פ"ק דקדושין דמקיש הרכבת אילן להרכבת בהמה שנוהג בכ"מ כבר תי' הדבר ז"ל שם בקדושין ואם חפצך בני לדעת תראנו משם ויתר פרטיה במס' כלאים. ונוהג איסור כלאי זרעים בזו"נ (יד) בא"י לבד כמו שאמרנו אבל בח"ל מותר לערב הזרעים לכתחלה ולזרען ואפי' בארץ אין האיסור אלא לישראל (טו) אבל מותר לומר לעכו"ם לזרוע

(ד) **אלא** זרעים הראוים כו' כ"ה לשון הר"מ פ"א דכלאים ועכ"מ שלא בא לשלול מאכל בהמה כי הרולה בקיומו עבור מאכל בהמה ג"כ כלאי' רק שלל עשבים המרים שאין ראויין אלא לרפואה ע"ש ולכאורה נראה דוקא כלאי זרעים אבל הרכבת אילן דאפי' אילן סרק באילן מאכל אסור א"כ אפי' ג"כ אילן שאין פירותיו ראויים אלא לרפואה מ"מ לוקין ול"ע :

(ה) **אבל** כו' זרע אילן כו' היינו מין א' מן הזרעי' אבל ב' מיני' לוקין משום כלאי זרעים עיין בכ"מ ומ"ש הרהמ"ח הרכבת תפוח באתרוג כ"ה לשון הר"מ וע' בראשונים דגם אילן סרק באילן מאכל אסור וע' בסוטה גבי הרכבת איסור :

(ו) **הרי** אלו מותרין באכילה היא משנה בכלאים ובחולין מקשה דליאסרו משום לתכ"ת ומשני דאתקש לכלאי בהמה :

(ז) **ויש** בזרעוני גינה כו' ע' בלשון הר"מ דהיינו אותם שנזרעין ערוגות הם נקראים מיני ירק ע"ש :

(ח) **ביתר** מכ"נ א"ל לבור כו' כ"ה לשון הר"מ ג"כ ומבואר שם דאם רלה מוסיף וע' בכלאי' פ"ב דין זה שכ' הרע"ב בשקלי' ומביאו ג"כ התי"ט בכלאי' דדוקא בשעת זריעה נתבטל בכ"ד והטעם דמה"ת ברובו בטל ערע"ב בשקלי' והתי"ט תמה עליו הא מיירי אפי' בניכר המין האחר ובניכר ל"ש ביטול וכ' התי"ט דמה"ת אין איסור אלא כשרול' לזרוע כלאים אבל כשאינו רוצה ואין כוונתו לזרוע אין איסור מה"ת אלא מדרבנן משום מראית העין והם השיעור ביטול בא' מכ"ד וגם התירו להוסיף ולבור כדי להתבטל ע"ש. ואיני מבין דבריו היאך יתרץ ד' הר"מ ז"ל שכ' ג"כ דין זה ברפ"ב דכלאי' ומיירי ג"כ שאין כוונתו לזרוע הב' מינים ובשלא נתכוין לערב כמבואר בדבריו בה"ו דאם כוונתו לזרוע אפי' א' באלף אסור א"כ דכאן מיירי דאין כוונתו לזרוע היאך כ' דבפחות משיעור זה של כ"ד אם זרע לוקה ולדעתו אין מלקות בכה"ג וגם לדעת הרע"ב דהטעם הוא מטעם ביטול דחד בתרי בטל מה"ת איך כ' דבפחות משיעור זה לוקה הו"ל לכתו' רק מ"מ ולומר דלוקה היינו מ"מ ד"ז אינו שכיח שיכתו' הר"מ על מ"מ שהם לוקין כמ"ש לעיל. וגם תמוה לי על הר"מ דהלא מפורש בירושלמי ומובא שם בכ"מ היאך יכולין להוסיף כדי שיתבטל הלא כל איסורין שריבה עליהם מזיד אסורין ומתרץ דשם את מרבה לבטל איסור תורה וכאן הוא רק משום מראית עין מפורש בירו' דלית בי' איסור תורה וא"כ היאך כ' הר"מ דלוקין והרע"ב והתי"ט הם נהגו טעמים עפ"י הירושלמי וד' רבינו הר"מ ל"ע וע' רע"ב בשקלי' כ' דאם גדלו הזרעים אפי' א' באלף יעקור הכל דל"ש ביטול וע' במס' מ"ק ד"ו מבואר להדיא דאף לאחר שגדלו הזרעים שיעורן א' מכ"ד ונראה דעת הרע"ב כדעת הרשב"ם ב"ב דל"ד והתוס' דחו דבריו מהאי דמ"ק וכנראה שהתי"ט בשקלים הרגיש בזה וליין לב"ב ולכאורה ג"כ ל"ע על הרע"ב שכת' דל"ש ביטול לאחר שגדלו מחמת דכל חד לחודיה שרי דבל"ז ל"ש ביטול במחובר לקרקע כמבואר במשנה במס' תרומות פ"ט מ"ה מאה לגינה כו' ובגיטין פ' הניזקין גבי נטיעות של ערלה ע"ש ואכ"מ והרהמ"ח לא ביאר זה דאם נתכוין אפי' באלף אסור.

(ט) **כמין** א' הוא אבל זרעוני גינה בתבואה וקטנית יש להם שיעור אחר במשניות ובר"מ פ"ב מה' כלאים :

או דהוי הפקר מעלמו אם לא קנסו רק התבואה זו שבשדה אבל גוף השדה אינו הפקר או אפשר דגוף השדה הוי הפקר ובודאי פשוט דגם הבעל השדה יכול לזכות בו ככל הפקר דעלמא ומ"מ קנסא הוא לו דהרבה פעמים יזכה אחר וגם הוא בעצמו לריך לעשות קנין חדש לזכות מן ההפקר כמ"ש בח"מ סי' רע"ג ס"ק י"ג :

(יא) **שנמצא** ריוח בין שניהם ג' טפחים ער"מ פ"ד מה' הנ"ל דא"ל להרחיק רק טפח ומחלה וע' בשיטה דערוגה במס' שבת ברש"י ובתוס' ובכלאים בר"ש ובפירוש המשנה להר"מ והדברים ארוכין מאוד ודעת הרב המחבר כדעת האומרים דהרחקה ג' טפחים :

(יב) **והכלל** העולה מדבריהם כו' כ"ה ג"כ לשון הר"מ בפ"ד ה"ד ובכ"מ תמה אין לנו להתיר בדרכים אלו איסור תורה ותי' דדוקא במפולת יד קים להו לחז"ל דאסרה תורה כלאי זרעים כמו כה"ג והכי הוי משמעות הקרא ורבנן אסרו אפילו שלא במפולת יד ע"כ התירו בדרכים הנזכרים הם אמרו והם אמרו ולא אסרו בדרכים הנזכרים ע"ש וכבר כתבתי דנראה מזה דא"ע על לאו הסגת גבול דאלת"ה הי' מה"ת אסור ביונקים זמ"ז :

(יג) **אבל** אם שדהו כו' כ"ה לשון הר"מ ג"כ פ"ג הט"ז וע"ש בכ"מ כ' שהר"מ למד מדין המבואר אח"ז בסמוך אפי' אם היתה שדהו סמוך כו' ודין זה הוא ק"ו ע"ש. ואיני מבין למה לריך ללמוד מדין זה כיון שאין דרכו ללמוד מעלמו מפסוק אם אינו באיזה מקום וגם לפ"ז הי' מותר לישראל לזרוע כלאים בשדה של חבירו וגם שדה של שותפות כמבוא' בחולין פ' ראשית הגז הרבה דברי' דכתי' לנוכח לריך ריבוי לרבות שותפים וגבי כלאים פסק הר"מ פ"א דאפי' עכו"ם אסור לזרוע וע' בכ"מ שהוא מש"ס דע"ז ובירושלמי ובתוספתא ע"כ ל"ע דין זה ומכ"ש בשדה של שותפים בודאי עובר עיין בחולין דאפי' בדברים שהשותפים חייבים מכל מקום אם הוא לגמרי של חבירו ומכ"ש של עכו"ם בודאי פטור ע"כ ל"ע קצת :

(יד) **בא"י** לבד כו' ז"פ והסוברים יהרהמ"ח מכלל דקדושה שני' קדשה לע"ל אף האידנא עוברים בלאו ואינו כדין תו"מ דתלוי לשיטת הר"מ בביאת כולם והאידנא א"ח בתו"מ ואף בימי עזרא היו פטורים ודינים אלו אינם תלוים רק בקדושת הארץ וגם האידנא חייבים ופשוט. והרהמ"ח לא הביא דגם לעכו"ם אסור לזרוע כלאים וד"ז מבואר בר"מ פ"א וע"ש בכ"מ ד"ה כ' הראב"ד באמלע הדיבור מביא בשם הר"י קורקס הא דאסור לזרוע אף לעכו"ם משום דאין קנין לעכו"ם להפקיע קדושתה ע"ש. ול"ע שהרי בה' תרומות ובה' ביכורים מביא הכ"מ דשיטת רבינו דכ"ז שהשדה ביד עכו"ם יש קנין רק אם חזר ולקחה סובר הר"מ דאין קנין דאלו הי' קנין לעכו"ם אף אם חזר ישראל ולקחה היתה פטורה דהוי כיבוש יחיד [א"ו] סובר בזה דאין קנין ולא הוי כיבוש יחיד אבל כ"ז שהוא ביד העכו"ם יש קנין לעכו"ם א"כ כיון דיש קנין ומפקיע קדושתו למה יהי' אסור לזרוע כלאים לעכו"ם דהא הוי כמו ח"ל ויהי' מותר לזרוע ול"ע וא"ה לקמן נאריך בדינים אלו. ודין סוריא אי דינו כא"י לכ"ד יבואר לקמן בדיני הו"מ ומלאתי בתוס' במס' ע"ז ד"ה אין עודרין בדס"ג ע"ב כתבו בהדיא דהסוגיא כמ"ד אין קנין לעכו"ם אבל למ"ד יש קנין לעכו"ם אין כלאים נוהגת בשדה של עכו"ם בא"י וא"כ ל"ע ד' הר"מ ז"ל ונראה דהר"מ לאו מטעם קנין ואין קנין נוגע בה רק שיטתו כשיטת ר"ת בתוס' קידושין ובע"ז מהירושלמי דערלה וכלאים נוהג בשל עכו"ם וכ"ד הר"מ בה' מע"ש וכ' דעכו"ם שנטע חייב בערלה וחזר בחיבורו מפי' המשנ' ע"ש בכ"מ ובתי"ט בערלה אף דפסקינן יש קנין מ"מ נוהגת ערלה וכלאים בעכו"ם וכעת א"י למה וא"ה נאריך בזה בדיני תו"מ :

(טו) **אבל** מותר לומר לעכו"ם כו' כ"ה ג"כ דעת הר"מ והראב"ד השיג עלי' ועיין בכ"מ דדברי הר"מ סותרים דהכא פסק האבעיא לקולא אי אמירה

לזרוע לו כלאים ומ"מ אסור לקיימן לכשינדלו בשדהו וכ"ז שאמרנו דוקא בכלאי זרעים (טז) אבל בכלאי האילנות כלומר ההרכבה שהיא אסורה בהן נוהגת אפי' בח"ל. ועובר ע"ז בין איש בין אשה וזרע כלאי זרעים בא"י חייב מלקות (יז) והמרכיב אילן באילן שאינו מינו או ירק באילן או אילן בירק אפי' בח"ל וכ"ש בארץ חייב מלקות ג"כ:

מצוה רמ"ו דיני ערלה

(א) שלא נאכל מפירות האילן תוך זמן ערלתו והם ג' שנים ראשונים לנטיעתו. וא' הנוטע נטיעה או יחור מן האילן שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. משרשי מצוה זו כתבתי במצות נטע רבעי בזה הסדר בשם הרמב"ם ז"ל. מדיני המצוה משארז"ל (ב) שהנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה דעץ מאכל כתי' כלומר שלא יטע אותו לדעת שיאכל פירותיו אלא שיהי' האילן סייג סביב גנתו או לדעת שיעשה ממנו קורה לביתו נטע לסייג או לקורה (ג) וחזר וחשב עליו למאכל חייב בערלה כיון שערבו בו מחשבת חיוב חייב. ושומר הפרי חייב בערלה וכמו שדרשו את פריו את הטפל לפריו כלומ' שומר הפרי ובתנאים הידועים לרז"ל הוא שיאסור השומר (ד) עומד בפרי עד שיגיע הפרי לכלל איסור ערלה ועוד שיהא הפרי צריך אליו כ"כ דאי שקלת לי' לשומר מאית פרי ולפיכך אמרז"ל שהצלף חייב בערלה מן האביונות בלבד אבל הקפריסין מותרין מזה הטעם שאמרו כי ידוע הוא דאי שקלת ליה לקפרם מקמי דמטי פירא לאיסור ערלה לא מאית פירא (ה) ודין הנוטע לרבים (ו) והנוטע למצוה והנוטע בעציץ שאינו נקוב שחייב בערלה. ודין

אמירה באיסור לאו שבות וגבי סירוס פסק לחומרא ע"ש וגם הרהמ"ח פסק ג"כ בסירוס להחמיר ע' בכ"מ באריכות:

(טז) **אבל** כלאי האילנות כו' ער"מ דאסור אפי' לומר לעכו"ם להרכיב אילנות כלאים וע' בכ"מ ומ"ל כ' דהטעם פשוט דגם ב"נ מצווה על הרכבת אילן כפסק הר"מ פ"י מה' מלכים א"כ בישראל עובר על לפ"ע:

(יז) **והמרכיב** אילן כו' כבר כתבתי דדעת הר"מ דגם ב"נ אסור להרכיב רק דאינו נהרג ע"ז והרהמ"ח השמיט ירק בירק דמבואר במשנה בכלאים דאסור וגם הר"מ השמיטו ועיין בכ"מ יישב דעת הר"מ דאינו בכלל הרכבה ומותר בח"ל וע"ש מה שהקשה מפא"ע ותי' שם וע' תוס' פא"ע דהבעיא ג"כ כ"מ לב"נ אי אסור מטעם הרכבה ואסור גם לב"נ או לא ומותר לב"נ ולדעת הר"מ נראה מדאינו נוהג בח"ל נראה דגם ב"נ אינו מוזהר ע"ז דלאו בכלל הרכבה הוא וע' בפ"י בק"א בפסק חדש מה שתי' דברי הר"מ מה שהשמיט הר"מ דהרכיב שני מיני דשאים ואכ"מ להאריך. ודע דהזורע כלאים אין לוקה אא"כ השריש בארץ דכ"ז דלא השריש הרי הוא כמאן דמנחי בכדא ול"ש בה כלאים וכן לענין כה"ג ע' פסחים פכ"ש וכר"מ כ"פ בה' כלאים וגבי חדש ושאר ענינים כ"ז דלא נשרש הוי כמאן דמנחי בכדא ואין לוקין אא"כ השריש ומ"מ א"ד ללאו שאב"מ ועשה בו מעשה בהיתר מתחל' דפלפלו האחרוני' דכאן הלאו מתחיל תיכף ונגמר בהשרשה והוי כמו הדביק פת בתנור בשבת אם רודהו קודם שנאפה א"ח רק אם הניח בתנור עד שנאפה חייב כי לא יצוייר האפייה והשרשה בלי מעשה בתחלתו וכזה אסרה התור' ואין ענין לשם וק"ל. ומ"מ אם חזר וליקטו קודם השרשה בודאי פטור וכן לענין לקיים כלאים כמבואר כאן בכ"ע ודברים פשוטים הם. ושיעור השרשה בתבואה עיו"ד רצ"ג לענין חדש ובגה"כ מפסחים פ' מקום שנהגו ועיין לקמן מצוה רצ"א לא כ' כן אלא חייב תיכף בזריעה לבד וכן האמת ועיין לקמן מצוה תקמ"ח מפורש להדיא דעל הזריעה לבד חייב:

מצוה רמ"ו (א) **שלא** נאכל כו' ה"ה דג"כ אסור בהנאה כמבואר במס' ערלה ובכ"ד בש"ס ובר"מ פ"י מהמ"א וגם אסור לצבוע ולהדליק בו מרבוי וערלתם ערלתו ע' פסחים ובתוס' ב"ק דק"א ד"ה ולא יצבע בו האריכו דאע"פ שאסור בהנאה מ"מ אצטריך ריבוי לצביעה ולהדלקה וע"ש בשם ר"ת דקרא מרבי אף שהוא שלכדה"נ אף דמבואר בפסחים דשייך לברתי' בגוהרקא דערלה ואמר מידי דרך הנאה קעבידנא חזינא דשלכד"ה ליכא איסור תורה מחלקים התוס' דלא הוי דרך הנאה כלל וע"ש דדחו דעת ר"ת ועע"ש בתוס' דעתם דאין א"ד בצביעה רק ביוצא מן הזתים וענבים בלבד דמשקה היוצא משאר פירות אין איסור דאין סופגין כו' אלא היוצא מן הזתים ואפי' איסור עשה אין בו ואח"ז כ' דשומר לפרי דהתורה ריבתה ג"כ המשקים היוצאים אסור מה"ת כיון דלאו פרי רק אתרבי מאת הטפל אין נלמד מביכורים דפ' העור והרוטב וא"כ המשקים היוצאים משומרים אסור מה"ת וטפל חמור מן העיקר דמשקה היוצא מן גוף הפרי חוץ זתים וענבים אינו איסור תור' ומשקי' היוצאים משומר הוי איסור תורה וע' תוס' פסחים דכ"ד ע"ב ד"ה אלא הכא ובסוגיא פ' העור והרוטב דקכ"א ובר"מ פ"י מהמ"א ובלח"מ ובאחרוני' האריכו מאוד בדין משקים היוצאי' ולכאור' דהתו"ס ב"ק סותרים קצת לדבריהם בפסחי' והרהמ"ח לא ביאר כלל דיני הנאה וצביעה והדלקה:

(ב) **שהנוטע** לסייג כו' לדעת שיאכל כו' כ"ה ג"כ לשון הר"מ פ"י מהמ"ש ודעת הר"ש והרא"ש והטור ביו"ד סי' רצ"ד דוקא בנטען ושינה בהם כדרך שנטען לסייג ולקורות אבל דעת הר"מ דהשמיט ד' הירושלמי דבמחשבה תליא מלתא אפי' לא שינה ונטען כדרך שנוטעים לאכילה מ"מ פטור ועבכ"י שם והמחבר ביו"ד פסק כדעת הר"ש והרא"ש ע"ש. ונ"ל דגם לדעתם היא רק חיוב דרבנן אבל מה"ת פטור במחשב' לבד. ועד"מ וכ"ה בטוש"ע יו"ד דאף באילן א' אם צד הפנימי או החיצון לא' מאלו וצד השני למאכל או צד העליון או צד התחתון לסייג או להיפך החצי שהוא למאכל נוהג ערלה והחצי שהוא לסייג פטור וע"ש בב"י ובש"ך דלא תיקשי דאם צד התחתון הוא לאכול ואסור והגידול עליון יוצא מן התחתון מ"מ מותר אף דאין גדולי היתר מעלין את האיסור זה דוקא בפירות ערלה אין ניתרין מחמת הגידולים אבל כאן גדלים הפירות כא' והוי זוז"ג דשרי ע"ש:

(ג) **וחזר** וחישב עליו למאכל כו' כ"ה ג"כ לשון הר"מ והפוסקים ומבואר שם דה"ה אם נטעו למאכל ואח"כ חשב לסייג ג"כ חייב כיון דעירב מחשבת חיוב וער"ש וטויו"ד ובש"ע דאם נטעו לסייג ואח"כ חישב למאכל דנוהג ערלה מ"מ מונין משעת נטיעתו ולא משעת המחשבה למאכל ונ"ל דאם חישב בשעה שהי' פירות על האילן דהפירות שהי' קודם המחשבה מותר וזה שהוסיפו אסורים ואם הוסיפו מאתים אסורים ואם לא הוסיף מותרין כדין אילן שנעקר ולומר דאם התחילו הפירות לא מהני המחשבה על פירות אלו אפי' מה שיוסיף אח"כ אין נרא' כיון דסתמו דמחשב' מועלת נראה דאף בכה"ג מועיל המחשבה. והנה אם נטעו לסייג להפוסקים והר"מ והרהמ"ח מכללן דאף בלא שינה רק במחשבה די אם צריך דוקא דיבור או מחשבה לבד נ"ל דתליא בפלוגתת הראשונים גבי פיגול אם במחשבה לבד או דוקא דיבור עיין במס' זבחים ובכ"מ גבי החושב לשלוח יד בפקדון ועתי"ט בכ"מ ג"כ דינא הכי. ולכאורה אם קטן נטע אילן ודעתו לסייג ולא עשה מעש' המוכיח ג"כ אפשר דתליא בשיטות בחולין אי קטן יש לו מחשבה ומחשבתו מוכיח מתוך מעשיו עיין בחולין דף י"ב ואם קטן אין לו מחשבה א"כ חייב בערלה והדברים ארוכין עמ"ל פי"ד מה' כלים מברר קצת לענין מעשה ומחשבות חש"ו לענין להקל ולהחמיר ומעשה רבה ומעשה זוטא ומחשבה ניכרת מתוך מעשיו ונוכל ללמוד דינים לכאן וכאן הוי להקל ואי"ה אשנה פ"ז באורך. והנה אם חישב אח"כ למאכל אף שאין מחשבה מוציא מידי מחשבה ומכ"ש מידי מעשה כמבואר כ"פ בש"ס לענין טומאה מ"מ כאן נ"ל דאף לשיטת הפוסקים הנ"ל דבעינן מעשה לסייג מ"מ מחשבה מוציא אף מידי מעשה דגזה"כ ואין הירושלמי ת"י כעת ואם א' נטע לסייג ואח"ז נפל לפני קטן בירושה והקטן חישב עליו למאכל והמחשבה הזאת היא להחמיר ע"ש בתוס' חולין ובראשונים ותלמד לכאן. והנה לשון הר"מ שם דהדבר תלוי בדעתו של נוטע נ"ל פשוט דל"ד נוטע רק כוונתו הבעל האילן ואפי' אם נטע אחר העיקר המחשבה תלוי בבעל האילן כנ"ל פשוט. ואם גזלן נטע לסייג ואח"ז בעל הבית חישב עליו למאכל אם חזר הגזל ליד בעה"ב קודם בודאי מחשבתו מהני אך אם הוא עדיין ביד הגזלן והבעל הבית מחשב עליו לאכילה לע"ק. ואם א' נטע אילן לסייג ואח"כ הפקיר האילן ובא אחר וחישב עליו למאכל אם זכה באילן קודם בודאי מהני מחשבתו אך אם לא זכה בו נראה דאין מחשבתו מועלת ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו במחשבה והפקר ג"כ הוי שאינו שלו ואין אדם אוסר דשא"ש ע' ר"מ הלכות כלאים וע' בב"ק פ' מרובה בגנב וגזלן אי מחשבה מטמאה א"ל:

(ד) **עומד** בפרי כו' ועוד שיהא הפרי כו' ע' בסוגי' פ' כילד מברכין ב' תירוצים ונראה שם דנדו מתירוץ א' רק העיקר תלוי באי שקלי מיית פרי ובל"ז לא מיקרי שומר ואם מיית פרי הוי שומר וע"ש בסוגי' שהיא עמוקה ובד' הר"מ השייכים לשם. ומ"ש הרהמ"ח שהצלף חייב בערלה האביונות לבד כ"ה שיטת הרי"ף והר"מ כאן אבל דעת הרבה ראשונים ובש"ע ג"כ דדוק' בח"ל פטור הקפריסין אבל בא"י חייבים אף הקפריסין והתמרות וע"ש פכ"מ בראשונים ואחרונים:

(ה) **ודין** הנוטע לרבים הרהמ"ח סתם דחייב וכן בש"ע יו"ד אבל הר"מ בפ' הנ"ל כתב דדוקא בא"י אבל בח"ל פטור בנוטע לרבים ופי' נטוע לרבים דנוטע בתוך שדהו לצורך רבים כמו הפקר והכ"מ לא הראה מקום מאין יצא לרבינו דין זה דבח"ל פטור נטוע לרבים ואפ"ל כיון דד"ז הוא פלוגתא בין חכמים לר"י א"כ גבי ערלה דקי"ל לכ"ע ע' בתר"י ריש כילד מברכין דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל אף דהברייתא שם מסייע לר"א רק דב"ש במקום ב"ה אינו משנה ולא עבדינן כוותי' בח"ל אבל כאן הלכה כר"י בח"ל דכל המקיל אף במקום רבים ע"ש בסוגי' בפי' כנ"ל פשוט. שוב מלאתי זה בלל"ח ברכות שם בסוגי':

(ו) **והנוטע** למצוה כו' אבל אם הקדיש קודם נטיעה להקדש ונטע פטור מן הערלה ואם נטע ואח"כ הקדיש חייב כ"ה בר"מ שם ועמ"ל פ"א מה' שמטה מביא זה וכ' הטעם דכתיב לכם למעוטי הקדש. ולכאורה כיון דמלכם ממעטינן הקדש ה"נ הו"ל למעט של עכו"ם דאם עכו"ם נטע לעצמו יהי' פטור מערלה והר"מ שם פוסק דעכו"ם אפי' אם נטע לעצמו חייב בערלה ובאמת בפי' המשנה דעתו דאם נטע לעצמו פטור אבל בחיבורו חזר בו עכ"מ ותי"ט וע' תוס' פסחים ד"ה הקשו דגבי חמץ ממעט מלך של עכו"ם ושל הקדש וגבי חלה צריכא תרי עריסותיכם ע"ש שדעת' דגם חלה ממעט תרווייהו מחד קרא וע' תוס' מנחות דס"ז כתבו ג"כ דנפקא מחד קרא או כיון שגלי הכתוב גבי חלה א"כ בכ"מ ממעטינן תרווייהו מחד קרא אם לא דאיכא סבר' כמו גבי אונא' ע"ש א"כ צ"ע אמאי של עכו"ם יהי' חייב בערלה וצ"ע. ונ"ל אף לשיטת הר"מ בחיבורו שעכו"ם חייב בערלה אפי' נטע לעצמו מ"מ נ"ל פשוט דאפי' נוטע בקרקע שלו בא"י מ"מ א"ח הישראל על פירותיו של ערלה מלקות כיון דהר"מ פסק בה' תו"מ ובה' שמטה ויובל ע' בכ"מ דכ"ז דהקרקע ביד העכו"ם יש לו קנין בא"י אך דאם הישראל חזר ולקחה ממנו אין לוקין ולא הוי כיבוש יחיד ע"ש א"כ עכו"ם שקנה קרקע בא"י ונטע אילן הו"ל כמו ח"ל וא"ח בערלה רק הל"מ ואין לוקין ע"ז וצ"ע. וע' עוד בר"מ ואכתבם בקילור כדרכי בעזה"י דאילן העולה מאליו חייב דוקא ברה"י אבל בר"ה פטור וע' בכ"מ הטעם וגזלן שנטע חייב בערלה ועי"ש ובתוס' סוכה פ' לולב הגזול וברע"ב ותי"ט דאפי' בלא יאוש חייב בערלה. הנוטע בר"ה חייב בערלה הנוטע במקום שאין ישוב פטור מערלה אם אין עושין כדי טיפולן עד שמביאן לישוב ואם עושין כדי טיפולן חייב בערלה הנוטע בספינה או בעציץ אף על פי שא"כ חייב בערלה ובר"ש פי' דווקא בספינה של חרס אבל של עץ בעי נקובה ובר"ש מביא הירושלמי דלא בעי נקובה ודינים אלו עיין היטב במ"ל פ"ב מביכורים הלכה י"ט ד"ה הגדל בעציץ האריך בזה לברר

(ז) ודין ילדה שסיבכה בזקנה. ויתר פרטיה מבוארים במס' ערלה . ונוהגת בכ"מ ובב"ז בזו"נ וכ' הרמב"ם ז"ל וז"ל ואיסור ערלה בח"ל הל"מ (ח) אמנם לשון התורה הוא בארץ ע"כ לפי שבתורה נא' בפירוש כי תבאו אל הארץ ונטעתם דמשמע דוקא בארץ . ובפי' אמרז"ל בענין הערלה כי כך נאמרה עליה ההל"מ ודאה אסור ספקה מותר כלומ' שאין ענין איסורה כמו שאר איסורין שבתורה שכ"ז שיתחדש עלינו ס' בדבר (ט) שהוא אסור מה"ת יש לנו לאסור אותו מס' דקי"ל ס' איסור דאורייתא אסור דאוריי' וכמו כן ביארנו עם הפי' הטובים שם' הל"מ לחומרא ובענין איסור ערלה קבלנו כי בפי' נאמר למשה כשהיא ספיקא מותר וביון שכן הוא שאין איסור ערלה חל כלל בספיקא (י) מי שיש לו אילן של ערלה בגינתו ובא חבירו ואכל ממנו אינו נזקק להודיעו כלל שהוא ערלה וכענין זה מצאנו בגמ' שאז"ל ספק לי ואנא איכול כלומר שכ"ז שלא ידע האדם בודאי שהוא ערלה שרי לי'

לברר השיטות בדיני עלין של עץ או חרס ונקוב ושאינו נקוב ותרוה למאוך . והרהמ"ח אינו מביא ספינה רק עלין:

(ז) **ודין** ילדה כו' ער"מ שם שכ' דהמבריך או המרכיב חייב בערלה כד"א כשחתך בד מן האילן והבריכו או הרכיבו אבל אם רק מתח בד ועדיין יונקים מן האב פטור ע"כ מיירי דהאילן שממנו הבד הא' זקן ואם כרת' הרי היא ילדה ערש"י סוטה מ"ג ולכאורה אם הרכיב הילדה בזקנה בטלה ואינו נוהג ערלה כמבואר בסוטה שם. ודין ילדה שסיבכה בזקנה אינו מבואר בפירוש בר"מ אבל אח"ז מביא דאם הי' מלא פירות והרכיבו בזקן דאין גידולי היתר מעלין את האיסור נראה דפוסק דינא ע' תוס' מנחות דס"ט ע"ב והנה הר"מ בפה"מ מתרץ הרומיא הנגמרא דידן דמחייב ערלה בהברכה ובהרכבה ובספרא מבואר דאינו חייב ומחלק חילוק זה דאם יונקת ע"ש. אבל הר"נ בר"ה מתרץ חילוק זה אהברכה אבל אהרכבה מתרץ אפי' ילדה ממש אם הרכיבה בזקנה א"כ ערלה דילדה בזקנה בטלה אבל בגמ' דידן מיירי דהרכיבה באילן הנטוע לסייג ולקורות דחייב הילדה דאינה בטלה כמבואר בסוטה דמ"ג כיון דהראשונה בת מהדר ואמלוכי היא ע"ש בסוטה ולכך לע"ק ד' הכ"מ שכ' ע"ד הר"מ שכ"ל שמחלק לענין הברכה והרכבה שכ"כ הרא"ש והר"ן בר"ה ובאמת דהם לא חילקו זה רק בהברכה אבל לא בהרכבה עי' היטב בסוטה ובמנחות ובר"ה בתוס' ובר"נ וע' ביו"ד מביא ג"כ המחבר כמו לשון הר"מ . והנה ד"ז דילדה שסיבכה בזקנה מכללא שמיע לנו מהר"מ כי כ' בדין הר"מ כמ"ש התוס' במנחות אבל ד"ז שאם הרכיב ילד' באילן הנטוע לסייג חייב בערלה כיון דאי אמלך בת מהדר היא כמבואר בסוט' לא ראיתי להר"מ שמביא זה וגם מבואר בר"נ בר"ה בשם הירושלמי דאם מרכיב ילדה באילן סרק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן מ"מ חייב בערלה ורבינו לא הביא זה והנה דברים אלו כ' לזכרון כי לא הבאתים בכור הבחינה והעניינים עמוקי' ואם שגיתי ח"ו ה' יכפר . ואפ"ל דהר"מ מיירי דגם האילן שנרכב בו היא ילדה והענף הוא מן אילן זקן ואם כרתו הרי היא ילדה בילדה ואם רק מתח הוי זקנה בילדה ג"כ בטלה כמו ילדה בזקנ' . ועי' ר"ן וטוש"ע יו"ד דעת הרבה פוסקים דהברכה והרכבה אינו נוהג בח"ל והר"מ לא חילק ובש"ע ס"ל כשיטות הפוסקים דאינו נוהג בח"ל ע"ש ושוב בא לידי ס' טורי אבן להש"א ראיתי שהרגיש במ"ש לעיל על הר"מ . ועי' בע"ז פ' כל הצלמים כ' בטעם הדבר דילדה בזקנ' בטלה ובאילן הנטוע לסייג לא בטלה דהטעם הוא כמו נבלה בטלה בשחוטה כיון שא"א לשחוטה שתעשה נבלה עי' בזבחי' אבל בסייג כיון דאפשר לממלך עלה לא בטלה ע"ש באורך ואכ"מ להאריך בזה . וע' בט"א שם שכ' דאם הרכיב ילדה בזקנה והזקנה אסורה משום אשיר' הפירות של הילדה אסורים כיון דאין להזקינה היתר . רק לאחר שמלאו ג' שנים מעת הרכב' אז הילד' יצא לכלל היתר מותרים הפירות והאשיר' אינו מזיק כיון דאיכ' גורם דהיתר ע"ש : (ח) אמנם לשון התורה כו' וכ"ה בר"מ פ"י מהמ"א וע"ש בלח"מ דרבינו תפס הדרשא הפשוטה אף שבש"ס דחו טעם זה בקדושין דל"ז רק מחמת דהוי חובת קרקע אינו נוהג מה"ת בח"ל כיון דאינו כ"מ תפס רבינו טעם זה . והנה ז"ל המשנה במס' ערל' עת שבאו אבותינו לארץ ומלאו נטוע פטור נטעו אע"פ שלא כבשו חייב וע"ש בר"מ ור"ש דילפינן זה מקרא כי תבאו ונטעתם דקודם שבאו לא הי' דין ערלה ולכאורה קשה לאיזה צורך מביא המשנ' ד"ז הא מה דהוי הוי אך באמת על המשנה ל"ק דדרך המשנה להבי' אף מה שעבר כמו דיני במות בזבחים וכ"ה במשנה דנגעים דטהרות קודם מתן תורה טהורים דכל אלו עניני' הוא למסבר קרא אך על הר"מ ז"ל ק"ל שהוא לא הביא דיני במות וגם בה' טומאת צרעת כשהבי' המשנ' אלו בהרות טהורות התחיל מנכרי שנתגייר והשמיט דקודם מ"ת טהור דמה דהוי הוי וכאן פ"י מה' מע"ש העתיק המשנה דעד שלא באו לארץ כו' ולכאור' אין שום נ"מ מה שעבר עבר . והנה לשיטת קצת הראשונים שפסקו דקדושת עזרא ג"כ לא קדשה לע"ל ומה"ט תרומה בזה"ז דרבנן וכן כל חובת קרקע אינו נוהג מה"ת כמבואר כאן במ"ל פ"י מהמ"א א"כ אפ"ל דנ"מ לעתיד כשיבא משיח ב"ב כל מה שאנו נמצא נטוע פטור כיון דהוא מגזה"כ ומלד הסבר' נראה דמ"ל קודם ביאה ראשונה או עתה כיון שדינו כח"ל אך באמת הר"מ עצמו פסק בה' תרומה ובהב"ח דקדוש' עזרא קלע"ל א"כ אין שום נפקות' לעתיד לא ידעתי לאיזה תכלית מביא ד"ז . ואפ"ל דמד' הר"מ הללו סייעתא להגל"ח ברכות פכ"מ סוגיא דלק דדעתו דלהר"מ ערלה בזה"ז אף בא"י דרבנן כמו תרומה אף דקלע"ל מ"מ מדכתיב כי תבאו צריך שיהי' ביאת כולם ובעת עזרא לא כולי' סליק ע"ש א"כ כיון דבגלות נ"כ בטלה קדושת הארץ ואח"ז לא הי' ביאת כולם ולא נתקיים תבואו ונטעתם וא"כ לע"ל כשתחזור ונמצא נטוע מעכו"ס הנטיעות הללו לא יהיו חייבי' בערלה רק לאחר כשנבא כולנו והנטיעות לאח"כ יהיו חייבים מה"ת . ודע דאף לשיט' הר"מ כפי שפי' הגל"ח דאינו נוהג האידנא היינו דאין לוקין אבל הוא אסור כערלת ח"ל היינו הל"מ ולזה מביא הר"מ ד"ז דנ"מ לע"ל כנ"ל . ובאמת יש ליישב זה בפשיטות דנ"מ לעתיד שיכבוש המשיח ארצות עכו"ס ומצאו נטוע מותר וידוע כל שיכבשו יהי' ברשות א"י כמבואר בר"מ ופשוט . והנה במ"ש לעיל דעת הר"מ בפה"מ דעכו"ס שנטע לעצמו פטור מערלה ולכאורה היאך יפרש המשנה נטעו אע"פ שלא כבשו חייב ובר"ש מביא בשם ברייתא דנטעו כותי' חייבים עכל"ל דהר"מ מפרש ג"כ דנטעו בשדה ישראל בשכירות או בחגס אך מה אתי המשנה לאשמועינן דעת שבאו אבותינו ומלאו נטוע פטור הא בל"ז הוא של נכרי ופטור וא"ל לשיט' הסוברים דא"י מוחזק' מאבותינו ועתו"ס ר"ה גבי חדש ובפר"ד שהאריך בזה ולא הבאתיו בכור . עכ"פ לפי דעת הר"מ בפה"מ דעתו דאין נכרי חייב בערלה ניחא דהתוס' בקדושין דל"ו ע"ב ד"ה כל מלוה כו' שהביאו ראי' מהירושלמי ומהש"ס דע"ז דשל נכרי חייב בערלה ואין מביאין ראי' ממשנתינו דערל' אע"כ אין ראי' ממשנתינו דאפשר דנכרי פטור כדעת הר"מ ע"כ מביאין ראי' מהירוס' ומהש"ס ולומר דהתוס' מביאין ראי' על ערלה של עכו"ס בח"ל ז"א כיון דידעינן דחייב בא"י א"כ מה"ת יפטור בח"ל הא הל"מ לא גרעה כלום בח"ל רק ד"ז קבלו חז"ל דספק מותר דכך הי' הלכה אבל לענין שאר דברים שוים ואפשר דהתוס' רולי' להבי' ראי' אף למ"ד ערלה בח"ל ה' מדינ' והי' ס"ד דלא קבלו עליהם חומרא זו בשל עכו"ס ע"כ מביאין התוס' ראי' דאף בח"ל נוהג בשל עכו"ס . ולכאורה לד' הר"מ המע"ש יתעורר קושי' תוס' ואכ"מ ועתו"ס שהביאו שם בנביעות הנכרי' שמעמידין אותם בשרף ערלה דמוכח דשל עכו"ס חייב בערל' עיין במרדכי כ' דאין מעמידין רק בשרף ילדה דאי מעמידין בשרף זקנה ג"כ הו"ל ס' ערלה והו"ל להיות מותר בח"ל ע"ש :

(ט) **שהוא** אסור מה"ת כו' נטה כאן מדרך הר"מ דידוע שיטתו דסד"א מדרבנן לחומרא ועי' קדושין דהסוברים סד"א מה"ת לחומרא מביאין ראי' מכאן והוא דחה דבריהם והנה הא דערלה בח"ל הל"מ כ"ה דעת הר"מ ג"כ בהמ"א וענין ס' ערלה ער"מ המ"א ובכ"מ וב"י סי' רל"ד :

(י) **מי** שיש לו אילן כו' אינו נזקק כו' הנה הר"מ וכן הטור לא הביאו ד"ז ועכ"מ המ"א וב"י שרל"ד שהר"מ והטור סוברי' דד"ז אינו אלא להסוברי' דערלה בח"ל ה' מדינ' אבל להסוברים הל"מ אסור לספוקי ע"ש והנה הרהמ"ח סובר בפי' דהיא הל"מ ומ"מ במה שסובר דמותר לספוקי כי כך נאמרה הלכה וכ"כ בר"ן בקדושין שם . והנה לשון הרהמ"ח דאם א' אוכל אין חבירו נזקק להודיע לו נראה מזה דדווקא בכה"ג אבל להאכיל בידים לחבירו שא"י אסור וכ"כ מד' רש"י ז"ל גבי ספק לי ע"ש אבל מד' הר"נ שם נראה דאף להאכילו בידי' שרי שכתב דבכל האיסורים עוברי' על לפ"ע כו' וכאן מותר וכ"ה בש"ג הובא במג"א ה' לולב שכ' דאתרוג של ערלה בח"ל יוצאין בו כיון דמותר להאכילו לחבירו וכ"ה בש"ג כאן בקדושין . ולא אוכל להבין ד"ז כיון דערלה בח"ל הל"מ ואסור בהנאה א"כ היאך יכול להאכילו לחבירו דזה הוי הנאה דהא מכירה ונתינה בא"כ הוא אסור מה"ת דמיני' ילפינן היתר הנאה תתננה ואכלה או מכור ואף לד' הה"מ שחוץ לאכילה הו"ל שלכדה"כ כמבואר בדבריו בהמ"א מ"מ מודה דמכירה ונתינה הוא א"ד והוי כדרך הנאתו ע"ש וא"כ היאך יכול להאכילו לחבירו אח"ז הראו לי בס' ש"ש ש"א שהקשה כן יעו"ש וגם מבואר בקדושין דאם נותן לאדם חשוב הוי הנאה פרוטה וע"ש בר"נ אף אם נותן לאדם שאינו חשוב הוי הנאה דאינו ש"פ ע"כ איני מבין דין זה . והנה לשיטת הר"מ שהשמיט דין זה או אף לשיטת הרהמ"ח דרק אינו מחויב להפרישו אבל בידים אסור להאכילו דהוא אסור בהנאה א"י י"ח באתרוג של ערלה וכ"ה שם במ"א . ודע דהרהמ"ח לא הביא ד"ז והוא הל' פסוק' בתמורה ופסק ג"כ הר"מ ומבואר במשניות ערלה דערלה היא מהנשרפין ודעת רש"י בסוף תמורה דמה"ת הוא מהנשרפים דאתקש לכלאים וע"ש בתוס' ודעת התי"ט דילפינן במ"מ וע' תוס' סוכה פ' לולב הגזול נראה דספוקי מספקא להו אי הוי מה"ת . ולכאורה ערלה בח"ל ג"כ מהנשרפין דמ"ש . אך ראיתי בפ"י ברכות סוגיא דלק דעתו דערלת ח"ל אינו בשרפה וה"ר דורק את האביונו' ולא שרפם ע"ש . אך הוא כתב אליבא דמ"ד ערלה בח"ל ה' מדינה ע"ש ול"נ דאף למ"ד הל"מ מ"מ כיון דכל הנשרפין צריך קרא לרבויי שישרפו ובל"ז הוי מן הנקברין ע' סוף תמורה ובתוס' דנעביד מצותו ה"כ בשלמא בא"י דמבואר בתורה איסורו ויש היקש לכה"ת הוי בשרפה או במ"מ אבל בח"ל דאינו מבואר בקרא רק הל"מ א"כ מה"ת כיון שלא גילו חז"ל דהלכה היא בשרפה מה"ת דטעונה שרפה והוי דינו ככל איסורי הנאה דעלמא אח"כ מצאתי כן בכפ"ת סוכה שם ע"ש . ובזה י"ל ק' התוס' בסוכה ל"ל טעמא דערלה מחמת דאין בה היתר אכילה או דין ממון הא בלא"ה הוי כתותי מכתת שיעורי' דהיא בשרפה ולפמ"ש ניחא דצריכין טעמים הנ"ל לערל' ח"ל דאינו בשרפה ומ"מ היתר אכילה והנאה אין בה אך אכ"מ אי בהנקברין ג"כ שייך כתותי מ"ש ועיין פ"י בסוכה ובפסחים דדעתו דאף ערלה בא"י אינו מהנשרפין מה"ת רק מדרבנן אף דהחומרא דרבנן אתי לידי קולא דאפרן מותר מ"מ גם הנקברים אין איסור באפרן רק מדרבנן דהוי שלכד"ה עיין פסחים ובאחרונים . ודע דמסקין של ערלה דאין דרכם לשרוף יקברו וכ"ה בר"מ פח"י מפסהמ"ק . וכ"פ לענ"ד דאם א' לא ידע אם הפרי היא ערלה ומכר הפרי ולקח דמים ואח"כ נודע למוכר שמכר ערלה מ"מ הדמים מותרים לו כיון דבכל האיסורים אין הדמים נתפסין רק מטעם קנס וכאן כ"ז שלא ידע הוי היתר גמור ול"ש קנס אף דבשאר אה"כ אף דמכר בשוגג מכל מקום הדמים אסורין לו ע' בא"ח סי' תמ"ה מ"מ כאן כ"ז דלא ידע הוי היתר גמור ואין הדמים נתפסים כנ"ל פשוט. אמנם אם ידע שמכר כ"ל דהדמים אסורים מה"ת דהא דחליפי א"ה שרי מ"ה מבואר בירושלמי שהביא הר"ן קדושין לפי שאין דמיהן ר"ל שאין האיסור שוה כלום וצריך לבערו מהעולם משא"כ בזה שמותר להאכיל לחבירו יש לו דמים ושוב אסור מהל"מ שהרי אסור ליהנות מערלה בח"ל . ודע דנראה מד' הר"ן בקדושין דהספק שהתירה התורה כאן אף ס' קבוע ואפי' רוב איסור מ"מ מותר דהלכה כוא כן ויש להעתיק ד"ז

עפ"י

לי' למיכל מיני'. (יא) ועובר על מצוה זו ואכל כזית מפירות האילן תוך שני ערלה או אפי' משומר הפרי אותו הידוע שנאסר עמו חייב מלקות:

מצוה רמ"ז דין נטע רבעי

(א) להיות נטע רבעי כולו קודש פי' כל פירות היוצאין באילן בשנה הרביעית לנטיעתו הם קודש בלומר שהם נאכלין לבעלים כמו מע"ש בירושלים וזה קדושתן שנא' ונטעתם כל עץ מאכל ובשנה הרביעית יהי' כל פריו קודש הילולי' לד' ובא הפי' שהיא לבעלים ופי' הילולים הוא שיאכלוהו הבעלים בירושלים וזה ההילול וזהו יקראו חכמים בכ"מ רבעי ובספרי דורש שנ"ר הוא לבעלים מדכתי' ואיש את קדשיו לו יהיה שאמרו שם איש את קדשיו וגו' חשב כל הקדשים ונתנם לכהני' ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומע"ש ונ"ר שיהי' לבעלים. משרשי המצוה שרצה האל להיו' האדם מעורר להלל השי"ת בתחלת מבחר פירות אילנות כדי שינוח עליו נועם השי"ת לברכתו ויתברכו פירותיו. כי האל הטוב חפץ בטוב בריותיו לכן צונו להעלותם ולאכול אותם במקום שבחר בימי קדם לעבודתו ב"ה כי שם צוה השי"ת את הברכה ומבחר פירות האילן הם היוצאים בשנה הד'. ועוד יש תועלת לאדם בהיותו מצווה לאכול במקום ההוא קצת פירותיו כגון זה ומע"ש וגם מעשר בהמה כי מתוך כך יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמוד תורה כי שם מורי התורה ועיקר החכמה וכמו שנכתוב במצות מע"ש בע"ה. והרמב"ן ז"ל כ' זה בפירושו כדי לכבד השי"ת מראשית כל תבואתינו ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי בשנה א' הילולים לה' והנה אין הפרי בתוך ג' שנים ראוי להקריב לפי שהיא מיעוט גם שאין נותן טעם בפריו או ריח טוב גם כי רוב האילנות לא יוציאו פירות בלל עד שנה ד' לנטיעתן ולכך נמתין לכוכן. והמצוה הזאת דומה לביכורים ועוד כ' כי אמת הדבר עוד שהפרי בתחלת נטיעתו עד שנה הד' רב הליחות דבר מאוד מזיק לגוף ואיננו טוב לאכיל' כדג שאין לו קשקשת והמאכלים הנאסרים בתורה שהם רעים גם לגוף. (ב) מדיני המצוה משארז"ל שהרוצה לפדות נטע רבעי פודהו

עפ"י ס' הרא"ש מפלוגא גבי עשירי ודאי ולא ס' דכיון דהתירה אסרה בפי' הס' א"כ גם רוב הוא בכלל ס' וכן ס"ס כמבואר גבי ס"ס ברה"י דאפי' ס"ס טמא ה"נ כאן לקולא כיון שהתורה דהיינו הל"מ התיר' בפי' הס' א"כ רוב להחמיר ג"כ דהכל בכלל ס' וגם ס"ס להחמיר הוא בכלל סד"ר ולקולא וכ"כ הסב שמעתתא לענין ס' ממזר דהתירה התורה מותר אף נגד רוב ע"ש כי אין הס' כעת בידי. וע' ר"מ ובב"י ביו"ד השיטות לענין יורד ולוקט: (יא) ועובר כו' משומר הפרי כו' וכן אם אכל משקים מותים וענבים חייב אבל משקים היוצאים משאר פירות אין לוקין כמבואר בדברי הר"מ פ"י מהמ"א ושיעור שתי' אם כזית או רביעית הארכתי לעיל ומצאתי בפ"י לפסחים מביא בשם הירושלמי דמשקים היוצאים משאר פירות עובר בעשה כש' התוס' ב"ק. ומדי עברי ראיתי בלנ"ח שם דעתו דבח"ל אינו אסור שומר לפרי דבא"י נתרבה שומר מאת הפעל אבל בח"ל דהלכה לא אסרה רק הפרי אבל לא השומר ע"ש. ודע דבש"ס ברכות וביומא ובסוכה הובא ברייתא הי' ר' מאיר אומר ממשמע שנא' כו' מלמד שהפלפלין חייבים בערלה וע"ש ברש"י ותוספות וע' בקונטרס תוי"כ ובכפות המרים פלפל דהר"מ השמיט דין זה כי בברייתא דין זה משמי' דר"מ ורבנן פליגי ע"ז ע"כ אינו מביא הר"מ דין זה ע"ש באורך. ודע דהרהמ"ח אינו מודיע לנו השלשה שנים של ערלה אי בעינן ג' שנים מיום ליום או לא ועיין במס' ר"ה שם מבואר דלשנות עולם מנינן ול' יום בשנה חשוב שנה והנוטע ל' יום קודם ר"ה עלתה לו שנה א' ומונה עוד ב' שנים ומ"מ נמשך זמן איסור עד ט"ו בשבט שאותם הפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט בשנה הרביעית עדיין אסורין משום ערלה וע' ר"מ פ"ט מה' מע"ש וכ"ר ובש"ע יו"ד סי' רל"ד יש שני שיטות די"א דווקא בנטיעה זו דהקלנו עליו בתחלתה דנחשב שנה או נמשך איסור הפירות עד ט"ו בשבט אבל אם נוטע פחות מל' יום דאז צריך ג' שנים שלמים תכף לאחר ר"ה השלישית מותרים הפירות מיד וי"א דהמיד אסורין הפירות עד ט"ו בשבט עבש"ס והתוס' ור"כ ובר"מ ואין להאריך. והשיטה הא' הוא דעת הר"מ ג"כ ועש"ך יו"ד סי' הנ"ל ס"ק י"א שכתב דלשיטה זו דווקא בנוטע סמוך לר"ה בפחות מל' יום אבל אם נטעו לאחר ר"ה כיון דר"ה הבאה עלתה שנה הוי הקלנו עליו בהחלתה ונמשך עוד זמן הערלה עד ט"ו בשבט של הרביעית וער"מ כ' בהי"ב שם דאם נטע בין ר"ה לט"ו בשבט מונים מיום ליום ותיכף מותרין הפירות לאחר ג"ש מבואר דלא כהש"ך אף דר"ה של שנה א' תיכף נחשב שנה לשנת עולם והוי קולא מ"מ אין מונין עד ט"ו בשבט. והנה באמת ד' הר"מ ל"ע מ"ל אם נוטע קודם מ"ד יום או הרבה קודם כגון אם נטע בכסלו כיון דיש קולא מהראוי שימשך האיסור עד ט"ו בשבט וצ"ל סברת הר"מ בפשיטות דדוקא לקולא דהיינו שלא הי' ג"ש שלימות עד ט"ו בשבט מ"מ מקילין ע"כ נמשך עד ט"ו בשבט כיון דאפי' בזמן היתר לאחר ט"ו בשבט עדיין לא מלאו ג' שנים שלמות אבל אם מלאו ג"ש שלמים קודם ט"ו בשבט לחומרא ל"א דיהא נמשך עד אחר ג' שנים שלמים והמהני על הש"ך שכ' שלא כדבריו ולא הביא דברי רבינו הר"מ. ואם מטע לאחר ט"ו בשבט היא לקולא דתיכף בט"ו בשבט השלישי' דלא מלו עדיין השלימות מ"מ שריין הפירות ופשוט. ויש עוד שיטה דאם נטע לאחר ר"ה קודם ט"ו בשבט יצא מידי ערלה בר"ה של שנה השלישית קודם ט"ו בשבט וקודם שמלו לו אפי' שלמים כיון דעברו ג"פ ט"ו בשבט הבל דעת הר"מ ושאר ראשונים אינו כן ע' בס' ט"א באורך. ויש עוד שיטה והיא שיטת הר"מ דאם נטע בפחות מלמ"ד יום קודם ר"ה כגון ב' ימים באלול כשמגיע ב' אלול בשנה השלישית אף שמלו ג' שנים מיום ליום מ"מ הפירות שיגדלו י"ב אלול אסורים ואינו בא לכלל היתר עד ר"ה כיון דהג"ש נתמלאו פחות מל' יום קודם ר"ה וע"ע בט"א באורך. ודע דמ"ש לעיל דל' יום עולה לשנה למנין שנות ערלה זה דווקא לענין המנין אבל באמת צריך לנטוע מ"ד יום קודם ר"ה שתעלה שנה בר"ה דמ"ד יום צריך לקליטה כמבואר בש"ס דר"ה ובר"מ פ"ט מה' הנ"ל ובש"ע סי' רל"ד וער"מ שם ובש"ע דהעתיק לשונו כ' אם נטע בט"ו באב עלתה לו שנה בר"ה אבל אם נטע בט"ז באב ומשם והילך לא עלתה לו ע"ש. ולדידי צ"ע מאוד הא מבואר פ' מקום שנהגו דלר"י דקליט' הוא ג' ימים והרבה אמוראים סוברים דאמרי' אף תרי מקלת היום ככולו ורבינא מסיק לענין הסרסה חד מקלת היום ככולו אמרינן תרי ל"א חזינן דכ"ע סוברים דלא בעינן מעל"ע וא"כ גם לדידן דפסקינן כר"י דשתי שבתות לקליטה מ"מ מה"ת דבעינן מעל"ע וחד מקלת היום ככולו בודאי אמרי' א"כ נהי דלענין ל' יום בשנה חשוב שנה אפשר דבעינן מעל"ע מ"מ לענין קליטה לא בעינן מעל"ע א"כ אם נטע בליל ט"ז באב או ביום אותו היום נחשב נשארו י"ג מעל"ע שלמים עד ליל א' דר"ח אלול כפי חדשים שלנו מנין א' מלא וא' חסר עש"ך שם וא"כ נקלט תחלת ליל ר"ח אלול ומליל א' דר"ח אלול עד ר"ה יש ל' ימים מעל"ע ונחשב שנה א"כ אמאי לא עלתה לו ואפ"ל כיון דרגע א' מליל א' דר"ח אלול נקלט כי בסוף היום דער"ח נקלט ונכנס רגע א' מליל ר"ח א"כ ל"ה ל' יום מעל"ע עד תחלת ליל ר"ה. אך קשה כיון דבגמ' אמרי' בר"ה דלר"מ בעינן ל' יום לקליטה ויום א' נחשב שנה יום האחרון מקליטה עולה לכאן ולכאן א"כ מכ"ש דרגע א' של הקליט' תעלם לחשבון הל' אדרבא מה"ת דפליג ר"י בזה דאפשר דיום הקליטה עולה לכאן ולכאן מודה ר"י א"כ אפי' נטע בי"ז באב ואמרי' חד מקלת היום ככולו א"כ יום אחרון של הקליטה הוא ביום א' דר"ח אלול והיום הזה עולה לקליטה וג"כ יעלה לחשבון הל' יום כמו לר"מ דיום הקליטה עולה לחשבון וצ"ל דהש"ס דחיק לאוקמי כר"מ עכל"ל דיום הקליטה עולה לכאן ולכאן אבל לדידן אין עולה לחשבון א"כ ג"כ אם רגע א' חסר אינו נחשב שנה ע"כ אם נטע בט"ז באב כיון דנכנס רגע א' בליל א' דר"ח אלול דאז זמן הקליטה שוב לא הוי ל' יום עד התחלת ליל ר"ה היינו שלמים. וערש"י בר"ה במשנה דפי' ולנטיעה אם נטע באב כלתה שנתו כו' ועפ"י נראה דלר"מ אף בא' דר"ח אלול דהיינו סוף אב נחשב עם ימי הקליטה שנה נרא' דמקלת היום ככולו ואין להאריך. ולדידי נראה דסר"מ דחה הסוגיא דפ' מקום שנהגו וס"ל דבעינן מעל"ע וילא לו מסוגיא מפורשת במנחות ד"ע ע"ב דאיתא שם פלוגתא על דאם השרישו קודם לעומר העומר מתיר ח"א קודם קצירת העומר וח"א קודם הבאת העומר ע"ש מבואר שם דמשכחת לה שישרים בין הקציר' והבאה עכל"ל דבעינן מעל"ע דאי לא אלא אפי' חד מקלת היום ככולו אמרי' לא משכחת לה דבליל ט"ז בניסן לא נקלט וביום ט"ז נקלט דעכל"ל דזרע בתליסר קודם הלילה וא"כ ארביסר וחמיסר ותחלת ליל ט"ז מקלת היום ככולו כלתה ג' מעל"ע. ואי דזרע תחלת ארביסר א"כ לא כלתה הג' ימים עד תחלת ליל י"ז דיום הראשון מקלת היום ככולו וב' ימים בעינן מעל"ע. ולומר כגון דזרע בי"ד בחצי הלילה א"כ בליל ט"ז בחצי הלילה הוי שני מעל"ע ואח"ז עוד שעה הוי מקלת היום ככולו א"כ בשעת קצירה לא הי' ג"י ובשעת הבאה הי' ג"י זה לא שמענו דבאמצע היום יהי' מהחיל מקלת היום דוק ותשכח. ע"כ משם מוכח דבעינן מעל"ע א"כ אם זרע בחלות ליל י"ג כלו הג' מעל"ע בחלות ליל ט"ז לאחר קצירה וקודם הבאה ומכאן הוכיח הר"מ ד"ז ובזה ניחא ד' הכ"מ פ"י מהמ"א שכ' דר"מ פוסק דאם השריש קודם הבאה ע"ש דאזיל לשטתו דבעינן מעל"ע משכחת לה דהשריש בין קצירה והבאה כנ"ל. אח"ז פתחתי ס' טורי אבן וראיתי שפלפל בענין זה בסוגיא דמנחות ובעזה"י הרבה כיונתי לדעתו ולא עיינתי בד' ע"כ אך לפ"ר ואי"ה אשנה פ"ז. ומדי עברי בס' ט"א ראיתי שהקשה שם על הש"ס דמבואר שם דמרכיב ג"כ ל' יום עלתה לו שנה המ"ל הא אם הרכיבו בזקנה אינו נוהג ערלה דילדה בזקנה בטלה ואי ילדה בילדה לכי מטי ג"ש לנטיעה הראשונה עלתה כמבואר בר"ג ואי אפי' הרכיב באילן הנטוע לסייג מ"מ עיקר הטעם דאי אימלך כמ"ש לעיל הא אפי' מימלך על האילן הנטוע לסייג מ"מ מונין לו ערלה משעת נטיעה הראשונה וא"כ היאך משכחת לה דמונין להרכבה לעצמה ע"ש שמביא ד' הירושלמי ובאמת לדברי הר"ג בע"ז שכתב לעיל דהנוטע לסייג לא בטלה הילדה דהוי כמו שחוטה בנבלה ע"ש א"כ אין הילדה תלוי באילן הסייג כלל רק דלא בטלה אבל באמת מונין לעצמ'. והר"מ לא הביא לענין מנין שני ערלה רק נוטע אבל לא הברכה ולא הרכבה אפשר כדעת הט"א אך מ"מ קשה למה השמיט הר"מ הברכה ואפשר כיון דע"כ מיירי דנפסק מהאב א"כ אין כאן דבר חדש דודאי דינו כנטיע' חדשה ויש לי עוד הערות אך כ"ז למדתי בחפזי אקוה להשי"ת שיעזרני ואשנה פ"ז בעומק העיון. ומ"ש הרהמ"ח ואכל כזית היינו בא"י ואם שתה משקין היוצאין א"ח רק על זיתים וענבים אבל על שאר משקים לא כמבואר בר"מ המ"א ושיעור שתיית משקים אי צריך רביעית אי סגי בכזית ע"ל בדיני דם:

מצוה רמ"ז (א) **להיות** כ"ר כו' הדינים מבוארין בר"מ פ"ט מה' מע"ש וכ"ר וגם ילפינן בג"ש קודש קודש ממע"ש עיין במס' מע"ש ובר"מ: (ב) מדיני המצוה עיין בלשון הר"מ כ' דפודין כמו מע"ש וכן לענין אכילה ושתיה כו' כמ"ש נראה דדוקא לענין מ"ע הנוהגת במע"ש דינו שוה אבל הל"ת דהיינו אם אכלו חוץ לירושלים אם לוקין או שאכלו בטומאה או באנינות אפשר דאינו לוקה בכ"ר. ואפשר כיון דילפינן בג"ש כמבואר דב"ה סוברים ילפינן קודש קודש דלכולא מלתא ילפינן דהרבה לאוין לוקין הגלמדים בג"ש ע' בספר המלות עיקר שני בד' הרמב"ן באריכות ולא ראיתי בזה גילוי לדין זה ועתוס' ב"ק דמ"ט ע"ב ובברכות ר"פ כ"מ דלא לגמרי שוה למע"ש וצ"ע. וגם לשיטת הרמב"ן בס' המלות דמע"ש באנינות אין לוקין רק עוברים בעשה דשמחה אפשר דכ"ר

אינו

פודהו כמו מע"ש שהוא נפדה כלומר (ג) שפודה הפירות בכסף ומעלה הפירות לירושלים ואם פודהו לעצמו מוסיף חומש שכן הוא הדין במע"ש מדכתיב בי' ואם גאל יגאל איש ממעשרו. (ד) אבל הפודה מע"ש לאחרים אינו מוסיף חומש ואין פודין אותו עד שיגיע לעונת המעשר שנא' בו להוסיף לכם תבואתו ודרז"ל עד שיעשה תבואתו כלומר שהגיע לעונת מעשר והוא שליש בישולו. (ה) ואין פודין אותו במחובר כמו מעשר לדעת הרמב"ם ז"ל ואחרים פי' (ו) דאפי' במחובר פודין אותו והוא נקרא ממון גבוה כמו מעשר ולפיכך אינו נקנה (ז) במתנה אא"כ נתנו בעודו בוסר שעדיין לא חל עליו החיוב וכמו שאמרנו. ודינו כשאר הדברים כגון אכילה שתיה וסיכה במעשר. ובמצות מע"ש בפ' ראה אנכי נאריך בזה בע"ה. והפודה כרם רבעי רצה פודהו ענבים. רצה פודהו יין. וכן הזתים אבל שאר הפירות פודה אותן (ח) מעת שישתנו מברייתן והפדיון הוא שאמרנו פירות אלו יהיו מחוללין על כסף זה והרי הן מחוללין בכך ומעלה הכסף ואוכלו בירושלים ואמר שמואל בגמרא (ט) שהקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל אבל לא על פחות מש"פ שאין לו דין כסף לשום דבר וה"ה לפירות רבעי וכ"ר (י) אין לו שכחה ופאה ולא פרט ועוללות. ואין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות אלא כולו עולה לירושלים או נפדה ויעלו ויאכלו בירושלים ודין משארז"ל מאימתי מונין ר"ה וכן מה שאמרו

אינו בכלל זה וגם לענין לאו לא נתתי וכו' לקנות ארון ותכריכים כ"ד שאינו מאכל מסופק אני אם גם בכ"ר דינו כן ואי"ה אשנה פ"ז:

(ג) **שפודה** הפירות בכסף כו' ער"מ פ"י מהמ"א כ' דיכול לחלל כ"ר אפילו על פירות וברא"ד השיג עליו דדוקא על הכסף יכול לחלל וע"ש בכ"מ ובלח"מ תירץ דרבינו הר"מ אזל לשיטתו פ"ד מה' מע"ש דגם מע"ש נפדה בפירות וגם הראב"ד השיג עליו שם ובכ"מ יישב דעת הר"מ דיכול לחלל מע"ש וכן כ"ר על פירות ודוקא על פירות העומדין לאכיל' אבל דהבא וכ"ד הנקרא פרי אם אין עומדין לאכילה אין מחללין עליהם מע"ש וע"ש בר"מ פ"ד כת' דמע"ש אין מחללין ממין על שאינו מינו ובפ"י מהמ"א כת' דכ"ר פודין אותו על חטין ושעורים אף דלא הוי מינו דכ"ר אינו נוהג אלא באילן ע"ז תי' הלח"מ דמיירי בזה"ז ע"ש ומד' הרב המחבר נראה דסובר כשיטת הראב"ד דאינו נפדה אלא בכסף בלבד וע' בה' מע"ש בר"מ כמה דינים בפדיית מע"ש ותלמד לכאן כי שוים הם לכה"ד חוץ מדינים המפורשים כאן. ובמה שנסתפקתי לעיל אי לוקין על חוץ לירושלים וכן על טומאה ואנינות נראה מדלא השמיט בדינים אלו לכלול כ"ר ומע"ש כא' וער"מ בסנהדרין חשב הלאוין הלוקין וכ' מע"ש ולא השמיט בחד דוכתא וגם בה' מע"ש כתב דינים אלו והשמיט כ"ר נראה דאינם שוים רק לענין דינים המבוארין כאן באותו פרק ומפורשין אבל לא לענין שאר דברים:

(ד) **אבל** הפודה כו' לאחרים כו' עיין במסכת מע"ש ובר"מ בהלכות הנ"ל מבואר דמערימין על מע"ש דיכול לומר לבנו ולבתו הגדולים כו' כדי שיפטר מן החומש וע' בירושלמי ומביאו בתוספות יו"ט שם דהטעם דמערימין דכתיב בו ברכה אפ"ל דלענין זה אין שוה כ"ר דאינו יכול להערים ואפשר כיון דילפינן לדינים אלו בזה ג"כ שוה הדינים ויכול להערים. ומ"ש הרהמ"ח דעונת המעשר הוא שליש בישול ער"מ שלא כ' לשון זה דשליש בישולו וע' במס' מעשרות ובר"מ פ"ב מה' מעשר דשיעור זה דהבאת שליש הוא בתבואה אבל באילנות נתנו שם שיעורין אחרים לכל מין אילן ע"ש ותלמד לכאן באיזה אילן דהגיע שיעורו לעונת המעשרות אז נפדה בכ"ר כנ"ל ועיין תוס' ר"ה די"ב ע"ב ד"ה התבואה דעתם דכל השיעורין שנאמרו במשנה למעשרות כולם הם הבאת שליש ע"ש באורך והוא כדברי הרב המחבר:

(ה) **ואין** פודין אותו במחובר כו' כה"ד הר"מ וע"ש בכ"מ מביא דברי הרמב"ן שהקשה מפ' מרובה סוגי' דלנוטעין דשם מבואר לחד תי' דכל המתלקט א"כ פדוי מעכשיו אע"פ שהוא מחובר. אף דמסקנת הש"ס דכל הנלקט מכל מקום לאו מה"ט ע"ש וכ"ה בתוס' בסוגי' שם דס"ט ראי' זו וג"כ מקשים על התוספתא ע"ש. ולכאורה קשה כיון דילפינן קודש קודש ממעשר וכ"ה בתוס' שם וכ"כ מהר"מ א"כ למה מה"ת יועיל חילול במחובר ואפ"ל כיון דאין דנין אפשר משאי אפשר דמע"ש לא משכחת כלל במחובר דמחובר לא חל שם תרומה ומעשרות עיין במס' תרומות (וכר"כ) [וכר"ס] בה' הנ"ל אבל כ"ר דניכר וחל אפי' במחובר מהני ג"כ חילול וסבר' זו מצאתו בכ"מ בסדר קדשים דאין דנין אפשר משא"א כנ"ל פשוט. ועתו"ס קדושין ל"ח ד"ה וה"ה ערלה בשתים נראה שם דעת ר"ת דכ"ר אסור בהנאה ובשעה"מ מביא שתמהו ע"ז ופי' שם דמיירי לאחר הביעור אבל קודם הביעור אין כ"ר אסור בהנאה:

(ו) **אפילו** במחובר כו' היינו מדאורייתא אבל מדרבנן ד"ה אין פודין במחובר לפי שאין אנו בקיאין בשומא במחובר רק התם גבי לנוטעין שלא יהיה תקלה לאוכלין התירו אבל ח"ל אין לפדות במחובר אך דכ"מ בזה"ז שפודין אפי' בש"פ פודין אפי' לכתחלה במחובר ער"מ ובכ"מ ובר"ש ופשוט. ובתוס' ב"ק הקשו דלפי התירוץ דכל המתלקט א"כ הפדיון חל מעכשיו מ"מ עבדי העניים איסורא דמה שגדל א"כ לא נתחלל ותי' דמה שגדל א"כ בטל ברוב אף דדשיל"מ ל"ב מ"מ מדאורייתא בטל והנ"ל מאיסור דאורייתא ע"ש. ובאמת לפ"ד המרדכי הובא בא"ח סי' ת"ך ובסי' ק"ב בי"ד דכ"ה דביאתו לעולם ע"י תערובות אף דשיל"מ בטל א"כ מה שגדל א"כ בא לעולם ע"י תערובות ובטל אף מדרבנן ועמג"א סי' ש"ח רמז לזה ובמהריט"א לבכורות ואחרונים. ובעמדי בזה עלה על רעיוני דהנה מבואר בר"מ המע"ש דמע"ש אם נתערב בירושלים או אפי' חוץ לירושלים אינו בטל מטעם דהוי דשיל"מ ובודאי דגבי כ"ר ג"כ דינא הכי והנה דשיל"מ מדאורייתא בטל רק מדרבנן ל"ב. ולכאורה ק"ל הא ידוע ומבואר בביצה ובכ"מ דממון בעלים ל"ב ומ"ל ממון הדיוט או ממון גבוה וע' באחרונים תי' ק' תוס' במעילה גבי האומר פרוטה בכיס זה הקדש דאם הוציא כל הכיס מעל ומק' התוס' דליבטל ברובא ותי' דמטבע חשיב ול"ב ועמ"ל פ"ז דמעילה ותי' האחרונים דממון הקדש הוי כממון הדיוט וממון בעלים ל"ב וע' בש"ש ומשנת חכמים. וא"כ גבי מע"ש דפסק הר"מ בכ"מ מה' מעשר ובפ"ה מה' אישות דמע"ש מ"ג וכן גבי כ"ר פוסק דממון גבוה א"כ לא יבטל מה"ת אך באמת ל"ק נהי דלענין לאפוקי שם בעלים ל"ב מ"מ לענין איסורא דרבעי בטל והוי כמו תרומה דעולה בא' ומאה ומותר לזר לאכלם מ"מ צריך להרים מפני גזל השבט והאיסור בטל וממון ל"ב וכמו נבלה של אחר שנתערב בחתיכות כשרות דודאי פקע האיסור ומ"מ בודאי צריך להחזיר לו החתיכה שלו א"כ ה"נ לענין לאוכלו בתורה חולין בטל. אך לכאורה אם מע"ש נתערב ומהתערובות לקח ש"פ וקידש אשה לא תהיה מקודשת כי עיקר הטעם דאינה מקודשת דהוי ממון גבוה ער"מ ה' אישות הי' אתרוג או מלה להסוברים דא"י במע"ש דאין בו דין ממון א"כ לא תהיה האשה מקודשת דמעורב בו מע"ש ולא הוי ממון דידי' וכן אתרוג ומלה. אבל באמת נ"ל דז"א דבשלמא גבי תרומה דהאיסור לחוד וממון הכהן לחוד כי התורה אסרה לזרים וגם ציותה ליתן לכהן ויש הרבה איסורים שהם שלו וגם יש הרבה מתנות כהונה שאינם אסורין רק שצריך ליתנם לכהן וכן גבי הקדש עיקר האיסור שהוא מ"ג ואסור לגזול לגבוה כמו שאסור לגזול להדיוט א"כ גבי תרומה האיסור בטל ומ"מ ממון חבירו ל"ב וכן הקדש ממון של הקדש ל"ב אבל גבי מע"ש דהבעלים אוכלין אותו אך הם זוכים בזה משלחן גבוה ומחמת כמה מצות שנצטוינו בם הוא שייך לגבוה רק אנו אוכלין משלחן גבוה אבל לענין ביטול כיון דבטל לענין דא"צ לנהוג בו דיני מע"ש דהיינו לענין איסורא א"כ ממילא לא הוי לגבוה כלל כי אין שום מצוה נוהג בה כלל וכיון דבטל ל"ה מ"ג כלל. אך לכאורה אדרבא כיון דמ"ג ולא יבטל ממילא האיסור ג"כ לא יבטל אך עי' תוס' ביצה דף כ"ז ע"ב גבי גלויית הפסח אף דמחמת המצוה הוא צורך גבוה מ"מ כיון דעיקר המצוה בשביל אכילה בטלה צורך גבוה עי"ש אם שאין זה לשונם (וגם בכונתם צל"ע היטב) ה"נ כיון דעיקר מה דהוי מ"ג מחמת המצוה אבל עיקר מצותו לאכילה ולשתיה הוי זה העיקר וממילא כיון דבטל לענין האיסור ממילא ל"ה מ"ג אף דמבואר בר"מ דע"כ מע"ש מ"ג דכתיב לד' מ"מ נראה דמזה הטעם כתבה התורה לד' כנ"ל ועדיין לא הבאתי בכור הבחינה וכתבתיו לעורר:

(ז) **במתנה** אלא אם כן כו' כ"ה גם כן לשון הר"מ פ"ט שם וע' במ"מ הלכות מע"ש הקשה עוד קושיא על הר"מ ואח"ז תירץ נהי דהוי פרי מכל מקום כיון שבוסר לא הגיע לעונת המעשרות נקנה במתנה ע"ש באריכות מהלכות פ"ה ד"ה וכין שנתן לו:

(ח) **מעת** שישתנו מברייתן ט"ס יש כאן ודברים אלו אין להם פי' וכנ"ל אבל שאר הפירות אין משנין אותן מברייתן וכ"ה בר"מ שם ממשנה דתרומות עי"ש:

(ט) שהקדש שוה מנה כו' היינו אפי' בזה"ב ועי' פ"ז מה' ערכין להר"מ ובה' מע"ש ועי' פ' הזהב ובתמורה שם הרבה סברות תוס' וע' תוס' תמורה כ"ז כתבו דוקא הבעה"ב שחילל על פמש"פ מחולל אבל אחר לא ועיין בט"א במגל' כ"ג כתב הטעם כיון דקדוש על פיו יכול לחללו אפי' בפחות אבל לא אחר ע"כ מסיק שם דכ"ה דלא קדוש ע"פ כגון פדיון פ"ח אינו מחולל עי"ש ולכאורה גבי כ"ר דאינו קדוש על פיו לא יהיה מחולל ומצאתי בט"א שם בא"מ הקשה זאת. ועי"ש עוד שכתב דהבעה"ב כיון שיכול לשאול על הקדשו ע"כ הוא מחולל בפחות אבל אחר כיון שא"י לשאול אינו מחולל ומקשה ג"כ גבי כ"ר כיון דא"י לשאול למה מחולל וע"ש שכתב כיון דאתקש למע"ש ומע"ש קדוש ע"פ בעלים וג"כ איתא בשאלה ע"כ הוא מחולל בפחות ע"כ כ"ר ג"כ הוא מחולל בפחות משווי' ע"ש באורך. ונ"ל דכאן אם אחר פודה אינו מחולל אף דכאן אין לחלק בין בעה"ב לאחר כיון דאין קדוש ע"פ וליתא בשאלה מ"מ כיון דאתקש למע"ש דינו כמו מע"ש שיש חילוק בין בעה"ב לאחר כנ"ל. ועי' תוס' מנחות ע"א ע"ב ד"ה ומתירין גמזיו' כתבו ג"כ כהנ"ל וע"ש דאפי' האידנא דליכא פסידא להקדש מ"מ אינו פדוי רק היכי דמן הדין פדוי כגון הבעה"ב בעצמו רק לכתחלה צריך לפדות בשווי' האידנא דאין פסידא להקדש מותר אף לכתחלה ע' במס' ערכין אבל היכי דמה"ד אינו מחולל כגון דפדאו אחר אף האידנא אינו מחולל והר"מ נ"ל דלא ס"ל סברת התוס' דלא חילק בהלכות ערכין ובשאר מקומות בין בעה"ב ובין אחר ויש לי עוד הרהורי דברים ואי"ה במצות מע"ש יבואר:

(י) **אין** לו שכחה כו' עמ"ש לעיל במצות לקט ופאה ומ"ש מאימתי מונין לו שנה כו' כבר כתבתי לעיל דהשנה הרביעית מתחלת מט"ו בשבט לרבעי עד ט"ו בשבט האחר ודוקא אם נטעו ל' יום קודם ר"ה וע' לעיל באריכות ואין לכפול הדברים. ונסתפקתי דהנה כבר הבאתי לעיל לענין ערלה דאם נטע לסייג אינו נוהג ערלה וגם רבעי דכל שאינו חייב בערלה א"ח ברבעי ער"מ כאן ואם חזר וחישב עליו תוך השלשה אם לאכילה חייב בערלה ומונין משעת נטיעה ע' בטוי"ד וחייב ברבעי ג"כ מהו הדין אם נטע אילן לסייג מ"ד יום קודם ר"ה ואחר כלות ג"ש דהיינו המ"ד יום שחשוב שנה ועוד ב' שנים דבערלה ממש אף דעברו ג"ש מ"מ החנוטים אחר ר"ה עד ט"ו בשבט דין ערלה נוהגת דילפי' מקרא בר"ה פעמים שברביעית ואם נטעו לסייג ועברו ג"ש ואחר ר"ה של שנה השלישי' קודם ט"ו בשבט נמלך לאכילה מהו הדין בפירות החנוטי' מי אמרי' כיון דלענין ערלה נמשך השנה עד ט"ו בשבט הוי כמו תוך ג' דמהני המלכה א"ד כיון דעד עתה לא היתה חייבת בערלה ל"ש לומר דעתה יתחייב. ובפרט למה שמבואר שם בסוגיא ר"ה ובתוס' דהטעם הוא דכל החנוט קודם ט"ו בשבט גדלים על מי שנה שעברה דהיינו מי שקודם תשרי א"כ בתר השנה שעברה גריר וכאן קודם תשרי לא היתה חייבת כלל בערלה א"כ גם עתה א"ח ונמי כ"מ לרבעי דאי אינו נוהג ערלה גם רבעי א"כ כמבואר בר"מ דאם

נמלך

כמלך לאכילה לאחר שנה השלישית איט נוהג דין רבעי או מ"מ שייך לשנה השלישיה ונוהג ערלה ורבעי ול"ע ועיין בסוגיא דר"ה והם עמוקים מאד :

(יא) **שכל** שחייב בערלה כו' ויש דינים מבוארין במשנה וברמ"מ כגון קליפי רמונים והגרעינים ועוד כל הדברים שאין פרי מ"מ חייבים בערלה דאהרכי

ומ"ש הרהמ"ח לעיל דצריך לפדות כ"ר שלו על ש"פ כ"ה בר"מ ובטוי"ד ובתר"י כולם הסכימו דהאידנא דא"י לאכול בירושלים כיון שאין מזבח ע' בה' מע"ש ור"מ ה' ביהב"ח ומ"ל שם יכול אף לכתחלה לחלל על ש"פ ע' תוס' ר"ה ובגיטין פרק האומר הקשו שם על דמוקי המשנה דמערימין על מע"ש דמיירי בזה"ז (ע' בגיטין)

שאמרו (יא) שכל שהוא חייב בערלה חייב ברבעי ובמצות ערלה נאריך בזה בעזה"י ונכתוב איזה אילן חייב בה ואיזה דבר שבאילן וממנה נלמוד לרבעי ויתר כל פרטים מבוארים בפ' אחרון ממע"ש (ה' מע"ש ונ"ר פ"י) ונוהגת מצוה זו (יב) בזמן הבית בארץ בזו"נ אבל לא בח"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל כשם שאין מע"ש בסוריא כך אין נ"ר בסוריא ע"כ וכ"ש בח"ל ויש מרבותינו שהורונו היום שחיוב מצוה זו היא אפי' עכשיו בארץ (יג) ואפי' בח"ל נוהג כרם רבעי מדרבנן ולפ"ז צריך כל אדם עכשיו לפדות פירות כ"ר שלו על ש"פ או יותר גם אמרו שמברכין על הפדיה ואח"כ משליך הפדיון לים המלח כלומר למקום האבד כדי שלא יהנה בו ברי' לפי (יד) שהוא קדוש היום מדרבנן ואח"כ אוכל פירות כרמו אבל נ"ר אינו נוהג כלל בח"ל אפי' מדרבנן ועובר על מצוה זו ולא העלה הפירות לירושלים או פדיונן בזמן הבית או שלא פדאן בארץ כדעת קצת המפרשים אפי' עכשיו ביטל עשה זו ולא חפץ בברכה ומקיימה יהי' ברוך:

מצוה רמ"ח לא תאכלו על הדם

(א) שלא להרבות באכילה ושתיה בימי הנערות כתנאים הנזכרים בבן סורר ומורה בפסוק עם מה שפירשו בו חז"ל במסכת סנהדרין והאזהרה לנו ע"ז מדכתיב לא תאכלו על הדם שכן אמרו בפי' בסנהדרין אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל ל"ת על הדם כלומר לא תאכלו אכילה שהיא מביאה לשפוך דם והוא אכילת זולל וסובא שחייב על אותה האכילה הרעה מיתה וכ' הרמב"ם ז"ל ואע"פ שזה הלאו הוא לאו שבכללות כמו שביארנו בעיקר הט' אינו רחוק כי כשיהי' העונש מפורש כלומר עונש בן סו"מ דהיינו משפטו שהוא בסקילה מפורש בכתוב אינו חושש על האזהרה אם היא מן לאו שבכללות ונ"ט לדבריו כמ"ש בספרו מל"ת בפ' אחרי מות ובעיקר הט' והרמב"ן ז"ל תפס עליו הרבה בכאן ואולם שניהם מודים כי זה הלאו דל"ת עה"ד וכל כיו"ב שכולל דברים רבים כמו שנכתוב כאן ואין עניינם וטעם איסורם שוה אלא שהכתו' אסרן כולן בלאו א' ושם א' כי לאו שבכללות הוא נקרא והלכה היא לאו שבכללות אין לוקין עליו אבל הרמב"ם ז"ל יאמר כי מפני כן יענש הבן מיתה באכילה זו אע"פ שאזהרה מזה הלאו לפי שהכתוב גילה בפי' שעונשו בסקילה במק"א והוא ביאר בהקדמת ספרו שכל מה שיחייב הכתו' בו כרת או מב"ד היא מל"ת חוץ מפסח ומילה שיש בהן כרת והן מ"ע ומן הכלל הזה יצא לו להר"ם שאזהרת בן סו"ם ואע"פ שהיא למידה מלאו שבכללות דינה כשאר אזהרות מכיון שהכתו' פי' בו עונש מיתה והרמב"ן ז"ל לא יחזיק בזה הדרך ולא יטה אליו ולעולם יחזיק להיות האזהרה מפורשת על הלוקה או על המומת ולא מלאו שבכללות. ואפי' יפרש הכתוב מיתתו מאה פעמים עדיין יאמר

מאת המפל אפי' שומרים חייבים בערלה אבל ברבעי כל שאינו פרי א"ח ברבעי וע' ר"ש במשניות שם וכן ערלה בח"ל לשיטת הר"מ אף שחייב בערלה מ"מ פטור מן הרבעי כמבואר לקמן במצוה זו וע' ר"מ ומשניות דינים אלו באורך. והנה בעכו"ם כשם שחייב בערלה עיין ר"מ והבאתי לעיל כן חייב ברבעי והיינו שמשום ישראל אסור לאכול מפירות של שנה הרביעית עד שיפדה כמו ערלה. והנה מבוא' בל' הר"מ פ"י מהלכות הנ"ל וז"ל הי' לעכו"ם כ"ר שאם בא לנהוג במצוה זו הרי הוא קודש ככ"ר של ישראל והוא מהירוש' ואיני מבין כונתו מאי זה שאם בא לנהוג דודאי אם נוהג בעכו"ם אסור לכל ישראל לאכול מפירות אלו כמו שאסור לאכול ערלה של עכו"ם וחדש להאוסרים כ"כ כ"ר דנוהג בשל עכו"ם דישראל צריך לאכלם בקדושה ואפי' אם העכו"ם אינו רוצה לנהוג קדושה והעכו"ם בעצמו בודאי אינו מצווה ואיני מבין הכוונה והירושלמי אינו ת"י ועמ"ש לעיל לענין ערלה דלדעת הר"מ דסובר יש קנין לעכו"ם כ"ז שהוא אצל עכו"ם א"כ באילן של עכו"ם למה נוהג כ"ר כיון דהוי כמו ח"ל ובח"ל שיטת הר"מ דאינו נוהג רבעי כלל ול"ע ובאתי רק לעורר :

(יב) **בזמן** הבית כו' ולא בח"ל וכ"כ הר"מ ע' בהגהת מ"ל סוף הספר שתמה וכתב דהר"מ סובר בהמ"א פ"י דנוהג בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית ע"ש. ובאמת נוכל לומר דמביא ד' הר"מ על שאינו נוהג בח"ל ולא על למעלה. אך גוף הדין שכתב הרהמ"ח דאינו נוהג מה"ת בזה"ז ל"ע מ"ט לא יהיה נוהג להסוברים והרב מכללם דקדושת הארץ ל"ב האידנא א"כ מאיזה טעם לא נוהג נהי דא"י לאכלו בירושלים כמע"ש ער"מ גבי מע"ש מחמת דאיתקש לבכור דליכא מזבח אינו נאכל ע"ש מכל מקום מ"ט אינו נוהג קדושה שאסור לאכלו עד שיפדה. וצ"ל לא מבעיא להגל"ח שהבאתי לעיל דערלה בזה"ז בא"י אינו מה"ת כמו תו"מ לשיטת הר"מ כיון דלא היה ביאת כולם עי' לעיל א"כ לענין כ"ר ג"כ שכהוב כי תבאו אינו נוהג האידנא אך אפי' א"כ דלא כהגל"ח דערלה נוהג בא"י האידנא מה"ת מ"מ אפשר דאין רבעי נוהג מה"ת בזה"ז כיון דהר"מ כתב כ"פ דאתקש למע"ש ומע"ש מבואר בר"מ להדיא פ"א מה' תרומות דאינו נוהג האידנא מה"ת. אח"ז ראיתי בגל"ח שם שכתב להדיא כן ולפי דבריו דאין ערלה נוהג האידנא מה"ת גם רבעי אינו נוהג ומ"ש הר"מ פ"י מהמ"א דנוהג היינו מדרבנן כמו תו"מ דנוהג מדרבנן ובח"ל אינו נוהג כלל כמו כן כ"ר דבא"י נוהג מדרבנן ובח"ל סובר דאינו נוהג כלל ע"ש. ולדידי אפי' א"כ דלא כדבריו דערלה נוהג דאינו תלוי בביאת כולם מ"מ רבעי ודאי אינו נוהג מה"ת כיון דאהקש למע"ש ומע"ש אינו נוהג האידנא לשיטת הר"מ מה"ת רק מדרבנן אפי' בא"י וכ"כ מלשון הרהמ"ח שמיירי בשל תורה ויש מרבותינו סוברים דאף האידנא חייב מה"ת אך בח"ל רק דרבנן:

(יג) **ואפילו** בח"ל כו' וכ"ר א"כ כו' כי היא פלוגתא בש"ס ח"א כרם רבעי וח"א נטע רבעי וכל המקיל בארץ ה' כמותו בח"ל ויש פוסקים דאף כ"ר נוהג בח"ל דל"א כלל זה דכל המקיל בכ"מ רק במקומות הידועים עיין בתר"י פכ"מ ושיטת קצת גאונים דאף בכ"ר אינו נוהג בגפן יחידית רק כרם שלם עיין כ"ז שם ובר"נ במסכת ר"ה ובטוי"ד סימן רל"ד :

(יד) **שהוא** קדוש היום מדרבנן כו' ז"פ אף דערלה בח"ל הל"מ מ"מ כרם רבעי בח"ל לא מצינו שיהא הל"מ רק לאותן שיטות הוא מדרבנן וכ"ל פשוט כיון דחכמים החמירו לנהוג כ"ר בח"ל מ"מ לא החמירו יותר מערלה דהיא הל"מ וקי"ל גבי ערלה דספיקא שריא ואפי' לספוקי אהדדי שריא וכן אפי' רוצא להחמיר מ"מ מקילין כמבואר לעיל א"כ כ"ר או כ"ר בח"ל ג"כ דינא הכי וספיקא שריא כה"ג כמו גבי ערלה ולא יהא כ"ר חמור מערלה. ואפ"ל בשלמא ערלה דהיה הלכה כך או למ"ד הלכת מדינה ע"כ קיל אבל זו דכ"ר ליוו חכמים משום גזרת רבעי בא"י א"כ דינו כמו שאר איסורים דרבנן דאסור לספוקי וגם ברוב אזלינן להחמיר ולד הראשון נראה יותר דלא חמור מערלה עביו"ד שם.

ל"ל הערמה הא יכול לחלל על ש"פ ע"ש ולדידי א"י מה קשיא להו דנמ' אוקמי' בזה"ז היינו אפי' בזמן עזרא מ"מ תו"מ דרבנן ע' ר"מ פ"א מה' תרומות ואז כיון שביהמ"ק היה קיים אסור לחלל פירות [פחות] משוי' והש"ס רוצה לאוקמיה אפי' בזמן עזרא ומ"מ מקשה הש"ס שפיר ואמה עבריה בזה"ז מי נהיג דהא אפי' בזמן עזרא לא היה נוהג דין ע"ע ואמה עבריה כי לא היה יובל נוהג מה"ת כי לא הי' כל יושביה עליה ואפי' בבית ראשון לאחר גלות קצת מישראל ע"י סנחריב בטלו היובלות עי' תוס' גיטין פ' השולח ור"מ בכ"מ מדינים אלו. וע' ר"מ פ"א מה' תרומות כתב נראה לי שה"ה במעשרות דאינו נוהג בזה"ז אלא מדרבנן ועכ"מ מהיכן הוציא רבינו ואפ"ל כמו תרומה שהביא קודם בשם הסמ"ג דראיית הר"מ מפסחי' דאמרינן הנח לתרומה בזה"ז דרבנן ע"ש א"כ ה"נ מבואר בש"ס דמעשר בזה"ז דרבנן א"כ מוכח דמעשרות ג"כ אינו אלא דרבנן כתרומה. ולכאורה ל"ע למה הלה הדבר בירא לי הלא מבואר בש"ס ויבואר אי"ה במקומו. ודע דז"פ לע"ד כמו שכ"ר אינו נמכר ואינו ניתן במתנה כן אינו יכול להפקיר כיון דממון גבוה כי בכ"מ שוים מכירה ומתנה להפקר אם א"י למכור כך א"י להקדיש ולא להפקיר. ומ"ש בבילה ושאר מקומות דכרם רבעי היה לר"א וביקש להפקירו לעניים אף דא"י להפקיר נוכל לומר דהיה רוצה להפקירו בעוד שהי' סמדר ובוסר דאז ניתן במתנ' עי' לעיל. או אפשר דידוע דר"א היה מתלמידי ב"ש ע' תוס' שבה וב"ש ס"ל במע"ש ובדמאי דכ"ר יש לו פרט ועוללות דסברי כר' ממון בעלים הוא ומובא המשנ' זו בקדושין וא"כ יכול ליתן במתנה ולהפקיר. וכן ראיתי בט"א במס' ר"ה שדקדק הא דהי' רוצה להפקירו לעניים אף דקי"ל דהפקר לעניים לא הוי הפקר אך ר"א היה מתלמידי ב"ש וב"ש ס"ל דהפקר לעניים הוי הפקר וה"נ ס"ל כב"ש ויכול להפקירו. ולכאורה לפמש"ל בשם הט"א דהטעם דמחולל על ש"פ כיון דליתא בשאלה א"כ לר"א דס"ל אין שאלה בהקדש כב"ש עי' בערכין וע' תי"ט פסחים מ' כילד מפרישין א"כ לדידי' גם מע"ש דליתא בשאלה לא מלי פריק ליה פחות משוי' אך ע' בט"א בחגיגה דעתו דמוכיח מהש"ס דר"א סובר דלכל מילי יש שאלה חוץ מהקדש. ואפ"ל כיון דמע"ש וכ"ר אקרי קודש אפשר מידה הט"א דר"א סובר דאין שאלה וע' בסוגיא דנטועין בב"ק דהתוס' מפרשים דהנטועים היו עושין כן בשאר שני שבוע אבל בשביעית עצמה אינו מועיל לס"ד דגמרא. והרבה מפרשים כתבו דמיירי בשביעית עצמה וכן פי' הר"מ במשנה במע"ש ע"ש. ולכאורה ק"ל מאי מקשה הש"ס דוקא על ר' יוחנן דאמר גזל ולא נתייאשו הבעלים א"י להקדישו והי' ס"ד דחילול שוה להקדש ע"ש הא לפ"ז לכ"ע קשיא אי א"י לחלל דבר שאינו ברשותו מכ"ש דבר שאינו שלו א"כ בשביעית דהכ"ר הוא הפקר א"כ היאך יכולין הבעלים לחללו הא הוי דבר שאינו שלו ועיין בכלאים גבי הזורע כרמו בשביעית דאין אדם אוסר דבר שא"ש ומה מועיל תירוץ הש"ס דכל המתלקט ועכשיו חל החילול במחובר הא הוי הפקר לכל ואינו שלו והיאך יכול לחלל ול"ע כעת. ולדעתי תקנה ל"ש כאן דהיאך יכולים חז"ל לאוקמיה ברשותו כיון דההור' אפקרי' ע"ש ואין הזמן מסכים לברר הענין. והנה במ"ש לעיל בפשיטות דכ"ר דינו כמע"ש דגם האידנא אינו נאכל בירושלים כמו מע"ש כיון דליכא מזבח כ"ה בפ"ב מה' מע"ש בר"מ ובפ"ע וגם כל הנהו דסוברים דהאידנא מחללים בפרוט' הטעם מחמת דאין אוכלים האידנא. ומדי עברי בזה בגל"ח בבילה בסוגיא דכ"ר היה עולה פקפק בזה וכתב דלדעתו לא ילפי' כ"ר ממע"ש בזה ונאכל אף האידנא בירושלים אח"ז כ' דהר"מ ספוקי מספקא לי' ופסק לחומרא דאינו נאכל ויש כ"מ ואין הזמן מסכים לעיין. וגם לפמ"ש דאפשר דכ"ר נאכל בטומא' ובאנינות ויכולין ליקח שלא לצרכי אכילה א"כ כ"ר שנטמא בירושלים אין פודין אותו שם ומע"ש נפדה אם נטמא בירושלים ואי"ה במצות מע"ש יבואר באורך:

מצוה רמ"ח (א) **שלא** להרבות באכילה ושתיה כו' הרהמ"ח מביא כאן ד' הרמב"ן בס' המצות והר"מ ואין הספר ת"י כעת :

והנה

יאמר הרב דלא ענש אא"כ הזהיר ולא מלאו שבכללות וע"כ אמר הוא ז"ל כי כבר העידו בגמ' מאיזה מקרא למדנו להלקות בן סו"מ ואמרו בסנהדרין מלקות בבן סו"מ היכא כתיבא כדר"א למדנו מלקות במש"ר דכתיב בי' ויסרו אותו וכתי' בבן סו"מ ויסרו אותו ובן מבן והי' אם בן הכות רשע ועוד בזה קושיא לרמב"ם ז"ל כמו שאמרנו בעיקר השני שאין מלקין מכח נ"ש ועוד הקשה על הרב מאמרו כי הבן סו"מ יתחייב מית' על ריבוי האכיל' ולא חילק כלל להמיתו בין אכילה ראשונה לשני' ובפי' אמרו בגמ' בסנהדרין שאכילה ראשונה של בן סו"מ אין עונשין מיתה כמו שאמרו מתרין בו בפני שנים ומלקין בו בפני ג' חזר ונתקלקל נידון בכ"ג ועוד כתב הוא ז"ל וז"ל והראוי להעלות מזה שאכילה ראשונה נמנעת ועונשה מלקות והשנייה עונשה מיתה והן ב' מניעות בחשבון המצות ונכללו בל"ת עה"ד ע"כ (ב) והנה אזכיר לך מן הדברים שפי' לנו ז"ל שנכללים בלאו הזה אמרז"ל שיש בו אזהרה לאוכל מבהמה קודם שת"נ (ג) וכן לאוכל בשר קדשים קודם זריקת הדם וכמו שאמרו לא תאכלו הבשר ועדיין דם במזרק וכן למדו ממנו (ד) שאין מברין על הרוגי ב"ד וכן סנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום (ה) ושלא יטעום אדם כלום עד שיתפלל. וכן אזהרה לבן סורר ומורה כמ"ש. משרשי המצוה לפי שרוב חטאות ב"א יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתי' כמ"ש וישמן ישורון ויבעט וכן שמנת עבית כשית ויטוש אלוה עשהו וגו' וכן אמרז"ל מי גרם לך שתבעטי בי כרשינין שהאכלתיך ודרך כלל אמרו מלי כריסא זני בישא כלומר מילוי הכרס יביאו ב"א לעשות חטאים רעים והענין הוא לפי שהמזונות הם עיסת החומר והתבוננות במושכל וביראת אלקים ובמצותיו היקרות הוא עיסת הנפש והנפש והחומר הפכים גמורים הם כמ"ש בריש הספר וע"כ בהתגבר עיסת החומר תחלש קצת עיסת הנפש. ומזה השורש היו מן החכמים ז"ל שלא היו נהנים במזונות רק מה שצריך להחיות נפשם לבד וכמ"ש צדיק אוכל לשובע נפשו. וע"כ תמנענו תורתינו השלמה לטובתינו מהרבות באכילה ושתיה יותר מדאי פן יתגבר החומר על הנפש הרבה עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי ולכן להרחיק הענין עד תכלית הוזהרנו ע"ז בעונש חזק והוא עונש המיתה זהו הנ"ל בענין. והוזהר האדם ע"ז בתחלת תוקף חום בחרותו ובראשית בואו בחיוב שמירת נפשו והם ג' חדשים ראשונים משהתחיל להביא ב' שערות עד שיקיף כלי הגיד ומאותו הזמן יקח מוסר לכל ימיו כי מהיות ענין המזון ענין תמידי באדם אי אפשר לו זולתו לא חייבתו התורה עליו בכל עת רק שחרו מוסר בזמן א' להועילו לכל הזמנים (ו) מדיני המצוה משארז"ל שאין בן סורר ומורה חייב מיתה עד שיגנוב משל אביו (ז) ויקנה בשר ויין בזול ויאכל אותם חוץ מרשות אביו בחבורה שכולם ריקנים ופחותים ויאכל הבשר חי ואינו חי כדרך שהגנבים אוכלים וישתה היין מזוג ואינו מזוג כדרך שהגרגרים שותים והוא שיאכל משקל ג' דינר מבשר זה (ח) בלוגמא א' וישתה חצי לוג מיין זה בב"א. ומה שאמרו שאם אכילה זו המכוערת (ט) מבשר אסור או ביום שאסור באכילה ואפי' בתענית דרבנן שא"ח שנא' איננו שומע בקולנו מי שאינו עובר באותה אכילה אלא על קולם יצא זה שעובר בה אף על ד"ת ומה

(ב) **והנה** אזכיר כו' אזהרה לאוכל מבהמה קודם שת"נ. זה מבואר בסנה' ובכ"מ ודעת הר"מ פ"א מהלכות שחיטה שהוא דאורייתא' כפשטא דש"ס רק דאין לוקין כיון דהוי לאו שבכללות וע"ש בלח"מ באחרונים בכו"פ ותב"ש דדעת רש"י ז"ל שאינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא הוא וע"ש שכתבו טעם דעת רש"י ועיין בס' הנ"ל שהחמירו שנראה עיקר כי הוא לאו ולא אסמכתא ועי' עוד שם דדעת הרבה אחרונים דאכן פסקינן דמפרכסת מותרת לב"נ מחמת מי איכא מידי לא כדעת הר"מ מ"מ כ"ז שהיא מפרכסת דאסור לישראל מה"ת או ל"ש מי איכא מידי דגם לישראל אסור אסור להאכילו לב"נ ג"כ עד שתמות ובתב"ש אין דעתו כן ע"ש באחרונים. והנה אף דאין לוקין מ"מ אף ח"ש אסור מה"ת כהסכמת אחרונים אף דל"ח לאלטרופי למלקות מ"מ אסור מה"ת מ"מ יש הרבה כ"מ לענין איסור בלחוד ולא לעבור על לאו כמו לענין שבועה דאינו חל על לאו ועל ח"ש שאינו מפורש בתורה חייל וכתבתי זה כ"פ לעיל. והנה אפשר דמשכחת לה שיאכל ח"ש ולא יהיה בו איסור כגון בשעה שאוכל כ"ש עוד חי' הבהמה ובכא"פ תמות א"כ ל"ח לאלטרופי אך יש כ"פ סוברים הפי' חל"א בענין אחר. ולכאורה אפשר משכחת לה חל"א מבהמה אחרת כיון דהוי משם א' אך אפשר דהוו גופין מחילקין. גם פשוט לענ"ד אם א' אכל אמ"ה או במה"ח אם אכל קודם שמתה הבהמה חוץ מה שעובר על לאו דאמ"ה ובמה"ח ולוקין עובר גם כן על לאו דל"ת על הדם רק דאין לוקין אבל אם אכל אחר מיתת הבהמה א"ע רק על לאו דאמ"ה או במה"ח. גם תדע דבן פקוע אף שמותר בלא שחיטה מ"מ אסור לאכלה בעודה חי' מחמת ל"ת על הדם דלא גרע ממפרכסת. גם תדע דל"ד בהמה ה"ה עוף כ"ד דטעון שחיטה ופשוט. ולכאורה איני מבין בשלמא לרש"י דקודם שת"כ הוא מדרבנן אפשר דלא אמרו אלא משום לאו דאמ"ה ע"כ דגים וחגבים דאין בהם משום אמ"ה מותר לאכלם אף כשהם חיים וכ"כ מהש"ע דלא נזכר בהם שום איסור בי"ד סי' כ"ג אבל לשיטת הר"מ שהוא גזה"כ אם כן לכאורה דגים וחגבים גם כן לא יהיו נאכלים חיים מחמת לאו זה וברמ"א מבואר דאסור לאכלם חיים משום בל תשקצו משמע דבלא"ה מותר לאכלם אף אברים מהם כ"ז שהוא חי וכן עמא דבר. ונראה דקים להו לחז"ל דמה"ת לא נאמר לאו זה רק היכי דשייך אמ"ה והיכי דל"ש אמ"ה גם לאו זה ליכא. ולכאורה לפ"ז גבי טמאה דאין אמ"ה נוהג בישראל גם כן אינו נוהג לאו זה אם אכל קודם שת"כ וא"ע דק משום טמאה וכ"מ לקוברו בין רשעים גמורים עיין יבמות ומלאתי בתב"ש עמד בזה והקשה להכ"מ מנלן דדגים ותגבים מותר לאכלם קודם שת"כ ע"ש שכ' דמשמע דמותר דאין חיותם חשוב ולפ"ז אפשר דבטמאה עוברים על לאו זה גם כן (אף דאין אתע"א רק לקוברו בין רשעים גמורים כמש"ל) או דנ"מ אם אסר על עצמו בקונם אבר שאסרה תורה קודם שת"כ אם הם בכלל אסור לו ג"כ בהנאה ואי לאו שרי וא"כ"מ. ונ"מ כזו מבואר בדברי הפמ"ג כ"פ ע"ש. ונ"ל פשוט אף לפמ"ש דלדעת הר"מ גם כן הלאו הוא משום לאו דאמה"ח מ"מ בודאי א"ע על הלאו אם אכל אבר שאין בבשרו כזית רק בצירוף גידים ועצמות דרק באמ"ה דינא הכי ולא בשאר איסורים ובפ"ט לדברי התב"ש דהתורה אסרה דחיותם חשיבא ולא משום אמ"ה בודאי א"ע על הלאו תמשה רק בכזית בשר כשאר איסורים שבתורה כנ"ל פשוט:

(ג) **לאוכל** מבשל קדשים קודם זריקת דמן כ"ה גם כן בסנהדרין שם והמרשים הרשים בר"מ פי"א מה' מעה"ק ובאמת שם מבואר ד"ז בר"מ אך לא מלאו הזה רק מלאו לא תוכל כו' ולוקין על לאו זה והוא מסוגי' דמכות די"ז ע"ב וע' רש"י שם ד"ה לפני זריקה שהוא לוקה שכ' שאין אזהר' מפורשת לפני זריקה רק איסור עשה ודם זבחיך ישפך והדר הבשר תאכל ולפי גמרתינו איכא לאו רק דאין לוקין והנה שם בסוגיא דמכות יש להאריך הרבה בזה ואי"ה בפ' ראה יבואר. והנה אף דמבואר בסנהדרין דעל כולם אין לוקין היינו משום הלאו הזה רק משום לאו המיוחד והר"מ לא הביא כלל הלאו הזה כיון דאין לוקין

אין נ"מ אף דבכ"מ מביא הרבה לאוין אף דאין לוקין לחומר האיסור כגון בה' גזלה דהגוזל עובר על ג' לאוין וגוזל קרקע בא"י עובר משום ב' לאוין לא תגזול ולא תשיג ושם אין לוקין דהוי לאוין הניתן לתשלומין זה חזקה אם על כולם אין לוקין מביא זה לחומר האיסור אבל אם על לאו א' לקי א"ל להביא השני שאין לוקין. ובזה מיושב מה שדקדקתי לעיל על הר"מ בכלאים שלא הביא הלאו דולא תשיג ע"ש כיון דאין לוקין אך על הרהמ"ח קשה דכאן מביא זה אף דאין לוקין וה"ל שם גם כן להביא זה ולקמן מביא הרהמ"ח דלוקין על לאו זה כמבואר בר"מ:

(ד) **שאין** מברין על הרוגי ב"ד ס' וסנהדרין שהרגו ס' מבואר שם גם כן בגמ' ופסקה הר"מ פי"ג מה' סנהדרין דאסור מחמת לאו זה אלא דאין לוקין וע"ש מהש"ס דמ"ק דוקא לאחר הריגה אסורים לאכול אבל קוד' הריגה מותרים לאכול. והנה הר"מ כתב בלשון אסורים לאכול כל אותו היום משמע דוקא אכילה דהייט כמו ככל איסורין שבתורה ובגמ' דידן מבואר בלשון אין טועמין כל אותו היום וכן מביא הרהמ"ח בלשון זה משמע אפי' טעימה בעלמא ובאמת איני מבין מגלי' להש"ס זה כיון דנראה דלאו אסמכתא הוא אם כן כיון דגזה"כ הוא אפשר דדינו ככל איסורין שבתורה ולע"ק. ודין דאין מברין עיין רש"י סנהדרין שם שאין מברין ברחובה של עיר את האבלים משום כבוד זה אסרה תורה אבל סעודת הבראה גופא אפשר דאין איסור בביתו ואף דא"ח דהרוגי ב"ד אין נוהג אבילות אבל בר"מ לא מביא רק דאין מברין ואין חילוק בין רחוב ובין בביתו ול"ע קצת:

(ה) **ושלא** יטעום קודם שיתפלל מד' הרהמ"ח נראה דזה איסור דאוריי' ונכלל בלאו הזה ובגמ' סנהדרין אין מבואר ד"ז רק בברכות פ"א וע"ש בתר"י ושאר אחרונים נראה שהוא רק דרבנן וקרא אסמכתא ובאמת לשי' רוב הראשוני' דתפלה דרבנן א"כ אין כאן לאו דכל עיקר התפלה היא דרבנן אך להר"מ דתפלה דאורייתא אפ"ל דזה הוי גם כן דאורייתא ולא אסמכתא אך בר"מ פ"ו מתפלה לא הזכיר שזה בכלל לא תאכלו נראה גם כן מדבריו דהוי אסמכתא ובש"ס מבואר גם כן דאסור לאכול ולא בלשון טעימה ובדברי הר"מ מבואר אף טעימה אסור וכן כאן בד' הרהמ"ח אף לדבריו שנכלל בלאו הזה כ' גם כן ל' טעימה ולע"ק ע' שו"ע או"ח סי' פ"ט ובאחרונים והרב המחבר במלוה שם שני דיעות לענין תפלה דעת הר"מ והרמב"ן ובכ"מ שאין הכרע נוטה יותר לדעת הר"מ ז"ל כידוע:

(ו) **מדיני** המצוה כו' שיגנוב מש"א כו' ער"מ פ"ז מה' ממרי' ובסנהדרין דע"א דריב"י סובר דעד שיגנוב משל אביו ומשל אמו ומק' הש"ל הא מה שקנתה אשה קנה בעלה ע"ש ולכאו' ל"ל כולי האי הא בפשיטות משכחת לה דאביו גירש לאמו וגם כן נוהג בן סורר כמבואר את"ז דאפי' אם אין לאביו אישות באמו כגון ח"כ מ"מ נעשה בן סו"מ וא"כ משכחת לה בגירושין וי"ל דחדא מינייהו נקט ודינים אלו הם אפי' מאכילה ראשונה למלקות כמבואר לקמן:

(ז) **ויקנה** בשר אבל אם גנב בשר ויין משל אביו א"ח כ"ה בש"ס שם ויין מבואר בש"ס ביין האיטלקי ובכ"מ כ' דהר"מ לא כ' זה דס"ל לאו דוקא איטלקי אלא יין משובח:

(ח) **בלוגמא** א' וחצי לוג מיין בב"א כ"ה לשון הר"מ ועכ"מ דמשמע ליה להר"מ דל"ל בב"א:

(ט) **מבשר** כו' ואפי' בתענית כו' כ"ה בש"ס ור"מ ומבואר עוד שם דה"ה אכילת מלוה אפי' מדבריהם בתנחומי אבלים פטור וער"מ שכלל באכילת מלוה שאכל מע"ש בירושלים. ועלח"מ דמע"ש אף שאינו מלוה אללו כי המלוה דוקא על הבעלים מבואר בש"ס ד"ע ע"ב כיון דכי אורחי' אבל לא ממשיך וע' רש"י שפי' דל"ל דגנב מעות מע"ש עכל"ל הש"ס לפטרו מטעם דכי אורחי' אבל מע"ש עצמו בל"ז א"ח כדאמרינן עד שיקח בזול ע"ש ולכאורה כ"ל דרש"י כ' אפי' אליבא דמ"ד מע"ש ממון הדיוט הוא אבל אליבא דמ"ד מע"ש מ"ג אם כן בלא"ה לא הוי גונב משל אביו דלאו ממוט של אביו אלא של גבוה כמבוא' לכמה ענינים והובא בח"ז כ"פ (וע"כ הש"ס דנ"מ דלא ממשיך איירי במעות מע"ש) ובאמת

מה שאמרו שאם אכל כל מאכל (י) ולא אכל בשר בהמה שתה כל משקה ולא שתה יין פטור והטעם מן השורש שכתבנו למעלה לפי שאין הטבע נמשך אחר שום דבר כ"כ כמו באלו וענין (יא) כיצד דנין וכיצד מכריזין עליו ומה שאמרו שאינו נעשה בן סורר ומורה אלא כשהאב והאם (יב) שניהם רוצים בכך שנא' ותפשו בו אביו ואמו (יג) ואם הי' א' מהם גדם או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סו"מ שנא' ותפשו בו ולא גדמין והוציאו אותו ולא חגרין ואמרו ולא אלמין בננו זה ולא סומין איננו שומע ולא חרשים ומפני כל הענינים אלה הצריכין בה היו מן החכמים שאמרו כי מעולם לא נעשה דין סו"מ ויש מהם מי שהעיד שראה אותו וגם ישב על קברו ומ"ש (יד) כי בתחלה מלקין אותו שנא' ויסרו אותו ופי' ז"ל יסור זה מלקות ויתר פרטיה בפ"ח מסנהדרין. (טו) ונוהגת בא"י בלבד שאין דנין ד"נ אלא בב"ד של כ"ג לכל הפחות ואין דין זה נוהג אלא בזכרים

ובאמת כתב משנה ר"מ ור"מ סובר מע"ש מ"ג בלא"ה עכל"ל דאפי' בממון פטור מה"ט דמבואר בש"ס עכ"פ מוכח דאף למ"ד מ"ג הוא מ"מ מעות מע"ש אינו מ"ג ודוקא מע"ש עצמו הוא מ"ג אבל לא מעות עכל"ל הטעם המבואר בגמרא מזה מוכח קצת דמעות מע"ש לא נקרא מ"ג ויכול לקדש את האשה ועלל"ח פסחים סוגיא דאזלינן בתר בתרא מסתפק בזה אי מעות מע"ש הוא מ"ג או מ"ב ולא מלא גילוי לזה ולכאורה מכאן מוכח קצת דאל"ה לא הי' צריך לשום טעם גבי מעות מע"ש כיון דלא הוי של אביו ע"כ דממון בעלים הוא והוי שפיר של אביו וע' לקמן מלוה תע"ג כתבתי דמבואר במנחות ובר"מ ה' מע"ש דגם מעות מע"ש הוי מ"ג ע"ש:

(י) **ולא** אכל בשר ע' בגמרא מבואר שם וכן בר"מ דאף דעל בשר עוף א"ח מ"מ אכל מבשר בהמה פחות ממשקל חמשים דינר ובשר עוף משלים לחמשים דינר חייב והשלמה היינו מועט כמבואר בחולין פ' בהמה המקשה גבי עור משלים לבשר וע' ר"מ פסק דאם אכל בשר מלוח ביום ג' למליחתו או שתה יין מגיתו פטור וד' הר"מ המוהים לפ"ר דמבואר בש"ס שם ד"ע דדוקא עט"ב דהוא מחמת שמחה לריך ג"י כשלמים אבל גבי בן סו"מ אפי' כ"ש לא ממשיך וערש"י שפי' אפי' לא עבר רק לילה א' א"ח ועי' בא"ח סי' הקנ"ב בט"ז שכתב דדעת רשי' דהיא מאבעיא ולא אפשיטא מ"מ פטור כי הוא ס' נפשות ואיך כ' הר"מ בפשיטות דדוקא כבשר שלמים ובתוך ג"י חייב ולע"ג שלא הרגישו בזה כ"כ וגם ביין מגיתו לא פי' הר"מ עד כמה אינו חייב ובה' העניה גבי ט"ב כ' ג"י ובה' רולח כ' ג"כ לענין גילוי ג"י כמבואר בגמ' כאן ולגבי בן סו"מ מבואר כאן דעד מ' יום א"ח ואפי' נימא דהוא בכלל אבעיא הוא ס' נפשות ולא הו"ל לסתום ולע"ג וסברת הש"ס דיין מגיתו הוא כאן מ' יום כמו יין לנסכים כמבואר בב"מ אך מ"מ לענין שמחה אף קודס תיכף לאחר ג"י משמח ול"ע. ומלאהי בלח"מ הרגיש בזה אבל דבריו תמוהין:

(יא) **כיצד** דנין ער"מ שם ה"ז ומבואר בש"ס דבאכילה הראשונ' מלקין אותו לאחר התראה וכ"ה במשנה דמתרין אותו ונראה מדברי הר"מ דהתראה זו ככל שאר התראות שבתורה דמתרין אותו בעת האכילה הגרוע' והוא מתיר למלקו' עלמו או באכילה שניה למית' אבל רש"י במשנה דע"א פי' דהאי התראה לאו ככל התראות ע"ש ולא הבנתי ד' רש"י דהיאך יכול להיות דמלקין או ממיתין בלא התראה ומה שפירש"י דהא התראת עדים בעי הא מבוא' כאן בגמ' דמתרין בו בפני שנים ומ"ש שלא מיד עובר א"י מכין דודאי לריך שיאכל אכיל' זו תיכף להתראה ככל עוברי עבירו' ע' בש"ס ור"מ ה' סנהדרין דיני התרא' ומדברי הר"מ כאן מבואר דלריך כל דיני התראה כמו בשאר מקומות אח"ז ראיתי בתי"ט שהרגיש על רש"י וכ' דמשמע לי' לרש"י דהעדים לא היו מתרין בו ע"ש:

(יב) **שניהם** רולים כו' ואם קודם גמ"ד מחל לו א' מהם גם כן אינו נלקה ואינו נסקל אע"פ שמבואר בלשון הגמרא והר"מ דאביו ואמו מחלו מ"מ ל"ד שניהם אלא אפי' א' מהם ובמ"ל הביא ד' הירושלמי דהקשה על ר' יאשי' מה בא להשמיענו הלא משנה היא הי' אביו רולה ואמו אינה רולה ומתרץ דלאתי להשמיעי' אפי' עמד בדין קודם שנגמר דינו יכולים למחול משמע דומיא דקודם הבאה לב"ד דאם א' אינו רולה אינו נעשה סו"מ ה"ה לאחר הבאה קודם גמ"ד גם כן יכול א' למחול ודע דמבואר שם דלאחר שנגמר דינו אין מחילתן מועלת וע"ש במ"ל: (יג) ואם הי' א' כו' או חגר כמ"ש בר"מ ובהרהמ"ח והוליאו אותו למעוטי חגרים: (יד) כי בתחלה מלקין אותו כ"מ בש"ס ור"מ. והנה לעיל הביא הרהמ"ח בברכי המלוה והוזכר האדם ע"ז כו' והם ג' חדשים הראשונים מבהתחיל להביא ב"ש עד שיקיף זקן התחתון כו'. והנה מדברי הרב נראה שהוא שיעור א' אבל בגמ' וכ"פ הר"מ שהוא ב' שיעורי' דאם הקיף זקן התחתון קודם ג' חדשי' אינו נעשה בן סו"מ וכן אם עברו ג"ח אע"פ שלא הקיף זקן התחתון גם כן אינו נעשה בן סו"מ ע"ש. והנה הר"מ והרהמ"ח לא ביארו דין אם סרים חמה או סרים אדם יש בהם דין סו"מ והיא גמרא ערוכה יבמות דף פ' סרים חמה אינו נעשה בן סו"מ לפי שאין סו"מ נידון אלא בזקן התחתון ובגמ' חדא מינייהו נקט דינא דמתניתין דמבואר דסו"מ תלוי בהקפת זקן וה"ה לדידן דפסקי' מחמת שראוי להיות [אב] בג"ח וג"כ הסרים אינו מוליד אם כן אינו נידון כבן סו"מ. ולכאורה ק"ל אליבא דרב שם דאם הביא סימני סרים בן כ' נעשה סרים למפרע מבן י"ג שנים א"כ בלא"ה לא משכחת לה דין דסו"מ גבי סרים בלא האי טעמא דמבואר בגמ' דממ"נ אם חטא לאחר ג"ח מי"ג ואח"ז בבן כ' הביא סימני סרים א"כ הא נעשה גדול למפרע מבן י"ג והי' החטא אחר ג"ח מגדלותו ואינו נעשה בן סו"מ ע' בסנהדרין ובר"מ עכל"ל דחטא תוך ג"ח מי"ג ולא הביא ב"ש ואח"ז בבן כ' נעשה סרים אז אמרי' למפרע דנעשה גדול והי' החטא בתוך ג"ח מגדלותו הא מ"מ קשה לא מבעיא להסוברים דזה הוי התראת ס' אם כן אז הי' ה"ס דלמא לא יהי' סרים והוא עדיין קטן וקטן אינו נעשה בן סו"מ ע' תוס' נדה סוגיא דמופלא הסמוך לאיש אלא אפי' לתוס' יבמות שם דזה ל"ה ה"ס דאגלי מלתא למפרע או לדעת הר"מ שפוסק ה"ס שמה התראה עמ"ל ה' סנהדרין מ"מ הב"ד אז לא היו דנין כלל כי אין לו ב' שערות ובפרט דאזלינן בתר רובא דלא יהיה סרים א"כ הוא עדיין קטן (ואפשר דילא מכלל הרוב כיון שלא הביא ב"ש בזמנו דחזקה דרבא ואכ"מ להאריך) ואף בלא רוב הא ושפטו העדה והצילו העדה כתיב למה יהיו דנין אותו עתה בחנם כיון דעתה לא קטלינן לי' וא"כ ע"כ אין דנין אותו הב"ד עד שיביא סימני סרים בשנת כ' על העבירה דלמפרע שעשה תוך ג"ח מי"ג א"כ קשה הא אנן קי"ל דאם קודם גמ"ד הקיף זקן התחתון כיון דאי עביד השתא לאו בר קטלא הוא ע' בסנהדרין ובר"מ וא"כ גם אם לא נגמר הדין עד אחר ג"ח אין הורגין אותו כיון דאלו עביד השתא לאו בר קטלא הוא והר"מ חדא מני' נקט ופשוט וא"כ בשנת כ' היאך דנין אותו הב"ד על העבירה שעבר זה כמה והוא עתה כמה שנים מיום גדלותו א"כ ממילא נפטר ואי דהב"ד דנין אותו תיכף כשעבר העבירה וגומרין דינו כשיהי' סרים יהי' גדול למפרע ויהי' בתוך ג"ח וכשינמר דינו אפי' הזקין הורגין אותו כמבואר בר"מ חדא דזה דוחק שהב"ד ידונו אותו תיכף ויענו את דינו כמה שנים (עיין השמטות). וגם אני מסופק אם בגמ"ד דב"ד אמרינן אגלאי מלתא למפרע שיהא נקרא גמ"ד אז כיון דלא יכלו לגמור הדין בבירור וחוץ לזה למה ידונו אותו אז הלא עתה הוא קטן ואזלינן בתר רובא ואם לא ידונו אותו אז ע"כ אח"ז בשעת גדלות נפטר לגמרי והצילו העדה כתיב וא"כ ע"כ דנין אותו כשמגיע לבן כ' ונפטר על העביר' שעשה כיון דקודם שנגמר הדין עברו הג"ח וא"כ היאך משכחת דין זה אליבא דרב והי' להש"ס להקשות על רב מהאי ברייתא ולו' דרב פליג על האי דינא דג"ח זה דוחק. וכ"ל דמכאן ילא להר"מ מ"ש בפ"ב מה' אישות ומובא בטא"ה"ע סי' קע"ב דאם נתקו בילין בי"א נעשה גדול תיכף משנת י"ג דזה אינו מביא סימן לעולם ולא מלאו המחברים ידיהם מהיכן הוליא הר"מ ד"ז וע' בנוב"י אה"ע סי' ה' אבל מכאן ילא לו דלפ"ז משכחת לה דקודם י"ג נתקו ביליו וא"כ בי"ג תיכף נעשה גדול ככל האנשים והי' יכול להעשות בן סו"מ עד ג"ח ככל האנשים ע"כ נהגה הברייתא טעם אחר לפי שאינו נידון כמבואר שם. עכ"פ קשה מדוע לא הביא הר"מ ד"ז דסרים כיון דמשכחת לה ובפרט להגוב"י שהכריח שהר"מ לא ס"ל כרב אלא כשמואל וכ"כ היש"ש ביבמות ולא נעשה גדול למפרע אלא מכאן ולהבא א"כ בכל הסריסים משכחת דין זה דהי' בן כ' שנה ונעשה עתה גדול ועד ג"ח הי' יכול לדון בדין סו"מ ומ"מ מיעטי' הברייתא דגזה"כ היא ולע"ג שלא הביאו הר"מ והרהמ"ח ד"ז. וע"ש עוד בר"ס כ' גבי עדות השני' למיתה לאחר שקבלו עדותן בודקין אותו אם הקיף זקן התחתון וע"ש בלח"מ דסובר דבעדות ראשונה א"ל לבדוק דמוקמינן לי' אחזקתי' וע"ש שדחה זה ובאמת כיון דאין שום טורח למה לא יבדקו אותו. ומ"מ קל"ע בלשון הר"מ דגם כן ראוי לבדוק אותו עוד הפעם קודם גמ"ד אולי אז הביא זקן התחתון ופטור וכ"ל דודאי בודקין אותו קודם שיאמרו הב"ד הפסק ופשוט. עוד מבואר שם והיא מהש"ס דאינו נסקל עד שיהי' שם ג' הדיינים הראשונים. גם פשוט לע"ד דאם קודם גמ"ד ראשון ברח ואח"ז נתפס שנית בעדות השניה דגומרין דינו למלקות ואח"ז לקטלא ואין לריך שיהי' אכילה שני' דוקא אחר מלקות הראשונה כנ"ל. ולכאורה אני מסופק כמו שמבואר בגמ' כיון דסו"מ נידון בזקן התחתון אין סרים נעשה בן סו"מ כיון דלא יהיה לו זקן התחתון אם כן נראה דה"ה דכל שאינו מוליד אינו נעשה בן סו"מ כיון דלא יהי' ראוי להיות אב וא"כ טרפה להסוברים דגם זכר טרפה אינו מוליד אינו נעשה בן סו"מ וע' באחרונים אריכות אי טרפה מוליד. אך באמת כ"ל דבשלמא זקן התחתון דכל א"ש אינו מביא בשוה ואם כן כיון דכ"ז דלא יהי' מביא הזקן התחתון יהי' נידון והוא אינו מביא בשום פעם ע"כ אינו נידון כבן סו"מ כיון דא"י לדון בשום פעם לפטורי מחמת הזקן אבל ג"ח דשוה בכ"א א"כ דבר ידוע דאחר עבור ג"ח אינו נעשה בן סו"מ א"כ ה"ה טרפה נמי כיון דיכול לבא לידי פטור עי"ז. ומ"ש לעיל דגם בזה תלוי א"ל דאפי' למ"ד ג"ח מ"מ בזקן התחתון גם כן [תלוי] וכל דאין דין בזקן התחתון אינו נעשה בן סו"מ. ולכאורה לטעם הגמ' דירדה תורה לס"ד של בן סו"מ שסופו כו' אבל טרפה אפי' טרפות אדם דאינו חי אם כן אפשר אין בו דין סו"מ. אך באמת משום טעמא דכתנו חז"ל אין ללמוד דין ממנו והיא ע"ד יופי טעמי התורה ואין ללמוד מהם אלא במקום שפי' חז"ל בעצמם. ומ"ש דגם טרפה נידון אפי' בסקילה היינו דוקא שהב"ד עצמם ראו אבל עדים אין מחייבין את הטריפה דהוי עשאחי"ל ע' בסנהדרין ובר"מ הלכות רולח דטרפה שהרג שלא בפני ב"ד פטור רק בפני ב"ד חייב וה"כ ופשוט:

(טו) **ונוהגת** בא"י כו' כ' לעיל כ"פ דל"ד אלא כ"ז שהי' הב"ד נוהג בא"י והיו דנין ד"נ דהיינו כ"ז שהיו יושבין בלשכת הגזית היו דנין ד"נ בח"ל ג"כ אם הי' ב"ד סמוכין בח"ל וכ"ה בגמ' ור"ס הל' סנהדרין וכ"ל דאף לאחר שגלו הסנהדרין ולא דנו ד"נ מ"מ דיני מלקות דנין בכ"מ שיש סמוכין א"כ הי' נוהג דין סו"מ לענין אכילה ראשונה ולענין מלקות (ולא אמרי') כיון דמשכחת מיתה [על] אכיל' הראשונה חייב מלקות תמיד אף דאין נוהג ד"נ א"כ חייב תמיד מלקות אם יש ב"ד סמוכים כנ"ל. ובתוס' סנהדרין ס"ג הקשו היאך לוקין על אכילה א' מלאו דל"ת עה"ד הא לאו שניתן לאמב"ד היא וע"ש עכ"פ אהאי לאו גלי רחמנא דלקי א"כ אני מסופק אפשר דעל אכילה שניה היכי דא"ח מיתה כגון בזמן שגלו הסנהדרין מ"מ אפשר דלוקין דלא גרע מאכילה ראשונה רק היכא דח"מ בודאי אין לוקין אבל היכי דא"ח מיתה אפשר דלקי דבכל דוכתי אף שלא התרו בו למית' אין לוקין דלאו שניתן לאמב"ד אין לוקין אבל כאן דלוקין על לאו זה אפשר דלקי על אכילה השניה ג"כ אם אינו ח"מ או בזמן שגלו הסנהדרין או אפי' בזמן שהיו דנין ד"נ מ"מ אם לא התרו בו למיתה רק למלקות אפשר דלוקין ול"ש לומר דהתורה חייבה דוקא באכילה הראשונה דכתיב ויסרו מה"ת לומר כן דעל אכילה ב' חייבה מיתה א"כ ל"ש מלקות אבל היכי דא"ת מיתה אפשר דחייב מלקות ול"ע:

אבל

(טז) **אבל** לא בנקבות כו' כ"ה לשון הר"מ ובלח"מ הרגיש דמבואר בש"ס דגם בת הי' לה דין סו"מ אלא שגזה"כ היא אך דאין כ"מ לדינא ספס הר"מ והרהמ"ח טעם זה. ומ"ש הרהמ"ח ואפי' טומטום שנקרע כו' הר"מ לשיטתו דטומטום שנקרע חולץ ומייבם מ"מ כאן התורה מיעטה אותו מדין סו"מ אבל לשיטת הרא"ש פ"ח ביבמות ומובא דיעות אלו בש"ע אה"ע דפסק כר"י או כר"י דהוי ס' סרים א"כ א"ל למיעוט כיון דסרים אינו נעשה סו"מ כמ"ש לעיל וע' ביבמות דזה ממימרא דר' אמי על טומטום שנקרע והוליד בנים ויש נוחלין הוא מימרא דר"א דטומטום שנקרע דממעטינן וע' בים"ש יבמות ויש הרהורי דברים וא"מ. וגם בענין אנדרוגינוס. וכ"ל דאפ"ל אפי' למ"ד דהוא סרים הוא רק דאינו מוליד ומיעטי' התורה מיבום ומחליצה אבל אפשר דסימני' יכול להביא ויוכל להתמלאות זקן ועיין בבכורות דמ"ב :

(יז) **עד** שיהא בן כו' לשון הר"מ עד שיהא בן משעת התראה ולשיטת הר"מ אם נקרע קודם התראה חייב ונידון כבן סו"מ אבל רשב"ם פי' דבעינן שיהי' זכר משעת לידה ואם נקרע לאחר לידה א"ח בבסו"מ והרהמ"ח הפס לשון הגמ' ולא הביא ד' הר"מ נראה דדעתו כדעת רשב"ם. ופשוט דדין סו"מ נוהג ג"כ אם הוא עבד ובא מן העבד ושפחה דהם חייבים בכל מלות התורה ומיירי דנתנו לאביו ממון ע"מ שאין לרבו רשות בו דאל"ה מה שקנה עבד קנה רבו ולא משכחת שיגנוב משל אביו אם לא בדרך הזה. ולכאורה כיון דאשה אינה חייבת גם העבד א"ח עמ"ל פ"י מה' מלכים באורך דזה כלל גדול דעבד ואשה שוים. אך מ"מ נ"ל כיון דבעינן גנב משל אביו ולא משל אחרים והש"ס יהיב טעמא מחמת דשכיח לי' ומשל אחרים ל"ש לי' א"כ כאן דהביו אין לו כלום רק באקראי דנתן לו אחר ע"מ שאין לרבו רשות בו א"כ בודאי ל"ש לו וא"ח. ואפשר דגם קודם שנשתחרר אין לו יחוס לענין אבות לדין זה ואם אחר שנשתחרר פשיטא שא"ח. וכ"ל כיון דעבד אין לו יחוס וא"ח בקללת אב ואם גם אינו נעשה בן סו"מ ער"מ פי"ב מה"א ובה' ממרים דאינו בנו כלל אף קודם שחרור א"כ פשיטא דלא נעשה בן סו"מ ופשוט. ואם א' בא על ח"ש וחב"ח והוליד ממנה בן א"כ הבן הזה הוא חצי בנו אם הוא נהרג ע"ז כבר הבאתי ד"ז בכ"מ. ואם א' הוליד מאנדרוגינוס או אנדרוגינוס שהוליד מאשה אם הם נקראים אב ואם כי הם כ' זכרים וכ' נקבות כבר עוררתי ע"ז כ"פ ואין מקום לכפול. וע' מ"ל פ"ז הקשה על הר"מ שהשמיט מ"ש בש"ס דמכות דעיר שאין בה זקנים אין נעשה סו"מ ובה' רוצח כ' דאין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד וע"ש במ"ל בשם התוס' ומסיק דהר"מ ס"ל דעיר שאין בה ב"ד אין מביא' כו' וכ"פ גבי ערי מקלט ע"ש וע' לשון הר"מ גבי מדידות עגלה ערופה כ' דאין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד של כ"ג וגבי ערי מקלט כ' עיר שאין בה זקנים ולא ביאר כמה אם כ"ג או ג' סגי. וכאן נמי אם בעי זקנים אינו מבואר בש"ס כמה. ונראה דכ"ג בעינן כיון דילפינן מזקני עירו וגבי סקילה כתיב והוציאו אותו אל זקני עירו כו' ורגמוהו א"כ כיון דד"נ בכ"ג צריך כ"ג. ולפ"ז אני מסופק אי ד"ז נוהג גבי אכילה לענין מלקו' דבעינן עיר שיש בה זקנים דהא זקני עירו אצל סקילה כתיב ומסתברא דגם אכיל' ראשונה למלקות בעינן זקני דלכל הדברים שוים דדינים אלו ולא גדמין ולא חרשין גם כן מפקינן מקרא והוציאו אותו ומ"מ נוהג גבי מלקות ג"כ דאל"ה הי' מתבאר החילוק בש"ס ור"מ אע"כ לכל הדינים שוים וא"כ לד"ז נמי שוים. אך לדעתי דגבי מלקות ג' זקנים בעינן כיון דא"ל אלא ג' לדון אותו די בג' זקנים ככ"ל :

מצוה רמ"ט (א) **שלא** נלך אחר נחשים כו'. ער"מ פי"א מה' עכו"ם דגם העושה סימנים לעצמו כאליעזר עבד אברהם כו'.

בזכרים. (טז) אבל לא בנקבות שאין דרכן להמשך באכילה ושתי' כמו האנשים וזהו שנא' בן סורר ולא בת ולא טומטום ואנדרוגינוס ואפי' טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נעשה בן סורר שנא' כי יהי' לאיש בן סו"מ (יז) עד שיהי' בן משעת הויה ועובר ע"ז ונעשה בן סו"מ עפ"י כל הדברים שכתבנו נסקל והרי הוא ככל הרוגי ב"ד שממונם ליורשיהם שאע"פ שאביו נרגם לו סקילה הרי הוא יורש כל נכסיו :

מצוה רמ"ט לא תנחשו

(א) שלא נלך אהר נחשים שנא' לא תנחשו ונכפל במק"א שנא' לא ימצא בך וגו' ומנחש ואמרו בספרי מנחש כגון האומר נפלה פתי מפי נפל מקל מידי עבר נחש מימיני ושועל משמאלי וימנע מפני כן לעשות שום מעשה ובספרא אמרו לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים וכיו"ב ע"כ. וכן כגון מה שיאמרו המוני העמים הסכלים כיון ששבתי מדרכי שהייתי הולך או צבי הפסיקו עורב צועק עובר על ראשו או כיון שראיתי דבר פלוני עובר בתחלת היום לא ארויח היום או שום מקרה רע יביאהו כל המעשים האלו וכיו"ב הם בכלל לאו זה. שורש המצוה לפי שעניינים אלה הם דברי שגעון וסכלות גמורה ולעם קדוש אמתי אשר בחר האל לא יאות להם שישעו בדברי שקר ועוד שהם סבה להדיח האדם מאמונת השי"ת ומתורתו הקדושה ולבא מתוכם לכפירה גמורה שיחשוב כל טובתו ורעתו וכל אשר יקרהו שהוא דבר מקרי לא בהשנחה מאת בוראו ונמצא יוצא בכך מכל עקרי הדת ע"כ כי חפץ השי"ת בטובתינו צונו להסיר מלבינו מחשבה זו ולקבוע בלבבינו כי כל הרעות והטוב מפי עליון תצאנה לפי מעשה האדם אם טוב ואם רע והנחשים לא מעלין ולא מורידין וכמ"ש כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל. פרטי המצוה פ"ז דשבת ובתוספתא דשבת. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה ועשה שום מעשה עפ"י הנחש בעדים והתראה (ב) לוקה ודוקא בב"ד של כ"ג בכ"מ כמ"ש במה שקדם ובמה שנכתוב לוקה הכוונה היא בארץ הקדושה שהיא מקום המשפט של כ"ג שאין דנין ד"נ בח"ל אלא במוסר לבד לפי שמיתתו הצלה ותחיה לאחרים טובים ממנו :

מצוה ר"נ לא תעוננו

(א) שלא נעונן שנאמר ולא תעוננו. ופי' הענין כמו שאמרנו שהוא לשון עונה כלומר שלא יקבע עונות לומר שעה פ' טובה לעשות בה מעשה פ' ויצליח כל העושה אותה באותה שעה והעושה אותה בשעה פ' לא יצליח כמו שיאמרו המהבילים בעלי הכישוף ונכפל הלאו בזה הענין בס' שופטים דכתיב שם לא ימצא בך וגו' ומעונן ובכלל לאו זה דמעונן אז"ל שהוא אחיזת עינים שיעשו בני אדם וכשארז"ל מעונן זה האוחז את העינים וענין זה הוא מין גדול מהתחבולה יחובר אליה קלות היד ובגבורת מהירותו עד שיראה לב"א שיעשה המתהבל עניני' של פלא כלומר שהן חוץ מן הטבע כמו שיעשו תמיד המשתדלים בזה שיקחו הכלי וישימו אותו בכנף בגדם לעיני האנשים ואח"כ יוציאוהו נחש וכן ישליכו טבעת באויר ואחר כך יוציאוהו מפי א' מהעומדים לפניהם וכיוצא בענינים אלה רבים וכ"א מהמעשים הרעים אלו הוא אסור והעושה נקרא אוחז העינים והוא בכלל לאו דמעונן ולוקין עליו ואע"פ שנא' מעונן אצל מכשף בכתוב א' אינו מין כישוף ממש שאילו הי' האיסור בו משום לאו מכשף ניתן לאזהרת מב"ד שנא' מכשפה לא תחיה וקי"ל דכל לאו שניתן לאמב"ד אין לוקין עליו. משרשי המצוה מ"ש בלאו דמנחש בסמוך ועוד הפסד גדול מאוד נמצא בזה לפי שישובו אצל ההמון והנשים והנערים העניני' הנמנעים בתכלית המניעה אפשריים ויתערב לדעותם לקבל הנמנע והיותו אפשר מבלתי היות הענין גם מאת הבורא ואולי יצא להם מזה סיבה רעה לכפור בעיקר והכרת נפשם והבן זה. ופרטי המצוה שם

נראה מדבריו דסובר דאליעזר ויונתן בן שאול נחשו ובראב"ד השיג עליו דהם לא עשו איסור דלעשות סימני' כהם מותרים ודעת תוס' פגה"נ כדעת הר"מ ותירצו דאליעזר לא ניחש דא"ז נתן הלמידים ויונתן לזרז את נערו עשה כן ע"ש באורך ועכ"פ הביא הכ"מ דעתו דאליעזר ויונתן כיון דהי' הניחוש מצד השכל דאם יהי' לה מדות טובות וכן אם מתפחדים האויבים א"כ יונתן בן שאול מותר ע"ש ואין להאריך כאן ועי' בטור וב"י ביו"ד סי' קע"ט. ומ"ש הרהמ"ח ובכוכבים ע' בטור וב"י דעת הרמב"ן דחוזים בכוכבים אין כאן ניחוש :

(ב) **לוקה** ודוקא בב"ד של כ"ג כו' בארץ הקדושה דברים אלו תמוהים מאוד דדיני מלקות לא בעי כ"ג רק ג' סמוכים ודין מלקות אפי' בזה"ז ובכ"מ אפי' בח"ל אם יש ג' סמוכים הנסמכים בא"י ע' בסנהדרין ובר"מ פט"ז מסנהדרין אך ד"נ צריך כ"ג ומ"מ בזמן שדנין ד"נ בא"י דנין גם בח"ל אם יש כ"ג סמוכים ער"מ פי"ד מה' סנהדרין הי"ד מבואר שם והוא מהש"ס ע"כ דברים אלו תמוהים מאד וצ"ע :

מצוה ר"נ (א) **שלא** נעונן כו' ובכלל זה האוחז כו' אינו מין כישוף כו' ער"מ פי"א מהלכות עכו"מ ונראה דעת הרהמ"ח כדעת הר"י נכדו של הר"מ דכישוף לחוד ומעשה תמהון לחוד ע"ש בכ"מ ודעת הכ"מ דמעשה תמהון לוקה משום מעונן ולא משום לאו דמכשף כיון דמכשף ניתן לאזהרה מב"ד אבל גם מעשה תמהון היא מעשה כישוף וע"ש שהביא בשם מהרי"ק תי' אחר ע"ד הר"מ שסותרין זא"ז. ודברי הרהמ"ח כאן איני מבין דאף אם הי' בכלל כישוף מ"מ חייב מלקות משום מעונן ולא הוי לאו שניתן לאמב"ד כיון דלאו מיוחד הוא דעיקר הטעם דלאו שניתן לאמב"ד דאין לוקה עי' במס' מכות דהלאו לריך התורה לכתבו משום החיוב מיתה אבל כאן חוץ הלאו לא ימלא יש לאו לא תעוננו וה"ל ללקות משום הלאו הזה. וכ"נ מד' הכ"מ דאם התרו בו משום הלאו הזה לוקין וע"ש בכ"מ ובלח"מ באריכות וע' בנוב"י סי' קע"ט. ומ"ש לעיל שהוא בכלל כישוף ומ"מ לוקין משום מעונן היינו באינו עושה מעשה תמהון באמת ונראה לעיני אנשי' שעושה מעשה אבל מ"מ עושה מעשה כדי שיהא לאו שיב"מ כגון שזורק טבעת וכו' דעושה מעשה אבל דבר התמהון הוא שקר רק נרא' כך אבל אם העשייה אמת כגון שלוקט קשואים באמת הוא בכלל מכשף וחייב סקילה ע"ש בש"ס ור"מ ובכ"מ ולח"מ ותבין. ובפרט דהלאו שבסקילה דמכשף דוקא בעושה באמת מעשה תמהון חייבו תורה סקילה ולאו זה הוא רק בנראה ולא חייבה התורה רק מלקות ובפרט לדעת סה"ס פ"כ משבת דלאוים הנכללים ובתוכם מב"ד מכל מקום ע"ד שאין בו מיתת ב"ד לוקין עליו ע"ש גבי לאו דמחמר. אך לשיטת רש"י ותוס' שם דכיון דנכללים בלאוים שיש בהם מב"ד אין לוקין ע"ש בשבת מכל מקום י"ל הסברא שכתבתי כיון דילאו פ"א בפרט ואינם נכללים לא הוי לאו שניתן לאמב"ד. ומלאתי בספר משנת חכמים כדברי דאף לרש"י ותוספות לוקין על כל הלאוין הנכללים בפ' לא ימלא כיון דמנחש ומעונן ילאו מן הכלל כמו שמבואר בר"מ לענין לאו שבכללות ע"ש והנאני שכוונתי לדעתו בעזרת השי"ת. ועיין ע"ש בספר הנ"ל מפלפל בשואל למנחש ולמעונן אם השואל עשה מעשה אם לוקין השואל ע"ש שהביא דעת הרש"ל ולח"מ דלוקין השואל אם עשה מעשה ופלפל בזה ודעתו דהשואל ג"כ חייב מלקות במנחש ובמעונן ע"ש. ואפי' אם שואל לגוי המנחש ומעונן. וגם נראה מבואר דחוץ מלאוין הללו עובר ג"כ על לאו ובחוקותיהם ועל עשה דתמים תהי'. וכתבתי רק לעורר. השי"ת יעזור לי לברר וללבן. ולדעת הרב המחבר דלאו שאפשר לעבור בלי מעשה אין לוקין אף אם עשה מעשה מכל מקום כתבתי לעיל כ"פ בשם השער המלך דאם הדבר הזה שעושה א"א לעבור

לעבור בלא מעשה מודה הרהמ"ח דלוקין. ואם המנחש בעצמו אינו עושה מעשה רק השואל עושה מעשה על ידי דיבורו אי נימא דהנשאל גם כן לוקה אף דאין עושה מעשה כיון דעל ידי דיבורו אתעביד מעשה כמו חסמה בקול ע' במשנ"ח שם :

שם בספרא ובמקומות בש"ס ובמדרשות (נ"ז שם) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה ומגיד לב"א עונות שיעשו מעשיהם בהם כדי שיצליחו וגם הוא עושה מעשיו לפי העונות חייב מלקות והאיש השואל אל היודע אין עליו חיוב מלקות בשאלה לבד עד שיכוין פעולתו אל העת הידוע ויעשה מלאכתו בה ואז ילקה בעבורו מכיון שעשה מעשה:

מצוה רנ"א לא תקיפו פאת ראשכם

(א) שלא להקיף פאתי הראש שנא' לא תקיפו פאת ראשכם ופי' ז"ל שהענין הוא שאסור לישראל לגלח ולהשוות שערות ראשו לאחורי אזנו ולפדחתו כמו שהיו עושים עכו"ם וזהו שאז"ל במס' מכות איזהו פאת ראש זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו. משרשי המצוה כדי להרחיק ממנו ולהשבית מבין עינינו ומכל מעשינו כל ענין ע"ז וכל הנעשה בשבילו ובאה האזהרה מפורשת בדבר שיעשו לה ב"א בגופותם מפני שהיא למזכרת עון תמיד אחר שהיא דבר קבוע בגוף ומפני שזה מעיקרי טעם המצוה היו צריכים ז"ל שיבארו כי הקפת כל הראש ג"כ בכלל הלאו שלא תאמר שתכלית מה שנאסר כדי שלא נדמה להם והם לא יגלחו כל הראש כולו למדונו ז"ל שגם זה בכלל האיסור הוא כמו שבא ביבמות שאמרו שם הקפת כל הראש שמה הקפה ואפשר כי התורה אסרה הכל משום דומה לדומה. מדיני המצוה משארז"ל במכות (ב) שא' המגלח וא' המתגלח כ"ז שסייע שניהם חייבים (ג) אבל לא סייע א"ח אלא המגלח (ד) והמגלח את הקטן חייב ובשיעור פאת הראש לא נתנו חכמים שיעור וכתב הרמב"ם ז"ל שמענו מזקנינו שאין מניחין (ה) פחות ממ' שערות זה לשונו (ו) ומותר לגלח הפאה במספרים שלא אסרה תורה אלא השחתה של תער ויתר פרטי' בספ"ק דמכות (יו"ד סי' קפ"א) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים אבל לא בנקבות בין גלחו או נתגלחו פטורים וכמו שדרז"ל לא תקיפו פאת ראשכם ול"ת פאת זקן כל שישנו בבל תשחית כו' (ז) ומ"מ אסור

מצוה רנ"א (א) **שלא** להקיף כו' כ"ה גם כן לשון הר"מ פי"ב מה' עכו"ם ובטור השיג ע"ז שאין אנו צריכים לבקש טעם למצות המלך ועבב"י שם ועט"ז סי' קפ"א ביו"ד כ' דלהר"מ דהוא מחמת חוקי העכו"ם מותר מפני שלום מלכות ולהטור אסור ובמשנ"ח השיג ע"ז לפמ"ש הב"י דהילך יכולים חכמים מפני שלום מלכות לספר קומי אף שהיא חוק העכו"ם ותי' כיון שאינו מפורש בתורה חקות העכו"ם מסרן הכ' לחכמי' והם התירו לקרובי מלכות ע"ש וא"כ בפאת הראש דמפורש בתורה דאסור להקיף פ"ר א"כ גם הר"מ מודה דאסור משום שלום מלכות. ולי קשה גם כן ע"ד הט"ז דזה דבר ידוע דהלאו ובחוקותיהם כו' הוא בכל דור ודור משתנה מלבושיהם ובודאי אם בימים הראשונים היו לובשים מלבושים אחרים ועתה לובשים בגדים אחרים בודאי אסורים לישראל לילך כמלבושים ההם אשר נהגו בהם עתה וכ"ה בלשון הר"מ פי"א ה"א אין הולכין כו' כדי שיהי' ישראל מובדל וידוע במלבושו כו' ונ"ל פשוט דמותר לישראל לילך במלבושין הקודמין אשר העכו"ם עזבו עתה כיון שהישראל ניכר במלבושיו. וגם מצד הסברא נ"ל דזה תלוי בכל מדינה ומדינה שלא יהי' לבוש בבגדים כדרך שהעכו"ם בני המדינה לובשים ואם כן לדעת הט"ז ח"ו לומר אם יהי' דור שהעכו"ם לא יגלחו הפאות שיהיו הישראל מגלחים הפאות או עתה שבמדינות טורקייא מגדלים העכו"ם זקנם יהיו הישראלים מותרים להשחית זקנם ח"ו וראה ובדוק לשון הר"מ גבי חוקות העכו"ם כתב אין הולכין בחוקות העכו"ם ולא ידמו במלבושיהם נראה שהתורה אסרה לפי הדור ובפי"ב גבי פאה וזקן לא כתב כדרך שעכו"ם עושין אלא בל' הזה כדרך שהיו עושין העכו"ם היינו העכו"ם בזמן מ"ת ע"כ נראה בעליל שהר"מ יהיב טעמא על מצות התורה כמ"ש כ"פ כמבואר בב"י אבל ח"ו לומר שדעתו שמשום חוקות עכו"ם אסור א"כ הי' מותר לדור מן הדורות שלא היו העכו"ם עושין כן ואדרבא אם יהי' חוק העכו"ם לגדל זקנם או לגדל פאות א"כ הישראלים אסורים לעשות כן וח"ו לומר כן בדעת הר"מ ע"כ נ"ל ד' הב"י נכונים. והנה אם חוק העכו"ם ג"כ לגלח זקנם או פ"ר חוץ לאיסור המיוחד בודאי לוקה הישראל משום חוקות העכו"ם גם כן כמבואר בר"מ גבי חוקות העכו"ם דאם מגלח מכנגד פניו כו' ע"ש. וגם נ"ל פשוט דלוקה ג"כ אף שלא בתער כיון דהוא חק העכו"ם אך אם אינו חוק העכו"ם רק משום לאו המיוחד נוהגים בו דינים המבוארין כאן דהיינו בתער וא' המקיף כו' אבל משום חוקות העכו"ם בודאי א"ח המקיף ועוד דינים המבוארים כאן ופשוט :

(ב) **שא'** המגלח כו' אבל לא סייע כו' כ"ה גם בר"מ מהש"ס דמכות דתני תנא כו' א' המקיף וא' הניקף לוקה ומקשה הש"ס הא הוי לשאב"מ ומתרץ רבא במקיף לעצמו וד"ה ולוקין שנים משום מקיף ומשום ניקף ורב אשי מתרץ במסייע כו'. והנה לענ"ד דגם ר"א מודה לרבא דמקיף לעצמו חייב שתים ע"ש ברש"י דקרא או משום דהוא ל' רבים או דשמעינן לקרא הכי אך ר"א דחוק אלו לאוקמי הברייתא בחד גברא ע"כ מוקי במסייע אבל הא מודה דמקיף לעצמו חייב שנים. אך כעת לא ראיתי לר"מ שיביא זה דאם מגלח לעצמו ילקה שתים ולא ידעתי למה ולעיל פ"ג בה' עכו"ם כ' הר"מ דהעושה אוב לעצמו לוקה שתים וכאן לא הביא זאת ומצאתי במשנ"ח הביא בשם הפר"ח כמ"ש שהר"מ מודה בזה ובס' הנ"ל הרגיש בזה שהר"מ השמיט זה נראה דלא ס"ל כן וע"ש שחילק בין הך דלעיל לעושה אוב :

(ג) **אבל** לא סייע כו' אינו לוקה כו' ע' בהשגת הראב"ד כתב דלאו איכא גם בלא סיוע רק דאינו לוקה מחמת דהוי לשאב"מ ובכ"מ כתב כיון דלא עביד מעשה כלל אינו עובר בלאו ובאמת בגמ' משמע דעובר ובתשו' ח"ל תמה על הכ"מ דכמה לאוין יש לנו שאין בהם מעשה ואין לוקין מ"מ עוברים בלאו וע' במשנ"ח פלפל בזה ובסדרי טהרה סי' קנ"ח מביא בשם ריטב"א מכות דגם בלא מסייע כלל יש בו לאו רק דאין לוקין וכ"כ תוס' ב"מ בסוגיא דשלד"ע ד"ה אים. וע' ט"ז ביו"ד כ' דגם לענין שבת אסור משום מסייע ובנה"כ השיג עליו דוקא כאן דיש לאו על הניקף רק דאין בו מעשה א"כ אם מסייע הרי עביד מעשה אבל בעלמא מסייע אב"מ ובח"ל סי' פ"ב השיג על הנה"כ וע' מג"א סי' ש"מ ובס"ט ובאחרונים. ונראה דמיירי דא"א להתגלח בלא סיוע דידי' אבל אם גם בלא סיוע דידיה הי' יכול להתגלח אין לוקין אף אם סייע להכלל של הרהמ"ח כ"פ בזה החיבור דכל לאו שאפשר לעבור בלי מעשה אף אם עשה מעשה אין לוקין אלא דמיירי דבלא הסיוע דידיה לא הי' אפשר להתגלח והוי עתה מעשה כמ"ש השעה"מ החו"מ. ולסברת הה"מ ה' שכירות דכ"ה דמשכחת לה מעשה אף היכי דלא עביד מעשה אלא דיבור מ"מ לוקין א"כ כאן אפי' סייע קצת ונאמר דמסייע אב"מ כ"ה שהי' יכול להתגלח בלא סיוע שלו מ"מ כיון דלפעמי' משכחת לה מעשה גדול דבלא דידיה לא היה יכול להתגלח א"כ לוקה אף במעשה כ"ד דלא גרע מדבור להה"מ (ופשוט להה"מ עכ"פ צריך קצת מעשה או דיבור דעקימת שפתיו הוי מעשה כ"ד אבל בלא מעשה כלל וכלל פשיטא שאין לוקין להה"מ אף דמשכחת לה במעשה כדמוכח מכמה דוכתא כ"כ פשוט וע' מ"ל ה' מלוה פ' ד' ה"ו). ולפמ"ש לדעת הרהמ"ח דמיירי דא"א להתגלח בלתי סיוע דידי' א"כ הוי כמו זה אינו יכול וזה א"י א"כ אפי' בשבת כה"ג הוי מסייע וחייב כמבואר בש"ס ור"מ ומצאתי בתשו' ח"ל שם כתב זה. ולדידי מוכרח הוא לדעת הרהמ"ח דמיירי בהכי ע"ש. אך מ"מ ד' הח"ל צ"ע כי יש לחלק בין הפרקים ואכ"מ :

(ד) **והמגלח** את הקטן כו' וכ"פ הרי"ף והר"מ כר"ה דלא אתקש מקיף לניקף והמקיף חייב וע' תוס' נזיר פ' שני נזירים ושבועות ג' האריכו בזה וע"ש שכתבו אליבא דר"ה דיהי' אסור הישראל להקיף אפי' עכו"ם ואפי' אשה ועיין שם מה שכתבו דלנכרי שרי ולאשה מסתפקים ורוב הפוסקים מתירין ועיין ביו"ד סי' קפ"א :

(ה) **פחות** מארבעים כו' כ"ה הגירסא בר"מ והסמ"ג והטור הי' להם גי' אחרת ד' שערות ועיין בכ"מ וב"י סי' קפ"א מה שהקשה סמ"ג על הר"מ מתוספתא ומה שהקשה הב"י ע"ש ובר"מ. מכל מקום לע"ק אמאי לא הביא הר"מ דין התוספתא התולש מפאה א"ח אלא בתולש שני שערות וע' במשנ"ח ובאמת בתוספתא מבואר דגם לענין נזיר והר"מ בעצמו פסק בה' נזירות דגם בשער א' עובר בלאו ע"כ כאן נמי אם לא הי' לו אלא שיעור פאה ואח"ז אפי' נטל שער א' ג"כ חייב משום מקיף ע' בב"י באריכות מדין שיעור פאה ובמשנת חכמים שם : (ו) ומותר לגלח כו'. כ"ה דעת ר"מ שם דאתקש לפאת הזקן וע' במכות גבי פאת הזקן מבואר שם דבמספרים ליכא פלוגתא כלל כיון דלא הוי השחתה אלא במלקט ורהיטני דאיכא השחתה רק דאינו דרך גלוח ע"כ ר"א מחייב וחכמים פוטרין והלכה כחכמים ולשיטה זו שוה פאת הראש לזקן וע' תוס' שבועות ד"ב ע"ב ג"כ מוכח מדבריהם דבמלקט ורהיטני יותר יש סברא לאסור מבמספריים א"כ לע"ג על הר"מ דכאן וגבי השחתת זקן כתב דמותר במספרים ולא נקט יותר רבותא דאף במלקט ורהיטני דפליג ר"א מ"מ שרי דהלכה כחכמים ובסוף דבריו שכ' שלא נאסר אלא בתער מבואר שם במלקט ורהיטני שרי מ"מ בתחלה למה כ' דוקא במספרי' אדרבה ה"ל לאשמועי' רבותא דאפי' מלקט ורהיטני וכן לקמן גבי זקן. ובכ"מ רשם על מותר ללקוט במספרי' שהוא פלוגתא ופסק כרבנן ובאמת במספרים ליכא פלוגתא ואפשר הכ"מ אסוף דבריו סמך ומ"מ ה"ל לרבינו הר"מ והרהמ"ח לבאר זה. זו שיטת הר"מ והסמ"ג והרהמ"ח ועוד ראשוני' עבב"י אבל דעת תוס' פ"ק דשבועות ופ"ו דנזיר והרא"ש במס' מכות דאף במספרים דל"ה דרך השחתה (אך עכ"פ כעין תער בעינן דליהוי סמוך לעיקרו דאל"ה לא יהי' ראוי לקצר שערות הפאות) ומכ"ש במלקט ורהיטני חייב מלקות גבי פיאות הראש וכן נראה מהתוספתא הנ"ל דהתולש ב"ש חייב מבואר דאף ביד חייב וכ"ה בר"מ פ"ז דנזירות הי"א גבי נזיר דא"ל תער דוקא רק אם סמוך לעקרי' וכן התולש חייב וראיתי בס' חת"ס מביא בשם חותנו הגאון החסיד ר"ע איגר שהעיר לפ"ד אם אין לו אלא שיעור פיאות וכן לשיטת הב"י המבואר בש"ע כמה היא השיעור א"כ אסור לתלוש ביד לשיטה זו א"כ לפי מה דקי"ל נזיר חופף כו' אבל לא סורק דהוי פ"ר א"כ באותו המקום הפאה אסור לסרוק דיתלוש שערות ואין הספר ת"י וע"ש :

(ז) **ומ"מ** אסור להם לגלח הזכר כו' כ"ה ל' הר"מ וע' ראב"ד כתב דהוא איסור דרבנן וע' כ"מ. ולדידי ק"ל מאוד עיין בסוגיא דשני נזירים ובתוס' שבועות ד"ג מבואר שם בין ר"ה ובין ר"א מודים דניקף חייב בכ"ע אף דהמקיף אשה או עכו"ם א"כ הא קי"ל ביבמות ופסקה הר"מ ורוב ראשונים דאסור להאכיל לקטן איסור דאורייתא בידים דנפ"ל מן דם ושרצים עיין בכ"מ ובר"מ ובטוא"ח סי' שמ"ג א"כ למה לא יהיה איסור דאורייתא להקיף הקטן והיאך מוקי שמואל באשה וקטן להקיף להו אפי' גדול כמבואר בתוס' והא הוא א"ד להאכיל בידים נבלות לקטן וכן בב"מ דאמר לאשה אקפי לי קטן דמבואר דלאו בת חיובא היא הא מ"מ אסור דאורייתא ולע"ג. וע' תוס' שבועות דלר"א לכתחלה שרי להקיף את הקטן אפי' גדול ואיני מבין הטעם כיון דמוזהרים עליו שלא להאכילו בידים. ושוב האיר השי"ת את עיני ופתחתי השעה"מ וראיתי שהרגיש בזה ומבואר שם דכאן התירה התורה בפי' לר' אדא ב"א להאכילו בידים וע"ש גם כן מה שפלפל בסוגיא דהלכה היא בנזיר היאך עביד הקפה וגם מצאתי בפמ"ג או"ח סי' שמ"ג

אסור להם לגלח הזכר ואפי' קטן (ח) ועבדים אע"פ שהם בגדר הנשים בהרבה מצות בזו חייבין הם בה הואיל ויש להם זקן וטומטום ואנדרוגינוס הרי הם ס' ונותנים עליהם חומרי זכר ונקבה בזו ובכ"מ וחייבים בכל אבל אם עברו אין לוקין מספק ובנדר ענין זה אכתוב הכלל שלמדונו שם במצות הנשים אף על פי שדרכי לכותבו בכל מצוה ומצוה כי מתוך הכלל והפרט יזכרהו הקורא וזהו כל מל"ת שבתורה א' אנשים וא' נשים חייבין חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים וכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות חוץ מקידוש (ט) ומצה ואכילת פסח והקהל ושמחה והם אמרו גם כן שאין למדין מן הכללות ואפי' במקום שנאמר בהם חוץ מן הכולל כדי לקצר כלליו לא יחוש לדברים מעטים היוצאים מן הכלל להעלותן על ספר ועובר ע"ז וגילח פאה א' מן הראש חייב מלקות א' ואם גילח (י) שני צדעיו ואפי' בב"א והתראה א' חייב ב' מלקיות וכ' המעתיק בשם הרמב"ם ז"ל והראוי שלא נמנה אלו לב' מצות אע"פ שלוקה ב' לפי ששניהם כתובים תחת לאו א' שאילו אמר ל"ת פ"ר מימין ופ"ר משמאל ומצאנו אותם מחייבין עליהם שתים אז הי' רשות לומר שנמנה אותן כ' מצות אמנם בהיותו מצוה א' ומלה א' באמת שהיא מצוה א' ואע"פ שבא בפי' שמניעה זו היא כוללת חלקי' משתנים מהגוף ושהוא חייב על כל חלק מהם לבד עם כל אלה לא יתחייב שיהי' מצות הרבה עכ"ל:

מצוה רנ"ב לא תשחית פאת זקנך

(א) שלא לגלח פאת הזקן שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך וה' פאות יש בזקן ובב"א יש בה חיוב מלקות אפי' נטלן כולן כא' ובהתראה א' ואלו הן לחי העליון והתחתון מימין והעליון והתחתון משמאל הרי ד' ושבולת הזקן והוא מקום חיבור הלחיים למטה נקרא בלע"ז מונטו"ן הרי ה' ולשון המשנה ועל הזקן ה' ב' מכאן וב' מכאן וא' מלמטה. וכתב המעתיק בשם הרמב"ם ז"ל ובאה המניעה בזה באלה המלות ול"ת את פאת זקנך ולא אמר ל"ת את זקנך ואע"פ שהכל נקרא זקן ירצה לומר בזה שלא תגלח אפי' פאה א' מכל הזקן ולוקין על כ"א מלקות א' ואפי' גלחם בב"א כולן חייבין עליהם ה' מלקות. משרשי המצוה מ"ש במצוה הקודמת להרחיק כל ענין ע"ז וזה ג"כ הי' מנהג כומרי עכו"ם להשחית פאת זקנם ועוד כ' וז"ל המעתיק ואשר יחייב שלא ימנו ה' פאות שבזקן ה' מצות הוא בעבור שבאה המניעה במלות נפרדות והוא ענין נפרד כמו שביארנו במצוה שלפני' ע"כ. דיני המצוה כגון משארז"ל שאין החיוב אלא בגילוח של תער שנאמר לא תשחית גילוח שיש בה השחתה דוקא וזהו תער כן פי' ז"ל. וכתב הרמב"ם ז"ל ואם גלח במספרים פטור נראה מדבריו דוקא פטור הוא אבל אסור לעשות כן ואפשר שיהי' כן במגלח במספרים כעין תער וכמו שנראה הענין כן במס' נזיר שאמרו שם והשפם מותר לגלחו בתער שאין שם חשש פאה כלל ויש מן הגדולים שהחמירו שלא להעביר תער על כל בשר ויתר פרטיה מבוארים בסוף מכות (ושם) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז אבל הנקבות מותרות הן בהשחתת זקן אם יש להם שער בהן גם אם השחיתה האשה זקן האיש פטורה והעבדים חייבים בהשחתת זקן כמ"ש למעלה וכן טומטום ואנדרוגינוס מספק:

מצוה רנ"ג כתובת קעקע

(א) שלא לכתוב בבשרינו כתובת קעקע שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בבשרכם והענין הוא כמו שעושין היום ישמעאלים שכותבין בבשרם כתב מחוקה ותקוע שאינו נמחק לעולם. ואין החיוב אלא בכתב חקוק ורשום בדיו או בכחול או בשאר צבעונים וכן אמרו במכות (ב) קעקע ולא כתב כלומ' שרשם בבשרו בצבע אבל לא עשה שריטה א"ח עד שיכתוב ויקעקע בדיו או בכחול ובכ"ד שהוא רושם. משרשי המצוה מ"ש בהקפת הראש והשחתת זקן שהיא להרחקת כל עניני ע"ז מגופינו

שמ"נ הטיר בזה מ"מ נ"ל דלדינן דקי"ל כר"ה דגדול דמקיף הקטן חייב א"כ אפשר הוא א"ד לאשה להקיף הקטן אך באמת ר"ה בעלמו אמר דחובה מגלחת להו ול"ע:

(ח) **והעבדים** כו' הואיל ויש להם זקן כ"ה ג"כ דעת הר"מ ועכ"מ ולא"מ ומ"ל הקשו ע"ז דמסקנת הש"ס דלאו מחמת טעמא דאשה אין לה זקן פטורה אלא דיליף פאת פאת מב"א להכי נשים פטורים והו' גזה"כ א"כ גם עבדי' לא יהיו חייבים וע' מל"מ פ"י מהלכות מלכים ובד' התוס' פ' החובל לענין עבדים:

(ט) **ומצה** כו' וה"ה שחיטת הפסח וכ"ה בר"מ כאן והיינו שחיטת פסח ראשון ואכילתו דפ"ש פסקינן דרשות בנשים עיין בה' ק"פ:

(י) **שני** לדעיו כו' לא יתחייב שימנו כו' מ"מ נ"ל דהיינו כמו עבירה א' שיש בה הרבה איסורים כמו נבלה אף שאין בה כ"א מלקות א'. ונ"מ לפמ"ש הר"ן ביומא גבי מאכילין הקל דמחללים שבת ולא יאכילוהו נבלה דבכ"פ עובר על נבלה וחמור יותר משבת ע' בשעה"מ א"כ ה"נ חמור יותר מאיסור כרת כיון שיש בה ב' מלקיות אף שאין בה אלא לאו א'. ובזה מיושב לי ד' ר' ": ביבמות ד"ה ע"א דרולה שם הש"ס להוכיח דעדל"ת מראשו גבי מלורע דדוחה הקפת הראש. וברש"י ד"ה וקסבר מסיים ולפיכך אלטריך עליה דלא תימא דעשה דיבום דחי לאו דאחות אשה והוא תמוה דלאחר מסקנת הש"ס מקשה הגמ' נהי דעדל"ת מ"מ ל"ת שיש בה כרת מנלן וגם בריש הסוגיא מבואר מנלן דעדל"ת ועוד ל"ת שיש בה כרת וע"ז סובב הסוגיא א"כ מגלי' לרש"י כאן דה"א דידחה לאו של אחות אשה ל"ת שיש בה כרת הא לא מוכח אלא לאו גרידא. ולפמ"ש ניחא דלהס"ד של הש"ס דיכול לילף מראשו א"כ כיון דהוא לאו וב' מלקיות ממילא עוד חמור מכרת וא"כ כי היכי דגלי קרא דעשה דל"ת כזו א"כ ממילא דל"ת שיש בה כרת ג"כ אבל הש"ס דחי דמראשו לא יליף דהנהו לאוי קילי דישנם בשאלה ואינם שוה בכל ואח"ז יליף מלילית ובלילית ליכא אלא חד לאו מקשה הש"ס שפיר נהי דדל"ת ל"ת שיש בה כרת מנלן דל"ת שיש ב"כ חמור מל"ת גרידא ולפמ"ש אליבא דאמת דפסקינן דעשה א"ד לאו שיב"כ א"כ ה"ה אין עשה דחי ב' לאוין או לאו שיש בו הרבה איסורין חוץ מלאוין כי הנהו דקילי או מחמת דאינו שוה בכל או איתא בשאלה כמבואר בנזיר בתוס' ד"ה ואי כ' רחמנא דמ"א ע"ב דאין חילוק בין חד לאו לתרי לאוי לענין שנדחין היינו בהני לאוי דקילי אבל לאוין החמורין אפשר דאין שני לאוין נדחין מפני עשה כמו עשה שיב"כ לס' הר"ן יומא ומלאתי בס' שושנת העמקים כלל כ' פלפל בזה אי עשה דחי ב' לאוין וכ' ג"כ דאין ראיה מנזיר כמש"ל ואכ"מ להאריך. ודע דלפמ"ש לעיל דבשיעור הפאה אם עוקר רק ב' שערות חייב א"כ היאך דחי עשה דגילוח מלורע לאו דהקפה הא ל"ה בעידנא דחייב על הקפה בתחלת גילוח ומלות גילוח המלורע אינו אלא בסוף דאם הניח ב"ש ל"ק מלות גילוח ער"מ הט"ל. אך באמת מחמת דא"ה בע"א כסברת התוס' בזבחים גבי ועלם לא תשברו בו והובא במ"ל ובעט"ה מאריך בזה לענין כלאים בלילית והדברים ארוכים ואכ"מ:

מצוה רנ"ב (א) **שלא** לגלח פאת הזקן כו' פיאות כו' להרחיק כל ענין ע"ז ע' כ"ז בר"מ פ' הנ"ל ובטוי"ד סי' קפ"א ואם גילח במספרים פטור נראה מדבריו דאסור ע' כ"מ כ' דעת הר"מ דמותר אף לכתחלה וגם מלד הסברא נראה דמה גבי פאה דיש שיטות דחייב אפי' בלא תער כ' הר"מ דמותר אף לכתחלה מכ"ש גבי זקן דכ"ע מודים מותר אף לכתחלה ויתר הדברים עיין במלוה הקודמת דבוין הם לכל דיניהם:

מצוה רנ"ג (א) **שלא** לכתוב כו' ואין החיוב כו' לא נתבאר בדברי הרהמ"ח אי לריך הקעקע להיות קודם ואח"כ הרשימה או אף להיפוך דאם הכתיבה קודם ג"כ חייב והנה הר"מ וסמ"ג כתב הכ"ק שישרוט על בשרו ואחר ממלא כחול וכ"כ הר"מ בלשון זה ומאחר שיכתוב כו' אחר השריטה כו' נראה דדוקא הוא וע' רש"י מכות כ"א שפי' דהכתיבה היא תחלה ואח"כ השריטה וע' ש"ך סי' ק"פ כ' על ל' המחבר שהוא כל' הר"מ דה"ה כותב תחלה נראה מדבריו דאין חילוק בין כותב תחלה ובין קעקע תחלה ול"ד נקט ובמשנ"ח הביא בשם רש"ל ובשם הר"נ והרע"ב דדוקא קעקע תחלה ואח"כ כתב חייב אבל אם כתב ואח"כ קעקע א"ח. והנה אם קעקע ולא כתב או כתב ולא קעקע א"ח אך אינו מבואר בר"מ אם יש איסור דרבנן אך מלשון פטור נראה דאיכא איסורא כמ"ש הרהמ"ח לעיל מ' רנ"ב גבי זקן אך דעת הכ"מ שם ג"כ דמותר לכתחלה ובמשנ"ח כתב דמלשון הר"ס שלא כ' כאן מכות מרדות נראה דמותר לכתחלה ואין זה דיוק דגם לעיל לא כתב מ"מ. וע' תוס' גיטין כ' ע"ב כתבו לענין גט שם דמוקי הש"ס בכ"ק דהיינו כ' שא"י למחוק נראה מדבריהם דאיכא איסורא מדרבנן וכ"כ הב"ש בא"ע דאפי' כתב ולא קעקע הוי איסורא דרבנן ול"ע בזה דלפ"ז אסור לכתוב על בשרו רשימה וע"ש במשנ"ח ובאמת אף האיסור דרבנן אינו אלא בכ' קיים וא"י למחוק כמו השריטה בעלמא וכן גבי גט דבעינן שא"י לזייף ע"כ אסור אפי' בכתיבה לחוד אבל כתב בעלמא על גופו או בדיו או בסיקרא אין כאן איסור כ"כ פשוט. ולפ"ז אין ראיה מ"ש המשנ"ח דפוק חזי מאי עמא דבר שעושה רשימה ובאמת לא ראיתי משום ישראל שיעשה רשימה שלא יוכל למחוק על גופו ע"כ נראה דהוא איסור דרבנן כדעת התוס' ומהר"מ נר' ג"כ כן ומלשון המשנה א"ח ע"כ אין להקל וע"ש ברש"י שכתב דלר"ש דא"ח עד שיכתוב שם ע"ז ומ"מ מודה ר"ש דאיסורא איכא בכל גווני ולכאורה מנ"ל לרש"י אע"כ מלשון א"ח נראה דאיסורא איכא א"כ לת"ק נמי מלשון א"ז נראה דאיסורא איכא כ"כ פשוט:

(ב) **קעקע** ולא כתב כלומר שרשם כו' ט"ס יש כאן וכצ"ל קעקע כו' כלומר ששרט על בשרו ולא רשם וכתב ולא קעקע כגון שרשם ולא עשה שריטה. והנה דעת הר"מ והסמ"ג והרהמ"ח וטור ורוב הפוסקים דבכ"ע חייב בכ"ק כת"ק ועיין ב"י שם מביא בשם רי"ו דיש פוסקין כר"ש דאינו חייב מלקות אלא אם כותב שם עכו"ם. ולכאורה קשה האיך שבקו לת"ק והיא סתם משנה ופסקו כר"ש ונראה כיון דר"א ור"א פלפלו אליבא דר"ש וגם הברייתא דבר קפרא סוברת כר"ש ע"כ פסקו כוותי' ונ"ל דגם הרי"ף סובר דהלכה כר"ש שהביא בהלכותיו פלפול דר"א ור"א ואין דרכו להביא פלפול אליבא דתנא דלית הלכתא כוותיה נראה מדבריו דפוסק כר"ש והר"מ ז"ל נטה מדבריו כאן ול"מ לאחרונים שהרגישו בזה וע' בר"ף ס"פ כל הנשבעין כתב דהלכה כת"ק ע"ש עכל"ל כמ"ש כיון דאמוראים פלפלו בדבריו כמבואר בכ"מ. והנה מבואר במכות שם פלוגתת אמוראים יש סוברים דאסור ליתן אפר מקלה ע"ג מכתו ועיין רש"י כתב דהאפר מקעקע אח"ז ונשאר רושם ור"א מכיק דמותר דמכתו מוכיח ופסקו התוס' כר"א וכ"פ בטור. והנה לדעת רש"י דאף רשם קודם הקעקוע ג"כ איסור דאורייתא אם כן הוי זה כ"ק גמור ולמה אמרו שם דנראה ככ"ק וגם ר"א למה מתיר ואפ"ל דהוי דבר שאינו מתכוין כי הוא עושה זאת רק למכה ופ"ר לא הוי דאפשר שלא יקעקע א"כ אינו אסור רק משום מ"ע ור"א סובר דמכתו מוכיח עליו וליכא משום מ"ע ולהר"מ בלא"ה ניחא כיון שרשם בתחלה אינו איסור דאורייתא רק שנראה וע"ג מכתו ש"ד וע' בב"י כ' דהר"מ השמיט ד"ז נראה דסובר כר"א דאי הוי אוסר הי' כותב ד"ז. ומ"מ ל"ע דאדרבה מדסתם נראה דאין היתר ולפמ"ש ניחא דלהר"מ ליכא איסור ודין מ"ע לא כ' כלל ע"כ השמיטו וממילא מותר. וע' בס' יד הקטנה

כתב

מגופינו ומבין עינינו. וגם זה מן השורש הזה בעצמו שהיה מנהג העכו"ם שרושמין עצמן לע"ז שלהן כלומר שהוא עבד נמכר לה ומורשם לעבודתה. מדיני המצוה משארז"ל שכ"מ שבגוף בין מגולה בין מכוסה בבגדים בכלל איסור זה ויתר פרטיה בסוף מס' מכות. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז (ג) וכתב אפי' אות א' בכ"מ שבגופו בענין זה שאמרנו שיהי' חקוק ורשום בא' ממיני הצבעים הרשומים לוקה. (ד) ואם רשמו בו אחרים אינו לוקה אא"כ סייע מן הכלל הידוע לאו שאב"מ אין לוקין:

מצוה רנ"ד ומקדשי תיראו

(א) לירא מן המקדש. כלומ' שנעמידהו בנפשותינו מקום הפחד והיראה כדי שיתרככו לבבינו בבואינו שם להתפלל או להקריב קרבנות שנאמ' ומקדשי תיראו ופי' ז"ל בספרא ובברכות כמו כן איזהו מורא לא יכנס להר הבית (ב) במקלו ובמנעלו ובאפונדתו שע"ג רגליו ובמעות הצרורים לו בסדינו. (ג) ולא יעשנו קפנדריא כלומר שיכנס מפתח א' ויצא בפתח שבנגדו כדי לקצר הדרך לבד ורקיקה מק"ו ואצ"ל שאסור המקום ברקיקה. (ד) וביארו נ"כ בסנהדרין שאין ראוי כלל לשבת בעזרה כ"א למלכי בית דוד משום כבוד המלכות שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ואמרו בספרא לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש. משרשי המצוה כ' למעלה במצות ועשו לי מקדש סדר ויקחו לי תרומה ובמק"א. מדיני המצוה משארז"ל שאין אדם נכנס בכל הר הבית אלא לדבר מצוה. וכל מי שהשלים עבודה בבית ונסתלק מהלך אחורנית מעט מעט. וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדוכנם כך הם יוצאים מן המקדש. ומשארז"ל אסור לאדם (ה) שיפנה או יישן לעולם בין מזרח למערב מפני שההיכל במערב. (ו) וכן אסור לאדם לבנות בית תבנית היכל ואכסדרה תבנית אולם וחצר תבנית עזרה וכ"ז למוראת המקום ויתר פרטי כבוד הבית ומוראו במדות ותמיד (הבהב"ח פ"ז) ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בכ"מ שאע"פ שהמקדש

כ' דאף להר"מ דא"ל תמונת אותיות מ"מ צ"ל איזה רושם וכ"כ בס' משנ"ח דל"ל אות שלם או רושם שלם אבל בשריטה בעלמא אין סברא לחייב עליה רק מדרבנן אסור ע"כ סובר ר"א דמכתו מוכיח ש"ד וצ"ע בדינים אלו דהם איסורי תורה לגבי קולות בזה במקום שהראשונים סתמו וע"ע שם בתוספתא הובא בב"י ובש"ע יו"ד הרושם על עבדו שלא יברח פטור ורמ"א כתב דמ"מ איסורא איכא ועיין תוספתא מכות סובר התוספתא כר"ש דדוקא לעכו"ם חייב א"כ איני מבין שיהי' סברא דעל עבדו יהי' פטור על שכותב בו שם עכו"ם בשביל שלא יברח וצ"ע. ודברי התוספתא שם קצת מגומגמים וע' בס' ג"פ סי' קכ"ד כ' טעם לד' התוספתא דלא חייבה התורה אלא כשעושה הכ"ק משום הכתיבה גופא כחק העכו"ם ובעושה בעבד כדי שלא יברח אין כוונתו לכך ומתרץ בזה דגם בגט אם כתב כך לא עבר וע"כ מתורץ שם ק' הב"ש דהעדים פסולים דהאמת בכה"ג לא עבר וע"ש עוד שכ' דהוי דבר שא"מ ומלאכה שא"צ"ל וצ"ע וא"כ"מ :

(ג) **וכתב** אפי' אות א' כו' כבר הבאתי לעיל דכר"מ ושאר ראשונים אינו מבואר דוקא אות אלא רשימה בעלמא ג"כ חייב ע' לעיל :

(ד) **ואם** רשמו כו' אא"כ כ"ה ג"כ לשון הר"ס ועיין בב"י ובכ"מ שם שלא מצא ד"ז מפורש וכתב דאפשר אינו חייב אלא הכותב וכתב שהר"מ למד מהקפת הראש ובאמת בתוספתא דמכות מפורש דין זה דהכותב על בשר חבירו שניהם חייבים ונדפס בספרי הרי"ף וז"פ דצריך סיוע כדי להיות בו מעשה אבל בלא מעשה אינו לוקה רק שניהם באו הכל כמו לעיל בהקפת הראש וד"ז נלמד מדכתיב בלשון רבים לא תתנו כמו לא תקיפו וע"ש במשנ"ח דלהסוברים בהקפת הראש דגם לעכו"ם אסור להקיף כאן גם כן דינא הכי ושאר דינים המבוארין שם שייכים ג"כ כאן חוץ דבדין זה נשים שוים לאנשים ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח לאו שאב"מ אבל אם עשה מעשה וא"א מבלי מעשה כתבו לעיל כ"פ :

מצוה רנ"ד (א) **לירא** מן המקדש ע' ר"מ פ"ז מהבהב"ח ה"ה כ' לא יקל את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה והכ"מ ציין להש"ס פ' הרואה במשנה וגם בה"ז כתב הר"מ והביאו הרהמ"ח לקמן דאף בחורבנו לא יקל ראשו נגד שער מזרחי ולא הגביל מקום מהיכן אסור ואח"ז בה"ח כתב בזמן שבהמ"ק בנוי אסור להקל ראשו מצופים ולפנים וברואה ובאין גדר ולא כתב כאן נגד שער המזרח נראה מדבריו דמצופים ולפנים ורואה ושאר התנאים א"צ תנאי זה נגד שער המזרח ולעיל דכתב שער המזרח לא כתב שום תנאי נראה דנגד שער המזרח אסור בכ"ע ובפי' כ' וגם הרהמ"ח דאף היום שהמקדש חרב בעונינו אסור להקל נגד שער המזרח ע"ש בה"ז. ובאמת תמוה לי מאוד הא במשנה על האידנא דלא יקל כו' נגד שער המזרח מבואר בגמ' דס"א אר"י א"ר ולאתמר כמי לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה ואין גדר ובזמן שהשכינה שורה מבואר בהדיא דנגד שער המזרח צריכים לכל התנאים וצריך שיהיה בהמ"ק קיים ואיך כתב ז"ל דאסור אף האידנא ולא הגביל מקום ושלא כנגד שער המזרחי נראה דאין איסור אף מן הצופים לפנים כי האמוראים לפרושי המשנה קאתי ע"ש דוקא נגד שער המזרחי אסור בתנאים הללו וצע"ג שלא הרגישו בזה כ"כ הר"מ ז"ל. (ועיין בלשון הר"מ שכ' נגד שער מזרחי של עזרה שהיה שער נקנור וברש"י במשנה שם כ' נגד מזרחי של הר הבית שהי' כנגד קה"ק ע"ש) והנה דין וברואה שכ' הר"מ פירש"י בברכות פרט למקום נמוך שאין רואה והנה במס' זבחים דקי"ח גבי שילה שנאכלין ק"ק ומע"ש בכל הרואה שם בעי ר"פ עומד ורואה יושב ואינו רואה מאי ור' ירמיה בעי עומד ע"ג הנחל ורואה בתוך הנחל ואינו רואה מאי והנה אבעיות הללו לכאורה אין שום נ"מ האידנא דמאי דהוי הוי כי ירושלים אין אחריה היתר וכה"ג מקשו אבעיא בחולין גבי אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ דאין נ"מ בשום זמן והנה רש"י פי' בחולין דרוש וקבל שכר א"כ ה"נ. אבל הרא"ש שם שכתב דוקא למסבר קראי אבל לקבוע אבעיות בש"ס בדבר שאין שום נ"מ לא מצינו ע"כ הוציא הרא"ש שם נ"מ לענין אדם שאסר כו' א"כ מה יענה הרא"ש לאבעיות המבוארות בזבחים. עכצ"ל דהאבעיות נ"מ לנידון דידן דאסור ברואה אף האידנא לשיטת הר"מ ואף לפמ"ש דדוקא בזמן המקדש נ"מ כשיבנה בהמ"ק ב"ב א"כ אבעיות אלו אם עומד ורואה או ע"ג הנחל כו' אם נקראים רואה לענין זה והנה האבעיות שם לא אפשיטא וא"כ כיון דמורא המקדש דאורייתא בודאי לחומרא אזלינן דגם בכה"ג מיקרי רואה ומ"מ צ"ע שלא הביא הר"מ האבעיות כדרכו בכ"מ שכותב אבעיות וכותב שהוא ס' הו"ל לכתיב כאן נמי שהוא ספק והנה לפמש"ל שדברי הר"מ צ"ע שאסור היום בזה"ז להקל ראשו נגד שער המזרח ניחא דהטור והש"ע השמיטו

ד"ז כי אינו נוהג היום ואלו היו סוברים כהר"מ הנ"ל ה"ל להביאם וע' בהל' הרי"ף דמביא מימרא זו ואפשר דכוונתו להתיר האידנא ע"כ הביא דוקא בשכינה שורה : (ב) במקלו כו' ובמעות כו' רש"י פי' כן באפונדתו היינו מעות הצרורים והר"מ והרהמ"ח שהביאו דין זה בפ"ע סוברים כפי' הב' שכתב הרע"ב על אפונדתו היינו בגד שלובשים לקבל הזיעה שלא יטנף שאר בגדים ונראי לאדם ללאת באותו בגד לבדו ולפי פירוש מעות הצרורים אינו נזכר במשנה וד"ז מבואר בתוספתא דברכות וע' רש"י ברכות דף כ"א ע"ב ובתוס' ב"מ כ"ו ובתוס' פסחים דף ז' כתבו דוקא מעות צרורים בסדינו בפרהסיא אסור דנראה כמוליך לסחורה אבל בידו שרי ויש קצת שינוי לשון בין דהתו"ס דב"מ ותוספות פסחים עיין הגהת הגאון מרי"פ עה"ג ומ"ש הרב המחבר ובמנעלו ע' מ"ל שם העיר שהר"מ לא הביא דינים המבוארים בשבת גבי קיטע דסמוכות שלו נכנסים בהם לעזרה דלא אקרי מנעל כשא וסמוכות שלו נכנסים בהם לעזרה ע"ש בס"פ במה אשה דנראה קצת דוקא נעל דהוא בכ"מ נעל כגון לענין חליצה ולענין יום הכפורים אסור לכנוס בו אבל אם אינו ראוי לחליצה כגון שאינו של עור אפשר דמותר וא"י"ה אשנה פ"ז. ודע מ"ש לעיל לענין קלות ראש פי' הר"מ בפי' המשנה שלא ירבה בשחוק ובדברי שעשועים :

(ג) **ולא** יעשנו קפנדריא כלומר כו' ע' ברכות שם מבואר הנכנס לבהכ"נ ע"מ שלא לעשות קפנדריא מותר לעשות קפנדריא ונראה דוקא בהכ"נ אבל הר הבית דחמור יותר לענין מנעל ורקיקה מודה דאסור וכ"נ מדדייק דוקא בהכ"נ והר"מ השמיט הך דינא גם לענין בהכ"נ ע"ש בכ"מ פי"א לענין תפלה ואם נכנס להתפלל מבואר גם כן שם דמותר לעשות וי"ג מלוה וד"ז מביא הר"מ שם וגרים דמותר א"כ אפשר בהר הבית דחמור לא ובש"ס הראי' מפסוק מבהמ"ק וזה להגורסים מלוה אבל להגורסים מותר אפשר אין ראיה משם א"כ אפשר אסור בהר הבית דחמור וצע"ק :

(ד) **וביארו** ז"ל כו' כ"א למלכי ב"ד בלבד כו' וכ"ה בר"מ נראה דהוא בכלל מורה המקדש והוא מה"ת ובהר הבית מותר ליסב כמבואר בגמ' בכמה דוכתא ביומא גבי כה"ג ובסוטה גבי מלך. וכ"פ דמורה המקדש היא מה"ת אך הכתוב מסרו לחכמים באיזה ענין נקרא מורה והם חילקו לפי קדושת המקום בהר הבית אע"פ שמוזהרים ג"כ על מורה המקדש מ"מ ישיבה אין נגאי רק שאר דברים המבוארים ובעזרה דהי' מקום מקודש יותר אף ישיבה היא גנאי וע' מ"ל הביא בקיאות אם האיסור ישיבה ד"ת או דרבנן ומביא בשם רש"י סנהדרין דהיא הל"מ וברש"י יומא מבואר שם מקרא וכתב דאפשר דהוא אסמכתא וע"ש שמביא בשם רש"י בסוטה שפי' דאין כבוד שמים בכך נראה דהיא מדרבנן וכתב דאפשר דרש"י יהיב טעמא על מה אסרה התורה הישיבה וכו' דכן מוכח ממ"ש רש"י חוץ ממלכי ב"ד שחלק להם המקום כבוד נראה שהיא מה"ת. ולדידי אין ראיה דאפשר דהיא מדרבנן מ"מ כיון דחזינן דמפורש בקרא דוד המלך ישב אם כן לא היה כח ביד חז"ל לאסרו כמ"ש הט"ז יו"ד סי' קי"ז ובה' יוה"כ ובח"מ וסברת הכ"מ בה' מלכים אף דגזרו דמלך לא דן ולא דנין מ"מ כיון דכתיב ב"ד דינו לבוקר משפט א"כ לא הי' כח ביד חז"ל לגזור עליהם דבר שהוא מפורש וכאן מהר"מ והרהמ"ח נראה שהיא מה"ת מחמת מורה המקדש וע"ש שמביא בשם תוס' זבחים שנסתפקו בדבר אם היא דאורייתא וביומא נר' מדבריהם דהיא אד"א וע' תוס' יומא כתבו דהכהנים מותרים ליסב בשעת אכילת קדשים כיון דהיא צורך עבודה או כיון דכתיב למשחה כדרך שהמלכים אוכלים והר"מ והרהמ"ח אין דעתם כן נר' דס"ל כתי' התוס' שם דיושב אוכל היינו בקדשים קלים וע' תוס' סוטה שם באריכות וע' שם בתוס' והובא במ"ל כאן דאף בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש אף דא"ח שם משום טומאה ואין שוחטין שם ק"ק כמבואר ע' ר"מ פ"ו מ"מ לענין ישיבה גם שם אסור ע"ש : (ה) **שיפנה** או יישן ע' ר"מ וכ"כ שם דמטיל מים מן הצופים לא ישב ופניו כלפי הקודש וע' באו"ח סי' ג' בטור ובי"י האריכו בזה

(ו) **וכן** אסור לבנות בית תבנית היכל כו' שלחן כו' מנורה כו' ער"מ פ"ז מהבהב"ח וכבר עוררתי לעיל דנראה מד' הרהמ"ח דדין זה לא יעשה אינו אלא מפני מורא המקדש מדהביא זה בהבהב"ח והרהמ"ח כאן ופ"ג מה' עכו"ם מביא הב"מ דאסור לעשות צורת אדם וצורת חמה ולבנה וכתב שהוא מלאו לא תעשון וכו' ואינו מביא דין זה שם. ובאמת צ"ע דמבואר בר"ה גבי דמות צורות לבנה כו' ובע"ז פ' כה"ל דגם לעשות תבנית המקדש מלאו זה נפקא לא תעשון כו' וע"ש בתוס' ובר"נ בע"ז ובתוס' יומא באריכות דכולם סוברים דאביי לא הדר בי' משום אוקימתי'. ובר"נ שם מביא דיעות דתבנית המקדש כיון דאפשר לעשות כמותן אף להשהות הוא איסור דאורייתא וע"ש בר"מ דגבי צורת אדם כתב דלוקין ואח"ז

(ז) שהמקדש היום חרב בעונות חייב כל אדם במוראו. ולא יכנס אלא במקום שהוא מותר להכנס בו בבניינו ולא ישב אפי' בעזרה. (ח) ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח. שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו. ואמרינן בספרא מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם ועובר עליה ונוהג ק"ר בענינים אלו שאמרנו בטל עשה זו.

מצוה רנ"ה שלא לעשות מעשה אוב

(א) שלא לעשות מעשה אוב ולא נפנה אחריו כלומר שלא נשאל בו שנאמר אל תפנו אל האובות והענין הוא שמקטירין

ואח"ז נבי צורות חמה ולבנה נראה דאין לוקין. וע' בה' סנהדרין כ' סתם דעושה אליל לנוי לוקה נראה דאף על הצורות הללו לוקין אך מ"מ נקט בלשונו אליל נראה דהוא משום לאו דעכו"ם אבל תבנית מקדש אין לוקין מ"מ כיון דבש"ס ממקרא א' נפקא להו עכ"פ עוברים ואפשר דהו"ל ג"כ ללקות עליו לשיטת הר"מ (ולומר דהוי לאו שבכללות היאך כתב דעל צורת אדם לוקין ולומר דזה הוי כמו מפורש במקרא ויש הרבה להאריך בכלל זה דלאו שבכללות ואכ"מ עכ"פ הו"ל להביא ד"ז שם דעוברים בלאו אע"פ שאין בו מלקות) ומחמת איסור דמורא המקדש לא מצאתי דין זה ואפשר דהם מלאו המק.ר. אך מ"מ וכי כעורה הוא זו מה שמבואר בש"ס דידן ול"ע. ובגוף הדין דאסור לעשות תבנית המקדש צריך אני להתלמד בו האיך השיעור לאסור והנה רש"י בע"ז ובטיו"ד סי' קמ"א מבואר דוקא בית תבנית היכל בארכו וברחבו ורומו ואם שנה קצת שרי א"כ ק"ל מה זה השיעור לאסור האידנא דבשלמא דמות חמה ולבנה וד' פנים וצורת אדם דהם קיימים תמיד א"כ הבורים לעשות כמוהו דהתורה אסרה לעשות צורות המשמשים לפניו ית' ויתע"ע והם תמיד במדה א' ודמות ד' פנים ג"כ דעת הש"ך סי' קמ"א כיון דעתה אחר שבא יחזקאל והפך פני השור לכרוב אסור לעשות ד' פנים כדמות כרוב וכן הדעת נותנת כיון דתורה הקפידה שלא לעשות כדמות המשמשין אם כן בכ"ז אסור לעשות כדמות המשמשין בהותו זמן ואף דהש"ך מסיק דגם צורת שור אסור כיון דבשעה שנא' המקרא הי' בתבנית שור אפ"ל כיון דהי' אז צורתו ידוע א"כ אסור לעשות אף עתה אבל תבנית מקדש הנה אז בשעה שנאמר המקרא לא הי' אז בהמ"ק רק המשכן המבואר בתורה א"כ מלד הסברא היה אסור לעשות תבנית המשכן כיון שהי' משמש לפניו ית' ואח"ז כשנגנז המשכן בשעה בנין בית עולמים בודאי אסור לעשות כתבנית ב"ע וקודם לכן ידוע דבמשכן לא הי' אולם א"כ בודאי הי' שרי לבנות אכסדרה כמו שהי' רוצה כי לא הי' צורת אולם ידוע כלל עד שמואל ודוד שדרשו תבנית המקדש והכל מיד ה' עליהם השכיל והנה שלמה המלך עשה רומו של היכל שלשים אמות ואנשי בית שני עשו רומו ארבעים כמבואר בב"ב ד"ג וע' ר"מ הבהב"ח א"כ חזינן דנשתנה צורתו מבית ראשון לבית שני וכן בית השלישי שיבנה ב"ב אינו ידוע צורתו כמבואר בר"מ דבוני בית שני בנו מעין דברים המפורשים ביחזקאל אבל הרבה דברים סתומים הם וכשיבא משיח והשי"ת יאיר עינינו אז נדרוש מתוך פסוקים תבנית המקדש אם כן כיון שנשתנה צורתו בכ"פ איזה תבנית אסורה לנו האידנא אם תבנית המשכן או תבנית ב"ר או ב"ש או בשילה הי' תבנית אחר כי הי' בית אבנים וע' היריעות א"כ מה נדע עתה נוה לאסור ולומר דכל הבניינים שהיו עד עתה אסור לעשות כהבנית כ"א דבר זה דחוק. ועוד דהיו מודיעים לנו חז"ל צורת המשכן שילה ג"כ כדי לידע תבניתו ע"כ אלולי דמסתפינא מחבראי וכ"ש מרבותי הייתי אומר דדין זה אינו מלאו הזה רק בזמן שבהמ"ק קיים אסור לעשות כתבניתו כגון בזמן המשכן היה אסור לעשות כצורות המשכן כיון שהיה אז משמש לפניו יתב' וכן כשהיה שילה עומד וכן נוב וגבעון וכן ב"ר הי' אסור לעשות בכ"ז מהזמנים איזה תבנית שהי' דוגמת התבנית שהי' משמש אז וכן בבית שני הי' אסור לבנות כתבניתו וכן בבית שלישי ב"ב יהיה אסור לעשות כתבנית שיהי' אז כי הם משמשין לפניו ית' אבל האידנא כיון בעוה"ר אין משמשין לפניו אפשר דאין בכלל לאו הזה. ועוד ראיה לדברינו אלה דזה ידוע דעזרה לא הי' תמיד בשוה ומשנה שלמה שינו מוסיפין על העזרה וכ"פ הר"מ א"כ מה דמות יערוך לעזרה ולא יעשה כתבניתה אלא בכ"ז שהיתה העזרה באיזה תבנית שהיתה וכן המקדש כולו אסור אז לעשות דוגמתו. והנה אני כותב זאת באימה ויראה כי כוח להקל באיסור דאורייתא נגד הפוסקים אך תירה היא וללמוד אני צריך ולא אוכל להבין אם יש איסור בזה"ז לעשות תבנית עזרה מאיזה תבנית נאסר ול"ע בזה. והגמ' דנקטה בית דוגמא הוא דאין סברא דקודם בית ראשון דלא הי' אולם כלל הי' אסור לעשות דוגמתה ובפרט דלא ידעו הדוגמא כלל. והנה מנורה ושלחן כיון דצורתו ידוע תמיד וד"ז א"א לשנות כי הוא מקרא מפורש בתורה וגם שלמה ואנשי כנה"ג בב"ש לא שינו א"כ אף האידנא אסור מה"ת כיון דצורתו ידוע ועדיף מד' פנים עם פני שור שפני שור לא יהיה לעולם ומכל מקום אסור דבשעה שנאמר המקרא היה אז מכ"ש מנורה ושלחן דבשעה שנאמר המקרא היה אז ויהי' ב"ב בבנין השלישי אבל תבנית המקדש שלא היה אז וגם בכל זמן מהזמנים נשתנו תבניתם מהכ"ת לאסור ובאתי בקצרה והמעיין יבין. והנה מה כתי להקל ח"ו באיסור דאורייתא אך עכ"פ להחמיר דאסור לעשות בשום דמות בין גבהו ל' אמות או מ' אמה כי שני התבניתים האלו הי' בב"ר וב"ש וכן אסור לעשות תבנית המשכן ול"ע מאוד. וגם אני מסתפק אם א' בנה בית יותר ארוך מהיכל דשרי או חצר יותר מעזרה ואח"ז הוסיפו על העזרה ועתה האורך החצר כעזרה אם צריך לקצר או להאריך א"ד כיון שנעשה בהיתר א"ל. והנה להסוברים דאין אסור רק העשייה בודאי כיון דנעשה בהיתר ל"ל בה אלא לדברי הראשונים ע' תוס' יומא ור"נ בע"ז דשמשין שאפשר לעשות כמותן אף שאחרים עשו לו מ"מ אסור מה"ת השהי' אפשר דלא מהני דנבנה בהיתר ואפשר דעדיף כשנבנה בהיתר ולע"ק. והנה מנורה בז' קנים אסור לעשות אף בלא גביעים וכפתורים ופרחים כי הוא כשר במקדש בל"ז אך אם הוא של זהב דמבואר דגביעים וכו"פ מעכבים אפשר דאין איסור האידנא בלא גביעים כו"פ. וער"מ פ"ג מהבה"ח אימת שהי' כשר במנורה א"כ אסור לעשות ואיזה דבר מעכב א"כ מותר לעשות וע' בש"ע יו"ד סי' קמ"א כ' המחבר דאסור לעשות אפי' משאר מיני מתכות ואפי' בלא גביעים כו"פ נראה דקאי דוקא על שאר מיני מתכות אבל של זהב דגביעים כו"פ מעכבים א"כ מותר לעשות ובש"ך שם סקל"ו כ' דכ"ז בדיעבד כשרה אף בלא גכו"פ ובאמת בזהב מעכב ואף בדיעבד פסול ובשאר מיני מתכות ער"מ פ"ג מהבהב"ח דאף לכתחילה אין עושין גוכ"פ. וכמ"ל שם דעתו דיש קפידא שלא לעשות א"כ ד' הש"ך צ"ע. ומצאתי להתב"ש בס' בכור שור עמד ע"ד הש"ך וכ' שאפי' בשל זהב אסור לעשות בלא גכו"פ ומביא ראיה ממהרי"ק ואינו ת"י כעת ובטלה דעתי להקל נגד התב"ש יע"ש בתב"ש שלא העיר כמו שעוררתי אך הוא כ' דאף של זהב דמעכב מ"מ אסור לא כדעת הש"ך. ומה שהרגשתי היאך כתב דבדיעבד כשר כיון דאפי' לכתחלה אין עושין גביעים כו"פ בזה לא העיר התב"ש ול"ע ע"ש בתב"ש וא"ל לענין מנורה. ומבואר בגמ' דדוקא תבנית היכל ועזרה ואולם אבל תבנית החיל והר הבית נראה דמותר והנה פי הסוברים דהוא נכלל בלאו לא תעשו כדמות המשמשין א"כ עד העזרה והיא כלל נקרא מחנה שכינה כמבואר בש"ס ור"מ הוי בכלל משמשין אבל חוץ לעזרה א הוי בכלל מחנה שכינה אלא אפי' להר"מ והרהמ"ח דזה בכלל מורא המקדש ומורא המקדש הוא אפי' בהר הבית מ"מ כבר כתבתי לעיל דהכתו' מסרו לחכמים והם לא אסרו זה רק בעזרה אבל לא חוץ לעזרה כנלע"ד. ודע דנ"פ דאף דהגמרא לא נקטה אלא צורות הבנין וצורות הכלים מנורה ושלחן נ"ד אלא אפי' כעין מזבח הפנימי אסור לעשות ג"כ דוגמתו אך נ"פ דוקא באותן שנתפרש צורתן בתנ"ך או ברוה"ק אבל שאר כלים אין איסור לעשות כמותן דכל יום הי' בביהמ"ק ל"ג כלי שרת כמבואר במשניות והיו כמה כלים מזרקות וכפות ועוד שאר כלים היעלה על הדעת שאסור לעשות כמותן אלא דוקא באותן כלים שנתפרש צורתן והתורה הקפידה על צורתן אבל שאר דברים וכלים שהיו עושים במקדש מדעת עצמן לנוי ואין קפידא בכך בודאי אין איסור לעשות כמותן כנ"ל פשוט בעזה"י. וכמ"ל לעיל מיישב קושיא שראיתי באיזה ספר וכעת איני זוכר מקומו במה דנתן הר"מ טעם על מס' מדות שסידר רבינו הקדוש כדי שנדע לעתיד ועיין בהקדמת תי"ט למס' מדות כתב אף שיהי' בע"א מ"מ ע"י אותו הציור מכבר נוכל לידע ולדרוש הפסוקים ע"ש והקשה הא נ"מ שאסור לעשות כבנין הזה מהלאו הזה ולפמ"ש אין כאן קושיא כי האידנא א"ע בלאו דאינם משמשין כלל וכשיבנה ב"ב יהי' אסור לעשות כתבנית שיהי' אז ע"כ צריך הר"מ לכתוב טעם אחר ואם הי' אסור באיזה תבנית שהי' פ"א והמשנה משמיענו זה ה"ל לבאר ג"כ צורת המשכן ומשכן שילה וב"ר אף שמבוארים במקרא מ"מ כמה דברים סתומים בקרא עד שצריכין פירוש א"ו כדכתיבנא:

(ז) **אע"פ** שהביהמ"ק היום חרב כו' כ"ה בספרא וברמ"ם והנה הר"מ והרהמ"ח לשיטתם אזלי ע' בהבהב"ח דעתו דקדושת המקדש לא בטלה א"כ בודאי מורא המקדש נוהג גם היום אבל להראב"ד דלא קדשה עכשיו והנכנס לשם בטומאה א"ח כרת והדברים ארוכים בזבחים ובמגלה ובשבועות ע' בכ"מ א"כ אפשר דמותר לישב בעזרה האידנא וגם שאר דברים של מורא ואפשר מ"מ מדרבנן אסור אבל מה"ת נראה דאין איסור לשיטה זו כמו שילה ואפשר כיון דאף להסוברים דלא קדשה מ"מ אין אחריה היתר ע' תוס' זבחים ובמגלה וגם עתיד להיות הבית הג' ב"ב במקום הזה אפשר דגם האידנא מדאורייתא אסור ול"ד לשילה דנתבטלה קדושת המקום כי שם לא יהי' עוד ונבחרה ירושלים אבל ירושלים דהיא נחלה לעולמי עולמים גם האידנא נוהג מורא כנ"ל:

(ח) **ולא** יקל ראשו כו' עמ"ש לעיל באריכות דנראה דבזמן הזה אינו מוזהר בעשה ול"ע:

מצוה רנ"ה (א) **שלא** לעשות כו' ולא נפנה כו' ד הרהמ"ח ל"ע כי זה שני לאוין העושה מעשה אוב והנשאל בו והעושה הוא בסקילה מלאו זה והנשאל בו הוא נכלל בלאו לא ימצא ושואל אוב ומנאו הרהמ"ח לקמן פ' שופטים אבל שניהם כא' לד"ה אין נכללים בלאו הזה ערש"י סנהדרין דס"ה דהנשאל באזהרה היא מפסוק הזה אל תפנו והמכשף העושה מעשה אוב היא מפ' שופטים לא ימצא כו' וע' תוס' הקשו על פירש"י דאי אל תפנו אתי על הנשאל יהא הנשאל בכרת דכתיב והנפש אשר תפנה והכרתי כו' ע"כ פירשו להיפוך דהעושה נפקא ממקרא הזה דאל תפנו והשואל נפ"ל מלא ימצא וכ"ה בר"מ פ"ו גבי העושה מלאו דאל תפנו ופי"א גבי שואל מלאו דולא ימצא. וכן דברי הרהמ"ח לקמן ולע"ק. והנה הבאתי לעיל כ"פ דהתראה נ"ל מאיזה לאו א"כ לד' רש"י צריך להתרות באוב וידעוני מלאו לא ימצא ולשואל מפסוק אל תפנו ולדהתו"ס והר"מ הוא להיפוך. וע' במשנ"ח הקשה דברי רש"י סתרי אהדדי דבמשנה פי"ד פי' דאזהרת בעל אוב מולא ימצא ובגמ' גבי הואיל ושניהם בלאו א' נאמרו פירש בלאו דאל תפנו וע"ש שמביא סייעתא לדעת רש"י מש"ס דעירובין דאמרינן התם וכי לוקין על לאו שבאל מתקיף לה והא לוקין על לאו דאל תפנו מבואר דאל תפנו קאי לשואל דאי כפי' הר"מ והתוס' באמת אין לוקין על לאו אל תפנו בל"ז כיון דהוי לאו שניתן לאמב"ד כמבואר שם דאזיל למ"ד לאו שניתן לאמב"ד אין לוקין וע"ש דעל הר"מ לא קשי' דהוא גרים אלא מעתה אל תפנו אל האלילים בס' המצות קטן שלו ל"ת יו"ד ודהתו"ס ג"כ סותרים זא"ז דכאן בסנהדרין כתבו דאל תפנו לאוב בעצמו והלאו דשואל מלא ימלא ובעירובין הקשו תוס' שם הא הוי לאו שחב"מ ותי' דעקימת שפתיו הוי מעשה או למ"ד לאו שאב"מ לוקין עליו נראה דעל הלאו לא תפנו לזקין השואל וכאן מבואר דהלאו הזה קאי על בעל אוב עצמו וב..."ה אין לוקין דהוי לאו שניתן לאמב"ד ע"ש ול"ע. וערש"י עה"ת פסוק אל תפ. מבואר ג"כ מדבריו דהלאו הזה קאי על בעל אוב עצמו. והנה נדעת הר"מ פ... מה' עכו"ם והרהמ"ח כאן דהשואל בענין שעושה מעשה לוקין וכ"ד תוס' ולפי דבריהם דלאו הזה

הזה הוא מלא ימלא כו' ובאמת בפסוק הזה נכלל ג"כ מכשף ומולך ולדעת התוס' ורש"י בשבת גבי מחמר כיון דנכלל בלאו ג"כ חייבי מב"ד הוי הלאו שניתן לאמב"ד ע' פ' ל' מה' שבת אבל לדעת רש"י ותוס' קשיא. וכבר הבאתי לעיל בשם המשנ"ח כמו לדעת הר"מ לאו כזה אינו לאו שבכללות כיון דקלת הלאוין ילאו בעלמן כגון מעונן ומנחש ע' ר"מ ה' סנהדרין פח"י כ"ה לדעת רש"י והוספות לענין לאו שניתן לאמב"ד כיון דלאוין אלו ילאו בפ"ע ילמד על הכלל כולו דלוקין היכי דאין בו מב"ד וע"ש בס' הנ"ל באריכות. ונלע"ד פשוט לדברי הר"מ והרהמ"ח פ"ה דהכשאל וכיון מעשיו דלוקה מחמת לאו אחר לכל מר כדאית ליה א"כ אם העושה בעלמו לצרכו וכיון מעשיו חוץ חיוב סקילה מ"מ ג"כ חייב מלקות אם התרו בו מחמת הלאו למלקות ולא התרו ביה למיתה דאין נסקל וח"מ שוגגין חייבים מלקות והאזהרה היא מלאו דמלקין ולא מלאו זה דניתן לאמב"ד ואפשר אף אם התרו ביה למיתה ג"כ מ"מ אין באים· כאחד כי בשעת מעשה האוב חייב סקילה ואם כיון מעשיו אח"ז לוקין ונראה דאז עובר בלאו כי המעשה נ"ל בשעת הלאו א"כ אינם באים כא' חייב מלקות ג"כ וע' בסמ"ג סי' כ"ו בל"ת כתב שבעל אוב לוקין ג"כ משום לאו דדורש אל המתי' וא"כ אם התרו בו משום לאו זה לוקין וע' ש"ס סנהדרין דמקשה הגמר' שואל אוב היינו דורש אל המתים ופירש"י למה יכתבו שניהם במק"א ומתרץ הגמרא דדורש היינו מרעיב עלמו כו' נראה דהשואל באוב לא מיקרי דורש אל המתים כ"ה גם שואל בכלל למה נכתב כיון דכתיב דורש וכו' אלא הבעל אוב עלמו הוא בסקילה על מעשה והוא בכלל דורש אל כו' ג"כ ולריכים למכתב דזה בסקילה ומהעגה בלחוד הוא רק בלאו :

(ב) **שמקטירין** קטורת ידוע כו' עיין ר"מ פ"ז ובלח"מ באריכות ובש"ס סנהדרין שם ובכריתות נראה דאם מקטיר לשדים היינו לסייעם בכשפיו הוא בסקילה כבעל אוב ולא כחובר חבר של חיות שאינו אלא בלאו וע' בס' בה"ז בכריתות אף שתי' זה לר"ל גם ר"י מודה בכך וכ' שזה כוונת רי"ו מובא בב"י סי' קע"ט שכ' להדי' דהמקטר לשד לכופו חייב משום בעל אוב והב"י תמה עליו ולדידי' ניחא ובאמת הר"מ והרהמ"ח אינם מביאין זה נראה דלא ס"ל כן ועש"ך יו"ד סי' קע"ט סקכ"א תמה ג"כ על הב"י ויישב דברי הב"י דמקטר לשד עובר רק משום עכו"ם אבל במקטר לחבר נראה דהוי בכלל בעל אוב ולע"ק אמאי לא הביאו הר"מ והרהמ"ח זה דמקטר לחבר כיון דנר' דגם ר"י לא פליג בהא. ונ"פ דאף אם נימא דהמקטר לחבר ג"כ הוא בכלל ב"א מ"מ אף לדברי הסמ"ג שהבאתי לעיל דב"א עובר ג"כ משום דורש אל המתים עיין לעיל מ"מ דוקה בעל אוב דמעלה בזכורו אבל מקטר לחבר א"ח רק משום ב"א ופשוט :

(ג) **צד** ע"ז כו' ומ"מ אינו בכלל ע"ז דב"נ ודאי אינו מלווה לדידן דפרשת כישוף אינו מוזהר ב"נ וע' ג"כ בש"ך שם כתב דאי משום עכו"ם הוי רשע לכה"ת אבל משום ב"א אינו רשע לכה"ת נראה דאין בו לד ע"ז וי"ל ואין להאריך. ואפשר דאם נאמר דיש בו לד ע"ז לא גרע מאביזרי' דע"ז דיהרג ואל יעבור עיו"ד סי' קנ"ז. ומ"ש הרהמ"ח בשוגג חטאת קבוע זה לד"ה ובמלוה שאח"ז יבואר באורך אם עושה אוב וידעוני כא' בהעלם א' מהו :

מצוה רנ"ו (א) **שלא** נעשה כו' כבר כ' במלוה הקודמת דרש"י סובר דהלאו על מעשה ידעוני מפרשת שופטים לא ימלא עיין לעיל ותלמד לכאן :

(ב) **עצם** עוף כו' כ"ה ג"כ לשון הר"מ פ"ו מה' עכו"ם ועיין בסנהדרין דפירש"י עלם חי' שמה ידוע ועיין ג"כ בד' הרהמ"ח פ' שופטים כ' ג"כ דהיא מין חי' והוא בר נש דטור ולע"ק. ע"ש :

(ג) **כל** ידעוני וכו' הרהמ"ח קילר מאוד. והנה בר"מ פ"ז מה' הנ"ל כ' ג"כ דידעוני חייב חטאת וכבר עמדו בזה גדולי עולם הרב בעל לח"מ שם

דמבואר להדיא בסנהדרין ובכריתות דלא תני ידעוני במשנה דכריתות דפליגי ר"י ורשב"ל דר"י סובר הואיל ובלאו א' נאמרו חלוקה דמיתה ל"ש חלוקה וא"כ אם עשה אוב וידעוני בהעלם א' א"ח רק חטאת א' אבל על ידעוני בפ"ע חייב חטאת ור"ל סובר דעל ידעוני א"ח חטאת כלל כיון דלית ביה מעשה וא"ח חטאת על לאו שאב"מ וערש"י שכתב כיון דהעלם הידעוני אינו מדבר בשעת מעשה רק לאח"ז לא חשוב מעשה (ולכאורה יש לדמות זה לענין פלפול של המ"ל ה' ביאת מקדש אם בתחלה באה ע"י מעשה אף אם לבסוף אין בה מעשה יש דיעות חלוקות וא"כ"מ) ור"י אמר כיון דמשנה דכריתות ר"ע הוא דמחייב על מגדף חטאת אף דאין בו מעשה א"כ גם ידעוני חייב לר"ע עכ"ל כיון דבלאו א' נאמרו אבל לכ"ע לרבנן כיון דפטרו במגדף א"כ ה"ה ידעוני פטור כיון שאין בו מעשה א"כ היאך כ' הר"מ סתם דידעוני חייב והוא עלמו פסק בה' שגגות דמגדף פטור כרבנן מחמת דאין בה מעשה אף דהוי מעשה זוטא עקימת שפתיו וכאן לא הוי מעשה כלל ע"ש בסוגיא באורך. והנה באמת הר"מ פ"א מה' שגגות כ' דאם עשה ידעוני במעשה חייב וכ' הלח"מ דתרי גווני ידעוני ובעשיית העלם זה נחשב מעשה וידעוני בלא עלם א"ח. ומה שלא תני ידעוני במשנה הף דמשכחת לה במעשה כיון דסתם ידעוני אין בו מעשה לא תני ליה ע"ש והרהמ"ח מסתם סתם ע"ש באורך. והנה הר"מ ה' שגגות פ"א פסק דהעושה המ"ג לאוין שמנה שם ובכללם אוב וידעוני חייב מ"ג חטאות וכ"כ בפ"ד מה' שגגות וע"ש במ"ל ובבה"ז שתמהו הא ר"י ס"ל דחלוקה דמיתה ל"ש חלוקה והעושה אוב וידעוני בהעלם א' א"ח אלא א' כיון דבלאו א' נאמרו והלכתא כר"י לגבי ר"ל א"כ היאך מחייב הר"מ שתים וע"ש במ"ל ובה"ז שתירלו דהר"מ פוסק כר"ל וכתבו מהיכן יצא לו להר"מ לפסוק כר"ל נגד ר"י וגם פגול ונותר פוסק הר"מ אף דהוא מלאו א' מ"מ חייב שתים דהוא פוסק כר"ל דחיוב מיתה שמה חלוקה וע' מ"ל ג"כ ה' מעה"ק פח"י ה"ד ד"ה ודע כתב שם עוד ראיות דהר"מ פוסק כר"ל ומהיכן יצא לו ופשוט כמו דחלוקה דמיתה שמה חלוקה מכ"ש חלוקה דלאו אף דהוי בכרת א' מ"מ שמה חלוקה דהר"מ מחשב שם מפטם וסך ע"ש בכריתות. וע' כ"מ פ"ו מה' עכו"ם כתב דפלוגתא דר"י ור"ל פוסק הר"מ כר"י דעל ידעוני חייב והוא תמוה דלאו שאין בו מעשה הוא ואף אם נימא כדעת הלח"מ דמיירי במעש' מ"מ היאך כתב דהלכתא כר"י דבאמת הר"מ פוסק כר"ל ול"ע וכבר כ' לעיל אלל בעל אוב אם הוא בעלמו עושה לצרכו חייב מלקות משום שואל וה"נ גבי ידעוני עיין לעיל ותלמד לכאן :

מצוה רנ"ז (א) **לכבד** כו' ות"א כו' אין זקן כו' ולע"ק דלדעת התרגום שיבה משמע חכם וזקן כמשמעו היינו שיבה כי על זקן פי' התרגום סבא ולפי הש"ס בקידושין משמע זקן זה שקנה חכמה אבל שיבה משמע בשנים בין לת"ק ובין לאב"י רק לת"ק לריך דוקא שיבה וחכם ולר"י אפי' יניק וחכים וגם שיבה לריך חכמה והם דרשו ממקראות עש"ס שם דל"ב ע"ב ובאמת אנן פסקינן כאב"י דשיבה משמע אפי' זקן אשמאי א"כ תיבת שיבה דוקא בשנים ומדברי הרהמ"ח נראה כאן דוקא מפני חכם ואח"ז בעלמו כ' דהלכה כאיסי דאפי' זקן אשמאי ולע"ק. ועיין דינים אלו בש"ס שם ובר"מ ה' ת"ת ובטויו"ד סי' רמ"ב וע"ד התרגום דנטה מדרך גמרתינו הרגיש הר"ן בקדושין ע"ש. והנה הרהמ"ח פסק כר"מ ורוב הראשונים דמפני יניק וחכים לריכין ג"כ לעמוד ודעת הרי"ף דהלכה כת"ק דיניק וחכים לא וע"ש בר"נ שייסב השיטות באריכות :

(ב) **אבין** ורבו כו' אבל אם אביו חכם כו' ער"מ פ"ה מה' ת"ת שאלל אבדה ושביה כתב דאם הי' אביו חכם אע"פ שאינו שקול ובמשא לא כתב כלל דין אם הי' אביו חכם ועכ"מ שתמהו חכמי דורות על הר"מ דבמשנה ב"מ מבואר דגבי אבידה בעינן דוקא שקול ובשבי' די אם הוא חכם אע"פ שאינו שקול וד' הר"מ עלמם סותרים דבה' גזילה ואבדה פי"ב כ' דווקא אם אביו שקול אבדתו

(ב) שמקטירין קטורת ידוע ועושין מעשים ידועים ובאותם הענינים ידמה לאדם שישמע דבר מתחת השחי שיענה לו במה שישאל זהו מין א' ממיניו. ולשון ספרא אוב זה פיתום המדבר משחיו. משרשי המצוה מ"ש באיסור מנחש ומכוין שכל אלו ההבלים גורמין לו לאדם להניח דת האמת העיקרית ואמונת השי"ת ויפנה אחרי ההבל ויחשוב כי כל אשר יקרהו יהי' עליו דרך מקרה ושיהי' בידו להטיב לעצמו ולסלק מעליו כל נזק באותן שאלות ואותן תחבולות שיעשה וכ"ז אינו שוה לו כי כל שנגזר מאת אדון העולם. ולפי מעשה הכושר או החטא אשר יעשה האדם יתחדשו עליו מעשיו אם טוב ואם רע וכמ"ש כי פועל אדם ישלם לו וע"כ ראוי לו לאדם להכין מחשבותיו ולכוין כל דרכיו וזו היא מחשבת כל אדם מישראל הטובים. ועוד שיש בענין זה של אוב וידעוני (ג) צד ע"ז. פרטי המצוה פ"ז דסנהדרין (ה' ע"ז פ"ו). ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה ועשה מעשה האוב במזיד ועדים נסקל ואם אין עדים והתראה בכרת בשוגג מביא חטאת קבוע והנשאל בהן בלאו ואם כיון מעשיו ועשה כמאמרן לוקה:

מצוה רנ"ו אוב וידעוני

(א) שלא נעשה מעשה הידעוני שנא' אל תפנו אל האובות ואל הידעונים פי' הרמב"ם ז"ל וז"ל שהענין הוא שיקח (ב) עצם עוף ששמו ידוע וישימהו בפיו ויקטר לו במיני קטורת וישביע השבעות ויעשה פעולות עד שיתחבר לו ענין מחולי הנופל כמו החולי הנקרא סובא"ת וידבר בעתידות. וכן ארז"ל ידעוני מניח עצם ידוע בתוך פיו והוא מדבר מאליו ואל תחשוב שזהו לאו שבכללות שהוא כבר הפרישם כשזכר העונש אמר אוב או ידעוני וחייב על כ"א משניהם סקילה וכרת למזיד והוא אומרו ואיש או אשה כי יהי' בהם אוב או ידעוני מות יומתו וגו' לשון ספרא לפי שהוא אומר ואיש או אשה וגומר עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר אל האובות ואל הידעונים (ג) כל ידעוני יניד עליו ריעו אוב שכתבנו ושם בסנהדרין פ"ו יתבארו דיניו ג"כ ע"ש:

מצוה רנ"ז כבוד חכמים וזקנים

(א) לכבד החכמים ולקום מפניהם שנאמר מפני שיבה תקום ות"א מן קדם דסבר באורייתא תקום והדרת פני זקן פי' ז"ל אין זקן אלא מי שקנה חכמה וזה שהוציא הכתוב החכם בלשון זקן הטעם מפני שהבחור החכם ראה בחכמתו מה שראה הזקן ברוב שניו. משרשי מצוה לפי שעיקר היות אדם נברא בעולם היא מפני החכמה כדי שיכיר בוראו ע"כ ראוי לב"א לכבד מי שהשיג אותה ומתוך כך יתעוררו האחרים עליה ומזה השורש פי' איסי ב"י בגמרא קדושין שאפי' זקן אשמאי כלומר שאינו חכם הוא בכלל המצו' שראוי לכבדו מפני שברוב שני' ראה והכיר קצת במעשה השי"ת ונפלאותיו ומתוך כך ראוי לכבוד והיינו דאמר ר"י שם בקדושין הלכה כאב"י וזה שאמרו בתנאי שלא יהי' בעל עבירות שא"כ מנע עצמו מכבוד. מדיני המצוה משארז"ל שאצ"ל שמי שאינו חכם חייב בכבוד החכם אלא אפילו החכם חייב בכבוד החכם כמשאז"ל ת"ח שבבבל עומדין זה מפני זה ומה שביארו ז"ל גם כן בכבוד הרב על התלמיד יש תוס' גדול על הכבוד שחייב לכל חכם אחר והפליגו בזה עד שאמרו מורא רבך כמורא שמים ובביאור אמרו (ב) אביו ורבו רבו קודם בכבוד ובאבדה ובמשא ובשביה אבל אם הי' אביו חכם אע"פ שאינו שקול כרבו אביו קודם ובפ' תולין

תולין אמר כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנא' בהצותם על ה' ושם האריכו הרבה בענין ומשארז"ל במורא רבו שלא ישב במקומו ולא יכריע דבריו ולא יסתור דבריו (ג) ולא יורה בפניו לעולם ואפי' תוך י"ב מילין עמו אסור להורות ואם ראהו עובר ע"ד תורה כיצד ימנענו. והחילוק שבין רבו מובהק כלומר שרוב חכמתו למד ממנו לרבו שאינו מובהק שאין רוב חכמתו למד ממנו ומאימתי חייב לעמוד מפני רבו ומפני חכם אחר ובאיזה מקום ובאיזה ענין פטור מן הקימה ויתר רובי פרטי ענינים אלו בקדושין פ"א ובמק"א (יו"ד סי' רמ"ד) וכן מדיני המצוה הענינים שפטורין מהם חכמים מצד כבודם ומוראם כגון בנינים וחפירות המדינה וכיו"ב וכן המסים שמטילים המלכים על אנשי הארץ בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש או שאינו קצוב כלל מב"ז הם פטורים שנא' גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה בטל עשה וענשו גדול למען כי הוא יסוד חזק בדת:

מצוה רנ"ח מדות ומשקולות

(א) שלא להונות במדת הלח והיבש ולא במאזנים ובכלל מדות היא נ"פ מדידת הקרקע וכ"ד הנמדד בין בני אדם כגון בגדים שנא' לא תעשו עול במשפט במדה ובמשקל ובמשורה ופי' ז"ל כי משורה היא מדת הלח והיבש מדה קטנה ביותר שהיא א' מל"ג בלוג ולמדו מכאן שהתורה הקפידה על המדות בכל שהן כלו' שאע"פ שבשאר גזילות לא הקפידה התורה אלא בפרוטה (ב) בענין המדות הקפידה בכ"ש. ופי' הכתוב כן לא תעשו עול במשפט ומהו המשפט השנוי כאן הוא המדה והמשקל והמשורה ולמדו ז"ל מזה שהזכיר הכתוב בכאן משפט שהמודד נקרא דיין. ואם שקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין וקרוי עול ומשוקץ חרם ותועבה. וגורם לה' דברים האמורים בדיין מטמא הארץ ומחלל השי"י ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם. ועוד הפליגו בחומר מצוה זו ואמרו כי גדול עונשה מעונש עריות שזה בין אדם למקום וזה בין אדם לחבירו. שורש המצוה ידוע כמ"ש למעלה מצוה רנ"ב. מדיני המצוה משארז"ל שהמודד או השוקל בעול אע"פ שהוא גונב בלי ספק אינו משלם תשלומי כפל אלא משלם מה שחסר מן המדה או מן המשקל. וכן משארז"ל למשמרת מצוה זו שסלע שנפגמה מן הצד לא יעשנה משקל שמא יפגם ממנה ויהי' המשקל חסר ולא יניחנה במקום

אבדתו קודמת וע"ש בכ"מ באריכות שכתב דבה' ת"ת יש ט"ס ועיקר כדבריו בה' גו"א דדוקא שקול בעינן וע"ע בכ"מ שדעתו גבי משא אף אם אביו שקול מ"מ רבו קודם כיון דליכא הפסד ממון וגם ליכא פקוח נפש בכ"ע כבוד רבו קודם וע"ש בלח"מ דעתו דהר"מ בה' ת"ת מיירי דאפשר להשיב אבדת שניהם רק להקדים ע"כ אף אם אינו שקול הוא קודם אבל אי אפשר להציל שניהם וכן מיירי בה' גו"א או רבו קודם אם לא שאביו שקול ע"ש ועיין בש"ע יו"ד סימן רמ"ב דעתו כדעת הלח"מ לענין משא דומה לשבי' וא"צ שיהי' שקול רק גבי אבדה ע"ש וע' בטור והרב המחבר השוה כולם בין אביד' ובין משא ובין שבי' וכתב בכולם אע"פ שאינו שקול ול"ע דנטה מדרך הר"מ בה' גו"א וגם גבי משא לא כ' הר"מ ולא גילה דעתו כלל ע"ש. ודע דכ"ז איירי ברבו מובהק אבל אם אינו מובהק בכ"ע אביו קודם אפי' אינו חכם ובכ"מ הביא דעת נכד הר"מ דמיירי ברבו שאינו מובהק ג"כ אבדתו קודמת אם לא שאביו חכם ודחה שם דבריו וכן מבואר בטור וביו"ד דוקא ברבו מובהק: (ג) ולא יורה בפניו ובתוך שנים עשר מיל הלשון קצת מגומגם וע' ר"מ שם דינים אלו ובש"ע באריכות ומ"ש הרב המחבר ונוהגת בזכרים ונקבות ז"פ ולענין לעמוד לפני אשה זקנה לדידן דפסקינן כאב"י דאפי' זקן אשמאי א"כ בודאי חייב לעמוד מפני אשה זקינה אך לדעת הר"מ דילד חכם א"צ לעמוד בפני זקן אשמאי רק הידור וא"צ לעמוד אלא מפני זקן חכם בודאי א"צ לעמוד מפני אשה אף שהיא חכמה שלמדה תורה מ"מ אין חכמה לאשה אלא בפלך וכל הדינים שצריך חכם בודאי ל"ש באשה אף שהיא חכמה דאינו נקרא חכם רק אם מצווה ללמוד ולקנות חכמה ע"כ אפי' מפני עבד חכם כטבי עבדו של ר"ג מ"מ אין לו דין ת"ח ואפשר דדין בעל מעשים יש להו אם הם מדקדקים במעשיהם עיין בש"ע דין בעל מעשים ככ"פ. ולענין אם חייב לעמוד מפני סומא זקן ע' באחרונים הביאו ראי' מיומא דנ"ג ע"ב גבי תלמידי ר"י כי הוו מפטרי מיניה הוי מתווסן אסקופתא דמא וע"ש ברש"י מחמת דר"י הי' ס"ג נראה דגם לסומא חייבים לכבדו ואפשר לפנים משה"ד הוא דעבדי ולענין אי סומא מחויב לקום מפני זקן עיין ג"כ באחרונים הביאו ראי' מקדושין דחייב ג"כ לעמוד עיין באחרונים ובא לידי בשאל' ס' פתחי תשובה ודעתו דסומא א"צ לעמוד ודבריו אין נראים. ועבב"י ובש"ע מבואר דלפני ינוק וחכים אף שלא בא לכלל מצות חייבים לקום מפניו מ"מ דוק' קטן כיון דיבא לכלל מצות וגם אביו מצווה ללמוד עמו תורה אבל אשה ועבד כיון דשלא כדין למדו ואפי' למ"ד דמותרים ללמוד מ"מ אינן מצווה כ"פ דאין להם דין חכם לכל הענינים שמוזהרים על כבוד חכמים ופשוט. ומבואר בש"ס פ' שבועת העדות גבי דביתהו דר"ה דאשת חבר ה"ה כחבר וצריך לעמוד מפניה וע"ש בתוס' דא"ח לאחר מיתה אין כאן עשה דכבוד התורה עדיף ובר"ן מביא מפורש דלאחר מיתת החבר תייבים בכבודה רק מדרבנן אבל בחיי בעלה היא מה"ת וצריכים לעמוד בפניה. והנה ר"מ וטוש"ע לא הביאו ד"ז ולא ידעתי למה ובט"ז יו"ד סי' רמ"ב מביא בזה"ל דהתו"ס שבועות הנ"ל דשמא אין שייך עשה דכבוד התורה באשת חבר אחר מיתה אבל בתשובת מהר"מ מינץ כ' דוק' אם נישת לע"ה אבל אם לא נישת חייבים לכבד' כבראשון ובאמת בתוס' מבואר עוד תיבה דאין שייך לאח"מ עשה דכבוד התורה עדיף וא"כ היא תי' לקושייתם שם אבל מ"מ אפשר עשה יש אך דל"ש האי עשה עדיף. אך בר"נ שהבאתי מבואר להדי' דלאח"מ אין עשה אבל מדרבנן חייבים בכבודה א"כ אין ראיה מהר"מ מינץ דחילק לאחר שנישת לע"ה בודאי אין חייב בכבודה אבל כ"ז שלא נישת מחויבים עכ"פ בכבודה מדרבנן וז"פ. והנה מבואר בש"ס ובר"מ וש"ע דהרב שמחל על כבודו כבודו מחול ומ"מ קצת הידור בעי למעבד ומבואר עוד דעל בזיונו א"י למחול וע' בדין זה בטורי אבן למגילה דף כ"ז. והנה מבואר דדוק' חכם שתורתו דיליה אבל מלך א"י למחול עיין בקידושין א"כ נ"ל פשוט דעיקר כבוד לא"ח היא כבוד החבר ע"כ היא דוק' בחייו ע' רמב"ן גבי אשת אב ובעל אמו דהתורה ריבת' בחיים הכל חוזר אל כבוד האבות א"כ אשת חבר א"י למחול על כבודו דא"י למחול כבוד התורה של בעלה ובזה ניחא מה שלא מחלה דביתהו דר"ה דאפי' אם נאמר דהכבוד אינו רק דרבנן מ"מ א"י למחול כבוד בעלה והא דמבואר שם דהנהו אמוראי דאותבינהו מחמת כבוד התורה ולא מחלו על כבודם כ' לעיל בחיבורי זה דשם הוי בזיון דהדיינים יושבים והם יעמדו ועל בזיון א"י למחול עמ"ש לעיל. אך לכאורה ה"כ דמי לבזיון אך אפי' בלי ראי' נ"ל פשוט דא"י למחול כבוד בעלה כנ"ל ברור בעזה"י. והנה שיעור זקן בשנים אינו מבואר בר"מ ובהרהמ"ח בכמה שנים הוא נקרא זקן לעמוד מפניו ובשו"ע ובטור בשם הרא"ש דשיבה היינו בן ע' שנה וכתב ב"י דהיא משנה מפורשת בן שבעים לשיבה באבות וכ"ל דהיינו לדידן בגמרתינו דסברתינו דשיבה משמע כל שיבה א"כ שיבה יקר' בן ע' אבל לדעת התרגום דפי' על שיבה מן קדם דסבר באורייתי' ועל זקן פי' מפני סבא א"כ לדעתו צריך לעמוד מפני בן ששים דמבואר במשנה דבן ששים לזקנה ונקרא זקן ואפי' בן ששים אף שאינו חכם צריכין לעמוד דלהת"א זקן הוא אף שאינו חכם ובזה אפשר ליישב דעת הרי"ף שפוסק בזקן אשמאי כאב"י דסובר דשיבה כל שיבה במשמע ומ"מ נראה מדעתו דיניק וחכים לא והקשה הר"ן א"כ זקן למאי אתא אם הוא חכם וזקן תפ"ל דצריכים לעמוד מפני הזקנה ואם אינו זקן רק חכם הא שיטת הרי"ף דא"צ לעמוד מפני חכם ולפמ"ש אפשר דאיסי ב"י סובר דשיבה משמע זקן אשמאי אבל דוקא אם הוא בן ע' כלשון המשנה בן שבעים לשיבה וכ' התורה מלת זקן אם הוא חכם צריכים לעמוד מפניו בעת הזקנה היינו בן ששים אך דהרי"ף הי' לו לפרש אבל דברי אב"י אפשר לפרש כן וראיתי בסידור של האלקי האר"י זלה"ה בתחלת הסידור קודם התפלה מבואר שם בשמו דמפני בן ששים צריכים לעמוד ובאמת סותר לדעת הש"ע והרא"ש ונראה ברור דחשש לדעת התרגום דזקן הוא סבא ואפי' אינו חכם ומלת זקנה היא בן ששים כלשון המשנה ויש להחמיר כהתרגום לעמוד מפני בן ס' ובפרט שכ"ד האלקי האר"י זלוק"ל. ולענין קימה שיש בה סמיכה או כמאן דשרי מסאני אי חשוב עמידה לענין ת"ח ע"ש בתוס' שבועות ובחה"מ לענין עמידת הדיינים והעדים. ודע דמבואר בש"ס מ"ק ופסקה הר"מ פ"א מה' אבל ובש"ע יו"ד סי' ש"ע דחולה ואבל א"צ לעמוד אפי' מפני נשיא. והנה דיני כיבוד רבו ונשיא וזקן ארוכים מאוד ואין כוונתי בח"ז להאריך בפרטי הדינים. אזכיר עוד איזה דבר דידוע דאסור לקרות לרבו בשמו ער"מ ובש"ע נראה מדברי רוב הפוסקים דלרבו אסור לקרות בשמו אפי' שלא בפניו ואפי' אם אין השם פלאי רק צריך שיאמר ר' פלוני כמבואר בכ"מ ורא' מיהושע שאמר אדוני משה כיון שאמר אדוני ש"ד. ודברי הש"ך סי' רמ"ב ס"ק כ"ד שכתב דבפניו אסור לקרוא בשמו אפי' שקורא ר' פ' צ"ע שהרי הכ"מ הביא ראיה שאין עליה תשובה. אך לי קשה הא בפרשת מטות כתיב גבי גטולי מדין ויאמר אלעזר כו' אשר צוה ד' את משה א"כ היאך קרא לרבו בשמו וקצת נראה שהי' בפניו ע"ש ברש"י ואפי' שלא בפניו אסור כמ"ש ונראה דמכאן סיוע למה שראיתי בס' מעבר יבק שאם א' מתפלל לפני הש"ית על אביו ועל רבו לא יאמר בתפלתו אדוני רבי או א"א כי נגד הש"ית ב"ה אין לקרות לשום אדם אדון וכמבואר בש"ס דאוריה החתי הי' מורד במלכות דאמר לפני דוד ואדוני יואב א"כ ה"כ כיון דאלעזר אמר אשר צוה ה' את משה והזכיר שמו של הש"ית ב"ה ל"ש לקרות או אדון לרבו. אך צ"ע בס' יהושע כתיב כ"פ שאמר יהושע משה עבד ה' ולא הזכיר אדוני ובאמת אסור להזכיר אפי' לאחר מיתה ע' בכ"מ וט"ז שם ואין להאריך:

מצוה רנ"ח (א) **שלא** להונות כו' מדידת הקרקע כו' שנאמר לא תעשו וכ"ה לשון הר"מ פ"ז מה' גנבה וע' בכ"מ דס"ב מקשה לאו במשקלות ל"ל הא היא בכלל גזל וגניבה ומתרץ הש"ס לחייבו משעת עשייה. נראה דהלאו זה קאי על שעת עשייה אך כיון דהתורה כתבה הלאו הזה ג"כ העושה עול בכלל כמ"ש הר"מ דהגוזל עובר בלא תגזול ע' פ"א מה' גו"א אף דהש"ס אוקמי' לכובש ש"ש ע' בהה"מ ולח"מ שם ולקמן כ' תלא גבי לשהות המדות ומשקלות נדבר מזה אי"ה: (ב) בענין המדות כו' ד"ז הידוש הוא ואינו מבואר בר"מ ובש"ס וגבי גנבה וגזילה כ' הר"מ דהגוזל ש"פ עובר בל"ת וכן בפ"א מה' גניבה דכן גזה"כ גבי ממון כי שיעורים הל"מ צריך שיהי' ש"פ ופחות מזה אינו אלא ח"ש ער"מ גבי גזלה וגנבה וכאן לא כ' בפי' דסמך אדלעיל וכן כאן בודאי צריך שיהי' ש"פ לענין הל"ת הזה ובפחות אינו רק איסור תורה ואי כדעת הרהמ"ח דהכא חידשה תורה דאף בפחות מש"פ עובר על הל"ת א"כ מאי מקשה ש"ס ב"מ לאו במשקלות ל"ל ולילף מגזל ומהנהו הא גזל וריבית א"ע אי בש"פ ע"כ חידשה תורה לאו במשקלות דעובר בח"ש וכ"כ התוס' כתובות מ"ו ד' אתי' שימה שימה להוכיח דריבית אינו בפמש"פ דאי ריבית בפמש"פ מאי מקשה ש"ס ב"מ לאו בריבי' ל"ל הא אצטריך לפמש"פ ועוד אמאי אין לוקין על לאו זה אם שיקר בפמש"פ הא בודאי לא ניתן לתשלומין דפמש"פ לאו ממון הוא וא"כ כמו חובל בחבירו בפמש"פ דלוקין כיון דאינו משלם (ול"ד ללאו הגל"ע כיון דניתק מקצת הוי ניתק לכולו גבי השבת העבוט עמ"ל כ' מלוה ולוה דכאן ל"ה נל"ע רק ניתן לתשלומין והוי כמו חובל

במקום שיוכלו אחרים לעשותה משקל ומה שהאריכו בזה לומר שאם חיסרה ועמדה על מחצה בכוון יקיים ומ"ש עושה אדם מדותיו סאה וחצי סאה כו' אבל לא יעשה קביים שלא תתחלף ברובע הסאה שהוא קב ומחצה וכן במדות הלח עושין הין וחצי הין כו' כדאי' בברייתא ב"ב. ומ"ש שהמודד את הקרקע בחבל לא ימוד לא' בימות החמה ולא בימות הגשמים מפני שהחבל מתקצר בימות החמה ומ"ש שצריך כל אדם לדקדק הרבה במשיחת הקרקע לפי שיש חילוקין הרבה במשיחת הקרקע בין ההר והגיא ויש לעיין בו ג"כ בין העיגולין והרבועים והאלכסונים. ועוד הרבה ענינים המתבארים בספרי חכמת החשבון וגמטריאות שיחלקו בין זויות נצבה לזויות נרווחת וזויות חדה ואלה שלש צורותיהן כסדר ובין משולש שוה הצלעות והמשולש אשר שתי הצלעות בלבד שוות והוא נקרא מתחלף הצלעות ובין מרובע ריבוע שוה למרובע ארוך ומרובע מעוין (כזה) ומרובע דומה למעויין (כזה). וכמה צדדין כיוצא באלו לא יכיל קלף גדול לרוב הצורות שעשו בזה בעלי חכמת התשבורת והשיעור הנקרא אלהנדסא בענין אלה ומכל אלה צריכין אנו להזהר הרבה במדידו' הקרקעות עם זה כי הכללים שכללו חז"ל בענין החשבון כגון מה שאמרו כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא וכן כל שיש בהקיפו ג"ט יש בו רוחב טפח וכן מרובע יותר על העיגול רביע וכיוצא בכללים אלו שלא אמרז"ל על הכוון הגמור כ"א בקרוב ולכן אל תסמוך בזה בחלוקת הדברים בין בני אדם. ואל תתמה היאך יכתבו בלתי מכוון והם אנשי אמת אשר אלקים נצב בעדתם כי הם לא יצטרכו אל החשבונות כ"א בחשבון תחומי שבת או בזריעת הכלאים ונטיעתם וכיוצא באלו הדברים ובזה מה שלא כיונו בו מביא אותנו לידי חומרא ואינו מזיק לשום אדם בממונו ואעפ"כ העידו ברוב מקומות אלו שאין החשבון מדוקדק שם שאמרו בכ"מ ומקום כפי הראוי בו היינו דלא דק ולחומרא לא דק ונמצ' בזה שהודיעונו מ"מ שלא נתלה בהם מיעוט ההשגח' וידיעה בדבר מכל הדברי'. ויתר פרטי המצוה בבתרא ובמקומות אחרים (ח"מ סי' ר"ל) (ג) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה ושקר במדה ובמשקל ובמשורה עבר על לאו אבל אין לוקין עליו לפי

דבמ"פ משלם ואינו לוקה ובפמש"פ לוקה ה"נ כ"ה) ה"נ הי' חייב מלקות ע"ז א"ו שוה לגזל דדוק' ש"פ בעינן. ומה שמביא בגמ' דאפי' מדה קטנה ביותר היינו עכ"פ ש"פ אך דהי' עולה על הדעת כיון דהי' דרך מו"מ ובמדה ובמשקל אין מקפידין על מדה קטנה ביותר אף שהי' ש"פ ע"כ אשמועינן דאסרה תורה אפי' על מדה קטנה ביותר אבל בפמש"פ נראה דא"ע רק בתורת ח"ש ואי"ה אשנה פ"ז. וע' בטוש"ע ח"מ גבי לא יעלה רתיחה כתבו דאפי' פמש"פ ופשוט דהיינו מחמת ח"ש וב"י מרשים דהוא בר"מ ובאמת בר"מ אינו מוזכר שם פמש"פ אבל מ"מ אמת דח"ש אסור מה"ת ע"ל מ"ש בשם הסמ"ג:

(ג) **ונוהגת** כו' גם ב"כ מלווים ע"ז דהיא בכלל גנבה וגזילה

וכבר כ' לעיל בה' גזלה וגנבה דלדעת הר"מ עוברים בגזלה וגנבה על ג' לאוין היינו לא תחמוד ולא תתאוה א"כ כאן נמי ופשוט. שוב מצאתי בסמ"ג שכ' בפי' גבי להעלות רתיחה דהייט בדבר יקר ש"פ והנאני מאוד ע"כ דברי הרהמ"ח לעיל ל"ע. והנה כבר הבאתי לעיל דמבואר בא"כ דלאו דמשקולת למה לי לעבור עליו משעת עשייה ועתו"ם ב"ב דפ"ט ע"ב ד"ה ובמשורה כתבו ג"כ דחייב בשעת הרתיחה אפי' לא מדד וכעת לא ראיתי להר"מ פ"ז ופ"ח מה' גנבה שמביא זה ובפ"ח כ' אין טומנין את המשקולת במלח אבל אין מבואר אם עובר בלאו ובפ"ז כ' הר"מ לאחר שכתב דין דאין שוקלין בחסר כ' וכן לא ישהה מדה חסרה או משקל חסר ואם עבר והשהה עובר בלאו לא יהי' לך בכיסך כו' והוא מנוי ללאו בפ"ע ולא כת' דמלאו הזה לא תעשו עוברים בשעת עשייה וראיתי בה"ה שכתב אהא דכתב רבינו לא ישהה כו' זה מבואר בפא"כ לעבור עליו משעת עשייה ומרשים ג"כ הגמרא ב"ב ע"ש ואיני מבין דהר"מ כת' דהמשהה הוא מלאו לא יהיה לך כו' ודין זה דעשייה מבואר בא"כ דהוא מלאו לא תעשו כו' נראה דשני ענינים הם עשי' עוברים משם אחד ושהייה עוברים משם אחר ואי כימ' דהם ענין א' והעשיי' ג"כ אסור מלאו דלא יהי' לך כו' א"כ אמאי מתרץ הגמ' בא"כ על הקושי' דל"ל לאו במשקולת הא בכלל גזל היא ומתרץ לעבור עליו משעת עשייה אכתי קשה למה כתבה הא היא בכלל לא יהי' לך אע"כ שני ענינים הם והמשהה בביתו א"ע מלאו לא תעשו והעושה א"ע על לאו לא יהי' לך רק לא תעשו וכו'. וכפי הנראה מהש"ס דאם טומן משקלותיו במלח אף דתיכף לקח אותו מהמלח ולא הכביד או לא החסיר כלום מ"מ על המעשה רע עובר בלאו או שאר דרכים שחלוקים דראינו בעינינו דמבואר כן בגמרא דהם לאוים חלוקים עשייה ושהי' ולא בלאו א':

והנה מבואר בר"מ דעל השהייה שבביתו אין לוקין מפני שא"ב מעשה ולפמ"ש הי' לו לכתוב דאם עושה חייב על העשייה כמבואר בגמ' דעל העשייה עוברים בלאו והעשייה יש בה מעשה הי' להר"מ לבאר דלוקין ע"ז וגם ד' הר"מ שכ' דאין לוקה מפני שאב"מ ק"ל דה"ל לכתוב דאם קנה מדה חסירה או עשה דלוקין אף מהלאו הזה דלא יהי' לך כמ"ש בהחו"מ באם הניח חמץ בביתו אין לוקין דהוי לאו שאב"מ אבל קנה חמץ או חימצו לוקין א"כ כאן נמי ה"ל לבאר דאם קנה או עשה דלוקין וראיתי להרהמ"ח לקמן פ' תצא מצוה תר"ב כ' דאם משהה מדה חסירה עובר אל"ת לא יהי' לך וכ' דאין לוקין דאין בו מעשה וכ' עוד טעם דהא אפי' עבר ושקל אין לוקין מחמת דניתן לתשלומין ע"ש. נראה שנתן עוד טעם דאפי' אם עשה מעשה אין לוקין כיון דאף אם עשה החמור, ממנו אין לוקין ובאמת לענ"ד הוא דבר חדש ליתן טעם למצות התורה ומי יודע אפשר דחוץ מה שעושה שקל חסר עוד על העשייה או השהייה עושה יותר רע וטעמו אינו ידוע כי מי עמד בסוד ד' ואם כי מבואר בש"ס דב"ב דאסור לעשות שמא ישקול בהם ערשב"ם דמיירי דשוהה שלא לשקול בהם אבל בשוהה לשקול עוברים בלאו ע"ש ועוד דהא ידוע דלאוין דממון חמורים מאוד ומ"מ לאו הניתן לתשלומין אין לוקין ע' מכות סוגי' דקיימו כו' דאין לוקה ומשלם ובתוס' שם הקשו הא אדרבא ק"ל דמלקות חמור וה"ל ללקות כמו בכל דוכתי וע' בכ"מ ה' סנהדרין. אך באמת דהתורה גילתה בפי' דחייב גבי גנבה וגזלה בתשלומין וממילא תרתי לא עבדי כמו חובל בחבירו דהתורה ריבתה לתשלומין ואפי' חובל בחבירו ביה"כ ע"כ צריך לשלם ואין לוקין ע' שעה"מ החו"מ אף דממון קיל דהתורה חס על ממונו של נחבל כסברת התוס' כתובות פא"כ אבל היכי דלא משלם מאיזה טעם שיהיה אמאי לא יהיה חייב מלקות דומה לאם הכה לא' הכאה מועטת דלית בו ש"פ לוקין אף דאין העבירה חמורה כ"כ אבל אם הכהו הכאה חזקה בפ"א אין לוקין כיון שיש בה ש"פ וצריך לשלם לחבירו א"כ ה"נ אם שקל לחבירו אין לוקין כי צריך לשלם אבל על העשייה דאין משלם למה לא ילקה ה"נ לא ילקה אם הכה לחבירו הכאה חלוש' דאף אם הכהו יותר חזק לא הי' חייב מלקות רק ממון וז"א דהא מ"מ מתחייב רק

דגזה"כ דהתורה חס על ממון חבירו וממילא פטור מן המלקות אבל היכי דאין כ"מ לחבירו ולא ישלם אמאי לא ילקה העובר על מצות התורה ע"כ ל"ע דברי הרב המחבר ודברי רבינו הר"מ שלא כתב רק טעם לאו שאין בו מעשה ל"ע דאפשר בקנה ע"מ לשקול יהא חייב מלקות או בעוש' וגם בעושה לוקין מהלאו דלא תעשו כו' ורבותינו סתמו הדברים וגם הר"מ לא הזכיר כלל העשייה ול"ע. ובענין זה דלאו הניתן לתשלומין ואב"מ יש לפלפל הרבה ואכ"מ עיין בשער המלך ה' חו"מ לענין קנה חמץ. עוד רגע אדבר כאן בענין גזילה ואונאה אשר כתבתי בשם הר"מ ושאר ראשונים דדוקא על פרוטה עוברים ופחות מש"פ הרי הוא כח"ש כמ"ש בדברי הרה"מ היאך הדין אם גזל פמש"פ ואח"כ גזל עוד פמש"פ היאך הדין אם מצטרף לעבור על הלאו וצריך לקיים העשה והשיב כו' ומה שיעור לצירוף. והנה באיסורין הל"ת כזית בכא"פ וכאן ל"ש זה ובמעילה אשכחן בגמרא ובר"מ ה' מעילה דמעילה מצטרפת אפי' לזמן מרובה וכאן מה דינו ונ"ל דהנה מבואר בר"מ ה' גזילה והבאתיו לעיל דפמש"פ אין המלוה והשיב והרהמ"ח לעיל נתן טעם כיון דבר ישראל מחיל ע"ש מ"ש לעיל לפי טעם זה אם גזל אלל קטן דלאו בני מחילה נינהו יהי' חייב להחזיר אפילו פמש"פ או דלא נודע לזה שגנב מאתו דלא ידע דמחיל יהיה חייב להחזיר ובאמת לא מצינו זה ובפ' ד"מ בסנהדרין משמע דהוא מטעם מחיל' אבל מדברי הר"מ נראה וגם מד' רש"י סנהדרין דגזה"כ הוא דפמש"פ אינו בדין השבה. וראיתי בס' מחנה אפרים ריש ה' גזלה עמד על מדוכה זו והכריע דאף במקום דלא שייך מחיל' מ"מ אינו בתורת השבון ע"ש א"כ נ"ל פשוט דאם גזל או גנב פחות מש"פ וחבירו ידע והוא גדול דהוא בר מחילה א"כ כיון דתיכף מחל לי' א"כ אם גזל אח"ז פמש"פ בודאי אינו מצטרף כי בודאי מחל לו ומ"ל אם מחל לו חבירו או החזיר לו בודאי אם החזיר לו הפמש"פ ואח"ז גזל עוד בודאי א"ע בלאו כ"כ הוא אם מחל לו אבל אם גנב וחבירו לא ידע דימחול לו או דגנב וגזל מהני דלאו בני מחילה א"כ החלי פרוטה שגזל אינו שלו רק דלא נתחייב בהשבה והוי כמו ח"ש באיסורים דאינו חייב ומ"מ כשאכל אח"כ מצטרף למפרע ה"נ אם חזר וגזל חלי פרוטה מצטרף ועובר בלאו וחייב בהשבת כל הפרוטה ובודאי מצטרף אפי' לזמן מרובה כמו מעילה דחוץ מאיסורי מאכלות מצטרף לזמן מרובה אבל אם היה באמצע ידיעה א"כ הי' מחילה ולא נתחייב בהשבה אח"כ ולא עבר על לאו רק ח"ש אפי' גזל כ"פ פמש"פ כנ"ל ברור בעזה"י. ונ"ל פשוט דאם גזל משני ב"א מזה חלי פרוטה ומזה ח"פ בודאי א"ע על הלאו אף דלענין איסורים מבואר בש"ס ור"מ מהמ"א דכל האיסורי' מש"א מצטרף וכגון דאכל ח"ז נבילה מבהמה א' וח"ז מבהמה אחרת מצטרפין מ"מ נ"ל דזה דומה כמו בעריות ובמ"א דאם אכל כמה זיתים בהעלם א' והם מש"א א"ח אלא א' ומשני שמות חייב שנים ואם הם גופים מחולקים אף דהוא מש"א חייב שנים דהוי כמו משני שמות ע' בה' שגגות להר"מ א"כ ה"נ הוי כמו שני שמות כיון דהוא לשני ב"א ולאו א' משני שמות אין מצטרפין ע"ש בר"מ המ"א. אך לפ"ז ל"ע לדברי רבינו ישעי' מובא דבריו במ"ל פ"א מהא"ב וה' שגגות והבאתי דבריו לעיל דגם בשאר בע"א חשובים גופים מחולקים לענין חטאת ולענין התראה ע"ש א"כ לדבריו אם תלש ח"ז לשון או טחול מבהמה זו וח"ז מבהמה אחרת לא מצטרף כיון דהוי כמו שני שמות ואפשר דהאמת כ"ה לדברי ר"י ואכ"מ להאריך וכל פטפטיא בישין חוץ מפטפוטי דאורייתא וצע"ק. ולכאורה נ"ל ג"כ דאין הטעם משום מחילה דאי משום מחילה כפירש"י בסנהדרין א"כ היאך פחות מש"פ אסור מה"ת כיון דלא חזי לאצטרופי דבכל פעם מחל לו ולא יעבור על לאו ולשיטת האחרונים דחזי לאצטרופי באותו שעה היינו דאם הי' רוצה לאכול כל השיעור הי' אסור ה"נ אבל לקצת אחרונים דוקא בחזי לאצטרופי בכא"פ דיהי' האכילה למפרע בכלל לוקין כסברת הש"א החו"מ ע"כ כ' דעל ב"י וב"י א"ע בח"ש כיון דל"ש כא"פ דיעבור למפרע ע"ש א"כ כאן לא יצטרף בשום פעם כי תיכף מחל לו עכצ"ל דהר"מ סובר לא מטעם מחילה רק דאין לו דין ממון אבל מ"מ אינו שלו וע"ש בס' מח"א שמביא דברי הר"מ לענין אם קידש אשה בדבר שאינו מקפיד הבעה"ב וע' זה בב"ש סי' כ"ח ובמ"ל. ונ"ל כסברתו דאם הבעה"ב מקפיד אינה מקודשת דאף פמש"פ הוי אינו שלו רק דאין יכולים להוציא בדיינים ולפ"ז גם אם גזל אתרוג שהוא שוה פחות מפרוטה א"י י"ח דלאו דידי' הוא ולא מיקרי לכם וגם מה"ב אבל אי אמרינן דמחיל הוי דידי' וגם ל"ה מה"ב כי הקנין הי' תיכף קודם שיוצא בו ול"ש מצוה הב"ע כמ' תוס' פ' לולב הגזול. ועוד נ"ל ראי' מפ' הזהב דאמרי' ואת כו' מן הקודש ישלם הקדש אפי' פמש"פ צריך לשלם מריבויא דקרא אבל הדיוט לא כו' חזינן דהתורה ריבתה אלא הקדש דאפי' פמש"פ צריך לשלם ואי בהדיוט הטעם מטעם דחבירו מחל לפי שאין בנ"י מקפידין על דבר קטן כדפירש"י בסנהדרין א"כ נ"ל

לפי שהוא ניתן לתשלומין. (ד) וכ' הרמב"ן ז"ל שאם שקר במדות אפי' לעכו"ם עובר בל"ת וחייב להחזיר וכן אסור להטעות העכו"ם בחשבון שנאמ' וחשב עם קונהו אע"פ שהוא כבוש תחת ידך. והרי הוא אומר תועבת ה' כל עושה עול מכל מקום:

מצוה רנ"ט מדות ומשקלות ומאזני צדק

(א) לצדק המאזנים והמשקלות והמדות ולישר אותם ולהשמר מאוד בם שנאמר מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהי' לכם. ול' ספרי מאזני צדק צדק את המאזנים יפה יפה כלו' שתהיינה המאזנים מיושרות ויש בענין המאזנים כוונים גדולים לפי שאפשר לעשות בהן כמה מיני שקרים ידוע הדבר. אבני צדק. צדק את המשקלות יפה יפה גם במשקלות ג"כ אפשר לעשות בהן הרבה מיני שקר וכעין מה שארז"ל אני עתיד ליפרע ממי שטומן משקלותיו במלח. איפת צדק. צדק את האיפות יפה והין צדק צדק את ההינין יפה. והאיפה היא מדת היבש. והין היא מדת הלח והזהירתנו התורה בכאו"א מדברים בפרט לחומר הענין ואע"פ שהכל נכלל בכלל לא תונו איש את עמיתו ול' ספרא ע"ת כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים שתקבלו עליכם מצות מדות ואמרו ג"כ ז"ל אני שהבחנתי במצרים לטפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני עתיד ליפרע ממי שטומן משקלותיו במלח כדי להונות הבריות שאין מכירין בהן. שורש מצות היושר והרחקת הגזל והתרמית שבין ב"א ידוע לכל בן דעת. מדיני המצוה מה שארז"ל שאין עושין משקלו' מבדיל ועופרת וכל שאר מיני מתכו' מפני שמעלין חלודה ומתחסרין אבל עושין אותן של אבן ושל זכוכית וכיוצא בהן והדברים שאמרו במדידת הקרקע ומה שלמדונו בצורת המחק שקורין בלע"ז רפודא. ואמרו ג"כ שלא ירתיח במדת הלח בעת שמודד ואפי' היתה מדה קטנה ביותר שהרי מצינו שהתורה הקפידה על המדות בכ"ש שנא' לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה והמשורה היא מדה קטנה ביותר שהיא חלק א' מל"נ בלוג. והשיעורין שנתנו ז"ל באורך קנה המאזנים ובאורך קנה החלושים. והחילוקים שאמרו בין מאזנים העשויין לשקול מין א' למאזנים של מין אחר ומה שאמרו שחייבין ב"ד להעמיד שוטרים בכ"מ ומקום להיות מחזירין לצדק המאזנים והמשקלות ויש להם רשות לקנוס בממונו גם בגופו כל שנמצא עמו משקל חסר. ויתר פרטים בפ"ה מבתרא (ח"מ סי' רל"א). ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה בטל עשה זה מלבד שעבר על לאו דאונאה וגזילה וגנבה אם יש בה ש"פ ומה שקשה בענין יותר כי המשקר במדות לא יתן לב לכל הלוקחים וא"י למי גזל שיחזיר אליו גזלו. וזהו שאז"ל כי קשה מאוד עונשן של מדות:

מצוה ר"ס מקלל אביו ואמו

(א) שלא לקלל אב ואם שנא' איש איש אשר יקלל את אביו ואמו וגו' והאמת שעיקר האזהרה בקללת אב ואם אינו מן המקרא הזה כי בכאן לא יזכיר אלא העונש במקלל וכן מ"ש בסדר משפטים ומקלל אביו ואמו מות יומת שם ג"כ לא דבר אלא בעונש וזהו שאמרו במכילתא ומקלל או"א עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל אלקים לא תקלל ואם וכו' נשיא הוא וכו' הרי הוא בכלל לא תקלל חרש הרי אתה דן בנין אב משלשתן. עד הצד השוה שבהן שהם בעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אביך שבעמך אתה מוזהר על קללתו. וכן אמר ג"כ בספרא איש איש אשר יקלל ועונש שמענו וגו' כמו הלשון אשר במכילתא בשוה ומפני שאין לאזהרה זו לאו מיוחד אלא שהוא יוצא מכלל ג' לאוין שכ' כתבתיו על מקרא זה שמדבר בעונש וכמו כן כ' הרמב"ם ז"ל במקלל אביו ואמו מות יומת שהוא מדבר בעונש. שורש המצוה כתבתי במשפטים במצות שלא לקלל הדיינים. מדיני המצוה מה שאמרו שחיוב קללת האב והאם הוא בין בחייהם (ב) או אפילו אחר מותם משא"כ בהכאה שאין החיוב בה כ"א מחיים אבל אחר מיתה פטור על הכאתם ומה שאמרו שא"ח מיתה לבן (ג) עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדים

ל"ל קרא בהקדם דאם ש"פ מחויב להחזיר בודאי גם פמש"פ דל"ש כלפי מעלה חילוק דממנע אינו דבר חשוב ומחיל ויותר הוא ד"ח חלילה לי הכסף ולי הזהב אע"כ גזה"כ הוא והוא בכלל שיעורין וכ' כ"ז בלא עיון היטב אך רשמתי לאנשים כגילי לעורר לבם ואם שגיתי וכו' וה' יאיר עיני בתורתו להבין על בוריו. והנה כבר כתבתי לעיל בח"ז דאם באמת אף פחות משוה פרוטה לא ניתן למחילה רק הוא בכלל שיעורין א"כ כמו דח"ש אסור מה"ת כן דעת קצת אחרונים דגם מ"ע קצת מלוה איכא בח"ש א"כ חייב להשיב ג"כ פמש"פ בתורת ח"ש ממ"ע ואכ"מ. ועיין תוס' סנהדרין דנ"ט ותוס' חולין ל"א גבי מי איכא מידי שכתבו דהיכי דישראל אסור ב"נ חייב ול"ש מי איכא מידי ע"ש. ולכאורה מאי פריך הגמרא והרי פמש"פ דלישראל שרי הא גם לישראל אסור מתורת ח"ש ער"מ ורש"י בסוגיא שם ויש אריכות בדהתו"ס ואכ"מ ועלח"מ פ"א מה' גזילה עמד בזה ותי' בדוחק:

(ד) **וכתב** הרמב"ן שאם שקר במדות כו' ע"ס הוא ול"ל הרמב"ם וכ"ה בר"מ פ"ז ה"ל ונראה מדבריו דעובר על ל"ת אם שיקר לעכו"ם וגבי גנבה בפ"א ג"כ נראה מדבריו דגנבת עכו"ם אסור מה"ת אבל לא כ' בפי' כמו כאן עובר בל"ת ובה' גזלה אינו מוכח מדבריו ועכ"מ כ' דגזלת עכו"ם לר"מ אינו אלא מדרבנן והאחרונים הקשו עליו דמבואר בגנבה דאסור מן התורה וכבר כ' לעיל דגנבה חמור מגזלה ואפשר דגנבה הוי ד"ת וגזלה מדרבנן וכאן נמי חמור יותר חדא דהוא בכלל גנבה ועוד דאפי' הטעייה אסור ואפשר דמלא הר"מ באיז' מקום דלאו זה נוהג אפי' לעכו"ם ולכאורה קשה מאי מקשה ש"ס בא"כ לאו דמשקולת ל"ל הא אצטריך הלאו דעובר אם שיקר לעכו"ם ובשלמא גבי לא תגנוב לא קשיא דלמא אצטריך לגנבת כותי ז"א דכבר כתבתי דגנבת כותי אינו אסור אלא אחר שגילתה התורה דאפי' ע"מ למיקט אסור ע"כ אפי' לעכו"ם אסור אבל מדות דלמא כתבה התור' לשיטת הר"מ לאסור של עכו"ם. אך באמת נילף מגנבה כיון דגנבה אסור אפילו לעכו"מ א"כ משקולת נמי ע"כ מתרץ הגמ' דאצטריך לעבור משעת עשייה ודיינים אלו בגנבת וגזילת עכו"מ ובמשקולת לעכו"ם לא הבאתי בכור בחינה וא"ה עוד חזון למועד גם מ"ש הר"מ דחייב להחזיר אפי' לעכו"ם כבר עוררתי לעיל בגנבה וגזלה והדברים ארוכים:

מצוה רנ"ט (א) **לצדק** המאזנים כו' ועובר כו' לא הביא הרהמ"ח מ"ש ב"ב ובר"מ שם דצריך המוכר ליתן גרומיא ללוקח כפי השיעורים שמוזכרים שם ובש"ס למדין אותן מקרא דפרשת דברים אבן שלמה וצדק כיון דכתיב שלמה תי' צדק מיותר אלא צדק משלך ותן לו דחייב ליתן לו הכרעות ולא נלמד מפסוק דכאן ע"כ לא הביא הרהמ"ח בכאן אבל הדין דין אמת דהוא מה"ת כמבואר בש"ס ובר"מ שם דחייב ליתן לו הכרעה ע"כ נ"ל דאם המוכר שיקר לו במדה ובמשקל אף בפחות מש"פ דכתבתי לעיל דא"ע בלאו ע"ש באריכות מכל מקום נ"ל דעובר בעשה דהא המלוה אפי' לצדק משלו עאכ"ו דאם חסר לו מן המדה דעובר בעשה ואף אם במדה שלם מדד לו ולא נתן לו הגרומין ג"כ עובר בעשה ואפי' הגירומין אינם ש"פ כפי הנראה מהשיעור דא' ממאה בלח וא' מד' מאות ביבש ולא חילקו בדבר זול נראה דאף אם פמש"פ עובר בעשה ע"כ אם חסר לו פשיטא שעובר בעשה ונ"מ לענין אם עובר בעשה או מחמת ח"ש כבר כ' כ"פ דנ"מ לענין שבועה ה"נ אם נשבע שלא ישקול בפחות אפי' בפמש"פ ועבר ושקל אי נימא דהוא אסור רק מחמת ח"ש חייב קרבן שבועה כיון דאין מפורש בתורה ער"מ ה' שבועות אבל על איסור עשה אינו חל ואם עבר א"ח קרבן שבועה ופשוט. ונ"ל דאף שדעת הרהמ"ח והר"מ דאם שקר לעכו"מ ג"כ עובר בלאו כמבואר לעיל מ"מ לדעת זה מטעם גזל וגנבת עכו"ם עיין בהה"מ אבל ליתן לעכו"מ גרומין דהיינו צדק משלך כו' נראה דאינו מחויב ליתן לעכו"ם דאינו בכלל גזל וגנבה כנ"ל וגם כת' לעיל דפשיט' דב"נ מוזהר על המדו' ומשקלו' דהוא בכלל גזל. ופשיטא לי דב"נ אינו מחויב ליתן גרומין דאינו גזל וגנבה רק דהתורה צותה לישראל צדק משלך אבל לא לעכו"ם כנ"ל ברור בעזהי"ת. ודע דנכלל עוד במצוה זו מה דמבואר במס' ב"מ דנ"ט ומה ת"ל הין צדק כו' אלא הן שלך יהי' צדק ולאו שלך יהי' צדק ע"כ במתנה מועטת יש בה משום מחוסרי אמנה או הנו"כ בדברים כמבואר שם בר"מ ובש"ע ח"מ סי' ר"ד ובהלכות מתנה וכן שלא ידבר א' בפה וא' בלב וערש"י כתובות גבי פריעת ב"ח מלוה פירש"י הין צדק הן שלך צדק וכופין אותו כמו כל מצות עשה והוא דאורייתא דמ"ע דרבנן שיטת רש"י פרק מי שהי' נשוי דאין כופין אותו הבית דין ע"ש ע"כ בודאי דדרש הזה הוא דאורייתא כנ"ל פשוט ועיין ר"מ פ"ה מה' דיעות שכתב דרך ת"ח להיות מו"מ באמונה אומר על הן הן כו' הוא כת' בדרך מוסר דהלמיד חכמים בודאי צריך לדקדק בזה אבל באמת כל ישראל מוזהרים ע"ז כמבואר בדבריו בהמו"מ ע"ש ולשיטת הר"מ בעצמו כל מה שאינו מפורש בגמ' דהוא מן התורה ע"ד הנדרש הוא רק אסמכתא עיין בספר המצות עיקר ב' והדברים עתיקין:

מצוה ר"ס (א) **שלא** לקלל כו' בנין אב משלשתן כו' הר"מ פ"ה מה' ממרים כתב דהאזהרה היא מן לא תקלל חרש והוא מוזהר כמו על קללת כל אדם מישראל ועיין בכ"מ ובלח"מ הקשו על הר"מ דבסנהדרין דף ס"ו מבואר דאתיא באם אינו ענין ע"ש מה שמתרץ והנה גם ד' הרהמ"ח צ"ע שכתב דלמדין מבנין אב דבגמרא פרכינן על הב"א ע"ש ומסיק שם דלמדין באא"ע תנהו ענין לאביו ולע"ק:

(ב) **ואפילו** לאחר מותם כו' כ"ה בגמ' ובר"מ ומבואר בש"ס דמרבינן מקרא דחייב אפי' לאחר מיתה וצ"ע דעונש שמענו לאח"מ אזהרה היכן בין להר"מ דילפינן ממקלל כ"א מישראל בין דילפינן מפסוקים הנ"ל הא אזהרת מקלל ישראל או נשיא או דיין הוא רק בחיים אבל לא לאח"מ ע' ר"מ פכ"ו מהלכות סנהדרין ובפ' זה הי"ב א"כ אביו ואמו לאח"מ אזהרה מנין וצ"ע:

(ג) **עד** שיקללם בשם מן השמות המיוחדים כו' כ"ה לשון הר"מ ג"כ ועכ"מ ולח"מ הקשו כיון דבסנהדרין ובשבועות מבואר דנלמד מן בנקבו שם דא"ח עד שיקללם בשם ולזה לא ילפינן מהך דמגדף דיהי' דוקא שם בשם כמבואר שם ברש"י ותוס' והר"מ פסק פ"ב מהע"ז דמגדף א"ח אלא שם בשם והיאך כתב כאן דגם מקלל או"א צריך שיהיה בשם וע' לח"מ כתב דהנהו תרתי ילפינן לדעת הר"מ הן במגדף והן במקלל או"א ע"ש. והנה גבי מגדף כתב הר"מ דהשם המברך חייב אף שאינו שם המיוחד רק אם הוא מהשמות שאינם נמחקים נראה דמן בנקבו שם דמוכח דצריך לגדף בשם שם שאינו נמחק ג"כ בכלל א"כ גם כאן חייב אם מקלל או"א בשם מן השמות שאין נמחקין. ועכ"מ הע"ז שם שהרבה חולקין על הר"מ בשם המברך דצריך דוקא שם המיוחד ולהר"מ שם א"ד הוא ג"כ בכלל שם המיוחד וער"מ פכ"ו מה' סנהדרין שכ' המקלל בשם וחשיב שם אלקים ושד"י ובכינוי חשיב שם חנון ורחום לזה קרי כינוי א"כ כאן נמי השמות שאין נמחקים חייבים עליהם אבל על הכינויים כגון חנון ורחום פטור ועי' שבועות דף ל"ה ע"ב נראה קצת למ"ד דבעינן שם גבי שבועה הוא דוקא שם המיוחד חייב במקלל או"א וכן רש"י בסנהדרין דף ס"ו במשנה מפירש יוצא מפי רש"י דשם שדי לבאו' כו' הם בכלל כינויים וא"ח במקלל ומ"מ אף לפי דעה זו יוכל להיות

המיוחדים. (ד) אבל המקללן בכינוי פטור מסקילה ולוקה כדרך שלוקה על קללת אדם כשר ומה שאמרו שהמקלל אבי אביו או אבי אמו דינו כמקלל א' משאר הקהל והאב שנתחייב שבועה אין הבן משביעו בשבועת האלה אלא משביעו שבועה שאין בה אלה ואמרו גם כן שאסור לבזותו כלל. שלא על הקללה הקפידה תורה אלא אף על הבזיון והמבזהו הרי הוא בארור שנאמר ארור מקלה אביו ויש לבית דין להכות העושה זה ולענוש כפי הראוי ויתר פרטיה בפ"ז מסנהדרין. (יו"ד סי' רמ"א). ונוהגת בכל מקום ובכ"ז בזו"נ וכן בטומטום ואנדרוגינוס. (ה) ושתוקי הייב על אמו וא"ח על אביו אע"פ שנבדקה אמו ואמרה בן פלוני הוא (ו) ולפי הדומה שהממזר חייב על קללת או"א שהרי הוא ראוי לירש אותם מד"ת ודין בן כשר יש לו ג"כ לענין אבילות ולכ"ד אבל הבן (ז) מן השפחה ומן הנכרית א"ח על קללתו (ח) וכן גר שהורתו שלא בקדושה אע"פ שנולד בקדושה כגון שנתגיירה אמו כשהיתה מעוברת א"ח על קללת אביו. וכשם שא"ח על קללת אביו כך א"ח על קללת אמו אע"פ שהיתה יהודית כשילדתו וכמו שדרז"ל ומקלל או"א את שהוא חייב על אביו חייב על אמו וגו'. ואין להקשות על דרשא זו משתוקי שחייב על אמו לבדה לפי שאין האב ידוע וניכר (ט) והגר אסור לקלל אביו הגוי מדרבנן כדי שלא יאמרו בא מקדושה חמורה לקדושה קלה (י) אבל העבד אין לו יחוס והרי אביו כמו שאינו אביו לכל דבר אף לאחר שנשתחרר ועובר ע"ז וקללם בשם מן השמות נסקל והוא שיש שם (יא) עדים והתראה כמו שידוע בכל המצות ואם קללם בא' מן הבנויין לוקה:

להיות

להיות דסובר בזה כהר"מ דשם א"ד הוא בכלל שם המיוחד כסברת הר"מ גבי מברך ולדעת הרמ"ה הובא בכ"מ הע"ז א"כ גם שם א"ד בכלל כינוי וא"ח במקלל עי"ש:

(ד) **אבל** המקללן בכינוי כו' ולוקין כדרך שלוקין כו' כ"ה ג"כ בר"מ ונלע"ד פשוט דאף אם קללם בשמות המיוחדים ולא אתרו בו למיתה רק למלקות חייב מלקות כי הוא מחמת לאו אחר ככל איש מישראל והלאו לא הוי לאו שניתן לאמב"ד ע"ש בלח"מ הטעם וע' בסנהדרין דמ"א דמבואר שם דעידי נערה המאורסה אין נהרגין ומפלפל הש"ס לריב"י לא משכחת חבירה דא"צ התראה למקטל' דיכולים לאמר לאוסרה באנו עי"ש דמשכחת שזינתה מקרוביה. ולכאורה לפמ"ש גם דין זה דמקלל או"א חייב לא משכחת בחבר אליבא דר"י בר"י דיכולים לומר להלקותו באנו ובפרט לדעת הראב"ד פכ"ו מהלכות סנהדרין דגם מקלל חבירו א"ח מלקות רק בשם המיוחד בודאי יכולים לומר להלקותו באנו כשאר מקלל אחד מישראל ע"ש בסוגיא ותבין. אך לפמ"ש התוס' סנהדרין דף ט' דכל היכי דע"י אמירתן מוכרח להיות וזה בלא זה לא משכחת לה באמת חייבים ולא יוכלו להגלל משום דבר אחר באנו אך שם מיירי דלא ידעו שהוא חבר עיין שם בתוס' א"כ כאן כיון דלהלקותו באו ידעו שהוא חבר ולא משכחת לה מלקות בלא מיתה ולא יוכלו להתגלל להלקותו באו. והנה לעיל בהר"מ ה' סנהדרין כ' דאם הקללה באה מִכלל ברכה א"ח על קללת א' מישראל ועי' שבועות דף ל"ו ע"ב דמבואר שם לשיטת רש"י דבאיסורא גרידא אמרינן לר"ה מכלל הן אתה שומע לאו וחייב בקללה אם באה מכלל ברכה כי הוא איסור גרידא ולדעת התוס' דוקא באיסור חמור דהיינו ח"מ או שבועת שוא א"כ נהי דהר"מ אפשר סובר כשיטת רש"י מ"מ גם מקלל או"א הו"ל להר"מ להביא ד"ז דקללה מכלל ברכה חייבים עליו כי הוא ח"מ וע"ש בר"נ ובנדרים ואחרונים ובשעה"מ הלכות אישות בדיני תנאים. ושוב מצאתי בתומים הקשה זאת על הר"מ בסי' כ"ז והרגיש בקושיא שהקשיתי לעיל דמנ"ל אזהרה לאח"מ אביו ואמו והניח קושיות אלו בצ"ע והנאני שכיונתי לדעתו. והנה במצות המקלל איש מישראל כתבתי לעיל דודאי אם קלל כלל מישראל או כל ישראל בכלל בודאי חייב והנה אם קילל בלשון יכה ה' פלוני ופלוני כ"ל פשוט דתלי' כמו גבי שבועות העדות ופקדון דהיא פלוגתא אם הוי כלל וא"ח אלא א' או פרט' וחייב עכאו"א עי' שבועות דל"ח ודעת הר"מ פ"ז דשבועות גבי שבועת הפקדון ופ"ט גבי שבועת העדות דהוי פרט' ועלח"מ שם כתב דדעת הר"מ דאפי' בוא"ו כגון לא לך ולא לך ג"כ הוי פרט' וע"ש בר"מ פ"ד מה' נדרים דדעת הר"מ דבוא"ו הוי כללא ובלח"מ השיג עליו מה' שבועות שמבואר בדבריו דהוי פרטא אפי' בוא"ו וא"כ כל היכי דהוי פרטא חייב מלקות על כל איש ואיש מישראל. וע"ש בכ"מ שהק' דהר"מ סובר בה' אישות דא"ח אלא באומר שבועה לכ"א וע"ש מה שיישב וכאן כ"ל דתליא בהא אם כללא הוי א"ח אלא א' ואם פרטא חייב עכאו"א. ונראה דוקא כשהרבה אנשים עומדים לפניו וקיללם כפרט דאי בעי הוי כולל בכלל ע"כ הוי פרטא וחייב על כל או"א אבל אם קילל קצת מהם לא הוי פרט דלא רצה לקלל כולם עי' בשבועות דכ"ג גבי שלא אוכל פת חטים ושעורים ע"ש ואכ"מ: (ה) ושתוקי חייב על אמו וא"ח על אביו עי' מה שהקש' הרהמ"ח לקמן דאף דקיי"ל כ"ה דאינו חייב על אביו א"ח על אמו גבי אביו עכו"ם כי כאן חייב על אביו רק שאין אביו ניכר וכ"כ בכ"מ ולכאורה י"ל בפשיטות דבשלמא שם שאביו עכו"ם לא משכחת לה שיתחייב עליו אבל כאן משכחת לה שקילל כל ישראל א"כ גם אביו בכלל וחייב מיתה על קללת אביו. אך באמת דאף אם קילל כל ישראל א"ח על אביו דלמא אביו כבר מת ואף דחייב אף לאח"מ מ"מ הוא לא קילל אלא החיים ואין אביו בכלל כלל אף דיש לו חזקת חיים עב"ש סימן י"ז באה"ע גבי ספק ג"י נראה שם דבאדם שאינו ידוע ל"ש חזקת חי ועגוב"י ובאחרונים ואם קילל המתים פטור ג"כ על אביו דלמא חי הוא ואינו בכלל ואם קילל כל החיים והמתים א"כ ממ"נ אביו בכלל מ"מ לפמש"ל דשני אנשים הוי פרטא וכאן בודאי הוי צריך לפרט החיים והמתים דמא' לא נשמע האידך א"כ הוי התראה ס' בעת שקילל החיים דלמא אביו מת ולאח"ז שקילל המתים דלמא אביו חי הוא ובכל מין שקילל הוא מסופק ואנחנו מסופקים אם אביו בכלל א"כ א"ח אך לפמש"ל כיון דהיה צריך לפרוט וא"א בל"ז הוי כלל א"כ משכחת לה כי הוא לאו א' ובודאי חייב על האב ע"כ חייב על האב אבל לקמן גבי עכו"ם לא משכחת לה כלל: (ו) ולפי הדומה ממזר כו' עמ"ל סוף הספר שתמה דהוא ש"ס מפורש בפ' כילד דאם אביו עשה תשובה חייב אפי' ממזר. והנה לא הביא הרהמ"ח דין אם אביו או אמו רשעים והדין דין אמת כמבואר בר"מ מהש"ס דאם היו רשעים ואין עושים מעשה עמך פטור אם מקלל אותם ולדעת הר"מ איסורא הוא דאיכא ע"ש בלח"מ אבל בעשו תשובה חייב אף בנגמר דינם להריגה מ"ד המקלל אח"מ. ובאחר המקלל מי שנגמר דינו פטור אף בעשה תשובה כי בעמך דרשינן המקוים שבעמך ע' כ"ז בר"מ. ואני מסתפק אם היה אביו רשע ואמו כשרה או להיפך וקילל את הכשר אי חייב לד' הר"מ שכ' כל שא"ח על האב א"ח על האם וה"ה להיפך וצ"ל דחייב דוקא באביו עכו"ם דלא משכחת לה שיהא חייב על קללת אב או פטור על האם כמבואר שם אבל אם היה אביו רשע אף שא"ח עתה מ"מ יתחייב כשיעש' תשובה חייב ג"כ על האם אף בלא עשה תשובה. ומ"מ צ"ע דלשון הר"מ והרהמ"ח כיון שא"ח על קללת האב דכך גזה"כ מקלל או"א א"כ אפשר דאם א' מהם רשע ג"כ לא מחייב על השני וצ"ע. וגם לכאורה אם מת ברשעו דלא משכחת לה שיתחייב עוד יהיה פטור על אמו ואפ"ל דוקא באביו עכו"ם דלא היה לו בשום פעם אב אבל כאן היה לו אב והי' ראוי להתחייב. אך אם הי' ממזר ואביו לא עשה תשובה ומת קודם שנולד א"כ לא הי' חייב בשום פעם על קללת אביו אפשר דאינו חייב על קללת אמו ג"כ ובפרט שמלשון הר"מ משמע דבכ"ע שאינו מחויב על אביו אינו מחויב על אמו וצ"ע:

(ז) **אבל** הבן מן השפחה והנכרית כו' לשון הר"מ א"ח לא על אביו ולא על אמו והאמת הוא כך כיון דקי"ל דהבן עכו"ם או עבד דהכל הולך אחר דידה באין קדושין א"כ ל"ש קללת או"א כי כקטן שנולד דמי ועוד כיון שאין לו אב א"ח על קללת אם ופשוט ועכ"מ:

(ח) **וכן** גר שהורתו כו' שנתגיירה אמו כשהיא מעוברת כו' בר"מ אינו מוזכר זה הציור שנתגיירה אמו ובאמת ד"ז א"צ לפנים כיון שנתעברה בגיותה א"כ ה"ל כבא מן השפחה ונכרית דגר גמור הוא ואין לו אב וגם אם אין לו והו"ל כמו נתגיירו אביו ואמו והוא עמהם פטור. אך לפ"ד פשוט בהר"מ דמיירי כגון עכו"ם שבא על הישראלית א"כ הולד הולך אחר דידה כידוע והוא ישראל גמור והאם אם גמורה לזה השמיענו הר"מ דא"ח על אמו כיון שא"ח על אביו כי אין לו אב ואפי' אם נתגייר אביו קודם שנולד מ"מ לאו בנו הוא וכן מרשים הכ"מ מראה מקום מרב מרי בר ר"ח ב"ב דקמ"ט ורב מרי בר רחל היתה אמו ישראלית גמורה ואביו היה הורתו שלא בקדושה וקודם לידתו נתגייר אבל בבא על הגויה פשיטא דהוי גר גמור וא"ח על אמו אפי' אביו ישראל כי הוי גר ואין אמו אם גמורה רק דעיקר הוא דאפי' אמו ישראלית גמורה מ"מ כיון דאין לו אב א"ח על אמו אף שנולד מישראל והוא ישראל גמור ככ"ל פשוט בעזה"י. וכבר כתבתי כ"פ וגם כאן אכתוב היאך הדין בישראל שבא על ח"ש וחב"ח והוליד ממנה בן או בת א"כ הבן או הבת ג"כ ח"ש וחב"ח ואם קילל אביו ואמו מה דינו. ונראה כיון דבלד החירות שלו יש לו אב גמור חייב על אביו כי הוא חייב בכל המצות וג"כ על אמו אף דאין לצד חירות רק חצי אם כי מצד העבדות שבה פטור עליה מ"מ חייב ע"צ החירות שבה ומ"מ צ"ע וכבר עוררתי בזה כ"פ. ואם ח"ע וחב"ח בא על ישראלית גמורה א"כ אפי' אי נימא דחציו אביו גמור הוא וגם האם בודאי אמו גמורה מ"מ כ"ל למאי דפסקינן בסי' מ"ד באה"ע דח"ע וחב"ח שקידש הוי ס' קדושין וע' תוס' גיטין דף מ"ג כתבו שם דאי אמרת דאין לו קדושין אין הבן מתייחס אחריו ואינו יורשו כ"ל כיון דאינו מתייחס אחריו ואינו יורשו אינו בנו לענין קללה כמו בן עבד וכמבואר בדברי ה רהמ"ח גבי ממזר הואיל ויורשו וגבי הורתו שלא בקדושה כ' בכ"מ כיון דלאו בר ירושה הוא וכבר כתבתי לעיל בשם הרשב"א דגם לענין קרובי האב א"ח דאינו מתייחס אחריו א"כ לדידן דס' הוא ג"כ א"ח סקילה על האב דלמא אין לו קדושין ואינו בנו וממילא כיון דא"ח על אביו א"ח על אמו ג"כ ככ"ל בעזהש"י. וכבר הבאתי בח"ז כ"פ בשם מהריט"א דאנדרוגינוס יכול להוליד מאשה וגם יכול להוליד מאיש ואני מסתפק דאם אנדרוגינוס בא על אשה והוליד ממנה אי אמרי' דאם בודאי היא אם גמורה אך האנדרוגינוס אם הוי אב כיון שהוליד כזכר א"ד כיון דלכה"ת הוא ס' א"כ כאן אפשר דלאו אב הוא אע"ג דהוליד מאשה מ"מ הוי ספק ודלמא היא אשה ואין הבן מתייחס אחריו כלל וא"ח על קללתו וממילא א"ח על קללת אם ג"כ כיון שאין לו אב והוי כמי שיש לו שני אמהות וכן אם זכר גמור בא על אנדרוגינוס והוליד בן דאביו הוא אביו גמור אך על האם אפשר דהוי זכר ולא נקראת אם אף שהולידה כדרך אשה והוי כמי שיש לו שני אבות אבל לא אם א"כ כיון שאין לו אם א"ח כלל א"ד אע"ג דשמא זכר הוא מ"מ כיון דילדה כמו אשה הוי אם. וכבר נסתפקתי בח"ז ופטפוטי דאורייתא טבין: (ט) והגר אסור לקלל אביו העכו"ם כו' נראה דהיא רק איסור דרבנן ופשוט דאם קללו בשם המיוחד נראה דעובר בעשה כמש"ל דאת ד' אלקיך כו' ואפשר במקללו מחמת שהוא עכו"ם וכוונתו לש"ש אין איסור מחמת מוציא ש"ש לבטלה ומ"מ אסור כדי שלא יאמרו כו':

(י) **אבל** העבד כו' בין קודם שנשתחרר ובין לאחר שנשתחרר דאין לו יחוס כלל מ"מ נ"ל דחמור מגר דבן עבד המקלל אביו העבד או אמו נהי דא"ח מחמת או"א מ"מ חייב מלקות כמו המקלל א' מישראל וכבר כ' במצו' המקלל חבירו דנ"ל פשוט דגם לעבד ושפחה כיון שהם חייבים במצות והם בני ברית בודאי חייבים על קללתם כשאר ישראל ככ"ל:

(יא) **עדים** והתראה כו' עכ"מ דהרבותא אף שהוא בבית כו' ונ"ל דרבותא דהתראה אף שהוא דיבור ובמגדף דעת הר"מ דאין צריך התראה וגם בעדים זוממין בה"ע פי"ח כתב שא"ל התראה לפי שאב"מ ע"כ כ' כאן דצריך

התראה

מצות רס"א מצות הנשרפין

(א) להיות ב"ד שורפין באש כלומר שנצטוו הב"ד לעשות משפט בשריפה במקצת עבירות וא' מהן הוא הבא על אשה ועל אמה שנא' ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן וגו' וכבר כ' למעלה סדר אחרי מות במצות שלא לבא על אשה ובתה באיזה ענין יחייב אשר יקח אשה ובתה ושאין בכלל החיוב אלא א' והיא אחרונה ומ"ש ואתהן פי' א' מהן שכן בא הפי' במס' סנהדרין ואמרו שם שכן במקום פ' קורין לא' הן וכו' כמ"ש שם. משרשי איסור העריות כ' למעלה באחרי מות מה שידעתי ושמעתי בענין. מדיני המצוה משארז"ל מצות הנשרפין שהיו משקעין אותו בזבל עד ארכבותיו ונותנין סודר קשה בתוך סודר רך וכורך על צווארו ושני עדיו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שהוא פותח את פיו ומתיכין את הבדיל והעופרת וכיוצא בהן וזורק לתוך פיו והיא יורדת ושורפת את בני מעיו ויתר פרטיה בפ"ז מסנהדרין (שם) ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם המשפט (ב) ובא"י לבד כי הי' מקום המשפט וב"ד שעברו עליה ולא דנו החייב בדינו בטלו עשה ועונשם גדול כי במשפט יתיישב העולם וכבר כ' למעלה בסדר משפטים כי הרמב"ן ז"ל לא ימנה בחשבון המצות בספר שלו ד' מיתות ב"ד ושם הבאתי קצת הטעם שכ' הוא בענין:

מצוה רס"ב ובחוקותיהם לא תלכו

(א) שלא ללכת בחוקות הגוים מז' האומות שנאמר ולא תלכו בחוקות הגוי אשר אני משלח מפניכם וזה הענין מאחרי שהם סרים מאת ה' ועובדים עכו"ם וענין המצוה שלא נתנהג כהם במלבושינו ועניננו וכמ"ש בספרי ובחוקותיהם לא תלכו בנימוסות שלהם בדברים החקוקים להם כגון טטראות וקרקסאות והאסטריאות וכל אלו הם מיני שחוק שעושין בקבוציהם כשמקבצין לעשות שנעונות וזנות ועבודת אלילים. ואמרו שם בחוקות הגוי ר' מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים ריב"ב אומר שלא תגדל ציצית הראש כהם ולא תספר קומי כלו' שלא יגלח מן הצדדין ויניח שער באמצע וזהו הנקרא בלורית ונכפל זה הלאו במק"א במלות אחרות שנאמר השמר לך פן תנקש אחריהם ולשון ספרי השמר בל"ת פן בל"ת תנקש אחריהם שמא תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהי' לך למוקש שלא תאמר הואיל והם יוצאים בארגמן אני אצא בארגמן הואיל והם יוצאין בפלוסין אני אצא בפלוסין והוא מין ממיני כלי זיין הפרשים ולשון ספרי הנבואה הכתובה (צפניה א') ועל כל הלובשין מלבוש נכרי. משרשי

ההתראה ועי' כ"מ ולח"מ במקומות הנ"ל. ודין זה דמבואר אם אינו עושה מעשה עמך פטור בקללה ואפי' אב ואם לא נתברר לי אי דוקא שהוא רשע עכ"פ מפסולי עדות דנקרא רשע הוא דא"ח אבל אם אינו פסול לעדות כגון דעבר על לאו שאין בו מלקות דלאו רשע הוא אפשר דחייב ואפשר כיון דמבואר בלשון עושה מעש' עמך כל שעבר איזה עבירה ואפשר אף עבירה דרבנן הוא בכלל אין עושה מעשה עמך עד שיעשה תשובה ועוד חזון למועד אי"ה. ואם א' נגמר דינו להריגה ובא בנו וקללו בלא עשה תשובה או אחר אף בעשה תשובה ואח"ז באו עדים והוזמו הראשונים אם כן אגלאי מלתא למפרע דלא הי' עומד למיתה וגם חף הוא מפשע ולא היה צריך תשובה אם לוקין האחר או סוקלין הבן נראה דזה תלוי בשיטות הראשונים אי לא הוי התראת ס' דאגלאי מלתא למפרע עיין יבמות גבי האוכל חלב כו' דנעשה כרים למפרע ודעתם דאמרינן אגלאי מלמ"פ ודעתם בנדה סוגיא דמופלא דל"א אגלאי מלמ"פ וכמ"ל עמד בזה הבאתי לעיל וכאן נמי תלוי בשיטות אלו. והנה במ"ש לעיל דאם קלל כמה ב"א ואמר לפלוני ולפלוני כו' דלדעת קצת הסוברים דהוי כלל לענין שבועה וא"ח אלא א' ה"נ אפ"ל דתלוי בשני הטעמים שכתב הרהמ"ח לעיל גבי מקלל חבירו דלטעם הר"מ שהביא דאין הקללה פועל בהמקולל רק דהתורה אסרה מחמת המקלל א"כ הוי כמו שבועה דהתורה אסרה לישבע בשקר ומ"מ א"ח אלא א' אם כללם ועבר פ"א אבל לדעת הרהמ"ח דהקללה פועל בהמקולל ע"כ אסרה התורה א"כ אפשר אפי' כללם בכלל גמור שקילל לרבים בדיבור א' מ"מ הוי כמו גופים מחולקים ומחייב עכאו"א אך באמת טעמי התורה נסתרו מעינינו ואלקים הבין דרכה עכנ"ל דדינו כמו שבועה כנלע"ד. ומ"ש לעיל דבעי התראה נ"ל דאי אמרינן לא בעי התראה לא היה משכחת לה דנהרג דיכולין לומר להלקותו באנו אם לא כדעת תוס' שהבאתי לעיל בסנהדרין דף ט'. וגם מגדף לדעת הר"מ דלא בעי התראה אם לא נאמר כדעת התוס' לא משכחת דנהרג בלא התראה דודאי גבי מגדף דעל שם המיוחד בסקילה ועל הכנויים באזהרה והם מלאו א' אלקים לא תקלל ולא הוי לאו שניתן לאמב"ד לדעת הר"מ במחמר א"כ לוקין נמי אם נימא דבעי התראה ולא התרו בו למיתה רק למלקות כי שם המיוחד לא גרע מכינוי לענין זה רק הוא חמור דחייב אפי' סקילה אבל אם התרו בו רק למלקות בודאי חייב מלקות ועתה לפי פסק הר"מ בלא התראה יכולים לומר להלקותו באנו אם לא נאמר כדעת התוס' לעיל. ואפשר דמשכחת לה שגידף בפני ב"ד כמו טרפה שרבע או הרג בפני ב"ד דלא בעינן אלא ב"ד דין הזמה כמבואר בסנהדרין וברמ"מ. אך לכאורה בסנהדרין דף מ"א גבי א"ח לריבר"י דלא משכחת לה רק שזינתה מקרוביה הא משכחת לה דזינתה בפני ב"ד אך באמת עוד תי' היה יכול הגמרא לתרץ עי' תוס' סנהדרין דף ט' ובתוס' שם דף פ"ו ד"ה עבדי מכרת. ומ"ש לעיל דמגדף כנויין הוא במלקות טעות הוא דהוי לאו שאין בו מעשה כי הוא דיבור רק מקלל חבירו גילתה התורה כמבואר בתמורה בר מנשבע ומימר ומקלל את חבירו וללמוד זה לא מלינו בגמ' ובסנהדרין לא מנה מגדף בכנויין בכלל הלוקין ופשוט. ונלע"ד לפי מה דקי"ל המקלל חבירו לאחר שנגמר דינו פטור דדרשינן בעמך במקיים שבעמך ע' רש"י סנהדרין דף פ"ה שפי' הראוי להתקיים ולא זה שסופו למות נלע"ד ה"ה המקלל טרפה נמי פטור דלא קרינן במקיים שבעמך כיון שהוא טרפה וטרפה אינו חי ואפשר דאפי' למ"ד טרפה חי או אדם טרפה מ"מ כמו שההורג טרפה אפי' למ"ד טרפה חי פטור עי' תוס' שם דף ע"ה דסופו למות מחבלה זו א"כ לפ"ד לא קרינן בי' במקיים שבעמך ובפרט למאי דקי"ל טרפה אינו חי. ולכאורה ק"ל למה ליה להגמרא לרבות מקלל לאחר מיתה או"א מאביו ואמו קלל או מפסוק ומקלל כו' ע"ש דף פ"ה הא על אב בלא ריבוי ידעינן דחייב לאח"מ דאי אמרינן דא"ח לאח"מ דגבי אב צריך ג"כ במקיים שבעמך א"כ גם המקלל אביו טרפה פטור לפמ"ש א"כ היאך כתבה התורה דמקלל אביו חייב סקילה יתעורר קושית הש"ס חולין דלמא לאו אביו הוא ואי דאזלינן בתר רובא הא מבואר בחולין גבי אין לוקחין בילים מן העכו"ם בלא סימנים דהקשו הראשונים הא מבואר שם דגלוי וידוע לפני מ"ש והי' העולם דעופות טהורין מרובין מן הטמאים ע"כ חשבה התורה לטמאים א"כ ל"ל סימנים ניזל בתר רובא ותי' הר"ן דל"א בתר רובא היכא דאיכא ב' מיעוטי' מיעוט טמאים ומיעוט טרפות ועיין כו"פ גבי עגלים הנקחים מן העכו"ם דאין סומכין עליהם שהם בני ח' ימים כ' ג"כ לתרץ למה ל"א ב"ר דלאו נפלים ניכהו

ומתרץ עפ"י דברי הר"ן דהוי שני מיעוטים מיעוט נפלים ומיעוט טרפות א"כ היאך חייב במקלל אביו הא הוי שני מיעוטים דלמא לאו אביו הוא ודלמא טרפה אע"כ דחייב אף על אביו טרפה ולא דרשינן במקיים בעמך א"כ ל"ל קרא לרבות לאח"מ. אבל באמת ל"ק ע' בסנהדרין שם דמטעם אחר היינו אומרים דמקלל לאח"מ פטור. ועוד דאין ענין לד' הר"ן דשם גבי עופות למשל יש אלף עופות בעולם ומהם רוב טהורים ת"ר עופות אבל באמת מהטהורים ההם אפשר יש שני מאות טרפות א"כ הטרפות והטמאים אפשר הויין רוב נגד הטהורים ועל כל פנים מחלה ע"מ אבל כאן ל"ש זה ועל כל מיעוט איכא רוב שלו שדוחה המיעוט וכבר הרגישו בזה האחרונים והשיגו על הכו"פ שדימה עגלים לנידון דהר"ן עיין עליהם וכתבתיו דרך פלפול מכל מקום ד"ז נ"ל ברור דהמקלל חבירו טרפה פטור דלא קרינן ביה מקיים בעמך כנ"ל ברור בעזהש"י:

מצוה רס"א (א) **להיות** בית דין שורפין כו' עיין סנהדרין דף נ"ב ופסחים דף ע"ה דמבואר שם במצות שרפה דמרבינן כל מיני אש מחמת האור ואפי' בחמי האור מקיימין מצות שרפה חוץ מאבר מעיקרו דלאו נחשת תולדות האור הוא אך מהאי טעמא עבדינן ליה בפתילה משום דר"נ ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. והנה הא דממעטינן אבר מעיקרו כל שאינו מחמת האור נראה דאע"פ שהר"מ פסק פי"ד מהלכות סנהדרין דכל חייבי מיתות אם א"א להמית אותו במיתה הכתובה דיכולין להמיתו באיזה מיתה אך דמיירי דיכול להמיתו בפתילה של תולדת האש כתבה התורה דאבר מעיקרו דלאו תולדת האש אינו מקיים מצות שרפה. וכ"ל פשוט דכיון דמרבינן כל מיני שרפות מחמת האש רק דעבדינן בפתילה מחמת דר"נ. א"כ אפשר היכי דל"ש פתילה מתקיים המצוה אף בחבילי זמורות ואפשר דאין מענין את דינו להמתין. ולכאורה במה דהביא ראיה דהיו שורפין ב"כ בחבילי זמורות וא"ל שלא היה ב"ד בקי ופרש"י דהיו צדוקים. ולכאורה י"ל דלא היה שכיח להם פתילה אך זה דוחק שלא היה שכיח להם אבל לדינא נ"ל דאם אין שכיח להם דא"ל להמתין על הפתילה כיון שמרבינן כ"ד של תולדות האור והוא בר"מ פט"ו מסנהדרין כיון דהא דמיעטה התורה אבר מעיקרו מיירי דיכול להמיתו בפתילה דאל"ה הרי אנו יכולין להמיתו בכ"ד ואם יכול להמיתו בפתילה אסור להרגו בדבר שאינו תולדת האור א"כ בכה"ג ריבתה התורה כל תולדות האור רק דלכתחלה מחמת ואהבת אבל אין מענין דינו ושיהוי מצוה אלא ממיתין בכל תולדות האור אלא אם ליכא כלל תולדות האור בודאי ממתינין כדי לקיים מצות שרפה אם לא שא"א בע"א כנלע"ד ברור בעזה"י:

(ב) **ובא"י** לבד כו' כבר כתבתי כ"פ דמביאר בר"מ דכ"ז שהיו הבית דין יושבים בלשכת הגזית ודנו ד"נ היו יכולים סמוכים בא"י לדון ד"נ אפי' בח"ל כמבואר בר"מ פי"ד הי"ד מהנ"ל:

מצוה רס"ב (א) **שלא** ללכת כו' עיין ר"מ פרק י"א מה' ע"ז השמיט קצת דברים מדברי הרב המחבר אבל באמת לדינא מודים דכל שהוא חוקות העכו"ם אסור וער"מ דגם לבנות היכלות כעכו"ם וברא"כ"ד כתב שא"י כוונתו או שלא לעשות צורות או חמנים לקבץ בהם רבים ועיין יו"ד סי' קע"ח ובט"ז דיש להחמיר כשניהם וע' בש"ך שכ' דוקא היכלות של אלילים אבל כגון אותם העשויים לועד שלהם להתייעץ על עסקיהם אין איסור וע"ש בטוו"ב סי' הנ"ל. וע' בכ"מ וב"י ביו"ד שם ובד"מ מביא' בשם מהרי"ק דאין איסור בחוקות העכו"מ אלא או אם הוא חוק להם בלא טעם כדרכי האמורי שמנו חכמים בשבת או שישראלים מתנהגים עפ"י לניעות אסור לעשות כמותם אבל אם יש בו תועלת ואין הדבר משום לניעות ופרילות אין איסור ע"כ מותר לרופא יהודי ללבוש מלבוש שלהם. ול"ע הא בסנהדרין מבואר דנ"ב ע"ב גבי מצות הנהרגין דהם סוברים בסייף ור"י פליג דעושין מיתה מנוולת מזו ובקופץ אף דהיא מיתה מנוולת כמבואר שם וגם היא מיתה קשה כמבואר שם והטעם דהוא חוק העכו"ם להרוג בסייף ורבנן פליגי כיון דכתיב באורייתא לא גמרינן מיני' ע"ש א"כ חזינן אף דאין חוק להם בלא טעם כיון שרוצים לעשות ג"כ מיתה קלה ול"ש לניעות ומ"מ הוא חוק עכו"מ אי לאו דכתיבא באורייתא ועי' תוס' שם כתבו ג"כ אף דלאו חוק עכו"מ הוא מ"מ אי לאו דכתיבא באורייתא לא הי' לנו להתנהג אף במנהג של שטות שלהם ורבנן סברי כיון דמיתה מנוולת אף דלא כתיבה מפורש בתורה ע"ש בדף י"א עכ"פ אינו חוק בלי טעם ומ"מ אסור או לאו

משרשי המצוה כדי להתרחק מהם ולגנות כל הנהגותיהם ואפי' בלבוש. מדיני המצוה כ' קצתם והביאו ז"ל מאלו קצת עם יתר פרטיה בפ"ז משבת ובתוספתא שבת (יו"ד סי' קנ"ז) (ב) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ועשה דבר מאלו שזכרנו להדמות אליהם חייב מלקות והמתרחק מכל הנהגותיהם ומכל נימוסיהם וישים כל לבו ומחשבותיו אל השי"ת במדותיו היקרות נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ:

אמור אל הכהנים ויש בה כ"ד מצות עשה וט"ל מצות לא תעשה

מצוה רס"ג דין טומאת הכהנים

(א) שלא יטמא כהן הדיוט במת זולתי בקרובים המבוארים בכתוב שנא' לא יטמא בעמיו כלו' כ"א מהכהנים לא יטמא בנפש מת ואע"פ שנפש טובה לא תמות יכנה הגוף בשם הנפש כי היא העיקר. משרשי המצוה לפי שהכהנים נבחרו לעבודת ה' ב"ה כמ"ש הכתוב קדושים יהיו לאלהיהם ע"כ הרחיקם מן המת וכבר כ' למעלה שענין הטומאה דבר נמאס ונאלח וגוף אדם המת פי' חז"ל שהוא אבי אבות הטומאה כלומר שיש לו טומאה חזקה עד מאוד למעלה מכל טומאה והענין הוא כי בהפרד מעליו צורת השכל החי' והטובה וישאר הוא לבדו בשנם הוא בשר פחות ונרוע ומשתוקק אל הרעות וגם ברעתו רבה החטיא הנפש היקרה בעודה שוכבת אצלו ע"כ ראוי שיטמא כל סביביו בהתפשט מעליו כל הודו שזהו נפשו ולא נשאר בו רק החומר הרע וראוי באמת לכל משרתי השי"ת להתרחק ממנו זולתי בקרובים שהותר להם כי אחיהם בשרם הוא וכל דרכי התורה דרכיה נועם ונתיבותיה שלום ולא רצה לצערם כל כך כי יחם לבבם על הקרוב המת שלא יוכלו להתקרב תוך האוהל אשר היא בתוכו ולשפוך את רוחם ולהשביע נפשם בבכי עליו וראיתי רמז אל הטעם הזה שכתבתי בטומאת המת שארז"ל כי הצדיקים נמורים אינם טמאים ולפי הדומה שהכוונה לפי שגופם טהור ונקי ולא החטיא נפשם אבל סייעה לזכותם ע"כ תעלה נפשם בנשיקה ועל נוום ישכון אור זרוע לעולם. מדיני המצוה משארז"ל שהמת מטמא במגע ובמשא ובאוהל (ב) וטומאת משא למדוה ז"ל מטומאת נבלה וטומאת האמורה בכ"מ בין במת בין בשאר המטמאין עניינה הוא שינע האדם בטומאה עצמו בין בידו בין ברגלו בין בשאר גופו אפילו בלשונו נגיעה היא והרמב"ם ז"ל כ' שאפילו נגיעה בצפורן או בשינים נגיעה היא וכגוף הם נחשבים וטומאת משא האמורה בכ"מ היא שישא האדם הטומאה אע"פ שלא יגע בה אע"פ שהי' בינו לבינה כמה כלים הואיל ונשאה נטמא וא' הנושא אותה בידו או בכ"ד שבגופו ה"ז בכלל נושא ומסיט בכלל נושא הוא ג"כ וכיצד היא ההיסט כגון שיש בראש קורה טומאה וכיון שהניע האדם הקורה בשום צד הואיל ומכחו הנידה אע"פ שהטומאה בראש הא' שבקורה והאדם הנידה בראש האחר ה"ז מסיט וטוטאה זו וכל כיו"ב היא טומאת היסט האמורה בכ"מ (ג) וטומאת בית הסתרים אע"פ שאינה מטמאה משום נגיעה שאין בה"ס בכלל נוגע מטמאה היא משום דין נושא

לאו דרמוז עכ"פ באורייתא וע"ש בתוס' פ"ז באריכות ול"ע קצת ואי"ה אשנה פ"ז. וער"נ פ"ק דע"ז והובא בהגהת רמ"א סי' הנ"ל דשורפין על המלכים כתב משום דדברים של טעם הם ול"ע הא בגמ' מבואר דוקא משום דכתיבא באוריי' ובמשרפות המלכים אבל אי לא כתיבא באורייתא אף דיש בה טעם משום כבוד המלכות לא שרי וצע"ק:

(ב) **ונוהגת** בזכרים עי' ר"מ וש"ע יו"ד דהקרובים למלכות מותרים ללבוש כמלבושיהם ובכ"מ וב"י סי' אף דאין כח ביד חכמים לעקור ל"ת בקום ועשה א' משום הלכת ישראל שרי ועוד דהכתוב מסרו לחכמים והם התירו בקרובים למלכות וע' משנ"ח הטעמים כן בכוונת תוס' ב"ק דפ"ג ד"ה התירו לכפר כו' שסוברים כתי' הב' וע' כ"מ אהא דמבואר בסנהדרין ובקדושין דארבע מאות ילדים הי' לדוד וכולן מבני יפ"ת ומגדלי בלורות כי הי' להלכת ישראל ואפ"ל לפי שיטת הר"מ והתוס' קדושין כ"ב וסנהדרין כ"א וברש"י שם דביאה ראשונה שרי' בגיותה אם כן היו עכו"ם כי הולד הולך אחר דידה וברש"י קדושין דע"ו פי' דהד' מאות ילדים היו מכל ישראל שהיו נושאים יפ"ת ע"ש ואפשר לא גיירו כי לאיזה תכלית היו מגיירים אותם ובפרט בימי דוד לא קבלו גרים אף דל"ש הטעם משום שלחן מלכים אך אין מלוה לגייר אותם וכ"ה בש"ס קדושין דף ע"ו אהא דכתיב באסאטרטי של בית דוד הי' מיוחס ומקשה הש"ס הא ד' מאות ילדים כו' ומתרץ דהיו הולכין בראש גייסות ואי דנתעבר' אמם בגירותן א"כ הם מיוחסי' לכהונה ואף למלכות עי' כ"מ פ"א מה' מלכים מרחבעם שהי' בן נעמה העמונית וע' תוספות פ' מלות חליצה דאם אביו מישראל כשר אף לחליצה ומובא באה"ע סי' קס"ט. ולומר כגון שהי' דהיינו אמם גיורת בע"כ מכל מקום נראה פשוט דהם מיוחסים וגם זכות אבותם נגד האבות מסייעתם. ע"כ נ"פ דמוכח בש"ס דהי' אמם מתעברות קודם גירות והוי גרים ול"ל זכות אבות וגם אין משיאין לכהונה וא"כ אפשר דדוד לא הי' גייר אותם ע"כ הלכו מספרי קומי. ולכאורה קשה על התוס' קדושין וסנהדרין שם שדחו דברי רש"י שפי' דאף ביאה ראשונה לא הותרה אלא לאחר כל המעשים אמאי לא הביאו גמרא זו דמבואר דהילדים הללו היו בני יפ"ת קודם גירותן ואפשר לדחוק דמכאן אין הוכחה לסתור דעת רש"י דבאמת אפשר הי' ביאתו בעבירה אך מתגור מקשו תוס' דחלילה לאדונינו דוד משיח אלקי יעקב שיהי' ח"ו באיסור וע' בס' משנ"ח הביא בשם הב"ח דאם אינו מתכוין לעשות כמעשיהם שרי אף דהוי פ"ר ובשאר איסורין פ"ר אף דלא ניחא לי' אסור מ"מ כאן לא אסרה תורה אלא אם כוונתם להדמות להם והעיקר תלוי בכוונה והלב יודע כו'. והנה במ"ש לעיל דדוד לא גייר אותם ודאי דז' מצות קבלו עליהם ובכל"ז אסור להחזיקם בארצינו אך לא גייר אותם כישראל אך היו גרים תושבים וע' רש"י סנהדרין כ"א ד"ה תמר נראה דלשון בן יפ"ת היינו קודם שנתגיירה א"כ בני יפ"ת ג"כ קודם שנתגיירה וערא"מ פ' תצא הקשה על התוס' בסנהדרין מהיכן יצא להם לדעת רש"י דב"ר אסור בגיותה וא"כ להאריך. ומ"ש הרהמ"ח חייב מלקות ולא הוי לאו שבכללות כי הכל הוא שם א' שלא להדמות בדרכיהם וללכת בחקותיהם כ"כ הכ"מ. והמתרחק מדרכיהם נפשו בטוב תלין והשי"ת ישים חלקינו עמהם א"ס:

מצוה רס"ג (א) **שלא** יטמא כהן כו' וטומאת משא למדוה ז"ל כו' ער"מ פ"א מה' טומאת מת ומה שהקשה הכ"מ הא אין עונשין מה"ד ע"ש בלשונו ובמ"ל מה שנמגם ע"ד. ולכאורה צ"ע למה לן ליליף מן נבלה ק"ו וגילוי מלתא לטומאת משא כמבואר בר"מ דהתורה טימאה אפי' אהל וטומאת שבעה ג"כ מנבלה אמאי לא יליף מעלם כשעורה דמבואר בנזיר דף נ"ג דיליף מקרא דעלם כשעורה מטמא במו"מ ובחולין קכ"ו ע"ב דחו התוס' פירש"י דעלם הלמ"מ דטומאת מגע ומשא אית להו ודחו דבריו דילפינן מקראי א"כ ניליף ק"ו לשאר טומאות מן המת שמטמא באוהל ומטמא במשא מק"ו מעלם כשעורה שאינו מטמא באוהל מטמא במשא ומטמא טומאת ז' מכ"ש שאר טומאות מן המת דמטמא באוהל כ"ש שמטמא במשא טומאת שבעה וא"כ היא רק גילוי מלתא דהתורה לא כתבה משא רק מחמת דכתבה אפי' אוהל כמבואר בר"מ. ועוד צ"ע להרא"ד פ"ב מה' ט"מ וכ"כ מדהתו"ס חולין שם ד"ה גולל ודופק דגולל ודופק מטמאים מה"ת לא כשיטת הר"מ שהיא מד"ס וע"ש ברא"ד ובתוס' דילפי' מע"פ השדה היא טומאת אוהל ומלשון נגיעה טומאת מגע וטומאת משא לא מליט אמאי לא יליף מנבלה כמו עיקר ט"מ דנבלה אינה מטמאה באוהל מטמאה במשא גולל ודופק שמטמאין באוהל א"ד שמטמאין במשא או מעלם כשעורה שכתבנו. ועוד היאך ילפינן טומאת משא במת מק"ו לימא גולל ודופק יוכיח שמטמאי' באוהל ואינו מטמא במשא ועי' בפי' המשנה להר"מ פ"ב דאהלות מ"ד כתב ג"כ דגולל ודופק נפקא מקרא דכתיב דטומאת משא כיון שהי' בהיקש מק"ו אין למדין ול"ע למה אין למדין מק"ו כמו עיקר ט"מ והר"מ בחיבורו פ"ב מהט"מ הזר בו וכתב שהיא מד"ס ואפשר מהאי טעמא דאם הי' ד"ת הי' מטמא במשא מק"ו וק"ו זה מבואר בספרי ע"כ פסק דהוי מד"ס וע' תי"ט פ"ב דאהלות משנה ד' ד"ה ר"א אומר וכו' וע' רש"י פסחים פ"א ושבת קל"ב מפורש בדבריו כד' התוס' דעלם כשעורה הלכה מה שהנזיר מגלח עלי' וכ"כ המפרש בנזיר אבל מה שמטמ' במגע ובמשא נדרש מקרא כמבואר בתוס' הנ"ל וצ"ע:

(ב) **וטומאת** משא כו' ומסיט בכלל כו' ע' בלשון הר"מ פ"א שם כתב וא"ל אם מסך והגביה הטומאה כו' והנה דעת הר"מ והרהמ"ח דמשא אף בלא הזזה כלל טמא משום משא ועי"ש פ"ה דזבים דעתו דאם אחד נתן הטומאה על חבירו ולא זז ממקומו כלל גם לא הניעה ממקומו טהור דלא מיקרי משא אלא כשזז ממקומו ולדבריו משא בלא היסט המבואר בדברי הרהמ"ח לא משכחת לה וכ"ה דעת הרע"ב שם וע"ש בתי"ט ועי' פ"ק דכלים בר"ש וברע"ב ובתי"ט שם וכ"כ דעת רש"י המובא בר"ש ומביא ראיות ע"ז ע"ש באורך וע' ר"ש דבכל הדברים המטמאים במשא דין זה חוץ ממשכב הזב וע"ש וא"כ להאריך:

(ג) **וטומאת** בה"ס כו' מטמא' כו' משום נושא כ"ה ג"כ לשון הר"מ מהש"ס דנדה וכ' עוד אבל טומאה הבלועה בתוך המעיים אינו מטמא כלל והוא מהש"ס דחולין פ' בהמה המקשה דטומאה בלוע' אינו מטמא כלל ואפי' בלע שתי טבעות א' טמא וא' טהור אין הטהור נטמא כיון דהוי בלוע וכן טהרה בלוע' אינה נטמאת ער"מ פכ"ה מה' טומאת מת ועש"ך יו"ד מביא בשם הרוקח דמעוברת מותרת לכנוס באוהל דהוי ס"ס ס' נקבה וס' נפל ובמג"א סי' שמ"ג הקשה על הש"ך הא בל"ז טהרה בלוע אינה מטמאה וע"ש במג"א שמסיים דלא כר"ע והיינו פ' בהמ"ק נראה שם מד' רש"י דסובר דלר"ע טומאה בלוע וטהרה בלוע מטמאים דאמר דעובר במעי אשה טמא וע"ש בדהתו"ס דגם ר"ע מודה דבלוע אינה מטמאה רק מיירי דידו לחוץ ואף בכה"ג ר"י מטהר ור"ע דוקא כה"ג מטמא אבל בבלוע לגמרי מטהר ר"ע ג"כ וער"מ פ"ב דמקוואות הביא דין דבלע טבעת טמאה דטהור לאחר טבילה דטומאה בלוע אינה מטמאה ודין השני המבו' במשנה בלע טבעת טהורה ונכנס לאוהל המת והזה ושנה וטבל והקיאה דהטבעת טהורה דמחמת טהרה בלוע אינה מטמאה לא הביא אך שם פכ"ה מהט"מ גבי יצא הראשון מת והשני חי וגם בה' מקוואות סיים וכבר ביארנו דדברים הבלועים לא מטמאים ולא מתטמאים. ומ"מ לע"ק למה השמיט ד"ז דבלע טבעת טהורה. והנה לענין טומאה בלוע ילפי' בחולין שם ועתו"ס שם ובבכורות כ"ב דמיירי דלא עגיל ראש כפיקה דאי העגיל ראש כפיקה הו"ל פתיחת הקבר ואינה טומאה בלוע וגם האשה טמאה. ופלוגתא דר"י ור"ע מוקי התוס' בחולין דילא ידו בכה"ג ר"ע מטמא אבל בל"ז אף ר"ע מודה דטומאה בלוע אינו מטמא וער"ש פ"ז דטהרות כ' דפלוגתא היא בנפתח הקבר והעגיל ראש כפיקה אז ר"ע מטמא אבל אם לא נפתח הקבר גם ר"ע מודה דאינו מטמא דכגופה היא ע"ש. והנה לענין טומאה בלוע דאינו מטמא ע"ש בגמ' דאפי' בלע טבעת טמאה אינה מטמאה ונראה דעובר מת במעי אשה כ"ש דהוי טומאה בלוע כי הרבה שיטות ושיטת תוס' ב"ק דמ"ז דבכ"מ עובר ירך אמו הוא והוי כא' מאבריה ע"ש בתוס' באורך א"כ בודאי אינו מטמא (כ"א) [כ"ש] אבר א' ופסק חיותו אינו מטמא אם לא נתלש אך פלוגתא דר"י ור"ע לשיטת תוס' דאף בידו לחוץ אפשר אז לא הוי כא' מאבריה או שהעגיל הראש כפיקה ונפתח הקבר דאז נד הולד לצאת ג"כ לא הוי כא' מאבריה ומ"מ לקנות הסוככים

נושא שהנושא בבה"ם נושא נקרא וטמא ואינו מתטמא במשא בלא נגיעה אלא האדם בלבד ולא הכלים (ד) וטומאת אוהל אינה זולתי בטומאת מת בלבד ולא בשאר הטומאות והצרעת אע"פ שמטמאה בביאה אינה מטמאה באוהל והמת מטמא באוהל' בין אדם בין כלים או אוכלין ומשקין וא' האדם שנכנס כולו לאוהל המת או אפילו מקצתו כגון שהכניס שם ראשו או ידו (ה) או אצבעותיו או חוטמו ה"ז נטמא כולו (ו) והנפלים אע"פ שלא נתקשרו איבריהם מטמאין (ז) וכזית בשר מן המת ואבר א' שלם שנחתך מן האדם אע"פ שאין כזית בשר כל אלו מטמאין במגע ובמשא ובאוהל (ח) ואבר נקרא כ"א מרמ"ח אברים שבאדם שבכ"א מהם יש בשר גידין ועצמות ואין השינים מן המנין. עצמות המת אע"פ שאין עליהם בשר אם היתה ניכרת בהן צורת האדם מטמאין אפי' באוהל. ואלו הם העצמות שארז"ל מטמאין אפילו באוהל (ט) השדרה והגלגלת שאמרו דוקא כשהן שלימות אבל (י) חסרה שדרה אפילו חוליא אחת וגלגולת

הסוברים דאף בכה"ג טומאה בלוע היא וגם בבלע טבעת אף דלא הוי כאברים מ"מ הוי טומאה בלוע אבל טהרה בלוע נלע"ד דזה דוקא בבלע טבעת אם כן הוי טהרה בלוע דלא הוי כא' מאברים רק גזה"כ מחמת דטהרה בלוע אינה נטמאת אבל עובר במעי אשה ונכנסה האשה לאוהל המת זה לענ"ד הוולד שיוולד אח"כ טמא לפמ"ש התוס' דפסקינן דעובר ירך אמו א"כ הו"ל כאחד מאברים וכמו שהאשה טמאה א"כ גם הוולד הוא כא' מאברים וטמא דרך משל אם איש א' נטמא במת ואח"כ חתכו ממנו הלשון או הכוליא שאינו מטמא משום אבר רק היא בשר מן החי דטהור ע' ר"מ פ"ב מה' ט"מ אבל בודאי הבשר טמא משום הנוגע בעודו הי' שלם א"כ מ"ל האבר ומ"ל העובר כיון דהוא אבר מאברים והו"ל כגופה בודאי טמא. ומה שמבואר במשנה ובר"מ דילא הראשון מת והשני חי דהשני אינו מתטמא היינו שם מיירי דנפתח הקבר א"כ אפשר בכה"ג לאו ירך אמו הוא וטהור מחמת דהוא טהרה בלוע. ועי' בערכין דף ז' דאשה מעוברת הורגין אותה עם וולדה אבל אם ישבה על המשבר דהיינו פתיחת הקבר אין הורגין כיון שנעקר הוולד הוי גופא אחריני ע"כ דכאן מיירי דנפתח הקבר מראשון ע"כ השני הוי גופא אחריני ע"כ הוי טהרה בלוע אבל בעובר במעי אשה ולא נפתח הקבר הוי כגופה ובודאי הוולד טמא כמ"ש ובעזה"י ברור לענ"ד. וע"ש בהלכות בר"ש ובר"מ פכ"ה ובתי"ט ויש להאריך הרבה אלא שאין אני כותב בעיון רק למזכרת. א"כ לפמ"ש יש מקום לדברי הרוקח דהוולד נטמא א"כ לא הוי רשאה לכנוס אם לא משום ס"ס. אך מ"מ צ"ע כיון דירך אמו הוא צ"ע כלל כהונה אף דנטמא מ"מ הו"ל כא' מאבריה אבל לא כהן הוא וע' ביבמות דמבואר שם דר"י סובר דעובר במעי זרה זר הוא ואף במעי כהנת דוקא לענין כהונה אבל שלא לטמא נראה דל"ש כלל מלות כהונה עליו וא"מ. ודין זה דירך אמו צ"ע רב ובדיבוק חברים ועתי"ט פ"ז דאהלות באורך. ודע דבלוע לא הוי אלא בבלוע בבע"ח אבל אם מתה האשה והוולד חי במציה לא הוי טהרה בלוע ודאי הוולד טמא ובלא"ה בשעת הלידה מתטמאה בנגיעה ער"מ פי"ד מה' כלים ה"ד דבלוע אינו אלא בבלוע בבע"ח. ומ"ש הרוקח דהוי ס"ס דשמא נפל אף דרוב לא הוי נפלים מ"מ סמוך מיעוט נפלים למחצה נקבות והו"ל רובא וע' בזה אריכות בספרי האחרונים. והנה איזה נקרא בית הסתרים שמטמאה במשא ער"מ פ"א מהט"מ דגרונו וכן מעי האשה למטה נקרא בס"ם ואם נבלע הטומאה' בתוך מעיו נקראת בלוע ע"ש: (ד) וטומאת אוהל ער"מ בשלשה ענייני' הוא טומאת אוהל במת א' אם הוא בבית עם מת וב' אם האהיל בידו או באיזה אבר על המת או שהמת האהיל על האדם הכל הוי טומאת אוהל אבל במצורע אינו רק אם הוא בבית עם המצורע הוא טמא אבל אם האהיל בידו על המצורע או המצורע האהיל עליו אינו טמא וכבר ביארתי קצת בדיני ט"ל לעיל וע"ש במ"ל ה"י: (ה) **או** אצבעותיו כו' עמ"ל הט"ל פט"ז ה"ו הקשה על דין זה הא במצורע וכן גבי נזיר וכה"ג דכתיב לא יבא אינו אלא אם הכניס ראשו ורובו וכאן גבי ט"מ כתיב והבא אל הבית ולמה נטמא אפי' אם בא במקצת ע"ש: (ו) **והנפלים** אעפ"י כו' כ"ה ג"כ בר"מ פ"ב מהט"מ וע"ש במ"ל דדוקא אם הוא בן ארבעים יום אבל קודם ארבעים יום אינו מטמא ממשנה דאהלות גבי מדורות כותים כמה ישהה בתוכו ויהי' צריך בדיקה ארבעים יום וע' תוי"ט פ"ב דאהלות ע"ד הרע"ב בנפל שלא נתקשרו: (ז) **וכזית** בשר מן המת ואבר שלם שנחתך מן האדם כו' כתב כן בדקדוק דבשר דוקא מן המת מטמא אבל לא בשר מן החי אבל אבר אפי' מן החי מטמא במו"מ ובאוהל כמבואר באהלות ובר"מ שם. ומ"ש אע"פ שאין עליו כזית בשר צ"ד אלא אפי' כל האבר בצירוף אין בו כזית מ"מ מטמא כי האברים אין להם שיעור אפי' כ"ש מטמא כמבואר שם: (ח) **ואבר** נקרא כו' כ"ה ג"כ לשון הר"מ ולאפוקי כוליא ולשון אע"פ שהם אברים מ"מ אין בהם עלם אין לו דין אבר ועכ"מ כאן ובהאה"ע גבי אברי נבלה שתמה על הר"מ למה לא פסק כר"ע פ' העור והרוטב דקכ"ח גבי בהמה וברלים דאף ארכובה הנמכרת עם הראש דאין בה בשר מ"מ דינה כאבר ומ"ש דלר"ע כל האברים דיש בהן רק גידין ועלמות דינם כאברים (ור"ע) [ור"מ] ס"ל בהא ג"כ כר"ע וע' תוס' שם דגבי ארכובה כיון שנולד בלא בשר אף ר' מודה דמטמא אף בלא בשר כי פליגי בהי' בשר על איזה אבר והוסר דלר"ע גידין ועלמות הוי אבר ע"ש. ולא זכיתי להבין קושיתו דאף אם יהי' פלוגתי' במת מ"מ סתם משנה פ"א דאהלות דחשיב רמ"ח אברים באדם וחשיב חמשה בארכובה נראה דפי' הארכובה הנמכרת עם הראש ואף אם הפי' בדרך אחר מ"מ סיים המשנה אימתי בזמן שיש עליהם בשר כראוי א"כ למה לא יפסוק הר"מ כסתם משנה והו"ל סתם ומחלוקת בברייתא דהלכה כסתם משנה ובפרט דפלוגתי' מבואר רק לענין נבלה ושרץ יוכל להיות דוקא מן הלימוד דשם די בגיד ועלם אבל יתן הלימוד דחלל חרב דנלמד אבר מן האדם צ"ל דוקא בשר ג"כ ועתי"ט שפי' דארכוב' היינו מקום חיבור השוק בירך וקרסול מקום חיבור שוק ברגל ועתי"ט פ"ד דחולין מ"ש בשם תשובת הרא"ש דארכובה דהיינו הפרקים המחברים השוק והירך ועש"י נ"ה ביו"ד א"כ אפשר דלהכי לא חשיב במשנה ארכובה הנמכרת עם הראש דמחמת דלית בי' בשר ואם הפי' דהיא ארכובה הנמכרת עם הראש אפשר באדם יש בשר הכלל הר"מ פסק כאן כמשנתינו ואין קושיא כלל עליו אך בה' אה"ט גבי

אברי נבילה שם הקושיא של הכ"מ במק"ע כיון דבמשנה אינו מבואר האברים בבהמה ע"כ הו"ל לפסוק כר"ע אבל כאן ל"ק כלל כנ"ל. ודע דבאשה איכא אברים יותר ער"מ דהוא רנ"א ועכ"מ מ"מ האברים היתרים באשה אין להם דין אברים וכ"פ שם הר"מ והוא מש"ס בכורות דמ"ה. ואם יש באדם אצבע יותר הדין הוא כך אם יש בו צפורן הרי הוא כאבר לכ"ד ומטמא במו"מ ובאוהל ואם אין בו צפורן אם עומדת בשורה בין האצבעות ג"כ מטמא במו"מ ובאוהל ואם אינה עומדת בשורה בין האצבעות מטמא במו"מ ואין מטמא באוהל וטומאת מו"מ הוא רק מדרבנן גזרה אטו עומדת בשורה ע"כ אינו מטמא באוהל דלא ישרפו עליו תרומה וקדשים עבדו רבנן היכירא. ודינים אלו מבוארים בר"מ והוא מהש"ס דבכורו' ונדה ועיין רש"י בכורות דמ"ה ד"ה מטמא כו' וכתב דע"כ מיירי דליכא כזית בשר דאי איכא כזית בשר אף באין עלם ואינה נספרת מטמא באוהל כדין כזית בשר ובאמת אין צריך לכ"ז דדינים אלו מיירי גם כן אף באבר מן החי ובאמה"ח אין בשר מטמא אם אינו אבר כמו שכתבתי לעיל רק באמת פרש"י דאף באבר מן המת משכחת לה דינים אלו ועיין רש"י נדה. והנה למה גזרו אינה נספרת שם בגמרא שני אוקימתות דר"ה בן מנוח אמר דמשום עלם כשעורה נגעו בה ור"פ מתרץ דגזרו אטו נספרת ולכאורה למ"ד דמשום עלם כשעורה א"כ ביתרת מן החי למה גזרו ובגמרא סתמא איתא משמע אף מן החי ולמה גזרו כיון דעלם מן החי הוא טהור כמבואר בר"מ פ"ב ואי באמת אינו מטמא במו"מ להך מ"ד רק ביתרת מן המת א"כ למה אמר נגעו בה משמע דהוא רק גזרה הא לא גרע משאר עלמות דעלם כשעורה מטמא אף דאינו אבר ולא מצטרף לרוב מנין כמבואר לקמן בעזה"י מ"מ עלם כשעורה בפ"ע בודאי מטמא במגע ובמשא אפי' יתר עלם בכל הגוף ולא שמענו חילוק בין עלם לעלם יתר ואם לו' דאף אם עלם פחות מכשעורה גזרו אטו כשעורה לא ידעתי למה לא גזרו על כל פחות מכשעורה אטו כשעורה וצל"ע בזה. והר"מ נקט רק אוקימתא בתרא דגזרו אטו נספרת א"כ אף מן החי מטמא במו"מ כי גזרינן אטו נספרת והוי אבר גמור מה"ת: (ט) **השדרה** והגולגולת כו' לא ביאר דעתו הרהמ"ח אי צריך דוקא שדרה וגולגולת כא' אבל שדרה לבד או גולגולת לבד אין מטמאין באהל או חדא חדא קתני וכ"א לבד מטמא באהל והיא אבעיא ולא"פ בנזיר נ"ב והר"מ פ"ז דנזירות ובפ"ב מה' ט"מ פסק דכ"א לבד מטמא באוהל וע' כ"מ שם בשני המקומות תמה על הר"מ שפסק בפשיטות ובגמ' לא אפשיטא ובהט"מ תי' בשם הר"י קורקס וע"ש בהגהת כ"מ ובתי"ט באהלות מה שהקשה על תי' הכ"מ וראיתי בת"ח על משניות בנזיר פ"ב מ"ב כ' ראיה להר"מ מחולין קכ"ג לגיון העובר ממקום למקום ונכנס לבית כו' הבית טמא שאין לך לגיון שאין קרקפולין פירש"י ראשו של אדם אלמא דראש לבד מטמא באוהל ע"ש. ודבריו תמוהין מאוד מה ענין זה לשדרה וגולגולת דהיא אבעיא בש"ס מיירי בלא בשר דבבשר מטמא באוהל מחמת הבשר רק דמיירי מתורת עלמות דעלם כשעורה אינו מטמא באוהל אך עלמות הניכר בהן צורת אדם כגון שדרה ושאר דינים המבוארים מטמא באוהל וע"ז אבעיא בש"ס דלמא בעינן תרתי אבל שם אפי' אי לאו פירש"י מ"מ הוי ניחא שמוליכין ראש מסתמא בבשר או בעור וא"כ טמא הבית מחמת הבשר או העור אך רש"י פי' להדיא קרקופלי עור הראש של אדם אבל עלם אינם מוליכים כלל והראי' מר"י כה"ג דהוא עור הראש ומבואר שם דעור של אדם טמא כבשרו וכ"פ הר"מ פ"ג מהט"מ דעור האדם כבשרו ע"כ הבית טמא אבל בעלם הגולגולת לא מיירי כלל התם וע"ש על הגליון במחצת"ה נשמט מינה תיבה ברש"י עור הראש ואפי' היה כתוב בש"ס שלו ראש מ"מ מוליכין הראש עם העור או עם הבשר וע' בערוך אות קרקפל מביא גמ' זו ופי' עורות שהפשיטו מן בני אדם נקראים קרקפלין ע"כ הוא טמא מחמת העור ודבריו תמוהין. ומהרהמ"ח נראה מלשונו דוקא שניהם ביחד אבל מ"מ אפי' א' עכ"פ הוא טמא מספק ואין הכהן רשאי להיות באוהל מס' ופשוט: (י) **חסרה** שדרה אפי' חוליא אחת כו' כ"ה ג"כ ל' הר"מ פ"ב מהט"מ ממשנה דאהלות והובא כ"פ בש"ס כמה חסרון בשדרה סוברים ב"ה חוליא אחת והר"מ הוסיף דאם חסר חוליא א' מי"ח חוליות שבשדרה נראה דוקא דאם א' מי"ח חסרה טהור הואיל והמשנה פ"ק דאהלות לענין אברים חשיב י"ח חוליות וכוונת הר"מ לאפוקי דאם חסרה החולי' הקטנה שהיא הי"ט מ"מ טמא כי באמת י"ט חוליות בשדרה עם החוליא הקטנה ע' ברכות כ"ח ע"ב. והנה לענין דלא נקרא אבר מבואר במשנה פ"ק דאהלות דוקא י"ח חוליות אבל לענין טומאת אוהל דלא יהיה שלם ויהי' חסרון ולא תטמא אינו מבואר במשנה בפי' ומסתמא מלא הר"מ ז"ל באיזה מקום. והנה פ"י מה"ש כ' הר"מ בנעקרה חוליא א' טרפה וכתב אפי' חולי' למטה מן הכסלים והוא מן הש"ס בחולין כ"ב ע"ב דמוקי לה בשלהי כפלי דשם אין ללעות ע"ש. לא ביאר אי דוקא נ"ל עכ"פ מהח"י חוליות או אפשר דאף החוליא הקטנה הי"ט ג"כ טרפה וכן בטור ובש"ע יו"ד סי' כ"ד אינו מבואר דוקא חוליא מהח"י וע' ש"ך שם סק"ב כתב חוליות הן ח"י תה"ד סימן קע"ז. ונראה דכוונתו לזה דדוקא בחוליות אלו הח"י טרפה ולא בהקטנה דאל"ה לא ה"ל להביא בשם תה"ד דהם ח"י דהרי משנה מפורשת היא באהלות ומובא בברכות וכ"מ דח"י חוליות הם בשדרה ע"כ כ"ל כוונתו למ"ש דאין טרפות בזה. ועיינתי בתה"ד שם כ' בזה"ל ובחוליות נמי יש מנין קלוב ח"י חוליות בין גדולות בין קטנות כמבואר במשנה דאהלות ואיני מבין דבש"ס מבואר בברכות דיש י"ט והיא חוליא קטנה ואפשר

ואפשר דהמשנה לא משנה דאיט אבר דאפשר אין עליו בשר או גיד אבל שהב י"ט מבואר בש"ס שם. והנה אפשר לענין טומאה החמיר הר"מ דדוקא הוא באחד מהח"י להחמיר אבל לענין טרפות לא הזכיר זה אפשר דבכ"ע אף הקטנה הי"ט ג"כ טרפה וכ"נ מדסתמו דבריהם בר"מ ובש"ע יו"ד. וראיתי בפמ"ג שם סק"א שהקשה הלא י"ט הם ודבריו הם מגומגמים ואפשר יש איזה ט"ס ואולי כוונתו כמ"ש פ"כ כ"ל דלענין טרפות יש להחמיר לענין דינא. ול"ע שלא התעוררו הראשונים

(יא) וגלגולת כסלע אין מטמאין באוהל ושתי שוקיו של אדם וירך אחד זהו רוב בנינו חסר כל שהו אינו מטמא באוהל ורוב

והאחרונים ותורה היא כו'. והנה עוד לריך אני להתלמד במקום הזה אשר לפי עניות דעתי ל"ב לאנשים כערכי הנה במשנה ור"מ מבואר דשדרה מטמא באוהל ופשוט דשדרה נקרא החוליות כמבואר שם במשנה ובפ"ג גבי שדרה מב' מתי' דאין מצטרפים ומובא ג"כ בר"מ פ"ד דאם לקח קצת חוליות מזה וקצת חוליות ממק"א אין מצטרפין אבל הצלעות התחובים בחוליות אין ענין לשדרה כ"כ. וראיתי בנזיר דף כ"ב מביא הש"ס פשיטות האבעיא דשדרה או או קתני מתוספתא (ונרשם בש"ס שם אהלות פ"ב וכן בכ"מ אבל אינה במשנה רק בתוספתא) שדרה שנירר רוב פילעין שבה טהורה ובקבר אפי' משובר כו' ופי' המפרש שם דנעקרו רוב צלעותיה אינו מטמא נראה דאף אם החוליות קיימות מ"מ אם נעקרו או נשתברו רוב צלעותיה אינו מטמא באוהל. ולכאורה תמיה לי מאוד דבמשנה ובכ"מ מבואר שדרה ומה ענין צלעות לשדרה הצלעות הם תחובים בשדרה ולמטה יש חוליות שאין בהם צלעות כמבואר ביו"ד. וראיתי להתוס' שם ד"ה טהורה כתבו בעלמא אמרינן כמה חסרון בשדרה כו' וגם כאן נראה דיש להשוותם דאם נשתברו רוב צלעותיה טרפה. והנה אין כוונתם להוכיח מכאן דנשתברו רוב צלעותי' טרפה דהיא משנה מפורשת בחולין אע"כ כוונתם דכאן דינו כמו גבי טרפה דאם נשתברו ברוב שני צדדים ונעקרו אפי' ברוב צד א' דטרפה למאן דס"ל כן בחולין ה"נ אם נשתברו ברוב שני צדדין או נעקרו ברוב צד א' דטהור. ונראה ג"כ מדבריהם דשדרה בלא צלעות אינו מטמא והוא המוה לענ"ד מה ענין צלעות לשדרה כ"א שמו עליו זה נקרא צלעות וזה נקרא שדרה. ולומר דכוונת דבריהם כיון דבש"ס מדמה טריפות לטומאה לענין חסרון בשדרה א"כ להיפך ג"כ כ"ה דטרפה א"כ אינו מטמא. מה ענין זל"ז בשלמא טרפות החוליות אינו נזכר כלל במשנה א"כ לריך שואל לחדש דין זה והוא מכח כ"ש דאם אינו מטמא נראה דהוי חסרון גדול א"כ טרפה ג"כ ובפרט דבסיפא מבואר כמה שיעור שינטל מן החי וימות כמבואר בתוס' פ"א ובעירובין אבל ללמוד לטומאה' מה שלא נזכר במשנה כלל דהיינו צלעות ונלמד מטרפה אין לו ענין הא כמה טרפות בבהמה ומ"מ בודאי באדם כה"ג מטמא ולפ"ז דנילף טומאה מטרפה א"כ אם נחסר צלע וחצי חוליא ג"כ יהיה טהור כמו טרפה שבכה"ג טרפה עיין בחולין ובר"מ ובש"ע. אך מה אעשה אם התוס' והמפרש לא כתבו זאת מסברתם והיא הוספתא והדין הוא כך אף שלכאורה תמוה. אך עיינתי בתוספתא הנדפסת באלפסי ואיתא שם לשון אחר שדרה שקידר רוב חוליות כו' טהור הי' בתוך הקבר טמא וזה ניחא מאוד דמיירי מחוליות וכן העתיק הר"מ תוספתא זו בפ"ד ה"ז. אלא דלריך לברר למה לן שקידר רוב החוליות הלא בחסרון חוליא א' אינו מטמא כמבואר. אך דהדין הוא כך דאם נכנס תחת אהל שדרה מאדם והיתה השדרה הזאת חסר' אף חוליא א' שאינה עם השדרה באוהל בודאי האהל טהור כדינו דחסרון בשדרה אינו מטמא אך אם חוליא א' נפרק מהשדרה וישנו תחת אהל עם השדרה אף שאינו דבוק לשדרה אך דמונח באוהל א' בודאי האהל מלרפם וה"ל שדרה שלימה כמבואר בפ"ג דאהלות דכל המטמאין באהל שנחלקו והכניס; בתוך הבית דחכמים מטמאין וכן הלכה כמבואר בר"מ פ' הנ"ל ה"ח וכ"ה שם במשנה ובר"מ דמקצת חוליות מזה ומקצת חוליות מאחר דאין מצטרפין לטומאת אוהל כיון דבאים משני אנשים אבל מאיש א' מצטרף ולזה חידשה התוספתא דין דאם נקדר רוב חוליות אע"פ שמונחים באהל אין האהל מצרפם כיון שנקדרו רוב אבל הקבר מצרפם אפי' נשברו ונפרקו ונכתתו כמבואר שם וכ"פ הר"מ בפ' הנ"ל ולפ"ז אף שקצת חוליות נשברו ונכתתו מ"מ כיון דלא הוי רוב מטמאה באהל וחסרון חולי' דאינו מטמאה היינו דאינה באהל א' והשדרה עלמה בחסרון חולי' אינה מטמא' באהל אבל אם מונחים באהל אחד מצטרף אם לא שנשתברו רוב חוליות ובקבר אפי' רוב נכתתו ואפי' כל החוליות נשברו ג"כ הקבר מצרפם דהוא הל"מ כמבואר בתוס' שם אבל אם חסר חולי' והינו בקבר כלל פשוט דבאר השדר' אינו מטמא כי חסרון בשדרה אינה מטמאה כנלע"ד בעזה"י בירורן של דברים. אבל לפי גירסת המפרש והתוס' שהם גורסין עולעילין והם צלעות כמבואר בחולין כ"ב ע"ב לא אוכל להלום היאך שייך השדרה להצלעות ואינה ענין כלל לענ"ד ובקבר אפי' כולם מפוסקים ונשברים ג"כ מצטרף ע"ש ואי"ה עוד חזון למועד. וד"ז שכתבנו דמבואר בש"ס דאם חסר חוליא אין השדרה מטמא באהל הוא דוקא אם נטלה החוליא אבל אם חסרה מתחלת ברייתו' כגון שנבראת אדם בי"ז חוליות מטמא השדרה באהל וד"ז הוא בתה"ד וביו"ד סי' נ"ד:

(יא) וגלגולת כו' כ"ה ל' הר"מ ול"ע דבפ"י מה' שחיטה פוסק הר"מ דגם לענין טרפה ד"ז לא כהתוס' דלריך דוקא נקיבת הקרום וע"ש בכ"מ דזה מבואר בחולין דנ"ד דאר"כ כסלע כיתר מכסלע וע"ש ברש"י פי' גבי גלגולת שהשיעור כסלע אם נפחתה כסלע טרפה ודינו כיותר מכסלע ובש"ס מסיק שם דכל השיעורין להחמיר היינו אם יש חומרא במלומלם טרפה ואם יש קולא אמרינן דהשיעור הוא יתר ובתוס' שם הקשו דלפ"ז גבי טריפות חומרא הוא אי אמרי' דסלע כיתר מסלע אבל גבי גלגולת קולא הוא אי אמרינן דסלע לא מטמאה וע"ש בחידושי הרשב"א כ' דאמת כ"ה דוקא לענין טרפות די בסלע מלומלם אבל לענין טומאת אהל להקל לריך יתר מסלע א"כ היאך לא ביאר רבינו הר"מ בכאן דאם נחסרה כסלע מלומלם עדיין מטמא עד יתר מכסלע ואפשר הר"מ יש לו שטה אחרת בש"ס בס יתר מכסלע וע"ש ובתוס' ומלאתי בכו"פ הקשה כן על הר"מ בסי' ל' ע"ש מ"ש והגאי שכוונתי לדעתו ז"ל. ועי' עוד בכ"מ כ' דאם הי' נקבים קטנים מצטרפין לכסלע כו' היינו נקבים שיש בהם

חסרון ועי' פי"י מה' שחיטה כ' להדיא גבי טרפות נקבים שיש בהם חסרון מכ"ש כאן להקל ואם ניטל רלועה לארכה ג"כ משערין אי מעגלת ליה ע"ש בחולין גבי גלגולת מבואר כן אך דין זה כ"ש הוא מנקבים שמצטרפים כמ"ש שם התוס' ואם נקבים שיש בהם חסרון ואין בין נקב לנקב כמלא נקב דעת הב"י בסי' ל' לענין טרפות דאף השלם מצטרף וכפר"ח ותב"ש הסכימו ג"כ לזה ומכל מקום נ"ל דוקא להחמיר לענין טרפות אבל לא להקל כאן ואין מצטרף השלם שביניהם וע"ש בפמ"ג שהוא רק חומרא בעלמא. ואם נחסר גלגולת מתחלת ברייתו הבאתי לעיל בשם תה"ד דודאי מטמא ולענין טרפות נחלקו האחרונים בתשובות הללו אוסרין והללו מתירין. והנה גלגולת משני מתים מבואר שם בר"מ דאינו מצטרף אך ממת א' מצטרף ולא מיירי הא דינא דנחסר הגלגולת אלא אם החתיכה חסרה אינה באהל עם הגלגולת אבל אם היא באהל עם הגלגולת בודאי טמא וכ"כ דאפי' אם היה הגלגולת משובר ומפורק לחתיכות גם כן מטמא באהל ואיני יכול ללמוד מחוליא דאם היה משובר רוב דאינו מצטרף רק בקבר דכ"ז אפשר דהוי הל"מ ואין למדין זמ"ז רק במקום שמבואר להדיא כנ"ל פשוט. והנה במ"ש הרהמ"ח לעיל דאם א' נוגע במת בשיניו או בצפרניו של חי נגיעה היא דכגופו נחשב וכ"ה ל' הר"מ פ"א מה' ט"מ ה"ג ועי' כ"מ שהר"מ למד דין זה מפ"ג דאהלות מ"ג ומובא בנזיר פכ"ג ובנדה דף כ"ה דכל שבמת טמא חוץ מן השינים והצפרנים והשער ובשעת חיבורן הכל טמא וכמו דבמת נחשבים כגופו וכ"כ למד הר"מ בחי ג"כ נחשבים כגופו ע"ש א"כ נ"פ אף דהר"מ השמיט שער מ"מ בשער נמי דינא הכי כי במת טמא בשעת חיבורו א"כ אם החי נגע בשערו ג"כ טמא דכגופו הוא וכ"ה בר"מ פ"ג הי"ג לענין מת כ' שערו או צפרניו או שיניו כו' כ"ה בודאי ג"כ בחי בנגע בשערו דנטמא דמ"ש. ומה שהשמיט שער גבי חי לא בכוונה מכוונת רק דדינם שוה והרהמ"ח מביא רק מה שחידש הר"מ בחי ובמת לא הביא דזיל קרי בי רב הוא ומשנה מפורשת ועי' ר"מ פ"ג שם גבי שער ולפרנו של מת דאם עומד לגזוז הוי ס' טמא והוא אבעיא דלא"פ בנזיר שם דנ"ב. ונ"פ כיון שמה שחידש הר"מ גבי חי נלמד ממת. א"כ גבי חי אם הי' לפרנו או שערו עומד לגזוז ונגע במת ג"כ הוא רק ס' טמא כמו במת דלאו כגופי' בודאי רק ספק ובחי שייך יותר עומד לגזוז מבמת עיין מפרש שם שפי' העומד לגזוז שהי' בחייו עומד ליגזוז דלאחר מיתה ל"ש עומד לגזוז אם כן ה"ה בחי נמי ומה שלא הביא הר"מ אפשר דסמך אמ"ש פ"ג גבי מת מכל שכן גבי חי. אך זה לע"ק דהמעיין שם בסוגיא דנזיר ירא' דהבעיא הוא גם כן לענין מלא תרווד רקב דקי"ל דמטמא כמבואר במשנה ובר"מ אך דוקא אם לא נתערב עמו שום רקב אחר אפילו כל שהוא ומבואר שם דאם גזז שערו והניח בקברו אין לו דין רקב כי נעשה גלגלין ע"ש ומבואר שם דהעומד לגזוז וקברוהו במחובר הוא אבעיא ולא"פ ועי' תוס' דנ"א ע"ב ד"ה וסכין נשא מבואר מדבריהם דאותה סוגיא סוברת דאף אינו עומד לגזוז הוא אבעיא ולא"פ והר"מ פרק ג' הלכ' ה' מביא דין דגזז שערו ולפרנו אין לו רקב ואח"ז בהלכה י"ג גבי חיבורין למת מביא האבעיא דעומד לגזוז דספק הוא ולמה אינו מביא גבי רקב קודם לזה דאם לא גזז ועומד לגזוז אינו טמא בודאי רק מספק דשמא לאו כגופו (וער"מ פ"ז מה' נזירות ובכ"מ ולח"מ שם) והוי כמו גלגלין דלעיל לענין חיבור בחי דמחדש מדעתו מביא הדין בקיצור אבל רקב וחיבורין במת מבואר בגמרא שניהם ואדרבא ע' תוס' שם ד"ה בעי חזקיה דמביאים יש מפרשים דהאבעיא רק לענין רקב והתוס' דחו דקאי על חיבורין אבל במסקנא מבואר כפי' דלרבבר"י לא גזז מבע"ל גם לענין רקב ולמה לא הביא הר"מ ד"ז שם ג"כ לענין רקב. ועי' בגמרא דמבואר שם גזז שערו וקברו עמו הרי נעשה גלגלין ואינו מבואר לפרנו והר"מ מביא לפרנו ג"כ ובאמת אין חילוק ופשוט. ואפ"ל דבשערו ולפרנו של חי שנגע במת בכל ענין טמא אף שעומד לגזוז כפי המבואר בפ' השולח ופ"ק דסנהדרין גבי אי מועלין בשער של עבד שהקדיש אי כגופו הוא אין מועלין דבקרקע אין מועלין ועבד הרי הוא כקרקע וע"ש בש"ס דמביא פלוגתא דתנאי ואוקמי דפליגי בשערו העומד לגזוז אי כמחובר הוא או כתלוש ומתרץ שם הגמר' דאף ר"מ דסובר בעומדים לבלור כמאן דבלור התם כמה דקיימי אכחושי אכחוש אבל שער כמה דקיימ' אשבוחי אשבח בודאי הוי כגופו אף דעומד לגזוז א"כ דוקא במת כיון דבמת ל"ש אשבוחי בהשערות דאינם גדלים אחר מיתה א"כ הוי שפיר אבעיא אם כגופו הוא אבל גבי חי דפסקינן שם דהוי כגופו וכ"פ הר"מ פ"ה דמעילה דאין מועלין בשערו דהולך ומשביח א"כ כאן נמי בחי כיון דהולך ומשביח הוי כגופו ובודאי נטמא אבל במת ל"ש הולך ומשביח ע"כ הוא ספק. אך ל"ע דידוע הפלוגתא בין הראשונים גבי מחובר לקרקע אי הוי כקרקע והדברים ארוכים וע' ש"ך ח"מ סי' נ"ה באורך ובאחרונים. והר"מ פוסק דחכמים ג"כ מודים דהוי כתלוש אם אין לריכים לקרקע רק גבי שומרים ע"ש ודעת הרבה ראשונים דפסקו כר"מ דהוי בקרקע והדברים ארוכים א"כ אמאי לא הביאו בגמ' כאן לענין האיבעיא דהיא פלוגתא דתנאי וגם דהר"מ סובר שם דלאו כקרקע ה"ל כאן להיות טהור ואמאי לא הביאו הראשונים סוגיא זו דכאן היא אבעיא ולפלפל בסוגיא זו ל"ע רב. והשי"ת יזכני ברוב רחמיו לבאר בהרחבה ועי' ספ"ק דערכין לענין אם מתה אשה אם מותר להנות משערה והר"מ פי"ב מה' אבל פוסק כרנב"י שם דהשערו' מותרים בהנאה ועי"ש בלח"מ באריכו' והטור בי"ד סובר כהראשונים דפסקינן כרב דאסור דכגופו הוא רק בפאה נכרית אם אמרה תנו לבתי או לאחר הוי כנטולין מחיים ואם לא אמרה גם פאה נכרית אסורה ע"ש באריכות ל"ע דאפשר אף בשערות דידה אם עומדים לגזוז ג"כ לא כגופה הוא אם ליותה ליתן לבתה. אך באמת כיון דכאן אבעיא ולא"פ א"כ הו"ל ס' דאורייתא ולא מהני מה שאמרה תנו לבתי. אך לכאורה דמבואר שם ובחלק בסנהדרין וער"מ דאף פאה נכרית המחובר בגופה כגופה דמי רק אם אמרה תנו הוי כנטולים מחיים ע"ש בערכין א"כ היאך הדין כאן אם קשור במת פאה נכרית ואמרה

ואמרה תט לבתי אפשר דלא הוי כגופו כמו שם ואינו מתטמא אחר משערו' המחוברי' מפאה נכרית ול"ע אמאי לא הביא הר"מ ד"ז כאן. וגם נראה לי פשוט דפאה נכרית בלא אמרה תט דהוי כגופו ודאי ועדיף משער העומד לגזוז דשם עומד לגזוז אבל כאן עומדת להיות כך ודינים אלו עו"מ הט"ז ג"כ. ועי' תוס' פ"ק דכ"ק דשער של מת מותר ואכ"מ להאריך. אך כל הדברים שכתבתי כאן לענין פאה נכרית צ"ע ובאתי כאן רק לעורר:

(יב) ורוב מניינו הוא קב"ה עצמות מרמ"ח איברים שיש באדם (יג) ושאר עצמות שאין רוב בנין ורוב מנין אם יש בהן רובע קב עצמות מטמאין אפי' באוהל ואם לאו אין מטמאין באוהל וטומאת המת

(יב) **ורוב** מניינו כו' במשנה ובר"מ פ"ב מבואר שתם דקכ"ה עלמות הם רוב מנין. אך כונת הרהמ"ח כמבואר בר"מ שם מהגמרא בכורות דאם א' חסר באבריו דאין לו אלא מאתים או יתר שיש לו ר"פ מכל מקום המנין הוא קכ"ה אם אין לו אלא מאתים אף דרוב הוא ק"א מכל מקום אינו מטמא עד דהוי קכ"ה וכן ביתר אף דרוב הוי יותר מקכ"ה מ"מ קכ"ה עלמות מטמאין דאזלי' בתר רובא דאינשי כמבואר בבכורות דף מ"ה וז"ל הר"מ פ"ב ה"ח אע"פ שהיה זה יתר או חסר באבריו אין משגיחין בו אלא על מנין רוב ב"א אא"כ יתר אלבע שיש בו לפורן או שהיתה נספרת ע"ג היד שהיא עולה למנין כמו שביארנו עכ"ל וסיום דבריו לא זכיתי להבין דכ' אא"כ כו' נראה דאם הי' לו אלבעות יתירות בלפורן או נספרת ע"ג היד אין קכ"ה עלמות שלו מטמאין ובאמת בגמר' אמרינן דזיל בתר רובי דאינשי אפי' הו"ל אברים גמורים יתרים כמו בחסרו אברים גמורים אמרינן להקל דאין רוב שלו עולה למנין וטהור מכ"ש ביתרים אפי' אברים גמורים דלהחמיר ל"ל יותר מקכ"ה אך דין דעולה למנין המבואר בגמ' היינו אם עלם היתר עולה למנין קכ"ה דאם יש לפורן או נספרת עולה למנין אם יש שם אותו היתר קכ"ה עלמות מטמאין באהל ואם אין בו לפורן ואינו נספרת אינו עולה למנין קכ"ה ואם יש קכ"ד עלמות ועם אותו עלם היתר [יש קכ"ה אינו] עולה למנין ואינו מטמא באוהל ע"ש בש"ס ותראה אבל לענין יתר אברים באדם אין שום חילוק דאפי' יתר באברים גמורים מ"מ קכ"ה עלמות מטמאין כרובא דאינשי ול"ע. וראיתי בתי"ט פ"ב דאהלות סוף מ"א ד"ה כמה היא מביא ד' הש"ס דבכורות דאין משגיחין אלא על רוב ב"א ומסיים ג"כ אלא אם הי' בו לפורן שהיה עולה למנין ואיני מבין ד"ז ובפרט כיון דמעתיק מהש"ס ובש"ס אין שם סיום זה ועי' בלשון הש"ס כולן עולין למנין קכ"ה דהלשון ק"ק ועי' רש"י אבל הדין נראה כמ"ש וד' הר"מ ז"ל ל"ע:

(יג) **ושאר** עצמות כו' אם יש רובע קב עצמות מטמאין אפי' באוהל כו' כ"ה לשון הר"מ ג"כ פ"ט ה"ע שם ובכ"מ תמה ע"ז דנראה מהמשנה דאהלות ומנזיר ועדיות דרובע עלמות אינם מטמאין אלא אם העלמות היו מרוב בנין או מרוב מנין כגון שלקח חתיכת עלם מכל עלם מקכ"ה או שלקח עלמות מהשוקיים והירכיים רובע אז מטמא ועכ"מ מה שתירץ ועיין באהלות ברע"ב ועי' בעדיות פ"ק בראב"ד בפירושו וצריך אריכות לברר ואכ"מ והרהמ"ח נמשך לדעת הר"מ כדרכו וע"ש בר"מ דרובע עלמות מעלם א' אינו מטמא באוהל ועכ"מ ובהגהת כ"מ ובתי"ט פ"ב דאהלות ד"ה השדרה שתמה על הכ"מ ובת"ח על הגליון שם ואין להאריך:

והנה הרהמ"ח מביא כאן קלת דינים לענין טומאת מת והשמיט הרבה ובאמת הכל כ"מ לטומאת כהן כמו שיבואר ע"כ אכתוב לך בקילור מד' הר"מ דברים המטמאין הן במגע ובמשא ובאוהל א"כ אין הכהן מטמא להם. אלו מטמאין במו"מ ובאוהל א) מת דהייט נפל אף שלא נתקשרו אבריו בגידין ב) וכזית מבשר המת ג) כזית נצל היינו בשר המת שנימוח ונעשה ליחה סרוחה ועמ"ל פ"ב מהט"מ ה"א שלידד היכי שידענו שהוא מבשר המת בודאי אע"פ שלא נקרש אך אם אינו יודע דאפשר מכיחו וניעו הוא אז אם נקרש זה לראיה שהוא מבשר המת ומטמא ואי לא נקרש לדעת המפרש בנזיר הוא ס' טמא שמא מבשרו או שמא כיחו וניעו אך הנזיר אינו מגלח מספק (אבל לענין הלאו או לענין טומאת כהן בודאי אסור לטמאות כי הוא ספק לאו אך אינו מגלח כי לא יכול לעשות ס' הקפה וקרבנות כמבואר בנזיר ובה' נזירות) ודעת תוס' דאם לא נקרש בודאי כיחו וניעו הוא והר"מ כ' שם אם לא נקרש אינו מטמא שמא כיחו וניעו הוא אך המ"ל דקדק למה כ' אינו מטמא והו"ל לכתוב שהוא מטמא מס' כי הוא כתב שמא ולידד בדעתו דנצל כ"ז דלא ידעינן ודאי דהוא מבשר המת טהור דהלכה כ"ה ומ"מ הניח הדבר בלריך תלמוד. ולדעת התוס' בלא נקרש א"כ אינו מטמא כלל כי בודאי כיחו וניעו מותר לכהן ולנזיר ליגע בהם ד) אבר מן אדם החי אם יש עליו בשר גידין ועלמות ואברים אין להם שיעור וכבר כתבתי למעלה לענין ארכובה ע"ש. ה) אבר מן המת ג"כ דינו כאמה"ח ולענין אברים יתרים כתבתי לעיל. ו) השדרה. ז) הגולגולת. ח) רוב בניינו. ט) רוב מניינו. י) רובע עלמות. יא) רביעית דם. יב) רביעית דם תבוסה היינו דיולא ממנו סמוך למיתה בעודו חי חלי רביעית ולאח"מ חלי רביעית נקרא דם תבוסה. ומאלו הטומאות שמנינו יש מהם ד"ת ויש מד"ס כמו שנבאר אי"ה היינו עד אות י' על אלו הטומאו' הנזיר מגלח עליהם והכהן מוזהר עליהם וחייבים עליהם על טומאת מקדש וקדשיו כרת וקרבן ומאות י' ואילך היינו רובע עלמות הדין הוא דאין הנזיר מגלח על אוהל של רובע עו"מ ה' נזירות פ"ז אך בפ"ה מה"נ ה"ט כתב דאם הנזיר נטמא אף בטומאה שאינו מגלח עליו אך אם הוא בטומאת ז' עובר בלאו ולוקין וכאן פ"ג מה' ט"מ ה"ג כ' שכל טומאה שאין הנזיר מגלח יראה לי שכולן טומאתן אינן ד"ת כו' לפיכך אני אומר שכל טומאה שאין הנזיר מגלח עליו אינה ד"ת עכ"ל. וכבר עמד בזה במ"ל פ"ה מנזירות. ודע דאף דלהר"מ שכ' בפ"ה דכל הנטמא לטומאה ז' לוקין הנזיר אף דאינו מגלח מ"מ בכלים הנוגעי' במת אף דלדעת הר"מ דאדם הנוגע בכלים הנוגעים במת טמא טומאת ז' עפ"ה מה' ט"מ מ"מ אין לוקין נזיר הנוגע כי הר"מ כ' בפי' בפ"ז מנזירות דין מחודש אף דכל אדם הנוגע בכלים טמא טומאת ז' היא רק דרבנן כמ"ש פ"ה נזהט"מ שהדברים הללו אע"פ שהם דברי קבלה לא נתפרשו בתורה עי"ש ובהשגות והכ"מ כ' דכוונתו שהוא הולך לשיטתו בס' המצות

כ"ד שאינו מפורש בתורה נקרא ד"ס אבל מ"מ דינם דין תורה אך לענין ביאת מקדש עי"ש. ואם כדבריו למה כאן בנזיר הנוגע אינו טמא טומאת ז"ין אם הוא מה"ת מאן פלג לך אע"כ דהוי דברי סופרים והם אמרו בנזיר שלא נטמא ט"ז כדי שיעלו לו בימי נזירתו כמו שנתבאר שם. והנה הר"מ פרק ג' מה' אבל כ' כל כהן הנוגע כו' וא' המת וא' שאר טומאות הפירשות מן המת וכבר פירשנו בה' ט"מ איזה טומאה מ"ה או מדבריהם כו' אבל נוגע בבגדים שנגעו במת אע"פ שמטמא הכהן טומאת ז'. והנה לדעתו טומאת רובע עלמו' באהל אם נטמא הכהן אין לוקה כי לדעתו הוא רק דרבנן כמבוא' בהלכות והרהמ"ח כאן מנה כאן טומאת רובע עלמות באוהל בין הטומאות ואח"ז סיים דכהן העובר כו' לוקה נראה דסובר דרובע היא מה"ת ולוקין ג"כ כהן שטימ' לרובע ונטה מדעת הר"מ ואפי' אם נימא שלא כדעת הר"מ אלא דכל השיעורין הללו הם מה"ת מ"מ זו הלכה פסוקה דאין הנזיר מגלח על רובע עלמות כמבואר בנזיר ובר"מ פ"ז דנזירות וכבר הביאו התוס' בכמה דוכתי ממס' שמחות דכל טומאו' שאין הנזיר מגלח עליהם אין הכהן מוזהר עליהם ע' ברכות י"ט ד"ה מדלגין ובנזיר ובכ"מ א"כ אין לוקין לכהן המטמא באוהל רובע עלמות רק לדעת ר"ת דדחי להא דמס' שמחות או לדעת התוס' כיון דעל שם טומאה זו הנזיר מגלח ע"ש בתוס' אבל לדעת רוב הראשונים דהלכה פסוקה היא והאי דברייתא בחולין סברי כזקנים הראשונים דאף על רביעית דם מגלח הנזיר א"כ ברור דעל רובע עלמות אין הכהן מוזהר והיא אפשר רק מדרבנן כשאר דברים המנויים ביו"ד דהם מדרבנן ודעת הרהמ"ח נראה דלוקין על רובע א"כ ס"ל כסברת התוס' כיון דעל שם טומאה זו הנזיר מגלח ע"ש בברכות. ומ"ש לעיל דהשיעורים הללו הם מד"ת הוא שיטת המפרש. ותוס' נזיר י"ג ע"ב כתבו דהוא הל"מ. והנה הר"מ בה' אבל לא הביא ד"ז ממס' שמחות דכל טומאה שאין הנזיר מגלח אין הכהן מוזהר כי הוא לשיטתו שכ' כמבואר בהט"מ ושם מבואר בפי' דכל הטומאו' שאין הנזיר מגלח עליהם הם רק דברי סופרים רק שאר פוסקים דס"ל דהכל הל"מ מביאים דהוא ג"כ מהל"מ דאין כהן מוזהר עליו וז"פ. הי"א רביעית דם כו' על רביעית דם ג"כ אין הנזיר מגלח כמבואר בר"מ פ"ז דנזירות ופ"ג מהט"מ כ' דרביעית דם ג"כ אינו ד"ת א"כ לדברי הר"מ אין הכהן מוזהר ע"ז מה"ת ואף לדהתו"ס והרשב"א כיון דאין הנזיר מגלח אין הכהן מיוזהר אך לדעת ר"ת דאינו סובר כמס' שמחות או כמ"ש התוס' כיון דעל שם טומא' זו הנזיר מגלח א"כ מוזהר עליו הכהן ועתו"ס ברכות ובנזיר ובכ"מ דעיקר ראיית ר"ת מרביעית דם דמבואר בסנהדרין דכהן אסור לטמאות ובתוס' שם דחו דברי ר"ת או כיון דשם טומאה נזיר מגלח כהן מוזהר ע"ש. ודעת הראב"ד בהשגות פ"ג מהט"מ דעל רביעית דם במגע ובמשא אין הנזיר מגלח עליו אבל באוהל רביעית דם הנזיר מגלח א"כ לדידי' הכהן מוזהר על אוהל רביעית דם ולא על מגע ומשא ר"ד אבל במ"ל בהלכות מביא בשם מהר"י קורקוס שתמה על הראב"ד ואינו מביא מה שתמה. ובאמת הוא תמוה לענ"ד ג"כ דמבואר במשנה נזיר דמ"ט ע"ב על אלו כו' הנזיר מגלח חלי לוג דם על מגעו ועל משאו ועל אהלו ועלם כשעורה על מגעו ועל משאו כו' ולא הוציא פחות מחלי לוג על אהלו ולא במגע ובמשא וגם בש"ס דנ"ג ע"ב דרובע דסיפ' אלטריך דה"א דאינו מטמא אף במו"מ קמ"ל דדוקא על אהלו אין הנזיר מגלח ומקשה הש"ס ל"ל דתני בסיפ' רביעית דם כו' מפורש דמשנה איירי לענין טומאת אוהל וע"ז מביאר דרביעית דם אינו מטמא באוהל וגם היה יכול לומר איפכא דקמ"ל בסיפא דאינו מטמא במו"מ אבל באוהל מטמא וגם ע"ש בש"ס דנ"ו ע"ב גבי עלם כשעורה הלכה ורביעית דם מק"ו ג"כ לא משמע כן גם בגמרא זו משמע בפי' דרביעית דם מטמ' באוהל מדאורייתא' דאלת"ה ליכ' ק"ו כלל ול"ל לר"א ולר"י לומר דאין דנין ק"ו מהלכה כיון דאינו מטמ' באוהל ר"ד מה"ת כלל אע"כ דר"ד הוי מה"ת לתרומה ולקדשי' א"כ תמוה על הר"מ פ"ג מהט"מ שכ' דר"ד אינה מה"ת כיון שאין הנזיר מגלח עליה כמ"ש לעיל. עכצ"ל דכוונת הר"מ פ"ג ג"כ כמ"ש בפ"ה לענין כלי' שנגעו במת שביאר הכ"מ דבריו דהוי ד"ת רק דאינו מפורש בתורה א"כ ה"נ כוונת הר"מ דרובע עלמות ורביעית ושאר דברים אינם מה"ת בפי' מדאין הנזיר מגלח ומ"מ הוא מה"ת ע"כ יפה פסק הר"מ שם פ"ה מה' נזירות דאם נזיר נגע בטומאות שאינו מגלח עליהם לוקין שתמה המ"ל הלא כ' כאן שאין ד"ה ול"ק כי הוא תורה רק שאינו מפורש בתורה וא"ח על ביאת מקדש כמו כלים שנגעו במת בפ"ה. ולפ"ז אפשר לדעת הר"מ ג"כ כהן מוזהר ע"ז דהוא לא הביא הדין דמס' שמחות דכל שאין הנזיר מגלח אין הכהן מיוזהר וכתבנו טעמו לעיל אבל אפשר דהר"מ ס"ל שהיא טומאה של תורה אף שאין הנזיר מגלח ולא מביא דין דשמחות א"כ לדידי' לוקין כהן בטומאות אלו ברובע עלמות ובר"ד כמו נזיר שכ' שלוקה. אך מה שהקשיתי לעיל על הכ"מ דאי כוונתו בכלי' הנוגעים שהם תורה רק שלא נתפרשו א"כ למה פסק בפ"ז דנזיר שנגע בכלים אינו טמא טומאת שבעה כיון דהוא תורה בשלמא אי דרבנן הם אמרו והם אמרו כדי שיעלו לו אבל אם הוא מה"ת אמאי לא יטמ' ע"ז ול"ע והשי"ת יאיר עיני בתורתו הק'. ודע דעל חלי לוג דם הנזיר מגלח ובודאי הכהן מוזהר ע"ז לד"ה כמבואר בה' נזירות וגם רובע עלמות שכתבתי לעיל דאין הנזיר מגלח אבל על חלי קב גם הנזיר מגלח כמבואר שם. ורובע עלמות הבאים מן השדרה או מן הגולגולת פסק הר"מ בה' נזירות דהוא ס' טמא א"כ גם לענין טומאת כהן הוא ס' איסור דאורייתא'. הי"ב. שכתבתי דם תבוסה לד"ה הוא רק מדרבנן ואין הכהן מוזהר ומדרבנן אסור כמו בית הפרס וארץ עמים וכ"ה בהדיא בר"מ פ"ג מה' אבל. ואלו מטמאים במגע ובמשא ואין מטמאין באוהל יש מהם דאורייתא ויש מהם דרבנן כמשי"ת. א) אמה"ח דאין עליו בשר כראוי דהיינו שלא היתה להעלות ארוכה אין לו דין אבר שיהא מטמא באוהל גם כן רק מטמא במגע ומשא אף שאינו אבר ואף שיש בבשר כזית מ"מ מחמת במה"ח אינו מטמא דבמה"ח אינו מטמא כלל

כלל רק אף דנפיק מתירת אבר מ"מ לענין טומאת מו"מ מטמא והיא במשנה פ"ב דאהלות ובעדיות וברמ"מ פ"ב מהט"מ ה"ג. ואם חסר מן העצם אפי' כ"ש אינו אבר ואינו מטמא אפי' במגע ובמשא אף אם יש בבשר להעלות ארוכה ויש כזית ג"כ והעצם הנשאר הוא כשעורה מ"מ במה"ח ועצם מן החי אינו מטמא כלל והבשר אף שיעלה ארוכה מ"מ העצם חסר ואינו מעלה ארוכ' א"כ אינו מטמא כלל כ"ה שם בה"ג הנ"ל. ב) אבר מן המת אם חסר מן הבשר ואין בבשר הנשאר כזית אבל יש בה שיעור כדי להעלות ארוכה בחי דינו כאבר שלם ומטמא במו"מ ובאוהל ואם חסר מן הבשר ולא נשאר כדי להעלות ארוכ' אם נשאר מן הבשר כזית מטמא ג"כ אפי' באוהל כמו כל כזית מבשר המת ועי' בכ"מ שם ה"ד ד"ה כ' הראב"ד כ' כן להדי' ומתמה על הראב"ד. ואם חסר בשרו ולא נשאר כדי להעלות ארוכה וגם אין בבשר כזית נ"ל דדינו כמו אמה"ח שכתבנו נהי דאין לו דין אבר מ"מ מטמא במו"מ ואף שאין בעצם כשעורה ולא מטמ' משום עצם מן המת מ"מ מטמא דומיא דאמה"ח דשם אינו מטמא אף בכשעורה שעצם מן החי אינו מטמא כלל מ"מ דינו קלא כאדם להיות מטמא במו"מ ה"נ. והר"מ בה"ד סיים דאם לא נשאר באבר מן המת כדי להעלות ארוכה דינו כשאר עצמות המתים שאין עליהם בשר נרא' מדבריו דאם העצם פחות משעורה אינו מטמא. ואיני מבין למה יגרע מאמה"ח דאם אין עליו בשר להעלות ארוכה מטמא במו"מ ושם לא חילק ובאמת דשם אפי' עצם כשעורה שוה עם כאן פחות משעורה דאינו מטמא כלל עצם מן החי ובמשנה פ"ב דאהלות מבואר דאמה"ח ואבר מן המת שאין עליה' בשר כראוי מטמא במו"מ ובאוהל ולא נזכר חילוק כלל ומה"ת יגרע מן החי ועתי"ט פ"ו דעדיות ולע"ק. ודינים אלו שאין בהם להעלות ארוכה מטמאין במו"מ דרשינן מקראי בנזיר דנ"ד ע"א ואם חסר מן העצם נלע"ד דאף אם יש בבשר הנשאר להעלות ארוכה אך הוא פחות מכזית דאינו מטמא משום בשר ודין אבר ג"כ אין עליו כמו אמה"ח שחסר מעצמו כ"ש שהוא טהור לגמרי כמו כן כאן כי אין נ"מ בחסר עצם בין מהחי או מן המת אך אם נשאר בעצם החסר כשעורה מטמא במו"מ כשאר עצם כשעורה וע"ש בכ"מ דעתו דאם חסר העצם ונשאר בבשר להעלות ארוכה מטמא במו"מ ובודאי כוונתו דאפי' אם העצם פחות משעורה דאם יש כשעורה דבר פשוט דמטמא במו"מ מחמת העצם עתי"ט שם בעדיות. ולדידי צ"ע דין זה דלמא יטמא ויגרע מחסר עצם מן החי דאין עליו שם אבר דהוא טהור לגמרי אף שנשאר בשר כדי להעלות ארוכה ה"נ נ"ל דטהור לגמרי אך אם אין בבשר כזית דפשיטא דמטמא אף באוהל וכ"נ כדברינו בר"ש באהלות ספ"ק דאם לא נשתייר בעצם כשעורה ואין כזית בשר דטהור לגמרי ומה שמבואר פ"ג דאהלות אלו אם חסרו טהורים אמה"ח שחסר עצמו ולא נקט אף אבר מן המת הייטו דמשנה משמיענו דאף חסר עצם כ"ש כשאר הדינים המבוארים שם דאם חסרו כ"ש טהורים כ"כ באמה"ח אם חסר עצמו כ"ש מברייתו טהור כי אינו אבר ומחמת עצם כשעורה אינו מטמא דמן החי הוא אבל באבר מן המת אם נשתייר כשעורה מטמא עכ"פ במו"מ כשאר עצמות אבל לא נשתייר עצם כשעורה נ"ל ברור בעזה"י דאינו מטמא כלל אף במו"מ כמו אמה"ח וכן מ"ש הר"מ פ"ג ה"ב ואלו מטמאין במו"מ כו' אמ"ה כו' כך הוא הפי' אמה"ח דוקא חסר בשרו ואין בו כדי להעלות ארוכה מטמא במו"מ אבל חסר עצם כ"ש טהור ואח"ז כ' באבר מן המת אם לא נשתייר מבשר כדי להעלות ארוכה מטמא במו"מ כדלעיל אף שהעצם הוא כ"ש אין נ"מ ואח"ז כתב ואמה"ח שחסר בשרו ולא נשאר להעלות ארוכה ג"כ מטמא במו"מ בודאי פחות מכשעור' כי הוא דומה לאמה"ח ואח"כ כ' חסר העצם אף אם נשתייר להעלות ארוכ' מטמ' במו"מ היינו דרק חסר מברייתו אבל נשתייר בו כשעורה דאז מטמא במו"מ משום עצם כשעורה אבל אם אין בו כשעורה בודאי אינו מטמא כלל מחמת העצם אינו מטמא כי הוא פחות משיעור ומחמת מעלות האבר כיון דחסר עצם אינו נחשב אבר ולא מהני מה שיש בבשר כדי להעלות ארוכה כי העצם אינו מעלה ארוכה ודברי הכ"מ גם בפ"ג דנראה מדבריו דאף העצם פחות משעורה מ"מ אם הבשר מעלה ארוכה מטמא במו"מ צ"ע כמ"ש ובודאי כוונתו דמיירי פחות מכשעורה דאי איכא כשעורה בלא"ה מטמא משום כשעור' ובירורן של הדברים נ"ל כמ"ש אך בעניינים אלו אין אני אומר דעתי בבירור ובפרט שאני לומד זה בלא עיון. ועיין נזיר דנ"ג ע"ב ודנ"ד ע"א פלוגתא דר"י ור"ל. ג) השדרה שחסרה אינה מטמאה באוהל רק במו"מ כשאר עצם וכבר ביארנו לעיל קצת מדיני השדרה. ד) הגולגולת שחסרה וג"כ ביארנו לעיל קצת. ה) עצם כשעורה וער"מ פ"ב ה"י כתב דעצם כשעורה הל' היא וכבר כתבתי לעיל בשם הראשונים דטומאת מו"מ ילפינן מקראי רק דהלכה דנזיר מגלח עלי' אך הר"מ לשיטתו דאי לא הי' הלכה אף דילפינן מקרא הוי אינו תורה לדעתו כמ"ש לעיל וא"כ כיון דהלכה היא לענין נזיר והנזיר מגלח הו"ל ד"ת ממש וכן מבואר בדבריו ע"ש ועמ"ל הניח בצ"ע על הר"מ דהשמיט שיעור כשעורה דרב אשי ביומא מבע"ל אם שעורה בקליפתה או בלא קליפתה ואם לחה או יבשה ואפשר דפסק כר"פ דמפשט פשיט ליה דהשיעור הוא יבשה ובקליפתה מ"מ הי' צריך הר"מ להביא ד"ז. ו) ארץ העמים. ז) בית הפרס אלו מטמאים במו"מ ולא באוהל. והנה א' וב' היינו אמה"ח ואמה"מ שאין עליהם בשר כראוי מבואר כאן בר"מ דאין ד"ת כי הנזיר אינו מגלח ער"מ פ"ז דנזירות א"כ אין הכהן מוזהר עליהם להשיטות שהבאתי לעיל ואפשר להר"מ היא דאורייתא רק שאינו מפורש בתורה וא"ח על ביאת מקדש ואין הנזיר מגלח מ"מ לוקין כהן ונזיר שטימאו עצמם כמ"ש לעיל. ואמה"מ דוקא אם אין בעצם כשעורה אבל אם יש עצם כשעורה נזיר מגלח מחמת העצם כשעורה וכהן מוזהר עליו. הג' והד' והה' הם מטמאים במגע ובמשא מה"ת והנזיר מגלח עליהם במו"מ כי עצם כשעורה הל' וכן השדרה והגולגולת שחסרו אם נשתייר בם עצם כשעורה הנזיר מגלח עליהם א"כ כהן מוזהר ע"ז אך במו"מ ולא באוהל. הו' ארץ העמים הא דמטמא רק במו"מ הוא כשהביא גוש מארץ העמים לא"י והשיעור הוא כחותם המרצופים נטמא במו"מ מדרבנן ובאוהל אינו מטמא כלל כי לא חשו רק משום עצם כשעורה ועצם כשעורה אינו מטמא באוהל אבל אם א' נכנס לארץ העמים אף שנכנס ולא נגע ולא נשא כגון

שנכנס בשידה תיבה ומגדל מ"מ בארץ העמים גזרו ג"כ על אוירה ויש בזה שיטות. הר"מ ס"ל אף דמאהיל על גוש בארץ העמים מ"מ אף דגזרו על אוירה מ"מ אינו מזה בשלישי ובשביעי והוא רק טומאת ערב ותרומה וקדשים תולין על טומאת אוירם אבל אם יש דבר חוצץ בינו ובין הטומאה למטה ואינו מאהיל על הארץ זהו אבעיא בש"ס בנזיר אם גזרו בכה"ג והוא אבעיא דלא אפשיטא ובסד"ר לקולא דכל טומאת ארץ העמים הוא רק דרבנן. ויש שיטות והוא דעת התוס' דאם מאהיל על עפר ח"ל בח"ל טעון הזאת ג' וז' ומ"מ מודים שאינו טמא המאהיל בידו או בא' מאבריו ככל טומאות אוהל רק הנכנס ראשו ורובו לארץ העמים ועיין כ"ז במ"ל פי"א מהט"מ פלפול נאים ובקיאות גדול בתוס' ור"ש. ומה נקרא ארץ העממים לענין טומאה דנגזרה ער"מ שם דסוריא לא גזרו על אוירה ומקומות הסמוכים לא"י ע"ש וא"י שהחזיקו עולי מצרים ולא עולי בבל מבואר בדברי הר"מ פ"ה מה' ביכורים דיש לה דין ארץ העמים אך המ"ל הקשה ע"ז דפ"א מה' תרומות נראה מדברי הר"מ דאינה בכלל הגזירה וע"ש עוד שמביא דבא"י אף בעיירות של נכרים ל"ג טומאה ובח"ל אף בעיירות ישראל גזרו טומאה ע"ש במ"ל כמה עניינים ויכעס לך. ודע דמדורות עכו"ס להר"מ הם טמאים כארץ העמים אך תולין על טומאות מדורות העכו"ס תרומה וקדשים ולא שורפין וע"ש במ"ל בשם התוס' וכ"ה דעת רש"י ע"ש באריכות ובח"ל לא גזרו על מדורות העכו"ס ונ"מ דבכהן שבח"ל רשאי לכנוס למדור העכו"ס ע"ש בר"מ ומ"ל כמה דינים ממדורות העכו"ס.

ועל גוש מארץ העמים אין הנזיר מגלח ואין הכהן מוזהר כי הוא מדרבנן רק מדרבנן אסור כמבוא' בר"מ ה' אבל ועלח"מ ה' נזירות וכ' דאפשר על אוירה דארץ העממים רשאי הנזיר והכהן לכנוס לכתחלה כיון דאין טמא טומאת ז' לדעת הר"מ ולא גזרו על אוירה רק לענין תרומה וקדשים לתלות אבל כהן ונזיר מותרים לכתחלה ואפשר אף דאין טמא ט"ז מ"מ מדרבנן אסור וצ"ע. וער"מ פ"ב מה' נזירות כ' דמי שקבל עליו נזירות בח"ל כופין אותו לעלות לא"י וע"ש בראב"ד וכ"מ כיון דבכל יום מתטמא בטומאות ארץ העמים ע"כ צריך לעלות לא"י. וכ"פ דדוקא בנזיר קונסים אותו דלמה קיבל עליו נזירות בח"ל כיון שהוא טמא בגזרת חז"ל אבל הנהו כהני הנולדים בח"ל לא פסעו כלל אין עליהם שום איסור ומותרים להיות בח"ל וז"פ ופוק חזי כמה כהני איכא בח"ל אבל כהן מא"י או שנסע מח"ל לא"י בודאי אסור לצאת לח"ל אם לא ללמוד תורה ער"מ פ"ג מה' אבל דמכין כהן היוצא לח"ל מ"מ. וצ"ע שהשמיט ביו"ד סי' שס"ט דין מדור העכו"ס דכהן מא"י אסור לכנוס לשם ובאמת דבר קשה מאד לכהני א"י ליזהר מזה ואפשר כיון דהם רק כהני חזקה ומדור העכו"ס אין אסורין רק משום ספק הוי כהאי דרשד"ס המובא בשעה"מ פי"ט מהא"ב דמותר לכהן חזקה לישא שבוי' דהוי ס"ס א"כ אפשר דארץ העמים ג"כ אינו אלא ס' ואפשר כיון דשורפין תו"ק הוי גזירת חז"ל ולא הוי ס' כמו גבינת העכו"ס עש"ך יו"ד סי' ק"י אך על מדורות העכו"ס דתולין אפשר דהוי ס"ס אך דדברים אלו צריך אריכות גדול ואכ"מ וע"ש בשעה"מ מה שהקשה על רשד"ס ולע"ק. הז') בית הפרס גזרו חז"ל לטמא במו"מ וההולך בבה"פ טמא ט"ז וגם גוש עפר מבה"פ מטמא במו"מ ט"ז ושורפין עליו תו"ק אך על אוירה ל"ג כלל. והנכנס בשידה תיבה ומגדל אף שאין חוצץ למטה ג"כ והוא מאהיל על בה"פ אינו טמא ובה"פ הוא שדה שנחרש בו קבר גזרו חז"ל מאה אמה על מאה אמה ממקום הקבר ודינים אלו ער"מ פ"ו מהט"מ ואם חרש קבר בשדה שאינו שלו אין לו דין בה"פ. העכו"ס שחרש קבר בתוך שדהו אין לו דין בה"פ דהם אמרו והם אמרו ונזיר אינו מגלח וכהן אינו מוזהר כי הוא רק מדרבנן ואסורים לכנוס או ליגע מדרבנן ומכין אותם מ"מ ואין ח"ל מטמא בבה"פ כי בח"ל לא גזרו ומותר לכהן לכנוס לבה"פ כמו מדורות העכו"ס. וגוש עפר ארץ עממים ומבה"פ צריך שיהי' כחותם המרצופים והוא כפיקה של סקאין היינו כחותם של הולכי דרכים החותמים השק שלהם והוא בבכורות דל"ב ורש"י פי' שם גוש עפר לטמא באוהל ובאמת הוא תמוה דעפר מבה"פ או אפי' מארץ עממין שבא לא"י אינם מטמאין באוהל וכבר תמה המ"ל שם ומגיה ברש"י במגע במקום באוהל אך רש"י בסנהדרין מפרש ג"כ דגושים מטמאין באוהל וע"ש בתוס' הקשו כן דאינו מטמא באוהל ומובא ג"כ במ"ל שם ודוקא גוש כברייתו אם יש בו כשיעור הזה טמא אבל הרבה עפר אף שיש כמה שיעורים אין מטמאין וכ"ה במשנה באהלות ובר"מ. וכלים הנוגעים במת לדעת הר"מ פ"ה מהט"מ הם אבי אה"ט כמת עצמו והנוגע בהם טמא טומאת ז' ואין חילוק בין כלי מתכות או שאר כלים ובגדים כולן נעשים אבי אבות לטמא אדם ט"ז. אבל דעת הר"מ בפ"ה בסופו דאין כלים ובגדים מטמאין אלא במגע אבל במשא ובאוהל אין מטמאין כלל כי המשא במת עצמו אינו מפורש כמו שנתבאר והאוהל אינו מטמא כי בתורה כתיב אדם כו' ע"כ הנושאו או המאהיל על הבגדים אינו טמא כלל וכן אדם שנטמא במת דהוא אה"ט אינו מטמא באוהל וגם לא באדם הנושא אותו בלא נגיעה וכן הא דכלים מטמאין ט"ז הוא אינו תורה לענין נזיר רק לענין תו"ק ע"ש בכ"מ ודוקא כלי שטף ובגדים אבל כ"ח ואוכלים אינם נעשים אפי' אה"ט אפילו אם נגעו במת ושיטת התוס' בפסחים דלענין למנות ראשון ושני נעשים אה"ט רק שאינו מטמא אדם וכלים אבל לענין מנין ראשון ושני נעשים אה"ט והנוגע באוכל שנגע במת נעשים ראשונים והוא סברת תוס' פסחים די"ט ד"ה רביעי בקודש כו' לענין אוכלים וה"ה לכ"ח ע"ש. והנה בכלים הנוגעים במת מבואר בנזיר בסוגיא שם ובר"מ פ"ז דנזירות דאין הנזיר מגלח על נגיעתו בכלים וכת' שם דין מחודש דנזיר הנוגע בכלים אינו טמא ט"ז והבאתי לעיל וע"ש בכ"מ ולח"מ. והנה כהן אף שהוא טמא ט"ז אם נוגע בכלים מ"מ מותר לטמאות עצמו לכתחלה בכלים הנוגעים במת וכ"ה להדיא בר"מ פ"ג מה' אבל וטעמו נרא' דכהן מוזהר דוקא על הטומאות הפורשות ממת עצמו כמבואר בדבריו ודעת הרבה ראשונים והתוס' מכללם שדחו ד' ר"י סומפוני' בנזיר וער"ש באהלות ס"ל דאין כלים הנוגעים במת מטמאים ט"ז אלא כלי מתכות דוקא דחרב הרי הוא כחלל אבל שאר כלים ובגדים אינם נעשים רק אה"ט לטמא טומאת ערב וכלי מתכות מטמאים במשא ואפי'

ואפי' באוהל דדינו לגמרי כמת וכ"ה בתוס' בהמה המקשה דע"ב ד"ה כי קאמר רבה ובנזיר בשיטות אלו ודעת ר"ת בנזיר ובכ"מ דגם הנזיר מגלח על כלים ולפ"ז כהן מוזהר על טומאת אוהל בכלים כי כל טומאה שהנזיר מגלח עליה כהן מוזהר לכ"ע. ור"ח כהן שלח לר"ת איזה בית אשר תבנו לי דהיאך ידור הכהן בבית דאין לך איזה כ"מ שלא הי' באוהל המת מעולם מובא בתוס' וביו"ד ודעת ר"ח כהן שאף שכ"מ מטמאים ט"ז מ"מ אין הנזיר מגלח עליהם ואין הכהן מוזהר עליו. ובאמת לכאורה תמיה גדולה על ר"ת ולא זכינו לתשובתו אבל באמת ר"ת לשיטתו הובאו דבריו ברא"ש ה' טומאה דכהן אף שפירש וחזר ונגע מ"מ פטור והוא כדעת הראב"ד פ"ה מה' נזירות דהאידנא אין חייבים הכהנים אם נטמאו כיון דמחוללים ועומדים שאין לנו אפר פרה ע"ש בכ"מ ולח"מ ואם כי ברא"ש מובא שם דלאחר אותו יום ד"ה חייב כי מוסיף ימי טומאה מ"מ אפשר דדעת ר"ת כהראב"ד ואין איסור לכהן לטמאות האידנא אלא מדרבנן ושם מבואר דמשום כבוד הבריות לא גזרו ע"ש מכ"ש בה"ג דלא משכחת לה דיהיו הכהנים מוזהרים מזה כמו ארץ העמים דאף בזמן שבהמ"ק קיים הי' נכנס לדבר מצוה דלא העמידו דבריהם מכ"ש בדבר דלא אפשר כלל בזה"ז ליזהר מזה. ושו"ר במ"ל פ"ג מה' אבל ה"ח כ' דהראב"ד כל חכמי ישראל חולקים עליו ומביא שרבותינו בעלי התוס' חולקים עליו מאותו הכתב ששלח ר"ח כהן לר"ת המתחלת איזה בית כו' ע"ש. ובאמת זה סברת ר"ת דלא חש להאי קושיא ול"ע על המ"ל שלא הביא ד' הרא"ש בשם ר"ת דר"ת סובר כהראב"ד ואין הראב"ד יחיד והר"ת הי' מגדולי רבותינו הצרפתים וגם בש"ג על הרי"ף מביא שיטת בה"ג דפסק כר"ת דכל אותו היום ואף שהם סוברים דלאחר אותו היום מוסיף ימי טומאה וחייב מ"מ הראב"ד והר"ת לא ס"ל כוותי' ומ"מ לטמא למתים האידנא אף הראב"ד ור"ת מודים דאיסור דרבנן הוא עיין ברא"ש שם. וכן מבואר בדבריו בהשגות שם דאין לנו כח לחייבם האידנא אבל איסור דרבנן יש בדבר שיכול ליזהר. ואיני מבין ד' המ"ל מה שהשיג על הראב"ד דלמה היו האמוראים מציינים קברים וגם הפוסקים הביאו בהלכותיהם דיני ט"מ האידנא ולדעת הראב"ד אין איסור. ובאמת נראה דהראב"ד ס"ל כר"ת דאיסור דרבנן יש וכמבואר ברא"ש שם אבל בדבר דלא אפשר שאני ומ"ש לעיל דמוסיף ימי טומאה אף דהאידנא ל"ש ג"ז אך באמת דגם האידנא שייך זה כי שמא יבא משיח היום ומוסיף ימי טומאה דלא יוכלו להזות עליו היום או מחר אבל דעת ראב"ד דבכ"ע א"ח ולא ס"ל כמס' שמחות ע"ש באורך בכל המקומות ותבין. והנה לדעת רוב הראשונים והר"מ מכללם דאין הנזיר מגלח א"כ אפי' בזמן המקדש הי' רשאי הכהן לטמא לכלים הנוגעים במת חוץ לדעת ר"ת דלדידי' הוא טומאה שהנזיר מגלח עליו וכהן מוזהר עליו בזמן הבית דהיינו בזמן שהי' לנו אפר חטאת עמ"ל שהביא דגם בזמן האמוראים הי' להם אפר חטאת. ויש עוד טומאה דהיינו בחיבורין אדם הנוגע במת ובעוד שהוא מחובר במת נוגע בו אדם אחר דעת הר"מ דמד"ת הנוגע בו אינו טמא ט"ז רק דינו כדין הנוגע בט"ז ע"כ לנזיר ועושה פסח אינו טמא אלא טומאת ע"ב רק לתרומ' ולקדשים טמא ט"ז מד"ס ועכ"מ ומ"ל פ"ה מה' ט"מ דדעת הרבה ראשונים דטומאה בחיבורין הוא דאורייתא וטמא הנוגע ט"ז ולדיעות אלו שהם דאורייתא' אפשר דהנזיר מגלח עליו א"כ כהן מוזהר ע"כ. ואפשר אף לדעת הסוברים שהוא דאורייתא מ"מ אין הנזיר מגלח כמו כלים לדעת הראב"ד שם שסובר דהוא מדאורייתא ומ"מ אין הנזיר מגלח וע"ש במ"ל פלפול ארוך בדין טומאה בחיבורין וגם מחלק שם בין חבורי אדם למת ובין חבורי כלים למת ע"ש. והנה במ"ש לעיל מחלוקת אבות העולם אי דוקא כלי מתכות ה"ה כחלל לטמא ט"ז כשיטות הרבה ראשונים או אפי' שאר כלים כשיטת הר"מ והר"י סימפוני' ובר"ש באהלות פלפולים הרבה וע"ש במ"ל. ונ"ל להביא ראי' להר"מ מש"ס חגיגה כ"ג ע"א וע"ב גבי ספופרת שחתכה לחטאת וספופרת הוא של עץ ערש"י ואמרינן שם בש"ס דעשאוהו כטמא מת להאי ספופרת ומקש' הש"ס הא דתני חותכה ומטבילה טעון טבילה אבל הזאה ג' וז' לא בעי תיבעי נמי הזאה ג' וז' ומתרץ דעשאוהו כט"מ בשביעי שלו וע"ש בתוס' וא' כדעת הרבוותא דכלי עץ אין נעשים כחלל ואין מטמאים להנוגעים ט"ז א"כ מה מקשה הש"ס דאדם יטעון הזי' ג' וז' דהא הספופרת כלי עץ ואינו מטמא ט"ז ומפורש כאן כדברי הר"מ דאף שאר כלים מטמאים ט"ז וה"ה כחלל. ואין לפרש דעשאוהו כט"מ בחיבורין ובחיבורין לד"ה מטמאים ט"ז ע"ש במ"ל דחיבורי כלים במת אינו אלא דרבנן מ"מ למה הוליך הש"ס לדחוקי דעשאוהו כט"מ בז' שלו וע"ש בתוס' לימא דעשאוהו כט"מ שלא בחיבורין ע"כ אין טעון הזיה ג' וז' ע"כ נראה מפורש כדעת הר"מ וסייעתו דכל הכלים דינם ככ"מ ול"ע על הראשונים ואחרונים שלא העירו בזה והוא ראיה נכונה בעז"ה. ג' דברים מטמאין במגע ובאוהל ולא במשא א' הקבר ב' גולל ג' דופק ואיזה נקרא קבר לטמא באוהל וגם מן הצדדין דהיינו בכותלי' לשון הר"מ פ"ב מהט"מ הקבר כ"ז שהטומאה בתוכה מטמא במגע ובאוהל ד"ת שנא' כו' או בקבר והוא שיהיה בנוי וסתום ואח"כ מטמא כל סביביו במגע ובאוהל וע"ש בכ"מ דוקא סתום לגמרי ואינו פתוח מן הצד כו' ובפ"ז כת' הר"מ אין הקבר מטמא כל סביביו עד שיהא שם חלל טפח על רום טפח אבל אם אין שם חלל טפח על טפח טומאה רצוצה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת ואין טמא הנוגע בה מן הצדדים כו' וע"ש בהשגת הראב"ד דיש לו שיטה אחרת והא דמבואר בברכות מדלגין היינו ע"ג ארונות כיון דיש פותח טפח וחוצץ כו' ומחלק הר"מ פי"ב מה' הנ"ל דארון של עץ אין לו דין קבר וטע"ט חוצץ ע"ש ובהשגות וכ"מ ועתוס' ב"ב ד"ק ושאר מקומות והתוס' והראב"ד לא ניחא להו בחילוק הר"מ ע"כ כ' תוס' בברכות דהארון הי' פתוח מן הצד ואין לו דין קבר והראב"ד פי"ב שם תי' דהארון יש לו דין קבר ומ"מ אין הנזיר מגלח דעל הגולל ודופק ועל הקבר אין הנזיר מגלח וא"כ אין כהן מוזהר עליו מה"ת אלא מדרבנן ע"כ היו מדלגין עליהם ע"ש. והנה בנזיר דמ"ט ע"ב חשיב שם המשנה הטומאות שהנזיר מגלח עליהן ולא חשיב קבר ואח"ז במשנה דנ"ד חשיב שם ג"כ י"ב דברים שהנזיר מגלח עליהן ולא חשיב קבר רק גולל ודופק וברמ"ת פ"ז מה"נ חשיב שם ג"כ י"ב דברים שהנזיר מגלח עליהם ולא חשיב שם קבר ואח"ז חשב דברים שאינו מגלח עליהם ול"ח ג"כ קבר. והנה באמת לשיטת הראב"ד פ"ב מהט"מ דגולל ודופק הוא מד"ת וכן לשיטת התוס' א"כ שוה לקבר כיון דחשיב גו"ד לא חשיב קבר אבל הר"מ פ"ב שכתב מטמא במגע ובאוהל ד"ת וזה מפורש או בקבר וגו"ד כתב שהם מד"ס ואח"ז בפ"ג כתב טומאת רביעית דם כו' אינה מד"ת שהרי אין הנזיר מגלח וכו' שאין הנזיר מגלח אינו ד"ת ולא חשיב קבר ובאמת הוא עצמו פ"ב כתב שהקבר הוא ד"ת א"כ אפשר יהי' הנזיר מגלח ובאמת בפ"ז לא הביא דהנזיר מגלח על הקבר וראיתי בכ"מ פ"ו מה' נזירות ה"ח בא"ד המתחיל ומ"ש ואם כו' כתב בפירוש על הר"מ דהנכנס לבה"ק אע"פ שהוא טמא מ"מ אין הנזיר מגלח עליו ע"ש עכ"פ ראינו מפורש דקבר אין הנזיר מגלח דהר"מ לא חשיב ליה ומ"מ הוא מה"ת כמ"ש פ"ב מהט"מ והוא מפורש בתורה ואינו ממדרש המדות לשטתו א"כ מיושב ק' המ"ל פ"ה מנזירות שהבאתי לעיל שהר"מ כ' כאן דאם נזיר נטמא בטומאות שאין מגלח עליהם לוקין ושם בהט"מ כ' דהם אינם מה"ת ואיך ילקה ע"ש. והנה אתה רואה שהר"מ בעצמו סובר דיש טומאות מה"מ שאין הנזיר מגלח ומ"מ הוא ד"ת כגון קבר א"כ אם נטמא לקבר לוקה הנזיר אף שאין מגלח אך הלשון שכתב בפ"ה מה"נ דכל טומאות כו' לוקה בלשון רבים ואנו אין לנו עתה אלא ט"ק. אך נ"ל כמ"ש דכוונת הר"מ בט"מ דאינן ד"ת היינו שאינו מפורש ונדרש בי"ג מדות אבל מ"מ הם מה"ת וקבר לא הביא שם כי הוא מפורש בתורה אך הר"מ חידש דדברי' שאין מפורשים ורואין אנו ג"כ שאין הנזיר מגלח לאו ד"ת ממש הוא לענין טומאות מו"ק ואם לא כדרך הזה דברי רבינו הר"מ תמוהים מאוד דבפירוש כ' דהקבר הוא ד"ת ומ"מ בודאי דעתו דאין הנזיר מגלח דלא חשיב ליה התם וכ"כ פ"ג מה' אבל אם נגע כו' וכן אם נגע בקבר לוקה הרי מפורש בדבריו דכהן לוקה דהוא דבר מפורש ופרט זה דרבינו הר"מ לית ליה הך כללא דמס' שמחות כדעת ר"ת ע"כ פרט זה אף דאין נזיר מגלח עליה מ"מ כהן לוקה וכן נזיר כמ"ש פ"ה מה"נ נראה בעליל דהר"מ ס"ל ג"כ כדעת ר"ת דליתא להך כללא דמס' שמחות אך מ"ש הכ"מ דגם בפ"ה מהט"מ כוונתו כן דהוא ד"ת לענין בגדים הנוגעים כבר כ' לעיל דל"ע אם הוא ד"ת דבגדים הנוגעים יכולין לעשות אה"ט וטעון הזאה ג' וז' איך כ' גבי נזיר דאין טמא ט"ז שם בפ"ז כדי שיעלו לו ע"ש מ"ש לעיל ובענינים שהבאתי ועיין שם ותראה בקיאות בתי"ט ובתוס' והנני כותב למזכרת. וכיון שכתבתי דהר"מ ל"ל הך כללא דמס' שמחות א"כ ניחא דברי הרהמ"ח בענין רובע עצמות דעל כל הטומאות אף שאין הנזיר מגלח מ"מ כהן מוזהר עליהם. גולל ודופק כו' לשון הר"מ פ"ב המעמיד כלים או אבנים וכיו"ב בצידי המת וכיסה עליו מלמעלה כו' הכיסוי המוטל מלמעלה נקרא גולל והצדדים שהגולל נשען עליהם נקרא דופק כו' וכפירש"י כתובות וכ"מ וע"ש בתוס' דדעת ר"ת דהמצבה שמעמידין בראש הקבר נקרא גולל ודופק הם שני אבנים א' לראשה וא' לרגלה של מצבה וע"ש במקומות שהביאו התוס' ועתי"ט באהלות. והנה בנזיר היא משנה מפורשת דאין הנזיר מגלח והר"מ כאן כ' בלשון הזה וטומאתן מד"ס ועיין השגות השיג ע"ז דהוא מה"ת דדרים מקראי וכ"ד תוס' בנזיר והכ"מ כאן כ' דהר"מ סובר דהם אסמכתא ובאמת נוכל ג"כ לומר דהר"מ מודה דהוא ד"ת רק כיון שאינו מפורש בתורה קורא אותו ד"ס ועל טומאה זו אין הנזיר מגלח וכ"ה בר"מ פ"ז מה"נ. ולענין אי הכהן מוזהר כ' לעיל דהרבה פוסקים כמס' שמחות א"כ אין הכהן מוזהר והרבה ור"מ ור"ת מכללם דאין פוסקין כמס' שמחות אבל לדברי ר"ח כהן לוקין על גולל ודופק ולהר"ם אפשר ג"כ דלוקין ואפשר דהוא מד"ס ול"ע. והנה הגו"ד מטמאין רק במגע ובאוהל אבל לא במשא אם גרר בחבלים הגולל או העלוהו על המת בחבלים ולא נגע ולא האהיל אינו טמא כלל וע' תוס' ברכות בענינים אלו וש"מ הנרשמים והקבר והגו"ד אינו מטמאין אלא בזמן שהמת שם ע"ש. ועיין בפ"י ברכות בסוגיא שם ובמקומות הנרשמים ומביא שם הפ"י בשם הג"א פ' לא יחפור דר"ת אוסר לכהנים לכנוס בבית שיש שם כלי מתכות ואני כ' לעיל דנראה דר"ת לשיטתו דמותר לכנוס האידנא ועיינתי בהג"א ואפשר כוונת ר"ת לענין דינא אבל האידנא אפשר דשרי אך מלשון הג"א לא משמע כן וע' תוס' פ' העור והרוטב מפני מה אין הגו"ד מטמאין במשא. וזה מטמא במשא ובאוהל ולא במגע מלא חפנים רקב ודוקא שנקבר ערום בארון של שיש כדי שלא יהא שום דבר אחר מעורב בו. והרוג אין לו רקב כי נ"ל המת שלם והרוג ה"ה חסר דמו ויש דינים הרבה ברקב עיין פ"ז מה"נ ופ"ג מהט"מ ואכ"מ להאריך. ואינו מטמא במגע כי א"א ליגע בכולו שהרי אינו גוף א' ואפי' גבלו במים אינו חיבור וע' פ"ב דאהלות ברע"ב שם דאפי' באוהל אם האהיל על מקצתו ג"כ אינו טמא. והנה השיעור מלא חפנים בודאי משערין באדם בינוני ועיין בכלים במשנה יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם כו'. ועל מלא חפנים רקב הנזיר מגלח על משאו ואהלו ובודאי הכהן מוזהר לד"ה והנה זה מבואר בחולין דמל' תרווד רקב אין מטמא במגע ולכאורה במשנה דנזיר דחשיב דעל אלו טומאות הנזיר מגלח על מגעו ועל משאו ועל אהלו וקחשיב שם מלא תרווד רקב ובאמת אינו מטמא במגע ואפשר דברצוצה נוגע מיקרי עיין חולין שם. כזית מן המת שחלקו לחלקים מטמאין במשא ובאוהל דאורייתא עיין ר"מ פ"ד מהט"מ הרבה דינים מדין צירוף. עצם כשעורה שחלקו מטמאין במשא ולא במגע רובע עצמות שנדקדקו מטמאין במשא ובאוהל ג"כ ולא במגע כ"כ מלשון הר"מ וער"ש פ"ב דאהלות כתב דמטמאין בכל שלש טומאות דהיינו במגע ג"כ ומובא ג"כ בתי"ט ועת"ח על הגליון שם כ' שנראה מד' הר"מ שמטמאין רק באוהל ולא במגע ולא במשא ע"ש. ואני איני מבין דלהר"מ יגרע רובע עצמות שאין בהם בכ"א עצם כשעורה מעצם א' שנחלק לשנים ואין בכ"א חלק כשעורה דסובר הר"מ דמטמא במשא ולמה יגרע הרבה עצמות שאין בכ"א כשעורה ויש רובע דלא מטמא במשא ד"ז תמוה. ונ"ל מלשון הר"מ שכתב כאלו לא נדקדקו דמטמאין בכל ג' טומאות וא"י כוונת בעל ת"ח. ובאמת איני מבין ד' הר"ש והרע"ב ג"כ כמו דרקב דמטמא במשא ובאוהל ולא במגע דא"א ליגע בכולו וכן עצם כשעורה שנחלק כפי מ"ש הכ"מ דמה"ט מטמא במשא ולא בנוגע כי אין

נוגע וחו"כ וכן כזית מת שחתכו דרק מטמא במשא ובאוהל ולא במגע א"כ מאיזה טעם רובע עצמות שנדקדקו ואין בכ"א עלם כשעורה יטמא במגע מאי עדיפתו וראיתי בת"ח שכתב שכ"כ רש"י ותוס' דנ"ב בנזיר ע"ב ועיינתי לפום ריהטא ולא מצאתי. וע"ש בר"מ דמביא דינים מרביעית דם משני מתים אין מצטרפין וכן שדרה וגולגולת ורובע כו' אין מצטרפין אבל ח"ז בשר ממת זה וח"ז בשר ממת אחר ועוד דברים שהם מצטרפין ועמ"ל שם שמ"מ לדהתו"ס יומא פ"א שכ' להקשות לרבנן דאין מצטרפין ח"ר ממת זה וח"ר ממ"א אמאי הא כל שטומאתן ושיעורן שוה מצטרפין ותי' דמיירי דרביעית דם בא מב' נפלים שלא הי' בכ"א רביעית אבל בשני מתים שהי' בכ"א רביעית מצטרפין ח"ר מזה וח"ר מזה. ובתוס' יה"כ הקשה הא כי היכי דפליגי בר"ד כן פליגי בשדרה וגולגולת דחכמים מטהרין והל' כל שטומאתן ושיעורן שוה מצטרפין ותי' דמשכחת לה נ"כ שנולד באלי שדרה ע"ש. ונראה מדבריו בפי' התוס' שחולקים על תה"ד שהבאתי לעיל דשדרה שחסרה מתחלת ברייתו לא הוי חסרון וא"כ אפי' בלא צירוף טמא. אך באמת בלא"ה ל"ע על התוס' דדוחק גדול לומר דמיירי כה"ג וגם אבר מהמת דפליגי וגם רובע עצמות דמיירי דנולדו כך מתחלת ברייתו והתוס' כתבו שם מפי השמועה ולא מצאו בתוספתא ע"ש ובקונטרס הנ"ל ובתוס' סנהדרין דף ד' דרבנן מטהרים משום דנפשות כתיב וכ' שם בקונטרס הנ"ל דראינו דהתורה גילתה דגבי מת אף שטומאתן ושיעורן שוה אין מצטרפין א"כ ה"ה שדרה וגולגולת אך הקשה על הר"מ למה פסק דב' חצאי זתים וכן רקב שני חצאין משני מתים דמצטרפין דמ"ש מן דברים הנ"ל דאין מצטרפין ע"ש שהניח בל"ע. והנה כתבתי כאן לעורר קצת ואם אאריך בכל פרט צריך חיבור גדול מיוחד לכל מצוה. וכבר כ' לעיל שנב' דרכים מטמא באוהל והנה אם בבית א' יש טומאה מן המת ויש בכותל טפח על טפח חלון ע' בשו"ע סי' שע"א שמביא הטומאה מבית לבית והש"ך בסי' שע"ב כ' דבתים הסמוכים לטומאה אינם אלא דרבנן ובמג"א סי' שמ"ג השיג עליו דהר"מ פ"ג מה' אבל ה"ג כתב בפירוש וכן הנכנס לאוהל טמא שנכנסה הטומאה ממק"א לוקה אע"פ שעלמה של טומאה בבית אחר עכ"ל וכן התוס' יבמות וכב"מ. ועפ"י ברכות כ' שהאריך בקונטרס ליישב ד' הש"ך וה"ר לדבריו מהש"ס דבבלי וירושלמי ומלשון הר"מ כו' והנה הבאתי לך לשון הר"מ שמפורש בדבריו דלוקין ובמג"א שם ע"ס שמביא בשם הר"מ פי"ב ול"ל הר"מ פ"ג מה' אבל מפורש בדבריו דהוא דאורייתא. ומדי עברי ראיתי בפ"י שם כ' הא דקי"ל כ"ד המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה כגון לענין סתימת החלון בין כותל לכותל ער"מ פט"ו מהט"מ ובב"ב פ' לא יחפור וכן לענין טע"ט ברוב טפח שחוצץ בפני הטומאה ובדבר המקבל טומאה אינו חוצץ דכ"ז הוא מדרבנן אבל מדאורייתא אף דבר המקבל טומאה חוצץ וע"ש במ"ל פי"ב נסתפק בדבר שא"מ טומאה רק מדרבנן אי חוצץ. והנה בתוס' שם בברכות נראה דסוברים דהוא מדאורייתא א"ח כ"ד המקבל טומאה ובמ"ל פ"ה מהט"מ מפלפל ג"כ בדין חוצץ בפני הטומאה וע"ש בשם הרא"ש דאם גמויים כאהלים אף שמקבל טומאה חוצץ בפני הטומאה ומבואר בר"מ וש"ע דאם שחט בו רוב שנים אינו מטמא עדיין רק מי שנשברה מפרקתו ורוב בשר וכן מי שנקרע מגבו כדג ובש"ע יו"ד אינו מבואר יותר. ובר"מ פ"א מהט"מ מבואר עוד שנים שהותז ראשו או שנחלק לב' חלקים בבטנו כל אלו מטמאין ועש"ך בשם מהרש"ל דבזקן אפי' מפרקת בלא רוב בשר ועיין עוד שחשיב מקצת דברים. ועיין פ"ב מה' אה"ט דחשיב בהמה שניטל ירך וחלל שלה ג"כ הוי נבלה ומטמאה מחיים ודינים אלו בחולין כ"א. ול"ע דהר"מ לא הביא כאן דין דניטל ירך וחלל שלה ומ"ש כאן או שנחלק לב"ח בבטנו הוא פי' גיסטרא האמור בש"ס שם. ומ"ש הש"ך בשם רש"ל דזקן אפי' בלא רוב בשר והוא מהש"ס דחולין ל"ע דנראה לכאורה דק' הש"ס הוא שראינו שמת וע"ז מתרץ דזקן שאני אבל דמחיים יהיה מטמא לא שמענו. אך באמת רש"י פי' שם להדיא כן דאל"כ לא הוי מקשה הש"ס. ושיעור זקן אינו מבואר כמה נקרא זקן. ודע דנשברה מפרקתו צריך שיהיה נפסק החוט ג"כ דאם החוט שלם דעת הט"ז בשם התוס' בסי' כ"ז דאפי' טרפה לא הוי ומכ"ש בזקן שנשברה המפרקת בלא רוב בשר והחוט קיים אלא דמיירי שנפסק החוט ג"כ עיין באחרונים שם ע"ד הט"ז ותשובות אחיו הגאון ר"י הלוי. והנה לא הביא הרהמ"ח דין מת עכו"ם ואם מטמא כמת ישראל או לא ואם כהן מוזהר עליו א"ל. וז"ל הר"מ פ"א מהט"מ הי"ג א' כו' וא' מת עכו"ם מטמאין במו"מ ואין העכו"ם מטמא באוהל והרי הוא אומר במלחמות מדין כל נוגע בחלל ולא הזכיר שם טומאת אוהל עכ"ל. והנה זה מבואר פ' הבע"י דס"א כמסקנא דרבינא והנה ראיה זו אינו מבואר בש"ס שם אדרבא היא קושיא ורבינא מתרץ הקושיא ועיקר הראי' הוא מן ואתנה כו' אדם אתם קרויים אדם ע"ש אך אין נ"מ לדינא. והנה הלשון בגמרא קברי עכו"ם אינם מטמאין באהל נראה דבמגע מטמאים דקבר מטמא במגע כמ"ש לעיל וא"כ איני מבין היאך יתורץ לאותן שיטות הנ"ל להר"מ וסייעתו שהביא ראיה מפרק המקבל מאליהו דהי' עומד בבה"ק של עכו"ם ואמר שאינם מטמאין באוהל מ"מ היאך עמד על הקבר כיון דמטמא במגע אך באמת יחף אסור לעמוד מחמת נגיעה אבל במנעליו לאו נגיעה הוא אם כן מותר לילך על קברי עכו"ם וכן כוונת הר"מ פ"ג מהל' אבל שכתב ומותר לכהן לדרוך על קברותיהם. אך לכאורה לשיטת הסוברים כסברת הר"מ דכל הבגדים הרי הם כחלל וסוברים כסברת ר"ת דהכהן מוזהר על הבגדים הנוגעים במת ואפי' להסוברים דדוקא כלי מתכות מ"מ כמה שיטות וכ"ד הראב"ד דבחיבורים טמא האיש טומאת ז' ואם כן הבגדים שברגליו טמאים והוא בחיבורין אם כן לאותן שיטות היאך רשאי לדרוך. ע"כ נ"ל דדוקא במגע בטומאות הפורשות מן המת עכו"ם מטמא הוא גם כן אבל קבר עכו"ם דבאמת הקבר מטמא במגע ביש בקבר אוהל טע"ט כמבואר בפ"ז והבאנו לעיל ובאין בו פותח טע"ט נוגע מן הצדדין טהור אם כן הגזה"כ דהתורה גזרה על הקבר דלטמא במגע ביש בו לד אוהל אם כן קברי עכו"ם כיון דלית בהו טומאות אוהל אם כן אין הקבר מטמא כלל אפי' במגע ומותר לילך על קבריהם כי הקבר שלהם אינו

מטמא אף במגע אך ראיתי בתוס' בנזיר אהא דמרבינן שם דקבר שלפני הדיבור דמטמא במגע וכתב שם המפרש ותוס' דאתיא כר"ש דאינם מטמאין באוהל אצטריך לרבויי מגע והקשו שם הא ר"ש מודה דמטמא במגע ע"ש ואי כדבריט לר"ש קבר אינו מטמא במגע כלל רק טומאה הפורשת ממת עכו"ם עצמו. וכ"כ תוס' נדה ד"ע ד"ה ואין נגיב מלח מטמא ע"ש אם כן ל"ע היאך ילך על קבריהם לאותן שיטות שכל הבגדים הרי הם כחלל והוא שיטת ר"מ ור"י סומפטנס ואי נאמר כדעת ר"ת גם כן דכהן מוזהר על כלים הנוגעים במת ואפ"ל דיש הרבה בגדים ברגליו דכלי בכלי אינו עושה כיו"ב כמבואר בר"מ פ"ה מהט"מ אך בחיבורין לכאורה גם כלים בכלים אך עמ"ל שם דבכלים ל"ש חיבורין כלים בכלים ע"ש באריכות. וגם אפי' לפי המסקנא עכ"פ מרבינן מקרא קבר שלפני הדיבור ולשיטת רש"י ותוס' שם דהטעם דה"ל קברי עכו"ם מפורש דעל כל פנים הקבר שלהם מטמא במגע ועי' תוס' שם בנדה ובכ"מ הקשו על ר' בנאי דהי' מציין מערתא דאברהם הקי"ל במ"ק ד"ה דאין מציינין אלא דבר הטמא באוהל וקבר לפני הדיבור אינו מטמא באוהל לר"ש. והנה מבואר במ"ק דציון קברות מנין מיחזקאל וראה עלם אדם ובנה אצלו ציון ול"ל דעלם אדם היינו או שדרה או גולגולת דאל"ה הא על עלם כשעורה אין מציינין. וגם עלם אדם משמע כן כמבואר בנזיר ובר"מ דעלם אדם הוא שדרה וגולגולת. אך לכאורה דשם מיירי במלחמות גוג ומגוג ועכו"ם אינם מטמאין באוהל אך אפשר אולי נהרג שם איזה ישראל כמבוא' כאן ביבמות גבי מלחמות מדין ובנבואת זכרי' דגם יהודים יהיו עם גוג ומגוג. והנה עוד רגע אדבר לדעת ר"ת שסובר דכ"מ מטמאים אפי' באוהל ואין הכהן רשאי לכנוס באוהל שיש שם כ"מ כמבואר לעיל וכ"ל דגם אם איזה כ"מ נטמא בעלם כשעורה במגע אף שאין העלם מטמא באוהל מ"מ הכלי ההוא הרי הוא אבי אבות והכלי יש בה כשיעור ובודאי מטמא באוהל. אף שעיקר הטומאה שממנו נטמא הכלי לא הי' מטמא באוהל. וה"ה בכמה דברים שחשיב במשנה מטמאין לא כו' ועתה אם כן באמת לדעת ר"ת גופי' שפוסק כרבנן דאף עכו"ם מטמא באוהל א"כ בודאי כלים המטמאין מחמתו מטמאין באוהל אלא אפי' להשיטות דאין קברי עכו"ם מטמאין באוהל רק במו"מ וסוברים בזה כר"ת דכלים הנוגעים במת מטמא באוהל והכהן מוזהר נ"ב דלדידהו כלים הנוגעים בעכו"ם מטמאין באוהל וחמורים מן העלם אם כן ק"ל מה הוכיח הר"ת לדחות הפוסקים כר"ש מפח"י דאהלות דהייט שגזרו על מדורות כותיים ואם אינו מטמא באוהל למה גזרו משום נפלים שקוברין שם הא אין מטמאין באוהל ובאמת רש"י סובר בפסחים דאף לרבנן אתיא כי במו"מ מטמאין וחיישינן שמא יגע ויסיט הטומאה ועמ"ל פי"א מהט"מ ה"ז ובתי"ט על משנה דמדורות כותיים. ולכאורה אף לדבריהם ניחא נהי דל"ח למו"מ בנפל עצמו אבל מי איכא בית א' אשר לא הי' שם מת והם אינם נזהרים בנגיעה בכ"מ להמת אם כן בכל בתי עכו"ם או ברוב יש כ"מ והכ"מ הם מטמאין באוהל אם כן גזרו טומאה וגם הכהן אסור לכנוס ואדרבא תמוה לי מאוד ע"ד ר"ת שאוסר לישראל לכנוס בבית שיש שם כ"מ ובאמת הוא דבר שא"א ליזהר. אך באמת בישראל צריך ליזהר בבית שהיה שם מת שלא יהי' כ"מ בכניסת הכהן אבל בבתי עכו"ם דלדידי' דמטמאים באוהל גם כן ואם כן כל כ"מ שלהם מטמאין הכהן מה"ת וא"כ ל"ל גזירת חכמים על מדורות כותיים הא בלא"ה אין לך בית שאין בו כ"מ ואף אם נאמר דאף בבית שאין שם כ"מ גזרו ד"ז הוא רחוק דהוא בלא"ה מלתא דל"ש דכל כהן אסור לכנוס למדורות כותיים בל"ז רק היכי דפנה הבית עבורו וגם לדעת ר"ת אף דבח"ל ל"ג על מדורות הכותיים מ"מ אסור הכהן לכנוס דבודאי יש שם כ"מ ופוק חזי מאי עמא דבר ואפשר לשיטת ר"ת כבר כתב לעיל דהאידנא אין הכהנים מוזהרים אך בהג"א מבואר דר"ת בעצמו אוסר גם האידנא להכהן לכנוס לבית שיש שם כ"מ. ובגוף הדבר ל"ע מאוד לר"ת למה צריך המשנה לומר הטעם משום שקוברים נפלים דהוא חשש רחוק היה להם לגזור משום חשש קרוב דלא יכנוס לבית עכו"ם אף דידוע דאין בו כ"מ משום רובא דרובא דיש בו כ"מ וגם אין העכו"ם נאמן שאין בהבית כ"מ ע"כ גזרו טומאה בבית אף הידוע כי הוא חשש קרוב מאוד וגם בח"ל הי' להם לגזור ע"כ ל"ע דעת ר"ת ובאמת קושית הר"ת על הפוסקים כר"ש דחזינן דגזרו משום קבורת נפלים ול"נ משום כלים א"כ נראה דאינו מטמא באוהל דאל"ה אין חשש קבורת נפלים אבל דעת ר"ת בכלים ל"ע ל"ל לרבנן לגזור משום חשש רחוק הו"ל לגזור משום חשש קרוב ול"ע. והנה במ"ש לעיל לדבר פשוט דלר"ת אף כ"מ הנוגעים בעלם כשעורה אף דהעיקר שהכלים קבלו מהם טומאה א"מ באוהל מ"מ הכלים מטמאין באוהל נתיישבתי שד"ז ל"ע דלי' הג"א בב"ב שאוסר ר"ת לכנוס בבית שיש בה מתכות שנטמא באוהל המת כו' אפשר כוונתו דוקא שנטמא בטומאות המטמאין באוהל אבל אם נטמאו בדברי' שא"מ רק במו"מ גם הכלים א"מ רק במו"מ שלא יהי' הטפל חמור מן העיקר ול"ע. ואני לומד יחידי ובלא עיון והעניינים עמוקים ודעתי בעניינים אלו מועט. השי"ת יאיר עיני. ומה שהקשיתי לעיל על קרא דיחזקאל למה צריך ציון הא עכו"ם אינו מטמא באוהל. שו"ר שהתוס' נדה כ"ז הקשו קושי' זו ע"ש מה שתירצו שלעתיד אין מכשול ואין פגע מאי' מישראל רק חיים ושלום על כל ישראל אכי"ר. והנה באמת להר"ת דכ"מ כהן אסור לטמא להם אפי' באוהל הוא דבר שא"א כיון דאין לנו אפר פרה כאשר שלח רח"כ ומ"מ גם לדברי ר"ת גם היום יש תקנה ח"ו באיזה בית שמת שם המת יתיכו כל הכ"מ ויחזרו ויתקנו דקי"ל כל הכלים שנשברו נטהרו ואף דבכ"מ קי"ל חזרו לטומאתן הישנה מ"מ הוא רק דרבנן ובמקום שא"א שאני כמו דכהני ח"ל דרים בארץ העמים ע"כ נחה שקטה הארץ מרעש רח"כ על ר"ת. ועתו"ס ב"ב ובמקומו' הנרשמים אף לדעת ר"ש דקבר לפני הדיבור אינו מטמא באוהל מ"מ קבר אדה"ר וקבר אאע"ה מטמאין דהם נקראו אדם. והנה הבאתי לעיל דעת הר"מ וסייעתו דעכו"ם אינו מטמא באוהל אבל מטמא במו"מ אבל דעת ספר יראים דאפי' במו"מ אינו מטמא ועמ"ל פ"ג מה' אבל האריך בזה דאף להס' יראי' מ"מ מטמא במו"מ לטומאת מו"ק אך דאין הנזיר ואין הכהן מוזהרים עליו אף דטומא'

שאין

המת היא ז' ימים ויתר פרטיה מבוארים בסדר טהרות ורוב מס' אהלות (יו"ד סי' שע"ב). (יד) ונוהגת מצוה זו בכהנים הזכרים בכ"מ ובכ"ז אבל לא בנקבות שכן בא הפי' אמור אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא בעמיו בני אהרן דוקא ולא בנות אהרן וכהן העובר ע"ז ונטמא לשום מת חוץ מחמשה מתי מצוה במזיד לוקה:

שיטמאו

שאין הנזיר מגלח אין חייבים על טומאת מו"ק מ"מ דוקא בטומאה הפורשת מן המת עכ"מ פ"ה מהס"מ אבל זה לאו בכלל איסור כלל רק כמו שרץ ונבלה דהוא טמא ומ"מ אין הכהן מוזהר ע"ש. והא דגזרו טומאה על ארץ העמים ס"ל להיראים כסברת תוס' מפני ישראל שנהרגו שם ע"ש וא"כ דהס' יראים פסק כר"ש דאף במו"מ לא מטמא א"כ מדורות הכותיים אמאי טמא בא"י דעיקר הטעם משום שקוברים שם נפלים והלא אין מטמאין כלל אם כן חורה ראיית ר"ת למקומה דאין הלכה כר"ש דרשב"ג סובר במשנה דמדורו' הכותיים טמאין ובשלמא לפי' הסוברים דמטמאין במו"מ גזרו על מדורות הכותיים משום מו"מ כמו שפרש"י בפסחי' אבל אם אינו מטמא כלל א"כ מדורות הכותיים ג"כ טהור וצע"ק. והנה לא הביא הרהמ"ח דמותר וחיוב איכא לטמא למת מצוה אם מוצא בדרך ואיזה מ"מ קרי ולא פני עיין רא"ש בה"ק ובטור יו"ד וש"ע סי' תע"ד ואינו מטמא למת מצוה אלא אם כן מצא רובו ושדרה וגולגולת הוי כמו רובו ואם מצא רובו מטמא אח"כ אפילו לאבר ודיני' אלו בירושלמי הובא ברא"ש ובטור יו"ד ור"מ ה' אבל השמיטם ועיין בכ"י וביו"ד ודין מי קודם אם כהן ונזיר ושאר דרגות ע' ר"מ ועיין רש"י ברכות סוגיא דכלאים פשטו כו' דעת רש"י שם דטומאת מת מצוה הותרה לכהן דהלאו לא קאי לזה ובתוספות דחו. והנה אם מצא נפל בדרך אם הוא מת מצוה או לאו ואין ראי' מטומאת קרובים דאינו מטמא לנפל עיין ר"מ וש"ע דטומאת מת מצוה חמור יותר דאינו מטמא לקרובים אם הוא חסר ולמת מצוה מטמא בחסר. דין זה תלוי אם מצוה לקבור נפלים בודאי הוא מת מצוה ואם לאו אינו מטמא ובמג"א הלכות יו"ט פלפל בזה ודעתו דקבורת נפלים מצוה. והנה כבר הבאתי לעיל דאם הכהן מחובר למת דכ"ע מודים דמותר לטמאות למת אחר. אך אם פירש דעת הר"מ והרבה פוסקים דחייב אם נטמא למת ודעת הראב"ד ור"ת דפטור ובחיבורין בודאי אינו מוסיף טומאה על טומאתו. ואני מסופק דאפשר לדעת ר"ת דכ"מ הרי הוא כחלל גמור מן התורה אם כן אם הוא נוגע בכ"מ הטמאים ובאותו נגיעה נוגע במת גם כן דפטור כי לדעת ר"ת כ"ל כמו הנוגע במת ובא אחר ונגע בו בעודו מחובר טמא האחר ט"ז ע"כ אינו מוסיף טומאה כן אם נוגע בכ"מ בודאי אם אחר מגע בו בעוד שהוא נוגע לכ"מ טמא גם כן ט"ז אם כן אינו מוסיף טומאה במה שנוגע במת ומכל מקום לע"ק. וגם לדעת בעל ס' יראים שכתב דבמו"מ בעכו"ם אין כהן מוזהר מכל מקום לענין טומאת מו"ק טמא ט"ז א"כ אפשר דדין חיבורין גם כן איכא אם הוא נוגע בעכו"ם ואחר נוגע בו בחיבורין טמא ט"ז א"כ אם נוגע בעכו"ם ובחיבורין נוגע בישראל ג"כ אפשר דאינו חייב דאינו מוסיף טומאה כלל ע"ע דבלא"ה הנוגע בו טמא ט"ז ואי דכהן אסור ליגע בו הכהן אינו מוזהר על חיבורין כמו דאין הנזיר מגלח. וא"ל כיון דטומאת העכו"ם הוי כטומאת שרץ וא"כ לאו מחולל הוא כלל דמ"מ קרוי מחולל דטמא טומא' זיי"ן כמו במת ישראל לכל דיניו רק דגבי כהן התירה התורה ומ"מ לד זה י"ל כיון דטומאת עכו"ם ל"ש לכהן לסברא זו אם כן לאו מחולל כלל ולוקה אם מטמא עלמו לישראל:

והנה לא אמנע מלכתוב מה שאיני יודע אף שאפשר הוא דבר פשוט למי שבקי בש"ס ושכלו בריא אך איש כמוני לא אבוש לכתוב מה שנסתפק לי.

הנה ידוע ומפורסם בכל הש"ס ס' טומאה ברה"י טמא דנפקא מסוטה וטמא ודאי כמבואר בסוטה ובכ"מ בש"ס ותוס'. וס"ט בר"ה טהור לגמרי או דילפינן ג"כ מסוטה או דאוקי אחזקה ע' תוס' במקומות הנ"ל. וגם מבואר דאפי' כמה ספקות ברה"י טמא. והוא במשנה דטהרות כל שאתה יכול לרבות ספיקות וס"ס ברה"י טמא וכ"פ הר"מ פח"י מה' אה"ע ודין זה הן בטומאת מת הן בשאר דיני הטומאה כידוע. וד"ז דוקא בטומאה אבל באיסורין אין נ"מ בין רה"י לר"ה וגם ס"ס שרי בכל האסורים והוא ידוע ואפי' השב"ר יודעין אותו. והנה אם א' נטמא בס' טומאה ברה"י הוא טמא ודאי ושורפין תו"ק אני מסתפק מה דינו לענין איסור לאו כגון כאן כהן ונזיר דאם יש ס"ט ברה"י או ס"ס אם נגע בודאי טמא הוא כמבואר פ' שני נזירים דהנזיר מגלח על ס"ט. אך אם התרו בו שלא לטמאות ועבר וטימא עלמו אי לוקין אי נימא דהתורה גילתה דוקא לענין טומאה דהיינו שהאדם נטמא וטעון טבילה והע"ש גבי שאר טומאות והזאה גבי ט"מ אבל לענין הלאו שהתורה אסרה לעבור ע"ז אפשר דאין לוקין אם עבר דלענין הלאו הוי כשאר איסורין אף דהוא טמא מידי דהוי אטומאת שרץ שהוא טמא ומ"מ אין הכהן ונזיר מוזהרי' וכן בס"ס ברה"י אפשר דאפי' לכתחלה מותר לטמאות כי לענין הלאו שלו הוי ככל איסורין שבתורה וס"ס שריא אך שהוא טמא וטעון הזאה או תגלחת בנזיר דכ"ה גזה"כ לענין טומאה אבל באיסור שיש בו הרי הוא ככל איסורין שבתורה. וכן להיפך בס"ט בר"ה דטהור לגמרי כי הוא גזה"כ לקלא שיטות דגמרינן ג"כ מסוטה אי נימא כיון דהוא טהור גמור מותר לטמאות עלמו לכתחלה בס' מת בר"ה כמו כל ספיקא דרבנן לקולא או נימא אף שהוא טהור מ"מ לענין הלאו הרי הוא כשאר איסורין וסד"א לחומרא. והנה לכאורה כאן גבי כהנים הוציאה התורה הלאו בלשון יטמא אם כן אפשר ברשות היחיד כיון דהוא טמא עובר ולפ"ז ברשות הרבים מותר לכתחלה כי הוא טהור ואפשר דייק מתחלת המקרא לנפש דוקא ודאי לא יטמא אבל ס' אינו בכלל וכה"ג בסוטה גבי רומיא דר"ג. וכן אני מסתפק לענין טומאת מו"ק או לענין תרומה דאם נטמא בספק רשות היחיד אף שהוא טמא מכל מקום אפשר לא יתחייב מלקות או קרבן על ביאתו למקדש או אכילת קודש ומכ"ש בס"ס דלענין איסור שרי וא"כ לענין ב"מ או אכילת קדשים הרי הוא כשאר איסורין וא"ת וכן לענין תרומה דכהן טמא שאכל תרומה דחייב מב"ס וחייב מלקות וכן אם אכל תרומה טמאה דעובר בלאו ואם הוא טהור ולאכול תרומה טמאה עובר בעשה כמבואר דינים אלו בר"מ ה' תרומות והב"מ ופסהמ"ק וכן להיפוך אם נטמא בס"ט בר"ה שהוא טהור אם יהיה לו היתר לכנוס למקדש ולאכול קדשים ותרומה ובאמת בכל האיסורים סד"א לחומרא מה"ת לרוב הראשונים החולקים על הר"מ. וצ"ל לענין טומאה כיון דהתורה הוציאה הלאו בלשון טומאה שלא יכנוס למקדש בטומאה או קדשים או תרומה א"כ העיקר תלוי בטומאה כ"ה שהוא טמא חייב על ביאת מו"ק ועל הרומה כי הוא טמא וע"ז הקפידה תורה וכן ברה"י כיון שהוא טמא חייב על כולם ובר"ה שהוא טהור פטור על כולם אף שבאיסורין אינו נוהג ד"ז וכן נמי בכהן ונזיר כיון שעיקר הלאו שלא יטמא א"כ עובר אם מטמא עלמו בטומאה דהוא טמא כגון בס"ט ברה"י ומותר לטמא עלמו בר"ה כיון דהוא טהור לגמרי וכן נ[...] מסדר טהרות כ"פ וכ"ה בסוטה כ"ט ר"ג רמי כתיב והבשר כו' בכל טמא לא יאכל הא ס' יאכל וכתיב וכל טהור כו' משמע דס' לא יאכל ומתרץ דכאן ביש בו דעת לישאל כו' וכאן באין בו דעת לשאול חזינן דזהו לאו דאסור לאכול קדשים בטומאה מכל מקום באין בו דעת לשאול כיון דהוא טהור מותר לאכול וכן כל טהור כו' ביש בו דעת לשאול כיון שהוא טמא עובר כנ"ל. אך נראה דזה דוקא בהלאוין שבטומאה זה תלוי אם טמא או טהור אבל אם מעסק הטומאות נסתעף איסור אחר נ"ב דשם ל"א דתלוי בטומאה אלא ה"ה כשאר איסורין דאין חילוק בין רה"י לר"ה כגון סוטה וא"כ מת בעלה ובא עליה כהן או דהיה בעלה כהן נראה דאין לוקין משום לאו דזונה כיון דהוא ס' ולא עשאו כודאי אלא לענין טומאת סוטה. ובסוטה כ"ט ע"א מצריך שם הש"ס פסוקים דסוטה אסורה לכהונה ולתרומה עי' רש"י ותוס' נראה דבלא הפסוקים אף דהיא טמאה לבעלה מ"מ אינה בכלל זונה אצטריך קרא לזה. ונראה דהיא רק עשה לכהונה אבל בכלל לאו דזונה ליתא. וסוטה לבעלה דעת הר"מ פי"א מה' גירושין דודאי זינתה לוקה הבעל משום לאו דטומאה ובס' אין לוקה נראה דאף גבי טומאה שעשה הכתוב ס' כודאי מ"מ אין לוקין על הלאו וע"ש במ"מ מביא בשם הרשב"א דאף ס' סוטה כיון שעשה הכתוב כודאי ומ"מ דוקא התם כי הלאו נפיק מאחרי אשר הוטמאה והכ' קראה לס' ג"כ טמא אבל לענין זונה לכהונה אין לוקין על הס' או לתרומה וע"ש בכ"מ ולח"מ שדעתם כן דאין לוקין על הטומאה כמ"ש הר"מ פ"א מהא"ב דאפי' אם בא ע"א אחר קינוי וסתירה דוקא בעלה כהן לוקה ולא ישראל ע"ש באריכות. עכ"פ מדברי הר"מ בהא"ב נראה דלוקין משום זונה אף דאינה ודאי רק קו"ס בע"א. גם צ"ע כיון דע"א אינו מעלה רק גבי סוטה א"כ למה נקט ע"א אפי' בלא ע"א כ"ז שלא השקה יהי' חייב מלקות משום זונה ועי' בסוגיא דסוטה שם וביבמו' י"א וצ"ע בכ"ז והש"י יזכני לברר ד"ז. שוב הראה לי תלמידי בש"ס להקלה"ח שמעתא פי"ב וי"ג כתב ד"ז ומביא הסוגיא דסוטה וכתב אי לאו קרא לכהונה ולתרומה לא היינו יודעים אף שלבעלה אסור התם משום טומאה אבל לענין זונה הוי לאוי אחריני ע"כ גלי הכתוב דגם לענין כהונה ותרומה אסורה משום טומאה וגם הביא ד' הר"מ דהא"ב וכ' דזה כוונת הר"מ שהשיג שם והוא כתב דדעת הר"מ דהולך לשיטתו בה' סנהדרין וא"ל עדים כו' איסור בע"א יוחזק ע"ש ודבריו לע"ק והרגיש במ"ש והנאני שכיונתי לדעתו הרמה בעזה"י. עכ"פ ילא לנו דאף להש"ס דמרבי דאסור' גם לכהונה משום ונטמאה וכן לתרומה מ"מ אין לוקין אם בא עליה כהן כי הוא רק עשה ולא לאו כי לענין הלאו הוי ס' ככל ס' איסור או שאכל' תרומה. ואף להרשב"א שהובא במ"מ דסוטה ג"כ לוקין עלי' בעלה מ"מ לא מן ונטמאה רק מן הלאו לא יוכל כו' אחרי אשר הוטמאה דהתורה גילתה לאו אחר אבל לענין זונה דהוי מילתא אחריתי א"ע רק בעשה ואין לוקין וגם בסוטה שהי' בר"ה שהיא טהורה לבעלה. אך אם היא באיזה ענין שלענין ס' איסור הי' אסור אסור' לכהונה ולתרומה לא מן ונטמאה רק בתורת ס' איסור וכאן גבי כהן ונזיר דלשיטת הר"מ הלכות גירושין דלוקין על הלאו אחרי אשר הוטמאה מכל מקום דוקא בודאי ולא בס'. חזינן דדעת הר"מ אף דעשה בה הכתוב ס' כודאי וקראה טמאה מ"מ אין לוקין אע"פ שהכתוב אפקי' ללאו בלשון טומאה ומכל מקום אם אינו ודאי אין לוקין א"כ כאן נמי אף דכתב בלשון יטמא מ"מ אין לוקין על ס"ט ברה"י כיון דאינו ודאי ואף שלפי שהבינו הכ"מ והלח"מ שם והה"מ בהל' א"ב דאין לוקין כלל על הלאו דשם מ"מ מחמת ט"א דהוי לאו שבכללות אבל לענין ס' ודאי לא דחו הר"מ כנ"ל ואני לומד כעת בלא עיון:

(יד) **ונוהגת** כו' וגם חלל של תורה אינו מוזהר ער"מ ובש"ס ולא הביא הרהמ"ח דין המבואר בר"מ פ"ג מהא"ב דאם א' טמא את הכהן והכהן הוא מזיד הכהן לוקה והישראל עבר על לפ"ע ואם הכהן שוגג והישראל מזיד לוקין הישראל על הטומאה שטימא לכהן וע"ש בלח"מ מהיכן ילא להר"מ זה וכן גבי כלאי בגדים כתב זה ועיין באוה"ח עה"ת כ' מהיכן ילא לרבינו זה. וק"ל הא מבואר ביבמות פ' חרש דילפינן מאמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים וכ"פ הר"מ ה' אבל פ"ג הי"ב דאין ב"ד מלווים להפרישו ובידים אסור לטמאותו ונראה מדברי הר"מ דאם טימא קטן אינו לוקה. וא"כ קשה לד' הר"מ ל"ל קרא דאמור ואמרת בל"ז לוקין אותו על שמטמא הקטן כמו שמטמא הגדול והגדול שוגג חייב המטמא א"כ כאן הא קטן לאו בני דעה נינהו והוי כמו שוגג וא"כ חייב המטמא אפי' מלקות ול"ל קרא דאמור כו' וגם נראה דאין לוקין (ולומר דהר"מ ס"ל דגם בקטן שייך מזיד כדס"ל בהא"ב דרלון קטנה הוי רלון א"כ לריך קרא דקטן בן דעת והוא מזיד וא"כ אין המטמא עובר רק על לפ"ע. ומיירי דלא קאי בתרי עברי דנהרא א"כ לריך קרא דאמור ואמרת כו'. הלא על הראשונים אנו מלטערין ליישב בזה דעת רבינו הר"מ בזה דרלון קטנה וא"כ היאך נילף דלמא דוקא גבי זנות דמלא הר"מ באיזה מקום אבל לא דבר אחר וכל הש"ס מלא דחש"ו לאו בני

מצוה רס"ד טומאת הכהנים לקרובים

(א) **שיטמאו** הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה שנא' לה יטמא וזה מ"ע שכן בא הפי' עליו וכ"ה מפורש בספרא לה יטמא מצוה לא רצה ליטמא מטמאין אותו בע"כ ולולי שקבלנו מחכמינו הפי' כן הייתי סבור לומר שיהי' רשות אם רצה מטמא אם רצה אינו מטמא לפי שהכתוב מנעו מהטמא לשאר הקרובים והייתי אומר שבאלו הנזכרים בפ' הרשהו לטמא אם ירצה ע"כ בא לנו הפי' עליו שאין זה רשות אלא מצוה והזכירו חז"ל מעשה שבא ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ולא רצה ליטמא ודחפוהו חכמים וטמאוהו בע"כ וכתב הרמב"ם ז"ל וזאת המצוה בעצמה היא מצות איבול כלומר שכל איש

דעה ניהו) הא המטמא את השוגג חייב מלקות ונראה לחלק דדוקא המטמא את הגדול דהוא בן מלוה חייב וכן המלביש לחבירו כלאים דוקא לגדול אבל קטן שאינו בר מלות א"כ מטעם זה רק צריך קרא דאמור ואמרת כו' ואין לוקין. ונראה דמוכח מכאן דקטן לאו בר מלות הוא לא מטעם שאינו בן דעת למי מלוה אלא שאינם מלווים כלל ועיין בפתיחה להפמ"ג או"ח ח"ב אות ג' דעתו דעל לאו חייב הקטן אלא שאין בו דעה א"כ שוה לגדול וצ"ל קרא דאמור ואמרת כו' להזהיר גדולי' עה"ק. והנה בד"ז לפלפל אי חש"ו חייבים במלות רק דאינם ב"ד או שא"ח כלל ע"ש בפמ"ג ואכ"מ וראיה זו נכונה היא בעזה"י. וגם חו"ש לסברתם דהם מוזהרים על מלות רק מחמת חסרון דעתם א"כ המטמא אותם אם הם כהנים חייב המטמ' מלקות לשיטת הר"מ ובד"ז להזהיר גדולים על הקטנים הר"מ כ' דוקא לטמאו בידים והטור ביו"ד חולק עליו דאף מלווין להפרישו ועט"ז או"ח סי' שמ"ג ובאחרוני'.

והנה טומטום ואנדרוגינוס כהנים בודאי הם ספק ואסורין לטמאות ואין לוקין. ואם כהן אנדרוגינוס בא על האשה והוליד ממנה בן אם נאמר דהוי ס' כהן כיון דאביו ס' איש ומתייחס אחריו או אשה ואינו מתייחס אחריו כלל ואינו כהן או אפשר כיון דאביו הוליד אותו כדרך איש א"כ הוי אביו והוא זכר גמור הוי כהן וכן אם ישראל בא על אנדרוגינוס כהן והוליד ממנה בן אפשר דלמא האנדרוגינוס זכר והוי אביו ג"כ והוי קלא כהן ד"ז כבר כ' כ"פ דאני מסופק וכן לכל דיני כהונה למי מתייחס אם הבן אנדרוגינוס מאב או האם אנדרוגינוס וא"ל לכפול. ואני כהן ותב"ח בודאי אינו מטמא ואם לוקין כ' לעיל כ"פ ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח בכ"מ ובכ"ז כתבתי לעיל דעת ר"ת והראב"ד דבזה"ז אין הכהנים מוזהרים כיון שמחוללין ועומדים ודעת הרהמ"ח כדעת הר"מ דגם האידנא מוזהרים. ומ"ש הרהמ"ח חוץ מחמש' ע"ם הוא וצ"ל חוץ מששה כמבואר בכתוב אף דבאמת איכא שבעה אך אשתו דעת הר"מ והרהמ"ח דהיא רק מדרבנן כמשי"ת לקמן בעזה"י:

מצוה רס"ד (א) **שיטמאו** כו' הנה הרהמ"ח קילר כאן בדין טומאת קרובים ואכתוב בעזהשי"ת קצת דינים כדרכי והנה ששה מתים מפורשים בתורה אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו מאביו ודוקא אם לא היתה לאיש ויבואר כ"א בפ"ע בעזהשי"ת. והנה אשתו הנשואה אינו מפורש בתורה רק בגמ' דרשו לשארו זו אשתו והר"מ פ"ב מה' אבל כ' ז"ל אשתו של כהן מתטמא לה ע"כ ואינו מטמא לה אלא מד"ס עשאוהו כמת מלוה כיון שאין לה יורש אלא הוא כו' ואינו מטמא אלא לנשואה כו' ע"ש וכן בר"פ שם כ' לענין איבול דעל מתים הנ"ל מתאבל עליהם ד"ת ומדבריהם שיתאבל האיש על אשתו הנשואה דלשיטתו האבילות בתר טומאה גריר כמבואר שם ויבואר בעזה"י וכן דעת הרהמ"ח במלוה זו לקמן וע"ש בכ"מ שדעתו בדעת הר"מ דהוא מודה דמטמא לה מד"ת וגם מתאבל עליה מה"ת אך כיון שאינו מפורש בתורה קורא אותו מד"ס ושארו אינו מוכח שהיא אשתו והת"א פי' דקריבי לי' עלא"מ דעתו בדעת הר"מ דהוא רק מד"ס דהיינו דרבנן לא מה"ת כלל ע"ש. ובאמת שיטת הר"מ תמוה מש"ס מפורש ביומא ד' י"ד בהא דפריך ומי גזר ר' יהודה שמא יאכל והא הכן אף אשה אחרת מתקינין לו ולכי מייתא אשתו עביד עבודה כו' ולשיטת הר"מ לא פריך מידי דהא ר"י לא גזר רק בדאורייתא ולגבי אשתו להר"מ ל"ה רק דרבנן ולע"ג לכאורה. והנה הר"מ סתם דאשתו של כהן מטמא לה ולא ביאר אפי' קטנה שקידושיה ונשואיה הם רק דרבנן מ"מ מטמא לה וע' בכ"מ שם. וזה מבואר ביבמות דפ"ט דאשתו קטנה מטמא לה וחכמים יוכלו לעקור דבריהם אף דהוי קו"ע כיון דירית לי' הוי מ"מ. וע"ש בתוס' דכלל הזה הוא ל"ד דיש דיורשין אותם ומ"מ אינו מטמא וגם נזיר וכה"ג אסורים לטמאות לכל הקרובים ולאשתו ג"כ אף שיורש אותה וגם ד"ז דמ"מ רק במקום שאין שם ישראלים ואשתו אפי' קטנה מותר לטמאות עלמו אפי' יש שם ישראלים אלא כיון דיש טעם ראוי והגון יוכלו חז"ל לעקור ד"ת אפי' בקו"ע וכ"כ במס' נזיר דף מ"ג ע"ב וע"ש וכן בש"ע לא ביאר בפי' אבל הדין דין אמת. והנה אם נשא שוטה פשיטא דאינו מטמא לה דלא תקנו חז"ל נשואין כלל בשוטה ע' ש"ס ובאה"ע סי' מ"ד. אך בחרש שתיקנו נשואין מדרבנן מ"מ פקח שנשא חרשת לדעת הר"מ פ"ב מה' אישות וכ"פ בש"ע אה"ע סי' ל' דאין הבעל יורשה א"כ בודאי אינו מטמא לה דלא אתו נשואין דרבנן ודחו בקו"ע לאו מה"ת רק לעיל מחמת דיורשה אבל כאן דאינו יורשה בודאי אינו מטמא לה. ואם האב קידש בתו לא' פחותה מבג"ש וי"א והכניסה לחופה פחותה מבג"ש אם הוי נשואה לטמא לה וכן לענין ירושה עיין בזה פלפול ארוך במ"ל פ"ג מה"א הי"א ד"ה האב דהביא דעת הפוסקים והסוברים דהוי חופה יורשה ומטמא לה ולהסוברים דלא הוי חופה אינו יורשה ולא מטמא לה וכן חופת נדה מחלוקת הראשוני' אם הוי חופה לענין טומאה וירושה ע' באה"ע סי' פ"א בח"מ וב"ש ועיין בנ"י יבמות כ' כ"ה דמדאורייתא יורש אותה אינה נקראת מ"מ כי היורשין מטפלין בה רק היכי דירושת הבעל מד"ס הוי כמ"מ ומובא ג"כ בח"מ סי' י"ז והר"מ סובר דירושת הבעל מד"ס מ"מ אפי' אם יורש אותה מ"מ לא תלוי זב"ז אפילו לדברי הר"מ. והנה אם לא נכנסה לחופה רק מסר האב לשלוחי הבעל ע' אה"ע סימן כ"ד מובא בב"ש דהרבה פוסקים וכן מלשון הר"מ מוכח דוקא דהבעל יורש אותה אבל לא לשאר מילי להפרת נדרים כו' אבל בתוס' בסוגיא כ' דמטמא לה ומפר נדריה וע"ש בתוס' כתבו כיון דרחמנא אפקי' מסקילה לחנק כו' לכן מטמא לה ולא כתבו משום דיורש אותה הוי כמ"מ דכבר כ' דאין זה כלל דמלינו אף דיורש אותה מ"מ אינו מטמא לה בשם התוס' ביבמות רק היכי דתיקנו רבנן ולדעת הפוסקים

אף דיורש אותה מ"מ כיון דאינה אשתו לא תיקנו חז"ל ואינו מטמא לה וע"ש בב"ש מפלפל אי מסירה לשלוחי הבעל מהני בנדה כמו חופה דל"מ ודעת הח"מ דלא עדיף מחופה וע"ש בב"ש דעדיף כי הטעם דמחלה. ונראה דלענין לטמא לה אינו מטמא לשיטת הר"ש דחופת נדה לא קני אף דמהני לענין ירושה אף שסוברים בזה כמו התוס' דבמסר מטמא לה מ"מ לענין זה בודאי גרוע מחופה רק שיורשה וטומאה לא תלי בירושה כמבואר בתוס' שהבאתי לעיל וע"ש בב"ש שכתב דמסירה מהני אף באלמנה אף להסוברים דבאלמנה ל"מ חופה מ"מ לענין ירושה אלאתי' נראה ג"כ דמ"מ אין מטמא לה כיון דאינה אשתו אף דירית לה. ואשה שנתגרשה ס' גירושין אף דלענין ירושה יש פלוגתא ע' באה"ע סי' ל' מ"מ בודאי אינו מטמא לס' כמשי"ת לקמן אי"ה ואינו תלוי בירושה. והנה טומטום ואנדרוגינוס כהנים שנשאו נשים דמבואר באה"ע סי' מ"ד דקדושין הם ספק. ולכאורה ממ"נ רשאי לטמא לאשתו דאם הוא זכר הרי כהן מותר לטמאות לאשתו ואם היא נקבה כהנת אינה מוזהרת אף דאינו יורשה דמספק אינו יורש מ"מ לשיטות רוב הראשונים דלאשתו מטמא אף דאינו יורש א"כ אף דהוא כהן זכר ואינו יורש מ"מ מותר לטמא לה. ונראה דאנדרוגינוס שנשא בודאי מותר לטמאות אבל טומטום דלאו בן ביאה א"כ לשיטות הראשונים כיון דלא חזי לביאה אין חופתו חופה א"כ לא הוית נשואה כלל אך ע' תוס' יבמות דף ע"ב ע"א ד"ה מבחוץ ומובא ג"כ במ"ל פ"ג מה"א המ"א כתבו שם כיון דראוי לקרוע הוי בר חופה א"כ מטמא לה הכלל זה תלוי בשיטות אם החופה שלהם חופה ועוד ענינים בענין חופה תבין בשכלך. ואם כהן זכר ודאי קידש ונשא טומטום ואנדרוגינוס אינו מטמא דלמא לאו נשים ניהו וז"פ. וע"ש בתוס' דטומטום אף שביליו מבחוץ והוא ודאי זכר מ"מ אין ראוי לביאה ואין חופתו חופה רק מטעם התוס' שראוי לקרוע ולעורר באתי. ואשתו פסולה אינו מטמא לה כ"ה בר"מ שם מהש"ס והנה אף דיורשה מ"מ אינו מטמא לה והנה אינו מבואר בר"מ אם אשתו פסולה מדרבנן כגון חלולה או שניה אי רשאי לטמא לה ונראה דל"מ לדעת הר"מ דרק מדרבנן מטמא לאשתו א"כ בפסולה אף מדרבנן אינו מטמא לה דהם אמרו והם אמרו אלא אפי' לדעת רוב הראשונים דמה"ת מטמא לאשתו מ"מ כיון דמה"ת אינו מטמא לאשתו פסולה דילפינן מולא יחלל בעל בעמיו א"כ גם החכמים בפסולי דרבנן עקרו המלוה הזאת דיש כח לעקור דבר מה"ת בשוא"ת כנ"ל פשוט. אך כ"מ דלהר"מ אם טימא לאשתו פסולה דרבנן לוקין אותו דאין מלוה כלל ועובר בלאו ולדעת רוב הראשונים נהי דאסור לטמאות מ"מ מה"ת רשאי לטמא א"כ אם טמא לה אין לוקין כמו כהן שנשא חלולה ושאר פסולין דרבנן דאין לוקין ה"נ. ואפ"ל לשיטת הר"מ שכתב בפ"ב מה' אבל הט"ו דטומאת קרובים דיחוי היא ולא הותרה וכ"ה בדבריו שם ה"ו כמה חמורה כו' שהרי נדחה לה הטומאה בקרוביו כדי שיתעסק עמהם וא"ה נפלפל בדבריו לקמן וא"כ כ"ה שהתורה דחתה כגון עדל"ת היא רק דיחוי ואם אפשר לקיים שניהם לוקין כגון שדין בלבן ואינו אלא דיחוי דאם א"א בא"א התירה התורה וכאן נמי התירה התורה כדי שיתעסק בהם כמבואר בדבריו אם כן כיון דחז"ל אסרו להתעסק א"כ הו"ל איסור דאורייתא כי א"ל לזה והתירה לא התירה רק דחתה במקום שא"א והוי כמו דמטמא לקרוביו אחר סתימת הגולל דלוקין כנ"ל בעזה"י לכאורה נכון ויבואר לקמן באריכות והנה ד' הר"מ הם בברייתא מובא בה' טומא' להרי"ף ואיני מבין גם אין ענין למה שמבואר בש"ס כ"פ הואיל ואשתרי אשתרי כו' דוק ותשכח. ואכתוב לך כאן ענין הותרה או דחוי' שרליתי לכתוב אותו בסוף אך שהביא משך הענין מ"ש לעיל לדבר מזה כאן. ז"ל הר"מ פ"ב מה' אבל הט"ו הטומאה לקרובים דחויה היא ולא הותרה לפיכך אסור לכהן להתטמאות במת אפי' בעת שמתטמא לקרוביו שנאמר לה יטמא ואינו מטמא לאחרים עמה שלא יאמר הואיל ונטמאתי על אבי אלקט עלמות פלוני וכו' לריך לקברו בסוף בית הקברות ועיין כ"מ. והנה לא זכיתי להבין דברי רבינו הגדול בכאן דנראה מדבריו דאם היה הותרה טומאת קרובים היה רשאי לטמא למת אחר ג"כ ולא שמעתי מעולם ד"ז דכיון דהתורה התירה לו דבר זה יעשה דבר אחר אשר תוה"ק אסרתו דר"מ המבואר ביומא דשבת הותרה אלל קרבנות לבור היעלה על הדעת בשעה שמבעיר אש או שאר מלאכות לצורך הקרבנות יהיה מותר להבעיר אש ולעשות מלאכה לצרכו זה התירה התורה ובע"א אסרה תורה וכן מילה דקי"ל דהותרה מ"מ וכי מותר למול שלא בזמנו בשעה שהוא מל תינוק בזמנו ועוד ראיות אין מספר נלאיתי לכותבן שהוא פשוט לע"ד ואם כאן דוקא כיון שהוא מחולל באמת הדין כן אפי' אם מטמא למת אחר וכ"ש בשעה שמטמא לקרוביו מותר לכתחלה לטמאות לאחר כי הוא מחולל ולאחר שפירש שמוסיף טומאה ואסור א"כ אפי' מטמא לקרוביו והייתי אומר דהותרה מ"מ טומאת אחרים לא הותרה הכלל איני מבין ד' רבינו הר"מ. והנה דעת רש"י בברכות דף כ' דטומאת קרובים הותרה דהלאו לא נכתב על הקרובים ובתוס' הקשו הא מילה ופסח ותמיד דד"ש אלמא שנקרא דחויה ותי' התוס' ק' רש"י בא"א. ובאמת איני מבין כוונת התוס' דכתבו דתמיד דחויה היא והלא מבואר בפי' ביומא דמ"ו ע"ב דשבת הותרה בלבור רק טומאה דחויה היא בלבור וכן גבי מילה ע' ש"ע יו"ד דעת רמ"א דהרבה מוהלים מותרים למול כמו קרבנות וע' בתשו' רמ"א ובש"א דמילה הותרה בשבת וע"ש דאף דהותרה אין לעשות חילול אחר יותר ממה שלריך כמ"ש אם הותר לזה מ"מ לא הותר לזה שא"ל. וע' יבמות שיטה דעליה הקשו התוס' דנילף דעדל"ת שיש בה כרת מיבום גופיה וע"ש שתירלו דא"א להתקיים העשה בל"ז והיינו דזהו המלוה ה"כ כאן דזה המלוה

איש מישראל חייב להתאבל על קרוביו כלומר ששה מתי מצוה הנזכרים. והמקרא שהביא הרב על מצות איבול מה שנא' באהרן ואכלתי חטאת היום ואמרו מחוזק החובה הזאת ביארו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה שיטמא עכ"פ כשאר ישראל בשביל שלא

במלוה דא"א להתקיים בל"ז והוי הותרה ע"ש ואכ"מ שצריך אריכות גדול. ול"נ דהחילוק בין הותרה לדחויה כמו בכ"מ כגון טומאה דהיא פלוגתא ביומא אי דחוי' או הותרה ומבואר שם בגמר' דלמ"ד הותרה אף שיש טהורים מ"מ לא מהדרינן ועבדו טמאים נמי ואי אמרינן דחויה מהדרינן כי בקושי התירה התורה וכן גבי עדל"ת דהתורה דחתה אבל אם אפשר לקיים שניהם אינו דוחה וסדין בלבן של למר מלקי נמי לקי כיון דיכול לקיים שניהם העשה בלא דחיית הלאו ועי"ש במנחות ד"מ בתוס' דכתבו דאף על פי שאפשר לקיים שניהם מ"מ כלאים בצילית שרי לגמרי ולא דחייה נראה דאי הוי דחייה במקום דאפשר לקיים שניהם לוקין על הדחייה ואם כן כאן נמי לשיטת הר"מ והתוס' דטומאה דחויה היא בקרובים והר"מ שם בה"ו כתב דדחויה היא כדי שיתעסק עמהם כו' א"כ דוקא אם צריך המת להעסק אף דאיכא אחרים מ"מ ע"י התעסקות שלו יהי' בכבוד יותר או שאר דברים אבל אם רוצה לטמאות בחנם אינו רשאי ואפשר דמלקי נמי לקי דהתורה לא התירה אלא מפני צורך המת ואם טימא עצמו בחנם הוי כמו שטימא עצמו אחר סתימת הגולל דלוקה כמבואר בר"מ שם אבל לדעת רש"י דהותר טומאת קרובים דל"ת לא נאמרה אצל קרובים והוי כמו ישראל שמותר לטמאות שלא לצורך כלל כי לא מוזהר כלל א"כ ה"נ כהן מותר לטמאות לקרוביו אפי' בלא צורך כלל ול"ד למ"מ דגם שם דעת רש"י דהותר מ"מ אם קרי ואחרים עושים אסור הייט דבכה"ג לא הוי מ"מ כלל. אבל קרובים מותר לטמאות בכ"ע. והנה הטור בסי' שע"ג ביו"ד כ' דמותר לטמאות לקרובים אפי' שלא לצורך ובב"י מביא בשם הרמב"ן דאיכא פלוגתא במס' שמחות וסובר ר"י בשם ר"ט דעד שיסתום הגולל ואח"ז אסור לטמאות דמשמע קודם שיסתום הגולל מותר אפי' שלא לצורך. ומביא בשם תה"ד דבשבת מותר לישב לשמור המת שלא יהי' מוטל בבזיון דבדברי הרמב"ן מוכח דשרי אפי' שלא לצורך כלל. ומביא בשם תוס' בפסחי' ד"ט דשלא לצורך אסור ע"ש גבי שפחתו של מליק וגם מביא בשם תוס' שאנן לאסור. וכו' דהתוס' לשיטתם בברכות דטומאת הקרובים רק דיחוי א"כ שלא לצורך כלל אסור והרמב"ן והטור סוברים כדעת רש"י דהותרה וא"כ אפי' שלא לצורך כלל מותר. ולפמ"ש גם הר"מ סובר בפי' דדחוי' א"כ אסור לטמא שלא לצורך א"כ הר"מ והתו' ותוס' שאנן בחדא שיטה קיימי. והנה בש"ע יו"ד סי' שע"ג מביא דעת הרמב"ן והטור בסתם והדיעה אחרונה דאסור שלא לצורך בשם י"א. וידוע הכלל דנ"ל עיקר דיעה א' ומביא אותו בסתם ולפמ"ש דהוא דעת הר"מ והתוס' לא הו"ל לפסוק כסברא הראשונה כיון דהר"מ והתוס' בחדא שיטה קיימי ע"כ נ"ל להחמיר מדינא באין צורך כלל רק לשמור נראה דאף לדעה זו שרי כל שהוא משום כבוד שלא יהי' מוטל בבזיון. ואיני מבין דעת רמ"א שכ' דזה דוקא לדעה הראשונה דנרא' דאף לדעה אחרונה שרי. אך מחמת דבתוס' שאנן מבואר בל' דוקא לצורך קבורה או להביא לו ארון ותכריכים. ואפ"ל דל"ד אלא כל צרכו לשמור ושאר דברים. והנה הר"מ פסק שם דאם טימא לאחר שנסתם הגולל לוקה והכ"מ הביא שם ממסכת שמחות וכן בב"י יו"ד הביא זה בשם הרא"ש בהלכות טומאה פלוגתא ר"מ סובר דכל אותו היום ר"ש אומר עד ג' ימים ור"י בשם ר"ט סובר עד שיסתום הגולל ומעשה כו' ואמרו לא יטמא והלכה כר"י משום ר"ט והנה עיקר פלוגתא אינו מובן כלל וגם לא נזכר בדברי ר"י בשם ר"ט דלוקין ולפמ"ש ניחא דר"מ ור"ש סברי דטומאת קרובים הותרה לגמרי אם כן אפי' באין צורך כלל מותר לטמא ואם כן אפי' לאחר סתימת הגולל מותר כי לא נאמרה כלל האזהרה בזה אך דסברי דרבנן אסרו למר לאחר אותו יום ולמר לאחר ג' ימים ואפשר דהטעם דלמא הוא נחסר כמבואר בנזיר ע"כ אסרו חז"ל ור"י בשם רבי טרפון סברי דדחויה היא טומאת קרובים אם כן שלא לצורך לוקין ולאחר סתימת הגולל א"ל כלל למת א"כ לא דחי וממילא לוקין וע"כ פסק הר"מ לשיטתו דדחוי' היא דלוקין (מ"ש דר' שמעון סובר דהותרה אף דגבי טומאה בצבור ביומא ובסנהדרין סובר כ"ה שהתורה התירה איסור הוא רק דחוי' ע"ש מ"מ כאן דנאמרה בכתוב א' ט"ק הותרה כמבואר בפ"י בברכות בסוגיא שם ור"י שכתבנו שסובר דדחוי' היא אף שסובר בכ"מ שם ביומא ובסנהדרין דהותרה מ"מ סובר דהתור' לא התירה רק לצורך המת ויכול לסבור בכאן דדחוי' היא) אבל לשיטת רש"י דסובר דהותרה טומאת קרובים שהלאו לא נא' עליהם איני יודע למה יפסוק שאחר סתימת הגולל יתחייב מלקות הא הוא כמו ישראל ובודאי לא ס"ל בזה כר"י ולהר"מ ניחא דפוסק כר"י. ודעת הטור דסובר אפי' שלא לצורך שרי לטמאות ופוסק דלאחר סתימת הגולל אסור לע"ק למה יהי' אסור ואפשר שאח מדרבנן דלא כ' לוקה ואין דרכו לכתוב מלקות כידוע אבל הר"מ שסובר דלוקה נראה בודאי דאזיל לשטתו דדחוי' היא. ולפי האמור נ"ל דלהסוברים טומאה הותרה בקרובים א"כ אם אשתו פסולה לו מדרבנן אין לוקין כי הוא א"ע אלא איסורא דרבנן דמה"ת משרי שרי אבל להסוברים דדחוי' היא ואם שלא לצורך לוקה א"כ האידנא דחכמים אסרו ואסור לטמאות א"כ אם טמא עצמו לוקה כמ"ש לעיל כי היא רק דחויה ואם אין לצורך אסור כנ"ל נכון וברור בעזה"י. וכבר כתבתי במצוה הקודמת דלהר"ת דכהן אסור לטמאות לכלי מתכות שנגע במת ה"ה אם נגע הכלי במת עכו"מ אף שלעכו"מ עצמו שרי לטמאות להכלי אסור לטמאות והנחתי בצ"ע וגם כאן נראה דאם הוציאו הקרוב מן הבית ובבית יש כ"מ דאסור לכהן לטמאות או לאיזה כ"מ שנגע בקרוב ואם טימא לוקין ועדיף מאם דשם האב שהכלי בא מתוכו מותר הכהן לטמאות א"כ אפשר לא יהיה הטפל חמור מן העיקר אבל כאן אם נא' דחויה היא א"כ לגוף המת התור' דחתה לי' אבל שאר טומאות כגון כלים בודאי מוזהר וכמו הוא בעצמו אחר סתימת הגולל כמ"ש אך אם נא' דהותרה א"כ אפשר לא יהי' טפל חמור מן העיקר ומצד הסברא נראה דאסור אפי' אם נאמר הותרה כיון דלקרוב ג"כ יהי' זמן שיהי' אסור כגון לאחר ס"ה. אך לפמ"ש אם נא' הותר או איסור מה"ת אף לאחר ס"ה ול"ע אבל כ"ז שהקרוב בבית מותר דאפי' למת אחר מותר לטמאות בעודו מחובר לקרוביו כי הוא מחולל ואינו מוסיף טומאה על טומאתו או שמתעסק עם מתו והמת לבוש בגדים או הוא בגדים לדעת הראב"ד דבחיבורין הוא מה"ת אף בשאר כלים ואם נא' דיש שיטות שסוברים כראב"ד וכר"ת גם כן אפילו לשאר בגדים אסור לטמאות אך כ"ז דהוא מחובר למת אין איסור אבל בפי' מקרובו אפשר דהוא מוזהר על כ"מ כמ"ש ול"ע. והנה המפרשים בתורה כם שפה א' לאמו וער"מ דאפילו היתה חללה שנתחללה מן הכהונה מ"מ מותר לטמא לה וכבר ציירתי דמשכחת חצי עבד וחצי כהן כגון דישראל בא על ח"ש וחב"ח וילדה בת הבת ג"כ ח"ש וחב"ח מצד חלק ח"ש הולד הולך אחר דידה ומצד ב"ח הולד הולך אחר האב כידוע למעלה וא"ל לכפול וחב"ח שבאותה בת היא צד ישראלית גמורה ולא גיורת כיון דמצד ב"ח הולד הולך אחר אביה ויש לה אב ישראל ואח"ז בא כהן על אותה בת וילדה בן מצד ח"ש שבאם הרי הוא עבד כישראל הבא על השפחה ומצד חב"ח שבאם חלק הישראלית הולד הולך אחר אביו ואביו הוא כהן א"כ הבן הזה הוא חצי כהן וחצי עבד. והנה אם טימא למתים לוקין אותו כי הוא חצי כהן ובכ"מ לענין חיוב מלות חייב ח"ע וחב"ח מצד חלק החירות שבו ע' בפ"א באורך בחגיגה והבאתי לעיל כ"פ אבל לאביו בודאי מותר לטמאות עצמו כי החלק הכהן הוא בנו א"כ מותר לטמא לאביו והשני אינו מעכב עליו כי הוא עבד אך לאמו נראה דאינו מטמא כי האם חב"ח שלה מותר לטמ' לה אבל לצד שפחות שלה אסור לצד הכהונה לטמאות כי העבדים אין להם יחוס ולא נקראת אמו כמו לענין מקלל ומכה אמו שכ' לעיל א"כ אסור לטמאות לה מצד ח"ש שלה וכן אפי' נשתחררה מ"מ הצד הזה אינה אמו ואסור לטמאות לה מצד הכהונה שבו ככ"ל ברור בעזהשי"ת. ואם ח"ע וחצי כהן בא על הישראלית כ' לעיל כ"פ דספק אם קדושי' קדושין כמבואר בפ' השולח בגיטין ודעת תוס' שם אם אין קדושי' קדושין אין הבן מתייחס אחריו והא"ע והא"כ הוליד מן הישראלית בן והנה אם נא' דאין קדושיו קדושין א"כ הבן הזה זר גמור כי אין מתייחס אחריו אבל אי אמרינן קדושיו קדושין הבן מתייחס אחריו רק מצד החירות שבו אבל מצד העבדות הולד הולך אחר דידה והוי ס' חצי כהן או זר גמור וא"כ אם מטמא למתים אין לוקין דאנן פסקינן באה"ע סי' מ"ד דהוי ס' קדושין אך לאמו מטמא בודאי דאם אין קדושין של אביו קדושין הרי הולך אחר דידה והוא זר ואם קדושיו קדושין א"כ הוא חצי כהן ועל חלק הכהונה היא אמו ומותר לטמאות (ואם חייב לטמאות נדבר לקמן בעזה"י) אבל לאביו אינו מטמ' דלמא הוא חצי כהן ואביו יש בו חלק עבדות דאינו אביו בזה החלק א"כ אסור לטמאות לאביו מפני חלק עבדות שבאביו שאסור לטמאות לו אבל אין לוקין דאפי' לזר גמור אין לוקין כמ"ש כי הוא ס' כהן. ואל תשיבני דאמו בלא"ה נתחללה מחמת חצי ל"ע אמינא לך חדא דיוכל להיות דנתעברה בביאה ראשונה עי' בש"ע סי"ד ומצד חלק העבדות אין הבן חלל כדקי"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל אין הוולד חלל רק לכתחלה פגומה לכהונה ככל"ב בעזה"י. וכ"ל עוד חילוק בין הותרה לדחויה ע"פ המבואר בר"כ במס' ביצה פ"ב דבי"ט מותר לרבויי בשיעור' כיון שהותרה אוכל נפש אף התוס' אף שא"ל לו לצורך או"כ מ"מ כיון דמלאכה א' היא תוספתו כמוהו ושרי אבל בשבת בפקוח נפש אם אמדוהו לב' גרוגרות ויש ב' גרוגרות בעוקץ א' ויש ג' גרוגרות בעוקץ א' כיון דפ"כ הוא רק דיחוי אצל שבת א"כ התוס' שא"ל לו הוא איסור דאורייתא' אע"פ שהוא מלאכה א' ואינו רשאי להביא רק הב' גרוגרות ולא השלש ע"ש. ובזה ביארתי דהתו"ס מנחות פ' התכלת ד"ה התכלת שהוכיחו שיטת רש"י דהתכלת אינה מעכבת דאם אין לו אלא מין א' צריך שיתן ד' חוטין מהש"ס דאמרי' כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין מפרש בגמר' גזירה משום קלא אילן ומקשה הש"ס לא יהא אלא לבן הא כלאים בצילית עדל"ת ומשני שם ואי דא"ל ליתן אלא ב' חוטין וכאן שהי' מטיל תכלת הי' לו ד' חוטין ב' חוטי לבן וב' חוטי תכלת מאי מקשה הש"ס לא יהא חוטי לבן הא עדל"ת דכלאים הא באמת א"ל רק ב' חוטין והוא לבוש בד' חוטין והמותר הוא כלאים אע"כ דגם מלוה ליתן ד' חוטין. ובס' ביאור מרדכי עמד ע"ד כיון דדחי הל"ת והוא לבוש כלאים בשני חוטין מ"ל אם יש עוד חוטין והוא כלאים כי בל"ז הוא כלאים ומ"מ דחי ומה אכפת לך שיש עוד כלאים ע"ש מה שהי' ולדברי הר"ן ניחא מאוד כיון דכלאים בצילית הוא דחויה א"כ זה דחויה אבל המותר שא"ל למלוה הוא איסור דאורייתא כמו בג' בעוקץ א' אף דאין כאן רק מלאכה א' מ"מ כיון דא"ל להתוס' הוא אסור אף כאן דנתוסף כלאים וא"ל לו ואינו נדחה הוא איסור דאורייתא' וא"כ מוכיחים התוס' שפיר אף דהוא לאו א' ודמי ממש לג' בעוקץ א' ואף דהתוס' לקמן בסוגי' סוברים דצילית הותרה ולא דחוי' מ"מ לשיטת הסוברים דדחוי' מוכח שפיר ובפרט דהתוס' אפשר לא ברירא להו והיא שיטת ר"ת דהותרה מ"מ לא ברירא להו כ"כ ואפשר דהכא סוברים דדחויה כשיטת רוב הראשונים. והנה כאן בכ"ד נחזי אם מונח בבית קרוב ויש עוד באותו בית מת רחוק אמת כ"ז שהי' מטמ' לקרוב אין איסור לטמ' אף לרחוק כי הוא מחולל כמבואר לעיל. אך לכנוס בתחלה בתוך הבית אשר יש שם רחוק זר מאוד דהוי כמו שלש בעוקץ א' דחלי מותר והמותר הוא תוספת ואם אמרי' דטומאת קרובים הותרה א"כ הו"ל כמו ריבוי ביו"ט כיון שהוא בב"א אף דהמותר הוא מלאכה ובלאו כיון דלא צריך לי' מ"מ הוא בב"א ואין איסור ה"נ אין איסור. אבל אי אמרי' דיחוי הוא א"כ הוי כמו פ"כ בשבת בשלש בעוקץ א'. דהריבוי שא"ל שהוא איסור אסור אף בפ"א. א"כ ה"נ אסור לכנוס לבית שיש שם מת קרוב אם יש שם רחוק ג"כ כי הוא תוס' ותוס' אסור אם דחוי הוא וכן לנגוע בב"א קרוב ורחוק או לישא בב"א רק אם נכנס תחלה לקרוב מותר ליגע אפי' ברחוק ואפי' אם נוגע ברחוק דעביד איסורא מ"מ אין איסור לטמא עוד מחמת שהוא מחולל כמבואר לעיל אבל לכנוס

לכנוס לכתחלה בבית שיש שם קרוב ורחוק נ"ב דאם הותרה טומאת קרובים מותר ואם דיחוי אסור ודמי מכל לד לד' הר"ן שמחלק בין י"ט לשבת א"כ לפמ"ש לעיל להר"ת שעל כ"מ מוזהר ג"כ הכהן אם כ"מ נגעו או שהיו באוהל אפי' עם הקרוב מ"מ להכלים אינו רשאי לטמאות א"כ אם מת לו קרוב אינו רשאי לכנוס לבית אם יש שם כ"מ כי הוא מוזהר על האוהל בכ"מ אף של קרוב שדעת הר"מ והתוס' דטומאת קרובים דחוי' ולא הותרה וכן לדעת הראב"ד דאף שאר כלים בחיבורין הוא דאורייתא'. ואפשר דהנזיר מגלח עליה כי בזה מיושב ק' התוס' כלים בני הזי' ניהו בנזיר כמו דקשה לוקמי' בכ"מ וע"י זה סובר ר"ת דנזיר מגלח על כ"מ וכן אפשר לדעת הראב"ד דין זה כי הי' יכול הש"ס לתרץ דמיירי בחיבורין אלא דעל חיבורין נזיר מגלח וא"כ הכהן מוזהר ע"ש בסוגיא דנזיר דנ"ד ע"ב וכר"מ פ"ז מה' נזירות ה"ח וכראב"ד ובלח"מ שם דדעתו ג"כ בדעת הראב"ד דטומאה בחיבורין נזיר מגלח וא"כ כהן מוזהר כו' א"כ אסור הכהן לכנוס בבית שיש שם קרוב ולבוש בגדים. ואפשר דהראב"ד מודה דאינו מטמא באוהל כדעת הר"מ דאף כ"מ אינו מטמא באוהל. אך עכ"פ אסור ליגע בקרוב עם הבגדים וליגע בבגדים. א"כ י"ל דכהן לדעת ר"ת אסור לכנוס בבית שיש שם קרוב מת דאין לך בית שאין בו כ"מ טמאים. ולדעת הראב"ד מחמת שאר בגדים שלבוש בהם באפשר ולדעת ר"ת והראב"ד אם נאמר דבחיבורין כהן מוזהר על הכלים כמ"ש וכן סברת הלח"מ שם ניחא ליישב קו' הרמב"ן בחומש פ' שמיני דלמה קרא מרע"ה למישאל ואלצפן שישאו נדב ואביהו. ולמה לא היו מטמאים אלעזר ואיתמר שהם היו כהנים הדיוטים ומלוה לטמאות לקרובים ע"ש שתירץ שהי' להם דין משוח מלחמה. ובאמת לדעת הראב"ד כיון שנדב ואביהו מלובשים בגדים היו כדכתיב בכתנתם או דהבגדים מטמאים באוהל בחיבורין למת לדעת הראב"ד והם מתו בהיכל לדעת המדרש שם הי' אוהל או עכ"פ לא היו יכולין לישא אותם כי הבגדים מטמאים במשא ואף אם נאמר כהר"מ דבגדים הנוגעים אינם מטמאין במשא מ"מ דבר שא"א לישא אותם בלא נגיעה כלל בבגד ואף לדעת ר"ת דדוקא כ"מ ואפשר בחיבורין אינו סובר כהראב"ד מ"מ במדרש מבואר דחסרי מעיל היו וע' במפרשים דהיו אז משמשים בשמונה בגדים והי' עליהם ציץ וציץ הוא כ"מ א"כ הציץ הי' מטמא באוהל ובנגיעה וכהנים מוזהרים ולא היו רשאים לכנוס מלד הכ"מ ואכ"מ לפלפל בדרך פלפול אבל הדברים שכתבנו נכונים בעהשי"ת. הב' לאביו. וכבר לייתי דאף לאביו אינו מטמא אם אביו ח"ע וח"כ. ואם אביו כהן ובא על אנדרוגינוס ואפשר שאנדרוגינוס ג"כ זכר וא"כ אפשר אינו הולך אחר לד האב. וכן אם אביו ישראל ובא על אנדרוגינוס כהן אפשר מתייחס אחר האנדרוגינוס וכבר כתבתי אלו הענינים כ"פ. והנה אם הבן ממזר כגון שבא אביו על ח"כ או על ממזרת בפשיטות נראה אף שהוא ממזר מ"מ כהן הוא כדקי"ל דממזר בנו לכ"ד. וכ"ה בש"ע אה"ע סי' ז' סי"ד כהן שבא על א' מהעריות ונתעברה מביאה ראשונה אין הוולד חלל ואם חזר כו' דאין חלל אלא מפסולי כהונה. ודין זה מבואר בר"מ פי"ט מהא"ב ה"ה ושם כת' דאם בא על יבמה לשוק ונתעברה מביאה ראשונה הוולד כשר ואינו חלל אך הדרישה והב"ח והח"מ והב"ש כ' דאין כ"מ לדידן ד"ז מאחר דהולד ממזר הוא גרע מחלל רק דנ"מ דמתרין בו אם היא בת משום ממזרת ולא משום חללה נראה מדבריהם דממזר אינו כהן כלל. וכ"כ מדברי הה"מ בר"מ שם ה"ה שכתב דרבינו לא יצא לגייר דין זה לענין הכשר רק ביבמה לשוק דאי בשאר עריות הולד פסול. נראה מדבריו דפסול לכהונה דהיינו דאינו כהן כלל ומותר לטמא למתים דדינו כחלל לכ"ד וגרע מיניה. ומ"מ אף שכולם הסכימו לזה לא ידעתי מנין הוציאו לזה כיון דממזר כישראל לכ"ד והוא בנו לכ"ד מה"ת לא יהיו עליו דין כהן נהי לענין עבודה אפשר אסור כמו בעשרה כהנים שפירש אחד מהן ובעל דהוולד אינו עובד דבעינן מתייחס אחריו ער"מ וש"ע אה"ע סי' ג'. אבל לענין נשים הפסולות או לענין טומאה למתים דגם שם חייב א"י מהיכן יצא להם דאינו כהן כלל וגרע מחלל. שוב האיר השי"ת את עיני ומצאתי בס' בית מאיר תפס בזה לדבר פשוט דאי אפשר להיות כהן וממזר ויאכל בתרומה וכו' דהרשב"א בתשובותיו כתב כן להוציא מדעת השואל ועיינתי ברשב"א סי' אלף ר"א כתב דהולד פסול וראי' מפ' החולץ דאמרי' שם הכל מודים כו' דבא על ח"כ אף דר' יהושע סובר דאין ממזר מח"כ מ"מ פגום הוי לכהונה מק"ו מאלמנה לכה"ג שאין איסורה שוה כו' וכ"ש מה לאלמנה שכן נתחללה הכא נמי כיון דבא עליה עשאה זונה ע"ש. ואיני מבין דאפשר דהרשב"א דתופס זה לק"ו גמור ס"ל ג"כ דעכו"ם ועבד הבא על ישראלית דהולד פגום לכהונה כמבואר שם בש"ס מק"ו זה דהוא עבירה ומחללה ואיסור השוה בכל ע"ש. אבל לדעת הרי"ף שסובר דעכו"ם ועבד הבאים על ב"י הוי רק ס' דל"ל ק"ו זה. והר"מ לדעת הב"ש שהסכים לדברי הב"י שם דהולד כשר לכהונה ודאי וכן גר עמוני שבא על ב"י דפסקו הרי"ף והר"מ והרא"ש דהבת כשרה לכהונה. וע"ש בב"ש שזה טעמם של הפוסקים דגם גבי עכו"ם ועבד כו' דהולד כשר דגבי גר עמוני סובר ר"י דהולד כשר אע"ג דאיכא ג"כ ק"ו זה וע"ש בב"ש סק"ד תמה על הרא"ש בזה וא"כ הרבה פוסקים לא ס"ל ק"ו זה וס"ל דהבת כשרה אם כן לדידהו מנלן דממזר לא יהי' לו דין כהן כיון דכל חילי' דהרשב"א מהאי ק"ו מפ' החולץ ועמ"ל פי"ג מה' הנ"ל ופט"ו דעתו בדעת הר"מ דגבי כותי ועבד כו' פסול הולד לכהונה אבל הב"ש כ' ראי' נכונה להמכשירים מדחזינן גבי גר עמון דהולד כשר. והר"מ בעצמו פוסק ג"כ פ"ב מהלכות הנ"ל וא"כ כיון דהרבה ראשונים לא ס"ל ק"ו זה א"כ לא מוכח כלל דממזר לא יהי' עליו דין כהן ויהא רשאי לטמא למתים. ועוד להסוברים הק"ו א"כ בת נכרי מישראלית פסולה לכהונה והוי חללה כמו אלמנה לכה"ג דזרעה חללים וכאן כתבו האחרונים הח"מ והב"ש בשם הדרישה והב"ח דנ"מ לענין התראה נראה דאם התרו בהו משום חללה אין לוקין ולהסוברים הק"ו הוי חללה דאורייתא. (ואפשר משום דאין עונשין מה"ד עב"ש סי' ו'). שוב ראיתי להט"ז שהקשה על הש"ע שכתב דבא על העריות דאין הולד חלל ותפ"ל דה"ל ממזר וכתב דנ"מ לענין אכילת תרומה ולענין טומאת מת יש ס' בממזר כהן ע"ש נראה דספוקי מספקא לי' האי מלתא ולא פשיטא לי' כדעת שאר אחרונים הנ"ל. ולענ"ד נ"ב דלאותן השיטות הרי"ף והר"מ וש"פ בכו"ע דהולד כשר ול"ל ק"ו זה עי' בסי' ד' באורך א"כ לדידהו לא מוכח דין זה ולדבריהם הוא ממזר וכהן אך להסוברים ק"ו זה אינו כהן וא"כ לדידן ס' הוא. ומצאתי בס' גינת וורדים מהפמ"ג כתב כאן דאינו כהן אם הוא ממזר וה"ר מר"י הלרפתי אשר יבואר לקמן בעזה"י ואינו ראיה גמורה כיון דאין לנו ראי' מהש"ס לא נוכל להקל באיסור לאו דטומאה למתי' או לישא נשים הפסולים לו כגון גרושה וזונה וגם גיורת לריך ראי' לזה. הן אמת דלפ"ז כהן ממזר היאך ישא אשה הלא ממזר רשאי לישא רק פסולי קהל או גיורת וכהן לא יכול לישא גיורת. ז"א דיכול לישא ממזרת דמותרת לו ולא נעשית זונה בביאתו וגם בת גרים מגר וגיורת. וכהן דאינו רשאי לישא מהם הוא רק איסור דרבנן בעלמא וז"פ אבל להתירו בגרושה זונה מה"ת או לטמא למתים ל"ע. וגם לענין תרומה או לעבודה יוכל להיות דמדרבנן אסור כמו עשרה כהנים כו' כדלעיל. וא"כ נוכל לומר דממזר אינו מיוחס ואינו אוכל בתרומה ואינו עובד אבל באמת הוא רק איסור דרבנן כמבואר ואפשר דעדיף ממי שאינו מכיר את אביו ויוכל לעבוד ג"כ ואכ"מ אבל להקל עליו לע"ג. וגם להר"מ פ"ח דהבא על יבמה לשוק עשאה זונה וא"כ יש הק"ו ג"כ דהולד יהי' פגום לכהונה מק"ו דאלמנה לכה"ג דהוא איסור השוה בכל ומחללה ואף דאין הולד ממזר מ"מ יהי' פגום לכהונה ע"כ דהר"מ לשיטתו דל"ל ק"ו זה גבי גר עמוני א"כ אפי' בבא על הערוה והולד ממזר מ"מ הוא כהן דמה"ת לא יהי' כהן וע' ביבמות י"ד ע"ב ודע"ו והסוגיות עמיקות ע"ש. והנה הר"מ הפס הליור ביבמה לשוק והוא לשיטתו פ"ג מה' יבום ע' סי' קנ"ט באה"ע דדעתו דלא הוי ממזר כלל ביבמה לשוק אבל יש סוברים דהוי ס' ממזר מה"ת ע' פ' החולץ ואביי מספקא לי' ע"ש. ודעת קצת פוסקים דהוי רק ממזר מדרבנן כי האחרונים הח"מ והב"ש פסקו דביאה בלא נשואין לא הוי ממזר כלל. ועתו"ס יבמות ד"ה הכ"מ בדף מ"ע כ' טעם אף שאין קדושין תופסין ביבמה לשוק מ"מ לא הוי הולד ממזר כיון דאין תופסין קדושין לשום אדם וגם היבם דוקא בביאה הו"ל כמו עכו"ם ועבד הבא על ב"י דהולד כשר ע"ש. ואני מסופק לדעת האחרונים שתפסו במושלם שממזר גרע מחלל ולא הביאו דעת הרשב"א בתשו' מחמת הק"ו רק מסברתם היאך הדין אם כהן בא על ס' ערוה והולד ס' ממזר אי נימא דמה"ת הוא כשר לבא בקהל דס' ממזר יבא ע' בש"ס ובש"ע א"כ הרי הוא כשר לבא בקהל ככל ישראל הכשרים. א"כ הדר הו"ל כהן ודאי וכשר. א"ד דסברי דממזר אינו כהן א"כ ס' ממזר אף דלענין קהל כשר לבא בקהל ככל ישראל הכשרים דכך גזה"כ אבל לענין כהן הוי ס' ככל ספיקא דאוריי' דלמא ממזר הוא ואינו כהן דלענין כהונה לא גלי התורה דס' כשר וא"כ הו"ל ס' כהן א"ד דסברתם כיון דהוא מאיסורי קהל אינו כהן וס' ממזר הוא מותר לבא בקהל א"כ ה"ל כהן גמור ול"ע. גם אני מסופק אם כהן בא על מצרית ראשונה וילדה בן בביאה ראשונה דהוי מצרי שני אם הוא כהן מצרי דאפשר דוקא ממזר לדעתם הוי זר וגרע מחלל אבל מצרי אפשר דהוי כהן. א"ד כיון דהוא מפסולי קהל לא הוי כהן ואפי' לדעת הרשב"א א"כ יש ג"כ ק"ו דהיא נתחללה ואיסור שוה בכל מ"מ כיון דהוא רק איסור עשה ליכא ק"ו מאלמנה לכה"ג כמ"ש התוס' ביבמות דע"ז ע"ש רק לסברתם אפשר מחמת דהוא מפסולי קהל אינו כהן. או אפשר דוקא ממזר אבל שאר פס"ק הוי כהן ול"ע. והנה אם כהן בא על מצרית ואדומית שני' הולד כשר לבא בקהל נראה בפשיטות דאם הוא בן ונתעברה בכ"ר הוי כהן גמור. ומצאתי במל"מ פי"ט מה' אבל ה"ה ד"ה לפיכך כתב דעיקר הדין שכהן בא על מצרית שניה שיהי' הבן כהן גמור לא מלאתיו מבואר עכ"ל. נראה מדבריו דאף בכה"ג ספוקי מספקא לי' וא"י למה לא יהי' כהן גמור ועל הראשונים אנו מלטערין אף דהוא מפס"ק למה לא יהי' כהן גמור כמ"ש לעיל. ואפשר דמחמת ק"ו של הרשב"א דאלמנה לכה"ג אף דאיכא למיפרך דאינו רק איסור עשה ול"ע. וע"ש שנסתפק עוד אם בפס"ק שייך לאו דזונה ויבואר אי"ה לקמן. אך נתיישבתי דמה שנסתפקתי בבא על מצרית ראשונה אם הבן כהן הוא טעות דמצרית ראשונה היא גיורת והיא מאיסורי כהונה והוולד חלל ער"מ וש"ע אה"ע סי' ד':

והנה נשמט ממצוה הקודמת דכל הכהנים מוזהרים מלטמאות אפי' בעלי מומין חוץ חללים שאינם בכיהונם. וכ"ה בטור סי' שע"ג בשם הספרא. אך אני מסופק בכהן פלוע דכא וכר"ש דמותר לישא גיורת ויש שיטות דמותר אפי' בגרושה דלאו בקדושתו כלל אם מותר לטמאות למתים ועיין באה"ע סי' ה' בח"מ נראה דעתו דמותר לטמא ע"ש מה שהקשה ע"ז ובס' בית מאיר כתב דוקא לענין קדושת הזיווג אינו בקדושתו. אבל לטמא הרי הוא ככל כהן. והנה מבואר בספרא דאלו לא נאמר לאביו רק לאמו הייתי אומר מה אמו ודאי אף אביו ודאי. אביו חזקה מנין כו' ת"ל לאביו. והקושיא מר"י לרפת מפורסמת והיא בשו"ת הרשב"א למה לריך קרא דלאביו חזקה דהי' ס"ד דלא נימא דלמא לאו אביו הוא. וקשה הא אם לאו אביו הוא אינו כהן ומותר לטמאות ע"ש בתשו' הרשב"א ובס' אור החיים עה"ת תי' דמשכחת לה כגון שא' מוחזק בכהן או שאמר על עצמו שהוא כהן דאסור לטמאות ולוקין על פיו עי' באה"ע סי' ג'. וא' מוחזק שהוא אביו כגון שהחזיקו ל' ימים בעיר שהוא אביו א"כ אפשר דאביו אינו אביו כלל ומ"מ הוא כהן שהוא מוחזק לכהן א"כ הוא לכהן מוחזק בלא אביו ואפשר דאביו הזה אינו אביו כלל ומ"מ הוא כהן. והי' הס"ד דאסור לטמא לאביו חזקה כתבה התורה לאביו ע"ש באו"ח ומצאתי בתשובת הרשב"א מבואר ג"כ זה התי' וע"ש באוה"ח שתי' בא"א דלא הייתי יודע באביו חזקה אם חיוב הוא לטמאות לו כיון שאינו אביו ואינו כהן א"כ אינו חיוב ע"כ כ' התורה לאביו דמצוה לטמא לאביו חזקה. הג' לבנו כהן מטמא ואפי' אם הבן חלל או אפי' ממזר כ"ה בר"מ והוא מיבמות כ"ב. אך בן שיש לו משפחה ונכרית אינו בנו כלל בכל התורה. ואם יש לו בן מח"ש וחב"ת גם הבן מתייחס אחריו ואני השני בתר אמו א"כ

בודאי

בודאי אינו מטמא לבנו כי הבן הוא חלי עבד ואם האב הוא ח"ע וחלי כהן כמו שביררתי לעיל דאם קדושין תופסין הרי הוא בנו מצד הכהונה מותר לטמאות אך דלמא אין קדושין תופסין א"כ אין הבן מתייחס אחריו ואינו יורשו כס' התוס' בהשולח א"כ אינו האב דהוא חלי כהן רשאי לטמא לו שמא אינו בנו. ואם יש לו בן מאנדרוגינוס כבר כתבתי כ"פ וא"ל לכפול. ודע דהד' קרובים דהיינו בנו ובתו ואחיו ואחותו אינו מטמא להם רק אם הם בני קיימא אבל לנפלים אינו מטמא וכ"פ הר"מ פ"ב מה' אבל והוא בת"כ דילפינן מלאביו ולאמו מה הם בני קיימא אף כל הקרובים דוקא בני קיימא. ולכאורה נראה דוקא ודאי נפל או ס' דאינו מטמא הכהן לספק ג"כ אבל תינוק שנולד ומת בתוך ל' דרוב הם בני קיימא כמבואר בשבת בסוגיא שם גבי פיהק וביבמות דל"ו ע"ב וע"ש בתו' אפשר דרשאי לטמא לו כמו בכל התורה דאזלינן בתר רובא חוץ לענין אבילות כמבואר בתוס' ובר"מ פ"א דהקילו והדברים ארוכים. ולכאורה לדעת הר"מ דאבילות תלוי בטומאה אם כן כיון דמטמא יתחייב באבילות אבל אין כלל זה מוכרח ויבואר לקמן בעזה"י. א"כ נראה דרשאי לטמא ובפרט שכאן היא מ"ע א"כ כמו בכהת"כ אזלינן בתר רובא ה"נ כאן. ונ"ל דאינו רשאי לטמאו' דידוע סברת הרא"ש ב"מ בקפן א' מהמנויים דכל היכי דהתורה אמרה בפי' ול"מ ס' לא מהני אפי' רוב דגם רוב לא יצא מכלל ס' רק דבכ"מ אמרה תורה דאזלינן ב"ר אבל היכי דהתורה אמרה בפי' ודאי ולא ס' אפי' רוב ל"מ ואפי' ס"ס כי הכל בכלל ס' ומה"ט ס"ס ברה"י טמא כיון דהתורה אסרה אפי' ס' וכ"ה סברת בה"מ החו"מ לענין ס' חמץ וא"כ הכא דמבואר בר"מ פ"ב מה"א דעל הספיקות אינו מטמא דכתיב לה יטמא מטמא על הודאי ואינו מטמא על הס' והיא ברייתא' בת"כ הובאה ברי"ף ה' טומאה א"כ כיון דהתורה אסרה הספק בפי' ל"א בתר רובא כלל א"כ אינו רשאי לטמאות לנפלים אף דאיכא רובא ב"ק. וכ"ה ברא"ש בהק"ט דאין מטמא לנפל תוך ל' אף דהי' רוב. ובמ"ש מיושב קושית הנ"י שכ' ל"ל קרא למעוטי ספיקא או למעוטי נפל או שאר ס' פשיטא דאסור הא ס' איסורא לחומרא וע"ש בחידושי אנשי שם שתי' דה"א כיון דמצוה לטמאות הוי אמרינן ספיקא לחומרא ויטמא ע"ש. ודבריו אינם מובני' כלל דלא אשכחן בשום דוכתי דס' מצוה יהי' דוחה איסור ולפמ"ש דאי לא כתבה התורה ה"א דאזלינן בתר רובא ויטמא לנפל או אם א' רחוק בתוך הרבה קרובים ופי' א' הו"א דאזלינן ב"ר ועכשיו דהתורה גזרה דלא יטמא על הספיקות א"כ ל"א בתר רובא כסברת הראשונים כנ"ל נכון בעזהשי"ת. ולפמ"ש ניחא לי ג"כ הא דקי"ל בכל דוכתי הלכה כד' המקיל באבל ועתו"ס יבמות ופ' יש בכור מחמת דהוי (סד"א) [סד"ר] ובאמת לשיטת הר"מ ודעימי' אבילות יום ראשון הוא מה"ת ולמה הוא לקולא ועיין בענינים אלו דאפי' נגד רוב אזלינן כדברי המקיל וכן לגבי נפלים אין מתאבלים אף דרוב ב"ק ולפי מה שכ' ניחא דהר"מ כתב דמצות טומאה זה גופא מצות איבול והיא מדאורייתא מפסוק הזה וא"כ כיון דהתורה כתבה לה יטמא ואין מטמא על הספק אם כן לענין איבול הוי כאילו כתוב בפירוש דעל הודאי מתאבל כי בכלל יטמא איביל גם כן ואינו מטמא על הס' היינו אינו מתאבל על הס' ג"כ וכיון דהתורה כתבה בפי' דאינו מתאבל על הספיקות ורוב וס"ס הוי ג"כ בכלל ס' א"כ א"ל להתאבל על ספיקות אפי' במקום רוב ואפי' להסוברים דאבילות דאורייתא כי התורה אמרה בפי' דלא יתאבל על הספיקות והוי רוב ג"כ בכלל א"כ א"ל להתאבל אפי' במקום רוב כנ"ל ברור ונכון בעזהשי"ת. ולדעת הר"מ דספיקא לחומרא הוא רק מדרבנן בלא"ה ניחא דכאן התורה כתבה דאסור לטמאות א"כ היא איסור דאורייתא בספיקות ופשוט. ובזה מיושב גם קו' התוס' שבת קל"ה דאמרינן שם ערלתו ודאי ולא ערלתו ס' דהקשו שם מה"ת יהיה ס' דוחה שבת בלאו קרא ע"ש (ומפורש דלא כחדושי אנשי שם דשם אף דהוי מצוה אין ס' ד"ש) ולפי האמור ניחא דנ"מ אפי' לענין רובא א"ד את השבת כגון שנתערב תינוק שלא נימול בזמנו עם הרבה תינוקות שזמנם בשבת ופי' א' דאי לאו קרא הו"א כל דפריש מר"פ ונימהלי' בשבת אך כיון דהתורה גילתה דלא יהא ס' ד"ש א"כ אפי' רובא ג"כ אין כאן ואינו דוחה שבת ככל"ב בעזהשי"ת. ודע דאם כהן טימא לספיקות נראה דאין לוקין לדעת התוס' ביצה כיון דאוכל נפש הוהרה ביו"ט בפירוש אך דלגבוה אסרה התורה מלכם ולא לגבוה א"ע אם עשה מלאכה לצורך גבוה רק בלאו הבא מכלל עשה ול"ש אהדרי' לאיסורא קמא ול"ד לגוזז פסולי המוקדשין ע"ש. א"כ ה"נ כיון דהתורה התירה בפי' טומאת קרובים ואסרה התורה הספיקות מלה יטמא ל"א דבספיקות אהדרי' לאיסורא קמא רק אינו עובר אלא בלאו הבא מכלל עשה ועובר בעשה וגם חוץ העשה הוא עובר ככל ספק דאורייתא לחומרא ועובר ג"כ בעשה או לדעת הר"מ דסד"א לקולא מ"מ עובר בעשה על הספיקות אבל אין מלקין אותו דל"א אהדרי' לאיסורא קמא וע' תוס' חולין סוגיא דזרוע בשלה ובע"ז סוגיא דטב"ע וברשב"א ור"נ שם מזה דאהדריה לאיסורא קמא. ולדעת הר"מ פ"א מהיו"ט דהמבשל לצורך עכו"ם או כלבים אם ליכא טעמא דהואיל לוקין וע"ש בלח"מ דדעת הר"מ דגבי יו"ט ג"כ אהדריה לאיסורא קמא א"כ לדעת זה לוקין על הספיקות אף דבכ"מ אין לוקין על הס' ובפרט להאומרים דכל ס' אינו אלא איסור דרבנן מ"מ הכא גלי קרא דעל הספיקות עובר בלאו ולא התירה התורה טומאת קרובים בס' כלל א"כ עובר בלאו ודאי דהתורה לא התירה אלא ודאי קרובים אבל ספק לא התירה כלל וא"כ לוקין. ובזה מיושב ג"כ קו' הנ"י שהבאתי ל"ל קרא לאסור ספיקות הא ס' דאורייתא בלא"ה לחומרא ז"א דבלא קרא לא היו לוקין אבל עכשיו גילתה התורה דעל הס' לא התירה כלל א"כ לוקה וג"כ מתורץ קו' התוס' בשבת שהבאתי לעיל דאי לאו קרא דערלתו ולא ס' אם מל א' מהספיקות א"ח רק א"ת או במזיד א"ח סקילה אבל עתה דהתורה אהדריה לאיסורא קמא דספק אינו דוחה כלל את השבת א"כ במזיד חייב סקילה ובשוגג חייב חטאת קבוע. אך לדעת התוס' היכי דהותרה ל"א אהדרי' לא"ק א"כ אין לוקין כאן וכן במילה א"ע רק בעשה חוץ הספק שעובר באשם תלוי עובר גם בעשה. אך לפמ"ש לעיל דהר"מ והתוס' סוברים דטומאת קרובים דחוי' היא ולא הותרה א"כ במקום דלא דחתה התורה בודאי אהדריה לאיסורא דדוקא במקום זה דחתה התורה וכיון דלא דחתה א"כ הרי היא באיסורא ולוקין כמ"ש לעיל אפי' אם רק מדרבנן אסור לטמאות מכ"ש דיש כאן עשה א"כ בודאי לוקין וא"כ"מ להאריך בענינים אלו. והנה באשה שילדה תאומים ומת א' מהם בתוך ל' יום והשני מת אחר ל' היאך הדין לטמאות אם נאמר כיון דא' מת תוך ל' יום והוי נפל א"כ השני ג"כ נפל ואסור לכהן לטמאות אפי' לשני א"ד אדרבא אמרינן כיון דהשני ב"ק הוי הראשון ג"כ ב"ק ומותר לטמאות אפי' לראשון שנפטר בתוך הל' יום. דבר זה מבואר בש"ע יו"ד סי' שע"ד סעיף ט' לענין אבילות ודעת הלבוש בפי' דין זה דגם על המת לאחר ל' אין מתאבלין מדהראשון אינו בן קיימא גם הב' אינו ב"ק. והט"ז והש"ך השיגו עליו דהפירוש הוא דעל השני בודאי מתאבלין. אך דהו"א מדהשני ב"ק גם הראשון ב"ק ויהי' מתאבלין עליו לזה ס"ל לבעל א"ז דאין מתאבלין עליו. ובאמת מפורש כדבריהם בתוס' נזיר די"ג ד"ה והפילה אשתו כו' גבי האבעיא דהתם דה[illegible]ם קרבן והפילה ואח"כ ילדה דפי' שם התוס' לצדדי האבעיא. דמהריון א' הפילה וילדה ב"ק דאיכא הוכחה מדהשני ב"ק גם הראשון ב"ק ועלתה בתיקו וגם בהאיבעיא פי' דלאו ודאי הוא רק הוכחה ע"ש מפורש כהט"ז והש"ך דזה שהוא ב"ק אין לס' בו כלל רק על הנפל מדזה ב"ק גם הנפל ב"ק. א"כ יפה פסקו כיון דס' אבילות לקולא אין נותאבלין מכח הוכחה זו אבל הבן שלשים ודאי ב"ק הוא ועל המת בתוך שלשים עלתה באיבעיא וגם אינו ודאי אפי' לבעל אבעיא ע"כ אין מתאבלין עליו ותמהני על אחרונים הנ"ל שהעלימו עיין מדהתו"ס. וע' מ"ל פ"ט מה"נ. א"כ ה"נ לענין טומאה דהמת בתוך ל' אין מטמאין לו ולהמת אחר ל' הוא ב"ק ומטמאין לו כנ"ל בעזה"י. הד' לבתו בכל הענינים שוה לבנו אפי' פסולה ושאר הדינים הכל כמבואר לעיל. הה' לאחיו ודוקא אחיו מאביו אבל אחיו מאמו אינו מטמא לו והוא בת"כ וכ"פ הר"מ פ"ב מה"א הי"ב. ואם יש לו אח משפחה או מח"ש וחב"ח או שאביהם הוא ח"ע וח"כ ע' לעיל. הו' לאחותו כו' אפי' היא בוגרת או מוכת עץ. אבל אנוסה או מפותה אין מטמא לה ואם נבעלה בלא הסרת בתולים עמ"ל פי"ז מהא"ב דין י"ג שפלפל שם אי נקראת בעולה ומסיק שם כיון שהי' הכנסת עטרה הויא בעולה א"כ כאן נמי הויא בעולה ואין מטמא לה ואם היתה ארוסה אינו מטמא לה וכ"ש נשואה אך ארוסה שנתגרשה מטמא לה ונשואה אף שנתגרשה אין מטמא לה. ועמ"ל שאם נתארסה קדושין דרבנן אם הי' כח ביד חז"ל להפקיע המ"ע של לה יטמא ונשואה פשיטא ליה דבלא"ה היא בחזקת בעולה. וע"ש שדעתו דמטמא לאחותו ארוסה מדרבנן דאין כח ביד חז"ל להפקיע המ"ע דלה יטמא והוא בפ"ב מה"א ה"ז. ובאיזה אופן היא נשואה כ' לעיל קצת דינים גבי אשתו ועיין אה"ע מדינים אלו איזה נקרא חופה ועיין בלשון הר"מ כתב אפי' היא ארוסה לכהן. ודע דל"ד נתגרשה דה"ה אם נתאלמנה מן האירוסין אחי' מטמא לה וז"פ. ונראה דאף אם נשארה זקוקה ליבם מ"מ מטמא לה ואם כהן מטמא לשומרת יבם שלו עיו"ד סי' שע"ג והוא מתשובת רשב"א מובא בב"י וע"ש דכיון דיורשה ואפי' בנכסים היוצאים ונכנסים עמה א"כ ה"ל כבעל כיון דקרי ולא עני. והנה המחבר ורמ"א מסתם סתמי לדין זה ובאמת עיין באה"ע סי' ק"ס פוסק המחבר דיורשי האשה יורשין הנ"מ שלה אם מתה כשהיא שומרת יבם ובנכסי ל"ב חולקים ועיין ברמ"א שם דבמקום ובזמן שכופין לחלוץ דהיינו למ"ד מ"ח קודמת אין היבם יורש כלל והביא שאר דיעות דאין היבם יורש כלל רק אבי המת הוא היורש וא"כ לשיטות אלו ודאי אין היבם מטמא לה וגם שם מבואר אם יש לו שתי יבמות ומתה א' מהם אין היבם יורש אותה כלל וע"ש בב"ש א"כ צ"ע דמחבר ורמ"א מסתם סתמו והוא תלוי בשיטות. ול"ע הרבה ביבמות וכתובות לענין ירושה ובפרט לפמ"ש בשם התוס' דכ"פ אף דיורש מ"מ אין מטמא לה וגם הבאתי בשם נ"י דהיכי דהוא יורש מה"ת ל"ש האי סברא דעשאוהו כמ"מ דבאמת קרי להו ועני ע"ש נ"ע היטב ד"ז ויש לי עוד עיונים בסוגיות אלו וא"כ"מ. וגם לשיטות אלו מבואר דזיקה ס' נשואין עושה. והנה לעיל כ' הפלוגתא דהאחרונים תפסו במושלם דממזר אין לו דין כהן והח"מ כ' דגרע מחלל ונסתפקתי היאך הדין אם עבד ואח"כ נמצא חלל דלדעת הרבה ראשונים אם לא נודע שהי' חלל בשעת עבודה אין עבודתו מחוללת ולהר"מ פ"ו מהב"מ דאפי' נודע דעבודתו של חלל אינה מחוללת ע"ש. והטעם דברך ה' חילו ואפי' חולין שבו. אם ממזר כהן ג"כ בכלל הזה דעכ"פ מזרע הכהנים הוא ואין עבודתו מחוללת בלא ידע או לדעת הר"מ אפי' ידע או שהוא גרע כי הוא זר גמור ועבודתו מחוללת בכל ענין ול"ע. ודע דלהקרובים הנזכרים אין כהן מטמא להם אלא בזמן שהם שלמים אבל אם נחסר מהם מעט אין מטמא להם ואפי' נקטע ראשו ומונח אצל הגוף וכן הרוג שהרי חסר דם כ"פ הר"מ ורוב הראשונים ולהרי"ף יש לו שיטה אחרת ובזה חמור דין קרובים ממת מצוה דמת מצוה מטמא על ראשו ורובו ועל הקרובים אינו מטמא אם חסר כל שהוא ודוקא שנחסר לאח"מ אבל אם בחיים נקטע ממנו אבר ואח"כ מטמא להם עיין בראשונים ובש"ע יו"ד. ואני מסופק באשתו היאך הדין. והנה להסוברים דאשתו מדאורייתא מטמא לה כי היא בכלל הקרובים הנזכרים בכתוב א"כ דינה כדין כל הקרובים ואשתו קטנה אף שאמרו בגמרא כיון דירית לה קרי ולא עני עשאוהו כמ"מ כ"ל לפי פי' התוס' דהגמרא נתנה טעם היאך חכמים עקרו ד"ת בקו"ע רק בטעם הגון עקרו חכמים ע"ש. א"כ כיון דחכמים אוקמי' דבריהם דאשתו מדרבנן הוי כאשתו ד"ת אשר מטמא לה ואשתו מה"ת היא בכלל קרובים א"כ בודאי לא עדיפא מאשתו גמורה דאינו מטמא לה אם חסר קצת כמו כל הקרובים. אך לדעת הר"מ דאשתו גמורה ג"כ רק מדרבנן א"כ דרבנן התירו לטמא לה מטעם דקרי ולא עני א"כ אפשר מה"ת עשו חז"ל כקרובים כיון דלאו קרובה לענין זה יוכל להיות דכל תיקון חכמים הוא משום לתא דמת מצוה וא"כ לגמרי דינה כמ"מ ומטמא אף לראשה ורובה. בשלמא דאם אשתו גמורה מה"ת א"כ אשתו קטנה עשאוה מחמת טעם הזה כאשתו גמורה אבל אם קרוב כה"ג לא אשכחן דכוותי' באורייתא ע"כ אמרינן דהוא קרוב למ"מ עשאוהו כמ"מ א"כ דינה לגמרי

שלא יחלשו משפטי האבילות וכבר נתבאר (ב) שאבילות יום ראשון מדאורייתא והוא יום מיתה וקבורה (ג) ובביאור אמרו במו"ק אבל אינו נוהג אבלותו ברגל אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד. הנה נתבאר שחיוב אבילות דאורייתא ושהוא מ"ע אבל יום ראשון בלבד. ונשארו הששה דרבנן. (ד) ואפי' הכהן ינהג אבלותו ביום ראשון שמטמא לקרוביו והבן זה ע"כ. משרשי המצוה מ"ש פעמים הרבה במצות הקודמות כי האדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה כי מהיותו בעל חומר לא יתפעל לדבר בכח עד שיוציא הענינים מכח אל הפועל ע"כ בבוא עליו עונש מקרה מות לא' מקרוביו אשר הטבע מחייב אהבה להם תחייבנו התורה לעשות בעצמו אשר יעוררוהו לקבוע מחשבתו על הצער שהגיע אליו. ואז ידע ויתבונן בנפשו כי עונותיו גרמו לו להגיע אליו הצער ההוא כי השי"ת לא יענה מלבו ויגה בני איש כ"א מצד החטאים וזאת היא אמונתינו השלמה אנחנו בעלי דת יהודית היקרה

לגמרי כמ"מ ומטמא אפי' לארוסה ורובה. אך דעת הראשונים דאשתו מה"ת וגם דעת הב"י בר"מ כן א"כ היא בכלל קרובים דקרא ודינה כקרובים א"כ אף אשתו קטנה מחמת טעם עשאוה כאשתו גמורה ולא עדיפא מאשתו ואינו מטמא לה אם נחסר ויש להחמיר כנ"ב בעזה"י. ואינו מטמא לקרובים הנ"ל אלא עד שיסתום הגולל ואח"ז לוקה כ"ה בר"מ והבאתו לעיל.

וגם מבואר בר"מ דהמינים והמוסרים והפורשים מדרכי צבור אין מטמא להם והיא ברייתא הביאה הרי"ף בעמיו ולא שפירשו מדרכי צבור והר"מ הוסיף עוד הרוגי ב"ד ומאבד עצמו לדעת ועיין כ"מ כתב לדעת הר"מ שעיקר מצות טומאה כדי להתאבל ולהתעסק א"כ על אלו אין מתאבלין א"כ אינו מטמא להם ע"ש. ונראה דלשיטת הראשונים דאין אבילות תלוי בטומאה וגם הרבה פוסקים דאבילות מדרבנן וטומאה מצוה בפ"ע א"כ נראה דהרוגי ב"ד אם עשו תשובה דלענין הכאה וקללת הבן חייב דקרינן בעמך עושה מעשה עמך א"כ בודאי מצוה לטמא להם אע"פ שאינו מתאבל עליהם כנ"פ. והנה המצוה זו טומאת קרובים דעת הר"מ והרהמ"ח דוקא לזכרי כהונה שהם מוזהרים שלא לטמאות מצווים על ט"ק אבל בנות אהרן וכן שאר ישראל שאינם מוזהרין על הטומאה אינם מצווין ג"כ על טומאת קרובים ומבואר כאן בר"מ פ"א מה"א והראב"ד השיגו מהברייתא הובאה בכ"מ תני ר"ח אשתו ארוסה כו' לא אוננת ולא מטמאת לו משמע אבל נשואה מטמאת לו ואי לענין איסור אפי' ארוסה מותרת לטמא כי בנות אהרן אינן מוזהרות וע"כ לענין שארוסה אינה מחויבת לטמא מכלל דנשואה מחויבת ע"ש. ובאמת לדעת הר"מ בלא"ה קשה הך ברייתא דאפי' יסבור דעלם מצווים לטמא לקרובים מ"מ לפמ"ש הלח"מ דדעת הר"מ דלאשתו אינו מטמא רק מד"ס דלאו בכלל קרובים דקרא היא א"כ נהי דהוא מטמא לה מחמת דירית לה אבל היא בודאי אינה (רשאה) [מחוייבת] לטמא לו כי לאו בכלל קרוב והיא לא ירתה לבעל א"כ למה דוקא ארוסה אפי' נשואה אינה מחויבת דלאו בכלל קרובים הם. והנה ברא"ש בהק"ט כ' לדברי הר"ס דלאו דוקא נקט ארוסה. והנה רב"י בכ"מ מכח קושיא זו וגם התוס' פי' דהברייתא מיירי ברגל והשאג"א היו"ט כתב דגם הר"מ מוקי להברייתא ברגל. ובאמת איני מבין דמ"מ קושית הראב"ד במק"ע דאם מיירי ברגל א"כ כמו דאין ארוסה רשאה כמו כן הנשואה כיון דאין מצוה לטמאות א"כ היא ג"כ אינה רשאה לטמאות ברגל וע"ש בשאג"א דלדעת הר"מ דאשה חייבת בשמחה ברגל אסורה לטמאות ברגל משום שלמי שמחה ולדעת הראב"ד דאשה א"ח בשמחה אין אשה מוזהרת כלל שלא לטמאות ברגל כי בראיה וחגיגה פטורים ע"ש באריכות. ועיין בס' ט"א לר"ה הקשה על הר"מ דהא אמרינן דאין מצווים על ט"ק רק הכהנים א"כ בסוכה מוכיח הש"ס דעוסק במצוה פטור ממצוה מהאנשים אשר היו טמאין לנפש אדם מי היו ח"א נושאי ארונו של יוסף היו וח"א מישאל ואלצפן היו ואח"ז אמרינן דהם היו יכולין לטהר כולמן אלא טמאי מ"מ היו שחל שביעי שלהם בע"פ וע"ש ברש"י ותוס' דלא מ"מ ממש דמ"מ נומש דוחה אפי' פסח בזמנו מולאחותו אלא טומאת קרובים ואי דאין מצוה בט"ק רק בכהנים ואז לא היו כהנים רק אלעזר ואיתמר ואהרן אביהם א"כ היו זרים ואין מצוה בט"ק א"כ לא היו עוסקים במצוה כלל ע"ש. ולי לע"ק היאך מוכיח הש"ס דעוסקים במצוה פטור מה"מ דלמא לעולם חייב במצות ואי דהיאך טימאו לקרובים הא כל ישראל לא יכלו לטמאות מחמת מצות הפסח א"כ כיון דאין שום א' רשאי לטמאות היו מונחים בלא קבורה הדר הוי להו מת מצוה ומ"מ בודאי דוחה הכל. ואפ"ל דלא ימלט בתוך עם רב בישראל שלא יהיה טמאים אחרים והו"ל להתעסק ולא טהורים ולא הוי מ"מ רק מצות ט"ק. וע"ש בלח"מ כ' ג"כ בדעת הר"מ דמיירי ברגל וכתב לפ"ז נשואה מטמאה לו וא"י מה מעלה בנשואה יותר מארוסה ובפרט לשיטת הר"מ שדעתו דלא הוי בכלל קרובים וגם שיש בדבריו ט"ס. והנה לעיל כתבתי דלדעתי קטן אינו מצווה במצות כלל לא שהוא מצווה רק שאין בו דעת כדעת הפמ"ג והבאתי ראיה לזה רק דזה נזה"כ להזהיר גדולים עה"ק וכן בכל האיסורים דאסור ליתן להם בידים עיין לעיל. א"כ לפ"ז נראה דגדול מוזהר על קטן שלא לטמא אותו אפי' לקרוביו כי אין מצוה עליו כלל לטמא לקרוביו והוי כרחוקים אצלו א"כ אסור לטמא אותו אפי' לקרוביו כנ"ל. אך כ"ל דאם הקטן בעצמו מטמא לקרוביו אף דמבואר בא"ח סי' שמ"ג דאביו חייב להפריש בזו מטעם חינוך עי"ש בב"י באריכות דהיא דעת הר"מ וכאן כ"ל דא"ל להפרישו מטעם חינוך דמבואר בחגיגה דף ו' דקטן חיגר אף שיכול להתפשט לכשיגדל מ"מ א"ל לחנכו בראי' ברגל כיון דגדול כה"ג פטור אף דהקטן הזה לכשיגדל יתפשט מ"מ א"ח בחינוך ע"ש ברש"י ומכ"ש כאן דגדול כה"ג מצוה עליו לטמאות והקטן בעצמו לכשיגדל יהיה מצוה עליו א"כ א"ל לחנכו דעיקר החינוך כדי שלא יעשה בגדלותו איזה ל"ת או שיעשה מצוה בגדלותו במ"ע א"כ למה יהיה מפריש אותו כיון דכשיגדיל יהיה רשאי לטמאות ומצוה איכא כנ"ל. והנה במ"ש לעיל דכיון דכתבה התורה לה יטמא ואינו מטמא על הספיקות אפי' אם יש רוב ג"כ אינו מטמא כגון אם יש הרבה קרובים ורחוק ופי' ל"א מרובא פריש עיין לעיל. ואף דמבואר בספרא דלאביו חזקה מטמא והוי ג"כ רוב דלמא לאו אביו הוא. אך דשם הוחזק הרוב מקודם לדברים אחרים א"כ מחזיקין הרוב גם לזה אבל אם הרוב אינו אלא לענין זה ולא הוחזק מכבר אין מטמא וסברא זו מפורסמת בס' אחרונים. ובמה שהבאתי לעיל קושית הרמב"ן מדוע לא התעסקו אלעזר ואיתמר בניו ותירצתי שם. עי"ל להמ"ד בסנהדרין דשרפה ממש

הוי רק התוס' כ' בסנהדרין ובסוכה דשלדן קיימת הוי ראי לא"ה אינו מטמא כלל וכ"פ דבכה"ג אין מצוה בטומאת קרובים כמו נחסר וגרע מנקטע ראשו א"כ אין הקרובים רשאים לטמאות כנ"ל פשוט ומ"ש בס"ך סימן שע"ג דאם אינו לאח"מ כמו בחיים אינו מטמא לו ע"ש. והנה לדעת הר"מ והרהמ"ח נכלל במצוה זו מצות אבילות ג"כ והר"ע כ"כ בספר המצות אבל בס' היד פ"א מה"א לא הביא רק מפסוק ואכלתי חטאת היום וע"ש בכ"מ ולח"מ. והנה יש ג' שיטות בענין אבילות דעת קצת מרבוותא הובאו ברי"ף ברכות פ"ב דכל ז' ימים הן מן התורה. ודעת הרי"ף והר"מ ושאר ראשונים דיום ראשון בלבד הוא מה"ת ושאר הימים אינו אלא מדרבנן. ודעת רבותינו הצרפתים דאף יום ראשון הוא רק מדרבנן דאנינות לחוד ואבילות לחוד רק לענין מעשר וקדשים יום ראשון מה"ת אבל לענין אבילות אף יום ראשון מדרבנן ודעת הראב"ד דאף גזירת שלשים היא דאוריי' עי' בטיו"ד סי' של"ח וברא"ש פ' אלו מגלחין באורך:

(ב) **שאבילות** כו' ביום מיתה וקבורה כו' וכ"כ לקמן וכות מבואר ג"כ בר"מ דקודם הקבורה אינו חל אבילות וברשב"א מביא מכתובות מי שהיה טבחו טבוח ומת כו' מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל ב"מ ופורש מזה ראיה דקודם קבורה אינו חל אבילות דאוריי' ובלח"מ פ"א הקשה כיון דראיית הר"מ מפסוק ואכלתי חטאת היום כו' ולענין מעשר וקדשים מבואר דיום המיתה אף בלא יום הקבורה אסור מה"ת וע"ש שכ' בתוך דבריו דלא קשיא מהך דכתובות דחכמים העמידו דבריהם בשוא"ת כמ"ש הר"כ שם בכתובות ודבריו תמוהין דבעילה היא קום ועשה והר"מ מיירי שם לענין דנוהג ז' ימי המשתה אף דיום ראשון הוא דאורייתא כיון דשוא"ת שלא יתאבל ודבר של שמחה בקו"ע אוסר שם וצ"ע והנה להאריך בענין זה ובראיות צריך חיבור מיוחד ואכ"מ. ועיין ברא"ש פ' אלו מגלחין שחכמי צרפת הקשו אם אבילות דאורייתא למה ס' אבילות לקולא דאין מתאבלין על הנפלים וע' לעיל מה שתירצתי כיון דהתורה אמרה בפירוש דאין מתאבלין על ס' אף על רוב אין מתאבלין. ומ"מ צ"ע בנפל דהרוב הזה דבר קיימא כבר אוחזק ומועיל לכמה דברים למה לא יועיל לזה ואי"ס אשנה פ"ז. (ובהיותי בזה אכתוב מה שאמרתי בילדותי בזה בישוב ד' הרמ"ה שהביא הרא"ש בפ"א דכתובות דף ד' שסובר דהא דאמר רב יוסף שם בבעל ופירסה אשתו נדה ישנה עמו הייט דוקא בפירסה אשתו נדה ממש דחמירי לי' אבל בדם בתולים דקיל לי' דגומר ביאתו והוי דומיא דאבילות דהוא ישן בין אנשים והיא בין הנשים משום דקיל' ע"ש. והמהרש"א שם הקשה דא"כ מה קאמר התם בש"ס אהא דמת אביו של חתן דבועל בעילת מצוה ופורש ונוהג ז' ימי המשתה ואחר כך ז' ימי אבילות וכל אותן הימים הוא ישן בין אנשי' כו' וקאמר דמדהוא ישן בין אנשים כו' מסייע לר"י דאמר אעפ"י שאמרו אין אבילו' במועד אבל דברים שבצינעא נוהג ומאי סייעתא לפי הרמ"ה דהא הכא בלא"ה צריך להיות הוא ישן בין אנשים כו' משום דם בתולים דקילא וצריך הרחקה עכ"ד עי"ש. ואמרתי בזה דהא צריך להבין בקובר מתו ברגל למ"ד דברים שבצינעא נוהג ומ"מ אין הרגל עולה והטעם מבואר במו"ק דף י"ט ע"ב משום דלא נהגו מצות ז' ברגל. ולכאורה הרי נהג בדברים שבצינעא וצ"ל באמת למ"ד דנוהג דברים שבצינעא לא מיחשב אבילות ובאמת ה"ט דמ"ד אין נוהג דס"ל דגם דברים שבצינעא מיחשב אבילות ואין אבילות במועד ולהכי אין ראוי לנהוג אף בצינעא. והנה ידוע דעת הרא"ש הובא בטור סי' של"ט שכתב דלהכי עולה הרגל למנין שלשים הואיל דנהגה מצות שלשים ברגל לענין גיהוץ ותספורת אע"ג דלא נהגה ברגל בתורת אבילות רק בתורת איסור מלאכה ברגל מ"מ הואיל ונהג איסור עכ"פ יהיה מאיזה טעם שיהיה לכן עולה לענין אבילות ג"כ יעו"ש. ולפי"ז מיושב שפיר דברי הרמ"ה וכן הוא כוונת הש"ס דמדאמר דכל אותן הימים הוא ישן בין אנשים מוכח ע"כ דדברים שבצינעא נוהג והיינו משום דדשב"ל לא מיחשב אבילות כ"כ דא"ת דדשב"ל אינו נוהג וע"כ משום זה דהוי אבילות ואין אבילות במועד. א"כ יקשה הך דנוהג ז' ימי המשתה ואח"כ ז' ימי אבילות למה ינהוג אח"כ אבילו' הא כבר נהג דשב"ל משום דם בתולים א"כ הרי נהג עכ"פ מצות ז' ברגל שלו ופטור תו מאבילות וע"כ דדברים שבצינעא נוהג משום דאין זה אבילות כ"כ ולא מיקרי כה"ג נהג מצות ז' ברגל ע"כ צריך לנהוג אבילות אח"כ והוי שפיר סייעתא לר"י וא"ש ואמרתי או לפני גדולים וקלסוהו):

(ג) **ובביאור** אמרו במ"ק כו' ראיה זו הובאה גם בתוס' ובראשונים והרי"ף הקשה דלכ"ע לשיטתו וכן לשיטות הר"מ והרהמ"ח אינו אבילות מה"ת אלא ביום ראשון ובלילה אינו רק מד"ס א"כ היאך אמרינן אי אבילות דמעיקרא עשה דרבים דחי עשה דיחיד הא אין עשה דאבילות אפי' בלילה הראשונ' ועיין מה שתירץ וערא"ש פ' וא"מ דאפי' למ"ד דגם לילה דאורייתא דחי העשה די"ט ובשאג"א הקשה הא בלילה ראשונה ליכא עשה דשמחה ע"ש שמביא כמה ראיות לזה. ולכאורה לשיטת הראב"ד בה' חגיגה דנשים א"ח בשמחה והם חייבי' באבילות מה"ת כמבואר בר"מ ובהרהמ"ח א"כ ינהגו הם אבילות ברגל ועיין ש"א פלפל אי נשים חייבים בשמחה מה"ת ולא הביא ראיה מכאן:

(ד) **ואפילו** הכהן ינהג כו' והבן זה כו' נראה קצת מדבריו דכהן אינו נוהג אבילות אלא ביום א' שהוא מה"ת וא"י מאין יצא לו זה בודאי מחויב כל הששה ימים מדרבנן כמו ישראל וא"י חילוק בזה בין כהן לישראל. והנה

היקרה. ובתת האדם אל לבו ענין זה במעשה האבלות ישית דעתו לעשות תשובה ויכשיר מעשיו לפי עתו. והנה מצאנו עם זה במצות האיבול תועלת רב לבני אדם והמתחכמים מן הכופרים המהבילים כל דברי העולם ומעשה השי"ת הנוראים ישיתו און בלבם הרע ותלו מות בני איש למקרי הזמן. ויחשבו במחשבותיהם הרעים כי מקרה האדם והבהמה מקרה א' להם וכמות זה כן מות זה וע"כ כתו' בספריהם שישרפו האומלל מי שידאג כלל. ולעקור ולשרש מלבבינו אמונתם זאת הרעה חייבתנו התורה במצוה זו מלבד התועלת מה שזכרנו. מדיני המצוה משארז"ל שיום ראשון הוא דאורייתא והששה דרבנן ואע"פ שנא' בתורה ויעש לאביו אבל ז' ימים נתנה תורה ונתחדשה הלכה ומ"מ אמרו ז"ל שמרע"ה תיקן להם לישראל ז' ימי אבילות וז' ימי המשתה ואמרו ז"ל שאין חיוב האבילות חל (ה) עד שיסתום הגולל כלו' עד אחר שכיסו גופו של מת בקבר אין האבל אסור בדבר מכ"ד האבילות ומפני טעם זה רחץ המלך דוד וסך כשמת הולד קודם שנקבר ומה שאמרו שכל (ו) שלא שהה ל' יום באדם אין מתאבלין עליו לפי שהוא ס' ובנט' אמרו ז"ל שאם ידענו בבירור ששלמו לו חדשיו שדינו כשאר מתים לענין אבילות וכן לכל שאר הדברים דינו כאדם שלם. וכן אז"ל (ז) שהפורשים עצמן מכל צרכי צבור. וכן המינים ודומיהן והמוסרים כל אלו אין מתאבלין עליהם כלל שמיתתן שמחה היא לעולם. ואין זה עונש לקרובים. אבל זכות היא להם וכ"ז מן השורש שכתבתי ועליהם נאמר הלא משנאיך ה' אשנא וכן הממית עצמו לדעת אין מתאבלין עליו. ובמקומו מתברר כיצד נדע שלדעת הכה א"ע. וכן מדיני המצוה הדברים שאמרו ז"ל שהאבל אסור בהן ביום ראשון (ח) מן התורה ושאר הימים דרבנן ודין שבעה ושלשים ודין י"ב חודש באבילות אב ואם. (ט) ודין קריעה מי הם הקרובים שקורעין ובאיזה זמן וכיצד על הקרובים וכיצד על אב ואם ועל מי מקרוביו ומתלמדיו ומגדוליו ועל איזה מקומות מחרבנן של א"י ודיני הקרעים ששוללין אותן מיד או לאח"ז. ודין האשה ששוללתן

והנה לדעת הר"מ וסייעתו דאבילות נכלל במצוה זו דטומאה מ"מ ס"ל דאף אותם שאין מוזהרים על הטומאה כגון נשים וישראלים חייבים במצוה זו דאבילות עפ"מ והרהמ"ח לקמן. אך אני מסופק בכה"ג ונזיר דאסור לטמאות לקרובים אפשר דאין חיוב אבילות. עליהם אך הר"מ כ' פ"ז מה"א כה"ג חייב בכל דברי אבילות אלא שאסור לקרוע כו' נראה דגם נזיר חייב. והנה יצא להר"מ זה ממשנה דסנהדרין פרק כ"ג דמבואר שם כשמברין אותו כו' נראה דמברין אותו דאסור לאכול משלו ע"ש ברש"י א"כ ה"ה כל מיני אבילות. אבל באמת תמוה לי דין זה דהנה מבואר במ"ק די"ד והצרוע לרבות כה"ג והרי כ"ג בכל השנה כרגל לכ"ע דמי דתנן כה"ג מקריב אונן כו' ע"ש ברש"י ותוס' א"כ חזינן בפירוש אף דדיני לרעת מה"ת מוכח דנוהג ברגל מכה"ג בכל ימות השנה הרי דהי' פשוט להש"ס דאם המצורע לא ינהג לרעתו ברגל בהוא מה"ת דרגל הוא מה"ת גם בה"ג לא הי' נוהג בשום פעם לרעתו הרי דתפסו הש"ס לכה"ג תמיד לרגל דכ"ע א"כ אמאי יהי' כה"ג נוהג אבילות כיון דברגל אין אבילות נוהג ולדידי' כרגל דמי בכל השנה. וא"ל דעיקר הטעם דאינו נוהג ברגל דאתי עשה דרבים דרגל ודחי עשה דיחיד א"כ מאי מפסע הש"ס לענין מצורע שנוהג לרעתו מכה"ג דלמא שאני כה"ג דהיא עשה דיחיד ע"כ נוהג לרעתו אבל מצורע ברגל דהיא עשה דרבים אינו נוהג לרעתו. ובריטב"א שם הקשה כיון דהש"ס פשיטא לי' דכה"ג כרגל אם כן היאך משכחת לה כלל כ"ג מצורע הא קי"ל אין רואין את הנגעים בי"ט וזה אין סברא שיהי' מצורע ואח"כ מנוהו להיות כהן גדול ותי' דמה שאין רואין נגעים בי"ט היא רק רק מדרבנן ואך בדאורייתא קיימינן ע"ש. א"כ רואין אנחנו דהש"ס תפסו לפשיטות לכה"ג תמיד כרגל אם כן כיון דאינו נוהג אבילות ברגל בודאי אין כהן גדול נוהג אבילות בשום פעם כמו דאינו פורע ופורם אף דאסור לאכול קדשים באנינות מפסוק ואכלתי חטאת כו' ומזה מוכיח הר"מ אבילות עי' בריטב"א שם. הכלל נראה בפירוש מש"ס דכה"ג תמיד אללו כרגל אם כן למה ינהג אבילות ברגל. ואין ראי' מהמבואר בסנהדרין שמברין אותו דהא קי"ל דאף ברגל מברין אותו כמבואר במו"ק ובש"ע או"ח סי' תקמ"ז וגם אפי' אי הוי עשה דיחיד מ"מ אבילות ג"כ עשה דיחיד ואין עשה דוחה עשה מאי אולמי' כו' רק אם נעשה אבל קודם שנתמנה להיות כה"ג ול"ע. אבל כה"ג שיהי' נוהג אבילות לע"ג. ואגב אורחין ל"ע בש"ס שם ופירש"י דהיכן מוכח דכה"ג כרגל מדמקריב אונן נראה דברגל אינו נוהג אנינות לענין הקרבה ועמ"ל פ"ג מה' אבילות ה"י כ' שם שלענין אנינות של תורה לקדשים ולמעשר אין חילוק בין י"ט לחול ע"ש שמביא ראי' מיומא וגם ד' רש"י שפי' דכה"ג מקריב אונן אבל כ"ע בשאר ימות השנה אונן אינו משלח קרבנותיו כו' שלמים בזמן שהוא שלם ולמה לא פירש"י דכה"ד אינו מקריב אונן ומחלל עבודה כמבואר בזבחים. מזה נראה דרש"י היה קשה לו זה היכן מלינו דאונן תלוי ברגל ע"כ פירש"י דחזינן דאינו משלח קרבנותיו והוא מקריב אונן. ומ"מ ל"ע מאי ראי' היא הלא אבל אינו משלח קרבנותיו אף דכהן מקריב רק דאסור להקריב קרבן א"כ נהי דכה"ג מקריב אונן אפשר דוקא קרבנות אחרים אבל קרבן שלו באמת אינו מקריב ולומר מדהוא מקריב קרבנות בעצמו של אחרים מוכח דרשאי גם כן לשלוח ל"ע מנין. ונראה דהוכח' היא דחזינן דכה"ג מקריב בכל יום מנחת חביתין משלו נראה דאף קרבנות שלו מקריבין באנינות ולא מלינו דאם כה"ג אונן שלא יהי' מקריבין מנחת חביתין משלו רק משל צבור כמו כה"ג שמת א"כ חזינן דהוא אללו כרגל. והנה מבואר שם בגמ' שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן ע"כ אבל אינו משלח קרבנותיו. ונראה בודאי דוקא יום ראשון דלאח"ז לאו דאורייתא ואינו אבל כלל מה"ת וגם לשון הגמ' דע"ו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן ואנינות אינו אלא ביום ראשון. ול"ע דהר"מ פ"ב מהב"מ ה"א כתב דאבל אונן [אינו] משלח קרבנותיו כל ז' ובאמת הוא בעצמו פסק דוקא אבילות יום ראשון מה"ת ולמה לא ישלח קרבנותיו כל שבעה ימים ואין לומר דמדרבנן לא ישלח קרבנותיו והא כ' אח"ז דמנודה לא ישלח ובדיעבד נרלה הקרבן משמע דהדינים הקודמים אף בדיעבד לא נרלה משמע דמדאורייתא הוא ולמה לא ישלח מה"ת כיון דאינו אבל מה"ת כלל לאחר יום ראשון והכ"מ שם הראה מקום לתוספתא ועיינתי שם כלשון הזה. ואפשר התוספתא ס"ל דאבילות כל ז' מה"ת ואפשר דרבותא שהביא הרי"ף דכל ז' מה"ת יצא להם מתוספתא זו אבל לדעת הר"מ א"י למה לא ישלח קרבנותיו תיכף ביום ב' ולפמ"ש דהתוספתא ס"ל כדעת הרבוותא ל"ע על הראשונים דפסקו דלא כותי' ואפשר משום דהרי"ף דחאה להאי סברא מש"ס דילן עיין בברכות אבל על שיטת רבותינו הצרפתיים הסוברי' דליכא אבילות כלל מה"ת רק לענין קדשים ולענין מעשר דהוא יום א' וד"ז דאינו משלח קרבנותיו הוא ג"כ דין מדיני קדשים א"כ בודאי לא שמענו ז' ימים רק יום א' א"כ

היאך יפרנסו תוספתא זאת ול"ע. גם ל"ע על הר"מ שהשמיט שם ולא כ' דכ"ג משלח קרבנותיו כמבואר בש"ס. וגם ל"ע למה אינו מביא שם דברגל משלח אדם קרבנותיו אע"פ שהוא אונן כדמוכח בגמ' כאן וכפירש"י בהדיא א"כ למה לא כ' דין זה וא"ל שסמך אמ"ש בפ"י מה' אבילות דאין אבילות נוהג ברגל. ז"א דהא לענין מעשר וקדשים אין חילוק באנינות בין י"ט לחול וה"א דזהו ענין קדשים ואסור אף ברגל הי' צריך להשמיענו לענין זה שוה לשאר אבילות כדמוכח כאן ול"ע בכ"ז. וכ"ז אם הוא כ"ג ואירע לו אבילות אבל אם הוא אבל קודם ובו ביום נתמנה להיות כ"ג אפשר דמחויב (כ"ה) דבשלמא אם אבילות בא לו אחר הכ"ג א"כ אף דהרגל שלו הוא עשה דיחיד מכל מקום אבילות הוא ג"כ עשה דיחיד ומאי אולמי' כו' אף דבש"ס מבואר שם במ"ק דגם אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים לאו דוקא אלא האמת נקט אבל באמת אין שום עשה דוחה עשה אבל אם אבילות הוא קודם אפשר דמתאבל דאין עשה דרגל דידי' דוחה העש' דמעיקרא דחייל עלי' אבילות ויוכל לעשות כ"ג אפי' ביום האנינות דכה"ג מקריב אונן ותיכף שנמשח או נתרבה נעשה כה"ג רק לכתחלה לדעת הרמב"ם אינו עובד עד שיהי' נמשח שבעה או נתרבה שבעה עי' ר"מ פ"ד מה' כה"מ ובראב"ד ובפרט לדעת התוספות ביומא דמתמנה בפה. וכבר עוררתי בחיבורינו זה א"כ נראה דנהג אבילות כל אותו היום דהעשה שלו א"ד העשה דאבילות דמעיקרא ככ"ל בעזה"י:

(ה) **עד** שיסתם כו' גופו של מת בקבר כ"פ הר"ס ודעת ר"ת דגולל היינו מלבה חל אבילות בשעת העמדת הארון ואם אין מעמידין מלבה מכי אהדרי' אפי' כמו שמוליכין המת לעיר אחרת דיי' כן כ"כ תוס' כתובות דף ע"ב ד"ה עד:

(ו) **שלא** שהה כ"ה בר"מ ואפי' מת ביום ל' הוא מש"ס דבכורות ולענין אם מת א' תוך ל' והשני לאחר ל' ע' מ"ש לעיל: (ז) שהפורשים כו' הוא ג"כ בר"מ שם וכן הרוגי בית דין אין מתאבלין עליהם עיין סנהדרין פרק נגמר הדין: (ח) מה"ת כו' עיין דינים אלו בר"מ פרק ה' שם נכללו כל הדינים:

(ט) **ודין** קריעה כו' עי' ר"מ פ"ח שם ובכ"מ מביא בשם רמב"ן דקריעה הוא מדרבנן והפסוקים הם אסמכתא וכ' שכ"כ מדברי רבינו הר"מ וכ"ג אינו קורע למעלה וקורע למטה כמבואר שם וע' לעיל בדיני מצורע הקשיתי כיון דמבואר שם בהוריות דקרע למטה אינו יוצא כלל וכן כאן בר"מ א"כ למה קורע כלל למטה ואפשר כמו דקורעין לקטן מפני ע"נ וע"ש לעיל מ"ש ואפשר דג"כ שאר דינים המבוארים בר"מ ובש"ע יו"ד ה' קריעה אינה נוהגת בכה"ג כגון קרעים שאין מתאחים ושאר דברים כיון דמדינא לא הוי קריעה. וע' בש"ע הל' קריעה דקטן אם הגיע לחינוך דעת הרי"ן גיאות דקורעין מחמת חינוך כמו בשאר מצות וע' ט"ז שם דגם לענין אבילות חייב בחינוך ובנה"כ כ' דאין חיוב חינוך רק בקריעה ולא באבילות ונראה הטעם כיון דע"י אבילות מתבטל מת"ת ע' סברא זו בה"א לענין ס' אבילות מה"ט לקולא ע"ש אבל ס' קריעה מבואר בש"ס בפי' הל' כדברי המקיל באבל ולא בקריעה אבילות לחוד וקריעה לחוד כנ"ל. ולכאורה קשה מאי חידוש איכא דקורעין לקטן שהגיע לחינוך כיון דחייב בכל המצות וחייבין לחנכו ולמה מביאין זה בשם רי"ן גיאות. וכ"ל דאפשר בכה"ג ל"ש חינוך כיון דעתה א"ח בקריעה וא"כ המקרע בגדיו של קטן בחנם עובר על בל תשחית ע' ר"מ פרק ו' דמלכים ובכ"מ שם והאי דקרע שיראי בקדושין דף ל"ב ובשבת דף קכ"ט אם כן אפשר דאין מקרעין לו במקום דל"ש ע"כ כי במקום דשייך ע"כ להרבות בכבוד אין זה בל תשחית אבל היכי דלא שייך זה אפשר דהוי בל תשחית אך הרי"ן גיאות דעתו כיון דהוא למצוה דחינוך אין זה השחתה כלל ומותר ומצוה איכא עכ"פ כ"ל דוקא אביו דחייב בחינוך אבל אותם שאין חייבים לחנך אסור להם לקרוע לו דהם עוברים על לאו דהשחתה או מדרבנן עכ"פ ע' ר"מ ה' מלכים שם. ושמעתי בשם חכם א' שכ' דאפשר דאין חייב בחינוך אלא מצוה החיובית כגון תפילין וציצית והדומה כי לכשיגדיל יהי' צריך לזה ע"כ מחנכין אותו כדי להרגיל אותו בגדלותו אבל אבילות דאפשר שלא יתרמי לי' לכשיגדיל ה"א דא"ח בחינוך ע"כ כתבו בשם הרי"ן גיאות דמ"מ חייב בחינוך והוא דחוק. וגם בש"ס דנזיר דכ"ח דאב מדיר את בנו בנזיר מטעם חינוך ע"ש ור"י לא פליג אלא דסובר הל"מ היא אף דאין מצוה חיובית ואפשר דלא יבא לזה וגם אדרבא קלת עבירה היא דחוטא קריא רחמנא וטוב אשר לא תדור וע"ש בש"ס דאפי' בנדרים החינוך הוא מצוה אף דנודר כאלו בנה במה ע"כ דבכל המצות הוא חובת חינוך רק דכאן משום שהוא קלת עבירה וכמ"ש ע"כ אשמועינן הרי"ן גיאות דין זה ככ"ל בעזהשי"ת. וע' בטיו"ד שם מביא דברי רמב"ן שחולק על קלת פוסקים שדעתם דעל נפל בתוך ל' נמי קורע ודוקא אבילות דהוא סד"ר אבל קריעה היא מה"ת ודחה הרמב"ן דבריהם דקריעה נמי אינה

אלא דרבנן וקראי אסמכתא נינהו. ולכאורה קל"ע דאפי' הוא מדרבנן ובסד"ר לקולא מ"מ רוב נפלים בני קיימא כמבואר בתוס' שבת וכ"מ ובאבילות כ' לעיל דאפי' הוי מה"ת מ"מ התורה לא חייבה להתאבל על הס' ע"כ רוב כמי הוי ספק כסברת הש"מ אך לסברתם דאבילות הוא מדרבנן מ"מ חומרא א דניזל בתר רובא הוי קולא לבטל מתורה ומצות כמבואר סברא זו בד' אחרונים אבל למה לא יקרע על הרוב דבכה"ת אזלינן ב"ר ואי"ה עוד חזון למועד :

(י) **ודין** הרגלים שמפסיקים כו' כגון הקובר מתו ברגל מתחיל למנות שבעה לאחר הרגל ואין עולין לו ימי הרגל ולדעת הרבה ראשונים דברים שבצינעה נוהג וכ"פ בש"ע או"ח סי' תקמ"ח וביו"ד סי' שצ"ט ודעת הר"מ פ"י מה' אבות כפי שפירשו הרמב"ן דאין אבילות ברגל אפי' דברים שבצינעה אינו נוהג ועי"ש בכ"מ ושבת נוהג דברים שבצינעה אף להר"מ כמבואר שם בר"מ וכן ז' ימי המשתה אף דהם כרגל מ"מ נוהג דברים שבצינעה דקלישא הוא מרגל עיין באחרונים ודוקא לענין ז' אין עולין ימי הרגל בקובר מתו ברגל אבל לענין ל' עולין לו ומתחיל הל' מרגל. ויש בזה שני שיטות דעת הרמב"ן דמה"ט עולין לו דגזרת שלשים נוהג ברגל אף מה שאינו נוהג במועד כגון ללבוש בגד מגוהץ ושמחת מריעות ושאר דברים ע"כ עולים לו ודעת הרא"ש שאין אסור ברגל מגזירת ל' כלל אלא שאסור בגיהוץ ותספורת מחמת הרגל ובזה שוה דינו לדין ל' ע"כ עולה כיון דנוהג בזה מקלת גזירת ל' אף דאינו נוהג אותו מטעם אבילות רק מחמת רגל מכל מקום עולה לו כיון דמ"מ נוהג דין שלשים ע' בטור שם ובאחרונים ושבעת ימי המשתה אינם עולין אף לענין ל' כי אין איסור בגיהוץ ותספורת בחתן כלל ולהאריך בעניינים אלו צריך ביאור רחב ואין דרכי בח"ז :

(יא) **ונכנס** אפי' שעה א' כו' איני מבין האיך יצוייר אפי' שעה א' תוך ל' כיון דקי"ל מקלת היום ככולו גבי אבילות אם כן תמיד מתחיל שלשים בערב הרגל בבוקר כי אז סיים דין שבעה ומתחיל שלשים ונראה דכוונתו כיון דביום שביעי פוסק האבילות לאחר שעמדו המנחמים מאצלו. ול"א תיכף בהנה"ח יפסיק האבילות כמבואר בטור יו"ד ובש"ע סי' של"ה א"כ אם עמדו המנחמים מאצלו סמוך לרגל שעה א' נפסק האבילות מחמת הרגל אבל באמת לא ראיתי להר"מ שהביא ד"ז והוא מימרא במסכת מ"ק דף י"ט ע"ב אדרבא פ"ו כתב שם דמקלת יום ז' ככולו ולא הביא דתלי' בעמידת המנחמים וע"ש ברא"ש פרק וא"מ ובטור סי' של"ה והכ"מ לפלפל באורך. וכן לא הביא דין זה הרי"ף רק פסק כאבא שאול דמקלת היום ככולו ולע"ק ודיני רגלי' עי' בר"מ ובטויו"ד וא"ח באריכות :

ששוללתן מיד כדי שלא תתבזה (י) ודין הרגלים שמפסיקין ואין עולים. ומה שאמרו שכל הקובר מתו אפי' שעה א' קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שבעה ואם עברו שבעה קודם הרגל (יא) ונכנס אפילו שעה א' תוך שלשים בטלו ממנו גזרת ל'. ור"ה ויה"כ דינם כרגלים של פסח שבועות סוכות. ומה שאמרו שאע"פ (יב) שאין אבילות בחולו של מועד קורע אדם על מתו שחייב להתאבל. ודין שמועה רחוקה לאחר ל' יום שאין נוהגין אבילות אלא יום א' ושאינו קורע דהלכה כר' מני דאמר הכי בגמרא פ' משקין (יג) אבל על אביו ועל אמו קורעין אפילו בשמועה רחוקה לדעת הרמב"ן ז"ל והראב"ד ז"ל וענין ההספד על מי מספידין וכיצד ושבת ויו"ט וחולו של מועד וחנוכה ופורים מהו הן בהספד ועל מי מבטלין ת"ת במותו. וענין צדוק הדין והברכו' והנחמות שעושין בבית האבל וענין ליקוט עצמות של קרובים. וענין ליקוט עצמות אביו ואמו. ומה שאמרו (יד) שהקרובים המתאבלים עליהם מתאבלין עמהם בפניהם מד"ס ומה שאמרו שמתאבל (טו) אדם על אשתו והיא על בעלה ועל אחים מן האב מד"ס ובנו או אחיו (טז) מן השפחה או מן הנכרית אין מתאבלין עליהן אפילו נתגיירו לא מד"ת ולא מד"ס והכהן מטמא לאשתו אע"פ שאבילות אדם על אשתו מד"ס עשו אותה כמת מצוה. ובאחר שנסתם הגולל אין מטמא בהם עוד. ומה שאמרו שחיוב אבילות בג' קרובים מדרבנן (יז) והם אלו. או אחות מאם או אחות נשואה או ארוסה בין מאב ובין מאם ובין אנוסה ומפותה ולפיכך אין כהן מטמא באלו ואלו העניני' עם יתר פרטים מבוארי' במס' ברכות ויבמות ובספרא פרשת אמור אל הכהנים (יו"ד סי' שע"ב שע"ג שע"ד). ונוהגת מצוה זו בחיוב הטומאה במת הקרוב בכהן בכ"מ ובכ"ז בזכרי כהונה אבל הנשים אינם בחיוב זה שכן בא הפירוש שמי שנמנע מלהטמא לזולת הקרובים הוא שנצטוה להטמא לקרובים עפ"פ אבל מתאבלות הן מ"מ. ולהן הבחירה לטמא אם ירצו. ודע זה וזכרהו. ומצות חיוב האבלות הנגררת עם מצוה זו כמו שאמרנו נוהגת בכ"מ ובכ"ז ובכל אדם ובזכרי' ונקבות. וכהן העובר ע"ז ולא רצה להטמא לששה הקרובי' הנזכרים בכתוב. וכן כהן או ישראל שלא רצו להתאבל על קרוביהם בדברים שמנו חכמים בחיוב עיקר האבלות ביום א' בטלו עשה זה וכבר כ' למעלה שב"ד כופין על ביטול עשה. ויש מן המפרשים שכתבו שאין מצות איבול נחשבת למצוה דאורייתא. אולי דעתם לומר שאע"פ שאיסור בקדשים דאורייתא בכ"ע אבלות מיהא דרבנן הוא :

מצוה רס"ה הערב שמש בטבול יום

(א) שלא ישמש כהן טבול יום עד שיעריב שמשו ואע"פ שטבל וטהר צריך הערב שמש לפי שהוא כשני לטומאה עד שיעריב שמשו שכן פי' ז"ל במים יובא וטמא עד הערב וטהר הכתוב קרא לטב"י טמא אע"פ שטבל עד שיעריב שמשו. אבל ט"מ אינו טמא כמו שהי' קודם טבילה. כי מתחלה הי' ראשון לטומאה ואחר הטבילה הוא שני לטומאה וע"ז נאמר ולא יחללו שם אלהיהם שכן בא עליו הפי' המקובל וכ"ה בפ"ט מסנהדרין שאמר שם קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם. אם אינו ענין לטמא שכבר נתבאר תנהו ענין לטב"י ששימש ויליף לה התם מחילול חילול. משרשי המצוה לפי שכהן השליח בין ישראל לאביהם שבשמים ומתוך מעשיו וקרבנותיו יתרצה האדם לפני בוראו ויכופר עונו ע"כ חובה עליו להיות נקי הגוף בתכלית בעת העבודה ואולי רוח הטומאה לא יעבור מעליו לגמרי עד הע"ש

(יז) **והם** אלו כו' ולפיכך אין הכהן כו' דעת הר"מ פ"ב דאחותו הנשואה אם היא מאביו אע"פ שאין כהן מטמא לה מ"מ מתאבל עליה מה"ת ועיין בכ"מ הביא בשם הרמב"ן דתמה על הר"מ כיון דאינו מטמא לה מס"ת יתאבל עליה דין תורה והניח בקושיא על הר"מ. וגם בש"ס מפורש הוסיפו עליהם אחותו נשואה ע"ש. יתר הדברים במצוה זו כ' לעיל. ומ"ש הרהמ"ח בשם יש מפרשים שאין מצות איבול דאורייתא וכו' אולי דעתם כו' היא דעת רבותינו הצרפתים מובא בר"י בברכות וברא"ש פ' וא"מ. ובעבדים אין נוהגת מצוה זו כי אין להם יחוס וכן בגרים שנתגיירו עם קרובותיהם ע' ר"מ וש"ע :

מצוה רס"ה (א) **שלא** ישמש כו' שכן פי' כו' הכתוב קראו טמא כו' ל' הר"מ פ"ד מהב"מ ה"ד אזהרה לטבול יום כו' שעדיין טמא שנא' ובא השמש וטהר מכלל שעדיין לא טהר אך בפ"י מהל' אה"ט גבי ט"י דפוסל את התרומה מביא הר"מ לפסוק זה במים יובא כו' וע"ש בכ"מ על לשון הר"מ שכ' קרא לט"י טמא במס' שבת ובא השמש וטהר ובאמת הר"מ מביא מקרא במים יובא ועי' תוס' סנהדרין פ"ג ע"ב ד"ה וט"י מקשים שם נ"ל קרא ולא יחללו הא מבא השמש וטהר נפקא ע"ש באורך ואין להאריך. והנה כהן ט"י ששימש מחלל עבודה וחייב מיתה בידי שמים ואם התרו בו למלקות לוקין ע"ש בר"מ ובפי"ט מה' סנהדרין גבי חשבון הלוקין וכאן מביא הרהמ"ח לאו דט"י ובמצוה רע"ח מביא הלאו דטמא ששימש ולא גילה דעתו האיך הדין במח"כ ששימש אך במצוה רע"ח כ' בדיני המצוה ז"ל ואיזה טומאה צריכה קרבן לטהרתו ואיזה א"צ אלא הע"ש כו' נראה מדבריו דכ"ז שלא הביא קרבן המח"כ דינו ג"כ כטמא ובאמת כ"ה בסנהדרין שם דמח"כ ששימש הוא במיתה וכ"כ הר"מ עצמו הל' סנהדרין דחייב מב"ש ולוקין אבל בפ"ד מהב"מ כתב הר"מ דמח"כ אף על פי שמחלל עבודה מכל מקום פטור ממיתה וממלקות וברא"ד השיג עליו וגם הכ"מ תמה על הר"מ דדבריו סותרים זא"ז ועי' מ"ל פ"ג מה' ב"מ דין י"ט פלפול ארוך וכ' שם דהר"מ הוציא דין זה דמח"כ א"ח מיתה משבועות דף י"ז ע"ש באורך. והנה בר"מ שם קודם דין דטב"י מביא דין טמא ששימש וכ' והיאך אפשר לו לעבוד ולא יתחייב משום טמא שנכנס למקדש דחייב כרת ואף אם נטמא בעזרה מ"מ אי אפשר לו לעבוד בלא שהיי' כו' כגון שילא בקלרה והיפך אבר בצינורא על המזבח והיא קושית הש"ס שם בשבועות והתירוץ הזה ג"כ שם וא"ז כ' הר"מ דין ט"י ששימש במיתה וברא"ד הקשה היאך משכחת לה הא ט"י חייב ג"כ כרת על ביאת מקדש ודוחק לאוקמי' כגון דמטמא וטבל במקדש ובין הכל לא היה שיעור שהייה ע"ש מה שתי'. וגם לדעת הראב"ד דמח"כ ג"כ ח"מ בשימש וסובר גם כן פ"ג מהב"מ דמח"כ חייב כרת על ביאת מקדש לא כדעת הר"מ שם א"כ בודאי לא משכחת לה דאם נכנס חייב כרת על הכניסה ואם נטמא שם הלא צריך ספירת ז' ימים ע"כ תי' הראב"ד דמשכחת לה בבמה או שהיפך בצינורא בחוץ לעזרה ועמ"ל פ"ג הי"ט פלפול נעים. והנה אעורר דבר א' אשר אני נבוך הנה ידוע דהרבה טומאות בתורה ט"מ ושרץ וזיבה ומצורע ודומיהן וע"ז חייבים על ביאת מקדש ואכילת קדשים או תרומה בטומאה וכן כהן ששימש בטומאה הכל דינם כמבואר אך בטומאת המת יש דין חלוק דמבואר בנזיר ס"פ כ"ג דכל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה א"ח על טומאת מקדש וקדשיו וכ"פ הר"מ פ"ג מהב"מ ובכ"מ ואין חולק ע"ז מהו הדין לענין כהן שאכל תרומה בטומאה או ששימש בטומאה כזו אם חייב כיון שהוא טמא א"ד דדומה לטומאת מקדש וקדשיו דא"ח עלי'. והנה לדעת הר"מ כ"פ דא"ח על שום דבר שכ' בפ"ג מהט"מ ה"ג דטומאת רביעית דם ואבר שאין הנזיר מגלח עליו הוא טמא רק מד"ס כיון דאין הנזיר מגלח עליהם וא"ח על ביאת מקדש אינם דברי תורה שאלו היו ד"ת היו חייבים על ביאת מקדש וסיים לפיכך אני אומר כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה וכ"כ בפ"ה מהט"מ דהנוגע בכלים אינו

(יב) **שאין** אבילות בחה"מ כו' וה"ה על חכם או על אדם כשר בשעת יציאת נשמה ע' ר"מ פי"א שם ובש"ע או"ח סי' תקמ"ז וע"ש במ"ל ומובא גם כן במג"א שם שאם מת לו מת ביו"ט דאינו רשאי לקרוע אסור לקרוע אף בחוה"מ כיון שאינו שעת חמום אלא ימתין עד לאחר המועד ע"ש :

(יג) **אבל** על אביו כו'. אבל דעת הר"מ פ"ז נראה דאינו קורע בשמועה רחוקה אף על אביו ואמו וע' לח"מ ובטויו"ד וב"י שם ובש"ע הכריע כדעת הראב"ד והרמב"ן וכן נראה דעת הרהמ"ח :

(יד) **שהקרובים** כו' דוקא בכל הקרובים אבל אשתו אינו מתאבל בפניה רק על אביה ואמה וכן אשה אינה מתאבלת בפני בעלה על קרוביו רק על אביו ואמו וכן אינו מתאבל בפני קרוביו על אבילותם דשאר דהיינו שאין מתאבל עם בנו על אשת בנו וכן אינו מתאבל עם בתו על בעלה כ"ה בר"מ פ"ב שם וביו"ד : (טו) אדם על אשתו כו' מד"ס כו' כ"ה בר"מ וכבר הארכתי לעיל דדעת הכ"מ דהוא דאורייתא ע' לעיל :

(טז) **מן** השפחה ודין מי שנולד מח"ש וחב"ח או עבד שהוא ח"ע וחב"ח שהוליד תוכל ללמוד ממ"ש לעיל :

הע"ש וברוך אדון החכמה כי הוא היודע ולא אנחנו על איזה עת יכשר למי שנטמא לעסוק בעבודתו ב"ה והודיענו כי הוא עת בוא השמש לקצת הטומאות. (ב) מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שא' טבול יום מטומאה חמורה כגון שטבל מטומאת מת וזיבות וצרעת או מטומא' קלה כגון טומאת שרץ וכיוצא בה טעון הערב השמש וזה הענין הוא בין באדם בין בכלי ובין בטומאה דאורייתא או אפילו בטומאה דרבנן צריך הערב שמש ופי' טבול יום כלומר מי שטבל ולי' העריב שמשו זהו פי' בכ"מ (ג) ואם נגע באוכלי תרומה או במשקין של תרומה פוסל אותן ועושה אותן ג' לטומאה לפי שהוא כשני לטומאה כמו שאמרו נגעו הן אח"כ באוכלים אחרים אין פוסלים אותן שאין שלישי עושה ד' בתרומה ואם נגע טבול יום באוכלי קודש או במשקין עשאן ד' כלומר שפוסלן אבל אין חוזרין הם לטמא אחרים שאע"פ ששלישי עושה ד' בקודש טומאת טבול יום אינה חמורה כל כך שתטמא לד' אבל אם נגע טבול יום באוכלי חולין או במשקין הרי הן טהורין שאין שני עושה ג' בחולין כך קבלנו הדברים מחכמינו ז"ל. והנה התבאר מזה שאין שלישי שבתרומה ולא רביעי שבקודש ממאין משקה אחר ואוכל אחר ואצ"ל שאין מטמאין כלים שאדם וכלים אין מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה וכל המטמאין בין קלים בין חמורים משקין היוצא מהן כמו רוקין ומימי רגליהם דינם כמשקין שנגעו בהן. ויתר פרטיה במס' טבול יום (ה' ביאת מקדש). (ד) ונוהגת מצוה זו בכהנים הזכרים בזמן הבית שהם הוזהרו על העבודה ולהזהר מן הטומאה ולא הכהנת ומי שעבר ע"ז ושמש טבול יום (ה) חייב מיתה בידי שמים ולא בא על חיוב זה כתוב מבואר בתורה אלא שלמדו הז"ל הענין שם בסנהדרין בג"ש מחילול חילול:

מצוה רס"ו דין אנה לכהן

(א) שלא ישא כהן בין כהן גדול בין כהן הדיוט אשה זונה לאשה שנא' אשה זונה וחללה לא יקחו ולשון קיחה משמע דרך

איננו דין תורה ואינו חייב על ביאת מקדש. והנה לדעת הר"מ כלל זה דהנזיר מגלח לא נאמר אלא בטומאה הפורשת מן המת אבל אדם שנגע בנגיע במת הרי הוא ראשון לטומאה וחייב על ביאת מקדש אף דאין הנזיר מגלח על טמא מת אם נוגע בו מ"מ הרי הוא כטמא ושאר טמאים דחייבין על ב"מ כי הכלל הזה לא נאמר אלא בדברים הפורשי' מן המת כגון רביעית דם או רובע עצמות א"כ לדעת הר"מ דאם נגע ברביעית דם או רובע עצמות באוהל. אך טומאות שאין הנזיר מגלח כיון דאינו אלא ודרבנן א"כ א"ח אם אכל תרומה או ששימש בטומאה אך דעת הראב"ד בפ"ד שם דאף הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהם מ"מ הם ד"ת רק זו הלכה מקובלת דכל שאין הנזיר מגלח אינו חייב על ביאת מקדש וכ"כ ראב"ד פ"ג מה' כלי המקדש וכ"ה דעת ר"ת הבאנו לעיל דאף דנזיר אינו מגלח מ"מ כהן מוזהר עליה א"כ לדידהו ממא מה"ת לכ"ד אך [לא] לענין מקדש וקדשיו כי כך הלכה מקובלת א"כ נראה דודאי חייב הכהן טמא בטומאה כזו אם אכל תרומה או ששימש בטומאה כי זה לאו בכלל מקדש וקדשיו כי אפשר הלכה אינו רק לענין מו"ק דלא לחייב כרת ומלקות ולא לחייב קרבן עולה ויורד בשוגג אבל לענין שאר דברים לענין תרומה או לענין ששימש בטומאה למה לא יהי' חייב או לענין אם אכל מע"ש בטומאת הגוף כזה וכ"כ מל' הראב"ד פ"ה מהט"מ שסיים אף דהוא מפורש בתורה אינו חייב קרבן נראה דוקא גבי טומאת מו"ק דשייך קרבן אבל לענין שאר דברים בודאי חייב רק בטומאת מו"ק פטור (וכן משמע להדיא ביבמות ל"ג גבי בע"מ ששימש בטומאה חייב שתים דה"ל איסור ב"א ומפרש הש"ס כגון שחתך אצבעו בסכין טמאה ע"ש וכה"ג לראב"ד אינו חייב על טומאת מו"ק אפי' נגע הסכין במת וע"כ דלענין שימש בטומאה חייב כה"ג כמ"ש וז"ב) ואפשר דאף בשר קודש שנטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח מ"מ חייבים מלקות דאין דין זה אלא בטומאת הגוף לענין מו"ק אבל לא לענין טומאת בשר א"כ לפמ"ש לדעת הראב"ד ור"ת דבאותן טומאות שאין הנזיר מגלח עליהן א"ח כרת על ביאת מו"ק אבל הם מה"ת לענין לשמש בטומאה א"כ מאי מקשה הש"ס בשבועות דטמא ששימש היאך משכחת לה הא חייב כרת ובאמת משכחת לה שפיר בטמא מת מן הטומאות שאין הנזיר מגלח אינו חייב על ביאת מקדש ועל ששימש בטומאה חייב מב"ש וכן ט"י מטומאה כזו דאינו חייב כרת ומ"מ חייב על ביאת מקדש. אך קושית הגמ' אינה אלא מח"כ היאך משכחת לה דמח"כ לא שייך בטו"מ ובאמת ע"ז על מח"כ ל"ש תי' הש"ס דהפך בצנורא דמח"כ לא משכחת בלא שהייה אך ע' בתוס' שם דהגמ' הי' יכול לתרץ כ"מ אחרות רק חדא מתרי ותלתא נקט א"כ הש"ס יכול לתרץ כמ"ש אך חדא נקט וכמ"ש וטמ"ל פי"ג מהל' ב"מ הי"ט באריכות. ויש לפלפל הרבה אך אכ"מ. אך זה נ"ל נכון בעזרת הש"ת דלשיטת הנ"ל בודאי דוקא לענין טומאת מקדש וקדשיו אינו חייב בטומאות שאין הנזיר מגלח אבל לענין שאר דברים חייבים:

והנה מבואר בסנהדרין וברמ"ם שם דטמ' ששימש אע"פ בא"ח אלא מלקות אחיו הכהנים מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו ואין ממחין אותן בכך ובט"י ובמח"כ לא נתבאר אם מותר להורגו ונראה כיון דהר"מ מסיים מפסוק דבא השמש וטהר מכלל דקודם הוא טמא א"כ דינו כדין הטמא לענין זה ג"כ דאחיו הכהנים מותרים להורגו אבל מח"כ לדעת הר"מ דאינו חייב מיתה בידי שמים אסורים להורגו כמבואר שם בגמ' היכי דלאו בר קטל' הוא אסורים למקטלי'. אך לדעת הראב"ד דגם מח"כ הוא חייב מב"ש ומבואר דיליף בגמ' מקרא וכפר עליה הכהן וטהרה מכלל דקודם הוא טמא א"כ ג"כ הוא בכלל טמא ששימש ורשאים אחיו הכהנים להורגו ועתו"ם שם ד"ה וט"י ששימש בסנהדרין דפ"ג ע"ב. ודע דטב"י ששימש א"ח מב"ש אלא בד' עבודות שהזר חייב עליהם אבל שאר עבודות אף שהם פסולים אינם במיתה אלא באזהרה וחייב מלקות כ"ה בר"מ פ"ט מה' בהמ"ק ואם זר ששימש במקדש אע"פ שהוא ט"י ג"כ ומח"כ מ"מ אינו חייב אלא משום זרות כ"ה שם בר"מ וער"מ שם אם הכהן ט"י ומח"כ וטמא חייב על כ"א וא' וע' בהשגות הראב"ד ובכ"מ שכ' דנשכחת לה דאיסור חל על איסור בכולל ובמוסיף ובב"א והכא אם הי' ט"י מלורע או זב א"כ באו בב"א ט"י ומח"כ וטמא ניתוסף עליו איסור כניסה להר הבית נרא' מדבריו דט"י ומח"כ חייב משום מח"כ ג"כ. ולי ל"ע שכ"ז שלא העריב שמשו כגון בזב בשביעי לספירה או במלורע בשביעי עדיין לא הגיע הזמן קרבן כלל ואם חזר וראה אינו חייב בשני קרבנות כי לא הגיע השעה שיתחייב בקרבן ע' בפ"א מה' מח"כ ובמעה"ק פח"י א"כ אז לאו בכלל מח"כ כלל כמו בעוד הוא טמא קודם טבילה בודאי אינו מחויב משום מח"כ א"כ מ"ל אפי' אם טבל כיון שאינו חייב ביום הזה קרבן כלל וע' נזיר דמ"ד שם שיטת המפרש דמלורע שגילח וטבל ביום השמיני שלו מביא קרבנותיו בו ביום א"כ משכחת לה כגון מלורע שנטהר וטבל ביום השמיני הרי הוא ט"י ומח"כ כי ראוי תיכף להביא קרבנותיו אבל לדעת התוס' וכ"פ הר"מ פ"ד תה' מח"כ דמלורע אם איחר מביא קרבנותיו ביום אחר הטבילה וכזב אפי' רש"י מודה וער"מ פ"ו מה' נזירות א"כ הטמא אימתי שטבל מביא קרבנותיו ביום שלאחריו א"כ נראה דביום הטבילה לא הוי מח"כ כלל כיון דאינו מחויב עתה בקרבן אלא לאחר הערב שמש ואז אינו ט"י כלל רק מח"כ ובאמת ט"י מוסיף משכחת לה כגון שהי' מח"כ וראה קרי א"כ הטומאה חל עליו כיון שמוסיף דאסור לכנוס למחנה לויה כמ"ש הכ"מ ובל"ז הרי נוסף עליו לענין תרומה ואח"ז טבל ומ"מ איסורא דתרומה לא פקע מיני' דגם ט"י חייב מב"ש אם אכל תרומה עתו"ם סנהדרין דף המובא לעיל ומובא במ"ל ה' תרומות א"כ חל ט"י על מח"כ ואם אח"ז נטמא חל עליו דנתוסף עליו לענין המחנה לויה כמ"ש הכ"מ. ובעיקר הדברים אם הוי ענין מוסיף בכאן וגם לענין ט"י אם מביא קרבנות דוקא למחר יש להאריך הרבה ואי"ה אשנה פ"ז: (ב) מדיני המצוה ובין כו' צריך הע"ש כו' כ"ה ג"כ לשון הר"מ פ"י מה' שא"ה ובכ"מ תמה ע"ז הלא משנה מפורשת היא פי"א ממס' פרה דכל הטעון ביאת מים מד"ס לאחר ביאתו מותר בכולן וא"ל הערב שמש וכ' שיש מהם טעונין הע"ש ויש שאין טעונין הע"ש. והנה בפ"י מה' הנ"ל פסק הר"מ עצמו דהאוכל אוכלים טמאים ובא במים שאובים דפוסל את התרומה לאחר טבילה טהור וא"צ הע"ש והכ"מ הניח בצ"ע איזה טעון הע"ש ואיזה אין טעון הע"ש ובתי"ט שם מביא שם הר"ש דטמ' מדרבנן דמטמא חולין טעון הע"ש וכל שאינו מטמא אלא תרומה אינו טעון הע"ש. וכן ראיתי באיזה מקום מספרי הנוב"י והגל"ח דמטעים הד' אם הוא ראשון לטומאה אף בדרבנן כגון שנגע בזב עכו"ם או שהוא אב דרבנן כגון שנגע בבית הפרס וכדומה דכוותי' אשכחן בדאורייתא' דאדם נעשה ראשון לטומאה וטעון הע"ש בדאורייתא' גם בדרבנן אם הוא ראשון טעון הע"ש אבל הגזירות מח"י דבר שגזרו רבנן על האדם שהוא שני לטומאה ודכוותיה לא אשכחן בדאורייתא' כי אדם וכלים אינם שניים דאין מקבלין טומאה רק מאה"ט אך דחז"ל גזרו לענין תרומה ונתנו עליו דין שני והוא עיקר דרבנן ליכא דכוותי' בדאורייתא אין טעון הע"ש ע"כ בפ"ז חשב שם הר"מ אדם וכלים שנעשים שניים לטומאה מדרבנן ע"כ כ' שא"ל הע"ש אבל בפ"י כוונתו טומאה דרבנן שהיא אה"ט או ראשון כמו בדאורייתא' הוי לגמרי כמו תורה דצריך הע"ש ג"כ וער"ש במקומות שמביא התי"ט. והנה לפ"ז מה שמבואר במס' טבול יום חומר בט"י מבידים דספק ידים להקל וס' ט"י להחמיר היינו דידים בכל ענין להקל כי הוא רק מדרבנן ובט"י משכחת להחמיר כי הוא ספיקא דאוריית' אם הוא ט"י מטומאה דאורייתא אבל אם הוא ט"י מטומאה דרבנן ג"כ בודאי ספיק' להקל ככל ספק טומאה דרבנן המבואר בר"מ ה' שאה"ט וזה פשוט:

(ג) **ואם** נגע באוכלי תרומה כו' עיין דינים אלו בר"מ פ"י ופי"א מה' שא"ה ואכ"מ להאריך. ומ"ש הרהמ"ח וכל המטמאים משקים היוצאים כמשקים הנוגע כו' כ"ה ג"כ בר"מ ואם משקה ט"י טהור כי אין פוסל משקה חולין כי כל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחלה חוץ מט"י כמבואר בס' טהרות ובר"מ שם וחוץ ממעיינות הזב דחמירי ממגע והם אה"ט וכבר הארכתי קצת לעיל: (ד) ונוהגת כו' אבל לא בכהנת נראה כיון דבנות אהרן נתמעטו מעבודה כמבואר בקדושין ל"ז ועתו"ס שם דמחללי עבודה וכ"ה בר"מ פ"ט מהב"מ ה"א א"כ הוי כמו זר וזר אינו חייב משום טומאה כמבואר בד' הר"מ שם וע' בס' פרשת דרכים דרך מלותיך נסתפק אם כהנת חייבת מיתה כזר ובאמת מלשון הר"מ פ"א שם נראה דחייבת מיתה ג"כ ומחללת עבודה ובעזה"י לקמן נאריך בזה. וע' בכ"מ כת' הטעם למה אין הזר חייב משום טומאה ומשום שאר דברים הנחשבים שם וכת' דלא הוזהר לעבוד טמא אלא מי שהוא ראוי לעבודה אבל הזר דאינו ראוי לעבודה אינו מוזהר על שום דבר. ואני מסופק היאך הדין בכהן חלל דהרי הוא כזר לכל דבריו ומ"מ דעת הר"מ פ"ו מה' ב"מ דעבודתו כשרה א"כ אפשר חייב משום טומאה ג"כ כיון דלגבי עבודה לאו זר גמור הוא א"ד כיון דלכתחלה הרי הוא כזר גמור ואפשר חייב מיתה בי"ש ג"כ כזר א"כ גם כן אינו מוזהר על כל אלו כמו זר גמור וצ"ע ויבואר לקמן:

(ה) **חייב** מב"ש. ואם התרו בו למלקות לוקין כמבואר בר"מ כאן ובה' סנהדרין וכן מחלל עבודה כמבואר בר"מ וכתבנו לעיל ודין מח"כ כתבנו לעיל. ודע דדין טב"י וטמא ששימש יש דינים שאפילו לכתחלה ראוים לעבוד כגון היכי דהותר' בציבור ויש הרבה דינים בזה ובעזהשי"ת במצוה דלקמן נדבר מזה:

מצוה רס"ו (א) שלא ישא כהן בין כ"ג כו' אלא כשנשא' ובעלה כל דינים אלו מבוארין בר"מ פי"ז מהא"ב ופח"י באריכות.

והנה

דרך אישות וע"כ אינו לוקה עליה אלא כשנשאה ובעלה שכן בא הפי' שאין החיוב עד שיבעלנה כמו שנכתוב בע"ה. משרשי המצוה לפי שהכהנים נבחרו לעבוד עבודת השי"ת תמיד ולכן ראויים ומחויבים להיות קדושים ונקיים יותר מכל שאר העם בכל עניניהם אף כי בענין הזיווג שהיא דבר עיקרי באדם וקצת מחשבות האדם על בת זוגו תמיד לכן נתחייב שלא לישא הזונה שמזנה רע שלא תסירנו ותטנו ברוב לקחה מדרכו הטובה וכוונתו הרצוייה גם הוא בושת ופגם אל כל הקרב אליה שכל העם מרננים אחריה בטומאתה אשר בשוליה. מדיני המצוה משדרז"ל שהזונה האמורה כאן היא כל שלא היתה בת ישראל דכולן בכלל זונות

והנה דעת הר"מ והרהמ"ח לקמן מלוה רע"ד דאם נשא כהן אפי' כה"ג בקדושין לחוד בלא בעילה בודאי אין חיוב מלקות וזה מוסכם אליבא דכ"ע דהלכתא כוותי' דרבא נגד אביי בקדושין ע"ח דבקדושין לחוד ליכא מלקות אך בבעל בלא קדושין דעת הר"מ והרהמ"ח דהג' נשים גרושה זונה וחללה בין כה"ד בין כה"ג אינו חייב עליהם בבעילה לחוד בלא קדושין ומ"ש הרהמ"ח דאינו חייב עד שיבעלנה לאו דוקא בקדושין לחוד אלא אף בבעילה לחוד אין לוקין וע"ש בהה"מ טעם הר"מ דהלאו לא שייך בכה"ד דלא כתיב גבי כה"ד וגם כה"ג בג' נשים כיון דמחוללת ל"ש גבי' לאו דלא יחלל רק לא יקח ע"כ אינו חייב בבעילה לבד רק כה"ג באלמנה כמבואר לקמן בעזה"י וע"ש במ"מ שדברי הר"מ תמוהים דמבואר שם בקדושין דע"ח דעל גרושה נמי לוקה משום שני שמות היינו לא יקח ולא יחלל ועיין בפ"י ובאחרונים שהאריכו בזה ליישב דעת רבינו. ודעת הראב"ד והרמב"ן דכה"ד וכן כה"ג בג' נשים אלו שוים לכ"ג באלמנה ודעתם דאם קידש לחוד אינו לוקה אבל בעילה לחוד לוקה בכולן משום הלאו לא יחלל וקידש ובעל חייב שתים בכל הנשים בין כ"ג בין כה"ד כמו כ"ג באלמנה לשיטת הר"מ. והנה לפי דעת הרמב"ן שהביא הה"מ שוה כה"ד וכ"ג בשלשה נשים לכ"ג באלמנה לגמרי אבל מדברי הראב"ד מבואר דמודה להר"מ דלאו דלא יחלל לא שייך בשלשה נשים הללו בין כ"ג ובין כה"ד כיון שמחוללת כבר לכהונה רק באלמנה לכה"ג כיון שמחללה אפי' לכה"ד אך לוקין בבעילה לבד משום דולא יחלל זרעו דהבנים הם חללים והוא מחלל הזרע ע"כ סיים הראב"ד שם בהשגות בגמר ביאתו ע"ש א"כ אינו חייב על הערא' בלבד כלל כה"ד וגדול בלא קדושין רק בקדושין חייב משום לא יקח בודאי חייב על הערא' אחר קדושין דחייבי לאוין אתרבי לענין הערא' בפ' הבע"י וע"ש בקדושין דמבואר שם דבגמר ביאתו חייב גם משום חילול זרעו והר"מ לא הביא זה דכ"ג יהיה חייב בגמר ביאתו עוד מלקות משום זרע ועיין במ"מ הטעם. וכן ראיתי בפ"י שנראה מדבריו דעת הראב"ד כמ"ש א"כ ל"ע על הה"מ איך כלל שיטת הראב"ד עם הרמב"ן בחדא מחתא דלדעת הרמב"ן חייבים על שלשה נשים אף בלא גמר ביאתו משום חילול דידה אבל לדעת הראב"ד אינו חייב אלא אם גמר ביאתו משום חילול הזרע ומ"מ מודה הראב"ד דכ"ג באלמנה אינו לוקה שתים אף בגמר ביאתו דאין לוקין ב' מלקיות משם א' כמבואר במ"מ שם ובפ"י ומה דמקשה הש"ס ולילקי נמי משום חילול זרע ע"ש בפ"י דהקושיא הוא על שאר הנשים ע"ש. ודעת הה"מ שם דיש חילוק בין כ"ג לכה"ד דכ"ג חייב אף בג' נשים הנ"ל בבעל לחוד משום לא יחלל וקידש ובעל חייב שתים משום לא יקח ולא יחלל כמו שהוא חייב באלמנה ואין חילוק בכ"ג בין אלמנה לג' נשים הנ"ל שלא כדעת הר"מ. ובכה"ד ליכא לאו דלא יחלל ע"כ קידש ובעל א"ח אלא א' משום לא יקח. בעל ולא קידש אינו חייב כלל דהלאו לא יחלל לא נכתב גבי כה"ד כדעת הר"מ. וקידש ולא בעל אינו חייב בין כ"ג ובין כה"ד. הכלל דעת הה"מ מכריע דכ"ג לא כדברי הר"מ ובכה"ד כדברי הר"מ ומשום הלאו דחילול זרע בגמר ביאתו נראה דעת הה"מ דאינו חייב ע"ש במ"מ שכתב הטעם דחילול זרע לא שייך אלא כשנולד הזרע. היוצא מזה בקיצור דיש בזה ד' שיטות לפ"ד דעת הר"מ וכן הרהמ"ח דדוקא כ"ג באלמנה חייב בבעל לבד וכן בקידש ובעל חייב שתים אבל בג' נשים הנ"ל בין כ"ג ובין הדיוט אינו חייב בבעל לבד אף בגמר ביאתו ובקידש ובעל אינו חייב אלא א' בג' נשים הנ"ל בין כ"ג ובין הדיוט. ודעת הרמב"ן דאין חילוק בין כ"ג ובין כה"ד הכל שוה לאלמנה בכ"ג דעל הבעילה לבד חייב ואפילו בהערא' ובקידש ובעל חייב שתים ודעת הה"מ דבכ"ג חייב בכל הנשים הפסולות דהיינו ג' נשים הנ"ל כמו אלמנה וחייב הכ"ג בבעילה לחוד מלקות ובקידש ובעל חייב ב' מלקיות אבל כה"ד אינו חייב בג' נשים האסורות לו בבעל לבד וכן קידש ובעל א"ח אלא מלקות א' כי בכה"ד ל"ש הלאו דלא יחלל וכולם אין מחלקין בין גמר ביאתו ובין הערא' ודעת הראב"ד גבי כ"ג באלמנה מודה להר"מ וכולם סוברים כן דחייב בבעילה לבד ובקידש ובעל חייב שתים אף בהערא' מחמת חילול דידה ואפשר אף בגמר ביאתו אינו חייב על חילול זרע כי שני הלאוין חילול דידה וחילול זרעה הם משם א' כמ"ש הפ"י וכה"ד בג' נשים אם בעל לבד ולא הי' רק הערא' אינו חייב כלל כי חילול דידה ל"ש כסברת הר"מ כיון דפסולים קודם לכהונה אבל אם הי' בקדושין לוקין משום לא יקח אבל אם הי' בגמר ביאה חייב על הביאה לבד משום חילול זרע ובקידש וא"כ גמר ביאתו חייב שתים משום לא יקח ומשום חילול זרע. ודע הא דלשיטת הר"מ דבג' נשים אינו חייב בבעל לבד לאו דוקא איסורי כהונה אלא אפי' פסולי קהל סובר הר"מ דאינו חייב בבעילה לבד היינו ממזר ושאר פסולי קהל כמבואר בדבריו פט"ו מה' הנ"ל וקושית חכמי לוניל מפורסמת מכתובות פ' אלו נערות אי כר"י קשיא ממזרת ע"ש בהה"מ ובכ"מ והדברים ארוכים אכ"מ. וע"ש בכ"מ בשם בנו של רבינו הר"מ דאף דאינו חייב בבעל לבד בפסולי קהל וכהונה דוקא משום לאו דפס"ק ופ"כ אבל לוקין משום קדשה וע"ש שכתב דצריכים להתרות בו משום לאו דקדשה. ונראה דכ"מ נמי דאינו חייב על הערא' בלאו דקדשה כמבואר באחרונים דעיקר איסור קדשה משום ומלאה הארץ זימה את נושא כו' וזה ל"ש אלא בגמר ביאה אבל משום ח"ל חייב אף בהערא' כמבואר בפ' הבע"י. והנה לשיטת הראב"ד דחייב על גמר ביאה מחמת חילול זרע כמבואר בגמרא שם דגמר ביאתו חייב משום ולא יחלל זרעו נראה דאף בגמר ביאתו ולא הוציא זרע אינו חייב על לאו זה וע' תוס' יבמות דנ"ה ע"ב ד"ה אינו כתבו גבי שפחה חרופה אף דכתי' ש"ז חייב על גמר ביאה אף בלא הוצאת זרע נראה דוקא שם דהכי גלי קרא אבל כאן דעיקר הלאו משום חילול הזרע א"כ אינו חייב אף על גמר ביאה בלא הוצאת זרע ומה שמבואר שם בגמרא בלא גמר ביאתו היינו בלא גמר אינה ראוי להתעבר כלל כמבואר ביבמות שם בתוס' והוא מלתא פסיקתא דאינו חייב אבל באמת אף בגמר ולא הוציא זרע א"ח בלאו הזה. וערש"י יבמות שם פי' ביאת מירוק גבי שפחה שמזריע נראה שלא כדעת תוס' ואפשר דלרש"י הוא מלתא דלא שכיח כלל להיות גמר ביאה בלא הוצאת זרע ועמ"ל פט"ז מהלכות איסות ה"ד ד"ה הי' הבן ואכ"מ להאריך בעניניס אלו על בוריין. והנה על הלאו דחילול זרע כ' הרהמ"ח דאביי ורבא פליגי דאינו חייב על הלאו הזה וכתב הטעם דאין הלאו אלא כשנולד הזרע וע"ש כוונתו אפשר דאף אם נולד הזרע מ"מ אין לוקין דהי' התראת ס' בשעת בעי'ה דלמא לא תלד ואף דאגלאי מלתא למפרע לא הוי ה"ס כמ"ש התוס' יבמות דף פ' גבי אכל חלב ונולדו לו סימני סריס מ"מ התוס' בעצמם בנדה גבי מופלא סמוך לאיש לית להו הך סברא. וכבר התעורר בזה המ"ל ה' סנהדרין וסובר הה"מ כסברא זו דהוי ה"ס. אך לדעת הראב"ד דהוא סובר דלוקין על גמר ביאה משום חילול זרע אני מסתפק אם אין לוקין אלא בנולד הוולד או תיכף כיון שראוי להוליד עבר על הלאו הזה. ונ"ל כיון דהראב"ד תופס סברת הש"ס ובש"ס מוקי לה שלא גמר ביאתו ונראה דגמר אף דלא נתעברה אעפ"כ בכל ענין חייב כיון דראוי להתעבר ובפרט אם נאמר כסברת התוס' בנדה דהוי ה"ס א"כ ע"כ דסברת הש"ס דחייב תיכף א"כ דעת הראב"ד ג"כ היא כן. אך דוקא בראוי להתעבר אבל בהערא' דאינה ראוי' להתעבר כמבואר בתוס' יבמות שם ובמ"ל פט"ו מה' איסות א"ח משום ח"ז ובאמת לפ"ז יכול הש"ס למצוא הרבה אוקימתות מה שאינו חייב על הלאו דחילול זרע כגון שבא על הקטנה יותר מג' שנים דחייבים עליה אך דעל הלאו דחילול זרע אינו חייב דאינה ראויה להוליד או בסריס או בהיא איילונית אלא דחדא מינייהו נקט דאם אינה ראוי להתעבר אינו חייב על לאו זה א"כ לדעת הראב"ד דסובר כן אינו חייב ככל ח"ל דחייב אפי' אם הבועל קטן רק מבן ט' שנים ומעלה והנבעלת קטנה מבת ג' שנים ומעלה וכן הבועל את הטריפה כמבואר בר"מ פ"א מה' אבל. אבל כאן אם בא הכהן על א' מג' נשים אלו והיא קטנה מבת ג' ומעלה פטור על הביאה לחוד כיון דאינה ראוי' להוליד וכן אם הוא קטן מבן ט' ומעלה דג"כ אינו ראוי להוליד כמבואר בסנהדרין היא פטורה אף שהיא גדולה בת עונשין אף דכל האיסורין היא לוקה אם היא גדולה והוא קטן וכן אם הוא סריס או היא איילונית או הוא טרפה אם נאמר דטרפה זכר אינו מוליד (וכבר פלפלו האחרונים) או האשה טרפה אינה מולדת פטורים מלאו הזה לדעת הראב"ד בבעילה לחוד רק בקידש ג"כ דחייב משום לא יקח ול"ע בדינים אלו כי הם עמוקים מני ים. והנה לשיטת הר"מ דבעינן קידש א"כ כהן קטן או חרש ושוטה דאין לו קידושין א"כ אף האשה אינה לוקה. אך כ"ג באלמנה אף שהוא קטן מ"מ האשה לוקה כמו כל העריות ומשכחת לה כ"ג קטן לשיטת התוס' יומא ובכ"מ דכ"ג נתמנה בפה א"כ אפשר דאף אם מנוהו בקטנותו ג"כ יש לו דין כ"ג אף דאינו עובד עד שיהי' איש ויקריב מנחת חינוך ער"מ ה' כלי המקדש מ"מ אינו מעכב כמבואר שם א"כ לכל דיניו הוא ככה"ג כנ"ל. והנה דינים אלו אלמנה לכה"ג או לענין ג' נשים לאו דוקא כ"ג אלא אף משיח מלחמה כמבואר כאן בר"מ והרהמ"ח לא הביאו והיא ברייתא ביומא דכהן משיח מלחמה מוזהר על האלמנה ומצווה על הבתולה א"כ לכל דינים אלו שביארנו בכה"ג משוח מלחמה שוה לו כנ"ל פשוט. והנה לדעת הה"מ שחילק בין כה"ג לכה"ד דכה"ג חייב בג' נשים הנ"ל בבעל לחוד וכה"ד אינו חייב על הבעילה לבד ע' בס' שעה"מ פ' הנ"ל הקשה מהברייתא קידושין דע"ז ע"ב דלא יאמר בכה"ג גרושה ואנא ידענא בק"ו מכה"ד כו' וע' רש"י שלא מהדיוטותו נאסרה עליו ע"ש. ולדברי הה"מ קשה אי לא נכתוב גבי כה"ג ה"א דדינו כמו גבי הדיוט דבעל לחוד אינו לוקה ע"כ כתבה התורה גבי כה"ג דאף בבעל לחוד ילקה ע"ש מה שתירץ ויש לפלפל בזה. והנה במ"ש לעיל דחייב על חילול הזרע אף בלא נתעברה בא לידי ס' תוס' רי"ד כ' כן בפירוש בדע"ת דאע"פ שלא נתעברה חייב כי הוא תלוי בידי שמים ומה שיש לו לעשות עשה ועל הביאה הזהירו הבורא ב"ה וז"פ. לפ"ז מש"ל דקטן וקטנה או שאר שאינם ראויים להתעבר אינם חייבים כמו דלא גמר ביאתו. והנה קידש ולא בעל כתבנו לעיל דלכ"ע אין לוקין דהלכה כרבא שם. ואני מסופק אם יש איסור בקדושי פסולות לכהונה או אפי' איסורא ליכא ובשאר ח"ל ל"מ להחולקים על הר"מ וסוברים דבעל לוקין אף בלא קידושין דלא כתיב בהו קיחה א"כ הקידושין לא מעלין ולא מורידין כ"פ דאין איסור כלל לקדש ח"ל בכסף ובשטר אלא אפי' להאומרים דאין לוקין אלא בקדושין מ"מ הקדושין בעצמן נראה דאין איסור כלל אך באיסורי כהונה בין לשיטת הר"מ בבעל אחר הקדושין לוקין משום לא יקח ולשאר השיטות לוקין ג"כ משום לא יקח ולא יחלל ג"כ אפשר כיון דהוציא הכתוב בלשון קיחה ואביי סובר דעל הקדושין בעצמן לוקין נהי דרבא פליג מה"ת נשוי פלוגתא רחוקה לומר דלרב' אפי' איסור' ליכא ובפרט לשון אין לוקה משמע מלקות הוא דליכא הא איסורא איכא. והנה בב"מ דף י' ע"ב גבי א"ב כהן דאמר לי' לישראל לא וקדש לי אשה גרושה דאי משום בר חיובא האי לאו בר חיובא ואי מטעם דאי בעי עביד אי בעי ל"ע כו' נראה דהקדושין הם עבירה וע"ש בתוס' הקשו מאי כ"מ אי יש שליחות הא רבא סובר קידש אינו לוקה ותירצו ב' תירוצים א' דכ"מ בבעל אח"כ דלוקין אף על הקדושין כדמוכח בתמורה כו' והשני דהכ"מ לענין הקדושין דאי אין שליחות לאו קדושין נינהו ע"ש נראה משום דודאי יש איסור בקדושין לחוד דאי לא הוי כלל איסור' מאי דבר עבירה איכא בשלח שליח לקדש אע"כ איסור דאורייתא איכא אך

אך

אך התוס' מקשים למאי נ"מ אם יש שליחות דחייב שולחו או אין שליח דחייב השליח הא אין לוקין על קדושין ותירצו דנ"מ אם בעל אח"כ אי אמרינן דתלי בבר חיובא א"כ יש שלד"ע וחייב המשלח על הבעילה אח"כ ואי תלוי באי בעי עביד אין שליח ולא מחייב שולחו (ולא קאמר הש"ס דחייב השליח דלמה יתחייב כיון דעל הקדושין אינו חייב כלל) ואי' הב' דנ"מ לענין הקדושין אבל לשני התירוצים הקדושין הם בעצמן איסור וכן בתמורה ד"ה ע"ב דמקשה הש"ס לרבא דסובר כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד א"ע ל"מ והרי אלמנה לכה"ג ותנן כל מקום שיש קדושין כו' ולרבא לא יתפסו הקדושין נראה ג"כ דאיסור איכא דאלא"ה אפי' לרב' תופסין הקדושין דהוא עצמו סובר דקידש אינו לוקה א"כ מאי לא תעביד אמר רחמנא בקדושי כסף ושטר אע"כ דאיסורא איכא וכן בתוס' שם בב"מ שכתבו דישראל המקדש גרושה לכהן עובר על לפ"ע נראה דתיכף האיסור בשעת קדושין דאלא"ה רק אם בעל אח"כ חל איסור למפרע מאי לפ"ע שייך הא לפ"ע לא שייך רק בקאי בתרי עברי דנהרא אבל אם יכול ליקח בעצמו ל"ש לפ"ע דבידו שלא לבעול ואם בעל אח"כ מאי לפ"ע עבר השליח אע"כ דאיסור' איכא תיכף בשעת הקדושין. ואח"ז ראיתי להריטב"א קדושין מ"ב מביא סוגיא זו דב"מ וכ' דלפ"ע ל"ש בזה דאפי' כהן עצמו לא עביד איסור כלל עד דבעיל וע"ש שיטתו שפי' הסוגיא דאין שלד"ע נראה מדבריו בפירוש דאפי' איסורא ליכא בכהן המקדש נשים פסולות והסוגיא בתמורה נ"ל כיון דבעיל אח"כ עובר למפרע ע"ש בריטב"א דע"ח ע"ב א"ע ל"מ ול"ע דין זה. וגם מדהתו"ס בתירוץ שכתבו דאם בעל אח"כ לוקין אף על הקדושין כדמוכח בתמורה ד"ה ומאי ראי' משם דלמא שא"ה דהקדושין בעצמם אסורים נראה ג"כ מדבריהם דאפי' איסורא ליכא רק אם בעיל אח"כ וקושית הש"ס כיון דבעל אח"כ ה"ל איסורא למפרע ומ"מ ל"ע כיון דמתחלה כתבו דלפ"ע עובר נראה דאיסורא איכא דאלא"ה ל"ש לפ"ע כמ"ש הריטב"א ול"ע. וע' רש"י ב"מ שכ' ומשעת הקדושין עובר משום לא יקחו וקל"ע. ואם קידש ח"ל בביאה דהיא ביאת איסור אי הוי קדושין ע' בשעה"מ קונטרס חופת חתנים האריך בזה ומביא ד' הר"ן דנראה דביאת איסור אינה קונה והוא השיג עליו מכ"מ דח"ל מתקדשים בביאה וכ' דאף הר"נ מודה בזה עפ"י סברת המהרי"ט דאי לא מתקן האיסור גם רבא סובר אי עביד מהני א"כ ח"ל בביאה אינו מתקן האיסור ע"כ הוי קדושין וע"ש בטעם המלך דתלי' בפלוגתת הר"מ והראשונים דלשיטת הר"מ דאינו לוקה על הביאה רק עם קדושין א"כ אי לא מהני יתקן האיסור לא הוי קדושין אם קידש בביאה ולהראשונים לא יתקן האיסור א"כ מהני ותפסי הקדושין ע"ש בארוך. והנה אם כהן גירש אשתו או שהיתה זונה ואחר הגירושין בא עליה ובכ"מ קי"ל דהמגרש אשתו וחזר ובא עליה דהוי קדושין ודאי וחזקה אין אדם עבב"ז ע' אה"ע סי' קמ"ח וקמ"ט אבל כאן ל"מ לדעת הרדב"ז הובא במ"ל פ"י מה' גירושין היכי דהיתה נדה ל"ש חזקה זו כיון דאפי' מקדש היתה הוי ביאת עבירה א"כ כאן נמי אין אנו אומרים חזקה זו אלא אפי' להרשב"א בתשובה הובאו ד' באבני מלואים סי' ל"ג דאף בנדה אמרינן דקדשה דלא עביד עוד איסור מ"מ כאן לד' הר"מ דבעל לחוד ליכא מלקות רק ע"י קדושין כן לשיטת הראשונים דבעיל לוקין מ"מ אינו לוקה אלא לאו א' ובקידש לקי נשים א"כ ע"י קדושין נתוסף איסור ואם לא יקדש עביד איסור א' ואם יקדש עובר בלאו להר"מ ולהראשונים עובר בשני לאוין א"כ בודאי לא אמרינן חזקה זו דקדשה דאדרבא על ידי הקדושין הוא רשע יותר ול"ל לקדשה וסברא זו מבואר בס' הנ"ל לענין אחר וכן בב"ש סי' קמ"ט וכדברי ש"ג ע"ש. ואף לדעת הר"מ בבעל בלא קדושין ג"כ עובר משום לא יהי' קדש מ"מ אין לו יותר היתר אם יקדשנה עובר על הלאו ואם לא יקדשנה עובר ג"כ על הלאו אף דלכאור' אם אינו מקדש עובר בלאו דקדש וגם איסורא דאלמנה או גרושה אף דאין לוקין בבעל לחוד מ"מ איסורא בודאי איכא ואם מקדש אותה עובר רק בלאו מ"מ נראה דזה לא הוי תוספת איסור ועושה בב"ז כה"ג נ"ל. והנה מבואר בקדושין דהמקדש אשה בביאה דעתו על גמר ביאה והקשו הראשונים הרי"ף והתוס' מהא דהבע"י שם מבואר דאשה נקנית לבעלה בהעראה והרבה תירוצים נאמרו בזה ובתוס' תירצו בשם הרשב"א וכן הסכימו הראשונים וכ"נ דעת הר"מ היכי דפריש דתהיה מקודשת בתחלת ביאה או היכי דהעראה וכו' תחילת ביאה קונה אך היכי דנגמר ביאתו אמרינן דדעתו הי' על גמר ביאה עיין שם. ולכאורה איני מבין כיון דאמרינן דדעתו של אדם אגמר ביאה אם כן בהעראה ופירש למה תהיה מקודשת דלמא הוי דעתו אגמר ביאה ועתה פירש תיכף וחזר מן הקידושין ע"כ לא רצה לגמור ביאתו וצ"ל כיון דרצה לקדשה מה"ת נאמר דיחזור אמרינן דלא חזר אלא דקידש אותה ובפרט דאין אדם עושה בעילתו ב"ז אמרינן דקידשה בתחלת ביאה ע"כ פי'. ולכאורה אם קידש נדה בביאה דכבר כ' לעיל דמקודשת ופי' תיכף אפשר לומר דלא הוי מקודשת כי הי' דעתו בגמר ביאה ומה דפירש כדי שלא לעבור עוד אע"פ דחייב בהערה בכל העריות מ"מ על הגמר נמי חייב כמבואר באחרונים בסוגיא דאלו הן הלוקין מהירושלמי וצ"ל דמ"מ כיון דרצה לקדשה בודאי לא חזר כיון דפריש והוא חבוד לאיסור נדה כיון דהערה הו"ל לגמור ביאתו ע"כ אמרינן דקדשה תיכף. ולפ"ז נ"ל בקידש פס"ק או פ"כ לדעת הר"מ דג"כ אינו עובר בלאו בלא קידש או לשיטות הראשונים דבפסולי כהונה בקידש עובר על ב' לאוין א"כ אם קידש בביאה כאן הסברא ברורה דדעתו הי' על גמר ביאה דמה דבכ"מ אין חילוק בין החלת ביאה לסוף ביאה אמדו חז"ל דעת האיש המקדש דדעתו על גמר ביאה ומכ"ש כאן דאם מקדש אותה בתחלת ביאה עובר תיכף הלאו בתחלה ובגמר ג"כ כי עובר על כל ביאה בח"ל לאחר קדושין וא"פ א"כ דעתו על גמר ביאה ולא יהי' עובר על הלאו בתחלה וא"כ אפשר לומר שאם לא גמר ופי' אפשר דאינה מקודשת כי הי' דעתו על ג"ב ובתחלת ביאה חזר ולא רצה לעבור עבירה לקדשה ויהי' חייב על ג"ב ע"כ פירש ולא קידש' ולא עבר על הלאו כלל ולא ראיתי מי שהתעורר בזה. ולכאורה ל"ע בדין זה דהראשונים אם פי' קודם גמר ביאתו מקודשת בתחלת ביאה הא כיון דדעתו על גמר ביאה גם עידי הקדושין ידעו דמקדש אותה בג"ב ואם באמצע פי' מ"מ העדי לא ידעו דדעתו הי' אתחלת ביאה וס"ל כמקדש בלא עדים כיון דהעדים לא ידעו כמבואר כ"פ בה' קדושין ואכ"מ לפלפל בזה. והנה לכאורה לשיטת הש"ך סי' קפ"ב שהכריע להלכה כרב סמא דשלד"ע תלוי באי בעי עביד א"כ המקדש ח"ל ע"י שליח לשיטת התוס' בתי' השני דהמעשה בטל א"כ א"א לקדש ח"ל ע"י שליח כמבואר שם בש"ס דנ"מ א"כ המקדש ח"ל על תנאי יהי' התנאי בטל והמעשה קיים דקי"ל תנאי דא"א לקיים המעשה ע"י שליח התנאי בטל וכמבואר בכתובו' פ' המדיר וכן פסקינן וער"מ פ"ח מה' אישות ואפשר לומר כיון דמקדש בביאה יש תנאי ואמרינן שם בכתובות כי אתקש הוויות להדדי ואפשר גם זה אתקש דלא יהי' חילוק בין כל הכנסים לח"ל ול"ע. וע' קדושין דס"ז ע"ב גבי מנלן דלא תפסי קדושין בעריות ובחי' רשב"א שם נראה מדבריו שאסור לכתחלה לקדש איסורי כהונה ולא ילפינן מיני' שם לעריות דשאני כהנים דרבי בהם הכתוב מצות יתירות ע"ש. שוב בא לידי ס' בית מאיר ומצאתי שם בסי' י"ג עמד קצת על חקירה זו וע"ש שמביא מהש"ס דגיטין דף מ' גבי הכותב שטר אירוסין לשפחתו נראה שם דאסור לקדש ח"ל וברש"י שם שכ' נושא שפחתו נראה דכל היכי דאין קדושין תופסין אין איסור ובתוס' יבמות דף י' מבואר דאסור מדרבנן לקדש ח"ל. והנה בסוטה דף מ"ד אמרינן דגרושה וחלוצה לכהן אין חוזרין מעורכי המלחמה מדכתיב ולקחה בה"א ואמרינן שם לימא דלא כריה"ג דאל"ה הוי ירא ורך הלבב מעבירות שבידו ומתרץ כדרבא דאין לוקין על הקידושין בלא בעילה וע"ש ברש"י נראה בהדיא דאפי' על ח"ל דכהונה אינו עובר באיסור כלל מה"ת ואפשר דאיסורא דרבנן איכא ע"ש בס' הנ"ל. ולעיל במצוה ר"ו כתבתי דהרהמ"ח ס"ל גבי עריות דלא תפסו בהו קדושין אסור לקדש ולעשות בהם מעשה הקדושין והר"מ לא הביא זה וכתבתי דילא להרהמ"ח מהש"ס קדושין ס"ז ע"ב דנראה שם דאף ח"כ אסור לקדש אף דלא תפסו הקדושין ול"ע בכ"ז. והנה המקדש אשה בביאה מבו' בר"מ פ"ג מה' אישות דאמר לה הרי את מקודשת לי ומתייחד עמה בפני עדים כו' וכתב הה"מ דהוא מפ' הזורק דאמרינן שם הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה וכ"ה בטור סי' ל"ג ובש"ע. ובאמת לשון הר"מ והטור מתייחד עמה ובעלה נראה דאפי' הביאה צריכה ג"כ להיות בפני עדים אך לשון הש"ע מתייחד עמה נראה דהביא' א"צ להיות בפ"ע וכמ"ש הה"מ. ולכאורה ל"ע הא הר"מ בעצמו פ"י מה' גירושין וכן בש"ע סי' קנ"ט פסק דהמגרש את אשתו וראוה שנבעלה הרי היא בחזקת שנבעלה לשם קדושין וע"ש בב"ש דא"ל גט מאחר דאמרינן בודאי נבעלה לשם קדושין ומקודשת ודאי היא ואח"ז כת' הר"מ בלא ראוהו שנבעלה רק נתייחד עמה בפני עדים חוששין לקדושין דשמא נבעלה דה"ה ע"י וה"ה ע"ב שכל המקדש בביאה א"ל לבעול בפני עדים מפורש בדבריו כדברי הה"מ והש"ע שכתבנו לעיל עכ"פ אנו רואים דדעת הר"מ דרק חוששין ולא ודאי מקודשת וכ"כ אח"ז בפי' דהרי היא רק ספק מקודשת א"כ נראה דלא הוי חזקה אלימתא כיון שנתייחד ודאי בעיל וזה הוי חזקה אלימתא דאם בעיל בודאי אינו עושה בעילתו ב"ז דבכה"ג היא ודאי מקודשת א"כ למה גבי קידושי ביאה סגי בעידי יחוד ול"ל דבשלמא בנתייחד סתם לא אמרינן דודאי נבעלה אבל באומר הרי את מקודשת לי ונתייחד עמה לקדשה הוי חזקה אלימתא דודאי קידשה וכ"כ מדברי הה"מ. אך מ"מ ל"ע דלדעת הה"מ היא בחזקת א"א גמורה ונהרגין עליה ואין דרכו להוציא דין כזה מצד הסברא ואפשר אע"פ שנתייחד מ"מ אינו ודאי שבעל אך מי יחלוק עליהם אבל בנתייחד לחוד אחר הגירושין מפורש להדיא דהוי ספק א"כ אם הבעל ואשה מודים שלא נבעלה בודאי ראוי להיות נאמנים דבמקום דליכא חזקה ע"א נאמן באיסורים אפי' בדבר שבערוה וכבר האריכו האחרונים בזה. וע' באה"ע סי' כ"ז בעניני ליישב דמספקי אי נאמנים שלא הביגו ע"כ איני מבין לשון הב"ש סקמ"ט שמבי' ד' הש"ג דאם שניהם מודים שלא נבעלה נאמנים והשיג עליו כיון דקי"ל ה"ה ע"י ה"ה ע"ב הוי כאילו עדים מעידין על הביאה ולמה יהיו נאמני' ע"ש. ובאמת מבואר דאינו אלא ספק ולמה לא יהיו נאמנים. והנה מדהתו"ס בהזורק בכתבו דעטמא דב"ש בשם הירושלמי דל"א ה"ה ע"י ה"ה ע"ב כיון דסברי דלא יגרש את אשתו א"כ מלא בה ד"ע ע"כ מזוהמת בעיניו ולא אמרינן דבעל מוכח מדבריהם דוקא מטעם מזוהמת אבל מטעם איסור דהוי סוטה ואסור לי' מ"מ אמרי' ה"ה ע"י כו' וא"כ בח"ל נמי אם אמר ה"א מקודשת לי ונתייחד עמה הרי היא א"א גמורה ככל הנשים. והנה גבי קדושין אף דבכ"מ צריכין העדים לראות מעשה הקדושין מ"מ בביאה מבואר ברשב"א הובא בב"ש סי' מ"ב ס"ק י"ב דא"א לראות כמכחול בשפופרת וא"ל לראות הביאה גם י"ל אם בנערות ואינה שורפת וע"ש בב"ש דגם בקדושין די בידיעה שלא בראיה. והנה לדעת הרשב"א דקדושין ג"כ צריכין ראי' ממש אך יחוד הוי כמו ראיה א"כ לפ"ז אם אמר לח"ל ה"א מקודשת לי ונתייחד עמה חוץ דהוי א"א לעלמא גם האיש והאשה לוקין על הביאה דח"ל או לשאר השיטות לוקין שנים משום לא יקח ולא יחלל אף דבחייבי מלקות ומיתה ל"ל ראי' ממש כמבואר בש"ס בכ"מ מ"מ זה הוי כמו ראי' ממש לדעת הרשב"א הנ"ל. ובאמת דין זה חידוש בעיני דמבואר בר"מ פ"ב מהא"ב דאין העדים נזקקים לראות כמכחול בשפופרת רק אם שוכבים כדרך המנאפים אבל ע"י יחוד כה"ג לא שמענו ללקות עליו. ובאמת לכאורה ל"ע כיון דבפ"ג צריך ראי' דוקא ואפילו באומדנות המוכיחות הרבה ער"מ פ"כ מה' סנהדרין אפי' רץ אחר חבירו כו' א"כ היאך נהרגין בשוכבים וע"ז דמבואר בר"מ שם דחזקת לורה זו שהערה נראה דהיא רק חזקה אבל לא ראי' ממש עכל"ל בכה"ג כיון דהוי כאם בנעורת הוי ממש כראי' אבל על יחוד אף דמלינו בגמ' ג"כ גבי האי מטרוניתא דהאלה על יחוד פטי' דשרי דהוא אם בנעורת מ"מ ל"ד להאי ובפרט היכי דאיכא איסור יוכל להיות דחזר בו ביחוד לחוד אבל שוכבים זע"ז הוי כמו ראיה ממש וזה דוקא לענין מיתה ומלקות אבל לענין להחזיקה בא"א דלענין איסורים אזלינן בתר חזקה ורובא יחוד נמי די ואח"כ בודאי נהרגין מחמת איסור א"א כיון דכבר הוחזק לענין א"א כמבואר באחרונים הרבה מזה מדברי הר"מ בה"ס דאיסור בע"א יוחזק. מ"מ דברי

הב"ש

הב"ש נ"ע דהוא מפרש דברי הרשב"א דיחוד הוי כמו ראי' ממש ולפ"ד הו"ל ללקות או להרוג על יחוד והאמת אינו כמ"ש . וא"כ בנ"ד אם קידש א"ל ונתייחד עמה אף דהוי א"א מ"מ אין לוקין על ביאה זו מחמת ביאת א"ל ואף דלכאורה י"ל דכל היכי דהחזקה היא רק נגד מלקות או נפשות לא אזלינן בתרה אבל כאן דבחזקה זו מוחזקת להיות א"א ג"כ מוחזקת בזה לענין ללקות מ"מ אין נראה דוקא היכי דקדם החזקה והרוב לענין איסור אז מועיל לד"כ אח"כ אבל כאן דהי' בב"א אינו מועיל רק לענין האיסור ולא למלקות ודע דמה שהבאתי לעיל בשם הר"מ דאם שוכבים כו' הרי הוא בחזקת שהערה כו' לאו דוקא בחזקת הערה אלא דאף בחזקת שגמר ביאתו אף דבכל עריות אין נ"מ דחייב על הערה לחוד אבל נ"מ דאם בא על שפחה חרופה דאינו חייב קרבן ולא האשה מלקות עד שיגמור ביאתו בודאי נמי חייב כשהעדים ראו כדרך המנאפים דאפי' הערה א"א לראות ומכ"ש הנ"ב אלא עכצ"ל דלורה זו בחזקת שגמר ג"כ והר"מ לישנא קצרה נקט כיון דברוב העריות וח"ל די בהערה נקט הערה אבל באמת כמ"ש נ"כ ברור בעזה"י . וע' כריתות פ' אמרו לו אם אמרו שני עדים דבעל שפחה חרופה והוא מכחיש פטור מקרבן דאי בעי אמר לא גמרתי ביאתי וע"ש בתוס' דד"ז אין העדי' יכולים לידע עכצ"ל דהוא בחזקת שגמר כמ"ש לעיל. והנה אף לדעת הר"מ דבפסולי כהונה אין לוקין אא"כ קידש אבל על הבעילה לבד אין לוקין זה דוקא בזונה ישראלית שקדושין תופסין בה אינו חייב בלא קדושין אבל הבא על הגויה חייב כל כהן על הבעילה לבד והוא מפורש בדבריו פי"ז ה"ו ופי"ב מה' איסות ה"ג והיא פלוגתא דאביי ורבא בתמורה דכ"ט ע"ב דאביי סובר דאין לוקין על זונה נכרית דלא שייך הלאו דלא יחלל זרעו כי הזרע הולך אחר דידה (וקל"ע דחילול זרע אינו חייב רק בגמר ביאתו כמבואר בש"ס דקדושין שהבאתי לעיל רק בזונה חייב משום חילול דידה ה"ל לאביי לומר דל"ש חילול דידה ואפשר דחדא נקט אף חילול זרע לא שייך אף דמלד הסברא מחלל בניו עוד יותר דנעשים עכו"ם מ"מ לאו חילול לגבי כהן ומכ"ש חילול דידה בודאי ל"ש דזה פשוט) ורבא סובר דחייב על זונה נכריה דילפינן מזונה ישראלית ואביי ורבא הלכתא כרבא וע' תוס' תמורה שם ובתוס' בע"ז דנ"ו ובתוס' יבמות דס"א שהקשו דרבא ס"ל דזונה נכרית לוקין והא בע"ז מבואר דב"ד של חשמונאים גזרו על נכרית משום נשג"ז היינו כהן חייב ג"כ משום זונה ותירלו ואכתוב בקילור היולא מדבריהם דבאמת גבי כהנים כתיב לא יקח ולא יחלל ובנכרית לא שייך לא קיחה ולא חילול נהי דהוה זונה מקרא דבתולות ישראל דהיינו יחזקאל אסמכי' אקרא אבל היא זונה שכתבה התורה מ"מ אף זונה ישראלית אינו חייב רק משום קיחה לדעת הר"מ ולדעת הפוסקים מחמת לא יחלל ובנכרית ל"ש זה לא קיחה ולא חילול אך רבא יליף מזונה ישראלית דיהי' חייב אף דלא שייכים בה לאוין הנ"ל א"כ אינו חייב רק בזינתה בגיותה אבל עכו"ם שלא זינתה נהי דהוי זונה מ"מ זה לא ילפינן מישראלית ולא שייך בה לאוין הללו ע"כ אינו חייב עלי' משום זונה אע"פ דהוי זונה וע"ז גזרו ב"ד של חשמונאים אבל אם נתגיירה אפי' לא זינתה מ"מ הוי בכלל זונה דקרא כיון דאינה מזרע ישראל וגבי גיורת שייך קיחה וחילול ע"כ חייבים על גיורת אפי' שנתגיירה פחותה מבת ג' שנים ויום א' ולא נבעלה אח"ז מ"מ לוקין אבל בלא נתגיירה נהי דהוי בכלל זונה מ"מ לא שייכים בה הלאוין רק דילפינן מישראלית א"כ דוקא בזינתה אבל לא זינתה לא כמו זונה ישראלית דהוי בזינתה זה תורף דבריהם ביבמות . ובע"ז דבריהם לע"ק . בקילור דעת התוס' דגיורת ומשוחררת אף דלא נבעלה מ"מ היא זונה דקרא והיא בת חילול וקדושין תופסין ע"כ חייבים משום זונה אבל כ"ז שלא נתגיירה אף דהיא זונה אע"פ שלא זינתה מ"מ ל"ש הלאו גבה כיון דלאו בת קיחה היא ולאו בת חילול אבל אם זינתה ילפינן מזונה ישראל וחייב עליה וע' תוס' סנהדרין דפ"ב . והנה הר"מ פי"ז מה' איסות כ' דהגיורת והמשוחררת אפי' פחות מג"ש חייב הכהן עלי' משום זונה ודעתו כדעת התוס' ביבמות דהיא בכלל זונה דקרא ורק יחזקאל אסמכי' אקרא ואם לא נתגיירה נראה מדברי הר"מ פי"ז שכ' סתם הבא על העכו"ם לוקה משום זונה נראה דאף עכו"ם שאינה זונה מ"מ היא בכלל זונה אך סיום דבריו בהלכה שם והוא אסור בבעילת זונה בין ישראלית ובין עכו"ם אפשר להעמים בלשונו דעכו"ם זונה דוקא ובפי"ב מהלכות הנ"ל ה"ג כת' ג"כ ואין הכרע בדבריו היאך נוטים ובאמת כיון דעיקר הכרח התוס' לחלק בין זינתה ובין לא זינתה מכח קושיתם דהיאך אמר רבא דלוקין על זונה עכו"ם והא בע"ז אמרינן דב"ד של חשמונאים גזרו משום נשג"ז והז' היינו משום זונה והם פי' וכן רש"י דזונה דוקא בכהן חזינן דאינו אלא מדרבנן ע"כ מוכרחים לחלק דבלא זינתה הוא רק מגזירת חשמונאים ובזינתה לוקין מה"ת . וגם רש"י שפי' נשג"ז בכהן ג"כ ס"ל כסברת התוס' אבל דעת הר"ס פי"ב מה"א דאף ישראל אם ייחד לו עכו"ם בזנות חייב משום נשג"ז משום זונה ג"כ . א"כ לדידי' ל"ק קושית התוס' דב"ד של חשמונאים גזרו בישראל אבל בכהן חייב מה"ת ויוכל להיות דגם בלא זינתה ג"כ כי לדעת הר"מ כיון דלאו בת ישראל היא היא זונה דקרא ולוקין בגיותה מחמת ילפותא דרבא כמ"ש לעיל א"כ נראה יותר דהר"מ ס"ל דהבא על העכו"ם חייב משום זונה אף בלא זינתה וכ"כ הב"ש באה"ע סי' ו' סקט"ו ובסי' ט"ז סק"ג דדעת הר"מ דלוקה אף שלא זינתה . אבל המג"א סי' קנ"ג סקמ"ח לדקדק מדברי הר"מ פ"ד מהל' איסורי מזבח גבי אתנן והשוה דעת הר"מ לדעת התוס' דבעכו"ם אינו חייב רק אם זינתה . והנה להאריך לריך חיבור מיוחד ואני לא באתי אלא לעורר לב המעיין . והנה גיורת ומשוחררת פסקינן אף אם נתגיירה פחות מג"ש וי"א אסורה לכהונה דלא כרשב"י דרשב"י סובר דפחותה מבת ג"ש וי"א כשרה לכהונה ועי' ביבמות שם דף ט' ע"ב ובקדושין ס"ח מבואר דאף רשב"י לא מכשר גיורת לכהונה רק פחות מבג"ש דאינה ראוי' לביאה כלל אבל אם נתגיירה מבג"ש ומעלה אע"פ שלא נבעלה בגיותה מ"מ מודה רשב"י דפסולה לכהונה ע"ש ביבמות דראוי' לבעל הרגו במדין ועי' בקדושין דהוא דריש בתולת ישראל דכתיב ביחזקאל דהיינו שנזרעו בתולי' מישראל דהיינו קודם ג"ש אבל לאחר ג"ש לא נזרעו בתולי' בישראל עי"ש ברש"י . ולפ"ז תמוהין לי דברי רש"י ביבמות דף ס"א במשנה כה"ג

כו' בד"ה אלא הגיורת שפירש"י שם וכן בע"ב דלמא נבעלה וביאת נכרי ועבד פסלה ל"ל מחמת דביאתם פסלי חדא הא קי"ל דלא כרשב"י דאפי' פחותה מבג"ש וי"א אף דלא חזיא לבעילה פסולה לכהונה ואפי' לרשב"י הגיורת והמשוחררת אפי' לא נבעלה כיון דלא נזרע בתוליה בישראל ונתגיירה לאחר ג' פסולה לכהונה א"כ למה פירש"י החשש דנבעלה דליתא אליבא דכ"ע ועצמ"מ פי"ז ה' על דין זה דגיורת שכ' שם דדעת רש"י כהר"מ דאפי' פחותה מבת שלש היא בכלל זונה דקרא ומביא ראי' מהמשנה ג"כ וחכ"א אין זונה אלא גיורת ולא מפליג בין גדול' ובין קטנה ובאמת דברי רש"י במשנה הם בהיפך דמטעם נבעלה כתב רש"י והב"ש בסי' ו' מביא ד' רש"י דאין פסולה אא"כ נבעלה ע"ש בסק"כ וכ' דהתוס' והר"מ חולקין דאפי' לא נבעלה . ובאמת ד' רש"י תמוהין לפ"ד דליכא למ"ד הכי בגמ' דלכ"ע אף לרשב"י פסולה אף לא נבעלה רק נתגיירה פחותה מג"ש כמ"ש ע"ש בגמ' ותבין . ולולא ד' הרה"מ הייתי אומר דאדרבא שיטת רש"י כהראב"ד דגיורת אינה בכלל זונה דקרא רק הוא דברי קבלה רק בזינתה בגיותה הוי זונה ואסור' מה"ת מטעם זונה ע"כ פירש"י על החכמים דמיירי אקרא דזונה הטעם דנבעלה אבל בלא נבעלה אינו רק מדברי קבלה כנ"ל לולא דהה"מ לא כ' כן בודאי מלא שיטת רש"י באיזה מקום הנעלם מאתי אבל דברי הב"ש שמביא ד' רש"י לדינא ואח"כ מביא שיטת הראב"ד נראה דלשיטת רש"י אינו אסור כלל בלא נבעלה בודאי תמוהין דליכא למ"ד הכי בש"ס ול"ע . והנה הרהמ"ח כתב בדיני המצוה שהזונה כו' כל שלא היתה בת ישראל כו' כיון שאין קדושין תופסין זימה היא והוא טעם חדש מהרהמ"ח נראה דמיירי בעכו"ם ודין גיורת לא הביא כלל וא"י למה השמיט דין גיורת. ואפשר דסובר כדעת הראב"ד ולא כהר"מ דאינו רק מדברי קבלה ולא זונה דקרא ונטה מדעת הר"מ גם מדמביא סתם עכו"ם נראה דסובר דעל עכו"ם חייב אפי' לא זינתה לא כשיטת התוס' והר"מ לפ"ד המג"א שהבאתי לעיל . וגם לפי הטעמים שכ' שם נראה דסובר דלוקין אף בלא זינתה . וע' תוס' סנהדרין דף פ"ב ע"א ד"ה ואידך ותוס' ע"ז דף ל"ו ע"ב ד"ה משום סתרי קלא לדבריהם ביבמות ד"ה אין זונה בדף ס"א ודבריהם בסנהדרין ובע"ז לריכין לי עיון ואכ"מ. ושם בסנהדרין הביאו ירושלמי דכהן בגיורת עובר על עשה דאורייתא דבתולה מעמיו ולא גיורת . וכן עכו"ם אע"פ שלא זינתה דאין לוקין לשיטתם מ"מ עובר בעשה כי אם בתולה מעמיו וחשמונאים גזרו דלוקין משום זונה ע"ש והוא ענין גדול . והנה אינו מבואר בר"מ אם כהן בא על שפחה כנענית אי לוקה משום זונה אע"פ דבפי"ז כתב דלוקין משום זונה ש"ה דהוי גיורת ולא מזרע בת ישראל ושייך ג"כ אצלה קיחה וחילול ע"כ בודאי היא זונה אבל שפחה כנענית דלית בה קיחה וחילול דג"כ הבן הולך אחר האם ובשלמא בעכו"ם מחמת ילפותא דרבא בתמורה כסברת התוס' ביבמות שהבאתי לעיל אבל בשפחה כנענית אפשר דלא ילפי' א"כ אינו חייב משום זונה . והנה דעת הר"מ לשיטת הרבה אחרונים דשפחה כנענית לישראל אינה רק איסור דרבנן והוא בפי"ב מהא"ב ועמ"ל פ"ג מה' עבדים ה"ג תמה על הרשד"ס דס"ל כן מש"ס דקדושין דבעי שם בירף כ"א ע"ע כהן מהו בשפחה כנענית חידוש הוא ל"ש ישראל ול"ש כהנים א"ד שאני כהנים כו' ואי אמרת שפחה אינה אסורה אלא מדרבנן . א"כ מאי קאמר חידוש הוא מה ענין שפחה דמה"ת שרי' לעבד כי ישראל מותר בה מה"ת אבל ש"כ הוא לאו דזונה ע"ש שהאריך. ובאחרונים פלפלו בדבריו נראה מדבריו בפשיטות דה"כ אסורה לכהן מחמת זונה . ובס' בית מאיר סי' ט"ז פלפל בדברי המ"ל ודעתו דשפח' לכהן אינו חייב משום זונה ומאי דקאמר הש"ס א"ד שאני כהנים מייתב שם ומביא ראיה מהה"מ פי"ב מהא"ב שכתב ראי' להר"מ דישראל אינו עובר על לאו בשפחה דא"ה הו"ל למילקי בשפחה חרופה ג"כ ולא מלינו שילקה רק אשם חייב כמבואר בפ"ג מה' שגגות זה תורף דברי הה"מ וג"כ לא מלינו שיהי' חילוק בשפחה חרופה בין כהן לישראל ואי נימא כהן בשפחה חייב משום זונה ה"ל ללקות בש"ת ע"ש שהאריך וסברתו דאינו חייב בשפחה כיון דאינו בלאו דלא יקח ולא יחלל. ולכאורה קשה דשפחה חרופה היא ח"ש וחב"ח המאורסת לע"ע כמבואר בכריתות ובגיטין א"כ מ"מ הו"ל לכהן ללקות מלד חלק הב"ח שהיא משוחררת ועל המשוחררת מבואר להדיא בר"מ דהיא בכלל זונה ותימה על הבית מאיר שלא הרגיש בזה. אך לפמ"ש בח"ז כ"פ משכחת לה שפיר כגון דישראל בא על ח"ש וחב"ח והוליד בת א"כ מלד הב"ח הולד הולך אחר הישראל וכשר' לכהונה לכ"ע כיון דאיס בי' לד ישראל ואפי' ליכא ישראל פסקינן דבת גיורת אינה אסורה מה"ת והחצי השניה מלד האם שהיתה ח"ש הולד ג"כ שפחה א"כ הבת היא חצי ישראלית דכשרה לכהונה וחצי שפחה ע"כ אינו חייב מלקות אם נימא דמלד השפחה אינו באיסור זונה אבל אי נימא דשפחה בכלל לא משכחת ש"ח בשום אופן דלא יחייב הכהן עלי' מלקות וד"ז למדתי מד' הפמ"ג בפתיחתו לאו"ח והארכתי בזה לעיל . ואל יקשה לך דמ"מ יהיה כהן חייב בח"ש וחב"ח אפי' בגווני שליירנו דעיקר הטעם דבשפחה לא יהיה חייב דל"ש בה קיחה אבל בח"ש וחב"ח דשייך בה קיחה א"כ כהן שקידש ח"ש וחב"ח ובא עליה יהי' חייב עליה משום זונה . ז"א דבאמת בדבר זה שחייב עליה היינו חלק השפחות בלד זה ל"ש בה קיחה אך הקדושין תופסין מלד חלק החירות כמבואר בגיטין פ' השולח וז"פ. והנה מדברי הר"מ פט"ו מהא"ב שכתב ממזר נושא שפחה שלא גזרו עליו משום תקנת הבנים משמע שאין איסור שפחה אלא מד"ס ועי' בס' הנ"ל שדחק בזה וכן הפ"י דעתו דלהר"מ אינו רק איסור דרבנן כיון דהר"מ למד דין זה דאינו במלקות מדחזינן דהתורה התירה שפחה לעבד עברי. ואי נימא דאית בי' איסורא דאורייתא מ"ל איסורא רבה ומ"ל איסורא זוטא ע"ש. והנה לדעת רוב הפוסקים דביאת שפחה ועבד לוקין משום הלאו דלא יהי' קדשה נ"ל דגם בש"ת חוץ האשם שהוא חייב והמלקות באשה חייבת שניהם מלקות משום לאו דקדשה והגמרא בענין ש"ח לא נחית לזה לבאר דהוא פשוט רק ביארו איסור הנוסף בש"ח וא"כ הדינים המבוארים בש"ס לענין ש"ת ובר"מ פ"ג מהא"ב ובה' שגגות וכמה דינים שפיור נואשם מ"מ הם חייבים מלקות משום לאו דשפחה כגון אם לא גמר ביאתו דהוא אינו חייב אשם והיא אינה חייבת

מלקות

זונות היו ועוד שכיון שאין קדושין תופסין בה זימה הוא (ב) וכן תקרא זונה כל בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה לינשא לו איסור השוה לכל לאפוקי אלמנה שנבעלה לכה"ג או גרושה לכהן הדיוט שאין איסור זה שוה בכל אדם ואינה נעשית זונה בכך. וכן נמי תקרא זונה כל שנבעלה לכהן חלל ואע"פ שהיא מותרת לינשא לו שאין היותה זונה תלוי בבעילה של איסור אלא בפגומה ומפי השמועה למדנו שאינה פגומה אלא מאדם האסור לו שתנשא לו או מכח חלל ולמדנו מעתה שהנרבעת לבהמה

מלקות היינו מטעם שפחה חרופה מקרא דביקורת תהי' דגזה"כ היא רק בגמר אבל הם חייבים מלקות אם התרו בו משום קדשה ואם גמר ביאתו חייב האיש מלקות ואשם והאשה חייבת שני פעמים מלקות על לאו דקדשה ועל ש"ח מקרא דבקורת תהיה כי היא משני שמות וכן שלא כדרכה אם היא קטנה ושאר דינים המבוארים פי"ש הוא רק דוקא משום ש"ח אינו חייב אבל משום הלאו דקדשה הרי דינו שוה לכל ח"ל ומשכחת לה ג"כ בש"ח דיהיו חייבים רק משום ש"ח ולא מלאו הזה כגון בממזר הבא על ש"ח לשיטות אלו דהוא אינו מוזהר על לאו דלא יהי' קדש כסברת ר"ת וע' בשה"ע סי' ד' או עבד עברי דהתורה התירה לו וליכא גבי' הלאו אינם חייבים רק משום ש"ח בלבד. (הן אמת שיש להסתפק דיש שיטות דדוקא מה דהתירה התורה שפחה מותר בה כגון דרבו מוסר לו אבל בשפחה אחרת אסור והיא שיטת המהרש"א א"כ ח"ש וחב"ח כיון דאינה ראוי מחמת דהיא מאורסת א"כ שוב חייב ג"כ מלאו דקדשה ואכ"מ להאריך). ודע דאם נאמר דבשפחה אינו חייב משום לאו דזונה אפי' בזינתה בשפחתה דלשיטת התוס' אינו חייב בעכו"ם רק אם זינתה א"כ בשפחה אינה חייבת אפי' זינתה ובאתי רק לעורר:

(ב) **וכן** תקרא כו' לאפוקי אלמנה כו' הדינים מבוארים בר"מ פח"י מהא"ב והנה ענינים אלו עמוקים מאד והסוגיות ארוכות עין ביבמות דף ס"ח ודס"ט ובתוס' ובדף מ"ט ובדף מ"ד ע"ב ובדל"ה ובדט"ו ע"ב ובקדושין פ' עשרה יוחסין והדברים צריכין ביאור גדול. אך אכתוב בקיצור כדרכי הנה הר"מ כ' איזהו זונה מפי השמועה למדו וחשיב גיורת ומשוחררת ונבעלה לאדם שהיא אסורה לו בין ח"ל בין ח"מ כגון מצרי ואדומי כו' וחלל אף שמותר לה דלא הוזהרו כשרות כו' מ"מ הוי זונה וכן יבמה לשוק וכהן הבא על א' מאלו לוקין משום לאו דזונה ומכ"ש הנבעל' לא' מעריות או לעכו"ם ועבד הכל הוא בכלל זונה דאסרה התורה בלאו זונה לא יקחו. והנה בגמרא הנ"ל מבואר שם בברייתא דגם עמון כו' וח"ע פוסלין לכהונה אמרינן שם מה"מ ויליף בגמרא מן ובת כהן כי תהי' לאיש זר כיון דנבעלה לזר אלה נפסלת מן התרומה אשכחן לתרומה לכהונה מנלן ואמרי' דילפינן ק"ו מגרושה דכשרה לתרומה ופסולה לכהונה אלו שפסולות לתרומה מכ"ש דפסולות לכהונה ומקשינן והלא אין מזהירין מן הדין ואמרינן שם דגילוי מלתא בעלמא היא ע"ש ברש"י ופריך שם ואימא ח"כ ומשני כי תהי' דאית בהו הוי' ומקשה שם עכו"ם ועבד מנ"ל ואמרי' דילפי' מאלמנ' וגרושה מי שיש אלמנות וגירושין ע"ש כל הסוגי'. והנה לדעת הר"מ דכל אלו שנבעלו לפסול היא בכלל זונה דקרא מאי מקשה הש"ס מנה"מ דפסולות לכהונה הלא הם בכלל זונה כמבואר שם דס"א דפלוגת' דתנאי הי' וחכמים סוברים דזונה היינו שנבעלה בעילת זנות דבר זה הקשה הרשב"א בחידושיו שם ומתרץ דהש"ס קאי לר' אליעזר שם שסובר דזונה כשמה היינו א"א ובענין אחר לא נקראת זונה ובאמת בברייתא מבואר דכל אלו הפסולין פוסלין ע"כ ילפינן מקרא אחר דהיינו ובת כהן כי תהיה לאיש זר ועוד תי' דהסוגי' אזלא אליבא דרבה פ' הבע"י דאשת כהן שנאנסה אין לוקין עליה משום זונה דבאונס אינה נקראת זונה ע"כ [היכא] דנבעלו באונס לאלו הפסולים דיהיו נפסלות לכהונה ילפי' מקרא זה דכי תהי' לאיש זר ובק"ו מגרושה ע"ש. והנה לתי' הא' של הרשב"א דהש"ס קאי אליבא דר"א דזונה כשמה אבל אליבא דחכמים א"ל ללימוד הזה רק דהיא בכלל זונה דקרא א"כ נוכל לומר דעת הר"מ דכל אלו הוי בכלל זונה כפירש"י ג"כ והבאנו לעיל דנבעלת בעילת זנות היינו נבעלה לפסול לה אפי' לח"ל ולדידי' א"ל ללימוד מקרא וכי תהיה לאיש זר א"כ שפיר פסק הר"מ דלוקין כהן הבא על זונה מאלו לוקין משום זונה לא יקח. ול"ק קושית הב"ש סי' ו' ס"ק ט"ז שתמה על הר"מ שפוסק דלוקין ובש"ס שם יליף כהונה מתרומה ומקשה והלא אין מזהירין מה"ד ומתרץ דגילוי מילתא בעלמא היא ובאמת בסנהדרין פליגי אביי ורבא אם לוקין על גילוי מלתא ורבא ס"ל אין לוקין והלכתא כרבא וא"כ היאך פסק דלוקין ע"ש דבאמת לאו מלימוד הזה לוקין רק מקרא דזונה והיא בכלל זונה דר"א ס"ל אפי' פנויה נקראת זונה. ומיושב ג"כ קושית הה"מ דהר"מ סתם דנבעלה לאדם האסור לה היא זונה ולא הוציא מחזיר גרושתו דמבואר שם בש"ס דלא נפסלה לכהונה כי לא נפסלה לתרומה דלאו בכלל זר הוא כיון דלא הוי אלה זר מעיקרא וכ' כיון דלכהונה אין כ"מ וכתב דמ"מ הו"ל לבאר דהיינו דחייב אף משום זונה כמבואר בר"מ ולקמן דאיסור זונה חל על איסור גרושה וא"כ הו"ל לבאר דמחזיר גרושתו אין לוקין משום זונה כיון דלאו זר מעיקרא הוא. ולפמ"ש אין קושי' כי באמת זונה הוי ואסורה לכהונה משום זונה רק לתרומה כשרה דתרומה נפקא מאיש זר והאי לאו זר מעיקרא הוא וכמו גרושה דפסולה לכהונה וכשרה לתרומה. וכ"ת כיון דהוי זונה פסולה לתרומה דמבואר בכ"מ בש"ס דזונה פסולה לתרומה עתו"ס יבמות מ"ד ד"ה ה"נ הקשו היאך למדין דזונה נפסלה מתרומה ותי' דמקר' דכי תהיה לאיש זר כו' ע"ש באריכות א"כ מחזיר גרושתו דלא הוי זר מעיקר' כשרה לתרומה אבל מ"מ לכהונה פסולה משום זונה. (אך צ"ע אמאי לא הביא הר"מ בה' תרומות ד"ז דמחזיר גרושתו כשרה לתרומה ע' באחרונים וא"ה במלות ובת כו' יבואר). ועי"ש בתוס' עוד הירוץ בשם ר"י דזונה נפסלה לתרומה משום דכללה בהדי חללה ועתו"ס שם דל"ה והר"מ סובר כתי' הראשון דנפקא מאיש זר וכ"ה דלאו זר הוא כשרה לתרומה ומ"מ פסולה לכהונה ויותר מסתבר דהר"מ סובר כתי' ר"י דזונה אסורה בתרומה מדכללה רחמנא בהדי חללה א"כ הסוגיא דילפינן מאיש זר ומחזיר גרושתו לא הוי זר וכשרה דשם אזלא הסוגיא דלא הוי זונה אבל לפסק הר"מ דהוי זונה א"כ באמת פסולה לתרומה ג"כ ע"כ לא כ' הר"מ בה' תרומות דמחזיר גרושתו כשרה בתרומה דבאמת כיון דהוי זונה פסולה לתרומה לדעתו כסברת ר"י בתוס' שם. ובזה נמי ניחא מה דחשיב הר"מ כאן פצוע דכא

וכ"ש שבאו על ישראלית דפסולה לכהונה וכן לתרומ' אע"ג דלא הוו זר אלה מעיקרא כי פ"ד וכ"ש הוא ב"א ועי' במשנה דאם לא ידעה אוכלת בתרומה רק אם ידעה אינה אוכלת והוא בש"ס פ' הערל וברשב"א שם הקשה מאי טעמא אינה אוכלת והלא אינו זר מעיקרא ולשיטת הר"מ ניחא נהי דלא הותר מעיקרא ואינו מוכח מקרא דאיש זר מ"מ פסולה לכהונה מטעם זונה כיון דחייבי לאוין היא נקראת זונה נפסלה ג"כ לתרומה כסברת ר"י כיון דכללה בהדי חללה עם זונה פסולה לתרומה ג"כ. וכן מיושב מה שפסק הר"מ דיבמה לשוק הוי זונה. ובאמת לכאורה תמוה מסוגית הש"ס יבמות דט"ו גבי שאלו מר"י בני גרות למפסט בן מחזיר גרושתו כו' א"ד שאני אלמנה לכה"ג דהיא עצמה מתחללת מבואר שם בהדיא דמחזיר גרושתו ויבמה לשוק אין מתחללין דלא הוי זר מעיקרא ע"ש ברש"י ובתוס'. ולפמ"ש ניחא דסוגיא זו ג"כ אזלא כר"א דלא הוי זונה באלו רק מקרא דכי תהי' לאיש זר ואלו כגון מ"ג ויבמה לשוק אין זרים אלה מעיקרא אבל לדעת הר"מ הוי בכלל זונה א"כ נפסלה לכהונה ולתרומה מטעם זונה ולא מטעם זר ונפסלה אע"פ שאינו זר מעיקרא. אחר כתבי כ"ז פתחתי הס' שעה"מ בפרק הנ"ל וראיתי שכ' ככל מ"ש והנאני וחיי הכותב שכיוונתי לדעתו בזה בעזהשי"ת. והנה הר"מ הוציא מדין זונה איסור שאינו שוה בכל כגון אלמנה לכה"ג וגו"ח לכה"ד וכ"ה בדברי הרהמ"ח ובש"ע סי' ו' אע"פ דכהן חייב עליו נוסף על איסור גרושה או באלמנה לכה"ג ואח"כ בא הדיוט עלי' חייב עלי' משום חללה כמבואר בש"ס ור"מ פי"ט מהל' הנ"ל וכן פסולה לתרומה כמבואר ביבמות וקדושין מטעם דהוי חללה מ"מ דעת הר"מ דזונה לא הוי ולא לקי משום לאו דזונה. ולכאור' מהיכן יצא לו זה דאפשר לומר דגם היא זונה ג"כ ונהי דלא בכלל זר הוא משום דג"כ לא הוי זר מעיק-א כיבמה לשוק הואיל ומקודם הותרה לו וכאן נמי קודם דנעשית אלמנה וגרושה או קודם שנעשה כה"ג הותרה לו אלמנה מ"מ כבר כתבנו דלהר"מ אף לא מטעם זר חייב משום זונה וכן נפסלה לתרומה ואפשר לומר כיון דסתם גמרא בקדושין דע"ז דמבואר שם דהיא עצמה דהיינו אלמנה לכה"ג מנין וילפינן מלא יחלל שהיתה כשרה ונתחללה ע"ש וסובר הר"מ דקאי לכ"ע אף אליבא דחכמי' דכל חייבי לאוין הוי זונה מ"מ כיון דמלד הסברא אפשר לחלק כיון דקילי דאינם שוים בכל לא הוי זונה ע"כ אינו חייב משום זונה כמבואר בש"ס לר"ע אף דסובר אין קדושין תופסין בח"ל מ"מ אלמנה לכה"ג כיון דקיל תופסין לחד מ"ד ואף דראי' מקדושין יש לדחות אך אין מקום להאריך ואפשר יש עוד ראיות ואיני לומד כעת בעיון לברר וללבן. ועי' פ"ד מה' איסורי מזבח ה' ח' ט' גבי אתנן כ' הר"מ בין באיסור ערוה בין בח"ל הוי אתנן ועי' מג"א סי' קנ"ג כ' דהר"מ לשיטתו אזיל דס"ל גבי ח"ל לכהונה הוי זונה וא"כ לענין אתנן ג"כ ולפ"ז היאך סתם הר"מ וכ' גבי אתנן ח"ל ולא הוציא אלמנה לכה"ג וגו"ח לכה"ד דס"ל כאן לענין כהונה כיון דאינו שוה בכל אינו בכלל זונה ובפמ"ג הקשה על המג"א אמאי לא חשיב הר"מ שם חייבי עשה דכאן סובר דהוי זונה כמבואר כאן. והנה עניני' אלו צריך אריכות ואני לעורר באתי. והנה לפמ"ש דלהר"מ בכל הני לקי משום לאו דזונה ולא משום איש זר דאין מזהירין מה"ד אף דהוי גילוי מלתא מ"מ אין לוקין כסברת רבא בסנהדרין כמבואר בב"ש ונראה מדסתם הר"מ וכתב דלוקין נראה דאין לוקין אלא א' משום לאו דזונה ולכאורה בזר מעיקרא ה"ל ללקות ג"כ משום לאו זה כי תהי' לאיש זר ואי דאין מזהירין מה"ד לסברת הה"מ פ"ב מהמ"א דהיכי דאיכא עשה מזהירין מן הדין א"כ כאן דאיכא לאו אפשר דמזהירין מה"ד עוד לאו אחר ועי' בשעה"מ פי"ז מה' הנ"ל כ' סברא זו ונראה מכאן דחילוק יש בין עשה ללאו וע"ש בשעה"מ שדחה ג"כ סברא זו. ולפמ"ש דלהר"מ בכ"ע נקראת זונה אף באין זר מעיקרא א"כ אין נראים דברי המ"ל פי"ט מהלכות הנ"ל שהקשה שם ע"ד הר"מ לפי' הה"מ דכ' הבא על יבמה לשוק עשאה זונה בא עליה ביאה שניה הבן חלל ע"ש בהה"מ דהוא גמר' בקדושין ורצה רבינו ללמוד הכשר מדין זה ולא מצא אלא יבמה לשוק. והקשה המ"ל דהא דין זה יוכל להיות במי שכנס יבמתו ואחר כך בא הוא או האחים על צרתה דהיא איסור עשה וכמבואר בר"מ פ"א מה' יבום ולהר"מ באיסור עשה עשאה זונה כי אינו זר מעיקרא דאי בעי להאי מיבם ע"ש. ולפמ"ש להר"מ אף בכה"ג הוי זונה נהי דאינו איש זר מ"מ הוי בכלל זונה ומיושב שם קושיתו על הר"מ שכתב בפח"י דנושא חלוצתו לא עשאה זונה כי היא איסור דרבנן ול"ל לטעם הזה אפי' הוי מדאורייי' מ"מ לא זר מעיקרא כיון דהיתה ראוי' קודם חליצה ולפמ"ש דלהר"מ אף בכה"ג זונה היא ל"ק כלל. והנה הרהמ"ח חשב כל אלו הפסולין ולא חשב יבמה לשוק ול"ע למה ובאמת הו"ל לאשמועינן שהוא חידוש כקושיתם דלא הוי זר ומ"מ פסולה ולומר דס"ל כסברת התוס' שיבואר לקמן דכולם אינם בכלל זונה רק מחמת איש זר ויבמה לא מיקרי זרה כמבואר לעיל קשה קצת שנטה מדרך הר"מ. וגם למה הוצרך לומר דאלמנה לכה"ג וגו"ח לכה"ד דלא נעשה זונה מחמת דלא הוי איסור השוה בכל ת"ל דלא הוי זר אלה מעיקרא קודם שנתגרשה וקודם שנתאלמנה כמ"ש לעיל וקל"ע. והנה בר"מ ובהרהמ"ח מבואר דגם נבעלה לחלל נקראת זונה והוא גמרא מפורשת שם ביבמות ויליף לה דכתיב ולא יחלל זרעו מקים זרעו לו מה הוא מחלל כמו שכה"ג פוסל את האלמנה בביאתו מן הכהונה ומן התרומה כן זרעו פוסל את האשה מן הכהונה ומן התרומה. ולכאורה באמת צ"ע כיון דהיא בעילת היתר כמבואר שם דלא הוזהרו כשירות להנשא כו' ולא הוי זר מעיקרא אלה רק אסור מגזה"כ מה כה"ג מחלל אלמנה אף בנו החלל מחלל אשה א"כ ילקה משום בועל חללה כי החלל חללה כמו אביו הכה"ג שבא על אלמנ' לא נעשית זונה רק כה"ד הבא עליה לוקין עליו משום חללה. וזה דעת הראב"ד פח"י

לבהמה אע"פ שהיא בסקילה לא נעשית זונה דדוקא בעילת אדם היא שעושה אותה זונה וכן אם נבעלה (ג) בעודה נדה למי שתנשא לו אינה נעשית זונה בכך ואע"פ שהיא בכרת וכן הבא על הפנויה אפילו היתה קדשה כלומר שהפקירה עצמה לכל אינה נעשית זונה כל זמן שלא נבעלה למי שאסורה להנשא לו כלומר שהיא ערוה עליו ואפי' מחייבי לאוין או אפי' מחייבי עשה בכל איסור זה (ד) ולפיכך אמרו שעכו"ם או עבד או נתין או ממזר או גר או עמוני ומואבי או מצרי ואדומי ראשון ושני או פצוע דכא וכרות שפכה שבא א' מהם על יהודית עשאה זונה ונפסלה לכהונה ואם היא כהנת נפסלה מן הכהונה וכל הנבעלת למי שעושה

בהשגות כמו שביאר הה"מ והמ"ל שם ודעת הר"מ שם בזה צ"ע דלמה תקרא זונה כיון דהיא בעילת היתר לגמרי רק חללה מגזה"כ. והנה כ"ז שיטת הר"מ והרהמ"ח אבל הראב"ד בהשגות ודעת התוס' והרא"ש דזונה לא הוי אלא מח"כ או מעכו"ם ועבד שאין קדושין תופסין בהם אבל מח"ל אינה זונה ועי' בטור אה"ע סי' ו' הקשה על דעתם היאך אפשר לדחות הברייתא ביבמות שמבואר דכל אלו פוסלין לכהונה והנה ע"ש בח"מ וב"ש ומ"ל כולם הסכימו דכולם מודים דגם בביאת אלו הפסולים נפסלה אך לא מטעם זונה דזונה לא הוי אלא מח"כ ומעכו"ם ועבד רק דנפסלה בביאת אלו הפסולים מחמת הפ' כי תהיה לאיש זר והנך זרים אללה. ועי' ב"ש שם כ' דאין לוקין כהן הבא על הנבעלה לא' מאלו כי מאיש זר נפקא תרומה אך לכהונה ילפינן מק"ו מחמת גילוי מלתא ואכן קי"ל כרבא דגם הילפותא בגילוי מלתא אין לוקין ובא לידי ס' אבני מלואים ע"ש שמביא מדהתו"ס יבמות דף מ"ד ודל"ה דלוקין על הגלוי מלתא וע"ש בתוס' דעל הזונה מח"כ לקי תרתי מחמת זונה ומחמת איש זר ועל הזונה מעכו"ם ועבד לא לקי משום איש זר כמבואר ביבמות דס"ח דאיש זר הוא דוקא במי שקדושין תופסין אבל עכו"ם ועבד לא נפסלו משום איש זר כי תהי' כתיב אותן דבני הווי' ועכו"ם ועבד יליף מר' ישמעאל ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה מי שיש לו אלמנות וגירושין כו' וע"ז לא לקי כי הוא לאו הבא מכלל עשה ואין לוקין הנבעלה לעכו"ם ועבד רק משום זונה דקרא וגם גיורת ומשוחררת אין לוקין אלא משום זונה ודעת רש"י דגם ח"כ אינו בכלל איש זר כיון דלא הוי בני הווי' רק משום אלמנות וגירושין ע"ש ג"כ להסוברים זה כרש"י אין לוקין על הנבעלת מח"כ אלא משום זונה עי' באריכות בתוס' בכ"מ שם ועי' בדף ל"ה בתוס' דעת ר"י כדעת התוס' דח"כ הוא בכלל זר אך ח"כ שע"י קדושין לא הוי בכלל איש זר כיון דלאו זר מעיקרא הוא והתוס' חולקין כיון דחמירי אע"פ דלא הוי זר מעיקרא הוי בכלל הלאו דאיש זר. והנה דעתם נראה דלוקין מחמת איש זר ומכל מקום נ"מ בין שיטת התוס' לשיטת הר"מ חדא דלהר"מ צריכים להתרות משום לאו דזונה ולשיטתם צריכין להתרות בו משום לאו דאיש זר. וגם נ"מ לפמ"ש לעיל במחזיר גרושתו או בנושא חלוצתו דהוי איסור דאוריי' לשי' רוב הראשונים שחולקים על הר"מ כל אלו בכלל זונה ולוקין כהן הבא על אשה הנבעלת לאלו אבל לשיטתם שאינה בכלל זונה רק משום איש זר והנהו אינם בכלל זר כי לא הוו זרים מעיקרא כי כולם היו ראויים להם קודם א"כ אין לוקין כהן הבא על א' מאלו ואפשר דאף איסורא ליכא ע"כ צ"ע קו' הח"מ שם בסי' ו' למה הביא המחבר דעת התוס' כיון דהאידנא ליכא נ"מ למלקות וגם הם מודים דכל אלו פוסלים מכי תהי' לאיש זר. ולדידי נ"ק כלל כי נ"מ באותם דלא הוו זרים מעיקרא אף דמחזיר גרושתו וכן נושא חלוצתו לא נ"מ כי בלא"ה הם אסורים לכהונה מ"מ נ"מ גם האידנא בנושא צרת יבמתו דלא נעשית זונה ואיש זר נמי לא שייך גבה. וגם פ"ד וכ"ש לאחר שנולד דלא הוו זרים מעיקרא אינם פוסלים לדעת זו. ודעת הרשב"א בחידושיו פ' הערל דפ"ד וכ"ש וכל פסולי קהל פוסלין אף דלא הוי זר מעיקרא. אך נושא צרת יבמתו בודאי אינו פוסל א"כ נ"מ בין שיטתם לשיטת הר"מ. אך מה שסיים המחבר לשיטה זו דהבא על יבמה לשוק עשאה זונה אף דלא הוי זר כמ"ש דלא הו זר מעיקרא מ"מ כיון שאין קדושין תופסין א"כ הוי בכלל זונה כמו עכו"ם ועבד ולוקין משום זונה. ועוד נ"מ לענין אם לוקין פסול לעדות ואם אין לוקין אין פסול לעדות כמבואר בח"מ סי' ל"ד ומבואר נ"מ זו נ"פ בפמ"ג יו"ד ואכתוב בקיצור שיטות אלו למען ירוץ קורא בו. שיטת הר"מ והרהמ"ח דכל הנבעלת לאיזה פסול בין מח"כ בין עכו"ם ועבד ובין מח"ל וח"ע השוים לכל הכל היא בכלל זונה דקרא ולוקין אם התרו בו משום זונה ואפי' מחזיר גרושתו ויבמה לשוק ונושא צרת יבמתו כולם הוי בכלל זונה אע"פ דלאו זרים מעיקרא נינהו ואין לוקין אלא מלקות א' משום זונה (אבל לא מאיש זר כי אין מזהירין מה"ד) אע"ג דהוי גילוי מלתא כמ"ש הב"ש ואם דג"מ (כ"ה) [ג"כ] לוקין עיין בס' אבני מלואים דזה לא מיקרי מילף כלל א"כ בקלא זונות כגון עכו"ם וגיורת ומשוחררת או אשה הנבעלה לעכו"ם ועבד דזה לכ"ע לאו בכלל זר הוא דכי תהיה כתיב הנהו דבני הווי' רק מפסוק אלמנות וגירושין וליכא אלא עשה א"כ אין לוקין אלא משום זונה. ואם נבעלה לא' מן הפסולים כגון ממזר מצרי כו' אפשר דלקי תרתי משום זונה לשיטתו ומשום איש זר. והנבעלה לח"כ אם הר"מ יסבור כשיטת רש"י כיון דלאו בני הווי' נינהו ג"כ לא ילפינן מאיש זר רק משום אלמנות וגירושין א"כ ג"כ אין לוקין אלא משום זונה ושיטת רש"י הוא ביבמות שם דף ס"ח. ואם יסבור כשיטת התוס' דח"כ לכ"ע הוי בכלל זר ולא משום אלמנות וגירושין כיון דהוי אלמנות וגירושין לאחריני ובכלל איש זר הוי כיון דחמירי א"כ לוקין שנים משום זונה ומשום איש זר לרש"י לא הוי בכלל זר ולתוס' דח"כ הוי בכלל זר גם ח"כ כי הנהו דלאו זרים מעיקרא הם מ"מ כיון דחמירי הוי בכלל זרים עיין בדבריהם שם אבל שיטת ר"י בתוס' דח"כ ע"י קדושין לאו בכלל זר מעיקרא הוא וא"כ אין לוקין רק משום זונה ולא משום איש זר ואותם ח"ל כגון יבמה לשוק או נשא צרת יבמתו והם ח"ל ועשה לא הוי זרים מעיקרא לכ"ע אין לוקין משום איש זר רק משום זונה. אך באמת נראה דשיטת הר"מ דאין לוקין אלא א' משום זונה ולא משום איש זר בשום ענין כדעת הב"ש דזה ג"כ הוי ג"מ כמו בסנהדרין ורבא ס"ל אין לוקין זה דעת הר"מ. והנבעלת לחלל אע"פ שהיא ביאת היתר מ"מ לוקין ג"כ לכהן משום זונה. ועכו"ם ושפחה כבר כ' לעיל. ואלמנה לכה"ג וגו"ח לכה"ד כיון דלא הוי שוה לכל לא נקראת זונה וגם זר ליכא כי לא הוי זר מעיקרא. אבל דעת תוס' והרא"ש והראב"ד דמשום זונה אין לוקין אלא לח"כ ועכו"ם ועבד דאין קדושין תופסין וגם אי יבמה לשוק אין קדושין תופסין ואם נבעלה לא' מהם לוקין לכהן משום זונה ודעת תוס' דח"כ לוקין ג"כ משום איש זר וכל ח"כ אפי' ע"י קדושין כי בח"כ א"ל להיות זר מעיקרא ולדעת ר"י כל ח"כ שע"י קדושין אין לוקין אלא משום זונה לבד כי גם בח"כ דחמירי צריך להיות זר מעיקרא ללקות משום הלאו דאיש זר. והנבעלת לעכו"ם ועבד ג"כ אין לוקין משום איש זר כי אין בהם הוויה לא שייך איש זר ולדעתם יבמה לשוק כיון דאין קדושין תופסין גם כן אין לוקין משום איש זר רק משום זונה ואם נבעלה לח"ל וח"ע אין לוקין משום זונה רק משום איש זר ודוקא בזר מעיקרא כגון ממזר כו' אבל מחזיר גרושתו או נושא חלוצתו או נושא צרת יבמתו דאלו אין זרים אללה מעיקרא והנבעלת להם אין לוקין לא משום זונה ולא משום איש זר וא"י אם איסורא איכא. ודעת הרשב"א דפסולי קהל כגון פ"ד וכ"ש אף שלא נולדו כך או לאחר נשואין דלאו זר מעיקרא הוא מ"מ כיון דפסולי קהל הוא הוי כמו זר מעיקרא ולוקין משום איש זר והנבעלת לחלל בודאי לאו איש זר הוא כי היא ביאת היתר וג"כ לאו זונה היא רק משום חללה כסברת הה"מ ועיין בתחלת ד' הה"מ דרוצה לומר כסברת הראב"ד דהנבעלת לחלל אינה פסולה לכהונה רק לתרומה ועי' מ"ל פלפול עצום בזה ובשעה"מ. והנה בס' אבני מלואים מלאתי דברים ממ"ש. וע"ש עוד שמביא בשם ס' יראים להר"א ממיץ שכתב דאותן עריות ע"י קדושין כגון א"א דלא הוי זר מעיקרא מ"מ לוקין משום איש זר דדוקא מחזיר גרושתו דלא משכחת לה בשום אופן שיהיה זר מעיקרא אינה נפסלת משום איש זר אבל א"א כיון דמשכחת לה שיהי' זר מעיקרא כגון שנעשית א"א פחות מג"ש וי"א אף דעתה נתקדשה ביותר מג"ש מ"מ כיון דמשכחת לה זר מעיקרא הוי בכלל ובת כהן כי תהיה לאיש זר ומביא ראיה מפ"ד וכ"ש דמבואר במשנה דאם ידעה לאחר שנעשה פד"כ פסלה אף דלא הוי זר מעיקרא כקושית הרשב"א לעיל אלא כיון דמשכחת לה שהוא אללה זר מעיקרא דנעשה עוד בקטנותו הוי זר ובגמ' לא אמרינן אלא מחזיר גרושתו דלא משכחת לה זר מעיקרא ולדבריו יבמה לשוק נמי הוי זר מעיקרא בנתקדשה פחותה מג"ש וע"ש בס' א"מ ובעזהשי"ת הרבה כוונתי לדבריו. ואלמנה לכה"ג לדעת התוס' אם בא כהן עליה חוץ מלאו דחללה אם לוקין משום איש זר דלהר"מ אין לוקין משום זונה כיון דאינו שוה לכל לא מיקרית זונה אבל לדעת התוס' דלאו משום זונה אלא מחמת איש זר אפשר הוי בכלל איש זר. אך באמת לדעת התוס' לאו בכלל איש זר הוא דלא הוי זר מעיקרא דקודם שנתאלמנה ונתגרשה (דהיינו קודם שנשאה) לא היה זר אללה. אך לדברי הספר יראים דרק מחזיר גרושתו לא הוי זר מעיקרא אבל ע"י קדושין משכחת בפחותה מג"ש הוי זר מעיקרא א"כ אלמנה לכה"ג וגו"ח לכה"ד נמי קרינן איש זר א"כ כהן הבא עליה א"כ לוקין משום איש זר. ולכאורה נראה להביא ראיה מדהתו"ס שם דף ס"ט ד"ה כי תהי' כו' שכתבו א"כ לא משמע לי' לאוקמי איש זר בכהן א"כ נראה דכהן לא איקרי זר כלל ע"ש. אבל באמת אין ראיה מתוס' דכוונתם לאוקמי הפסוק איש זר רק באלמנה לכ"ג אין סברא כיון דהוי כהן לא קרי לי' התורה איש זר אבל באמת לדידן דהכתוב איירי בכל הזרים דהיינו הפסולים א"כ כהן נמי בכלל ול"ש לאוקמי הפסוק איש זר רק בכהן אבל בכלל הוא נכלל ג"כ כי הוא פסול לה כנ"ל ול"ע להס' יראים מה דינו :

(ג) **בעודה** נדה כו' כ"ה גם בר"ס ועיין במ"מ כתב דיליף מסוגיא דיבמות דילפינן מחלה דאין נעשה חלל מנדה ואם איתא דבא על הנדה זונה משוי לה ה"ל להיות הוולד חלל כי הוי בכלל אלה אע"כ דאינה נעשית זונה כלל ע"ש ועי' בב"ש סי' ז' סקל"ה שכתב ג"כ זה ולא הביא ד' הה"מ ועי' שם שלפמ"ש לעיל דבריו מגומגמים קצת ועי' ברמב"ן עה"ת הובאו דבריו בס' בית מאיר כתב דהנבעלת לח"ל אין לוקין משום זונה רק נפיק מקרא דבת כהן כי תהיה לאיש זר ואיסורא הוא דאיכא אבל מלקות ליכא כדברי הב"ש בסימן ו' וז' אך הוא שיטה אחרת כי דעת התוס' דלוקין משום לאו זה ע' לעיל:

(ד) **ולפיכך** כו' או נתין וכו' וכ"ה בר"מ שם ובברייתא דיבמות ול"ע דהא הר"מ פי"ב מהל' איסות פסק כליסנא דרבא דלא תתחתן איירי בגיותן ובנתגיירו כל שבעה עממין מותרין לבא בקהל מה"ת רק על נתינים דוד גזר ע"ש א"כ נתין אינו אסור אלא מדרבנן א"כ היאך כללו הר"מ דנקראת זונה ובודאי אין לוקין כהן הבא על הנבעלת לנתין כיון דמה"ת הוא שרי לבא בקהל ובברייתא דנקטי נתין אפי' להסוברים כהר"מ עי' במ"מ דאגב גררא מייתי' כמו חלולה בהדי גרושה אבל הר"מ הוא פוסק ה"ל לפרש דבריו. וגם לדעת הר"מ שכתב אבל הנושא חלוצתו או קרובת חלוצתו לא עשאה זונה או א' מהשניות לא עשאה זונה נראה דס"ל דאפי' מדרבנן לא נעשית זונה דחכמים לא גזרו בפסולים דידהו כעין תורה לפסול אשה וכ"ה להדיא בר"מ פי"ט ה"ח שכתב הבא על א' מהשניות הוולד כשר לכהונה וע"ש במ"ל דאפי' על ביאה שניה אין הוולד חלל מדרבנן דבביאה ראשונה לא נעשית זונה אפי' מדרבנן ע"כ אין הוולד חלל בביאה שניה וע"ש במ"ל שכתב אף דחז"ל גזרו על חלולה אטו גרושה אבל על זונה מדבריהם לא גזרו אטו זונה דאורייתא כי זנות לא שכיח א"כ היאך כתב כאן והנבעלת לנתין דלשיטתו היא כשרה לכהונה אפי' מדרבנן. ומצאתי בשעה"מ פח"י הקשה קושיא זו ותירץ שם דדוקא שניות שאינו אלא משום גדר וסייג לא גזרו חז"ל להיות זונה אבל נתין עשאוהו כמו פסול ד"ת וע"ש שכתב דגם אם נבעלה לממזר דרבנן נעשית זונה דרבנן ע"ש פלפול ארוך א"כ המכוון בדעת הר"מ דנפסלה מדרבנן אבל מה"ת בודאי לא נפסלה לשיטתו ופשוט :

בין

(ה) **בין** באונס כו' נפסלה כ"ה בר"מ שם. והנה אם באונס נעשית זונה נצריך קלא הכא ביבמות דף נ"ו אמר רב עמרם הא מלתא אמר לנו רב ששת ואנהרינהו לעיינן ממתני' אשת ישראל שנאנסה אע"פ שמותרת לבעלה פסולה לכהונה כו' אח"ז איכא תרי לישני בגמרא בלישנא קמא דרבה אשת כהן שנאנסה בעלה לוקה עליה משום זונה ומשום טומאה ג"כ ובלישנא בתרא דרבה בעלה לוקה משום טומאה ולא משום זונה דכל באונס לא מיקרי זונה ע"ש. והנה לכאורה ללישנא בתרא דוקא בעלה כהן לוקה משום טומאה ולא משום זונה אם כן הנבעלת לא' מחייבי כריתות או לחייבי לאוין באונס לא מתקריא זונה כלל ומותרת לכהונה וגם לאחר שמת בעלה הכהן שנאנסה מותרת לכהן אחר דמשום זונה ליכא באונס וטומאה ליכא באחר רק בבעל ובועל ופליג נמי אר"ע אמר רב ששת דסובר דאשת ישראל שנאנסה פסולה לכהונה ול"ב סובר דכשרה לכהונה דלא מיקרי זונה כנ"ל לכאורה. אך באמת סוער ע"ז קושיא חזקה שהקשה בעל המאור ממשנה מפורשת בכתובות מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן המעיין ונאנסה דאר"י דאם היה רוב אנשי העיר משיאין לכהונה כשרה ואם לאו פסולה חזינן דאף שנאנסה פסולה לכהונה ע"כ כתב הבעה"מ דשני הלשונות דרבה מודים דבאונס מתקריא זונה מכל ח"כ וח"ל ולא פליגי לישני דרבה אלא ארב ששת וס"ל דבאשת ישראל שנאנסה מחוך שמותרת לבעלה מותרת גם כן לכהונה כיון דלא חל עלה שם איסור ועיין תוס' שם דף ל"ה מבואר מדבריהם דאף ל"ב דרבה מודה לר"ע אר"ש דאשת ישראל שנאנסה אסורה לכהונה משום טומאה עיין שם הטעם רק הלשון בתרא סובר דאין לוקין משום זונה עיין שם ומכל מקום אין מבואר בתו' בשאר ח"כ או כל הפסולים דנפסלו לכהונה אם ל"ב דרבה סובר דאין לוקין כלל אם נבעלה באונס או אפשר שסוברים כסברת בעה"מ דשאר חייבי כריתות או הפסולים דמתקריא זונה באונס ג"כ ואין להאריך. והרמב"ן במלחמותיו השיג על בעה"מ ע"ש שכתב דגם ל"ב דרבה לא פליג אר"ע אר"ש רק ס"ל דבאונס לא מתקריא זונה ואין לוקין משום זונה אבל לוקין אם נבעלה באונס לח"כ משום אלמנות וגירושין וילפינן מתרומה וסיים וכ"כ רש"י כו' דהיינו רש"י ביבמות דף ל"ה כ' שזה טעמא דר"ע אר"ש דע"כ נפסלה לכהונה בנאנסה מחמת אלמנות וגירושין כו' והוא הדין אם נבעלה לח"ל או לח"ע באונס לוקין משום איש זר כי מה שבא מן הלימוד איש זר אין חילוק בין אונס ורצון רק שם זונה הוא חילוק לל"ב דרבה בין אונס ורצון עיין שם בתוס' דף ל"ה ע"כ שפיר מה שמבואר במשנה דכתובות דאפילו בנאנסה אסורה לכהונה ועיין תוס' דף נ"ו ועיין רשב"א בחידושיו שהבאתי לעיל שהקשה למה מצריך הש"ס לימוד דנפסלה לכהונה קל וחומר מתרומה מבת כהן כי תהי' כו' בדף ס"ח וס"ט שם הא הוי זונה ותי' דהש"ס אזיל לל"ב דרבה דבאונס לא מקריא זונה ע"כ צריך לימוד מאיש זר דמלימוד הזה אין כ"מ לאונס ורצון וע' במ"ל פרק ח"י ה"ב באמצע הדיבור ד"ה שוב ראיתי כו' מה שתמה על הרשב"א ומביא דברי הה"מ בהלכה ו' ועיין במ"מ השיג עליו וכתב שדעת הרשב"א כדעת הרמב"ן אף דבאונס לא מיקרי זונה מ"מ פסולה משום איש זר ע"ש והנה הרשב"א בעצמו כ"כ כמו שהבאתי לעיל. והנה בשני לשונות דרבה כאיזה לשון קי"ל הנה הרי"ף בהלכותיו מביא רק לישנא בתרא דכהב מימרא זו דאשת כהן שנאנסה לוקה משום טומאה ולא כ' משום זונה וכ"ה במלחמות שם דדעת הרי"ף כן וכ"ה דעת הראב"ד בהשגות פ"א מהא"ב הכ"ב דבאונס אין לוקין משום זונה ומשיג על הר"מ שם וע"ש במ"מ שתמה על הראב"ד דפוסק כל"ב א"כ כיון דלא מיקרי זונה א"כ האי לישנא פליג על ר"ע בשם ר"ש וסובר דאשת ישראל שנאנסה מותרת לכהונה ולקמן פח"י מודה הראב"ד להר"מ דאשת ישראל שנאנסה אסורה לכהונה ע"ש. ובאמת ל"ק דהראב"ד סובר או כסברת התוס' בדל"ה שכתבו דגם לישנא בתרא לא פליג וסובר דגם אשת ישראל אסורה או כדברי הרמב"ן מחמת אלמנות וגירושין. וכן ראיתי להשעה"מ שהשיג כן על המ"מ אבל דעת הר"מ פח"י כפי מה שהבין בדבריו הה"מ ממה דסיים הר"מ בהלכה ז' שהרי היא זונה דסובר כל"ק דגם באונס הוי זונה ובאמת הוא דקדוק קל ואדרבא יותר מסתבר דהר"מ פסק כל"ב דאי לל"ק הו"ל להר"מ לבאר דאשת כהן שזינתה לוקין שנים משום זונה ומשום טומאה כמו דבגמ' לל"ק אמרינן אף משום טומאה הו"ל להר"מ ג"כ לכתוב אף משום טומאה ובפרט כיון דדעת הרי"ף כל"ב יותר מסתבר דס"ל כרבו. אך באמת מדקדוק כזה לא הי' הה"מ מפרש דברי הר"מ כך אך היסוד של הה"מ מדפסק הר"מ כר"ע דאשת ישראל שנאנסה אסורה ור"ע ול"ב פליגי לפי דבריו כאן ופ"א מהא"ב אבל באמת לפמ"ש יכול להיות דהר"מ סובר כדברי התוס' או הרמב"ן דלא פליגי א"כ אפשר דסובר כל"ב. אך כפי הנראה גם הראב"ד סובר כדעת הר"מ דפוסק כל"ק מדהשיג עליו בפ"א מהא"ב אע"פ שהה"מ תמה דלא הזכיר אונס כלל בדברי הר"מ שם עכ"פ הי' דעת הראב"ד שהר"מ סובר כן ואולי שהי' לו איזה נוסחא מפורשת שסובר כן. ואכתוב בקיצור לדעת הסוברים כל"ק אין חילוק בין אונס ובין רצון דהכל נקראת זונה ולהפוסקים כל"ב סוברים דבאונס זונה לא מיקרי' אבל משום איש זר או משום אלמנות וגירושין נפסלה לכהונה מק"ו דתרומה ואכתוב דינים המסתעפים מהפוסקים כל"ב לענ"ד. א' דאם ח"כ דלאו ע"י קדושין נבעלה באונס א"כ לא נפסלה משום זונה רק משום זר ולדעת רש"י בדף ס"ח וס"ט דגם ח"כ כיון דלית ליה בהו הוויה אין חייב משום איש זר רק משום אלמנות וגירושין א"כ הנבעלה לח"כ באונס אין לוקין כהן הבא עליה כי אלמנות וגירושין אין לאו רק לאו הבא מכלל עשה לתרומה וה"ה לכהונה דילפינן מתרומה כמבואר בתוס' דמ"ד שם ולשיטת התוס' דח"כ הוי בכלל איש זר כיון דחמירי א"כ לוקין משום איש זר לשיטת התוס' שם דלוקין על לאו דאיש זר דהוי ג"מ בעלמא אבל לדעת הב"ש בשיטת התוס' דאין לוקין על הלאו דאיש זר וכן כתבתי דהרמב"ן עה"ת מביא שיטה זו א"כ אין לוקין הנבעלת באונס אפי' ח"כ בשום פעם כי ליכא לאו דזונה ואם נבעלה לח"כ ע"י קדושין ג"כ לדעת ר"י דאפי' ח"כ לא מיקרי לאיש זר כיון דלא הוי זר מעיקרא א"כ ג"כ אין לוקין כי אינה זונה מחמה דהוי באונס ואיש זר נמי ליכא ואפשר דגם איסורא ליכא אם נאמר דגם משום אלמנות וגירושין כיון דהיא בכלל אלמנות וגירושין אלא אחרים כמבואר לעיל. ואם לעכו"ם ועבד נבעלה באונס ג"כ אינו אלא עשה דאלמנות וגירושין כי זה לא הוי באונס וזר לא שייך כיון דלאו בני הוויה נינהו רק משום אלמנות וגירושין.

שעושה אותה זונה (ה) בין באונס בין ברצון בין בשגגה בין כדרכה

ואם אשת כהן נבעלה באונס חייב עליה משום טומאה וגם לאותן שיטות דחייבי כריתות הוי זר מעיקרא וגם בכלל בני הוויה א"כ לוקין לבעל שני מלקות לשיטת התוס' דלוקין משום איש זר עיין בתוס' דל"ה. ואם אשת ישראל נאנסה להסוברים דחייבי כריתות בכ"ע אף דלא הוי זר מעיקרא מכל מקום הו"ל בכלל זר א"כ לשיטתם לוקה משום איש זר וכהן הבא עליה אחר מיתת הבעל אך לשיטת רש"י דח"כ אינן בכלל זר משום דלאו בני הוויה נינהו רק פסולות משום אלמנות וגירושין א"כ אין לוקין כי אלמנות וגירושין ליכא אלא עשה ולשיטת ר"י דח"א לא הוי בכלל זר מעיקרא כיון דהוי ע"י קדושין וגם אי נאמר דל"ש ג"כ מחמת אלמנות וגירושין כי יש להם אלמנות וגירושין אלא אחרים וג"כ זונה לא הוי א"כ אמאי תאסר לכהונה ע"ש בתוס' שכתבו דמנטמאה בתר' ילפינן דאסורה לכהונה ולתרומה ולא מפליג בין אונס בין רצון כו' א"כ כמו דאשת כהן אסורה משום טומאה אפי' באונס א"כ אשת ישראל שנאנסה נמי אסורה לכהונה ע"ש בדבריהם. ומ"מ נ"ל לד' ר"י דפסולה אבל אין לוקין ואם נבעלה באונס לח"ל ולח"ע לאותן שיטות שלוקין משום איש זר בודאי לוקין ולהשיטות שהביא רמב"ן דאין לוקין משום איש זר וכן לדעת הב"ש א"כ אין לוקין וז"פ לאותן שיטות הסוברים אפי' ברצון אינה זונה ג"כ אין לוקין וגם אם אינו זר מעיקרא א"כ אינה זונה וגם בכלל זר מעיקרא לא הוי וזה פשוט. ובזה נלע"ד ליישב דעת הטור בסי' ו"ו שכתב לדעת התוס' והרא"ש דאינה נעשה זונה אלא מח"כ ועכו"ם ועבד וכתב וכן יבמה לשוק וכ' ב"י הטעם דאין קדושין תופסין ביבמה לשוק וע"ל שיישבתי דעת הר"מ דפסק ג"כ דיבמה לשוק נעשית זונה ותמהו האחרונים מיבמות דע"ו דשאל לר"י בני גרות דב"ה אליבא דב"ש ואליבא דב"ה בני יבמה לשוק אם הם כשרים לכהונה ומאי ק"מ כיון דהלכה כב"ה למפסע וולד מחזיר גרושתו אי ילפינן ק"ו מאלמנה לכה"ג כו' א"ד שאני אלמנה שהיא עלמה מתחללת ומוכח דמחזיר גרושתו ויבמה לשוק אינם מתחללין ע"ש ברש"י דאי יבמה לשוק נתחללה מחמת שאין קדושין תופסין וזר מעיקרא לא הוי א"כ אם יאמר ר' יהושע דבני גרות דפסולות לכהונה לא מוכח וולד מחזיר גרושתו דשאני בני יבמה לשוק דילפי' ק"ו מאלמנה לכה"ג ולא שייכ' פרכא דהיא עלמה מתחללת דהרי גם יבמה לשוק מתחללת אף דלא הוי זר מחמת דאין קדושין תופסין הוי זונה א"כ היאך ידע דין מחזיר גרושתו וגם היאך החזיר להם התשובה דבני גרות שמשו ע"ג המזבח היא גופא קשיא מ"מ לא נילף מאלמנה לכה"ג דבניה פגומים לכהונה. ולפמ"ש ניחא דהסוגיא שם ג"כ אזלא כל"ב דרב' דבאונס לא נעשית זונה כמו הסוגיא בדס"ח כמבואר ברשב"א א"כ הם שאלו על בני גרות לב"ה אליבא דב"ש ואותן גרות דב"ה הותרו לשוק אינם בכלל זונות אפי' אליבא דב"ש דלדבריהם הם יבמות לשוק לפמ"ש דבאונס אינה נקראת זונה ודעת הרשב"א הובא ברמ"א בסי' י"ז דאשה שנשאת בהוראת חכם מותרת לבעלה דהוי אונס וראי' ממיכל בת שאול היאך היתה מותרת לדוד אלא מחמת שהיתה ע"י הוראת ב"ד של שאול במלוה ופרוטה ע"ש א"כ שפיר שאלו לו מבני גרות דב"ה דהיינו דב"ה התירו אליבא דב"ש מה דינם דזונות אינם נעשות כי באונס לא נעשית זונה אפי' אם אין קדושין תופסין כמו ח"כ באונס כמ"ש לעיל א"כ שפיר יוכלו למפשט מדברי ר' יהושע וולד מחזיר גרושתו אם יאמר דהק"ו הוא טוב והיא עלמה מתחללת מחמת לאיש זר ולא צריך זר מעיקרא א"כ וולד מח"ג נמי פסול אף דלא הוי זר מעיקרא ואם יאמר דכשרים כי צריך זר מעיקרא א"כ מח"ג נמי הוולד כשר והוא השיב דכשרים דאינם מתחללים וזר בעינן מעיקרא ובכלל זונה אינה כי הי' באונס עפ"י הוראת ב"ה אבל הטור סובר כל"ק דרב' דגם באונס נעשית זונה וגם הר"מ סובר כל"ק כמ"ש לעיל ע"כ דיבמה לשוק נפסלה מחמת זונה ולא חילקו בין אונס ובין רצון אבל הש"ס שם סובר דבאונס לא נעשית זונה ע"כ לא נפסלה ומשום זר נמי ליכא דלא הוי זר מעיקרו. ובזה מיושב ק' התוס' ד"ה למאי כ"מ כו' שהקשו ל"ל למימר דכ"מ למפשט וולד מחזיר גרושתו נימא דין זה ביבמה לשוק אליבא דב"ה אם בניה פגומים ע"ש ולפ"מש דבני היבמה לשוק אליבא דב"ה ליכא למפשט נהי דהנהו כשירות אבל בעלמא פסולות כי יבמה לשוק היא עלמה מתחללת כי היא זונה מחמת שאין קדושין תופסין ע"כ אפי' אם יאמר ר"י שהם כשרים שם מ"מ בעלמא פסולים ע"כ מדשאלו אותו בגוונא דיבמה לשוק ג"כ לא נעשית זונה מחמת דרצו למפשט בני מח"ג דגם לא נעשית זונה לשיטת התוס' והטור רק מחמת זר כמו יבמה לשוק דהתירו הב"ה ומהתשובה שהשיב להם דכשרים דצריכים זר מעיקרו א"כ מח"ג נמי כשר כנ"ל נכון בעזה"י. ואי"ה לקמן ובמלות ובת כו' אעורר עוד בזה ויודע אני כי הרבה סתירות לדברינו מכ"מ בתוס' אך מ"מ אני לך ואולי יש במו דבר טוב ג"כ. ועמ"ל פי"ט מהלכות הנ"ל נסתפק אם מפסולי קהל כגון ממזרת מצרית וכדומה אם נבעלו לפסול להן אם הם בכלל זונה וחייב כהן הבא עליהם משום זונה א"ד בפסולי קהל ל"ש שם זונה וע"ש שכתב דבפי"ז מבואר דזונה חל על גרושה דשם זנות פוסל בישראל והוי איסור מוסיף ואפשר דזה דוקא בפסולי כהונה כגון גרושה וחללה ה"ל זונה מוסיף דשם זנות פוסל בישראל אבל בפסולי קהל דאסורים אף לישראל א"כ זונה אינו חל ע"ש ובאמת לפי פירש"י שם כיון דשם זנות פוסל בזינתה תחת בעלה כו' וכ"ה בר"מ פי"ז ע"ש א"כ אפי' בפסולי קהל ה"ל איסור מוסיף כיון דאם זינתה אסורה אף לבעלה הגר ופסולי קהל מותרים ושם זנות פוסל לגרים א"כ הוי שפיר איסור מוסיף. וגוף הדבר אדרבא לא ידעתי אמאי לא נחשב זונה גם לפ"ק וע' עוד שם שנסתפק אם כהן בא על מצרית שני' שיהיה

הכן

כדרכה בין שלא כדרכה (ו) משהערה בה נפסלה משום זונה ובלבד שתהי' בת ג"ש ויום א' ומעלה ויהי' הבועל בן ט' שנים וי"א ומעלה (ז) וכן מענין המצוה מה שאמרו באשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי ואפי' ע"א מעיד לו עליה שכן הוא כדבריה שזינתה שאינה אסורה עליו בכך דאמרינן שמא עיניה נתנה באחר ומ"מ אסורה לכל כהן אחר מות אישה דשוייתא נפשה חתיכה דאסורא ואם היתה נאמנת לו או העד נאמן לו ה"ז יוציאנה עכ"פ לצאת מידי ספק והורונו מורינו י"א דדוקא שבאתה לומר כן בין היא או העד מתוך שלום שבינו לבינה אבל אם אמרה כן בין היא בין העד מתוך קטטה שיש בינו לבינה יש לדון בדבר שאינו זקוק להוציא עכ"פ שחזקה היא דשקורי משקרא ואין ראוי להאמינה בדבורה בע"א אלא בפני עדים כשרים אבל מ"מ אם דעתו סומכת בדבריה או בדברי העד הרבה ראוי לו לחוש מלבא עליה. ויתר רובי פרטי המצוה ביבמות ובקדושין (הא"ב פח"י) (ח) ונוהגת בכהנים בכ"מ ובכ"ז (ט) וכהן העובר עליה ונשא אשה זונה מאלו שביארנו דרך אישות ובעלה לוקה:

שלא

הבן כהן גמור לא מלא גילוי לדין זה. ולכאורה למה לא יהי' כהן גמור כיון דהבן יהיה מצרי שלישי והוא כשר לבא בקהל מה"ת לא יהי' כהן ואי משום דאמו נתחללה וק"ו מאלמנה לכה"ג דהבן נתחלל הא הר"מ פסק דיבמה לשוק נתחללה ומ"מ פסק דהבן מביאה ראשונה הוא כשר והוא כהן וע' מ"ש לעיל בדין עכו"ם ועבד שבאו על בת ישראל דמבואר בש"ע דיעות דהוולד אינו פגום לכהונה ובפרט אי אמרינן כס"ד דמג"ל דלא שייך זונה גבי פסולי קהל. ואדרבא אני מסתפק אם כהן בא על מצרית ראשונה והוליד בביאה ראשונה אפשר דהוי כהן מצרי ואסור לבא בקהל ומ"מ דין כהונה עליו לענין לטמא למתים ושאר ענינים אמת דממזר אף שבא מכהן אין דין כהן עליו כלל כמבואר כאן בהה"מ ועיין בש"ע סי' ז'. ומ"ש לעיל דנראה בש"ס כ"פ דממזר אין לו דין כהן מ"מ גם בממזר דברי הרשב"א בתשובה צ"ע שכתב הטעם דילפינן מאלמנה לכה"ג וליכא למפרך מה לאלמנה שכן נתחללה דגם כהן הבא על ערוה ג"כ נתחללה ובאמת דעת הרי"ף דאף עכו"ם ועבד הבאים על בת ישראל אף דנתחללה מכל מקום אין הוולד פגום לכהונה דלית להו ק"ו זה דק"ו פריכא הוא דגם עמון הבא על בת ישראל הבת כשרה ע' ב"ש סי' ד' וכבר כ' לעיל באריכות ואפי' אם נאמר בממזר הבא מן הערוה כדעת הרשב"א מ"מ כהן הבא על הממזרת דלא נעשית זונה לפי סברת המ"ל א"כ למה לא יהיה הבן כהן. אך הח"מ והב"ש בסי' ז' הסכימו בפשיטות דממזר אינו כהן הגם אפשר מצרי דהוא קיל דאינו רק ח"ע ויש היתר לאיסורו אפשר דמצרי הוי כהן ואם כהן בא על מצרי' ראשון אפשר הבן הוי מצרי שני וג"כ כהן. וצריך אני עוד להתלמד בענינים אלו ואני מסופק לפמ"ש לעיל דממזר אינו כהן א"כ היאך הדין בכהן הבא על ס' ערוה מי נימא דהבן ס' ממזר אך לענין ממזר התירה התורה לבא בקהל הס' ממזר כודאי כשר אבל לענין כהונה הוא ס' כהן כי לענין כהונה הס' ככל הספיקות א"ד כיון דכל עיקר שאתה רוצה לפסלו מן הכהונה דלמא ממזר הוא וזה כיון דלבא בקהל כשר הוא והתורה התירה ס' ממזר אף במקום דספיקות סותרים אהדדי כמבואר באחרונים א"כ כיון דכשר ודאי הוא הרי הוא בכלל בני ישראל הכשרי' והוי ודאי כהן. ואם נשא נשים הפסולות או טמא למתים לוקין ולד זה כ"ל עיקר כיון דכשר הרי הוא כהן ודאי. ודוקא אם הוליד בן מס' ערוה בביאה ראשונה דאינה זונה כמבואר ועיקר הכהונה תלוי מחמת דאם הוא ממזר אינו כהן אבל אם אינו ממזר הוא כהן א"כ כיון דמה"ת אינו ממזר כלל א"כ הוא כהן ודאי. אבל אם הוליד מן ס' ערוה בביאה שניה א"כ לאו מטעם ממזר אנחנו מסופקים על הבן רק הספק דלמא היא זונה בביאה ראשונה א"כ בביאה שניה הוי ס' זונה דלמא היא ערוה ונעשית זונה בביאה ראשונה ועתה נעשה חלל בביאה שני' כמבואר לקמן א"כ אף דלקהל כשר מ"מ לענין כהונה הוא רק ספק כי אינו תלוי בפס"ק רק כל בן זונה הרי הוא חלל לכהונה כמבואר לקמן ואף שכשר לבא בקהל נהי דלא הוי ממזר מ"מ היחה ס' זונה א"כ הולד ס' חלל ולענין לבא בקהל כשר ודאי כי התורה התירה פ' ממזר לבא בקהל ולא אמרינן כיון דלענין כהונה הרי הוא ס' דאורייתא הוא ג"כ לענין ממזר דלא התירה התורה אלא ס' ממזר לחוד ולא כשים ס' עוד בענין אחר הא ליתא דהתורה התירה ס' ממזר בכ"ע עיין באחרונים ואכ"מ להאריך:

(ו) **משהערה** בה כו' וכן הכהן שבעל זונה בקדושין לשיטת הר"מ והרהמ"ח ג"כ חייב בהערלה כמבואר כ"פ. אך לשיטת הראב"ד דבעל לחוד חייב משום חילול זרע א"ח אלא אם. הכהן גמר ביאתו עמ"ש לעיל:

(ז) **וכן** מענין כו' ער"מ פח"י ובראב"ד וענין אמתלא צריך ביאור רחב וכבר האריכו האחרונים הלא בספרתם: (ח) ונוהגת בכהנים כבר כ' לעיל לשיטת הר"מ והרהמ"ח אינו בכהן קטן וחו"ש להלקות האשה כי לא הי' קדושין. ובשוטה אם קידש בעודו פיקח ואח"כ נשתטה לוקין האשה ואף לדברי הר"י ברזילי מובא באחרונים דקטן שקידש לו אביו אשה מקודשת מטעם זכיה מ"מ בח"ל בודאי אינו זכות ואינה מקודשת כלל. והנה חלל אין בו דין כהונה כלל כמבואר לקמן מצוה רס"ז וכהן בעל מום בכלל כהנים נשרים הם אך כהן פ"ד וכ"ש לא ביאר הרהמ"ח מה דינם לענין נשים הפסולות לכהונה ער"מ וראב"ד ומ"מ פט"ז מהא"ב דהר"מ סובר דכהן פ"ד וכ"ש מותרים בגיורת ומשוחררת ועיין באה"ע סי' ה' דעת הח"מ דאף בגרושה וחללה מותר כי אין בקדושתו כלל לענין יוחסין ובב"ש דעתו בדעת הר"מ עפ"י פירוש הה"מ דמותר דוקא בגיורת ומשוחררת דאינו מפורש בתורה אף להר"מ רק מקרא דיחזקאל ילפינן ע"כ מותר בהם אבל גרושה זונה וחללה דמפורשים בתורה מודה הר"מ דאסור בהם ולשיטת הראב"ד והרשב"א דמותר אף בממזרת אע"ג דמפורש בתורה א"כ מותר אף בגרושה זונה וחללה ולדעת בעה"מ אסור כהן פ"ד אף בגיורת כי הוא סובר דבקדושתו קאי והא דכהן פ"ד מותר בזונה וגרושה לפי שיטת הראב"ד היינו גיורת זונה וגרושה דישראלית בלא"ה אסור דלא יבא בקהל ה' (ואין מזה סתירה לד' המ"ל שהבאתי לעיל) ומ"מ לשיטת בעה"מ דכהן אסור אף בגיורת מ"מ יכול לישא אשה כהן פ"ד דהיינו בת גרים דמה"ת כהן נושא בת גרים רק גיורת עצמה אסורה כמבואר בר"מ פי"ט ובש"ע אה"ע סי' ז' ומחמת קהל ה' אפי' גרים בני גרים עד כמה דורות מותרים לפסולי קהל דלא מיקרי קהל ה' כמבואר הכל באה"ע. והנה לענין ממזר קי"ל דודאי ממזר אסור לבא בקהל הא ס' מותר ושאר פס"ק כגון פ"ד ומצרי ואדומי ע' בשעה"מ מביא בשם גדול א' שדעתו דכל פס"ק אפי' ספיקן אסורין ובשעה"מ השיג עליו. ובריטב"א מביא בשם הראב"ד דמצרי ואדומי ספיקן אסור ובס' אבני מלואים נסתפק בפ"ד בספיקו. ויבואר אי"ה לקמן במקומו. והנה נראה אם ס' ממזר בא על אשה לא פסלה כלל לכהונה כיון דמה"ת שרי לאו איש זר הוא וגם לא הוי בכלל זונה כמ"ש לעיל גבי כהן הנולד מס' ממזר אף דזונה אסור מה"ת וגם ס' זונה אסורה מ"מ כיון שאתה צריך לעשות אותה זונה מחמת בעילת זנות וכיון דהתורה התירה ס' ממזר לא הוי זונה והיא ככל הכשרים שבישראל אבל שאר פס"ק להסוברים דשאר פס"ק לא התירה התורה א"כ בודאי אם באו על אשה פסלו אותה מספק והוי ס' זונה ולהסוברים דכל פס"ק ספק מותרים אם כן לא נעשית זונה כמו ס' ממזר כנ"ל ברור בעזה"י. והנה כהן ס' פ"ד אם נאמר דספק פס"ק כשרים לגמרי א"כ בודאי לוקין אותו אם בא על הגיורת או על הגרושה ול"א אין מלקין על הס' כיון דהס' התירה תורה א"כ בקדושתו קאי לגמרי ככל כהן כשר ואם נאמר דס' פ"ד לא התירה התורה ואסור מטעם ס' א"כ בודאי אסור לישא גיורת וגרוש' דלמ' כשר הוא ואם נשא אין לוקין ולשיטה זו דינו ככל הספיקות שבתורה דאסורים לאסור להם מטעם ספק כ"כ פשוט ואי"ה בפרשת כי תצא נאריך במצות אלו: (ט) וכהן ט' לוקה ע' בשעה"מ פח"י הביא בשם התוס' יבמות פ"ד ד"ה והא כולי' פרקין כו' דחללה לכה"ד עובר בעשה ג"כ דקדושים יהיו וכ' שם דה"ה זונה וגרושה כל מה שנכתב גבי כה"ד איכא עשה ול"ת חוץ מאלמנה לכה"ג דליכ' עשה מן האירוסין רק ל"ת וכ"מ לענין יבום ע"ש ומד' הר"מ פ"ו מה' יבום וחליצה שכתב דח"ל ועשה אם בא עליהם יבם קונה ופוטר לרתה חוץ מאלמנה לכה"ג שהיא עשה ול"ת אין פוטר לרתה נראה דס"ל דוקא אלמנה לכה"ג מן הנשואין ולא פרט נשים הפסולות לכהונה נראה דלא ס"ל כדעת התוס' ודעתו דאינו אלא ל"ת לחוד ע"כ פוטר לרתה וע' בשעה"מ פ"ו מה' יבום וחליצה פי' שם דהתו"ס במכות דגו"ת וזונה איכא עשה נמי ולדבריהם אינו פוטר צרתה מביאת' ע"ש שפלפל בזה באורך. והנה הנלע"ד לעורר דבר חדש בעזהשי"ת אשר לא מצאתי בעניותי שהאחרונים ירגישו בזה דהנה מבואר כאן בר"מ והרהמ"ח דאשה נעשית זונה בין בהערלה בין שלא כדרכה והוא מבואר ביבמות פ' הבע"י דהערלה ילפינן לכל הענינים אשר תלוי בביאה דהערלה הוא כגמר ביאה וחייבים מב"ד ומלקות רק לענין קדושין יש פוסקים דוקא אחר קדושין דזקוקה קלת די בהערלה אבל תחלת קדושין צריך גמר ביאה אבל רוב הפוסקים פליגי ע"ז עיין ברי"ף פ' הבע"י ובקדושין דיו"ד גבי דעתו על גמר ביאה יהבאתי לעיל אבל לכל הענינים למב"ד ולמלקות ולפסול מבואר להדיא שם בש"ס דהערלה כגמר ביאה חוץ משפחה חרופה וכ"ה בר"מ פ"א מהא"ב ה"י לענין קנסין ועוד כ"פ היכי דמזכיר דין ביאה כ' א' המערה כו' וכן בכ"מ הוא מזכיר דביאה שלא כדרכה הוי כדרכה ובפרט לענין עונשין ע' בסנהדרין דמשכבי אשה כתי' ובכ"מ אין מספר וביבמות שם דנ"ה ע"ב וכן לענין לפסול ולענין יבום מבואר שם במשנה וש"ס. והנה מצינו בש"ס שם ביבמות ובשבועות דאם בעל באבר מת (בשבועות) היא פלוגת' ורבא סובר דהמשמש מת בעריות פטור מעונש וע"ש ביבמות דנ"ה ע"א. והנה למ"ד דמשמש מת בעריות חייב נראה דלכל הענינים הוי ביאה כגון לענין קדושי אשה ולפסול אשה כיון דלדידי' ביאה גמורה היא א"כ מועיל ביאה זו לכה"ג אף דהערלה אלטריך לרבות ח"ל ואשה לבעלה אף דחייבים מיתה נראה דבגמר ביאתו אף שהיא בא"מ היא יותר טובה מהערלה. אך לענין יבום דעת התוס' ביבמות דף נ"ג ע"ב ד"ה שאנסוהו כו' דאף למ"ד המשמש מת חייב מ"מ לא קני לענין יבום דבעינן ביאה שיהי' ראוי להקמת שם ע"ש וכה"ד הרא"ש ולמ"ד משמש מת פטור כ' שם דפשיטא דלא הוי ביאה דילפינן מעריות ע"ש וג"פ דלמ"ד משמש מת בעריות פטור מכל העונשין א"כ בודאי אינה ביאה לשום דבר כי הכל ילפינן מעריות ובפרט כיון דלא הוי ביאה לענין עונשין מסתבר' דלא הוי ביאה כלל אדרבה הערלה ושלכ"ד דאתרבי לגבי עונשין צריך לימוד לענינים אחרים אבל במה שהוא פטור מן עונשים כגון משמש מת פשיטא דלא הוי ביאה לכ"ד כ"נ לכאורה. והנה הר"מ פ"א מה' א"ב פסק דהמשמש מת פטור ע"ש הי"א וכתב שאין זה ביאה והנה פ"ב מה' יבום חשיב שם הערלה ושלא כדרכה דקני ביבמה ולא חשיב משמש מת דז"פ לשיטתו פ"א מהא"ב דאם פטור לענין עונשין מכ"ש דאין זה ביאה ליבום והמחבר באה"ע סי' קס"ו סעיף ח' מביא לענין ביאת יבמה דבאבר מת לא קנה וע"ש בב"ש מביא דהתו"ס דאפי' למ"ד חייב מ"מ אינו קונה ביבמה ובאמת אנן פסקינן כרבא דבאבר מת פטור כמבואר בר"מ פ"א ובטור סי' כ"א ובר"מ ה' אישות לענין קדושי ביאה מביא ג"כ דהערלה ושלכ"ד קונה ולא הביא דין א"מ כי פשוט לפ"ד כמ"ש אך הטור והמחבר בסי' ל"ג גבי קדושין לא הביאו דין א"מ לגבי קדושין ואם הי' פשוט להם שאינה ביאה א"כ למה הביאו לענין יבום. ואפ"ל כיון דביבמה זקוקה סגי בביאה גרועה כסברת קצת הראשונים לענין הערלה דאשה לבעלה לא נקנית בהערלה אבל יבמה כיון דזקוקה לו נקנית בהערלה ע"כ מביא זאת לענין יבום. והנה מבואר בש"ס דסוטה דכ"ו ע"ב דשמואל אמר דשחוף מקנין ע"י ופוסל בתרומה (ושחוף הייט אבר מת ערש"י ור"מ פ"א מא"ב ופ"א מה' סוטה) ופריך שם בש"ס מקנין פ"י

פסיעת

מצוה רס"ז דין חללה לכהן

(א) שלא ישא כהן בין גדול בין הדיוט חללה שנא' אשה זונה וחללה לא יקחו וחללה תקרא שנולדה מפסולי כהונה כגון בת אלמנה מכה"ג או בת גרושה מכהן הדיוט או שנתחללה ע"י ביאת א' מן הפסולין לכהונה. משרשי המצוה מ"ש באיסור זונה הקודם לזה. מדיני המצוה מה שאמרו שאין חיוב המלקות לכהן הנושא חללה עד שיבעול. אבל נשאה ולא בעל אינו לוקה שא"ח מלקות אלא בבעילה והוא והיא לוקין. ומשארז"ל לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין אינו מענין זה כלל. ולמטה בדף זה נפרש הדבר דודאי זו אחר שהיתה נבעלת למי שהיתה אסורה עליו בלאו בכלל החיוב היא ג"כ וכענין שארז"ל שאין הפרש

פשיטא ומשני וכן כוה פוסל את התרומה פשיטא ומשני אתרוייהו דה"א דש"ז כתיב אלא למאי אתי לשקיל' לה דרך אברים ע"ש. והנה בעיני יפלא כיון דשם בשבועות סובר רבא דהמשמש מת בעריות פטור דילפינן מנדה ע"ש א"כ מאי פש"ט' שייך בזה אדרבא צריך לאשמועינן דה"א כיון דלענין עונשים לא נחשב ביאה לא הוי ביאה לענין קיטי ולפסול לכהונה וכ"ת דיליף לה מש"ז וזה תי' הש"ס. אבל לפי מה דמסיק דמש"ז לא נפיק דצריך קרא לדבר אחר א"כ ממילא חייב בא"מ הא ליח' דבש"ס יבמות דע"ז מבואר בא"א ילפינן פרט למשמש מת ומקשה הש"ס למ"ד משמש מת חייב ש"ז ל"ל ומתרץ למעוטי מתה. והנה הר"מ והטור פסקו בפ"א מהא"ב ובסי' כ' דהמשמש מת והמשמש מתה פטור ולכאורה כיון דמשמש מתה נפ"ל ביבמות מש"ז למ"ד משמש מת חייב ולמ"ד משמש מת פטור ילפינן משמש מת מש"ז א"כ היאך פסקו כשניהם ועי' ב"ש סי' כ' עמד בזה ותי' עפ"י דהתו"ס שבועות י"ח וכוונתו דמבואר בתוס' שם דרבא יליף מקרא דנדה דמשמש מת בעריות פטור ומש"ז יליף דמשמש מתה פטור. וע"ש בתוס' הניחו בתימה דרבא ביבמות יליף מש"ז דמשמש מת בעריות פטור ע"ש עכ"פ מקר' דנדה נמי מוכח דמשמש מת בעריות פטור א"כ נראה דלא הוי ביאה א"כ מאי מקשה ש"ס פשיטא דמקנין ופוסל בתרומה אדרבא דה"א כיון דלא הוי ביאה לענין עריות אינה נאסרת על בעלה ואין מקנין ע"י וכן אין פוסל לתרומה וצ"ע כעת. עכ"פ דעת הר"מ והטור דהמשמש מת פטור ופסק להא דשמואל לענין קיטי וסתירה ופ"א מה' סוטה ה"א כתב אפי' שחוף היינו שאינו מתקשה נראה דשמואל הוציא דין זה דקינוי באשה מכלל כל הענינים דכ"מ אין עונשין רק אסורה על בעלה ומקנין ע"י וכן הטור בסימן כ' מביא דהמשמש מת פטור ובסי' קע"ח מביא דמקנין ע"י שחוף ועב"ש סי' כ' ע"ד הרמ"א שכתב דכל ביאה שחייבים עליה מיתה אשה נאסרת ע"כ כ' הב"ש דל"ד דהא המשמש מת פטור ונאסרת על בעלה כמבואר סי' קע"ח וכפ"א מהא"ב הי"א כתב דהמשמש באבר מת פטור שאין זו ביאה אבל פוסל מן התרומה וכתב הה"מ דהיינו מימרא דשמואל בסוטה וכ"כ בפ"ח מה' תרומות הי"א דנעשית זונה וחללה ופסולה לתרומה אפי' הי' שחוף והכ"מ פ"ו מהלכות הנ"ל מביא ד' הש"ס בסוטה נראה ג"כ דכ"מ אין ביאה כזו מועלת כלל ובמקום דהוי ביאה כגון בקינוי ובתרומה מביא דין זה בפירוש דהוי ביאה ועכ"פ לפי המבואר לעיל דמקרא ובת איש זר כו' דילפינן דפסולה לתרומה ג"כ פסולה לכהונה מק"ו ואי לוקין או אין לוקין מק"ו כבר כ' לעיל עכ"פ איסורא בודאי איכ' ולדעת קצת שיטות לוקין ג"כ כמ"ש לעיל באריכות א"כ צ"ע למה בה' תרומות פ"ח השמיענו הר"מ דין זה וכן בהלכות סוטה וכתב בין המערה כו' ובין שלא כדרכה כו' ואמאי לא השמיענו רבותא יותר דגם באבר מת פסולה מן הכהונה דהוא חידוש דבכ"מ לא הביא זה דלאו ביאה הוא אבל לענין כהונה הוי ביאה והי' צריך להשמיענו זה. גם צ"ע דהר"מ פ"א מהא"ב הי"א כתב כל הבא כו' בלא קישוי אינו חייב כרת ולא מלקות שאין זו ביאה אבל פוסל מן התרומה כיון ששם אין זה מקומו רק הביא הדין אף דלא הוי ביאה מ"מ יש מקום דהוי ביאה כגון לפסל' מן הכהונ' ואמאי לא הביא דנאסרת על בעלה בביאה כזו ואי דמביא בה' סוטה דגם לענין פסול תרומה מביא פ"ח מה"ת ומ"מ מביא כאן ולמה לא מביא דין זה ג"כ כאן דנאסרת על בעלה ועל הבועל. והנה התוס' בסוטה ד"ה שחוף כתבו בשם ר"ח דשחוף היינו שאינו בועל כדרכו ואינו מזריע נראה דלא כר"מ רק הוא מתקשה רק אינו מזריע. ולפ"ז ניחא דכל הביאות חייב אע"פ שאינו מזריע ואפי' בש"ח כתבו התוס' יבמות נ"ה ע"ב ד"ה א"ח כו' דחייב על גמר ביאה אפי' בלא הוצאת זרע ולא ממעטינן אלא הערא' ושלא כדרכה וא"כ בכהת"כ הוי ביאה אך מחמת דכתב' התורה ש"ז ה"א דבסוטה עכ"פ צריך שיהי' ראוי להזריע או בתרומה דכתיב ולא יחלל זרעו כמבואר שם קמ"ל שמואל דמקנין ופוסלת לתרומה ככל התור' אבל לדעת הר"מ והטור סוטה ותרומה חמור מכל התורה צ"ע מאי מקשה הש"ס פשיטא כיון דלאו ביאה היא בכה"ת א"כ צריך לאשמועינן וגם מאי משני דה"א מחמת דכתיב ש"ז קמ"ל דדרשינן למלתא אחריתי מ"מ בכה"ת דלא כתיב מיעוטי מ"מ משמש מת פטור או דילפינן מנדה או דילפינן מש"ז דא"א כמו דיליף הערא' כמבואר שם וצ"ע דעת הר"מ והטור. העולה מכל מ"ש לעיל דנ"ל אפי' לדעת הר"מ מ"מ כיון דבעריות פטור באבר מת א"כ ה"ה דאינה מקודשת בביאה כזו וכן אין היבם קונה אותה ואיג' ביאה רק דנאסרת על בעלה ופוסלה לכהונה ולתרומה לפמ"ש אבל לשיטת הר"ח בא"מ אינה נאסרת על בעלה ואינו פוסלה מהתרומה ומכהונה. והנה הר"מ כ' שם בפ"ה מהא"ב אבר מת כגון החולה או מי שנולד כך כגון סרים חמה אם כי לא מצאתי כעת ואינו עולה על זכרוני אם מבואר זה בש"ס דסרים א"י להתקשות אך בודאי מלא רביט ז"ל או יודע בעניני הטבעים ומי כמוהו מורה ולפ"ד מדוקדק לשון המשנה ביבמות דף ע"ט ע"ב הסרים שבעל יבמתו פסלה ולמה לא נקט חייב או כרת במזיד או חטאת בשוגג. אך באמת אינו חייב שבאבר מת פטור רק פסלה לכהונה כי לענין כהונה פסולה אפי' באבר מת כמ"ש לעיל. ומיושב נמי ק' התוס' שם בסוטה ד"ה שחוף שהביאו פר"ח דשחוף שאינו מזריע וכתבתי שיטת ר"ח דבאבר מת אין מקנין ולא פסלה כמו בכה"ת דלא הוי ביאה והקשה שם למה לא נקט שמואל סרים ולפמ"ש הר"מ דסרים איט מתקשה כלל א"כ ע"י סרים אין מקנין ואינו פוסלה לתרומה ע"כ נקט שחוף לשיטת ר"ח. ובעיקר קושית הב"ש שהקשה על הר"מ והטור דפסקו משמש מת ונשמש מתה פטור דלכאורה לא משמע כן בפ' הבע"י

א"י מאי קשיא לי' דהר"מ סובר דמש"ז ממעט משמש מת ומשמש מתה עי' תוס' יבמות דף נ"ה ע"ב ד"ה לאחר מיתה ט' דסוגיא דממעט מתה מש"ז אזלא למ"ד בסנהדרין דף ס"ז דצריך שיהיו שניהם שוים אבל למ"ד התם דא"צ שיהיו שניהם שוים דריש הפסוק ומתו גם שניהם למעוטי מעשה הורדוס היינו משמש מתה וא"כ הר"מ דפסק פ"א מה' א"ב דאפי' בא על הקטנה חייב דא"צ שיהיו שניהם שוים א"כ משם ממעט מתה ע"כ פסק דמתה פטור ומשמש מת דריש מקרא דש"ז דכתי' גבי א"א. מ"מ מה שהקשיתי צ"ע דהיאך פשיטא לי' להש"ס בסוטה דאדרב' כיון דלענין ח"א א"ח במשמש מת וכל העריות הוקשו להדדי א"כ צריך שמואל לאשמועינן דין זה ואדרבא קשה מנ"ל לשמואל ד"ז דמקנין ונפסלה לתרומה וצ"ע. ודע דכהן הבא על הזונה אף בגמר ביאתו א"ח אלא משום זונה ולא אמרינן בתחלת ביאה תיכף נתחללה כמבואר לקמן וא"כ יהי' חייב על הגמר ג"כ משום חללה חדא דאין איסור חללה חל על איסור זונה כמבואר לקמן ועוד דבביאה א' א"ח שנים דביאה חדא לא פלגינן לאסור שני איסורים כמבואר ברשב"א הובא במ"ל פי"ז הי"ג ולקמן אי"ה באריכות. והנה כהן אנדרוגינוס אסור בנשים הפסולות לכהונה אבל אין לוקין כי הוא ס' ואם חצי כהן וחצי ישראל כמו שציירתי כ"פ לעיל בודאי חייב על הנשים הפסולות מצד הכהונה וכבר כ' זה כ"פ. ואם אנדרוגינוס נבעל לפסול דעת הר"מ פ"א מהא"ב דאנדרוגינוס ס' הוא או זכר או נקבה ומ"מ גזה"כ בבא עליו דרך זכרותו חייב עליו סקילה כבא על הזכר ובפ"ז מה' תרומות הט"ז פסק דאנדרוגינוס שנבעל לזכר הפסול בין דרך זכרותו ובין דרך נקבותו נפסל האנדרוגינוס מן התרומה ובודאי מחמת ס' הוא דלמא נקבה היא וא"כ נפסל ג"כ לכהונה מק"ו כמבואר לעיל מבת איש כהן כו' אך אין לוקין לכהן הבא עליו אפי' דרך נקבותו כי הוא ס' זונה שמא הוא זכר ולא נפסל כי אין זכר פוסל זכר. ואם נבעל האנדרוגינוס לאנדרוגינוס אחר אם נבעל דרך זכרותו פוסק שם הר"מ דאין נפסל דאין זכר פוסל זכר ואם דרך נקבותו נפסל וע"ש בהשגות הראב"ד ובכ"מ הקשה מ"ש ברישא אפי' דרך זכרותו נפסל ושאר קושיות ומביא בשם הר"י קורקס ע"ש. והדברים צריכין קונטרס מיוחד לברר וללבן אך מתרומה תוכלו ללמוד לכאן לענין איסור כהונה כמבואר לעיל אך בלא"ה אסור לישא אנדרוגינוס אף דאין חייב עליו מצד נקבותו מ"מ אפשר איסורא איכא ואיכא למ"ד ביבמות פ' הערל דחייב עליו סקילה משני מקומות ואפשר לפי מה דפסק הר"מ דדרך נקבותו פטור א"כ נ"מ אם נפסל משום זונה לענין כהן. ולפמ"ש לעיל בדעת הר"מ דבאבר מת לאו ביאה כלל עיין בדבריו פ"א מהא"ב ודעתו דגם סרים חמה ביאתו בא"מ א"כ לפי דעת הר"מ דחופה דלא חזיא לביאה לא הוי חופה ע' מ"ל פ"נ מה' אישות הי"ג באורך. והנה הר"מ פ"ז מה' תרומות פסק דטומטום אינו מאכיל את אשתו בתרומה אפי' כשביליו מבחוץ שהוא ודאי זכר ובמ"ל כתב טעם הר"מ כמו בפחותה מג"ש דמבואר שם בגמ' דאינה אוכלת בתרומה כיון דאין לה ביאה אין לה חופה ע"כ טומטום אינו מאכיל א"כ למה כתב הר"מ הי"ד שם דסרים חמה מאכיל את אשתו וסרים חמה הוא ממעי אמו כמבואר בש"ס ביבמות והוא משנה מפורשת הא לדידי' אין ביאתו ביאה כלל כמו אשה פחות מבג"ש א"כ אין לו חופה והוי ארוסה ואינה אוכלת ואפשר דמ"מ הוי קצת ביא' דלענין לאסר' על בעלה ולענין לפסול מן התרומה ומן הכהונה הוי ביאה כמ"ש לעיל הו"ל חופה דחזיא לביאה אבל פחותה מבג"ש אינו ביאה כלל אפי' לפוסלה מכהונה כמבואר בכ"מ וכאן ע"כ לא מיקרי ביאה כלל וצ"ע בענינים אלו. והנה במה שנסתפקתי לעיל בדין אנדרוגינוס דלענין זונה ללאו אין לוקין דהוא ס' זונה שמא זכר ואיסורא איכא בלא"ה. אך לפי המבואר במהריט"א הבאתיו בחיבורי זה דיש אנדרוגינוס שתוכל להוליד כאשה א"כ נ"מ אם הבנים הם ס' חללים אם כהן בא עליה אחר שנבעל לפסול ויש עוד נ"מ ואכ"מ להאריך. וע"ל מצוה ר"ט בהרהמ"א דהבא על אנדרוגינוס דרך נקבותו מכין אותו מכת מרדות מדרבנן נראה דהוא רק איסור דרבנן ואם נבעל הוי ספק דאורייתא וכ"כ הר"מ פ"א מהא"ב. וכבר הבאתי לעיל בשם הר"מ דהבא על השניות לא נעשית זונה אפי' מדרבנן דרבנן לא גזרו בזונה כלל וכן בכל קדושין דרבנן כגון חרש וחרשת וזינו אפי' תחת בעליהן מותרים לבעליהן אפי' הם כהנים וכן קטנה שהשיאה אחיה ואמה שקדושיה מדרבנן וזינתה מותרת אף לבעלה כהן וכ"ה בר"מ פ"ב מה' סוטה ה"ד ופ"ג מהל' א"ב ה"ב ועיין במ"ל פי"א מה' אישות ה"ח ד"ה ודע כו' חוץ מנתין וממזר דרבנן הם פוסלים מדרבנן כמ"ש לעיל:

מצוה רס"ז (א) **שלא** ישא כו' ער"מ פי"ט מהלכו' א"ב ואכתוב בקצרה דא' מפסולי כהונה הנבעל' לכהן הבנים ממנה חללים אם זכר הרי נתחלל מן הכהונה ודינו כדין זר לכ"ד כמבואר לקמן ואם היא בת היא חללה ולוקין לכהן הנושא אותה והיא בעלמה כגון אלמנה לכה"ג וגו"א לכה"ד הם בעצמם מתחללים ואלמנה לכה"ג ואח"כ בא עליה כה"ד לוקין אותו משום לאו דחללה עי' בקדושין דע"ז דילפינן מלא יחלל זו שהיתה כשרה ונתחללה ורש"י בקדושין דף ע"ה ע"א ד"ה כ"ג באלמנה כתב דנפקא לי' דהיא עצמה מתחללת מלא יחלל למ"ד השניה מיותרת ודרשינן שני חילולין. ודבר זה מבואר בש"ס דחמור' וביבמות דף ט"ו ע"ב ד"ה היא עלמה כו' כתב מדכתיב לא כו' בעמיו זו אשתו. וע' מהרש"א בסנהדרין דף נ"א שגם שם פירש"י דלא יחלל שני חילולין במשמע ועמד ע"ז דזה סותר להש"ס קדושין ע"ש בשם מהרש"ל ומה שתירץ וע' מהרש"א יבמות דף ט"ו ובבעה"מ מה שפלפל בזה. ודוקא אלמנה לכה"ג נתחללה אם בא עליה כה"ד אף

דמותרת

הפרש בין אשה לאיש לכל עונשין שבתורה חוץ משפחה חרופה כמ"ש למעלה בסדר ויקרא במצות קרבן אשם ודאי. וכן מדיני המצוה משארז"ל שהכהן עצמו שעובר העבירה שהוא בא על החללה אין גופו מחולל בכך אע"פ שזרעו מחולל ובין שנבעלה באונס או בשגגה בין כדרכה בין שלא כדרכה משהערה בה נתחללה והוא שיהי' הכהן מט' שנים וי"א ומעלה והיא מבת ג"ש וי"א ומעלה ומה שאמרו שאינה נעשית חללה אלא בבעילה אבל בקדושין לבד לא נתחללה אבל בנשואין אע"פ שלא נבעלה נעשית חללה מפני שכל נשואה בחזקת בעולה ואע"פ שנמצאת בתולה ומה שאמרו שהכהן שבא על הנדה אע"פ שהוא בכרת לא חיללה שאין ענין החילול אלא באיסור המיוחד לכהנים כמו אלמנה גרושה חללה זונה או הנבעלת לא' מן הפסולין לכהונה כמו חללים. ומשארז"ל שיש חללים מד"ס כיצד כגון כהן שבעל חלוצה שהיא אסורה לכהן מדרבנן שהיא חללה מדרבנן וזרעה חללים מדרבנן אבל כהן שבא על א' מהשניות אין זרעו ממנה חללים אפילו דרבנן לפי שהוא איסור השוה בכל ואינו מיוחד בכהני' כמש"ל. כהן שבא על ס' אלמנה ה"ז ס' חללה והוולד ס' חלל. נמצאו החללים ג' חלל מה"ת חלל מדבריהם וס' חלל וכל ס' חלל מדבריהם נותנים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל. אינו אוכל בתרומה ואינו מטמא למתים וצריך לישא אשה שראויה לכהן ואם אכל תרומה או נטמא או נשא גרושה וחללה זונה מכין אותו מ"מ אבל חלל של תורה הודאי הרי הוא כזר גמור ונושא גרושה ומטמא למתים שנאמר אמור אל הכהנים בני אהרן. אע"פ שהם בני אהרן עד שיהיו בכיהונם. ועוד קבלו ז"ל בפי' זה הכתוב בני אהרן

דמותרת לו מטעם אלמנה מ"מ נתחללה ואסורה עליו בלאו דחללה וכן גרושה לכה"ד נתחללה ואם אח"ז בא עליה כה"ד לוקין משום גרושה ומשום חללה ואיסור חללה חל על איסור גרושה אף דאין אחע"א מ"מ חללה הוי איסור מוסיף דנפסלה מן התרומה דהי נשא ע"ש בקדושין דע"ז אבל אם היתה זונה ונבעלה לכהן ואח"כ בא עליה כהן אחר או הוא אין לוקין משום חללה כי לאו דחללה אינו חל על זונה ולאו דזונה חל על הכל אף על חללה אף דחללה ג"כ פסולה לתרומה מ"מ זונות הו"ל מוסיף כיון דשם זונות פוסל בישראל והוא מבואר שם בש"ס ור"מ פי"ז מה' א"ב וע"ש במ"מ ובהרהמ"ח מלוה רס"ח ולאו דוקא פסולי כהונה שאסורים בלאו לכהנים כגון אלמנה וגרושה וזונה הבנים חללים (אין) [ואף] היא עצמה אלא אף בעולה שאסורה לכה"ג רק באיסור עשה ובא עליה כהן גדול הבן או הבת חללים וגם היא בעצמה נתחללה וכה"ד הבא עלי' אחר כך עובר על לאו דחללה והוא מבואר שם בר"מ וביבמות דף נ"ט ע"ב דהלכה כראב"י דיש חלל מחייבי עשה ובעולה לכה"ג הולד חלל דולא יחל אכולהו קאי וע"ש בתוס' שהניחו בתימה למה לא ילקה כה"ג הבא על הבעולה מחמת לאו דולא יחלל כמבואר בקידושין דכה"ג שבא על אלמנה לוקין משום לאו דלא יחלל א"כ ה"נ ע"ש ולהר"מ יש חילוק בין ח"ל דכהונה ובין בעולה דהיא ח"ע דח"ל דכהונה נתחללו בביאה לבד אם כהן בא עליהם נתחללו וזרעו חללים אך בעולה לכה"ג דוקא אם הי' ע"י קדושין אבל בבעל כה"ג את הבעולה לא נתחללה וע"ש במ"מ כי לא הוזהר הכה"ג על הבעולה רק דרך נשואין שנאמר בתולה יקח אבל בבעילה לבד אינו מוזהר עליה יותר מאדם אחר וע' במ"ל פי"ז דט"ו ד"ה שוב כו' שמביא ראי' להר"מ מיבמות דף ס"א וע"ש מביא חולקים על הר"מ דאף מבעיל' לחוד נתחלל' ומוזהר ע"ש ועבמ"ל פי"ט ה"ג ד"ה וכהן הביא סברת הרמב"ן דחלל' מח"ע אין כהן עובר על לאו אם בא עליה רק בעשה ע"ש מה שהקש' ע"ז ומה שפלפל בזה. ובמ"ל פי"ז מביא ד' הרמב"ן שדעתו כדעת רבינו דבעולת עצמו עובר גם כן כה"ג בעשה אך אם בא עליה אח"כ אפי' ע"י נשואין לא נתחלל' ואין הבנים חללי'. ובעיקר הדין אם בעולת עצמו עובר בעשה נביא לקמן במצוה של בתולה לכה"ג. ולע"ג על הרהמ"ח שלא הביא ד"ז דגם בעולה לכה"ג נתחללה דהלכה כראב"י שם בדף ס'. ולולא דמסתפינ' מחבראי וכ"ש מרבותי אמינא מלתא כיון דחזינן שם ביבמות דראב"י סובר ולא יחלל אכולהו קאי וחכ"א דאלה הפסיק הענין עכ"פ לד"ה לא קאי ולא יחלל רק אהנך דכתובים בפרשה דהיינו זונה וגרושה וחללה ובעולה אבל אם נבעלה לא"ל כגון לנתין או לשאר פסולים שהבאנו לעיל שיטת הראשונים דלא נקראת זונה רק דאסורה לכהונה מקרא דאיש זר וילפינן מתרומה ולשיטת התוס' לוקין על לאו זה ולהרמב"ן עה"ת אין לוקין אבל בכלל זונה אינה רק מקרא זה א"כ אינה מכלל הכתובים בפרשה והלאו דלא יחלל לא קאי כלל ע"ז א"כ אינה נעשית חללה וגם. הבנים אינם חללים כלל חוץ לשיטת הר"מ שכתבנו לעיל דהם בכלל זונה. וכן אם נבעלה באונס דכתבנו לעיל דיש סוברים דלא נקראת זונה רק מ"מ פסולה לכהונה מקרא דאיש זר א"כ מה"ת לומר דנתחללה או הבנים כיון דלא יחלל לא עלי' קאי רק הוא לאו אחר ככ"ל בעזה"י. אך לא הבאתיו בכור הבחינה. והנה כתבנו לעיל דחללה אינה חל על איסור זונה ועי"ש בקדושין דאמרינן הו"ל גרושה אתוסף כו' ה"ל חללה ג"כ אתוסף איסור תרומה ה"ל זונה אתוסף כו' נראה להדיא דגרושה לכה"ד נעשית רק חללה ולא זונה אף דנבעלה לפסול לה דאי הוי זונה ג"כ א"כ ה"ל חללה וזונה והוי איסור ב"א ומזה הוליא הר"מ דינו לעיל שכתב דאלמנה וגרושה לכהן כיון דלא הוי לאו השוה בכל אינה נעשית זונה ולהסוברים דבא"ל אינה נעשית זונה ולוקין משום איש זר מ"מ בגרושה שנבעלה לכהן אינו חייב עליה משום חללה ומשום איש זר כי לאותן שיטות אינו חייב משום איש זר כי לאו זר מעיקרא הוא כי קודם שהיתה גרושה היתה מותרת לו אך לשיטת ס' יראים שהבאנו לעיל דלדידי' חוץ מחזיר גרושתו הו"ל זר מעיקרו וס"ל דלוקין על לאו זה א"כ קשה אמאי בגרושה לכה"ד נתחללה בלבד ולמה לא נעשית פסולה מחמת איש זר ג"כ. אך מהש"ס דף ע"ז ע"א דילפיק דאלמנה לכה"ג נתחללה ע"ש נראה דלא הוי בכלל איש זר וג"כ מהך סברא כיון דלא הוי שוה בכל. והנה אם נעשית אח"כ זונה מבואר שם בש"ס דנתוסף איסור כיון דשם זונות פוסל בישראל וע' בס' אבני מלואים כתב דוקא לשיטת הר"מ דאסורה משום זונה ה"ל שפיר א"מ אבל לשיטות הראשוני' דבא"ל אינה זונה רק משום איש זר א"כ אם היתה חללה ואח"כ נבעלה לא' מח"ל כגון נתין וממזר אין לוקין משום איש זר דאין איסור דמשום איש זר חל על חללה רק שם זונות חל כיון דשם זונות פוסל בישראל אבל זה לאו משום זונות ואינו חל. והנה לפמ"ש דחללה אינו חל על איסור זונה צ"ע בגמרא שם סוף ע"ב אר"א הלכך כהן הבא על אחותו זונה משוי לה חללה לא משוי לה דאין חללה אלא מפסולי כהונה חזר ובא עליה נעשית חללה. והנה קשה למנ"מ דנעשית חללה הא אף דנעשית חללה אין לוקין לכהן הבא עליה משום חללה כיון דהיתה זונה ואין איסור

חללה חל על איסור זונה ולענין הבנים אף מכהן ראשון נעשים ממזרים ואין להם דין כהונה עיין באחרונים והארכנו לעיל. וזה נראה כונת קושית מהרי"ט שהובא בשעה"מ פי"ז ומזה הוליא דינו הא דאין אחע"א דוקא לחייבו שנים אבל אם התרו בו משום האחרון לבד לוקה ע"ש מה שפלפל בדבריו ובס' טעם המלך הסיע ד' מהרי"ט שקושיתו היאך נעשית זונה והיאך יחול איסור זונה על אחותו ע"כ תמה על מהרי"ט דזונה הוי איסור מוסיף לכל כהן ואחותו אינה אסורה רק לו ובמחכ"ת טעה בדברי מהרי"ט דקושייתו היא נהי דנעשית זונה מ"מ אח"כ היאך נעשית חללה והיאך יחול איסור חללה על איסור זונה ותי' כסברת מהרי"ט. וע"ש עוד בש"ס דכה"ג שבא על אחותו אלמנה דאין לוקין משום אלמנה דאין איסור אלמנה חל על איסור אחות והר"מ השמיטו ובספר המלך כ' דהר"מ סובר דחייל אלמנה על אחותו דהוי איסור מוסיף למשוח מלחמה או כסברת הריטב"א דלכה"ג שנתמנה אח"כ או למשוח שעבר ע"ש בתוס' והר"נ סובר דבאיסור מוסיף חל אפי' קל על חמור ע"ש ואכ"מ להאריך בדין אחע"א וא"כ לדעה זו אם כה"ג בא על אחותו אלמנה א"כ נתחללה וכה"ד הבא עליה אח"כ לוקה שנים משום זונה ואחותו דהוי ח"כ וגם נעשית חללה ע"י ביאת אחיה הכ"ג ושני האיסורים באים בב"א. וכ"ל דאף אם נאמר דאין איסור אלמנה חל על אחותו כיון דהוא קל על חמור או דליכא כ"ג או משוח מלחמה להסוברים דא"מ לא הוי אלא אם כן איתא בעולם החפץ שנתוסף איסור דלא כהריטב"א אם כן אין לוקין כה"ג הבא על אחותו אלמנה משום אלמנה מ"מ נ"ל דנתחללה וחייב כהן אחר משום חללה ג"כ. ל"מ לדעת המהרי"ט דאם התרו בו משום אלמנה לחוד לוקין משום אלמנה כמו שכתבתי לעיל א"כ שם אלמנה חל על האשה אף דלא התרו בו משום אלמנה או דהתרו בו משום אחותו ג"כ דאין לוקין על אלמנה מ"מ חללה לא תליא במלקות כלל דכל איסורי כהונה אף דלדעת הר"מ אין לוקין בבעל לחוד כמבואר לעיל מ"מ נתחללה בביאה כמבואר פי"ט חוץ מבעולה חזינן אף דאין לוקין מ"מ נתחללה וא"כ כאן נמי ואף למה שדחה שם בס' שעה"מ ד' מהרי"ט דאין לוקין על איסור השני בשום אופן מ"מ כיון דמבואר ביבמות אף דאין אחע"א מ"מ נ"מ לקברו בין רשעים גמורים א"כ האיסור חל רק דאין לוקין א"כ נתחללה דהחילול לא תלוי במלקות כמ"ש אף דאין לוקין בבעילה לחוד מ"מ נתחללה א"כ ה"נ אף שאין לוקין מ"מ נתחללה וכמו בעולה לכה"ג אף דהיא ח"ע נתחללה ואין תלוי במלקות כלל א"כ כהן חייב עליה אח"כ משום זונה ומשום חללה רק בש"ס מבואר דלכ"ג אין לוקין משום הלאו דאלמנה אבל מ"מ נתחללה לענין כהן אחר דחייב עליה משום זונה ומשום חללה ככלע"ד ברור בעזה"י. ולפמ"ש דחללה אינו חל על איסור זונה צ"ע ברש"י קידושין דף ע"ז ד"ה והרי אלמנה כו' כתב וכן זונה מביאת פסולים שבא עליה כה"ד נקראת חללה ללקות עליה משום חללה דכל וכו' ואיני מבין היאך לוקין על זונה משום חללה דהיאך יחול איסור חללה על זונה כמבואר לעיל וצ"ע אם לא כס' מהרי"ט שמובא לעיל. אך בשעה"מ שם [דחה] ד' מהרי"ט מכ"מ בתוס'. והנה ע"כ ביארנו החללים הפסולים לכהונה מביאות אסורים. ויש עוד דאפי' מביאות כשרות הוולד חלל והיא נתחללה כגון חלל זכר שנשא אשה אף דמותרת לו אפי' כהנת מותרת להנשא לחלל מ"מ הבנים חללים והיא משנה קידושין ע"ז והבת חללה גמורה דלוקין לכהן הבא עליה והבן חלל עד סוף כל הדורות וכן חלל פוסל את האשה בביאתו ע' יבמות ס"ט דילפינן מדכתיב לא יחלל זרעו מקיש זרעו לו מה הוא דהיינו כה"ג פוסל את האלמנה אף זרעו מן האלמנה דהיינו חלל פוסל את האשה וע' לעיל כתבתי דדעת הר"מ דחלל פוסל את האשה ולוקין לכהן הבא עליה משום זונה ודעת הראב"ד לפי מה שהבין במ"מ בתחלת דבריו דחלל אינו פוסל אשה לכהונה רק לתרומה ובסוף נטה דדעת הראב"ד גם כן דנפסלה לכהונה אך לא מטעם זונה רק מטעם חללה עמ"ל ובשעה"מ שם. והנה עכו"ם ועבד שבאו על ישראלית היא עצמה נעשית זונה לכ"ע כמ"ש לעיל אך הוולד ישראלית מכו"ע מבואר ביבמות דלכ"ע פגום לכהונה מק"ו מאלמנה לכה"ג שהיא אין איסורה שוה בכל הוולד פגום זו שאיסורה שוה בכל אינו דין שהוולד פגום ואי דאלמנה בעצמה נתחללה ה"נ הנבעלת לעכו"ם ועבד נתחללה כו' אלמנה וגרושה כו' אח"ז מבואר שם דכמה אמוראים פסקו דעכו"ם ועבד שבא על ב"י כשרה. והנה דעת הרי"ף והרמב"ן דהנהו אמוראים מכשרי הוולד אף לכהונה ע"כ פסקו דהוי ספק פגומה והרא"ש כ' דאין ספיקו של הרי"ף דוחה ודאי של הש"ס כיון דהיא עצמה נתחללה א"כ ק"ו טוב הוא ע"כ פסולה ודאי לכהונה. ודעת הר"מ פט"ו מה' הנ"ל לפי ספי' הה"מ דודאי כשרה לכהונה וע' באה"ע סי' ד' בב"ש כ' טעם הר"מ דהק"ו פריכא הוא דגר עמון ומצרי שני שבאו על בת ישראל וילדה בת דמבואר בש"ס פ' הערל דר"י סובר דהיא כשרה לכהונה אף דהוא ק"ו מאלמנה לכה"ג יליף שם מקרא א"כ גבי עכו"ם לאו ק"ו הוא דגר עמוני יוכיח אף שאיסור שוה בכל והיא בעצמה נתחללה כמבואר לעיל מ"מ הוולד כשר לכהונה וכ"כ התוס' פ' הערל ומ"מ צ"ע כיון דהק"ו מבואר בש"ס היאך נדחה וע' בס' בית מאיר סי' ד'.

ואפ"ל

אהרן ולא בנות אהרן. מכאן שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין וע"כ הכהנת מותרת להנשא לחלל ולגר ולמשוחרר ולפיכך אמרו ז"ל שהגר מותר לישא כהנת וממזרת כהנת ג"כ מפני טעם זה שאמרו שלא הוזהרו להנשא לפסולין ממזרת משום דקהל גרים לא אקרי קהל ובאיסור ממזר כתיב לא יבא ממזר בקהל ה'. ומה שאמרו (ב) חלל שנשא כשרה כל זרעו חללים ופסולים לכהונה. אבל ישראל שנשא חללה כל זרעו ממנה כשרים לכהונה שהולד בענין זה הולך אחר הזכר שנאמר ויתיילדו על משפחותם. משפחה שנתערב בה ספק חלל כל אלמנה מאותה משפחה אסורה לכהן לכתחלה ואם נשאת לא תצא לפי שיש כאן שתי ספיקות ובס"ם אפילו בדאורייתא ל"ח אבל נתערב במשפחה ודאי חלל כל אשה מהן אסורה לכהן עד שיבדוק ויתר פרטיה בקדושין וביבמות. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ונשא חללה ודאי ובעלה חייב מלקות. נשא ס' חללה או חללה מדבריהם

ואפ"ל דדעתו כיון דהק"ו יש לו פירכא א"כ הדרן לכללא דאין חגל אלא מאיסורי כהונה כמבואר בש"ס קדושין אך דעת תוס' ביבמות ד' ט"ו ודמ"ד דהך כללא אינו [אלא] לחלל להאשה אבל להבנים שפיר ילפינן מק"ו ע"ש וע' בכ"י ביבמות הטעם דביאת עכו"ס ועבד רחמנא אפקרי' לזרעו והולך אחר דידה לגמרי ול"ש פסול כהונה וריטב"א קידושין פ' האומר כתב בשם רבו דהך אמוראי דמכשרי הוולד לית להו הך דרשא דאלמנות וגירושין והנבעלת לעכו"ס כשרה לכהונה ושבויה דמבואר כ"פ דפסולה היינו לכ"ג מטעם בעולה ובשעה"מ הקשה על זה מנשבית ופדיתיה מהסוגיא דבכורות דביבמות סובר רבא דהוולד כשר ושם פסק דהכהנת שנבעלה לעכו"ס בנה חייב בחמשה סלעים מפני שנתחללה ע"ש והריטב"א מביא עוד שם דרבו חזר דדוקא הוולד כשר אבל היא עצמה נתחללה וע"ש עוד שמביא בשם ירושלמי דדוקא אם ילדה בת פגומה לכהונה אבל אם ילדה בן אינו חלל לפסול אשה או להיות בתו חללה כבת חלל זכר רק הבן כשר ע"ש. והנה הב"ש הכריע כיון דאיכא דיעות דהוולד כשר א"כ אם הוולד נשאת לכהן אין מוציאין מידו א"כ הוולד שהוליד ממנה אינה חללה כלל כמ"ש הה"מ פ"ט דין ד' כל שאין מוציאין ממנו מכ"ש שאין הוולד חלל. והה"מ פט"ו מביא בשם הרמב"ן דפסק דהוא ספק ומ"מ אם נשאת לכהן אין מוציאין מידו וכמ"ל פי"ז ד"ז תמה ע"ז כיון שהרמב"ן כתב שהוולד ס' חלל א"כ אמאי אין מוציאין כי הוא ס' דאוריי' כמו ס' זונה או גרושה המבואר שם בפי"ז דמוציאין מבעלה ע"ש בשעה"מ שתי'. ואם כהן בא על גיורת ומשוחררת לדעת הר"מ והתוס' דהיא זונה דקרא א"כ הבנים חללים מה"ת ער"מ אבל להראב"ד שהבאתי לעיל שהוא רק דברי קבלה מקרא דיחזקאל בתולת בת ישראל א"כ הוולד אינו חלל אלא מדרבנן ואפשר דאפי' מדרבנן אינו חלל כי הוא איסור חדש ולא מטעם זונה ואפשר דל"ג שיחלל כלל דבשלמא חלוצה כיון דגזרו רבנן אטו גרושה א"כ השוו גזירתם לשל תורה והוי גרושה מדרבנן אם כן הוולד חלל מדרבנן אבל זה אפשר דהוא איסור חדש ול"ג עליו כלל ענין חילול כמ"ש לעיל לענין הנבעלת מח"ל ע"ש והוי כמו בוגרת ומכ"ע דל"ג חילול כלל כמבואר לקמן אף דשם אם כנס אינו מוציא וכאן אף בדיעבד מוציאה מ"מ אפשר דחללה ל"ג כיון דל"ד לאיסור תורה כלל ול"ע:

והנה במצוה הקודמת כתב הרהמ"ח דהנבעלת לחלל בכלל זונה היא וכאן כתב במצוה זו דהיא חללה ג"כ הנבעלת לחללים ול"ע דלהר"מ אין לוקין רק משום זונה ולהראב"ד כפי פי' הה"מ משום חללה. והנה בנדה אפי' בביאה שניה לא נתחללה דלא נעשית זונה ואינה איסורי כהונה ועיין ב"ש סי' ז' והבא על השניות לא נעשית זונה אפי' מדרבנן ולא נעשית חללה ג"כ כי אינה א"כ כמבואר בר"מ. ויבמה לשוק בביאה ראשונה אין הולד פגום כר"י ביבמות ובפרט כיון דהר"מ ל"ל ק"ו זה אך נעשית זונה וביאה שניה הולד חלל ע' ביבמות דף ט"ו וט"ז. וע' במקנה פ' האומר שחקר דאם איזה מפ"כ כגון אלמנה לכ"ג וגו"ח לכה"ד נפלו לפניהם ליבום דמה"ת ע"ד לל"ת רק מדרבנן גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה ובדיעבד קנאה כמבואר בר"מ א"כ מה"ת ביאת היתר היא אם נתחללה ואם הבנים חללים אם נימא כיון דביאת היתר היא ה"ל כמו ישראל שנשא א' מאלו דהבנים והיא לא נתחללה א"ד דמ"מ נתחללה והבנים חללים ודעתו נוטה שם דהבנים אינם חללים רק מדרבנן כיון דרבנן אסרו ליבם והיא לא נתחללה. והביא ראיות אך יש לפקפק על ראיותיו למעיין. ואם כ"ג נשא בוגרת או מכ"ע לא נעשית חללה ואין הבנים חללים. והדינים כמו בזונה לענין בעל לחוד או צריך קידש דוקא למלקות ועיין לעיל במצוה הקודמת וכמו שנעשית זונה באבר מת כן לענין חללה. ובקדושין בלא בעילה לא נתחללה לד"ה אך אם נכנסה לחופה ג"כ כ' הר"מ וכן הרהמ"ח דנתחללה וסיימו שכל נשואה בחזקת בעולה וקאת איסור לשון יש בדברי הרהמ"ח וע' בסי' ז' בח"מ שכ' דאין סברא דאם העידו עדים שלא נבעלה דתתחלל מה"ת כיון דאין לוקין הכהן מחמת הלאו דאלמנה וגרושה אין סברא דתהי' חללה מה"ת ובתוך דבריו כתב דאם נתייחדה וליכא עדים דלא נבעלה לוקין אותם. ואני כתבתי הנלע"ד דאין לוקין על ח"ל אפי' ביחוד אחר הקדושין כי מלקות אינו אלא אם ראה כדרך המנאפים ומ"מ כיון דחזקה זו מועיל לענין נשואין א"כ ממילא הוחזק ונתחללה ג"כ ע"ל באריכות וע' בב"ש שהביא דעת התוס' דבחופה לחוד אף בלא ביאה נתחללה ע"ש. וע"ש ביבמות כ"ז בסוגיא דיש חופה לפסולות והוא אריכות גדול לברר ובשעה"מ קונטרס חופת חתנים האריך לבאר שיטות אלו וגם דאלו החופות הם חופות אלמנה וגרושה ולדעת הירושלמי אין חופה לאלמנה הלין דכנסין ארמלין כו' וגם חופה בלא קדושין מבואר שם. ואם הכהן נשא ס' זונה או גרושה הולד ס' חלל ואם נשא חלוצה הולד חלל דרבנן והאשה ג"כ וצריך להוציאה אך בס' חלוצה דעת הר"מ פי"ז דאין מוציאין אותם וגם הבנים כשרים לגמרי ודעת הטור נראה דהבנים ס' חללים וע' ב"ש חילק בין נשא ס' חלוצה כדי שלא יהיה צריך להוציאה ובין בעל ס' חלוצה דהבנים ס' חללים וכמ"ל שם דעתו אינו נוחה בחילוק זה ומגיה בדברי הטור. וס' חללים נותנים עלי' חומרי כהנים וחומרי ישראלים אינו אוכל בתרומה וקדשים ונושא נשים דוקא הכשירות לכהונה ואינו מטמא למתים ואם עבר על א' מאלו מכין אותו מ"מ. וחלל ודאי הרי הוא כזר לכ"ד ונושא גרושה ומטמא למתים. אך לענין עבודה שעבד דעת הר"מ דעבודתו כשרה ואינה מחוללת אפי' לאחר שנודע שהוא חלל וי"א דדוקא עבודה שעבד קודם שנודע גזה"כ היא שכשרה אבל לאחר שנודע היא פסולה ואכ"מ. וחלל דרבנן ג"כ

כוהנים עליו חומרי ישראל דאינו אוכל בתרומה אך אם נשא אשה מן הפסולות דעת התוס' והמ"ל דלוקין מלקות דאורייתא כי מה"ת כהן גמור הוא ודלא כהדרישה ע"ש. והנה במה שנסתפקתי לעיל להשיטות שממזר כהן הוא זר לכל דבריו מה דינו לענין עבודה אי נימא דוקא כהן חלל עבודתו כשרה אבל ממזר גרע ועבודתו ג"כ פסולה. ועתה האיר השי"ת את עיני ומצאתי במקנה דף ס"ו מביא בשם הרשב"א דממזר גרע ועבודתו פסולה והוא כתב דתלוי בשני הטעמים דמבואר שם למ"ד דילפינן מוהיתה לו ולזרעו כו' א' זרע כשר וא' זרע פסול א"כ אפי' ממזר ג"כ בכלל ועבודתו כשרה ולמאן דיליף מברך ה' חילו אפי' חולין שבך או מפסוק זבאת אל הכהן כו' הוא דוקא חללים אבל לא פס"ק וע"ש שכתב דלר"ע אליבא דר' ישבב דמן הכל הי' עושה ר"ע ממזרים אפי' מאלמנה לכה"ג וסובר שם דנמצא בן אלמנה וגרושה עבודתו כשרה מוכח דסובר דאף ממזר עבודתו כשרה והר"מ בהב"מ לא נקט אלא מטעם דברך ה' חילו ואין הירושלמי בידי. אבל ראיתי ברשב"א כתב דאף דרשא דזרעו אפי' פסול היינו דוקא פ"כ אבל פ"ק דהיינו ממזר לא מרבינן ע"ש. והנה הר"מ והרהמ"ח לא איירו חלל דרבנן אלא בן חלוצה וכמ"ל הקשה למה לא איירו ג"כ מכמה גרושות שהם דרבנן כגון ריח הגט שפוסל רק מדרבנן לכהונה וכגון קטנה הראויה למיאון שנתגרשה וכן חרש וחרשת שהגירושין אינו אלא דרבנן א"כ פסולות לכהונה והולד הוא חלל מדרבנן ולומר דס"ל דחכמים לא פסלו אלא היא עצמה אבל על הבנים לא גזרו כלל צ"ע מנין לו לרבינו זה והניח הדבר בצ"ת. ואם טומטום כהן קידש א' מהפסולות לכהונה ובקדושין לחוד אינה מתחללת אך לאחר קדושין הי' חופה ג"כ לשיטת הר"ס דנתחללה והיא בחזקת בעולה א"כ כאן לא נבעלה לא נתחללה ולשיטת התוס' דחופה בעלמה מחלל א"כ אפשר דהוי ס' חללה דלשיטת התוס' ביבמות שהבאנו לעיל טומטום יש לו חופה דראוי לקרוע ואם ביציו מבחוץ פוסל ודאי דחופתו חופה כיון דאפשר לקרוע ויהי' ראוי לביאה ולשיטת הר"מ בהלכות תרומות פ"ז דאינו חופה כלל א"כ כאן אינו פוסל ואפשר דלהחמיר סובר הר"מ דחופה פוסלת. וחופה קודם ג"ש וי"א צריך בירור ועמ"ל ה' אישות. ואם אנדרוגינוס כהן בא על פ"כ להסוברים דאנדרוגינוס הוי ס' זכר א"כ הוי ס' חללה ולהסוברים דהוי זכר ודאי א"כ ה"ל ודאי חללה וכבר ביארתי קצת לעיל. ואם חצי כהן וח"ע בא על גרושה וחללה א"כ הוי חללה וזונה ג"כ כי מצ"ע הוי זונה וזונה בכ"מ חל על חללה כמש"ל. אך אפי' בא על גרושה וגרושה לכהן נעשית רק חללה משום זונה כמ"ש לעיל מ"מ צ"ע אם עושה אותה זונה כדין הנבעלה לעכו"ס ולעבד ולד חירות הוא כהן שעושה אותה חללה אם כן אם בא עליה אח"כ כהן אחר חייב עליה משום זונה וחללה ג"כ כי זונה וחללה באים בבת אחת ביאה א'. ובענין אחר לא משכחת לה זונה וחללה באים כאחד כי מפ"כ לא נעשית זונה כמבואר בר"מ וכמ"ש לעיל וגרושה מפס"ק כגון ממזרת מ"מ אינה נעשית זונה וחללה כסברת המ"ל דפס"ק אינה נעשית זונה כמ"ש לעיל. ובענין שכתבנו משכחת לה שפיר. וח"ע וח"כ איירנו לעיל בחיבור זה:

(ב) **חלל** שנשא כשרה כו' שהוולד כו' כ"ה בקדושין ס"ו ועיין קדושין ע"ז דהש"ס מפיק מגז"ש דישראל שנשא חללה הוולד כשר ובפ"י הקשה למה לי קרא הא יש קדושין ואין עבירה הוולד הולך אחר הזכר ע"ש. והנה הבאתי לעיל דין עכו"ס ועבד הבא על בת ישראל דהרי"ף מסופק אם היא פגומה לכהונה מחמת ק"ו מאלמנה לכ"ג והרא"ש כ' דק"ו טוב הוא והר"מ מכשיר לגמרי דהק"ו פריכא דגר עמון יוכיח והרמב"ן מביא בשם הירושלמי דוקא בת היא פגומה אבל לא בן ודעת הכ"י דהר"מ מכשיר דרחמנא אפקרי' לזרעו לגמרי ע"ש. ונ"ל ברור בעזה"י דכל עיקר מחלוקתם דוקא בכו"ע שבאו על בת ישראל דלאו חללה כיון דהוולד כשר כי אין קדושין והוולד הולך אחר דידה א"כ מה"ת יהי' פגום לכהונה כי היא לאו מפ"כ אלא רק מק"ו והק"ו יש לו פירכא ע"כ סוברים אותם שיטות דהוולד כשר ויש סוברים דהבן כשר ויש מסתפקים בדבר. אבל אם עכו"ס ועבד באו על חללה נראה ברור דהוולד חלל גמור דבשלמא בישראל שנשא חללה מה"ת אין הוולד הולך אחר פסול דידה כי הוולד הולך אחר הזכר או מהלימוד דה"א דלא יהי' הולך אחר הזכר כמ"ש הפ"י ע"כ נפקא לן מגז"ש דהולך אחר הזכר והוולד כשר אבל במקום שאינו הולך אחר הזכר כגון עכו"ס ועבד דהתורה גילתה דהוולד הולך אחר דידה א"כ הולך לגמרי אחריה כמו דהיא חללה כן הוולד חלל בין זכר ובין נקבה כי בישראל שבא עלי' עיקר הטעם דהולך אחר דידי' אבל במקום שאין אב כמו בכ"ד נראה ברור דהבן חלל ומחלל כמו כל חלל והבת היא חללה גמורה ללקותן לכהן הבא עליה ככל חללות דעלמא דמה"ת לא יהיו חללים כיון שהיא חללה וכל פלוגתת הפוסקים היכי שהיא אינה חללה א"כ לא הי' ראוי להיות הוולד חלל לכהונה כיון דישראל גמור הוא ולא נולד מפ"כ אך מכח הק"ו הנ"ל ע"ז יש פלוגתא אבל אם האם חללה לית דין וכו' כיון דהוולד הולך אחר דידה הוולד ג"כ חלל גמור כנ"ל פשוט וברור ועתו"ס קדושין ס"ז ד"ה והרי. ואם חצי עבד וחצי כהן הוליד מישראלית מצד חלק העבדות הבן הולך אחר דידה והבן ישראל גמור לשיטות הנ"ל דבן מעכו"ס ועבד אינו פוסל לכהונה ומצד חלק החירות האב הולך אחר אביו והוי כהן א"כ הולד אם הוא בן הוי חצי ישראל וחצי כהן וכגון שנתעברה מביאה ראשונה דאי מביאה שניה הלא היא נעשית זונה מחמת חלק העבדות א"כ הוולד שהוליד אח"כ הוא חצי ישראל מצד חלק העבדות וחצי חלל מצד חלק הכהונה וכן אם חצי כהן וח"ע בא על גרושה הוולד הוי חצי ישראל וחצי חלל מצד

מדבריהם מכין אותו מ"מ וזה יהי' בזמן שישראל דנים ד"נ (ג) אבל בזה"ז אין מלקין וכמו שנכתוב לקמן בע"ה בסדר כי תצא במצות עשה דמלקות:

מצוה רס"ח דין גרושה לכהן

(א) שלא ישא כהן בין גדול בין הדיוט גרושה שנאמר ואשה גרושה מאישה לא יקחו. משרשי המצוה מ"ש באיסור זונה הקודם לזה. מדיני המצוה משארז"ל שגרושה היא נקראת אפילו מן האירוסין ואצ"ל מן הנשואין אבל הממאנת אפילו נירשה בגט (ב) והחזירה ומיאנה בו ה"ז מותרת לכהן והחלוצה כלומר אשה שיוצאת מתחת ידיו בחליצה אסורה לכהן מדרבנן לפי שנתנו לה דין גרושה וכהן שכנס ספק גרושה או זונה וחללה מוציאה

העבדות הוא ישראל ומלד הכהונה כיון דהיא גרושה הוא חלי חלל ואם בא על בת ישראל הכשרה לכהונה הוולד חלי ישראל מלד העבדות הולך אחר דידה וחלי כהן מלד החירות הולך אחר דידי' אם הי' בביאה ראשונה א"כ ליירנו חלי כהן וח"ע וחלי ישראל וחלי חלל והם דברים נכונים כמבואר בא"ע בכה"ג חלי ממזר וחלי ישראל בסי' ד'. וה"ה כל הכהנים מוזהרים על לאו זה אך כהן פ"ד וכ"ש כתבתי לעיל דיש שיטות דמותר לישא כל הנשים הפסולות לכהונה אפילו מה"ת כגון גרושה וחללה ויש שיטות דוקא גיורת דאינו מפורש בתורה ונראה לדעת זו אפילו אם תהא חללה גם כן כגון שבא על הזונה דהיינו גיורת שנעשית חללה ג"כ אף דאין אחע"א מ"מ האיסור חל רק שאין לוקין כמבואר בש"ס כ"פ וכ"מ לקוברו בין רשעים גמורים מכל מקום מותר פ"ד וכ"ש לישא אותה כיון שזו אינו מפורש בתורה אם כן מה שנעשית חללה גם כן אינו מפורש בתורה כיון דהתחללות בא מכח איסור שאינו מפורש בתורה לא חמור מן איסור זונה והוי הכל אינו מפורש. ומותר פ"ד וכ"ש לישא אותה כנ"ל פשוט. ויש כדמות ראי' ג"כ דאל"ה משכחת לה חללה דחייל על זונה כגון גיורת שנבעלה לכהן דנתחללה דהו"ל איסור מוסיף דאיסור חללות מוסיף על איסור פ"ד וכ"ש ובש"ס שם משמע דאין חללות חל על זונה בשום פעם כנ"ל ויש לדחות. וגם כ"ל לשיטת הסוברים דלאו בקדושתו קאי ומותר אפי' בפ"כ דאורייתא אם כהן פ"ד וכ"ש נשא גרושה ישראלית וכהן דעלמא לא נעשית זונה כמבואר רק חללה וכאן בודאי נעשית זונה מחמת דנבעלה לפר"כ דנעשית זונה כמבואר בר"מ או מחמת איש זר כנ"ל פשוט דלא נעשית חללה ללקות כהן אחר הבא עליה משום וחללה דבאו כ"א בביאתו כיון דמותר לישא אותה מחמת הגירושין הוי כמו ישראל שנשא גרושה דלא נתחללה ומכ"ש הוא מסברת המקנה שהבאתי לעיל דאם נדחה מחמת מ"ע דיבום לא נתחללה אף דשם רק נדחה ומכ"ש כאן דליכא איסור כלל שישא גרושה בודאי לא נתחללה ואין ראיה מרש"י ביבמות דפי' דאם ידעה משנעשה פר"כ נתחללה דבל"ז ד' תמוהים דשם איירי אפילו בב"י וככר פי' הרשב"א דלאו דוקא אלא כוונתו דסיא זונה ע"ש אבל פוסל אותה משום זונה לתרומה ולכהונה אבל לא משום חללה כנלע"ד ברור בעזה"י. ולהסוברים דפר"כ כהן אסור בגרושה א"כ אם כהן פ"ד בא על הגרושה נעשית זונה מחמת דנבעלה לפר"כ וחללה נעשית לפי שהוא פ"כ א"כ זונה וחללה הם בב"א. וכבר כתבתי לעיל בדין ס' ממזר ונראה דאם אשה נבעלה לס' ממזר ג"כ לא נעשית ס' זונה דאורייתא כי התורה התירה ס' ממזר א"כ אינו בכלל זר כלל ואינה בכלל זונה. אך כיון דחז"ל אסרו ס' ממזר א"כ הוי כמו שנבעלה לממזר דרבנן שהבאתי לעיל דנעשית זונה מדרבנן כמו נתין א"כ אח"כ בבא עליה כהן הוי הוולד חלל מדרבנן ועיין לשון הר"מ פי"ט מהא"ב הכ"ג כתב וה"ה אם נתערב ס' ממזר כו' שאשת ממזר ואשת החלל א' היא ועבאה"ע סי' ב' ובב"ש שם ולריך אריכות. ולכאור' אפשר כיון דחז"ל אסרו ס' ממזר לא מוכח שאסרו אותו בודאי מחמת הספק כמו גבינות של עכו"ם עביו"ד סי' ק"י אלא שחז"ל עשאו הספק הזה ככל הספיקות שאסורים אף שכאן מותר מה"ת א"כ ה"ל האשה הנבעלת רק ספק חללה דרבנן והוי כמו ס' חלולה דאין מוליאין אותה מבעל' וגם אין הבנים ספק חללים כמבואר במ"מ אך מלשון הר"מ נראה קלת כמ"ש אך ל"ע רחב והשי"ת יגמור עלי. ומ"ש הרהמ"ח ס"ם באלמנת עיסה ער"מ פי"ט הכ"ג ובב"ש סי' ב' ובאחרונים: (ג) אבל בזה"ז אין לוקין כו' כבר כתבתי כ"פ שדבריו תמוהין דאף בזמן שאין דנין ד"נ מ"מ מלקין אותו אם יש סמוכין כמבואר בר"מ ה' סנהדרין ע"ש:

מצוה רס"ח (א) שלא ישא כו' הנה לא הביא הרהמ"ח דין ריח הגט שפוסל לכהונה דהיינו אם אמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכ"א אף דאסורה לעלמא באיסור א"א וגם אם מת אח"כ מותרת ליבם מ"מ פוסל מן הכהונה והוא ביבמות דל"ד ובפ' המגרש ודעת הפוסקים דמדאורייתא פסולה לכהונה חוץ מהר"מ דפוסק פ"י מה"ג דהגט הנ"ל פוסל רק מדרבנן לכהונה ודרשה דגרושה מאישה הוא אסמכתא ובמ"מ תמה עליו מפ' המגרש דמוכח שהוא דאורייתא וע"ש מה שתירץ. ואפשר דילא להר"מ מסוגיא דקדושין דמבואר שם דוקא אלמנה גרושה חללה זונה כסדר הזה חייב עכהו"א דהוי איסור מוסיף אבל בהיפך אינו חל ע"ש דע"ז ע"ב. וא"א דריח הגט פוסל מדאורייתא א"כ משכחת לה גרושה ואח"כ נתאלמנה שיהי' כה"ג חייב עליה שנים משום גרושה ומשום אלמנה אף דאין איסור אלמנה חל על איסור גרושה ע"ש ובר"מ פי"ז דאינו איסור מוסיף מ"מ בנתגרשה בריח הגט מבעלה ישראל א"כ פסולה לכהונה ומ"מ עתה בעודה א"א אין חל איסור גרושה לכה"ד כי לא יכול איסור גרושה לחול על איסור א"א כי באמת כא"א היא לכ"ד ואח"ז מת בעלה ובשעה שמת חל איסור גרושה דמתלי תלי וקאי כמבואר ביבמות וגם איסור אלמנה א"כ ברגע זו שמת בעלה חלו אלמנה וגרושה בב"א וא"כ משכחת לה גרושה מקודם ואח"כ נתאלמנה ויהי' כה"ג מחייב עליה משום שני לאוין. אע"כ דריח הגט אין פוסל כלל מדאורייתא וגרושה גמורה ואח"כ אלמנה לא משכחת לה דחייל דאינו מוסיף ולא כולל ולא ב"א. וכ"ת מ"מ משכחת לה דיהי' חל זונה ואח"כ חללה כגון דזינתה תחת בעלה כהן והיתה גרושה קודם וא"כ אין זונה חל על כהנים אחרים מחמת א"א ובעלה בא עליה אחר שנעשית זונה דנעשית חללה וג"כ לא חל נגד כהנים אחרים ומוסיף לגבי בעלה ליכא דהיא גרושה כבר ובלא זה אסורה עליו ואח"ז שנתגרשה מבעלה באו זונה וחללה בב"א. ז"א דזינתה חל

בעודה תחת בעלה דהוי איסור מוסיף דשם זנות פוסל אף לבעלה כמבואר שם ובאיסור מוסיף אפי' קל על חמור חייל כמבואר להדיא בשעה"מ שם שזה דעת הר"מ א"כ זונה חל תיכף ואין איסור חללה חל. וכ"ת דאיסור גרושה יכול לחול ג"כ בעודה א"א כי גרושה מוסיף הוא לאחר שתתאלמן תהיה אסורה א"כ חל עתה נמי. ז"א דהר"מ לשיטתו בהלכות שבועות פ"ד ה"י דאם אמר שבועה שלא אוכל ככר זו היום ואח"כ אמר שבועה שלא אוכלנה אף דשבועה אחרונה מוסיף על אחר אותו יום מ"מ לא הוי איסור מוסיף כי לא הוי א"מ אלא מה שמוסיף איסור תיכף בעוד האיסור הראשון קיים אבל מה שמוסיף לאח"ז בזמן שלא יהי' איסור הראשון עליו לא נקרא איסור מוסיף וע"ש ברהאב"ד שדעתו שזה נקרא א"מ. וע' בכ"מ ובשעה"מ מה שהביא בשם רדב"ז וכתב שדעת הריטב"א ג"כ כדעת הר"מ. והרהמ"ח לא גילה דעתו בריח הגט אי היא דאורייתא או דרבנן ודוקא אם אמר לה בלשון הנ"ל הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם דזהו לכ"ע הוי גרושה מאישה ופוסל לכהונה אבל באומר לה ה"א מותרת לכל אדם חוץ מפלוני דג"כ אינו גט כלל להתירה לעלמא נראה מהירושלמי מובא ברשב"א פ' המגרש ובב"ש סי' קל"ז דגט כזה אינו פוסל אפילו מן הכהונה והרשב"א הניח ד' הירושלמי בל"ע וגם הב"ש דעתו דפסלה מן הכהונה. והנה אם נתן לה גט על תנאי שעומדת באיסור כל ימיה כגון שלא תשתה יין לעולם דגם כן אינו גט דעת הב"ש סי' קמ"ז וסי' ק"כ דגט כזה אינו פוסל לכהונה דגרע מחוץ. אבל בס' בית מאיר השיג עליו וכ' דהנהו גיטין דאינם גט מחמת דלאו כריתות הוא עדיף מגט דאי את מותרת לכל אדם דודאי לאו כריתות הוא ומ"מ פוסל לכהונה ה"נ פוסל מן הכהונה ע"ש. ואם נתן לה גט ע"ת ולא נתקיים התנאי אין זה אפילו ריח הגט כ"ה בר"מ ובאה"ע סי' ו'. ואם קידש ח"ש וחב"ח דאי ש"ח והחב"ח שלה היא בת ישראל ואח"ז גירש' ובא עליה כהן אני מסופק אי לוקין לכהן משום גרושה אפשר דלאו דגרושה אינו אלא שנתגרשה מאיסור א"א דהוי חיוב מיתה וניתרת לעלמ' בגט הוי גרושה אבל ש"ח דהקדושין לא היו תופסין לאיסור מיתה כלל רק לאשם כמבואר לעיל אפשר דלא מיקרי גרושה גמורה לחייב כהן משום לאו דגרושה וע' יבמות כ"ט ול"ע. ואפשר דלא גרע מריח הגט אף דאין פועל כלום הוי גרושה אך להר"מ דסיבר דהוא רק דרבנן ובפרט שם איכא קרא גרושה מאישה אבל כאן אפשר דלא הוי גרושה וגם אם קידש ח"ש וחב"ח ומת אני מסופק אם כה"ג לוקה משום לאו דאלמנה דהיה סבר' בגמ' שם דאף מן האירוסין לא נקראת אלמנה רק מסקינן דיליף מגרושה וא"כ כאן אפשר דאינה בכלל אלמנה ולא בכלל גרושה וככר ביארתי לעיל אם כהן חייב על חלק השפחות מלאו דזונה ול"ע. וע' בח"מ סי' מ"ד דעתו דאם גירש ח"ש וחב"ח ונתקדשה לאחר ואח"ז גירש השני או מת אינה אסורה לראשון משום מחזיר גרושתו כיון דלא היתה א"א גמורה אצל הראשון א"כ ה"נ אינה נקראת גרושה גמורה אצל כהן ול"ע. והנה הרהמ"ח כ' דין גרושה דרבנן כגון קטנה כו' ובודאי ה"ה כל הגרושות שמדרבנן לריכות גט בודאי נפסלה לכהונה כגון חרש וחרשת שקדושין תופסין מדרבנן נפסלו מדרבנן אם נתגרשו וכ"ה במ"ל פרק י"ט ה"ח. ואם כהן פ"ד וכ"ש מותר בגרושה כתבתי לעיל ואם אנדרוגינוס וטומטום קידש וגירש הוי ספק או בטומטום ובילוו מבחוץ הוי ודאי גרושה הכל כמו במלות הקודמות: (ב) והחזירה כו' דעת הר"מ כפי שהבין הטור דוקא מיאון דידי' מבטל גט דידי' אבל אם הוא גירשה ונשאת לאחר ומיאנה באחר אסורה לכהונה דלא אתי מיאון דחברי' ומבטל גט דידי' אבל דעת הטור בסי' ו' דגם מיאון דחברי' מבטל גט דידי' ומותרת לכהונה ומובא בש"ע שם שני הדיעות והב"ח פסק שאם נשאת לכהן לא תלא ע"ש בב"ש. ונראה פשוט דגט קטנה פוסלה מן הכהונה אפי' בריח הגט כנ"ל דכל דתיקון רבנן כו' אפי' אם נאמר דריח הגט פוסל מדרבנן מ"מ לא חלקו רבנן בתקנתם וכ"כ דלא מלינו להפוסקים שחילקו בזה. (ולכאורה נראה כמו שמבואר באה"ע סי' יו"ד ובר"מ פי"א מה"ג דאם פקח גירש אשתו הפיקחת ונתקדשה לחרש ונתגרשה מותרת לחזור לבעלה הפקח דחז"ל לא תיקנו נשואין לחרש להורעת כח הפקח ולא הוי מח"ג ול"ע). והנה גט יבמין דמבואר ביבמות דאפי' ריח הגט פוסל על האחין וכ"פ הר"מ ה' יבום ובש"ע אה"ע בפשיטות נראה דפוסל לכהונה ג"כ מדרבנן אם מת היבם אע"פ שעיקר הגט יבמין לא התירה כלל מ"מ כיון דחז"ל גזרו בזה משום גט פוסל נמי לכהונה מדרבנן וע"ש ביבמות דף הנ"ל ונראה ג"כ דאם יבם עשה מאמר ביבמתו ונתן גט בפירוש למאמרו דמבואר שם בסי' ק"ע די"א דהותרה אף לבעל הגט דמאי דעביד שקיל מ"מ פסולה לכהונה מדרבנן כיון דהגט פועל דהותרה לו ולאחין א"כ הוי כמו גט דעלמא דפוסל מן הכהונה ואם היבמין כהנים אסורה לו כנ"ל אע"פ שלא מלאתי דין זה בפירוש דגט יבמין פוסל מן הכהונה נ"ל כן מלד הסברא. והנה במה שהבאתי לעיל בשם המ"ל פי"ט מהא"ב ופי"א מה' אישות דזונה מדרבנן לא גזרו בכהן ומביא ראיה מדברי הר"מ גבי שניות ע"כ כתב בה' אישות דחרשת אשת הפקח אפילו הוא כהן מותרת לו ומביא ראי' ג"כ מדברי הר"מ פ"ב מה' סוטה ופ"ג מהא"ב שכתב דקטנה בת מיאון שזינתה מותרת אפי' לבעלה כהן כעת מלאתי בס' בית מאיר סי' מ"ד פקפק בזה על אשת פקח והיא חרשת דאתי לאחלופי בקדושי דאוריית' אסורה על הכהן ומקטנה שזינתה אין ראיה דדעת מהרי"ט דקטנה לא נאסרת אפילו על בעלה כהן כי הזנות היא בעלמה המיאון בבעלה ע"כ מותרת לו וכו' שלפ"ז קטנה שנתקדשה למיאון וגדלה תחתיו ולא נבעלה דמ"מ אי למאן א"כ נאסרת על בעלה הכהן אף דקידושיה מדרבנן וכן

מוציאה בגט. (ג) אבל כנס ספק חלוצה אינו מוציאה שלא גזרו חכמים אלא על חלוצה ודאית. וכל שאינה ראוי לחכוץ אם נחלצה לא נפסלה לכהונה יצא עליה קול שהיא חלוצה אין חוששין לאותו קול שחכמים הוא שנתנו החלוצה להיותה כגרושה והם הקילו בה בענינים אלו שאמרנו ויתר פרטיה בקדושין ויבמות ושם. ונוהגת בכהנים בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה ונשא גרושה ובעל חייב מלקות אבל כ"ז שלא בעל א"ח מלקות. (ד) ואפילו כ"ג שחייב שני לאוין משום לא יקח ומשום לא יחלל וכמו שנכתוב למטה בע"ה ולוקה על שניהם אינו לוקה לעולם על א' מהן אלא אחר שבעל אבל לא בעל אינו לוקה משום לא יקח דלא יקח אניד הוא בלאו דלא יחלל. (ה) ופעמים שיתחייב כה"ג ד' מלקיות בביאה א' וכגון שהיא אלמנה ונעשית גרושה ונעשית חללה ונעשית זונה ועל כיו"ב אמרו חז"ל איסור מוסיף שהרי בתחלה האלמנה היתה מותרת לכה"ר וכשנתגרשה ניתוסף בה איסור שנאסרה להדיוט ועדיין היא מותרת לאכול בתרומה וכשנתחללה נתוסף בה איסור שנאסרה מלאכול בתרומה ועדיין היא מותרת לישראל וכשנעשית זונה נתוסף בה איסור לגבי ישראל שהרי מצינו איסור דישראל בזונה שהמזנה ברצון תחת בעלה אסורה לבעל ולבועל. אבל אם נשתנה סדר זה וכגון שנעשית מתחלה זונה כו' א"ח על ביאתה אלא מלקות א' לפי שאין שם איסור חע"א אא"כ היו האיסורים באין כא' או שהי' הא' מוסיף דברים אחרים כמו שאמרנו או איסור כולל:

מצוה רס"ט וקדשתו

(א) לקדש זרע אהרן כלו' לקדשם ולהכניסם לקרבן וזהו עיקר העשה. וכן להקדימם לכ"ד שבקדושה ואם מיאנו בזה לא נשמע אליהם וזה כולן לכבוד השי"ת אחר שהוא לקחם ובחרם

חרש וחרשת ויש להאריך בזה ואכ"מ: (ג) אבל כנס ס' חלוצה כו' כ"ה בר"מ פי"ז מהא"ב ובמ"מ פ"ח מה' יבום וחליצה כ' בשם הרמב"ן טעם דלמה אסורה לכתחלה הא ס' דרבנן לקולא ולענין הכניס כתבתי לעיל בשם הר"מ דהכניס כשרים גמורים: (ד) ואפילו כ"ג כו' היינו באלמנה אבל בגרושה א"ח אלא א' בקידש ובעל דאינו חייב משום לא יחלל בג' נשים כמ"ש לעיל:

(ה) **ופעמים** יתחייב כה"ג כו' כ"ה בש"ס קדושין והבאנו לעיל וכ"כ הר"מ פי"ז. וכ"פ מ"ש הר"מ דאם כ"ג בא עליה חייב ד' מלקות היינו דוקא בקידש ובעל אח"כ אבל בבעל לחוד א"ח כלל מלקות כמ"ש לעיל דכ"ג בג' נשים א"ח בבעל לחוד דמשום לאו דלא יחלל אינו חייב כיון דמחוללת ועומדת אף על פי שכתבתי לעיל דכה"ג חייב בביאה לבד באלמנה כאן פטור מכלום אף על ביאת האלמנה דבשלמא באלמנה לחוד חייב משום דמחלל אותה אף לכה"ד כמבואר שם אבל כשהיא גרושה גם כן דמחוללת ועומדת א"כ אינו חייב אף על האלמנות שבה משום לא יחלל כיון דמחוללת ע"כ כאן בבעל לחוד אינו חייב כלום רק מיירי בקידש ובעל דחייב על כל איסור שבה מלקות משום לא יקח והר"מ והרהמ"ח מניינא אתי לאשמועינן דא"ח רק ד' אף דכתב לעיל דכ"ג באלמנה לאחר קדושין חייב ב' מלקות א"כ לחייב כאן ה' מלקות אבל באמת כמ"ש דבשלמא באלמנה לחוד חייב משום לא יקח ולא יחלל אבל כשנתוסף איסור גרושה א"כ א"ע בלא יחלל רק בלא יקח כי היא מחוללת ועומדת. א"כ באלמנה ונעשית גרושה בכ"ג ובעל לבד תוספת היא קולא עליו דא"ח כלל ובקידש נהי דחייב שנים מ"מ קודם שנעשית גרושה ג"כ הי' חייב שנים אך דכ"מ דאז הי' צריך להתרות משום לא יקח ולא יחלל ועתה אין להתרות בו משום לא יחלל רק משום לא יקח אלמנה וגרושה וז"פ ואינו ענין להא דמבואר וכי איסור הראשון להיכן הלך דכאן דעיקר האיסור הי' משום חילול דידה ועתה כשהיא מחוללת בל"ז בודאי א"ע כלל בלאו הזה כנ"ל בעזה"י. והנה לא נתבאר אם איסור אלמנה לכ"ג חל על איסור בעולה כגון אם היתה בעולה קודם שנתקדשה ואח"ז נתקדשה ונתארמלה. והנה דעת התוס' בשבועות בסוגיא דא"כ דאין איסור לאו חל על עשה וכ"ה סברת כמה ראשונים א"כ לכאורה אין איסור אלמנה חל ואין לוקין משום לאו דאלמנה. והנה לדעת הר"מ דכ"ג אינו מוזהר על בעולה בלא קדושין א"כ בודאי חל איסור אלמנה כי הוא איסור מוסיף דעל ביאה לחוד לוקין מטעם אלמנה כמבואר ועל איסור ביאה אינו מוזהר כלל. אך לדעת החולקים על הר"מ דגם בעולה מוזהר בביאה לחוד א"כ לפ"ז אין איסור אלמנה חל אם היתה בעולה מקודם וכן אם איסור אלמנה קדים אין איסור בעולה חל לכ"ע. אך בזה אין נ"מ כיון דעל עשה אין לוקין בל"ז ואיסור הראשון לא פקע וע' יבמות כ"א מבואר דכ"ג חולץ ואינו מייבם ומקשה קפסיק ותני ל"ש מן האירוסין ל"ש מן הנשואין בשלמא מן הנשואין אין עדל"ת ועשה אלא מה"א וכו'. ולכאורה גם מן הנשואין משכחת לה דלא יעבור על הל"ת כגון דנבעלה תחת בעלה והי' איסור בעולה ובשעת מיתה לא חל איסור אלמנה. אך באמת אף בלא הל"ת דאלמנה אינו דוחה מחמת עשה דבעולה מחמת דאין עשה דוחה עשה אך לישנא דהגמרא קשה אך באמת דהבעולה תחת בעלה לא חל כלל לגבי כה"ג מחמת איסור א"א אלא בשעה שמת וא"כ חל איסור בעולה ואלמנה בב"א. אך באמת עכ"פ משכחת לה גם באלמנה מן הנשואין כגון דהיתה בעולה מקודם א"כ אינו חל איסור אלמנה ואי דבעולה איסור עשה ואין עשה דוחה עשה הא לפי דעת הרשב"א מובא בנ"ל הלכות נערה בתולה דלאו הבא מכ"ע לא עדיף מלאו ועשה דחי' לי' והובא לעיל בח"ז. וגם משכחת לה מן הנשואין אם היתה אלמנה מן האירוסין קודם שנשאת לאחיו של כה"ג וא"כ כשנשאת לזה לא חל איסור בעולה וא"כ גם מן הנשואין משכחת לה שלא יהי' אלא הלאו והעשה ידחה את הלאו. אך באמת צריך לפרש לדעת הרשב"א דלאו הבמ"ע נדחה מפני עשה עכל"ל קושית הש"ס דאין עשה דחי עשה ול"ת אף דעשה כזו נדחה מ"מ הוו שני לאוין ואין שני לאוין נדחין מפני עשה והאריכו בזה האחרונים וע"ל בח"ז. אם כן נהי דאינו חל איסור על חבירו מכל מקום אי אמרינן דידחה ל"ת כיון דידחה הל"ת א' יחול עליו הל"ת או העשה האחרת כמבואר דאחות אשה מתלי תלי וקאי א"כ צריך לדחות שני הלאוין ואינו דוחה. אך באמת אינו דומה כפי מה שהסברתי סברא זו דאין עשה דוחה ב' לאוין על פי ד' הר"ן ביומא לענין פ"כ דשבת קיל מאיסור נבלה כיון דנבל' איסורין הרבה ואיסורין הרבה חמור מאיסור א' אפי' איסור סקילה ע"ש א"כ כיון דקי"ל דאין עדל"ת שיש בה כרת א"כ ב' לאוין חמירי מלאו א' שיש בו כרת ע"כ לא דחי וזה שייך דאם ב' הלאוין עומדין נגד העשה הוי חמור אבל כאן בפני העשה אינו עומד אלא איסור א' כי איסור השני אינו חל רק אחר שידחה יתעורר עוד הלאו האחרון א"כ ל"ד לזה ואפשר דנדחה בכה"ג. אך נראה כיון דלדעת הרשב"א נ"ל דאף לאו הבמ"ע אף דאין בו מלקות מ"מ עם לאו אחר הוי כב'

לאוין לענין דאינו נדחה מפני עשה כמו כאן אלמנה מן הנשואין א"כ אף דאין אחע"א מ"מ כ"מ לקברו בין רשעים גמורים א"כ אף שאין חל ואין לוקין מ"מ אין נדחה מפני העשה ויש בזה אריכות אך אכ"מ. ובהיותי בזה ראיתי בס' פמ"ג בפתיחה לה' שחיטה ד"ה ומדי דברי בו זכור כו' תמה על המ"ל פי"ח שהבאתי לעיל דבפסולי קהל ל"ש זונה וכו' והיאך יפרש ד' הר"מ פי"ח ה"ב שכ' דמחייבי עשה הוא זונה והלא חייבי עשה לא משכחת לה אלא מצרי ואדומי ובעולה וצרת חליצתו ולשיטת המ"ל לא נעשית זונה ע"ש. ובמחכ"ת שגיאה זו פלטה קולמסו ומה ענין ד' המ"ל לד' הר"מ דהמ"ל סובר דאם האשה היא מצרית ואדומית מפ"ק לא חל עלה שם זונה אבל הר"מ כתב דהנבעלת לח"ע היינו ישראלית ונבעלה לממזר או לח"ע היינו לזכר מצרי ואדומי בודאי האשה הישראלית נעשית זונה רק אם האשה מפ"ק לא נעשית זונה וז"פ ובודאי הקולמס פולטתו:

מצוה רס"ט (א) **לקדש** זרע אהרן כו' לקרבן כו' ולהקדימם כו' דין זה מבואר בר"מ פ"ד מה' כלי המקדש ולא הביא זה דאם מיאן יקדשהו בע"כ והיא ברייתא בספרא והובא בש"ס דילן יבמות פ"ח ע"ב וע"ש דמה שמלוה לקדשו בע"כ היינו אם נושא נשים פסולות או מטמא למתים ערש"י שם ובש"ס מקשה על רב דרב סובר שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דאם ניסת לא' מעדיה ואומרת ברי לא תצא מברייתא זו וקדשתו אם לא רצה דופנו ה"ד אי בלא ניסת לא' מעידיה פשיטא ופירש"י דבודאי באיסור מפורסם או אפי' ס' איסור לא צריך קרא דכפינן לי' דודאי כפינן לי' אלא לאו בניסת לא' מעידיה ומשני איסור כהונה שאני ואבע"א מאי דופנו בעדים ע"ש ברש"י דג"כ לענין קדושת כהונה ואב"א ר' מנחם בר"י היא. והנה לתי' א' איסור כהונה שאני יש חילוק אם ניסת לישראל לא תצא אך לכהן אם ניסת תצא וע' בתורת חסד כללי הש"ס מביא דאב"א הוי כמו איכא דאמרי והיכי דיש שני אבע"א או א"ד יש הרבה שיטות ויש הרבה פוסקים כסתמת הש"ס ויש פוסקים לחומרא באיסור דאורייתא א"כ ק"ל כיון דתי' הא' הוא סתמא והתי' הב' והג' הוא אב"א א"כ בכהן כה"ג תצא ובאמת לא ראיתי בשום פוסק שיביא דין זה. והנה לברר שיטת הר"מ בענין א"ד ואב"א ל"ע רב. והנה הרהמ"ח מביא דין זה דבע"כ גם לפתוח ראשון. נראה מדבריו דגם לענין כבוד הכהן לפתוח לא מהני מחילה ועאו"ח סי' קכ"ח מביא הרמ"א דאסור לשמש בכהן אבל אם מחל מותר והוא מהמרדכי דמעשה שילק כהן מים ע"י ר"ת ושאלו אותו דהרי אסור לשמש כו' והשיב הר' פטר דאם מחל שרי ומביא ראי' מע"ע כהן דמבוא' בקדושין דנמכר ואינו נרצע מחמת דנעשה בע"מ משמע דבלא"ה שרי מחמת שמוחל והנה גם בהגמי"י ה' עבדים פ"ג ה"ח כ"כ ובמ"ל שם משמע שהבין דכוונת קושיתו איך נמכר העבד הכהן ולכאורה על תחלת המכר דמכרוהו ב"ד לא יספיקו התי' של ה"ר פטר דמוחל דבאמת נמכר בע"כ בגנבתו ואינו מוחל ומוכר עצמו אינו נרצע כלל. ונראה דהר"פ לא קשי' לי מתחלת המכירה כיון דנמכר בגנבתו א"כ הוא בעל עבירה ואינו ראוי לכבוד כמבואר בד' הרהמ"ח אף דעשה תשובה מ"מ כ"ז שלא שלם הגנבה והתורה נתנה רשות למכרו ואם אינו רוצה ואינו מוחל ה"ל רשע דאינו רוצה לשלם א"כ שפיר נמכר בע"כ אלא דלאחר שש שהוא א"ח בעד הגנבה וא"כ עשה תשובה וראוי לכבוד א"כ למה מיעטי' התור' אותו מרציעה דבלא"ה לא יעבוד בו האדון וע"ז ראייתו ע"י' דירול' ימחול כיון דאז בשעת רציעה אי לאו דמיעטה התורה הי' נרצע ועבדו לעול' כיון דהי' מרצונו הטוב ויכול למחול. אע"ג דנראה דדוקא אם עושה עבירות כגון דנושא פ"כ או מטמא אז אין חיוב לכבדו אבל בשאר עבירות אפשר דראוי לכבדו אך באמת סברא היא דלא עדיף מכיבוד או"א דאם אינו עושה מעשה עמך פטור מכיבוד א"כ ה"נ אם הוא בעל עבירות א"ח לכבדו. והנה הט"ז מקשה שם על סברת הר"פ דאי יכול למחול ימחול ג"כ על נשיאת נשים פסולות ומסיק שם דל"מ מחילת הכהן רק בים לו הנאה כו' אבל מחילה ל"מ ובאמת מבואר בגיטין נ"ט דאי לאו משום דרכי שלום הי' יכול הכהן למחול ע"כ. וע"ש במרדכי כתב בפי' דמשם ראיה דיכול הכהן למחול ע"כ כמו ת"ח שמוחל ע"כ דהכהונה דילי' והדרוש של וקדשתו בע"כ הוא דוקא לנושא נשים פסולות או מטמא למתים דאטו אם כהן לא ימול מנה יפה יכנו עבור זה אדרבא שונא מתנות יחי' ע"ש באריכות. והנה לפ"ז ניחא שלא הביא הר"מ דין זה דבע"כ כיון שלענין נשיאת נשים פסולות מבואר ביבמות דל"ל קרא והברייתא אוקמיה שם כר' מנחם בר"י והר"מ פסק בה' גירושין דתרי ותרי לא תלא ולא כרמב"י ולא ס"ל כתי' הא' דפסול כהונה שאני ממילא לא קי"ל כהברייתא הזאת דבודאי פסול כופין וא"ל קרא ולענין קידוש בע"כ לענין כבוד ל"ש קידוש בע"כ דיכול למחול כדברי המרדכי. אך דעת הרהמ"ח דגם לענין כבוד הוא בע"כ נראה מדבריו דאינו מועיל מחילה כדעת הט"ז א"כ צ"ע למה אוקמי' לברייתא וקדשתו בע"כ כרמב"י אמאי לא אוקמי' לענין כבוד. וגם מצד הסברא

ובחרם לעבודתו שנאמר וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון (ב) וליטול מנה יפה ראשון ולשון ספרא וקדשתו על כרחו כלומר שזו המצוה אנחנו נצטוינו בה ואין זה בבחירת הכהן. ועוד אמר קדושים יהיו לאלהיהם על כרחם יהיו קודש לרבות בעלי מומין שלא נאמר אחר שז"א ראוי להקריב לחם אלהיהם למה זה נרימהו ונכבדו ע"כ אמרו והי' קודש כלו' הזרע הוא מיוחס כולו תמים אין בו מום. משרשי המצוה לפי שידוע כי מכבוד האדון לכבד משרתיו ובכל עת פבדנו הכהנים נזכור ונקבע במחשבותינו כבודו ב"ה וגדלו ובזכות המחשבה הזכה והמעולה והרצון הטוב תחול ברכתו ב"ה וטובו הגדול והוא כאשר הודיענו כ"פ. מדיני המצוה משארז"ל שסדר קריאת התורה בצבור זה שהכהן קורא ראשון לעולם ואחריו לוי ואחריו ישראל ואם אין שם כהן נתפרדה החבילה ואם אין שם לוי קורא הכהן ב"פ וכהן אחר כהן לא יקרא משום פגם שניהם וכבוד זה נעשה להם כשראויים לכך (ג) אבל אם היו בעלי עבירות נמנעים מכבוד וכבר אמרו ז"ל שממזר ת"ח קודם לכהן ע"ה (ד) ועכשיו בזה"ז לא ראינו מי שהקדים עצמו לשום כהן מפני חכמתו ועקב ענוה יראת ה' ויתר פרטיה נתבארו במקומות חלוקים מן גמרא מכות וחולין ובכורות ושבת וזולתם (ה' כלי המקדש פ"ח) (ה) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ שמצו' על כולן לכבד זרע אהרן ועובר ע"ז ולא כבדם במקום הראוי וכהן הראוי לכבד בטל עשה זו:

מצוה ע"ר על כל נפשות מת לא יבא

(א) שלא יכנס כה"ג באוהל המת ואפי' לששה מתי מצוה שנא' ועל כל נפשות מת לא יבא כלומר לא יבא בתוך הבית עמהם דלשון לא יבא ביאה משמע. משרשי המצוה מ"ש למעלה מצוה רס"ו בסדר זה שענין הטומאה ראוי להתרחק מן הכהנים עושי מלאכת הש"י תמיד והכה"ג הנבדל להיותו קודש קדשים עם היותו בעל גוף נפשו תשכון תמיד בתוך המשרתים העליונים ע"כ לא תחוש התורה עליו להתיר לו טומאה לעולם ואפילו בקרובים כמו בכהנים הדיוטים דחס רחמנא עליהם שישפכו נפשם בבית המת כי יחם לבבם על קרוביהם משא"כ בכה"ג כי מרוב דבקות נפשו למעלה יתפשט לגמרי מטבע בני איש וישכיח מלבו כל עסק העולם הזה הנפסד ועל חברת הקרוב לא תבהל נפשו כי כבר הוא נפרד ממנה בעודנו בחיים ובדיני טומאת המת ואוהל המת דברתי מעט כמנהגי בסדר זה אין ראוי להחזירו פן יכבד על הקורא (ה' אבל פ"ג) ונוהג איסור זה בזמן הבית שיש שם כה"ג ובכ"מ שיהי' ואפי' אם הי' מקרה שיצא ח"ל מוזהר מהכנס באוהל המת ואם עבר ונכנס שם במזיד ואפי' אביו או אמו מתים בבית לוקה:

שלא

הסברא שהביא שם המרדכי נראה דהכהן יכול למחול ע"כ. והנה גם על המרדכי שם קל"ע שכ' דכיבוד אינו בע"כ אע"ג דיליף מוקדשתו דזקא נשים פסולות דרשינן מוקדשתו ובאמת לדידן דאין אנו מחלקין כלל בין תרי ותרי בין ישראל לכהן וסמכינן אתי' בתרא דרמב"י אתיא הברייתא אם כן גם נשים פסולות לא דרשינן מקרא וקדשתו דפסולות גמורות א"ל קרא ע"ש ביבמות. והנה הרהמ"ח מביא בשם ספרא דיהי' קודש לרבות בעלי מומין אע"פ שא"ר להקריב לחם אלהיהם מ"מ הוא בכלל מצוה זו והר"מ שם מביא דמ"ע לקדשו ומביא רק הקרא וקדשתו כי את לחם כו' נראה דבע"מ אינו בכלל זה וצ"ע כיון שמבואר בספרא מריבוי דגם בע"מ בכלל. והנה חללים ודאי אינם מצווים לכבדם דהרי הם כזרים לכ"ד. והנה המ"א סימן רפ"ב כתב מסברתו דכהן קטן אינו מצוה לקדשו דאינו ראוי לעבודה ובאמת כאן מבואר להיפוך אף דאינו ראוי לעבוד' מצוה לכבדו וגם קטן אוכל קדשים כמו בע"מ אך שאינו בחלוקה כמבואר בזבחים וכר"מ ע"כ כ"ל לפי דעת הרהמ"ח דגם קטן וחרש מצוה לכבדם. והנה כהן פ"ד וכ"ש כ"ל דג"כ מצוה לכבדם. אך לשיטת הפוסקים דמותר אף בנשים פסולות מה"ת כמבואר לעיל מ"מ דוקא לענין קדושת הזיווג אבל הוא אוכל בקדשים ככל בע"מ כמבואר בתורה וכתות כו' עי' בח"מ א"כ הוי כמו בע"מ ומצוה לכבדו. ואפ"ל דהא דהר"מ אינו מביא דין זה דהספרא דאף בע"מ מצוה לקדשו אפשר דילא לו כן מן הגמר' הנ"ל דממעט ע"ע שלא יהי' נרצע מן הפ' ושב אל משפחתו וזה נעשה בע"מ והי' קשה לי' קושית הראשונים בלאו הקרא הא א"א לעבוד עמו ולא ניחא לי' בתי' שהוא מוחל דז"פ דמחילה כזו כמו כיבוד או"א בכל פעם יכול לחזור מן המחילה כי כ"ד דלאו ממון יכול בכ"פ לחזור עמ"ל פ"א מה' אישות ה"י ע"כ ילא לו להר"מ דבע"מ אין מצוה לקדשו א"כ אי לא מיעט הקרא ה"א דנרצע וכיון דנרצע נעשה בע"מ אם כן הוא עבד עולם ורשאי להשתמש בו אבל אי אמרינן דאף בע"מ אינו רשאי להשתמש בו הדק"ל בלאו מיעוט ל"ל הרליעה כיון דלא יכול להחזיקו לעבד עולם. אך מ"מ ל"ע דידוע דאין דרך רבינו הגדול לדחות ברייתא מפורשת מכח קושיא ותי' ול"ע. ועמ"ל ה' עבדים פ"ג ה"ח מביא תי' בשם הסמ"ג אקושיא דהיאך נמכר דבשכר שרי להשתמש. ובאמת לפמ"ש דעיקר הקושיא בשעת הרליעה היאך יכול לעבוד אח"כ אין התירון הזה מספיק כי אחר ההרלעה עובד בחנם. ול"ל דכוונת הסמ"ג נמי כן כיון דבשכר שרי נראה דמחמת שמוחל א"כ בחנם נמי אם מוחל מהני. וע"ש עוד שכתב בשם מהר"ש יפה דבכהן שאינו מיוחס מותר להשתמש בו והוא פקפק בדבר וגם ממעשה שילק ע"י ר"ת ומהגהות רמ"א מפורש דאף בזה"ז אף שאין לנו כהן מיוחס אסור להשתמש בו וע"ש שמביא בשם ריב"ש דאם הכהן ע"פ מותר להשתמש בו וכאן מד' הרהמ"ח נראה דוקא בעל עבירות וגם מהש"ס דדוקא ת"ח אסור לכבד לכהן ע"ה אבל בל"ז אפשר דחיוב איכא עיין בגיטין וחגיגה ואכ"מ. ומלאתי במקנה תי' לקושית הגמי"י וכתב דכהן רשאי לשמש בכהן ע"כ מיעטה התורה אותו מרליע' ע"ש ובפמ"ג לאו"ח קלת חקירות מלאתי ממ"ש לעיל. וראיתי בר"נ פרק הקורא את המגילה עומד שכתב שם וליטול מנה יפה ראשון היינו כה"ג שחולק בלחה"פ נוטל מנה יפה וכתב אעפ"י דוקדשתו בכה"ג כ' מ"מ ילפי' דכה"ד ג"כ נ"ל מקודש יותר מישראל כו'. ואיני מבין כלל דאדרבא וקדשתו בכה"ד כתי' בפ' אמור ואח"ז כתיב והכהן הגדול ובכה"ג לא כתיב כלל וקדשתו ועי' בסוף מ"ק כתב ג"כ דכה"ג נוטל חלק בראש ועיין בחידושי ר"ת שם שהקשה דהא כה"ג חולק לחה"פ עם כהנים אחרים ולפמ"ש הר"ן במגלה נ"ק כי עיקר וקדשתו כתיב בכה"ג אך דבר זה תמוה ול"ע. ובגוף הדבר שהעיר הר"נ אי כה"ג מצווים הכהנים להקדישו לא מלאתי בשום מקום דיש מעלה לכה"ג על כה"ד לענין לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ואין ראיה מהוריות דחשיב שם מעלות כה"ג דשם לענין להחיותו יש שם הרבה מעלות אפי' בישראל אבל לענין קידוש שיהיה לכה"ג מעלה ביותר לא מלאתי כעת ועמג"א סי' ר"א סק"ד ודבריו לע"ק. וטומטום ואנדרוגינוס כיון שהם ספק נראה דמצוה לקדשם אע"פ שאין ראויים לעבוד וגם אין חולקים בקדשים כמבואר בה' מעה"ק מ"מ כיון דהם ס' זכרים מצוה לקדשם מספק. ואי כהן וח"ע שציירתי לעיל אפשר כיון דאינו ראוי לכהונה בשום פעם ולא מטעם ס' אפשר דאין מצוה לקדשו ול"ע:

(ב) וליטול מנה יפה ע' תוס' גיטין דנ"ט ד"ה וליטול כתבו דהיינו דוקא בלדקה ובמעשר אבל בשותפות מבואר בפסחים דהנותן עינו בחלק יפה אינו רואה סי' ברכה וע"ש בהגהות הגאון מהרי"פ דשם לעיין בתוס' מ"ק דכ"ח ע"ב ד"ה וליטול הייט שם כתבו בתחלת דבריהם דהישראל מחויב ליתן לו חלק יפה רק הוא לא יטול כמבואר בפסחים ואח"ז כ' שרשאי ליטול כיון שהוא דינו בכך רואה סימן ברכה. וא"ד למה שדרשו חז"ל ונתן ולא שיטול מעלמו כי הישראל נותן לו ע"ש:

(ג) בעל עבירות. בש"ע סי' קכ"ח מבואר דאם נשא גרושה כו' היינו בפסולו' לכהונה אבל שאר עבירות לא הוזכר שם אך מלד הסברא נראה כמו כיבוד או"א וע"ש במג"א אם נשא גרושה אפי' אינו יכול להוליאה מפני סכנת נפשות מ"מ אינם מחויבי' לקדשו. וגם מבואר שם אם כהן יש לו בת שזינתה או שהמירה אין מחויבים לקדשו ובמג"א הקשה על ד"ז שהמירה וכתב שהטעם דודאי זינתה ע"ש ואכ"מ. ואם הרג את הנפש או המיר ועשה תשובה אע"פ דלענין נשיאת כפים יש דיעות דאינו נושא כפיו אפשר דוקא שם כיון דאתקש לשירות וכן מהפסוק ובפרישכם כפיכם כו' ע"ש בש"ע אבל לענין וקדשתו מחויבים לקדשו ועשו"ת ח"ל:

(ד) ועכשיו בזה"ז לא ראינו כו' הייט לקרו' בתור' ע"ש בסוגיא דגיטין ומגלה אבל בסעודה יברך הת"ח קודם ע' באו"ח סי' קל"ה וסי' ר"א:

(ה) ונוהגת כו' כבר כתבתי דהמ"ל וכן המג"א הביאו דאפשר כיון דהאידנא לאו כהני מיוחסים הם אין מקפידין והמ"א פקפק ע"ז כיון דהוא ס' הו"ל ספיקא דאורייתא. ואפ"ל דהאידנא אף אם כהן חולק עם כהן מצוה לכ"א שיאמר לחבירו שיטול מנה היפה דלמא הוא לאו כהן וחבירו כהן ואפשר דהוי ס"ס שמא חבירו לאו כהן ואת"ל כהן שמא גם הוא כהן אך הס"ס הוא בתרי גופי:

מצוה ע"ר (א) שלא יכנס כו' עיין בנזיר דף מ"ב וכ"פ הר"מ פ"ג מהלכו' אבל דאם נכנס לאוהל המת אינו חייב שתים שהרי מכיון שנכנס אלבעו או חוטמו נטמא ואינו חייב אחר כך על הביאה דמחולל ועומד רק דמיירי שנכנס לאוהל גוסס ומת דאז ביאה וטומאה באין כא' או שנכנס בשידה תיבה ומגדל לאוהל ופרע את המעזיבה דביאה וטומאה באין כא'. והנה כיון שנכנס בהיתר אי לריך שהי' למלקות או הוי לאו שאב"מ ע' פ"ג שם בכ"מ ולח"מ ומ"ל פ"ה ופ"ו מה' נזירות והעניינים לריכין אריכות גדול ואכ"מ. ועיין בלשון הר"מ שם בהלכה ז' כ' דאם נטמא מקודם ואח"כ נכנס לאוהל אם התרו לוקין אף על הביאה דהר"מ לשיטתו לעיל דפירש חייב על כל פעם ופעם. אך מ"ש חייב אף על הביאה אין כוונתו דלוקין משום לאו דלא יבא דבאמת כיון שנכנס חוטמו או אלבעו עכשיו אינו חייב רק על הטומאה ולא על הביאה כיון שהוא בחיבורין ואין חילוק אם נטמא מקודם או לא נטמא דא"א על הביאה אם נכנס. רק כוונתו לפי שכתב קודם דאם נטמא א"א על הטומאה האחרת אם הוא עוד בחיבורין הטומאה ראשונה. ע"כ כ' כאן אם נטמא מקודם ואח"כ נכנס א"כ הו"ל פי' מטומאה ראשונה א"כ חייב על הביאה אבל לא משום בל יבא רק משום בל יטמא כנלע"ד פשוט בעזה"י. והנה הרהמ"ח במצוה שסמוך מביא דגם כה"ד חייב בלא יבא כמו כה"ג מדין ג"ש אך לא בא במנין המצות מטעם הר"מ דדבר הנלמד מג"ש או בא' מי"ג מדות אין נכנסין במנין התרי"ג אבל מלקות חייב כי כמה ענינים הנלמדים בי"ג מדות והר"מ חייב עליהם מלקות עיין באריכות בס' המצות להר"מ. וגם לענין דין זה מביא בס' המצות דכה"ד חייב בלא יבא דילפינן מג"ש אך בספרו הגדול בפ"ג מה' אבל ה"ג כ' בכה"ד דאם נכנס באוהל לוקין ולא הזכיר כלל דין זה דלא יבא אך אח"כ בהלכה ו' לענין כה"ג כתב המטמא לוקין משום לא יטמא וכן הנכנס לאוהל לוקין משום לא יבא ע"ש נראה בהדיא דכה"ד א"א בלאו דלא יבא ול"ע כיון דהוא ברייתא בת"כ והר"מ כ' בחיבורו כ"פ לוקין בדברים הנלמדים מגז"ש ע' ברמב"ן בשורש השני א"כ למה לא כתב גבי כה"ד כאן מלקות משום לא יבא ג"כ ול"ע:

והנה במצוה רס"ד ורס"ה כתבתי דיש שני שיטות דעת רוב הראשונים דאשתו כה"ד מטמא לה מדאורייתא דהיא בכלל שארו ואשתו קטנה מטמא לה מדרבנן כמבואר ביבמות פ' האשה רבה אבל דעת הר"מ דגם אשתו גמורה אינו מטמא כה"ד רק מד"ס וכתבתי לעיל כ"מ. וגם כאן כ"ל לשיטת רוב הראשונים

מצוה רע"א לאביו ולאמו לא יטמא

(א) **שלא יטמא** כה"ג אפילו במת מקרוביו וכ"ש בכל שאר המתים שבעולם במין ממיני הטומאה בין בנגיעה בין במשא שנאמר לאביו ולאמו לא יטמא כלומר ואפי' לאלו שהם קרוביו ואע"פ שבראש הפסוק אסר עליו מהטמא על כל הנפשו' זהו טומאת ביאה לאוהל המת כמו שפירשנו שהרי כתוב שם לא יבא דמשמע ביאה דאוהל וכן יאסר עליו כל שאר מיני הטומאה בכלל ואל תחשוב בזה שנאמר לאביו ולאמו וגו' הוא פי' לראש המקרא שאמר ועל כל נפשות מת כו' שאין הדבר כן אבל הם שני לאוין לא יבא ולא יטמא ולשון ספרא חייב בלא יבא וחייב בלא יטמא וכמו כן ארז"ל **שחייב** כה"ד בלא יבא ולא יטמא אף על פי שלא נכתב בו מדין גז"ש דשניהם נאסרו מהטמא בנפש וכמו שבא בגמרא ואמנם אין למנות במנין הלאוין לא יבא ולא יטמא בכה"ד לב' לאוין כמו שמנינו אותם בכ"ג לפי שבכ"ג נכתבו בפירוש ובהדיוט נלמד הא' בגז"ש וכבר הורה זקן הוא הרמב"ם ז"ל שאין לנו למנות במנין תרי"ג מצות אלא המפורשות בכתוב אבל לא הנלמדות במדות שהתורה נדרשת בהם. משרשי המצוה מ"ש במצוה הקודמת לזו וה"ה והוא הטעם בכוונת שתיהן בל יבא ובל יטמא ענין א' הוא. ובדיני טומאת המת כבר כ' למעלה בסדר זה במצוה רס"ד קצת מהן (ושם) ונוהג איסור זה בזמן הבית כי אז יהי' שם כה"ג ובכ"מ שהכהן שם נ"כ נוהג איסור זה ואם עבר וטמא ואפילו לקרוביו במין כמיני הטומאה חייב מלקות:

מצוה רע"ב אשה בבתוליה יקח

(א) **שישא** כה"ג נערה בתולה שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח והראי' שזה נחשב בכלל מ"ע ממה שארז"ל עושה הי' ר"ע ממזר אפי' מחייבי עשה וביארו זה כשהי' כה"ג בא על אשה שאינה בתולה שהיא אסורה עליו בעשה שהעיקר הוא אצלינו לאו הבמ"ע עשה ועוד ארז"ל מוזהר על האלמנה ומצווה על הבתולה. משרשי המצוה לפי שעיקר הטוב שבאדם הוא שיהי' לו מחשבת טהרה ונקיות כי אחרי המחשבות ימשך מעשה הגופות ע"כ ראוי לו למשרת הגדול להדבק באשה שלא קבעה מחשבתה באיש אחר זולת בו שהוא קודש קדשים ומתוך כך יהי' הזרע שיתן לו השי"ת ממנה טהור ונקי ראוי לעבוד בקדושה ושמא תאמר מי יודע אם גם הבתולה קבעה מחשבתה באיש אחר זולתי בו ונתנה עיניה באחר התשובה בזה שכ"ז שלא יצאה מחשבתה מן הכח אל הפועל אינה נפסלת אבל כל זמן שנבעלה נפסלה

הראשונים דהיה מה"ת כמו קרובים דהיה בכלל קרובים א"כ אשתו כאן נהי **דבגמרא שם מבואר** דחז"ל עשאוה כמת מצוה כיון דירית לה הוי קרי ולא **פני מ"מ** אינה כמ"מ כי לא עדיפה מאשתו גמורה אך חכמים מצאו טעם הגון **לעקור דבר מה"ת** ע"כ נתנו רשות לטמאות לה כאשתו גמורה אבל לא עדיפה **מאשתו** גמורה א"כ כה"ג כיון דהתורה **אסרה** עליו טומאת קרובים ואף אשתו **בכלל** בודאי כהן גדול נמי אינו מטמא **לאשתו** כי אשתו גמורה בל"ז ל"ש מ"מ כמבואר בראשונים כיון דמה"ת יורית מטפלים בה הקרובים א"כ לפ"ז ג"כ אינו מטמא לאשתו הקטנה (ע' מ"ל הא"ב פ' דכה"ג מותר לישא קטנה עד שתגדיל) **אף** דחז"ל עשאוה כמ"מ וגם כה"ג מטמא למ"מ כמבואר לקמן. מ"מ מחמת הטעם הנ"ל דהו חז"ל הטומאה ודינה כמו **אשתו** גמורה אבל לא עדיפה מאשתו **גמורה** א"כ בודאי כה"ג אינו מטמא לה. **אבל** לשיטת הר"מ דס"ל דכה"ד אינו **מטמא** לאשתו מה"ת דאינה בכלל קרובים **דקרא** רק דחז"ל עשאוה כמ"מ א"כ **מנ"ל** דחז"ל עשאוה כמו קרובים כיון **דאין** קרוב דוגמתו ואין טעם שיהי' מטעם **קרוב** כיון דהתורה פירשה דרק ששה **קרובים** אך דחז"ל מצאו טעם דיטמא לה **דעשאוה** כמ"מ א"כ דינה לגמרי כמ"מ מדרבנן וא"כ כה"ג ג"כ מטמא לאשתו כיון דהוי כמו מ"מ וכה"ג מטמא למ"מ וכן **לאשתו** קטנה דשוה לאשתו גדולה דהוי **כמו** מ"מ וכן לענין שאר דינים דיש חילוק **בין** קרובים למ"מ כתבנו לעיל לשיטת **הראשונים** דאשהו מה"ת הוי בכלל קרובים **א"כ** אשתו קטנה נ"כ בכלל קרובים **אבל** לשיטת הר"מ הוי אשתו גמורה ואשתו קטנה בכלל מת מצוה כיון דאשתו גמורה אינה בכלל קרובים וחז"ל נתנו עליה דין **מ"מ** הוי לגמרי כמ"מ ע"ש באריכות **לעיל** וכן כאן נמי כנ"ל בעזה"י. ואין **ראיה** מדהתו"ס ביבמות שם שכתבו דלאו **מ"מ** ממש דא"כ כ"ג ונזיר נמי יטמאו **דהתוס'** לשיטתם דאשהו גמורה מה"ת אבל **לדעת** הר"מ דהוי כמ"מ א"כ כמו שעקרו **לגבי** הדיוט ה"ה לגבי כה"ג מה נשתנה **דין** כה"ג מכה"ד דזה וזה אינם מטמאים **מדאורייתא** וכיון דחז"ל התירו לכה"ד **א"כ** לכה"ג נמי כנ"ל ברור בס"ד. וכן נזיר ג"כ לדעת הר"מ מותר לטמאות לאשתו **דכ"ג** ונזיר דין א' להם כנ"ל. ודע דד"ז דאיסור טומאת קרובים נוהג אף **במשוח** מלחמה והר"מ בה' אבל לא הביא זה וגם הרהמ"ח כאן וכמ"ל פ"ה מהלכות **כלי** המקדש תמה על זה למה לא הביא הר"מ דין זה ע"ש. וכה"ג הוא שנמשח **או** נתמנה ולדהתו"ס ביומא נתמנה בפה ע"י מלך ואחיו הכהנים וא"כ. ודיני טומאת אוהל ושאר טומאות הארכתי לעיל בדיני כה"ד:

כר"ע דלה יטמא מצוה וברייתא דלא יטמא מפני ק"פ אתי' כר' ישמעאל דלה יטמא רשות ולדעת הר"מ מאי ענין טומא' אשתו לטומאת קרובים דבקרובים כתיב לה יטמא אבל אשתו אינה בכלל קרובים כלל ואינו מטמא לה מדאורייתא אי דמ"מ ג"כ מצוה לטמאות א"כ יכול לאוקמי הברייתא אפי' כר"י דרשות לטמאות לקרובים מ"מ לאשתו מצוה משום מ"מ דגבי מ"מ גם ר' ישמעאל מודה דמצוה וחיוב איכא. ע"כ נראה דגם להר"מ דהיא מד"ס מ"מ חז"ל מחמת הטעם הזה עשאוה כקרובים כיון דלכמה דינים בתורה אשתו הוי קרובתו לענין עדות וכדומה ועוד יותר דאשתו כגופו א"כ עשאוה חז"ל כמו קרוב א"כ מקשה הש"ס שפיר ברייתות אהדדי דכאן מבואר שמטמאין אותו בע"כ דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ובברייתא מבואר דאין מטמא משום הקרבן ומתרץ שפיר דברייתא ראשונה ר"ע היא א"כ כיון דבקרובים מה"ת מצוה וחיוב איכא כיון דתיקון רבנן דאשתו הוי בכלל קרובה היא ג"כ לענין החיוב לטמאות לה וברייתא אחריתי ר' ישמעאל היא דאפי' קרובים הוא רשות. אך סברתי שכתבתי דאשתו עדיפ' מקרובי' נדחה מש"ס הנ"ל ע"כ אסור לכה"ג לטמאות לאשתו ועוד צ"ע. ואם מהלכין בדרך ומצאו מ"מ לענין לטמאות לו יש כמה מעלות ומבואר בש"ס פכ"ג ובסוף הוריות ור"מ פ"ד מהכה"מ ובהא"ב דנזיר קודם לכה"ד כיון דאין קדושתו קדושת עולם וכה"ד קודם לכה"ג ולשון הר"מ בה' אבל דכל הקודם במעלה מתאחר בטומאה ולא חשיב מי הוא המוקדם במעלה וסמך עמ"ש בהכה"מ אע"פ שבמס' נזיר לא חשיב המעלות שחשב הר"מ שם מ"מ בהוריות חשיב כל המעלות. אך משוח מלחמה אע"פ שקדם במעלה לסגן לענין להחיותו מ"מ לענין טומאה הוא גרע מסגן ויטמא משוח מלחמה ואל יטמא סגן כ"ה בר"מ ובש"ס שם ובשעה"מ פי"ד מהמ"א הקשה על דין זה דיטמא נזיר ואל יטמא כהן דקדושתו חמורה יותר וזה מבואר במשנה ובנזיר והר"מ פסק כן בהא"ב ובה' נזירות הא לדעת הראב"ד גבי פ"ג והובא בר"נ ביומא ובאו"ח סי' שכ"ח דשוחטין לחולה שיש סכנת נפשות בשבת ואל יתנו לו נבלה דחמורה נבילה מאיסור סקילה כי יש בנבלה לאו על כל א' וא' וק"ו כאן דלכהן אין בו רק לאוין חיובי מלקות רק דקדושתו קדושת עולם מ"מ כיון דנזיר המטמא עובר בד' לאוין כמבואר בר"מ ה' נזירות א"כ כיון דריבוי לאוין חמיר מסקילה מכל שכן דחמירי מלאו דכהן שיש רק מעלה יתירה בו וע"ש מה שתירץ וע"ש בהגהת טעם המלך. וכבר הבאתי לעיל דהר"מ סובר דהמטמא לכהן וכהן שוגג חייב המטמא ואפ"ל דגם על לאו דבל יבא חייב האחר כגון שנכנס כה"ד או כה"ג לשיטת הר"מ לאוהל בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע את המעזיבה וכהן הי' שוגג חייב המטמא משום שני לאוין ואפשר כיון דלא הביא הר"מ רק הלאו דטומאה וגם זה קשה מאוד מנין יצא לו להר"מ והבו דלא להוסיף עליו וצ"ע. ונראה דאם כה"ג וכהן קטן פגעו במ"מ בודאי לא יטמא כה"ג כי הוא במעלה יותר וכהן קטן אינו מוזהר אך אפשר כיון דמצוה היא וקטן לאו בר מצות הוא א"כ יתעסק גדול וצ"ע. ודע דבדיני טומאה וכן גרושה וז"ח דבאו לאוין כפולים בכה"ג מ"מ אין לוקין לכה"ג שני מלקיות משום כה"ג ומשום כה"ד כי הלאוים הנוספים בכה"ג באו לתשלום דין וזה מבואר בס' המצות להר"מ ומביא ראיות כאן בדיני טומאה ועוד בהרבה מקומות ע"ש וע' תוס' נזיר דמ"ט ע"ב ד"ה על כל כתבו שם לר"ע דהתורה כתבה עוד לאו בכה"ג לעבור עליו בשני לאוין וסיימו בצ"ע נראה מדבריהם דאפשר דלוקין ב' מלקיות ואפשר לדבריהם גם בגוזו"ח לוקה כה"ג ב' מלקיות וצ"ע. ודע דכהנים המטמאים עצמן למת עוברים חוץ הל"ת גם כן בעשה דקדושים יהיו כ"ה בב"מ ובכ"מ וע"ש בתוס' ומ"ש הרהמ"ח בכה"ג ט' גם במשוח מלחמה כמבואר לעיל:

מצוה רע"א (א) שלא יטמא כו' כבר כ' לעיל דאע"פ שאינו מטמא לקרובים מטמא הוא למ"מ ואיזה מ"מ מבואר **בר"מ**. והר"מ בפ"ג מה"א כתב דהא דמטמא למ"מ היא הלכה מפי הקבלה. **ובלח"מ** הקשה בשם הרא"מ הלא בפכ"ג דרשינן מקראי ובלח"מ כ' שגם כוונת **רבינו** שהם דרשות גמורות אך כיון שאינו מפורש בתורה קורא לה מד"ס כדרכו **ע"ש**. והנה לעיל כתבתי דנלע"ד לדעת הר"מ דכה"ג מטמא לאשתו כיון דעשאוה **כמ"מ**. והנה הר"מ כ' שם בפ"א דאשתו מטמא לה בע"כ והוא מהש"ס דזבחים **דיוסף** הכהן מתה אשתו וטימאו אותו בע"כ. ולכאורה דין זה דבע"כ הוא גבי קרובים דכתיב לה יטמא מצוה אבל מ"מ אם יש אחד נהי דנתנו חז"ל רשות לטמאות מ"מ כיון דלאו מטעם קרוב הוא רק מחמת מ"מ א"כ למה יטמא בע"כ אם איכא **אחר**. אך באמת ניחא כיון דבאמת לא הוי מ"מ כי קרי ואחרי' עונים לא הוי מ"מ ומ"מ חז"ל עשאו דינו כמ"מ דיטמא לה והוי כליכא אחר וא"כ במ"מ אם **אין** שם אלא הוא בודאי יותר מצוה מטומאת קרובים כמבואר א"ר מחויב לטמאות **לה** דחכמים עשו אותה כמ"מ במקום דליכא אחר. אך ק"ל על סברתי מהש"ס **בפ'** ט"י דרמי שני ברייתו' אהדדי דתני לה יטמא מצוה לא רצה כו' מטמאים אותו **בע"כ** ומעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן בע"פ וטימאו אותו הכהנים בע"כ **וברייתא** אחרת מבואר דמי ששמע שמת לו מת והולך לשחוט את פסחו לא יטמא **כו'** אבל מטמא הוא למ"מ מוצאותו חזינן דאין פסח נדחה מפני טומאת קרובים **ומתרץ** ש"ס דיש חילוק בין קודם חצות לאחר חצות ע"ש באריכות ולפמ"ש מאי **רומי'** דבאמת לקרובים אינו נדחה הקרבן פסח ומה שטימאו הכהן בע"פ היינו כיון **דלמ"מ** מטמא אפי' במקום קרבן ואשתו היא כמ"מ א"כ מה"פ טימאו אותו **בע"פ**. אך באמת מסוגיא זו תמוה דעת הר"מ מאוד דסובר דאשתו היא מדרבנן **דכהן** מטמא לה הא שם אמרינן דלמא אידי ואידי לאחר חצות אך הברייתא אתיא

מצוה רע"ב (א) שישא כה"ג ט' ובסוף כתב הרהמ"ח דאם נשא בעולה עובר בעשה כו' אינו מבאר דעתו היאך הדין אם כה"ג בא ביאת זנות על הבעולה אם עובר בעשה כי דעת הר"מ פי"ט מהא"ב דאם כה"ג בא על אלמנה בלא נשואין לא נתחללה וע"ש במ"מ שכתב דדעת הר"מ דעל ביאה לחוד על הבעולה אינו מוזהר כה"ג יותר מאדם אחר רק אם הי' בדרך קדושין ועמ"ל פ"א מה' מכירה לצדד בדעת הר"מ דאפשר דאף לאחר קדושין בא עליה לא עבר בעשה רק אם הי' בדרך נשואין אך דחה ודעתו דאף לאחר קדושין עובר ועמ"ל פ"ז ופי"ח מה' הנ"ל מביא רבים חולקים על הר"מ דאף בביאה לבד עובר בעשה וגם נתחללה. ובמ"ל מביא ראיה נכונה לדעת הר"מ מיבמות דף ס"א ע"ב דכה"ג

נפסלה ואע"פ שארז"ל (ב) דמשתבגר אסורה עליו הענין הוא דמכיון שהיא גדולה כל כך יצר מחשבת לבה רק רע ואולי קבעה מחשבתה באדם אחר ומחשבתה רעה מכיון שהיא גדולה נחשבת לה כמעשה וכן מזה הטעם שאמרו שאם נתאלמנה מן האירוסין אפי' בעודה קטנה אסורה לכהן גדול היא דמכיון שנעשה בה מעשה הקידושין כבר קבעה מחשבתה מאוד באיש אחר מתוך מעשה האירוסין ונפסלה דמעשה פוסל ואפי' בקטנות ומחשבה בגדלות וכן אמרו שאם נבעלה שלא כדרכה ג"כ פסולה שכבר נעשה בה מעשה רע אף על פי שבתוליה קיימין. וכן אמרו שאף מוכת עץ פסולה והטעם בזה לפי הדומה לפי שאינה קובעת עוד מחשבתה הרבה בכה"ג דמכיון שנאבדו בתוליה אינה כורתת ברית חזק לעולם לאיש וכענין מה שאמרו ז"ל שאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי והרי זו לא עשאה שום אדם כלי. ומכל מקום לא החמירו ז"ל בזה הרבה ואמרו שאם נשא בוגרת או מכ"ע דיעבד יקיים. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל כ"ג שמינוהו ועבד וכן כהן משוח מלחמה כולן מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה. ומה שאמרו (ג) שאפי' אירס הקטנה ובגרה תחתי' קודם נשואין
ה"ז

דכה"ג לא ישא את הקטנה דכי גדלה קני לה והוי נושא בעולה נראה דבקטנות לא חיישינן כיון דלא קני לה אינו מוזהר והרהמ"ח לא ביאר דעתו דברא"ש דבריו שכתב אם בא נראה דאף בביאה לחוד עובר ובסוף כתב נשא נראה דוקא בדרך נישואין ועי' באחרונים באריכות:

(ב) **דמשתבגר** תאסור עליו כ"ה בש"ס יבמות וכר"מ. והנה לא ביאר הרהמ"ח דכה"ג אסור לישא קטנה והיא ברייתא שם ביבמו' דף ס"א ע"ב וכ"פ הר"מ שם בפי"ז הי"ג ועיין ביש"ש פ"ו סימן כ"א השיג על הר"מ דלית הלכתא כותי' דהך ברייתא וגם בדף כ"ח שם אבעי' דכה"ג שקידש את הקטנה ונגרה תחתיו כו' נראה מבואר דמותר בקטנה וכפירש"י שם אסור בבוגרת ומלוה שיש' נערה או קטנה והרהמ"ח לא ביאר ובמ"ל פי"ז הלכה י"ז נסתפק לדעת הר"מ אם עבר ונשא קטנה אם מפריסין אותו או יוציאה בגט או דינו כדין נושא הבוגרת ומ"ע דפסק שם דאם נשא נשוי ואין מוציאין. א"ד דהאם מבואר הטעם בגמרא דסופה להיות בוגרת ומ"ע תחתיו ע"כ א"מ וגבי קטנה ל"ש האי טעמא והניח בצ"ע. ודע דזה דוקא קטנה המתקדשת ע"י אביה דהוי קדושין דאורייתא הוא דאין מוציאין או אם נתגדלה בודאי א"מ אך בנתקדשה ע"י אמה ואחיה דל"ה קדושין רק מדרבנן א"כ ל"מ בנתגדלה דחלו קדושין דאורייתא ואז בעילה היא בודאי אסורה עליו דהוי בעולת עצמו לדעת רוב שיטות דבעולת עצמו מוליא בגט כמבואר לקמן בעזה"י וזה גמרא ערוכה כמ"ש לעיל אימת קני כו' לכי גדלה הוי בעולה כו'. אך קודם שנתגדלה לידד המ"ל לדעת הר"מ דביאה לחוד אינו מוזהר עליה כה"ג יותר מאדם אחר א"כ מותר להחזיקה בקדושין דרבנן ככל איש מישראל. ולדעת החולקים על הר"מ דאף ביאה לחוד עובר בעשה א"כ אסור לדור עמה בקטנות ג"כ כי לא אתי קדושין דרבנן להפקיע איסור בעולה דאורייתא. ואפשר להסוברים דבעולת עצמו אינו אסור אלא מדרבנן א"כ הקדושין דרבנן מפקיעין האיסור דרבנן וכן הדין בחרשת באותן שאין להם קדושין אלא דרבנן עמ"ל פלפל בזה וכ"ה דעת היש"ש דלכי תגדל בודאי אסורה עליו והוא במ"ל פי"ז הט"ו ד"ה נסתפקתי. ודע דשם מבואר בש"ס דבוגרת ומ"ע דאסור לישא הוא מקרא וכ"ה בר"מ נראה דהוא איסור דאורייתא ומ"מ אם נשא נשוי מטעם המבואר שם דסופה להיות בוגרת ומ"ע תחתיו ודעת הרשב"א בחידושיו דבוגרת ומ"ע אינו אסור אלא מדרבנן ע' בשעה"מ פלפל הרבה והקשה עליו. ושם מבואר דלר"מ דדרים למעוטי בוגרת דאסורה לכה"ג ס"ל דביאה שלכ"ד מותרת לכה"ג ור"א ור"ש סוברי' דבוגרת מותרת ס"ל דבעול' שלכ"ד אסורה ע"ש והר"מ והרהמ"ח פסקו דבוגרת וגם נבעלה שלכ"ד אסורה לכה"ג וביש"ש תמה ע"ז דפסקים אלו סתרי אהדדי. ועבשעה"מ מה שתי' ע"ז. ואיזה נקראת בעולה שתהיה אסורה לכה"ג עמ"ל פי"ז הי"ג. הנה שלא כדרכה אסורה כמבואר שם ונשיקה מותרת. ואם היתה העראה אסורה כמבואר בקדושין בהדיא דאי סוף ביאה קונה אסור לכה"ג לקדש בביאה כי בהערא' נקראת בעול' והערא' היא הסרת בתולים כמבואר בסנהדרין ואם בעל בהטייה ולא הסיר בתוליה או בהערא' ולא הסיר בתוליה דעת המ"ל שם דמ"מ אסורה לכהונה דהוי בעולה. אך מביא מש"ס דחגיגה דבתול' שעיבר' דניחוש שהי' בהטיה נראה שם דאם הי' בהטיה מותרת לכה"ג ובשעה"מ פלפל שם בדינים אלו ויש מקום להאריך בכל פרט ופרט. ועיין בסנהדרין דבהערא' הכנסת עטרה משיר בתולים ומובא זה במ"ל כ"פ א"כ צ"ע מה שמביא הב"ש סי' ז' גבי שבויה דאם נשאת לכהן ונמצאת בתולה דמ"מ אסור' לכהונה דלמא הערה בה השבאי ע"ש בשם הט"ז ובאמת דהערא' משיר בתולים אך החשש שמא בעל שלכ"ד ואינו משיר בתולים כמבואר בש"ס שם ואסורה לכהונה מטעם זונה ער"מ פח"י דנבעלה שלכ"ד נעשית זונה. והנה בנבעלה לבהמה מבואר שם ביבמות דנ"ט ע"ב דכשרה אף לכה"ג. וע"ש ברש"י דזה דוק' למאן דמכשר מ"ע אבל למאן דפוסל מ"ע ג"כ פסולה דלא גרע ממ"ע ושם מבואר מעשה דרבי דרבעה לאחוריה והכשירה רבי לכהונה פירש"י דאי כדרכה בלא"ה הוי מכ"ע. והנה אפי' נבעלה כדרכה אם לא השיר בתוליה כשרה כי הבעיל' אינה פוסלת רק מטעם מ"ע וכיון דלא הסיר בתולי' הוי בתולה. והר"מ סתם דאם נבעלה לבהמה כשרה לכה"ג ועיין בשעה"מ תמה ע"ז דזה דוקא בשלא כדרכה אבל כדרכה לא גרע ממ"ע כפירש"י ובאמת הר"ס מודה לזה. אך לאו דוקא בשלא כדרכה אלא אף כדרכה אם לא הי' הסרת בתולים אך אם הי' הסרת בתולים בודאי לא גרעה ממוכת עץ. והנה בקטן פחות מבן ט' הבא על הגדולה היא פלוגתא בכתובות דף י"א ע"ב דרב אוסר לכה"ג ושמואל מתיר דאין מכ"ע בבשר וכת' שם התוס' והרא"ש דמיירי בלא הסרת בתולים דאי בהסרת בתולים לכ"ע לא גרעה ממ"ע. אך בלא הס"ב מ"מ רב אוסר ושמואל מתיר. וברא"ש שם כ' דהלכה כשמואל דמתיר לכה"ג אף דהלכתא כרב באיסורי מ"מ כיון דלענין דינ' אתשל פלוגתי' שם לענין כתובה והלכתא כותי' בדיני ע"כ הלכתא כותי' לגבי איסורא ג"כ. אבל בהסיר בתולים לכ"ע לא גרעה ממ"ע וכן כונת הר"מ כאן. והנה בכ"מ הביא הר"מ דהבועל צריך שיהי' מבן ט' שנים ומעלה והנבעלת יתר מג"ש. והנה כאן לא הבי' דין דפחות מבת ג' דכ"מ הוי רבותא דאין ביאתו ביאה דהיא הל"מ כמבואר בנדה אבל כאן כיון דעיקר הקפידה על הבתולים וזה מבואר בפשיטות דפחות מיכן כנותן אלבע בעין ובתוליה חוזרים א"כ פשוט שכשרה לכהונה. ובפי"א מה' אישות כתב דפחותה מבת ג' שנבעלה כתובתה מאתים. וקטן שבא על הגדולה ג"כ לא הביא כאן כי סמך אמ"ש בהל' אישות ג"כ ובודאי בלא הסיר בתולים דאי הסיר בתולים פשיטא דהוי מ"ע כסברת התוס' והרא"ש. אך מ"מ קל"ע דהר"מ הוא פוסק וה"ל לפרש דבריו דבלא השיר בתולי' מיירי. וגם הי' לריך להביא כאן לענין איסור ולא לסמוך על הפשיטות. ויותר נ"ל לפי מה שראיתי בשיטה מקובלת לכתובות שם כ' בשם שיטה ישנה דפלוגתא דרו"ש בקטן שבא על הגדול' מיירי שהי' הסרת בתולים ע"כ רב סובר דהוי מלות עשה ושמואל סובר כיון דביאה לא הוי ולא הנאה גרע ממ"ע והוי בתולה ומותרת אפי' לכה"ג ומביא כן בשם הירושלמי דאם נבעלה לקטן ומי שאינו איש כשרה לכה"ג אף בהש"ב. א"כ נראה דדעת הר"מ ג"כ כן ע"כ כתב סתם פי"א מה' אישות דנבעלה לקטן כתובתה מאתים דנראה דאפי' בהסרת בתולים וכאן לא כ' דסמך אדלעיל. ובביאת בהמ' ג"כ כשר' אפי' בהש"ב כיון דהלכת' כשמואל דאפי' בהסרת בתולים מ"מ אין מ"ע בבשר וסובר הר"מ דמה שאמרו ביבמות נבעלה למי שאינו איש כשרה היא אפי' כדרכה ומעש' דרבי דרבעה שלכ"ד מעש' שהי' כך הי' ורב שימי בר חייא דאמר כשרה לכהונה אף לכה"ג כפירש"י אך לא כפירושו לגמרי שכתב דקאי דוקא למ"ד דמ"ע כשרה לכהונ' גדול' אלא אף לפי מה דקי"ל דמ"ע פסול' מ"מ כשרה כשמואל דאין מ"ע בבשר אפי' בהש"ב. אך בס' שטמ"ק רולה לומר שגם דעת רש"י בכתובות כשיטה זו דשמואל מכשיר אף בהש"ב דאין מ"ע בבשר בכל ענין ובאמת רש"י כאן פי' ביבמות להדיא להיפוך בד"ה כשרה לכהונה פי' דקאי למאן דמכשר מ"ע אבל למאן דפוסל פסולה וכן במעש' דרבי פירש"י שהי' שלא כדרכה דאי כדרכה לא גרע ממ"ע ושמואל הוא מארי דהאי דאמר דרבי הכשירה אפי' לכה"ג ושמואל בעלמו סובר דאין מ"ע בבשר אפי' כדרכה בהסרת בתולים אע"כ דעת רש"י כדעת התוס' דבהסרת בתולים כ"ע מודים דהיא מ"ע. ואף דלפ"ז הי' יכול רש"י לפרש דאפי' כדרכה רק לא הי' הסרת בתולי' מ"מ רש"י אורחא דמלתא נקט דמסתמא כדרכה יש הסרת בתולים. אבל דעת הר"מ כ"ל דהוא כסברת הש"מ ובפרט שמביא ראי' מהירושלמי א"כ בנבעלת לקטן או לבהמה אפי' כדרכה ובהסרת בתולים מ"מ כשרה לכה"ג וסרה קושית השעה"מ מעל הר"מ ככ"ל ברור בס"ד. אף דכבר כתבנו בשם המ"ל דבעולה אפי' בהטיה דלא הסיר בתולים מ"מ פסול' לכה"ג הייני דוקא באיש דמ"מ הוי לכ"ע בעולה שבתורה אבל קטן פחות מבן ט' או בהמה דלענין כהונה לא נקראת זונה ואין פוסלתה מחמת הביאה רק מחמת הבתולים א"כ במקום דלא הי' הסרת בתולים אף בכדרכה כגון בהטייה כשרה דקי"ל כשמואל ולשיטת רש"י אף בהסרת בתולים כיון דאינה אסורה מטעם הביאה דביאתם לאו ביאה הוא ופשוט אבל כ"ה דמטעם ביאה פסול אפי' בלא הסרת בתולים כיון דבעולה אסרה תורה אף שלא כדרכה אף דליכא הסרת בתולים ופשוט. ועיין בשעה"מ מביא ג"כ ראיות מסוגיות שהבאנו לשיטת התוס' והרא"ש דמיירי בלא הס"ב ופליגי דוקא בקטן אבל גדול כה"ג פוסל אף בלא הס"ב דבבעולה תלי' רחמנא לאסור לכה"ג ע"ש עוד ראיות. ולפי שיטת הר"מ שכתבנו דמיירי בהסרת בתולים אין מזה ראי' וע"ש בשעה"מ מביא בשם הראשונים ליישב שיטת רש"י מקושית התוספות דלסברתו דקנס בעי הש"ב. והקשו התוס' הא שלכ"ד ליכא הש"ב ומ"מ חייב קנס ע"ש בתוס' סנהדרין ויבמות. וכתבו הראשונים דביאה שלכ"ד גרע דל"ש הסרת בתולי' אבל בכדרכה דשייך הש"ב ולא הסיר הוי ביאה גרוע ע"ש דמ"מ פוסל כהמ"ל. ועיין לעיל מ"ש דלדעתי המשמש באבר מת נפסלה מן הכהונה. מ"מ נ"ל דוקא לענין זונה אבל לא נעשית בעולה לכה"ג כיון דבכה"ת לאו ביאה היא ואפי' אם הסיר בתולים מ"מ אסורה רק מטעם מ"ע. או לפמ"ש לעיל אף מ"ע לא הוי דאין מ"ע בבשר אם לא נקרא ביאה עיין לעיל:

(ג) **שאפילו** אירס הקטנה ובגרה כו' ואם קידש אלמנה ונתמנ' כו' כ"ה לשון הר"מ פי"ז שם והר"מ אף לשיטתו שאוסר לכ"ג לכנוס את הקטנ' מ"מ לא נמנע למנקט זה הלשון של קטנה כיון דעל הקדושין בעצמם בלא ביאה ליכא איסורא בקטנה או דאם עבר וקידש ואח"ז ממילא נעשית נער' והותרה לו ואח"ז נעשית בוגרת כיון דאשתני הגוף לאחר הקדושין ה"ז לא יכנוס כ"כ שם המ"ל הי"ז. והנה החילוק בין אם בגרה בין האירוסין לנשואין ובין אם הי' כה"ד בעת שקידש את אלמנה ואח"ז נתמנ' להיות כ"ג דיכנוס אף דבין האירוסין לנשואין נתחדש דבר האוסרה עליו מבואר שם ביבמות דף כ"ט החילוק דקידש את האלמנ' ונתמנ' להיות כ"ג לא אשתני גופא בין אירוסין לנשואין אבל בגרה תחתיו נשתנ' גופה ע"כ לא יכנס. וע' תוס' שם נסתפקו אם קידש בתול' ונעשית מ"ע קודם הנשואין אי חשיב אשתני גופ' או לא וכן אם נעשית בעולה בין קדושין לנשואין אי חשיב אשתני גופ' שלא יכנוס. ובפשיטות משכחת לה דנעשית בעולה בין קדושין לנשואין כגון לאחר הקדושין בא עליה בעלמו בפי' שלא לשם נשואין או כמ"ש התוס'. ואח"ז כ' דבעולה הוי אשתני גופא מפ' א"כ. ומ"ע לא ביארו אי הוי אשתני הגוף וכר"מ ובמ"מ כתבו כלשון הש"ס דבגרה ולא כתבו מה דעתם במ"ע ובעולה. והנה התוס' בתחלה הביאו ראי' לדבריהם דבעולה לא חשיב אשתני
הגוף

ה"ז לא יכנוס ואם כנס אינו מוציא ומה שאמרו (ד) שאינו נושא שתי נשים לעולם שנאמר ואשה בבתוליה יקח דוקא אשה א' אבל לא שתים ומה שאמרו שאם כונס האלמנה בעודו הדיוט ונתמנה כ"ג שאינו מוציאה ואפילו אירסה קודם שנתמנה כה"ג כונסה לאחר שנתמנה ויתר פרטיה בפ"ו מיבמות ובמקומות מכתובות וקדושין (ה' א"ב פי"ז) ונוהג בארץ בזה"ב והעבודה כי אז יתמנה הכה"ג לא במק"א (ה) וכה"ג העובר ע"ז ונשא בעולת א"ש שאינה לא אלמנה ולא גרושה ביטל עשה ומוציאה בגט:

מצוה רע"ג דין אלמנה לכה"ג

(א) שלא ישא כהן גדול לבד אלמנה שנא' אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח ולא הי' צריך הכתוב לחזור איסור גרושה וחללה זונה בכה"ג שדרך כלל נאסרו על כל כהן והוא ראש הכהנים וע"כ פי' ז"ל כי ללמוד לנו בא כפל האזהרה בגרושה וחללה זונה בכה"ג ואמרו בגמרא קדושין שבא ללמד שבזמן שיקרה שיהי' כל האיסורין אלו באשה א' כזה הסדר שבתחלה תתאלמן ואח"כ תתגרש ואח"כ תתחלל ואח"כ תיעשה זונה ובא עליה כ"ג שחייב על ביאה א' (ב) ד' מלקות והוא שהוזהר בד' לאוין ואם בא עליה כה"ד לוקה שלש והטעם שיתחייבו עליה ארבע מלקיות כשהוא בסדר הזה לפי שיש בה בענין זה איסור מוסיף וכמ"ש למעלה סמוך במצות גרושה לכהן שאין איסור חע"א אלא כשיהי' איסור מוסיף או איסור כולל או איסור ב"א כמו שמתבאר במס' כריתות וא"צ"ל שאם בעל ד' נשים ואחת מהן אלמנה וא' גרושה וא' זונה והותרה על כולן ש י ב ד' מלקות בין שיבא עליה כסדר או שלא כסדר הואיל והן גופין מחולקין ואם תשאל ותאמר היאך ילקה הרבה מלקיות בין באשה א' בין בהרבה והקי"ל (ג) אין לוקין על לאו שבכללות שהרי בבולן באה המניעה בלאו א' וכמ"ש למעלה לדעת הרמב"ם ז"ל התשובה דע שכבר ביארו ז"ל ענין זה וזהו אמרם בגמ' קדושין במ"ש בכה"ד ואשה גרושה מאישה לא יקחו שמפני כן נפרדה הגרושה בלאו ללמד כשם שמלקין על הגרושה בפ"ע כן מלקין על חללה ועל זונה בפ"ע. ואמרו שם כשם שחלוקה גרושה וחללה וזונה בכה"ד כך חלוקה בכ"ג וללמד דברים אלו נכפלה המניעה בכ"ג כמו שאמרנו. משרשי המצוה לפי שיש בנשואי אלמנה מחשבות זרות כעין משארז"ל שבחור שנשא אלמנה שלש דיעות במטה כו'. מדיני המצוה מה שאמרו שאלמנה נקראת היא אפילו מן האירוסין (ד) וכה"ג שמת אחיו מן האירוסין ה"ז לא ייבם אלא חולץ היתה מקודשת ספק קדושין ומת ארוסה ה"ז ס' אלמנה ואסורה שכל ס' בדאורייתא אסור הוא מה"ת וע"כ אמרו ז"ל בכ"מ שספיקא דאורייתא לחומרא. ויתר פרטיה ביבמות וקדושין וכה"ג העובר ע"ז וקדש אלמנה ובעלה לוקה ב' מלקיות א' משום אלמנה לא יקח וא' משום לא יחלל זרעו שהוא לאו בפ"ע וכמו שנכתוב אותו בסמוך אבל קדש אותה ולא בעלה אח"כ אינו לוקה כלל ואפילו משום לא יקח וכמו שאמרו

הגוף דא"כ היאך יכנוס אח"כ הלא בין הקדושין לנשואין נעשית בעולה אע"כ דלא חשיב אשתני הגוף. ואח"ז הביאו ראי' דגם ביאה חשיב אשתני הגוף ועל קושיתם צריך ליישב כמו גדולי הראשונים מובא דבריהם במ"ל כאן והדברים עתיקין. או דהסוגיא שם אזלא למ"ד ביאה נשואין עושה א"כ ה"ל נשואה תיכף או דהוי קודם הנשואין חופה וא"כ עתה בשעת הקדושין נעשית נשואה. אך דעת הריטב"א דהטעם דבעולה לא הוי אשתני הגוף כמ"ש התוס' בתחלת דבריהם. והנה לסברת הרמב"ן דאם הי' החופ' קודם נעשית נשואה בשעת הקדושין יכול כה"ג לקדש אשה בביאה אם הי' החופ' קודם. אך דוקא אם פירש דדעתו על תחלת ביאה אבל סתם דעתו על גמר ביאה אם כן אינה מקודשת אלא בסוף ובתחלת ביאה נעשית בעולה א"כ הוי בעולה קודם הקדושין ואסור לכנסה ואפי' בדיעבד מוציא דהוי ב"ע כמבואר לקמן. אך להשיטות דהסוגי' אזל' למ"ד דנשואין עושה אבל לדידן דקי"ל דאירוסין עושה הו"ל אשתני גופא. וכן לפי דעת התוס' דחשיב אשתני גופ' בסוף דבריהם א"כ אסור לקדש בביאה. ובמ"ל כ' דגם דעת הר"מ נראה דבעול' חשיב אשתני הגוף. והנה לפ"ז לא נתבאר הדין אי מ"ע נחשב אשתני הגוף. אך במל"מ כ' דהחילוק המבואר בש"ס בין אשתני גופ' הפי' הוא דאם בשעה שהי' כהן גדול היתה מותרת לו כגון שקידש קטנה ואח"ז נתחדש דבר כגון שנעשית בוגרת או מ"ע או בעולה אף דנימא דלא הוי שינוי בגופ' מ"מ קרי לי' אשתני גופ' כיון דנעשה ונולד דבר חדש בין הקדושין להנשואין בגופה לאחר המינוי אבל בקידש את האלמנ' בשעה שהי' כה"ד א"כ בשעה שנתמנה להיות כ"ג היתה זו אסורה אם כן בשעה שקידש כדין קידש ולאחר שנעשה כ"ג לא נתחדש דבר בגופה כהאי גוונא מותרת לו אבל כה"ג שקידש המותר' לו ואח"ז נעשית בוגרת או מ"ע או בעולה אפי' נימא דלא הוי אשתנ' הגוף מ"מ אסור' עליו כיון דבשעה שהי' כה"ג היתה מותרת לו ואח"ז נתחדש דבר בגופה האוסרה לכה"ג היא אסורה. ותמה ע"ד התוס' שמסופקים בזה אי נעשית בעולה או מ"ע אחר שנתמנה אם מותר' דהוי לא אשתני דבימת מ"מ אסורה כיון דלאחר המינוי נתחדש דבר ה"ז אסורה עליו וחלק ג"כ על הריטב"א שכתב שם בקדושין דבעולה לא הוי שינוי הגוף ומותרת לו אם קדשה בביאה ולדעת המ"ל אסורה לו אך מי יכול לחלוק על הראשונים מסברא:

בוגרת וג"כ אסורה עליו. והנה כ' לעיל דדעת הר"מ דכה"ג אינו נושא ב' נשים מקרא דאשה א' ולא שתים וכן קטנה ובוגרת דרשינן מקרא א"כ פשוט דגם משוח מלחמה אסור בהם כי במצוה זו שוה לכה"ג אבל לדעת הראב"ד דהדעת נותנת כן מחמת דהתורה אסרה עליו ב' נשים ביום הלוס ע"כ במשוח מלחמה כיון דדינו ככה"ד לענין עבודה מותר ליקח ב' נשים וכן משוח שעבר אבל אלו הנדרשים שוים הם לכה"ג וז"פ:

(ה) **וכה"ג** העובר כו' ואף בוגרת ומ"ע או ב"ע להסוברים דאם נשא נשוי מ"מ עובר בעשה אך בבעולה עובר בכ"פ בעשה ובהנ"ל עובר רק פ"א ואח"כ מותרת לו וכבר כתבתי דרוב סוברים דגם בוגרת מ"ע ומ"ע היא דאורייתא ונדרש מקרא א"כ עובר בעשה והנה בבוגרת ומ"ע מבואר דאם נשא אינו מוציא וע' ר"מ פ"י מה"ג ובאה"ע סי' י' וסי"א דכמה דברים מבואר שם דלא יכנוס ואם כנס אינו מוציא ע"ש. והנה אם קידש בוגרת בודאי לא הוי דיעבד דהשתא אם קידש קטנה בהיתר ונעשית בוגרת קודם הנשואין דאסור לכנס' כמבואר לעיל ומכ"ש אם קידש באיסור את הבוגרת אלא דאפי' מ"ע אם נימא דלא חשיב אשתני גופא ואם נעש' קודם הנשואין יכנוס או בעולת עצמו להסוברים דאם נשא נשוי אפ"ל דלאו דוקא נשא אלא אפי' קידש לחוד הוי דיעבד ולא יוציא אך נראה דדוקא שם דכל הדברים הנ"ל הם מדרבנן קידש הוי דיעבד אבל כאן דהוי א"ד בקידש לא הוי כנשא רק בנשא דוקא ובמצוה זו הפסקתי באמצע והייתי מטולטל על הדרך ב' שבועות ולא הי' דעתי צלולה איני יכול להאריך בה הרבה ואי"ה אשנה פ"ז. וע' תוס' פכ"ש הקשו למה לא הוי לאו בבעולה ונימא דלא יקח קאי נמי על הסוף כ"א בתולה מעמיו כמו ללי אם ע"ש מה שתירצו דסופו דקרא מוכח דלא הוי רק עשה ע"ש וק' התוס' ל"ק להר"מ כי יש לו שיטה אחרת בדין הלאו דללי אם עיין בספר המצות להר"מ והרמב"ן וע' תוס' סנהדרין דפ"ב בשם הירושלמי דבוגרת אסורה מן התורה:

מצוה רע"ג (א) **שלא** ישא כ"ג כו' ה"ה משוח מלחמה וכן כהן שעבר הכל כדלעיל:

(ב) **ד'** מלקות יש כאן חסרון בלשון כי כפי מה שחשב הרהמ"ח אינו אלא ג' מלקיות אלא צ"ל שהיתה אלמנה ונתגרשה ונעשית חללה ונעשית זונה ע"ז לוקין ד' מלקות עיין ש"ס ור"מ ובמצוה רס"ח:

(ד) **שאינו** נושא שתי נשים כו' כה"ד הר"מ והראב"ד השיג עליו דדוקא ביום הלוס נאסר בשני נשים אבל כל השנה מותר ומ"מ כתב שהדעת נותנת כן כדי שלא יצטרך לגרש בעי"כ אך שמלא פסוק מפורש בד"ה ב' ק' כ"ד וישא לו יהוידע נשים שתים ועי"ש במגיד משנה. ושמעתי בשם הגאון מוהר"ז ווילנא מובא בשמו בספר תולדות אדם הנדפס לכבודו דהפירוש שם וישא כו' דיהוידע נשא ליואש שני נשים כי הסיפור שם מענין יואש. אך רש"י פירש שם דקאי על יהוידע והמקרא נאמר לפי שכתוב בסוף שיואש הרג בני יהוידע הוצרך לומר שהיה לו בנים ואין הספר הנ"ל ת"י. והנה לא ביאר הרהמ"ח דין בעולת עצמו ונראה מדסתם דס"ל דאין חילוק בין ב"ע לבעולת אחרים ועיי"ש במ"ל הט"ו מביא ג' שיטות דעת הר"מ דאין חילוק ואף ב"ע עובר בעשה ומוציאה בגט ונתחללה ובניה חללים ודעת רמב"ן נמי דאם כנס מוציא אבל מ"מ לא נתחללה לעבור על לאו דחללה וגם אין הבנים חללים ודעת התוס' דאם כנס אינו מוציא רק דלכתחלה לא ישא מה"ת אך בדיעבד אינו מוציא ולשיטה זו בודאי לא נתחללה ואין הבנים חללים כמו בוגרת ומ"ע והתוס' ביבמות לדדו דאף למ"ד דמוציא בגט אפשר דהוי רק מדרבנן ומה"ת אינו מוציאה. ע"ש שפלפל אם כ"ג יכול לקדש בביאה אף דהיה חופה קודם לשיטה דהוי נשואין וקדושין כא' או לשיטת הריטב"א דלא חשיב אשתני גופא ומותר לישא אותה אך לדעת הרי"ף דתחלת ביאה אינה קונה אם כן בתחלה נעשית בעולה ואסור ולשיטת הראשונים דאף אשה לבעלה נקנית בהערא' אם פי' שרוצה לקנות או בפירש יכול לקדשה כה"ג אבל בסתמא אסור לקדשה דכל הבועל דעתו על ג"ב לשיטות אלו וה"ל ב"ע ולא אמרינן כיון דאסורה היא אם דעתו על ג"ב א"כ ה"ל כאילו פי' שרוצה לקנות בתחלת ביאה מ"ש שמביא ראיה לזה וע' מ"ל פ"א מה' מכירה. וע"ע שם במ"ל כ' דלדעת הר"מ לא ישא כה"ג איילונית דמקטנותה יצאה לבגר ולדעת הר"מ אסור בקטנה ואח"ז תיכף היא

(ג) **אין** לוקין כו' היא שיטת הר"מ בלאו שבכללות וכבר באו בארוכה הר"מ והרמב"ן בס' המצות בענין זה ע"ש:

(ד) **וכה"ג** שמת אחיו מן האירוסין כו' לא ייבם כו' היינו מדרבנן גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה ע' בש"ס דיבמות אבל אם בא עליה קנאה ופוטרת צרתה אבל מן הנשואין אין פוטרת צרתה וכ"ה בר"מ פ"ו מהלכות יבום וחליצה ואכ"מ להאריך. וכ"ל פשוט דאם נפלה לפני כ"ג אלמנה מן האירוסין בוגרת או מ"ע דינה כמו מן הנשואין שכתבתי לעיל שהם מה"ת אסורים ומבואר בירושלמי ובתוספות סנהדרין דפ"ב אם כן אם עבר וייבם אין פוטרת צרתה. ואין לחלק דשאר ח"ע הוא עובר תמיד אבל כאן כיון דאם נשא נשוי ואינו עובר עוד דאין טעם לחילוק זה כיון דקיימ' עתה עליו באיסור לאו ועשה אינו דוחה א"כ הו"ל כמו בעולה. ואני מסתפק אם נפלה לפניו קטנה מן האירוסין לשיטת הר"מ דקטנה אסורה לו גם כן מן התורה אפשר דהוי נמי עשה ול"ת ונראה דוקא אם בא עליה בקטנותה איפטור צרתה אבל המתין עד שנעשית נערה א"כ הדר הו"ל ל"ת לחודי' ודוחה מה"ת רק מדרבנן משום גזירה א"כ פוטרת צרתה אך זה תלוי בספיקו של הפר"ד אי נפלה יבמה מן הנשואין לפני כ"ג ובא עליה אם עובר משום איסור כרת דהדר ה"ל אשת אח שלא במקים מצוה והכתוב רק ריבה לחלילה א"ד כיון דהכתוב ריבה לחלילה פקע איסור א"א ע' באחרונים א"כ אי אמרי' כלד הזה דקיימא עליו באיסור א"א א"כ בשעת נפילה לא חזי אין אני קורא יבמה כו' א"כ קיימא לעולם באיסור אשת אח כמבואר ביבמות א"כ אפי' נעשית נערה אח"כ אינו פוטר צרתה אבל אי אמרינן כלד האחרון ולזה הסכימו האחרונים א"כ עתה אסורה מה"ת ליבום מחמת העשה ול"ת ואח"ז נפקעת העשה חזי' לי' ואם בא עליה פוטרת צרתה דהיא עצמה חזרה להיתרה מה"ת וללד הראשון כיון דקי"ל באיסור בשעת נפילה שוב אינה זקוקה אף דהוי רק מחוסר זמן קורא אני כל שאינה בשעת נפילה ע' ביבמות דף קי"ט ע"ב

שאמרו שם בקדושין בעל לוקה לא בעל אינו לוקה דמה טעם קאמר מה טעם לא יקח משום לא יחלל אבל בעל אלמנה אע"פ שלא קדשה ליקה אחת משום לאו דלא יחלל משמע שכן פי' ז"ל לא יחלל לא לה ולא זרעו כן אמרינן שם בקדושין ומודה רבא בכה"ג באלמנה שאם בעל ולא קדש לוקה מאי טעמא ולא יחלל זרעו אמר רחמנא והרי חלל כלו' דבכלל דלא יחלל משמע שלא יחלל בשרים ולא זרעו :

מצוה רע"ד שלא יבעול כ"ג אלמנה

(א) שלא יבעול כה"ג אלמנה אפילו בלא קדושין שנאמר ולא יחלל זרעו בעמיו ואמרו בקדושין כה"ג באלמנה לוקה שתים משום לא יקח ומשום לא יחלל כלו' שאם נשא ובעלה לוקה ב' מלקיות ואם בעלה מבלי שקדשה לוקה א' משום לא יחלל וכמ"ש רבא שם ומודה רבא באלמנה שאם בעל ולא קדש לוקה מאי טעמא ולא יחלל אמר רחמנא והרי חלל קדשה ולא בעל אינו לוקה משום לא יקח דהא אמרינן התם דמה טעם קאמרינן מה טעם לא יקח משום לא יחלל משמע דכ"ז שלא חילל אינו לוקה וזה הטעם למדנוהו אף בכה"ד בנשים האסורות ואע"פ שכתוב זה ולא יחלל בכה"ג הוא ובאלמנה למדנו ממנו שאין ההדיוט גם כן חייב מלקות בנשים האסורות לו עד שיקח ויבעול דודאי לא החמיר בהדיוט מגדול וכמו שביארו שם בקדושין בעל לוקה לא בעל אינו לוקה ואמרו שד"ז גם כן בכה"ד שא"ח על הנשים האסורות לו עד שיקדש תחלה ואח"כ יבעול אבל בעל זונה או גרושה וחללה בלא קדושין אע"פ שזה אסור לו ופוסלו לכהונה אינו לוקה מכיון שלא נתבארה המניעה בו מזה בפירוש דלא יחלל בפ' כה"ג הוא דכתיב ובאלמנ' דוקא אבל בזונה וגרושה וחללה אף הכ"ג ג"כ אין לוקה עליהן אלא מלקות א' כשנשא אותן ואח"כ בעלן אבל בעלן בלא קדושין אע"פ שזה אסור לו ופוסלו מן הכהונה אין לו בזה חיוב מלקות אלא דינו בזה כמו כה"ד בשוה שלענין האלמנה דוקא הוא שנתייחד הלאו בכ"ג לחייבו בלא יחלל כלומר בבעילה בלא קדושין כמו שאמרנו אבל בנ' האחרות שלא נכפלו הג' האחרות בכ"ג אלא לאותו הענין שאמרנו למעלה לחלק כלומר לחייב עכאו"א. ועוד יש טעם אחר בדבר שבאלמנה יש בה חילול בבעיל' שהיתה כשרה להדיוט ונפסלה בבעילה וע"כ יש לחייבו מלקות עלי' משום לא יחלל אבל בשלש האחרות אין לחייבו מלקות בבעיל' בלא קדושין שהרי אין לנו לומר בהן חלול שהרי מחוללת ועומדת אף לכה"ד קודם בעילה. משרשי המצוה בקודמת לה וקצת דיניה ג"כ (שם) ונוהגת מצוה זו בזה"ב שהי' לנו כה"ג. עבר ובעל אלמנה אפי' בלא קדושין לוקה משום לא יחלל שהרי חלל לאלמנה שהיתה ראוי' לכה"ד ועכשיו אסורה לו וכבר אמרו שהוא חייב שלא יחלל לא לה ולא זרעו וחלול זרעו שייך לומר כשבא על חללה גרושה זונה שהן מחוללות וכשהוא בא עליהן אינו מחללן שהרי מחוללות ועומדו' הן אבל זרעו מחלל שזרעו במקום חילול וחילול האשה שייך לומר בבא על האלמנה שהיא כשרה עדיין לכה"ד ובביאה זו של כה"ג נעשית זונה והרי חללה מכשרותה ואין ספק כי גם הזרע מחולל בה ממילא אבל החילוק שיש בין החילול שבה לחילול הזרע שהיא מחוללת בהערא' והזרע בגמר ביאתו כדאיתא בגמרא :

מצוה ער"ה שלא יעבוד כהן בעל מום

(א) שלא יעבוד כהן בע"מ בעבודת ב"ה שנאמר איש איש מזרע אהרן אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם אלקיו כלומר לא יקרב לעבודה כי כל עניני מאכל קרוי לחם בהרבה מקומות ומום זה ענינו מום קבוע שפי' כן בספרא כל אשר יהי' בו מום לא יקרב אין לי אלא מום קבוע מום עובר מנין ת"ל באותה פרשה כל איש אשר יהיה בו מום לא יקרב ומום קבוע הוא כגון גרב או ילפת והיא החזזית. משרשי המצוה לפי שרוב פעולות בני אדם רצויות אל לב רואיהן לפי חשיבות עושיהן כי בהיות האדם חשוב במראהו וטוב במעשיו ימצא חן ושכל טוב בכל אשר יעשה בעיני כל רואיו ואם יהי' בהיפך מזה פחות בצורתו ומשונה באבריו ואם ישר בדרכיו לא יאותו פעולותיו כל כך אל לב רואיו ע"כ באמת ראוי להיות השליח שהכפרה

ע"ב ובתוס' יבמות ד"ב ד"ה אחות אשתו. וכבר כ' בדין כהן שבא על העכו"ם דחייב משום זונה וכמה שיטות בזה ודעת הר"מ אע"פ שעל הבעילה בלא קדושין אין לוקה לדעתו מ"מ כ' דלוקין בבא על העכו"ם כיון דלאו בת קדושין היא א"כ י"ל דכה"ג שבא על העכו"ם שנבעלה עובר ג"כ בעשה דבעולה אף שהר"מ סובר והבאתו לעיל דעל ביאת בעולה אינו מוזהר בלא קדושין מ"מ כיון דלאו בת קדושין עובר ואפשר לחלק ול"ע. ושאר פרטי המצוה נתבארו לעיל ונכלל שם. וז"פ דהממאנת מן האירוסין מותרת אף לכ"ג כי לענין זה אין חילוק בינו לכה"ד ואם מת הבעל ונשאר יבם ומיאנה לאח"מ ע' באה"ע סי' קנ"ה דאמרי' דאסורה לאביו משום דנראה ככלתו אבל לשאר קרובים מותרת א"כ נראה דלכה"ג ג"כ מותרת דלא גרע משאר קרובים אבל שם מבואר דעת החולקים דאסורה לכל הקרובים א"כ נראה דאסורה ג"כ לכה"ג אך בלא נשאר שום יבם מבואר שם דלכ"ע אסורה בקרובי הבעל דאין לה במי למאן א"כ כאן בודאי אסורה לכה"ג. והנה אף כה"ג שעבר מחמת מום מ"מ דינו ככה"ג כמבואר בר"מ ובהרהמ"ח. ונראה דאם כה"ג נעשה פ"ד וכ"ש ג"כ דינו כדין כה"ד לענין נשים פסולות ומבואר לעיל שיש ג' שיטות ע"ש ואפשר דבוגרת או מ"ע או קטנה כיון דאינו מפורש דקרא מותר לישא [כמו] אם היא גיורת ואפשר דזה מקרי יותר מפורש מגיורת כיון דדרשינן מקרא אבל גיורת דהוי זונה ד"ז לא נדרש כלל מה"ת אך יחזקאל אסמכי' אקרא ואמרי' שזה בכלל זונה והוי כאן דבר מפורש יותר. ולעיל מצוה רס"ח כתבתי הא דמבואר כאן דכה"ג חייב ד' מלקיות באלמנה גוח"ז דוקא קידש אבל בעל לחוד א"ח אפי' משום אלמנה אף דאלמנה לחוד חייב כה"ג על ביאה לחוד משום לא יחלל מכל מקום כאן דמחוללת אינו חייב ע"ש :

מצוה רע"ד (א) **ומ"ש** הרהמ"ח בסוף דבלא גמר היא חילול דידה ובגמר היא חילול הזרע כבר כ' לעיל דהר"מ אינו מביא זה ומצוה זו נכללת במצות הקודמות ע"ש ואין להאריך :

מצוה ער"ה (א) **שלא** יעבוד כהן בע"מ כו' חמשים מומין הללו שפוסלין בין באדם בין בבהמה והשעים המיוחדים באדם חשבם הר"מ אחד לאחד פ"ז ופ"ח מהלכו' ב"מ. והנה להאריך בכל פרט צריך אריכות לא יכילו כ"ד. אך אכתוב קלת כדרכי. והנה הר"מ פ"ז כ' בין המומין שווין באדם ובבהמה ניקב סחוס אזנו בכרשינה נראה דבפחות מכרשינה אינו פוסל כלל ובפ"ח שם שחשב מומין המיוחדין באדם לא חשב ניקב פחות מכרשינה נראה דעתו דפחות מכרשינה אינו מום כלל ואינו פוסל. והנה בבכורות ל"ז ע"ב מקשה הש"ס מהברייתא מרלע כו' דר"י בר"י סובר אפי' במחט ובכ"ד ורבי פליג דוקא במתכות כו' היאך עבד כהן נרלע כו'. והנה הם סוברים דרליעת העבד היא כ"ש א"כ למה לא ירלע עבד כהן הא לא נעשה בע"מ בכ"ש. ומתרץ הש"ס כאן לשחוט וכאן לפסול דהמשנה איירי לשחוט במדינה לריך כרשינה אבל לפסול מע"ג מזבח סגי בכ"ש וא"כ אדם נעשה בע"מ בכ"ש א"כ אין עבד כהן נרלע. והקשו התוס' כיון דכ"ש הוי מום דאורייתא לפסול האדם א"כ אמאי אינו נשחט במדינה ותי' התוס' ג' תירולים א' הא דאין נשחט במדינה הוא רק דרבנן ועוד דאדם נפסל בכ"ש כיון דלא הוי שוה בזרעו של אהרן א"כ דהוי מום עובר ע"כ אינו נשחט ועבד אינו נרלע דבעינן שלא יפסול אפי' שעה א' א"כ לפי תי' הראשון אפי' בכ"ש הוא מום גמור באדם ובבהמה מה"ת א"כ לוקין כהן העובד ועבודתו מחוללת כמבואר לקמן בעזה"י. ולתי' השני הוא רק מום המיוחד באדם אם הוא פחות מכרשינה ועובר רק בעשה ואין עבודתו מחוללת אבל מ"מ פסול לעבוד מה"ת ולהר"מ לשיטתו בלאו רק דאין לוקין ולתי' הג' הוי מום עובר א"כ לוקין ג"כ ועבודתו מחוללת. והנה הר"מ סתם כאן דבעי כרשינה ובפ"ח לא כתב דבאדם פסול פחות מכרשינה נראה דס"ל דבפחות מכרשינה הוי כשר גמור ולכאורה סותר לדברי הגמר' אך דעתו כדעת הרמב"ן דקושית הש"ס היא רק אליבא דר"י בר"י דכאן ס"ל דבעי שיעור ושם ס"ל אפי' במחט ומ"מ אין עבד הכהן נרלע ע"כ לריך הש"ס לתרץ ולחלק אבל שם בקדושין איכא מ"ד דדריש מרלע מרלע הגדול ולדידיה לא קשיא דלריך שיהי' גדול כשיעור כרשינה ע"כ אין עבד כהן נרלע והלכה כהאי תנא וכסתם משנה :

והנה הר"מ פ"ג מה' עבדים כתב דנוקב את אזנו ולא כתב כשיעור כרשינה ואח"כ כתב דאין עבד כהן נרלע דנפסל מן הכהונה נראה מדבריו בכ"ש נפסל או מפני שאינו שוה בזרעו של אהרן וסותר לדבריו כאן דנראה דמכשיר לגמרי בפחות מכרשינה עכל"ל דשיעור רליעה דעתו גם כן כדעת הרמב"ן דבעי כרשינה וסמך שם אמ"ש כאן דבעי כרשינה ע"כ כתב דאין עבד כהן נרלע דבעי שיעור כרשינה ובכ"ז! התעורר מ"ל פ"ג מה' עבדים. עוד חשב שם הר"מ נפגם ונסדק סחוס אזנו בכ"ש כדי חגירת לפורן. והנה בש"ס שם מבואר דבין בידי אדם ובין בי"ש הוי מום ורש"י פירש דבי"ש אפי' נולד עמו. וראיתי במהרי"ט אלגאזי שמביא ברייתא דת"כ דמרבינן אפי' מום שנולד עמו וע"ש שהניח בל"ע למה לא הביא הר"מ ז"ל דאפי' אם נולד עמו הוי מום ע"ש. ובאמת הר"מ פרק ו' מביא דין זה אפי' מתחלת ברייתו ע"ש. וע' בלשון המשנה כמלא כרשינה ובגמ' אבעיא שם אי כרשינה הנכנסת ויולאת א"כ הנקב יותר מכרשינה דאמתא באמתא היכי יתיב או בכרשינה העומדת א"כ הנקב ככרשינה ופשיט בש"ס ממלא מקדח ואוקמי' שם דמקדח וחסומו היינו בנכנסת ויולאת. וע' בסוף הגמרא אף לר"פ מכל מקום לרבנן שם החילוק בין לב"ש ובין לב"ה מקדח וחסומו דבעי נכנסת ויולאת ורש"י פי' שם בתחלת הסוגי' דמסיפא דמקדח וחסומו פשטינן דבעי נכנסת ויולאת א"כ ה"ה גבי כרשינה. וכוונת רש"י פשוטה אף דב"ה ס"ל כסלע והוא מלומלם מ"מ כאן הלשון מלא כרשינה ושם ג"כ הלשון מלא מקדח משמע מלא מלוא דבעינן נכנס ויולא. והנה לענין טריפת גולגולת דבעינן כסלע ובטריפות הקנה דבעינן כאיסר כתבו סתם השיעור דהיינו כסלע מלומלם רק אם נפחתה כדלת יש שיטות דבעינן נכנס ויולא ע"ש. ובאמת הלכה כב"ה וגם שם לא נזכר מלוא אבל כאן כיון דהוא אבעיא בש"ס ופשט דבעינן נכנס ויולא ע"ש ובאמת לריך שיעור יותר מכרשינה ול"ע לפ"ז על הר"מ שהשמיט תיבת מלוא וכ' ניקב ככרשינה דנראה מדבריו כמו סלע וכמו איסר שם דהיינו בכרשינה עומדת ובאמת בש"ס מבואר דבעינן נכנס ויולא א"כ כרשינה עומדת אינה פוסלת כלל לעבודה ולא לשחוט בכור וקדשים על מום זה ולהר"מ מבואר דשוחטין אף קדשים ובכור בחוץ על מום זה ול"ע ולא ראיתי כעת מי שעמד בזה ולע"ג. וגם מבואר בר"מ דאם הנקב ארוך אם מלטרף לכרשינה ה"ז מום ונראה דילא לו מדיני טרפות דמבואר בחולין ובר"מ הל' שחיטה דארוך מלטרף. והנה אני מסופק האיך הדין כאן אם אין בנקב א' כשיעור רק בהרבה נקבים ואין בין נקב לנקב כמלוא נקב אם מלטרף כמו בגולגולת וקנה עיו"ד ובר"מ. וגם להסוברים דאם אין בין נקב לנקב כמלוא נקב אף השלם שביניהם מלטרף אי כאן ג"כ דינא הכי או אפשר שם כיון דמידי דמטרפא בי' א"כ הבשר חלוש בטבעו וסופו לנקוב גם השלם או דחזינן כאילו ניקב כבר אבל כאן דהבשר

שהכפרה תלויה עליו איש חן יפה תואר ויפה מראה נאה בכל דרכיו כמען יתפשו מחשבות בני איש אחריו ומלבד זה אפשר שיש לשלמות צורתו רמז לענינים שמתוך מחשבת האדם בהם תטהר נפשו ותתעלה לכן אין ראוי בשום צד שיהי' בו שינוי צורה מכל צורותיו פן תתפזר נפש המחשב מצד השינוי ותנוד מן החפץ. מדיני המצוה משארז"ל שג' מיני מומין הן יש מומין שפוסלין הכהן מלעבוד ואם הם בבהמה פוסלין אותה מליקרב ויש מומין אחרים שפוסלין האדם בלבד מלעבוד ולא הבהמה מליקרב ויש מומין שאין פוסלין לא אדם ולא בהמה אלא משו' מראית העין וכל כהן שיש בו א' מג' מיני מומין אלו אינו עובד. אין פוסלין באדם אלא מומין שבגלוי אבל מומין שבחלל הגוף כגון שניטל כולייתו או טחול שלו או ניקבו מעיו אע"פ שיעשה בהם טרפה עבודתו כשרה שנאמר שבר רגל או שבר יד מה אלו בגלוי אף כל שהוא בגלוי ומנו חכמים שהמומין שהם פסולים הן באדם הן בבהמה הם חמשים מלבד שיש מומין מיוחדים בבהמה והם כ"ג ונמצא בבהמה ע"ג ויש ג"כ מומין מיוחדין באדם והם תשעים נמצא הפוסלים באדם מאה וארבעים וזהו כלל הצ' המיוחדים באדם שמונה יש בראש. ושנים בצואר. ד' באזנים. ה' בגבנים. ד' בריסי עינים. וי"א בעינים וא"ו בחוטם. ג' בשפתים. ג' בבטן. ג' בגבו של אדם. וא"ו בידים. ד' באברי הזרע. ט"ו בשוקים וברגלים. ד' בכל הגוף ה' בעור הבשר. ועוד ד' מומין גדולים מיוחדים באדם ואינם בגלוי ואלו הן חרש שוטה נכפה ואפי' לימים ומי שרוח רעה מבעתהו אפי' בעתים ידועים ומלבד אלו יש עוד שנים שפוסלין מפני מראית העין ואלו הן מי שנשרו ריסי עיניו אע"פ שנשאר השיער בעיקרן ומי שנטלו שיניו. וזהו כלל החמשים שפוסלין באדם ובבהמה. ה' באוזן. ג' בריסי של עין ונ' אלו בכלל חרוץ האמור בתורה ח' בעין ג' בחוטם וא"ו בפה י"ב באברי הזרע וא"ו בידים וברגלים ד' ראויין להיות בכל הגוף. ואלו הן גרב והוא האמור בתורה ב' יבלת שיש בו עצם וזהו יבלת האמור בתורה ג' מי שיש בו חזזית המצרי כל שהוא וזהו ילפת האמור בתורה ד' כל עצם שבגלוי שנחריץ בו חריץ והוא בכלל חרוץ האמו' בתורה ואין הצלעות בכלל עצמות שבגלוי ועוד ג' אחרים הא' הזקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד ב' החולה שהוא רועד מפני חליו וכשלון כחו אבל הטרפה כשר באדם ופסול בבהמה וכן יוצא דופן כשר באדם ופסול בבהמה ג' המזוהם הרי חמשים ויתר פרטיה במס' בכורות פ"ז. ונוהגת בזה"ב לכהנים וכהן העובר ע"ז ועבד והוא בע"מ אם הוא מן המומין הפוסלין באדם ובבהמה בין שוגג בין במזיד עבודתו פסולה ואם הי' מזיד חייב מלקות וכן אמרינן בספרא אין בע"מ במיתה אלא באזהרה. (ב) ואם הוא מן התשעים מומין המיוחדים באדם אע"פ שהוא לוקה לא חלל עבודתו ואם הוא מן המומין שפסולתן

בריא א"כ אפשר דאינו מלטרף השלש שביניהם וכסברא זו כ' האחרונים כ"פ וגם אם יש בין נקב לנקב כמלא נקב צ"ע כאן אם מלטרפין הנקבים כמו שם גבי טרפות דהא דמלרפין השלש שביניהם הוא רק דרבנן ע' תב"ש ופמ"ג סי' ל'. עוד כתב שם מי שיבשו אזניו כו' ופשוט דשיעור היבשות כשיעור כרשינה כמבואר במשנה והר"מ קיצר בדבר וז"פ. עוד כ' שם טומטום ואנדרוגינוס והנה חשב אותם בין המומין הפוסלין באדם ובבהמה וע' בסוגיא דמ"א ודמ"ב נראה שם דטומטום לכ"ע לא הו מום. ואנדרוגינוס הוא פלוגתא והר"מ בהלכות בכורות פ"ג כתב דבכור אנדרוגינוס אין בו קדושה כלל דסובר כרבנן בתראי שם בסוגי' וטומטום הוי ס' בכור ויאכל במומו נראה דס"ל דטומטום אינו מום כלל רק ספק זכר ס' נקבה. והנה בענין טומטום ואנדרוגינוס עיין באריכו' בל"מ פ"ג מה' איסורי מזבח עמד בזה ובה' בכורות ובהלכות אישות פ"ד הי"א האריך להקשות על כמה פסקי רבינו הר"מ בעניני טומטום ואנדרוגינוס מסוגיא זו ובה' א"מ כתב בפירוש דטומטום ואנדרוגינוס אין לך מום גדול מזה כ"ל דס"ל להר"מ דהוי מומין ע' באריכות בל"מ וד"ז לברר פסקי טומטום ואנדרוגינוס צריך קונטרס מיוחד עכ"פ דעת הר"מ כאן דהם בע"מ מ"מ נראה אף דהוי בע"מ לדעת הר"מ מ"מ כיון שדעתו בכ"מ דספיקות נמי הוי א"כ נהי דעבודתם מחוללת ממ"נ אם זכר הוא הרי הוא בע"מ ומחולל עבודתו ואם נקבה היא הרי היא זרה ומחללת עבודה ע' ר"מ פ"ט מהל' הנ"ל דבנות אהרן מחללות עבודה כזר מ"מ אם התרו בו משום בע"מ לא לקי דאפשר הם נקבות והם זרים וזר נראה דאין לוקין משום בע"מ כמבואר בר"מ שם פ"ט דזר מחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים וטמא כו' שעבד במקדש אינו חייב אלא משום זרות וכ' הכ"מ דכ"ה בתוספתא דזבחים וכ' הטעם משום דלא הוזהרו כל אלו אלא במי שראוי לעבודה אבל הזר הואיל ואינו ראוי לעבודה אינו עובר בשום א' מאלה וא"כ בע"מ ג"כ לא הוזהר אלא כהן דראוי לעבודה אבל זר אינו מוזהר על מום א"כ אין לוקין אם התרו בו בטומטום ואנדרוגינוס משום מום אך התרו בהם משום זרות ומשום מום לוקין ממ"נ אך ה"ס הוא כיון דא"י מאיזה לאו חייב. (וצ"ע בר"ז אי הוי ה"ס ועתו"ס זבחי' ד"ע בסוגיא דפגול וכותר כתבו דממ"נ כזה לא הוי ה"ס).

אך בטומטום שביליו מבחוץ מבואר ביבמות דהוא ודאי זכר אם כן לוקין אותו משום בע"מ לשיטת הר"מ. ודע עוד דטומטום מחלל עבודה אף כשביליו מבחוץ וגם אם נימא דלא הוי מום מכל מקום מחלל עבודה כי הוא ערל כמבואר ביבמות דע"ב ובר"מ ה' תרומות והר"מ סובר בפ"ו מה' הנ"ל דערל שעבד לוקין ג"כ א"כ לשיטת הר"מ דטומטום הוא בע"מ הוי דינא הכי אם ביליו מבחוץ הוי ודאי זכר מ"מ לוקין שנים משום בע"מ ומשום ערל ושני האיסורין באין כא' כי הוא נולד כך א"כ כשהגיע לי"ג שנים הם חלים בב"א. אך אם אין ביליו מבחוץ אין לוקין כלל לא משום ערל ולא משום בע"מ דלמא נקבה הוא ול"ש ערלה וגם בע"מ אבל עבודתו מחוללת בודאי משום ממ"נ כמ"ש והר"מ כת' בפ"ו שם דמומין הפוסלין באדם ובבהמה לוקין מ"מ נ"ל דטומטום ואנדרוגינוס אינו בכלל הלוקין כיון דהם ספק כמ"ש והר"ם לא חש להוציא מן הכלל כי מובן מאליו כנ"ל בעזה"י. ונ"ל דאע"פ שכתבתי דאין לוקין זר בע"מ משום לאו דבע"מ מ"מ נ"ל לשיטת הר"מ בפ' הנ"ל דחלל עבודתו כשרה. והנה אף דנחשב זר ובודאי חייב מב"ש ומלקות מ"מ עבודתו כשרה מקרא ברך ה' חילו א"כ חלל בע"מ שעבד לוקין אותו ג"כ משום בע"מ כיון דעבודת חלל כשרה מוזהר עליה משום בע"מ ומשום שאר דברים שחשבם הר"מ כגון טומאה כו' וכבר כ' זה בחיבורי זה ואם בע"מ שימש בטומאה ער"מ פ"ט דחייב משום טומאה ג"כ. וכן בשאר דברים הפוסלים אם הם בדרך שאיסור חל על איסור בכולל או במוסיף או בב"א ע"ש. ואם שימש שתוי יין פטור ע"ש במ"ל דמביא לימוד מת"כ דפטור ע"ש. ודע הא דכתב כאן הרהמ"ח והר"מ פ"ו דבע"מ חייב מלקות על העבודה זה אינו רק בד' עבודות שהזר חייב עליהם מיתה כגון עבודה תמה ועבודה נתינה אבל באותן עבודות שהזר אינו חייב עליהם מיתה כגון שאינה עבודה תמה או עבודות סילוק ג"כ אין בע"מ חייב עליה מלקות רק עבודתו פסולה. וזה מבואר בר"מ פ"ט מה' הנ"ל דין י' ומ"מ הוא באזהרה ועבודתו פסולה רק דאין לוקין עיין במ"ל שם. עוד חשב הר"מ פ"ח בין המומין המיוחדין באדם שומא שיש בה שער אפילו כ"ש ושאין בה שער כאיסר ודוקא

אם עומדת בפנים אבל בשאר מקומות בגוף אין פוסלת אבל דעת הטור בסימן ל"ס באה"ע דשומא פוסלת בכ"מ בגוף וע"ש בר"מ פ"ז מה' אישות בכ"מ שתמה על הר"מ כאן וכן באה"ע סי' הנ"ל ומובא במ"ל כאן דמס"פ המדיר שם מבואר להדיא דשומא גדולה או שיש בה שער פוסלת בכהנים בכ"מ בגוף ע"ש. עוד חשב הר"מ והרהמ"ח בין המומין המיוחדים לאדם חרש ושוטה והוא מבואר במשנה שם דמ"ה ע"ב ופשוט דחרש שדיברו בו היינו שאינו שומע ואינו מדבר כמבואר בכ"מ בש"ס ור"מ פ"ב מהלכו' אישות א"כ חו"ש שעבדו אין פוסלים את העבודה כמ"ש דמומין המיוחדין באדם אין פוסלים את העבודה וד"ז צ"ע דחו"ש דאינם בני מלות ולא בני כוונה והוי כמתעסקין כמבואר בחולין גבי שחיטת קדשים די"ב כל הסוגיא יהיו כשרים לעבודה ולא חילק בין ד' עבודות דפיסול בהם שלא לשמה ובין שאר עבודות ד"ז צ"ע אצלי ויבואר במק"א אי"ה. והנה אבעיא בש"ס אי הנהו כהני שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן והיאך הם שלוחי דידן אם הם כשרים הלא לאו בני שליחות הם וכה"ג מקשה בש' פמ"א ויש לדחות אך ד"ז צ"ע אצלי אם עבודתם כשרה איזה עבודות כשרים ואיזו פסולים ויש לי הרהורי דברים בזה. עוד חשב הר"מ בעלי נגעים טהורים כגון הבוהק כו' ופשוט דגם נגעים טמאים ה"ל מום אלא אשמועינן אפילו נגעים טהורים וכ"כ מפירש"י במשנה שם שכת' דנגעי' טמאים לא אצטריך למתני דבלא"ה הוי טמא וענוש כרת על הכניסה נראה מדבריו דהוי מום. ומ"מ ד' רש"י צ"ע דנהי דיש בו כרת מ"מ ה"ל למתני דנ"מ אם התרו בו משום מום גם כן לוקין ב' מלקיות ועוד יכול למנקט נגעים טמאים קודם שטימא אותו הכהן דאז הוא טהור דתלי' באמירת הכהן כמ"ש לעיל והוי מום מ"מ מוכח מד' רש"י דנגעים טמאים נמי הוי מום ואפשר הוא כ"ש. ואני מסתפק אם נגעים הוי מום אפי' בכ"ש או עכ"פ צריך כגריס כדין נגע ופחות מכאן לא נקרא נגע כלל ולכאורה היא ראי' מרש"י דבעי כגרים דאי לא הו"ל למנקט נגעים טמאים פחות מכגרים דאינו טמא מחמת הנגע אלא בלא"ה דבריו צ"ע כמ"ש :

(ב) **ואם** הוא מן המומין המיוחדים באדם אע"פ שהוא לוקה לא חלל עבודתו כ"כ הר"מ ג"כ ובמ"ל תמה ע"ז דבש"ס דמ"ג מבואר דא"ע אלא בעשה דאינו שוה בזרעו של אהרן ובתי"ט ייש"ב זה ונראה לפי פירש"י דהוי עשה דהכא אמרה תורה אם הוא שוה בזרעו של אהרן יעבוד ואם אינו שוה אל יעבוד. כ"פ דאם יש בו מום גמור עובר על לאו דמום וגם על עשה דמום גמור בודאי אינו שוה בזרעו של אהרן וכ"מ כתבתי לעיל בחיבורי ולדעת הר"מ אפשר דילקה שנים כיון דאינו שוה כו' ג"כ הוא לאו אלא דנראה מדבריו דאין לוקין אלא א' דהוי שנים משם א' ואכ"מ. ובחרש שוטה נראה לי ברור דלענין שחיטת קדשים ודאי דינו כמו קטן ולענין מחשבה שלו לפסול הקרבן כגון מחשבת פיגול דינו כקטן ער"מ פ"א מהלכות פהמ"ק ה' ה"ו בכ"מ ולח"מ ובמ"ל פי"ד ה"ב. ונלע"ד דבע"מ כשר לשריפת פרה ושאר עבודותיה שלא ראיתי בשום מקום שבע"מ יהיה פסול ער"מ פ"ד מהלכות פרה כת' אם נעשית שלא בכהן או מחוסר בגדים פסול ולא חשב בע"מ והוא מבואר במסכת פרה נראה דבע"מ כשר כיון דלענין הרבה ענינים לאו עבודה היא ער"מ ובמס' הנ"ל ובכ"מ בש"ס א"כ מאי דתנן תנן ומאי דלא תנן לא תנן ומנ"ל לאפסולי ובזבחים י"ז ע"ב הובא שם ברייתא וכן ביבמות דע"ד שרפה אונן ומחו"כ כשרה ויוסף הבבלי פוסל מח"כ והר"מ פ"ד מה' פרה פסק כת"ק וערש"י שפירש דכשר דקדשי ב"ה הוא ולא כתיבי הנך קראי אלא בקדשי מזבח א"כ ה"נ ועכ"מ פ"ו מהנ"ל מב"א ברייתא' דת"כ להקריב לחם אלקיו כו' אין לי אלא תמידין מניין לרבות כו' וע' בת"כ דגם על יליקות ובלילות צריך קרא ומרבינן שם אבל פרה לא נזכר שם א"כ דוקא בק"מ אבל בקדשי ב"ה כגון פרה מנ"ל למפסל ואפי' לפי' התוס' שם דילפינן אונן מק"ו מטב"י מה טב"י שפוסל בתרומ' מותר בפרה אונן שמותר בתרומה א"ד שמותר בפרה א"כ בע"מ בודאי יכול למילף מק"ו מטב"י דבע"מ אוכל אף בקדשים ע"ש בתוס' ד"ה וע' יומא דמ"א דמחו"ב יליף מכהן בכיהונו נראה דאלא"ה הי' כשר וע' יבמות ע"ג וע"ד דגם ערל כשר דיליף מטב"י ע"ש באריכות ובחולין י"א ובכ"מ לא מוכח דבע"מ יהי' פסול לעבודת הפרה. אך לדעתי צ"ע ובד' הר"מ אין הכרע. ולכאור' אפשר דבע"מ לא הוי ק"ו מטב"י כי בע"מ עשה נקרבים כמקריבים ע"ש בסוגיא אך לפ"ז ל"ק קו'

שפסולתן אינו אלא מפני מראית העין אינו לוקה ועבודתו כשרה:

מצוה רע"ו שלא יעבוד כהן בע"מ עובר

(א) שלא יעבוד כהן בע"מ עובר שנא' כל איש אשר בו מום מזרע אהרן וגו' לא יגש כל ריבוייא היא ומרבה אפי' מום עובר כי בתחלה מזהיר על מום קבוע והייתי סבור שמותר לעבוד במום עובר שהוא קל ממנו לפיכך הזהיר גם על העובר והוא הגרב והילפת. משרשי המצוה כענין שכ' במצוה הקודמת לה. מדיני המצוה מה שאמרו שא' מום קבוע או מום עובר פוסל העבודה ולוקה הכהן עליו אם עבד במזיד ומשאז"ל שב"ד הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ועיקר מעשיהן בהתמדה שהיו בודקין הכהנים ביוחסין ובמומין וכל כהן שנמצא פסול ביוחסין לובש שחורים ומתעטף שחורים ויצא מן העזרה וכל מי שנמצא כשר ביחוסו ונמצא בו מום יושב בלשכת הגזית ומתליע עצים למערכה וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו שנא' לחם אלהיהם מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל ויתר דיני כל המומין בבכורות פ"ז. ונוהגת בזה"ב בכהנים עבר ועבד במום עובר במזיד לוקה והרמב"ן ז"ל לא יחשוב זה הלאו של מום עובר ללאו בפ"ע וכת' דבכלל לאו דמום קבוע הוא והוא כמו הלק מחלקי המצוה וכבר הסכימו זהוא והרמב"ם ז"ל ודבר ברור הוא שאין לחשוב חלקי המצוה בפני עצמה:

מצוה רע"ז שלא יכנס בע"מ בהיכל

(א) שלא יכנס בע"מ בהיכל מבללו כלומר אל המזבח ובין האולם ולמזבח וכל שאר המקומות שבהיכל שנאמר אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש ונתבאר בספרי ששני לאוין אלה של הפרוכת והמזבח לא יספיק א' מהם בלתי חבירו ושניהם באו להשלים הדין בענין א'. והוא להרחיק המקום האסור עליהם להכנס בו. משרשי המצוה להגדיל כבוד הבית והדרו ע"כ אין ראוי לבא שם בע"מ כי הוא מקום השלימות אין בדין לעמוד שם מי שיש בו שום חסרון וכבר כת' למעלה הרבה פעמים התועלת הנמצא לנו בהגדילנו מעלת הבית הקדוש ותפארתו. דיני המצוה כלומר מה הן המומין שבשבילם ימנע הכהן מלכנוס זכרתים למעלה בסמוך ברמז באזהרת בע"מ קבוע ושם הודעתי מקומן בגמרא וכל הענין כמנהגי. וכת' הרמב"ן ז"ל שאין לנו להשוב זה הלאו במנין הלאוין שאיסור הכנס בע"מ בהיכל וגם פ"ר וקרוע בגדים ושתוי יין אינן אלא מעלה מדבריהם ז"ל ולא בא הכתוב הזה אלא לאסור מהם קריבה לעבודה וזה בכלל לאו דבע"מ שלא יעבוד הוא. וכת' עוד שאף הם לא אסרו אלא המקום הנקרא בין האולם ולמזבח שהוא כ"ב אמה אבל כנגד המזבח עצמו שהוא ל"ב אמה לא אסרו וכמ"ש למעלה בסדר שמיני באזהרת פ"ר בשם הרב ז"ל (הב"ם פ"ו):

מצוה רע"ח שלא יעבוד כהן טמא

(א) שלא יעבוד כהן בעודו טמא שנא' וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי וארז"ל בפ"ט מסנהדרין מנין לטמא ששמש שהוא במיתה כלו' מיתה בידי שמים דכתי' דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו וכתיב במק"א ומתו בו כי יחללוהו. משרשי המצוה מ"ש במקומות רבים כי לכבוד הבית ומעלת העבודה נתרחק ממנה כ"ד שאינו במעלתו וחשיבתו ומעלת האדם בטהרה ידוע לבל מבין. דיני המצוה כגון מה הן הטומאות המטמאות מדאורייתא והמטמאות מדרבנן ובאיזה ענין יטהר הטמא מטומאתו. ואיזה טומאה צריכה הזאה וקרבן לטהרתה ואיזו א"צ אלא טבילה והע"ש ומכלל הענין שא"א לעיות לעולם משום טומאה כ"א בטבילה. ואיזו טומאה צריכה ז' ימים לטהרתה ואיזו יספיק לה יום א'. ויתר רובי פרטי ענינים אלה אשר רבו למעלה יתבארו כולם בסדר טהרות ונוהגת בכהנים בזמן הבית וכן העובר עליה ועבד בטומאה חייב מיתה בידי שמים:

מצוה רע"ט שלא יאכל טמא תרומה

(א) שלא יאכל כהן טמא תרומה שנאמר איש איש מזרע אהרן כו' בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר. ואמרינן במס' מכות אזהרה לתרומה מנין כלומר שלא יאכלנה טמא ת"ל איש איש איזהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן כלומר שיאכלוהו הזרע

קו' התוס' דבע"מ יוכיח בסה"ד שאני בע"מ שעשה הכתוב נקרבים כמקריבים שכלל ד"ז ל"ע הרבה בש"ס וע' בע"ז דכ"ג ע"ב בסוגי' שם ובתוס'. והנה הר"מ כלל בפ"ו במצוה זו ג"כ הערל וכהן שעבד ע"ז כי לא בא בתורה לאו מיוחד ע"ז רק מקרא דיחזקאל ובכ"מ בשם רש"י אף דערלים מחללים עבודה מ"מ אין לוקין ודעת הר"מ דלוקין כי היא גמרא ואתא יחזקאל ואסמכי' אקרא וע' פרש"י בכ"מ דאף דמתו אחיו מחמת מילה מ"מ יש לו דין ערל לכ"ד אבל בתוס' זבחים דכ"ב ע"ב מביאים בשם ר"ת דוקא ברשע לערלות אבל במתו אחיו מחמת מילה אינו בכלל ערל ועתו"ס יבמות דעתם כדעת רש"י. וגם הר"מ נראה כן דעתו ועתו"ס חגיגה ד"ד ע"ב ד"ה דמרבי וביבמות בסוגי' הנ"ל ובתוס' דערל שהזה מי חטאת כשר וע"ש דה"ה שרפה ערל ושאר עבודות הפרה כשרה בערל והר"מ פ"א מה' פרה מביא דין זה שערל כשר להזיה ובפ"ג מביא דין זה דשרפה אונן ומחו"כ כשר ודין דערל דכשר אינו מביא ע"ש בסוגי' הנ"ל וכעת לא נלול' דעתאי והעניינים עמוקים. ובכלל לאו זה דערל נכלל ג"כ ערל לב היינו כהן שעבד ע"ז ומשמש במקדש לוקין ומחלל עבודה ער"מ פ"ו ואפי' עשה תשובה ואפילו הי' שוגג בע"ז אך אם עשה תשובה יש דינים חלוקים ער"מ פ"ט מהב"מ אם עשה שירות לעכו"ם כגון זריקה או השתחוה לעכו"ם או קבל עליו באלוה אפי' הי' שוגג ועשה חזר בתשובה מ"מ עבודתו מחוללת אבל השוחט לע"ז והי' שוגג כיון דשחיטה לאו שירות היא לכתחלה אסור לעבוד ואם עבד אין עבודתו מחוללת ועבודתו כשרה ע"ש בר"מ ובכ"מ והדינים נובעים מהש"ס דמנחות ק"ט. והנה ערל בשר כמו שאינו עובד כך אינו חולק לאכול בקדשים כי הוא אסור באכילה וא"ר לעבודה ער"מ פ"י מהמעה"ק אך ערלי לב אם עשאו תשובה אע"פ שא"ר לעבודה כמ"ש מ"מ דינו כדין בעל מום דחולק עם בית האב בקדשים והיא משנה מפורשת סוף מנחות. ותמהני על הר"מ שהשמיט ד"ז ולא כת' כאן פ"ו ופ"ט מהב"מ וגם בפ"י מהמעה"ק כללי' כייל בהי"ז ובה"כ כל שא"ר לעבוד אינו אוכל חוץ מבע"מ שנתפרש בתורה ולא הביא גם זה אע"פ שא"ר לעבודה אוכל וחולק ודינו לגמרי כדין בע"מ כמבואר במשנה באין חולק. עוד צ"ע היאך כללא כייל אם א"ר לעבוד א"ר לאכילה חוץ מבע"מ ובלא"מ הקשה דגם קטן אינו עובד ואוכל. ובאמת יש הרבה שעבודתם מחוללת ואוכל שחשבם הר"מ בפ"ט הפסולים לעבודה א' עע"ז היא משנה מפורשת דאוכל וחולק. עוד חשב השכור מחלל עבודה ובודאי אוכל ולא מצאתי בשום מקום דשכור יהי' אסור לאכול בק"ק. עוד חשב מחוסר בגדים ויתר בגדים ובודאי הם אוכלים בקדשים ולא ראיתי בשום מקום שיהיו הכהנים צריכין ללבוש בגדי כהונה בשעת אכילה. עוד חשב שם שלא רחץ ידים ורגלים דמחלל עבודה ובודאי קדשים אוכל. וכן חשב יושב דמחלל עבודה ולאכילת קדשים בודאי כשר יושב והוא ש"ס מפורש זבחים ט"ז מה יושב שאוכל כו' אף שהתוס' פי' דהיינו במורם מקדשים קלים טעם אחר יש בדבר דאי בק"ק דנאכלים בעזרה אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וכ"כ התוס' בהדי' ביומא דכ"ה ד"ה אין ישיבה ע"ש דעתם לאכול קדשים מותר מיושב אף בעזרה. עוד חשב שם אם יש דבר החוצץ ובודאי לענין אכילה אינו דין זה וזה יכול לייסב דמיירי מהאיש שא"ר לעבודה אבל זה ראוי הוא אבל דברים הנ"ל לכאורה צ"ע והרבה מהנ"ל אוכלים וחולקים כגון מחו"ב דבשעת עבודה כל הכהנים שאינם עובדים היינו הב"א אינם מלובשין בגדי כהונה וכן אינם רחוצים ידים ורגלים דיכולים להיות אפי' חוץ לעזר' ולפמ"ש אם הי' שחוי בשעת עבודה אינו חולק לערב וכן אם לא הי' רחוץ יו"ר בשעת עבודה אינו חולק ולומר כיון דבידו לרחוץ ל"ע וכת' זה בנחילה. ובדינים הנ"ל אם הרשיע לעכו"ס או בשחיטה עיין ח"ל סי' י"ג ופשוט דכל המחללין עבודה לוקין ג"כ משום שלבוש כלאים אפילו לדעת ראב"ד בהלכות כלי המקדש והדברים עתיקין:

מצוה רע"ו (א) בע"מ עובר כו' שהיו ב"ד בודקין כו' ע' במס' תמיד ובר"מ פ"ו ובמשנה מבואר דאם נמצא כשר נכנס ומשמש וכך היו אומרים ברוך המקום ב"ה שלא נמצא פסול וברוך הוא שבחר באהרן כו' והר"מ השמיט ברכ' זו וצע"ק:

מצוה רע"ז (א) שלא יכנס כו' אל המזבח ובין האולם כו' הר"מ פ"ו השמיט הי' אל המזבח וכ' דאסור לכנוס לפנים מן המזבח נראה דאין איסור אלא באותן כ"ב אמות בין המזבח לאולם והמ"ל מסתפק בזה אם להר"מ יש איסור קריבה למזבח ומביא בשם ס' המלות לרבינו דאיסור הקרב' יש למזבח ג"כ וכה"ד הרהמ"ח כאן ולדעת הרמב"ן שכניסה בלא עבודה הוא רק ממעלות דרבנן אין איסור אלא באותן הכ"ב אמות ע"ש במ"ל ומ"ש בשם תוס' יומא. וכ"ל דאף להר"מ דסובר דעל הכניסה לבד לוקין מפסוק ואל המזבח לא יגש כו' מ"מ כ"ל דהיינו דוקא בבע"מ קבוע או עובר אותם המומין הפוסלים בבהמה ג"כ ובע"מ כזה לוקין ומחלל עבודה א"כ הוזהר על הכניסה דהוא בכלל הפסוק כי מום בו אבל במומין המיוחדין באדם דנראה מהש"ס בכורות דזה לא הוי מום אך התורה פסלה אותו דצריך שיהי' שוה בזרעו ש"א וליכ' אלא עשה ואינו מחלל עבודה ולהר"מ הוא לאו ולוקין ואינו מחלל עבודה אבל הלאו הוא ג"כ מחמת שאינו שוה בזרעו ש"א אינו מוזהר על הכניסה לד"ה להר"מ אין לוקין וביאת הראשונים אינו עובר בעשה וכ"כ מלשון הכתוב לא יגש ולא יחלל דהיינו אותו שמחלל עבודה מוזהר על הכניס' אבל בע"מ המיוחד לאדם דאינו מחלל אינו מוזהר וא"ע בעשה ואפשר מדרבנן גם הוא לא יכנס וצ"ע:

מצוה רע"ח (א) שלא יעבוד טמא כו' ע' ר"מ פ"ד מהלכות ב"מ וע"ש שכתב דמשכחת לה שלא נתחייב כרת על ביאת מקדש כגון שנטמא בעזרה וילא לו בדרך קצרה ובתוך כך הפך בצנורא והוא מהש"ס דשבועות וע' לעיל הארכתי בזה ומבואר עוד בש"ס ור"מ דאחיו הכהנים היו מוציאין אותו לחוץ ופוצעין את מוחו וע"ש במ"ל נסתפק אם די שמוציאין אותו חוץ לעזרת ישראל דאסור מן התורה להכנס להטמא מת ומכל שכן מת בעצמו אבל בעזרת נשים היו ממיתין אותו א"ד דאף חוץ לחיל היו מוציאין אותו וע"ש שהביא בשם התוס' דאף חוץ לחיל היו מוציאין אותו ע"ש ומ"ש הרב המחבר דחייב מיתה בידי שמים ואם התרו בו לוקין כמבואר בר"מ שם בכל ל"ת שחייב מב"ש לוקין אם התרו בו:

מצוה רע"ט (א) שלא יאכל כהן טמא כו' במצוה זו נכלל ג"כ תרומת מעשר וחלה וביכורים דכולהו איקרי תרומה כמבואר ביבמות פ' הערל ובמכות ובמס' ביכורים ובכ"מ ודינים אלו ער"מ כ"א במקומו וד"ז הוא בפ"ז מהל' תרומות. והנה הרהמ"ח אינו מביא כאן רק כהן בטומאת הגוף אבל אם הוא טהור והתרומה טמאה אינו מביא והר"מ בפ' הנ"ל מביא דין זה דטהור האוכל תרומה טמאה א"ע בלאו אלא בעשה דואחר יאכל מן הקדשים דבר שהוא בקדושתו כו' לאו הבא מכ"ע עשה ובש"ס דיקן פ' הערל דע"ג ע"ב מפיק העשה מקרא דבשעריך וכמ"ל עמד בזה ודין זה הוא רק בתרומה ותרומת מעשר וחלה

הזרע כולו זכרים ונקבות הוי אומר זו תרומה ונכפלה האזהרה בזה הענין כמ"ש ושמרו את משמרתי וכמ"ש בסנהדרין פ"ט גבי מחויבי מב"ש שילמדו שם טמא האוכל תרומה מושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא. משרשי המצוה להגדיל וליקר בלב כל אדם כל אשר בקודש וכבר זכרתי פעמים רבות התועלת הנמצא לנו בדבר וממעלות הקודש לאכלה בטהרה ידוע. מדיני המצוה משארז"ל שכהן טמא שאכל תרומה טהורה הוא במיתה ולוקה עליה אבל תרומה טמאה אע"פ שהיא בלאו אינו לוקה לפי שאינה קודש ומה שאמרו שהטמאים אוכלים בתרומה בהע"ש ויראו

ותלה אבל האוכל בכורים בטומאת עלמן והוא טהור לוקה והוא מבואר ביבמות דף הנ"ל וכ"פ הר"מ פ"ג מה' ביכורים ה"ה והכ"מ לא הראה מקום מולא הדין ותמוה דהיא שם גמר' מפורשת ובתו"ס ד"ע ד"ה מה הניחו בקושיא אמאי לא ילפינן תרומה מביכורים שילקה בטומאת עלמן ע"ש. והנה בטמא טומאת הגוף ואוכל תרומה טהורה חייב מב"ש ולוקין כמבואר בר"מ וכאן והר"מ לא הביא היאך הדין אם טב"י אכל תרומה טהורה אי חייב מיתה בידי שמים וע' תוס' סנהדרין פ"ג ד"ה ויליף ע"ש דבתחל' ספוקי מספק' להו אם טב"י חייב מיתה בידי שמים ובסוף דבריהם הסכימו דשוה לטמא וחייב ומובא במ"ל ג"כ ומביא ג"כ בשם הסמ"ג. ודוקא הלוכל תרומה טהורה אבל טמא האוכל תרומה טמאה מבואר בר"מ והרהמ"ח כאן דאינו חייב לא מיתה ולא מלקו' מקרא דומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת ובלח"מ פי"ט מסנהדרין הקשה על הר"מ דנראה מהש"ס דרק מיתה אינו חייב אבל מלקות חייב. והנה הר"מ לא חילק בין נטמא הגוף ואח"כ נטמאת התרומה או נטמאת התרומה ואח"כ נטמא הגוף אבל תוס' סנהדרין פ' וחולין ק"א דעתם דאם נטמא הגוף קודם חייב מב"ש ומלקות והביאו ראי' מסוגיא פכ"ה. ומלאתי בשעה"מ פי"ז מהא"ב בדיני אחע"א עמד בזה על הר"מ ויישב כדעתו ומביא קו' הלח"מ וכתב דהר"מ הוליא הדין דאפי' מלקות אינו חייב מסוגיא דחולין שם דמקשה הש"ס וסבר שמואל אחע"א האמר כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו במיתה מוכח דאין אחע"א ואי כימא דשמואל סובר אינו במית' אבל חייב מלקות א"כ אדרבא מוכח דסובר אחע"א כיון דחייב מלקות וחל על איסור עשה ע"ש בסוגיא ותבין גם דעת התוס'. והנה לדעת הר"מ והרהמ"ח דבכ"ע פטור באוכל תרומה טמאה [איך] משכחת לה כהן טמא שחייב על הרומה טהורה הלא מכי נגע בה טמאה אלא כגון שתחב לו חבירו בבית הבליעה או שהתרומה לא הוכשרה כ"כ התוס' במקומות הנ"ל וביבמות ומשכחת לה עוד דאכל רק כזית חייב על אכילת הכזית ככל איסורין שבתורה והתרומה לא נטמאה דפחות מכביצה אוכלין אין מקבלין טומאה וכזית הוא חצי ביצה או שליש כידוע. אך לדעת הר"מ פ"ד מה' טומאת אוכלין ודעימי' דאוכלין מקבלין טומאה בכ"ש צ"ל התירוצים הנ"ל וע' בשעה"מ ה' ברכות. ודע דזה שכתבנו לשיטת הר"מ דאין לוקין בטמא שאכל הרומה טמאה היינו דוקא תרומה והדומה דאין לוקין בטומאת הגוף עלמה א"כ אף אם הוא טמא בטומאת הגוף גם כן אין לוקין דמחוללת היא אבל ביכורים דאף טהור שאכל ביכורים טמאין לוקין א"כ בודאי אם טמא אכל בכורים טמאים לוק ן מפני הלאו דביכורים טמאים כי טומאת הגוף ע"י לא פקע האיסור של טומאת עלמן כיון דהתורה חייבה מלקות אף על מחוללת ועומדת אם כן מ"ל טהור ומ"ל טמא כיון דעל ט"ע לוקין רק בתרומה ודומיהן שאין לוקין על ט"ע רק על טומאת הגוף אמרינן שפיר דהתורה גילתה ומתו כו' דהיינו דוקא אם אין התרומה מחוללת אבל על הלאו דמחוללת לא פקע בשום ענין ל"מ לשי' התוס' דהטעם מחמת אחע"א אלא אפי' לשיטת הר"מ עי' ותבין רק דאין לוקין אלא א' והוא דהתרו בו משום הלאו דטומאת עלמן דעל הלאו דטומאת הגוף אין לוקין דשם התורה גילתה דא"ע אם היא טמאה בט"ע ולשיטת הלח"מ דלוקין על טמא שאכל טמאה א"כ בטמא שאכל ביכורים לוקין שנים א' על טוה"ג וא' על טומאת הביכורים דהוא שני לאוין ובין נטמא הגוף תחלה ובין נטמאו הביכורים החלה מ"מ בכ"ע אחע"א כי בנטמא הגוף תחלה חל עליו איסור הלאו דביכורים טמאים דהוי איסור מוסיף דמוסיף איסור לטהורים ובנטמאו הביכורים ואח"כ נטמא הגוף הוי איסור כולל כיון שנטמא נאסר בכל התרומות ע' בפ' גה"נ א"כ לדעת הלח"מ בודאי לוקין שנים כנ"ל ברור בעזה"י. וכן לדעת התוס' דאם טוה"ג קדים תו לא פקע א"כ אם נטמא הגוף ואח"כ נטמאו הביכורים חייב שני מלקות משום טוה"ג ומשום הלאו דט"ע וכן במע"ב ויבואר כ"א במקומו ב"ה. ועמ"ל נסתפק אם התרומה טמאה מדרבנן אי האוכל טמא בטוה"ג חייב עליה כיון דמדאורייי' טהורה היא א"ד כיון דטמאה מדרבנן ה"ל מחוללת והדברים עתיקין בס' האחרונים. ודע דמבואר בנדה ל"ב דכמו שטמא אסור לאכול תרומה כן כמי אסור לסוך בשמן של תרומה ולא יחללו לרבות את הסך דסיכה כשתי' ועי' תוס' שם דסיכה אינה אסורה אלא מדרבנן דולא יחללו הוי אסמכתא עכ"פ איסורא איכא וכ"ה ביבמות פ' הערל דשם היא אבעיא בש"ס אי ערלות שלא בזמנה היינו קודם ח' ימים אי מותר לסוכו בשמן של הרומה אי הוי ערל או כיון דלא הגיע זמנו אינו ערל ומותר לסוכו ע"ש וכן לענין זר מבואר במשנה דתרומות דחייב חומש על הסך וע"ש בר"ש וברע"ב דבת"כ נפיק ג"כ מולא יחללו א"כ מאוד צל"ע דהר"מ פ"ז גבי טומאה לא כת' דין זה כלל וכן אח"ז כ' דין הערל דאסור לאכול ולא כ' ג"כ ד"ז דאסור לסוך ג"כ והמתין עד פ"י לענין זר דחייב חומש כ' דה"ה הסך ולמה לא כ' בפרקים הקודמים לענין טומאה ולענין ערלה דאסור לסוך ג"כ. והנה פשוט לע"ד כיון דמרבינן סך כשותה אם כן בשמן של הרומה טהורה בודאי אסור לסוך לדעת הר"מ דמשקין מקבלין טומאה בכ"ש דאסור לטמא תרומה טהורה בידים את משמרת כו' כתיב אלא אפי' שמן של תרומה טמאה אסור לסוך טמא כמו אכילה ושתיה וכן אפי' לטהור חוץ מן הטעם שמלוה לשרפו אלא מפני שהוא כשתיה ואסור לאכול ולשתות תרומה טמאה ושם בגמרא דנדה דשם אין השמן נטמא בנגיעה כמבואר שם ג"כ ל"ל שם מחמת סך. ובגוף הדבר אי סיכה מה"ת אסור באיסורי אכילה דעת תוס' בנדה דהוי אסמכתא והיא מדרבנן וביומא ע"ז ד"ה דתנן בתי' א' כתבו שהיא מה"ת ואח"ז כ' שהיא דרבנן וע"ש בתוס' ישנים ובתי"ט פ"ו דתרומות דהחומש אינו אלא דרבנן לשיטה ז ומדברי רבינו הר"מ בפ"ז שמביא הך דרבא לחוד ולא יחללו להביא את הסך וסתם נראה מדבריו דסובר דהיא מה"ת דלא הוי שתיק לפרש ד"ז שהיא מדרבנן אם היה דעתו כן. אח"ז ראיתי בס' כ"ת קו' תוס' יוה"כ כ' ג"כ כדברינו דדעת הר"מ שהוא מה"ת ומקשה על התוס' למה חייב חומש בזר הסך הלא מבואר בב"מ כ"ה דהגמ' מקשה על התוס' חומש של דמאי וכי חז"ל עשו חיזוק לדבריהם והלא חזינן דסך אינו אלא מדרבנן ומביא חומש ויש לדחות ע"ש ברש"י כיון דהפרשה אינו אלא מדרבנן ע' ר"מ פ"י כתב דלא הי' ראוי לחייב חומש כיון שאינו מוסיף בפדיון מעשר שני חומש וע"ש בפ"י כתב ג"כ שם בקושית הש"ס כיון דדבר קל הוא דרוב עמי הארץ מעשרין הן. וע"ש עוד בתוס' יומא שם שר"ת מביא ראי' לדבריו דסיכת תרומה לזר אינו אלא מדרבנן גכריתות ד"ז דמבואר שם דכהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל ע"ג ואינו חושש ואי הוי מן התורה הוי אסור בכל ענין אלא ע"כ שהיא מדרבנן והם הקילו בכה"ג ובקונטרס הנ"ל תמה ע"ד ר"ת דאדרבא שם מבואר להיפך דכה"ג שנטל שמן המשחה מראשו וסך על גבי' ח"כ ומקשה הש"ס מהך ברייתא דבן בתו מתעגל כו' ואי דסיכה בתרומה אינו אלא מדרבנן א"כ מאי רומיא דגבי סיכה דשמן המשחה דהיא מה"ת וח"כ על הסיכה ע"כ אסור לסוך אפי' לאחר סיכת היתר אבל שם אינו אלא מדרבנן והקילו דלאחר סיכת היתר מותר וגם לפי תי' הגמרא שם דכתיב ומתו בו כי יחללוהו כו' וכיון דאיתחל כו' אבל שם כו' נראה דהיא מה"ת ע"ש והוא באמת תמיה גדולה על ר"ת וראי' ברורה להר"מ דסיכה אסורה מה"ת גבי תרומה ע"ש. והנה במ"ש לעיל דהר"מ אינו מביא דין איסור סיכה לערל. ובאמת אע"פ שאינו מביא בפ' הנ"ל מ"מ בפי"א מה' הנ"ל מביא דין זה דתינוק קודס ח' מותר לסוכו בשמן דלאו ערל הוא א"כ ממילא מבואר בדבריו ד"ז דערל אסור לסוכו וביש"ש פ' הערל פלפל שם בתחלת הפרק היאך ס"ל להר"מ בתינוק קודס ח' וכ' דהר"מ לא הביא זה בספרו. ובאמת מבואר הוא בפי"א מפור' ובמ"ל פי"ז מהמ"א הכ"ז הקשה להסוברים סיכה דרבנן והרשב"א ס"ל ספינן לקטן איסור בידים א"כ מאי אבעי' בש"ס אי קטן קודס שמונה מותר לסוכו הא אפי' לאחר ח' דהוי ערל מותר לסוכו כיון דהוי איסור דרבנן וכן שם בפ' בנות כותיים דהטבילוה קודס לאמה ושם מיירי בתרומה דרבנן ע"ש ומותר ליתן לקטן אפי' בטומאה דספינן לי' בידים ואפי' אי נימא דקטן אביו מלווה שלא להניחו משום חינוך חדא דקטנים כאלו לאו בני חינוך נינהו ובפרט בנדה דמיירי בבת וע' תוס' נזיר דא"ח בחינוך בתו. ע"ש במ"ל ובאחרונים האריכו בזה. וכ"פ כמו כהן שסך מותר בן בתו להתעגל כיון דנתחלל וכ"פ הר"מ בה' תרומות פי"א ה"ח וכמו שהותר לזר כ"כ כיון שנתחלל מותר לטמא ולערל דהם חולין גמורים אחר שנתחלל. ואם כהן טהור אכל תרומה והקיאו שלא בפניו דבכל האיסורים לא פקע האיסור בהקאתו כמבואר בחולין ור"ס פי"ד מהמ"א מ"מ כאן בתרומה כיון דאכל הראשון נתחללה התרומה ומותרת אח"כ לזר ולטמא וד"ז מבואר ביומא פ"א דר"י אמר זר שבלע שזופין של תרומה והקיאן ובא אחר ואכלן ראשון משלם קרן וחומש והשני אינו משלם אלא דמי עלים לראשון והקשו שם בת"י הא מבואר בחולין פג"ה דאפי' הקיאן במלתא קמייתא קיימי ולמה לא יתחייב השני קרן וחומש ותי' דגבי תרומה שאני דבאכילת הראשון נתחללה כמבואר בכריתות כהן שסך בן בתו מתעגל ע"ג דנתחלל ה"נ וכתבו עוד שם דאין לחלק בין כהן שסך דנתחלל בהיתר אבל כאן נתחלל באיסור דהראשון הי' זר לא נתחללה להיות כחולין דאין סברא ע"ש בדבריהם. וכ"כ התוס' מנחות ס"ט ד"ה דבלע הקשו למה לא יהיה חייב השני הא לא הוי עיכול ותי' כיון דנתחלל באכילת הראשון. עכ"פ היולא מדבריהם דלאחר אכילה נתחללה וגם מוכח מדבריהם דסיכה אסורה מה"ת מדהביאו ראי' מדין דכריתות לד"ז דמיירי באכילה דהוא איסור תורה ע"כ סוברי' דגם סיכה אסורה מה"ת כדעת הר"מ ולא כדעת ר"ת. עוד מבואר מדבריהם דאין חילוק בין נתחלל באיסור או בהיתר א"כ מ"ש למעלה דכהן האוכל נתחללה לאו דוקא לפי שיטת התוס' הנ"ל דאפי' אם זר אכל מ"מ נתחלל. וזה ימים כ' בגליון הר"מ פי"א מה' תרומות במ"ל ה"ח נסתפק בד"ז ומביא ד' הכ"מ ומדייק דוקא אם נתחלל בהיתר ופלפל בזה ע"ש ולא הביא דהתו"ס מנחות והת"י ביומא שכתבו להדיא דאין חילוק בין נתחלל באיסור או בהיתר בכל גוונא היא מחוללת. אך רש"י כריתות ד"ז ע"א ד"ה כהן שסך כו' כ' אלמא כיון דבטלה בהיתר' כו' מבואר בדבריו דדוקא אם נתחללה בהיתר א"כ ד"ז שנוי במחלוקת רש"י ותוס' והמ"ל לא הביא מכ"ז. ומהר"מ שפסק שם בפ' הנ"ל ד"ז דזר שבלע שזופין כר דאין השני משלם אלא דמי עלים אין ראי' דנתחללה באיסור ג"כ מהני די"ל דהר"מ סובר כתי' התוס' בתי' א' דמיירי בפניו דנמאסת ע"ש. ומ"מ הת"י בעלמס לא כדו מתי' דנתחללה רק מטעם אחר ע"ש א"כ לענין ד"ז נמי כיון דנתחללה הן בהיתר או באיסור לכל מר כדאית לי' אינו חייב השני גם כן משום טומאה וערלה כ"כ פשוט. ולכאורה דהתו"ס מנחות צ"ע דמייתי ראי' דלענין איסור הוי עיכול מבלע שזופין כו' וחילקו מחמת דנתחללה ולא הביאו מש"ס מפורש סוף גה"נ דמבואר שם בהדיא דהקיאו לא הוי עיכול וא"כ מ"מ. והנה טמא האוכל דחייב מלקות דינו ככל איסורים שבתורה דא"ח אלא על כזית וגם פטור אם הוא שלא כדרך הנאתו ככל איסורים שבתורה אך בכל האיסורים מבואר בר"מ פי"ד דאם אכל ח"ז והקיאו וחזר ואכל אותו ח"ז עלמו חייב דאיכא הנאת גרונו וכאן תלוי בשיטות שכתבנו דלהסוברים דנתחללה אף באיסור לא משכחת ד"ז וא"ח בהקיאו וחזר ואכל וז"פ. והנה לדעת הר"מ שכתבנו דסיכה היא איסור דאוריי' אני מסופק אי לוקין על הסיכה או רק איסור ומלשון הר"מ פ"י גבי שוגג לענין חומש כ' וכן הסך שנא' ולא יחללו כו' ואח"ז בה"ה כ' (במזיד) אכל הרומה במזיד והתרו בו לוקין ואינו

ויראו ברקיע ג' כוכבים בינונים וזה העת הוא (ב) כמו שליש השעה אחר שקיעת החמה ומה שאמרו (ג) במי שהי' אוכל תרומה והרגיש שנזדעזעו איבריו להוציא ש"ז. (ד) ומה שאמרו ברוכבי גמלים. (ה) ומ"ש בתרומת ח"ל שהיא מותרת לכהן שאין טומאה יוצאה עליו מגופו כגון קטן שלא ראה קרי וקטנה שלא פרסה נדה (ו) ומ"ש שכל עם הארץ בחזקת טומאה וע"כ אין נותנין התרומה אלא לכהנים היודעים לשומרה בטהרה ודיני הטומאות זכרתי למעלה נ"כ קצתם בכלל ובפרט. (ז) ונוהגת בכהנים בזו"נ בארץ ובזמן שהיא בישובה כי אז שם חיוב התרומה דאורייתא לדעת הרמב"ם ז"ל ועובר ע"ז ואכל תרומה במזיד והוא טמא חייב מיתה בי"ש. וכמו שנזכר בסנהדרין פ"ט שמנו שם מחויבי מיתה ומכללם מנו כהן טמא שאכל תרומה ובזה"ז אסור דרבנן בפירות א"י (יו"ד סי' של"א):

מצוה ר"פ שלא יאכל זר תרומה

(א) שלא יאכל שום זר תרומה שנאמר וכל זר לא יאכל קודש ובא הפי' המקובל שזה הקודש הוא התרומה בלבד וכל מה שיקרא תרומה אבל לא בא להזהיר בכאן על קדשים אחרים ומהו שנקרא תרומה נ"כ אלו הבכורים וכמו שדרז"ל מן הקבלה ותרומת ידך אלו הביכורים. משרשי המצוה במצוה הקודמת וממעלת הקודש שיאכלוה משרתי השי"ת ונשיהם ובניהם ועבדיהם אשר קנו ויתנוהו לבהמתם ולכל חיתם ולא לאחרים. מדיני המצוה משארז"ל (ב) שעבד כהן שברח אוכל בתרומה דקנין כספו הוא וכן אשת כהן שמרדה הרי היא אוכלת וכל

ואינו משלם ולא כ' אכל או סך והא דלא כ' או שתה דזה ידוע דאין דרכו לכתוב בכ"מ שתי' כי שתיה הוא בכלל אכילה אך גבי שוגג כ' או שתה כיון שרלה לכתוב דין הסך אבל כאן ה"ל לכתוב גם כן הסך נראה מדבריו דעל הסיכה אין לוקין ואפשר כיון דאינו מפורש רק מריבויא דקרא לשיטתו בסה"מ ולדעת הרמב"ן דחולק אם סובר כאן כהר"מ דלאו אסמכתא רק אסור מה"ת אפשר דלוקין וצ"ע. ואני מסתפק בין לענין מזיד בטמא או זר או בזר שסך בשוגג שחייב חומש ע' ר"מ שם אם יש שיעור לסיכה כמו אכילה ושתיה דהיינו כזית או אפי' כ"ש. ולענין זר שסך בשוגג ודאי כ"מ גדולה דהיא הלכה ברורה דעל פחות מכזית אינו חייב חומש ע' ר"מ שם פ"י ואם סיכה לריך ג"כ להיות כזית א"ח על פחות מכזית חומש ואי א"ל שיעור חייב חומש על כ"ש אך במזיד לענין זר או בטומאה ג"כ יש כ"מ כמ"ש כ"פ בח"ז לענין שבועה דאינו חל על שיעור שלם ועל ח"ש חל ע' יו"ד סי' רל"ח. והנה מסידור לשון הר"מ פ"י ה"ב שכ' א' האוכל וא' השותה וא' הסך משלם חומש כו' וא"ח חומש אלא עד שיאכל כזית שנא' כו' וכשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייתה בכזית עכ"ל ולא כ' ג"כ דסיכה דינו הכי נראה דאפשר סיכה א"ל כזית. וגם נרא' להביא ראיה מכריתות דף ו' ע"ב לענין סך משמן המשחה אמרינן שם מה סיכה בכל שהוא ע"ש אף דהר"מ פסק בפ"א מהלכות כה"מ דסיכת שמן המשחה בכזית היינו דמבואר שם דמקים לנתינה מה נתינה בכזית ע"ש בסוגיא אבל סיכה לכולי עלמא משמע בכ"ש. אבל באמת נ"ל כיון דמבואר שם בנדה דולא יחללו לרבות הסך כשותה וכן מקרא ותבא כמים כו' והשמן כו' נראה דהתורה ריבתה כאן דסך הוי כשותה א"כ לא עדיף משתיה דבעינן כזית וכ"ה בל' הר"מ פי"א ה"א התרומה ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה שהוא כשתיה שנא' כו' ע"כ נראה ברור דלא עדיף משתיה והא דלא נקט בפי' סך שסמך עלמו על ד"ז דעיקר משום דהוי כשתיה. וג"כ אין ראי' מהאי דכריתות דודאי לשון סיכה הוא בכ"ש ושם כתוב בתורה על בשר כו' לא ייסך וא"כ משמעותו כ"ש אבל כאן לא כתיב בתורה רק מרבינן מקרא דסיכה הוא אסור א"כ לא עדיף משתיה ע"כ נ"ל ברור בעזה"י דבעינן כזית ובפרט שכ' בח"ז כ"פ שכ"ה שאינו מפורש שיעורין בדברי חז"ל הוא שהמא בכזית ככל שיעורי תורה. אך זה נראה דכאן ל"ש לירוף בכא"פ המבואר בר"מ לענין אכילה ושתיה דתרומה לענין חומש דאם יותר מכא"פ אינו מלטרף מ"מ כאן נ"ללענין סיכה דאף יותר מלטרף כמו מעילה דמלטרפת לזמן מרובה דכא"פ ל"ש אלא באכילה ושתיה כמ"ש האחרונים לענין בל יראה בפסח דל"ש כא"פ כנ"ל ברור ב"ה: (ב) כמו שלישׁ שעה אחר שקיעת החמה כו' כ"ה בר"מ אך אינו מלבושו דהכ"מ הביא זה בשם הסמ"ג ע"ש בהגהות והנה אם החשבון הזה מדוקדק אכ"מ להאריך: (ג) במי שהי' אוכל תרומה כו' הדין מבואר בר"מ דאוחז באמה ואוכל את התרומה דש"ז אינו מטמא עד שילא לחוץ והוא מהש"ס דנדה. עוד מבואר שם בר"מ מהש"ס דח"ש מטבילין אותן ומעריב שמשן ומאכילם בתרומה ובלבד שלא ייסן ואם ייסן טמא אא"כ עשו לו כיס של נחושת יכול לבדוק בכיס והנה אינו מבואר דין קטן מבן ט' ומעלה דטמא מחמת קרי כמבואר בר"מ בה' אה"ט דאם יש בו דעת א"כ א"ל לכ"ז כמבואר בסוכה דקטן היודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות ופסק כן הר"מ פט"ז מה' אה"ט ה"י ואם א"י בודאי דינו כשוטה ומבואר בכאן דגם לח"ש אסור להאכילו בידים איסור תורה כמו לקמן וכ"ד התב"ש והאחרונים עתב"ש סי' א' ובפמ"ג ולפ"ז דוקא בתרומ' דאוריי' דינא הכי אבל תרומת פירות לשיטות הראשונים או תרומת ירק או בזה"ז לשיטת הר"מ אף בא"י כמבואר בה' לקמן מותר להאכילו תמיד וא"ל להטבילו כי איסור דרבנן מותר להאכילו בידים אך דעת הר"מ המ"א אינו כן ודעתו דאף איסור דרבנן אסור להאכילם בידים וא"כ"מ: (ד) ומ"ש ברוכבי גמלים. מבואר דרוכבי גמלים אסורים לאכול בתרומה עד שיטבלו ויעריב שמשן שהרכיבה על הגמלים מוליא טפת זרע ועי' תוס' נדה די"ד הקשו לשמואל דסובר ש"ז שאין כל גופו מרגיש אינו מטמא א"כ למה הם טמאים והר"מ פסק ג"כ כשמואל בה' אה"ט ותירלו דתלינן דארגשי' ולאו אדעתי': (ה) ומ"ש בתרומת ח"ל כו' כגון קטן כו' ולא הביא דין כהן גדול שטבל לטומאתו ודעת הר"מ בפ' הנ"ל דמותר לאכול אם טבל אף בלא הע"ש ודעת הראב"ד דלריך הע"ש וער"כ פ' אלו עוברין מספקא בדבר וכ' דאם טבל לטומאה היולאת מגופו לריך הע"ש וע' בכורות דכ"ז ברש"י ובתוס' וביו"ד סי' שכ"ג וא"ח סי' תכ"ז. וגם בר"מ מבואר והוא מהש"ס דמותר לבטל תרומת ח"ל ברוב ולאכול בימי טומאתו אבל דעת הרי"ף פ' א"ע אינו נראה כן והרמב"ן כת' דוקא להוסיף אבל לבטלו לכתחלה אין לנו ויש בעניים אלו אריכות גדול ופלפלו הראשונים בזה הרבה וזה דוקא בתרומת ח"ל אבל בתרומת א"י אף בדברים שהם מדרבנן כגון ירקות לכ"ע או בזה"ז לשיטת הר"מ אין נוהגים קולות אלו עי' במס' חלה ובראשונים ובתוס' חולין ק"ד: (ו) ומ"ש שכל עם הארץ בחזקת טומאה וע"כ אין נותנים כו' מבואר בכ"מ

וכר"מ בפ"ו מהלכות תרומות ולא קאי זה על תרומת חוץ לארץ דתרומת ח"ל ניתנה לכל כהן כיון שהיא טמאה ער"מ בה' בכורים פ"ה וע' תוס' חולין שם דלע"ה אינה ניתנת כי כל שאינו מחזיק בתורת ה' כו' רק שאינו ע"ה רק אינו חבר לשמור בטהרה ע"ש רק דברי הרהמ"ח קאי לתרומת א"י אפי' תרומה דרבנן בא"י מכל מקום כיון דנאכלת בטהרה אין נותנין אותה לע"ה שאינו מוזהר וכ"ה בהדיא בר"מ פרק ו' שם דאפילו תרומה מדבריהם אין ניתן לכהן ע"ה ומבואר בר"מ שם דתרומה טמאה ניתן לע"ה ובכ"מ הקשה למה ניתנה לעם הארץ הא איכא למיחש שמא יאכלנו. ואני כתבתי על הגליון שם שד' הכ"מ תמוהים לענ"ד דלא שמעתי מעולם שכהן ע"ה יהי' חשוד לאכול תרומה טמאה רק הוא אינו בקי בטהרה ואומר שאני טהור ושלך טמא וכמבואר בכ"מ ויאכל תרומה בטומאה ולפי דעתו הוא טהור או התרומה טהורה ובאמת אינו כן כי אצלינו הוא מוחזק לטמא אבל אם טוענים לו ואומרים לו שהוא תרומה טמאה בודאי אינו חשוד לאכול תרומה טמאה כמו שאינו חשוד על כל האיסורין רק על הטהרות הוא חשוד מפני מיעוט ידיעתו ע"כ אין נותנים לו תרומה טהורה דאינו שומרה דאינו בקי בזה אבל אינו חשוד לעבור על איסור ברור כן נראה לפי עניות דעתי פשוט. עיין בגיטין דף ס"א ע"ב:

(ז) ונוהגת בכהנים בזכרים כו' ובזמן שהיא בישובה כו' כדעת הר"מ כו' היינו בבית ראשון או בבית השלישי תוב"ב אבל בבית שני אף שהיתה ארץ ישראל בישובה מ"מ לא הי' נוהג דין תו"מ מן התורה לדעת הר"מ והוא מפירש בר"מ פ"א מהלכות תרומות הלכה כ"ו כיון שהי' רק ביאת מקלתם ע"ש מכל מקום בבית שני הי' משכחת לה לעבור על הלאו הזה כגון שאכל ביכורים בטומאת הגוף וביכורים הי' נוהג מה"ת בב"ש ער"מ ובמשניות בכ"מ ותבין. ומ"ש הרהמ"ח ועובר ע"ז חייב מב"ש ואם התרו בו לוקין ע' ר"מ כאן ובהלכות סנהדרין פי"ט ע"ש:

מצוה ר"פ (א) שלא יאכל שום זר תרומה שנא' כו' הדינים הם בר"מ פ"ו מהלכות תרומות ובפרקים הבאים וז"ל הר"מ שם בה"ו זר שאכל תרומה בין שהוא טהור או טמא בין שהתרומה טהורה או טמאה חייב מב"ש שנא' ומתו בו כי יחללוהו וכ"כ בפי"ט מסנהדרין זר שאכל תרומה בין טהורה בין טמאה חייב ובלא"מ הקשה כיון דעיקר לימוד דזר חייב מב"ש מבואר בסנהדרין פ' הנשרפין דכתיב ומתו וסמיך ליה וכל זר לא יאכל קודש א"כ עיקר הלימוד מכהן טמא שאכל תרומה ע"ש. וא"כ מנ"ל להר"מ לחייבו אפי' אם התרומה טמאה לא יהא עדיף מכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה כי מחוללת ועומדת ע"ש שדחק מאוד ובשעה"מ כ' שילא להר"מ דין זה ממה שמבואר במשנה דתרומות דבשוגג חייב חומש אף על תרומה טמאה ובשבת פ' כ"ג מבואר דרב' סובר דמיתה במקום כרת קאי וחומש במקום קרבן ואי אין חייב מיתה על תרומה טמאה היאך חייב חומש דהוא במקום קרבן בשוגג הא מבואר התם דשבועת ביטוי חידוש הוא דלא אשכחן דיהא חייב קרבן בשוגג כל היכי דבמזיד ליכא כרת א"כ היאך חייב חומש ע"כ דחייב מיתה במזיד גם על תרומה טמאה והיא עומדת במקום כרת ובשוגג חייב חומש ע"ש. ובכלל הלאו הזה ג"כ תרומת מעשר וחלה וביכורים כמבואר כאן אך על ביכורים א"ח זר עליהן עד שיכנסו לפנים מחומת ירושלים ער"מ פ"ה מביכורים אבל קודם שנכנסו הרי הן כחולין לכ"ד וע"ש בכ"מ. ומ"ש הרהמ"ח בשרשי המצוה שיתנו לבהמתם ולכל חייתם ע' תוס' יבמות דס"ו ע"ב ד"ה כרשיני תרומה כ' דמאכל שהי' עיקרו לאדם אסור להאכיל לבהמה רק איירי דעיקרו לבהמה ע"כ מאכיל לבהמתו. ומ"מ נ"ל ראוי לאדם דאי א"ר לאדם פטורים מתרומה כמבואר בפ' כ"ג עכ"ל. ובמ"ל מביא ג"כ זה דאם עיקרו לאדם אסור להאכיל לבהמה ומביא בשם הת"כ והר"ש והרע"ב ולא הביא דהתו"ס דמבואר ג"כ כן:

(ב) שעבד כהן שברח כו' כ"ה בר"מ מהש"ס והרהמ"ח אינו מביא דין אם העבד אינו עובד לרבו כגון שהפקירו או כמה עניינים המבוארים בה' עבדים שאינו רק מעוכב ג"ש אם אוכל בתרומה או לאו כיון דאינו עובד לא מיקרי קנין כספו והיא אבעיא בש"ס גיטין דמ"ב אי מעוכב ג"ש אוכל בתרומה ושם היא אבעיא דלא אפשיטא ע"כ אסור לאכול תרומה רק דאין לוקין והובא דין זה בר"מ פ"ט מה' הנ"ל ה"ה וע' בכריתות שם מביא הש"ס ברייתא הכותב נכסיו לאחרים והיה בהם עבדים ואמר הלה אי אפשי בהם אי היה רבו שני כהן אוכל העבד בתרומה ורשב"ג סובר דחוזרים המתנות ליורשים וע"ש בסוגי' דטעם הת"ק אף דלר"ל כיון דאמר אי אפשי העבדים הם הפקר מ"מ ס"ל לת"ק דאוכלים כיון דמעוכב ג"ש אוכל בתרומה ורשב"ג סובר דהם שייכים לרבם ראשון ע"כ אינם אוכלים וברייתא זו מיירי בשתק ולבסוף מוח ע"ש והובא ברייתא זו ג"כ בחולין ל"ח וב"ב והר"מ פ"ד מה' זכיה ומתנה פסק בפלוגתא זו דת"ק ורשב"ג דהוא ס' הלכה כמאן אי הוכיח סופו על תחלתו ויש פוסקים כת"ק דל"א הוכיח סע"ת ופוסקים ג"כ כר"ל שם דאומר א"א בה היא הפקר א"כ אוכלים בתרומה

בתרומה ע' ברשב"ם ובחה"מ סי' רמ"ה ובתוס' גיטין שם כ' דאבעיא זו לא קאי לר"ל דלדידיה לת"ק מעוכב ג"ש אוכל בתרומה. עוד מחלקים שם התוס' דאבעיא זו קאי רק בח"ע וחב"ח אבל במעוכב ג"ש אוכל בתרומה. ובמהרש"ל שם תמה ע"ז וע"ש במהרש"א ובפ"י וכ"כ דעת התוס' כ"פ בהשולח דמעוכב ג"ש מותר בשפחה כמו שמותר בתרומה וע' תוס'

(ג) וכל אשת כהן אוכלת אפי' היא בת ג"ש ויום א' (ד) וגם הארוסה לו היתה ראוי' לאכילה אלא שחכמים גזרו שלא תאכל עד

חולין מביאין ג"כ הש"ס דכריתות דלת"ק מעוכב ג"ש אוכל בתרומה והר"מ בפ' הנ"ל ה"ו מביא גם כן דין דברייתא ופסק דהוא ספק אם הוכיח סע"ת והם ברשות ראשון או לא הוכיח כו' וחזר בו ע"כ לא יאכלו בין שהיה רבו השני כהן או רבו הראשון כהן ואזיל לשיטתו בה' זכיה ומתנה דמספקא ליה הלכה כמאן ע"ש והכ"מ בה"ה גבי מעוכב ג"ש כתב דהר"מ פסק דהוא ס' מחמת האבעיא בגיטין. ועוד מבואר בסמוך וכאן כ' דת"ק סובר דמעוכב ג"ש אוכל בתרומה ואפשר דרשב"ג פליג בהא ע"כ פסק הר"מ בסמוך דמעוכב ג"ש אינו אוכל ע"ש ומרשים הברייתא זו בחולין. וראיתי להמ"ל שם ה"ו ד"ה הכותב כו' וז"ל בדברי מרן הגדילו התערובות דפלוגתא דת"ק ורשב"ג אין שם זכר למעוכב ג"ש דל"ש כלל והרב כ' דמעג"ש היא אבעיא. ועוד יבואר בסמוך וזה לא נתבאר כלל ועוד הוסיף כאן כיון דמספקא ליה ע"כ פסק לעיל לחומרא וכל אלו הדברים תמוהים הם מאוד עכ"ל המ"ל. ואני תמה שכותב כן על רבינו המשביר אשר דבריו ברורים ומבואר בכריתות בהדיא דת"ק דרשב"ג ע"כ סובר דמעוכב ג"ש אוכל בתרומה ומה זה שכתב כי בפלוגתא אין זכר למעג"ש והלא כן מפורש בש"ס והתוס' גיטין וחולין הביאו ג"כ מש"ס הנ"ל וכוונת הב"י כיון דלת"ק אוכל ואפשר דרשב"ג פליג עליו ע"כ פסק הר"מ לחומרא ואף שדבריו לע"ק דאפשר רשב"ג אינו חולק בדין זה רק סובר כיון דהוכיח סע"ת א"כ שייך לרבו ראשון ע"כ אינו אוכל בתרומה ע"ש אבל בגוף הדין דמעג"ש אוכל לא פליג מ"מ הכ"מ בעצמו כ' זה בדרך דוחק שכ' בלשון הזה ויש מקום לומר דרשב"ג פליג עליו בהא ע"כ אזלי' לחומרא כוונתו מבוארת כיון דאפשר דרשב"ג פליג ע"כ לא פסק כת"ק אבל המ"ל שהרחיק מן הדעת שאין ד"ז למעג"ש דבריו תמוהין ודברי רבינו המשביר ברורים. אך לא הרשים הש"ס דכריתות דשם מבואר זה להדיא. ובגוף הדין דמעוכב ג"ש כבר כ' דדעת התוס' נראה דמעוכב ג"ש אוכל בתרומה וכ"כ דעת הרשב"ם "ב דהלכתא כר"ל וכת"ק דכריתות ע"ש בסוגי' הנ"ל ותבין כי קצרתי מאוד. ולדעת הר"מ שסובר דמעג"ש אינו אוכל בתרומה צ"ע מ"ש בדין זה דהכותב נכסים לאחר כו' ושתק ולבסוף צווח דאסור לאכול בתרומה בין שרבו ראשון כהן והשני ישראל או הראשון ישראל והשני כהן והטעם דמספקא ליה אי שייך לרבו ראשון כרשב"ג או לרבו שני כחכמים ה"ל להר"מ לאשמועי' דאפי' שניהם המוכר והקונה הם כהנים מ"מ אסור העבד לאכול בתרומה לפי שיטתו בה' זכיה ומתנה דהוא ס' הפקר דלדברי חכמים דזכה מ"מ הוי הפקר כר"ל א"כ אסור לאכול בתרומה דלמא כחכמים דלא הוכיח סופו וזכה השני ומ"מ הוי הפקר כיון דאמר איני רוצה וא"כ הוא הפקר ומעוכב ג"ש ע"כ אסור לאכול לפי שיטתו דעבד המופקר אסור לאכול בתרומה ה"ל לאשמועי' רבותא אפי' בשניהם כהנים ואפ"ל דבשניהם כהנים הוי ס"ס לקולא שמא ה' כרשב"ג א"כ הוא עבד של רבו ראשון ואוכל ואת"ל כרבנן והוא הפקר מרבו שני שמא עבד המופקר ומעג"ש אוכל בתרומה והו"ל ס"ס לקולא ומ"ש הר"מ בין שהיה ראשון כהן זה הוא ס' דלמא כרשב"ג ושייך לרבו ראשון ואוכל א"ד כרבנן דרבו שני זכה בו ואינו אוכל. ואח"ז כ' בין אם היה השני כהן זה פשוט יותר שאינו אוכל והוי ס"ס לחומרא דלמא כרשב"ג ושייך לרבו ראשון ואינו אוכל ואת"ל כרבנן דשייך לרבו שני מ"מ הוי הפקר ומעוכב ג"ש וספק אם אוכל ובין בין דרכו של הר"מ לכתוב הפשוט באחרונה כמ"ש הסמ"ע סי' ע"ב ס"ק ז' וע' בהגהת מל"מ פ"ב כ' להיפך דדרך התנא למנקט הפשוט בראשונה ע"ש שמביא בקיאות ואולי דרך תנא לחוד ודרך הפוסקים לחוד. ולדעת הר"מ אם מעוכב ג"ש אכל תרומה בשוגג כיון דספק הוא א"צ לשלם קרן וחומש אך צריך להפרים משום כפרה ומוכרה לכהן כמבואר במ"ל פ"י מה' הנ"ל הי"ד לענין ספיקות. ועבד כהן שאוכל בתרומה אם יש חלק אפי' א' ממאה לזר או לכהן שאינו מאכיל אינו אוכל (עיין בהשמטות) והוא מבואר בר"מ פ"ז הי"ז והכ"מ כ' שהוא בת"כ ובפ"י לגיטין ד' מ"ב כ' שהוא ג"כ משנה מפורשת יבמות פ' אלמנה לכה"ג בת ישראל כו' לא יאכלו עבדים משום חלקו של עובר וער"מ פ"ח הביא דינים אלו ובפ"י בעצמו כתב שאפשר אין ראיה מהסוגיא דיבמות דאפשר דמיירי דיש הרבה עבדים א"כ מדין ברירה אתינא עלה דאפשר יגיע העבד לחלקו של עובר. אך כ' דהסוגיא לא משמע כן ומכ"ש שמבואר להדיא בת"כ דעבד השותפין אינו אוכל ע"ש. ועיינתי בת"כ פרשה ה' ה"ג אינו מבואר זה בפי' אלא בלשון הזה אוציא ע"ע כו' ולא אוציא של שותפין ת"ל כספו פרט לח"ע וחב"ח א"כ נוכל לומר דוקא ח"ע וחב"ח אבל של שותפים אפשר דאוכל. והק"א כ' שם דכוונת הת"כ השותפים היינו ח"ע דהוא בעצמו שותפות עם האדון והחילוק יבואר אח"ז. אך באמת שם היה לו להביא הפי' שמבואר בפירוש דח"ע וחב"ח אינו אוכל ויבואר לקמן אי"ה. והנה רש"י נדה דמ"ד ד"ה ויש לו כתב בפי' לדברי הפ"י שכתב שפוסל מן התרומה שאין אנו יודעין לברור איזה יגיע לחלקו ע"ש אבל בעבד א' בשותפות יש לי ספק כמו שאבאר דהנה בנדרים פ' השותפין מבואר דשותפין שנדרו הנאה זה מזה הלכה כראב"י דיכולין כ"א לכנוס לחצר השותפין שאין בה דין חלוקה ובר"נ האריך ותוכן סברתו דראב"י סובר דבאין בדבר השותפות דין חלוקה כ"א מהשותפין בשעה שמשתמש בשלו הוא משתמש ויש לו קנין הגוף בכולו ואח"ז כשהשני משתמש יש לו ג"כ קה"ג בכולו והוי כאומר נכסי לך ואחריך לפלוני ע"ש ובקצה"ח סי' קמ"א החזיק בסברא זו וגם בסי' רס"א מביא ג"כ דנכסי לך ואחריך לפלוני יש לו קה"ג וי"ח באתרוג ביום א' אך בח"ע וחב"ח הקשה הש"ס פ' השולח דיום של רבו ישא שפחה וביום של עצמו ישא ב"ח ותי' דבאיסורא לא קמיירי ע"ש ברש"י דאין האיסור נחלק היינו דשם ל"ש לומר דביום ש"ע הוא כולו לעצמו וביום של רבו כולו לרבו כיון דביום של רבו הוא ב"ח ולא מלינו משוחרר חוזר ומשתעבד כמבואר בירושלמי ע"ש בס' הנ"ל. א"כ לפי ד' הר"ן הללו א"כ אפי' אם זר יש לו שותפות מ"מ ביום של הכהן יש להכהן על כל העבד קה"ג ותרומה תלוי בקה"ג א"כ למה לא יאכל תרומה אף דביום של ישראל אסור היינו משום דאז יש לישראל קה"ג ולענין תרומה בודאי עבד אם נמכר כ"פ לכהן ולישראל אם הוא של כהן אוכל בתרומה ואם הוא של ישראל אינו אוכל ואם חוזר ונמכר לכהן אוכל וא"כ אמאי לא יאכל באם יש לזר שותפות בו וה"ה אם נתן עבד לכהן וא"ל ואחריך לפ' כיון דהמקבלים [יש] לו קה"ג בודאי אוכל ולמה לא יאכל כאן ומדברי הת"כ אין ראיה שכבר כ' דהת"כ מיירי בח"ע וחב"ח דשם ל"ש קה"ג על חלק ב"ח דאין משוחרר חוזר ומשתעבד אבל בשותפים אמאי לא יאכל ומהגמ' ג"כ אין ראיה דשם מיירי בהרבה עבדים ואולי יגיע לחלק הזר ובפרט בים דין חלוקה אף ראב"י מודה דאסורים לכנוס דאין לו קה"ג על כולו בים לו דין חלוקה ע"ש בר"נ אבל אם יש להם עבד א' למה לא יאכל אך כיון שהר"מ פסק כן בודאי מלא באיזה מקום דין זה ול"ע. ויש לי עוד הרהורי דברים ואכ"מ. ולענין ח"ע וחב"ח דעת הפ"י בגיטין דמ"ב דזהו האבעיא בש"ס אם מעוכב ג"ש אוכל בתרומה ולא אפשיטא וברש"ל תמה ע"ז היאך יאכל כיון שהוא חב"ח ובמהרש"א ישב זאת ועפ"י הקשה כמו שמבואר בת"כ דשותפות הזר אינו אוכל ה"ה ח"ע וחב"ח אינו אוכל. וכבר כ' דשותפות הזר אינו מבואר בהדיא אך בברייתא דת"כ מבואר זה בהדיא דח"ע וחב"ח אינו אוכל ותימה על הפ"י שלא הביא זה והיא בהך ברייתא שהביא הוא. והנה בלאו הזה דזר נכלל ג"כ בת כהן הנשאת לישראל מ"מ כיון דהיא אשת ישראל היא זרה וכ"ה בלשון הר"מ פ"ו ה"ה הזר כו' וכהנת אשת הזר הרי היא כזרה שנא' וכל זר בין הוא בין אשתו עכ"ל ודע דלא יליף כדמוכח לכאורה בלשון הר"מ דממלת כל דרשינן זה אלא הוא מקרא בפ"ע ע' יבמות ס"ח תרי וכל זר כתיבי חד לגופיה וחד לבת כהן שנשאת לישראל וממלת כל דרשינן שם דזרות אמרתי לך ולא אנינות וכוונת הר"ס ג"כ כן. והנה מלשון הר"מ נראה דג"כ חייבת מב"ש כזר גמור וכ"כ מלשון הרהמ"ח מלוה רפ"ג שכתב כי אשת הזר נחשבת כזר הרי היא כא' מללטותיו כו' אך סוף דבריו שם קנ"ע שכתב עברה הכהנת כו' וכן אם אכלה תחת בעלה ישראל כו' חייבת מלקות ולא כ' מב"ש וכן כלל אותה בלאו דחללה שם ואין חייב אלא מלקות כמבואר בר"מ פי"ט מסנהדרין ויבואר לקמן אי"ה באריכות. ומצאתי בס' פר"ד בדרך מלותיך העמים כן בלשון הר"מ שסובר דכהנת אשת הזר חייבת מיתה כזר ע"ש בד"ה ודין זה שכתב הר"מ כו' וע"ש בסד"ה ודע כ' דמסתפק בדבר כמו דפסקינן דכהנת אשת הזר אינה חייבת חומש אם אכלה בשוגג וכ"פ הר"מ פ"י ה"ב ממשנה דתרומות דזר מעיקרא בעינן א"כ חזינן אף דמרבינן וכל זר דהוי כזרה מ"מ לענין חומש לא מרבינן א"כ לענין מיתה בי"ש ג"כ לא מרבינן ע"ש. ונראה דזהו דעת הרהמ"ח דאינה במב"ש רק במלקות ומדברי הר"מ ג"כ אין הכרע. והנה מבואר בש"ס דיבמות ובר"מ פ"ח דאם בת כהן נתאלמנה או נתגרשה מבעלה ישראל אם יש לה זרע מבעלה ישראל או אפי' עובר אינה אוכלת בתרומה ומקרא מלא הוא ובת כהן כי תהיה אלמנה כו' וזרע אין לה ושבה כו' מ"מ נ"ל דאם אכלה אפשר דאין בה חיוב מיתה ולא מלקות כיון דנתאלמנה או נתגרשה לאו בכלל זרה היא רק הוא לאו הבא מכלל עשה אם אין לה זרע ושבה אל בית אביה הא אם יש לה אינה שבה כמבואר ביבמות דס"ח דמקרא זה הוא לאו הבמכ"ע ע"ש אבל לאו בכלל זרה היא אם נתאלמנה ויש לה זרע או יש לה זרע בזנות מישראל דג"כ אינה אוכלת נראה דהיא עוברת רק בעשה. ואפ"ל כיון דלהר"מ והרהמ"ח וכ"כ מהש"ס דהיא בכלל זרה א"כ התורה התירה דאם אין לה בנים תחזור להכשירה ובים לה בנים אסורה א"כ הדרי' לאיסורא קמא עיין בסוגיא דטעם כעיקר ובמס' בילה גבי השוחט עולת נדבה וכ"כ מהמ"ל בס' פר"ד בעניינים אלו ע"ש בדרך מלותיך א"כ כיון דנכלל בלאו וכל זר א"כ הדרא לאיסורא קמא ע"ש. אבל אם עיברה בזנות מישראל דג"כ אינה אוכלת כמבואר בש"ס ור"מ וזו ודאי לאו בכלל זרה היא דאונס ומפותה אינם פוסלים כמבואר שם רק מטעם הולד מהאי קרא ושבה כו' כ"פ דאינה עוברת רק בעשה ואינה חייבת מלקות ומכ"ש מיתה בי"ש ובשוגג בלא"ה אינה מחויבת חומש כמבואר לקמן בעזהש"ת כי לאו זרה מעיקרא היא אפי' תחת בעלה ישראל כנלע"ד ברור בעזה"י. וכן אם בת כהן היא שומרת יבם לישראל דג"כ אינה חוזרת לבית אביה ואינה אוכלת בתרומה כמבואר בש"ס ור"מ והוא ג"כ מהאי קרא ושבה כו' נראה ג"כ אי אמרינן אהדרי' לאיסורא קמא חייבת כדלעיל ומ"מ מלד הסברא נראה כאן ולעיל דל"ש אהדרי' לאיסורא קמא כיון דנתאלמנה ל"ש לאכללי' בכלל זר וכיון דלאו בכלל אחת מללטותיו היא א"כ אפשר דל"ש אהדרי' לאיסור' קמא כסבר' הרב פר"ד גבי חללה וצ"ע ולעורר לב המעיין באתי:

(ג) **וכל** א"כ כו' אפי' היא בת ג"ש כו' אבל פחותה מבג"ש אינה אוכלת כ"ה בר"מ פ' הנ"ל ובכ"מ ועמ"ל פ"ג מה' אישות פלפל אי הטעם מפני דאין החופ' חופה כיון דלא חזיא לביאה א"ד החופה נחשבת חופה אך כיון דלא חזיא לביאה שייך החששות דימזגו או משום סמפון ע"ש שהביא בקיאות ומפלפל ומ"מ אני לך:

(ד) **וגם** הארוסה כו' אלא שחכמים כו' כמ"ש ברפ"ק כו' אינו מבואר בריש כתובות והוא בפ' כ"ש ובפ' אע"פ. והנה הרמב"ם כ' ג"כ וז"ל אבל חכמים אסרו שתאכל בתרומה עד שתכנס לחופה גזירה שמא תאכיל לאביה ולאחיה והיא כמשנה אחרונה פרק אע"פ דף נ"ז ול"ע דמבואר שם דנ"ח דאפילו למ"ד שמא ימזגו מ"מ למ"א מודה דהטעם הוא משום סמפון ע"ש ועתו"ס קדושין י"א ד"ה עד שתכנס עמדו בקושיא זו על הש"ס וע"ש מה שתירצו ובמנ"ש פ' כ"ש הרגיש בזה על הרמב"ם ועיין באחרונים שפלפלו בענין מסר והלך היאך הדין והרהמ"ח לא פירש הטעם נראה דס"ל כמסקנת הש"ס דמשום סמפון ואכ"מ. וכמו דאין ארוסה לכהן אוכלת בתרומה כן אם היא שומרת יבם לכהן אינה אוכלת כ"ה

ביבמות ס"ז במשנה ובכתובות שם ומפיק לה מקרא קנין כספו והאי לאו קנין כספו אלא קנין דאחיו הוא וכ"כ הרמב"ם פ"ח מהך דרשא ונרא' מדבריו דמה"ת אינה אוכלת ובתוס' ביבמות וכתובות פלפלו באורך ודעתם דדרשא זו היא רק אסמכתא אבל מה"ת אוכלת בתרומה רק מדרבנן אינה אוכלת כמו ארוסה אף שלא שייך משום סמפון חז"ל לא חילקו בתקנתם ע"ש. וכ"ל אף לדעת הר"מ דש"י אינה אוכלת מה"ת דלאו קנינו היא מ"מ אם היבם בא עליה ביאה גרועה כגון בשוגג או בהערה לשיטת רש"י ור"מ דפסקו שם דאם נפלה לפניו מן האירוסין אין היבם מאכילה בתרומה בביאה גרועה ואם נפלה לפניו מן הנשואין אוכלת כיון דאכלה מעיקרא כל"ב פ' הבע"י ע"ש זה ודאי אינו אלא דרבנן אבל מה"ת כיון דקנינו היא לכ"ד אוכלת מה"ת ובפרט אי נימא דאכתי לא קנינו היא לתרומה למה אם נפלה מן הנשואין תאכל דכ"ז שלא נבעלה אינה אוכלת אף מן הנשואין דקנין דאחיו היא א"כ למה תאכל בביאה גרועה אם נפלה לפניו מן הנשואין דהאי סברא כיון דאכלה מעיקרא היא בש"ס יבמות דכ"ז דכל היכי דפקעה קנינה לא אמרינן האי סברא כיון דאכלה מעיקרא אע"כ דביאה גרועה דאינה אוכלת היא רק דרבנן והם חילקו בין מן הנשואין בין מן האירוסין אבל מה"ת ל"ש לחלק בזה ע"ש. וכל אשה הנשואה לכהן אפי' לערל או עבדיו אע"פ שהוא אינו אוכל מ"מ מאכיל לאשתו ולעבדיו חוץ מאשתו הפסולה לו. ופ"ד וכ"ש שנשאו גיורת דהיא כשרה לו אוכלת בתרומה וכן אשה שיש לה בן או בת עד סוף כל הדורות או אפי' טומטום ואנדרוגינוס מ"מ אוכלת בשביל בנה והוא נדרש מקרא יליד ביתו ויש הרבה דינים בענינים אלו ולא יספיקו כ"ד עיין עליהם בר"מ פ"ו עד פ"י מבוארים באר היטב.

ועיין גיטין כ"ה עדות דר"י בן גודגדא דקטנה יתומה שנשאת למיאון אוכלת בתרומה דרבנן ומובא ג"כ בפ' חרש ביבמות ועדותו דלא גזרינן אטו תרומה דאורייתא או משום גדולה בקטן ע"ש ברש"י ותוס' באריכות. ותמהני שהשמיט הר"מ דין זה ובפ"ו ה"ג דמיירי בקטנה אבל בנשואין דאורייתא דכתב סתם אוכלת בתרומה ואפי' בתרומה דאורייתא וכ"כ דאוכלת בחזה ושוק אבל מדין המתקדשת למיאון שתאכל בתרומה דרבנן לא הזכיר כלל והמרשים בעל עין משפט הרשים בגיטין וביבמות על דין זה ברמב"ם פ"ו מה' תרומות ה"ג. ובאמת ד"ז אינו מבואר ברמב"ם ול"ע. ומלאתי בתי"ט פ"ה דגיטין הרגיש בזה ע"ש. עוד מבואר בר"מ כאן ה"ד חרשת ושוטה שנשאת לכהן אפי' השיאה אביה אינה אוכלת בתרומה גזירה שמא יאכיל חרש בחרשת לפיכך גזרו שלא תאכל חרשת בתרומה אם היא בת ישראל עכ"ל. ובכ"מ הקשה על הר"מ במסקנת הש"ס דלמא יאכיל חרש בפקחת ע"ש ומקור דין זה הוא בגיטין כ"ה ויבמות קי"ג. ולי ל"ע בד"ז שכ' הר"מ אפילו חרשת שהשיאה אביה דהוי נשואין דאורייתא מ"מ לא אכלה מטעם גזירה ובאמת בש"ס הנ"ל לא מוכח מידי דשם מבואר עדותו של ר"י ב"ג על חרשת שהשיאה אביה שיוצאת בגט ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה והיינו קטנה שנתקדשה למיאון בלא אביה וכפירש"י ותוס' שם במקומות הנ"ל וממקומו הוא מוכרח דבחרשת קתני שהשיאה אביה ובקטנה לא נקט שהשיאה אביה וגם מעדותו של ר"י באם מתה יורשה ובהשיאה אביה א"ל לעדותו וע"ז מקשה ש"ס דקטנה שנשואיה דרבנן אוכלת ומ"ט חרשת דהיינו שנשאת בעלמא דגם כן הנשואין דרבנן אינה אוכלת וכפירש"י שם ביבמות ד"ה דמ"ש חרשת כו' שלא השיאה אביה בקטנותה וכן בד"ה ואילו חרשת לא אכלה וכן בגיטין ע"ש ובודאי הפשט הוא כן דאי מיירי בחרשת שהשיאה אביה א"כ מאי מקשה למה לא העיד בחרשת דבזה א"ל לעדותו כלל כיון דהוי נשואין מה"ת ע"ש ברש"י ותוס' וע"ז סובב קושית הש"ס חרשת נמי תאכל אע"פ שאין קידושיה אלא דרבנן כמו קטנה שהשיאה מעלמה ומשני דחז"ל גזרו דנשואי חרשת דרבנן לא תאכל דמחלפ' בחרש ופקחת דג"כ הנשואין מדרבנן וסברו דנשואין דרבנן מאכילין כמו פקח וחרשת ובאמת חרש ופקחת אסור להאכילה תרומה דאורייתא דאין קדושין דרבנן יכולין להפקיע איסור תורה וגזרו תרומה דרבנן אטו תרומה דאורייתא אבל חרשת שהשיאה אביה זה לא נזכר שם ומה"ת יגזרו נשואין דאורייתא בחרשת אטו חרש בפקחת דשם לא הוי הנשואין אלא מדרבנן וכולי עלמא מידע ידעי דא"א גמורה אוכלת מה"ת וע"ש ברש"י דקטנה דנשואין דרבנן ל"ג אטו קטן לגדולה כיון דקטן לגדולה אין נשואין כלל לא גזרינן. אם כן הכא נמי מה"ת לגזור נשואין דאורייתא בחרשת שהשיאה אביה לנשואין בחרש ופקחת שאין הנשואין אלא דרבנן ומהיכן למד רבינו דין זה ובודאי יש לו שיטה אחרת בש"ס דמיירי אפי' בנשואין דאורייתא וצריך עיון על כ"כ שלא הרגישו בזה. על כל פנים שיטת רש"י ותוס' דכל הסוגיא שם מיירי בחרשת שנשאת בעלמה וס"ל דחרשת שהשיאה אביה אוכלת בתרומה ככל אשת כהן וצריך עיון על הר"מ שהתחיל גם בשוטה שהשיאה אביה דג"כ אינה אוכלת וזה ודאי חשש רחוק דנגזור נשואי תורה אטו שוטה בפקחת דאין להם נשואין כלל ולדעת רש"י אף על נשואי דרבנן לא גזרינן אטו אין לה נשואין כלל וכל שכן דנגזור נשואין דאורייתא אטו אין לה נשואין כלל זה ודאי ל"ע וסיום דברי הרמב"ם ולפיכך גזרו שלא תאכל חרשת כלל ולא סיים מה דינו בשוטה כמו שהתחיל ע"ש בש"ס ותבין ול"ע. והנה לדעת רש"י ותוס' בחו"ש שהשיאן אביהם אוכלים אף בתרומה דאורייתא וחזה ושוק ככל נשי כהנים ולדעת הר"מ אין אוכלים אף בתרומה דרבנן ע"ש ביבמות דגזרינן אטו תרומה דאורייתא וכ"פ הר"מ פ"ח הי"א. והנה הא דחרשת אין אוכלת היינו הבעל אינו מאכילה דהיא בעלמה הקי"ל קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ע"ש בסוגיא אך דאסור להאכילה בידים. ולכאורה קשה לשיטת הרשב"א דאיסור דרבנן מותר להאכיל לקטן בידים א"כ למה לא יאכילוה בתרומה דרבנן אך באמת ל"ק דכל איסורי דרבנן שפיר הוא אינו מוזהר אבל כאן באמת אין עליה שום איסור כלל בתרומ' דרבנן דנשואי דרבנן יכולין להאכיל תרומה דרבנן רק חז"ל גזרו אטו תרומה דאורייתא חרש בפקחת ובאמת חרשת לאו בת קבולי תקנת' דרבנן היא ערש"י נדה סוגי' דמופלא הסמוך לאיש א"כ עיקר הגזירה דלא ליטול בתרומה דרבנן ל"ג רק עליו אם כן מוטל עליו האיסור דרבנן ולא עלי' דכן גזרו חז"ל דלא להאכילה אף שמותרת מחמת הנשואין דרבנן מ"מ עליו גזרו שלא להאכילה כנ"ל פשוט. ודין זה דאינה אוכלת בתרומה דרבנן מבואר שם בש"ס דלמ' אתי למיכלי' תרומה דאורייתא אף בזה"ז דלדעת הר"מ והבאתי לעיל ויבואר אי"ה לקמן במקומו דבזה"ז ליכא תרומה דאורייתא אף בא"י ועמ"ל פ"ז הי"ז באורך דתרומה בזה"ז אף שהיא מדרבנן דינה כתרומה דאורייתא ממש לכ"ד ע"ש שמביא ראי' מכאן. והנה טומטום ואנדרוגינוס שנשאו נשים והם כהנים מבואר בר"מ פ"ז הי"ד דנשותיהם אין אוכלין בתרומה מפני שהם ספק איש או אשה וכתב הכ"מ דמבואר בש"ס דיבמות דטומטום נשיו אוכלין ופריך בגמרא נשים לטומטום מנ"ל ומתרץ אביי כשביליו מבחוץ ורבא מתרץ מאי נשים אמו וידוע דהלכה כרב' ע"כ לא חילק הר"מ בין ביליו מבחוץ ניכרין או לא עכ"ל הכ"מ וכ' עליו המ"ל שדעת הכ"מ דאע"פ שביליו מבחוץ ניכרין מ"מ אינו מאכיל אשתו לא ידעתי טעם לזה כיון דהוא זכר ודאי ואשתו הוי א"א גמורה וחייבין מיתה עליה א"כ למה אינו מאכיל ורבא לא פליג בהא על אביי רק דדחיקא ליה מלתא לאוקמי כשביליו מבחוץ ועוד מאי אשמועינן הברייתא פשיטא דזהו זכר גמור ע"כ אוקי רבא באוקמתא אחריתא אבל לדינא לא פליג רבא דאם ביליו מבחוץ הוי זכר גמור. עוד כתב דכוונת הכ"מ עפ"י קושית התוס' שם. ולי ל"ע גם ע"ד הכ"מ נהי דכאן מתורץ זה דאינו מחלק מ"מ כ"פ ב' הר"מ דין טומטום אין מספר ע' בה"א לענין קדושין ולא חילק ג"כ בין ביליו מבחוץ ולד' המ"ל בתי' השני ניחא דאפשר דשם הוא פשוט דהוי כזכר אבל כאן אפי' ביליו מבחוץ אינו מאכיל אבל קושית הכ"מ בפשיטות אינו מובן דלא אשתמיט בשום דוכתא לרבינו הר"מ לאשמועינן זה דביליו מבחוץ הוי זכר גמור ובחגיגה אמרינן לענין ראיה וחגיגה דזכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס דפטורים מן הראיה ומקשה הש"ס בשלמא אנדרוגינוס אצטריך למעוטי דסד"א כיון דאית לי' זכרות לחייב אלא טומטום ספיקא הוא אצטריך קרא למעוטי ספיקא ואוקמי' אביי כשביליו מבחוץ ומ"מ מיעטה התורה. ובר"מ פ"ב מהלכות חגיגה כתב דטומטום ואנדרוגינוס פטורים מפני שהן ס' אשה ותמה הלח"מ דמבואר בש"ס דלא מה"ט אלא אפי' כשביליו מבחוץ דהוי ודאי זכר מ"מ פטורים מפני גזה"כ ולמה לא הביא הר"מ אפי' כשביליו מבחוץ פטור וכן תמה בש"א ה' ר"ה. ולולא דמסתפינא מחבראי וכ"ש מרבותי ומסתפינא דלא לחייכי עלי בי מדרשא נ"ל דד"ז שהוא פשוט אצל המ"ל דביליו מבחוץ הוי זכר גמור לכל ענינים שבתורה ואני מסופק טובא ולע"ד נוכל לומר דהר"מ לא השמיט דין זה כי סברתו דאביי ס"ל כן ורבא פליג עליו כדברי הכ"מ וגם שם בחגיגה אביי מתרץ לה וכיון דרבא פליג וס"ל דאפי' ביליו מבחוץ הוי ספק ע"כ לא הביא הר"מ שום פעם כשביליו מבחוץ יהי' זכר ודאי ומה דפשיטא לי' להמ"ל שחייבים מיתה על אשתו לא נ"ל כן כמו שאבאר בעזה"י. הנה בבכורות בסוגי' דטומטום ואנדרוגינוס דמ"ב ע"ב מבואר דטומטום בהמה אף דמטיל מים במקום נקבות חיישינן שמא נהפך זכרותו לנקבותו ופריך הש"ס דזה דוקא לר"מ דחיש למיעוט ומתרץ דזה אפי' לכ"ע כיון דאשתני אשתני ושם יש פלוגתא אי אמרינן כיון דאשתני אשתני ת"א דלא אמרינן כיון דאשתני אשתני והנה הסברא כיון דאשתני אשתני אף דבכ"מ לא חיישינן למיעוט מכל מקום כיון דחזינן דילא מכלל הרוב ואשתני ע"כ חיישינן אף למיעוט כי חזינן דאינו מן הרוב ע"ש בסוגיא והיא כסברת התבואות שור סי' כ"ט לענין מים ברגש כיון דבהמה זו יצאה מכלל הרוב דרוב בהמות אין להם מים ברגש אם כן חיישינן למיעוט טריפות וכן ראיתי לא' מחכמי הדור להגאון מוה' זלמן מרגליות בספרו זה ימים כבירים שכתב שילא להתב"ש מש"ס הנ"ל וע"ש בגמרא דבטומטום חיישינן אף שנקרע ונמצא זכר שמא סרים הוא אף דסרים הוא מיעוט חיישינן כיון דאשתני. וא"כ אני אומר כיון דטומטום הוא אטום ער"מ פ"ב מהלכות אישות א"כ כשם שאנו מסופקין שמא הוא זכר או נקבה כ"כ מספקינן לי' אולי יש לו זכרות ונקבות והוי אנדרוגינוס אף דבכ"מ ל"ח למיעוט' כאן כיון דאשתני אשתני א"כ בכל טומטום אף שביליו מבחוץ נהי דילא מכלל ספק נקבות ודאי מ"מ עדיין הוא ספק זכר גמור דדלמא הוא אנדרוגינוס ויש לו זכרות ונקבות ג"כ והוא אנדרוגינוס א"כ ניחא בכ"מ דטומטום הוא ס' זכר והוא גם כן ספק אנדרוגינוס מכל מקום אינו כ"מ דגם אנדרוגינוס הוא ספק זכר או נקבה וא"כ בכ"מ הוי טומטום ס' זכר דאף אם הוא אנדרוגינוס הא אנדרוגינוס הוא ג"כ ס' זכר או נקבה וכ"ז בטומטום שאין ביליו מבחוץ אבל כשביליו מבחוץ נהי דילא מכלל ס' נקבה לחוד מ"מ אינו זכר ודאי דלמא הוא ספק נקבה שהוא אנדרוגינוס דכיון דאשתני חיישי' למעוטי וה"ל ספק השקול ואביי דסובר כשביליו מבחוץ הוי זכר גמור הוא ס"ל כהאי תנא שם דל"א כיון דאשתני א"כ ל"ח שמא הוא אנדרוגינוס ורבא פליג ע"ז מה"ט כיון דאשתני והלכ' כרבא ע"כ בכ"מ וכן לענין חיוב אשת איש לא הביא הר"מ דביליו מבחוץ הוי קדושי ודאי דבאמת אינם קדושי ודאי דחיישינן שמא הוא אנדרוגיטס א"כ אין אנו יכולין לחייבו מיתה על אשתו וכן לענין תרומה אינו מאכיל אף כשביליו מבחוץ דלמא הוא אנדרוגינוס ע"כ בס' חגיגה לא הביא הר"מ דביליו מבחוץ פטור דלדידיה אין חילוק כלל דאף כשביליו מבחוץ הוי ספק אנדרוגינוס והוי ספק איש או אשה והוא פטור מחמת הספק והא דאצטריך קרא למעוטי כיון דבכל גוונא הוי ספק עיין בלח"מ פ"ב מה"א שתי' זה ועיין בש"א מ"ש בזה. ע"כ נ"ל ברור דאף כשביליו מבחוץ הוי ספק שמא הוא אנדרוגינוס והדר הו"ל ס' איש ס' אשה. והיוצא מדברינו דביליו מבחוץ מוציא לנו מידי ספק נקבה ודאית כי נקבה גמורה בודאי אינה כי ביליו מבחוץ אבל מ"מ הוא ס' זכר ס' אנדרוגינוס וא"כ אף כשביליו מבחוץ אין נהרגין על אשתו וכן לענין שאר דינים וא"ל דהוי ס"ס ס' זכר את"ל לאו זכר אלא אנדרוגינוס ואנדרוגינוס ג"כ ס' זכר הוא א"כ ליהוי כזכר לכ"ד ז"א דהכל הוא ס' א' ושם אונס חד הוא ואף דלשיטת הה"מ בהא"ב דעתו בדעת הרמב"ם דכה"ג הוי ס"ס ועיין בסד"ט על נדה אינו מוכרח א"כ הוא דעת הרמב"ם ואכ"מ ודברים אלו נראים נכונים בעזה"י אך לא הבאתי' בכור הבחינה כי נוגעים לכמה שיטות בש"ס ותן לחכם. והנה עבדיהם של טומטום ואנדרוגינוס אוכלים ממ"נ דאף אם הם נשים מ"מ אוכלים העבדים וע"ש בר"מ מבואר דחשו"ק אם קנו עבדים

אין

עד שתנשא כמו שבא ברפ"ק דכתובות עבד עברי של כהן אינו אוכל תרומה (ה) שהרי אסרה התורה שכיר עולם ושכיר שנה כמ"ש תושב כהן ושכיר לא יאכל קודש. אבל עבד כנעני אוכל קנין

אין אוכלים בתרומה רק אם קנה האפוטרופס וז"פ כיון דאין להם קנין מה"ת אך זה דוקא בקנו שאין נתינתו בכסף כלום ע"כ לא קנו מה"ת אבל נתנו להם במתנה לשיטת הפ"מ פכ"ט מה' מכירה דמתנה בדעת אחרת מקנה להם קנה מה"ת א"כ ודאי אוכלין בתרומה אך בקנין דעת הה"מ בדעת הר"מ דלא מהני בדעת אחרת כיון דאין נתינתן כלום וגם יש חילוק בד"א מקנה בין קטן וחרש לשוטה עיין ח"מ סי' רמ"ג ויש הרבה שיטות ע' באחרונים שם הכלל אם יש קנין דאורייתא ודאי אוכלין רק בקנין דרבנן אין אוכלים ויש שיטות דאף בקנין דרבנן הוי כקנין דאורייתא דהפקר ב"ד הפקר וא"ה לקמן יבואר קצת מזה. ומש"ל דחרשת אינה אוכלת בתרומה אם היא בת ישראל דוקא משום בעלה אינה אוכלת אבל אם יש לה בן מכהן ודאי אוכלת עיין דינים אלו בר"מ פ"ח מהלכות הנ"ל. והנה הבאתי לעיל ומבואר בר"מ והרהמ"ח דגם בהמתם של כהנים אוכלים בתרומה אבל בהמה של ישראל אסור להאכילה ובפ"ט מביא הר"מ דין המבואר במשנה ישראל ששכר בהמה מכהן מאכילה כרשיני תרומה וכהן ששכר פרה מישראל אף שמזונותיה עליו לא יאכילנה בתרומה מפני שאינה קנין כספו והובאה משנה זו בכ"מ מיבמות וע"ז ס"ו. והנה בסיפא מבואר דכהן השוכר מישראל לא יאכילנה אף שמזונותיה על הכהן וברישא בישראל ששכר מבואר סתם מאכילה ואין חילוק בין אם המזונות על הכהן המשכיר או אפי' אם המזונות חל על ישראל השוכר ויש בזה שיטות דעת רש"י בע"ז והרע"ב ובתוס' יבמות ס"ו דאע"פ שהמזונות על ישראל השוכר מ"מ מאכילה וע"ש ברש"י וברע"ב דאין זה גזל הכהנים דניחא ליה לכהן זה ע"ש. והתוס' בע"ז כ' להיפוך דוקא אם מזונותיה על הכהן מאכילה אבל אם מזונותיה על ישראל השוכר אסור להאכילה בתרומה והר"מ מסתם סתים ועמ"ל הרגיש בזה. ולכאורה קצת ראיה דאף שמזונותיה על ישראל יכול להאכילה מדין המבואר אח"ז בר"מ דפרתו של ישראל שילדה בכור מאכילה בתרומה שהבכור לכהנים ובאמת חייבים הבעלים לטפל בבכור גסה ובכור דקה כמבואר פ' עד כמה וחייב הישראל במזונותיה מ"מ מאכילה מפני שהגוף של כהן. אך יש לדחות למעיין ע"ש בע"ז ויש לפלפל בענין זה דשכירות קניא עמ"ח סי' רמ"ו ובש"א ואחרונים. והנה הא דאסור להאכיל בהמת ישראל כרשיני תרומה ע' תוס' יבמות ד"ה לא יאכילנה ובמקומות הנרשמים שם דהטעם דתרומה אסורה לישראל בהנאה של כילוי ע"ש בכ"מ בתוס' וענין הנאת כילוי אי היא מה"ת או דרבנן עמ"ל פ"ב מהל' הנ"ל מביא דעת התוס' בכ"מ שהיא מה"ת ודעת הר"ש שהיא דרבנן וע' מ"ל פי"א הח"י הוכיח דעת הר"מ כדעת הר"ש דאינו אלא דרבנן א"כ לדידהו הא דאסור להאכיל לבהמת ישראל אינו אלא דרבנן ויבואר אי"ה לקמן. עוד כ' הר"מ ז"ל ירא' לי שאם מכר הכהן פרתו לישראל ולקח דמים אף שעדיין לא משך הלוקח ה"ז אסור להאכילה תרומה שד"ת מעות קונות כמש"ת בה' מכירה עכ"ל ובס' אבני מלואים סי' כ"ח מביא ראיה דקנין דרבנן לא מהני לאיסור תורה דנימא כיון דהפקר ב"ד הוי קנין דאורייתא והד' עתיקין דאי נימא דמהני א"כ כאן כיון דרבנן עקרו קנין מעות ומדרבנן הוי של המוכר הכהן אמאי לא יאכילנה תרומה ומזה נפשט ס' של המ"ל הל' אישות אם קידש המוכר באותו חפץ אי נימא כיון דמה"ת אינו שלו לאו קידושין נינהו א"ד כיון דמדרבנן הוי שלו ע"ש ומזה נפשט דאזלינן בתר תורה וכ"כ שמלאתי ראיה זו בס' מחנה אפרים ולפמ"ש אין ראיה ואדרבא תמוהים לי ד' הר"מ כיון דלדידי' הנאת כילוי אינו אלא מדרבנן ואכילת בהמת ישראל תרומה אינה אלא דרבנן א"כ למה אם לקח הכהן מעות אינו מאכילה תרומה כיון דלא הוי אלא איסור דרבנן ולענין דרבנן הוי מדרבנן דמעות לא קני רק משיכה אם כן כיון דמדרבנן הוי דכהן אמאי יאכילנה הלא אתי דרבנן ומפקיע דרבנן וצ"ע כעת. עוד כ' הר"מ דאם מכר ישראל לכהן אף שנתן דמים לא תאכל בתרומה עד שימשוך נראה מדבריו דבעינן תרתי נתינת המעות ומשיכה ובאמת כיון דאינו אלא איסור דרבנן אפשר סגי במשיכה לבד כיון דמדרבנן הוי דידיה והנה ענינים אלו אי קנינים דרבנן מועילים לשל תורה האריכו האחרונים ואכ"מ. עוד הביא הר"מ אם נולד בכור לישראל מפרתו מאכיל הבכור בתרומה שהבכור לכהנים והנה הר"מ מסתם סתים להאי דינא ולדידי צריך עיון דידוע בודאי אם ישראל יש לו איזה קרבן אפי' קדשי קדשים שכולם לכהנים כגון חטאת ואשם מכל מקום אינו מאכילה בתרומה דלאו נזמון כהן הוא דמשלחן גבוה זכו לאחר הקטרת אימורין ע' בכ"מ בש"ס בבא קמא י"ב וקידושין סוגיא דהמקדש בחלקו וש"מ ושם בבבא קמא ותמורה דף ח' מבואר דאף ריה"ג דסובר קדשים קלים ממון בעלים מכל מקום בכור תם חי בזמן שבהמ"ק קיים דראוי להקרבה אין רשאי הכהן למכרו ולקדש בו דלאו ממון דידי' הוא רק משלחן גבוה קזכו והמשנה דמע"ש דמבואר דבכור תם נמכר ומקדשין בו את האשה דהיינו הכהן יכול למכור ולקדש אוקמי' שם דוקא בכור בזה"ז או בכור בח"ל דלא חזי להקרבה הוי ממון כהן וכ"פ הר"מ פ"א מה' בכורות וע"ש בלח"מ ובאה"ע סי' כ"ח לענין קדושי אשה דדעת הרא"ש ב"ק שם דלרבנן אף בכור בע"מ אינו ממון כהן אך הר"מ פוסק כריה"ג עלח"מ ה' נזקי ממון. והנה להאריך בדין ק"ק אי ממון בעלים או ממון גבוה אכ"מ אך דין זה מוסכם אף לריה"ג דבכור תם אף בזמן המקדש דראוי להקרבה אינו ממון כהן למכור או לקדש בו ואם כן איך כתב הר"מ סתם שמותר להאכיל תרומה לבכור שהוא לכהן והו"ל לחלק דדוקא בזה"ז או בכור בח"ל או בע"מ אבל בכור תם בזמן המקדש כיון דלא הוי ממון כהן רק משלחן גבוה קא זכו דאסור להאכילו לפ"ד כמו שאר קדשי קדשים כגון חטאת ואשם דאינו מאכילם וד"ז צריך ביאור רחב ואי"ה אשנה פ"ז. וזה נ"ל פשוט דאם כהן הקדיש בהמתו כגון חמור או בע"מ קבוע לבד"ה בודאי אינו מאכילה תרומה כי היא ממון שאינו שלו ומ"ל מכרו לגבוה או מכרו להדיוט. ואם הקדיש בהמה טהורה תמימה למזבח אם היא חטאת או שאר קדשי קדשים נ"כ אינו מאכילם דלאו ממונו היא רק מ"ג רק אם הקדיש לשלמים

או שאר קדשים קלים זה תלוי אי כריה"ג דהוי ממון בעלים יכול להאכילו או כרבנן דהוי מ"ג אסור להאכיל ולומר כמו דהתירה התורה תרומה לבהמת כהן כמו כן התירה לבהמת הקדש שתהא רשאה לאכול תרומה זה אינו נוח לי אך להטעם שכתבנו דמחמת הנאת כילוי אסור בבהמת ישראל א"כ אפשר דגבי גבוה ל"ש לאסור הנאת כילוי וע' פסחים כ"ט גבי אוכל חמץ של הקדש וצ"ע ובאתי רק לעורר. וכ"ל דדוקא בכור בהמה טהורה הוי ממון כהן ורשאי להאכילה ולפמ"ש דוקא בזה"ז או בבע"מ ע' לעיל אבל פטר חמור בודאי אינו ממון כהן כי קודם הפדיה אסור בהנאה ולאחר הפדיה הוי חולין ושייך לבעלים ע' בבכורות ובר"מ פ"ב מהלכות ביכורים אך אם פדה בשה ועל השה אין הישראל חייב באחריותו כמבואר בר"מ שם א"כ בודאי הו"ל ממון כהן ורשאי להאכילו תרומה אך זה לשיטת הר"מ ורוב הראשונים דפדיון פטר חמור אינו ניתן אלא לזכרי כהונה אבל להתוס' פסחים פ"ע וקדושין וחולין דמספקא להו מלתא לענין פדיון הבן דאפשר דניתן לכהנת אף אם היא אשת ישראל ואף בעלה מקבל בשבילה ולפ"ז גם פ"ח ניתן לכהנת אשת הזר מטעם היקש עיין מ"ל פ"ח מהלכו' ביכורים א"כ בודאי אינו ממון כהן דאפשר לו ליתן לכהנת אשת הזר או לבעלה הזר אם כן בודאי אינו ממון כהן אם כן אסור להאכיל תרומה להשה וז"פ. והנה אשר הקשיתי לעיל למה בכהן המוכר פרתו לישראל במעות לבד לא יאכילנה כ"ת הא כיון דהנאת כילוי אינו אלא דרבנן ומדרבנן הוי כשלו א"כ למה לא יאכילנה. נראה דלא קשה דמלשון הר"מ שכתב דבהמה דכהן מפני שהיא קנין כספו נראה שאינו סובר כשיטת התוס' דלהאכיל לבהמת ישראל אסור משום הנאת כילוי אלא ס"ל כשיטת הר"מ בר' אברהם המובא בר"ש תרומות פי"א משנה ט' דדעתו דאף אם הנאת כילוי מדרבנן מ"מ להאכיל לבהמת ישראל הוא איסור תורה מהקרא דכהן כי יקנה נפש קנין כספו ונפש אפי' בהמה במשמע כמבואר במס' בילה א"כ דוקא נפש בהמה דכהן אבל לא דישראל אם כן המאכיל לבהמת ישראל עובר על לאו הבא מכלל עשה אף דהנאת כילוי כגון להדליק שרי מן התורה מכל מקום לבעלי חיים שלו אסור להאכיל' מן התורה ע"ש אם כן ראיית המח"א וא"מ נכונה דחזינן דלהר"מ לא נעשה קנין דרבנן דאורייתא (ע' בהשמטות) ובע"כ סבירא ליה דהוי דאורייתא דאי לא הוי אלא דרבנן בודאי קנין דרבנן מפקיע איסור דרבנן אלא על כרחך סבירא ליה דהוי איסור דאורייתא כהר"מ בר"א אם כן מוכח שפיר דקנין דרבנן לא נעשה ד"ת להפקיע הדאורייתא כנ"ל ברור ב"ה. וע' מ"ש לעיל דאם הטעם מחמת הנאת כילוי אסור להאכיל לבהמת ישראל אפשר דלבהמת הקדש ל"ש זה כי לגבוה אין שייך איסור אבל לפמ"ש דטעם אחר מחמת קנין כספו א"כ האיסור על האיש המאכיל דהתורה גזרה שלא יאכיל רק לבהמת כהן אם כן נראה דשל גבוה אסור ג"כ להאכיל א"כ דברי הר"מ לעיל ג"כ צ"ע בבכור כמ"ש. הכלל אם נאמר מחמת הנאת כילוי וחזינן דאין האיסור על האיש המאכיל מחמת עצמו רק דפיטום הבהמה היא ההנאה וג"כ אפי' כהן אסור להאכיל לבהמת ישראל כיון שהבהמה אוכלת יש לבעלה ישראל הנאה בזה א"כ ל"ש גבי גבוה אבל אם הוא מטעם גזה"כ א"כ האיסור רק על המאכילה דאינו נותן לבהמת כהן א"כ גם לגבוה שייך לאסור קלרתי במובן והמשכיל יבין מעצמו. וע' מ"ל פ"ב הי"ד ד"ה עוד נראה כתב שם דזה אליבא דכ"ע ולא יחללו לרבות הסך אינו אלא מדרבנן כו' ואני כבר כ' לעיל דלע"ד דעת הר"מ דסך הוא איסור דאורייתא וכן הבאתי בשם הכפ"ת. והנה להסוברים שהנאת כילוי היא מדרבנן מ"מ סך הוא איסור דאורייתא ולר"ת דהנאת כילוי היא איסור תורה ע"כ אצטריך ולא יחללו לרבות הסך לענין חומש כמ"ש המ"ל שם. אך לדעת ר"ת שנראה מדבריו ביבמות וש"מ כמ"ש המ"ל דהנאת כילוי איסור תורה לדידיה בודאי סיכה אסורה מה"ת בלא ריבוי דקרא ולא יחללו רק התורה ריבתה לענין תשלומין. אבל טעם האיסור מטעם הנאה של כילוי סותר רבינו תם עצמו ממה שכתב ביומא דף ע"ז ד"ה דתנן והבאנו לעיל וכתב שם דסיכה אינו אלא איסור דרבנן ומביא ראיה מכריתות דכהן שסך שמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל ע"ג ואי הוי דאורייתא הוי אסור בכ"ע א"ו היא דרבנן עכ"ל מפורש יוצא מדבריו דסיכה אינה אלא דרבנן. ובאמת צ"ע דהוי הנאה של כילוי וביבמות וש"מ דעתו דהנאת כילוי אסור מן התורה אם כן למה בן בתו מתעגל על גבו הלא לדעתו באיסור תורה לא מקילינן בכך וצ"ע. וע' מ"ש לעיל בשם התוס' יוה"כ קושיא עצומה על שיטת ר"ת אך מ"ש לע"ג שאין ד' סותרים זה את זה ע"כ נראה דהנאת כילוי אינו אלא דרבנן והדרשות שמביאים התוס' אסמכתא נינהו ע"ש במ"ל ד"ה ודע כ' דיש לדחוק בדעת התוס' גם כן שהיא דרבנן לפי שלא פי' דבריהם שהיא מה"ת ולפמ"ש מפורש בד' ר"ת דסיכה רק דרבנן אע"פ שהיא הנאה של כילוי וכ"ד הפ"י שבת כ"ו דדעת התוס' דהנאה של כילוי דרבנן ובעזה"י מ"ש היא ראיה גדולה באין לנטות ימין ושמאל. ולפמ"ש דדעת התוס' דהנאת כילוי דרבנן ולפי דעתם דהא דאסור להאכיל לבהמת ישראל תרומה הוא רק מטעם הנאת כילוי א"כ אינו אלא איסור דרבנן להאכיל לבהמת ישראל ולהר"מ בר"א וכ' לעיל שגם שיטת הר"מ כוותיה עוברים בעשה מחמת הקרא דכי יקנה הא לבהמת ישראל אסור לאו הבא מכלל עשה:

(ה) **שהרי** אסרה כו' והוא נמנה ללאו בפ"ע במצוה שאח"ז וכן בר"מ ול' הר"מ פ"ו הזר אסור לאכול תרומה ואפי' תושב כו' ושכיר וע"ע כהן הרי הוא כתושב כשכיר ובכ"מ תמה ע"ז וכן על ת"כ שהרי תושב ושכיר מיירי בע"ע ומה זה שכ' דהוא כתושב ושכיר וע"ש שכ' דתושב ושכיר היינו במכרוהו ב"ד וע"ע היינו במוכר עצמו וממעטינן בת"כ לפי שאינו קנין כספו ע"ש והנה מלשון הר"מ ולשון הרהמ"ח במצוה דלקמן שכ' מפני שנחשבו כמו זר מבואר דאף דהוא לאו בפ"ע מ"מ נכלל בכלל זר וחייבים מב"ש על האכילה וכן בפי"ט מהל'

קנין כספו הוא. (ו) וגם אם העבד קנה עבדים גם הם אוכלים על ידו משום דכתיב כי יקנה נפש קנין שיש במשמע שהנפש יעשה קנין אבל אם העבד השני (ז) קנה שלישי אינו אוכל דכי יקנה הנפש קנין אמר רחמנא ולא קנין הקנין (ח) וכל כהנת שנבעלה לפסולי כהונה אסורה לאכול בתרומה לעולם וגם אנדרונינוס ג"כ בין שנבעל דרך זכרותו או דרך נקבותו ואף משוך והוא מי שנמשכה ערלתו עד שנראה כאילו לא מל אסור לאכול מדרבנן עד שימול פעם שניה ודרך פרטים רבים יתבארו במס' תרומות (שם) ונוהג (ט) איסור אכילת התרומה לזרים בכל ישראל בזכרים ונקבות בכל מקום שיש שם תרומה דאורייתא דהיינו בזמן שארץ ישראל בישובה כי אז חיוב התרומה דאורייתא כמו שנכתוב בע"ה בסדר שופטים במצות הפרשת תרומה גדולה ובזמן הזה נוהג איסור מדרבנן בפירות א"י וכמו שנכתוב שם ועובר ע"ז ואכל תרומה והוא זר כגון ישראל שהוא זר או אפילו (י) כהן או כהנת שנתחללו מן הכהונה בא' ממיני החילול הידועים שהורונו חז"ל חייב מיתה בידי שמים כמו שבא בסנהדרין פ"ט מדכתיב ומתו בו כי יחללוהו ואחריו וכל זר לא יאכל קודש:

שלא

סנהדרין מנה בכלל הלוקין דמיתה בי"ש זר ובכלל הלוקין א"כ בלא מב"ש לא חשב תושב ושכיר נראה בהדיא דהרי הוא כמו זר דחייב מב"ש וכ"כ הפר"ד בדרך מלותיך דכ"ה דעת הר"מ וכתב כיון דהתורה אסרה לזר ואח"כ התירה לקנין כספו ואח"כ כתבה התורה דתושב וכו' לא יאכל ולמדנו דאינם קנין כספו א"כ אהדרי' לאיסור' קמא והרי הם בכלל זרים ע"ש בד"ה ונראה כו' ונראה דאפי' לדעת התוס' בילה דכ"ה שההיתר מפורש להדיא ל"א אהדרי' לאיסורא קמא בסוגיא דמתוך וכן לדעת התוס' חולין סוגיא דטכ"ע דל"א אהדרי' לא"ק מ"מ מודים כאן כיון דהתורה התירה דוקא לקנין כספו וע"ע אינו בכלל קנין כספו כמבואר בת"כ הובא בכ"מ הנ"ל א"כ הרי הוא כזר ואפ"ל לדעת הכ"מ שיישב דברי הת"כ דממעט ע"ע מכספו ובאמת מבואר מתושב ושכיר וכתב דתושב ושכיר מיירי במכרוהו בית דין וכספו דממעטינן היינו מוכר עצמו ולכאורה אין דבריו מובנים דדא ודא א' היא ונראה להטעים דבריו עפ"י המבואר בקידושין דע"ע גופו קנוי לו ע"ש דף ט"ז ופי' הרמב"ן והריטב"א כיון דחזינן דרבו מוסר לו ש"כ ויש לו בו קנין אישות והארכתי בזה במק"א. והנה מוכר עצמו אין רבו מוסר לו ש"כ רק מכרוהו ב"ד א"כ מכספו לא ממעטינן רק מוכר עצמו דלא קנין כספו הוא דאין לו בו קה"ג אבל מכרוהו ב"ד דיש בו קה"ג וקנין אישות הרי הוא קנין כספו וד"ז ממעטינן מהלא דתושב ושכיר דאף דיש לו קה"ג מ"מ גזה"כ דאינו אוכל ולפ"ז נראה לומר דמ"ע כיון דלאו קנין כספו הוא א"כ לא קאי עליו ההיתר שהתירה התורה א"כ הרי הוא בכלל זר וחייב מב"ש אבל מכרוהו ב"ד דהוא בכלל ההיתר רק דהתורה אסרה מהושב ושכיר ולאו בכלל זר הוא א"כ א"א אלא מלקות דלא אהדרי' לא"ק או כסברת התוס' כיון שהתירה התירה בהדיא לקנין כספו וגם הוא בכלל א"כ לא אהדרי' לא"ק או כסברת הפר"ד דלא אפשר למכללי' בלאו דזר דלאו זר הוא כי הוא קנין כספו ע"כ אינו חייב מב"ש ובזה ניחא דלכאורה ק' ע"ד הכ"מ נהי דקרא דכספו דממעטינן מוכר עצמו אינו מוכח מכרוהו ב"ד דהוא קנין כספו מ"מ מקרא דתושב ושכיר דממעטינן מכרוהו ב"ד א"כ מוכר עצמו לכאורה הוא כ"ש דיש לו בו קנין קל דאינו נרצע בודאי אינו אוכל וגם אין לו בו קנין למסור לו ש"כ ולפמ"ש ניחא דאי לאו קרא דכספו דממעטינן מוכר עצמו הו"א דמקרא זה א"א אלא מלקות אם כן גם מוכר עצמו אינו אלא במלקות ע"כ מיעטה התורה כיון דלאו קנין כספו הוא א"כ ה"ל זר וחייב מב"ש כנלע"ד בעזהשי"ת. אך באמת בש"ס דילן ביבמות דף ע' ע"ב מבואר שם בהדיא דתושב ושכיר אין אוכלים מחמת דלאו קנינו הוא ובתוס' שם עמדו בזה הא מבואר בקדושין דע"ע גופו קנוי וע"ש מה שתירצו גם עיינתי בת"כ ובק"א דממעטינן מכספו הוא מטעם דאינו כסף דיולא בחנם בסוף שש או ביובל נראה דג"כ מכרוהו ב"ד ממועט מזה א"כ נראה דשוין הם ואהדרי' קרא לאיסורא קמא ואי"ה אשנה פ"ז. ודע דעל לאו דתושב ושכיר אם א' מהם אכל תרומה אינו לוקה משום שני לאוין אע"פ דמנה לאו בפ"ע כמו שאין לוקין כה"ג על גרושה שנים כי הוא לאוי' דינים כמבואר בר"מ בסמ"ק שלו והבאתי לעיל כ"פ:

(ו) **וגם** אם העבד קנה כו' כ"ה בברייתא בת"כ הובאה בש"ס דילן יבמות ס"ו. והנה דין זה דעבד יקנה עבד ולא יהי' קנין כספו דרבו משכחת לה או א' נתן ע"מ שאין לרבו רשות בו או במפקיר עבדו שאוכל בתרומה והוא קנה עבדים דלא אכלו מכח הרב רק מכח העבד דהוי כקנין קנינו וכן אשתו של כהן שקנתה עבדים וכ"ה בר"מ פ"ז מה' הנ"ל ושם בש"ס מבואר וכן בר"מ דאלמנה לכה"ג וגו"א לכה"ד דעבדי מלוג לא יאכלו כיון דהוי שלה והיא אינה אוכלת ומקשה הש"ס למה לא יאכלו למה לא יהי' כקינו שקנה קנין והתני' מנין כו' ומתרץ סתמא דש"ס ורבינ' מפרש קנין האוכל מאכיל קנין שאינו אוכל אינו מאכיל ורבא אמר מדאורייתא אוכלי' רק מדרבנן אין אוכלים כדי שתאמר כו' זר"א מתרץ ג"כ משום גזרה אין אוכלים. והנה לסתמא דגמרא עבדי מלוג של אלמנה לכ"ג לא יאכלו מדאורייתא כי קנין שאינו אוכל אינו מאכיל ולהנהו אמוראים בתראי אין אוכלים מדרבנן אבל מדאורייתא אוכלים והנה הר"מ פ"ז הח"י כ' בזה"ל וקנין שאינו אוכל אינו מאכיל נראה דס"ל כלישנא דגמר' א"כ מדאורייתא אין אוכלים וע' יש"ש יבמות פ' הנ"ל כתב דמדרבנן אין אוכלים ופסק כלישנא דאמוראי בתראי והנה לדברי הר"מ אפשר כיון דהתורה לא ריבתה אותם אם הקנין אינו אוכל אפשר דהוי כזרים גמורים וחייבים מב"ש אף שהאשה אינה אוכלת והיא רק בלאו כמבואר לקמן מ"מ העבדים הו"ל כזרים גמורים ומ"מ צ"ע. והרהמ"ח לא הביא דין זה היאך הדין באשה פסולה אם קנתה עבדים אם מדאורייתא אין אוכלים או רק מדרבנן וצ"ע וגם על היש"ש צ"ע שפסק סתמא ולא הביא דעת הר"מ דמדאוריית' קנין שאינו אוכל אינו מאכיל ויבואר במ"א:

(ז) **קנה** שלישי כו' ראה זה דבר חדש שחידש המחבר ולא מצאתי ד"ז בר"מ ולא ראיתי גילוי לזה בש"ס רק הרהמ"ח כתב זאת מסברא דנפשי' ולדידי' אפשר השלישי כזר נחשב. וי"ל לחלק לפי סברת הרהמ"ח עפ"מ שמקשה ועבדי מלוג של אלמנה לכה"ג לא יאכלו והתניא בברייתא דקנין הקנין נמי אוכל ומקשים בתוס' למה לא מקשי מסיפא דעבדי מלוג של ישראלית כשרה הנשאת לכהן דאוכלים דמוכח דקנין הקנין אוכל בתרומה ומתרצים דמסיפא לא מוכח דלמא לאו משום קנין הקנין אלא מפני שהם קנין האשה האוכלת ואוכלים מכח האשה להכי פריך מברייתא דקתני קניט שקנה קנין א"כ אפי' אינה אוכלת יש להם לאכול ע"ש בתוס' ד"ה מנין לכהן דף ס"ו ע"א והנה תי' א' איתא בש"ס דקנין שאינו אוכל אינו מאכיל מה"ת א"כ להך תירוצא הא דמרבי התורה קנין הקנין דוקא בקנין האוכל חזינן אף דיוכלו לאכול מכח הקנין שלהם מ"מ ריבתה התורה דאין אוכלים רק מכח הקונה הראשון דהייט קנין הקנין ולפ"ז קנין השלישי שלא ריבתה התורה אף דהקנין השני אוכל מ"מ השלישי אינו אוכל כיון דאוכל מכח הראשון וקנין השלישי לא ריבתה התורה אבל לפי התירוץ של אמוראי בתראי אף קנין שאינו אוכל מאכיל מה"ת רק כאן מדרבנן אין אוכלים משום גזרה א"כ נוכל לומר כסברא דקנין האוכל מאכיל לא מטעם קנין הקנין אלא מפני קנין הקונה שלו שמאכילו והא דגילתה התורה דקנין הקנין מאכיל הוא דוקא בקנין שאינו אוכל דאינו יכול לאכול מכח הקונה שלו ע"כ צריך ריבוי דאוכל מחמת קנין הקנין אם כן לפ"ז בקנין האוכל דאוכל מחמת הקונה שלו דזה אינו מריבוי המקרא הזה א"כ אפי' השלישי או הרביעי אוכלים דכ"א אוכל מחמת הקונה שלו בלא ריבוי דקרא א"כ לא מחמת קנין הקנין אוכל אבל לתי' א' א"כ קנין שאינו אוכל אינו מאכיל מה"ת רק דהריבוי הוא על קנין האוכל דמאכיל א"כ אף בקנין האוכל אינו מאכיל השלישי כיון דהשלישי אינו בריבוי כסברת הרהמ"ח כנלע"ד נכון בעזה"י:

(ח) **וכל** כהנת כו' ומשוך כו' דינים אלו יבוארו אי"ה במצות דלקמן כ"א במקומו: (ט) ונוהג כו' בזמן שהיתה א"י בישובה כו' ובזה"ז ככר כתבתי כ"פ לשיטות הר"מ והרהמ"ח אף בבית שני היו תרומות ומעשרות דרבנן כי לא הי' ביאת כולם ער"מ פ"א מה' תרומות אבל ביכורים הי' מה"ת ואי"ה יבואר כ"א במקומו: (י) שנתחללו יבואר אי"ה לקמן באיזה חילול חייב מב"ש ובאיזה חילול חייב מלקות לחוד ומ"ש הרהמ"ח חייב מב"ש בזר ואם התרו בו למלקות חייב מלקות כמבואר בר"מ וז"פ. והנה הרהמ"ח לא ביאר דין זר האוכל תרומה בשוגג ודינים אלו מבוארים בר"מ פ"י מהלכות הנ"ל ואכתוב בקיצור קצת דינים. זר האוכל תרומה או ת"מ או חלה או ביכורים בשוגג אפי' הזיד בלאו אם שגג במיתה חייב קו"ח ואינו חייב עד שיאכל או ישתה בכזית ואפי' אין ש"פ ואם אכל וחזר ואכל אם לא שהה בכא"פ מצטרף לכזית וכן אם שתה כזית חייב קרן וחומש ואם שתה וחזר ושתה לדעת הר"מ יותר משתיית רביעית אין מצטרף ולהראב"ד גם בשתיה דינו בכא"פ והדברים ארוכים ואכ"מ. ותרומה וחביריו מצטרפין לכזית וא' תרומה טהורה וא' תרומה טמאה חייב קו"ח וגם הסך בשמן של תרומה חייב קו"ח וא' האוכל דבר שדרכו לאכול או השותה דבר שדרכו לשתות והסך דבר שדרכו לסוך חייב קו"ח ועמ"ש לעיל שיעור סיכה בכמה. וזה נ"ל פשוט דהסך עצמו דא"ח מיתה בסך אם הזיד שידע שהוא תרומה ואסורה בסיכה הוי מזיד גמור ואינו חייב חומש ואין סברא לומר אם שגג בשעת סיכה ולא ידע חיוב מיתה בתרומה באוכל ושותה יהי' נחשב שוגג זה אין סברא כלל כיון דע"ז אין חייב כלל מיתה ל"ש שגג במיתה ע"כ נ"ל שישגוג בגוף הדבר. והנה כ' לעיל דעת התוס' דסיכה אינו אלא מדרבנן ומה דדרשינן ולא יחללו לרבות הסך הוא אסמכתא והחומש אינו אלא מדרבנן אבל דעת הר"מ נלאה דהוא אסור מה"ת וכ"כ דעת מהר"ס ב"ח בתוס' יה"כ. והנה לכאורה ל"ע לפ"ז דמבואר בפ' כ"ג בשבת רבא סובר מיתה במקום כרת קאי וחומש במקום קרבן ומבואר שם דשבוע' ביטוי חידוש דחייב קרבן במקום לאו וכבר הבאתי בשם השעה"מ דמכאן יצא להר"מ דאף על תרומה טמאה חייב הזר מיתה מדחזינן דחייב חומש כמבואר במשנה ואי לא הי' חייב מיתה לא הי' חייב בשוגג חומש דקאי במקום קרבן ע"ש ולפמ"ש דלדעת הר"מ סיכה אסורה מה"ת אבל אין בה חיוב מיתה ולא מלקות א"כ בשוגג היאך חייב חומש וחזינן דהתורה ריבתה לחייב חומש אף דליכא חיוב מיתה במזיד ובאמת שם מבואר דשבועת ביטוי חידוש הוא ולקמן אי"ה נאריך בזה גם בדברי הפר"ד בדרך מלותיך. והנה האוכל בשוגג צריך לשלם הקו"ח חולין מתוקנים לא במעות והתשלומין נעשין תרומה לכ"ד והאוכל התשלומין אף אם אכל החומש חייב קו"ח כתרומה לכ"ד (ודעת הר"מ הח"י דאף אם אכל במזיד צריך לשלם חולין מתוקנים ולא מעות רק דאין התשלומין נעשין קודש ובמ"ל כתב שלא ידע מהיכן יצא לר"מ זה והראשונים ס"ל דרק בשוגג צריך לשלם חולין מתוקנים ע"ש) וכל המשלם קו"ח אם רצה הכהן למחול התשלומין א"י למחול ואם אכל ס' תרומה א"ל לשלם לכהן אבל צריך להפריש הקו"ח משום כפרה ומוכרו לכהן ע"ש במ"ל סי"ד ד"ה שתי קופות וד"ז דצריך להפריש משום כפרה הוא בתוס' יבמות דל"ם וע"ש במ"ל ובהלכה א' מביא המ"ל בשם הת"כ פלוגתא ר"מ סובר דתיכף מעת הפרשה התשלומין לא נעשים תרומה רק משעת נתינה לכהן ורא"ש סובר דתיכף מעת הפרשה נעשים התשלומין תרומה ובר"מ אינו מבואר דין זה אימתי נעשים התשלומין תרומה ונראה דהלכה כרא"ש נגד ר"מ א"כ התשלומין נעשים תיכף תרומה וכ"נ מדהתו"ס שכתבנו דעיקר הכפרה הוא הפרשה א"כ תיכף נעשים קודש. וראיתי להר"ש פ"ו דתרומות הביא ברייתא זו בשם הירושלמי ג"כ ומבואר שם דרבי סובר דמתנתו מקדשתו ואין הפרשתו מקדשתו ורא"ש סובר דהפרשתו מקדשתו א"כ נראה דהלכה כר' מחבירו א"כ אין הפרשתו מקדשתו ואין הירושלמי פ"י ואפשר הוא ע"ס כר"ש. ומבואר במשנה דתרומות ור"מ שם דבת כהן הנשאת לישראל

לישראל דדינה כזרה ואפי' נשאת לפסול שלא תחזור להכשר תרומה בשום פעם מ"מ אם אכלה בשוגג אינה משלמת את החומש והוא במשנה ב' פ"ז דתרומות והובאה משנה זו בכריתות דף ו' ע"ב ומבואר שם דזר כתיב ובעינן זר מעיקרא ע"ש. והנה במשנה פ"ח מבואר דהאשה שהיתה אוכלת בתרומה או עבד ובאו עדים שמת בעלה או שמכרו רבו לישראל או נשתחרר וכן כהן כו' ונודע שהוא בן גרושה כו' ר"י פוטר מחומש וע"ש ברע"ב והוא ביבמות דל"ד ופסחים פכ"ל דדוקא בתרומה בע"פ דזמן בהול אבל בלא"ה חייבים חומש דטעה בדבר מצוה לר"י אם אין זמן בהול ע"ש. ולכאורה קשה למה יתחייבו כלל בחומש אפי' לאחר שנתוודע להם אם אכלו בשוגג למה יתחייבו חומש הא לאו זרים מעיקרא הם דהא אכלו תרומה בעודם תחת בעלים. וצ"פ דהתורה הקפידה על זר וזר גבי תרומה היינו שאינו זרע אהרן הכהן ומ"מ גלי התורה דקנין כספו של כהן אוכל נ"כ מ"מ הוי בכלל שם זר רק דהוא גזה"כ דאוכל מטעם קנין כספו של כהן א"כ בכ"כ הנשאת לישראל או לפסולים אין חייבים בחומש דל"ל זר מעיקרא זהנהו היו אוכלים בתרומה ולא היו זרים כי הם זרע אהרן אבל זרה או עבד דהם אוכלים מחמת הבעלים שלהם אפי' העבד הנולד אצל האדון או אשה שנתקדשה לכהן בעודה במעי אמה לשיטת הר"מ דמקודשת מ"מ כיון דמת הבעל או האדון אף שאכלו בתרומה עתה הם זרים והוי ג"כ זרים מעיקרא כי אינם בני אהרן רק מטעם קנין כספו אבל שם בכריתות גבי מלך וכה"ג ניחא דקודם שנמשחו לאו זרים הם כי שם זר שאינו מלך וכה"ג א"כ קודם היו כל ישראל ראויים וגם הכהנים היו ראויים והראי' דנמשח להיות מלך וכה"ג אך עתה א"ל שמן המשחה הוי זר ע"כ אינו חייב לדברי חכמים כי לא הוי זר מעיקרא.

ולכאורה מנ"ל זה אפשר באמת הייט טעמא דר"י דפוטר כיון דלאו זרים מעיקר' נינהו וכ"מ לכאורה מיבמות ופסחים דמקשה על ר"י דמחייב באין זמנו בהיל מסיפא דמתניתין מנודע שהוא ב"ג וב"ח למה פוטר ר"י ומוקי לה מה"מ בע"פ דזמנו בהול ובפסחים מתרץ הש"ס עוד תי' דאכילת תרומה איקרי עבודה ואפי' חלל פסול דעבודתו כשרה מטעם ברך ה' חילו כו' אפי' חללים שבו ולמה לא מקשה מרישא מאשה שמת בעלה או נשתחרר העבד למה פוטר ר"י אף דטעה בדבר מצוה וע"ז ג"כ שייך התי' דע"פ ואדרבא קשה לתי' השני בגמ' מחמת דאיקרי עבודה וחלל כשר א"כ אכתי קשה למה פוטר ר"י ברישא דלא שייך זה ע"כ אפ"ל דמרישא באמת ל"ק כי זה טעמא דר"י כי לאו זרים מעיקרא אבל מסיפא דבגו"ח דלמפרע זר הוא מזה מקשה למה פוטר ר"י ומשני בע"פ עסקינן או מחמת דאיקרי עבודה וחלל כשר. אך אם טעמו של ר"י כן א"כ מ"ט דר"א דמחייב באשה שמת בעלה דתוכל לחזור להכשר תרומה דתנשא לכהן וככה"ג אף ר"מ במשנה לעיל פוטר אף דהוי זרה לדעתו אע"פ שאינו זר מעיקרו מ"מ כיון דתוכל לחזור להכשירו לא הוי זרה א"כ ר"א כמאן ס"ל דמחייב. ז"א אפשר דטעמא דר"א כסברא דילן דזה הוא בכלל זר דמעיקרא דתמיד הם זרים כמ"ש לעיל ובסברא זו פליגי ר"א ור"י והלכה כר"י אם כן אפשר באמת בת ישראל הנשואה לכהן ומת הבעל או עבד ונשתחרר יהיו פטורים מחומש כיון דאכלו כבר. אך באמת מל' הר"מ בפי' המשנה פ"ח ולשון הרע"ב דבמשנה כייל אמרו מת בעלך ומכרו רבו וגם נודע שהוא בגו"ח ובכולם מבואר דר"י פוטר ופי' הר"מ והרע"ב דבע"פ עסקינן מבואר להדיא אם אינו ע"פ חייבים אף לר"י אע"פ דאכלו כבר. (וקל"ע על הר"מ והרע"ב למה לא הביאו גם האוקימתא אחריתי דאיקרי עבודה הן אמת דהם רוצים ליתן טעם על כל דיני המשנה וברישא ליכא טעם זה ע"כ נתנו טעם הכולל ואפשר הר"מ לשיטתו בהב"מ פ"ו דחלל אף לאחר שנודע עבודתו כשרה א"כ מאי טעם המשנה שנקט ונודע שהוא ב"ג וב"ח הו"ל למנקט דכהן חלל אינו חייב חומש דעבודתו כשרה ע"כ לא פסק הר"מ כתי' זה דתרומה איקרי עבודה). א"כ אף בדין המשנה שאכל קודם שנודע יהא חייב ע"כ מוקי לה בע"פ וביבמות נמי אינו מבואר רק התי' הראשון נראה ג"כ דחילוק בין תרומה לעבודה. הן אמת שהר"מ בספרו היד פ"י הי"ב יש לו שיטה אחרת בפי' המשנה הזאת וז"ל האשה שאכלה תרומה ואמרו לה מת בעליך כו' וכן העבד כו' וכן כהן שנודע לו שהוא ב"ג וב"ח משלם את הקרן ואינו משלם את החומש ואם היתה תרומת חמץ בע"פ פטור אף מן הקרן א"כ לדעתו מה דהש"ס מוקי לה בע"פ כדי לפטור אף מן הקרן אבל בחומש בכ"ע פטור. ולכאורה מאיזה טעם הוא. ואפ"ל כסברא הנ"ל דחומש לא מחייב מחמת שאינם כזרים כיון שאכלו בהיתר אך מ"ש ונמצא ב"ג וב"ח ל"ע אף דאכל בהיתר כיון שנקרא עבודה ועבודתו כשרה כתי' הש"ס מ"מ לשיטתו בהב"מ לא יהי' חייב לשלם את החומש בשום פעם אף דנודע כי הוא סובר שם דעבודתו כשרה אף אחר שנודע וע"ש בכ"מ ודבריו ל"ע לפ"ד בסוף דבריו שכתב כיון דאכילת תרומה איקרי עבודה ורחמנא אכשרי' בדיעבד קודם שנודע וכבר עמד ע"ז השעה"מ הב"מ שם דהא הר"מ ז"ל מכשיר אף אחר שנודע ע"ש שפלפל באורך. אך לשיטת הר"מ ל"ע מאי מקשה הש"ס מהך הא אין זמנו בהול ופטור כיון דלדידי' בכ"ע א"ח חומש מחמת איזה טעם ועל הקרן למה לא יתחייב ועי"ש בכ"מ ואיני מבין ענינים אלו עדי יאיר עיני השי"ת.

והנה כבר כתבתי לעיל דאם נתחלל התרומה כגון שאכל א' או סך דלשיטת התוס' אין חילוק בין נתחלל בהיתר כגון שאכלו כהן או סך בו כהן או נתחלל באיסור כגון שסך בו או אכלו זר מ"מ נתחלל התרומה ואין הזר חייב עליה א"כ. ויש שיטות דוקא נתחלל בהיתר אבל לא בנתחלל באיסור עיין לעיל באריכות ועיין בכריתות ד"ז ע"א תוס' עפ"ג ד"ה מכין נראה קצת שטעם דאין הזר חייב לאחר חילול דהו"ל כמו שאחז"ל אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו ע"ש א"כ נראה דוקא אם נתחלל בהיתר דנעשה מצותו אבל אם נתחלל באיסור לא מיקרי נעש' מצותו ול"ע. וער"מ שם דמשלם רק הקרן לחוד הוא מטעם גזל כמו כל גזלה וא"כ פמש"פ במזיד דינו לענין השבון כמו כל גזל פמש"פ וכבר ביארנו לעיל. ומבואר בר"מ פ"י מהש"ס דאם אכל תרומה שלא כדרך אכילתו א"ח בחומש וע' פי"א ה' כ"ז דאם גחין בפיו ואכל תרומה מן המחובר לקרקע בטלה דעתי' והוי שלכד"א וא"ח מיתה במזיד ולא חומש בשוגג והוא מהש"ס מנחות דף פ' וכבר כתבתי בח"ז דל"ד תרומה אלא ה"ה שאר איסורים כגון חדש או ערל' כיון דמבואר בש"ס דבטלה דעתו והוי שלכד"א אבל האיסורים שחייבים עליהם אף שלכד"א כגון כה"כ בודאי חייבים אף אם גחין ואכל כנלע"ד פשוט וברור בעזה"י

והנה במ"ש לעיל הפלוגתא אי הפרשת התשלומין מקדשתו או נתינתו לכהן מצאתי בס' שנות אליהו להגאון מווילנא פ"ו דתרומות מ"א מביא ג"כ ברייתא זו וגרס ג"כ דרבי סובר דנתינתו מקדשתו ורשב"ג סובר הפרשתו מקדשתו אם כן נראה דהלכה כרבי מחבירו ולכאורה אם נאמר דהפרשה אינו מקדש התשלומין א"כ א"י מאי הדין המבואר במס' הנ"ל וברמ"פ פ"י הט"ז דאם בת ישראל אכלה תרומה בשוגג ואח"ז נשאת לכהן משלמת קו"ח לעצמה כיון דהיא עתה כהנת א"כ גבה ל"ש נתינה רק מפרשתן א"כ לרבי אינו קדוש התשלומין בכה"ג ובאמת לא ראיתי בזה חילוק. וי"ל כיון דל"ש בזה נתינה לכהן א"כ אף רבי מודה דהפרשה מקדשתו ולא פליג רק היכי דשייך נתינה לכהן אינו קודש עד שיתן לכהן. והנה מבואר בס' הנ"ל דזה שפסקינן אם בא כהן למחול אינו מוחל הוא דוקא קודם הפרשה ולאחר הפרשה תלוי בפלוגתא הנ"ל אי הפרשה או נתינה מקדשתו וכוונתו נראה דאי אמרינן הפרשה מקדשתו ע"כ עיקר הכפרה תלוי בהפרשה ואח"כ אין עליו אלא זיקת ממון דהייט נתינה לכהן א"כ יכול למחול אבל למ"ד נתינה מקדשתה א"כ תלוי הכפרה בנתינה לכהן א"כ אף לאחר הפרשה לא מועיל מחילה כמו קודם הפרשה. ולפ"ז נל"ע מאוד אהא דמבואר במשנה יבמות ל"ט ע"ב דהגדילו התערובות כגון ילד כהן ועבד שנתערבו ואח"כ הגדילו ושחררו זא"ז אין משלמין קו"ח וכ' שם התוס' דצריכין להפריש מספק והבאנו לעיל ובכתובות ד"ל ע"ב ד"ה זר שאכל תרומה באו דבריהם באריכות ובסה"ד הקשו ממשנה דיבמות אמאי לא ישלמו קו"ח הא הוא משום כפרה ותירצו דודאי חייבים להפריש אבל אין נותנים לכהן וכתבו דלפ"ז נ"ל דהכפרה תליא בהפרשה והא דכהן א"י למחול היינו לענין שא"צ להפריש אבל לאחר הפרשה יכול הכהן למחול ולפמ"ש הגאון הנ"ל א"כ ז"א אלא אליבא דמ"ד הפרשתו מקדשתו אבל לרבי או לגירסא שהבאנו דר"מ ס"ל דנתינתו מקדשתו א"י למחול א"כ עיקר הקפידה תלוי בנתינה לכהן א"כ אמאי מבואר במשנה דאין משלמין קו"ח הא לרבי דהלכתא כוותי' הכפרה תלוי עד נתינתו לכהן וכן אפי' לר"מ הא סתם משנה ר"מ היא א"כ אמאי אינו משלם מס' קו"ח עכ"פ מדסתם לן התנא המשנה כרשב"ג דהפרשה מקדשתו א"כ הלכתא כסתם משנה דסתם במתניתין ומחלוקת בבריי' הל' כסתם במשנ' ובפרט לפי הגירסא בבריי' רבי סובר נתינה מקדשתו א"כ רבי סתם במשנה דלא כוותי' א"כ בודאי הלכה כסתם. (ועי' בס' תורת חסד כלל יו"ד פלפול ארוך היכי דסתם במשנה ומחלוקת בברייתא רבי וחביריו וסתם משנה כר' אין ראי' דהל' כסתם כיון דרבי סתם כדברי עצמו ויש חולקין אבל בנ"ד דרבי סתם לן כרשב"ג בודאי הלכה כסתם) וכן אפי' הגירסא בבריי' ר"מ כיון דרבי סתם [דלא] כוותי' הל' כסתם א"כ נראה דפסקינן הפרשתו מקדשתו וכאן אין לו' כסברתינו הנ"ל כיון דא"צ ליתן לכהן מחמת ספק וכ"ה דל"ש נתינה לכהן לכ"ע הפרשה מקדשתו ז"א דכאן שייך ג"כ נתינה לכהן כיון דתליא בנתינה לכהן הוי ספק כפרה וממילא דצריך ליתנו לכהן דהא דא"צ ליתנו לכהן כיון דהפרשה מקדש ונתכפר אבל אי אמרינן הנתינה לכהן מקדש א"כ צריך ליתן לכהן מס' וז"פ ועוד בספק כיון דע"צ זה שהוא כהן א"צ או שהוא חולין א"צ רק דכל עיקר הפרשתו שמא אינו כהן ועל צד זה ממילא צריך ליתן לכהן א"כ כ"ז דאינו נותן לכהן למ"ד זה לא נתקדש וזה ג"כ פשוט וקצרתי במובן. הכלל נראה מהמשנה דסתם לן תנא דהפרשתו מקדשתו וכר"מ כבר כ' דאין הכלע ול"ע. ויש לי עוד הרהורי דברים במצוה זאת אך הפסקתי באמצע יותר מד' שבועות מוכרח אני לקצר ואי"ה אשנה פ"ז. ומהמשנה שכתבתי דפטור מקו"ח נראה דעבד שנשתחרר חייב בקו"ח ולא אמרינן שכבר אכל עכל"ל כסברתינו הנ"ל דבזה ל"ש שכבר אכל וכ"ז ל"ע. והנה במ"ש לעיל הא דמשלמת לעצמה שהוא קדוש כיון דל"ש נתינה לכהן כו' נתיישבתי דאדרבא מכאן מוכח נמי דהתנא סתם לן דהפרשה מקדש וא"כ לאחר הפרשה אינו אלא זיקת ממון ע"כ פטורה מליתן כיון שהיא בעצמה כהנת אבל אי נימא דהכפרה תלוי בנתינה כמו בתערובות אף דהוא ס' מ"מ מחמת ס' כפרה ע"כ צריך ליתן לכהן א"כ ה"נ אי הוי אמרינן דתליא בנתינה בודאי הו"ל ליתן לכהן אחר אך כיון דתליא בהפרשה א"כ נתכפרה בהפרשה וא"צ ליתן כנלע"ד פשוט.

והנה באוכל תרומה במזיד מבואר במשנה וברמ"מ דמשל' קרן וער"מ פ"ו דאם התרו בו למלקות אין משלם דקלב"מ ובמ"ל תמה עליו מכתובות דהשמיט דוקא אי תחב לי' חבירו ויכול לאהדורי ע"י הדחק דאל"ה מכי אגבי' חייב בתשלומין ובאיס כ"א בפ"ע וחייב מלקות ותשלומין ע"ש בכתובות פא"כ. והנה האוכל תרומה בשוגג מבואר בר"מ פ"י דאפי' הזיד בלאו רק שגג במיתה חייב קו"ח. ולכאורה אם התרו בו למלקות יהי' פטור מקו"ח דבאי' כא' ול"ש כאן מדאגבי' קני' וחייב בתשלומין דהא אפי' באוכל תרומה דידי' מחויב לשלם קו"ח ואינו חייב אלא על האכילה לא מטעם גזילה עיין בהפלאה לכתובות שם אך בתוס' מבואר שם דאינו פוטר כי הוא כפרה ול"ש קלב"מ אך באמת התוס' מיירי לענין חייבי מיתות שוגגין אע"פ דפטור מתשלומין כאן שהוא משום כפרה אינו פוטר ואפ"ל דגם במזיד דחייב מלקות מ"מ במיעוט כזה דהוי כפרה עבדינן תרתי כמבואר בשבת דהזיד על הכלי ושגג באוכלים חייב סקילה וחטאת דאינו פוטר את החטאת כיון דהיא לכפרה ועתו"ס פסחים כ"ט ד"ה ר' נחוני' ובד"ה מאן י"א ומבואר שם אף דעבדינן החומרא כגון לרנבה"ק מ"מ אינו פוטר כיון דכפר' היא וער"ש פ"ז דחה האי סברא דהיא כפרה רק מביא בשם הירושלמי דהוא גזה"כ כמו עדים זוממין דגלי רחמנא דמשלמין וכן כאן הכל הי' בכלל זר ויצא מן הכלל אם אכל בשוגג חייב בתשלומין א"כ אפשר כמו עדים זוממין וחובל בחבירו כיון דגילתה התורה דמשלם ממילא אינו לוקה ואפי' אם יש עוד לאו אחר כגון שאכל ביה"כ והתרו בו ג"כ למלקות משום יה"כ אינו לוקה מחמת דהתורה ריבתה לתשלומין כמו בחובל בחבירו ביה"כ לדעת הר"מ פ"ד מה' חובל ומזיק וכתבתי זה בלא

עיון ורק למזכרת. הכלל אם נאמר ממעט כפרה א"כ בהתרו בו למלקות חייב מלקות ותשלומין כמו הזיד בכלי ואם נאמר דגלי קרא תשלומין א"כ אינו לוקה כמו ע"ז וחובל בחבירו וצ"ע ועי"ה משנה פ"ז :

מצוה רפ"א תושב כהן ושכירו לא יאכלו תרומה

(א) שלא יאכל תושב כהן ושכירו תרומה שנאמר תושב כהן ושכיר לא יאכל. שורש המצוה וכל עניינה נכלל במצוה הקודמת כי טעם איסורן מפני שנחשבו כמו זר אחר שאינו קנין כספו כי התושב הוא שכיר עולם והשכיר הוא שכיר שנים :

שלא

מצוה רפ"א (א) **שלא** יאכל תושב כהן ושכיר כו' כבר ביארתי במצוה הקודמת דדעת הר"מ והרהמ"ח דחייבים מב"ש דזרים גמורים הם שאינן קנין הכהן רק דהתורה אסרה בלאו א"כ אם עבד עברי כהן נמכר לישראל אסור לאכול כמו בת כהן שנתארסה לישראל אבל אי אמרינן דלאו קנין כספו הוא כלל א"כ בודאי ע"ע כהן הנמכר לישראל אוכל בתרומה וצ"ע שמא ימזגו כמבואר בכתובות השתא מדידהו ספי לי' וז"פ. ונסתפקתי דהגם כ' לעיל בשם הת"כ דח"ע וחב"ח וחה"ע הוא של כהן דאינו אוכל בתרומה מפני חלק הב"ח עי' לעיל היאך הדין בח"ש של כהן וחב"א כמו שציירתי לעיל כ"פ דאותו חלק ב"ח מותר לכהן ואינה אסורה משום גיורת כגון שהישראל בא על ח"ש וחב"ח והוליד דאותה הבת מצד חב"ח אבי' מישראל ומותרת לכהן וא"צ לכפול הדברים וקידש ע"ע כהן את הח"ש וחב"ח דאף כהן מותר בשפחה אם הוא עבד כמבואר בר"מ והו"ל שפחה חרופה המתקדשת לע"ע דהיא מקודשת לו כמבואר בש"ס לענין אשם ומלקות אם הח"ש והחב"ח מותרת לאכול תרומה כי מצד ח"ש היא נקנית לכהן ומצד חב"ח היא קנין כספו של הע"ע והו"ל כמו ארוסה בת ישראל המאורסת לכהן דאוכלת דהוי קנין כספו של כהן ה"נ דהיא שפחה חרופה של כהן המתקדשת לו א"ד דוקא בת ישראל המאורסת לכהן דהוי קנין כספו לגמרי דהיא בסקילה אבל כאן אינה מתקדש' לו אלא לענין מלקות וקרבן לא הי"ל אישות גמורה ולא הו"ל קנין כספו לגמרי ואינה אוכלת א"ד כיון דאפי' שומרת יבם של כהן אי לאו דה"ל קנין אחיו ולא קנין כספו אוכלת ולשיטת התוס' באמת אוכלת מדאורייתא כאשר ביארתי לעיל אע"פ דאינה אלא א"ל לאחרים. ואפשר דמ"מ עיקר שאכלה מחמת אחיו ואצל אחיו ה"ל קנין כספו גמור אבל כאן דלא היתה קנין כספו בשום פעם אפשר דלא אכלה וצ"ע. ואל תטעה דמ"מ הוי קנין כספו כמו עבדים ושפחות וא"א דשם הוי קנינו גמור אבל באישות הקנין כסף אפשר דלא הוי אלא בגמורה דהיא נקנית לאשה גמורה לענין חיוב סקילה אבל לענין לאו לא הוית קנינו לגמרי וצ"ע. ואפשר להשיטות שכתבתי לעיל בחיבור זה דאין קדושין של אחר תופסין בה אע"פ שהיא מקודשת רק ללאו אם כן אפשר דהוי קנינו לגמרי אבל להסוברים דקידושי אחר תופסים א"כ לא הוי אצלו קנין גמור ואפשר אפי' אם אין קדושין של אחר תופסין מ"מ לא הוי קנין גמור כיון דאין חיוב סקילה עליה רק מלקות ואשם וצ"ע. ועאה"ע סי' מ"ד בח"מ וב"ש ולעיל בחיבורי ואם נימא כצד הזה דהוי קנין כספו ואוכלת בתרומה אני מסתפק עוד אם הח"ש וחב"ח חלק שפחות הוא של ישראל מי נימא דאוכלת כיון דהמקדש הוא כהן וה"ל לגמרי קנין כספו אף דבחלק השפחות היא קנין כספו של ישראל מ"מ בדרך אישות בודאי אם האדון בא עליה ג"כ חייב אשם א"כ הקנין כסף של אישות הוא יותר אלים ואוכלת א"ד כיון דעיקר קנין האישות הוא על חב"ח שלה כמבואר בגיטין פ' השולח א"כ צד השפחות אינו שלו ואסורה לאכול מצד חלק השפחות א"ד כיון דגזה"כ היא דמקודשת לאשם וללאו הוי כולו קנין כספו של המקדש ואוכלת וצ"ע. וכן אני מסתפק ביבם קטן כהן שבא על יבמתו להשי' דשומרת יבם מדאורייתא אינה אוכלת כמ"ש לעיל דקנין כספו של אחיו פקע ולהסוברים דיבם קטן שבע"י הוי א"א רק דאין חייבים מיתה עליה דממעטינן מא"א ולא אשת קטן והובאו שיטות אלו לעיל בח"ז אם היבמה הזאת אוכלת מכח בעלה הקטן א"ד כיון דאין ממיתין עליה לא הוי קנין כספו גמורה ואינה אוכלת מכח בעלה ומכח בעלה הראשון כבר פקע לשיטה זו דמה"ת אינה אוכלת וצ"ע בכ"ז. והנה ע"כ או ש"כ שאכלו תרומה והם עבדי זרים חייבים לשלם קו"ח אך פגיעתן רעה דאין להם לשלם כמבואר בב"ק רק אחר שנשתחררו מחוייבין לשלם וז"פ. ועי' פ"ז מה' תרומות משנה ג' בתי"ט. ואם אשה זרה אכלה תרומה בשוגג נראה לכאורה כיון דהקו"ח היא כפרה כמ"ש לעיל בשם התוס' וקי"ל דאדם מביא קרבן על אשתו בנדרים דל"ה וב"מ פ' המקבל כיון דכפרה היא וכאן דחומש במקום קרבן קאי צריך לשלם עבורה ונרא' דאפי' היתה מזיד' רק הי' שגגת מיתה מ"מ חייב לשלם עבור' כי לא חיישינן שמא תקניטנו ותעבור על עבירה גדולה כזו ועתו"ס פ' המקבל דלא חיישינן דתדור בנזיר ומכ"ש כאן ועיין באה"ע סי' זה דלא חיישינן שתעבור על לאו שבתורה וזה נראה ברור. אך לדעת הר"ש פ"ז דתרומות שדעתו ומביא ירושלמי דלא הוי כפרה נראה דאין הבעל משלם עבורה דל"ד לקרבן והוי כאילו לוותה או הזיקה שאין הבעל צריך לשלם עבורה רק משלמת לאחר מיתת בעלה או לאחר שנתגרשה כנ"ל פשוט. ואם קטן חייב לאחר שהגדיל ע"ש בתי"ע ואכ"מ להאריך. ומ"ש דהבעל חייב להביא עבור אשתו לשיטת התוס' כיון שהיא לכפרה ז"א רק לדעת התוס' פ' המקבל בשם הירושלמי דאם חללה את השבת או אכלה חלב מחויב הבעל להביא עבורה קרבן אבל דעת ר"ש סוף נגעים בשם הספרי זוטא דקרבנות שהן לטהרה הבעל מביא אבל חללה את השבת כיון שהיא לכפרה אין הבעל מביא בשבילה א"כ ה"נ. ובעיקר הדין אם כהר"ש או כהתוס' יבואר אי"ה במק"א וצ"ע על התה"ד סי' רפ"ב והובא דעתו באה"ע שנטה דעתו דחייבת לשלם קנס אך הניח בצ"ע אם הנידון דומה כיון דבקרבנות חייבת מה"ת אבל ז"פ אצלו דחייב בקרבנות עבורה והביא כן בשם התוס' ולמה לא הביא שיטת הר"ש בשם הספרי דקרבנות שהם לכפרה אין הבעל צריך להביא עבורה א"כ בנידון דתה"ד פשיטא שאין להוציא ממון מהבעל כדעת הט"ז והב"ש שם וצ"ע. ועוד אעורר קצת בענין זה אף שהוא אריכות גדול מ"מ להעיר לב המעיין באתי דלכאורה נראה דתרומה דינו ככל איסורי' שבתורה דאינו חייב עליהם אלא כדר"א דכתיב בי' אכילה ועי' תוס' פסחים פכ"ש כ' דמעילה ילפינן חטא מתרומה א"כ במעילה ג"כ אינו חייב אלא כדר"א כמו תרומה ולפ"ז צ"ע דמבואר במס' יומא ד"פ ע"ב דזר שאכל אכיל' גסה אינו משלם את החומש דכי יאכל פרט למזיק וכן אח"ז מימרא דר"י זר שכוסס שעורים של תרומה אינו משלם את החומש דכי יאכל פרט למזיק ואם תרומה דינו ככל איסורים שבתורה דא"ח שלכד"א אמאי אצטריך לאשמועינן הנך אמוראי הא זה בכלל ככל איסורים שבתור' שכתוב בהן אכילה דמבואר בפסחים ר"י עצמו דא"ח על שלכד"א ועוד צ"ל זה הלשון פרט למזיק נימא דכתיב בי' יאכל וא"ח על שלכד"א ע"ש ברש"י ועוד אמאי לא אשמועינן לענין מזיד שאכל תרומה בכה"ג אכילה גסה או שעורים של תרומה א"ח מב"ש ולא מלקות וכן הר"מ בפ"ו שכ' דין אוכל תרומה במזיד לא כ' דוקא כדר"א דסמך אמ"ש בהמ"א פי"ד ה"י שכתב דכל האוכלים האסורים א"ח אלא כדר"א חוץ מבב"ח וכ"ה וכאן בפ"י גבי שוגג כ' דינים אלו המבוארים ביומא ושילפותא דכי יאכל פרט למזיק עצמו ולא סמך על שהוא שלכ"א ומבואר שם במ"א. ע"כ אפ"ל כמ"ש השאג"א סי' ע"ז ע"ש שדעתו דהאוכל ביוה"כ חייב אף שלכד"א דכיון דלא כתיב לא תאכל רק לא תעונה ולא לשון אכילה חייב אף שלכד"א ולא פטרינן ביה"כ רק אכילה גסה מטעם פרט למזיק אבל שלכד"א חייב א"כ לדידי' אף היכי דחייב שלכד"א מ"מ מזיק עצמו גרע א"כ ה"נ בתרומה דחזינן דהש"ס ממעט פרט למזיק א"כ דוקא מזיק פטור אבל שלכד"א חייב רק מזיק גרע וצריך מיעוט וממעטינן מכי יאכל אף דכתב לשון אכילה מ"מ אפ"ל דוקא היכי דכתיב בלשון לאו לא תאכל אמעיט שלכד"א אבל היכי שלא כתיב בלשון לאו לא אמעיט שלכד"א כמו שנסתפק המ"ל פ"ד מהיסוה"ת אי מ"ע כגון מצה וכדומה אף דכתיב בלשון אכילה כגון בערב תאכלו מצות מ"מ אפשר דיוצאין אף שלכד"א ולא אמעט שלכד"א רק היכי דכתיב בלשון מניעה דהיינו ל"ת אבל לא בעשה ובשעה"מ פ"א מהמ"א הביא ראיה דבמ"ע יוצאין אף שלכד"א א"כ ה"נ דכתיב ואיש כי יאכל קודש ואינו אפי' לשון ציווי רק דין מצוה א"כ אפשר דלא אמעט כלל שלא כדר"א א"כ חייב חומש אף שלכד"א רק דהש"ס ממעט דידעו דלשון אכילה בכ"מ ממעט מזיק א"כ רק מזיק פטור דגרע טובא אבל שלכד"א חייב כמ"ש הש"א לענין יה"כ וכ"ז בשוגג אבל במזיד דכתיב וזר לא יאכל בודאי א"ח מלקות על שלכד"א כמו כל האיסורים ע"כ לא נקטו הני אמוראים ביומא מזיד דא"צ למעט מטעם מזיק רק דבלא"ה הוי שלכד"א רק השמיענו דבשוגג אף דחייב על שלכד"א מ"מ באכילה גסה או שעורים פטור מזיק ונכונים ג"כ דברי הר"מ שמביא זה לענין שוגג ולא לענין מזיד. אך דהתו"ס בפסחים שם עומדים לנגדי שכתבו על מעילה א"ח על שלכד"א דילפינן מתרומה נראה דגבי תרומה א"ח שלכד"א וא"ל דילפינן מתרומה במזיד ז"א דבמעילה די"ע מבואר ג"ש דחטא חטא ומבואר שם דאקשי' לתרומ' בשוגג לענין כי יאכל פרט למזיק ובפרט אי ילפינן ג"ש הו"ל נילף לחומרא שיהא חייב על שלכד"א דלקולא ולחומרא מקשינן מ"מ אף שהתוס' כ"ל דס"ל דא"ח על תרומה בשוגג שלכד"א מ"מ דעת הר"מ נראה כאשר כתבתי וכ"מ בש"ס יומא שהבאתי וצריכין אנו ליישב דהתו"ס ובפרט שבלא"ה עמדו עליהם האחרונים בש"א ובשעה"מ היסה"ת. ובפרט כי שערי תי' לא ננעלו אחרי העיון ע"כ נ"ל בעזה"י דדברים אלו ראוין לאמרם ולעורר עליהם ויש לפלפל בזה בכ"מ בש"ס בסוגיא דאוכל תרומת חמץ ובכתובות. אך איני לומד כעת בעיון ע"ש ודו"ק. ולפמ"ש נדחו ד' השעה"מ דלעיל וכן ד' הפר"ד שכתב דמכאן יצא להר"מ דבמזיד חייב הזר על תרומה טמאה מב"ש כיון דאשכחן במשנה דחייב חומש על תרומה טמאה ובשבת מבואר דחומש במקום קרבן קאי ומבואר שם דשבועת ביטוי אידום הוא דחייבים על שגגתו קרבן אף דמזיד א"ע רק בלאו א"כ כיון דחזינן דעל תרומה טמאה חייבין חומש ע"כ דחייב מיתה במזיד דאי לא הוי ח"מ במזיד לא הוי מחייב חומש בשוגג דבמקום קרבן קאי ולפמ"ש אין זה תלוי בזה דהא מחייב על שוגג דתרומה אף שלכד"א חומש ובמזיד אינו חייב מיתה על שלכד"א ויבואר לקמן אי"ה וע"ל במצוה הקודמת ושמח לבי בעזהשי"ת שאחר כתבי מצאתי בצל"ח ברכות ל"ח כ' דלהר"מ חייב קו"ח בתרומה אף שלכד"א ג"כ עפ"י ד' המ"ל יתלי"ת שכיוונתי לדעתו הרמה. ואם נאמר כדעת התוס' דפטור על שלכד"א אפ"ל לדעת הש"א דאם אכל ביה"כ דמבואר בר"מ דחייב קו"ח אם אכל ביה"כ אף שלכד"א מ"מ חייב כיון דלענין יה"כ נחשב נמי אכילה לענין תרומה. אך באמת צ"ד בשוגג ה"ה במזיד ובכל איסורים שבתורה אם אכל ביה"כ שלכד"א חייב כיון דלענין יה"כ נחשב אכילה לענין זה גם כן וכסברא זו מבואר בשעה"מ פ"ח מהמ"א לענין גה"כ והארכתי במק"א. עוד אעורר לפמ"ש הר"מ פ"ה מה' תרומות דמופלא הסמוך לאיש תרומתו תרומה דמופלא הסל"א מדאורייתא וכ"פ בה' נדרים ובה' נזירות והנה בש"ס דנדה מבואר דוקא לדין שבועה ולאיסור בל יחל מופלא שוה לגדול יכול יהי' חייב על הקדשו קרבן ת"ל זה הדבר אם כן מבואר שם דא"ח קרבן על הקדשו דממעטינן מקרא אם כן לפי המבואר במס' שבת שהבאנו לעיל דחומש במקום קרבן קאי אם כן אפ"ל נהי דחייבין על תרומתו מב"ש ומלקות מ"מ בשוגג א"ח על תרומתו חומש או אפשר דלענין זה אינו נחשב לקרבן וחייבין חומש על תרומת מופלא הסל"א. הן אמת שדין זה שא"ח קרבן על הקדש מופל' הסל"א אינו מובא בר"מ בשום מקום ועבמ"ל פי"א מה' נדרים ה"ה ואכ"מ ואי"ה במקומו יבואר. ובמ"ש לעיל דאם אכל מאכל איסור ביוה"כ שלכד"א חייב אף על האיסור כיון דהתורה אחשביה אכילה לענין יוה"כ הוי נמי אכילה לענין האיסור כסברת השעה"מ בגה"כ של נבלה כיון דחייב משום גיד אף דאין בגידין בנ"ט מ"מ כן הוא והתורה אסרתו א"כ ממילא חייב נמי משום נבלה כיון דחשיב אכילה לגבי גיד. נתיישבתי

דל"ד

דל"ד לסברת השעה"מ דבשלמא גבי גיד דכתיב לשון אכילה ע"כ לא יאכלו כו' ומ"מ חייב משום גיד אף דאינו בנ"ט חזינן דהתירה קרא' אכילה לענין גיד א"כ ממילא נחשב אכילה לענין איסור אחר דכתיב אכילה אבל גבי יוה"כ דלא כתיב אכילה רק לא תעונה ע"כ חייב על שלכד"א דלאו עינוי הוא א"כ לא מוכח דהתורה אחשביה אכילה דלחייב עליה משום איסור דכתיב ביה אכילה דגם לענין יוה"כ התורה לא אחשביה אכילה רק דאינו עינוי אבל לא חשיב אכילה א"כ לענין איסור דכתיב אכילה א"ח אף ביוה"כ וכ"ז לסברת השעה"מ אבל אני ישבתי ד' הר"מ דגה"נ באופן אחר אף שאין מקומו כאן אכתוב בעזה"י כי נ"מ לכמה מצות ולמצוה זו שאנו עסוקין בה. וז"ל הר"מ פ"ח מהמ"א ה"ה האוכל מגה"נ של טמאה פטור לפי שאינו נוהג בטמא' כו' ואינו כאוכל מאחר גופה (דהיינו לחייב משום טמאה) שאין הגידין בכלל הבשר כמו שביארנו דהיינו דסובר כר"ש דאין בגידין בנ"ט ע"כ א"ח משום איסור על הגידין רק מחמת גיד דעץ הוא והתורה אסרתו ואח"ז בה"ו כ' דאוכל גה"נ של נבלה ושל עולה חייב שתים משום גיד ומשום נבלה (ול"ש שבשרו מותר דכאן הוי בשרו מותר מתחלת ברייתו ול"ד לטמאה עיין בחולין שם) ותמהו הראשונים והאחרונים כיון דדעתו דאין בגידין בנ"ט היאך מחייב כאן משום נבלה ובהלכה הקודמת אינו מחייב משום טמאה מחמת דאין בגידין בנ"ט ואמאי מחייב משום נבלה ע"ש בכ"מ ובשעה"מ כ' כמו שהבאתי והנלע"ד דהנה באמת לכאורה קשה אמאי א"ח על כל האיסורין שבתורה שלכד"א דלא הוי אכילה והתורה הקפידה על אכילה דוקא אמאי לא נימא אחשביה מדחזינן דאוכל בדרך זה ע"כ אצלו אכילה חשובה היא ועיין באו"ח סי' תמ"ב ובראשונים וכ"ה בר"מ פ"ה מה' שבועות ה"ה ז"ל שבועה שאוכל ואכל אוכלים שא"ר לאכילה פטור משבועה שהרי יצא ידי אכילה מאחר שהם חשובים אצלו אכילת' שמה אכילה וכ"כ בה"ו שבועה שלא אכלתי והוא אכל אוכלים שא"ר לאכילה חייב שהרי כיון באכלם הם חשובים אצלו ועבר שבועתו ע"ש א"כ חזינן דסבר' זו דאחשביה היא סבר' טובה לענין חיוב וא"כ אמאי יהיה פטור בכל האיסורין אם אכל שלכד"א וכן אכל אוכלים שא"ר לאכילה. אבל באמת ניחא עפ"י סברת הלח"מ שם דהר"מ סובר בנשבע להבא שלא יאכל ואכל אוכלים שא"ר פטור דאין נחשב אכילה ובלח"מ מביא בשם הר"ן דחולק בין דין זה דלא חשיבא אכילה לבין דינים שהבאתי לענין שבועה שעבר או שבועה שאוכל אף דברים שאינם ראויים ג"כ מיקרי אכילה וכתב הלח"מ דהחילוק הוא כך דבאמת אדם האוכל דבר שאינו ראוי בודאי חשוב הוא אצלו ע"כ אם אמר שבועה שאוכל ואכל יצא ידי שבועה שהרי אכל ונחשב אצלו דאי לא נחשב אצלו למה אוכל הע"כ דנחשב אצלו וכן כשאכל ואח"ז נשבע שאכל והאכילה הקודמת היה דברים שאינם ראויים לא נשבע לשקר כי אז כשאכל ודאי נחשב אצלו ואח"ז נשבע באמת אבל אם נשבע על להבא שלא אוכל ואכל דברים שא"ר אמרינן אחזוקי איניש ברשיעי לא מחזקינן לעבור על שבועה ע"כ אמרינן דע"כ אכל דבאמת לא אחשביה כדי שלא לעשות איסור ואלו היה נחשב אצלו לא היה אוכל כדי שלא לעבור על השבועה ולעשות עברה זהו תוכן דבריו ודפח"ח וש"י. א"כ לדבריו ניחא בכל איסורין שבתורה אם אכלן שלכד"א פטור דל"ש אכילה ולא אמרינן דאחשביה דאדרבא אחזוקי ברשיעי לא מחזקינן ואילו היה נחשב אצלו לא היה אוכל כדי שלא לעשות איסור דאורייתא ע"כ מדאוכל ש"מ שאינו מחשיב אותו. והנה ידוע דעת הרשב"א בתשובה הובאה בב"ש ומ"ל ה' גיטין גבי אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דג"כ הטעם דלא מחזקינן ליה לרשע אבל אם בא על הנדה דחזינן דהוא רשע ל"א א"א עושה בעילתו ב"ז. א"כ נכונים מאוד דברי הר"מ דאם אוכל גידין של טמאה א"ח דלא נחשב אכילה אף דהוא אוכל לא מחזקינן ליה לרשע אדרבא מדחזינן דאוכל ע"כ דאינו נחשב אצלו. וכן באוכל גה"נ של טמאה דא"ח מטעם גיד מגזה"כ דמי שבשרו מותר א"כ מטעם טמאה א"ח דאינו רשע דאינו נחשב אצלו ע"כ הוא אוכל אבל באוכל גה"נ של נבלה דעל גה"נ חייב דעץ הוא והתורה אסרתו ע"כ חייב ג"כ משום נבלה דבאמת אף שא"ר לאכילה מ"מ כיון דהוא אוכל אחשביה ול"ש דלא מחזקינן ליה לרשע דאפי' לא אחשביה הוא רשע דחייב משום גיד וכיון דבלא"ה הוא רשע ל"ש לומר אחזוקי כסברת הרשב"א ע"כ חייב משום נבלה ג"כ. ודברים אלו הגדתי בימי חורפי לפני כמה גדולי ישראל וקלסוהו. ובעזה"י פלפלתי בזה בכמה ענינים ואכ"מ וכמדומה ששמעתי כן מגדול א'. א"כ לפי סברתי אם אכל ביוה"כ איזה איסור שלכד"א חייב על האיסור ג"כ כיון דאכל אחשביה ול"א דלא נחזיק אותו לרשע דהא בל"ז הוא רשע מחמת דאוכל ביוה"כ ועל יוה"כ חייב אף שלכד"א א"כ הוי רשע שוב אמרינן דחשביה גם לענין איסור כנ"ל בעזה"י ויש עוד לפלפל. אחר כתבתי הנ"ל הוזרכתי לס' נוב"י ת' וראיתי שם בחא"ח סי' קט"ו מביא שם החידוש שיהיה חיוב חומש על שלכד"א בשם ספרו בנל"ח וגם בתשובה הקשה לו השואל מש"ס דמנחות ופסקה הר"מ דאי גחין ואכל מן המחובר בטל' דעתו וא"ח חומש ומה שראו עיני שכחתי דבמצוה הקודמת פלפלתי והבאתי ד' הש"ס והר"מ וכתבתי דמכאן מוכח דשלכד"א פטור בתרומה מחומש וכאן נשמטו ממני הדברים. וע"ש מבן המחבר חילוק דמבואר דבטלה דעתו אצל כל אדם יהיה גרע משלכד"א ואפ"ל לפ"ז אפי' בכה"כ ג"כ אינו חייב בגחין ואכל ואני לעיל לא כן כתבתי ול"ע. וע"ש ג"כ דאכילה גסה גרע משלכד"א מהש"ס דשנים שגלו פסחיהם ובשלכד"א מסתפק המ"ל וע"ע בר"מ פ"י פ' דאוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג פטור מן התשלומין וברא"בד השיג עליו ומחלוקתם תלוי בסוגית הש"ס פסחים אי לפי מדה משלם או לפי דמים והר"מ פוסק דלפי דמים משלם וחמץ בפסח אינו בר דמים והראב"ד ס"ל לפי מדה משלם ע"ש בכ"מ אח"ז כ' הר"מ דאוכל תרומה ביוה"כ חייב קו"ח ובהי"א כתב דנזיר ששגג ושתה יין של תרומה פטור מחומש ועכ"מ כתב טעם הר"מ כיון שהיה אסור ביין אף אם לא היה תרומה ע"כ פטור. ואיני מבין מ"ש מן האוכל ביוה"כ וגם האוכל תרומת חמץ בפסח דאף אם לא היה תרומה היה אסור מ"מ חייב קו"ח ובחמץ הטעם דאינו בר דמים הא לא"ה חייב ומ"ש נזיר ואיני מבין כעת כוונתו וטעם רבינו הר"מ. ועראב"ד כ' דנזיר חייב בחומש ועכ"מ שכ"א היה לו גירס' אחר' אך טעם הדבר לגירסת רבינו א"י ול"ע. ולענין חמץ בתרומה אי אתע"א עיין בהפלאה ובש"א ואחרונים ואכ"מ ובהגהת טעם המלך המ"א קונטרס אתע"א. עוד רגע אדבר דהנה מבואר בכ"מ בש"ס ובר"מ פ"ד מה' תרומות דתרומה איתא בשאלה ובר"מ פ"ו פסק כאמימר גבי נדרים ושבועות אפי' אכלה כולה נשאלים עליה דבמזיד מחוסר מלקות ובשוגג מחוסר קרבן ואם נשאל עליה פטור מן המלקות ומן הקרבן א"כ ז"פ דאם אכל כזית תרומה שהפריש ואין שם יותר מתרומה זו אם במזיד נשאל עליה קודם המלקות בודאי אין לוקין ואם בשוגג נראה ג"כ דאם נשאל עליו קודם שהפריש החומש ג"כ יכול לשאול ופטור מן החומש כיון דבגמר' אמרינן דחומש במקום קרבן קאי דיט כמו דיכול לשאול קודם הקרבן ה"נ קודם החומש יכול לשאול על התרומה דאכל ואינו חייב חומש אך להשיטות שכתבנו לעיל דהפרש' מקדשתו ובהפרש' בלבד נתכפר נראה תיכף כיון שהפריש אף שלא נתן עדיין לכהן ה"ל אינו מחוסר כלום א"כ א"י לשאול ולמ"ד דנתינה ליד כהן מקדשתו א"כ אע"פ שהפריש מ"מ מחוסר נתינה ויכול לשאול על התרומה למפרע ויהיה פטור מחומש. ונראה דאפי' לשיטת הר"ש שהבאתי לעיל דחומש אינו מטעם כפר' מ"מ נראה כיון שמחוסר מידי העונש יכול לשאול כמו שמחוסר מלקות דיכול לשאול ואם בשוגג אכל בשגגת מיתה והתרו בו למלקות לשיטת התוס' שלוקין ומשלם כיון דכפרה היא א"כ אפי' אם הפריש חומש ואפי' נתן ליד כהן מ"מ כיון דמחוסר מלקות יכול לשאול על התרומה שאכל וממילא יצא החומש לחולין ואם הוא ביד כהן צריך להחזיר ול"ד למה שמבואר בש"ס דתרומה ביד כהן א"י לשאול ז"א דוקא אם הדבר אשר היא רוצה לשאול עליו הוא ביד כהן א"י לשאול עלי' מטעמים המבוארים שם בראשונים אבל כאן הוא שואל על התרומה שאכל ואם התרומה שאכל עדיין לא בא ליד כהן יכול לשאול וממילא פטור מקו"ח ולא חלה הקדושה והכהן צריך להחזיר כי לא היה חייב כלל בקו"ח וז"פ. אך אם לא התרו בו למלקות והפריש חומש אי אמרינן הפרשה מקדשתו א"כ אינו מחוסר כלום וא"י לשאול ודעת הרא"ש דאפי' לא התרו בו כיון דאיכא עליו עונש מלקות ה"ל מחוסר ויכול לשאול וד' הרא"ש הם בשבועות ובשעה"מ פ"ו דשבועות פלפל בד"ז דאם אכלה נשאל עלי' וג"כ מובא שם ד' הרא"ש ועוד שיטות. והנה הבאתי לעיל כ"פ ממשניות דתרומות וכ"פ הר"מ ואין חולק דאם אכל תרומה בשוגג שחייב לשלם קו"ח והתשלומין נעשין קודש כתרומה ואם אכל התשלומין מוסיף ג"כ חומש הכלל גזה"כ דהתשלומין כתרומה לכל הדינים וכ"ה לשון הר"מ הט"ו כל המשלם קו"ח התשלומין כתרומה לכ"ד חוץ אם נזרעו הגדולין חולין וכבר הבאתי לעיל ג"כ דדעת התוס' דתיכף בשעת הפרשה נתקדשו וכ"כ דעת הר"מ וכבר הארכתי לעיל. ונ"ל ברור כשמש דכמו דעל הפרשת תרומה יכול לשאול כמו כן אם הפריש תשלומין ולא בא עדיין ליד כהן בוודאי יכול לשאול ונעשין חולין והוא מפריש חולין אחר לתשלומין כמו כל תרומות ומעשרו' והקדשות וא"ל לראיה לפ"ד כי הוא לדעתי דבר פשוט ומ"מ אביא כדמות ראיה בנדרים דנ"ט דמקש' הש"ס למה תרומה תעלה בא' ומאה כמבואר במשנ' והא הוי דשיל"מ דאי בעי אתשיל עלי' ומתרץ דמיירי בתרומה ביד כהן ופריך אימ' סיפא כו' ואי נימא דתשלומי תרומה אינו בשאלה הו"ל להש"ס לאוקמי' בפשיטות דמיירי בתרומ' כה"ג שהם תשלומין ולא קשה מסיפ' ע"ש ואם כי יש לדחות אך כ"ל כמ"ש. והנה גבי תרומה אם שואל עלי' ממילא אין שם תרומה והדר' לטבלי' וגם הטבל שהפריש התרומה עליו נעשה טבל כיון דפקע שם תרום' נעשה כמו שלא הפריש מעולם כמבואר כ"פ בש"ס אבל התשלומין דקודם הפרש' הוא חולין מתוקנים אם עכשיו שואל עליהם נעשים חולין כמו דנשאלין על הקדש ונעשין חולין וז"פ. ולפ"ז לע"ג בעירובין למ"ד ע"ב שם במשנ' מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה סומכוס אומר בחולין ופריך הש"ס ואילו לנזיר ביין לא פליג מ"ט ומשני דאפשר לאתשולי ופריך הרי תרומה נמי אפשר לאתשולי ועתו"ס שם ד"ה תרומה דלא מצי לאוקמי בתרומה ביד כהן דלא מצי לאתשולי מדקתני בחולין משמע דבתרומה בכל גווני לא אף אם היא עדיין ביד הישראל ומשני דאי מתשל מהדר לטבלי' ולא חזי לאכילה ופריך ולפרוש עליו ממק"א כו' אלא סומכוס סבר כרבנן דכ"ד שהוא משום שבות גזרו עליו בה"ש א"כ תהדר לטבליה לא חזי לתקוני ולפמ"ש א"כ היאך אמר סומכוס בחולין משמע דבתרומה בכל גווני לא הא משכחת לה אפי' בתרומה דמערבין כגון בתשלומי תרומ' דהם תרומ' לכ"ד ויכול לערב דאי בעי מתשל ואי מתשל תיכף חזי לאכילה ולא הדר לטבלי' והיאך סתם ואמר סומכוס בחולין הא בתרומה כה"ג יכול לערב דאי מתשל עלי' הוי חולין מתוקני' וא"כ אמאי אמר סומכוס בחולין ולא מפליג בין תרום' לתרומה דתרומה כי האי יכול לערב ולכאורה לע"ג. אך לפמ"ש לעיל לפי גירסת המ"ל וכ"ה בת"כ דר"מ סבר דאין הפרש' מקדשתו רק הנתינה א"כ לר"מ קודם שנתן ליד כהן אינה קודש ולאחר שנתן ליד כהן דחל עליו קדושה שוב א"א למתשל דתרומה ביד כהן לית' בשאלה וידוע דסומכוס הוא תלמיד ר"מ א"כ ניחא דסומכוס סובר דבחולין אבל לא בתרומ' דבכה"ג בא ליד כהן ובשלא בא ליד כהן לא משכחת רק בתרומה שהפריש מטבל ל"ש אי בעי מתשל עלה דהדר לטבלי' וסבר דשבות גזרו עליו בה"ש כמבואר שם ובתשלומי תרומה לא משכחת דלאחר שבא לכהן לית' בשאלה וקודם שבא ליד כהן אין קודש כלל. ובזה ניחא לי תשובת הרשב"א הובאה באו"ח סי' תרמ"ט שכתב דהמודר הנאה מלולב אינו יוצא בו ול"א הואיל ואי בעי מתשל עליו ה"ל כדידיה והביא ראיה מהמשנה דפ' לולב הגזול אתרוג של תרומה טמאה אינו יוצא בו משמע אפי' אם הוא ביד ישראל עדיין ואמאי אינו יוצא נימא הואיל ואי בעי מתשל עלה והקשה בשער אפרים הובאו ד' בשעה"מ החו"מ פ"ז ה"ח מאי ראיה שאני התם דאי מתשל עלה הדר' לטבליה ע"ש והשעה"מ מביא ד' רשב"א עצמו שדחה ראייתו מכח זה ולדידי ראיית הרשב"א נכונה דכבר כ' דנראה דהלכה דהפרשתו מקדשתו א"כ אמאי מסתם סתים דתרום' טמאה אינו יוצא הא בתרומה טמאה כה"ג כגון תשלומין למה לא יצא בו אם נימא הואיל ואי בעי מתשל כמסקנת הרשב"א. ובעזהשי"ת עוד יש לעורר שם בסוגיא ואני לעורר לב המעיין באתי. (וע"ש בפ' לולב הגזול דהש"ס

דהש"ס לחד מ"ד לא יוכל לאוקמי המשנה כר"מ רק כרבנן דמע"ש ממון הדיוט הוא). וכן הראי' מפ' מפנין דווקא תרומה טהורה אבל תרומה טמאה אף בכה"ג בתשלומין דל"ש הדרא לטבליה מ"מ אין מטלטלין אע"כ דמחמת אי בעי מתשל עלי' לא מתירין בטלטול ואע"ג דסתם משנה ר"מ הוא ולר"מ אין ראיה מ"מ לא ניחא לאוקמי הך סתמא כר"מ כיון דבש"ס דילן ביבמות וש"מ כמ"ש לעיל סוברים דהפרשתו מקדשתו וא"כ אמאי לא יטלטל תרומה טמאה בכה"ג אע"כ צ"ל כסברת הרשב"א כנ"ל נכון בעזה"י. עוד נלע"ד דאם אכל תרומה בשוגג מותר להפריש הקו"ח בשבת ויו"ט וליתנם לכהן ל"מ לדעת התוס' חגיג' ד"ח ע"א ד"ה משום סיקרתא דאין בהגבהת תו"מ בשיו"ט משום אין מקדישין כיון דחייב מה"ת להקדישו רק האיסור הוא משום שמתקן את הטבל א"כ כאן אינו מתקן והאיסור להקדיש ל"ש כיון דחייב מה"ת להקדישו ע"ש בתוס' אלא אפי' לדעת הר"מ פכ"ג מה' שבת שכתב שני הטעמים דאין מגביהין תו"מ משום מתקן ומשום מקדיש מ"מ כיון דמתקן אינו כאן וטעם מקדיש גזרה משום מו"מ ג"כ אפשר כיון שהפרשה היא כפרה ונתכפר כמ"ש אפשר דהוי כמו מקדיש אדם פסחו וחגיגתו בשיו"ט שכתב הר"מ שזו מצות היום היא א"כ ה"נ כיון שמחוסר כפרה הו"ל קצת מצות היום ומותר להפריש אפי' בשיו"ט. אך בפ' השואל בשבת דקמ"ח נראה הטעם דמותר להקדיש פסחו וחגיגתו מטעם דהו"ל חובות הקבוע להם זמן וע"ש ברש"י כיון דהקרבתן דוחה יו"ט דחי ג"כ הקדשן א"כ כאן ל"ש זה ואסור לדעת הר"מ אבל לדעת התוס' בודאי מותר להפריש כמ"ש ואיני עוסק כעת בדיני שיו"ט. ונ"ל לפמ"ש לעיל בשם התוס' דבשוגג התשלומין כפרה ועיקר הכפרה תלוי בהפרשה אם אינו רוצה להפריש בודאי אין ב"ד מזקקין לו כמו חייבי חטאות ואשמות דאין ממשכנין וע"כ לא מבעיא לן בב"ק דף מ' גבי כופר דג"כ כפרה היא אי ממשכנין אלא משום כיון דלחברי' הוא כו' לא חמיר עליו אבל כאן דעיקר הכפרה הפרשה א"כ חמיר עלי'. עוד מבואר שם כיון דהוא לא חטא וממונו' הוא דהזיק לא חמיר עלי' ובעי משכוני' אבל כאן דהוא בעצמו חטא בודאי חמיר עלי' וגם דהכפרה לא תליא בחברי' חמיר עלי' ולא בעי משכוני אבל למ"ד שהבאתי לעיל דנתינה ליד הכהן מקדשתו א"כ עיקר הכפרה תלוי אם נותן ליד הכהן אפשר שייך ג"כ האי סברא כיון דלחברי' ולא לגבוה לא חמיר עליה ובעי משכוני ומ"מ לד השני כיון דלא חטא ל"ש כאן. וגם כ"ל דכאן ל"ש ג"כ הסברא כיון דלחברי' ולא לגבוה כיון דנעשה קדוש ה"ל לגבוה ושם גבי כופר לא נעשה התשלומין לגבוה וגם משלם בעד היזק גופו אבל כאן התשלומין רק מטעם גזה"כ ואפי' אכל תרומה דיליה וגם נתפסים התשלומין בקדושה נוטה יותר הסברא דאין ממשכנין וה"ל לגמרי כחטאות ואשמות דאין ממשכנין. אך לדעת הר"מ שהבאתי לעיל דלאו מטעם כפרה אפשר דממשכנין כמו חייבי עולות ושלמים דממשכנין ועי' ר"מ פ"י מה' נזקי ממון בדין כופר ויש לפלפל בזה וא"מ. וע"ש בלח"מ בשם הרשב"א ובס' שטמ"ק שם בב"ק כ' למ"ד כופרא כפרה לא מהני מחילה מהיורשים וכעת לא ראיתי להר"מ שיביא זה והוא פוסק שם דכופרא כפרה ע"ש. עוד נלע"ד לפי שיטת התוס' דחומש הוא כפרה ע"כ א"י למחול בודאי אם מת האוכל בשוגג אין היורשים צריכין לשלם החומש כי אין כפרה למתים וד"ז מבואר בהדי' בב"ק דק"ד גבי גזל ונשבע אמרינן אלמא חומש ממונא וכי מיית משלמי יורשים כו' ופטורים מן האשם כו' ופירש"י דאשם כפרה היא ואין כפרה למתים וכ"ה שם בש"מ דאי חומש כפרה אין היורשים צריכין לשלם דא"ל כפרה ושם גבי שבועה מסקינן דחומש ממונא וחייבין היורשים וכ"פ הר"מ פ"ז מה' גזלה ע"ש. אבל כאן לשיטת התוספות דכפרה היא א"כ אין היורשים צריכים לשלם וכעת לא ראיתי להר"מ ולא לא' מהראשונים שיביאו דין זה דאם מת אין היורשים מחויבים לשלם קו"ח וא"כ אף אכל משל אחר מ"מ כיון דלאו משום כפר' הוא רק מחמת גזל עכ"פ אין נעשה הקרן תרומה וא"ל לשלם פירות מתוקנים וצ"ע שלא ראיתי גילוי לד"ז. גם בכופר דפוסק הר"מ דכופרא כפרה אם מת אין היורשים צריכין לשלם ובש"מ הביא כמה נ"מ אם כופרא כפרה או ממונא ולא הביא נ"מ זו אם היורשים מחויבים לשלם ותני ושייר ובר"מ ג"כ לא הביא בה' נזקי ממון אם היורשים צריכין לשלם את הכופר וצ"ע כעת. עוד אני נבוך בעוה"ר אשר שכלי איני שלם בתלמוד ואעורר עליו. הנה לפ"ד נרא' כמו בתרום' ובהקדש כ"ד אשר הקדיש במאמר פיו יכול לשאול עליו כן בודאי הדין בביכורים שמפריש וקורא שם כמבואר במס' ביכורים ובר"מ פ"ב בודאי יכול לשאול ג"כ על הביכורים וג"כ איקרי תרומה כמבואר בכ"מ ובר"מ שם וא"כ י"ל אפי' לאחר הנחה בעזרה ולאחר התנופה כ"ז שלא באו ליד הכהנים אית להו שאלה כמוקדשים אפי' לאחר זריקה דגם להם יש שאלה לשיטת הראשונים חוץ מתוס' בכריתות דדעתם שלאחר זריקת דם בקדשים אינו בשאלה וכבר עמדו בזה האחרונים דדהתו"ס שם תמוהין ועיין בט"א בר"ה דכ"ח בסוגיא דבל תוסיף. ולפ"ז לכאורה קשה בפסחים פכ"ש דל"ז דמבואר שם דאין אדם יו"ח מצה בביכורים דהיינו כהן האוכל בירושלים ע"ש ברש"י כיון דאינו נאכל בכל מושבות וכ"פ הר"מ פ"ז מהתו"מ. ולכאורה נימא אי בעי מתשיל עליה אע"ג דמיירי בכהן האוכל דאי זר האוכל בירושלים בלא"ה אינו יוצא דחייב מב"ש ואינו יוצא באיסורים כמבואר שם ובכהן כיון דבא לידו ליתא בשאלה מ"מ משכחת לה דכהן שהביא ביכורי עצמו לירושלים וא"צ ליתנן לכהן אחר אע"פ שהביכורים ניתנין לאנשי משמר כמבואר במס' הנ"ל ובר"מ פ"ג מ"מ בכל הקדשים שנתנו לאנשי משמר אם הם של כהן עבודתו ואכילתו שלו כמבואר בר"מ פ"ד מה' כה"מ א"כ בודאי הביכורים שמביא שלו וא"כ יכול לשאול עליו א"כ אמאי מסתם סתימו בש"ס דאינו יוצא בביכורים הלא הכהן בביכורים שלו אמאי לא יצא בי' י"ח. אך באמת לשיטת רש"י פסחים דמ"ח דמחמת האי סברא דאי בעי מתשל עליו לא אמרינן דהוי שלו וגם לדעת התוס' דמ"ו ד"ה הואיל כתבו דל"א גבי מע"ש בסוגיא זו הואיל ואי בעי מתשיל עליו דכתיב קודש לה' א"כ גבי תרומה נמי פי' קודשין כ"ג וביכורים אקרי תרומ' א"כ אינו יוצא מחמת הואיל כזה אבל לדעת הר"מ כפי שהטעמים בדעתו בשעה"מ דהר"מ סובר דיי"ח במצה של מע"ש כ' שם דהר"מ סובר האי דהואיל ובעי מתשל

א"כ קשה מפני מה פוסק הר"מ דאיי"ח בביכורים מפני דאינם נאכלים בכל מושבות ולא נימא הואיל ואי בעי מתשל עלה. וע"ע שם בשעה"מ תמה על קו' התוס' שהקשו דלמה א"י במע"ש הא איבעי מתשל וכו' דבאמת אי מתשל עליו הדרא לטבלי' ע"ש. ונהי דקושייתו נכונה בזה מ"מ קו' התוס' במקומה על הך דביכורים אמאי אין יוצאין וביכורים כשנשאלין עליהם לא הדרא לטבלי' כי ביכורים אינם טובלים וקודם שהפריש ביכורים מותרים לאכול כל הפירות כמבואר במשנה ובר"מ ע"כ צריכין אנו לדהתו"ס בתירוצם שם. ונראה דדעת הר"מ ג"כ כדעת רש"י ותוס' דאינו יוצא מחמת סברת דאי בעי מתשל עליו ומע"ש שפסק דיוצא כבר האריכו בזה האחרונים ושערי תירוצים לא ננעלו. אך לכאורה קשה מסוגיא דעירובין שהבאתי היאך אמר סומכוס בחולין אבל לא בתרומה משמע דישראל בתרומה בכל ענין לא הא משכחת לה דישראל יהי' מערב לא בחולין רק אפי' בתרום' כגון ישראל בירושלים דיכול לערב בביכורים אע"פ דלא חזי לי' אחר שנכנס לירושלים מ"מ כיון דמיתשל עלי' חזי ליה ול"ש אהדרי' לטבלי' כמ"ש ודוחק לומר כיון דדין זה דיכול לערב בירושלים אינו רק לירושלים דחוץ לירושלים אין מערבין בביכורים דאסורין לזרים כגון שנכנסו לפנים מן החומה (דקודם שנכנסו לפנים מן החומה הרי הם חולין גמורים עי' ר"מ פ"ג מה' ביכורים) דכיון שנכנסו לפנים מן החומ' אסורים באכילה חוץ לחומה אפי' לכהנים עש"ס ור"מ שם וא"כ התנאים הללו לא איירי בירושלים עצמה ועל הכלל מיפלגי ע"כ אמר סומכוס דבתרומה לא אבל באמת משכחת לה דישראל יהי' מערב בתרומה בירושלים דהיינו בביכורים כדכתיבנא אבל זה דחוק. אבל באמת לק"מ דגם ביכורים אי מתשל עליו יהי' הדרי' לטבלי' דביכורים פטורים מתרומה ומעשרות אבל אם ישאל עליהם ויהיו חולין א"כ נעשים טבל ע"כ לא משכחת לסומכוס בשום אופן לערב רק בחולין. וד"ז דביכורים פטורים מתו"מ עי' במס' ב"ב דפ"א ע"ב ודלמא לאו ביכורים ומפקע לי' מתו"מ ע"ש ובר"מ פ"ד בה' ביכורים ה"ד. ומ"מ מ"ש לעיל דהר"מ ע"כ לא ס"ל דהוי כשלו מחמת הואיל ומתשל עלה הוא נכון לדברי השעה"מ דהר"מ סובר דבמע"ש יוצא מטעם דאי בעי מתשל אע"פ דהדר לטבלי' א"כ למה פסק דביכורים אין יוצאין נימא הואיל ואי בעי מתשל אף דהדר לטיבלא. ועל קו' התוס' שפיר הק' השעה"מ דגם ביכורים הדרי לטבלי' ול"ש הואיל כנ"ל נכון בעזה"י. וגם אני מסופק שמבואר בר"מ פ"י ובמשנה פ"ו דתרומות דכל המשלם קו"ח דקרן משלם לבעלים והחומש לכל כהן שירצה ולא חילק דלענ"ד ד"ז בתרומה וחלה דהתשלומין נתפסין בתרומה רשאי ליתן לכל כהן שירצה כמו תרומה עצמה אבל אם אוכל ביכורים לא מבעי' אם אכל הביכורים תיכף לפנים מן החומ' קודם שנתנן ליד הכהנים נראה דהתשלומין דינו כביכורים עצמן שיתן הקו"ח לאנשי משמר כי ביכורים ינתנו לאנשי משמר. ואף אם אכל ביכורים שביד כהן דודאי הקרן משלם לכהן שהם נכסי כהן אבל החומש דמחדש נקרא להם שם ביכורים אפשר דצריך ליתן לאנשי משמר כמו חומש מגזל הגר דצריך ליתן לאנשי משמר עיין בפ"ז וח' מה' גו"א להר"מ. גם מדסתמו דין זה נראה דס"ל דאם אכל לפנים מן החומה אף בלא הנחה בעזרה דצריך לשלם קו"ח אפשר דהתשלומין דנעשים ביכורים הקו"ח דא"ל הנחה בעזר' ומותרים לכהנים מיד ואינם כביכורים עצמן דלוקין לכהן האוכל קודם הנחה בעזרה ולומר דגם הם צריכין הנחה בעזרה ותנופה דלא עדיף מאלו שבאו מחמתם צ"ע שלא ביאר זה הר"מ ואני נבוך עדי יאיר השי"ת עיני. והנה מבואר בר"מ פ"י ה"ד דתרומה ות"מ וחלה וביכורים כולם מצטרפים לכזית לחייב עליהם מיתה וחומש והוא מבואר במס' מעילה מטעם דהוי משם א' וכן מבואר שם דדברים שהם מש"א אף דהם מינים מחולקים כגון גבי עולה דהבשר והיין והסולת כולם מצטרפין לכזית וכ"פ הר"מ פי"א מה' מעה"ק וכ"ה בר"מ פ"ד מהמ"א וא"כ גבי תרומה אם אכל שליש זית תרומה מדגן ושליש מתירוש ושליש מיצהר לשיטות הראשונים שמונים אלו המינים לתרומה דאורייתא או לשיטת הר"מ דכל הפירות אילנות חייבים מה"ת וא"כ ואכל כזית ע"י צירוף כמה מינים חייב מיתה וחומש בשוגג. והנה מבואר בר"מ פ"י דהקו"ח בשוגג אינו משלם אלא ממין שאכל כר"ע שם במשנה. ונרא' דאם שילם ממין אחר אינו תשלומין אף בדיעבד ואינו קדוש דאל"ה ה"ל להר"מ לכתוב דתשלומיו תשלומין כמ"ש בהלכה אח"ז גבי אכל תרומה טהורה ושלם חולין טמאים ע"ש. והנה אם אכל מכמה מינים כזית אינו מבואר אם צריך לשלם כמו שאכל ויערב כמה מינים או אפשר דסגי אם משלם ממין א' מהמינים שאכל ומסתבר' דמשלם כמו שאכל. וגם אני מסופק אם אכל תרומה ח"ז וביכורים ח"ז כגון שעירב חיטין של תרומה וחיטין של ביכורים ואכל זית א"כ כשהוא משלם ונתפס בקדושה באיזה קדושה הוא נתפס דביכורים חמור הקדושה דאסור לאכלן חוץ לחומה אפי' כהן ושאר דברים דביכורים חמירי או דנתפס מחצה על מחצה מחצה לתרומה ומחצה לביכורים וה"ל כמו שנתערב תרומה בביכורים ואם אמרינן דאם אכל כזית משני מינים צריך לשלם שני מינים כמ"ש לעיל אם אכל ח"ז חיטין דתרומה וח"ז תאנה דביכורים אפשר דכ"א נתפס בקדושה למינו ולא הוי כתערובות רק החיטין נתפס לתרומה והתאנה לביכורים ואם הוא לענין שאמרו כל שיעורו שוה כ"ז צ"ע לאיש כמוני. ובמ"ל נסתפק דמבואר שם בר"מ דצריך לשלם שוויה מה דאכל אם משערין בתרום' כי ידוע דתרומה היא בזול יותר מן החולין אי שמין התרומה שאכל כמו תרומה א"כ א"צ לשלם עתה כמו שאכל דרך משל אם אכל כזית תרומה והיתה ש"פ עתה א"צ לשלם רק פחות מכזית חולין כי פחות מכזית חולין הוא שוה כמו כזית תרומה. א"ד דשמין התרומה שאכל כמו חולין ששוה יותר וע"ש שמביא דעת הר"ש ודעת התי"ט. ועיין בכריתות דט"ו ע"ב במשנה התרומה ות"מ מצטרפין כו' ולחומש ופירש"י שם ד"ה ומצטרפין לאוכל מכולם בש"פ בשגגה לחייב עליהם את החומש עכ"ל. ודבריו צ"ע דהא מסקינן בפסחים ועיין כאן בכ"מ דתרומ' אינו תלוי בש"פ רק בכזית ואם אכל כזית אפי' אינו ש"פ משלם חומש ואם פחות מכזית א"צ לשלם חומש אף אם יש בו ש"פ וצ"ע. וכ"ל דאף לפי שיטות שהביא במ"ל דשמין כמו שהית' התרומ' שוה ואם אכל תרומה בזה משלם חולין פחות כי פחות חולין שוים ג"כ זה

כי

כי חולין היא ביוקר מ"מ דוקא אם אכל תרומה שנפלה לו מבית אבי אמו דהיא שלו וא"צ לשלם הקרן רק משום כפרה אבל אם אכל תרומה [שחרס הוא] או שנטל מכהן ואכל א"כ אם היה שוה זוז ועכשיו שילם חולין פחות דהי' ג"כ שוה זוז מ"מ כיון דתופס בהתשלומין קדושת תרומה א"כ שוב אינו שוה זוז א"כ אינו משלם כפי הגזילה ועי' בפסחים שם בסוגיא דאוכל ת"ח בפסח כ"ה דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שווי' זוז בודאי משלם כשעת הגזילה ד' וכאן תיכף כשיפרישׁ יהיה תרומה לפי דעת הראשונים שכתבנו דהפרשה מקדשתו ולא יהי' שוה כ"כ בודאי נראה דצריך לשלם לו דישוה אחר הפרשה כמו שהיתה שוה התרומה שאכל ולענין החומש הוא נ"מ כי הוא בודאי מטעם כפרה לך אי אמרינן דאינו קדוש עד נתינה ליד כהן זה (צריך) קצ"ע כיון שהוא באמת נותן כשעת הגזילה רק תיכף ביד הנגזל שוה פחות אי יצא ידי גזלה ואפשר לדמות לקדושי אשה המבוארים במ"ל כל נדרי הספיקות וצ"ע ולא הבאתי בכור הבחינה. והנה נתיישבתי כי דברי המ"ל אינם מובנים לענ"ד כיון דמיירי דלא הוקר ולא הוזל לא חולין ולא תרומה בין האכילה ובין התשלומין אם כן היאך יעלה על הדעת דאם אכל למשל לוג תרומה ששוה זוז ישלם חולין חצי לוג דג"כ שוה זוז כי חולין ביוקר מתרומה הא קי"ל דהחולין נעשית תרומ' ביד כהן וא"כ יפחתו תיכף התשלומין על פחות מזוז כיון דלא היו שוים קודם רק זוז וא"כ היא גזל מיד הכהן שוה זוז ולא ישלם לכהן רק פחות מזוז ויהיה הכהן נפסד והיאך יעלה על הדעת שיוצא בזה ידי תשלומין דהיאך יוצא הגזלן ידי תשלומין אם לא ישלם להנגזל הכל ולענין זה לא גרע תרומה מהדיוט עיין בסוגי' דפסחים בהאוכל ת"ח שם ובהדיוט בודאי אזלינן בתר הנגזל שלא יפסיד אף דבהדיוט לא משכחת בכה"ג כי אם משלם עתה מה שהיתה שוה הגזלה אף שלאח"כ ביד הנגזל לא יהי' שוה כ"כ מ"מ יוצא ידי תשלומין דמה לו לעשות אם היא שוה עתה לגזלן ולנגזל ולכל העולם מה יעשה יותר אבל כאן דהיא גזה"כ דנעשים תרומה וע"כ יוזל תיכף ומיד לו ולגזלן ולכל העולם בודאי אינו יוצא ידי תשלומין כיון דלא יגיע לידו מה שגזלו. ומה שהביא המ"ל ראי' מד' הר"ש פ"ו דתרומות מ"ד דגבי גונב הרומה מבואר שם דמשלם הכפל מדמי תרומה כו' נראה דהקרן דמשלם מחמת האכילה משלם כחולין ע"ש. ולדידי בודאי הפשוט כ"ה דמשלם כמו שאלו התרומה שאכל הי' חולין ד"מ דאילו היתה חולין שיעור כזה הי' שוה שני זהובים משלם עתה ג"כ חולין ששוה שני זהובים אף דהגזילה שאכל התרומה לא היתה שוה רק זוז ולא גזל אצל הכהן רק זוז מ"מ עתה במשלם חולין שני זהובים ונעשית תרומה ג"כ לא ישוה רק זוז ואם ישלם חולין כמו הגזילה שאינם שוים רק זוז א"כ ממילא לא ישוה רק חצי זוז כיון שנעשים תרומה א"כ בודאי צריך לשלם כמו שאכל ואם משלם כשומת שהיה חולין משלם שוה בשוה כמו הגזלה והיא היא. אבל מה שהעמים בד' התי"ט שכ' שם דמי תרומה היינו מעות דאי דמי שיווי התרומה הא גם הקרן והחומש נמי משלם בשיווי התרומה עכ"ל והעמים בדעתו דא"ל לשלם רק שיווי התרומה וא"כ משלם חולין פחות מזה. ואללי נפלא היאך יעלה על הדעת דישלם חולין כמו שיווי התרומה כיון דנעשית תיכף תרומה א"כ יפסיד הכהן וגרע כחו מגוזל ההדיוט דצריך לשלם לנגזל כ"ד. וכוונת התי"ט נ"ל בפשיטות דכוונתו דאי שיווי התרומ' היינו כשעת הגזלה מאי צריך להמשנ' להשמיענו הא בקרן ג"כ דינו כן דודאי צריך לשלם השיווי שאכל ע"כ פי' המשנ' דהשמיענו בכאן דמשלם דמים ולא פירות. ולדידי פשוט מאוד דלכהן צריך לשלם כמו שהי' שוה. וא"כ המשנה שם מיירי בגנב בודאי צריך לשלם לו חולין ששוה אחר שיעשה תרומה כמו התרומה שאכל כדי שלא יפסיד הכהן א"כ מה שהעמים בדעת התי"ט א"כ כלל. אבל מ"מ דברי המ"ל יוכל להיות באוכל תרומה שלא באה ליד כהן דהאוכל או המזיק מתנות כהונה פטור מתשלומין רק כאן צריך ליתן לכהן קו"ח מגזה"כ מחמת כפרה או כדעת הר"ש שהבאתי לעיל דבלא כפרה הוא גזה"כ או בנפל' לו הרומה מבית אבי אמו א"כ התשלומין מחמת כפרה דגזה"כ והתשלומין נתפסין בתרומה יכול להיות דאם אכל תרומ' שוה [זוז] גזרה עליו התורה שיפסיד זוז מביתו כמו שאכל ויהי' לו כפרה או דגזה"כ הוא ובזה אין דין ממון לאחרים כי לא גזל כלום רק דהתורה נזרה כן יוכל להיות דא"ל להפסיד מכיסו רק זוז כמו שיווי התרומ' שאכל אף דביד הכהן לא תשוה רק חצי זוז מ"מ כיון דאינו מחמת תמוע דהכהן סגי בזה והוא נתכפר אם מפסיד מביתו כמו שאכל או דגזה"כ כן הוא כיון דלא גרע מגזל הדיוט והאי לאו תשלומי גזלה הוא. ודוגמא לזה בב"ק ד"מ גבי כופרא כפר' דאיכא מ"ד דמשום דמי מזיק ולא דמי ניזק כיון דלאו מחמת ממון הניזק דמשלם א"ל לשלם כמו שהיו שוה א"כ כאן נמי וכן לענין החומש דהאי לאו מחמת גזל ממון הכהן הוא אבל במקום דאיכא גזל הכהן כמו דמיירי במשנ' ודאי צריך לשלם לכהן חולין דישוה לאחר שתיעש' תרומה כמו התרומ' שאכל כדי שלא יפסיד הכהן ככ"ל נכון וברור בס"ד. ועי' עוד בר"מ דינים מחומש ע"ש דתרומ' וא"ל אין משלמין עליו את החומש והוא מבואר בתרומות ועל תרומת מעשר של דמאי משלמין את החומש כדי שלא יזלזלו בה והוא מבואר בפ' הזהב ואם אאריך בכל מצוה לא יספיקו אלפים דפים כי תורתינו הק' ארוכה מארץ כו':

מצוה רפ"ב (א) **שלא** יאכל ערל כו' ער"מ פ"ז מה' תרומות ה"י. והנה הר"מ סתם וכתב דערל לא יאכל ולא כת' כלשון

מצוה רפב שלא יאכל ערל תרומה

(א) שלא יאכל ערל תרומה כלומר כהן שלא נימול בין שהוא מזיד או שוגג או אנום וכגון שמתו אחיו מחמת מילה שיראת המות מנעתו מלימול בכ"ע שיהי' מכיון שהוא ערל אסור לאכול בתרומה וה"ה שאסור בשאר קדשים ומניעה זו לא נתבארה בכתוב אלא נלמדה בג"ש (ב) וכתב המעתיק בשם הרמב"ם ז"ל וביארו המקבלים עם זה שזה האיסור הוא מדאורייי' לא מדרבנן ולשון הש"ס יבמות מנין לערל שאינו אוכל בתרומה נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר תושב ושכיר בתרומה מה תו"ש האמור בפסח ערל אסור בו אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו וה"ה לשאר קדשים וזהו כמו כן לשון ספרא ושם נאמר ר"ע אומר איש איש לרבות את הערל ושם נתבאר כלומר בגמרא יבמות שד"ת משוך אוכל בתרומה ומדבריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל ומשוך הוא שנמשכה הערלה בענין שנראה פמי שאינו מהול אחר שנימול הנה כבר התבאר לך שערל אסור בתרומה

ברמב"ח אפי' הוא אונס כגון שמתו אחיו מחמת מילה וכן בה' ק"פ ובה' חגיגה וכה' כה"מ ובה' מע"ש לא חילק כלל ובאמת זו היא שיטת רש"י ותוס' הסכימו לדבריו שם בפ' הערל ובפסחים אבל דעת ר"ת הובא בתוס' זבחים ובחגיגה דמתו אחיו מחמת מיל' כיון דאינו רשאי למול אינו בכלל ערל רק אם אינו מל מחמת יראה אבל במקום שאינו רשאי למול מותר לאכול תרומה דה"ל כמו ערלה שלא בזמנה וברשב"א פ' הערל מביא ג"כ דעת ר"ת והשיג עליו ומסכים לדעת רש"י וכ"ד הרהמ"ח והר"מ מדסתם נראה דעתו ג"כ כדעתו דפוסק הו"ל לפרש:

(ב) **וכתב** המעתיק כו' נאמר תו"ש כו'. הנה ביבמות הוא פלוגתא ר"א סובר ילפינן דערל אסור בתרומה מג"ש מפסח ורע"א מרבינן מאיש איש דערל כטמא והנה הר"מ בס' המצות חלק ל"ת מצוה קל"ה לא הביא אלא דברי ר"א דמג"ש יליף וכן כאן בה' תרומות כ' ג"כ רק דברי ר"א דמחמת הג"ש ויש נ"מ בין ר"א לר"ע עיין בש"ס. ובלח"מ פ"ט מהק"פ ה"ז הקשה היאך פסק כר"א נגד ר"ע וע"ש שתי' כיון דר"א גבי ערל שהזה לא ס"ל כותי' דר"ע ע"כ פסק הר"מ דלא כותי' וע"ש שהקשה הרבה קושיות על הר"מ וגם בלח"מ ה' חגיגה הקשה פסקי הר"מ ואי"ה יבוארו לפנינו כ"א במקומו. והנה אנדרוגינוס מבואר בר"מ שם דמל ואוכל ואם לא מל לשיטת הר"מ דאנדרוגינוס בכ"מ הוי ספק וכן בה' מילה שכ' דהוי ספק בפ"א ופ"ג בודאי אין לוקין כי הוא רק ספק ערל ובטומטום כת' הר"מ דאינו אוכל מפני שהוא ספק ולפ"ז אם ביליו מבחוץ דהוי ודאי זכר אפשר דלוקין. ואני כתבתי לעיל דבר חדש בעזהשי"ת דאף דביליו מבחוץ אינו זכר ודאי לשיטת הר"מ א"כ נראה דאין לוקין ועיין לעיל. והנה הר"מ שם פסק דנולד כשהוא מהול אוכל בתרומה והיא ברייתא יבמות דע"ב ולדידי מאוד נ"ע פסק הר"מ ועי' בשבת פר"א דמילה גבי קטן דאיכא פלוגתא רב סובר קטן שנולד מהול א"ל להטיף ממנו ד"ב והרבה פוסקים כרב עי"ש בתוס' וברא"ש והרי"ף פוסק שם כרבה דצריך להטיף ד"ב מחמת ס' ערלה כבושה והר"מ בהל' פוסק ג"כ דצריך להטיף ד"ב ואינו דוחה את השבת ע"ש בראשונים ואחרונים ביו"ד א"כ היאך פסק כאן הר"מ דנולד מהול אוכל בתרומה והלא ס' ערלה כבושה היא ואיא ס' ערל כמו טומטום והברייתא בגמרא בודאי היא כרב שם דא"ל להטיף דלאו ערלה היא אבל לפסק הראשונים והרי"ף והר"מ דפסקו כרבה א"כ בודאי אסור לאכול מטעם ספק ערל א"כ דברי הר"מ סתרי אהדדי ולומר דלאו מטעם ערלה כבושה צריך להטיף בקטן שנולד מהול לדעת הר"מ אלא כמו בגר שנתגייר כשהי' מהול דצריך להטיף אף ע"פ דבודאי אין לו ערלה כלל ז"א דע"ש בראשונים דלדעת זו דא"ל להטיף בקטן ובגר צריך הטעם כיון דהי' לו ערלה פ"א אבל בקטן אי לאו מטעם ערלה כבושה לכ"ע א"ל להטיף עיו"ד ובש"ך ובשו"ת ש"א באורך אבל ד' הר"מ נ"ע גדול ולא ראיתי מי שהתעורר בזה וכן ראיתי בס' יש"ש כאן שכ' מהך ברייתא דקטן שהי' מהול אוכל בתרומה היא ראי' לשיטת התוס' והרא"ש שפסקו שם כרב וכו' וכ"פ הר"מ כאן ע"ש ול"ע שלא הביא סתירת דברי הר"מ דהרי דעת הר"מ נמי כהרי"ף רבו וכאן פסק דאוכל וצ"ע. ובלח"מ הק"פ הקשה היאך פסק הר"מ דילפינן תרומה מפסח בג"ש דתו"ש הא מבואר שם ביבמות דלר"ע אצטריך תו"ש על גר שמל ולא טבל ועל קטן שנולד כשהוא מהול דאינו אוכל דצריך להטיף ממנו ד"ב אך ר"א ס"ל דגר שמל ולא טבל גר מעליא וקטן שנולד כשהוא מהול א"ל להטיף ממנו ד"ב א"כ הר"מ דפסק דגר שמל ולא טבל אינו גר וקטן צריך להטיף ממנו ד"ב א"כ אצטריך תו"ש לזה והיאך פסק הר"מ דילפי' תרומה מג"ש זו ע"ש ועי' במלחמות ה' לרמב"ן פרא"מ מבואר דל"ק דהא דגר שמל ולא טבל אינו גר ס"ל להר"מ דלא מתו"ש גמרינן רק כרבי יהושע ביבמות מ"ו דמאבות גמרינן א"כ נכרי גמור הוא ע"ש דמ"ו ע"ב בתוס' ד"ה כי פליגי כו' ועל קטן שנולד מהול ג"כ א"ל קרא כיון שהוא מטעם ערלה כבושה א"כ הרי הוא ערל ואי לאו א"ל להטיף וא"כ להר"מ דצריך להטיף מטעם ס' אבל א"ל קרא דהוי ס' ערל. (ואפשר לדעת הר"מ דכל ס' הוא דרבנן ומה"ת לקולא א"כ כיון דנולד מהול הו"ל ס' ערלה כבושה והי' לו לאכול הפסח ומיעטה אותו התורה בפירוש. והנה לכאורה דברי ר"ע אינם מובנים דצריך קרא לנולד מהול ממ"כ אי סובר דנולד מהול ודאי ערלה כבוש' א"כ הרי הוא בכלל ערל ואי סובר דלאו ערלה כלל א"כ אמאי לא יאכל ואי ספק הוא א"כ אצטריך קרא למעוטי ספיקא הלא בלא"ה אינו אוכל מס' כקושית הש"ס בכ"מ וכאן ל"ש סברת התוס' דקמי שמיא גליא דודאי כל הנולדים מהולי' אין שוים כמו טומטום ואפשר דמוכח כשיטת הר"מ דספיק' מה"ת שריא א"כ אצטריך קרא למעוטי ע' במהרי"ט ובקונטרס כפות תמרים. אך באמת אף דהוי ס' מה"ת מ"מ גילתה התור' כאן דאין נידון משום ספק רק גזה"כ דלוקין ודאי וכבר הארכנו בענין זה בכ"מ ואכ"מ) אך מ"מ קשה אדרבא כיון דלהר"מ הוא ס' ולדידי' מה"ת שרי לאכול ע"כ צריך קרא דגזה"כ הוא כאן דאינו אוכל ע' בסוף כפ"ת ובאחרונים בענין ספיקות. והנה בנולד מהול דמבואר בשבת דצריך הטפת ד"ב משום ס' ערלה כבושה ולשמואל מחללין את השבת דודאי ערלה כבושה היא עכנ"ל דבהטפה נסתלק הערלה כבושה דאי הערלה נשאר מאי אהני הטפה ואמאי מחללין את השבת וגם לא הי' לו לאכול בתרומה אף בהטפה דודאי ערל ממש אינו מועיל כלל הטפה לשום ענין עכנ"ל דקים להו לחז"ל דבהטפה נסתלק הערלה כזו לגמרי וא"ד לקטן שמלו אותו קודס זמנו דג"כ צריך הטפת ד"ב שם אין לו ערלה אבל

בתרומה מה"ת והמשוך אסור מדרבנן והבן זה ושם נאמר משוך צריך שימול מדרבנן ע"כ ולפי הדומה כל אריכות דבריו כאן הוא מפני שכתוב בעיקר השני מסדר המצות שאין כל מה שנלמד בא' מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן או בריבוי ראוי למנותו במנין המצות והנה הג"ש א' מי"ג מדות היא והנה הוא בעצמו ימנה איסור הערל בתרומה בא' ואע"פ שהוא נלמד כן ולכן יתנצל באומרו כי המקבלים ביארו שזה האיסור מדאורייתא לא מדרבנן ונראה כי כוונתו לומר שכ"ז שביארו ז"ל בפי' שהענין מדאורייתא לא מדרבנן נתנה אותו למצוה ואף על פי שהוא נלמד בא' מן המדות אחר שהחכמים יעידו על הדבר שהוא

בים לו ערלה פשוט אלא דאין הטפת דם ברית מעלה כלל עכ"ל דנסתלק הערלה ע"ז כנ"ל פשוט. ועי' ברא"ש פר"א דמילה כ' שם הטעם דקטן א"ל להטפת ד"ב לשיטת הבה"ג ובגר דצריך כיון דהי' לו ערלה ע"כ אם נימול בגיותו צריך להטיף ומקשה שם לפ"ז אם קטן נימול תוך ח' ימים יהי' צריך הטפת ד"ב וע"ש שמקשה ע"ז וכתב טעם. וקצ"ע דבאמת קטן שנימול שלא כמצותו כיון שעכ"פ אין לו ערלה למה צריך הטפת ד"ב כיון שלא מוזכר בתורה אבל גר דצריך ליכנס לדת ישראל וילפי' מאבות ע"כ צריך הטפת ד"ב ועי' ברשב"א כ"כ ועניינים אלו צריכים אריכו' רב והרבה דברים אני נבוך אך אכ"מ. והנה בדינים המבוארים ביו"ד היכי שנימול שלא כדין דמבואר דבקצתם צריכין הטפת ד"ב כיון דהי' להם ערלה א"כ קודם שהטיפו מהם אסורין בתרומה ג"כ ולשיטות אלו אפשר אף מדאורייתא ע' בשו"ת ש"א באריכות ומבואר כאן בהרהמ"ח ובר"מ והוא מהש"ס דיבמות דמשוך היינו שנמשכה ערלתו ונתכסה מה"ת אוכל בתרומה רק מדרבנן אינו אוכל ע"ש וכ"ה בר"מ ה' מילה אם חזר ונתכסה אף בעת הקישוי צריך לחזור ולמול וד"ז מד"ס אבל מה"ת אע"פ שהוא נראה כערל הואיל ומל א"צ למול פעם שניה והנה כאן שכ' דמשוך אינו אוכל בודאי הדין כמו שם דוקא אם בעת הקישוי לא נראה מהול אבל אם בעת הקישוי נראה מהול מתקנו רק מפני מ"ע וסמך כאן אהא דמבואר שם כי דין א' לשניהם וע"ש בה' מילה בכ"מ שכ' דילא להר"מ דאף אם אינו נראה מהול בעת הקישוי דא"צ למול אלא מדרבנן דמבואר במשנה שם ואם הי' בעל בשר צריך לתקנו מפני מראית העין והמשנה איירי דלא נראה מהול בשעת קישוי ע"ש ולא הבנתי דאדרבא המשנה מיירי שנראה מהול בשעת קישוי ע"כ מתקנו מפני מראית עין אבל אם [אינו] נראה מהול צריך מדרבנן מן הדין למול ואי נויירי המשנה בלא נראה מהול בעת הקישוי א"כ מהיכן ילא להר"מ דאם נראה מהול מתקנו מפני מראית עין כמבואר שם בהדיא ובר"מ וש"ע ע' באחרונים ונראה דבנראה מהול ג"כ צריך לתקן מפני מראית עין ובאין נראה מהול צריך מן הדין למולו ולהר"מ ילא דין זה דאם אינו נראה מהול א"צ למול מה"ת מסוגיא דיבמות דמבואר דמשוך אינו רק מדרבנן אף שכסה ערלתו לגמרי כי אינו מבואר חילוק כלל הן לענין תרומה והן בברייתא לענין מילה וז"פ לע"ד וד' הכ"מ צ"ע. ובסוגיא זו א"א לומר דר"ה דאמר משוך מדרבנן מיירי בנראה אבל בלא נראה אפשר דהוא מה"ת א"כ מאי מקשה מברייתא דמשוך דמייתי מקרא אלמא דהוא דאורייתא דלמא הברייתא מיירי בלא נראה מהול אז הוא מדאורייתא אע"כ דאין חילוק וע' בסוגי' וז"פ. והנה לשון הר"מ בה"מ כיון שמל א"צ מה"ת למול שנית ועט"ז בי"ד סי' רס"ד נסתפק דאפשר דוקא במל ואח"כ נתכסה ערלתו א"צ מה"ת למולו כיון שמל פ"א אבל אם נולד מהול דלא מלו אותו ואח"כ נתכסה ערלתו כיון דלא מל עצמו בשום פעם אפשר דמה"ת צריך למולו א"ד דהתורה לא חייבה כלל בערלה הבאה אחרי כן למול רק הערלה הבאה בתולדה ע"ש והנה הט"ז נקט נולד מהול והטיפו ממנו ד"ב ונראה דכה"ג אף לפי הלד שלידד דצריך למול מחמת שלא מל מ"מ בכה"ג א"צ למול אלא מפני הספק דלמא לא היתה ערלה כבושה א"כ לא נימול כלל וצריך עתה למול אבל אם אז היתה ערלה כבושה ונסתלקה ע"י הטפת ד"ב כמ"ש לעיל א"כ נימול ערלתו מה"ת וא"צ למולו עוד. אך כיון דנולד מהול הוא ס' ערלה כבושה ודלמא לא הי' ערלה כלל וצריך למולו לפי לד הזה ואם כלד השני דערלה הבא אח"כ א"צ למול גם בהטיפו ממנו א"צ למול דממ"כ אם לא הי' ערלה כבושה א"כ. א"צ למול דבאה אח"כ ואם הי' אז ערלה כבושה א"כ ממילא נימול כדין כי נסתלקה הערלה לגמרי. ואם נימול תוך ח' או בלילה או שאר דינים שלא נימול כהלכתו והטיפו ממנו ד"ב כיון דהטפת ד"ב לא הי' מחמת ערלה כי לא הי' לו שום ערלה א"כ אם אח"כ נמשכה לגד הזה דערלה הבאה אח"כ הוי ערלה בודאי צריך למולו ול"ש כיון דנימול דהיינו דהטיפו ד"ב כיון דהטפה לא הי' מחמת ערלה כלל רק גזה"כ א"כ בודאי ה"ל כאילו לא נימול כלל וצריך לימול לגד הזה אך אם ערלה הבאה אח"כ א"ל ג"כ א"ל. הכלל דאם לא הי' לו ערלה והי' צריך הטפת ד"ב א"כ הטפה לא מעלה ולא מוריד לענין הערלה כלל בודאי דינו כאילו לא נימול אבל בנולד מהול דהטפה היא מחמת ערלה כבושה דאם לא הי' לו לא הי' צריך הטפה כיון דלא הי' לו בשום פעם כדעת הרא"ש שכתבנו א"כ הטפה הי' מחמת הערלה בודאי נ"ל דנסתלקה הערלה ע"י הטפה דבערל ודאי לא מהני כלל הטפה ואיך מחללין את השבת לדברי האומר ודאי ערלה כבושה אלא נ"ל דנסתלקה הערלה א"כ ה"ל נימול כראוי א"כ לגד הזה אף דנמשך אח"כ א"ל למול וא"כ אם נמשך אח"כ בנולד מהול אף לגד דצריך לימול ערלה הבאה אח"כ מ"מ אינו אלא מטעם ס' דלמא לא הי' ערלה כבושה אבל אם הי' אז ערלה כבושה ה"ל נימול כראוי ובודאי א"ל למול עוד הפעם. ומ"מ לדעת הרא"ש בשבת שהקשה על הר"ש דאי נימא דנימול תוך ח' צריך להטיף ד"ב אמאי במל של שבת בע"ש לא ניתנ' שבת לדחות יהי' נדחה מפני הטפת דם ברית ובש"ך השיג ע"ז דד"ב אינו דוחה שבת ובש"א השיג על הש"ך דוקא הטפת ד"ב מספק א"ד שבת כמו ס' מילה אבל אם נימול תוך ח' דצריך הטפת ד"ב מחמת ודאי דגזה"כ כך ע"ש באורך א"כ נוכל לומר בנולד מהול למ"ד דהיא ודאי ערלה כבושה מ"מ לא נסתלק' הערלה ע"י הטפת ד"ב אך דגזה"כ היא במי דאין לו ערלה צריך להטיף כן אם יש לו ערלה אך אינו יכול למולו כגון ערלה כבושה ג"כ די בהטפת ד"ב א"כ לכך דוחה שבת כיון דהוא משום ודאי אבל מ"מ לא נסתלקה הערלה וכן בס' ערלה כבושה דהטפה מחמת ספק עכ"פ איז הערלה מסתלקת. אך ד"ז צ"ע אם באמת יש לו ערלה רק דאינו

יכול למולו דמועיל הטפת ד"ב ויאכל בתרומה א"כ ערל שמתו אחיו מחמת מילה דג"כ א"צ למול יהי' חייב להטיף ד"ב וגם יאכל בתרומה בודאי ואם לחלק בין אינו יכול למול ויש לו ערלה כבושה ובין ערלה כבוש' זה אינו נראה כלל דמ"מ ערלה היא ומ"מ צ"ע בדינים אלו ואי"ה אשנה פ"ז. וע' בש"א ה' מילה הכריע אף בלא נימול בזמנו או נולד מהול ואח"כ נמשכ' ערלתו אינו חייב מדאורייתא ובכל ענין דרבנן מסוגיא דיבמות כאן דנראה דבכ"ע משוך הוא רק מדרבנן. והנה בר"מ מבואר בפי"א מה' הנ"ל דקטן תוך שבעה ימים מותר לסוכו בשמן של תרומה דלא חשיב ערל שהנולד כל שבעה אינו חשוב ערל והוא שם בהלכה י"ז וע' בכ"מ כתב שהיא אבעיא דאפשיטא בר"פ הערל וע' תוס' ריש הערל ד"ה הערל כתבו שהיא אבעיא דלא אפשיטא אך בירושלמי מתיר בערלה שלא בזמנה ובאמת עי' בש"ס נראה דלא אפשיטא ולעיל כתבתי דלדעת הר"מ סיכה אסורה מה"ת א"כ כיון דלא אפשיטא הו"ל למיזל לחומרא אך כיון דבירושלמי מבואר כן סמך הר"מ על הירושלמי ופסק להתיר. ודע דז"פ דערלה שלא בזמנה לא נקרא אלא תוך שמונה אבל לאחר שמונה אם אין יכולין למולו נ"מ כשהוא חולה בודאי אינו אוכל בתרומה כמו ע"ל שמתו אחיו מ"מ אינו אוכל ואף לדעת ר"ת מ"מ זה דוקא אם בשום פעם לא הי' ראוי למול כגוונא דכ' ר"ת במתו אחיו כו' אבל בלא נימול בזמנו כיון שהגיע השעה שראוי למול ואח"ז אינו ראוי למול בודאי הרי הוא כערל לכ"ד הן לענין תרומה והן שהוא מעכב אביו מעשיית ומאכילת הפסח דאלת"ה ותרלה לחלק בין שהי' חולה שראוי למול שכנגדו ע' תוס' ר"פ הערל וברשב"א ובין אין ראוי למול אף בשכנגדו א"כ יהי' ערל כהן מותר לאכול תרומה בלילה כי אז לאו זמן מלוה כלל. ועש"א הכריע דמותר למול בלילה אם צריך לפ"כ אפי' ע"י הפסולים למול אע"כ דערלה שלא בזמנה אינה רק קודם שמונה שלא ילא לשעה שמלוה למול אבל תיכף לאחר שמונה שהוא ילא לשעה הראוי למול ואח"ז נ"מ חולה דראוי למול בשכנגדו אלא אפי' אינו ראוי למילה כלל כגון בלילה מ"מ הרי הוא ערל ואסור לאכול תרומה ומעכב את אביו מלעשות ולאכול הפסח וראי' דהתורה הקפידה דאסור לאכול הפסח בים לו זכרי' ערלים וזמן אכילת הפסח הוא בלילה ובלילה אינו זמן מילה עכ"ל כיון שילא לזמן הראוי למול אף שאח"כ אינו ראוי מ"מ יש לו דין ערל גמור וזה נ"ל פשוט. ואם תוך ח' חלה ונמשכה חולי' דבאמת הוא לאח"ז ומ"מ לא הפסיק שעה שראוי למול י"ל לענין תרומה תלוי בשיטת רש"י ור"ת לשיטת רש"י אף דמתו אחיו מחמת מילה מ"מ לא אכיל כיון דעבר הזמן רק מעוכב למול מלד אחר בודאי כאן אינו אוכל דמעוכב מחמת החולי אבל לדעת ר"ת בודאי אכיל כיון דא"י למול מפני הסכנה וה"ל כמתו אחיו מחמת מילה אבל בילא לשעה א' שראוי הי' למול בודאי אינו רשאי ומעכבת העשייה והאכילה כי אכילה היא בלילה כמ"ש. ואם הוא לאח"ז אך לא הפסיק שעה שראוי למול שכתבנו דלדעת רש"י אינו אוכל זה דוקא לענין תרומה אבל לענין עשייה ואכילת הפסח אינו מעכב אם לא הפסיק שעה הראוי בינתיים וראי' מדמוקי הש"ס דראוי בעת העשייה ואינו ראוי בעת האכילה כגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים ע"ש. והנה דין זה לא משכחת דאם הגיע זמנו קודם שהיו חבושים בודאי מחמת האונס דבה"א אסורים לעשות הפסח דחזינן דאף האכילה דהיא בלילה דאינו זמנו כלל מעכבת אם קודם הגיע הזמן מכ"ש דבה"א דהגיע הזמן אך שהוא אונס דגרע בודאי מעכבת ואי לא הגיע הזמן בער"פ א"כ זה קושית הש"ס היאך משכחת דבלילה יגיע הזמן אע"כ צ"ל כיון דהגיע הזמן בער"פ אך הם חבושים מבערב דהיינו קודם הגעת הזמן אז אינו מעכב העשייה כיון דא"י למולו וכן אינו מעכב האכילה אבל אם הגיע שעה שראוי למול בודאי מעכב האכילה דהיא בלילה עכ"ל כמ"ש וכן תי' הש"ס טומטום שנקרע ע"כ מיירי דעבר הזמן מ"מ כ"ז שלא נקרע לא הי' מעכב כיון דלא הי' שעה הראוי למול אך לאכילת תרומה אסור בכ"ע אף דלא הגיע השעה לשיטת רש"י וע' רשב"א דתרומה חמירי לשיטה זו ממילת בניו ועבדיו לענין הפסח ולפמ"ש האוקימתא בש"ס כגון דשלמו ז' מעל"ע בין שחיטה לאכילה או כגון דכאיב ליה עיניה ונתפח בין שחיטה לאכילה נהי דהוא לאחר זמן ולא הפסיק מ"מ צ"ל דהמל"ע או דנתפח הי' אח"ז שחיטת הפסח בעוד יום אבל אם נמשך עד הלילה אף דבלילה שלמו הז' מעל"ע או נתפח מ"מ אינו מעכבתו האכיל' דאכילת הפסח הוא בלילה ולילה לאו זמן מילה בודאי אינו מעכב כמו דחולי אינו מעכב אף לאחר הגעת הזמן אם לא הי' שעה הראוי בינתיים כן לילה דעדיף דאינו ראוי למול בשכנגדו ולא זמנו כלל וכ"נ מלשון הר"מ דנתפח אחר שחיטה והכוונה בעוד יום כנ"ל נכון וברור בעזהי"ת ולפמ"ש זה מבואר בגמר' בהדיא דלא משכחת שלא הגיע זמן בע"פ ובלילה יגיע הוא בודאי נכון דאם יום ח' חל ביום א' של פסח א"כ בלילה הקודמת לא ילא לזמן שהי' ראוי אם כן אין מעכבת ע"כ צריך הש"ס לאשכוחי ולצייר דמשכחת לה ע"ש. ולפמ"ש לענין תרומה דתיכף כהגיע הזמן מ"מ אוכל מחמת אונס אף שלא הי' שעה הראוי מפסיק נוכל לומר דהא דמבואר בש"ס קטן תוך זמנו מותר לסוכו היינו דוקא שבעה ימים זה נקרא תוך זמנו אבל תיכף תחלת ליל שמינית אסור לסוכו והוי כהגיע הזמן ואף א"י למולו מחמת הלילה וזה מבואר בשו"ת ש"א שמסתפק לדידן דקי"ל אפי' מילה שלא"ב אינו נימול בלילה א"כ אפשר הא דבליל שמינית אינו נימול הוי כהגיע זמן ואינו מעכב רק מחמת הלילה או אפשר דעדיין הוא מחוסר זמן ע"ש באריכות ולפי הלד הזה דלא הוי מחוסר זמן רק דהוא ככל הלילה א"כ ערלה שלא בזמנה לא נקראת רק עד תחלת ליל שמיני ומותר לסוכו אבל בתחלת ליל שמיני אסור לסוכו והשי"ת האיר עיני דכן מבוא' בר"מ שהבאתי וז"ל

ח"ל אבל סכין את הקטן בשמן של תרומה בתוך שבעה שהנולד כל שבעה אינו חשוב ערל. והנה לכאורה לשונו תמוה מאד במ"ש כל שבעה אי כוונתו ימים א"כ דר"מ אם נולד בשבת כלו הז' ימים בתחלת ליל שבת וגם אז אינו זמן מילה אפי' לאחר שבעת א"כ מותר לסוכו בלילה ואי דכוונתו מעל"ע א"כ אפי' בתוך ז' מעל"ע אסור דאם נולד בשבת קודם הלילה זמן המילה הוא בשבת הבאה בשחר ועדיין לא שלמו ז' מעל"ע עד קודם הערב ודאי אסור לסוכו תיכף בבוקר אבל לפמ"ש בעזה"י דבריו נכונים בעזה"י דדעת הר"מ דלדידן לא הוי ליל שמיני מחוסר זמן רק מחמת הלילה כשאר לילות ע"כ אם נולד בשבת תיכף בתחילת ליל שבת דשלמו ז' ימים תיכף אסור לסוכו דהוי הגיע הזמן רק הלילה מעכבו ואסור בתרומה כיון דהגיע הזמן אף

שהוא דאורייתא ואי לאו שראוי להזהר מאוד בנחלת הרב ואירא הייתי אומר כי מדוחק גדול נכנס לזאת הפשרה וכבר תפס עליו בזה הרמב"ן ז"ל בס' המצות שלו בעיקר השני והרבה עליו ראיות מדברי הגמרא ומן המדרשות כמה רבו הדברים עד שלא יכילום ז' דפים גדולים וסוף דבר אמר הרב כי ספר מצות הרמב"ם ז"ל ענייניו ממתקים וכולו מחמדים מלבד העיקר הזה שהוא עוקר הרים. משרשי המצוה לפי שהערל כמו זר נחשב אחר שלא נכנס עם ישראל בברית מילה שהוא ענין גדול והרחקת

שלא הפסיק בינתיים זמן הראוי כמ"ש ובעזה"י דברים הללו בכוונת הר"מ נכונים ואמת. ויש לפלפל בד' הש"א ואכ"מ. עכ"פ נ"מ החקירה שלי לנ"ד ודעת הר"מ כמ"ש בעזה"י והש"י יעזרני לשנות פ"ז. ודע דמבואר בש"ס ור"מ דערל וטמא שאינם אוכלים אבל נשיהם ועבדיהם אוכלים ופשוט דה"ה לבהמתם וה"ה כל הנאות של כילוי כגון להדליק בשמן תרומה טמאה או להסיק דהנאה של כילוי אינו אסור אלא לזרים וא"ל לראיה א"כ ממילא לא קשיא קושית המ"ל בפ"ב מה' הנ"ל למה אצטריך ולא יחללו לרבות את הסך תפ"ל דהוי הנאה של כילוי ובאמת לפמ"ש לא קשה דאצטריך לרבות הסך דהיינו לכהן טמא וערל דלדידיה מותר הנאה של כילוי וסך כמו שתיה וכמו שמבואר כאן דערל אסור לסוך רק שלא בזמנה וע' בנדה דל"ב ברש"י ד"ה ולא יחללו ובד"ה לרבות כתב בפי' דולא יחללו באזהרת טמאים כתיב ע"ש א"כ כיון דלהם אינו אסור בהנאה של כילוי אצטריך לרבות את הסך וכזה גם כן ל"ק קושיתינו שהקשינו במצוה הקודמת דד' ר"ת סתרי אהדדי דלדבריו ביבמות נראה דס"ל דהנאת כילוי מה"ת אסור לזרים וכאן ביומא ובנדה כ' דריבוי לסך הוא רק אסמכתא ואינו אסור אלא מדרבנן וקשה וא"ל דאסור מטעם הנאת כילוי ובמ"ש ניחא דכאן ביומא ובנדה רוצה לומר דהוי אסמכתא דסיכה אינה כשתיה א"כ לטמא ולערל מותר מה"ת דלהם אינו אסור הנאה של כילוי אבל לזרים נהי דלא אסור מה"ת מטעם סיכה מ"מ אסור להם מטעם הנאת כילוי. אך לכאורה ל"ע דר"ת ביומא מביא ראיה דסיכה אינו איסור תורה מהא דכריתות דכהן הסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל ע"ג כמ"ש למעלה ואי סיכה היא איסור תורה לא היינו מקילין בכך ע"ש ולפמ"ש דבזר מודה ר"ת דאסור מה"ת מטעם הנאת כילוי ושם דבן בתו מיירי מחמת איסור זרות א"כ היאך הקילו בכך באיסור תורה לדבריו. אבל באמת גם זה ניחא דעיין בר"ש בסוף תרומות הקשה ע"ד ר"ת מהמשנה דמבואר דמדליקין במבואות האפלים כו' והנה לדעתו ל"ק כי הוא סובר דברשות כהן אכולהו קאי ע"ש וכמ"ל ועוד מקשה עליו מהירושלמי דבת ישראל טובלת פתילה אצל כהן ע"ש. והנה לדעת ר"ת צריך לתרץ כיון דמותר לזר הנאת תרומה אך לא בהנאת כילוי כגון להדליק או להסיק א"כ נוכל לומר דדעתו דוקא דאם הישראל מכלה אותו אבל אם הכהן הדליק דבלאו הישראל הי' ג"כ כלה מותר לישראל וזה לא מיקרי אכלו הנאת כילוי וער"מ כ' דכהן שהדליק נר וילא מותר הישראל להנות ג"כ הטעם כיון דהוא אינו מכלה אותו ע"כ בכהן שסך עצמו בשמן של תרומה דבלא"ה הי' נתכלה ע"ג כהן ע"כ אין אסור לישראל להתעגל מטעם הנאת כילוי כי הוא אינו מכלה דבלא"ה היה מכלה וק"ו מאשה הטובלת פתילה דשם אפשר הכהן הי' מכבה את הנר א"כ הישראל גורם הכילוי ומ"מ מותר מכ"ש כאן דהיה מתכלה ממילא וזה דרך רחוק דהי' מנגב מאתו השמן והי' ראוי לדברים אחרים א"כ בכה"ג לא אסור לישראל מטעם הנאת כילוי ואין האיסור אלא מחמת סיכה שהישראל ניסך ממנו וסיכה כשתיה וע"ז מביא ר"ת דסיכה היא רק אסמכתא ע"כ בן בתו מתעגל כיון דאינו אלא דרבנן ומחמת הנאה של כילוי אינו אסור בכה"ג דהיה נכלה מאליו כנ"ל נכון בעזה"י. אך מ"מ בעיקר דין הסיכה דלדעתו אסור מדרבנן סוער עליו הקושיא של בעל כפ"ת שהבאנו לעיל וב"כ קושי' ל"ע ואין ענין לדברינו דוקא. והנה לעיל כתבתי בטומטום שביליו מבחוץ מ"מ אין לוקין מחמת ערל להשיטות שכתבתי במצוה הקודמת כי אפי' ביליו מבחוץ לאו ודאי זכר הוא ע"ש ועכשיו כתיישבתי אפי' בל"ז אין לוקין כי ע' בשבת בבעל המאור ורמב"ן גבי ערבי מהול כתב למאן דחיים למיעוט חיישינן שנולד מהול וכבר כתבתי דמבואר בש"ס כיון דאשתני אשתני וחיישינן למיעוטא ע' לעיל א"כ אין לוקין דלמא נולד מהול ורשאי לאכול בתרומה וגם אפ"ל אפי' אם נקרע ונמלא זכר ערל מכל מקום אין לוקין דחיישינן שמא נולד מהול ואחר כך נמשכה ערלתו ולדעת הש"א בכה"ג דינו כמהול ומהאי דאוקי הש"ס דנקרע בין עשייה ובין אכילה אין ראיה וק"ל. אך לדעתי זה מיעוטא דמעוטא ובודאי אין חוששין. וכבר כ' לעיל דהרהמ"ח מביא לאו הזה ומביא דברי ר"א דיליף בג"ש דתושב ושכיר ומביא גם כן דברי ר"ע דאיש איש לרבות הערל. וכבר כתבתי דיש נ"מ בין ר"א לר"ע א' לר"א א"א הערל מיתה בי"ש כמו בפסח דאינו אלא בלאו אבל לר"ע דמרבי כטמא א"כ בודאי מרבי מיתה בי"ש ומריבוי ג"כ לוקין וחייב מיתה ע' בס' המצות בשורש השני ברמב"ן בקיאות גדול דכמה דברים החייבים מיתה בריבוי. והנה הרהמ"ח בסוף דבריו כתב דערל האוכל תרומה חייב מלקות ולא כתב מב"ש נראה גם כן דפוסק כר"א ולא הוי דינו כטמא רק הוא לאו דאי לאו הכי ה"ל לכתבו כמו במצות הקודמות גבי טמא וגבי זר דכתב דחייבים מב"ש. ועוד נ"מ בין ר"א לר"ע דלר"א אם ערל אכל תרומה אפילו תרומה טמאה מכל מקום לוקין כי אין חילוק בין תרומה טמאה לטהורה כמו זר דחייב בטמאה ג"כ כמבואר בר"מ פ"ג אבל לר"ע דדינו כטמא וטמא האוכל תרומה טמאה אינו במלקות כמבואר לעיל ובר"מ פ"ז א"כ לדידי' ערל

האוכל תרומה טמאה ג"כ אינו במלקות רק בלאו והרהמ"ח בסוף דבריו כ' דערל שאכל תרומה אפי' טמאה לוקין נראה דס"ל דהלכה כר"א דלר"ע אינו חייב על טמאה. והנה הר"מ גבי ערל לא כתב בהדיא דחייב מלקות גם על טמאה אך מדסתם נראה דחייב והא דכתב פ"ז דזר חייב על טמאה ולא סמך על הסתם דהתם משמיענו לא נימא כקושית הלח"מ ה' סנהדרין חרות ילפינן מטומאה וה"א דלא לחייב על טמאה ע"כ כ' שם בפי' וקושית הלח"מ הבאנו לעיל במצוה הקודמת ע"ש. ודע דלר"ע דחשיב ערל כטמא ה"ה לקדשים ג"כ דינו כטמא וחייב כרת והא דהתורה כתבה לאו בפסח ע' תוס' חגיגה ז' ע"ב ד"ה דמרבה הביאו ג"כ קושיא זו ל"ל לר"ע לאו בפסח כיון דמרבה ערל כטמא ובתי' השני כתבו כמו ביבמות ובתי' הא' כתבו דלפירש"י דערל שמתו אחיו מחמת מילה ג"כ אינו אוכל ניחא דר"ע לא מרבה ערל כטמא אלא באינו רוצה למול אבל במתו אחיו אינו כטמא ע"כ איכא לאו בפסח דאפי' ערל שמתו אחיו מחמת מילה מ"מ אינו אוכל ע"ש. ולא זכיתי להבין כוונתם אם לשיטת רש"י ערל דמתו אחיו אינו מרבה כטמא א"כ מאי קאמר ר"ע ביבמות לר"א דיליף תרומה מתו"ש בגז"ש מפסח דאינו צריך הרי הוא אומר איש איש וקשה הא צריך וצריך דמאיש איש לא מרבינן אלא ערל ברצונו ולא במתו אחיו מחמת מילה ע"כ צריך גז"ש וגם בדף ע"א דמקשה הש"ס תו"ש לר"ע למה לי הא אצטריך למתו אחיו מחמת מילה ע"כ אצטריך הג"ש מפסח ול"ע מאד ולא ראיתי כעת מי שהרגיש בזה. ובמה שהבאתי לעיל דברי הבעל המאור בשבת שדעתו דנולד מהול הוא מיעוט ומאן דחיים למיעוט חיים לנולד מהול ע"כ לר"י ביבמות דאין מטבילין הבא לפנינו מהול אע"פ דא"ל להטיף בגר שנימול בגיותו מ"מ דלמא נולד מהול וצריך להטיף והרמב"ן השיג עליו ודעתו דהוי מיעוטא דמיעוטא ולי ג"כ קשה על הבעהמ"א אם זה מיעוט אם כן אמאי אמרי' ביבמות בפרקין דטומטום אינו אוכל בתרומה דס' ערל הוא ואמאי לא אמרי' כיון דטומטום ס' הוא א"כ מחצה נקבות ויכול לאכול וסמוך מיעוט דנולד מהול למחצה דנקבות וה"ל ערלות מיעוטא כמבואר ביבמות פ' האשה בתרא סמוך מיעוט מפילות למחצה נקבות והו"ל זכרים מיעוט ואפי' לקולא ע"ש א"כ אמאי לא יאכל וכן בחולין פ' בהמה המקשה מבואר דסמוך מיעוט נדמה למחצה נקבות והוי זכרים מיעוטא ואינו קדוש בבכורה ע"ש א"כ ה"נ ליזול בתר רובא וליכול אע"כ כדברי רמב"ן והו"ל מיעוטא דמיעוטא ובכה"ג ל"א ג"כ סמוך והדברי' ארוכים ואכ"מ. והנה עוד אני מסופק כי מדקדוק לשון הר"מ והרהמ"ח במצוה דאכילת תרומה בטומאת הגוף וכן כאן גבי ערלה שנקטו בלשונם מלת כהן בפ"ז כ' הר"מ וז"ל כהן טמא אסור לאכול כו' וכן הרהמ"ח במצוה רע"ט כתב שלא יאכל כהן טמא וכו' וכן גבי ערל בפ' הנ"ל כ' הר"מ כהן ערל וכו' וכן הרהמ"ח כאן אם בדוקא נקטו בלשונם כהן וכוונתם דוקא כהן אבל זר שאוכל בטומאה או ערל א"ע כלל משום אלו השמות רק משום זרות בלבד או לאו דוקא אלא דאף זר חייב ג"כ משום השמות אם הוא בגוונא דאחע"א. והנה גבי טומאה מביאין אזהרה מקרא דאיש איש מזרע אהרן וכו' אפ"ל דדוקא זרע אהרן מצווים אבל לא זרים וכן ערל אפשר דדמי לזה אף למאן דיליף תושב ושכיר מ"מ לענין זה למאן דאסור לו בל"ז אינו מוזהר ע"ז ומלינו כיו"ב בר"מ פ"ט מהב"מ הי"א דזר העובד במקדש בטומאה ומח"כ אינו חייב אלא משום זרות וע' בכ"מ שהוא תוספתא וכ' הטעם משום דלא הוזהר לעבוד טמא ושאר הפסולין אלא מי שהוא ראוי לעבוד אבל הזר הואיל ואין ראוי לעבוד אינו עובר על שום א' מאלו עכ"ל אם כן ה"נ ובפרט תרומה דמבואר בש"ס בכ"מ דעבודה קריא רחמנא והבאנו לעיל א"כ אפשר דזר דבלא"ה אינו אוכל אינו מוזהר על השמות הללו ובדוקא נקטו רבותינו הר"מ והרהמ"ח ז"ל בלשונם כהן או אפשר דל"ד ואורחי' דמלתא נקטו ובאיסורא לא קמיירי. וכדמות ראי' נ"ל דדוקא כהנים מוזהרים מיומא פ' יוה"כ בפלוגתא דת"ק ובן תימא דמי שאחזו בולמוס היכי דלא אפשר בחולין דבן תימא סובר דמאכילין אותו תרומה דקיל ולא חילקו דאם הישראל טמא דאז אצל הישראל השני איסורים א"כ טבל קיל דאינו אלא איסור א' וריבוי איסורין חמור לדעת הראב"ד דמאכילין אותו [שחוטה] בשבת ודוחין איסור סקילה מחמת ריבוי לאוין והדברים עתיקין אע"כ דבישראל אינו מוזהר אלא על זרות לחוד ומ"מ אין ראיה גמורה ול"ע. אח"ז האיר השי"ת את עיני ומצאתי בס' פר"ד להמ"ל בדרך החיים דרוש י"ט כ' בפירוש כמ"ש התוס' בפר"א דל"ב ע"ב ד"ה בעל מום כו' דעל עבודה בטומאה' לא הוזהרו זרים דכתיב דבר אל אהרן ובניו וינזרו כו' כן גבי תרומה לא הוזהרו זרים רק כהנים כדכתיב איש איש מזרע אהרן כו' כדברינו שכתבנו בעזה"י ושמח לבי שכוונתי לדעתו. וגם הביא ראיה מלשון הר"מ שכתב הזר שאכל תרומה בין טהור ובין טמא חייב מב"ש והוא בפ"ו מהלכות הנ"ל משמע דאפי' טמא אינו מוזהר רק מחמת לאו דזרות וע"ש שכ' דגבי אכילת קדשים בטומאת הגוף דכתיב והנפש משמע דכולם הוזהרו אף זרים בקדשי קדשים ע"ש ולעיל כתבתי לענין ערל אף למאן דיליף מתו"ש מ"מ אפשר גבי תרומה אין הזר מוזהר ואפ"ל כיון דילפינן מקדשים ועל קדשים חייב אפי' זר בקדשים האסורים לו כי כל הקדשים ילפינן מפסח ואף דפסח מותר לזרים מ"מ קרא והנפש דאוכל קדשים בטומאת הגוף ג"כ נוכל לאוקמי בקדשים קלים המותרים ובפרט דכן מבואר בהדיא והנפש אשר תאכל מזבח השלמים וכו' וטומאתו עליו וכו' ומ"מ כ' כיון דאינו מפורש בקרא כהנים והלאו כולל ג"כ קדשי קדשים זרים מוזהרים על ק"ק ג"כ אף שאסורים עליהם בלא"ה א"כ ה"ה ערלות חייב ישראל אף בקדשי קדשים כיון דכתיב וכל ערל כו' למאן דיליף תושב ושכיר. אך נראה אליבא דר"ע דמרבה מאיש דערל כטמא לכל דיניו א"כ כיון דבטמא לא הוזהר הזר א"כ גבי

ערל

והרחקת זר מן התרומה והטמאים מן ההקדש שורש א' להם וכתו' למעלה בסמוך. (ג) ונוהגת בכהנים בכ"מ שיש שם תרומה דאורייתא כמו שאמרנו במצוה הקודמת ומי שעבר ע"ז ואכל תרומה בין טהורה בין טמאה והוא ערל חייב מלקות:

שלא

ערל נמי לא הוזהר הזר בתרומה א"כ יש עוד נ"מ בין ר"א ובין ר"ע בזר ערל דאכל תרומה דלר"א חייב ג"כ מלקות משום ערלות ולר"ע אינו חייב משום ערלות ולכאורה מאי קאמר ר"ע אינו צריך תו"ש דמאיש איש יליף הא אצטריך תו"ש ללמוד דאף זר חייב על ערלות ויש לדחות:

והנה עוד אעורר דמבואר במשנה דחגיגה פ' חומר בקודש דאונן ומחו"כ צריכים טבילה לקודש ולא לתרומה ומפרש בגמרא הטעם כיון דאונן ומח"כ אוכלים א"צ טבילה וע' בזבחים דל"ט דבאכילה עביד מעלה כיון דאינו אוכל דלמא אסח דעתי' אף דלנגיעה לא עביד מ"מ באכילה עביד מעלה וא"כ רואה אני הדברים ק"ו מה אונן ומח"כ דאוכל בתרומה וצריך לשמור עצמו מרוב הטומאות כמו בקודש ומ"מ עביד רבנן מעלה בקודש ערל שאינו אוכל לא בתרומה ולא במעשר ומכ"ש בקדשים כמבואר כאן עאכו"א דאם מל עצמו צריך טבילה עכ"פ לאכילת קודש כיון דעד השתא לא אכיל ואפשר דג"כ לתרומה כיון דלא אכיל תרומה עד השתא ומ"מ ד"ז לא נמצא בשום מקום אבל לקודש דערל חמיר מאונן ומח"כ למה לא יהי' צריך טבילה עכ"פ לאכילת קודש. ולע"ד זה מבואר בגמ' בהדיא בפסחים צ"ב גבי גר שנתגייר בע"פ דב"ה סברי דדינו כפורש מן הקבר וצריך הזאה ג' וז' אמרינן בגמ' דוקא בעכו"ם שנתגייר אבל ערל ישראל ד"ה דמל וטובל ואוכל את פסחו לערב ותמהו שם התוס' דלא מצינו בשום מקום שערל ישראל צריך טבילה אפי' מדרבנן לאחר המילה ולפמ"ש זה חדשו בגמ' דצריך לטבול לקדשים כמו אונן ומח"כ כיון דעד השתא לא אכיל וע"ש ברש"י שכ' דערל ישראל דנזהר בטומאה שהף בערלתו מקבל טומאה ליכא למיגזר בי' משום שנה הבאה ע"ש. והנה באמת למה יהי' נזהר הערל מטומאה כיון דאינו אוכל בקדשים ותרומה ואף דטהור מותר ליגע ואם הוא טמא אסור ליגע מ"מ אינו נזהר כ"כ כמו אונן ומח"כ אף דלנגיעה ל"ג ובודאי שומר עצמו מ"מ לאכילה כיון דעד השתא לא אכיל עשו חז"ל מעלה ה"ה ערל והא דלא חשיב זה דערל צריך טבילה לקודש במשנה בין האונן ומח"כ הפ"ל חדא דשם חשיב חומר בקודש מתרומה וכאן אף לתרומה צריך טבילה כיון דעד עתה לא אכיל תרומה ואף אם נאמר דכאן לא עשו מעלה רק בקודש מ"מ גבי אונן ומח"כ דודאי נזהר מטומאות וחז"ל התירו לאכול תרומה ואם הוא אוכל התרומה בודאי לא נטמא ברוב הטומאות כי עפ"י רוב שוים הטומאות לענין תרומה וקדשים מ"מ הא דקדשים אינו אוכל הוי קצת חידוש דתרומה קילא ואין השמירה דתרומה חשיבא אצל קודש ככל הדינים המבוארים שם במשנה אף דקלא שוה דינם לתרומה כמו בקודש כגון חלילה ע"ש מ"מ לקודש גזרו ולא לטומאה' אבל ערל אין חידוש כ"כ כיון שעד עתה לא אכל אפי' בתרומה א"כ בודאי גזרו לקודש ומ"מ אפשר בהתרומה לא גזור ואפשר דאף לתרומה. עכ"פ לקודש נ"ל ברור דערל צריך לטבול וסרה ק' התוס' דלא מצינו כו' דז"פ הי' להש"ס דילפי' מאונן ומחו"כ כיון דעד השתא לא אכיל צריכין טבילה ולמה יגרע ולענ"ד נראה דאף לתרומה צריכין טבילה ער"מ פי"ב מה' שאה"ט הט"ו מביא ד"ז דהאונן ומח"כ דצריך טבילה לקודש וכ' דעד עתה היו אסורים לאכול קודש והסיחו דעתן כו' כר' דמסתמא כיון דאינם רשאין הסיחו דעתן ואח"כ בפי"ג ה"ג כ' מי שהיה טהור לתרומה והסיח דעתו מלאכול נטמא בהיסח הדעת וצריך טבילה אף לתרומ' ועכ"מ שם החילוק בין אונן ומח"כ דג"כ מבואר בר"מ משום היסח הדעת ומ"מ א"צ טבילה לתרומה רק לקודש וכאן צריך אף לתרומה וכתב דשם לא הסיחו דעתם מטומאת גופן כי מוהרים לאכול תרומה אך חז"ל עשו מעלה בקודש אבל אם הסיחו דעתן משמירת גופן צריך טבילה אף לתרומה א"כ כיון דערל אינו אוכל הסברא נותנת דודאי הסיח דעתו מגופו ג"כ דהיינו מטומאת שרץ דטומאת מת חמיר לי' דמטמא אנשים אחרים בנגיעה א"כ הסברא נותנת דחז"ל גזרו טבילה ואפי' אה"נ כיון דאומר ברי שלא הסיח דעתו א"צ טבילה מ"מ לקודש דלא מהני גבי אונן ומח"כ אף שיודעין שלא הסיחו דעתן משמירת גופם ע"ש בכ"מ כיון דעד עתה לא אכלו עשו מעלה א"כ ערל נמי עכ"פ לקודש צריך טבילה אך הר"מ לא הביא זה שם וכן בהק"פ פ"ו כ' דין זה דישראל מל עצמו ועושה הפסח ולא כתב כלל דטובל כמבואר בגמ' ואפשר דלדעתו דבר פשוט לא הביא זה וצ"ע. שוב פקחתי עיני וראיתי בתי"ט בפסחים שם הרגיש בזה על הר"מ שלא הביא ד"ז דטובל וע"ש מה שתי' על ק' התוס' ובת"ח על הגליון מביא דבר זה בשם חכם א' דהטבילה צ"ל כמו אונן ומח"כ וכתב ג"כ הא דלא חשיב במשנה חומר בקודש כיון דאף לתרומה אסור והוא דחה דערל מלתא דל"ש ע"ש ועלז לבי שכיוונתי לד' החכם בעזהש"י. ונ"ל דאם טומטום אכל תרומה ואח"כ נקרע ונמצא זכר אפשר דאין לוקין דהוי התראת ס' בשעת אכילה שמא נקבה הוא ואף להר"מ דפ' בה' סנהדרין דהתראת ס' שמה התראה מ"מ לפמ"ש פ"ה דשבועות ה"ב היכי דהלאו אינו מפורש בתורה ה"ס ל"ש התראה וכאן הלאו דערל בתרומה אינו מפורש כמבואר כאן אך הלח"מ פי' פירוש אחר בד' הר"מ ע"ש ועוד לדהתו"ס ביבמות היכי דאגלאי מלתא למפרע ה"ס שמי' התראה אך לדהתו"ס בנדה דל"א דאגלאי מלמ"פ א"כ הוי כאן ה"ס אם נאמר דלאו שאינו מפורש כה"ג ה"ס ל"ש התראה. ונר' דאף לפי דהתו"ס ביבמות א"כ לוקין כיון דאגלאי מלמ"פ מ"מ נ"פ דדוקא אם בשעת העברת הלאו עכ"פ הוי ספק א"כ אסור לעבור ואחר כך אגלאי למפרע [אבל] אם בשעה שעבר על הלאו לא הי' ספק כגון דהי' רוב להיתר ואח"כ אגלאי למפרע דהוי איסורא בודאי אין לוקין כיון דבהיתר אכל ואלו הי' בא לפנינו הי' מורין לו להיתר אף דאחר כך אגלאי למפרע ואיסורא עביד בודאי אין לוקין והוא יותר פשוט מביעתא בכותחא דכל אדם מותר לאכול בשר ואף דיתרו בו שלא לאכול מכל מקום הוא השטאה ושחוק וכי תעלה על דעתך דאם נמצא אחר כך טרפה בבני מעיים יהי' לוקין ז"פ דאין לוקין והאריכות בזה אך למותר אם כן לפי זה משכחת לה דטומטום באכל תרומה ונקרע לא ילקה כי מותר לאכול לכתחלה

תרומה כגון אם תינוק מופלא סמוך לאיש תרם ומבואר בנדה דאם אחרים אכלו חייבים מלקות על הקדשו ועיין שם בתוספות שהקשו לריש לקיש הוי ה"ס דלמא לא יביא ב' שערות כשיגיע לבן י"ג וא"כ לא חל ההקדש ותי' דאזלינן בתר רובא דמביאין שערות בזמנו ע"ש א"כ טומטום מותר לאכול תרומה כזו כיון דמיעוט הוי דאינם מביאין וא"כ לא הוי תרומה והוא בעצמו ס' ערל וס' נקבה והוי מחלה ע"מ וסמוך מיעוט דאינו קדוש למחלה נקבות א"כ הוי רובא דמותר לאכול כמ"ש לעיל סמוך מיעוט דמפילות או דנדמה ע' לעיל אך באמת א"ד דשם המיעוט סמכינן להמחל' והוא בענין אחד אבל כאן דהמיעוט הוא בענין אחר והרוב הוחזק לענין אחר כמו כאן דהוחזק לכל הענינים שהוא תרומה לא מצטרפינן המיעוט למחלה מה שהוא בענין אחר כיון שהרוב הוחזק לכל הענינים וסברא כזו מפורסמת. וחקירה זו הוא רק לשיטות הראשונים דמופלא סמוך לאיש לא הוי רק כשהביא ב"ש בשנת י"ג אבל דעת הר"מ פי"א מה' נדרים לענין מופלא סל"א א"צ ב"ש דבכ"ע בשנת י"ג הקדשו הקדש א"כ אין מקום לדין זה וד' הר"מ יבוארו במקומו אי"ה):

(ג) **ונוהגת** כו' תרומה דאורייתא כו' במ"ל האריך ודעתו דאף תרומה בזה"ז מ"מ לענין ספיקות דינו כתרומה של תורה וטומטום אינו אוכל ע"ש פ"ז הי"ז ואפי' בתרומה דרבנן כגון שאר מינים חוץ מדגן תירוש ויצהר או לדעת הר"מ חוץ מפירות האילנות מ"מ לא אזלינן לקולא בספיקות. ונראה דודאי תרומת ח"ל דקילא ודאי מקילין בספיקות וטומטום יכול לאכול ואי"ה לקמ' נאריך בענין זה לחלק בין התרומות ולברר בעזרתו ית'. עוד אעורר הנה הר"מ מנה בה' תרומות לאו דלא יאכל ערל למנוה בפ"ע במנין המצות בפתיח' לה' תרומות ובהק"פ מנה ג"כ שלא יאכל ערל פסח ואף דלדעתו ילפינן תרומה מפסח מג"ש מ"מ הוא לאו בפ"ע. והנה מבואר בש"ס דיבמות דגם מע"ש אסור לערל דילפינן ג"ש מפסח ממנו וכ"פ הר"מ בפ"ג מה' מע"ש ה"ד שערל אם אכל מע"ש לוקה מה"ת כדרך שלוקין על אכילת תרומה שהתרומה קרויה קודש ומע"ש קרוי קודש ובתחלת דבריו שם כתב דערל כטמא ועכ"מ כתב דביבמות מרבה ר"ע ערל כטמא ואסיקנא דאף ר"י סובר כו' ועיין בלח"מ ה' חגיגה פ"ב דחה ד' הכ"מ ומ"ש שפסק הר"מ כר"ע אלא דכוונתו ג"כ מחמת ג"ש דר"י א"כ קשה לי על הר"מ כי היכי דחשיב בה' תרומות ערל בתרומה ללאו בפ"ע וכן מנה הרהמ"ח כאן אמאי לא חשיב ערל במעשר ללאו בפ"ע בתחלת ה' מעשר כשמנה המצות לא מנה זה ללאו וגם הרהמ"ח נמשך אחר הר"מ כדרכו ולא מנה ערל במעשר וגם לא הביא לקמן בפרשת כי תבא דין זה כלל דערל אסור במעשר ולא בשום מקום והנה הוא נ"מ לענין דינא חוץ מה שהוא נ"מ למנין המצות דידוע דהאיסורים מש"א מצטרפין לכזית ומשני שמות אין מצטרפין כמבואר במעיל' ובר"מ ה' תרומות ובמ"א והנה תרומה וחלה וביכורים הם מש"א כמ"ש בר"מ והנה אם ערל אכל ח"ז תרומה וח"ז ביכורים בודאי מצטרפים אבל אם אכל ח"ז פסח וח"ז תרומה דלדעת הר"מ הוא שני לאוין בודאי אין מצטרפין וא"כ אם נמנה למעשר ללאו בפ"ע אם אכל ח"ז תרומה וח"ז מע"ש בודאי אין מצטרפין ללקות משום ערל אבל לפי לשון הר"מ לפי שמע"ש הוא קרוי קודש א"כ תרומה ומע"ש הם מש"א ומצטרפין ובאמת למה יצטרף לר"י דילפינן מע"ש בג"ש מיוחדת ולא נוכל לומר דבאמת אף דפסח ותרומה ומע"ש לאוין חילוקין הם במנין המצות מ"מ אם יאכל ח"ז מפסח וח"ז מתרומה יצטרף כמו פיגול ונותר דמבואר במעילה וכ"פ הר"מ בפח"י מפסהמ"ק ובהרהמ"ח לעיל דמצטרף אף דבמנין המצות נחשבים לשנים א"כ כאן נמי והטעם מבואר שם בש"ס דמצטרפים דהם בכלל לא יאכל כי קודש הם ע"כ מצטרפים ז"א דהתם האזהרה האחת כוללת שתיהן המקרא לא יאכל כי קודש הם הוא אזהרה לפיגול ולנותר ע"כ מצטרפין כי הם מש"א רק לענין מנין המצות נחשבים לשנים כיון דחלוקין בעונשים כמבואר בהרהמ"ח ובס' המצות אבל כאן מחמת הג"ש הוי כאילו כתב בכ"א אזהרה מיוחדת א"כ אין מצטרפין בודאי תדע דככר כ' כ"פ בח"ז בשם גדולי ראשונים דצריך להתרות בעובר על לאו מאיזה לאו מקר' א"כ בפיגול ונותר אם אכל א' מהם מתרינן בו משום לא יאכל כי קודש כי אזהרה על שניהם נאמר' אבל אם אוכל תרומה בערלות וכי תעלה על דעתך דיתרו בו משום הלאו וכל ערל דכתיב גבי פסח בודאי צריך להתרות בו ולומר לו דהוי ג"ש דאסור ערל לאכול בתרומה א"כ כיון דאינם מש"א בודאי אינם מצטרפין וא"כ לר"י ה"ה מע"ש ותרומה אבל לדעת הר"מ נראה מדבריו דהוא בכלל תרומה וא"כ מצטרף ולא ידעתי למה. אח"ז ראיתי בסמ"ג בחלק לאוין מצוה רכ"ט בדיני מע"ש כתב תחלה דמע"ש אסור לערל דאיקרי קודש כתרומה ובסוף המצוה רצה לסקל מחשבונו של הר"מ איזה מצות כ' שהוא מכניס ערל במע"ש בחשבון הלאוין מדר"י. והנה למה לא מנה רבינו הר"מ כי הוא נ"מ גדולה לדינא. ומצאתי בפר"ד בדרך מצותיך הביא ד' הסמ"ג שכתב דאף דאיכא שני אזהרות א' גבי קדשים שלא לאכול באנינות וא' במע"ש מ"מ כיון ששניהם נקראו קודש אין למנותם אלא בלאו א' והרב ז"ל תמה עליו א"כ למה מנה ערל בקדשים וערל בתרומה בשנים והא נקראו קודש וגם לפמ"ש מנה מע"ש בפ"ע אך הר"מ אמאי לא מנה ערל דמע"ש בפ"ע צ"ע ולפמ"ש כ"ז נ"מ לדינא אם מצטרפין זה עם זה ואי"ה לקמן בדיני מע"ש יבואר. והנה במצות אלו כגון טמא וזר וערל ג"כ ביכורים בכלל כמבואר כ"א במקומו. והנה צ"ע דמבואר בר"מ פ"ג מהמע"ש ה"א דהאוכל מע"ש בטומאה אינו לוקה כי אם אכלו בירושלים במקום אכילתו אבל אם אכלו חוץ לירושלים אינו לוקה משום טומאה ופשוט דמיירי אף דנכנס לירושלים ואם אכלו בחוץ עובר על לאו לא תוכל וכו' כמבואר פ"ב מ"מ מחמת טומאה אינו חייב רק במקום אכילתו ועיין בכ"מ כתב בשם הר"מ בפירוש המשנה דמקר' דלא תוכל לאכול בשעריך יליף דבירושלים אסור לאכלו בטומאה אבל בחוץ אינו עובר ואח"ז בה"ד כתב דערל שאכל מע"ש לוקה ולא התנה שיהיה דוקא בירושלים

מצוה רפ"ג שלא תאכל חללה תרומה

(א) שלא תאכל חללה מן הקודש כלומר מן התרומה וחזה ושוק שראויות בנות אהרן הכשרות לאכלן שנאמר ובת איש כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל ואמרינן בגמרא יבמות כי תהי' לאיש זר כגון שנבעלה לפסול לה שפסלה מן הכהונה ומאשר כתוב בתרומת הקדשים אמרו ז"ל במורם מן הקדשים לא תאכל כלומר בחזה ושוק. ושם נאמר לכתוב קרא בקדשים לא תאכל מאי בתרומת הקדשים שמעת מינה תרתי חדא שהיא כשנבעלת לפסול נפסלה מלאכול בתרומה וחזה ושוק. ועוד אחרת שהיא כשתהי' נשואה לזר ומת בעלה שחוזרת לאכול בתרומה ואינה חוזרת לאכול חו"ש ונמצא שיהי' בכלל זה הלאו אזהרת החללה מלאכול הקודש ואזהרת כהנת שנשאת לזר שלא תאכל חזה ושוק אע"פ שמת בעלה או גירשה מה שלא נדון

בירושלים ולמה לא השנה גם בדין ערל ואין לומר כיון דערל לא נפקא לי' מקרא דבשעריך א"כ אפי' חוץ לירושלים נמי קשה הא בה"ה כתב דהאוכל מע"ש באנינות ג"כ אין לוקין אלא בירושלים וכ' הכ"מ דנלמד מטומאה א"כ ערל נמי ולזה אפ"ל דזה כיון הר"מ במ"ש ערל כטמא ואם אכל מע"ש כו' א"כ דינו כטמא לענין זה ג"כ דאינו חייב אלא בירושלים. אך זה ק"ל דביכורים דאסורים לאכול חוץ לחומה יליף מקרא דמע"ש בגמ' לא תוכל לאכול כו' ותרומת ידך אלו ביכורים וגם ביכורים האוכלים בטומאת עצמן לוקין יליף ג"כ מקרא זה כמו מע"ש ע' ביבמות דע"ג א"כ נראה בודאי דעל ביכורים ג"כ אינו חייב אם אכלם בטומאה חוץ לירושלים כי מקרא זה ילפי' מע"ש וביכורים ער"מ פ"ג מה' ביכורים ואמאי לא הביא הר"מ גבי ביכורים דין זה דא"ח על טומאת ביכורים חוץ לחומה אך באמת כ"ל דאם אוכל ביכורים בטומאת הגוף מבואר בר"מ שם דחייב מב"ש כמו תרומה וטומאת הגוף לא יליף מפסוק לא תוכל לאכול כו' אף מע"ש לא יליף מפסוק זה טומאת הגוף ע"ש בתוס' רק דחייב מיתה כמו תרומה דתרומה קרי' רחמנא א"כ חייב כמו תרומה בכ"מ אף חוץ לחומה אבל ביכורים בטומאה עכצ"ל דילפינן מקר' לא תוכל כו' שם ביבמות באמת א"ח מלקות רק בירושלים וזה נכלל בדברי הר"מ פ"ג דבהלכ' א' כ' דביכורים הם כתרומה לענין זר ובהלכ' ה' כ' אכילת ביכורים הרי היא כתרומה לכל דבריו א"כ נכלל בתרומה לכל הדינים א"כ בטומאת הגוף חייב מב"ש כמו תרומה וכן אם אכלם בכ"מ. אח"ז כ' יתר בביכורים שהם כו' וכהן טהור שאכל ביכורים טמאים לוקה כשם שלוקה ישראל שאכל מע"ש שנטמא כו' א"כ נראה דכוונתו דלענין טומאת עצמן דינם כמע"ש דאינו חייב חוץ לחומה וא"ל לפרש יותר כיון דכ' דדינו כמע"ש אבל לענין טומאת הגוף דכ' הר"מ דדינו כתרומה וילפי' מהלאו דכתיב גבי תרומה דחייב מב"ש א"כ דינו כתרומה דחייב בכ"מ. ומ"מ קל"ע הא מע"ש בטומאת הגוף ג"כ לא ילפי' מקרא דבשעריך ע' תוס' יבמות שעמדו בזה אמאי לא יליף טומאת הגוף נמי מקרא דלא תוכל כו' ומ"מ אף בטומאת הגוף במע"ש אינו חייב אלא במקום אכילתו כמבואר שם בר"מ וכן אנינות. אך באמת דהר"מ עצמו אינו מביא כלל הפסוקים המבוארים בש"ס דילפינן טומאת עצמן מקרא דבשעריך רק מלא ביערתי ומ"מ דין זה מביא דהיא מפי הקבלה דאינו חייב אלא בירושלים א"כ טומאת הגוף נמי אבל ביכורים בטוה"ג דחמיר והוא בכלל תרומה נראה דחייב בכ"מ ובטומאת עצמן דע"כ מחמת הקרא דולא תוכל לאכול כו' א"כ מקרא הזה מוכח דדוקא בירושלים כמבואר בפי' המשנה כ"ל ברור דאינו חייב חוץ לירושלים ולפ"ז אפ"ל דגם לענין ערלות אפשר דביכורים בכלל תרומה הוי כי לכל הענינים נכלל יותר בתרומה רק דשוה למע"ש ג"כ מחמת הקרא דהתקש ויש תנא דסובר דלא אתקש ע' בגמ' א"כ בערל שאכל ביכורים חייב ג"כ בכ"מ כמו תרומה ומ"מ צ"ע בדינים הללו ובעזהי"ת יבואר עוד ופטפוטי דאורייתא טבין. בקיצור הדברים דבאמת ביכורי' קורא תרומה ודינ' כתרומה רק דהתקש למע"ש ג"כ אותם החומרות שאינם בתרומה כגון בטומאת עצמן דאינו לוקה בתרומה וכן אנינות אינו נוהג בתרומה לזה ג"כ לדידן אתקש למע"ש ליתן על הביכורים חומרות של מע"ש ע"כ טומאת הגוף וערלות דנוהג גם בתרומה א"כ בביכורים דנקרא תרומה א"כ חייבים אפי' חוץ לירושלים כמו תרומה אבל טומאת עצמן דאינו נוהג בתרומה דדינו כמע"ש א"כ לגמרי דינו כמע"ש דאינו חייב חוץ לירושלים כמע"ש כנ"ל. ומדי עברי בזה אכתוב מה שנלע"ע אף שאכ"מ דלשיטת הר"מ דמע"ש באנינות לוקין כי לא אכלתי באוני כו' היא לשיטתו לאו וכן טומאה לוקין מחמת הלאו לא ביערתי ממנו בטמא והדברים ארוכים בס' המלות לרבינו הר"מ וברמב"ן ולכ"מ. והנה בהלכות ביכורים כ' הר"מ בה"ה שהביכורים אסורים לאונן ובה"ו כ' ומנין שהביכורים אסורים לאונן שנא' ושמחת ואין לוקין כי הוא לאו הבא מכלל עשה ועכ"מ כ' דמבואר בפ' כל שעה. והנה באמת ביבמות מבואר דת"ק אוסר ביכורים לאונן ור"ש מתיר וכן חייב בביעור ור"ש פוטר ואמרינן שם מ"ט דת"ק דכתיב לא תוכל כו' והרומת ידך אלו ביכורים ואתקש ביכורים למע"ש מה מעשר אסור לאונן אף ביכורים ור"ש לא מקיש כיון דתרומה קרי' רחמנ' והנה בודאי הלכה כת"ק וכ"פ הר"מ בפי"א ממע"ש לענין ביעור וא"כ לשיטת הר"מ דלוקין על מע"ש באנינות אמאי לא ילקה על ביכורים באנינות דעל היקש לוקין כמבואר בפסחים כ"ד דא"ל קרא לקדשים בטומאה דנפ"ל מהיקישא לא תוכל לאכול בשעריך דאתקש קדשים למעשר ע"ש ואפשר דמגמר' זו ילא לר"מ דמפיק מע"ש בטומאה מלאו לא ביערתי אשר תמה עליו הרמב"ן דביבמות מבואר לא ביערתי היכן מוזהר ונפקא ליה להש"ס מקרא זה דבשעריך ובאמת כאן מבואר דמקרא זה יליף. ומצאתי בס' מגלת אסתר כ' ראי' זו אך כ' דבאמת רש"י נזהר מזה וכ' דיש לאו ביבמות מקרא דבשעריך ע"ש. ואני אומר דלהר"מ הי' קשה לו ק' התוס' אם טומאה נפ"ל מקרא דבשעריך א"כ מ"ק הגמרא היקישא היא הא בלאו זה מבואר קדשים כמו מעשר ומאי צורך להיקש ולא ניחא ליה בתי' התוס' שם ע"ש ואכ"מ עכ"פ לת"ק דלענין אנינות אתקש ביכורים למע"ש א"כ כמו שלוקין על מעשר שני באנינות למה לא ילקה על ביכורים דאין היקש למחצה ובכ"מ עונשין על ההיקש ומ"ש הכ"מ דכן מבואר בפסחים ל"ו אדרבא מבואר בהיפך דמבואר שם מ"ט דרבנן דביכורים אסורים לאונן דכתיב לא תוכל ואתקש ביכורים למע"ש ור"ש דמתיר דלא אתקש לדידי' ופריך הש"ס על ר"ש נהי דהיקש לית ליה מ"מ יהיו ביכורים אסורים לאונן דכתיב ושמחת כו' ומשני ההיא לזמן שמחה היא דאתי דתנן מעלרת ועד החג כו' א"כ הקושי' דוקא לר"ש דל"ל היקש' וע"ז מקשים עכ"פ יעבור בעשה דושמחת ומתרלים אבל אליבא דרבנן מפורש בפסחים וביבמות דהיקישא היא א"כ אמאי לא ילקה לשיטת הר"מ ובאמת גם ת"ק מפיק ליה העשה ושמחת על הא דאחר החג אין קורין מחמת דבעי זמן שמחה כמסקנת הש"ס שם וכ"פ הר"מ פ"ד מה' ביכורים דאחר החג אין קורין דכתיב ושמחת וע' רש"י בכ"מ דהיא בפסחים שם א"כ לת"ק ודאי משום ההיקש ולשיטת הר"מ שלוקין על מע"ש באנינות אמאי לא ילקה בביכורים ובפרט שמביא המקרא ושמחת דנדחה לר"ה אף לר"ש כמבואר בהדיא בפסחים ע' היטב והיא תמיה גדולה על הר"מ. א'. אמאי לא פסק כת"ק דמחמת היקישא ועוד שהוא מביא מקרא דנדחה בהדיא בגמרא ולע"ג אף כי אכ"מ כתבתי למזכרת ויבואר לקמן פ' תבא בעזהשי"ת. ושוב ראיתי בפי' המשניות להר"מ כתב פ"ב מס' ביכורים ע"ד הת"ק דאסורים לאונן כ' ג"כ דביכורים כתיב ושמחת. ובאמת אף שבחיבור הי' לו איזה טעם אבל שם בפירוש המשנה דמבואר בהדיא בש"ס דטעם הת"ק דאתקש אמאי נד מטעם זה וע"ש בר"ש כת' דאסורים לאונן דכתיב במעשר לא אכלתי כו' ואתקש ביכורים למעשר ע"ש כמשך אחר דברי הש"ס. וד' הר"מ בחיבורו לע"ג דאמאי לא לקי וכ' הלימוד הנדחה בש"ס ולא ראיתי לשום א' מנ"כ שהרגישו בזה ועיין סמ"ג לאוין רנ"ט כת' דאם נסקל מחשבון הר"מ לאו דאוכל מע"ש באנינות דאפשר אינו רק עשה דכתיב ושמחת כמו בביכורים ע"ש. ואני לא מצאתי דנילף לביכורים מושמחת אדרבא הש"ס דוחה זה ולריכין הפסוק לזמן שמחה וכן פסקינן ולע"ג:

מצוה רפ"ג (א) **שלא** תאכל חללה כו' והנה הרהמ"ח קורא להנבעלה לפסול לה חללה וער"מ פ"ו מה' תרומות ה"ז כתב בלשון הזה אם נבעלה נאסור לה ותעשה זונה או חללה כו' הרי היא אסורה כו' כדין כל חלל שהחלל כזר לכ"ד נותן לה בני שמות זונה או חללה ומ"מ נכללים להר"מ בלאו אחד ובת איש כהן כו' וער"מ ה' סנהדרין פי"ט מנה בכלל הלוקין שאין בהם כרת ומב"ש חללה שאכלה תרומה וקורא ג"כ לכל הנבעלת בעילת איסור חללה עכ"פ מבואר מדברי הר"מ דאינ' חייבת מיתה דמנה שם בכלל הלוקין שאין בהם מיתה וגם כאן בה"ו כתב דזר האוכל תרומה חייב מב"ש ובה"ז כתב רק לאו נראה' דאינה חייבת מיתה אך באמצע דבריו כתב דחלל כזר לכ"ד נראה' דדינה כזר אך בה' סנהדרין מב אר בפירוש דאינה רק במלקות והרהמ"ח במנות ר"פ גבי לאו דזרות כתב ואם עבר זר ואכל או אפי' כהן או כהנת שנתחללו כו' חייב מב"ש נראה בפירוש דחייבין מיתה וכאן כתב בסוף דבריו עברה הכהנת ואכלה והיא חללה חייבת מלקות וכן כו' בעודה תחת בעלה ישראל בכל לדדים אלו חייבים מלקות ולא הזכיר מב"ש כלל ובפרט שכלל עם חזה ושוק ובחזה ושוק אפי' לזר גמור א"ח מב"ש רק לאו ואפי' קדשי קדשים לזר אינו רק במלקות ער"מ פי"א ממעה"ק וכ"ז יבואר לקמן בעזהשי"ת והנה תלי"ת האדכתי בענין זה לעיל במצו' רס"ו בלאו דזונה לא יקח שים עיניך ותלמד משם לכאן הרבה דברים ואכתוב הדינים והדיעות. והנה לדעת הר"מ והרהמ"ח כל ביאות האסורות הן ח"כ והן ח"ל והן ח"ע או נבעלת לחלל אע"פ שאין איסור מ"מ נעשית חללה הכל בכלל לאו זה ומתרין בה משום לאו ובת כהן כו' כי כתב כאן כמו שביארנו בהא"ב ועיין פח"י מהא"ב מה דחשיב לענין כהונה והרהמ"ח דכתב כאן דנבעלת למי שאסור לה ולא הביא חלל אף דמותר לה נראה ג"כ דסמך אמ"ש במלוה רס"ו דהנבעלת לחלל פסולה לכהונה והר"ת חשב שם ג"כ כל הפסולים הן עריות והן ח"ל והן ח"ע והן חלל א"כ לשיטות הר"מ והרהמ"ח הכל בכלל לאו זה וע' בסוגיא דיבמות דף ס"ח וס"ט ושאר מקומות המובאים בתוס' ותראה שם שדעת רש"י אינו כן דהגמרא מביא שם פסוק דנבעלה לפסול פסלה מה"ת ומקשה שם הש"ס דלמא לאיש זר היינו ח"כ ומתרץ דכי תהי' היינו בהני דבני הוי' לאפוקי ח"כ דאין קדושין תופסין ופריך א"ה נכרי ועבד לא לפסול ופירש"י דה"ה דהקושיא קאי על ח"כ דלא לפסול ומתרץ הש"ס דזה נ"ל מדר' ישמעאל כי תהי' אלמנה כו' מלחם אביה תאכל פרט לזו שאין בה אלמנות וגירושין ולדעת רש"י ח"כ ועכו"ם ועבד כל הנהו דלא תפסי קדושין אינם בכלל לאו דובת כהן כו' רק מקרא דאלמנות וגירושין וידוע דמקרא זה הוא לאו הבמ"ע דוקא מי שיש בה אלמנות וגירושין מלחם אביה תאכל אבל הנהו אסורים א"כ לאו הבא מכלל עשה א"כ הנבעלת לח"כ ולעכו"ם ועבד ואכלה בתרומה אין לוקין וקיל' מהנבעלת לח"ל ולח"ע וכ"ה בתוס' יבמות דף כ"ד ע"ב ד"ה ה"כ דמחמת לימוד זה דאלמנה וגרושה אין לוקין כן הוא שיטת רש"י שם. ושיטת התוס' שם ובדמ"ד דח"כ דחמירי גם כן בכלל לאו דאיש זר דכי תהיה דממעט אותן שאינם בני הויה אינו בח"כ דחמירי וה"ל בכל ענין בכלל איש זר וע"ש באורך. אך כותי ועבד דלאו ח"כ ניהו לאו בכלל איש זר הם כיון דלאו בני הווי' ניהו רק ממעטינן מאלמנה וגרושה א"כ לדידהו בין ח"כ או ח"ל וח"ע הכל בכלל הלאו הזה חוץ מהנבעלת לעבד ועכו"ם דלאו ח"כ ניהו וכן עוד ויבואר לקמן בעזה"י דאותם דאינם ח"כ ואינם בני קדושין לאו בכלל זר רק מחמת אלמנה וגרושה א"כ הנבעלת לעכו"ם ועבד אין לוקין על אכילת תרומה כי היא רק בעשה. ויבמה לשוק יבואר לקמן בעזהשי"ת. וגם לדעת התוס' אפי' בח"כ דלא הוי זרים מעיקרא כגון ע"י קדושין מ"מ כיון דחמירי הם בכלל זרים ולוקין מלאו זה ויבואר לקמן בעזהשי"ת. ושיטת הר"י

נדון כן בתרומה שכהנת שנשאת לזר ומת בעלה חוזרת היא לאכול בתרומה ומשמעות הכתוב כן כי תחי' לאיש זר בתרומת הקדשים לא תאכל. כלומר כשתבעל לאיש זר כלומר שהוא פסול לה וזהו זרותו לא תאכל בתרומת הקדשים דהיינו תרומ' וחו"ש כדפרישית. ועוד יש ג"כ במשמעות הכתוב כי תהי' לאיש זר למי שאינו כהן וכ"כ רש"י ז"ל לאיש זר ללוי או לישראל. כלומר שהוא זר מן הכהונה בתרומת הקדשים אינה אוכלת בעת היותה לו אבל אחר מותו או שנירשה שהיא אוכלת בתרומת הקדשים

הר"י בהוספות ובדל"ה דאותן ח"כ דע"י קדושין כיון דלא הוי זרים מעיקרא לא נוכל למעט מקרא דאיש זר רק הא דזונה אסורה בתרומה מדכלליה הכתוב גבי קדושין בהדי חללה דכתיב אשה זונה וחללה א"כ פסולה לתרומה כמו חללה והנרא' מדברי ר"י דאף באותם שזרים מעיקרא מ"מ נראה דעתו דעיקר דזונה מטעם דהכתוב כללי' בהדי חללה וזונה מיקרי לשיטת התוס' ח"כ ולא ח"ל כמו שהארכנו לעיל במצוה רכ"ז. והנה יש עוד אשה אף שלא נבעלה לפסול לה מ"מ נפסלה מן התרומה כגון ב"כ שנבעלה לחלל והיא מותרת לו כי לא הוזהרו כשרות ליגשא לפסולין מ"מ פוסלה מה"ת והוא מבואר שם בברייתא ביבמות ולא נוכל לומר ואיש זר כי לאו זר הוא כמבואר שם דמקשה הש"ס חלל דלאו זר הוא לא לפסול ועי"ז משני ולא יחלל זרעו מקיש זרעו לו מה הוא פוסל אף זרעו פוסל ופירש"י שם מה כה"ג פוסל את האלמנה כדיליף פרק ע"י ולא יחלל כו' כך זרעו פוסל את האשה בביאתו. והנה צריך לידע מאיזה לאו לוקין כיון דלאו זרה היא וצ"ל כיון דמקיש זרעו לו וכה"ג הבא על אלמנה נתחללה מתרומה כמבואר פ' ע"י ולא יחלל זו שהי' כשרה כו' והנה כה"ג הבא על אלמנה דג"כ לא נוכל להלקות מחמת דנבעל' לפסול לה והוי בכלל זר הא לאו זר מעיקרא הוא לשיטות הרבה אפי' ע"י קדושין לא הוי זר מעיקרא וג"כ לא הוי אלא ח"ל ובעינן זר. מעיקרו וג"כ זונה לא הוי ל"מ לשיטת התוס' דלא הוי זונה אלא מח"כ וזו ח"ל היא ולא נעשית זונה אלא אף לשיטת הר"מ פח"י מהא"ב דאף ח"ל וח"ע בכלל זונה והארכנו לעיל ע"ש מ"מ אלמנה לכה"ג גו"ח לכה"ד אינה נחשבת זונה כיון דלאו שוה בכל הוא ע"ש א"כ כיון דלאו זונה היא וגם כן לאו בכלל איש זר כיון דלא הוי זר מעיקרו א"כ מאיזה לאו לוקין נ"ל כיון דהתורה כתבה ולא יחלל זרעו ע"ש בפ' י"י א"כ הרי כתבה התורה דנתחללת ונעשית חולין א"כ ממילא הוי כזרה לכ"ד כמו דהבן הנולד דהוא חלל ממקרא הזה ולא יחלל זרעו והיא הלכה רווחת דבן הנולד מפסולי כהונה והוא חלל הרי הוא כזר לכ"ד עבכ"מ ובר"מ פי"ט דחלל של תורה נושא גרושה ומטמא למתים והרי הוא כזר ע"ש בלשון הר"מ עכל"ל דלשון הכתוב דהבן נתחלל א"כ נעשה חולין ואינו קדוש בקדושת כהונה כלל א"כ דהיא עלמה דנבעלה לכה"ג יליף שם ג"כ מקרא זה א"כ כתבה התורה דנתחללה א"כ הרי היא כזרה ואין חילוק כמו הבן הוא חולין כ"כ היא כי מקרא א' ילפינן תרווייהו א"כ כיון דנתחללה הרי היא זרה א"כ לוקין על אלמנה לכה"ג או גו"ח לכה"ד מחמת לאו דזר א"כ כיון דמקיש זרעו לו א"כ חלל הבא על ב"כ ג"כ נתחללה והרי היא כזרה לכ"ד ובע"כ צ"ל כן כי אין מולא שום לאו שילקה בחללה שאכלה תרומה בחללה שנתחללה מחמת כהן ומכ"ש בחללה שנתחללה מחמת חלל דמותרת לו עכל"ל כמ"ש. אך לפמ"ש יש נ"מ דאם נבעלה ביאת איסור דנכללה בלאו דאיש זר או לא"כ לדעת רש"י דהיא בכלל אלמנות וגירושין ולדעת התוס' נכללה ג"כ באיש זר ולדעת ר"י דהוי זונה וזונה אתקש לחללה א"כ הנבעלת לפסול לה דהוי בכלל איש זר אינה חייבת רק מלקות כי ובת איש כהן הוי לאו או הנבעלת לא"כ לשיטת רש"י הוי רק עשה אבל אלמנה לכה"ג גו"ח לכה"ד דנתחללה או הנבעלת לחלל כיון דכתבתי דעכל"ל דהוית כזרה א"כ חייבת מב"ש כזרה דאי לא הוי כזרה מאיזה שם היא אסורה עכל"ל דנתחללה א"כ בודאי חייבת מב"ש א"כ לדעת ר"י דאותם ח"כ שהן ע"י קדושין ג"כ אינם בכלל זר רק דהוי זונה וזונה אתקש לחללה א"כ הנבעלת לח"כ אפשר דג"כ חייבת מב"ש ולא נוכל לומר דאותן ח"כ דלא הוי ע"י קדושין הם בכלל זר וא"כ אינו אלא בלאו ז"א דלאחר שמלא הר"י פסוק על ח"כ מחמת דאתקש לחללה א"כ לא גרע ח"כ שלא ע"י קדושין מח"כ שע"י קדושין והוי זונה ואתקש לחללה ולא כתב ר"י אלא הכריח כיון דע"י קדושין לא הוי זר מעיקרא עכל"ל מטעם זונה אבל כיון דח"כ הוי זונה ואתקש לחללה פשיטא דכל ח"כ הוי בכלל זונה ואתקש לחללה א"כ כמו דחללה הרי היא כזרה וחייבת מב"ש א"כ הנבעלת לח"כ ג"כ חייבת מב"ש לשיטת הר"י. אך לשיטת הראשונים מ"מ חללה או אלמנה לכה"ג וגו"ח לכה"ד היא בכלל זרה גמורה וחייבת מב"ש כי איני מולא לאו אחר בנבעלת לחלל כיון דבש"ס מבואר דלאו בכלל זר הוא וכן אלמנה וגו"ח לכהנים דלאו בכלל זר הוא ע"כ הא דנפסלה היא מטעם זר כמו הבנים שהם חללים מלידה דהם זרים גמורים כמבואר בר"מ שם אך לשון הר"מ בה' תרומות מגומגם קלת דכתב דמלאו זה כי תהי' לאיש זר מפיק אם נבעלה לאסור לה ותעשה זונה או חללה כו' א"כ נראה דחללה ג"כ נכללת בלאו הזה ובאמת נהי דחללה דהיינו אלמנה לכ"ג אפשר דהוי נבעלה לאסור לה אף דלא הוי זר מעיקרא נוכל לומר דסובר הר"מ כסברת ס' יראים שהבאנו לעיל במלוה רס"ו דדוקא מחזיר גרושתו לא הוי זר מעיקרו כיון דלא משכחת לה זר מעיקרו אבל אלמנה לכה"ג משכחת לה דקיבל בה אביה קדושין משנולדה והוי זר מעיקרו עיין לעיל באריכות מ"מ חללה שנבעלה לחלל דבגמרא מבואר דלאו זר הוא כלל כיון דמותרת לו א"כ היאך נכללה בלאו הזה ובפרט סיום דבריו כדין כל חלל דהחלל הרי הוא כזר מה ענין חלל דנולד מחולל וכתיב ולא יחלל אף אם נאמר דהיא עלמה נעשית חולין מ"מ באיסורי דלאו מאיסורי כהונה דלא נתחללה דאין חלל אלא מפ"כ כמבואר בקדושין אמאי תהי' כזרה כיון דבת כהן היא רק מחמת הלאו כי תהיה לאיש זר א"כ בודאי אינה חייבת אלא מלקות דל"ש אהדדי' לא"ק כיון דלא אפשר למכללי' בכלל זרה כיון דלאו זרה כמו שהבאתי לעיל בח"ז וכן הר"מ בה' סנהדרין מביא חללה שאכלה תרומה בכלל הלוקין בלא מב"ש וא"כ א"י מאיזה לאו הוא כי מחמת לא יחלל בודאי נוכל לומר דאהדרי' לא"ק דהתורה אמרה נעשית מחוללת מקדושת כהונה א"כ הם בכלל זרים ול"ע כעת על הר"מ. והנה הר"מ כתב כאן דכל אשה הנבעלת ביאת איסור הרי היא בכלל לאו הזה

וכתב כמו שביארנו בהא"ב ושם פח"י מבואר דגם יבמה לשוק נעשית זונה לענין שתנשא לכהן ובאמת יבמה למה לא תאכל בתרומה ואי מאיש זר הא בגמרא מבואר דזר מעיקרו בעינן ויבמה לשוק לאו זר מעיקרו היא כמבואר ביבמות דף ס"ו דיבמה לשוק לא נתחללה כיון דלאו זר מעיקרו היא ע"ש והבאתו לעיל באריכות ונהי דלכהן הוי זונה כמו שתירצנו לעיל דברי הר"מ מ"מ אף דאסורה לכהן הי' לה לאכול בתרומה כמו גרושה ע"כ צריך לאו מיוחד וכאן אינה בכלל זר כמבואר שם. אך באמת לדברי הר"מ דפוסק דיבמה לשוק הוי ספק אם תפסי בה קדושין א"כ בודאי אם נבעלה אסורה בתרומה דלמא אין קדושין תופסין ונפקא מקרא אלמנה וגרושה כמו ח"כ לשיטת רש"י ועכו"ם ועבד אף לשיטת התו' אך מ"מ היאך סתם נראה דלוקין והיאך לוקין על הספק דלמא בת קדושין ולא נוכל ללמוד מאלמנה וגרושה וגם בכלל איש זר לא הוי כיון דלא הוי זר מעיקרו. וצ"ל כיון דסמך כאן אמ"ש בהא"ב ושם נר' לדקדק בדבריו דבאמת יבמה לשוק אינו פוסל אותה כלל לתרומ' וז"ל שם בה"ג עכו"ם כו' שבאו כו' עשו אותה זונה ואם סית' כהנת נפסלה מה"ת וכן יבמה שבא עליה זר נעשית זונה עכ"ל ומדחילק ד"ז לשנים ובכל אלו המנויים בברייתא סיים דנעשית זונה וכהנת נפסלה מן התרומה וביבמה לשוק לא כתב אלא דנעשית זונה ולא סיים נפסלה מה"ת נראה באמת דסובר דלא נפסלה נהי דנעשית זונה כמו שהארכנו לעיל אבל לתרומה לא נפסלה כי לאו זר מעיקרו היא כמבואר ביבמות דף ס"ו ויוכל להיות דס"ל להר"מ דאף אם אין קדושין תופסין מ"מ כיון דלאו איש זר הוא ולא נוכל למעט רק מאלמנות וגירושין אפשר דס"ל כסברת התוס' שם דף ס"ח ע"ב ד"ה נכרי כו' דרק נכרי ועבד הוי בכלל שאין אלמנות וגירושין נוהגת אבל בח"כ כיון דישנן באלמנה וגירושין אלא אחרים לא הוי בכלל זה ע"ש א"כ אפ"ל נמי דגם יבמה לשוק כיון דהיתה לעבר וגם תהי' לאחר חליצה בכלל אלמנות וגירושין ל"ד לעכו"ם ועבד א"כ לא נתמעטה ממקרא הזה וגם לאו זר היא מעיקרא אם כן אפשר דמותרת לאכול בתרומה ובפרט דנראה בפירוש בדס"ו דיבמה לשוק מותרת בתרומה עיין שם ברש"י ותוספות. והנה מחזיר גרושתו מבואר גם כן בגמרא בהדיא דלא נפסלה לתרומה דלא הוי זר מעיקרו ועיין בהה"מ פח"י מהא"ב שכתב דהר"מ גבי פסולי כהונה אין צריך להביא דמחזיר גרושתו כשרה לכהונה מחמת דלאו זר מעיקרו היא כי בלא"ה פסולה לכהונה מחמת גרושה ע"ש ועמ"ש לעיל. והנה בשעה"מ שם הקשה אמאי לא הביא רבינו הר"מ כאן בה' תרומות דין זה דמחזיר גרושתו לא נפסלה מתרומה וע"ש פלפול ארוך ובמסקנתו דעתו דהר"מ לא ס"ל כסוגיא זו דבעינן זר מעיקרו ע"ש הטעם באריכות וע"ש עוד דבריו דמתרץ שם דהר"מ ס"ל כהרשב"א דקושית הגמ' כאן מה"מ דנפסלה בביאת האסורים היא רק אליבא דס"ד זונה כשמה אבל לדברי חכמים דסברי דזונה היינו גיורת ושנבעלה ב"ז איט צריך ללימוד רק מחמת זונה אסורה א"כ אפי' לאו זר מעיקרא אסורה והנה באמת זו מתורץ גבי פסי"ל נשואין אבל לענין תרומה בודאי מוכח מהאי קרא דמנא ידעינן דזונה אסורה בתרומה כמו שפלפלו בתוס' פ' החולץ ומסקי דמאיש זר מפיק ואף לסברת הר"י דזונה אתקש לחללה מ"מ הר"מ בעלמו מביא כאן לתרומה הפסוק כי תהיה לאיש זר וצ"ל להביא מקרא אם סובר כסברת ר"י הנ"ל ללקות בתרומה מחמת חללה ולע"ק. והנה אם נבעלה לפ"ד וכ"ש מבואר בר"מ פ"ז דאם לא ידע את אשתו משנעשה פ"ד וכ"ש יאכלו אבל אם ידעו לא יאכלו אף דלא הוי זר מעיקרו אפ"ל דס"ל כסברת הרשב"א והבאתו לעיל דגבי פסולי קהל לא צריך לזר מעיקרו והוי בכלל איש זר והוא בפ' הערל ואפ"ל דהר"מ ס"ל כסברת ספר יראים כיון דמשכחת לה זר מעיקרו הוי זר מעיקרו א"כ ביבמה לשוק כיון דמשכחת דנתקדשה פחות מבג"ש או גבי פ"ד וכ"ש דמשכחת לה דנולדה לאחר שנעשה פ"ד וכ"ש הוי בכלל איש זר רק מחזיר גרושתו לא הוי בכלל איש זר ומיבמות דע"ו כבר הובאו תירוצים באחרונים והבאתי לעיל. והנה להסוברים דיבמה לשוק לא חשיב זר מעיקרו וכן ח"כ הבאים על ידי קדושין כמבואר בתוס' יבמות דל"ה אם כן אלמנה לכהן גדול או בעולה לכ"ג נמי לא הוי זר מעיקרו כיון דקודם שנשאת או נבעלה היתה מותרת לו אם כן ק"ל מאי הקשו התוס' דף ס"ט ע"א ד"ה כי תהי' כו' דהגמרא שם מקשה דלר"ע דאמר אין קדושין תופסין בח"ל האי קרא כי תהיה כי תבעל אלמנה וגרושה למאי אצטריך ומקשים שם התוס' דלמא אצטריך לאלמנה לכה"ג לר' סימאי או בעולה לכה"ג לר' ישבב דהם סוברים בהנהו קידושין תופסין אף לר"ע וע"ש מה שתי' ואח"ז הקשו דנוקמי' לר"ע כגון שבא עליה בעלה בדרך ותירצו דאף לר"ע בעי זר מעיקרו והיא לא הוית זר מעיקרו וקשה אמאי לא תירצו ג"כ הך תירוץ על הקושיא דאלמנה לכ"ג דלא יוכל לאוקמי' כר"ע דלא הוי זר מעיקרו אלא נראה דהתוס' ס"ל כסברת בעל יראים דכ"ה דהוי על ידי קידושין מ"מ הוי זר מעיקרו רק מחזיר גרושתו או בא עליה בדרך דלא משכחת לה שתהא זר מעיקרו ומה שהביאו התוס' בדף ל"ה בשם ר"י דכ"ה דהוא ע"י קדושין לא הוי זר מעיקרו הוא דעת ר"י אבל התוס' ס"ל כסברת בעל יראים. אך מדהתו"ס ביבמות דע"ו נראה כסברת הר"י דשם ס"ל ביבמה לשוק כרש"י דלאו זר מעיקרו הוא ואפשר ליישב כמו שתירצו האחרונים. והנה התוס' תי' על קושייתם מאלמנה לכה"ג וכתבו דפסולי כהונה נפקא לן דפסולין לתרומה מלא יחללו א"כ נר' כמ"ש לעיל דאלמנה לכה"ג וכל דפסולי כהונה ג"כ לדידן לאו בכלל איש זר הוא רק מחמת דנתחללו כמ"ש כנ"ל ברור כס"ד. והנה בנבעלה לעכו"ם ולעבד ג"כ בר"מ אינו מבואר וכבר כ' לשיטת רש"י ותוס' אינו אלא בעשה דאלמנה וגירושין כי לאו בני הווי' נינהו ולשיטת הרשב"א דהש"ס דילן קאי אליבא דמ"ד דזונה כשמה אבל לרבנן הכל הוי בכלל זונה ולשיטת הראשונים

כיון

הקדשים שהרי יוצאת מתחת יד הזר אבל לא תאכל בחזה ושוק דמכיון שנשאת לזר נפסלה בחזה ושוק לעולם. ואולם תדע כי איסור אכילת כהנת בתרומה בעודה תחת בעלה ישראל לא למדנוהו מזה הכתוב כלל שלא בא עליו הפירוש לדרוש בו כך אלא מ"ש אבל זה האיסור למדוהו חכמים בעלי הקבלה ממק"א מדכתיב וכל זר לא יאכל קודש שבא עליו הפי' שכ"ז שהאשה תחת בעלה דהיינו בעלה הישראל שהוא זר מן הכהונה לא תאכל קודש כי אשת הזר נחשבת כזר הרי היא

כיון דעכו"ם ועבד לא תפסי קידושי היא בכלל זונה ולסברת ר"י דזונה אתקש לחללה אם כן הרי היא זונה ואסורה כמו חללה. ואשה אחר קינוי וסתירה מבואר בש"ס דאסורה מטעם ונטמאה אם כן עוברת רק באיסור עשה אך אם זינתה ודאי א"כ לקצת שיטות הוי' זונה או מחמת א"כ הוי בכלל איש זר אבל בספק אינה עוברת רק בעשה ונטמאה ע' ברא"ש ביבמות ואפי' אם בעלה בא עליה בדרך מ"מ אינה פסולה מחמת איש זר דלא הוי זר מעיקרו לכולי עלמא וכ"ה בתוס' יבמות דף ס"ט. הכלל ממה שכתבתי בסימן רס"ו וכאן תוכל ללמוד כל השיטות אימתי הוי בכלל זונה או בכלל איש זר או בכלל עשה ע"כ אין רצוני להאריך. שוב אח"ז פתחתי ספר פר"ד דרך מצותיך וראיתי שכ' כדברינו. והנה בנבעלה לפסול לה כתב דודאי אינה עוברת רק בלאו ול"ש אהדרי' לא"ק כי א"א למכללי' בכלל זר כי לאו זרה היא. אח"כ חקר בנבעלת לחלל אם חייבת מב"ש ודעתו בתחלה לחלק בין חלל שנולד בפסול הרי הוא כזר ובין שנתחללה אינה כזרה ובאמת כבר כתבנו דאם אינה כזרה מאיזה לאו לוקין ומאיזה לאו מוזהרת כיון דל"ש איש זר אע"כ ולא יחלל דאמרינן שני חילולין א' לה וא' לזרעה מה זרעה חלל כזר אף היא ובפרט כי הלשון חילול מורה שנתחללה לגמרי מקדושת' כמ"ש לעיל וא"ל לכפול. וכבר כתבתי לעיל במצוה רס"ו דיש הרבה שיטות דבאונס לא נעשית זונה רק משום איש זר הוא אפי' בממזרת וגרושה א"כ אפי' באונס א"כ תבין בעצמך מתי מחמת הלאו איש זר דאסורה אפי' באונס ומתי מחמת זונה דהוי דוקא ברצון עפ"י השיטות שכתבנו. גם כה' לעיל דדעת הר"מ והובא כאן דאפי' באבר מת נפסלה מה"ת והבאתי שיטות לעיל פי' אחר בענין שחוף ע"ש ומשם תלמד לכאן. וראיתי בפר"ד הרבה להקשות על הר"מ שפסק דנבעלה ביאת איסור אינה כזרה רק בלאו א' מהש"ס בכורות מ"ח דמבואר שם דלוי' שילדה מעכו"ם פטור הבן מפדיון וכהנת שילדה מעכו"ם חייב הבן בפדיון וע"ש הטעם דבשלמא לוי' בקדושתה קאי דתנן לויה שנשבית נותנין לה מעשר אבל כהנת לאו בקדושתה קאי כיון דבעיל לה הוי לה כזרה וד"ז מהאי קרא מבת כהן כו' כפירש"י שם אם כן אף דבת ישראל או לויה ג"כ נפסלה מתרומה מ"מ כיון דלאו קדושה בגופה רק דאוכלת מחמת ד"א מחמת הנשואין לכהן או מחמת הבן א"כ לא נתחללה כמבואר כאן ביבמות והו"ל כזרה א"כ אם תאמר דאינו רק לאו אמאי תהי' כזרה לענין פדיון ובאמת יש לדחות אף דאינה חייבת מב"ש מ"מ בשלמא לויה וישראלית דלא הוי להו קדושת הגוף א"כ לא נתחללו לתרומה רק מגזה"כ א"כ מ"מ לויה היא ובנה פטור מפדיון אבל כהנת דהיתה אוכלת בקדושת עצמה ומ"מ אסרה התורה נראה דמחמת זה נתחללה קדושתה אשר היא מזרע אהרן אף דלא הוי רק בלאו מ"מ כיון דחזינן דהתורה הוציאה מדין כהונה לגמרי אם כן לענין פדיון הבן נמי כי חזינן דהתורה לא עשאה כלל כזרע אהרן אבל לוי' דאכתי אוכלת במעשר כזרע לוי אם כן אכתי הו"ל כזרע לוי אף דאין אוכלת בתרומה מגזה"כ אבל כהנת דחזינן דיצאה מכלל זרע אהרן א"כ לענין פדיון נמי וכן פירש"י התם להדיא דאף דמבואר ביבמות דגם בת לוי נפסלה מתרומה מ"מ מדין לוי' לא פסל לה אבל כהנת נפסלה מכהונה ע"ש. ולכאורה ד' רש"י שם לע"ק דהביא דהא דנפסלה מתרומה כהנת הנבעלה לעכו"ם מהאי קרא כי תהיה לאיש זר ובאמת כאן ביבמות אמרינן דביאת עכו"ם לא מפקינן מן איש זר רק מאלמנה וגירושין ובעכו"ם אין אלמנה וגירושין נוהג וכפירש"י להדיא בסוף ד"א ואפשר כיון שאין מקומו כאן לא כ"מ ונקט בקיצור ומ"ש דמכאן יצא להר"מ בפ"ט מהלכות ביכורים דחללה דהיינו שנתחללה בביאת איסור חייבת במתנות היינו דחזינן דנפסלה מקדושה לגמרי ואף מקדושת לוי' ומ"מ אפשר דאינה אלא בלאו וגם דהתורה הקפידה דוקא על זר מעיקרו כמו לגבי חומש כמ"ש לקמן בעצמו א"כ כיון דלא הוית זר מעיקרו אינה בכלל וכל זר לא יאכל לענין חיוב מיתה ומ"מ אין עליה שום קדושה ואי"ה במצות זרוע ולחיים אאריך עוד בזה. עוד הקשה מהא דאמרי' בפ' הערל דע"ד איזה דבר ששוה בזרעו של אהרן הוי אומר זו תרומה דשוה בזכרים ובנקבות ופריך הש"ס אימא חזה ושוק ומתרץ דליתא בחוזרת ומקשה תו תרומה נמי ליתא בחללה ומשני דחללה לאו זרעו דאהרן היא ופשיטא דאין כוונת הש"ס דחללה הנולדה מפסולי כהונה דהיא אפי' בזכרים איתא אע"כ דנבעלה לפסול לה וע"ז מתרץ לאו זרעו של אהרן היא א"כ כיון דלאו מזרעו של אהרן למה לא תתחייב מיתה ובאמת אף דעתה לאו זרע דאהרן היא מ"מ כיון דהיתה מזרעו ש"א א"כ לאו זרה מעיקרא היא לענין חיוב מיתה כמו לענין חומש אך לפמ"ש בלא"ה לא קשה דאין כוונת הש"ס לומר דלא שוה היא כיון דאם נבעלה ביאת איסור אינה אוכלת זה לאו בכלל אינו שוה וכיון דהתורה אסרה לה תרומה מחמת עבירה כמו דהתורה אסרה תרומה לערל ומ"מ הוי שוה בזרעו ש"א הכשרים אך כוונת הש"ס כמו דקודם לזה אמרי' דחזה ושוק ליתא בחוזרת היינו דלא עשתה שום איסור ונשאת לישראל ומ"מ בחוזרת אינה אוכלת בחושו"ק הוי אינו שוה וכמו כן עתה פריך הש"ס הא ליתא בחללה היינו כהנת שנשאת לחלל וזה אין איסור כלל דלא הוזהרו כשירות כו' כמבואר לעיל ומ"מ אסורה לעולם לאכול בתרומה הו"ל אינה שוה ע"ז מתרץ הש"ס שפיר דלאו מזרעו ש"א היא היינו כאשר חלקנו לעיל דכל הנבעלה לפסולים כיון דנכלל בלאו דזר או בכלל אלמנות וגירושין א"כ הוי לאו אבל בנשאת לחלל דאינו זר וגם בר קדושין אם כן היאך מפקינן האיסור מלא יחלל דהיינו דנתחללה א"כ נתחללה לגמרי וזה ראיה לדברינו לעיל לחלק בין הנבעלת לפסולים ובין חללה ומ"מ דעת הר"מ אינו כן דאף בחללה כתב דהוא לאו ולא מיתה ומ"מ אין קושיא כ"כ אף דלאו זרעו דאהרן היא מ"מ כיון דלאו זר מעיקרא הוא א"ח מיתה. עוד הקשה מהא דכריתות דאמרי' דבת ישראל הנשאת לפסולים דמבואר בפ"ה דתרומות

דר"מ סובר דמשלמת חומש דזרה היא וחכ"א דאינה משלמת את **החומש דלאו** זרה מעיקרא היא ואזדו לטעמייהו גבי סיכה שסך על מלך וכהן דר"י **פוטר** דכתיב על זר והוא לאו זר מעיקרא ה"נ פטורה מחומש כיון דלאו זרה **מעיקרא** היא ע"ש והקשה דלמא לעולם חכמים דתרומות ס"ל דא"ל זר מעיקרא רק דמש"ה אינה חייבת חומש דמבואר בשבת דחומש במקום קרבן עומדת והיכי דאינה חייבת מיתה במזיד ל"ש קרבן בשוגג א"כ הכא כיון דאינה חייבת מיתה לשיטת הר"מ ע"כ אינה חייבת חומש ע"ש. ובאמת מצדה סברא דמזה גופא יצא להר"מ דכ"כ שנפסלה אינה חייבת מיתה כי לא אהדרי' לאיסורא קמא כיון דחזינן דאינה חייבת חומש חזינן דהפשט קבלו חז"ל דוכל זר לא יאכל קודש היינו זר מעיקרו אם כן לענין חיוב מיתה גם כן אינו בכלל זר כמו לענין חומש ע"כ דהוא הטעם האיסור מחמת הלאו ובת כהן כו' אבל לא נוכל לומר דהיא בכלל זר דאם כן למה לא תתחייב חומש ע"כ דהוא מחמת לאו אחר וכ"ז אי אמרינן דהטעם של חכמים דסברי כר"י דבעינן זר מעיקרו אם כן אינו חייב מיתה גם כן דלאו זר מעיקרו הוא אבל אי אמרינן דחכמים ס"ל דלא כר"י רק אפי' לאו זר מעיקרא הוי בכלל זר רק כאן פטורה מחומש מחמת דאינה חייבת מיתה זה אינו דאם נימא דלא בעינן זר מעיקרו גם כן היתה חייבת מיתה כיון דנתחללה היא כזרה כמבואר במקומות הנ"ל אך כיון דחזינן דהתורה הקפידה בכאן כמו גבי שמן המשחה דבעינן זר מעיקרו אם כן נהי דנתחללה מ"מ לא הוי זר מעיקרו אם כן ע"כ פסק הר"מ דאינה חייבת מב"ש דלא נוכל לומר אהדרי' לא"ק כיון דלאו זרה מעיקרא היא ומכאן יצא לר"מ ד"ז דכל הנבעלת לאיזה מהפסולין אינה רק בלאו ולא בכלל איש זר כמו דלענין חומש לא הוי' כזרה כ"כ לענין מב"ש ולפ"ז אף כהנת בעודה תחת בעלה הזר אינה רק בלאו וכל זר יתירא מיתרי' הקרא אבל לא לענין מיתה כי לא הוית זרה מעיקרו כמו דמה"ט כהנת הנשאת לזר לכ"ע א"ח חומש וכ"כ הפר"ד אח"ז אלא שהוא מסתפק וכאן במצוה זו בד' הרהמ"ח בסוף דבריו שכ' דחללה ונשאת לזר חייבים מלקות נראה מפורש דרק מלקות חייבת כמו החללה והרהמ"ח לא הזכיר כאן מב"ש כלל כמו במצוה ר"פ גבי זר כו' וג"כ לא קשה מה שהקשה מאי טעמא דר"מ דסובר בנשאת לפסולים דמשלמת את החומש הא אין חיוב מיתה ז"א דלר"מ כיון דלדידי' א"ל זר מעיקרו והכל הוי בכלל זר א"כ באמת נשאת לפסולים חייבת מיתה. הכלל דדין זה שכ' הר"מ דכל הנהו רק בלאו הוא מחמת דין זה דמבואר דאינה משלמת את **החומש** א"כ חזינן דלאו בכלל זרים נינהו רק הוא גזה"כ ובזה נדחה נמי מ"ש לחלק לענין חיוב מיתה בין פסול לה לחלל'. הכלל כל הנבעלת נהי דנתחללה לגמרי והוי כמו זרה מ"מ כמו דאינה משלמת את החומש דלא נכללה בכלל הלאו כ"כ לא נכללה בלאו דזר לענין חיוב מיתה כמו גבי סיכת שמן המשחה דג"כ לא הוי זרים פטורים מכרת ומקרבן ה"נ ע"כ דברי הר"מ מדויקים בפ"ו בין הזונה ובין החללה וכן בפי"ט דסנהדרין שכ' חללה וכל הנבעלת היא בכלל הזה א"ח מב"ש אך מלקות מלאו ובת כהן או לאותן שאינה אלא בעשה כגון לעכו"ם כמו שהארכנו לעיל אך מה שהקשינו לכאורה מאיזה לאו מלקין הנבעלת לחלל כיון דמבואר בש"ס דלאו בכלל איש זר או אלמנה לכה"ג גו"ח לכה"ד דלא הוי זרים מעיקרו אך מלא יחללו א"כ נהי דנתבטל קדושתה מ"מ לאו זרה היא כיון דלא הוי זרה מעיקרו ובכלל ובת כהן כו' ג"כ לא הוית כי לאו איש זר הוא ד"ז צ"ע. והנה כוונת הרהמ"ח ג"כ זה דבס' ר"פ כ' דזר או אפי' כהן או כהנת שנתחללו במיני חילול הידועים חייבים מב"ש היינו **חללה** שנולדה מפסולי כהונה **דומיא דחלל זכר** דזכר לא משכחת לה חלל בענין אחר רק שנולד בפסול וכאן כ' הרהמ"ח **עברה** הכהנת כו' והיא חללה כלומר שנבעלה למי שהוא פסול לה כ' בפי' **חללה כה"ג** דלא תטעה וכן אם אכלה תחת בעלה ישראל **חייבת מלקות ולא הזכיר מב"ש כלל** כמ"ש בכל הנהו דנתחללו דאינם חייבים מב"ש רק משום לאו דכאן ובת איש כהן אף דכתב הרהמ"ח קודם לזה דהיא א' מצלעותיו היינו שהיא בכלל וכל זר יתירה אבל לא לענין חיוב מיתה והרב הפר"ד נסתפק בזה ולא הביא דברי הרהמ"ח שמבואר להדיא דא"ח מב"ש אך דברי הר"מ קל"ע שכתב וכללי' בהדי זר ומ"מ דעתו כן ואין להאריך. ונלע"ד פשוט דבת ישראל שאוכל' משום בעלה או משום בנה ונבעלה לפסולים דג"כ אסורה מלאו הזה כמבואר בש"ס ובת יתירה קדריש מ"מ בכה"ג אהדרי' לא"ק דבאמת הוי זרה אך דהתורה התירה לה לאכול א"כ כשנעשית זונה הדר הו"ל זרה וכן כתבתי לעיל וכ"כ שם מד' הפר"ד וג"כ משלמין את החומש דהוי זרים מעיקרו והארכתי לעיל ופשוט. ובגוף הדין שהבאתי בשם המ"ל דכ"ה דלא מחייב מב"ש אינו חייב חומש כבר כתבתי לעיל דלהר"מ יש דינים דא"ח מיתה ומ"מ חייב חומש כגון סיכה או שלכד"א ע' לעיל והארכתי שם. ואם אלמנה נתארסה לכה"ג או גו"ח לכה"ד אפי' היא כהנת אין אוכלת בתרומה וכן אם ב"כ נתארסה לכהן פ"ד וכ"ש מ"מ אין אוכלים דמשתמרת לביאה פסול' פסול' מן התרומה כ"ה בר"מ בפרק זה מסוגיא דיבמות ומשתמרת לביאה פסולה דאינה אוכלת הוא רק מדרבנן ע"ש בסוגיא ובתוס' ואפי' אם הי' חופה **בלא נשואין מ"מ** אינה אוכלת כרב דאמר יש חופה לפסולות עפ"י השיטות שם וכ"פ הר"מ. **ואי** נתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין יאכלו דלא נתחללו בקידושין **לבד ואם מן** הנשואין לא יאכלו כן מבואר שם ובר"מ וכן בחופה בלא קדושין להשיטות שם דיש חופה לפסולות ואם היתה חופה ובודאי לא נבעלה לשיטת הר"מ נראה דלא נתחללה ולדעת התוס' דבחופה לחוד נתחללה ע"ש בב"ש ובשעה"מ קונטרס חופת חתנים ולפלפל בזה הוא אריכות גדול. ואם כהן נשא אשה ואח"כ נעשה פ"ד וכ"ש כיון דכבר אכלה מותרת ג"כ לאכול עתה כ"ז שלא ידעה אבל משידעה נפסלה מחמת

היא כמו א' מצלעותיו ודע זה וקבלהו כי כן האמת המקובל. ונוהגת מצוה זו בכ"מ שיש תרומה דאורייתא כמו שאמרנו במצות הקודמות עברה הכהנת ואכלה תרומה או חזה ושוק והיא חללה כלומר שנבעלה לאיש שפוסלה מן הכהונה וכן אם עברה ואכלה תרומה או חזה ושוק בעודה תחת בעלה הישראל בכל צדדין אלו חייבת מלקות :

שלא

ביאת פסולים כ"ה בש"ס ובר"מ. וכהן פ"ד שנשא גיורת אוכלת בתרומה כי מותרת לו דלאו בקדושתי' קאי כמבואר לעיל וגם קהל גרים לא איקרי קהל ואינו אסור מחמת פ"ד וכ"ש בקהל ה'. והנה לשיטת הר"מ דכל הנבעלת לא' מהפסולים היא מן הלאו ובת כהן כו' א"כ גיורת שנתגיירה בעלמה אף שאסורה לכהן מחמת זונה לדעתו בפי"ט מהא"ב אף בנתגיירה פחותה מבג"ש מ"מ מאיזה טעם תפסל מן התרומה ואי דאסורה לכהונה הא גרושה אסורה לכהונה ומותרת בתרומה א"כ בכהן פ"ד לפסק הר"מ דלאו בקדושתי' קאי ומותר בגיורת כמבואר בפט"ז מה"א אם כן אפי' נשא גיורת שנתגיירה בעלמה מותרת לאכול בתרומה כי אוכלת מכח הבעל. אך לכאורה קשה הסוגיא דיבמות דע"ד ע"ב דמקשה הש"ס גיורת ומשוחררת בנות מיכל בתרומה נינהו בתמי' וכתבו שם התוס' דהסוגיא לא אזלי' אליבא דר"ש דלר"ש גיורת פחותה מבת ג' מותרת לכהן ע"ש ולדעת הר"מ משכחת לה בכל גיורת דאוכלת בתרומה דמותרת לפ"ד ולכ"ש ונהי דאסורה לכהן מ"מ כיון דלא נבעלה לאיש זר אף דאסורה לכהן כמו גרושה דאסורה לכהן מ"מ מותרת בתרומה א"כ כאן אוכלת מחמת בעלה הפ"ד וצריך לדחוק לדעת הר"מ דהסוגיא קאי אליבא דרבא ביבמות דפ"ד בקדושתי' קאי וכהן פ"ד אסור בגיורת א"כ נתחללה ואינה אוכלת בתרומה אבל לדעת הר"מ בודאי אוכלת כי לא נבעלה לאיש זר כמ"ש וגם לדעת הראב"ד דאסורה לכהן מחמת בתולת ישראל וסובר גם כן דלאו בקדושתי' קאי ומותר אפי' בממזרת וגרושה א"כ אפי' גיורת עלמה שנשאת לכהן פ"ד וכ"ש מותרת לאכול בתרומה והסוגיא ביבמות אזלא אליבא דרבא אך לדעת תוס' יבמות מ"ו דגיורת היא זונה דקרא ולשיטת ר"י דזונה אתקש לחללה ע"כ זונה אסורה בתרומה א"כ גיורת כיון דהוי זונה לא אכלה מחמת בעלה אף דמותרת לו לבעלה כמו דזונה אינה אוכלת אף מחמת בנה כמבואר כאן ובר"מ אך דין זה משכחת לה בבת גר דפסקינן דמותרת לכהן א"כ מותרת בתרומה אך בבת גרים א"כ ל"ד אם נשאת לפ"ד אף אם נשאת לכהן כשר כיון דפסקינן דאם נשאת לא תצא עפי"ט מהא"ב א"כ בודאי אוכלת בתרומה מחמת בעלה ע"כ מדנקט הר"מ הדין בפ"ד צ"ל דמיירי בגיורת עלמה ומ"מ בת מיכל תרומה מחמת בעלה כמ"ש והסוגיא ביבמות קאי אליבא דרבא. אך קל"ע על הר"מ שנקט בלשונו דאם פ"ד נשא בת גרים אוכלת בתרומה והייט הבאה מן הגרים כלשון הש"ס ביבמות ובאמת אמאי לא אשמועינן רבותא אף דנשא גיורת עלמה מ"מ מאכילה כיון דלשיטתו כהן פ"ד לאו בקדושתו קאי ומותר בגיורת וגם קהל גרים לא איקרי קהל אם כן אוכלת בתרומה וגם מה שהקשינו דאם היא בת גרים אמאי נקט דוקא פ"ד אפי' כהן כשר מותרת לאכול בתרומה ע' ביבמות דנ"ז גבי פ"ד כהן ובתוס' שם ואפשר דבזה ס"ל כשיטת הר"י דגיורת היא זונה ואתקש לחללה א"כ גיורת בעלמה אף דמותרת לפ"ד מכל מקום אסורה בתרומה אך קושיא זו קשה למה נקט פ"ד אפי' כהן כשר מאכילה כיון דלא תצא וכבר כתבנו לעיל דהר"מ לא ס"ל כהר"י אלא כולם אסורים מחמת הלאו דאיש זר כמ"ש לעיל באריכות. ואפשר דמכאן יצא לבעל המאור ז"ל לפסוק דכהן פ"ד בקדושתו קאי ואסור אף בגיורת מסתמא דגמרא גיורת בת מיכל תרומה נינהו ואי לא בקדושתו קאי אוכלת לדידן דפסקינן דקהל גרים לא איקרי קהל אך לשי' ר"י אין ראי' דגיורת זונה היא ואתקש לחללה ואי"ה אשנה פ"ז. ונלענ"ד לשיטת הר"מ דאף משמש באבר מת פסול לתרומה כמ"ש לעיל מ"מ נ"ל דאם הפסול הוא סרים וכבר כ' דהר"מ ס"ל דסרים הוא משמש באבר מת א"כ אפ"ל דאף אם נכנסה לחופה עמו דלשיטת הר"מ נתחללה דבחזקת בעולה היא אפשר בכה"ג לאו בחזקת בעולה היא וגם אם נתייחד ל"א בכה"ג הן הן עידי ביאה לשיטת הרשב"א דהטעם דאמרי' הן הן כו' מחמת כאש בנעורת ובאבר מת ל"ש זה וא"כ נ"מ כמו לענין קדושין לפמ"ש דנקנית באבר מת מ"מ ל"א הן הן כו' ויש כמה נ"מ ודע דמ"ש לעיל דמשתמרת לביאה פסולה אינה אוכלת זה דוקא במשתמרת לביאה פסולה דאורייתא כגון אלמנה לכה"ג ודומיה אבל השומרת לביאה פסולה מדרבנן אוכלת א"כ חלוצה ג"כ אף דנתארסה לכהן מ"מ אוכלת או שנתן לה גט יבמין כמו שיבואר מ"מ אוכלת דאינה משתמרת אלא לביאה פסולה מדרבנן. וזה מבואר בש"ס יבמות כ"ח ע"ב ע"ש ומאי דנקט המשנה גו"ח לכה"ד אף דחלוצה מותרת אגב גרושה נקט חלוצה כמבואר בראשונים דכ"פ נקט חלוצה בגמר' אגב גרושה אבל הר"מ בפ"ז מה' אלו כתב מפורש בהכ"א דאלמנה לכ"ג אינה אוכלת וגט גרושה לכה"ד ושייר חלוצה ואח"ז בהכ"ג כ' מפורש דחלוצה שנתארסה לכהן אוכלת בתרומה דלא הוי משתמרת אלא לביאה פסולה מדרבנן אוכלת ושם בה"כ בנשא שניה אוכלת בתרומה כ' הכ"מ דאמרינן פ' הבע"י דמשתמרת לביאה פסולה דרבנן אוכלת ומ"מ איני יודע בנשואין ממש מנין לנו לומר כן ע"ש. ואיני מבין דבריו כלל דמה"ת לא תהיה שניה אוכלת אף בנשאת כיון דהר"מ פי"ט מהא"ב פ' דכהן הנושא שני' לא נתחללה ואין הבנים חללים כלל ואינה נעשית זונה ע"ש במגיד משנה ומ"ל א"כ לא נפסלה כלל ומה"ת לא יאכל בתרומה אחר הנשואין וגם קודם הנשואין מאי ענין למשתמרת לביאה פסולה דרבנן דביאה פסולה הוי דנפסלה בביאה זו ונעשית זונה או חללה ונפסלה לתרומה אבל זו לא נפסלה אף לכהן ומכל שכן דאוכלת בתרומה אם כן לא הוי משתמרת כלל לביאה פסולה וגם לאחר הנשואין אמאי לא תאכל וע"ש דף נ"ו ע"ב דאפי' בת ישראל שנתארסה לכהן והגיע הזמן והיא אלמנה לכהן גדול למאן דסבירא ליה משתמרת לביאה פסולה אוכלת היא ג"כ אוכלת אף דבעמוד והולך קאי מכל מקום אוכלת מכח הבעל וע"ש בהוספות דלא שייך הגיע זמן דבעמוד והולך קאי אבל בנשואה אפי' באיסור אם לא נתחללה בודאי אוכלת ע"ש בסוגיא ובפירש"י ועיין ר"מ פי"ט מהלכות אישות :

והנה בהכ"ג מבואר דכהן שקידש חלוצה או שניה בת כהנת אוכלת בתרומה וכתב הכ"מ דכבר נתבאר דמשתמרת לביאה פסולה דרבנן אוכלת והקשה למה כ' נתארסה הא כתב לעיל אפי' נשא שניה אוכלת ע"ש. ודע דקושייתו אינו אלא על לשון הר"מ שכתב אירס שניה תיפוק ליה אפי' נשא שניה אבל על חלוצה לכהן ל"ק כלל דדוקא באירוסין אכלה מחמת דמשתמרת לביאה פסולה דרבנן אבל בנשאת נתחללה מדרבנן כמבואר בר"מ פי"ט מהא"ב וזרעו ממנה חללים דרבנן דחז"ל עשאוה כמו גרושה א"כ הויא חללה מדרבנן ואסורה בתרומה מדרבנן כמו חללה דאורייתא כ"כ עשאוה חז"ל חללה מדרבנן כן נ"פ. עוד מבואר בר"מ והוא מהש"ס שם דכהן יבם שנתן גט ליבמתו כהנת אוכלת בתרומה דהיא משתמרת רק לביאה פסולה מדרבנן והנה לעיל במצות איסור גרושה נסתפקתי שם אם גט יבמין פוסל לכהונה אין להביא ראי' מכאן דקרי לה משתמרת לביאה פסולה מדרבנן א"כ הפסול מחמת שהיא גרושה לכהן ז"א דהפסול מחמת דאסורה לו ולאחיו מחמת גט יבמין גזירה אטו חלוצה והו"ל משתמרת לביאה פסולה דחלוצה לכהן דחז"ל עשאוה כאילו נחללה אך אע"פ שאין ראיה מ"מ נראה כיון דגט יבמין חמור בודאי פסולה לכהן וכבר כתבתי לעיל דאף גט אחר מאמר דאמרי' דמותרת לאחין דס"ל דמאי דעביד שקיל מכל מקום אסורה לכהן. ודע דלשיטת הראשונים דכהן פ"ד וכ"ש מותרים אפי' בממזרת וגרושה ער"מ פט"ז ובאה"ע סימן ה' ואם כן משכחת לה דפסולי קהל יאכלו בתרומה כגון כהן פ"ד שנשא ממזרת או א' משאר פס"ק אוכלת בתרומה עבורו ואם ממזרת או שאר פס"ק נבעלו לאסור להם כגון ח"כ או לעכו"ם ועבד ואחר כך נישאו לכהן פ"ד והוא מותר בה לשיטות אלו דלאו בקדושתו כלל אפ"ל אם נבעלו לאותן שהם בכלל איש זר או לח"כ ועכו"ם דמחמת אלמנות וגירושין פסולין מן התרומה א"כ בודאי נפסלה דהיא ג"כ בכלל הלאו הזה אבל אם נבעלה לאותן שאינם זרים לה כגון ע"י קדושין לשיטת הר"מ שהבאנו לעיל ודעתו אסורה בתרומה מפני שהיא זונה ואתקש לחללה וכבר הארכנו לעיל א"כ לפי מה שנסתפק המ"ל פי"ג מהא"ב דאפשר דבפסולי קהל ל"ש כלל שם זונה אף לכהן א"כ לתרומה ג"כ לא נפסלה דאם לכהונה לא נפסלה מחמת זונה ומכ"ש לתרומה דיש חילוק בין הני דפסולי לכהונה ובין לתרומה ויש דנפסלו לכהונה ומ"מ לתרומה לא נפסלה כגון גרושה אבל כשרה לכהן ונפסלה לתרומה לא מצינו א"כ נראה דאוכלת עבור בעלה הכהן פ"ד וע"ש שהניח ד"ז בספק אם שייך זונה בפסולי קהל. ומסופק אני אף אי נימא כצד הזה של המ"ל דגם בפס"ק שייך זונה אם שייך חללה וגם על הבנים אם שייך שם חללים בפס"ק כגון כהן שבא על גרושה ממזרת והוליד ממנה בן א"כ הבן ממזר וחלל או ממזר לחוד וכ"מ אם הבן הזה בא על הממזרת דזר לא הוי כי היא מותרת לו ואי אמרינן דאין שם חלל עליה א"כ לא נתחללה ואח"כ אם נשאת לכהן פ"ד לשיטות אלו שכהן פ"ד מותר בממזרת אוכלת בתרומה אבל אם שם חלל על הבן א"כ נתחללה מחמת ביאת חלל ואסורה בתרומה אף שנשאת לכהן פ"ד כי הנבעלת לחלל פסולה לתרומה דחללה אסורה בתרומה כמבואר כאן. או אפשר דאין שייך לא על הבן שם חלל ולא עליה כיון דהם פס"ק ומותרת לאכול בתרומה ובאמת ממזרת גרושה אפשר דאין אעפ"א רק דמשכחת שהיא זונה וזנות הוי א"מ כמבואר בקדושין ובל"ז הוי איסור מוסיף כיון דנתוסף עליו איסור לתרומ' אם תנשא לפ"ד לצד הזה דגם בפס"ק שייך איסור זונה. אך אני מסתפק אף דשייך איסור זונה מ"מ אפשר דחללה וגם הבנים דיהיו פס"ק וגם חללים אפשר דאין חל שם חללים כיון דהם זרים גמורים בל"ז דממזר הוי מום זר כמו שהארכנו במצות דלעיל ול"ע. עוד כתבתי לעיל בלאו דזונה אם כהן בא על השפחה אי חייב משום לאו דזונה וע"ש שהבאתי פלפול בשם המ"ל בה' עבדים ואם נאמר דשפחה הוי כמו עכו"ם דהוי זונה כמ"ש הר"מ בפי"ח מהא"ב דכהן הבא על העכו"ם חייב משום זונה ואם [כן] שפחה היא ג"כ זונה ואי נימא כשיטת ר"י דזונה פסולה לתרומה דאתקש לחללה א"כ כל שפחה הקנוי' לכהן אסורה בתרומה אף דהוי קנין כספו מ"מ אסורה מטעם זונה ובאמת בקדושין דף י' מבואר שם מה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה כספה מאכילה בתרומה כו' וכן מבואר בהדיא בכמה מקומות דש"כ אוכלת בתרומה וגם לאותן השיטות שהבאנו לעיל דגבי עכו"ם יש חילוק אם נבעלה בזנות ע"ל ועבאה"ע סי' ו' א"כ לדעת זו אפשר בשפחה נמי יש חילוק אם זינתה ואם נאמר דאף בלא זינתה הוי זונה א"כ שפחה לא אכלה בתרומה ובאמת מבואר בש"ס דש"כ אוכלת בתרומה ול"ע ואני לומד כעת בלא עיון וכתבתי רק למזכרת. ודע דכל אלו שנבעלו מחמת ביאות אסורות אף עבדיהם לא יאכלו בתרומה וא"ד לערל וטמא דהתם פומי' כתיב לי' דאית להו תקנתא אבל הנהו שנתחללו דלית להו תקנת' אף עבדיהם אינם אוכלים והיא גמר' מפורשת בפ' אלמנה לכה"ג וכ"פ הר"מ פ"ו הט"ז. ונראה דאף שביארנו לעיל דכל הנהו שנתחללו אינם בכלל זרים לחיוב מיתה רק בלאו דבת כהן ע"ש שהארכנו בזה מ"מ נראה דאם עבדיהם אוכלים חייבים מב"ש כיון דגזה"כ דעבד אוכל מחמת קנין כספו וקנין כסף של הפסול לא ריבתה התורה א"כ כיון דהתורה אמרה דאין בו כח להאכיל הדר הו"ל העבד כזר גמור כי העבד באמת הוא זר רק מחמת קנין כספו אוכל אבל היכא דהתורה לא התירה לו הו"ל זר גמור כנ"ל ברור ופשוט :

והנה אם כהן זכר נבעל אף שהוא בחיוב סקילה מ"מ אינו נפסל מן התרומה דאין זכר פוסל זכר והוא מבואר בר"מ פ"ו הט"ז. והנה אם אנדרוגינוס נבעל מזכר הפסול אם נפסל לתרומה מבואר בד' הרהמ"ח לעיל במצוה ר"פ ובאמת עיינו כאן. והרהמ"ח לעיל מביא דאם אנדרוגינוס נבעל בין שנבעל דרך זכרותו (היינו מאחריו כן מבואר בנ"י בשם הרשב"א ומובא בתי"ט ס"פ הערל ועיין סנהדרין דנ"ד) בין שנבעל דרך נקבותו נפסל מן התרומה. והנה הרהמ"ח קיצר

בדבר

בדבר. וז"ל הר"מ בפ"ז המ"ז אנדרוגינוס שנבעל לפסול מן התרומה בין דרך זכרותו ובין דרך נקבותו נפסל מלאכול בתרומה כנשים כו' וכן נבעל לאנדרוגינוס אחר נפסל ואינו אוכל והוא שנבעל דרך נקבותו אבל אם נבעל דרך זכרותו אין נפסל דאין זכר פוסל את הזכר עכ"ל. והנה דעת הר"מ שם בכ"מ וגם בפ' זה דאנדרוגינוס ס' זכר או נקבה כי יש פוסקים שסוברים ודאי זכר הוא ע' פ' הערל באריכות ופוסק פ"א מהא"ב דאם זכר בא על אנדרוגינוס דרך זכרותו חייב סקילה כר"א שם בגמר' וע"ש במ"מ וכ"מ שם וכאן דהרשב"א תמה ע"ז כיון דהוא פוסק דאנדרוגינוס ס' נקבה הוא איך מחייב סקילה בבא עליו דרך זכרותו דלמא נקבה הוא וע"ש שתירץ דגזה"כ דרך זכרותו יהיה חייב סקילה אע"פ דספק הוא ע"ש באריכות ובכ"מ תמה על הר"מ איך כתב בהנבעל לזכר בין דרך זכרותו נפסל ובסיפא גבי אנדרוגינוס שנבעל מאנדרוגינוס כתב דלא נפסל דרך זכרותו שאין זכר פוסל זכר ומכ"ש כאן שנבעל מזכר ודאי ע"כ דעתו למחוק בר"מ בין דרך זכרותו בין וגורס בר"מ שנבעל דרך נקבותו ע"ש. ואני איני מבין זאת היאך יעלה על הדעת דלא יפסול האנדרוגינוס מפסול דרך זכרותו היינו מאחריו כיון דלהר"מ ספק נקבה הוא הוי כמו שבא על אשה שלא כדרכה ע' ביבמות ולתרומה ולכל הדינים שבתורה פוסל באשה אף שלא כדרכה כמבואר ביבמות פ' הבע"י ובר"מ פי"ח מה' א"ב. רק להבין הסתירה מ"ט אם נבעל מזכר גמור נפסל אף דרך זכרותו ומאנדרוגינוס א"נ דרך זכרותו ע"ש שמביא בשם הר"י קורקס באריכות ובקיצור נ"ל ואפשר שגם כוונת מהר"י קורקס כן דבשלמא אנדרוגינוס שנבעל מזכר ודאי אף אם נאמר אפשר דאנדרוגינוס הוי זכר אינו נפסל דאין זכר נפסל מ"מ כיון דלהר"מ ה"ל ס' זכר או נקבה א"כ אפשר דנקבה הוא ונפסל מזכר אפי' דרך זכרותו כי האשה נפסלת לתרומ' אף שלכ"ד א"כ בודאי הוי ס' דאורייתא. אבל באנדרוגינוס שנבעל מאנדרוגינוס דע"פ הדין ל"ש למפסל כלל כי מבואר כ"פ בתוס' דכל מין אנדרוגינוס א' וא"כ ממ"נ אם הנבעל זכר א"כ גם הבועל זכר א"כ אין זכר פוסל זכר ואם הנבעל נקבה א"כ גם הבועל נקבה ואין נקבה פוסלת נקבה רק דחז"ל החמירו לעשות הבועל זכר והנבעלת נקבה אפשר שלא החמירו רק במקום נקבות אבל לא במקום זכרות כי היכי דלא תיהוי מילוי דרבנן כחוכא ע"ש במהר"י קורקס. כי כ"ז ע"כ גזרה דרבנן ולא החמירו בכה"ג הם אמרו והם אמרו כי ע"פ הדין אין שום פסול בין דרך זכרות או דרך נקבות כי אפשר שהם זכרים שניהם ואינו נפסל או אם נקבות ג"כ אינם נפסלים רק חז"ל גזרו ולא גזרו אלא בכה"ג. אבל מזכר גמור הוא פשוט דנפסל האנדרוגינוס מ"מ דלמא הוא נקבה וזכר פוסל נקבה אפי' שלכ"ד כ"ז היא דעת הר"מ אבל דעת הראב"ד בהשגות שם נראה שסובר דגזה"כ דזכרו' שלו פוסל. א"כ אפי' אם בא דרך זכרותו מ"מ הנבעל ה"ל כאשה א"כ נפסל ג"כ בדרך זכרותו כמו אשה שנבעלה שלא כדרכה. וע"ש בלשון הראב"ד שהאריך ואתי צד זכרות כו' דהיינו שבעלו ברצונו כו' דהיינו כיון דגזה"כ הוא דנפסל ובודאי מכח צד נקבה וא"כ נפסל אף שלא כדרכה כאשה וע' במהר"י קורקס דהראב"ד ס"ל דיש לו שני צדדים זכרות ונקבות וד"ז צריך אריכות גדול לברר עבב"י ה' שופר וה' מגלה. וכ"ל הא דלהר"מ אנדרוגינוס נפסל מזכר גמור הוא רק ספק כמ"ש וכן אם נבעלה מאנדרוגינוס אינו אלא מדרבנן ולדעת הראב"ד נראה דגזה"כ דנפסל א"כ לוקין באנדרוגינוס (שנפסל) [שנבעל] לפסול בין לזכר ובין לאנדרוגינוס ואכ"מ להאריך בזה וגם לאותן השיטות המובא בב"י ובמ"מ ה' שופר דאנדרוגינוס חצי זכר וחצי נקבה א"כ נפסל בודאי כי אתי צד זכרות כו' וגם אפילו דרך זכרותו דהוי כמו באשה שלכ"ד ולוקין כמ"ש הר"י קורקס:

והנה הר"מ לא הביא דין טומטום שנבעל ונלע"ד פשוט דהנה אצל טומטום ל"ש שבעל אשה כי אין לו זכרות אך אם נבעל מאיש הפסול דרך זכרותו של הטומטום נפסל הטומטום מספק דלמא אשה הוא ונפסל מחמת שנבעל שלכ"ד מן הפסול אבל אם ביצי' מבחוץ דודאי זכר הוא אינו נפסל דאין זכר נפסל אך לפמ"ש במצוה הקודמת דגם ביצי' מבחוץ לאו זכר ודאי הוא א"כ נפסל וע' לעיל שהארכנו בזה. ואם נבעל מאנדרוגינוס לשיטת הראב"ד דגזה"כ דאנדרוגינוס פוסל או להשיטות שיש לו זכרות ונקבות דהוא חצי זכר וחצי נקבה א"כ הטומטום נפסל דלמא אשה הוא אבל אם הוא זכר אינו נפסל וא"כ ספק הוא אף דבלא"ה הוי ערל מ"מ ערל עבדיו אוכלים ואם נפסל גם עבדיו אינם אוכלים כמבואר בר"מ כאן ולשיטת הר"מ דאנדרוגינוס ס' זכר או נקבה הוא א"כ מ"מ פוסל הטומטום דלמא האנדרוגינוס הוא זכר והטומטום הוא נקבה א"כ נפסל אפי' דרך זכרותו כמו אשה שנבעלה שלכ"ד. אך אפ"ל דהוי ס"ס שמא האנדרוגינוס נקבה ואינה פוסלת הטומטום ואת"ל דהוא זכר דלמא ג"כ הטומטום זכר ואינו נפסל אך דהוי ס"ס בתרי גופין וע' בר"ה גבי טומטום אינו מוציא את מינו דהקשו למה לא יוציא מטעם ס"ס ובפר"ח תי' דהוי ס"ס בתרי גופין וע' בט"א תי' תי' אחר ויש לפלפל כאן בתירוצו אך איני לומד כעת בעיון. ואם אשה נבעלה מאנדרוגינוס הפסול לה א"כ לדעת הראב"ד דגזה"כ או שהוא ח"ז וח"נ נפסלה בודאי ולוקין ולדעת הר"מ אינה נפסלת אלא מספק שמא האנדרוגינוס זכר הוא ונפסלה ואין לוקין וע' ראב"ד פ"ב מה' שופר בהשגות שם מביא בעצמו השיטה זו שאנדרוגינוס ח"ז וח"נ ומ"מ אינו מוכרח דס"ל כן ואכ"מ. ויש עוד שיטה ומובא בתוס' פ' הערל והוא דעת הרמב"ן דאנדרוגינוס הוא ברי' בפ"ע לא איש ולא אשה ולשיטה זו אפשר נשתנו הדינים דכאן ואכ"מ. והנה כל פטפוטי בישין כו' ואפשר דד"ז מביא לידי גיחוך מ"מ לא אמנע לכתוב כי תורה היא. הנה בדיני ח"ש וחב"ח כ' דמשכחת לי' חצי ממזר וחב"ח ושאר ענינים כמבואר בחיבור א"כ נראה לשיטה זו שסוברים דאנדרוגינוס הוא ח"ז וח"נ א"כ אפשר דהח"כ הו"ל דין אחות אצל חלק הזכר והוא כ"ש מאח ואחות דזו נולדו בב"א א"כ אין לך אחוה גדולה מזו. וכ"מ דהנה מבואר בסנהדרין דנ"ה אבעיא המערה בעצמו מהו אם חייב משום משכב זכר ואמרינן התם דבקושי לא משכחת שיערה בעצמו רק באבר מת ולמ"ד משמש מת בעריות פטור ה"נ דפטור ולמ"ד משמש מת בעריות חייב ה"נ דחייב משום שוכב ומשום נשכב היא בענין דבא על עצמו אם משכחת לה חייב כמו בא על זכר בעלמא והנה אם אנדרוגינוס בא על עצמו דרך נקבותו נהי דמשום זכר לא מחייב לפסק הר"מ דהבא על אנדרוגינוס אינו חייב משום זכר דרך נקבותו ואפשר דאליבא דכ"ע כי לא דריש משכבי מ"מ אפשר דחייב משום בא על אחותו ואתי חלק הזכרות ומשמש בצד נקבות כמו ח"ע וחב"ח כו' דאתי צד זה ומשמש בצד זה וכאן אפשר דמשכחת לה בקישוי כי אי אפשר לכוף את האבר דרך זכרותו אבל כאן דרך נקבותו אפשר לכוף א"כ בכה"ג אפשר דחייב משום אחותו ואי נימא דגם בדרך זה לא משכחת לה בקישוי מ"מ לפי מה דקי"ל דהמשמש באבר מת נפסלה מן התרומה א"כ בכה"ג דבא על עצמו אם נאמר דחלק הנקבות אשר בו הוי כאחותו והבא על אחותו ה"ל ח"כ ונפסלה מה"ת אפי' באבר מת והן אם בא דרך נקבותו או דרך זכרותו דמשכחת לה בא"מ כמבואר בש"ס ולדעת זו דהוי חצי כו' ואתי ומשמש א"כ אפי' על צד זכרותו חייב משום נקבות וא"כ חייב משום אחותו אך אין חיוב כרת וחטאת כי פסקינן דהמשמש מת בעריות פטור אבל לתרומה נפסל א"כ ה"נ אנדרוגינוס הזה נפסל לתרומה מחמת חלק הנקבות שנבעלה לחלק הזכרות שבו וא"כ נפסלה חלק הנקבות שבו לתרומה א"כ אסור לאכול כמו ח"ע כהן וחב"ח דאסור בתרומה ה"נ ועתו"ס חגיגה לענין פרידה כו' ובאתי רק לעורר אך להר"מ דס"ל דהו"ל ספק בודאי אינו פוסל דאי זכר אינו נבעל לפסול ואי נקבה אין נקבה פוסלת נקבה ול"א כמו בנבעל לאנדרוגינוס דשם האנדרוגינוס הוא ספק אבל כאן הפסול מחמת אחותו ואיסור אחות אין כאן להר"מ. והנה במצוה זו נכלל ג"כ דנבעלה לפסול או אפי' נשאת לישראל ומת או גירשה ואין לה בנים ממנו דחוזרת לתרומה אבל חזה ושוק אסורה לאכול ועוברת בלאו כמבואר כאן בד' הרהמ"ח ובר"מ פ"ו ומה שסיים כאן הרהמ"ח דאם אכלה חזה ושוק תחת בעלה ישראל חייבת מלקות ל"ד כמבואר בתחלת דבריו וכן מבואר בפי"ט מה' סנהדרין להר"מ דמנה כהנת אשת הזר אף לאחר מיתה וגירושין דלוקין אם אכלה חו"ש וז"ל הר"מ כאן ה"ז ובת כהן כי תהיה כו' שני ענינים נכללו בלאו זה שאם כו' ואם תנשא לישראל הרי היא אסורה לאכול במורם מן הקדשים שהוא חו"ש לעולם אע"פ שגירשה או מת עכ"ל ובה"ח כ' אבל התרומה אוכלת כו' ובה"ט כ' מפי השמועה למדו מלחם ולא כל לחם חוזרת היא לתרומה ואינה חוזרת לחו"ש עכ"ל ולכאורה ל"ע דביבמות פ"ז אמרי' על דין זה דאינה חוזרת לחו"ש מאי קרא אר"ח כו' היא בתרומת הקדשים לא תאכל במורם מן הקדשים כו' היינו מהאי קרא' ורבה ב"א אמר מלחם ולא כל לחם פרט לחו"ש וח"א מלחם ולא בשר וח"א בניך ובנותיך אתך כ"ז שהם אתך ע"ש א"כ למה נקט הר"מ השני לימודים הלימוד דר"ח והלימוד דרבה ולא הסתפק בלימוד דר"ח לבד כיון שמביא דברי ר"ח. ולכאורה הטעם דפסק כר"ח כיון דבש"ס דס"ח מקשה סתמ' דש"ס האי מבע"ל כשהיא חוזרת כו' דהיינו קרא ובת כהן וכו' ובאמת לכאורה נ"מ גדולה בין האמוראים דלמאן דיליף מהאי קרא מובת כהן כו' א"כ לוקין כי הוא לאו כמ"ש הר"מ ולשאר אמוראי דחד מפיק מלחם וחד מלחם ולא בשר וחד מן אביה וחד מן אתיך ע"ש הוא רק לאו הבמ"ע ואין לוקין א"כ לדברי הר"מ דפוסק דלוקין כדברי ר"ח אמאי לא הסתפק בלימוד הזה לחוד והרהמ"ח כאן לא הביא אלא דברי ר"ח בלחוד ואם כי אין נ"מ לדינא מ"מ אם באפשר ליתן טעם בודאי טוב כי דברי רבינו הר"מ מזוקקים כזהב וכ"ל דהר"מ ס"ל דבאמת כולהו אמוראי לא פליגי על ר"ח ומודים דנכלל בלאו הזה. אך הם מפורשים דמוכח דנכלל בלאו דלר"ח אין מפורש דמיירי בחוזרת לאח"מ וגירושין וצריך לדחוק כמו שפירש"י דסמוך ניה פסוק אלמנה וגרושה כו' נראה דמיירי דהיא אלמנה וגרושה או כמ"ש התוס' ד"ה התם כתיב כו' ע"כ מפרשי הנהו אמוראי דמצינו בקרא הזה ושבה דמיירי בחוזרת דהיינו מלחם כו' ולא בשר. א"כ ראינו דהתורה כתבה בפירוש דחוזרת אסורה בחו"ש א"כ ממילא האי קרא דכי תהי' כו' בתרומת הקדשים דהיינו המורם מן הקדשים מיירי בכ"ע אף לאח"מ וגרושין דהיינו חוזרת אבל כולם סוברים כיון דחזינן דגילתה התורה דחוזרת אינה אוכלת בחו"ש א"כ נכלל ממילא בלאו ג"כ ולוקין. ע"כ מביא הר"מ לימוד זה לפרש דהלאו מיירי אף בחוזרת וכ' מקרא דרבה ב"א. ולא הביא ד' האמוראים כיון דאין נ"מ חדא מינייהו נקט ותדע דהא רב ספרא אמר התם מלחם ולא בשר א"כ לפ"ז וכי סובר ר"ס דמותרת לאכול המורם מלחמי תודה ומלחמי נזיר זה אין סברא כלל אלא כיון דמוכח מקרא הזה דחוזרת אינה אוכלת בחו"ש א"כ קרא דבת כהן דכתיב בתרומ' היינו מורם מן הקדשים איירי נמי בחוזרת כי בכלל מורם מן קדשים בשר נמי בכלל וא"כ כיון דבקרא דתרומות מיירי בחוזרת והתורה כתבה דמורם מן הקדשים לא תאכל ובכלל מורם מן הקדשים הוא לחמי תודה ונזיר א"כ ממילא הלחם ג"כ בכלל הלאו הזה רק דדייק מלחם ולא בשר דחו"ש אסרה התורה בפירוש ובחוזרת אם כן האי קרא נמי בחוזרת מיירי ואסורה לאכול כל המורם דכאן כתיב בתרומות ואסורה לאכול ועוברת בלאו כנלע"ד ברור בעזה"י:

ודע דל"ד חו"ש אלא ה"ה זרוע בשלה מן איל נזיר וכן לחמי תודה ונזיר וכן בכור דשייך לכהנים ובכור תם אתקיש לחו"ש כמבואר בבכורות הכל בכלל מורם מן הקדשים. והנה במנחות דף ע"ז ע"ב שם אבעיא בש"ס אם תרומת לחמי תודה חייבין עליה מיתה וחומש כתרומה כיון דתרומה קריא רחמנא וכן אם מדמעת כתרומה מה"ט ועלתה בתיקו ולא אמר דנ"מ נמי בחוזרת אם היא תרומה מותרת לאכול בחוזרת ז"א דודאי הוי בכלל מורם מן הקדשים רק דהאיבעיא דאפשר דנותנים עלי' חומרת תרומה ג"כ מחמת דהתורה קרי' תרומה אבל מחמת זה דיהיה בכלל תרומה להקל בודאי לא כי בכלל מורם מן הקדשים בודאי היא וז"פ. והנה לא ראיתי כעת בר"מ שיביא הדין אם זר אוכל חו"ש אם עובר בלאו. וגם אינו מונה כלל במנין המצות זר שאכל קדשים קלים רק בתחלת מעה"ק מביא דזר האוכל קדשי קדשים וגם בפי"א מהמעה"ק מביא דזר האוכל קדשי קדשים לוקין אבל קדשים קלים מביא בפ"י דנאכל לכהנים אבל לא הביא דין זר האוכלם אם עובר בלאו או עשה ובה' ביכורים וגם בה' סנהדרין מביא דזר האוכל מבשר בכור לוקין אבל חו"ש ושאר דברים המורם אינו מביא כלל ואפ"ל כיון דבבכורות מבואר דבכור תם

אתקש

מצוה רפ"ד דין טבל

(א) שלא לאכול טבל בין ישראל בין כהן והוא הדבר שלא ניטלה ממנו תרומה ומעשרות שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ובא הפי' המקובל ע"ז שבאוכל טבל הכתוב מדבר. וענין הכתוב לאמר שלא יחללו הקדשים בעודם מעורבים עם החולין. זהו לשון את אשר ירימו שהוא לשון עתיד כלומר שעדיין לא הורמו וכ"ה בגמ' סנהדרין מנין לאוכל טבל שהוא במיתה שנאמר ולא יחללו את קדשי בנ"י את אשר ירימו לה'. בעתידין להרים הכתוב מדבר וילפינן חילול מתרומה שכתוב עליה ואת קדשי בני ישראל לא תחללו והוא במיתה כמ"ש למעלה מדכתיב ומתו בו כי יחללוהו וסמיך לי' וכל זר לא יאכל קודש. (ב) ועוד אמרו ז"ל בגמ' מכות בענין זה יכול לא יהיו חייבים אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר ניטלה ממנו ת"ג ולא ניטלה ממנו ת"מ או מע"ר או מע"ש ואפי' מעשר עני מנין שיהי' בדבר חיוב ת"ל לא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר ואכלו בשעריך ושבעו מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני ואמר רחמנא לא תוכל לאכול אמנם זה החיוב הוא להלקות אבל עון מיתה אינו אלא על הטבל שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה וכן נמי באוכל מעשר קודם שניטלה ממנו ת"מ וזהו שנא' בצוואת הלווים כשציוה להוציא מעשר מן המעשר ואת

אתקש לחו"ש א"כ כמו בכור אם עובר בלאו ה"ה חו"ש ואתן לזה נראה דהוא עובר בלאו דבת כהן כו' דהיא בת כהן אך כיון דנשאת לזר עוברת בלאו ומכ"ש זר. ולא הוי אין מזהירין מן הדין דהוי גילוי מלתא דחזינן דהתורה הקפידה אף בזרות מכבר וזר עתה בודאי בכלל אבל מכ"ש ודאי א"ח אזר דמה"ת אפי' בקדשי קדשים א"ח אלא מלקות. ועוד דהש"ס דקבעי אם לחמי תודה חייב מכ"ש כיון דתרומה קרי'. אבל בל"ז מחמת מורם מן הקדשים א"ח מיתה וגם שם עלתה בתיקו אבל חו"ש דלא איקרי תרומה בודאי אינו חייב מכ"ש. אח"ז ראיתי במהרי"ט אלגאזי דס"ח פלפל שם אי חייב מכ"ש בזר האוכל חו"ש ולא הביא מהש"ס דמנחות שהיא ראיה ברורה וגם הוא מסיק שם דעובר בלאו ולוקין וא"ח מכ"ש כמו חוזרת ע"ש. והנה אבעיא הנ"ל אם לחמי תודה חייבים מכ"ש או חומש מביא הר"מ פ"ט מהמעה"ק הי"ג וז"ל הלחם המורם מן התודה ס' תרומה לפיכך אינו חייב מיתה כתרומה וגם חומש ואינה מדמעת כתרומה וכ' שם הכ"מ דהוא אבעיא במנחות ולא אפשיטא ופסק רבינו לקולא אך לא היה לו לכתוב פטור ממיתה דקמי שמיא גליא כו' ע"ש. וכתב שם במ"ל דכ"מ למלקות דכל מכ"ש לוקין כו' ע"ש וכיון דהר"מ פוסק דהוא ספק א"כ אין לוקין. ובאמת לפמ"ש לוקין זר על כל המורם מן הקדשים אך כוונתו דאין לוקין אלא א' אבל אם הי' קרוי תרומה היו לוקין שנים משום תרומה ומשום מורם מן הקדשים אך דהוא פוסק לקולא א"כ אין לוקין אלא א' מחמת מורם מן הקדשים. והנה אם זר אכל חצי זית תרומה וחצי זית מורם מן הקדשים לכאורה אין מצטרפין כי הוא משני שמות כאשר הארכנו לעיל דעל התרומה חייב משום וכל זר כו' ועל המורם מן הקדשים חייב משום לאו זה או משום דאתקש לבכור אך באשה דנבעלה לפסול לה דאסורה בתרומה ג"כ מלאו הזה ואינה בכלל לאו דזר ואינה חייבת מכ"ש כאשר הארכנו לעיל ומורם מן הקדשים הוא ג"כ מלאו זה א"כ הוי ש"א וא"כ אם אכלה ח"ז תרומה וח"ז חו"ש בודאי מצטרפים כמבואר בר"מ המ"א. ואפשר דאף זר זכר אף דהחמירה תורה עליו בלאו בפ"ע וגם חייב מכ"ש מ"מ כיון דהתורה כתבה הלאו הזה דאשה שנתחללה לוקין אם כן זר גמור נמי בכלל דלא עדיף מנתחללה אם כן אפשר דזר גם כן מצטרף חצי זית תרומה וחצי זית מורם לענין מלקות ול"ע. ואם זר אכל זית תרומה וזית מורם בודאי חייב שנים דהוא שני שמות אך בנתחללה דאסורה בתרומה ומורם מפסוק הזה ולשיטת הר"מ גבי נא ומבושל ה"ל כהאי גוונא לאו שבכללות ואם אכל נא ומבושל אין לוקין אלא אחת ה"נ באשה כיון דהם בלאו א' אין לוקין אלא א' ולענין לאוין כללה דברי הר"מ והרמב"ן ארוכים מאוד בספר המצות. עוד כתב המ"ל דהר"מ פוטר מספק באוכל לחמי תודה מחומש אבל צריך להפרים משום כפרה כמבואר בתוס' וכבר הארכנו לעיל בענין זה:

מצוה רפ"ד (א) **שלא** לאכול טבל כו' ובא הפי' כו' וילפינן חילול מתרומה כ"ה בסנהדרין פ"ג דילפינן חילול מתרומה והלאו לא יחלל מיירי בטבל דכתיב אשר ירימו בעתידין לתרום דהיינו טבל ודינים אלו מבוארים בר"מ פ"י מהמ"א וז"ל הר"מ שם בהי"ט הטבל כיצד כו' שנא' ולא יחללו כו' והאוכל כזית מן הטבל כו' חייב מכ"ש שנאמ' לא יחללו כמו והשיאו אותם עון אשמה עכ"ל נראה דיליף חיוב מיתה בטבל מן הפסוק והשיאו אותם עון אשמה וא"י וכי כעורה זו שמבואר בש"ס להדיא דילפינן מתרומה חילול חילול. הן אמת דדרשא זו מבואר בת"כ אך כיון דבגמרא דידן מבואר דהלימוד הוא בג"ש מתרומה אמאי לא הביאה הר"מ כגמרא דידן הן אמת כ"מ דאין נ"מ לדינא אין קפידא מאיזה לימוד ובכ"מ מביא הר"מ לימוד אחר אשר יותר פשוט כידוע למי שהוא בקי בספרי הר"מ. אך אני רואה דיש נ"מ לדינא דהנה בלאוין שנאמרו בהם לשון אכילה א"ח על שלכד"א כידוע והלאוין שלא נאמר בהם אכילה כגון בב"ח וכה"ג חייב אף שלכד"א כמבואר בש"ס ור"מ המ"א ויסה"ת והנה בפסחים דף כ"ו אמרינן שם שאני היכל דלתוכו עשוי והוי שלכד"ה והקשו בתוס' ד"ה שאני כו' והא לא כתיב אכילה ואפי' שלכד"ה יהיה אסור ותירצו דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה ע"ש וא"כ כיון דהלאו דטבל כפ"ל מולא יחללו ולא כתיב לשון אכילה א"כ אף שלכד"א יהיה אסור אך לפי הגמ' דילן דיליף בג"ש דחילול בתרומה ובתרומה כתיב אכילה א"כ בטבל נמי אינו חייב שלכד"א. אבל לפי הלימוד שבת"כ א"כ אינו נזכר הלימוד כלל דלא קבלו הגז"ש מרבם אם כן בלאו הזה לא כתיב אכילה וחייב אף שלכד"א ואף דיליף חיוב מיתה מן והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם וכתיב בל' אכילה שתי תשובות בדבר חדא דז"א מוכרח אם לשון האכילה אינו כתוב בל' לאו שיהיה משמע כדרך אכילה דוקא כמבואר במ"ל ה' יסה"ת ולעיל בחיבורנו. ועוד דאפשר אף שלכד"א עובר על לאו ולא יחללו ולוקין על שלכד"א. אבל לחיוב מיתה גילתה התורה והשיאו כו' באכלם דהיינו כדר"א אבל על הלאו לענין מלקות לוקין אף שלכד"א דכתיב ולא יחללו ולא כתיב לשון אכילה ובאמת הש"ס פסחים לא הוציאו מן הכלל רק בב"ח וכה"כ וכן הר"מ במ"א והיסה"ת נראה כפי הטעם המבואר בש"ס אם כן כיון דנ"מ לדינא לא ה"ל להר"מ לשבוק ש"ס דידן ולהביא הלימוד דת"כ ומ"מ האמת דטבל דינו ככל איסורין שבתורה וא"ח על שלא כדרך אכילתו ול"ע כעת והרהמ"ח מביא לימוד דגמרא דידן:

והנה אף שמבואר בלשון הר"מ דטבל היינו שלא הורם ממנו ת"ג ות"מ מ"מ טבל טבול לחלה ג"כ חייב מכ"ש כמבואר במשנה דחלה. וכ"ה בר"מ פי"ט מהלכות סנהדרין מנה שם בכלל המחויבים מיתה ב"ש טבל וכן עיסה שלא הורמה חלתה ע"ש בלח"מ דהוא ג"כ בכלל הלאו הזה ואם טבול לביכורים אין חייבים והוא משנה מפורשת פ"ב דביכורים דתרומה ומעשרות אוסרים את הגורן כו' משא"כ ביכורים:

(ב) **ועוד** אמרו בגמרא מכות כו' זה מבואר במכות ט"ז ע"ב והובא ביבמות ומבואר בר"מ פ"י מהמ"א והנה הרהמ"ח הוסיף מה שאינו מבואר בברייתא וז"ל הברייתא אר"י יכול לא יהיה חייב אלא על טבל שלא הורם כל עיקר הורם ממנו ת"ג ולא הורם ממנו מעשר ראשון כו' ואפי' מעשר עני תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך וזה שהביא הרב המחבר הורם ממנו ת"ג ולא הורם ממנו ת"מ אינו מבואר שם וכ"ה מבואר ביבמות דפ"ו וכ"ה האמת כי תרומת מעשר אם לא ניטל לא ילפינן מלאו דלא תוכל דמלאו הזה אינו רק חיוב מלקות ובלא ניטלה ממנו ת"ומת מעשר הוא בחיוב מיתה ע"כ הוא בלאו הזה דלא יחללו וא"ת כיון דבש"ס מבואר דלא הורם ממנו מעשר ראשון ילפינן מן הלאו לא תוכל כו' ובאם לא הפרים מטבל מע"ר א"כ ממילא הוא טבול לת"מ כי אם לא הפרים המעשר היאך הפרים הת"מ וכ"נ מכמה משניות בסדר זרעים במסכת דמאי וכ"ה בפ"ט מהלכות מעשר ה"ט דאינו רשאי להפרים ת"מ קודם מעשר לכתחלה ע"ש בכ"מ זה אינו חדא דר"מ כתב בפי' תיבת לכתחלה מבואר דבדיעבד אם הפרים ת"מ קודם המעשר שפיר דמי ואם תרצה לחלק דשם מיירי בדמאי אבל בודאי אפי' בדיעבד אינו תרומה ז"א חדא מנלן זה דלא אשכחן כלל אפי' בהקדים מע"ש קודם לראשון דעובר בלאו מלאחך כו' מ"מ מה שעשה עשוי כמבואר בש"ס ור"מ הל' תרומות פ"ג הכ"ג. וכ"ל ברור מדחשיב המקדים מעשר לתרומה ושני לראשון ולא חשיב ת"מ למע"ר נראה דבכה"ג אינו עובר בלאו כלל ואף דהפ"ל דהוא בכלל שלא נקדים המאוחר מ"מ כיון דקי"ל דאף ישראל יכול להפרים ת"מ אפשר אין קפידא בתורה להקדים המעשר ומ"ש הכ"מ פ"ט מה' דמאי דכן בדין כיון שלא הפרים מעשר א"כ היאך הפרים מעשר מן המעשר אין ראיה כ"כ דאם יודע שיש לו מאה כורים טבל טבול למעשר יכול להפרים א' והוא ת"מ אך לכתחלה בל"ז הוא מצוה בודאי להפרים המעשר קודם שיתן הלוי ת"מ. אך באמת בר"מ פ"ג מה' תרומות הי"ב שכתב ויש לישראל להפרים ת"מ ונותנה לכהן משמע אף לכתחלה אך מ"מ אפשר דמצוה איכא להפרים מעשר ואח"ז ת"מ אבל בדיעבד לא מלינו שלא יחול שם ת"מ אם הפרישו קודם המע"ר ומה שמבואר ברש"י מכות ד"ה קורא שם בסוגיא בודאי ג"כ כוונתו על לכתחלה וכן מה שמבואר בסוטה דף מ"ח ג"כ לכתחלה וכ"ה להדיא בד' הרהמ"ח כאן שכתב דאם אכל הטבל לאחר שהופרש ת"ג ות"מ כגון שהקדים ת"מ למע"ר אע"פ שעדיין טבול לשני המעשרות דהיינו מע"ר ומע"ש או מ"ע אינו בחיוב מיתה אבל הוא בחיוב מלקות מבואר בפי' דאם לא ניטל מהטבל הת"מ חייב מכ"ש כמו שלא ניטל הת"ג אך לאחר שניטלו שני התרומות ולא נשאר טבול אלא למעשרות זה לא ילפינן מלאו הזה דלא יחללו לחיוב מיתה רק מן לא תוכל כו' ואינו חייב אלא מלקות מבואר בפי' דאם ניטלה הת"מ קודם המע"ר נתקן הטבל מת"מ ובודאי חל קדושת ת"מ וכ"ה להדיא ג"כ בדברי הר"מ וז"ל בהי"ט האוכל כזית טבל קודם שיפרים ת"ג ות"מ חייב מכ"ש שנא' ולא יחללו כו' אבל האוכל מדבר שניטלה ממנו ת"ג ות"מ ועדיין לא הפרים ממנו המעשרות כו' הרי זה לוקה כו' והנה כתב דאם ניטלה ת"ג ות"מ ועדיין טבול למעשרות לשון רבים ע"כ בטבול לשני מעשרות ובאם שניטלה ת"מ אחר מע"ר לא משכחת לה טבול לשני מעשרות כי השני מעשרות הם מע"ר ומע"ש בשנה אבד"ה ובג' ובוא"ו הוא מע"ר ומע"ע ע"כ מבואר דהפרים הת"מ קודם המע"ר ומ"מ נתקן הטבל לענין חיוב מיתה ורק טבול למעשרות לענין חיוב מלקות ואם אכל הטבל קודם שהפרים הת"מ חייב מכ"ש אף שעדיין לא הפרים המע"ר כ"כ בבירור מדברי הר"מ והרהמ"ח. א"כ מה שהוסיף הרהמ"ח ניטלה ת"ג ולא תרומת מעשר אגירת לישנא הוא דטבול לת"מ זהו בכלל הלאו דלא תחללו כמו טבול לת"ג. והנה ביבמות שם מבואר דרבנן סברי מה תרומה טובלת אף מע"ר נמי טובל למיתה לדברי חכמים ופירש"י דתרומה טובלת דהאוכל תרומה חייב מכ"ש ה"ה אם אוכל הטבל בעוד התרומה בתוכה כו' אף מע"ר אף דליכא מיתה מ"מ טובל ע"ש. והקשו התוס' ד"ה מהתרומה הא מע"ר נמי כתיבא ביה ת"מ כו' וכוונתם א"כ א"ל לימוד דמע"ר טובל דהוי כמו ת"ג ע"ש. ובאמת איני יודע מאי קשיא לר"י על רש"י לפמ"ש בודאי הכוונה דמע"ר טובל היינו בהורם הת"מ קודם המע"ר א"כ א"ח מחמת הת"מ בתוכו ורק חייב לדברי חכמים החולקים על ר"י מחמת דמע"ר בעצמו טובל למיתה כמו מע"ש ומ"ע ע"ש בסוגיא. והנה גוף הדבר דפשיטא ליה להש"ס דטבל לא הוי רק בתרומה גדולה ולא במעשרות. והנה מרש"י נראה דהטעם דסברא הוא כיון דלאחר הפרשה חייב מיתה על התרומה א"כ בעודו

טבל

טבל ג"כ. אך התוס' שם הקשו דהא על טבל חייבים גם הכהנים אף דתרומה שרי להו ע"ש. וע' ר"ן נדרים סוגיא דקונם כו' ופי' בתוס' דתרומה טובלת דכתיב ולא יחללו ובסנהדרין ילפינן חילול מתרומה נראה מדבריהם דהיא מחמת הג"ש דמיירי בתרומה. והנה כבר ביארתי לעיל דהר"מ אינו מביא הגזירה שוה כלל וכן מבואר בתרומה גדולה אם כן מנלן דתרומה טובלת ולא מעשר. ולענ"ד נראה פשוט כיון דכתיב ולא יחללו את אשר ירימו כו' ודרשינן בעתידין לתרום ולשון ירימו היינו תרומה אם כן בכתוב הזה אינו מבואר רק תרומה או ת"מ וחלה גם כן דכל אלו נקראין תרומה כמבואר כ"פ ובר"מ אבל מעשרות אין נקראין תרומה בלשון הכתוב ע"כ צריך לימוד אחר דהיינו לא תוכל. והנה הר"מ כתב דאם טבול למעשרות אינו רק בלאו כר"י וע' בהשגות הראב"ד דקלסו וסיים דכתיב בהנהו קראי קודש וע"ש בכ"מ דהבין כוונת הראב"ד דתרומה ותרומת מעשר נקראו קודש ע"כ הם בכלל לאו דלא יחללו כו' ומעשרות אין נקראים קודש וכתב דל"ע הא מע"ש נמי איקרי קודש ובאמת לא ידעתי היאך יכול ללמוד כיון דכתיב קודש ע"כ כל קודש בכלל כיון דכתיב אשר ירימו וירימו היא בלשון תרומה לא מיירי אלא בלא נתרמה תרומה רק כונת הראב"ד כמ"ש הלח"מ כיון דבאזהרה דטבל הטבול לתרומה כתיב קודש הוא חמור והוא במיתה אבל בלאו דלא תוכל כו' אינו כתיב קודש ע"כ לא חמור כ"כ ע"ש. ומ"מ גם דבריו צ"ע למה צריך לטעם כיון דבש"ס מבואר דפסוק זה ילפינן חילול מתרומה א"כ הוא במיתה אבל לא תוכל כל המקרא אינו אלא לאו וא"צ לטעם חדש. ועיין ר"ש כ' כ"פ דאי אפשר לת"מ אם אינו מפריש מעשר היינו לכתחלה כמ"ש לעיל. והנה מלאו דלא יחללו דמיירי בעתידים לתרום א"כ חלה בכלל וגם מע"ר אם הפריש מע"ר והמע"ר טבול לתו"מ ג"כ בכלל הלאו הזה ולא מצאתי כעת ילפותא ממק"א דבכלל אשר ירימו הוא דג"כ נקרא תרומה וכן הר"מ לא הביא פסוק אחר על מע"ר הנטבל לת"מ והרהמ"ח מביא כאן ממה שנא' בצוואת הלוים להוציא מעשר מן המעשר ונאמר שם ואת קדשי ב"י לא תחללו ולא תמותו דזהו מניעה שלא לאכול מע"ר בטבלו וכפירש"י ז"ל ואני א"י היכן מוכח מקרא דמניעה היא על טבל וכאן כתיב ולא יחללו כו' את אשר ירימו ודרשינן דבעתיד לתרום אבל מלשון ולא תחללו כו' אינו מוכח כלל דמיירי בטבל וכן הר"מ בהלכות כלל הכל בכלל טבל ומלאו דלא יחללו כו' את אשר ירימו והפסוק שמביא הרהמ"ח דרשינן מיני' בבכורות כ"ו ע"ש לכהנים הלוים המסייעים בבית הגרנות ואפשר שמצא הרהמ"ח בהיזה מקום ומחסרון ידיעתי אני לא מצאתי. וגם ראיתי בספרי פרש' קרח אינו דורש המקרא הזה לטבל למעשר הטבול לת"מ רק על ענין אחר ע"ש וצ"ע:

והנה הגמרא יליף דבטבול למע"ר או למע"ש או למ"ע מלא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר ואכלו בשעריך מה להלן מ"ע אף כאן מ"ע ואמר רחמנא לא תוכל. אף דלא מוכח רק הטבול למ"ע מג"ש זו מ"מ המעשרו' הללו שוים הם ברוב דיני המעשרות אתקש זה לזה ער"מ ה' מעשר לכמה ענינים שוים. ועיין בלח"מ ה"כ נראה מדבריו דמע"ש נפקא מהאי קרא דלא תוכל כו' דמיירי במע"ש. א"כ קשה לפ"ז מע"ר מנלן. אלא באמת דמעשרות שוים לרוב דינים. ומ"מ היא הקל שבכל המעשרות כפירש"י דאינו אלא לזקה בלבד ע"ש וע' בה' מע"ש להר"מ פ"א הי"ב ובמ"ל שם וכ"כ מלשון הר"מ בהמ"א אזהרה לאוכל טבל שלא הורמו מעשרותיו בכלל שנא' לא תוכל לאכול בשעריך כו'. ולכאורה איני מבין לשיטת הר"מ והרהמ"ח דפסקו כר"י דטבל הטבול למעשרות חוץ להרומות אינו אלא בלאו א"כ כיון דהם משני שמות דטבל לתרומה מהלאו ולא יחללו וטבל למעשרות מלא תוכל וגם הם חלוקים בעונשים דזה מב"ש וזה מלקות. א"כ אמאי אין מונין אותם בשני לאוין כ"א בלאוין המיוחדים ואי דהלאו דלא תוכל הוי לאו שבכללות דג"כ נכלל כמה ענינים דמע"ש מ"מ בלאו הזה דלא תוכל מונין כ"א ללאו בפ"ע כמבואר בר"מ ובס' המצות באורך ואם אך לאו א' יצא מכלל ונמנה מונין כל הנכללים אחד א' לבד ובפרט דכאן נמנו הרבה לאוין א"כ אמאי אין נמנה זה בפ"ע דלא תוכל לאכול טבל הטבול למעשרות עיין בס' המצות להר"מ וברמב"ן בכלל זה דלאו שבכללות באריכות ותבין ולכאורה צ"ע. וכ"ז היא שיטת הר"מ והרהמ"ח וכן הסמ"ג בלאוין דטבל הטבול למעשרות אינו רק בלאו ולא במיתה אבל דבריהם צ"ע דמבואר להדיא ביבמות דף הנ"ל דר"מ סובר דמע"ר אסורה לזרים אף מהיקש כי את כל מעשר כו' תרומה אתקש לתרומה מה תרומה אסורה לזרים אף מע"ר אסורה לזרים ורבנן סברי דהיקשא אצטריך דמה תרומה טובלת אף מע"ר טובל וסברי לה כר"י דתניא יכול כו' ת"ל לא תוכל ואי מדר"י ה"א דוקא ללאו ע"כ אצטריך היקישא דחייב מב"ש על הטבול למעשרות והר"ם פוסק פ"א מהלכות מע"ר מותר לזרים ע"כ היקישא כמו דסוברים רבנן א"כ אמאי אינו מחייב מב"ש על הטבול למעשרות ועיין בב"י יו"ד סי' של"א מביא ד' הסמ"ג וכתב דבפ' יש מותרות כתבו התוס' דגם הטבול למ"ע ח"מ ובאמת צ"ע לניה לא הקשה עליו דבש"ס מבואר עכ"פ במע"ר וגם לא הביא ד' הר"ם ולהקשות עליו מהש"ס דילן ואפשר כיון דהוא סתם במשנה במכות דדוקא טבל לתרומה ח"מ אבל לא למעשרות וה"ל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא ביבמות פסק כסתם משנה ומכל מקום צ"ע דאינו דורש ההיקש הו"ל למפסק כר"מ וצריך עיון:

והנה דעת התוס' ביבמות נראה דפסקו דהיא חיוב מיתה עי"ש בד"ה שהקשו נהי דהיקשא הוי לענין מע"ר מ"ע מנלן דבמיתה כו' נראה מדבריהם דנוטים להלכה כן וע"ש מה שתירצו תי' אחד אפשר דאין בטבל למ"ע מיתה א"כ

ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו שזו היא מניעה שלא לאכול מעשר ראשון וטבלו כן פי' ז"ל ולפיכך חייבים עליו מיתה כמו שנתבאר במס' דמאי. נמצא מכלל דברינו שהאוכל טבל קודם שניטלה ממנו ת"ם הוא במיתה ואם אכל ממנו אחר שניטל ממנו ת"ג ונטל ממנו גם ת"ם וכגון שהקדים ליטול ת"ם קודם מעשר אע"פ שהוא עדיין טבול לשני המעשרות דהיינו מע"ר ושני ומ"ע אינו חייב מיתה אבל הוא בחיוב מלקות וכן כ"ז שהוא טבול אפילו לא' מן המעשרות במלקות ואזהרתיה מלא תוכל לאכול בשעריך וכמו שנכתוב לקמן בסדר ראה אנכי ושמור ענין זה כי כן תמצא אם תזכה ללמוד דברי חכמינו בעלי הקבלה ז"ל

כיון דלענין האזהרה הם שוים א"כ לענין מיתה נמי אף דהיקשא לא הוי אלא במע"ר. והנה לתי' השני א"כ טבל הטבול למע"ש נמי חייב מב"ש כיון דנכלל באזהרה ולתי' הראשון ק"ל למה נקטו בלשונם מ"ע מנלן ולמה לא הקשו מע"ש מנלן כיון דהיקישא אינו אלא במע"ר וגם לתירוצם שכתבו דטבול למ"ע אינו אלא בלאו א"כ נראה ודאי דגם טבול למע"ש ג"כ אינו אלא בלאו כיון דגם מע"ש נפקא מאזהרה דלא תוכל ע"ש בגמ' וההיקש קאי למע"ר. וא"ל כיון דעיקר הלימוד דבשעריך נפקא לן מ"ע נקטו התוס' מ"ע אבל באמת מע"ש ומ"ע שוים לדין זה וא"כ למאי דלא ברירא להתוס' אם מהיקישא דמע"ר ילפינן חיוב מיתה למ"ע ג"כ למע"ש נמי א"כ נראה דעת התוס' דטבל הטבול למע"ר כיון דנפקא בהיקישא סוב"ס דחייב מיתה אף דניטל הת"מ כמ"ש לעיל אך טבל הטבול למע"ש ולמ"ע ספוקי מספקא להו אבל להחמיר במע"ש ומ"ע מה"ת כיון דאצל הגמרא שוים הם דאינם נלמדין מולא יחללו כו' רק מלא תוכל א"כ שוים הם ובסברא כיון דחמור דאיקרי קודש אין בנו כח לחייבו אם אין מבואר בש"ס בהדיא. והנה לדעת הר"ם והסמ"ג והרהמ"ח אם אכל ח"ז מטבל הטבול לתרומה או לת"מ או לחלה וח"ז מן טבל הטבול למעשרות בודאי אין מצטרפין כיון דהם משני שמות כמבואר בהמ"א וכן אם אכל זית מטבל הטבול למע"ר וזית מטבל הטבול למע"ש ומטבל שטבול למ"ע אין לוקין אלא א' כיון שהם מש"א ואם אכל ח"ז מטבל הטבול למע"ר וח"ז מטבל הטבול למ"ע או שני מצטרף לכזית כיון שהם מש"א. וכן כ"פ אם אכל זית מטבל שלא הורם ממנו כל עיקר לוקין שני מלקיות חדא בלאו דלא תחללו דחייבי מב"ש לוקין וכן לוקין מלאו דלא תוכל כי הם שני שמות ואע"פ שאינו מבואר בפירוש בר"מ מ"מ הדבר פשוט וא"צ לבאר וכ"כ לדעת התוס' אע"פ דאתקש לתרומה מ"מ כיון דכ"א באזהרה מיוחדת בודאי הוי כמו שני שמות והטבול למעשרות דינם כשם א' אך להתו' בתי' א' ביבמות שם דטבל למע"ר נפקא בהיקישא והפסוק לא תוכל ילפינן מיני' מ"ע א"כ בודאי טבל הטבול למע"ר וטבל הטבול למע"ש ולמ"ע אינו מצטרף אם אכל ח"ז מזה וח"ז מזה כיון דהם שני שמות כי הטבול למע"ר לא יליף מקרא דלא תוכל וג"כ אפשר כיון דאתקש לתרומה לענין אזהרה ג"כ א"כ הו"ל שם א' עם טבל הטבול לת"מ אך לתירוץ הראשון בתוס' דלא היה יליף בהיקש כלל טבל הטבול למע"ר אם לא מחמת שמצינו אזהרה דלא תוכל ע"ש בתוס' ד"ה אי מה"ם כו' א"כ כיון דאזהרת הטבול למע"ר נמי מקרא דלא תוכל א"כ בח"ז מטבול למע"ר וח"ז מטבול למע"ש מצטרף כיון דהם מש"א אך אין מצטרף לענין מיתה כי אין הקל משלים את החמור אך מצטרף החמור לקל וחייבים מלקות כיון דהם מש"א וכל שהוא משני שמות אינו משלים אפי' חמור את הקל כמבואר במעילה. והנה א"ד לפיגול ונותר דמצטרפים דשם היא באזהרה א' אך דחלוקים בעונשים אבל אם הם חלוקים בלאו אף דאינם חלוקים לעונשים הוי שני שמות ע"ש במעילה ועי' פח"י מה' מעה"ק ה"ד באריכו' דין אם חלוקים בלאו או בעונש ולענין היקישא וצריך אריכות גדול לברר עיין בכל הענינים ואי"ה אשנה פ"ז בעזר הגומר עלי. ועי' בבכורות נ"ח ובמנחות ועוד בכ"מ בתוס' ושם בבכורות מבואר מע"ר תרומה קריא רחמנא:

והנה כבר הבאתי לעיל דבש"ס מנחות דע"ז היא איבעיא בגמרא אם על תרומת לחמי תודה חייב הזר מיתה וחומש כיון דאתקש לת"מ א"ד ומתו בו ולא במורם מן התודה וכן חמישיתו ממעט בתודה והר"ם הביאו בה' מעה"ק. ולכאורה נ"ל כיון דרחמנא קריא תרומה ואתקש לת"מ נהי דעל התרומה של לחמי תודה לאחר הפרשה א"ח מיתה וחומש דהתורה כתבה מיעוט בתרומה מ"מ אמאי לא יהי' בכלל הלאו ולא יחללו כו' את אשר ירימו בעתיד להרים א"כ אם אחר זריקת הדם וקודם הפרשת הד' חלות אפשר דאף כהן ח"מ מחמת טבל כי למה לא יהי' בכלל הלאו הזה ואף אם לאחר הפרשה לא יהי' במיתה מ"מ לדעת התוס' אפי' טבול למ"ע אף דעל מ"ע א"ח כלום מ"מ גזה"כ כ"ז שלא נתרם ח"מ א"כ כאן לד"ה כיון דנקרא תרומה א"כ הוי בכלל אשר ירימו בעתידין להרים א"כ קודם הפרשת הד' חלות אפשר יהיו חייבים מב"ש בין כהן ובין ישראל ובאמת כעת לא מצאתי דין זה ער"מ ה' מעה"ק ופי"ג מפסהמ"ק ובמנחות דע"ז ובנדרים דף י"ב גבי כחלת אהרן וכחלת תודה ואיני לומד כעת בעיון. והנה כשם שאסור לאכול טבל כך אסור בהנאת כילוי והיא מימרא מפורשת במס' שבת דף כ"ו דאין מדליקין בטבל טמא ופירש"י וכ"ש בטהור וע"ש בתוס' דלא כ"ש אלא ילפינן טהור מטמא וע"כ אסור להאכיל טבל לבהמה ועי' ביבמות דף ס"ז בתוס' ובנדה ובפסחים ועמ"ל פ"ב מה' תרומות דעתו נוטה דאף להסוברים דהנאת כילוי בתרומה לזרים אינו אלא מדרבנן מ"מ הנאת כילוי בטבל מה"ת אסור וע' בפ"י בשבת שם וער"מ פ"ו מה' מעשר הביא כלשון הש"ס אין מדליקין בטבל טמא ולא הביא דאף בטהור וע"ש בכ"מ הביא ע"ז פירש"י בשבת דא"כ בטהור נראה כונתו דהר"ם ס"ל כרש"י ולא כהתוס' דלדידהו הו"ל להר"ם לאשמועינן אלא דהוא כ"ש ובאמת הר"ם ס"ל דין זה ג"כ כי בפ"ג מה' מעשר בה"ו ובהל' כ' דאסור להאכיל טבל לבהמה ולחי' ולעוף ועכ"ל הטעם מחמת הנאת כילוי דכאן ל"ש הטעם דקנין כספו שמביא הר"ש והבאנו לעיל דבטבל אין חילוק בין כהן ובין ישראל עיין לעיל שהארכנו וע' תוס' מנחות מביא בשם רש"י דוקא טבל טמא אסור בהנאת כילוי אבל טבל טהור מותר ובאמת בשבת פירש"י דטבל טהור הוא כ"ש וגם לפ"ז אמאי אסור להאכילה לבהמה ואפשר משום הפסד כהן ובאמת ז"א דלא מצינו חילוק דאף כהן אסור בטבל ועיין בכל המקומות שמביא במ"ל שם כיון דילפינן דטבל אסור בהנאת כילוי מהפסוק משמרת תרומותי ואתקש טמאה לטהורה

ז"ל. משרשי המצוה מ"ש למעלה סמוך בלאו דכהן טמא בתרומה. מדיני המצוה משארז"ל באיסור הטבל (ג) שאוסר תערובתו בכ"ש משא"פ בשאר איסורין שבתורה חוץ מיין נסך וחמץ בפסח כמ"ש במקומו ונתנו טעם מפני שאיסורו כמו התירו בכ"ש כמו שאמרו ז"ל שאין לתרומה שיעור מה"ת אלא אפילו חטה א' פוטרת כל הכרי גדול של חיטים אף איסורו כמו כן בכ"ש. ונמצא שאם נתערבו

לטהורה כמו דעיקר התרומה שהיא [תרומה טהורה] דעיקר הנאה שבה היא אכילה לא זיכה הש"י לכהנים אלא משעת הרמה דקודש לכן הוא טבל אף תרומה טמאה דעיקר הנאתה היא הדלקה דהיינו הנאה של כילוי ג"כ אסור קודש והדר ילפי' טבל טהור כו' ע"ש בתוס' וברש"י א"כ אפ"ל לפמ"ש ובפרט לשיטת הר"ס דהטבול לשאר מעשרות ילפינן ממקרא אחר לא תוכל כו' וא"ד כלל לטבול לתרומה דאינו אלא בלאו וגם לדהתו"ס מ"מ מלאו זה יליף אך כיון דמצינו לאו הדר אתי לי' מהיקישא ומ"מ הניחו בספק וכיון דמעשרות הללו אינו בכלל תרומה א"כ אינם בכלל זה ואם תרמו מטבל ת"ג ות"מ ונשאר טבול לכל המעשרות אפשר דמותר בהנאת כילוי דמה"ת לאסור רק לשיטת התוס' גבי מע"ר כיון דכתיב אשר ירימו ואתקש מע"ר לתרומה אפשר דלענין זה נמי וגם זה צ"ע אבל בשאר המעשרות ומכ"ש להר"מ והרהמ"ח שפסק כר"י א"כ מנין לנו דטבל הטבול למעשרות יהיו אסורים בהנאת כילוי במקום דל"ש הפסד המתנות כגון בלוי עצמו או העני וגם במע"ש ל"ש לומר כלל כמו דמעשר טהור אין לו אלא מהרמה ואילך כך מעשר טמא דהיינו עיקר הנאתו דמע"ר אף בטמא עיקר הנאתו אכילה כי מע"ר נאכל בטומאה וגם במ"ע ובמע"ש בטומאה לאחר הרמה אין לו הנאה של כלום כי אסור להדליק הנר בתרומה ובפרט דלא מצינו שום לימוד ע"ז נראה דמותר בהנאת כילוי ואין ראיה מהא דמבואר כ"פ דאסור להאכיל עד שיעשר עיין בסדר זרעים דידוע דהרבה פעמים אסגירת לישנא הוא כי ברוב ענינים שוים הם ולדעת המ"ל כפי מה שלידד דהוי דרבנן אפשר דגם ע"ז גזרו אף דטבל הטבול לתרומה מלאו אסמכתא מ"מ גזרו בכל הנקרא שם טבל אבל אי אמרינן דהוי איסור דאורייתא מן הפסוק הזה נלע"ד דאינו אסור מה"ת רק בטבול לתרומה אבל לא בטבול למעשרות דמה"ת ועיין בחולין ז' גבי רפב"י דשם הי' דמאי וחייב בת"מ וכן במשניות כ"פ אבל למעשרות לחודי' א"י כעת אם יהי' איסור דאורייתא. וע' בפסחים גבי יכול יצא אדם בטבל שלא נטלה כ"ל שלא ניטלה ממנו מ"ע כו' הא מני ר"ש הוא ובתוס' בלולב הגזול הקשו למה לי היקישא הא הו"ל מהב"ע דקאכיל איסורא ובש"א דיני מלה פלפל דאי לאו היקישא הו"א דאתי עשה דמלה ודל"ת דטבל הטבול למע"ש ולמ"ע ולשיטת הר"מ שסובר דטבל הטבול למעשרות אינו רק ל"ת ואי נימא דהנאת כילוי אסור מה"ת בכ"מ בטבל ומוכח מן ואני כו' משמרת א"כ ה"ל טבל הטבול למ"ע ג"כ עשה ול"ת ונוכל לומר כיון דעשה זו באה מכלל והו"ל לאו הבא מכלל עשה ודינו כלאו כסברת הרשב"א הובא במ"ל והובא בח"ז וא"כ הו"ל כמו שני לאוין ואפשר דעשה דוחה שני לאוין כמו שהארכנו בח"ז וער"מ החו"מ לענין שאין יוצאין במצה של טבל ויש לפלפל בזה אך יותר נראה דאין בשום טבל הטבול למעשרות איסור הנאת כילוי כמ"ש וד"ז צריך שקידה וחיפוש ואי"ה אשנה פ"ז:

ומ"ש לעיל דעובר על איסור הנאת כילוי באוכל טבל זה פשוט דאין הנאת כילוי יותר מאכילה רק דאכילה חמור דהוא בלאו נוסף או חיוב מב"ש אבל איסור דהנאת כילוי בודאי יש באכילה וז"פ. ועיין לעיל שהארכתי לענין אם א' אכל תרומה והקיאו אם מותר לזר דיש שיטות דדוקא בכהן האוכל א"כ נתחלל בהיתר מותר לזר אח"כ ויש שיטות אף דנתחלל באיסור ע"ל. ועמ"ל ה' תרומות פי"א פלפל וכתב כמו דילפינן תרומה דנתחללה פטור דכתיב ומתו כו' יחללוהו ודרשינן פרט לזו שמחוללת. א"כ לשיטות אלו דגם נתחללה באיסור הוי מחוללת א"כ טבל דילפינן מולא יחללו א"כ אם נתחללה שוב אין כאן איסור ע"ש ונראה דזה דוקא בטבל הטבול לתרומה דנפ"ל מולא יחללוהו אבל טבל הטבול למעשרות דנפ"ל מלא תוכל לאכול כמו שהארכנו א"כ טבל כזה לא נתחלל והרי הוא כשאר איסורין. א"כ אם בא א' ואכלו חייב כי לא ילפינן מחילול ואם נאמר דהנאת כילוי אסור בכל טבל אפי' טבול למעשרות א"כ אסור לסוך בשמן של טבל כמבואר לעיל ואם נאמר ג"כ נהי דהנאת כילוי אסור זה דוקא להחמיר אבל לענין דנתחלל דהוא להקל לא נתחלל ניחא בזה מה שהקשה המ"ל ממה שמבואר בר"מ פי"ג מה' מעשר הי"ז נתן העכו"ם שמן ע"ג טבלא כו' מותר לישראל לסוך אחריו. והנה הר"מ מיירי שם בדמאי אבל בודאי נראה דאסור ואם נימא אף דנתחלל באיסור יצא מקדושתו א"כ בודאי טבל נימא ג"כ כן ובאמת לפמ"ש דבדמאי יש חשש דאיכא בה מע"ש ומ"ע ומע"ר וא"כ בודאי כה"ג דטבול למעשרות לא נתחללו כי לא ילפינן מלא יחללו אבל בטבול לתרומה בלבד אפשר דנתחלל. אך לפמ"ש דמחמת טבול למעשרות אין איסור כלל בהנאת כילוי ואין כל האיסור רק משום טבול לתרומה ובטבול לתרומה שוב נתחלל ומחמת המעשרות מותר לישראל לסוך ויש לפלפל רק הענינים עמוקים. ואם נאמר גבי מלה דעשה דל"ת כמ"ש הש"א והנה נבעלה לפסול לה דאסורה בתרומה רק בלאו כמו שהבאנו לעיל ונשים חייבות באכילת מלה מותר להם לאכול מלה של תרומה דהעדל"ת שאין בו מיתה. ואני מסתפק בכה"ג אם הקיאה ואכל זר אי חייב אם נאמר כיון שאכלה בהיתר התרומה דהעשה דחי א"כ ה"ל כמו כהן שאכל ונתחללה א"ד דוקא כהן שאכל דאכל בהיתר נתחלל לדעת זו דצריך שיתחלל בהיתר אבל כאן אינו היתר רק דיחוי וכ"מ שיוכל לקיים שניהם אינו דוחה ע' רש"י ותוס' ברכות סוגיא דפושטו א"כ לא הוי נתחלל בהיתר. וכן אם זר אכל תרומה מחמת פ"נ ג"כ חייב אם הקיאה ואכל אחר דלא הוי נתחלל בהיתר ובפרט לפי מה שהבאתי לעיל הטעם דנתחלל בשם התוס' דהוי כמו דבר שנעשית מצותו אין מועלין בו א"כ ה"כ דהמצוה בזה היא אכילת תרומה לכהן ונעשית מצותו אבל באם נדחה מפני עשה או פ"נ לא נעשית מצותו השייך במצוה זו א"כ לא נתחלל כנלע"ד. וע' תוס' פסחים דל"ג ע"ב ד"ה א"ק בירושלמי שם כתבו אבל בטבל של חמץ אין מדליקין דלא איירי קרא אלא בשתי תרומות ואם כי דהסו"ם אינם מוכנים כמו שתמה המ"ל פ"ב מה' תרומות שם פכ"פ ראי' לדבריו דלא מיירי אלא בשתי תרומות אבל הטבול למעשרות אינו אסור בהנאת כילוי כמ"ש וראיתי בס' גנזי יוסף שכתב בכוונת התוס' דהטעם דאסור בהנאת כילוי דצריך לקיים מצות הפרשה ואם מכלה הטבל אינו מקיים מצות הפרשה אבל טבל של חמץ דבלא"ה לא יפריש דמצוה לשרפו א"כ מותר בהנאת כילוי וזה כוונת התוס' ע"ש ובאמת זה דרך חידוד אבל אין לנו לבקש טעם למצות התורה דאל"ה לא הוי צריך למילף טבל טהור מטבל טמא דאסור בהנאת כילוי ע"ש בתוס' שבת. אך לכאורה קשה להסוברים דהנאת כילוי אינה אסור מה"ת מ"מ אמאי לא יהי' איסור תורה הא מטבל מ"ע דהפרש'. אך באמת ז"א איסור דהתורה אסרה טבל בלאו וגם מ"ע להפריש אבל כ"ז אם רוצה לאכול אבל אם אינו רוצה לאכול אין כאן מצות הפרשה ג"כ והוי כמו שחיטה דאם רוצה לאכול אם אוכל נבלה עובר בלאו ומ"ע אם רוצה לאכול לזבוח כמבואר בר"מ אבל אין המצוה חיובית כתפילין וכדומה ומברכין על השחיטה כיון דעשה הוא אם רוצה לאכול כמו כן גבי טבל אבל אם אינו רוצה לאכול אין כאן מצות הפרשה כלל וכן הוא להדיא במ"א סי' ח' סק"ב. אך הט"ז ביו"ד סי"א כ' דטבל אינו דומה לשחיטה וטבל אפי' אם אינו רוצה לאכול מצוה להפריש ואי"ה במצות הפרשה נברר זה:

(ג) **שאוסר** כו' בכ"ש כו' וצ"ע בטבל כו' דין זה מבואר בש"ס כ"פ ובר"מ פט"ו מהמ"א ואוסרין עד שיפריש עליהם ממק"א ודוקא מטבל דרבנן כגון מעציץ שאינו נקוב כי אינו יכול להפריש מטבל דאורייתא כי אין תורמין מה"ת עה"פ וזה שנתבטל א"ח מה"ת דמדאורייתא ברובא בטל כמבואר כ"פ במס' חלה ודמאי ותרומות ובר"מ בענינים אלו וכ"ה בהדיא ברא"ש נדרים נ"ז וכמ"ל פ"ה מה' תרומות הי"ז מה שהקשה ע"ד הרא"ש וע' במנחות ל"א שמפריש עליו מחיוב דרבנן. ואם אין לו להפריש ממק"א מאי תקנתי' ע' במס' חלה ובר"מ ולח"מ. ומ"ש הרהמ"ח דאוסר בכ"ש היינו דוקא במינו אבל שלא במינו בנ"ט והוא משנה מפורשת בחלה ובע"ז דע"ג ע"ב וכ"פ הר"מ המ"א:

והנה הרהמ"ח מביא זה הטעם בלבד דאוסר בכ"ש דכהיתירו כך איסורו וזה הטעם מבואר בע"ז שם וע"ש בתוס' ד"ה טבל תמהו דבירושלמי וכן בש"ס דילן בנדרים נ"ח מבואר הטעם דאוסר בכ"ש מחמת דהוי דשיל"מ ותרי טעמי ל"ל ותירצו דתרווייהו צריכי דמחמת היתירו כך איסורו ל"ש בטבל הטבול לת"מ דיש לו שיעור ע"כ צריך לטעם דשיל"מ ופעמים אין הבעלים בעיר ואין לו מתירין דצריך טורח והולאה ע"כ צריך טעם דכהיתירו כו' א"כ לדעת התוס' אם נתערב טבל הטבול לת"מ ואין הבעלים כאן א"כ בטל דל"ש הני טעמים. והנה לכאורה לפ"מ שפסק פ"ד מה' תרומות ה"ב דיכול לתרום משלו על של חבירו אפי' שלא מדעתו א"כ אפי' אין הבעלים כאן יכול להפריש וע"ש במ"ל הביא בשם התוס' דאפשר א"י להפריש והאבעיא בנדרים לא נפשטא ע"ש אבל לדעת הר"מ נראה דבכ"ע הוי דשיל"מ א"כ לדעת הר"מ ל"ל טעם דכהיתירו כך איסורו דאינו כולל טבול למעשרות ובטעם דשיל"מ סגי. והנה הר"מ פט"ו ממ"א כ' הטעם דאינו בטל מחמת הטעם דטבל הוי דשיל"מ ונקט טעם הירושלמי והש"ס דנדרים ולא הביא הטעם דכהיתירו כך איסורו נראה כיון דטעם הזה כולל לכל הטבלים ע"כ נקט טעם זה לחוד וטעם זה לחוד סגי ע"ש בכ"מ ולח"מ. והנה לדעת רש"י והרבה פוסקים דהטעם דדשיל"מ ל"ב דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר דהיינו שחז"ל לא רצו שיאכל ע"י ביטול אם אפשר שיאכל בהיתר בלא הביטול א"כ איני מבין כלל היאך הוי טבל דשיל"מ דהא באמת מה"ת בטל ואם כן אם רוצה להפריש על הטבל שנתערב אסור לו להפריש מטבל גמור המחויב מה"ת דאין מפרישין מה"ח עה"פ כמבואר במנחות שם אף דבדיעבד אם הפריש מחיוב תורה על חיוב דרבנן הוי תרומתו תרומה ונתקן הטבל דרבנן אך דעל התרומה מחויב להוציא תו"מ ממק"א ער"מ פ"ה מה' תרומות הי"ד וכמ"ל שם מ"מ לכתחלה בודאי אין תורמין כמבואר בסוגיא דמנחות ומה שמבואר במס' חלה דהנוטל שאור שלא הורמה חלתה ונתן לתוך עיסה שהורמה חלתה דיפריש ממק"א אפי' מטבל גמור ער"ש כיון דשאור אין בטל מה"ת דליכא ס' בעיסה א"כ ה"ל מחיוב על החיוב וע' בחידושי דינים סוף ספר לבושי שרד מביא ראיות מתוס' דאף שא"א בע"א מ"מ אסור להפריש מטבל גמור על תערובות דאינו אלא טבל דרבנן אף דבדיעבד נתקן התערובות כי טבל דרבנן נתקן אם מפרישין עליו מן החיוב מ"מ אסור להפריש מן החיוב וכ"ה בתוס' ורא"ש בנדרים דמפריש על התערובות מעציץ שא"כ דאינו חייב [אלא] מדרבנן א"כ היאך הוי טבל דשיל"מ בשלמא חדש וכדומה שפיר הוי דשיל"מ דעד שתאכלנו באיסור תורה ע"י ביטול תמתין או בנדר תשאל עליו ותפקע האיסור תורה לגמרי ולא תצטרך לבא לידי ביטול אבל כאן היאך תאמר עד שתאכל איסור תורה ע"י ביטול תפריש עליו ולא תצטרך לבא לידי ביטול ז"א דעתה האיסור תורה בלא ביטול לא תפקע כי אם יפריש יפריש מחיוב דרבנן והמפריש מחיוב דרבנן על חיוב תורה לא נתקן כלל הטבל מה"ת דהוי מה"פ עה"ח וע"כ אתה אוכל איסור תורה ע"י ביטול א"כ למה צריך להפריש כלל ול"ש לומר כיון דיכול לתקנו מדרבנן הוי דשיל"מ ז"א דא"כ אתה עושה מן המסובב סיבה דלמה אחז"ל דלא בטל כיון שאין לו מתירין האיסור הזה א"כ ממילא לא יהי' צריך לתקן אף מדרבנן רק מחמת דחז"ל אמרו דל"ב צריך לתקנו אבל למה אמרו כיון דאין לו תקנה רק אחר שאמרו יש לו תקנה דרבנן והיא גופא קשיא למה גזרו לא הי' להם לגזור ולא יהי' עליו שם טבל כלל וא"ד כלל לחדש ולנדרים ולשאר דברים שיל"מ ע' בזה דהאיסור בעצמו לא יתוקן בלא ביטול וע"כ צריך לבא לידי ביטול דעכשיו שנתבטל מן התורה לא יוכל האיסור לתקן שיפקע האיסור תורה והוא פשוט. ע"כ נ"ל מזה סיוע לסברת הר"ן בנדרים דנ"ב דטעם דשיל"מ משום דהוי מין במינו אך איסור והיתר הוי אינו מינו אך אם באיסור

נתערבו מעט חטים של טבל בכמה של חולין שכולם אסורין (ד) ובסדר זרעים ובסדר תרומות ומעשר שני ומעשרות יתבאר איזה דבר חייב בתרומה ומעשרות והן טובלין הפירות איזה דבר פטור ואיזה דבר חייב מן התורה ואיזה דבר מד"ס ויתר משפטי הטבל שם ובמקומות מן מס' דמאי (יו"ד סי' של"א) ונוהג איסור זה של טבל בכל ישראל בזכרים ונקבות ואפי' בכהנים ולוים אע"פ שהם האוכלים התרומות ואפי' בדגן שלהם (ה) וכן נוהג האיסור בכל מקום כלומר שאסור לאכול הטבל של פירות א"י בכ"מ אבל חיוב תרומות ומעשרות מן הפירות ידוע הוא שלא חייבתנו

האיסור יחזור להיתירו הו"ל מין במינו לגמרי ורבנן מודו בזה לר"י דמין במינו כהאי גוונא לא בטל ולא פליגי אלא במין במינו וא' שם איסור עליו דהו"ל אינו מינו אבל כיון דעתיד לחזור להיתירו ה"ל גם שם היתר עליו ול"ב ע' ט"ז סי' ק"ב א"כ כאן גבי טבל אף דלאחר שנתערב לא הוי דבר שיש לו מתירין מכל מקום כיון דקודם שנתערב היה לו מתירין א"כ שם היתר עליו ול"ב דהו"ל מב"מ ע"כ הו"ל טבל דשיל"מ. ובזה יש ליישב ג"כ קושית הצ"ל על דין הרשב"א דבילה מספק טרפה בטל כיון שאין המתיר עתיד לבא בודאי לא הוי דשיל"מ ותמה עליו דכל"ז ממ"נ אם יהי' טרפה לא יהי' לו מתירין ובטל ואם כשרה א"כ למפרע אין כאן איסור ולסברת הר"נ ניחא ומצאתי בכו"פ ייסב כן ק' הצ"ן ע"כ לא כתבתי. אך באמת לשון הר"מ אינו מורה כן ע"ש בהמ"א ה"ב כתב יראה לי דדשיל"מ בטל בשא"מ לא יהיה חמור מן הטבל דבא"מ בטל ולפמ"ש אין ראי' מטבל דבטבל ל"ש עד שתאכלנו כמ"ש ול"ל כיון שקודם שנתערב היה יכול לתקנו א"כ הו"ל מב"מ אבל אם הוא מבשא"מ אף דהם שוים מ"מ בטל כסברת הר"ן שם דה"ל באמת אינם מינם אבל בשאר דשיל"מ דנוכל לומר הטעם עד שתאכלנו באיסור שייך נמי במבשא"מ. אך מ"מ א"א לכוות דע"כ טבל אינו דשיל"מ עתה ול"ש לומר עד שתאכלנו ומ"מ אינו בטל ל"ע דאף דל"ש עד שתאכלנו ועתה אחר התערובות אינו דשיל"מ מ"מ כיון דקודם התערובות היה דשיל"מ אינו בטל וכסברת הר"נ אך בדבר לח כגון יין של טבל דבדבר לח אמרינן יש בילה א"כ יכול עתה לתקן מיניה ובי' דיש בילה וא"כ מפריש מן הטבל עלמו אך בדבר לח יש דיעות כיון דאין ממשות האיסור לא הוי בכה"ג דשיל"מ עביו"ד סי' ק"ב ובש"ך שם ודין זה אי יבש ביבש יכול להפריש מיניה ובי' לריך אריכות גדול ע' בסוגיא ומקומות הנרשמים ובה' חלה וער"נ פ' השוכר כתב דאף אם יש בילה אינו בגדר דשיל"מ כי לריך להפריש יותר ואין לד זה דשיל"מ ע"ש באריכות. ונ"ל לפי המבואר בשבועות פ"ג נשבע על ככר ואכלו רבא אמר אכלה כולה אין נשאלין עליה ואמימר אמר נשאלין דאי במזיד מחוסר מלקות ובשוגג מחוסר קרבן והר"מ והפוסקים פסקו כאמימר ועשעה"מ ה' שבועות פלפל בדהתו"ס גיטין ובד' הב"י היוה"כ. ונ"ל פשוט דהסברא אם אינו מחוסר כלום א"י לשאול עליו ל"ד באכל ע"י העברת שבועה רק דהסברא כ"ה דיפעול בהשאלה קלת להבא כגון שנשאר דבר מאכל מזה דיועיל להתירו בהנשאר או דמחוסר מלקות דיועיל התרה קלת שייך שאלה אבל באכלה כולה אין מחוסר כלום דעל להבא לא יפעול כלל ועל לעבר לחוד ל"ש שאלה ולפ"ז אם נדר מאיזה דבר ונשרף ואינו בעולם נ"כ ל"מ שאלה כיון דאינו בעולם כלל אין נ"מ למה לו לשאול אך נראה לפ"ד אם נדר מאיזה דבר ונתבטל ע"י תערובות כיון דאיסור נהפך להיתר א"כ הו"ל כמו אכלה ונשרף דאינו בעולם א"כ בודאי ל"מ שאלה א"כ אם נדר באיזה דבר דמבואר בש"ס ובש"ע ה' נדרים דלא נתבטל דהוי דשיל"מ זה דוקא אם נשאר איזה דבר בעין שלא נתערב א"כ מהני שאלה דהוי כאכלה מקלתה אבל אם לא נשאר כלום רק נתבטל כל הנדר בתערובות א"כ ל"מ שאלה ונתבטל דל"ש טעמא דרש"י עד שתאכלנו כו' יאכל ע"י שאלה אדרבא כיון שנתבטל ל"מ שאלה אך מדרבנן מהני כיון דאסור מדרבנן א"כ אתה עושה סיבה מהמסובב ובאמת לריך שיהיה דשיל"מ על גוף הדבר דעי"ז גזרו חז"ל דלא ליבטל וכאן בלא גזרת חז"ל ליתא בשאלה א"כ ל"ג כלל ונתבטל אך לדעת הר"ן בכל גווני דהי' דשיל"מ קודם שנתבטל א"כ נ"מ גדולה בין רש"י להר"נ בנדר מאיזה דבר ונתבטל כולו דלרש"י בטל ולהר"נ ל"ב דהרי לרש"י האיסור עלמו לא יתוקן ולא ראיתי כעת מי שיתעורר בזה והיא הערה נכונה. ולפמ"ש הא דמבואר בסי' שכ"ג גבי חלה דנפלה פחות (מסאה) [מק"א] ישאל עליה אפשר דוקא אם נשאר מקלת אבל אם כל החלה נפלה א"י לשאול. אך ז"א כיון דהתערובות אסור א"כ פועל השאלה ושם אינו בטל מחמת דהוא פחות משיעור ביטול דהוא פחות מק"א א"כ פועל השאלה אפי' נפלה כולה וע' נדרים נ"ח מקשה הש"ס שאה תרומה שנפלה אמאי תיבטל והא הוי דשיל"מ ויוכל לתרץ דנפלה כל התרומה א"כ לא הוי דשיל"מ אלא עדיפא מיני' משני דתרומה כיון דלאו מלוה לא הוי דשיל"מ. ולכאורה ילא לנו אם א' הפריש תרומה וכל התרומה נפלה בענין דנתבטל כגון בק"א א"כ א"א ליתשל עליה ולפי הנראה הוא פשוט כמו אם אכל התרומה כולה ואינו מחוסר כלום דאין נשאל וכבר כתבנו דזה שוה לנאכלה כולה כיון דאינו פועל כלל על להבא ומ"מ אני מסופק בזה דאפשר דתרומה וחלה ודומיה שמתירין את השיריים אפשר דאף באכל כל התרומה ואפי' לקה מ"מ אפשר דיכול לשאול עליה כיון דנ"מ על להבא דהחולין יהדר לטבליה א"כ ה"ל כמו מחוסר איזה דבר דפועל על להבא ואם נאמר דגם בתרומה אם אכלה כולה אין נשאלין א"כ אם התרומה כולה שהפריש נפלה לתוך התערובות אפי' רק ברוב מ"מ מה"ת בטל ברוב א"כ אין שם תרומה בעולם מה"ת וא"י לשאול והשאלה לא מהני והחולין המתוקנים לא הדרי' לטבליה כי מה"ת ה"ל כמו שאכל התרומה וליתא בשאלה ואפשר כיון דאיכא התערובות והתערובות עכ"פ אסור מדרבנן ואם ישאל ויהדר לטבליה יותר התערובות כי יפריש על התערובות ממק"א א"כ כיון דהתערובות בעולם ה"ל כמו מחוסר איזה דבר דיפעול על להבא דהתערובות יהי' מותר א"כ אפשר דאם שאל על התרומה הדרי' החולין המתוקנים לטבליה מדאורייתא כיון דמחוסר קלת עכ"פ והדברים עתיקין אם איסור דרבנן מועיל לדאורייתא. אך אם נפלה למאה וא' דנתבטל אף מדרבנן א"כ הו"ל כמו שאכלה ול"מ שאלה ולא הדרי' החולין לטבליה והוא דבר נוגע לכמה סוגיות בש"ס. ולפ"ז הדין דאכלה כולה ונלקה דאין נשאל ל"ש בתרומה כיון דפועל לענין הטבל הנשאר ומ"מ אף שהרהמ"ח כ' הך טעם לחוד דכהיתירו כו' מ"מ

כרלה דמודה דאף בטבול למעשרות אסור בכ"ש ואפשר דלא פליג חז"ל בתקנתם כל שיש שם טבל עליו אוסר בכ"ש במינו כנ"ל :

(ד) **ובסדר** זרעי' כו' איזה דבר כו' ע' דינים אלו במלוה שנ"ה ומלוה תק"ז שם יתבארו ע"כ א"ה כי שם הארץ הרהמ"ח לבאר קלת :

(ה) **וכן** נוהג האיסור בכ"מ כו' נראה מדברי הרהמ"ח דגם חובא איכא כמו בכל המלות שכ' דאיסורו נוהג בכ"מ ול"ע ד' הרהמ"ח דהלא מבואר במשנה פ"ב דחלה דפירות א"י שילאו לח"ל דר"א מחייב ור"ע פוטר והלכ' כר"ע נגד ר"א וכ"פ הר"מ פ"א מה' תרומות הכ"ב ז"ל פירות א"י שילאו לח"ל פטורים מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות שנאמר אני מביא אתכם שמה אתם חייבים ובחוץ לארץ פטורים ואם יצאו לסוריא חייבין מדבריהם עכ"ל ועי' בכ"מ כתב שרבינו סובר דתרומות ומעשרות שוה לחלה בענין זה והלימוד שכתב רבינו הוא בירושלמי וא"כ היאך כתב הרב המחבר בפשיטות ועל פירות ארץ ישראל חייבין בכ"מ ול"ל כסברת המ"ל שם דפלוגתת ר"א ור"ע שם אינו אלא אם נגמר מלאכתן בח"ל כגון שנתגלגלה העיס' או נמרח בח"ל אבל אם נתגלגל ונמרח בא"י ר"ע מודה דחייב וד' המ"ל מבוארין שם בהשגת הראב"ד שכ' שם באמלע הדיבור דר"ע סובר דאזלינן בתר קביעת המעשר דהיינו מירוח ע"כ א"כ כוונת הרהמ"ח ג"כ כן ומדקדוק לשונו שכ' ואסור לאכול הטבל של פירות א"י נראה דהיינו דנטלו בא"י. אבל לי ל"ע דברי המ"ל מכ"ל להעמים כן בד' הר"מ כיון שאינו מפורש בדבריו ואדרבא יש הוכחה דהר"מ ס"ל בכ"ע פטור בח"ל ודברי הר"מ הובאו במ"ל שם וז"ל פי"ג מה' מעשר ה"ד פירות שידוע שהם מא"י שהוחזקו בה עולי בבל כו' מתעשרין דמאי בכל א"י ובסוריא וכתב הכ"מ דזה פי' בכ"מ המבואר במשנה אבל בח"ל לא כמבואר פ"א מהלכו' תרומות דפירות א"י שילאו לח"ל פטורין עכ"ל וז"ל המשנה פ"ב דדמאי ואלו מתעשרין דמאי בכ"מ כו' מחמת דאלו פירות הם ידועים שהם מא"י והנה הרע"ב שם פי' דבכ"מ היינו אפי' בח"ל וכ"כ הר"ש וכתב התי"ט דא"כ פירות א"י שילאו לח"ל חייבים והר"מ פ"א מה"ת פסק דפירות שילאו פטורין ולשונו פי"ג מהל' מעשר מתעשרין דמאי בכל א"י עכ"ל ועיין בס' פאת השלחן כתב דגם כוונת הר"מ בפה"מ דכ' ח"ל היינו א"י שלא הוחזקו עולי בבל ואם דעת הר"מ כהראב"ד והמ"ל א"כ למה לא כ' בה' מעשר כפשוטו דמתעשרין דמאי בכ"מ דנגמרו בא"י וחייבים ומי דחקו להוליא לשון המשנה מפשוטו ולפרש בכ"מ היינו בא"י ובסוריא דוקא א"ו נראה דעת הר"מ דפירות א"י שילאו בכ"ע פטורים והמ"ל בעלמו מביא ד' הר"מ הנ"ל וא"י כי באמת הוא סתירה לדבריו כמבואר בכ"מ. ואל יפלא בעיניך כיון שנתחייבו הפירות שנגמרו בא"י איך יפטרו אח"כ זה ל"ק חדא אם הוא גזה"כ שמה אתה חייב א"כ כך גזרה התורה אבל באמת מלינו כיו"ב דשיטת הר"מ עלמו פ"ב מה' מעשר והיא שי' ר"ת בתוס' ג"כ בכ"מ גבי חניות אושא ובביכורים הא דלקוח פטור מן המעשרות דוקא אם לקחן אחר המרוח שנגמרו מלאכתן ביד המוכר נפטרו אח"כ אבל קודם שנגמרו חייבים ובאמת דעת הרמב"ם שם כתוס' להיפוך דאם לקחן אחר המירוח כיון שנתחייבו לא פקע חיובו אבל לדעת הר"מ ודעת ר"ת דנפקע חיובו וכן דעת הראב"ד בה' כפי מה שפירש הכ"מ א"כ חזינן דאע"פ דנתחייבו מ"מ יכולין לבא לידי פטור א"כ ה"ה אע"פ שנתחייבו בא"י מ"מ כיון שילאו יהיו פטורין ועי' פ"א דפאה לענין הפקר אחר המירוח בר"ש שם וע' בשעה"מ ה' לולב פלפל דאף לאחר מרוח אם הפקיר פטור מן המעשרות ע"ש שמביא קלת ראיות להיפך אבל עכ"פ מלינו דאף לאחר החיוב נפטרו א"כ מגלי' להמ"ל להעמים בדברי הר"מ כיון דסתם ובפרט בה' מעשר גבי דמאי נראה מדבריו דאף בנגמרו בא"י פטורין א"כ ה"כ הפי' בדברי הר"מ דאף אם לאחר שנגמרו ילאו מ"מ פטורים אף דהיא מלחם הארץ מ"מ ממעטינן מן שמה ועי' בכ"מ אך דעת הראב"ד בהשגות ודאי כן הוא כמבואר בדבריו להדיא. ואין להביא ראי' מרישא דמתניתין ובר"מ הוא סיפא דפירות ח"ל שנכנסו לא"י חייבים וסיים שם הר"מ ואם נקבעו לאחר שנכנסו לא"י חייבים חזינן דהולכין אחר מקום שנגמרו ואם נגמרו בח"ל פטורים מה"ת אף בבאו לארץ וא"כ מכ"ש לחיוב שלא נפטרו ביצאו. אין ראיה חדא כיון דנגמרו בפטור לא מלינו בשום מקום שיחזרו לחיוב כגון גר שנתגייר והי' לו עיסה שנגלגלה בגיותו ואח"ז נתגייר מבואר במשנה שהיא פטורה ועוד כ"מ ה"ה כאן אבל בנגמרו בחיוב דמלינו גבי לקוח שנפטרו מחיובם א"כ ה"נ נפטרו. ועוד יש שם סברא דאפי' בנגמרו בא"י לא יהיו חייבים ע"ש בכ"מ בתי' הא' דאע"ג דקרא זמה מועיל לפטור פירות היולאין מ"מ לא אהני קרא לחייב פירות הנכנסין כיון דמ"מ לאו לחם הארץ הוא ע"ש וא"כ אף לפי התי' דחייבים מה"ת נוכל לומר דאם נגמרו בח"ל פטורים דדי לאוקמי קרא דחייבים בנגמרו בא"י חזינן דיותר קל לפטור הפירות שילאו מלחייב הפירות הנכנסי' א"כ נהי דבפירות הנכנסין לריך דוקא להיות גמרו בא"י לענין חיוב אבל בנגמרו בח"ל אין סברא ואוקמינן קרא לדמסתבר אבל בפירות היולאין קרא כפשוטו דאף בנגמרו מקרא דשמה ע' בכ"מ ונראה דיותר יש לפטור פירות היולאין מלחייב פירות הנכנסין א"כ אין ראיה מסיפא ולא הי' בכח כתב להאריך יותר אך תבין בעלמך כי אין ראיה מסיפא. ודין פירות הנכנסין יב..רו א"ה בסמוך. ומ"ש הרהמ"ח אבל חיוב תו"מ מן הפירות ידוע שלא חייבתנו התורה אלא בא"י כוונתו דפירות הגדלים בח"ל פטורים ואם נכנסו לא"י חייבים ומבואר במשנה שם דלכ"ע חייבים ער"ש שם אך דעת הכ"מ בתי' א' דבין חלה ובין תו"מ הפירות שנכנסו לא"י א"ח אלא מדרבנן כיון דלאו לחם הארץ הוא ובתי' השני הוא דעתו דאם נכנסו ואח"כ נגמרו בא"י חייבים מה"ת ואם נגמרו בח"ל ואחר

חייבתנו התורה בהם (ו) אלא בא"י ובזמן שישראל שם. שנאמר בתרומה כי תבואו. ודרז"ל ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם כ"פ הרמב"ם ז"ל ולפיכך אין איסור הטבל מדאורייתא אלא בפירו' א"י ובדגן תירוש ויצהר דוקא כמו שנכתוב במצות מעשר בסדר ויקח קרח וכבר כתבתי קצת חלוקין במקומות שסביב א"י לענין שביעית בסדר משפטים במצות השמיטה ותחומי א"י ידועים הם. ועוד אכתוב בארוכה כל עניני תרומות ומעשרות וחלוק המקומות ומה שהוא מדאורייתא או מדרבנן בסדר שופטים במצות הפרשת תרומה גדולה וקהנו משם. ועוד אודיעך שם מחלוקת המפורשים בענין התרומה אם היא דאורייתא או דרבנן היום אפילו בארץ.

ומי

כך נכנסו א"ח אלא מדרבנן וכ"כ דעתו ביו"ד סי' של"א ע"ש בש"ך והרהמ"ח לא גילה דעתו כלל ונראה דבפירות ח"ל בכ"ע א"ח עליהם משום טבל דסתם הדבר וצ"ע ואי"ה במצות דלקמן לענין הפרשה יבואר עוד. ועיין בכ"מ מה שתי' בתי' הב' כתב מיהו ה"מ שנכנסו לארץ קודם שנגמרו דומיא דחלה שנכנסו לארץ קודם גלגול כו' ונראה דפשיטא לי' דבחלה מיירי שנכנסו קודם גלגול ואמאי פשיטא לי' בחלה יותר מבתרומות ומעשרות ונראה דדייק מלשון המשנה פירות כו' ונראה דבלא נתגלגל מיירי דאי אפי' בנתגלגל ה"ל למתני עיסה וזה כוונת המ"ל שכתב דקודם גמר מיירי דתו"מ דומיא דחלה ומיירי קודם גלגול מדלא נקט עיסה אבל באמת אין ראיה דמאי דמבואר במשנה דפירות ח"ל שנכנסו לארץ חייב היינו אפי' לאחר גלגול ע"ש בר"ש שמביא הירושלמי דר"א פוטר ברישא ג"כ ור"ע השיב לו דישראל בעת כניסתן לארץ שמלאו בליקות כו' ע"ש שהקשה דבלקות העכו"ם בודאי פטורים אפי' בארץ וע"ש דר"ע אזל לשיטתו בפ"ג דגמר מלאכה דחלה אינו לאחר גלגול רק אחר קרימת פנים ע"ש א"כ דין זה המבואר במשנה מיירי אפי' בעיסה לר"ע ומ"מ קרי התנא בלשון פירות כי כל הנלמחים אף לאחר אפיה ובישול נקראים בשם פרי הארץ עי' בברכות ובערובין ועיין פ"ג דחלה מ"ו בפי' הר"מ שם א"כ צ"ע כמ"ש לעיל דנראה מדברי הר"מ דפירות היוצאים פטורים אף בנגמרו ואם נאמר בתו"מ אף לאחר שנגמרו יצאו פטורים א"י אמאי בחלה חייבים לאחר גלגול דלרוב דיני' שוים ותרווייהו יליף מחדא ע"ש וצ"ע. והנה לפמ"ש דממשנתינו אין הכרח דאפשר אפי' בנגמר היינו בנקבע נמי הדין כן צ"ע גדול מהיכן יצא לרבותינו הר"מ והראב"ד לחלק לדעת הר"מ כפי התי' הראשון בכ"מ אם נאמר ג"כ שסובר כמו הראב"ד בפירות היוצאין דוקא אם נקבעו בח"ל פטורין דהולכין אחר מקום שנקבע ובפירות הנכנסין סובר לפי תי' הא' דאף בנקבעו בא"י פטורים מה"ת ולפמ"ש בפירות היוצאין אפי' לאחר שנקבעו בא"י פטורים כיון דהם עתה בח"ל. ובפירות הנכנסין אפי' בנקבעו בא"י מ"מ פטורים מה"ת ולפי תי' ב' בכ"מ ג"כ ולפי דברינו שכתבנו פירות היוצאין אף שנקבעו בא"י פטורים ופירות ח"ל אם נקבעו בח"ל פטורים רק אם נקבעו בא"י חייבים או אם נימא כסברת הראב"ד א"כ הכל שוים דתליא במקום שנקבעו וכן סובר הראב"ד מנ"ל לרבותינו כיון דבמשנה סתמא תנן פירות הנכנסין חייבים ופירות היוצאין פטורין אפשר דבכ"ע ואין הולכין אחר מקום הקביעות אלא במקום שהן עכשיו. ונהי דלשיטת הראב"ד נוכל לומר דלמד זאת מסברא דאם נגמרו בחיוב אין סברא לפטור בילאו. וכן אם נגמרו בפטור אין סברא לחייב אף שכתבנו לעיל דמלינו כיו"ב מ"מ אפשר היה להראב"ד איזה טעם שם אבל להר"מ בתי' ב' של הכ"מ ולפי דברינו שכתבנו בפירות היוצאים לא אזלינן בתר מקום קביעות ופטור בכ"ע ובפירות הנכנסין אזלינן בתר קביעות ואם נקבע בח"ל פטורים מה"ת בכ"ע מהיכן יצא לרבינו כמו דפירות היוצאין פטור הפי' דפטור בכ"ע כמו כן בפירות הנכנסין חייבים הפשט דבכ"ע חייבים אף דנגמרו ונקבעו בח"ל. וכן לפי תי' הא' דבכ"מ דפירות היוצאין פטור מה"ת ובפירות הנכנסין אפי' אם נקבעו בא"י מ"מ מן התורה אין הולכין אחר א"י ופטורים מנ"ל לרבינו לחלק הדינים במשנה ואם כמ"ש הכ"מ דהי' נראה לרבינו אין דרך רבינו לחדש דין בעצמו לכתוב הלכה פסוקה עכ"פ הי' כותב בלשון יראה לי כדרכו וצע"ג על הכ"מ לפ"ז. ועוד אני תמה תמי' גדולה על הראב"ד ולהכ"מ בתי' הב' אם נאמר דסובר הר"מ כדעת המ"ל דא"כ לסברתם אין חילוק כלל בין פירות הגדלים בא"י לבין פירות הגדלים בח"ל רק העיקר הולכין אחר מקום הקביעות ותלוי בחילוק המקומות א"י וח"ל דפירות אפי' נתגדלו בא"י מ"מ אם נקבעו בח"ל פטורים ופירות שגדלו בח"ל אם נקבעו בא"י חייבים א"כ היאך יפרנסו משניות מפורשות ומביאם הר"מ תיכף אחר דין זה. וז"ל שם הכ"ג עפר ח"ל שבא בספינה לארץ בזמן שהספינה גוששת הצומח בו חייב במעשרות כצומח בא"י עצמה אבל בזמן שאין הספינה גוששת הוי כח"ל והוא משנה מפורשת בחלה ולדעת זו למאי נ"מ אם היא כא"י או כח"ל. ממ"כ היכן עתה הפירות הללו והיכן יקבעו למעשר אם נקבעו בא"י אפי' אינה גוששת והיא בח"ל מ"מ חייבים במעשרות ואם הם עתה בח"ל ונקבעו בח"ל אפי' גוששת מ"מ פטורים דהוי פירות היוצאין והפירות ע"כ היו צריכין לקבע באיזה מקום כי בלא"ה פטורים ממעשרות כ"ז שלא נקבעו פטורים מה"ת א"כ לאיזה תכלית נחשב כא"י או כח"ל וכן בהכ"ד אילן העומד בח"ל ונופו נוטה לא"י או להיפך הכל הולך אחר העיקר דהיינו אם העיקר בא"י חייב ואם בח"ל פטור. ולמאי נ"מ דאפי' העיקר בא"י מ"מ אם נקבעו בח"ל פטורין ואם נקבעו בא"י אף העיקר בח"ל חייבים (ואין לפרש דהפסט לענין המקום כמו במע"ש במשנה עי' במשנה שם דא"א לפרש כן). וכ"ה שם הי' מקלת שרשי' בא"י ומקלת שרשי' בח"ל טבל וחולין מעורבין. ועי' רש"י גיטין דכל פרי ופרי הוי מקלת טבל ומקלת חולין ע"ש וקשה נראה היאך נקבע הפרי הזה אם בא"י אפי' חלק הח"ל חייבת ואם נקבע בח"ל אף החלק של א"י יהי' פטור וכן בהכ"ה דבעלין נקוב הכל הולך אחר הנוף לאיזה ענין הוא נ"מ כיון דלא תלוי כלל בגידול רק במקום הקביעות ופרי זה ע"כ נקבע באיזה מקום כמ"ש. ולומר דדינים אלו מיירי בלא נקבעו כלל וא"כ הוא רק איסור דרבנן לאכול בלא מעשרות כמבואר בכ"מ ובר"מ וע"ז דנין אם דינו כא"י חייבים מדרבנן ואם כח"ל חייבין מדאורייתא זה דוחק גדול. הן אמת דלדעת כמה שיטות דמעשר אילן הוא דרבנן מיירי כאן לענין דרבנן מ"מ לדעת הר"מ כל אילנות חייבים במעשרות מה"ת ובפרט אפילו לאלו השיטות מיירי באילן גפן או באילן זית דלכ"ע חייבים בתו"מ מה"ת וכן לפמ"ש דלהר"מ בפירות היוצאין אף שנקבעו בא"י מ"מ פטורים ובפירות הנכנסין אם נקבעו בא"י חייבים לשיטת הכ"מ ג"כ קשה קושיא זו היכן נקבעו אם נקבעו בא"י אפי' אם העיקר בח"ל מ"מ חייבים ואם נקבעו בח"ל אפי' אם העיקר בא"י פטורים ואפי' נקבעו בא"י מ"מ כיון שיצאו ח"ל פטורים אך לפי תי' הא' בכ"מ דפירות הנכנסין בכ"ע אף אם נקבעו בא"י פטורים מה"ת א"כ דינים הללו ניחא מאוד דאם נאמר דהם כפירות א"י ונקבעו בא"י חייבים מה"ת ואם הם כפירות ח"ל אע"פ שנקבעו בא"י מ"מ פטורים מה"ת ע"כ אם נימא כתי' א' שבכ"מ ניחא מאוד דילא להר"מ לחלק בין פירות היוצאין לפירות הנכנסין אף שבמשנה אינו מוכרח החילוק מ"מ ממשניות אלו מוכרח שיש חילוק בין נתגדל בא"י ובין נתגדל בח"ל ומסברא הכריע דפירות היוצאין יהיו פטורין דאזלינן אחר מקום הקביעות ובפירות הנכנסין אזלינן בתר מקום שנתגדל ולא איפכא כיון שיש יותר סברא לפטור מלחייב כמבואר בכ"מ אבל לפי התי' הב' בין אם סובר כדעת הראב"ד ובין אם סובר כדברינו צ"ע מאוד מהמשניות הללו דמוכח דע"כ יש חילוק בין נתגדלו בארץ ובין נתגדלו בח"ל כמ"ש ואם הראב"ד בפירות הנכנסין סובר כתי' א' של הכ"מ ג"כ ניחא המשניות הנ"ל אך מהיכן יצא לו לחלק בפירות היוצאים אם נקבעו יהיו חייבים ואפשר דמסברא כמ"ש לעיל אבל לתי' השני וכפסק המחבר ביו"ד צ"ע מאוד מהיכן יצא לרבינו דינים אלו לחלק וגם המשניות הללו תמוהים מאוד לפ"ז וצע"ג ולא הבאתי בכור הבחינה ויבואר אי"ה במצות הפרשה לקמן: **(ו) אלא בא"י ובזמן שישראל** שם אין כוונתו דוקא בזמן שישראל שם לאפוקי אם אין כל ישראל שם א"ח כמו ביובל שמבואר לקמן דתיכף שגלו מקצת עשרת השבטים לא היו נוהגים יובלות דתו"מ אין הדין כך דעד גלות כל הארץ הי' נוהג תו"מ בעיירות שלא נגלו ממנה אלא הכוונה כמבואר בש"ס כ"פ עיין זבחים ס"א ונדה מ"ז ויבמות פ' הערל דפ"א ובשבועות ובמגלה ובבילה ובר"ה ובכ"מ וער"מ כאן פ"א מה' תרומות ופ"ו מה' בהב"ח והכוונה הוא כך כי הר"מ פוסק דקדושה ראשונה היינו בעת שנכנסו ישראל לארץ בימי יהושע והי' אז כיבוש רבים והי' הכיבוש בביאת כל ישראל ונתקדשה כל א"י לענין מצות התלויות בארץ ואם לא הי' הקדושה הזו בטלה הי' א"י חייב בתו"מ ובחלה אף שבעוה"ר היא חריבה מ"מ כל קדושת א"י עליה חוץ מיובלות שהוא גזה"כ דכל שבט צריך לישב במקומו ואפי' אם היו מעורבים לא הי' נוהג יובלות כמבואר לקמן במצות היובלות בעזהשי"ת וג"כ שמיטות לקצת דיעות שתלוי ביובל כיבואר בעזה"י לקמן אך תיכף שגלו ישראל הן עשרת השבטים ע"י סנחריב אותן העיירות שכבש מהם וישראל גלו נתבטלה הקדושה מהם וכן אח"ז גלו ישראל ע"י נ"כ ונלקחה כל הארץ מידם נתבטלה כל קדושת א"י דק"ר לא קדשה לע"ל כמבואר בר"מ טעם לזה כמשי"ת בסמוך בעזהשי"ת ואח"ז שעלו ישראל מן הגולה ע"י עזרא הסופר החזיקו בא"י וכל הארץ שהחזיקו בה חזרה ונתקדשה לענין מצות התלויות בארץ אך הקדושה ההיא לא היה בביאת כל ישראל רק מקצתם וכתיב בבואכם ודרשינן מימ' דהכיבוש לחלה לד"ה ולהר"מ וסייעתו אף לתו"מ צריך שיהיה בביאת כל ישראל ע"כ לא נתקדשה הארץ לחלה לד"ה ולהר"מ אף לתו"מ אף בימי עזרא ובהמ"ק השני היה קיים מ"מ לא היתה הארץ חייב בחלה כי העליה והחזקה שהחזיקו בה ישראל לא היה בביאה כולם רק מקצתם עי' במקומות אלו שהבאתי ובר"מ כאן ותבין. והנה בעיקר דינים אלו לענין קדושת המקום נאריך בה לקמן ומ"מ אכתוב קצת מה שנראה לי עיון הנה דעת הר"מ וכן בתוס' יבמות ובשבועות דלענין כל קדושת א"י נהי דבטלה בגלות ראשון אבל קדושה השניה דהיינו קדושת עזרא לא בטלה בגלות טיטוס וער"מ הבהב"ח נ"ט לזה למה בקדושה ראשונה בטלה בגלות הארץ ובקדושה השניה לא בטלה וכתב הטעם דקדושה ראשונה בימי יהושע דנתקדשה הארץ אינו אלא מפני כיבוש הרבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מה"ת מתו"מ ומכל מצות התלויות בארץ שהרי אינה מא"י אבל עזרא לא קידשה בכיבוש רק בחזקה שהחזיקו בה (היינו דהי' ברשיון כורש מלך פרס) ע"כ אעפ"י שנלקחה הארץ מידם היא מקודשת עד היום וחייבת במצות התלויות בארץ ע"ש כי לא העתקתי לשונו הזהב ממש. וע"ש בכ"מ שכתב שאינו מבין החילוק הזה למה יהי' כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר לאחר שנלקחה מידינו בטלה החזקה וגם בכיבוש ראשון אטו לא היה חזקה וכי עדיף חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש ע"ש ועתי"ט סוף עדיות שנ"ט לדברי הר"מ ועיין בס' בה"ז בזבחים. והנה אפי' לשיטה זו פסק כיון דק"ר בטלה וקדושה שניה אף דלא בטלה מ"מ לא הי' הקדושה בביאת כל ישראל ע"כ פטורה א"י היום ואפי' בזמן ב"ש מתו"מ וחלה וכתב עוד דזה דוקא לענין תו"מ ולשאר מצות התלויות בארץ בטלה ק"ר אבל קדושת ירושלים והמקדש לענין קרבנות ולאכול קדשים לא בטלה הקדושה ראשונה בגלות נ"כ דאם היתה בטלה לא היו יכולים שוב לקדש בימי עזרא כי הוא סובר כמ"ד בשבועות דבכל אלו תנן דהיינו לקדושת המקדש ולירושלים צריכים מלך ונביא ואו"ת וזה לא הי' בימי עזרא אך דהקדושה ראשונה מירושלים ובהמ"ק לא נתבטלה כלל וקדשה לע"ל ע"י קדושה הראשונה והטעם דלא בטלה לפי שקדושת המקדש וירושלים היא מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשימותי את מקדשיכם אע"פ ששוממים בקדושתם קיימי לפיכך מקריבים קרבנות אע"פ שאין בית וכ"כ התוס' ביבמות וכ"מ דכתיב זאת מנוחתי עדי עד ע"ש וער"ס כי לא העתקתי לשונו ממש. והנה ידוע דקדושת ירושלים הוא קדושה גדולה כמבואר במשנה דכלים דירושלים מקודשת ממנו כו' א"כ ק"ל למה לא יהי' קדושה חמורה כזו שקדוש' לענין קרבנות יפסול לענין קדושה

קלה

ומי שהוא במקום המסופק עליה אם היא מא"י אם לא (ז) ובזמן שהארץ בישובה ראוי להחמיר בדבר עכ"פ לפי שזהו ספיקא דאורייתא. וקי"ל סד"א לחומרא ומן הדומה שחז"ל היו מחמירין אף בפירות שחיוב המעשר שלהן דרבנן במקומות המסופקין להן

קלה לענין תו"מ נהי דבתחלת כיבוש א"י גם ירושלים נתקדש לענין תו"מ ע"י כיבוש כי אז לא נתקדש ירושלים לעבודת המקדש כי לא נבחר אז אבל בימי דהע"ה שנבחרה מקום זה ונתקדשה ע"י קדושת השכינה למה לא תועיל הקדושה חמורה לקדושה קלה וא"כ בגלות הארץ שנתבטל כל קדושת א"י מחמת דהיה ע"י כיבוש והכיבוש של נ"נ ביטל הכיבוש של ישראל אבל ירושלים וביהמ"ק דלא נתבטלה הקדושה נהי דהכיבוש נתבטל מ"מ למה לא יועיל הקדושה חמורה לקלה כיון דהיו יכולים להקריב קרבנות ולאכול קדשים וא"כ כיון דהקדושה הזאת היא מאז ולא היה ביאת כולם א"כ יהי' ירושלים ומקום המקדש חייב בחלה ובתו"מ מה"ת כמו קודם החורבן ואין הדעת סובל דתהיה קדושה לעבודה ולאכול קרבנות ולא תועיל לקדושה לענין תו"מ ולשאר מצות התלויות בארץ. ועיין בלשון הר"ס שכתב כיון שנלקחה הארץ מידם בטל הכיבוש שהרי אינה מא"י כו' ואיך נוכל לומר על ירושלים שאינה מא"י אם מקריבין קרבנות ואוכלים קדשים א"כ היא בודאי מא"י א"כ מן הראוי כיון שלא בטלה קדושת ירושלים בשום פעם ועדיין היא קדוש מק"ר שהי' בביאת כולם מהראוי לפי טעם זה שיתחייב בתו"מ ובחלה מה"ת עה"ק ירושלים והאיך שייך לומר דקדושה קלה בטלה וקדושה חמורה דלא בטלה דלא יועיל לקלה דמחמת קדושה זו יתחייב במצות תו"מ ואין סברא דבגלות בבל יהיה ירושלים כח"ל לכ"ד ואפי' לענין לשו"פ ולערלה ולכל מצות התלויות בארץ כי אז לא נתקדשה עוד בקדושת עזרא והיתה א"י לכל המצות כח"ל ואם ירושלים ג"כ כח"ל ויהיו מקריבים בה קרבנות ואוכלים קדשים זה דבר שאין הדעת סובלת. ולומר דבאמת ירושלים חייב בחלה ובתו"מ מה"ת לא מצינו זה אדרבא בכל המקומות שאמרו חלה בזה"ז או תו"מ בזה"ז דרבנן לא חלקו כלל ולומר דבירושלים הוי תו"מ דאורייתא. ואין לומר כיון דאינו רק קצת א"י לא נתחייב ז"א דידוע דכל איזה עיר הנכבש אפי' מקצת דינו כא"י ובימי חזקיה המלך אחר גלות עשרת השבטים מ"מ ערי יהודה נשארו בקדושתן ופשוט א"צ לראי'. וגם בתחלת הכיבוש לקחו אחד אחד כמבואר בפסוק. וראיתי בתוס' זבחים דף ס' ע"ב ד"ה מאי קסבר ובסה"ד כדס"א ע"ב כתבו וא"ת למאן דגרס קידשה הא ר"ל סובר תרומה בזה"ז דרבנן ותירצו נהי דקדושת הבית לא בטלה מ"מ קדושת הארץ בטלה וכו' וכתבו ותימה לומר כן שקדושת הבית קיימת להקריב קרבן ולא יתחייב בתרומה אבל איפכא שפיר דמצינו כמו בנוב וגבעון ע"ש א"כ נראה דאלל התוס' תימה אפי' על כל א"י ומכ"ש על ירושלים. ואפשר דגם כוונת התוס' כמ"ש דעיקר הקושיא על ירושלים והם אמרו תרומה בזה"ז דרבנן ולא חלקו ומכ"ש לפי מה שהטעים הר"מ צ"ע דהו"ל לחלק בין ירושלים עה"ק ובין שאר א"י. ומ"מ אפשר לתרץ זה בדוחק קצת דמצות התלוים בארץ דהיינו תו"מ ולשו"פ וערלה וחדש ודומי' זה אינו בגדר קדושה כלל ולא נתחייב א"י בזה אלא מפני שהוא ארצם. והא ראי' דלאחר כיבוש ז' עממין כל הארצות שכיבש מלך ישראל מדעת רבים יש להם כל דיני א"י בזה כמבואר בר"מ כאן וראי' ממשנתינו דכלים דתנן א"י מקודשת מכל הארצות דמביאין ממנה עומר ושתי הלחם ואמאי לא תני דמקודשת מכל הארצות שנוהג בה כל מצות התלויות בארץ תו"מ וחלה ולשו"פ אלא נ"ל דזה לא מיקרי קדושה כלל א"כ שפיר אינו מועיל הקדושה חמורה לזה דלא הוי קדושה רק מצות נוהגים בה. ולפי מה שהבאנו ממשנה דכלים אין ראיה ממ"ש בהתחלה מארצות אחרות שכיבש מלך ישראל דג"כ נוהג תו"מ חזינן דלא איקרי קדושה דבארצות שנכבשו הם קדושים כי מביאים מהם ג"כ עומר ושתי הלחם כנראה מדברי הר"מ דלא ירדו משום מעלה מא"י עיין בלשונו כאן פ"א מה' תרומות אך ממשנה דכלים ראי' שאין מצות התלויות בארץ בגדר קדושה כלל אך זה נ"ל דבגלות בבל הי' ירושלים חייב בביכורים וגם אם היו רוצים להקריב עומר ושה"ל היו יכולים להקריב אז ממה שגדל בירושלים כי זה בגדר קדושה כמבואר במשנה א"כ הי' מועיל הקדושה החמור' לקלה אך אין נ"מ מאי דהוי הוי ועתה בלא"ה מקודשת בענינים אלו מחמת קדושת עזרא ומ"מ צ"ע. עוד אעורר בעזה"י לפי טעם הר"מ דקדוש' שניה לא בטלה כיון דהקדושה לא הי' ע"י כיבוש רק בחזקה לא נתבטלה בגלות הארץ בשניה ועתי"ט בעדיות שכ' כיון שהי' מדעת הנותן דהיינו ברשיון כורש ע"ש ואם כי הכ"מ אין דבריו מובנים וגם ד' התי"ט אין מספיקין כ"ל מ"מ בשביל חסרון ידיעתינו בדברי רבינו הגדול לא נניח מלפלפל בדבריו כי בודאי דבריו מיוסדים על אדני פז למי שיזכה לעמוד על כוונתו. והנה לפי סברתו כל שלא הי' בדרך כיבוש רק מדעת הנותן ע"כ אינה בטלה בשום ענין. והנה מבואר בשמואל ב' וד"ה דדהע"ה קנה את מקום המקדש מארונא היבוסי. והנה לא נוכל לומר שבעת שכיבש דוד את ירושלים כבש גם המקום הזה אך אחר כך מכרו לארונא היבוסי ע"כ נשאר בידו. קשה הא ארונא הי' עכו"ם ב"נ רק הי' גר תושב כמבואר במס' ע"ז פ' אין מעמידין והיאך עברו על לאו דלא תחנם דאסור ליתן להם חנייה בקרקע כמבואר בע"ז די"ט וד"כ ובר"מ פ"י מה' ע"ז ואף גר תושב נראה דאסור ליתן להם חנייה בקרקע. ובפרט לטעם המבואר בע"ז דמפקיע השדה מתו"מ א"כ לגר תושב נמי אסור מה"ט וער"מ שם בע"ז פ"י ה"ג וד' במחובר לקרקע אינו מחלק בין עכו"ם לג"ת רק אח"כ לענין דאסור ליתן להם מתנת חנם כתב דלגר תושב שרי דמצוה להחיותו משמע דלענין מחובר לקרקע אין חילוק בין עכו"ם לגר תושב ועיין ביו"ד סי' קנ"א. וער"מ שם ה"ו גבי הלאו דלא ישבו בארצך כתב דאסור להושיב עעכו"ם בארצנו וכתב בפירוש אבל גר תושב מותר וכאן לא כ' זה נראה בפשיטות לענין ליתן להם חנייה בקרקע אסור אף לג"ת א"כ היאך בא המקום הזה לארונא היבוסי אע"כ נ"ל דהמקום הזה לא נלקח מעולם מארונא והטעם דלא נלקח מידו דאפשר הוא השלים עם דהע"ה בשעה שפתח בשלום כמבואר בר"מ פ"ו מה' מלכים דמי שהשלים וקיבל עליו ז' מצות ומס ועבדות אין הורגין אותן רק הם למס ועכצ"ל שהשלים ארונא דאל"ה היאך כתי' אותו דוד דהוא הי' מזיין עממין ואסור לחיות מהם כל נשמה אף מה אפי' אם נדחוק דהי' קטן בשעת כיבוש ירושלים אע"כ שהשלים עם דוד ואם השלימו נראה שם מד' הר"מ בה' מלכים דאין חיוב ליקח מהם הבתים והקרקעות רק שיהיו למס ולעבדות. אבל מותר להניחם במקומם ולשון הפסוק לא תחנם הוא לנכח נראה דדוק' אסור ליתן להם אבל אם יש להם מכבר אינו חיוב ליקח מהם. ובלאו דלא ישבו כ' הר"מ דאסור לנו להניח יושבי עעכו"ם בארצנו דהיינו דמחוייבים אנחנו למחות אבל גבי חניית קרקע לא כתב אסור להניח שיהי' להם קרקע רק לא תחנם שלא ליתן להם נראה דאין אנחנו מחויבים ליקח מהם מה שיש בידם מכבר ואפשר לומר דהיה ע"י סיבה שלא לקחו מאתו. יקרוב לומר כי הי' רצון השי"ת שהמקום הקדוש הזה שבו השראת שכינה לעולמי עד לא יהי' בחזקה אפי' בהיתר ע"י כיבוש ושלמה לא רצה לבנות הבהמ"ק משלל דהע"ה כדי שלא יאמרו העכו"ם שנחרב בענין זה ואגדה זו מביא ג"כ רש"י במלכים א' א"כ ה"נ ואפי' במתנה לא רצה דהע"ה ליקח רק בכסף מלא ורצה שיהי' חלק לכל ישראל במקום המקודש הזה או איזה טעם אשר גלוי לפניו ית' וית' ואם כי נעלם מאתנו עכ"פ מקום הזה לא בא לידינו בדרך כיבוש רק נמכר ברצון בכסף מלא א"כ מקום הזה נקנה לו בחזקה ונתקדש גם לענין תו"מ וחלה ואח"ז בגלות נ"נ אף שבטלה קדושת כל הארץ כי לא הי' רק מחמת כיבוש אבל קדושת הר הבית שהיא מקום ת"ק אמה על ת"ק אמה לא נתבטלה הקדושה כלל אף לענין חלה ותו"מ כי בזה קדושה ראשונה קדשה לע"ל כי לא בא בידינו בכיבוש רק בחזקה א"כ נ"מ גדולה דהר הבית חייב בחלה ובתו"מ הן בימי עזרא והן עד היום ואפי' בגלות בבל קודם שעלה עזרא ואף לדעת הראב"ד דקדושת המקדש נתבטלה היום מכל מקום אף דקדושה חמורה בטלה בעוה"ר מכל מקום קדושה קלה לענין תו"מ ל"ב כמו כל א"י לשיטתו בקדושת עזרא שלא נתבטלה לא לענין מעשרות ולא לכל המצות התלויות בארץ רק קדושת מחילות בטלה לדעתו. ואם תשאל מאי נ"מ שהמקום הזה חייב בתו"מ ובחלה הלא לא נזרע ואין גדל שם פירות מכל מקום נ"מ לדינא כמו דמבואר בזבחים דאם סבבו עכו"ם את העזרה מותר לאכול קדשים בהיכל ויליף לה מקרא אם כן אם נכנסו ישראל להר הבית מפני האויבים וזה אירע כ"פ בזמן ב"ש ופירות הנכנסין שם ונגמרו שם או עיסה שנילושה שם חייבים מה"ת ואפילו אם נאמר דהדבר רחוק מכל מקום לדינא צריכין אנו לידע כמו דעה"נ ובן סורר ומורה דאיכא מ"ד דלא הי' בעולם ומכל מקום צריכין אנחנו לידע הדינין. וער"מ פ"י מהמעה"ק דאם הכהנים הי' להם אכילה מועטת מקדשים אוכלים חולין וע"ש במ"ל ובפ"ב מה' שחיטה ואם דלא שכיח שהפירות יהיו נגמרים שם או שעיסה של חולין יהיה נילוש שם מ"מ הדין הוא כך כנלע"ד בעזה"י ברור לשיטת הר"מ. עוד אעורר דק"ל על הר"מ ותוס' דס"ל דקדושת ירושלים והמקדש ל"ב בשום פעם ואף בגלות בבל לא נתבטלה מהא דמבואר במגלה די"ד מפני מה אין אומרים הלל בפורים לפי שאין אומרים הלל על נס שבח"ל ופרכינן יציאת מצרים הוא נס שבח"ל ואמאי אמרינן כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות אלא א"י בלבד כו' ר"נ אמר קרייתא זו הלילא וסובר דהיא במקום הלל ותיקנו הלל גם כן על נס שבחוץ לארץ והטעם כיון שגלו חזרו להכשירן היינו דהוא סובר דאף קדושת הבית וירושלים גם כן בטלה אם כן לא היה אז א"י בעולם והוי הדין כמו קודם שנכנסו. אח"ז מצאתי בס' ט"א כדברינו וכ' שם דר"נ דסובר כיון דגלו חזרו להכשירן הוא בעצמו סובר בשבועות דקדושת הבית בטלה בגלות בבל א"כ כיון דהר"מ סובר דקדושת ירושלים והמקדש לא בטלה בגלות בבל א"כ לא הו"ל למפסק קרייתא זו הלילא כי משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כו' רק הו"ל לפסוק כתי' הא' דאין אומרים הלל על נס שבח"ל ואיך פסק פ"ג מהלכות מגלה וחנוכה כתי' זה דקרייתא זו הלילא הא קשה קושית הש"ס הא אין אומרים הלל על נס שבח"ל ול"ש התירוץ כיון שגלו דהוא סובר דק"ר דירושלים ל"ב והוא נ"מ גדולה לדינא דלפי הטעם קרייתא זו הלילא אם אין לו מגלה בפורים יקרא את ההלל כמבואר בס' המאור על מגלה ולתי' הראשון שאין אומרים הלל על נס שבח"ל אין לומר בשום פעם וגם נ"מ לדינא דלהר"מ אם יארע נס מותר לתקן אף בח"ל לקרות הלל ובאמת אין חולק על הברייתא וכיון דסובר דלא בטלה קדושה הראשונה אם כן בודאי אין ראוי לתקן הלל בח"ל וגם בפורים אין אומרים אם אין לו מגלה והנהו תרי פסקי סתרי אהדדי עי' במגלה שם ובמס' עירובין דף יו"ד וצ"ע:

והנה מ"ש לעיל לתמוה על שיטות הסוברים דאין הולכין אחר מקום גידול הפירות רק אחר מקום שנגמרו ממשניות דעפר ח"ל כו' ואם עיקר בא"י כו' ובאמת נ"מ באם לא נגמרו אך הפריש תו"מ דאם הם גדלים בא"י חל עליהם שם תרומות וזר חייב עליהם ואם נתגדלו בח"ל אינו חל עליהם שם תו"מ וער"ש סוף פ"א דתרומות שכ"ט למה חל תו"מ בלא נגמרו ובחלה המפריש חלתו קמח אינה חלה כלל וכתב שם שהוא גזה"כ ע"ש ובמסכת חלה א"כ הוא נ"מ אך לשון הברייתא עפר כו' חייבות במעשרות משמע שמחויבים מה"ת ובאמת בלא נגמרו אינם חייבים מה"ת וגם בהי' מקלת שרשיו ט' דמבואר בגיטין דטבל וחולין מעורבין משמע שהוא טבל ודוחק לומר דאם הפריש וגם דוחק דמיירי מדרבנן וכמ"ש וצ"ע. וגם אם נאמר דהכל תלוי בגמר א"כ למה הם חובת קרקע כי הקרקע אינו פועל מאומה אך מחמת הטעם דאם הפריש דעל פירות א"י חל שם תרומות ומעשרות ובח"ל לא ניחא דהם חובת קרקע ועיין בסוגיא דקדושין דף ל"ח כל המצות התלויות בארץ ובתוס' שם ובמקנה ותבין ד' הכ"מ [illegible]ה שפשוט לי' בחלה דהולכין אחר הלישה עי"ש:

(ז) **בזמן** שהארץ בישובה ראוי להחמיר כו' באמת אין חילוק בין שהארץ בישוב' או בחורבנה לדעת הר"מ אף בימי עזרא הוא דרבנן ולדעת הראב"ד

אף

להן אם הם מא"י ואפי' אחר חורבן הבית אע"פ שאיסור זה אינו נוהג אלא בפני הבית מדאורייתא ועובר ע"ז ואכל כזית מן הטבל קודם שהפרישו ממנו תרומת מעשר חייב מיתה ביד"ש וכמ"ש למעלה ואם אכל ממנו כזית טבל שניטלה ממנו ת"ג ות"מ אבל עדיין לא הפרישו ממנו מעשרות ואפי' לא נשאר בו אלא מעשר עני חייב מלקות ואם הוא טבל של דבריהם כלומר דבר שאין חיוב התרומה והמעשרות בו אלא מדרבנן. כגון כל שאר פירות חוץ מדגן תירוש ויצהר של א"י. ובזמן הבית מכין אותו מכות מרדות. ומשקין היוצאין מפירות שהן טבל אסורין כמותן ומ"מ אע"פ שהם אסורים מה"ת אין חיוב מלקות על המשקין אלא על גוף הפירות חוץ מיין ושמן שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזיתים וענבים. והטעם לפי הדומה מפני שעיקרן של אותן פירות למשקין הן לבריות:

מצוה רפ"ה שלא להקדיש בעל מום

(א) שלא יקדיש בע"מ ולהקריבן למזבח ואע"פ שלא הקריבה בהקדש לבד יש איסור לאו ועל ההקדיש לבד נאמר כל אשר בו מום לא תקריבו משום בל תקדיש. משרשי המצוה מ"ש למעלה בלאו שלא יכנס בע"מ בהיכל כולו ועיין במצות הקרבן להיות תמים ומצאה שם כי תדרשנו. ודיני המצוה כלו' מה הן המומין הפוסלין ומה אינן פוסלין כתבתי מהן קצת מזה למעלה בלאו שלא יעבוד כהן בע"מ בעבודת המקדש והכל בארוכה במס' בכורות (הא"מ פ"א). (ב) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ וכל העובר עליה והקדיש בע"מ ואפי' בזמן הזה עבר על לאו זה ומן הנראה שלא יהיה בזה מלקות לפי שאין בו מעשה. (ג) אבל ראיתי הרמב"ם ז"ל כ' שהמקדיש בע"מ לוקה ואולי יעשה כמימר שיש בו מלקות ואע"פ שאין בו מעשה שזה וזה הקדש הוא ואליו נשמע ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא:

אך האידנא הוא מה"ת ואפשר דכוונתו בבית השלישי תוב"ב אף דלא שייך אז שיהיו מסופקים מ"מ הדין כ"ה כמ"ש למעלה ורוב דינים אלו הם בהרהמ"ח פרשת קרח ושופטים שם נאריך בהם בעזהשי"ת:

מצוה רפ"ה (א) **שלא** יקדיש בע"מ. הדינים הם בר"מ פ"א מה' איסורי מזבח ובפרקים הבאים גם כן ושם בה"ה כתב א' בע"מ קבוע וא' בע"מ עובר אם הקריבו עובר בכל אלו שנאמר לא תזבח כו' והר"מ מונה בע"מ עובר ללאו מיוחד מפרשה שופטים וגם הרהמ"ח לקמן פרשת שופטים מביא לאו זה לבע"מ עובר ולשון הר"מ אם הקריבו משמע דבל תקדיש אינו עובר אך עיין בכ"מ כתב אף דבפסוק דמרבינן מיני' מום עובר אינו מבואר אלא זביחה איכא למימר כיון דהתורה הקפידה על בע"מ עובר לענין זביחה כמו בעל מום קבוע ילפינן מיניה דה"ה לשאר לאוין עכ"ל נראה גם כן לענין לאו זה ילפינן מבע"מ קבוע. וכן מביא הח"ז בשם הרמב"ן דאיט מונה בעל מום עובר בלאו מיוחד וכתב דעובר בחמשה שמות ע"ש וכל תקדיש בכלל ונראה דאין הר"מ חולק ע"ז אע"פ שכתב לשון והקריבו מ"מ כיון דבל תקדיש נפקא לן גם כן מלא תקריבו נקט לשון והקריבו אך דברי הרב המחבר קצ"ע דכאן כתב דהלאו הזה נוהג בכל זמן ובמצוה רפ"ח ורפ"ט ורל"ו גבי שחיטה זריקה והקטרה כתב שאיט נוהג היום לפי שאין לט מקדש בעוטתיט ובפ' שופטים גבי הלאו דמום עובר כתב שלא נקריב קרבן שיש בו מום עובר ומסיים ונוהג איסור זה בזמן הבית כי אז בידיט להקריב קרבנות ולפי מה שכתבתי נחשב הלאו דפרשת שופטים ג"כ מהלאוין הנוהגים היום למנין בל תקדיש ומכל מקום אפשר לדעת הר"מ והרב המחבר דבע"מ עובר כיון דנפקא מלאו דפ' שופטים אפשר באמת א"ע על הקדש לבד נהי דעל עבודות לאחר השחיטה דהיינו זריקה והקטרת אימורין עוברים על הלאו דהם כ"ש משחיטה דהם עבודות חמורות אבל על הדיבור שהקדיש לא נוכל לילף אי לאו דגלי קרא בהדיא ואפשר כיון דמום עובר הוא קל דיכול לבא לידי הקרבה א"ע על הקדשו ואפשר שכן דעתם וצ"ע. עיין בתמורה דף ו' ע"ב דילפינן הלאוין דבע"מ ואשה כו' אלו אישים כו' לה' לרבות שעיר המשתלח וברש"י פי' דמרבינן שעיר המשתלח דאם הקדישו עובר משום בל תקדיש ופירושו מוכרח דאי מרבינן רק שפוסל בו מום ואם נשחלח במום עובר א"כ מאי מקשה הש"ס ל"ל קרא הא אין הגורל קובע אלא בראוי לשם נוכל לתרץ בפשיטות דצריך קרא דפוסל בו מום היכי דנעשה בע"מ לאחר הגרלה כמבואר ביומא דף ס"ג דמרבינן מחוסר זמן דפסול בשעיר המשתלח והגמרא מפלפל ל"ל קרא הא אין הגורל קובע כו' ובאמת שם בתחלת הענין לא משכחת דבשעת הגרלה לא יהי' מחוסר זמן ולאחר הגרלה יהיה מחוסר זמן ע"כ מפלפל שם הש"ס ואח"ז חידש רבא דמשכחת לה מחוסר זמן שנעשה מחו"ז אחר הגרלה כגון שנשחטה אמו לחולה ביה"כ והחייתו לנוק זו היא שחיטתו ע"ש אבל כאן לענין לפסול בע"מ בשעיר המשתלח לא היה צריך הש"ס לפלפל כלל דמשכחת לה בפשיטות כגון שהומם אחר הגרלה ע"כ הוכרח רש"י וגם בתוס' שם ד"ה נקרא לפרש דלענין הלאו דבל תקדיש ולאחר הגרלה הרי כבר הקדיש ולא משכחת הלאו אלא אם הי' קודם הגרלה ומקשה שפיר דבל"ז אין הגורל קובע. והנה רבא מתרץ שם כגון שהומם בו ביום וחללו על אחר דהיינו דהומם לאחר הגרלה וחללו על אחר וכן מתרץ רבינא ביומא ופירש"י ביומא אע"פ דאם נאבד או מת השעיר אי אפשר להביא אחר שלא בהגרלה רק אם חללו כיון דבא השני מכח הראשון א"צ הגרלה. והנה כאן בתמורה מתרץ רבא זה ושם ביומא מתרץ זה רבינא ורבא מתרץ בע"א כגון דנשחטה אמו לחולה כו' מ"מ בודאי לא הדר ביה רבא כי הדין דין אמת אך שם מתרץ דמשכחת לה בע"א דנעשה מחוסר זמן לאחר הגרלה וגם מחדש דדחייתו לצוק הייט שחיטתו ואסור משום או"ב עי"ש היטב בסוגיא ותבין. והנה כאן מתרץ דאם חללו על בע"מ עובר משום בל תקדיש לזה צריך קרא לריבויא דהמקדיש בע"מ לשעיר המשתלח עובר ג"כ משום בע"מ ע"כ צ"ע כיון דבגמרא מרבה זה מקרא דאי לאו לא הוי ידעינן זה כיון דאיט למזבח הי' לו להר"מ עכ"פ להביא ד"ז דגם המקדיש בע"מ לשעיר המשתלח עובר משום בל תקדיש ולא ראיתי בשום מקום שיביא זה לא כאן ולא בה' עבודת יוה"כ הי"ז שכת' שם דמום פוסל בשעיר המשתלח וע"כ כגון שהומם לאחר הגרלה עי"ש במ"ל ולמה לא הביא דאם חללו על בע"מ אחר דעובר משום בל תקדיש ואין לומר כיון שבמום פוסל מקרא זה ג"כ עובר משום בל תקדיש ז"א דהא חזינן בש"ס דיומא דמפיק מקרא זה דהמום פוסל ומ"מ כאן מפלפל הש"ס לענין בל תקדיש והמום פוסל משכחת לה בפשיטות כגון שהומם לאחר הגרלה חזינן דמרבינן ג"כ זה ולמה לא הביא הר"מ זה. ואפ"ל כיון דילפינן מקרא דהמום פוסל ומלאו הזה א"כ ממילא עוברים משום בל תקדיש ורא' לזה דאל"ה מאי מפלפל כאן הש"ס דל"ל קרא לרבות שעיר המשתלח הא לא משכחת לה כו' ובאמת מנ"ל לגמ"ם דעוברים משום בל תקדיש דלמא לד' מרבינן דפוסל ופוסל שפיר משכחת לה כגון שהומם לאחר הגרלה אע"כ כיון דמפסוק הזה דנכללו כל הלאוין אף בל תקדיש ילפינן דפוסל א"כ ממילא עוברין משום בל תקדיש וכיון דמביא בה' עבודת יוה"כ דהמום פוסל ידעינן ג"כ דעוברין על בל תקדיש. ולכאורה צ"ע על לשון הגמרא כאן בתמור' טעמא דרבי קרא הא לא"ה כו' הא אין הגורל קובע כו' ובאמת ע"כ צריך ריבוי דקרא על גוף הדין דמום פוסל בשעיר המשתלח וכגון שהומם אח"כ אך דילפינן ג"כ זה אבל לפי הס"ד דש"ס דלא משכחת בל תקדיש א"כ מאי מקשה הש"ס למה צריך קרא הא לא משכחת לה דבאמת הקרא צריך לענין דמום פוסל וזה משכחת לה בפשיטות כגון שהומם אח"כ וצ"ע ומכל מקום הי' לרבינו הר"מ לכתוב בפירוש דין זה והציור המבואר בש"ס ולא ה"ל לסמוך על המבין וצ"ע וגם הרהמ"ח השמיטו:

עוד נסתפקנו במסוגיות אלו דאף דאם מת או נאבד המשתלח אסור לזווג אחרת בלי הגרלה מ"מ בהומם וחללו על אחר סגי בלא הגרלה כיון דמכח הראשון קאתי ולולא דמיעטה התורה מח"ז הו"א דאם הומם וחללו על מח"ז כשר כי א"צ הגרלה כמבואר שם ביומא א"כ צ"ע על הר"מ בה' עיו"ה הט"ז שמביא דין דאם מת השעיר צריך ליקח אחר ויגריל עליהם ע"ש ולא הביא דין זה דאם נפל מום בשעיר וחללו על תם דכשר וא"צ הגרלה כיון דמכח הראשון קאתי כמבואר בש"ס והוא דין חדש מסברת הש"ס למה לא מביא הר"מ דין זה כלל בשו' מקום וצע"ג. והנה אני מסופק בפרה אדומה אם מקדיש אותה בע"מ אם עובר על הלאו דבל תקדיש וכן אם שוחט או זורק ודאי דהמום פוסל בה דמפורש בתורה להדיא אשר אין בה מום אך אינו מבואר אם עוברין בלאוין הללו וע"ש בתמורה דף ו' ע"ב דמרבינן מלד' שעיר המשתלח וע"ש כי ואשה למעט כי אינו עולה ע"ג אישים ע"כ לד' לרבות ובברייתא שם לענין ש"ח דייק מלד' גם פרת חטאת ועיי"ש בתוס' וברש"י דל"ג ליה אבל מ"מ אפשר מלד' כמו דמרבינן שעיר המשתלח יכולין ג"כ לרבות פרה אדומה. ומלשון הר"מ כאן ולשון הרהמ"ח שכתב דכל המקדיש בע"מ למזבח משמע דוקא למזבח. אבל לא שעיר המשתלח ולא פרה אדומה. אך לפמ"ש דמבואר בש"ס דעל שעיר המשתלח עובר בלאו הזה א"כ על המזבח ל"ד א"כ בפרה אדומה ג"כ עוברים וכן על השחיטה והזריקה ומ"מ צ"ע שהר"מ אינו מביא ד"ז. ואין להביא ראי' מפ"ב דפרה דהרבה פסולים בפרה כמו בקדשים מחמת דחטאת קריא רחמנא ועיין בר"ש באריכות ובספרי מבואר דצריך קרא שהמום פוסל מגזה"כ מ"מ אפשר דאין עוברין בלאוין הללו וצ"ע ועיין בש"ס במקומות שמביא הר"ש ותוס' וצ"ע. וער"מ פ"ג דיש הרבה פסולין דפסולין לקרבן מ"מ א"ע בלאו על הקרבה. אך מצאתי בראב"ד פ"א דפרה אדומה כ' להדיא דאסור להקדיש פרה בע"מ ע"ש. ודע דמ"ש הרהמ"ח מקדיש למזבח ל"ד אלא אפי' אם מקדיש לדמי עולה או אפי' לדמי נסכים לוקין שבזיון קדשים כ"ה בש"ס דתמורה ובר"מ פ"א מהלכות הנ"ל וע"ש בכ"מ ולח"מ:

(ב) **ונוהגת** כו' לפי שאב"מ. נראה מדברי הרהמ"ח דלא משכחת לה בזה הלאו מעשה כלל. ובאמת משכחת לה גם בלאו הזה דלא יהיה קדוש אלא במעשה ולוקין עליו כגון שני שעירי יוה"כ שהגריל עליהם וא' הוא בע"מ. ושם לא משכחת שיהיה קדוש בפה רק ע"י הגרלה ע' ביומא דף מ' ע"ב הגורל עושה חטאת ואין השם עושהו חטאת וכ"פ הר"מ פ"ג מהעיה"כ דהגרלה מעכבת א"כ אין לך מעשה גדול מזו וקודם שהגריל בודאי [אינו] חייב משום בל תקדיש לד"ה כמבואר בתמורה דף הנ"ל א"כ אם הגריל על בע"מ חייב מלקות משום בל תקדיש וא"ל לשיטת הרהמ"ח דס"ל כיון שאפשר לעבור בלי מעשה אינו לוקה אף אם עשה מעשה ז"א חדא דהא כתבתי כ"פ בח"ז בשם השעה"מ דזה דוקא אם עושה מעשה העבירה ובאותה עבירה הי' יכול לעשות בלא מעשה כגון לא ימכרו ממכרת עבד אם עשה מעשה כיון דהיה יכול לעבור בלי מעשה אין לוקין על המעשה אבל אם עושה מעשה בעבירות ובענין הזה מוכרח לעשות מעשה כגון קנה חמץ בפסח כיון דאין לו חמץ ומוכרח לעשות מעשה לוקין א"כ מכ"ש כאן דבלא מעשה לא מהני כלל וצריך לעשות המעשה בודאי דלוקין ועוד דהא עדיף דבלאו זה כלול כמה ענינים יש שעושין מעשה ויש שא"ל למעשה בודאי בדברים שיש בהם מעשה ולא משכחת בלא מעשה בודאי לוקין וכי בשביל שנכלל אב"מ ג"כ לא ילקה זה ודאי פשוט דלוקין א"כ נ"ל פשוט דלהרהמ"ח אף דהשיג על הר"מ מ"מ בלאו זה משכחת לה מלקות כגון בהגרלה על שני השעירים והרהמ"ח מסתם סתים אבל מ"מ נ"ל ברור בעזהש"י כמ"ש:

(ג) **אבל** ראיתי כו' שזה וזה הקדש כו' היינו כיון דבדיבורא אתעביד מעשה ובאמת מ"ש כמו מימר הר"מ בעצמו פ"א מה' תמורה ופח"י מה' סנהדרין

סנהדרין לא כ' הטעם במימר דדיבור אתעביד מעשה וע"ש בלח"מ ובמ"מ בה' שכירות גבי חסמה בקול ובלח"מ כאן וכבר דברתי בזה קצת בחיבורי ואכ"מ להאריך. ואין לומר כאן דלסברת המ"מ בדברי רביט כיון דמשכחת לה מעשה אף בלא מעשה לוקין אם כן ה"נ משכחת לה מעשה בלאו הזה בהגרלה דיוה"כ כמ"ש ז"א דע"כ לא כ' המ"מ אלא בענין זה דאינו עושה מעשה בענין זה כגון חסמה בקול אם רוצה חסמה בידים אף בלא מעשה לוקין אבל כאן בשאר קדשים דאינו עושה מעשה לא משכחת לה במעשה כי הגרלה אינו קובע בשאר קדשים כמבואר שם ביומא במקום דלא קידש הגורל וכו' ע"כ אינו ענין לסברת הה"מ ולהאריך ·לברר שיטת הר"ס בענין זה צריך אריכות גדול וע' בהגהת מ"ל בסוף הספר רשם לעיין בתמורה ו' והיינו דמבואר כ"פ בסוגיא זו דמקדיש בע"מ לוקה וע' במנחות פ"ז שם בעי ר"י גבי יין שעלה בו קמחים הקדיש מהו שילקה עליו משום בע"מ כו' נראה ג"כ מבואר דהמקדיש בע"מ לוקה וע' בתמורה דר"י סובר האי סברא דדיבור אתעביד מעשה וע' מנחות פ"ה גבי סולת שהתליעו וגבי עלים ובדף פ"ו גבי שמן בכל הנהו בעי רבא אם הקדישו אי לוקין משום מקדיש בע"מ נראה בפירוש דמקדיש בע"מ לוקין ע"ש. וכ"ל פשוט דאם הקדיש בע"מ למזבח ואח"ז קודם שנלקה נשאל על ההקדש מ"מ כ"ל דלוקין נהי דההקדש יוצא לחולין דלא עדיף מתם שמהני שאלה מ"מ על הלאו עבר כי לא מצינו בשום מקום אם בשעת הדיבור היא עבירה דתיהני שאלה כמו שבועת שוא או שקר כגון שאכלתי ולא אכל או להיפך בודאי לוקין א"כ ה"נ ואם כי יש לחלק כי כאן כיון דההקדש נפקע למפרע לא יהיה עובר כלל מ"מ אין זה סברא כלל דהדיבור דאסרה התורה ועל הדיבור הזה חייב מלקות תהני ביה שאלה ולא מצינו רק דאם הדיבור לא היה העבירה כגון שבועה דלהבא אף דעבר אח"כ מ"מ מהני שאלה וממילא אין לוקין על העבירה אבל אם הדיבור הי' בעבירה בודאי ל"מ שאלה ומ"מ לא מצינו גילוי לזה בפירוש. מ"מ נראה בתמורה אם המיר ושם א"א לשאול כי אין נשאלין על התמורה ע' נזיר דף ל"ב ודף ל"ג אך אם נשאל על הראשונה שמבואר שם בגמ' וע' תוס' דהשניה ג"כ יצא לחולין אפשר דאין לוקין כי הוא שואל על ההקדש שלא עשה עבירה וממילא נפקע עתה העבירה כמו מי שאוכל תרומה ואח"כ נשאל פטור על האכילה וכדומה אבל אותו דבר שהוא העבירה בעצמה כגון כאן נראה מצד הסברא דלא מהני שאלה כמו שבועת שוא או שקר דל"מ שאלה ומ"מ אפשר לחלק כיון דמהני שאלה שיוצא לחולין מהני גם לזה ומ"מ מצד הסברא נראה דל"מ ועמ"ל פ"ו מה' ערכין וחרמין הל' ל"ד ויבואר אי"ה במקומו. ואם הקדיש בע"מ ותכ"ד חזר בו והנה לדעת הר"מ דמקדיש תכ"ד לאו כד"ד עש"ך ח"מ סי' רנ"ה ובבה"ז פשיטא דלקי אלא אף אם נאמר דתכ"ד יכול לחזור מ"מ כבר עוררתי לעיל דבעבירה לא מצינו דיכול לחזור הכ"ד כמו שלא יוכל לחזור אם נשבע לשוא או לשקר אך בגמ' מצינו חוץ ממגרש נראה דבשאר דיבור אף אם הוא עבירה מ"מ יוכל לחזור ואינו חייב כמ"ש לעיל. והנה אם המיר בהמת הקדש בבהמת חולין בע"מ אף דלוקין על התמורה ונתפס בקדושה כמבואר במס' תמורה וכ"מ ויבואר לקמן מ"מ אין לוקין ג"כ מחמת הלאו דמקדיש בע"מ וזה מבואר בהדיא בש"ס תמורה דף ז' ע"א שמא לא שנינו אלא בתמורה כו' ע' שם ברש"י אמר לי' ר"י נמנו וגמרו המקדיש בע"מ עובר משום חמשה שמות ואי בתמורה נמי ששה הוויין דאיכא נמי לאו דתמורה וע"ש ברש"י שדקדקו ולא מצאו יותר וכן הר"מ בה' תמורה שכתב דתמורה חל על בע"מ לא כתב דלוקה שנים משום מקדיש בע"מ ג"כ. ולכאורה טעמא בעי למה יגרע ממקדיש וצ"ל כיון דהתורה כתבה בתמורה לא ימיר רע בטוב ניתקו מלאו דבע"מ רק על הלאו דתמורה ומקדיש בע"מ אוקמי' בלא תמורה וכה"ג כתבו התוס' גבי מחוסר זמן בחולין ד"פ ע"ב ד"ה הנח למח"ז ע"ש. ואם נפל מום בבהמת הקדש דנפדית וחללו על בע"מ אחר דיצאה הראשון לחולין ונכנסת השניה תחתיה מבואר בגמ' והבאנו לעיל כאן בתמורה כגון שהומם השעיר וחללו על אחר בע"מ דעובר משום בל תקדיש על השני וע' רש"י ותוס' ובחללו א"ע על לאו דהמורה כמבואר בש"ס. אך תמוה לי מאוד לפירש"י ותוס' דאם חללו על בע"מ עובר משום בל תקדיש הא מבואר בתמורה דף כ"ז ע"א בעי אביי כו' הי' לפניו שני בהמות של הקדש א' תם וא' בע"מ והי' לפניו שני בהמות של חולין א' תם וא' בע"מ ואמר הרי אלו תחת אלו מהו מי אמרינן תמימה תחת תמימה לאתפוסי ואין לוקין אלא א' על התמורה תם בתם ומום בבע"מ לאחולי א"ד תמימה דחולין תחת בע"מ דהקדש בעלת מום דחולין תחת תמימה דהקדש ותרווייהו לקי ע"ש ברש"י ותוס' א"כ מבואר להדיא דאי בעל מום בבע"מ לאחולי ותמימה תחת תמימה לאתפוסי אין לוקין אלא א' משום התמורה דתמימה בתמימה אבל בע"מ על בע"מ דאחולי אין לוקין א"כ מבואר בהדיא דאי חילל בע"מ על בע"מ אין לוקין ע"ש בסוגיא היטב ותבין. וא"כ תמיה גדולה דבסוגיא דידן גבי שהומם שעיר וחללו מבואר דאי מחלל על בע"מ לוקין משום בל תקדיש וע' ר"מ פ"ב מהלכות תמורה ה"ג הביא דין זה וז"ל ב' בהמות של הקדש וא' מהם בע"מ וב' בהמות של חולין וא' מהם בע"מ ואמר הרי אלו תחת אלו הרי התמורה תחת התמורה ולוקה אחת ובע"מ מחוללת על בע"מ שאין מניח ההיתר ועושה איסור נראה מדבריו דהוא היתר גמור לחלל בע"מ על בע"מ וכאן בסוגיא דידן מבואר דעובר בלאו ובאמת מצד הסברא למה לא יהיה עובר בכה"ג למה יגרע ממקדיש עכ"פ וצע"ג. וע' בגמ' במקומות הללו ותבין והר"מ פסק שם בדין זה כא"ל ומבואר בגמרא בהדיא א"ל כ"ה דאיכא היתירא לא שביק היתירא ולאחולי קא מכוין היינו בע"מ תחת בע"מ ולא לקי ע"ש מבואר להדיא בש"ס דאף איסורא ליכא וצע"ג כעת. אך לפמש"ל לדעת הר"מ דאפשר בבע"מ עובר א"ע משום בל תקדיש א"כ ניחא נהי דבהמת הקדש עכצ"ל דמיירי במום קבוע כי במום עובר אינה מתחללת כמבואר כאן בר"מ מ"מ הבהמת חולין היא בע"מ עובר ואי אמרינן דבע"מ תחת בע"מ א"ע על לאו דבל תקדיש פ"ש ברש"י [ניחא] אבל לדברי הרמב"ן דגם בבע"מ עובר [עובר] בודאי צ"ע ואי"ה אשנה פ"ז. ואם טעה וסבר שמותר להקדיש בע"מ למזבח והקדיש אינו לוקה מ"מ הוא קדוש כה"ד הר"מ כאן ולא הוי הקדש טעות בכה"ג כיון דרצה להקדישו אבל דעת הראב"ד כאן דכה"ג אינו קדוש כלל דהוי הקדש טעות וע' בה' תמורה ובכ"מ ולח"מ ולקמן בה' תמורה יבואר. ודע דאע"פ דבכלל המומין הפוסלין בבהמ' הוא טומטום ואנדרוגינוס ע' ר"מ פ"ז מהב"מ וגרע מבע"מ דאפי' בעופות פסולים ע' ר"מ פ"ג מהא"מ הל' ג' מ"מ אם הקדיש טומטום ואנדרוגינוס אינו עובר משום בל תקדיש דהוי כמקדיש עצים ואבנים למזבח כ"מ בר"מ פ"ג ה"י וע' כ"מ ולח"מ שם שכתב לגבי טרפה א"ל לחילוק שכתב הר"מ דבע"מ יש במינו קרבן וטרפה אין במינו קרבן דבלא"ה בטרפה לא לקי דלא נתפרשה אזהרתו בתורה ע"ש ובאמת לגבי טומטום ואנדרוגינוס דהם בכלל בע"מ ונתפרשה אזהרתן צריך הר"מ לחילוק זה דאין במינו קרבן ע"כ לא לקי על בל תקדיש ע"ש. וד' הלח"מ צ"ע לפי שהעמים בכוונת הראב"ד דהחילוק בין יש במינו נצרך דוקא גבי תמורה אבל לענין הקדש מעיקרא אין חילוק ואי לענין מלקות בלא"ה אין לוקין על טרפה דלא נתפרשה אזהרתן ובאמת צריך הר"מ לחילוק זה לענין טומטום ואנדרוגינוס דהם בכלל מומין אבל הטרפה אינו מום רק מן הבקר ילפינן או לדברי הר"מ מלימוד אחר ואי"ה יבואר במקומו אבל טומטום ואנדרוגינוס הן מומין השוין באדם ובבהמה ע"ש בפ"ז מהב"מ. וגוף הדין דיליף הר"מ דאין לוקין לד' הכ"מ בטומטום ואנדרוגינוס ומר"פ שם די"ז אין ראיה לענין מלקות דמיירי לענין תמורה אך היא גמ' מפורשת דף ז' ל"א דיקלא אינו במינו ראוי למזבח לא לקי לאפוקי בע"מ דאיכא במינו לקי ע"כ כ"ה דליכא במינו לא לקי והר"מ למד מר"פ דטומטום ואנדרוגינוס וכל הנהו דחשיב הוי אינו במינו ע"ש דף י"ז תוס' ד"ה א"ה וכו' ע"כ לא לקי על הקדשן כמבואר כאן בגמרא ואפשר דזה ג"כ כוונת הכ"מ דהם דברי ר"פ דהוי אינו מינו ע"כ כתב הר"מ דאינו לוקה וד' הלח"מ צ"ע כיון דהר"מ ע"כ צריך ליתן טעם דאינם לוקין מחמת אין במינו לענין טומטום ואנדרוגינוס כתב טעם כולל ובטרפה שייך גם כן האי טעמא אע"פ שיש עוד טעם שלא נתפרשה אזהרתן ע"ש. וע' בדף ז' תוס' ד"ה אפי' למקדיש כו' כתבו והא דאמרינן לקמן המקדיש נקבה לעולה ימכור ויפלו דמיה לעולה צ"ל דלקי ודבריהם אינם מובנים דהלאו דבל תקדיש אינו אלא בבע"מ כמבואר בתורה אבל נקבה לעולה לא שמענו בשום מקום דילקה וצ"ע. וע' בתמורה דכ"ז ע"ב משנה מפורשת דאם אמר על בע"מ ה"ז עולה לא אמר כלום ה"ז לעולה ימכרו ויביא בדמיה עולה וכ"פ הר"מ בפט"ו ממעה"ק וע' כאן בהשגות הראב"ד שם גבי מקדיש טומטום וכו' בפ"ג א"כ נראה לענין הלאו ג"כ אינו עובר אלא אם אמר בלשון למזבח או לעולה בלבד דהדין דנתפס בקדושה ונמכר עוברים על בל תקדיש אבל באומר על בע"מ ה"ז עולה דמבואר דלא אמר כלום א"כ א"ע כלל ואפשר דמ"מ עובר על הלאו אך בודאי אין לוקין אף להר"מ כי הוי לאו שאב"מ כי לא נתעביד בדיבורו שום מעשה כי לא נתקדש כלל. ומ"מ אפ"ל כיון דלא חל קדושה בדיבורו כיון דאין ראוי לקרבן אם אמר ה"ז עולה אפשר דאין כאן לאו כלל ולא איסור וראיה לדבר דהנה מבואר שם בתמורה בסוגיא זו דאמר רבא השתא דאמר רבנן טעמא דבע"מ לקי משום דבזוי' מילתא הקדיש לדמי נסכים נמי לקי ונוכל לומר דלא בזוי' מילתא אלא אם חל קדושה עליה אבל אם אין חל כלל לא בזוי' מילתא וראיה לדבר דאי תימא דאפי' אם אינו חל עליה קדושה מ"מ בזוי' מילתא א"כ מאי מקשה הש"ס בדף ה' לרבה דסובר כ"מ דאמר רחמנא לא תעביד א"ע ל"מ והרי מקדיש בע"מ למזבח ותניא אע"פ שעבר בל"ת מה שעשה עשוי אלמא דמהני ומשני ע"ש. והנה מאי מקשה לסברת הרשד"ס ומהרי"ט המפורסם שהקשו מהשוחט בשבת ויוה"כ דשחיטתו כשרה ולמה לא נימא דל"מ ותיהוי שחיטתו נבלה ותי' כל היכי דאם נאמר לא מהני יתוקן האיסור תורה אך מ"מ ילקה דעבר אמימרא דרחמנא אבל עי"ז דהתורה קנסה אותו דלא ליהני מעשיו הרעים יתוקן האיסור תורה ולא יהי' המעשה רע או אמרינן דל"מ מעשיו הרעים דהתורה לא רצתה שיהי' קיום למעשה הרע שעבר נגדה אבל אי אפי' לא תהני מעשיו מ"מ מעשה הרע שעשה לא יתוקן ועשייתו הוא נגד התורה בזה אמרינן דמהני כיון דבלא"ה לא יתוקן האיסור א"כ בשוחט בשבת אף אם נאמר דל"מ מ"מ לא יתוקן האיסור שחילל שבת אף אם נאמר דל"מ ושחיטתו נבלה מ"מ אם מנבל בהמה בשבת ג"כ מחלל שבת א"כ בכה"ג לא אמרינן ל"מ ע' בשעה"מ פ"ג מה' גירושין ואכ"מ להאריך רק הצריך לענינינו וא"כ מאי מקשה הש"ס דלמה יהיה קדוש בע"מ הא אעל"מ לרבא ז"א הא רבא עצמו סובר דהטעם משום בזוי' מלתא וא"כ אף אם נאמר דל"מ ואין הקדושה חל מ"מ כבר היה ביזוי מלתא ולא יתוקן האיסור א"כ בכה"ג מודה רבא דמהני אע"כ דלא הוי ביזוי מלתא אלא בנתפס בקדושה אבל אי אמרינן דלא מהני ולא יהי' נתפס בקדושה כלל יתוקן האיסור כי לא יהיה ביזוי מלתא ע"כ מקשה שפיר לרבא נימא דלא מהני וא"כ באמר ה"ז עולה דלא נתפס כלל בקדושה לא הוי ביזוי כלל ואין כאן איסור וכי תאמר והא חזינן דסברת הגמרא דלא תיהני ומ"מ עובר בל"ת אף דאינו נתפס בקדושה דהא קיימינן בסברא דלא מהני ז"א דהא דר"ל דלא תהני הוא רק מחמת דהתורה אמרה לא תעביד ולולי העבירה הי' מהני ולאביי מהני וגם לרבא דכתיב קרא דמהני אך בס"ד דלא מהני מחמת דעבר על התורה א"כ בכה"ג ודאי עבר על הלאו כמו דאמר רבא דל"מ מ"מ לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא דזה סיבה דל"מ אבל בל"ז הי' מעשיו קיימין א"כ אף דל"מ מחמת זה דעבר מ"מ עובר בלאו אבל כ"ה דאף בלא עבירה שעבר לא מהני מעשיו א"כ לא עשה כלל שום איסור וכאן באומר ה"ז עולה אפי' בלא האיסור מ"מ אינו נתפס בקדושה כמו דאביי מודה אף שסובר דמהני מ"מ באומר ה"ז עולה אין נתפס בקדושה או לרבא דגלי קרא דנתפס מ"מ באומר ה"ז עולה אינו נתפס וכן באומר על בהמה טמאה אע"פ שאין כאן לאו כי אין במינו מ"מ לא נתפס א"כ בודאי אין עושה איסור ולא עבר על לאו כלל. הכלל כ"ה שאין נתפס רק מחמת דעבר על התורה א"כ אף אם לא מהני ונתקן האיסור מ"מ עבר על ל"ת כי הל"ת הוא סיבה דלא יהי' מעשיו קיימין אבל אם בלא הל"ת אין מעשיו קיימין וכבר בררתי דאם המעשה אינו אין איסור כלל א"כ א"ע בלאו כי הלאו הי' מחמת האיסור דביזוי מלתא וזה אין ביזוי אבל במקום דנתפס כגון

לעולה

מצוה רפ"ו שיהיה כל קרבן תמים

(א) שיהיה כל קרבן שיקריבהו שלם במינו מן המומין שבאו בכתוב ומאותן שבאה הקבלה עליהם שהם מומין והוא מה שנאמר ע"ז תמים יהי' לרצון ואמרו בספרא תמים יהי' מ"ע והביאו ראי' על היות הנסכים והלחם ושמנם בתכלית השלימות מההפסד מדכתיב תמימים יהיו לכם ונסכיהם. שורש המצוה נגלה עם מה שהקדמנו למעלה בענין הקרבנות ע"צ הפשט שהן לעורר ולכוין מחשבת בני איש אל הקב"ה כי האדם מתפעל בכח מעשיו ע"כ ראוי עכ"פ להיות הקרבן בלי מום כי מחשבות בני אדם לא ינוחו ולא יתפשטו במין הפחות כמו בחשוב כי הלבבות יתעוררו בחשוב ובשלם במינו יותר. וזה דבר ידוע לכל מבין. (ב) מדיני המצוה המומין שמנו חז"ל שפוסלין בקרבן הם ע"ג חמשים מהם הם בין באדם בין בבהמה והכ"ג מיוחדין בבהמה ואין ראוים באדם וכמו כן יש מומין שהם מיוחדין באדם ראוין להיות בבהמה והם צ' כמו שנכתוב בסדר

לעולה והוי ביזוי מלתא מקשה הש"ס שפיר דאי לאו האיסור הי' נתפס והתורה אסרה זה כיון שנתפס הוי ביזוי מלתא ע"כ לרבא הוי הסברא כיון דעבר לא יהני מעשיו הרעים ומ"מ על הלאו עבר והוא דבר פשוט . העולה מזה כיון דחזק דהמקדיש עלים או שאר דברים שאין במינם קרבן דנתפסו בהם קדושה כמבואר בר"מ דאם אמר למזבח ימכרו לצרך קרבן והתורה לא אסרה משום בל תקדיש כיון דליכא ביזוי א"כ ה"נ אם אמר על בע"מ לשון עולה דאינו נתפס ואין כאן ביזוי אין כאן לאו אבל מקדיש בע"מ בלשון לעולה ל"מ עתה כיון דגזה"כ דנתפס בודאי הוי ביזוי אלא אף לפי הס"ד מ"מ כיון דהסיבה דלא נתפס היא מחמת עבירה בודאי עובר בל"ת אבל עכ"פ נתקן האיסור במקום דלא נתפס א"כ חזינן מדנתקן האיסור דליכא איסור בלא נתפס א"כ כאומר בלשון דלא נתפס אינו עובר כלל ולפע"ד זה פשוט ובזה הבין גם כן לדעת הר"מ דלוקין במקדיש בעל מום משום דבדיבורא עביד מעשה א"כ מאי מקשה הש"ס לרבא לימא דלא מהני הא נוכל לומר דלרבא דהוא קנס התורה דלא יהני מעשיו א"כ בכ"מ אף דמעשיו ל"מ מ"מ לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא שפיר לא מהני אבל כאן אי אמרינן ל"מ אם כן לא נתעבד מעשה כי אינו נתפס ואם כן יהיה לאו שאב"מ ולא ילקי אם כן ע"י קנס התורה יהיה חוטא נשכר דלא לקי ובכה"ג מהני כי קנס הוא לו ועיין בפמ"א סימן ל"ד כתב סברא כה"ג ולפמ"ש אתי שפיר כיון דע"י דנאמר לא מהני ולא יהיה בו מעשה א"כ סיבה שעבר הוא עושה זה לאו שאב"מ אינו מזיק כלל והוי לאו שיש בו מעשה אף אם לא מהני ולקי . אך אם אפילו בלא סברא דל"מ אין בו מעשה או לא לקי אבל כאן דמה"ת לא נתפס מידי דהוי עלים ואבנים רק מחמת קנס התורה דלא מהני לקי שפיר והתורה קנסה דלא מהני מעשיו מ"מ הוי כאלו עשה מעשה כמו סברת רבא אף דלא אהני מעשיו ולא עבד איסור כלל כי לא מהני מ"מ לקי דעבר אמימרא דרחמנא ואביי באמת פליג אבל רבא סובר כן א"כ לענין לאו שאב"מ נמי דינו כן כנלע"ד ברור בעזהשי"ת ואכ"מ והארכתי בזה במק"א בעזהשי"ת :

והנה הרהמ"ח במצות שאח"ז במ"ע מביא דגם הנסכים והלחם ושמנם צריכין שיהיו בתכלית השלימות בלי הפסד שנא' תמימים יהיו לכם ונסכיהם וזה מבואר בר"מ פ"ו מהא"מ ומביא שם דגם עלי מערכה צריכים שלא יהי' בהם תולעת וכ"ה בגמ' עבכ"מ שם ועי' במנחות דפ"ה דל"ד נסכים אלא ה"ה כל המנחות וע"ש במנחות דפ"ה דיש ארבעה אבעיות בגמ' על סולת היא אבעיא אם לוקין משום מקדיש בעל מום ועל העלים אבעיא בפ"ע ועל השמן ועל היין בכ"א אבעיא בפ"ע אם הקדיש הגרועין אי לוקין משום מקדיש בעל מום א"ד אין בע"מ אלא בבהמה והר"מ מביא אבעיות הללו שם בפ"ו וכו' שהמקדיש דברים הללו למזבח הדבר ספק אם לוקין משום מקדיש בע"מ ע"כ אין לוקין אך לוקין מכות מרדות והרהמ"ח לא הביא כאן שום איסור על הקדשו רק במ"ע כ' דמצוה להיות תמים ובאמת יש איסור גם להקדיש כמבואר וגם הרהמ"ח לא הביא לקמן עלים ובאמת בגמ' מבואר האבעיא גם על עלים אם לוקין אבל עכ"פ בכלל מ"ע שיהיו נבחרים בודאי . והנה לכאורה לדדי האיבעי' כיון שפסול עובר משום בע"מ על הקדישו ובאמת יש כמה פסולין בבהמה כמבואר בר"מ כאן וכתב דאין לוקין לא על הקדישן ולא על הקרבתן . אך באמת בבהמה כיון דהתורה כתבה דוקא בע"מ וחוץ ממומין המבואר לאו בכלל בע"מ כגון רובע ונרבע ומחו"ז ויוצא דופן וכדומה הם אינם נקראין בע"מ אבל סולת ושאר דברים דאין בהם רוח חיים מ"מ הגרועין הם בכלל בע"מ כמבואר בלשון חז"ל מום במקח והויין בכלל בע"מ לפיכך חסר בבהמה בפנים דג"כ פסול להקרבה כמבואר בר"מ מהש"ס בפ"ב מהלכות אלו וכן חסרון אבר בעוף דגם פסול מן העוף ממעטינן חסר אבר דברים הללו כיון דהם בע"ח וקבלו חז"ל דאינם בגדר מום והתורה לא הקפידה להקדיש רק בע"מ אך חסרון אבר בעוף דודאי הוי מום אך בבהמה פוסל מום קטן ובעוף אינו פוסל מום קטן אלא מחוסר אבר דהוא מום גדול א"כ כיון שפסול אפשר דאסור להקדיש ג"כ כמו במנחות דהיא אבעיא כיון שפסול מחמת מום עובר משום בל תקדיש או אפשר דאין האיסור אלא בבהמה ומדברי הר"מ פ"ג אין הכרע אם הקדיש חסר בעוף אם עשה איסור וצ"ע ועמ"ש לקמן דנראה דאין שום איסור להקדיש חסר אבר בעוף . והנה במקדיש עלים מתולעים אם הוא ספק ומכין אותו מ"מ הרהמ"ח לא כתב לא כאן ולא במ"ע הדין דעלים . וז"ל הר"מ פ"ו וכן עלי המערכה כו' פוסל למזבח והוא בפ"ב דמדות כמבואר בכ"מ שם דמיירי שם בעלי המערכה ואח"ז כ' המקדיש כו' או עלים פסולים למזבח ה"ז ספק אי הוי כמקדיש בע"מ כו' ועיין במ"ל הביא דהתו"ס בדפ"ה ע"ב וז"ל הגמ' שם תנן התם כל עץ שנמצא בו תולעת פסול לגבי המזבח כו' בעי רבא הקדישו מהו שיתחייב עליו משום בע"מ כו' וכתבו התוס' ד"ה בעי רבא ונראה דבעי' דעלים אליבא דר' לעיל פ' הקומץ ד"כ דעלים קרבן גמור הוא ושייך לא תקריבו כו' והיינו דלרבנן כיון דלאו קרבן אינו בבל תקריבו ושם הוא הפלוגתא דלרבנן דלאו קרבן גמור עלים אין טעונין מלח ולא קמיצה ולא עלים אחרים אבל רבי סובר דבעי מלח וקמיצה ועלים אחרים והקשה המ"ל דהר"מ ז"ל פסק כרבנן דפליגי על רבי ומ"מ הביא אבעיא זו אם לוקין במקדיש עלים ע"ש שכתב דסברת רבינו דאף לרבנן מ"מ נקרא קרבן כמבואר בתוס' מנחות ד"כ. ואני לא זכיתי להבין דהתו"ס כיון דהגמ' מביא המשנה דמדות דכל עץ שנמצא תולעת פסול יע"ז הוא אבעיא דרבא אם מקדישו נראה דהאי בעיא הוא ג"כ דוגמא המבואר במשנה היינו עלי המערכה א"כ מאי שייטא הפלוגתא דרבי ורבנן אם עלים הם קרבן לכאן דע"כ לא פליגי ורבי סובר דעלים נקראים קרבן היינו במתנדב עלים למזבח לא עלי המערכה רק להקריבם כמבואר בסוף מנחות הרי עלי עלים לא יפחות כו' וכ"פ הר"מ בה' מעה"ק וסובר רבי דאקרי קרבן וצריך קמיצה ומלח ועלי המערכה אבל עלי המערכה בודאי מודה רבי דלא אקרי קרבן וא"צ מלח ולא קמיצה לר"ה וכן לפי מ"ש המ"ל דלרבנן נמי אקרי קרבן זה נמי דוקא בעלים שהתנדב לקרבן על המזבח אבל מה ענין עלי המערכה לזה. ע"כ נ"ל דסברת התוס' אף דמביא שם המשנה דמדות מכל מקום העיקר הכוונה להוכיח דתולעת פסול ואם פוסל בעלי מערכה פוסל ג"כ בעלי קרבן ובפרט שמבואר במשנה סתם לפסול למזבח וזה נמי בכלל אבל האבעיא הוא רק על עלי קרבן וסברת התוס' דהיא אליבא דרבי דלדידי' שייך לא תקריבו והמקריב או המקדיש עובר . ולדעת המ"ל אף לרבנן כיון דאיקרי קרבן . עכ"פ הכל בעלי קרבן אבל בעלי מערכה נהי דפסולין אבל מ"מ אם הבעיר אותם ע"ג מזבח לא עשה איסור כלל כי לא שייך לומר לא תקריבו כי אינו בגדר קרבן ויש כמה פסולין ואינו עובר על הקרבן כמבואר כאן בר"מ וכן יש לכוין בר"מ ג"כ דבהלכה ב' כ' וכן עלי המערכה ואח"ז בה"כ כתב דאם הקדיש סולת כו' או עלים למזבח כו' כוונתו או עלי קרבן אבל עלי המערכה אין איסור כלל בלא הקריבו ועלי קרבן סובר הר"מ כסברת המ"ל אפי' לרבנן כנלע"ד נכון בעזה"י דעלי המערכה אינם בכלל זה רק עלי קרבן ומ"מ צ"ע :

מצוה רפ"ו (א) שיהי' כל קרבן כו' וכבר כתבתי דה"ה כל המנחות ובעלי' הארכתי לעיל במצוה רפ"ה : (ב) מדיני כו' המומין הם ע"ג כו' עי' דינים אלו בר"מ פ"ב מה' איסורי מזבח . והביא הרהמ"ח דאין המומין פוסלין בעוף והוא מהש"ס כ"פ אין תמות וזכרות בעוף מ"מ מן הע"ג מומין יש שהם פוסלים בעוף ג"כ כגון טומטום ואנדרוגינוס אע"פ דאינו פוסל בהם לא תמות ולא זכרות מ"מ פסולים כמבואר פ"ג מהלכות אלו ה"ג וע"ש בכ"מ ולח"מ ועיין פ"ב מהלכות הנ"ל שמנה בין המומין ידו או רגלו קלוטה כשל חמור . ובמ"ל הביא בשם ירושלמי סוטה דנסתפקו אי פוסל משום מום או משום מחוסר אבר וכ"מ דאף עוף פסול בקלוטות . והרהמ"ח לא הביא דגם חסרון בפנים שאינה מטריף פוסל ג"כ לקרבן ממ"ע זו תמים והאי לאו תמים הוא כגון שנטלה הטחול או הכליות או שני טחולים או שלשה כוליות כ"ז פסול ממצוה זו . וז"ל הר"מ פ"א מהלכות הנ"ל הי"א וכן אם נמצא א' מאברים הפנימים חסר אע"פ שאינו טרפה כגון שנמצאת בכוליא א' או שנטל הטחול ה"ז אסורה למזבח והטרף לא מפני שהוא בע"מ שאין חסרון מבפני' מום אלא מפני שאין מקריבין חסר כלל שנאמר תמימים יהי' לכם וכל היתר כחסר לפיכך אם נמצא שלשה כליות או שני טחולים פסולה עכ"ל . והנה דבריו תמה מש"ס דבכורות דל"ט ומלשון הר"מ שכ' נמצאת בכוליא אחת משמע דנבראת כך מתחלת ברייתה ועיי' בלח"מ פ"ח מה"ש שכ' דלשון נמצאת משמע מתחלת ברייתה ואח"ז כתב הטחול שניטלה וניטלה היינו אח"כ ביד או בחולי כמבואר בה' שחיטה כ"פ וביו"ד ולמה שינה בלשונו . ומ"מ מלשון נמצאת וגם מדלא חילק בפי' בין ניטל לחסר מתחלת ברייתו נר' דבכ"ע פסול ובאמת ד"ז ל"ע ע"ש בבכורות דרמי שתי ברייתות אהדדי דבברייתא א' מבואר שתי הכליות ולא בעלת כוליא א' ולא בעלת שלש ובברייתא א' מבואר יסירנה לרבות בעלת כוליא א' ואמרינן שם סברוהו דכ"ע אין ברי' בא' והא מיחסר חסר ופירש"י דסוברים דא"א לברוא בכוליא א' א"כ בודאי חסרה אח"ז ע"כ פליגי בחסרון בפנים דברייתא ראשונה ולא בעלת כוליא א' פוסלת חסרון בפנים וברייתא שני' מכשרת חסרון מבפנים ומתרץ ר"ח בר יוסף דכ"ע יש ברי' באחת ולא פליגי דהברייתא ראשונה מיירי בנבראת בשתים וחסרה ע"כ פוסל וברייתא השניה דמכשרת מיירי מתחלת ברייתו וכשר ואח"ז איקמינן דבהא פליגי ברייתא ראשונה סוברת אין ברי' בא' ע"כ הוי חסרה ופסול וברייתא שני' סוברת יש בריה באחת וכשר כיון שנבראת כך ור' יוחנן מתרץ דכ"ע אין ברי' באחת אלא בחסרה קודם קבלה פסולה ע"ש עכ"פ לכולהו מ"ד אינם פסולים אם נבראת כך והר"מ פ"ח מה' שחיטה הכ"ה כ' וכן אם נבראת בכוליא אחת כו' א"כ הוא פוסק דיש בריה באחת עכ"פ נהי דהוא פוסק והכריע כאיכא מ"ד דסוברים יש בריה באחת עכ"פ מאין יצא לו לפסול אם נברא בא' כיון אם יש ברי' באחת אינו נפסל לשום מ"ד ועש"ס ותראה ולפסק שלו דפוסק יש ברייה באחת עכל"ל שני הברייתות דמכשרת מיירי דחסרה מתחלת ברית' והפוסלת מיירי דנחסר' א"כ כאוקמתי' דר"ח בר יוסף ואף דיכול לאוקמי כאוקמתי' דרבי יוחנן דחסרה קודם פוסל והברייתא השניה מיירי דחסרה אחר הקבלה מ"מ כיון דר"י אמר דכ"ע אין ברייתא באחת אלא כאן קודם כו' ולא אמר אפי' יש ברייה באחת מ"מ פסולה כיון דהיא קודם השחיטה עכ"ל דאין סברא כלל לשום מ"ד אם נבראת כך יהיה פסולה א"כ כיון דהר"מ פסק דיש ברי' באחת ה"ל לפרש כאן דוקא אם נחסרה אח"כ אבל אם נבראת כך כשרה ולא די שלא פי' בפי' אלא כתב שנמצאת נראה שפוסל אף בנבראת כך וגם בה' שחיטה כתב הר"מ שכל יתר כחסר דמי דהיינו כחסר מתחלת ברייתו וכמבואר בב"י סי' מ"א ביו"ד דלהר"מ דכל

שניטל

בסדר זה גבי מומין הפוסלין בכהן וכן מה שחילקו ז"ל (ג) בין מום קבוע למום עובר ומ"ש שאין המומין פוסלין בקרבן עוף שלא

שניטל טרפה נחסר מתחלת ברייתו כשר ולדידיה שני כבדים כשר דיתר כחסר היינו מתחלת ברייתו וע' ביו"ד סי' נ"ד. א"כ כאן כ' דשלשה כוליות פסולה דהרי הוא כחסר ראינו דסובר דחסר מתחלת ברייתו פסולה ובש"ס מבוא' להיפך גם מבואר בגמ' דלא כהב"י כי לאוקמת' הגמ' דברייתא דפוסלת בעלת א' מיירי שחסרה אח"כ אבל אם נבראת כך מודה הברייתא זו דכשר אם כן למה פסולה בעלת שלש הא הו"ל כחסר מתחלתו ברייתו אע"כ נ"ל דיתר הוי כניטל כיד. ומלאתי בפמ"ג סי' מ"ד התעורר בזה ובכו"פ ועפר"ח הביא מכאן ראי' דאמרי' כל יתר כנטול לא כשיטת הרמב"ן והרשב"א. והנה לפמ"ש דמוכח בש"ס דאף דחסרון בפנים פסול דלאו תמים הוא מ"מ בנבראת כך כשר והוי בכלל תמים אף דהר"מ לא פסק כך מ"מ כיון דבש"ס מבואר כך לא נוכל לדחות סוגיא ערוכה ולפ"ז נראה לי דהרהמ"ח שהביא במלוה זו דמחוסר אבר פוסל בעוף ונראה ג"כ דטעמו מחמת דצריך להיות תמים אם כן אפ"ל דוקא חסרון אבר פוסל שנעשה כך כמו שמבואר שייבש גפו או נקטעה רגלו או נסמית עינו דמשמע דנעשה בידי אדם או ע"י חולי אבל אם נבראת בגף אחת או בלא רגל אפשר דכשר כי זה מיקרי תמים אם נבראת כך וכן אם יש חסרון בפנים בעוף ג"כ פסול דלאו תמים הוא כ"כ לכאורה. אך באמת בר"מ פ"ג ה"א כתב אין המומין פוסלין בעוף כו' שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה לבד בד"א במומין קטנים אבל עוף שייבש גפו כו' אסור שאין מקריבין חסר כלל. והוא בכ"מ בגמרא עי' בכ"מ עכ"פ מלשון זה נרא' דהתורה דהקפידה על תמים אינו בעוף א"כ בעוף דפסול מחוסר אבר אינו מטעם תמים דא"ל תמים בעוף אלא מלימוד אחר מן העוף ולא כל העוף מכאן שאם ייבש כו' פסול. א"כ אפ"ל דאף אם נברא כך פסול כמו במומין הקטנים בבהמה אף שנולד במומו דינו כבע"מ גמור וכן אפ"ל דחסרון מבפנים אינו מזיק דבבהמה מטעם תמים פסול אבל בעוף דממעטינן מתיבת מן כו' מסתבר לאוקמי במומין גדולים וממילא בפנים דלא הוי מום אפי' בבהמה מכ"ש דאינו מזיק בעוף כלל. ובפרט מדנקט יבש גופו ונקטעה רגלו ונסמית עינו אלו חסרונות שבגלוי נראה דחסרון בפנים אינו מזיק כלל. ונראה להביא ראיה דבעוף חסרון בפנים כשר ע' תוס' ע"ז ד"ה ע"ב ד"ה מנין למחוסר אבר כו' ועוד בכ"מ הגרשמים שם הקשו ל"ל קרא מן העוף דמחוסר אבר פסול בעוף הא מבואר שם דמחוסר אבר אסור לב"נ ומי איכא מידי דלב"נ אסור ולישראל שרי ע"ש מה שתירלו. והנה מחוסר אבר שפוסל בב"נ נפקא לן מק-א מכל החי כו' דהקב"ה צוה לנח ליקח שחיים ראשי איברים דגלוי וידוע הי' לפניו ית' שעתיד נח להקריב קרבן. וא"כ בודאי נח שלקח אותם שחיים ראשי אברים היינו חסרון בחוץ לא לקח אבל חסרון בפנים מנא הוי ידע. א"כ לא מוכח דאסור לב"נ רק חסרון אבר מחוץ א"כ מאי מקשים התוס' דל"ל קרא מן העוף בישראל דלמא אצטריך קרא לאסור אפי' חסרון אבר בפנים דבב"נ אינו מזיק ובישראל פסול. אע"כ דבישראל נמי כשר ובפרט לפי פירש"י דמח"א פסול דהקריבהו נא לפחתך ע"ש באותן מקומות ובע"ז זה שייך בגלוי יותר ובפרט כיון דמום אינו פוסל [בעוף] רק מום גדול א"כ בפנים אין פוסל כלל מק"ו דבהמה כמ"ש ותמים לא קאי על עוף כלל רק הלימוד מן העוף וראיתי בפמ"ג סי' מ"ד דנראה דמיישב ק' התוס' בזה א"כ לדעתו פסול בעוף ג"כ מח"א בפנים ולענ"ד כ"ב דאין פוסל כיון דלאו מטעם תמים הוא כנלע"ד. ויצא לנו מזה עוד דבב"נ אינו פוסל מח"א בפנים בין בבהמה בין בעוף ודין זה דמחוסר אבר דאסור לב"נ היא הלכה פסוקה והר"מ לא הביא דין זה בשום מקום וע' ספי"ט ממעה"ק במ"ל שהביא זה. ובמ"ל פ"י מה' מלכים עמד בדברי התוס' בע"ז הנ"ל ופלפל בזה ע"ש:

והנה אם קדשים הם טרפה מבואר בש"ס בכ"מ דפסולים דמן הבקר להוציא את הטרפה וברמ"מ פ"ב כ' דטרפה אסורה מטעם הקריבהו נא לפחתך וע"ש בכ"מ ונראה דאינו עובר בעשה דתמים אעפ"י שבגמרא מבואר גבי נח דלא הוי טרפה דתמים כתיב ביה מ"מ לא ממעטינן טרפה ע"ש בתוס' בע"ז ד"ה תמים עמדו בזה ל"ל קרא מן הבקר להוציא טרפה הא לא הוי תמים ותירלו ע"ש ודבריהם לע"ק ואכ"מ. ונ"ל דשעיר המשתלח כיון דמרבינן בתמורה מפרשה זו כ"ל ג"כ דעובר בעשה דתמים יהי' ונ"מ דאם נעשה מחוסר אבר בפנים לאחר הגרלה פסול כמו קרבנות ומ"מ צ"ע דהר"מ בה' עיוה"כ פ"ה ה"ז כתב המום פוסל בשעיר המשתלח בין קבוע ובין עובר ולא כתב דאפי' מחוסר אבר בפנים דלאו בכלל בע"מ הוא דפסול נראה דאינו פסול וי"ל דקרבנות ע"ש דפוסל מח"ז מטעם דמרבינן ביומא הא לא"ה לא דמי לקרבנות וכ"ה שם בר"מ דטרפה פסול בשעיר המשתלח מטעם דכתיב יעמד חי הא לא"ה היה כשר וכן כאן בה' א"מ כתב דאסור למזבח דאין מקריבין חסר כלל נראה דוקא למזבח ואפשר דחסרון מבפנים כיון דבע"מ מרבה אני מפרשה זו מרבה אני על העשה ג"כ ול"ע. וגם פרה אדומה אני מסופק אף דמבואר בחולין י"א דחטאת קריא רחמנא לענין טרפה מ"מ בדבר דאינו מפורש אפשר כיון דחסר בפנים הוא מגונה רק למזבח אבל בפרה כיון דלאו למזבח הוא כשר. ונראה עוד להביא ראיה דמח"א בפנים כשר בפרה אדומה דיליף שם הש"ס דאזלינן בתר רובא מפרה אדומה ושחט ושרף כו' ודלמא טרפה היא ולמה לא הקשה הש"ס ודלמא מחוסר אבר היא ונסתכר דלא יקשה קושית התוספות דמטרפה לא מוכח לכאורה דפרה בת שתי שנים וטרפה אינה חי' ע"ש ולמה לא אמרו בפשיטות מחמת מח"א בפנים ולא תקשי קושית התוס' אלא מוכח דאין מח"א בפנים פוסל בפ"א ותמימה דכתיב בפלשה חוקת אלל פרה אדומה דרשינן מיניה תמימה באדמימות. אך מדברי הר"מ פ"א מה' פרה ה"ז נראה מדבריו דמטעם חטאת קרי' רחמנא פוסל כל הדברים הפוסלים בקדשים ול"ע. ומלאתי בכו"פ סי' מ"ד התעורר בזה ונראה במסקנתו כמסופק בדבר והביא ג"כ ד' הש"ס הנ"ל וע"ש שכתב דגם עגלה ערופה כיון דכתיבה בה כפרה כקדשים כמבואר בש"ס שם פוסל מח"א בפנים. ולדידי צ"ע בדין זה כיון דפסקינן דאין

מום פוסל בעגלה ערופה ער"מ פ"י מה' רוצח ומום בודאי לאו תמים הוא א"כ לא דרשינן כלל רק לענין טרפה הוי דומיא דקדשים או לשאר דברים המפורשים בגמרא וע"ש בכ"מ שהביא בשם הירושלמי דגבי עגלה ערופה פוסל מח"א וע"ש שהקשה על הר"מ שהשמיט דין זה ונראה מבואר דהר"מ מכשיר אפי' מח"א בחוץ ומכ"ש בפנים ואף להירושלמי יכול להיות דוקא בחוץ דהוי מומים גדולים כמו גבי עוף אבל מח"א בפנים לא שמענו דיפסול גבי ע"ע ואין הירושלמי בידי. וממ"ש הר"מ שם דאעפ"כ טרפה פסול בעגלה ערופה דכפרה כתיב ביה כקדשים ליין בכ"מ שהוא ירושלמי ובאמת הוא גמרא ערוכה בחולין דיליף משם דאזלינן בתר רובא מע"ע דלמא טרפה היא וכ"ת מאי איכפת הא אמרי דבי ר"י כפרה כתיב ביה כקדשים ע"ש בדי"א ול"ע. ולכאורה צ"ע על פסק הר"מ שפסק חסרון מבפנים שמי' חסרון ואם נמלא חסר פסול נראה דודאי פסול דאי הוי ספק הרי דרכו של הר"מ במקום אבעיא או פלוגתא לכתוב בפירוש שהוא ס' וכאן סתם. והנה בבכורות צ"ע הוא אבעיא בש"ס ואמרינן שם ת"ש ואת שתי הכליות וכו' ותניא אידך יסירנה כו' מאי לאו בהא קמפלגי מ"ס חסרון מבפנים שמי' חסרון ומ"ס ל"ש חסרון והאמוראים שם מתרלים דכ"ע סובר חסרון בפנים שמי' חסרון ולא קשיא ע"ש. והנה נראה דמחמת דאמוראי בתראי אמרי דכ"ע סברי חסרון מבפנים שמי' חסרון ע"כ פוסק כן אך להכלל שכתבו חכמי לרפת בברכות דכ"ג גבי תפלה אם שהה כדי לגמור את כולה דהוא פלוגתא אם חוזר לראש ואר"א דכ"ע חוזר לראש ע"כ פוסק שם ר"ה גאון דחוזר לראש וחכמי לרפת אומרים כיון דלא יכול לומר לד השני דכ"ע ס"ל דאינו חוזר לראש לא מוכח דקי"ל כן רק במקום דנוכל לומר דבר והיפוכו מדחזינן דאומר הלד הזה בודאי קי"ל כן אבל במקום דלא נוכל לומר הלד השני לא קי"ל כלד שאמרו ע"ש בתוס' ובתר"י א"כ כאן לא נוכל לומר הלד השני דכ"ע חסרון בפנים ל"ש חסרון דא"כ מ"ט פסלה הברייתא בעלת כוליא א' ע"ש ועכל"ל כלד הזה דשמי' חסרון ומיושבים שני הברייתות ע"ש בגמרא ותבין א"כ לא מוכח דקי"ל דשמי' חסרון. אך באמת הר"מ פ"ד מה' תפלה פוסק ג"כ דחוזר לראש כבה"ג והרי"ף רבו א"כ אפשר לית ליה כלל זה וכ"ה דקאמר הש"ס דכ"ע ס"ל הלכה כן (ואם כי אינו מוכרח גם שם ע"ש בתוס') אך זה ק"ל על הר"מ דהנה אח"ז אמרינן לימא כתנאי ומעוך וכתות ונתוק וכרות כולם בבילים דר"י היינו אף בבילים ע"ש ראב"י אומר כולן בגיד ולא בבילים ר"י אומר מעוך וכתות אף בבילים ונתוק וכרות רק בגיד מאי לאו בהא קמיפלגי ר"י סובר חסרון מבפנים שמי' חסרון וראב"י סובר ל"ש חסרון ואמרינן ותסברא ר"י מאי סבר כו' ואמרינן דכ"ע חסרון מבפנים ל"ש חסרון (כן הגי' בס' לאן קדשים ובודאי לא נוכל לומר דשמי' חסרון דא"כ מאי טעמא דראב"י ומוכרח דהגי' ל"ש חסרון ואין הספר לע"ק ת"י כעת) אלא במומין שבגלוי קמפלגי ע"ש א"כ חזינן דס"ד דגמרא אוקמי' להנהו ג' תנאים דסוברים ל"ש חסרון ופליגי על הברייתא דאת שתי הכליות א"כ מאי פסיקא להר"מ לפסוק דשמי' חסרון כיון דהנהו תנאי סיברים דל"ש חסרון ובתוכם ג"כ ראב"י דמשנתו קב ונקי א"כ עכ"פ היה להר"מ לכתוב שהוא ספק וא"י מאין ילאה לו הכרעה זו ועיר"מ פ"ז מהב"מ שפוסק דמעיך וכתות ונתוק וכרות אף בבילים כר' יהודא והנה לא נוכל לומר דע"כ פיסק כר"י דאזיל לטעמי' דסובר חסרון מבפנים שמי' חסרון ז"א חדא דהא מומין אלו מנה שם דנוהג באדם ובבהמה ומטעם חסרון באדם כשר כמבואר בר"מ פ"ו שם ה"ז אם ניטל' הטחול או הכולי' באדם הוא כשר לעבודה ועוד דנמנו שם בכלל הנ' מומין ובפ"ב מהא"מ כתב דעל הנ' מומין ועוד כ"נ המנויים אם נפל בקדשים תפד' ותלא לחולין ע"ש ועל חסרון בפנים לכ"ע אין פודין כמבואר כאן בגמ' לאשתויי ולאפרוקי לא קא מבעיא לן דלענין זה בודאי לא הוי מומא ע"ש והנה פסק כר' יהודא דכולהו הוי מום וכב"מ נ"ט דלא פסק כראב"י משום דרבים פליגי עליו ובאמת לפי דבריו פ"ב מה' בית הבחירה הח"י שכתב דכללא דמשנת ראב"י קב ונקי אינו בברייה) ל"ל לטעם זה אך שם כתב בדרך אפשר וע"ש במ"ל ובשו"ת ח"ל סי' יו"ד ובתורת חסד מהגאון שמן רוקח כלל ד' בקיאות בכלל הזה ומביא שם דברי רמב"ן דהלכה כראב"י אף בברייתא ואף נגד רבים א"כ דין זה צ"ע לשיטות אלו אם נסמוך להקל לשחוט קדשים בחוץ כיון דראב"י לא ס"ל כן וסובר דלא הוי מומא וצ"ע ע"ש במחברים הנ"ל וגם בדין חסרון מבפנים ודאי הי' לרבינו הר"מ איזה הכרעה ואנחנו לא נדע:

והנה בכלל ע"נ מומין שמנה הר"מ לא מנה נדמה היינו רחל שילדה כמין עז או איפכא ובפ"נ שם ה"ה כתב הנדמה אע"פ שיש בו מקלת סימנים הדומים לאמו פסול כבע"מ קבוע שאין לך מום קבוע יותר מן השנוי וכ"כ בפ"ב מה' בכורות וע"ש בכ"מ ובמהרי"ט אלגאזי מפלפל דלפ"ז חייב על כל תקדיש וכל תקריב ומד' הר"מ שם נראה דאינו חייב שכתב בהלכ' ז' ויראה לי דכל אלו הפסולין אם עבר והקריבו אינו לוקה ע"ש שמביא בקיאות הרבה וכתב דדעת הר"מ כמו מח"ז דמבואר בחולין והבאנו לעיל דהכתוב נתקו לעשה דהיינו שאינו בכלל הלאו ה"נ אע"פ שהוא בכלל בע"מ מ"מ כיון דהתורה כתבה או עז למעוטי נדמה נתקו מלאו רק ללאו הבא מכ"ע. ובזה מיישב הרבה ק' התוס' שהקשו ל"ל או עז למעוטי נדמה תפ"ל דהוי בע"מ ומתרץ דהתורה כתבה להקל דאי לאו קרא ה"א דהוא בכלל בע"מ וליקין על הקדישו ועל הקרבה ע"כ כתבה התורה או עז ונתקו מהלאו אל עשה וע"ש שחקר לשיטת התוס' שהקשו קושיא זו בכ"מ נראה דס"ל דנדמה לוקין מחמת בע"מ אם דוקא אם יש לו מקלת סימנים הוי בע"מ דניכר השינוי אבל אם אין לו אפי' מקלת סימנים דלגמרי הוא עז או רחל אפשר דלא הוי בע"מ אך מדלא תי' התוס' לקושיתם דאצטריך או עז למעוטי נדמה בכה"ג דאין לה אפי' מקלת סימנים דלא הוי בע"מ ע"כ אף בכה"ג הוי מום ולהר"מ בכ"ע לא הוי מום כמ"ש כאן ואינו עובר משום בל תקדיש ובל תקריב ככל המומין שחשב שם ע"ש בדפ"ב: (ג) בין בע"מ קבוע כו' היינו למנין לפדות

שלא נאמר בהם תמים זכר ובד"א במומין קטנים אבל (ד) עוף שיבש נפו או נסמית עינו או נקטעה רגלו אסור לגבי מזבח. ויתר פרטיה מבוארים בפ"ח ממנחות (הא"מ פ"א). (ה) ונוהגת מצוה זו בזמן הבית ועובר עליה ושחט או זרק הדם או הקטיר האימורין מבהמה בעלת מום על המזבח בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו. וכמו שנכתוב בע"ה. וכתב הר"מ נמצאת למד שאם הקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימורים על המזבח לוקה ד' מלקיות. ועל מה שאמר הקדיש לוקה צ"ע:

מצוה רפ"ז שלא להטיל מום בקדשים

(א) שלא ינתן מום בקדשים כלומר שלא יעשה בבהמה שהיא קדושה למזבח שום חבורה או שום שבר שיאסרה להקרבה שנאמר וכל מום לא יהי' בו ואמרו ז"ל קרי לא יהיה בו

לפדות קדשים אבל המ"ע זו תמים בכ"ע עובר אף על בע"מ עוברים ועמ"ש לעיל :

(ד) **שיבש** נפו או נסמית כו' כ"ה לשון הר"מ ג"כ פ"ג ולשון המשנה אבל דע דהפירוש הוא דנחטטה עינו אז הוא מח"א אבל נסמית בלא נחטטה כשר דאין זה מחוסר אבר וזה מבואר להדיא בקדושין דכ"ד ע"ב וע"ש בתוס' ועיין תוספות זבחים דף ס"ח ע"ב כתבו גם כן דנסמית היינו נחטטה. והר"מ כתב סתם נסמית עינו אך דכתב שאין מקריבין חסר למזבח ממילא שמעת ליה דנסמית איכה חסרה אבר והרהמ"ח סתם ביותר. ושיעור היבשות בעוף בודאי כמו יבשה אזנו כמבואר בבכורות דל"ז ובחולין כיון דשליט ביה אוירא כדי שתנקב ולא תוציא דם וכ"פ הר"מ פ"ז מה' ביאת מקדש. ולענין מח"א בפנים גבי עוף כתבתי לעיל ע"ש :

(ה) **ונוהגת** מצוה זו בזה"ב ועובר כו' ושחט או זרק או הקטיר כו' נראה מדבריו דעל הקדישו אינו עובר על העשה רק משחיטה ואילך אך צ"ע בשחיטה גם כן אפשר דאינו עובר על העשה רק בזרק כי הוא על המזבח וג"כ עבודה היא אבל שחיטה דלאו עבודה היא והלאו מרבינן מלא תקריבו דכתי' לרבות ע' בהמורה אבל המ"ע מנלן דהוא על השחיטה הא שחיטה לאו עבודה היא. והנה כאן בספר היד אינו מבואר זה. וראיתי להר"מ בס' המצות שלו מצוה ס"א כתב שציונו כל מה שיקריב יהיה שלם במינו תמים כו' ולא זכר כלל השחיטה כי סתם הקרבה היינו עבודות ולע"ק ומ"ש הרהמ"ח ועמ"ש הקדיש לוקה צ"ע. עמ"ש לעיל ובמצוה דלקמן :

מצוה רפ"ז (א) **שלא** ינתן מום בקדשים כו' שום חבורה כו' ז"ל הר"מ פ"א מהא"מ ה"ז המטיל מום בקדשים כגון שסימא עינו או קטע ידו לוקה שנאמר כו' מפי השמועה למדו כו' והנה לאיזה תכלית פרט הר"מ כגון כו' ולא כתב סתם המטיל מום בקדשים ואפשר לומר לשיטת הר"מ שכתב בהלכה ה' דמום עובר אינו נלמד מפרשה זו רק מלאו לא תזבח כו' בפ' שופטים א"כ בפרשה זו דכתיב כל מום כו' מיירי במום קבוע א"כ אינו חייב מטיל מום בקדשים אלא אם מטיל מום קבוע שאינו עובר כגון סימא עינו או נשברה ידו דהם מומין קבועים כמו שחשב הר"מ אבל אם עושה מום עובר א"ע בלאו הזה כי שם בפרשת שופטים הלאו דלא יקריב מום עובר אבל לא שלא יטיל מום עובר ובפרט שעיקר הטעם שפסלו מקרבן ע"כ פסק המטיל מום בבע"מ פטור וא"כ מום עובר דיעבור המום ויתרפא ויהי' ראוי לקרבן אפשר דאינו בלאו הזה. אך לדברי הרמב"ן שהובא שם בכ"מ דגם מפרשה זו מרבינן מום עובר א"כ גם מום עובר נכלל בלאו הזה והרהמ"ח סתם הדברים ובודאי אפי' אם נאמר דא"ע במטיל מום עובר מ"מ איסור דרבנן בודאי איכא כי הוא מפסיד קדשים ואפשר כיון דעבר א"כ לית בו שום איסור ואפשר מכל מקום הוא בזיון קדשים ובעזה"י יבואר עוד לקמן. אבל זה נ"ל פשוט דעכ"פ דוקא מום אבל אם עשה קדשים מח"א בפנים או טרפה או שאר דברים שפוסלים הקרבן בודאי אינו לוקה כי כל מום כתיב אבל כולן אלו לאו בכלל מומין הם כמבואר שם בר"מ א"כ אין לוקין רק אסור משום הפסד קדשים אבל אין לוקין כנלע"ד פשוט. ולענין אם עובר בלאו במטיל מום בשעיר המשתלח או בפ"א אף דמום פוסל בם וכתבתי לעיל דאפשר דעוברים גם כן על בל תקדיש ובל תקריב ומכל מקום אפשר דלאו זה הוא רק בקדשי מזבח ובפרט פ"א דמבואר בגמרא כ"פ דקדשי ב"ה היא אף דחטאת קריא רחמנא מכל מקום לכמה דינים אינם שוים כמ"ש לעיל ולא מצאתי כעת גילוי לזה אם חייב מלקות בהטיל מום בשעיר המשתלח או בפרה. ונראה ג"כ דאם מטיל מום גדול כגון שקטע יד בעוף קדשים ג"כ אינו עובר כמ"ש לעיל דפסול לאו מחמת מום רק דמרבינן מן העוף כו' וגם אינו עובר אם הקדיש עוף מח"א או אם מקריב א"כ נראה דא"ע בלאו הזה כמו שפוסל קדשים בלא מום כגון שעושה טרפה דאינו עובר בלאו הזה וכ"כ דעת הרהמ"ח שכ' שלא נטיל מום בבהמה כיון למ"ש דוקא בהמה. אך במנחות ונסכים שכתבתי לעיל ומבואר בר"מ דהיא אבעיא אם מקדיש הגרועים אם לוקה משום מקריב בע"מ נראה דהם בכלל בע"מ המבוארים בפרשה לענין בל תקדיש ולענין בל תקריב והארכתי לעיל א"כ אם מקלקל בידים בודאי הוא ספק לאו זה ג"כ דאם היא כמו בהמה אסור להטיל מום ג"כ כמו בל תקדיש והר"מ לא הביא זה בפירוש אפשר שסמך על המבין ובפרט שאינו מבואר להדיא בש"ס אין דרכו להביא אבל הדין נ"ל דודאי הוא ס' לאו ועיין בת"כ פרשה ז' מבואר שם דאם מטיל מום בקדשים עובר ג"כ על עשה תמים יהי' לרצון א"כ אם עשה מח"א בפנים נהי דא"ע על הל"ת מ"מ עובר בעשה וגם אפשר בנסכים כן אבל כבר כ' לעיל דתמים מיעט' התורה גבי עוף א"כ א"ע כלל רק משום הפסד קדשים ול"ע בכ"ז. ועתו"ס בכורות ל"ח ד"ה וסימנך מסתפקין אם מום עובר הוי שעובר מעלמו אבל אם עובר ע"י רפואה הוי מום קבוע או אפשר כיון דעובר אפילו ע"י רפואה מ"מ הוי מום עובר ולא נקרא מום קבוע רק אם אינו עובר כלל אפי' על ידי רפואה. וע' במהרי"ט אלגאזי דפ"א. ונסתפקתי אם לאו זה דלא יטיל מום בקדשים אם עובר אם מטיל מום בקדשי עכו"ם דג"כ נודרים נו"נ כישראל ואסור להקריב בע"מ שלהם בבהמ"ק כמבואר לקמן מ"מ אפשר דאין ישראל עובר בלאו אם מטיל מום בקדשים שלהם וע' זבחים מה שיש כמה דברים דשוים קדשי עכו"ם לקדשי ישראל ויש כ"ד שאינם שוים ער"מ במקומות הנרשמים שם בעין משפט ושני טעמים בדבר שלא יהא חייב הישראל בשביל מום בקדשים שלהם חדא לפי הת"כ שהבאתי דמטיל מום עובר

על עשה תמים יהי' לרצון דכתיב בהאי קרא כל מום לא יהיה בו ועיין בבכורות ל"ט לענין אחר כיון דכתיב תמים יהיה לרצון נאמר כל מום לא יהיה הייט דלא יטיל מום דדרשינן מזה אבל בעכו"ס דל"ש תמים יהיה לרצון כמבואר שם בזבחים מ"ה בעכו"ס ל"ש לרצון להם ע"ש בפירש"י ואם כי הוא לענין אחר א"כ אף מום לא יהיה בו ל"ש ועוד דבשלמא בקדשי ישראל בעושה מום פוסל אותו מהק בה בכ"ע אבל בקדשי עכו"ס נהי דהתנדב אותו למזבח מכל מקום אינם בבל יחל עיין באורך במשנה למלך פ"י מהלכות מלכים ובזבחים בפרק בתרא. ונראה דאף שנדר למזבח מכל מקום מותר להקריב בבמה וכמבואר בר"מ סוף ס' מעה"ק דעכו"ס מותרים להקריב בכ"מ בבמה לשמים אם כן לא נפסל קרבן זה מהקריב לשמים כי להקריב בבמה לשמים מותרים ב"נ להקריב אפי' בע"מ כמבואר בזבחים ואם כן לא נפסל הקרבן הזה רק ממזבח אבל לא ההקרב' לשם שמים א"כ אפשר דאין לוקין. אך לפ"ז דאם קטע ידו דעשה להקרבן דפסול אף לב"נ יהיה חייב אבל מסתברא דמחמת טעם הראשון שכתבנו יהי' פטור בכל ענין ואם נאמר דאף לגבי ב"נ חייב אם עושה מח"א א"כ ב"נ מותר להקריב לשמים בבמה אפי' חיה וכל מיני עופות ל"ד תורים ובני יונה עיין בזבחים א"כ באיזה קרבן שהקדיש הב"נ יהיה חייב אם עושה הישראל מום בקרבן שלהם כי פסלו יהי' הישראל חייב אף בזה"ז מלקות. ובאמת מבואר בהרהמ"ח דמלקות א"ח בזה"ז נראה דלא משכחת לה מלקות ולומר דוקא בזמן המקדש ובקרבנות הראוים לישראל כיון דפסלו מע"ג המזבח מ"מ זה אין נ"ל כיון דעכ"פ ראוי להקרבה ואם פסלו לגמרי מ"מ אפשר מטעם הראשון אינו חייב מלקות וכ"כ דאין חייבין על קדשי עכו"ס מלקות מלד הסברא כמ"ש ומ"מ צ"ע. וכן מבואר דתמים יהי' לרצון כל מום כו' ואסור להטיל בו מום אבל בבע"מ דל"ש תמים לרצון מותר ה"נ בעכו"ס דל"ש תמים מותר. וכ"ל לפי מה דקי"ל בזבחים ק"ו ובכורות ל"ט דהגורס אוזן בקרבן אף לאחר שחיטה רק קודם קבלה דנפסל משום בע"מ וכ"פ הר"מ פ"א מפסהמ"ק ויבואר לקמן בעזה"י דה"ה נמי דחייב משום מטיל מום אם הטיל מום לאחר שחיטה קודם קבלה כיון דילפינן דקודם קבלה ה"ל לענין מום כמו קודם שחיטה א"כ לכל הדינים שוים וחייב משום הקרבה אח"כ וכן חייב משום מטיל מום בקדשים כנלע"ד פשוט. וגם נלמ"ד בעזה"י ברור דאם שחט קדשים בחוץ חוץ מה שחייב משום ש"ח כמבואר בזבחים ובר"מ פח"י ממעה"ק חייב ג"כ משום מטיל מום בקדשים דאין לך מום גדול מזה מה שחתך רוב הסימנים דהוא מום גלוי ואינו חוזר אך בפנים הכשירו בכך כמו כל השחיטות של חולין אף דבתחלת חתיכת הוושט נעשה נבלה אך הכשרו ומצותו בכך עיין בחולין דף כ' אבל אם שחט בחוץ דפסולה וחייב משום ש"ח אין לך מום גדול מזה ואין לך חולה גדול מזה ואולי הוא ג"כ מהמומין המטיין א"כ מחייב משום מטיל מום ג"כ ולפ"ז נ"ל דאף באותן שאינו חייב משום ש"ח כגון שעיר המשתלח לאחר וידוי או לאחר הגרלה ער"מ וראב"ד שם מ"מ חייב משום מטיל מום בקדשים לפמ"ש לעיל דמטיל מום בשעיר המשתלח חייב דמרבינן מלד'. נ"ל דאם שחט בפנים בלילה כיון דהקרבן פסול ואין לך מום גדול משחיטה חייב משום מטיל מום אם התרו בו משום כך. וכן כל פסולים העושה בשחיטה במזיד חייב משום מט"מ בקדשים. וכן שנים ששחטו מבחוץ אף ע"פ דאינם חייבים משום ש"ח דוק ותשכח כל עניניס אשר א"א לפורטן הן בחוץ הן בפנים אם פוסל אותם בשחיטה חייב משום זה דהיינו מטיל מום בקדשים. וע' בהלכות פסהמ"ק פח"י שכ' שם הר"מ דאם מחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים עובר בלאו דלא יחשב מפי השמועה למדו כו' שה"ז דומה למטיל מום בקדשים ואעפ"כ אינו לוקה שאין המחשבה מעשה ע"ש. וכבר הארכתי קלת בחיבורי מזה. אך נראה דהיינו דוקא בשאר עבודות לאחר השחיטה אבל אם חישב בשחיטה נהי דמשום לאו זה נפסל ואין לוקין. אבל מ"מ כיון שהקרבן פסול חייב משום מטיל מום על השחיטה עלמה אם היא בפסול לא כדרך הכשר' אין לך מום גדול מזה אבל אם שחט עוף קדשים בחוץ דמבואר דחייב משום ש"ח א"ח משום מטיל מום דבעוף אינו נוהג הלאו זה וכן אם מלק בפנים באיזה פסול א"ח משום מטיל מום דבעוף אינו נוהג ד"ז וכן בקדשי עכו"ס לפמש"ל כנלע"ד בעזה"י והיא הערה חדשה. ובע"ז די"ג דפריך ונשחטי' משחט לדעת התוס' דמיירי בקדשי מזבח ליכא סתירה לדברינו דשם מותר לעשות בעל מום להנהו אמוראי אי לאו משום בזיון קדשים וכן לרבא דבזה"ז ליכא איסורא כלל ולאביי אי לאו משום בזיון קדשים הוי עקרינן הפרסות ע"ש ובעזה"י בסוגיא זו נדבר במלת סבאות ולכ"מ. ועיין חולין דף ל' ד"ה מדמי פסח פירש"י בהדיא דתיכף בתחלת השחיטה אין לך מום גדול מזה ע"ש והוא כדברינו ועתו"ס ב"ק דע"ו וכן בזה"ז דחייב משום שחוטי חוץ ומשום בע"מ אינו חייב כאשר יבואר אי"ה בסמוך ול"ש לומר דאם בסוף השחיטה פסלה דסוף השחיטה הוי כמו מטיל מום בבעל מום כיון דבתחלת השחיטה הוי בע"מ במיעוט הוושט כיון דבתחלתו הכשירו בכך ואי לאו משום הסוף תחלת השחיטה הכשרו בכך ולאו בע"מ הוא ובודאי חייב אם פסלה בסוף וז"פ. ועיין בכורות דל"ג ע"ב ודל"ז מבואר דאפי' באחזו דם הוי מומא כיון דמיית בלא רפואה וכ"ש שחט אפי' מיעוט וושט דהוי בע"מ וז"פ אצלי. ועיין ג"כ בתוס' מנחות דכ"ו ובתוס' בכורות ובראש"ש. והנה מבואר בבכורות דל"ד ובכ"מ במנחות ובבילה דרבנן סברי דאסור אפי' לגרום מום בקדשים דכתיב כל מום דאפילו גרמא אסור וע"ש בתוס' דאפי' מאן דלא דריש כל מ"מ כאן דריש והנה מבואר דהוא איסור דאורייתא והנה כאן בהא"מ לא הביא הר"מ דין זה דגרמא אסור

מכ"ס

בו. ולשון ספרא כל מום לא יהיה בו אל תתן בו מום. משרשי המצוה לפי שיהיה בזה בזיון הקדשים וכבר כ' כ"פ התועלת הנמצא בהתייקר כבוד בהמ"ק ומשרתיו וקרבנותיו אל לב בני אדם. מדיני המצוה מה שאמרו שא' המטיל מום בקדשים עצמן

מה"ת שלא ימית לו דבילה וכדומה ובה' בכורות פ"ב ה"ח כתב הרגיל לבטר שיפול בו מום כגון שנתן דבילה על אזנו כו' ה"ז לא ישחוט עליו כו' אבל אינו מבואר אם הוא איסור תורה דאפשר דאף באיסור דרבנן קנסוהו ואף בזה"ז הדין כן כמבואר בגמ' ובטוי"ד אף להרבה שיטות דבזה"ז אינו אלא מדרבנן ויבואר לקמן כמו מעשר פירות בשבח ויש הרבה דברים שאסור מדרבנן וחז"ל קנסוהו ולא מצאתי דין זה בר"מ והרהמ"ח ג"כ לא הביאו ולכאורה לע"ג על הר"מ שאינו מביא בפירוש כדרכו תמיד לפרש איסור דאורייי' או דרבנן וגם על הרב המחבר שהשמיטו ל"ע ועמ"ש לקמן בפיסקא המתחלת והנה כו' דהר"מ סובר דגרמא אינו אלא דרבנן ומכללא שמיע לי מדאסור אפילו באכילה. וכ"ל דאף דאסור גרמא מה"ת מ"מ אין חייב מלקות אם הוטל מום בגרמתו דלא מצינו שיהיה חייב על גרמא בשום מקום ועיין בח"מ בעניניס הרבה בזה. ואם שלח ע"י בר דעת לא מבעיא ע"י ישראל דאשלד"ע והמשלח לא עבר כלל כי בן דעת כיון שהוא בעצמו עושה מרצונו ל"ש על המשלחו גרמא וכן אפי' ע"י עכו"ם כיון דהוי בר דעת אך ע"י חש"ו כיון דלאו בני דיעה נינהו הוי גרמא ואסור מה"ת ויש להאריך הרבה אך הדינים מבוארים על הרוב בה' בכורות :

והנה לאו זה דוקא בקדשים תמימים אבל מטיל מום בבע"מ א"ע בלאו כלל ולשון הר"מ כאן דאם א' הטיל בו מום ובא השני והטיל עוד מום אינו לוקה לאו דאינו לוקה אבל איסור תורה יש אלא אפי' איסור תורה אין בזה כי להר"מ יצא לו דין זה מסוגיא דבכורות גבי בכור שאחזו דם ע"ש בפלוגתא דחכמים סוברים תמים יהיה לרצון אבל בבע"מ לית להו קרא לאסור וכל מום דכתיב אתי לאסור גרמא ע"ש וכ"ה בלח"מ כאן. ובאמת אני מסופק בדבר עיין בסוגיא שם הוא פלוגתא במשנה ובברייתא גבי בכור שאחזו דם אי מקיזין לו במקום שעושה בו מום ואמרינן דבקראי פליגי ר"מ סובר כל מום אפי' בבע"מ אסור להטיל מום ע"כ אסור להקיז וחכמים סוברים דכל מום לאסור גרמא ומבואר שם דהלכה כר"ש דברייתא ועי"ש בתוס' ד"ה אילימא ובמנחות דהמשנה וברייתא לא מתוקמי בגוונא חדא דבמשנה פליגי היכי דלא מיית אף בלא הקזה ע"כ ר"ש מתיר ודוקא שלא יתכוין לסמוך למקום שעושה בו מום ור"ש סובר דבשא"מ מותר. אבל בברייתא מותר לעשות אפי' במקום שעושה בו מום כי מיירי דאם לא יקיז מיית או שאי אפשר להתרפאות רק בהקזה א"כ הו"ל מטיל מום בבעל מום וחכמים ור"ש סוברים דמותר להטיל מום בבע"מ ועי' ברא"ש ג"כ באריכות ועי' תוס' וברא"ש ג"כ בסוגיא כי לא העתקתי רק ראשי דברים. והנה הר"מ פ"ב מה' בכורים הי"ג כתב בכור שאחזו דם יקיז ובלבד שלא יתכוין לעשות בו מום נראה מדבריו דוקא במקום שאינו מתכוין אבל אם עושה מום בודאי אסור וע"ש בלח"מ שכתב דכוונת הר"מ דפלוגתא חדא הוא במשנה ובברייתא וע"ש דלכך סתם רבינו נראה דפסק כר"ש דברייתא דבכ"ע מותר אף בודאי עושה בו מום ע"ש. ובאמת דבריו ל"ע דמדברי הר"מ נראה להיפך דוקא סמוך למקום המום דלא יתכוין אבל במקום שעושה בודאי מום אסור וכ"כ הרב בעל מחנה אפרים בהגהותיו על הר"מ ה' בכורות שדעת רבינו דוקא באינו מתכוין שרי והר"מ אינו פוסק כחכמים דמותר להטיל מום בבע"מ אלא סובר כר"מ דאוסר וילא להר"מ מסוגי' דע"ז דף י"ג ע"ב רבא אמר דאם הקדיש בזה"ז אינו אסור מה"ת להטיל מום רק נראה כמטיל מום ואסור מדרבנן והקשו ע"ז התם בש"ס וליהוי כמטיל מום בבע"מ והוא איסור תורה ומשני דגרע בזה"ז ממטיל מום בבע"מ ע"ש. והנה רש"י צריך לדחוק דאיכא מ"ד דסברי דאסור מה"ת להטיל מום בבע"מ ולהר"מ דחיק לי' טובא כיון דחכמים סוברים דמותר והלכתא כוותיה היאך פריך ממ"ד דלית הלכתא כותי' ורבא מוקי אליבא דהלכתא אינו אסור אלא מדרבנן ע"כ מוכח מסתם גמרא דלית הלכתא כחכמים דכאן רק הלכתא כר"ש ור"מ דאסור להטיל מום (בקדשים) [בבע"מ] מה"ת ע"כ פריך שפיר ע"כ פסק הר"מ שפיר כיון דסתם גמ' סובר כן דאסור מה"ת להטיל מום בבע"מ ע"כ כתב סתם דבכור שאחזו דם ומשמע שאפי' לא יהי' לו רפואה בלא הקזה מ"מ אסור במקום שעושה מום ודאי רק בדרך אינו מתכוין כר"ש ע"ש. עם שאין זה לשונו ממש כי כתב בקיצור ואני הארכתי בו קצת לברר הדבר. וא"כ לפמ"ש נראה דלא כהלח"מ כאן אדרבא הר"מ פוסק כר"מ דמה"ת אסור להטיל מום בבע"מ ומה שדקדק הלח"מ ממה שלא כתב הר"מ עובר בל"ת כדלעיל גבי בזה"ז בהלכה הקודמת אינו נראה לדקדק בזה די"ל דהר"מ קאי אדלעיל אף דבזה"ז קיל ביותר כמבואר שם עובר אל"ת מכ"ש כאן ומלשון אינו לוקה נראה דאיסור תורה יש ולא הוצרך לכתוב דהוא כ"ש מדין הקודם. וכי תשאל באמת כיון דפוסק כר"מ דאוסר להטיל מום בבע"מ מנ"ל דאינו לוקה אפ"ל כיון דמבואר דלר"מ הוא מריבויא דקרא מום כל מום מתיבת כל ס"ל דאין לוקין כיון דהוא רק מריבוי דקרא כשיטתו בס' המלות שורש ב' ועיין בהחו"מ גבי תערובות חמץ בהר"מ ובלח"מ ובשעה"מ שכתב דרבינו הר"מ סובר דדרשינן כל לאיסור ולא למלקות או נוטעס אחר סובר דפטור ממלקות אבל עכ"פ נראה מדבריו דאיסור תורה יש להטיל מום בבע"מ וניחא מה שעוררנו לעיל דלא הביא הר"מ בפירוש דאסור מה"ת גרמא למום בקדשים. ולפמ"ש דר"מ דריש כל לרבות מטיל מום בבע"מ והר"מ ס"ל כותי' ואינו דורש כלל גרמא כחכמים דמתירין להטיל מום בבע"מ דרשי כל לרבות גרמא ולדעת הר"מ גרמא אינו איסור תורה כלל רק מדרבנן אסור דהא שמעינן לי' מכללא דבכורות שכ' דגרמא אסור לאכול נראה דאיסור יש אך איסור דרבנן מ"מ חז"ל קנסו אפי' באיסור דרבנן כמבואר שם גבי נטייבה בשביעית וכ"מ כנלע"ד בעזה"י דלהר"מ איכא איסור תורה להטיל מום בבע"מ וגרמא שרי מה"ת דאין לו ריבוי לאסור גרמא. אך דעת התוס' שם והרא"ש כ' בפירוש דהלכה כחכמים דמותר להטיל מום בבע"מ מה"ת רק מדרבנן אסור וע"ש ברא"ש שכתב דאפי' בבע"מ עובר מותר להטיל מום מה"ת דלאו

תמים לרצון וכ"ה בתוס' שם ועיין בטויו"ד סי' ש"ג הביא שיטת הרא"ש וכתב ג"כ להלכה דמה"ת מותר להטיל מום אפי' נבע"מ עובר אך דנראה מדבריו דהר"מ ג"כ ס"ל כן ע"ש ועיין בש"ע י"ד שם כ' המחבר בסעיף ס' דברי הרא"ש דאפי' בבע"מ עובר שרי להטיל מום ואח"ז מביא לשון הר"מ ובאמת מלשון הר"מ שכתב שלא יתכוין נראה שאסור מה"ת כמ"ש ובפרט שדעת הרב המח"א ג"כ הכי כדעת הר"מ והבאתי ראי' לדבריו מדלא הביא הר"מ בפירוש דגרמא אסור מה"ת נרא' דסובר דאסור [רק דרבנן] ול"ע בכ"ז. וראיתי במהרי"ט אלגאזי דף ס"ח ע"ב פלפל בזה ומביא דברי המח"א והשיג עליו שהרי הר"מ בה' איסורי מזבח פסק כרבנן דאין איסור מה"ת להטיל מום בבע"מ מדקדוק הלח"מ אך הוא יישב ד' הר"מ בה' בכורו' ודעתו דהר"מ סובר דבבע"מ קבוע מותר מה"ת להטיל מום כרבנן אך במום עובר סובר דלוקין אם מטיל מום דקרינן ביה תמים יהי' לרצון כיון דראוי אח"כ ואחיזת הדם ס"ל להר"מ כסברת התוס' שם דהוי מום עובר כיון דע"י רפואה דהקזה יתרפא ובבע"מ עובר אם מטיל מום ס"ל דלוקין ובזה מחולק עם הרא"ש דהרא"ש סובר דאף בבע"מ עובר מותר מה"ת וכבר כתבתי דמדקדוק הלח"מ אינו כדאי לדייק זה להקל בדאורייתא ובפרט מדלא הביא דין גרמא נראה דס"ל דהוא איסור תורה. אך מ"ש דלהר"מ בבע"מ עובר לוקין אם מטיל מום קבוע דבריו נכונים בדעת הר"מ והביא ראיה נכונה מדברי הר"מ פ"ב הס"ו כילד כו' הרי אלו ספק קבועים או עוברים לפיכך המטיל מום בהם אין לוקין כו' נראה להדיא דמטיל מום בבע"מ עובר לוקין לדעת הר"מ ומזה ראי' לדברינו לעיל כיון דלהר"מ שייך גבי בע"מ עובר תמים יהיה לרצון ובפרק הזה גבי מטיל מום מיירי בבע"מ קבוע א"כ אפשר לדעת הר"מ דאם הטיל מום עובר בתמימה אין לוקין דפרשה זו מיירי במום קבוע לדעתו. אבל דעת הרא"ש שסובר דבע"מ עובר לא קרינן תמים כו' והמטיל מום בו אינו לוקה א"כ נראה דסובר דהמטיל מום עובר בתמימה ג"כ לוקין דתמים כו' כל מום כו' לזה לא נקרא תמים בבע"מ עובר א"כ לוקין אף המטיל בתמים מום עובר כנלע"ד. ולדברי המהרי"ט אלגאזי ל"ע על המחבר ביו"ד דפוסק שם כדעת הרא"ש דאפי' בבע"מ עובר ליכא איסור תורה להטיל בו מום ואח"ז הביא לשון הר"מ דבכורות דלא יתכוין ולהרא"ש שרי אפי' במתכוין ולע"ק. וכ"ז לענין איסור תורה אבל איסור דרבנן לכ"ע איכא כמבואר בתוס' וברא"ש ואפי' בזה"ז דקיל יותר כמבואר בע"ז אסור מדרבנן ומכ"ש מום בבע"מ עי"ש. והרהמ"ח לא גילה דעתו בזה אם הוא דאורייתא או דרבנן. ואפי' אם נאמר דמטיל מום בבע"מ הוא מה"ת מ"מ אם הטיל מום בטרפה או ברובע ונרבע או בשאר פסולי מזבח דאין ראוי להקרבה ואין נפדין עליהם כמבואר בר"מ בפרקים ליכא איסור תורה כמו בזה"ז דנראה מהש"ס דאף דמום בבע"מ אסור מה"ת דוקא בע"מ דחזי לדמי א"כ באלו הפסולין דלא חזי לדמי ג"כ אין אסור מה"ת ולהשיטות דאף מטיל מום בבע"מ הוא רק איסור דרבנן מכ"ש בפסולים אלו דאין ראוי להקרבה ולא לדמי דאין נפדין על פסולין אלו ודאי אינו אסור אלא מדרבנן אך לדעת הר"מ דסובר דאף בזה"ז הוי איסור דאורייתא כמבואר לקמן בעזהשי"ת נראה דבפסולים אלו הוא ג"כ איסור תורה או אפשר דקילי מן קדשים בזה"ז וליכא בהו איסור תורה ויבואר לקמן בעזרת השם יתברך :

ודע דמבואר שם בש"ס דאף לר"מ דסובר דאסור להטיל מום בבע"מ מ"מ בע"מ מעיקרו דהיינו קודם הקדישו אין איסור כלל והוא בגמרא שם פשיטא וא"ל קרא כי דיקלי בעלמא הוא אך קרא דתמים יהי' לרצון דמורה דמותר להטיל מום בבע"מ דריש לי' לקרא על פסהמ"ק אחר שנפדו דסד"א כיון דאסור בגיזה ועבודה מומין נמי נתסרי קמ"ל. והנה לפמ"ש דהר"מ ג"כ סובר כר"מ דאסור להטיל מום בבע"מ ה"ל להביא דין זה דלאחר פדיון אין איסור מה"ת כי ר"מ צריך קרא לזה דמחמת דאסור בגיזה ועבודה ה"א דיש עוד קדושה לזה ג"כ כמבואר בגמרא ואפשר כיון דפרט כאן ובה' מעילה הדינים מפסהמ"ק שנפדו דברים האסורים ולא הביא זה דאסור להטיל מום ממילא ש"מ דלית בי' איסור כלל ולע"ק. ומ"מ אפשר יש איסור דרבנן ול"ע ויבואר עוד לקמן בעזהשי"ת. ולכאורה ל"ע כיון דאף לר"מ דאוסר להטיל מום בבע"מ מה"ת מ"מ סובר דפסהמ"ק אחר שנפדו אינו אסור מה"ת עכל"ל כסברת הש"ס בע"ז דפסהמ"ק קודם שנפדו חזי לדמי אבל לאחר שנפדו אין עליהם קדושה רק לענין גיזה ועבודה אינו אסור מה"ת א"כ אמאי סובר דבכור שאחזו דם אין מקיזין במקום שעושה בו מום דהוי מטיל מום בבע"מ והוא סובר דאסור מה"ת הא בכור דנפל בו מום הוי כמו פסהמ"ק לאחר פדיון דהוא לכהן ומותר לאכלו רק דאסור בגיזה ועבוד' שוה לגמרי כמו פסהמ"ק לאחר פדיון ולא חזי לדמי ג"כ כי הוא ממון כהן ומבואר בש"ס ור"מ דאין פודין בו בכור כידוע וא"ל להאריך א"כ אמאי אוסר ר"מ להטיל מום בבע"מ. וראיתי במהרי"ט אלגאזי דף ס"ז עמד בזה ותי' דבכור כיון דקדושתו מרחם ואפי' נולד במומו הוא קדוש לענין גיזה ועבודה וקדושתו הוא ג"כ מחמת שהוא מתנות כהונה וגם אינו נמכר באטליז ואין נשקל בליטרא ומבואר מדהתו"ס בבכורות דהוא איסור תורה ע"כ חמור קדושתו אפי' לאחר שהטיל בו מום ודינו כמו פסהמ"ק קודם פדיון ע"ש והשיג עהתו"ס שם בסוגיא ד"ה בע"מ מעיקרו כו' דנראה מדעתם דבכור שנולד במומו אין אסור להטיל בו מום כמו בע"מ מעיקרו בקדשים והוא השיג ע"ז דאם הוא דומה לקדשים יהיה שרי להטיל מום בבכור בע"מ כמו פסהמ"ק לאחר פדיון אעכל"ל דהוי קדושתו מחמת דהוי מתנות כהונה א"כ בנולד במומו נמי עי"ש ומ"מ ל"ע כיון דמיירי בבכור וע"ז מוקי הגמרא דאסור להטיל מום בבכור בע"מ מחמת דר"מ סובר דהוא איסור תורה א"כ לאחר שנפדה ליכא איסור תורה מנא ידע זאת הגמ' דלר"מ בכור חמור מפסהמ"ק ולשון הגמרא דבקראי פליגי ומנא ידעינן זה

עצמן (ב) או בתמורתן עובר בלאו ולוקה חוץ מן הבכור ומן המעשר שהמטיל מום בתמורתן אינו לוק' לפי שאין ראוי לקרבנו' כמו שמתבאר בתמורה ויתר פרטיה מבוארים במקומות מפוזרי' מזבחים ותמורה (ג) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ. אבל אין חיוב המלקות כ"א בזמן שבהמ"ק קיים שראויים הבהמות לקרבנות כמו שמתבאר בגמרא ע"ז:

שלא

וגם שם בע"ז הו"ל להש"ס לומר דשם מיירי בבכור ועיקר חסר מן הספר ומצאתי בס' יראים שהקשה קושיא זו השניה דמבואר בע"ז דהיכי דלא חזי לא לגופו ולא לדמי אין אסור מה"ת וא"כ אמאי אוסר ר"מ בבכור כאן ותירץ לחד תירוצא כיון דר"מ סובר דאסור להטיל מום בבע"מ דחזי לדמי מה"ת ע"כ אפי' לא חזי לדמי אסור מדרבנן ע"כ גזרו גבי בכור והוא לר"מ רק איסור דרבנן כמו בכור בזה"ז ורבנן דסברי דמה"ת אינו אסור א"כ מותר בבכור אף מדרבנן כיון דלא חזי לדמי. ומ"מ צ"ע בסוגיא זו וגם הקושיא ראשונה קשה הא הוי כמו פסהמ"ק אחר שנפדו וצ"ל ג"כ דפסהמ"ק אחר שנפדו ג"כ אסור מדרבנן רק מה"ת אינו אסור ולהר"מ שכתבנו דסובר דגם בבכור אסור להטיל בו מום גבי בכור שאחזו דם צ"ל ג"כ דסובר שהוא רק איסור דרבנן אף דסובר אף דלא חזי לדמי כגון בזה"ז הוא איסור תורה כאשר יבואר לקמן מ"מ ה"ל כמו פסהמ"ק אחר פדיון וכאן מבואר דפסהמ"ק לאחר פדיון אין אסור מה"ת כלל וזה נ"ל פשוט דאף להר"מ דסובר דבזה"ז עובר בל"ת אף דלא חזי לגופיה ולא לדמי מ"מ דוקא בזה"ז כיון דכל קדושת תם עליו ואסור לאכלו אבל פסהמ"ק לאחר פדיון כיון דמותר לאכלו רק דאסור בגיזה ועבודה ובגמרא מבואר בהדיא דר"מ ממעט פסהמ"ק ודאי מודה הר"מ דאינו אסור מה"ת דמבואר להדיא בגמרא. א"כ לפמ"ש בכור בזה"ז אם יש בו מום לכ"ע הוי דרבנן כיון דהוי כמו פסהמ"ק לאחר פדיון וגם אפ"ל דפסהמ"ק לאחר פדיון מ"מ איסור דרבנן יש אך כיון דמהרי"ט אלגאזי דעתו דבכור תמור כמו פסהמ"ק קודם פדיון ואף דלא חזי לדמי' כגון בזה"ז כיון דבכור תמיד לא חזי לדמיו מ"מ ס"ל דהוי איסור תורה א"כ אין להקל לפמ"ש דהר"מ ס"ל דמטיל מום בבע"מ הוי דאורייתא כר"מ אך לפי דעת התוס' והרא"ש הוי דרבנן דהם סברי כרבנן דבכל הקדשים מטיל מום בבע"מ הוי דרבנן וגם אפי' לפמ"ש דבכור הוי כמו פסהמ"ק אחר פדיון דוקא במום קבוע אבל אם הי' לו מום עובר אסור מה"ת לשיטת הר"מ דלא חזי לדמי' מ"מ הוא סובר בזמן' הזה הוא איסור תורה אך במום קבוע כיון דמותר לשחטו הוי כמו פסהמ"ק לאחר פדיון אבל במום עובר דאסור לשחטו הו"ל כמו פסהמ"ק קודם פדיון כיון דאסור לשחטו אך לדעת הרא"ש אפי' במום עובר בכל ענין הוי דרבנן דפסקו כחכמים דבכל הקדשי' אף דחזי לדמי אין איסור מה"ת ולפי שיטת המהריט"א דבכור תמור א"כ אף בזה"ז דמבואר בע"ז דמטיל מום בקדשים אינו אלא מדרבנן וסוברים כן הרבה ראשונים חוץ מהר"מ כמש"ת לקמן בעזהש"ת מ"מ מטיל מום בבכור אף בזה"ז הוא איסור תורה להסוברים דמטיל מום בבעל מום הוי מן התורה כאשר כתבתי ותן לחכם כו':

אחר כתבי בא לידי בשאלה ספר שו"ת בית אפרים על יו"ד וראיתי שם בהל' בכור הרבה הערות ממ"ש והנאתי שתלי"ת כיוונתי לדעתו. ועי"ש בהל' ס"ת סי' ס"א הפסט ברש"י בכורות דף כ"ה גבי דבר שאינו מתכוין בגוזז כי בכה"ג אף דגוזז ואין לך פ"ר גדול מזה מ"מ התורה לא אסרה גוזז בכה"ג אם אינו מתכוין לגזיזה כסברת הה"מ לענין תיקון כלי והובא במג"א סי' ש"ח ועיין כאן בתוס' כתבו לשיטת רש"י הקושיא כאן דאפי' מטיל מום בבע"מ אסור מה"ת מ"מ כיון שאינו מתכוין אלא לרפואה שרי דהיינו נמי כוונתם כן כיון דעושה לרפואה לא מטיל מום הוא כלל א"כ לשיטת רש"י בבכור שאחזו דם אף אם נאמר דמטיל מום בבע"מ הוא איסור תורה מ"מ לרפואה לאו בכלל מטיל מום כלל ולא הי' לי פנאי לעיין בספר ב"א אך אגב ריהטא ראיתי שהתעורר בכ"ד שכתבתי. ובמ"ש לעיל דלמהריט"א בכור בזה"ז חייב במטיל בו מום דגרע מקדשים דקדשים לא חזי לא לגופו ולא לדמים. אבל בכור כיון דהוי קדושה מחמת מתנות כהונה הוא איסור דאורייתא. ואח"ז מצאתי במהריט"א שכ' כן בעצמו והביא בשם פסקי תוס' דתמורה דקדשים שרי מדאורייתא ובכור אסור אף בזה"ז מדאורייתא. ודע דלפי השיטות שכתבנו לעיל דסברי דמטיל מום בבע"מ הוי דרבנן אף דחזי לדמים ובפרט בזה"ז וגם בכור אם נפל בו מום שרי מה"ת וגם בכור בזה"ז שרי מה"ת כיון דלא חזי להקרבה. דע דבכור אף בזמן הבית דוקא אם נולד בארץ ישראל הוי חזי להקרבה אבל אם נולד בח"ל לא הוי חזי להקרבה דאין מביאין בכורות מח"ל ע' ר"מ פ"א מה' בכורות א"כ אותן המעשים במומין שהביא בש"ס בכורות ובבילה דהיה בבבל ובח"ל צ"ל דאף שעבר אדרבנן וגם גרמא אפילו דגוף האיסור אינו אלא מדרבנן מ"מ אסרו גרמא ולאכול הבכור אף שלא היה אלא דרבנן ואפי' בידים אין כאן אלא איסור דרבנן דלא חזי להקרבה בכור שנולד בח"ל וכבר כ' לעיל לענין ש"ח וכמדומה לי שיש קושיא ע"ז מהש"ס אך אני כותב בלא עיון. ולענין גרמא שכתבתי לעיל דע"י בר דעת ל"ש גרמא עיין ברא"ש בב"מ גבי לאו דחסימה לענין אמירה לעכו"ם. וגם מ"ש לענין חש"ו דלאו בני דעת ניהו הוי גרמא עי' בדין שילח את הבערה ע"י חש"ו ויש לפלפל ואכ"מ. ועיין במהריט"א כת' התוס' שהבאנו לעיל דמסופקים אם מום העובר ע"י רפואה הוי מום עובר או מום קבוע. אך בתוס' ד"ה אילימא הקשו למה אין שוחטין על אחיזת הדם דהוי מום וכתבו בתי' הב' כיון דעובר ע"י רפואה הוי מום עובר מבואר דס"ל דבכה"ג הוי מום עובר ואף להתי' שכתבו דמדרבנן אין שוחטין מ"מ דוקא בכה"ג דהרפואה יהי' שיעשה בו מום ה"ל מום קבוע. אבל אם ע"י רפואה יסור המום לגמרי אף דהוי ע"י רפואה הוי מום עובר ע"ש באריכות. ואני מסופק לפמש"ל דאפי' אם מטיל מום עובר בקדשים מ"מ לוקין להרבה שיטות ע"ש מ"מ אם עשה מום עובר דסמי' בידן בכל רגע להסיר ולרפאות המום ההוא אם לוקין כיון דאם רוצה מסיר המום ההוא וגם אם קודם שלקה הסיר המום אם מ"מ לוקה על המעשה שעשה. א"ד כיון דסמיא בידן לא אקרי מום כלל אע"ג דמום עובר אפי' ממילא מ"מ לקי אפשר דוקא דעכ"פ תלוי בזמן אם כן פוסלו על שעה או שאין סמיא בידן דאפשר לא יתרפא

אבל בסמיכה בידן דיוכל להתרפאות בכל שעה א"כ אינו פוסלו כלל אני מסופק. והנה בלאוין אחרים כגון בגזל או בשאר לאוין הניתק לעשה בודאי אע"פ שיכול לתקן הלאו בכל שעה מ"מ בודאי איסורא איכא עיין באחרונים לענין לאו דב"י לשיטת התוס' משהה ע"מ לבערו אפי' איסורא ליכא עיין באחרונים מ"מ שם אין לוקין מחמת דהתורה נתקו לעשה אבל אם התורה לא נתקו אע"פ שיכול לתקן מ"מ נראה דעבר על הלאו וגם אין דומה אם לא אהני מעשיו דיש שיטות והרהמ"ח מכללם דאין לוקין דשם כיון דלא אהני מעשיו לא עבר כלל כגון שמכר יפ"ת כיון דלא אהני לא נקרא מכירה כלל אבל כאן מ"מ לפמ"ש נקרא מום א"כ בודאי מלד הסברא חייב מלקות. אך דהספק שלי כאן כיון דחזינן דהתורה הקפידה שלא להטיל מום רק מחמת שפסל הקרבן ע"כ מטיל מום בבע"מ א"ע לשיטות אלו וכן בזה"ז להרבה שיטות ולכולם אין לוקין כיון דעיקר הקפיד' שלא לפסול הקרבן וכאן לא פסל דכ"ש סמיא בידן. ולשון הר"מ כאן בזמן שבהמ"ק קיים שהרי היה ראוי לקרבן ופסלו כו' נראה דוקא אם פסלו מקרבן. אבל היכי דסמי' בידן אפשר דלא עבר כלל. ולכאורה יש להביא קצת ראיה עי' במנחות דף כ"ט ע"ב במשנה וחייבין על השמן וחייב על הלבונה נתן עליה שמן פסלה לבונה ילקטנה כו' ומשמע דעל הלבונה חייב מלקות אף דלא פסלה ויכול ללקט ולשיטת ר"ת בדף ס' שם בתוס' ד"ה יכול בשני כהנים כו' דאם נתן שמן ולבונה בזאח"ז א"ח על האחרון כיון שנפסלה א"כ חזינן ג"כ דעל הפסולה א"ח רק עיקר החיוב על הכשרה כיון דפסלה ומ"מ אינו מחלק במשנה לענין מלקות דא"ח מלקות אם יכול ללקט לבונה אע"כ דבכ"ע חייב א"כ ה"נ ומ"מ יש לחלק וצ"ע. וגם אם א' נתן מום עובר כה"ג ואח"ז נתן אחר מום קבוע לשיטת הרא"ש דאף במטיל מום בבע"מ עובר אין לוקין מ"מ מום עובר כה"ג אפשר דהשני חייב כיון דהשני פסלו והראשון הי' בידו להסירו:

(ב) **או** בתמורתן כו' חוץ מן הבכור כו' לפי שא"ר כו'. כ"ה בגמרא דתמורה וכ"ה בר"מ ומבואר דה"ה במטיל מום בתשיעי טעות עשירי ג"כ אין לוקין ונראה דאיסור תורה יש דאפי' בזה"ז שיטת הר"מ דאין ראוי לא לגופן ולא לדמי עובר בל"ת א"כ כאן נמי אף דאין ראוי לגופן ולא לדמי עובר בל"ת ועי' במהריט"א דעתו דאבעיא לא נפשטה וע"כ אין לוקין ול"ד לזמן הזה ע"ש ובתו' באבעיות הנ"ל: (ג) ונוהג כו' אבל אין חיוב כו'. ונראה בדעת הרהמ"ח דדוקא מלקות אינו חייב אבל עובר בל"ת אף בזה"ז כדעת הר"מ בהלכות הנ"ל שכתב אע"פ שעובר בל"ת כו'. וע' כ"מ ולח"מ תמהו בזה דבע"ז אמר רבא דנראה כמטיל מום בקדשים ומקשה הא מום מעליא הוא. ומתרץ דוקא בזמן שבהמ"ק קיים דחזי להקרבה כו' לא חזי לא לגופי' ולא לדמים ע"ש א"כ מבואר בהדיא דאינו אלא דרבנן דנראה כמטיל מום בקדשים:

והנה יש ליישב בפשיטות דבאמת כיון דק"ר קדשה לשעתה וקדשה גם לע"ל כפסק הר"מ פ"ו מהבהב"ח שהבאנו לעיל ומקריבין אע"פ שאין בית. ועי' ר"מ פרק י"ט ממעה"ק דפוסק כר"י דהשוחט קדשים בחוץ בזה"ז חייב כי ראוי להקריבו היום ג"כ אף שאין מזבח וע' תוס' יומא וזבחים האריכו בזה אם כן בודאי אסור להטיל מום כי ראוי להקרבה היום ג"כ שיבנה מזבח כמו ש"ח. אבל בסוגיא שם דפריך תחלה ונשחטי' משחט וע"ש בתוס' דאינו חייב משום ש"ח דאינו ראוי לפתח אה"מ א"כ סובר הר"מ דסוגיא זו ע"כ אזלא לשיטה דקדושת המקדש וירושלים בטלה דלא קידשה לע"ל ע"כ אין איסור תורה להטיל מום ג"כ או מחמת שמחוסר מזבח ועדיף לומר כיון דפלוגתא דתנאי בכ"מ אי קידשה אי לא סוגיא אזלא אף למ"ד ל"ק אם כן אינו חייב אבל הר"מ פ"ו מהבהב"ח דסובר דקידשה לע"ל וסובר דש"ח בזה"ז חייב א"כ אין סברא כלל דלא יהי' אסור להטיל בו מום ע"כ סובר דעובר בל"ת. אך מ"מ צ"ע אמאי אין לוקין ואפשר הי' להר"מ מלד הסברא איזה חילוק ובגמרא אינו מבואר להדיא דלוקין בזה"ז ע"כ אינו מחייבו מלקות ומ"מ צ"ע. ולפ"ז לדעת הראב"ד שם דאין מקריבין עתה נראה דאין איסור הט"מ מה"ת רק מדרבנן. שוב מצאתי בספרי האחרונים הרגישו בזה ופלפלו באורך וכבר כתבתי לעיל פ' אחרי דלענין שחוטי חוץ א"ח אף לשיטת הר"מ דמחייב בזה"ז מ"מ בבכור הנולד בח"ל כיון דאינו ראוי להקרבה אפי' בזמן המקדש כמבואר בפ"א מה' בכורות א"כ אינו ראוי לבא בפנים א"ח משום ש"ח ואפילו בזמן המקדש ולפ"ז נמי בכור במדינות אלו דהיינו ח"ל אינו אסור להטיל בו מום מה"ת אף לדעת הר"מ ואפשר לענין מום חמור כמ"ש לעיל בשם מהריט"א. ומדי עברי בזה תמיה לי טובא על פסק הר"מ כאן כר"ע דאין מקריבין בכורות הבאים מח"ל כר"ע בתמורה כ"א וכמשנה דחלה בן אנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו ודריש זה מהיקישא ואכלת לפני ד' כו' מעשר כו' מקיש בכור למעשר במקום שאתה מביא מעשר כו' וממקום שאין אתה מביא מעשר כגון בח"ל אי אתה מביא בכור וכ"ה בבכורות נ"ג דר"ע סובר כן אף במעשר בהמה דאינו קרב הבאים מח"ל. אך הר"מ בחיבורו לא הביא הדין זה גבי מעשר בהמה דאין מקריבין בבא מח"ל וע' לח"מ פ"א מהלכות בכורות עמד בזה ומביא בשם סמ"ג שפסק ג"כ במעשר בהמה כר"ע. והנה הדין שוה למעשר דגן דממקום שאי אתה מביא כו' ולעתיד כשיתקדש הארץ אפי' ח"ל יהיה חייב במעשר ובכור ומע"פ יהיו נקרבים וז"פ. והנה לדעת הר"ס שכ' פ"א מהל' תרומות דגם בימי עזרא הי' תרומות ומעשרות נוהג אף בארץ רק מדרבנן וא"כ לפ"ז אף בכורות לא היו נוהגים בזמן בית שני אף בזמן שבהמ"ק קיים. וכן מעשר בהמה לדעת הסמ"ג ועיין בסמ"ג בעשין ה' תרומות הביא שיטת הר"מ והביא ראיה לדבריו דתרומה אינו נוהג אלא מדרבנן א"כ גם מעשר בהמה לא היה נקרב. וזה תמיה לי מאוד לומר דבב"ש לא היו מקריבין בכורות במקדש. ע' בבכורות נראה כ"פ דבפני הבית

הבית אף בב"ש היו מקריבים בכורות. וגם במשנה דבן אנטיגנוס היה מביא בכורות מח"ל נראה בודאי דזה הי' בב"ש כי רוב המשניות מיירי בב"ש. וא"כ נראה דוקא דמח"ל לא הקריבו ולדעת הר"מ לא היו מקריבין בב"ש בבהמ"ק שום בכור אף הנולד בא"י. וכמה דינים מביא הר"מ בה' בכורות ומחלק בין בזה"ז ובין בזמן שבהמ"ק היה קיים ומכ"ז נ"ל דב"ש בכלל בזה"ז ול"ע מאוד. אך מ"מ כיון דשיטת הר"מ כן דלא היה חייב במעשרות בזמן ב"ש ע"כ נ"ל כן. וגם בש"ס דבהמ"ק קאי על הבית דלעתיד אבל בב"ש הוא בכלל בזה"ז ושבקי' ודחיק ומוקים אנפשי'. אך בזה אפשר ליישב קושית הלח"מ שלא הביא דין דר"ע גבי מעשר בהמה. ובאמת הי' לו ראיה לפי שיטתו דלא כר"ע דמבואר שם בש"ס דבכורות דמעשר בזה"ז בטולי בטלי' ומקשה הגמ' א"כ מעיקרא נמי כו' ומתרץ מפני התקלה כו' כיון דאינה קריבה אתי לידי תקלה דגיזה ועבודה או לשחטה בחוץ כו' ע"כ לא גזרו בזמן שבהמ"ק קיים כיון דהוי ראוי להקרבה ומבואר בש"ס דרא"ב"ע היה מעשר תריסר אלפי עגלי נראה דבב"ש היה נוהג והיה ראוי להקרבה ע"כ הי' מעשר ולהר"מ הי' דוחק תי' התוס' דהי' מעשר ארנונא למלך כמ"ש התוספות בעלמא וסובר כפשוטו דהאפטרופוס היה מעשר או דלא בטלו סמוך לחורבן ע"ש. א"כ כיון דמעשה רב דרא"ב"ע הי' מעשר נראה דהי' נוהג והיו מקריבין בב"ש מע"ב ע"כ אינו פוסק כר"ע במע"ב דלשיטתו אי הלכה כר"ע לא היו מקריבין בב"ש מע"ב כיון שלא נהג מעשר דגן. ובבכור דלא מלא סתירה לזה בפירוש פוסק כר"ע. אך מ"מ ל"ע מאוד לומר דלא היו מקריבין בכורות כלל בזמן בית שני. וכפי העולה על זכרוני יש כמה ראיות דהיו מקריבין בכורות בזמן ב"ש ול"ע מאד. ועי' מ"ל הביא דברי הרשב"א שהקשה על הר"ח דפוטר כהנים ממע"ב מרא"ב"ע דכהן הוי והי' מעשר. נראה ג"כ דסובר כפשוטו שהי' מעשר לגבוה:

אך אחר העיון אין ראיה להר"מ מזה דאפשר בב"ש נמי לא היו מקריבין ואי משום קושית הגמרא א"ה מעיקרא נמי צריכין אנו תחלה להבין הפשט דלכאורה אין פי' כלל דאמרו דגזירה משום יתום והקשו א"ה מעיקרא נמי דהיינו גם בזמן שבהמ"ק קיים הי' להם לגזור ולבטל המ"ע דמעשר בהמה. ובאמת אינו מובן כלל דכמה גזירות וסייגות מלינו לחז"ל וכ"א הי' בזמן אחר ולא הקשו בש"ס כלל דהי' להם לגזור מקודם כי כל גזרה וסייג הופיע עליהם רוה"ק כ"א בזמנו למשל דגזרו חז"ל שלא לתקוע שופר בשבת ובודאי לא היתה גזירה בימי מרע"ה ואח"כ גזרו. ועי' רש"י מגילה זמנם שבת כו' פירש"י דעיקר זמן שתקנו אנשי כנה"ג הי' בזמנם ואח"ז גזרו שלא לקרות בשבת. ולא מצאתי בשום מקום להקשות דהיה להם מקודם לגזור ומקודם עכ"ל דהי' למרע"ה ולב"ד לגזור זאת ולא מצינו בשום מקום בכמה סייגים וכמה דברים שמצינו בש"ס שהקשו זאת. ע"כ נראה דכוונת הקושיא כאן באופן אחר דודאי כל ב"ד בדורו מתקנים תקנות וגוזרים גזירות וחובה עלינו לקבל אפי' בביטול מ"ע. אך לפי המבואר בגמ' דגזרו חז"ל שלא יתקעו בשבת גזירה שמא יעבירנו והקשו האחרונים בא"ח סי' תקפ"ח אמאי לא גזרו שמא יתקן כלי שיר וע' פר"ח שם ומג"א ותוכן תירוצם דודאי אין כח ביד חז"ל לעקור מ"ע מה"ת מכל וכל וא"כ הגזירה שמא יתקן כ"ש שייך ביו"ט ג"כ וזה לא היה היכולת בידם לגזור לבטל המ"ע של תורה לעולם ואם יגזרו בשבת ולא ביו"ט דלא הוי עקירה ד"ת מ"מ כיון דגזירה זאת שייך ביו"ט גם כן ומיחזי מילי דרבנן כחוכא ח"ו דחדא גזירה ובזה לא גזרו ובזה גזרו ע"כ מחמת גזרה זו דהיא עקירת דבר מה"ת לא יוכלו לגזור בי"ט לא גזרו בשבת ג"כ אבל גזירה שמא יעבירנו דל"ש ביו"ט רק בשבת גזרו ובזה אינם עוקרים מלוה מה"ת כי מקיימין בחל בחול ותוקעין ע"כ שפיר גזרו עיין בדבריהם. והנה כאן ג"כ גזירה זו לבטל מ"ע דמע"ב משום יתום גזירה זו שייך תמיד בכל הזמנים מימות מרע"ה אך אפי' אם הי' בדעת חז"ל לגזור לא היה יכולת בידם כי לפ"ז עוקרים מ"ע מה"ת מכל וכל דלא לעשר מע"ב כי הגזרה כוללת כל הזמנים ובכ"מ וא"כ עכשיו אחר החורבן היאך יוכלו לגזור זה לבטל מחמת האי גזרה כיון דהאי גזרה שייך תמיד אך אז לא יכלו לגזור לבטל מ"ע ועתה היאך יכולים לגזור הא מיחזי מילי דרבנן כחוכא דגזרה זו שייך תמיד ולמה דוקא בזמן החורבן ואם לא יוכלו לעקור מ"ע מה"ת א"כ גם עתה מחמת גזרה (זו) [לא] שייך לגזור אפי' במקלת כגון לאחר החורבן כמו בתקיעת שופר דל"ג על מקלת כגון בשבת כיון דהגזרה כולל גם י"ט ולא יכלו לגזור לבטל כולה גם מקלתם לא בטלו מחמת גזרה זו. וזה כוונת הקושיא לדידך דאמרת דגזרה הי' משום יתום א"ה מעיקרא נמי לא דהיינו דאז היה שייך הגזרה ג"כ מימות מרע"ה ועד היום. אך בודאי לא היו יכולים לגזור לבטל מ"ע. וא"כ היאך בגזרה זו דנוהגת לעולם לעקור מ"ע מה"ת מכל וכל יגזרו דוקא אחר חורבן בזמן שאינו ראוי להקרבה כיון דגזרה זו שייך תמיד וגם בבית השלישי תובב"א ומ"מ אין יכולים לגזור והיאך יכולים בהך גזרה לגזור זמן מן הזמנים כיון דשייך תמיד וגם א"א למגזר כמו שופר כנ"ל. ע"כ מתרץ הש"ס דגזרו משום תקלה והגזרה הזאת אינה כוללת כ"ז דהיינו בבית ראשון או בבית השלישי מקריבין מע"ב ול"ש תקלה ועבדינן המלוה ואין כאן עקירת דבר מה"ת מכל וכל רק מזמן מן הזמנים. וזה ל"ק למה לא גזרו בב"ש שגם שם לא הי' ראוי להקרבה וע' בתוס' שגזרה זו לא הי' תיכף בעת החורבן רק איזה שנים אח"כ אף דהי' שייך תיכף מ"מ אין זה קושיא כי כמה דברים ותקנת ריב"ז דיום הנף ואין מספר לתקנות שתקנו באיזה זמן מהזמנים ובדור מהדורות אשר מקום הניחו מה"ש כמבואר בחולין פ"א ע"ש. א"כ לפי גזרה זאת נוכל לו' דבאמת לאחר חורבן נתבטל המ"ע משום גזירה אבל בבית שני אף דלא הי' קרב כר"ע כיון דמעשר דנן לא הי' נוהג מה"ת מ"מ או היו מעשרין לקיים מ"ע של תורה ע"כ הי' רא"ב"ע מעשר ומ"מ לא היו נקרבי' רק היו רועים עד שיפול בהם מום ויאכלו לבעלים. אך לאחר החורבן באיזה זמן נמנו חז"ל ועקרו המ"ע ומ"מ לא עקרו לגמרי בזמן שיהיה המקדש יקריבו בב"א. וכן ראיה מד' התוס' דלא היה הגזירה סמוך לחורבן א"כ כמו דמקשה על האוקימתא הראשונה א"ה מעיקרא נמי א"כ גם עתה קשיא מעיקרא נמי דהייט תיכף לאחר החורבן אלא ודאי דזה אינו קושיא כלל דמקום הניחו לכל חכמי הדור בזמן מן הזמנים לגזור גזירות ולתקן תקנות. אך עיקר קושית הש"ס כיון דגזרה זו שייך תמיד ולא נוכל לגזור לעולם דהמ"ע נעקר א"כ גם ל"ש לגזור על זמן אחד מהך גזרה כמ"ש עי' ותבין ובעזה"י זה אמת נכון. וא"כ אין להר"מ ראיה כמ"ש. אך מטעם אחר אפשר מלא כן ואנחנו לא נדע. וא"כ לפמ"ש ילא לנו לשיטת הר"מ בזה"ז אף בכור הנולד בא"י אינו חייב מלקות משום ש"ח כי אין ראוי להקרבה וכיון דא"ר אינו קדוש עתה [כמו] לענין תו"מ. וגם לדעת הרא"ב"ד דקדושת עזרא בבהמ"ק לא קדשה לעתיד לבא כי עתיד להתקדש בקדושת עולמית ב"ב כמבואר בדבריו בה' בהב"ח א"כ לדבריו אין חייב על שום קרבן משום שחוטי חוץ וגם מעשר בהמה אם נאמר כדעת הסמ"ג וכשיטת הר"מ א"כ מע"ב נמי אינו נוהג דינו להקרבה אפי' בא"י א"כ אינו חייב משום ש"ח וגם לענין להטיל מום כ"מ בזה כמ"ש ובעזה"י דברים ברורים הם. והנה במה שנסתפקתי לעיל אם גם בפרה אדומה ושעיר המשתלח שייך לאו זה דהטלת מום. עכשיו ראיתי בת"כ פרשה זו כי יקריב שלמים אין לי אלא שלמים כו' מנין לרבות העולה כו' נזירות ותמורות כו' הרי דכ"ז צריך ריבוי ופ"א ושעיר לא נתרבו שם נראה דלא הוי בכלל זה ע"ש. והנה אם מטיל מום במחוסר זמן נראה לפי שיטת הרא"ש דמטיל מום קבוע בבע"מ עובר אינו עובר א"כ ה"נ ואיירי בוולדות קדשים או בבכור דאי נולד מחולין בלא"ה אינו רשאי להקדים מח"ז. אך לשיטת הר"מ שהבאנו לעיל בשם הריט"א דבבע"מ עובר להר"מ חייב א"כ גם במח"ז עובר דהוי כמו בע"מ עובר ומ"מ נראה דאם מטיל מום בולד קדשים קודם שיצא לאויר העולם אפשר דאינו עובר כי אם יקריב אמו (כי) בעוד הולד בתוכה אין פוסל מום כי בלא"ה החלב של השליל אינו ראוי להקרבה והשליל הרי הוא כא' מאברי' ער"מ פ"א מה' מעה"ק ובהמה זו עומדת להקרבה ומלוה להקדים ולהקריב ולא להמתין עד שתלד א"כ נראה דאין בזה איסור תורה ובפרט קודם שכלו חדשיו ועי' בחולין ע"ה ולהרא"ש בודאי פטור דהוי כמו מח"ז ע"ש בגמ' ומ"מ מדרבנן בודאי אסור וז"פ. ודוקא בשאר קדשים דשיט' הר"מ פ"ד מה' תמורה דבמעי אמן הם קדושים אבל בכור מבואר להדיא בש"ס דמותר להטיל מום קודם שילא לאויר העולם וכ"פ הר"מ פ"ב מה' בכורות וגם אפי' למ"ד דוולדות קדשים בהווייתן קודש דהיינו משנולדו מ"מ משכחת לה דין זה במקדיש עובר אפי' במעי בהמה חולין ע"ש בתמורה ואם מטיל בה מום אפשר להר"מ הוי איסור תורה דהוי כמו מום עובר ואפשר דקיל יותר ול"ע. וע' תוס' תמורה ד"י ע"ב כתבו אף דאסור להקדיש מחוסר זמן מ"מ במעי אמו אין איסור להקדיש העובר ויבואר לקמן בעזה"י. ולענין אם מותר להטיל מום בקדשי בד"ה ע"ש בע"ז לשיטת רש"י דמוקי ברייתא בקדשי ב"ה וע"ז אמר רבא נר' כמטיל מום בקדשים ועי' בתוס' שם אם כן אסור להטיל מום בקדשים של בד"ה אף בזה"ז מדרבנן אטו קדשי מזבח ע' תוס' זבחים נ"ט ומקומות הנרשמים שם וכ"כ דעת הר"מ פ"ח מה' ערכין דפסק כברייתא זו דאם הקדיש בזה"ז אף לבד"ה כמבואר בדבריו בה"ח שם בזה"ז שאין לנו מקדש בחטאינו לחזק את בדקו כו' אם בהמה נועל דלת כו' ע"כ הא דלא עקר לי' או לשוי' גוסטרא מחמת מטיל מום בקדשים כסברת רבא דהלכה כרבא לגבי אביי ע"ש בש"ס. וזה נ"פ דדוקא בזה"ז דבלא"ה נועל דלת עד שתמות או שאר דברים יוליך לים המלח אין איסור רק מדרבנן אבל בזה"ב בודאי אסור להטיל בו מום מה"ת מחמת פסידת קדשים כמבואר פ' ראשית הגז דכחש קדשים אסור אפי' בקדשי בד"ה מה"ת אך בזה"ז ליכא פסידא כמ"ש. ועי' במהריט"א דס"ז ע"ב מביא בשם רמב"ן ורשב"א דסוגיא דע"ז מיירי בקדשי בד"ה אלא שהם תמימים וק"ל דהמקדיש תמימים לבד"ה צריך לפדות אותם והם עצמם יקרבו למזבח מדרבנן ע"כ בזמן המקדש הוא איסור דרבנן להטיל מום אף דהם קדשי בד"ה כיון דמדרבנן אינם יוצאין מידי מזבח ועכשיו אסור לפי שנראה כמטיל מום כו' ע"ש ועכל"ל דמיירי דלא הוזל כלל מחמת המום דאל"ה בזמן המקדש בודאי אסור מה"ת מחמת פסידת קדשים כמ"ש וע"ש במהרי"ט הנ"ל שכ' דאף לדעת הר"מ פ"ה מה' ערכין דסובר דמה"ת אין יוצאין מקדושת מזבח קדשי ב"ה תמימים מ"מ כל כמה דלא פריק לי' אין להם קדושה דקדושת קדשי מזבח לענין מום רק קדשי ב"ה ומודה הר"מ דהטלת מום אינו אלא דרבנן ויש עוד להאריך במלוה ורק הפסקתי בין הפרקים ואין דעתי נלולה ואי"ה אשנה פ"ז:

מצוה רפ"ח שלא לזרוק דם בעל מום

(א) שלא נזרוק דם בע"מ ע"ג מזבח שנאמר עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לד'. ובאה הקבלה שזה הלאו הוא מונע מזריקת דם בע"מ והיא דעת ת"ק בגמ' תמורה ופן הלכה שאמר שם ות"ק האי לא תקריבו לד' למה לי מבעי' לזריקת דמים כל ענין אזהרה זו כאזהרת נתינת מום בקדשים ושחיטת בע"מ והקטרת אימוריו אבל אין לחשבו עם האיסורין הנוהגים היום לפי שאין לנו מזבח בעונותינו:

שלא

מצוה רפ"ח (א) שלא נזרוק כו' ות"ק האי ל"ת כו' עי' בש"ס תמורה דף ז' מבואר שם דליכא מחלוקת בזה דאף ר"י ברבי יהודה סובר מלא תקריבו נפ"ל זריקת דם ולליכא בתרא תרווייהו ס"ל דזריקת דם נפ"ל מעל המזבח ע"ש. גם מ"ש הרהמ"ח הלאו של זריקת דם מפסוק זה באמת מבואר שם בגמ' לל"ק דמפסוק ומעוך ונתוק כו' לא תקריבו נפ"ל זריקת דם וער"מ פ"א מה' הנ"ל כתב דמוכח מלא תקריבו אלה לד' וע' בלח"מ מחק מלת אלה ומגיה לא תקריבו כי בש"ס מוכח דלאו מהאי קרא דאלה דכתי' גבי עורת רק ומעוך וכתות וע"ש ג"כ שכ' דלרבנן נפ"ל זריקת דם ובאמת בסוגיא

שם

מצוה רפ"ט שלא לשחוט בעל מום

(א) שלא נשחוט בע"מ לשם קרבן שנא' לא תקריבו אלה לה'. ולשון ספרא לא תקריבו משום לא תשחט. כל ענין מצוה

שם מבואר דכולי עלמא נפקי מהכא זריקה וכאן בהרהמ"ח א"א להגיה שמביא כל הפסוק וע"ש שעמד למה לא מביא כל"ב דמעל המזבח נפקא לן כיון דבריי' דספרא מסייע לזה ע"ש ולע"ק. ואני מסופק בפרה אדומה אם היתה בע"מ אם חייב על הזריקה דהזריקות הללו לא היו על המזבח. והנה לל"ק דיליף מן לא תקריבו לה' אפשר פ"א ג"כ כמבואר לעיל בגמר' דלד' לרבות פ"ש וזה נמי נקרא לד' אבל ללישנא בתרא דמעל המזבח נפקא והזאות הללו אינם על המזבח אפשר דלא מחייב משום לאו זה ולשון הר"מ והרהמ"ח שלא נזרוק כו' על המזבח נראה דוקא על המזבח ואף דחטאת קרי' רחמנא מכל מקום כתבתי לעיל דלכמה מילי ל"ד לקדשים וכאן הקפידה תורה אפשר על המזבח דוקא אבל הזאות הללו היו בחוץ וצ"ע ולא מצאתי כעת גילוי לזה ואפשר לחלק ע"ש בסוגיא. וכ"ל לפי מה דמבואר בזבחים כ"ה ע"ב ובכורות ל"ט דהצורם אוזן בקדשי' לאח"ש קודם קבלה פסול משום בע"מ וכ"פ הר"מ פ"א מפסהמ"ק מ"מ כ"ל דאם עבר וזרק אינו חייב משום זריקת דם בע"מ כי באמת לאחר השחיטה ל"ש מום רק דגזה"כ הוא ולקח מדם הפר שהי' כבר א"כ הגזה"כ אינו רק לפסול אבל לחייבו משום בע"מ אין לנו. וגם נראה דגבי פ"א ל"ש זה ואם קודם קבלה נעשית בע"מ כשרה כי מבואר שם בזבחים אשכחן ק"ק קדשים קלים מנין אמר רבא ואח"כ אתותב וע"ש ברש"י כיון דגלי בק"ק גלי בכ"מ מ"מ פ"א כיון דכמה חילוקים יש אע"פ דחטאת קריא רחמנא מ"מ אפשר דדין זה אינו נוהג רק בקדשי' הנקרבי' ע"ג המזבח ומכל מקום צ"ע. ועי' בבכורות דל"ט דה"ה איזה חסרון בפנים אם נחסר קודם קבלה מיפסל מטעם הזה מדם הפר וז"ל הר"מ פ"א מפסהמ"ק הכ"ט בהמה שחסר מאבריה כ"ש אחר שחיטה קודם קבלה נפסלה אפי' צרם באזנה קודם קבלה ה"ז לא יקבל. והנה לא זכיתי להבין לשונו הזהב דצורם אוזן מבואר להדיא בגמ' במימרא הנ"ל דהוא מום גמור קודם שחיטה כמבואר. אך בגמרא בכורות לענין חסר ג"כ כברת הגמ' דפסול ומביא מימרא זו ע"ש ולשון הר"מ נראה דחסרון יותר פשוט דמהחיל בחסרון וכת' אפי' צרם אזנה וא"י דזה הוי מום עובר לכל השיטות אבל חסרון אבר כת' פ"ב מהא"מ דאין זה מום כלל רק מ"ע תמימים יהיו לכם ונסכיהם וצורם אוזן מנה בה' ביאת מקדש מכלל המומין וכן כתב כאן לשון שחסר מאבריה כ"ש ובהא"מ כתב שחסר מאיבריה ולא כתב כ"ש וכת' כגון חסר הטחול או הכוליא וכאן כתב כ"ש נראה מדבריו דאף אם ניטל כ"ש מהטחול ומהכליות פסולה וצ"ע בזה דפסול כ"ש בחסרון פנימי וזה אין סברא לומר דכתב לשון אפי' בצורם אוזן דהיינו אינו מום דהיינו פחות מכשיעור עי' בה' ביאת מקדש ומ"מ פסול כיון שאינו שלם בשעת הקבלה כמו שהי' קודם זה ודאי אין סברא כלל דקודם השחיטה אינו נפסל אם צרם פחות מכשיעור ואם הי' שלמה ואחר שחיטה קודם קבלה צרם פחות מכשיעור יפסול א"כ אם יהי' איזה דבר לאח"ש יהיה פסול זה אין סברא כלל לפסול אחר שחיטה ולשונו הזהב צ"ע. וגם נ"ל במימרא זו כיון דחזינן בבכורות דמקשה דחסרון אח"ש פוסל מדין זה דצורם אוזן ע"ש א"כ חזינן דל"ד בע"מ א"כ נראה דה"ה שאר פסולים כגון בנעבד קודם קבלה או שאר דברים הפוסלים שייך לאח"ש מ"מ נפסל לאח"ש כמו קודם שחיטה דהקבלה צריך מפר שהי' כבר דהיינו שהיה כשר כמו שהי' מקודם והר"מ כ' בל' מדם הפר שיהא שלם נראה דאין קפידא רק על שלם ולא על שאר פסולים וצ"ע. וגם נ"ל דטרפה לאח"ש ג"כ פסולה אף דלאח"ש ל"ה טרפה וגם ל"ש ממשקה ישראל והקריבהו נא כו' עי' מנחות דף ו' מ"מ כיון דפוסל קודם שחיטה פוסל נמי אח"ש קודם קבלה מלימוד הזה כנלע"ד ולשון הר"מ צ"ע:

והנה מלשון הר"מ והרהמ"ח שכתבו דאם זרק על המזבח לא נתבאר בדבריהם אם זרק מחטאות הפנימיות על בין הבדים או על הפרוכת אם חייב מלקות משום לאו הזה. והנה לל"ק דנפ"ל מלא תקריבו לד' כו' נראה דודאי הזיות אלו בפנים גם כן בכלל דהוי נמי הקרבה לד' אך ללישנא בתרא דילפינן מעל המזבח אפשר דהתורה הקפידה דוקא על הזיות המזבח. ואל יפלא בעיניך שזריקת הפרוכת ובין הבדים יהיו קלים מהזיות המזבח דהא חזינן בכהן בעל מום דכתיב בקרא אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש ולדעת הרמב"ן בס' המצות אין בעל מום חייב על הכניסה רק על העבודה ועי' רש"י חומש ויקרא כ"א שפירש גם כן כדברי הרמב"ן וכתב אך אל הפרוכת היינו שבע הזיות בפנים ועל המזבח החיצון ושניהם הוצרכו לכתוב כמבואר בת"כ עכ"ל. וראיתי בת"כ כתב דפרוכת ממזבח לא יליף וצריך לכתוב אל הפרוכת ע"ש א"כ כאן דילפינן ללישנא בתרא מעל המזבח אפשר דדוקא מזבח אבל בהזיות הפרוכת אין לוקין על לאו זה דזריקה. ועי' ביומא דפ"ד דרב סובר דעל ד' עבודות חייב עליהם הזר מיתה ולוי סיבר אף תרומת הדשן מריבוי לכל דבר המזבח ורב ההוא לאתויי שבע הזיות בפנים שיש במצורע וע"ש ברש"י דס"ד דזה לאו דבר המזבח הוא ע"כ צריך ריבוי דכל. ועיין עוד שם בסוגיא נראה בפירוש דהזיות פנים לא גמרינן מהזיות מזבח אי לא ריבוי הו"א דקילי הזיות פנים מהזיות מזבח ע"ש א"כ כאן אפשר דאינו חייב משום בע"מ על זריקת דמים הפנימיים ואפי' על הזיות יוה"כ דהם בקדשי הקדשים ע"ש ברש"י דמכל מרבינן הזיות שבפנים וע"ש ברש"י פי' על הזיות יוה"כ ופרים הנשרפים. ועי' תוס' יומא דס"ג ע"ב ד"ה זריקת דמים שהקשו שם ל"ל ק"א על זריקת דמים דבע"מ למה לא ילפינן מביניהו משחיטה כו' וע"ש מה שתירצו א"כ אפשר כיון דגלי לן דעל הזריקה חייב א"כ ילפינן זריקת פנים מכולהו וע"ש ויש ללמוד ד"ז לדעתי אך איני לומד כעת בעיון ובאתי רק לעורר. והנה על שפיכת השיריים על היסוד מבע"מ נראה דאינו חייב כיון דאינו חייב משום זורק בחוץ השיריים וגם אינו חייב משום עבודה כיון דלא מעכבי כפרה כנהו פ' בה' מעה"ק להר"מ נראה דלא עדיף כאן מקבלה דאינו חייב וע"ש בתוס' יומא ולע"ק. וזה נ"ל פשוט אף דד' מתנות בחטאת אין מעכבות ואם נתן מתנה א' כיפר כמבואר בזבחים פ' ב"ש מ"מ חייב אף על הג' מתנות אם זרק מבע"מ ע"ש בדל"ו דלענין חוץ וזרות ולילה וכ"ש וקרן ואלבע הרי הן כתחלתן ע"ש ברש"י נראה דכמו דלענין זרות הוי עבודה ה"ה לכל ענינים הוי עבודה וע"ש מה דקחשיב דהוי כסופן אבל לענין כל הדברים נראה דהם כתחלתם וחייב משום בע"מ כנלע"ד פשוט. ואני מסופק אם זרק דם חיה בע"מ למזבח. והנה מבואר בזבחים ובר"מ פ"ה מהא"מ דהמקריב חיה לגבי מזבח עובר בעש' והקרבן פסול. אם הקריב חיה בע"מ לגבי מזבח אם לוקין משום בע"מ. ונראה כיון דפסול בל"ז אין זה זריקה כלל וא"ח משום בע"מ וכן השוחט חיה בע"מ וכן המקטיר איברים ע"ג המזבח כמו אם זר מקריב חיה בודאי פטור דלאו עבודה היא כלל עי' ביומא ק"ד דזר חייב המעלה ע"ג המזבח בין כשרין ובין פסולין וע"ש ברש"י דדוקא הפסולין שאם עלו לא ירדו דחשיב הקטרה א"כ נראה דבאותן שירדו לאו עבודה הוי וא"כ כמו דהקטרה לאו עבודה ה"ה זריקה וה"ה השחיטה ע"כ אינו חייב משום בע"מ כנלע"ד. וגם על שאין ראויים למזבח לא חל הקדש מזבח כלל ועל זריקת חולין אינו חייב כמבואר בסמוך וגם על הקדש בדק הבית אינו חייב משום בע"מ כמבואר בכ"מ ומ"ל שם. וכן נראה אם זר זרק דם בע"מ למזבח א"ח משום בע"מ כיון דאין ראוי לעבודה כלל לא הוי בכלל זריקה. וכ"כ דאינו חייב משום זרות רק בדבר שהוא עבודה אבל כיון דבע"מ פסולין זריקה דידהו לא הוי זריקה כלל וא"ח משום זרות וער"מ פ"ט מהב"מ ומ"מ דברים אלו צ"ע בש"ס. ע"כ נ"ל דלאו זה אינו אלא בכהנים כשרים דבל"ז היה עבודתם כשרה אבל אם בלא"ה היה עבודתם פסולה אינו חייב משום לאו זה. והנה נראה אם אחר זריקה נשאל על הקדשו אם נאמר דלאחר זריקה גם כן יכול לשאול עליו עי' תוס' שבועות וכריתות שאין דעתם כן ובש"א לר"ה הוכיח דאפי' לאחר זריקה ישנו בשאלה א"כ הי' למפרע חולין וא"ח משום הזריקה דעל זריקת חולין כ"פ דא"ח משום בע"מ וראיה לדבר אם נאמר דגם על זריקת חולין חייב משום בע"מ א"כ השוחט והזורק חולין בעזרה יהי' חייב מלקות כיון דבשחיטה נעשה הבהמה בע"מ כמ"ש לעיל בשם הש"ס חולין כל שחיטה שאינו נעשה כמלותו שהכשירו בכך נעשית ממילא בעל מום. אלא ודאי דבדבר שאינו ראוי לעבודה אינו חייב משום לאו וכן במי שאינו ראוי לעבודה כנלע"ד. ועיין בהרהמ"ח לעיל דגם בזריקה עובר משום עשה גם כן דתמים יהיה לרצון ויבואר עוד לקמן בעזה"י:

מצוה רפ"ט (א) **שלא** נשחוט כו' לשון הרהמ"ח כלשון הר"מ פ"א מהא"מ ה"ד ז"ל השוחט בע"מ לשם קרבן לוקה שנא' כו' וכתב שם בכ"מ דקדק רבינו לכתוב לשם קרבן משום דקדשי ב"ה א"ח משום ש"ח כו' א"ח ג"כ משום שוחט בע"מ ע"ש וכתב המ"ל שם דאינו מבין כוונת מרן דא"א למילף דא"ח על בע"מ כמו דא"ח על ש"ח דבשעיר המשתלח יוכיח דאינו חייב משום ש"ח וחייב משום בע"מ. ובאמת כבר כתבתי דאינו ברור כ"כ נהי דהמום פוסל אבל מ"מ א"י אם עובר בלאו הזה אם דוחה אותו במום דדחייתו היינו בחיטתו כמבואר ביומא דכמה דברים הפסולים בקרבנות ואינו לוקה אם עבר ע"ז אך מ"מ בשעיר המשתלח כיון דבתמורה מרבינן לענין מקדיש אם כן אפשר על הדחייה ללוק גם כן מרבינן והוא בכלל הפרשה זו. אך כבר כתבתי דהר"מ אינו מביא גם לענין מקדיש בשעיר המשתלח אם עובר בלאו אדרבא כתב כאן בהלכה הנ"ל דהמקדיש בע"מ למזבח נראה דבשעיר המשתלח א"ע ובגמ' דהתמורה מצריך ריבוי לזה ע"ש והארכתי לעיל ומ"מ נראה כיון דמרבינן לענין הקדש ה"ה לדחייתו ללוק אבל פ"א דלא מרבינן בגמרא אני מסתפק אם עובר בלאו על השחיטה כמ"ש לעיל לענין זריקה אף דחטאת קריא רחמנא עיין לעיל וא"צ לכפול. והמ"ל כתב בכוונת הר"מ לשם קרבן למעט קדשי מזבח שלא לשם קרבן דהנע עלמך אם שחט א' מקדשי מזבח שלא לשם קרבן אלא לתכלית אחר א"ע בלאו דלא תשחט בע"מ לפי שאין לאו זה כ"א בשוחט לשם קרבן דומיא דזורק ומקטיר אבל שוחט שלא לשם קרבן אינו עובר בלאו עכ"ל והנה סתם הדברים ותלי לא תניא בדלא תניא וזורק ומקטיר ג"כ לא שמענו. וגם איני מבין הכוונה כיון דבכל הקדשים אם שחטם אפי' בסתמא כשר כמבואר בפ"ק דזבחים ובר"מ פ"ד ממעה"ק וגם אם שחטן לשם חולין כשרה כמבואר בר"מ פט"ו מפסהמ"ק מן הש"ס דזבחים שם וגם אפי' בפירוש שלא לשמה דהיינו לשם קרבן אחר כשר רק לא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת כמבואר שם בש"ס ור"מ א"כ אמאי פשיטא ליה דאינו עובר דאם כה"ג בתמים כשר הקפידה התורה דבע"מ לא ישחוט ומאיזה מקום למד הר"מ דין זה דאם שחטו לתכלית אחר לא יהי' עובר. וגם מ"ש המ"ל כמו המקטיר ובאמת בקדשים אין מחשבה פוסלת בהקטרה וא"כ מנ"ל דכאן צריך להיות דוקא משום קרבן. ונ"ל דהר"מ לשיטתו פט"ו מהפסהמ"ק ה"א שכתב הפסח ששחטו שלא לשמו אפי' לשם חולין פסול שנא' ואמרתם זבח פסח הוא לד' כו' והיינו אף דכל הקדשים אם שחטו לשם חולין אין המחשבה פוסלת דלאו בת מינה לא מחריב כמבואר שם בש"ס ובר"מ מ"מ גבי פסח פסיל ועכ"מ שם שכתב דמלד' יליף דמשמע דאפי' לשם חולין פסול דל"ל דוקא להשם א"כ ה"נ כיון דיליף מק-א לא תקריבו אלה לד' וכן בזריקה והקטרה בכל הלאוין האלו כתיב בהו לד' מזה ילא לו דל"ל דוקא בכוונת קרבן דהיינו להשם כמו בפסח וגם שם מלא הר"מ בודאי באיזה מכילתא או בתוספתא ע"ש בס' בה"ז אף דמש"ס דילן לא משמע כן ע"כ כאן נמי אף דבש"ס דילן לא משמע כן דמרבינן מלד' שעיר המשתלח א"כ לא נשמע דין זה מ"מ כיון דהר"מ פוסק שם כן ה"נ. אך לכאורה לפ"ז דשם גבי פסח אף דכתיב לד' מ"מ דוקא לשם חולין פסול אבל סתמא כשר כמבואר שם א"כ כאן נמי למה צריך דוקא לשם קרבן אף בסתמא יעבור על הלאו. וכ"ל כיון דבקדשים בעינן לשמה וילפינן מקראי דלשם קדשים אחרים פסולים או שלא עלו לבעלים אך סתמא כשר מבואר

בגמרא דהטעם דסתמא לשמה קאי ולשם חולין מבואר שם דגזה"כ דחולין לא יחללו קדשים ונאמר סתמא וסתמא כשר ע"ש וא"כ בפסח נהי דכתיב לד' ויליף דמחשבת חולין פוסלת מחמת דלא הוי להשם במחשבת חולין אבל בסתמא דלשמה קאי הוי להשם ע"כ כשר בפסח סתמא אבל כאן כיון דהוא בע"מ ואינו עומד לקרבן הו"ל סתמא שלא לשמה והוי כמו לשם חולין כי אינו עומד כלל לקרבן ולא הוי כוונה להשם ע"כ צריך שישחוט בפירוש לשם קרבן דאז הוי לשמה וכן בזריקה והקטרה כיון דאינו עומד לכך לא הוי סתמא לשם אם לא שאומר בפירוש לשם כנלע"ד. ובזה נלע"ד אם שוחט בפירוש לשם קרבן אך לשם קרבן אחר אם הבעל מום הזה הוא עולה או שאר קדשים אף דמחשבה זו פוסלת בתמים דאינו עולה לשם חובה מ"מ הקרבן כשר והוא שחט הבע"מ לשם קרבן אף דהוא קרבן אחר מ"מ עובר בלאו הזה אבל אם הבע"מ היה חטאת או פסח ואם היה תמים היה נפסל הקרבן א"כ עתה אף שהוא בע"מ אם שחטו לשם קרבן אחר כיון דבלא"ה פסול הקרבן אינו לוקה משום בע"מ כמ"ש לעיל דאם שחט חיה בע"מ וכדומה כיון דנפסל בלא"ז אינו חייב על השחיטה ולא על זריקה ולא על הקטרה כנלע"ד ומ"מ צ"ע בש"ס. גם צ"ע דברי המ"ל שכתב דבהקטרה צריך דוקא להיות לשם קרבן ולא לתכלית אחר ואינו עובר בלאו וכפי מה שבררתי דטעם הר"מ דמפיק מלד' הוא מבואר להדיא בזבחים דע"ז ע"ש דלא נחלקו אלא על אברי תמימים שנתערבו באברי בע"מ שר"א אומר יקרבו ורואים את בע"מ כאילו הם עצים ועיין במשנה דפירש"י כיון דלאו להקטרה מכוין אלא לשם עצים ל"ל בה וחכ"א לא יקריבו וע"ש בסוף דחכמים סוברים דכולם יצאו לבית השרפה ע"ש בסוגיא נראה מבואר בהדיא דאף אם מקטיר בע"מ שלא לשם קרבן רק לשם עצים הוי איסורא וכן פסק הר"מ פ"ו מהפסהמ"ק ואי כדברי המ"ל יעלה אותם לשם עצים ולא לשם קרבן ולדידי' שפיר דמי. ואין לומר דאפשר דאף דאינו עובר בלאו מ"מ איסורא איכא דמנא תיתי כיון דכתיב לד' א"כ לדעתו שלא לשם קרבן אף איסורא ליכא. וע"ש בתוספ"ה בדם הבהמה ובדע"ט ע"כ וגם מבואר שם בתוס' דזריקת חולין ע"ג המזבח אף למ"ד חשנ"ע לאו דאורייתא מ"מ בזריק' לכ"ע איכא איסור תורה וע"ש עוד דבחולין רבנן מודים דמותר לשם עצים ולשם מים. ובע"מ מבואר שם בש"ס דאף להדרייתא מ"מ בבע"מ לא יקריבו לשם עצים כיון דמאיסי א"כ מבואר דאף אם מקטיר שלא לשם קרבן עובר א"כ דברי המ"ל צ"ע מאוד. וכן לענין זריקה ע"ש בסוגיא הנ"ל וער"מ פ"ה מה' איסורי מזבח דוקא לגבי שאור ודבש פסק דמעלה לשם עצים אבל במק"א לא ע"ש בסוגיא עכ"פ מבואר בהדיא דאף לשם עצים אסור בבע"מ וצ"ע מאוד. ואם א' שחט מקצת סימנים בבע"מ והשני גמר השחיטה נראה דתלוי בפלוגתא דר"י ור"ל בחולין גבי ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף דלר"י חייב ולר"ל פטור דאינה לשחיטה אלא לבסוף ועיין לעיל פ' אחרי מצות ש"ח הבאתי שיטת הר"מ דפסק כר"י והתוס' דעתם כר"ל דאינה לשחיטה אלא לבסוף וע"ש בתוס' חולין דעתם דאף דאין לשחיטה אלא לבסוף מ"מ חייב על שחיטת סימן א' בחוץ אף בבהמה. ומ"מ כאן נ"ל דאינו מחויב דשם כיון דעשה מעשה חטאת ע"ש ובעוף כה"ג אם שחט סי' א' בחוץ חייב דהכשירו בסי' א' ועל עוף חייב ג"כ משום ש"ח אבל במום דל"ש בעוף כמ"ש לעיל דא"ח על מליקת בע"מ בעוף א"כ בבהמה אינו חייב על סי' א' אם בא אחר וגמר האחרון חייב ולא הראשון אי אמרינן אינה לשחיטה אלא לבסוף. אף דלפי פירש"י שם דמיירי בעוף פי' כיון דהכשירו בסי' א' אבל לדהתו"ס חייב אף בבהמ' מ"מ נ"ל דגם התוס' מודים להאי סברא כיון דבעוף כה"ג סגי אבל כאן ל"ש בעוף כלל א"כ בודאי סימן א' לא ה"ל אלא התחלת שחיטה ולמ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף אינו חייב ואני כותב כעת בחפזי ובאתי רק לעורר. ואם שנים אוחזין בסכין ושחטו בע"מ בודאי שניהם חייבים דדוקא בש"ח דכתיב כי ישחט ממעטינן שנים ששחטו אבל כאן אדרבא כתיב לא תקריבו לשון רבים ועיין בזבחים דיליף מלימוד אחר דש"ח שנים פטורים ובת"כ גם כן מלימוד אחר ער"מ פח"י מה' מעה"ק הט"ו ובכ"מ אבל כאן בודאי חייב כי אין לימוד לפטור ועתנ"ש סי' ב' סקנ"ב ואין אני כותב כעת בעיון ואי"ה במק"א יבואר. ונ"ל דאם שחט בע"מ במקדש כיון דעבר אמימרא דרחמנא ולהפוסקים כרבא דכל מלתא דא"ר ל"ת אעל"מ א"כ שחיטתו נבלה ומטמא' כנבלה דהוי כנתנבלה בשחיטה ומאי דלא קאמר בתמורה דנ"מ בין אביי ורבא דין זה ע"ש שהקשו כמה קושיות שיוכל למצוא נ"מ. אך באמת כיון דמבואר בגמרא דהמקדיש בע"מ והקריבו עובר משום חמשה שמות א"כ מכיון דחזינן שחייב על הזריקה נראה דשחיטתו כשרה דאי הוי נבלה ז"פ אללי כמ"ש למעלה דכל שאין עבודה ל"ש לחייב משום זריקה ובודאי אם מנבל בע"מ ואח"ז זורק אין חייב משום זריקת בע"מ א"כ כיון דחייב על הזריקה ממילא מוכח דשחיטתו כשרה אך עיין במ"ל פ"א מהק"פ מביא בשם ירושלמי דאף אם נאמר דבפסח פסול א"ח משום זורק על חמץ ורצה שם תנא א' להוכיח מדחייב על זריקה ש"מ שפסח עצמו כשר דאל"ה נפסל בשחיטה ולא יהי' חייב על הזריקה ודחו בירושלמי הוכחה זו דוקא בפסול מחמת דבר אחר אינו חייב כמו מחמץ מנחה פסולה פטור ומ"מ מחמץ אחר מחמץ חייב ה"נ גבי פסח כיון דנפסל מחמת זה חייב אח"כ כאן נמי כיון דנפסל מחמת זה חייב על הזריקה ע"ש במ"ל ותבין א"כ אין ראיה וכו"ל דהוי נבלה :

מצוה זו מפורש במצוה הקודמת לה (ב) אבל אין לחשוב איסור זה עם הנוהגים היום לפי שאין לנו מקדש בעונותינו לשחוט שם קרבנותינו :

מצוה ר"צ שלא להקטיר אימורי בעל מום

(א) שלא להקטיר אימורי בע"מ פי' איסורן כתבתי בסדר צו במצות מעשה החטאת. וע"ז נאמר ואשה לא תתנו מהם על המזבח. ענין המצוה זו ג"כ וביאור מקום דיניה כתו' במצוה הקודמת לחברתה. אבל אין לחשוב איסור זה עם הנוהגים היום לפי שאין לנו מקדש בעונותינו להקטיר בו :

מצוה רצ"א שלא לסרס

(א) שלא לסרס א' מכל המינים לא אדם ולא בהמה ולא עוף שנאמר ובארצכם לא תעשו. אחר שזכר הכתוב ומעוך וכתות ונתוק וכרות שהוא נאמר כולו על כרי התשמיש אמר ובארצכם לא תעשו ובא הפי' עליו כל שבארצכם לא תעשו כלו' שלא נעשה זאת בישראל. או פי' כל מין שבארצכם לא תעשו וכל שבארצנו

והנה מלאתי בלא"ח פסחים דע"ג כת' כדברינו בפשיטות דהשוחט בע"מ שחיטתו נבלה ולא הביא הערה הנ"ל וע' בשו"ת נוב"י ת' שבניו הרבנים פלפלו בדבריו ואין הזמן מסכים אתי לעיין. ועיין בתוס' יומא דף ס"ג והובא במ"ל אף דהמקדיש סולת ושאר דברים הראויים למנחות שהם מתולעים או שאר דברים הפוסלים הוא אבעיא בש"ס כ"פ והבאנו לעיל אי חייב משום מקדיש בע"מ למזבח מ"מ בקמילה אף דדמיא לשחיטה בקרבנות כמבואר במנחות אינו בכלל אבעיא ואינו חייב וע"ש בתוס'. ושאר דברים כגון הקטרה על גבי המזבח דעת המ"ל שם דהם בכלל אבעיא ומאי דנקט הגמרא מקדיש סולת הראשון מיני' נקט אבל מקטיר ג"כ בכלל וע"ש בתוס' דמנסך מים לא אשכחן שילקה משום בע"מ והמ"ל מביא דהתו"ס ומלוה לע' בתוס' שם בעיון : (ב) **אבל** אין לחשוב כו' ולדידי צ"ע מנ"ל להרב המחבר אפשר דהקפידה תורה אף חוץ למקדש אם שוחט בע"מ לשם קרבן דמשום ש"ח אינו חייב דאינו ראוי לבא לפנים ומשום שוחט בעל מום חייב בשלמא זריקה נ"מ למאן דיליף מעל המזבח אם כן בלא המזבח א"מ ואפי' אם נאמר דיליף מלא תקריבו מכל מקום זריקה והקטרה ל"ש אלא בפנים אבל שחיטה מנ"ל. ועיין בתמורה דף ז' לליסנא בתרא דרבנן נמי ילפי זריקה מעל המזבח ולא תקריבו אצטריך להו לבמת יחיד ור"י בר' יהודה נ"כ סבירא ליה כן ונהי דשם מיירי בשעת היתר הבמות מכל מקום מנ"ל אפשר אפי' בשעת איסור גם כן גזירת הכתוב דעובר משום לאו זה חוץ האיסור דמקטל קטלי' בחוץ לוקין משום לאו זה וגם לליסנא קמא אפשר דל"ל קרא לזה דבבמה נ"כ אסור ולא מצאתי כעת מהיכן יצא זה להרב המחבר ועיין ר"מ פ"א מהלכות הנ"ל ה"ד כ' בזה"ל השוחט בע"מ לשם קרבן לוקה וכו' וכן הזורק דם בעל מום על המזבח לוקה כו' וכן המקטיר אימורי בעל מום על המזבח לוקה כו' הרי דגבי זריקה והקטרה כתב על המזבח ובשחיטה לא כתב דהשוחט בעל מום בעזרה לוקה נראה דאפי' חוץ לעזרה אם שוחט לשם קרבן לוקה וצ"ע. וכבר עוררתי דאם שחט בזמן הזה בעל מום אם נאמר כדעת הר"מ דעובר בלא תעשה במטיל מום בבע"מ ואף בזמן הזה א"כ עובר ג"כ משום מטיל מום בבע"מ דשחיטה אין לך מום גדול מזה וכן השוחט קדשים תמימים בחוץ חוץ מה שחייב משום ש"ח עובר ג"כ בלא תעשה דמטיל מום בקדשים ע"ל :

מצוה ר"צ (א) **שלא** להקטיר כו' כ"ה ג"כ לשון הר"מ ולאו דוקא אימורים דהיינו חלבים דה"ה איברי עולה ע' רש"י תמורה ד"ז ע"ב וכ"ה כ"פ בזבחים דאברי בע"מ שנתערבו בפ' התערובות ופשוט הוא. והנה בש"ס דתמורה מבואר ואשה לא תתנו מהם אין לי אלא כולו מקצתו מנין ת"ל מהם. והנה הר"מ והרהמ"ח סתמו ולא כת' דעובר אפי' על מקצתו נהי דאם הקטיר כולו אין לוקין שנים משום בל תקטיר כולו ומשום בל תקטיר מקצתו כמבואר שם בגמרא פלוגתא ועיין כ"מ דהר"מ פסק דאין לוקין על לאו שבכללות שנים והדברים ארוכים בסה"מ שורש ט' מ"מ לוקין א' אם הקטיר מקצתו ע"ש. ואפשר כיון דסתמו וכתבו דהמקטיר אימורין מקצתו ג"כ בכלל ומ"מ כיון דבגמרא צריך לימוד ע"ז הו"ל להר"מ לפרש. וכמה שיעור הקטרה שיחייב נראה דהוא בכזית כמבואר בפ"ה מה' איסורי מזבח ובמעה"ק דאין הקטרה פחותה מכזית ועיין בש"ס דמנחות גבי כל שאור כו'. ואני מסופק אם הוא דוקא בכזית בב"א או אפי' בזא"ז וכדי אכ"פ ל"ש הכא. ואפשר כמו מעילה דמצטרפת אפי' לזמן מרובה ועיין בזבחים דל"א ע"ב נראה דבאכילת גבוה אפי' ביותר מכא"פ מצטרף ער"מ פי"ד מהפסהמ"ק ואי"ה במק"א יבואר בארוכה ענין הצירוף ועיין לעיל שכ' דעובר על הקטרה אפי' לשם עצים חוץ שאור ודבש דלא כהמ"ל וע' בדברי הרהמ"ח לעיל דעובר ג"כ על עשה דתמים יהי' כו' וגם כבר כתבתי דאפשר אם נעשה בע"מ לאח"ש קודם קבלה אינו עובר על לאו זה לא בזריקה ולא בהקטרה אך דנפסלו בלבד אבל אין עובר בלאו ע"ש ובעזה"י אשנה פרק זה :

מצוה רצ"א (א) **שלא** לסרס א' מכל המינים כו' ער"מ פט"ז מהא"ב ומקור דינים אלו בת"כ ובשבת דף ק' ובאה"ע סי' ה' וע' בת"כ דמרבינן אדם אף שידענו בהמה חי' ועוף צריך ריבוי לאדם ועיין בשבת שם בתוס' ועיין בחגיגה גבי ששאלו את בן זומא. והנה אינו מבואר בת"כ אי מרבינן נמי לאיסור זה דגים או חיות שבים ובב"ק דנ"ה אף דמרבינן לכל מה שבארץ מ"מ חזינן דצריך ריבוי לאדם א"כ דגים וחיות הים אינו מבואר בפירוש. והנה לשון הר"מ כאן אסור להפסיד כו' בין באדם ובין בהמה חיה ועוף בין טמאים כו' ולא כת' זה והרהמ"ח כת' וכל בע"ח אפשר דגם דגים וחיות הים בכלל ובפרט לפי הטעם שכתב בשורש המצוה ע"ש. ועיין ב"ב פ' המוכר את הספינה גבי לויתן דסירס את הזכר אין ראי' דשרי דהא מבואר שם דגם בהמות בהררי אלף סירס את הזכר ועכל"ל דלאו ממש סירוס אלא כמבואר שמותר ליטול כרבלתו של תרנגול והוא בשבת ובאה"ע וכ"ה שם בספר ת"ח. והנה הר"מ והרהמ"ח כתבו דהמשקה כוס של עיקרין לאדם אין לוקין כו' ואסור כו' וכת' הה"מ שם מהסוגיא דשבת נתבאר היכי שלא נגע באברים ממש לא מחייב ושם מבואר דאסור שאמרו שם לירקונה כו' ואוקמי' באשה ע"ש. ואני לא זכיתי להבין דאדרבא מהסוגיא נראה דאין חילוק דאפי' בכוס של עיקרין עובר בלאו ומסתמא לוקין כי הוא בכלל הלאו דאמרינן שם לירקונה תרי בשברי ומיעקר

שבארצנו יכלול האדם והבהמה וכל בעל חי ואין ענין הכתוב לומר [שלא] יהא איסור הסירוס אלא בארץ ובפירוש ארז"ל בשבת פ' ח' שרצים תניא מנין לסירוס באדם שהוא אסור ת"ל ובארצכם לא תעשו. משרשי המצוה לפי שהשם ב"ה ברא עולמו בתכלית השלימות לא חסר ולא יתר בו דבר מכל הראוי להיות בו לשלימתו והי' ברצונו וברך בעלי החיים להיותם פרים ורבים וגם צוה את הזכרים ממין האדם ע"ז למען יעמדו שאם לא כן המין כלה אחר שהמות מכלה בהן וע"כ המפסיד כלי הזרע מראה נפשו כמו שהוא קץ במעשה הבורא ורוצה בהשחתת עולמו הטוב. (ב) מדיני המצוה משארז"ל שאפי' לו' לעכו"ם לסרס בהמה של ישראל אסור אבל אם לקחה מעצמה העכו"ם וסרס אותה מותר ללוקחה מידו ולאכול אותה ואם הערים הישראל כגון שאמר דברים בפני העכו"ם מראים חפצו בכך וכיוצא בענינים אלה כמו שעושין המערימין הפחותין קונסין אותו שיוציאנה מת"י וימכרנה לישראל אחר ואפילו לבנו גדול התירו חז"ל למוכרה דלא גזרו אלא שתצא מת"י אבל לבנו קטן אינו מוכרה ואינו נותנה ומה שאמרו ג"כ שהמסרס אחר מסרס חייב וכן אר"ח בר אבין אר"י הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב וכו' שנאמר ומעוך וכתות ונתוק וכרות אם על כרות חייב על נתוק לא כ"ש אלא להביא נותק אחר כורת שחייב כיצד הרי שבא א' וכרת הגיד ובא אחר וכרת הביצים או נתקן חייב גם האחרון וכן אם בא א' ומעך הגיד ובא א' ונתקו כולם לוקין ואע"פ שהאחרון אינו מסרס שכבר מסורס הוא ומה שארז"ל שהמסרס את הנקבה בין באדם בין בשאר מינים פטור ומה שאמרו שהמשקה כוס של עיקרין לאדם או לשאר בריות כדי לסרסן אסור אבל אין לוקין ע"ז וכן המושיב חבירו במים או בשלג עד שבטל ממנו כח איברי הזרע אינו לוקה עד שיסרס ביד אבל ראוי להכותו מכות מרדות ואשה מותרת לשתות כוס של עיקרין שמסרסין אותה שלא תלד שהנשי' אינן מצווה על פריה ורביה כמ"ש במצוה ראשונה שבספר. ויתר פרטי המצוה מבוארים במקומות במס' שבת ויבמות (א"ה סי' ה') (ג) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ שאסור גם להם לסרס הזכרים אבל לא על עצמן בכוס של עיקרין כמ"ש ועובר

ומיעקר ומי שרי והתניא מנין לסירוס באדם שהוא אסור ת"ל ובארצכם כו' ומשני ה"מ היכי דמכוין הכא מעצמו הוא דאמר ר"י הרוצה שיסרס תרנגול נוטל כרבלתו ומסתרס מאליו והאר"ח רמות רוחא הוא דנקט לי' אלא בסרים. והנה חזינן דהמקשן הקשה על כוס של עיקרין מהאי ברייתא דמנין לסירוס א"כ לדידי' אין חילוק וגם כוס של עיקרין בכלל לאו זה והמתרץ מתרץ לי' כמו סברת הר"מ דמותר אף לכתחלה בכוס של עיקרין וראי' מר"י ואח"ז אמר ר"א דטעמא דר"י דרמות רוחא הא בכוס של עיקרין אסור וצריך לתרץ בסרים או באשה א"כ נראה דאין חילוק כלל דאל"ה ה"ל לשנויי בפשיטו' דבלא נגיעה באיברים אין איסור כיון דלא הוי בכלל הלאו הזה אע"כ דעיקר הוכחה דבלא נגיעה שרי הוא רק מר"י וכיון דנדחה דאין ראי' מר' יוחנן א"כ מנא ידעינן דאין לוקין אם לא עשה מעשה בגוף האיברים כי אין מוכח כלל בש"ס שם עיין היטב. וגם על תי' הגמרא בסרים מקשה והאר"ח בר אבא אר"י הכל מודים במסרס אחר מסרס שהוא חייב שנאמר ומעוך כו' ואי יש חילוק בין עושה מעשה באברים ובין שותה כוס של עיקרין הו"ל לתרץ דוקא בעושה כעין הפסוק ומעוך הוא דחייב במסרס אחר מסרס אבל באינו עושה מעשה נהי דהוי איסור מ"מ אם הוא כבר מסורס אין איסור אע"כ דאין שום סברא בגמרא לחלק בכך וא"כ מנ"ל להר"מ והרהמ"ח ובאה"ע ג"כ דאין לוקין על כוס של עיקרין ואם אין זה בכלל הלאו מנלן דאסור. וגם סידור לשון הר"מ קל"ע שכת' בה"י אסור להפסיד אברי הזרע כו' ואפי' מסרס אחר מסרס לוקה כילד כו' בא א' וכרת הגיד ובא א' כו' ואף על פי שלא סירס האחרון אלא מסורס ובהי"ב כת' המשקה עיקרין לאדם או לשאר כו' כדי לסרסן אסור ואינו לוקה נראה מלשונו דבכוס של עיקרין אינו אסור אלא אם עושה כדי לסרסו אבל אם הוא מסורס כבר אין איסור וגם הו"ל לכתוב דין זה בפירוש דאסור לשתות כוס של עיקרין אפי' במסורס כבר. ובאמת בגמרא דשבת מבואר שם דאף לשתות כוס עיקרין אסור אפי' מסורס כבר דעל אוקימתא שם שמוקי בסרים מקשינן מר"י דמסרס אחר מסרס ואוקמי' באוקימתא אחריתי ע"ש. והנה מזה דמחלקו בין מעשה ובין כוס של עיקרין ילא להם עוד לחלק לענין סירוס בנקבות נהי דרגא בידים בזכר לוקין א"כ גם באשה אף דמבואר בת"כ דאין סירוס בנקבות מ"מ איסורא איכא ובכוס של עיקרין דבזכר הוא רק איסור בנקבה מותרת לשתות כמבואר בשבת וביבמות דדביתהו דר"ח שתתה וכן בתוספתא כמבואר בהמ"מ. ולדידי ל"ע דאפשר בכוס של עיקרין יהיה חייב ומ"מ באשה יהיה מותר אף סירוס בידים כי לא ידעתי מנ"ל לר"מ לחלק בכך. אך א"א לחלוק על רבותינו אך ל"ע בזה כי מגמרא דשבת משמע דכוס של עיקרין שוה לסירוס בידים. וע' בהרהמ"ח כאן כ' שהאשה מותרת לשתות כוס עיקרין כו' שהנשים אינם מצוים על פ"ו אין כוונתו ליתן טעם לכך מותרת לפי שאינה מצווה על פ"ו הא בשאר מיני בהמה וחי' דג"כ אינם מצווים וגם אנחנו אינם מצווים עליהם ומ"מ אסור להשקותן כוס עיקרין כמבואר בר"מ ובש"ס ובהרהמ"ח ודין סירוס אינו תלוי במצות פו"ר כלל דאסור לסרס כל מיני בע"ח אך כוונתו אף דבאשה וכל מיני נקבות גזה"כ הוא דאינם בסירוס אך מ"מ באשה אם היתה מצווה על פו"ר היתה אסורה בסירוס מטעם ביטול פו"ר אך כיון דאינה מצווה מותרת מטעם ביטול פו"ר ואיסור סירוס בל"ז ל"ש אלא נקבות מטעם גזה"כ. ולפ"ז ל"ע דברי רש"י בשבת דאוקי שם באשה ופירש"י דאשה אינה מצווה על פו"ר ובאמת מצות סירוס אין תלוי בפו"ר אך כוונת הש"ס דבאשה ל"ש מצות סירוס. אך הגמרא מקשה לר"י בן נורי דגם האשה מצווה א"כ תהי' אסורה לשתות מחמת ביטול מצות פו"ר ומשני בזקינה ולדידן מותרת אף ילדה כי מחמת פו"ר מותרת דאינה מצווה ע"ז וסירוס גזה"כ דל"ש גבי נקבות וז"פ לע"ד. וע' בטור אה"ע סי' ה' לא הביא בפירוש דין סירוס בנקבות רק כ' דמותרת לשתות כוס עיקרין וע"ש בב"י מביא ד' הר"מ דפטור אבל אסור ע"ש וע' בשבת דמוקי שם הש"ס בזקן ול"ש סירוס והקשו והא"ר הן הן החזירוני לימי נערות וע"ש בתוס' דבזקן ל"ש מסרס אחר מסרס דזקנה לאו סירוס הוא א"כ מבואר דהתורה לא אסרה הסירוס אלא בראוי להוליד אבל אם אינו ראוי להוליד בל"ז ל"ש סירוס כלל אך מ"מ סירוס אחר סירוס אסרה התורה כיון דפעם ראשון הי' ג"כ שם סירוס עליו כמו מחמץ אחר מחמץ אף דמחמץ הפסולה אינו חייב וע"י החימוץ נפסלה מ"מ כיון דמחמת שם חימוץ הוא גזה"כ דחייב וע' מ"ל פ"א מהק"פ אף אם אינו חייב בשוחט פסח פסול על החמץ מ"מ חייב על הזריקה אף דנפסל בשחיטה מחמת שחטו על החמץ ע"ש. יהי' איך שיהי' מבואר להדיא בש"ס דבאינו ראוי להוליד בל"ז אינו עובר על הסירוס א"כ טרפה זכר אי אמרינן דאינו מוליד ע' פר"ח וכן אנדרוגינוס לשיטת הריף ביבמות והר"מ פ"ו מה' יבוס דא"ר להוליד א"כ א"ח על סירוסו ואפשר דאף איסור אין כאן והא דלא מוקי הגמ' בכה"ג דהוי מלתא דל"ש אף דבתחלה מוקי לה בסרים מ"מ במסקנא אינו רוצה לאוקמי' בל"ש ואוקמי' באשה דשכיח והר"מ והרהמ"ח לא הביאו. ולדידי נראה ברור דאין לוקין המסרס טרפה או מי שאינו ראוי להוליד כיון דמבואר בגמרא להדיא וגם נראה דבזקן שראין שא"י להוליד אפשר ג"כ דאין לוקין אף דיכול להתרפאות מ"מ מי יימר דיועילו לו הרפואות ובש"ס ר"ל דאיסור יש מדר"י אבל להלקות מדר"י אין סברא כן נראה לפי עניות דעתי ומ"מ ל"ע. אח"ז ראיתי ברשב"א בשבת כת' להדיא דהתורה לא הקפידה אלא בסרים. אבל בזקן שאין ראוי להוליד לא הקפידה התורה ע"ש ול"ע על הר"מ והרהמ"ח שהשמיטו זה דבאינו ראוי להוליד הן באדם והן בבעלי חיים אינו חייב משום סירוס ול"ע:

עוד כתב הר"מ בהי"ב והרהמ"ח כאן הרי שכפה את האדם ושיסה בו כלב או שאר חיות עד שעשאוהו כ"ש או שהושיבו במים או בשלג עד שבטל ממנו איברי תשמיש אינו לוקה עד שיסרס בידו וראוי להכותו מכות מרדות. והנה גבי משקה כוס של עיקרין כתב המשקה לאדם או לשאר מינים אסור ואין לוקין וכאן גבי גרמא כתב הרי שכפה את האדם כו' ולא כתב או שאר מינים ובאמת לגבי סירוס אין חילוק בין אדם או שאר מינים כמבואר. וגוף הדין ל"ע דאוסר גרמא בסירוס הלא מבואר בשבת גבי מחיקת השם דכתיב לא תעשו עשי' הוא דאסור גרמא שרי וכ"פ הר"מ פ"ו מהיסה"ת וכן גבי שבת פסק הר"מ בהלכות שבת דגרם כיבוי שרי דכתיב לא תעשו כמבואר שם בגמרא ה"נ דכתיב ובארצכם לא תעשו דמיני' יליף הלאו אם כן נראה דוקא עשייה אסור אבל גרמא שרי א"כ מגליה להר"מ והרהמ"ח ובאה"ע סי' ה' שנמשכו אחריו דגבי סירוס יהיה אסור גרמא כיון דכתיב לשון עשיה. ואפשר שמטעם זה אסר הר"מ דוקא באדם דאסור מטעם מזיק וחובל וזה ודאי אסור בגרמא וחייב בד"ש אבל שאר בריות דאין האיסור אלא מחמת סירוס ל"ש למיסר גרמא. אך אם הוא מטעם היזק אין שייך כאן וכבר מבואר כ"פ בר"מ ה' נ"מ וחובל ומזיק דאף גרמא אסור. ונראה מכאן דאוסר מטעם סירוס ומ"מ מחלק בין אדם לשאר מינים ובכ"מ לא כתב מקור לדין זה. וע"ש בהגה"ה שכתב דילא לו מסנהדרין שיסה בו וכו' פטור מדיני אדם וחייב בד"ש ע"ש בדע"ז. ובאמת שם מיירי לענין רציחה דודאי אסור גרמא. אבל כאן דכתיב לא תעשו למה יתחייב גרמא כמו מחיקת השם דשרי וכמו כיבוי ואין ראיה משם לענין סירוס ואם יש איזה ראיה לענין איסור סירוס א"כ אין חילוק בין אדם לשאר מינים ובודאי ילא להר"מ מאיזה מקום דגם בסירוס אסור גרמא ודוקא באדם ואנחנו לא נדע. ע"כ יפה כת' הכ"מ דלא מצא מקור לזה ואין ראיה מסנהדרין כמ"ש. והנה כ"פ דהמסרס חבירו וחתך א' מהאברים חוץ מה שחייב משום סירוס עוד חייב משום חובל בחבירו ועפ"י סברא בודאי יש בחבורה כזה ש"פ וחייב לשלם מטעם חובל כמו כל חובל בחבירו דהתורה ריבתה לתשלומין ואין לוקין א"כ כאן אין לוקין אף על הלאו דסירוס כי התשלומין פוטר בחובל אף דיש עוד לאו נוסף כמבואר בר"מ פ"ד מה' חובל ומזיק ה"ט ואם ילוייר שאין בחבלה זאת ש"פ א"כ לוקין שנים משום חובל משום לאו דלא יוסיף ומשום לאו דסירוס. אך בשאר מינים אף אם מסרס של חבירו דהוי מזיק א"כ המלקות פוטר את התשלומין וז"פ. וגם ז"פ דאם מסרס א"ע בודאי ג"כ לוקין. אך אם א' סירס את חבירו אף דבניקף מלינו הניקף חייב אם מסייע כמבואר בר"מ פ"ב מהלכות עכו"ם כאן לא מלינו זה דהנסרס יהי' עובר בלאו והוי כמו שבת אם מסייע עיין ט"ז יו"ד סי' קנ"ח ובנה"כ שם. ועיין ברש"י מכות דף כ' ד"ה דאמר לך מני לפי' הראשון דשמעינן לקרא לא תניחו לכם להקיף וכו' אם כן כאן אין חייב הנסרס. אבל לפי' השני כיון דכתיב בלשון רבים גם הניקף בכלל. אם כן כאן דכתיב בלשון רבים אפשר דגם הנסרס בכלל. אך כיון דאינו מבואר בשום מקום לא נוכל לחייבו ובודאי יש איזה סברא לחלק:

(ב) **מדיני** המצוה כו' שאפי' לומר כו' כ"ה בר"מ והטעם משום אמירה לעכו"ם שבות אף באיסור לאו. דאפשיטא האיבעיא בב"מ גבי חסימה ד"ל. אבל על הסירוס דעת הר"מ והרהמ"ח דאין ב"נ מוזהר וכן מה שפסק דאסור למכור לבנו קטן ג"כ דעת הר"מ כן. ועיין בש"ס ב"מ ואה"ע סי' ה' הדינים והשיטות ובמ"ל פי"ג מהל' שכירות מה שהקשה על הסמ"ג:

(ג) **ונוהגת** כו'. ולא כתב הרהמ"ח דנוהגת בכל באי עולם דסובר כדעת הר"מ והרבה ראשונים דאין בן נח מוזהר על הסירוס ועיין בש"ע הובא דעת הסמ"ג וגם דעת ראב"ד והג"א דסברי דב"נ מוזהרים על הסירוס

ועובר עליה וסרס א' מכל מיני בע"ח בין אדם בין בהמה ועוף בין טהורים בין טמאים לוקה:

מצוה רצ"ב שלא להקריב בעל מום של עכו"ם

(א) שלא להקריב בע"מ מיד העכו"ם שנאמר ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה. שלא נאמר אחר שהוא עכו"ם נקריב בעדו בע"מ והוצרך האזהרה בזה עליהם לפי שכבר התירנו לקבל מהם קרבנות תמימים כמו שנא' איש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם ובא הפי' על איש לרבות העכו"ם שנודרים נו"נ שמקבלין אותן מהן. משרשי המצוה כבוד הבית וכמ"ש בלאו שלא ינתן מום בקדשים שבסדר זה. (ב) מדיני המצוה מה שאמרו מום מן המומין הפוסלין בקרבנותינו כגון הע"ג מומין הידועים פוסלין בם ג"כ במה שנקבל מהם ולא נאמר שלא יהי' מום בקרבנותם אלא כה שהם מחשבין אותו מום כמו מחוסר אבר וקצת יתר פרטיה מפוזרים במקומות הגמרא (ג) ונוהגת בכהנים ובזמן שישראל שרויין על אדמתן כי אז הוא זמן הקרבה וכהן שעבר ע"ז והקריב בע"מ אע"פ שהוא מן בן נכר לוקה:

שיהיה

הסירוס ועיין בשאלתות דר' אחאי וכו' שאילת שלום דגם דעת הגאון כר' חידקא דב"נ מוזהר על הסירוס ועי"ש מה שפלפל. והנה מבואר בסנהדרין דר' חידקא יליף לה דב"נ מוזהרים מפסוק ואתם פרו ורבו שרצו בארץ כו'. נראה אף דאינם מוזהרים על פ"ו מוזהרים מזה הפסוק על סירוס. ולכאורה מנא ידעינן דמוזהר על כל בע"ח דלמא דוקא על אדם מוזהר דהקרא קאי על ב"א וצ"ע. וגם אפשר דנפיק מקרא זה אפשר דאף ע"י משקה מוזהר וגם אפשר לומר דאף בנקבה מוזהר כי ליכא מיעוט אף בהשקאת כוס כיון דלישראל מותר מי איכא מידי א"כ גם לו מותר אך דלפי שיטת קצת ראשונים דל"ל סברא זו אפשר אין ה"נ. ולסרס במעשה לאשה כיון דלישראל אסור כמ"ש הר"מ א"כ ב"נ מוזהר. דל"ש מי איכא מידי כיון דאסור בלא"ה והדברים עתיקין א"ל לבאר רק ראשי דברים ותבין. וגם נ"ל כיון דלשיטה זו נתרבו מפסוק זה אם כן דוקא בראוי להוליד אבל בן סורס כבר אין איסור כי דוקא בישראל חידשה תורה לאסור מסרס אחר מסרס אבל לא לב"נ כיון דבלא"ה אין ראוי להוליד. ועיין ב"ש ס"ק ז' שהביא שם בין אי היסור אמירה לעכו"ם מטעם שבות. ובין אי אמרינן דבלאו ל"ש אמירה לעכו"ם מ"מ אסור בכל גווני מחמת דמוזהרים על הסירוס לשיטה זו עי"ש. ולדידי כ"מ גדולה אם הוא מסורס אי פסקינן דאסור מטעם שבות אמירה לעכו"ם ואי מחמת סירוס בודאי אינו מוזהר ע"ז כנ"ל ברור. שוב בא לידי ספר נתיבות לשבת וראיתי שהעיר בכמה הערות שכתבנו וכתב דלב"נ אף כל בע"ח אסור מתיבת בארץ וגם השקאה אף בלא מעשה אסור עי"ש. ולענין רס מותר לאכול מחמת דהו כל שהעתקתי לך הכ"מ. ולענין לפ"ע ושליחות עיין בהג"ע. ומ"ש הרהמ"ח בשורש המצוה אינו דהא מכוון לסרוס אשה ולהשקותה שרי. אך כבר התגלגל הרהמ"ח כ"פ כי הטעם אינו ברור לפי האמת. והנה הפי' בדרך המותר מ"מ במי שמצווה על פו"ר יש עוד נוסף מחמת ביטול מצות עשה או נער כו' ולענין רפואה עי"ש בסוגיא:

והנה מבואר שם דמיתר ליטול כרבלתו של תרנגול ומסרס מאליו ואין חולק ע"ז. והר"מ והרהמ"ח השמיטו זה ובהגהת ש"ע מביאו. וע"ל מ"ש דהמסרס את הנקבה פטור אבל אסור כ' הה"מ דילא לו מה"כ דאמר ר' יהודה אין הנקיבות בסירוס וכן מבואר בשבת עכ"ל. וראיתי בסמ"ג חלק לאוין מצוה כ"ב מביא גם כן דברי הר"מ דהמסרס את הנקבה פטור וכתב אע"פ שמבואר בת"כ מנין שאף הנקבות בסירוס ת"ל כי משחתם בהם מום בם היינו לאיסור הקרבה מרבינן אותה כמ"ש בסוף המקרא לא תקריבו ולא לאיסור סירוס עכ"ל. ולכאורה דבריו סותרים את ד' הה"מ. ועיינתי בת"כ פרשת אמור פ"ז ברייתא י"ב מבואר שם בזה"ל. מנין שהנקבות בסירוס ת"ל כי משחתם בהם מום בם ר"י אומר אין הנקבות בסירוס וכתב בספר קרבן אהרן דר"י ס"ל דמרבה נקבות רק לענין איסור הקרבה ולא לענין איסור סירוס ואם כן ה"א פלוגתא דתנאי ומיושבים דברי הסמ"ג דמקשה להר"מ מדברי ת"ק אף דר"י חולק מכל מקום כיון דת"ק הוא סתם וה"ל רבים ואין הלכה כר' יהודה. ועיין במס' פרה פ"ט מ"ה בתי"ט שם ע"כ מתרץ דלאו לענין סירוס פליגי. ויל"א זה להר"מ משבת דסתם גמרא סברי בפשיטות דבאשה ל"ש סירוס ומותרת לשתות אף דבזכר עובר בלאו הזה כמ"ש לעיל ולהה"מ אין צריך לדחוק בברייתא דת"כ וסובר דפליגי לענין סירוס. אך דהר"מ פסק כר"י כיון דגמרא דידן סובר בפשיטות כר"י ע"כ הלכה כמותו וכ"ז ראיה למ"ש דאין חילוק בין סירוס באברים או לשתות כוס עיקרין דאי יש לחלק לא הוי ראיה מש"ס דילן. וראיתי בספר נתיבות לשבת כתב דטעמא דר"י דאין הנקבות בסירוס כיון דקרא איירי במומין לגבוה וקי"ל דאינו פוסל אלא מום שבגלוי ובאשה הוי מום שבסתר ואינו פוסל הפי' לגבוה אם כן לא קאי ע"ז ג"כ ובארצכם לא תעשו עכ"ל. והנה בס' ק"א מבואר להדיא דר"י פוסל לגבוה אך מהק"א אין קושיא. אמנם מסמ"ג דמבואר שם דת"ק אוסר לגבוה עכל"ל דגם בנקבות יש בסירוס מומין שבגלוי. ועיין במשנה בכורות ל"ט נפגמה הערוה של נקבה הוי מום ואפשר דבדרך זה מסרסין אותה או דגזה"כ דמום מחמת סירוס אוסר בכ"ע ולא הי' ספר הסמ"ג והק"א ת"י. גם ראיתי שכ' שם הא דהר"מ פוסק דאסור לסרס את הנקבות הוא מחמת חבלה ואפי' חובל בעצמו אסור. א"כ אין איסור אלא באדם. ובאמת בר"מ מבואר בזה"ל המסרס את הנקבות בין באדם בין בשאר מינים פטור וע"ז כתב הה"מ מדכתב הר"מ פטור נראה דאסור א"כ מבואר דאף נקבות של כל בע"ח אף דל"ש היסור חבלה אסור ע"ש. ועי' תוס' בכורות ל"ט ע"ב ד"ה כולן בגיד כה' שם דלראב"י דס"ל מעוך מיירי בגיד אבל לענין קרבן אינו פוסל כ' ומיהו סיפא דקרא דבארצכם לא תעשו מיירי אפי' בבילים בכ"מ שמסרס דאפי' על ידי כוס עיקרין אסרינן פ' ש"ש. וגבי מום הוא דלא חשוב מום שבגלוי כו' עכ"ל. נראה דפשוט הוא אצלם אף דלענין קרבן אינו פוסל מ"מ לענין סירוס אסור וסיפא ובארצכם לא קאי ארישא דאל"ה מי הכריחם לזה דלמא ראב"י סובר דאין סירוס בבילים כיון דלענין קרבן אינו פסול. אע"כ דאין זה תלוי בזה והביאו ראי' ברורה לזה משבת דעל שתיית כוס עיקרין מקשה הש"ס ומי שרי והתניא כו' ובארצכם לא תעשו עי"ש ואי תלוי בפסול קרבן א"כ דוקא ומעוך זה אסור אבל כוס עיקרין דאינו פוסל לקרבן אם כן לא קאי ע"ז ובארצכם לא תעשו אע"כ קים להו לחז"ל דבארצכם לא תעשו קאי על סירוס אף במקום דאינו פוסל לקרבן עי"ש ותבין:

מצוה רצ"ב (א) **שלא** להקריב בע"מ כו' לכאורה קשה למה לי איש איש להתיר לקבל מהם קרבנות הא מוכח מפסוק זה דאזהרה שהזהירה תורה שלא לקבל בעל מום מהם מוכח דתמימים שרי לקבל כבר עמדו ע"ז התוס' תמורה וחולין דף י"ג ומנחות דף ע"ג ותירצו כמה תירוצי'. א' אי לאו קרא הו"א אע"פ דאסור לקבל מהם מ"מ בבע"מ עובר ג"כ על הלאו נוסף על האיסור ולעבור עליו בלאו ועשה עי"ש בדבריהם בחולין. ובתמורה תירצו דאצטריך קרא איש איש לפלוגתא דריה"ג ור"ע דר"ע סובר דאין מקבלין מהם רק עולות מקרא זה. ובמנחות תירצו דבת"כ דריש מהאי קרא ומיד בן נכר כו' שאין מקבלין מהן קרבנות צבור וכ"ש של עצמו ע"כ אצטריך קרא איש איש מוקמינן האי קרא בבע"מ ע"ש ועי' פ"ג מהלכות מעה"ק כ' הר"מ מהאי קרא ומיד בן נכר ילפינן דאין מקבלין מעכו"ם אלא עולות וע"ש בלח"מ. ועי' בר"מ פ"ג מה' מעה"ק דפסק כר"ע דאין מקבלין מן העכו"ם אלא עולות בלבד ואם מביא עם העולה נסכים עי"ש בכ"מ ומביא ג"כ בשם ר"י קורקס ודעת הכ"מ דהר"מ מסופק בזה אם יכול להביא נסכים והר"י קורקס דעתו בר"מ דאינו מביא נסכים ובלח"מ השיג עליהם מדברי הר"מ ה' שקלים ושם דעתו דמביא נסכים רק אם לא שלח קרבן משל צבור ודוקא בנסכים הבאים עם הזבח אבל נסכים בפ"ע אין מקבלין מן העכו"ם. ומן הרשע לע"ז או לחלל שבת אין מקבלין שום קרבן אפי' עולה. ורשע לשאר עבירות מקבלין כל הקרבנות רק חטאת על אותו עון א"מ ע"ש באריכות ובר"מ ה' שגגות ומ"ל האריך שם מאד בדינים אלו ואכ"מ רק כתבתי קצת השייך למצוה זו:

(ב) **מדיני** המצוה משהרז"ל כו'. ולא נאמר שיהיה מום מה שמחשבין כו' כ"ה בש"ס תמורה שם דע"כ צריך קרא לזה:

(ג) **ונוהגת** כו' וכהן שעבר ע"ז כו' נראה מדברי הרהמ"ח דוקא כהן אבל ישראל אינו חייב ועכל"ל דאינו מחייב על שחיטה של קרבן בעל מום עכו"ם דאל"ה שחיטה כשרה בזר אם כן בישראל נמי ול"ל דס"ל דהוי לאו בפ"ע וא"ע על הלאוים הקודמין וכאן אין לימוד על השחיטה ולשון לא תקריבו משמע זריקה וקבלה כמבואר בתוס' יומא דף ס"ג ונהי דעל הקבלה א"ח דלא עדיף מקרבן ישראל מ"מ אין בכלל לאו זה רק עבודת כהונה ולא שחיטה כ"כ מבואר מדברי הרהמ"ח. ובאמת הדבר צ"ע דנראה מהש"ס דאי לאו האי קרא כיון דהתור' לא אסרה להם במזבח שלהם בע"מ ה"א דאף במזבח דידן ע"כ גילתה התורה דגם שלהם אסור בע"מ כמו בישראל א"כ נראה דעובר על כל הלאוין כמו בישראל על השחיטה ועל הזריקה והקטרה דהוי כעין אהדרי' לא"ק עיין פר"ד בדרך מצותיך. וז"ל הר"מ פ"א מהא"מ ה"ו ולא קרבנות ישראל בלבד אלא אף קרבנות עכו"ם אם הקריבם להם בע"מ לוקין עכ"ל. מלשון זה נראה שכתב ולא קרבנות ישראל בלבד אלא אף קרבנות עכו"ם אם הקריבם כו' משמע דאלו לאוין קאי על קרבנות עכו"ם ג"כ והתורה גילתה דלהם אין היתר בבע"מ וגם לפי דעת הרהמ"ח דהוא לאו בפ"ע א"כ אם הקריב בע"מ של עכו"ם והתרו בו משום לאוין דלעיל אין לוקין וכבר כתבתי בחיבורי כ"פ דצריך להתרות בו משום איזה לאו ואפי' אם נאמר דא"צ להתרות בו משום איזה לאו מ"מ אם התרו בו משום לאו אחר בודאי א"ח לד"ה אבל אם נאמר דאהדרי' לא"ק בודאי מתרין בו משום לאוין הקודמים ודברי הרהמ"ח צ"ע. וכבר כתבתי לעיל דאפי' אם שחט וזרק מבע"מ אם נשאל א"כ על הקדשו אינו חייב ובזה חמור קדשי עכו"ם דעל קדשי עכו"ם בודאי אין העכו"ם יכול לשאול כי זה דלא יחל אבל אחרים מחללין זה דוקא בישראל אבל בעכו"ם ל"ש דינים אלו דלישראל נאמרו ועמ"ל פ"י מהלכו' מלכים הביא ירושלמי אר"י ישראל יש להם היתר חכם עכו"ם אין להם היתר חכם ואפי' למ"ד שם דעכו"ם א"ל היתר חכם היינו בנדרים ושבועות דאין נדריהם כלום אבל בקדשי' דהקדש הקדש דנודרין נו"נ כישראל וכן בקדשי ב"ה דמועלין כ"ע מודים דל"ש בהם היתר חכם ועיין מ"ל ה' נזירות לענין מופלא הסמוך לאיש אם יש לו היתר חכם דלענין זה לא איתרבי מכ"ש בעכו"ם דלענין הקדש הקדש נתרבו אבל לא לענין היתר חכם כמבואר בירושלמי. ואי"ה במצות בל יחל יתבארו הדיני' בארוכה:

והנה בפסוק זה ומיד בן נכר כו' נכלל עוד דינים ומבוארים בת"כ פ"ז הי"ב מנין שאין מקבלין שקלים מן העכו"ם ת"ל ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם מכל אלה ועיין בק"א כל אלה חוזר על תמימים ג"כ כו' אין לי אלא תמידין שנקראו לחם שאר כל קרבנות צבור מנין ת"ל מכל אלה ות"כ זו מובא בתוס' מנחות ג"כ דף ע"ג והתוס' שם הוסיפו וקמ"ל קרא דאפי' בא העכו"ם ומסרו לצבור אין מקבלין ממנו וכ"ה בסמ"ג מצוה ש"ד דאין מקריבין קרבן צבור אפי' מסרו לצבור אין מקריבין מיד העכו"ם. ולכאורה מנ"ל כיון דבת"כ אינו מבואר באם מסרו לצבור וגם מצד הסברא דאם מסרו לצבור ה"ל כאילו נתן מתנה לצבור א"כ הרי הוא של הצבור לגמרי כמו אם יחיד מוסר קרבנו לצבור עיין בב"מ בסוגיא דהבטה בהפקר ועיין מ"ל ה' שקלים פלפל באריכות. ונראה דילא להם ממשנה ה' פ"א דמסכת שקלים דמבואר שם אע"פ שאמרו אין ממשכנים נשים ועבדים וקטנים אם שקלו מקבלים מידם. העכו"ם והכותי ששקלו אין מקבלין

מידם

מצוה רצ"ג מיום השמיני והלאה ירצה

(א) שיהי' כל קרבן שנקריב מן הבהמה מבן שמונת ימים לא פחות מזה וזאת היא מצות מהוסר זמן בגופו והמקרא המזהירו בזה הוא שכתוב שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה ודברי התורה נוטריקון הם ומוחה הכתוב שקודם לכן לא ירצה הקרבן וזה וכיו"ב נקראו מרז"ל לאו הבא מכלל עשה ולפיכך אין לוקין עליו וכמו שביארו ז"ל בחולין פאו"ב שאמרו שם לענין מלקות הנח למחוסר זמן שהכתוב נתקו לעשה. משרשי המצוה מה שהקדמנו בענין

מידס ס'. והנה ברישא דנשים מקבלים מידס מבואר ברע"ב שם בתנאי שימסרו לצבור כי היכי דלא ליהוי ק"ל קרב משל יחיד והיינו כיון דאין מחויבים בשקלים א"כ ק"ל קרב משל יחיד ע"כ איירי דמסרו לצבור וא"כ סיפא דעכו"ם אין מקבלין מיירי דומיא דרישא אף במסרו לצבור מ"מ אין מקבלין מן העכו"ם. וער"מ פ"א דשקלי' ה"ז ססס וכתב דנשים ועבדים מקבלין מהם וכותי אין מקבלין מהם שקלי' ולא כתב דמקבלין מהם דוקא במסרו לצבור כותי אין מקבלין אף במסרו לצבור כיון דנתנו במתנה לצבור א"כ אין לעכו"ם בו כלום כמו שקונים קרבנות לצבור אף מן העכו"ם ומ"ל מכר ומ"ל מתנה ואי שמא לא ימסרנו יפה זה חשש דרבנן ע"ש בהסוגיות שמובא במ"ל ה' שקלי'. וע"ש בק"א שכתב דאין מקבלין מהם שקלים לצרפן לשקלי ישראל להביא ממנו ק"ל. נראה דמפרש כפשוטו בלא מסרו לצבור ואי דלא צריך קרא לזה דבלאו קרא הא הם פטורין משקלים כמו נשים ועבדי' ע"כ אין מקבלין מהם בלא מסרו לצבור אפשר דהתורה כתבה ללאו דאם קיבל מהם והקריב ק"ל ויש להם חלק עובר הכהן בלאו ולוקין ואח"ז ראיתי בשעה"מ ה' שקלים עמד ע"ד הר"מ שעמדנו שסתם בה' שקלים דמקבלי' מהם ולא כתב דצריך מסירה לצבור וזה מבואר בהדיא במנחות פ' הקומץ דכ"א ובערכין פ"ק דמקשה שם לבן בוכרי דפוטר הכהנים משקלים אך אם הביא אינו חוטא ומקשה התם למה אינו חוטא הא קמייתי חולין בעזרה ומשני כשמסרו לצבור א"כ בנשים ועבדים ג"כ הקושיא הנ"ל וצריך מסירה לצבור ע"ש שהניח בצ"ע. ולכאורה לשון הגמ' לא הבנתי מאי חולין בעזרה הוא כשמביא שקלי' מי שפטור מ"מ הוא מקדישו ועי' בכ"מ שם מבואר בפ"ב דאין משל צבור וכ"כ הרע"ב כאן וע"ש באסיפת זקנים מ"ש בשם הראב"ד אבל חולין לכאורה ל"ע אך אכ"מ. מ"מ דין זה לעבור על הלאו בעכו"ם אף במסירה לצבור אינו מוכח כלל וא"י בו כעת טעם לזה. והר"מ אע"פ שמביא בהלכות מעה"ק מפסוק זה ומיד בן נכר כו' דאין מקבלין מהם שום קרבן חוץ מעולה כמו שהבאתי לעיל ע"ש במ"ל ומ"מ לא ראיתי שהביא אם הביא שקלים או איזה קרבן לצבור ומסרו לצבור או שהביא שקלים ולא מסרו שיהא המקריב עובר בלאו הזה ובהל' שקלים כתב דאין מקבלין מהם אבל לא כתב כמו שמבואר בת"כ דעובר בלאו הזה ומיד כו' וג"כ ללקות על הלאו הזה כמ"ש כאן גבי בע"מ דלוקין מן הלאו הזה ואפשר דבע"מ הוי כמו מפורש בקרא. וד"ז דק"ל אינו מפורש הוי כמו לאו שבכללות ואכ"מ ומ"מ צ"ע. ונראה דאם קבלו שקלים מן העכו"ם אף לא מסרו לצבור מ"מ אין לוקין המקריב כי השקלים של העכו"ם נתבטלו ברוב שקלי ישראל כמבואר בשעה"מ ה' שקלים ובאבני מלואים אה"ע סי' כ"ח השיג עליו לענין קטן כיון דהקדשו אינו הקדש א"כ ה"ל ממון בעלים ולא בטל מן התורה א"כ בעכו"ם דהקדשו הקדש א"כ לאו ממון דידיה הוא ובטל מה"ת ובפרט במסרו לצבור עכ"פ המתנה קיימת רק דגזה"כ הוא דלא יקריב א"כ מה"ת עכ"פ לאו ממון עכו"ם ובטל ברוב מה"ת רק מדרבנן אינו בטל מחמת נוטבע ל"ב. ומ"מ נ"ל טעם הר"מ שלא הביא זה מלאו זה כיון דבש"ס דילן בתמורה לא משמע הכי דאמרינן האי ומיד בן נכר ל"ל סד"א כיון דבמזבח דידהו שרי כו' נראה דהמקרא מיותר רק בא ללמד זה עי"ש. וע' תוס' דף ע"ג שם שכתבו ואין לומר דהאי בן נכר מיירי בישראל רשע דהא אמרינן פ"ק דהמורה כו'. עכ"פ אני מסופק דמ"מ דרש של תו"כ לענין ק"ל הוא ג"כ לענין ישראל רשע דפשטא דקרא בן נכר הוא ישראל רשע כמו גבי פסח ורשע יותר חמור לענין זה שאין מקבלין ממנו שום קרבן אפשר דג"כ אסור לקבל ממנו קרבן לצבור אף במסרו לצבור או שקלים כמבואר שם בת"כ וכעת לא ראיתי להר"מ בה' שקלים שיביא דין זה בישראל רשע. ומ"ש לעיל דעכו"ם מביא עולה ער"מ דהיינו אפי' עולת העוף מביא ודוקא דבר הנידר וינדב אבל עולת יולדת וזבים אין מקבלים מהם ועיין ע"ש כמה דינים אך לא באתי רק לעורר ואי"ה אשנה פ"ז:

מצוה רצ"ג (א) **שיהי'** כל קרבן כו' דין זה מובא בר"מ פ"ג מה' איסורי מזבח וע' מ"ל פלפל אם הא דאסרה תורה קודם ח' ימים הוא מטעם ספק נפל ובכלו לו חדשיו מותר אפי' תוך שמונה או דגזה"כ אף בידוע שכלו לו חדשיו וע"ש שמביא בשם התוס' ב"ק י"א והתוס' מנחות ושאר ראיות דגזה"כ הוא אפי' בידוע שכלו חדשיו מ"מ אסור להקריבו קודם ח' ימים וע' באחרונים ובתב"ש כולם הסכימו לזה ועיין בשבת פרא"ד"מ. ואם יצא ראשו או פדחתו והחזירו כיון דקי"ל בכ"מ עיין ביו"ד סי' י"ד ובה' מילה דאם יצא ראשו הרי הוא כילוד ומונין לו שמונת ימי מילה מיציאת ראשו א"כ כאן נמי אם יצא ראשו והחזירו ואח"כ נולד מונין לו מיום שיצא ראשו דאז הוי כילוד עיין תב"ש סי' י"ד לענין נפל מה דינו אם יצא (מ"מ) [ודין] נפל בהחזיר ראשו והוא במעי אמו ע"ש ויש לפלפל בזה. והנה אם בעינן שבעה ימים מעל"ע ואח"ז ראוי לקרבן או תיכף בליל השמיני חזי לקרבן ולא בעינן מעל"ע עיין בשבת דף קל"ו ע"א דר"פ איקלעי כו' ועביד להו עגלא תילתא ביממא דשבעה ואמרו לי' אי אתרחיתו עד לאורתא הוי אכלינן מיניה נראה דתיכף בלילה יצא מכלל נפל וכפירש"י בהדיא ד"ה הוי דמקלת היום ככולו כדכתיב מיום השמיני כו' ודוקא לקרבן לא חזי דאורתא לאו בת הקרבה הוא כו' אבל לענין חולין מותר וכ"כ הר"ן א"כ מפורש בדבריהם דאמרינן מקלת היום ככולו. וע' פמ"ג במ"ז ליו"ד סי' ט"ו סק"ג כתב ודע עוד הא דבעינן ז' ימים עד תחלת ליל שמיני כדאמרינן דר' אפטרוקי רמי והיה שבעת ימים תחת אמו הא לילה חזי וכתיב מיום השמיני והלאה הא לילה לא חזי הא כילד לילה לקדושה יום להרצאה אלמא תחלת ליל ח' יצא נ:כלל נפל ע"ש ואח"כ כ' ודע דשבעה ימים בעינן מעל"ע כו' דא"כ מאי פריך בשבת ממהל היכי מהלינן.

והנה דבריו סותרים זא"ז דמדר' אפטרוקי נשמע דבלילה חזי ולא בעינן מעל"ע וגם מגמ' הנ"ל מוכח דלא בעינן מעל"ע וראייתו משבת תמוה דשם באדם קיימינן דשיעור שילא מכלל נפל הוא בל' יום ובסוף הספר נדפס בשם גאון א' לסתור דברי הפמ"ג בזה וכו' ג"כ דמשבת אין ראיה. והנה הגדול הנ"ל הביא ראיה מש"ס דיומא דף ס"ג והבאנו לעיל סתמא דרבי קרא שעיר המשתלח הא לא"ה ה"א דשעיר המשתלח מח"ז שפיר דמי הא בלא"ה אין הגורל קובע אלא בראוי לשם ואי דבעינן מעל"ע משכחת לה שנתמלאו לו ז' מעל"ע אחר חלות היום של יו"כ והוא מגריל קודם חלות היום א"כ אי לא כתבה התורה והו"א שעיר המשתלח כשר במח"ז היה יכול להגריל דאי נפל עליו הגורל [לה'] ל"ס מח"ז פסול דימתין עד אחר חלות ואז לא יהי' מח"ז ואי יעלה עליו הגורל לעזאזל ישלח אותו תיכף ע"כ כתבה התורה דגם שעיר המשתלח פסול במח"ז ע"ש. וראיה זו איני מכיר כלל הא מבואר שם בש"ס לפני זה מנין שלא נקדישנו מח"ז ת"ל קרבן וכ"ה בהרהמ"ח בסוף המלוה דהמקדיש מח"ז עובר בעשה וע' ר"מ שם. וא"כ מקשה הש"ס שפיר דבלא"ה אינו יכול להגריל כי אינו ראוי לשם ואי דמשלח אח"ז מ"מ בשעת הגורל נעשה הקדש כמבואר בפ' טרף בקלפי דהגורל עושהו חטאת ע"ש א"כ אף בלא הקרא לא יוכל להגריל שמא יעלה עליו הגורל לד' ועיבר בעשה ואסור להקדישו ע"כ מוכרח הש"ס שם לתרץ דלא הי' מח"ז בשעת הגרלה וז"פ ואין ראיה כלל. וע"ש ברש"י שכ' כיון דא"י היאך יעלה הגורל ג"כ אסור להיות א' מהם מח"ז וז"פ. וע"ש שהביא עוד ראיה מהך דר' אפטרוקי והיא ראיה נכונה. ומ"ש מדהתו"ס ערכין דא"י ע"ב שהקשו למה לי שנתו ולא של מנין עולם הא בלאו הכי ידעינן שלא יהיה משכחת להקריב תמידין בר"ה דאי נולדו קודם ר"ה א"כ הם בר"ה בשנה שניה ואי דנולדו בר"ה ה"ל מח"ז וי"מ דאין מתחיל השנה אלא מיום הרצאה ואינו כן דהא אמרינן בזבחים שעות פוסלות בקדשים אם שחט קדשים קודם שעברה שנתו וקודם זריקה עברה שנתו דפסול ואי אזלינן בתר הרצאה לא תמצא דין זה שהרי לעולם בן שנתו ע"ש. ואם נאמר דלהרצאה בעינן מעל"ע א"כ משכחת לה שפיר דנולד באמצע היום וא"כ נראה להרצאה גם כן באמצע היום ואח"ז נתמלאה שנה באמצע היום ושחט קודם שנתמלאה שנה ובין שחיטה לזריקה נתמלאה לו שנה אלא ודאי דעת התוס' דלהרצאה נראה תיכף בתחלת הלילה אם כן בשנה אחר הרצאה לא משכחת לה בתחלת נתמלאה שנה בין שחיטה לזריקה כי נעשה בן שנה גם כן בתחלת הלילה ע"ש וזה ראיה נכונה. ומצאתי בנוב"י ת' יו"ד סי' ז' מביא ג"כ ראיות אלו. וע' בזבחים דף י"ב וחולין פ"א ר' אפטרוקי רמי כתיב יהי' שבעת ימים תחת אמו הא לילה חזי וכתיב ומיום השמיני והלאה הא לילה לא חזי כילד לילה לקדושה יום להרצאה והקשו התוס' ל"ל קרא הא מביום צוותו נפקא דלילה פסול להקרבה וע"ש מה שתירצו דהתורה פסלה בליל השמיני מחמת מח"ז ולא מחמת לילה ויש נ"מ בזה. וגם אני כתבתי בחיבורי כ"מ ע' לעיל ע"כ דברי רש"י בשבת שם דקל"ו ד"ה הוי שכתב ומיהו ומיום השמיני הוא דירלה דלילה לאו זמן הקרבה היא כדכתיב ביום צוותו כו' וכ"כ הר"ן שם ובאמת דנתמעט לילה מטעם מח"ז ולא מטעם לילה רק מקרא הזה ומיום השמיני והלאה כפ"ל דלילה לאו זמן הרצאה וצ"ע:

והנה ז"ל הר"מ שם מ"ע להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה שנאמר והי' כו' ומיום השמיני כו' וכל שבעת הימים נקרא מחו"ז עכ"ל. והנה סתם כלשון הפסוק ור' אפטרוקי רמי והי' שבעת ימים משמע דלילה חזי ומיום השמיני משמע דלילה לא חזי וע"כ מתרץ דיום להרצאה ואינו מבואר בר"מ דין זה דליל השמינית מה דינה אם דינו כמח"ז כר' אפטרוקי או דאינו מח"ז רק דהוא לילה. ולכאורה קשה למה סתם רבינו וגם הרהמ"ח. אך באמת התוס' שם בזבחים ובחולין הקשו מאי נ"מ אי פסול מחמת מח"ז או מחמת לילה ותי' דמחמת לילה אם עלה לא ירד לר"ש. וא"כ כיון דהר"מ פסק פ"ג מהלכות פסהמ"ק דאם עלתה תרד בנשחטה בלילה א"כ אין נ"מ וא"ל לכתוב רק תוך ז' פסול ומיום השמיני כשר והלילה בלא"ה פסולה. גם מ"ש התוס' נ"מ בבמה ל"ש האידנא. אך קשה לפי מה שפסק הר"מ פח"י מהמעה"ק ה"ז שחט מחו"ז כו' בתוך ז' ימי הלידה פטור בחוץ הואיל ואינו מתקבל בפנים ובהי"ז כתב דהשוחט בלילה בחוץ חייב א"כ יש נ"מ דמשום מח"ז פטור אם שחט בחוץ ומשום לילה חייב וכ"ל דבליל ח' אף דהוי מח"ז מ"מ חייב אם שחט בחוץ כמו בלילה דעלמא דהקשו שם בתוס' מ"ש משלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל דפטור ותירצו דשם הוי מחוסר מעשה וכאן לילה אין מח"ז כמבואר כאן וא"כ כיון דלילה לא הוי מח"ז לענין לילה א"כ אף דהוי מח"ז מחמת קודם ח' ימים חייב כיון דראוי לבא בפנים ולילה לא הוי מח"ז אבל מח"ז דמבואר בר"מ תוך ז' או זב וזבה בתוך ימי ספירתם דהוי בימים הקודמים א"כ הוי מח"ז אבל בלילה הקודמת לא הוי מח"ז ע"כ כתב הר"מ דמחוסר זמן בתוך ז' ימים אבל בליל ח' חייב אף אם הוי מח"ז א"כ אין נ"מ לדינא אם פסול מחמת מח"ז או מחמת לילה ע"כ לא הביא הר"מ זה וכאן בזבחים מבואר זה בדף י"ב דלילה לאו מח"ז. אך קשה על הר"מ כיון דפסק מח"ז פטור בשחט בחוץ אך כתבתי דבליל ח' נהי דהוי מח"ז מ"מ כיון דלילה לאו מח"ז הוא ע"כ חייב בשחט בחוץ הא באמת הר"מ פ"ג ממחוסרי כפורים פסק כחזקי' דלילה מחוסר זמן הוא וע' פ"ב מהל' חגיגה א"כ לדידי' גם בלילה א"א משום ש"ח דהוי מחו"ז. אך לפ"ז צ"ע על פסק הר"מ דפוסק דהשוחט בלילה חייב תתעורר קושית התוס' מ"ש משלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל דפטור ולהר"מ לא יספיק תי' התוס' כיון דלילה אינו מח"ז דהוא עצמו פוסק דלילה מח"ז. ואפשר יש להר"מ חילוק אהא דחייב שוחט בלילה עכ"פ לפי פסק שלו דשוחט בלילה חייב ומח"ז פטור

ומי

בענין הקרבן על הפשט כי בכח הפעולה יתעורר האדם להכשיר מעשהו ולכן נצטוה להיות פעולת הדברים שבהן הכשר המעשה שלימה בכל כחו המשלימות הקרבן שיהי' מבן ח' ימים והלאה כי קודם לכן איננו ראוי לכ"ד ולא יחמוד איש אותה לאכלה לסחורה ולתשורה. (ב) מדיני המצוה משארז"ל שתורים שלא הגיע זמנם שהם אסורין לקרבן כמו בהמה שלא הגיע זמנה וכן בני יונה גדולים הרבה אסורים והטעם בהם שהגדלות נחשב למום (ג) ודרך כלל אמרו רז"ל במשנה בתורים ובני יונה שתחלת הציהוב שבזה ושבזה פסול לפי שהוא גדלות ביונים וקטנות בתורים (ד) ודרז"ל בזה המקרא כי יולד פרט ליוצא דופן שפסול לקרבן. תחת אמו פרט ליתום כלומר שנולד אחר שנשחטה אמו ומן הדומה שבכ"ז אפשר לומר שאין השלימות בהן

ודאי אמרינן כו' אפטרופי דבלילה הוי מח"ז פטור (אם) [אף] בליל ח' א"כ הו"ל להר"מ להביא הדין ולחלק בין לילה לליל השמינית ואדרבא מלשונו בהמעה"ק נראה דוקא תוך ז' הוי מחו"ז ולא בליל ח' וצ"ע. והנה הרהמ"ח בסוף דבריו הביא בשם הר"מ דל"ד במקריב מח"ז עובר בעשה דה"ה במקדיש מחו"ז עובר בעשה והוא מבואר ביומא ס"ג ובזבחים ובחולין מרומיא דר"א דמתרץ יום להרצאה ולילה לקדושה. מבואר דקודם לזה אסור להקדיש מח"ז ובאמת הרב המחבר הבין בכוונת הר"מ שכתב שם וכן המקדיש מח"ז הרי הוא כמקדיש בע"מ עובר ואינו לוקה כמו שביארנו א"כ נראה בהדיא מדבריו דוקא דאינו לוקה מטעם שביאר כי הוא רק עשה אבל איסורא איכא ועובר בעשה. אך קשה כיון דאסור להקדיש מח"ז ומבואר שם בזבחים מחמת רומיא דקרא אמרינן לילה לקדושה יום להרצא' א"כ בלילה השמינית מותר להקדיש ולמה השמיט הר"מ דין זה דבליל השמינית יכול להקדישו. וז"ל הגמרא שם תני דבי ר"י ליל שמינית נכנס לדיר להתעשר וכדר' אפטרופי כו' הא כיצד לילה לקדושה יום להרצאה והנה לא הביא כאן הר"מ והרהמ"ח ד"ז דלילה מותר להקדישו. וכן לקמן פ"ו מה' בכורות כתב הר"מ דאין מח"ז נכנס לדיר להתעשר ולא הביא דבליל שמינית נכנס להתעשר וע"ש בכ"מ שתמה על רבינו שהשמיט זה. ולפמ"ש לעיל לק"מ דבגמרא שם מבואר דר"פ אמר אפי' תימא מאורתא לילה אין מח"ז כדתני דבי ר"י ליל שמיני נכנס לדיר להתעשר וכדר' אפטרופי כו' הא כיצד לילה לקדושה כו' ופירש"י אף דלא חזי להקרבה עד הבוקר מ"מ בלילה יכול להקדיש דלילה לאו מח"ז וא"כ כיון דהר"מ הכריע דהלכה כחזקיה דלילה הוי מח"ז א"כ גם בליל ח' א"י להקדיש ואינו נכנס לדיר להתעשר כיון דלילה מחו"ז היא כמבואר שם בהדיא ע"כ כיון דהכריע כחזקי' ע"כ לא ס"ל הדרשא דרא"פ א"כ גם בלילה א"י להקדיש ע"כ לא הביא הר"מ כאן ולא בהלכות בכורות דבלילה יכול להקדיש כי לדידי' בליל השמיני א"י להקדיש וגם אינו נכנס לדיר להתעשר א"כ כיון דלדידי' רומיא דרא"פ לאו רומיא הוא אם כן כאן שכתב דמיום השמיני והלאה חזי ממילא נשמע דקודם השמיני אף בליל השמיני הוי מח"ז א"כ בודאי א"א מחמת ש"ח בליל השמיני. ומ"ש בתוך שבעת ימים בהמעה"ק אינו דקדיק כ"כ. ומ"מ צ"ע דה"ל לפרש זה אבל ז"ב דלשיטת הר"מ אסור להקדישו בלילה וגם אינו נכנס לדיר ול"ק קושית הכ"מ כנ"ל נכון בעזהשי"ת. והנה אף דאסור להקדיש מח"ז מ"מ אם עבר והקדישו הרי הוא הקדש וכ"כ מלשון הר"מ שדימה אותו לבע"מ עובר והתם הוי הקדש כמ"ש שם קודם לזה. ונראה דקדים הגוף בהגיע הזמן וע' זבחים קי"א ע"ב בתוס' ד"ה היתר כתבו בהדיא כאן דאם עבר והקדישו הוא קדוש אף לרבא דסובר כל מלתא דא"ר ל"ת אעל"מ מ"מ יש איזה טעם ע"ש בתוס' וכ"כ תוס' תמורה דף י"ט ע"ב ד"ה והא מח"ז דבדיעבד קדיש דיליף מבכור ע"ש ובמקומות הנרשמים:

והנה הרהמ"ח לא הביא כאן דבכלל עשה זו הוא ג"כ שעיר המשתלח דמרבינן מקרא זה כמבואר ביומא דף ס"ג דפסול במח"ז וכן בודאי אם עבר והגריל ושעיר א' היה מח"ז ונפל עליו הגורל לעזאזל מ"מ עבר בעשה דהקדיש מח"ז וע"ש בש"ס וגם אפי' באם נעשה מח"ז לאחר הגרלה פסול ע"ש והר"מ מביא זה שפסול מח"ז בשעיר המשתלח בה' עיוה"כ וכליור הש"ס דמשכחת לה לאחר הגרלה. וגם אינו מבואר בהרהמ"ח אם פרה אדומה בכלל עשה זו והנה ודאי דפרה צ"ל בן שלש או ד' שנים כמבואר במס' פרה ור"מ הפ"א אך אם עובר בעשה אם הקדישה לפני שמונה ימים כיון דחטאת קרי' רחמנא או אפשר לאו לכל הענינים כמו שהארכנו לעיל וע' ר"מ פ"א מה' פ"א ה"א כתב ואין לוקחין עולה כו' כ' שם בהשגות א"א לא מה"ש הוא זה אלא שאין מקדישין מח"ז למזבח וזו קרויה חטאת וכשם שאין מקדישין בע"מ כך אין מקדישין אותה מח"ז ואמור רבנן לילה לקדושה יום להרצאה ליל שמיני מקדישין אבל לא יום שביעי עכ"ל הראב"ד. מבואר בהדיא דגם פ"א הוי בכלל עשה זו שלא להקדישה מח"ז. והר"מ נראה דאין חולק ע"ז ע"ש בכ"מ נראה מדבריו דאף לאחר שמונה ימים כ"ז שהיא עגלה אסור להקדישה דהו"ל מחו"ז כיון דאינ' ראוי להקרבה כמו תורים שלא הגיע זמנם. וגם מבואר בדברי הראב"ד דגם להקדישה בע"מ שוה לקדשי מזבח ועיין לעיל מצוה רפ"ה. וגם מבוא' בדבריו דפוסק כרומיא דרא"פ דלילה לקדושה א"כ סובר דלילה לאו מח"ז הוא כמבואר שם בגמרא לא כהר"מ כמ"ש לעיל. ומ"ש דיום להרצאה גם כ"מ לדידיה אף שפוסק בפח"י מפסהמ"ק דהשוחט בלילה פטור משום ש"ח אף בלא מח"ז מ"מ הא כ' שם שאם שחט בלילה בחוץ והעלה משחיטה זו ביום חייב ע"ש ובמח"ז ודאי פטור אי שחט והעלה [ביום] א"כ בליל ח' אם שחט אף אם העלה ביום מ"מ פטור ע"ש ואכ"מ. והנה בתוס' זבחים י"ב הקשו דבתמורה אמרינן דקדושה חלה על עוברין והיאך קדוש הא הו"ל מח"ז והניחו בקושיא. ובאמת כבר כתבתי דבדיעבד מח"ז קדוש אך בתמורה דף י' ע"ב הקשו ביותר ביאור דמבואר בבכורות דמותר לכתחלה להקדיש עובר במעי אמו והא ה"ל מח"ז ותי' דקודם שנולד מצי מקדיש ליה ומייתי לה בבכורות מקראי עכ"ל והבאתי לעיל. וראיתי בשעה"מ כאן תמה על המ"ל שהבאתי לעיל שנסתפק בכלו לו חדשיו אי שייך מח"ז והוא הביא גמ' מפורשת בחולין דף ע"ה דפליגי ר"י ור"ל בהושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב מבן ט' חי דר"י סובר חלבו כחלב בהמה דחדשים גרמו ור"ל סובר חלבו כחלב חי' דחדשים ואוירא גרמו איתיבי' ר"ל לר"י מה חלב ושתי הכליות האמורים באשם מוציא מכלל שליל כי אשם הוא זכר אף כל מוציא מכלל שליל בשלמא לדידי מש"ה מיעט רחמנא אלא לדידך דחלבו כחלב בהמה אמאי מיעט רחמנא וליקרב א"ל ודי דהוי אמח"ז. א"כ חזינן אף דמיירי שכלו חדשיו מ"מ אסור מטעם מחו"ז ובאמת לפמ"ש בשם התוס' א"כ קשה לר"י היאך הוי מחו"ז הלא במעי אמו ל"ש מח"ז וכמו לענין הקדש ל"ש מחו"ז א"כ לענין הקרבה נמי. אלא באמת ל"ק דהפשט כ"ה דבאמת התורה מיעטה שליל מנזה"כ דנלמד מאשם ואדרבה מכאן מוכח כסברת התוס' דאי שייך מח"ז במעי אמו ל"ל למעוטי שליל א"ז במעי אמו ל"ש מה"ז רק דהוא מקשה לר"י כיון דלר"י בהמה מעלייתא הוא למה מיעטו התורה ונילף מדמיעטו התורה ע"כ חלבו כחלב חי'. וע"ז מתרץ אף דחלבו חלב בהמה מ"מ מלינו דהתורה מיעטה מח"ז דילא לאויר אף דבהמה מעליותא הוא מ"מ גזה"כ א"כ ה"נ אף דחלבו כחלב בהמה וגם מח"ז ל"ש מ"מ מיעט התורה מחלב ושתי הכליות באשם וכ"ה גזה"כ אבל באמת מח"ז לא הוי כ"ז שהוא במעי הבהמה כסברת התוס' א"כ אין ראיה מהגמרא והדומי' מהגמ' יוכל להיות כמו מח"ז אף בלא כלו חדשיו דלל"ק דר"י הרי הוא חלב גמור דאוירא גרמי מכל מקום מיעטו קרא א"כ ה"נ עמ"מ ולא"מ פ"ז מהמ"א. אך ברש"י מבואר זה להדיא שכתב מ"ד אמח"ז דילא לאויר וכלו לו חדשיו ודכ"ע בהמה הוא ופסלי' רחמנא מהקרבה כל שבעה א"כ מבואר להדיא מדבריו כן דאף בכלו חדשיו אסור מח"ז. ונראה דעגלה ערופה אין נפסל מחמת מח"ז ואין דין זה נוהג ער"מ פ"י מה' רוצח כתב דעד ב' שנים כשרה ולא נזכר דין זה דמח"ז נראה דאינה פסולה ובכמה דברים לא הוי דומיא דקדשים דאין המום פוסל ע"ש במ"ל לענין שעות כתב דשאני עגלה ערופה דאינה מקדשי מזבח וכמה קולות מצינו בעגלה ערופה ע"כ גם שעות אין פוסלות בה א"כ לענין זה נמי ואם היה נוהג הו"ל להר"מ לבאר זה. ובכלל עשה זו ג"כ או"ב דהשני הו"ל מחו"ז אם שחט לקרבן חוץ מה שעובר על הלאו דאו"ב עובר ג"כ בעשה זו והקרבן פסול כמבואר בפאו"ב בחולין והר"מ לא הביא זה כאן וע' פח"י ממעה"ק ובחולין קט"ו ובר"מ פי"ב מה' שחיטה. ושם פאו"ב מקשה הש"ס דלילקי בלאו"ב משום מח"ז וע"ש ברש"י דגם על השחיטה חייב משום מחו"ז כמו בע"מ דחייב על השחיטה ולפי מסקנת הש"ס דהכתוב נתקו לעשה א"כ עובר בעשה על השחיטה ג"כ ועי' בח"ין רפאו"ב בתוסד"ה מנין כו' א"כ כל מח"ז עובר בעשה על השחיטה גם כן ע"כ צ"ע בדברי הרהמ"ח בסוף סכ' דנוהג בזכרי כהונה כו' ולהר"ס דגם המקדיש עובר נוהג בין בכהנים בין בישראל ובאמת בלא מקדיש נוהג גם בישראלים דשחיטה כשרה בזרים ועובר על עשה בשעת השחיטה כנלע"ד פשוט וברור. וע"ש בתוס' שהקשו ל"ל קרא לאו"ב במוקדשים הא בלא"ה אין עשה דוחה ל"ת ועשה לאו דאו"ב ומח"ז. ובאמת לפי דעת הרשב"א והיבא כ"פ בחיבורי כיון דמח"ז הוי לאו הבא מכלל עשה א"כ דינו כלאו והוי כשני לאוין וכבר הבאנו בחיבור הזה אם עשה דוחה שני לאוין שיטות בזה. וגם דהתו"ס אינם מובנים לי מ"ש אצי' אי לאו קרא ידענא דנוהג במוקדשים ואי דעשה דחי הל"ת הא הוי לאו ועשה דמח"ז. דבשלמא בכל מח"ז כגון לפני ח' ימים שייך שפיר לומר דהוי עשה אבל בא"ב מ"מ הוא מחו"ז רק מחמת גזירת התורה דאינו ראוי היום משום אותו ואת בנו א"כ כיון דהעשה דפסח דוחה הל"ת ממילא אין כאן מח"ז דכאן העשה תלוי בהל"ת ואיכא בפ"ע רק מכח הל"ת ואם דחי הל"ת ממילא אין כאן עשה ולא נדחה העשה מכח דיחוי העשה רק נסתלק מאלי' דליכא עשה כלל כי אינו מח"ז אם נדחה הל"ת וצ"ע כעת אך אכ"מ להאריך ולעיין. ותדע לך וכי תעלה על הדעת דפסח ידחה עשה דמח"ז כגון שמונה ימים אף דעשה החמור דוחה העשה הקל רק כיון דבאמת התורה פסלה מח"ז ל"ש דיחוי א"כ כאן ע"כ כיון דראוי רק מחמת הלאו שייך דיחוי א"כ אי נדחה הלאו ממילא העשה נבטל דלא הוי מח"ז כלל וז"פ ודברי התוס' צ"ע כעת:

(ב) **מדיני** המצוה כו' שתורים שלא הגיע זמנם כו' וכן בני יונה גדולים הרבה נחשב כמום מבואר שם בר"מ דתורים שלא הגיע זמנם בכלל מצוה זו ובני יונה שעבר זמנם מחמת מום אף דאין מום פוסל בעופות גזה"כ מן התורים עי' בכ"מ:

(ג) **ודרך** כלל כו' שתחלת הציהוב כו' לפי שהוא גדלות כו' דברי הרהמ"ח צ"ע דזה אבעיא בש"ס דחולין אם תחלת הציהוב ספיקא הוא דהיינו שספק אם גדול או קטן או ברי' הוא היינו דילא מכלל קטנות ולכלל גדלות לא בא וכ"מ אם אמר הרי עלי מן יונים או מן תורים והביא תחלת הציהוב שבזה ושבזה אי אמרינן ספיקא הוי נפיק ואי אמרינן ברי' הוא לא נפיק והוא אבעיא דלא אפשיטא והר"מ פט"ז מהמעה"ק פסק דאם אמר מן יונים או מן תורים ה"ז ספק. וע' בכ"מ כיון דהאיבעי' לא נפשטא. ואיך כת' הרהמ"ח בפשיטות דילא מכלל קטנות דהיינו ברי' א"כ לדידי' באמר מן ב"י או מן התורים והביא תחלת הציהוב בודאי לא יצא. ובאמת הוי אבעיא דלא אפשיטא והוי ספק קטנים או גדולים ולע"ק:

(ד) **ודרז"ל** כו' תחת אמו פרט ליתום כו' כ"ה לשון הר"מ פ"ג מהא"מ ה"ד ועי' בחולין ל"ח מקשה הש"ס האי חולין ה"ד אי דמתה ואח"ז נולד מכי יולד נפקא דהיינו אם לאח"מ הו"ל יוצא דופן אלא מיירי בזה פי' לחיים וזה פי' למיתה וע"ש בתוס' אף דא"א לנמלם מ"מ שבקיה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשי' וא"כ צ"ע על הר"מ והרהמ"ח שכתבו סתם דיתום היינו שנולד אחר שנשחטה אמו. ובאמת זה לאו מטעם יתום אלא בכלל יוצא דופן וע"ש בהלכה י' וי"א דכ' הראב"ד מ"ע לא תני יתום אחר שנשחטה אמו. ובכ"מ כתב בשם הר"י

בהן כמו בנולדים כדרכו של עולם וכבר כתבתי כי החיוב להיות הקרבן בתכלית השלימות מכל צד ויתר פרטיה מתבארים בספרא וסוף מס' זבחים (שם פ"ב) ונוהגת בזמן הבית בזכרי כהונה כי להם מצות הקרבן וע"י יתקרבו והם הוזהרו מן הדומה בענין אבל מ"מ ראיתי לרמב"ם ז"ל שכ' וז"ל וכן המקדיש מח"ז ה"ז כמקדיש בע"מ עובר ואינו לוקה כמו שביארנו ע"כ נראה מדבריו שהוא סובר שחיוב מצוה זו היא אף על ישראל המקדיש אותו. וכיון שכן יש לנו לומר לדעתו שחיוב מצוה זו בין בכהנים בין בישראל בזו"נ ועובר ע"ז והקריב מח"ז או הקדישו לדעת הרמב"ם ז"ל בטל עשה אבל אינו לוקה לפי שהוא לאו הבא מכלל עשה:

מצוה רצ"ד דיני אותו ואת בנו

(א) שלא נשחוט בהמה ובנה ביום א' בין בקדשים בין בחולין שנא' אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד. משרשי המצוה שיתן האדם אל לבו כי השגחת הקב"ה על כל מיני בע"ח בכלל ועם השגחתו עליהם יתקיימו לעולם כי השגחתו בדברים זהו קיומם וע"כ לא יבטל מן המינים לגמרי כל ימי עולם ואעפ"י שהשגחתו על מין האדם בפרט כמ"ש למעלה בסדר אשה כי תזריע במצוה קס"ח לא כן מיני שאר בע"ח אלא דרך כלל במין ישים השגחתו ב"ה וע"כ נמנעו מלכרות האילן וענפיו ביחד לרמז זה. ועוד נוכל לומר בענין ע"צ הפשט כמו כן שהוא לקבוע בנפשותינו מדת החמלה ולהרחיק ממנו מדת האכזריות שהוא מדה רעה ולכן אע"פ שהתיר לנו האל מיני בע"ח למחייתינו צונו לבל נהרוג אותו ואת בנו ביחד לקבוע בנפשינו מדת החמלה. דיני המצוה משארז"ל שאין חילוק בין אותו ואת בנו או בנו תחלה ואח"כ האם. ומה שאמרו שארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט לפי שבד' זמנים אלו כל הקונים מן הסתם לשחטן לשעה קונים ואלו הן ערב יום האחרון של חג וערב יום הראשון של פסח וערב עצרת וערב ר"ה וכדברי רבי יוסי אף עיוה"כ בכלל והא דתנן צריך להודיעו אבל אין הלוקח צריך לשאול משום דס"ם הוא עליו שמא אין לה אם ושמא לא מכרה לשחוט ומה שאמרו דשנים שלקחו פרה ובנה זה שלקח ראשון ישחוט ראשון ואם קדם השני ושחט שלא כדין אסור הראשון לשחוט. (ב) ודין השוחט פרה ושני בניה או שני בניה ואח"כ היא וכן היא ובתה ובת בתה ומותר לשחוט האם עם בת בתה שלא אסר הכתוב אלא או"ב ומשארז"ל שאיסור או"ב אינו נוהג אלא בנקבות שאמרו בפי' בנו מי שבנו כרוך אחרי' דהיינו הנקבה ומ"מ הכי אסיקנא בחולין עם הפי' הטובים שאם נתברר לנו הדבר שהוא אביו ודאי שאין שוחטין אותו עם בנו ביום א' משום דמסקינן התם הלכה כר"י. ור"י לפי הנשמע מדבריו מספקא לי' אי חוששין לזרע האב או לא מדקאמר לענין כלאים בפרדות אין מרביעין עלי' לא סוס ולא חמור אלא מינה מצד אם ודאי לר"י

הר"י קורקוס שכ' כיון דיתום היינו זה פי' לחיים וא"כ א"א לגמלם השמיט רבינו וע' במ"ל שם לענין דינא הש"ס אבל כאן הלימוד ועל אחר שנשחטה א"ל הלימוד למה כתב זה ובפרט דאין דרך רבינו הגדול לנטות מדברי הש"ס. וגם זה אם נשחטה אמו פשיטא דאינו ראוי להקרבה דה"ל בן פקוע והוי כבישרא בדיקולא כמבואר בחולין דע"ד. אלא זה י"ל דכוונת הר"מ לאו דוקא נשחטה אמו אלא אפי' מתה אמו עכ"מ שהרגיש בזה. ובשעה"מ בפרק זה הקשה על הר"מ שמנה הפסולים להקרבה ולא מנה בן פקוע וכו' שדעת רבינו כרש"י דכ"פ הוא בכלל יוצא דופן אבל התוספות השיגו על רש"י בחולין דף הנ"ל ע"ש ואיני מבין כוונתו דזה הוא גמ' ערוכה בחולין דל"ה דכ"פ ה"ל יוצא דופן ורש"י בעצמו מביא גמרא זו. אך התוספות כוונתם דלאו מטעם יוצא דופן דזה מרבינן מתפדה רק כ"פ הרי הוא כשחוט ע"ש ברמב"ן. וגוף הקושיא שלו כבר מבואר בהשגת הראב"ד למה לא מנה יתום ויתום לדברי הר"מ היינו לאחר שנשחטה אמו. עכ"פ דברי הר"מ והרהמ"ח ל"ע בתרתי חדא דלאחר שנשחטה מבואר בש"ס דהוי יוצא דופן. והשני דלאח"ש הוי בלא"ה בן פקוע והוי כבישרא בדיקולא רק במתה אמו דניתר בשחיטת עצמו א"כ לא הוי כ"פ מ"מ הוי בכלל י"ד ויתום לא הוי אלא בזה פי' כמבואר שם בחולין ול"ע. והנה ד"ז דיוצא דופן ויתום נוהג גם כן בפרה אדומה ע' ר"מ פ"א מה' פ"א אף דאין מבואר שם יתום מ"מ כיון דכללא כייל דכל הפוסל בקדשים פוסל בפ"א א"כ זה ג"כ. אבל בעגלה ערופה נראה דאינו פוסל כי הרבה דברי' אינם פוסלים בע"ע ער"מ פ"י מהלכו' רוצח שנראה דכ"פ כיון דהוי כבישרא בודאי פסול בע"ע ג"כ ובעזה"י יתבאר לקמן. ואני מסופק להסוברים דאין פודין פ"ח בשה כ"פ דהוי כשחוט ע' ר"מ ה' ביכורים ובטוש"ע סי' שכ"א אם נשחטה אמו ונמצאת טרפה דקי"ל הוולד ניתר בשחיטת האם וד' סימנים אכשר בה רחמנא עי' בחולין וביו"ד ומבואר שם דמ"מ מהני שחיטת אמו לטהרה מידי נבלה היינו אם הוולד מת אח"כ מ"מ אינה נבלה כי לזה הועילה שחיטה דאם אם פודין בשה כזה כיון דלא איקרי בישרא בדיקולא כי הוא טעון שחיטה א"ד כיון דאינה נבלה הוי שחיטה קצת. וכן לענין עגלה ערופה שכתבתי דכ"פ ודאי פסול אם נולדה לאח"ש אמו הטרפה אם כשרה דלא הוי כבישרא בדיקולא ובעזהי"ת יתבאר כ"א במקומו. עוד נלמד מכתוב זה שור פרט לכלאים. או עז פרט לנדמה. והובא כאן בר"מ וע' במהרי"ט אלגאזי פ"ה פלפול ארוך בענין נדמה שהקשו התוס' תפ"ל דהוי בע"מ והוא רצה לחלק דנדמה גמור דהייט עז בן כבש לאו בע"מ הוא. אבל אם מקצת סימני' דומים לאמו הו"ל בע"מ וכר"מ מבואר דבכ"ע הו"ל בע"מ ומ"מ אין לוקין כמו מח"ז דהכתוב נתקו לעשה ע"ש. והרהמ"ח לא הביא כלאים ונדמה וע"ש באריכות ומ"מ א"ל. ולא נתבאר אי עובר ג"כ על הקדש ביוצא דופן וכלאים ונדמה א"ד דוקא מח"ז דמרבינן מתיבת קרבן אבל דברים אלו א"ע על הקדשן ול"ע. וע"ע (או) כלאים או נדמה כשרי' ויתבאר לקמן בהלכות ע"ע. ופ"א דינה כקרבנות ער"מ פ"א מהפ"א:

עוד מה שדקדקתי בזה ול"ע. והנה אם דחה השעיר לצוק ואח"ז שחט אמו מבואר שם דודאי חייב משום או"ב ג"כ חוץ משום יה"כ וכן בע"ע אם שחט אמו ואח"כ ערף העגלה כיון דכתבתי לעיל שאין מח"ז פוסל בע"ע א"כ העגלה כשרה א"כ חייב על השחיטה משום או"ב כמו כל או"ב. אך אני מסופק אם שחט האם קודם ואח"ז דחה אותו לצוק אם חייב על דחייתו לצוק משום או"ב דבאמת בכל או"ב אם נאמר דשחיטת השני פסול והוי נבלה מחמת כל מלאכה דאמר רחמנא ל"ת אעל"מ ע' באחרוני' שפלפלו בזה מ"מ לקי דעבר אמימרא דרחמנא כי הפסול הוא מחמת העברת הלאו אבל כאן בשעיר אם שחט האם קודם דהתורה פסלה משום מח"ז ואי לאו דהתור' פסלה בודאי הי' חייב מלקות משום או"ב כי דחייתו הוא שחיטתו אך עתה דהתורה פסלה א"כ השעיר הזה פסול ובאמת לא נשחטה כלל ובכ"מ אינו מחייב על נחירה רק כאן דהוי כמו שחיטה אבל באמת אם הוא פסול אין כאן שחיטה ולמה יתחייב משום או"ב דנפסל מחמת מח"ז אם כן הדר הו"ל לא נשחטה ויש חילוק גדול בין אם נפסלה מחמת עבירה ובין אם עבירה מחמת ההכשר וא"כ כיון דפסול אין כאן עבירה כלל. וע' תוס' חולין פ"א וברש"י בודאי פסול הוי דאי כשר אם כן ממילא עובר אבל כיון שפסול אם כן כיון שלא נשחטה אפשר שאין לוקין כנלע"ד ול"ע. ולדברי רש"י כיון דהוי מח"ז אין לוקין. וע"ש בתוס' שהשיגו אפשר בכאן מודים ויכול להיות הא דגילתה התורה כאן דאו"ב נוהג היינו אם שחט האם אח"כ. אבל אם שחט האם קודם אני מסופק אי חייב מלקות ע"ש ותבין. ובמ"ש לעיל דבעגלה ערופה כשרה אם נהערפ' וקודם לזה נשחטה אמו כי לא מצינו מח"ז פסול בע"ע. עתה נתיישבתי דאפשר הר"מ שסובר בפ"ה מהלכות איסורי מזבח דמצוה הבאה בעבירה דאורייתא א"כ פסולה העגלה. אך לשיטת התוס' בסוכה דמהב"ע דרבנן א"כ כשרה מה"ת. ובענין מהב"ע הדברים עתיקין וארוכין בספרי האחרונים. ולפמ"ש בט"א בר"ה סוגית דתוקע בשופר של עולה. דדוקא אם העבירה נעשה בכל ענין אף אם לא יצא ידי המצוה אז לשיטת התוס' אינו רק דרבנן. אבל אם ע"י המצוה נעשתה העבירה אי אמרת דלא יצא ידי המצוה גם העבירה לא יעבור אף התוס' מודים דמדאורייתא הוא ע"ש. א"כ כאן לכ"ע פסול מחמת מהב"ע דאם לא יצא ידי המצוה אם כן ה"ל כמו נוחר כיון דלא נשחטה רק נטרפה וה"ל נבלה ולא נעשתה העבירה רק ע"י עשיית המצוה א"כ בכה"ג לכ"ע פסולה כיון דיהיה נבלה א"ע משום או"ב עיין בש"ע אך ע"י המצוה נעשתה העבירה ולכ"ע פסולה מהב"ע ולכ"מ. ואם שנים אוחזין ושוחטין שניהם חייבים ועתב"ש סי' ב' ובבכור שור פרק זה. ואם א' שחט מקצת והשני גמר השחיטה תלוי בדין ישנה לשחיטה מתחלתה וע"ש או אינה אלא לבסוף. וכבר כ' בענין זה כ"פ ותלמד לכאן וע' בתב"ש אם שניהם שוחטין בב"א זה האם וזה הבן. ועיין באחרונים האריכו למעניתם. ומ"ש הרהמ"ח בד' פרקים צריך להודיע וכדברי ר"י אף בעיוה"כ ע"ש ול"ל בעיוה"כ בגליל כ"ה בחולין ובר"מ. ובש"ע לא הביאו ד"ז כלל דעיוה"כ בגליל. ובתו"ס כתובות וחולין נראה דת"ק חולק על ר"י בזה ע"כ לא הביאו דין זה כלל. ואם מכר לחתן וכלה ער"מ וש"ע וע' באחרונים:

מצוה רצ"ד (א) **שלא** נשחוט כו' דינים אלו ער"מ פי"ב מה' שחיטה ויו"ד סי' ט"ז והדין המבואר באחרונים אין צורך להאריך והרהמ"ח לא הביא מזה כלל. ומ"ש הרהמ"ח דנוהג בקדשים כ"ה בר"מ מסוגית הש"ס פאו"ב ולייר שם הר"מ כמה מינים ולא כולם עלח"מ. וכבר הקשיתי לעיל פ' אחרי דהר"מ אינו מביא כאן דגם בשעיר המשתלח אם שחט האם ואח"ז דחה בנה לצוק או להיפך חייב משום או"ב כמבואר ביומא ס"ד להדיא דדחייתו לצוק זו היא שחיטתו ועובר משום או"ב אך הר"מ סמך עצמו אמ"ש פ"ה מהעיוה"כ ה"ז. ומ"מ קל"ע דשם כתב הר"מ לענין שפסול השעיר ולמה לא כ' כאן לענין שחייב מלקות בפרט שזה החלק הוא מוקדם והרהמ"ח לא הביא כלל דין זה והוא חידוש וכל כי האי הו"ל לפרושי. וגם הקשיתי על הר"מ שכתב כאן השוחט עגלה ערופה ולא כתב רבותא יותר דאם ערפה חייב משום או"ב דעריפתה היא שחיטתה כמבואר בר"מ הלה"ט דעריפתה מטהרה מידי נבלה וד"ז מבואר בתוס' חולין פ"ב ותוס' יומא לפשוט כמו בשעיר המשתלח דחייתו זו היא שחיטתו וכאמור כן בע"ע עריפתה שחיטתה לענין או"ב והרהמ"ח לא הביא כלל דין זה וע"ש

(ב) **ודין** השוחט פרה ושתי בניה כו' אם שחט האם קודם ואח"ז שחט השני בנים חייב מלקות על כל בן ובן. ואם שחט הבנים ואח"ז שחט האם חייב מלקות א' וכן אם שחט האם ובתה ובת בתה חייב ב"פ מלקות. ואם שחט האם ובת בתה ואח"כ בתה אינו חייב אלא מלקות א' ער"מ ובחולין. והנה אם שחט האם ואח"כ בתה השעיר של יוה"כ לצוק. ואח"ז שחט בנו של השעיר. אף דפסקינן דחוששין לזה"א ואיסור יש לשחוט אב ובנו ג"כ כמבואר והשעיר א"א להיות נקבה כי שעירי חטאת צבור כולם באים זכרים כמבואר בר"מ פ"א מה' מעה"ק מ"מ בכה"ג אף איסורא לא עביד משום אב ובנו כי השעיר המשתלח נפסל מחמת מח"ז וה"ל כמו נתנבלה כי באמת לא נשחטה וכיון דלא נעשתה כמצוותו א"כ אין כאן איסור או"ב כמו נוחר דאין בו משום או"ב. אך אי אמרינן כהצד הזה שנסתפקתי לעיל דאף דהוא מח"ז מ"מ לוקין על שעיר המשתלח כי דחייתו הוא שחיטתו בכ"ע אף שנפסל מטעם מח"ז א"כ הוי שחיטה לענין בנו נמי אח"כ וכן לענין עגלה ערופה אם היה העגלה זכר וא"א לומר בעגלה

בעגלה נקבה כיון דיותר משתי שנים העגלה פסולה כמבואר בר"מ ה' רוצח א"א בתלד כמבואר בבכורות ובע"ז דפרה וחמור פחות מג' שנים אינם יולדים אך בזכר מוליד פחות משנים הללו יש לספק כמו שנסתפקתי לעיל. אך זה טעות דעגלה ערופה נקבה היא כמפורש בתורה עגלת בקר ופשוט. ועכו"פ יו"ד סי' ט"ז חקר כיון דאם ובנו הוא ס' אם יכול לשחוט בה"ש עיין תב"ש באורך. ודין אם בהמה בא על ב"פ או הוא בא על בהמה דעלמא עיין בש"ע ופמ"ג :

לר"י ספוקי מספ"ל וכי קאמר א"ח לזה"א כוונתו לומר שלא נחוש לזה"א להקל בדבר אבל להחמיר ודאי נחוש לזה"א ומ"מ שיהיה חומרא כשנאמר שלא נחוש אז נאמר שאין חוששין לו דכיון דספוקי מספק"ל אזלינן לחומרא בכ"מ ולפ"ז היכי שאנו יודעין ודאי הזכר נחוש לו בענין או"ב ויתר פרטיה בחולין פ"ה (יו"ד סי' ט"ז). ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ושחט או"ב ביום א' או בנו ואותו חייב מלקות :

מצוה רצ"ה שנמנענו מחילול השי"ת

(א) שנמנענו מחילול השי"ת והוא הפך קידוש השם שנצטוינו בו כמ"ש למעלה בסדר זה פמו שנא' ולא תחללו את שם קדשי וכ' המעתיק בשם הרב הרמב"ם ז"ל והעון הזה יחולק לג' חלקים השנים על הכלל וא' על הפרט. והחלק הא' הכללי שכל מי שביקש ממנו לעבור על מצוה מהמצות בעת צרה והי' האנס מתכוין להעביר בין מצות קלות בין חמורות. ומי שיבקש ממנו לעבור על ע"ז ג"ע וש"ד ואפי' שלא בעת צרה הוא מחויב למסור נפשו ויהרג ואל יעבור ואם עבר ולא נהרג כבר חלל את השם ברבים ועבר על אמרו ולא תחללו את שם קדשי וחטאו עצום מאוד אמנם אינו לוקה בעבור שהוא אנוס לפי שאין לב"ד יכולת שיקיימו נבול מלקות או הרג אלא במזיד ברצון בעדים והתראה ולשון ספרא בנותן מזרעו למולך ונתתי את פני באיש ההוא ארז"ל ההוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה וכבר התבאר לך שעע"ז באונס א"ח כרת וכ"ש מיתת ב"ד ואמנם עבר על חלול ה'. והחלק הב' הכללי שיעשה האדם העבירה אין תאוה בה ולא עריבות אבל בפעולר יכוין להבעים זה כמו כן מחלל ש"ש וילקה ולפיכך אמר ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך שזה יראה הכעסה בזה הדבר ואין עריבות גשמי בזה. והחלק אשר על הפרט שיעשה איש מפורסם בגמ"ח ובמעשים טובים מעשה א' שיראה ברבים שהוא עבירה וכגון המעשה ההיא אינו ראוי לכמו האיש החסיד ההוא שיעשוה אע"פ שהוא מעשה היתר חלל ד' והוא אמרו חז"ל ה"ד ח"ה כגון אנא דשקילנא בישרא מבי טבחי' ולא יהיבנא דמי לאלתר ר' פלוני אמר כגון אנא דסנינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין. וכבר נכפל לאו זה ואמרה ולא תחלל שם אלהיך אני ה' ע"כ שורש מצוה זו וקצת דיניה וכל עניניה כתבתי כמנהגי במצות קידוש השם שבסמוך :

מצוה רצ"ו שנצטוינו לקדש השם

(א) שנצטוינו לקדש השם שנאמ' ונקדשתי בתוך בני ישראל. כלומר שנמסור נפשינו למות על קיום מצות הדת וכבר ביארו ז"ל מפי הקבלה ומן הכתוב באיזה ענין ובאיזה מצות נצטוינו בזה ואע"פ שכתוב בתורה וחי בהם דמשמע ולא שימות

מצוה רצ"ה שנמנענו מחילול ה'. רצ"ו לקדש השם שנא' ונקדשתי כו'

(א) **דינים** אלו בר"מ פ"ה מהלכות יסה"ת. ובכ"מ בסנהדרין יומא ופסחים ובטוש"ע יו"ד סי' קנ"ז. ובריה"ף ובר"נ ובתוס' ואכתוב בקיצור. הנה על כל עבירות שבתורה חוץ משלשה המבוארים. ע"ז ג"ע וש"ד. אם אנסו אנס ורוצ' להרגו אם לא יעבור. ואז אינו שעת הגזירה גם בצנעה יעבור ואל יהרג. ולשון הר"מ שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם וזה מבואר בסנהדרין כר' ישמעאל דסובר דאף בע"ז בצנעה יעבור מקרא זה וחי בהם. ובע"ז כ"ז ומקומות הנרשמים ע"ש. ונראה דאי לאו קרא וחי בהם הו"א למסור נפשו על כל עבירות שבתורה שלא לעבור גזירת הקב"ה. אך התורה גילתה דא"צ למסור נפשו על כל העבירות א"כ בב"נ דלא כתיב צריך למסור נפשו על כל ז' מצות שלו. ובסנהדרין שם איבעיא אי ב"נ צריך לקדש ה' ובתוס' שם דעתם דאפשיטא הבעיא דא"צ לקדש ה'. וכ"ה בר"מ פ"י ה"ב מה' מלכים דב"נ שאנסו אנס לעבור א' ממצותיו מותר לו אף לעבור ע"ז דאינו מצווה על קידוש השם ע"ש. ולכאורה קשה למה לא יתחייבו למסור א"ע כיון דלא כתיב אצלם וחי בהם וכבר הרגישו בזה התוס' דע"ד ע"ב ד"ה ב"נ ותירצו דלגבי ישראל אצטריך וחי בהם כדי שלא נילף כל העבירות מרוצח ונערה המאורסה דאף בצנעה יהרג ואל יעבור לכ"ע עכ"ל אם כן מוכח דמצד הסברא ל"א יהרג ואל יעבור רק כדי שלא נילף מרוצח ונ"ה אצטריך וחי בהם א"כ בב"נ דל"ש למילף מרוצח א"כ ל"צ לי קרא וחי בהם ומצד הסברא יעבור ואל יהרג וכאמור :

ולכאורה קשה למה לא נקטו התוס' בדבריהם ע"ז ג"כ אך באמת מע"ז לא הוי ילפינן שאר עבירות שחייב למסור נפשו. כי ע"ז הוא מחמת אהבת השי"ת כדילפינן ואהבת א"כ שאר מצות לא הוי ילפינן מינה דהוא העיקר שהכל תלוי בה אבל מאלו עבירות שפיר ילפינן לזה אצטריך וחי בהם. אך קשה לר' ישמעאל דסובר גם בע"ז בצנעה יעבור רק לא בפרהסיא מקרא דלא תחללו א"כ מכ"ש לר"י בג"ע וש"ד בודאי יעבור בצנעה א"כ למה כתבה התורה וחי בהם בל"ז מצד הסברא אינו מחויב למסור א"ע ול"ש לומר דילפינן כו' כיון דלדידיה באמת גם שם אינו מחויב למסור נפשו בצנעה. אך י"א דאף לר"י דסובר בע"ז יעבור מ"מ בש"ד מודה דיהרג מטעם דמאי חזית כו' עיין בגמרא כיון דאינו מציל נפש מישראל יהרג וא"כ גם נערה המאורסה דהוקש לש"ד גם שם מודה ר"י דיהרג א"כ קמה וגם נצבה דאצטריך וחי בהם כדי שלא נילף מעבירות הנ"ל דיהרג בכל העבירות. וזה מדוקדק בתוס' שם שכ' דשני עבירות אלו יהרג ואל יעבור לכ"ע היינו אף לר"י וכ"כ התוס' לעיל ד"ה והא אסתר שהקשו תימא דה"ל להקשות והא אסתר ג"ע דלכ"ע יהרג היינו אף לר"י דאי אליבא דר"י באלו עבירות יעבור עדיף להקשות הא אסתר בפרהסיא דקאי הקושיא אף לר' ישמעאל עיין בתוס' ע"ז עכ"ל דגם בג"ע וש"ד מודה ר"י דיהרג ואל יעבור ע"כ נקטו בלשונם אליבא דכ"ע ועיין בתוס' יומא כ"כ פשוט. וחמור ג"ע וש"ד לר"י מע"ז מחמת (ע"ז) ההיקש (ולכאורה יש ליישב קושית התוס' שכתבו דוחי בהם בישראל כתיב דהא באמת מבואר בסנהדרין דאף עכו"ם העוסק בתורה כו' שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וע"ש בתוס' דיש חילוק בין אדם להאדם דהאדם קאי ג"כ על ב"נ ויש לדחות) והנה מבואר בגמרא בכ"ד דר' ישמעאל סובר דכל המצות אף בע"ז בצנעה יעבור ואל יהרג מקרא דוחי בהם ועיין ביומא פיוה"כ מפלפל הש"ס מנין לפ"נ שדוחה שבת מבואר שם כמה תנאים דילפי ד"ז ור' ישמעאל יליף מבא במחתרת ע"ש ושמואל אמר מוחי בהם ואמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל ע"ש. ולכאורה ל"ע דר"י כ"פ יליף דפ"נ דוחה כל העבירות מקרא וחי בהם ולמה לענין שבת הולך לו ילפותא אחריתי ולמה לא יליף מקרא זה דהוא בעצמו יליף שאר עבירות מפסוק זה וכבר עמד ע"ז בתוס' יוה"כ. ונ"ל דיש חילוק גדול בין אנסו אנס לעבור עבירה זו ואם לאו יהרגו וא"כ אונס ההריגה בא לו ע"י מצות השי"ת נוכל לומר דהכתוב אמר וחי בהם דע"י המצות יחיה האדם ולא שימות ע"י סיבתם אבל אם לא אנס אותו על העבירה רק שחלה ונטה למות וע"י העבירה יוכל להציל נפשו מרדת שחת אבל החולי אינו בא לו מחמת המצוה בזה נוכל לומר דל"ש וחי בהם ולא שימות בהם כי לא מחמת המצוה חלה רק דהיא מניעת הצלה וכעין זה מבואר בח"מ סי' שפ"ח לענין מסור דאם אנסו באיזה אונס והראה ממון חבירו ועי"ז ניצל חייב לשלם כמו נרדף ששיבר את הכלים אבל אם אנסו להראות ממון חבירו פטור כי האנס אנסו על ד"ז ואין לך דבר שעומד בפני פ"נ אף נו"נ ביד ע"ש בש"ך א"כ חזינן דיש חילוק בין אנסו לד"ז אין לך דבר שעומד בפני פ"נ אבל אם מציל עצמו בזה חייב לשלם א"כ ה"נ סובר ר"י דוחי בהם לא נוכל למילף רק אם האנס אנסו לעבור על ד"ז א"צ למסור נפשו אבל אם חלה וע"י העבירה יתרפא אינו רשאי להציל עצמו בזה לכן הוצרך ר"י ילפותא אחרת ושמואל סובר דמקרא זה דוחי נפיק שלא יהיה שום צד מיתה כנלע"ד נכון בעזה"י. אח"ז האיר השי"ת את עיני ומצאתי סברה זו כתובה בהפלאה סוגיא דהעדים שאמרו כ"י כו' לרבא אף דס"ל כר"י בע"ז יעבור ואל יהרג בצנעה מ"מ הוא דוקא באם אנסו שיעבוד ע"ז אבל להתרפאות לא והביא גם כן מסי' שפ"ח הנ"ל. והנאני שכוונתי לדעתו שלי"ת. והנה לפמש"ל בשם התוס' דאף בלא קרא ולא שימות בהם א"צ למסור נפשו דהוא מצד הסברא רק כדי שלא נילף מרוצח ונערה המאורסה הוצרך הכתוב לכתיב וחי בהם אבל בב"נ אף דלא קאי עליו הפסוק מכל מקום מצד הסברא אין צריך למסור נפשו ובמסקנת הגמרא נראה לפי עניות דעתי לומר גם כן סברא זו דמצד הסברא התורה לא ציותה למסור נפשו עבור העבירה שבא אנס לאנסו כי מה יעשה אדם אם אינו עובר במזיד ובשאט בנפש אבל אם לא נאנס ע"ז רק שהוא חולה ורוצה להציל את נפשו בזו העבירה שיעבור אינו רשאי להציל א"ע בזה. אם כן נלע"ד דין חדש בעזהשי"ת דמבואר בש"ס יומא הנ"ל וכאן בר"מ דכשם שאמרו באנסים כך אמרו בחלאים דחולה שיש לו סכנה הכל נדחה לפניו ובגמרא יליף מקרא וחי בהם ולא שימות בהם דלשמואל משמע ליה מקרא דוחי בהם דאף להציל עצמו בעבירה רשאי אבל בב"נ דלא נפקא לן דמותר לעבור ואל יהרג מקרא דוחי בהם ולא שימות בהם רק מצד הסברא אמרינן כן וכמבואר בתוס' שהבאתי א"כ דוקא אם אנסו אנס לעבור על א' ממצותיו ואם לאו יהרגנו אזי מותר לו לעבור ואל יהרג אבל אם אחזו חולה שיש בו סכנה ואם לא יתרפא עצמו בעבירה א' מז' מצות שלו ימות. בודאי אינו רשאי מצד הסברא להציל א"ע בעבירה זו וכמבואר בח"מ שפ"ח שהבאתי לעיל וזה נכון וברור. וכן נראה מבואר מדברי הר"מ כאן דבישראל כתב כענין שאמרו באנסין כך אמרו בחלאים כיצד מי שחלה כו' וכדברי הש"ס הנ"ל. וביאר בפירוש דגם בחלאים הדין כן דבלא זה הו"א דרק באנסין הדין כן אבל לא בחלאים ובפ"י מה' מלכים בדיני ב"נ כתב ב"נ שאנסו אנס מותר לעבור כו' ולא כתב דאם חלה מותר להתרפאות מא' ממצותיו אע"כ דבאמת אסור לו לרפאות א"ע כי אסור להציל עצמו בעבירה דרק בישראל הנלמד מוחי בהם משמע ליה לשמואל דגם בכה"ג נדחין כל המצות אבל ב"נ דלא קאי גביה וחי בהם רק מצד הסברא א"כ דוקא באונס אבל לא בחולה כנלע"ד נכון בעזה"י. והנה לפמ"ש דר"י לא דריש וחי בהם גבי חולה ולכאורה הא מבואר בע"ז במעשה דבן דמא ב"א של ר' ישמעאל ע"ש דהיה רוצה לומר וחי בהם כו' אפשר דבן דמא לא ס"ל אלא כשמואל ור' ישמעאל היה דוחה אותו דבע"ז בפרהסיא ל"ש זה אף אם דרשינן ג"כ וחי בהם ע"ש. והנה הרמב"ם לא הביא בפי' פסוק דוחי בהם גבי חלאים. אך מכללא מבואר במצוה רל"ז דמותר להתרפאות בשאר עבירות חוץ משלשה. אך היה לו להביא הדין דב"נ אסור כדברינו הנ"ל וצ"ע. ולפמ"ש אם ב"נ עבר על איזה עבירה מחמת סכנה חייב מיתה כדינו כמו בישראל אם עבר עבירה א' מג' עבירות בשביל סכנת חולי חייב על העבירה כמבואר בר"מ כאן דאם עבר ונתרפא עונשין אותו הב"ד עונש הראוי לו עפ"י הד"ת כיון שאינו רשאי להתרפאות א"כ ה"ה בב"נ אם ריפא עצמו בעבירה א' חייב מיתה כי אינו רשאי להתרפאות

עצמו

שימות בהם כבר קבלו הם שלא נאמר מקרא זה בכ"ע ובכל עבירה ומפי הקבלה אנו (חייבים) [חיין] בכל דברי התורה. ובפי' אמרו ז"ל כי ג' מצות הם שחייב האדם שיהרג עליהם ולא יעבור בהם לעולם והם ע"ז וכל אביזרהא. כלומר כל ענין שלה האסור לנו מכח הלאוין המיוחדין בה. וכמו שנפרש למטה בע"ה. וכן ג"ע וכל אביזרהא. ושפיכות דמים. שאם יאמרו לו לאדם עבוד ע"ז או יהרגך יהרג ואל יעבד' ואע"פ שלבו תמים באמונתו ביראת ה' אעפ"כ נצטוה שיהרג ואל יעשה המעשה הרע ההוא. ולא יתן מקום אל המעביר לחשוב שהוא כפר בש"י. ולשון ספרי ע"מ כן הוצאתי אתכם מארץ מצרים שתקדישו את שמי ברבים ובמו כן בשתים שזכרנו יהרג ואל יעבור כמו שאמרנו. שורש מצוה זו ידוע כי האדם לא נברא רק לעבוד בוראו ומי שאינו מוסר גופו על עבודת אדוניו אינו עבד טוב. והרי בני אדם ימסרו נפשותם על אדוניהם ק"ו על מצות ממ"ה הקב"ה. מדיניה משארז"ל שבאלו ג' עבירות שזכרנו חייב אדם למסור נפשו בכ"ע בין בעת צרה או שלא בעת צרה. וכן בפרהסיא או אפילו בצנעה. ובין שיתכוין העכו"ם להעבירו. או אפילו להנאת עצמו. אבל בשאר עבירות אמרו דשלא בעת צרה

עלמו בשום עבירה כלל. והנה לעיל גבי אנס כ' הר"מ וכ"כ הרהמ"ח דאף בג' עבירות אף דמחויב למסור נפשו מ"מ אם עבר ולא נהרג אין עונשין אותו כי אונס רחמנא פטריה ממולך וכו' וגם מלנערה לא תעשה דבר וגבי חולי כתב דאם עבר עונשין אותו ולכאורה מה חילוק יש אך הן הן הדברים אשר כתבתי כי כמו נרדף שישבר את הכלים חייב בכ"ע ואם אנסו על ממון חבירו א"ח עיין בסי' שפ"ח שהבאתי לעיל ע"ש בש"ך אף דשיטת הר"מ דאף אם אנסו חייב בנותן ביד מ"מ זה דוקא לענין ממון אבל כאן ליכא קרא לפטור אונס. א"כ באנסו על הדבר הזה לעבור ס"ל להר"מ דזה נקרא אונס אבל בחלה בלא נאנס על הדבר רק הוא מליל עלמו בעבירה חייב עונש כמו גבי נרדף דמליל עלמו בממון חבירו לא נקרא אונס רק שם שרי להליל עלמו אך מחויב לשלם אבל גבי ג' עבירות כיון דאינו רשאי אונס לא מיקרי ע"כ הוא חייב עונש כדינו א"כ גבי ב"נ נמי כיון דאינו רשאי לרפאות א"ע חייב העונש כדינו אם עבר וריפא א"ע כנלע"ד ברור בעזה"י. ומלאתי בספר פר"ד דרך האתרים דרוש ב' כתב בפשיטות דב"נ יכול להתרפאות ג"כ במקום סכנה ול"נ כמ"ש. וכ"כ מלשון הר"מ כמו שביארנו בע"ה. ודע דאף אם נאמר דלא כסברתינו אלא דגבי ב"נ ג"כ שוה חולה לאונס ומותר להתרפאות במקום סכנה מ"מ אפשר לומר כיון דבגמרא יומא מביא כמה ילפותות דפ"נ דוחה שבת ואמר רבא לכולהו אית להו פירכא אשכחן ודאי ספק מנלן ויליף מוחי בהם חזינן דאלטריך ילפותא על ס' פ"נ דדוחה שבת ובב"נ דליכא ילפותא רק מלד הסברא אפשר דאינו נדחה רק ודאי ולא ספק פ"נ ול"ע. ועוד נוכל לומר דמלד הסברא פ"נ דוחה עבירה רק לאיש עלמו המסוכן אבל שיעבור א' בשביל סכנת חבירו אפשר דאינו מלד הסברא רק בישראל יליף דנדחה לאחר ג"כ וע' בתוס' יוה"כ שכתב עיקר הילפותא דיהיה נדחה שבת מפני ישראל אחר ע"ש. א"כ גבי ב"נ לא ניתן לדחות רק להמסוכן עלמו אבל אחר אינו רשאי לעבור מפני סכנת אחר דבב"נ לא מלינו ילפותא רק מלד הסברא ובזה אין סברא כלל לעבור בשביל חבירו. והנה כ"ל בישראל דמלוה לעזור ולרפאות לחבירו ואם לאו עובר על לאו דלא תעמוד על דם רעך כמבואר בר"מ ה' רולח אבל ב"נ אינו מלווה ע"ז א"כ אין מלוה עליו לעזור ולרפאות לחבירו ומה"ת יעשה עכו"ם עבירה בשביל חבירו. ולפ"ז נראה דאף אי אמרינן ב"נ מותר להתרפאות בעבירה מותר לו להתרפאות אף בג' עבירות כי לדידיה אין חילוק כלל כמבואר בגמרא ובר"מ גבי אנס דאפי' ע"ז יוכל לעבוד מ"מ אם העלה בלבו טינא על אשת חבירו והוא מסוכן נהי דלדידי' שרי מ"מ היא מוזהרת ג"כ על ג"ע ואסורה להבעל לו דאסורה לעבור עבירה בשביל אחר המסוכן אבל בישראל באותן עבירות שרשאי לעבור גם אחר רשאי ומלוה גדולה כמבואר בסמוך אבל בב"נ נראה נהי דהוא עלמו שרי להליל נפשו בעבירה אבל ב"נ אחר אסור בשביל חבירו כנ"ל נכון ב"ה. ולפמ"ש נ"ל ג"כ הנה מבואר בסנהדרין דע"ג ע"ב ודע"ג ובר"מ פ"א מה' רולח דרודף אחר חבירו להרגו ניתן להלילו בנפשו. ואמרינן שם מנין לרודף כו' שניתן להלילו בנפשו ת"ל לא תעמוד על דם רעך. ומקשינן והאי להכי הוא דאתי כו' ומסקינן דהוקש לנערה המאורסה ושם גלי קרא ואין מושיע לה הא יש מושיע יושיע בכל ענין אף בנפשו. ועתו"ס שם ד"ה אף רולח הקשו הא נפקא מוהוכה גבי מחתרת דבכל אדם ע"ש. והנה שם מבואר דמלוה על כל איש מישראל להליל הנרדף בנפשו של רודף וער"מ פ"א מה' רולח דאם יש ביכלתו להליל ולא הליל עובר על עשה וקלותה את כפה ושני לאוין לא תעמוד על דם רעך ולא תחוס עינך. נראה דאי לאו דגלי התורה לא הוי ידעינן דניתן להלילו בנפשו אף דהוא פ"נ וכל המלות נדחות מכל מקום רליחה אינה נדחית מפני פ"נ מחמת מאי חזית אם כן ה"א דאסור להרוג הרודף להליל חבירו קא משמע לן קרא דשרי. והנה לעיל מיניה מבואר דבא במחתרת ג"כ התירה התורה לאיש עלמו להרוג הרודפו. ומתיבת והוכה מרבינן אף איש אחר וכאן בגמרא מרבינן דמלוה באיש אחר להליל הנרדף בנפשו של רודף עכ"פ חזינן דלריך קרא לזה דאל"ה אפשר דאף הנרדף עלמו לא היה רשאי להרוג הרודף אף דאיכא פ"נ מ"מ פ"נ אינו דוחה רליחה ואם כן לפי מה דמבואר במ"ל ה' מלכים ובפר"ד דרך האתרים דאף דב"נ אין לריך למסור נפשו על המלות מכל מקום על ש"ד מחויב למסור עלמו כי הוא מחמת סברא דמאי חזית ושייך ג"כ אלל ב"נ ע"ש א"כ לפ"ז מנין לנו דאם ב"נ רודף אחר ב"נ אחר דהנרדף בעלמו יכול להורגו אף דהוא פ"נ מ"מ רליחה אינה נדחה. א"כ לפ"ז ב"נ נרדף אסור להרוג הרודף ובאמת עיין בסנהדרין דנ"ז גבי כיולא בו דס"ד ור"י בן שאול נראה להדיא דהיתר גמור הוא לב"נ נרדף להליל עלמו בנפשו של רודף. וכ"ה בר"מ פ"ט מה' מלכים דוקא אם א' יכול להליל עלמו בא' מאבריו אבל בלא"ה הוי היתר גמור. ולכאורה קשה מנלן זה. ולכאורה זה ראיה לדברי מהר"ם יפה הובא בפר"ד דאף דש"ד סברא הוא מ"מ לא עדיף מע"ז וג"ע דאינו מלווה הב"נ ע"ש א"כ ניחא דבשלמא ישראל דש"ד הוא מג' עבירות וחייב למסור נפשו הולרכה התורה לגלות גבי רודף דהנרדף וכל אדם מותרים להרוג את הרודף משום פקוח נפשו אף דבכ"מ אינה נדחה רליחה מפני פ"נ כאן הוא גזה"כ. אבל ב"נ דכל המלות נדחין מפני פ"נ כי אינו מלווה על קד"ה וגם יכול לרפאות עלמו בעבירה ולדעת מהר"ם יפה גם ש"ד בכלל א"כ לדידי' בלא"ה נדחה רליחה מפני

פ"נ ומותר להרוג הרודף מפני פ"נ א"כ שפיר גם בב"נ מותר להלילו בנפשו וכ"ז בנרדף עלמו דמותר להרוג הרודף כי נדחה מפני פ"נ אבל ב"נ אחר אסור להרוג הרודף אחר חבירו דכבר כתבתי דמחמת פ"נ של אחר אין עבירה נדחית. א"כ מפני פ"נ של הנרדף אסור להרוג הרודף כנ"ל לכאורה. אח"כ האיר הש"י את עיני דגם גבי ב"נ מקרא מפורש בתורה דניתן להליל הנרדף בנפשו של רודף אפי' ב"נ אחר דבדע"ב שם מבואר רודף אחר חבירו ואמר לו ישראל הוא כו' והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך הלל דמו של זה בדמו של זה ע"ש ברש"י דכל הרואה אותו ישפוך דמו של רודף ע"ש וזה הפסוק נאמר לב"נ דרודף מותרים להרגו ונשנית בסיני גבי מחתרת והוכה אפי' בכל אדם והיקישא לנערה המאורסה הוא למלוה גבי ישראל אבל לענין מותר להרגו נאמרה לב"נ ונשנית בסיני גבי מחתרת וכל מלתא דנאמרה ונשנית לזה ולזה נאמרה א"כ גבי רודף גזה"כ אף לב"נ דמותר להרגו אף ב"נ אחר א"כ ב"נ אין ראיה לדברי המהר"ם יפה דאף אם נאמר דב"נ לריך למסור עלמו על ש"ד מ"מ גבי רודף התירה התורה לו ואף לאחר דכך גזה"כ כמו בישראל אף דרליחה אינה נדחה מפני פ"נ מכל מקום ברודף נדחה מפני פ"נ א"כ גבי ב"נ נמי. אך זה ברור דמלוה ליכא גבי ב"נ להרוג הרודף דגבי ישראל מהיקישא ילפינן וגם מוקלותה את כפה ולא תעמוד על דם רעך אבל בב"נ לא נאמרו הפסוקים הללו רק היתירא הוא אבל לא מלוה. והנה לדברי הרב בעל פר"ד שהבאנו דדעתו דאף דב"נ אינו לריך למסור נפשו אפילו על עכו"ם וכן יכול להתרפאות בפ"נ באיזה עבירה מ"מ ש"ד מחויב למסור נפשו כמו ישראל כי כמו גבי ישראל מחויב למסור עלמו מלד דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי כו' כן גבי ב"נ שייך סברא זו רק לגבי רודף שרי כמו ישראל דהוא גזירת הכתוב אני מסתפק דהנה מבואר בסנהדרין שם דאף קטן הרודף ניתן להלילו בנפשו ומקשה הש"ס ממשנה דאהלות דאשה שהיתה מקשה לילד החי' פושטת את ידה וחותכת אותו לאברים להליל את האשה יצא ראשו אין נוגעין בו מפני שאין דוחין נפש מפני נפש ואמאי הא הו"ל רודף ומשני הש"ס שא"ה דמשמיא קרדפי לה וא"כ לא הוי רודף ואסור להליל נפש עם נפש אחר כי ש"ד אינו נדחה וברישא הטעם דכ"ז שלא יצא ראשו לא הוי נפש ע"כ חותכין אותו להליל האם וכפירש"י שם אף דאסור להרוג העוברין ג"כ כמבואר בדנ"ט בתוס' שם מ"מ כל עבירות נדחות מפני סכנות נפשות אך נפש אינו נדחה מחמת הסברא דמ"ח אבל עובר ל"ש מאי חזית כי לא הוי נפש רק דהתורה אסרה כמו איסור אחר אבל לא הוי ש"ד. וז"ל הר"מ פ"א מה' רולח אף זו מלות לא תעשה שלא לחוס על הרודף לפיכך אמרו חכמים האשה שהיתה מקשה לילד מותר לחתוך העובר בין בסם ובין ביד מפני שהוא כרודף יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזה טבעו של עולם והנה מה שסיים דזה טבעו של עולם היינו תירוץ הש"ס דמשמיא קרדפי לה ע"כ לא הוי רודף. אך מ"ש בתחלת דבריו דאם לא יצא ראשו חותכין מפני שהוא רודף וכתב על הקודם לפיכך משמע מטעם דהוי רודף לא זכיתי להבין דבאמת לא הוי רודף דהא משמיא רדפו לה והא דמותר לחתוך העובר היינו דלא הוי נפש אבל רודף לא הוי ומאי זה שכתב לשון לפיכך דמשמע דהוא מטעם רודף ול"ע ולא ראיתי לנ"כ שהרגישו בזה. והנה בב"נ קי"ל דנהרג על העוברין א"כ אני מסופק בב"נ המקשה לילד אף דלא יצא ראשו אפשר דאסור לחתוך העובר כי הוי נפש ואין דוחין נפש מפני נפש ורודף לא הוי. א"ד דבאמת כיון דחזינן גבי ישראל דלא איקרי נפש רק דגזרה התורה שופך כו' באדם אבל נפש לא מיקרי שרי להליל עלמו כמו שאר עבירות ול"ש מאי חזית דדמא כו' דלא אקרי נפש אך לפמש"ל דאסור להליל ב"נ אחר שיעבור עבירה בשביל חבירו א"כ חי' או רופא עכו"ם הם האסורים לחתוך הוולד בשביל סכנת האם כיון דלא הוי רודף ואסור להם לעבור בשביל הללת חבירו כנ"ל ואי"ה לקמן בדין רודף נאריך בזה ואכ"מ. ודע דז"פ אלי דגבי ב"נ דוקא ברודף אחר חבירו להורגו ניתן להלב"נ מקרא דשופך דם האדם כו' אבל ברודף אחר עריות בודאי אסור חבירו להרגו דבישראל ילפינן מקרא אבל לב"נ שוה לכל העבירות דלא ניתן להלילו בנפשו כי הכל לישראל נאמר ולא לב"נ וז"פ. ואם רודף אחר עובר להרגו דהיינו דרודף אחר האם ורולה להרוג העובר תליא במ"ש לעיל אם נקרא נפש כי ב"נ נהרג על העוברין רשאי חבירו להרוג אותו אבל כבר כ' שנ"ל דגם אלל ב"נ לא נקרא ש"ד אלא הוי כמו שאר עבירות א"כ אסור לחבירו להרגו כי לא מקרי רודף כנ"ל בעזה"י. ובישראל שרולה להרוג עוברין פשיטא דלא מקרי רודף ואסור לחבירו להרוג עליו כי לאו בכלל נפש הוא. שוב מלאתי בתוס' סנהדרין נ"ט ע"א ד"ה ליכא מידעם שכתבו שם מתחלה דקודם שילא ראשו דבישראל מותר לחתוך העובר ובב"נ אסור כיון דמוזהר על העוברין כלד הראשון שכתבנו ואח"ז כתבו דאפשר גם בב"נ שרי לחתוך העובר. נראה מדבריהם דספוקי מספקא להו דין הנ"ל וגם כתבו סתם דחיה יכולה לחתוך נראה דאף משום הללת אחר מותר הב"נ ומ"מ ל"ע בדינים אלו. ולכאורה נראה דישראל הרודף אחר טרפה כיון דהורג את הטרפה אינו חייב מיתה כמבואר בסנהדרין ובר"מ ה' רולח אפשר דלא מיקרי רליחה ואסור להרוג הרודף אחר הטרפה ואלל ב"נ דחייב בהורג טרפה כמבואר בר"מ פ"ט הספק כמו שנסתפקנו לעיל גבי עוברין אם נקרא נפש כיון דמוזהר

צרה ובצנעה יעבור ואל יהרג. **ואפי' יתכוין העכו"ם להעבירו.** אבל בפרהסיא. כלו' בפני עשרה מישראל אם להנאתו יתכוין המעביר יעבור ואל יהרג ואם להעבירו יהרג ואל יעבור. ובעת צרה אפי' על מצוה קלה (כזו) יהרג ואל יעבור. ומצוה קלה היא כעין משארז"ל ערקתא דמסאני ומהו ערקתא דמסאני כלו' שלא יעשה הישראל צורת מנעלו כמו העכו"ם העובדים ע"ז שלא ידמה להיות עובד ע"ז כהם. וזהו שאמרו אביזרהא דע"ז הענין הוא לומר כל מה שנאסר לנו מכל לאו המיוחד לע"ז וכענין משארז"ל בכל מתרפאין במקום סכנה חוץ מעצי אשרה ואמרו עלה בירושלמי לא סוף דבר כשאמר לו רופא הבא לי עלין של אשרה פ' דמחזי כמאן דמודה בה. אלא אפילו אמר לו הבא לי עלין של אילן פ' סתם. והלך ולא מצא אלא אשירה ימות ואל יעבור ואע"ג דהשתא כי מיתסי בעצי אשירה לאו עבודת אלילים ממש הוא דהא לא פלח לה אלא מ"מ דמתהני מינה. ואיכא במלתא דלא ידבק בידך מאומה מן החרם דהוא לאו המיוחד בע"ז. אבל איסורין טובא דאיכא בע"ז דילפינן בהו מלאו דלפ"ע

לא

דמוזהר ונהרג על שטרפה א"ד דמ"מ לא איקרי רציחה רק דגזה"כ דנהרג כמו שאר עבירות א"כ ה"ל כמו שרודף אחר שאר עבירות דאסור להצילו בנפשו ול"ע. ולענין אם הישראל מחויב למסור נפשו בעד חבירו טרפה יבואר בעזה"י לקמן. והנה דברי הר"מ הנ"ל לחלק בין קודם שילא הולד דהוי רודף ובילא ראשו לא הוי רודף דזה טבעו של עולם העתיקו הרב"י בש"ע ח"מ סי' תכ"ה ובסמ"ע כ' הטעם ברישא כיון דלא הוי נפש ובאמת מלשון הר"מ אינו נראה כן ול"ע שלא הרגיש בזה. ובגוף הדבר שמבואר בר"מ פ"ט מהלכות מלכים שב"נ שהורג את הטרפה חייב עליו והכ"מ לא הראה מקומו ל"ע כיון דמבואר בסנהדרין דע"ח דטרפה כ"ע מודים דפטור דלא הוי אפי' מקלת נפש וע"ש ברש"י דהוי גברא קטילא א"כ מנלן לחייב ב"נ ואין ראי' מדחייב על עוברין דשם גזה"כ הוא שופך דם האדם באדם כמבואר בסנהדרין דנ"ז. ועוד מלד הסברא העובר היה ראוי ללאת לאויר העולם והי' חי אבל טרפה דהוא גברא קטילא מנלן לחייב ב"נ ועיין בסנהדרין דפ"ד ע"ב נראה שם דנפלים אקרי נפש ומ"ש בתוס' ד"ה ה"א אפילו נפלים וע"ש בתי' השני נראה דיותר יש לחייבו נפל אחר שילא לאויר העולם מעובר קודם שנולד ולפ"ז כיון דב"נ נהרג על העוברין א"כ בנולד אף שהוא בן שמונה חייב ב"נ אם הרג לבן שמונה ול"ע מאוד בזה כיון דמבואר כ"פ דנפש בן שמונה הוא כאבן א"כ ל"ש לחייבו מיתה כיון דהאי גברא קטילא הוא ול"ע:

והנה אף דעובר לא מיקרי נפש כמ"ש מ"מ לענין לעבור על איזה עבירה מפני פ"נ של עובר יש דיעות דעת בה"ג דמחללין שבת על עובר אף דקודם שילא ראשו חותכין אותו מפני סכנת האם וכן ההורגו אינו נהרג עליו מכל מקום לענין לעבור על המצות אמרינן מוטב שיחלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה ומביא ראיה מערכין האשה שהיתה יושבת על המשבר כו' ודעת הרמב"ן דוקא במתה האם דהרי הוא כילוד ודלת ננעלה בפניו ולאו ירך אמו הוא ע"כ מחללין עליו את השבת אבל באמו חיה אין מחללין עליו את השבת. והנה אלל ב"נ אם מותר לעבור עבירה משום העובר אף אם נאמר דמותר לעבור בשביל אחר אפשר דמשום עובר אסור א"ד דאף להרמב"ן דעל עובר אין מחללין מ"מ זה דוקא בישראל אבל אלל ב"נ דחייב על העוברין אפשר דמיקרי נפש או לא אך דגזה"כ הוא כמ"ש למעלה. ולענין אם מחויב ישראל או ב"נ למסור נפשו עבור עוברין או טרפה יתבאר לקמן בעזהשי"ת ודברי בה"ג ורמב"ן הובאו בר"ן ביומא ובתוס' שם. והנה לפמ"ש לעיל דנראה לי דטרפה גרע מעובר דלא אקרי נפש כלל. א"כ לפי דעת הרמב"ן אסור לחלל שבת בעבור טרפה דגרע מעובר ולדידי' אין מחללין בשביל עובר ובאמת לא ראיתי בשום מקום לומ' דבשביל טרפה אין מחללין את השבת או לעבור שאר עבירות. והנה באמת מבואר ביומא פיוה"כ דאפי' לחיי שעה מפקחין את הגל וכ"פ הר"מ וכ"פ בש"ע א"ח סימן שכ"ט והנה אם הוא קרוב למיתה מחמת הגל הוי גוסס בידי אדם ודינו כטרפה דההורגו אינו נהרג עליו כמבואר בסנהדרין דף ע"ח ובר"מ פ"ב מה' רולח ומ"מ מחללין את השבת נראה דבטרפה ג"כ מחללין עליו את השבת וא"כ נראה כדעת בה"ג אף דההורגו אינו נהרג עליו מ"מ מחללין עליו שבת ומיקרי נפש ועי' תוס' נדה דמ"ד ד"ה איהו מיית ברישא כתבו שם ג"כ כסברת הרמב"ן לחלק בעובר. ואם הרג העובר בין אמו חי' ובין מתה אמו דהו"ל כמאן דמנח בקופסא ואינו תלוי באמו וחייב ההורגו וא"כ כתבו דאם נאמר דאינו חייב עליו ההורגו אפי' במתה אמו א"כ אמאי אמרינן בערכין דמתה אמו מחללין שבת. ותירלו דאף דאינו נהרג עליו מ"מ חילול שבת לא תלוי בזה ומביאין ראיה מהך דיומא דהוי גוסס בידי אדם וההורגו אינו נהרג עליו ומ"מ מפקחין את הגל עי"ש א"כ מפורש להדיא מדבריהם דגם טרפה מחללין את השבת. ונראה דס"ל כדעת בה"ג אבל לדעת הרמב"ן דזה תלוי בזה דעל עובר אין מחללין את השבת א"כ למה על טרפה וגוסס בי"א מחללין כיון דאין נהרגין עליו. ואפשר לומר דסברת הרמב"ן דבטרפה וגוסס בי"א אף שא"ח ההורגו כיון דרוב למיתה מ"מ לענין חילול שבת כיון דמיעוטי חיים ובפ"נ אין הולכין אחר הרוב ולענין ההורגו כיון דרובו למית' אין נהרגין עליו אבל בעובר דרובו לחיים דרוב יולאין לאויר העולם ומ"מ פטרה התורה ממיתה ההורג אותם מכלל דלא מיקרי נפש כלל ע"כ על פ"נ אין מחללין את השבת אבל טרפה וגוסס בי"א דפטרה התורה מלד הסברא כיון דעומדים למות ובפ"נ אין הולכין אחה"ר רק כיון דעכ"פ מיעוטי חיים ע"כ מחללין שבת אבל בעוברין חזינן אף דרובם חיים כשאר אנשים ומ"מ פטרה התורה חזינן דלא נחשב כלל אלל התורה ולפעמים מלינו דאף ברובו למיתה חייב ההורג כגון גוסס בי"ש ע' תוס' סנהדרין דף ע"ח אבל ברובו לחיים לא מלינו כלל דיפטור ההורגו רק בעובר חזינן דלא נחשבה אלל התורה נפש ע"כ אין מחללין את השבת אבל בטרפה וגוסס בי"ש מחללין כיון דמיעוט חיים. וסברא זו מבואר בתוס' שם בנדה והארכנו קלת ויש לפלפל בעניינים אלו ולקמן יבואר עוד בעזה"י. והנה בחלאים מלוה להליל נפשו באיזה עבירה חוץ מג' אלו והמחמיר על עלמו ה"ז שופך דמים ואם אנסו אנס לעבור על א' מכל העבירות ורולה להחמיר על עלמו יבואר בעזהש"י לקמן. ובאנס דאינו מחויב למסור נפשו על שום עבירה דוקא שלא בשעת השמד אבל בשעת השמד מחויב למסור עלמו אפי' על מלוה קלה ולדעת רש"י אפי' על מנהג יהודים שיש לניעות בדבר לשנויי ערקתא דמסאני מחויב למסור נפשו. והר"מ לא כת' בזה"ל ערקתא דמסאני רק כתב אפי' על מלוה משאר המלות ופי' הכ"מ טנתו דיעבור בלאו כדברי הרי"ף דמלבוש נכרי עובר על לא תלכו בחוקות הגוים. ומד' הרהמ"ח שכ' כלומר כו' שלא ידמה להיות עע"ז כמוהם נראה מדבריו דדעתו כדעת הר"מ כמבואר בר"מ פי"א מה' עכו"ם דהלאו הוא דלא ידמה להם בשום דבר ע"ש. וכ"ז אפי' בלנעה. ושלא בשעת הגזירה והעכו"ם אנסו אם הוא בלנעה בשאר עבירות יעבור ואל יהרג ואם הוא בפרהסיא מחויב למסור נפשו וכמה היא פרהסיא עשרה מישראל וזה מבואר בש"ס ור"מ ובגמרא מבואר דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ויליף תוך תוך ועדה עדה ממרגלים מה להלן עשרה אף כאן עשרה וכ"ה בברכות ובמגלה גבי אין אומרים דבר שבקדושה פחות מעשרה מלימוד ונקדשתי דאתיא תוך תוך וער"מ פ"ח מה' תפלה דלריך שיהיו עשרה גדולים ובני חורין כמבואר בש"ס דר' אליעזר שחרר עבדו להשלימו לעשרה. וע"כ נראה דכאן נמי לריך דוקא להיות זכרים וב"ח. ול"ע אמאי אינו מבואר בר"מ כאן דלריך דוקא אנשים ב"ח ולחלק בין כאן להתם ל"ע. והנה בש"ס אמרינן כמה פרהסיא עשרה דכתיב ונקדשתי תוך כו' ויליף כו' אף דגבי לא תחללו לא נכתב תוך עכל"ל דקיס להו דסוף הפסוק ונקדשתי מוסב על לא תחללו ג"כ דאין חילול ש"ש אלא בעשרה מישראל. ואני מסופק אם הנאנס עלמו מלטרף לעשרה ועיין במשנה במגלה דלכ"ד הם עלמן מן המנין ולקלת דברים לריך עשרה חוץ מהאיש ע"ש בדכ"ג וכאן היאך הדין כיון דהמלוה היא שיתקדש ש"ש בעשרה מישראל ותיכף כשנהרג ליכא עשרה מישראל. א"ד כיון דאם יעבור יהי' חילול ש"ש כי אז הוא חי מלטרף ול"ע. וכ"ז דוקא אם האנס מכוין להעביר על דת אבל אם מכוין להנאת עלמו אפי' בפרהסיא יעבור ואל יהרג ואפי' בשעת הגזירה ולהנאת עלמו סוברים רוב ראשונים ואחרונים דאסור להחמיר על עלמו ולעיל להעביר בלינעה יש דיעות דרשאי להחמיר על עלמו יעוין דינים אלו בר"מ ובכ"כ ובש"ע סי' קנ"ז. ולענין פלוגתא זו מביא בתה"ד דל"ש ספק נפשות להקל בפלוגתא דרבוותא כיון דלענין קידוש ה' לא הקפידה תורה על נפש מישראל ואין למדין מדוכתא אחריני דאמרינן ס' נפשות להקל ומובא בש"ך שם. והנה כל המלות שנדחין מפני פ"נ הן ע"י אנס והן ע"י חלאים הכל דחוים ולא הותרו ער"מ פ"ב מה' שבת ועיין בב"י או"ח סי' שי"ח וכ"מ דע"י כן חולה המסוכן מאכילין אותו הקל הקל תחלה כמבואר ביומא ואין רלוני להאריך כאן בעניינים אלו. אך נסתפקתי דרך משל שאנסו אנס לעבור על איסור נבלה בלינעה וכוונתו להעביר הישראל על דת דדינו דיעבור בלנעה ויש איסור קל מנבילה כגון שביעית. ואם הישראל יאכל האיסור קל גם כן יתפייס האנס כיון שיראה שעובר על דת מה דינא אי נימא דיעבור על הקל ויליל נפשו באיסור הקל. א"ד דוקא באחזו בולמס שייך שפיר כיון דנסתכן לאכילה סתם בודאי לריכין להאכילו הקל אבל כאן האנס לא אנסו על הקל רק על איסור החמור א"כ זה שאנסו נדחה אבל לא איסור שלא אנסו על כך ודבר זה תוכל ללמוד מדברי הראב"ד הובא ברא"ש ובר"ן ביומא דאם חולה מסוכן לריך לבשר ולריכין לשחוט ולחלל שבת החמורה ואם עכו"ם ישחוט לו לא יעבור רק איסור הקל דנבילה. דעת הראב"ד דישחוט לו ואל יאכל נבלה דאיזה איסור עומד ומעכבו איסור שבת כו' וד"ז נעשה לו כהיתר אבל לא איסור אחר אף שקל ממנו עיין בלשונו א"כ גם כאן איסור הזה שהאנס אנסו בנפשו נהפך לו להיתר ולא יוכל להליל נפשו באיסור קל שאין האנס אונסו אבל הר"ן נראה שם בקושיתו השניה שלא ס"ל כסברת הראב"ד כיון דהוא קל נאכיל ע"ש א"כ ה"נ ותלוי ד"ז בפלוגתת הר"ן והראב"ד:

והנה בכל עבירות שאמרו יעבור ואל יהרג דעת הר"מ שאסור להחמיר על עלמו. וכ"ד הרהמ"ח. אך הרהמ"ח חילק אם הם גדולי הדור וחסידי' ורואין שהשעה לריכה לכך מותרים למסור נפשם וכן כתב הכ"י ובר"מ אינו מבואר זה בפי'. ועי' בכ"מ ולח"מ ודעת הרבה ראשונים דעל מ"ע אינו מחויב למסור נפשו דיכולין לבטלו ע"י שיתפסהו בבית האסורים. או כיון שאין בו מעשה ודעת הלח"מ שהר"מ אינו סובר אלא אף על מ"ע ימסור נפשו ולקמן נאריך בזה אי"ה. ולהנאת עלמן דעת רוב הפוסקים דאינו רשאי ועיין כ"ז באחרונים. ועלח"מ דהר"מ לית לי' סברת הר"ן בשבת והכ"י דהיכי דיכול לבטלו אינו מחויב למסור עלמו ובכ"מ הקשה מר"ח בן תרדיון שהיה עוסק בתורה וממה לך יולא ללנוב שמלאתי את בני ושנטלתי את הלולב ע"ש. ולדידי נראה לומר חילוק דזה ודאי ברור אם אנס עומד עליו ורולה לבטלו ממלות כגון שאינו רולה שיניח תפילין בודאי למה ימסור נפשו כיון דביד האנס לאסרו בלא"ה וממילא לא יקיים המלוה כלל ולמה לריך מסירת נפש אבל ברחב"ת שלא היה עומד עליו רק ע"י גזירת המלכות והי' פ"נ כשיודע יהיה נהרג ע"ז אבל מ"מ קודם המלוה של לימוד התורה כי קודם שנתפס עסק בתורה ובכל רגע יש מ"ע וא"כ אם היה מבטל לא היה מקיים המלוה ועכשיו קיים אבל בעומד ואינו רולה להניח לו לקיים יש בידו שלא להניחו א"כ למה ימסור נפשו כנ"ל ולא הבאתיו בכור הבחינה עדיין. וכל אשר ביארנו הוא בשאר מלות אבל בג' עבירות היינו ע"ז ג"ע וש"ד יש דינים חלוקים ובעזה"י נכתוב בקילור כדרכינו. והנה אם אנס א' מישראל לעע"ז ונתכוין להעבירו על ד"ת מבואר שם בסנהדרין דיהרג ואל יעבור אפי' בלנעה ושלא בשעת הגזירה ואין הלכה כר"י שמחלק בע"ז בין לנעה לפרהסיא והנה מהש"ס נראה דבלנעה כ"ע מודים

לא תתן מכשול ליתנהו בכלל אביזרהא ליהרג עליהן דכיון דלאו דלפני עור אינו מיוחד בע"ז דבכולהו מצות נמי איתא. אלא אחר שכתבתי זה מצאתי במקצת מחידושי מורי שכתבו כי בירושלמי דע"ז משמע דכל שאמר לו הרופא עלין סתם יעבור ולא ימות. ועניין שפיכת דמים למדו הענין ז"ל מדרך הסברא ואמרו עד"ם מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דלמא דמא דההוא גברא סומק טפי כלומר הנרצח יהי' ראוי לעשות מצות יותר מאותו שהרג. וע"כ אינו בדין שיהרוג שום אדם (על) חבירו ואפי' יהרג הוא ע"ז. עוד אמרז"ל שאפילו הי' כמה אלפים ישראלים ואמרו להם אנשים תנו לנו א' מכם ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו נפש א' מישראל ודוקא כשאמרו להם א' סתם אבל יחדוהו להם בפירוש שאמרו להם תנו לנו פלוני ואם לאו נהרוג כולכם רשאים ליתנו כענין הידוע בשבע בן ביכרי וכן הדין בנשים שאמרו להן עכו"ם תנו לנו א' מכם ונטמאה כו' כדאיתא פ"ח דתרומות. וענין עריות שנהרגין עליהם למדו ז"ל אותו לפי שהוקשה נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור כמו שאמרנו כן נערה המאורסה יהרג ואל יבעול אותה

דל"ש הלאו דלא תחללו כי בלינעה ל"ש חילול ש"ש וגם העשה של ונקדשתי דכתיב תפורש בתוך ב"י דהיינו עשרה כמבואר שם אך הטעם כר' אליעזר ואהבת כו' בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך. וער"מ דמלד הסברא אוקמי' וחי בהם בשאר עבירות ואהבת על ע"ז דחמיר והוא העיקר שהכל תלוי בו עיין בסנהדרין ובע"ז כ"ו ובדנ"ד. ולפ"ז ל"ע דברי הר"מ בהלכה וכן בסוף דברי הרהמ"ח שכל שנא' בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג ה"ז מחלל את השם ואם עבר בעשרה מישראל עבר על הלאו ולא תחללו וביטל מ"ע דקידוש ה' ועיין בלח"מ אף דבתחלת דברי הר"מ דבלא עשרה א"ע רק על לאו ולא על עשה מ"מ אפשר דעובר ג"כ בעשה. אך דבש"ס משמע דבלא עשרה א"ע בעשה בתוך ב"י כתיב עי"ש. ולדידי נראה דאם הוא בלנעה ליכא מאן דפליג דלאו ת"ה הוא כיון דר"י קמפליג בין בלנעה דא"ח למסור דל"ש ולא תחללו. אם כן כולם סוברים דל"ש ולא תחללו וגם כן ונקדשתי בלנעה רק דמחויב למסור נפשו מכח העשה ואהבת. אבל קד"ה וח"ה ל"ש בלנעה כנ"ל מדברי הש"ס עיין במקומות הנ"ל. א"כ בעבר ולא נהרג עבר על מ"ע ואהבת ולע"ק. ועיין במלחמות ה' לרמב"ן בסנהדרין כתב שם כ"פ דג' עבירות הללו לא משום ח"ה דאפי' בלינעה ולהנאת עלמו דליכא ח"ה אלא כך נזה"כ עי"ש ולקמן כתב הר"מ הלימוד של ואהבת ע"ש. והנה דעת הרז"ה בסנהד' דאף על ג' עבירות מכל מקום דוקא בנתכוין לעבור על דת אפי' בלנעה יהרג אבל במתכוין להנאתו יעבור אך שכתב שם כי בע"ז לא משכחת להנאתו א"כ בע"ז בכ"ע יהרג עי"ש ועי' ברמב"ן שכתב דלפי דבריו יש ג"כ בע"ז להנאתו כמבואר בש"ס בכל מתרפאין במקום סכנה חוץ מעלי אשירה אע"פ שהיא להנאתו. והנה ע"ז יש לתרץ דבשלמא אם אנסו להנאת עלמו אין כאן ח"ה ואין כאן כפירה כי ידיע דהוא מחמת אונס. אבל בחלה ולוקח עלי אשירה להסוברים דוקא באמר לו שיביא מעלי האשירה עיין בע"ז ובש"ע יו"ד סי' קנ"ה א"כ מה בכך שהיא להנאתו הלא זה עיקר ח"ה שיראה לב"א שיש ממש ח"ו בע"ז שנתרפא עי"כ ואין לך ח"ה גדול מזה. אך על הרז"ה עלמו שסובר שם דהטעם דאין מתרפאין בעלי אשירה דהוי אביזרי דע"ז מחמת הלאו דנהנה וכתיב ולא ידבק ט' מותיב שפיר הרמב"ן ועיין שם עוד דאף בע"ז עלמו משכחת להנאתו כמו המן שכינתו הי' להנאת עלמו. ועו"כ בפסחים פכ"ש וביומא. ולדינא כ"ע מודים בע"ז יהרג ואל יעבור ומ"מ באביזרי' דע"ז עי"ש לשיטת הרז"ה הוי הנהו קונקי ודימונקי (היינו כלים שמשאילי' להם לשמש לפני ע"ז והוא בסנהדרין שם) אביזרי' דע"ז ומ"מ מפני הנאת עלמן שרי ולדעת רמב"ן לא הוי אביזרי' דע"ז כיון דהלאו אינו מיוחד לע"ז כי הוא משום לפני עור כו' וזה הלאו כולל כל התורה כולה עכ"פ לדעת כולם בכה"ג יעבור ואל יהרג. ולהתרפאות בעלי אשירה אף דהוי אביזרא דע"ז והוא להנאת עלמן מ"מ דעת הרז"ה שאסור משום פ"כ ער"כ פסחים מה שייסב זה אבל דעת התוס' בע"ז ופסחים דוקא שאומרים לו שיביא מעלי אשירה אבל בהביא עלי' סתם מותר לרפאות בעלי אשירה כי לא ס"ל האי סברא דאביזריה והך דסנהדרין דהעלה לבו טינא יש להו תי' אחר ע"ז. ע"כ נל"ע דביו"ד סי' קנ"ה מביא בסתם דוקא שאמר לו מעלי אשירה אסור להתרפאות במקום סכנה אבל בעלין סתמא מותר ליקח עלי אשירה והסברא השניה דאף בסתם אסור ליקח עלי אשירה מביא בשם י"א וידוע דעת מרן המחבר דכ"ה שמביא דעה הראשונה בסתם דעתו לפסוק כדעה א עכל"ל דדעתו דעל אביזרא דע"ז וג"ע וש"ד לא יהרג רק יעבור וליכא למימר דסוברים דהנאת עלמן בהני ג' שרי כדעת הרז"ה. ז"א הא מבואר בסי' קנ"ז בפירוש דבע"ז כו' אפי' האנס מתכוין להנאתו יהרג וכ"ש בזה כסברת הר"נ בפסחים עכל"ל דדעתו דעל אביזרא לא יהרג. א"כ היאך כתב הרמ"א בסי' קנ"ז בפשיטות ע"ד הרהמ"ח דלאו ע"ז וג"ע וש"ד ממש אלא אפי' לאו בעלמא ע"ש והוא מחמת אביזריה ובאמת המחבר בעלמו לא ס"ל כן וה"ל להרמ"א לכל היותר להביא ד"ז בשם י"א. וגם ל"ע על הרמ"א שלא הגיה בסי' קנ"ה ע"ד המחבר ולכתוב שהעיקר כסברא האחרונה כיון דס"ל כן ול"ע. ועי' ש"ך סימן קנ"ה כתב דרוב הפוסקים פסקו כסברא ראשונה וכאן לא הגיה כלל ובאמת הרמ"א סתם וכאן רוב שיטות סוברים דעל אביזרא דע"ז יהרג ולע"ג ומ' רמב"ן שם נראה גם כן שמסכים להרז"ה דעל אביזרא יהרג אע"פ דלדידיה אין ראיה מהך דעלה לבו טינא כיון דלשיטתו קריבה דג"ע אינה רק איסור דרבנן ועי' בש"ך שם דעל דרבנן ל"ש אביזרי' דיהרג ע"ש:

והנה הר"מ כתב אבל ע"ז וכן גבי חלאים כתב דאין מתרפאין בע"ז ולא כ' כלל עלי אשירה נראה דלא ס"ל כהשיטות דעל אביזרא יהרג דאי ס"ל ה"ל למכתב עלי אשירה ע"כ נראה דוקא ע"ז אבל לא אביזרא וכן בשאר הדברים ויתבארו לקמן בעזהשי"ת. ומ"מ נראה בודאי דהר"מ מודה דבאומר דוקא מאשירה דזה מחזיק ידי ע"ז מחויב למסור נפשו כשיטת התוס' אף שאין סוברים דעל אביזרא יהרג מ"מ בכה"ג ה"ל כע"ז ממש. ואפשר לו' דלפ"ז המנשק והמכבד והמרבץ לפניו אף דאינו חיוב מיתה ואף לא מלקות כמבואר בר"מ פ"ג מהע"ז מ"מ כיון דהוא דרך כבוד ונראה כאלו עושה עבודות לע"ז יהרג ואל יעבור כנלע"ד ולא הבאתי' בכור הבחינה. וחילוק גדול יש בין מנשק וכדומה ובין נהנה מע"ז דגבי נהנה אינו נראה כעושה ממש אדרבא משתמש לצרכו. אבל בעושה דרך כבוד שנראה שעושה איזה

עפ"ז מחויב למסור נפשו כנלע"ד בעזה"י. ועי"מ הע"ז כמה לאוין בע"ז שאין בהם מב"ד רק מלקות ותבין בעלמך איזה מחמת כבוד ע"ז אסור וחייב למ"נ ואם לאו א"ח כי לא ס"ל כסברא זו דעל אביזרא יהרג כמ"ש והרהמ"ח מביא דיעות אלו ונראה מדבריו דאף על אביזרא ע"ש. וכבר כתבתי לעיל פ' אחרי והבאתי הפלוגתא בש"ס אי מולך ע"ז הוא או לאו רק דהתורה אסרה חוק הזה עי"ש. וכ"מ גם כן לענין מ"נ דאל"ה אין לריך למסור נפשו כנ"ל ועי"מ פ"ו מה' עכו"ם והבאתי לעיל ודעת הכ"מ והלח"מ שם דהר"מ סובר כמ"ד מולך לאו עכו"ם הוא וא"כ לפ"ז י"ל דדינו כשאר עבירות ולא כע"ז וא"ח למ"נ. א"כ ל"ע כאן לשון רבינו שכתב במקום שחייב למסור עלמו ועבר ולא נהרג אין עונשין אותו הב"ד שנאמר במולך ונתתי כו' באיש ההוא מפי השמועה למדו דההוא ולא אנוס מאי ראי' מייתי שם דאונס פטור דשם אינו מחויב למסור עלמו ויעבור א"כ בודאי א"ע חייב. אבל במקום שחייב למסור עלמו לא נשמע משם וכה"ג הקשו התוס' בע"ז וביומא דלא מוכח מולנערה ע"ש מה שתירלו וזה לא שייך כאן וגם סיום דברי הר"מ ומה עכו"מ שהיא חמורה מן הכל פטור באונס כו' ואי אמרת מולך לאו עכו"מ אין ראי' לעכו"מ וגם מבואר מדבריו להדיא דמולך עכו"מ הוא וא"כ ל"ע שם בפ"ו דברי הר"מ ע"ש והכ"מ ואי"ה אשנה פ"ז. ודעת הרהמ"ח לעיל במלוה זו נראה מדבריו דס"ל דמולך ע"ז הוא ע"ש והכ"מ. ומ"מ אפשר ליישב אע"פ דמולך לאו ע"ז הוא מ"מ חמור מאוד כמבואר בסנהדרין דע"ד דראב"ש סובר דמחלל שבת ניתן להלב"כ דס"ל כאבוהו דע"ז ניתן להלב"כ. ויליף שבת בג"ש דחילול חילול מע"ז ופרש"י דגבי מולך כתיב חילול וע"ש במהרש"א שהקשה הלא ראב"ש בעלמו סובר בפ' ד"מ דמולך לאו ע"ז הוא ומתרץ דמ"מ מיקרי ע"ז כמפורש פ' ד"מ שלשה כריתות בעכו"ם ל"ל ופירש"י אף דמולך לאו ע"ז מ"מ קורא לו עכו"מ וא"כ כמו דחמור דניתן להלב"כ בע"ז לראב"ש א"כ ה"כ לענין מ"נ אפשר דחמור כמו ע"ז ומ"מ ל"ע בזה לענין דינא. והנה שם במהרש"א מלאתי איזה דברים שכתבתי כאן. ומבואר בתוס' ובר"נ ומיבא בש"ע יו"ד דאף בע"ז דיהרג דוקא בעושה מעשה אבל אם אינו עושה מעשה כגון שכפפו קומתו לע"ז א"ל למ"נ דאינו מועיל בזה דיכולים לעשות לו בע"כ כמבואר בש"ס גבי ג"ע דקרקע עולם. וראיתי בס' תוס' יה"כ כ' שהר"מ לא הביא חילוק זה נראה דלא ס"ל כן אלא אפי' בלא מעשה מחויב למסור נפשו ועי' בדבריו דכך קבלה אפי' בש"ד אם אומרים לו ורולים לזרקו על התינוק חייב למסור נפשו אף דל"ש מאי חזית דאדרבא מ"מ דדמא דחברי' סומק דלמא דמא דידי' סומק מ"מ כך קבלה ואי"ה יבואר לקמן דא"א לחלוק על סברת התוס' גבי ש"ד דהוא גמ' מפורשת דאינו חייב להליל חבירו בדמו ויבואר בעז"ה לקמן. ואם עבר ולא נהרג דעת הר"מ דאין עונשין אותו דהתורה פטרה אונס ובתוס' ע"ז דכ"ד מביאים בשם הסמ"ג דנראה דבפרהסיא בע"ז אהדרי' לא"ק והוא באזהרה ועונש ויש לפלפל הרבה בענין אהדרי' לא"ק ובתוס' בסוגיא דמתוך וסוגיא דטעם כעיקר ועיין בפר"ד בדרך מלוחיך וא"כ"מ להאריך. ועי' בשבת דע"ב ד"ה רבא אמר ובסנהדרין דף ס"א ובתוס' שם. והנראה מדברי הר"מ והרהמ"ח דאף אין לוקין על הלאו ולא תחללו. ומ"מ קל"ע דבשלמא על גוף העבירה אין עונשין דהתורה פטרה אונס אבל הלאו דנאמר בתורה באונס ועבר על הלאו למה אין לוקין על הלאו הזה ויש ליישב. הג' גילוי עריות גם כן אפי' בלנעה יהרג ואל יעבור ודעת הרז"ה דלהנאת עלמו יעבור דוקא באונס להעביר ע"ד לבעול אבל אם הנבעל עלמו אונסו בשביל הנאתו יעבור ואל יהרג דסובר דאסתר גילוי עריות הוי מחמת לקחה לו לבת א"ת לבת אלא לבית ומ"מ סובר רבא דהנאת עלמו שאני ואפי' את"ל דאסתר לאו ג"ע הוי מכל מקום תירוצא דרבא אף על ג"ע ע"ש. ועי' ברמב"ן שם בס' המלחמות דמביא כמה ראיות מקדושין ועוד ראיות דאף להנאת עלמן יהרג ואסתר לאו ג"ע ע"ש. ועתוס' ובר"נ וכ"י ובש"ע ותראה השיטות ורה"פ חולקין על הבעה"מ בזה וכ"ה בש"ע. וז"ל הר"מ שם ה"ב בד"א בשאר מלות חוץ מעכו"ם וג"ע וש"ד כו' בד"א בזמן שהעכו"ם מתכוין להנאת עלמו כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או אנס אשה לבועלה וכיו"ב אבל אם נתכוין כו'. והנה בזה שכתב דאנס אשה לבועלה להנאת עלמו יעבור כ' הכ"מ דפסק כרבא דהנאת עלמו שאני וסובר דעכו"ם הבא על ב"י לא הוי ג"ע כו' בב"ד של שם כו' ולית להו דרשא דלבת. ונראה דפשיטא לי' להכ"מ דבג"ע אפי' להנאת עלמו יהרג והר"מ כולל דין זה מחמת הנאת עלמו ע"כ דלא הוי ג"ע. אך לכאורה קשה למה לו להר"מ הטעם מחמת הנאת עלמו תפ"ל דאפי' ג"ע ממש כיון דהוי קרקע עולם אינה מחויבת למסור עלמה. אך דהר"ס כלל וכת' שאנסו כו' לבשל ומיירי במעשה א"כ מ"ש וכן אם אנס כו' מיירי אפי' במעשה שאנסוה שתביא אותו עליה מ"מ כיון דלא הוי ג"ע רק כמו שאר עבירות ובשאר עבירות מותר להנאת עלמו וכבר כתבתי בשם קונטרס תוס' ..."כ דאפשר דהר"מ אין סובר כתירולא דקרקע עולם ופליג על שיטת התוס' והר"ן וסובר דאפי' בלא מעשה חייב למסור עלמו בג"ע ע"כ מוכרח לומר דלא הוי ג"ע רק כמו שאר עבירות. ולכאורה יש ראי' להר"מ מה שפסק דלא כאביי מש"ס דע"ז דנ"ד דמקשי גבי ע"ז אונס רחמנא פטרי' שנאמר ולנערה לא תעשה דבר ומאי קושיא שאני גבי

נערה

אותה כי התורה לא תמשול משלים חנם רק ללמד ענין. ועוד יש להם בזה סמך מן הקבלה שהוא חומת ברזל לכל דבריהם. וכ' הראשונים דל"א יהרג ואל יעבור לעולם אלא לעבור אבל ליבטל ממצוה יעבור ואל יהרג ואל יעשה המצוה. וכענין מה שאמרו שם באסתר קרקע עולם היתה כלומר והוא כעין שוא"ת שהרי האשה ע"כ נבעלת ואפי' סייעה האשה בתשמיש לאחר שהלבישה היצר לא תתחייב בכך שאין אונס גדול ממנו ומה שמצינו מעשים לחסידים הראשונים שנהרגין אפי' על ביטול מצוה וכעין מה שארז"ל מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני מה לך יוצא ליצלב על שנטלתי הלולב. מדת חסידות עשו הם וראו שהדור הי' צריך לכך. והיו חכמים ראוים להורות ע"ז שאלמלא כן שהיו גדולים וחכמים לא היו רשאים למסור נפשם למות שלא לכל אדם יש רשות ליהרג במה שלא חייבונו ז"ל ליהרג עליו ולא עוד אלא שמתחייב בנפשו הוא. ועוד ראיתי בענין מצוה זו בספרי מורי י"א שבכל אשה שקדושין תופסין בה כגון אלמנה לכה"ג גו"ח לכה"ד ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר

שאינן

נערה דאינה צריכה למסור עצמה דהיא קרקע עולם אבל שם דמחויב למסור עצמו אפשר שהוא חייב אם עבר וכבר עמדו התוס' בקושיא זו ע"ש וביומא מה שתירצו ורבינו לא ניחא לי' בתירוצם וסובר דאביי ורבא פליגי כאן בסנהדרין ורבא לא ס"ל הסברא דקרקע עולם רק הנאת עצמו וע"כ מוכרח לומר דאסתר לא הוי ג"ע כמבואר שם בתוס' ובר"נ. ולכאורה קשה כיון דבג"ע יהרג ולא מהני הנאת עצמו באית בה מעשה או להר"מ אף דלית מעשה רק עכו"ם הבא על בת ישראל לאו ג"ע הוא דב"ד של שם גזרו או מלא תתחתן בם קשה לשיטות הסוברים דאף על אביזרא דג"ע יהרג א"כ מאי מהני הנאת עצמו התינח להר"מ שכתבתי לעיל דל"ל האי סברא דאביזרא נמי יהרג אבל לרוב שיטות הראשונים דגם על אביזרא יהרג מאי מהני דלא הוי ג"ע. שני תירוצים בדבר חדא כיון דלא הוי אלא מדרבנן לא הוי אביזרי' שיהרג כמבואר בש"ך והראשונים שהביאו ראי' מהעלה בלבו טינא דמקשה הש"ס בשלמא אם א"א הוי ניחא אע"ג דלא הוי אלא קריבה דג"ע מוכח דעל אביזרא נמי יהרג הם סוברים כשיטת הר"מ דקריבה דג"ע עוברים בלאו. אבל אם קריבה דג"ע לא הוי אלא מדרבנן לא חשוב אביזרא דג"ע שיהרג ע"ז. ועש"ך שם דעל ערוה דרבנן אין צריך למסור נפשו דלא הוי אביזרא דג"ע וחוץ לזה ל"ש לומר אביזרא דג"ע כיון דלאו ג"ע מה ענין איסור לעריות דאביזרא כגון בערוה דהתורה אסרה בחיוב מיתה והקריבה דערוה ג"כ אסור שייך לומר דהוי ג"ע והוי אביזרא מעין אותו דבר אבל מאי דלא הוי ערוה כלל ל"ש לו' אביזרא דערוה דאין סברא כיון דהם תחת סוג א' דהיינו ביאה תהי' אביזרא דג"ע ל"ש לומר כן וכן מבואר כאן בד' הרהמ"ח דאף אלמנה לכה"ג גו"ח לכה"ד אינן עריות לחייב עליהם וליהרג ואין הכרח דאותן השיטות יסברו דעל אביזרי' לא יהרג רק דלא הוי אביזרא כלל. אך קושיא זו מבואר בר"נ דפסחים דהקשה דגזרת ב"ד של שם לא גרע מאביזרא ע"ש ומ"מ אין קושי' על אותם השיטות כי הם ס"ל לחלק דלא הוי אביזרא. ועמ"ל הביא בשם הרא"ש דכהן בחלולה יהרג דאף דאינו אלא מדרבנן יהרג דהוי אביזרא דג"ע כיון דאסורה עליו מכח ג"ע וה"ר מסנהדרין דהעלה לבו טינא והיתה פנויה ומ"מ אמרו חכמים ימות. ואני תמה שמביא ראי' לסתור דשם אמרו ימות ואל ידבר כו' ואל תעמוד אחורי הגדר כו' ומקשה הש"ס הניחא למאן דאמר אשת איש היתה אלא למאן דאמר פנויה מאי כולי האי ומתרץ כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות כו' או משום פגם משפחה ומזה דהש"ס מקשה הניחא למ"ד אשת איש שפיר אמרו דימות והלא אינו ג"ע רק קריבה מזה מוכח דאף על קריבה יהרג ואם כן אי נימא אף על איסור דרבנן הוי גם כן אביזרא מאי קשה להש"ס אי פנויה היא מאי כולי האי מכל מקום הוי אביזרא אף אי נימא דפנויה דרבנן ומכ"ש לדעת הר"מ שהיא דאורייתא א"ו מדרבנן או אפילו מדאורייתא במקום דלא הוי ערוה לא הוי גם כן אביזרא דג"ע וצריך הגמרא לתרץ כדי שלא יהיו ב"י פרוצות או משום פגם משפחה:

והנה בגוף הדין דמשמע דהר"מ ס"ל אפי' בלא מעשה ג"כ יהרג בג"ע ובאמת התוס' כתבו כיון דבג"ע יהרג יליף מהיקישא דרוצח ושם דוקא במעשה כי בלא מעשה אינו מחויב להציל חבירו בדמו ולכאורה ראי' אלימתא היא ועכל"ל דהר"מ ס"ל גבי רוצח ג"כ אפי' בלא מעשה ולקמן אכתוב דע"כ הר"מ מודה גבי ש"ד כסברת התוס' כי הוא ש"ס ערוכה עיין לקמן. והנה לאותן השיטות הסוברים דבאין מעשה אף בג"ע יעבור משכחת לה אף באיש כגון שהי' מקושה ודבקוהו אונסים לערוה א"צ למ"נ עיין ביבמות פ' הבע"י. ואם עבר ולא נהרג בעריות דעת התוס' דאין חיוב מב"ד ולא מלקות כיון דהוי אונס. אך דעת הר"מ כיון דאין קישוי אלא לדעת חייב מב"ד ע' כאן בכ"מ ומבואר בהדיא בר"מ פ"א מהא"ב ובפ"כ מהלכות סנהדרין וע"ש עוד בכ"מ כתב דחייב מב"ד מ"מ אינו נהרג דל"ש התראה כיון שהי' באונס ויש להאריך בזה ואכ"מ. והנה הרהמ"ח הביא שיטות שכל שקדושין תופסין בה אינה בכלל עריות כגון אלמנה לכה"ג כו' או ממזרת כו' נ"ל דוקא אלו וכיו"ב דהם חייבי לאוין ואינן בכלל עריות אבל נדה דהם ח"כ והם בכלל עריות המבוארים פ' אחרי מות אף שקדושין תופסין בנדה כמבואר ביבמות מ"מ לענין זה הוי בכלל ערוה שיהרג עי' בלשון הר"מ פ"א מה' איסות ה"ה כתב וז"ל כל שאסר בתורה ביאתו וחייב על ביאתו כרת והם האמורים בפ' אחרי מות הם הנקראים עריות עכ"ל מבואר שהם בכלל עריות וכ"ה בפ"ד שם המקדש א' מעריות אינה מקודשת חוץ מנדה מבואר דהיא בכלל עריות רק דגזה"כ שקדושין תופסין בה כמבואר ביבמות וז"פ. ועי' בב"י יו"ד ה' נדה לענין למשש הדפק באשתו נדה בסי' קנ"ה. ושוב הראני בשו"ת פני יהושע להגאון מגיני שלמה שפלפל בזה באריכות ולא נפניתי לעמוד בדבריו. ועוד נראה דאפשר דסוטה אע"פ שקידושין תופסין בה ואינה מכלל ח"כ ג"כ מ"מ כיון דמבואר ביבמות דצרת סוטה אסורה דטומאה כתיב בה כעריות וכ"פ הר"מ פ"ו מהלכות יבום ה"כ חזינן אפי' להיות פטורה מחליצה ומיבום הוי כעריות וה"ה לענין זה כמי דינה כעריות שמחויב למסור נפשו ע"ז כנ"ל בעזה"י. (ועי' בחידושי הר"ן לסנהדרין אם כופין אותו לבא על הבהמה אע"ג דליכא פגם ואי"ע יעוש"ה) ונר' דיבמה לשוק אף שהוא ס' אם קדושין תופסין מ"מ נראה דהיא אינה בכלל עריות כי הוא ח"ל והא דהוי סברא דאין קדושין תופסין הוא מחמת לא תהי' היינו הוויה והוא גזה"כ אבל אינה בכלל עריות כנלע"ד. ועי' בנו"ב סי' כ"ד ולקמן במצוה תקל"ט. הג' ש"ד והוא מבואר שם בש"ס דיהרג ואל יעבור מחמת סברא מאי חזית כו' ועי' פרש"י דעיקר שמותר לעבור עבירה מפני כי חשוב לפני הקב"ה נפש ישראל. אבל כאן יהרג נפש מישראל ולמה נתיר לו לעשות עבירה דב"כ וב"כ נאבד נפש מישראל ע"כ יהרג ולא יעשה עבירה ע"ש. והנה בש"ד אף אם להנאת עצמו מ"מ כולם מודים אף הרז"ה דיהרג כמבואר שם בדבריו מחמת האי סברא דמאי חזית וע"ש בלשון הרז"ה דאף דש"ד אפי' להנאת עצמו אסור מחמת האי סברא מ"מ לענין זה לא מקים ג"ע לזה. (והנה אף דהוא מחמת הסברא שייך היקישא אף במקום דל"ש האי סברא ע' תוספות ר"ה דכ"ו ע"ב דעתם דדבר שהוא מצד הסברא אין למדין בג"ש ועי' ברא"ש מ"מ אף לד' התוס' דוקא משום מצוה בעלמא אבל דין גמור אף שהוא מצד הסברא מ"מ ילפינן חדא מחברתא וא"כ צע"ק לדברי הרז"ה אף שהוא מצד הסברא מ"מ אמאי לא מקשינן היקש גמור). ודוקא אם כופין אותו לעשות מעשה אבל אם כופין אותו שיניח לזרוק א"ע על תינוק א"צ למסור נפשו כיון דלא עביד מעשה ואינו מחויב להציל חבירו בדמו כי אדרבא מאי חזית דדמא דחברי' סומק טפי אדרבא דמא דידי' סומק טפי כ"כ התוס' בסנהדרין וביומא בפשיטות ובר"ה לא נזכר מזה. וכבר כת' בשם התוס' יוה"כ דהר"מ לא ס"ל לחלק בין עושה מעשה ובין אין עושה מעשה. ואני תמה על רבותינו בעלי התוס' שכתבו ד"ז לסברא והיא אינה מוסכמת לבעלי הש"ס דמבואר בב"מ דס"ב שנים שהיו מהלכין בדרך וביד א' קיתון של מים אם שותין שניהם מתים ואם שותה א' מגיע לישוב דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה א' במיתת חבירו עד שבא ר"ע ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך. והנה לבן פטורא אף דאינו עושה מעשה כלל בחבירו וגם חבירו ימות והוא ג"כ מ"מ אסור להחיות עצמו מכ"ש דאם יציל חבירו במיתתו בודאי ימסור נפשו וז"פ מאי שאמר בן פטורא דימותו שניהם ולא אמר דיתן לחבירו ויחי' דהא חבירו ג"כ אסור לשתות מפני דמו של זה ופשוט. ודרך משל אם הולך עם תינוק בדרך בודאי מחויב ליתן לתינוק שיחי' והוא ימות וזה כ"ש דמחייב למסור נפשו וחבירו ג"כ ימות א"כ חזינן דבן פטורא לית ליה האי סברא דבלא מעשה א"צ למסור נפשו והוא סובר בהיפוך אף בלא מעשה מחויב למסור נפשו. והנה ר"ע סובר דחייו קודמין מחמת הפ' וחי כו' אבל לא מצד הסברא מ"מ דין של רבותינו בעלי התוספות אמת דא"צ להציל חבירו בדמו כי ר"ע ס"ל הכי דחייו קודמין ובודאי הלכה כר"ע מחבירו. עכ"פ גם הר"מ מוכרח להודות ד"ז כי הוא ש"ס מפורש דלא כהתוס' יוה"כ א"כ כיון דג"ע מהיקישא ילפינן ואם שם א"צ למסור נפשו בלא מעשה גם בג"ע כן (ואף דהרז"ה ס"ל דלא לגמרי מקשינן לענין הנאת עצמו היינו להקל דאין צריך ליהרג אע"ג דבש"ד יהרג אבל להיפך דבש"ד אינו נהרג ולומר דבג"ע יהרג אין סברא כלל ע"כ בודאי דעת הר"מ דגם בג"ע יעבור בלי מעשה כנלע"ד). וא"כ נראה בפשיטות דהר"מ סובר כן דבלא מעשה אינו מחויב למ"נ. והנה הא דש"ד יהרג ואל יעבור נראה פשוט דאם אונסין א' מישראל להרוג עוברין במקום דלא הוי סכנה לאם בודאי אינו מחויב למסור נפשו כי ל"ש מאי חזית כי העובר לאו נפש הוא ומה שחותכין את העיבור להצלת האם מכ"ש להצלת עצמו וגם בטרפה כיון דביארתי לעיל דלאו נפש הוא א"כ ל"ש מאי חזית וא"צ למ"נ ומ"מ צ"ע. ובמתה האם עי' תוס' נדה וברמב"ן דאפשר דהוי הולד כאיש גמור. והנה דעת הפר"ד ומובא ג"כ במ"ל ה' מלכים דאף לפסק הר"מ דב"נ אינו מחויב למ"נ על ז' מצות כי לא נצטוה על קד"ה מ"מ בש"ד מחויב למ"נ מחמת דהוי סברא ושייך גם בב"נ וע"ש שמביא בשם הר"ש יפה דס"ל דב"נ אינו מצווה למסור אף על ש"ד. ולדעת המ"ל שם יש להסתפק אם ב"נ מחויב למ"נ על העוברים וטרפה כיון דנהרג עליהם או לא ומ"מ לא איקרי נפש וכבר כתבתי בזה לעיל וא"צ לכפול. ודע דאף שכתבתי לעיל דדין זה דאביזרי' דג"ע וע"ז שיהרג ואל יעבור אינו מוסכם כי דעת התוס' גבי אבירה דיעבור ואל יהרג וכתבתי דגם דעת הר"מ כן מ"מ פשוט דאביזרא דש"ד כ"ע ס"ל דיהרג ואביזרא הוי כגון שאונסין אותו להניח את חבירו לפני ארי וכדומה דמבואר בש"ס ור"מ הל' רוצח דכה"ג אינו נהרג הרוצח מ"מ חייב למ"נ מחמת הסברא דלא הותר לו לעבור שום עבירה רק במקום הצלת נפש אבל כאן שיהי' איבוד נפש ולמה יעבור בשביל נפש מאי חזית דלמא דמא דחברי' סומק טפי ופשוט. ודע דאם אנסוהו לחלל שבת להנאת האנס ועשה כן ובשעת עשיה הזיק ממון לחבירו ז"פ דצריך לשלם ול"ש כאן ח"מ שוגגין דפטורין מתשלומין כמבואר בפ"ד ושם מבואר דהלו אתרו בי' פטור כו' אבל כאן מצוה קעביד או דהותרה שבת או אפי' דחויה מ"מ אין כאן צד מיתה. ואם אנסוהו לא' מג' עבירות הללו דמחויב למסור עצמו ועבר ולא נהרג דג"כ מבואר בר"מ ובהרהמ"ח דאין עונשין אותו כי התורה פטרה אונס יש להסתפק אם דינו כשוגג ופטור מתשלומין אם הזיק ממון חבירו בשעת העבירה א"ד דעדיף משוגג והוי כאין בו צד מיתה ועי' ר"מ פ"ד מה' חובל ומזיק שפוסק גבי אשה דאם בשוגג הי' פטור מתשלומי וולדות אבל אם נתכוין לאחר יהרג את האשה כיון דהתורה פטרה חייב בתשלומין ועי' ראב"ד שאין דעתו כן אלא סובר כתנא דבי חזקי' דאף מתכוין מ"מ פטור מתשלומין. ומה שיש לפלפל בדבריהם מכ"מ ע"ש במ"מ ובלח"מ וא"כ אפשר דזה ג"כ תלוי בפלוגתא זו להר"מ

חייב

שאינן עריות ליהרג עליהן ויתר פרטים מבוארים בפ"ח מסנהדרין ופסחים ויומא ובמקומות אחרים (יו"ד סי' קנ"ז) ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר עליה ולא קידש השם במקום שחייב לקדשו בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו דלא תחללו את שם קדשי וכמ"ש למעלה בסמוך. ועון חילול ה' גדול וחמור עד מאוד עד שאמרו ז"ל שאין כח בתשובה ויום הכפורים ויסורין לכפר אלא במיתה כדאיתא בפרק אחרון מיומא:

לשבות

חייב ולהראב"ד פטור ואפשר עוד דזה עדיף מאינו מתכוין. ואם אנסוהו לבעול את הערוה לדעת הר"מ דחייב מב"ד שאין קישוי אלא לדעת כמ"ש לעיל דהר"מ פסק כן פ"ב מהא"ב ופ"כ מה' סנהדרין בודאי פטור מתשלומין אף דדעת הכ"מ בה' סנהדרין דאף להר"מ אין ממיתין אותו הב"ד דהוי כמו בלא התראה מ"מ בלא התראה כ"ע מודים דחייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין אף דל"ש כאן אלו אחרו בי' בר קטלא הוא מ"מ נראה דאין חילוק. אך לשיטות הסוברים דא"ח מיתה אפי' בערוה יש להסתפק כנ"ל. אך לפ"ז יהי' משכחת לה קנס בנערה המאורסה להסוברים בח"מ סי' שפ"ח אף דאנסוהו להראות של חבירו מ"מ לענין תשלומין חייב לשלם כדעת הרי"ף בנו"נ ביד א"כ חייב לשלם קנס כי המיתה אינה פוטרת אותו כיון שהוא אונס ל"ש מיתה וע' פא"כ בסוגיא דנערה המאורסה ושאר סוגיות שם. אך נראה דוקא לענין תשלומין כיון שהוא ממון חבירו חייב לשלם אבל קנס א"ח באונס כי הוא קנס ויש להאריך ואכ"מ. וכ"ל דגבי ש"ד אם אנסוהו להרוג את חבירו ועבר והרג ובשעת מעשה הזיק ממון חבירו פטור לכ"ע אף אם נאמר דל"ש חיוב מיתה כלל באונס כי ז"פ אף אם הוא אונס מ"מ ניתן להצילו בנפשו וכל ישראל הרואה ויכול להציל את חבירו בנפשו מחויב להציל ולהרוג אותו אף שא"ח מיתה על ההריגה היינו לאחר שהרג אבל קודם שהרג הוי רודף ואפי' קטן הרודף את הגדול אע"פ שהוא אונס ניתן להצילו בנפשו ומכ"ש להנרדף בעצמו בודאי מותר דמו א"כ כיון דהוי רודף פטור מתשלומין דרודף ששיבר את הכלים פטור א"כ פטור כאן. וכן נמי בנאנס על העריות שניתן להצב"נ ג"כ פטור על ההיזק דהוי רודף דאסור לעשות כן וא"כ ניתן להצב"נ כנ"ל ברור בעזה"י. ודע אף דרודף ניתן להצילו בנפשו ומצוה על כל ישראל להצילו ולהרוג הרודף מ"מ יש דינים אשר הנרדף בעצמו יכול להרוג הרודף אבל לא איש אחר עי"ל פ"א מה' רוצח כתב שם ברוצח בשוגג שיצא מעיר מקלט שרשות ביד גואל הדם להרגו ורדף אחריו ונהמתן הרוצח והרג את הרודף דאינו נהרג עליו וראי' מהש"ס דאלו הרגו זמרי לפנחס לא הי' נהרג עליו דפנחס הו"ל רודף אף דרדף אחריו כדין מ"מ ה"ל רודף א"כ ה"נ ע"ש. וכ"ל ברור דוקא הנרדף בעצמו אם הרג את הרודף אין חייב כיון דאין מצוה ביד הרודף רק רשות ע"ש במ"ל אבל באיש אחר שהרג את גואל הדם או שהרגו לפנחס בודאי נהרג עליו כי בחנם הרגו כיון שחבירו לא עשה שום עבירה ברדיפה אך הנרדף בעצמו אינו נהרג כנ"ל מצד הסברא ולא מצאתי זה בפירוש. וע"ש עוד במ"ל היכי דמצוה ביד הרודף לרדוף כגון הרודף אחר הרודף ונהפך הרודף אחר חבירו והרג את הרודפו כיון דהרודף שלו מצוה קטעיד ורדף אחריו להציל את חבירו נהרג הרודף הזה אם הרג את הרודפו ע"ש שמביא ראי' והוא מילי דסברא (אך) [אף] ברשות שאינו נהרג מ"מ מצד הסברא דוקא הנרדף עצמו אבל אחר נהרג עליו כנלע"ד מצד הסברא. ועוד מבואר בר"מ דאם סיעה של ב"א ואמרו להם עכו"ם תנו לנו א' מכם ונהרגהו ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש מישראל ואם ייחדוהו להם ואמרו הנו לנו את פלוני ואם לאו נהרוג את כולכם אם הי' חייב מיתה כשבע בן בוכרי יתנו אותו ואין מורין להם לכתחלה וא"ס אינו חייב מיתה יהרגו כולם ואל ימסרו אותו ע"כ ועכ"מ שמבואר בירושלמי בברייתא דייחדו להם א' כגון שבע בן בוכרי ומסרו אותו וע"ז פליגי ר"י ור"ל דר"ל סובר והוא שחייב מיתה כשבע ב"ב ור"י סובר דאע"פ שא"ח מיתה דעיקר תלוי בייחדו והר"מ פסק כר"ל אע"פ דהלכה כר"י נגד ר"ל מ"מ לישנא דמתניתא מסייע לר"ל וס' נפשות להחמיר ע"כ פסק כר"ל ומ"ש דס' נפשות להחמיר אע"פ דנימא איפכא דס' נפשות דידהו ולא יהרגו כדאמרינן בכ"ד ס"נ להקל אך סברתו כסברת ההה"ד מובא בש"ך דגבי אלו הדברים שהתורה לא הקפידה על נפשות מישראל ל"ש ס' נפשות להקל והוי ככל ספיקא דאורייתא ולחומרא ע"כ פוסק דלא ימסרו. ועיין בל' הרהמ"ח שכתב אבל אם ייחדוהו להם מוסרין אותו כענין הידוע כשבע בן בוכרי סתם הדבר ואין הכרע אם עיקר כוונתו כמו שהתחיל דתלוי בייחדו והראה כאותו מעשה שאירע בשבע ב"ב היינו דייחדו או אפשר כוונתו דוקא כשבע בן בוכרי דהיינו דח"מ כשבע ב"ב והראשון נראה עיקר בלשון הרהמ"ח. וע' יו"ד סי' קנ"ז מביא שני הדיעות ועט"ז וש"ך. והנה דין זה הוי אביזרא דש"ד כי המוסר אינו חייב מיתה רק עובר על לא תעמוד על דם רעך והכ"מ מביא בשם הרמ"ך שהקשה על דין זה דתוספתא כיון שמבואר בש"ס שלנו דש"ד דיהרג ואל יעבור הוא מצד הסברא דמאי חזית והיינו דוקא אם חבירו ניצל במסירת נפשו צריך למסור נפש להצלת חבירו אבל הכא אף אם ימסור נפשו יהי' חבירו נהרג כי האנס רוצה להרוג כולם וא"כ למה יהרג וע"ש שכתב דבלא יחדו ניחא דבכל איש שרוצים למסור אמרינן מאי חזית ע"ש. ודבריו צ"ע דמ"מ כיון דחבירו אינו ניצל וא"כ כ"א יכול להציל עצמו מפני פ"נ והי' ראוי להיות כל דאלים גבר דכ"א למה ימסור נפשו בחנם בלא הצלת חבירו וע"ש דלר"ל וכפי פסק הר"מ דאף בייחדו אם אינו ח"מ אסורים למסרו ע"ז ודאי קשה קושית הרמ"ך כיון דהוא והם נהרגין ל"ש מאי חזית לכן באמת פירש"י בסנהדרין דע"ב דשבע ב"ב כיון דייחדו והוא והם נהרגין ע"כ ימסרו אותו. ורש"י מביא עוד פי' מחמת דהי' מורד והי' ח"מ ועכ"מ מירץ אע"פ דמבואר בש"ס דש"ד סברא הוא אינו עיקר הטעם רק דקבלה היתה בידם דבש"ד יהרג אלא שנתנו טעם מסברא היכי דשייך אבל אה"נ אף דלא שייך מ"מ יהרג ואל יעבור ע"ש ובלח"מ דחה זו כיון דבר"מ מבואר דבש"ד היא מצד הסברא ואיך פסק דין זה ע"ש. והנה נ"פ לפי דברי הכ"מ דהוא קבלה בידינו אך דהש"ס נתנו עוד סברא לזה א"כ בב"נ לפי שפסק הר"מ דא"צ למסור עצמו אפי' על ע"ז דאינם מצווים כלל על קד"ה אך בש"ד כ' המ"ל כיון דהוא

מצד השכל גם הוא יהרג כיון דנפש חבירו אבוד אסור לו לעבור מחמת מאי חזית ע"ש והבאנו לעיל א"כ בב"נ כה"ג אם אנס יחדו לא' מהם אע"פ שא"ח מיתה מ"מ כיון דהוא והם נהרגין ע"ש הסברא ואסור למסור נפשם כי ל"ש הסברא וכן אפי' אם לא יחדו כפי מ"ש לעיל דל"ש הסברא הנ"ל דמאי חזית. א"כ בב"נ ימסרו אותו ואין צריך למסור נפשם ואינם רשאים ועוברים מאך את דמכם כו' כנ"ל ברור בעזה"י. והנה נ"ל דבדין זה אף אם לא יחדו מ"מ אם הי' טרפה ביניהם כיון דכבר כתבתי דלא איקרי נפש כלל א"כ מותר למסרו ולהציל עצמם דל"ש הסברא דמ"ח כו' דודאי דמי' סומק טפי וגם הקבלה ביד חז"ל מ"מ זה לא מיקרי ש"ד כנ"ל. ובב"נ אם נאמר כסברת הכ"מ (דלמא) [דבלא] יחדו שייך הסברא דמאי חזית כו' א"כ גם ב"נ אסור למסור בלא יחדו ובטרפה כיון שנהרגין על הטרפה א"כ אסורים למסור או אפשר דמ"מ לא הוי ש"ד וכבר נסתפקתי לעיל בכיו"ב. ודע דאף אם לא יחדו להם והי' בין הסיעה ישראלים איש א' שנגמר דינו בב"ד להמיתו אך נמלט ועתה רוצים עכו"ם שיתנו להם א' אם רשאין ליתן להם האיש הזה כיון דגברא קטילא הוא ער"מ פי"ד מה' סנהדרין דאף דנגמר דינו ויכול להמיתו בכל מיתה שירצה מ"מ צריך שיהי' יד העדים בו תחלה ואם נקטעה יד העדים פטור א"כ אפשר דאסור למסור לו להאנסים כיון דפטור עתה בלא העדים הוי ככל אדם ומחויבים למסור עבורו וע"ש פי"ג ובש"ס סנהדרין דמ"ד. ואף אם יחדו להם מ"מ אינו ח"מ כלל כי צריך דוקא שיהי' יד העדים בו ועי' בלשון הר"מ שכ' ואין רשות לשאר העם להמיתו תחלה נראה דאפשר דלכתחלה אסורים להרגו אבל אם הרגו אחר אינו נהרג עליו ומ"מ נראה דהטעם מחמת דעומד למות ע"י העדים אבל בנקטעה יד העדים כיון דלא אפשר לקיים כדכתיב נפטר לגמרי ול"ע ואכ"מ. אך אם הי' ביניהם רוצח שנגמר דינו כיון דמצוה ביד כל אדם ובכ"ד שאתה יכול להמיתו בודאי ימסרו אותו כיון דגברא קטילא הוא וז"פ:

ומבואר ג"כ בזה דמורד במלכות אין הדין כנגמר דינו אף דא"צ למדייני' כמבואר מ"מ כאן מבואר דוקא בייחדו אבל בלא"ה אסור למסור אף שיש ביניהם כשבע ב"ב כיון דאין המלכות מבקשת להרגו. ופשוט כיון דאין מצוה על המלך רק רשות כמבואר בר"מ ה' מלכים ואי בעי מחיל ג"כ לא הוי כנגמר דינו ומה שמבואר דאם ייחדו והוא חייב כשבע ב"ב מותר למסרו היינו כשהמלך מבקשו להרגו כעובדא דשבע ב"ב וכעובדא דעולא ב"ק דתבעתי' מלכא אף דלא הוי כנגמר דינו ואם אדם אחר הורגו בודאי נהרג עליו מ"מ מותר למסרו כיון דהמלך רוצה להרגו ע"י ס"ל כרודף דבפשיעתו הוא וכ"ה בט"ז שם אפי' הוא מורד במלך אשר לא ממלכי ב"ד מ"מ כיון דבפשיעתו הו"ל כרודף ומותר למסרו וז"פ וכן מבואר כאן בנשים שהלכו ורוצה האנס שימסרו א' ויטמאוה ואם לאו יטמאו כולם יטמאו כולם ואל ימסרו נפש מישראל. ואם א' מהם יחדו תלוי בפלוגתא הנ"ל כי כאן ל"ש חייב כשבע ב"ב כ"כ הט"ז. וע"ש עוד שאם אמר שימסרו לו א' ויטמא ואם לאו יהרוג כולם בודאי מוסרין כי אפי' היא עצמה תעבור ואל תהרג כמבואר לעיל. ודע דגבי ב"נ אף אם נאמר דמצווה על קד"ה בזיין מצות שלו הוא דוקא בפרהסיא מחמת קד"ה אבל בצנעה לא אפי' באלו השלשה חוץ מש"ד מחמת הסברא כמבואר לעיל. כן כתב אף הרמב"ן שם בס' המלחמות ע"ש. ובדינים אלו אם א' רוצה להחמיר על עצמו ליהרג במקום שמותר לעבור עיין בראשונים ובהרהמ"ח ויש מקום לפלפל באריכות ואי"ה אשנה פ"ז. ובעכו"ם שאמרו לנשים שימסרו לו א' ויטמאה דאסור להם למסור עיין בכ"מ מביא בשם הרשב"א דאפי' אם היתה טמאה מכבר אין מוסרין כי למה תוסיף חטא על פשע וא"ד לתרומה ע"ש. ובהגהות דגול מרבבה השיג עליו מהירושלמי שמבואר שם דאם היא טמאה מכבר מוסרין אותה ואין הירושלמי בידי ולא הדג"מ כעת. ועיין בילקוט מלכים הביא שם אגדה דנבוכדנצר בא ויצאו סנהדרין לקראתו ואמר להם שיתנו לו יהויקים שמרד בו ורצו למסור את יהויקים אמר להם וכי דוחין נפש מפני נפש אמרו לו וכי לא כך עשה זקנך לשבע בן בוכרי. מזה מוכח אף דלא היה מורד במלכות ב"ד מ"מ כיון דהיה מורד הוי כרודף ומותר למסרו ומפורש כד' הט"ז וערש"י ותוספות סנהדרין דע"ה דאף אם נאמר דב"נ מצווה על קד"ה מ"מ דוקא בפרהסיא וכ"כ הרמב"ן ופרהסיא דוקא תוך עשרה מישראל אבל פרהסיא תוך הרבה ב"נ לא מיקרי פרהסיא אף שהם מוזהרים על קד"ה מ"מ לא נקרא פרהסיא רק תוך עשרה מישראל. ואם ב"נ רשאי להחמיר על עצמו למס"נ במקום שא"צ או לפי שפסקינן דאינו מחויב עיין בפר"ד דרך האתרים דעתו שאינו רשאי אף להפוסקים דישראל רשאי להחמיר מ"מ ב"נ אסור להחמיר ע"ע. וכבר כתבתי לעיל דבלא מעשה אינו חייב להציל חבירו בדמו מקרא וחי דחייך קודמין ובפרט לפמ"ש התוס' דל"ש סברא מאי חזית כו' אדרבא מ"ח כו'. א"כ מצד הסברא א"צ להכניס עצמו אפי' בספק סכנה עבור חבירו אע"פ שחבירו הוא בסכנה ודאי כיון דהוא לא יעבור כלל רק עובר על לא תעמוד על דם רעך א"כ כל המצות נדחין אפי' מפני ס' סכנה מחמת וחי בהם ובנדרים פ' וא"נ מבואר שם פלוגתא דר"י סובר אפי' כיסתו וחיי חבירו כיסתו קודמת מחמת צערא דגופא טובא וחכמים פליגי דחיי חבירו עדיף מצערו אבל להכניס עצמו בספק סכנה נראה דא"צ. אך ראיתי בכ"מ פ"א מה' רוצח מביא בשם הירושלמי דמחויב להכניס עצמו בספק סכנה אם חבירו בסכנה ודאית ע"ש. ולדידי צ"ע דמה"ת וע' בח"מ סי' תכ"ו השמיטו המחבר ובסמ"ע הקשה למה השמיטו וע"ש שכתב כיון שהרי"ף והר"מ השמיטו דין זה ובאמת צ"ע דברי הירושלמי ואינו ת"י (עיין בהשמטות). ואני מסופק אם רשאים

להרוג

מצוה רצ"ז לשבות ביו"ט ראשון של פסח

(א) לשבות בי"ט ראשון של פסח שנא' בו ביום הראשון מקרא קודש וכל מה שנאמר בתורה מקרא קודש פי' ז"ל קדשהו וענין קדושתו הוא שלא נעשה בו מלאכה אלא מה שהוא מיוחד לאכילה כמו שביאר הכתוב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה והראי' ששביתת י"ט נחשבת עשה אמרם ז"ל האי שבתון עשה הוא ולמדנו מעתה שבכ"מ שנאמר בתורה שבתון גבי י"ט הוא עשה וכבר בא הרבה בגמרא נ"כ י"ט עשה ול"ת. משרשי המצוה כדי שנחשוב בענין המועד בנס שנעשה לנו בו ונהלל ונבאר במחשבתינו מה שצונו ב"ה עליו ונעשה לנו נסים בזמן ההוא ואם יהיה האדם טרוד במלאכתו לא יהי' לו פנאי לחשוב בשום דבר ועוד נאריך בשרשה ובדינה בלאו דאיסור מלאכה בי"ט שבסדר זה בע"ה. (ב) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ועשה מלאכה שלא לצורך אוכל נפש בטל עשה זו מלבד שעבר על ל"ת כמו שנכתוב במקומו. דיני המצוה מתבארים בי"ט (הי"ט פ"א):

מצוה רצ"ח שלא לעשות מלאכה בי"ט א' של פסח

(א) שלא נעשה מלאכה ביום ראשון של חג הפסח שהוא יום ט"ו בניסן שנא' ביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר הזהיר ע"ז הכתוב בסדר בא אל פרעה בצווי חג הפסח שנא' שם כל מלאכה לא יעשה בהם וזה המקרא הביא הרמב"ם ז"ל אבל אני כתבתי זה האחר כדי שיהיו המועדות סדורים בסדר א'. והכל עולה לענין א'. ואמר הכתוב כאן מלאכת עבודה ולא אמר כל מלאכה לפי שצרכי אוכל נפש הותרו לעשות בי"ט כמ"ש הכתוב במק"א אשר

להרוג הרודף אחר ס' נפש כגון אסופי שנמצא והוא מחלה על מחלה דודאי ההרגו אינו נהרג עליו אם רשאים אנחנו להרוג הרודף אחריו להרגו. וצ"ל פשוט דמבואר ביומא דר' ישמעאל יליף דפ"נ דוחה שבת מבא במחתרת מה זה שספק בא על ממון וס' נפשות ורציחה גורם לשכינה שתסתלק מישראל ניתן להצילו בנפשו ק"ו כו' אם כן רואים אנו דאפי' ס' רודף מותר להורגו אם כן ה"נ. ואף דלמסקנא דחי לה דשאני מחתרת דחזקה כו' ואשכחן ודאי ספק מנלן אם כן נראה דהתירה התורה להורגו דוקא בודאי ז"א דבאמת דלא מוכח מכאן ספק אבל לפי המסקנא דשמואל יליף מוחי בהם דאף ס' פ"נ דוחה שבת אם כן כיון דחזינן אף דס"ד אינו נדחה אף מפני ודאי פ"נ מ"מ ברודף דניתן להצילו מפני פ"נ חזינן דהתירה התורה ס"ד מפני פ"נ היכי דהוי פושע כגון רודף וא"כ רציחה כזו התירה התורה מפני פ"נ כמו שאר עבירות ואם כן אפי' ספק פ"נ כיון דהוא פושע גילתה התורה דס"ד כי האי נדחה א"כ שוב אין חילוק בין ודאי פ"נ או ספק פ"נ ובהא לא פליג על ר"י דלר"י ס' פ"נ דוחה רציחה גבי רודף ה"ה לדידן אך מקרא דר"י לא מוכח ספק ומוכח מקרא דוחי בהם כיון דחזינן דהתורה התירה רציחה כזה מפני פ"נ ה"ל כשאר מצות ואם כן נדחה נמי רציחה כי האי מפני פ"נ הנ"ל כשאר מצות ואפי' מפני ספק פ"נ ככ"ל בעזהשי"ת. ולפ"ז אף ברוב עכו"ם כיון דמפקחין עליו את הגל דאין הולכין בפ"נ אחה"ר א"כ הרודף אחריו ניתן להצלה"נ כיון דחזינן דעבירה דרציחה נדחית גבי רודף מפני פ"נ הו"ל כשאר עבירות דנדחין מפני פ"נ דנדחין אפי' במקום רוב כי אין הולכין בפ"נ אחר הרוב א"כ אפי' במקום רוב ניתן להצה"נ. וכ"ז נראה דוקא ברודף אחר חבירו להורגו כיון דהוי כמו שאר עבירות הדר הו"ל בכלל וחי בהם אפי' בספק ובמקום רוב אבל ברודף אחר ס' ערוה דהתירה התורה ומצוה איכא להרוג הרודף דזה אינו מחמת פ"נ רק גזה"כ גבי עריות אם כן דוקא בודאי ערוה אבל בספק ערוה בודאי אסור להרגו כי ס' נפשות להקל וזה אינו בכלל פ"נ להצלת נפשות רק גזרת מלך הוא א"כ הרודף אחר ס' ערוה בודאי ס' לחומרא ואסור להרוג אותו והוא חילוק פשוט למבין. ולפמ"ש כיון דהתורה התירה דמו של רודף מפני פ"נ א"כ הדר ה"ל בכלל וחי בהם אפי' על ס' פ"נ למה לי היקש' דהוקש לנערה המאורסה דניתן להצה"נ וע"ש בתוס' שהקשו הא מוכח ממחתרת ותירצו דמשם ה"א רשות והיקישא אצטריך דהוי מצוה. ולפמ"ש כיון דהתורה התירה א"כ הו"ל בכלל וחי בהם א"כ ממילא ה"ל מצוה ז"א דגם מוחי בהם כיון דהתורה התירה לעבור על המצוה מפני פ"נ ממילא כיון דהוי היתר א"כ ממילא הוי מצוה להציל נפש מישראל מלא תעמוד כו' א"כ גם דהתו"ס צ"ע צ"ל היקישא כיון דהתורה התירה דמו של רודף מפני פ"נ ממילא מחויב והו"ל מצוה ער"מ שעובר על כמה לאוין ע"ש עכצ"ל דרציחה חמורה ולא הוי ידעינן דהוי מצוה א"כ מוחי בהם ג"כ לא הוי ידעינן אם הוא מצוה ע"כ צריך היקישא וצ"ע כעת. והנה בש"ס מבואר דמי שהעלה לבו טינא אפי' על פנויה והוא מסוכן מ"מ אין מורין לו לעמוד ולדבר עמה אחורי הגדר ומסקנא שם שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות והרי"ף והרא"ש הביאו זה וגם הר"מ פסק כן והרהמ"ח כאן אינו מביא זה. ותמהני על בעלי הש"ע המחבר והרמ"א שלא הביאו דין זה. ובב"י הביאו וגם הטור השמיטו מ"מ כיון דהרי"ף והר"מ והרא"ש מסכימים לדעת א' ולא ראיתי לבעלי התוספות שיחלקו בזה צ"ע שהשמיטוהו בעלי הש"ע. ובג' עבירות אלו אם עבר ולא נהרג כיון דאין עליו שום עונש והו"ל כמו שעבר על לאו דאין לוקין דכשר לעדות מה"ת כמבואר בח"מ סי' ל"ד ועיין בתשובת נו"ב קמא סי' ע"ב דמדברי הרשב"א משמע דהוי רשע והוא הביא ראיות דאינו רשע וכתב דהרשב"א לדעת השיטה דחייב בעונש כתב כן והגאון הספרדי בסי' ע"ד הקשה עליו מסוגיא דכ"י הוא זה אבל אנוסים כו' דטעמא דר"מ דעדים שאמרו להם חתמו שקר יהרגו כו' ע"כ לא מלי משוי נפשי' רשע חזינן דמקרי רשע ע"ש ובאמת יש לחלק נהי דלענין עדות בודאי לא נקרא רשע לפסול לעדות אבל מ"מ לענין זה אינו נאמן על עצמו שעשה שלא כהורה ושייך אין אדם מע"ר ועיין בס' א"ז שם הביא בשם הרמב"ן והרא"ש אף דר"מ מודה ג"כ דאין לך דבר שעומד בפני פ"נ מ"מ מדת חסידות הוא ליהרג ואין אדם מע"ר אפי' בכה"ג ורבא דחה כיון דמורין לכתחלה ע"ש מכ"ש בעבר ולא נהרג במקום שהדין דיהרג נהי דלא הוי רשע לענין עדות מ"מ בודאי אין אדם מע"ר כיון דמ"מ לא עשה כהורה ובתוס עשה שם הגאון טו"י פלוגתא בין הרשב"א להרא"ש והריב"ש ולדעתי כולם סוברים כהרשב"א בזה דאין אמע"ר בכה"ג אף דלא הוי פסולים לעדות ע"ש ואכ"מ. עוד כתב הר"מ והרהמ"ח דאם עבר עבירה שאין תאוה בה אבל בפעולתו מתכוין להכעיס זה ג"כ מחלל ש"ש וילקה והנה תי' וילקה ליתא בר"מ וג"כ מבואר שם בשינוי לשון קצת דאם עבר בשאט נפש להכעיס ה"ז חילל את ה' ולפ"ד הרהמ"ח אם עבר עבירה כזו חוץ מה שמחויב מלקות מחמת העבירה מחמת לאו המיוחד לוקין ג"כ מן הלאו הזה וגם אם עבר עבירה שאין בה מלקות להכמים כגון שבל"ע וכדומה מ"מ לוקין מלאו הזה ובאמת ראה זה דבר חדש הוא ולפי דבריו לוקין בשבועות שוא שני מלקיות מחמת הלאו המיוחד ולאו זה הכולל וצ"ע כעת הש"י יעזרני לשנות פ"ז. ומ"ש בחלק הפרט שיעשה איש מפורסם עיין ר"מ וכ"מ וקונטרס הוספות יוה"כ ובר"מ מסיים מי שנושא ונותן באמונה ומוכתר בתפילין עליו שכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר הש"י ברחמיו ישים חלקנו עמהם אמן :

מצוה רצ"ז (א) **לשבות** ביום ראשון של פסח כו'. זה מבואר בפ"א מהלכות יו"ט בקלת מועדים כתיב שבתון הוא מ"ע ובמקלת לא כתיב שבתון רק מקרא קודש והוא ג"כ מ"ע וע' בשבת ובמקומות הנרשמים שם דאיכא הרבה מ"ד דלא ס"ל כן ולמדו מקרא אחריני דאין שרפת קדשים או מילה שלא בזמנה דוחה יו"ט ור"א מסיק דהו"ל יו"ט עשה ול"ת מ"מ פסקו כן כר"א דהוא בתרא וע' תוס' במס' ביצה ד"ח ע"ב ד"ה סוף דהגמרא מדחיק נפשי' דאליבא דהלכתא דיו"ט עשה ול"ת הוא אע"ג דרבא ל"ל האי סברא ע"ש נראה דהלכתא כ"ה ועיין ברמב"ן עה"ת פ' אמור כתב שם דהעשה דשבתון כולל אף דבר דלא הוי מלאכה רק טורח ועמל אסור בשבת וביו"ט לא שיטרח כל היום למדוד תבואות כו' ולעמוס על החמורי' והחנוני מקיף כו' לכך אמרה תורה שבתון שיהא יום שביתה ומנוחה לא יום טורח ומלאכה כו'. ומסיק לבסוף דהוזהרו על המלאכות בשבת ויו"ט בלאו ועונש והטורח והעמל בעשה ע"ש. ונראה דאף דר"א אומר דשבתון הוי עשה דיו"ט ה"ל ל"ת ועשה מ"מ מודה דגם הטורח ועמל הוי בכלל העשה הזה אעפ"י שאינו בלאו וער"מ פ"ב מה' שבת שכתב נאמר בתורה תשבות אפי' דברים שאינם מלאכה חייב לשבות כו'. וע' במ"מ שרומז לד' הרמב"ן שהבאנו ועיין בלח"מ הביא ד' הה"מ לכוונה אחרת ובאמת ברמב"ן כאן מבואר כפי' הראשון שכתב שם הלח"מ ע"ש. והנה אף דהר"מ כ' גבי שבת מתיבת תשבות דהטורח ועמל אסרה תורה וכאן בהיו"ט לא כתב מזה מ"מ נ"ל דגם גבי יו"ט ס"ל דמלשון שבתון מוכח זה ואף דלשון שבת בתורה אינה בכל היו"ט רק בר"ה ובסוכות מ"מ הוקשו כל המועדים זה לזה ע"ש ברמב"ן וד"ז נ"ל דהכתוב מסרו לחכמים איזהו הטורח והעמל וע"ש בלח"מ שכ"כ. ועיין ברשב"א יבמות דף ו' והבאתי לעיל בחיבורי שמביא בשם מורו דאף גבי שבת העשה דשביתה לא קאי רק על אבות מלאכות אבל לא על מחמר כיון דאינו מכלל מלאכות רק לאו בפ"ע. נראה דחולק על הא דרמב"ן דאינו בכלל שביתה חוץ מהאבות מלאכות עיין שם :

(ב) **ונוהגת** כו' והנה מצוה זו היא מ"ע שהז"ג מ"מ חידש הרהמ"ח דאשה חייבת אף דבכ"מ פטורה מ"מ כיון דהיא מוזהרת על הלאו. וכיון דיש ג"כ לאו בזה מוזהרת ג"כ על העשה אף דהוי זמ"ג. ולכאורה צ"ע למה לא כתב הרהמ"ח ד"ז לעיל במצוה פ"ה גבי מ"ע של שביתת שבת דגם הנשים מצווים על העשה. ואפ"ל דשם אין נ"מ כיון דבל"ז הוי לא תעשה שיש בה כרת ומב"ד אבל גבי יו"ט נ"מ לענין של"ת נדחה מפני עשה אבל עשה ול"ת אינה נדחה לזה השמיענו דגם לענין נשים אינה נדחה הל"ת של יו"ט מפני העשה כי הם מצווים ג"כ בעשה וה"ל עשה ול"ת אבל גבי שבת בלא"ה ל"ת שיש בה כרת אינה נדחה מפני עשה ומ"מ צ"ע דחזינן דהתורה חייבה בעשה לאנשים אף דאיכא כרת ומב"ד. וכ"מ כאשר ביארתי בחיבורי דמביא עולה על עשה וע' בזבחים דף ז' א"כ היה לו לכתוב לעיל בנשים ג"כ דחייבות בעשה. והנה בר"מ אינו מבואר ד"ז אם נשים חייבות בעשה זו אך התוס' בקידושין דל"ד ד"ה מעקה מבואר בדבריהם להיפך ע"ש שהר"י איש ירושלים מקשה דלמה לא תדליק אשה בשמן שרפה ביו"ט ידחה העשה הל"ת של יו"ט ובנשים ל"ש העשה דיו"ט כי הוי מ"ע שהז"ג וע"ש שתירצו דהלאו אלים והדברים עתיקין ואכ"מ. אבל עכ"פ מפורש דהנשים אין מצווים אף דהם מצווים על הלאו וע' בהגהות מ"ל בסוף הספר הרגיש בזה ומביא דברי התוס' שחולקין ע"ז ע"ש. שוב ראיתי בס' שעה"מ פי"ב מה' עכו"ם הביא ג"כ פלוגתא ופלפל באריכות. והנה אף לדברי הרהמ"ח דאשה מצווה על העשה היינו שיש בהעברתו לאו ג"כ ע"כ מוזהרת על העשה. אבל במקום שאין בהעברתו לאו ודאי אינה מצווה על העשה ג"כ כי ה"ל הזמ"ג א"כ לפמ"ש לעיל בשם הרמב"ן דטורח ועמל ביו"ט ושבת אין בהם איסור לאו רק העשה דשבתון א"כ לפ"ז אין הנשים מוזהרות על הטורח והעמל כי ה"ל הזמן גרמא. ואפ"ל כמו דקי"ל נשים חייבות בקד"ה דזכור ושמור כו' כל שישנו בשמירה כו' א"כ מכ"ש כאן דהיקש גמור הוא כיון דבעשה זו כולל מה שהנשים מוזהרות כגון באותן שיש בהם לאו א"כ אף אותן שאין בהם לאו כיון דנכלל בתיבה א' חייבות ג"כ אבל לפי דעת התוס' דנשים אף במקום לאו אין מוזהרות על העשה רק דמוזהרות על הלאו א"כ הטורח והעמל שאין בהם רק עשה אין הנשים מוזהרות ובעזהשי"ת לקמן נאריך בזה :

מצוה רצ"ח (א) **שלא** נעשה מלאכה כו' והביא ד' רמב"ן והוא בפירוש התורה פרשה א. ורש"י בחומש לא פי' כן. ועפ"א מהלכות

אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. וזה פי' מלאכת עבודה כלו' שאינו לצורך או"נ כענין שנאמר ובכל עבודה בשדה וכן וקין הי' עובד אדמה מלך לשדה נעבד עובד אדמתו אבל המלאכה שהיא לאו"נ כמו הבישול וביו"ב מלאכת הנאה היא לא מלאכת עבודה כן פי' הרמב"ן. וכתב עוד שזה הפ' מתבאר בתורה כי בחג המצות שאמר תחלה כל מלאכה לא יעשה בהם בסדר בא אל פרעה הוצרך לפרש אח"כ אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ובשאר כל ימים טובים יקצר ואמר כל מלאכת עבודה לא תעשו לאסור כל מלאכה שאינה אוכל נפש ולהודיע שאו"נ מותר בהן ולא יאמר הכתוב לעולם בא' משאר י"ט כל מלאכה ולא יתפרש בהם היתר או"נ כי מלאכת עבודה ילמוד ע"ז אבל בפ' כל הבכור בחג המצות אמר ביום השביעי עצרת לד' אלקיך לא תעשה מלאכה. והטעם מפני שכבר התיר בו בחג זה בפירוש אוכל נפש בסדר בא אל פרעה. ואחר כך בסדר זה הזכיר מלאכת עבודה דמשמע בו גם כן היתר או"נ ולפיכך כשחזר והזכירה פעם אחרת בסדר הזה לא הוצרך לומר בו עוד ביאור והזכיר מלאכה סתם וסמך על הידוע ומ"מ לא אמר כל מלאכה אלא כמו בשבת ויה"כ אבל אמר מלאכה כלומר המלאכה אשר הזהרתיך עלי'. משרשי המצוה כדי שיזכרו ישראל הנסים הגדולים שעשה השם יתברך להם ולאבותיהם וידברו בם ויודיעום לבניהם ולבני בניהם כי מתוך השביתה מעסקי העולם יהיו פנויים לעסוק בזה שאלו היו מותרים במלאכה ואפי' במלאכה קלה היו כאו"א פונה לעסקו וכבוד הרגל ישכח מפי עוללים גם מפי הגדולים. ועוד יש תועלת רבות בשביתה שמתקבצים כל העם בבתי כנסיות ובתי מדרשות לשמוע דברי ספר וראשי העם ידריכום וילמדום דעת וכענין משארז"ל משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשים בה' פסח בפסח וה' עצרת בעצרת. (ב) מדיני המצוה משארז"ל שאף ע"פ שהתיר הכתוב המלאכות לצורך או"נ דוקא הדברים שא"א לעשותן מעי"ט הוא שהתיר הכתוב כגון לישה שחיטה אפי' ובישול שכל אלו המלאכות נפסדות קצת בשהייתן וכמו מזה הטעם התירו לדוך סממנים בי"ט משום דמפיגין טעמייהו בשהיי' אחר שהן נידוכין אבל המלאכות שאפשר לעשותן מעיו"ט ואינם מקבלות בזה שום הפסד כגון קצירה דישה ברירה טחינה ורקידה וכיו"ב אסור לעשותן בי"ט ואינם בכלל צרכי או"נ כלל ולוקין עליהן כמו בחרישה בשדה שהיא מלאכת עבודה באמת (ג) ועוד ביארו המפורשים אחרונים ענין זה ואמרו כן דלא יקרא צורך או"נ אלא מה שנעשה ליומו כלומר לזמן מועט כמו בישול ואפייה וכיו"ב כמו שאמרנו וכן מה שדעתו של אדם סומכת בו להכינו לשעתו לאפוקי צידה שאין דעתו של אדם עליה דשמא לא יזדמן לו צידה היום (ד) ועוד אמרו דכי שרינן אוכל נפש במה שנעשה לשעתו כמו שאמרנו דוקא כשאדם משתמש בגופה של מלאכה

מהלכות יו"ט ה"א במ"מ ולח"מ שם : (ב) מדיני המצוה אף על פי שהתיר הכתוב לצורך או"נ כו' כקצירה ברירה כו' ולוקין עליהם כו' זה דעת רש"י דדבר שאפשר לעשות מאתמול אסור דאורייתא וגם דעת הרמב"ן כן או דהוי מלאכת עבודה או מחמת טעם הירושלמי דסמוך ליה ושמרתם את המצות מלישה ואילך אבל דעת הר"מ והרבה ראשונים דהמלאכות הללו אין אסורים אלא מדרבנן ועיין בכ"מ מס' ביצה ובראשונים ואחרונים שפלפלו. וכבר כתבתי שאין דרכי להאריך בדינים המבוארים בארוכה והלכות יום טוב הוא ענין גדול ועמוק ואכתוב בקיצור. עיין בב"י סי' תצ"ה ובתוס' פסחים ד"ה ע"ב ותוספות ביצה ספ"ב דבכל מלאכת עבודה שאסרה התורה גבי יו"ט היינו מה שהוא בכלל מלאכה בשבת דהיינו ל"ט מלאכות אם כן גבי יו"ט ג"כ אסרה תורה לעשות מלאכה זו אם אינה באו"נ אבל מה שאינה בכלל מלאכות בשבת כגון איסורי לאוין ועשה כגון מחמר דהתורה יחדה בלאו בפ"ע ואינה בכלל מלאכות ואינו חייב ע"ז סקילה וחטאת אם כן אינו בכלל לא תעשה כל מלאכה כלל אפי' בשבת רק דהתורה כתבה לאו בשבת א"כ בשבת דגלי גלי וביו"ט דלא גלי מה"ת יעבור בלאו ולפ"ז אין מחמר ושביתת בהמתו נוהג ביו"ט כי לאו בכלל מלאכה הוא ועבב"י סי' תצ"ה הביא שני דיעות אם מחמר וש"ב נוהגת ביו"ט ודעתו נוטה דנוהג דשוה לשבת ועש"י רמ"ו דעת המג"א ג"כ נוטה דנוהג ביו"ט ומביא בשם היש"ש דסובר כן. וע' פר"ח סי' תצ"ה דעתו דש"ב אינו נוהג דלמען ינוח בשבת כתיב אבל מחמר כיון דבכלל ל"ת כל מלאכה אתה ובהמתך נפ"ל מחמר בשבת אם כן מקרי מלאכה ע"כ חייב על מחמר ע"ש באריכות. וע' תוס' ביצה דכ"ג ד"ה ע"ג חרס הביאו ירושלמי מהו להדליק נר של בעלה ביום טוב ר"י אוסר ורבנן שרי וכתבו שם דבזה פליגי מאן דאוסר סובר הבערה לחלק יצאת והוי מלאכה ואסורה ביו"ט ומאן דשרי סובר הבערה ללאו יצאת ואינה בכלל מלאכה כמ"ש בפסחים. ובאמת צריך עיון דר"י אוסר ולפי דבריהם סובר ר"י דהבערה לחלק ובאמת בש"ס דילן מובא ברייתא בשבת ד"ע וביבמות דף ו' ע"ב ודף ל"ג ע"ב וש"מ הגרסמים שם מבואר דר"י סובר דהבערה ללאו יצאה ע"ש. אך בלא"ה דברי התוס' שם צ"ע ע' פ"י ובעיקר דין זה האריכו המחברים. והנה אם נאמר כל שאינה בכלל מלאכה רק לאו בשבת אין אסור ביו"ט מה"ת ולפ"ז תחומין אף לשיטת הר"מ והרהמ"ח דתחומין אסורים מה"ת בשבת היינו י"ב מיל ואינו מכלל המלאכות רק לאו דאל יצא כמבואר בר"מ הלכות שבת והרהמ"ח לעיל אם כן ביו"ט אינו אסור מה"ת כי אינו בכלל מלאכה אבל דעת רש"י בחגיגה י"ז ע"ב ד"ה ופנית בבוקר כו' פירש"י דהוא בחה"מ דאי ביו"ט התחומין אסור מבואר דאסור מה"ת ועתוס' הקשו הא התחומין דרבנן דהם לשיטתם דסוברים דרבנן ל"ל תחומין כלל מה"ת כדעת הרמב"ן ודעימי' החולקים ע"ז והדברים עתיקין. אבל מדבריהם נראה ג"כ אם היו תחומין אסורים מה"ת בשבת אף דאינם בכלל מלאכות רק לאו בפ"ע מ"מ היה אסור ביו"ט א"כ לדידהו מחמר וש"ב דאסורים בשבת לד"ה אסור ביו"ט ונראה דבריהם סותרים למ"ש בפסחים וביצה דעל איסור לאו בשבת אינו מוזהר ביו"ט ולדברי הב"י אשר דעתו להחמיר בש"ב ומחמר וכן היש"ש יש להם סיוע גדול מד' רש"י הנ"ל ומתוס' חגיגה. ועיין בקונטרס יום תרועה בסוגיא דשופר של ר"ה אין מעבירין את התחום כו' נסתפק שם אם תחומין ביו"ט הוי דאורייתא ומביא ד' רש"י הנ"ל דהוי דאורייתא א"כ מבואר דהם סוברים דאף איסורי לאוין דשבת גם כן הם בכלל מלאכה ואסור ביו"ט מהלאו דל"ת כל מלאכה וערש"י פסחים שם מפרש דאי ללאו יצאה לא הוי קרי ליה אב מלאכה משמע אבל מ"מ אסור דלא כהתוס' וגם התוס' שם כתבו תחלה ד' רש"י ואח"ז כתבו זה בשם ריב"א. ובט"א חגיגה תמה על רש"י מנלן איסור תחומין ביו"ט עכ"פ מדברי רש"י ותוס' מוכח דאף איסורי לאוין דשבת אסורים ביו"ט מהלאו דכל מלאכת עבודה ולכאורה דברי רש"י בחגיגה שכתב דביו"ט איסור תחומין מה"ת סותרים לד' רש"י יומא פ"ו ע"ב גבי עתי אפי' בשבת דמקשה הש"ס למאי הלכתא ופירש"י ד"ה למאי אי משום תחומין מדרבנן בעלמא הוא נראה דאף י"ב מילין הוי דרבנן אף בשבת ולצ"ק. והנה סברת הב"י שכתב כיון דבשבת ה"ל רק איסור לאו ואינה בכלל מלאכה א"כ ביו"ט אין איסור וכן הסכימו בתוס' כמ"ש לעיל באמת הסברה טובה ונכונה לענין מחמר או תחומין וש"ב אבל סברת התוס' לענין הבערה שכתבו כן אי ללאו יצאה א"ע ביו"ט איני מבין. דהנה בשבת מבואר דסובר ללאו יצאה כי חזינן דהתורה הוציא' הבערה מן הכלל דהיא בכלל ל"ת כל מלאכה דכל המלאכות ילפינן ממשכן כמבואר שם ובמשכן היה הבערה ע"ש בסוגיא בשבת ע"כ סובר חד מ"ד דלחלק יצאה ומ"ד ס"ל דהתורה הוציאה מן הכלל אף דהיא בכלל מלאכה דהיה במשכן מ"מ גזה"כ הוא דא"ח סקילה רק לאו ואי לאו דהוציא הכתוב מהכלל ה"א דחייב סקילה כי היא מלאכה כמו שאר מלאכות דהוי במשכן ולא מלינו דהוי מלאכה גרועה רק הוצאה א"כ אף דגזה"כ דעל מלאכה זו אינו חייב סקילה מ"מ כך גזרה התורה אבל היא בכלל מלאכה א"כ אמאי לא יהי' בי"ט ג"כ בכלל מלאכה בשלמא במחמר ותחומין אי לאו דכתבה התורה בפירוש גבי שבת לא הי' אסור בשבת כי לא הי' כלל במשכן ואינם מכלל אבות ואף לא תולדות רק דהתורה בלאו בפ"ע אסרה הדברי' הללו אבל לא מחמת מלאכה אם כן דוקא בשבת דגלי גלי אבל בי"ט מנלן ולזה סברתם נכונה ואף ע"ז פליג רש"י כמ"ש לעיל אבל בהבערה אי לאו דגלי קרא לאו בפ"ע היו מחויבים סקילה אם כן הוי בכלל מלאכה רק דגזה"כ היא דא"ח על מלאכה זו רק מלקות א"כ ביו"ט נמי הוי בכלל ל"ת כל מלאכה ולמה לא יהי' נוהג ביו"ט דוק היטב ותראה כי חילוק יש בין הנושאים. שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי בשאגת אריה סי' ע"א כתב כדברינו אלה דאף אי הבערה ללאו יצאה מ"מ נוהג ביו"ט וא"ד להוצאה כי היא מלאכה חשובה ואי לאו דהתורה הוציאה מכלל ללאו היו חייבים ככל המלאכות ע"כ נוהג ביו"ט ע"ש ממש כדברינו וב"ה שכוונתי לדעת הגדול. ולפמ"ש נ"ל דאף שהבאתי לעיל בשם הרשב"א יבמות שכתב בשם מורו דאיסור לאו בשבת א"ע בעשה דהעשה קאי דוקא על המלאכות. נ"ל דוקא מחמר ותחומין והרשב"א כ' שם על מחמר ע"ש. אבל בהבערה אף למ"ד ללאו יצאה מ"מ כיון דהיא בכלל מלאכה רק התורה הוציאה מן הכלל דלא יעבור רק בלאו מ"מ העשה כדקאי קאי כי הוי מלאכה חשובה וע"ש ביבמות ד' ו' ע"ב דמוקי שם הברייתא דמב"ד א"ד שבת כר"י דהבערה ללאו יצאה וע"ש בתוס' ד"ה לא ר"י הוא הקשו מה או אינו דקאמר מה"ת לא ידחה כיון דלא הוי רק לאו ותי' דהו"ל עשה ול"ת ע"ש נראה דגם הרשב"א מודה כמ"ש דאף דהבערה אינו רק לאו מ"מ עובר על העשה גם כן ולא כתב דא"ע בעשה רק במחמר ותחומין ולא בהבערה כנלע"ד. ועיין בט"א חגיגה בא"מ שם פלפל בזה לענין מחמר אי נוהגין בי"ט והביא ד' הב"י תצ"ה וד' הריב"א והקשה על האחרונים שדעתם בסי' רמ"ז דאין אדם מצווה על ש"ב בי"ט ובסי' ש"ד גבי שביתת עבדו מביא הב"י דאסור לקבור מת בי"ט ראשון ע"י עבד מחמת שביתת עבדו ובאמת שניהם שוים דאלו הדיעות כיון דאינו מצווה על ש"ב דאינו בכלל ל"ת כל מלאכה ה"ה שביתת עבד ע"ש ובאמת המחבר עצמו בסי' רמ"ז אינו מביא דין דשביתת בהמתו ובב"י דעתו להחמיר בסי' תצ"ה ע"כ מביא בסי' ש"ד ג"כ להחמיר אך הרמ"א מביא בסימן רמ"ז דאינו מוזהר וה"ל להגיה גם בסימן ש"ד וע"ש שמביא ראיה דילפינן י"ט משבת להחמיר אף דבכ"מ לא ילפינן קל מחמור להחמיר מהכנה דרבה אף דבפסוק אינו מבואר רק סעודת שבת צריכה הכנה מיום חול מ"מ י"ט אחר שבת אסורה ג"כ מדאורייתא ע"ש : (ג) ועוד ביארו כו' הכל ד' הרמב"ן במלחמות פא"ל ועי' ר"ן ובראשונים ובאחרונים :

והנה בא לידי בשאלה ספר ישועות יעקב וראיתי שם בה' פסח מיישב הש"ס דפסחים דמוכח דלחלק יצאה דאי ללאו יצאה לפי סברת הרשב"א דבלאוי שבת וי"ט ל"ש העשה א"כ אם ללאו יצאה א"כ דוחה העשה דתשביתו את הל"ת דיו"ט אך אם לחלק יצאה ה"ל עשה ול"ת ע"ש. וכבר כתבתי דלדעתי אף אם ללאו יצאה מ"מ גזה"כ היא אבל מ"מ היא בכלל מלאכה א"כ העשה קאי ע"ז כמ"ש לעיל אם לא לשיטת הריב"א א"כ בלא"ה ניחא דאינו מוזהר כלל בלאוין כסברת הריב"א אבל לדעת החולקין על הריב"א דאף ללאוין אתקש יו"ט לשבת נ"ל דהעשה קאי ע"ז לכ"ע ואין להאריך :

(ד) **ועוד** אמרו כו' אבל אם כו' אבל בשרא אגומרי כו' דברי הרהמ"ח צריכין אבלין להבין זה ולענין דיני כיבוי ע' ר"מ פ"ד מה' יו"ט ה"ב שכתב כל מלאכה שאין בה צורך אכילה כלל ולוקין על הכיבוי כמו שבנה וארג

מלאכה. אבל אם משתמש בסילוקה של מלאכה אסור וזה שאסרו ז"ל לכבות הבקעת אע"פ שדעתו לכבותה כדי שלא תתעשן הקדרה ולענין צליית בשר על הגחלים דהיינו בשרא אגומרי הנז' בגמרא אע"פ שהאש מתכבה בלחות הבשר אין זה נקרא משתמש בסילוקה של מלאכה כי צורך הצליה לעשותה כן ומשתמש בגופה של מלאכה הוא ושרי (ה) וכן מה שאמרו ז"ל שאין בכלל היתר צרכי או"נ דוקא מה שהוא אכילה ושתיה לבד אלא אף כ"ד הצריך לו לאדם לבו ביום בין שהוא דבר מצוה כגון קטן למולו. ולולב לצאת בו. וכן ס"ת לקרות בו דבכל יומא ויומא זמן תורה הוא ובין שאינו דבר מצוה אלא צרכי הגוף לבו ביום כגון רחיצת רגלים בחמין שהוחמו בי"ט או לעשות מדורה להשתמש בה כל דברים אלו מותרין ובכלל היתר דאוכל נפש נינהו כן פי' הדבר חז"ל ומיהו דוקא דברים השוים בכל גוף אדם הוא שנתיר ונאמר שהוא בכלל היתר זה של או"נ כגון רחיצת רגלים דכ"ע רחצי הכי לפעמים אבל מה שאינו שוה לכל אדם כגון מוגמר דלאו כ"ע מגמרי כדאמרינן בתלמוד ודאי אסור הוא וכל כיו"ב. ודוקא בענינים אלו בענין שיהא הענין שוה בכל אדם אבל לענין אוכלין אפי' מאכל שאין דרך לעשותו אלא המלכים והשרים הגדולים מותר לעשות אותו כל אדם דמ"מ עיקר אכילה דבר השוה בכל נפש הוא (ו) וכן מה שאמרנו באיסור הכנה דאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליו"ט ולא משתכחא איסור הכנה דאורייתא לדעתי כד מעיינת היטב בדברי הגמ' כ"א בביצה לבד ועיקר איסורא הוא כשנולדה ביו"ט שלאחר שבת או בשבת שלאחר יו"ט בהכי מתוקמא הכנה דרבה בביצה ובהכי אסורה איסורא דאורייתא ולא בענין אחר דהאי דאסרינן לה כשנולדה בשבת ליו"ט שלאחריו או כשנולדה ביו"ט מדרבנן היא אסורה והכל משום גזירה דנולדה ביו"ט שלאחר שבת כדאמרינן ויאריך הענין אם באתי לכתוב בביאור רחב ובמקומו בריש ביצה הארכתי בו כאשר למדוני רבותי י"א (ז) ודין מכשירי אוכל נפש שאסור לעשותן משום דכתיב הוא לבדו ולא מכשיריו (ח) ודין זימון עכו"ם ביו"ט שאסור דכתיב לכם ולא לעכו"ם וכן אין אופין דבר לכלבים דכתיב לכם ולא לכלבים ומה שאמרו ז"ל בשני י"ט של גליות דביצה שנולדה בזה מותרת בזה ומה שנתלש מן הקרקע בזה דמותר

ולרג ועי"ש בה"ד ובה"ג ויש בזה אריכות הרבה ויש סוברים דגם בכיבוי לצורך או"נ מותר. ולענין אי אמרי' מתוך אפי' שלא לצרך ע"ש ובפר"ח סי' תל"ה ובשעה"מ ריש הלכות יום טוב ובפתיחה לפמ"ג ופ"י ולל"ח ובט"א שהאריכו הרבה וצריך חיבור מיוחד לברר:

והנה מד' הרב המחבר נראה גם כן דסובר דהכיבוי אסור מה"ת נראה דס"ל כשיטת הר"מ בהלכות שבת דפוסק כר"י דמלאכה שאצל"ג חייב והרבה פוסקים חולקים על הר"מ ופסקו כר"ש דא"ח אלא עשיית פחמין דסברי מלאכה שאצל"ג פטור והדברים עתיקין. ואם נאמר דמשאצל"ג פטור א"כ כיבוי לצורך או"נ בלא"ה אינו מלאכ' וא"כ לשיטת אלו בכיבוי גמור ביו"ט לעשות פחמין חייב ול"ש מתוך שהותרה לצורך או"נ הותרה שלא לצורך כי לצורך או"נ אין כאן מלאכה כלל וכ"ה בהפלאה בכתובות סוגיא דמפקיד פקיד ע' באחרונים הנ"ל:

(ה) **וכן** מה שאמרו כו' רחיצת רגלים כו' ובכלל היתר דאו"נ כו' דברי הרהמ"ח לע"ג דנראה מדבריו דהא דמותר להוציא ס"ת וכדומה הוא מטעם כיון דצריך לו הוי כאו"נ ובאמת לא ראיתי זה בשום מקום ובש"ס מבואר בסוגיא דב"ש דהוצאה לכ"ע מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך ויש בזה שיטות אי אפי' שלא לצורך כלל או דוקא צורך קצת והדברים ארוכים אבל לא מטעם או"נ. ובדין השני להחם חמין ולעשות מדורה ג"כ דעת הרבה ראשונים דהוי מטעם מתוך אך דעת הר"ס פ"א המ"ז דהטעם מפני שהוא או"נ כדברי הרהמ"ח אבל בהוצאה אדרבא מבואר בר"מ בתחלת הפרק ובפ"ה ובכל הראשונים כי כן מבואר בש"ס דבילה דהוי מטעם מתוך וע' בסוגיא הנ"ל. וגוף דין עושה מלאכה שלא לצורך או"נ יש שיטות דקצת סוברים בדעת הר"מ דוקא בהוצאה ובהבערה אמרינן מתוך ולא בשאר מלאכות וכל הראשונים סוברים דבכולם אמרינן מתוך והרהמ"ח שם דעתו ג"כ דדעת הר"מ כן וגם בדעת הר"מ דעתו דאף דאין צורך כלל אמרינן מתוך כדעת רש"י וע' פר"ח דדעתו דסובר הר"מ כדעת התוס' והראשונים דדוקא בצורך קצת והדברים ארוכים והרהמ"ח לא גילה דעתו כלל בדינים אלו דמתוך. והנה כל הראשונים ואחרונים סוברים דאמרינן מתוך רק דמחולקים באיזה ענינים אמרינן מתוך ובהוצאה מבואר בפי' בש"ס דמחמת מתוך ע"כ דברי הרהמ"ח צ"ע דהשוה אותו לחמין לרחוץ מחמת או"נ ובאמת לא ראיתי זה רק הטעם מחמת מתוך וצ"ע. ואם תעיין בסוגיא שם ובכ"מ תראה שד' הרהמ"ח תמוהים:

(ו) **וכן** מה שאמרנו באיסור הכנה כו' ולא משתכחא כו' אלא בבילה לבד ע' בבילה ד"ב ע"ב ובתוס' שם דנראה ג"כ מדבריהם כן ע' בראשונים ובאחרונים ובפסחים סוגיא דהואיל ובר"נ שם. והנה דעת רש"י דרבה ס"ל מוקצה דאורייתא ובתוס' עירובין ובר"ן דחו דבריו דבפסחים מותיב אביי לרבה דמוקצה אינו אסור מדאורייתא ובפ"י לבילה מיישב שיטת רש"י והנה בגמרא דפסחים מבואר דמוקי בעלי מוקצה כדרבה והכינו כו' ואזהרתי' מל"ת כל מלאכה ולוקין ע"ז א"כ לפי כל הפוסקים נהי דל"ל מוקצה אבל הכנה דרבה כולהו ס"ל עיין בראשונים ובש"ע אם כן לפ"ז בבילה דנולדה בשבת אחר י"ט או י"ט אחר שבת לוקין על אכילתה. ולחלק בין מוקצה לדעת רש"י ולס"ד דגמרא ובין הכנה משבת ליו"ט הכנה הטבעיות (כ"ה) [כ"ז] צ"ע אך לא ראיתי בשום מקום בראשונים וגם בר"מ ה' יו"ט דכתבו דין זה דלוקין ע"ז עיין בפתיחה להפמ"ג מלדד דדעת הר"מ דהכנה אינה אלא דרבנן ע"ש. אך באמת כל הראשונים תפסו במושלם דהוי דאורייתא א"כ נראה דלוקין על האכילה מה לי בישול בעלי מוקצה אע"ג דהבערה אינה מלאכה כלל מ"מ עובר על המוקצה א"כ ה"ה וכ"ג בכל תשמיש שעושה עם הבילה הוי בכלל לאו זה אבל על הטלטול בודאי אינו איסור דאורייתא מ"מ צ"ע ולא הבאתי' בכור הבחינה. ולפי שיטת רש"י דמוקצה דאורייתא ועובר בלאו לא נתפרש השיעור על כמה חייב דהרבה מלאכות מבואר בשבת דצריכים שיעור עיין בשבת ובר"מ ה' שבת וגם לפמ"ש דעל הכנה דרבה דהיינו מיום קודש ליום קודש ג"כ חייב מלקות לא נתפרש לי השיעור על כמה יהי'. בלאו הזה וצ"ע:

(ז) **ודין** מכשירי כו' לא חילק הרהמ"ח בין מכשירין שאפשר לעשות מעיו"ט או לא נראה דפוסק כרבנן דלא כר"י דמכשירין בכ"ע אסור וע' במ"מ פ"ד דעתו דהר"מ סובר ג"כ כרבנן ולא כר"י וע"ש בכ"מ מה שהקשה על המ"מ ובראשונים ואחרונים פלפולים עצומים:

(ח) **ודין** זימון כו' לכם ולא לעכו"ם כ"ה ג"כ דעת הר"מ פ"א מה' יו"ט הי"ג ויש חולקים בענין זה ופסקו דלכלבים שרי. וז"ל הר"מ בהט"ו המבשל ביו"ט לעכו"ם או לבהמה או להכין לחול אינו לוקה שאלו באו לו אורחים הי' אותו

שתבשיל ראוי להם כו' והייט משום הואיל ומיירי באוכל הראוי לאדם אבל אם אין ראוי לאדם נראה מדברי הר"מ שלוקה ובלח"מ שם כתב אף דאמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך (היינו כדברי המ"מ דהר"מ אית לי' בכל המלאכות מתוך) מ"מ לכם ולא לעכו"ם אהדרי' לאיסורא קמא ולוקין ולא כסברת התוספו' בסוגיא שם דלא אהדרי' לא"ק רק ה"ל לאו מכלל עשה ואין לוקין ועיין בפר"ד דרך מלותיך עמד בזה על הר"מ ונראה מדברי הרהמ"ח מדסיים והעושה מלאכה לוקין נראה דגם ע"ז לוקין כהר"מ והנה הרהמ"ח אינו מביא הדרוש דלכם ולא לגבוה דע"כ אין קרבים ביו"ט דמבואר שם בסוגיא דבילה ובסוגיא דבש"א אין מביאין עולות כו' והר"מ כאן הל' יו"ט אינו מביא דין זה דנו"כ אין קרבים ביו"ט אך בהל' חגיגה פ"א ה"ח וה"י מביא זה דאין מקריבין בי"ט נו"כ אך לא כ' דלוקין אם עבר והקריב כמו כאן דאהדרי' לא"ק ואפשר דפשוט הוא וסמך אמ"ש כאן כיון דלאו אוכל נפש והואיל ל"ש ע"כ לקי. ומ"מ צ"ע אמאי לא כתב הדין בפירוש. ולכאורה נראה דגם בנו"כ אם עבר והקריב שייך הדין דפטור מחמת הואיל דהואיל ואי בעי מיתשל עליו וה"ל חולין וחזי לי' עיין בפסחים סוגיא דכילד מפרישין כו' א"כ יהי' פטור על השחיטה. אך לכאורה אם יתשל ה"ל חולין בעזרה אם כן אסור באכילה והוי שלא לצורך יו"ט. אך באמת לפי שיטת התוספות חולין דאחרישה לא לחייב מלקות הואיל וחזי לדם לפור אף דיהי' עובר בעשה מ"מ בלאו לא יעבור א"כ שייך הואיל כיון דע"י הואיל יפטור ממלקות אף דעבד איסורא מ"מ פטור ממלקות מטעם הואיל והד' עתיקים אכ"מ. א"כ אפילו למ"ד חשנב"ע מה"ת מ"מ אין לוקין כיון דבא מכלל עשה ע' ר"מ פ"ב מהלכות שחיטה ובכ"מ ובלח"מ שם א"כ שייך הואיל ובפרט אי נימא חשנב"ע הוי רק איסורא דרבנן ע"ש בכ"מ ולח"מ דלא ברירא להו בדברי הר"מ איך דעתו דאפשר הוי רק דרבנן ע"ש ואם כן בודאי שייך הואיל כמבואר ברש"י פסחים מ"ו ע"ב ד"ה כלאחר יד כו' על ידי שינוי דשבות בעלמא הוא וכיון דמדאורייתא שרי פקע להו מלקות עכ"ל. מבואר להדיא דהמלקות נפקעין אף דע"י הואיל ישאר איסור דרבנן א"כ (למה) [לא] ילקה על השחיטה של נו"כ רק בדבר דליתא בשאלה. אבל עולות כמבואר בברייתא דשוחט עולות נדבה דאיתא בשאלה למה ילקה אף אם לא נימא מתוך מ"מ הואיל אמרינן לכ"ע כמבואר בתוס' פסחים בסוגיא שם וכן כאן מדברי הר"מ עיין באריכות. אך אם חשב"ע דאורייתא ל"ש לומר כן דאף אם רוצה לאכלו נראה דלא הוי או"כ רק דהוי צורך קצת ע' תוס' גבי מבשל גיד בחלב אך באיסור דרבנן אפ"ל דהוי או"כ. ומצאתי לפמ"ג בפתיחה נסתפק בזה במבשל בשר עוף בחלב בי"ט אי הוי או"כ. ואם אמרינן הואיל ומקלטי וכתב דל"ש הואיל כיון דהוי איסורא. ואפ"ל לדעתי כיון דלרוב ראשונים מותר להאכיל בידים איסור דרבנן לקטנים ע' לעיל ובסוגיא דמופלא סל"א ומ"ל פי"ז מהמ"א א"כ אפשר אמרינן הואיל ומקלטי קטנים הואיל דהיתר גמור הוא אח"ז מצאתי קושיא זו בט"א לחגיגה שם בפיסקא עולה. נו"כ הקשה קושיא זאת אמאי נו"כ אין קרבים ביו"ט נימא הואיל אי בעי מתשל עליו אי אמרינן חשב"ע ל"ד והניח בקושיא וכתב שהאריך בזה במס' בילה ולא זכינו לחידושיו על בילה ע"ש בדף ז' ע"ב. וא"א לומר דמיירי בסמוך לחשכה דהרי איכא פלוגתא אם זרק הדם ודם נפסל בתחלת שקיעה לשיטת התוס' במנחות ואכתי איכא זמן רב עד הלילה ע"ש. ואפשר דע"כ הר"מ סותם הדבר וכתב דאין קרבים ביו"ט ולא כ' דלוקין מטעם הואיל ומתשל עלה רק בקרבנות דל"ש הואיל לוקין וצ"ע. ואפ"ל דזה כוונת הש"ס דתני תנא קמי דר"י בר אבדימי השוחט עו"כ ביו"ט לוקה א"ל דאמר לך מני ב"ש הוא דל"א מתוך דאי ב"ה הא ס"ל מתוך ובתוס' הקשו דהו"ל לומר ר"ע הוא דל"ל מתוך בפסחים וי"ל דה"ק דלב"ש הברייתא ניחא בלא שום קושיא דאי אליבא דר"ע מ"מ קשה נהי דל"ל מתוך מ"מ אמאי לקי נימא הואיל ובעי מתשל ולדחוקי דחולין בעזרה דאורייתא או סמוך לחשכה הוא דחוק ע"כ מוקמי כב"ש וניחא מאוד דמתוך ל"ל דלא ס"ל מתוך וגם הואיל ובעי מתשל ל"ל לב"ש דב"ש ס"ל אין שאלה להקדש כמבואר בנזיר ובכ"מ בש"ס א"כ לב"ש ניחא הברייתא אלא לב"ה נימא מתוך נהי דאפשר דל"ל הואיל כר"ח מ"מ מתוך ס"ל כאן במשנה מפורש ע"כ כב"ה ודאי לא אתי וכב"ש אתי בכל אופן דל"ל מתוך וגם הואיל כזה ל"ל לב"ש אבל אי כר"ע לא אליס הקושיא כולי האי דלר"ע נמי נ"ל או דל"ל הואיל כר"ח או מחמת חשב"ע ע"כ נקט ריב"א בפשיטות דלב"ש בודאי ניחא הברייתא ולב"ה לא אתיא הברייתא בשום אופן כנ"ל. אך הדברים ארוכים ועמוקים עיין בספרן של צדיקים דבש מגלת כו'. והנה בהיותי בזה נזכרתי ששמעתי קושיא ומטו בה משמיה דהגאון מוה' יונתן בעל או"ת וכו"פ על המשנה

דמכות יש חורש תלם א' וחייב משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור כו' וכלאים בכרם ויו"ט ומקשה שם הש"ס ולחשוב נמי זורע ביו"ט ומשני אין חילוק מלאכות ביו"ט מאי מקשה דיתחייב ביו"ט משום זורע הא מבואר במשנה דהי' כלאים בכרם וכה"ג אסור בהנאה א"כ א"ח על זריעה ביו"ט דה"ל מקלקל דאוסרו בהנאה וכל המקלקלין פטורין בשויו"ט . ותירץ דהנה מבואר במשנה דכלאים דהזורע כרמו בשביעית לא נאסר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכ"פ הר"מ פ"ה מה' כלאים ה"ח א"כ במשנה מבואר דמיירי בשביעית וא"כ אין נאסרין משום כה"ג ע"כ מקשה שפיר יתחייב משום זורע דאינו מקלקל כך שמעתי בימי חורפי ואח"ז שמעתי בשם . אחרונים שהקשו גם על ברייתא דהמבשל גיד בחלב חייב ה' מלקות משום בו"ח ומשום מבשל ביו"ט למה יתחייב משום בישול הא בב"ח נאסר בהנאה דהברייתא סובר' יש בגידין בנו"ט ע"ש . א"כ אוסר זה בהנאה וה"ל מקלקל ולמה יתחייב על י"ט ופלפלו בזה והנה באמת קוב"ה חדי בפלפולא . אבל לפ"ד הקושיא מעיקרא ליתא דנראה דלא הוי מקלקל בשוי"ט רק אם הוא דרך קלקול והשחתה כמנהג של עולם כמו חובל וא"ל לאדם ומבעיר וא"ל לאפרו כי הוא משחית ומקלקל דרך מנהג העולם וכן קורע בגדים ושובר כלים ודומיהם אבל מה שמתקן על פי מנהגו של עולם אף דאיסורא רביע עליו מ"מ לא נקרא מקלקל ולא מלינו זה ובתוס' חולין הקשו על השוחט בשבת למה יתחייב דהא מבואר שם דמקלקל הוא והירלו דגבי שבת תיקון כל דהו סגי ע"ש ושם ג"כ מקלקל ע"ש כי גוף הריגת בע"ח הוי מקלקל אם א"ל לו ואף אם אינה עומדת לג' דברים דהגמרא מקשה שם על הברייתא דשוחט בשבת חטאת עוף בחוץ לעכו"ם מאי תיקן . אף דאינה עומדת לג' דברים כי הוא עוף ואסורה בהנאה כי הוא הקדש מ"מ השחיטה עצמה הוי מקלקל אך בשבת תיקון כ"ד סגי ע"כ מקשה מאי תיקן וא"כ אם לא תיקן בדרך העולם וגוף השחיטה הוי קלקול . ומתרץ הש"ס דיש תיקון כל דהו לתקן לב"כ אבל היכי דבגוף הדבר אינו מקלקל בדרך העולם אדרבא הוא מתקן דזורע ויגדלו הפירות או מבשל דקודם לא היה ראוי לאכילה ועכשיו ראוי לאכילה אף דאסור מחמת איסור דרביע מ"מ לא הוי מקלקל . וקלא ראיה לזה דר"י הסנדלר סובר דמעשה שבת אסור דכתיב כי קודש כו' אי מה קודש אסורה בהנאה ת"ל לכם כו' אם כן ל"ל לכם בלא"ה בודאי אינה אסורה בהנאה דאי אסורה בהנאה ה"ל מקלקל ומלאכת מחשבת אסרה תורה עכצ"ל דזה לא נקרא קלקול . וידעתי כי יש לדחות בנקל מ"מ מלד הסברא נ"ל כן . ובפרט לפי מה דמסיק הש"ס דתיקון כ"ד סגי בשוי"ט דמתקן אלל ב"כ בודאי ל"ק כי כאן ג"כ מתקן עם הבישול לב"כ דלא הוי ראוי לאכילה קודם לב"כ ועכשיו ראוי לאכילה ולא הבאתי בכור הבחינה ע' בשבת פרק האורג והם ענינים עמוקים . עוד יש ליישב דרך פלפול עשעה"מ המ"א שכ' דאף דאין בגידין בנ"ט מ"מ חייב משום נבלה וכאן משום בב"ח דהתורה אחשביה לענין גיד חשוב נמי לענין איסור אחר ודומה למ"ש רש"י בילה בשרפת קדשים דהתורה אחשביה ע"ש פ"ו מהמ"א אע"ג דלהשליכו לבהמה אינה מלאכה כלל מ"מ כיון דהתורה אחשביה ה"ל מלאכה א"כ כאן נמי אף דהוי מקלקל מ"מ כיון דחייב משום זריעה מחמת כלאים חשיב נמי לגבי יו"ט וכן לענין בישול בב"ח כיון דחשוב לענין זה חשוב נמי לענין יו"ט אף דהוי דרך קלקול וזה דרך פלפול :

והנה במ"ש לעיל בשם הגאון מוהר"י כיון דמיירי בשביעית א"כ אינו נאסר כר"ע ער"ש פ"ז דכלאים מ"ה כתב הטעם דתנאים אלו ס"ל כן דכתיב כרמך וטעמא דת"ק מפורש בירושלמי דמרבה אף כרם אחרים ע"ש א"כ להני תנאים דדרשו כרמך ולא של אחרים א"כ אינו חייב מלקות על זורע בשדה אחרים או כיון שהגטיעות אינם שלו א"כ הדרא קושיא לדוכתא א"כ אי כהנהו תנאי אמאי חייב מלקות על כה"כ ועיין מ"ש פ' קדושים דגם דעת הר"מ כן גבי כלאי זרעים פ"ג הט"ז וכבר המהתי שם ע"ז וכעת אני רואה שהוא בירושלמי אך לפי תי' הש"ס יבמות דפ"ג ומובא בר"ש ג"כ נראה דמטעם אחר הוא אבל בכרם חבירו שייך ג"כ כלאים ול"ע בזה . ובאמת דברי הר"ש תמוהים לפ"ד דהטעם של ר"ע דאינו כלאים כלל בשדה אחר חוץ מה שתמהתי לעיל פ' קדושים דמבואר להדיא בע"ז דס"ג דאין עודרין עם הנכרי בכלאים ורולה הש"ס לאוקמי כר"ע דמחייב במקיים כלאים מפורש דסובר ר"ע דאף המקיים בשדה נכרי מחייב מכ"ש בזורע ע"ש אך מגמרא דידן במכות מבואר שם דר"ל אמר אי לאו דקלסי' ה"א ר"ע היא דמחפה חייב משום מקיים בכלאים חזינן דחייב משום כלאים לר"ע אף בשביעית וחייב במחפה אף דאינו אוסר אליבא דר"ע מ"מ חייב מלקות . ולומר דהר"ש נמי סובר הדרש דכרמך דוקא לענין קידוש אבל לא לענין מלקות מנא תיתי דתיבת כרמך אלל הלאו כתיב כרמך לא תזרע וגבי הקידוש כתיב ותבואת הכרם ולא כתיב כרמך ול"ע . ועוד חזון למועד לברר כי אין הירושלמי ת"י כעת . עוד נלע"ד דל"ק קושית הגאון הנ"ל דהנה ידוע דכל מלאכות שבת א"ח על מלאכה רק בנגמר המלאכה כגון אופה דהוא חייב משום מבשל או (אופה או) מבשל א"ח עד שנאפה או נתבשל אבל על הדבקה בתנור ולא נאפה א"ח ואם הדביק פת בתנור ואח"ז רדה מן התנור או הוא או אחר ולא נאפה אינו חייב כמבואר להדיא במס' שבת ד' גבי התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה כו' ואם הדביק בתנור ונאפה חייב חטאת על האפייה או סקילה אף דבשעת האפייה אינו עושה כלל מעשה מ"מ חייב כיון דעשה מעשה בתחלה וע"י מעשה נתעבד המלאכה ולא הוי ההראת ס' בשעת הדבקה דלמא יקח אותו מן התנור קודם האפיה והטעם מבואר שם בתוס' ד"ה קודם שיבא . עכ"פ חזינן דעל המעשה לא נתחייב כ"ז שלא נעשה המלאכה אך אם נעשה המלאכה חייב על המעשיה ועל המלאכה בלא העשיה אינו חייב ג"כ דמותר להדביק בתנור עם חשכה אע"פ שנאפית בשבת כמבואר שם בשבת דכל המלאכות מותרים קודם חשיכה אע"פ שנתעבד בשבת רק קלא מלאכות אסורים מדרבנן משום גזרה כגון פת בתנור שמא יחתה בגחלים כמבואר בשבת ד' וח"פ והוא דבר שתשב"ר יודעין וכן איפכא אם הדביק פת בתנור בשבת סמוך לחשכה ולא נאפית כלל מבע"י רק משחשיכה ליל מ"ש בודאי ג"כ פטור כיון דנאפה ליל מ"ש כמו דאם לקח מן התנור קודם האפיה דפטור א"כ בודאי אם נאפית בחול ג"כ הדין כן כי בחול אינו איסור כלל . הכלל דחייב על העשיה והמלאכה כא' אם נעשה בשבת אבל בא' מהם אינו חייב בשבת וח"פ. והנה זורע בשויו"ט הוי אב מלאכה ומבואר בפסחים דכ"ה גבי כה"כ דזרוע מעיקרא אינו נאסר אלא בהשרשה והיינו דנקלט בארץ . וע"ש ברש"י דקודם השרשה הוי כמונח בכדא ולא הוי כלאים כלל . וכן מבואר במס' מנחות דס"ט לענין עומר ולענין אונאה ושבועה הוי אבעיא שם אי כמנח בכדא דמי . א"כ אפ"ל דגם בשויו"ט א"ע על הזריעה רק אם נשרש בקרקע וא"ח על העשיי' רק אם נשרש אח"כ כמו אופה דא"ח על דבוקו בתנור רק אם נאפה אח"כ ה"נ דבנשרש חייב על העשייה ואם תיכף לאחר שזרע נטל הזרע מן הארץ ולא הניח לשרש אפשר דאינו חייב . אך ז"א דאם נאמר דעיקר הזריעה היינו בהשרשה א"כ אם זרע בשבת ונשרש אח"כ בחול לא יהיה חייב כמו אופה לעיל א"כ אמאי מבואר במשנה הזורע חייב וכן בגמרא הנוטע והמבריך והמרכיב עיין בשבת פ' כ"ג הא קי"ל בר"ה ובפסחים פלוגתא ח"א דלקליטה לריך למ"ד יום וח"א י"ד יום . ור"י ס"ל ג"י בעינן . ואנן פסקינן י"ד לקליטה ער"מ המע"ש וכ"ר וש"ע סי' רל"ד א"כ היאך חייב משום זורע דממ"נ אם זרע בחול וזמן הקליטה יהיה בשבת ודאי פטור אליבא דכ"ע כמו כל המלאכות דמותר מבע"י אף שהמלאכה נעשית בשבת כמ"ש לעיל ובודאי מיירי בזורע בשבת א"כ היאך חייב הא אינו נקלט הזריעה אליבא דכ"ע פחות מג"י וא"כ נקלט בחול אמאי חייב ועיין ר"ה דף י' ובפסחים נ"ה א"כ כפל ד"ז דזורע ונוטע בבירא היאך משכחת לה דחייב הא נשרש בחול . עכצ"ל דיש חילוק בשלמא מבשל או אופה גמר האפיה או הבישול נקרא בשם אפיה או בישול אבל קודם שנאפה לא נקרא בשם אפיה כלל אף דנתן לתוך התנור אבל לשון זריעה חל תיכף כשמנפן הזרע ע"ג קרקע הוי זורע אף דהוי כמאן דמנח בדיקולי היינו לענין המוזכר לעיל דלא מבואר בקרא זריעה א"כ אף דהוי זריעה מ"מ אפשר דהוי כתלוש לענין עומר אבל לשון זריעה שייך שפיר תיכף קודם שנקלט ע"כ חייב תיכף בשויו"ט א"כ לפ"ז אם לקט מן הארץ תיכף אחר הזריעה בודאי חייב דהרי נגמרה מלאכתו בזריעה לחוד וע"ז חייבה התורה והוי כמו כותב ומוחק תיכף או אפילו כותב ע"מ למחוק תיכף בודאי חייב ה"נ חייב וכ"נ נמי לענין איסור זריעת כלאים לענין לחייבו מלקות על הזריעה חייב תיכף עד שלא נשרש כי עבר על לאו דלא תזרע רק נתקדשו לענין איסור הוי בהשרשה אבל לענין חיוב מלקות הוי תיכף בשעת הזריעה דהא דמבואר שם בפסחים דדרשינן מהזרע דזרוע מעיקרא בהשרש' ע"ש ברש"י דסובר לענין להתקדש הוי מלד הסברא כמונח בכדא אבל לענין חיוב מלקות אין תלוי בהשרשה . ומ"מ לע"ק כיון דרש"י כתב דלא נאסר תיכף מחמת דהוי כמאן דמנחי בכדא ולא הוי תערובות כלל א"כ אמאי מחייב משום זורע כלאים אך מ"מ נ"ל דהדין כן בשויו"ט אין ספק אללי כמ"ש דאל"ה לא יהיה חייב על זורע ונוטע בשבת ע"כ בודאי חייב תיכף אף בלא הקליטה ואף לקט תיכף מן הארץ מ"מ חייב דהמלאכה כבר נגמרה וגם בכלאים אם לא יהי' חייב רק אם נשרש הו"ל להר"מ להביא דין זה בכלאים כמו שמביא לענין דנאסרין . שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי דמבואר כן להדיא בד' הרהמ"ח מלוה תקמ"ח בסוף המלוה כ' להדיא כדבריגו . ועובר ע"ז וזרע כה"כ לוקה מדאורייתא מיד שזרען אבל לענין שיאסרו בהנאה אין אסורין מיד שזרען עד אחר השרשה וכמו שאמרו ז"ל כו' עכ"ל . מבואר להדיא כדברינו לענין כלאים . ובשויו"ט הדבר ברור כמ"ש לעיל א"כ כיון דעל הלאוין דזריעה חייב תיכף אבל לענין איסור הנאה אין נאסרין אלא בהשרשה א"כ ממילא ל"ק קושית הגאון הנ"ל דע"כ חייב משום זורע ביו"ט כמו אם לקט אותם מן הארץ תיכף מ"מ חייב ה"נ כיון דחייב תיכף ולא הוי מקלקל ואחר ג' ימים נאסרו אבל תיכף לא נאסרו א"כ כמו דלקט אותם תיכף אף דלא נתגדל כלל חייב דכך חייבה התורה א"כ מאי איכפת לן דלאח"ז נתקלקל כמו בנה וסתר תיכף אפילו בונה ע"מ לסתור חייב ה"נ כיון דבשעת החיוב אינן נאסרין כלל ע"כ שפיר דחייב משום י"ט . ולענין איסור הנאה בודאי אינן נאסרין אלא בשעת השרשה כמבואר בפסחים ובר"מ ואף דוודאי עכ"פ לריך לזרוע שיהיה ראוי להשרשה וכאן יהיה מקלקל ז"א דראוי לשרש בהיתר דאם תיכף אחר הזריעה יקח מין א' מן הקרקע א"כ לא יהיה נאסר ועל הזריעה חייב בכ"ש א"כ בשעת זריעה אינו מקלקל כלל . ועבמ"א סי' של"ו ס"ד וסי"א ובמג"א שם ודו"ק שם היטב . שוב בינותי בספרים ומלאתי בס' הלכות קטנות למהר"מ חאגיז סי' רס"ו רס"ז מביא זה בפירוש דחילוק יש בין מבשל לזורע דזורע [חייב] תיכף אף דלא נשרש בקרקע ע"ש החילוק ולא הביא הראיות שהבאתי והנאני . והנה אף שכתבתי דעל זריעה חייב תיכף אף בלא נקלט מ"מ נראה דגם הקליטה הוי זריעה והיכי דא"ח על הזריעה כמו שיבואר מ"מ חייב על הקליטה דהקליטה הוי ג"כ זריעה . והנה בשויו"ט כבר כתבתי דלא משכחת לה דין זה דאי זרע בחול אף דנקלט בשבת והוי זריעה מ"מ בשויו"ט קי"ל דכל שהמלאכה נעשית מאליו מותר בשבת לכתחלה כמבואר פותקין מים לגינה כמ"ש בשבת ואם זרע בשבת ממילא איכה נקלטת בשבת ואפ"ל אף דהנהו מ"ד סוברים ונותנין זמן לקליטה מ"מ סוברים דאפשר דנקלט בתוך זמן זה רק לחומרא לא סמכינן רק באלו הזמנים נקלט בוודאי אך רש"י ביבמות פ' הערל לא כתב כן ע"ש אך בכלאים אפ"ל דעל הקליטה ג"כ חייב ואם התרו בו על הזריעה אף דזורע ונקלט אח"כ מ"מ א"ח אלא א' דהוי משם א' דאם עושה כ"פ בהתראה א' א"ח אלא א' כידוע וא"ל להאריך . אך אם אחר הזריעה התרו בו שילקטנו מן הקרקע כדי שלא יקלוט אפשר דחייב ג"כ על הקליטה דבשני התראות חייב כמו נזיר ששתה יין ואמרו לו אל תשתה חייב על כל שתיה ושתיה מ"מ נ"ל דא"ח כיון שאח"ז אינו עושה שום מעשה אף דהי' ע"י מעשה מ"מ ל"ד לטעמו דחייב בכל רגע אם התרו בו אם יכול לפשוט וללבוש כמבואר במכות מ"מ אפשר לחלק בזה אם תעיין בשכלך . ומ"מ ל"ע דאפשר דאה"נ דחייב . אך מנא אמינא לך דקליטה גם כן נחשב זריעה ממשנה מפורשת במס' שביעית שהנוטע והמבריך כו' פחות מל' יום קודם ר"ה בערב שביעית ואם נטע יעקור והיינו משום

דנקלט

דמותר בזה דשתי קדושות הן משא"כ בשני י"ט של ר"ה ויתר פרטיה רבים יתבארו כולם בארוכה במס' הבנויה ע"ז והיא מס' י"ט (או"ח סי' תצ"ה) (ט) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועבר ע"ז ועשה מלאכה ממלאכות האסורות בי"ט במזיד חייב מלקות:

להקריב

דנקלט בשביעית (לשיטת ר"ת שם בר"ה ד"י ולשיטת רש"י אף אם נקלט בתוס' שביעית ואכ"מ) חזינן אף דנטע קודם שביעית דהיינו זריעה מ"מ כיון דנקלט בתוס' שביעית או בשביעית עצמה יעקור מחמת האיסור זריעה בשביעית עיין בגיטין א"כ מבואר בהדיא דאף הקליטה הוי זריעה ע"כ יעקור כמו הזורע והנוטע בשביעית עצמה ואם כן אם זרע בשביעית עצמה אפילו בסוף שביעית ונקלט (בשביעית) [בשמינית] מ"מ לוקין על הזריעה כמ"ש לעיל דעל הזריעה חייב בלא נקלט ג"כ (אף דלענין קדושת פירות שביעית יש להם דינים אחרים מ"מ לענין הלאו בודאי עבר כמ"ש) ואם זרע באמצע שביעית ונקלט ג"כ בשביעית והתרו בו קודם הקליטה אפשר דחייב שנים כמ"ש לעיל דחזינן לענין קודם שביעית דהקליטה הוי ג"כ זריעה ע"כ יעקור בנקלטה בשביעית. והנה להבין החילוק מה בין שוי"ט שמותר לעשות מלאכה מבע"י אף שהמלאכה נעשית בשבת ובשביעית אסור כמו שמבואר כאן הוא הדבר אשר ביארתי למעלה בח"ז פ' משפטים מצוה כ"ד כמו דאנחנו מצווים בשבת על ש"ב דאם הבהמה עושה מלאכה עובר בעשה כן בשביעית חוץ מה דכתיב לנוכח לא תזרע עובר ג"כ בעשה ער"מ ה' שמטה ויובל ובעשה כתיב ושבתה הארץ שבת כו' א"כ אנחנו מצווים על שביתת הארץ בשביעית ע"ש שהבאתי גמ' מפורשת בע"ז. והנה בש"ב אף שאינו עושה מעשה רק בהמתו עושית מלאכה עובר א"כ ה"נ דהארץ אסורה לעשות מלאכות הללו ע"כ אפי' נטע קודם שביעית דודאי א"ע על הלאו דשדך לא תזרע דהוא אינו זורע בשביעית רק עובר על עשה דשביתת הארץ דהארץ עושה מלאכה בשביעית כמבואר להדיא בשבת דח"י ע"כ אוסרים ב"ש ליתן אונין של פשתן ולמר ליורה כו' משום שביתת כלים דאית להו והכלי עושה מלאכה בשבת ע"כ אסור אפי' קודם שבת וב"ה ל"ל שביתת כלים ע"כ מותר לעשות כל המלאכות מבע"י אף דהמלאכה נעשית כיון דהוא אינו עושה ע"ש א"כ הנוטע קודם שביעית בודאי אין לוקין רק עובר על עשה דשביתת הארץ. והנה מכאן ג"כ ראי' דאנחנו מצווים על שביתת הארץ בשביעית כמ"ש לעיל ולא ראיתי לשום א' מאחרונים שדברו מזה ובעזהשי"ת הוא אמת וברור. ואל יקשה לך ד' הר"מ ה' שמיטה ויובל פ"ג הי"א שכתב אף בזה"ז כו' וד"ז אסור לעולם מפני מראית עין נראה דמדרבנן אסור. ז"א דשם מיירי לענין קליטה בתוס' שביעית בזה"ז ז"א אלא מדרבנן ע' פ"י בר"ה דף יו"ד. ומלאתי בט"א לר"ה סוגיא דאין נוטעין מביא ירושל' דזמנים הללו המבוארים במשנה לקליט' בסתמא אי לא ידענו אם נשרש אם לא בזמנים הללו נשרש הא דבר שנשרש קודם לזמנים הללו מותר ע"ש נראה כמ"ש לעיל דיכול להיות דיקלוט באותו היום א"כ כ"מ נמי לענין שבת אם זרע בשוגג ונקלט באותו יום ובין זריעה לקליטה היתה ידיעה לחלק ואח"ז שכח אפשר דחייב שני חטאות משום זריעה ומשום הקליטה. אח"כ אף דבשעת קליטה לא עשה מעשה מ"מ כיון דתחלה הי' ע"י מעשה כמו אופה אף דאח"כ לא הי' מעשה כיון דהתחלה הי' ע"י מעשה אף דשם על התחלה לא הי' חיוב אבל כאן על התחלה נתחייב מ"מ מ"ל אם הי' בהיתר תחלה או ע"י איסור אדרבא גרע אם הי' המעשה תחלה ע"י איסור והד' עתיקין עמ"ל הב"מ כמו כלאים בלבישה אף שבתחל' חייב מלקות מכל מקום חייב בכל פעם דהוי מעשה אם כן ה"כ וכן ביו"ט אם התרו בו קודם הקליטה גם כן חייב שני מלקיות כמו נזיר שא"ל אל תשתה אל תשתה וכן לענין כלאים ושביעית כיון דזריעה היא לאו א"כ תחלת הזריעה הוא בלאו וגם הקליטה הוי זריעה אם כן הוי כמו שעושה שני פעמים ועובר בכ"פ ככ"ל אך לא ראיתי לשום ראשון או אחרון שיתעורר בזה ע"כ ל"ע והשי"ת יאיר עיני בתורתו הקדושה ואשגי' פ"ז:

(ט) **ונוהגת** כו' מבואר במס' מכות ופסחים דיש חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות לי"ט וז"ל הר"מ פ"א מה' הכ"ל ה"ג העושה אבות מלאכות הרבה בי"ט בהתראה א' כגון שזרע ובנה וסתר בהתראה א' אינו לוקה אלא א' חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות לי"ט עכ"ל. והנה הענין דחילוק מלאכות לשבת הוא זה דבכל חייבי חטאת אם עשה עבירה א' כ"פ בהעלם א' כגון שאכל חלב כמה זתים כיון דהכל הוא מש"א דהוא לאו א' א"ח אלא חטאת א' אם לא שהיתה ידיעה בינתיים לחלק אבל אם אכל חלב ודם כיון שהוא שני שמות חייב ב' חטאות וכן אם איסור א' שיש בו ב' שמות ג"כ חייב שני חטאות כגון א"ח ונדה או כדומה היכי דאתע"א. והנה בשבת יש ל"ט מלאכות אבל הכל מש"א כי באו בלאו א' לא תעשה כל מלאכה א"כ אם עשה כל המלאכות כא' ה"ל כאילו עבר על לאו מש"א כ"פ דאינו חייב אלא חטאת א'. אך הוא גזה"כ גבי שבת וילפינן פ' כ"ג דחילוק מלאכות לשבת דהיינו דהל"ט מלאכות דינם כשמות מחולקים ע"כ הוי כחלב ודם ואם קצר ובנה בהעלם א' חייב שני חטאות כמו חלב ודם. וכן אם עשה מלאכה שיש בה הרבה מלאכות כמבואר פ' כ"ג כגון זומר וצריך לעצים דחייב שנים דהוי כמו אחותו ונדה וכדומה אבל בעושה מלאכה א' שני פעמים או אב ותולדה שלו הוי כאלו אכל חלב ב"פ וא"ח אלא א' וזה גזה"כ בשבת או דילפינן מלא תבערו דלחלק יצאה או מן הפ' ועשה מאחת מהנה כמבואר בשבת. והנה גבי י"ט דליכא ילפותא מחדש הש"ס דאין חילוק מלאכות והוי כל הל"ט מלאכות מלאו א' ומש"א. אך גבי י"ט ל"ש לענין העלמות כי בשוגג בי"ט פטור לגמרי דאין חיוב חטאת בי"ט ע"כ דברי רש"י במכות דכ"א ע"ב ד"ה ואין חילוק מלאכות לי"ט שכתב דאם עשה שנים ושלשה מלאכות בהעלם א' כו' הוא נמגוס דבי"ט בשוגג פטור מכלום אך דין זה הוא במזיד לענין מלקות. והנה בכל ח"ל אם התרו בו פ"א ועשה כ"פ אינו חייב אלא א' כמו נזיר שהי' שותה יין כ"ה א"ח אלא מלקות א' ואם התרו בו בכ"פ חייב כ"פ כפי התראות ואם עשה מש"א שני איסורים בפ"א כגון שקרח בראשו בב"א חמשה קרחות והתרו בו התראה א' ע"ש בד"ך דחייב ה' פעמים מלקות וערש"י וע"ש בתוס' דזה דוקא בקרחה דהוא גזה"כ ובשאר לאוין נראה דאם עושה בב"א א"ח רק אחת וע"ש בתוס' שכתבו וכי אדם אוכל ב' זתים בב"א ובחדא התראה מי מחייב שני מלקיות דהתראה קאי על כ"א ותירלו דגבי קרחה גזה"כ הוא. נראה מדבריהם דאם אכל ב' זיתי חלב בפ"א והתרו בו בפי' על שניהם שאמרו לו דלא יאכל שני זיתים כי על כ"א יחייב וקיבל התראה חייב שני מלקיות ואם כן בלע חלב שני זיתים כא' דבית הבליעה מחזיק כבילה דהוי שני זיתים מחייב שני מלקיות וד"ז ל"ע מאוד דזה הוי רק ריבוי בשיעור כמו המבשל ביו"ט במקום דלוקין ואם בקדירה שמבשל יש הרבה גרוגרות דזה שיעור בישול לחייב והתרו בו על מאה שיעורים כא' יחייב כמנין השיעורים זה דבר שאין הדעת נוטה כלל וכן ד"מ חורש חייב בכ"ש והוא חרש ברגע א' ועקר מן הארץ תל גדול יהי' חייב מלקיות בלי מספר כי כמה כ"ש איכא ע"כ לדעתי פשוט דבב"א א"ח בכ"ע רק מלקות א' ואפשר גם דעת תוס' כן ולבאר טוגתם וגם לשון הש"ס אכ"מ:

והנה בח"ל אף דהם מש"א רק דהם גופים מחולקים כגון אלמנת ראובן ואלמנת שמעון חייב שני מלקיות בהתראה א' כמבואר בקדושין אף דהשני' הוא לאחר כ"ד מהתראה מ"מ כיון דהתחיל תכ"ד חייב עכאו"א ואם היו שני שמות כגון א' אלמנה וא' גרושה בודאי לריך שני התראות על כ"א התראה אחרת ול"מ שני התראות בפ"א דהראשונה לא מקרי התחלה כיון דהוא לאו בפ"ע וכן למנין חייבי חטאות אמרינן גופים מחולקים כמבואר בר"מ ה' שגגות ואם היה שני איסורים בפ"א כגון אלמנה וגרושה והתרו בו משום שני לאוין חייב שני מלקיות דהם שני שמות כמבואר בש"ס. ועתה נחזי גבי י"ט נהי דאין חילוק מלאכות לומר דכל מלאכה הוי שם בפ"ע או גופים מחולקים מ"מ בודאי כמו בח"ל וכל המלאכות הם בכלל שם א' כל מלאכת עבודה לא תעשו. והנה אם בישל הרבה פעמים פעם אחר פעם ולא התרו בו אלא בפ"א א"ח אלא א' כמו נזיר שהיה שותה יין כ"ה. ואם התרו בו קודם כל בישול ודאי חייב כמנין התראות כמו נזיר שא"ל אל תשתה אל תשתה וכן אם קלר ובישל הוי כאלו קלר שני פעמים כי הכל נכנס בכלל מלאכה אבל אם התרו בו בכ"פ ודאי חייב הרבה כמו אם קלר כ"פ והתרו בו בכ"פ ואם בדבר א' יש שני מלאכות כגון זומר ולריך לעלים דחייב משום זורע וקולר מ"מ כאן הוי בכלל א' דהוי כמו אלמנה א' מכמה אנשים דלא תוסיף את כח מה שיש בה עוד שם זה ה"ה כאן וגם כאן יש גופין מחולקין אף בש"א כגון שחט שלש בהמות בזאח"ז בהתראה א' חייב ג' מלקיות (כגון בנו"כ) כי בבע"ח אמרינן ג"כ גופין מחולקין לרבינו ישעיה עמ"ל פ"א מהמ"א עכ"פ זה כ"פ דאם עושה אפי' מלאכה א' כ"פ ובכ"פ התראה חייב בודאי דלא גרע מכל ח"ל. ולפ"ז איני מבין כלל דברי הגמ' גבי מבשל גה"כ בחלב ואכלו דחייב משום מבשל ביו"ט ומבשל בב"ח ואוכל גיד ואוכל בב"ח ומשום מבעיר. והנה מבשל ואוכל אינו בפ"א והם משני שמות ע"כ מיירי דהתרו בו קודם הבישול וקודם האכילה דשני שמות א"א לחייבו על התראה הקודמת דלאו תכ"ד הוא כמו שכ' לעיל. וא"כ כיון דהברייתא מיירי ל"ד בחדא התראה בפ"א א"כ מאי קאמר דעל הבערה א"ח דאין חילוק מלאכות דחייב על הבישול ע"כ אפיק הבערה הא הבערה עם הבישול הוא בזאח"ז או דנימא דמיירי בכה"ג כגון דהבעיר אש ואח"ז נתן הקדרה על האש והתרו בו מקודם על הבערה ואח"ז קודם שנתן הקדרה התרו בו משום בישול ולמה לא יתחייב שנים כמו דאם הבעיר ואח"ז הבעיר עוד או נתן קדרה לבשל ואח"ז נתן עוד קדרה אחרת והתרו בו כ"פ חייב כמו כל ח"ל כמו נזיר שהי' שותה יין וא"ל אל השתה אל תשתה וא"כ מאי זה דאין חילוק מלאכות נהי דהוי כולם כמו מלאכה א' מלאכה [א'] נמי חייב בכ"פ וכי גריעי מכל ח"ל ול"ע. ומלאתי בפ"י בפסחים סוגיא דהואיל נראה דהרגיש בזה והניח בל"ע ואני הרחבתי הדברים וקלתן מגומגמים כי כ' בחפזי. ודע דנ"ל דאף לדעת ר"י דאמרי' בבע"ח גופים מחולקים ואם אכל חלב או אמ"ה מה' בהמות חייב ה' מלקיות עמ"ל שם דוקא בזאח"ז רק הי' בהתראה א' אבל אכל שני מיני אמ"ה בפ"א דבלע כא' נראה דלא שייך בזה מחולקין וא"ח אלא א' ומ"מ ל"ע דאפשר דגופין מחולקין הוי כשני שמות רק דסגי בהתראה א' דלא יכול לומר שכחתי כמו שכ' התוס' במכות וביארתי לעיל אבל לענין שאר דברים הוי כשני שמות והוי כמו שבלע חלב ודם בפ"א והתרו בו משום שניהם דחייב שני מלקיות וכמו אלמנה וגרושה אף דהוי פ"א כיון דהיו שני שמות א"כ ה"כ ול"ע ועי' זבחים ע"א תפגול והנותר שבללן כו'. ודע דאף אין חילוק מלאכות ליו"ט היינו הל"ט מלאכות ותולדותיהם דכולן הם בכלל הלאו דמלאכת עבודה אבל למ"ד תחומין דאורייתא בי"ט נמי כמ"ש לעיל וזה לא הוי בכלל מלאכה אף בשבת רק לאו בפ"ע אל יצא כו' א"כ חוץ לתחום ועוד מלאכה מהמלאכות בודאי הוי שני שמות ואם עמד בסוף התחום והתרו בו משום ח"ל וגם הוליא איזה דבר שלא לצורך כלל או שאר מלאכה בודאי חייב שנים כי הוי שני שמות כמו בכל ח"ל וז"פ. ולענין אי יש חילוק מלאכות ביה"כ ושמיטה יבואר כ"א במקומו בעזהשי"ת. וער"מ פ"ד מהמ"א כלל שם דאם אכל ח"ש מש"א וח"ש משם אחר כגון ח"ז חלב וח"ז דם אין מלטרפין והוי כמו ח"ש אבל ח"ז נבלה מנבלת שור וח"ז מנבלת שה וכדומה כיון דהם מש"א מלטרפין. והנה כאן גבי יו"ט פשוט אף דכל המלאכות תחת שם א' מ"מ ד"מ אם קלר חלי גרוגרת ובישל חלי גרוגרת ודאי אין מלטרפין בשלמא גבי אכילה שייך שפיר דאכ' כזית והוא בכלל לא תאכל ואכל אבל גבי מלאכה דפחות משיעור לא חשוב ואינה בכלל מלאכה. והנה חלי גרוגרת קלירה אינה חשובה וגם בבישול אינה חשובה וגם ע"י הלירוף לא נקרא מלאכה כלל כי גם ע"י הלירוף אינה חשובה אבל באכילה ע"י הלירוף נקראת אכילה אבל מלאכה לא נקראת אפילו בלירוף וז"פ מאוד. והנה לשיטות רוב ראשונים דהוצאה מרשות לרשות לוקין בי"ט שלא לצורך כלל כיון דהוי בכלל מלאכה בשבת. והנה בפ' הזורק מבואר שם דהוצאה

מצוה רצ"ט להקריב קרבן מוסף בכל ז' ימי הפסחי

(א) להקריב קרבן מוסף בכל שבעה **ימי הפסח** שנא' והקרבתם אשה לד' שבעת ימים והיא כקרבן ר"ח שני פרים ואיל א' ושבעה כבשים הכל עולות וכמ"ש בפי' על כולן בסדר פנחס אשה עולה ומשפט העולה כבר פי' למעלה בענין הקרבנות כי האדם נפעל כפי מעשהו. כי מהיותו בעל חומר אין מחשבתו נדבקת כ"א ע"י המעשה. ומזה השורש ציונו ב"ה לעשות פעולה מיוחדת לשם היום למען נתפעל מתוך כך לתת את לבבינו לגודל היום וקדושתו והנסים והטובות שגמלנו האל ב"ה

דהוצאה והכנסה ילפינן שם מקראי. ואח"ז מפלפל שם הש"ס המעביר ד"א בר"ה מהיכי ילפינן ומסקינן דמעביר ד"א בר"ה גמרא גמירי להו דהיינו הל"מ אם כן אפ"ל דביו"ט לאו הלכה היא. ואין איסור העברה בר"ה בי"ט אך נרא' מהר"מ פי"ב משבת דהוי תולדת הוצאה וע"ש בס' המאור שכ' דגמרא גמירי ז"ל וכולן תולדות הוצאה מרשות לרשות הם דד"א של אדם קונות לו והוי ברשות שלו וכשמעביר יותר מד"א הוי כמוציא מרשות לרשות עכ"ל א"כ כיון דהוי תולדה נוהג גם כן בי"ט שלא לצורך כלל כנלע"ד. וזה זמן ראיתי באיזה ספר נסתפק בזה ואיני זוכר כעת מקומו והנלע"ד כתבתי. והנה במ"ש לעיל דאוכל בילה בשבת לאחר י"ט או י"ט לאחר שבת נראה מהש"ס דלוקין משום ל"ת כל מלאכה ונסתפקתי השיעור בכמה ונראה כיון דחזינן בקוצר ומוחן ומוציא אם הם לאכילה שיעורו כגרוגרת חזינן דלענין שבת שיעור גרוגרת חשוב א"כ ה"נ דבאכילה עושה מלאכה ועובר משום מלאכה השיעור כגרוגרת ועי' בה' שבת כמה השיעור הזה ובמג"א סי' תכ"ו אי גרוגרת יותר מזית או פחות ע"ש. והנה אם אכל פחות מכשיעור ואחר כא"פ חזר ואכל נראה דחייב אף דבאיסורי מאכלות גמירי לן א"פ אבל כאן הוא משום מלאכה ומלאכה מצטרפת אפי' ביותר כמבואר בשבת כותב אות א' שחרית ואות א' בה"ע מצטרף ע"ש ובפמ"ג בפתיחה לה' שבת נסתפק אם צריך ח"ש הראשון שיהא קיים בשעת שעושה הח"ש השני ע"ש. אך מסיק דא"צ להיות קיים ובפרט כאן דאכילה היא המלאכה בודאי מצטרף כנ"ל. ודע דעל מ"ש דהככה דרבה לוקין דוקא ביו"ט דלוקין על כל המלאכות אבל בשבת אין לוקין כיון דהוא בכלל ל"ת כל מלאכה אין לוקין דהוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד דאין לוקין כמבו' דשבת גבי מחמר והכן פסקינן כן דלאו שניתן לאמב"ד אין לוקין ער"מ פח"י מה' סנהדרין ומ"מ צ"ע לשון הגמ' פסחים דנפקא לי' אזהרה מל"ת כל מלאכה. ובאמת מזה לא נשמע י"ט דבי"ט מלאכה מותרת רק מלאכת עבודה כמבואר בדברי הרהמ"ח בשם הרמב"ן בתחלת המצוה. אך נראה כיון דבחג המצות כתיב ג"כ כל מלאכה א"כ אסור בחג המצות והמועדים הוקשו זל"ז ואי דכאן כתיב אשר יאכל לכל נפש מ"מ כאן אסרה התורה האכילה ולאו בכלל או"נ היא ומ"מ צע"ק. ואם מותר לעשות מלאכה בי"ט לצורך שבת ע' בפסחים ובתוס' ובר"ן ובבעה"מ ובמלחמות דטעם דמה"ת אין צרכי שבת נעשים בי"ט והוי כמו דעושה לחול רק מטעם הואיל נפקע איסור תורה ומדרבנן מותר משום עירוב תבשילין ועי' בב"י סימן תכ"ז דעתו דגם רבה מודה דצרכי שבת נעשים בי"ט מה"ת ובמג"א שם השיג עליו ואי הטעם רק מחמת הואיל צריך לבשל מבע"י שיהא ראוי לאורחים ע"ש והדברים ארוכים. וע' בפסחים שם מבואר למ"ד צרכי שבת נעשים בי"ט מה"ת היא אפי' לשבת רחוקה מותר בי"ט לעשות אפי' מה שצריך לשבת רחוקה דהיינו סמוך לי"ט רק גבי שבות מבואר דשבות קרוב' התירו רחוקה לא התירו. וע"ש ברש"י דמותר לעשות בי"ט עבור שבת דהוי כמו שעושה ליומו ולפ"ז פשוט דיוה"כ נמי הדין כן אם בישל בר"ה לצורך יה"כ כגון עבור קטנים אינו עושה איסור תורה כלל כי אף שהוא צורך ליה"כ הוי כמו שצריך לו היום ומה"ת אין חילוק בין שבות קרובה או רחוקה רק מדרבנן אסור כי שבות רחוקה לא התירו וז"פ. וכ"פ כמו דמותר לעשות בי"ט מה שצריך בשבת לא"כ דהוי כמו שצריך ליומו ה"נ אפי' מה שאינו ה"נ לצורך שבת כגון הוצאת ס"ת בי"ט לצורך שבת ג"כ מותר דהוי כאלו עושה לצורך היום והיום בשביל י"ט מותר מטעם מתוך כיון דהוי לצורך קצת ה"נ כיון דעל שבת הוי צורך קצת מותר כנ"פ. והנה לפי שיטות רוב ראשונים ואחרונים דצרכי שבת אינם נעשים בי"ט ולוקין במקום דל"ש הואיל נ"ל מ"מ אם הדביק פת בתנור בי"ט ע"ש סמוך לחשיכה ולא נאפית כלל בי"ט רק בשבת בודאי פטור כי על מלאכת י"ט א"א כי אין עושה מלאכה כלל כמ"ש לעיל אך בשבת סמוך למוצאי שבת אף שנתן בתנור בשבת מ"מ על האפיה חייבה התורה דאפי' בשבת עצמו אם לקח מן התנור קודם שנאפה לא עשה מלאכה כלל א"כ מ"ל אם לא נאפה או אם נאפה בחול כן ה"נ עכ"פ בי"ט לא עשה מלאכה כלל ועל מה שנאפה בשבת לא מחייב כי עשה מבע"י כמו כל ע"ש שמותר לדבק פת כיון שלא עשה מעשה בשבת וא"ע משום מלאכה אם נעשה בשבת מעצמה (ואם מדרבנן אפשר דאסור) א"כ בודאי כה"ג לא עשה איסור דאורייתא כלל. וכן נמי בשבת ויוה"כ סמוכים זל"ז ועשה מלאכה בא' מהם ולא נגמרה או לא התחילה כמו בנידון בביארתי דהדביק פת ולא נאפה עד הלילה ודאי פטור מטעם שבת פטור כי לא הי' מלאכ' ומטעם יה"כ פטור כי לא עשה ביה"כ והוי כאלו עשה מבע"י דאין איסור ביה"כ וכן איפכא ביה"כ קודם לשבת ועי' בכריתות דף י"ט דר"י ס"ל דאם עשה מלאכה בה"ש בין יה"כ לשבת פטור דאמרינן חלי עשה ביום זה וחלי עשה ביום זה ואינו מצטרף אך שם בודאי אסור מטעם ח"ש אך כאן נ"ל דאינו איסור דאוריי' כלל ומ"מ צ"ע ד"ז וא"ד לכלאים וכדומה אם הי' תחלת עשי' באיסור או אפי' בהיתר חייב לבסוף אפי' בלא מעשה דוקא שם דהלאו אפי' בל"מ אבל גבי שבת לא אסרה תורה כלל והוא היתר גמור אם אינו עושה מעשה בשבת ופשוט. ועי' מנחות דף ל"ח גבי שעיר יוהכ"פ דהבבלי' אכלוהו חי בחל יוהכ"פ ע"ש משום שלא היו יכולים לבשלו לא ביו"כ ולא בשבת צ"ע לכאורה למה לא עשו באופן שכתבנו לעשות תחלה הבישול ביוהכ"פ ויוגמר בשבת דליכא איסור מה"ת עכ"פ וצ"ע ובאתי לעורר ויש עוד הרהורי דברים בענין יו"ט ויבואר במק"א אי"ה:

מצוה רצ"ט (א) להקריב קרבן מוסף כו'. הנה הרב המחבר לא הביא שהיה גם כן שעיר חטאת כמבואר בכתוב להדיא **והיא השמטת המעתיק.** והנה גבי חג הפסח כתיב בפ' פנחס ושעיר חטאת כו' ואלל מוסף ר"ח כתיב ושעיר עזים כו' וכן אח"ז כתיב שעיר עזים. וכתב פעם כתיב שעיר חטאת ופעם כתיב שעיר עזים וער"מ פ"א מהלכות מעה"ק הי"ד לפי גי' הכ"מ כ"מ שנאמר שעיר בן שני שנים ושעיר עזים בן שנה וע"ש בכ"מ כתב דלפ"ז יהיה חילוק בין המוספין דפעם כתיב שעיר ופעם כתיב שעיר עזים וחילוק זה בין המוספין לא נמצא בשום מקו' כו' ובת"כ מרבינן כל שעירי המוספין שיהיו בני שנתן ומובא ברש"י יומא דף ס"ה עכ"ל. ול"ע דגם בלא גי' הכ"מ אלא כמו שמבואר עתה דשעיר בן שתים גם כן ד' הר"מ תמוהין כיון דמבואר במשנה כמ"ש הכ"מ דכל חטאות הצבור דהיינו רגלים ור"ח כשרים מיום שלשים והלאה א"כ חזינן דהוא בן שנתו ועי"ש שמביא בקיאות ואכ"מ להאריך. ועי"ש בר"מ דכבש הוא בן שנה והוא ממשנה דפרה עיין בכ"מ. וכבש או שעיר דהם בני שנה אם שעה א' יותר משנה פסולה כמבואר שם ואיל הוא דוקא אם נכנס בשנה שניה שלשים יום וקודם לזה אינו יוצא ידי איל ויותר משני שנים מבואר שם בהי"א דהוי זקן ואין מקריבין אותו ופרים הם יותר משנה עד בן ג' שנים ויותר מכאן אין מקריבין כמבואר שם. ועיין מ"ל פ"ב מהלכות איסורי מזבח מפלפל דמה דפסול בפר יותר מג' שנים ובאיל יותר מב' היינו למצוה מפני הכבוד. ובדיעבד כשר ואין זקן פסול א"ל שתש כחו ומביא ג"כ בשם כתי"ע דמס' פרה. ועי"ש באריכות בה"ו שתמה ע"ד התוס' יומא ס"ו שמבואר בדבריהם שמה"ת פסול פר יותר מבן שלש מסוגיא דסוטה דף מ"ו וע' מ"ל פ"א מהפ"א ובר"ש דדעתו דחכמים פליגי על ר"י וסוברים דפר דוק' בעינן בן ג"ש ולא שני שנים ולא גרים אף ועי"ש בתי"ט אבל דעת הר"מ דחכמים מודים לר"י ובכ"מ ולח"מ ומ"ל ובט"א לר"ה ומראה מקום אני לך. והנה מבואר ברמב"ם שם בפ"א מהמעה"ק דקרבן שמלותו בן שנה אפי' שעה א' בתוך שנה שניה פוסל השעות פוסלות בקדשים וכבש לאחר שנה פסיל לכבש. ואחר שלשים יום בשנה השניה נקרא איל וכשר לאיל וכל החודש דהיינו חודש הי"ג נקרא פלגס ואינו כשר לא לכבש ולא לאיל והיא משנה פ"א דפרה ועי' בר"ה דף י' שם גבי עגל בן שנה דר"מ סובר לענין קרבן כגון פר דס"ל בן שלשה בעינן תיכף בשני שנים וי"א ה"ל ר' דיום א' בשנה חשוב שנה ור"א ס"ל דצריך שני שנים ול' יום וקודם לזה לא נקרא פר כי ס"ל דשלשים יום בשנה חשוב שנה. והנה מבואר דמשנה זו דפרה דמבואר שם דאילים בני שני שנים בן י"ג חודש אינו ראוי לא לכבש ולא לאיל כו' אתיא כר"א א"כ מכלל כבש יצא תיכף דנתמלא לו שנה דכל היכי דכתיב שנה אפי' שעה יותר פסול כמבואר כאן אך איל צריך שיהא בן ב' שנים ודוקא למ"ד יום בשנה חשוב שנה ולא קודם ע"כ עדיין לא מיקרי איל ופסול לאיל ג"כ והנה שם מבואר דאם הביא פלגס אינו עולה לו מזבחו ומביא נסכי איל. ובמנחות נ"א מבואר שם דהוא פלוגתא דר"י ובר פדא דלר"י הוא בריה בפ"ע דאינו לא כבש ולא איל רק ברי' ע"כ לא עלה לו מזבחו. ובחולין כ"ג מבואר שם דלר"י דאמר ברי' בפ"ע הוא אפי' אמר הרי עלי עולה מכבש או מאיל דמביא מאיזה מין שירצה מכל מקום אם הביא פלגס לא יצא כיון דאינו מין כבש ולא מין איל רק ברי' בפני עצמו הוא ואי לאו דגלי קרא הי' פטור מנסכים רק דרחמנא רבי' או לאיל לרבות שמחייב בנסכים בנסכי איל ובר פדא סובר דהוא ספק או כבש או איל ומייתי נסכי איל ומתני אם כבש הוא יהי' מותר הנסכים לנדבה ואם איל הוא הרי נסכים ולדידי' לא רבי קרא דאצטריך קרא למעוטא ספיקא. ואסיקנא במנחות בקושיא אצטריך קרא כו' וע"כ סובר דהקרא לדרשא אחרית'. ולבר פדא איבעי בש"ס דחולין אי אמר הרי עלי מן כבש או מן איל דהיכי מתני לבר פדא אי דוקא מתני בין כבש לאיל אבל בברי' לא מספקא ליה כלל אם כן יצא ידי נדרו ממה נפשך דהביא כבש או איל א"ד איסתפקא לי' בברי' נמי ואם כן גבי נסכים מייתי ומתני אי כבש הוא מותר הנסכים נדבה ואי ברי' הוא כולו נדבה ואי איל הוא הם נסכי חובה. וכאן גבי הרי עלי לא יצא ידי נדרו דהפשר הוא ברי'. ודעת הר"מ פט"ז מה' מעה"ק דהאומר הרי עלי מן הכבשים או מן האילים והביא פלגס ה"ז ספק אם יצא ידי נדרו. ועיין בכ"מ אף דלר"י ליכא ספק כלל רק דעת רבינו דפוסק כבר פדא אף דאסוקי במנחות בקושיא לב"פ אצטריך קרא כו' מ"מ כיון דלא אסיק בתיובתא פסק כותי' ועיין בלח"מ כיון דד"ז בחולין בעי אליבא דבר פדא ע"כ פסק הר"מ כב"פ אך הקשה קושיא עצומה מהלכ' הנ"ל פסק דהמביא את הפלגס מביא נסכי איל ולא עלה לו מזבחו ולא כתב רבינו כלל דצריך להתנות כי לב"פ צריך להתנות כמבואר שם והניח בצ"ע בשם המבי"ט והנה כ"ז מבואר דהמשנה ובפלפול בין ר"י לב"פ לא אתיא כר"מ כיון דר"מ סובר בר"ה דפר בן שלשה ולא קודם עי"ש ומ"מ בשני שנים ויום א' ה"ל פר כי יום א' בשנה חשוב שנה וגם ס"ל מקצת היום ככולו א"כ תיכף בכלות שני שנים הוי שנה שלישית והוי פר. א"כ ה"נ דאיל צריך שיהא בן שני שנים א"כ תיכף בכלות השנה הוי יום א' בשנה ונחשב לשנה א"כ קודם כלות השנה היה כבש ותיכף בהתחלת שני' הוי איל ולא משכחת לר"מ פלגס כלל. וכ"נ קצת מדהתו"ס ר"ה דף י' ע"א ד"ה בן כ"ד חודש כו' וכ"ה בט"א בסוף המס' בהשמטות ובאמת המשנ' כהלכה נשנית כי לא פסקינן כר"מ דיום א' בשנה חשוב שנה עיין בנדה וכ"פ הר"מ פ"ד מהלכות מע"ש. ונראה דדוקא למ"ד יום חשוב שנה ועיין בט"א הקשה דלמה לא מקשי הש"ס במנחות לר"מ או לאיל לרבות פלגס לנסכי איל ל"ל הא לדידי' לא משכחת לה פלגס כלל עי"ש. והנה כיון דכ"ז קאי אליבא דר"א דשלשים יום בשנה חשוב שנה וא"כ קודם לזה לא הוי איל כיון דצריך שני שנים א"כ מאי

ספיקא

ספיקא דבר פדא וברי׳ דספיקא הוא אי כר״מ דיום א׳ בשנה חשוב שנה וא״כ הוא איל או כר״א ולא הוי איל אך באמת אפי׳ לר״א נהי דלא מיקרי קודם שלשים יום איל מ״מ כבש בודאי אינו נקרא כי תיכף שעברה שנתו פסול ואפי׳ שעה יתירה עכצ״ל דהספק הוא אי הוי איל כר״מ או כר״א ולא הוי איל וגם כבש לא הוי אלא ברי׳ בפ״ע אם כן תמוה מאד הש״ס דחולין דקאמר שם דאיבעיא אליבא דב״פ איל וכבש מתני בברי׳ לא מתני או דמתני איל וכבש וברי׳. ובאמת היאך יוכל לומר דבכלל כבש הוא כיון דכתיב בתורה בן שנה תיכף אחר השנה פסול משום כבש בודאי אלא אפשר דיום חשוב ונקרא תיכף איל או לא א״כ ה״ל ברי׳ אבל כבש ודאי לא הוי וע״ש בט״א שהתעורר בזה וכתב שהוא תמיה גדולה וע״ש שתי׳ עפ״י הירושלמי. אך הוכיח שם דהש״ס דילן לא ס״ל כהירושלמי עי״ש שתי׳ בדוחק ולא הו״ל להתנות אלא בברי׳ או באיל. והנה ר״י דס״ל ברי׳ הוא סובר כר״א בודאי דקודם שלשים אינו איל וכבש תיכף לאחר שנה אינו נקרא א״כ ה״ל ברי׳ בפ״ע. אבל בר פדא ספוקי מספקא ליה אי כר״מ והוי איל או כר״א והוי ברי׳ אבל בכבש א״א לספוקי אך לדברי הירושלמי ע״ש בט״א. והנה דעת הר״מ לא ברירא לן כמ״ש דבפ״ב מה׳ מעה״ק כתב דפלגס מביא נסכי איל ולא כתב דמתני כמו לב״פ נראה דס״ל כר״י דכבש ודאי לא הוי כמ״ש אח״ז דשעה אחר השנה פסול לכבש ואיל ג״כ לא הוי כמ״ש בהלכות מ״ר נראה דדוקא למ״ד יום בשנה חשיב שנה ולא קודם אם כן א״ל להתנות דגזה״כ מחמת או איל דמביא בנסכי איל אך בהלכות הנ״ל בפט״ז דכתב דאם נדר כבש או איל דהוי ספק זה ל״ע דלר״י ליכא ספיקא כלל. וגם כבר כתב דלהר״מ ליכא ספיקא כלל אלא אם ברי׳ הוא או איל אבל בכבש ליכא ספיקא אך להירושלמי דסובר דשלשים יום לאחר שנה שייך לשנה הקודמת אך הר״מ לא ס״ל דכתב סתם כל הקרבנות שנאמר בהם בן שנה תיכף לאחר שנה פסול אפי׳ שעה מבואר בפירוש דלא ס״ל הך דירושלמי דאי ס״ל ה״ל לאשמועינן דעד שלשים בעי. סברא לדינא דאם הקריב בשבת או בי״ט במקום כבש פלגס בודאי לא יצא כלל וחוזר ומקריב כי עברה שנתו ופסול ודאי ואין בו ספק כלל וצריך להקריב אחר אפי׳ בשוי״ט דהוי כאילו לא הקריב כלל דחוזר ומקריב וקרבנות דוחין שבת ואם הקריב פלגס במקום איל דמוספים לדעת הר״מ כאן דבריה הוי חוזר ומקריב אפי׳ בי״ט ואפי׳ כשחל בשבת אך כיון דהר״מ שם בפט״ז לענין נדר ספוקי מספ״ל דאפשר הוא איל והיינו כר״מ כמ״ש אם כן אכיר לחלל שוי״ט מספק ולאתויי בתורת נדבה זה אסור בשוי״ט כידוע ואין ספק קרבנות דוחין שבת וי״ט ע״כ אינו מקריב מספק. ואם נזכר קודם זורק הדם עיין בבילה דף כ׳ ע״ב נראה דודאי לא יזרוק ובפרט כאן דאם לא יזרוק יכול להביא קרבן אחר כידוע ואין להאריך. ונסכים גם כן אינו מביא בשבת וי״ט דלמא לא יצא והוי רק נדבה ואין נסכי נדבה דוחין שבת וי״ט ומביא נסכים אח״ז כי מביא אדם זבחו היום ונסכים אחר עשרה ימים א׳ יחיד וא׳ צבור עי׳ר״מ פ״ב מהמעה״ק. ואפי׳ לדעת התוספות בר״ה דלצבור לכתחלה לא יביאו לאחר הקרבן כי מבטלין השירה דעל נסכים הבאין בפ״ע אין אומרים שירה מ״מ כאן א״א בענין אחר וגם ספק חובת צבור וספק נדבת צבור גם כן אין אומרים שירה כי על נדבת צבור אין אומרים שירה כמבואר בערכין ובר״מ פ״ג מהכה״מ ומספק גם כן אין אומרים שירה כמבואר בר״ה דמספיקא לא אמרו שם בסוגיא דנתקלקלו הלוים בשיר ואם כי יש לדחות ראי׳ זו בקל אך ז״פ כיון דא״א בענין אחר כי בודאי בשבת וי״ט אסור להקריב נסכי נדבה ע״כ צריך להקריבן לאח״ז וז״פ. והנה אם א׳ נדר כבש לחוד והביא פלגס אף דכתבתי דכבש בודאי לא הוי כנראה מדברי הר״מ דלא כהירושלמי מ״מ לא יצא ידי נדרו רק מספק דלמא ברי׳ הוא אבל אם הוא איל כר״מ יצא ידי נדר דקטן והביא גדול יצא כמבואר להדיא שם בר״מ בפט״ז נדר כבש והביא איל יצא ואם נדר איל בלחוד גם כן הוא ספק שמא כר״מ דיום חשוב שנה אם כן הוי איל א״ד ברי׳ הוא ולא נפיק או אפי׳ לדעת הירושלמי דהוי כבש גם כן לא נפיק כי נודר איל והביא כבש לא יצא כמבואר שם דנודר גדול והביא קטן לא יצא. והנה אם הביא פלגס לב״פ דצריך להתנות יביא רביעית ההין יין כנסכי איל ויתנה אם הוא איל הרי נסכיו ואם ברי׳ הוא ופטור הרי הוא נדבה. ולפי מה שפסקינן גם נסכי נדבה מנסכין לספלים עי׳ר״מ פט״ז מהלכות הנ״ל ועי׳ תוס׳ מנחות דף נ״א דאפי׳ אי יין נדבה לאישים מ״מ היכי דמתני בפירוש ספלים הוי לספלים וכ״כ בחולין בסוגיא זו וכן אם מתנה אם כבש הוא כמבואר בחולין דגם בכבש מספקא כד׳ הירושלמי אם כן שלשה לוגין לנסכי כבש והלוג הרביעית לנדבה ועי״ש ברש״י חולין אף על גב דאין מתנדבין לוג א׳ מ״מ בהדי אחריני קרבי וע״ש בתוספות. ועל המנחה א״א להתנות כיון דמביא שני עשרונים סולת בארבעה לוג שמן דהיינו שלישית ההין ונסכי כבש הוא עשרון בשלשה לוגין וכאן הוא עשרון בשני לוגין צריך להביא שלשה לוגין ועשרון ועוד שני עשרונים בד׳ לוגין ומתני אם הוא איל הרי נסכו והעשרון עם השלשה לוגין הוא נדבה ואם הוא כבש השני עשרונים בד׳ לוגין הוא נדבה ואם הוא ברי׳ כולו נדבה עי״ש בתוספות. וזה נ״ל דאם עבר והקריב עולת נדבה דכתבתי לעיל דאין מקריבין הנסכים בשבת וי״ט נראה דוקא המנחה דהיינו הסולת והשמן דהוא כליל לאישים ואסו׳ לעשו׳ מלאכה בשוי״ט אבל היין לבדו נר׳ דמנסך ע״ג ספלים אף דלא הקריבו המנחה מ״מ כיון דקי״ל במנחות דף מ״ד ע״ב דהסולת והשמן אינו מעכב את היין ואין היין מעכבו וכ״פ הר״מ פ״ב מה׳ מעה״ק א״כ למה לא ינסך את היין כיון דבניסוך היין אין עושה מלאכה ואין המנחה מעכב. גם נ״פ בכל קרבן צבור אם לא הי׳ להם מנחת נסכים רק יין לבדו דמנסכין היין דאין הסולת מעכב ואומרים שירה ג״כ דשירה אומרים על היין כמבואר בערכין ויש כאן אכילה ושתיה דהיינו הזבח והיין ע״ש בערכין ובר״מ פ״ג מה׳ כהמ״ק ואח״ז אם איתרמי להם נסכים מקריבין בפ״ע דילפי׳ מקרא ומנחתם ונסכיהם אפי׳ למחר ואין א׳ מעכב את חבירו בשום פעם וע״ש במנחות דרבי ס״ל דיין קודם הסולת אף דבגמרא לא מסקינן כן ע״ש מ״מ חזינן דלהס״ד אף דיין קודם ובודאי אומרים שירה על היין וא״כ אפילו אם אין להם המנחה בודאי אמרינן שירה ובמסקנא ע״ז לא פליגי וזה נלע״ד ברור ופשוט. ומדי דברי בזה נלע״ד בעזהשי״ת דבר ברור דהנה כ״פ מבואר בש״ס ובר״מ תיבת נסכים והכוונה על המנחה ועל היין אע״ג דאין המנחה נתנסך קרי לה בלשון מושאל נסכים וז״ל הר״מ פ״ב מהמעה״ק הסולת והיין שמביאין עם הקרבן נקראים נסכים והסולת לבדו נקראת מנחת נסכים וע״ש בהגה״ה דהר״מ בפירושו כ׳ דנסכים הם היינות ועתי״ט פ״ד דזבחים מביא כן בשם הר״מ בהקדמתו ע״ש דהם נקראים נסכים ע״ד העבר׳ מ״מ היין בעצמו בודאי מקרי נסכים כמבואר במנחות דמ״ד דפלוגתא דרבי ורבנן אם זבח ונסכים היינו יין או מנחה ונסכים ע״ש. והנה הלומד קדשים ודברי הר״מ בעניים אלו יראה הרבה פעמים אין מספר דקוראין להסולת גם כן בשם נסכים. והנה בערכין הוא אבעיא אם נסכים הבאים בפ״ע טעונין שירה מי אמרינן כיון דאין אומרים שירה אלא על היין א״כ על נסכים הבאים בפ״ע נמי אמרינן א״ד אכילה ושתי׳ פירש״י דהיינו קרבן ויין והאבעיא לא אפשיטא ופסקה הר״מ פ״ג מהכה״מ לקולא דאין אומרים שירה ע״ש. ונ״ל ברור דהאבעיא דכאן הוא רק ביינות לבדם ו[illegible] הנקראים נסכים כאן כפשוטו דזה הוא אבעיא דלמא אכילה ושתיה ואין כאן אכילה אבל אם מביא נסכים בפ״ע המנחה והיין אמאי לא יאמרו שירה כיון דאיכא אכילה דהיינו לאישים דנקרא אכילה וגם שתיה לספלים ומ״ל אימורי שלמים דנקראת אכילה או מנחת נסכים ומנחה נקראת ג״כ קרבן כידוע כ״פ עיין במנחות דכ״א א״כ בודאי אומרים שירה. ובזה נתיישב לי קושית התוס׳ מנחות דמ״ד ע״ב גבי רבי ורבנן דפליגי בנסכים הבאין בפ״ע רבנן סברי מקריבין המנחה קודם ואח״כ מנסכין היין ורבי סובר דיין קודם דמתאמרי שירה על היין והקשו התוס׳ ד״ה כיון הא בנסכים הבאים בפ״ע הוא אבעיא בערכין אי אמרי׳ שירה ע״ש מה שתירצו. ולפמ״ש ניחא מאוד כיון דכאן מיירי דמביא המנחה עם היין ע״כ אומרים שירה על היין ושם מיירי ביין לבדו. ונ״ל דמ״מ צריך לתירוץ התוס׳ כיון דסברת הש״ס בערכין דדומיא דכל הקרבנות בעינן ויש אכילה ושתיה א״כ אפשר דבעינן דוגמת הקרבנות דאכילה קודמת לשתיה כמבואר שם דהקרבן קודם לנסכים אבל בנסכים הבאין בפ״ע לדעת רבי דמנסך היין קודם והשירה אומרים על היין ואז לא הוי עדיין אכילה והוי אכילה אחר השתיה ובפרט בכל הקרבנות אמרינן אחר האכילה ובשעת השתיה וכאן בשעת השתי׳ קודם האכילה א״כ לא הוי דוגמא לכל קרבן ע״כ צריך לתי׳ התוס׳ כיון דיין חשוב דבא עם הזבח ע״ש וכ״ז לרבי אבל לחכמים דפליגי על רבי וסוברים דנסכים הבאים בפ״ע מנחה קודם וסתמא הלכה כחכמים דהלכה כר׳ מחבירו ולא מחביריו וכ״פ הר״מ פ״ט מהלכות תו״מ הי״א וע״ש בענין משפט א״כ הוי אכילה ושתיה דוגמת כל הקרבנות דלאחר אכילה בשעת השתיה אומרים שירה ע״כ בודאי אומרים שירה בנסכים הבאים בפ״ע בלא הזבח דמה״ת לא יאמרו כנלע״ד ברור בעזהשי״ת ולא ראיתי מי שהתעורר בזה. ועיין במגלה די״ב ע״א ברש״י ד״ה כדת של תורה פי׳ פר וג׳ עשרונים לאכילה ויין לשתיה חצי ההין הרי דמנחה הוי אכילה וא״ל לראי׳ כי הוא פשוט. ונ״ל דזה דעת הר״מ פ״ב מהמעה״ק הי״ב שכ׳ מביא אדם את קרבנו היום ונסכיו אחר י״ד ימים א׳ יחיד וא׳ צבור ובאמת צ״ע האיך יביאו צבור לכתחלה נסכים שלא בשעת הזבח דעי״ז יבוטל השיר והשיר הוא מה״ת כמבואר בערכין דאפילו לדברי חכמים שאין השיר מעכב את הקרבן עכ״פ מצוה איכא ומטעם זה כתבו תוס׳ בר״ה דהא דמביא נסכו למחר דוק׳ בקרבן יחיד דאין טעון שירה אבל לא בקרבן צבור והיאך יחלוק הר״מ ע״ז. אלא נראה דס״ל להר״מ כמ״ש דאם הצבור יביאו הנסכים לאח״ז המנחה עם היין באמת יאמרו שירה כי היא אכילה ושתי׳. אלא דלפי דעת הר״מ סוערת קושית התוס׳ ר״ה סוגיא דנתקלקלו הלוים בשיר ולמה נתקלקלו הא יכולים להביא נסכים לאח״ז ועי״ז הוכיחו התוס׳ דלכתחלה לא יעשו כן כי נסכים הבאין בפ״ע אין אומרים שירה. אבל לדעת הר״מ חוזרת קושית התוס׳ למה נתקלקלו כיון דיכולים להביאן לאח״ז המנחה עם היין ויאמרו שירה ונ״ל דע״כ באמת נטה הר״מ מזה פ״ג מהקה״ח ה״ה שכת׳ דשהו העדים לבא ונתקלקלו במוסף כו׳ ותמהו כולם למה לא כ׳ דנתקלקל בשיר כמבואר במשנתינו עלח״מ שם ולפמ״ש ניחא דלהר״מ ליכא קלקול בשיר כי היו יכולים להביא הנסכים לאח״ז ולומר שירה ע״כ היה הקלקול רק במוסף היום וסובר דמשנתינו דנתקלקלו בשיר אתיא כרבי דנסכים הבאים בפ״ע יין קודם למנחה ע״כ אין אומרים שירה על נסכים הבאין בפ״ע כי שתיה קודם לאכילה כמ״ש לעיל ואנן אכילה ושתיה בעינן עיין לעיל א״כ נתקלקלו בשיר כי לכתחלה אין להביא לאח״ז כי לא יאמרו שירה. אבל לרבנן דמנחה קודם א״כ אמרינן שירה על נסכים הבאין בפ״ע ואין כאן קלקול בשיר ע״כ כת׳ הר״מ דהי׳ הקלקול במוספין (עיין במהר״מ אלשיך כ׳ דהמשנה אתיא כר״מ ויישב דעת הטור). אך דעת התוס׳ נראה דאין מחלקין בזה שכתבו דאסור להביא הנסכים לאח״ז משמע דאפילו עם המנחה אין אומרים שירה ועי׳ר״מ פ״ג מהכהמ״ק כ׳ סתם דנסכים הבאין בפ״ע אין אומרים עליהם שירה ולא פי׳ דוקא יין בעצמו אבל הנסכים עם המנחה אומרים שירה ומ״מ נ״ל הדברים ברורים בעזה״י ותלי״ת הוא דבר חדש והשי״ת יעזרני לטעות פ״ז. ולפמ״ש דמשכחת בנסכים הבאין בפ״ע לומר שירה ע״ש בסוגיא מבואר דאמרינן שירה דיומו היינו אם הביא הזבח בא׳ בשבת שהשיר שלו לד׳ הארץ כו׳ והביא הנסכים בה׳ בשבת נ״ל השיר של ה׳ בשבת דהיינו הרנינו כו׳ והר״מ לא הביא זה נראה ג״כ מבואר דאין אומרים שירה בשום אופן על הנסכים הבאין בפ״ע. והנה מה דפסק הר״מ דעל הנסכים הבאין בפ״ע אין אומרים שירה באמת הוא אבעיא דלא אפשיטא. ועכ״מ כ׳ דמש״ה פסקה רבינו לקולא וא״י הטעם כיון דמבואר שם בש״ס דעיקר שירה מה״ת וכן מבואר מד׳ הר״מ שכתב שיהיו משוררים על הקרבן שנא׳ ושרת א״כ הו״ל ספיקא דאורייתא והו״ל למפסק לחומרא דצריך שיאמרו שירה. וע״ש בש״ס דר״מ ס״ל דשיר מעכב את הקרבן א״כ לדידי׳ בודאי מספק צ״ל שירה וא״כ אף לדברי חכמים מ״מ מצוה מה״ת איכא ומספיקא למה לא יאמרו וצ״ע. ודע דאם נאמר דאין אומרים שירה אלא בנסכים הבאים עם הזבח והנה מבואר בש״ס דערכין פ״ב דר״מ ס״ל דשיר מעכב את הקרבן דאתקש לכפרה מה כפרה מעכבת אף

שירה

שירה מעכבת וחכמים סוברים דאינה מעכבת והיקש הוא מה כפרה ביום אף שירה ביום וא"כ כיון דהלכה כרבים א"כ שירה אינה בלילה. ובע"כ צ"ל כגון בנסכים הבאין עם הזבח ונמשך הניסוך שנסכו בלילה אף דנסכים הבאין עם הזבח קרבין רק ביום כמבואר בתמורה פ"ב וברמ"ם פ"ד מהמעה"ק מ"מ זה דוקא המנחה אבל היין אינו מעכב וכשר אף בלילה דבאינן באין עם הזבח כיון דאינן טעון שירה א"צ למעט בלילה וע"כ מיעט קרא הבאים עם הזבח וצ"ע שלא ראיתי ברמ"ם שיביא דין זה דאין אומרים שירה בלילה בפ"י מהלכות כה"מ ולא בפ"י מה' תו"מ וצ"ע שהשמיט דין זה דאין אומרים שירה בלילה דודאי ה' כחכמים נגד ר"מ וצ"ע. ועיין מ"ל פ"א מהלכות חגיגה כת' דאף דנו"כ אין קרבים בי"ט מ"מ נסכים הבאין בפ"ע לאחר שקרב הזבח כגון שהביא הזבח קודם וליום אחר הביא נסכים אותם נסכים קרבים בי"ט ודוחים י"ט וע"ש שהביא שכ"כ רש"י בתמורה די"ד ד"ה מלבד שבתות כו' בע"א וז"ל דהכי כתיב זבח ונסכים דבר יום ביומו מלבד שבתות ה' ומשום דדרשינן סמוכים דבר יום ביומו הקרב נסכים מלבד אותן של שבתות דאם י"ט אחר שבת הוא הקרב נסכיו עם קרבנותיו והקרב נסכים ששכחת אתמול ולא קרבת עכ"ל וכ"כ רש"י בדיבור שאח"ז באמצע הדיבור כלומר נסכי שבת תקריב היום בי"ט ע"ש ובזה יצא להמ"ל שדעת רש"י דנסכים שלא באו עם הזבח קרבים בי"ט. והוא באמת אללי דבר חידוש כיון דנו"כ אין קרבים בי"ט ובפרט עולה דכליל וליכא לורך הדיוט כלל עיין בסוגיא בבילה וחגיגה שם ולמה יהי' נסכים קרבין בי"ט ולא מצינו זה בשום מקום כל כי האי ה"ל להש"ס להשמיענו וגם הר"מ. וגם אם האמר אף דעולות אין קרבים מ"מ גזה"כ הוא לדעת רש"י דנסכים קרבין בי"ט א"כ אפשר הוא גזה"כ דוקא שבת כמ"ש מלבד שבתות כו' וכפירש"י דנסכים ששכח להקריב בשבת יקריבם בי"ט והמ"ל הביא סתם דנסכים שלא קרבו עם הזבח קרבים בי"ט נראה דאפילו נסכי חול ומנ"ל הא. ע"כ לבי אומר בטח בעזהשי"ת דאין כוונת רש"י כלל דיקריבם בי"ט רק כוונת רש"י דנקרבים בחה"מ וע"ד העברה נקרא חה"מ בכלל י"ט. ומנא אמינא לה דמפורש להדיא בת"כ על פסוק זה אלה מועדי ה' כו' ר"ע אומר הפסוק הזה מדבר בחה"מ כו' וכ"ה בש"ס דילן בחגיגה דח"י ועיין בס' אור החיים שכת' ע"כ גמר הפסוק מלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבותיכם כי נו"כ קרבים בחה"מ א"כ כיון דהאי קרא מיירי בחה"מ א"כ הפשט בכתוב אלה מועדי כו' היינו חה"מ להקריב כו' דבר יום ביומו מלבד שבתות כו' דהיינו הנסכים ששכח יקריב בחה"מ מוכח שפיר דנסכים באים אח"כ וכ"ת דלמא דווקא דשבת זה הי' פשוט אלא הש"ס דאין חילוק ובפרט שיש עוד פסוק ומנחתם ונסכיהם כו' ע"ש א"כ דוקא בחה"מ דנו"כ קרבים בחה"מ ונסכים ג"כ וכל הקרבנות כמבואר שם בר"מ פ"א מה' חגיגה אבל בי"ט בודאי אסור להקריב נסכים כמו נו"כ כיון דאין קבוע להם זמן כלל. וכ"ת אם הפסוק הזה מדבר בחה"מ ומבואר דנו"כ קרבים בחה"מ אמאי למדו שם בתמורה מפסוק פ' פנחס אלה תעשו כו' לבד מנדריכם שנו"כ קרבים במועד ולא יליף מקרא דהוא מוקדם בתורה זה ל"ק דהפסוק בפנחס הוא פסוק ארוך ויליף הרבה דברים שקרבים במועד ע"ש בתמורה ומבואר בר"מ פ"א מהלכות חגיגה אבל הפסוק מיירי ג"כ בחה"מ ועיין בסוכה ד' נ"ח מבואר להדיא דחה"מ איקרי יו"ט. וכן מצאתי בחידושי רז"ה השיג על הט"ז לאו"ח סי' תרס"ח מהש"ס הנ"ל ע"כ צ"ל ברור או בדרך העברה נקרא חה"מ בשם י"ט או דאשגרת לישנא דעיקר הכוונה דנילף דמקריבין אח"כ נסכים בלא הזבח ולע"ד ז"ב ואמת בעזהשי"ת א"כ אין נסכים קרבים בי"ט כיון דיכול להקריבן אימת שירצה. והנה ע"כ ביררנו דיני אילים וכבשים. עתה נבאר דין פרים הנה בר"ה דף י' מובא פלוגתא ר"מ סובר פר האמור בתורה שני שנים ויום א' דיום א' בשנה חשיב שנה ופר צריך שיהי' בן ג' שנים ור"א סבר דצריך שיהי' בן שני שנים ושלשים יום דסובר שלשים יום בשנה חשיב שנה וכולם סוברים דפר הוא בן שלש ועגל מבואר שם דהוא בן שנה ובפ"א מהמעה"ק כ' הר"מ כ"מ שנאמר עגל הוא בן שנה ופר הוא בן שתים ועיין בכ"מ שסובר כריה"ג פ"א דפר' דפר בן שתים וגורס בדברי חכמים אף בני שלש ע"כ פסק דהוא בן שתים וער"ש פ"א דפרה וברע"ב ובתי"ט שם ועתו"ס ר"ה שם. עכ"פ לפי דעת הר"מ דצריך שני שנים ובן שנה הוי עגל. והנה לפמ"ש דהר"מ פוסק גבי איל דשלשים יום בשנה נחשב שנה ולא נקרא איל אלא אחר למ"ד משנה שניה והחודש לאחר שנה לא נקרא כבש ולא איל כי לא נחשב שנה פחות מלמ"ד יום וכאן הוא ג"כ הפלוגתא הנ"ל דר"מ סובר דתיכף לאחר השנה נקרא פר דיום א' בשנה חשוב שנה (ואם כי ר"מ סובר לאחר שני שנים עכ"פ סובר דיום א' לאחר שני שנים ור"א סובר דשלשים יום אחר שני שנים) ור"א סובר דשלשים יום בעי והר"מ סתם וכת' דעגל הוא בן שנה ופר בן שתים ולא כתב הדין אם תיכף לאחר שנה נקרא פר או לאחר שלשים יום ואפשר לומר שסמך בזה אדלעיל דשלשים יום חשיב שנה ע"כ לא נקרא פר עד לאחר שלשים יום משנה השני' אך הי' צריך להשמיענו מה דעתו בחודש הי"ג כמ"ש לעיל ה"נ לא נקרא עגל ולא פר ומה הוא אם ברי' בפ"ע כמו דפליגי אמוראי ר"י ובר פדא גבי פלגס ומבואר במשנה דטהרות ובאמת לענין נסכים אין נ"מ דל"מ לבר פדא דמתני שם או בכבש או באיל כאן אפי' אם הוא ספק עגל או פר מ"מ הנסכים שוים שלשה עשרונים כמבואר בר"מ פ"ב מהמעה"ק דעגל ופר שוים אלא אפי' לר"י דסובר שם דהתורה ריבתה פלגס לנסכים דאיל הייתו שם צריך לריבוי כיון דאינו איל וכל שאינו איל הייתו כבש הנסכים מועטים מאיל ע"כ הוצרכה התורה לרבויי אבל כאן כיון דבין קטן או גדול נסכיו שוים א"כ אפילו ברי' הוי מ"מ מה"ת שישתו נסכיו כיון דאפי' קטן ממנו דהיינו עגל צריך נסכים מרובים לא אצטריך לרבויי א"כ מ"מ נ"מ כגון דנדר עגל או פר לר"י לא יצא דהוי בריה בפ"ע ולדעת בר פדא הוי ספק כי הוא אבעיא כמ"ש לעיל לענין פלגס א"צ לכפול הדברים. וכל הענינים המבוארים לעיל בפלגס הי' צ"ל גם כאן וגם בחולין הוא אבעי' דפלגס ולמה לא אבעיא גם כן בחודש הי"ג בעגל וכן על המשנה דפרה דיש מחלוקת לענין פלגס ולמה לא פליגי ג"כ כאן. וראיתי בתו' ר"ה ד"ה בן כ"ד חודש כתבו וז"ל ולר"א ל' וכל אותו יום ל' אין דינו לא כבן בקר ולא כפר מידי דהוי אפלגס בספ"ק דחולין דאצטריך או לרבויי ושמא התם שאני מדקתני התם בפ"ק דפרה דבן י"ג חודש אינו כשר לא לכבש ולא לאיל ולא קתני הכי גבי פר עכ"ל. והנה תחלת דבריהם שכתבו כמו פלגס דאצטריך או לרבויי בפ"ק דחולין איני מבין כוונתם כיון דכתבו דאינו לא עגל ולא פר וזם לר"ה הן לר"י ואו אצטריך לדידי' לרבות הנסכים אבל לענין הכ"מ לענין נדר אפי' בלא ריבוי א"י ידי נדרו. ואי לבר פדא אינו דורש או לרבויי והוי ס' א"כ כאן נמי ולא הוי לריכים התוס' לכתוב דצריך או לרבויי עיין ותבין. וסוף דבריהם דכאן לא הוי כמו התם איני מבין כלל דלא כתבו מה דינו דמ"מ דלר"א לא הוי עגל ולא פר א"כ צ"ל דינו או ברי' או כבר פדא דמסתפק וכפי' הירושלמי שכתבו לעיל או כר"מ עיין לעיל באריכות כי איזה שם תקרא לו לא עגל כיון דהוא יותר מבן שנה או לפי הגמר' דעגלת בקר בן שנים כיון דהוא יותר אפי' שעה פוסלת ופר לא תוכל לקרוא כיון שלא עברו שלשים יום לדברי ר"א א"כ ע"כ צ"ל או דהוי ברי' או דהוי ספיקא וכ"מ לנודר וצ"ע מאוד. עכ"פ כ"ל לענין נסכים בודאי הם נסכים גדולים ולענין נודר עגל או פר או פר בלחודי' הוי ספק כמו פסק הר"מ גבי כבש ואיל ואם נאמר דהוי ספק לא מחמת ברי' אלא בעגל או בפר נראה דאפילו אם נדר עגל יצא ממ"נ אם הוא עגל יצא ואם הוא פר מ"מ יצא כי נודר קטן והביא גדול יצא. אך אם הוא ברי' לא יצא עיין לעיל גבי פלגס ובקרבנות צבור ל"ש דין עגל כי ליכא עגל בק"ל. ואם הביא זה הוא רק ספק דלמא כר"מ דיום א' חשוב שנה והוי פר אך הר"מ מסתם לה סתים בהאי דין דעגל בן י"ג חודש. וגם התוס' נראה דעתם דלא הוי כפלגס ואיני מבין כלל וצ"ע ואי"ה אשנה פ"ז. אח"כ ראיתי באליהו רבה להגאון מווילנא כת' פ"ק דפרה על המשנה וז"ל ר"ט קורהו פלגס דהיינו ס' כבש ס' איל הלכך האומר הרי עלי מן הכבש אינו מביאו שהוא ס' איל וכן האומר הרי עלי איל אינו מביאו דהוא ספק כבש אבל האומר הרי עלי או איל או כבש יכל להביא ממ"נ אם איל הוא יצא ואם כבש הוא יצא בן עזאי קורהו נוקד הוא לשון לאן שאינו נקרא לא כבש ולא איל כו' הלכך אם אמר או כבש או איל לא יצא ר"י קורהו פרכדיגמה היינו מטבע שנפסל שהוא פסול להקריב כלל וכלל עכ"ל. והנה מ"ש תחלה דלר"ט ספק כבש או איל ואם נדר כבש אינו מביאו עכצ"ל דר"ט סובר כמ"ד שם במנחות דנודר קטן והביא גדול לא יצא. אך תמוה לי לפי מ"ש דר"ט ס"ל דהוי ספק כבש או איל ובן עזאי ס"ל דאינו לא כבש ולא איל ואינו יוצא אפילו אם אמר או כבש או איל משום דהוי ברי' בפ"ע א"כ הפלוגתא דר"י ובר פדא במנחות כתנאי אמרי' לשמעתי' דר"י סובר כבן עזאי וב"פ סובר כר"ט ובש"ס מנחות דל"א מבואר דהם פליגי בפי' משנה זו א"כ במאי פליגי כיון דהתנאים עצמם פליגי בזה. ועוד דבש"ס דחולין דאבעי' להו הרי עלי מן הכבש או מן האיל מהו אליבא דר"י לא תבעי דהוי ברי' כי תיבעי אליבא דבר פדא דאמר ספיקא הוא ולמה תלו הדברים באמוראים מאי דהוי פלוגתא דתנאי. ועוד מ"ש הגאון דלר"ט כיון דקורהו פלגס דהיינו ספק א"כ האומר מן הכבש או מן האיל ממ"נ יצא ובאמת שם אבעיא למ"ד ספק דלמא מסתפק נמי בברי' והוי אבעיא דלא אפשיטא. וגם מ"ש דלר' ישמעאל אינו ראוי כלל להקרבה ה"ל להש"ס במנחות להקשות לר"י או לרבות את הפלגס ל"ל כיון דפסול ואינו ראוי כלל בודאי פטור מנסכים ועוד סיפא דמתניתין הביאו מביא עליו נסכי איל ולא יצא ידי זבחו לא אתיא כר' ישמעאל כי לר"י אינו מביא כלל נסכים והו"ל להמשנה להביא דין זה קודם דברי ר"י ע"כ דבריו לע"ג ולא זכיתי להבינם והשי"ת יאיר עיני. ועי' מ"ל פלפל פ"א דפרה מה שדברי הר"מ צ"ע מ"ה פרה מעגלה ערופה ומכאן ויבואר כ"א במקומו בעזה"י. וסדר הקרבת המוספין הפרים קודמים לאילים ואילים קודמים לכבשים כ"ה בזבחים צ' דפרים קדמו דנתרבו בנסכים ואילים קודמים לכבשים מה"ט ול"ד בקרבנות הרגלים אלא אפי' אם באו בנדבה וכולם עולות מקדימין כסדר הזה ואם באו שעירים ג"כ בעולת נדבה מקדימין הכבשים לשעירים כי נתרבו באלי' כ"ה בגמ' שם ופסקה הר"מ פ"ט מהתו"מ. וצ"ע אם הביא פלגס ואיל לנדבה דנסכים שוים וגם לענין אלי' שוים א"כ יקריב איזה מהן שירצה. אך כר' למ"ד ברי' הוא א"כ הוא שוה עם האיל אבל לבר פדא דהוא ס' כבש ומותר הנסכי' הם נדבה אם כן בודאי איל קודם דנתרבה בנסכים דהפלגס דלמא הוא כבש אך בודאי קודם לכבש דלמא הוא איל ואפילו אם הוא בריה קודם לכבש דנתרבה בנסכים דמביא נסכי איל וז"פ. ודע דכאן וכן בר"ח והמועדים כולם חוץ מחג הסוכות אע"פ דשעיר החטאת כתיב בתורה לסוף מ"מ השעיר קודם להעולות הפרים וכו' כמבואר בזבחים שם דחטאת קודמת לעולה אך בחג הסוכות מביא שם בפירוש דהעולות קודמין דכתיב בחג הסוכות כמשפט וכן מבואר בר"מ שם בנין אב לכל החטאות שיקדמו לעולות ובקרבנות החג אינו כן אלא העולות קודמין לחטאת דכתיב בהו כמשפט ע"ש ולא הוציא אלא קרבנות החג אבל בכל הרגלים ובר"ח החטאת קדמו כנ"פ. אך ביוה"כ נראה מבואר בה' עיוה"כ דהפר וז' הכבשים היו תיכף בטבילה ראשונה והשעיר ואילו ואיל העם היו בטבילה ג' ויבואר לקמן במוסף יוה"כ בעזהשי"ת. שוב מצאתי בפ"י בר"ה סוגי' דנתקלקלו הלוים בשיר שכתבו התוס' דיקריב כבש על תנאי אם לא יבואו עדים יהי' עולת תמיד ואם יבאו עדים יהי' הכבש מוסף והקשה שם הא פרים קודמים לכבשים ואם נימא דגם פרים הקריב על תנאי הא שעיר החטאת קודם לעולות בכל המועדים חוץ מחג הסוכות ושעיר א"י להקריב ע"ת כי הוא חטאת ע"ש מפורש כדברינו. אך קושיתו אינה קשה כ"כ כיון דבכל דיני הקדימות הוא רק לכתחלה ואם עבר ושחט קודם הוא כשר כמבואר בר"מ ושם א"א בענין אחר לא אכפת לן הקדימה דאפי' אם לא היה כלל שעיר מוספי הרגלים אין מעכבים זא"ז כמבואר לקמן בעזה"י וא"כ גם לס"ד דהתוס' לא הי' אפשר בע"א ושפיר דמי להקדים כן כ"פ. ועמ"ל שם פ"ט מהתו"מ הביא כמה דיבורי התוס' בזבחים ומנחות וקדושין דדין זה דחטאת קודם לעולה אינו רק למצוה ובדיעבד כשר ועיין בדבריהם ובמ"ל הביא בשם

פריעב"א

ב"ה באותו הזמן. (ב) דיני המצוה משארז"ל בפ"ד ממנחות התמידין אין מעכבין את המוספין ולא המוספין מעכבין זה את זה. וכן משארז"ל הפרים והאילים והכבשים אינם מעכבין זה את זה (ג) הפר והאיל והכבשים אין מעכבין את הלחם כלו' מנחת הסולת שזהו הלחם ולא הלחם מעכב את הכבשים דברי ר"ע אר"ש בן ננס לא כי אלא הכבשים מעכבין את הלחם והלחם אינו מעכב את הכבשים שכן מצינו שכשהיו ישראל במדבר ארבעים שנה קרבו כבשים בלא לחם אר"ש הלכה כדברי בן ננס אבל אין הטעם כדבריו שכל האמור בחומש הפקודים כלומר בס' במדבר סיני קרבו במדבר והאמור בת"כ כלו' בס' ויקרא לא קרבו במדבר משבאו לארץ קרבו אלו ואלו. ומפני מה אני אומר קרבו כבשים בלא לחם שהכבשים מתירין א"ע ולחם בלא כבשים אין לו מי שיתירם. וכן מה שאמר שם בפ"ט (ד) מערבין נסכי פרים בנסכי אילים אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים. ועוד אמרו שם ג"כ (ה) ז' מדות של לח היו במקדש הין וחצי הין כו' ראב"צ אומר שנתות היו בהין עד כאן לפר ע"כ לאיל ע"כ לכבש ויתר פרטיה מבוארים שם ובמקומות מקדשים (ה' תמידין ומוספין פ"ד) ונוהגת בזה"ב בזכרי כהונה ואם עברו הכהנים ע"ז ולא הקריבו את הקרבן מוסף במועדו בטלו עשה זה וחטאם ישאו

ובני

הריטב"א דמעכב אפי' דיעבד אם הקדים העולה לחטאת ואין הריטב"א בידי לעיין בו. אך נראה דוקא גבי יולדת וס"ל כסברת התוס' בזבחים ד"ה כד"ה עולתה כו' ובמנחות ד"ד ע"ב ד"ה ה"ג בת"כ דהטעם דהוי מח"ז לכו ביום אבל לגבי קרבנות הרגלים ל"ש זה כמ"ש התוס' במנחות ד"ה ע"א ד"ה ואי אין מח"ז כו' גבי יוה"כ כיון דלאו לטהרה קאתי רק לכפרה כשר אם שינה הסדר ע"ש אם כן ה"ה ברגלים חוץ מחג הסוכות כמש"ת לקמן בעזהשי"ת א"כ נראה דברגלים לכ"ע אין הקדימה מעכב ובפרט כפי שיבואר לקמן בעזהשי"ת דאין המוספין מעכבין זא"ז אם כן אם אין לו שעיר יקריב המוספין מכל שכן שאין הקדימה מעכב א"כ לפ"ד התוס' שם בר"ה כיון דא"א בע"א ש"ד כנ"ל ברור ב"ה:

(ב) **דיני** המצוה התמידין כו' הפרים כו' דינים אלו מבוארין בר"מ פ"ח מהתו"מ מהש"ס פ"ד דמנחות דמ"ד ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה אלא דר"ח ועצרת הקשו דהא כתיב גבי פסח יהיו ומשמע לעיכובא ותי' דלשום דרשא אתי ומביאין ראיה מן הספרי דמבואר בהדיא שם דאינן מעכבים ואינן מעכבים היינו אם אין לו אלא מין א' כגון פרים לחוד או אלים או כבשים מקריב המין שיש לו וכן באותו מין אם יש לו פחות מן הראוי כגון שאין לו אלא פר א' או כבשים פחות מז' יקריב מה שיש לו ע"ש בגמרא ובר"מ. וע"ש בדמ"ה ומניין שמעכבין זא"ז כו' ופירש"י אם יש לו פרים שנים או כבשים שבעה דאינם יכולים להקריב זה בלא זה עכ"ל וכ"כ התוס' שם ד"ה ומניין כו' והוא מן הספרי וכ"כ מלשון הר"מ אם לא מצאו אלא ששה כבשים נראה דוקא בכה"ג אבל אם יש לו כולם מעכבים זא"ז. ואיני מבין כיון דמקרא א' נשמע שמעכבין זא"ז מיהיו כמבואר שם ומקרא דיחזקאל נשמע דאין מעכבין א"כ הסברא בהיפך דאם אין לו מעכבין ואם יש לו אינו מעכב כמבואר בדמ"ד ע"א דהיה ס"ד בגמרא גבי תפלה של יד וש"ר דאם אין לו א' מהם מעכב את השניה ואם יש לו שניהם אין א' מעכב את חבירו אף דמסקינן שם מעיקרא מאי קסבר כו' עכ"פ חזינן דיותר נוטה הסברא דבאין לו מסתבר יותר לעכב. וכן בדכ"ז גבי ד' מינים שבלולב דמעכבין זה את זה דחדא מצוה נינהו אמר ר"ח בר רבא ל"ש אלא דאין לו אבל אם יש לו אינו מעכב ואף דשם פירשו דוקא לא לקחן כא' אבל אם לא לקח כלל לא יצא ע"ש ברש"י ותוספות מ"מ כיון דכאן איכא קרא א' דמעכבים אהדדי דהוי מצוה חדא וקרא א' דאינו מעכב יותר מסתבר לומר דבאין לו מעכב וביש לו אינו מעכב ועכ"פ קיים חדא מצוה ע"ש ולע"ק. והנה הפי' דביש לו מעכבין בודאי אין הפירוש כמו גבי לולב דצריכים שישחטו כפ"א דלא מצינו זה אפי' למצוה בעלמא אף המבואר דמעכב עכצ"ל דמעכב היינו אם לא קרב כולם שלא קיים המצוה כלל אף באותן שקרב. והנה גבי לולב ותפילין ניחא שאם אין לו מעכב היינו דאין צריך ליטול המין שיש לו ואין צריך להניח התפלה שיש לו כי אין מצוה כלל זה בלא זה אבל כאן שאם אין לו צריך להקריב רק אם יש לו כולם. א"כ כיון דיכול להקריב כולם בזא"ז אין סברא כלל אם במחשבתו שלא יקריב כולם לא יקריב כלל דלמה לא יקריב דלמא בודאי יחזור ויקריב הכל לקיים המצוה כתיקונה. ולומר דאם יש לו ולא הקריב כולם כיון דלא יצא המצוה לוקין על חילול יו"ט אם היה ביו"ט זה אין סברא ובפרט דהוי ה"ס דלמא יקריב אח"ז ואפשר לענין חטאת בשבת דאם לא הקריב אח"כ חייב למפרע על השוגג ובאמת גם זה צ"ע דתחלה מה שעשה ברשות עשה ואכ"מ. וכ"ל דכ"מ לענין לקוברו בין רשעים או דכ"מ לענין נסכים דאם לא הקריב הנסכים תיכף אין צריך להקריב הנסכים למחר על הקרבנות שהקריב כיון שהי' לו ולא הקריב כולם ולא עשה כלל שום מצוה ומ"מ אם הר"מ יסבור דין זה דאם יש לו מעכבין הי' צריך לכתוב בפירוש ולא מכללא דאם לא מצאו כיון דבש"ס דילן דורש זה מקרא וכן בספרי ה"ל להר"מ וכן להרהמ"ח לבאר זה בפירוש:

שוב ראיתי בס' בה"ז כת' דהר"מ מפרש מאי דקאמר מעכבין זא"ז היינו שנשחטו יחד מעכבין המוספין דר"ח למוספי עצרת דחומש הפקודים וכת' שמזה יצא להר"מ שם בהיו"ט ז' כבשים של מוסף היום וז' כבשים הבאין בגלל הלחם אין מעכבין זא"ז ואם נשחטו מעכבין זא"ז וע"ש שדחה ד' הכ"מ. ואיני מבין אם כן למה כת' דקרבנות הבאים בגלל המוסף והקרבנות הבאים בגלל הלחם מעכבין זה את זה אם נשחטו יחד ה"ל למכתב סתם דקרבנות המוספין מעכבין זה את זה בנשחטו יחד והיה שמעינן כל המוספין מוספי ר"ח ומוספי הרגלים אבל מלשון הר"מ נראה דוקא גבי עצרת וצ"ע:

(ג) **הפר** והאיל והכבשים כו' כלומר מנחת הסולת כו' דברי הרהמ"ח תמוה מאוד מ"ש כו' ומביא הפלוגתא דמנחות דמ"ה ע"ב ע"ש כל הסוגיא שם מיירי לענין כבשי עצרת דהיינו השני כבשים שהם שלמים אם מעכבים את הלחם דהיינו שתי הלחם או אם שתי הלחם מעכבים כבשי עצרת דהיינו שני הכבשים אבל מנחת הסולת אין ענין לשם כלל ע"ש בסוגיא ודין זה דנסכים אין מעכבין את הזבח הוא דין בפני עצמו ומבואר בר"מ פ"ב מהלכות מעה"ק ממנחות דט"ו ע"ש בכ"מ אבל מעכבין את הלחם וכל המשנה איירי לענין שתי הלחם בעצרת ע"ש הכלל ד' הרהמ"ח לא זכיתי להבין והם תמוהי' וצ"ע ולענין אי מוספי החג מעכבין זא"ז יבואר בעזה"י במקומו:

(ד) **מערבין** נסכי פרים כו' אבל א"מ נסכי כבשים כו' הרהמ"ח קיצר בזה והעולה מהסוגיא שם כפי מה שפסק הר"מ פ"י מהתו"מ כ"ה דמנחת הסולת עם השמן של נסכים אסור לערב זב"ז ואפי' באלו שבלילתן שוין כגון נסכי פר בפר והיא מה"ת דכתיב והקטירו דכ"ד שנקטר על האישים צריך שיהי' כ"א לבדו וע"ש בהמ"ו שכת' ולעולם אין מערבין נסכים אלא נסכי הפרים לבדם ונסכי האילים לבדם כו' ל"ד נסכי פרים באילים דאסור אלא אפי' נסכי פר בפר אסור דפר ואיל נ"כ בלילתן שוים ע"ש בסוגיא ובדיעבד אם נתערבו נסכי פר בפר או בנסכי איל כיון שבלילתן שוה שני לוג לעשרון כשר בדיעבד ויקטירו אותם אבל נסכי פר בנסכי כבש כיון דנסכי פר ואיל בלילתן חריבה שני לוגין לעשרון ונסכי כבש הוא רכה דשלשה לוגין לעשרון. א"כ אם נתערבו קודם הבלילה פסולין ולאחר שנבללו כ"א בפ"ע כשרים וכ"ז לענין הסולת והשמן אבל היין של נסכים לכתחלה אסור לערב יין דלמא יערב הסולת והשמן אפי' מין במינו היינו נסכי פר בפר אבל אם נתערבו הסולת והשמן או שהקטירו המנחות כ"א בפ"ע מותר לערב היין לכתחלה אפי' נסכי יחיד בשל צבור וצבור בשל יחיד ושל אמש בשל היום ודוקא פר בפר או איל באיל אבל יין של פר או איל ביין של כבשים אסור לכתחלה אף לאחר שנתערבו הסולת והשמן מ"מ כיון דאין מנחת הסולת שלהם שוים גזרו גם על היין אפי' לאחר שנתערבו אבל לאחר שהקטירו כ"א נראה מדברי הכ"מ בדעת הר"מ דמותר לערב אפי' נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים וקל"ע בזה ועלח"מ ושיטת רש"י לפי גי' הכ"מ ולא הבאתי בכור הבחינה ועש"ס דסוכה דנ"ד וכ"ה מבואר שם וכ"פ הר"מ פ"ז מהכהמ"ק דאף ביום שהי' ג' מוספין כגון ר"ה שחל להיות בשבת לא היו אומרים רק שיר א' ומכ"ש במוסף א' אף דהי' הרבה קרבנות ולא ערבו היין ונסכו כ"א לבד מ"מ לא היו אומרים על כל ניסוך וניסוך שירה רק פ"א ומ"מ צ"ע בדבר דכיון שגזה"כ לומר בכל הקרבנות של צבור החובה שירה בשעת הניסוך ה"ל לאומרו בכל ניסוך וניסוך. אך אפשר כיון שלאחר הקטרת הנסכים מותר לערב היין הוי ניסוך א' וסגי בפ"א שירה אף אם לא עירב אך דאם נימא דנסכי כבשים בנסכי פרים ואילים אין מערבין בשום ענין אף לאחר הקטרה א"כ למה לא יאמרו על כל ניסוך וניסוך וע' בפ"י סוגיא דנתקלקלו כו' בר"ה וצ"ע השי"ת יעזור לי לשנות פ"ז:

(ה) **ז'** מדות של לח היו במקדש כו' כ"ה במשנה מנחות דף פ"ח ע"ב והנה הר"מ פ"א מה' כהמ"ק פסק כת"ק דז' מדות הי' בביהמ"ק כת"ק דסתם משנה וע"ש בגמרא פלוגתא בברייתא ר"י סובר רביעית לוג וחצי לוג כו' היינו מלמטה למעלה קא חשיב ור"מ סובר הין וחצי הין ומלמעלה למטה קחשיב ואמרינן שם מאי בינייהו ואר"י דבירוצי המדות א"ב דלר"י דמלמטה למעלה קחשיב סבר דבירוצי המדות נתקדשו ולר"מ דחשיב מלמעלה למטה סבר בירוצי המדות לא נתקדשו ואביי אמר דלמ"ד מלמטה למעלה מלאים שלא יחסר אבל יתר שפיר דמי ולמ"ד מלמעלה למטה קסבר שלא יחסר ושלא יותיר. והנה הר"מ פ"א מה' כה"מ מביא כסתמא דמתניתין הין וחצי ההין וחשבו מלמעלה למטה א"כ לפי אוקימת' דר"י דמאן דחשיב מלמעלה למטה סבר דבירוצי' לא נתקדשו ובאמת הר"מ פ"ב מהמעה"ק ה"ט פוסק דבירוצי יין ושמן נתקדשו ובאמת לר"י מבואר דמאן דחשיב מלמעלה למטה סובר דלא נתקדשו הבירוצין וע"ש בלח"מ עמד בזה וכתב דהר"מ פוסק כאביי דל"פ ר"מ ור"י בהכי וגם הא דהר"מ חשיב מלמעלה למטה כר"מ ולא כר"י כיון דסתם משנה שם כוותיה ובמ"ל דחה דבריו דאמאי פסק הר"מ כאביי לגבי ר"י ועיין במג"א סי' רי"ח הביא בשם הל"ח דכלל זה דר"מ ור"י הלכה כר"י לא נאמר אלא בדברים הנוהגים בזה"ז וע' תיו"ט פ"ג דכלים מביא בשם מהרי"ק דכל הכללים דהלכה כא' לגבי חבירו לא נאמרו בדברים שאינם נוהגים בזמנינו. וע"ש בת"ח על הגליון ובת"ח כלל י"ב ואין להאריך וע"ש במ"ל הקשה לפי' הלח"מ שפסק הר"מ כאביי למה לא הביא דלאביי אם מלמעלה למטה קחשיב לא יותיר ג"כ ושם במ"ל פלפל באורך דבאמת כיון דהר"מ חשיב מלמעלה למטה סובר דברוצין לא נתקדשו והיינו מה"ת לא נתקדשו ומ"ש שם הר"מ דבירוצי הלח קודש היינו מדרבנן כדי שלא יאמרו מוציאין מכלי קודש לחול וע"ש מה שפלפל בדהתו"ם:

והנה במקדש הי' גם כן שני מדות יבש עשרון וחצי עשרון דבעשרון הוי מודדין לכל המנחות אף למנחת יחיד וגם לנסכים לא היו מודדין הג' לפר וב' לאיל וא' לכבש רק בעשרון א' היה מודד ג' פעמים לפר כ"ה שם במנחות ובר"מ פ"א מהכ"מ ובפ"ב מהמעה"ק וחצי עשרון היה לחלוק בו מנחת כה"ג בכל יום היינו מנחת חביתין ומדות היבש נמשחו מבפנים ולא מבחוץ ומדית הלח נמשחו אף בחוץ לפיכך הבירוצין של מדות היבש חול ומדות הלח נמשחו אף בחוץ לפיכך בירוציהם קודש ע"ש בפ' שתי המדות ובר"מ במקומות שהבאתי. והנה לפמ"ש המ"ל דדוקא אם הבירוצים נתקדשו מטעם שנמשחו בפנים ובחוץ או מפני שנעקר אם כן הטעם מפני שנגע בדופני הכלי ע"ז שייך קושית הש"ס גברא למאי דצריך מכוון וכלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וצ"ל דהוא משום שמא יאמרו מוציאין מכ"ש לחול אבל

לר"י

לר"י דס"ל ממטה למעלה וגז"כ הוא דבירוצין קדש לא תלוי כלל בדעתו והוא קדוש מה"ת ע"כ הקשו התוס' שפיר דפ"ח ד"ה בירוצי כו' למ"ד נתקדשו היאך מותר הנסכים לקיץ המזבח הא אין להם פדיון מה"ת ע"ש באורך. ולכאורה נע"ק בדף ל' דאיתא פלוגתא במשנה דת"ק סובר בירוצי הלח קודש ובירוצי היבש חול ור"ע סובר מדות הלח קודש ומדות היבש חול ור"י סובר הטעם דנעקר. ואמרינן שם במאי קמפלגי ת"ק סבר מדות הלח נמשחו בין בפנים ובין בחוץ ומדות יבש מבפנים ולא מחוץ ור"ע סובר כו' ואח"ז מקשה הש"ס דגברא למאי דלריך לי' מקדש כו' ועכ"מ ולא"מ דהקושי' קאי גם לת"ק ולפ"ד המ"ל למה לא קאמר הש"ס דת"ק ס"ל כר"י דמדות הלח ממטה למעלה קחשיב ע"כ נתקדשו בירוצי הלח אבל מדת יבש נהי דיש עשרון וחצי עשרון מ"מ לא מצינו שיחלקו תנאים אי מלמעלה למטה או ממטה למעל' רק במדות הלח אבל מדות היבש לא מצינו דפליגי והמשנה סתמה עשרון וחצי עשרון ולא פליגי כלל בברייתא דף פ"ז ע"ב רק גבי מדת הלח א"כ נראה דכ"ע ס"ל דמדות היבש מלמעלה למטה קחשיב. א"כ נוכל לאוקמי' דת"ק היינו ר"י על מדות הלח דמלמטה למעלה הוא ע"כ נתקדשו הבירוצין מה"ת אבל מדת היבש דמלמעלה למטה ע"כ לא נתקדשו הבירוצין. ולא יקשה לת"ק קושית הש"ס גברא למאי דלריך מקדש כיון דלר"י לא תלוי בדעתו כלל כסברת המ"ל רק כיון דממטה למעלה חשיב ע"כ נתקדשו הבירוצין ואפ"ל דלא רצה לאוקמי המשנה כר"י כיון דסתם התנא לעיל כר"מ מלמעלה למטה בדף פ"ז ע"ב אף דהאידנא כמי התנא דחשיב מלמעלה למטה סובר אליבא דר"י דבירוצין לא נתקדשו ועתה סותם התנא דבירוצין נתקדשו זה ל"ק דשם מיירי מה"ת וכאן הוא מדרבנן כמ"ש המ"ל אבל אי נימא דכאן סובר מלמטה למעלה שהרי הנך סתמא ובפרט דרוצה לאוקמי כר"מ כמבואר שם ברישא גבי שהי מדות נגדשות ובפרט דסתם משנה ר"מ ור"מ ס"ל מלמעלה למטה ע"כ מוקי פלוגתי' בהי נמשחה מבפנים ע"ש ואני כותב זאת למזכרת ואי"ה אשנה פרקים אלו. ועי' מ"ל פ"א מהכה"מ הרגיש על הר"מ שאינו מביא דעשרון וחצי עשרון היו מחוקות ולא גדושות והוא אבעיא בפ' שתי מדות ומסקנא דהתם דהיו מחוקות ולא גדושות. ומה שקשה על הר"מ שכאן פסק פ"א מה' כהמ"ק וכן כאן בה' מעה"ק דהעשרון נתקדש בפנים ובה' תו"מ פ"ה פסק דלחה"פ ושהל"ח ליטתן ועריכתן בחוץ ובמנחות דף נ"ה ע"ב מבואר דלמ"ד מדות יבש נתקדש והעשרון היה קודש ליטתן ועריכתן בפנים ע' לח"מ פ"ה מה' תו"מ ובתי"ט שם במנחות ויבורר לקמן אי"ה. והנה דינים אלו דנסכים אינה נמנית למצוה בפ"ע לא בר"מ ולא בהרהמ"ח כי הוא חלק מחלקי מצות הקרבן כידוע בסמ"ק של רבינו הר"מ והרהמ"ח כ' כאן קצת דינים אכתוב לך בקיצור דינים אלו דנסכים כדרכי בח"ז. ודינים אלו מבוארים בה' מעה"ק פ"ב הכלל כל קרבן הנידר והנידב כגון עולה ושלמים ותודה צריכין נסכים בין באין בנו"כ בין חובות לצבור או יחיד כגון עולות ראיה ושלמי חגיגה וכבשי עצרת כל שיש לו שם עולה או כדומה דאותן הקרבנות באים לפעמים בנו"כ חייבים בנסכים אבל החטאת והאשם והבכור והמעשר והפסח דאין באים בנו"כ אין צריך נסכים ועולת העוף אין צריך נסכים ומנחה ג"כ א"צ נסכים והכל מבואר במנחות דף צ"א ובר"מ שם. ושיעור הנסכים לבקר בין קטן כגון עגל או גדול כגון פר הוא ג' עשרונים סולת וחצי ההין שמן דהיינו ששה לוגין ולכל מין צאן כגון כבש או עז בין זכרים ובין נקבות הוא עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן דהיינו ג' לוגין חוץ מאיל דהוא זכר מן הכבשים והוא יותר שנה עוד חודש נקרא איל הוא שני עשרונים סולת בלול בשמן שלישית ההין דהיינו ד' לוגין והחודש הי"ג מן כבש נקרא פלגס וצריך ג"כ נסכי איל דהתורה ריבה לנסכי איל והבאנו לעיל. ועוד יש דין דכבש הבא עם העומר והוא עולה צריך שני עשרונים סולת והוי כאיל אך דוקא הסולת אבל השמן ויין כשאר נסכי כבש רביעית ההין ויבואר עוד לקמן בעזה"י במקומו. וחטאתו ואשמו של מצורע טעון נסכים והוא גזה"כ ויבוארו לעיל ומנחת נסכים אינה טעונה לא תנופה ולא הגשה ולא לבונה רק טעונה מלח ומקטירה על האישים על המזבח החיצון. והנה כל המנחות אסור לחמץ ולוקין. ובמנחות נ"ז איכא פלוגתא דריה"ג ור"ע דריה"ג מרבה מנחת נסכים לחימוץ ור"ע מרבה לחה"פ לחימוץ ודעת רש"י מאן דמרבה לחם הפנים לא מרבי מנחת נסכים. ודעת התוס' שם דמ"ד לחם הפנים כ"ש מנחת נסכים ואח"ז מבואר שם בגמרא איפוך דריה"ג מרבה לחה"פ ור"ע מרבה מנחת נסכים ולחה"פ לא כי ס"ל מדת יבש לא נתקדשה ע"ש ומאן דמרבה מנחת נסכים אף דהוי מי פירות מבואר שם דסובר דמנחת נסכים מגבלה במים וכשרה וה"ל מי פירות עם מים והנה לענין חמץ אכ"מ להאריך אם הוי נוקשה ואי דאורייתא וכבר האריכו האחרונים והר"מ פי"ב מה' מעה"ק כתב המחמץ לחה"פ לוקין אבל מנחת נסכים לא משכחת לה חימוץ כי מי פירות אין מחמיצין. ואם גבלה במים כבר נפסלה ואם גבלה ביין של נסכים ג"כ הוי מ"פ. והנה הכ"מ כתב דפסק כר"ע דמרבה לחה"פ ובאמת הוא תמוה דהרי מסקינן דאיפוך דר"ע מרבה מנחת נסכים וה"ל לפסוק כר"ע ועיין בבה"ז שכתב כיון דהא דר"ע במסקנא אינו מרבה לחה"פ הוא מטעם דסובר דמדת יבש לא נתקדש כמבואר שם בגמרא והר"מ לשיטתו דס"ל דגם מדת היבש נתקדשה כמו שהבאנו לעיל ע"כ מרבה לחה"פ וס"ל כרש"י דמאן דמרבה לחה"פ אינו מרבה מנחת נסכים וכ"כ בנוב"י מ"ק תא"ח סי' ק"ב. ואכ"מ להאריך. אך לדין זה דנלרך כאן דלשיטת הר"מ אסור לגבל מ"נ במים ואם גיבלה במים ג"כ פסולה אך אם נפסוק דמרבינן מ"נ לחימוץ רשאי לגבלה במים ומלשון הגמר' דאומר הי' ר"ג מ"נ מגבלה במים וכשרה משמע דכשרה ולכתחלה לא. ול"ע בזה דלשון מגבלה משמע אף לכתחלה ומ"ש הר"מ שם דאם גיבלה ביין של נסכים מ"פ ניגהו דברים אלו אין להם הבנה מה ענין גיבול ביין דהמ"נ נבללת בשמן וכבר עמד בזה בכ"ב שם. ועיין באחרונים האריכו בזה. וזה שכתבנו נקרא בשם מנחת נסכים ופעם נכללים בשם נסכים כמו שכתבתי לעיל. וחוץ להמנחה מביא נסכי יין והשיעור הוא גם כן חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש ופלגס דינו כאיל ולכל הקרבנות שמחויב נסכים

היינו המנחה והיין אין הנסכים מעכבין את הזבח וגם המנחה והיין אין מעכבין זא"ז איזה שיש לו יקריב ואם נזדמן לו למחר וליומא אוחרא ג"כ מקריב כמ"ש לעיל. והיין אינו מנסכו על האישים ובסוכה מבואר דמנסכו לספלים שהי' על המזבח ובקרן מערבית דרומית למעלה מחצי המזבח וכ"ה בר"מ פ"י מה' תו"מ וכאן פ"ב מהלכות מעה"ק כתב דיולק ע"ג היסוד ויורד לשיתין ועי' בהשגות הראב"ד השיג ע"ז שמנסך לספלים ועי' בכ"מ ולח"מ שהר"מ סמך כאן אמ"ש שם בתו"מ והוא מודה שהוא לספלים ועיין בבה"ז בזבחים דף ס"ב דמחלק דבמקדש שני שהיו השיתין תחת המזבח דעולי גולה הוסיפו ד"א והכניסו הבור תחת המזבח א"כ היה מנסכו למעלה לספל ויורד להשיתין אבל בבית שלמה היה הבור דהיינו השיתין חוץ למזבח אצל היסוד כמבואר שם ע"כ היה צריך לנסך ליסוד לירד משם להשיתין והר"מ כאן איירי במ"ר ובתו"מ כ' הדין לענין מקדש שני וכן המשניות והברייתות מיירי בבית שני ע"כ מנסך לספלים ע"ש. ויש כמה מיני סולת ושמנים ויינות שפסולים לגבי מזבח מחמת גרועתן. ויש שלכתחלה לא יביא ואם הביא כשר הכל מבואר בר"מ פ"ו מהא"מ וכתבתי לעיל קצת במצות הקרבנות בע"מ ע"ש והנסכים כשרים בין מן הארץ ובין מן ח"ל ובאים מן החדש היינו שעברו עליהם העומר ושתי הלחם ומן הישן זה מבואר בש"ס ובר"מ שם ואם הביאו מנחת נסכים קודם לעומר או מן הטבל ומן הערלה וכה"כ הן סולת ויינות ושמנים כ"א האיסור שייך אצלו לא נתקדשו כלל להקריב והטעם דנ"ל ממשקה ישראל מן המותר לישראל ובערלה וכה"כ כ' הר"מ שהוא כ"ש דפסול דהו"ל מה"ב שהקב"ה שונאה מבואר מדבריו דמהב"ע א"י מה"ת דלא כדעת התוס' סוכה ט' דדעתם דמהב"ע אינו אלא מדרבנן. אך לפמ"ש בח"ז בשם הרשב"א והט"א דדעתו דאף דמהב"ע אינו אלא מדרבנן דוקא במקום דאף אם לא יצא ידי המצוה מ"מ לא יתוקן העבירה שעשה כגון סוכה או לולב וכדומה הגזולים אף דלא יצא מ"מ העבירה עשה בכה"ג מהב"ע אינו אלא דרבנן אבל אם נימא דאם לא יצא ידי המצוה יתוקן העבירה לא יצא אף מה"ת ע"ש. א"כ ה"נ דהעבירה הוא שנהנה מהערלה ומהכה"כ להקריב אותו אבל אם נימא דלא יצא ופסולים א"כ לא נהנה כלל ולא יעשה העבירה כלל א"כ בכה"ג לא יצא מה"ת ויתוקן שלא יעבור העבירה כלל ולהאריך בענינים אלו צריך אריכות ואכ"מ. ומ"מ אפי' לשיטת התוס' פסולים דממשקה ישראל בעינן ע' מנחות דף ו' וכ"מ בש"ס חולין ק"מ מספקא להו היכי דהקריב קרבנות מטה"ד ול"ש למעוטי ממשקה ישראל כיון דהי' להם שעת הכושר אם פסולים מחמת כתותי מכתת שיעורי' ובשביל הנאה אין איסור דמצות לאו ליהנות ניתנו ע' במשנה למלך ואין להאריך כאן בדיני מצות לאו להנות ניתנו ודינים אלו מבוארין בר"מ פ"ה מה' איסורי מזבח. והנה לדעת הר"מ שסובר דגבי ערלה וכה"כ מטעם מהב"ע אסורין ואינו סובר כס' התוס' דכאן נמי מצות לאו להנות ניתנו ובודאי יש לו איזה חילוק ולפ"ז גם טבל נוכל לומר דהוי מהב"ע דה"ל הנאה של כילוי וטבל אסור בהנאה של כילוי. אך ע' במ"ל פ"ג מהלכות תרומות דעתו נוטה דהסוברים דהנאה של כילוי רק מדרבנן גבי טבל ג"כ ומלדד דדעת רבינו הר"מ דאינו רק מדרבנן ע"כ כותב שערלה הוא כ"ש דמהב"ע ומדאורייתא לא יצא ובפרט בעבירה דרבנן לא ברירא לן אי שייך מהב"ע ע' ר"מ הלכות לולב ואם נאמר מצות לאו להנות ניתנו ל"ש הנאה של כילוי דל"ש הנאה כלל. ולכאורה גבי ערלה וכה"כ יש עוד טעם דפסול לנסכים מחמת כתותי מ"ש כמ"ש התוס' בחולין. ועיין מנחות דף ו' וענינים אלו צריכין חיבור מיוחד:

והנה כאן פ"ה מהא"מ כ' הר"מ בלשון זה אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל ולא מן החדש קודם לעומר ולא מן המדומע ואצ"ל מן הערלה וכה"כ מפני שהוא מהב"ע כו' ובה' מעה"ק פ"ב הי"ג כתב אין מביאין נסכים אלא מן החולין לא יביאם מן התרומה ולא מן המעשר ולא מן הביכורים ואפי' תודה כו' לא יביאם אלא מן החולין. ובהמעה"ק הרשים הכ"מ דין זה במנחות פ"ב ועיין בסוגיא שם דאינו מבואר כ"א מעשר לא יביא אבל תרומה אינו מבואר כלל אך כמו דאסור להביא מעשר מחמת דניתן הוקא לאכילה ע' תוס' שם ד' פ"ב ד"ה הנסכים ובחולין כ"א ותוס' ריש מנחות וחגיגה ט' א"כ ה"ה תרומה דתרומה ג"כ ניתן רק לאכילה ולשתיה ולא לשרפה ע' ר"מ פי"א מהל' תרומות וע' בבכורות דאי לאו דגלי קרא ה"א דשביעית אינה חייבת בחלה דאי נטמאה לשרפה קאי ע"ש אך שם לא סיים מה דינו אם עבר והביא דכאן בהא"מ מבואר בדבריו דאף בדיעבד לא יצא כמ"ש אח"ז קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא יצא מכלל דכל אלו הקודמים אף בדיעבד לא יצא ובה' מעה"ק כתב לא יביא דהיינו לכתחלה ולא כתב אם עבר והביא אי יצא בדיעבד. ודין זה דלא יביא מן התרומה הוא בתוספתא מנחות ובמעילה כמ"ש הכ"מ הא"מ וז"ל התוספתא ספ"ח דמנחות אין מביאין מנחות ונסכים ומנחת בהמה ולחמי תודה מן הטבל ומן התבואה וממע"ר שנטלה תרומתו ומע"ש והקדש שנפדו ומן המדומע ומן החדש ומפירות שביעית ואם הביא הרי אלו פסולין ואצ"ל מן הערלה וכה"כ עכ"ל. והנה התוספתא הזו א"א להולמה בלי ט"ס תחלה מה שמבואר מנחות ונסכים ומנחת בהמה מה זה מנחת בהמה אם לא מנחת נסכים ועוד תיבת מן התבואה אין לו פירוש כלל דודאי מביאין מן התבואה כי סולת הוא תבואה. וגם מ"ש דאין מביאין ממע"ר שניטלה תרומתו אם הפשט הוא כמבואר בש"ס דהקדימו בשיבלים וניטל ממנו ת"מ ולא ת"ג א"כ כיון דאין צריך ליטול ת"ג הרי הוא חולין גמורים ולמה לא יביא ממנו וגם למה לא יביא ממע"ש והקדש שנפדו דהרי הם חולין גמורין. אך בתוספתא דמעילה איתא בזה"ל אין מביאין מנחות ומנחת בהמה ומנחת נסכים ולחמי תודה מן הטבל ומן התרומה וממע"ר שלא ניטלה תרומתו וממע"ש והקדש שלא נפדו מן המדומע ומן החדש ומפירות שביעית ואצ"ל מערלה וכה"כ ע"כ וזו הנוסחא מיושרת ושם ג"כ צ"ל במקום מן התבואה מן התרומה ומע"ר שלא ניטלה תרומתו ומע"ש והקדש שלא נפדו. והנה הר"מ לא הביא דינים אלו טלם כי מכללא שמיע להו דמע"ר שלא ניטלה תרומתו היינו שהקדימו בכרי ה"ל דין טבל ומע"ש ותרומה מביא. והנה בתוספתא מסיים ואם הביא הרי אלו פסולים א"כ נראה מה שהר"מ

כתב

ובני ישראל נקיים כי עליהם יהיה מוטל חיוב הקרבנות ביותר. ואם אולי הרגישו ישראל בדבר גם עליהם יהי' הפשע כי כל ענין הבית הקדוש (ו) וכ"ש תמידין ומוספין על הצבור ועל כולן הוא מוטל :

מצוה ש' לשבות ביום הז' של חג הפסח

(א) לשבות ביום השביעי של חג הפסח שנאמר וביום השביעי מקרא קודש. וכבר כ' למעלה סמך במצוה רצ"ח שבב"מ שנא' בתורה מקרא קודש ענינו לומר קדשהו שלא לעשו' בו מלאכה והיא מ"ע וגם שם כתוב רמז. משרשי המצוה ע"צ הפשט וקצת דיניה כמנהגינו נכתוב בעז"ה בלאו דאיסור מלאכה שבסדר זה וכל ענין שביתת השביעי כשביתת יום הראשון ושניהם כרגל א' הם חשובין לענין שלא לומר זמן בשביעי וכן לכ"ד משא"כ בשמיני עצרת שהוא חג בפ"ע וכמו שנכתוב במקומו בעז"ה :

שלא

כתב בזמעה"ק לא יביא כוונתו דאפי' בדיעבד פסול כמו בהא"מ ומקום דבדיעבד כשר הר"מ מבאר בהדיא כגון קודם שתי הלחם כתב בפירוש דבדיעבד כשר והר"מ לא הביא כאן דאין מביאין מפירות שביעית ובודאי אסור להביא אע"פ שהוא מן המותר לישראל מ"מ כיון דלשרפה קיימא ופירות שביעית לא ניתנו אלא לאכילה ולשתיה כמבואר במס' שביעית וברמ"מ ה' שמטה ויובל פ"ה ומ"מ הי' צריך להביא להשמיענו דבדיעבד פסול. והנה בתוספתא מבואר דהמדומע ג"כ פסול בדיעבד וכ"ה בר"מ הא"מ והנה במס' תרומות ובכ"מ בש"ס הוי מדומע אם נתערבה תרומה בפחות ממאה וא' וידוע דמה"ת בטל תרומה ברוב כמו שאר איסורים רק מדרבנן צריך ק' ומאה א"כ נראה דאף איסור דרבנן בדיעבד פסול אם הביא ממנו נסכים וה"ה ערלה וכה"ג אם נתערבו בפחות ממאתים. והנה כבר כתבתי דאיני מבין הטעם גבי תרומה כיון שהוא מותר באכילה והוי ממשקה הישראל רק מחמת דאסור לשרוף התרומה א"כ בדיעבד אמאי לא יצא. ואפ"ל כיון דכתיב ממשקה ישראל מן המותר לישראל צריך שיהי' מותר לכל ישראל אבל תרומה דאינה מותרת אלא לכהנים לא הוי ממשקה הישראל אף אם כהן מביא הנסכים ומכל מקום זה צ"ע. וגם בפירות שביעית כיון דמותר לישראל רק עבר כי לא ניתנה אלא לאכילה ושתיה למה יהי' פסולה בדיעבד ולומר דהוי מהב"ע אם כן לשיטת התוספות דסוברים דמהב"ע אינה אלא מדרבנן א"כ למה נפסל מה"ת וכאן צ"ש הסברא שכתבתי לעיל כי בפירות שביעית אף אם לא יצא מ"מ לא נתקן האיסור כי לא אכל הפירות רק נשרף או יין לספלים. ואפ"ל דבאמת פסולים אלו אינן אלא מדרבנן עכ"פ יש חילוק בין טבל דפסול מה"ת ובין פירות שביעית או מדומע דאינו אלא מדרבנן פסול ואפ"ל כיון דמדומע לא הוי ממשקה ישראל עכ"פ מדרבנן א"כ אפשר דפסול אף מה"ת והדברים עתיקין עמ"ל פ"ז מהל' תרומות ובאחרונים. א"כ ג"כ טבל דרבנן כגון עציץ שא"נ פסול ג"כ מה"ת וצ"ע כי כתבתי בחפזי והשי"ת יעזור לי לברר כל דין ודין על האמת. עוד מבואר בר"מ הא"מ דמביאין נסכים מן המוקצה ביו"ט והוא בפסחים ושם אבעיא בש"ס אם הביא שה מן המוקצה ושחטו תמיד בי"ט מהו א"כ האיבעיא אף בדיעבד. ואח"ז אפשיטא האבעיא דמבואר בברייתא יכול לא יביא נסכים מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו כו' אבל מוקצה איסור דבר אחר גרם לו ע"ש. והנה מבואר שם דיביא לכתחלה מן המוקצה אך איני מבין מ"ט יביא לכתחלה אף דאין שבות במקדש מ"מ הרבה שבותים הם במקדש כידוע. והנה שם מבואר וא"א איסור מוקצה מה"ת מ"ל איסור מגופו או ד"א גרם נראה דבדרבנן יש חילוק ומוקצה כשר דד"א גרם אבל במידי דמגופו פסול לא הוי ממשקה ישראל אפי' באיסור דרבנן וראי' למ"ש לעיל כיון דמודרבנן אסור באכילה לא הוי ממשקה ישראל אף מה"ת ופסול מה"ת דשם דרשינן מקרא ע"ש והכל צ"ע. והנה אף דהיה לה שעת הכושר ובש"ס מנחות מבואר דכל דהי' לה שעת הכושר לא נתמעט מפסוק ממשקה ישראל עיין שם בתוס' דמתלתא קראי נפקי דאף דהי' לה שעת הכושר ממעטינן דכל דאינו ראוי לאכילה אסור לגבוה וע' פט"ז מה' מעה"ק ה' י"ז כ' הר"מ הנסכים אין באין לעולם אלא מן החולין שנא' והקריב המקריב את קרבנו עד שיהיה משלו ולא יהי' בהם לד גבוה כלל ע"ש והכ"מ לא הראה מקומו וע' בש"ס דילן דאמרינן מה חטאת מן החולין וילפינן מוהקריב אהרן את פר החטאת אשר לו ולא משל מעשר ובתוס' שם מביאים בשם הספרי דמעשר לא משום דצריך אכילה שיש בה שמחה והבאתי לעיל ומסתמא מלא הר"מ באיזה מקום הלימוד הזה וזה טעם התוספתא שפוסלת כל אלו המנויים והלימוד מן והקריב אהרן מבואר שם במנחות פ"ג וע"ש במקומות הנרשמים. ואם העכו"ם שמביא עולה כמבואר בר"מ ופ"ג מה' מעה"ק אם מביא נסכים שם מבואר בר"מ ז"ל עולות העכו"ם אין מביאין עמהם נסכים שנא' כו' אבל נסכיהם קרבים משל צבור שנאמר כו' ובכ"מ הקשה ע"ז וע' לח"מ כתב דגם כאן כוונת הר"מ כמ"ש בה' שקלים פ"ד דאם שלח נסכים משלו מקריבין אותם ואם לא שלח משלו קרבין משל צבור ומ"ש כאן הר"מ אין מביאין נסכים שנאמר האזרח היינו דאינו חובה להביא דוקא משלהם רק אם שלח מרצונו קרבים ואם לאו קרבים משל צבור ע"ש. והנה מנחת נסכים או יין בפ"ע יכול אדם להתנדב בכל יום ע' פ' י"ג דמנחות ובר"מ פט"ז מהלכות מהמעה"ק ובפי"ז שם ואין מתנדבין פחות מג' לוגין דראוי עכ"פ לנסכי כבש ואין מתנדבין חמשה דהמותר אינו ראוי רק ששה ומששה ולמעלה ע"ש ער"מ פי"ז ובמ"ל שם באריכות. ואם מתנדב יין מנסכו ג"כ לספלים ולא על האישים וע' כ"מ שם מה שייש דעת הר"מ דלמה לא פסק כמ"ד לאישים ע"ש. ויין הבא חובה לנסכים אינה טעונה מלח כמבואר בר"מ כאן פ"ה מהא"מ אבל יין הבא בנדבה מבואר בר"מ שם ה' מעה"ק פט"ז דטעונה מלח ועלח"מ שם. והנה התוס' בחולין דף כ"ג ע"ב ד"ה דאמר מייתי ומתני כו' ובתוס' מנחות דף ל"א ע"ב ד"ה מייתי ומתני כתבו שם דלר"ט דאמר יין הבא בנדבה מזלפו על האישים והיאך יכול להתנות מספק אם חובה היא שפיר ואם לאו היא נדבה הא חובה היא לספלים ונדבה היא לאישים וע"ש שתירצו אף לר"ט דסובר דהוא לאישים היינו דוקא במתנדב סתם אבל אם מתנדב בפירוש לספלים ש"ד. ובאמת צ"ע דדבריהם סותרים למ"ש בקדושין דף כ"ה ע"ב ד"ה דלמא אשם כו' שכתבו וי"ל דאין להתנות אשם בשלמים דאשם אין טעון נסכים ושלמים טעון נסכים וא"ל דיביא ויתנה אם שלמים הרי נסכי חובה ואם אשם הרי נסכי נדבה שהרי אין נסכי חובה ונסכי נדבה שוים דחובה היא לספלים ונדבה היא לאישים עכ"ל. ובאמת למה לא יתנה אם נדבה הם לספלים ובמפורש לספלים נסכי נדבה ג"כ לספלים כמ"ש בחולין ובמנחות ומצאתי בהגהות הגאון ר"י ברלין עמד שם על הגליון בקדושין והניח בצ"ע וד' התוספות בקדושין הובאו במשנה למלך בפרק ט"ו מהלכות מעה"ק. ועי"ש שכ' דלהר"מ שסובר אף נסכי נדבה לספלים א"כ יכול להתנות לכאורה בחובה או בנדבה אך מטעם אחר א"י להתנות לשיטת הר"מ דנסכי חובה לא בעי מלח ונסכי נדבה בעי מלח כמבואר שם בר"מ וכתב מה שלא כתבו התוס' קדושין חילוק זה דהם סוברים דשום יין אינו טעון מלח כי דברי הר"מ הם תמוהים מה שהצריך מלח ליין כמו שהקשה הלח"מ ע' שם וכ"ל כוונת המ"ל דל"ל חילוק זה דזה לאישים וזה לספלים נימא דאפילו תרווייהו לספלים או שהתנה בפי' לספלים כמ"ש בחולין ובזבחים מכל מקום אינו יכול להתנות מפני חילוק דמלח וע"ז כתב המ"ל שפיר דאם נימא שהוא לספלים בודאי אין צריך מלח. כי דברי הר"מ הם תמוהים כמ"ש הלחם משנה דבפרק הקומץ מבואר דר' ישמעאל בנו של ריב"ב סובר מה הפרט מפורש כו' ועל האישים פרט לנסכים ואם כן כיון דאינו לאישים אמאי מצריך הר"מ מלח. אבל לפי דעת התוס' קידושין שדעתם דנסכי נדבה מזלפו ע"ג האישים בודאי יין נדבה בעי מלח כי הוא על המזבח החיצון ועולה ע"ג אישים הוא דומה לפרט ע"ש בפ' הקומץ אך כוונת המ"ל דבלא חילוק זה ס"ל להתוס' דלא כהר"מ אבל אם זה לספלים וזה לאישים ממילא חילוק זה ג"כ דחובה א"ל מלח כיון שהוא לספלים ויין לנדבה טעון מלח כיון שהוא לאישים. וא"ל אמאי לא כתבו חילוק זה עתה כיון דחילוק זה דמלח מסתעף שזה לספלים וזה לאישים אם כן עכצ"ל החילוק הזה שכתבו וזה החילוק לבד די ולא הוצרכו עוד טעם. אחר זה ראיתי בשעה"מ ה' פסהמ"ק פלפל בדהתו"ס ע"ש. ולכאורה לפ"ד המ"ל דלהר"מ א"י להתנות מחמת חילוק דמלח אם כן עכצ"ל דס"ל גבי פלגס דלא כבר פדא דמייתי ומתני ע' לעיל מה שכתבתי. ולכאורה איני מבין דברי המשנה למלך אם מביא על ספק באמת יתן מעט מלח למצוה ואם נסכי נדבה היא הוי מלח ואם חובה היא נהי דא"ל מלח מכל מקום למה יזיק מעט מלח ע' בפ' הקומץ דאפילו דם דהמלח מוליא אותו מתורת דם דדם שנמלח אינו עובר עליו מכל מקום מבואר שם דה"א משהו למצוה ואינו מזיק כלל ומכל שכן כיון דאין סברה כלל דכל שהוא מלח יזיק לשלשה לוגין יין לא בטעמא ולא בריחא. ואפ"ל כיון דצריך להביא שיעור מלומלם היינו ג' לוגין ואם גרע כ"ש או הוסיף כ"ש פסול ער"מ פ"ב מהמעה"ק דין ה' א"כ אם מביא ג' לוגין ונותן אפי' כ"ש מלח אם כן אם הם נסכים של חובה הוי לי' הוסיף כ"ש ואם הביא פחות מג' לוגין כ"ש א"כ ה"ל חסר מעט ואין המלח משלים לשיעורו וע' רש"י סוכה דף מ"ח ע"ב במשנה שם פי' דמים המגולים פסולים לגבי מזבח מטעם זה דהארס מעורב ומשלים לשיעור וה"ל ניסוך פחות מכשיעור כ"ש שהוא פסול אם כן ה"ה אם יתר מכשיעור פסול בכ"ש. אך באמת זה שייך לגבי מים דאפחית מכשיעור או יותר מכשיעור פסול ולא מלינו מים לנדבה אם מתנדב מים לנסך אבל גבי יין דמהנדב יין גם כן לספלים אם כן יותר מכשיעור נהי דאם מנסך לשם חובה פסול אבל המותר יכול לנסך בתורת נדבה כמבואר בתוס' זבחים ובחולין שם דמנסך ד' לוגין ומתנה דיותר משלשה יהי' לנדבה ע"ש בתוספות א"כ בכל ספק נסכים כמו במסכת קדושין שם וכמו שביאר המ"ל פט"ז מהמעה"ק יכול להביא יותר מג' לוגין ולומר אם אשם הוא וא"ל נסכים הרי אלו נסכי נדבה ונותן מלח גם כן כ"ש ויותר אינו מזיק ואם נסכי חובה הוא שלשה לוגין יהיו לחובה והמותר יהי' לנדבה ומאי מזיק מעט מלח דהמותר הוי נדבה בכ"ע ולומר דהמלח מזיק ליין או דיהיה מזוג כ"ש אם נאמר דמלח הוי כמו מים עיין פסחים גבי וותיקא ובה' מקואות אין סברא דעל כ"ש מלח יהיה מזוג אף אם נימא דמים בכ"ש הוי מזוג ער"כ שם גבי וותיקא ומותר בתורת נדבה אינו מזיק כלל דוקא בתורת חובה יותר פסול אבל בת"נ יותר גם כן כשר כמבואר בתוס' ע"כ צ"ע כעת ענינים אלו. ודע דהר"מ פ"ו מהא"מ אינו מביא כלל דין דיין מזוג פסול לנסכים ועלח"מ שם :

(ו) **וכ"ש** תו"מ על הצבור כו' וזה ה"ל עשה דרבים וע' תוספות ר"ה סוגיא דנתקלקלו הלוים דאם לא הקריב המוסף קודם התמיד של בין הערבי' דמלוהו הוא בכך יכול להקריב אחר התמיד של בין הערבים דה"ל עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה וער"מ הקה"ח ובעשה זו דהשלמה יש להאריך ואכ"מ :

מצוה ש' לשבות ביום הז' של פסח

(א) **לשבות** כו' זה מבואר בסוכה דף מ"ז ובר"מ פכ"ט מהלכות שבת ולענין שמ"ע יבואר במקומו בעזרת השם יתברך. ומבואר שם בגמ' דאי לא אמר זמן בראשון מברך כל ז' כמו גבי חג הסוכות ומקשה הגמ' הא בעינן כוס מסייע לר"כ דזמן אומרו אפי' בשוק ודחי דלמא דאתרמי לי' כוס וכבר אפסיקא הלכתא בפרק בכל מערבין דזמן אומרו אפי' בשוק ואפ"ל כיון דאמרינן בסוכה דהעושה סוכה מברך זמן כו' ומסקינן אמר ר"א חזינן לר"כ דמסדר להו כולהו אכסא דקדושה א"כ אפשר לחלק בין פסח לסוכות דבסוכות אם לא אמר זמן בלילה הראשונה אומר כל שבעה ולא יסמוך על קדוש' דשמ"ע

כי

מצוה ש"א שלא נעשה מלאכה ביום הז' של פסח

(א) שלא נעשה מלאכה ביום הז' ש"פ שהוא יום א' ועשרים בניסן שנא' ביום השביעי מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו. שורש מצוה זו וכל ענינה כתוב במצוה הקודמת דהיינו יום א' של פסח ואולם ראוי שאבאר לך בני כאן ענין שני י"ט בכל מועד ומועד ותורתינו לא חייבתנו כ"א בי"ט א' כמו שבא בכתוב מפורש בפסח ביום ראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש וכן בעצרת ור"ה וסוכות והאמת כי הענין הוא עכשיו מנהג לבד לא חיוב אחר ר"ל שאין אנחנו עושים אותו היום מפני הספק כי כל ישראל בקיאין עכשיו בקביעות החדשים ויודעים יום מועד מכוון עפ"י החשבון המקובל בידם כמ"ש למעלה בסדר בא אל פרעה מצוה ד' ונקבע המנהג מפני שמתחלה כשהיו אנשים סמוכין בארץ היו קובעין החודש עפ"י הראי' במצות התורה כמ"ש שם. וע"כ כל מקומות ישראל הרחוקים מן המקום הנבחר שהוקבע שם לא היו יכולים שלוחים להגיע שם להודיעם יום הקבוע הי' להם ס' באיזה יום קבעו החודש אם ביום ל' או ביום ר"א

כי הוא רגל בפ"ע ול"ל זמן בשביל עצמו אבל בפסח אם שכח בלילה הראשונה נהי דאתחייב בזמן מ"מ ימתין עד ליל שביעי ש"פ ויסדרן על כוס הקידוש כמו התם אף דמחוי' לומר זמן בשעת עשיי' מ"מ יכול לדחות לקידוש היום ה"נ מוטב שיאמר על הקידוש בשביעי. ואפשר לחלק דשם ליל ראשון של סוכות בל"ז אומר זמן ע"כ יוצא ג"כ בזמן דסוכה אבל כאן דשביעי אינו אומר כלל זמן ה"ל כמו שאר הימים ול"ע. וגוף הדין דאם לא בירך ליל י"ט מברך כל שבעה לא מצאתי כעת להר"מ שיכתוב בפירוש ד"ז ובאמת הוא גמרא ערוכה ול"ע. וע"ש במ"מ ה' שבת:

מצוה ש"א (א) **שלא** נעשה מלאכה כו' ואולם ראוי לבאר כו' דברים אלו מבוארים בר"מ פ"ה מהקה"ח שהל"מ בזמן שבטל הב"ד הסמוכין מא"י שקובעין על פי החשבון שאנו מחשבין היום ומאימתי נחשוב בחשבון הזה מסוף חכמי הגמרא כו' אבל בימי חכמי המשנה וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אביי ורבא על קביעת ארץ ישראל הם סומכים ומה שיש לפלפל בזה אין כאן מקומו וע' בס' המלות להר"מ והרמב"ן האריכו בזה ומקומו במלות קה"ח. והנה דברי הרהמ"ח כאן בקיצור ומגומגמין קצת. והנה מבואר שם בר"מ שאף בזמן הראיה כ"מ שלא היו שלוחי תשרי מגיעין אף שהיו מגיעין שלוחי ניסן כי בניסן הולכין יותר ובתשרי הוא י"ט ויה"כ שאין השלוחין הולכים מ"מ היו עושין שני י"ט גזירה ניסן אטו תשרי כמבואר בש"ס דר"ה ואין חילוק בין א"י ובין ח"ל ע"ש בהי"א שכתב בזה"ל כמלא עיקר ד"ז ע"ד זה כ"מ שיש בינו ובין ירושלים מהלך יותר על עשרה ימים גמורים עושים ב' ימים כמנהגם מקדם שאין שלוחי תשרי מגיעין אלא למקום שבינו ובין ירושלים מהלך עשרה ימים או פחות כו' ובהלכה ט' כתב אין עשיית י"ט א' תלוי בקריבת המקום שאפי' במקום קרוב לירושלים חמשה ימים אין אומרים שהמקום ההוא יעשו י"ט א' כי מי יאמר לנו שהשלוחים הלכו לשם אפשר שלא היה שם ישראל או שעת חירום כו' ואח"ז כ' ואלו הי' תלוי בקריבת המקום לא הי' כל ארץ מצרים עושין אלא יום א' שהרי אפשר לשלוחי תשרי להגיע לשם שאין ממצרים לירושלים אלא מהלך שמנה ימים כו' ואח"ז כתב דעיקר הדבר אם הוא רחוק יותר מעשרה ימים עושין בכ"מ שני ימים אפי' בא"י ואם פחות מזה רואין אם היה המקום הזה מא"י שהי' בה ישראל בעת בית שני כגון אושא ושפרעם כו' עושין יום א' בלבד כו' ואם הוא מסוריא או מח"ל כגון מצרים ועמון ומואב כו' עושין כמנהגם אם יום א' יום א' ואם ב' ימים ב' ימים כמנהג אבותיהם ואח"כ כתב אם היה קרוב לירושלים והיא ח"ל ואין שם מנהג עושין כרוב העולם שני ימים ע"ש כל הפרק ונראה שאינו תלוי בארץ או בח"ל אלא קירוב המקום ואם ידוע שהי' שם או ישראל בעיירות כו'. א"כ דברי הרהמ"ח שכתב אבל הקרובים וכ"ש הדרים בארץ כו'. נראה מדבריו דכל א"י עושים יום א' ובאמת אינו כן וגם לא ביאר כמה שיעור רחוק מירושלים כמו שביאר הר"מ דיותר מעשרה ימים במקום שלא היו יכולים שלוחי תשרי להגיע וקיצר בדבר ועיין בר"מ ולא ביאר ג"כ בח"ל עצמו מקומות יש שאין עושין אלא יום א' וער"מ ותראה הכל כס"ע. ומבואר בר"מ כאן ומוכח מן הש"ס כ"פ דכ"ז שהיו מקדשין בא"י עפ"י הראי' הרחוקים במקום שאין שלוחים מגיעים לשם היו מחויבים לעשות מספק גמור שני י"ט ואף שהיה בעיר בקיאין בסוד העיבור מ"מ הכל תלוי בב"ד של א"י אף דעפ"י החשבון הי' נראה הלבנה ביום ל' מ"מ אם לא באו עדים היו עושין הב"ד יום ל"א כמבואר הכל בפ"א מה' הנ"ל באר היטב. והנה שיטת הש"ס בביצה דף ד' ע"ב לא זכיתי להבין שם מבואר פלוגתא בשני י"ט של גליות אם ביצה נולדה בראשון אם מותרת בשני רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ור"א אמר נולדה בזה אסורה בזה ופירש"י של גליות היינו הרחוקים מב"ד שאין השלוחים מגיעין כו' לימא סבר ר"א קדושה א' היא ופירש"י דחכמים קבעו לבני הגולה לעשותם לדורות מחמת ס' זה והטילום עליהם להיות כחומר יום ארוך ור"א מבדיל מי"ט לחברי' פירש"י ומברך המבדיל בין קודש לחול דקסבר דקי"ל בקביעי דירחא ומשום מנהג אבותינו שלא ידעו כו' אנחנו עושים אותה ומתרץ ר"א ספוקי מספקא לי'. והנה לד' הר"מ ודאי אין לו פירוש כלל דלשיטתי' עד אביי ורבא ובימי רב אשי היו עוד מקדשין עפ"י הראיה כמש"א לקמן בעזה"י. א"כ ל"מ בימי רב אלא אפי' בימי רב אסי דהי' תלמיד ר"י כמבואר בר"מ בהקדמה לס' היד והי' קדים טובא לאביי ורבא א"כ אמאי סובר נולדה בזה אסורה בזה כי אז הי"ט עושין מחמת ספק ולא היה גזרת חז"ל כלל כי ל"ל לגזור במקומות הרחוקים דבלא"ה הוי ספיקא דאורייתא והיו עושין אז ב' ימים ואפי' א"כ דחז"ל גזרו על מקומות הרחוקים להיות קדושה ודאית כמו שמלינו בכ"מ ובשבת גבי דמאי וי"ט ב' כמבואר לקמן מ"מ אמאי הי' ר"א מבדיל מי"ט לחבירו כיון דעשה י"ט בשני בודאי הי' דר במקום שלא היו השלוחים מגיעין א"כ שני הימים היו שוים והיה בספק ואמאי הי' מבדיל ורש"י בעצמו פירש קסבר דבקיאין ומאי מועיל בקיאות דהי' תלוי בב"ד של א"י ואפי' אי נימא דלא כהר"מ רק בימיהם ג"כ בטל הקביעות והיו סומכין על החשבון מהילל ב"ב של רבינו הקדוש כמבואר לקמן בד' הרהמ"ח דהפלוגתא דביצה מיירי האידנא דבקיאין בקביעות רק עושים מחמת מנהג א"כ ל"ל דהפלוגתא דרב סובר דהוא רק מחמת מנהג ור"א סובר דהיא תקחז"ל על הרחוקים לעשות כמו שעשו בזמן הראי' ע"כ מקשה הש"ס שפיר והא ר"א בעצמו סובר דאינו אלא מנהג עכ"פ תיקף שבטל הקביעות נשאר המנהג כי גם ר"א הי' עושה י"ט שני רק הי' מבדיל כי ס"ל דקי"ל א"כ מאי קאמר ר"ז כותיה דר"א מסתברא דנולדה בזה דהאידנא ידעינן בקביעא דירחא ועבדינן תרי יומי ומאי קשה הא גם בימי ר"א ידעינן בקביעא דירחא ומ"מ אפשר שהוא רק מחמת מנהג ור"א ספוקי מספקא לי' על כל פנים בודאי עושין שני ימים ומאי ראיה לחוק להא דר"א דלמא כרב והיא רק מחמת [מנהג] אבותינו ועשאום מאליהם כפירש"י ור"א היה מסופק בזה אם עושין מחמת תקנה או מחמת מנהג והכל היו עושין י"ט ב' לאחר שבטל הקביעות. א"כ מאי ראי' מביא ר"ז דהם קדושה א' ואח"ז אמר אביי כותי' דרב מסתברא דתנן בראשונה היו משיאין משואות משקלקלו הכותיים התקינו שיהיו השלוחים יוצאים ואילו בטלו הכותיים עבדינן חד יומא והיכי דהשלוחין מגיעין עבדינן חד יומא ומה זה ראיה לרב דודאי במקומות שהשלוחין מגיעין עושים יום א' ועליהם לא היה תקנה כלל או כ"ז שהיו משיאין כו' שהיו כ"ע יודעין וגם ר"א מודה דבא"י דבמקום שהיו השלוחין מגיעין לא היו עושים אלא יום א' רק כל עיקר הפלוגתא ברחוקים רב סובר דהוא מנהג ור"א ספוקי מספקא ליה דאפשר הוא חוק חז"ל על בני הגולה הרחוקים אם כן מאי זה ראי' לרבנן. ועוד ק"ל כ"פ שביאר הר"מ דבעת שהי' ב"ד בא"י כל המקומות הרחוקים היו עושים י"ט שני מספק גמור אך עתה שבטל הקביעות ויש בידינו מסורת הל"מ לחשוב לפי החשבון אבל בזמן שיש ב"ד בא"י הכל תלוי בב"ד א"כ אמאי הוצרכו לשלוח מתם הזהרו במנהג אבותיכם שמא יחזור הדבר לקלקולא זימנין דגזרו המלכות כו' ופירש רש"י וישכחו סוד העיבור. ולפ"ז חשש זה נוהג בא"י גם במקום שעושים יום א' ול"ל שלא רצו לחדש מנהג רק שיעמדו במנהגם מחמת האי חששא למה תלו הדבר בקלקול נימא אדרבא ויתלה בתיקון במהרה יבנה בהמ"ק ויחזור הב"ד למקומו ויקדשו עפ"י הראיה ומחויבים הרחוקים לעשו' שני ימים מספק תורה והם יטעו בזה ויחשבו בסדר העיבור ויעשו רק יום א' ויאמרו אשתקד עשינו רק יום א' ועתה ג"כ ובאמת אשתקד הי' הדבר תלוי בחשבון אשר בידינו ועתה תלוי הדבר בקביעת ב"ד וצריכים לעשות שני ימים שמא עיברו ב"ד את החודש וכה"ג אמרינן לקמן גבי ביצה וביום הנף אמרי' יבנה בהמ"ק כו' א"כ ה"נ ולמה תלו הדבר בגזרת המלכות דשייך בכ"מ אבל החשש דמהרה יבנה כו' מטעם זה מוטל רק על הרחוקים אבל הקרובים אז יעשו ג"כ א' כי ישלחו שלוחים להודיע להם ע"כ דברים הללו כעת לא זכיתי להבינם. ודע לפמ"ש בודאי יש חילוק גדול להרחוקים שעושים שני ימים בין זמן הב"ד לעכשיו שהוא רק מנהג כי אז היו עושין מפני הספק והיו שני הימים שוים אף לענין מת ולענין מכחל עינא רק לענין ביצה ולענין עירוב כיון שא' מהם חול מותר בשני אבל לענין המלאכות שניהם שוים אבל עתה שהוא מחמת מנהג חמור יום ראשון מיום שני וי"ט שני לגבי מת כחול שוויוהו רבנן וכן אם עשה מלאכה בי"ט א' או בי"ט ב' בזמן הב"ד לא היו לוקין כי ספק הוא אבל עכשיו חייב מלקות על הראשון בודאי ופטור על השני בודאי. וראיתי בלל"ח ביצה כ' דבזמן שהיו מקדשין עפ"י הראיה לא היה יום שני קיל לגבי מת ומכחיל עינא וע"ש דע"כ אמר רבא מת בי"ט שני יתעסקו בו ישראל כי אף לדברי הר"מ שהי' הקביעות עפ"י ב"ד עד אביי ורבא מ"מ באמצע ימיהם בטל הקביעות ע"ש שמביא ראיה לזה עכ"פ בימי רבא היתה הקביעות עפ"י ב"ד בתחלת ימיו כמ"ש הר"מ בפירוש. א"כ איני מבין מאי הקשה הר"נ פ"ב די"ט על הר"מ שהאידנא אינו מתנה על עירוב כיון דהוא קודש ממנהג כמבואר לקמן והקשה הא אמר רבא מימרא זו ובודאי דלדידי' אמר אף שבקיאין בקביעא דירחא ע"ש ובאמת להר"מ לא היו בקיאין בימי רבא כי היה אז בקביעות עפ"י ב"ד. אבל עכ"פ ד' הלל"ח נכונים דבימיו בטל הקביעות דאל"ה למה מקיל בי"ט שני לגבי מת וכן אמימר שרי למכחל עינא בי"ט שני של גליות ואפי' בר"ה ע' לקמן דאמימר הי' אז בימי ר"א לאחר רבא ואז בטל הקביעות וי"ט שני קיל הרבה. ובט"א בר"ה לידד דאפשר אף שהיו עושין מס' שני ימים קיל לגבי מת כי סמכינן ארובא דרוב שנים אין אלול מעובר וביה"כ סמכינן ארובא דבכ"מ לא היו עושין אלא יום א' ע' בפ' מקום שנהגו ברש"י ותוס' וגם לגבי ניסן מביא שם בשם הירושלמי בפ"א גבי תרומת שקלים דלרוב פעמים אין אדר מעובר וע"ש בסוגיא הנ"ל. והנה הרהמ"ח כתב כאן ומן הטעם הזה שאמרנו כו' שלא נאמר עכשיו כו' שבזמן שהיה הדבר ס' כו' עכשיו הוא הקנת חכמים ומהם שאמרו כו' לא נחמיר יותר מהם כו' ועוד דכי אתמר בגמר' נולדה בזה מותרת בזה הי' אז בטל הקביעות כו' והנה הרהמ"ח אשר דברי הר"מ חביבים עליו לא הביא דבריו דנראה דסובר כשיטה הראשונה. וז"ל הר"מ פ"ו מהי"ט הי"א שני י"ט כו' מניחו בראשון ומתנה כו' ובהי"ב כת' היה לו שני כלכלות של טבל כו' מתנה ואח"ז כת' בד"א בשני י"ט של גליות אבל בשני י"ט של ר"ה כו' ובהי"ד כל הדברים שאמרנו היה בזמן שהי' ב"ד של א"י מקדשין עפ"י הראי' והיו בני הגליות עושים שני ימים מפני הספק. אבל היום שאין עושין אלא מפני מנהג כו' ולפיכך אני אומר שאין מתנה לא על עירובי תבשילין ולא על טבל האמאי רק הכל מעי"ט בלבד עכ"ל והראב"ד השיג עליו ע"ש במ"מ א"כ הסברא שהביא הרהמ"ח הוא סברת הר"מ ולמה לא הביא זה בשמו. אך באמת הר"מ לא כת' דין זה בביצה

שנולדה

ל"א והיו עושין ב' ימים מפני ס' זה ואולם לא הי' ספק להם לעולם ביותר מיום א' לפי שהיו קובעים לעולם ר"ח ביום ל' או בל"א בין בעדים בין שלא בעדים כי ידוע הדבר וברור שאין חידוש הלבנה מתאחר יותר וע"כ בין יבאו עדים או לא יבאו היו קובעים ר"ח ביום ל"א ומפני הספק הזה שיש לרחוקים מירושלים קבעו להם בתחלה לעשות כדת שהיו עושין בזמן ההוה ואע"פ שכל ישראל היו בקיאין בקבוע החודש כמו שאמרנו אבל הקרובי' וכ"ש הדרים בארץ ממש אין ראוי שיעשו כ"א יום א' כמנהג אנשי המקום מעולם וכן נהגו לפי מה ששמענו ומן הטעם הזה שאמרנו שהדבר הוא תקנת חכמים לא ספק אמרו מן המפרשים שלא נאמר עכשיו בשני י"ט של גליות כי ביצה נולדה בזה מותרת בזה כמו שבא בגמ' דבזמן שהי' הדבר ספק היו אומרים כן אבל

שנולדה בראשון בפ"א מהי"ט רק כאן דצריך להתנות אם היום קודש ומחר חול וביום שני אם היום קודש ואתמול חול ובאמת אין ס' כלל וביום החמישי שמתנה למחר חול אין ספק כלל א"ש התנאי ע"ש במ"מ. ולא"מ כ' בפירוש דוקא באלו ענינים שצריך תנאי סובר הר"מ דל"מ אידנא אבל ביצה שנולדה בזה מודה הר"מ כי לא חילק כלל רק כאן ע"כ לא הביא הרהמ"ח זה בשם הר"ס אך בשם מפורשי' ואם כי כעת לא מצאתי בשום אחד מהראשונים שיאמרו כן גבי ביצה מ"מ דברי הרהמ"ח נאמנו מאד דודאי ראה או שמע דקצת ראשונים סוברים כן. והנה מה שדחה הרב המחבר דברי המפרשים דהפלוגתא דרב ור"א הי' לאחר שבטל הקביעות לפי הדומה ובאמת לפי דעת הר"מ הי' אז ב"ד והיו מקדשין ע"פ הראי' כמבואר בדבריו דעד אביי ורבא הי' הראי' ורב ור"א קדמי טובא. אך הקושיא שהקשיתי לעיל לדעת הר"מ אם מיירי בזמן הב"ד א"כ אמאי הי' ר"א מבדיל בין י"ט לחבירו זה צ"ע וגם מאי קאמר כותי' דרב מסתברא בודאי על היודעין אין שום תקנה לד"ה ועי' לעיל וצ"ע. והנה בספרי הר"מ דפוס בארדיטשוב נדפס שם הגה"ה מוהר"ז מוילנא שתמה על דין זה דהר"מ שפסק בזה"ז אינו יכול להתנות בעירוב מהא דמבואר פ"ק דביצה דף ו' רבינא הוי יתיב קמי' דר"א בשני י"ט של ר"ה חזיי' דהוי' עציב אמר אמאי עציב מר אמר דלא אנחי ע"ת אמר ר"א ולותיב מר האידנא מי לא אמר רבא מניח אדם ע"ת מי"ט לחבירו ומתנה ולדברי הר"מ דעד אביי ורבא היו מקדשין עפ"י הראי' ואח"ז בטל הראי' ובקדושין פ' עשרה יוחסין מבואר דיום שמת רבא נולד ר"א וא"כ בימי ר"א היו מקדשין עפ"י החשבון ומאי הקשה ר"א דליתיב מר ולתני מי לא אמר רבא הא א"א להתנות לפי דעת הר"מ. ותי' דהר"מ גורס יום שמת רבה נולד ר"א כמבוא' בהקדמתו דרבינ' ור"א קבלו מרבא א"כ הי' בימי רבא ואז היו מקדשין עפ"י הראי' עדיין ע"ש. וד"ז צ"ע דלפי הנראה הי' אז ר"א מנהיג הנשיאות ובודאי היה אחר פטירת רבא וכבר בטל הראי' כמו שהוכיח הצל"ח דרבא בעצמו אמר די"ט שני לגבי מת כחול שויוהו רבנן ובעיקר הקושיא כבר קדמו מהרש"ל ביש"ש ודחה דברי הר"מ וסמ"ג ומובא בצל"ח שם ועצל"ח באורך. ולכאורה קשה לדעת הר"מ דהקביעות היה אף בימי אביי ורבא מפסחים דף נ"ב רבי נתן בר אסי אזיל מבי רב לפומבדיתא בי"ט שני של עצרת שמתי' ר' יוסף אמר ליה אביי כו' אם כן המעשה הזה היה בעוד ר"י קיים ואביי היה תלמידו והי' בתחלת ימיו ובפרט לדברי הגאון מהר"ז הנ"ל שהי' הראיה אף אחר פטירת רבא א"כ כיון שהיו מקדשין עפ"י הראי' מאי סליק אדעתי' דר"נ בר"א לזלזל בי"ט שני כי הי' יו"ט ראשון ושני שוים מפני הספק. ודוחק לומר מחמת הרוב כמ"ש לעיל עיין בט"א עצמו שפקפק בזה ונראה דהי' ספק גמור א"כ אמאי זלזל ביה. ונראה דר"נ בר"א היה דר במקום ששלוחי ניסן מגיעין ולא שלוחי תשרי ועצרת תלוי בניסן א"כ היה ידע הקביעות אך תקנות ר"י הי' במקום שאין שלוחי תשרי מגיעין לעשות בניסן ובעצרת ג"כ תרי יומי גזירה כמבוא' בר"מ הקה"ח דעצרת צריכים ג"כ להיות שני ימים עכ"פ ידע והי' אצלו רק דרבנן מגזרת ר"י ע"כ זלזל ביום שני וכגון זה אמרי' שם קודם לזה אמר ר"ס לר"א כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא. וכתבו שם התוס' ד"ה כגון כו' שהיה במקום ששלוחי ב"ד מגיעין כו' והנה דברי ר"ת שם סתומים שכ' דהי' דר במקום ששלוחי ב"ד היו מגיעין והלך לשבות בעיר שאינם מגיעין ועושין ב' ימים ע"כ שאל כו' במדבר מאי כו'. ותמה המהרש"א דאם הי' דר במקום ששלוחין מגיעין והלך למקום שאין מגיעין אם הי' לו שהות אחר ששמע לילך לשם אם כן היו השלוחין ג"כ יכולים להגיע שם ולמה עשו ב' ימים וע"ש בפ"י מ"ש על קושית המהרש"א. ותמה אני על המאורות הגדולים הנ"ל הלא דברי ר"ת מבוארים בתוס' סוכה דמ"ג ע"א ד"ה לא ידעינן כו' דהמעשה כך הי' דהוא הי' דר במקום שגם שלוחי תשרי מגיעין ולא היו עושין אלא יום א' והמקום שהלך לא היו יכולין שלוחי תשרי להגיע ושלוחי ניסן היו מגיעין לשם ומ"מ עבדו ניסן תרי יומא אף דידעי כמו הוא כיון שהוא שמע גם הם היו יכולים לשמוע רק שלוחי תשרי לא היו מגיעין ע"כ שאל מה לעשות מלאכה כו' וד' התוס' עניים במקומם ועשירים במק"א וצ"ע על הגאונים הנ"ל. ולכאורה ק"ל לפמ"ש דמעשה דר"נ בר"א היה בי"ט שני של עצרת דרבנן ולא ספק א"כ לליסנא בתרא דנגדי' ר"י א"ל אביי ולשמתי' מר דהא רב ושמואל אמרי מנדין על שני י"ט של גליות והוא חמור מנגדא ואר"י ה"מ איגש דעלמא אבל צורבא מרבנן דטבא לי' עבדי' ליה כו' ומאי מייתי ראיה מרב ושמואל דהם אומרים מנדין על שני י"ט של גליות היינו אם הם בספק א"כ כ"א הוי דאורייתא בספק ע"כ מנדין וכ"כ מבואר להדיא דלכאורה תמוה לשונם של רב ושמואל דמאי אמרי מנדין על שני י"ט וה"ל למימר מנדין על י"ט שני אבל על יו"ט ראשון מלקי לקי מלקות דאורייתא ולמה השוו שני ימים בשוה אע"כ דהם היו בזמן הראי' ושני הימים בספק ואין לוקין מלקות דאורייתא ע"כ אמרו מנדין על שניהם אבל מאי ראי' לספק דאוריי' לגזרה דר"י והוא רק עבר אדרבנן ורב ושמואל מיירי בספיקא דאורייתא ואפי' לשיטת הר"מ דסד"א לקולא מה"ת רק אסור מדרבנן מ"מ שני י"ט גם הר"מ מודה דסד"א לחומרא כי הוי כמו חמב"ח וער"מ פ"ו מהת"ת שכתב דמנדין על י"ט שני של גליות אע"פ שהוא מנהג ועלח"מ דהר"מ השמיענו אף שהוא קיל מד"ס והוא רק מנהג א"כ מאי ראי' מייתי מרב ושמואל וצ"ע. וער"כ פ' מקום שנהגו כתב שדבר שעיקרו דרבנן מנדין אותו דעוקר לגמרי הדרבנן אבל בדבר דעיקר דאורייתא כגון שבת והוא עובר איזה דרבנן מלקין אותו ולא מנדין דכה"ג קיל ע"ש.

ועי' בב"י סי' תצ"ו בשא"ח הקשה הא רב ושמואל אמרי מנדין על ב' י"ט של גליות ומשמע דעל הראשון ג"כ מנדין אף דהוי דאורייתא וע"ש שתי' דעל י"ט ראשון דוקא בא"ד ויו"ט שני אף באיסור דרבנן ע"ש. והפר"ח תי' דכוונת רב ושמואל היינו יו"ט שני ויום ב' גרידא קורין שני י"ט של גליות וה"ר מדברי הר"מ ה' ת"ת שהבאתי לעיל שכתב דעל יום שני מנדין אותו ע"ש ולפמ"ש בודאי דברי רב ושמואל מיירי בב' ימים כי בזמנם היו שוים שניהם כי היו אז מקדשין עפ"י הראיה. וגם מ"ש הב"י דלגדדים קאמרי דעל יו"ט הראשון בא"ד ויו"ט שני באיסור דרבנן ג"כ אין מוכרחים לפמ"ש דלדידהו היו שניהם שוים. אך קושיתי שהקשיתי לעיל איך אמר אביי לשמתי' מר מרב ושמואל דמנדין הא לרו"ש הוי דאורייתא לדברי הר"ן ניחא דכ"פ בש"ס מלינו נדוי ובכ"מ מכות מרדות ועשה חילוק דעיקרו דרבנן חמור טובא א"כ הקשה לו כיון דהוא חילול דרבנן כמ"ש בודאי חייב מרו"ש מכח כ"ש דמה התם שעיקרו דאורייתא וסברי מנדין כ"ש כאן דעיקרו דרבנן וקעקר לדרבנן לגמרי בודאי חייב נדוי. ומ"מ צ"ע כיון דהוי דאורייתא מאי ראי' מייתי מרו"ש דלמא הם מיירי באיסור תורה שחללו אבל באיסור דרבנן מנ"ל כמ"ש הרב"י די"ט ראשון בחילל בא"ד בודאי משמתין ה"ל להביא ראיה שמנדין על איסור דרבנן מראיות אלו שמביא הר"ן מאלעזר בן ערך שפקפק בכ"י ומרב המנונא במ"ק גבי שכבי דחזי שעשו מלאכה דמראיות אלו מוכח דבדרבנן מנדין וצ"ע. ולדברי הרהמ"ח דגם בימי רב בטל הראיה ניחא והי' אז י"ט שני דרבנן ומביא ראיה ממה שאמרו להדיא ובאתי רק לעורר. ועי' בסוכה דמ"ו ע"ב מבואר שם דפליגי רב ור' יוחנן בשמיני ספק שביעי כו' א"ד ברוכי כ"ע ל"פ דלא מברכינן כ"פ למיתב בסוכה רב סובר יתבינן בסוכה ור"י סובר דמיתב נמי לא יתבינן ואמר ר"י נקיט דר"י בידך דמרא דשמעתי' ר' יהודה ברי' דר"ש בר שילת ובשמיני ס' שביעי לבר מסוכה יתיב והלכתא מיתב כו'. והנה לדעת הרהמ"ח ניחא דגם בימי רב ור"י בטל הראי' והי' יו"ט רק מנהג א"כ פלוגתי' אם מחמת המנהג יהי' זלזול בי"ט דאורייתא לל"ק סובר רב דאפי' מברכינן כמו בכל י"ט שני ומ"מ אינו זלזול לי"ט מה"ת ור"י סובר מחמת הזלזול די"ט דאורייתא לא מברכינן אך הישיבה ליכא זלזול כי כ"פ אדם אוכל בסוכה כשסוכתו עריבה עליו וללישנא בתרא פליגי גם בזה דר"י סובר לא אלים המנהג לזלזולי בי"ט דאורייתא ור"ש בר"ש בר מסוכה הוי יתיב מה"ט והמסקנא דמיתב יתבינן דלא הוי זלזול רק ברוכי לא מברכינן. אבל לשיטת הר"מ שבימיהם היו מקדשין עפ"י הראיה א"כ הוי סד"א לדעתו א"כ בשלמא לל"ק ניחא דמיתב יתיבנא א"כ יצאו ידי דאורייתא רק הברכה וע"ז פליגי מחמת הזלזול. ובל"ז שיטת הר"ס גבי טומטום ואנדרוגינוס ער"מ ה' מילה והלכות סוכה וה' חנוכה שהאריכו הראשונים והאחרונים משבת פ"ב דעל ספק דאורייתא אין מברכין והד' עתיקין אכ"מ. אף דעל יו"ט שני כ"ע מודים דמברכין מ"מ כאן מחמת זלזול דאורייתא פליגי ור"י סובר דאין מברכין ע' ברי"ף שם ובר"ן אבל לל"ב דר"י סובר דלא יתבינן ג"כ ור"ש בר"ש בר מסוכה הוי יתיב קשה מאוד כיון דהוי ס' דאורייתא וכי יכולים לעקור דבר מה"ת משום זלזול י"ט אף אם נאמר דהוי סייג לתורה מ"מ אין כח ביד חז"ל לעקור דבר מה"ת בקו"ע משום סייג וכאן הוי קו"ע לאכול חוץ לסוכה ועי' ביבמות פ' האשה רבה ובר"ן מבואר להדיא כיון דיו"ט שני הוי רק דרבנן א"כ ישיבת הסוכה רק דרבנן בשמיני ע"ש אבל אם נאמר כדעת הר"מ א"כ האיך אכל ר"ש בר"ש חוץ לסוכה בשמיני וגם האיך סובר ר"י לל"ב דלא יתבינן בסוכה. ומצאתי בריטב"א סוכה שם תמה ע"ז האיך סובר ר"י לל"ב דלא יתבינן בשמיני כיון דספק ז' הוא והו"ל סד"א ולחומרא וכתב וי"ל דכי לא ידעי בקביעא דירחא ה"כ דלכ"ע מיתב יתבינן כ"פ בזה"ז דבקיאין בקביעא דירחא והוא רק מנהג דסובר ר"י דמבטלין המנהג מפני זלזול י"ט דאורייתא ע"ש בכ"מ וזה ניחא לשיטתם אבל לשיטת הר"מ דרב ור"י היו בזמן הראי' א"כ במאי פליגי. ודוחק לומר דפליגי על העתיד ומנין ידעו זה שתבטל הראי' ואפי' אם ידעו זה כי ראו הגזירות מישראל כמו שהילל ב"ב של רבינו הקדוש שתיקן החשבון מ"מ מנין היו יודעין שיהי' מנהג בגלות לעשות כאבותם דנראה דלא רצו בה"ג לעשות אלא יום א' אלא דשלחו מתם הזהרו כו' ועוד דאין לשון הגמ' במשמע ועוד ר"ש בר"ש דהי' קודם רב יוסף והיו אז מקדשין עפ"י הראי' כי הוי קדים טובא לאביי ורבא כי הם קבלו מר"י א"כ למה יתיב בשמיני חוץ לסוכה. ולומר ג"כ דפליגי במקום שהיו שלוחים מגיעים עד שמ"ע כי הי' הרבה פנאי אך בימים הראשונים לא היו השלוחים מגיעים והשלוחים היו הולכין עד ימים אחרונים כמבואר בט"א בר"ה והיו יודעים בימים האחרונים מ"מ עשו שני ימים גזרה אטו ימים הראשונים כדמכריז ר"י במקום דמגיעין שלוחי תשרי מ"מ גזירה אטו ניסן כו' מ"מ לשון הש"ס לא משמע וכל כה"ג הו"ל לפרושי ולע"ג על הר"ס בזה. וכבר כתבתי דאף לשיטת הר"מ בכה"ג ה"ל סד"א לחומרא מה"ת דהוי איקבע איסורא כי הוא יום א' בין שני ימים ויום א' בודאי חייב וצ"ע. ועי' בתשובת רבינו הגדול הר"מ לחכמי לוניל הובאו דבריו בכ"מ פ"ג מה' מילה ובלח"מ ה' חנוכה נראה שם מדבריו דפלוגתי' אם ברוכי מברכינן בספק גמור קודם שנתבטל הראי' וא"כ חזרה הקושיא א"כ האיך ס"ד דלא מותבינן דהא הוי ספיקא דאורייתא וכדברי הריטב"א וצ"ע. ועי' בשבת כ"ג דאמר אביי ודאי דדבריהם בעי ברוכי ספק דדבריהם לא בעי ברוכי ומקשה והא י"ט שני דספק דדבריהם ובעי ברכה ומתרץ כי היכי דלא לזלזולי בי'. ועי' ר"מ ה' חנוכה כ' ג"כ הטעם הזה וע"ש בהשגות

ובתשובת

אבל עכשיו מכיון שמתקנת חכמים הוא ולא מתורת ספק כלל לא נאמר כן אלא דינם כקדושה א'. ומהם שאמרו דמחמת הספק הראשון תקנום חז"ל ולא נחמיר בהם יותר מהראשונה. ועוד דכי אתמר בגמרא נולדה בזה מותרת בזה כבר הי' בטל הקבוע עפ"י הראיי' לפי הדומה וכן נהגו היום וכל מה שאמרנו דוקא בשני י"ט של מועדי השנה (ב) חוץ מראש השנה דאילו בר"ה בכ"מ כקדושה א' היא ונולדה בזה אסורה בזה מפני שבבית הועד גם כן היו עושים אותו לפעמים שני ימים י"ט שלא מתורת ספק וכיון שבאו העדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש ומכל מקום גם בראשונה מתקנת חכמים היא היום לעשות ב' ימים בכ"מ אחר שאנו בקיאין בקביעי דירחא :

שנקריב

ובתשובת חכמי לוניל ובמ"מ ולח"מ שהאריך ונאחז בסבך לשון הר"ס שם וע' בה' מילה ולדבריהם הפשט בגמ' דעל ס' מצוה דאורייתא מ"מ אין מברכין כיון דהברכה היא ספק ע' בדבריהם באריכות א"כ לדברי הר"ס לפי מה שפי' הגאון מהור"ז דכל ימי אביי ורבא היו מקדשין ע"פ הראי' א"כ מאי מקשה הש"ס דוקא על י"ט שני הא שני הי"ט הם שוים אע"כ צ"ל אף לדעת הר"מ כי בימיהם בטל הראיה והם מפלפלים שם על הזמן שבטל הראי'. ולכאו' אפ"ל אף דהי' בזמן הראי' מ"מ כיון לדברי הש"ס שלנו דאדר פעמים מלא ופעמים חסר אך תשרי מבואר שם בש"ס דרוב חסר דמימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר ובט"א מפלפל בזה דדינו כרוב גמור א"כ אפשר אביי מקשה על י"ט שני שבתשרי דהרוב י"ט ראשון קודש והוי ודאי קודש דמה"ת אזלי' בתר רובא ויום טוב שני הוא רק דרבנן אף בזמן הראי' ע"כ מקשה למה בעי ברוכי דוקא על י"ט שני כי י"ט ראשון הוא קדוש מה"ת בתשרי והא דלא מקשה על ניסן משני י"ט דהם בספק בשוה אפשר דרצה להשמיענו רבותא דאפי' יו"ט שני של תשרי דהוא רק מחמת המיעוט מ"מ מברכינן כי היכי דלא לזלזולי בי' וזה דוחק. ודע דאם נאמר דבזמן הראי' פליגי ואביי סובר דאזלינן בתר הרוב מ"מ כ"ה דלא לזלזלי בי' מברכינן א"כ רבא דמתרץ דמאי שאני דרוב ע"ה מעשרין וע' במג"א סי' תרמ"ח נראה מדבריו דע"כ מברכין על י"ט שני משום תק"ח ובאמת לא משמע כן בש"ס אלא משום דלא לזלזלי בי' וע' במ"מ ה' חנוכה ע"כ צריך ג"כ לסבור בי"ט הטעם דאביי כ"ה דלא לזלזלי בי' כי גם בי"ט שני הוי רובא דלא הוי אלול מעובר ומ"מ מברכין עכצ"ל דס"ל הטעם הזה וע"ש בר"ס ה' חנוכה ובלח"מ באריכות. ודע דבזמן הראי' מקומות הרחוקים שהיו עושין שני ימים וא' עשה מלאכה באיזה יום בהתראה א"א ללקות תיכף כי הוא ס' י"ט אך לאחר שנודע איזה יום הוא יו"ט זה תלוי לשיטת התוס' יבמות דף פ' דאמרינן אגלאי מלתא למפרע ולא הוי התראת ספק א"כ לוקין אם עשה מלאכה באותו יום שנתברר אח"כ שהי' יו"ט ולהתוס' בנדה דל"א אגלאי מלתא למפרע הוי ה"ס ואין לוקין :

אך בתשרי דעל הרוב יום ראשון הוא קודש א"כ אם עשה מלאכה ביום א' בהתראה לוקין תיכף כי מה"ת אזלי' בתר רובא אף דאפשר לברר מ"מ הא דאפשר לברר דלא אזלינן בתר רובא הוא רק דרבנן כידוע בש"ס ופוסקים. ואם עבר ועשה מלאכה בשני בודאי אין לוקין כי הוא רק דרבנן אף אם נתברר אח"כ שהב"ד עיברו את החודש ויום שני הוא קדוש מ"מ נראה דאין לוקין דדוקא גבי אכל חלב דעכ"פ אסור לעשות זה מפני הספק א"כ אם עשה ואח"כ נתברר למפרע לוקין אבל ר"ה דיו"ט [illegible] מותר בדבר הזה אף דאגלאי מלתא למפרע דהי' מן המיעוט מ"מ [illegible] כמו אם א' אכל בשר ועדים מתרים בו אפשר הוא טרפה ואח"כ נמצא הבהמה טרפה בודאי אין לוקין כי הי' התראה בשקר ובשטות כי מותר להכול א"כ ה"נ. אך אפ"ל כיון דעכ"פ מדרבנן אסור א"כ שוב לא הוי אנוס ולוקין ג"כ אם איגלאי אח"כ כי ההיא דסמוך לווסתה במס' שבועות דחייב חטאת אף דווסתות דרבנן מ"מ לא הוי אונס מ"מ אפשר לחלק לענין חטאת דוקא אבל לענין מלקות במזיד אפשר דל"א אגלאי מלתא למפרע וצ"ע. ועפמ"ג בפתיחה ליו"ד סי' ל"ה כתב שם דאם אכל בשר מבהמה שלא נבדקה הריאה דצריך כפרה אם נמצא אח"כ טרפה מש"כ בשאר טריפות כיון דחז"ל אצריכי בדיקה להריאה ע"ש. ואפ"ל דלענין מלקות ג"כ וצ"ע. ודע דבזמן שהיו מקדשין עפ"י הראי' והיו שולחין שלוחין לגולה להודיעם ער"מ פ"ג מהקה"ח שכתב אין השלוחין צריכין להיות שנים אלא אפי' א' נאמן שדבר זה עשוי לגלות וע"א כשר נאמן עליו עכ"ל והוא מבואר בפ"ב דר"ה כי אתי עולא אמר קידשו לאורתא כו' אפי' אינש דעלמא נאמן דמלתא דעל"ג לא משקרי תנ"ה בא א' בסוף העולם כו' נאמן ובט"א שם הקשה דנראה דאפי' בא א' במקרה כגון בגמלי פרסי נאמן ומאי נ"מ כיון דמ"מ צריכין לעשות שני ימים דאף במקום דמטו שלוחים דניסן צריכין לעשות שני ימים ומכ"ש במקום דלא מטו כלל רק במקרה וע"ש שתי' דנ"מ לענין מת ביו"ט שני דדוקא במקום דידעינן קיל י"ט שני לענין מת אבל במקום דהוי ספק דינו כי"ט ראשון והוא נאמן לענין זה ע"ש. ולפמ"ש נמי נ"מ לענין מלקות אם באותו יום שאמר שהוא קודש וא' עשה מלאכה ל"מ אי אמרינן דהוי ה"ס דל"א אמלמ"פ אם כן נ"מ דעל ידי עדותו לוקין אם עשה מלאכה אלא אפילו אמרינן בלא"ה אגמ"ל מכל מקום נ"מ דלוקין תיכף כיון דע"א נאמן על הדבר אם כן האיסור נחזק בע"א ולוקין אחר כך על ידי עדים והתראה כמבואר בר"מ פט"ז מה' סנהדרין אין צריך שני עדים אלא לענין מלקות אבל האיסור עצמו בע"א יוחזק כילד כו' ע"ש. וע"ש שכתב בס' ט"א דדין זה דע"א נאמן הוא דוקא בשאר ירחי דפעמים מלא ופעמים חסר נאמן דע"א נאמן באיסורין במקום דלא אתחזק וע"ש שהקשה למה צריך הגמ' בר"ה לטעמא דנאמן א' משום מלתא דעל"ג תפ"ל דע"א נאמן בלא אתחזק דע"א נאמן באיסורין. והנה אפ"ל דנ"מ כגון בא א' והכחישו דאם נאמר דרק מטעם דע"א נאמן באיסורין מהני הכחשת השני לשיטת הריטב"א הובא בנ"י ליבמות ובש"ך סי' קכ"ז אבל אם נאמר מטעם מלתא דעל"ג דהיו נאמנים תמיד אפשר דאין הכחשת השני מהני בבאו זא"ז וגם נ"מ כשבאו בב"א והדינים ארוכים וא"כ"מ. וע"ש עוד שכתב דע"א א"כ לומר שנתעבר אלול כיון דרוב שנים אין אלול מעובר א"כ אין ע"א נאמן עד הרוב כיון דבמקום חזקה א"כ כ"ש במקום רוב דעדיף מחזקה ודוקא במקום עדות אשה נאמן מתוך חומר כו' וכתב דזה דלא כהר"מ הקה"ח שנראה מדבריו דתמיד מהימן ע"א. אך הר"מ לטעמי' שסובר בעדות אשה דנאמן מחמת דעל"ג א"כ נאמן ג"כ נגד הרוב וע' ג"כ בסוגיא דאי איקלע בחד סר בתשרי דאמר בשים תבשילא דבבלאי ביום צומא רבא דמערבא ע"ש. והנה בענין זה אי ע"א נאמן נגד הרוב כבר האריכו האחרונים בזה ודעת הפ"י בקדושין דנאמן ע"א נגד הרוב וע"ש בפ"י בק"א. ולכאורה צ"ע לדעת הפ"י צ"ל טעמא דעל"ג. ולפמ"ש לעיל נ"מ לענין הכחשה ניחא. וער"מ פי"ב מה' גירושין אף שפוסק דע"א נאמן מחמת מלדעל"ג מ"מ כ' שם הה"מ שיכי דאיכא נ"מ לא סמך הר"מ על הטעם מלדעל"ג בלחוד ולהאריך בזה אכ"מ על כל פנים נראה מכאן דהטעם דמילתא דעבידא לגלויי עיקר על כן נאמן כאן לשיטת הר"מ ועיין באחרונים בק"ע מה שפלפלו בענינים אלו :

והנה ידוע מה שפלפלו האחרונים בד' הר"מ הלכו' גירושין מה דעתו אם ע"א נאמן מה"ת לעדות אשה דנראה שם מדבריו דמה"ת נאמן ובר"מ ה' עדות נראה דאינו נאמן אלא מדבריהם וכ"כ דעת הריב"ש וע' בט"ז מ"ק סי' ל"ג. והנה כאן נראה להדיא דמחמת על"ג נאמן מה"ת דאי אינו נאמן מה"ת למה האמינו חז"ל בשלמא התם משום חומר כו' משום תק"ע אבל כאן אמאי נאמן נראה דס"ל דמדאורייתא נאמן במדעל"ג כלשונו שם שלא הקפידה התורה כו' ובזה מיושב לי היטב לשון הר"מ שכת' כאן וע"א כשר נאמן עליו צ"ל עד כשר אפי' אשה או עבד יהיו כשרים לעדות כמו בעדות אשה מחמת מדעל"ג דכשרים כל הפסולים כמבואר שם. ולפמ"ש ניחא דדעת הר"מ דמחמת מדעל"ג נאמן מדאורייתא וזה דוקא עד כשר כמבואר שם בנוב"י דמביא ראיה דעד א' נאמן מדאורייתא משבועות דאמרינן הכל מודים בעד מיתה כו' דלא אמר כו' א"כ כיון דעד מיתה חייב ק"ש אמאי מבואר במשנה דנשים א"א בשבועת העדות הא ג"כ נאמנים בעדות אשה אע"כ הטעם דע"א כשר דנאמן מה"ת חייב בק"ש אבל אשה וכל הפסולין הם אין נאמנים אלא מדרבנן אינם חייבין ע"ש א"כ ה"נ דוקא עד כשר אבל אשה או שאר פסולים אין נאמנים מה"ת מחמת מדעל"ג רק מדרבנן וכאן צ"ל דרבנן דלמה יהמני' ע"כ צריך דוקא עד כשר ואם אבא לפלפל בענינים אלו צריך חיבור מיוחד כי הענינים עמוקים. ולכאורה אף שהוא ראיה אלימתא דהר"מ סובר דנאמן מה"ת במדעל"ג בעדות אשה ומ"מ יש לחלק כי כאן הוא מדעל"ג יותר מעדות אשה דשם יוכל להיות דבעלה לא יבא אבל כאן הוא בודאי מדעל"ג לכל העולם וע"ש בנוב"י שכתב דתרי מדעל"ג יש א"כ ה"נ. ומבואר בביצה סוגיא דנולדה בזה מותרת כו' דרב אסי הי' מבדיל מיו"ט לחבירו ואמרינן דספוקי הוי מספקא ליה. ובצל"ח הקשה לפי המסקנא דודאי הוי רק מנהג דשלחו מהם כו' א"כ אמאי לא מבדילינן ופוק חזי מאי עמא דבר ולמה נדחה דברי אמורא אם אין עליו חולק. וע"ש דזה תלוי בפלוגתא דשמיני ס' שביעי אי ברוכי מברכינן ושם אסיקנא דלא מברכינן כיון דהם בפ"א הוי זלזול א"כ כאן נמי כיון דהוי בפ"א על הכוס הוי זלזול ע"ש שהביא ג"כ בשם הריטב"א דלית הלכתא כר"א. ואף דנלע"ד דאף ר"א דהי' מבדיל לא הי' מסיים בין קודש לחול רק בין קודש לקודש ע' בחולין ספ"ק דיו"ט במ"ש דר' דוסא בין קודש חמור לקודש הקל לית הלכתא כוותיה דאיכא זלזול ביו"ט לקרותו קודש הקל אף דקיל משבת א"כ כאן נמי בודאי ר"א לא היה מזלזל ביה כולי האי לקרותו חול או אפי' קודש הקל כיון דהמבדיל בין קודש לקודש נמי אקרי הבדלה בודאי כך הי' מבדיל מ"מ איכא זלזול כי מכח הבדלה ניכר דהראשון קודש וממילא השני הוא חול ומהקידוש נראה שהוא קודש אם כן סתרי אהדדי כמו ברכת לישב בסוכה אף שאינו מזלזל ביו"ט בפירוש מ"מ הוי סתרי אהדדי דממילא שמיע מברכה שהוא חול ה"נ ממילא שמיע מהבדלה שהוא חול ומהקידוש נראה שהוא יו"ט והוי תרתי דסתרי אהדדי ע"כ לא עבדינן כר"א וז"פ :

(ב) **חוץ** מר"ה כו' מפני שגם בבית הוועד כו' ומ"מ תקנת חכמים הוא כו' ע' כ"ז בסוגיא דביצה דף ה' ודעת הרז"ה דגם האידנא א"ל לעשות ב' ימים בירושלים שהי' בית וועד וע' ברמב"ן ודעת הרי"ף והרא"ש ורוב הראשונים דהאידנא עושים בכ"מ ב' י"ט של ר"ה וכן בש"ע וחמור שני י"ט של ר"ה לענין הרבה דברים כמבואר בש"ע היו"ט משני י"ט של גליות אך לענין מת כחול שוויהו רבנן כמבואר בש"ס ופוסקים והטעם שעושין שני ימים גם בבית הוועד מבואר במשנה דר"ה דבראשונה היו מקבלין עדות החודש כ"ה פ"א נשתהו העדים מלבא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהיו מקבלים אלא עד המנחה והקלקול הי' שלא היו יודעין איזה שיר יאמרו ולדעת הר"מ נתקלקלו ג"כ במוספים ע"ש ה' קה"ח ומובא לעיל וצ"ע כיון דקי"ל דמימות עזרא לא מצינו אלול מעובר ועל הרוב הזה אנו סומכין לדעת רש"י דהרחוקים אין עושין ר"ה אלא יום א'. ולדעת תוס' דעושין ר"ה שני ימים ע"ש במשנה דעל ו' חדשים השלוחין יוצאים מ"מ ביוה"כ סמכינן על הרוב וכבר כ' בשם הט"א דאפי' ע"א א"כ לומר דעיברו אלול ל"מ להקל שלא נעשה לפי חשבון מיום השלשים אלא אפי' להחמיר אינו נאמן ע"ש בדבריו בסוגיא דלוי אקלע כו'. א"כ קשה כיון דרובא דאורייתא ובפרט בזה שהוא מיעוטא דמיעוטא ע' רש"י בביצה דלא אתרמי דבר זה אלא פ"א א"כ אמאי לא עשו המוספים בשנה הזאת ולא סמכו על הרוב דרובא דאורייתא ול"ש אין סומכין על הרוב במקום דיכולין לברר דבאמת נתקלקלו ומכ"ש לפסק הש"ס דלא הי' הקלקול אלא בשיר ואמאי לא אמרו שיר של יו"ט דרובא דאורייתא ובפרט דגוף הדבר היינו החילוק בין שיר דיו"ט לחול הוא רק מדרבנן אף דעיקר שירה מה"ת מ"מ איזה שיאמר יצא ידי תורה וקודם שבא דהע"כ היו

אומרים

אומרים שירים אחרים ודהע"ה תיקן שירות האמורים בס' תהלים וכ"ז מבואר בפ"י בסוגיא שם והם דברים ברורים וא"כ מה קול הרעש הזה. ואפ"ל כיון דמבואר שם דברוב פעמים לא היו באין העדים קודם תמיד השחר רק אחר תה"ש ורוב פעמים היו באין קודם תבה"ע וא"כ עכשיו שנשתהו לבא יצא מכלל הרוב ואתרע לי' רובא ער"פ האשה שנתארמלה רוב בתולות נשאות ורוב ים להם קול ואתרע לי' רובא ועתב"ש סי' כ"ו ובאחרונים א"כ עי"ז נתקלקלו כי עי"ז יצא מכלל הרוב אבל הרחוקים היו סומכין תמיד על הרוב דמסתמא באו עדים כדרכן קודם המנחה. ולכאורה צ"ע למה לא התקינו בתמיד של שחר שיר של יו"ט כמבואר שם ולא היו סומכין על הרוב ואפ"ל דהשירים הללו היו עוד מימות דהע"ה. ואז הי' ס' השקול כי דוקא מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר וקודם הי' פעם מעובר ובימי עזרא עצמו הי' פ"א מעובר כמבואר בר"ה ומ"מ נראה דמשנה זו דפ"א הי' בסוף ב"ש אף דהיו סומכין על הרוב נ"ל כדפרישית דיצא אז מכלל הרוב כ"כ פשוט:

והנה דינים אלו משום ספיקא דיומא עבדינן כאבותינו שני ימים היינו ביו"ט דאורייתא אבל בדרבנן כגון חנוכה בודאי בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי' והיו שלוחין יוצאין על חנוכה כמבואר בש"ס דר"ה ובמקום שלא היו מגיעין בודאי עבדינן ט' ימים ואף שהוא ס' דרבנן מ"מ כיון דאתו מסופקים אם יום הראשון אינו חנוכה א"כ הוי תשיעי חנוכה ואם יום התשיעי אינו חנוכה הוי יום הראשון חנוכה ואי אמרינן סד"ר ולקולא א"כ לא יהי' לא ביום הראשון ולא ביום התשיעי כי מאי חזית ובאמת ביום א' או יום הט' בודאי הוא חנוכה וא"כ הו"ל אקבע איסורא ועבדינן לחומרא לכאן ולכאן ועבדינן תרי יומי וגם מעיקרא תקחז"ל אללם וז"פ. וע' מ"ל פ"א מה' מגלה וחנוכה מ"ש בשם הר"ן ויש להאריך בזה. אך האידנא דאנחנו בקיאים רק משום מנהג אבותינו דשלחו מתם כו' ועל דרבנן לא חששו כ"כ ע"כ אנחנו עושים רק שמונה ימים חנוכה אבל כשיבנה ביהמ"ק ב"ב ונשוב לקדש עפ"י הראיה אז הרחוקים דעתידה א"י להתפשט בכל הארצות בודאי יעשו חנוכה ט' ימים כנלע"ד. ופורים אף שהוא מדברי קבלה וד"ק כדברי תורה מ"מ אין עושין שני ימים וע' במרדכי הובא בט"ז סי' תרפ"ח הטעם דכתיב ולא יעבור ובט"ז עצמו כ' הטעם דילא עם מה שקרא בי"ד דכל החודש כשר לקריאת המגלה. והנה בר"ה מבואר דעל הד' צומות לא היו השלוחין יוצאין חוץ מט"ב כיון דתליא מלתא ברצו לא מטריחינן שלוחים וא"כ האידנא כיון שהוא רק מנהג שקבלנו על עצמינו כמבואר בר"נ שם ובראשונים א"כ קבלנו עלינו רק יום א' וגם ט"ב אף שהיו אז שלוחין יוצאין דלאו ברצו תליא מלתא כיון שהוכפלו כו' כמבואר שם מ"מ ג"כ מדברי קבלה גם בט"ב אינו מחויב להתענות רק כשיש שמד ח"ו דכל הד' צומות שוים מדברי קבלה רק מדרבנן ט"ב יותר חמור כיון שהוכפלו כו' מחויבים להתענות ע"ש בר"ה ברשב"א ובמגלה ע"כ אין אנו מתענין אלא יום א' ובזמן הראיה מאי דהוי הוי. אך אני מסופק על דבר שיהי' נהוג בעזה"י דידוע שם בגמרא דבזמן הבית הצומות הללו לששון ולשמחה מדברי קבלה כמבואר שם דמקשה ותפ"ל דהו"ל יום שנהרג גדליה ב"א ובלא"ה אסור להתענות ביום שלפניו ומתרץ דדברי קבלה א"ל חיזוק א"כ כיון דמדברי קבלה שהוא כד"ת אסור להתענות בימים הללו וע"ש בט"א א"כ לכשיבנה בהמ"ק ב"ב אפשר דהרחוקים מחויבים לעשות בכל צום שני ימים ששון ושמחה משום ספיקא דירחא. והנלע"ד וכ"מ לדידן ג"כ דד' צומות הללו מדברי קבלה אין נקבע להם יום מיוחד י' טבת או ט"ב וכדומה רק הדברי קבלה הוא על אלו החדשים דטבת ותמוז ואב ותשרי מחויבים להתענות בהם יום אחד אבל לא נתייחד יום מיוחד רק איזה יום שרוצה יוכל להתענות רק באלו החדשים ודאיה לדבר דבפסוק אינו מבואר איזה יום כלל רק צום הרביעי וצום החמישי וצום העשירי דהיינו החדשים אבל לא באיזה יום. ואביא לך עוד ראיות ברורות בעזה"י דהנה שם בר"ה פליגי ר"ע ור"ש דר"ע סובר צום העשירי היינו עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל ורשב"י אומר זה חמשה בטבת שבאה שמועה לגולה כו' וקשה דהם היו תיכף לאחר חורבן כידוע ומאי פליגי פוק חזי מה עמא דבר ומה היו עושין בב"ש דהא היה ששון ושמחה באיזה יום היו עושין ובב"ש הי' תנאים ב"ש וב"ה ויתר מקבלי התורה והיאך שכחו הדבר וגם שם מבואר דט' בתמוז הובקעה העיר כמבואר בירמי' ואיך מתענין בי"ז ומתרץ רבא דב"ש נחרב בי"ז בו ומובא שם בתוס' ר"ה וב"ש חמיר לן ע"כ מתענין בי"ז ותמיה גדולה היאך יכולין אנחנו לעקור דברי קבלה שהוא כתורה ה"ל לקבוע גם י"ז בו ואי משום דקשה על הצבור מ"מ היאך יוכלו לעקור ד"ת בקו"ע לאכול ולשתות ושאר ענינים שהוא מדברי קבלה בשעת השמד ח"ו כמבואר בראשונים ועוד דר"י אמר אלו הייתי שם קבעתיו בעשירי ורבנן אתחלתא דפורענתיה. והיאך אלו היה שם היה קובע בעשירי וכי בדידיה הדבר תלוי הלא הוא מדברי קבלה כך הי' רצונו יתברך וגזה"כ הוא א"ו הוא הדבר אשר דברתי בעזה"י דהקבלה לא קבעה יום מיוחד כלל רק החדשים ובאיזה יום בחודש שרוצים מתענים וכן בימי ששון ושמחה באיזה יום שרוצין בחדשים הללו עושין ששון ושמחה א"כ בב"ש הי' כ"מ נוהג כמו שהיו רוצים ואח"ז כשנחרב הבית בשניה והיו רוצים לקבוע הימים הללו לכל ישראל בשוה כההוא דתק ... דההיא ר"א שיהיו כל ישראל בשוה כמ"ש רה"ג ז"ל הובא בראשונים ובירכו חז"ל לאחר החורבן ימים הללו והיה דעת ר"ע שהצום יהיה עשרה בטבת שבו הי' עת צרה לישראל ורשב"י אומר בה' בטבת אע"פ שמביאין ראי' מפסוקים זה אסמכתא בעלמא וע"כ אמר ר' יוחנן אלו הי' שם הי' קובע בעשירי דזה הברירה באיזה יום היה מדברי חז"ל וגם סברת רבא דב"ש א"ל דבררו ביום שהיתה בב"ש ומ"מ לא נעקרה הקבלה כי בחודש הזה מתענים ומ"מ ז"פ האידנא דברצו תליא מלתא ומדרבנן אנחנו מתענים בודאי אם התענה בחודש איזה יום קודם יום התענית בודאי אינו יוצא כי מדרבנן מחויב להתענות יום זה דוקא ואפילו בעת שהי' חיוב להתענות כגון בשעת השמד מ"מ אם התענה קודם ובאותו יום לא התענה חוץ מה שעבר אדרבנן אלא אפי' ד"ק לא יצא כיון דלא עשה כמו שתיקנו חז"ל כמבואר בתוס' סוכה גבי לא קיימת מצות סוכה דכ"ד מה"ת וחכמים תקנו דברים במצוה זו אם לא עשה כתקחז"ל לא יצא כלל וכן דעת הר"י בברכות במשנה ראשונה והובא בפמ"ג או"ח בפתיחה. אך בעת שהי' החיוב להתענות מדברי קבלה והוא לא התענה באותו יום בשוגג או שהי' חולה באותו יום שפטור להתענות ובאונס מבואר שם בפמ"ג דיוצא מה"ת אף אם לא עשה כתקחז"ל נ"ל ברור דאם לא התענה באותו יום חיוב גמור עליו להתענות יום אחר בחודש הזה כדי לצאת מצות ד"ק ואיזה יום שמתענה יצא ידי ד"ק על כל פנים וכן אם בשוגג אבל דמ"מ חיוב עליו להתענות יום זה גם כן כמבואר בהל' תענית ומ"מ איבד תעניתו לדין זה שמחויב להתענות יום אחר בזה החודש דכל החודש זמנו והוי כיום סתם דמחויב להתענות יום אחר וכאן כל החודש מוטל עליו החיוב מד"ק כנלע"ד ברור ואמת בס"ד. אך עתה כל הצומות לא הויין אלא מדרבנן ורבנן קבעו על יום זה ואם עבר א"ל להתענות עוד ובעזה"י שלום ואמת יהי' בימינו וב"ב כשיבנה בהמ"ק ויהיו הצומות לששון ולשמחה א"כ מדברי קבלה כל החודש זמנו. אך כיון שהברירה ביד החכמים לברור איזה יום בימי החודש בודאי הצומות שהיינו מתענים יקבעו לששון ולשמחה וכן הי' בב"ש כמבואר דיום שנהרג גדלי' ב"א הי' אז יו"ט וגם ישלחו שלוחים להודיע לגולה כיון דהחכמים יבררו ימים הללו א"כ צריכים לנהוג שמחה בימים הללו ובמזיד אם משנה לא יצא אך המקומות הרחוקים לא יהיו צריכים לעשות שני ימים מספק כי אפי' אם לא עשו לפי הקביעות עכ"פ יצאו ד"ק וק"ו מסברת הט"ז גבי מגלה דשם הד"ק קבעו ימים אך מלאו רמז דכל החודש כשר ויצא אף שעשה שלא עפ"י הקביעות בטעות אף דבמזיד בודאי לא יצא ועיקר החיוב לקרות בי"ד וט"ו כמבואר שם מכ"ש כאן דעיקר החיוב הוא איזה יום שירצה בחודש וא"כ אף אם אירע שאין זה יום התענית אף שהוא ד"מ א' באב מ"מ יצא ידי ששון ושמחה מד"ק ע"כ הרחוקים לא יהיו צריכים לעשות מספק שני ימים וטוב לב משתה תמיד בב"א כנלע"ד ברור בעזה"י. ובצום השביעי דהיינו ג' תשרי א"כ יותר סברא דמחמת הרוב דאין אלול מעובר א"כ א"ל לעשות אלא יום א':

ובזה נתיישב ג"כ מה שהקשו האחרונים אהא דמקשה הש"ס ותפ"ל דה"ל יום שנהרג גדליה ב"א לפי המבואר בב"י סי' תקמ"ט דבר"ה נהרג גדליה ונדחה לאחר י"ט א"כ למה ג' תשרי ששון ושמחה וגם קשה למה קבלו תחלת התענית בג' בו דא: היו מקדשין עפ"י הראי' והי' ר"ה יום א' ואפי' אם באו עדים מן המנחה ולמעלה מ"מ יום שני הי' א' בתשרי וה"ל לקבעו תמיד יום ב' בתשרי ועוד כיון שהוא מד"ק שהוא כד"ת א"י למה לא ידחה התענית שוי"ט עבב"י מביא שם דעשר' בטבת הי' דוחה שבת ע"ש בסי' תקנ"ט כיון דהענית מד"ק וגם עונג שבת מד"ק כמבואר בר"מ פ"ל מהלכות שבת. ולפמ"ש ניחא דבאמת ד"ק לא הי' על יום מיוחד ע"כ אמרו שאינו דוחה שוי"ט וגם בתחלה קבעו צ"ג בג' כי היו יודעים דהרחוקים עושים שני ימים ר"ה אף דהוא חסר וא"כ אללם ה א י"ט עד ג' ימים לחודש קבעו אף להבקיאין בבית הועד ג"כ בג' בתשרי כיון דהברירה היתה בידם וקבעו ביום ג' שיתענו כל ישראל ביחד ואח"ז בב"ש היה יום זה ששון ושמחה כי היו יוצאים ביום זה וקבעו ליום שהיו מתענין בו. ולענ"ד זה כוונת הרמב"ן והטור סי' תקמ"ט שכתבו אע"ג דבט' בתמוז הובקעה העיר מ"מ מתענין בי"ז בו לפי דחורבן ב"ש חמיר לן ומ"מ צום הד' הוא כו' וסיום דבריו מ"מ צום הד' ע' בב"י שם שדחק עצמו מאד ולפמ"ש זה כוונת דבריהם דעתה מתענים בי"ז דחורבן ב"ש חמיר לן והיאך אפשר לעקור ד"ק וע"ז כתבו ומ"מ צום הד' הוא היינו דהקבלה לא קבעה יום רק חודש ומתענים בחודש זה א"כ יוצאין דברי הקבלה כנלע"ד בעזהשי"ת אמת ברור. והנה במ"ש לעיל דבזמן ששון ושמחה היו השלוחין יוצאין להודיע אח"ז רא תי בט"א כ' שהשלוחים לא היו הולכין וראי' ממשנה דעל ט"ב היו יוצאין וע"כ מיירי בזמן החורבן דאי בזמן המקדש והיו יוצאין על יום השמחה א"כ למה לא נפקי כמי אתמוז וטבת ע"ש. ואפשר דהוא כך דלמה יצאו כיון דיוצאין באיזה יום בחודש לא מטריחין שלוחים ומ"מ לאחר החורבן היו יוצאים על ט"ב מפני התענית כי הוא יום קבוע מדרבנן כמו שיוצאין על חנוכה אף שהוא מדרבנן כיון שהוכפלו אבל לעתיד ב"ב שיתהפך לששון ולשמחה אין נ"מ כ"כ באיזה יום כנלע"ד וע"ש שכ' כי מחמת הספק היו עושין ב' ימים שמחה ולא נלע"ד כן כמ"ש למעלה וטוב לב כו' אמן ב"ב כי"ר:

ובהיותי בזה אזכור מה דקשי' לי בסוגי' דעירובין מ"א דאבעיא להו ההוא דיתיב בתענית' במעלי שבת' מהו לאשלומי כו' ומייתי עלה ברייתא דתניא אר"א בר"ל אני מבני סנאב ב"ב פעם א' חל ט"ב להיות בשבת ודחינהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו הי' מעמ' דיו"ט הא עיו"ט משלימין ופרש"י טעמא דיו"ט הא בשאר ט"ב היו משלימין אע"פ שכל ט"ב הוי ערב יו"ט שלהם ומוכח דמותר להתענות ולהשלים בע"ש ועיו"ט יעו"ש. ותמיה לי טובא דהדבר ידוע הא דיום קרבן נחשב יו"ט ואסור בהספד והענית הוא רק בשעה שמותר להקריב זה הקרבן כמבואר זה בארוכות במשנה למלך בפ"ו מה' כלי המקדש ושם הביא דברי הירושלמי לענין ערב פסח דאין אסור רק מחצות מפני שא"א להקריב קודם חצות וע' בזה ג"כ באחרונים באו"ח סי' תס"ח א"כ נמי בההוא יו"ט דבני סנאב שהי' מפני קרבן עצים והביאו קרבן בו ביום כמבואר בר"מ ומ"ל שם וא"א להקריב קרבן בלילה א"כ פשיטא דבלילה שלפניו מותר בתענית ויקשה מאי פשיט מיניה בעירובין שהמתענה בעיו"ט א"ל להשלים הא עיקר הספק מפני שנכנס לשבת וי"ט בלילה כשהוא מעונה וי"ט של קרבן מותר לכתחלה בלילה בתענית ולע"ג. וע"ש בס' ט"א שכ' כמ"ש לעיל דחנוכה צריך לעשות ט' ימים בזמן שהי' בספק כהר"נ בפסחים ורשמתי לעיל ד' המ"ל ה' מגלה. ובזה ניח' ג"כ מה שמבואר פ' מקום שנהגו דיוה"כ ספיקו אסור ובט"ב ספיקו מותר ורש"י פי' במקום דלא ידעינן בקביעא דירח' ותוס' שם דחו דבריו ע"ש אלא כתבו כגון שהולך במדבר וא"י באיזה יום דיוה"כ ה"ל ספיקא דאורייתא' וט"ב ספיקא דרבנן ולכאורה היאך מסתם סתים דט"ב ספיקו מותר מחמת דהוי דרבנן הא ט"ב הוי דברי קבלה בשעת השמד ח"ו וד"ק כד"ת דמיין עיין בט"א במגלה דעתו דלכ"ד היא כדברי תורה. ולפמ"ש ניח' דמד"ק יוצא אף אם הוא יום אחר

דהוא

מצוה ש"ב להקריב העומר ביום ב' של פסח וקרבנו

(א) שנקריב ביום שני של פסח יתר על המוסף של שאר ימי הפסח כבש בן שנתו לעולה ועומר א' של שעורים הנקרא עומר התנופה שנאמר כי תבואו אל הארץ וגו' והבאתם את עומר ראשית קצירכם וגו' והניף את העומר לפני ה' ממחרת השבת ות"א מבתר יומא טבא כלומר ביום שני של פסח שהרי בפסח אמר בפרשה שלמעלה מזה שם ועשיתם ביום הניפכם את העומר כבש אחד בן שנתו וקרבן זה של עומר נקרא מנחת ביכורים ואליה הוא הרמז באמרו יתברך ואם תקריב מנחת ביכורים לה' אביב קלוי באש וגו'. ולשון מכילתא כל אם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה שהם חובה וזה א' מהם ואמרו שם אתה אומר חובה או אינו אלא רשות כו' וענין המנחה כן שהיו מביאין ג' סאין שעורין ומוציאין מן הכל עשרון א' שהוא מנופה בי"ג נפה והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשרות ולוקחין זה העשרון של סולת השעורים ובוללין אותו בלוג שמן ונותנין עליו קומץ לבונה כשאר המנחות ומניפו הכהן במזרח מוליך ומביא מעלה ומוריד ומגישו כנגד חודו של קרן מערבית דרומית כשאר המנחות וקומץ ומקטיר והשאר נאכל לכהנים כשירי כל המנחות. משרשי המצוה כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה הקב"ה עם בריותיו לחדש להן שנה שנה תבואה למחיה לכן ראוי לנו שנקריב לו ב"ה מנחה למען נזכיר חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה ומתוך שנהיה ראוים לברכה בהכשר מעשינו לפניו תתברך תבואתינו ויושלם חפץ השי"ת בנו שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו ונצטוינו בזה ביום שני של פסח ולא בא' כדי שלא נערב שמחה בשמחה כי הראשון נכון לזכור הנס הגדול שהוציאנו ב"ה מעבדות לחירות ומינון לשמחה. (ב) מדיני המצוה משארז"ל שמצותו של עומר להביאו מן הקרוב לירושלים שבכר תחלה לא בכר הקרוב מביאין אותו כמק"א ומצוה להקצר בלילה בליל

ט"ז

דהוא באותו חודש אך דהתו"ס דהוי סד"ר ולקול' אע"ג דיום א' בודאי חייב והוי תחילה א' מב"ח ולקבע איסורא ה"ל לילך לחומר' כמ"ש לעיל אך דברים אלו צריכין ביאור רחב. ועש"ך סי' ק"י וכמ"ל שם וע' בסוכה גבי לולב דלא דחי שבת דלא ידעינן בקביעא דירח' כו' ואף דאנן בקיאין מ"מ עושין כמנהג אבותינו והו"ל כמו שאין אנו בקיאין. ולכאורה קשה כיון דגבי תשרי הוא רוב כמ"ש ורוב הוי כודאי מה"ת א"כ כמו שבודאי לא יעקרו המ"ע ה"ה גבי רוב למה עקרו ע"ש בסוגיא וגבי שופר ולע"ק:

מצוה ש"ב (א) שנקריב כו' ועומר התנופה כו' וענין העומר כו' הדינים מבוארים בר"מ פ"ז מהתו"מ וע"ש בלח"מ אף דבר"מ אינו מבואר כ"א בלילה מ"מ דינו כשאר מנחת הסולת דבעי ג' מתנות שמן היינו מתן שמן בכלי קודש ויליקה ובליל' ועיין לח"מ פי"ג ממעה"ק ובמ"ל ה"ה. וגם פשוט דבעי מלח כשאר המנחות וזה נכלל במ"ש ונותנין עליו קומץ כו' כשאר המנחות דלכ"ד שוה למנחות והוא כמו מנחת הסולת וע' מ"ל שם ופשוט. ועתי"ט שדקדק במשנה דפ"י דמנחות אמאי לא חשיב ומלח ותירץ שהוא בכלל הקרבנות לא קחשיב לי' ע"ש:

(ב) **מדיני** המצוה כו' מן הקרוב לירושלים כו' מביאין ממק"א כו' כ"ה במנחות פ' ר"י וכ"ה בר"מ שם ה"ה ז"ל אין מביאין מנחה זו אלא מא"י וזה מבואר בר"פ כל קרבנות הצבור דמנחת העומר אינו בא אלא מא"י וע"ש דאמרינן מתניתין דלא כי האי תנא דתנא ר"י בר"י אומר עומר בא מח"ל ומה אני מקיים כי תבאו כו' וקסבר חדש בח"ל דאוריית' כו' וכיון דמדאוריית' הוא כו' ומבואר שם דדינים אלו תלוים זה בזה אי חדש בח"ל דאורייתא מביאין עומר ג"כ מח"ל ומתניתין דמבואר דאין מביאין אלא מא"י סובר דחדש בח"ל לאו דאורייתא ע"כ אין מביאין עומר ג"כ. ובלח"מ תמה דהר"מ פסק בפ"י מהמ"א דחדש בח"ל אסור מה"ת ואמאי פסק כאן כמתניתין דאין מביאין עומר מח"ל ומדברי הר"מ נראה דאף בדיעבד פסול דלא כתב ואם הביא כשר ע' בסוגיא שם ובפ"ח גבי שתי הלחם וע"ש בלח"מ מ"ש בדוחק. ובפ"י בק"א לקדושין דחה דבריו וכתב דמזה ראי' גדולה להסוברים חדש בח"ל לאו דאוריית' שמאיזו טעמא זו דמבואר דאין מביאין עומר מח"ל וע"כ הטעם דחדש בח"ל לאו דאורייתא ע"ש ובענין חדש בח"ל הדברים עתיקין וצריך קונטרס מיוחד. ומבואר בר"ה דף י"ג וקדושין ל"ז עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבו א"ל דע"ל ביד נכרי קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי ומסקינן מתבואה שלא הביאה שליש ביד נכרי ע"ש. והנה אם נאמר דהקרבת העומר הלוי באיסור חדש כנראה מהש"ס דמנחות אם כן אם אין מביאין עומר ממה שיש אצל עכו"ס א"כ ג"כ אין איסור חדש נוהג בשל עכו"ס דאי איסור חדש נוהג בשל עכו"ס מה"ת לא יביאו ממנו העומר וא"כ מאי מקשה ש"ס מהיכן הקריבו כו' ומעיקר' לא אכיל הא כיון דמעיקר' לא אכיל א"כ צ"ל דנוהג חדש בשל עכו"ס א"כ מה"ת לא יקרבו ממנו העומר כיון דנוהג חדש עכצ"ל דקושית הש"ס אדרבא אמאי מעיקר' לא אכיל מהיכן הקריבו וכו' הא כתיב קצירכם כו' א"כ כיון דאין מביאין העומר מגזה"כ חדש נמי לא ינהוג דתליא זב"ז וא"כ הקושי' בממ"נ אי מעיקר' לא אכיל דנוהג חדש בשל עכו"ס א"כ אמאי כתיב קצירכם ולא של עכו"ס למה לא יביאו ממנו העומר ועכצ"ל דאין מביאין א"כ אמאי מעיקרא לא אכיל הא אין חדש נוהג בשל עכו"ס וע' ב"ח והט"ז והש"ך שפלפלו בש"ס זו להוכיח אי חדש נוהג בשל עכו"ס או לאו. ומצאתי במקנה לקדושין כת' על ראיות הט"ז והש"ך דחדש נוהג בשל עכו"ס דאי אינו נוהג אמאי לא מקשה הש"ס מ"מ מעיקר' לא אכיל והא הוי של עכו"ס כ' הוא ז"ל דאפילו אם של עכו"ס מותר מכל מקום מה שהוסיף ביד ישראל הוי איסור חדש ע"כ אסור לאכלו ומכל מקום מקשה הש"ס שפיר היאך הקריבו הא העיקר הי' גדל ביד עכו"ס וא"כ אסור להקריב העומר כיון שיש מעורב חלק העכו"ס וה"ר מר"מ פ"א מהל' תרומות. ולא הוצרך לה"ר מפ"א דתרומות דהא גבי חדש עלמה אבעי' הוא בש"ס דמנחות דף ס"ח ע"ב גבי שבולת שגדלה שליש קודם לעומר ועקרה ושתלה אחר העומר והוסיפה מאי בתר עיקר אזלינן ושריא עומר א"ד בתר תוספת אזלינן ואסור' והוא ממש כעין כ"ד דשליש הראשון אין בו איסור חדש ואחר זה נתוסף מה שיש בו א"ח וסליק בתיקו וכ"כ הר"מ פ"י מהמ"א דכה"ג הוי ספק ואסור לאכול ע"ש והאיסור הוא מחמת התוס'. וענינים אלו דעיקר וגידולין צריך חיבור מיוחד עיין בסוגיא דמנחות שם ובתוס' ובר"מ במקומות הנרשמים שם ובנדרים נ"ז. ובעיקר דברי המקנה דנ"מ לדינ' דנהוג עלמא כהב"ח דבעכו"ס אין חדש נוהג. או בח"ל וישראל קנה את השדה ל"מ קודם שהביאה שליש ביד עכו"ס בודאי נוהג חדש אלא אפי' לאחר שהביאה שליש ביד העכו"ס מכל מקום עתה חדש כיון שנתוסף ביד ישראל. דברים אלו צ"ע דנלענ"ד דאין

כאן דמיון להעניינים המבוארים בש"ס דבשלמא גבי ערלה וכה"ג והרומות ומעשרו' ושביעית המבוארים בנדרים שם ובסוגי' דמנחות כיון דהתורה גזרה על כה"ג או ערלה וכדומה ואין חילוק בין אם הוא כה"ג קודם או שנעשה באמצע הגידול כה"ג אי התורה חייבה בתו"מ שייך שפיר לחקור בדינים דהעיקר חייב והתוס' פטור או להיפך אי אזלינן בתר העיקר או תוספת או הגידולין מבטלין העיקר כמבואר בש"ס אבל לגבי חדש דמבואר שם במנחות דכל חדש שנשרש קודם לעומר העומר מתירה ומותר לאוכלה אף שנקצרה לאחר הפסח קודם העומר השניה וילפינן זה מקראי א"כ ראינו דגזה"כ אף דהתוס' הגידול הוא גדל לאחר העומר מכל מקום מותר ולא"א דהתוס' גדל לאחר העומר יהי' צריך עומר אחר וע"כ דגזה"כ דהגידולין בגדלו משורש המותר אף דלא הביא' שליש קודם העומר מ"מ כיון דהשורש מותר הגידולין מותרים אם כן מ"ל אם גדלין אחה"פ דהוא קודם העומר לגידולין מ"מ שריא כיון דגדל משורש המותר ולא"א דהתוס' יהיה אסור מ"ל אם נשרש בהיתר כגון אצל עכו"ס או בח"ל ואחר כך גדלין גבי ישראל או בא"י בודאי אין שום איסור כלל כי בחדש הקפידה תורה דוקא על השרשה ולא על הגידולים כלל כמו כל הגידולין שגדלו אחר העומר ואין חשש כלל וע"כ לא מבעיא בש"ס דשבולת היתר שזרעה לאחה"פ אם התוס' אסור היינו כיון דהיו שני זריעות ושבולת שנתלה נשרשה מחדש וא"כ גדולי החדש גדלים מכח השרשה החדשה היא אבעיא מ"מ כיון דגדלים מכח העיקר המותר אבל אם לא היה השרשה חדשה רק גדלין מכח השרשה הראשונה בודאי אין מקום מיחוש כלל כמו שכל התבואות נשרשים לבד קודם לעומר ועיקר גדולים הוא אחר העומר דמותר א"כ מ"ל דגדל מהשרשה דהעומר הוציאה מאיסור חדש או שאין על השרשה איסור חדש מחמת שהי' ביד עכו"ס או בח"ל וע"ש במנחות מחלקינן בין חדא זריעה לשני זריעות גבי עציץ נקוב שניקבה לאחר הבאת שליש וער"מ פ"ה מה' תרומות פסק דאף התוס' פטור דחד זריעה היא ע"ש בכ"מ. ואף דבה' תרומות פסק דלאחר שהביאה שליש חייב בתו"מ וצריך לחלק בין הדינים מ"מ דוקא בתו"מ דלא מלינו שם גזה"כ ואדרבא אם לא הביאה שליש בפטור ואח"כ הביאה שליש בחיוב בודאי חייב' בכל כי אין שם גזה"כ דאזלינן בתר השרשה אדרבא בתר שליש אזלינן כמבואר בר"ה בסוגיא דילפינן מקראי דתבואה נקרא על שם שליש וקודם לזה לא נקרא תבואה כלל אבל גבי חדש דאפי' קודם הבאת שליש מותר בהשרשה בעלמא א"כ כל הגדולין גדלים באיסור ומ"מ מותר דגדל מזמן השרשה בהיתר א"כ לדין זה דגדלו הגדולים מהשורש שנשרש אצל עכו"ס או בח"ל בודאי הגדולים מותרין ואין עליהם דין תוס' איסור ע' בסוגיא שם. ואם כי איני לומד כעת בעיון מ"מ נראים הדברים נכונים ואמיתים. והנה נראה דהפ"י תמך יסודתו מדחזינן דמשנתינו ס"ל דאין מביאין עומר מח"ל ובש"ס מבוא' דר"י בר"י סובר דמביאין עומר מח"ל מחמת דא"ח נוהג והמנחה צ"ל חדשה מה דאסורה משום חדש וע"כ המשנה ס"ל דאין מביאין מח"ל ע"כ כיון דאין איסור חדש נוהג. ובאמת מש"ס דר"ה דמבוא' דמעיקרא לא אכיל ולפמ"ש מוכח כט"ז וש"ך דנוהג בשל עכו"ס ואף למסקנת הש"ס דהביאו עומר כיון דלא הביאה שליש מוכח שפיר כסברת הפ"י דע"כ הביאו עומר כיון דהי' נוהג חדש דנוהג אף בשל עכו"ס. והנה לדברי הר"מ דאינו תולה א"ח בהבאת העומ' דאף דס"ל דנוהג חדש בח"ל מ"מ אין מביאין עומר מגזה"כ צ"ע למה השמיט הר"מ דין זה המבוא' בר"ה דאם התבואה הביאה שליש ביד עכו"ס מביאין ממנו עומר שהוא גמ' ערוכה. וראיתי במקנה הביא בשם הב"ח ראיה דהרי"ף והר"מ לא הביאו דנוהג חדש בשל עכו"ס כו' מדבריהם דאינו נוהג וראי' מש"ס דר"ה דאין מקריבין עומר משל עכו"ס ע"כ אין איסור חדש נוהג דתליא זב"ז כמבואר מש"ס דמנחות והבאנו לעיל. ולפמ"ש אינו ראיה דאם נאמר דאין א"ח נוהג בשל עכו"ס אינו נוהג תיכף בהשריש ביד עכו"ס אף דלא הביא' שליש כמו השריש קודם לעומר א"כ אמאי מבואר שם דאם לא הביאה שליש ביד עכו"ס מקריבין עומר כהי דהוי קצירכם מ"מ אין א"ח נוהג ע"כ דלא תליא זב"ז אף דאין א"ח נוהג מ"מ מביאין עומר. ועכ"פ צ"ע על הר"מ שהשמיט דין זה דאין מביאין עומר משל עכו"ס אם הביאה שליש ביד העכו"ס אך קודם הבאת שליש מביאין עומר וצ"ע. ובמ"ש לעיל דחדש הוא חידוש אף שגדל בתר העומר מ"מ מותר והוא פשוט ומבואר ג"כ בתוס' קדושין דף ל"ח ד"ה וה"ה בסה"ד שכתבו דחדש נקרא יש היתר לאיסורו דאין התבואה נאסרת משום חדש אע"פ שגדל אחר העומר הואיל והשריש קודם לעומר. ונלע"ד פשוט כמו לענין תבואה ביד עכו"ס להבאת עומר תליא בשליש ה"ה לענין ח"ל לפי פסק הר"מ דאין מביאין מח"ל אם נתגדל שליש בח"ל ואח"כ נעשה א"י כגון שכבש מלך ישראל כמבואר בפ"ח מה' תרומות ג"כ אין מביאין כיון דנתגדל שליש בח"ל רק קודם הבאת שליש הוי שפיר מא"י כמו גבי עכו"ס:

והנה

והנה ק"ל בש"ס דר"ה דמקשה מהיכן היו מביאין העומר הא קצירכם כו' אמאי לא מקשה הא קודם שנכנסו ישראל לארץ לא הוי לא"י דין א"י דא"י נתקדש ע"י כיבוש יהושע לכל הדינים דנוהג בא"י כמבואר בר"מ ה' תרומות וע' ביבמות פרק הערל ר"י סובר קדושה ראשונה ושניה יש לה וע' פי' רש"י **ותוס'** שדחו דברי ר"ח שפי' דקדושה ראשונה היינו קדושת א"ו **אלא ק"ר היינו** קדושת יהושע ואפי' לדברי ר"ח לאחר פטירת האבות קודם **כיבוש יהושע לא הי'** קדוש בקדושת א"י כי ירושה ראשונה ושניה יש להם ע"ש ומכ"ש **לפירש"י ותוס'** דהתחלת הקדושה היה בימי יהושע נהי דאפי' את"ל מוחזקת היא מיד **אבותינו** מ"מ בודאי לא הי' בה קדושת א"י אפי' לר' ר"ח א"כ אמאי לא מקשה היכן הקריבו העומר כיון שהביא שליש בהיות עוד ח"ל ואפ"ל דהקושי' קאי אליבא דכ"ע אפי' לר"י בר"י במנחות דסובר עומר בא מח"ל מ"מ קצירכם א"ר **ולא קציר** עכו"ם אך צ"ל דלר"י דס"ל דעומר תלוי באיסור חדש וע"כ מביאין עומר מח"ל **דסבר חדש בח"ל הוי דאורייתא א"כ כיון דס"ל כמ"ש דמעכו"ם לא קרבינן עכל"ל** **דס"ל אין חדש נוהג בשל עכו"ם אף בח"ל דאם חדש נוהג למה אין מביאין** עומר לדידי' אלא ודאי אף דבח"ל נוהג חדש מ"מ בשל עכו"ם אינו נוהג כסברת הב"ח. וע' פ"י בק"א הרבה לתמוה ע"ז דאי חדש נוהג בח"ל מה"ת לא יהנוג **בשל** עכו"ם ואתה רואה שר"י בר"י ס"ל האי סברא דאף דחדש **בח"ל** דאורייתא מ"מ אינו נוהג בשל עכו"ם וע"ש שכת' בשם הב"ח ראיה זו כיון דהש"ס אמר קצירכם ולא של עכו"ם א"כ אין מביאין עומר א"כ אין חדש נוהג דתלוי זב"ז. ותמה הפ"י והא עכשיו קיימינן בסברא דחדש בח"ל דאורייתא ומ"מ אין מביאין עומר ע"כ דאינו תלוי זב"ז כסברת הר"מ. ולפמ"ש ע"כ מוכח דאפי' ר"י בר"י **דסובר** דתלוי זב"ז וסובר רק היכי דחדש נוהג מביאין עומר ומ"מ ס"ל דבח"ל נוהג ובעכו"ם אינו נוהג ואין מביאין עומר חזינן דיש חילוק בין ח"ל לעכו"ם וצ"ע עוד בזה. והנה לפמ"ש דנשרש ביד עכו"ם להסוברים דבעכו"ם אינו נוהג איסור חדש אף שלא הביא שליש ביד העכו"ם ואח"ז בא ליד ישראל מ"מ אין אסור משום חדש דאזלינן בתר השרשה ומ"מ לענין הבאת העומר מבואר בגמרא דכל דלא הבי' שליש ביד עכו"ם מביאין עומר ממנו אף דאינו נוהג א"ח לשיטת הר"מ דאינו תלוי זב"ז. א"כ נראה דלענין הבאת עומר דינו כמו תו"מ דאם הביאה שליש ביד עכו"ם אף דהמותר גדל אצל ישראל מ"מ לענין לחומרא אזלינן בתר עיקר ג"כ ע' בסוגיא דמנחות. ואם הביא שליש ביד ישראל ואח"ז מכר לעכו"ם ג"כ אינו מביא ממנו עומר דהתוס' גדל ברשות העכו"ם ולחומרא אזלינן בתר התוס' כמבואר בסוגיא דמנחות. וכן לענין חדש נהי שכתבתי דאם היה תחלה אצל העכו"ם אף התוספת שנתגדל אצל הישראל מותר דאזלינן בתר השרשה מ"מ איפכא לא אמרי' אם היתה תחלה ביד הישראל ונתגדלה אצלו ואח"ז באה ליד עכו"ם לומר כיון דנשרש באיסור אף התוס' אסור זה לא אמרינן אלא התוס' דינו ככל התוס' שנתגדל בפטור. וזה בתר אבעיא אי בתר עיקר או תוס' אזלי' והחילוק ק"ל. ודע דאף אם השדה של ישראל מ"מ אם התבואה של עכו"ם אין מביאין ממנו עומר דלא מיקרי קצירכם וכ"ה שם בתוס' בר"ה אף דא"י היא מוחזקת בידינו מ"מ כיון דיש להם מה שזרעו ה"ל קציר עכו"ם ע"ש ואם השדה של עכו"ם והתבואה של ישראל נראה לפי מה שפסק הר"מ ה' תרומות כמ"ש הכ"מ דכ"ז שהשדה ביד עכו"ם יש לו קנין להפקיע מתו"מ. אך אם חזר הישראל וקנה לא נקרא כיבוש יחיד ע"ש א"כ אם השדה של עכו"ם אף שהתבואה של ישראל אין מביאין ממנו עומר דהוי כמו מח"ל ואי"ה לקמן בדיני תו"מ יתבאר זה. וע' בחולין קל"ז בסוגיא שם מוכח כ"מ דהתורה מיעטה של עכו"ם גם שותפות עכו"ם פוטר א"כ ה"נ בישראל ועכו"ם בשותפים בשדה אין מביאין ממנו עומר ע"ש. והנה אם פדה מיד הגזבר שדה שהביאה שליש וגדלה שליש ביד ההקדש ע' תוס' פסחים דף ה' ד"ה אבל אתה כו' ובתוס' מנחות ס"ז ד"ה חד כתבו אע"ג דגבי חלה כתיב תרי קראי חד למעוטי הקדש וחד למעוטי עכו"ם מ"מ כיון דגלי קרא גבי חלה דהקדש וחלה שוים ה"ה בכ"ד וממעטינן עכו"ם והקדש מחד קרא ע"ש באריכות. א"כ כאן נמי כיון דממעטינן עכו"ם ממעטינן נמי הקדש ע"ש באורך ות"מ נ"ע. וע' בט"א בר"ה בסוגיא שם הקשה כיון דממעטינן קציר עכו"ם מקצירכם כמו כן ה"ל למעט קציר הפקר ובאמת מלינו דשומרים ספיחים בשביעית לצורך העומר כמבואר בסוגיא ר"פ ר"י וע"ש שכת' דכ"פ לא ממעטינן הפקר במקום דממעטינן עכו"ם ולברר הענינים צריך אריכות ואכ"מ. ומבואר במנחות פ"ט דעומר ושהל"ח אין באין אלא מן החדש ואמרינן בגמ' מתניתין מני דלא כהאי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר אלא שחיסר מצוה שתי הלחם כו' אלא שחיסר מצוה כו' ע"ש דף פ"ג ע"ב ודפ"ד. והנה גבי שתי הלחם מבואר בר"מ פ"ח מהמו"מ דשהל"ח אין באין אלא מן החדש לא מצאו מן החדש יביאו מן העליה כתנא דברייתא ור"נ ור"ע ס"ל הכי עכ"מ ולא"מ שם וכאן גבי עומר לא גילה הר"מ דין זה. הן אמת לענין לכתחלה יש להוכיח מדכת' דעיקר מצוה להקצר בליל ט"ז א"כ ממילא מצוהו מן החדש וגם בפ"ח ה"ד כ' אבל העומר שהוא בא מן השעורים חדשות ובפ"ו מהא"מ כת' המשנה כלורתה כל כו' חוץ מן העומר ושהל"ח דאין באין אלא מן החדש אבל בדיעבד אם לא מצאו חדש שיביאו מן הישן אינו מבואר בר"מ. ובלה"מ פ"ח הקשה אמאי לא כת' הר"מ דין זה בפרק ז' גבי עומר ג"כ דאם הביא מן הישן יצא ע"כ מוכיח דדעת הר"מ דאף בדיעבד פסול גבי עומר. ובאמת בפ"ז אינו מבואר בהדיא כלל דין זה דאין מביאין אלא מן החדש ומהך דפ"ח דהם שעורים חדשות אינו מוכח כלל דהוא לעיכוב דאינו מבואר לשון דאין באים אלא מן החדש דמשמע לעיכוב כמו בלשון המשנה ובפרט דשם אין מקומו של דין זה רק כתב דמנופה בי"ג נפה דבאות מן החדשות ובודאי מן החדש דהיא מצוה לקציר בליל ט"ז אבל אם לא מצאו לא שמענו. והנה לענין דינא אם בדיעבד כשר מן הישן שם בגמרא אמרינן הגן התם שומרי ספיחים נוטלים שכרם מתרומת הלשכה כו' ורמינהו לאכלה ולא לשרפה ופירש"י וקומץ העומר לשרפה קאי א"ל רחמנא אמר לדורותיכם ואת אמרת תבטל א"ל ומי קאמינא אנא תיבטל לייתי מדאשתקד א"ל בעינן כרמל כו' אתמר ר"י אמר כרמל תקריב ר"א הומר ראשית קצירך כו' מתיב רבה כו' אלמא ביכורים בעינן ופירש"י הייט כר"א ותיובתא דר"י דאמר כרמל תקריב כו' והתוס' שם ד"ה אלמא כתבו דלתרוייהו פריך ע"ש. והנה מה שמקשה רמי ב"ח ומי קאמינא תבטל לייתי מדאשתקד קשה וכי לא ידע המשנה והברייתא דעומר בא מן החדש לכתחלה והתנא דברייתא לא פליג על לכתחלה עכל"ל דרב"ח מקשה אליבא דברייתא דאפשר דסובר הלכה כתנא דברייתא דהוא רק מצוה מן החדש א"כ נהי דהכתוב אמר לדורותיכם מ"מ באמת מקריבין המיד העומר רק שמצוה לכתחלה בחדש לא יוכל להתקיים בשביעית אבל העומר קרב תמיד ור"ח השיב לו דכרמל בעינן ור"י ור"א דרשי מקראי דאף בדיעבד פסול דדין העומר כ"ה. וע"ש בתוס' ד"ה אלמא הקשו מאי תיובתא מהברייתא דר"ע דדריש קרא אחר דלמא צריכין שני קראי חד למצוה וחד לעכב ומתרצים דתרי ביכורים כתיב א"כ נראה שם דהברייתא דר"ע וכן האמוראים ר"י ור"א סוברים דחדש בעינן לעיכובא ע"ש בסוגיא. א"כ כיון דמתניתין דידן סברה דישן פסול וגם הברייתא דר"א ור"ע סוברת כן וגם האמוראים סוברים כן בודאי הלכתא כוותיי' ולית הלכתא כברייתא ראשונה דכשר אלא שחיסר מצוה כיון דכולהו פליגי ע"ז. והנה הר"מ פ"ד מהלכות שקלים מביא משנה זו דשומרי ספיחים לעומר ולשהל"ח נוטלין שכרן מתרומת הלשכה עכל"ל דס"ל דאין מביאין אע"פ דלאכלה ולא לשרפה כיון דא"א **בע"א** והתורה אמרה לדורותיכם כמבואר בגמרא א"כ מבואר להדיא דדעת הר"מ דגבי עומר פסול ישן וצריך דוקא חדש לעיכובא. אלא דלכאורה קשה דהרי כ' הר"מ דשומרי ספיחין לעומר ולשהל"ח נוטלין שכרן כו' וכ"ה במסכת ב"מ דקי"ח ובשתי הלחם פ' הר"מ דגם ישן מן העליה כשר א"כ למה לא הביאו משל אשתקד. אך באמת ז"א דשהל"ח עיקרן לאכילה אך אם נטמאו עומדין לשרפה ובכה"ג דעיקרן לאכילה ככר למדנו מחלה דמותר להביא ע' בכורות דף י"ב ע"ב ובתוס' וכאן בתוס' א"כ כיון דעיקרן לאכילה ול"ש לאכלה ולא לשרפה ע"כ משום מצוה היו מקריבין משל חדש אבל עומר עיקר לשרפה וצריך דוקא משום גזה"כ לדורותיכם ואם אירע דהקריבו שהל"ח בפ"ע אפשר דבשביעית אם אירע זה היו מביאין משל אשתקד עיין כאן בתוס' ואי"ה במצות שהל"ח יבואר ודהתו"ס כאן אין מובנים לי ובעזהשי"ת יתבארו לקמן. עכ"פ העולה לדינא דכן הלכה דישן פסול אף בדיעבד לא כהברייתא שמבואר שחיסר מצוה וכן מבואר מהר"מ דהיה העומר קרב בשביעית מחדש עכל"ל דא"א להקריב עומר מאשתקד ולא יוכל לבטול דלדורותיכם כתיב וע"ש בתוס' במנחות פ"ד ד"ה רחמנא כתבו הא דלא גמרינן בהמת שביעית שתהי' חייבת בבכורה מעומר דשאני עומר שמצותו בכך דא"א לקיים אלא בחדש מבואר להדיא דישן פסול. וע"ש שכתבו דשהל"ח עיקרן לשריפה ויבואר בעזהש"י לקמן. ולכאורה קשה כיון דלפי הגמרא דשם דישן פסול מחמת כרמל או דרשה אחרת א"כ ל"ל לדורותיכם גבי עומר דאפי' בל"ז היו מקריבין עומר כיון דקי"ל דעשה החמור דוחה עשה הקל ע' בפסחים פ' תמיד נשחט ובפרט לדעת הרשב"א והובא כ"פ בח"ז דלאו הבמ"ע אף דהוי כעשה מ"מ לענין שנדחה מפני עשה לא עדיף מלאו מפורש דנדחה מפני עשה כ"ש היכי דהלאו בא מכללא ועמ"ל הנ"ב א"כ עומר דהוי עשה דרבים דהוא מצוה על כל ישראל והלאו לא לשרפ' הוא בא מכלל עשה א"כ אפי' בלא לדורותיכם היו מקריבין ונדחה מפני העשה ואכ"מ להאריך בענין דחיית העשה. ועיין מנחות דף ה' מבואר שם ג"כ שהאי עומר דמצותו בכך וע"ש ברש"י דהיינו דא"א להביא מן הישן מבואר להדיא דישן פסול. והנה יש עוד דינים עה"מ ומקלתן הביא הרהמ"ח דמצותו בכך לכתחלה דהיינו מצוה מן הלח ומן הקמה ומן הקרוב לירושלים לא מצאו יביאו מן העומרים ומן היבש ודרכן היה להביא מן השדות שבדרום ע' כ"ז בר"מ ולח"מ והוא מהש"ס דמנחות. ובכלל מצוה זו יש עוד לאו הבמ"ע דהיינו דאסור לקצור א' מחמשת המינין בא"י כ"ה לשון הר"מ פ"ז קודם לקצירת העומר כו' ומ"ש בא"י דהוא לשיטתו שכתב לעיל דאין מביאין עומר רק מא"י וקי"ל בגמרא דמנחות דף ע"א ע"א דממקום שאי אתה מביא העומר קצירה שריא. אבל לר"י בר"י דס"ל דמביאין עומר מח"ל גם בח"ל אסור קצירה ושוה לא"י כמו באיסור אכילת חדש. והנה מבואר במשנה שם דקוצרין בית השלחין שבעמקין ע"ש ברש"י דאינם ראויים לעומר מחמת גריעותן וכ"ה לשון הר"מ כאן וע' תוס' מנחות דף ס"ח ד"ה קוצרין כו' דגירסתן היה של בית השלחין ושל בית העמקים כו' וכתבו דלפ"ז אף דמבואר במשנה דפ"ה אין מביאין מבית השלחין ואם הביא כשר מ"מ צ"ל כיון דלכתחלה לא יביא אף דבדיעבד כשר שריא הקצירה. והקשו אמאי לא חשבינן כאן דקוצרין מבית הזבלין ומבית האילן עיין ברש"י דג"כ לכתחלה אין מביאין ממנו העומר. והנה מבית האילן אינו קשה כ"כ דמבואר במשנה כאן קוצרין מפני הנטיעות ופירש"י לל"ק דהטעם דאינו ראוי לעומר משום דאין מביאין מבית האילן ע' ברש"י אך קושיא זו קשה למה לא חשיב מבית הזבלין ע"כ הביאו גי' אחרת דוקא בית השלחין שבעמקין דאיכ' תרתי לריעותא דהוא בית השלחין וגם בעמקים והפירות אינם טובים כלל בכה"ג פסול לעומר אף בדיעבד ע"כ מותר לקצור אבל באלו שאין מביאין לכתחלה ואם הביא כשר אסור לקצור מה"ת וע"ש שדחו זה וכתבו דבכל אלו דאם הביא כשר אף דמדרבנן אסור לקצור ובית השלחין שבעמקים גם כן בדיעבד כשר מחמת פסידא ע"ש וברש"י ואין להאריך אך דעת הר"מ דבפ"ו מהא"מ כ' אין מביאין מבית השלחין ולא מבית הזבלין כו' ואם הביא כשר נראה דבית השלחין שבעמקים ג"כ בדיעבד כשר דאם היה פסול היה להר"מ לכתוב בפירוש ואין כ"מ לדידי' בין בית השלחין לחוד או אם הוא בעמק ג"כ רק לכתחלה וא"כ אף שכ' כאן קוצרים מבית השלחין שבעמקים ה"ה מבית השלחין לחוד וסובר כסברת התוס' כ"ה דלכתחלה אין מביאין מותר לקצור וגם נראה דלא ס"ל דבאלו מקומות מדרבנן אסור דכל כה"ג ה"ל לפרושי בהדיא. ולכאורה קשה דהר"מ כת' אח"ז דקוצרין מפני הנטיעות שלא יפסידו ובמשנה אינו מבואר אנ"ז קוצרין מפני הנטיעות ולא סיים שלא יפסידו וא"כ ל"ל להר"מ לסיים זה דאפי' בלא הפסיד שרי כיון דהוא שדה האילן דאין מביאין לכתחלה. אך ראיתי דרש"י במשנה פי' ג"כ כן שלא

יפסידו

יפסידו שאותה התבואה אינו ראוי לעומר כו' ולמה צריך לזה ואפשר דאורחיה דמלתא נקט ומ"מ על הר"מ צ"ע למי שבקי בספרו שאינו מוסיף מדילי' על לשון המשנה והש"ס אם לא על איזה כונה מיוחדת לענין דינא. וע' תוס' שם מפלפלין אי פירות שבעמקים לאחר אי כשרים למנחות ולעומר והר"מ מדלא הביא זה בהא"מ רק כתב שם בית השלחין וכן כאן גבי עומר נראה שבעמקים כשר וע"ש ברש"י ותוס' ואכ"מ להאריך. ומבואר גם כן במשנה ובר"מ דקציר מצוה שרי ע"כ מותר לקצור מפני ביטול בית המדרש ולפנות מקום לבית האבל דכתיב קצירכם ולא קציר מצוה. ונראה דאף מצוה דרבנן היא בכלל והתורה התירה קציר מצוה אף מצות דרבנן בכלל עיין ברש"י שפירש ברכת הרחבה כו' וזה הוא רק מדרבנן ואשכחן כ"פ כה"ג דהתורה דיברה אפילו במילי דרבנן עיין בהל' כ"ד וה' סוטה כ"מ אין מספר:

ובזה יש ליישב מה ששמעתי מקשין אהא דבקדושין דמעיקרא לא אכלו ומביאים תוס' ירושלמי דניתי עשה דמצה לדחות ל"ת דחדש ותי' שם וקשה הא אסור לקצור ולא יוכלו לקצור מחמת העשה דמצה דלא הי' בעידנא דמיעקר דבשעת הקצירה לא היו מקיימין העשה ובאמת ל"ק דלא היה אסור כלל לקצור משום מצה דמצוה לא מטעם דחי' רק התורה לא אסר' כלל קציר מצוה ופשוט. ומצאתי במקנה הביא תי' דאין מביאין מבקעת יריחו ע"כ הי' מותר לקצור ע"ש וא"צ לזה וע' פסחים י"א ובסוגיא דמנחות שהבאתי מבואר דדוקא במגל אסור לקצור קודם העומר אבל לקטוף ביד שרי והר"מ כאן השמיט זה והרגיש בזה המהרי"ט אלגאזי פ"ג מה' בכורות וער"מ פ"ב מה' מ"ע פוסק דקיטוף פטור מלשו"פ ועיין בחולין ובר"כ ובכ"מ שם והמהרי"ט כתב דסמך הר"מ ע"ז והשמיט כאן וצ"ע. ובזה נ"כ ל"ק קושית העולם שהבאנו לעיל דעל מצה הי' כ"א יכול לקטוף בידו ואין איסור כלל וכבר דברנו לעיל במצות לשו"פ מדינים אלו. והנה הר"מ כתב דאסור לקצור קודם קצירת העומר דהיינו בליל ט"ז אחר הקצירה שרי לקצור ובכ"מ תמה וכתב דמש"ס דמנחות מבואר דקודם הבאת העומר אסור לקצור ע"ש ועלח"מ ובה"ז ותי"ט פ"ק דחלה כולם השיגו עליו דקצירה שרי לכ"ע אחר קצירת העומר רק לענין אכילת החדש אסור קודם הבאה ע"ש ובש"ס ותוס' ובגירסתם. וכ"ל פשוט כיון דהא דאסור לקצור לפני העומר הוא מקרא והבאתם את עומר ראשית קצירכם כו' דהיינו דהעומר יהי' ראשית לנקצרים א"כ כיון דפסקו הר"מ והרהמ"ח דנקצר העומר שלא בזמנו כשר אפי' קודם ליל ט"ז כמבואר לקמן נ"ל פשוט דאם קצרו העומר קודם וכגון שהיו יודעים שלא יוכלו לקצור בליל ט"ז מאיזה סיבה תיכף שקצר העומר מותר לקצור כל התבואות דהעיקר הוא דהעומר יהיה ראשית הקציר והרי נקצר ומותר לקצור אח"כ כנ"ל פשוט. עוד כ' הר"מ דתבואה שלא הביאה שליש מותר לקצור ממנה להאכיל לבהמה כו' וכתב הכ"מ פלוגתא דתנאי שם ופסק כר"י דאימתי הוא לפרש דברי ת"ק כו'. ואיני מבין זה דלר"י מבואר שם במשנה דאם התחיל לקצור קודם הבאת שליש לבהמה מותר לקצור אפילו אחר הבאת שליש ע"ש ואמאי אינו מביא הר"מ דין זה. וע"ש בסוגיא דמפלפל הש"ס ממשניות דפאה ועבלח"מ מה שהקשה על הר"מ מדבריו שבה' מ"ע והסוגיא עמוקה ואני לומד כעת בלא עיון ואי"ה אשנה פ"ז. וערע"ב במשנה גם כתב דתבואה שלא הביאה שליש האחרון מותר לקצור. ועיין בה"ז כ' שאי' מבין לו זה לרע"ב וגם בר"מ לא משמע כדבריו ובאמת כאן בר"מ מבואר דשליש הראשון אבל הרע"ב נמשך אחר פי' המשניות שכתב שם שליש האחרון. וכ"פ נמשך אחר פי' המשניות למי שבקי בדבריו:

ומ"ש הרהמ"ח ומצוה להקצר בליל ט"ז בין בחול בין בשבת כ"ה בר"מ ג"כ וכתב דאם נקצר ביום כשר וכבר תמהו כל האחרונים על הר"מ עש"ך יו"ד סי' רס"ב ובבה"ז ובלח"מ דבמנחות פ' ר"י דע"ב מבואר דמ"ד נקצר ביום כשר אינו דוחה את השבת דכל שאפשר לעשות קודם שבת א"ד שבת ע"ש בסוגיא והיאך פסק הר"מ תרתי דסתרי ע"ש באחרונים וע"ש במנחות וכן ביומא בסוגיא דטומאה בצבור דאף דעומר דחי טומאה דק"ל דוחה שבת וטומאה מ"מ אם הי' עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת בידו ס"ל לרבי אומר ומביאין אחרת תחתיה אף דהאחרת לא נקצרה אתמול בלילה דרבי ס"ל נקצר ביום כשר וראב"ש ס"ל דאמרינן הוי פקח ושתוק דנקצר שלא כמצותו פסול. והנה לדעת הר"מ דפוסק כרבי בודאי ס"ל אם נטמאת בידו אומר ומביאין אחרת תחתיה וכעת לא מצאתי להר"מ שיביא דין זה בפירוש. אך כ"פ על הא דכתב פ"ד מהב"מ דטומאה דחויה בצבור וכל מה דמצי לאהדורי אטהרה מהדרינן א"כ ממילא ידעינן דמביאין מנחה אחרת כיון דכשר בנקצר שלא כמצותו. ומ"מ צ"ע דהו"ל לאשמועינן דעכ"פ מצוה גדולה היא לקצור בזמנו ודוחה אפילו את השבת אפשר הי' הסברא דהא עדיף להקריב בטומאה ולא הוי זה אפשר לאהדורי אטהרה כיון דמצוה גדולה דוקא מן הנקצר בלילה וצע"ק. ומדי עברי בזה ראיתי ברש"י מנחות שם דע"ב ע"א ד"ה אם יש אחרת כ' ז"ל וטוחנין כדי שלא יאמרו מותר להקריב מנחה טמאה אפי' דיחיד ע"כ נראה מדבריו דמאי דמביא אחרת תחתיה הוא גזירה דרבנן שלא יאמרו ובאמת הוא תמוה דביומא מבואר להדיא דהטעם דטומאה דחוי' היא בצבור ומחויבים מדינא לחזור אחר טהרה ואפי' למ"ד טומאה הותרה בצבור מקשינן שם מברייתא זו למה מביאין אחרת תחתיה ומתרצים שם שאני עומר דאיכא שיריים לאכילה והדברים הבאין בטומאה אין נאכלין בטומאה ע"כ לכ"ע דחויה היא וצריך לעשות בטהרה היכי דאפשר ע"ש בסוגיא אבל גזרה דרבנן לא שמענו כלל וד' רש"י צ"ע. והנלע"ד בישוב ד' רש"י ז"ל דהנה ביומא שם ר"נ סבר טומאה הותרה בצבור ור"ש ס"ל דחויה היא בצבור כו' איכא דאמרי אפילו היכי דאיכא טמאים וטהורים בהאי בית אב פליג ר"נ ואמר דעבדי' נמי טמאין דכל טומאת מת בצבור רחמנא שריא ואר"ש מנא אמינא לה דתניא היה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת אומר ומביאין אחרת תחתיה ואם אין שם אלא הוא אומרין לו הוי פקח ושתוק קתני מיהת מביאין אחרת תחתי'. ור"נ שאני התם דאיכא שיריים לאכילה. והנה שם ביומא אינו מסיים הברייתא דברי

רבי כמו כאן במנחות וגם לא הביא דברי ראב"ש ואף דעיקר הקושיא הוא מת"ק דאמר מביאין אחרת תחתיה מ"מ ה"ל לאתויי הקושי' ולומר ע"כ לא פליג ראב"ש אלא מחמת דא"א בע"א דנקצר שלא כמצותו פסול אבל בלא"ה כ"ע ס"ל דמביאין אחרת תחתיה וחזינן דטומאה דחויה היא. וגם רש"י לא פי' שם כלל כמו כאן רק בד"ה ואם כו' פירש"י שלא מצא מזומן אלא היא אבל אם יש שם אחרת לא פי' כלל אף דצריכין לקוצרה עתה מביאין וכאן במנחות פרש"י אם יש אחרת אפי' במחובר כו' וכן מבואר כאן דע"ז פליג ראב"ש כיון דנקצר שלא כמצותו פסול ושם לא פירש"י כלל דבר זה. והנלע"ד דהנה שם עיקר הראי' דמייתי ר"ש לפלוגי על ר"נ דטומאה דחוי' היא וצריך לאהדורי אטהרה ור"נ ס"ל דטומאה שריא וא"צ לאהדורי א"כ אם נטמא' מנחת העומר אף אם יש אחרת במזומן אפי' אם האחרת נ"כ נקצרה בלילה כי קוצרין יותר לפעמים כמבואר במנחות דהמותר פטור ממעשר או אי איירע שקצרו הרבה מ"מ לר"נ ל"מ לל"ב דא"צ לאהדורי כלל בודאי אין מביאין אחרת כי היתר גמור היא אלא אפי' לל"ק דאם איכא טהורים בהאי ב"א מודה ר"נ אבל כאן דצריך טרחה ודאי הוי כמו לסדורים ולאתויי מב"א אחרינא ולר"נ א"צ אבל לר"ש צריך בודאי לאתויי אם יש אחרת שנקצרה בלילה א"כ שפיר מייתי ר"ש ראי' מברייתא. ואפשר הוא ברייתא אחרת באיזה מקום לא כברייתא המובא במנחות מדחזינן דמביאין אחרת ע"כ דחויה היא בצבור וא"צ לפרש כלל דאין שם מנחה אחרת אלא הנקצרת ביום דאפילו יש שם מנחה אחרת דנקצרה בלילה מ"מ שפיר מוכח דין זה דטומאה דחויה היא. ע"כ לא פרש"י כלום אדרבא מלשון שאין שם מזומן נראה דבריש' יש מזומן מנחה אחרת כהסוגיא אבל כאן במנחות בברייתא ע"כ דרבי סובר דמביאין אחרת תחתיה אפילו אם אין לו רק ממה שיקצור היום וע"ז פליג ראב"ש וא"כ היאך יכול לומר דמביאין אחרת אפי' אם נקצרה ביום דטומאה היא רק דחויה וצריך לחזור אטהרה הא חזינן אף דרבי ס"ל נקצר ביום כשר מ"מ מבואר בגמרא בתחלה דרבי סובר דדוחה את השבת ובכ"מ שבת וטומאה שוים ורואין אנו דדוחין שבת בקצירה בזמנה כדי שיהא העומר מובא מן הקצר בזמנו וא"כ אמאי לא ידחה הקרבה את הטומאה כדי שיובא מן הנקצר בזמנו מ"ל דהקצירה דוחה שבת בשעת קצירה או לדחות טומאה בשעת הקרבה כדי שיהיה מן הנקצר בזמנו כמו דאפשר לקצור ביום מ"מ קוצרין בשבת ה"נ אף דאפשר להקריב בטהרה מ"מ מצוה להקריב בטומא' כדי שיהא מן הנקצר בלילה ע"כ אפילו אם טומאה דחויה מ"מ אין מביאין אחרת תחתיה דהטומאה נדחית מפני זה כמו ששבת נדחה מפני זה ע"כ הוכרח רש"י לפרש מסברתו דמביאין אחרת היא גזרה דרבנן וחז"ל יוכלו לעקור ד"ז מה שהוא בדיעבד כשר אבל מחמת שדחויה היא אינו מביא אחרת כי נדחה מפני זה כמו שבת שנדחה. אף שביומא ס"פ טרף בקלפי מבואר דבקרבנות צבור יש חילוק בין שבת ובין טומאה דהא דדחי שבת דהותרה שבת בק"ל וטומאה היא רק דחויה. א"כ כאן אף דדחי שבת מ"מ לא ידחה את הטומאה. ז"א דבאמת כאן הטומאה נדחה בהקרבה כי דוחה טומאה אך לומר דיהדרו על טהרה ומאיזה הידור כיון דהמצוה לקצור בזמנו גדולה דהותר' שבת אצלה יהי' זה חשוב שיכול לאהדורי אטהרה כיון דבאמת דוחה טומאה וזה לא חשוב אפשר לאהדורי ע"כ צריך רש"י לפרש מסברא דנפשי' וכ"ז צריך רש"י לפרושי לסברת הש"ס בתחלה דאף דנקצר ביום כשר מ"מ דוחה את השבת. אבל לפי המסקנא בסוגיין דרבי ס"ל קצירה אינו דוחה את השבת א"כ לאו מצוה חשובה היא כ"כ שיהי' נקצר בזמנה א"כ אם נטמא מביא אחרת תחתיה אף שנקצר ביום כי זה הוי אפשר לאהדורי אטהרה להביא מה שנקצר ביום ועדיף לדחות הקצירה בלילה משנדחה הטומאה דהיא רק דחויה וכל היכי דאפשר בע"א אין נדחה הטומאה אבל בס"ד דהש"ס דלרבי דחי שבת א"כ בודאי עדיף שתדחה הטומאה כי זה הוי לא אפשר לאהדורי כי המצוה של קצירה בעצמה דוחה את הטומאה כמו שדוחה את השבת עיין היטב כי הדברים ברורים בעזהשי"ת. ובזה ניחא ג"כ דשם ביומא ר"ש מביא ראיה ממסקנת הש"ס דהכא דאינו דוחה שבת א"כ הו"ל כמו שיש לו מנחה אחרת הנקצרת בלילה ומ"מ ראי' הוא דטומאה דחויה היא דאי הותרה א"צ להביא אחרת אפי' הנקצרת בלילה דטומאה בצבור שריא. והנה לפי פסק הר"מ דנקצרה ביום כשר ודוחה את השבת א"כ הדין כ"ה בנטמאת מנחת העומר בידו אם יש שם אחרת הנקצרת בלילה אומר ומביאין אחרת תחתיה כי טומאה דחויה בצבור כמו שפסק הר"מ פ"ד מהב"מ אבל אם אין שם מנחה נקצרת וצריך לקוצרה עכשיו אין מביאין אחרת תחתיה כי זה עצמה להיות נקצר בלילה דחי טומאה ומכ"ש דבשעת הקרבה נדחה הטומאה וזה לא הוי אפשר לאהדורי בטהרה כי לא תהי' נקצרת ביום ונקצר אפי' בשבת ובלילה כנלע"ד נכון וברור בעזהשי"ת. ועיקר הדין דפסק הר"מ כאן דנקצר ביום כשר דעת התוס' כאן ובדס"ו דהלכ' כסתם משנה במגלה דנקצר ביום פסול ע"ש באריכות. והרהמ"ח לא ביאר. ומבואר בר"מ בפרקין דלאחר שקצרו העומר היו מהבהבין אותו באביב של קלאין כדי שתשלוט האש בכולו כמ"ש בתורה קלוי באש כו' והוא מבואר במשנה וגמרא מנחות ובוודאי לפסק הר"מ דהקצירה הי' דוחה שבת א"כ ממילא הטחינה והרקדה וכל עשייתו דוחים שבת א"כ בודאי ההבהוב נ"כ דוחה שבת דאין שום חילוק בין שבת לחול עיין פ' ר"י:

אך לרבי דס"ל דאפילו הקצירה אינה דוחה את השבת דהיה אפשר לקצור מקודם מכ"ש הטחינה וההבהוב ושאר הדברים אין דוחים את השבת ואינו דוחה את השבת לדידי' רק ההקרבה. ועיין במשנה דמנחות כדי לקיים מצות קלוי כו' וכן בגמרא מבואר בלשון הזה ואפשר דהוא רק מצוה בעלמא ואינו מעכב אם לא הי' קלוי אך עיין במנחות דע"ב אם תקריב כו' לפי שמצותו לבא מן הקמה ופירש"י דכתיב חרמש בקמה ומנין שאם הביא מן העומרים כשר ת"ל תקריב וכן מצותו להביא מן הלח ומנין שאם הביא מן היבש כו' ולא נפקא מן כרמל ע"ש א"כ חזינן כל מה דכתיב ביה הוא לעכב רק דנפ"ל דאינו מעכב מקרא והבהוב אינו מביא הש"ס לומר מצותו בהבהוב ומנין שאם לא הבהב כשרה נרא' דהבהוב מעכב וכ"כ מד' הר"מ כאן דהביא כל אלו דמצותו כו' ואם לא מצא כו' וע"ז

נא

ט"ז בניסן בין בחול בין בשבת ומצותו להביאו מן הלח פי' שיהא נראה וניכר יותר לעין ביכורו (ג) וכל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול וכ"ז מן השורש שכתבנו כדי שיתנו הכל לבם לדבר השי"ת מתוך המעשה והשמחה. והשלש סאין אלו היו קוצרין אותן בג' אנשים וג' קופות וג' מגלות וכיון שחשיכה אומר הקוצר לעומדים שם בא השמש אומר הן. מגל זו אומר הן וכן ג"פ. קופה זו אומר הן וכן ג"פ. אקצור אומר לו קצור ג"פ וכל כך למה מפני התועים שיצאו מכלל ישראל בבית שני והיו אומרים שנא' בתורה ממחרת השבת שהוא שבת בראשית ויתר פרטיה מתבארים משלם במנחות (ה' תמידין ומוספין פ"ז) ונוהגת בזמן הבית בזכרים אפילו ישראלים חייבין להשתדל במצוה זו שהרי שלוחי ב"ד יוצאין ועושין ברירות בשדה מעי"ט. וכמפורש שם במנחות. אבל מ"מ עיקר החיוב הוא ההקרבה התנופה וההגשה והקמיצה והקטרה. וכ"ז בכהנים ומ"מ כיון שיש בה חלק לכל ישראל ויסוד המצוה הוא מפני חדוש התבואה שהוא הדבר הצריך לכל (ד) יש לנו לכותבה בחשבון המצות המוטלות לכל ישראל:

מצוה ש"ג שלא לאכול חדש

(א) שלא לאכול לחם מתבואה חדשה קודם כלות יום ט"ז בניסן שנא' ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה. משרשי המצוה לפי שעיקר מחייתן של הבריות הוא בתבואות וע"כ ראוי להקריב מהן קרבן לד' אשר נתנה טרם יהנה מהן בריותיו. כעין משארז"ל כדומה לזה כל הנהנה מן העה"ז בלא ברכה

לא כתב כלל נראה דמעכב אף בדיעבד כנ"פ. וכ"ל אף דהר"מ סובר דקצירת עומר דוחה שבת אף דס"ל נקצר שלא כמצותו כשר מ"מ נ"ל דוקא בליל שבת דמבואר בש"ס שם חביבה מצוה בשעתה כמו אברים ופדרים דדוחין את השבת ע"ש והיינו דוקא בליל שבת דאז הוא עיקר מצותו לכ"ע שיקצרו בליל מוצאי י"ט א"כ אפילו חל בשבת דוחה אבל אם לא קצרו במוצאי י"ט בלילה או שקצרוהו ונפסל בוודאי ביום השבת אסור לקצרו ונדחה העומר כמו לרבי דס"ל אם נקצר שלא כמצותו כשר וא"ד את השבת א"כ אם לא נקצר קודם השבת אין מביאין עומר ה"נ להר"מ נהי דדחי שבת דוקא לעשות המצוה כהלכתה אבל אם לא נקצר בלילה בודאי אינו דוחה כי הי' יכול לקצור מבע"י ואי דחביבה מצוה בשעתה זה לא הוי בשעתה דלא נקצר בלילה ועיקר המצוה בלילה כדיליף התם במנחות פר"י מקראי כנ"ל פשוט. והנה בר"מ כאן בהתו"מ שכתב המצוה איך עושין את העומר קצרוהו והביאו לעזרה וחובטין ומהבהבין כו' לא כתב כאן דלותתין אותו כמבואר בפסחים ומבואר זה בדבריו בהמעה"ק פי"ב ה"כ ז"ל החיטים של מנחות אין לותתין שמא יחמיצו כו' אבל מנחת העומר הואיל והוא של צבור לותתין אותה שהרי הצבור זריזין הם ומשמרין אותה עכ"ל ומה שלא הביא כאן דנראה דאין מצוה כ"כ רק הידור מצוה כדי שיהי' הסולת נאה ודין זה מבואר בש"ס דפסחים דל"ו ע"א דמקשה בש"ס על ר"ז אמר רבה ב"י א"ש דחטין של מנחות אין לותתין שמא יחמיצו כו' ומ"ש ממנחת העומר דתניא לותתין אותה ומשני צבור שאני ע"ש ברש"י. ולכאורה יש להקשות מאי מקשה מ"ש ממנחת העומר דלותתין הא מנחת העומר היא נקלה באש ונקלה באש אינו מחמיץ כמבואר בפסחים דל"ט ע"ב דמדיכ' אינו מחמיץ אע"ג דמר זוטרא אמר התם דלא לימחי איניש קדרה בקמחא דאבישונא והיינו בחטים שנקלו שמא לא נקלו יפה ואתי לידי חימוץ וער"מ פ"ה מהתו"מ חילק בין קמח שנקלה דאין חוששין ומותר לבשלו ובין חטים ושעורי' דהיינו כרמל דחוששין שמא לא נקלה יפה מ"מ מאי מקשה על שמואל ומ"ש. דחילוק גדול יש דעומר נקלה באור ולא ס"ל לשמואל להא דמר זוטרא דניחוש שמא לא נקלה יפה ובפרט דהוא מצוה מה"ת שיהא קלוי בודאי מדקדקין שיהא נקלה יפה ואפשר דעדיפא מיני' משני דצבור זריזין הם וק"ל:

(ג) וכל העיירות כו' הכל מבואר בש"ס ובר"מ שם ומבואר כאן ובר"מ ומפורש בתורה דהיו מקריבין יתר על המוסף כבש בן שנתו לעולה ונסכו היה משונה דהיה שני עשרונים סולת אך השמן והיין לא נכפל רק הי' ג' לוגין שמן וג' לוגין יין כמבואר הכל בר"מ פ"ב מה' מעה"ק ע"ש ובראב"ד ובכ"מ והבאתי לעיל במצות מוסף. והעומר והכבש היו קרבין אחר המוסף וע' ר"מ בפרקין דעומר קודם לכבש ועיין בלח"מ מ"ש בשם המבי"ט ומסיק דהעיקר ככ"מ דהי' העומר קודם כמבואר בהוריות ובר"מ פ"ט והנה אין עולה על זכרוני בש"ס דילן שיפלפלו אם העומר והכבש מעכבים זא"ז עיין בפרק התכלת חשיב התם כמה דברים יש שמעכבים ויש שאין מעכבין. ובר"מ כאן פ"ח מביא כ"ד והעומר והכבש הבא עמו אינו מבואר בר"מ ג"כ וא"י מאי אידון ביה. ומצאתי בת"כ פרשה זו מבואר שם בה"ו ועשיתם ביום כו' כבש אע"פ שאין עומר ועשיתם עומר אע"פ שאין כבש הרי דאין מעכבין זא"ז ול"ע על הר"מ שהשמיטו. עוד מבואר כאן בר"מ הי"ז ז"ל כבר ביארנו שאין מביאין מנחות ולא מנחת נסכים ולא ביכורים קודם לעומר מן החדש ואם הביא פסול כו' וז"ל בפ"ה מה' א"מ ה"ט אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל ולא מן החדש ואנ"ל מערלה וכה"כ מפני שהוא מהב"ע ואם הביא לא נתקדשו להיות ראויין לקרבן. וזה מבואר במנחות פר"י דף ס"ח ע"ב במשנה ובגמרא ארנב"י לדברי ר"י ב"כ נסכים וביכורים שהקריבן קודם העומר כשרים דלא אתסר כלל דאין חדש נוהג ביין ושמן רק בחמשת המינים ע"ש וע' תוי"ט דרנב"י אמר לדברי ריב"כ אבל ר"ט ס"ל דחדש קודם העומר אפי' יין ושמן דאין נוהג איסור חדש מ"מ גזה"כ דפסול קודם העומר וכתב שכ"ה דעת הר"מ שהעתיק כאן כלשון המשנה ובפ"ה מהא"מ כתב אין מביאין נסכים ומשמע אפי' יין ושמן ע"ש. ועיין בבה"ז בסוגיא זו השיג עליו וכתב דאדרבא הר"מ כאן הביא אין מביאין מנחות ולא מנחת נסכים כו' דהיינו הסולת דנוהג בהו איסור חדש ושם בהא"מ סיים מפני שהוא מהב"ע נראה דמחמת איסור וביין ובשמן לא נאסר לעולה. ומאי דנקט הר"מ גם לשון נסכים משום שאר איסורים נקטי' כגון ערלה וכה"כ אבל משום איסור חדש אינו נפסל רק החמשת המינים קודם לעומר ע"ש כרנב"י אליבא דר"י בר נחמי' ולענין לכתחלה יבואר עוד לקמן ב"ה. והנה במה שחקרתי לעיל אם הבהוב מעכב עיין במס' כריתות דף ד' ע"ב ברש"י ד"ה קלי נתרבה מבואר שם דאין נכשר אלא אם נקלה באש ועיין בש"ס שם. ומ"ש לעיל למה לא מתרץ הש"ס דכאן לותתין כיון שנקלה באש יש להטעים יותר דל"ש כאן שמא לא נקלה יפה דבשלמא דאם א' עושה קליות בביתו י"ל אולי לא יקלה יפה אבל כאן דמצוה מה"ת שיהי' נקלה יפה ובודאי עושים עלהי"ט ל"ש לומר אולי לא נקלה יפה להחליש המצוה ובודאי נקלה יפה כדי לקיים המצוה כתיקונה וק"ל:

(ד) ויש לנו לכותבה בחשבון כו' וכ"מ דאם לא הקריבו העומר או הכבש קודם תמיד של בה"ע יכולים להקריב אח"כ כי עשה דרבים דוחה עשה דהשלמה כמ"ש התוס' בר"פ סוגיא דנתקלקלו הלוים בשיר. אבל לכתחלה נ"מ מנחת העומר שצריך להקריבו קודם התמיד של בה"ע כמבואר בר"מ כאן ולד' הכ"מ דהיא קודמת לכבש וכבש אסור לכתחלה להקריב אחר תמיד של בה"ע אלא אפי' לד' המבי"ט הובא בלח"מ שם וכן כל המנחות אסור להקריבן אחר תמיד של בין הערבים כמבואר בתוס' מנחות דנ"ו ע"ב ד"ה אלא כו' אם לא שנקמצו קודם התמיד מותר להקטיר הקומץ אח"כ ע"ש והובא דבריהם במ"ל פ"א מהל' תו"מ ה"ו בד"ה ודע דמתוך וא"כ"מ. אבל בדיעבד בודאי יקריבו אח"כ כי הוי עשה דרבים כמ"ש לעיל. ומדי עברי בזה ראיתי בת"כ פ' העומר פ"י ה"ה והניף את העומר כו' לרצונכם אין כופין את הצבור בע"כ והוא חידוש גדול. דבודאי כל קרבנות הצבור בודאי אם יש ביכולת לכוף אותם בודאי כופין כמו כל מ"ע וכל הקרבנות כופין עד שיאמר רוצה אני כמבואר כ"פ בש"ס ובר"מ פי"ד מה' מעה"ק נראה דכאן גזה"כ דאין כופין. ונראה דהנה גבי כל הקרבנות דרשינן יקריב אותו בע"כ וכתיב לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ומובא ברייתא זו בכ"מ. אבל כאן דכתיב לרצונכם לחוד א"כ נראה דבעינן רצון גמור. עכ"פ תמיה לי על הר"מ שלא הביא זה כי הוא ברייתא ערוכה אף שאינה מובאה בש"ס דילן מ"מ הבקי בספרי הר"מ הרבה פעמים מביא ברייתות דספרא וספרי אפי' היכי דהגמרא דידן חולק ובפרט כאן אשר אין מבואר בש"ס ההיפוך ולע"ג. אח"ז ראיתי בזית רענן עמד בזה וכתב אף דעל תו"מ כופין מ"מ כיון דמתיר חדש לא יתרצו כמבואר בערכין והיינו כמו חטאת דהוא לכפרה ול"ע דהוא שעה מועטת דלאחר היום יהי' מותר חדש בלא העומר ובעזה"י יבואר עוד לקמן. וכ"ל פשוט לשיטת התוס' דנקצר ביום פסול א"כ אם לא קצר העומר בלילה דאם לא יביא העומר תיכף שהאיר השחר הותר לקצור בשדה ואינו תלוי בחדש אם נאמר דכל היום אסור חדש כמבואר לקמן מ"מ הקצירה אינו תלוי בהבאה כמבואר לעיל אך העומר נ"ל ראש לכל הנקצרים א"כ כיון דלא נקצר העומר מותר לקצור כיון דודאי לא יביאו עומר כיון דלא קצרו בלילה. ולשיטת הר"מ דנקצר ביום כשר בודאי אסור לקצור אף ביום קודם שיקצרו העומר ולא אמרינן דזמן הקצירה יתיר הקצירה כמו דיום הנף מתיר חדש אף בלא עומר דשם יש פסוקים עד הביאכם כו' אבל כאן כ"ז שלא נקצר אסור לקצור דהעשה יוצא מכלל העשה דראשית קצירכם וכ"ל העומר ראשית הקציר כנ"ל פשוט. וע' במנחות דף ה' ע"ב גבי עומר בשביעית לר"ע דס"ל ספיחים אסור מה"ת אמרינן שם דבא להתיר לאו שבתורה וע"ש ברש"י דוקא לאו דחדש הוא מתיר לאכול השיריים אבל לא איסור שביעית. נראה מדבריו דלר"ע דאם הוא בשביעית אסור לאכול השיריים. וע"ש בתוס' שכתבו דמתיר לאו שבתורה אף לאו דשביעית עיין שם ולדעת רש"י מתקיימת מצות העומר כי אכילה אינה מעכבת בקרבנות וגם לדעת התוס' אלא מטעמא אחרינא [דחו] דברי רש"י ע"ש ונראה דלדעת הר"מ פ"ג מהלכות שמיטה דספיחין אסורין מדרבנן מ"מ אפ"ל דלא היו אוכלין השיריים מדרבנן כי הרבה גזירות מצינו גם באכילת קדשים מדרבנן ול"ע. ובאמת אפי' לר"ע יש לחקור אמאי לא נאכלו השירים הא אכילת קדשים מ"ע וידחה האיסור דספיחים ואין להאריך כאן. ומ"מ אם אירע טומאה בעומר בשביעית אף דליכא שיריים לאכילה אומר ומביאין אחרת תחתי' כי אנן פסקינן כר"ש דטומאה דחויה בצבור אף בדליכא שיריים לאכילה כמבואר ביומא ובר"מ פ' ד' מהב"מ. ומה שמבואר כאן דבא מג' סאין ע' ש"ס ור"מ פרק ח' דזה אינו מעכב דאם ריבה בסאין או מיעט כשר:

מצוה ש"ג (א) שלא לאכול לחם מתבואה חדשה כו'. עיין במנחות פ' ר"י ובר"מ פ"י מהמ"א ודעת הרי"ף והר"מ והרהמ"ח דחדש נוהג בח"ל ויש הרבה שיטות דאינו נוהג בח"ל עיין בקדושין ל"ז ובאחרונים באריכות ואי חדש נוהג בשל עכו"ם ואי"ה כשיגמור עלי אכתוב בזה קונטרס מיוחד. וגם פירות א"י שיצאו לח"ל או פירות ח"ל שנכנסו לארץ להשיטות דבפירות ח"ל אינו נוהג חדש מה דינם אי כדין חלה והבאתי לעיל ע' באחרונים שהביאו (ירושלים) כמה ענינים בזה ואין הס' בידי. וע' ביו"ד סי' רל"ד ובאו"ח סי' תפ"ט ופ"י בק"א לקדושין. והנה בזמן שבהמ"ק הי' קיים הי' הקרבת העומר מתיר את החדש מיד בירושלים ומקומות הרחוקים היו מותרים בחצות שאין ב"ד מתעצלים יותר כמבואר במשנה ובר"מ ובהרהמ"ח. וע' בפי' המשנה להר"מ ומובא גם בתי"ט ח"ל ולכן צריכים אנשים לשמור חצות יום ירושלים לא חצות אותן המקומות לפי שאפשר שיהי' מוקדם או מאוחר וזה ידוע מחכמת ארך הארצות כמפורסם אצל בעלי תכונה עכ"ל ולכאורה צ"ע מאי מקשה הגמרא דמחצות יום ולהלן תשתרי דאין בית דין מתעצלין וכו' והא חדש לכל מסור א"כ יאכלו בחצות אותן המקומות ובאמת יהיה מוקדם לחצות שבירושלים ע"כ תיקן שיהא כל היום אסור כי הוא גזרה קרובה כי רוב עולם אין בקיאין בחכמת התכונה ונ"ל דקושית הש"ס למה עשה תקנה כללית

עכ"פ

עכ"פ בירושלים ובמקומות הסמוכים שידע ריב"ז דחצות שלהם שוים עם חצות ירושלי' לא הי' לו לגזור אלא עד חצות וק"ל וכזה"ז שאין עומר הוא פלוגתא במנחות יש סוברים דמד"ת האיר המזרח ביום ט"ז מתיר רק מתקנת ריב"ז אסור כ"ה ור"י סובר דמה"ת אסור כ"ה ובמסקנא דרבינא דהוא בתרא סובר כן ע"כ פסקו הרי"ף והר"מ והרא"ש דמה"ת אסו' כל היו' ע"ש. ואני תירצתי שם דבאמת להר"ס ילא מסוגי' זו דבעינן ימי הקליטה מעל"ע דבכה"ג משכחת לה דנשרש בין קצירה להבאה כגון אם זרע בחצות ליל תליסר או בתליסר בהאיר המזרח כלו ג' ימים מעל"ע בשיתסר בהאיר המזרח היינו אחר קצירה וקודם הבאה ע"ש דהבאתי ראי' דהר"מ ס"ל כן ממ"ש בפ"ט ממע"ש וכ"ר מפורש דבעינן מעל"ע עי' לעיל וא"ל לכפול.

ברכה מעל. וכ"ז להכשיר עצמינו שנהי' ראוים לקבל מטובו וכמ"ש בספר זה פעמים הרבה וביום ט"ז בניסן היו מקריבין בזה"ב קרבן העומר מתבואה חדשה מן השעורים כי הוא התבואה המבכרת יותר מן החטים והיא מתרת כל התבואה. מדיני המצוה משארז"ל שחמש תבואות לבד הן שהן בכלל איסור החדש והן חטה ושעורה וכוסמת ושבולת שועל ושיפון ובזה"ב משקרב העומר ביום ט"ז בניסן היה מותר החדש בירושלים ומקומות הרחוקין מותרין אחר חצות לפי שאין ב"ד מתעצלין בו עד

והנה במשנה מבואר דבזמן העומר העומר מתיר ובגמרא סברי רב ושמואל בזמן שבית המקדש קיים עומר מתיר ובזמן שאין בית המקדש קיים האיר המזרח מתיר. מ"ט דתרי קראי כתיבי עד יום הביאכם וכתיב עד עצם היום הזה הא כילד בזמן שאין בהמ"ק קיים עד עצם וכו' ובזמן המקדש עד הביאכם כו' ראינו דאף דגזה"כ דהאיר המזרח מתיר מ"מ אם יש עומר ממשיך איסורו יותר וא"כ לפ"ז אפ"ל לדידן דבזמן שאין המקדש קיים דאסור כל יום הנף ותחלת ליל י"ז מתיר ובזמן המקדש היה מותר ביום הנף עצמו אפ"ל דגזה"כ דוקא בזמן שאין מקדש תחלת י"ז מתיר אבל בזמן המקדש תלוי דוקא בעומר ואם לא הביאו עומר אפשר דאסורה התבואה כל השנה עד שיביאו עומר הבא דגזה"כ כ"ה דבזמן המקדש אין חדש ניתר רק בביאת העומר ואין תלוי ביום כלל וכן לרו"ש בזמן שאין מקדש האיר המזרח מתיר ובזמן שיש עומר אין תלוי ביום כלל רק בהבאת העומר ואסור כל השנה ולא מצאתי כעת גילוי לזה מהש"ס דאם בזמן הבית נתעצלו או שגגו ולא הקריבו עומר דיהי' החדש ניתר כמו בזה"ז אדרבא מת"כ שהבאתי לעיל דמבואר דאין כופין את הצבור להביא עומר דכתיב לרצונכם וכו' בשם הזית רענן הטעם כיון דבא להתיר חדש לא יתרשלו מלהביא כמו חייבי חטאות כיון דלכפרה אינו מתעצל. ולכאורה אין הדמיון עולה כי זה העומר בא להתיר חדש שעה או שתי שעות קודם הלילה ותיכף בלילה מותר א"כ אין דבר הכרח כ"כ אלא אם נאמר בלא יביאו עומר יהי' איסור חדש נמשך כל השנה ניחא דודאי לא יתרשלו כדי להתיר להם התבואה כל השנה. והנה במס' ר"ה דף ז' ע"ב מקשה הש"ס אמאי לא חשיב במשנה ר"ה מה דמבואר בברייתא דט"ז בניסן ר"ה לעומר וא"ו סיון ר"ה לשתי הלחם לרבא נתני ששה לר"כ נתני חמשה אר"פ כי קא חשיב מידי דחייל מאורתא אבל הללו לא חיילים מאורתא כו' רב שישא בריה דרב אידי אמר כי קחשיב מידי דלא תליא במעשה מידי דתליא במעשה לא קחשיב ופירש"י דאין החדש במדינה ניתר ולא החדש במקדש אלא במעשה דהיינו הקרבת עומר ושה"ל"ח. ובתוס' הקשו למ"ד במנחות דאף בזמן המקדש האיר המזרח מתיר חדש א"כ לא תליא במעשה ותירצו מ"מ עד הביאכם למצוה ע"ש. וק"ל אמאי הוי תליא במעשה הא אפי' בלא עומר עכ"פ בתחלת ליל י"ז מותר חדש א"כ ליתני במתני' לרבא י"ז בניסן ר"ה לחדש ולא שייכי שני התירוצים דזה חל מאורתא וגם בלא מעשה אבל אם נאמר דבזמן העומר אסור בלא הבאה אם כן ניחא אף בזמן שאין בהמ"ק קיים היום מתיר מ"מ בזמן המקדש אין היום מתיר כלל רק העומר וזה לא חל מאורתא וגם תלוי במעשה אבל אי אמרינן דתמיד היום מתיר א"כ ליתני י"ז בניסן דהוא ר"ה לחדש מאורתא ובלא מעשה א"כ מוכח לכאורה כמ"ש דבלא העומר בזמן העומר אינו ניתר כלל. אך זה יש לדחות דלא תני לי' ליל י"ז דלא פסיקא לי' דעכ"פ בזמן העומר והביאו העומר ניתר החדש ביום ט"ז א"כ י"ז אינו ר"ה המיד רק פעמים ט"ז ולא רצה לשניי דא' משני ימים הללו ר"ה לעולם כי ר"ה דט"ז הוא ע"י מעשה ולא חל מאורתא ולא רצה לחשוב שם זה. שוב ראיתי בטורי אבן פלפל בזה וע"ש שהקשה למה לא חשיב הא לאחר חורבן בודאי ליל י"ז מתיר והוא ר"ה בלא מעשה ולא נוכל לומר כיון דבזמן המקדש העומר מתיר בט"ז ע"כ לא קחשיב הא בזמן המקדש ג"כ נ"מ אם לא הביאו העומר מותר בליל י"ז ותי' כיון דהוא ע"י סיבה לא חשיב ע"ש באורך. עכ"פ למדנו מדבריו דגם בזמן המקדש אם לא נקרב העומר מותר החדש כמו בזה"ז בתחלת ליל י"ז ע"ש עוד פלפול. ולענין שתי הלחם מסופק אם יום עצרת מתיר החדש במקדש אם לא הביאו שתי הלחם ואי"ה לקמן יתבאר בזה. ולענין עומר כיון שיש שני פסוקים עד הביאכם כו' ועד עצם היום ע"כ שניהם מתירים. ומ"מ לדידי צ"ע דאפשר באנוסים הוי כמו בזה"ז דג"כ אנוסים אנחנו ואין ביכלתינו להקריב העומר אבל בזמן הבית אם הזידו או נתעצלו אפ"ל דכן הוא גזירת הכתוב דאם ביכלתינו להקריב האיסור חדש נמשך עד הקרבה וכעת לא מצאתי ראיה ברורה לזה וצ"ע:

והנה במנחות שם מבואר דתבואה שנשרשה קודם לעומר העומר מתירה ולא תליא בהבאת שליש רק בהשרשה דילפינן שם מקראי ובגמ' מבואר פלוגתא דאמוראי בזה ח"א דוקא קודם קצירת העומר אבל בין קצירה והבאה אם נשרש אין העומר מתיר וח"א קודם הבאה סגי והר"מ כאן פ"י מהמ"א כתב דכל תבואה שנשרשה קודם הבאת העומר עומר מתירה ובכ"מ כתב דפוסק כמ"ד קודם הבאה ועי' לעיל מצוה רמ"ו הקשיתי ומצאתיו בט"א שהרגיש בזה לפי המבוא' פ' מקום שנהגו גבי מנכש לענין חדש דעכ"פ לכ"ע אמרינן לענין השרשה חד מקצת היום ככולו ולא בעינן הג' יום של השרשה רק שני מעל"ע וחד מקצת היום א"כ כיון דהקצירה והבאה הי' ביום א' הקצירה בלילה והבאה ביום. א"כ היאך משכחת לה דיהי' נשרש בין קצירה ובין הבאה ממ"כ אם נטע קצת משכנכס בארביסר א"כ תיכף בתחלת ט"ו ה"ל יום כולו ומ"מ צריך עוד שני מעל"ע היינו ט"ו וט"ז כולו ולא כלו הג' ימים עד אחר הבאה היינו סוף ט"ז ואי דזרע קודם י"ד א"כ ה"ל ארביסר מעל"ע וגם חמיסר הי' מעל"ע ותיכף בתחלת ליל ט"ז ה"ל מקצת יום שלישי א"כ ה"ל ככולו ונשרש ג"כ קודם הקצירה. ולומר כגון דזרע בארביסר בהאיר המזרח א"כ בשיתסר בשעה על היום ה"ל שני מעל"ע ושעה דהייט מקצת היום וה"ל ככולו והעומר לא הובא עדיין. ז"א דיום א' אינו עולה למעל"ע וגם שעה באמצע היום שיהי' עולה למקצת היום כולו ובט"א הביא ראי' לזה ע"ש.

דנזה"כ דהעומר אינו מתיר מה שנשרש רק דהקצירה והבאה מתירים אם נשרש קודם הקצירה דיעברו על התבואה הקצירה והבאה דגזה"כ כ"ה א"כ למ"ד נקצר ביום כשר אפי' נקצר הרבה קודם לזמן ג"כ כשר כמבואר שם במנחות א"כ פלוגתי' בפשיטות ומשכחת דנשרש לאחר קצירה תיכף תחילת ליל ט"ו או קודם ומ"מ היה השרשה לאחר הקצירה כי הי' הקצירה קודם ובזה פליגי ח"א דהותר כיון שהי' הבאה לאחר השרשה וח"א דצריך השרשה קודם קצירת העומר וזה שנשרש אחר הקצירה בנקצר שלא בזמנו הבאה בלחודה אינה מתיר ולומר דעיקר תלוי בזמן הקצירה דהיינו ליל ט"ז מנלן הא כיון דפליגי ח"א קודם הקצירה משמע דתלוי באמת בקצירה דכ"ה גזה"כ דהשרשה צ"ל קודם הקצירה ממש א"כ משכחת לה שפיר פלוגתי' אף דהש"ס סובר דאמרי' חד מקצת היום ככולו. וניחא נמי ד' הכ"מ שכ' שהר"מ פסק כמ"ד קודם הבאה דהר"מ פוסק פ"ז מהתו"מ דנקצר ביום כשר א"כ משכחת לה פלוגתי' והוא פסק כמ"ד קודם הבאה אף דנשרש אחר קצירה מ"מ העומר מתיר וא"כ אין ראי' מסוגיא זו דבעינן מעל"ע דסוברת דנקצר ביום כשר כסתם משנה שם באותו פרק דנקצר ביום כשר וא"כ דברי הר"מ ה' מע"ש וכ"ר שהבאתו דשם מבואר להדי' כדבריו. וגם דברי הש"ע סי' רל"ד שהעתיק דבריו דבעינן מעל"ע צ"ע מהש"ס דפ' מקום שנהגו ע"ש וצ"ע. ודין זה דנשרשה קודם העומר העומר מתירה ל"ד בזמן העומר אלא אף היום דיום הנף מתיר וכן מבואר בר"מ אם השרישה קודם לעומר כו' ודין זה נוהג בכ"מ ובכ"ז ע"ש וכ"ה בפ' מקום שנהגו דר"י סובר דהמנכש בתליסר כו' כדי שיהא השרשה בתחלת ליל ט"ז ויום הנף מתיר'. וכ"ל כמו שבזמן העומר העומר מתיר אם נשרשה קודם להקרבה דהיינו זמן היתר חדש כן האידנא זמן היתר חדש מתיר אם נשרש קודם לזמן הזה רגע אך אי אמרינן מקצת היום ככולו אין נ"מ דתמיד צריך שיהיה השרשה בתחלת ליל ט"ז דהיינו דנזרעה לכל הפחות בתליסר א"כ זמן השרשה סוף חמיסר תחילת שיתסר אבל אם זרעה רק שעה א' בארביסר או ארביסר עד חמיסר הוי יום כולו דמקצת היום ככולו וצריך עוד חמיסר ושיתסר ואינו נשרש אלא בסוף יום שיתסר ובסוף יום שיתסר עבר זמן ההיתר והוי כמו שנשרש אח"כ ואף דהשרשה וזמן ההיתר באין כא' אינו מועיל דצריך שיהי' השרשה קודם לזמן ההיתר רגע כמו בנשרש קודם הבאת העומר רגע. אבל לפמ"ש בדעת הר"מ דמעל"ע בעינן בהשרשה א"כ משכחת לה דיהי' נשרש שעה א' קודם ליל י"ז סוף יום ט"ז קודם הלילה כגון דזרע שעה א' בתליסר קודם הלילה א"כ נשלמו ג' מעל"ע בסוף שיתסר שעה א' קודם הלילה נראה פשוט כיון דפסקינן דהאידנא עד סוף יום שיתסר אסור חדש דעד עצם כו' ועד בכלל א"כ השע' דמתיר חדש בסוף יום שיתסר הזמן מתיר את הנשרש ול"א דצריך שיהי' השרשה קודם לתחלת ליל ט"ז רק אי לא בעינן מעל"ע ומקצת היום ככולו א"כ צריכים שיהיו כלים הג' ימים בתחלת שיתסר דאי יום שיתסר הוא יום ג' א"כ כלה השרשה בסוף יום שיתסר אין הזמן מתיר כיון דהשרשה וההיתר באין כא'. אבל אי אמרינן מעל"ע דמשכחת שתהא השרשה באמצע היום בודאי אם נשרש רגע א' קודם ליל שיבסר דהייט רגע ביום שיתסר בודאי סוף דהיינו תחלת ליל שיבסר מתיר הנשרש קודם לזה כמו שמתיר כל התבואה החדשה כנלע"ד פשוט וברור וכן למ"ד דבזה"ז מתיר בודאי אם נשרש שעה א' קודם שהאיר המזרח האיר המזרח מתיר:

ולפמ"ש צ"ע דברי הש"ע סי' רל"ג שכתב וז"ל תבואה שלא השרישה קודם ט"ז בניסן אסורה עד שיבא עומר הבא משמע דהשרשה צריך להיות קודם ט"ז בניסן ולפמ"ש דדעת המחבר סי' רל"ד כדעת הר"מ דגבי השרשה בעינן מעל"ע. א"כ האי כללא לאו כללא הוא דאפי' אם נשרשה בט"ז קודם הלילה ג"כ מותרת תיכף וא"ל עומר הבא כמ"ש וה"ל להמחבר להודיענו ולכתוב כל תבואה שלא השרישה ביום ט"ז עד רגע א' קודם הלילה אסורה אבל אם נשרשה אפי' בסוף יום ט"ז רגע א' קודם הלילה מותר וא"ל להמתין וצ"ע. והנה מ"ש לעיל דאם אמרינן מקצת היום ככולו וזרע בארביסר דכלו סוף ימי השרשה בסוף יום שיתסר דאינו מותר דהשרשה וההיתר באין כא' וצריכה שתהא השרשה מעט קודם זמן ההיתר יש ראי' ברורה לזה דר"י בעצמו סובר דיום הנף כולו אסור מה"ת והוא בעצמו בפ' מ"ש אמר המנכש בי"ג ואמרינן שם בי"ד לא דתרי מקצת היום ככולו ל"א. ואי אמרת היכי דהשרשה וזמן ההיתר באים כא' מותר. א"כ אפי' בארביסר משכחת לה לר"י דיש בארביסר וחמיסר כולו וגם שיתסר כולו דר"י סובר בזמן הזה דתחל' ליל שיבסר מתיר ודוחק לומר דר"י אמר דינו דוקא בזמן הבית דר"י הי' אחר החורבן כידוע. אע"כ דבאים כא' לא אמרינן ע"כ כיון דמקצת היום ככולו צריכה שתהי' השרשה קודם ליל ט"ז כמ"ש ולא משכחת לה אלא בתליסר עי' היטב ותבין. אח"ז מצאתי בט"א כתב ג"כ דאי סוף יום הנף מתיר בודאי אם נשרשה קודם מותר וע"ש שהביא ירושלמי והבאתיו לעיל בחיבורי דיש נשרשים קודם לזמן ג' ימים ור"י דוקא בסתם מיירי. וע"ש שכתב דלפ"ז משכחת לה השרשה בסוף היום לכ"ע א"כ בודאי קשה על המחבר דתלה הדבר בקודם ט"ז דעיקר תלוי בסוף יום ט"ז אם נשרש קודם ליל י"ז סוף היום מתיר ההשרשה

עד אחר חצות וע"כ הי' מותר להם בכ"מ לסמוך על חזקה זו . והיום בעונותינו שאין מקדש אסור מה"ת כל היום ובמקומות שעושין שני י"ט אסור כל יום י"ז עד לערב מדרבנן ויתר פרטי' במנחות ובמקומות משביעית ומעשרות וחלה (יו"ד סי' רצ"ג) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בין בפני הבית בין שלא בפני הבית

ההשרשה ול"ע ואי"ה אשנה פ"ז. ודע דשיעור השרשה קודם לעומר מביא הש"ך בשם התה"ד דהוא ג' ימים כמבואר פ' מקום שנהגו . ובגה"כ שם תמה על התה"ד דאמרינן שם בהדיא מכדי שמעינן לר' יהודא כל הרכבה כו' ור"י סבירא ליה כן ביבמות ובר"ה אבל לפי מה דקי"ל כר"י דבעינן י"ד יום כמו שפסק הר"מ גם כן בהלכות מ"ש וכ"ר בודאי כאן גבי תבואה קודם העומר צריך נמי י"ד יום פ"ש ומכל מקום הפלפול שמפלפלין לענין מעל"ע הוא ג"כ אפי' אם צריך י"ד יום וז"פ. והנה שם בפסחים מבואר דר"י סובר דהאי כללא דהשרשה בג' ימים נקלטה וכל שאינה קולטת שוב אינה קולטת דוקא במקום הטיט אבל במקום הגריד מאחרת לקלוט ואין שם חולק בזה ול"ע על הר"מ נהי דלא כתב כאן בהמ"א שיעור זמן השרשה דסמך אמ"ש בה' מע"ש וכ"ר דזמן קליטה י"ד יום מ"מ אמאי לא כ' שם חילוק בין מקום הטיט למקום גריד דבגריד מאחרת לקלוט . שוב ראיתי בלל"מ שם שעמד בזה וכ' דזה דוקא לר"י דסובר דג' ימים הוי השרשה ס"ל דבמקום הגריד מאחרת אבל להפוסקים שלשים יום או י"ד יום אפי' במקום הגריד קולטת בזמן ארוך כזה והר"מ פסק די"ד יום לקליטה א"כ גם במקום הגריד קולטת בזמן זה. וע"ש בלל"מ מ"ש ר"י דאין שותלה במקום הגריד דיקלוט אחר העומר ואמאי לא נקט זורע דלא יזרע וכו' דבאמת שדה מותר לזרוע אף דלא נקלט קודם לעומר באמת תהיה אסורה עד לעומר הבא . אבל מנכש שנוטל שבולת א' והיא תשרש אחר העומר וכל השדה ניתר בעומר זה ואחר הפסח נקצר כל השדה ומאין יכיר אותה שבולת ע"ש . ולכאורה יש לחקור מה בכך דישתול פתה במקום דלא יקלוט מקודם הא בשעת הקצירה תיבטל ברוב ולא הוי מבטל איסור לכתחלה כיון דעתה אינו מבטל כי כל השדה אסור ולאח"כ יהי' בטל והוי כמו היתר בהיתר לדעת הט"ז כמו חמץ קודם הפסח דמותר לערב לדעתו עי' סי' תמ"ז ואח"כ אף דחדש הוי דשיל"מ מ"מ כיון דלא ניכר האיסור והאיסור בא בתערובות גם דשיל"מ בטל כמבוא' ביו"ד סי' ק"ב וע"ש באחרונים דל"ק מיבמה שרקקה דם והדברים עתיקין. ואפ"ל דאיסור באיסור ל"ש דבר זה דוקא בהיתר שייך זה דנאסר לאחר שנתערב בטל אבל כאן האיסור הי' קודם התערובות . אף דאין כ"מ כיון דהי' איסור באיסור מ"מ אינו בטל לאחר כך שיהי' דבר שנתערב בו היתר כמו יבמה שרקקה דם כיון דבאין לעולם ע"י תערובות ההיתר לא חשוב ואינו מבטל האיסור ודוקא אם ההיתר הי' בעלמו ההיתר חשוב וכשאיסור בא אח"כ כמו גיגית שהיתר חשוב והאיסור אינו חשוב ובטל אפי' בדשיל"מ אבל כאן דכל השדה הי' אסור ואח"כ תיכף כשנעשה היתר הי' תיכף תערובות בתוכו הוי כמו יבמה שרקקה דם ואינו בטל . ונראה דאפשר בכה"ג לא מהני ביטול מה"ת וכ"כ דאי לא הוי כאן אלא מפני חשש דרבנן לא הי' ר"י חושש כ"כ לספיקא דרבנן וא"ל דר"י לטעמו דס"ל מב"מ לא בטל מה"ת הא כבר כתבו התוס' בכ"מ דוקא לא בלא ס"ל לר"י דמב"מ לא בטיל מה"ת אבל יבש ביבש מודה ר"י דבטל . אלא דהוי דאורייתא כיון שההיתר והאיסור יבאו ביחד ולא יהי' ניכר ההיתר לחוד בעת התערובות ואינו בטל כהאי דיבמה כו' וגם אין סברא לומר מחמת מבטל איסור לכתחילה דהא לא מכוון לבטל ומבואר בראשונים ואחרונים דבכה"ג ל"ש אין מבטלין א"ל אלא כמ"ש ואין רצוני להאריך בזה כי אכ"מ והוא מבואר בארוכה בס' האחרוני' בדין ביטול היתר בהיתר לכתחלה וע' מ"ש פמ"ג יו"ד וא"ח בכ"מ. ועי' בס' חוות דעת להגאון מליסא כתב ג"כ דכל היכי דהי' האיסור מקודם ואחר כך נעשה המבטל היתר מ"מ האיסור אינו בטל דלא הי' עומד ההיתר לחוד כסברת המרדכי פ"ש בסי' ק"ו . וער"כ נדרים כ"ש ע"ב דדעתו דאיסור באיסור ל"ש ביטול ובמה"ת לעיל במצות גה"נ הארכתי בזה בעזהשי"ת . ולכאורה ל"ע על הר"מ שהשמיט דין זה דמנכש ולשיטת הר"מ אם בתוך י"ד יום דלא יהיה נשרש קודם אסור לשתלה כיון דלא יהי' ניכר כסברת ר"י ולע"ק . וע' תוס' שם פ' מקום שנהגו שהקשו דלר"י כיון שאם לא קלט בתוך ג' ימים שוב לא יקלוט עוד א"כ למה אינו שותלה במקום הגריד ממ"נ אם תקלוט קודם העומר שריא לה עומר ואי לא תקלוט שוב לא תקלוט והשבולת עצמה יהי' ניתר אפי' בלא השרשה כמו חיטי דכדא ע"ש. ולכאורה קשה על קושייתם הא במנחות היא אבעיא בגמ' חטין שזרען בקרקע וחלף עומר עליהם מהו למנקט ולמיכל אי נימא כמאן דמנחא בכדא דמי א"ד דבטל אגב ארעא וסליק בתיקו ויבואר בעזה"י לקמן א"כ דלמא גם לר"י מספקא לי' ומחמיר מספיקא . אך באמת דבריהם נכונים דבשלמא אבעיא שם דהם תוך ג' ימים ועומדים להשרש אך הוא לקט אותם מקודם שייך שפיר לומר דבטל אגב ארעא כיון דהיו עומדים להשרש אבל כאן דעברו ימי השרשה קודם לעומר ולאחר ימי השרשה לר"י לא תשרש עוד א"כ אינו עומד להשרש בשום אופן א"כ בודאי לא בטל אגב ארעא כמו מי שמפקיר תבואתו ועושה אולר בקרקע בודאי מתיר עומר ול"ש דבטל אגב ארעא ה"נ כיון דאינו עומד להשלשה ושם עומד להשרשה וז"פ :

אך בפשיטות ל"ק קושית התוס' דמיירי דהשבולת דנעקר' לא הביאה שליש ותבואה תלושה שלא הביאה שליש הוי כמו שחת ואין העומר מתירה כמבואר במנחות דס"ט ע"ב ע"ש ואם כן אפי' אי נימא דהוי כמו חיטי דכדא מ"מ אינה נתרת בעומר ואח"כ תתערב עם שאר התבואה . אך עתו"ם פסחים דכ"ג ע"א ד"ה קולר לשחת כו' דחדש לא אסרה תורה אלא תבואה שהביאה שליש אבל אם לא הביאה שליש לא מתסרה משום חדש כלל . א"כ אין כאן חשש אם לא הביאה שליש לא משום השבולת עצמה דאינה אסורה משום חדש ולא מחמת הגידולים דלא עגדלו אם לא נקלט בשלשה ימים ושפיר מקשים והא דמבואר במנחות דקודם הבאת שליש אין העומר מתירה היינו אם הי' בתלוש בעת העומר ואח"כ שתלה וגדלה אסורה משום חדש ול"ש דהעיקר ניתר לענין אבעיא

דהתם ע"ש אבל בלא הגדולים תבואה שלא הביאה שליש אינה אסורה משום חדש כלל ופשוט . ובגוף הדין שחידשו התוס' דתבואה קודם הבאת שליש לא נאסרה משום חדש לא ידעתי מאין הוציאו זה ע' תוס' ר"ה די"ג ע"ב ד"ה התבואה כתבו דתבואה קודם הבאת שליש נמי חזי ומביאים ירושלמי גבי מעשרות דקודם שהביא שליש א"ח במעשרות דכתיב תבואת זרעך יצא פחות משליש שאינו נזרע ומלמיח ע"ש וכר"מ פ"ב מה' מעשרות ובמשנה למלך שם דעיקר הטעם כיון שאינו מלמיח וכתיב זרעך אבל לענין חדש מנין לנו דלא יהי' טהג חדש כיון דהוי תבואה ועיין ר"מ פ"ז מהלכות תרומות ומעשרות שכתב דתבואה שלא הביאה שליש מותר לקצור ממנה להאכיל לבהמה. נראה דאדם אסור לאכול וגם בהמ"א ה"ל להר"מ להשמיטנו דין זה . ולענ"ד נראה דגם התוס' פסחים לא כתבו זה רק מגלי' להמקשה להקשות דהיו יכולים לתרץ ולחלק בזה ע"ש אבל באמת לפי המסקנא דכתיב קצירכם דמותר בשנה גם קודם הבאת שליש אסורה משום חדש כיון דחזי לאכילה כמ"ש התוס' בר"ה אבל העומר אינו מתיר בתלוש כמבואר בש"ס דמנחות ואפשר כיון דחזינן דאין העומר מתיר פחות משליש מזה ראיה דאין אסור משום חדש דאי הי' אסור מה"ת לא יהי' העומר מתיר אותו ומ"מ ל"ע על הר"מ דה"ל לפרש דבר זה ול"ע בזה ועיין בהשמטות . ועיין ע"ש בר"מ דאם עקר שבולת שהביאה שליש קודם העומר וחזר ושתלה אחר העומר ה"ז ספק אם אסורה מפני התוס' או אזלינן בתר העיקר והוא אבעיא בש"ס שם. וענין עיקר וגדולים לריך קונטרס מיוחד . עוד מבואר שם אבעיא אם זרע תבואה אחר העומר ואח"ז קצר החיטים וזרעם ועבר עליהם העומר ולא השרישו בשעת העומר אם נאמר דהתבואה הוי כמונח בקרקע וכמונח בכדא ומותר לאכול מתבואה זו דהייט למנקט מן אותם החטים או נימא דבטלו אגב ארעא . וכיון דלא השרישו אין העומר מתיר אותן החטים ועלתה בתיקו . וכ"פ הר"מ דהוא ספק ואין לוקין ועיין בהשגות הראב"ד ובכ"מ ובלח"מ ומ"ל . ועיין במנחות דף ה' ע"ב דבשביעית לר"ע אין העומר מתיר כי ספיחים אסורים והי' יכול לאוקמי כגון שבולת שנעקרה קודם הבאת שליש קודם פסח העבר דהייט שנה ששית ואחר הפסח שתלה א"כ אסורה משום חדש והגידולים היו קודם שביעית ואין אסורים משום שביעית ומשום חדש אסור והעומר מתיר אך עדיפא מיניה משני ולע"ק :

והנה במ"ש לעיל דא"י מפני מה תבואה שלא הביאה שליש [אינה] אסורה משום חדש האיר השי"ת את עיני ומלאתי משנה מפורשת בפ"א דחלה מ"ג אלו חייבים בחלה ופטורים מן המעשרות כו' ותבואה שלא הביאה שליש ר"א אומר תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה והלכה כת"ק וכ"פ הר"מ ה' ביכורים וע"ש ברע"ב שכתב הטעם דת"ק כי היא באה לידי חימוץ וכ"ד הבאה לידי חימוץ לחם איקרי ועיין במשנה ראשונה דחלה דילפינן חלה בלחם לחם ממלה וגם חדש ילפינן דכתיב ולחם כו' מלחם דמלה וכן מבואר כאן בגמרא מנחות א"כ כיון דלענין מלה וחלה הוי לחם לענין חדש ג"כ הוי לחם עיין בגמרא ובמשנה שם דהם שוים והר"ב כתב בהדיא דוקא גבי מעשרות דכתיב זרעך בעינן זורעין ומלמיח כמ"ש לעיל א"כ בודאי לחם מן חדש קודם שהביא שליש אסור משום חדש ומ"מ כתבו התוספות שפיר בפסחים דעכ"פ לא הי' יכול להקשות דחזינן דחדש מותר בהנאה דהי' יכול לאוקמי כר"א דלא הביאה שליש פטורה מן החלה א"כ מותרת בחדש ג"כ אף דהוא דוחק לאוקמי המשנה שלא כהלכה אבל אליבא דאמת בודאי אסורה משום חדש אף קודם שהביאה שליש ואף הקלוי וכרמל מ"מ לא כתיב זרעך דזורעין כו'. אלא לפ"ז ל"ע אמאי לא יתיר העומר תבואה שלא הביאה שליש והיא בתלוש כיון דאסורה משום חדש אמאי לא יתיר אותה העומר וער"ש פ"א דחלה דאף ר"א דסובר תבואה שלא הביאה שליש פטור מן החלה דכתיב כתרומת גורן וילפינן מתרומה אבל לכ"ע לחם מיקרי ויולא ידי חובת מלה כיון דבא לידי חימוץ וא"כ כאן דכתיב ולחם בודאי אף שלא הביאה שליש לחם איקרי וכתיב ולחם כו' עד עלם היום הזה כו' א"כ נראה דודאי אסור משום חדש וגם העומר מתיר אותה ודברי רש"י במנחות ל"ע. ולולא דבריו הי' אפ"ל הא דנקט שבולת שהביאה שליש דבלא הביאה שליש אפשר יותר סברא דאזלינן בתר התוס' כי העיקר לא חשוב וכ"ז ל"ע. השי"ת יזכני לעמוד על בוריין של הדינים הללו. וכבר הבאתי בחיבורי זה דשם במנחות מבואר גבי תרומה דאי גחין ואכיל מן המחובר א"ח דבטלה דעתי' והו"ל שלכד"א והר"מ בה' תרומות מביא דין זה ונראה דכל האיסורים דגידולי קרקע וכאן גבי חדש אם גחין ואכל מן המחובר פטור והר"מ לא הביא אלא בה' תרומות כמבואר בש"ס לענין תרומה אבל נ"ל דה"ה כל האיסורים של גדולי קרקע הוי דינא הכי וכבר כתבתי זה בגליון בר"מ פ"ז ככ"ל. ונלע"ד כמו דהוא אבעיא בגמרא בחטים שזרען בקרקע ולא אשרים דאפשר דאין העומר מתיר אותן החטים עלמן אע"ג דכל תבואה תלושה או נשרשת העומר מתיר מ"מ כאן דלא נשרשה אין העומר מתירה מטעם השרשה וגם מטעם תלוש אין העומר מתיר דבטלינהו אגב ארעא ועי' רש"י מנחות וברש"י ב"מ דכ"ז ד"ה או דלמא כו' וכקרקע בעלמא דמי ולא שייך עומר למשריינהו עכ"ל חזינן אף דהוא תבואה גמורה מ"מ כיון דבטלינהו וחשיב כקרקע לא שייך עומר להתיר ועלתה בש"ס בתיקו כמו כן ל"ש עומר להתיר מה שהוא בגוף אדם . וכ"מ דהנה בכל האיסורין פסקינן וכ"פ הר"מ פי"ד מהמ"א דאם אכל ח"ז איסור והקיאו וחזר ואכל אותו חצי זית חייב דעל הנאת גרונו חייב ואע"פ שהי' במעיו והקיאו לא נפק מתורת אוכל וכן אם א' אכל כזית והקיאו ובא אחר ואכלו חייב ועיין יומא פ"א גבי תרומה דפטור השני בכה"ג וע"ש בתוס' שהק' ותירלו שם דשאני גבי תרומה דנתחללה. או דיש חילוק בין הקיאו בפניו דנמאס ובין הקיאו שלא בפניו דאינו נמאס ע"ש. וע' תוס' מנחות ס"ט ד"ה דבלע כתבו ג"כ

לענין

הבית בזכרים ונקבות. (ב) ומי שעבר ע"ז ואכל כזית מפת חדש קודם יום הקרבת העומר חייב מלקות:

מצוה ש"ד שלא לאכול קלוי

שלא לאכול קלוי מתבואה חדשה קודם הזמן הנזכר כלו' שאע"פ שלא עשה פת מן התבואה ולא טחנה ולא רקדה אלא שקלה מן החטים או מן השעורים באור ואכל מהן חייב גם עליהן. וע"ז נאמר וקלי וגומר. כל ענינה במצות הקודמות וחייב האוכל ג"כ מלקות על כזית מן הקלוי:

מצוה ש"ה שלא לאכול כרמל

א) שלא נאכל כרמל חדש קודם הזמן הנזכר שנאמר וכרמל לא תאכלו והכרמל נקרא תבואה קלויה בשבלים ראני"ש בלע"ז וחייבים על הכרמל ג"כ בכזית ואמרו ז"ל אכל מן החדש לחם וקלוי וכרמל חייב עכאו"א ואמרו ג"כ קלוי לא הי' צריך לאומרו אבל הזכירו הכתוב לחלק שמתחייב על קלוי בפ"ע ועל כרמל ולחם בפ"ע ואמרו בגמ' על הצד הדחייה אולי יתחייב על קלוי בפ"ע אחר שהוא מיותר ויהי' מתחייב על לחם וכרמל מלקות א'. והיתה התשובה למאי הלכתא כתביה רחמנא לקלוי באמצע לומר לחם כקלוי וכרמל כקלוי ויהיה חייב עכאו"א כל עניינה בשתי מצות הקודמות חברותיה:

מצוה ש"ו לספור מ"ט יום מיום הבאת העומר

(א) לספור מ"ט יום מיום הבאת העומר שהוא יום ט"ז בניסן שנא' וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה. והמנין הזה חובה עלינו למנות בו הימים מיום ליום. וכן השבועות שהכתוב אומר תספרו חמשים יום ואמר ג"כ שבעה שבועות תספר לך ובפי' אמר אביי בגמרא מנחות מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי. ויש מן המפרשים שהי' דעתם כי כוונת הכתוב למנות השבועות דוקא כשהן שלימות. אבל להזכיר בכל יום ולומר שהם כך וכך ימים וכך שבועות אין צריך. ויש מהם שאמרו כי הדרך הנבחר להזכיר מנין השבועות עם הימים תמיד בכל יום וירא שמים יבחר דרכם להוציא מכל ס' ולא יחוש לתפארת המלות וכן נהגו היום בכל המקומות ששמענו. וכ' הרמב"ם ז"ל ואל יטעה אותך אמרם ז"ל מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי ותחשוב שהן ב' מצות. שאין הכוונה בזה לומר שהן מצוה בפ"ע אבל הוא חלק מחלקי המצות ואמנם יהי' ב' מצות אילו אמר מנין הימים מצוה ומנין השבועות מצוה. וזה מה שלא נעלם ממי שידקדק בדבר ויבארהו. שאתה כשתאמר יתחייב שיעשה כך וכך לא יתחייב מהמאמר הזה שהענין ההוא מצוה בפ"ע. והראי' המבוארת ע"ז היותינו מונים השבועות כמו כן בכל לילה באמרנו שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים. ואילו הי' השבועות מצוה בפ"ע לא סדרו מניינה אלא

לענין איסור לא הוי פיכול ובתרומה הטעם דנתחללה או דיש חילוק בין הקיאו בפניו דנמאס ובין הקיאו שלא בפניו דאינו נמאס ע"ש והובאו דבריהם בחיבורינו זה א"כ אם א' אכל כזית חדש קודם הקרבת העומר או בזה"ז קודם יציאת הכוכבים של שיבסר ואח"כ אחר הקרבת העומר או בליל שיבסר הקיאו וחזר ואכלו או בא אחר ואכלו נראה דלוקין מ"מ כמו חטים שזרען בקרקע דהוא כמו הספק הנ"ל או דמוכחין בכדא ועומר התירן או כיון דבטלו בגוף ל"ש עומר להתיר כמו שם דהוא כקרקע ואין העומר מתיר קרקע ה"נ כאן הוי כגוף האדם ול"ש עומר להתיר גוף האדם ע"כ זה נמי הוי בכלל ספק כמו האבעיא הנ"ל ולוקין האוכל מכת מרדות כנלע"ד. ועיין צל"ח פרק אלו עוברין דכתב דאיסור התלוי בזמן כגון חמץ בפסח משכחת דלא יהי' חצי שיעור אסור מה"ת כגון דאוכל חצי שיעור בשביעי של פסח קודם הלילה ואינו יכול לאכול כל השיעור בכה"ג גם ח"ש מותר דל"ש חזי לאצטרופי דבלילה שרי לאכול ע"ש. ולכאורה גבי חדש נמי משכחת זה דאכל בסוף היום ח"ש. אך לפמ"ש דיש דברים שאין העומר מתירן כגון שזרען בקרקע או הקיאן ואף שם נימא דעל אלו אין לוקין דהוי אבעיא כמבואר בר"מ מ"מ תבואה שלא הביאה שליש שהבאתי ראיה לעיל דנוהג איסור חדש ומ"מ אין העומר מתירה לדעת רש"י. ואם כי כהבתי לעיל דלא ברירא לי מ"מ לא נדחה שיטת רש"י מפני חסרון ידיעתינו עכ"פ חזי לאצטרופי בכה"ג בדברים דאף לאחר העומר יהי' חייב. וכל התבואות מצטרפין לאיסור כמבואר בגמרא וברמ"מ פ"ד מהלכות מ"א א"כ לא משכחת לה בחדש דיהי' ח"ש מותר מן התורה ופשוט. ודע דבזמן המקדש היתר החדש תלוי רק בעומר אבל לא בכבש הבא עמו כ"ה בת"כ. וכן נראה מדברי הר"מ. וגם לפי מה שכתבתי למעלה בשם הת"כ דעל העומר אין כופין הצבור והטעם דמתיר החדש לא יתרשלו א"כ בכבש ל"ש זה וכופין את הצבור כמו כל הקרבנות וגם רק גבי מנחת העומר כתיב לרצונכם אבל כבש דינו כמו שאר קרבנות וז"פ:

(ב) **ומי** שאכל כזית מפת חדש כו'. הנה הר"מ והרהמ"ח מנו ג' לאוין כמבואר בכריתות ד"ה דלוקין ג' מלקיות אם אכל לחם וקלוי וכרמל ע"ש. וצ"ל כיון דכ"א הוא לאו בפ"ע וה"ל ג' שמות א"כ אם אכל לחם צריך להתרות בו משום הלאו דלחם כמ"ש בחיבורי כ"פ דצריך להתרות בו מאיזה לאו ה"נ. ואני מסופק אם אכל לחם אפוי חצי זית וקלוי ח"ז אם מצטרפין ללקות כיון בהם מב' שמות וכל שהוא משם אחר אינו מצטרף כמבואר בש"ס דמעילה ובר"מ פ"ד מהמ"א. ואין ראיה מהא דמבואר בש"ס ובר"מ פי"ד מהמ"א דכל הבליקות והקמחין של חמשת מיני תבואה מצטרפין לכזית לענין חדש דשם הוי משם א' כגון קמחים או בלקות והם משם אחד רק הם מה' מינים וכן בודאי פת מצורף ח"ז ממין זה וח"ז ממין אחר מה' מינים בודאי מצטרף כי הם שם א' אבל כאן פת עם קמח דהוי שני שמות אפשר דאין מצטרפין כמו בכל דוכתי או אפשר להחמיר גזרה תורה דלא הוי לאו שבכללות אבל מ"מ לענין זה ה"ל כחד שם שיצטרפו וכן יש לספק לענין מעשר ובעזהשי"ת יבואר לקמן גבי מע"ש (ועיין בהשמטות). גם כ"ל כיון דאיכא לאו בפ"ע בלחם א"כ לוקין על כזית לחם ואין משגיחין כמה קמח בפת כגון אם הלישה עבה ואין בה פת כזית ויש קמח יותר מכזית מ"מ אין לוקין כיון דאין בלחם כזית וכן להיפך אם הלישה רכה ויש כזית פת ואין כזית קמח רק עם המים יש כזית דהבלילה היא רכה מ"מ חייבים מלקות כיון דיש בפת כזית והתורה אסרה לחם כמו גבי מצה דיוצא בכזית מצה ואין משגיחין בקמח אלא גבי חלה דהשיעור הוא דוקא קמח כמבואר בה' חלה אבל בצק שלא נאפה דאינו חייב משום ולחם רק כיון דאוכל הקמח של חדש בודאי צריך כזית קמח ואם ליכא כזית קמח אע"ג דבצק עם המים יש כזית מ"מ אינו חייב כיון דלאו בכלל הלאו דלחם רק מחמת קלוי וכרמל דהיינו תבואה צריך כזית בתבואה ואין המים שבבלילה מצטרף. ומ"מ מ"ש גבי פת דאם הבלילה קשה ויש קמח כזית ומ"מ אין בפת כזית אין לוקין. אפשר לחלק כיון דבאמת התורה אסרה ג"כ קמח דאפי' קלוי וכרמל שלא נטחן ובנטחן ג"כ כמבואר בש"ס א"כ וכי בשביל שנעשה פת מגרע גרע ויצא מכלל קמח כיון דבאמת יש כזית קמח נהי דא"ח משום פת מ"מ חייב כמו שאוכל כזית קמח אך אם אין בכזית פת כזית קמח אך מחמת הבלילה והמים יש כזית נהי דא"ח מחמת הקמח מ"מ גזה"כ הוא דעל כזית פת חייב והא יש כזית פת כמו כזית מצה דאין משגיחין על הקמח ע' במנחות כ"ד ובר"מ פי"ד מהמ"א:

מצוה ש"ד שלא לאכול קלוי. מצוה ש"ה שלא לאכול כרמל. ב' מצות אלו נתבארו במצות הקודמות.

מצוה ש"ו (א) **לספור** ט' דיני המצוה מבוארים בר"מ פ"ז מהתו"מ ובריו"ף סוף פסחים והשיטות אלו שמביא המחבר תמלא שם בר"נ ובבעה"מ. וע' תוס' מנחות ומבואר בטו"ח ובב"י סי' תפ"ט ובש"ע ובאחרונים. וע' ש"ס מנחות וספרתם לכם שתהא ספירה לכאו"א. וע' תוס' מנחות דע"ה ע"ב ד"ה וספרתם כו' ביובל כתיב וספרת שם המצוה לב"ד ויבואר לקמן בעזה"י במקומו. ועיין בגמרא ובמג"א שם דעתו נוטה דאינו יוצא בספירת חבירו אע"פ ששמע ול"ד לקידוש וכדומה שיוצא בשמיעת חבירו דגזרת הכתוב הוא דכ"א מחייב לספור לעצמו וע"ש שמביא בשם הב"י שיוצא אם שומע מחבירו וע"ש שהגיה בל"ע דין זה ובספר חק יעקב דעתו ג"כ דאינו יוצא בשמיעה מחבירו ובפר"ח פלפל ודעתו דבדיעבד יצא אם שמע מחבירו ומביא בשם הספרי דעיקר מה שהזהירה התורה ספירה לכאו"א להוציא שהי' הסברא דרק לב"ד המצוה כמו ביובל. וכבר האריכו האחרונים בזה. ועמג"א דספירה היא בכל לשון ולאו דוקא בלה"ק ואם אינו מבין לה"ק וספר לא יצא. והנה דעת רוב הראשונים דספירה בזה"ז שאין עומר הוא רק דרבנן אבל דעת הר"מ שהוא מה"ת ער"נ פסחים ובכ"מ ובב"י. ונשים ועבדים פטורים ממצוה זו דהוי מ"ע שהז"ג ועמג"א כתב דהאידנא שוויא עלייהו חובה. וד"ז צ"ע והוא דבר חדש דנשים אם קבלו עליהם לעשות מ"ע שהם פטורין יתחייבו מפני דשויא עלייהו חובה ולא ראיתי כן בשום מקום ואינו דומה להפלת ערבית עיין בראשונים וכאן יש דיעות דאסור להו לעשות מ"ע שהז"ג ולכ"ע אינו מצוה כלל והיאך ישוויי' חובה. ולא ידעתי מוצא הדברים של ד' המג"א. ומ"ש הרהמ"ח בסוף המצוה ונוהגת כו'. ועתה בעוה"ר כו' מונין הימים והשבועות נראה דקצת חיסור לשון יש כאן. ונראה דסובר כדעת הראשונים הסוברים ספירה בזה"ז דרבנן וצ"ל ועתה כו' אעפ"כ מונין אנו הימים ושבועות דהיינו לאפוקי מדעת הר"נ שכתב כיון דמונין אנו הימים ושבועות מוכח דספירה היא דאורייתא והרהמ"ח סובר כרוב הראשונים דספירה דרבנן מ"מ מונין אנו הימים והשבועות עיין בדבריהם. מ"מ לע"ק שנטה מדעת הר"מ אשר עפ"י רוב נמשך אחריו עכ"פ היה צריך להביא דעת הר"מ ולומר שהוא סובר כסברת רוב הראשונים כדרכו בכל החיבור. והנה נראה פשוט לשיטות הראשונים הסוברים דאם לא מנה בלילה יספור ביום. או אם דלג כ"ה יספור אח"כ דלא הפסיד המצוה אין חילוק בין אם שכח או הזיד ולא מנה או שלא היה מחויב למנות כגון קטן שנתגדל בימי הספירה או עבד שנשתחרר ביום מ"מ חייב למנות כי זה אינו מהשלמה שנאמר דאם לא היה חייב א"ל להשלים כמו במס' חגיגה גבי חיגר ועוד כמה מקומות לענין תפלה והבדלה כי דין זה דומה עם כל ישראל כך המצוה דאין יום א' תלוי בחבירו דאי הי' מטעם השלמה היה צריך להשלים ולמנות גם המנין של אתמול וגם אם שכח בלילה ומונה ביום לשיטה זו לאו השלמה היא אלא המצוה נמשך והוי כמו א' שנשתטה בתחלת ליל פסח דפטור ממצה ואחר כך נתפקח בלילה בודאי חייב לאכול מצה דכל הלילה הוא המצוה ואין זה השלמה ה"ה כאן וז"פ. ולשיטת הראשונים דס"ל אם לא מנה יום א' הפסיד המנין והטעם כמ"ש הרהמ"ח דהם מצוה א' ומכיון שלא מנה יום א' בטל ממנו החשבון נראה ג"כ בפשיטות דאין חילוק בין אם לא מנה ששכח או הזיד או שלא מנה שהי' קטן עד אמצע הספירה או נשתחרר כיון שלא מנה בטל החשבון ממנו וגם ז"פ. אך אני מסופק לשיטה זו אם הקטן אע"פ שאינו חייב מ"מ מנה כדרך הקטנים או עבד מנה קודם שנשתחרר ג"כ כי רשאי לעשות מעשהז"ג כמבואר בכ"מ בש"ס ובאמצע נתגדל הקטן ונשתחרר העבד אי מחויב מה"ת למנות בגדלותו ובגירותו בשנה ההוא מי נימא דבחיוב ובפטור תליא מלתא וכיון שהיה פטור אף שמנה מ"מ כיון שמצוה א' היא ומקודם לא נתחייב גם עתה אינו חייב מה"ת ואין כופין אותו למנות ככל מ"ע שבתורה או דלמא כיון שמנה אף שהיה בפטור מ"מ לא בטל החשבון על כל פנים וחייב מכאן ולהבא ומצינו במרדכי במגלה

אלא בלילי השבועות בלבד והי' להם ברכות אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת ימי העומר. ועל ספירת שבועים. ואין הדבר כן אבל המצוה היא ספירת העומר ימיו ושבועותיו כמ"ש ע"כ. משרשי המצוה על צד הפשט לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל. וכמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה וגו' והוא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה מסיני ויקיימוה וכמו שאמר השי"ת למשה וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר שבשביל זה הם נגאלין והוא תכלית הטובה שלהם. וענין גדול הוא להם יותר מן החירות מעבדות ולכן עשה השי"ת למשה אות בצאתם מעבדות לקבלת התורה כי הטפל עושין אות לעולם אל העיקר ומפני כן כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד בלבינו כעבד ישאף צל וימנה תמיד מתי יבא העת הנכסף אליו שיצא לחירות כי המנין מראה באדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא וזהו שאנו מונין לעומר כך וכך ימים עברו מן המנין ואין אנו מונין כך וכך ימים יש לנו לזמן. כי כ"ז מראה לנו הרצון החזק להגיע אל הזמן (וע"כ לא נרצה להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת) ואל יקשה עליך לומר א"כ אחר שעברו רוב הימים של ז' שבועות אלו למה לא נזכיר מיעוט הימים הנשארים לפי שאין לשנות מטבע החשבון באמצעו ואם תשאל א"כ למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת ולא מיום ראשון התשובה כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים שהוא אות ומופת בחדוש העולם ובהשגחת השי"ת על בני אדם ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ד"א. וע"כ נתקן החשבון מיום שני. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום ב' של פסח שלא יהי' חשבון ראוי לומ' ליום ב' ש"פ וע"כ הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו. והוא קרבן העומר שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ב"ה בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו. מדיני המצוה מה שארז"ל שמצוה למנותן מבערב כדי שיהיו תמימות כמש"ה תמימות תהיינה וארז"ל אימתי הן תמימות בזמן שמתחיל מבערב ומ"מ פי' המפורשים שאם שכח ולא מנה מערב מונה למהר היום וי"א שמי ששכח ולא מנה יום א' שא"י למנות עוד באותה שנה לפי שכולן מצוה א' הוא ומכיון ששכח יום א' מהן הרי כל החשבון בטל ממנו. ולא הודו מורינו שבדורינו לסברא זו אלא מי ששכח יום א' מונה האחרים עם כל ישראל. ומצוה מן המובחר למנות מעומד ומברך אשר קדשנו במצותיו. ומי שמנה בלא ברכה יצא ואינו רשאי לחזור ולמנות בברכה ויתר פרטיה במס' מנחות (א"ח סי' תפ"ט) ונוהגת מצוה זו מספירת העומר מדאורייתא בכל מקום בזכרים בזמן הבית שיש עומר שם קרב ועתה בעונותינו שאין לנו בית המקדש ולא מזבח מונין אנו הימים והשבועות ועובר על זה ולא ספר ימים אלו בטל עשה:

מצוה ש"ז דין שתי הלחם בעצרת

(א) להקריב ביום חג השבועות לחם מן חטה חדשה וזהו נקרא בכתוב מנחה חדשה והם שתי ככרות כמו שכתוב

במגלה הביא סברת רבינו טוביה מיוגא מובא גם כן במג"א סי' קפ"ט דהמחויב מדרבנן מוציא החיוב מה"ת דיוצא בקידוש היום מפלג המנחה ולמעלה ע"ש א"כ כמו דיוצא בקידוש של שבת בזמן דרבנן אם כן בקטן שנתגדל דעכ"פ הגיע לחינוך קודם בודאי מועיל או הזמן שמחויב מדרבנן להיות חייב אח"כ מה"ת ואין החשבון בטל. אלא בעבד ונשתחרר מסופק אני אם מנה בעבדותו אם בטל החשבון כיון שאינו מחויב או עכ"פ כיון שעשה המצוה אפי' בפטור מועיל על אח"כ דאין החשבון בטל וצ"ע. והי' נראה להביא ראיה קצת לדין זה מפ' הבא על יבמתו הי' לו בנים בגיותו ונתגייר כיון דזרעו מיוחס קיים המצוה של פ"ו אף דעשיית המצוה הי' בזמן שהי' פטור דב"נ אין מצווין על פ"ו כמבוא' בסנהדרין מ"מ קיים המצוה המוטלת עליו בזמן החיוב כיון דמ"מ יש לו בנים ה"נ אף ע"פ דעתה חל עליו מה"ת החיוב ומקודם הי' פטור מ"מ המצוה שעשה בפטור עולה לו עתה ג"כ דלא בטל החשבון וחייב מן התורה כנלע"ד. שוב ראיתי בספר ט"א לר"ה בהא דמבואר שם כפאו ואכל מצה כו' איצטריך דכפאו שד כו' והתנן עתים חלים ועתים שוטה בשעה שהוא שוטה ה"ה כשוטה לכ"ד וע"ש שפירש דהיינו כיון דהוא כשוטה ושוטה פטור מן המצות אין המצוה שעשה בשעת הפטור פוטרו אח"כ בזמן החיוב כיון דבשעה שעשה המצוה הי' פטור והקשה הט"א מיבמות דהי' לו בנים בגיותו כו' קיים פ"ו אע"פ שעשה המצוה בזמן הפטור ע"ש שפי' פי' אחר בש"ס שם ואח"כ דחה הפי' האחר ומסקנתו כסברא זו ויישב שם מיבמות ע"ש. ולדידי' ל"ק כלל דחילוק גדול יש בין הנושאים דודאי אכילת מצה ושופר וכדומה דהמצוה היא לאכול מצה ולשמוע שופר א"כ בודאי סברא היא דאין עשיית המצוה פוטרת אותו אם עשה בזמן הפטור כיון שקודם לא נתחייב כלל ואח"כ נתחייב מה"ת שיפטור עצמו בזה אבל גבי פ"ו דהמצוה היא להיות לו בנים ולקיחת אשה ולהוליד זו הכשר מצוה דא"א לקיים להיות לו בנים בל"ז והמצוה אין לה הפסק כשאר מצות רק כל ימי חייו היא המצוה ובכל רגע מקיים המצוה והא ראיה דר"י בעצמו סובר שם דאם הי' לו בנים ומתו לא קיים המצוה חזינן אף על גב דעשה המצוה והוליד מ"מ כיון שמתו נפסק המצוה אם כן עיקר המצוה שיש לו בנים ע"כ אע"ג דהכשר מצוה הי' בגיותו מ"מ עתה שנתגייר וחייב במצות ועתה יש לו בנים מקיים המצוה כי מצוה זו נמשכת תמיד ועושה המצוה בחיוב רק הכשר מצוה עשה בפטור אבל במצה וכדומה בשאר מצות דאין המצוה נמשכת רק המצוה היא העשיי' א"כ לאחר עשיית המצוה פסקה המצוה בודאי אין מועיל מה שעשה המצוה בעת שהי' פטור כיון דעת' בעת שהתור' חייבתו לא עשה כלל ומה מועיל מה שעשה בזמן שלא חייבה אותו התורה כלל אבל בפ"ו אין המצוה לעשות רק הכשר מצוה אבל עיקר המצוה מה שיש לו בנים ואם מתו לא קיים כלל אע"ג דלקח אשה והוליד והמצוה נמשכת א"כ עושה גם עתה בעת החיוב המצוה ע"כ יצא כי אינו מקיים המצוה מחמת גיותו כי גם עתה בגירותו מקיים כמו כ"א מישראל דהמצוה היא הבנים אבל במצוה שתלוי בעשייה ועכשיו בזמן החיוב לא עשה כלל בודאי אינו יוצא כי לא עשה המצוה עתה ומה שעשה אז לא הי' חייב כלל ואחר העשיי' נפסקה המצוה ואינו עושה ולמה יצא בזה י"ח המצוה וע"ש ביבמות דר"י סובר דהי' לו בנים בגיותו יצא והוא בעצמו סובר דהי' לו בנים ומתו לא קיים המצוה א"כ כיון דהמצוה נמשכת ע"כ יצא אף שעשה בזמן הפטור כי הוא מקיים גם עתה בזמן החיוב אבל מה שתלוי באיזה עשייה והמצוה נפסקת בודאי אינו מועיל מה שעשה בזמן הפטור. וע"ש בט"א שדבריו תמוהין שכתב דר"י סובר דקיים דהוא משום לשבת כו' אע"ג דר"י פליג על ר"ה וסובר דאם היה לו בנים ומתו דקיים פ"ו מ"מ כאן מודה כו' ובאמת הוא העלמת עין אדרבא ר"י סובר דהי' לו בנים לא קיים דשבת בעינן וע' בש"ס שם ומ"מ כאן יכול לומר דהיא מצוה נמשכת אף שהיא חדא מצוה מ"מ לא בטל שם החשבון וחייב אח"כ בנשתחרר אם מנה מקודם כנלע"ד בעזה"י. וכעין סברא זו תמצא בר"ן פ"ב דביצה לענין חילוק של עירוב תבשילין ובין עירובי תחומין וחצרות. והנה עבד פטור דה"ל הזמן גרמא. וח"ע וחב"ח להסוברים דבספירה מוציא את חבירו אם כן צריך לשמוע מב"ח גמור לצאת י"ח כמו שופר ומגילה דח"ע וחב"ח אף לעצמו אינו מוציא דלא אתי צד עבדות דידי' ומפיק צד חירות דידיה וצריך לשמוע מאחר. אך להפוסקים דא"י י"ח מאחר דספירה לכ"א בעינן אם כן הוא פטור מסה"ע כיון דהוא בעצמו צריך לספור וצד עבדות דידיה לא מפיק צד חירות דידיה אף דצד חירות חייב בכל המצות מכל מקום כאן מה יעשה כיון דהעבדות מעכב עליו וכ"כ גבי שופר אי ליכא אחר שישמע ממנו א"צ לתקוע בעצמו דאינו יוצא כלל ולמה יתקע וכן בשאר מצות ויבואר עוד בעזרת הש"ת. ואפ"ל דגם גבי שופר דוקא אם יכול לשמוע מאחר א"י ע"י עצמו אבל אם ליכא אחר אפשר דמחויב לעשות המצוה בעצמו כי החלק דצד חירות חייב וצ"ע. ועיין מ"ש לקמן במצות שופר. וטומטום ואנדרוגינוס דינם כמו בכל המצות שהזכרים חייבים ולא נשים. ועיין נוב"י מ"ק דין אונן בליל ספירה דעתו שימנה ויש לפלפל בדבריו. ואם שכח למנות עד בה"ש להסוברים ספירה בזמן הזה מה"ת היא סד"א ולחומרא ואם ספירה בזה"ז דרבנן ה"ל סד"ר כמו סוכה ולולב ע"ש פ' לולב וערבה. ולענין מצות צריכות כוונה הדין כאן כמו בכל המצות התלויות בדבור עיין בש"ע ואח"מ:

מצוה ש"ז (א) להקריב כו' הדינים הם בר"מ פ"ח מהלכות תו"מ ובש"ס ז מנחות והנה הר"מ והרב המחבר פסקו דוקא לכתחלה מצוה להביא מן החדש ובדיעבד כשר אף מן הישן כהברייתא במנחות דף פ"ג ע"ב דשתי הלחם שבאו מן הישן כשר אלא שחיסר מצוה. וע"ש בהגהות כתב שהלכה זו בהיפך היינו דהיא כתנא דמתניתין דפסול מן הישן וע"ש בכ"מ שנ"ס לדברי הר"מ דפוסק דכשר וע"ש בלח"מ ג"כ ליישב דעת הר"מ. והנה מבואר בש"ס דחדש גבי שתי הלחם היינו מתבואה חדשה שבשנה זו שנזרעה קודם לעומר ומנחת העומר היה קריבה מחדש וחוץ לזה אסור להביא שום קרבן מן תבואה או נסכים למקדש קודם שיקריב שתי הלחם והשתי הלחם הם ביכורים במקדש והשתי לחם מתיר להביא מנחות משנה זו וע' במנחות דף ס"ח ע"ב אבעיא בש"ס הא דאסור להביא חדש למקדש קודם שתי הלחם אי בעי דוקא כסדרן כגון תבואה שנזרע כדרכה ועבר עליו העומר לאחר הזריעה ואח"ז עברו עליו שתי הלחם אז ניתר התבואה אבל אי עבר על התבואה שלא כסדרן ושה"ל היו קודם לעומר כגון תבואה שנזרעה אחה"פ ועברה עליה שתי הלחם ואחר זה עבר עליה העומר אי מותר להביא מן התבואה ההיא למקדש כיון שעכ"פ עבר על התבואה שה"ל והעומר א"ד כסדרן בעי דוקא העומר קודם לשל"ח ולא אפשיטא האבעיא וכ"פ הר"מ פ"ז דהוא ספק אם מביאין מנחות לכתחלה מתבואה כזו. וכ"פ דגם גבי שהל"ח ג"כ כ"מ דין זה דאם הביא שהל"ח מתבואה שנזרעה אשתקד קודם לשהל"ח ועתה עבר עליה העומר בודאי לכתחלה אין מביאין דלמא מתיר שלא כסדרן א"כ כל התבואות כה"ג מותרות למזבח ואין זה חדש ולא מיקרי ביכורים אבל אי אין מתיר שלא כסדרן א"כ נקרא חדש לשתי הלחם כמו כל התבואות של שנה זו שחלף עליה העומר דמביאין ממנו שהל"ח ומה שלא הביא הר"מ כאן זה שסמיך אדלעיל וכן בש"ס היא אבעיא על המשנה הקודמת דדין א' לשניהם. אך לדעת הראב"ד דישן בדיעבד פסול ע"כ בכה"ג דהוי ספק הו"ל ספיקא דאורייתא ואפשר דאפי' אף בדיעבד פסול אך בר"מ שם מבואר בסמוך גבי חטים שירדו בעבים דגם כן הוא אבעיא בש"ס כמבואר לקמן ומ"מ כתב דאם הביא הורצה אף על פי שהוא ספק וכן דעת הר"מ כ"פ בענין הקרבנות דספק הורצה עיין בה' ביאת מקדש ובה' א"מ. והכ"מ כתב הטעם דאין לפסול העבודה מכח ספק א"כ כשר כאן בדיעבד אף להראב"ד. מ"מ איני מבין הטעם נהי דמספק אין בידינו כח לפסול העבודה מכל מקום באלו שהם באים להכשיר כמו כאן דמתיר באותו יום נסכים במקדש וכיון דהוי ספק על כל פנים לא יתיר דלמא הוא פסול ע"כ אינו

אינו מתיר כהי דאין צריך להביא קרבן אחר בכהאי גוונא מכל מקום אמאי יתיר ומהראוי היה בכה"ג שלא להביא נסכים מחדש אפי' לאחר הקרבה. וצ"ע על הר"מ ג"כ אמאי סתם באבעיא דבסמוך דהורצה דמשמע דעושה ספעולה דמתיר למקדש וא"י כעת הטעם וצ"ע לעת הפנאי :

והנה שהל"ח אינם באים אלא מן הארץ אליבא דכ"ע כמבואר בש"ס ובר"מ ובהרהמ"ח לקמן ומקרקע עכו"ם בא"י אי אמרינן אין קנין לעכו"ם בא"י א"כ הו"ל כא"י אבל כבר כת' כ"פ דדעת הכ"מ בר"מ דכ"ז שהוא ביד הנכרי יש לו קנין אף אם חזר ומכר לישראל לא אמרי' דהוי כיבוש יחיד א"כ אסור להביא מקרקע עכו"ם דה"ל כח"ל. והנה מבואר בש"ס ס"ט ע"ב אבעיא חטים שירדו בעבים אי מותר להביאן לשה"ל"ח אי קרינן ביה ממושבותיכם ולא אפשיטא האבעיא וכתב הר"מ דלא יביא ואם הביא כשר וכ"כ הרהמ"ח והר"מ מביא האבעיא כלשון הגמרא ולא פי' לנו מאי זה חטים שירדו בעבים וברש"י פי' דעבים בלעו ספינה חטים באוקיינוס ובתוס' ד"ה חטים הקשו ע"ז דממ"נ מהיכן הם החטים אם המה מח"ל מה"ת ביתכשרו ע"י העבים ואם הם מא"י מה"ת שיפסלו ע"י העבים ופירשו הם דמיירי דירדו בדרך נס כי הגהו אטמהתא דסנהד' ע"ש. והנה מבואר בש"ס ובר"מ דעומר מתיר במדינה חדש ושתי הלחם במקדש היינו דאסור להביא שום מנחה מן החדש קודם לשה"ל"ח. ונלע"ד דזה דוקא מא"י דאסור חדש במדינה ובמקדש נמשך האיסור עד עצרת אבל בח"ל לשיטות הסוברי' שהבאתי לעיל דח"ל אינו נוהג חדש כלל נלע"ד כמו דאינו נוהג במדינה דה"ל חובת קרקע לדידהו כ"כ אין נוהג איסור חדש במקדש כלל ומותר להביא מנחות מח"ל אפי' חדש ואפי' קודם לעומר דאינו אסור להדיוט ולא לגבוה ושתי הלחם דכתיב ביה חדשה וביכורים דהיינו לתבואות א"י אבל בתבואות ח"ל כמו דאינו נוהג במדינה כ"כ אינו נוהג במקדש דה"ל חובת קרקע. ואפ"ל דאפי' להסוברי' דנוהג חדש בח"ל היינו מושבותיכם כו' בכ"מ שאתם יושבים משמע אבל כאן דלא מצינו איזה לימוד מה"ת יפסלו קודם לשה"ל"ח ואפשר כיון דנוהג איסור חדש נוהג ג"כ במקדש. אבל להסוברים דאינו נוהג איסור חדש בח"ל נראה בודאי דג"כ במקדש אינו נוהג. ובזה מובן לי לשון המשנה היטב אשר לכאורה היא מגומגם קצת וז"ל המשנה כל קרבנות הצבור והיחיד באין מן החדש ומן הישן מן הארץ ומן ח"ל חוץ מן העומר ושה"ל"ח שאינם באין אלא מן החדש ומן הארץ עכ"ל המשנה ופירש"י כל קרבנות היינו מנחות כו' ולכאורה אינו מובן לי מאי זה דכל הקרבנות כשרים מן החדש הא באמת אסור להביא מן החדש וקודם לעומר פסול אף בדיעבד וקודם לשה"ל"ח לכתחלה לא יביא ע"ש וע"כ צריך לדחוק דחדש היינו משנה זו אף לאחר שה"ל"ח מ"מ נקרא חדש ובאמת לאיזה צורך נדחק המשנה בלשונה כיון דעיקר דבא להשמיענו דעומר ושה"ל"ח היא דוקא מן החדש ה"ל לקצר בלשונו ולומר דכל. המנחות באות מן הישן והוא לאו דוקא דהאמת כ"ש חוץ מן העומר ושה"ל"ח דאינם באים אלא מן החדש ולמה הצריך התנא להתחיל מן החדש לכל המנחות כיון דגם עומר ושה"ל"ח הוא מן החדש. ולפמ"ש ניחא דהתנא בא להשמיענו דבר גדול דהיינו דאין חדש נוהג כלל בח"ל וזה כונת המשנה כל קרבנות הצבור באים מח"ל ומארץ מן החדש ומן הישן דהייט דמשכחת לה דגם חדש ממש כשר למנחות דהייט מן ח"ל וקאי מן חדש להא דמח"ל חוץ מעומר ושה"ל"ח דאינם באים אלא מן הארץ ומחדש דוקא. א"כ לפמ"ש מוכח דמשנה דידן סוברת דחדש אינו נוהג בח"ל וכ"ה בהדיא במשנה לפמ"ש וע' בפ"י בק"א פסק חדש כתב דמשנה זו סוברת דחדש אינו נוהג בח"ל כיון דסוברת דאין מביאין עומר מח"ל ובגמרא מבואר דלר"י בר"י דחדש נוהג בח"ל מביאין ג"כ עומר מח"ל וע"ש שכתב דזה לא מוכח לדעת הר"מ דסובר דחדש נוהג בח"ל ומ"מ סובר דאין מביאין עומר מח"ל עיין בלח"מ הטעם ולפמ"ש א"ל לזה רק המשנה אמר כן בפירוש. אם כי אפשר לדחות מ"מ ד"ז שכתבתי נ"ל מצד הסברא למ"ד חדש אינו נוהג בח"ל ג"כ במקדש אינו נוהג ומותר להביא למקדש קודם העומר ושה"ל"ח כל המנחות כנלע"ד. ואף דקודם שתי הלחם אסור להביא אפי' יין חדש ושמן חדש אף דלא שייך א"ח לגבייהו כמבואר בש"ס ור"מ מ"מ גבי חמשת המינין דשייכי איסור חדש א"כ בח"ל דאינו נוהג איסור חדש גם במקדש אינו נוהג. גם נ"ל דגם יין ושמן חדש למקדש אפשר דאינו נוהג מפירות ח"ל והמנחה חדשה דוקא בפירות הארץ ומ"מ צ"ע בכל זה ובעזה"י אשנה פ"ז. והנה דין זה דאין מביאין שום חדש אפי' פירות האילן לבהמ"ק קודם לשה"ל"ח מבואר שם במנחות דף ס"ח ודף ס"ט ע"ש. וג"כ מבואר שם כמו דהעומר מתיר בהשרשה דהיינו דבר הנשרש קודם העומר מותר לאח"פ להדיוט ה"ה שה"ל"ח מתיר בהשרשה דהייט חמשת מיני תבואה שנשרש קודם לעומר ואפי' גדל מעט אפי' לא הביא שליש קודם לשה"ל"ח מ"מ כיון שנשרש קודם לשה"ל"ח השה"ל"ח מתיר ומכ"ש תבואה שהיה בתלוש כמו דהעומר מתיר ועיין ברש"י דף ס"ט ד"ה השתא כתב שם וז"ל לגבי תבואה שריין עומר ושה"ל"ח בהשרשה תבואה הנשרשת קודם לעומר אע"פ שלא גדלה כלום כו' ובלדו הגהה מס' ל"ק הנשרשת קודם לעומר או לשה"ל"ח. וא"י כונתו דודאי גבי תבואה צריך להשריש קודם העומר דאי הי' השרשה קודם לשה"ל"ח בשנה זו אסורה משום חדש ואפי' להדיוט ואחר העומר כוי שלא כסדרן והיא אבעי' לעיל. וכונת רש"י פשוטה דאף דנשרש קודם העומר מ"מ גדל רק קצת או לא גדל כלל קודם שה"ל"ח מ"מ אחר שה"ל"ח מותר להקריב מתבואה זו מה שגדל אח"כ כי השה"ל"ח מתירים תבואה הנשרשת כמו העומר ואין בידי הכפר הנ"ל לעיין בו. והנה בר"מ פ"ז מבואר ג"כ דהשרשה מתיר בשה"ל"ח ע"ש בהי"ט וה"ך. ונ"ל פשוט דהאבעיא שם בגמרא דאם היו חטין בקרקע קודם העומר ולא השרישו אם העומר מתיר החטים עצמן למלקטינהו ולמיכל מינייהו אי נימא כמאן דמנחי בכדא דמי ושריגהו עומר או בטלו אגב קרקע ע"ש והבאתו לעיל שייך גם לענין חדש במקדש קודם שה"ל"ח אם לקח תבואה משנה זו דעבר עליה העומר חרעינהו קודם לשה"ל"ח ולא השרישו ג"כ הספק אי מותר ללקוט איתם החיטים למנחות אי נימא כמאן דמנחי בכדא ושריגהו שה"ל"ח או אפשר בטלו אגב ארעא ולא שריגהו. והא דבעי דוקא לענין עומר דרוצה להחמיר בדבר חמור דאסור אף להדיוט אבל באמת זה ממילא משתמע ובודאי בכה"ג מתחלה לא יביא מנחות כשאר אבעיא שמביא הר"מ דהדין דלא יביא לכתחלה כנ"ל פשוט. וכן האבעיא דשבולת שעקרה ושתלה ג"כ שייך לענין קודם שה"ל"ח ואין אני צריך לפרש ע"ש כנלע"ד פשוט. והנה בפירות האילן דל"ש לגבי עומר רק לענין שה"ל"ח ובאילן ל"ש לומר דהשרשה קודם שה"ל"ח מתיר דאילן נשרש פ"א וכל שנה מתחדש פירותיו ואי ניזיל בתר השרשת האילן לא יהיה חדש כלל רק בשנה הראשונה ואז בלא"ה ה"ל עליו דין ערלה ע"כ דוקא ענין התחלת הגידול של הפירות דשנה זו הוי כמו השרשה בתבואה. ואבעיא לן בגמרא שה"ל"ח הגלה שריא או חנטה אם הי' קודם לשה"ל"ח ואמרינן מאי הנלה ומאי חנטה אילימא דפירי השתא השרשה שריא הנלה וחנטה דפרי מבעיא ופירש"י דהשרשה מתיר בתבואה וזה הנלה והחנטה הוא יותר מהשרשה דתבואה אלא הנלה וחנטה דעלין מי הוי כמו השרשה בתבואה או לא ועלתה בתיקו וא"כ האבעיא רק לענין פירות האילן אבל לא לענין תבואה כי תבואה היא בהשרשה כמו העומר. אבל הר"מ כתב בפ"ז ה"כ ז"ל וכן תבואה שהיתה בקרקע וחנטו או הנלו עלים שלה כשהביאו שתי הלחם ה"ז ספק אם הנלת עלין או חנטתן כמו השרשה והותרה להביא ממנו מנחות או אינה חשובה השרשה לפיכך לא יביא ואם הביא הורצה עכ"ל נראה דהר"מ מיירי בתבואה ולא בפירות האילן דכתב וכן תבואה וסובר דהאבעיא הוא בתבואה. ולכאורה לפי דבריו לא ידעינן הדין בפירות האילן כמה שיעור הגידול קודם שתי הלחם ואפשר לומ' דהר"מ סובר בהבאת שליש תליא כמו דהשיעור למעשרות רק גבי תבואה מרבינן לענין העומר שם בפירקין דאזלינן בתר השרשה א"כ לענין שה"ל"ח ג"כ. אבל בפירות האילן דגבי עומר ל"ש וכאן אין שום מקרא ללמוד זה א"כ השיעור כמו למעשרות כמבואר בר"מ במעשרות ע"ש ובלח"מ הקשה לדעת הר"מ דמיירי בתבוא' א"כ אמאי לא מבעי בש"ס לענין אם מותר לאח"פ אם העומר מתיר או לא ולדידיה אין קושיא כ"כ כי עכ"ל דנזרע קודם הפסח דבלא"ה ה"ל חדש ולא מהני שתי הלחם וע"כ מיירי דהגלה והחנטה היה ג"כ קודם העומר וא"כ ממילא האבעי' על שניהם על העומר ג"כ אי הגלה והחנטה הוי כהשרשה והעומר מתיר ג"כ להדיוט דאי העומר אינו מתיר אינו מועיל מאי דהוי השרשה לענין שה"ל"ח א"ד דאינו כהשרשה וממילא שמעינן דאסורה להדיוט ע"כ האבעיא ממילא על שניהם אבל אי יעמוד האיבעיא לענין עומר לא שמעינן שה"ל"ח דאפשר לענין שה"ל"ח יש דין אחר כמו דמצינו אצל פירות האילן דלא תליא בהשרשה ועמוד והתבונן בדברי הרמב"ם ונראה דדעתו דהאיבעיא הוא ג"כ לענין עומר והוא ג"כ כלל הדין לענין עומר דמסיים בהלכה זו לא יביא ואם הביא הורצה והיינו כיון דהיא אבעי' ע"כ לא יביא ובדיעבד כשר כמ"ש לעיל. וקשה הא לפני זה כתב ג"כ הר"מ דין שלא כסדרן שהיה שה"ל"ח קודם לעומר וכתב דהוא ספק אם מביאין ממנו מנחות והוא ג"כ אבעיא שם ולא סיים כלל אם הביא הורצה. וגם קשה דאפי' אם נאמר דנפשטה האבעיא לחומרא ולא הוי כמו השרשה מ"מ אם הביא הורצה כמ"ש לפני זה דאפי' בודאי חדש קודם לשה"ל"ח לא יביא לכתחלה אבל בדיעבד כשר ולמה הוצרך כאן לענין ספק לכתוב דואם הביא הורצה אלא פשוט כמ"ש דגבי שלא כסדרן דמותר מחמת העומר א"כ הספק רק מחמת שני הלחם ע"כ כתב דדבר זה ספק אם מביאין מנחות או לא וממילא משתמע דלא יביא אבל כאן דע"כ מיירי דלא נשרש קודם העומר כיון דהגלה קודמת להשרשה והשרשה מתיר בל"ז והזריעה בודאי היתה קודם לעומר דבלא"ה אסור משום חדש א"כ הספק היא ג"כ אם התבואה זו מותרת מחמת העומר ע"כ מסיים דמ"מ רק לכתחלה לא יביא אבל אם הביא הורצה אע"פ שהוא ספק איסור מ"מ כשר מספק כמ"ש לעיל דדעת הר"מ דמספיקא אין אנו פוסלים עבודה וברוב בעות פסק דהורצה כמו שמבואר כאן פ"ח לענין שה"ל"ח ובהא"מ ובבמ"ק ועוד הרבה פעמים אשר אינו עולה על זכרוני כעת אבל מחמת שה"ל"ח לחוד לא הוה צריך לסיים כי בודאי הורצה אפי' בלא נשרש כמבואר לפני זה דקודם שה"ל"ח אם הביא כשר ע"כ מדקדוק לשון הר"מ מבואר דדעתו דגם לענין עומר הוא ספק. והא דלא הביא הר"מ דין זה בהמ"א פ"י דשם מביא אבעיא דשבולת גם כן עי"ש. זה לא קשיא דידוע דרכו של רבינו הגדול דאינו מביא מה שאינו מפורש בש"ס ואבעיא זו מפורש בש"ס גבי שה"ל"ח אך ממילא שמעינן לענין העומר גם כן על כן מביא כלשון הש"ס כנלע"ד. ול"ק גם כן על המחבר ביו"ד סימן רצ"ד שאינו מביא דין זה דהגלה וחנטה קודם לעומר אסור לאכול מספק כי כבר כתב דתבואה שהשרישה קודם לעומר ממילא שמעינן דוקא השרשה בעי ולענין שיכתוב דהוא ספק אין כ"מ דלא איירי בדיני מלקות אבל אבעיא דשבולת וחיטין בקרקע צריך להביא להודיע שהם אסורים דלא ידעינן מדינים שלמעלה אבל דין זה מבואר בהמחבר דלא כתב אלא השרשה ממילא דהגלה והחנטה קודם השרשה לא מהני ופשוט. אך זה תמיה לי על הלח"מ שלא הקשה על הר"מ דלכאורה תמוהין דברי רבינו מה שכתב דאם חנטו עליו או הגלו כו' הוא ספק אם הוי כהשרשה ובאמת בש"ס דמנחות מבואר שם בעי רמי בר חמא שתי הלחם הגלה שרי' או חנטה כו' ופרש"י דחנטה הוי פירי יותר מהגלה נראה מדברי הש"ס דחנטה בודאי שריא רק האבעיא הוא על הגלה ואם כן איך כתב הר"מ דאפי' חנטה הוי ספק ונראה דהר"מ הבין דבאמת בתחלה הי' אבעיא רק על הגלה אבל לפי דחיות הש"ס אילימא הגלה והחנטה דפרי השתא השרשה כו' אלא הגלה והחנטה דעלין מי הוי כהשרשה כו'. נראה מלשון הש"ס דכייל הגלה והחנטה כאחד אי הוי כהשרשה ע"כ פסק הר"מ דגם החנטה הוי ספק אף על גב דרש"י נשמר מזה וכתב בד"ה אלא הגלה והחנטה דעלין כו' מי הוי הגלה דעלין כהשרשה דתבואה כו' נקט רש"י דוקא הגלה ולא חנטה מ"מ הר"מ סובר דלמסקנא גם חנטה בכלל האבעי'. וטכל לו' דרש"י לשיטתו דמיירי בפירות האילן ושם לא תליא בהשרשה אם כן צ"ל דחזר מדבריו הראשונים ע"כ פירש דקאי אדלעיל דחנטה בודאי שריא אבל להר"מ דמיירי בתבואה וחנטה ג"כ נ"ל דהוי קודם השרשה

דהשרשה

שכתוב ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים והיה כך (ב) שהיו מביאין ג' סאין חטין חדשות ושפין אותן ובועטין אותן כדרך כל המנחות וטוחנין ומניפין מהן שני עשרונים בי"ב נפה ולוקחין אותן (ג) ועושין מהן שני חלות ומביא שאור ונתנו לתוך העשרון ואורך כל חלה ז' טפחים ורוחבה ד' (ד) וגובהה ד' אצבעות ומרובעות היו (ה) ואופין אותן מבעי"ט ולמחר אחר הנפתן היו נאכלות לכהנים כל אותו יום וחצי הלילה ואותה מנחה היא ראשונה לכל המנחות הבאות מן החטים ומקריבים עם הלחם ז' כבשים תמימים ופר בן בקר א' ואילים שנים לעולה ושעיר לחטאת ושני כבשים לשלמים ואלו הם הקרבנות האמורות בספר ויקרא ובפירוש נתבאר כן בפ"ד ממנחות. שזה הקרבן יבא עם הלחם חלוק ממוסף היום. ואחר הנפת הלחם הי' נאכל לכהנים עם כבשי השלמים. משרשי המצוה כתבתי במצות העומר שבסדר זה מה שמספיק גם לשתי הלחם על צד הפשט. ועוד אומר לי לבי בענין כי מפני היתה המצוה בחטים להיות המנחה בבכרות של לחם ובמנחת שעורים בקמח לפי שהחטים למאכל אדם וע"כ ראוי להכינם בענין שהאדם נהנה וניזון מהם וכ"ז מן השורש אשר נטענו בתחלה בענין הקרבן ע"צ הפשט כי מתוך המעשה תתעורר מחשבת האדם אל הדברים. וע"כ כפי חשיבות הקרבן והכנתו הטובה תתעורר לב האדם אליו יותר. מדיני המצוה משארז"ל שאם לא מצאו חדש יביאו מן העלי' וחטים שירדו בעבים לא יביא לכתחלה מפני שיש בהן ספק אם אני קורא בהן ממושבותיכם או לאו ואם הביא כשר. לישתן של שתי הלחם ועריכתן בחוץ ואפייתם בפנים ככל המנחות ואין אפייתן

דהברסה היא פשיטא דמבואר במשנה וצ"ל דחנטת העלין הוי קודם אם כן כיון דבמשנה מבואר כ"פ הברסה אם כן גם חנטה בכלל האבעיא אם הוי כהברסה כי גם חנטה לא נשמע בשום מקום ע"כ הוא בכלל אבעיא ג"כ כנלע"ד ברור בעזהשי"ת. יהיוצא מזה לענין דינא נראה לשיטת הר"מ גבי פירות האילן דלא כתב שום שיעור אימת שהל"ח מתיר נרא' כמו השיעור למעשרות בהבאת שליש דאז מיקרי פרי אף על גב דכתבתי לעיל דשם הטעם דכתיב זרעך היינו דבר שזורעין ומצמיח אבל בעלמא קודם שהביא שליש גם כן נקרא פרי מכל מקום מוכרח לומר כן כיון דלא הודיענו שיעור אחר ולשיטת רש"י הנלה והחנטה דפירי בודאי שריא אך הנלה דעלין הוי ספק זה באילן (אבל החנטה אפי' דעלין שרי לשיטת רש"י) אבל בחמשת מיני תבואה לרש"י הוי הברסה דלא מיירי כלל מתבואה ובמשנה מבואר דהשרשה מתיר אם כן מתיר בין לעומר ובין להשל"ח. מ"מ אפשר לומר דזה לא פליג רש"י דגם בתבואה הנלה וחנטה דפירי מתיר כיון דהשרשה מתיר ולא יחלוק במליאות בזה על הר"מ אך בהנלה וחנטה דעלין גבי תבואה אין העומר מתיר ולוקין וגם למקדש אינו מתיר קודם לשתי הלחם כי אין זה בגדר האבעיא ובמשנה מבואר דוקא השרשה ודעת הר"מ בתבואה אם הי' הנלה וחנטה בפרי בודאי עדיף מהשרשה אך אם הי' הנלה וחנטה בעלין זה הוי ספק ואם כן אם הי' הנלה קודם לעומר אין לוקין אם אכל אחר העומר והוי ספק דלמא כהשרשה וכן לענין מנחות דאם הי' הנלה קודם לעומר וקודם לשתי הלחם ג"כ לא השרישה ג"כ הוי ספק ולא יביא מנחות לאחר שתי הלחם מתבואה זו ומכל מקום אם הביא נהי דהוי ספק חדש גמור אף להדיוט מ"מ הורלה כי מספק אין אנו יכולין לפסול העבודה כמו שכתבתי כנ"ל בס"ד ואי"ה אשנה פ"ז. והנה הא דאסור להקריב חדש במקדש קודם לשתי הלחם עיין בספר ט"א בר"ה שמסתפק אי לא הקריבו השתי לחם בעלרת אי היום מתיר כמו חדש להדיוט דאי לא הקריבו העומר יום הנף מתיר ה"נ. א"ד דשם איכא תרי קראי עד יום הביאכם כו' ועד עלם היום הזה. אבל כאן אפשר דאין היום מתיר ואם לא הביאו שתי לחם אסור בשנה זו להקריב מנחות ואין היום מתיר וע"ש שמביא ראי' דאי אמרינן דאין היום מתיר מהא דשבועות דאין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה בדף ט"ו שם והיאך הי' משכחת לה חינוך דהא חינוך הבית בימי שלמה היה בסוכות ומי התיר המנחה דקודם לזה בגבעון דהי' במה לא הביאו שתי הלחם ע"ש כמו שהקשו התוס' בשבועות שם למ"ד דאין מנחה בבמה ע"ש. ולא הי' לריך להקשות דוקא מן הקידוש דהיאך נתקדש בל"ז קשה דהיאך מסוכות ועד עלרת לא הקריבו כלל נסכים בבהמ"ק בימי שלמה ולא שייך התירון שכת' היכי דלא אפשר שאני כמ"ש התוס' דזה שייך לענין דנתקדש העזרה אבל היאך יעלה על הדעת דזמן ארוך כזה לא הקריבו נסכים במקדש אע"כ דהיום היה מתיר ואם כן הוא מתיר בכל שנה. ולפמ"ש לעיל אין כאן ראיה דאפי' את"ל דאין היום מתיר מ"מ היו מביאין נסכים וגם הי' להם שירי המנחה לקדש מח"ל דתבואות ח"ל ל"מ למ"ד דאין חדש נוהג בח"ל אינו נוהג לענין בהמ"ק ומותר להקריב מנחות ונסכים בבהמ"ק כי הם באים מח"ל כסברת ר"י בר"י דאי נוהג בח"ל מביאין ואף לשיטת הר"מ מ"מ מלד הסברא כ"ל דבח"ל אינו נוהג דין זה כמ"ש לעיל אך הש"א שם בלא"ה דחה ראיה. זו ול"ע: (ב) שהיו מביאין כו' ומניפין מהם כו' ער"מ כתב בה"ד שתי הלחם שהן מן החדש לריך לבא עשרון מכל סאה ומחלה מנופה בי"ב נפה ולחם הפנים שהוא בא מן הישן די לו בי"א נפה והוא בא עשרון מכל סאה אבל העומר שהובא מן השעורים חדשות אינו בא מן המובחר אלא משלש סאין ומנופה בי"ג נפה עכ"ל נראה מדבריו דהוא נותן טעם הזה דחדש וישן ושעורין כן למדת הסאין והן למניני הנפה וסובר דכ"ז הן מדת הסאין והן ריבוי הנפות הם מטעם א' כי אינם באין מן המובחר אלא בסאין הנ"ל ובנפות הנ"ל. ואח"ז בה"ה כתב וכולן אם ריבה במדת הסאין או מיעט כשר עכ"ל ושייר מנין הנפות היאך הדין אם מיעט בהן ונראה דסמך אמ"ש בפ"ה גבי לחה"פ וז"ל שם לא נפה בי"א נפה כו' או שלא הוליא מכ"ד סאה כשרים לא נאמרו שיעורין הללו אלא למלוה א"כ כאן נמי. והנה לפ"ז אם לא מלא שתי הלחם מן החדש דמביא מן הישן הי' דינו כלחה"פ הף לכתחלה ודי שני סאין ולנפות בי"א נפה כיון דהם חטים ישנים ועיין במנחות דף ע"ו מבואר במשנה דעומר הי' בא מג' סאין ושהל"ח מסאה ומחלה ולחה"פ מסאה לכל עשרון ואמרי' בגמרא מ"ט וע"ז אמרו שם דזה ישן וזה חדש וזה שעורים ואח"ז מבואר ת"ר וכולן שריבה במדת הסאין או מיעט בהם כשרים ובמשנה שאח"ז מבואר דהעומר הי' מנופה בי"ג נפה והשל"ח בי"ב ולחה"פ בי"א ואינו מבואר בש"ס הטעם לזה. וערש"י במשנה העומר הי' מנופה כו' כתב דהל"מ הוא א"כ חזינן דהוא לאו מטעם חדש או ישן אלא דכך הלכה למשה מסיני אם כן לפ"ז בכ"ע אפי' אם באו שהל"ח מן הישן לריך י"ב נפה וגם אפשר דמעכב אם מיעט בנפות כיון דכך הל"מ. וילא זה לרש"י מב' טעמים א' דעל המשנה לעיל דמדת סאין מבואר בש"ס הטעם

ועל המשנה זו לא אמרו כלל וגם בברייתא לעיל מבואר ריבה או מיעט במדת הסאין ולא אמרו ריבה או מיעט בסאין או בנפות מכלל דוקא בסאין אינו מעכב אבל בנפות מעכב ונראה דהר"מ נטה מדרך רש"י וסובר דמשנה זו אדלעיל סמך וחד טעמא וגם אע"פ שבברייתא אינו מזכיר דממעט בנפות מ"מ חד דינא להו ואפשר שטעמו דאלו הי' הלמ"מ לא הי' ר"ש פליג ע"ז כמו שביאר בהקדמתו לפי' המשנה. על כל פנים היוצא מזה נ"מ גדולה בין הר"מ לרש"י דלדעת הר"מ אם מיעט בנפות כשר שאינן אלא למלוה ולרש"י מעכב בדיעבד וגם נ"מ אם הביאו שתי הלחם מן הישן להר"מ א"צ אלא י"א נפה כלחה"פ ולרש"י לריך בכ"ע י"ב נפה דכך הלמ"מ והוא מעכב אף בישן גם כן שוב ראיתי בתי"ט ספ"ו דמנחות הרגיש קלת וכתב ג"כ דלרש"י הוא מעכב אפי' בדיעבד מחמת הלמ"מ: (ג) ועושין מהם שתי חלות עבש"ס פ' שתי הלחם ובר"מ כאן דשתי הלחם נילושות אחת אחת דהיינו שלא ילושו ביחד ואחר כך יחלקו ונאפות ג"כ אחת אחת דהיינו שלא יהי' שניס בתנור ולחה"פ נילוש א' א' ונאפה שתים שתים ובש"ס ילפינן זה מקרא. ומלד הסברא נראה דוקא שתי הככרות של שתי הלחם אסור לאפותם יחד אבל אם אופה ככר א' משהל"ח ואופה ככר אחר עמו ס"ד דהתורה הקפידה דוקא על שתי הככרות הללו דהיינו שתי הלחם אבל ככר אחר שרי לאפות עם ככר של שתי הלחם ביחד כנ"ל וראיתי בכרו"פ סי' ק"ח הביא ראי' שם להסוברים דריחא על כל פנים מש הוי מהא דשתי הלחם אינם דוחין י"ט ולמה לא יאפה פת אחר לצורך י"ט עם השתי הלחם אם אמרינן תנור אין קדוש וממלאת אשה פת תנור כו' חזינן דפת אחר מותר לאפות עמו ולא שייך לומר דנאפות אחת אחת כנ"ל פשוט: (ד) וגובהה ד' כו' כ"ה דעת הר"מ ופי' זה מה שמבואר במשנה וקרנותיו ד' אלבעות היינו הגובה ורש"י פי' בע"א שהי' מדבק בלק לכל זוית כעין קרנים ואורך הקרן ד' אלבעות ע"ש ועי"מ פ"ה מתו"מ כתב גבי לחה"פ גם כן ורומו שבע אלבעות והוא גם כן פירוש לקרנותיו ובכ"מ שם הביא בשם הרלב"ג שהשיג על הר"ס ופי' פי' אחר הא דקרנותיו וכתב דלדעתו עובי לחה"פ רק אלבע ועוד פחות ע"ש. ואני כתבתי בגליון הר"מ שלי שלע"ג על רבינו הגדול דסובר דגובהה הי' זיי"ן אלבעות דהיינו שני טפחים פחות רובע וגמר' מפורשת בפסחים ל"ז ובבילה דעובי לחה"פ הוא טפח ע"ש. וגם דברי הרלב"ג שהוא אלבע והלא מפורש שם לענין דינא דעובי לחה"פ הוא טפח ול"ע ואי"ה במלות לה"פ נאריך בזה. אחר זה נדפס ובא ס' נתיבות לשבת וראיתי שם בקונטרס התשובות הרגיש בזה על הר"מ וע"ש שיישב זה: (ה) ואופין אותם מעי"ט וכ"כ הרהמ"ח לקמן דאין עשייתם דוחה י"ט וכ"פ הר"מ כאן דאינן דוחין יו"ט וכ"ש שבת וכ"פ הר"מ פ"ה מהלכות הנ"ל גבי לחה"פ דאינו דוחה לא שבת ולא יו"ט. וגם פסק כאן ושם וכ"כ הרהמ"ח כאן דלישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ועל"מ פ"ה תמה על הר"מ בתרתי חדא דמבואר בפ' שתי הלחם על המשנה הא גופא קשיא כיון דאמרת לישתן ועריכתן בחוץ אלמא קסבר מדת יבש לא נתקדשה (דאי נתקדשה דעת רש"י דנפסלה ביולא וע"ש בתוספות שהקשו על רש"י וכתבו דמגניא מלתא כו') דהיינו העשרון שמודדין בו המנחות א"כ אמאי אפייתן בפנים ותירץ נהי דעשרון לא נתקדש התנור מקדש ע"ש. והנה הר"מ פסק מהכה"מ ובהלכות מעה"ק דמדת יבש גם כן נתקדשה אם כן אמאי פסק דלישתן ועריכתן בחוץ. עוד מבואר שם בגמרא כיון דאפייתן בפנים אמאי לא דחי שבת הא איפסלא בלינה ותי' ר"א מאי בפנים במקום זריזין ומסקנא הא דרב אשי בדותא הוא כו' וכתבו התוספות חברת מי ששנה זו לא שנה זו והיאך פסק הר"מ לשניהם דנאפות בפנים ואין דוחים שיו"ט הא איפסלא בלינה ע"ש. ועבתי"ט שגם הוא הרגיש בזה ובס' בה"ז גבי נקלר ביום פלפלו בזה באריכות:

והנה מבואר בהרהמ"ח והוא מהש"ס דמנחות דף מ"ה וכ"ה בר"מ פ"ח דחוץ למוסף היום שהיה חובה לחג השבועות להקריב מוסף כמו בר"ח דהיינו שני פרים ואיל א' ושבעה כבשים ושעיר לחטאת כמ"ש בחומש הפקודים עוד היו מביאין נוסף קרבן בגלל הלחם פר א' אילים שנים ושבעה כבשים בני שנה והללו היו עולות ושעיר לחטאת א"כ היו מקריבין ביום זה חוץ התמידים פרים שלשה ואילים שלשה וארבעה עשר כבשים הכל עשרים בהמות עולות ושני שעירי חטאת ושני כבשים והם נקראים שלמי לבור ויבואר לקמן. והנה כבר כתבתי במלוה רל"ט במוסף הפסח דשעירי חטאת ברגלים ובר"ח היו קודמין לעולות חוץ מחג ויבואר לקמן כמו בכ"מ דחטאת קודמת לעולה ובעולה גופא היו הפרים קודמים לאילים ואילים לכבשים דנתרבו בנסכים ע"ל באריכות וער"מ פ"ט מהלכות אלו א"כ כאן השעירים היו קודמים לכולם ואח"כ העולות ובעולות אלו הבאים בגלל מוסף היום והבאים בגלל הלחם נראה דשניהם שוים דאין על המוסף דין קדימה על הקרבנות הנ"ל הבאים בגלל הלחם כיון דהם חובת היום אפי' אם אין לחם כמבואר בש"ס ובר"מ פ"ח דקרבנות אלו אין מעכבים את הלחם ואין הלחם מעכבן א"כ

א"כ ה"ל חובת היום כמו מוספין ותדיר אין כאן כי מוספי עצרת הם פ"א בשנה והקרבנות הללו ג"כ א"כ כולם שוים ע"כ יקריבו השלשה פרים קודם והשלשה אילים קודם להכבשים ושעירי חטאת קודמים לכולם ואח"ז השלמי צבור דהיינו השני כבשים וא"ל כיון דהמוסף נוהג בר"ח וברגלים א"כ כיון דשם מוסף עליו ה"ל קצת תדיר להבאים בשביל הלחם וכה"ג אשכחן לענין קריאת התורה בשבת דמקדימין ענין היום לר"ח מחמת תדיר אף דגוף הקריאה הוי ר"ח תדיר כי קרינן בפרשה דר"ח י"ב פעמים בשנה וענין היום בשבת לא קרינן אלא פ"א בשנה מ"מ ה"ל קריאה דשבת תדיר כיון דבכלל הוי תדיר דשם קריאת שבת עליו והוי תדיר אפי' לתדיר אחר ומכ"ש כאן דה"ל תדיר לענין שאינו תדיר כלל. ועיין בט"א מגילה כ"ט פלפל שם בזה וכתב דמה"ט ה"ל קריאת שבת תדיר דאזלינן בתר שם ע"ש. מ"מ נ"ל דל"ד כלל דהתם שם קריאת שבת ע"ז ושבת הוי תדיר אף דהקריאה אינה תדירה מ"מ קריאת שבת הוי תדיר אבל כאן חלוקין בשמותן כי שם מוסף חג השבועות עליו והם מלות חליקות ואינו נכלל עם מוספי ר"ח ורגלים כל חד שמו עליו ע"כ ל"ש תדיר כאן כנלע"ד. ושוב נתיישבתי בדבר דלכאורה זה מבואר בהוריות דף י"ג עומר קודם לכבש הבא עמו שהל"ח קודמים לכבשים הבאין עמהם זה הכלל דבר הבא בגין היום קודם לדבר הבא בגלל לחם ורבינו הר"מ העתיק ברייתא זו בפ"ט ה"ט נראה דאתי לרבויי בזה הכלל (במשניות מלינו כ"פ דזה הכלל אתי לרבויי אחר ובברייתא אינו נשמע כלל זה). ועכ"פ נראה דדבר הבא ליום קודמים מדבר הבא ללחם אע"פ שכתבתי דקרבנות הללו באים אפי' בלא לחם מ"מ נקראים בגלל הלחם כמ"ש בתורה והקרבתם על הלחם כו'. וראיה דעומר קודם לכבש ול"ל דעומר בא בגלל היום וכבש בגלל העומר ובאמת כתבתי לעיל במצות העומר דאין מעכב זא"ז דהכבש יקריבו אע"פ שאין עומר ע' לעיל שמבואר כן בת"כ חזינן דאע"פ שאין מעכבין מ"מ נקרא בא בגלל הלחם היינו העומר א"כ כאן נמי נקראו הקרבנות האלו בגלל הלחם א"כ קרבנות המוסף בגלל היום קודם. אך ראיתי בפירש"י שם ד"ה בגין יום כתב בזה"ל בגלל יום כבש בגלל עומר וכבשים בגלל שני הלחם עכ"ל מבואר דרש"י ז"ל מפרש דזה הכלל קאי על דסמוך לי' ולא פי' כפשוטו דקאי על הפרים וכבשים דמוסף דיקדמו לפר ואלים וכבשים דלחם האמור בת"כ ובודאי רש"י כיון כוונה מיוחדת דדוקא זה דהיינו שני הכבשים מיקרי באים בגלל הלחם אבל לא הקרבנות הנ"ל ולא החטאת א"כ נראה מד' רש"י דזה אינו בכלל זה הכלל כו' א"כ אין למוסף דין תדיר כמ"ש אך טעמא בעי כמו דכבש איקרי בגלל העומר אע"פ שמקריבין אותו בלא העומר למה לא נקראו קרבנות הנ"ל באים בגלל הלחם אע"פ שאינו מעכב ומקריבין בלא הלחם מ"ש מעומר. והנה העומר והכבש מקריבין אחר מוסף היום כמבואר בר"מ פ"ז שם ניחא כיון דהעומר הוא קודם לכבש ע"כ מוסף היום קודם וזבחים קודמין למנחות ואף אם בא כבש לבדו מ"מ מוסף פסח הוי תדיר דהוא בשבעה ימים א"כ הוא קודם לכבש דהוא פ"א בשנה ובזה ניחא דברי הכ"מ שכתב אהא דמוסף קודם לכבש מחמת תדיר ובאמת בלא"ה קודם כי זבחים קודמים למנחות אך דאפי' בכבש הבא בלא העומר מ"מ מאוחר למוסף עכ"ל מחמת תדיר. והנה כאן לא כתב הר"מ דהפרים והאילים והכבשים הבאין בגלל הלחם יקריבו לאחר המוספין כמ"ש גבי עומר נראה ג"כ דס"ל כרש"י דזה הכלל קאי דוקא אדסמיך ליה דהיינו עומר קודם לכבש ושתי הלחם קודמים לשני כבשים אבל מוספין ועולות הבאין עם הלחם שוין. ולעד"נ דמכאן הביא ג"כ הר"מ ראיה ויצא לו מזה שפסק כר"ע במנחות דף מ"ה דהלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבין את הלחם דהיינו שני הכבשים של שלמי עצרת וברא"ד השיג ע"ז למה לא פסק כר"ש ורשב"ג הסוברים בהיפוך דכבשים עצמן יקרבו בלא לחם ואין לחם קרב בלא כבשים והם רבים ולמה סובר הר"מ דלחם יקרבו בלא כבשים וכבשים אין קרבים בלא לחם. וע"ש בכ"מ מה שתירץ מהיכן יצא להר"מ ונראה דמכאן נמי יצא לו דין זה כיון דמבואר דשתי הלחם קודמין דבאים בשביל היום וכבשים הוי באים בגלל הלחם א"כ הוי ממש כר"ע דשהל"ח יקריבו תמיד דהם באים בשביל היום אבל הכבשים אין באים בגלל היום כי בלא לחם אינם באים. אבל לר"ש ורשב"ג הוי איפכא דכבשים באים בשביל היום דקרבים תמיד אף בלא הלחם והלחם בא בגלל כבשים דאין הלחם קרב בעצמו. ע"כ פסק הר"מ כר"ע והוי לחם באים בגלל היום וכבשים בגלל הלחם כברייתא זו. ולפ"ז נ"ל לפי מ"ש דבברייתא אינו מבואר מוספים עם העולות כיון דזה ג"כ לא הוי בגלל הלחם כיון דאינן מעכבים את הלחם ואין הלחם מעכבן א"כ ה"ל באים בגלל היום א"כ נראה דזה הוא כלל דדברים שאינם מעכבין זא"ז הוי כ"א בא בגלל היום. א"כ לפ"ז נראה דהברייתא דסוברת דעומר קודם דעומר בא בגלל היום וכבש בא בגלל הלחם היינו העומר ג"כ סוברת דהעומר בא לבדו אפי' בלא כבש והכבש אינו מעכב את העומר אבל העומר מעכב את הכבש ואין כבש קרב בלא עומר ע"כ הוי העומר בא בגלל היום וכבש בגלל העומר אם כן מבואר דברייתא בש"ס דידן בהוריות חולקת על הברייתא דת"כ שהבאתי לעיל דסוברת דכבש ג"כ קרב בפ"ע בלא העומר וסוברת דכבש בלא העומר אינו קרב והעומר קרב בלא הכבש ע"כ ניחא מה שעמדתי לעיל בדברי הר"מ דהשמיט בדין עומר הברייתא בת"כ ומלשונו נראה קצת לעיל דעומר קרב לעצמו ולא הכבש ובאמת פסק הר"מ כברייתא בש"ס דילן והברייתא בת"כ לא הובאה בש"ס דילן ע"כ פסק כהש"ס ואם כי לא פי' לעיל היטב מ"מ סמך אמ"ש בפ"ט דעומר קודם לכבש דבא בגלל היום קודם לבא בגלל הלחם א"כ מבואר דעומר קרב בגלל היום א"כ קרב בלא הכבש והכבש אינו קרב בגלל היום כי אם בגלל הלחם ע"כ אינו קרב לעצמו:

והנה לפ"ז דהר"מ סובר דכבש העומר אינו בא בפ"ע מה שכתב דמוסף היום קודם לעומר ולכבש אינו נ"ל הטעם דתדיר רק בלא"ה כיון דהעומר נ"ל קודם ע"כ צריכים המוספים להיות קודמים דהם שני מיני זבחים והם קודמין למנחות. והנה שם כתב דקודמין דשניהם בגלל היום כותב דקודמין מהטעם דזבחים קודמין אבל כאן לא כתב דהפר ושאר העולות הבאים בגלל הלחם מאוחרים למוספים כי באמת כיון דשניהם חובת היום והקרבנות הבאים בשביל הלחם הוי ג"כ באים בגלל היום כיון דאין הלחם מעכבן. א"כ בודאי אין לא' דין קדימה על חבירו ע"כ שני השעירים קודמים לכל דחטאת קודמת ואח"כ השלשה פרים ושלשה האילים וי"ד כבשים כנ"ל בעזה"י. והנה צריך אני להתלמד בדבר זה כי איני מבין מה זה דמבואר בגמרא וברמ"מ דשהל"ח קודמים לשני הכבשים בשלמא עומר קודם לכבש שייך שפיר כי העומר הוא מנחה וקומצין אותה ומקטירין ע"ג המזבח שייך שפיר דעבודת המנחה נ"ל קודם עבודת הכבש אבל שהל"ח אין עושים בהם שום עבודה דהם נאפים מעי"ט ואח"כ ביו"ט מביאין אותן ומניפין אותם עם הכבשים חיים ואח"ז מניפין עם החזה והשוק מהכבשים לאחר זריקת דם הכבשים כמבואר הכל בש"ס וברמ"מ כאן ואח"כ נאכלים ומה עבודה עושים בהם דנימא בהו דעבודתם קודמת לכבשים הבאים עם המנחה אדרבא שחיטת הכבשים וזריקת דמן קודמין להתנופה אח"כ ובחיים מניפים שניהם כא' ומאי שייך דין קדימה. ונ"ל דאף דהרבה דברים דחשיב בברייתא היינו לענין קדימה מ"מ יש בדיני' מעלה ג"כ לדחות חבירו לגמרי כמבואר במנחות מ"ט דתמידין דהאידנא דוחין לגמרי מוספין אם אין לו שניהם דתדיר דוחה לגמרי והוא כ"פ בש"ס ופוסקים א"כ דין זה מיירי לענין אם אין להם לקנות שניהם שהל"ח קודמים דהם באים בשביל היום בעצמן והכבשים אינם באים בפ"ע ע"כ נקנה השהל"ח לבד ומבואר בפי' בברייתא זו דשהל"ח יקרבו אפי' בלא הכבשים לפמ"ש והיא ראיה גדולה לדעת רבינו הר"מ שפוסק כר"ע דברייתא מסייע לי' חוץ הראיות שהביא הכ"מ. ובמ"ש נתיישב לי דברי המבי"ט הובא בלח"מ פ"ז דדעתו בדעת הר"מ דכבש העומר הי' קודם למנחת העומר וכן מוכיח לשון הר"מ שם אך הל"מ הקשה דהא מבואר בהוריות דעומר קודם לכבש וכ"פ הר"מ בפ"ט. ולפמ"ש ניחא דדעת המבי"ט דמה שמבואר בש"ס דעומר קודם לכבש וכ"ה בר"מ היינו לדחות וע"ז שייך שפיר הטעם דזה בגלל היום כו' וצריכין לקנות עומר ושהל"ח דיקרבו בעצמם אבל לא כבש ולא כבשים דהם אין נקרבים בעצמם אבל לענין קדימה אין סברא להקדים הבאים בשביל היום כיון דמ"מ באין שתיהם העומר והכבש אע"ג דזה בא בשביל היום מ"מ אם באין שתיהם יוקדם הכבש למנחה דהוא מיני זבחים ע"כ נראים דברי המבי"ט נכונים דכבש קרב קודם ובפרט דמשמעות לשון הר"מ כוותי'. ודין זה דעומר קודם לכבש ושהל"ח קודמים לכבשים הוא רק לענין לדחות וע"ז הסברא בודאי אמת דזה קרב בל"ז והשני אין קרב בל"ז ע"כ עומר ושהל"ח קודמים ודוחים כבש וכבשים כנלע"ד נכון לדינא. והנה מבואר בגמ' וברמ"מ כאן דקרבנות המוסף וקרבנות הבאים בגלל הלחם היינו הפרים ואילים וכבשים אינם מעכבין זא"ז דאם לא מצא הפר והאילים והכבשים בגלל הלחם יקרב המוסף לחוד וכן איפכא ולענין דין קדימה א' על חבירו אם אין מצויים שניהם דהיינו בשביל המוסף ובשביל הלחם נראה לפמ"ש דאין קדימה לא' על חבירו כי שניהם שוין דאינם תדירין וגם שניהם מקודשין וכבר ביארתי לעיל דמוספים עצמם אין מעכבין זא"ז כגון שלא מצא ז' כבשים אלא פחות או שאר הקרבנות נקרב הנמצא כמבואר בר"מ כאן ועיין ר"מ שכתב דאף דמוסף עם הקרבנות בגלל הלחם אינם מעכבין זא"ז מ"מ אם נשחטו כולם מעכבין זא"ז וברא"ד השיג ע"ז ועי' בכ"מ מהיכן יצא להר"מ דין זה ובלח"מ הקשה ע"ז ועי' נבה"ז מה שהשיג גם כן על הכ"מ וכתב שם דעתו מהיכן יצא להר"מ זה ע"ש שכתב דמבואר כאן בגמ' מנין שמעכבין זא"ז כו' דהתוס' דמיירי דיש לו כל הקרבנות כו' ע"ש בתוס' וכתב דהר"מ פי' דמעכבין זא"ז בנשחטו כולם ע"ש ולדבריו אפי' במוסף דר"ח ושאר מוספין מעכבין זא"ז בנשחטו ע"ש. וכ"ל אף דהר"מ כתב הדין דנשחטו מעכבין אכבשים דמוסף וכבשים עולות דלחם ע"ש מ"מ אפשר דגם בפרים ובאילים דנשחטו מעכבין זא"ז וצ"ע. ודע דאף דמוסף אינו מעכב זא"ז מ"מ קרבנות הבאים בגלל הלחם דהיינו המבוארים בת"כ מעכבין זא"ז דהווי' כתיב בהו כ"ה בגמרא וע"ש בתוס' אע"ג דמבואר בגמ' דאילים מעכבי אהדדי ה"ה לכבשים. וכ"פ דה"ה הפר כגון אם אין לו פר או חסר לו מאילים או חסר לו מכבשים שוב לא יקריב כלל ואין סברא לומר דוקא אותו המין מעכב כגון אם חסר לו כבש לא יקריב הכבשים אבל הפר ואילים יקריב או אם חסר איל לא יקריב האיל אבל הפר והכבשים יקריב או אם אין לו פר יקריב האילים והכבשים כיון דכתיב הווי' אלא קרבנות הללו כולם מעכבין זא"ז אך אני לומד כעת בלא עיון והר"מ אינו מביא דין זה בפירוש ועי' ברא"ד ובכ"מ שם. והנה ג"כ מבואר בגמרא דאין הקרבנות הללו מעכבין את הלחם ואין הלחם מעכבן ושני כבשי שלמים אם מעכב את הלחם או הלחם מעכבן כבר כתבתי דהוא פלוגתא בגמ' והר"מ פוסק דהלחם מעכב את הכבשים ואין מביאין כבשים בלא לחם ואין הכבשים מעכבין את הלחם ומביאין לחם בלא כבשים והרא"ד סובר להיפך ועיין בכ"מ הטעם להר"מ וכבר כתבתי לעיל ג"כ מהיכן יצא להר"מ זה מברייתא דהוריות ע' לעיל. ואם הביא לחם בלא כבשים יונפו ותעובר צורתן ויוצאים לבית השרפה כ"פ הר"מ כאן ופוסק כרבה וכרבה דף מ"ו דלאכילה אתיין רק משום גזרה שמא עיבור צורה ושרפה וחכמים יכולין לעקור בשוא"ת מ"מ דאכילת ק"ק וגם בלאו דלא תותירו כיון דהוי בשוא"ת כמבואר כ"פ בש"ס ועי' בא"ח סי' תמ"ו ובמג"א שם. ועי' בגמרא דף פ"ד למנין עומר בשביעית דשומרי ספיחין לעומר ולשהל"ח כו' דמקשה הש"ס לאכלה ולא לשרפה ומתרץ דכתיב לדורותיכם כו' ומקשין התוס' דנגמר מיניה הא כאן עיקרן לשרפה ע"ש בתוס' ומתרצים דשאני עומר דק"ל הוא או דמלותו בכך וכתבו דבזה ניחא נמי דשהל"ח הבאין בפ"ע למ"ד לשרפה קיימא ע"ש א"כ נראה דוקא אי אמרינן לשרפה קיימא הוי מלותו בכך אבל למ"ד לאכילה קיימי וכפסק הר"מ א"כ אם הביא בשביעית שהל"ח בפ"ע יונפו ויאכלו דמשום גזרה לא יוכלו חז"ל לעקור בקום ועשה ד"ת דאסור לשרוף. ע"כ נ"ל דבשביעית אם באים בפ"ע נאכלו כדינם ומדוקדק דברי התוס' שכתבו דניחא בשהל"ח הבאין בפ"ע בשביעית למ"ד עיקרן לשריפה אף דכולן ס"ל דישרפו אך באמת למ"ד דלאכילה קיימא לא שרפינן משום גזירה דהוי קום ועשה. וכ"ל דלדעת הר"מ דשהל"ח כשרים מן העליה אם באו בפ"ע בשביעית עדיף להביא

אפייתן דוחה יו"ט שנאמר יעשה לכם ולא לגבוה. (ו) הנחת הלחם עם שני כבשי השלמים היתה נעשית בעודן חיים וכה"ג נוטל א' מהככרות והשניה מתחלקת לכל המשמורות ויתר פרטים מתבארים במנחות פ"ד ה' ח' י"א (ה' תמידין ומוספין) ונוהגת מצוה זו בזכרים כמ"ש במצות העומר:

מצוה ש"ח לשבות ממלאכה בחג השבועות

לשבות מכל מלאכה זולת מה שמיוחד לצורך אוכל נפש ביום ששה בסיון שזה הנקרא חג השבועות שנאמר וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש וכבר כתבתי במצות שביתת יום א' של פסח שבסדר הזה שנאמר בתורה מקרא קודש עניינו לומר קדשהו שלא לעשות בו מלאכה וגם שם כתיב רמז. משרשי המצוה שמספיק ע"צ הפשט בכל הימים טובים ובמי נוהג. וקצת דיניה נכתוב בלאו דאיסור מלאכה ביום טוב שבסדר זה בע"ה. (א"ח סי' תצ"ז):

מצוה ש"ט שלא לעשות מלאכה ביום עצרת

(א) שלא לעשות מלאכת ביום עצרת שזהו יום ששי בסיון שנא' וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' תספרו חמשים יום וגו' ופי' ממחרת השבת כלומר מחרת יום ראשון של פסח שבו דיבר תחלה (דאי בשבת בראשית א"כ לא הודיענו אי זהו) ונמצא שחמשים יום כלים בששה בסיון כיצד ט"ו מניסן שהוא מלא לעולם וכ"ט מאייר שהוא חסר לעולם וששה מסיון הרי חמשים (ב) ויום החמשים זה שהיה יום שנתנה בו תורה הוא חג עצרת ונק' ג"כ חג השבועות וכתיב בסוף הפרשה ע"ז היום הנכבד כל מלאכת עבודה לא תעשו כבר כתבנו כי מלאכת עבודה נקראת כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש. שורש המצוה של מועד הזה רמוז במצות ספירת העומר שבסדר זה עיין עליו כי טוב הוא. ודיני' כ' קצתן כמנהגי במצות שביתה ממלאכה ביום

להביא מן הישן אך נראה כיון דמצוה הוא בחדש מביאין מן החדש ונאכל כנלע"ד בעזה"י. והא דכבשים שלמים והלחם אין מעכבין זא"ז דוקא שלא הוזקקו זה לזה בתנופה אבל אם הוזקקו זל"ז בתנופה שהי' מניפן יחד עם הכבשים החיים מעכבין זא"ז ואם אבדו הכבשים אח"כ נפסל הלחם ולא יקריבו אותו הלחם עוד. ואם אבד הלחם נפסלו הכבשים ויביא לחם וכבשים אחרים כ"ה דעת הר"מ אבל דעת הראב"ד דוקא לאחר שחיטת הכבשים דינא הכי אבל אם הוזקקו זה לזה בתנופה הוי ספק כי עלתה בתיקו בגמרא שם ועיין בכ"מ שנתן טעם לדברי הר"מ דפוסק דודאי הוא ע"ש:

והנה לפי פסק הר"מ דלחם מקריבין בעצמן אף בלא הכבשים והכבשי' אין מקריבין בלא הלחם כר"ע. אני מסופק אם הביא לחם ולא הי' אז כבשים והונפו כדינם ואח"ז נאבדו או נשרפו ונזדמנו אח"ז כבשים ואין לו לחם אחר ע"ש בגמ"ז ע"ב דלמא יזדמנו כבשים אח"כ וכו' אם מקריבין הכבשים מי נימא כיון דהי' לחם אף דלא הונפו עם הכבשים יחד מכל מקום שפיר דמי ויקריבו עתה הכבשים או דלמא דמעכב הכבשים אם אין לחם להניף יחד מעכב ולא יקרבו הכבשים לבדם אלא אם הם עם הלחם ביחד וצריך עיון שם. וכן לדעת הראב"ד דפוסק דכבשים מקריבין אף בלא לחם ולחם אין מביאין בלא כבשים אם הי' כבשים והקריבו הכבשים כדינם ונאכלו החזה והשוק ואח"כ נזדמן להם לחם אם צריכין להניף הלחם כיון דמ"מ הי' כבשים או כיון דאינן ביחד א"ל להניף הלחם ול"ע:

(ו) **הנחת** הלחם כו' עי' בש"ס ור"מ כאן דגם לאחר שחיטת הכבשים היר לוקח חזה ושוק מכל א' ומניחם בלד הלחם ומניף אותם ואף דבש"ס אינו מפורש להדיא דלאחר שחיטה היה מניף עם הלחם מ"מ מבואר בר"מ דגם לאחר שחיטה הי' מניח חו"ש בלד הלחם ומניף כאחד ועי' בלח"מ ולכתחלה מצוה להניף שני הכבשים ביחד עם הלחם ואם הניף א' א' ילא עיין בר"מ ובכ"מ. ושהל"ח מעכבין זא"ז אם אין להם אלא א' אין מקריבין וכן שני הכבשים מעכבים זא"ז הכל מבואר בר"מ מהש"ס. וכל קרבנות הללו הוי קרבן לבור וקבוע להם זמן ודוחין את השבת ואת הטומאה. ואם אחרו להקריב עד אחר תמיד של בה"ע לדעת תוס' בר"ה סוגיא דנתקלקלו כו' היו מביאים אח"כ דעשה דרבים דוחה עשה דהשלמה וכן כת' התוס' במנחות מ"ו ע"ב ד"ה נורת הקרבתו. ומדברי רש"י נראה דאין מקריבין אחר תשבה"ע ע"ש וכבר ביארנו לעיל במצות העומר קצת מזה. ואם נטמאו שתי הלחם קודם העבודה בודאי אם יש אחרים יביאו אחרים כי טומאה דחויה לכ"ע כיון דהם לאכילה כמבואר ביומא דף ה' בסוגיא ובפרט דאנן פסקינן דטומאה דחויה אך אם אין שם אחרים רק מישן לדעת הראב"ד דפסולים מישן בודאי מקריבין בטומאה אך לדעת הר"מ דכשרים מישן בדיעבד ואך מצוה מחדש אני מסופק אם יקחו מישן כיון דבדיעבד כשר וה"ל אפשר לאהדורי אטהרה א"ד מ"מ כיון דמצוה איכא בחדש לא אפשר לאהדורי אטהרה וכבר כתבתי לעיל במצות העומר ואי"ה עוד חזון למועד:

ומ"ש הרהמ"ח וכה"ג נוטל א' מהככרות כ"ה לשון הר"מ כאן ובכ"מ כתב דזה ע"פ מה שנתבאר בספ"ד שכה"ג נוטל בלחה"פ מכל משמר חצי החלות כו'. וקל"ע דזה גמ' מפורשת ביומא די"ז ע"ב דכה"ג נוטל חלה א' ושם מבואר דאפי' לרבנן דלא שקיל פלגא מלחה"פ מ"מ כאן נוטל חלה א' דלאו אורחי' למיתב לכ"ג פרוסה ע"ש ובעזהשי"ת יתבארו דינים אלו לקמן פ' שופטים. וער"מ פ"ד מהכה"מ דגם עבודת' של שני הלחם היו לכל המשמרות ויבואר לקמן במקומו בעזה"י וכאן שייך מ"ש הרהמ"ח בסי' רל"ט הפר כו' אך לריך להגיה בדבריו קלת עיין ותבין. והנה קודם שני הלחם לא היו מביאין ביכורים למקדש כמבואר בש"ס ובר"מ ותיכף כשיקרבו שהל"ח היו מביאין ביכורים למקדש. ונראה ממשניות דביכורים דאף ביו"ט היו מביאין ביכורים. ולכאורה אפשר דלכתחלה לא יביא בי"ט כיון דטעון קרבן כמבואר במס' ביכורים ובר"מ בהלכה הנ"ל והיא מה"ת דיליף מושמחת בחגיך ער"מ בהלכות הנ"ל פ"ג א"כ אפשר דקרבן זה אינו דוחה י"ט דהוי כמו נו"כ דבשלמא שלמי חגיגה וע"ר דהוי חובת י"ט אבל זה אינו מחמת י"ט ומביאין ביכורים עד החג ועד חנוכה. ואפ"ל כיון דקרבן זה הייטו השלמים יליף מושמחת דהייטו קרבן וה"ל כמו שלמי שמחה בי"ט דמקריבין בי"ט ועי' בחגיגה ד"ז ע"ב בתוס' ד"ה עולות נו"כ כו' שהקשו למה נו"כ אין קריבין בי"ט הא נפיק משום שלמי שמחה דיולאין י"ח של שמחה בנו"כ וע"ש בתי' השני שכתבו דלא נפיק משום שלמי שמחה אלא שהקריבן לשם שמחה אבל אם הביאם לשם נדרים לא נפיק רק משום הקדישם וכאן אפ"ל אע"פ ששחטן לשם חובתו מ"מ כיון דעיקר הקרבן משום שמחה דכתיב בביכורים ושמחת א"כ נפיק משום שלמי שמחה ג"כ וקרב בי"ט. וגם לתירוץ הראשון של התוס' דמיירי דקרב שלמי שמחה א"כ יכול להביא ביכורים ולהקריב השלמים ויולא בזה ידי חובת שלמי שמחה א"כ יכול להקריב לכתחלה ומביאין ביכורים לכתחלה ביו"ט אבל הגוזלות שהם עולות שתולים בסלים כמבואר במס' ביכורים וכר"מ בודאי הגוזלות אינם קרבין בי"ט דהם עולות. אך דנראה דזה אינו מלוה כ"כ וגם אפשר דמקריבין אותם אחר יו"ט כנלע"ד ובעזה"י במצות ביכורים נבאר בזה. ועי' בט"א שם תי' לקושית התוס' כיון דעיקר לשם נו"כ קאתי הוי כמו משלחן גבוה קזכי ונעשה לרכי הדיוט בטל לגבי לרכי גבוה ואסור לשחוט אף משום שמחה ע"ש. ומכל מקום כאן נראה כמ"ש דהקרבן שלמים של ביכורים הוי בעלמו שלמי שמחה ע"כ יכול להביא ולנאת בו משום שמחת יו"ט ג"כ. ועיין ר"מ פ"ד מה' ביכורים כ' דביכורים טעון קרבן דכתיב ושמחת וברגלים כתיב ושמחת מה להלן שלמים אף כאן שלמים. וקל"ע דעיקר דילפינן דושמחת ברגלים היינו שלמים ילפינן מהר עיבל כו' דכתיב וזבחת שלמים ואכלת כו' ושמחת כו' וכ"ה להדיא בר"מ פ"א מחגיגה א"כ כאן נמי נילף ושמחת מהר עיבל מה להלן שלמים אף כאן שלמים ולמה כתב דילפינן מרגל דשם גבי רגל אינו מפורש דהוא שלמים. שוב ראיתי ברע"ב פ"ב דביכורים כתב כמ"ש דכאן כתיב ושמחת ושם כתוב וזבחת שלמים ושמחת היינו בהר עיבל ולע"ק ואין הירושלמי דידי:

מצוה ש"ח ש"ט (א) **שלא** לעשות כו'. כילד ט"ו יום כו'. דברי הרהמ"ח שכתב שני פעמים בשני המלות דחג עלרת הוא ששה בסיון. ולא כן לשון הכ"מ פ"א מה' תו"מ ז"ל יום חמשים לספירה הוא חג השבועות ע"ש. ומבואר בר"ה סוגיא דבל תאחר דעלרת פעמים ו' ופעמי' חמשה ופעמים שבעה כילד שניהם מלאים חמשה שניהם חסרים שבעה א' מלא וא' חסר ששה ואחרים פליגי דאין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים דהיינו דכל חדשי השנה א' מלא וא' חסר ועי' ערכין ד"ט ע"ב דאף לאחרים משכחת לה דניסן ואייר יהיו חסירין א"כ הוי עלרת בז' בסיון ובפרט דהלכה קי"ל כרבנן דעושין שמנה מעוברין או שמנה חסירין כמבואר שם בערכין וכ"פ הר"מ פח"י מהקה"ח ובפ"ז דלא כאחרים. ור"מ פ"א מהתו"מ כ' דין זה דחלבי שבת אין קרבין ביה"כ וכן בה' שבת שמביא דאם חל יוה"כ בע"ש כו' או כמ"ש דנראה שהוא אליבא דאחרים כמבואר בסוכה פ' החליל ע"ש בלח"מ שתמה ע"ז ועי' בפ"י בר"ה סוגיא כי אתי עולא כתב שם דאף לרבנן דפליגי על אחרים הי' רא"ש בחד"ו והי' חל יה"כ בע"ש או במ"ש וסוגיא דהחליל דלא נראה כן כתב שייסב זה אבל זה מבואר בפי' בה' קה"ח דפוסק דלא כאחרים שם בפח"י א"כ בזמן הראי' אינו תלוי חג הזה בימי החודש רק חמשים לספירה ופעמים בחמשה ופעמים בששה ופעמים בשבעה ולמה כ' הרהמ"ח ושינה בזה דהוא ששה בסיון אף דלפי החשבון שלנו הוא כן מ"מ מלות התורה אינו כן רק החג הזה הוא תלוי במנין הספירה וכשיחזור הב"ד בב"א ונקדש עפ"י הראיה יהי' החג הזה בא' מג' ימים הנ"ל וער"מ פ"א מה' בכורות שכ' הבכור שעבר עליו שנה אע"ג דעבר בל"ת כו' כמבואר בר"ה דשנ' בלא רגלים עוברים בבל תאחר. ועי' בבה"ז בחידושים על הר"מ תמה הא מבואר בש"ס דלא משכחת לה שנה בלא רגלים רק למ"ד עלרת פעמים ה' פעמים ו' פעמים ז' אבל לאחרי' לא משכחת לה א"כ איך פסק הר"מ דשנה עובר הא הר"מ פוסק כאחרים ולאחרי' לא משכחת שנה בלא רגלים ע"ש מה שתירץ. ובאמת אדרבא דהר"מ פסק בהקה"ח דלא כאחרי' ומה שפסק בהתו"מ דמיקלע שבת ויה"כ בזה אח"ז תי' האחרונים אבל בפירוש פסק דלא כאחרי' א"כ משכחת לה שפיר ובפרט אפי' לדברי אחרים משכחת לה דהם מודים דעלרת פעמים ה' ע"ש בט"א שכ' ומאן תנא כו' אחרים הוא המבואר שם בסוגיא דר"ה הוא מלתא באפי נפשי' אבל שנה בלא רגלים משכחת לדידהו ג"כ ע"ש. ובפרט דפסק בפח"י מהקה"ח כמשנה דערכין לא כאחרי' ע"ש. ובענין אד"ו רא"ש אף דמבואר בפ' החליל דלרבנן דחיק ולא קבעינן שבת ויוה"כ כאחד מ"מ הר"מ בפי' המשנה במנחות גבי חל ע"ש ביה"כ הבבליים אוכלים אותו חי מבואר מדבריו דאיקלע. ולייסב סוגיא דהחליל אכ"מ ואי"ה נדבר מזה במלוה דקדה"ח. עכ"פ דברי הרהמ"ח אינו אלא האידנא דבחשבון שאנו מחשבין לעולם ששה בסיון נ' לספירה אבל בזמן הראיי' החג הזה אינו תלוי בחודש כלל ול"ע. ועי' בסנהדרין פ"ק בסוגיא שם ואכ"מ:

(ב) **ויום** חמשים זה שהוא יום שניתנה בו תורה כו'. נראה דעתו כפסק הבריי' דסדר עולם המובא בש"ס דשבת בפרק ר"ע בסוגיא דר"י ורבנן דע"ש יצאו ישראל ממצרים ובשבת ניתנה תורה והי' אז ששה בסיון כי ע"ש הי' ר"ח ניסן ואייר הי' ביום א' כסדר החדשים וסיון ביום ב' והי' אז שבת יום הנף והיה יום החמשים בשבת ששה בסיון ואז ניתנה תורה כרבנן דאמרי בששה בסיון ניתנה תורה ע"ש דמוקי להברייתא כרבנן. א"כ ניתנה תורה בי"ט אבל לפי הברייתות אחרות המובא שם דיום שילאו ישראל ממצרים הי' ביום ה' א"כ שבת שניתנה בו תורה הי' יום נ"א לספירה ולא הי' אז י"ט דיו"ט הי' ביום

ביום ראשון של פסח בסדר זה וא"צ להאריך בשאר ימי מועדי השנה כי ששת ימי המועדים הידועים והם ראשון ש"פ ושביעי ויום ראשון של חג הסוכות ושמיני עצרת ור"ה דין א' לכולם לכל היתירן ולכל איסורן וביאור כל דינים בארוכה במסכת הבנויה ע"ז בסדר מועד והיא מס' ביצה (או"ח סי' תצ"ו):

מצוה ש"י לשבות מכל מלאכה בר"ה

(א) לשבות מכל מלאכה חוץ ממה שמיוחד לצורך נפש ביום ראשון של חודש תשרי שנאמר בחודש השביעי באחד לחודש יהי' לכם שבתון. וחודש השביעי הוא חודש תשרי לפי שניסן ר"ה לחדשים וראשון נקרא בכתוב. וכתבתי במצו' שביתת יום א' של פסח משארז"ל האי שבתון עשה היא וכל שאר ענין המצוה כמ"ש שם:

מצוה שי"א שלא לעשות מלאכה בר"ה

(א) שלא לעשות מלאכה ביום ראשון של חודש תשרי שנא' בחודש השביעי באחד לחודש וגו' כל מלאכת עבוד' לא תעשו וחודש השביעי נקרא תשרי כי הוא שביעי לניסן שהוא ר"ה לחדשים. וזה היום של אחד בתשרי ארז"ל שנקרא ר"ה למנות

ז' נו"ן לספירה ופלוגתא דר"י ורבנן הוא דלר"י הי' החדשים כסדרן והיה ניסן מלא ואייר חסר א"כ ניסן היה ביום ה' ואייר ביום שבת וסיון ביום א' ושבת היה זיי"ן בסיון וניתנה תורה בזיי"ן בסיון אבל י"ט היה אז בששה בסיון היינו בעש"ק ולרבנן היה גם אייר מעובר ואיקבע סיון בב' בשבת ושבת היה ששה בסיון אבל מ"מ לא הי' י"ט אז רק בע"ש הי' י"ט דהיינו ה' בסיון דשניהם מלאים איקלע עצרת בה' בסיון כי יום וא"ו היה יום החמשי' לספה"ע ע"ש בסוגיא אם כן לא ניתנה תורה ביו"ט. אך לפי הברייתא דס"ע דבע"ש יצאו ישראל ממצרים והי' יום הנף בשבת ובששי בסיון ניתנה תורה א"כ היה נתינת התורה בשבת בששה בסיון בי"ט של עצרת ומנהגינו דאנו אומרים בחג העצרת זמן מתן תורתינו הוא עפ"י הברייתא דס"ע. אבל לפי הברייתא דיום ה' יצאו ממצרים א"כ לכ"ע בין לר"י בין לרבנן הי' מתן תורה ביום אחר חג העצרת ע"ש בסוגיא ועי' בא"ח סי' תצ"ד במג"א הקשה היאך אנו אומרים זמן מ"ת הא ביום נ"א לספירה ניתנה תורה ולפמ"ש מנהגינו עפ"י הברייתא דס"ע. שוב ראיתי בחק יעקב סי' ת"ל שכ"כ ותמה על הטור שם שכתב בשם סה"ע דשבת הי' אז בעשור לחודש הא בס"ע מבואר דע"ש יצאו א"כ היה אז יום א' עשר לחודש ע"ש:

ובזה יש ליישב קושיא הראשונה של המג"א דלפי מה דפסקינן הלכה כר"י דבזיי"ן בסיון ניתנה תורה כי צריך ששה עונות ע"כ היה אז מ"ת בנ"א לספירה ע"ש. ובאמת נוכל לומר דנהי דפסקינן כר"י וז' בסיון ניתנה תורה מ"מ פסקינן כר"ע דבע"ש יצאו ישראל ממצרים א"כ הי' ניסן בע"ש וחסרו לניסן והי' ר"ח אייר בשבת והי' ר"ח סיון בחד בשבת והי' שבת זיי"ן סיון ונו"ן לספירה דהיינו י"ט כי בשניהם חסרין עצרת בז' כמבואר לפני זה בגמ' דלרבנן היו שניהם מלאים דגם אייר הי' מעובר כן יוכל ר"י לתרץ דהיו שניהם חסרים א"כ ניתנה תורה בזיי"ן בסיון והי' אז יום נ' לספירה דהיינו י"ט. ע"כ אנו אומרים בששה בסיון זמן מ"ת אף דס"ל כר"י בז' בסיון מ"מ הי' אז נ' לספירה וי"ט של עצרת ע"כ גם אומרים זמן מ"ת. אך לכאורה קשה על הש"ס שם בשבת דמקשה על ר"י מס"ע דביום ו' יצאו ישראל ממצרים ומדרים ירחא דניסן ע"ש ריש ירחא דאייר חד בשבת ור"י דסיון בתרי בשבת וקשיא לר"י דאמר דבחד בשבא איקבע ירחא דסיון ומתרץ דהברייתא אתיא כרבנן. ולמה לא מתרץ ר"י דאף בניסן הי' בע"ש מ"מ חסרו לניסן והי' אייר בשבת והי' סיון בא' בשבת וכ"ע. ואין אני עוסק כעת בזה אך לעורר באתי. הכלל אף דלדידן עצרת בששה בסיון ולר"י היה בשבעה בסיון מ"מ כיון דאף לר"י הי' י"ט של עצרת שייך שפיר לומר זמן דהיינו הי"ט הזה הוא מתה"ק. אך דברי הגמ' צ"ע אמאי לא מוקי הברייתא דס"ע כר"י וחסורי חסרי לניסן והיה סיון בא' בשבת וצ"ע. ולפמ"ש דלפי הברייתא דס"ע א"כ היה אז שבת נו"ן לספירה והי' יו"ט ל"ק מה שהקשה בצל"ח פסחים ס"ח בפלוגתא דר"א ור"י דר"א סובר שמחת י"ט רשות ור"י סובר שמחת י"ט מצוה ואמר ר"א דהכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם דהוא יום שניתנה בו תורה והקשו בתוס' ד"ה הכל מודים כו' א"כ מאי קאמר ר' אליעזר מה ראיה רשות למצוה הא עצרת הוכיח דהוא מצוה ע"ש וכתב הוא דר"א ור"י היו בזמן הראי' והי' עצרת פעמים ה' וז' ובחל בה' או בזיי"ן ל"ש יום שניתנה בו תורה והוי עצרת כשאר ימים ואף בחל בששה מ"מ אין סברא לחלק בעצרת בין שנה לשנה. אך הקשה הא ר"א בן פדת הי' ג"כ בזמן הראיה והיאך אמר דהכל מודים דבעינן לכם והא לא חל תמיד ביום א' ע"ש. ולפמ"ש ל"ק לפי הס"ע נהי דבששה בסיון ניתנה תורה והי' אז י"ט של עצרת דהיה נ' לספירה א"כ י"ט זה אף דחל עתה בה' או בזיי"ן מכל מקום שייך לומר די"ט זה בעינן לכם דבי"ט זה ניתנה התורה א"כ ס"ל כהברייתא דס"ע בשלמא להברייתא דה' בשבת יצאו ישראל ממצרים א"כ הי' אז י"ט בע"ש וביום שבת שניתנה תורה הי' אחר י"ט אך לרבנן איקבע ירחא דסיון בב' בשבת כי הי' אז ניסן ואייר שניהם מלאים והי' עצרת בה' בסיון ושבת ו' סיון הי' אחר עצרת ולר"י דבחד בשבת איקבע ירחא והי' ניסן ואייר כסדרן א' מלא וא' חסר ומ"מ הי' חג ביום ע"ש שהוא ו' בסיון ושבת אח"ז ניתנה תורה א"כ לא ניתנה תורה בי"ט עצרת ל"ש לומר דהוי יום שניתנה תורה אבל לס"ע א"כ ניתנה התורה בי"ט אף דאינו חל שוה בימי החודש דאז היה וא"ו ניסן ועתה הוא ה' או זיי"ן מ"מ שייך שפיר די"ט הזה ניתנה בו תורה ושייך שפיר דבעינן לכם כנ"ל פשוט. ומזה נ"ל ג"כ דהלכה כברייתא דס"ע כיון דאמוראי בתראי ס"ל כוותי' דהיינו ר"א בן פדת ומר ברי' דרבינא דיתיב כולי שתא בתעניתא בר מעצרת ור' יוסף שם דעבדי לי' עגלא תילתא דאמר אי לאו האי יומא כו' כולהו ס"ל כהברייתא דס"ע דהי' מ"ת בי"ט אבל לפי הברייתות דה' בשבת יצאו א"כ הי' מ"ת ביום שאחר י"ט כנלע"ד בעזהשי"ת. ועיין במג"א סי' תר"ד הקשה על רמ"א שכתב שם דבעיוה"כ אסור להתענות אפי' ת"ח והוא טבע מהש"ס שהבאנו דמר בריה דרבינא הוי יתיב בתעניתא כולי שתא לבר מעצרת ומפוריא ומעלי יומי דכיפורי והיינו אם היה ת"ח ובג' ימים הללו לא הי' מתענה אפי' ת"ח ומ"ט לא כ' רמ"א בשבועות דאסור להתענות ולפמ"ש דמר ברי' דרבינא סובר כהברייתא דס"ע א"כ הוי יום שניתנה בו תורה ולא הי' מתענה אבל אפשר דרמ"א סובר כדעת הטור בסי' ת"ל שכ' כהברייתא דה' בשבת יצאו ישראל ממצרים א"כ התורה דניתנה בשבת לא הי' אז י"ט ע"כ מותר להתענות ומ"ת צ"ע. ועי' בגמ' דשבת דבה' בסיון בנה מזבח ולכאורה לרבנן דשבת הי' אז ששי בסיון ואייר היה מעובר וא"כ ע"ש הי' חג העצרת א"כ היאך בנה משה מזבח בי"ט הא אין בנין בהמ"ק דוחה י"ט. ובט"א בחגיגה שם בסוגיא דעולות שהקריבו ישראל במדבר כו' הקשה זה ותי' דהי' לפני מ"ת ולא נצטוו עוד על הרגלי' ואף דמרע"ה בודאי הי' מקיים כה"ת עד שלא ניתנה אך בודאי בנין המזבח היה ע"פ הדבור ב"ה אף שאינו מפורש בתורה כבר כתב הרמב"ן בפי' התורה דכמה דברים נכתב בתורה שאמר או עשה משה ולא נזכר הציווי וכ"פ נזכר הציווי ולא נזכר שאמר משה לבני ישראל כי א"צ לפרש כי ידוע מה שאמר מרע"ה הי' הכל מפי הגבורה ואמר לישראל וא"צ לפרש. ומ"ש הרהמ"ח ופי' ממחרת השבת כלומר כו' ע' במנחות דס"ה ע"ב ודס"ו ע"א הרבה תנאים שלמדו זה ור"י בברייתא השניה למד מזה דלא ידעינן אי זהו ועי' בסוף מסכת הש"ס דכולהו אית להו פירכא וגם ר"י אית לי' פירכא אלא תרי תנאי בתראי בין בבריי' קמייתא ובין בבריי' בתרייתא אך דאין נ"מ נקט הרהמ"ח טעם זה ועיקר הדברים קבלה בידינו כמבואר בר"מ פ"ז דכן ראינו הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור עד מרע"ה שהיו מניפין העומר בי"ט שני של פסח וער"מ עוד ראי' והוא בפ"ז מהתו"מ ועיקר הדברים קבלה בידינו איש מפי איש עד מרע"ה ואין להאריך:

מצוה ש"י שי"א (א) **שלא** לעשות כו' וזה היום של א' בתשרי כו' ר"ה לשמיטים ויובלות כו' ולנטיעה וירקות כו' א' בניסן ר"ה למלכים. והנה מבואר בר"ה ד"ג וד"ח לחד מ"ד לשנים היינו למנין מלכים בשטרות או בגיטין וא' בניסן ר"ה למלכי ישראל ג"כ לענין מנין השטרות דמלכי ישראל מונין מניסן ר"ה אם עמד קודם לניסן הוי תיכף בניסן שנה שני' ולמלכי א"ה לתשרי מנינן ואף דבדף ח' איכא מ"ד דסוברים דהפירוש במשנה לשנים היינו לתקופה ולדין מ"מ הדין דין אמת דמלכי א"ה מתשרי מנינן דהוא מימרא דר"ח שם רק דהנהו אמוראי סוברים דאינו מבואר במשנה ע"ש. והנה בגמרא שם אמרינן למאי הלכתא לשטרות דתנן שט"ח המוקדמים כו' והוא בדף ב' גבי מלכי ישראל ובדף ח' ג"כ אמרינן גבי מלכי א"ה למאי הלכתא ואמרינן ג"כ לשטרות וברש"י ותוס' האריכו הנ"מ ואכ"מ. והנה הרי"ף דמעתיק המשנה כצורתה בא' בניסן ר"ה למלכים ולרגלים אינו מביא כלל דבר זה למאי הלכתא לשטרות אלא מתחיל ולרגלים למאי הלכתא כו' ואח"ז על תשרי ר"ה לשנים מביא זה למאי הלכתא אר"פ לשטרות כדתנן שט"ח כו' וכן נהג הרא"ש ז"ל והטעם פשוט דהם אינם מביאין רק דינים הנוהגים בזמנינו ולא הלכתא למשיחא א"כ אין נ"מ למלכי ישראל כלל כי בעוה"ר בטלו מלכי ישראל. אך על תשרי דהוא ר"ה למלכי או"ה מביאין זה והאידנא ג"כ שייכים דינים אלו. עי' בגיטין דף פ' דתיקנו למנות מלכות בגיטין משום שלום מלכות וער"מ ספ"א מה' גירושין דגם האידנא כשר אם כותב לשם אותו מלכות ואף דהשת' נהיג עלמא דאין מונין אלא ליצירה עי' בתוס' גיטין ובראשונים מחמת דאין קפידת המלכות בכך כיון דגם העכו"ם אינם מונים לשנות מלכים ע"ש אבל על כל פנים נוהג אם באיזה זמן מהזמנים בגולה דיתחילו למנות לשנות מלכים ימנו ישראל ג"כ בגיטין ובשטרות א"כ מביאים דין זה לידע דר"ה הוא תשרי וז"פ. וער"נ בר"ה שם שכתב דלא חשש הרב אלפסי לפרש דחילוק בין מלכי ישראל לבין מלכי א"ה כיון דאנן השתא לבריאת עולם מנינן ע"ש. ובאמת מן הסדר שסידר מבואר דמיירי האידנא כו' אך על הר"מ צ"ע דדרכו להביא דינים שאינם שכיחין והלכתות למשיחא וכלל כל התורה כולה א"כ אמאי לא הביא בשום מקום דינים אלו דלמלכי ישראל מנינן מניסן ר"ה. ולמלכי או"ה דגם האידנא נ"מ טובא ר"ה שלהם תשרי וכ"מ טובא לגיטין ולשטרות לענין מוקדם ומאוחר ולמה השמיט זה וגם לשיטת הר"נ שם דנ"מ זה דניסן ר"ה מקראי ולא קבעו חז"ל מעצמן רק דהגמרא שואל למאי הלכתא היינו מאי נ"מ ואמרו לשטרות דאם עמד מלך באדר ובשנה השניה בניסן כתב שנה השנית פסול דהוא מוקדם דבאמת הוא שנה שלישית ע"ש באריכות כל השיטות עכ"פ נ"מ לדינא ויש פלפול גדול בגמרא ע"ז אמאי אינו מביא זה בשום מקום וצ"ע:

והנה דין זה דניסן או תשרי ר"ה למלכים נראה שם בגמרא דף ב' דיום א' בשנה חשוב שנה ואפילו עמד בכ"ט באדר או באלול מתחילין למנות מניסן או מתשרי שנה שניה ע"ש דמבואר כך בהדיא דקי"ל דיום א' בשנה חשוב שנה. אך הברייתא זו אתיא כר"מ דסובר דיום א' בשנה חשוב שנה כמבואר במס' הנ"ל בדף יו"ד. אבל לר"א דסובר דשלשים יום בשנה חשוב שנה כאן נמי אם עמד פחות משלשים יום אין מונין לו בניסן או בתשרי שנה שניה וכ"ה בספ"י במשנה שם על פירש"י דאם עמד בשבט או באדר כלתה לו שנה כו' דרש"י פי' לכל מר כדאית לי' לר"מ אפילו באדר ולר"א דווקא בשבט דאדר סמוך לניסן חסר וא"כ אינו אלא כ"ט יום ולא עלתה לו שנה ע"ש. וא"כ לדידן דפסקינן הלכה כר"א דלמ"ד יום בשנה חשוב שנה כמבואר בר"מ כ"פ לענין ערלה ושביעית גם כאן הדין כן דדוקא שלשים יום בעינן ועיין בספר ט"א שכתב דכאן כ"ע אף ר"א מודה דיום א' בשנה חשוב שנה דלא אמרת דפחות מלמ"ד יום מונין לו עוד שנה ראשונה

למנות שנים (ב) ושמיטין ויובלות וכן מונין ממנו לנטיעה ולירקו' ובגמרא דמס' ר"ה ביארו ז"ל אמרם שהוא ר"ה לענינים אלה למאי הלכתא. ועוד אמרז"ל שביום זה נידונין כל באי העולם על מעשיהם. ואמרו שם ע"ד המליצה לבאר שהשגחתו על מעשי כאו"א [ולא] על כל המין דרך כלל שעוברין כל ב"א לפניו כבני מרון. כל א' א' ולא בערבוב. משרשי מצות המועד הזה שהיה מחסדי האל ב"ה על ברואיו לפקוד אותם ולראות מעשיהם בכל שנה ושנה יום א' כדי שלא יתרבו העונות ב"כ ויהיה מקום לכפרה והוא רב חסד מטה כלפי חסד וכיון שהם מועטים מעביר עליהב. ואם אולי יש בהם עונות שצריכין מירוק נפרע מהן מעט מעט וכעין משארז"ל אוהבו נפרע ממנו מעט. ואם לא יפקדם עד זמן רב יתרבו כ"כ עד שיתחייב העולם כמעט כלייה חלילה. נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם. ולכן מצד זה ראוי לעשות אותו יום מועד ומצד שהוא יום הדין ראוי לעמוד בו ביראה ופחד יותר מכל מועדי השנה וזהו זכרון תרועה הנזכרים בו כי התרועה קול שבור לרמוז שישבר כ"א תוקף יצרו הרע ויתנחם על מעשיו הרעים וכמו שנכתוב על מצות שופר בארוכה בסדר פנחס בע"ה. וזה הטעם שלא קבעו ז"ל לומר הלל במועד הזה. וכמו שאמרו שאין ראוי לו לאדם לומר שירה והוא עומד בדין. וכדא"ר אבוהו פ' אחרון דר"ה אמרו מה"ש לפני הקב"ה מפני מה ישראל אין אומרים הלל בר"ה ויה"כ כו' וכדאיתא התם. מדיני השביתה בי"ט כמנהגי במצות מועד הפסח. ועוד ראוי לכתוב כאן מעט מן העניני' הנזכרי' במסכת ר"ה שאמרו שם (ג) ד' ראשי שנים הם. באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלי' פי' רגלי' כלומר רגל שבו תחלה לרגלים כן פתרוהו בגמ'. (ד) בא' באלול ר"ה למעשר בהמה. באחד בתשרי ר"ה למ"ש למעלה. באחד בשבט ר"ה לאילנות כדברי ב"ש ובה"א בט"ו בו. ושם יתבאר בגמרא ראשי השנה אלו לאיזה ענין הם. ושם אמרו שארבעה דברי' מקרעין גז"ד של אדם צדקה צעקה שינוי השם ושינוי מעשה. וענין שינוי השם הוא לפי הדומה כדי שיחשוב האדם כאלו הוא אדם אחר ויכשיר כל דרכיו ובכל עת שקורא זה יתן אל לבו הענין ומה שאמרו שם (ה) שלשה ספרי' נפתחין בר"ה א' של צדיקים גמורים ואחד של בינונים וא' של רשעים גמורים וענין פתיחת הספרים נאמר לפי הדומה ע"ד המשל בענין השגחתו ב"ה עליהם כדי שיכנסו הדברים באזני השומעים ודברי רבותינו לעולם במורגל בבני אדם צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים. פי' מורי י"א צדיק גמור בכאן שכולו זכאי וכן רשע גמור בכאן שכולו חייב. ולפיכך נכתב ונחתם למיתה מיד אחרי שאין לו זכות בעולם שיגן עליו (ו) בינונים תלוים ועומדי' עד יה"כ ואז נמ"ד שלהם נחתם ומה שאמרו שם בסמוך לזה בש"א ג' כתות ליום הדין כלומר אחר המות שכאו"א מבני אדם שזה קרוי יום הדין כת אחת של צדיקי' גמורים וכת של רשעי' וכת של בינונים ובכאן פירשו צדיק גמור ורשע גמור כמו כן ובזה הפי' תסתלק קושיא גדולה מן הענין אם תזכה בני תרגיש בה ויניח לך עמל זה. ומה שאמרו שם שהצדיק גמור בדינו נחתם לאלתר לחיי העוה"ב אל תחשוב שחיי עוה"ב דבר השוה לכל צדיק כי יש באותן החיים מעלות עד אין מספר וכל צדיק וצדיק עולה בהן עד מקום הראוי לו לפי שברו. ויתר פרטי ענינים אלה שם בר"ה פ"א (או"ח סי' תר"ב תר"ג) ונוהג האיסור מלאכה ביום הזה בכל מקום ובכל זמן בזכרי' ונקבות ועובר עליה ועשה מלאכה שלא לצורך אוכל נפש חייב מלקות כמו שכתבנו בשאר ימי המועדי':

להקריב

ראשונה והוכיח שם בראיות באותם שלמ"ד יום חשובים שנה והי' בפחות מלמ"ד יום אין השנה מיום ליום דר"מ אם נטע אילן בפחות מלמ"ד יום קודם ר"ה בשנה השביעית ליובל כגון בב' באלול אף שמגיע ב' באלול בשנת י"ג ליובל והרי הם שלשה שנים שלימות מכל מקום נמשך עד ראש השנה ולא כלתו השלשה שנים עד ראש השנה וע"ש שכן הוא בר"מ פ"ט ממעשר שני ונטע רבעי וברש"י ע"ש בדף יו"ד באריכות א"כ אם נאמר דכאן דווקא שלשים יום בעינן א"כ דר"מ אם עמד בב' באדר לא עלתה לו שנה וימנו גם בניסן שנה הראשונה וימנו עד ניסן הבאה ולא מיום ליום ואף אם יגיע ב' באדר מ"מ כיון דהוא פחות מלמ"ד יום לפני ר"ה לא מנינן מיום ליום ויהיה נמשך שנה ראשונה שלו עד ניסן א"כ כל אותם הימים מב' באדר לא משכחת לה לכתוב שטר כי עתה באדר שעמד בה יכתבו שהוא ראשונה למלך וגם באדר בשנה השניה עד ניסן יכתבו ג"כ בשנה ראשונה למלך כי אין מתחיל שנה השנית עד ניסן אם כן כל אותן הימים מב' באדר עד ניסן א"א לכתוב שטר כי לא ידעו אם הוא תיכף באדר שעמד בו או אם הוא אדר של שנה השניה שהוא ג"כ שנה ראשונה למלכותו א"כ כאן כ"ע מודים דיום א' בשנה נחשב שנה ע"ש דפח"ח :

(ב) **לשמיטין** וליובלות ונטיעה כו' היינו דבר"ה אסור לזרוע מה"ת ומתחיל שנת השמיטה וכן יובל אע"ג דיוה"כ תוקעין ושדות חוזרות לבעליהן מ"מ מר"ה מתחיל כמבואר בש"ס וגם לנטיעה לענין ערלה דשלשים יום קודם ר"ה נחשב תיכף בר"ה שנה שלמה ולירקות דאין מעשרין מן הנלקט קודם ר"ה על הנלקט בר"ה ודברים אלו כ"א יש הרבה דינים ובעזה"י יבואר כ"א במקומו . ועיין בר"ה די"ב בברייתא מבואר דתשרי ר"ה ג"כ למעשרות דהיינו מעשר דגן ולנדרים וג"כ למעשר בהמה כר"א וכר"ש במשנה כ"פ הר"מ בפ"ז מה' בכורות ואין כן דעת הסמ"ג עיין בלחם משנה ודעת הרב המחבר נראה גם כן דסבירא ליה כהר"מ דראש השנה למ"ב תשרי אף על גב דכאן במצוה זו כתב דארבעה ר"ה הם באחד באלול ר"ה למ"ב ולא הביא סיפא דר"א ור"ש אומרים באחד בתשרי וגם מדחשיב ד' ר"ה ולר"א ור"ש אינו אלא ג' ר"ה נראה דפסק כר"מ דר"ה למ"ב הוא אלול מ"מ במצוה דמ"ב לקמן מצוה ש"ס דהביא שם דג' גרנות למ"ב יום אחרון של אדר ויום ל"ה מסה"ע ויום אחרון מחודש אלול ועיין בגמרא בכורות דנ"ח דלמ"ד ר"ה למ"ב א' באלול ר"ה למ"ב הגורן הוא כ"ט באב ולר"א ור"ש דאמרו בא' בתשרי ר"ה הגורן הוא בכ"ט באלול והרב המחבר דפסק דהגורן הוא כ"ט אלול נראה דפוסק דר"ה א' בתשרי א"כ לע"ק מה שהביא כאן דבר זה דבאחד באלול ר"ה דבאמת פסק כר"א וכר"ש ובעזה"י לדינא יבואר לקמן :

(ג) **שארבעה** ר"ה הם בא' בניסן כו' עיין בגמרא דף ד' ודף ז' דאתיא כר"ש דאמר לענין בל תאחר בעינן כסדרן וחג המצות תחלה הוי ר"ה לרגלים אבל לאותן החולקים שם בברייתא דלרגלים א"כ לדעת הר"מ פ"ד מהמעה"ק דפסק דלא כר"ש אלא לא בעינן כסדרן וכ"פ הרהמ"ח לקמן במצוה תקע"ה א"כ א' בניסן אינו ר"ה לרגלים וקל"ע על הרהמ"ח דמביא זה דהוא דלא כהלכתא ול"ע . עוד מבואר בברייתא פ"ק דר"ה דף ז' ע"א דא' בניסן ר"ה לחדשים דהיינו שמונים ממנו חדשים וניסן הוא חודש הראשון והביא הרהמ"ח זה במצוה ז ובמצוה הקודמת. ועיין ברמב"ן עה"ת פ' בא על הפסוק הזה ראשון הוא לכם כו' דזה מצוה עלינו מה"ת למנות החדשים מניסן אע"פ שתחלת השנה אצלינו בתשרי מ"מ נמנה ניסן ראשון כדי שעי"ז נזכור הנס הגדול של יציאת מצרים דע"כ הוא ראשון דהוא ראשון לכם וע"ש שכתב כדי להזכיר הגאולה השניה בימי עזרא השמות החדשים עלו מבבל דהיינו לקרותן ניסן או תשרי כי מקודם לא הי' לכם שמות אלו רק ראשון שני כו'. ועיין בעין יעקב במגל' מה שהכותב השיג על בעל העיקרים בזה שחשב הר"י אלבו שנשתנה המצוה ובאמת לא כן כי גם עתה ניסן הוא ראשון כו' אך קודם לזה לא היה להם שמות כלל ומבבל עלו עמהם שיש לכ"א שם מ"מ למנין אנו מדברים וכותבים חודש ראשון ניסן או כסליו תשיעי ואם נקרא לכסליו שלישי דהיינו לתשרי עוברים בלאוו הזה כי ניסן הוא ראשון לזכר הנס ע"ש ודבריו נכונים וכעת לא ראיתי להר"מ שיביא זה דמצוה למנות ניסן ראשון וקל"ע דהוא גמרא מפורשת ונראה מדברי הרמב"ן שהוא מצוה מה"ת ואם מונה למנין אחר עובר על המצוה למה אינו מביא הר"מ בשום מקום דין זה ול"ע . עוד חשיב שם דא' בניסן הוא ר"ה לעיבורין ומסיק הש"ס היינו להפסקת עיבורין דתיכף אם קדשו חודש ניסן אסור לעבר השנה כמבואר בסנהדרין . ובט"א שם הקשה הא גם ביום למ"ד של אדר אסור לעבר הואיל וראוי לקבעו ניסן כמבואר בסנהדרין דזה הי' טעות של חזקיה דהי' סובר דראוי לקבעו לא אמרינן ע"ש א"כ ר"ה אינו יום מיוחד ותירץ דהוא ר"ה לאחד בניסן אף לדיעבד אף אם עברו אינה מעוברת אבל בשלשים של אדר נהי דאין מעברין לכתחלה מ"מ בדיעבד מעובר כמבואר בש"ס ור"מ פ"ד מה' קדה"ח ע"ש עוד ואכ"מ ואי"ה במצות קידוש חדשים יבואר . עוד מבואר בברייתא דא' בניסן הוא ר"ה לתרומת שקלים דהיינו דצריכים להביא קרבנות מן התרומה חדשה ולא מן הישינה ותנא דידן דהיינו תנא דמתניתין לא חשיב כיון דבדיעבד אם הביא מן הישן כשר לא פסיקא ע"ש . ועיין פ"י מפלפל אמאי לא תי' דלא קחשיב מידי דלא חייל מאורתא כמבואר לקמן על שהל"ח ועומר וע"ש שכתב דחייל מאורתא דעלים למערכה צריכים מן החדש תיכף בליל ראש חדש ניסן וגם נסכים דבאים בלילה צריך שיהא מן החדש ויש לפלפל בזה ויבואר לקמן. ועיין בט"א הקשה דלפי תירוץ זה דבדיעבד כשר לא חשיב ליה במתניתין אמאי חשיב התנא ר"ה למעשר בהמה דהיינו דאין מעשרין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש הא הר"מ פסק פ"ז מהלכות בכורות הא דאין מעשרין מ"ב מן החדש כו' דוקא לכתחלה ובדיעבד כשר והוי מעשר משום חומרות הקדשים שלא הקפידה תורה בפירוש כו' ע"ש בלשון הר"מ א"כ אמאי חשיב ליה במשנה ותי' דחילוק הוא דגבי תרומת שקלים אף לכתחלה מביאין מן הישן אם לא בא החדש בזמנו כמבואר במס' שקלים ע"כ לא חשיב לי' אבל גבי מע"ב לא משכחת לכתחלה ע"כ חשיב לי' ע"ש ובפ"י מ"ש לענין שהל"ח ועומר :

(ד) **באחד** באלול ר"ה למ"ב כו' עמ"ש לעיל דהר"מ והרב המחבר לא פסקו כן אלא דראש השנה הוא באחד בתשרי ובט"ו בשבט ראש השנה לאילנות והוא ענין ארוך ויבואר בע"ה כ"א במקומו :

(ה) **שלשה** ספרים נפתחים כו' פי' מורי צדיק גמור כו' לא כפירש"י ותוס' דצדיק גמור היינו רובו זכיות וכן פי' הר"ן אלא צדיק שכולו זכאי כו' וכן להיפוך וע' בפ"י כיון לשיטה זו ודברים אלו אין להאריך וכבר האריכו הראשונים והאחרונים ובמופלא ממך אל תדרוש והצור תמים פעלו כו' צדיק וישר הוא:

(ו) **בינונים** תלוים עד יוה"כ כו' עיין בגמרא דגבי צדיקים גמורים מבואר דנכתבים ונחתמין לאלתר לחיים היינו תיכף בר"ה רשעים גמורים נכתבים ונחתמין לאלתר וכו' בינונים תלוים כו' עד יוה"כ זכו נכתבין כו' ולא הזכיר אצל הבינונים לשון נחתמין . וע' בפ"י כתב דבר"ה הקב"ה מתנהג במדת אמת שדן בריותיו וכל באי עולם עומדים כו' ע"כ אותם הנכתבין בר"ה נחתמין ג"כ כי חותמו של הקב"ה אמת אבל ביה"כ הקב"ה מתנהג במדת החסד דשטן לית לי' רשות לאסטוני וסולח ומוחל לעונות עמו דזה מדת ורב חסד ע"כ אין נזכר לשון נחתם כי חותמו אמת ע"ש דפח"ח וש"י :

להקריב

מצוה שי"ב להקריב קרבן מוסף בראש השנה

(א) להקריב קרבן מוסף ביום ר"ה שנאמר בחודש השביעי באחד לחודש וגו' והקרבתם אשה לד' וגו' ובפ' פנחס מזכיר הקרבן בארוכה. וכל עניינה כמ"ש במוסף הפסח במצות קרבן מוסף של יום ז' של פסח בזה הסדר:

לצום

מצוה שי"ב (א) להקריב כו' מוסף ר"ה היה פר ואיל ושבעה כבשים עולות ושעיר חטאת נאכלת כמפורש בפ' פנחס ושם בפרשה אמר הכתוב מלבד עולת החודש כו' כי ר"ה הוא ר"ח ג"כ והיו מקריבי' מוסף זה חוץ ממוסף דר"ח אך בכתוב מבואר מלבד עולת החודש ולא כתיב ג"כ מלבד חטאת החודש ע"כ אפ"ל דלא היו מקריבין רק שעיר א' דהייט של י"ט וחטאת ר"ח אינו קרב כלל בר"ה ע"כ דעת רבינו משולם הובא בתוס' ר"ה דף ח' ע"ב ד"ה שהחודש כו' דלא היו מקריבין שעיר חטאת של ר"ח בר"ה ור"ת הקשה עליו מהוספתא דחשיב י"ב שעירים דר"ח וגם בקדושה דמוסף יסד הפייט הקלירי מוספי חודש עשתי עשר דהייט פרים שנים ואיל אחד ושבעה כבשים ושעיר חטאת והשיב ר"מ לר"ת כו' ונראה שגם הר"מ חזר בו וסובר דהיו מקריבין שני שעירים וכ"כ מדברי הר"מ פ"ט מהתו"מ שכתב בא' בתשרי מקריבין מוסף היום כו' יתר על מוסף על כל ר"ח. נראה מדבריו דהיו מקריבין מוסף של ר"ח כמו בכל ר"ח ובפ"י ובט"א החזיקו בדעת הרבינו משולם דלא היו מקריבין אלא שעיר א' ולא קשיא מהתוספתא דזה תלוי בפלוגתא דר"י ור"ש במשנה ראשונה דשבועות דלר"י הסובר דשעירי הרגלים ושעירי ר"ח מכפרין על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף א"כ שעיר הרגלים ושעיר ר"ח כפרתן שוה א"כ א"צ להקריב שני שעירים כמבואר' בזבחים דף ז' שעירי עצרת למה באה למומאה שאירע בין זה לזה אמור מעתה ראויין היו ישראל להקריב קרבנותיהם בכל עת ובכל שעה אלא שחיסך הכתוב כו' וע"כ לא אמרינן הכא אלא גבי עצרת דגלי קרא דיהיו שני שעירים אבל כאן דלא גלי קרא אדרבא כתיב מלבד עולת החודש ולא הזכיר [חטאת] א"כ נוכל לומ' דלא הי' צריך שני שעירים כיון דכפרתן שוה אבל לר"ש בשבועות דסובר דשעירי הרגלים מכפרין על שאין בה ידיעה ושעירי ר"ח מכפרין על טהו' שאכל את הטמא א"כ אין כפרתן שוה וצריך להקריב שניהם א"כ התוספתא אתיא כר"ש ע"כ חשיב י"ב שעירים לחדשי השנה אבל אליבא דר"י יכול להיות סברת רמ"ש אמת דלא היו מקריבין אלא שעיר אחד ע"ש וער"מ פי"א מה' שגגות דפסק כר"י דכפרת שעירי הרגלים ור"ח שוים א"כ לפי סברתם אפשר דהר"מ ג"כ ס"ל הכי. אך מדבריו כאן ודבר זה אי הוי ס"ל הי' צריך להשמיענו בפירוש ע"כ ברור דהר"מ ס"ל כסברת ר"ת ועיין בט"א שחזר בו וכתב דאליבא דר"י ור"מ דסוברים דכפרתן שוים היו ג"כ שני השעירים דאל"ה למה כתבה התורה שעיר בר"ה הא בלא"ה מקריבין משום ר"ח אע"כ דגזה"כ דבעי שני שעירים וכ"ש לר"ש דסוב' דחלוקין הם בכפרתן ודאי צריך שנים אך לר"ש בן יהודה דסובר דר"ה מוסיף על כפרת ר"ח עיין בשבועות שם א"כ כשמקריבין מוסף ר"ח קודם צריך להקריב מוסף ר"ה אח"כ אבל אם מקריבין מוסף ר"ה קודם א"צ להקריב אח"כ מוסף ר"ח ואתיא סוגיא דר"ה דהחודש מתכסה כו' לפי גי' רמ"ש בתוס' כר"ש בן יהודה והתוספתא אתיא ככולהו תנאי א"כ דעת הר"מ ג"כ כן דאף אליבא דר"י היו מקריבין שני שעירים דגלי קרא ע"ש בדבריהם. וראיתי בס' נדפס מחדש ואינו ת"י לעיין בו וכפי העולה על זכרוני מביא ראיה שמקריבין שני שעירים בר"ה מהש"ס דיומא דף ג' ע"א דמפלפל שם הש"ס לענין פרישת שבעה לכהן אמרינן שם אימא עצרת כו' ומפרקינן שם דנין פר אחד ואיל א' לאפוקי עצרת דשני אילים ניכהו וברוס' מקשו נימא דנין שני שעירים דהיינו יה"כ דמקריבין שעיר הפנימי ושעיר החיצון משני שעירים דגבי מלואים הי' ג"כ שני שעירים דמלואים ושעיר ר"ח ועצרת לא היה אלא שעיר א' ותירצו דגם בעצרת הי' שני שעירים שעיר דמוסף ושעיר השל"ח לפי מה דפסקינן כמבואר לעיל ואח"ז מקשה הש"ס דלמא בעי פרישה לר"ה דג"כ פר אחד ואיל אחד ומשני שם ע"ש ואי נימא דלא הי' אלא שעיר א' בר"ה א"כ הדק"ל דנימא דנין שני שעירים משני שעירים לאפוקי ר"ה דלא הי' אלא שעיר אחד לבד אע"כ דגם בר"ה הי' שני שעירים והנה איני עומד בסוגיא זו לפלפל בה ובפרט שאין הספר בידי וכמדומה שהוא בס' אילת אהבים עה"ת. ולפמ"ש לעיל נוכל לומר דהש"ס מקשה לר"ש דמודה דבעי שני השעירים ואכ"מ להאריך. והנה מבואר בש"ס פ' כל התדיר ובר"מ פ"ט מהתו"מ דסידור הקרבתן מוסף של ר"ח קודם למוסף ר"ה מפני שהוא תדיר ואם חל בשבת מוסף שבת קודם ואחריו מוסף ר"ח ואחריו מוסף של ר"ה. ודע דאף דחטאת קודם לעולה מפני שהוא מקודש וכתבתי לעיל במצוה דמוסף חג הפסח דבכל הי"ט במוסף היו מקדימין השעיר קודם הפרים והאילים והכבשים דהם עולות דחטאת קודמת לעולה א"כ לכאורה בר"ה אפ"ל כ"מ דמקריבין השעיר במינו קודם העולות כגון מוסף ר"ח מקריבין השעיר קודם ומוספי ר"ה השעיר קודם אלא אפי' השעיר השני של ר"ה קודם לעולות של ר"ח נהי דעולות ר"ח תדיר מ"מ החטאת מקודש ותדיר ומקודש שניהם שוים ואיזה שירצה יקדים א"כ השעיר של ר"ח לעולות ר"ח צריך להקדים דהם שוים בתדירות ומקודש יותר מעולות והשעיר של ר"ה אם ירצה מקדים לעולות ר"ח כי תדיר ומקודש איזה שירצה יקדים אך באמת אינו כן אלא דעולות ר"ח מפני מעלת התדיר קודמים לשעיר של ר"ה אף דהוא מקודש וד"ז מבואר בתוס' זבחים דף נ' ע"ב ד"ה תדיר ומקודש שהקשו מאי איבעיא להו תדיר ומקודש איזה מהם עדיף הא ממשנה שמעינן לה דתנן מוספי שבת קודם לר"ח נראה דעולות של שבת קודם אף לשעיר דר"ח אף דהחטאת מקודש ותי' כיון דעולות שבת קודמות לעולות ר"ח משום תדיר קודמות נמי לחטאת שהשוה הכתוב עולה דמוסף עם החטאת עכ"ל א"כ מבואר להדיא מדבריהם דמוסף הקודם יש לו מעלת קדימה על המאוחר אף על החטאת א"כ לפ"ז סדר הקרבה דר"ה שחל להיות בשבת שני כבשים דשבת קודמים לכל משום תדיר ואח"ז כשרוצה להקריב מוסף דר"ח יקדים השעיר של ר"ח קודמת לעולות מחמת מקודש ואח"ז יקריב פרים ואילים וכבשים דר"ח ואח"ז בא למוסף דר"ה יקדים השעיר דר"ה קודם לעולות ואח"ז מקריב העולות. הכלל כ"א במינו חטאת קודמת אבל התדיר כגון מוסף שבת או ר"ח דוחה מעלת מקודש לענין חטאת אף דבכ"מ קי"ל תדיר ומקודש שוים מ"מ גבי מוסף השוה התורה חטאת לעולה והתדיר קודם ככ"ל:

והנה ביו"ט של ר"ה יש חילוק בענין השיר אכתוב לך עיין בר"ה סוגיא דנתקלקלו הלוים בשיר מבואר שם דבר"ה היו אומרים במוסף שיר שנתקן ליו"ט זה הרנינו כו' ובתמיד של בה"ע היו אומרים ג"כ שיר אחר שנתקן ליום זה לא של חול ואמרו קול ה' כו' ובתמיד של שחר לא התקינו חז"ל שיר של יו"ט כיון דברוב השנים לא היו באים עדים עד אחר תמיד של שחר ע"כ אמרו בשחרית שירה דיומא כמו בכל יום. והנראה מזה דבכל יו"ט היה שיר של יו"ט ולא אמרו שירה דיומא ולא נתפרש בש"ס מאי השירים שאמרו וגם נראה דבכל יו"ט היו אומרים שיר א' בשחרית ובמוסף ומנחה אך גבי ר"ה מבואר שם שהיו אומרים במוסף שיר יו"ט ובמנחה שיר יו"ט אחר כמו בשבת דמבואר שם דתמיד ש"ש ומוסף ותשבה"ע היו חלוקים בשירים דלכל קרבן היו אומרים שיר אחר ע"ש ועמג"א סי' קל"ג כתב ג"כ דמשמע מדברי הגמרא דביו"ט לא היו אומרים שיר של חול אף בתמידין כמבואר כאן רק בר"ה בתמיד ש"ש לא התקינו שיר יו"ט ועיין בסוכה נ"ד ונ"ה מבואר שם לפי המסקנא דיום שהי' בו כמה מוספים כגון ר"ה שחל להיות בשבת דהי' ג' מוספין לא היו אומרים אלא שירה א' וער"מ פ"ו מהל' תו"מ ופ"י מהלכה הנ"ל וברש"י דנ"ה ד"ה בחה"מ של סוכות כו' פירש"י מה היו אומרים בשיר המוספים כו' נראה דוקא בשיר המוספים היו אומרים שיר של יו"ט שנחשב שם אבל לא בתמיד ש"ש ובה"ע. ולכאורה לפמ"ש מבואר בהדיא בר"ה דהיו אומרים ביו"ט שיר של יו"ט אף בתמידין ואפ"ל שילא לרש"י מהברייתא המבואר לעיל דשיר של ר"ח דוחה שיר של שבת אם חל ר"ח בשבת ומקשה הש"ס הא תדיר קודם ומתרץ לידע שהוקבע החודש בזמנו. וא"כ אי נימא דביום קדוש היו אומרים שיר אחר כל היום א"כ אם שיר של ר"ח דוחה של שבת ומתני סתמא נראה דדוחה כ"ה ובאמת כדי לפרסמו שהוא ר"ח די בפ"א בשחרית אע"כ דשירים של ר"ח ויו"ט לא נתקנו אלא במוסף א"כ השיר של ר"ח שדוחה הוא רק פ"א במוסף ושייך שפיר כדי לפרסמו. אך לכאורה אין ראיה דמבואר שם והאי היכירא עביד והתנן איברים כו' ומשני תרי היכרי עבדי כו' א"כ נוכל לומר דרצו לדחות כ"פ שיר של שבת מפני ר"ח כדי לפרסמו. אך בודאי יצא לרש"י מאיזה מקום ולא ידעתי מקומו. אך כדי שלא לסתור ש"ס דידן דמבואר להדיא בר"ה דביו"ט היו אומרים שיר של יו"ט נראה דיש חילוק דביו"ט שהוא יום קדוש התקינו שיהא אומרים שיר חדש בכל היום הן בתמידים והן במוספים אבל בחה"מ וכן בראש חודש דעיקר הוא המוסף והם ימי חול ועיקר המצוה היא המוסף אף אם נאמר דחה"מ אסור בעשיית מלאכה מה"ת מכל מקום ראינו לענין קריאת התורה דשוה לר"ח ועיקר היכר במוסף ע"כ לא תיקנו שיר חדש אלא במוסף אבל ביו"ט תקנו שיר חדש גם בתמידין מפני כבוד היום. והנה בסוגיא דסוכה נראה מבואר אם חל יו"ט או חה"מ בשבת אין אומרים שיר של יו"ט כי שיר של שבת הוא תדיר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אף לדחות. אך בר"ח שחל בשבת היו אומרים שיר של ר"ח במוסף לפמ"ש דבר"ח לא תקנו שיר חדש אלא במוסף והטעם מבואר שם אף דשבת הוא תדיר מ"מ אומרים שיר של ר"ח לידע שהוקבע ר"ח בזמנו ולשון הר"מ פ"ז מהתו"מ כדי לפרסמו שהוא של ר"ח ומלשון הגמרא לידע שהוקבע החודש בזמנו ומפרש רש"י להיכרא כו' דרוב ב"א לא ראו חידוש הלבנה נראה מלשונו דדוקא בחודש שנראה בזמנו דהיינו יום שלשים צריך פרסום אבל אם החודש מלא ונקבע ראש חודש ביום א' ושלשים אין צריך פרסום דיום ל"א הוא ר"ח אף בלא ראיית הלבנה. וכ"כ מלשון הגמרא בזמנו וידוע במסכת ר"ה דחודש בזמנו היינו יום ל' אך מ"מ נראה דאין חילוק דברייתא סתמא מתנייא דשיר של ר"ח דוחה משמע בכ"ע אף דאיקבע ר"ח ביום ל"א ע"כ כתב הר"מ לשון לפרסמו שהוא ר"ח והאי טעמא שייך תמיד. והנה בר"ה דהוא ר"ח צריך ג"כ פרסום א"כ אם חל ר"ה בשבת שיר של ר"ה דוחה שיר של שבת כדי לפרסם א"כ חילוק יש בין כל המועדים וחה"מ אם חלים בשבת שיר של שבת דוחה אותם מפני שהוא תדיר חוץ מר"ח ור"ה שהם דוחים שיר של שבת כדי לפרסם שהוא ר"ח או ר"ה ומ"מ בר"ח ובר"ה לא נדחה שיר של שבת לגמרי כי כבר כתבתי דנ"ל דבר"ח לא תקנו שיר של ר"ח רק במוספים א"כ בתמידים אומרים שיר של שבת ובר"ה מבואר בש"ס דלא תקנו שיר של ראש השנה רק בתמיד של בין הערבים אבל לא בתמיד של שחר ואומרים שיר של שבת בתמיד השחר. והנה שם בסוגיא דסוכה מבואר השירים שהיו אומרים בחול המועד סוכות יום ביומו ומסקינן שם דאם חל שבת בא' מהם היו אומרים שיר של שבת ונדחה שיר של חה"מ מפני שבשבת תדיר ול"ל השיר שנדחה ביום א' וימוטו שהוא השיר של יום אחרון של חול המועד נדחה לגמרי ע"ש ונלענ"ד דוקא בשירים הנאמרים שם דכל השירים שייכי אהדדי על כל יום ויום כמבואר שם דשירים הללו הם על ניסוך המים וזמן מעשרות ע"ש ברש"י אם כן השיר אף שלא אמרו אותו ביומו נוכל לאומרו ביום ב' מחה"מ כי הם ענין א' אבל בשיר שתקנו ליו"ט כגון ביום א' וח' של סוכות או פסח ועצרת אם כי לא נתפרש לנו השירים מכל מקום נראה דאם חל שבת בא' מהם ונדחה השיר של יום טוב מפניהם אין לו השלמה לומר אותו השיר בחול המועד דאפשר דהשיר מדבר מכבוד היום לחוד ואין שייך לאמרו ביום אחר אך השירים שנזכרו שם שייכי אהדדי ושפיר יש לו השלמה ביום שאחריו ע"כ אינו מבואר בברייתא דאם חל יום ראשון בשבת דימוטו נדחה כי אפי' חל יום ראשון דסוכות בשבת מכל מקום אמרינן ביום א' דחה"מ השיר שנתן לו כנלענ"ד. ואני

מסופק

מסופק בשבת שיש לו שלשה שירים דנתקנו כולם ליום השבת ושייכי אהדדי כי הנ ליום א' ומבואר בר"ה דבשחרית אומרים מזמור שיר ליום השבת ובמוסף אומרים הזי"ו ל"ך בכל שבת פרשה א' וחוזר חלילה ובמנחה אז ישיר ומי כמוך ואז ישיר דעלי באר והם חוזרים חלילה בג' שבתות והנהו כולם שייכים ליום שבת אם מוסף של שבת נדחה ממקומו כגון שחל להיות בר"ח דשיר מוסף פ' אחד מהזיו לך נדחה ממקומו אם אומרים השיר הזה של מוסף במנחה ושיר של מנחה נדחה ממקומו כי הוא שייך למנחה גם כן כמו ימותו ידחה וכבר כתבתי כי בר"ח אינו נדחה השיר אפי' בכל יום רק השיר דמוסף אבל בתמידין אומרים השיר של יום או לא ושיר של מוסף נדחה ובמנחה אומרים השיר שנתקן אז ישיר כו' ולא מצאתי זה מבואר. ולד הראשון נראה יותר דהוא דומה לגמרי לחה"מ סוכות דשיר האחרון נדחה. בין כך ובין כך הא דמבואר בש"ס דר"ה שהראשונה אומרת א' שניה חוזרת שהיא דהיינו בשיר מוסף יש ששה פ' הזיו לך ואומרים אותו בששה שבתות כל שבת פ"א ושירה במנחה היא שלשה פרשיות ואומרים בג' שבתות לכל שבת פ' אחת האי כללא ל"ד דפעמים שחל ר"ח בשבת א"כ הזיו לך הוא בשבע שבתות דבשבת א' אמרו שיר דר"ח והתחילו במנחה פעם ג' הפרשות. וכן נאמר דבמנחה משלימין השיר מוסף א"כ השיר של מנחה היו אומרים בד' שבתות ובשבתות ה' וא"ו זיין היו מסיימין השיר של מנחה והשיר הזיו לך הי' מסיים בששה שבתות ע"כ לאו דוקא אלא עפ"י רוב. אך לא ידעתי דאין זה נקרא רוב כלל כ"א חל ר"ח בשבת נתקלקל הסדר תמיד כי הי' ר"ח וק"ל. ונלע"ד אם חל ר"ח בשבת שהי' השיר דשבת נדחה במוסף משלימין אותו במנחה ואומרים שני פרשיות פ' אחת דמוסף ופרשה דמנחה דאינו דומה למה שמבואר שאין אומרים אלא שיר א' דוקא בשירים מחולקים כגון מוסף סוכות שחל להיות בשבת דכ"א נתקן בפ"ע או ר"ח שחל בשבת דאין אומרים שניהם אלא שיר א' בלבד אבל הנהו כולהו שייכים לשבת ורשות לומר יותר וחז"ל תקנו לומר פ' אחת בכל שיר מ"מ בכה"ג דשיר נדחה אומרים במנחה פרשה דמוסף ופרשה דמנחה כיון דהם מענין א' וכולם שייכים לשבת וראיה דס"ד בגמרא דר"ה דהזיו לך אומרים בשבת א' וכן אז ישיר כו' אומרים בשבת א'. אך הביאו ראיה מברייתא דאומרים בששה שבתות אבל במקום דא"א רשות לומר במנחה שתי פרשיות ולא הוי כמו בסוכה דאין אומרים שתי שירות כי זה הוי שיר א' של שבת א"כ משלימין אותו במנחה ולא נתקלקל הסדר מהזיו לך ומנחה כנלע"ד ורבותינו לא ביארו לנו הדינים הללו עד יבוא מורה לדק. והשיר שהיו אומרים בר"ה מבואר בש"ס דר"ה בסוגיא שם דבתמיד ש"ש היו אומרים שירה דיומא ובמוסף היו אומרים הרנינו כו' ובמנחה היו אומרים קול כו' יחיל מדבר ואם חל ר"ה ביום ה' דשירה דיומא הרנינו ובאו עדים קודם תמיד ש"ש היו אומרים בשחרית הסירותי מסבל כו' ובמוסף הרנינו ואם באו עדים אחר תמיד ש"ש אומר בשחר הרנינו מספק אע"פ שחוזר וכופל את הפרק אם יבאו עדים וכ"ל במוסף ג"כ הרנינו כו' ע"ש ולשון הר"מ פ"ו מתו"מ ה"ט במוסף של ר"ה אומרים הרנינו כו' ואם חל להיות בחמישי אומרים הסירותי מסבל כו' נראה קצת מדבריו דאם חל בה' אומרים במוסף הסירותי כו' ובאמת בש"ס מבואר שאומרים בשחרית הסירותי עכ"ל דכוונת הר"מ ג"כ כן וקיצר בלשונו. וכן מבואר שם בלח"מ שהקשה על הר"מ למה השמיט דין זה שאם באו עדים אחר תמיד ש"ש אומרים הרנינו אע"פ שחוזר וכופל ע"ש כמבואר בש"ס. אחר כתבי כ"ז מצאתי בס' עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו במאמר אם כל חי ח"ב סי"ח כתב שם שרק בר"ה נתקן שיר של יום טוב במנחה אבל בכל המועדים לא נתקן שיר של יום טוב רק במוסף ובר"ח נתקן גם במנחה שיר של ר"ח כדי לפרסם שהוא ר"ח ועיין במפרש יד יהודה שכתב דאמרינן בסוכה היפוך ממ"ש ואיני רואה ראיה. והנלע"ד כתבתי דבכל יו"ט תיקנו שיר של יו"ט בתמידין ג"כ חוץ מר"ח וחה"מ וכדי לפרסמו שייך בחל בשבת כמ"ש לעיל באריכות כנלע"ד בעזה"י:

מצוה שי"ג לצום ביום העשירי שהוא יוה"כ

(א) לצום יום העשירי בתשרי והוא הנקרא יום הכפורי' שנא' אך בעשור לחודש וגו' ועניתם את נפשותיכם ובא הפי' בספרא עינוי שהוא איבוד נפש ואיזהו זה אכילה ושתיה וכמו כן פי' ז"ל בגמרא ועוד באה הקבלה עליו מנין שהוא אסור ברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה שנא' שבת שבתון כלומר כי כפל השביתה יורה על שביתה מעסקים אלו ושביתה ממזון הגוף. משרשי המצוה שהי' כחסדי הש"י על בריותיו לקבוע להם יום אחד בשנה לכפר על החטאי' עם התשובה בו כמ"ש בארוכה בסדר אחרי מות במצות עבודת יה"כ ולכן נצטוינו להתענות בו לפי שהמאכל והמשתה ויתר הנאת המישוש יעוררו החומר להמשך אחר התאוה והחטא ויבטל צורת הנפש החכמה מחפש אחר האמת שהוא עבודת האל ומוסרו הטוב והמתוק לכל בני הדעת ואין ראוי לעשו' ביום בואו לדון לפני אדוניו לבא בנפש חשיכה ומעורבבת מתוך המאכל והמשתה במחשבו' החומר אשר היא בתוכה שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה ע"כ טוב להגביר נפשו החכמה ולהכניע החומר לפני' באותו היום הנכבד למען תהיה ראויה לקבל כפרתה ולא ימנענה. מדיני המצוה מה שארז"ל (ב) ששיעור האכילה דיוה"כ לחייב עליה דאורייתא מאוכלין הראויין היא ככותבת הגסה. והטעם שנשתנה שיעור לאבילה

מצוה שי"ג (א) **לצום** כו' ועוד באה הקבלה כו' כי כפל השביתה יורה כו' כ"ה גם בר"מ פ"א מהלכות שביתות עשור דילפינן משבתון ע"ש בה"ה שהתחיל וכן למדו מפי השמועה שאסור לרחוץ כו' דכתיב שבתון ועכמ"מ דעתו בדעת הר"מ שכתב וכן למדו מפי השמועה כו' דה' עינויים הם מה"ת רק דאינו נמנה למצוה מיוחדת וכן דעת הר"נ בדעת הר"מ וכ"כ דעת הרהמ"ח שכתב ועוד באה עליו הקבלה כו' נראה דסובר ג"כ דהם מה"ת אבל דעת התוס' והרא"ש והרבה ראשונים דה' עינויים חוץ מאכילה ושתיה הוא רק דרבנן ואע"ג דבגמרא מפיק להו מקראי הם אסמכתא בעלמא עיין בראשונים שהאריכו בזה בתוס' ורא"ש ור"נ ובר"מ כאן ולכ"ע אף להסוברים דהם מה"ת מ"מ אין בהו עונש ולא אזהרה כמבואר בש"ס ובר"מ דדוקא גבי אכילה ושתיה דהוא אבידת הנפש ע"ש. ועי' רש"י יומא דע"ד ד"ה שבתון פירש"י וגבי עינוי כתיב וכי היכי דשבתון האמור בשבת אסמכי בי' רבנן שאר מלאכות שלא היו במשכן ואינה מלאכה גמורה ה"כ שבתון דגבי עינוי כו' להוסיף על אכילה ושתיה קאמר נראה לכאורה מרש"י דהוא דרבנן דכתב דאסמכי בי' רבנן כו' וא"ת אפ"ל דהוא מה"ת רק דמסרו הכתוב לחכמים כמבואר בר"מ פכ"א מהלכות שבת ה"א נאמר בתורה תשבות כו' ע"ש בהה"מ דהשבותין הם מה"ת אך נמסר לחכמים. ועיין ברמב"ן פה"ת פ' אמור הקשה לשטת הר"מ ודעימי' דכל העינויים אסורים מה"ת באיסור עשה בלא עונש אזהרה מהא דמבואר בסוכה כ"ח האזרח לרבות הנשים שחייבות בעינוי ל"ל קרא הא מדר"י א"ר נפקא איש ואשה כו' השוה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ותי' לא נצרכה אלא לתוס' עינוי סד"א הואיל ומיעט הכתוב לתוס' עינוי מעונש ומאזהרה לא נתחייב נשים כלל קמ"ל מהאזרח ע"ש. והקשה אמאי לא קאמר הש"ס דהריבוי היא להד' עינויים דג"כ ליכא בהו עונש ואזהרה הו"א דנשים לא ליחייבו ע"כ ריבה התורה האזרח ע"ש. ואפשר לדחות קושיתו דלמ"ד דילפינן עינויים אחרים משבתון דהיינו דהכתוב הוסיף עוד ענויים אחרים וחכמים למדו מקראי דאלו הדברים נקראים עינוי ע"כ אסורים דברים אלו אבל העינויים המבוארים בתורה הם דוקא אכילה ושתיה לדעת זו דיליף משבתון ולא מה' עינוים דכתיב בקרא כי העינויים דקרא הוא כפל הליווי פעמים רבות כמבואר הרבה פעמים בתורה וקרא זה דהאזרח הוא בפרשת אחרי בפסוק והיתה לכם כו' תענו את נפשותיכם כו' האזרח כו' ולא נזכר בקרא זה מלת שבתון וא"ז בפסוק הג' כתיב שבת שבתון א"כ בפסוק דהאזרח מיירי מעינוי אכילה ושתיה והיאך יכתוב הפסוק שם ריבוי על השאר עינויים דנשים חייבות כיון דכתיב תענו כו' כל האזרח ועינוי היינו או"ש ע"כ קאמר הש"ס דמרבה או"ש בתוס' אע"פ דהוס' יליף מקרא אחר מ"מ עכ"פ הוא בכלל עינוי דקרא אבל הד' עינויים למאן דיליף משבתון אינם בכלל עינוי דקרא והיאך שייך לומר דמרבינן נשים על השאר עינויים דתיבת האזרח קאי על תענו והיינו או"ש אך למאן דיליף השאר עינויים מחמשה עינויים דכתיב בתורה אם כן עינוי דקרא שאר עינויים גם כן בכלל שייך שפיר לרבות נשים על שאר עינויים והש"ס רוצה ליישב לכ"ע אפי' לרבה ור"י דיליף משבתון. אך עכ"פ להשיטות דסוברים דכל העינויים דאורייתא ואין בהם עונש ואזהרה ולא מצינו ריבוי בקרא דנשים יהיו בשאר העינויים כי עכ"פ צריך ריבוי כמו תוס' יוה"כ כיון דליכא עונש ואזהרה רק עשה ה"ל מ"ע שהז"ג והי' ראוי להיות שנשים פטורות צריך ריבוי דהאזרח א"כ הד' עינויים דגם כן ה"ל מ"ע שהז"ג ואין לנו ריבוי אם כן מנלן דנשים חייבות בהד' עינויים בשלמא אי אמרינן דמדרבנן הוא א"כ כיון דאסמכוהו רבנן למלות עינוי וכיון דבעיקר עינוי כולם חייבים ה"נ במלות חכמים אבל אי אמרינן דהוי דאורייתא א"כ למה יהיו נשים חייבות כיון שאין לנו שום לימוד ואין לומר דמדרבנן חייבות א"ה כל מ"ע שהזמ"ג לחייבינהו מדרבנן כקושית הש"ס בברכות גבי קידוש היום. ובאמת הוא משנה מפורשת הכלה מותרת ברחיצת הפנים וחכמים אוסרים והחי' תנעול את הסנדל אבל בשאר נשים כ"ע מודים דחייבות ולא מצינו בשום מקום חילוק בין אנשים לנשים לענין הה' עינויים ומזה לכאורה ראיה גדולה דד' עינויים חוץ מאו"ש הם רק דרבנן כשיטת התוס' והרא"ש דאי הם מדאורייתא היו נשים פטורות. ודברי הרהמ"ח סותרים קצת דכאן נראה מדבריו שהם מה"ת ולקמן כתב כי אלו העינויים שהם מדרבנן כגון רחילה וסיכה כו' נראה מדבריו שהם מדרבנן וי"ל ועיין בראשונים פלפלו בזה:

(ב) **ששיעור** האכילה דיוה"כ כו' מפני שהתורה כו' כ"ה בש"ס ור"מ ה' ש"ע ונסתפקתי דמבואר בש"ס [חולין] דק"ג כזית שאמרו חוץ מבין השיניים ובין החניכים הוא פלוגתא דר"י ור"ל מ"ס הנאת גרונו בעינן ומצרף בין החניכים וכן אכל ח"ז והקיאו וחזר ואכל ח"ז או אותו ח"ז הוא פלוגתא דלמ"ד הנאת גרונו בעינן חייב דהרי נהנה גרונו בכזית ולמ"ד הנאת מעיו פטור דאכילה במעיים בעינן והלכה דהנאת גרונו חייב כמבואר בר"מ פי"ד מהמ"א ה"ג וז"ל כזית שאמרו כו' אבל מה שבין החניכים מצרף למה שבלע שהרי נהנה גרונו בכזית וכן אכל ח"ז והקיאו כו' שאין החיוב אלא על הנאת הגרון בכזית מדבר האסור עכ"ל. והנה לשון הגמרא והר"מ נקטו כזית והנה היאך הדין ביוה"כ דלענין שיעור אף דאכילה הוי בפחות דהיינו כזית מ"מ לענין מייתבי דעתי' אינו פחות מכותבת והיאך הדין אם בין החניכים מצרף או אכל חצי כותבת והקיאו כו' אם כאן נמי די בהנאת גרונו בככותבת או אפשר לענין יתובי דעתו תלוי בהנאת מעיים ואינו חייב ע"ז עד שיהי' במעיים ככותבת והר"מ פי"ד מהמ"א התחיל כל מ"א שבתורה בכזית כו' ושם מדבר בכל שיעורי תורה דהם בכזית אבל שיעור יוה"כ לא מיירי התם רק כאן ולא ביאר לנו ד"ז כאן ול"ע דאפשר דהתורה לא חייבה כאן על הנאה רק אם נתיישב דעתו ויתובי דעתו אינו אלא במילוי המעיים ול"ע דין זה. עוד אני מסופק אפי' אם נאמר דהנאת גרון לבדו בודאי א"ח כיון דלא הוי מילוי המעיים היאך הדין אם הנאת מעיים בלבד בלא הנאת גרון אם האי יתובי דעתיה דבכל האיסורים אם הי' הנאת מעיים בלא הנאת גרון א"ח כמבואר בפסחים קט"ז גבי מצה אם כרכו בסיב ובלעו אף ידי מצה לא יצא כיון דלא נגע בגרונו ועמ"ל פי"ד מהמ"א הי"ב בד"ה הואיל ודעתו דבכל האיסורים כן והביא ראיה מדברי הר"מ פ"ג מהלה"ע גבי אוכל נבלת העוף אם כרכו בסיב ובלעו ה"ז טהור ע"ש שמרשים ועי' בסוגיא דחולין שהבאנו דיש פלוגתא אי הנאת גרונו או הנאת מעיים וע"ש שמליין

לאכילה דיה"כ משיעור שאר אכילת איסורין שבתורה שהן בכזית מפני שהתורה אסרה האכילה באותו היום בלשון עינוי ולא נאמר עליה לא תאכלו כמו בשאר איסורין. ופי' חכמים שקיבלו הדברים מאשר קדמו להם שאכילה נקראת בכזית אבל עינוי הוא

שמציין ונראה שם דהא מ"ד הנאת מעיים היינו דלא מהני הנאת גרון לחוד ובין החניכים או אכל והקיא וחזר ואכל א"ח כיון דלא הוי הנאת מעיים אבל הנאת מעיים בלא הנאת גרון מודה דאינו חייב ולא יפלוג על הא דפסחים דכרכו בסיב וכן על האוכל נבלת עוף טהור בסיב אך כ"ז במקומות דכתיב אכילה בתורה ובלא הנאת גרון לא הוי אכילה כלל אבל כאן דכתיב לא תעונה וביתובי דעתא תליא אפשר דלא בעינן הנאת גרון כלל רק מילוי המעיים לחוד סגי אך באמת ברור דבעינן הנאת גרון ג"כ דאי לא בעינן רק מילוי המעיים א"כ אפי' אכל השיעור יותר מכא"פ ה"ל לצרף כ"ז שלא נתעכל הח"ש הראשון כיון דמעיים הם שיעור שלם ע"ש בסוגיא דחולין ועי' מג"א סי' ר"י מביא בשם כנה"ג דגבי בהמ"ז אפי' יותר מכא"פ מצטרף והמג"א השיג ובפמ"ג שם כתב דוקא אם אכל כזית דילפינן מן ואכלת בעי כא"פ וביותר אינו מצטרף אבל אם אכל כדי שביעה עיקר בהמ"ז מה"ת על הנאת מעיים והוא שבע אפי' שהה יותר מכא"פ מצטרף ומחויב לברך מה"ת ע"ש. א"כ ביוה"כ דבעינן בתוכא"פ וביותר אינו מצטרף ע"כ דבעינן הנאת גרון ג"כ ובהנאת גרון הל"מ דהגרון צריך להנות מהשיעור תוך א"פ וביותר אין זה הנאה לחייב עליו א"כ נראה ברור דהנאת מעיים לחוד ביוה"כ אינו חייב אלא עם הנאת גרון ע"כ אינו חייב אלא בתוך כא"פ וביותר אינו מצטרף כנלענ"ד בעזה"י. ובעיקר דברי הפמ"ג שדעתו דבבהמ"ז אם שבע מחויב מה"ת לברך אף ביותר מכא"פ דעיקר בהמ"ז על הנאת מעיים ע"ש דמ"מ הניח דין זה בצ"ע כדרכו. אך לענ"ד נראה מבואר דין זה להדיא בש"ס דיומא דף ע"ט דכותבת הגסה פחות מביצה ממשנה עד כמה מזמנין כו' ר"י אומר עד כביצה ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה ואיזה זה כביצה ואס"ד כותבת הגסה יתירה מכביצה השתא כביצה שבועי משבעא דעתא לא מייתבי אלא לאו ש"מ כותבת הגסה פחות מכביצה כביצה משבעא פחות מכביצה מייתבא דעתא ואי כדברי הפמ"ג דכדי שביעה מצטרף ביותר כיון דהוא שבע א"כ מאי מקשה הש"ס השתא כביצה שביעה כו' הא חזינן דכ"ה אם אוכל כל היום אף ביותר מכדי צירוף והוא שבע וחייב לברך ומ"מ ביום הכפורים אף אם אוכל כל היום והוא שבע ומ"מ פטור חזינן דלא מייתבא דעתי' אף ששבע ובאמת זה מן הנמנע כיון שהוא שבע מייתבא דעתי' בודאי אע"כ צ"ל דאם אוכל ככותבת יותר מכא"פ אפי' אוכל כל היום כולו מ"מ פטור דלא מייתבא דעתי' א"כ אינו שבע כלל אם אוכל ביותר משיעור צירוף אם כן נראה ברור גבי בהמ"ז אף דשבע מ"מ צ"ל כשיעור הצירוף. וצ"ל דהצירוף של כדי שביעה יהי' בתוך א"פ ולקמן במצות בהמ"ז אי"ה נאריך בזה אבל זה בודאי ראיה ברורה דעכ"פ בעי כדי צירוף דאל"ה יברך בהמ"ז מה"ת על הנאת מעיו וביוה"כ יהיה פטור כי לא מייתבא דעתיה וזה מן הנמנע עכנ"ל כמו דביה"כ צ"מ הנאת מעיים בלא הנאת גרון דהיינו בתוך א"פ ה"ה בבהמ"ז אינו חייב על הנאת מעיים רק בצירוף הנאת גרון כנלענ"ד:

והנה נראה ג"כ דעל הנאת גרון לחוד כגון אכל והקיא וחזר ואכל אפי' כ"ה א"ח בבהמ"ז כי מצד הסברא שביעה אינו שייך רק בהנאת מעיים היינו במילוי הכרס נהי דכתבתי לעיל דגם הנאת גרון בעינן היינו דלא מהני מילוי הכרס לחוד בלא הנאת גרון אבל הנאת גרון בלבד בודאי אינו שבע ואינו חייב בבהמ"ז וא"כ כיון דבש"ס מבואר דביתובי דעתא היא התחלת שביעה כמבואר השתא שבועי משבעא כו' אלא פחות מכביצה מייתבא דעתא וכביצה שבועי משבעא א"כ דבהנאת גרון לחוד לא יוכל לבא לידי שביעה א"כ נראה דגם לא מייתבא דעתא ואם כן ביום הכפורים פטור על הנאת גרון לחוד לא כמו בשאר איסורים שם התורה חייבה על אכילה והנאת גרון עיקר אבל כאן כתיב לא תעונה וביתובא דעתא תליא מלתא ובהנאת גרון לחוד לא מייתבא דעתא כנלענ"ד בעזה"י ומ"מ מסתפינא להקל ולא מצאתי במפרשים שיתעוררו בזה. ועי' ביומא דף פ"א אמר ר"ל מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי היכי נכתוב יכתוב לא תאכל אכילה בכזית כו' ולפמ"ש היה יכול לו' עוד אי כתיב לא תאכל יהיה חייב על הנאת גרון לחוד ע"כ הוצרך לכתוב לשון עינוי דהיינו יתובא דעתא ואינו חייב על הנאת גרון לחוד. אך באמת צ"ק כי מרא דהאי מימרא ר"ל ור"ל בעצמו סובר שם בנה"כ דבכל האיסורין אינו חייב על הנאת גרון לחוד רק הנאת מעיים בעינן ע"ש ע"כ אמר ה"ט מחמת כזית ובאמת צריך ככותבת מלשון עינוי ופשוט:

ומ"ש הרהמ"ח שאכל מאוכלים הראויים כו' מבואר בש"ס ור"מ דאם אכל אוכלים שאינם ראויים או שתה משקים שא"ר פטור ובטוא"ח מביא בשם ראבי"ה דאף מותר לכתחלה ובש"א מפלפל בזה ואם אכל אוכלים הראויין רק אכל שלא כדרך אכילה כגוונא דמבואר בר"מ פי"ד מהמ"א דין י"א ע' בש"א דעתו דביה"כ כיון דלא כתיב אכילה חייב אף שלכד"א וכבר פלפלו האחרונים בזה ואין להאריך במה שהאריכו המחברים. ומבואר בש"ס ור"מ דאפילו אכל מעט מעט מצטרף בכא"פ וכן בכל איסורים שבתורה כמבואר בכריתות דף י"ג והלכה כחכמים והיא הלכה פסוקה ומובא בש"ס הרבה פעמים אין מספר וכ"פ הר"מ כאן ופי"ד מהמ"א לענין שאר איסורים. ואני בעניי צריך אני להתלמד בד"ז כי מבואר בש"ס דעירובין דפרס היינו ד' בילים או ג' בילים וכבר נחלקו הראשונים בזה ואכ"מ. והנה לא נתבאר דזה ידוע דאין כל טבעי אנשים שוים יש ממהר באכילתו ויש מאחר א"כ ידוע דרך משל אלו א' שוהה אכילת פרס הייט ג' או ד' בילים רביעית שעה וא' יותר וא' פחות היאך משערינן אם משערין לפי טבעו מי שטבעו לאכול הפרס ברביעית שעה כזית שלו או ככותבת מצטרף ברבע שעה ואם שהה יותר פטור ומי שטבעו לאכול בחצי שעה מצטרף וחייב אם אכל השיעור בחצי שעה ומי שטבעו לאכול הפרס בחצי רבע שעה א"ח אלא אם אוכל בזמן כזה וביותר אינו מצטרף הכלל כ"א בדידי' משערינן א"ד משערינן הכל באדם בינוני ואין חילוק בין אנשים כלל רק השיעור בזמן אכילת אדם בינוני פרס כשיעור הזה מצטרף ולא יותר אף שהוא דרכו לאכול ביותר או בפחות. ולכאורה נראה

דמשערינן באדם בינוני דאי משערינן לפי מה שהוא אדם כ"ל למחשביה במשנה דכלים גבי יש שאמרו לפי מה שהוא אדם כו' ותשיב מלא לוגמיו ג"כ ה"ל לחשוב זה ג"כ ועי' עירובין דף פ"ב משמע ג"כ כן. וכ"כ להדיא בסוכה דף מ"ב ע"ב קטן שיכול לאכול כזית מרחיקין כו' אר"ח והוא שיכול לאכול בכא"פ ושם א"א להיות לשער בקטן כי הוא א"י לאכול אלא כזית (ובאמת אפשר ליישב זה עפ"י הגרסות אם דוקא דנן או לא ואכ"מ) וכפירש"י שם בהדיא ד"ה והוא כו' פרס לבינוני כו' א"כ בכ"מ משערינן בבינוני אך קשה כיון דמשערינן כל השיעורים בבינוני אם כן השיעור ידוע ולמה לא ביארו הפוסקים שנדע כמה זמן הוא כמו שביארו מלא לוגמיו בינוני הוא פחות מרביעית ועוד ענינים בש"ס וכעת אנחנו לא נדע איזה שיעור יש וצ"ע שלא ביארו זה:

עוד צריך אני להתלמד דמבואר בר"מ כ"פ דהשיעור הוא כג' בילים ובודאי אין הכוונה כשיעור שאוכל ג' בילים ממש דזה לא נזכר בש"ס ובש"ס הוא נקרא אכ"פ ופרס היינו חצי ככר רק עפ"י החשבון החצי ככר הזה הוא גדול כמו ג' בילים ובודאי הכוונה בר"מ גם כן כן. והנה בש"ס כ"פ מבואר בעירובין ובסוכה גבי הנכנס לבית המנוגע דשיעור שהייה בכא"פ פת חטים ולא פת שעורים והוא מבואר במשנה וכ"פ הר"מ הט"ל ופירש"י דפת חטים ממהרים לאכול א"כ השיעור קטן מא"פ פת שעורים ע' תוי"ט בנגעים עכ"פ למדנו מדברי הש"ס דאין כל מיני אכילה שוים דפת חטים אינו שוהה כמו שעורים אם כן ה"ה כל המינים שבעולם בודאי יש חילוק בשהיית הדבר הנאכל ובנגעים הוא הל"מ או מקרא דחטה דהשיעור הוא פרס פת חטים ומסיב ואוכל בליפתן דהוא הכל ממהר באכילתו ע"ש ברש"י א"כ גבי כל האיסורים נראה דכל מאכל ומאכל וכן לענין יוה"כ כל מין מאכל משערינן כ"א בדידיה בכמה זמן נאכל פרס מן המאכל האיסור שאוכל כזית א"כ לפ"ז ניחא מה שלא ביארו חז"ל כמה הוא כא"פ בבינוני כי אין שיעור לדבר רק כל מאכל יש לו שיעור אחר ולא יספיק הדיו והקולמוס לחשב כל מין מאכל בעולם לאדם בינוני ע"כ איזה מין מאכל שאדם אוכל משערינן באדם בינוני כמה צריך לשהות לאכול המאכל הזה אם יאכל כג' או כד' בילים וזה נלענ"ד אמת וברור כיון דלא מצינו בש"ס שיעור ידוע כמה זמן אכ"פ ולא מצינו ג"כ באיזה מין ע"כ בודאי בכל מין ומין משערינן בדידי' דהיינו מין מאכל זה לאדם בינוני והשיעור לאדם בינוני כבר כתבתי ראיות לזה וזה ודאי דאין כל מאכל נאכל בשוה חוץ מה שהבאנו גמ' מפורשת לענין חטים ושעורים אך גם החוש יגיד זה דרך משל אם אוכל כזית נבלה ועל נבלה חייב בין מבושל ובין חי דהוי דרך אכילה כמבואר בפסחים פ' אלו דברים דחי אינו יוצא משום שמחה נראה דוקא שמחה אינו יוצא אבל הוי כדר"א והארכנו לעיל. א"כ ז"פ דאם בשר מבושל כגון ג' בילים נמשך זמן אכילתו רביעית שעה בודאי בשר נבלה חי נמשך זמן אכילתו יותר א"כ כיון שאין כל המאכלים אכ"פ שלהם שוים בזמן א"כ באיזה דבר ישערו ע"כ בודאי ברור דמשערינן כל מאכל במינו ואם אכל כזית נבלה מבושל כמה הי' יכול לאכול כג' בילים ממבושל וביותר אינו מצטרף ואם אכל נבלה כזית חי הוא זמן יותר ומצטרף בזמן מרובה יותר. ואל יקשה לך דבר זה דיאכל דבר א' מלאו א' שני פעמים ועל האחד לא יהיה חייב בזמן הזה דהוא יותר משיעור צירוף ועל השני יהיה חייב כי כך הל"מ וגזה"כ. ובזה נלענ"ד מה שנסתפק המ"ל פ"ג מהלכות ברכות לענין שתיית הקאווי דדרך לשתות מעט מעט ויש מתחלת השתייה עד סוף השתייה רביעית או יותר דעת קצת גדולים כיון דדרך שתייתו בכך מצטרף אף יותר מרביעית או כא"פ והוא ז"ל דחה דבריהם ממ"ש הר"מ ספ"ח מהאה"ט אשה שהיא מניקה את בנה והיא ראשון לטומאה בנה טהור כו' שאפי' ינק רביעית אפשר שיש מתחלה עד סוף יותר מכא"פ והרי גבי ילד דרך להניק בכך ומ"מ לא מצטרף הרי דל"א דרך שתייתו בכך ע"ש. ודברי הר"מ הם בש"ס דכריתות ולפמ"ש נראה דהדין עם הגדולים כיון דכל מין מאכל ומשקה באותו מין משערין שיעורי אכילה ושתיה דיליה א"כ בקאווי שהיא חמה ורביעית שוהין בו"א יותר מכא"פ הייט דהשהייה היא יותר מאכילת ג' בילים אבל קאווי עצמה אם שוהה רביעית דהייט בילה ומחצה שוהה זמן אכילת ג' בילים א"כ שתיית קאווי הפרס כגון ד' בילים קאווי השהיי' בכפל ויותר ולמ"ד פרס ג' בילים א"כ שוהה כמו אכילת ששה בילים ד"נ אם כן דרך שתיית קאווי הפרס שלו יותר א"כ אם שותה רביעית כדרכו הוי תוך אכילת פרס מקאווי כי בכ"א משערין באותו מין וכדרך שתייתו א"י לשתות בזמן כזה רק רביעית דהיא בילה ומחצה אבל לא פרס א"כ אם שותה קאווי רביעית אף דשיא שוהה הרבה מ"מ הוא תוך א"פ לקאווי כי המיני אכילה אינם שוים כמו שעורים אכ"פ ביותר מחטים כמ"ש לעיל. א"כ אין ראיה כלל מהנקת התינוק לפי מ"ש לעיל דמשערין באדם בינוני א"כ אדם בינוני בודאי בכדי הנקת התינוק כזית או רביעית יכול גדול לשתות יותר מפרס א"כ גבי קטן אינו מצטרף כי אנחנו משערים באדם בינוני אבל גבי קאווי דאדם בינוני שוהה הרבה בהפ"ס מחמת חומו וא"כ ממילא שוהה הרביעית בתוך א"פ לבינוני באותו המין עצמו כגון קאווי ע' היטב ותבין. וראיתי בס' תוס' יוה"כ שמפלפל ג"כ בדין זה דקאווי ומביא ג"כ ראיית המ"ל מכריתות וכבר כתבתי דאין ראי' כלל. וגם מביא ראיה מפסחים סוגיא דמשרת דאמרינן שם הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכא"פ אי אכיל בעיני' בטלה דעתיה אי משטר קשטר לי' לית בי' כא"פ דשוהה יותר מוכח דלא אמרינן דרך שתייתו בכך. ולפמ"ש ג"כ אין ראיה דשם צריך בכא"פ החמץ עצמו והחמץ עצמו נאכל בכא"פ בזמן כזה ועתה נאכל החמץ בזמן יותר אבל כאן הקאווי הפרס שלה נשתה בזמן מרובה א"כ הרביעית נשתה בתוך אכ"פ שלה. וכל מין מאכל בדידי' משערינן כי לא מצינו שום שיעור שכתבו לנו חז"ל בזה ולא ילפינן מבית המנוגע דהל"מ אין למדין מ"ז ובפרט שלא הוזכר בשום מקום דאכ"פ היינו מסיב ואוכל בליפתן ע"כ דלא ילפינן א"כ כ"א בדידי' משערינן א"כ אין חילוק בין

הוא באדם כ"ז שלא אכל עד ככותבת שאין דעת בן אדם מתיישב בפחות (ג) ושיעור הכותבת הוא יותר מגרוגרת ופחות מכביצה פחות מב' זיתים. כלל הענין כבר דקדק מי שהוא בקי ושקל בפלם שאין במשקל י"ב ארנינץ ועוד שיעורו ככותבת ודיני ח"ש (ד) וכן מש"א ששיעור השתיה הוא מלא לוגמיו של אדם שהוא כביצה שכבר שיערו כי ביצה מחזיק מלא לוגמיו של אדם פחות מכאן אין בו איסור כרת אלא דינו כח"ש (ה) ולפיכך מי שהוא חולה אע"פ שאין בו סכנה גמורה אם יהיה חלוש הרבה ראוי להאכילו ולהשקותו מעט מכשיעור שאמרו (ו) ונותנין ריוח בין אכילה ושתייה של פעם א' לפעם אחרת כדי שיעור אכ"פ (ז) שהן ג' ביצים כדעת רוב המפרשים כדי שלא יצטרפו האכילות ותהי' נחשבת כאכילה א' ושיעור א' (ח) אבל בין האכילה והשתייה א"צ להפסיק שאין מצטרפין אכילה ושתייה לענין זה ושיעור שבין שתייה לשתייה כדי שתיית רביעית ומותר לשקול ולשער דברים אלה ביה"כ לעת הצורך מוטב נחוש ונרחיק שלא לאכול שיעור ולא ליחוש לאיסור המשקל שהוא מדרבנן (ט) וכן מענין המצוה מה שאמרו ז"ל כי אלו עינויין שהן דרבנן כגון רחיצה וסיכה לא גזרו בהן רק שלא לעשותן שלא לצורך אבל כל שעושה אותן לצורך לא גזרו כגון מי שיש לו חטטין בראשו שסך כדרכו ואינו חושש ואפילו לנטורי פירי ארז"ל שמותר לעבור במים עד הצוואר וכ"ש לדבר מצוה בין בהליכה בין בחזרה. ובענין הסנדל פי' לנו מורינו. א' שהסנדל הוא בכ"מ של עור וזהו שאסור ביה"כ אבל לא של מין אחר וכללא דמלתא לפי קצת הפירושים דכל שהוא ראוי לענין חליצה כלומר שהוא של עור הוא אסור ביה"כ ומותר לצאת בו בשבת לר"ה וכל שאינו ראוי לחליצה כגון של שעם ונמי ושאר מיני עשבים מותרין ביה"כ. ובלבד שלא יצא בהן למקום שאינו מעורב

רעבחן לאדם אחר כי הכל משערין באדם בינוני במאכל זה או במשקה זה כנלע"ד. שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי בס' מג"א סי' פ"א סק"ב שכתב אהא דמבואר בש"ע קטן שיכול לאכול כזית כ' הגהות סמ"ק גם במאכל שעושין לתינוק שקורין פפא ול"נ דבפפא משערינן כפי מה שיכול לאכול הגדול פרס פפא עכ"ל. מבואר מדבריו ג"כ דבכל מאכל משערינן שיעור דידי' וכ' בפמ"ג שם ז"ל אם לומר דשיעור פרס כפי המאכל ההוא כי יש מאכל שפרס שלו נאכל מהר ויש מאכל שאין פרס שלו נאכל מהר צ"ע בזה וע' מ"ל פ"ב מהלכות ברכות בענין שהיית הקאווי כו' עוררו במ"ש והנאני מאוד ובעזה"י כתבתי הנלע"ד והדברים ארוכים בש"ס ופוסקים לברר וללבן. ולפמ"ש צ"ע מאוד ביה"כ שמאכילין החולה כל מאכל ולשער באדם בינוני וכל מאכל בפ"ע וצריך שקידה רבה לזה ורז"ל אשר מפיהם אנו חיים סתמו הרבה:

(ג) **ושיעור** הכותבת כו' ופחות מביצה כו' כ"ה מסקנת הגמרא שם ביומא ומ"ש שהוא פחות מב' זיתים עיין בכריתות מבואר שם דככותבת הוי שני זיתים וע' תוס' יומא ובעירובין ובמג"א סי' תפ"ו גזה שפלפל וע' בס' ח"י ובנוב"י כתב שהוא פחות מכביצה בלא קליפתה ע"ש ואכ"מ:

(ד) **וכן** מה שאמרו כו' שיעור שתיה כו' דברי הרב המחבר צ"ע דביומא ד' פ' מסיק דלא מלא לוגמיו ממש אלא כמלא לוגמיו כדי שיסלקנה לצד א' ויראה כמלא לוגמיו ושיעור זה דהיינו כמלא לוגמיו מבואר שם בגמ' דהוא פחות מרביעית אבל מלא לוגמיו הוא יותר מרביעית ע"ש גבי מקולי ב"ש וע"ש בתוס' וכ"ה בר"מ כאן ובכל הפוסקים דהשיעור הוא כמלא לוגמיו וכן מ"ש הרהמ"ח דהשיעור הוא כבילה א"י מניין לו דמן הש"ס נראה דהוא פחות קצת מרביעית וכ"כ הר"מ וכל הפוסקים ורביעית הוא בילה ומחצה כידוע בש"ס ופוסקים וכן מה שסתם הרהמ"ח וכתב דהוא מלא לוגמיו והוא כבילה נראה מדבריו דהשיעור הזה הוא שוה בכל אדם ובאמת מבואר בש"ס ובר"מ ובכל הפוסקים דוקא שיעור אכילה הוא שוה בכל אדם היינו ככותבת בין לננס ובין לעוג מלך הבשן אבל שיעור שתיה כ"א בדידי' משערינן ובעוג מלך הבשן השיעור יותר הרבה מרביעית וכן בננס הוא פחות הרבה ושיעור זה דכמלא לוגמיו הוא פחות הוא שיעור בבינוני ע' בגמ' ובר"מ כאן ובטור או"ח וז"פ:

והנה צ"ע לפי המבואר בגמרא שם דהשיעור הוא כמלא לוגמיו ולכ"א משערין בדידי' וכי איתשל בעוג מלך הבשן איתשל כו' דכמלוא לוגמיו דידי' הוא הרבה יותר וא"כ השיעור שכתב הר"מ הוא לאדם בינוני. ולעוג כו' או לננס לא כתב שיעור כי באמת אין השיעור קבוע לכ"א כמלוא לוגמיו דידי' ובאמת בגמ' מוקמינן שם דב"ה דאמרי מלא לוגמיו היינו כמלוא לוגמיו ומקשינן ב"ה היינו ר"א דסובר ג"כ כמלא לוגמיו ומשני איכא בינייהו מלא לוגמיו דחוק וע"ש בפירש"י דלר"א השיעור כדי שיסלקנה לצד א' ויראה כמלא לוגמיו בדוחק ולב"ה בעינן שיראה כמלוא לוגמיו בריוח והוא שיעור יותר מדחוק ובודאי הלכה כב"ה נגד ר"א וא"כ היאך סתם הר"מ וכתב כמלא לוגמיו ולא כתב כמלוא לוגמיו בריוח והוא נ"מ גדולה באדם גדול או בקטן דהשיעור הוא כמלוא לוגמיו אינו חייב חטאת אלא אם הוא כמלוא לוגמיו בריוח ועל הטוש"ע ל"ק כי באמת לענין איסור אין נ"מ אך לחולה והוא מלתא דל"ש אבל על הר"מ צ"ע דדרכו להביא כל הדינים וכ"מ גדולה לענין חיוב חטאת לע"ג שהשמיט דין זה ובודאי הלכה כב"ה וצ"ע: (ה) ולפיכך כו' נראה מדברי הרהמ"ח דיש חילוק בין כשיעור דאין מאכילין אלא במקום סכנה ופחות משיעור מאכילין אף במקום שאין סכנה ובאמת לא ראיתי חילוק זה בשום מקום דודאי אין שום איסור תורה הותר באין סכנה ואף איסור דרבנן בדרך אכילה דעת הראשונים דאסור לחולה שאין בו סכנה ער"נ בפסחים גבי מר בר ר"א שייף לברתי' כו' ועיו"ד סי' קנ"ה מבואר ג"כ כן וכאן לא אמרו הפוסקים דבר זה אלא באופן זה שיש סכנה ויכול לצאת מידי סכנה בפחות משיעור מחויבים אנחנו לדקדק בזה כמבואר בכריתות וגם ביומא דזה בכלל מאכילין הקל הקל כו' ער"נ ובטוש"ע אבל במקום שאין סכנה כמו שאסור לאכול שיעור כן אסור לאכול ח"ש דח"ש אסור מה"ת וז"פ. ואפשר להעמים כן בלשון הרהמ"ח אלא שדבריו מגומגמים קצת:

(ו) **ונותנים** כו' נראה מד' הרהמ"ח אם יש ריוח כא"פ אינו מצטרף ובאמת מבואר בש"ס ור"מ כאן ובמ"א כ"פ דיותר מכא"פ אינו מצטרף אבל בכא"פ מצטרף ע"כ צ"ל הריוח יותר משיעור הנ"ל:

גם מ"ש בין אכילה ראשונה לשניה נראה מדבריו דוקא הפסקה נחשב אבל האכילה אינו נחשב ובאמת בר"מ מבואר מהתוספתא אם יש מתחלת אכילה ראשונה כו' א"כ נחשבת האכילה אם מתחלת האכילה עד סוף האכילה יותר מכא"פ אע"פ שהפסקות לבד הוא פחות מכא"פ מ"מ אין מצטרפין כיון דיש מתחלת האכילה עד סוף האכילה יותר מכא"פ. ובאמת לשון הר"נ ג"כ כדברי הרהמ"ח וכס' תוס"כ תמה על הר"נ בזה וגם על התוס' בכריתות שם בסוגיא שנראה מדבריהם דרק ההפסק נחשב. וגם הקשה שמדהתו"ס נראה דכא"פ אינו מצטרף וסמה שם כמו שתמהתי על הרהמ"ח ומביא בשם תשובת הרא"ש דהשוה דעת הר"ן לכא"פ דחשבינן מתחלת אכילה:

(ז) **שהן** ג' ביצים כה"ד הר"מ ויש שיטות דפרס היינו ד' ביצים ואכ"מ. גם מ"ש דשיעור שתייה הפסקה בכדי שתיית רביעית כה"ד הר"מ אבל הרבה ראשונים סוברים דגם בשתיה הוא שיעור פרס ועיין כאן במ"מ ולח"מ ובר"כ ואכ"מ לברר דינים אלו:

(ח) **אבל** בין האכילה כו' זה מבואר בש"ס ור"מ דכל האוכלים מצטרפין לכותבת וכל המשקין מצטרף לכמלא לוגמיו כו' וג"פ דאם אכל אוכלים הרבה בזא"ז דצריך לשער שיעור פרס מכל המינים הללו לפמש"ל במין ההוא וז"פ:

(ט) **וכן** מענין המצוה כו' כי אלו עינויין שהן דרבנן כגון רחיצה כו' כתבתי לעיל דיש שיטות שהעינויים הללו הם מה"ת ועיין ברמב"ן והובא ג"כ ברא"ש דתענית דעתו גבי ט"ב דבעט"ב אף דמותר עדיין לאכול שלא קיבל עליו התענית מ"מ אסור ברחילה וסיכה דרחילה וסיכה הנאה דלאחר שעה הוא והרא"ש השיג עליו דזה תימה דיאכל וישתה ויהי' אסור ברחילה ע"ש. וע' בש"ע סי' תקנ"ג. מ"מ נ"פ דהרמב"ן מודה כאן כ"ז שמותר לאכול מותר ברחילה דוקא גבי ט"ב אסרו מחמת תענוג אבל כאן גזה"כ ול"ש זה מה שנהנה לאחר שעה וע"ש ברמב"ן שמסיים שנראה שרוחן לצורך ט"ב אבל כאן תע"ב לקדוש ה' מכובד וז"פ:

והנה דינים אלו מבוארים בר"מ ובטוש"ע ואין דרכי להאריך. ומה שהביא מדיני מנעל יש בה שלשה שיטות שיטה א' דוקא מנעל של עור אסור ביה"כ ושיטה ב' דגם מנעל של עץ מנעל איקרי ושיטה ג' דעת הרז"ה כל מידי דמגין מנעל איקרי ועיין כ"ז בר"נ ביומא והם דברים ארוכים. ולצאת בהם לר"ה במידי דלא איקרי מנעל ליה"כ הי' מהראוי לאסור לצאת בהם לר"ה כיון דלאו מנעל הוא הוי משאוי בשבת וביה"כ דדינו לענין מלאכה כשבת וער"נ כתב דדוקא בכל שבת דמנעל מותר בו אסור לצאת במינים הללו דלאו מנעל הוא דלא הוי מלבוש אבל ביה"כ כיון דאסור במנעל רק במינים הללו ודרכם של ב"א לצאת במינים הללו לא הוי משוי אלא הוי כמנעל להאי יומא ע"ש ודבריו מתוקים וכבר האריכו בו הראשונים. ולנלע"ד אם נועל מנעל האסור ביה"כ כגון של עור חוץ מה שעובר איסור דנעילת הסנדל אם יצא בו בר"ה חייב חטאת דלאו מלבוש הוא אלא משוי לפי סברת רש"י בעירובין דל"ה ע"ב למ"ד שבת זמן תפילין הוא אם לובש יותר מזוג אע"ג דהוי תכשיט מ"מ כיון דעובר על בל תוסיף אהי איסור בל תוסיף ומשוי עליו כמשוי ובמ"א סי' מ"א פלפל בד' רש"י הנ"ל א"כ חזינן דהאיסור משוי כמשוי א"כ ה"נ כיון דנה"ס אסור לא מבעיא להסוברים דהוא איסור תורה בודאי חשוב כמשוי אלא אפילו למ"ד דהוא דרבנן אפשר דגם איסור דרבנן כיון דאסרו לא הוי מלבוש והוא משוי א"כ אסור לצאת במנעל כזה ביה"כ וחייבים עליו כעל משוי גמורה ע"כ יש להזהיר מאוד להמון שחוץ שעוברים באיסור נהסנ"ד עוד הולכים במקומות שאסור להוציא והוא איסור גמור ולא הבאתי בכור הבחינה. ואני מסופק לדברי הר"ן אם חיה שהיא מותרת בנעילת הסנדל אם מותרת לנעול שאר מינים ולצאת בהם לר"ה ביה"כ אי נימא כיון דלכ"ע הוי שאר מינים ביה"כ מנעל א"כ גבי דידה נמי א"ד כיון דבאמת תמיד לאו מנעל הוא רק האי יומא וזה דוקא לכ"ע דאסורים במנעל אבל החיה דמותרת במנעל זה לא הוי מנעל ואסורה לצאת לר"ה וצ"ע ובאתי רק לעורר:

והנה הרהמ"ח מביא הד' עינויים וכבר כתבתי שיש שיטות או דהם דאורייתא או דהם אסמכתא. והנה מקרא דפרשה זו ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש כו' מובא מימרא בש"ס כ"פ דבתשיעי מצוה לאכול והוא ברייתא דתני ר"ח מדיפתי. והנה הר"מ פ"ג דנדרים נראה מדבריו דדרשת ר"ח הוא דרשה גמורה ואסור להתענות בעיה"כ מה"ת וע"ש בכ"מ ובטא"ח תר"ח בב"י נראה דעתו שדעת הר"מ שהוא רק אסמכתא ועיין כאן בה' שביתת עשור בלח"מ באריכות ולהאריך בעניים אלו צריך אריכות גדול בסוגיא דר"ה ויומא ואכ"מ בין כך וב"כ עכ"פ הי' לו להרהמ"ח להביא זה. וזה כמה שנים אשר ראיתי בספר א' ושמו פלאי ואינו בידי שנסתפק אם נשים חייבות באכילת עיוה"כ אי נימא דהוי מ"ע שהז"ג א"ד כיון דאפקי' רחמנא בלשון עינוי ובעינוי נשים ג"כ חייבות מחויבות ג"כ באכילת עיוה"כ ואיני זוכר עתה אם נפשט לי' הספק. ולענ"ד נראה כיון דחזינן דאף תוסיה"כ אף דדרשינן מקרא ויש דורשים ג"כ מקרא דועניתם מ"מ מבואר בסוכה כיון דליכא עונש ואזהרה הרי נשים פטורות אי לאו ריבוי דהאזרח א"כ לענין עיה"כ דלא נתבאר בש"ס ריבוי דהאזרח נשים פטורות. אך אי נימא דדרשת ר"ח הוא אסמכתא וחז"ל אסמכו אמלות עינוי א"כ כמו דחייבים בעינוי כן חל עליהם תקחז"ל בעיה"כ אבל אי אמרינן דהוי דאורייתא מה"ת יתחייבו הנשים

מעורב דמשאוי חשבינן לי' ומן המפרשים רבים ונכבדים מתירין לצאת בכולן בר"ה. ודין חולה שיש סכנה שמאכילין אותו ע"פ רופא בקי או עפ"י עצמו ואפילו רופא אומר א"צ. ודין עוברה שהריחה. ודין מי שאחזו בולמס ודין קטנים בין תינוק ובין תינוקת מאיזה זמן מענין אותן כל היום מדרבנן. וכן מאיזה זמן מחנכין אותן לשעות (י) וכללא דמלתא לפי קצת מן הפירושים דשתי שנים קודם גדלות משלימין מדרבנן בין תינוק ובין תינוקת ויש שפירשו שאין משלימין מדרבנן רק בתינוקת לבד שנה א' קודם גדלות אבל תינוק אינו משלים כלל מדרבנן וגדלות הוא בתינוק י"ג שנה ויום א' ובתינוקת י"ב שנה וי"א והמלך והכלה ברחיצה ביום זה מה דינם. ועוד אזכיר לך כאן משארז"ל ג"כ בתענית ט"ב הידוע שהוא מדרבנן ואע"פ שרחוקים מאוד שני הימים אלו בטעמן ובכל עניינם לפי ששם תענית כוללן נדבר בו מעט ואודיעך (יא) שהחמירו בו חז"ל בכל עניינו כמו ביה"כ להפסיק מבע"י. ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשה"מ ועוברות ומניקות שמתענות בו כשאר העם מה שאין עושות כן בשאר תעניות בסוף פ"א [דתענית] דמסיק רב אשי התם נקוט מציעותא בידך ויתר פרטי המצוה זו מבוארים במס' יומא (או"ח סי' (תרי"ב) (יב) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר זה ואכל ביה"כ כשיעור הכותבת בטל עשה ועבר על לאו שיש בו כרת שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה אכל או שתה כשיעור זה (יג) בשגגה חייב קרבן חטאת קבועה: להקריב

הנשים כיון דהזמ"ג וליכא ריבוי לחיובא ומדרבנן ל"ש לחייבינהו כמבואר בברכות גבי ק"ש דמ"ע שהזמ"ג לא חייבינהו חז"ל. ולפמ"ש דאם נא' דהוא מדאורייתא אין נשים חייבות באכילת עיה"כ א"כ יותר נראה כדעת הכ"מ שדעתו שהוא רק אסמכתא דאלו היה מה"ת היה חילוק בין אנשים לנשים והי' מסתעפים כמה דינים לענין שבועות ונדרים ועוד לכמה ענינים והי' להר"מ להזכיר זה בשום מקום דנשים פטורות מזה ע"כ נראה דהוי אסמכתא א"כ חז"ל אסמכוה למצות עינוי ואין חילוק בין אנשים לנשים כן נראה לפי עניות דעתי. ודע דה"פ דבערב יה"כ דמצוה לאכול אין חיוב דוקא פת כמו שיו"ט דלא מצינו זה בשום מקום רק מצוה לאכול ויוצא בכ"ד וכ"ה במג"א ה' מגלה גבי פורים וכאן נמי בודאי הוא כן וזה נראה פשוט. ונלפ"ד כיון דאכילת עיה"כ נפ"ל מלשון עינוי אפ"ל דאינו יוצא אלא אם אכל בערב יום הכיפורים שיעור ככותבת דכה"ג לא הוי עינוי ביום הכיפורים ואכילה זו גזה"כ דנקרא עינוי אבל בפחות משיעור זה דביה"כ לא עבר על מצות עינוי והוי כמתענה א"כ בערב יום הכיפורים לא יצא דהוי כמתענה דפחות מכותבת בשיעור הצירוף הוי עינוי ובערב יה"כ אסור להתענות ע"כ צריך לאכול שיעור כותבת בתוך א"פ ושאני משאר שו"ט דמצוה לאכול והוי בכזית או בכבילה אבל כאן דנפ"ל מעינוי דיה"כ צ"ל ההיפוך מיה"כ כנלע"ד:

והנה מבואר עוד דביה"כ כ"ע מחויבים להוסיף מחול על הקודש בין מלפניו ובין לאחריו ויש שיטות דבכל שויו"ט תוס' הוא מה"ת ויש שיטות דוקא ביה"כ אסור תוס' בין במלאכה בין בעינוי ושיטת הר"מ כאן דאף ביוה"כ דוקא תוס' עינוי אסור מה"ת ולא מלאכה ולברר שיטות אלו צריך אריכות גדול בסוגיא דיומא ור"ה פ"ק ועבב"י ובלח"מ ובפ"י בר"ה ובקונטרס תוסיה"כ. והנה בכל ימי הקודש יתבאר בעזהשי"ת כ"א במקומו וכאן לא הביא הרהמ"ח כלל דין זה. והנה תוספת זה גם נשים חייבין וזה מבואר להדיא בסוכה פ"ב דהאזרח מרבי נשים שחייבים בתוס'. והנה לכאורה להסוברים שבכל יום קודש חייבים בתוס' מהלימוד שהביאו כו' אפשר דבשום תוס' אין הנשים חייבות כי לא מצינו ריבוי לחיוב רק גבי יוה"כ דאיכא ריבוי דהאזרח או לדעת הטור כפי הנראה מב"י סי' רס"א דלית לי' תוס' לשוי"ט רק ביה"כ בסי' תר"ח אית לי' תוס' אף לענין מלאכה וא"כ נשים פטורות דלית שום ריבוי דאזרח כי האזרח גבי עינוי כתיב וכ"ה בלשון הגמרא דסוכה לא נצרכ' אלא לתוס' עינוי ס"ד דאימעט מעונש ומאזהרה אמעטי נמי מתוס' כתב האזרח נראה דוקא לתוס' עינוי אבל תוס' מלאכה אין לנו שום ריבוי א"כ להשיטות הנ"ל אף דבכל יום קודש תוס' דאורייתא מ"מ נשים פטורות והנה לברר דברים אלו צריך אריכות גדול ובאתי רק לעורר. והנה תוס' זה עתו"ס ובנא"ש דאינו ידוע שיעור והר"נ ביומא כ' דמהשקיעה ראשונה זמן תוס' אם רצה להוסיף אפילו כ"ש אך מזמן שהוא חול בודאי ולא בה"ש כי בלא"ה הוי ספק ולא משום תוס' ועתו"ס בר"ה ופסחים וער"כ בבילה פ' המביא שכתב הא דצריך להוסיף קודם בה"ש הוא למ"ד סד"א מה"ת לחומרא ע"כ א"ל ריבוי לבה"ש ע"כ צריך להוסיף מקודם ע"ש. נראה מדבריו דלדעת הר"מ א"ל להוסיף קודם בה"ש כי בבה"ש עצמו יכול להוסיף כי מותר מה"ת בעשיית מלאכה בה"ש דסד"א רק מדרבנן לחומרא מ"מ במוצאי יה"כ נראה דאף להר"מ צריך להוסיף מודאי לילה כי בה"ש דאפוקי יומא חמיר דאיקבע איסורא ואף לשיטת הר"מ ספיקא לחומרא עבמג"א ה' שבת:

ולפמ"ש דאף להסוברים תוס' בכל יום קודש מ"מ אין נשים מוזהרות על התוס' א"כ לפי דעת הרמב"ן הובא בר"נ דתענית ובטור דכל היכא שאינו בתוס' לא מהני קבלה רק ביום הכפורים מהני קבלה קודם הלילה כי איתא בתוס' ויכול לקבל עליו אבל במקום שאינו בתוס' לא מהני קבלה שלו א"כ לא מהני קבלת שבת לנשים אם קבלו עליהם קודם בה"ש ואכ"מ להאריך הרבה בענינים אלו:

ונלע"ד פשוט אם א' נולד ביה"כ ולהרבה שיטות דלא בעינן מעל"ע אם כן כשמגיע לי"ג שנה נחשב בר מצוה בתחלת ליל כיפור וחייב להתענות מה"ת מ"מ פטור להתענות התוס' בעיה"כ כי הוא עוד יום ולא נשלם הי"ג שנים א"כ אינו חייב בתוס' לפניו. אך אני מסופק אם נעשה בר מצוה בתחלת ליל מי"כ א"כ ביה"כ אינו מחויב להתענות מה"ת כי אינו נעשה בר י"ג שנה עד הלילה אך בלילה תיכף בצאת הכוכבים נעשה בר מצוה וחייב בכל המצות אי חייב בהתוס' לאחר צאת הכוכבים דצריך להוסיף מי נימא כיון דחייב בכל המצות א"כ חייב בתוס' הזה א"ד דהתורה לא חייבה התוס' אלא אם הוא חייב בעיקר אבל אם בעיקר לא היה חייב כלל ל"ש בתוס' שצריך להוסיף על הקודש כיון דבקודש עצמו לא היה חייב ל"ש התוס' וצ"ע. וכן להסוברים דכל יום קודש שייך תוס' שייך ספק הזה אם נעשה ב"מ במש"ק או יו"ט אי חייב בתוס' לאחריו וצ"ע:

(י) **וכללא** דמלתא כו' דב' שנים קודם גדלות כו' יש בדינים אלו הרבה שיטות עיין בר"ף ובר"מ וברא"ש ובטאו"ח ואין להאריך. ונלע"ד פשוט לסוברים דהשלמה מדרבנן איכא וזה מטעם חינוך וא"כ יש חילוק בין אב לאחר ובין תינוק ותינוקת כי יש סוברים עתו"ס נזיר ובגמ' שם דבתו אינו חייב לחנך וגם אחר אינו חייב לחנך עי' כ"ז באו"ח סי' שמ"ג. מ"מ נ"ל דאיש אחר אסור להאכילו בידים ועובר על איסור תורה אם מאכילו בידים ככל האיסורים שבתורה כיון דיכול להתענות ממילא אסור לנו להאכילו ונראה דאף בקטן שיכול להתענות לשעות בשעה שהוא יכול להתענות אסור להאכילו דבשעה שא"ל לאכול ה"ל כמו כל האיסורים. וא"ל כיון דבלא"ה אינו מתענה א"כ מותר להאכילו אף בזמן שא"צ לאכול דביה"כ ל"ש זה דבכל שעה ושעה רביע איסור עליו ואפי' אם חולה שיש בו סכנה דמותר לאכול מ"מ אם אוכל בשעה שא"ל בודאי חייב רק בזמן שצריך מותר א"כ בקטן נמי. וער"כ ר"פ יה"כ וברש"י כתב התינוקות אין מענין דאין אנו חייבים למנוע כו' וער"מ וכ"ל אף בקטן גמור תיכף ממש בשעה שנולד אסור להאכילו רק הצריך לו אבל לא יותר אך בקטן כזה א"א לצמצם אבל קטן פחות מבן ח' אף דאין מענין אותו מ"מ בידים אסור להאכילו אם אכל היום ויכול לסבול אסור להאכילו בידים כנ"ל ברור עיין בת"י ובסי' שמ"ג:

והנה זה פשוט למאן דאית לי' דכל עינוים הוי דאורייתא בודאי אסורים ג"כ בה"ש כמו עינוי ומלאכה ביום קודש וגם כן אפשר דצריך להוסיף מחול על הקודש כיון דהתורה ריבתה לתוספת עינוי גם כן בכלל. אך למ"ד דהעינויים הוא רק דרבנן אפשר דהוי כמו שבותים שלא גזרו עליהם בין השמשות עיין או"ח סי' רס"א:

(יא) **שהחמירו** בו כו' ע' בפ' מקום שנהגו מבואר דאיכא פלוגתא אם ט"ב בה"ש אסור ועי"מ פ"א מה' תענית דפוסק דבה"ש שלו אסור וע"ש במ"מ שכ' אע"פ דספק דרבנן להקל כו'. ונראה הטעם עפ"י המבואר בראשונים דט"ב היום ג"כ במנהגא תליא מלתא דבזמן שאין שלום כו' גם ט"ב ברצו תליא מלתא רק קבלו עליהם מחמת שהוכפלו כו'. והנה בזמן שמד ח"ו התענית מדברי קבלה וד"ק כד"ת דמי א"כ בה"ש שלו אסור דהוי כמו ספק תורה ע' בט"א במגלה א"כ אף בזמן שאין שמד מ"מ קבלו עליהם כחומר דברי קבלה ע"כ הוי בה"ש שלו אסור ושמואל סובר דמ"מ כיון דהוי אחידנא רק מדרבנן בה"ש שלו מותר וע' במ"מ כתב דתוס' ליתא בט"ב וכ"ה בתוספות פרק מקום שנהגו דדוקא בה"ש אסור אבל בתוס' שרי וא"ל להוסיף מחול על הקודש וכ"כ דעת הר"מ שם. וע' ר"מ בפי' המשנה סוף תענית במשנה דחמשה דברים כו' מבואר בפי' דיש תוס' בט"ב כמו ביה"כ ע"ש. וכ"פ דהד' ענויים בט"ב חוץ מה שאסורים מטעם אבילות כמבואר בש"ס כל מצות הנוהגים באבל נוהגים בט' באב והד' עינויים הנ"ל אסורים גם כן באבל מ"מ אסורים ג"כ בט' באב דהשוו התענית ליה"כ וזה הוי בכלל עינוי כמו ביה"כ דאין הטעם משום אבל רק הוי בכלל ענויים. וראיה דמחמת אבילות מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן כמבואר בש"ס וביו"ד ובט"ב אסור אפי' להושיט אצבעו במים כי חוץ מטעם אבילות הטעם מחמת עינוי וחז"ל השוו זה ליה"כ ולפיכך באם חל ט"ב בשבת דנדחה אחר השבת דיש שיטות בא"ח וכ"פ הרמ"א בש"ע דבשבת נוהגים דבר שבצנעה והאשכנזים נוהגים כן ומוחים במי שהולך לטבול בשבת זה ומ"מ לא נשמע ולא נראה מי שיחמיר שלא לרחוץ פניו וידיו כמנהגו תמיד אלא פשוט כל שהוא מחמת תענית כגון אכילה או שתיה ורחיצת ידים ופניו כיון דתענית נדחה נדחה מכו"כ כיון דאוכלים ושותים א"כ מותר לרחוץ ג"כ אך רחיצת כל הגוף או סיכה דהוא בט"ב מטעם אבילות ג"כ ולשיטה זו דיני אבילות לא נדחה ממקומו ונוהג בצנעה אבל מחמת העינוי כמו יה"כ נדחה מכו"כ כיון דהאכילה נדחה נדחה הכל וז"פ:

(יב) **ונוהגת** כו' ועובר על לאו כו' והוא בכלל הלוקין אם התרו בו למלקות וזה מבואר במכות וכר"מ פי"ט מה' סנהדרין:

(יג) **בשגגה** חייב כו' והאוכל ח"ש ושותה ח"ש אינו מצטרף כמבואר ביומא וכר"מ פ"ב מה' ש"ע ואם אכל ושתה בהעלם א' אינו חייב אלא חטאת א' דהוי משם א' ביומא וכר"מ פ"ו מה' שגגות:

ודע דאף דקי"ל בכ"מ היכי דמחויב בשוגג חטאת קבוע חייב על לא הודע שלו אשם תלוי כמבואר בכריתות ובר"מ פ"ח מה' שגגות ומ"מ ביה"כ ברוב פעמים פטור על לא הודע אשם תלוי הן באכילה והן במלאכה וע' כריתות דף כ"ה ור"מ פ"ג מה' שגגות דקי"ל כל חייבי אשמות תלויות שעבר עליהם יה"כ יה"כ מכפר ופטורים מא"ת ולא משכחת לה א"ת על יה"כ אחר יה"כ כ"ה שם בכריתות ור"י סובר כן וכ"פ הר"מ שם. ודע דקי"ל יש ידיעה לח"ש אם אכל ח"ש ונודע לו ואכל עוד ח"ש אע"ג דהי' בתוך אכ"פ מ"מ אינו מצטרף לחטאת וכ"פ הר"מ פ"ו מה' שגגות. ועמ"ל שם פ"ג כתב דאם אכל ח"ש ס' חלב ס' שומן קודם חשיכה ביה"כ והח"ש השני אכל במי"כ אע"ג דבש"ס דכריתות מבואר דיה"כ במקום א"ת קיימא וה"ל כידיעת ס' דמחלק ע"ש בש"ס א"כ ה"ל ידיעה לח"ש ואינו מצטרף לכאורה אך מבואר בכריתות דדוקא על שיעור שלם יה"כ מכפר ולא על ח"ש א"כ מצטרף בכה"ג. וד"ז דאין יה"כ מכפר על ח"ש ודיה"כ ה"ל כמו ידיעת ספק דמחלק מבואר בכריתות דח"י ע"ב:

ומ"ש

ומ"ש הרהמ"ח באמצע דאפי' לנטורי פרי כו' כ"ש לדבר מצוה בין בהליכה בין בחזרה כו' הא בין בחזרה לא קאי אלא אדסמיך לי' היינו לדבר מצוה אבל לנטורי פרי דוקא בהליכה שרי משום הפסד ממון אבל לא בחזרה עי' ביומא ובר"מ ובש"ע :

חייב כרת ואם התרו בו למלקות לוקין כמבואר בכריתות ובר"מ בכמה מקומות ובשוגג חייב חטאת קבועה ובלא הודע א"ת אך דוקא בנשבע ביה"כ דאל"ה יה"כ מכפר על א"ת כמבואר לעיל וע' בתב"ש יו"ד סי' ב' דעתו דרשע לחלל יה"כ הוי כרשע לחלל שבת דהוי כרשע לכהת"כ ומביא ראי' מאה"ע סי' קכ"ג ועפמ"ג או"ח בפתיחה לה' שבת כ' שלא מצא ראי' לדין זה וע' באחרונים מביאים ראי' מסוגיא דגנב וטבח ביה"כ ואין רצוני להאריך כאן ע"ש באחרונים. ולענין תוס' ביה"כ לענין מלאכה כבר הבאתי לעיל דיש שיטות דלי"א יש תוספת בכל הימים המקודשי' מה"ת ודעת הר"מ דאין תוספת בשום יום קודש מה"ת וכן אפי' ביה"כ לענין מלאכה רק לענין אכילה ושתיה יש תוספת מה"ת ודעת הטור נראה דביה"כ תוס' מה"ת אפי' לענין מלאכה ובשאר ימים המקודשים אין להם תוס' מה"ת ול"ע רב לברר דינים אלו. ויש לחקור אם נאמר דאין חילוק מלאכות ליה"כ א"כ העושה מלאכה א' שיש בה הרבה כגון זומר וצריך לעצים דחייב בשבת שני חטאות כמבואר בשבת פ' כלל גדול ובר"מ ה' שבת וכדומה עוד ענינים הנחשבים שם מ"מ ביה"כ א"ח אלא חטאת א' דאין חילוק מלאכות והוי משם א' ובשבת הו"ל משני שמות וכן הדין לענין א"ת עיין ר"מ פ"ט מה' שגגות דאם יש לפניו איסור דחייב משום כמה שמות וגם היתר וא"י אם חטא חייב כמה אשמות תלויות כפי החטאות והוא נובע מסוגיא דכריתות ע"ש וא"כ אם מסופק אם עשה מלאכה בשבת דיש בה כמה מלאכות או לא עשה חייב כמה אשמות תלויות ע"ש בר"מ ובגמרא וא"צ להאריך. אבל ביה"כ א"ח כה"ג על לא הודע אלא א"ת א' ומבואר שם בר"מ מהש"ס דכריתות אם חלב ונותר לפניו או נדה ואחותו או שבת ויה"כ וחטא בא' מהם וא"י באיזה חטא פטור מחטאת אע"פ שבודאי עבר עבירה שיש בה חטאת מ"מ ילפינן מקרא כיון דאין החטא מסוים פטור מחטאת וכן פטור ג"כ מא"ת כר' יהושע במשנה כיון דעכ"פ יודע שודאי חטא ע"ש בר"מ ובש"ס. והנה נלע"ד פשוט דרך משל אם היתה אחותו והיתה נדה ג"כ וא"א ג"כ ועמו בבית היתה ערוה אחרת ג"כ ושגג וא"י במי חטא בודאי חטאת א"ח אף חטאת א' כיון דאין החטא מסוים וז"פ אך א"ת נראה דחייב שני אשמות כיון דבאשה א' יש בה שלשה חיובים ובאשה האחרת אינו אלא חיוב א' נהי מאשם א' פטור כיון דודאי חטא ואין כאן ספק בחטא א' ול"ש אשם תלוי על לא הודע כי ידוע שחטא אבל עוד השני אשמות זה שייך להקריב כי לא ידוע אם חטא דלמא לא פגע באסורה לו משום הג' שמות או אפשר דפגע בה וא"כ על שני שמות הוי אינו ידוע שחטא ומביא א"ת וחייב בשני אשמות או יותר כמנין השמות שיש באשה א' כנ"ל. ואם כן נראה דכאן נמי דרך משל בזומר וצריך לעצים דחייב בשבת משום קוצר ומשום נוטע וזומר לצורך עצים וא"י אם הי' בשבת או ביה"כ בודאי חטאת א"ח כיון שאין החטא מסוים אם בשבת או ביה"כ והחטא השני א"י אם עשה כלל דלמא הוא יה"כ וא"ח חטאת על השני אך א"ת נראה דחייב אשם תלוי א' נהי דבודאי עבר עבירה וחטא בודאי מ"מ על השני א"י א"כ הוי לא הודע וחייב א"ת א' או יותר כמנין המלאכות כי בשבת הרבה מלאכות הוי כמו הרבה שמות בשאר איסורים א"כ חייב א"ת על השמות אשר ביה"כ כמו בעריות שציירתי לעיל. ולכאורה הם שוים לגמרי ובאמת אין דומים דלעיל כפי מה שציירתי א"כ שאר השמות אפשר לא חטא ותף הוא מחטא ע"כ שייך שפיר א"ת אבל כאן נהי דביה"כ אינו חייב שנים על זומר וצריך לעצים מ"מ על כל אחת חייב והוא מלאכה גמורה אם כן מ"מ יודע שחטא ודאי הן קוצר והן זורע הוי חיוב חטאת וחטא בודאי ואין שייך אשם תלוי על לא הודע כי חטא בודאי הן בהזריעה הן בהקצירה רק דגזה"כ דאינו חייב שני חטאות דהוי ש"א אבל על כ"א עבירה בידו כמו אכל חלב כ"פ בהעלם א' נהי דאינו חייב חטאת על כ"א מ"מ העבירה עשה הרבה פעמים ה"כ העבירה עובר על הרבה על זורע וקוצר ול"ש אשם על לא הודע כי באמת יודע כנלע"ד אך לא הבאתיו בכור הבחינה. וע"ש בר"מ ה' יו"ד שכ' דאם אכל חלב משני חתיכות דחתיכה א' סי' חלב וח' א' חלב ונותר וא"י איזה אכל מביא חטאת וא"ת האשם הוא על ס' נותר והחטאת בעבור החלב שבודאי אכל חלב אעפ"י דאין החטא מסויים מ"מ דוקא בשני שמות כגון חלב ונותר או שבת ויה"כ הוי אין החטא מסויים אבל בשם א' כגון חלב וחלב דבין זה ובין זה אכל חלב חייב חטאת וע"ש במשנה דף י"ט מבואר שם הל' חלב ונותר נדה ואחותו שבת ויה"כ בכה"ג ר"י פוטר דהוי משני שמות ואח"ז מבוא' במשנה ר"ש ור"ש שזורי אומרים לא נחלקו ע"ד שהוא משם א' שהוא חייב כו' וכ"ה לשון

מצוה שי"ד קרבן מוסף של יה"כ

(א) להקריב ביה"כ קרבן מוסף שנאמר אך בעשור לחודש וגו' והקרבתם אשה לה' ובפ' פנחס מזכיר הקרבן פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה וזה הכתו' שבפנחס הביא הרמב"ם ז"ל במנינו ואני כתבתי הקודם בתורה והכל עולה לענין א'. משרשי מצות קרבן המוסף וקצת דיניו כבר כתבתי מה שידעתי במוסף הפסח בסדר זה וקשר אחד לכולם לפי הדומה :

מצוה שט"ו שלא לעשות שום מלאכה ביה"כ

(א) שלא לעשות שום מלאכה ביה"כ והוא עשירי לחודש והוא תשרי שנאמר בעשור לחודש השביעי וגו' וכתיב בתרי' וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפורים הוא לכפר עליכם ומלת כי נתינת טעם לביטול המלאכה וכענין שכתבתי למעלה בסדר זה במצות דשביתה דכפורים וגם כל ענין מצוה זו שם תמצאנו ולא אכתוב לך תוס' בדבר שא"צ :

מצוה שט"ז שלא לאכול ולשתות ביוה"כ

(א) שלא לאכול ולשתות ביום הכפורים שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה. כל ענין מצוה זו כתבתי למעלה בסדר זה במצות עשה ע"ש כי קרוב הוא :

מצוה שי"ז לשבות מכל מלאכה ביוה"כ

(א) לשבות מכל מלאכה ביוה"כ שנא' שבת שבתון הוא לכם. וכבר כ' משארז"ל האי שבתון עשה הוא כלומר שפי' כאלו יאמר שבתו ביום זה. משרשי המצוה ע"צ הפשט כדי. שלא נהיה טרודים בשום דבר ונשים כל מחשבותינו וכל כוונתינו לבקש מחילה וסליחה מאת אדון הכל ביום זה שהוא נכון לסליחת העונות מיום שנברא העולם וכמ"ש באחרי מות מצות עבודת יוה"כ. מדיני המצוה משארז"ל שכל דבר שאסור לעשותו בשבת אע"פ שאינו מלאכה גמורה אסור לעשותו ביוה"כ כש"א אין בין שבת ליוה"כ אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה וביוה"כ בכרת ומ"מ התירו ז"ל לקנוב הירק ביוה"כ מן המנחה ולמעלה כדי שנמצא אותו מוכן לערב מיד מה שאינו מותר בשבת ונהגו העם להחמיר בדבר ולנהוג בו איסור כשבת לכ"ד. ויתר פרטיה מבוארים במס' יומא. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ועשה מלאכה בטל עשה זה ומלבד שעבר על לאו וכמו שנכתוב בע"ה :

לשבות

מצוה שי"ד (א) **להקריב** כו' והקרבן פר אחד איל אחד ושבעה כבשים בני שנה וג"כ שעיר חטאת הנעשה בחוץ והוא נאכל לערב כ"ה בר"מ פ"י מתו"מ וכבר כתבתי במוסף דפסח דסדר הקרבה הי' שעיר קודם לכל כי הוא הטאת וחטאת קודמת לעולה ואח"כ העולות היו פרים קודמים לאילים ואילים קודמים לכבשים וכ"ז מבואר בש"ס ור"מ פ"ט מהלכות תו"מ והארכתי לעיל מ"מ גבי יה"כ אינו כן ער"מ פ"ב מה' ערב יה"כ דעתו שבלבישה הראשונה של בגדי זהב מקריב הפר וזיין כבשים ואח"ז הי' לובש בגדי לבן ואח"ז בלבישה השלישית של בגדי זהב הי' מקריב השעיר החיצון ואילו ואיל העם דהיינו האיל המוסף וע"ש בלח"מ ובסוגיא דיומא פ' בא לו והכל נלמד מהמקראות וכיון שלא הי' זמן שניהם ליקרב ע"כ אין משגיחין במוקדם ומאוחר דכ"ה גזה"כ אבל בעת שהי' זמן הקרבה של שניהם כגון בטבילה השלישית לדעת הר"מ דהיו מקריבין האיל וגם השעיר הי' השעיר קודם כמבואר בלשון הר"מ ובברייתא ביומא ועלח"מ הביא כמה שיטות. הכלל דאותם הקרבנות שהיו מקריבין בפ"א בודאי עבדינן סדר הקדימה כמו בכל הקרבנות אבל להשיטות שהיו מחלקין המוסף א"כ לא היו נקרבי' בפ"א ונלמד מקראי ע"כ היו מקריבין שלא כסדר כל הקרבנות ע"ש לכל שיטה ותבין וז"פ. והשעיר הזה נאכל לערב במויה"כ ואם חל שבת במויה"כ מבואר במשנה פרק שהל"ח במנחות דל"ט ע"ב דנאכל לערב כשהוא חי ועתוי"ט שם כ' דאף לדברי הר"מ פ"ה מהמ"א דאסור לאכול בשר חי עד שימלחנו כי דם האברים שלא פי' אסור מ"מ האיסור מליחה אינו אלא מדרבנן ומחמת מ"ע דאכילת קדשים לא גזרו ע"ש. ובאמת לפי דעת הכ"מ שם דע"י חליטה בחומץ שרי לאכול בשר חי כיון דאין סופו לפרוש בשום פעם א"כ ה"נ היו חולטין אותו בחומץ אך באמת בשבת כיון דאסור לאכול הבשר קודם א"כ אסור לחלוט ולהתירו דהוי כמתקן כמו דאין מתקנין טבל מטעם זה עכצ"ל דלא גזרו איסור בקדשים במקום שא"א בע"א. וסברא זו מבוארת ג"כ בר"כ חולין אפיסקא דשוחט בשבת דאם אסור לאכול חי קודם מליחה הוי תיקון ואסור בשבת ועמג"א סי' שכ"א נראה כיון דאין הבשר אסור רק הדם בתוכו לא הוי מתקן ע"ש אבל חליטה בחומץ לדעת הכ"מ דדם עצמו שרי א"כ הוי מתקן כיון דקודם הי' אסור ועתה יהי' מותר עכצ"ל כד' התי"ט דל"ג בקדשים היכי דא"א בע"א וא"כ"ל :

מצוה שט"ו (א) **שלא** לעשות כו'. שט"ז שלא לאכול ולשתות. שי"ז לשבות מכל מלאכה. כללו של דבר אין בין שבת ליה"כ אלא שזה זדונו סקילה. והנה המצוה של אכילה ושתיה ביארתי לעיל במצוה שי"ג ולענין עשיית מלאכה דעת הרהמ"ח כדעת הר"מ פ"א מה' ש"ע דיה"כ ושבת שוין בכל דבריהם ובסוף עירובין כ' הר"מ בהלכה ד' דגם הוצאה מרשות לרשות חייב ביה"כ כמו בשבת ועי' בכריתות וביומא פ"ו רפרס סובר דאין עירוב והוצאה ליה"כ וא"ח ביה"כ על הוצאה מרשות לרשות ובכריתות מסקינן דהא דרפרס בדותא היא ע' בש"א האריך לבאר דין זה אם יש עו"ה ביה"כ ומביא ראיות דלית הלכתא כרפרס ושוה יוה"כ לשבת בזה. וע"ש עוד שחקר אם חייב על הבערה ביה"כ ומסיק ג"כ בראיות דשוה לשבת וגם חקר אם איסור מחמר נוהג ביה"כ ומסיק ג"כ דנוהג וע"ש שכתב דשביתת בהמה ועבד תלוי אי נוהג בי"ט נוהג גם ביה"כ ואי אינו נוהג בי"ט אינו נוהג ביה"כ ושוה לי"ט לענין זה. וגם כ"ל לענין תחומין ג"כ שוה לי"ט וכבר הארכתי לעיל בדיני י"ט קצת בדינים אלו וע"ש בש"א באריכות. וע' בט"א ובשעה"מ חקרו אם יש חילוק מלאכות ליה"כ כמו בשבת היינו אם עשה כמה מלאכות בהעלם א' אם חייב כמו בשבת חטאות הרבה או דינו בזה כמו י"ט דמבואר במכות דאין חילוק מלאכות לי"ט וכן אם עשה מלאכה א' שחייבים משום שני שמות אם חייב כמו בשבת או דאין חילוק מלאכות וא"ח אלא א' כמו י"ט וע"ש בשעה"מ ה' שמיטה ויובל ובט"א דזה תלוי אי ילפינן בשבת חילוק מלאכות מהבערה דלחלק יצאה א"כ דוקא גבי שבת דגלי קרא וביה"כ אין חילוק מלאכות אבל אי ילפינן מעשה אחת מהנה א"כ הדבר תלוי בח"כ וע"ש ברש"י א"כ יש חילוק מלאכות ליה"כ וע"ש בשעה"מ מה שמביא ראיות לדין זה ובהגהות טעם המלך ומ"מ אני לך. ואם עשה מלאכה ביה"כ במזיד

הר"מ

מצוה שי"ח לשבות ממלאכה ביום א' דסוכות

(א) לשבות ממלאכה שאינה צורך אוכל נפש ביום א' של חג הסוכות שנא' ביום הראשון מקרא קודש משרשי מצות השביתה בשבת וביו"ט כתבתי בהן כבר מה שידעתי וטעם א' לכולן וקצת דינים נכתוב בלאו דאיסור מלאכה שבסדר זה בע"ה. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה בטל עשה מלבד שעבר על לאו:

מצוה שי"ט שלא לעשות מלאכה שלא לצורך אי"נ

(א) שלא לעשות מלאכה שלא לצורך או"נ ביום ראשון של חג הסוכות שהוא יום ט"ו בתשרי שנא' דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחודש השביעי וגו' ביום הראשון מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו. ענין איסור מלאכה ביו"ט כתבתיו למעלה בפסח וענינם שוה בכ"ד:

מצוה ש"כ הקרבת קרבן בחג הסוכות

(א) להקריב קרבן בחג הסוכות שנא' שבעת ימים תקריבו אשה וזהו מוסף החג ובסדר פנחס נאריך בו יותר ומפרש במוסף של כל יום ויום כמה בהמות היו מקריבין כי של כל יום ויום מהם חלוק מחבירו שחשבון הפרים מתמעטין בכל יום וכבר כתבתי בקרבן מוסף הפסח שורש מספיק לכל המוספין לפי דעתי ע"ד הפשט והרמב"ם ז"ל הביא במניינן הכתוב שבסדר פנחס ואני הבאתי הבא ראשון בתורה והכל עולה לטעם אחד:

לשבות

הר"מ שם בה"א חלב וגותר שבת ויה"כ אשתו נדה ואחותו כו' פטור מבואר דעל שם א' חייב חטאת דהוי חטא מסויים. ולכאורה צ"ע דבשלמא חלב וחלב הוי שם א' כיון דאם אכל חלב וחלב בהעלם א' אינו חייב אלא חטאת א' הכל גבי עריות דאם בעל אפי' שני עריות משם א' חייב שני חטאות דהוי גופים מחולקים א"כ חזינן דגופי' מחולקים הו כמו שמות מחולקים א"כ אפי' שהי נדות עמו בבית ולא ידע באיזה פגע לא להייב חטאה דהוי אין מסוים החטא כמו אחותו ונדה דהוי שני שמות כ"כ הוי גופים מחולקים אך בע"כ לריכים אנו לחלק בזה דלענין זה הוי החטא מסוים כיון דהוי שם א'. והא דבא על עריות משם א' חייב כמה חטאות דהוי גופים מחולקים מבואר בכריתות וברמ"מ פ"ה מה' שגגות. ואגב דקאימנא בזה אכתוב עוד מה שעלה על רעיוני בענין זה. הנה על ספק חייבי כריתות בשוגג חייב אשם תלוי כמבואר בכריתות וברמ"מ פ"ח אך בעינן שיהי' אקבע איסור' ע"ש בש"ס וברמ"מ כגון ח"א מב"ח וע"ש ברמ"מ שכתב אם ע"א אמר חתיכה זו היא חלב וע"א אומר דהיא שומן הוי איקבע איסורא וחייב אשם תלוי וע"ש ברא"ב"ד השיג על זה מאי אקבע איסורא שייך בזה ובכ"מ תירץ כיון דהוי ע"א והוי איקבע עפ"י ע"א ע"ש. ולפ"ז אפ"ל אם קטן הגיע לכלל שנותיו אך אין לו שערות דידוע בש"ס וברמ"מ ובאה"ע דהוי ספק גדול לענין דאורייתא מחשש שמא נשרו והדברים ארוכין ועתיקין אם קטן כזה שהוא בא לכלל שנותיו והוי ספק גדול ואכל חלב ודאי אף דהוי ספק עבירה וא"א לחייבו חטאת דלמא קטן הוא אפ"ל דחייב א"ת דהתורה חייבו על ספק עבירה אשם תלוי והנה להביא תיכף אשם תלוי בודאי פטור כי התורה חייבה לגדול על ספק עבירה כ"ה נזה"כ אבל כאן ספק אם הוא חייב עתה א"ת דלמא קטן הוא והיאך יכולים אנחנו לחייבו עתה אלא בנתגדל א"כ בודאי אפשר שחייב א"ת על עבירה שעשה אז כי הוא עומד בספק עבירה דאפשר היה אז גדול וזה אפשר הוי אקבע איסורא כיון דודאי הי' עבירה כי הוא חלב ודאי אך מסופק אם חייב על עבירה זו ה"ל אקבע איסורא וחייב בא"ת לאחר שיגדיל ודאי. וכן הדעת נוטה דעדיף מהוחזק ע"פ ע"א או מבא נכרי כו' כיון דהי' בפ"א אקבע איסורא ע"ש בר"מ ומכ"ש זה ומ"מ צ"ע אך למ"ד בכריתות דבעינן ח"א מב"ח או מחמת יש אם למקרא ובעינן מלוה או מחמת דאפשר לברר איסורו א"כ בודאי כה"ג פטור דלא אפשר לברר וגם אין כאן מלות ואין להאריך בענינים אלו כאן רק למ"ד דס"ל דהטעם מחמת דאקבע אפשר דזה נמי הוי אקבע וצ"ע. וחילוק כעין זה דיש חילוק בין ס' עשה עבירה כלל ובין העבירה הוא ודאי אך ספק אם נעשה בקטנות דיותר גרע אם העבירה הוא ודאי וס' נעשה בקטנות ע' בס' שעה"מ פ"ב מה' אישות לענין אגלאי מלתא למפרע דאם אכל חלב מבן י"ג עד בן י"ח והביא סימני סרים לרב נעשה גדול למפרע וחייב חטאת עיין ביבמות פ' הערל ואם אכל ס' חלב נעשה גדול למפרע וחייב בא"ת אך דוקא באכל לאחר יה"כ שנת ח"י דאי עבר עליו יה"כ ואח"כ נעשה סרים נהי דהוי גדול למפרע מ"מ כבר עבר עליו יה"כ וחייבי א"ת פטורים לאחר יה"כ או אם בעני ביה"כ וכמה יה"כ שעברו עליו אם אכל משנת י"ג כו' וק"ל. ולענין אי הלכה כרב או כשמואל ביארתי לעיל בחיבור זה:

מצוה שי"ח (א) **לשבות** ממלאכה. שי"ט שלא לעשות מלאכה. דינים אלו כבר ביארנו בשביתות י"ט של פסח ודיני שאר ימי י"ט לענין איסור מלאכ' שוים בדיניהם:

מצוה ש"כ (א) **להקריב** כו' הדינים מבוארים בר"מ פ"י מהתו"מ ומבוא' בתורה דביום הראשון של חג היו מקריבין י"ג פרים וי"ד כבשים ושני אילים ושעיר חטאת נאכלת והפרי' היו הולכים ומתמעטים א' בכל יום עד שביום השביעי היו שבעה פרים והאילים והכבשים היו שוים בכל יום וכן השעיר. בסדר הקרבתן פרים ואח"כ אילים ואח"כ כבשים ואח"כ שעיר חטאת אע"פ דבכ"מ חטאת קודם לעולה וגם בכל המועדים הדין כן כמו שביארנו למעלה אבל בחג הסוכות השעיר הוא אחרון. וזה מבואר בזבחים פ' כל התדיר דף צ' דכמשפט כתיב בחג הסוכות ע"כ צריך להקריבן כסדר האמורים בתורה פרים ואילים וכבשים ואח"כ השעיר וכ"ה בר"מ שם פ"ט מהתו"מ וע"ש במ"ל מביא כמה דיבורי התוס' בהא דחטאת קודמת לעולה היינו למלוה ולא לעכב ואם הקריב העולה קודם כשר ע' בדהתו"ס הנרשמים שם. ולכאורה אפ"ל בחג הסוכות אם הקריב השעיר קודם אף בדיעבד פסול כמו אשמו של מצורע כיון דבגמרא ילפי' מכמשפט ומשפט עיכובא הוא ע' במנחו' דף מ"ד ע"ב וכן אם הקדים [האילים] לפרים או הכבשים לאילים הכלל אם לא הקריב כסדר הקרא אפשר דאף בדיעבד פסול ואינו מבואר בר"מ בפירוש ויתבאר עוד בעזהשי"ת. והנה הר"מ פ"ח שם כתב ולא המוספין מעכבין זא"ז ולא מנין העולות מעכבין כילד הרי שלא מלא אלא ששה כבשים מקריבין כו' בין בר"ח בין בימי המועדות כו' והנה אינו מחלק כלל נראה דאף בחג הסוכות אין המוספים מעכבים זא"ז. ובאמת צ"ע דהא בש"ס דידן במנחות דף מ"ד ע"ב מבואר במשנה הפרים והאילים והכבשים אין מעכבים זא"ז ופריך בש"ס הנהו פרים וכבשים דהיכי אי דחג כמשפט וכמשפטם כתיב בהו אלא כו' ופירש"י דכמשפט היא לעיכובא א"כ מבואר להדיא בש"ס דמוספי החג מעכבין זא"ז וראיתי בס' בה"ז תמה על הר"מ שאינו מחלק ונראה מדבריו דאף בחג אינו מעכב ובש"ס מבואר להיפוך וע"ש שכתב שהר"מ פסק כספרי מובא בתוס' שם אך הניח בצ"ע איך שבק הר"מ גמרתינו ופסק כהספרי וע"ש שכתב דהר"מ סובר דדרשינן כמשפט לאקדומי כמ"ש כאן. ובאמת איני מבין דודאי תרתי ש"מ כמשפט היינו כמ"ש בתורה הן לענין המנין והן לאקדומי. וראיתי שם בס' הנ"ל כתב שראה ברייתא בתוספתא דמנחות דהיא פלוגתא דרבנן ור"י בזה ואני כתבתי שם על הגליון דתוספתא זו הובאה בש"ס דילן בסוכה דף מ"ז ע"א דרבנן ס"ל דפרים ואילים וכבשים דחג מעכבים זה את זה וע"ש ברש"י דאף אם לא מלא א' מעכב ור"י סובר דפרים אין מעכבים זא"ז שמתמעטין והולכים אבל אילים וכבשים מודה ר"י ג"כ דמעכבים זא"ז עכ"ל בגליון. והנה שם ג"כ מבואר דרבנן סבירא להו דמעכבין וגם ר"י אינו חולק אלא בפרים והיאך הניח הר"מ גמרתינו וברייתא דתוספתא המובא בש"ס מפני הספרי וצ"ע וגם הרב הנ"ל הניח בצ"ע דברי הר"מ. עכ"פ דעת הר"מ דפוסק דאינו מוכח עיכובא א"כ בודאי הקדמה ג"כ לא מעכב אבל אם נימא כש"ס דילן דמעכבין זא"ז דכמשפט לעיכובא א"כ ה"נ סדרן מעכב דילפינן מכמשפט השי"ת יעזור לי לשנות פ"ז ולברר ע"כ. והנה סדר הקרבת הפרים לענין חילוק המשמרות עיין בסוכה פ' החליל וברמ"ת פ"י מה' תו"מ. והנה בחג הסוכות הי' עוד מלוה בבהמ"ק ומקומו כאן לכתוב דיני המלוה מבואר בר"מ שם מהש"ס דהוא הל"מ לנסך בחג כל שבעה ימים ע"ג המזבח והיו מנסכין את המים עם תמיד של שחר בעת שהיו מנסכין היין ואם הקדים ניסוך המים לזבח אפי' ניסך בלילה היינו בלילה שלפני היום כשר אבל אם עבר היום ולא ניסך עבר יומא בטל קרבנו כ"ז מבואר בר"מ ועיין מ"ל מה שהביא מהירושלמי ומבואר במשנה פ' לולב וערבה דמ"ח ניסוך המים כילד צלוחית של זהב מחזקת ג' לוגין היו ממלאין מן השילוח הגיעו לשער המים תקעו כו' עלה בכבש כו' שני ספלים של כסף היו שם מערבי של מים מזרחי של יין עירה של מים לתוך של יין או של יין לתוך של מים יצא כו'. והנה הפשט במשנה אם החליף הספלים שעירה היין לתוך ספל המערבי שצריכין לנסך (יין) [מים] או שעירה המים לתוך המזרחי של יין יצא וכ"ה בש"ס אח"ז בפיסקא אלא שהיו משחירין בשלמא דיין משחיר דמיא אמאי משחיר דהייטו הספל ומתרץ כיון דאמר מר דאם החליף יצא של מיא נמי. וז"ל הר"ס שם בה"ו כל ז' ימי החג היו מנסכין מים כו' ועם ניסוך היין של תמיד השחר היו מנסכין מים לבדו ואם עירה המים לתוך היין או היין לתוך המים וניסך מכלי אחד שניהם יצא כו' ואח"ז כתב ניסוך המי' כילד צלוחית כו' ונותן לתוך הספל וב' ספלים של כסף היו שם מזרחי כו' והנה דברי הר"ס קשים להולמם דנראה מדבריו במ"ש מנסכין המים לבדו היינו שלא יערב המים ביין ואח"ז שאם עירה המים לתוך היין או כו' וניסך שניהם מכלי א' כו' נראה מדבריו דעירב המים ויין בב"א וניסך מצלוחית א' יצא דאי כונתו ג"כ הספלים אין לשונו מתיישב כלל דכתב דניסך מכלי כו' במים נראה דקאי על הכלי שניסך ממנו וגם לא הזכיר כלל עוד הספלים והיה לו לכתוב דין זה אחר הדין דשני הספלים מזרחי כו' דאם החליף יצא כמבואר במשנה וגם הי' לו לכתוב לשון של אם מיירי בכלי והוא כתב אם עירה המים לתוך היין כו' ובאמת זה לע"ג מהיכן יצא לרבינו הגדול ד"ז כיון דבמשנה אינו מבואר רק הספלים אם החליף אבל זה אינו מבואר כלל וגם בש"ס דמיא אתו כו' מבואר בהדיא דהפשט במשנה דאם עירה הייטו להספלים ע"ש. אח"ז ראיתי בתוי"ט במשנה שם ד"ה עירה כתב וז"ל פירש"י אם החליף כו' אבל לשון הר"ס פ"י מהתו"מ ואם עירה כו' בכלי א' יצא עכ"ל. הנה שינה בלשון הר"מ וגירסתו היה דאם ניסך שניהם בכלי בב' ולא מכלי במ"ס. ומ"מ לשון הר"ס עירה יין לתוך המים ולא כתב של מים דמשמע כלי וגם מסידור דבריו דהזכיר זה קודם שהזכיר דהיה שם שני ספלים וגם לפי לשון הר"ס שבידי מכלי במ"ס אין לשון הר"ס סובל הכונה רק כמ"ש דעירב שניהם וניסכן מכלי א' וצ"ע. ובין כך ובין כך נחקורה בגוף הדין אם עירב יין ומים יחד וניסך כאחד אם יצא. והנה נ"ל דודאי ניסוך היין לא יצא דהיין ה"ל מזוג במים ומבואר בב"ב פ' המוכר פירות דיין מזוג פסול לגבי המזבח ובספרי דריש לה מקרא. אף דהר"ס פ"ו מהמ"מ גבי פסולי יין לא הביא כלל דין זה דיין מזוג פסול לגבי מזבח ועלמ"מ שם שעמד בזה על הר"מ מ"מ בודאי לא יחלוק רבינו על ברייתא דספרי והובא בש"ס דילן באין חולק א"כ ניסוך היין בודאי לא יצא אך ניסוך המים כיון שיש ג' לוגין במים אף שמזוג עם יין אפשר דיצא ידי ניסוך המים. והנה אם היין חזק דדרי על חד תלת מים א"כ בודאי במחלה על מחלה נקרא יין גמור אך אם אינו חזק כ"כ או שהיה מעט יין במים אם יצא ידי ניסוך המים צ"ע אם המזיגה פוסל לענין מים. וג"ל דמי ניסוך כיון דצריך

מים כל הדינים שיש למקוה עיין במקוואות ובר"מ ובש"ע ה"נ כאן. וא"כ יין אינו משלים לשיעור ג' לוגין וגם אם יש ג' לוגין מים אין היין פוסל כ"א בנשתנו מראה המים ג"כ פסול. וראיה לדבר דמבואר במשנה דמי כיור כשר לנסך דאם נשפכה או נתגלתה ממלא מן הכיור ומי כיור לכל הדינים כמקוה כמבואר בר"מ פ"ה מה' ב"מ הי"ב על המימות כו' ועי' בש"ם דזבחים דף כ"ב לענין כיור במים ולא במזוג וזה נראה פשוט דמים שאינם יפי' אף דכשרים למקוה מ"מ לניסוך פסולי' דהא נתגלתה פסולים לניסוך אף דלכיור בודאי כשר דכאן הטעם הקריבהו נא לפחתיך אבל מים שלא נשתנו לגריעותא נראה דהדין כמו מי מקוה ויש לחקור סרחה וא"ה אשנה פ"ז. ועי' תוס' יומא דף ס"ג ד"ה זריקה כתבו דמנסך מים לא מלינו שילקה עליו משום בע"מ אף דמנסך יין הוא אבעיא בש"ס אי לוקין משום בע"מ מ"מ במנסך מים לא אשכחן בש"ס והתו"ס מובאים ג"כ במ"ל פ"ז מה' איסורי מזבח ע"ש וביארנו ענינים אלו לעיל בח"ו. ועבודה זו דניסוך המים היא עבודה תמה וזר חייב עליה מב"ש כמבואר ביומא דף כ"ד ומבואר בר"מ פ"ט מה' ב"מ דזר אם ניסך בחג חייב מב"ש ודוקא אם מנסך ג' לוגין מים כשיעור הניסוך כ"ה ביומא ובר"מ אינו מבואר בהדיא רק זה פשוט. ואם ניסך בחוץ בחג ג' לוגין מים המקודשין חייב משום העלאת חוץ וזה מבואר בזבחים ק"ט ובר"מ פי"ט ממעה"ק ע"ש וברש"י שם. והנה בודאי כמו שזר חייב כי עבוד' גמורה היא כן היא לכ"ע לענין בע"מ וטמא ושתוי ודומיהם היא עבודה גמורה ופשוט. וגם דוחה את הטומאה כי דינו לכ"ד כק"ל דטומאה דחויה כי עבר זמנו בטל קרבנו וכ"ז פשוט וא"ל לבאר ועי' בפסחים דף ל"ד ע"ב מבואר שם דמי החג שנטמאו השיקן (דלאים מהני השקה לטהר מידי טומאה כמבואר בש"ס) ואח"כ הקדישן טהורים הקדישן ואח"כ השיקן טמאין דאין זריעה להקדש והיינו משום מעלה דהקדש וע"ש בש"ס דאביי היה מסופק אי דוקא בקידשו בכלי שרת עבדו מעלה אבל קידשו בקדושת פה לא עביד מעלה או אפי' אם נתקדש בקדושת פה איתא להך מעלה וע"ש במסקנא נראה לפירש"י דאף בקדושת פה איתא להך מעלה ע"ש ובספ"י אי הך מעלה דרבנן היא או מן התורה. וד"ז מבואר בר"מ פ"ו מהלכות איסורי המזבח ה"ו וז"ל מי החג שנטמאו והשיקן אם טהרן ואח"כ הקדישן הרי אלו מתנסכין ואם הקדישן ואח"כ נטמאו הואיל ונדחו ידחו עכ"ל. ונראה ג"כ מדבריו דסובר דאף בקדושת פה הדין כך מדלא חילק ועלל"ח פסחים שם נאחז בסבך דברי רבינו מה ששינה מלשון הש"ם ופלפל שם וא"כ"מ. ועי' בסוכה גבי היו ממלאין מי ניסוך מן השלוח ותוקעין כו' ואמרינן בגמרא מה"מ אר"ע דאמר קרא ושאבתם מים בששון כו'. ועי' רש"י שפי' מה"מ דתוקעין ומריעין כו' ועיין תוס' ד"ה מה"מ כתבו דמה"מ דצ"ל מן השילוח ומפרש דכתיב ממעייני הישועה עכ"ל ועי' בריטב"א כתב דמה"מ על כל הדברים ומקרא זה שמעינן כולו דכתיב מים ומעיין וששון ע"ש. מ"מ נ"ל דודאי לא לעיכובא הוא דהרי מבואר במשנה דאם נשפך היו ממלאין ממי הכיור ובזבחים מבואר בהדיא וכן בר"מ בהב"מ דגם מי מקוה כשר לכיור אע"כ דהוי רק לכתחלה והוא בדרך אסמכתא. וגם נראה דדין השילוח אפשר אף מצוה לכתחלה ליכא רק ממעיין ואיזה מעיין שירצה רק ברירו שם מאיזה טעם ואפשר להרבות השמחה כנלע"ד פשוט. ועי' תוס' ב"ב ס"פ חזקת הבתים דף ס' כתבו להדיא דמי בורות פסולים וצ"ל לדבריהם דמתניתין מיירי שהי' בכיור מי מעיין ודוחק :

מצוה שכ"א (א) **לשבות** כו' ביום השמיני כו' כבר ביארנו זה לעיל בה' שביתת י"ט של פסח והימים הללו שוים הם בענין שביתה ממלאכה והוא רגל בפ"ע לענין פז"ר קש"ב כמבואר שם :

מצוה שכ"א לשבות ממלאכה שאינה או"נ ביום השמיני

(א) לשבות ממלאכה שאינה צורך או"נ ביום השמיני של חג הסוכות שנא' וביום השמיני מקרא קודש יהיה לכם. והוא יום כ"ב בתשרי. משרשי המצוה דשביתת הרגל כתבנו למעלה ועוד נכתוב בענין בע"ה באיסור מלאכה שביום זה בסדר זה ושם נתבאר שיו"ט זה הוא יו"ט בפ"ע. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ואע"פ ששביתת הרגל ממצות שהז"ג היא אעפ"כ מכיון שבעשיית מלאכה יש בה ג"כ איסור לאו הנשים חייבות בה מהכלל שבידינו איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה ועובר ע"ז ועשה מלאכה ביום זה בטל עשה מלבד שעבר על לאו כמו שנכתוב בסדר זה בע"ה:

מצוה שכ"ב להקריב קרבן מוסף בשמיני של חג

(א) להקריב קרבן מוסף ביום השמיני של חג הסוכות וזהו מוסף ביום השמיני עצרת שנא' והקרבתם אשה לד' עצרת הוא. ובסדר פנחס מפרש אותו בארוכה ובביאור ארז"ל שהוא רגל בפ"ע וע"כ יש לנו למנות מוסף זה בפ"ע. משרשי מצות המוסף ומכל ענינה כתבתי הרבה פעמים למעלה מה שהשינה ידי:

מצוה שכ"ג איסור מלאכה בשמיני של חג

(א) שלא לעשות מלאכה ביום שמיני של חג והוא יום כ"ב בתשרי שנא' ביום השמיני מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו. וזה נקרא חג העצרת ואמרו ז"ל שהוא נקרא כן לפי שהוא סוף המועדים ועל דרך משל כאלו אמר הקב"ה לישראל עכבו עמי יום א' שקשה עלי פרידתכם. כבר אמרנו הרבה פעמים שאיסור מלאכה בכל המועדים שוה אמנם יש לי להרחיב המאמר בכיון ולהודיעך בני בענין זה מה הודיעונו בו חז"ל שהוא יו"ט בפ"ע כלומר שאינו מכלל חג הסוכות ואע"פ שאתה רואה כל ישראל יושבים בסוכותיהם יום א' משני י"ט של חג העצרת זה אין הדבר מפני שהוא מכלל החג שהרי בפירוש אנו אומרים בברכותיו את יום שמיני חג העצרת ואין זכר לחג הסוכות בו כלל אבל מפני תקנת שני ימים טובים של גליות אנו צריכין לישב בסוכה ח' ימים ולא יספיקו לנו שבעה כדין תורה וע"כ אנו יושבין בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות ואמרו ז"ל מיתב יתבינן בסוכה כדי לצאת ידי חובה אחר שחייבונו ז"ל להוסיף יום א' בכל מועד ומועד הוספנו ג"כ בסוכות ועשינו ימי סוכה ח' ימים אבל מ"מ ברוכי לא מברכינן על הסוכה ביום זה אחר שהוא באמת יום מועד אחר שהשתא בקיאים אנו בקביעי דירחי ויותר ראוי שנברך על י"ט עצרת שהוא אמיתי ולא על האחר שהוא מפני התקנה. ושמא תאמר למה לא תקנו לברך על שניהם ונאמר ביום חג הסוכות וחג העצרת הזה כמו בשבת ומועד שאנו זוכרים את שניהם הא ליתא דאלו בשבת ומועד שניהם ביום א' הם אבל שני מועדים אי אפשר שיהיו ביחד. וע"כ אין ראוי לנו לברך כן. אבל לישב בסוכה ראוי לנו שישיבה בסוכה לא גרעה מידי בחג העצרת ויש בדבר מצות התקנה של שני י"ט של גליות שתקנו ז"ל בכל מועד כמו שפירשנו למעלה. (ב) ועוד אודיעך בני מעט במשארז"ל חולו של מועד והם הימים האמצעיים שבפסח ושבסוכות שאסרו ז"ל בעשיית מלאכה מן התורה. ואולם לא בא מפורש בתורה איזה מלאכה אסורה בהן או מותרת אבל מ"מ התורה אסרה בהם מלאכה כמו שלמדו חכמים הדבר מן הכתוב בפ"ב ממס' חגיגה יש מהם שלמדו הדבר מקרא דאת חג המצות תשמור והוא ר' יאשי' דמשמע לי' כל ימי חג המצות תשמור מעשיית מלאכה. אבל לא שיהיו כולן שוין במלאכות. ור"י אתיא לי' בק"ו התם מראשון

מצוה שכ"ב (א) **להקריב** ט' המוסף היה פר ואיל ושבעה כבשים עולות ושעיר חטאת הנאכל' וזה מפורש בתורה. ובש"ע חוזרין המשמרות של כהנים לפיים ככל הרגלים כי הוא רגל בפ"ע לענין זה ע' בסוכה ור"מ פ"י מהתו"מ :

מצוה שכ"ג (א) **שלא** לעשות מלאכה כו' אבל ברוכי לא מברכינן אחר שהוא באמת יום מועד אחר דבקיאין בקביעי דירחא כו' נראה מדברי הרהמ"ח דבזמן הראי' שלא הייט בקיאין ובמקום שלא הגיעו השלוחין היו ג"כ מברכין כי הוא ספק דאורייתא. ובאמת דעת הר"מ בה' מילה ובחנוכה והדברים עתיקין דעל שום ספק דאורייתא אין מברכין חוץ מס' י"ט שני דלמא אתי לזלזולי ביה וע"ש שמביא ראיה מכאן דברוכי לא מברכינן והוא בכ"מ ה' מילה בתשובתו לחכמי לוניל וכאן ל"ש זלזול כי אדרבא הוא זלזול בי"ט של השמיני ג"כ ע"כ אפי' בימי הראי' לא היו מברכין וע"ל בחיבורי שדברנו קצת בענין זה וע' ברי"ף ובריטב"א על סוכה ואין להאריך כאן בשיטות אלו :

והנה מבואר בש"ם דסוכה דף מ"ו ע"ב דסוכה בה"ש של שמיני חייב בסוכה כמבואר התם אלו מתרמי סעודתא ביה"ש בעי למיתב בגוה ע"ש ולענין ברכה תליא בשיטות אלו אם על ספק דאורייתא מברכין. והנה לשיטות הסוברים והבאנו לעיל דכל יום קדוש התוספת הוא מה"ת ותוספת הוא קודש בה"ש חזינן דאף בתוס' של חג השמיני חייב בסוכה אף דהוא תוספת י"ט מ"מ התורה גזרה התוס' לחומרא מיום קודש על יום חול לנהוג מנהג קודש אבל לא להקל במצות הנוהגות ביום שעבר וחייב בסוכה עד הלילה ע"ש דברי הט"ז בא"ח סי' תרס"ט שהשיג שם על רש"ל וכתב דתוספת מחול על הקודש כיון דקך גזה"כ א"כ כבר חלף החיובים מיום שעבר ובאמת כאן מוכח להיפך ועי' בדגול מרבבה השיג ג"כ על הט"ז. וזה נ"ל פשוט דתיכף בליל שמיני פטור מן הסוכה אף דכל ימים קדושי' יש תוספ' לאחריו ג"כ מ"מ נ"ל דוקא לענין מלאכ' דלהאי תנא דיליף מן ועניתם לתוספת מבואר שם בר"ה וביומא דכ"מ שנאמר שבתון שבות הוא בתוס' א"כ התוס' לענין שבתון אבל לא לשאר מצות סוכה להוסיף בתחלת ליל השמיני. וכן לתנא דעלם עלם מבואר שם ג"כ בסוגיא לענין עינוי ומלאכה אבל לשאר ענינים נ"פ דאין שייך תוספת כלל רק בה"ש מחמת ספק וק"ל :

(ב) **ועוד** אודיעך בני כו' שאסרו ז"ל בעשיית מלאכה מן התורה כו' זה דעת הרמב"ן ודעימי' כריהטא דשמעתא בחגיגה דח"י דמלאכת חה"מ אסור מה"ת רק הכתוב מסרו לחכמים כמבואר שם מכלל דתרוייהו ס"ל דמלאכת חה"מ אסור כו' הנהו תנאי דילפי' מקראי נראה דהוי דאוריי' וכן בו"ק אמרינן דהוי דאוריית' כמבואר הכל בתוס' שם וברא"ש פ"ק דמ"ק. ודע לשיטה זו דהנהו פסוקים דהתנאים למדו איסור מלאכה בחה"מ הוא מה"ת ולא אסמכת' לכאורה יש נ"מ בין התנאים דלמאן דיליף מן חג המצות תשמור א"כ לוקין על מלאכת חה"מ כי השמר דלאו לאו ומאן דיליף נמי מן מלאכת עבודה ל"ת הוא ג"כ לאו גמור ולוקין אבל לר"ע דיליף מן אלה מועדי כו' מקראי קודש א"כ הוא רק עשה וגם למאן דיליף בק"ו ליכא רק איסורא כי אין עונשין מן הדין וגם למאן דיליף מן לאו או מק"ו נשים גם כן בכלל איסור אבל לר"ע דהוא עשה א"כ אפשר דנשים פטורות דהו"ל מעשהז"ג ומ"ע שהזמן גרמא בלא לאו לכ"ע אין הנשים חייבות וכבר התעורר בזה בס' מ"א ע"ש בטעם דבריו דהוכיח דהנהו תנאי כל חד סמוך אחברי' וכולהו סברי דלוקין על מלאכת חה"מ וגם הנשים חייבות כלל לא תעשה ע"ש אכול דבש דיך. ומביא שם ראי' דאל"ה היאך אר"י לר' יאשיה דיליף מתשמור דא"ל דק"ו הוא הא לריך קרא דלוקין דאין מזהירין מה"ד וכן ריה"ג יליף מן מלאכת עבודה

עבודה ל"ת וא"ל ר"ע דא"ל דנפקא מן מקראי קודש הא לריך הלאו דילקה וגם עשה לחודי' לא הוי טהג בנשים א"ו כל חד מודה לחברי' ע"כ לוקין על המלאכה אף נשים ע"ש ומ"מ אין חמור מי"ט היכי דשייך לומר הואיל או מתוך אין לוקין ע"ש וכ"ז הוא שיטת הרמב"ן אבל דעת התוס' שם וכן הרא"ש במ"ק והטור דמלאכת חה"מ הוא רק מדרבנן והנהו קראי דלמדו התנאים הם אסמכתות ע"ש בתוס' וברא"ש בארוכות שמביאין ראי' לדבריהם ותירלו למאי דרבי יוחנן מקשה אלא מעתה חג האסיף איזה חג שיש בו אסיפ' הוי אומר זה חג הסוכות אימת כו' אלא בחש"מ מי שרי אלא חג הבא בזמן אסיפה ה"נ חג הבא בזמן קלירה דנראה דמן התורה היא דאל"ה הפשט חג האסיף חג שיש בו אסיפה כיון דמן התורה שריא וכתבו דלא שייך לומר דקרא שריא בההיא כיון דיש אסמכתא דקראי לאסור ע"ש ועט"א השיג ע"ז מכל מקום כיון דהיא רק דרבנן שייך שפיר חג האסיף כיון דמה"ת שרי' לגמרי ע"ש. ול"נ דניחא עפ"י מ"ש הט"ז ביו"ד סי' קי"ז ובא"ח וח"מ דכל מה דהדבר בא מפורש בכתוב להיתר אין כח ביד חכמים לאסור א"כ מוכיח ר"י שפיר היאך יכול לומר חג האסיף הוא חג שאוספין הא בחה"מ מי שרי הא אסור מדרבנן וא"כ קשה היאך יוכלו חז"ל לעקור לגזור איסור בחה"מ הא בא מפורש בתורה להיתר ואין זה בידם דבר זה עכל"ל דאינו מפורש בתורה דנוכל לומר הפשט בכתוב חג האסיף הבא בזמן אסיפה א"כ ה"נ חג הקציר אינו מוכח דאיכא למימר הבא בזמן קצירה דאל"ה לא הי' כח לחז"ל לגזור איסור בחה"מ כנלע"ד ע"ש בגמרא ועיין בט"א קונטרס אבני מלואים החזיק בשיטת הרמב"ן דמלאכת חה"מ היא מן התורה ודחה דהתו"ס ומביא ראיות דהוא מן התורה ע"ש שהביא ראי' ממסכת תמורה י"ד ע"ב כי אתא ר"ד אר"י משום ר"ש בן יהולדק אלה תעשו לה' במועדיכם אלו הובות הבאים מחמת הרגל לבד מנדריכם ונדבותיכם לימד על נו"נ שקריבין בחש"מ ואי מלאכת חה"מ אינו איסור תורה והוי כיום חול א"כ למה לריך לימוד דנו"נ קרבים בחה"מ וכן שאר הקרבנות כמבואר א"ו דמלאכת חה"מ הוא איסור תורה ע"כ לריך קרא לרבויי ע"ש. ולפי דבריו ל"ע דעת הר"מ דדעתו כדעת התוס' דמלאכת חה"מ מותר מן התורה כמ"ש הרב המחבר בשמו וכ"ה להדיא בדבריו פ"ז מהיו"ט ה"א וז"ל חש"מ כו' מפני שאיסור מלאכה בו הוא מד"ס ע"ש בה"מ ובפ"א מה' חגיגה כ' ז"ל מותר להקריב בחש"מ נו"כ שנאמר אלה תעשו כו' לבד מנדריכם ונדבותיכם מכלל שקרבים כו' היינו דברי ר"ד אר"י בתמורה ולמה מביא זה הא אין איסור כלל מה"ת אם כן דברי הר"מ סתרי אהדדי ולפמ"ש לעיל ניחא דר"י דריש הפסוק אין כוונתו דהתורה התירה דבלא"ה מותר רק אשמועינן דמבואר בתורה בפירוש דמקריבין נו"כ בחה"מ א"כ אין כח לחכמים לאסור להקריב קרבנות אלו כיון דמבואר בתורה להדיא להיתר אין כח בידם לאסור א"כ אין ראי' משם ואפשר כסברתם דמן התורה שריא ועיקר קרא לאו להכי אתא אך חזינן דכתיב בתורה דיקריבו בחה"מ א"כ מפורש להיתר ואין כח ביד חז"ל בשום פעם לגזור עליו וכ"ה כוונת הר"מ וק"ל. ועיין עוד בספר הנ"ל ה"כ תפ"ק דכריתות ד"ט דת"ק סובר דגר תושב עושה מלאכה בשבת כישראל בחש"מ כו' והלימוד הוא ביבמות ומוינפש בן אמתך והגר דהיינו גר תושב ובזה פליגי מה השביתה שלו וסובר הת"ק דהיא כחה"מ ואי אין איסור מה"ת בחה"מ א"כ ליכא שביתה דוגמתה מה"ת מה"ת להקל עליו כ"כ ע"ש. ואינו ראי' מוכרחת כיון דחז"ל ידעו דהתורה גזרה עליו שבית' קלה הקילו עליו בשכלם כמו שביתה שלנו בחה"מ שחכמים גזרו שביתה קלה ומאי דאמר כישראל בחה"מ הוא דוגמא ועיין בב"י ג"כ דעתו להכריע דמלאכת חה"מ היא מה"ת ואין להאריך במה שנחלקו אבות העולם ומה כחי להכריע.

וע"ש בתוס' הקשו מע"ז דאמרינן התם לא ישכיר את שדהו לעכו"ם דעושה מלאכה בחה"מ ותפ"ל דהוי לפ"ע לא תתן מכשול ומוכח מזה דהוי דאורייתא ותי' כיון דהוי אסמכתא מפורש והצדוקין מודים בה ע"ש ועתו"ס ע"ז כ"ב כתבו דאף דהוא דרבנן מ"מ הלאו דל"ע שייך בדרבנן ג"כ ואסור להכשיל אף באיסור דרבנן וכאן משמע מדבריהם דאינו עובר על לפני עור באיסור דרבנן ועמ"ש לעיל פרשת קדושים דדבריהם ל"ע דלא גרע מכשיל חבירו באיסור דרבנן ממשיאו עלה שאינה הוגנת דעוברים מה"ת על לפ"ע ועיין בב"מ גבי רב עילש איסורי לאינשי לא הוי ספי דהראשונים מוכיחים מזה דאבק רבית אין הלוה עובר בנתינתו משום בל תשיך והובא בהגהת רמ"א סי' קס"ב ביו"ד רק עוברים משום ל"ע חזינן דאף באיסור דרבנן עוברים על ל"ע ועמ"ל פ"ד מהלכות מלוה ולוה ה"ב מה שהביא שם דברי ראשונים בזה ונראה מדבריהם דעל עבירה דרבנן עוברים על ל"ע רק מדרבנן ובאמת לע"ג דלא גרע ממשיאו עלה שאינה הוגנת מכור שדך כו' דעוברים מן התורה מכ"ש כשמכשיל חבירו בגוף ובנפש ואי"ה אשנה פ"ז. ונראה לפי שיטת הרמב"ן שהבאתי דחה"מ שוה לי"ט אם אינה לצורך המועד ואינה דבר האבד ולוקין על מלאכת חה"מ רק בצורך המועד או בדבר האבד מסרו הכתוב לחכמים. נראה לומר דשוה לי"ט בכל דינו כגון תחומין חוץ לי"ב מיל אם נאמר דגם בי"ט הוא מה"ת כמו שהבאנו לעיל או שביתת בהמתו אם נוהג בי"ט או מחמר הכל כמו שביארנו לעיל דחה"מ שוה לכל דיניו ליו"ט ועל מה שחייב בי"ט חייב נמי בחה"מ ול"ע בזה במס' מ"ק אך היכי דשייך הואיל או מתוך בודאי פטור דלא עדיף מי"ט ע"ש בס' ט"א ועיין בפמ"ג א"ח החה"מ נראה דעתו דאף לענין מלאכת י"ט לא הותר אלא מה שלריך לאותו יום ואסור לעשות מלאכה מיום ראשון על יום השביעי מ"מ בחה"מ דבר שהוא לורך המועד ל"ד באותו יום אלא מה שלריך אף למחר או לי"ט האחרון גם כן אינו אסור מה"ת אף לדעת הרמב"ן ודוקא אם אינו לורך מועד כלל אבל אם הוא לורך מועד זה נראה דהוי לורך המועד לענין זה ע"ש. אמנם אחר שכתבתי זה והבאתי בפשיטות בשם הט"א ופמ"ג דלהסוברים דמלאכת חה"מ דאורייתא וילפינן מחג המלות או מכל מלאכת עבודה לוקין על לאו דחה"מ ע"ש בט"א בארוכות מלאתי להר"ן במ"ק (לדעתי על מ"ק הוא פי' נ"י למי שבקי בלשונם) פ"ב אהא דאמר אביי ה' חה"מ כה' שבת יש מהם פטור אבל אסור ויש מהם מותר לכתחלה כו' כתב שם דאין לוקין על לאו זה דמלאכת חה"מ אע"ג דנפ"ל מחג המלות תשמור והשמר פן כו' הוי לאו מ"מ הוי לאו שבכללות מפורש דאין לוקין על מלאכת חה"מ ול"ע על הט"א והפמ"ג שלא הביאו דברי הר"ן אך הטעם שכתב דהוי לאו שבכללות איני מבין כעת מפני מה הוי לאו שבכללות ול"ע בד' הר"מ והרמב"ן בס' המלות: (ג) משקין בית השלחין כו' עיין ר"מ שם וגם מ"ש אח"ז דכתיבה אסור אפילו הדיוט ע"ש בר"מ ובהשגות ופרטי הדינים מבוארים בש"ע בארוכה: (ד) ובכלל זה מסור כו' עיין במ"ק פ"ב די"ב ע"א

מבואר

מראשון ושביעי שאין קדושה לפניהם ולאחריהם כו' ואיכא התם דיליף לה מכל מלאכת עבודה לא תעשו והוא ריה"ג ופרישנא לקרא אליבי' כלומר ביום ראשון הוא אסור כל מלאכת עבודה חוץ מצורך או"נ אבל בחש"מ לאו כל מלאכות של עבודה אסורות בו אבל יש אסורות ויש מותרות ומסרן הכתו' לחכמים ור"ע יליף לה מאלה מועדי ה' מקראי קודש דמוקים לה בחש"מ ומדכתיב בי' מקראי קודש מלמד שאסור בעשיית מלאכה ואפשר דאליבי' המלאכות המותרות בו נפקא לי' מעצרת הוא כלומר שיום שמיני הוא עצור בכל מלאכה ולא השאר ימים א"נ נפ"ל מה"א דהשביעי דכתב בפסח בסדר ראה אנכי ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת שאז"ל השביעי עצור בכל מלאכה ולא הששי. ואיזו מלאכה אסורה או מותרת מסרן הכתוב לחכמים ואחר שהדבר מסור בידם שלא אסרה התורה אלא במה שאמרו הם חלקו המלאכות כפי רצונם ודעתם ונמצא שכל מלאכה שאסרוה אסורה לנו מדאורייתא ואשר התירו ג"כ מותר לנו מה"ת כי בידם נמסר איסור זה לפי משמעות הנדרש בכתוב והם אמרו דרך כלל שכל מלאכה שלא יעשה אותה במועדו ימצא בה הפסד הרבה מותר לעשותה וזה אמרם (ג) משקין בית השלחין במועד כלומר גן ירק או כיו"ב שמשקין אותו תמיד ואם לא ישקוהו יפסיד (לשון שלחין כמו שלהין מלשון משנה שהוא צמא למים) וארז"ל כשהוא משקה אותו לא ישקהו מן הבריכה ומימי גשמים שיש בדבר טורח הרבה אבל משקה מן המעיין כלומר שהמשיכו ומשקה בו הרי שהחמירו בזה קצת שלא לטרוח בדבר טורח הרבה מפני שזה אינו נעשה אלא כדי שתהא ננתו רעננה דשמא תיבש כולו או מקצתו אבל בכל מלאכה האבודה או ודאי קרובה להפסד אם לא יעשנה במועד כגון מי שיש לו זיתים וירא שלא יפסד אם לא יוציא מהם שמנם מיד או ענבים אם לא ידרוך אותם מיד או כל דבר כיו"ב לא החמירו בזה ולא חשו לטורח רב אלא עושה בהם כל צרכיו בלא שום שינוי כדרך שהוא עושה בחול וכן התירו ז"ל לבצור במועד כרם שהגיע זמנו להבצר. ועוד אמרו דרך כלל בענין זה שההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב ובודאי לא בתפירה לבד אמרו כן אלא ה"ה לכל המלאכות לפי הדומה ושאלתי פי מורי אם נאמר כן בכתיבה שיכתוב ההדיוט כדרכו ולא התירו לי אולי מפני שמצאנו בפי' שאסרו ז"ל להגיה אפי' אות אחת בס"ת נחמיר בכתיבה. ואסרו לכל אדם שלא יכוין מלאכתו במועד כלומר שלא יניח מלאכתו לדעת קודם המועד בענין שיעשה אותה במועד מפני שהוא פנוי כי לא לעסוק במלאכה הוקבעו ימי חש"מ כ"א לשמוח לפני ה' ר"ל להתקבץ במדרשות ולשמוע נועם אמרי ספר הל' הפסח בפסח וה' עצרת בעצרת וכל המכוין וכוון מלאכתו במועד והעושה אותה ב"ד מאבדין אותה ומפקירין אותה לכל ואם מת אותו שכוון אותה מלאכה במועד אין קונסין בנו אחריו וגם אין מונעין הבן מלעשות אותה מלאכה במועד כדי שלא תאבד וקורא אני על בן זה יכין וצדיק ילבש. ודרך כלל התירו ז"ל לכל מי שאין לו מה יאכל לעשות כל מלאכה וכן לבעה"ב התירו לעשות כל מלאכה לצורך מי שאין לו מה יאכל ופי' אין לו מה יאכל לפי הדומה הוא מי שאין לו מעות במה שיקנה צרכיו ואע"פ שיש לו בית וכלי תשמישו שאין מחייבין לו לאדם למכור כליו. ויתר פרטים וחלוקי מלאכת המועד רבו עד מאוד וכולן יתבארו יפה במס' מ"ק (ושם). (ד) וכלל זה יהיה בידך שהלכות מועד כה' שבותי שבת שאין לך לדמות ולהוציא בהן דבר מדבר כי פעמים תמצא לרז"ל מתירין מלאכה כבידה בענין א' ופעמים יחמירו על הקלה בענין אחר ואל תתמה על הדבר עם הקדמה שהקדמתי כי התורה לא אסרה ולא התירה בחש"מ אלא במה שיסכימו הם ע"פ התורה אשר יורוך. וכן בענין שבותי שבת וי"ט נמצא בגמ' מקומות שהעמידו דבריהם ז"ל אפי' במקום תורה. ופעמים מקילין בהם במקום שראו טוב להקל ולא דבר ריק בכל דבריהם וזכור בני כלל שה' מועד כה' שבותי שבת שאין בהם לדמות דבר מדבר ואל תטעה בו כי גדולי עולם אמרוהו. ודעת הרמב"ם ז"ל שכל איסור בחש"מ אינו אלא מד"ס וכל אותן פתובין שאמרנו למעל' שהם בפ"ב דמס' חגינה ירצה הרב לומר דאסמכתא בעלמא נינהו והרמב"ן ז"ל ורבים עמו אמרו שעיקר איסור מלאכה בו מה"ת כמ"ש ופרטי המלאכות וחלוקיהן נמסרו לחז"ל:

מצות

מבואר שם אר"ח בר גוריא אמר רב ה' מועד כה' כותיים כו' לומר שהן עקורות ואין למדין זו מזו כו' ולא כמו שהביא הרהמ"ח ואח"ז אמר אביי נקטינן ה' מועד כה' שבת יש מהם פטור כו' כמו שהבאנו לעיל אבל לא לענין זה שהביא הרהמ"ח ונראה דכתב זה מדעת עצמו או שגדולי עולם אמרוהו כמ"ש בסוף:

מצוה שכ"ד מצות לולב

(א) מצות לולב שנקח ביום ראשון של חג חסוכות בידינו פרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל. ובא הפי' כי פרי עץ הדר זה האתרוג וכפות תמרים הוא הלולב ונכתב כפת חסר בלא ו' לרמוז שהחיוב שיקח לולב א' ולא שנים ושלשה או יותר. וענף עץ עבות הוא ההדס וערבי נחל היא הערבה הידועה בישראל. משרשי המצוה הקדמה כבר כתבתי לך בני כ"פ במה שקדם שהאדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה תמיד ורעיוניו וכל עשתונותיו נתפשות אחרי פועל ידיו אם טוב ואם רע. וע"כ כי רצה המקום לזכות את עמו ישראל אשר בחר הרבה להם מצות להיות נפשם מתפעלת בהם לטובה תמיד כל היום ומכלל מצות שצינו להתפיש מחשבתינו בעבודתו בטהרה היא מצות התפילין להיות מונחים כנגד איברי האדם הידועים בו למשכן השכל והם הלב והמוח ומתוך פעלו זה ייחד כל מחשבותיו לטוב. ויזהר ויזכור תמיד כל היום לכוין כל מעשיו ביושר ובצדק וכמו כן מצות הלולב עם ג' מיניו מזה השורש הוא לפי שימי החג הם ימי השמחה גדולה לישראל כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן בבית ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה ומפני כן נקרא חג האסיף וצוה האל לעמו לעשות לפניו חג באותו העת לזכותם להיו' עיקר השמחה לשמו ית' ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלקים בעת ההיא ציונו השי"ת לקחת בין ידינו דברים המזכירים אותנו כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו והי' מרצינו להיות המזכיר מין המשמח כמו שהעת עת שמחה כי צדק כל אמרי פיו וידוע מצד הטבע כי ד' המינים כולם משמחי לב רואיהם ועוד יש בד' מינים אלו ענין א' שהן דומין לאיברים היקרים שבאדם שהאתרוג דומה ללב שהוא משכן השכל לרמז שיעבוד בוראו בשכלו. והלולב דומה לשדרה שהוא העיקר שבאדם רמז שיישר כל גופו לעבודתו ב"ה וההדס דומה לעינים לרמז שלא יתור אחר עיניו ביום שמחת לבו והערבה דומה לשפתי' שבהן יגמור האדם כל מעשהו בדיבור לרמז שישים רסן לפיו ויכוין דבריו ויירא מהש"י אף בעת השמחה. וטעם שאינו נוהג במדינה אלא יום א' לפי שידוע כי עיקר שמחה יום ראשון היא ואם תשאל שמיני עצרת שיש בו שמחה גדולה לישראל למה לא היה ניטל בו. התשובה. היום שמ"ע כולו לשי"ת וכמו שארז"ל משל למלך שעשה סעודה כדאי' במדרש. ולבסוף א"ל עכבו עמי יום א' שקשה עלי פרידתכם ולפיכך נקרא עצרת וא"כ א"צ זכרון אחר. וחג הפסח א"צ הזכרה שהרי מצה ומרור וגופו של פסח בין ידיו. ועוד שאינו זמן שמחה כמו חג האסיף וחג שבועות גם כן א"צ הזהרה אחרת כי עיקר הרגל אינו אלא מצד תורתינו והיא זכרונינו הגדול ליישר כל ארחותינו זהו הנ"ל בענינים אלו ע"צ הפשט. והאמנתי כי יש אל המקובלים סודות נפלאים במצות הלולב וג' מינים. דיני המצוה משאז"ל שד' מינים אלו מצוה א' הן ומעכבין זא"ז כשאין לו. אבל אם יש לו ונטלן בזאח"ז יצא דקיי"ל לולב א"צ אגד ונוטלין לולב א' ואתרוג א' ושני בדי ערבה וג' בדי הדס כשר שיהיו עליו עשויים ג' ג' בקצה כמו שמפורש בגמ' ולזה רמז הכתוב כשקראו עבות. ושיעור ארכו של לולב לכל הפחות ד' טפחים והדס וערבה ג"ט שהן י' אצבעות בגודל ושיעור אתרוג אין פחות מכביצה. ודין הדברים שהלולב והאתרוג והערבה וההדס נפסלין בהן ודין שותפים שקנו אתרוג בשותפות

או

מצוה שכ"ד (א) **מצות** לולב כו' הדינים מבוארים בראשונים ובאחרונים ואין דרכי להאריך בח"ז רק להגיה קצת בדברי הרהמ"ח והנה במצוה זו נכלל גם כן במקדש הי' המצוה מה"ת כל שבעה ימים כמבואר בסוכה ונפ"ל דכתיב ושמחתם לפני כו' שבעת ימים ונלע"ד פשוט דהמצוה היא דוקא בעזרה דהיא מחנה שכינה שייך שפיר לפני ה' אלקיכם אבל הר הבית לאו בכלל זה ולענין ראיית פנים בי"ט דכתיב את פני ה' אלקיך מבואר בר"מ פ"א מה' חגיגה דמצוה להתראות פנים בעזרה ועתי"ט פ"א דחגיגה משנה א' ד"ה ומי כו' שמביא דראיית פנים אי בעזרה אי בהר הבית הוא אבעיא בירושלמי ואפשטא דהוא בעזרה ע"ש אם כן ה"נ דוקא בעזרה וער"מ פי"א מהמע"ש וכ"ר ה"ו גבי וידוי מעשר כתב ומצותו במקדש שנאמר ואמרת לפני ה' אלקיך ואם התוודה בכ"מ יצא ולפני זה כתב שבין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב להתוודות והראב"ד שם בהשגות כתב דזה פשוט שהווידוי אינו אלא לפני ה' ואין לפני ה' אלא בבית עכ"ל והכ"מ כתב דלפני ה' אינו מוכרח דבכ"מ הוי לפני ה' אי ליכא מקדש או בדיעבד ע"ש. והנה לפי דברי הכ"מ איך דרשו כאן בת"כ מן הפסוק ושמחתם לפני ה' אלקיכם שאין מצותו זיי"ן אלא במקדש ועתה הוא מתקנת ריב"ז למה לא נאמר ג"כ דעיקר מצוה היא במקדש אבל אם אין מקדש או אף בזמן המקדש שלא יכול לבא הוי כ"מ לפני ה' כמו ווידוי מעשר דהוי רק עיקר מצוה במקדש אבל בכ"מ היא המצו' אם כן ה"נ ולע"ק. אבל זה נ"ל פשוט כיון דהמצוה אינה אלא במקדש בודאי דוקא בעזרת ישראל דהוי מחנה שכינה אבל הר הבית הוי בכלל גבולין וא"ח מה"ת כנלע"ד פשוט. והנה הרהמ"ח כתב דאם לא נטל ביום ראשון של חג לולב אם לא חל בשבת וכן בכל שבעה במקדש ביטל עשה זו ובמקדש היה ניטל ביום ראשון אפי' בשבת עכ"ל נראה מדברי הרהמ"ח דבזמן המקדש הי' לולב דוחה שבת דוקא אבל לא בגבולין. ובאמת מבואר בש"ס פ' לולב וערבה ובר"מ פ"ז מה' לולב דבזמן המקדש היה ניטל לולב אפי' בגבולין כל מקום דהיו יודעין בקביעות החודש רק אחר חורבן לא דחי שבת ביום ראשון אפי' במקום דידעינן בקביעי דירחא אבל כשבהמ"ק היה קיים הי' ניטל ג"כ בגבולין במקום שהיו בקיאין בקביעות ביום ראשון בשבת ע"ש בש"ס ור"מ. והנה מבואר שם בגמרא ובר"מ דאם שאר ימות החג חל א' להיות בשבת אינו דוחה שבת אף במקדש משום גזירה דרבה ע"ש. והנה אף לפי מה שכתבו האחרונים דלא גזרו גבי שופר מחמת שמא יתקן כלי שיר כיון דבי"ט נמי שייך הך גזירה וא"א למגזר לבטל מצוה דאורייתא לגמרי ע"כ לא גזרו אף בשבת משום הך גזירה כיון דגזירה זו שייך תמיד וחז"ל לא היו יכולים לגזור תמיד א"כ לא היו יכולים לגזור אף בפ"א כגון בשבת דלא ליהוי מילי דרבנן כחו"א עיין בדבריהם וא"כ הכא דגזרו דלא לידחי שבת מ"מ לא עקרו לגמרי המצוה דשבעה ימים א"א בלא שבת דבאמת יוכל להתקיים המצוה דשבעת ימים כגון בחל יום ראשון להיות בשבת דל"ג. אך לכאורה קשה מאי מקשה הש"ס שם על הך גזירה דרבה א"ה ביום ראשון נמי קשה היאך יכולים לגזור בראשון נמי א"כ בשום פעם לא יתקיים מצוה שבעת ימים במקדש א"כ עקרינן ד"ת לגמרי וזה א"א כמ"ש. ונ"ל דזה בעצמו קושית הש"ס דמשום הך גזירה דשייכי בראשון ג"כ נגזור אך כדי שלא לעקור ד"ת לא יוכלו לגזור וא"כ כיון דהך גזירה לא יוכלו לגזור תמיד אע"ג דשייך תמיד והיאך א"כ גזרו בשאר ימות החג הא הוי מילי דרבנן כחו"א דכאן גזרו וכאן ל"ג ומתרץ ראשון דאית ליה עיקר מה"ת א"כ שפיר שייך טעם לדבר זה מה דל"ג בראשון ובשאר ימים שפיר גזרו א"כ לא הוי מילי דרבנן כחו"א. אבל הא בודאי ל"ק לי' דנגזור בראשון ג"כ דזה א"א דלא יוכל להתקיים מצות התורה בשום פעם אע"כ קושית הש"ס כיון דשייך הך גזירה בראשון ולא יכלו לגזור א"כ לא יגזרו בשום פעם ומתרץ דיש חילוק. וכה"ג כתבנו לעיל א"פ. והנה בדיני מצוה זו אין דרכי להאריך בח"ז כי מבוארים בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים וצריך חיבור מיוחד אך קצת אעורר מה שאינו מבואר בהדיא. הנה מבואר בש"ס דלולב א' ואתרוג א' והנה אם נטל שני לולבין או שני אתרוגין אם עוברים על ב"ת ער"מ ומגיד משנה ואחרונים אך ידי המצוה נראה דיצא עיין בסנהדרין גבי וכל המוסיף גורע. ואי"ה במצות ד"ת יבואר בארוך. ולא בא מפורש דלא יצא המצוה אם נטל שני לולבין או שני אתרוגין אך התוס' סוטה דמ"י ד"ה כתב' על שני דפין כו' מבואר בדבריהם דאם נטל שני אתרוגים לא יצא דפרי א' אמר רחמנא ולא תרי תלתא פרי והוי כשני גיטין דפסולין וכשני מגילות ומביאים סוכה דאמרינן לינקוט תרי ותלת פרי א' אמר רחמנא כו' והאי דבשופר אם קול פנימי שמע יצא ע"ש והר"נ בר"ה באמת דעתו גבי שופר דזה הטעם דאם קול חיצון שמע לא יצא מחמת שני שופרות ע"ש. ובודאי ל"ד שני אתרוגין ה"ה שני לולבין הכלל היכי דכתיב בתורה בלשון יחיד שנים פסולים ועי' בט"א בר"ה גבי קול חיצון שמע השיג ע"ד התוס' והר"ן ומביא ראיות לסתור דבריהם ולבסוף דחה הראיות שלו אך כתב כיון דגם ראיות התוס' דחוים כמ"ש א"כ מלד הסברא נראה דיצא ע"ש ובאמת כיון דאין לנו ראיות להיפך מה כחנו להכריע מסברא נגד דעת התוס' והר"ן ובפרט להקל ע"כ דין זה צ"ע. ודע דאף לדברי התוס' דוקא אם נטל שני אתרוגין או לולבין כשרים לא יצא אבל אם אחד מהם פסול לא שייך לומר ולא שנים ושלשה וראיה מגיטין דשנים ששלחו שני גיטין ונתערבו דנותן שניהם לזו כו' וכ"ה שם בס' ט"א. ומצות לולב אינו נוהג אלא ביום כמבואר בש"ס ואם לא נטל ביום ראשון בגבולין ונזכר בה"ש יטול מספק כי הוא ספק דאורייתא ובשאר הימים שהוא רק מדברי סופרים בגבולין בה"ש הוי ספק דרבנן. ונשים ועבדים פטורים דהוי מצות עשה שהז"ג וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק. ולענין ברכה תליא בשיטות אם על ספק מברכין ודינים אלו מבוארים בש"ס ובר"מ. וח"ע וחב"ח חייבים כמו שופר וסוכה כמבואר בר"מ. עוד מצוה הי' בביהמ"ק בשבעת ימי החג והיא מצות ערבה עיין פ' לולב וערבה ובר"מ פ"ז מה' לולב שהוא הל"מ ויוצאים אפי' עלה א' בבד א' מבואר דשיעור אורך כערבה שבלולב דלא מצינו שהקילו בזה ודעת רש"י בדמ"ד ע"ב ד"ה עלה א' כו' דערבה זו בכ"ד סגי וכ"כ מדברי הר"מ מדסתם ולא פירש והנה במשנה דמ"ה מבואר דמלקטין מורביות של ערבה וזוקפין בלד המזבח וברייתא שם מבואר בהדיא דהיו גבוהות י"א אמה ע"ש נראה דזה הוי רק לכתחלה אבל עיקר מצוה אין קפידא ולומר דערבה שהיו זוקפין אצל המזבח צריך שיהיו גבוהות י"א אמה הל"מ והערבה שהיו נוטלים הו יוצאים בכ"ד זה אין סברא ובפרט דבש"ס סתמא איתא דהל"מ היא ערבה. ואי שיעור זה לעכב היו צריכים לפרש הגובה. והנה מבואר שם דהיו באים וזוקפים אותם על לדדי המזבח בכל יום ושבת אינו דוחה רק שביעי שחל בשבת זוקפים אף בשבת וכל העם באים ונוטלים כי מבואר שם בש"ס ח"א מאן לימא דבנטילה דלמא בזקיפה ומסיק הש"ס דהי' בנטילה ע"ש ולפי הנראה מדברי הר"מ שכתב ובאים העם ונוטלים דאף ישראלים היו חייבים בנטילה זו ומה דאמרינן שם לולב לכל מסור וערב' שלוחי ב"ד מייתי לה היינו כפי' הר"נ כיון שיש לב"ד עסק בדבר לא שייך גזר' דרבה ע"ש אבל דעת רש"י נראה שם דהמצוה הי' בכהנים ודעת הר"נ בשם י"א דשתי מלות הי' הקפה בכהנים וגם נטילה ובישראלים הי' רק נטילה ע"ש. ובכל יום היו מקיפין את המזבח פ"א וביום הז' ז' פעמים והוא פלוגתא בגמרא אם היו מקיפין בלולב או בערבה ובר"מ פסק דבלולב וע"ש ברש"י. ועי' תוס' שם דערבה דהיא הל"מ ה"נ לכם וכשר בשאול ג"כ וגזול פסול

מחמת

או אחים שקנוהו בתפיסת הבית שאם קנו ע"ד לצאת בו יוצאין בו כ"א מהן וא"צ זכייה זה מזה כן הורו לנו מורינו י"א. ודין הנענוע שהחיוב להוליך ולהביא ולהעלות ולהוריד והענין לעורר הנפש שתזכור בעת השמחה כי הכל לש"י ממעלה ועד מטה וד' רוחות שהכל נכלל בזה ויתר פרטיה מבוארים במס' סוכה. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ולא בנקבות ועובר ע"ז ולא נטל ד' מינים אלו ביום א' של חג הסוכות שלא חל בשבת בכ"מ וכן בכל ז' במקדש בטל עשה זו. ובמקדש היה ניטל ביום א' ואפילו בשבת:

מצוה שכ"ה מצות סוכה

(א) מצות סוכה שנצטוינו לשבת בסוכה ז' ימים שנא' בסוכות תשבו שבעת ימים ויום ראשון הוא יום ט"ו בתשרי. משרשי המצוה מה שמפורש בכתוב למען נזכור הנסים הגדולים שעשה האל ב"ה לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים שסככם בענני כבוד שלא יזיק להם השמש ביום והקרח בלילה. ויש שפי' שסוכות ממש עשו בני ישראל במדבר ומתוך זכירת נפלאותיו שעשה עמנו ועם אבותינו נזהר במצותיו ב"ה ונהיה ראוים לקבלת הטובה מאתו זהו חפצו ב"ה שחפץ להטיב. מדיני המצוה משארז"ל סוכה גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה וכן

מחמת מהב"ע ואכ"מ להאריך אך לכם לא בעי והוא בתוס' ד"ה והביאו מורביות דמ"ג ע"ב. ובקונטרס כפות תמרים תמה על הר"ס שהשמיט הך ברייתא דהיו גבוהים י"א אמה. ומבואר בגמרא ובר"מ דניטלת בפ"ע ואינו יוצא בערבה שבלולב. ועי' במעילה די"ב דערבה של הקדש לא נהנין ולא מועלין ראב"ל אומר נוהגים היו הזקנים שהיו נותנים אותם בלולביהם וע"ש ברש"י דמיירי קודם שהקיפו את המזבח דאי לאח"כ אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין כו' וע"ש בתוס' דהטעם דראב"ל דמצות לאו להנות ניתנו וע"ש בתיו"ט ובר"מ פ"ה מה' מעילה שפי' פי' אחר במשנה זו דערבה ועי' בהשגות שם פי' אחר ועי' בט"א בר"ה סוגיא דשופר של עולה ובשעה"מ ה' שופר מה שפלפלו בזה ויש להעיר עוד במצוה זו דערבה ואי"ה אשנה פ"ז ובזה"ז ערבה מנהג נביאים חד יומא ומבואר בש"ע. והנה במ"ש לעיל דח"ע וחב"ח חייב בלולב הנה בר"מ מבואר להדיא דבר זה רק שכתב כל החייב בסוכה חייב בלולב ובפ"ו כתב דח"ע וחב"ח חייב בסוכה א"כ ממילא חייב בלולב. והנה ח"ע וחב"ח לענין מצות חייב מצד חלק ב"ח אף למשנה ראשונה חוץ מראיה ויבואר במקומו בעזה"י. ולדידן דפסקינן כמשנה אחרונה מ"מ כמי כ"מ כגון שהאי עבדות שלו שייך לקטן דאינו בן כפיה כמבואר בגיטין פרק השולח והדברים ארוכים מכל מקום חייב בכל המצות אך כאן גבי לולב צריך לחקור בדבר נהי דחייב בכל המצות דאיסורא לא קאמרינן כמבואר בגמרא שם לענין איסור לא אמרינן יום של רבו לרבו ויום של עצמו לעצמו אם כן חייב תמיד במצוה מכל מקום כיון דעובד את רבו יום אחד וא"ע יום אחד באם האדון לאו בר כפיה הוא אכן ביום שעובד א"ע כל מעשה ידיו לעצמו א"כ אם חל יום ראשון של חג ביום של עצמו הוא חייב בלולב ויש לו משלו כי מעשה ידיו או מציאתו או מתנתו הכל שלו. אבל אם חל יום ראשון של חג ביום של רבו נהי דחייב במצות לולב כי לענין איסור ולענין מצות צד ב"ח היא תמיד מ"מ האתרוג אינו שלו וא"כ אינו יוצא דלכם בעינן ואם הי' לו אתרוג מקודם מ"מ מבואר בירושלמי שם דביום של רבו שייכים כל הנכסים מקודם לרבו כי יד עבד כיד רבו א"כ אין לו אתרוג שלו. אך לפמ"ש בס' קצה"ח דהירושלמי לשיטתו דגם לענין איסור מתחלק וקידש ביום רבו אשה אינה מקודשת וביום של עצמו מקודשת א"כ לפי הירושלמי בלא"ה אם יום ראשון של חג חל ביום רבו פטור מלולב כי יש לו דין עבד אך לפי הש"ס שלנו דלענין איסור אינו מתחלק כתב שם דהנכסים שהיו לו ביום של עצמו אינם לרבו אפי' ביום של רבו א"כ מחויב ליטול אם הי' לו מקודם אך אם נתנו לו ביום זה לפי' הירושלמי הוא של רבו לגמרי אך בלא"ה פטור. אך לשיטת הש"ס דידן אפ"ל דאם נתנו לו ביום של רבו לא הוי לגמרי של רבו אך מ"מ בשותפות ג"כ א"י ביום א' ול"ש סברת הרשב"א כיון דקונים לצאת הוי כאילו נתנו זל"ז במתנה הא הרב א"י ליתן מתנה לעבד עכ"ם וש"ע ה' עבדים. אך אם אחר נתן לעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו או מאתמול שהי' ערב החג יום של רבו והאידנא יום של עצמו דהן לשיטת הירושלמי והן לשיטת הש"ס דידן חייב בנטילת לולב. ואם יש לו לולב כזה הניתן לו ביום של רבו בוודאי האתרוג של רבו לגמרי אך אם נתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו לשיטת הט"ז שכתב דל"מ בעבד שום לשון שיהי' שייך לעצמו רק בע"מ שתצא לחירות ע"ש א"כ האתרוג בוודאי אינו שלו. אך לפי שיטת הפרישה והסכים עמו בש"ך דמהני אם אמר לו מה שתרצה עשה או ע"מ שאתה נותן לפיך ע"ש נ"ל דאם אמר לו ע"מ מה שתרצה עשה מהני כי הוא שלו לגמרי אבל אם א"ל ע"מ מה שאתה נותן לפיך מבואר שם דגם הוא עצמו אינו קונה אלא לד"ז א"כ אינו יוצא באתרוג כזה דלאו לכם חשוב כיון שאינו שלו לכ"ד. וע' פ' לולב הגזול לכם בעינן לכל דרכי הנאתו אף אם א"ל ע"מ שתצא בו ידי חובה ג"כ אפשר לומר דבכה"ג אינו יוצא דבאתרוג צריך לכם שיהי' שלו לגמרי אך אפ"ל כיון דאינו יכול לצאת בענין אחר ה"ל כמו שאמר לו מה שתרצה עשה. ובגוף דין הט"ז שכתב דלא מהני שום לשון גבי עבד השיג שם בקצה"ח דמבואר להדיא בר"מ פ"ג מה' זכיה דגם בעבד מהני לשיטות הללו כמו באשה ואכ"מ רק דינים אלו נ"ע לענין לכם גבי אתרוג. וח"ע וחב"ח למשנה אחרונה מבואר שם בגיטין. וע' תוס' דמעשה ידיו הוי תמיד שלו א"כ פשיטא דמשכחת שיש לו אתרוג שלו אך בעבד של קטן צריך לחקור בזה לשיטת הט"ז אם משכחת לה שיש לו אתרוג שלו ביום של רבו או אפשר ביום של עצמו ג"כ ויש לעורר עוד בזה ואי"ה אשנה פ"ז:

מצוה שכ"ה (א) **שנצטוינו** כו' משארז"ל סוכה גבוה למעלה מכ' אמה פסולה וכן למטה מי' טפחים וברחבה כו'

הנה מצוה זו מבוארת ואין להאריך בה רק אעורר קצת בעזהש"י מה שלא ראיתי שיתעוררו בזה והוא נ"מ לדינא. הנה מבואר בעירובין דף ג' ע"ב אמר אביי משמי' דרב נחמן אמות סוכה ואמות מבוי באמה חמשה כו' דהיינו לחומרא ומקשה הש"ס הא איכא סוכה שאין בה ד' כו' וזה הוא לקולא דאם יש בה ארבעה בת חמשה טפחים כשרה ומתרץ כמ"ד בארבעה טפחים או רוב אמות קאמר כו' רבא משמי' דר"נ אמר כל אמה באמה בת ששה אלא הללו שוחקות והללו עוצבות דהיינו אמות סוכה מודדין עוצבות היינו מצומצמות וגם אמות מבוי וזה ג"כ דוקא לחומרא דגבוה כ' אמות מצומצמות פסולה וכן במבוי ואם הוא לקולא צריך שיהי' שוחקת מרווחת ע"ש ודין זה מבואר בר"מ פי"ז מה' שבת הל"ו ז"ל כל אמה האמורה בכ"מ בין בשבת בין בסוכה וכלאים הוא אמה בת ו' טפחים ופעמים משערין באמה בת ו' טפחים דחוקות זל"ז ופעמים משערין באמה בת ו' שוחקת ורווחת וזה וזה להחמיר כיצד כו' ופסק כרבא לגבי אביי דהלכתא כוותיה בכ"מ וע"ש במ"מ שהביא ג"כ בשם הרז"ה דאיזה שיש חומרא משערינן פעם בעוצבות פעם בשוחקות שלא כוונו אלא להחמיר עכ"ל וע"ש שמביא גם כן בשם רשב"א דשוחקת עודף על עוצבת חצי אצבע לאמה ע"ש ובגמרא שם. והנה הטעם בזה דחז"ל מספקא להו שיעור אמה שנתנה תורה אי עוצבת או שוחקת ע"כ אזלינן לחומרא הכא והכא ועפמ"ג או"ח סי' שס"ג לענין עוד ספק א'. והנה לשון הגמרא אמה שאמרו כו' ואינו מבואר היכי דאמרו בלשון טפחים מהו הדין אם שוחקות או עוצבות ועבש"י שס"ג בטור ובמחבר סעיף כ"ו הא דמבוי ניתר בלחי וקורה דווקא שאינו נמוך מי' טפחים מרווחות ולא יהי' רחבו יותר מי' אמות מצומצמות והטעם דתרווייהו לחומרא ע"ש בטור וב"י א"כ מבואר הגם דבגובה שינו ושאינה גבוה עשרה טפחים ולא בלשון אמות מכל מקום בעינן שוחקת לחומרא א"כ לפ"ז כל האמות והטפחים האמורים בש"ס אזלינן לחומרא אם עוצבת היא חומרא מודדין עוצבת ואם שוחקת היא חומרא מודדין שוחקת. א"כ כאן הדינים כ"ה סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה מצומצמות אף דהם תוך עשרים אמה שוחקות פסולה כמבואר בעירובין שם וכן אם הסוכה נמוכה מי' טפחים מרווחים אף דגבוה י' טפחים מצומצמים פסולה דכאן הוא לחומרא דבעינן שוחקת וכן שיעור סוכה שהיא ז' טפחים על ז"ט צריכים שיהיו מרווחים ולענין לבוד לא אמרינן לבוד רק בפחות מג' טפחים מצומצמים. אבל אם יש ג' טפחים מצומצם אף דשוחקות הוי פחות מ"מ לחומרא מודדין מצומצמים ואם כי דינים אלו אינם מבוארים בר"מ ובטוש"ע מסתמא סמכו אמ"ש כלל זה בה' סוכה ועמג"א שתרל"ג רמז לזה ועפמ"ג. והנה אעורר קצת מה שצל"ע בדברים אלו וידעתי כי יש לפלפל בזה הרבה בה' שבת אך אני לא באתי רק לעורר ולמזכרת לי. הנה לפ"ז בעינן דפנות הסוכה שיהיו גבוהים י' טפחים שוחקות והוא יותר מג' רביעי אצבע על מצומצמות כי על אמה שהיא ששה טפחים הוא חצי אצבע א"כ לי' טפחים יהי' יותר ג"ר אצבע וא' מי"ב לאצבע ואם תהי' הסוכה פחותה מזה פסולה א"כ איך אמרינן בסוכה דף ז' ע"ב מחללת ארבעה ומשהו מתרת בדופן היכי עביד תלי לה באמצע פחות משלשה למטה ופחות מג' למעלה וכל פחות מג' כלבוד דמיא כו' נהי דהד' טפחים של המחללות בעינן שוחקות והם שוחקות ככל הטפחים האמורים בש"ס מ"מ המשהו העודף הוא כ"ש והעודף צריך כדי שיהא תוך ג' לסכך ותוך ג' לארץ כדי שנאמר לבוד והנה לענין לבוד בוודאי צ"ל בתוך ג' עוצבות ובלא"ה צ"א לבוד כי הוא קולא ע"כ בעינן פחות מג' עוצבות הן למעלה סמוך לסכך והן למטה סמוך לארץ ועם המשהו הוי ג' טפחים והם עוצבות כי המשהו דהוא כ"ש והפחות מג' ג"כ כ"ש משלים לג' טפחים וא"כ הג' טפחים דלמעלה הם עוצבות והג' טפחים דלמטה הם ג"כ עוצבות ורק המחללת יכול להיות שהם שוחקות א"כ בין הכל ליכא דופן של י' טפחים שוחקות כי הששה הם עוצבות. ולומר דהמחללת צריך שיהיה יתירה חוץ המשהו והשוחקות שלה עוד עודף להשלים העוצבות שלמעלה ולמטה כל כהאי ה"ל לפרושי בדאורייתא ומבואר סתמא בש"ס ור"מ וא"כ היאך מתכשר סוכה כזו דליכא י' טפחים שוחקות וגם בדין השני דמחללת שבעה ומשהו דאמרינן חד לבוד הא הטפחים של לבוד הם עוצבות וא"כ ליכא י' טפחים וכן בדין שאח"ז שגם בש"ס במשנה ג"כ ע"י לבוד ליכא ז' טפחים שוחקות ע"ש. וגם בסוכה דף ז' מבואר דמחיצין הל"מ וצריך גבי סוכה שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח כי כך הל"מ ואמרינן שם אותו טפח היכן מעמידו אר"ס אריב"ל עושה לו טפח ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן כו'. והנה לדעת הטור ומחבר צ"ל לתנא לומר עושה טפח שוחק הא טפח סתמא ה"ל טפח שוחק אך זה אפשר לתרץ בנקל דריב"ל אשמועינן דכאן הל"מ ברור דבעי טפח שוחק ופסולה בוודאי הסוכה שהדופן שלישי אינו טפח שוחק אך הא קשיא דכאן לא נזכר דעושה טפח שוחק ומשהו ומעמידו פחות מג' כו' כמו שמבואר אח"ז גבי פס ד' ומשהו כדי שהמשהו ישלים לג' טפחים ועוד טפח שוחק נראה מבואר דהטפח כיון שהוא שוחק והוא משהו יותר מטפח דחוק העודף הזה הוא משלים לג"ט מחמת לבוד ונשאר טפח דחוק ס"ה ארבעה טפחים דחוקים כי לענין לבוד הוי דחוקים כנ"ל וכפירש"י בהדיא ד"ה טפח שוחק דמודדין בריוח והוי טפח ומשהו ומעמידו פחות מג' כו' דהו"ל דופן של ד' טפחים ורוב דופן עשוי כו' ע"ש מבואר להדיא בדבריו דהטפח שוחק הוי כדי להיות המשהו עודף משוחק ועלב משלים לג' טפחים של לבוד וא"כ היאך הוי מחיצה של ד' טפחים דוודאי הד' טפחים שוחקות בעינן והו"ל לריב"ל לומר עושה טפח שוחק ומשהו כדי שהמשהו ישלים לשיעור הג' טפחים וגם טפח שוחק ועוד להשלים הג' טפחים לשוחקות כי הם עוצבות ע"י לבוד כמ"ש. ולכאורה יש ליישב זה ג"כ דכאן הפחות מג' גם הם שוחקות אע"פ שיש ג' טפחים עוצבות מ"מ כיון דלא הוי ג' טפחים שוחקות אמרינן לבוד דהטעם דל"א לבוד דלחומרא בעינן מטעם ספק ובאמת התוס' שם דף ז' ע"ב ד"ה סיכך כתבו

דשלישית

וכן אם היא נמוכה למטה מי' טפחים (ב) וברחבה צריך ז' טפחים על ז"ט ופחות מכאן פסולה . (ג) וצריכה שלש דפנות וצורת פתח שהוא קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן . (ד) ודין צלתה מרובה מחמתה שכשרה ואם לאו פסולה והמעובה כמין בית כשרה ודין העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה . ודין העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה ודין סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין בין מבפנים בין מבחוץ כשרה. (ה) ודין הסכך שהחיוב לעשותו מדבר שאינו מקבל טומאה כגון פסולת גורן ויקב אבל לא בדבר המקבל טומאה . ודין סכך פסולה באמצע או מן הצד ודין אויר ג' שפוסל בין באמצע בין מן הצד בסוכה קטנה. ודין פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר שפסולה. פרסן לנאותן שכשרה שכל שהוא לנאותה כשרה ודין סוכה ע"ג סוכה. (ו) ודין ישן בכילה בסוכה שאם יש לה גג אפי' טפח אסור ואם לאו מותר. (ז) והישן תחת המטה בסוכה שאם היה גבוה י' טפחים אסור ואם לאו מותר ואע"ג דבקינופות אסור אף אם לא גבוה י' שאני מטה (ח) הואיל ולגבוה עשויה והפורס סדין ע"ג נקליטין מותר לישן תחתיו לפי שאין לו גג והרי הוא כמו שעושה חלל באצילי ידיו שזה ודאי מותר . (ט) ודין סוכה גזולה שכשרה לפי שאין קרקע נגזלת ואפי' גזל העצים ועשה מהן הסוכה כשרה מתקנת חכמי' שתקנו

דשלישית אפי' טפח הוי מדאורייתא וצריך טפח אבל להעמיד בפחות מג' טפחים סמוך לדופן זה אינו אלא מדרבנן ומה"ת בטפח סמוך לדופן וא"כ כיון דהוי דרבנן הו"ל ספק דרבנן ולקולא ואמרינן לבוד אף בשוחקות וא"כ מיירי דמעמידו בפחות מג' שוחקות והו"ל ד' טפחים שוחקות. אך באמת ז"א עיין בסי' שס"ג דשם מיירי לענין מבוי דהוי הכל דרבנן ומ"מ אמרינן להחמיר דפעם בעי עוצבות ופעם שוחקות הכל להחמיר ע"ש . ועוד דאכתי לא הוי הד' טפחים שוחקות דהעודף של הטפח הד' הוא משלים להג' טפחים ונשאר הטפח הד' טפח דחוק. אך באמת זה ל"ק דהר"ן מקשה כאן ל"ל טפח שוחק הא בטפח קטן סגי דאכתי הוי רוב דופן דביותר מג' טפחים ומחצה הוי רוב דופן וכתב אפ"ה בעיר מד' טפחים לא הוי חשוב בכל דוכתי ואם יהי' טפח קטן ויעמידו פחות מג' לא יהיה ד' טפחים בשלימות כי משהו מצטרף להשלשה ובעינן מקום חשוב ע"ש. א"כ ניחא מאוד מה שהקשינו הא ד' טפחים לא הוי רוב דופן דהא הד"ט הללו הם מצומצמות והז' טפחים צ"ל מרווחים ז"א דהא מ"מ הוי רוב דופן דהנה טפחים שוחקות הם כ"ח גודלים ד' לטפח כידוע ועוד על ששה טפחים שהם אמה חצי אצבע כמבואר ברשב"א דאמה שוחק עודף על עצב חצי אצבע ולטפח א' מי"ב לאצבע לפי חשבון הזה ס"ה ז' טפחים הם ק"ח אצבעות וחצי וא' מי"ב לאצבע א"כ ט"ו אצבעות הם יותר מרוב א"כ כאן כיון דהוי ד' טפחים אפי' דחוקות היינו ט"ז אצבעות א"כ הוי רוב דופן מז' שוחקות כי ז' שוחקות לא הוי רק כ"ח אצבעות וחצי אצבע וחלק י"ב א"כ הד' טפחים הללו הוי רוב דופן ומקום חשוב נמי הוי כיון דאיכא מקום ד' טפחים הוי בכ"מ מקום חשוב אפי' טפחים דחוקים לענין דופן עקומה ולענין שאר דברים ע"כ סגי כאן טפחים דחוקות אך עכ"פ קושית הר"נ לא קשה דל"ל טפח שוחק בטפח כ"ד סגי דמ"מ הוי רוב דופן דבאמת כיון דטפח הזה בעינן מה"ת ושלישית אפי' טפח. א"כ ממילא כ"ה דמבואר טפחים צ"ל טפח שוחק כמבואר לעיל ע"כ מוכח מדברי הר"ן הללו דבכ"מ שנזכר טפח הוי טפח כ"ד וכאן בעינן השוחק להצטרף שיהי' ארבע טפחים כ"ד. אך עכ"פ על שיטת הטור לא קשה דבעינן כאן טפח שוחק דטפח בכ"מ בעינן טפח שוחק ומ"מ סגי הג' טפחים ע"י לבוד בטפח כ"ד דמ"מ הוי רוב דופן של שוחק כמ"ש. אך קשה דבסמוך מבואר גבי סוכה העשויה כמבוי דעושה פס ד' ומשהו ומוקי לה בפחות מג' לדופן ומ"ש התם דבעי טפח שוחק וכאן בעי פס ד' ומתרץ התם איכא שני דפנות כהלכתן כו' ע' בר"ן ובראשונים נראה דכאן הוי הל"מ כך דבעי דופן כולו ופס ד' כיון דליכא שני דפנות דעריבן וא"כ דעכ"ל לדעת הטור דהפס צ"ל ד"ט שוחקות וסתם ד"ט היינו שוחקות מ"מ כיון דלא מתכשרי אלא ע"י לבוד והג' טפחים הם עוצבות לחומרא וא"כ בין הכל ליכא ז' טפחים שוחקות רק ד' שוחקות וג' עוצבות דהויין הג' ע"י לבוד וליכא שיעור הכשר סוכה א"כ דעה הטור צ"ע וגם גבי טפח מבואר טפח שוחק וכאן מבואר ד' טפחים ומשהו ולא נזכר שוחקות נראה מבואר דכאן לא בעינן כולם שוחקות ע"כ אמר ומשהו דהיינו חד משהו ולומר כפי מ"ש דאשמעינן גבי טפח שוחק דזה ודאי שהלכה כך צ"ע ואינו במשמע :

והנה בר"ה דף כ"ז ע"ב מבואר כמה שיעור שופר פי' רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן וכ' שם הר"נ דהיינו טפח כדגרסינן בנדה דף כ"ו חמשה שיעורן טפח וכ"ת לימא טפח בהדי' י"ל דטעמא אתי לאשמועינן דמש"ה הוי שיעורו טפח כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן דשיעור טפח הוי ד' בגודל ושית בקטנות וכשהוא אוחז אותו בד' אצבעות בינונית מה שנראה לכאן ולכאן משלים את השיעור עכ"ל וכ"כ הרא"ש. והטור סי' תקפ"ו כ' ג"כ וז"ל דהאי שיעור הוי טפח אך בטפח הוי שית בקטנות כלשון הר"ן. וכתב דהרי"ן גיאות כ' שצריך טפח שוחק כדי שיראה לכאן ולכאן ולמאי דפרישית א"צ עכ"ל וקשה מאוד לפי שיטת הטור דסתם טפחים ג"כ שוחקות לחומרא א"כ הטפח שנינו בנדה פ' המפלת הוי טפח שוחק לחומרא א"כ שפיר קאמר מהרי"ן גיאות כיון דטפח שוחק בעי ע"כ השיעור הזה כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן מאי השיג עליו הטור ועב"י שם שכ' דדעת מהרי"ן גיאות דסתם טפח האמור בש"ס הוא מצומצם ע"כ פי' רשב"ג דהוי טפח שוחק כדי שיראה כו' ורבינו כ' דשיעור זה כדי שיאחזנו היינו ממש השיעור דטפח מצומצם ומ"מ נראה לכאן ולכאן ע"ש. ובאמת זה תמוה למה השיג הטור כיון דהוא דאורייתא ואף בדרבנן סתם טפח הוא שוחק א"כ נכונים דברי הרי"ן גיאות וגם דברי הרי"ן גיאות שכתב דסתם טפח משמע מצומצם סותרים דעת הטור דסתם טפח הוא מרווח ודעת הטור והר"ן שמבואר בדבריהם דטפח של שופר סגי בטפח מצומצם צ"ע לפ"ז מאוד דהא דעת הטור עצמו דטפחים היינו שוחקים לחומרא ולומר דהטור ס"ל דוקא היכי דאמרו טפחים הרבה כגון שאינה גבוה עשרה טפחים זה צ"ל מרווחים אבל טפח א' סגי במצומצם זה אין לו טעם כלל ע"כ מהנראה מהפוסקי' הללו שהבאתי דטפחים בכ"מ היינו דחוקות ולא שוחקות ע"כ מבואר מהגמרות והפוסקים שהבאתי דלית להו האי כלל ואדרבא ס"ל דסתם טפחים היינו דחוקות בין לקולא ובין לחומרא. והא דמבואר בעירובין דזה וזה לחומרא היינו כ"מ שהזכירו חז"ל אמות מספ"ל אי אמה שוחק או עצב כמבואר להדיא אמות שבת או כלאים ולא הזכירו ג"כ אמות וטפחים לענין שבת וסוכה וכלאים נראה דדין זה אינו אלא באמות דחזינן דהוא פלוגתא דיש סוברים דהיינו ר"י דאמה של כלים בת ה' טפחים וגם במזבח הי' אמה יסוד בת ה' טפחים כמבואר שם וער"מ ה' בית הבחירה וגם מצינו דשתי אמות שהיו יתירים על של משה חצי אצבע כמבואר פי"ז דכלים ע"כ מספקא להו באמות אבל שיעור טפח שנתנה התורה בכ"מ דמבואר במנחות פ' התכלת טפח דאורייתא ד' בגודל כו' וע"ש בזבחים ולא נזכר בשום מקום בודאי הוא טפח מצומצם וע' במנחות דל"ח ומ"מ צ"ע וידעתי שיש לפלפל הרבה בעניני שבת וסוכה וכלאים וטומאה אך ד"ז צריך קונטרס מיוחד ואכ"מ בח"ז. עכ"פ לדעת הטור דהכל לחומרא פעמים עוצבות ופעמים שוחקות והוא מטעם ספק וכמ"ש א"כ בכל הדינים בסוכה כגון אם היא גבוה למעלה מך' אמה עוצבות ובתוך כ' שוחקות אותה סוכה פסולה מספק ואם אין לו סוכה אחרת צריך ליסב בה מספק וכן אם היא נמוכה מי"ט שוחקות וגבוה מי"ט עוצבות הוי ספק וכן ד' אמות לענין דופן עקומה אם הם עוצבות פסולה מספק וכן ד' טפחים סכך פסול בסוכה גדולה או ג' בסוכה קטנה או אויר ג"ט בין בסוכה גדולה ובין בקטנה הכל פסולה מספק אם הם עוצבות או אם העמיד הטפח שוחק או הפס ד' בתוך ג' שוחקות ועוצבות ג' מ"מ אין פסולה רק מספק דלמא משערינן רק בשוחקות וא"כ כשרה הסוכה וכדומה עוד ענינים בסוכה התלוים באמות וטפחים. עש"ס ור"מ וש"ע ולדעת הפוסקים כמו שנראה מדבריהם דוקא היכי דמוזכר אמות הוי ספק אבל כ"ה דמוזכר טפחים ודאי הם דחוקות א"כ כל אותם הסוכות פסולים בודאי וצ"ע . והנה בסוכה שתחת סוכה דפסקינן דאם גבוה העליונה עשרה טפחים שיעור הכשר סוכה התחתונה פסולה משום סוכה שתחת סוכה ואם אין העליונה גבוה יו"ד כשרה התחתונה כמבואר בסוכה ובר"מ פ"ה מה' סוכה ובש"ע א"כ לדעת הטור אם העליונה גבוה יו"ד עוצבות ואינה גבוה י' שוחקות דהסוכה עליונה פסולה דלחומרא בעינן מרווחות מספק מ"מ גם התחתונה פסולה דלמא סגי במצומצמות וא"כ העליונה כשרה והתחתונה פסולה והעליונה ג"כ פסולה מספק אך אם בלילה הראשונה של סוכות אכל כזית בתחתונה וגם אכל כזית בעליונה יצא י"ח ממ"נ אם מרווחות בעינן א"כ העליונה פסולה יצא י"ח בתחתונה ואם סגי במצומצמות והתחתונה פסולה א"כ העליונה כשרה ויי"ח בעליונה וק"ל אך לדעת הפוסקים שהבאתי א"כ העליונה כשרה והתחתונה פסולה בודאי וק"ל. ועתה נבא להגיה קצת בדברי הרהמ"ח: (ב) וברחבה ז"ט כו' עט"ז ומג"א סי' תרל"ד דדוקא ז' על ז' בעינן אבל אם הוא ארוך יותר ואין ברחבה ז"ט אע"פ שיש בתשבורת זע"ז פסולה ע"ש :

(ג) **וצריכה** ג' דפנות וכה"פ. דבר זה צ"ע אם יש ג' דפנות בודאי א"צ לה"פ רק בטפח שוחק או בפס ד' לשיטת קצת ראשונים אבל בג' דפנות גמורים א"צ עוד לה"פ כמבואר בראשונים ובש"ע סי' תר"ל סע"ג :

(ד) **וצלתה** מרובה מחמתה כשרה ואם לאו פסולה ואם הצל והחמה שוים יש שיטות דעת הר"מ ורש"י דאם למעלה שוים פסולה דאם הם שוים למעלה חמתה מרובה למטה ואם הם שוים למטה כשרה דודאי למעלה צלתה מרובה ולר"ת יש שיטה אחרת ודעת בהע"ט ע' בראשונים והובאו שיטות אלו בטור סי' תרל"א ודין העושה סוכתו בין האילנות ובראש הספינה והעגלה הכל מבואר בש"ס ור"מ וש"ע ודין הסכך שיהי' מדבר שא"מ טומאה והלוש וגדולו מן הארץ ואם חסר מג' תנאים אלו ה"ל סכך פסול :

(ה) **ודין** סכך פסול באמצע או מן הצד היינו בסוכה גדולה פוסל באמצע סכך פסול בד' טפחים ומן הצד בד' אמות דפחות מזה אמרי' דופן עקומה ובסוכה קטנה בין מן הצד בין באמצע פוסל בג' טפחים עש"ס וראשונים. ומ"ש הרהמ"ח ודין אויר שפוסל בג' טפחים בין באמצע בין מן הצד בסוכה קטנה בודאי ט"ס יש כאן וצ"ל אף בסוכה כמבואר בש"ס וראשונים ואחרונים דאויר פוסל בג' בין בסוכה קטנה או גדולה והוא ט"ס בדברי הרהמ"ח:

(ו) **ודין** ישן בכילה כו' היינו דוקא בגבוה י'. ופחות מיו"ד מותר אפי' אם יש לה גג כמבואר בגמ' ובר"מ ובש"ע ואם אין לה גג אפי' בגבוה עשרה כשר :

(ז) **והישן** תחת המטה כו' אע"ג דבקינופת כו' זה דעת רה"פ אבל דעת הר"מ פ"ה מה' סוכה דגם בקינופת בעינן גבוה יו"ד ובמ"מ תמה שם ע"ז ע"ש ובלח"מ מה שתרצו ועב"י וש"ע סי' תרכ"ז :

(ח) **הואיל** ולגבה עשויה צ"ל ולגבוה ט"ס הוא ומ"ש והפורס סדין ע"ג נקליטין מותר ליסב תחתיו מפני שאין לה גג נראה אפי' גבוה עשרה כדעת הרי"ף והר"מ ע"ש ובש"ע סי' תרכ"ז :

(ט) **ודין** סוכה גזולה כו' מתקחז"ל כו'. היינו מעיקר הדין סוכה גזולה פסולה מה"ת עי' סוכה ט' ודכ"ז ודל"א דחכמים סוברים לך למעוטי גזולה אך שאולה מכשירין מחמת דכל האזרח כו' אבל גזולה פוסלים אך אם גזל קרקע ממילא אין קרקע נגזלת ע"כ לא הוי גזולה ואם גזל עצים וסיכך בהם מה"ת פסול אך לאחר תקחז"ל דתקנו תקנת מריש לא הוי גזולה דאין לו אלא דמי עצים אבל

מה"ת היא פסולה ובאחרונים האריכו בזה היאך ע"י תקנת חז"ל נעשה שלו לצאת י"ח מה"ת. ועי' בשעה"מ ה' לולב כתב ע"ד הטור סי' תרל"ז דאם אינו רוצה ליתן לו דמי עצים א"י י"ח ועי' ב"י הטעם. וכתב הוא דאף למ"ד דקנין דרבנן אינו נעשה קנין דאורייתא מ"מ אם נתרצה למכור בודאי יוצא דהוי דידי'. וא"כ כיון דתקנו חז"ל דנותן לו דמי עצים והנגזל ע"כ צריך ליקח מחמת תקחז"ל ולא גרע מתלוהו וזבין מכ"ש דהוא אנוס בתקחז"ל בודאי הוי זביני' זבינא וא"כ ה"ל מכירה גמורה וזה דוקא ביהיב דמי אבל אם אינו רוצה ליתן דמים אף שהוא קנה והדמים עליו חוב מ"מ ע"י קנין דרבנן אינו נעשה קנין דאוריי'. ותלוהו וזבין כו' אינו אלא ביהיב דמי ע"ש בשעה"מ ואכ"מ להאריך בד'. ומ"מ גם לדידן משכחת לה דא"י בסוכה גזולה אם גזל סוכה העשויה בראש הספינה ובראש העגלה דהוי הסוכה מטולטלת אסורה מטעם גזולה כמבואר ברש"י ותוס' שם. ועי' בטוש"ע סי' תרל"ז ובט"ז ומג"א ואין להאריך במה שמבואר בראשונים ואחרונים. ודע דאף דכמה עניני פסולות שמבואר בסוכה הוי דוקא בסכך וא"ל להאריך מ"מ כאן בגזול אף דפנות גזולות פסולה. ואף הקרקע שהסוכה עומד עלי' אם היא גזולה אף דהוי סוכה שלו מ"מ פסולה כמבואר להדיא שם בסוכה המסכך בר"ה כו' דלר"א פסולה מחמת גזולה ושאולה ולרבנן כשרה דאין קרקע נגזלת אבל אי שייך גזול אף דהמקום שעמד הסוכה אינו שלו א"י דהמסכך בר"ה משמע אף בדפנות וסכך שלו מ"מ אינו יוצא ע"ש וכ"ה בהדיא בקונטרס כפ"ת ובפמ"ג דפסול בסוכה הוא אף בדפנות מה"ת אך מהתקחז"ל תקנת מריש או בסוכה המטולטלת אף דופן או הקרקע פסולה אף האידנא ועי' בטוש"ע שם. ובפמ"ג כתב דאם יש פחות מד"א לדופן סכך גזול דבכ"מ אמרינן דופן עקומה בסכך פסול אך כאן תלוי לקצת שיטות הראשונים שדופן עקומה היינו דרואין אנו שהדופן נעקם ובא לכאן תחת הסכך כשר כאן אבל להשיטות הסוברים דרואין אנו הסכך כאילו הוא דופן וכ"ה שיטת רש"י ער"כ בסוכה דהביא שיטות אלו ובב"י סי' תרל"ב א"כ לדעה זו הסכך עלמו נעשה דופן א"כ פסול כאן דדופן גזול ג"כ פסול ודבריו נכונים. ולשיטה זו שרואין הסכך כאילו הוא דופן הסכימו הרבה ראשונים אם כן כאן פסול וכט"ז שם וזה נכון. ואם כי אין דרכי בח"ז להאריך בקושיות ופירוקים מה שאינו נוגע לדינא מ"מ לא אמנע לתרץ ק' התוס' שהיא לע"ד סברא נכונה במה שהקשו בד"ע ל"ל קרא בסוכה דלך למעוטי גזולה הא ה"ל מהב"ע וליכא למעוטי שאול דהא שאול כשר וגזולה בלא"ה פסולה ע"ש. וצ"ל דהנה שני מינים יש במ"ע א' שהוא חיוב אקרקפתא דכל איש מישראל כמו תפילין ואתרוג ואכילת מצה ומצוה כזו אם מקיים אותה עושה רצון הבורא ית' ויתעלה כי כן צוה לו המלך ב"ה ואם מבטל המצוה ואינו מניח תפילין או שלא נטל לולב ביטל המצוה ועשה נגד רצונו ית' ועונש יענש. ויש מצות שאין חיוב לעשותם כגון ציצית דהתורה לא חייבה אותו ללבוש בגד של ד' כנפות ואם רוצה הולך בלא בגד של ד' כנפות ואינו נגד רצון הבורא ב"ה. אך אם מביא עצמו לידי חיוב שבכיון לובש ד' כנפות לקיים מצות ציצית זה דרך הטוב ויושר הכלל אם מקיים מצוה זו עושה רצון הבורא ב"ה אבל אם אינו מקיים מצוה אינו עובר על רצונו רק דאינו מקיים המצוה. וכן מצוה זו דהיינו סוכה יש בה שני חלקי המצוה דהיינו בליל א' של סוכות מ"ע לאכול כזית בסוכה ומחויב לחזור אחר סוכה ואם אינו רוצה לאכול אינו מועיל כי הוא מחויב לאכול כמו מצה ותפילין ואם לא קיים המ"ע בלילה ראשונה עשה נגד רצונו ית"ש. ובשאר הלילות וימים אם רוצה אינו אוכל ואינו יושב בסוכה ואין שום חיוב עליו כמו ציצית אך אם אוכל מ"ע לאכול בסוכה ומקיים רצונו ב"ה אבל אם אינו אוכל אין חיוב וגם בשני מצות הללו הוא בציור ג"כ שמבטל המצוה ועושה נגד רצונו כמו שאינו מניח תפילין כגון אם לובש בגד של ד' כנפות ואינו מטיל ציצית אז עובר על המצוה וכן אם אוכל אכילת קבע חוץ לסוכה עובר על המצוה. הכלל דאם עושה המצוה מקיים בכ"ע המצוה ועושה רצונו ב"ה ויש שאינו מקיים המצוה ועובר על רצונו כגון בלובש בגד של ד"כ או אוכל קבע חוץ לסוכה ויש שאינו מקיים המצוה וגם א"ע כגון באינו לובש הבגד ואינו אוכל כלל וז"פ. והנה נראה הא דמהב"ע א"י הטעם דהקב"ה אינו רוצה בכך ולא לרצון לפניו דסניגור יעשה קטיגור ער"כ פ' לולב הגזול ואני ה' שונא גזל בעולה. והנה משום זה שייך שפיר לומר דלא יצא ידי המצוה כי זה אינו רצון הבורא ית' וא"כ לא קיים המצוה וזה שייך שפיר במצוה החיובית כיון דלא יצא י"ח המצוה ממילא לא עשה המצוה וביטל המצוה כי זב"ז תליא כמ"ש. אבל במצות שאינם חיובית כגון ציצית וסוכה בשאר ימי החג אם הם באים בעבירה אמת דלא קיים רצון הבורא ב"ה כי אין זה רצונו ית' אבל מ"מ לא ביטל המצוה רק דלא קיים וה"ל כמי שאינו לובש בגד כלל או לא אכל כלל דלא ביטל ולא קיים ה"נ נהי דלא קיים המצוה כי לא לרצון לפניו בזה אבל מ"מ לא ביטל ולא נוכל לדון אותו כמו שאוכל חוץ לסוכה או שלובש בגד בלא ציצית רק הוא כמו שאינו עושה המצוה כלל והולך בלא בגד או שאינו אוכל כלל כי באמת הוא לובש ציצית ואוכל בסוכה אך שאינו לרצון לפניו ית' ה"ל כאילו לא קיים המצוה אבל לא נוכל לדון אותו כאלו ביטל המצוה כיון דמ"מ עושה המצוה עיין ותבין:

וראיתי ג"כ נ"מ לדינא כי אם אינו רוצה לאכול בסוכה ואוכל חוץ לסוכה או לובש בגד ד' כנפות ואינו רוצה להטיל בו ציצית כופין אותו עד שתצא נפשו ככל מ"ע אבל בכה"ג דה"ל כמי שאינו לובש כלל או אינו אוכל א"כ אין כופין אותו אם רצה לאכול בסוכה כזו כיון דאינו מבטל המצוה אך זה אי אמרינן מחמת מה"ב אבל אם התורה פסלה גזול בפי' ה"ל כמי שסיכך בסכך פסול שאין גידולו מן הארץ או מקבל טומאה דלאו סוכה כלל ואם אוכל הו"ל כמי שאוכל בבית כיון דהתורה גזרה דזו לא הוי סוכה כלל א"כ ניחא דאי מחמת מה"ב נהי דבחג אם ישב בסוכה כזו לא קיים המצוה אבל לא ביטל אבל עתה התורה גילתה דגזול פסול א"כ ה"ל כאילו ביטל העשה כמו שאוכל בביתו לכך כתבה התורה לך למעוטי גזל גבי סוכה וגבי ציצית כנלע"ד. הכלל דמהב"ע דמצוה הוי מצוה רק באה ע"י עבירה א"כ הסוכה הוי סוכה רק שלא לרצון יחשב אבל מ"מ אינו יושב חוץ לסוכה ואינו מבטל המצוה אבל מה שהתורה פסלה א"כ ממילא אינו מצוה כלל ועובר מה שישב חוץ לסוכה הפוך בה כו' כי הדברים לענ"ד נכונים ואמיתים והארכתי עוד בזה דרך פלפול אכ"מ בח"ז. והנה סוכה שאולה כשרה וסוכה של שותפים ע' תוס' דכ"ז ובכפ"ת מביא בשם תשובת הריב"ש שמפלפל בזה ומסיק להכשיר ועי' בב"י ואין ס' הריב"ש ת"י. ואעורר עוד דהנה שם בסוכה כ"ז מבואר דר"א פוסל סוכה שאולה וחכמים מכשירין דכתיב כל האזרח כו' מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת ופירש"י שם ד"ה כל כו' דא"א שיהי' לכולם דלא מטי ש"פ לכל חד אלא ע"י שאלה עכ"ל נראה מפירש"י דכיון דבעינן לכם כל שאינו ש"פ לא הוי לכם ואם שאול פסול כדברי ר"א לא הי' יוצא כיון דאינו ש"פ אע"כ צ"ל דשאול כשר וא"כ יש לו ש"פ ע"י שאלה. ולכאורה נראה מדבריו דאפי' אם נאמר דשאול כשר מ"מ פחות מש"פ פסול כמ"ש דלא מטי לכל חד ש"פ אלא ע"י שאלה ומוכח דשאלה כשר כיון דשואל א"כ ש"פ אבל באינו ש"פ פסול אף דשאלה כשר. אך זה אין סברא כיון דשאול כשר ולא בעינן לכם א"כ פמש"פ לא גרע. ובע"כ צ"ל דכוונת רש"י דלא מטי פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה ואי אמרת שאול פסול א"כ לא משכחת לה דיוצא בסוכה (אע"ג) [אע"כ] דשאול כשר א"כ אין צריך לשאלה כי פמש"פ ג"כ כשר כיון דא"צ לכם כנלע"ד. עכ"פ מבואר בדבריו היכי דבעינן לכם ושאול פסול גם פמש"פ פסול וא"כ בהרבה מצות דבעינן שיהי' שלו כגון מצה ולולב ודומי' צריך שיהיו ש"פ דבלא"ה אינו יוצא אם אינו ש"פ דלא מיקרי לכם ולפ"ז לדבריו לא מצינו ידינו ורגלינו והיאך יוצאים אנחנו מצות ד' מינים במדינה זו דערבה מצויה מאוד וכד או שני בדין ערבה אין ש"פ בשום אופן בכל מדינה זו וכל מין מד' מינים פסולים בשאול א"כ היאך אנו יוצאים י"ח במדינה זו ביום ראשון של חג בד"מ וגם התוספות כתבו על רש"י שבחנם דחק כיון דשותפים כשר ע"ש בתוס' אבל על גוף הסברא לא נחלקו דפמש"פ לא נקרא לכם וא"כ ח"ו כל ישראל א"י י"ח ד' מינים ביט"א של חג ולא ראיתי מי שהתעורר בזה. וגם להבין סברת רש"י למה לא הוי פמש"פ לכם דהא בודאי שלו דאסור לגזול הימנו דכ"ש אסור לגזול מה"ת א"כ אמאי לא נקרא לכם הא יש לו בעלים וא"ד לאה"נ או שצריך היתר אכילה ע' פ' לולב הגזול דזה שהוא פחות מש"פ הוי שלו לכל צרכו ואסור לגזול ממנו א"כ יש לו בעלים. וגם במצה צריך לדקדק שיהי' הכזית ש"פ דש"פ היא חצי שעורה כסף צרוף עיין בראשונים וכזית מצה אינו שוה כ"כ במדינתינו א"כ ח"ו אין ישראל יוצאים י"ח מצה בלילה ראשונה ולא ראינו ולא שמענו מי שידקדק בזה ולא מצאתי בשום פוסק קדמון או אחרון שיביא זה וצ"ע מאוד שלא הרגישו בזה המפרשים והפוסקים בפרט במצוה דאוריי'. וצ"ל ברור בעזהשי"ת לשיטת התוס' סוכה דף ט' דמה"ב הוא רק מדרבנן וסוכה גזולה פסולה מטעם לכם אם גזל הדפנות של הסוכה בשבת של סוכות יוצא בה כמו סיכך על מבוי שיש לו לחי או על פסי בירא'ת דמבואר שם בסוגיא דמגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה וע"ש בר"כ ובראשונים חזינן דאף דגזה"כ הוא דזה לא הוי דופן לסוכה מ"מ א"א שתתיר לחלאין וכיון דמתיר לשבת מתיר לסוכה ע"ש בר"כ. א"כ ה"נ נהי דהתורה פסלה דופן הגזול וה"ל כאלו אינו דופן מ"מ כאן דלענין שבת הוי רה"י אפי' בדפנות גזולים הוי דופן לענין סוכה כמו בכל הדפנות שמה"ת אינו דופן בסוכה מ"מ בשבת שבתוך החג הוי דופן א"כ כאן כמי יוצא בה. שוב ראיתי שזה טעות דבאמת מיגו אמרינן לשווי' דופן אף דלא הוי דופן בשום ענין כיון דלענין שבת הוי דופן א"א לומר דלענין סוכה לא ליהוי דופן מחמת מיגו אבל לא אמרינן לשווי' לאיש הזה דופן דבאמת האי הוי דופן גמור לענין שבת וגם לענין סוכה דהנגזל יוצא בה ואם הנגזל מוחל להגזלן גם הוא יוצא בה ולומר מגו דהוי דופן לאיש ידוע דהיינו להנגזל יהי' דופן גם להגזלן זה לא מצינו דלא מצינו מיגו רק לשווי' דופן דבר שאינו דופן אבל לשויי' דופן לאיש ידוע שאינו אצלו דופן ל"ש זה. אך לכאורה גם זה צריך טעם למה לא גם בכה"ג כיון דלהגזלן הוי דופן לענין שבת הוי אצלו ג"כ דופן לענין סוכה. אך הטעם פשוט דמגו לא אמרי' רק מה שיש חסרון בדפנות כיון דהתורה אגמרי' דין דפנות בסוכה ובשבת אמרי' המגו אבל מה שהחסרון אינו בדפנות לבד אלא גם בהסכך וגם בהקרקע של סוכה ל"ש מיגו וכי אם יש איזה פסול בסכך יאמרו מיגו דהוי רה"י לשבת בודאי אינו כי הפסול אינו מחמת הדפנות ה"נ אף דהפסול עתה מחמת הדפנות מ"מ לא מחמת הדפנות לבד רק פסול זה שייך גם בסכך ובקרקע של הסוכה כמש"ל ל"ש מיגו בכה"ג נהי דהוי דפנות מ"מ לא גרע מאם גזל קרקע חבירו או סכך חבירו אף דהוי רה"י לשבת מ"מ פסולה בסוכה דל"ש מיגו כי הפסול אינו מחמת הדופן ה"נ אף דהפסול בדופן מ"מ כיון דהאי אינו מחמת דופן דלנגזל עצמו ראוי א"כ ל"ש מיגו כה"ג וז"פ מאוד. עוד נלע"ד דהנה פסקינן ער"מ וש"ע סי' תרל"ב דסכך פסול מן הצד פוסל בד' אמות דפחות מזה אמרינן ד"ע ובאמצע פוסל בד' טפחים ואויר בין מן הצד ובין באמצע פוסל בג' טפחים כיון דיוצא מתורת לבוד ומ"מ סכך פסול אינו פוסל פחות מד' דלא הוי מקום חשוב פחות מזה עי' בסוכה די"ז וי"ח ובתוס' שם ומיירי כגון שהסכך פסול הולך על פני ארכה דמפסיק הסוכה לשנים ע"כ פוסל באמצע בד' ע"ש בתוס' ובטוש"ע זה דוקא בסכך פסול שייך שפיר דינים אלו דכ"ה גזה"כ דבפחות מזה אינו מקום חשוב לפסול הסוכה לומר דהוי הפסק ואין לו אלא דופן ותלי מכל צד או מן הצד לומר דאין לו אלא שני דפנות. אבל בסכך גזול מה"ת חוץ מה דפסול משום לכם פסול ג"כ מטעם מה"ב להסוברים מה"ב דאוריי' פסול וקושית התוס' למה לי קרא תיפוק לי' מחמת מה"ב הרבה תירוצים נאמרו בזה א"כ אם סי' אויר שלשה הן מן הצד והן באמצע דפסול הסוכה א"כ אף בהניח סכך גזול ג' טפחים הסוכה פסולה הן מן הצד והן באמצע דבלאו הסככא היה הסוכה פסולה דאויר סוכה פסולה בשלשה ובאחה להכשיר ע"י סכך זה הגזול וה"ל מה"ב דהמצוה של סוכה באה ע"י העבירה דאי לאו העבירה לא היה לו סוכה כלל בשלמא בשאר סכך פסול דל"ש מה"ב שפיר אינו פוסל פחות מד' או מן הצד בד"א דכן הוא הלכה אבל מחמת מה"ב כ"ה דעבירה מסייע להמצוה פסולה

שתקנו לשלם דמי העצים. (י) ודין מצטער שפטור מן הסוכה שהתורה אמרה תשבו כעין תדורו. וכ"ש חולה שפטור מטעם זה ואפי' משמשי חולה פטורים. וכן כל שלוחי מצוה וכן חתן וכל חבורתו דמצוה עבדי. ודין הולכי דרכים ושומרי גנות ושומרי העיר ודין ירידת גשמים ודין סוכת גנב"ך ורקב"ש שכשרה ודין עצי סוכה שאסורין כל ז' מדאורייתא. וביום ח' וט' בנולה אסורין משום מוקצה ונוי סוכה אסורין משום ביזוי מצוה משום הרמב"ן ז"ל. ויתר רובי פרטיה מבוארין במסכת הבנויה ע"ז והיא מס' סוכה (א"ח מסי' תרכ"ה כו') (יא) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים אבל לא בנקבו' ועובר ע"ז ולא אכל אכיל' של פת בסוכה או שלא ישן בה אפילו שינת עראי והוא שלא יהי' חולה או מצטער שפטור מחמת הדברים שאמרו בטל עשה זו. וכבר כתבתי למעלה שב"ד כופין על ביטול עשה. ולילה א' חייב כל אדם מדאוריי' לאכול בה כזית פת לכל הפחות ושאר הימים רשות שאם רצה לאכול חוץ לסוכה אוכל ובלבד שלא יאכל אכילת קבע של פת אלא בסוכה. וחסידים הראשונים לא היו אוכלים שום דבר כ"א בסוכה:

בהר סיני יש כ"ד מצות. ז' מ"ע וי"ז מל"ת

מצוה שכ"ו שמיטת קרקעות

(א) שלא נעבוד האדמה בשנה השביעית שהיא נקראת שנת השמטה שנאמר ובשנה השביעית וגו' שדך לא תזרע. שורש מצוה זו ופרטיה וכל עניניה כתוב בפרשת אם כסף תלוה מצוה פ"ד וקחנו משם ועובר ע"ז ועבד אדמתו בזמן הבית באחד מן העבודות האסורות מדאורייתא כמו שאמרנו שם לוקה:

שלא

פסולה א"כ כאן פוסל כמו אויר דה"ל מה"ב כנלע"ד ברור בעזה"י. אך בפחות מג' טפחים דאינו מועיל כלל להכשר סוכה כי אפי' בלאו הך סככה כשרה דאויר אינו פוסל פחות מג' כ"ש מה"ב וז"פ. ומ"מ אפשר דנ"מ לישן תחתיו ע"ש בש"ע. וכן לשאר הדינים המבוארין שם לענין דאין סכך ואויר מצטרף אם בכ"א מהם כשיעור רק בסוכה קטנה וכאן בגזול אפי' טפח אויר ושני טפחים סכך גזול מצטרף כיון דמ"מ הו"ל מה"ב ע"ש עוד לאיזה דינים. הכלל דסכך הגזול נחשב כאילו הוא אויר דאינו יכול להכשיר כלל מחמת מה"ב כנלע"ד ברור הגם שלא התעוררו המפרשים בזה:

(י) **ודין** מצטער כו' אבל משמשיו חייבים ודין הולכי דרכים הכל מבואר בש"ס ור"מ ה' סוכה ובש"ע. ודין עצי סוכה ע' סי' תרל"ח לענין אי דוקא עצי סכך אסורים מן התורה או גם עצי דפנות אסורים ועי' השיטות בראשונים ואחרוני':

(יא) **ונוהגת** כו' וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק. וח"ע וחב"ח חייב כמבואר בר"מ. וע"ש ג"כ לענין ברכה. ולילה הראשונה חייב כ"א מה"ת לאכול כזית פת בסוכה כו' כ"ה ג"כ דעת הר"מ והטור דבכזית לבד יצא ויש שיטות דצריך יותר כבילה שיהיה חיוב סוכה. וגם לענין ירדו גשמים יש שיטות אם בלילה הראשונה חייב אפי' בירדו גשמים ומצטער עיין כ"ז בר"מ ומ"מ ובר"כ ותוספות ברכות ובטוש"ע. וראיתי בספר א' מובא בשם מח"ב להגאון אזולאי דאף להשיטה דמצטער וירדו גשמים חייב בלילה הראשונה מ"מ בחולה שאין בו סכנה פטור ע"ש ואם נאמר דלגמרי ילפינן מחג המצות א"כ נראה דהפת שאוכל בלילה הראשונה מחויב להיות משלו וגזולה פסולה כמו מצה ואפשר גם משום מה"ב וגם של מע"ש הכל כמו מצה הדברים ארוכים וכמדומה שהאריכו האחרונים. וגם עיין בטור כתב דבלילה הראשונה אף כזית אסור לאכול חוץ לסוכה הלכך יוצא בכזית ידי מצות סוכה יע"ש ומ"מ נראה קודם שאכל הכזית בסוכה אסור לאכול הכזית חוץ לסוכה אבל לאחר שאכל הכזית בסיכה אין סברא דלילה הראשונה יהי' חמור משאר י"ט לענין כזית ונראה דדינו כי"ט דוקא אכילת קבע כנלע"ד ואכ"מ להאריך. ועלל"ח לברכות ובשעה"מ מביאים דעת קצת ראשוני' דלאו דוקא בלילה ראשונה אסור לאכול כזית רק אפי' ביום או בשבת דסעודת שבת קובעת כמו למעש"ר ע"ש ואין דרכי להאריך במה שהאריכו האחרונים. ולענין סוכה שעשה הסכך מאה"כ או הדפנות לענין מצות לאו להגות כיתנו ע' בארוכה בשעה"מ ה' לולב. ואם סככו או שעשו דופן באשירה דמשה בודאי פסולה מטעם כתותי מכתת שיעורי' ומ"מ נ"ל אף בסכך של אשירה דלשרפה קאי מ"מ אינו כדין אויר דיפסול בג' טפחים רק כדין סכך פסול דפוסל בד' כי חזינן דאף סכך פסול אף דילא מתורת לבוד מ"מ אינו פוסל פחות מד' דל"ל מקום חשוב כמ"ש לעיל א"כ כאן נמי אף דהוי כאילו נשרף מ"מ לא אויר הוא ומ"מ ל"ע דאפשר דדינו כאויר דפוסל בג' וגם אם יש מן הצד סכך אפ"ל דמ"מ לא נחשב לאויר שלא לומר דופן עקומה כיון דמ"מ הוא מסוכך ואפשר דלכל הדברים דינו כאויר וא"א בסכך כזה דופן עקומה ול"ע. ואפי' אי נימא דאמרינן אף בסכך כזה ד"ע ז"א אלא להסוברים דהדופן נעקם מתורת הסכך א"כ כאן נמי אבל לרש"י ודעימי' הסוברים דהסכך עצמו נעשה דופן וכאן פסול דופן ג"כ מעלי אשירה מחמת טעם הנ"ל וא"כ ל"ש ד"ע עמ"י שס"ג גבי לחי ואכ"מ להאריך. עוד נלפע"ד בא"א לייסב ק' התוס' סוכה ל"ל לך למעוטי גזול בסוכה תפ"ל דהוי מהב"ע. דהנה התוס' כתבו פ' לולב הגזול דל"ש מה"ב אלא אם ע"י העבירה נעשית המצוה דהיינו דהעבירה מסייע להמצוה אבל באשירה ועה"כ אטו מחמת העבירה יוצאים בה ע"ש. והנה בכ"מ דאמרינן פחות מג' כלבוד דמי היינו דוקא אם יש אויר מפסיק אמרינן דאויר הוי כסתום אבל אם יש דבר ממשי מפסיק ל"א כלבוד עשו"ת ח"ל סי' כ"ט ד"ה אלא ובפמ"ג או"ח סי' שס"ג במשבצות ע"ש מה שפלפל בזה וזה ימים כבירים הבאתי ראיה לזה ממס' עירובין אך כעת אינו עולה על זכרוני וא"כ דרך משל אם גזל פחות מג' טפחים והעמידו סמוך לדופן בסוכה העשויה כמין גאם וטפח הרביעי עשה משלו וגם עוד להלן לה"פ או דופן שלמה למטה מאותו טפח א"כ אם התורה לא היה פסלה גזול הי' הסוכה כשרה ולא הוי מה"ב דהג' טפחים הראשונים פחות משהו הוא גזול דבאמת אין העבירה מסייע כלל דדל מהכא הג' טפחים פחות משהו מה שגזל מ"מ הסוכה כשרה דמחמת טפח הרביעי אמרינן לבוד והוי ד' טפחים כדין כל טפח דמעמידו פחות מג' א"כ אין העבירה מסייע להמצוה כלל דבלא העבירה הי' ג"כ המצוה א"כ היה הסוכה כשרה. אבל עתה מחמת לכם א"כ הג"ט הגזולים אינו דופן כלל ופסול ולא מתכשר ע"י טפח שוחק הרביעי כיון דיש דבר המפסיק אף שהוא פסול מ"מ בדבר הממשי ל"ש לבוד א"כ הסוכה פסולה וכן אם עשה ד' דפנות בקנה פחות משלשה בלי ובין הקנים עשה דפנות מגזול א"כ בלא העבירה הי' ג"כ מתכשר הסוכה מחמת לבוד עמג"א סי' תר"ל אבל עתה ל"ש לבוד כיון דהדופן הגזול מפסיק א"כ הסוכה פסולה אבל

בלא קרא הי' הסוכה כשרה כי הגזילה אינה מעלה ומוריד בסוכה כי בלא הגזול הי' הסוכה כשרה מטעם לבוד ע"כ הצריכה התורה לכתוב לכם להוציא את הגזול וק"ל. ואם עשה הג' טפחים מעלי אשרה דמשה והעמיד טפח שוחק אפשר לספק כיון דהוי דבר ממשי ל"ש לבוד או אפשר כיון דכתותי מ"ש הוי כאויר ואמריק לבוד כמש"ל ומצאתי בפמ"ג שם בשס"ג כתב לענין שבת אף דכתותי מ"ש מ"מ הוי דבר ממשי ול"א לבוד וא"כ ה"נ ולעיל לענין סכך פסול ולענין ד"ע נראה ג"כ ואינו פוסל כאויר ומ"מ ל"ע. וע"ש בס' תוס' שבת. והנה בה"ש של שמיני עלרת חייב ג"כ כמבואר בש"ס אילו אתרמי לי' סעודתא בה"ש כו' דה"ל ספיקא דאוריי' וע' מ"ש לעיל דתוה' ל"ש כ"א במצות עינוי יה"כ או במצות שביתה אבל לא לענין סוכה ע"ש ובט"ז סי תרס"ט. וגם בההיא דאשירה יש לחקור אם סיכך מלמעלה אי דינו כדין אילן או אפשר מחמת דהוי כאויר אינו מזיק. או לענין סוכה שתחת סוכה אם הסכך עליון הוא מעלי אשירה אם נאמר דגם בסכך פסול שייך סוכה שתחת סוכה עט"ז סתרכ"ו ותרכ"ז. גם נ"פ אם היה הסוכה גבוה למעלה מכ' אמות דמבואר בש"ס וש"ע סתרל"ג אם מיעטו למטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט אפי' בטלו דבטלה דעתו אך בתבן ובטלו או עפר ובטלו הוי מיעוט אבל אם מיעטו בתבן או בעפר דע"ז אפי' בלא טעם דכתותי כו' מ"מ אינו ממעט בסוכה כיון דמצוה עליו לפנותו אף דבטלו בפה ל"מ כיון דמצוה עליו בכל רגע לבערו מן העולם ואפשר דבדבר דמהכי ביטול הוי מיעוט כי א"ל לפנותו ומ"מ מצד הסברא נראה כ"ז דלא ביטל העכו"מ ומצוה עליו לבערו מן העולם א"כ לא הוי ביטול אפי' למ"ד דביטול לימי החג די מ"מ בכל רגע מצוה רמיא עליו לבערו ע"ש בראשונים ונראה דלא מהני וגם בגבוה עשרה ותלה נוי סוכה של ע"ז ויורדים לתוך יו"ד דמבואר שם דנוי סוכה אין ממעטין דבטלים לגבי הסכך אפ"ל בכה"ג לא בטלה כי מצוה להוריד משם ולא בטיל ומן הצד ממעטים בודאי דאפי' נימא דבטיל לגבי הדפנות ממעטין כמבואר שם. ועיין בש"ע מבואר הרבה דינים בסכך מה שפסול מה"ת ומה שאינו פסול רק מדרבנן ואם אין לו סוכה אחרת בודאי מחויב לישב בסוכה זו שהיא פסולה רק מדרבנן כמבואר בש"ס גבי נסרים אין שעת הדחק ראי' אבל אם יש לו סוכה כשרה ויושב בסוכה כזו אף החיוב דאוריי' אפשר דלא יצא כמבואר שם דאמרו לו לא קיימת מצות סוכה עפמ"ג בפתיחה ובפנים מ"ש בשם הרשב"א והתו"ס ברכות. עי"ל קושית התוס' סוכה הנ"ל למה לי לך למעוטי גזולה תפ"ל משום מהב"ע לשיטת קצת הראשונים דסוברים דבסכך פסול ל"ש פסול דשני סככים כיון דלאו סכך הוא א"כ כיון דהתורה פסלה גזול ה"ל סכך פסול ומותר לישב תחת סכך כשר אף דסכך זה למעלה לא הוי שני סככים. אבל בשביל מהב"ע כיון דבלא העבירה יש לו סכך כשר ול"ה מהב"ע כס' התוס' א"כ ה"ל סכך כשר א"כ א"י ביושב למטה תחת סכך אחר כיון דהוי שני סככים וק"ל. שלי"ת נשלמה פרשת אמור אל הכהנים:

מצוה שכ"ו (א) **שלא** נעבוד כו' והנה כבר כתבתי לעיל קצת במצוה פ"ד ומצוה קי"ב ושם ייעדתי לכתוב כאן ובעזה"י אכתוב בקיצור וער"מ ה' שמטה ויובל הדינים. דאסור לזרוע בשנת השמטה ואם זרע עובר בל"ת דכתיב שדך לא תזרע כו' ולוקה וגם עובר בעשה שנאמר ושבתה הארץ כו' וכבר כתבתי לעיל מצוה קי"ב דחרישה בשביעית אין עוברים בל"ת רק בעשה ושבתה וז"ש בחריש כו' והנה בזורע דעוברים על לאו ועשה לשיטת הרהמ"ח שכתבנו כ"פ דסובר היכי דאיכא לאו בהדי עשה כמו י"ט כשם שהנשים מוזהרים על הלאו כך חייבים בעשה אע"פ דה"ל מעשהז"ג א"כ ה"נ כיון דמוזהרים על הלאו מוזהרים גם על העשה אך בחרישה' דאינו רק עשה אפשר דאין הנשים מצווים דה"ל מעשהז"ג אך אפ"ל כיון דהעשה ושבתה הארץ כו' כולל הן מלאכה שיש בה לאו כגון זריעה והן מלאכת חרישה שאין בה רק עשה וכיון דעל מה שעוברי' בלאו מוזהרים על העשה מוזהרים נמי גם על חרישה אף שאין בה לאו דאין עשה לחצאין וכיון דנלטוו על העשה היכי דיש לאו מוזהרים באותה עשה אף במקום שאין לאו אך להתוס' קדושין סוגיא דמ"ע שהז"ג דאף במקום שיש לאו אין הנשים מוזהרים על העשה א"כ נהי דבזריעה מוזהרים על הלאו אבל לא העשה בחרישה דליכא לאו אין מוזהרים כלל. ובאמת לא מצינו זה שיהיו הנשים מותרי' לחרוש בשביעית אך כבר כתבתי לעיל עפ"י ד' הריטב"א קדושין דף כ"ה דהמעשהז"ג שאינה בגוף האדם כגון שביתת בהמתו גם הנשים מוזהרים א"כ ה"נ בשביעית אנחנו מצווים על שביתת קרקע כמבואר בש"ם דע"ז גם הנשים מוזהרים ועמ"ש לעיל דאסור לעשות מלאכה בשדה שמטה ע"י עכו"ם לא מטעם שבות רק עובר בעשה דשביתת קרקע כמו שביתת בהמה בשבת לדידן ושביתת כלים לב"ש עיין לעיל וא"ל לכפול. ודעת הרמב"ן מובא בשעה"מ כאן נראה דסובר דחרישה ליכא איסור תורה רק איסור דרבנן עבשעה"מ מה שפלפל ואין הרמב"ן ת"י. ופשוט דהזורע חייב בכ"ש כמו גבי שבת ער"מ פ"ח מה' שבת וכן זריעת כלאים כי זריעה אין

לה

מצוה שכ"ז כרמך לא תזמור

(א) **שלא נעשה עבודה גם באילנות בשנה השביעית שנאמר** וכרמך לא תזמור ולשון ספרא הזרע והזמיר פי' לא תזרע ולא תזמור בכלל הי' כלומר בכלל שביתה היה שכבר אמר ושבתה הארץ. וכן שנת שבתון יהיה לארץ ולמה יצאו להקיש אליהם מה זרע וזמיר מיוחדין עבודה בארץ ובאילן כו' כדאיתא התם. ענין מצוה זו במצות הקודמות וקצת פרטיה כ' שם בפרשת אם כסף תלוה תראנו משם:

מצוה שכ"ח ספיח קצירך לא תקצור

(א) **שלא נקצור מה שתצמיח הארץ מעצמה בשנה השביעית** ולא מה שתצמיח בשנה זו מה שנזרע בה בשנה ששית וזהו נקרא ספיח שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור ר"ל שלא נקצור אותו כדרך שאנו קוצרין את תבואתינו בשאר שנים אבל מ"מ אכילתו הותרה לנו ובלבד שנאכלהו דרך הפקר כלומר בלי הכנה. וכמו שנפרש במצוה שלפנינו כי לא תקפיד התורה בדברים אלו זולתי שיראה ממעשה האדם בכל ענין שנה זו כאילו אין דבר מיוחד ברשותו רק שהכל ברשות אדון הכל וכמו שאמרנו למעלה. משרשי המצוה מ"ש בפ' אם כסף תלוה מצוה ס"ט. מדיני המצוה משארז"ל שאפילו עבר אדם ונטע שדהו בשביעית וצמחה פירותיה מותרין באכילה מדאורייתא ובלבד שלא יקצור כדרך הקוצרים בכל שאר שנים שקוצרים כל השדה ומעמרין ודשין בבקר אלא הדין הוא מדאוריי' לקצור מעט מעט ולחבוט ולאכול. אבל חכמים גזרו להיות הספיחים אסורים באכילה מפני עוברי עבירה שיזרעו נינתם בסתיו ויאמרו ספיחים הן וגזירה זו אינה אלא בירקות ותבואה וקטניות שדרך בני

לה שיעור אפי' בכ"ש חייב וג"כ חייב אפי' לא השריש עדיין בקרקע כמו גבי שבת וכלאים כמ"ש לעיל באריכות בפ' אמור. ומבואר בר"מ פ"ח מה' שבת ופ"א מה' כלאים ובכ"ד והוא מהש"ס דעציץ נקוב הוא כארץ א"כ גבי שביעית נמי ועציץ שאינו נקוב אין דינו כארץ ה"נ ובמ"ל ה' ביכורים פ"ב האריך לבאר דיני עציץ נקוב בשל עץ ובשל חרס ע"ש באריכות ועי' ר"מ פ"א מתרומות דספינה בעפר ח"ל שבאה לארץ אם הספינה גוששת חייבת בשביעת ועי' מ"ל לענין כל הכלים והחילוק בין זרעים לעץ ובעזהשי"ת יבוארו דינים אלו במק"א. ומבואר במס' מ"ק דף ב' ע"ב המנכש (פירש"י תולש עשבים רעים מתוך הטובים וכי עקרי' לי' למתא הנהו כו') ומשקה מים לזרעים בשבת רבה סובר דחייב משום חורש ור"י סובר דחייב משום זורע כו' והר"מ פ"ח מהלכות שבת כתב בה"א החורש כו' חייב המנכש כו' ה"ז תולדה דחורש ובה"ב כתב הזורע כ"ש חייב כו' המשקה מים לזרעים ה"ז תולדה דזורע וחייב כו' פסק רבינו הר"מ גבי משקה מים כר"י ובה"א גבי מנכש פוסק כרבה דחייב משום זורע ועמד בזה הכ"מ וכתב דמנכש דכתב הר"מ אינו כמנכש דמ"ק ובמנכש דמ"ק מודה הר"מ דהוא משום זורע. אך תמה למה השמיט הר"מ מנכש דמ"ק ע"ש. והנה ובפ"א דכלאים ה"ב כתב הר"מ א' המנכש א' הזורע וא' המחפה כו' ה"ז לוקה היינו משום לאו דשדך לא תזרע כלאים מבואר להדיא דסובר הר"ס דמנכש דמ"ק חייב משום זורע ע"ש במ"ק. וכאן גבי שמטה מבואר שם במ"ק דהמנכש אינו חייב דרק ומירה וזריעה אסרה התורה ולא תולדו' וכ"ה להדיא בד"ג ע"ש וכ"ה כאן בר"מ דרק זריעה וזמיר' אסרה תורה ולא שאר אבות ותולדות וכן משקה מים לזרעים אף דבשבת חייב מ"מ כאן לא אסרה תורה שאר אבות ותולדות כמבואר כאן בר"מ. ועכ"מ פ"א מהל' כלאים ד"ה ואסור כתב דהר"ס פוסק דהלכה כר"י דמנכש משום זורע ופוטר מקיים אך הקשה הא הר"מ פסק בה' שבת כרבה דמנכש משום חורש ע"ש. ותמהני הא הוא בעצמו כ' בהל' שבת דמנכש דמ"ק סובר הר"ס כר"י דחייב משום זורע אך שם בהלכות מיירי ממנכש אחר היינו בעיקרי אילנות כו' כדי ליפות כו' אבל הר"ס פוסק כר"י א"כ ניחא. ותמהני דלא זכר דברי עצמו וגם תירוצו שם תמוה מאד שכתב דאף לרבה הברייתא כר"ע מ"מ פליגי חכמים כו' היאך יכולים אנחנו לומר דפוסק במנכש דמ"ק כרבה הא כתב להדיא דמנכש חייב בכלאים ואי כרבה אינו חייב דחורש בכלאים ליכא ע"כ פוסק כר"י אך בשבת צ"ל דמיירי במנכש אחר כמ"ש הכ"מ: **והנה** מבואר בר"מ ה' כלאים א' הזורע כו' וא' המחפה כו וחיפה אותו בעפר לוקה משום זורע כלאים והוא ברייתא במ"ק וכאן לענין שביעית לא נתבאר בר"מ אם חייב על המחפה ע"ש במכות דכ"א מבואר דיש חורש כו' וחייב משום שמונה לאוין החורש כו' בשביעית וכלאים ובי"ט כו' ואמרינן שם דמחפה חייב משום זורע ע"כ חייב בכלאים ור"ל סובר דמחייב משום מקיים וע"ש בפירש"י דלהאי תנא חייב בשביעית משום חורש דסובר דחורש בשביעית לוקה. והנה לדעת הר"מ דחורש בשביעית אינו לוקה וגם מקיים כלאים אינו לוקה וע"כ המשנ' מחייב משום מחפה דהוי זורע וגם על שביעית חייב משום זורע א"כ מחפה חייב בשביעית אך אפשר דמשנה זו סובר דחורש חייב בשביעית א"כ אינו מוכח ד"ז דמחפה ועי' רש"י דעל מנכש יותר חייב משום זורע ממחפה והר"ס סובר דעל מנכש א"ח א"כ כ"ש מחפה ויש לפלפל בסוגיא דמכות וברש"י שם. אך אח"ז ראיתי בשעה"מ ה' כלאים פ"א דהרגיש במ"ש ומפלפל שם בסוגיא ע"כ א"ר להאריך. מ"מ נראה דגם מחפה א"ח בשביעית דה"ל כשאר אבות ותולדות דא"ח בשביעית. ובה' שבת ג"כ בפרק הנ"ל אינו מביא הר"ס דין דמחפה אך אפשר דפשוט הוא וכ"ש ממשקה מים כו' ובפרט גבי כלאים כתב דחייב משום זורע כ"ש בשבת דחייב על כל תולדות וכ"ה בש"ס דמכות דחייב משום זורע אף בי"ט ע"ש א"כ גבי שבת כ"ש הוא ולא הוצרך הר"ס לבאר. ועי' פסחים מ"ז רש"י ד"ה ושביעית פי' וחורש תולדה דזורע כו' ובאמת אתולדה א"ח בשביעית וע"ש בתוס' ד"ה ושביעית כתב למ"ד חורש בשביעית אינו לוקה מוקי במחפה ומחפה חייב משום זורע נראה דמחפה לאו תולדה היא וחייב בשביעית אך לע"ד כיון דהר"ס לא הביא כאן דין דמחפ' נראה דסובר דא"ח בשביעית משום מחפה והמשנ' אתיא כמ"ד לוקין על חרישה. ויש לפלפל עוד עיין בזה. והנה מ"ש דחרישה וזריעה אסורים ושאר מלאכות מותר היינו מה"ת דמדרבנן הרבה עבודות אסורי' ער"מ ומס' שביעית. וכבר כתבנו דחרישה אסור מה"ת ול"ד בשביעית עצמה אלא הל"מ דבזמן שבהמ"ק קיים אסור לחרוש ל' יום קודם שביעית וחז"ל הוסיפו עוד זמנים מפסח ועצרת לשדה לבן ולשדה אילן ועשר נטיעות מפוזרות עד בית סאה חורשין בשבילן עד ר"ה וגם זה הל"מ כ"ה בר"מ פ"ג מש"ס דמ"ק וכר"י דהוא הל"מ ולא כר"ע דיליף מבחריש כו' אלא כר"י דהפסוק בחריש אמרינן מה חריש רשות אף כו' וילפינן דקצירת העומר דוחה שבת אך כ"ז היא הל"מ ודוקא בזמן המקדש ובזמן שאין בהמ"ק מותר בעבודת הארץ עד ר"ה כי כך קבלו הל"מ

ול"ע ד' הר"מ דפוסק כר"י א"כ הפסוק בחריש מיירי בשבת וכ"כ הר"מ התו"מ דקצירת עומר ד"ש וכר"י והיאך כתב כאן רפ"א דמצוה לשבות בשנת השמטה ומביא פסוק זה דבחריש. ובאמת לר"י לא מיירי הפסוק זה משמטה רק משבת ועי' בטעם המלך מ"ש בזה. וער"מ פ"ג חשב כמה מלאכות דאף בזמן המקדש היו מותרים בתוס' שביעית והטעם דשם לצורך פירות ששית וקצת מלאכות דאף בשמיטה עצמה אינם אסורים מה"ת לא גזרו חז"ל בתוס' שביעית ע' פ"ב דשביעית ובר"ש שם. והנה כתבנו לעיל דתוס' שביעית ל"י ר"ע נפיק ליה מן בחריש ור"י סובר דהיא הל"מ בזמן המקדש אפ"ל דדוקא חרישה אסור בתוספת שביעית דכתיב בחריש וגם ר"י דסובר דהל"מ מעשר נטיעות ג"כ מבואר חרישה א"כ אפשר דוקא בחרישה היא גזה"כ או הל"מ ל"י אבל לזרוע מותר עד ר"ה ובר"מ אין מבואר זה אך בסוף הפרק כתב דאף בזה"ז אין נוטעין כו' מ"ד יום לפני ר"ס ופחות מזה יעקור וד"ז אסור משום מראית עין כו' ואפשר דבזמן המקדש ג"כ אין איסור רק משום מ"ע אך בזה"ז ג"כ אסור או אפשר דבזמן המקדש אסור זריעה מה"ת דזריעה יותר חמור מחרישה והר"ס משמיטנו דאף בזה"ז אסור משום מ"ע וד"ז עיין בר"ה דף ט' ע"ב ד"ה ומותר כו' דדעת ר"ת דאין תוס' שביעית מה"ת או הל"מ רק בחרישה ולא בנטיעה ע"ש באריכות וע"ש בדף י' ע"ב ד"ה שלשים ובע"ז דף נ' ע"ב ברש"י ותוס' ובר"ש פ"ב דשביעית ואכ"מ לברר. ויש לחקור אי כימא דאין איסור זריעה בתוס' שביעית אפשר מותר לזרוע מן התורה עד ר"ה אף שתגרש בשביעית מ"מ ה"ל כמו שבת וי"ט דמותר לעשות מלאכה עד חשיכה אף שהמלאכה נעשית בשבת פותקין מים כו' כמ"ש לעיל פרשת אמור. או אפשר כיון דככר כ' דמלווים אנחנו על שביתת קרקעות בשמיטה וכה"ג בשבת אסור לב"ש משום ש"כ כמבואר בשבת דף י"ח ה"נ אסור השרשה בשמיט' מחמת שביתת קרקע. או אפשר דש"ק דאסרה תורה היינו הא דמפורש בקרא כגון זריעה וזמירה עוברים ג"כ על ש"ק אבל בשאר דברים אינו בכלל ש"ק דזריעה משמע זריעה דוקא ולא השרשה א"כ לא קאי כלל העשה דש"ק רק על זריעה וזמירה ולא השרש' ויש לפלפל הרבה בסוגיא דר"ה ואכ"מ. ונוהגת מצוה זו בכל אישי ישראל ובאיזה מקום נוהג יתבאר אי"ה במצוה שכ"ח שם כתבו הרהמ"ח ודינו לכ"ד כלאו שיש בו מלקות חוץ מה שעובר בעשה כנ"ל:

מצוה שכ"ז (א) **שלא** נעשה עבודה כו' ולשון ספרא כו' הדינים מבוארים בר"מ שם. והנה הספרא שמביא הרהמ"ח הזריעה וזמירה בכלל היה היינו בכלל שביתה ושבתה הארץ כו' ולמה יצאו כו' איני מבין דילאו לעבור בלאו דהשביתה היא רק בעשה ולא ללקות ואין הספרא ת"י בעם. ומבואר במ"ק דזמירה בכלל זריעה כו' למימר דאהני תולדות מחייב אאחריני לא מחייב. ועיין כאן בלשון הר"ס פ"א ה"ג כתב דעל שאר התולדות כו' עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אין לוקין. ור"מ פ"ז מה' שבת כתב דזורע ונוטע ומבריך כו' והזומר כל אלו אבות מלאכות הם וע"ש בה"ד ובמ"מ שם דאלו שדומים לאב בדמיון גמור הם אבות מלאכות ולא תולדות ע"ש. והנה כאן דכתב הר"מ דאבות שלא נתפרשו ג"כ אינם בכלל דזריעה וזמירה דוקא א"כ אפי' על האבות האחרים א"ח וכ"ה בר"מ כאן ה"ד וכן המבריך והנוטע כו' מכין אותו מכות מרדות מדבריהם וכ"כ בה"ה והטעם דלא נתפרשו בתורה. ונראה מד' הר"מ ד"ז אסור רק מדרבנן. ולכאורה תמוה מהש"ס דגיטין דף י"ג דנטיעה אסור מה"ת ע"ש גבי והנוטע בשביעית מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא ע"ש. אך אין זה תמיה כ"כ די"ל דהש"ס שם אזיל למ"ד נוטע דאורייתא ולהלכה אינו כן. אך גוף הדבר ל"ע דנטיעה יהיה קל מזמירה דהזמירה הוא גורם להצמיח האילנות ומכ"ש נוטע וזמירה דאסורה היינו היכי דמעלה לה אבל היכי דמקשי קשיא לאילן מותר ועיין סנהדרין כ"ו כהן וזמר כו' בתוס' שם ד"ה לעקל ובב"ב דף פ' ע"ב ד"ה ולא כתבו היכי דלא מקשי קשיא ולא מעלה ג"כ מותר רק היכי דמעלי אסור ע"ש. וזמירה ג"כ בכ"ש כמו גבי שבת וכמו זריעה שכתבנו לעיל ופשוט דזריעה וזמירה הם שני שמות כי הם ב' לאוין מחולקין והנ"מ כתבתי לעיל פ' אמור. והנה שני מלאכות הנ"ל הם עבודות הארץ ועבודות האילנות כמבואר בר"מ וכאן. ונראה דגם באילנות אם זרע אילן עובר דזריעה זרע אילנות הם בכלל לאו זה דשדך לא תזרע ואף דבכלאי זרעים א"ח אם זרע זרע אילנות ער"מ פ"ח דכלאים ובהרהמ"ח פ' קדושים אבל כאן דכתיב שדך לא תזרע ואין מפורש איזה זריעה כ"פ דזריעות זרע אילנות הם בכלל לאו זה דשדך לא תזרע ועמש"ל בלאו הקודם ובמ"ש לקמן:

מצוה שכ"ח (א) **שלא** נקצור כו'. שכ"ט שלא נאסוף כו'. שני מצות אלו א' הם ומבוארים בר"מ פ"ד מהלכות שמיטה ויובל וכ"ה הדינים. כל תבואה שגדלה בשביעית הן שנזרע בש יעית באיסור או מה שגדל מן הזרע שנפל קודם שביעית וירקות שעלו מאליהן מותר לאכלם מה"ת

בני אדם לזורען אבל פירות האילנות והעשבים שאין דרך בני אדם לזרען מותרין. ונוהגת מצוה זו בזו"נ בא"י בלבד מן התורה ובזמן שישראל שם ולענין שאר מקומות הכל כמ"ש בכסף תלוה מצוה ס"ט ועובר ע"ז בזה"ב וקצר תבואה שזרע כדרך הקוצרים כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר כדרך שב"א עושין בשאר שנים לוקה. והמלקט מספיחי תבואות הנזרעות אע"פ שלא קצר הכל ביחד מכין אותו מ"מ שחכמים גזרו עליהם כמו שאמרנו:

מצוה שכ"ט ענבי נזיריך לא תבצור

(א) **שלא** נאסוף מה שיוציאו האילנות בשנה השביעית כדרך שאוספין ב"א פירות אילנותיהם בכל שנה. אבל יש לנו לעשות שינוי בדבר כדי להראות שהכל כהפקר בשנה זו. וזהו פי' ואת ענבי נזיריך לא תבצור שלא תבצור כדרך הבוצרין שכן בא עליו הפי' המקובל וכמו שאמרו ז"ל מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצין אותן במקצה אבל קוצה הוא בחרבו ואין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה. ואין עושין זיתים בבד ובקוטב אבל כותשם הוא ומכנים לבורדם. ופירוש נזיריך כלומר שהנזרת והפרשת אותם ולא עשית מהן הפקר לא תבצור אותם עד שתפקירם זהו דעת רש"י ז"ל כי הוא סובר שהשומר

מה"ת רק הם בקדושת שביעית כמו שיבואר אח"כ דיני קדושתם שפירות שביעית נאכלים וכן פירות האילנות מותר לאכלם מה"ת בקדושת שביעית ואפי' עבר ולא הפקיר הפירות והם משומרים מותר לאכלן רק לא נקצור התבואה כדרך הקוצרים בכל שנה ואם קצר כדרכו כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי כו' לוקין אלא לקצור מעט ולחבוש ולאכול ואפי' הפקירם מ"מ אסור לקצור כדרך הקוצרים ע' תוס' יבמות דף קכ"ב ד"ה של ותוס' מנחות פ"ד ותוספות ב"מ כ"ח וכן נראה דעת הר"מ והרהמ"ח דעל הלאו הזה עוברים בכ"ע אם קצר כדרך הקוצרים. והרהמ"ח סובר בפירוש אם עבר על העשה ולא הפקיר אין הפירות נאסרים בכך כשיטת רש"י ביבמות אך דעת ר"ת ביבמות ובמנחות דמשומר נאסרים התבואה והפירות וע' סוכה ל"ט בתוס' ולדעת ר"ת הפירות בברייתא דת"כ אין אתה בוצר מן המשומר אבל אתה בוצר מן המופקר היינו מן המשומר אסור לקצור אפי' ע"י שינוי ומן המופקר מותר לקצור ע"י שינוי פי' תוס' יבמות שם ותוספות ר"ה דף ט' ד"ה יקצור ולדעת הראשונים היאך יפרנסו ד' הברייתא דת"כ דמה חילוק יש בין משומר או מופקר לענין בצירה וקצירה דע"י שינוי מותר בשניהם ושלא ע"י שינוי אסור בשניהם. והנה רש"י עה"ת כתב את ספיח כו' לא תקצור להיות מחזיק בהם כו' לא תבצור אותם אי אתה קוצר אלא מן המופקר נראה דמן המשומר אסור בכ"ע ומן המופקר שרי בכ"ע ובאמת זה מבואר להדיא בת"כ דלא תקצור כדרך כל הקוצרין כו' והיאך יפרנס ברייתא זו. והר"ש פ"ח דשביעית משנה ו' מביא ברייתא זו דת"כ דלא תקצור כדרך הקוצרים וכתב כ"ז מיירי במשומר אבל במופקר שרי בכ"ע ומביא שני הברייתות א"כ ניחא דמן השמור אתה בוצר כדרך הבוצרים כו' ומן המופקר אתה קוצר בכ"ע ואפשר דגם דעת הר"ס והרהמ"ח ג"כ כהר"ש ואסור בלא שינוי דוקא מן המשומר אבל מן המופקר שרי בכ"ע. והנה מלאכות אלו חקא קצירה ובצירה אסור מה"ת אבל התולדות אין אסורים מה"ת כמבואר במ"ק וכר"מ פ"א ומבואר בר"מ פ"ח דשבת דהתולש תולדה דקצירה היא ותולש הייט ביד א"כ כאן אפי' דברים שדרכן לתלוש מ"מ פטור בתולש דלא אסרה התורה כהתולדות וע' ר"מ פ"ב מהמ"ע גבי מ"ע דכתיב קציר דוקא קצירה ולא קיטוף וע' חולין קל"ז דבמידי דאורחי' מודה ר"י דרבי' קרא ע"ש אבל כאן דבפירוש מבואר דהתולדות לא אסור וגם כתיב ל' קצירה א"כ תולש אין אסור מה"ת אפי' כאורחי' וע' פסחים י"א לענין קיטוף קודם העומר ובעזה"י יתבאר שם. וכאן נראה כמ"ש דקיטוף אין אסור מה"ת. והנה הבאתי לעיל לשון הר"מ דאפי' שאר אבות בלא נתפרשו כאן מותרים מה"ת ומבואר בשבת פ' כלל גדול ובר"מ פ"ז מה' שבת כבוצר ענבים או הגודר תמרים או המוסק זיתים או האורה תאנים כולם מלאכה א' הם וע' רש"י דבתמרים נקרא גודר ובזיתים מוסק כו'. א"כ רכאן חייבים על הגודר ומוסק ודומי' דהם בכלל בוצר לגמרי דבשלמא לעיל נוכל לומר דוקא זמירה אסרה תורה ולא טטע דזמירה שייך הן בכרם והן בכל האילנות והתורה אסרה עבודת הכרם ומרבינן בת"כ גם שאר אילנות כמבואר בר"מ כאן והרהמ"ח אם כן דוקא הנהו מלאכות אסרה תורה בפרי ובאילנות אבל שאר מלאכות כגון נוטע ודומי' לא אסרה תורה אבל כאן אם נאמר דוקא בצירה ובצירה הוא בענבים א"כ לא משכחת לה בשאר אילנות לאו זה דלא מקרי בצירה כלל ובאמת מרבינן שאר אילנות ג"כ א"ו דגודר ומוסק וכדומה הם בצירה ממש ואין ביניהם רק חילוק שמות אף דבשבת אמרינן הזורע והזומר והנוטע כו' כולם מלאכה א' הם והת"ז מבואר דהבוצר והגודר כו' מלאכה א' הם מ"מ יש חילוק ביניהם דזומר ונוטע כו' מ"מ קצת חילוק יש בין הפעולות אבל בוצר וגודר כו' אין חילוק כלל בין הפעולות רק חילוק השם ככ"פ דחייב כאן על כל אילנות כמבואר בת"כ וכר"מ ע"כ הוא אחד לגמרי עם הבצירה וז"פ. והנה הדברים המבוארים כאן ובמס' שביעית שאסור לעשות אין דורכים ענבים בגת כו' ואין עושין זתים בבתי בבד כו' כל הנהו הם מדרבנן כדי לשנות אבל מה"ת אין איסור כלל רק הקציר' והבציר' כמבואר ח"פ במס' שביעית ואין להאריך. ולשון הר"מ והרהמ"ח ואם קצר כדרך הקוצרים כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר כו' ולכאורה כיון דהאיסור רק הקצירה והעמדת כרי ודישה אין אסור מה"ת כלל היאך תלוי הקצירה בהעמדת כרי בקצר כל השדה סגי וצ"ל דהתורה אסרה כדרך הקוצרים וקים להו לחז"ל דרך הקוצרים הוא בכך להעמיד כרי כו' ובל"ז לא הוי כדרך הקוצרים. וכן מ"ש הר"מ והרהמ"ח שלא נאסוף פירות האילן כמו בכל השנה אין האיסור מה"ת על האוסף כי רק בצירה אסרה תורה כמו שסיימו ואם בצר כו' אלא הבצירה הוא כדרך הבוצרים אם אוסף אח"כ כמו בכל שנה ואם לאו לא הוי הבצירה כדרך הבוצרים וכ"ז פשוט. והנה הלאוין דלעיל זריעה וזמירה אינו אסור אלא בשנת השמטה עצמה וקודם או לאחריו מותר או חרישה בזמן המקדש קודם כמ"ש לעיל ולאוין אלו אינם בשנת השמטה דוקא אלא תלוי בגדולי שביעית מה שגדל קודם שביעית כ"א לפי מה שיתבאר שיעורו מותר לקצור אף בשביעית ומה שגדל בשביעית אף לאחר שביעית אסור לקצור ולבצור ונוהג בו הלאוין הללו. וע' כאן פ"ד בר"מ שיש מינים כגון תבואה וקטניות שהולכין אחר עונת המעשרות אם הגיעו לעונת המעשרות בששית הרי הוא כפירות ששית אף שאוסף אותם בשביעית וכן להיפוך

אם הגיעו לעונת המעשרות בשביעית הם כפירות שביעית לכ"ד אף בשמינית ויש מינים שהולכין בהם אחר גמר פירי באיזה שנה שנגמרו הפירות ויש שהולכים בתר לקיטה והשנה מתחדשת בא' בתשרי לכל הדברים הנ"ל ואפי' באילנות דהולכים בתר חנטה השנה שלהם א' בתשרי ולא ט"ו בשבט כן נראה כאן מדברי הר"מ וכ"כ בספ"י בר"ה דדעת הר"מ כן. ועיין בס' נדפס מחדש פאת השלחן ס' כ"ב השיג שם על השל"ה שכתב דהאילן לענין שביעית ר"ה שלו ט"ו בשבט ומביא ד' פ"י הנ"ל ועוד ראיות דלענין שביעית ר"ה שלו תשרי ע"ש ולהאריך בענינים אלו צריך חיבור מיוחד וע' בסוגיא דר"ה ובתוס' שם ובר"מ כאן הדינים בארוכה. והנה מה"ת כל מה שגדל בשביעית כ"א כדינו מותרים באכילה בקדושת שביעית. אבל חז"ל אסרו הרבה דברים באכילה. ואסרו כל הספיחים באכילה והטעם מפני עוברי עבירה שלא יזרעו בשביעית ויאמרו שהם ספיחים לפיכך אסרו הספיחים ויש מיני ספיחים שלא גזרו עליהם ונאכלים בקדושת שביעית. וכן פירות האילנות נאכלים בקדושת שביעית ע' הכל בר"מ איזה דברים שאסרו ואיזה דברים שנאכלים וזהו כרבנן דפליגי על ר"ע וס"ל דספיחים מותרים מן התורה רק מדרבנן אסורים וכ"ה דעת הרהמ"ח כמ"ש כאן וע' בשער המלך פלפל בדבר למה פסק הר"מ כרבנן דר"ע ולא פסק כר"ע ורבנן דר"ש דסוברים דספיחים אסורים מה"ת ע"ש ואין להאריך ויש כמה דינים בספיחים ואם אבא לכתוב כל דיני דרבנן צריך אריכות ואכ"מ. וע' פסחים פ' מקום שנהגו וקדושין דף ב'. ומאי זה קדושת שביעית ע' ר"מ כאן פ"ה ופ"ו באריכות דלאכלה או"ר ולא לסחורה ודיני סחורה ע"ש באריכות. ופ"ש ניתנו לאכילה ולשתיה ולהדלקה ולסיכה ולצביעה ולא יאכל רק דבר שדרכו לאכול ולשתות דבר שדרכו לשתות וכן סיכה ושאר דברים ואסור לשנות הפירות מבריית דבר שדרכו לאכול חי אין אוכלים מבושל כו' ואין מאכילין מאכל אדם לבהמה וגם לאכלה ולא לרפואה וגם אסור להפסיד פירות שביעית ולא יקוץ אילנות שיש בהם פירות מחמת הפסד ואם מכר פ"ש הפירות נשארו בקדושתם וגם החליפים נתפסים דנוהג בהם קדושת שביעית. אך אם מכר החליפים נתפס החליפי חליפין והחליפין נתחללו הכלל פרי הראשון והאחרון הם בקדושתם ע' דינים הנ"ל באריכות בר"מ וכל הדברים הנ"ל נפקא לן מן לאכלה ולא לסחורה ולא להפסד והם לאוין הבא מכלל עשה וע' מ"ש לעיל פ' משפטים דנשים נ"כ מוזהרים ע"ז ולא הוי מ"ע שהזמ"ג ע"ש. ופ"ש הם לעולם בקדושתם אף לאחר שביעית כמ"ש לעיל ופ"ש אף שכ"א מחויב להפקיר שדהו וכ"א לוקט מן ההפקר מ"מ מה שלוקט זוכה מן ההפקר והם שלו לגמרי והמקדש בפ"ש מקודשת אף דלכתחלה לא דה"ל כסחורה אבל בדיעבד מקודשת כי הממון שלו ע' בקדושין ובר"מ פ"ה מה' אישות דהמקדש בפ"ש מקודשת. וז"פ דלאחר שלקט הרי הם שלו לגמרי וז"פ. ויש עוד דין בשביעית היינו הביעור ויש בזה שיטות מהו הביעור ודעת הר"מ פ"ז כאן כך הוא דאין אוכלים ממין שלקח לו לביתו רק כ"ז שאותו המין מצוי בשדה שנא' ולבהמתך ולחי' כ"ז שחיה אוכלת מה שבשדה אתה אוכל מה שבבית כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית וכיצד הוא הביעור אוכל ומחלק לשכניו מזון ג' סעודות לכל א' ואם אין לו אוכלים שורף באש או משליך הפירות לים המלח והפירות הללו אסורים באכילה לכ"א רק שורפו או משליך לים. וכ"ה דעת רש"י דמשליך הפירות במקום דריסת רגלי בהמות וחיות. אך דעת הרמב"ן והרבה גדולי הראשונים דאין הפירות נשרפים ולא נשלכין לאיבוד רק בשעת הביעור מחלק לשכניו כנ"ל. ואם אין לו אוכלים יפקיר הפירות שיש לו וחוזר ומכניסן ואוכלם הכלל הביעור הוא ההפקר ורשאי לאכול הפירות אך אם עבר ולא הפקירם נאסרו הפירות וזה מד"ס ודעת הראב"ד דשני מיני ביעור הם דאם כלו פירות העיר ותחומיה מוליא ומפקירן ואם כלו מן כל הארץ הביעור הוא בשריפה או לים המלח עיין בדבריהם באריכות. והביעור נראה מדברי הר"מ דהוא מה"ת מדרשא ולבהמתך כו' והרמב"ן עה"ת כתב דנ"ל שכל הביעור הוא מד"ס והדרש היא אסמכתא. ועיין הדינים בר"מ כי א"כ"מ להאריך. ויש מינים שקדושת שביעית נוהגת בהם ואין להם ביעור עיין הכל בר"מ ובר"ש בשביעית ובכמה סוגיות בש"ס. והנה דינים אלו של שמטה וגם מה שמבואר בפ' משפטים כ' הרהמ"ח דנוהג בא"י בזמן הבית ובזמן שישראל שם וכן כ' לעיל מבואר דעתו דשמטת קרקעות לענין עבודה וקדושת שביעית תליא ג"כ ביובל ובזמן שבטלו היובלות קודם חורבן ב"ר או עכ"פ בחורבן ב"ר ועדיין אינו נוהג יובלות כי לא היו כל ישראל כמבואר כ"פ בח"ז אע"פ שקדושה שניה של עזרא לא בטלה מ"מ כיון דלא הי' יובל אין שמיטה נוהג מה"ת כלל. והר"מ כאן פ"ד סכ"ה כתב דשביעית נוהג בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ודעת הכ"מ בדעת רבינו כר"מ דסובר דהוא מה"ת רק שמטת כספים תלוי ביובל וכמ"ל הקשה ע"ד.
ועיין בסוגיא דגיטין ובערכין:

והנה ד"ז אם שמטת קרקעות נוהג היום מה"ת או אפי' בזמן ב"ש הוא מחלוקת בין הראשונים ועיין בבעה"ת שער מ"ו באורך ובפאת השלחן פכ"ג סקכ"ג האריך ומביא ראיות דגם דעת הר"מ דתלוי ביובל ושמט' בזה"ז אינו אלא דרבנן ודעת הרהמ"ח דאינו אלא דרבנן כמ"ש ועיין בס' הנ"ל מביא לאיס

דהיה מלשון הר"מ כפ"ו מה' בית הבחירה שכתב דחייב בשביעית ומעשרות כדרך שביארנו בה' תרומה ושם ביאר שתו"מ אינו אלא מדרבנן בזה"ז ול"ע. והנה במנין שנת השמטה היא פלוגתא בר"ה ובערכין דרבנן סוברים דמונין ז' שמיטות ואח"כ שנת החמשים הוא יובל ושנת היובל אינו מתחשב למנין השמטות אלא השנה שאחר היובל היא שנה ראשונה לשמטה ור"י סובר דשנת היובל מתחשב גם כן והיא שנה הראשונה לשמטה הבאה ופוסק הר"מ כרבנן פ"י כאן והתוספות בע"ז דף ט' ע"ב מביאין דברי ר"ב דפוסק כר"י דשנת חמשים עולה למנין לכאן ולכאן ע"ש. והנה בזמן שהי' יובל נוהג מן התורה שייך וודאי פלוגתא זו. אך אמרינן דשביעית בזמן הזה מן התורה ויובלות בטלו בחורבן ב"ר פ' ר"מ כאן לחשבון הראשון שמביא מונין תמיד היובלות למנין השמטות אף שהרבה סוברים דסובר שמטה בזה"ז מן התורה ויובלות בטלו מכל מקום מונין יובלות ע"כ דגזרת הכתוב כ"ה דשנת החמשים נמנה תמיד אף שאינו נוהג קדושת יובל מכל מקום מונין לעצמה ואין נמנה בכלל השמטות א"כ מן השמטה שלפני היובל עד השמטה הבאה יש שנה יתירה מכל השמטות וע' ר"מ תביא דברי הגאונים בחשבון השמטות וע' כ"מ באריכות והם סוברים דבזמן בית שהיה היובל נוהג מן התורה היו מונים היובלים לעצמם ולא היה עולה למנין השמטות כרבנן דר"י אבל מעת שפסק קדושת היובלות שנת היובל עולה לחשבון השמטות כיון דאינו נוהג קדושת יובל היא בכל השנים ועולה לחשבון השמטות וע"ע בע"ז ובערכין ובאחרונים. ובהיותי בזה ראיתי בספר פאת השלחן סי' כ"ג סקל"א מביא בשם המהרי"ט דמותר להשכיר שדהו לעכו"ם בשביעית בהבלעה וכבר כתבתי כאן ולעיל פ' שופטים דמבואר להדיא במס' ע"ז ט"ו ע"ב כשם שאנו מצווין על שביתת בהמתנו בשבת כמו כן אנחנו מצווים על שביתת ארציט בשמטה א"כ בוודאי אסור להשכיר לו שדה כמו שאסור להשכיר בהמתו בשבת כנ"פ ואמת. ואם עכו"ם קנה קרקע בארץ ישראל אי נוהג שביעית בפירותיו וכן אם ישראל מותר לעבוד לו ער"מ כאן פ"ד הכ"ט ועיין מהרי"ט סי' מ"ב וסי' מ"ג בח"א הרב ב"י ס"ל דאין שמטה נוהג בעכו"ם שקנה קרקע דיש קנין לעכו"ם כ"ז שלא חזר הישראל ולקחה וגם כתיב והיתה שבת הארץ לכם למעוטי עכו"ם. ובמהרי"ט האריך ודעתו ודעת אביו המבי"ט דנוהג שביעית בשדה עכו"ם ע"ש באריכות וביו"ד של"א מבוארים שני הדיעות ובפאת השלחן כאן סי' כ"ג סקכ"ט ה"ר הרבה ומכריע כדברי מרן הב"י דאינו נוהג שביעית. והנה אם נאמר דיש עכו"ם פטור אפשר של הקדש נמי פטור דלכם למעוטי עכו"ם והקדש עיין פסחים ד"ה בתוס' וגם כתיב כ"פ שדך כו' משמע למעוטי עכו"ם והקדש. וכ"כ התוס' מנחות פ"ד לחד תי' וז"ל א"נ קצירך ונזירך אמר רחמנא דידך אין ולא של הקדש ומה"ט שריא קצירה. ובמ"ל כאן פ"א מביא תוספתא וירושלמי דעל הקדש חל קדושת שביעית מקרא ושבתה ע"ש ול"ע על התוס' מנחות שלא הביאו התוספתא והירושלמי. ואפשר לומר דגם שדה של הפקר אינו חייב בשביעית מחמת מיעוט הזה כמו חמץ ועיין פ' ראשית הגז לענין שותפות ול"ע. ויש לספק לשיטה זו דיש קנין לעכו"ם בא"י. אך אם חזר העכו"ם ומכרה לישראל לא הוי כיבוש יחיד ער"מ הו"מ ובאחרונים הנ"ל אם לא חזר הישראל ולקחה רק (מכרה) [שכרה] מהעכו"ם אפשר מ"מ הוי של עכו"ם ופטורים הפירות אף שהם של ישראל משביעית דלאו דידיה הוא ואפשר שכירות קניא לחומרא והדברים עתיקין בספרי אחרונים וער"מ פ"א מה' תרומות כתב דאין קנין לעכו"ם בא"י ובסוריא יש קנין ובפאת השלחן מביא ירושלמי דבדרבנן יש קנין א"כ בזה"ז לדעת הפוסקים דהוא רק מדרבנן יש קנין לעכו"ם להפקיע מידי שביעית עמ"ש במצות תרומות ומעשרות מעניינים אלו. ומצות אלו נוהג בכל אישי ישראל כמ"ש ובאיזה דברים שיש בהם מלקות ה"ל ככל הלאוין שיש בהם מלקות ומה שיש בהם עשה הוי כשאר עשין וכבר כתבתי בפ' משפטים אי נשים חייבין בעשין אלו דהו"ל הזמן גרמא. והנה בכל הלאוין יבזבז כל ממונו ולא יעבור על הלאו רק אם הוא פ"נ וכאן מבואר בסנהדרין כ"ו מכריז רבי ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא ובתוס' הקשו זה היאך התירו איסור תורה משום ממון ותירצו דמיירי בזה"ז דשביעית רק מדרבנן א"כ י"ל דהוי פ"נ דמתים בתפיסת המלך והר"מ כאן פ"א הי"א כתב ז"ל משרבו האנסים כו' התירו לזרוע בשביעית כו' והראב"ד כתב אנו קבלנו כו' במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל ואין שביעית נוהגת אלא מדבריהם כו' אבל לא במה שהחזיקו עכ"ל סובר כתי' הראשון של התוס' מחמת דהוא רק מדרבנן וגם סובר דשביעית בזה"ז הוא מה"ת במקום שהחזיקו עולי בבל וכבר כתבתי לעיל שיטות הללו והר"מ דלא חילק ושטתו לא ברירא. והב"י סובר בדעתו דשביעית בזה"ז דאורייתא עכל"ל דהוי פ"נ כתי' ב' של תוס' והירושלמי ולא הוצרך לפרש כי פשוט הוא. ועיין פמ"ג או"ח סי' תרנ"ו מסופק אם צריך לבזבז כל ממונו בשביל ל"ת דרבנן ומצאתי בלקה"ק עה"ג ביו"ד הי"נ כתב שם בתוך דבריו דעכו"ם אייס לישראל שישתה יי"נ ובאם לא יקטע אזנו כתב דצריך לבזבז כל ממונו ע"ש וכאן מבואר בתוס' וברא"ד דבשביל ממון מותר לעבור ל"ת דרבנן ואפשר לחלק דכאן התירו חז"ל בעצמם והם אמרו כו' אף שאין ב"ד יכולין לבטל כו' ער"מ ה' ממרים אפשר מלאו גדר וסייג אבל לעבור על איסור דרבנן שלא התירו חז"ל בפי' צריך לבזבז כל ממונו ול"ע ואי"ה יבואר במק"א. והנה כ' לעיל דהביעור לדעת הרבה ראשונים הוא מה"ת מקרא דולבהמתך כו' כלה לחי' כו' ודעת הרמב"ן דהוא רק מד"ס וראיתי בפתיחה לס' משנת חכמים תמה על הרמב"ן מהסוגיא דיומא

שהשומר שדהו ופירותיו בשביעית אין הפירות נאסרין וכ"כ בפירושו בסוכה וביבמות. וכן הדבר נלמד מדין תורה בראיות נכונות ומה שאמרו בת"כ ואת ענבי נזירך לא תבצור מן השמור בארץ אי אתה בוצר בעוד שיהא שמור אסור לך לבצור מהם. אבל לא שיאסרו הפירות בכך. והרמב"ן ז"ל פי' נזירך כלומר נפן שלא עבדוהו ולא זמרו אותו כי כל גפן שלא יזמר ולא יעבד אמר שנקרא כן ויאמר הכתוב שאפי' כרם הנזירות לא תבצור כדרך שבוצרין בשאר השנים וכ"ש כרם שנעבד. שורש מצוה זו עם מצות שביעית שלפניה א' היא והנה כתבתי לך מקומה איה ושם תמצא באיזה מקום ובאיזה זמן נוהגת ובמס' הבנויה על ענינים אלה והיא מס' שביעית שם יתבארו כל דיני מצות אלה בארוכה תזכה ללמוד ותלמד:

למנות

מי שאחזו בולמס מאכילין אותו הקל הקל טבל ונבלה נבלה טבל ושביעית שביעית כו' ופרש"י דשביעית רק עשה לאחר הביעור ולד' הרמב"ן אין איסור רק מדרבנן א"כ אין חידוש כלל גם מביא מש"ס דחולין ק"כ דנראה שם דפ"ש לאחר הביעור הוא איסור תורה וע"ש בתוס' ועיין בקונטרס תוסיוה"כ בסוגיא שם והר"מ פי"ד מהמ"א כתב נבלה וספיחי שביעית מאכילין אותו ספיחים שאין איסורן אלא מד"ס כו' טבל ושביעית מאכילין שביעית כו' משמע דוקא טבל דאיסור מיתה הוי שביעית לאחר הביעור קיל אבל נבלה ושביעית לאחר הביעור לא נתבאר אם לאו קיל או עשה ומביא דברי הרמב"ן פרשת יתרו ואפשר לפלפל אף אם נימא דעשה חמור מלאו מ"מ לאו הבמ"ע דהוי כעשה קיל כמ"ש כ"פ בשם הרשב"א מובא במ"ל הנ"ב. וע"ע שם במשנ"ח כתב בפשיטות מדברי הר"מ דהם נשרפים או ישליך ליס המלח א"כ אסורין פ"ש לאחר הביעור בהנאה ע"ש. ופשוט כיון דכתב דהם מנשרפין א"כ אפרן מותר ככל הנשרפין וכבר כ' מזה לענין חמץ וע"ש עוד שכתב דלאחר הביעור א"ע בעשה רק בכזית ופחות מזה יש לו דין ח"ש וכבר כ' כ"פ בח"ז דכל שיעורים הל"מ בכזית. והנה הדינים של הפירות שנאכל בקדושת שביעית ולא לסחורה ולא להפסד ושאר דינים המבוארין בר"מ מה הם קדושת שביעית ועוברים בלאו הבמ"ע לאכלה כו' נראה ג"כ דעוברים על העשה דוקא בכזית ובפרט דנפקא מלאכלה ועפמ"ג בפתיחה לה' שחיטה ובמשנ"ח ובפחות מזה ה"ל רק ח"ש והנ"מ לענין שבועה כמ"ש כ"פ בח"ז עיו"ד סרל"א ורל"ט. והנה כבר כ' דפ"ש תופסים דמיהם הן לענין שצריך לאכול הדמים בקדושת שביעית והן בפירות שצריכין ביעור הדמים ג"כ מתבערין כמבואר בר"מ באריכות. ולענין הדמים אי עובר בעשה מאי שיעור יש בזה נראה דהשיעור הוא פרוטה כמו בכל ממון גזלה וגנבה ודומי' דשיעורין של מעות הוי פרוטה ובפרוטה עובר בעשה ופחות ה"ל ח"ש. וצ"ל אם מכר הרבה פירות כגון עשרה זיתים בפרוטות חמשה ומכר בב"א אף דמגיע לכל כזית פחות מש"פ רק חצי פרוטה ועל הכזית היה עובר בעשה אם לא היה נוהג בו שביעית או ביעור מ"מ נ"ל דאם לא נהג שביעית בחצי פרוטה א"ע בעשה אף שבא מכח כזית וכן אם מכר כזית לחוד בח"פ ועבר ואכל הח"פ בלא קדושת שביעית או לאחר הביעור א"ע בעשה ודינו כדין ח"ש אף שבא מכח כזית מ"מ עתה יש בידו ממון ובממון השיעור פרוטה ופחות ה"ל ח"ש. אך אני מסופק אם פמש"פ נתפס בקדושת שביעית עי' פ' הזהב דנ"ג גבי מעשר וכבר כתבתי מזה בח"ז ערש"י ותוס' גיטין דף י"ג לענין הקדש ואי"ה יבואר במק"א עכ"פ נראה דאף דבא מכח כזית מ"מ בפחות מפרוטה ה"ל ח"ש. ואני מסופק אם מכר פחות מכזית פירות בעד ש"פ כיון דעל הפירות עצמן לא היה עובר בעשה אפשר לא יהיה בא מכחו חמור מן העיקר ועל הפירות לא היה עובר א"כ על הדמים הבא מכח הפירות אף דאיכא ש"פ מ"מ א"ע בעשה. ונראה דהכל תלוי במה שהוא אם פירות כזית ומעות פרוטה ופחות מפרוטה אף שבא מכח כזית א"ע בעשה ופרוטה אף שבא מכח פחות מכזית עובר בעשה וכן בחליפי פירות כגון שהחליף פירות גרועים כזית ולקח פירות חשובים פחות מכזית או מכר פירות חשובים פחות מכזית ולקח פירות גרועים כזית יש לספק כנ"ל. ומלד הסברא נ"ל דהכל מה שהוא אם כזית ואם פחות ואין משגיחין על הבא מכחו ומ"מ צ"ע. ועיין בספ"י בסוכה סוגיא דהלוקח לולב מחבירו בשביעית כ' שם דמשמע מדהתו"ס דמוכר פ"ש אף דלאכילה אינו שוה כ"כ רק בעבור המלות כמו אתרוג דשוה בעד המלוה הון רב ומכר האתרוג כל המעות נתפס בקדושת שביעית. והפ"י מפקפק בדבר דאפשר אינו נתפס רק מה ששוה לאכילה כנ"ל מן לאכלה אבל מותר המעות בעד המלוה אפשר דאינו נתפס בקדושת שביעית ע"ש. ולכאורה אפשר נהי שאינו נתפס כולו מ"מ כיון שיש קצת מעות דנתפס א"כ אסור כולו לאכלו שלא בקדושת שביעית כי מטבע לא בטל אך באמת אם אינו נתפס כולו רק מחמת דלא בטל א"כ אפשר לחלל מעט המעות הקדוש בקדושת שביעית דדמי שביעית בדרך חילול מהני כמבואר בש"ס שם וברמ"מ פ"ו כאן וגם אפשר לברור אותו המעות כמבואר בתמורה ונברור ע"ש מ"ש התוס' בשם הרמ"ר וגם כיון דאיסור נולד בתערובות אפשר דגם דבר חשוב בטל כמ"ש הפמ"ג ביו"ד והד' ארוכים בספרי האחרונים ובסברת המרדכי דכל שתחלת ביאתו לעולם בתערובות לא בטל. וצ"ל דהמחלל פ"ש פרי השני דפסקינן דדרך חילול ג"כ מהני ונתפס החילול והפרי השני יצא לחולין כמבואר כאן בר"מ אם חילל ביותר משוויה אין מותר המעות מה שנתן יותר נתפס בקדושת שביעית כמו מע"ש דמבואר בר"מ פ"ה ממע"ש ה"ו הפודה מע"ש יותר משוויה לא נתפס המותר למעשר ה"כ. אף שבח"ז הבאתי דבהקדש אף התוס' נתפס וכאן ילפינן מהקדש כי קודש היא שתופסת דמיה כו' כמבואר בש"ס מ"מ גבי הקדש כתבתי הטעם דהוי מתנה להקדש ואמירתו לגבוה כו' אבל בשביעית ל"ש זה א"כ אין נתפס התוס' לשביעית כמו מע"ש. ונראה דאם היה דרך מקח שמכר הפירות והלוקח נתן לו יותר תלוי בפחות משתות דקנה ואין מחזיר אונאה עיין הטעם בראשונים א"כ נתפס המותר ובשתות מחזיר אונאה אין השתות נתפס וביותר משתות דבטל מקח אין נתפס כלל המותר כנ"פ. ועיין מהרי"ט סי' מ"ג כ' שם לפי שיטתו דפירות העכו"ם יש להם קדושת שביעית מ"מ אם העכו"ם מכר הפירות אין הדמים חליפי הפירות נתפסין בקדושה ורשאי הישראל ליקח הדמים עצמן ולאוכלם בלא קדושת שביעית כמו הקדש שבאו בה פרילים כו' ודוקא הפירות עצמן הם בקדושתם אבל לא המעות ע"ש:

למטה

מצוה ש"ל למנות שנים עד היובל

(א) למנות השנים שבע שנים שבע פעמים עד היובל בא"י אחר התנחלנו בה שנא' וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים וזאת המצוה כלומר זאת הספירה של שני שמטה עד שנת היובל היא נמסרת לב"ד הגדול כלומר הסנהדרין שכן היא המצוה שהיו מונין שנה שנה ושבוע שבוע של שנים עד שנת היובל כמו שאנו מונים ימי העומר אח"כ מקדשין שנת החמשים בשביתת הארץ ולקרות דרור לכל העבדים והשפחות וכל הקרקעות חוזרין לבעליהן. משרשי המצוה ע"צ הפשט שרצה השי"ת להודיע לעמו כי הכל שלו ולבסוף ישוב כל דבר לאשר חפץ הוא ליתנה בתחלה כי לו הארץ כמ"ש כי לי כל הארץ ועם מצוה זו של הספירה של מ"ט שנה ירחיקו עצמן שלא יגזלו קרקע של חבירם ולא יחמדוה בלבם בדעתם כי הכל שב לאשר חפץ האל שתהיה לו וענין זה של יובל דומה למה שנהוג לעשות במלכותא דארעא שלוקחים מארצות מזמן לזמן מערי הבצורות אשר לשריהם להזכיר להם יראת האדון וכן הדבר הזה שרצה השי"ת שישוב כל קרקע לאשר לו אחוזת הארץ מסנו בה וכן כל עבד איש יצא מת"י ויהיה ברשות בוראו ואולם מלכי ארץ יעשו כן ליראתם פן ימרדו השרים בהם והאל ב"ה צוה לעמו כן לזכותם ולהטיב להם כי השי"ת חפץ להטיב להם בטובו הגדול ועוד שמעתי מחכמים שיש בענין היובל סוד נפלא וכי בו נרמזו כל ימי עולם ושניו גם בענין השביעית שנצטוינו למנות השנים שבע שבע ולא שמונה שמונה או תשעה תשעה או פחות מהן גם בזה אמרו שיש ענין של חכמה גדולה וטובה ידעוהו הם ולא ירצו למסרה לכל אדם ואף כי לא נגלה לנו סודם השגחנו בדבר הזה האמנם הקף השביעיות סדור בהרבה ממצותינו היינו מחזיקים במלאכה ששת ימים ובשביעית נשבות ואחר שבע שביעיות של שנים נ"כ נשבות שנה אחת וזהו היובל שבאנו עליו. והנה חג הפסח שהוא ז' ימים חג הסוכות כמו כן ז' ואחר השבעה נהוג העצרת וכמו כן נמנה שבע שבתות מפסח עד עצרת ואחר מנין השבעה נהוג חג העצרת וכמו כן נמצא כריתת ברית שהוא דבר הנעשה לקיום ענין על חשבון שבעה כמ"ש כי את שבע כבשות תקח מידי וכן בלעם שהי' חכם עשה ז' מזבחות וכמו כן לשון שבועה שהוא מתורגם קיום אמרו מן החכמים שהוא נגזר מלשון שבעה וכן רבים העליתים עתה כפי עתי. ואתה הבן היקיר תזכה ותחקור ותראה ותרבה הדעת ותבין בדברים ואנכי כבר השלמתי מלאכתי זאת להעיר רוחך בשאלה. ואם תשאל למה חייבונו ז"ל למנות השנים שבע מדכתיב וספרת לך ולא ראינו מעולם שימנה הזב ימי ספורו ולא הזבה ימי ספירתה ואע"פ שכתוב בהם וספרה לה זולתי שחייבים שיתנו לב על הימים ולא שיתחייבו למנותם בפה ולברך על מניינם. תשובת ד"ז מה שהקדמתי לך בראש ספרי כי כל ענין התורה תלוי בפי' המקובל וכמה כתובים נראים בהפך זה מזה וכמה קושיות וכמה סתירות יתחדשו על כל מי שלא ידעו. ואשר ידענו על בוריו יראה כי כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ואמת. וכן באתנו הקבלה שציווי וספרת דיובל צריך מנין בפה וציווי הספירה הכתובה בזב וזבה אינו אלא השגחה בימים ומנהגן של ישראל בכ"מ כ"ה ואע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם. וכענין ענין זה מצאנו בתורה בלשון זכירה דכתיב בענין עמלק זכירה וע"ד מרים זכירה וכתיב ג"כ זכירה בענין יצ"מ ועל זכירת מצרים באתנו הקבלה לעשותה בפה וכמשאז"ל בברכות אמת ויציב דאורייתא ושאר הזכירות די לנו בהם בזכירת הלב לבדו השגחתינו על הדברים. מדיני המצוה משארז"ל שאין חיוב מנין זה אלא אחר כיבוש וחלוק הארץ שנא' שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך עד שיהי' כאו"א מכיר ארצו ומשגלה שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשי מצוה זו בטלה לפי שבטלו היובלות מאותו הזמן ואילך שנא' וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה דוקא וגם שלא יהיו מעורבים אלא יושבים בתקנתם (ב) ובזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בח"ל שנא' יובל הוא כלומר בכ"מ ובזמן שהיובל נוהג נוהג דין ע"ע ודין בתי ערי חומה ודין שדה חרמין ושדה אחוזה ומקבלין ג"ת (ג) ונוהגת שביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מה"ת בזמן שהיובל נוהג ובזמן שאין היובל נוהג אין נוהגין כל אלו זולת שמטת כספים בשביעית בכ"מ מדבריהם ושנת השמטה איזו היא הכי אסיקנא במס' ע"ז במימרא דר"ה ברי' דר"י בפ"א שהיא שנת ט"ז לפרט לדעת רש"י ז"ל ושנת י"ח לדעת ר"ח וכל ענין שמטת כספים יתבאר יפה בפ' אחרון דמס' שביעית (ה' שמטה פ"י) ויתר כל פרטי דיני שביעית שם במס' הבנויה ע"ז וענין מצוה זו שהוא למנות השנים זכרוהו ז"ל בספרא ובמק"א וכבר כת' למעלה כי זאת המצוה מסורה לב"ד דהיינו הסנהדרין שהם נקראים עיני העדה ושאינה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג:

מצוה של"א שופר של יוה"כ

(א) לתקוע בשופר בעשירי שהוא יוה"כ שנא' והעברת שופר תרועה וגו' ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם וגו' וקראתם דרור וגו' וידוע שמצות התקיעה ביום זה הוא לפרסם חירות כל עבד עברי שיצא בלא דמים ואין ענינה כענין תקיעת שופר בר"ה שהתקיעה ההיא אנו עושים לקבוע מחשבתינו על ענין עקידת יצחק ולצייר בנפשינו לעשות גם בנו במוהו לאהבת השי"ת ומתוך כך תעלה זכרונינו לפני השי"ת לטוב כלומר שנהיה זכאים לפניו וזאת התקיעה של יובל היא לפרסם החירות כמו שאמרנו. מדיני המצוה לפי שידוע כי קול השופר מעורר לב ב"א אם לשלום אם למלחמה. וענין שלוח העבד שעבד את אדוניו זמן רב הוא קשה מאוד בעיני אדוניו ע"כ לעורר

מצוה ש"ל (א) **למנות** כו' מצוה זו מבואר בר"מ כאן פ"י ואינו מבואר בר"מ דמצוה למנות שנים וגם שמיטין כמו בעומר דמונין ימים ושבועות ומבואר להדיא בסמ"ק של רבינו במצוה ק"מ כדברי הרהמ"ח והוא מת"כ ואינו ת"י כעת. ומצוה זו מסורה לב"ד הגדול בזמן היובל ומבואר בתוס' מנחות דס"ה דשמא ב"ד סופרין ומברכין על הספירה כמו שאנו מברכין על ספירת העומר ומובא במ"ל. ונראה דהיו סופרים כל ר"ה כמו שאנו סופרים בכל יום וכאן השנים הם כמו ימים ומצות למנות בתחלת המצוה כמו ס"ע ואפ"ל דגבי ס"ע כתיב תמימות אבל כאן לא כתיב תמימות ויש שיטות גבי ס"ע דביום מונה בלא ברכה ואם שכח לספור יום א' אינו מונה עוד וכאן אינו מבואר כלל דלא כתיב תמימות ע"כ נראה דלכ"ע מותרים הב"ד לספור בכל השנה אף לכתחלה רק זריזים מקדימין וכן אם עברו ולא מנו שנה אחת ימנו שאר שנים לכ"ע כיון דלא כתיב תמימות והר"מ גבי עומר בההו"מ אינו מביא הדינים הנ"ל רק כתב המצוה למנות בתחלת הלילה ואפשר כאן אין מצוה כלל רק כל השנה יכולים לספור רק בתורת זריזין בודאי יספרו בליל ר"ה כיון דזמנה הוא וזכה בימינו ונראה ויבא מורה צדקינו:

(ב) **ובזמן** שהיובל נוהג כו' היינו שלוח עבדים אבל שאר דיני יובל כגון עשיית מלאכה בקרקע וקדושת הפירות אינו נוהג בח"ל וגם בתי ערי חומה ושדה אחוזה ושדה חרמים אינו נוהג בח"ל בשום פעם אך גר תושב נוהג בכ"מ ויתבאר כ"א במקומו ברצות ה':

(ג) **ונוהגת** שביעית בארץ כו' אין נוהגת זולת שמטת כספים כו' שינה קצת מלשון הר"מ והכ"מ נסתבך בדברי הר"מ היאך דעתו בשביעית בזה"ז והרהמ"ח כ' בפי' דשמטה בזה"ז דרבנן דתלוי ביובל כמ"ש לעיל וכן מפורש כאן בד' הרהמ"ח. ומ"ש הרב המחבר הטעם שלא ימנה הזב והזבה כו' ע' תוס' כתובות דע"ב ומנחות ס"ה כתבו הטעם שמא יראו ויסתרו למפרע וטעם זה שייך על מה שאין מברכין על הספירה אבל לספור מחויבים לדבריהם וכ"כ השל"ה בשער האותיות והגי' בדבריהם בכתובות ע"ש אבל הרהמ"ח תי' דכך באה הקבלה אם כן אין מצוה כלל בספירת זב וזבה:

מצוה של"א (א) **לתקוע** בשופר בעשירי כו' ער"מ פ"י מה' שמו"י ומבואר בר"מ דמצוה זו מסורה לב"ד תחלה שנא' כו' וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע כו' וכן נרמז בסוף ד' הרהמ"ח שכתב ואם עברו ב"ד כו' וד"ז שנמסר לב"ד תחלה איני מבין הכוונה כיון דהוא מצוה על כל ישראל שחייב כ"א לשמוע שופר כמו בראש השנה אם כן מאי הכוונה דנמסר לבית דין תחלה ואם יהי' המצוה שהב"ד יתקעו תחלה ואח"כ כל ישראל זו לא שמענו דודאי תיכף בנץ החמה מצוה על כ"א מישראל לשמוע שופר כמו בראש השנה ועל כ"א מהב"ד כי הם כמו כא"א מישראל. והכ"מ לא הראה מקום מוצא הדין של רבינו. והנה מבואר בר"ה דף ס' ע"ב גבי שופר מצוה זו מסורה לבית דין ומכאן יצא להר"מ זה אך באמת ע"ש הפשט דסובר דהתורה לא תלה היובל בשלוח עבדים כי לכל מסור' ואם ימאן יבטל היובל ע"כ תלה הכתוב רק בתקיעת שופר דזו מסורה לב"ד ול"ש אם ימאן דהב"ד יצא לתקוע ע"ש ברש"י. אבל שיהיה מסור לב"ד ביותר מכל ישראל או תחלה זו לא שמענו. ואיני מבין הכונה דהמצוה הוא על כל ישראל כמו בר"ה ול"ע. ומה שמבואר בגמרא כיון שהגיע יה"כ תקעו ב"ד בשופר ונפטרים העבדי' כו' היינו אורחא דמלתא דהב"ד זריזין הם ותוקעין ע"ש. והנה שוה היובל לר"ה לכל דיני תקיעות ובעזרת הש"ית יתבאר הדינים גבי שופר של ר"ה ותלמד לכאן. ומ"ש הרהמ"ח דחילוק יש דביובל תוקעין כ"ז שב"ד יושבין עיין בש"ס זה הוא רק מדרבנן מחמת גזרה שמא יעבירנו ובזמן ב"ד לא גזרו והחילוק שבין ר"ה שחל בשבת ובין יובל ע"ש בש"ס אבל מה"ת כל היום מחויבים לתקוע ע' ש"ס דר"ה דף ל"ד. והנה מ"ע זו חייבים כ"א מישראל לשמוע קול שופר ביה"כ של יובל ואם עבר ולא שמע ביטל מ"ע של תורה לא הב"ד בלבד כי על כל יחיד ומ"ש הרב המחבר ואם עברו בית דין כו' ל"ע דכ"א מישראל עובר בעשה כמ"ש וז"פ. והנה מבואר בר"ה פ"ג דבמקדש היו תוקעין בשופר ובחצוצרות שנאמר בחצוצרות וקול שופר כו' וכן ביובל כי שוה היובל לר"ה ולא הוצרך הר"מ לפרש כאן כי כל דיני שופר ביאר בה' שופר ותלמד לכאן. וכתב הרב המחבר דמצוה זו נוהג בא"י בזמן שהיובל נוהג מבואר מדבריו דאף בזמן היובל לא היה נוהג תקיעת שופר בח"ל וטעמא בעי כיון דת"ש הוא חובת הגוף למה לא ינהוג בח"ל בזמן היובל ובר"מ אינו מבואר זה אדרבא נוכל ללמוד מדבריו להיפוך וכן לא מצאתי בגמ' ד"ז ונ"ל כיון דכתיב תעבירו שופר בכל ארצכם וארצכם הוא א"י וכן מצאתי בס' ט"א בר"ה דף ט' שכתב בפשיטות דת"ש אינו נוהג בח"ל דכתיב ארצכם ע"ש ולכאורה צריך עיון בקדושין ל"ח מבואר גבי שלוח עבדים דחובת הגוף נוהג בחוץ לארץ ג"כ אע"ג דכתיב בארץ מכל מקום יובל הוא מרבה אף בח"ל ומה תלמוד לומר בארץ בזמן שהדרור נוהג בארץ נוהג בח"ל כו' א"כ ה"נ אע"פ דכתיב בארצכם מ"מ יהי' נוהג בח"ל בזמן שנוהג בא"י הן אמת שבברייתא מבואר שם לאחר כניסתן לארץ איט

לעורר לב הבריות על הענין ולחזק נפשם ולהזהירם על המצוה כשמעם את קול השופר כראותם כי הדבר השוה הוא בכל הארץ ושהכל עושים כן נצטוינו ע"ז שאין דבר שיחזק לבות בנ"א כמו מעשה הרבים וכמאמר החכם צער רבים נחמה גם העבד בעצמו מתעורר לצאת ככל העבדים מתחת ידי רבו אשר אהב כשמעו קול השופר ומתוך כך המצוה מתקיימת לשוב הכל ברשות אדון הכל. דיני המצוה כגון באיזה שופר תוקעין ביום זה ואיזו ברכה מברכין ביום זה. וכבר אמרו ז"ל דרך כלל במס' ר"ה שוה היובל לר"ה לתקיעת שופר ולברכות ובמצות שופר דר"ה בסדר פנחס נדבר בו קצת בע"ה כמנהגינו. ומ"מ אע"פ שאמרו ז"ל ששוים הם חילוק קצת יש ביניהן דבר"ה שחל להיות בשבת לא היו תוקעין אלא בב"ד וביובל תוקע כל יחיד ויחיד כ"ז שב"ד יושבין בין בפני ב"ד בין שלא בפניהם וכן מדיני המצוה משארז"ל כי מר"ה ועד יה"כ היו העבדים אוכלים ושותים ושמחים בבית אדונם לא נפטרים לבתיהם ולא האדון משתעבד בהם כיון שהגיע יה"כ היו תוקעין הב"ד בשופר נפטרי' לבתיהם וכמו כן שדות חוזרות לבעליהן ורבים מפרטי דיני יובל בערכין ודיני שופר במס' ר"ה (ושם). ונוהגת מצוה זו בא"י בזמן שהיובל נוהג והרי כתבתי לך בסמוך איזה זמן היובל נוהג ושכצות יובל מסורה לב"ד ואם עברו ב"ד ע"ז ולא תקעו בשופר אע"פ שנשתלחו העבדים והוחזרו השדות לבעליהן סבלי תקיעה בטלו מ"ע זו:

מצוה של"ב לקדש שנת החמשים

(א) לקדש שנת החמשים כמו שנת השמטה כלומר בביטול העבודה בארץ והפקר הצומח בה שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה. וביאר הכתוב שענין הקדושה היא שיהי' פירותיה ותבואתה נפקרים ושיהיו יוצאין העבדים מת"י האדון שאמר הכתוב אח"כ וקראתם דרור בארץ לכל יושביה כלומר חירות לעבדים. כי יובל היא קודש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה. כלומר שתהיה התבואה הפקר ולא יאספה כאו"א לביתו. משרשי המצוה מ"ש במצות מנין השנים מ"ש במצוה ראשונה שבפ' זו ושרצה הש"י לזכות עמו בקבלת מלכותו ועולו וכמ"ש שם וכאן הי' מקומו. מדיני המצוה משארז"ל שכל שאסור בשביעית מעבודת הארץ אסור ביובל וכל מה שמותר בה מותר בה והחיוב על העושה שוה בשניהם. ודין הפירות באכילה ובביעור שוה בשניהם. יתירה שביעית על היובל שהיא משמטת כספים ודוקא בסופה. ויתר יובל על השביעי' שמשמט קרקע ומוציא עבדים ובתחלתה. ושנת יובל אינו עולה למנין שני שבוע אלא מונין מ"ט שנה שהם שבע שנים שבע פעמים. ואחר שנת השמטה שהיא בשביעי האחרון עושין יובל בשנת החמשים. ושנת אחד וחמשים מתחילין למנות יובל אחר והיא התחלת שש שנים של שבוע ונוהגת מצוה זו בא"י ובזמן שכל יושביה עליה כמ"ש למעלה ומן הדומה שהיו הסנהדרין מתקבצין בקידוש שנה ומברכין עליה לקדש שנים ואח"כ תוקעין בשופר וכן כל יחיד ויחיד תוקע ג"כ ברשותו והקול נשמע בכל הארץ והעבדים נפטרים לבתיהם והקרקעות חוזרין לבעליהן ויתר פרטיה במס' ערכין (ושם) ועובר ע"ז ועובד אדמתו ביובל עבודה האסורה וכן אם לא רצה לשלח עבדו חפשי בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו וכמה שנכתוב בסדר זה בעזרת השם ועונשו גדול מאוד שהוא כאילו כופר בחדוש העולם:

מצוה של"ג לא תזרעו

(א) שלא נעבוד בארץ בשנת היובל כמו שנמנענו מעבודתה בשנת השמטה שנאמר ביובל לא תזרעו כמ"ש בשמטה שדך לא תזרע וכמו שבשמטה נאסר בה בין עבודת הארץ בין עבודת האילנות כך היובל ולפיכך אמר לא תזרעו על הכלל יכלול ארץ ואילן. משרשי מצות היובל כתבתי במצוה ראשונה שבסדר זה מה שיכולתי. דיניה בענין עבודת הארץ והאילנות כמו בשביעית ובכסף תלוה מצוה ס"ט כתבתי קצת מן הענינים לעורר לב הקורא על עניני המצות כמנהגי ע"ש אם תחפוץ בו:

מצוה של"ד לא תקצור את נזיריה

(א) שלא נקצור ונלקוט ספיחי תבואות השנת היובל כמו שאדם קוצר שאר השנים אבל יש לנו לעשות בדבר שינוי שנאמר ולא תקצרו ונומר וכל הענין כמו שפירשנו בסמוך בספיחי שביעית:

מצוה של"ה שלא נאסוף פירות האילנות בשנת היובל:

(א) שלא נאסוף פירות האילנות בשנת היובל כמו שאנו אוספין בשאר השנים שנא' ולא תבצרו את נזיריה והוא אזהרה דרך כלל לכל פירות האילן. והזכיר הכתוב ביובל בפירות האילן אזהרה בפ"ע ובתבואות אזהרה בפ"ע כמו בשביעית וכמ"ש למעלה והדין בשניהם כלומר בשמטה ויובל בלאוין אלה א' הוא ומשורש א' יעלה הכל לפי הדומה ואין הצורך להאריך על כולן. וכבר כתבתי כי כ"ז אינו נוהג אלא בארץ ועל תנאי שיהי' כל יושביה שם עליה ויהי' כל שבט ושבט דר במקומו:

אינו נוהג בח"ל חוץ מהשמטת כספים ושלוח עבדים ואינו נזכר ת"ש מ"מ צ"ע מפני מה אינו נוהג ועיין בר"ה לפי הפסק שלנו דכולהו מעכבין דיובל קאי על כולם ע' בר"ה דקאי על ת"ש ע"ש ה"נ יובל הוא מ"מ אפי' בח"ל. ומ"ש הרהמ"ח דמר"ה ועד יה"כ כו' לא נפטרים לבתיהם כיון שהגיע כו' הוא כריב"ב דמר"ה חייל יובל וע' מ"ש לעיל פרשת משפטים בדיני עבד בשם ספר מ"א הטעם לזה כיון דפסקינן ששלשתן מעכב ויבואר לקמן בעזהש"י. א"כ בר"ה עדיין לא נפטרים אולי לא יתקעו או לא יחזרו השדות ולא משתעבדין גם כן אולי יעשו כדינא ע"כ לא משתעבדין ע' מ"ש שם ולקמן בעזה"י:

מצוה של"ב (א) לקדש כו' וכסוף כתב הרב המחבר מן הדומ' דהיו הב"ד מתקבלים בקידוש שנה ומברכין כו'. מבואר בדבריו דב' ענינים יש בעשה זו א' העשה כולל כל שביתת הארץ והעושה מלאכה האסורה חוץ מה שעובר על הלאו עובר ג"כ בעשה זו כמו שמטה וכמו שוי"ט וגם נכלל דמצוה על הב"ד לקדש השנה והר"מ כאן פ"י ה"א כ' מ"ע לספור כו' ולקדש שנת החמשים שנא' וקדשתם כו' ושתי מצות אלו מסורים לב"ד הגדול בלבד מבואר בדבריו המצוה זו היא רק על הב"ד לקדש אבל לא על כלל השביתה דמוטל על כל ישראל כמ"ש הרב המחבר בסוף דעובר ע"ז עובר בעשה חוץ הלאו והר"מ לא כתב זה כלל וגבי שמטה פ"א כתב דהוא מ"ע והעובר עובר על העשה חוץ הלאו וכאן גבי יובל לא כתב זה רק בסוף הפ' כהב דין היובל וכל שלוקין בשביעית לוקין ביובל כו' אבל עשה לא כתב כלל נראה להדיא דעשה זו רק על הב"ד לקדש את השנה. ולכאורה קצ"ע על הרהמ"ח מסוגיא דר"ה דף ח' ע"ב דמבואר שם וקדשת' כו' מה ת"ל ומוכיח ריב"ב דמר"ה חל היובל ורבנן סברי דנלמד דשנים אתה מקדש כו' ובאמת לריך הפסוק למ"ע. אך גם לד' הר"מ קשה כיון דמ"ע לקדש א"כ היאך אמרינן מה ת"ל כו' וגם מהיכי מוכח לרבנן דאי אתה מקדש חדשים הא אלטריך לגופו דמלוה לקדש השנה והר"מ פוסק כריב"ב ופוסק דמקדשין חדשים ע' פ"ב מהקה"ח וא"כ כיון דפסוק זה מורה דמר"ה חייל יובל היאך מוכח מ"ע זו דלריך לקדש השנה. ומלאתי בס"א שהרגיש בזה וכ' דמיתורא דשנת או שנה דהמ"ל וקדשתם את שנת החמשים או וקדשתם כו' השנה שנת נ"ל ומיתורא דרשו שם ריב"ב ורבנן הדרשות אבל באמת הפסוק הזה מ"ע ע"ש. והנה הקידוש הזה לא פירשו לנו הר"מ והרב המחבר מאי זה ורש"י בר"ה דף ח' פי' בד"ה שנים כשנת היובל נכנס מלוה על הב"ד לומר מקודשת השנה וכ"כ בפי' התורה פרשת בהר על פסוק וקדשתם בכניסתה מקדשין כו' ואומרים מקודשת השנה וכ"כ מהש"ס דר"ה פ"ב גבי קידוש החודש ע"ש. והנה מדברי רש"י נראה דתיכף בליל ר"ה של יובל לריב"ב דמר"ה חייל יובל מקדשין את השנה אך הרהמ"ח כ' מתקבלין בקדוש שנה כו' ואח"כ תוקעין בשופר נראה דביה"כ מקדשין דביה"כ תוקעין בשופר וכן הסברא כיון דבר"ה עדיין אין אנו יודעין אם יהיה היובל כי שלשתן מעכבין כמ"ש בס"א והבאתי לעיל אך ביום הכפורים אם עושין כדינא הגלאי מלתא למפרע עיין בדבריו והבאתו לעיל פרשת משפטים ג"כ א"כ נתקדש ביה"כ ומלוה או לקדש השנה ולברך דבר"ה עדיין אינו ידוע לנו אם תתקדש השנה ופשוט דמלוה זו אינו מעכב רק מלוה אבל לא לעיכוב ואני מסופק אם לא קדשו ביה"כ אפשר דמקדשין אחר יה"כ עד כלות השנה ואפשר דדוקא בתחלת השנה ויום הכפורי' ג"כ נקרא ר"ה כמבואר בש"ס ואח"ז אין מלוה ונזכה ב"ב ונראה ויורה לדק לנו. ועיין ר"מ הלכות ערכין פ"ד הלכה כ"ד שכתב ואם הי' ראש השנה כו' מבואר דעת הר"ס דמר"ה חייל יובל וע"ש בלח"מ הקשה הרי כתב הר"מ כאן כיון שתקעו כו' נראה דביה"כ חייל יובל ועי' משנה למלך תמה עליו דכאן כתב ג"כ בפירוש דמר"ה חייל יובל ועי"ש פלפול בדברי הר"מ ודברי הס"א נכונים מאד דביום הכפורים אגמ"ל שחל היובל בראש השנה עי"ש:

מצוה של"ג של"ד (א) שלא נעבוד בארץ כו' לפיכך אמר לא תזרעו כו' ע' בפרשת דרכים דרך מלותיך עמד בזה דקאי על הרבה אנשים:

מצוה של"ה (א) שלא נאסוף כו'. אין להאריך כי הכלל לענין עבודת הארץ ולענין הפקר הפירות ולענין ביעור וקדושת שביעית שוה היובל לשביעית לכל הדינים רק השמטת כספים אינו נוהג ביובל ודרור וחזרת קרקעות ות"ש אינו נוהג בשמטה ולשאר דברים שוים. ואפ"ל לפמ"ש לעיל דבשביעית אנחנו מצוים על שביתת הארץ דכתיב ושבתה כו' א"כ ביובל דלא כתיב ושבתה ובפרט לפמ"ש לדעת הר"מ אין עשה כלל ביובל א"כ אין אנחנו מצווים על שביתת הארץ אפשר למדין בכ"א זה מזה לכל הדברים והכ"מ הרא' מקום ר"ז דשוים לכל הדברים בת"כ ואינו ת"י. וכבר כ"פ ביאר הרהמ"ח דדין יובל אינו אלא בא"י ובזמן שכל יושביה עליה ובזמן שהיה נוהג יובל בא"י היה נוהג בח"ל ג"כ לא קדושת פירות ועבודת הארץ והחזרות שדות כי זה הכל חובת קרקע ואינו נוהג בח"ל רק קריאת דרור לעבדים היה נוהג בח"ל ג"כ כמבואר בקדושין ובר"ה ות"ש כתבתי לעיל דלא ברור לי עיין לעיל. עוד חיסר הרהמ"ח תנאי דאין יובל נוהג אפי' לענין עבודת הארץ וקדושת הפירות עד שנתקיימו שלשה דברים היינו חזרת שדות וחזרת עבדים ות"ש ואם נחסר אחד מכל הג' דברים הנ"ל אינו יובל כלל ומותר לעביד הקרקע ביובל ואינו יובל כלל וזה נתבאר בר"ה דחכמים סוברים דשלשתם מעכבין וכ"פ הר"מ כאן והיינו אם לא היה שדה שיחזיר ביובל דלא קנה אחד מחבירו אינו יובל כלל או שלא היה עבד עברי בישראל דילטרך שלוח אינו נוהג יובל כלל וכן אם לא תקעו בשופר אינו נוהג יובל ומבואר שם בגמרא דאם איכא א' דמשלח כו' נראה דתלוי אפי' בא' שמקיים השלשה דברים אל יובל ועיין לעיל פ' משפטים כתבתי ואפשר הא דתלוי בא' היינו כמבואר בש"ס דא"א דליכא א' כו' היינו אם אין בכל ישראל כ"א עבד א' אם משלח אל היובל ואם לאו אינו אל אבל אם יש הרבה

הרבה עבדים ורובם אינם משלחין ומיעוט משלחין אפשר דבתר רובא אזלינן או אפשר דאפי' בכה"ג תלוי אפי' באחד וכן לענין ת"ש והחזרת שדות ג"כ כנ"ל. גם כתבתי שם אם יש עבדים או שדות והאדונים מסרבים להחזיר בודאי כופין עד שת"כ ככל מצות עשה כי הוא מצות עשה לעשות יובל. אך אם אין עבדים רק לחרש שוטה וקטן דלאו בני כפיה נינהו א"כ אם אין משלחין אין יובל כלל אך אם היו בישראל עבדים שנשתלחו כיון דחל מצות יובל ע"י אותם ששלחו ממילא הוא אפקעתא דמלכא ב"ה והעבדים יוצאים אפי' מחש"ו כי נפקעו מהם בתורת אפקעתא דמלכא וכן חזרת שדות הדין כן וכן ת"ש אם לא תקעו בשופר רק חש"ו תקעו כיון דלאו בני מצות נינהו וכן נשים ועבדים כיון דאינם מחויבין בת"ש מחמת מ"ע שהז"ג בודאי אינו מעלה והוי כאילו לא תקעו כלל עד שיתקע המחויב במצוה. ואני מסופק אם לא היה עבדים וקרקעות רק אצל חש"ו וקיימו ושלחו או החזירו השדות אפשר אינו מעלה כלל כיון דלאו בני מצות נינהו שליחותם וחזרת' אינו מועיל ואין חל היובל וכן כתבתי שם דנראה דאם אין לישראל עבדים רק לעכו"ם אין שילוחם מעלה ג"כ כיון דאינם מחויבין ולא חל היובל. אך באם יש ישראל משלחים א"כ חל יובל והוי אפקעתא וכופין ג"כ העכו"ם לשלח ע"ש. והנה החזרת שדות דאינו נוהג אלא בא"י וכן ת"ש לפמ"ש לעיל א"כ ודאי תליא בארץ ואם נחסר א' בא"י אינו יובל כלל אף שבח"ל חזרו שדות או תקעו שופר כיון דא"ח כלל לא מעלה לענין יובל כלל רק שלוח עבדים דנוהג ג"כ בח"ל אפשר לספק אם הב' דברים היו בא"י ושלוח עבדים לא היה בא"י רק בח"ל ושלחו העבדים אם חל היובל כיון דנעשו שלשתן או אפשר הא דשלוח עבדים נוהג בח"ל היינו אם היו כל הג' דברים בא"י וגם שלוח עבדים נוהג בח"ל ג"כ וחייבים לשלח. אבל אם לא היו עבדים בא"י כלל שלוח שבח"ל אינו מעלה כלל ואין כאן יובל ופטורים בני ח"ל לשלח או אפשר כיון דחייבים במצות השלוח שלהם הוא כמו א"י וחל יובל. והנה בש"ס בדברי ר"י אי אפשר דליכא א' בסוף העולם דאינו משלח וע' תוס' שם נראה דהשלוח בח"ל מהני להיות חל יובל וע' בס' ט"א במסקנא מביא שם דברי הראב"ד דדוקא בא"י מהני ואם היה בא"י מחויבים לשלח בח"ל ג"כ אבל שלוח של ח"ל לבד ל"מ ולא חל יובל ע"ש. ופשוט דג' דברים דמעכבין היינו ביה"כ כדכתיב בקרא אבל אם הי' חסר א' ביה"כ אף שלאחר יה"כ שלחו או החזירו אינו מעלה כלל ואינו יובל. והנה אף אם נחסר פ"א יובל כגון שלא הי' א' מג' דברים הנ"ל מ"מ אינו נחשב השנה הזאת לשמטה שלאחריה רק אחר השנה זו מונין שמיטה לפי הפסק דשנת יובל אינו עולה אף שלא היה נוהג יובל ה"ל כמו להסוברים שמטה דאורייתא בזה"ז כמ"ש לעיל מ"מ היו מונין בב"ש יובלות לקדש שמיטין ולא הי' שנת היובל מן החשבון אע"פ שיובל לא היה נוהג מה"ת בב"ש לרוב השיטות חוץ דעת ר"ת בגיטין ע"ש. ע"כ נזה"כ הוא דשנת החמשים אינו מן חשבון השמטות א"כ ה"כ ופשוט. והנה אם לא היה יובל או בב"ש דלא הי' יובל רק מנו יובלין לקדש שמיטין והיה בין שמטה אחרונה ליובל עד שמטה ראשונה ליובל שבעה שנים ושנת היובל אם לא הי' יובל בודאי חייב בתרומו' ומעשרות כמו שאר השנים אך איזה מעשר הי' נוהג והיאך הי' המנין לחשבון המעשרות כי תמיד הי' ששה שנים בין שמטה לשמטה והי' בשנה א' וב' לשמטה מ"ר ומע"ש ובשנה ג' הי' מע"ר ומ"ע וכד' וה' הי' מע"ר ומע"ש ובשנה הששית הי' מע"ר ומ"ע ועתה שנתוסף שנה איזה מעשר הי' נוהג אם מע"ש או מ"ע יתבאר אי"ה במצות מעשר לקמן. והנה מבואר דשמטת קרקעות היינו חזרת שדות לבעלים מעכבת היובל נראה דדוקא חזרת השדות לבעלים מעכבת אבל אם לא הי' איש שקנה שדה רק הוריש שדה והדין דמקדיש שדה אחוזה דחוזרת לכהנים ביובל נראה דאין זה בכלל השמטת קרקעות כיון דכתיב בקרא ושבתם כו' אל אחוזתו א"כ אין היובל נוהג כי צריך דוקא להתקיים ושבתם כו' וע"ז קאי יובל הוא דמעכב כנ"ל ובעזהשי"ת הדינים יתבארו לקמן. והנה כ"פ ביארתי בח"ז דכל לאו צריכי' להתרות בו מאותו פסוק ואם כן כאן בשמיטה בעבודת הארץ צריכין להתרות בו משום שדך לא תזרע ועל עבודת האילן משום כרמך כו' וכאן ביובל דלאו א' הוא עבודת ארץ ואילן מתרין בו על שניהם משום לאו זה. והנה לאוין אלו ככל הלאוין שיש בהם מלקות לכל הדינים שכתבנו כ"פ. וגם לענין העשין ככל העשין ולהאריך בכל פרטי מצות אלו צריך חיבור גדול. ומ"ש הרהמ"ח במצוה של"ה דאם עברו ב"ד ולא תקעו בשופר שנשתלחו העבדים והחזירו השדות מבלי תקיעה בטלו עשה זו כבר כתבנו למעלה דאם לא היה תקיעה כלל אין יובל כלל ואם היה תקיעה ממילא חל יובל לאו דוקא אלא כ"א מישראל שלא שמע תקיעה ביובל ביטל מ"ע כמו בר"ה וד' הרהמ"ח דנקט ב"ד אינם מובנים:

מצוה של"ו דיני מקח וממכר

(א) שנדון בדין מקח וממכר בענין שציותה התורה עליו. כלומר שיש צדדין שתתקיים המכר בין מוכר ללוקח ויש צדדין שאין לה קיום והיא חובה עלינו לדון ביניהם כמצות התורה ואע"פ שבאו מצות אחרות ע"ז כמ"ש בפ' משפטים שנצטוינו לדון בדיני טוען ונטען ובין מזיק וניזק וכיו"ב וכל מקח וממכר בכלל טוען ונטען הוא אעפ"כ באה המצוה על ענין המקח וממכר מיוחדת מפני שהוא דבר תמידי אל הבריות שא"א לב"א לחיות אפי' יום א' זולתו ועז"נ פ' וכי תמכרו ונו' ואתה מוצא שכך דרכה של תורה בהרבה מקומות שלפי צורך הדבר או חומר שבו תיחד המצוה בו וכמו כן תכפול האזהרות בדבר פעמים רבות כמו שאתה רואה באזהרת עבו"ם שנכפלה במ"ד מקומות ויתר האזהרה במולך לבדו לפי שהיתה מצויה הרבה אותה העבודה הרעה. וכן באו בענין שבת י"ב אזהרות בתורה והתייחדה האזהרה בו בקצת מלאכות כמו הבערה והוצאה ואע"פ שיש בהן מדרש אם לחלק יצאת או ללאו אין המדרש סתירה לנו כי הרבה פנים לתורה. שורש הדינים ידוע כי הוא דבר ששכל בני איש מעיד עליו ומבקש אותו כי בדין יתקיים ישוב ב"א. מדיני המצוה משארז"ל שדיני המקח והממכר חלוקים לפי הדברים הנמכרים והנלקחים שהקרקעות והעבדים נקנים בכסף בשטר וחזקה ובכ"א מאלו כיצד בכסף וכן בשטר וכן בחזקה יש בהם פרטים רבים כמו שבא בקדושין בפ"ק והמטלטלין נקנים בדרכים אחרים יש מהן שנקנים בהגבהה וזאת הקנייה גדולה ומספקת לכל המטלטלים ויש מהן שנקנים בקנייה פחותה מזה והיינו המשיכה ומהן שנקנים בפחותה מזו והיא המסירה והביאו ז"ל ראי' על היות המטלטלין צריכין אלו הקניות ושאינן נקנין כמו הקרקעות מדכתיב או קנה מיד עמיתך. כלומר דבר הנקנה מיד ליד. וכמו כן הביאו ראי' על קניית הקרקעו' בכסף ושטר וחזקה מכתובים אחרים כמו שבא בקדושין ואין ספק כי אלו הקניות כולן מתקנות חכמים הן והביאו הכתובים לסמוך בהן דבריהם והאמת כי חכמתם היקרה העתידה להגלות על ידם היתה רמוזה וגנוזה בתוך הכתובים דהיינו שאותן אסמכתות נלמדות הן מתוכן. וארז"ל בגמ' ד"ת מעות קונות אף במטלטלים אבל טעם הצריכין משיכה בהן גזירה שמא יאמר לו מוכר ללוקח נשרפו חיטך בעליי'. ומפני שתקנת המשיכה נעשית ע"ז ארז"ל שאם היו המטלטלין ברשותו של לוקח אף שנשכר אותו מקום למוכר מכיון שהרשות הוא של לוקח ועיניו תמיד עליו ואם יארע שום מקרה באותן מטלטלין גם הוא יכול להרגיש בענין כמו המוכר וישתדל בהצלה שבצד זה לא נקנה במשיכה אלא בכסף כד"ת. וכן אם הלוקח שוכר אותו מקום שהמטלטלין בו גם בענין זה לא תקנו בהם משיכה ומסירה והגבהה ואסנ"כ שהקרקע נשכר עם הדברים שהיא נלקח והוא כסף ושטר וחזקה שהשכירות קניה היא ליומא ואמרו ג"כ כשם שמקומו של אדם קונה לו כך כליו קונין לו בכ"מ שיהי' לו רשות והניח אותו ומכיון שיהיו המטלטלין בתוך הכלי אין א' מהם יכול לחזור בו אלא הרי הם כמו שהגביהן או כמו שהונחו בתוך ביתו אבל כ"מ שאין לו רשות ללוקח להניח שם הכלי אז כליו אינו קונה לו כגון בר"ה וכן רשות מוכר ומ"מ אמרו חכמים לענין רשות מוכר שאם א"ל מוכר ללוקח קנה בכלי זה או אפי' לא א"ל כן אלא שקנה ממנו ברשות המוכר כלי א' והגביהו כדי לקנותו ואח"כ קנה פירות והניחן בתוך הכלי מיד קנה אותן שמפני ההנאה שיש לו למוכר במכירת הכלי אינו מקפיד על מקומו של כלי וכאילו הכלי ברשות הלוקח חשבינן לי' והמסירה אינה כן שאין המסירה קונה אלא בר"ה ובחצר שאינו של שניהם וקנין המסירה היא במה שאין דרך ב"א לרוב גודלן להגביהן ולא אפי' למשכן כגון הספינות הגדולות וכיו"ב שא"א לב"א לזוז אותם כ"א בטורח רב ובריבוי ב"א. והמשיכה אינה כן שאין המשיכה עושה קנין אלא בסימטא והוא מקום סמוך לצד ר"ה שדרך ב"א להניח שם כליהם וכל הקודם להניח שם כליו אין חברו רשאי לסלקו וכמו כן קונה המשיכה בחצר שאינה של שניהם וההגבהה קונה בכ"מ לפי שבגופו הוא מגביה וכן הוא קונה וגופו רשותו הוא בכ"מ ועוד יש קנייה אחרת בקרקעות ומטלטלין והוא החליפין

מצוה של"ו (א) **שנדון** בדין מקח וממכר כו' דינים אלו מבוארים בר"מ הלכות מו"מ ובש"ע ח"מ וגם דיני שותפים ושלוחים מבואר בר"מ ה' שותפים ובש"ע ולכתוב דינים אלו ארוכים ורחבים מני ים והודעתי דרכי בח"ז כי דבר המבואר בראשונים ואחרונים אין דרכי להאריך בה רק אכתוב קצת להגיה בדברי הרהמ"ח ובקיצור דין קנין של כאו"א. הקרקעות יש בהם ד' קניינים כסף ושטר וחזקה וק"ס. כסף כיצד נתן לו פרוטה או ש"פ בעד הקרקע קנה הקרקע ודוקא ש"פ אבל פמש"פ אינו ממון בדיני התורה ואינו קונה ועי' פ' משפטים הבאתי דמה שמחולקים הסמ"ע והט"ז ר"ס ק"צ דדעת הסמ"ע דאינו קונה אלא בתורת שווי המקח כגון שנתן לו הפרוטה על דמי הפרעון והשאר זקף עליו במלוה או שכל המקח אינו שוה אלא פרוטה אבל באם אינו נותן לו בשביל שווי מקח אלא שנותן לו פרוטה שבפרוטה זו נשתעבדו שא"י לחזור בהם כמו שטר וחזקה וק"ס ל"מ דנלמד משדה עפרון ובעפרון היה דמי שווי השדה והט"ז השיג עליו דגם בכה"ג מהני ולעיל פלפלתי בזה. ולכאורה ד' הסמ"ע צ"ע דבאמת קנין כסף אינו נלמד משדה עפרון אלא משדות בכסף יקנו ע' קדושין כ"ו ובתו' עמדו בזה למה לא ילפינן משדה עפרון ותי' דשאני נכרי כו'. א"כ משדות בכסף כו' אפשר ש"פ כמשמעות כסף בכה"ת היינו כסף קנין אח"ז ראיתי בב"ח שהשיג עליו בזה. ודוקא במקום שאין כותבין שטר אבל במקום שכותבין שטר אינו קונה בכסף דלא סמכה דעת הלוקח כו' וזה ג"כ מה"ת דבקנין צ"ל דוקא סמיכת דעת שניהם ובמקום דא' לא סמך דעתו אינו קונה מה"ת רק אפילו אם שניהם סמכו דעתם מ"מ צריך קנין שגזרה התורה ובדברים בעלמא אין קונין' אבל אם עושים הקנין שציותה התורה קונים היכי דסמיכי דעתם ובמקום דלא סמכו דעתם ל"מ הקנין מה"ת כמו שמצינו גבי קדושי אשה לא סמכה דעתה ה"כ וז"פ. והנה בקונה מעכו"ם או עכו"ם מישראל ג"כ מה"ת הוי כסף קנין ע' קדושין דף י"ד ע"ב וב"ב נ"ד כתבו התוס' דילפינן משדה עפרון דעכו"ם קונה בכסף אך מבואר שם מחמת לא סמכה דעתא רק בשטר ער"מ וח"מ סקל"ד דינים המסתעפים ואכ"מ. אבל מה"ת ג"כ קונה עכו"ם קרקעות בכסף כמו בישראל ונראה דגם עכו"ם בעכו"ם הקונה מועיל קנין כסף מה"ת. והנה כתבנו לעיל דכסף הוא דוקא בפרוטה או ש"פ ופמש"פ אינו קנין נראה דוקא בישראל מישראל צריך ש"פ

החליפין וזאת הקנייה היא מורגלת לפנים בישראל וענין החליפין הוא שאדם מחליף בהמתו בבהמת חבירו או כלי בכלי או כלים בקרקעות. ואמרו חכמים בכל אלו שכיון שמשך האדם הכלי מחבירו זכה חבירו באותו הכלי האחר שהוא רוצה לקנות ממנו בכ"מ שיהי' ואם יארע בו שום אבידה נאבד לצורך זה שזכה בו עכשיו בחליפין ודין קניית החליפין אינו אלא בכלים אבל לא בפירות שאין הפירות עושין חליפין שהרי בפירוש מצאנו באותו כתוב שלמדנו ממנו החליפין שבכלי הן כמ"ש לפנים בישראל שלף איש נעלו כלומר בית יד שלו וזהו הכלי ומ"מ אע"פ שאין הפירות עושין חליפין לקנות בהן כמו בכלי נקנין הן בתורת חליפין כלומר בכלי יכול אדם לקנותן בדרך חליפין שיתן אדם לחבירו כלי ויזכה בפירות חבירו בכ"מ שהן משא"כ במטבע שהמטבע אינה נעשה חליפין ולא נקנה בחליפין לפי שדעתו של אדם על הצורה והצורה עשויה להבטל ברצון המלך או גדול המדינות ועל מה שאינו דבר קיים אין לב הבריות סומך בו לקנות בו וע"כ אינו נקנה בחליפין ולא נעשה חליפין אבל מטבע שאין חשיבתו מחמת הצורה נקנה בחליפין ונעשה חליפין ככל שאר המטלטלין ואיזהו זה מטבע שפסלתו המלכות או בני המדינה וכדאר"ל בפרק הזהב אפי' בכים מלא מעות ותרגמא רבי אבא בדינרין ניאקא ואנגרא חד פסלתו מלכות וחד פסלתו מדינה ואין הכוונה באמרנו שאינו נעשה חליפין ולא נקנה בחליפין שמי שמשך פירות מחבירו בכך וכך מעות לא יתחייב לתת לו המעות דודאי מתחייב להשלים לו מעותיו מכיון שמשך פירותיו אבל הענין הוא שאינו נעשה חליפין שמי שהי' לו שק של מעות ממטבע שאינו נפסל כמ"ש ומשך מחבירו כלים או בהמה או פירות ואמר לחבירו הריני מושך פירות אלו חליפי אותו שק של מעות שיש לי שיש בו מאה דינרים אין חבירו זוכה באותן דינרים כלל ואם נאבדו אחר שמשך זה הפירות בשום צד אפילו באונס לא נאבדו לו כלל אלא חבירו מחויב הוא להשלים לו הדמים מכל מקום דלא בתורת חליפין אתמר אלא בתורת דמים וכ"ה מבואר בר"פ הזהב שאמרו שם הזהב קונה את הכסף מאי לאו בחליפין לא בדמים ומקשו שם א"ה קונה מחויב מבעי' לי' כלומר דלא נפל לשון קנייה אלא בדבר ידוע אבל זה מביא הוא לו איזה דמים שירצה ומתרץ תני מחויב כלומר מחויב הוא לו לתת לו את הדמים מכיון שמשך ממנו הפירות וא"י לחזור בו אבל הנותן לחבירו מעות לקנות ממנו פירות אינו מתחייב בעל הפירות לתתם לו שזו היא תקנת חז"ל שלא לקנות בכסף אלא במשיכה אבל מ"מ חייבוהו ז"ל לקבל מי שפרע לפי שחוזר מדבורו ואחר שעשה מעשה עם חבירו ומקבל ממנו מעות. וקנייה זו של חליפין שהיא נקראת לחז"ל קנין היא קנייה בכ"ד בין במכר בין במתנה ובכל תנאים שבין אדם לחבירו שנא' בזה לקיים כ"ד וזאת התעודה בישראל. ודין מי הוא ראוי למכור ויתקיים ממכרו ומי אינו ראוי כגון בן דעת ושאינו ב"ד. ודין מוכר דברים סתם ואינו מפרש כל הענינים שצריך לפרש ודין משייר בממכרו שום דבר בגוף או בפירות. ודין מצרים שצריך אדם להזכיר במכר קרקע ואם הזכיר קצתם ולא כולם היאך דינו ודין מוכר דבר שא"ש מה דינו והחילוק שבין תלוהו וזבין או תלוהו ויהיב. ודין המתנה עם חבירו שאם ירצה למכור קרקעו שימכרה לו. ודין המוכר קרקעו ע"ד לעשות שום ענין ולא עלה בידו לעשות אם יתקיים ממכרו אם לאו כגון המוכר אותו ע"ד לעלות לא"י ולבסוף לא עלה שם וכן כל כיו"ב. וזה שאני אומר ע"ד לעשות שום דבר לא שיפרש המוכר אותו הדבר בשעת המכר אלא שהבריות יודעין מתוך מעשיו ודבריו שכן חפצו. ודין מכירת הקדשות
או

ש"פ בכה"ת אבל ישראל מעכו"ם דגבי עכו"ם פמש"פ ג"כ ממון כמבואר בסנהד' וכ"פ בש"ס א"כ קונה הישראל מאתו אף בפמש"פ וכן עכו"ם מעכו"ם דאצלם הוי פמש"פ ג"כ ממון וזה מבואר להדיא בעירובין דף ס"ב דשוכרין מן העכו"ם בפמש"פ כיון דהיא ממון אצל הנכרי ופשיטא דאין חילוק בין שכירות למכיר' ע"ש א"כ ה"נ עכו"ם מעכו"ם. אך ע' תוס' קדושין דף ג' ע"א ד"ה ואשה כו' בשם ר"ת דגמרינן משדה עפרון ובשדה עפרון כתיב כסף ואין כסף פמש"פ והתם עכו"ם הי' והוי כסף אף בפמש"פ והתוס' בעצמם בב"ב כתבו דקנין עכו"ם בכסף נלמד משדה עפרון א"כ נראה מדבריהם דגם אצל עכו"ם בעינן פרוטה ובאמת דבגמרא הנ"ל מפורש להיפך ושכירות וקנין הם שוים ואי אין קונים למה נקנה השכירות בפמש"פ. אך דהתו"ס אפשר ליישב אבל ד"ז אמת וכמבואר להדיא בש"ס. וע' מ"ל פ"ה מה' אישות נסתפק אם קידש אשה בדבר דלדידיה אינו ש"פ ולדידה ש"פ אי מקודשת דבתר דידה אזלינן והוי ש"פ א"ד כיון דלדידי' אינו ש"פ לא יהיב לה מידי ע"ש. וגבי מכירה נמי אפשר לספוקי בכה"ג אם אצל המוכר הוא ש"פ ואצל הלוקח נותן המעות אינו ש"פ אי קוני' בזה. אך מכאן יש הוכחה כיון דישראל קונה מעכו"ם בפחות מפרוטה דאצל העכו"ם הוי ממון אף דאצל ישראל הנותן לא הוי ממון מ"מ קנה א"כ ה"ה ישראל מישראל דאצל המוכר המקבל ש"פ ואצל הלוקח הנותן אינו ש"פ קנה דבתר המוכר המקבל אזלינן וצ"ע בזה ללמוד מדינים אלו לדיני קדושין. ולפמ"ש דאזלינן בתר המקנה א"כ אם עכו"ם קנה אצל ישראל בפמש"פ אף דאצל העכו"ם הוי ממון מכל מקום כיון דאינו ממון אצל ישראל המוכר לא קנה הלוקח אך אין ראיה ברורה. ב' שטר. המוכר או נותן במתנה קרקע וכ' לו בין על הנייר או על החרס אף שאינו ש"פ שדי מכורה לך או נתונה לך ומסר השטר ליד הלוקח קנה השדה ואפי' נכתב בלשון עבר מכרתי או נתתי כו' והשטר צ"ל או בכ"י המוכר או עידי חתימה או עידי מסירה לכל חד כדאית ליה בגיטין אבל אם לא הי' שום עדות לא ע"ח ולא ע"מ ולא כת"י אין זה שטר כלל עיין במס' גיטין וקדושין ובח"מ סי' מ"ב ובדבר שיוכל להזדייף ע"ש מ"ש וע"ש בס' קצה"ח. וזה במתנה אבל במכר לא סמכה דעתו עד שיקבל המעות ופרטי הדינים אין דרכי לכתוב בח"ז רק הכלל בקיצור דשטר הוי קנין מה"ת וזה נק' שטר מקנה דא"י לחזור כגון שקנה בשטר והשדה שייך ללוקח ועיין ח"מ סי' רמ"ד דינים גבי שטר מתנה באומר אמרו וזה שייך גם בשטר מכר אם הוא שטר מקנה אם הוא רוצה לקנות בשטר לחוד. ושטר דקונה ילפי' בש"ס דקדושין מפסוק ולקח את ספר המקנה וזהו שטר קנין ולא שטר ראיה רק באותו שטר נקנה השדה כ"ה גזה"כ ושטר כזה ל"מ בעידי עכו"ם דלאו שטר ראיה הוא אלא שטר מקנה והנהו לאו בני שטרא נינהו כמבואר בגיטין דף י' ובח"מ סי' ס"ח. ועי' באחרונים ובקצה"ח סק"א כתבו דז"מ בש"ס דגיטין דף כ' דשטר קנין צ"ל הנייר והדיו ושכר הסופר הכל משל מוכר ואם הוא משל הלוקח אין קונה בשטר זה דבעינן ספר המקנה. והמוכר צריך להקנות השטר ללוקח. ואם א"ל ע"מ שהנייר שלי אינו קונה כי אותיות פורחות כו' כמו גבי גיטין ומה שמבואר בש"ע דהלוקח נותן שכר הסופר היינו בקנה בקנין אחר בכסף והדומה והשטר אינו אלא שטר ראי' נותן הלוקח השכר כמבואר בתוס' גיטין אבל אם הוא שטר מקנה צריך שיהיה הכל משל המוכר ובל"ז אינו שטר מקנה ואינו קונה בזה השטר וע' בנה"מ (ע' השמטות) כתב דוקא הנייר והדיו צ"ל משל המוכר ולא שכר הסופר. עוד מבואר בש"י אף דשטר אינו קונה לחצאין היינו אם בשטר נכתב כל השדה והוא אינו רוצה לקנות רק חצי השדה אינו נקנה לו החצי שדה בשטר זה דאין שטר קונה לחצאין ובקצה"ח הקשה מתוספת כתובתה ומחלק בין שטר ראי' לשטר קנין דדוקא שטר קנין אינו קונה לחצאין והאמת כ"ה. וקנין שטר אינו נוהג בעכו"ם וע' תוס' ב"ב נ"ד כתבו דקנין שטר נפקא מולקח את ס' המקנה וההוא ישראל הוי ועיין קדושין י"ד ע"ב ובתוס' שם וע"כ ל"מ שטרות של עכו"ם לענין שטר מקנה דלאו בני שטרא נינהו. והנה אם המוכר הוא עכו"ם בין אם הקונה ישראל או עכו"ם אינו קונה כיון דהמוכר כותב השטר והוא לאו בן שטר הוא אבל אם ישראל מוכר לעכו"ם והישראל נותן השטר אפשר דהעכו"ם קונה כיון דהשטר הוא של ישראל. אך נרא' כיון דילפינן מולקח את ספר המקנה והתם הוי ישראל מישראל א"כ בל"א עכו"ם לא ילפינן שטר כלל וצ"ע וע"ש בר"מ ובש"ע סקל"ד דעכו"ם קונה בשטר היינו שטר ראיה ועי' בכ"מ פ"א מה' מכירה וה' זכיה ומתנ'. ג'. חזקה במוכר או נותן אם הלוקח עשה קנין חזקה נקנה לו הקרקע. ומאי זה הקנין נעל גדר ופרץ שהועיל להקרקע. ואכילת פירות אי הוי חזקה מחולקים בזה הראשונים ע' סי' קל"ב ובמ"ל מביא שנסתפקו חכמי הדור במוכר שדה המושכר' לאחר דקנין כסף ושטר מהני כיון דהגוף של המשכיר ויכול למכור אחר שיכלה הזמן מהשכירות כמבואר בראשונים. אך אי מהני קנין חזקה של הלוקח כיון דהפירות הם לאחר ל"ש חזקה ע"ש. וע' קצה"ח סרט"ז מביא בשם מהר"מ דל"מ חזקה כיון דלא הי' יכול להשתמש עתה כי התשמישים שייך לאחר ע"ש שכ' דבר נחמד בש"ס דב"ב. ולכאורה אפ"ל בש"ס דגיטין גבי ההוא ש"מ דתקיף לי' עלמא כו' ואמר רבא דנקנה לה החצר שהגט מונח כו' והקשה לו ר' עילש מה שקנתה אשה קנה בעלה כו' ע"ש והוא בפ' הזורק. ולכאורה קשה על הר"מ דסובר דחצר המושכר קונה למשכיר עסי' סי"ג א"כ נהי דקנה הבעל מה שקנתה האשה היינו לפירות והגוף שלה א"כ שפיר קנה לה החצר. אך לפמ"ש נוכל לומר דקו' רב עילש היתה כיון דהפירות אינן שלה רק נשאר ביד הבעל ל"ש קנין חזקה דמ"ל אם הפירות שייכים לאחר או להמוכר כיון דאינו קונה הפירות עתה והיאך אמר דתיזול ותיחוד היינו קנין חזקה אך באמת הפירות ל"ש לבעל דהנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות וא"א לומר כתי' התוס' שהי' משאיל לה החצר דלדעת הר"מ חצר השאול קנה להמשאיל עכצ"ל כתי' השני של התוס' כיון דאינו יכול למכור ע"ש ולא קשיא מכאן על הר"מ. ועיקר קשה מקודם לזה דמקשי הש"ס חצר' כו' ע"ש בסוגיא. וקנין חזקה נלמד שם בקידושין מקרא חזקי' אומר ושבו בעריכם כו' דבי ר"י תנא מוירשתם עי' בס' המקנה ושם בדי"ד כתב דפסוקי' אלו בישראל כתיב א"כ בעכו"ם ל"מ חזקה מן התורה לא עכו"ם מישראל ולא ישראל מעכו"ם ועיין סימן קל"ד. אך מן התורה ל"מ חזקה בעכו"ם לפמ"ש אפי' בלא הטעם דאלמו' העכו"ם רק מחמת אלמות חז"ל לא תקנו חזקה ע"ש ועיין בכורות די"ג תוס' ד"ה אם נופו בסה"ד. ויש עוד קנין היינו סודר דנותן הקונה כלי למקנה אף שאין בו ש"פ ועי"ז נקנה הקרקע להקונה ודין ק"ס עחה"מ סי' קל"ה שם מבואר כל הדינים ואם ק"ס מועיל בעכו"ם דעת ר"ת שגם בעכו"ם נוהג ק"ס ועש"ך סי' קכ"ג סק"ל פלפל באורך ודעתו דאין ק"ס נוהג בעכו"ם ואין להאריך במה שהאריכו הראשונים והאחרונים. ובמקום שכותבין שטר. הנה בקנין חזקה הוא מחלוקת הקדמונים הרשב"ם ודעימי' סוברי' דחזקה מהני אף במקום שכותבין שטר ואין כן דעת הרמב"ן ודעימי' והסמ"ע בחו"מ ס"ס קל"ב קבע להלכה כדעת הרשב"ם ומקורו מהטור שם. ואמנם לענין קנין סודר נסתפק בשו"ת מהריב"ל ח"א סי' פ' אי מהני במקום שכותבין שטר ובבאר היטב חו"מ סי' ק"ל הביאו וגם דעת הש"ך בזה דפשיטא לי' דמהני וכן בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי סי' י"ח וע"ש. ואני תמה על כל הגדולים הנזכרים שלא הביאו דברי התוס' במס' יבמות דף ל"ג ע"א ד"ה קני לך מעכשיו שמבואר בדבריהם להדיא דדוקא בקנין כסף לא מהני באתרא דכתבי שטרא אבל בחזקה ובחליפין מהני אף במקום שכותבין ולהכי הוי' רוב הקנינים בחזקה או בחליפין דלהני בלא
שטר

או בתי כנסיות כיצד ולאיזה ענין הותר המכר בהם. ודין קניית שטרות שצריך בהן מסירת השטר וכתיבה מצד אחר שנפרש בו שהוא מוכר לו אותו שטר וכל שעבודא דאית ביה. ודין נותן מעות לחבירו לקנות לו דבר וקנאו לעצמו באותן מעות מה יהא בזה. ודין ג' שנתנו מעות לא' והלך וקנה במקצת הדמים איך יחלקו. ודין מ"ש שבד' פרקים לשנה מעות קונות לענין קונה בהמה ולפיכך ארז"ל בפ' או"ב שמשחיטין את הטבח על כרחו. ובאוקימתא דר' אלעאי אר"י שפירש דבד' פרקים אלו העמידו דבריהם על ד"ת וכדאר"י אר"י ד"ת מעות קונות. ודין מוכר בהמה ונמצאת טרפה מה דינם ודין מוכר אומר במנה ולוקח אומר בנ' והלך כאו"א ואח"כ לקחו סתם ודין מ"ש שאין אדם מקנה דשלב"ל ודין בעל המכר ודין שלוחו של אדם ושותפו במקחו וממכרו בהפסדו ושכרו ויתר פרטי המצוה רבים יתבארו בפ"א דקדושין ופ"ד ופ"ח ופ"ט ממציעא ופ"נ וד' הו"ז מבתר' וקצת מהן במקומות אחרים מפוזרים בגמ' (ח"מ סי') ונוהגת בכ"מ וכ"ז בזכרים כי להם לעשות דין וב"ד העובר ע"ז ודן בין מוכר ולוקח שלא כדין שציותה תורתינו השלימה בטל עשה זו זולתי אם עשה כן מדעת שניהם. שאילו בקבלת שניהם רשאי דכל תנאי שבממון תנאו קיים:

מצוה של"ז דיני אונאת ממון

(א) שלא להונות א' מישראל בין זכר בין נקיבה במקח וממכר שנאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. וארז"ל בספרא אל תונו איש
את

שפר משום דמקום שכותבין שטרא הוי וע"ש בדבריהם. ועי' ג"כ בתשובת מהרי"ט ח"ב סי' ס"ה באורך בדין זה על דברי מהרי"ן לב. ולא הביא גם כן דברי התוס' והוא פלא בעיני ול"ע. וכל המחובר לקרקע דינו כקרקע לענין קנין ואם א"ל לקרקע כגון ענבים העומדים לבצור יש שני דיעות עחה"מ סי' קל"ג וש"מ. ותלוש ולבסוף חברו עח"מ סי' ל"ה שני דיעות אי דינו כמחובר או כתלוש וע"ש בש"ך שכתב דבית הוי כמחובר דנקנה בכסף ושטר וחזקה וע' מג"א או"ח סי' תרל"ג השיג על הש"ך. והנה שכירות קרקע או שאלה נקנה ג"כ בקניינים אלו הג' היינו כסף ושטר וחזקה אבל בק"ס יש שני דיעות י"א דשאלה ושכירות אין נקנים בק"ס כיון שסופן לחזור לבעליהן והובאו סברות אלו בסי' קצ"ה ובקצה"ח מביא בשם התוס' דגם מתנה ע"מ להחזיר אין נקנים בחליפין כיון דסופו לחזור ומביא דמד' הרא"ש נראה אף דשאלה ושכירות אינו נקנה בחליפין מ"מ מתנה ע"מ להחזיר נקנה ע"ש. ובנה"מ כ' דוקא שאלה ושכירות שלא נפחת אינו נקנה בחליפין אבל שאלה ושכירות מטלטלין שנפחת ה"ל כאלו מקנה הגוף ונקנה בק"ס וכן ע"ע דגופו קנוי נקנה בחליפין ע"ש. והנה הד' קניינים הנ"ל קנין כסף אם הוא כולל מטלטלי' ג"כ מה"ת יבואר בעזרת השי"ת לקמן וקנין שטרות (ע' בהשמטות) וחזקה אינו במטלטלין וק"ס הוא קנין כולל אף במטלטלים חוץ ממטבע ויבואר בעזה"י לקמן. ויש עוד קנין הכולל הכל היינו אודיתא שמודה שמכר או נתן הקרקע או המטלטלין אף דקמי שמיא גליא שהוא שקר מ"מ אודיתא גופא הוא קנין ובקצה"ח סימן קצ"ד מביא בשם התוס' דקנין אודיתא אינו אלא מדרבנן ומה"ת אינו קנין גם יש שיטות דאודיתא אינו אלא בשכ"מ ולא בבריא וגם יש תנאים כיצד היא אודיתא והאריכו בזה בספרן של לדיקים. ועבדים הנה קנין עבדים עברים ביארנו בפ' משפטים ועבדים כנענים עש"ס קדושין כ"ב ע"ב דאיתקש לקרקע ונקנים בכסף ושטר וחזקה וכ"ש בחליפין דנהיג במטלטלין ג"כ וכ"ה בר"מ כאן ובה' עבדים ובש"ע סי' קצ"ו ויו"ד סי' רס"ז נוסף עליהם. עבד דנקנה במשיכה ג"כ ועי' ספ"י שם כ' דאפי' לר"י משיכה הוא קנין טוב מה"ת כגון במציאה והפקר ומתנה רק ר"י סובר דהוא גזה"כ וכי תמכרו כו' דאין משיכה קונה במטלטלין רק כסף ועבדים דאינו בכלל מטלטלין לא אתמעט מקרא זה וכי תמכרו ע"כ נקנה במשיכה וכן קרקע הי' נקנה במשיכה אלא דא"א ובעבד דאפשר במשיכה נקנה מה"ת ע"ש. ובמקנה ונה"מ תמהו על הפ"י דתבוא' בגיטין ובש"ע סי' ר"ב גבי זרעים ועלין נקוב דאין זרעים נקנים במשיכה אף דאפשר במשיכה כיון דהם כקרקע ועי' במקנה כ' טעם אחר ענין זה הוי כמטלטלי' ע"ש ולדבריו להפוסקים דמשיכה אינה קונה מה"ת במכירה כר"י ה"נ אינו קנין תורה וגם יש חילוק בין קונה אותו מישראל או מעכו"ם כמטלטלין שיתבארו בסמוך. וגם נקנים באג"ק ועי' לקמן אם קנין אגב הוא מה"ת או מדרבנן. וגם נקני' בקנין חצר וכן בקנין הגבהה כיון דמשיכה קונה עס"י קצ"ו ובמטלטלין יש הרבה קניינים. והנה קנין כסף הוא פלוגתא ר"י ור"ל בב"מ ובכורות ר"י סובר כסף קונה מה"ת ומשיכה והגבהה ומסירה דכל אלו בכלל משיכה אינו קנין מה"ת רק תקחז"ל וכן חצר דהוא מטעם יד או מטעם שליחות הכל ענף ממשיכה ואינו קונה כלל מה"ת רק כסף וחליפין ג"כ קנין מה"ת הן קנין סודר בכלי והן חליפין שוה בשוה אפי' בפרי עסי' ר"ג באריכות דיש דיעות בזה אם פרי עבדי חליפין שוה בשוה עיין באריכות אך חז"ל עקרו קנין כסף ופעמים נשאר על ד"ת ע' בראשונים ובש"ע ויש ג"כ במטלטלין קנין אג"ק ויתבאר בסמוך אם הוא ד"ת או רק דרבנן [והנה קנין חזקה ליתא במטלטלין כמבואר להדיא בקדושין דף כ"ב ע"ב ובכל הפוסקים ות:.א על פסקי תוס' בכורות פ"ב סי' כ"ה שכ' חזקה שייך במטלטלין דמשמע שכן הדין חזקה מועיל במטלטלין וז"א כמ"ש]. והנה הרבה פוסקים פסקו כר"י והר"מ מכללם ומבואר בש"ס דמ"ד כסף קונה מה"ת בישראל אין קונה בעכו"ם רק משיכה ועלח"מ פלפל בד' הר"מ ויש פוסקים כר"ל דמה"ת דוקא משיכה ולא כסף קונה בישראל ובעכו"ם כסף ולא משיכה ויש סברא דבעכו"ם כסף ומשיכה קונה או זה או זה ע' תוס' ב"מ ובכורות ובראשונים ובאחרונים ובש"ע ח"מ יו"ד או"ח ה' פסח וכתבו התוס' וכמה ראשונים דאף לר"י דמשיכה אינו קנין היינו דוקא במו"מ דאיכא כסף אבל היכי דליכא כסף כגון מתנה קונה במשיכה ור"י ג"כ מודה דבזה משיכה קונה מה"ת דאלת"ה מציאה ומתנה במאי נקנה ע' תוס' בע"ז פ' השוכר דע"א ע"א ד"ה פרדשני ובדף ע"ב ובש"מ ב"מ מביא בשם הרמב"ן דגם מתנה אינה נקנה אלא בחליפין או בחצר או באג"ק ואין משיכה קונה כלל. ולכאורה קשה על הרמב"ן דאי נאמר דמשיכה אינה קונה כלל היאך קונה בכסף והיאך קונה המוכר את הכסף שיוכל להקנות עי"ז החפץ ודוחק לומר שקונה ע"י חצרו הכסף ועי' במקנה כתב בפשיטות דמתנה נקנית במשיכה מה"ת עיין שם בסוגיא דע"כ ואינו מביא ד' הרמב"ן וגם בקצה"ח תמה על הרמב"ן דאי משיכה אינה קונה היאך נקנה חצרו דהוא מטעם ידו או יד שלוחו ע"ש סי' קצ"ח. ואפ"ל ע' תוס' כתובות ל"א וב"ק ק"ט דידו א"ל ראיה דכתיב בפי' ונתן בידה כו' אפשר

דדעת הרמב"ן דר"י מודה דקנין ידו מועיל תמיד מה"ת רק הגבהה דהוא מוגבה בכחו או משיכה ומסירה הם הכל ענף ממשיכה אין קונים מה"ת אבל ידו ממש קני מה"ת עיין בראשונים א"כ חצר מטעם ידו או שליח היינו יד השליח א"כ קנה בזה דידו קונה תמיד ואפשר אף במו"מ דאיכא כסף מ"מ ידו קנה מה"ת רק משיכה אינו קונה ומשיכה והגבהה מכחו זה ענף ממשיכה אבל ידו ממש קני בכ"ע אך זה לע"ג בב"מ בסוגיא שם אך עכ"פ היכי דליכא מעות הוי קנין וודאי כמו גבי גט דכתיב ונתן בידה וגבי גניבה דכתיב אם המצא תמצא כו'. וקניית אג"ק עס"י ר"ב ודעת תוס' ב"ק והרא"ש דאג"ק הוא רק דרבנן וקרא דויתן להם אביהם כו' הוא רק אסמכתא ובקצה"ח הקשה ע"ז ומביא בשם כ"י דהוא מה"ת. והנה אם הוא מה"ת ונלמד מקרא א"כ בעכו"ם אינו קונה דקרא ויתן בישראל מיירי ול"ע ואם הוא דרבנן אם חז"ל תקנו בעכו"ם קניינים ע' סי' ס"ו ויש לחלק בין ישראל מעכו"ם או עכו"ם מישראל ע' סי' קצ"ו אך אם הוא מה"ת והכתוב מיירי בישראל אין בעכו"ם קנין זה כלל בלד א' עכו"ם עיין בסוגיא הנ"ל. וקנין חליפין כבר כ' לעיל דיש דיעות אם הוא קונה בעכו"ם ויש קנין חצר או כליו שהם כחצר ויש הרבה שיטות בחצר י"א חצר דאשה משום יד אתרבאי וחצר דגברא משום שליחות והר"ן סובר דגם חצר דגברא במידי שהוא זכות לו הוא משום יד. ויש חילוקי דינים יש חצר המשתמר ועומד בלדו עיין בסי' ר' בקצה"ח ונה"מ ואחרונים ודין חצר בעכו"ם ע' באחרונים סי' קצ"ד אי חצר משום שליחות אתרבאי לכאורה ל"מ בעכו"ם וה"ר מע"ז דפריך ותקני ליה כליו ש"מ דמהני וכליו הם כמו חצר רק באיזה רשות קונים עיין בש"ע. והרהמ"ח מביא כאן הרבה דינים ברמיזה כדרכו רק מ"ש הרהמ"ח כל הקניינים הם תקנות חכמים והכתובים הם אסמכתא א"י מנ"ל זה דבאמת נראה דכל הקניינים שביארנו שהם מה"ת דין תורה ממש להם ולא ראיתי בר"מ ושאר פוסקים שיאמרו על קנין תורה שהוא דרבנן רק שמחולקים לפעמים כמו בקנין אגב שדעת התוס' דהוא אסמכתא אבל כסף ושטר וחזקה וחליפין וחצר לא ראיתי שיאמרו שהוא דרבנן רק הוא מה"ת ככל דיני התורה ואפשר נמשך אחר דברי הר"מ בשורש הב' בסמ"ק שלו אך אינו נראה לכאורה מד' כן ולע"ק. עוד מבואר בד' הרהמ"ח אמרו ז"ל ד"ת מעות קונות אבל כו' שמא יאמרו כו' שאם היו המטלטלין ברשותו של לוקח לא נקנה במשיכה אלא בכסף כד"ת וכ"כ מלשון הר"מ כאן פ"ג ה"ח נראה מדבריהם דכ"ה ידל"ש הך גזרה דנשרפו חיטך אין משיכה ומסיר' והגבהה קונה כלל. ולדידי הדבר תמוה כיון שתקנו חז"ל איזה קנין בוודאי הוא תמיד אך חז"ל עקרו קנין הכתוב בתורה משום גזירה וכ"ה דל"ש הגזירה לא עקרו וגם קנין של תור' במקומו עומד דלמה יעקרו קנין הכ' בתורה משום גזרה כיון דל"ש כאן גזרה אבל שיעקרו חכמים דבריהם למה כ"פ תקנו חז"ל קנין כגון קנין אגב וכדומה אף במקום שיש קנין תורה כי חז"ל יוכלו לתקן קניינים והם תקנו סטומת' ג"כ וד"א הוא ג"כ מתקחז"ל ולמה יגרע משיכה ומסירה והגבהה מקניינים הנ"ל רק זה שייך שפיר דהם עקרו קנין תורה משום גזירה הי' בידם לעקור אבל היכי דל"ש גזרה למה עקרו וגם א"י לעקור בלא גדר וסייג כידוע אבל לבטל קנין שלהם אין סברא כלל. ולשון המחבר סקל"ח ס"ה שדרכו תמיד להעתיק לשון הר"מ כאן שינה וכ' לפיכך כו' מושכר למוכר העמידו על ד"ת ולא כתב ולא תקנו משיכה כלשון הר"מ היינו דכסף ג"כ קונה וכן בסקל"ט יש דינים כגון אכסרה ומלוה הבאה מחמת מכר ובד' פרקים דמבואר שם דכסף קונה היינו כסף ג"כ קונה אבל בודאי גם משיכה קונה. אך ביתומים מבואר שם דמשיכה אינה קונה היינו שהוא לטובת היתומים לא עשו חכמים תקנה לגרוע כוחן ע"ש אבל בכ"מ אף דל"ש גזירה וקנין דאורייתא מועיל אבל קנין חז"ל ג"כ מועיל כמו אג"ק וכדומה ולמה יגרע משיכה והד' תמוהים לע"ד ולא הרגישו בזה האחרונים. ומצאתי בפ"י קדושין גבי עבד כנעני דנקנה במשיכה הקשה שם למה נקנה במשיכה הא ל"ש גזירה נשרפו כו' מבואר ג"כ מדבריו דהיכי דל"ש הגזירה אין משיכה קונה ול"ע. שוב ראיתי בנה"מ סקל"ו מביא ד' הפ"י והשיג עליו כדברינו דודאי לא עקרו חז"ל קנין משיכה בשום מקום רק במקום דל"ש גזרה לא נתקלקל קנין מעות וכו' תדע דהא בהנך שמבואר בסי' קל"ח דל"ש גזרה וכי לא יועיל משיכה כו' הי' בעיניו ד"ז לפשוט אך בר"מ כאן ביאר להדיא בל' הזה לא תקנו חכמים משיכה וגם בד' הרהמ"ח מפורש כן ול"ע שלא הרגישו בזה על הר"מ והרהמ"ח ומיום בואי לחדר הורא' בעזהש"י לא שמעתי משום ב"ד שיפקפקו על קנין משיכה מד' הר"מ והרהמ"ח במקום דל"ש הך גזירה ובאמת לא מלינו להיפוך בד' הפוסקים שיקנה משיכה ול"ע וקנין שטרות עיין באחרונים סי' ס"ו ושאר דינים מפוזרים בח"מ בכ"מ:

מצוה של"ז (א) **שלא** להונות כו' ער"מ ה' מו"מ מפי"ב ואילך ואכתוב בקיצור. אסור לכל איש מישראל להונות את חבירו במו"מ הן המוכר והן הלוקח שנא' לא תונו אם אינה אותו עובר בלאו והנה אחז"ל פחות משתות קנה ואינו מחזיר אונאה שתות קנה ומחזיר אונאה יתר משתות בטל
מקח

את אחיו זו אונאת ממון. ובגמ' ארז"ל מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד כלומר מטלטלין ואין כוונת המדרש שלא יזהיר הכתוב על אונאת הקרקע' כמו כן אלא הענין הוא לומר שדיני האונא' כגון החילוקים שארז"ל באונאה שהיא חוזרת ביתר משתות. ודיניה בפחות משתות ובשתות אינן נוהגין בקרקעות אלא במטלטלין. ועוד דרשו בזה הכתוב אם באת לקנות קנה מישראל שנאמר או קנה מיד עמיתך ואולי זה שדקדקו בכאן להיות דין האונאה במטלטלין לבד לפי ששינה הכתוב בלשון זה שאמר וכי תמכרו ממכר דמשמע כל ממכר בין קרקע ובין מטלטל ואח"כ ייחד האזהרה במטלטל שאמר או קנה מיד דמשמע דוקא מטלטל הנקנה מיד ליד למדו מזה לומר שיש במטלטלין דין מחודש שאינו בקרקע וזהו חזרת הממון בקצת צדדין שבו. אבל עיקר האזהרה בין בקרקע בין במטלטל היא באמת שהוזהרנו שלא להונות את הבריות לדעת אבל החילוק שביניהם הוא שנמצאת אונאה במטלטל ביתר משתות שיבטל המכר שדעת הבריות שלא לסבול אונאה יתיר' מכאן במטלטלי' אבל בקרקע לפי שהקרקע דבר קיים לעולם דרך הבריות למחול בו כל אונאה אחר שלקחו אותו וכעין משרז"ל ע"ד ההפלגה שהקרקע דבר השוה כל כסף הוא והראי' לדברינו אלו כלומר שאיסור אונאה אף בקרקע שהרי עיקר אזהרה זו בקרקע היא דכתיב בה וכמו שמפורש בפ' זהו דעת הרמב"ן ז"ל בענין זה וכמ"ש בפי' החומש. שורש המצוה ידוע כי הוא דבר שהשכל מעיד ואם לא נכתב דין הוא שיכתב שאין ראוי להיות ב"א זוכין דרך שקר ותרמית אלא כ"א יזכה בעמלו במה שיחננו אלקים בעולמו באמת וביושר ולכאו"א יש בדבר הזה תועלת כי כמו שהוא לא יונה אחרים גם אחרים לא יונו אותו. ואף כי יהי' א' יודע לרמות יותר משאר ב"א אולי הבנים לא יהיו כן וירמו אותם ב"א ונמצא שהדברים שוים לכל ושהוא תועלת רב בישובו של עולם והשם ב"ה לשבת יצרו. מדיני המצוה משרז"ל שהמוכר והלוקח שניהם מוזהרים באזהרה זו שנאמר וכי תמכרו ממכר או קנה ולא יאמר הלוקח דרך המוכר לדעת שיווי ממכרו ואחר שהוא מוכרו לו בדמים קלים אין עלי עון שאינו כן אלא שניהם באזהרה. וכמו כן שניהם בדיני אונאות כמו שחלקום ז"ל. וכ"ה במשנה אחד המוכר ואחד הלוקח יש להם אונאה. וכל מי שנתאנה מהם יכול לחזור בו. וארז"ל ששיעור האונאה שמחזירין אותה ויהי' המקח קיים הוא שתות המקח או שתות הדמים ושיעור האונאה שאין מחזירין אפי' אותה ואצ"ל שאין מבטלין המקח בשבילה היא פחות משתות המקח והדמים אבל היה בדבר שתות א' מהם כלומר שתות המקח או שתות הדמים מחזירין אונאה ושיעור האונא' שמבטלת המקח כולו הוא כ"ז שהוא יותר משתות המקח והדמים שהלכ' היא כשמואל דאמר בגמרא שתות מעות נמי שנינו כלו' שאם האונאה אינה יתירה על שניהם לא יתבטל המקח אלא יחזיר האונאה. ומ"ש שבאונאה שיתירה על שתות יתבטל המקח ואע"פ שזה הלך לבית במעותיו וזה בפירותיו דוקא שבא לחזור בו מי שנתאנה אבל בא לחזור בו המאנה מחמת שנתייקרו הפירות בינתיים או בטענה אחרת אין שומעין לו משום דא"ל מי שנתאנה אי לאו דאוניתן לא מצית הדרת בך. וכ"ה הלשון בגמרא ור"ח הוא דאמר לשמעתתא כלומר דא"ל מי שנתאנה למאנה בשעת המכר הריות היה עמך וכבר נתקיים ממכרנו או מקחינו מחמתך מה זה שבא לבטל אותו האונאה שעשית לי הריני מוחלה כי רבותינו לא בטלו הדברים אלא מחמת המתאנה ומכיון שהוא רוצה בדבר הדברים קיימין. וזהו ששנינו יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו כלומר ולא מוכר. רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו כלומר ולא לוקח. וארז"ל בענין האונאה שאין ראוי להיות דין החזרה או הביטול נמשך לעולם

אלא

מקח ומסופק הרא"ש ומובא בש"ע סי' רכ"ז אם מותר להונות פחות משתות אי נימא דהלאו קאי גם על פחות משתות אם יש באונאה ש"פ ככל הלאוין שבממון [אסור כדין ח"ש ער"מ פ"א מה' גו"א] רק שחז"ל אמרו דא"א לצמצם כו' או שמא כיון דדרך מו"מ הוא כו' לא מיקרי אונאה כלל ומותר להונות בפחות משתות ע"ש ובר"מ א"מ זה אך הרהמ"ח בסוף המצוה מביא בפי' דבפחות משתות אין איסור כלל ויש להביא ראיה דגם הר"מ סובר כן דכ' וכ"כ הרהמ"ח דאין לוקין על לאו זה דניתן לתשלומין דצריך להשיב ואי אמרת דבפחות משתות ג"כ עובר על הלאו רק דא"צ להשיב א"כ למה לא ילקה על פחות משתות כיון דלא ניתן לתשלומין כמו חובל בחבירו דעובר על לא יוסיף ובהכאה ש"פ דמבואר בתורה תשלומין משלם ואינו לוקה ובחובל בהכאה שאין בה ש"פ כיון דאינו משלם לוקה ה"נ בשתות ניתן לתשלומין אינו לוקה אבל פחות משתות דאינו משלם למה לא ילקה עכצ"ל דאין לאו כלל בפחות מזה אך זה יש לדחות כיון דבאמת צריך לשלם אף פחות משתות רק קי"ל לחז"ל דבפחות משתות מוחל וכיון דמחויב לשלם רק שחבירו מחל לו ה"ל כאילו שילם א"כ אין לוקה וכה"ג מבואר בח"מ סי' תכ"ד גבי החובל ע"כ שלו בש"פ פטור מתשלומין דמה שקנה עבד קנה כו' וגם ממלקות פטור דהוי ניתן לתשלומין אף דאינו משלם כיון דאינו פטור רק דזוכה מהעבד מחמת מה שקנה רבו ה"ל ניתן לתשלומין וע' קצה"ח שם כ' גבי יתומה ומפותה כיון דהטעם משום מחיל' מ"מ ה"ל בר תשלומין ופוטר ממלקות ע"ש א"כ ה"נ אפשר דעובר על הלאו ואין לוקין כיון דבר תשלומין הוא רק דחבירו מחל לו וע' בפ"י סוגיא דאלו דברים שאין להם אונאה כ' הטעם דמחזירין האונאה אף דלא כתיב והשיב וכל מלתא דארל"ת אי עביד מהני אך דהוא בכלל גזלה נל"ע והשיב את הגזלה ע"ש וכבר פלפלתי לעיל בגל"ע ותשלומין ומ"ש דאי עביד מהני עמ"ש לעיל בחיבורי דהרבה פוסקים כרבא דל"מ ומדברי הר"מ אין הכרע היאך ס"ל :

והנה דעת הרי"ף והר"מ ומובא בש"ע דאין אונאה לפרוטות והיינו אפי' נתאנה בשתות כגון שוה חמש פרוטות בשש מ"מ א"צ להחזיר האונאה פרוטה רק דוקא אם נתאנה יותר על פרוטה וי"א דמעה בעינן ע"ש. והנה בוודאי בפרוטה עובר בלאו ככל גזל כיון דנתאנה שתות רק אין צריך להחזיר א"כ בכה"ג ילקה דלא ניתן לתשלומין אך באמת הטעם דמ"ד אין אונאה לפרוטות צ"ל גם כן מטעם מחילה דבמקח מוחל לו פרוטה דאין לנו ע"א בדבר דלמה ישתנה כאן מכל דין ממון דהוי ש"פ ע"כ דחז"ל קי"ל דבמו"מ פרוטה הוא בכלל מחילה אם כן שפיר ה"ל ניתן לתשלומין כמש"ל. ומבואר בש"ס וכ"פ כל הפוסקים אלו דברים שאין להם אונאה קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות ובש"ס ילפינן מקרא וכי כו' ממעטינן כל הנהו ויש לספק אי על כל הנהו דממעטינן מקרא זה אין בהם הלאו כלל וא"ע כלל בלאו כי כך גזה"כ א"ד דעובר על הלאו רק דין אונאה להחזיר שתות וביטול מקח ביתר משתות לית בהו אבל על הלאו עובר ובר"מ אינו מבואר אך הרמב"ן בפי' על התורה ומובא כאן בד' הרהמ"ח דעתו דאף בעושו"ק והקדשות עוברים בלאו הזה רק דין אונאה להחזיר או ביטול מקח אין בהם ע' בד' הרהמ"ח והנה לדעת זו כיון דאתמעט מקרא נראה דגזה"כ הוא ולא מטעם שכ' הרהמ"ח דדרך למחול ומי יודע כי בשטרות ועבדים הדרך למחול ומי עמד בסוד ד' לידע הטעם אך הוא גזה"כ כיון דאתמעט מפסוק מפורש א"כ נראה דדעת הר"מ אינו כן דאילו הי' לאו ולא ניתן לתשלומין למה אין לוקין באונאות עו"ש כמו חובל פמש"פ שכתבנו לעיל כיון דלא ניתן לתשלומין היה ראוי ללקות על אונאה בדברים הנ"ל א"ו דעתו דאף הלאו אין עוברים דכך גזה"כ אך כיון דדעת הרמב"ן דהטעם משום מחילה א"כ אפשר דהר"מ ג"כ סובר דאין לוקין מטעם שכ' לעיל ומי אנכי לסתור דעת הרמב"ן וגם מסתבר כדבריו דאל"ה למה לא יחזיר כמו גזל שטרות ועו"ק אע"פ דאתמעטו מעשה דהשבה מכופו"כ בב"ק מ"מ בודאי חייב להחזיר מטעם כל מלתא כו' (ומי) ולמה כאן אין מחזירין אלא צ"ל מטעם מחילה אך כבר כתבתי דד"ז לא ברירא אי הלכה כרבא או כאביי דמהני ואדרבא אפשר הי' לומר דאין איסור כלל א"כ לא עבר כלל אמימרא דרחמנא אך כיון דהרמב"ן כ' כן מי יוכל לסתור דבריו. ונראה להביא ראיה דגם דעת הר"מ כן דעוברים על הלאו דאונאה בקועו"ש דא"ת דא"ע על הלאו כלל הא בפא"כ אמר רבא לא לכתוב לאו בגזל ותיתי מאונאה כו' ע"ש הא דעת הר"מ פ"ח מהלכות גנבה דגם על קרקעות עוברים משום לאו דגזילה או גנבה א"כ צריך לאו בגזל על עושו"ק וסיא קו' תוספות שם על עבדים א"ו דעוברים גם באונאה על הלאו בעבדים ושו"ק ומקשה שפיר והא דא"ל להחזיר הוא מטעם מחילה ואין לומר מחמת א"ע מהני דא"ה ה"ל ללקות כיון דלא ניתן לתשלומין רק הטעם משום מחילה וסובר כדעת הרמב"ן דה"ל ניתן לתשלומין כנ"ל. אך מדהתו"ס פא"כ שהקשו היכי ילפינן גזל מאונאה הא גזל שייך בעבדים ואין אונאה שייך בעבדים מבואר בדבריהם להדיא דאין לאו דאונאה כלל בקועו"ש דנתמעטו מהלאו לגמרי ועיין מ"ל פ"ד מהלכות מלוה ולוה. וכ"ז דעת הר"מ והרהמ"ח דבאונאה אין לוקין אבל דעת תוספות פא"כ שם דעל לאו דאונאה לוקין וע"ש בספ"י הטעם כיון דהעשה אין כתוב בזה אין זה נל"ע ולאו הניתן לתשלומין לא ס"ל וכבר פלפלתי לעיל בח"ז וע"ש במהרש"א ופ"י. והנה אפ"ל לדעת תוס' דלוקין באונאה היינו בשתות דהמקח קיים או אפי' בפחות משתות אי נימא דעוברים בלאו כיון דהמקח קיים אבל ביתר משתות דהמקח בטל ולא אהני מעשיו אפשר דאין לוקין וד"ז דכ"ה דלא אהני מעשיו אי לוקין יתבאר בסי' של"ט שמה יתבארו הדברים בד' הרהמ"ח. ואונאה בפמש"פ אינו לאו כלל כמו גזל ודומי' רק אסור מטעם ח"ש וע' תוס' כתובות ד"ה אתיא שימה כו' דמ"ו ע"א והנה לדעת הפ"י דלהר"מ אונאה בכלל גזלה והוי נל"ע והשיב א"כ צ"ק בלא"ה למה לא ילקה על עושו"ק או על פרוטה כיון דלא ניתן להשבון ז"א כיון דקלא מן הלאו ניתק לעשה אין לוקין אף על המקלא דלא ניתק כמ"ש הר"מ פ"ג מה' מלוה גבי השבת העבוט אף דלגבי עשיר לא ניתק מ"מ כיון דגבי עני ניתק אין לוקין אף בעשיר ה"נ ע"כ אפי' אם עובר בלאו מ"מ אין לוקה ומה שקשה על הר"מ דסותר דבריו עם מ"ש בה' תמורה ע"ש במ"ל והובא לעיל בח"ז מה שתי' האו"ת. ולאו זה נוהג בכל אישי ישראל אך ישראל שהונה את העכו"ם א"ע כלל בלאו הזה דעמיתך ואחיו כתיב כ"ה בר"מ ובש"ע מהש"ס דבכורות ועכו"ס לעכו"ס או עכו"ס לישראל וודאי אסור וחייב עליו מיתה כי הוא בכלל גזל או דינין שנצטוו עליהם. ומבואר כאן בר"מ וש"ע דעכו"ס שהונה את ישראל מחזיר האונאה לא יהי' זה חמור מן ישראל. והנה עכו"ס לעכו"ס דקי"ל גבי גזל דאפי' על פמש"פ נהרג ער"מ פ"י מה' מלכים א"כ אף כאן כן או באונה לישראל ג"כ חייב מה"ט. אך אפשר דוקא אם היה שתות עכ"פ דהוי אונאה רק מחמת פמש"פ דאינו ממון ובעכו"ס הוי ממון אבל בפחות משתות תליא בספיקו של הרא"ש שהבאנו לעיל אם הוא מטעם מחילה א"כ כאן חייב כמו פמש"פ שגזל מישראל אע"ג דמחל מ"מ נהרג אך אם הוא היתר גמור כיון דהוא בדרך מו"מ עיין בדבריו א"כ אין איסור כלל בעכו"ס ג"כ הן עכו"ס לעכו"ס והן עכו"ס לישראל. והנה מ"ש דעכו"ס שאינה לישראל יחזיר לא כ' בשום מקום כגון גבי גזילה או גניבה ד"ז ועבמ"מ כ' דילא לרבינו מפ' השוכר בע"ז גבי הלוקח גרוטאות כו'. והנה ד"ז צריך חקירה דב"כ כיון שא"מ אי צריך להשיב ע"ש גבי ב"כ נהרג על פמש"פ ולא ניתן להשבון ברש"י ובתוס'. והנה אף אי נימא דקרקעות ודומי' נתמעט מהלאו מ"מ

כ"פ

ג"פ דוקא בישראל הוא גזה"כ אבל בעכו"ם דהוא בכלל דינים בוודאי אין חילוק ונהרג על אונאת קוטו"ש ג"כ אך אינו משיב כי גם בישראל לא ניתן להשבון. ובחליפין דעת הר"מ דכלים בכלים אין בהם אונאה ופירות בפירות שייך אונאה עבש"ע וברא"ב"ד ובמ"מ ולח"מ ובשכירות מטלטלין שייך ג"כ אונאה. ומבואר בר"מ ובש"ע דהשוכר את הפועל אין בו דרך אונאה דהו"ל דין עבד ועבדים אין בהם אונאה ובקבלן יש דיעות ע"ש מבואר דבעבד עברי פשיטא דל"ש אונאה דהוי כע"כ דאהקש לקרקעות ועכ"מ כתב אע"ג דוהתנחלתם בע"כ כתיב מ"מ גם זה כיון שיש שם עבד עליו אין לו אונאה עיין מ"ל ובש"ך ח"מ סי' ל"ה סקח"י ובאו"ת שם אי ע"ע דין קרקעות למו. וכבר הבאתי לעיל דאונאה בכלל גזל להר"מ א"כ עוברין על ג' לאוין כמו בגזל ע' ר"מ ספ"א מה' גנ"א והארכתי לעיל בח"ז קלת באלו הלאוין. ופשוט דלאו זה דאונאה שייך אם מאנה לחרש או לקטן בענין שמעשיהם קיימים ובענין שאין מעשיהם קיימין אלא מדרבנן עס"י רמ"ג מ"מ שייך הלאו מה"ת וק"ל ועקצה"ח סי' רכ"ג מביא בשם ריטב"א קדושין א' המוכר שוה חמש בשש והאי לוקח שוה שש אין בו אונאה דבתר דידיה אזלינן מהש"ס דר"כ גברא רבה הוא ובקצה"ח הניחו בצ"ע:

מצוה של"ח (א) **שלא** להונות כו' בדברים עיין ר"מ פי"ד מהמו"מ וכ' הרהמ"ח דאם מתחיל להתקוטט עמו מותר להונות כו' וע' בח"מ סרכ"ח מביא דעת הב"י דמי שאינו ירא שמים מותר להונו כי עמיתך כתיב עם שאתך בתורה ובמצות ע"ש ואין לוקין על לאו זה כמ"ש הרהמ"ח הטעם. ונוהג בכל איש ישראל וכ' הרהמ"ח ואפי' בקטנים ראוי ליזהר כו' נלע"ד דלאו זה קאי על קטנים ג"כ דמ"ש אם הוא קטן דנכלם עח"מ סי ת"ך בוודאי מוזהר עליו כ"נ. ועבד כנעני הוי בכלל עמיתך כמ"ש כ"פ בח"ז א"כ גם עליו עוברים בלאו הזה וז"פ וע' באוה"ח על התורה פ' בהר כ' אף

דלאו דלעיל הוא רק במטלטלין מכל מקום לאו זה עוברים גם בקרקעות כי לא גרע מאונאת דברים ע"ש ודפח"ח וש"י:

מצוה של"ט (א) **שלא** נמכור שדה בארץ ישראל לצמיתות כו' דיני מצוה זו מבואר בר"מ פי"א מה' שמטה ויובל וכן דין שדה אחוזה שהביא כאן הרהמ"ח ולכתוב בקיצור אסור למכור ביתו או שדה אחוזתו עד שהעני ואין לו מה יאכל אבל למכור ולעשות בו סחורה או כדומה אסור ואם עבר ומכר מכירתו מכירה והמוכר שדה אחוזתו הדין כן כל שני שנים הראשונים תעמוד השדה ביד הלוקח ואוכל פירות ואם רצה המוכר לפדות אינו רשאי ואפי' הלוקח רוצה ג"כ אינם רשאים. והנה בר"ז דאינו גואל בפחות משני שנים אינו מבואר במשנה בערכין דוקא שדה אחוזה ואף שדה מקנה שקנה מא' ושהתה בידו כמה שנים ומכר לאחר אינו רשאי המוכר הזה לגאול מיד הלוקחו פחות מב' שנים ואפי' ברצון הלוקח אך מד' הר"מ קצת משמע דד"ז בשדה אחוזה דכתב בה"מ המוכר שדהו בזמן היובל כמו שביארנו אינו מותר כו' ומלשון הר"מ שכתב כמו שביארנו משמע דמיירי מענין שכתב לפני זה ושם מיירי משדה אחוזה. אך אין הכרע דקאי כמו שביארנו דיני יובל וכן הפסוק בפרשת בהר במספר שנים ס' דנלמד ד"ז אינו מוזכר שדה אחוזה א"כ נוהג בכל השדות אף בשדה מקנה וד"ז דוקא בזמן שהיה היובל נוהג ובא"י ובח"ל (או) [אבל] בזמן שאין היובל נהג אינו נוהג ד"ז וכן שאר הדינים במצוה זו ובמצות הבאים אח"ז כמבואר בדברי הר"מ ובסרהמ"ח. ופשוט דתנאי שיחזור בתוך שני שנים ג"כ לא מהני כיון דשניהם אסורים אין בידם למחול כמ"ש הרמב"ן מביא דבריו הרב המחבר לענין מכירת לצמיתות ה"ה כאן ול"ד לע"מ שלא תשמטנה שביעית ועיין בב"י שכ' דא"י להתנות על מכירה חלוטה דאין הארץ שלהם דכתיב כי לי הארץ ואין להם רשות למכור מה שאינו שלהם ה"נ דשתי שנים גזרה התורה שיהא ביד הלוקח

אלא זמן קצוב הוא שנתנו בדברים כדי שיתקיימו עניני המקח והממכר בין ב"א והזמן שנתנו אינו שוה בכל הדברים וגם אינו שוה בלוקח ובמוכר. כי בכל סחורה שתהיה בחלוף המטבעות נתנו בה שיעור כדי שיראה אותה הלוקח לשולחני אם הוא בכרך. ואם הוא בכפר יהי' השיעור עד יום השוק שיעלה לכרך או למקום ששולחני שם ובשאר הסחורות אין חילוק בין כפר ובין כרך והשיעור בהן הוא כדי שיראה האדם מה שלקח לתגר או לקרוב ושיעור זה לפי ראות עיני הדיין שא"א לקבוע בענין זה חשבון שעות ורבא נתן טעם בגמ' בחלוק המטבע משאר סחורות. ואמרו דרך כלל טלית לכל איניש קים לי' סלע לשולחני הוא דקים ליה. עבר זה העת ולא חזר בו הלוקח אפי' יש באונאה יותר משתות כמה א"י לחזור בו מן הדין אבל אמרו חכמים שבמדת חסידות ראוי להחזירה לעולם ושיעורים אלה הן בלוקח אבל המוכר חוזר בו לעולם לפי שאין הסחורה בידו כפי שיוכל להמלך עליה ולא נאמרו דינים אלו שכתבנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעה"ב אין בו אונאה ולא בטול מקח בתוך הזמן הקצוב שאמרנו ולא אח"כ שלא נאמרו אלו הדברים אלא בתגרים לתיקון העולם ולישובי הארצות. אבל בעלי בתים אין מוכרין כליהם אלא ביוקר וב"א בדעתם ענין זה שהוא כן מוחלין הדבר לעולם בבעה"ב. ואלו דברים שאין כהם דין אונאה לשום אדם ואפי' נמכרו פי שנים בשוויין (ואע"פ שיש בהן איסור אונאה כמ"ש בריש המצוה לדעת הרמב"ן ז"ל) הקרקעות ושהוקשו למו כמו העבדים כמו שנלמד בגמ' מדכתיב והתנחלתם אותם ושטרות והקדשות וכמשרז"ל ת"ר וכי תמכרו וגו' או קנה מיד דבר הנקנה מיד ליד יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות דכתיב ממכר מי שגופו ממון יצאו אלו שאין גופן קנוי אלא לראי' שבהן מכאן אמרו שהמוכר שטרותיו לבשם יש להם אונאה והטעם לפי שאין מוכרין לו לראיה שבהן אלא להשתמש בנייר והוא מתמה עליו בגמ' מאי קמ"ל כלומר פשיטא וכי מיגרע גרע נייר מכל שאר מילי ומשני לאפוקי מדר"כ דאמר אין אונאה בפרוטות. והקדישות אמעטו מדין אונאה מדכתיב עמיתך. ותדע שכל עניני אונאה נאמרו בשיווי החפץ כגון שמכר שוה שש בחמש או שוה חמש בשש וכיו"ב אבל המאונה במדתו של חפץ בארכו ורחבו בעביו או במשקלו אפי' בדבר מועט חוזר והיינו דאמר רבא כ"ד שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפי' פחות מכדי אונאה חוזר. והרוצה להנצל מכל השש ענינים אלו שכתבנו יכול לומר ללוקח חפץ זה שאני מוכר לך יודע אני שיש בו אונאה עד כך וכך אם תרצה ליקח אותו ע"מ שאין לך עלי אונאה קחנו ואם לאו הנח אותו אין לו עליו אונאה אח"כ ולא אפי' תרעומת דברים ויתר פרטים בפ"ד ממציעא (ח"מ סי' רנ"ז) ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ועשה אונאה לחבירו לדעת בשתות או יותר עבר על לאו זה אבל בפחות משתות התירו ז"ל להשתכר לתגר מפני תיקון הישוב שימצאו ב"א צרכיהם מוכנים בכ"מ ואין לוקין על לאו זה לפי שניתן להשבון

מצוה של"ח דיני אונאת דברים

(א) שלא להונות א' מישראל בדברים כלומר שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם. ובפי' ארז"ל כיצד אם הי' בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים היו הלאים באים עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חביריו לאיוב הלא יראתך כסלתך. ראה חמרים מבקשים תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו. ולא יאמר לתגר בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח וע"ז נא' ולא תונו איש את עמיתו. שורש מצוה זו ידוע כי היא לתת שלום בין הבריות וגדול השלום שהברכה בו מצויה וקשה המחלוקת כמה קללות וכמה תקלות תלויות בו. מדיני המצוה כמה אזהרות וכמה זירוזין שהזהירונו חז"ל בענין זה שלא להכאיב את הבריות בשום דבר ולא לביישם והפליגו בדבר עד שאמרו שלא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים וראוי להזהר שאפי' ברמז דברים לא יהי' נשמע חירוף לב"א כי התורה הקפידה הרבה באונאת דברים לפי שהוא דבר קשה מאוד ללב הבריות והרבה מב"א יקפידו עליהם יותר מן הממון וכמשארז"ל גדולה אונאת דברים מאונאת ממון שבאונאת דברים נאמר ויראת מאלהיך וגו'. ולא יהי' באפשר לכתוב פרט כל הדברים שיש בהן צער לבריות אבל כ"א צריך להזהר כפי מה שיראה כי הקב"ה יודע כל פסיעותיו וכל רמיזותיו כי האדם יראה לעינים והוא יראה ללבב וכמה מעשים כתבו לנו ז"ל במדרשים ללמד ע"ז מוסר ותוכן הענין פ"ד ממציעא (שם) ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ואפי' בקטנים ראוי להזהר שלא להכאיבן בדברים יותר מדאי זולתי במה שצריכין ההבה כדי שיקחו מוסר ואפי' בבניו ובנותיו וב"ב של אדם והמקיל בהם שלא לצערם בענינים אלה ימצא חיים ברכה וכבוד ועובר ע"ז והכאיב את חבירו בדברים באותן שפי' חז"ל בבעל תשובה ובחולה וכיו"ב עובר על לאו זה. אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל יש ביד האדון המצוה ע"ז ית' ויתעלה. ואולם לפי הדומ' אין במשמע שאם בא ישראל אחד והתחיל והרשיע לצער חבירו בדבריו הרעים שלא יענהו השומע שא"א להיות האדם כאבן שאין לו הופכים. ועוד שיהי' בשתיקתו שוה למברכים כמו על החירופים. ובאמת לא תצוה התורה להיות האדם כאבן שותק למחרפיו כמו למברכים אבל תצוה אותנו שנתרחק מן המדה הזאת ושלא נתחיל להתקוטט ולחרף ב"א ובכן ינצל כל אדם מכ"ז כי מי שאינו מבעלי קטטה לא יחרפוהו ב"א זולתי השוטים הגמורים ואין לתת לב על השוטים. ואם אולי יכריחנו מחרף ב"א להשיב על דבריו ראוי לחכם שישיב לו דרך סלסול ונעימות ולא יכעס הרבה כי כעס בחיק כסילים ינוח. וינצל עצמו אל השומעים מחירופיו וישליך המשא אל המחרף זהו דרך הטובים שבב"א. ויש לנו ללמוד דבר זה שמותר לנו לענות כסיל לפי הדומה מאשר התירה התורה הבא במחתרת להקדים ולהרגו שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנזקין מיד חבירו כי יש לו רשות להנצל מידו. וכמו כן מדברי פיהו אשר מלא מרמות ותוך בכל דבר שהוא יכול להנצל ממנו. ואולם יש כת מב"א שעול' חסידותם כ"כ שלא להכניס עצמם בהוראה זו להשיב חורפיהם דבר פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בענין יותר מדאי ועליהם ארז"ל הנעלבין ואינם עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו:

מצוה של"ט והארץ לא תמכר לצמיתות

(א) שלא נמכור שדה בא"י לצמיתות שנא' והארץ לא תמכר לצמיתות כלו' שלא יתנו ביניהם מוכר ולוקח לעשות ממכרם לצמיתות. ואע"פ שהיובל מפקיע בע"כ שא"א להם להתנות ע"ז לפי שהוא כנגד מצות התורה. אעפ"כ אם עשו כן עברו על מצות התורה

התורה. וזהו דעת הרמב"ם ז"ל. והרמב"ן ז"ל כ' שדברי הרב בזה כענין המוזכר בראשון של תמורה דאמר התם רבא חולק על אביי דכ"מ דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אהרמנא דמלכא. והוא ז"ל פי' בע"א שמזהיר אותנו שלא נצמית הארץ ביד עכו"ם כלומר שלא נמכרנה להם לצמיתות. ופי' הכתוב כן לא תמכר למי שיחזיק בה לעולם וזהו העכו"ם אבל הישראל יחזיר אותה ואם התנה העכו"ם להחזירה מותר לו. משרשי מצות היובל מ"ש במצות מנין שני היובל והיא המצוה הראשונה שבסדר זה מצוה שכ"ו. מדיני המצוה משארז"ל שהמוכר שדהו לס' שנה או יותר כ"ז שיזכור לו סכום שנים אינו חוזר ביובל שאינו חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם או הנמכר לצמיתות כמ"ש למעלה ששניהם עוברים על הלאו כשהמכר נעשה לצמיתות ולא הועילו מעשיהם שאין מתנין לעבור ע"ד תורה שהתורה אמרה והארץ לא תמכר לצמיתות אבל כ"ז שמזכירין ביניהם סכום שנים אין זה לצמיתות ואולם למדו ז"ל ד"ז מאשר אמר הכתוב לא תמכר לצמיתות ולא אמר עד היובל דמשמע שכ"ז שלא מכרה לחלוטין אינה חוזרת ביובל ובפי' כ' הרמב"ן ז"ל בחידושיו למס' מכות אע"פ שבשמטה אינו כן שהמתנה ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית אינו נשמט בשביעית דכל תנאי שבממון קיים ונתן טעם בדבר לפי שבשמטה לא הוזהר על שמטת כספים כ"א המלוה וכמ"ש שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו אבל לא הלוה שאם רצה לפרוע הרשות בידו הוא אבל בענין היובל שניהם הוזהרו עליו מוכר ולוקח וכמ"ש שלשניהם נאמר לא תמכר לצמיתות כלומר לא יתנו ביניהם מוכר ולוקח מכירת צמיתות כי לי הארץ ואין ביד כ"א למכרה לחלוטין ומכיון שהחיוב על שניהם אין ביד א' מהם למחול על הדבר. אבל על כרחם ישוב הקרקע לאשר לו אחוזת הארץ ואע"פ שהתנו אלף פעמים ע"מ שלא ישוב ביובל וטעם נכון הוא. וכן מדיני המצוה משארז"ל שהמוכר שדה אחוזה והיה לו שדות אחרות כלומר שדות שקנה הוא או נתנו לו במתנה ומכר מאותן שדות כדי לגאול שדה אחוזתו שמכר שאין שומעין לו דכתיב בפ' שדה אחוזה ומצא כדי גאולתו ובא הפי' עליו עד שימצא לו דבר שלא היה לו מצוי בשעה שמכר וכן אם לוה ורצה לגאול באותה הלוואה אין שומעין לו שנא' והשיגה ידו ולא שילוה. וענין שדות אחוזה נקראו השדות שנפלו בירושה לכ"א מישראל בחלוק הארץ וכן מי שזכה ונוספה אחוזתו מחמת הסבת נחלה ע"י בת יורשת נחלה שדבר ידוע הוא שלא נאמ' ולא תסוב נחלה אלא באותו הדור בלבד אלו הן הנקראים שדות אחוזה ונתחדש דינם בתורה משאר שדות לענין הגאולה ששדה אחוזה נגאל ע"י המוכר או ע"י גואלו לאחר ב' שנים בע"כ של לוקח ושאר שדות שנקראים שדה מקנה אין נגאלין אלא ברצון הלוקח אלא שיעמדו ביד הלוקח עד היובל. ובחילוק בתים משדות כבר כ' למעלה במקומו דינם כי בתי החצרים דינם כשדה אחוזה כלומר שיש להם גאולה ע"כ של לוקח כמ"ש בהן גאולה תהיה לו ויפה כחן משדות שאין נגאלין אפי' תוך שנה כדין בתי ערי חומה ודין בע"ח מפורש בכתוב וכבר כתבנוהו למעלה ג"כ ומענין המצוה משארז"ל ג"כ שהלוקח שדה אחוזה ונטע בה אילנות והשביחה כשהיא חוזרת שמין שבח האילנות שבתוכה ללוקח שנא' ויצא ממכר בית ובא עליו הפי' המקובל ממכר חוזר ואין שבח חוזר ומשארז"ל ג"כ שהמוכר שדהו בין שדה אחוזה או שדה אחר אין רשאי לגאלה בפחות מב' שנים ואפי' ברצון הלוקח שהכתוב צוה שיעמוד המכר קיים ב' שנים עכ"פ ללוקח מדכתיב במספר שני תבואות ימכור לך אזהרה למוכר ואזהרה ללוקח מדכתיב במספר שנים תקנה ומיעוט שנים שנים ומן הדומה שהענין הוא כדי שימכור כל אדם קרקעו בקישוי ואל יחשוב כי למחר ישוב ויקחנו

הלוקח וא"י להתנות שיחזור כי אין הארץ שלהם כלל למכור וליקח רק מה שהרשתה התורה ויבואר בסמוך ב"ה. וצריך הלוקח לאכול שני תבואות בשני השנים ופעמים אוכל ג' תבואות בשני שנים כגון שמכרה לו מלאה פירות הכלל קודם שני שנים א"י לגאול בשום אופן אך אפילו שהם בידו שני שנים ולא אכל שני תבואות ג"כ א"י לגאל' לפיכך אם היה א' מהשנים שנת שמטה או שנת שדפון או ירקון אינו עולה מן המנין ומבואר בב"מ פרק המקבל דק"ו דוקא שדפון או ירקון בעולם אינה עולה לו אבל אם היה שנת תבואה רק שדפון וירקון בבאגי עולה לו ומובא ג"כ בתוס' וא"י למה השמיטו הר"מ כאן. אבל אם הלוקח הניחה בורה שנה הרי עולה למנין דאיהו דאפסיד אנפשי' וצ"ל דל"ד שנה אלא אפי' הניחה בורה השני שנים כיון דבגרמתו נעשית ניתן לפדות דמ"ל שנה או שתי שנים ולשון הר"מ הוא אכלה שנה והניחה כו' ל"ד אלא אפי' הובירה כל השתי שנים שוב ראיתי בכ"מ כ"כ להדיא. ומבואר כאן בר"מ אינו [גואל] פחות משתי שנים מעל"ע מיום המכירה אפשר דחשבינן שעות כגון שמכר לו בר"ח ניסן בחצי היום אינו פודה עד ר"ח ניסן השלישי בחצי היום דוקא עיין בערכין ל"א ובתוספות שם ובנדה דמ"ח וברמ"פ פ"ב מה' אישות הכ"א ובמ"ל שם וכבר האריכו האחרונים ויתבאר קצת לקמן במצות בע"ח ב"ה. והנה הבאתי לעיל דדעת הרהמ"ח דד"ז דאינו גואל בפחות משני שנים הוא גם בשדה מקנה ובאמת לשון הש"ס ערכין דח"י ונדה שם פ' יוצא דופן מבואר הלשון שתי שנים שבשדה אחוזה כו' מבואר דמיירי בשדה אחוזה דוקא וצ"ע בת"כ ואינו ת"י כעת ועמ"ש לקמן ד"ה והבאתי. מכרה שנה א' קודם היובל אוכל שנה השניה אחר היובל אף על גב דהדין דיוצא ביובל מ"מ בפחות משני שנים אינה יוצאה ואוכל שני שנים אך אחר שאכל שני שנים אחר היובל יוצא מידו בלא דמים כי היובל מוציאו רק שצריך לאכול שני שנים. וצ"ל הא דשנת השמטה או שנת היובל אינה עולה מן המנין כיון דאינה שנת תבואה ואם עבר הלוקח וזרעה נראה דנחשב שני תבואה ועולה לו לשני השנים כנ"פ. ואפי' נשדף באגי מ"מ כיון דאיכא תבואה בעולם הייתו בח"ל לא הוי שדפון וכיון דהוא זרע הו"ל כשאר שנים ועולה לו רק אם היה שדפון בעולם בודאי אינו עולה ואיסורא הוא דעבד ואין ענין לזה וז"פ. ודוקא בשדות שגדלים תבואות וה"ה אילנות שהם בני תבואה אין נפדים פחות משני שנים אבל אם מכר לו נקעים מים או סלעים שא"ר לזריעה נפדים מיד כיון שאינם בני תבואה. ונראה דאפילו לפמ"ש לעיל בשם הרהמ"ח דגם בשדה מקנה הוא ד"ז דאין נגאל בפחות משני שנים מ"מ נ"פ דאם א' מכר שדה אחוזה והקונה מכר לאחר ואחר לאחר והראשון שבא לפדותו כיון שכלו ב"ש מיום מכירתו אף שמיד הקונה שלו לא היתה ביד הלוקח שני שנים מכל מקום יכול הראשון לפדותו כיון דיש שני שנים ממכירה שלו כי הכל לטובת בעל הקרקע כמבואר בסמוך בעזרת הש"ת לע"ח ה"נ הראשון יכול לפדותו כנ"פ. ולאחר שני שנים נתנה התורה רשות ביד המוכר או ביד קרוב לגאול ולפדות השדה מיד הלוקח בגרעון כסף בע"כ של הלוקח כיצד מכר השדה עשרה שנים קודם יובל במנה ואכל הלוקח ג' שנים ינכה המוכר ל' דינרים בעד הג' שנים ומחזיר לו ע' דינרים ומחזיר שדהו וד"ז בשדה אחוזה דוקא אבל שדה מקנה א"י לפדות בע"כ של הלוקח והראשון שמכר שדה אחוזתו אפי' נמכרו לכמה ב"א זא"ז רשות ביד הראשון לגאלה מהלוקח האחרון ואם האדון מכר שדהו בעד מאה זוז והלוקח מכר לאחר בעד ר' זוז מחשב האדון עם הראשון ואינו נותן לו אלא לפ"ע מאה וכן אם מכר לראשון בר' והראשון מכר לשני בק' ה"ז מחשב עם האחרון ונותן לו לפ"ע מאה מייפים כח המוכר תמיד וכן המוכר במאה והשביח' ועמדה על ר' פודה לפ"ע מאה ואם מכר' בר' והכסיפ' ועמדה בק' ג"כ פודה בערך מאה הכלל תמיד מייפים כח המוכר שדה אחוזה

זה מבואר בר"מ וב' דינים מבוארים בערכין דף ל' דין הראשון מכרה לראשון במנה הוא במשנה ואח"ז איתא שם ת"ר מכרה לראשון כו' שנאמר לאיש אשר מכר לו מכרה לראשון בר' כו' שנאמר לאיש אשר בתוכה ד"ר ר' דוסתאי בן יהודא אומר מכרה לו במנה והשביחה כו' שנאמ' העודף שבידו כו' מכרה בר' והכסיפה כו' שנאמר העודף שבקרקע והיינו הדין השני ואמרינן בש"ס מאי בינייהו דאייקר וזל ואייקר ופירש"י שמכרה לו בר' ומכר הראשון לשני בק' ונתייקרה ביד השני ועמד על ר' לרבי דדריש לאיש אשר בתוכו אינו נותן לו אלא מאה כו' לר' דוסתאי נותן מאתים דעודף כו' הא מאתן שקל כו' עודף הוא מאתן שווי' עכ"פ מוכח ד"ר ור' דוסתאי פליגי בד"ז וא"כ תמוהין ד' הר"מ איך מביא ב' הדינים משני התנאים שחולקין זה עם זה וכ"מ לדינא באייקר וזל ואייקר ח"א דנותן מאה ח"א דנותן ר' ולא הביא הר"מ ד"ז כלל אך באמת כיון דהלכה כר' מחבירו א"כ אפי' באייקר וזל ואייקר אינו נותן לו אלא מאה ע"כ סתם הר"מ דראשון לשני במאה אינו נותן לו אלא מאה משמע בכ"ע אפי' השביח כיון דהלכה כר' ע"כ סתם הר"מ ונשמע מדבריו בכ"ע לקולא לייפות כח המוכר. אך קשה לפמ"ש התוס' שם בד"ה א"ב כו' דאייקר וזל בלוקח א' דלרבי בהכסיפה מ"מ צריך ליתן ר' כיון דהוא איש שמכר ואיש אשר בתוכה וכיון דהלכה כר' מחבירו איך פסק הר"מ בהכסיפ' בלוקח א' שנותן לו רק מאה הא לרבי נותן ר'. ונראה דס"ל להר"מ דלרבי נהי דאינו דורש מהעודף מ"מ ד"ז דהשביח או הכסיף נפקא לי' גאולה גאולה מע"ע כמסקנת הש"ס שם וע"ע נפקא לו מקרא שם ע"ש רק ד"ז דמכרה כו' נפ"ל מקרא זה דלאיש והשביח והכסיף גם רבי מודה דנפ"ל מע"ע א"כ בלוקח א' אינו נותן אלא מאה לא כהתוס'. ודין הראשון דמכר לשני לא נלמד מע"ע דשם ל"ש ד"ז כלל כי האדון א"י למכור ע"ע לא' כמבואר בר"מ ה"ע והבאתי לעיל במצות ע"ע. ודע דז"פ אף דמייפין כח המוכר כמ"ש לעיל מ"מ בזה אין מייפין כגון שמכר בעד מאה זוז עשרה שנים קודם היובל ותיכף אחר המכירה הוקר על ר' והנה בשעת המכירה הי' נחשב שיווי של כל שנה בעד עשרה זוז ותיכף שהוקר על כפל הי' שוה כל שנה עשרים זוז והלוקח אכל שני שנים ובא לפדותו אין אומרים שינכה לו בעד השני שנים ארבעים זוז ויחזיר לו רק ששים זוז זה ודאי אינו דאינו מנכה לו רק כפי המעות שלקח לערך זה חשבינן השנים שאכל עש"ס וז"פ. ואינו גואל רק אם השיגה ידו אח"כ אבל אם היה לו שדות אחרות בשעת מכירת שדה זו ומכר אח"כ ורצה לגאול אינו רשאי דכתיב ומצא כדי עד שימצא דבר שלא הי' מצוי לו בשעת המכירה וכן אם אין לו רק לוה אינו גואל שנאמר והשיגה ידו ולא שילוה וכן אינו גואל לחצאין רק או כולו או אינו גואל כלל וכ"ז ילפינן בש"ס מקראי. והא דנשבח השדה אינו נותן רק לפי מה שמכר הייתו דוקא בהשביחה מאליה אבל השביחה הלוקח ודאי השבח שייך ללוקח ושמין לו השבח ומחויב ליתן לו השבח כמו ביוצא ביובל שיתבאר בסמוך ועי' ב"מ ק"ט דהאי זביני מעלייתא רק יובל אפקעתא דמלכא ע"ש ה"נ זביני מעלייתא רק גזה"כ דגואל וחוזרת אליו א"כ בודאי השבח שהשביח הלוקח שייך ללוקח וכפירש"י להדיא בערכין דף ל' מכרה כו' והשביח פירש"י מאליו מבואר דאם השביח הלוקח שייך ללוקח וז"פ. ויש להסתפק בשדה שהמוכר גואל אי צריך קנין שיקנה השדה הזאת בחזרה כי באמת מכורה עד היובל רק התורה נתנה רשות להמוכר דיכול לחזור ולקנות בע"כ של הלוקח וצריך קנין או אותו הכסף שנותן לו בחזרה בזה קונה וכ"מ אי מקנה לו הלוקח בחזרה מטלטלין אגב מקרקע בקרקע הזה אי קנים הפודה כי הי' קנין וה"ל כאילו חוזר הלוקח והקנה וקנה. א"ד דהיא אפקעתא דמלכא וחוזר מאליו במעות שנותן ולא בתורת קנין א"כ אין נקנין המטלטלין אגב הקרקע

ועיין

ויקחנו לו מיד הלוקח אבל ידע שא"י לאכול מתבואתו בשום פנים עד ב' שנים מיום ליום מעת המכירה. וגם ארז"ל ג"כ שצריך שיאכל הלוקח ב' תבואות באותן ב' שנים שנא' שני תבואות לפיכך אם היתה א' מב' שנים אלו שנת שדפון וירקון או שנת שביעית אינה עולה מן המנין. מכרה בשנת היובל עצמה אין המכירה מכירה וחוזרין הדמים לבעליו. מכר האילנות לבד אין נגאלין לפחות מב' שנים. ואם לא נגאלו בתוך שני יובל אין חוזרין ביובל שנא' ושב לאחוזתו ולא אילנות. מכר שדהו לראשון וראשון לשני ושני לשלישי ואפי' מאה או יותר השדה חוזרת ביובל לראשון שנא' לאשר לו אחוזת הארץ ויתר פרטיה בסוף ערכין (ה' שמטה פי"א). ונוהגת בזה"נ בא"י בזמן שיושביה עליה כמ"ש למעלה ועובר ע"ז ומכר שדהו לצמיתות וכן הלוקח ממנו בענין זה שניהם לוקין אע"פ שלא הועילו דבריהם והוא שעשו מעשה בדבר שאין לוקין בלאו שאין בו מעשה זה דעת הרמב"ם ז"ל אבל לדעת הרמב"ן ז"ל אין בזה מלקות כמ"ש בראש המצוה:

להשיב

וע' בערכין כו' גבי מוכר שדהו בשנת היובל שפירש"י כן לענין מכורה ויוצאה או אינה מכורה כלל עי"ש. וז"פ אלא בשדה היוצאת ביובל הוא ודאי הפקעתא דמלכא כמבואר כ"פ בש"ס בלשון הזה וא"ל האדון קנין אך בגאול' דאינו מבוא' אני מסופק אם הוא אפקעתא דמלכא וא"ל קנין או צריך והתורה נתנה לו רשות וקונה בע"כ של הלוקח אבל צריך קנין וכן קרוב הגואל אפי' ברצון הלוקח ולאחר ב' שנים פודה אף בע"כ של הלוקח דוקא במכר אבל במתנה אינו בכלל דינים הנ"ל וברצון הלוקח פודה אפי' בתוך שני שנים ובע"כ אינו פודה אפי' לאחר ב' שנים כמו כל מתנה לזמן דבתורה מכר כתיב בהנהו דינים ומתנה אינה בכלל מכר כמבואר בבכורות דף נ"ב ר"מ סובר מתנה אינה חוזרת ביובל דמכר כתיב רק רבנן סברי דיוצא ביובל השיבו איש כו' לרבות מתנה וכ"ה בר"מ כאן בסמוך אבל כאן דל"ל ריבוי ודאי מתנה אינה בכלל דינים אלו וז"פ. ונראה דאם מכר והתנה אתו הלוקח שלא יפדנו עד היובל לדעת הרמב"ן יוכל להתנות כי המוכר אינו עושה איסור אם אינו פודה ואפשר לדעת נ"י דהטעם כי הארץ קודש להש"י ואינו שלו א"כ אף שהתנה מ"מ המוכר יכול לפדות כי אין ביד הלוקח למחות דאינו שלו רק לד' הארץ. גם נ"מ לפמש"ל אם הגאול' היא אפקעתא דמלכא או צריך קני' לענין אם מת המוכר ובנו הקטן גואל אם הוא אפקעתא דמלכא גם הוא גואל אבל אם צריך קנין לדעת קצת שיטות דקטן אינו קונה אפי' בדעת אחרת מקנה א"י לגאול עוד יש נפקותות ואין להאריך. והמוכר שדהו בזמן היובל א"י הלוקח לחפור בה בורות שיחין ומערות כי אין לו רק אכילת פירות ע' מ"ל כאן דמביא דברי הראב"ד והה"מ פ"ז מה' מכירה ותמה עליהם שהוא ירושלמי מפורש דא"י הלוקח לחפור ולקלקל גוף השדה מגזה"כ ושב לאחוזתו בעינן וע"ש שכתב דברשות בעל השדה מותר הלוקח לקלקל. וע"ש שמביא ראי' ברורה לזה ועקה"ח סי' רכ"ז דאשתמיט מיני' ד' המ"ל הנ"ל בשם הירושלמי. ואם לא נגאל השדה היא ברשות לוקח עד יובל וביובל חוזר השדה להאדון בלא דמים כלל. וכן מתנה חוזרת ביובל ואם מכר שדה מקנה חוזרת לאדון הראשון ויובל היא ודאי אפקעתא דמלכא ולא מלוה לחוד וכ"מ אפי' קטן שירש שדה מקנה מאביו אף דלאו בני מצות נינהו מ"מ חוזרת דהיא אפקעתא דמלכא וע"ל מצות ע"ע כתבתי אימתי הוא אפקעתא דמלכא ואימתי היא מלוה ותלמד לכאן. והאחין שחלקו לשון הר"ס כאן האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זל"ז חלקו ביובל לא תבטל חלוקתם מכמות שהיתה ועבבה"ז ופ"י גיטין האריכו בד' הר"מ. ודע דלשיט' זו דאחין שחלקו לקוחות הם גם שדה אחוזה לא משכחת לה רק חד בר חד עד יב"ק כי שנים ה"ל שדה מקנ' אלא כ"א אף הרבה סוברי' דמספיק' הרי הם לקוחין דבדאורייי' אין ברירה מספק. א"כ תבין מעצמך מספק באיזה דינים תדין כשדה אחוזה או כשדה מקנה לענין החילוקים שיש ביניהם. אך התוס' גיטין בסוגיא דק"פ כ' דלענין שדה אחוזה ל"ל חב"ח והובאו לקמן מצוה שנ"ה. הבכור והמייבם א"א חוזרין ביובל ער"מ וכ"מ אבל ירושת הבעל אינה חוזרת ביובל אע"פ שהוא מדבריה'. ובר"ה של שנת היובל עדיין אין השדות חוזרות לבעליהן ואין המוכר משתמש בה וגם הלוקח אינו משתמש ואינו אוכל פירות עד יה"כ דאז אגמ"ל אם חל היובל שייכים הפירות למוכר ואם לא חל היובל שייך הפירות ללוקח עי' מש"ל בשם הט"א לזה טעם נכון. ואם הלוקח נטעה והשביחה השבח שייך ללוקח ושמין השבח ובעל השדה נותן דמים בעד השבח ללוקח ואם מכר אילנות לבד אין חוזרים ביובל שנאמר ושב לאחוזתו ולא לאילנות כ"ה בר"מ כאן מהש"ס ערכין י"ד ע"ב והבאתי לעיל דאילנות אין נגאלין בפחות מב' שנים דג"כ נלמד משני תבואות כו' והוא ג"כ בש"ס שם ונרא' דוקא לענין פחות מב' שנים דנלמד מפסוק במספר שני תבואות א"כ גם זה בכלל אבל לענין דין גאולה לאחר ב' שנים בודאי אין נגאלי' בע"כ של הלוקח כי בדין גאולה כתיב ג"כ ושב לאחוזתו וג"כ כתיב ומכר מאחוזתו א"כ נתמעט אילנות ומש"ס זו ראי' להרהמ"ח דלענין בפחות מב' שנים גם שדה מקנה שייך הדין כמו שכאן לענין ב' שנים ילפינן אף אילנות כיון דלא כתיב אחוזה וביובל אתמעט אילנות מאחוזה ה"נ שדה מקנה דנתמעט דוקא היכי דכתיב אחוזה אבל לענין פחות מב' שנים דלא כתיב אחוזה ודאי אף שדה מקנה בכלל כנ"ב. ומבואר בר"מ מהש"ס דב"מ ע"ט דמוכר שדה לס' שנה אינה חוזרת ביובל ואינה חוזרת אלא בנמכר סתם או מפורש לחלוטין כמו שיבואר לקמן אבל לזמן קצוב אינה חוזרת ביובל וע"ש בש"ס הטעם דנלמד מן והארץ לא תמכר לצמיתות מי שאין בו יובל נצמתת יצאה זו אע"פ שאין יובל אינה נצמתת וע' רש"י דאין היובל מפקיע אלא אם בלא מצות יובל הי' נצמתת אבל אם בלא מצות יובל אינה נצמתת אין יובל מפקיע וע' בס' אור החיים עה"ת על פסוק שמביא ד"ז בשם הר"מ וכתב דהכ"מ לא הראה מקום הדין וכתב הוא ז"ל דילא להר"מ מהכתוב במספר שנים והנה המ"ל הראה מוצא הדין בש"ס מפורש ב"מ ע"ט ושם מבואר דנלמד מקרא זה והארץ ל"ת כמו שהבאנו. וז"פ דל"ד ס' שנה אלא אפי' על אלפיים שנה יכול לקנות וא"י ביובל מ"ל חד יובל או כמה יובלות הכלל כל דאיכ' לצמיתות אין יוצאת ביובל מפסוק זה. ודעת הר"מ פכ"ג מה' מכירה דהקונ' שדה לזמן קצוב יכול הלוקח לחפור בורות שיחין ומערות והבאתי לעיל בשם המ"ל דלוקח בזמן היובל מבואר בירושלמי דאינו רשאי לקלקל בגוף השדה ושב אל אחוזתו כו' כ"פ דאף בזמן היובל מ"מ אם קנה לזמן קצוב דא"י ביובל רק חוזר לזמן והוא לא מפסוק ושב כו' בודאי מותר הלוקח לקלקל בגוף השדה דאינו אסור לקלקל רק אם יוצא ביובל וז"פ. ובזה אפשר ליישב קו' המ"ל כאן שהקשה על ד"ז דא"י לקלקל בזמן היובל מהש"ס דב"ב דאמרי' שם דכתיב ואלעזר בן אהרן מת ונקבר בגבעת פנחס בנו מהיכן הי' לפנחס ולא הי' לאלעזר א"ת דפנחס זבין מזבין הא חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שא"ש והקשה הא היאך יכולין לומר דזבין מזבין היאך היו יכולין לחפור ולקבור בו. ולפמ"ש אפ"ל כוונת הגמ' דהקושי' היא כיון דהי' אז יובל ושדה חוזרת ביובל ע"כ לא הי' יכול לקבור בו דאינו רשאי לחפור וע"כ לומר דאפשר פנחס קנה לזמן דיכול לחפור עכ"פ צדיק קבור בקבר שאינו שלו הן שחוזרת ביובל הן שתחזור לזמן קצוב ואם לא הי' בזמן היובל הי' יכול לומר דזבן לחלוטין אבל בזמן היובל נהי דעל החפירה הי' אפשר לתרץ עכ"פ צדיק קבור בקבר שא"ש אע"פ דלשון הגמ' משמע דמיובל מקשה מ"מ יכול לומר כן היינו מחמת היובל לא משכחת לה קבר שלו ודין המ"ל אינו מוכרח שיוכל ליתן לו רשות אפשר הוא גזה"כ כמו מכיר' חלוטה דהיא גזה"כ. וכ"פ דהמוכר לזמן א"י לגאול ג"כ כי דוקא ביוצא ביובל הדין כן כמ"ש בתורה דאם לא יגאל יוצא ביובל אבל זה שאינו יוצא ביובל הרי היא ככל המכירות דא"י לפדות בע"כ וגם אפי' אם הוא ברצון מ"מ צריך קנין ובגאול' המבואר בתור' נסתפקתי לעיל. וג"כ נ"ל דיוכל לפדות ב' שנים הראשוני' אם הוא ברצון הלוקח דדינים הנ"ל הוא רק אם השד' יוצא ביובל אבל בזה ה"ל כמו בזמן שאין יובל נוהג. והמוכר שדהו בשנת היובל פוסק הר"מ כשמואל דאינה מכורה כלל והמעות חוזרים וע' בערכין והטעם דק"ו מכור' כבר יוצא' שאינה מכור' אינו דין שלא תמכר ונ"פ ג"כ דמכירה לזמן קצוב יכול למכור ביובל ג"כ דמכורה כבר בכה"ג אינה יוצאת ול"ש ק"ו ע"כ משדות דברט. והמוכר בית בעיר שאינו מוקף חומה יש למוכר כל דין יפוי כח רשות בידו לגאלו מיד וא"צ להמתין ב' שנים ונגאל בגרעון ואם לא נגאל יוצא ביובל עי"ל. ובד' הרהמ"ח יש כאן ט"ס וכצ"ל ובחילוק בתים משדות כו' כתבנו לקמן כו' ויפה כתן שהן נגאלין אף תוך שנה. ויש להסתפק במי שקנה שדה מחבירו על זמן קצוב כגון על ס' שנה דא"י ביובל כמ"ש והקונה הזה מכר לאחר סתם אם יוצא מאחר ביובל מי נימא דהתורה לא נתנה רשות להלוקח רק עד היובל א"ד דאין קפידא רק שהקרקע תחזור לאדון הראשון כדכתיב לאשר לו אחוזת הארץ וכ"מ במכר' להרב' ב"א בזאח"ז דחוזר לבעלים הראשונים אבל כאן שלא תחזור לבעלים הראשוני' אין היובל מפקיע כח הלוקח כיון דלא יוחזר לבעלים הראשונים וצ"ע. וער"מ ה' ביכורים דפוסק דהלוקח שדה בזמן היובל מביא ואינו קורא דק"פ לאו כקה"ג דמי וכאן פסק דאחים שחלקו מחזירים זל"ז ביובל ותמהו האחרונים הא הדרא קו' הש"ס לדוכתא ע"ש בגיטין דלא משכחת דמייתי ביכורים אלא חד בר חד בזמן היובל עי' בספ"י. והגם כי אכ"מ כ' למזכרת. לפמ"ש הר"מ פכ"ג דקונה שדהו לפירו' א"י לקלקל בגוף הקרקע אבל הקונה לזמן יכול לקלקל כמו הקונה ק"ע אפ"ל דע"כ לא פליגי ר"י ור"ל בגיטין דוקא במוכר שדהו לפירות דהא מבואר שם המוכר שדהו לפירות וכן מוכר בשנת היובל דהוי כמו מוכר לפירות בזה סובר ר"ל דאינו קורא כיון דאין לו גוף הקרקע אבל קונה לזמן כיון דגוף הקרקע שלו אפשר דגם ר"ל סובר מביא וקורא ויבואר אי"ה בפרשת תבא. ומצאתי בקנה"ח סרכ"ז כתב כדברינו אלה. וד"ז דאין גואלים בפחות מב' שנים אינו נוהג בבתי ערי הלוים כי בן לוי גואל לעולם וכן ישראל שירש מאבי אמו לוי גואל לעולם ולוי שירש מישראל דינו כישראל דאינו תלוי בבעלים רק במקום. הכלל אחוזת הלוים בעריהם נגאל לעולם כ"ה בר"מ פי"ג כאן ועוד יתבאר במצות שלפנינו. והנה מצוה זו שלא נמכור שדה בא"י לצמיתות כו' אע"פ שהיובל מפקיע ע"כ אעפ"כ עוברים בלאו הזה כו' וכ' הרהמ"ח דדעת הר"מ דלוקין על לאו זה דגזה"כ דאינו רשאי למכור אלא עד היובל או סתם ובמכר בפירוש לחלוטין לא אהני מעשיו ולוקין ומביא בשם הרמב"ן הטעם דפסק הר"מ כרבא בתמורה דכל מלתא דא"ר ל"ת אעל"מ ולוקין משום דעבר אמימרא דרחמנא ובמ"ל הקשה ע"ז דהר"מ לא הזכיר זה דלוקין וגם לא מנאו בה' סנהדרין בכלל הלאוין הלוקין. וכ"ד הר"מ פ"ו מהלכות בכורות דהמוכר מעשר בהמה לא קנה לפיכך אין לוקין. ועלח"מ פ"ו מה"ב כ' דדעת הר"מ דפוסק כאביי דאי עביד מהני ע"כ לוקין. אבל שם דל"מ מגזה"כ ע"כ אין לוקין. ע"ש מה שפלפל בזה לדעת הר"מ. והנה ד"ז איך פסק הר"מ אי כאביי או כרבא צריך אריכות גדול. אך נראה אם הר"מ פוסק כאביי א"כ היכי דל"מ לא לקי וכאן נמי לא לקי כיון דל"מ. אך קשה מנין לו להר"מ דכאן ל"מ דגבי מעשר יש לימוד דל"מ ע' בסוגיא אבל כאן אינו מבואר שום לימוד. ונראה דהר"מ סובר כסברת הנ"י והכתוב בעצמו אומר הטעם כי לי הארץ א"כ כיון שאינו שלו אין בידו למכרו כי אין אדם מוכר דבר שא"ש ע"כ לא אהני מעשיו. ואם נאמר דהר"מ פוסק כרבא ולרבא אף היכי דל"מ מעשיו לוקין. א"כ אמאי לא לקי כאן. ונראה ג"כ לומר דע"כ ס"ל לרבא דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא אע"ג דל"מ מעשיו היינו היכי דלא אהני מעשיו רק משום דעבר אמימר' דרחמנא ובל"ז הי' אהני ע"כ לוקין אבל אם לא אהני מעשיו [לא] מחמת עבר אמימרא דרחמנא רק מטעם אחר כמו כאן דאפי' להסוברים שאינו עובר בלאו במוכר לצמיתות מ"מ אין במכירתו כלום ויוצא ביובל כי לי הארץ ואין רשות לו וא"י למכור דבר שא"ש א"כ בלאו האיסור

מחמת דעבר אמימרא דרחמנא ל"מ מעשיו אפשר בכה"ג סובר רבא ג"כ דלא לקי ע' בזה. ונראה לדעת הר"מ דהוא לאו והיא גזה"כ דלא ימכור לצמיתות ואם מכר עבר על ד"ת היינו דוקא בשדה אחוזה שהוא שלו לעולם ויכול למכור לעולם וע"כ גזרה התורה דלא ימכור כי לד' הארץ ואם מכר עבר על ציווי התורה אבל שדה מקנה שא"ש לעולם כי חוזרת לבעלים ביובל א"כ מכירתו אינה כלום כי הוא של חבירו בודאי אינו מזיק מה שמוכר לחלוטין כיון שא"ש והוא של חבירו ולא עבר על ציווי התורה כלל כנ"פ. והנה תנאי ל"מ כמ"ש הרמב"ן דעל שניהם האיסור או מחמת טעם הנ"י דאינו שלהם וא"י להתנות ע"ד שאינו שלהם. ואיזה נקרא שדה אחוזה כ' הרב המחבר ולשון הר"מ א"י הנתחלקת לשבטים אינה נמכרת לצמיתות ופשוט דל"ד א"י המתחלקת בימות יב"נ אלא כל שכבש מלך ישראל מדעת רוב הצבור וזה נקרא כיבוש רבים כמבואר בר"מ פ"א מהל' תרומות כ"ה הדין כ"א שלוקח היא אחוזתו ונקרא שדה אחוזה מה שמורים לבניו. והנה גרים לא נטלו חלק בארץ מה שנתחלקה בימי יב"נ אך מה שמלך ישראל כובש אי גרי' נוטלי' יתבאר בח"ז לקמן אי"ה ולאו זה בבתים גם כן אך בבתי ע"ח יתבאר ב"ה לקמן. ואיני מבין כלל דעת הרמב"ן שסובר בדעת הר"מ דל"מ מעשיו מחמת דין דרבא דאי עביד ל"מ א"כ כיון דהמכירה הי' באיסור ה"ל להמכירה ליבטל מיד כי ביובל יוצא אפי' מכירה בהיתר אך כאן לדעת הר"מ דהמכירה הי' באיסור ואעל"מ הי' מהראוי שהמכירה יהי' תיכף בטילה מחמת זה. ולע"ד מוכח ג"כ כסברת הלח"מ דהר"מ סובר כאביי דא"ע מהני ע"כ המכירה קיימת ככל מכירה בהיתר וביובל יוצא. אך קשה כיון דמהני אמאי אינו לוקה והר"מ לא מנאו בסנהדרין בכלל הלוקין ול"ע וגם ד' הרמב"ן ל"ע. והרמב"ן סובר דלאו זה שלא ימכור לעולם היינו לעכו"ם ואין לוקין על לאו זה ונראה הטעם דאפשר יחזור העכו"ם כמ"ש דאם התנה העכו"ם כו' ורש"י פי' דהלאו הוא על הלוקח שלא יהי' הלוקח כובשה ביובל. ופשוט חוץ מה שהלוקח עובר בלאו זה הוא ג"כ גזלן דהוא אפקעתא דמלכא וז"פ:

מצוה ש"מ להשיב השדות ביובל לבעליהן

(א) להשיב כל הקרקעות בין בית או שדה וכרם ופרדסין בשנת היובל לבעליהן בלא כסף ובלא מחיר שנא' ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ כלומר בכל ארץ שהיא אחוזתכם גאולה תתנו לארץ. וענין הגאולה ביאר הכתוב שהיא חזרת קרקע לבעליו וכמ"ש בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו. משרשי המצוה מ"ש בראש הסדר. מדיני המצוה קצתם מבוארים איך יהיה דין המוכר עם הקונה כשירצה לפדות נחלתו הנזכרת קודם שנת היובל והחילוק שביאר הכתוב שהוא בין מוכר בית בעיר חומה למוכר אותו בערי הפרזות שנקראת בלשון הכתוב ערי החצרים שדין בתי ערי הפרזות כדין השדות. ועוד אמרו ז"ל במצוה זו שאם מכר בית בבע"ח לא' ומכר' הלוקח ראשון לשני בתוך השנה מונין לראשון וכיון ששלמה שנה לראשון הוחלט הבית לשני מפני שענין מוכר בבע"ח שהוא מוחלט לשנה כעין קנס הוא שקנסה תורה למוכר מפני חיבת הארץ ומכיון שעמד זולתו שנה ראוי הוא שיחלט גם ביד השני. ועוד שהראשון מכר לשני כל זכות שלו ואלו עמדה שנה שלמה ביד הראשון כבר היתה מוחלטת בידו. ומה שאמרו ז"ל ג"כ שאם הגיע יום י"ב חודש ולא נמצא הלוקח יבא ויטול מעותיו ומה שאמרו שהמוכר בית בערי חומה והגיע יובל בתוך שנת המכר שאינו חוזר מיד ביובל אלא דינו כמו בשאר שנים שהיא בתוך שני היובל שהוא נחלט לשנה אם אין המוכר רוצה לגאלה ומה שאמרו שהמוכר בית בערי החצרים שאם רצה לגאול מיד גואל כדין בית בבע"ח ואם לא רצה לגאול מיד גואל אותה אפי' אחר שנה כדין שדות דכחן יפה שבשדות ושבבתי ע"ח יש להן. ומה שאמרו שכל שהוא לפנים מן החומה כגון גנות מרחצאות ושובכות דינם כבתים דמכתוב אשר בעיר ריבה. אבל אם הי' שדות בתוך העיר דינם כשדות שחוץ לעיר שנא' וקם הבית כלומר בית וכל הדומה כגון מרחצאות ושובכות ואף פרדסין אבל לא שדות. ובית שאין בו ד' אמות על ד' אינו נקרא בית ולפיכך אינו נחלט ובירושלים אין הבית נחלט בה ועיר שגגותי' חומותיה אין דינה כמוקפת חומה אלא בענין שתהיה לה חומה מלבד גגותיה ובענין ג"כ שהוקפה חומה תחלה ואח"כ נתיישבה אבל נתיישבה ואח"כ הוקפה אין זו עיר חומה ואין סומכין אלא על חומה המוקפת בשעה שכבש יהושע את הארץ וכיון שגלו בחורבן ראשון בטלה קדושת עיר חומה וכשעלה עזרא בביאה שנייה נתקדשו כל הערים המוקפים חומה באותו העת מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה שנייה כביאתן בימי יהושע. מה ביאתן בימי יהושע מנו שמיטין ויובלין וקידשו ערי חומה ונתחייבו במעשר אף בימי עזרא כן וכן כשיבא משיח בביאה שלישית נתחיל למנות שמיטין ויובלות ויתקדשו בע"ח שיהיו מוקפין באותו העת ויתחייב כ"מ שנכבוש במעשרות שנא' והביאך ה' אלקיך וגו' ואמרו מקיש ירושתך לירושת אבותיך וגו' ויתר פרטיה מבוארים במסכ' ערכין (ה' שמטה פי"ב) ונוהגת בזו"נ בא"י ובזמן שהיובל נוהג וכבר כ' למעלה באיזה זמן היובל נוהג והוא בזמן שכל ישראל

על

מצוה ש"מ (א) **להשיב** כל הקרקעות כו' ועוד במכר בית בבע"ח כו' ומצוה שמ"א שיהי' פדיון הנחלות כו' כבר כ' לעיל דיני היובל ואכתוב בקיצור דיני מצות אלו. המוכר בית בתוך עיר המוקף חומה בא"י אם רוצה גואל את הבית הזה מיד הקונה אפי' בו ביום ויש לו רשות לפדות את הבית כל יב"ח מיום ליום ומבואר בש"ס די"ב חודש מעל"ע היינו במכר בחצי היום בניסן יש לו רשות לפדות עד חצי היום בניסן הבא והר"מ השמיט זה ובכ"מ עמד בזה ועמ"ל פ"ב מה' אישות. וכשהוא פודה אינו גורע מן הדמי' רק נותן לו כל הדמי' שנתן לו וזה רבית והתורה התירה עיין בערכין ל"א ובתוס'. הכלל התורה התירה כאן זה. ואינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין עי' קדושין ד"כ וכ"א בשדה אחוזה ויש לו למכור מנכסיו ולגאול לא כשדה אחוזה והכ"מ לא הראה מוצא הדין ולל"ע בקדושין שם. ואין הקרובי' פודין לא כשדה אחוזה והוא בקדושין ועלח"מ מ"ש בשם הרא"מ. וגם הרהמ"ח כ' דבקדושין אינו נראה כן וכוונתו כהרא"מ ועלח"מ תמה אהרא"מ. מת הלוקח נפדה מיד בנו וכן אם מת המוכר בנו פודה ול"ד בן אלא מי שהוא היורש וכ"ז שאינו גואל עד שנה הבית הוא ביד הלוקח ואפי' פגע בו היובל אינה חוזרת ביובל רק יכול לפדות כל השנה. ופשוט דבע"ח יכול למכור ביובל ג"כ כיון דאינה יוצא' ביובל וז"פ. ונראה ג"כ דהוא אפקעתא דמלכא אם פודה ואינו קנין חדש ועמש"ל. וכן אם נתן הבית במתנה הדין כדין מכר ויש לגאול עד שנה תמימה והגאולה היא בע"כ של הלוקח. ובד"ז ובדיני' שלפניה בשדה אחוזה ובבתי החצרים שנפדים בע"כ יש לספק אם יכול לפדות בשוה כסף אי הוי ככסף ע' תוס' קדושין ד"ב ד"ה בפרוטה ועב"ש ר"ס כ"ז בשם מהרי"ט. היתה שנה מעוברת נתעברה למוכר ויש לו רשות לפדות עד מלאת שנת העיבור. מכר ב' בתי' א' בחצי אדר א' וא' בר"ח אדר ב' כיון שהגיע א' באדר בשנה עלתה לו שנה לזה שלקח בר"ח אדר שני ולזה שלקח קודם בחא"ר לא עלתה לו שנה עד חצי אדר מפני שירד הלוקח בחודש העיבור.

ואם כלה שנה ולא גאלה המוכר נחלט הבית ביד הלוקח לצמיתות ואין יוצא' עוד בשום פעם מיד הלוקח וכן מקבל מתנה אם לא גאלה נחלטת לו לעולם. ונ"פ דאפי' המקבל מתנה קטן דקנה בד"א מקנה מ"מ יכול המוכר לפדות כי הוא אפקעתא דמלכא ואם לא פדה נחלט כנ"פ. מכר ראובן לשמעון בית בניסן ושמעון מכר ללוי בתשרי כיון שהגיע ניסן אף שביד לוי אינו אלא חצי שנה מ"מ חשבינן השנה ממוכר ראשון ונחלטת ביד לוי לעולם ועש"ס נראה קצת דגם שמעון יש בידו לפדות מלוי אם הוא בתוך שנה של ראשון ובשדה אחוזה אין הדין כן כמ"ש לעיל ולא ילפינן וכאן נראה דלוקח הראשון יכול לפדות מיד הלוקח השני כ"ז שיש רשות למוכר הראשון לפדות ול"ע כעת בד"ז. ואם היה המוכר אנוס ולא הי' יכול לפדות מ"מ נ"ל דנחלטת וראי' דהא אצטריך הילל לתקוני שיהי' חולש מעותיו כו' כי בראשונה הי' נטמן יום שנים עשר חודש כו' ואי באונס אינו נחלט אין צריך לתקנתו של הילל כי אין לך אונס גדול מזה. אך אפשר כיון דלא הי' אונס רק ביום אחרון וה"ל שעות קודם זה לא מיקרי אונס. וראי' זו מביא האגודה דבכה"ג לא מיקרי אונס מגמ' ז עיו"ד סי' רל"ב ברמ"א וט"ז שקכ"ט עכ"פ מדבריהם נרא' שאם הי' אונס מתחלה ועד סוף הוי אונס ואינו נחלט ועיין מג"א או"ח סימן ק"ח סקי"א דעתו דאף ביום אחרון הוי אונס אך כאן ל"מ אונס מידי דהוה הלוהו על שדהו כו' דל"מ אונס וסברתו דזה הוי מכירה מעליא אך אם היה אונס שיחזיר הוי אונס רחמנא חייבי' ולא אמרי' עח"מ סי' כ"א ובאה"ע בח"מ וב"ש וע' מ"ל פי"א מהלכות מכירה הח"י. שוב ראיתי בקלה"ח סי' כ"ה פלפל בזה וכו' ג"כ דבית ע"ח הוי אונס רחמנא חייבי' ולא אמרינן ולא הביא דקדמו המג"א בזה. ולע"ד צ"ע בזה כיון דמבואר בש"ס דזה ריבית הוא והתורה התירה נראה דאינו מכירה והוי אונס רחמנא פטרי' וע' בנה"מ שם בסי' כ"ה השיג על הקלה"ח בזה והדברי' צ"ע רחב וגם בהלוהו על שדהו שכת' המג"א דהוי אונס רחמנא חייבי' צ"ע רב. עכ"פ נראה דמ"ד דזה הוי מכר גמור אינו אפקעתא רק דצריך לחזור ולמכור לו ומצוה עליו כך ולמ"ד דזה הוי הלוואה סובר דא"ל קנין חדש דנתבטל המכיר' למפרע. המקדיש בית בבע"ח אינו נחלט ביד הקדש והפודה אותו מיד ההקדש אם הגיע שנה מהפדיון ולא גאלה המקדיש נחלטת לו. ואם בשעת מכירה התנה הלוקח שלא יפדה המוכר בתוך שנה יש להסתפק ועיין לעיל גבי שדה אחוזה מ"ש ול"ע. וכל שהוא לפנים מן החומה כגון שובכין ובתי הבדים נידונים כבית חוץ מן השדות שהם נידונין כשדה ומבואר בש"ס בערכין דל"ו דמוחלטת. ומצולה והיינו שאין נזרעים רק נוטלים ממנו חול ואבנים לבנין דינם ג"כ כשד' לר"י דהלכה כוותי' והר"מ לא הזכיר זה בפי' ולע"ק. ובית שאין בו ד"א על ד"א אינו נחלט בעיר חומה וזה מבואר בסוגיא ואם הוא ארוך הרבה ורחבו הוא פחות מד"א אם מצרפין האורך לרבע עט"ז או"ח סי' תרל"ד האריך בזה ושייך לכאן ג"כ כל הנחשבים בסוכה דין א' להם. וכ"ל דשדות בע"ח דנתמעטו מבית ולא שדה פשוט דדין שדה להם דאין נגאל בפחות משני שנים וכל הנהו שמבואר לקמן דאין להם דין בע"ח מחמת גריעות החומה הו"ל דין בתי ערי החצרים דנגאל ג"כ תיכף כמו שהבאנו לעיל ומבואר בש"ס ור"מ. ובית שאין בו ד"א על ד"א כיון דנתמעט מתיבת בית דזה לא נקרא בית ובבתי החצרים ג"כ כתיב בית וילפינן דנגאל מיד דכתיב גאולה כו' עכ"פ כיון דלא נקרא בית ה"ל כמו שדה ודינו כדין שדה שאינו נגאל פחות משני שנים וז"פ אצלי וכ"ה ברש"י סוכה ואינו נחלט כו' כשאר קרקעות בלא בנין עכ"ל. ומבואר שדין קרקע יש לו ולא דין בית שאינו מוקף חומה וז"פ. ובית הבנוי בחומה אין לו דין בע"ח וה"ל כבתי החצרים. עיר שהיו חומותיה אין דינה כמוקף וכן עיר שגגותי' חומותיה אינה כמוקפת וכ"ז ילפינן מקראי בש"ס. וצריך שיהי' בה ג' חצרות או יותר ובכל חצר מהם ב' בתים ופחות מזה אין דינה כמוקף ובירושלים אף שהיא מוקף חומה אין הבית נחלט מגזה"כ כיון דלא נתחלקה לשבטים. ומבואר בש"ס דאינו נקרא מוקף חומה א"כ מוקף חומה מימות יב"נ ודוקא בשעת כיבוש שהי' או מוקף בידי עכו"ם ואם ישראל הקיפוה לאחר כיבוש או אפי' עכו"מ לאחר הכיבוש

אינו מוק"ח. וצ"ל דוקא שמלאו בני ישראל מוקף בידי עכו"ם (עיין לעיל מצוה קפ"א הבאתי דברי תוס' כתובות מ"ה דעיר שרובה עכו"ם אין בה קדושת בע"ח לכל דבר וע"ש שתמהתי ע"ז דהר"מ כאן לא הביא ד"ז) וצריך דוקא שיהי' מוקף ולבסוף ישב אבל אם נתיישבה עיר ולבסוף הוקפה אינה ע"ח וע' תוס' מגלה ד"ג ע"ב ד"ה כרך נראה דעתם דאף שישב ולבסוף הוקף דהיינו דהבתים היו קודם החומה מ"מ אם לא דר אדם שם עד לאחר שהוקפה ה"ל גם כן הוקף ולבסוף ישב וע"ש בטו"א שהקשה ע"ז דעיקר הדבר דצ"ל החומה קודם ואם הבתים קדמו אינו נקרא מוקף ע"ש. וכ"כ כאן מדברי הר"מ דעיקר תלוי בחומה ובתים. ודעת רמ"ה הובא בטא"ח אפי' ישבה ולבסוף הוקפ' אם נתיישבה אדעתא להקיפ' דינה כמוקף ועי' בס' הנ"ל שהקשה ע"ז ופלפל בזה. ועי' ר"נ במגלה כתב ישיבת עכו"ם אינה ישיבה כו' נראה ג"כ דתלוי בישוב ב"א. ובט"א כ' דישבה ולבסוף הוקפה מ"מ אותם הבתים שבנו אחר הקפת החומה דין בתי ערי חומה יש להם ומביא ראי' לזה ומשכחת לה בעיר א' בתי החצרים ובתים המוקפים. ומבואר בדברי הר"מ דלאו דוקא מוקף מיב"נ אלא עיקר הדבר שיהא מוק"ח בשעת כיבוש ע"כ בחורבן הראשון בטלו קדושת מוקפי' כי ס"ל דקדושה הראשונה מיהושע לא נתקדשה לע"ל ועזרא קידש בע"ח שהיו מוקפות באותו העת וכן המלך המשיח מהרה יגלה יקדש הערי חומה שיהיו באותו העת וע' מהרי"ט מובא במ"ל שכ' דבימי עזרא לא קדשו בערי חומה רק מימות יב"נ אותם שהיו מכבר ואין המהרי"ט ת"י. אך ודאי פשוט היינו דעזרא לא קידש רק אלו אבל אם רצה הי' מקדש אחרים ג"כ שהיו מוקפים בימיו ובודאי אותם עיירות שלא הי' להם חומה בימי עזרא אע"פ שהי' להם בימי יב"נ מ"מ כיון דבטל קדושת הארץ לא היה מועיל קידוש כיון שלא היה להם חומה בימיו ובט"א מפלפל בזה ולדעתו דלא מועיל מה שהי' מוקף בשעת כיבוש רק דוקא מה שהי' בשעת כיבוש יהושע ותרתי בעינן דמוקף מיב"נ וגם מוקף בשעת הכיבוש ואפי' הי' מוקף מיב"נ אם לא הי' מוקף בשעת כיבוש ל"מ ע"ש. אך מדברי הר"מ נראה דעיקר תלוי בשעת כיבוש ואימתי שכובש מלך ישראל איזה מדינה מדעת רוב ישראל דיש עלי' קדושת א"י ער"מ פ"א מה' תרומות ג"כ הערים שהם מוק"ח אז יכולים לקדשה לערי חומה ובימי המלך משיח שיכבוש כל העולם ויתקדש הכל בקדושת א"י וכתורה יעבה שיכבוש אחר שיכבוש זיי"ן עממין א"כ הע"ח יקדש אז מה שימלא מוקפים באותו העת וע' בפר"ד אי המלך המשיח צריך לכבוש זיי"ן עממין או יו"ד עממין שנשבע הקב"ה לאאע"ה ע"ש כי אינו ת"י. והנה מבואר בש"ס שקדשו ע"ח ומה הוא הקידוש ע' תוס' ערכין דל"ב ע"ב הביאו דברי רש"י בערכין שפי' שהיו מקדשין כמבואר בשבועות ובשבועות פירש"י שא"י במה מקדשין ע"ח. ובט"א הק' על רש"י דהרי מבואר בשבועות דאין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחות מ"ט בירושלים מה ירושלי' דבר הנאכל בה ונפסל ביוצא אף בעזר' כו' וכיון דטעמא מש"ה הוא בשאר ע"ח חוץ ירושלים ל"ש ה"ט דהא תודה אינה נאכלת בהם ואדרבא אם יוצאת מירושלים אף בע"ח נפסלת כו' ע"ש שכ' דהב"ד מקדשין בפה. ואחין שחלקו בע"ח הרי הם כלקוחות ולפמ"ש האחרונים דהוא מטעם ספק דמדאורייתא אין ברירה מחמת ס' א"כ כיון דכ"א מוחזק בשלו ואין מוציאין מספק א"כ כ"א יכול להכריח לחבירו שיפדה בתוך השנה כי מספק אין מוציאין ולאחר השנה נחלטת לו ממ"נ דאי הוא יורש הרי הוא שלו ואם לוקח נחלט לו לאחר שנה וז"פ. והנה מבואר בש"ס והבאתו לעיל דמתיבת בית ממעטינן שדות וקרקע פנוי דיש להם דין שדות. ומסופק אני דכתיב וכי ימכור איש בית מושב ע"ח כו' ואח"ז כתיב ואם יגאל כו' וקם הבית אשר כו' לצמיתות לקונה כו' היאך הדין אם בתוך שנה ראשונה דהקנין מתלי תלוי אם רוצה פודה ואם לאו נחלטת נשרף הבית ונשאר קרקע עד מלאת השנה אם יש לו דין בית דנחלט או כיון דכתיב וקם הבית ועתה אינו בית ואינה נחלטת וחוזר הדין לדין שדה דנפדית לעולם ויוצא ביובל. ואם נעשה בתוך השנה שדה תבואה אינה נפדית בתוך שני שנים ואח"ז נפדית ויוצא ביובל כיון דבשעת חלות החלטה אינו בית ואינה נחלטת ונפדית בגירוע ככל דין שדה. ואם נפל הבית וחזר ובנה עיין סוכה כ"ח גבי נפל וחזר ובנה הוי סוכה א' וע"ש בתוס' דדוקא מאותן העצים וצ"ע בסוטה גבי עורכי המלחמה והכל צ"ע. ופשוט דאם נחלט אצלו אפי' סותר הבית ונשאר קרקע פנוי הרי הוא שלו לחלוטין דנחלט הבית והקרקע. ולכאורה ק' אהא דמבואר בב"ב דקי"ב ומובא לעיל דילפינן דהבעל יורש כו' דכתיב ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו כו' וכי מנין הי' לו פנחס מה שלא היה לאלעזר כו' ופנחס דזבן מזבין לו אפשר דהיא חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שא"ש ע"ש והי' יכול לתרץ שגבעה זו הי' בעיר חומה מעיירות ישראל והי' בית על מקום זה ופנחס קנה ולא פדאה המוכר ונחלט לפנחס לעולם וצדיק קבור בקבר שלו. ובערי ישראל אף בלוים שייך ד"ז דנחלט כמבואר לקמן וער"מ פ"ז מה' בית הבחירה כתב דבעיר חומה קוברין בתוכה מת אם רוצים טובי העיר או אנשי העיר ואח"כ אפי' אם כולם רוצים לפנות את הקבר אין מפנין קבר נביא או מלך א"כ יכול להיות שאנשי העיר נתרצו להיות צדיק זה נקבר אצלם ולא יכלו לפנותו כי אלעזר הי' נביא א"כ טכל לתלות לו שנקבר בגבעת פנחס בנו בלא ירושת הבעל. ואפשר מכאן ראי' להראב"ד שהשיג על הר"מ וסובר דאין קוברין בבע"ח אפי' ברצון בני העיר ע"ש ובכ"מ ומכאן קצת ראי'. ואל יקשה לך מ"ש היאך הי' פנחס מוכר את הבית לעשות קבר הא מבואר בר"מ כאן פי"ג ה"ו לא יסתור אדם ביתו לעשות גינה משום חורבן א"י דאפשר דנפל מאליו או נשרף ע"כ קצת ראי' להראב"ד. והנה מה שנסתפקתי לעיל אם נשרף הבית תוך שנה מה דינו אפשר תלוי אם נאמר דמכירה הוא תיכף אך התורה נתנה רשות לפדות ואם אינו פודה נחלטת לו למפרע או אפי' הגאולה התורה נתנה לבית הדין כמו הלויהו על שדהו במעכשיו דאגמ"ל דמכורה לו משעה ראשונה א"כ וקם הבית קאי על שעת המכירה ואז הוי בית אע"פ שאין עתה בית אך מניין לנו זה דאפשר דהתורה גזרה דנחלטת לו מכאן ולהבא כך נזה"כ א"כ צ"ל עתה בית ועיין בסוגיא גבי ל"א בריבית וצ"ע ארוך בד"ז. ועיר שהיתה מוקפת חומה אע"פ שאין לה עתה חומה מ"מ דין מוקף יש לה ומה שקשה על הר"מ בזה דס"ל לא קדשה לע"ל עכ"מ מ"ש. וכ"ז בבתי ערי חומה של ישראל אבל בערי חומה של הלוים מעריהם שנתנה להם התורה מ"ח עיר ולעתיד עוד שלשה ערי מקלט שייך לוים כמבואר פי"ג כאן אין להם ד"ז ואינו נחלט הבית רק פודה תמיד זה מבואר בש"ס דערכין דל"ג ובר"מ פי"א. ומבואר שם דלוים פודים שדה אחוזה פחות משני שנים ואם הקדישו יש להם פדיון אחר היובל. ובע"ח אינו נחלט ואינו מבואר הדין אם בע"ח יוצא ביובל דבשדה אחוזה או בתי החצרים דהתורה יפה כחם ולא גרע מישראל יוצא ביובל כמו כן לוים ויש להם יפוי כח דגואלין שדות מיד אבל בע"ח דל"ש בישראל דין יובל כלל דתוך השנה גואל וא"י ביובל ולאחר השנה נחלט וא"י ביובל והתורה ייפה כח הלוים דאינו נחלט ויכולים לגואלו תמיד אבל ביובל מניין לנו שיצא כיון דאין יובל נוהג כלל בבע"ח ולא מצאתי כעת בש"ס ור"מ גילוי לזה. אך בפ' בהר פכ"ה פסוק ל"ג ואשר יגאל מן הלוים כו' ויצא ממכר בית ועיר אחוזתו כו' פירש"י ויצא אותו בית ביובל ואינו נחלט לסוף שנה מבואר להדיא דיוצא ביובל ובוודאי מצא רש"י כן באיזה ברייתא. והסברא כ"ה כיון דאין דין בע"ח יוצא ביובל ופשטי' דקרא ומכר בית כו' היא כך ולא הוצרך בש"ס וכן הר"מ לפרש. ובש"ס ערכין מקשה ע"ח היאך משכחת לה בלוים והתני' ערים הללו כו' ולא כרכי' היינו מוק"ח ומפלפל הש"ס ומסיק כגון שנפלו בחלקם עיירות מ"ח ופריך למסתרינהו קיימי א"ר אשי אצטריך סד"א אדמסתתרו כו' ליחלוטי קמ"ל. והנה הר"מ מביא ד"ז דנפקא מיני' ג"כ לימות המשיח כ"ב דיכבוש עיירות ויקדש מ"ח באותו העת ויפול בחלקם מ"ח סד"א בין כך ובין כך קודם שיסתרו יחלט קמ"ל הר"מ כמו בש"ס דאינו נחלט. ואף לסברת הט"א דבעינן מוקף מימות יב"נ מ"מ משכחת לה אותן הערים שהיו מוקפות בימי יב"נ ואף בימי המשיח יהיו מוקפות ויפול בחלקם אע"פ שהם צריכין לסתור מ"מ קודם הסתירה אין להם דין מ"ח וז"פ. ודע דמלך המשיח לא יצטרך לקדש רק מה שיכבוש מחדש או מאותן כרכים שנכבשו בימי יהושע ולא קדשו בקדושת עזרא כמ"ש בש"ס הרבה כרכים אבל מכיבוש וקידוש עזרא הן קדושה שניה של עזרא לא בטלה כלל ער"מ ה' תרומות א"כ הם קדושים ועומדים ולא יהי' צריך המלך המשיח לקדש וז"פ. וערי הלוים היינו המ"ח עיר שנתנו להם בא"י כי הם לא נטלו חלק בארץ ונתנו להם עפ"י ליווי השי"ת אותם העיירות חלף נחלתם יש להם דין ערי לוים אבל כל שאר הארצות שיכבש מלך ישראל או לעתיד שיכבוש מלך המשיח כל העולם ומבואר בר"מ כאן פי"ג הי"א וז"ל יראה לי שאין הדברי' הללו אמורים אלא בארץ שנכרתה ברית לאברהם ליצחק וליעקב כו' אבל כל הארצות שכובש מלך ישראל הרי הכהני' הלוים באותם הארצות כשאר ישראל עכ"ל א"כ פשוט דאותם עיירות שנוטלים נחלה כשאר ישראל לא עדיפי משאר עיירות ישראל ונוהג בבתיהם כל הדיני' ומוחלט בע"ח כי אין ללוים יפוי כח רק באותו ארץ שאין נוטלים נחלה ונותנים להם עיירות אלו אבל במה שנוטלים נחלה [הם] ככל ישראל וכן מבואר בתורה כ"פ. ומבואר בסמ"ג והוא מהש"ס דב"ב דף קכ"ב דלעתיד יטלו שבט לוי חלק בא"י ככל ישראל א"כ לעתיד לא יהי' שייך ד"ז יפוי כח הלוים בכל הנ"ל כיון דיטלו חלק כמ"ש והר"מ מביא זה הדין לימות המשיח ואפ"ל מ"מ כיון דנתקדש לענין זה אף שיטלו חלק מ"מ בארץ ז' עממין מכבר יש לעריהם ד"ז וצ"ע בס' פר"ד ואינו ת"י. ומבואר בר"מ והרהמ"ח דבימי עזרא קדשו יובלות היינו מדרבנן כי לדעת הר"מ בימי עזרא הי' יובל רק מדרבנן כמבואר בדבריו פ"י כאן הי"ג ומנו היובלין רק לקדש השמיטין ומה שמונין היום השמיטות בלא היובלות ע"ש בכ"מ וכל הדינים הללו הם דוקא בזמן היובל כמ"ש כ"פ. ושדה אחוזה ל"ש בגרי' כמ"ש לעיל דלא הי' להם אחוזה בישראל אבל ד"ז דבע"ח שייך גם אצלם. מי שמכר לגר נחלט לו כמו בישראל וכן הגר שמכר וז"פ. והנה במה שכתבתי לעיל בש"ס דצדיק קבור כו' לכאורה משכחת לה דפנחס זבין אגב אלעזר אביו בחייו א"כ פנחס יירש הזכות ויוצא ביובל לפנחס עצמו וצדיק קבור בקבר שלו. אך באמת אין סברא דאלעזר מכר כיון דלא ימכור אדם שדה או בית אא"כ העני ואלעזר
הי'

על אדמתן בישובן ועובר ע"ז וכבש הקרקע שבידו ולא החזירו לבעליו בטל עשה זו וענשו גדול כאילו כפר במעשה בראשית:

מצוה שמ"א דין פדיון בתי ערי חומה

(א) **שיהי'** פדיון הנחלות שהן תוך העיר המוקפת חומה עד השלמת שנה ואחר השנה תהי' בחזקת הקונה אותו ולא תהי' חוזרת ביובל שנאמר ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה וגו' כבר כתבתי למעלה שענין היות בית בע"ח נחלט לשנה מצד חיבת הארץ היא כדי שישתדל המוכרה לגאול אותה מהרה. מדיני המצוה משארז"ל שהמוכר יכול לפדותה בכל עת שירצה תוך שנה וכשפודה אותה נותן לו כל הדמים שקבל במכירתה ואינו מנכה לו כלום מחמת הזמן שדר בה ואע"פ שבעלמא אסור דהיינו צד א' בריבית התורה התירתו כאן כדאיתא במס' ערכין ושאין הקרובין פודין אותו אלא המוכר בעצמו זהו דעת הרמב"ם ז"ל ולא כן נראה בקדושין ואינו לוה ונואל אלא ימכור נכסים אחרים אם יש לו וינאלנה או אם רווח מעות או נתנו לו יכול לנאלה בהם ואינו נואל אותה לחצאין כלומר שיפרע לו קצת המעות בפעם אחרת כמשאז"ל בקדושין פ"ק ואם מת הלוקח תוך השנה פודה אותו מיד בנו. ואם מת המוכר פודה אותו ג"כ בנו של מוכר מיד הלוקח ויתר פרטיה במס' ערכין (שם) ונוהגת בא"י בזו"נ בזמן שהיובל נוהג:

שלא

מצוה שמ"ב שלא לשנות ממגרשי הלוים

(א) שלא לשנות מגרשי ערי הלוים ושדותיהם כלומר שלא יחזירו העיר מגרש ולא מגרש עיר ולא השדה מגרש ולא המגרש שדה והוא הדין מגרש (נ"א שדה) עיר או עיר מגרש (נ"א שדה) שאין לשנות בעניינם דבר והענין הזה ידוע כי התורה צותה שיתנו שאר השבטים ערים ידועים לשבט לוי והם מ"ח עיר עם שש ערי מקלט שהי' בהן וצותה ג"כ להיות באותן ערים אלף אמה מגרש כלומר מקום פנוי לרווחה ונוי לעיר ואלפים אמה חוץ לה לצורך שדות וכרמים וגם זה מנויי העיר ומסה שצריך לה כמפורש בסוטה ובאה המניעה בזה שלא לשנות ענינים אלה לעולם וע"ז נאמר ושדה מגרש עריהם לא ימכר שכן בא הפי' על לשון מכירה זו כלומר לא ישנה ואלו במכירתה ממש לא קאמר שהרי בפי' כתוב גאולת עולם תהיה ללוים מכלל שרשות יש להם למכור. משרשי המצוה לפי שערי הלוים היו נכונים לצרכי כל שאר השבטים כי הוא השבט הנבחר לעבודת השי"ת וכל עסקם הי' בחכמה שלא היו טרודים בעסקי עבודת האדמה כשאר שבטי ישראל ועליהם נאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ומתוך כך שהחכמה בתוכם הי' עסק כל ישראל על עריהם כי לא ידע האדם מה יולד יום ולכן הי' בדין להיות אותן הערים אשר יד הכל שוה בהן ולב הכל עליהן בתכלית היופי והחמדה ושבח כל עם ישראל בכך ומפני כן באה הצוואה עליהם שלא לשנות בעניינם דבר כי אדון החכמה יסדן ותיקנם והגביל גבולם וירא כי כן טוב וכל חלוף אחר דברו אינו אלא גירוע וגנאי. מדיני המצוה מש"ארז"ל כי מלבד הג' אלף אמה שאמרנו שהן בין מגרש ושדות וכרמים שנותנין לכל עיר וכן לכל הקברות חוץ לתחום וזה שנא' ומגרשיהם יהי' לרכושם ולבהמתם ולחיתם ובא הפי' בזה לחיים ניתנו ולא לקבורה ומה שאמרו ג"כ שכהנים ולוים שמכרו שדה משדותיהם או בית אפי' בעיר חומה נגאלין לעולם ואפי' מיד הקדש שנאמר גאולת עולם תהיה ללוים וישראל שירש אבי אמו לוי ה"ז גואל מלוים ויתר פרטיה מבוארים בסוף ערכין ונוהגת מצוה זו בא"י בזמן שישראל שם בין בלוים בין בישראל בזכרים ונקבות שהכל חייבים שלא לשנות ג' מקומות האמורות למעלה העיר והמגרש ומקום השדות והכרמים ומן הדומה כי כל מי ששינה בהם בעדים והתראה חייב מלקות ולא ידעתי שיעור לשינוי זה כמה יהיה ויתחייב עליו חכם בני ודעהו. וכת' הרמב"ם ז"ל על מצוה זו למה לא זכה לוי בנחלת א"י עם אחיו לפי שהובדל לעבוד השי"ת ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ולפיכך הובדל מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן אלא חיל ה' שנאמר ברך ה' חילו והוא ב"ה זכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך וגו' ולא שבט לוי בלבד בכלל זה אלא כל איש ואיש מבאי עולם אשר נדבה רוחו להבדיל לעמוד לפני ה' לעבדו לדעת דרכיו הישרים והצדיקים וללמדם לאחרים פורק מעל צוארו עול חשבונות רבים אשר בקשו בני אדם וה"ז נתקדש להיות קדשי קדשים ויהיה ה' נחלתו לעולמי עולמים ויזכה בעה"ז בדבר המספיק לו כמו שזכה שבט לוי וכן דוד הוא אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי:

מצוה שמ"ג דיני ריבית

(א) שלא להלוות ברבית שנאמר את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ואין אלו שני לאוין שהרבית הוא הנשך והנשך הוא הרבית וכמשארז"ל במציעא אי אתה מוצא נשך בלא רבית ולא רבית בלא נשך ולמה חלקן הכתוב כלומר למה חלקם ולא כתב את כספך ואכלך לא תתן לו בנשך לעבור עליו בשני לאוין כלומר להרבות האזהרות עליו וזה הענין מה שאמרתי למעלה כי התורה תכפול האזהרות לפעמים על שחפץ האל להרחיקנו ממנו הרבה ואפשר שנאמר בזה כעין משארז"ל בענינים אחרים דברה תורה כלשון ב"א וכמו כן תתמיד התורה בהתראות במה שיש עלינו להזהר בו מאד כדרך בני אדם בהזהירם זא"ז בדבר חמור יכפלו תנאם וירבו דבריהם על הדבר כדי שיהא המזוהר נזכר וזריז על הענין עכ"פ ואם אמנם כי ראוי האדם להזהר בדבר השי"ת עד מאוד ואף כי ישמע דבריו ברמז קטן עכ"ז מחסדיו המרובים על בריותיו כפל להם האזהרות פעמים רבות בקצת מקומות כאשר ייסר איש

פי' כה"ג וגלוהו משל אחיו ולא הי' לריך למכור ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב. ובמ"ש לעיל אם לריך קנין כשפודה אפשר בשדה אחוזה כיון שהיא ב' שנים בודאי מכור א"כ לריך א"כ הלוקח קנין חדש אבל בבע"ח דיש לו רשות לפדות בכל עת שירלה א"ל קנין חדש עי' בס' דגול מרבבה לאו"ח סי' תמ"ח. ופשוט דשדה אחוזה לדינים המבוארים לעיל אין שיעור לקרקע אפי' כ"ש יש לו כל הדינים הנ"ל וז"פ. ואם מכר בפרוטה ל"ש גרעון דמפרוטה מי מגרע כמבואר בקדושין גבי אמה העבריה ומ"מ אף שבאמה איכא נקנית בפרוטה מה"ט כיון דל"ש גרעון דאתקש ליעוד מ"מ דגזה"כ הוא אבל לא בדבר אחר אף בעבד פסק הר"מ דנקנה בפרוטה עא"מ וכ"מ שטעמו בזה דנימא כיון דאתקש עבד לאמה נימא דלריך יותר מפרוטה ועמ"ל תי' ד"ז אבל כאן בודאי נקנה בפרוטה ואח"ז אין בהשדה דין גרעון כי פחות מפרוטה ל"ש גרעון כמו התם. ומהרהמ"ח במלוה הקודמת מבואר דמותר למכור לעכו"ם ויחזירנה ביובל וא"י אם דינים הנ"ל בנמכר לעכו"ם שלא יגאל בפחות משני שנים או אפשר בעכו"ם ל"ש זה. ונראה דזה ודאי דיכול לפדות בגרעון דלא עדיף מישראל ואם נאמר דנפדה בגרעון אפי' בפחות מפרוטה מהני לגבי עכו"ם כי ב"נ פמש"פ הוי אללו ממון וכ"כ המקנה גבי עבדים עיין לעיל בה' עבדים אך לענין לפדות בתוך שני שנים א"י אם גם במוכר לעכו"ם ד"ז. ולפי הטעם שכתב הרהמ"ח כדי שימכור בקישוי אפשר בנמכר לעכו"ם שייך הטעם יותר אך ידוע דהרהמ"ח כתב הטעמים לעורר הלבבות כמ"ש בהקדמה אבל לא נתגלו טעמי תורה א"כ לא נוכל להוליא דין מהטעמים ול"ע בזה:

מצוה שמ"ב (א) **שלא** לשנות כו' הנה דינים אלו מה שנותנים ללוים וכמה מגרש כו' יתבאר בעזה"י בפרשת מסעי ואן עיקר המלוה היא לאו שלא לשנות ממגרש לשדה ומשדה למגרש וממגרש לעיר שנאמר כו' ודיני מלוה זו מבואר כאן בר"מ פי"ג. ולשון הר"מ אין עושים בערי הלוים עיר מגרש כו' ומפי השמועה למדו כו' לא ימכר לא ישונה כו'. וכן בשאר ערי ישראל. והנה במשנה דערכין הוא פלוגתא ת"ק סובר דאין עושין אפי' בערי ישראל ור"א סובר דוקא בערי הלוים ואמרינן דבערי הלוים כ"ע מודים מה"מ ואמרינן דת"ק ושדה כו' לא ימכר לא ישונה כו' והנראה שם דבערי הלוים הוא לאו בתורה אבל בערי ישראל לדעת ת"ק אינו לאו כי לא מלינו בזה לאו בתורה רק הוא מדרבנן משום חורבן א"י או מפני נוי ע"ש וכ"כ מדברי הר"מ והרב המחבר דכתבו ערי הלוים והביאו בזה הפסוק דאסור וכתב רק בערי הלוים ובערי ישראל רק איסור יש כי אינו מבואר לאו בתורה. והנה בערי ישראל א"י השיעור איזהו מגרש איזה שדה דגבי ערי הלוים נתנה תורה שיעור אלף אמה ובערי ישראל לא נתברר לי השיעור ול"ל כמו שהי' בעת ירושת הארץ אסור לשנות לעולם וזה אין סברא כ"כ ול"ע ומהש"ס דכ"ב נראה דהשיעור הוא קלוב ע"ש. ודעת רש"י מובא במ"ל דד"ז בערי ישראל אינו רק בבע"ח ובמ"ל תמה עליו מהש"ס דכ"ב דמבואר שם דבכל ערי ישראל אסור אף בפרזים ע"ש עיין בפ"ב גבי מרחיקין את האילן ועיין ג"כ במ"ל תמה על הר"מ שהשמיט הא דמבואר בש"ס ב"ב הא דאין עושין מגרש שדה דוקא זרעים אבל אילנות שרי וע"ש עוד ועי' ש"ך ח"מ סי' קנ"ה. וכתב הרב המחבר דנוהגת מצוה זו בזמן שישראל שם כו' ואפשר דגם האידנא דקדושת עזרא לא בטלה באותן העיירות שידוע שהיו של הלוים אסור לישראל לשנות ודעת

הרהמ"ח שלוקין על לאו זה וכתב דא"י שיעור השינוי כמה הוא שיתחייב ע"ז ודעת הר"מ שאין לוקין דלא מנאו בה' סנהדרין בכלל הלוקין ול"ע סברתם במה נחלקו. ואפ"ל דסברת הר"מ דלא נקרא שינוי דיכול להחזיר הדבר לכמו שהיה כגון שזרע או בנה במגרש יכול לעקור הזרעים והבנין ע"כ אינו לוקה ול"ע. ולכאורה כיון דאין משנין אפי' בערי כל ישראל ואין עושין ממגרש ומשדה עיר ור"א סובר דעושין ממגרש עיר בערי ישראל אבל כיון דת"ק ס"ל דאין עושין ממגרש עיר ג"כ ופסקינן כותי' א"כ היאך מוסיפין על ירושלים ובשבועות דף י"ד מבואר דמוסיפין על העיר ע"ש. ויש ליישב ועי' מ"ש לקמן פ' מסעי: (השמטה למלוה של"ו) בדיני קנין שם מבואר דאם לא הי' קנין רק בדברים בעלמא אין נקנה המקח כמבואר בש"ס ופוסקים ע' בכורות דח"י ע"ב בגמרא שם בחלר בעה"ב ורועה כהן דאקנויי אקני לי' מקום. באלרו וניחא דליתעביד מלוה בממונו וכתבו התוס' שם ואפי' בלא קנין קני דגמר ומשעבד נפשיה כו' חזינן היכי דאיכא מלוה נגמר הקנין בלא קנין והוא חידוש גדול. ועיין באבני מלואים להקלה"ח אה"ע סי' למ"ד גבי סלע של שניהם דהר"ל כתב דאקנויי אקני לה מקום כתב ג"כ אע"פ דלא הי' קנין מ"מ מחמת שרולה לעשות מלוה מקני בלא קנין ומביא דהתו"ס הללו ויש להטעים דהתו"ס דמלינו כה"ג בש"ס כמה אתה טוען לבנך כו' הוי כמו קנין ומזה למדו התוס' דכ"ש מחמת חיבת המלוה א"ל קנין דגמר ומקני ומהני בלא קנין ובזה מיושב דברי הט"ז לאו"ח סתל"ד סק"ו שכתב גבי שליח יכול לבטל ומפלפל שם וכתב הטעם כיון שרולה להפקיע א"ע מאיסור חמץ מסתמא נותן את החמץ שלו במתנה לשליח כדי שיוכל לבטל ע"ש ובמק"ח שם הקשה עליו היאך קנה השליח כיון שלא עשה השליח שום קנין בהחמץ והנך רואה דס' הט"ז היא סברת התוס' דבמלוה א"ל קנין משום חיבת המלוה ומכ"ש שלא לעשות עבירה גדולה לעבור בב"י וב"י בודאי גמר ומקני ובכה"ג אין לריך קנין וכיון הט"ז לס' תוס'. ולכאורה קשה דבפ' האיש מקדש אמרינן והתנן האומר לשלוחו לא ותרום כו' שליחו' מנלן ולס' הט"ז אפשר אינו מטעם שליחות רק מחמת המלוה הקנה לו וקונה בלא קנין אך אם הקנה לו יהי' תמיד תרומה אף אם פיחת כו' ע"ש אך באמת קשה מ"ט ל"א דאקנויי ס' ואפ"ל דאדרבא אם נימא דאקנויי כו' מפקיע ממלוה דאורייי' דלקוח פטור מתו"מ מה"ת אך זה תלוי בשיטת הר"מ ורא"ד וריב"ס אי לאחר שנגמר ביד המוכר ג"כ פטור לקוח עיין פ"א מהל' מעשרות. ולכאורה אפ"ל דמה"מ אמירתו לגבו' כמסלה"ד דהוי קנין באמירה כיון שהוא מלוה אך באמת מלינו גבי לדקה דנחלקו הפוסקים אי שייך אמל"ג דלדקה רק מטעם נדר ולמה לא נימא דמשום המלוה קני בלא קנין עיין בזה:

(ע"כ השמטה)

מצוה שמ"ג (א) **שלא** להלוות כו' ער"מ פ"ד מהל' מלוה ובטוש"ע הל' ריבית ודיני אסמכתא בר"מ ה' מו"מ וח"מ סימן ר"ז ואם אכתוב כטיפה מן הים בעניינים אלו יהי' חיבור מיוחד ויבואר במק"א אי"ה. והנה אם נוהג רבית בקוטו"ש עיין בראשונים ובפחות מש"פ וגם בהקדש עניים ובהקדש בד"ה אינו נוהג והיאך משכחת לה רבית בהקדש וגם בקוטו"ש עיין באחרונים ובפרט במ"ל האריך מאד בעניינים אלה. וגם דוקא לישראל אסור להלוות ולעכו"ם אפי' לגר תושב מותר ויש אנשים רשעים אף שהם ישראל מותר להלוות להן עיין בראשונים ובאחרונים וגם תורת הריבים אי יש שעבוד נכסי או

רק

רק מלוה ע' באחרונים ובמ"ל. ודין ס' ריבית אי הוי ס' איסור וחייב להחזיר או ס' ממון והמע"ה עש"ך ס"ס קע"ז ובאחרונים באריכות ועל הלאו הזה אין לוקין דניתן לתשלומין או כל"ע ואי בהם והרמב"ן חשב זה למ"ע והר"מ לא מנה בכלל העשין עיין בסמ"ק של רבינו והרמב"ן אבל עכ"פ ניתן לתשלומין ואין לוקין לכ"ע ונוהג בכל אישי ישראל ובעבדים דנקרא אחיו עיין ב"ק דף פ"ח וע"ש בתוס' דכתבו לר"י גבי רבית אין קנין לעבד בלא רבו ובאמת משכחת לה בנתנו לעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו ע' בה' עבדים בט"ז וש"ך והובאו דבריהם לעיל בח"ז:

מצוה שד"ם (א) **שלא** לעבוד בע"ע

כו' דיני המלוה כו' זה מבואר בר"מ פ"א מה' עבדים ומבואר שם דלא יעשה אותו בלן לרבים כו' ואם היתה אומנתו מכבר הרי זה נעשה ועיין לח"מ מביא בשם הספרי דת"ק סובר דאף שהיתה מלאכתו תחלה לא יעשה ע"ש. ואין חילוק בין מכרוהו ב"ד או מוכר עצמו או אמה העבריה הכל בכלל לאו זה והרב המחבר כתב דנוהג בנשים אף על פי שאין אשה קונה ע"ע מפני החשד ע' מ"ש לעיל במצוה מ"ב. ושכיר ותושב מותר לעבוד בו ויש כאן חיסור לשון בדברי הרב המחבר עי' בר"מ זה ואין לוקין על לאו זה הרב המחבר כתב לפי שאפשר בלי מעשה כו' והה"מ דעתו להיפך כיון דמשכחת מעשה לוקין אף בלי מעשה גבי חסמה בקול והדברים עתיקין בד' האחרונים והובאו לעיל בח"ז כ"פ. ולדידיה נ"ל טעם אחר שדבר זה ברוב לא נוכל לידע ודבר זה מסור ללב וכה"ג כתב הרב המחבר ב"מ ומ"ש הרב המחבר ומן הדומה דאין לוקין כו' הר"מ ס"ל גם כן דאינו מן הלוקין ולא חשבם בפי"ט מה' סנהדרין:

מלוה

איש את בנו ע"כ נודה לשמו הגדול סלה ברוב הטובות אשר גמלנו ב"ה. משרשי המצוה כ' באזהרת ערב ועדים וסופר שלא יתעסקו בהלוואת רבית בכסף תלוה פ' משפטים וקחנו משם. דיני המצוה כגון החלוקים שלמדונו ז"ל באזהרה זו שאמרו שיש רבית שאסור מה"ת וזה שנקרא לרז"ל רבית קצוצה ויש רבית שהוא למטה ממנו והוא אסור מדרבנן וקראוהו רז"ל אבק רבית ויש רבית אחרת שהוא למטה משני אלו הראשונים והוא מן הדין מותר לפי שהוא רחוק הרבה מן רבית האסור מה"ת עד שאין לגזור עליו כלל אבל חכמים החמירו בענין בראותם החומר שהחמירה תורה ורוב האזהרות בדבר רבית ואסרוהו כדי שלא יערימו ב"א ליטול רבית לא מפני ד"א. ואלו הן ג' מיני רבית שאמרנו רבית האסור דבר תורה הוא כל מי שאמר לחבירו הלויני מנה ואני אתן לך בכל יום ממנו פרוטה או פחות או יותר עד שאפרענו וכן כשאמר לו הלויני מאה דינרים במאה ועשרים לשנה וכן המלוה לחבירו מעות ומשכן לו בהן בית או חצר שיחזיק בהן ויקח הפירות עד שיחזיר לו מעותיו מבלי שינכה לו כלום מן ההלואה זהו רבית קצוצה האסור מן התורה ודרך כלל אמרו ז"ל כל אגר נטר לי' אסור דאורייתא והוא שבא מיד לוה למלוה זהו הרבית האסור דבר תורה ועליו ארז"ל רבית קצוצה יוצאה בדיינים כלומר שב"ד יורדין לנכסי המלוה ומוציאין ממנו כמו בגזלות וחבלות ויש מן המפרשים שפירשו יוצאה בדיינים לענין כפייה כלומר שכופין ב"ד את המלוה להחזירה בשוטים כמו שעושין לכל מי שיאמר שלא יעשה מ"ע. כל שאר הריבית שאפשר לקבל חוץ מאלו כמו שאמרנו הם נקראים רבית דרבנן ונקראים אבק רבית וא"י בדיינים ואסרום חכמים משום גזרה שלא יבא האדם לידי רבית דאורייתא ומהם כגון משארז"ל שאין מקבלין צאן ברזל מישראל פי' צ"ב המקבל ממון ע"ת שיהי' הקרן קיימת לבעל הממון על המקבל ויטול חלקו בריוח וכן אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער אבל יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה ובד"א שאין פוסקין לעולם עד שיצא השער כשלא הי' לו כלום מאותו המין שפסק עליו אבל הי' לו ממנו כלום פוסק עליו אף על פי שלא יצא השער עדיין ואפי' לא הי' לו ממנו אלא סאה א' פוסק עליה כמה סאין שהלכה כשמואל דאמר הכי בגמרא וזה אשר אנו אומרים שיהי' לו מאותו המין י"מ שאמרו דוקא מאותו המין ממש צריך שיהי' לו שאם הוא פוסק על חטים חדשות לא יספיק אליו בעין אותו המין אלא ממש מה שפוסק עליו צריך שיהי' לו ויש מהם שאמרו שאין חילוק בין חדש לישן דכל שיש מאותו המין מותר ומכל מקום אם הי' לו מאותו המין אף על פי שהוא מחוסר מלאכה אחת או שתים פוסק עמו עליו אבל אם הי' מחוסר ג' מלאכות ה"ז כמי שאין לו מאותו המין כלום ובגמרא פרק איזהו נשך הן הביאור בארוכה בהיזק מלאכות אלו בחטים וכן בכלי יוצר ובדברים אחרים. וכן מענין המצוה מה שאסרו להלוות על קרקע מעות ולהתנות עם הלוה אם לא תחזיר לי המעות מכאן עד יום פ' תהי' הקרקע שלי לפי שהקנין הזה אינו מועיל מפני שהוא אסמכתא כלומר שדעתו של אדם היתה סומכת בכך כלומר שיחזיר המעות בשעת המעשה ולא השיגה ידו להשלים הדבר וכענין אונס הוא וכל כהאי גוונא יש לחוש באכילת הפירות משום רבית והרבה דרכים נאמרו בגמ' באסמכתא בענין רבית ובענינים אחרים ודרך כלל למדוני רבותי י"א בענין דיני האסמכתא שכל שיתנה האדם עם חבירו דרך קנס כלו' אם לא יהי' כן יענש בממון כך וכך זה נקרא אסמכתא וע"ז ארז"ל לעולם דאסמכתא לא קניא ובלשון אחרת ארז"ל גם כן דאי לא קני אבל כל תנאי שיתנה האדם עם חבירו ויאמר אם אתה תעשה כך אף אני אעשה כך וכך כדרך ב"א שמתנין בלשון זה אין זה בכלל אסמכתא ככל חלילה שא"כ היאך נמצא ידינו ורגלינו על כל תנאי ב"א זה עם זה שכולן בלשון אם הם ודאי התנאים כאלו א"א בלא"ה ועוד הנזכר בענין גיטין וקדושין שכולן בלשון אם מה נאמר בהם אלא דודאי טעם נכון מ"ש שלא נאמר אסמכתא לא קניא אלא במה שיתנו ב"א זע"ז דרך קנס כגון אם לא פרעתיך עד יום פ' תהא השדה שלך או המשכון איזה שיהי' וכל כיוצא בו אבל לא בכל שאר התנאים רבים שמתנין ב"א כגון אם תלך למקום פ' אתן לך מאתים זוז וכל כיו"ב והבן זה בני ותן לבך עליו כי בזה תסיר מבין עיניך ענן גדול בד' הגמ' במקומות הרבה וכמו כן אז"ל שהוא א"ר ואסור מדרבנן רבית מוקדמת ורבית מאוחרת כיצד נתן עיניו ללות ממנו והי' משלח לו סבלונות בשביל שילוהו זה רבית מוקדמת לוה ממנו והחזיר לו מעותיו ואח"כ שלח לו סבלונות בשביל מעותיו שהיו בטלים אצלו זהו רבית מאוחרת וכן אמרו קצת מן המפרשים שהמלוה מעות לחבירו על מקום שפירותיו מצויין תמיד כגון חצר ומרחץ וחנות בלא נכוי ה"ז ר"ק ובנכוי ה"ז א"ר אבל המלוה מעות בלא נכוי על מקום שאין פירותיו מצויין תדיר כגון שדה וכרם שאין פירותיו מצויין כי פעמים בהם ההוצאה יתירה על השבח ה"ז א"ר ובנכוי ה"ז מותר ומהם שאמרו שאפי' בשדה וכרם ובנכוי אסרוהו חז"ל ולא מצאו מותרת אלא משכנתא דסורא שהיו כותבין במשלם שנייא אילן תיפוק ארעא דא בלא כסף והאמת לפי הנראה מדברי הגמ' לרבותינו י"א עם הפירושים הטובים שכל משכונא בנכוי בין בית דירה ומרחץ שפירותיהן מצויין וכ"ש שדה וכרם הכל בנכוי מותר וכן נהגו בארצינו ע"פ והחושש לד' גאוני עולם שהחמירו בדבר יתברך מן השמים. ואיזהו רבית האחרת שאמרנו למעלה שאז"ל מן הערמת רבית כגון שאמר אדם לחבירו הלויני מנה וא"ל מנה אין לי חטים במנה יש לי ונתן לו חטים במנה וחזר ולקחם ממנו בצ' זה בודאי היה מן הדין מותר אלא שאסרוהו חכמים מפני הערמת רבית שהרי ד"ז נראה הוא כרבית שזה נתן צ' דינרים ולוקח מאה אבל אם עבר ועשה כן מוציא ממנו כל המאה שאפי' א"ר אין כאן אלא משום גדר הוא שהחמירו חכמים בדבר וכן מי שהיתה שדה ממושכנת בידו לא יחזור וישכיר אותה לבעל השדה מפני הערמת רבית. ויש דברים אחרים שהן כעין רבית ממש והתירו אותם חכמים שלא ראו לחוש בהן ולגזור כלל וזהו שהתירו שימכור אדם חובו בפחות. והתירו אותו חכמים נ"כ שיתן אדם לחבירו דינר כדי שיאמר לישראל אחר שילוהו מנה ודרך כלל אמרז"ל שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לוה למלוה והענין הוא לפי שהתורה תבחר ברוב העולם ותניח הפרטים ע"כ תזהיר ללוה ומלוה כי כן דרכו של עולם ואע"פ שאמרו כן והוא האמת ראוי לכל בעל נפש להתרחק מכל ענין שיש בו הערמת רבית בכל כחו וכל המחזיר ומבקש צדדין ליטול רבית סופו מתרושש וכמשארז"ל שכל העוסק ברבית נכסיו מתמוטטין גם אמרו שפרוטה של רבית גורמת לאדם לאבד כמה אוצרות של ממון ויתר רובי פרטי המצוה בב"מ פ' א"נ (יו"ד סי' קס"ז) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז והלוה ברבית האסור מה"ת עבר על לאו ומוציאין אותו ממנו בדיינים שיורדין ב"ד לנכסיו כדרך שיורדין לנכסים בגזל או בנזקי' כדעת קצת מרבותי י"א ואם הלוה ברבית האסור מדבריה' שהוא הנקרא אבק רבית עבר על לאו דרבנן ואין רבית זו יוצאה בדיינים אבל אם תפס הלוה מן המלוה בכדי אותו רבית אין מוציאין מידו ואם עבר והלוה ברבית שאסרו ז"ל מפני הערמת רבית לבד א"צ לומר שאין מוציאין אותו מן המלוה אם לקחו שאפי' מן הלוה מוציאין אותו ונותנין אותו למלוה מכיון שעברו והתנו ביניהם בכך דמכיון שלא החמירו ז"ל בדבר אלא משום הערמת רבית לא חששו בדבר בדיעבד ודיעבד נקרא מכיון שנתקיימו הדברים בין מלוה ולוה:

מצוה שד"ם לא תעבוד בו עבודת עבד

(א) שלא נעבוד בעבד עברי בעבודה שיש בה בזיון גדול והכנעה שדרך לעבוד כן בעבד כנעני שנאמר לא תעבוד בו עבודת עבד. ואמרו ז"ל בפי' ענין זה שלא יוליך אחריו בלונטיא והוא כלי של בגד קטן שעושין ב"א לישב עליו בכ"מ שהן כשהן יגעים בדרך ודרך העבד הנבזה שנוטל אותו כלי ומוליכו אחר אדוניו. וכמו כן אמרו ולא יוליך לפניו כלים לבית המרחץ והם ז"ל ביארו אלו המלאכות וה"ה שנלמוד מהן לכל כיו"ב נמצא שיש לו לאדם שיתן לבו איזה מלאכה יצוה לע"ע וזה מכלל מה שארז"ל כל הקונה ע"ע כקונה אדון לעצמו. ומ"מ מה שאמר הכתוב כשכיר כתושב יהי' עמך יש ללמוד שיכול אדם לצוות השכיר והתושב ובאמת השכיר שהוא אדם בן חורין ברוב אינו נמכר למלאכה בזויה וכמו כן התושב שהוא אדם שבא לגור בארץ אחרת ודרכן של תושבים לעבוד בעל הבית שהם מתגוררין עמו לרצונם וע"כ לא יעשה עמו מלאכה בזויה ביותר וע"כ אמר הכתוב כשכיר כתושב יהי' עמך ששני אנשים אלו אף על פי שהן עובדין אין עבודתם עבודה ברוב הפעמים ואעפ"כ צריך העבד לנהוג בעצמו מנהג עבדות ויכבד אדוניו בכל כחו ולא יתגאה בכ"ז שאמרנו. משרשי המצוה כדי שיתן האדם אל לבו כי האומה שלנו היתה הנכבדת מכולן ומתוך כך יאהב אומתו ותורתו

ויתן

ויתן אל לבו גם כן כי כמו שזה הע"ע נמכר לו מפני דוחקו כן אפשר שיקרה גם לקונה אותו או לא' מבניו אם יגרום להם החטא ובכבדו את עבדו יחשוב מחשבה זו בלי ספק ומתוך מחשבתו זאת יזהר מחטוא להשי"ת. ועוד מתועלת אחר בדבר שילמד האדם נפשו במדת החסד והרחמים ויתרחק ממדת האכזריות הרעה ובהבין נפשו אל הטובה יקבל הטוב והשי"ת חפץ להעניק מברכתו אל בריותיו כמ"ש פעמי' הרבה במצות הקודמות. דיני המצוה כגון מה שדקדקו ז"ל פ"ק דקדושין ממשא"ה כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה שלא תהא אוכל פת נקייה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן ע"נ מוכין והוא ישן ע"ג התבן וכן ארז"ל שלא ידור האדון בכרך והעבד בכפר שנא' ויצא מעמך ויתר פרטיה בספרא ובקדושין (יו"ד סימן רס"ז) ונוהגת בזו"נ בזמן שהיובל נוהג וכבר כת' בראש הסדר באיזה זמן היובל נוהג ואע"פ שאין ראוי לאשה שתקנה עבד מפני החשד בכלל המצוה היא בכ"מ ועובר על מצוה זו ועבד בע"ע בעבודות הבזויות עבר על לאו זה אבל מן הדומה שאין בו חיוב מלקות לפי שאין בו מעשה כי בדברים יוסר עבד לעשות מלאכתו בזויה או נכבדת וכבר כת' למעלה כי כל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אע"פ שנעשה בו שום מעשה אין לחייבו מלקות עליו דלאו שאין בו מעשה נקרא מכל מקום זה דרכי זך בעיני:

מצוה שמ"ה שלא נמכור עבד עברי כדרך עבדים כנענים

(א) שלא נמכור ע"ע כדרך שמוכרין העבדים כנענים בהכרזה על אבן המקח אלא בהצנע ודרך כבוד וכן בספרא לא ימכרו ממכרת עבד שלא ימכרם בסימטא ויעמידם על אבן המקח. שורש מצוה זו ידוע שאין ראוי לו לאדם להקל בכבוד חבירו אע"פ שהביאו עונותיו לימכר כי לא ידע אולי למחר יבא גם הוא לכך. ביאור מצוה זו בקידושין ודיניה כלולים בעיקרם אין להאריך בהם. ונוהגת בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג שאין ע"ע נוהג אלא בזמן היובל כמ"ש למעלה ועובר ע"ז ומכר ע"ע כדרך שהעבדים כנעניים נמכרים עבר על לאו אבל מן הדומה שאין בו חיוב מלקות לפי שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה:

מצוה שמ"ו לא תרדה בו בפרך

(א) שלא יעבוד ע"ע בעבודת פרך שנא' לא תרדה בו בפרך ופי' ז"ל שהיא עבודה שאין לה קצבה וכן עבודה שא"צ לה אלא יעשנה כדי שלא יתבטל העבד וכמו שאחז"ל שלא יאמר האדם עדור תחת הגפנים עד שאבא שהרי לא נתן לו קצבה אלא יאמר לו עדור עד שעה פ' או עד מקום פ' ואמרו נ"כ בספרא שלא יאמר לו החם לי כוס והוא א"צ לו וכן כל כיו"ב אבל הביאו ז"ל במשל הקלה שבמלאכות והנמהרת לעשות וכ"ש האחרות והכלל שלא נעבדהו זולת בהיות לנו לעשות המלאכה ההיא שנצטרך אליה. פרטי המצוה קצרים והנה כתבתי קצתם. ונוהגת מצוה זו בזו"נ בזמן שהיובל נוהג ואין לחייב מלקות עליה לפי שאפשר לעבור עליה בדיבור לבד בלי מעשה ואע"פ שאינה נוהגת בזה"ז לפי שאין קנין ע"ע נוהג מ"מ ראוי לו לאדם להזהר בענין זו המצוה גם היום בהיות עניים בני ביתו ולהזהר בה הרבה ויתן אל לבו כי העושר והעניות גלגל הוא שחוזר בעולם ומהשי"ת הוא ויתננו לאשר ייטב בעיניו כ"ז שירצה ולא יותר אפילו רגעשנם כי יצבור כעפר כסף ויטמנהו בקרקע ויקנה קרקעות עד אין מספר וטובה הרבה יהיה לו יאבד ממנו יחד בחטאו להשי"ת ואם יצדק תתקיים בו הטובה כי כל מין במינו ידבק:

מצוה שמ"ז לעולם בהם תעבודו

(א) שיעבוד בע"כ לעולם כלומר שלא נשחרר אותו לעולם ושלא יצא לחירות כ"א בשן ועין כמו שבא בכתוב או בראשי אברים הדומין להם כלומר אברים שאינן חוזרין כמו שבא ע"ז הפי' המקובל שנאמר לעולם בהם תעבודו ואמרו ז"ל בפ' השולח במס' גיטין אר"י כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו ועבד כנעני נקרא א' מכל האומות שקנהו

מצוה שמ"ה (א) שלא נמכור כו' בהכרזה ט' מלוה זו ע' ר"מ פ"א ומבואר דא' מכרוהו ב"ד ואחד מוכר עצמו אינו נמכר ומדברי הרהמ"ח נראה שאין הלאו אלא במכרוהו ב"ד לפי הטעם שכתב וע"ש בכ"מ שהוא בת"כ ומ"ש הרהמ"ח שלאו זה נוהג בזו"כ אינו מובן היאך משכחת לה שנקבות ימכרו ע"ע הא הב"ד מוכרים ואפי' לדברי הר"מ דגם אמוכר עלמו שייך לאו זה מ"מ הר"מ בעלמו סובר דאין האשה מוכרת עלמה וכבר הארכתי לעיל ואמה העבריה ג"כ האב מוכר הכלל א"י היאך ידק זה הלאו ולא תאמר דמשכחת אם אשה קנתה ע"ע בעבירה נקנה ורולית למכור א"כ היא בלאו זה ז"א דאין אדון יכול למכור עבד או אמה העבריה לאחר כמבואר בר"מ פ"ד מה' עבדי' והבאנו לעיל. גם דברי הרהמ"ח לעיל במלוה הקודמת קל"ע במ"ש דאע"פ שאין ראוי לאשה שתקנה עבד כו' בכלל המלוה היא. וקל"ע דהקונה ע"ע מלד הסברא נ"ל עבד לו ולב"ב א"כ אשת האדון מלווה ע"ז ולומר דהקונה ע"ע אינו עושה מלאכה רק לאדון עלמו ולא לאשתו ובניו קל"ע. אך לפמ"ש לציל פ' משפטים דגם שותפי' קונים ע"ע א"כ משכחת לה דאיש ואשתו קנו ע"ע והי' לה מעות שאין לבעלה רשות בהם א"כ הם שותפים ובודאי עובד לה ג"כ דל"ש חסדא בכה"ג ומוזהרת על הלאוין הללו עבודת עבד ועבודת פרך. גם נ"ל דאשה שקנתה עבד ונשאת אח"כ לבעל ופשוט דבתורת נל"ב אינה יכולה להכניס לבעל כי האדון א"י למכור ולא ליתן העבד לשום אדם. אך אני מסופק אם הבעל זוכה במעשה ידיו בתורת נ"מ דהוא אוכל הפירות ואפשר דהוי כמו עז לחלבה עיין בקה"ע סי' פ"ה או אפשר דאין אחר יכול לזכות כלל ממעשי' של העבד כיון דהאדון עלמו אין לו רשות למכור וליתן ואיני עומד כעת בזה. גם לדעת הרמב"ן דאשה מוכרת עלמה וס"ל כהר"מ דגם מ"ע עובר בלאו זה משכחת לה אבל לדעת הר"מ והרהמ"ח נ"ל כמש"ל. גם י"ל כיון דבכלל לאו זה הוא ג"כ גונב נפש מישראל ומכרו דמבואר בסנהדרין דאזהרת גונב נפש ומכרו נפקא מן לאו זה לא ימכרו כו' וכ"ה בר"מ פ"ט דגנב' א"כ בכלל זה הם זו"נ. אך קשה מ"ש הרהמ"ח דלאו זה נוהג בזו"נ בזמן שהיובל נוהג וז"א אלא בע"ע אבל גונב נפש ומכרו נוהג אף בזמן שאין היובל נוהג. והנה כתב הרהמ"ח דאין לוקין על לאו זה דמשכחת לה בל"מ ונוכל לומר ג"כ הטעם דהו"ל לאו שניתן לאמב"ד דילפינן ג"כ גונב נפש ומכרו ולאו שניתן לאמב"ד אין לוקין. אך זה לא הוי לאו שניתן לאמב"ד כי עיקר הלאו דין זה ושם נכתב בפי' העונשים אך דילפינן האזהרה ועיקר הלאו הוא לכאן וכה"ג מבואר בסמ"ק של רבינו בשורש הי"ג לענין אחר ע"ש. והר"מ ג"כ דעתו דאין הלאו הזה בכלל הלוקין ולא חשבו בפי"ט מה' סנהדרין ולדעת הה"מ דסברתו היפך מסברת הרב המחבר כמ"ש לעיל אפשר דטעמו מטעם שכתבנו. ודבר זה דלאו שניתן לאמב"ד צריך אריכות גדול ואין כאן מקומו:

מצוה שמ"ו (א) שלא יעבוד כו' עבודת פרך כו' מבואר ג"כ בר"מ שם כלשון הרהמ"ח הן בעבודה שאין לה קצבה וכן בעבודה שא"ל לה (ועיין בהשמטות) וע"ש ברמב"ד ובכ"מ ולח"מ ואינו חייב מלקות כמ"ש הרהמ"ח דאפשר לעבור בל"מ ולסברת הה"מ וגם הר"מ לא חשבו בכלל הלוקין צ"ל דגבי מלאכה שא"ל היא דבר המסור ללב כמבואר בת"כ מובא בכ"מ ולח"מ ל"ש מלקות כי יאמר צריך אני כו' ועי"ז נאמר ויראת מאלהיך כו' כמבואר שם וגם לא משכחת לה מעשה כלל וגם בדבר שאינו קצוב ל"ש מעשה כלל ע"כ אין לוקין וכתב הרהמ"ח דאע"פ שאינה נוהגת בזה"ז כו' ראוי לו לאדם כו' כתב זה מדרך מוסר אבל על הלאו אינו עובר רק בע"ע כמבואר בספרי מובא בלח"מ בו אי אתה רודה בפרך אבל אתה רודה ב"ח בפרך כמו עבודת עבד ומה שלא כתב הר"מ ד"ז כאן סמך עלמו אמ"ש אח"ז דמותר לעבוד בפועל כעבד והיינו עבד כנעני אם כן ה"ה בפרך דעל ע"כ אין אנחנו מלווים בזה ופשוט. ונוהגת בזו"כ עיין מ"ש במלוה הקודמת ופשוט שגם אמה העבריה בכלל הלאו דעבודת פרך דאתקש עברי לעבריה לכ"ד:

מצוה שמ"ז (א) שיעבוד בע"כ לעולם כו' הדינים מבוארים בר"מ פ"ה מהלכות עבדים עד סוף פ"ט וביו"ד סימן רס"ז ואכתוב בקילור. כל א' מכל באי העולם חוץ מישראל מאיזה אומה והן זכרים הן נקבות יכולים למכור עלמם לעבד או לשפחה לישראל או לישראלית ומלין וטובלין אותם לשם עבדות או שפחה בטבילה לבד והם נקראים עבדים כנעניים וחייבים במלות נשים וכל הדינים של עבדים שבא בש"ס ובר"מ ופוסקים. הן העבדים ושפחות הללו והן עכו"ם המוכר עלמו או שהיה עבד אלל עכו"ם וכן עכו"ם יכול למכור בניו ובנותיו לעבדים ולשפחות כ"ה בר"ס והכ"מ לא הראה מקומו וכתב דמבואר בכתוב מהם תקנו וממשפחתם כו' והוא קלת חידוש דהר"מ יכתוב דין בעלמו מה שלא נתבאר בש"ס או באיזה ברייתא כו'. והנה לא חילק בין בניו ובנותיו קטנים או אפי' גדולים ונראה שכל שכבושים ת"י אביהם יכול למכרם וגם לא ביאר אם האם ג"כ יש לה רשות בזה וגוף הדבר ל"ע שהתורה תתן רשות לב"נ על בניו ובנותיו אך בודאי מלא כן הר"מ באיזה מקום הנעלם מאתנו. והנה עכו"ם שיש לו עבד אין לו קנין הגוף בעבד דגזה"כ מהם תקנו כו' ולא הם קונים זה מזה ויש לו רק קנין למעשי' לפיכך אם ישראל קונה מ"כ אלל עכו"ם אינו קונה אותו קה"ג לפיכך אם קדם העבד וטבל א"ע לשם ב"ח הרי הוא ב"ח וכן יכול לומר לו באפי בי תרי זיל כיון דאין לו קה"ג בו ולא נקנה לו קה"ג רק במיל' וטביל' לשם עבדות ועכו"ם שמכר עלמו דעת הכ"מ בר"מ דיש לו תיכף קה"ג כר"א ביבמות וכן מביא המחבר בש"ע ודעת הלח"מ דפוסק כר' אחאי דבכ"ע אינו נקנה קה"ג רק בטבילה ועיין בטויו"ד שיטות בזה. ודע הא דמבואר דקדם וטבל כו' וכן דנקנה בטבילה היינו בשפחות או בעבדים שנימולים ואין מחוסרין רק טבילה כי מילה קודם הטבילה כמבואר אבל אם לא היו נימולים אין הטבילה בעלמה מועלת כלום כי אין העבד נכנס לכלל ע"כ להתחייב במלות בלא מילה וטבילה כמו גר וז"פ בש"ס ור"מ ופוסקים והמעשים המבוארים בש"ס גבי בלוריא הגיורת ומנימין עבד דר"א בוודאי היה המעשה שהיו נימולים וז"פ וע' ביו"ד סי' רס"ח דעת הרמב"ן דגבי גר טבל ואח"כ מל ג"כ הוא גר. א"כ בעבד שטבל קודם ומל עלמו אח"כ לשם ב"ח הוא ב"ח כי עתה נכנס לחיוב המלות וצריך רבו להטיל עליו עבדות בשעת המילה כמבואר בש"ע הכלל באותו עשייה שנכנס לקדושה בעשייה זו יכול שיעשה ב"ח באותו עבד שאין לרבו קה"ג ואחר שנכנס לעבדות במילה וטבילה יש לרבו בו קה"ג וזה פשוט ועיין ביו"ד בב"י. והנה לשיטה זו דמוכר עלמו יש לאדון ג"כ קה"ג אפי' בלא טבילה נראה ג"כ דמוכר בניו ובנותיו יש להאדון קה"ג כמו מ"ע כיון דהתורה נתנה רשות למכור ה"ל כאילו מ"ע דוקא לקנות זא"ז גזרה התורה דא"י ואין לו קנין הגוף בחבירו אבל בניו ובנותיו דבלא קנין נתנה התורה רשות א"כ הדין כמו מ"ע ככ"ב. והנה בע"כ שאינו נקנה לו קה"ג

שקנהו **ישראל** לעבדות **אבל** נתייחסו כל העבדים בשם כנען מפני שכנען נתקלל להיות עבד הוא וזרעו לעולם. ואע"פ שפרש' זו שנצטוינו בה להשתעבד בהם תדבר בכנענים כמ"ש מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה וכתיב למעלה מזה לתת לכם את ארץ כנען ידוע לחז"ל **דלאו** דוקא משפחות כנען ואשר בארצם יקראו עבדים כנעניים דה"ה לכל שאר האומות שיש להם דין ע"כ לכל דבר וכן ישראל **שבא** על שפחה כנענית כלומר על אשה מן האומות שקנה אות' אחד מן ישראל הרי הוולד ממנה ומישראל כע"כ לכ"ד ואפי' היא שפחתו של אותו ישראל שבא עליה וכן אחד מן האומות שבא על ש"כ שלנו הרי הבן ע"ב שנאמר אשר הולידו בארצכם אבל עבד שלנו **שבא** על אחת מהאומות אין הבן עבד שהעבד אין לו יחוס ובגר תושב כלומר שקבל שלא לעבוד כו"ם והוא שוכן בארצנו שמכר עצמו לישראל הרי דינו כע"כ וארז"ל בענין ע"כ שמטפל בו אדוניו עד שנה אם רוצה לכפור בעכו"ם ולהניחה ושימול ויטבול לשם עבדות וישתחייב במצות שהנשים ישראליות חייבות בהן מוטב ואם לאו אסור לנו להשהותו בבתינו יותר מי"ב חודש אלא מוכרין אותו מיד ועל אלה העבדים שמלו וטבלו לשם עבדות נצטוינו לעבוד בהם לעולם. ומשרשי המצוה לפי שעם ישראל הם נבראו להכיר בוראם ולעבוד לפניו ראוים להיות להם עבדים לשמש אותם ואם אין להם עבדים מן העכו"ם על כל פנים יצטרכו להשתעבד באחיהם ולא יוכלו להשתדל בעבודתו ב"ה ע"כ נצטוינו להחזיק באלו לתשמישנו אחר שהוכשרו ונעקרה עבו"ם מפיהם ולא יהי' למוקש בבתינו. וזהו שאמר הכתוב אח"כ ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה וגו' כלומר ובכן לא תצטרכו להשתעבד באחיכם ותהיו נכונים כולכם לעבודת השי"ת ואע"פ שיש במשמעות הכתוב שיבא להזכיר שלא להשתעבד בעבודת פרך בע"ע ע' פנים לכתובים

קה"ג **פשוט** דהו"ל כפועל ואין לו דין עבד לענין מה שקנה עבד כו' והרבה דברים המבואר בש"ס דיד עבד כיד רבו דאין הגוף קנוי לו כלל ובעבד שאינו מהול וטבל לשם עבדות ומכר עצמו דיש לו קה"ג לשיטות שכתבנו הוא כעבד לכ"ד וידו כיד רבו אך הוא עכו"ס גמור ואם רבו שחררו הוא עכו"ס. ופשוט דאם מגייר עצמו בלא דעת רבו אין גירותו כלום כי הגוף קנוי לרבו ואפי' אם רוצה לגייר עצמו לשם עבדות מ"מ א"י בלא דעת רבו כי אפשר רבו רוצה שיהיה עכו"ס עיין ש"ע סי' רס"ז סי"א ושם מבואר מי שיש לו שפחה שלא טבלה אסור להטבילה בלא דעת האדון כו' וצריך לשלם היזקו של האדון נראה דזה דוקא בשפחה שקנאה מן העכו"ס דאז טבילה אפי' לגירות מהני והיא ב"ח מכ"ש טבילה לשפחות ומקבלת עליה מצות מ"מ צריך לשלם ההיזק מה שהיה יכול להשתמש בה בגיותה אבל אם יש לה קה"ג בוודאי אין טבילתה מועלת כלל כמו של"מ אם מגיירת עצמה לגמרי ה"נ אין מועיל טבילתה לקבלת מצות בלא דעת האדון כי הגוף שלו וכמו דאין העבד מועיל טבילתו בשעת עבדות להיות ישראל גמור בלא שחרור ה"ה אם הוא עבד עכו"ס והגוף קנוי לרבו ל"מ גירותו לא להיות כישראל גמור ולא להיות כעבד בקבלת מצות רק דוקא ברצון האדון. וזה נ"ל פשוט מה שמבואר בר"מ וש"ע דאם יש לו קה"ג אין מועיל טבילתו לשם ב"ח לאו דוקא דאינו נעשה בן חורין לענין שצריך לעבוד לרבו אלא ה"ה דאינו נעשה ישראל כיון דהגוף קנוי לרבו והרי הוא כשורו וחמורו וא"י לקבל עליו עול מצות כלל וער"מ פ"ב מהלכות נזירות לענין נזירות העבד ונדריו ובוודאי קיבול מצות הן לעבדות ומכ"ש לישראל מבטלות מהרבה עבדות שויו"ט ועוד הרבה דברים ואין גירות לחצאין ע"כ פשוט הגלי דאין גירותו כלום אפי' לקדושת עבד בלי דעת האדון כיון דגופו קנוי לו בגיותו כנ"ל ופשוט. שוב ראיתי שדברי מפורשין בנמ"י ומובא כאן בב"י וע"ש בתשובת הרשב"א שהביא הב"י. והנה הרי"ף והרא"ש פסקו כר' אב"י דמ"ע יש לו קה"ג בלא טבילה וכ"כ דעת התוס' ב"ק דף יו"ד ד"ה שהשור שכתבו דשור ולא אדם היינו עבד או נכרי הקנוי לישראל דההוא שרי בהנאה ועקצה"ח סי' ת"י ומובא בח"ז שהקשה כיון דאינו קה"ג ה"ל רק דיני דגרמי דמזיק שעבודו של חבירו וא"ח בד' אבות נזיקין רק במזיק בידים כמ"ש סי' שפ"ו. ובאמת נראה מדהתו"ס דפוסקים כר"א דיש שעבוד הגוף אף בעכו"ס וג"כ פשוט אם יש לו קה"ג זה גזה"כ דאם מל וטבל נכנס לקדושת עבד להתחייב במצות כמו נשים אבל אם רבו מל וטבל אותו לשם ב"ח אינו גר גמור בלתי שחרור כמו בעבד שחייב במצות אפי' הרב מסכים שיהא גר גמור מ"מ בלא שחרור אינו גר רק אי אפשר להשתעבד בו כמו למוד תורה או הניח לו תפילין דהוי הודאה וצריך ג"ש להתירו בב"ח עיין בש"ע א"כ ה"נ אף דהאדון מגייר אותו מ"מ אסור בב"ח עד שישחרר וא"ח במצות קודם שחרור יותר מנשים כי כ"ז שהגוף נקנה לו לא נתנה התורה לו רק דין עבד ולא דין ב"ח לענין מצות כנ"פ. והנה כתבנו דיש ג' מיני עבדים א' בעכו"ס שנלקח מעכו"ס ולא נימול ולא נטבל אין בו קנין אלא למע"י והוי עכו"ס. הב' מ"ע שיש להאדון בו קה"ג ולא נימול ונטבל והרי הוא ג"כ כעכו"ס גמור לענין מצות. והג' עבד נימול ונטבל שנלקח מישראל או אפי' מ"ע שנימול ונטבל אצל ישראל לשם עבדות ויש לאדון בו ג"כ קה"ג ועבד זה חייב במצות כנשים וזה סתם ע"כ המבואר כ"פ בש"ס ובעוזהשי"ת אכתוב כ"א בפרט. דין הקנין שנקנה להאדון והקנין שקונה עצמו מן האדון ועוד קצת חילוקי דינים בין העבדים הנ"ל. והנה העבד שקונה ישראל מעכו"ס דאינו קונה אלא לייע"י וה"ל כשוכר ונקנה בכסף וכבר כ' לעיל במצות קנין דאפשר דאף בפמ"פ נקנה דאצל העכו"ס אף פמ"פ הוי ממון. וגם בשטר כ' לעיל דאצל עכו"ס ליכא קנין שטר דלאו בני שטרא נינהו ע"ש. ונקנה בחזקה ובמשיכה עיין לעיל אם אצל עכו"ס נוהג קנין משיכה ואם יש חילוק בין מטלטלין ובין קרקעות ועבד אתקש לקרקע וגם יכל לומר דעבד כזה הוי כב"ח כיון דאינו קנוי קה"ג ועש"ך סי' ל"ה וגם הגבהה יש דיעות עסי' ר"ב לענין קנין אגב וחצר בעבדים. ונקנה בחליפין למ"ד יש חליפין בעכו"ס עש"ך סי' קכ"ו באריכות אף דיש שיטות בסי' קנ"ה דשכירות אינו נקנה בחליפין מ"מ בכאן נקנה בחליפין אף לשיטה זו כיון דעכ"פ קנוי לו לעולם ואין סופו לחזור ול"ד לשם ע"ש. והנה בעבד כזה זוכה רק במע"י ופשוט דאין הוולדות שלו דזה אין בכלל מע"י בעבד עברי גילתה התורה דיש לו רשות למסור לו ש"כ והוולדות שלו וגם שם יש לו קה"ג אבל כאן הוא רק שכיר וגם אין ידו כיד רבו ומה שנותנים לו במתנה היא שלו וגם מציאתו הכלל הוא משועבד לו רק למע"י והוא עכו"ס לכל דבריו וההורגו לא הי' נהרג עליו ומכ"ש רבו וגם שור שנגח אותו א"ח קנס לרבו כי הוא רק כמו פועל להאדון והוא רק כמזיק שעבודו אם אחר מזיקו או הורגו וא"צ להאריך. ואם קונה אותו מיד ישראל שקנה מיד העכו"ס קונה ג"כ בדברים הנ"ל ודינו כמו שקונה מיד ישראל דצריך פרוטה וגם שטר וחליפין קנו. וקונה א"ע בדיבור בעלמא דהאדון מוחל לו ומחילה א"צ קנין כמבואר בקדושין ובכ"מ ומכ"ש אם נותן להאדון כסף או האדון נותן לו שטר אפי' שלא לשמה כי שטר קנין סגי וכן בחליפין וא"צ לפרש כיון דבאמירה בעלמא קונה עצמו ממילא כל הקנינים מועילים מכ"ש. ועכו"מ שקונה עכו"מ קונה אותו בדרך קנין עכו"מ הן בקרקעות והן מטלטלים אם נאמר דבכה"ג לא אתקש לקרקעות כמ"ש לעיל ויוצא מהתו ג"כ באמירה בעלמא וא"צ לפרש יותר ואינו יוצא בראשי אברים כי עבד ערל א"י בר"א כמבואר לקמן ונראה דעל עבד כזה אין האדון מצווה על העשה דלעולם בהם תעבודו כיון דהוא רק למע"י ה"ל כשכיר ומותר להוציאו לחירות וגדולה מזו יבואר לקמן בשם הקצה"ח אך דוקא אם מקייס ז' מצות דבלא"ה אסיר ליתן לו מתנת חנם ואין לשחררו חנם. הב' שמ"ע יש לישראל בו קה"ג לרוב שיטות כמ"ש ואם הישראל קונה אותו נקנה בכסף ואפשר בפחות משוה פרוטה כמ"ש לעיל וגם בשטר כתבנו לעיל דעכומ"ז לאו בני שטרא נינהו ונקנה בחזקה ובמשיכה וגם בחליפין אם יש אצל עכו"ס לכל שיטה שכתבנו לעיל. ואם ישראל קונה אותו העבד מישראל אחר קונה אותו בדרך שקונים מישראל וע"ז העבד יש לו להרב קה"ג אך הוא עכו"ס גמור לכל דיניו והיי.ו כ"ז שהוא עבד ידו כיד רבו ואין לו שום קנין חוץ מרבו מכ"ש מעבד שחייב במצות אך אין להרב בו קנין אישות דכל"ז אסור בב"ח ובשפחה כי הוא עכו"ס גמור והעבד הזה הוא ממון רבו כשורו וחמורו ולא היו הרב ואפי' אחרים חייבים עליו בהריגתו כי הוא עכו"ס וגם אם נגחו שור אינו נסקל וגם ל"ש קנס שלשים שקלים רק דצריך לשלם היזקו אם תם ח"נ ומועד כ"ש ויש לו דין כמו בהמתו. ופשוט דאחר החובל בו ל"ש הה' דברים דדוקא בעבד שחייב במצות דהוא אדם חייב בה' דברים אלא שרבו זוכה אבל בעכו"ס אינו חייב רק כמו שחייב המזיק בהמת חבירו כנ"פ:

ואם האדון רוצה לשחררו קונה א"ע בכסף דה"ל כמכרו לו ובכסף ע"י אחרים כמו ע"כ כי אין לו מעות דמה שק"ע קנה רבו וכן קונה א"ע בשטר אם רבו נתן לו שטר שחרור. אך לפ"ד ש"ש לא שייך כלל דעיקר ש"ש נפקא לן מלה לה מגט אשה דכאן גבי שפחה חרופה כתיב לה וכאן מיירי משפחה דחייבת במצות המאורסת לע"ע כמבואר כ"פ בח"ז וגם בעבד ושפחה יש להרב בהם קנין אישות דאסורים בב"ח וע"י ש"ש ניתרים וה"ל כמו ג"א דמתירה אבל כאן דע"י השחרור אינו ניתר כלל דהוא עכו"ס כמקדם אך הרב יש לו קנין ממון כשורו כו' ל"ש כאן ש"ש כ"ל ומה ששטר שחרור צריך לשמה וכדומה כי אין לו רק קנין ממון וזה אין לו ענין לש"ש וגם שטר קנין אף אם נימא דעכו"ס קונה בשטר ומ"ל מכרו לאחרים או מכרו לעצמי דגם עכו"ס קונה מ"מ ל"ש כאן כמ"ש בח"ז דהפ"י נתקשה למה ש"ש שלא לשמה פסול עכ"פ גופו של שחרור הרי את לעצמך ולא יהא אלא שטר קנין מ"ל מכרו לאחרים או מכרו לעצמו. והקצה"ח תי' דבשטר קנין ל"ש גיטו וידו באים כא' ע"כ ע"י עצמו לא עבח"מ סי' ר' והבאתי בח"ז א"כ כאן דגופו קנוי לרבו אין זוכה בהשטר קנין וגיטו וידו ל"ש בשטר קנין וע"י אחרים נמי ל"מ דאין זכייה ושליחות לעכו"ס ובדין זכייה לעכו"ס הדברים ארוכים ואכ"מ עכ"פ לרוב השיטות דאין זכייה לעכו"ס לא משכחת לה ע"י אחרים כאן ולא ע"י עצמו בשטר. וקונה א"ע אם הפקיר האדון אותו וזכה בעצמו וכן בחליפין וא"צ אח"ז שום דבר דאין מתיר אותו כלל רק ממון יש לו ויש בזה כל דין ממון ואם נפקע מאתו ע"י קנין ממון נפטר מכל וכל וכ"ז ברור ופשוט. וא"כ אם נפקע באיזה קנין הרי הוא ב"ח גמור ואח"כ כשנתגייר הרי הוא כישראל גמור ומותר בב"ח בלא שחרור כי נפקע מעליו בעוד הי' עכו"ס כל דין עבדות שלו. וכ"ז שהוא עבד א"י לגייר עצמו כלל כמ"ש לעיל וא"י בראשי אברים כ"ה בר"מ כאן פ"ה ובש"ע דעבד ערל א"י בר"א. ונראה דעבד זה כיון דיש לרבו קה"ג בו חל העשה דלעולם ב"ת ואסור לשחררו מכ"ש מעבד שחייב במצות. ולאחר שנשתחרר הוא כעכו"ס ואם נשתחרר חציו הוא ח"ע וחב"ח עכו"ס ואין כופין רבו לשחררו כי אין העכו"ס מצווה על פ"ו ועל שבת ופשוט. והנה במשוחרר חציו עובד את רבו יום א' ואת עצמו יום א' וכבר כ' לעיל פ' משפטים דלדעת הר"ן בחצר שאין בה דין חלוקה ומודים הכא דמותר לכנוס לחצר דכ"א בשלו משתמש והסברא דכ"א יש לו קה"ג בכולו בשעה שמשתמש בו לא קנין שעבוד על חצי השני וה"ל כאומר לו נכסי לך כו' ומובא כ"פ בח"ז ה"כ אם הרב נדר הנאה מחלק הב"ח שבו מותר להשתעבד ביום ששייך להאדון דאז יש לו קה"ג בכולו כמו חצר אבל מי שח"ע וחב"ח בחלק ישראל ל"ש זה כמבואר לקמן דשם לא מיינו משוחרר חוזר ומשתעבד כמבואר בירושלמי ואין ישראל יוכל שיהיה ע"כ אבל כאן דחלק הגיות יכול לחזור ולהשתעבד א"כ יש לו קה"ג על כולו ביום שלו ויבואר אח"ז וכתבתי לקמן ברמיזה. והנה הח"ע הזה שנתגייר נהי דכבר כ' לעיל דכשהיה עבד א"י להתגייר

לכתובים. ומהיות יסוד המקרא כדי שירבו ב"א בעבודת בוראם ב"ה התירו חכמים על מצוה זו לבטלה בכל עת אם בביטול מצוה זו יהיה גורם למצוה אחרת ואפילו בשביל מצוה דרבנן אם היא מצוה דרבים כגון שלא הי' י' בבהכ"נ וצריכים לשחרר העבד להשלים המנין. ואל יקשה אליך ואיך נדחה מ"ע זו דאורייתא בשביל מצוה דרבנן כי מפני שיסוד המצוה אינו אלא כדי להרבות עבודתו ב"ה אחר שבשחרורו עכשיו נעשית מצוה ועוד שגם הוא מתרבה בגופו במצות מה שלא היה קודם השחרור כן וזה אמז"ל שמותר לשחררו שכן קבלו הענין. מדיני המצוה משאז"ל שהוא קונה עצמו בכסף ובשטר שחרור ובראשי איברים שאינם חוזרים. והם כ"ד איברים ואע"פ שדינו לצאת בראשי אברים צריך גט שחרור מן האדון וכופין את רבו לכתבו לו אחר שחסרו מא' מכ"ד איברים הידועים. ואז"ל שהמוכר עבדו לעכו"ם או לכותיים או אפי' לגר תושב יצא לחירות. וכן ישראל הדר בארץ שמכרו לישראל הדר בח"ל כדי שיוציאנו מן הארץ יצא ב"ח וכמו כן ארז"ל שאם השיאו רבו לעבד ב"ח או הניח לו תפלין בראשו או שאמר לו רבו לקרות ג' פסוקים בס"ת בפני הצבור וכל כיוצא באלו הדברים שאינם חייבין בהן אלא בני חורין יצא לחירות בכך וכופין את רבו אח"כ לכתוב לו גט שחרור ולפיכך צריך הרב להזהר שלא לעשות לו מכל אלו הדברים בכלל כדי שלא יבטל מ"ע זו אא"כ עשה כן לכבוד מצוה כמו שפירשנו ודיני נתינת ג"ש ותורתו ויתר פרטיה בקדושין וגיטין

להתגייר אך כעת שהוא ח"ע וחב"ח א"כ על חלק הב"ח מי מעכב וה"ל חצי עבד עכו"ס וחצי ישראל ב"ח א"כ מצד חלק ב"ח חייב לישא אשה (עיין בהשמטות) ולישא ב"ח א"י מפני חלק העבדות שהוא עכו"ס ולישא שפחה א"י מצד חב"ח (ומצד חלק עכו"ס מותר בשפחה כנענית כמבואר בתוס' נדה דמ"ז ד"ה מסר להו לערבי ע"ש ואכ"מ) ואפשר כופין את רבו כו' כדי שיהא משוחרר ואח"ז יגייר עצמו חצי השני ג"כ ואפשר אפי' אם לא יגייר מחדש פשטה קדושת ישראל בכולה כמו שמצינו בגיטין גבי ח"ש כו' שנשתחררה פשטה קדושין כו' ה"נ פשטה קדושת הישראלי בכולו אך אפשר דא"י להתגייר כלל בעודו ח"ע דאין גירות לחצאין וצ"ע. וראיתי שם בגליון הש"ע הנדפס מהכה"נ קצת דברים סותרים למ"ש ואין הספרים בידי ולענ"ד מ"ש הוא נכון וברור בס"ד. וכיון דהאי ח"ע וחב"ח ל"ש כפייה וגם ל"ש איסורא כלל כמ"ש א"כ לענין ממון חבל ביום של רבו לרבו חבל ביום ש"ע לעצמו כמבואר בש"ס דגיטין למשנה ראשונה ויש חילוק בין מכלי' קרנא ע"ש ואפשר דחלק הגיות א"ל הישראל לשלם ההיזק כלל ואכ"מ וכיון דיש לו קה"ג גם הוולדות שהיה לו מנכריות דגבי אומות הלך אחר הזכר שייכים להאדון כי הוא כשורו וחמורו. ודע דאפי' עבד שקנה מהנכרי דאינו נקנה אלא למע"י מ"מ אם מת האדון יורשים היורשים העבד הזה למע"י כי ירושה היא בכ"ד ומכ"ש מאי דהיתא במכירה בירושה לא כ"ש כמבואר בש"ס וח"מ וה"ה בעכו"ס שיש לו עבד ג"כ מוריש לבניו דנכרי יורש את אביו ד"ת כמבואר בסי' רפ"ג. ולכאורה קשה דמבואר בנזיר דס"א דכותי אין לו נזירות דכתיב והתנחלתם כל שיש לו נחלה כו' ופירשו שם המפרש והתוס' דכתיב ירושת עבדים ונכרי אינו מוריש בנו את עבדו דכתיב מהם תקנו כו' ולא הם קונים כו' נראה דאין העכו"ס מנחיל עבדו את בנו אך באמת ל"ק כיון דכתיב מהם תקנו והיינו קה"ג וע"ז קאי והתנחלתם ועכו"ס אינו מוריש קה"ג דאין לו כו' אבל בוודאי מנחיל את בנו השעבוד שיש לו על העבד למע"י כי הכל איתא בירושה וז"פ. ומכאן ראיה למ"ש לעיל דבעבד למע"י ל"ש לעולם כו' היינו כיון דבקרא כתיב מהם תקנו כו' דהיינו קה"ג וע"ז כתיב והתנחלתם כו' דהיינו נמי קה"ג כמ"ש וע"ז כתיב לעולם בהם תעבודו קאי ע"ז שיש להם קה"ג כנ"פ וברור בס"ד. העבד הג' היינו שקנה עכו"ס ומל וטבל אותו לשם עבדות נקנה להאדון ג"כ קה"ג והעבד זה חייב במצות כנשים ובעזה"י בח"ז ביארתי בכל מצוה דין העבד הזה ובעבד הזה דברה תורה בהרבה מקומות בש"ס ופוסקים והעבד הזה ההורגו נהרג עליו והרב ישנו בדין יוצא"י וקנס והרבה דינים. והעבד הזה אסור ליקח ישראלית או מדאורייתא או מדרבנן. ודעת התוס' שמותר בנכרית כמ"ש לעיל ואכ"מ. והעבד הזה או שפחה שנגלה ג"כ הדין כן נקנים להאדון ויש לו ג"כ בהם קה"ג וידו כיד רבו לכל הדברים ומה שקנה עבד כו' ונקנה לישראל אם ישראל קונה אותו בכסף ושטר וחזקה דאתקש לקרקעות וג"כ במשיכה וחליפין עיין בש"ע ואם משחררו האדון הוא כישראל גמור לכל דבריו ויש לאדון בו קנין ממון כמ"ש וג"כ קנין אישות דאוסר אותו בב"ח ואינו חייב במצות ולאחר שנשתחרר הוא ישראל גמור. ובאיזה דרך הוא השחרור בכסף ע"י אחרים שנתן הא' כסף לאדון שיוצא בו לחירות או שנתנו לעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו כדרך המבואר בש"ע ע"ש וכסף הוא גומר השחרור ויוצא לחירות והוא ישראל גמור ונפקע ע"י כסף הן הקנין ממון והן קנין אישות. וחליפין יש דיעות אם גומר השחרור או אינו גומר רק מפקיע השעבוד ממון וצריך ג"ש להתירו בב"ח עיין בש"ע. וקונה א"ע בשטר שחרור היינו האדון נותן לו ש"ש. והשחרור הרבה דינים יש בו כגט היינו שצ"ל לשמה ופסול שלא לשמה ושאר דברים עיין בש"ע וזה נלמד בג"ש דלה לה מאשה והאדון יכול לגרש את העבד בע"כ כמו ג"א ואע"פ שיד העבד כיד רבו מ"מ גיטו וידו באין כא' ובגט זה נעשה ב"ח גמור מקנין ממון ומקנין אישות וכן מזכין לו הגט ע"י אחר כי זכות הוא לעבד שיוצא מת"י רבו לחירות ומבואר בש"ע דאם מזכה לו ע"י אחר אם העבד מוחה בידו מלקבלו לא יצא לחירות אע"פ דזכות הוא מ"מ אם מוחה בפירוש לא יצא לחירות אך הרשב"א בקדושין כ' דדעתו כיון דהוא זכות גמור דנתחייב במצות כישראל וגם יכול לשחררו בע"כ מהני ע"י אחר אפי' עומד וצווח ע"ש והובאו דבריו באבני מלואים סי' א'. וג"ש שנכתב שלא לשמה דעת הפ"י כיון דלשון הג"ש הרי את לעצמך כו' לא גרע משטר קנין מ"ל מכרו לאחר או מכרו לעצמו והקצה"ח כתב דע"י עצמו ל"מ דכה"ג ל"א גיטו וידו באין כא' ע"ש בסי' ר'. אך ע"י אחרים מהני דזכות הוא לו אך צריך ג"ש דאינו מפקיע רק מידי ממון דקנה עצמו ואינו גומר רק כסף או ש"ש שהוא כמו גט ע"ש. ופשוט דשטר קנין ל"מ בע"כ ובפרט כאן דהוא ע"י אחרים ל"מ אף לדעת הרשב"א שהבאנו חדא דאפי' הי' מהני ע"י עצמו מ"מ לאו זכות גמור הוא כיון דאסור עדיין בב"ח עד שיגיע לידו ש"ש וז"פ. ויוצא ג"כ בר"א ודין ר"א ער"מ וש"ע ובר"א אינו נפקע מהאדון רק שעבוד ממון אבל צריך ג"ש להתירו בב"י. והמפקיר עבדו ג"כ יוצא לחירות וצריך ג"ש ויש עוד הרבה ענינים שחז"ל קנסו שיצא לחירות וצריך ג"ש ער"מ וש"ע. וכל הנהו דצריכין ג"ש אף אם מת האדון כותבים היורשים

הש"ס. וגר שמת עבדים גדולים שהניח זכו בעלמן והרי הם ב"ח אף דאין כאן מי שיכתוב להם ג"ש מ"מ אמרינן בגיטין דעבדו כאשתו וא"ל ג"ש. ואם הניח עבדים קטנים כל הקודם זכה בהם כי אין להם יד בעלמן לזכות מן ההפקר ואם לא זכה בהם שום אדם עד שהגדיל זוכה בעצמו אך דעת הרמ"ה בטור נהי שזוכה בעלמו לענין ממון מ"מ איסורא לא פקע דהאיסור אינו נפקע רק בשעת מיתת הגר וכיון דלא נפקע שוב לא נפקע אח"ז. ועבש"ע ובט"ז וש"ך. ופשיטא מי שיש לו עבד חש"ו יוצאים בכסף בוודאי כי אחרים נותנים וקבלת רבו גרמה אך בשטר ג"כ בחרש וקטן שיש להם יד יכול לשחררם בשטר שחרור כיון דא"ל דעתו דעבד יוצא בע"כ והדין כמו גט עבאה"ע סי' קמ"א ובחה"מ סי' רמ"ג ושוטה אין לו יד כלל ע' דינים אלו שם ותלמד לכאן. וזכין לקטן ג"כ ע"י אחר עיין במקומות הנ"ל ותבין ובתוס' גיטין פלפלו הא קטן קונה ואמאי לא זכו הקטנים בעלמם ותי' דקטן קונה דוקא בד"א מקנה. והנה בש"ס מבואר גר שמת וגם הר"מ מביא כן אך בפ"ב מה' נדרים כתב הר"מ המפקיר עבדיו גדולים זכו בעלמם וקטנים כל המחזיק זכה בהם עיין פכ"ט מה' מכירה במ"מ דגם דעת הר"מ דבד"א מקנה קנה ועמ"ל שם בפכ"ט מביא דיעות דהפקר מדעת חשיב ג"כ דעת א"מ א"כ למה לא קנו עלמם גם הקטנים כיון דמיירי במפקיר מדעת והו"ל ד"א מקנה ע"כ מוכח דהר"מ סובר דהפקר מדעת לא חשוב ד"א מקנה. ועבד זה בכסף יכול להשתחרר חליו אך בשטר א"י לשחרר חליו רק אם הם שני שותפים יכול לשחרר החלי שלו ואם שחרר חליו ומכר חליו ער"מ וש"ע. וכל הנהו דמעוכבים ג"ש חוץ ח"ע וחב"ח דעת רש"י בגיטין דאסור בשפחה ואסור בב"ח דהוי משוחרר ואינו משוחרר ודעת התוס' דמותר בשפחה ונראה לדעת רש"י דאסור בשפחה ה"ה דחייב בכל המצות כאיש ולדעת התוס' דמותר בשפחה נראה דהוא עבד לכל המצות ואינו חייב כאיש ור"ז צ"ע אם מעוכב ג"ש חייב במצות כישראל או לא. והנה דעת הרי"ף דע"י אחר דמזכין דוקא דלא מצי הדר ביה אבל לא נפק לחירות עד דמטי גיטא לידו ותמהו עליו הרא"ש והר"ן. והר"מ מחלק בין זכה לתן ובעזהשי"ת הארכתי בזה בפלפולים אך אכ"מ בח"ז. ועיין בגיטין סוגיא דתן גט וכתובות די"א ר"מ ס"ל חוב הוא לעבד שיצא לחירות דמפסידו מש"כ אף דמתירו בב"ח מ"מ ס"כ זילא ליה וחכמים סוברים זכות וכתבו תוס' דבכתובות מבואר גבי גר גדול דאינו זכות לו להתגייר כי בהפקירא ניחא לי' כמו עבד גדול והלא רבנן סברי כאן דלא"א בהפקירא ניחא ליה ותי' דגם רבנן סברי בהפקירא ניחא ליה אך בעבד כיון דמשיעבד להאדון אינו חושש בהפקירא כיון שמוציא עצמו מן האדון אבל גבי עכו"ס שאינו משועבד ניחא ליה בהפקירא וחוב הוא וכ"כ בכתובות ע"ש. א"כ לפמ"ש התוס' שהבאתי לעיל דמעוכב ג"ש מותר בש"כ והוא אינו עובד דקנין ממון נפקע מיניה א"כ אין זה זכות לו להשתחרר לגמרי א"כ בכה"ג א"י לזכות לו השטר ע"י אחר דחוב הוא במכ"ש מעכו"ס אך לדעת רש"י דאסור בשפחה ובב"ח וודאי הוי זכות וגם להתוס' יש לחלק בין עבד קטן לעבד גדול ע"ש בסוגיא ותבין. ובעבד זה אם אחר נותן הכסף או בענין שקונה עצמו בכסף יכול לשחרר חליו ובשטר א"י להשתחרר חליו רק בשני שותפים יכול א' להשתחרר חלי שלו אף בשטר ועבד שנשתחרר חליו זה הוי ח"ע וחב"ח ובעזהשי"ת בהרבה מצות כתבתי מה דינו למצות ואסור בשפחה ובב"ח וכופין רבו לעשותו ב"ח כי קודם החירות א"י לישא אשה ושפחה כה"ג אין כופין כי אינה מצוה על פ"ו ועבדים של קטנים אינם בני כפיה ובכל אותן שאין כופין עובד את רבו יום א' וא"ע יום א' ועיין בגיטין ובר"מ ובש"ע היאך מתחלק לענין ממון כגון לענין חבלה וכדומה ולענין איסור מבואר בש"ס דאינו מתחלק לומר דיום של רבו ישא שפחה ויום שלו ישא ב"ח דלענין איסור אינו מתחלק ובירושלמי מובא במ"ל הק"פ סובר דגם לענין איסור מתחלק וקידש ביום של רבו אין קדושין תופסין וביום של עצמו תופסין הקדושין. וח"ע זה אין לרבו על חצי השני כ"א קנין שעבוד ולא קה"ג בשעה שמשתמש בו כמו חצר של שני שותפין שכתבנו בשם הר"נ בנדרים דאי נימא ביום ש"ר ה"ל קה"ג א"כ ביום של עצמו ה"ל משוחרר ואין משוחרר חוזר ומשתעבד עקצה"ח סי' קע"א ולפ"ז אם מודר הנאה האדון מחב"ח א"י להשתעבד בו אפי' ביום של רבו דקונמות מפקיע מידי שעבוד והוי הדין כמו לרבנן של ראב"י ער"כ נדרים פ' השותפין והבאתיו כ"פ לעיל. ועיין בקצה"ח שם שכתב דביום של רבו אסור לעבוד בו עבודת עבד ועבודת פרך כיון דלענין איסור אינו מתחלק וביום של רבו ג"כ הרי הוא חצי ישראל ובישראל אסור לעבוד בו עבודות הנ"ל ובאמת בישראל דאינו ע"ע מותר לעבוד בו עבודות הנ"ל ער"מ פ"א. ועבד זה אסור לשחררו ועובר בעשה דלע"ת ועיקר האיסור להפקיע מעליו השעבוד דמלוה לעבוד בו אבל אם השעבוד נפקע מעליו באיזה ענין כגון שחסר בו ר"א או הפקיר אותו וכדומה אין איסור ליתן לו ג"ש אדרבא כופין ליתן לו ג"ש כיון שאינו עובד בו וז"פ וכ"ה בתוס' גיטין דל"ח ד"ה כל המשחרר כו'. וח"ע וחב"ח כופין את רבו וכו' וע' תוס' גיטין וחגיגה וש"מ פלפלו בזה היאך אומרים לאדם חטא כו' הא עובר בעשה ועמ"א בחגיגה פלפול ארוך וסברת הר"ן ידוע דלא אסרה תורה לשחררו

וגיטין (יו"ד סי' רס"ז ח"מ סי' קצ"ו) (ב) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ אע"פ שהנקבות אסורות להן לקנות עבדים מפני החשד מ"מ אם קנו אותן אסור להן לשחררן אלא ימכרו אותן ועובר ע"ז ושחרר עבדו שלא לדבר מצוה כמ"ש בטל עשה זו:

מצוה שמ"ח שלא נניח עכו"ם לעבוד בע"ע בעבודת פרך

(א) שלא נניח עכו"ם השוכן בארצותינו להעביד בעבד עברי שמכר עצמו לו בעבודת פרך שנא' לא ירדנו בפרך לעיניך ולא נאמר אחר שזה העברי עבר על נפשו ומכר עצמו לעכו"ם נניחנו לסבול כל עבודה. ואמרו בספרא לא ירדנו בפרך לעיניך אין אתה מצווה אלא לעיניך כלומר שאין אנו חייבים לחזר עליו ולהכנס בבית העכו"ם לראות אם ירדנו בפרך אם לא אלא כ"ז שנראה הדבר נמנענו ממנו. שורש מצוה זו נגלה היא לכל רואי השמש דיניה כלולים בעיקרה. ונוהגת בזו"נ בזמן שידינו תקיפה על האומות שיש בנו כח עליהם לצוותם לעשות דבר או שלא לעשותו ועובר ע"ז וראה העכו"ם מעביד הישראל בעבודת הפרך ויש כח בידו למנעו ולא מנעו עובר על לאו זה אבל אין מלקין עליו לפי שאין בו מעשה:

מצוה שמ"ט איסור השתחוי' על אבן משכית

(א) שלא נשתחוה על אבן משכית אפי' לה' ב"ה שנא' ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה ואבן משכית תקרא אבן מצויירת וכן אבני גזית מגוררות במגירה בכלל איסור אבן משכית. ומשרשי המצוה כ' הרמב"ם ז"ל שהיא לפי שהיו עושין כן לע"ז ישימו אבנים מצויירות במלאכה נאה לפני הצלם והיו משתחוים עליה לפניו ואפשר לומר כן שהטעם מפני שנראה כמשתחוה לאבן עצמה אחר שהכינוהו וציירוהו והוא נאה יש מקום לחשד אבל המשתחוה ע"ג בגדים נאים אין שם מקום לחשד שהבגד דבר שהוא כלה במהרה ולא יעשנה בריה אלוהו אבל האבן שהוא דבר קיים ויש לו מזל בשמים וכמשאז"ל הא דאמר להר הא דאמר לגדא דהר יפול בהם החשד והתורה תרחיק האדם הרבה מלעשות דבר שיחשד בו ועוד שלא יכשלו אחריו. מדיני המצוה משארז"ל שאין חיוב מלקות בזה אלא בפישוט ידים ורגלים שנמצא כולו מוטל על האבן שכן בא הפי' המקובל שזהו ההשתחוייה האמורה בתורה אבל בלא פישוט יו"ר אין בו מלקות אבל מכין העושה כן מכות מרדות ולענין עכו"ם אין חילוק בפישוט יו"ר אלא משעה שיכבוש האדם פניו בקרקע לפניה נסקל ומה שאמרו שאם פרס מחצלאות על רצפת האבנים וכיסה אותן מותר להשתחוות עליהן. ומשז"ל דבכ"מ הוא האיסור חוץ מן המקדש שמותר להשתחוות לה' על האבנים שנאמר לא תתנו בארצכם בארצכם אין אתם משתחוים אבל אתם משתחוים על האבנים המפוצלות במקדש וזה הענין לפי הדומה מן הטעם שאמרתי כי יחשדו ב"א המשתחוה שמא יעשה האבנים אלוה ומפני שהבית הקדוש נבחר לעבודת הקב"ה ומפורסם לכל העולם כשמש בחצי השמים שאין עבודה שם בלתי לה' לבדו אין שם מקום לחשד אבל אם כטעם הרמב"ם ז"ל שהיא להרחיק ע"ז שהיו עושין לה כן כ"ש שהי' ראוי להרחיק כל הדומה לה מן המקום המקודש שלא לפגול מחשבת המשתחוה לש"י בזכרו

לשחררו אלא משום לא תחנם אבל משום מצוה שרי דעושה בשביל עצמו וכ"כ הרהמ"ח לפי טעמו וע"ז תי' בגמרא גבי מעשה דר"א שחרר עבדו דמצוה שאני וה"ל כאלו מכרו דאין איסור וכבר תמהו האחרונים המג"א והט"א ממה דמקשה הש"ס ברכות הא מהב"ע היא ומתרץ מצוה דרבים שאני ולפי' ס' הר"ן אין איסור כלל בעושה לשם מצוה ועיין בט"א הקשה מהיא אמתא דעבדא איסורא כו' וע"ש בט"א כתב דגבי ח"ע כיון שהיא מצוה גדולה הפקיעו חז"ל השעבוד מעליו וזה יכולים בשוא"ת וממילא יכול לשחררו כיון דאינו עובד. וקל"ע דבתוס' יבמות מבואר דאין חכמים מפקירים מעותיו במקום דלא פשע. ועיין בחי' רשב"א לשבת גבי וכי אומרים חטא כו' חידש סברא מחודשת דבח"ע וחב"ח כיון דעובד א"ע ג"כ לא שייך העשה דלעולם ב"ת ועקלה"ח כיון דאינו עובד בו עבודת עבד דחלק הב"ח מעכב זה לא נקרא עבדות וכ"כ בס' ט"א דבח"ע וחב"ח ל"ש העשה ועיין בספרי האחרונים תמהו מגיטין ל"ח ההיא אמתא כו' דהוי עבדי בה איסורא כו' אמר אביי אי לאו דאר"י א"ש כל המשחרר עבדו עובר בעשה הוי כייפנא ליה למרא כו' רבינא אמר כי האי מודה ר"י משום מלתא דאיסורא ואמרינן ואביי משום מלתא דאיסורא לא האר"ח מעשה באשה שח"ש וחב"ח וכפו את רבה ועשאוה ב"ח וארנב"י מנהג הפקר כו' ומתרץ. ולהרשב"א מאי קושיא דהאי אמתא היתה שפחה גמורה כמבואר ע"כ עובר בעשה דלא ס"ל לאביי דמשום מלתא דאיסורא יעבור הרב בעשה ע"כ לא רצה לכופו אבל בההיא אשה שח"ש וחב"ח דליכא עשה כלל ע"כ כפה אותו לשחררה. ובילדותי שמעתי הקושיא בשם הגאון רצ"ה אבד"ק פפד"מ וכעת ראיתי שהאחרונים הרגישו בזה והאריכו עיין בספריהם. והוולדות של עבד זה אי אמרינן הולכין אחר הזכר הוולד ע"כ וזוכה בו האדון ודוקא הוולד שיש לו מן א' מהאומות אבל אם יש לו וולד מישראלית קי"ל דנכרי ועבד הבא על ב"י הוולד ישראל. אך הר"מ כתב כאן פ"ט והרהמ"ח גם כן דעתו כן דהולכין אחר הנקבות. ועבד שלנו שבא על א' משאר אומות אין הבן עבד א"כ לא משכחת לה בעבד שיהי' הוולד של האדון דמישראלי' ה"ז ישראל דנכרי ועבד כו' ואם מעכו"מ אינו עבד ואם משפחה כנענית אם השפחה של אדון זה הוולד של אדון לא מחמת העבד דאין לו חיים רק מחמת השפחה ואם יש לו וולד משפחה של אחר בוודאי הוולדות של אדון השפחה כי בתר דידה אזלינן לשיטת הר"מ והרהמ"ח אך מן שפחה יש לאדון ולדות הן אם יש לה מישראל דהולד עבד והן שיש לה מעכו"ס או מע"כ דהבן ע"כ שייכים הולדות להאדון וע' ברהב"ד תמה על הר"מ דבש"ס מבואר דבאומות הלך אחר הזכר ועכ"מ ולא"ת מ"ש. ולשיטתם בע"כ שיש לו מעכו"ס הבן ע"כ ומישראלית כ"ע מודים דהולד ישראל כדקי"ל עכו"ס ועבד הבא על ב"י הולד ישראל ואם יש לו מש"כ של אדון אחר שייך הולדות לאדון של העבד ובשפחה לא משכחת שיהיו הולדות של אדון השפחה רק אם יש לה מישראל דהולד הולך אחר דידה או מע"כ מאדון זה ובגוף הדבר הוא אריכות גדול ואכ"מ:

(ב) **ונוהגת** בזו"כ אע"פ כו' ע' בש"ע בש"ך דאפילו באשה שיש לה בעל שייך חשדא וע' בהגהת מ"ל דמשכחת לה שנפלו לה בירושה א"נ בפחותים מט"ש לשיטת הר"מ ע' בש"ע וא"י מה דחקו להרהמ"ח בזה דמשכחת לה שקונה ש"כ דגם על שפחות עשה זו ואסור לשחררן כמבואר א"כ שייך בפשיטות גם גבי נקבות העשה של לעולם וז"פ. ומ"ש הרסמ"ח לעיל דעבד שאינו רוצה לכנוס מגלגלין עמו עד יב"ח ואסור לקיימו יותר ער"מ מהש"ס דאם התנה עמו מתחלה שלא למול מקיימין אותו כ"ז שירצה וכתבתי לקמן במצוה זו בקיצור. וכל הנהו דמעוכבים ג"ש וצריכים ג"ש ל"מ רק שטר וגומר השחרור אבל כסף ל"מ לגמור אף דכסף גומר הייגו כ"ז שיש עליו קנין ממון וטתן הכסף נפקע מעליו הקנין ממון והקנין איסות אבל במקום שאין לו עליו קנין ממון כגון הנהו דאין עליו רק קנין איסות צריך דוקא שטר כמו גם כ"ה בש"ס להדיא בפ' השולח וכן שחרור שלא לשמה לא מהני מטעם שטר קנין ול"ש מה שקנה עבד כו' דהרי

יחז לעצמו כיון דאין עליו קנין ממון ל"מ קנין ממון דבלא"ה אין עליו ק"מ רק צריך שטר כמו גט להפקיע מעליו האיסור. ובימי חורפי שמעתי קושי' מפי אחי מוהר"ש ז"ל בהא דמבואר פ' השולח אי הלכה כר"ש דכסף אינו גומר או אין הלכה כר"ש וכסף גומר אמר א"ל איזי גופא דעובדא כו' ההיא איתתא דהוי בכיא קמי' מרא עד אימתי תשתעבד שקיל כומתא ושדי בה ואמר קני הא וקני נפשך אתא לקמי' דר"נ אמר לא עשה ולא כלום מאן דחזי סבר הלכה כר"ש ופירש"י דלא עשה ולא כלום קאי על קנין איסור אבל קנין ממון נפקע הייגו כר"ש ולא היא אלא משום דהוי כליו של מקנה ופירש"י דאף מידי שעבוד לא יצאתה כו' דבקנין זה נתכוין לשחררה והרי הוא טעות ע"ש ובאמת ר"נ סובר בפא"כ בב"מ דע"ו ע"ב גבי מוכר פירות דלא קני מ"מ אי תפיס לא מפקינן מיני' דהו"ל מחילה בטעות והוי מחילה וע"ש בהג"א דהוא מטעם יאוש א"כ כיון דקי"ל דעבד מוחזק בעצמו א"כ נהי דהיה בטעות מ"מ קנתה א"ע לענין ממון דיאוש מהני בעבד כמבואר בש"ס נתייאשתי מפלוני כו' א"כ אמאי לא נפקע השעבוד מעליה והנה יש לפלפל בדין יאוש עבד ובדין מחילה ושאר הערות שיש לי בעז"ה אך אכ"מ ולא כ' קושיא זו אלא להיות שפתותיו דובבות ותנצב"ה והיא קושיא נאה:

מצוה שמ"ח (א) **שלא** נניח עכו"ס. מבואר בר"מ פ"א מהלכות עבדים וגם מצוה זו אינה נוהגת אלא בזמן היובל כי ע"ע הן נמכר לישראל והן נמכר לעכו"ס אינו נוהג אלא בזמן היובל וע' לעיל פ' משפטים ביארתי ד"ז ג"כ וכבר כ' בפ' משפטים מה הקנין שנקנה בו הע"ע להעכו"ס ובמה קונה עצמו ע"ש ואפשר לומר דאף דיוצא ביובל כמבואר שם דוקא בנמכר סתם אבל מכר עצמו לזמן קבוע כגון לעשרים או ליותר או ששים שנה אינו יוצא ביובל כמו הקונה שדה לזמן קצוב א"י ביובל כמבואר בב"מ ובר"מ השמו"י כמו שהבאנו לעיל בסדר זה אך בר"מ פ"ב מה"ע מבואר המוכר עצמו נמכר ליתר על שש הרי שמכר עצמו לעשר או לעשרים שנה ופגע בו היובל כו' הרי זה יוצא ביובל וגם במ"ע לישראל מיירי אם כן אין חילוק. אך צ"ע מנלי' להר"מ זה דאפשר הא דמ"ע יוצא ביובל היינו בנמכר סתם וס"ל דעובד שש ה"ה דיוצא ביובל אם פגע בו היובל בתוך שש אבל אם מוכר עצמו לזמן קצוב מנ"ל דאפשר א"י ביובל כמו שדה וצ"ע כעת. ועיין לעיל פרשת משפטים אם גופו קנוי אף שמבואר ביבמות דאין הם קונים מכס רק להט"י מכל מקום בב"ק אמרינן רבא לטעמי' דסובר ע"ע גופו קנוי לו וגם מיירי בנמכר לעכו"ס ע"ש ובמקנה וגם הארכתי בעזהשי"ת:

מצוה שמ"ט (א) **שלא** נשתחוה כו' ער"מ פ"ו מה' עכו"ס וגם לא הוזכר אבן מצויירת רק כל רצפת האבנים עוברים בלאו זה וכ"ה בד' הפוסקים והנה דעת הר"מ משום לאו דע"ז הוא דהיו עושים כן העכו"ס והרהמ"ח דעתו מפני החשד ופרש"י מגלה דהטעם דהוי כעין מקדש ואסרה התורה משום דוגמת מקדש כעין לאו דלא תעשון ועיין משנת חכמים מצוה ל"ז כ' דנ"מ לשיטת הר"מ והרהמ"ח אפשר יהרג ואל יעבור בלאו זה דהוי אבזרי' דע"ז כמו ביו"ד סי' קנ"ז ולרש"י יעבור ואל יהרג וע"ש שכתב דחקא לאו דעשיית עכו"ס הוי בכלל זה דאבזרי' אבל זה לאו בכלל אבזרי' והניח בצ"ע ואפשר דלהרהמ"ח דהוא מפני החשד בודאי יעבור ואל יהרג כמבואר ביו"ד סי' ק"כ גבי פרצופות המקלחין מים כו' כיון דהוא משום מ"ע יעבור ואל יהרג אך יש לחלק דשם הוא איסור דרבנן מפני חשד ע"כ יעבור אבל כאן התורה אסרה וה"ל שפיר אביזרי' וכבר כ' כ"פ לענין תשובה על עבירות חמורות וכן לענין רשע. אך באמת טעמי התורה אין גלויין לנו ע"כ נראה דהוא ככל הלאוין שבתור' הן לענין מס"כ והן לכל הדברים שכתבתי. והנה הלאו הזה רק בפישוט ידים ורגלים לא כן בע"ז וכבר כתב לעיל והפי' המקובל כ"ה שיש חילוק בין השתחואה דע"ז ובין השתחוואה דכאן ובלא פישוט יו"ר אסור דרבנן ע' במגלה ועלח"מ ועל לאו זה לוקין דהוי מעשה ונוהג בכל האיסים חוץ מחש"ו. והנה נראה הא דבמקדש מותר דוקא מעזרת ישראל בפנים דהוי מחנה שכינה אבל חוץ לעזרה בכל הר הבית אסור

אסור ועוברים משום לאו זה ואפשר הכל הוא בכלל בהמ"ק וער"מ שם גבי נטיעת אילן בעזרה או בהר הבית ואפשר לפי הטעם שכ' הרהמ"ח מותר בהה"ב שגם שם כגל' כשמש שאין עובדים אלא להשי"ת לבדו אבל לדעת רש"י שהוא דוגמת המקדש אסור לעשות בכ"מ אפי' בהה"ב ולע"ק: שיל"ת חסלת פ' בהר ובעזר הגומר עלי נתחיל סדר בחקותי:

בזכרו אותם. ואולם ידעתי כי יש לרבינו טעם נכון בכל אשר פנה ונעלם לפעמים מחסרון הבנת השומע ויתר פרטי המצוה במס' מגלה (הע"ז פ"ו) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה והשתחוה על אבנים בפישוט יו"ר לוקה ושומר מצוה אשריו:

אם בחקותי יש בה י"ב מצות ז' מ"ע ה' מל"ת

מצוה ש"נ דיני ערכין

(א) לדון בערכי אדם כלומר מי שאמר ערכי עלי או ערך פלוני עלי שיתן לכהן כפי הערך שאמר ולא פחות כמו שבא בכתוב מפורש בזכר ונקבה ולפי חשבון השנים שנאמר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'. וענין הערכין הוא בכלל נדרי הקדש ולפיכך חייבים עליהם משום לא יחל ומשום לא תאחר לשלמו ומשום כל היוצא מפיו יעשה. ומשרשי המצו' לפי שהאדם לא ישתתף בעליונים זולתי בדיבור והוא כל החלק הנכבד שבו וזה נקרא באדם נפש חיה כתרגום אונקלוס והות באדם לרוח ממללא כי שאר חלקי הגוף מתים הם ואם יפסיד האדם זה החלק הטוב ישאר הגוף מת וככלי אין חפץ בו ע"כ נתחייב לקיים דבורו במה שהוא משתמש בו בדברי שמים מ"מ כגון בהקדשות ובכל דברי הצדקות וביתר כל עניני העולם אע"פ שלא נתייחדו בהן עשה ול"ת צוו חכמים והזהירו כמה אזהרות שלא ישנה האדם בדיבורו גם תקנו לקלל המשנה בדיבורו כ"ז שנעשה בענין מעשה וזהו ענין מי שפרע הנזכר להם בהרבה מקומות שאמרו בו דברים ומעות לא קני אבל אמרו כו' כמו שבא בגמרא וכבר הארכתי הרבה בשרשי שבועות ונדרים בסדר וישמע יתרו מצות ל"ת. מדיני המצוה משארז"ל ששנים אלו האמורין בערכין כך קבלנו שהם שנים הנמנים מיום ליום כלומר מיום הלידה וכל השקלים האמורים שם ג"כ הם שקלי הקדש ושקל הקודש ידענו בקבלה שהוא משקל ג' מאות ועשרים

מצוה ש"נ (א) לדון בערכי אדם כו' דיני מצוה

זו ער"מ ה' ערכין וחרמין מפ"א עד פ"ה וכ"ה בקיצור. האומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי נותן הערך לפי שנות הנערך והוא קצוב בתורה ונותן לא פחות ולא יותר והדמים הללו של ערכין הוא לבדה"ב ונופל ללשכה שהיתה במקדש מוכנת לקדשי בד"ה ומ"ש הרהמ"ח כאן דנותן לכהן היינו שנזכר אבל אינו ממון כהן כמו שכתב אח"ז דהם לבדה"ב. ואין חילוק בין הנערך נאה או כיעור אפי' יש בו כל מום נותן לפי שניו. ושניו כ"ה עד בן שלשים יום ויום השלשים בכלל אין לו ערך כלל ומשנכנס ליום ל"א יש לו ערך כמבואר בתורה ואם מבן חודש כו' ומבואר בש"ס דילפינן דיום שלשים כלמטה ע"ש. והנה גבי פדיון הבן נמי הדין כן דביום ל"א פודין ולא קודם דכתיב ג"כ מבן חודש ועש"י ש"ה ביו"ד דדעת הב"ח והש"ך דיכול לפדות אחר כ"ט י"ב תשל"ג דאז עבר החודש ומה שמבואר בש"ס כ"פ למ"ד יום היינו חודש עש"ך שם סקי"ט. אם כן כ"פ דה"נ לדעתם אחר כ"ט י"ב תשל"ג יש לו ערך עש"ס כאן והם הביאו דדעת ס' יראים כ"ה ועמג"א סי' של"ט סק"ח השיג עליהם בזה. ומבן חודש עד מלאת לו חמשה שנים מיום הלידה ויום האחרון ג"כ כלמטה נותן הערך אם הנערך זכר נותן חמשה שקלים ואם הנערך נקבה נותן ג' שקלים ומשנכנס בשנת שש עד מלאת עשרים שנה הזכר הוא עשרים שקלים ונקבה עשרה שקלים ומשנכנס לכ"א עד תשלום ששים שנה ערך הזכר חמשים שקלים ונקבה שלשים שקלים ומן ששים שנה עד למעלה ערך הזכר ט"ו שקלים ונקבה עשרה שקלים ויש שאינו אומר ערכי או ערך פ' רק אמר ערך עלי סתם נותן כפחות שבערכין היינו שלשה שקלים כ"ה בש"ס ור"מ ועתו"ס ערכין ד"ד ע"ב ד"ה וכמה וכו' כתבו דדוקא באומר ערך סתם אבל באומר ערך זכר נותן ה' שקלים פחות שבערכין בזכר וז"פ ולא הוצרך הר"מ לפרש ויש חילוק בין האומר ערכי או ערך פלוני ובין אמר ערך עלי ויתבאר בעזהשי"ת לקמן והכל מעריכין כל איש מישראל הן איש והן אשה והן טומטום ואנדרוגינוס ועבד וכו' וכשיהיה לו מעות יתן ומופלא סמוך לאיש ג"כ מעריך וחייב לשלם שהרי נדריו קיימין כ"ה בש"ס וכר"מ כאן פ"א ואם מופלא סל"א מה"ת או מדרבנן ער"מ פי"א מה' נדרים פוסק דהוא מה"ת והראב"ד פ"ב מה' נזירות. והנה בש"ס מבואר הכל מעריכין לאתויי מופלא סל"א והיינו בחש"ו שהעריכו אין בדבריהם כלום ואפילו נתנו לבד"ה אינו הקדש כלל ומותר להנות אבל במופלא סל"א דהקדישו הקדש הרי הערך שלו אסור בהנאה ושייך לבד"ה ולשון הר"מ וקטן שהעריך או נדר חייב לשלם שהרי נדריו קיימין. ואיני מבין זה שהרי בפי"א מה' נדרים כ' דדוקא גדול שנהנה מהקדישו לוקין אבל הוא עצמו אינו עובר בבל יחל כר"ה בנדה ע"ש וא"כ היאך שייך לומר עליו שחייב לשלם בודאי אם אינו רוצה לשלם אין כופין אותו דקטן לאו בר כפיה הוא וגם אין ממשכנים אותו כי א"ע בבל יחל וב"ת רק אם נותן להקדש הרי הוא הקדש (ולענין קרבן עמ"ל והבאתי לעיל) לענין אחרים שאסורים להנות אבל לומר שחייב ל"ש בקטן מופלא כיון דלכל התורה הוי קטן אך מ"מ אפ"ל דאשתעבדי נכסים וגובין מנכסיו וגם אם מת גובין מיורשיו ומ"מ צ"ע מנלן זה דאפשר הא דאתרבי דמופלא סמוך לאיש מקדיש או מעריך היינו אם נותן יש עליו תורת הקדש אבל לאשתעבודי נכסי לל"ע וגם ל"ש שעבוד נכסי אם אין עליו שעבוד הגוף עבחה"מ. ומ"ש או קטן שאינו מופלא אינו מעריך דאין בדבריהם כלום ועכו"ם דעת הר"מ דאינו מעריך דפוסק כר"מ והראב"ד דעתו כר"י דעכו"ם מעריך וע' בכ"מ ולח"מ ולדעת הר"מ אפילו אם נתן הערך אינו קדוש כלל כי הוא גזה"כ עלח"מ מ"ש בזה. והיוצא ליהרג שנגמר דינו בב"ד של ישראל מ"מ מעריך וגובין מנכסיו לאח"מ ונוסס דעת התוס' דמעריך ומדברי הר"מ נראה קצת דאינו מעריך ועלח"מ כ' דדעת הר"מ כהתוס' ולדעת הסוברים דעכו"ם מעריך אם מופלא סל"א בעכו"ם מעריך עמ"ל כאן ויבואר אי"ה במ"א. והכל נערכין אפילו שוטה וחרש ומכל אנשי ישראל וכן עבד ושפחה. ועכו"ם דעת הר"מ דנערך ואם ישראל אמר ערך פלוני העכו"ם חייב ליתן לפי שנותיו של עכו"ם כמו בישראל והוא כר"מ במשנה דערכין והראב"ד פוסק כר"י דעכו"ם אינו נערך. וטומטום ואנדרוגינוס אין נערכין אף לא בערך אשה דגזה"כ הוא זכר ודאי ונקבה ודאי ולא טומטום ואנדרוגינוס וטומטום שביצו מבחוץ לכאורה נערך כיון דהוא זכר ודאי כמבואר בחגיגה. אך כבר כ' בח"ז דגם ביצו מבחוץ אינו זכר ודאי ע' לעיל ואם העריך הטומטום ונקרע אח"כ ונמצא זכר אפשר דאגמ"ל דהוא זכר אך נראה כיון דאפילו אינו נותן ערך נקבה דגזה"כ בשעת נדרו יהי' זכר ודאי א"כ כיון דבשעת הנדר לא הי' זכר ודאי לא חל הנדר ואף דנקרע אח"כ כ"נ והגוסס והיוצא ליהרג בב"ד של ישראל שנג"ד למיתה אינו נערך. גוסס כיון דרוב גוססין למיתה אע"פ שחי אח"כ מ"מ כיון דבשעת הנדר הי' הולך למות אין לו ערך וכן מי שנג"ד הרי הוא כמת ודוקא בב"ד של ישראל אבל בב"ד של עכו"ם גמ"ד לאו כלום הוא ונערך עמ"ל וע"ש שכתב דאם נגמ"ד אפילו ברח מיד הב"ד מ"מ גמ"ד משוי ליה כמת ואינו נערך וכתב דהוי כמו גוסס אף שחי אחר כך ע"ש ובאמת אין הדמיון עולה יפה דבגוסס מבואר בש"ס הטעם דלאו בר העמדה והערכה הוא א"כ שפיר דבעינן שיהי' בר העמד' והערכה בשעת הערך ואם לאו אינו נערך אבל גבי יוצא ליהרג יליף מקרא דכל חרם כו' אפשר דוק' בנהרג אבל בברח לא. אך באמת כיון דכתיב כל חרם כו' ופירש"י מי שהוא ראוי ליהרג ובגמ' שם אמרינן יכול אפילו קודם שנגמ"ד כו' א"כ ילפינן מקרא דנגמ"ד אין לו ערך א"כ אין חילוק אף בברח כיון דנגמ"ד מבואר בתורה שהוא נחשב כמת ואין לו ערך ודבריו נכונים. ונ"פ דאם העריך א' אותו לאחר גמ"ד או הוא עצמו ואח"כ הוזמו עדיו דאגלמ"ל דהגמ"ד הי' בטעות ודאי יש לו ערך וחייב המעריך ול"ד למ"ש לעיל גבי טומטום דהתם מ"מ בשעת הנדר הי' טומטום אבל כאן היה הגמ"ד בטעות ואגל"מ וכאי חשוב וחייב המעריך כנ"ל. והנה במ"ש לעיל בדעת הראב"ד דעכו"ם מעריך גם כן היינו דמקבלין מיני' ויש לו דין הקדש אבל אינו חייב לשלם כי אינו בבל יחל עיין מ"ל פ"י מהלכות מלכים ד"ה ודע כ"כ להדיא דיש לו דין הקדש אבל אינו חייב לשלם כי אינו בבל יחל א"כ מ"ש גבי קטן מופלא ג"כ הדברים ברורים דל"ש אלו חיוב רק אם מפריש יש לו דין הקדש אבל חיוב מנ"ל ע"כ דברי הר"מ צ"ע. ועמ"ל שם הביא בשם התוס' דנראה כדעת הר"מ והקשה עליהם מט"ז ע"ש באורך ולא הביא דברי הר"מ הללו ובעכו"ם אפשר שישנו בבל יחל ע"ש אבל בקטן דאינו בבל יחל כלל כמבואר בד' הר"מ ה' נדרים נראה דאין עליו שום שעבוד כלל רק אם הפריש ונותן יש עליו דין הקדש ואפילו לאחר שהגדיל אין עליו חיוב כלל כיון דהי' בקטנותו אך אם נותן הוי הקדש. ובאתי רק לעורר דנראה דבמופלא שהעריך אינו חייב כלל ואין גובין מנכסיו בע"כ ואין ממשכנין ואם מת אין גובין מיורשיו דאין עליו שעבוד כלל רק אם נותן הוי הקדש וד' הר"מ צ"ע. והנה השנים הללו כ' הרהמ"ח שנים הנימנין מיום ליום כלומר מיום הלידה נראה דעתו היינו דלא אזלינן בתר שנות עולם מתשרי רק לשנים דידי' מנינן אבל לא בעינן מעל"ע לשעות רק תיכף כשנכנס בשנה האחרת יש לו הדין דלמעלה או כלמטה והר"מ כ' כאן כל השנים הללו מעל"ע מיום הלידה ועבכ"מ מביא בשם רש"י ותוס' דמעל"ע לשעות בעינן ועמ"ל פ"ב מה' אישות פלפל בזה. והערכין הם ככל הקדשות לידון בשאלה כדרך שנשאלין על שאר נדרים והקדשות כ"ה בר"מ כאן והכ"מ לא הראה מקומו וז"פ דהוי ככל נדרים והקדשות ועיין חגיגה דף י' דר"א יליף דנשאלין על הערכין מכי יפליא וע' בט"א אף דר"א סובר דאין שאלה בהקדש כמבואר בערכין כ"ג מ"מ בערכין דכתיב כי יפליא מודה ר"א דנשאלין ומכ"ש לדידן דנשאלין על כל הקדשות פשיטא דנשאלין על הערכין ג"כ. ועיינתי בס' ט"א שם כתב דאין שאלה בערכין לר"א רק בנזירות ע"ש ואין כ"מ לדידן דהוי ככל הקדשות וז"פ. ולענין תכ"ד אם יכול לחזור ג"כ דינו כמו כל הקדש ויש בזה שיטות עח"מ סי' רנ"ה בש"ך ועמ"ל פ"א מהלכות נזירות נסתפק במופלא סל"א אם ישנו בשאלה דדוקא לענין שנדריו והקדשו קיימין אתרבי אבל לא לענין שאלה ע"ש. ואם העכו"ם ישנו בשאלה עמ"ל פ"י מה' מלכים מביא ירושלמי שהוא פלוגתא וח"א דאין להם היתר חכם. ובבא ליד גיזבר אין נשאלין ככל הקדשות. והשנים הולכין אחר שנות הנערך לא שנות המעריך. ומבואר בש"ס דחולין דל"ד אם אמר בלשון עלי כגון ערכי עלי או ערך פ' עלי אלא אפילו בלא עלי כגון דאמר הריני בערכי או הריני בערך פלוני חייב. ואפילו הפריש הערך ונגנב חייב באחריות הערך עד שבא ליד גיזבר ואינו קדוש כלל עד שבא ליד גיזבר וילפינן מקרא ומבואר ד"ז בר"מ כאן פ"ג הי"ג. ול"ד ערך שלם אלא אם אמר חצי ערכי עלי או חצי ערך פלוני נותן החצי וה"ה פחות וז"פ. ואם אמר ערך ידי או פיני עלי לא אמר כלום כיון שאינו מעריך כל הגוף אין בדבריו כלום אך אם אמר ערך לבי או כבדי עלי וה"ה לשאר אברים שאם ינטל האבר הוא טרפה ואם אמר ערך אבר זה עלי חייב בכל הערך כעורך כל גופו ונלמד מקרא והאומר ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי אפי' אלף פעמים וכן אם אמר שני ערכי עלי או יותר נותן כמה ערכין כמו שנדר וכן בהעריך כמה אנשים נותן בעד כ"א הערך הראוי. והנה המעריך חייב לשלם מה שנתחייב לפי הערך וממשכנין אותו ומוכרין כל הנמצא בידו הן קרקעות והן מטלטלין ומסדרין לו ומניחין לו כמבואר בר"מ כאן פ"ג ובד' הרהמ"ח ומטלטלין ועבדים מוכרין מיד ובקרקעות מכריזין

ועשרים גרעיני שעורים מכסף טהור וכבר הוסיפו חכמים עליו ועשו משקלו במשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני שהוא משקל ג' מאות ושמונים שעורה בינונית וסלע זה אמז"ל שהוא דינר והדינר שש מעין ומעה הוא הנקרא בימי משה גרה וכת"א גרה מעה ומשקלה ט"ז שעורות ומה שאמרו ג"כ בענין זה שאין חילוק בערכין בין יפה או כעור או חולה או סומא או נידם אלא הכל נערכין לפי השנים כמו שציותה התורה בהן ומה שאמרו שהדמים אינם בערכין שהאומר דמי פ' עלי נותן כמה שהוא שוה ואין משגיחין בשנים כלל שלא ציותה התורה לתת ערך לפי שנים אלא במעריך דוקא כמו שפירשנו והערכין והדמים סתמן לבדק הבית ונותנין הכל בלשכה שהיתה מוכנת במקדש לקדשי בה"ב. ודין טומטום ואנדרוגינוס וגוי ועבד שהעריכו או שנערכו ודין הגוסס שאין לו לא ערך ולא דמים ודין היוצא ליהרג ודין המעריך אבר א' ודין האומר משקלי עלי ודין האומר קומתי עלי או מלא קומתי עלי והאומר הרי עלי כסף וזהב ולא פי' מאיזה מטבע ודין מי שהעריך ולא השיגה ידו לפרוע מה שהעריך כיצד מסדרין לו וזה שאמרו חכמים בענין זה חייבי ערכין ודמים ממשכנים אותם ואין מחזירין להם המשכון ביום ובלילה ומוכרים כל הנמצא להם מן הקרקע ומן המטלטלין ואפי' כסות וכלי תשמיש ואצ"ל עבדים ובהמות ואין מוכרין להם לא כסות נשותיהם בניהם ובנותיהם ולא אפילו בגדים שצבען לשמן ולא סנדלים חדשים מכיון שלקחן לשמן קודם שהעריך ובן המקדיש כל נכסיו לא הקדיש את אלו וענין הסידור הוא שנותנים לזה שיש עליו ערכין או דמים מזון ל' יום וכסות יב"ח מכסות הראויה לו וסנדליו ותפילין אבל לא שאר ספרים ומטה ומצע הוא הראויים לו אבל לאשתו ובניו אף על פי שהוא חייב במזונותיהם ובכסותם אין נותנים להם מזון וכסות וכשנותנין לו לבדו כסות יב"ח דוקא מכסות הראויה לו אבל הי' לבוש כלי משי ובגדים מוזהבים מעבירין אותם מעליו ונותנין לו כסות הראויה לאיש כמותו לחול אבל לא לשבתות וי"ט ואם הי' אומן נותנין לו כלי אומנתו ב' כלי אומנות מכל מין ומין כיצד אם הי' חרש נותנין לו ב' מעצדות וב' מגלות ואם הי' לו כלים מרובין ממין א' ומועטין

מכריזין עליהם ס' יום רצופין בבוקר ובערב ואח"כ מוכרין אותן כ"ה בר"מ ובהרהמ"ח ועבכ"מ ולח"מ דהלכה כסתם משנה ודעת רש"י דגם גבי הקדש רצופים ל' יום ובשני וחמישי ס' יום עבלח"מ. ואם מת המעריך אם הנערך קיים וישנו בהעמדה והערכה גובין מיורשי המעריך אף שהמעריך לא עמד בדין לפ"מ דקיימא לן מע"פ גובה מן היורשים או מטעם שעבודא דאורייתא או משום דהוי מלוה הכתובה בתורה או לפי שפסקינן דבכ"ע מע"פ גובה מן היורשים ע' בח"מ א"כ גובין מהיורשים ואם לא הניח קרקעות רק מטלטלין זה תלוי אם מטלטלין משועבדים ג"כ מה"ת כדעת הרשב"א או לא עס"י ל"ט בח"מ באחרונים. וגם אם גובין בערכין מלקוחות מחמת שד"א או מלוה הכתובה בתורה אי צריך העמדה בדין אכ"מ להאריך. ואם מת הנערך קודם העמדה והערכה אף שהמעריך קיים פטור שאין ערך למת וצריך העמדה והערכה כמו גוסס שאינו נערך כיון שאינו בהעמדה והערכה כ"ה דעת הר"מ והראב"ד השיג ע"ז דדוקא גוסס שבשעת הנדר אינו ראוי להעמדה והערכה פטור אבל אם בשעת הנדר היה ראוי אף שמת אח"כ מכל מקום חייב אע"פ שלא היה העמדה והערכה ועמד בדין שהזכיר בש"ס היינו לגבי מעריך מחמת מע"פ לא גבי מיורשים אבל לדידן דקי"ל מע"פ גובים מיורשים אין צריך להעמדה בדין כלל ועלח"מ וכ"מ פ"א כאן. ויש דין בערכין השג יד והיינו המעריך אפילו ערך הגדול היינו נ' שקלים אם המעריך הוא עני בשעת הערכה ולא נמצא לו אחר הסידור כדי הערך הדין כך דנותן כל הנמצא בידו ואפילו לא נמצא בידו רק סלע נותן הסלע ונפטר מהערך אפי' נתעשר אח"כ כיון דהי' עני בשעת הערך ובשעת נתינה ונתן כל הנמצא בידו נפטר מהערך הזה במה שהשיג ידו ואין השאר עליו חובה כ"ה גזה"כ בערכין ודוקא עכ"פ סלע אבל אם אין לו סלע רק פחות מסלע אין לוקחין וישאר הכל חוב עליו עדי יעשיר ויתן כפי הקצוב בתורה. וכן אם היה לו דר"מ עשרה סלעים נותן העשרה סלעים ונפטר אבל אם לא יתן כל מה שהשיג היינו היו"ד סלעים כיון דלא נתן כלו השאר חוב עליו עד שיעשיר כ"ה גזה"כ דדוקא אם נותן כל מה שבידו נפטר ודוקא סלע אבל פחות אע"פ שאין לו נפטר והשאר עליו חוב ואם יש לו יותר צריך ליתן כל מה שיש לו כרבנן במשנה דהלכתא כוותייהו ואין הדבר תלוי בהערכה רק בנתינה אם נתן אבל אם לא נתן עדיין והעשיר צריך ליתן כולו דתלוי רק בנתינה עש"ס ור"מ. וז"פ אם היה לו עשר' סלעים ונתן ט' ואלי ג"כ אינו נפטר כי לא נתן כל מה שהשיג ידו אף דלענין נתינה אינו נחשב פחות מסלע מ"מ לענין שיור אפי' ש"פ הוי ממון כי זה ילפינן כ"א מקרא מיוחד ע' בש"ס וח"פ. אך פשוט אם שייר לעצמו פחות מפרוטה אין זה שיור ונפטר כי אינו ממון בכל התורה והפמש"פ אפשר חוב עליו וצריך ליתן אבל אינו מעכב לענין השג יד ככ"ב. והנה במשנה מבואר נתן סלע כו' פחות מסלע והעשיר כו' נראה דעכ"פ לוקחין ממנו אפילו פחות והוא הקדש רק לא נפטר מחיובו וחוב עליו כל הערך ואמאי לא יקחו ממנו אפי' פחות ואין סברא כלל [שלא ליקח] ולשון הר"מ כאן פ"ג הרי שלא נמצא בידו אפי' סלע אין לוקחין מידו פחות מסלע אלא ישאר הכל חוב כו' וא"י למה אין לוקחין ממנו דמלד הסברא נראה דלוקחין רק אינו נפטר והשאר עליו חוב אבל שלא ליקח ממנו מנלן זה דלמא יעני ביותר וגם זה לא יתן ולמה יפסיד ההקדש ולע"ק. ואם הי' עשיר בשעת הערך אע"פ שהעני אח"כ נותן ערך עשיר היינו דאינו נפטר מחיובו אם נתן פחות מערך שלם ודעת התוס' ערכין דף ז' ע"ב דזה תלוי בהערכת הכהן דוקא אם העריכו הכהן ג"כ בעודו עשיר ואח"כ העני חייב בערך עשיר אבל אם נדר כשהי' עשיר ולא העריכו הכהן עד שהעני ה"ל כעני ונותן ערך עני ונפטר ע"ש מה שמיישבים בזה והר"מ אין דעתו כן דלא ביאר זה נראה דתלוי בשעת הנדר וכ"כ הלח"מ. נדר כשהיה עני והעשיר נותן ג"כ ערך עשיר נדר כשהיה עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עני ורש"י פי' במשנה די"ז ע"ב עני והעשיר קודם נתינה או עשיר והעני קודם נתינה. והנה בעני והעשיר וחזר והעני אפשר דוקא ואם לא העריכו הכהן בעת שהי' עשיר אבל אם העריכו בעת שהיה עשיר אף שהעני אח"כ נותן ערך עשיר דאזלינן בתר הערכת הכהן לס' התוס' הנ"ל. אך אפשר דהתוס' מודים כאן דהם סוברים דתלוי בהערכת הכהן ג"כ ואע"פ שהיה עשיר בשעת הנדר מ"מ אם בשעת הערכת הכהן הי' עני נותן ערך עני אבל לא תלוי בהערכת הכהן לחוד כיון שהי' עני בשעת הנדר והוא עני בשעת נתינה אע"פ דבשעת הערכת הכהן הי' עשיר אינו נותן אלא ערך עני דהערכת הכהן לבדו אינו מעלה ומוריד כנ"פ. וכן אם היה עני בשעת נדר והעריכו הכהן כשהיה עני והעשיר קודם נתינה אפ"ל לדעת התוס' כמו כשהיה עשיר והעני קודם הערכת הכהן נותן כעני ה"ה כאן כיון דהנדר היה כשהיה עני וגם הערכת הכהן כשהיה עני אף שהעשיר נותן רק ערך עני אך באמת נראה והתוס' מודים דאזלינן בתר שעת נתינה ול"ד להעשיר והעני וק"ל. שוב ראיתי בפי"ט פ"ד דערכין מ"ב ד"ה והעשיר כת' דבכה"ג נותן ערך עני דבתר הערכת הכהן אזלינן ע"ש. ואם בשעת הנדר לא היה עשיר היינו שלא היה לו לשלם כל הערך כגון חמשים שקל וה"ל רק י' שקלים וזה הוי ג"כ ערך עני כיון דאין כל הערך כמ"ש והעני אח"כ קודם נתינה ואין לו אלא סלע א' בשעת נתינה מי אמרינן דאינו נפטר בסלע זה אע"ג דאין לו עתה מ"מ כיון דבשעת הנדר הי' עשיר יותר דהיה לו י' סלעים אינו נפטר רק אם נותן כל הי' סלעים א"ד דנזה"כ בעשיר והעני שנותן כפי ערך עשיר היינו שהיה לו אז כל הערך שהיה חייב כמו עשיר ע"כ אינו מועיל מה שהעני לפטרו בפחות אבל אם בשעת הנדר לא היה לו אז הערך השלם רק שהיה לו י' סלעים דזה הוי גם כן ערך עני ואח"כ העני ביותר זה לא הוי בכלל עשיר והעני כיון דלא היה לו אז ג"כ הערך השלם רק ערך עני ולא ה"ל כעשיר והעני ונפטר בערך שהוא נותן עתה כגון סלע ודעת התוס' שם דזה הוי ג"כ בכלל עשיר והעני כיון דהו"ל אז יותר דאל"ה לא היו מקשים כלום וג"כ תי' דאזלינן בתר הערכת הכהן ולא תי' זה אבל הלח"מ ייסב דעת הר"מ מקושית התוס' דדעתו דסובר סברא זו דוקא בעשיר גמור שה"ל כל הערך יש לו דין עשיר והעני אבל בעשיר שלא היה לו הערך שלם רק יותר מעכשיו אינו נקרא עשיר והעני ונותן כפי ערך העני בשעת נתינה עלח"מ וסברתו נכונה ש"י. ואם היה עני בעת שנדר והי' לו רק סלע וגם בשעת הערכת הכהן היה לו רק סלע ועתה בשעת נתינה יש לו י' סלעים דהוי ג"כ ערך עני נראה דאינו נפטר אלא אם נותן כל הי' סלעים אע"פ דלא הוי עשיר עתה ג"כ מ"מ כיון דישנו בהשג יד הי' סלעים אזלינן בתר שעת הנתינה וצריך ליתן כל הי' סלעים וא"ל לא נפטר ככ"ב. וד"ז דהשג יד אינו אלא בסתם דאמר ערכי או ערך פלוני עלי ואפילו אם אמר ערך עלי דהוא ידוע דהוא ג' שקלים פחות שבערכין מ"מ דין השג יד יש לו ונפטר בסלע א' היינו ערך עני אבל אם מפרש ערכי עלי נ' שקלים או ל' כפי שניו אך מפרש הסכום או ערך פלוני עלי כך וכך אינו נידון בהשג יד וכמה שיש לו נותן ואינו נפטר אלא חוב עליו עד שישלם הכל ער"מ כאן פ"ג וברא"ד. והנה כבר כתבתי דסתם ערכין לבדה"ב ומבואר בר"מ מהש"ס אם אמר ערכי עלי למזבח מביא בערכו קרבן ער"מ פ"ה. ואבעיא דלא אפשיטא בש"ס אי נידון בהשג יד כמו ערכין דנפטר אם נתן כפי השגת ידו כמ"ש א"ד כיון שהוא למזבח אינו נפטר וצריך לשלם כל מה שהוא חייב ופוסק הר"מ כדרכו דהוא ספק ודנין בס' להחמיר ע"ש. והנה הבאתי דדעת הר"מ כר"מ דעכו"ם אינו מעריך ועיין ש"ס הטעם של ר"מ דכתיב לא לכם לבנות הבית כו' והיינו כיון דהוא לבה"ב א"כ אפשר דאם אמר ערכי או ערך פלוני עלי למזבח דקדשי מזבח נודרין העכו"ם מאיש איש כמבואר בר"ס ה' מעה"ק א"כ אפשר בכה"ג מודה הר"מ דעכו"ם מעריך ואינו ברור עלח"מ פ"א. ופשוט דלהראב"ד דסובר עכו"ם מעריך הרי הוא לכל דיניו כישראל לענין השג יד ולענין סידור כיון דנתרבה למעריך ה"ה כישראל לכ"ד בזה. גם נראה דאם אחר הסידור שמסדרין לו ומשיירין לו נשאר לו רק פחות מסלע אם הוא רוצה נותן עד תשלום סלע מהשיור ונפטר לגמרי ול"א כיון דנותן מה שמגיע לו עפ"י התורה לא הוי נתינה דח"א והתורה חס עליו החייהו כו' אבל אם רוצה נותן מהשיור עד סלע ונפטר ולא אמרינן ג"כ כיון דנותן מהמשויר א"כ יש לו עוד וצריך ליתן כולו ז"א דבדידיה הדבר תלוי דהתור' גזרה לשייר לו כך וכך וברצונו תלוי מלתא דקלת מזה רשאי ליתן כדי לפטור נפשו ומה שאינו רוצה ליתן אינו נותן כנ"פ. ויש עוד דינים שמסתעפים מדינים הנ"ל כגון שיש עליו הרבה ערכין ונתן לא' אך כבר כתבתי כ"פ אם אכתוב הדינים בפרטות צריך חיבור מיוחד לכל מצוה. ואינו מבואר כאן אם המעריך יש לו מעות ומטלטלין וקרקעות ורוצה ליתן קרקעות או מטלטלין במקום מעות עיין בח"מ סי' ק"א וסימן ת"ט ותלמד לכאן. ואם ערכין עדים מעדיות או מבינוני' או מזיבורית ג"כ אינו מבואר ועיין במסכת ב"ק דף ז' ע"א דאומר הרי עלי מנה לבה"ב נראה דהוי כבע"ח דבבינונית א"כ ערכין שוים בזה וג"כ דינו בבינונית ואי כבע"ח דינו מה"ת בזיבורית או בבינונית עיין בגיטין ויש לי עוד הערות בזה אך אין להכנס כו'. ע"כ כתבתי לך דיני ערכין ונכלל במצוה זו ג"כ נודר דמים ואכתוב בקיצור. האומר דמי עלי או דמי פלוני עלי בין אם הנידר ישראל או עכו"ם או טומטום ואנדרוגינוס אפי' קטן בן יומו נותן כמה שהוא שוה למכור בשוק לעבד וכן אשה כאלו היא שפחה נמכרת בשוק וכן עבד ושפחה הכלל כולם בכלל נידרין וכמה שהוא שוה כך נותן הנודר וכר"מ מבואר כאן הדמים כו' אפי' קטן בן יומו כו'

ומועטין ממין אחר אין מוכרין מן המרובה כדי ליקח לו מן המועט אלא נותנין לו ב' כלים מן המרובין וכל שיש לו מן המועט. ואם הי' חמר או ספן אין נותנין לו הבהמה או הספינה אע"פ שאין להם מזונות אלא מהם וכן אם הי' ת"ח ואין לו במה שיתפרנס כ"א משכר לימודו אמרו המפרשים שאין מניחין לו ספרים שאין זה ג"כ בכלל כלי אומנות ומכאן יש לי ראיה שהתלמיד צריך להביא ספר לרב ויש מן המפרשים שאמרו שאותה מס' שהוא לומד באותו שעה מניחין לו ויפה אמרו שהוא משום כבוד התורה. ומשארז"ל שנשאלין על הערכין ועל הדמים כדרך שנשאלין על שאר נדרים והקדשות ואמרו ג"כ שאם הי' בנכסי המעריך בהמות או עבדים ומרגליות ואמרו התגרים אם ילקח לעבד זה כסות בל' דינרים משביח בו יותר מס' ואם תמתינו לבהמה זו עד חודש ימי' משבחת היא כפלים בדמיה ומרגלית זו אם מעלין אותה למקום פ' תשוה ממון רב אין שומעין להם כלל אלא מוכרין הכל במקומו ובשעתו שנא' ונתן את הערכך ביום ההוא קודש לה' ובא הפי' עליו שזה הכתוב מלמד על כ"ד הקדש שאין מפרנסין אותן ואין מסתינין ליום השוק ואין מוליכין אותן ממקום למקום וזה הכלל שאין לך בהן אלא מקומן ושעתן בלבד ובד"א במטלטלין אבל בקרקעות מכריזין עליהן ס' יום רצופין בוקר וערב ואח"כ מוכרין אותן. והואיל ואתי לידן ענין סדור נכתוב כאן משארז"ל בענין סידור בבע"ח בפ' המקבל שדה מחבירו בב"מ דאמרינן התם תני תנא קמיה דרנב"י כדרך שמסדרין בערכין כך מסדרין בבע"ח והביאו שם בזה הרבה קושיות ותי' וסוף הענין מביא בגמרא מעשה דאליהו אשכחי' רבה בר אבוהו דהוי קאים בבית הקברות של עכו"ם א"ל מהו שיסדרו בבע"ח והביא שם הרבה קושיות ורש"י ז"ל ואחרים גרסי מנין שיסדרו בבע"ח כלומר דפשיטא ליה לרבה ב"א דמסדרין אבל היה שואל מאליהו מאיזה מקרא אנו למדין אותו ואהדר ליה אליהו דהכי הוא דנמר מיכה מיכה מערכין כלומר דכתיב גבי הלוואה וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו דהיינו הלוואה כדכתיב בסיפיה לא תקח מאתו נשך ותרבית וגו' וכתיב בערכין ואם מך הוא מערכך ובא הפי' המקובל החייהו מערכך ונמרינן מיכה מיכה לסדר בע"ח כדרך שמסדרין בערכין ואין לפקפק אחר דברי אליהו וכ"פ כל הגאונים ורבינו אלפסי ואע"ג דר"י משמיה דר' פדת ור' ירמיה משמיה דאילפא אמרו דרך פשיטות בגמרא דאין מסדרין בבע"ח אנו אין לנו אחר דברי אליהו פקפוק ואע"פ שמצאנו לר"ת שכתב כמ"ד אין מסדרין וראיותיו בספרו אחרי רבים להטות גם הר"מ במז"ל פסק כשאר הגאונים דמסדרין ומ"מ אעפ"כ כ' דאין שליח ב"ד מניח לבע"ח אלא כלים שאי אפשר לו בלא הם כגון מטה ומצע ומה שהוא לבוש ונראה שהזקיקו לרב לומר כן כשראה בפרק זה המקבל גבי שליח ב"ד שאמרו במשנה הי' לו ב' כלים נוטל א' ומחזיר

כו' נותן מה שהוא שוה כו' כתב הכ"מ הכי משמע ממשנה דתנן פחות מבן חודש נידר כו' וא"י למה כתב לשון משמע הא מבואר להדיא וגם במשנה ראשונ' בערכין מבואר דחש"ו נודרין וסתם קטן משמע אפי' בן יומו כו' וע"ש בגמרא דאתי לאתויי פחות מבן חודש ע"ש וחרש ושוטה מבואר ג"כ במשנה והר"מ אינו מביא זה. ועי' תוס' הקשה הא חרש אינו שוה כלום כמבואר בב"ק ותי' דיכול להתרפאו' או חרש ביד"ש שוה ע"ש אך הר"מ א"ל לפרש וכלל כיון דתלוי בשיווי א"כ הוא פשוט דיתי' מי שיתי' שמין כמה הוא שוה או פרוטה או אלף זוז ע"כ אינו מביא דמכוול ומו"ש אינו נידר כמבואר בש"ס. אך באמת בש"ס מיירי דידוע דדרך הוא כך דאינו שוה כלום מ"מ אפשר משכחת לפעמים שוה לא' בודאי נתן ע"כ א"ל הר"מ לפרש הכלל בנודר דמים שמין כמה שוה ונותן ופשוט. וגם בעבד ושפחה אפי' מכוול ומו"ש ותו"ש שוים קצת לקנס ע' בתוס' דף ב' שם ע"כ קיצר הר"מ בזה וז"פ. והגוסס והיוצא ליהרג כגון שנגמר דינו בב"ד של ישראל אינו נידר ולשון הגמ' דף ו' בשלמא לא נידר דלאו בר דמים הוא כו' נראה דהפשט כיון דאינו שוה כלום כיון דהוא גוסס או יוצא ליהרג. אך הר"מ כתב הגוסס כו' אין לו דמים כו' הרי הוא כמת וכן היוצא ליהרג כו' שזה כמת והמת אין לו ערך ואין לו דמים וע"ז נאמר כל אשר יחרם מן האדם לא יפדה כלומר אין לו פדיון אלא הרי הוא כמת עכ"ל ונראה מדברי הר"מ דלא כתב הטעם על גוסס ויוצא ליהרג כמו שמבואר בגמרא דלאו בר דמים הוא. נראה דסברתו דבאמת אפשר דגוסס שוה ג"כ דאפשר א' יקח אותו בטוה"נ דאפשר יחיה או יוצא ליהרג בנוקב מרגליות שוה הרבה ברגע אחד וע' מ"ל כתב אפי' אם ברח מכל מקום אין לו דמים אף על פי ששוה קצת וגם בגוסס עכו"ם לשיטת הסוברים דמת עכו"ם מותר בהנאה או ביוצא ליהרג עכו"ם הנמכר לישראל דמותר בהנאה לאח"מ כמבואר בתוס' ב"ק והובא בח"ז כ"פ א"כ הוא שוה קצת למכור אף לאח"מ אם כן למה לא יהי' נידר כיון שאומר דמיו עלי והרי הוא שוה קצת ולא גרע מאומר דמי דקל עלי או דמי כלי עיין בערכין דף ה' וכן באומר על מת עצמו שמותר בהנאה דמיו עלי כיון שהוא מותר בהנאה ושוה קצת למה לא יתן דמי שוויו שוה למכור מבואר דהר"מ ס"ל דבאמת לפי הש"ד בגמרא קודם שידעינן דנפקא מקרא כל חרם כו' הוקשה להש"ס על המשנה בשלמא לא נידר כו' יכולין לדחוק דלאו בר דמים הוא דברוב אינו שוה אלא לא נערך דאינו תלוי בשיווי אמאי ומסקינן דנפקא מקרא כל חרם כו' ומקרא זה מבואר הן ערכין והן דמים אין לו והיא גזה"ר דגוסס ויוצא ליהרג אע"פ ששוה דמים הרבה והאומר דמי דיקלא וארעא חייב מ"מ באדם הנחשב כמת ומכ"ש במת אע"פ ששוה גזה"כ דאין לו דמים ואין לו ערך ע"כ אפי' בברח מ"מ הוא מלך גזה"כ דאין לו דמים ואין לו ערך ע"כ מביא הר"מ פסוק זה הן על ערכין והן על דמים ולא מחמת שאינו שוה רק גזה"כ הוא וגם במת גזה"כ א"כ אפי' שוה הרבה כנוגא שכתבנו מ"מ אין לו דמים הכלל כ"ל דאע"פ אם אמר דמי דיקלא או כלי עלי חייב מ"מ במת אע"פ ששוה או בהולך למות כגון גוסס ויוצא ליהרג אע"פ ששוה מ"מ זה מלך גזה"כ דאדם מת או הולך למות א"ח כלים ככ"ל ברור והוא כ"מ לדינא בשוה מ"מ פטור מגזה"כ. והכל נודרין חוץ מחש"ו דלאו בני דעה נינהו וקטן מופלא סמוך לאיש דבריו קיימין כדלעיל א"ל לכפול. ואפי' עכו"ם נודר אפי' לדעת הר"מ דאינו מעריך מ"מ נודר והדמים של נודר דמי עלי ג"כ יפלו לבדה"ב כמו ערכין אך העכו"ם שנדר אין הדמים נופלים לבה"ב ובודקין העכו"ם אי אמר לשמים נדרתי יגנז המעות ואם נדר ע"ד ישראל יוציאו הב"ד המעות כמו שנראה בעיניהם חוץ מבה"ב ובדק ירושלים וסתמא יגנז ענח"מ הי"ב וה"ו. ונשאלין על הדמים וכבר כת' לעיל דין שאלה לענין מופלא של"א דישראל וגם דין מופלא סמוך לאיש בעכו"ם כאן ג"כ הדין כן. ואם מת הנידר אע"פ שעמד בדין כ"ז שלא נקצץ הדמים פטור ואם מת הנודר והנידר קיים אם היה העמדה בדין אז אם אמרינן דמע"פ גובה מן היורשים חייבין היורשים לשלם ער"מ וברא"ב"ד. ודמים אין להם דין השג יד אלא מחויב ליתן כל מה שיש לו ואפי' נתן השאר עליו חוב הכלל אינו נפטר בהשג יד וצריך לשלם הכל יחד ג"כ ממשכנים הכל כדלעיל וא"ל לכפול וג"כ חייב באחריות ואינו קדוש עד שיגיע ליד הגיזבר כערכין ובערכין אם אומר ערך אבר שאין הנשמה תלוי בו לא אמר כלום ובדמי אם אמר דמי יד או רגל שמין כמה שוה היד או הרגל ונותן להקדש וכ"ל שמין ער"מ פ"ב ובאבר שהנשמה תלוי בו נותן דמי כולו כמו ערכין. והאומר חצי דמי עלי נותן חצי דמיו. והנה במ"ש לעיל דבערכין וה"ה בדמים לשיטת הר"מ פט"ז מה' מעה"ק דבהקדש תכ"ד לאו כדיבור דמי ה"נ. שוב נתיישבתי דכאן מודה הר"מ דיכול לחזור תכ"ד דדוקא במקדיש איזה דבר דחל ההקדש א"י לחזור אבל דרך משל באומר הרי עלי להקדיש בית זה או שור זה עדיין לא חל ההקדש ומותר בהנאה כי לא נתקדש עדיין רק דחייב להקדש מחמת בל יחל וב"ת וככל היוצא מפיו ע' ר"מ כאן פ"ו ופכ"ב מה' מכירה ועיין בכ"מ ובטח"מ סימן רי"ב אבל אין זה הקדש זה הוי נדרי הקדש ומחויב לקיים וגם אמירתו לגבוה כמסירתו וגם נשתעבד נכסיו כמו חוב דהוא חוב עליו מה"ת עתה"מ קצה"ח סי' ר"ל אבל עכ"פ אינו הקדש רק נדרי הקדש ובכה"ג לא מצינו להר"מ שיסבור דתכ"ד לאו כדיבור דמי רק בהקדש עצמו ע' בדבריו וא"כ כאן נמי דמחויב ליתן אבל אינו קדוש אפי' בהפריש עד שיגיע ליד הגיזבר כמבואר בר"מ שהבאתי לעיל א"כ ה"ל כמו שנדר שיתן להקדש ה"ל נדרי הקדש א"כ יכול לחזור תכ"ד כמו שאר נדרים ושבועות אך בתוס' מנחות דף פ"א ע"ב ד"ה תודה מבואר דאף בכה"ג א"י לחזור תכ"ד ע"ש דשם מיירי באומר הרי עלי תודה כו'. אך נראה דהתוס' נתנו שם טעם דתכ"ד א"י לחזור מחמת אמירה לגבוה כמסירה להדיוט א"כ גם בנדרי הקדש שאמר הרי עלי ג"כ הוי כמסירה דא"ל קנין א"כ שפיר גם בכה"ג א"י לחזור אך אין טעם זה מוכרח ואפשר הוא מחמת חומר הקדש כמו מגדף כו' אם כן נראה דוקא במקדיש ד"ז כמו שמבואר ה"ז עולה וכן גבי תמורה אבל באומר עלי דאינו הקדש רק שצריך לקיים להפריש ולהקדיש נראה דמודה הר"מ דהוי ככל הנדרים דיכול לחזור בתכ"ד ועיין נדרים כ"ט ע"ב סוגיא דבר פדא דהמקדיש בהמה לאחר ל' יום דא"י לחזור יל"ד למקדש אשה לאחר ל' יום דיכול לחזור שא"ה דאמל"ג כמסלה"ד ועיין ברא"ש שפי' שחייב לקיים דבריו מטעם נדר ול"מ הדר ביה ועיין ר"נ כתב דהוי כמעכשיו א"כ אפ"ל להרא"ש כיון דל"מ חזרה מטעם נדר אפשר בתכ"ד יכול לחזור ולהר"ן הוי תיכף הקדש א"י לחזור לשיטה זו בתכ"ד ואפשר דאף להרא"ש שם אינו מחוסר רק זמן וממילא קדוש לאחר ל' ה"ל כמו מקדיש אבל באומר הרי עלי דמחוס' הפרשה ובפרט כאן גבי ערכין ודמים דאפי' לאחר הפרשה אינו קדוש עד שיגיע ליד גיזבר ה"ל רק נדר הקדש ומודה הר"מ דיכול לחזור בו הכלל נ"ל דוקא באומר ה"ז הקדש דבדיבורו מקדיש ה"ל בכלל לשון הש"ס בר ממקדיש אבל בהרי עלי דאינו הקדש רק דצריך ליתן ויתקדש אין זה בכלל מקדיש שבש"ס וה"ל נדרי הקדש וצריך ליתן משום ב"י ומוצא שפתיך ה"ל ככל הנדרים דיכול לחזור בו תכ"ד והיא הערה נכונה בעזהשי"ת ועיין בס' בה"ז וא"כ"מ להאריך בעניני תכ"ד הארוכי'. ובענין השומא ששמין באומר דמי עלי מבואר בש"ס בערכין דף י"ט כמה אבעיות ומקצתן נפשטו באת"ל וקצת' נשאר בספק והר"מ השמיט כ"ז וכבר עמד ע"ז הלח"מ פ"ב כאן ה"ג ע"ש. וער"מ פ"ח כאן מבואר דחייבי ערכין אם גובין מטלטלין הוא בג' שמאין ואם גובין קרקע צריך עשרה וא' מהם כהן וכן בחיובי דמים השומא נ"ל בעשרה וא' מהם כהן כגון אם שמין את האדם הן כולו והן דמי אבר כגון יד ורגל צריך עשרה וא' מהם כהן עיין בסנהדרין ובמגלה ועי' בתוס' מקשים למה לא בעינן י"א דאין ב"ד שקול ע"ש ועי' בס' ט"א במגלה שפלפל אם מחולקים בשומא אי אזלינן בתר רובא או לא אזלינן בתר רובא וצריך הסכמת כולם ע"ש וא"כ"מ להאריך. ועיין בש"ס דנזיר מובא בקצה"ח סי' רנ"ה דתכ"ד היא בחזרה דוקא בדבר שראוי בשאלה אבל אם אינו בשאלה גם תכ"ד א"י לחזור דהוי רק כמו הקדש טעות ואם ליתא בשאלה דגם שאלה הוי הקדש טעות א"כ א"י לחזור בתכ"ד ע"ש באריכות. והנה לפמ"ש דבמופלא אפשר ליתא בשאלה וגם בעכו"ם עיין לעיל א"כ א"י לחזור תכ"ד ג"כ אך כבר כת' לעיל בלא"ה אין חיוב עלי' ואין כופין אותם ויש עוד להעיר בדיני תכ"ד וא"ר להאריך. והאומר משקלי עלי או משקל פ' עלי אם פי' כסף או זהב נותן משקלו כמו שפי' ואם לא פי' הכל לפי ממונו ודעתו אם הוא עשיר או נדיב או צילי ונותן מדברי' ששוקלין באותו מקום ומבואר בש"ס דאפי' מקצתם שוקלים ומקצתם כיילי יכול ליתן

ומחזיר א' את הכר בלילה ואת המחרישה ביום ולא מנו כלי האומנות וזה ודאי נראה שאינו הכרח גדול דכיון דקי"ל דמסדרין בו כדרך שמסדרין בערכין שוים הם בכ"ד ואע"ג דלא חשיב להו במשנה אין בכך כלום דלאו כי רופלא חשיב ותני בכ"מ ונקט כר ומחרישה וה"ה לכל מה שראוי להניח לו וכללא דמלתא לפי הנראה והמוסכם לכל גאוני עולם אשר יצא להם שם בתורה שמסדרין בו כדרך שמסדרין בערכין בשוה ויש להם על מה שיסמכו מדברי הגמרא ומדאליהו ז"ל כדכתבינן ואם תשאל והיכי מסדרין לו כסות והרי אמרינן בגמרא מיני' ואפי' מגלימא דעל כתפי' אפ"ל דלשון נוזמא הוא א"נ מגלימא החשובה ביותר הגון כלי משי וזהב מאותה הוא דאמרינן שאינה בכלל הסדור ויתר רובי דינים בערכין מבוארין במס' הבנויה ע"ז היא מס' ערכין (ה' ערכין פי"ד) ונוהגת מצות ערכין בכ"מ ובכ"ז בזו"נ כלומר נוהגת לענין שאם העריכו ערכן נתפס והוא קודש ומ"מ אמרו חכמים (ב) דבזה"ז לכתחלה אין מעריכין וכדאמרינן במסכת ע"ז פ"ק אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין בזה"ז ואם הקדיש או העריך או החרים בהמה תעקר פירות כסות וכלים ירקבו מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח ואיזו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה וזה ההקדש פי' הקדש דבה"ב דהא גבי ערכין תני לי' דסתמן נמי הוי לבה"ב ואע"ג דאמר שמואל בערכין הקדש שוה מנה שחללו על ש"פ ה"ז מחולל והיינו נמי הקדש דבה"ב דאלו הקדש דעניים ודאי אינו בר חילול אלא פורעין אותו משלם ולאו דוקא דקאמר שמואל שחללו דיעבד דה"ה דקסבר דמחללין אותו על ש"פ לכתחלה כדמוכח בגמר' מבורר לק"מ ההיא דאמרינן הכא בהמה תעקר כו' דהא קתני דינא ושמואל קאמר תקנתא והכי נראה דתרצינהו רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו פ"ק דע"ז דמייתי להו התם תרווייהו בהדי הדדי. (ג) ועובר על זה והעריך בזמן הבית ולא השלים לתת כערך הקצוב בתורה או שלא עשה בדבר בזה"ז משארז"ל מדינא לאבד הכל או מה שאמר שמואל בתקנתא בטל עשה זו ועונשו גדול מאוד שמועל מעל בד' ואם עברו עליו ג' רגלים אחר שהעריך יש בדבר עוד עונש אחר שעובר משום בל תאחר ויש שפי' שמיד עובר גם כן משום ב"ת דכל מידי דאיהו חייב נפשי' וחזי לשלומי כצדקה וכיו"ב לאלתר אית בי' משום ב"ת לאפוקי קרבן דלא איהו חייב נפשי' דלא עברינן עלה עד ג' רגלים וכדברי ר"ש עד ג' רגלים וחג המצות תחלה ויש שאומרים שאפי' בצדקה וכ"ש בשאר נדרים ג"כ אין עוברין משום ב"ת עד אחר ג' רגלים וכדאשכחן בגמרא גבי לקט שכחה ופאה ואין מחלקין בין חייב נפשי' ללא חייב נפשי' ומה שאמרו בגמרא בר"ה וצדקה מחייב עלה לאלתר כלומר מחייב בה בעשה. (ה' ערכין פ"ד):

מצוה שנ"א לא יחליפנו ולא ימיר

(א) שלא נמיר הקדשים כלומר בהמה שהקדישה למזבח שלא ימירוה אח"כ בבהמה אחרת אלא תקרב היא לעצמה וע"ז נאמר לא יחליפנו ולא ימיר אותו ומכיון שהמירוה כלומר שאמר זו תחת זו או זו תמורת זו וכיוצא בלשונות אלו שזהו ענין התמורה אע"פ שאין שם מעשה יש בדבר חיוב מלקות ואפי' היה בדבר שגגה קצת יש בו חיוב מלקות כיצד המתכוין לומר הרי זו תמורת עולה שיש לי ואמר תמורת שלמים שיש לי ה"ז תמורה ולוקה דמ"מ מזיד הוא בתמורה אבל אם היתה מחשבתו שמותר להמיר ודאי אינו לוקה חדא דשוגג הוא. ועוד דלא מלקין אלא בעדים והתראה והרי אין כאן התראה ואם תשאל ולמה לוקין על התמורה והרי היא לאו שניתק לעשה והוא שאם המיר יהיה הוא ותמורתו קודש כבר פי' חכמים ז"ל טעם הדבר ואמרו מפני שיש בה שני לאוין כמ"ש בסדר זה ולא אתי עשה ועקר תרי לאוין. ועוד אמרו טעם אחר לפי שאין לאו דתמורה שוה לעשה שבה שהצבור וכן השותפין אין עושין תמורה אם המירו אע"פ שהם מוזהרים שלא ימירו ומכיון שאין הלאו שוה לעשה לא נאמר בזה שיהא דינו כלאו הנל"ע ואם תשאל עוד ולמה לוקין על לאו זה שאחר שאפשר לעבור עליו בלי מעשה בדיבור לבד וכללא הוא דקי"ל כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו התשובה כבר כתבנוה במקומות הרבה כי בפירוש הוציאו ז"ל מכלל זה נשבע וממיר ומקלל חבירו בשם שהתורה

ליתן והר"מ השמיט זה עכ"מ ולח"מ. והאומר עמדי עלי ער"מ כאן פ"ב הרבה אבעיות דלא"פ ופוסק הר"מ דהם ספק ונותן עד שיאמר לא לכך נתכונתי ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות ועכ"מ ולח"מ הטעם דלגבי' דידי' הוי ס' איסורא דבל יחל הוי לחומרא אבל לגבי יורשים דלא הוי איסורא דנודר ומת אין הבנים לריכים לקיים רק מחמת שעבוד נכסי וה"ל ס' ממון ולקולא וד"ז לחלק בין עלמו ליורשים מחמת ס' איסורא וס' ממון ע' יו"ד סימן רכ"ט ובח"מ סי' ר"נ ורנ"ה והדברים ארוכים. וע' ר"מ ובמ"מ אם ממשכנים על ערכין או דמי' אין מחזירין כסות יום וכסות לילה והה"מ לא הרלה מקומו ועי' בה"ז דהוא ש"ס מפורש ב"מ דף קי"ד וכן רשם המ"ל. ובמ"ש לעיל דגובין לח"ד וערכין בין קרקעות בין מטלטלים אי שטרות בני גוביינא הם עיין ח"מ סימן ק"א וכן הדין גם כאן ונראה ג"כ דדין שעבודא דר"נ שייך גם לגבי הקדש דהבעלי חובות משועבדים להקדש. ואין להאריך:

(ב) **בזה"ז** אין מעריכין כו' תעקר כו' ודעת הרהמ"ח דזה מדינא אבל מתקנתא הוא כשמואל דיפדה על ש"פ ול"ד ש"פ אלא ד' זוזי לפרסם כו' וכ"ה בר"מ פ"ח כאן ודעת התוס' ערכין ובכ"מ דתקנתא דשמואל הוא במקרקעי דיוכל לבא לידי תקלה אבל במטלטלין אוקמוה אדינא דירקבו ועמ"ש לעיל בח"ז דעת תוס' בתמורה ומנחות דדין דשמואל דהקדש נפדה בדיעבד פחות משוויה אפי' בפרוטה היינו בבעה"ב שהקדיש והוא עלמו הפודה אבל אחר הפודה ל"מ בפחות משווי' ע"ל פרשת בא א"כ ה"ה בזה"ז ל"מ אחר הפודה פחות משווי' ועיין בט"א מגלה סוגיא דחשטה וכהן ולעיל מלות פ"א: (ג) **ועובר** כו' מעל בה' כו' א"י כוונתו דלא מעל כלל כ"ז שלא נתן ליד הגזבר אלא עבר בבל יחל ובעשה דמולא כו' ומ"ש ואם עברו עליו ג"ר עובר בבל תאחר ויש שפי' כו' יתבאר במקומו במלות בל תאחר אי"ה גם מה שנראה מד' הרהמ"ח דגם בזה"ז דאזיל לאיבוד מ"מ עוברים על ב"ת עיין בר"ה גבי חליפי חטאת למיתה אזיל וא"ע בב"ת יתבאר שם אי"ה:

מצוה שנ"א (א) **שלא** נמיר כו' מלוה שנ"ב להיות התמורה קודש כו' שני מלות אלו כלולים יחד ודינים אלו הם בר"מ ה' תמורה והוא ענין ארוך ועמוק וככתוב קלת בקילור כדרכי. כל בהמה שהיא קדשי מזבח הן קדשי קדשים והן קדשים קלים נוהג דינים אלו דתמורה דעוברים על הלאו הזה ונתפס בתמורה והעופות והמנחות אין בהם דין תמורה דבהמה כתיב וכן קדשי בה"ב אין בהם ד"ת וילפינן בש"ס ע"ש. וכילד הוא התמורה אם היו עומדים לפני בעל הקרבן בהמת הקרבן ובהמת חולין ואמר על בהמת חולין זה תחת זה או ה"ז חליפת זו וא"ל אם אמר ה"ז תחת חטאת זו או תחת עולה זו וכן אם אמר ה"ז תחת חטאת שיש לי בתוך ביתי ויש לו עובר בלאו ונתפס בתמורה אבל אם אמר על בהמת חולין ה"ז תחת חטאת או תחת עולה לא אמר כלום דלריך שיהיה ההקדש ידוע ומיוחד עיין ברע"ב ואפי' הקרבן בע"מ מ"מ בלשון תמורה נתפס ועובר בלאו אם לא בלשון חילול ודוקא בקדם הקדשו את מומו שנפל בו מום אחר ההקדש או הקדיש בע"מ עובר ואח"כ נפל בו מום קבוע דהי' בו קדושה תמורה אבל אם קדם מום קבוע להקדשו אין חל אלא קדושת דמים ואינו עושה תמורה כ"ה בחולין דק"ל ובכורות י"ד במשנה ומבואר כאן בר"מ פ"א הי"ג ומבואר גם בבכור ומעשר קדושה חלה עליהם אפי' קדם מומן להקדישן והר"מ אינו

מביא כאן ד"ז אך סמך אמ"ש בה' מעילה לענין פדיון דנחשב ג"כ במשנה זו וגם הוא פשוט כמבואר כ"פ א"ל לפרש. הכלאים [והטריפה] ויולא דופן וטומטום ואנדרוגינוס אם היה הקדש ג"כ אין איסור בתמורה ואינו נתפס. והנה כל אלו החמשה אם קדמו להקדישן אין קדושה חלה עליהם כלל כמו עלים ואבנים ער"מ פ"ז מהא"מ אין חידוש אם אין בהם דין תמורה כמו קדם מום קבוע להקדיש'. אלא בטרפה וי"ד משכחת שיהיה הקדישן קודמים שהקדישה ואח"כ נטרפה או הקדיש ולד ואח"כ יצא דרך דופן. והבע"מ שקדם הקדישו את מומו חל הקדש לענין תמורה מ"מ כאן אינו חל כלל דנפ"ל בש"ס וע"ש הטעם דאין במינן קרבן ואסורים באכילה עיין בגמרא. ובכלאים וטומטום ואנדרוגינוס ל"מ הקדיש קודם למום רק בולדות קדשים ואליבא דר"י דממירין בולדות אבל לדידן דאין ממירין בולדות ל"ש תמורה בלא"ה אך הר"מ תפס זה הטעם דכולל כל הה' ובאלו חמשה אין ממירין כלל וא"ע אלא נתפס. הרובע והנרבע הרי הם כבע"מ ועושין תמורה וכן כל כיו"ב כ"ה לשון הר"מ וכיולא בהן היינו אלו שחישב הר"מ פ"ג מהל' איסורי מזבח מוקלה ונעבד אתנן ומחיר מח"ז ע"ש שכתב דהמקדיש אלו ה"ל כמקדיש בע"מ עובר וא"כ אפי' קדמו דברים הללו להקדישן עושין תמורה כמו המקדיש בע"מ עובר וע"ש עוד. הכלל כ"ה דקדושה חלה כבע"מ עובר עושה תמורה כי בע"מ עובר אפי' קדם מומו להקדש עושה תמורה. ואין נתפס באברים כגון שאמר בהמת חולין תחת יד או רגל של בהמת הקדש זו אינו תמורה. ונראה אפי' אם אמר תחת לב או כבד אבר שהנשמה תלויה בו מ"מ אינו תמורה עיין תמורה דף י' ועיין בדף כ"ו תוס' ד"ה מהו דתימא כתבו דאף דאין ממירין באברים מ"מ אם אמר תחת חליו של בהמת קודש נתפס התמורה דלריך לחלק בין חליו לאברים ע"ש. ואין ממירין בעוברין אם אמר בהמת חולין זו תחת עובר של בהמת קדשים אינו נתפס וכגון שהקדיש ולד במעי אמו דפסקינן דקדוש או שהקדיש בהמה מעוברת היא וולדה מ"מ גזה"כ דאין עושה תמורה אבל בהמת הקדש שנתעברה אפי' ילא לאויר העולם אין עושה תמורה דולד אינו עושה תמורה כמבואר בסמוך ועלח"מ. בהמה שחליה קודש וחליה חול כגון בהמה של שני שותפים והקדיש א' החלי שלו והמיר אח"כ אין נתפס בתמורה כ"ה בר"מ מהתוספתא עבכ"מ. ואין התמורה עושה תמורה וכן ולד קדשים שהוא קדוש ומ"מ אין עושה תמורה דהוא גזה"כ. חטאות המתות אין עושין תמורה. וחטאות שדינן שיהיו רועות עד שתפול מום ותמכור עושין תמורה כ"ה במשנה דף כ"ב. המפריש נקבה לפסח או לעולה או לאשם הואיל וירדו לקדושת דמים והם תמימים עושין תמור' אבל בחטאת שמינה כגון הדיוט שהפריש שעיר או כה"ג שהפריש פרה אין עושים תמורה כיון שמינה בחטאת וכל המשכ' בחטאת אינו לא קדושת הגוף ולא קדושת דמים וער"מ פ"ד מפסהמ"ק ובלח"מ היתה בהמת הקדש אינו שלו דהוא קרבן של אחר א"י להמיר בו דא"י להמיר בקרבן שאינו שלו ואם אמר בעל הקרבן כל הרולה להמיר בבהמתו יבא וימיר ה"ז תמורה. והמקדיש בהמתו כדי שיתכפר בו אחר המתכפר עושה תמורה דה"ל כמו בהמתו ואין המקדיש עושה תמורה דה"ל כמו קרבן של אחר. ואין הכהנים עושים תמורה בקרבנות שנתנו להם אחרים להקריב דאינו שלהם דהם זוכים בבשר לאחר זריקת דמן ולאחר הקטרת אימורין ואפי' בבכור שבא לידם דהוי שלהם מכל מקום אין ממירין כיון דתחלתו ביד ישראל הוא והבעלים יכולין להמיר בבכור שלהם כ"ז שלא נתנו

שהתורה החמירה בהם הרבה לחייב בהם מלקות אע"פ שאין בהם מעשה ואל תהרהר דמשום עקימת שפתים היא דהויא מעשה דהא אסיקנא בגמרא דסנהדרין דלא הוי מעשה אבל ודאי בלא מעשה כלל איכא חיוב מלקות בקצת עבירות והן ג' הנזכרים ומוציא שם רע ועד זומם ומהם דנפ"ל מקרא כגון נשבע כדילפינן בפ' שבועות שתים ומהם שאמרו קצת המפרשים משום מעשה דנפיק מינה בסוף כגון הא דאמר שהבהמה נעשית קודש בדבורו. ונהנה ממנה מעל בה. שורש המצוה וקצת דיניה הכל כתוב בסדר זה (ושם) ונוהגת איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ שאפי' בזה"ז אם עבר אדם והקדיש בהמה למזבח ואח"כ המירה בעדים והתראה חייב מלקות:

מצוה שנ"ב דיני תמורה

(א) להיות התמורה קודש כלומר הממיר בהמת קרבנו בבהמה אחרת כגון שאמר זו תהיה לקרבן תמורת זו שתהיינה היא והתמורה שתיהן קודש שנא' והיה הוא ותמורתו יהיה קודש וזה הכתוב מ"ע היא. כלומר שתצוה אותנו התורה להיות התמורה קדושה ולנהוג קודש בשתיהן והראי' שזו מ"ע היא אמרם ז"ל במס' תמורה בענין מימר לא אתי עשה ועקר ב' לאוין כלומר שהמניעה בתמורה נכפלה שני פעמים שנא' לא יחליפנו ולא ימיר אותו ולא אתי עשה דוהי' הוא ותמורתו ויעקור תרי לאוין אלו. הנה נתבאר מה שרצינו דמ"ע היא. משרשי המצוה שרצה הקב"ה להטיל מורא בלב כל ב"א בכל עניני הקדש וכמ"ש בענין הבית הקדוש וכליה בסדר ויקחו לי תרומה מצוה צ"ה שם תראה ע"צ הפשט כוונתינו בחומר הגדול הראוי לנו לנהוג בקודש וע"כ כדי לקבוע בלבינו מוראת ענין הקודש צוה הכתוב לבל נשנה הדברים אלא מכיון שנתקדשה הבהמה תהיה בקדושתה לעולם ולא נחשוב להפקיעה מקדושתה ולהחליף בבהמה אחרת ואם יוציא הדבר מפיו שתהפך מחשבתו וכל מעשהו ותהיינה שתיהן קודש כי הוא בא במעשי' להפקיע קדושה ותהיה להפך שתתפשט יותר ותתפוס הכל והרמב"ם ז"ל כתב בטעם מצוה זו במה שנצטוינו להוסיף חומש בפדיון הקודש שירדה תורה לסוף מחשבת האדם ויצרו רע שטבעו להרבות קניניו ע' ממונו ואע"פ שנדר והקדיש אפשר שיחזור בו וינחם וירצה לפדותו בפחות משווי' לפיכך יוסיף חומש וכמו כן יחליף בהמה שהקדיש בפחותה ממנה ואם יתן לו רשות להחליף רע בטוב יחליף טוב ברע ולפיכך סתם הכתוב הדלת לפניו. ועוד האריך בענין זה וכתב אף שכל חוקי התורה גזרות הן ראוי עתה להתבונן בהם על שאתה יכול ליתן בהן טעם תן. ויזכר הרב לטובה שסייע לידי עם דבריו במלאכתי זאת. מדיני המצוה משארז"ל הממיר בכלאים או ביוצא דופן או בטרפה או בטומטום או באנדרוגינוס אין הקדושה חלה עליה וה"ז כמו שהמיר בגמל או בחמור לפי שאין במינן קרבן ולפיכך אינו לוקה ובהמה בעלת מום עושה תמורה לפי שיש במינה קרבן וכמו שאמרו שאין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו אבל אם אמר בעל הקרבן כל הרוצה להמיר ימיר ממיר בה כל אדם. והממיר בקר בצאן או צאן בבקר או כבשים בעזים או עזים בכבשים או נקבות בזכרים או זכרים בנקבות או שהמיר בהמה

א'

נחנו לכהן דהוי כמו כל הקרבנות וכן כהן בבכור שנולד לו יכול להמיר וז"פ. ואם העכו"ם הקדיש קרבן דקי"ל נודרים נו"נ אם יש בה תמורה עש"ס תמורה ד"ב ע"ב וברש"י ותוס' וכ"ד הראב"ד בהשגות נראה דהדין כ"ה דהעכו"ם עצמו כיון דהוא לאו בר עונשין על הלאו הזה א"י להמיר ואין התמורה נתפסת כלל הן בקרבן שלו וכן בקרבן של ישראל שאמר כל הרוצה להמיר כו' מ"מ עכו"ם לאו בר תמורה נינהו ואם אמר עכו"ם על קרבנו כל הרוצה להמיר כו' והמיר בו ישראל גם כן אינו תמורה כיון דהעכו"ם א"י לעשות תמורה לא מהני למעבד שליח ע"ש בתוס' ד"ה קתני כתבו כן להדיא. ואם עכו"ם הפריש קרבן שיתכפר בו ישראל דקי"ל דמתכפר עושה תמורה והמתכפר הוא ישראל ורוצה להמיר או שנתן רשות כיון דההקדש על ידי עכו"ם הוא אבעיא בש"ס אם נתפס בתמורה ועלתה בתיקו. אבל דעת הר"מ דקדשי עכו"מ אין עושין תמורה נראה דאפי' על ידי ישראל כגון שאמר כל הרוצה כו'. ועכו"מ עצמו אם הפריש להתכפר בו ישראל והישראל נתן רשות להמיר והעכו"ם מימר הוא ספק. ונראה דג"כ בקדשי ישראל ברשות ישראל הוי ספק אם העכו"מ מימר והפשר בקדשי ישראל ממיר בודאי רק כאן כיון דתחלת הקדושה הי' ע"י עכו"מ הוי ס' כי העיקר תלוי במה שהקדיש העכו"מ עלח"מ. והנה למעיין בש"ס דף ט' דאינו מתפיס בהקדש שאינו שלו רק דאמר מרי' דבהמה כל הרוצה להמיר יבא וימיר נראה דלשון שליחות בעינן וכה"ג הוי לשון שליחות כמבואר בנדרים גבי תורם את תרומתו דגם בתרומה דבעינן שליחות ובזה הלשון הוי שליח אבל לשון גרוע כגון כל המימר אינו מפסיד דכה"ג בתרומה ל"מ ע"ש בר"נ אם כן ה"נ ל"מ דשליחות בעינן א"כ קל"ע על התוס' שהבאתי דכתבו אם העכו"ם אינו ממיר א"י הישראל להמיר ע"י אמירת העכו"ם כל הרוצה כו' כיון דהעכו"ם אינו ממיר אינו עושה שליח בלא"ה איך נעשה שליח לעכו"ם הא קי"ל אין שליחות לעכו"ם אך התוספות הדא נקטו דליתא בדנפשי' ואין כ"מ לדינא אך על הר"מ קשה שכתב הקדיש עכו"ם להתכפר בו ישראל והמיר בו עכו"ם ה"ז ספק כו' וע"כ באמר המתכפר כל הרוצה דמתכפר עושה תמורה ולא המקדיש וכ"כ הלח"מ וז"פ וא"כ איך הוי ספק הא אין שליחות לעכו"ם כלל וגם קשה לשיטת תוס' ב"מ דאשלד"ע השליחות בטל אם כן האיך ממיר באמר כל הרוצה כו' הא הוא עבירה ונתבטל השליחות ע"כ נ"ל דלא צריך כאן שליחות רק גילוי דעת דאם הוא מסכים שימירו בשלו מהני והגמרא נקט כמו שם בנדרים ולא נחית לדקדק בזה אבל שליחות א"ל ככ"ל אך לפ"ז ל"ע על התוס' שהבאנו דאפשר דעכו"מ אינו ממיר מ"מ הישראל ממיר כיון דא"ל שליחות ול"ע. וקרבן צבור וקרבן של שותפות אינו עושה תמורה והמניח קרבן ליורשיו אם הוא יורש א' ממיר דאם ימיר כו' לרבות היורש ואם לשני בניו אינו עושה תמורה דהוי כשותפים ושותפים אין עושין תמורה ועלח"מ פי"ד מהמעה"ק. ופר כה"ג ביוה"כ כיון דאחיו הכהנים מתכפרים בו ה"ל כשל שותפים ואין עושה תמורה ומבואר כ"ז בר"מ. והנה לעיל כל הדינים שכתבו שאין עושין תמורה נרא' כמו דאין נתפסים בתמורה ה"ה איסור לאו ליכא בהם ובהי"ז כ' הר"מ מפורש גבי כלאים כו' דאין לוקין והדינים הקודמין דאין עושים תמורה סתם הר"מ ולא כ' דלוקין וגם לא כתב דאין לוקין ובדין זה דצבור ושותפים כ' בה"ג א' מן השותפים שהמיר או בקרבנות צבור כו' ה"ז לוקה ואין התמורה קודש כו' סובר כאן דעוברים על הלאו ולוקין אך דאינו נתפס התמורה והכ"מ כתב דילא להר"מ דמבוא' דאין עושים ואינו מבואר דמותר להמיר משמע דלאו יש. ואיני מבין דבמשנה מבואר ג"כ דעופות ומנחות אין עושין תמורה וקדשי ב"ה אין עושין תמורה ואינו מבואר במשנה דמותר להמיר ולמה לא כ' הר"מ בהי"א ובהי"ב דאין עושין תמורה ולוקין ועי' בתמורה ד"ב ע"ב להגירסא בגמ' מבואר להדיא דלצבור ושותפים ליכא עונש ע"ש אך אפשר הר"מ הי' לו הגירסא המובא ברש"י שם ע"ש אבל עכ"פ מכ"ל זה בוב ראיתי בת"ח על הגליון עמד בזה וגם בלח"מ פלפל בזה. וע"כ כתבנו הדינים של בהמת הקרבן עתה נכתוב הדינים של החולין איזה מהם נתפס.

והנה אינו נתפס רק בהמה ואפי' צאן בבקר או בקר בצאן נתפס ועופות ושאר דברים כל שאינו בהמה טהורה אינו נתפס כלל ובהמת הקדש כתבנו לעיל דאם הי' בע"מ קבוע קודם להקדש אינו עושה תמורה מ"מ בהמת חולין שיש בה מום קבוע והמיר בה נתפס בקדושת תמורה כ"ה גזה"כ ומכ"ש רובע ודומיו והממיר באלו החמשה כלאים וי"ד וטרפה וטומטום ואנדרוגינוס אם היתה הבהמת חולין א' מה' הנ"ל אינה נתפסת כלל וה"ז כמו שהמיר בחמור כו' וגרע מבע"מ קבוע עיין ר"מ כיון שאין במינם קרבן ועי' בגמרא בהמה שחציה קודש וחציה חול אין נעשית תמורה וכן ג"כ אברים כגון האומר אבר זה של החולין תחת עולה זו אינו נתפס כלל ואפי' באבר שהנשמה תלויה בו דתחלת הקדש קדושה כולה מ"מ אינה נתפסת בתמורה עי' בגמרא די"א ועי' תוס' דכ"ו כתבו דאם אמר חציה חולין זה תחת קודש נתפסה כולה ועדיף מאבר שהנשמה תלויה בו ומודה ר"י בזה ע"ש. וכן העוברים אם אמר עובר שבבהמה זו תחת קרבן זה אינו נתפס ופשוט דבהמת חולין השותפים אם הוא מדעת כל השותפים נתפס בתמורה דגזה"כ הוא רק בקרבן השותפים אבל לא בחולין אבל אם בלא דעת השותפים דאינה נתפסת כולו כי אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אף חלקו שלו לא נתפס כי אין ממירין באברים ואף לפמ"ש בשם התוס' דבחצי נתפס היינו דוקא אם שיהי' כולו קודש מחמת דמתפשט הקדושה בכולה אבל כאן דהינו קדוש רק חציה ולא חלק השותף בוודאי אינו נתפס כלל כנ"ב. ואין אדם ממיר קרבנו בבהמה שאינו שלו כי א"י להקדיש דבר שא"ש דכתיב ואיש כי יקדיש את ביתו כו' מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו כו' והנה בדף ט' מבואר האי בשל אחרים ה"ד אי נימא בהמה דהקדש דידי' וחולין דעלמא מי מלי מקדיש דבר שאינו שלו ואלא הקדש דעלמא כו' מי מלי מתפיס בדבר שא"ש ואמרינן לעולם הקדש דעלמא וחולין דידי' וכגון דאמר מרי' דהקדש כל הרוצה להמיר בבהמתו יבא וימיר ונראה מהש"ס דוקא הקדש דעלמא וחולין דידיה הוא דמהני אם אמר בעל ההקדש כל הרוצה כו' אבל בחולין דעלמא אף שאמר בעל החולין כל הרוצה כו' וכן הר"מ כתב אין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו ואם אמר בעל הקרבן כל הרוצה כו' ה"ז מומר המיר קרבנו בבהמה שא"ש אינו תמורה דאין אדם מקדיש כו' ולא כתב כאן דאם אמר כל הרוצה מבואר דכאן ל"מ באומר כל הרוצה. ולכאורה צריך טעם לחלק ביניהם ונראה כמ"ש לעיל דבבהמה שלו כיון דהוא יכול להקדיש רק דא"י להתפיס בדבר שאינו שלו א"ל שליחות כלל רק נתינת רשות א"כ מהני כל הרוצה אבל אם א' רוצה להקדיש איזה דבר בוודאי לא מהני נתינת רשות בלא שליחות כמו קדושין וגירושין ומקח וממכר וגדולה מזו דעת המהרי"ט ח"א דאף בשליחות אין אדם עושה שליח להקדיש בהמתו דמילי נינהו ואם כי דבריו תמוהים דמבואר להדיא כאן בתמורה דף יו"ד א"ר א"כ מינו כו' כגון דהווא שליח לאקדושי הרי דיכול להקדיש ע"י שליח ועי' במחנה אפרים פ"ז מה' שלוחין עכ"פ וודאי שליחות בעינן וכאן כיון דהוי עבירה ואין שלד"ע השליחות בטל וכסברת התוס' בב"מ ע"כ ל"מ כאן כל הרוצה כו' אף שהוא לשון שליחות בתרומה כמ"ש לעיל מ"מ אפי' שליחות ממש לא מהני מטעם הנ"ל אבל בבהמת קודש א"ל שליחות כלל ומוכח כמ"ש לעיל. והדברי' בעניני שלד"ע ארוכים. וכל אישי ישראל הן אנשים והן נשים וכל האישים ממירין ונתפס ולוקין על הלאו ולוקין רק ארבעים עהו"ם דלחד תי' לוקין שמונים ועבלח"מ. וקטן שהגיע לעונת נדרים היינו מופלא הסמוך לאיש דאין לוקין דלאו בר עונשין אך אם עושה תמורה זהו אבעיא בש"ס כיון דלאו בר עונשין הוא אפשר אינו עושה תמורה ואמרינן את"ל דעושה תמורה כו'. ואע"פ שדרכו של הר"מ לפסוק כאת"ל מ"מ פסק דהוי ס' תמורה ועבכ"מ כתב דלא הי' בגירסת הר"מ את"ל ודין עכו"ם כתבנו לעיל. והנה בכל נדרים והקדשות הקדש טעות אינו הקדש וכאן גבי תמורה גזה"כ דתמורה בטעות הוי תמורה ודעת הר"מ במתכוין להקדיש כגון שרצה לומר תמורת עולה ואמר תמורת שלמים כו' לוקין על הלאו וגם נתפס אבל בשוגג גמור כגון שדימה שמותר להמיר

כו'

א' במאה או מאה באחת בין בב"א בין בזאח"ז הרי אלו תמורה ולוקה בחשבון הבהמות שהמיר ואין התמורה עושה תמורה ולא וולד בהמת הקדש עושה תמורה שנאמ' והיה הוא ותמורתו יהי' קודש ודקדקו ז"ל עם הפי' המקובל הוא ולא וולדו ותמורתו ולא תמורת תמורתו אבל הממיר בהמה וחזר והמיר בה אפי' אלף פעמים כולן תמורה ולוקה עכאו"א. והעופות והמנחות אין עושין תמורה שלא נאמר בכתוב אלא בהמה. ואין קדשי עכו"ם עושין תמורה מן התורה אבל מדרבנן עכו"ם שהמיר מומר והכל ממירין א' האנשים וא' הנשים לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים. ומה שאמרו כיצד דין התמורה ליקרב ודין וולדותיה וולדי וולדותיה ויתר פרטיה מבוארים במס' תמורה (ה' תמורה פ"א) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה והמיר ולא נהג קדושה בשתי הבהמות כלומר בראשונה ובתמורתה בטל עשה מלבד העונש שיש בדבר שמועל בקודש:

מצוה שנ"ג דין ערכי בהמה

(א) לדון בדין ערכי הבהמה כמו שציותנו התורה עליו שנאמר והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן אותה ולתת כפי הערך שיערכנה הכהן ולא פחות שאין לפחות ולשקר במה שאדם פותח פיו לשמים ואפי' בדברי הדיוט אסור לשקר כמו שפירשתי למעלה. ומשרשי המצוה מ"ש בדין ערכי האדם בראש הסדר. מדיני המצוה משארז"ל שהמקדיש בהמה תמימה למזבח ונפל בה מום ונפסלה ה"ז נערכת ונפדית ויביא בהמה אחרת קרבן תחתיה ועל זה נאמר ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' והעמיד את הבהמה וגו' שכן בא ע"ז הפירוש המקובל שהוציאה הכתוב בלשון טומאה ובין שהקדיש אדם בהמה טהורה למזבח ונפל בה מום כמו שאמרנו או טמאה לבדק הבית צריכה העמדה לפני הכהן והוא מעריך אותה ואם מתה קודם שתעריך ותפדה אין מעריכין ולא פודין אותה אחר שמתה ואם שחט בה שנים או רוב שנים אע"פ שהיא כמתה לענין שחיטה כדקי"ל שכן נצטוה משה על רוב א' בעוף ורוב שנים בבהמה הרי היא כחי' לענין ערכין ומביאה לפני הכהן ומעריכה ויתר פרטיה במקומות מתמורה ומעילה (ה'ערכין פ"ד) ונוהגת מצוה זו בזו"נ בזה"ב אבל בזה"ז אמרו חכמים ז"ל שאין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין ואם הקדיש או העריך או החרים מן הדין הוא שהבהמה תיעקר פירות וכסות וכלים ירקבו אבל אם רוצה בתקנתם עביד להו כדשמואל דאמר הקדש שוה

כו' נהי דנתפס מ"מ אין לוקין דעל שוגג גמור ל"ש מלקות ע' ראב"ד וכ"מ ובתוס' ד"ב ע"א ובדע"ז דיש סוברים דאפי' בשוגג גמור ליקין ע"ש דהוא גזה"כ ועבכ"מ ולח"מ וכיון דתמורה חל ההקדש אפי' בטעות אין שאלה בתמורה דשאלה משווי לי' נדר טעות וכאן בטעות נמי קדוש עיין בסוגיא דנזיר גבי הריני נזיר מגרוגרת כו' וכ"ה פ"ד מה' נדרים ה"ז ואין נשאלין על התמורה עכ"ל ועכ"מ כ' טעם זה. ותכ"ד לאו כדיבור אפי' החולקים על הר"מ בהקדש מ"מ כאן דחל בטעות ותכ"ד דיכול לחזור הוא מטעם טעות עי' בסוגיא דנזיר שם א"כ תכ"ד לאו כדיבור דמי עקאה"ח סי' רנ"ה באורך וע' ר"מ פ"ו מהלכות ערכין דעתו כפי מה שפי' בו הל"מ דהתפסה בטעות בלא תמורה כגון בהמת הקדש והתפיס בה בהמת חולין בטעות ג"כ הוי כמו תמורה דחל בטעות ואין נשאלין על הנתפס ועמ"ל מה שפלפל בזה ומביא דברי המבי"ט ע"ש ועי' בנזיר דל"ב ומובא במ"ל שם דמבואר שם בגמ' דוקא על התמורה אין נשאלין היינו על הבהמה שהמיר אבל אם נשאל על הראשונה אם כן לא הי' הראשונה הקדש כלל ממילא התמורה ג"כ חולין דה"ל כאילו המיר חולין בחולין ופשוט דגם אין לוקין אם נשאל על הראשונה וז"פ. ואם קטן הקדיש בהמתו והוא מופלא הסמוך לאיש ואמר כל הרוצה להמיר ימיר כו' אם אחר יכול להמיר לדעת התוס' שהבאתי לעיל דאם הוא בעצמו א"י להמיר לא עביד שליח א"כ כאן דהוא ס' באחר ג"כ ממיר בספק. אך באמת אפי' אי נימא כאת"ל דעביד תמורה מ"מ אחר אינו ממיר כיון דהוא מטעם שליחות לשיטת התוס' וקטן לאו בר שליחות הוא א"כ אם אחר ממיר אינו תמורה כלל אך לשיטת הר"מ שכתבתי שאינו מטעם שליחות רק מטעם נתינת רשות מ"מ אני מסופק כאן אפשר כיון דקטן אין במעשיו ולא בדיבורו שום ממש רק גבי נדרים והקדישות גזה"כ דמופלא סל"א כו' אבל נתינת רשות שלו גם כן ל"מ כמו בכל התורה דאין במעשיו ובדיבורו כלום וצריך עיון:

והנה לוקין על לאו זה אע"פ שאין בו מעשה כ' הר"מ דמפי השמועה למדו חוץ ממימר והכ"מ תמה הא בש"ס מבואר דלא תתני ממיר דבדיבורו עביד מעשה ועי' באחרונים תי' דלשיטת הר"מ ניחא דלבור ושותפי' ס"ל דאין עושין תמורה ולוקין א"כ ל"ש בדיבורו עביד מעשה ע"כ כתב מפי השמועה והרהמ"ח הרכיב שני הטעמים מפי השמועה כו' ובדיבורא אתעביד מעשה ולע"ק. ומ"ש הרהמ"ח אע"פ שניתק לעשה יש בה שני טעמים כו' עי' במ"ל מה שסותר את דבריו בה' מלוה ולוה גבי השבת העבוט. ולענין תשובה לדעת התוס' בחולין ותמורה דע"כ אין לוקין במוכים דחד לאו בשלו וחד בשל חבירו א"כ ה"ל בכל חד רק לאו א' ולהר"מ שכ' דלא אתי עשה כו' א"כ אם נימא דחד לאו עוקר צריך לעשות תשובה על חד לאו דכל"ע ועל לאו גמור ולטעם השני צריך תשובה על שני לאוין אך אם ריבוי לאוין במקום שאין לוקין אלא א' יש חילוק לענין תשובה ויבואר אי"ה בפ' נשא. ואם המיר א' במאה בהמות קודש בב"א לוקין ונתפס ואם המיר מאה בב"א או בזאח"ז בבהמה א' של הקדש כולם נתפסים ולוקין על כל בהמה ובהמה. ומבואר בר"מ והיא מהתוספתא הממיר הרי התמורה קודש ולוקין ואפי' המיר בשבת. וא"י מאי רבותא יש בשבת דנוסף איסור דרבנן דאין מקדישין בשבת מה"ת לא יהי' תמורה דאם עבר והקדיש בשבת בודאי ה"ז קדוש ויש לפלפל בדין דכ"מ דארל"ת עחו"מ סי' ר"ח ואכ"מ ול"ע בזה מאי רבותא בשבת. ועי' בשעה"מ ספ"ו מה' אישות מביא ד' מהרי"ט שהבאתי לעיל והקשה עליו דלדבריו ליכא תנאי בהקדש דבתנאי בעינן אפשר לקיים ע"י שליח כמבואר בכתובות ובראשונים ובנדרים סוגיא דבר פדא מבואר שם הקדש על תנאי. והנה בלא דברי המהרי"ט לפמ"ש דתמורה לא אפשר על ידי שליח מחמת אין שלד"ע א"מ תנאי בתמורה אך להסוברים דבשוגג יש שלד"ע א"כ משכחת לה ע"י שליח ושפיר מועיל תנאי. וע"ש עוד שמביא דוקא גבי מעשה בעינן אפשר לקיים ע"י שליח ולא בדיבור א"כ ה"נ ועי' בס' כתובה כתובות דף נ"ו ופרק המדיר ועי' בסוגיא דבר פדא דין דמקדיש לאחר שלשים ואם מלי הדר בי' ער"כ ובראש"ם ומבואר בנזיר דל"א דאם אמר ה"ז תמורה לחצי יום ה"ל התמורה לחצי יום וה"ל כמו מקדיש לאחר ל' יום. ופשוט דאם המיר לאח"ז דאין לוקין על התמורה עד שיגיע הזמן דנתפס אף דבלבור ושותפים פוסק הר"מ דלוקין אף דאינו נתפס דאינו תלוי זה בזה מ"מ שם ממיר עכשיו ועבר בלאו אבל בממיר לאח"ז כ"ז שלא הגיע הזמן לא המיר כלל וא"ע וז"פ:

מצוה שנ"ג (א) **לדון** בדין ערכי בהמה כו' ער"מ פ"ה מה' ערכין ופ"ז שם ופ"א מה' איסורי מזבח ואכתוב בקיצור. המקדיש איזה דבר מטלטל או איזה בע"ח חוץ מבהמה (וחוץ מדיני בית וקרקעות המבואר אח"ז) מעריכין אותם כמה הם שוים וכופין את הבעלים לפתוח ראשון ואם הבעלים פודים או אשתו או לאח"מ היורש שלו מוסיפים חומש ואם אחר פודה אינו מוסיף חומש ואינו נפדה אלא במעות או במטלטלין אבל לא בקרקעות ועבדים ושטרות ואם פדה בהם אינו פדוי כלל והחומש גם כן נ"ל מטלטלין דוקא ואין החומש מעכב ואם נתן את הקרן ולא החומש יצא ההקדש לחולין מד"ת ומד"ס יש חילוק בין שבת לחול ער"מ ועתו"ס פ' הזהב דנ"ד הקשו פשיטא דחומש לא מעכב הא אפי' הקדש שוה מנה וחילל על ש"פ די כשמואל. ובאמת לשיטת התוס' בעלמא והבאתי במצוה דלעיל הא דשמואל הוא רק אם הבעלים בעצמן פודין אבל באחר אין סברא שיהי' מחולל בפחות משווי' והבאתי בשם המ"א למגלה הטעם דהמקדיש עצמו כיון דבעצמו הקדישו או כיון דהי' יכול לשאול עליו ע"כ הדין כשמואל ובאחר ל"ש טעמים הללו לא אמר שמואל בכה"ג א"כ כאן באשתו וביורש דגם הם לא הקדישו וגם אין יכולין לשאול כיון שהם לא הקדישו (ואינו ענין למה שהאריך הפר"ח אי יכול לשאול על נדר אביו ע' באו"ח סי' תס"ח וק"ל) א"כ גם אינו מחולל בפחות משווי' ע"כ הי' סברא דגם החומש מעכב דהם מוסיפים חומש אך החומש אינו מעכב כמבואר שם. אך לדעת הר"מ דלא ס"ל כסברת התוס' כמ"ש לעיל נ"ל כתירוצם שם דהי' סברא דוקא במזכיר בפי' החומש הוא מחולל אבל באינו מזכיר לא ע"ש ואין כ"מ לדינא כי בכ"ע אין החומש מעכב ואין להאריך. וחומשא מלבד היינו בעד שוה ד' נותן חמשה והפדיון וגם החומש נתפסין בהקדש ונותנין לבה"ב והראשון יצא לחולין ודוקא ההקדש ראשון שרוצה לפדות מוסיף חומש אבל הקדש שני כגון בהמה או מטלטלין השני' שחלה עליהם הקדושה שפדה בהם וה"ל הקדש שני ורוצה לחלל ההקדש שני א"ל להוסיף חומש וילפינן מקרא בב"מ דף נ"ה וכר"מ כאן ומבואר שם בש"ס דווקא הקרן שנפדה בו וחלה עליו הקדושה שנתפסים תחת הראשון זה ה"ל הקדש שני אבל החומש שנתן ה"ל הקדש ראשון ואם רוצה לפדות החומש מוסיף חומש והר"מ השמיט זה ול"ע. וע' רש"י שם גבי הגירסא לענין נהנה מן ההקדש והר"מ בפ"א מהלכות מעילה כתב זה לענין מעילה וע' בכ"מ שם שהראה מקום לזה דהוא בפ' הזהב. ונראה דהיה גירסתו כגירסא שדחה רש"י ע"ש ומ"מ לפי דעת הר"מ שהשמיט כאן לא הודיענו דעתו בזה ול"ע. ואין פודין בקרקע ודין תלוש ולבסוף חברו אי דינו כקרקע ע' תוס' דנ"ד דמבואר בונין בחול ואח"כ מקדישין חזינן דמתחלל על תלוש ולבסוף חיברו ול"מ למ"ד תלוש ולבסוף חיברו כתלוש דמי ודאי ניחא אלא אפי' למ"ד כמחובר דמי מ"מ כאן אם לא יהי' קדוש סופו ליעקר חשוב כתלוש לכ"ע והוא ענין ארוך בכ"מ בש"ס. וע"ש בב"מ דנ"ד פלוגתא גבי מע"ש ח"א דאינו תופס פדיון פחות מש"פ וח"א דבעינן בחומשו ש"פ וער"מ ה' מע"ש ובמע"ש נלמד מקרא ממעשרו כו' ע"ש אבל בהקדש אם הקדיש ש"פ בודאי פודין ונתפס הפדיון והייב ליתן החומש אף פחות מש"פ כי לא מלינו דנתמעט וכן הדין במעילה בש"פ מעל ונותן קו"ח אף שאין בחומשו ש"פ אך אם אין ההקדש ש"פ וגם עם החומש אינו ש"פ בודאי כי אפי' המותר ג"כ נהפס להקדש ול"ד למע"ש דאין המותר נתפס א"כ כיון דזה נתפס הראשון יוצא לחולין. אך א"ס רוצה לפדות בפחות מש"פ כשווי זה תלוי בשיטת רש"י ותוס' גיטין די"ב דעת רש"י דאין הקדש חל על פמש"פ א"כ כיון דאינו נתפס אין הראשון יוצא לחולין אבל לדעת התוס' שם דהקדש חל בפמש"פ א"כ נתפס ויוצא הראשון לחולין ולדבריהם אפשר מה דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ לאו דוקא אלא אפי' על פמש"פ ואורחא דמלתא נקט ומ"מ אפשר נהי דהקדש חל על פמש"פ מ"מ לחלל הוי כעין מקח דקונה מן ההקדש וקנין אפי' בהדיוט אינו פחות מפרוטה ומ"מ יש לחלק בין קנין לחילול ול"ע. וכן הדין במקדיש עוף לבה"ב כגון אווזים ותרנגולים נפדין ואפי' אם מתו קודם פדיון נפדים כי אין צריכין העמדה והערכה דאינו מבואר בתורה רק בבהמה ועי' תמורה דל"ג תני דבי לוי אפי' חי' ואפי' עוף כו' נראה דהוא תני ולית הלכתא כוותי' וגם הוא סובר דאפי' בע"מ מעיקרא כו' ויבואר בסמוך בעזהשי"ת ואין הלכה כן כמשי"ת וכ"ה לשון הר"מ פ"ה הי"ב כל המקדיש בהמה כו' צריך העמדה כו' לפיכך אם מתו נראה דבעוף אין צריך ודיט

שוה מנה שחללו על ש"פ מחולל בדכתיבנא וכיון שכן יש לנו לכתוב שאין דין העמדה לפני הכהן נוהג עכשיו כלל אבל מ"מ דין ערכי בהמה נוהג לענין שמי שעבר והעריך בהמה בזה"ז שצריך לעשות בדבר מה שציונו חכמים ומכיון דבדיעבד צריכין אנו תקנה בדבר אפי' בזה"ז יש לי למנותה היא וכל כיוצא בה בכלל המצות הנוהגות בזה"ז:

מצוה שנ"ד דין ערכי בתים

(א) לדון בערכי בתים כלו' מי שהקדיש ביתו ורוצה לפדותו מיד הקדש הוא או אשתו או יורשיו שמעריך אותו הכהן ונותן לו כפי הערך שיאמר הוא ועוד חומש כמ"ש ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה' וגו'. משרשי המצוה מ"ש במצות התמורה בסדר זה כי האל רצה לטובתינו לתת מוראת הקודש בלב ב"א. ואע"פ שהי' מחסדיו הרבים לתת להם מקום לפדותן רצה שיוסיפו חומש בפדיון כדי להתרחק שלא לפחות מדמי ההקדש כלום. ואע"פ שבשדה מקנה אין בו חומש לפי שאינו מצוי שיקדיש אדם שדה מקנתו שחביבה עליו ביותר מכיון שקנאה במעותיו לא הקפיד הכתוב לעולם במה שאינו מצוי. מדיני המצוה משארז"ל שהמקדיש ביתו וכן בהמה טמאה או מטלטלין שכל אלו נערכין בשווייהן בין טוב בין רע. וכשבאין הכהנים לעריך אותם כופין הבעלים לפתוח ראשון ולומר בכך וכך אני נוטלה לעצמי והדמים נופלין לבה"ב [או] שמעריכין אותה בשוויה ועביד בתקנתא דשמואל או משליך כל שוויה לים המלח. ובין שהי' הבית בערי חומה בין שהי' הבית בערי החצרים לעולם יכולין הבעלים או יורשים לגאול אותו מיד ההקדש. אבל גאלו אדם אחר אם היה בבתי ערי חומה וקם ביד הגואל י"ב חודש נחלט. ואם היה בתי החצרים והגיע יובל והוא ביד הגואל חוזר לבעליו ביובל. וממה שאמר הכתוב כי יקדיש את ביתו ולא אמר בית דקדקו ז"ל מה ביתו ברשותו אף כ"ד שאדם רוצה להקדיש צריך שיהא ברשותו אבל אם אינו ברשותו אע"פ שהוא שלו א"י להקדישו וכן אמרו ז"ל (ב) גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם א"י להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו. ודוקא במטלטלין אבל קרקע בחזקת

ודינו כמו מטלטלים ע"כ נפדה אפי' לאח"מ ואינו בכלל אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים אם שחט ראוי לאדם מישראל ואפי' אם מתה מאליה ע' רש"י חולין דק"ל ובכורות דט"ו גבי קדם מום להקדישן דהוי כדיקלא בעלמא ולא נחתה להו קדושת הגוף ופודין בכה"ג להאכילן לכלבים כו' א"כ בקדשי בה"ב דאינו ראוי לקדושת הגוף כלל אינו בכלל אין פודין כו'. ועי' פסחים כ"ט מבואר שם אף בקדשי בה"ב כגון חמץ של הקדש איכא פלוגתא למ"ד אין פודין אין לחמץ פדיון ע' תוס' שם שהקשו זה מהא דקדם מומו להקדישו דפודין ותירצו דמדרבנן אין פודין וע"ש במסקנא דרש"י ותוס' גרסי דר"א אמר כ"ע אין פודין כו' ע"ש בתוס שכתבו כיון דהוא מדרבנן דוקא לפדות להאכיל לכלבים אין פודין אבל משום צורך אחר כגון להסיק או לשאר דברים פודין אם כן ניחא כאן דפודין לצורך אחר וכעת לא ראיתי בר"מ חילוק זה ואני טרוד כעת ולא יכולתי לעמוד בענין זה ועי' בשעה"מ פ"א מהמ"א פלפל הרבה בזה. והמקדיש בהמה הדין כך המקדיש בהמה תמימה לבה"ב אע"פ שעבר בעשה דאסור להקדיש התמימים לבה"ב ועיין בכ"ז דעובר בל"ת ג"כ ועי' בלח"מ ומ"ל מ"מ מה שעשה עשוי ונפדית כשהיא תמימה והדמים יפלו לבה"ב ואם הבעלים פודין מוסיפין חומש והדינים של חומש ובמה נפדה כתבתי לעיל וכאן נמי הדינים כ"ס. וכשהיא נפדה אינה נפדה אלא למזבח שכ"ד הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח עי' מ"ל כתב דנראה מהר"מ דד"ז דאינו יוצא מידי מזבח הוא מן התורה שהביא הפסוק הלזה ותמה ע"ז מש"ס דמנחות דף ק"א דמבואר דאינו אלא מדרבנן כיון דלא שכיח להגזברין דבהמה פוסלת בדוקין שבעין כו' ע"ש מה שפלפל בזה. ואיני מבין אם נאמר שהוא מה"ת ניחא מה שמביא הר"מ אח"ז הדין משקלים המקדיש נכסיו והי' בהם עופות כו' ימכרו לצרכי אותו המין דאינו יוצא מידי מזבח אבל אם הוא רק מדרבנן כיון דבהמה פוסל בדוקין שבעין א"כ עוף דאינו פוסל בדוקין שבעין למה בהקדש בה"ב עי' בשקלים דכ"ע ס"ל דאינו יוצא מידי מזבח ולמה לא יצאו העופות לחולין דל"ש הך גזירה דל"ש דבעופות אין מום פוסל רק מחוסר אבר וצ"ע. ואפשר דע"כ פוסק הר"מ דהוא מה"ת כמשניות דכאן וגם מהתוס' פ' פרת חטאת נראה דהוא גם כן מה"ת כמובא במ"ל. והמקדיש בהמה טמאה לבה"ב נפדית ג"כ בתוס' חומש כדלעיל והדמי' הם לבה"ב. והמקדיש בהמה טהורה תמימה למזבח ונפל בה מום ג"כ נפדית בתוס' חומש כנ"ל ויביא בהדמים קרבן אחר כמותה וכל הדינים הללו במקדיש בהמה שכתבנו הן קבה"ב והן קדשי מזבח שנפל בהם מום ה"ז צריך העמדה בב"ד והערכה ואם מתו קודם העמדה ואפי' אם מתו לאחר העמדה והערכה קודם שנפדו יקברו. הכלל כל שצריך העמדה והערכה אין להם פדיון לאח"מ ויקברו. ועוף של קדשי מזבח אף שנפל בו מום אין לו פדיון כלל דלא נא' אלא בהמה והוא משנה מפורשת במנחות ק"א וזה עיקר החילוק בין דבר שצריך העמדה והערכה ובין דבר שא"צ העמדה והערכה הוא זה לענין אם נפדין לאח"מ עיין מ"ל פ"א מהלכות איסורי מזבח. והנה בקדשי מזבח שנפל בהם מום אם מתו מעלמן בלא"ה אין נפדין דאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים אך אפי' נשחטו בהכשר מ"מ אין נפדין מחמת העמדה והערכה וכבר כתבתי לעיל לענין בהמה טמאה שהיא קדשי בה"ב אם פודין להאכילה לכלבים כו' ופודין להסיק כו' כיון שהוא רק מדרבנן כ"כ התוס' ודוקא טמאה או טהורה כמ"ש אבל במקדיש בע"מ למזבח דקדם המום להקדש מבואר בש"ס דא"ל העוה"ע וממעט מקרא והכ"מ כאן דעתו דהר"מ ג"כ ס"ל כן ולא כלוי בגמרא ועי' בכ"מ פ"א מהמ"א דעהו בתי' הראשון דהר"מ פוסק כלוי דאף בע"מ מעיקרו צריך העמדה והערכה ועלח"מ ומ"ל שם שדעתם דפוסק דא"ל כר"י דכתב בפי' דאם מתה תפדה ועי' בכ"מ דגם בחיים יש חילוק בין הערכה לחוד ובין העמדה והערכה דצריך להעמידה בפני הב"ד ועמ"ל שדחה זה דאין חילוק כלל רק העמדה והערכה הוא לאפוקי לאח"מ ע"ש באריכות. והנה לפי הסכמת כולם שהר"מ אינו פוסק כלוי א"כ אפשר דגם עוף דאיתא בברייתא דלוי ג"כ דלא כלוי וא"ל העמדה והערכה. ובעוף שקדשי מזבח ונפל בו מום הפוסל כגון מח"א בלא"ה אינה נפדית אפי' בחייה כמבואר בר"מ דעופות אין להם פדיון אך בבע"מ מעיקרו או אווזים או עופות טמאים כל הנהו דאין ראוים למזבח כלל בזה סובר לוי דמרבינן העמדה והערכה וי"ל דהר"מ אינו סובר כן דנקט כאן רק בהמה וה"ל לפרש דה"ה עוף שאינו ראוי למזבח כלל בענין העוה"ע אע"כ סובר דא"ל העוה"ע וחי' אע"פ דג"כ נזכר בברייתא מ"מ י"ל כיון דבכה"ת חיה בכלל בהמה לדין זה ג"כ בכלל בהמה ועי' תוס' מנחות דף ק' ע"ב ד"ה העופות כו' כתבו הא דמבואר במשנה דעופות אין נפדים הייט בשקדם הקדישן את מומן אבל בקדם מומן להקדישן נפדים כדתניא בתוס' ותני לוי הכל היה בכלל העמדה כו' אפי' עופות ולע"ד דהר"מ לא ס"ל כן אך בוודאי נפדים דלא גרע ממטלטלין אך העוה"ע לא בעינן כנ"ל בדעת הר"מ ונפדים לאח"מ ג"כ להיסק כמ"ש לעיל כנ"ל. והנה בבע"ח שצריך העמדה והערכה אפילו אם שחט בה סימנים או רוב סימנים ועדיין היא חיה נפדית עד שתמות והם בכלל העוה"ע ועי' מ"ל מביא בשם התוס' דוקא ישראל בטמאה או נכרי בטהורה דאינה ניתרת באכילה אבל ישראל בטהורה דניתרת באכילה היא כמתה ואינה נפדית ע"ש. ועי' במצוה הקודמת הבאתי דברי הר"מ דהתפסה בטעות הוי התפסה ואין שאלה בהתפסה דה"ל כמו תמורה דהוא סוף הקדש אפשר דכאן ה"נ הדין כן אם פודה ואמר זת"ז אפי' בטעות הוי הקדש ואין שאלה או אפשר דשם דאמר זו כזו או תמורה דעכ"פ אין ההקדש ראשון יוצא לחולין בהתפסה ל"מ שאלה אבל כאן כיון דע"י התפסה זו יוצא הראשונה לחולין ואם שואל עליה הוא חולין והראשונה חוזרת להקדש אפשר בכה"ג מהני שאלה וצ"ע. ואם קטן יכול לחלל אני מסופק. והנה אם הוא בדרך מקח כגון שהגזבר מוכר נראה דדינו כמו הדיוט וקטן קנה בדעת אחרת מקנה או אפשר דנתינתו בדמים אינה נתינה כסברת המ"מ ה"נ כאן אם הוא בדרך חילול א"כ אין הראשון יוצא לחולין רק אם זה הקדש שנתפס ע"י חילול הראשון נראה דקודם שהגיע לעונת נדרים דאין הקדשו הקדש אם כן לא נתחלל אך בהגיע לעונת נדרים דהקדישו הקדש נתפס זו ויצא הראשון אך אפשר כיון דאין מעשיו כלום ל"מ החילול שלו כלל דדוקא מקח או מתנה מהני ע"פ הדברים המבוארים אבל בכה"ת ה"ל קטן דאין מעשיו כלום ה"נ ל"מ מעשיו וצ"ע. שוב ראיתי בתוס' גיטין דף ס"ה ד"ה ופחו כו' עמדו בזה גבי מע"ש דמאי מהני פדיית קטן הא אין מעשה קטן כלום כו' ותירצו דבהגיע לעונת נדרים מהני ע"ש א"כ ה"נ. ונראה דאפי' בדרך מקח מ"מ כיון דהקדושה חל על הפדיון ל"מ לכ"ע פחות מעונת נדרים כנ"ל. ומ"ש הרהמ"ח כ"פ דהכהן מעריך ל"ד עיין בסנהדרין ובר"מ דצריך העמדה לפני ב"ד וכן הערכה רק גבי קרקעות בעינן תשעה וכהן ע"ש. ולפמ"ש לעיל דחומש אינו מעכב א"כ ה"ל רק מצוה דצריך ליתן חומש א"כ אפשר בקטן הפודה א"ל ליתן חומש כי לאו ב"מ הם. גם הבאתי לעיל דהמקדיש תמימים לבה"ב עובר בעשה ל"ע אם דוקא בבהמה דכפ"ל משור ושה כו' או אפשר אף עוף תמים ושור לאו דוקא. וגם קדשי מזבח שנפדה במום המקדיש מוסיף חומש ולא המתכפר. והנה בעסקי במצוה זו הפסקתי הרבה בין הפרקים מחמת טרדת נשואי בתי תי' ע"כ איני מאריך השי"ת יגמור עלי לטובת פ"ז:

מצוה שנ"ד (א) **לדון** כו' הדינים עי' ר"מ פ"ה מהל' ערכין וכ"ה המקדיש ביתו בין בתי החצרים בין בתי ע"ח נערכים בשווים ונפדים והדמים הם לבה"ב ואם הבעלים או אשתו או יורשים פודים מוסיפים חומש ודיני חומש כתבתי במצות הקודמות ותלמד לכאן. ונגאל לעולם וגם אין היובל מוציא מיד ההקדש רק נפדית ולעולם כי אין הקדש מחליט בע"ח גם כן והערכה נ"ל ע"פ עשרה אנשים וא' מהם כהן ובמה פודין כתבתי לעיל גם כן ותלמד לכאן והכל ילפינן מקראי בערכין. ואם גאלו אחר מיד ההקדש אם היה הבית בבתי ע"ח וקם ביד הגואל שנה נחלט ואם הי' בית חצרים יוצאת ביובל לבעלים הכלל הגואל יש לו דין הקונה מהדיוט. ונ"פ הא דכתבנו דאם הקדיש א"י ביובל מיד ההקדש הייט בהקדיש בית אחוזה אבל אם הקדיש בית מקנה שקנה מאחר בבתי החצרים בוודאי יוצא מן ההקדש ביובל לבעלים הראשונים שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כמו בשדה מקנה שכתב הר"מ כאן ספ"ד וזה אינו שלו ביובל דאין לו זכות יותר א"כ כאן נמי וז"פ. וגם לענין פדיון שמין אותו כמו שהוא שוה עד היובל כי ביובל יוצא כמו שדה מקנה ועמ"ל ספ"ד ויבואר לקמן ב"ה. והנה בשדה מקנה המקדיש הפודה אינו מוסיף חומש כמבוא' בר"ס ובהרהמ"ח וגם במצוה שאח"ז אפשר גם כאן בבית מקנה אינו מוסיף חומש. אך נראה דאין חילוק ומוסיף חומש כמו שמבואר בתורה רק שדה מקנה הוא גזה"כ. ולפמ"ש דבית מקנה יוצאה מהקדש ביובל כי אין לו כח להקדיש יותר דאינו מקדיש דבר שאינו שלו א"כ פשוט דאם הגואל מיד ההקדש חזר והקדישו ג"כ יוצאה ביובל לבעלים הראשונים כיון דהגואל אין לו זכות רק עד היובל מ"ל קנה מיד הדיוט או קנה מיד הקדש כיון שבעלים הראשונים יש להם זכות תיכף שילא מיד ההקדש והוי שלהם ביובל א"כ הוא עלמו א"י להקדישו לעולם כי אין אדם מקדיש וכו':

(ב) **גזל** ולא נתייאשו כו' ואפי' מטלטלין כו' ע' ר"מ כאן פ"ו וכ"מ בש"ס וב"מ דף ז' ובלשון הר"מ דדוקא מטלטלין פקדון יכול להקדיש דכ"ה דאיתי' כו' ודוקא דלא כפרי' אבל מטלטלין דכפרי' אף דיכול להוציאו בדיינים

א"י

בחזקת בעליה עומדת ואפי' מטלטלין שהפקידן כל שיכול להוציאן בדיינים יכול להקדישן ויתר פרטיה במס' ערכין (ושם) (ג) ונוהגת בזמן שהיובל נוהג שאין דין ערכי בתים נוהג כלום' להקדיש בית לכתחלה אלא בזמן שהיובל נוהג ועובר ע"ז והקדיש ביתו ולא נתן הערך בזמן הבית כמשפט הכתוב בפרשה או שלא תקן הדבר בזמה"ז כמו שאמרנו בטל עשה ועוד יש לו עונש שמועל בקודש:

מצוה שנ"ה ערכי שדות

(א) לדון בדין ערכי שדות כלומר המקדיש שדהו ורצה לפדותה שיתן בערך הקצוב בפרשה זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף לכל שני היובל שהם מ"ט שנה ולפי החשבון מכוון יהי' ערך שדה הראוי לזרוע חומר שעורים סלע ופונדיון לשנה לפי שהשקל האמור בתורה הוא נקרא סלע סתם בלשון חכמים והגרה האמורה בתורה היא המעה בדברי חכמים והוסיפו חכמי' על המשקל כמ"ש שתות והסלע זה שוה ד' דינרים והדינר ו' מעין והמעה ב' פונדיון נמצא לכל שנה סלע ופונדיון שאף ע"פ שהסלע מ"ח פונדיון לפי חשבונינו זה מ"מ הרוצה ליקח סלע מן השלחני יתן מ"ט פונדיון כפי החשבון שיקחם המקדיש מן השלחני מחשבין לו שיד הקדש על העליונה לעולם. ואחד המקדיש שדה טובה שאין בכל א"י כמותה או שדה רעה שאין כמותה לרוע כזה מעריכין אותה שלא רצה הכתוב לחלק בענין זה והשוה כל הקרקעות לערך א' ואחר שפירשנו השקלים ראוי שנפרש שיעור החומר כמה היא. דע שהחומר היא מדה א' שנקראת כור והכור הוא שני לתכין והלתך ט"ו סאין נמצאת החומר ל' סאין שהם י' איפה שהאיפה ג' סאין וידוע הדבר וכבר ידענו ג"כ מדברי רז"ל שמקום שיש בו נ' אמה על נ' אמה הוא בית סאה כלו' שהוא מזרע סאה שעורים והם אלפים ות"ק אמה בתשבורת נמצא שהמקום הראוי לזרוע חומר שעורים שהוא ל' סאין יש בו ע"ה אלף אמה בתשבורת וכיצד דרך החשבון בערכי שדות שדה אחוזה חלוק בענינו משדה מקנה וכשמודדין אותה אין מודדין בה אלא מקומות הראויים לזריעה וערכה היא הקצוב בתורה זרע חומר שעורים בנ' שקל כסף כמ"ש בין יפה בין רעה ומוסיף חומש על הערך הזה הקצוב וכלל זה יהיה בידך בכל חומש האמור בתורה שהוא רביע הקרן כדי שיהיה הקרן עם החומש הנוסף עליו הכל חמשה ואם כל השדה שהקדיש אינה ראויה לזריעה כלל פודין אותה בשוויה. ואיזו היא נקראת שדה אחוזה זו שדה שירשה אדם ממורישיו. ושדה מקנה היא שדה שלקחה אדם משלו או שזכה בה בשום צד שלא מחמת ירושה ודין

א"י הבעלים להקדיש ובקרקע אם יכול להוציא בדיינים יכול להקדיש ואם א"י להוציא בדיינים א"י להקדיש וע' בה"מ סי' שנ"ד והרהמ"ח כ' כאן אפי' מטלטלין אם יכול להוציא כו' נראה דבקרקע אפי' א"י להוציא בדיינים יכול להקדיש. ול"ע דלפי המבואר בש"ס כ"פ דמטלטלין דוקא פקדון דלא כפרי' אבל כפריה אף דיכול להוציא בדיינים א"י להקדיש ובקרקע אף דכפרי' אם יכול להוציא בדיינים יכול להקדיש ואם א"י להוציא אף קרקע א"י להקדיש וד' הרהמ"ח צ"ע:

(ג) **ונוהגת** כו' הייט להקדיש לכתחלה כו' אינו מבין דאינו תלוי כלל בזמן היובל רק בזמן הבית יכול להקדיש לכתחלה כמו מטלטלין. אך בזה"ז שאין בית אין מקדישין לכתחלה ואם הקדיש יעשה כשמואל ויוליך הפדיון ליס המלח אבל בזמן הבית מותר להקדיש לכתחלה ופודין ונותנים הדמים לבה"ב וכ"כ מסוף דברי הרהמ"ח ע' ש"ס ור"מ ותראה וז"פ וד' הרב המחבר תלה ביובל צ"ע. ומ"ש הרהמ"ח דיש לו עונש שמועל בהקדש אם יש מעילה במקדיש בית בנוי ע' כאן בר"מ פ"ו ובפ"ו מה' מעילה דדבריו סותרים וע"ש בלח"מ ולעיל מ"ש במלות מעילה:

מצוה שנ"ה (א) **לדון** בדין ערכי שדות כו' עיין ר"מ פ"ד מהלכות ערכין והדינים כו' בקילור. המקדיש שדה אחוזה שירשה ממורישיו שהיה שלהם עד שעת חילוק הארץ ואפי' לר"י דסובר אחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל מ"מ השדות יש להם דין שדה אחוזה כיון דתחת זו החזור לו אחרת לא מיקרי שדה מקנה וא"ל שיהי' בירושה חד בר חד עד יב"נ כ"כ התוספות גיטין דף מ"ח ע"ש והן מקדיש שדה טובה ביותר או שדה רעה ביותר ורוצה לפדותה הן בעלים או אחרים נתנה התורה קצבה בזמן היובל אם מקדיש תיכף אחר היובל ורוצה לפדותה תיכף נותן בעד כל מקום שיוכל לזרוע חומר שעורים חמשים שקלים היינו חמשים סלעים וזהו בעבור מ"ט שנים שבין יובל ליובל ואם פודה בשנה השנית מגרע סלע ופונדיון כי נפדה בגרוע כגון אם פודה עשר שנים לאחר היובל וישנו עוד ל"ט שנים עד היובל הבא וכן אם הקדישו עתה נותן עביר כל שנה סלע ופונדיון כ"ה גזה"כ דבעד יובל שלם נותן חמשים שקלים ומה שיוצא מהיובל נותן סלע ופונדיון לכל שנה עד יובל הבאה ואע"פ לפי ערך נ' שקלים מגיע רק מ"ח פונדיון (ופונדיון א' הוא יותר מ"מ נותן סלע ופונדיון דהוא קלבון ער"מ) כי מ"ח פונדיון הוא סלע א"כ מ"ט סלעים ומ"ט פונדיון הוא יותר מנ' בקל אוהו הפונדיון מ"מ נותן יותר קלת כי כשנותן לשלחני פונדיונות ליקח סלע נותן מ"ט. ואם פודה אינו נותן בכל שנה רק מה שמגיע נותן בפ"א ואם הבעלים או אשתו או יורשיו פודין מוסיף חומש לפ"ע שנותן הקרן נותן עוד חומש ורשאים הבעלים למכור שדות או ללות שיגאל שדה זו וכן גואל חצי השדה אם רוצה וזה חומר בהדיוט מהקדש דהמוכר להדיוט אינו מוכר שדות וכן אינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין ובהקדש בכל ענין. והנה בזמן היובל דעת הר"מ דמלוה על האדון והאדון קודם אבל אין כופין את האדון ע' בפ"ה וז"פ כיון דמלוה על האדון והתורה קצבה שיעור לפדיון א"כ אפי' אם אחר רוצה ליתן הרבה יותר מהאדון מ"מ אין שומעין לו דהוא נותן כשיעור הקצוב בתורה אך אם אין להאדון פודה ואחרים באים לפדות אם א' נותן כשיעור הקצוב וא' נותן יותר בודאי הנותן יותר לו מוכר הגיזבר כי אין פוחתין משיעור הקצוב אבל להרבות שיהי' רווחה להקדש למה לא ובזה הכבר ליישב מה שהוכיח המ"ל כאן בספ"ד מדברי הר"מ דס"ל דלא כרש"י דדעת רש"י בשדה מקנה ג"כ דמים קצובים בתורה כשדה אחוזה וכ' דהר"מ לא ס"ל כן דכ' המקדיש שדה מקנה שמין אותו כו' ואח"ז כתב דשמין ומכריזין ס' יום ואי דמים הקצובים בתורה היאך שייך שומא והכרזה ולפמ"ש אפ"ל כיון דגבי שדה מקנה כתב הר"מ דפודה אותו כל מי שירלה נראה מדבריו דכאן בשדה מקנה אין מלוה על האדון וע' בפ"ה דלא כתב ד"ז דהאדון קודם רק בשדה אחוזה וכן אח"ז בבית ובבהמה טמאה וכאן כתב שמין ופודה כל מי שירלה. וע' בבכורות דף י"ד מלות גאולה באדון קודם שנאמר ואם לא יגאל כו' וע' רש"י שפירש במתפיס בהמה טמאה לבה"ב האדון קודם ובאמת הפסוק במביא במשנה כתוב בבהמה טמאה מ"מ הדין גם כן בשדה אחוזה כמבואר להדיא כאן בערכין כ"ז דמלוה באדון קודם והבעלים מוסיפין חומש ואיידי דחביב כו' מבואר להדיא במשנה ובש"ס דגם שדה אחוזה מלוה באדון קודם אבל שדה מקנה לא נזכר וגם אין הבעלים מוסיפין חומש כמבואר בר"מ כאן ויבואר בסמוך א"כ שפיר שמין ומכריזין אולי שוה יותר מהקצוב בתורה ויתן יותר הוא קודם אבל אם אינם רוצים ליתן יותר עכ"פ אפשר כדעת רש"י דאינו נפדה בפחות מהקצוב בתורה. ופשוט אע"ג דבכל הקדשות אם חיללו בדיעבד על ש"פ מחולל אבל כאן דהתורה נתנה קצבה בפירוש אינו מחולל בפחות אפי' כ"ש ואפי' לא נתן המעות כ"א כמ"ש לעיל וז"פ. והמקדיש תיכף אחר היובל ורוצה לפדותה אפי' סוף שנה אינו גורע כלום אע"פ שעמד ביד הקדש כמה חדשים אינו גורע ואם פודה צריך ליתן כל הנ' שקלים ובשנה השנית מגרע סלע ופונדיון משנה שעברה אבל בשנה הראשונה אינו מגרע כלום כי אין מחשבין חדשים להקדש כ"ה בש"ס ור"מ וכן אם פודה באמלע שנה כגון חמשה וחצי שנים קודם היובל אין אומרים שיגרע להקדש ויתן ה' סלעים וה' פונדיון בעד החמשה שנים וחצי סלע וחצי פונדיון בעד החצי שנה כי אין מחשבין חדשים וצריך ליתן ששה סלעים וששה פונדיונים כ"ה בש"ס. ובר"מ אינו מבואר זה להדיא אך נשמע מדבריו כאשר יבואר וא"ל לפרש זה. ואם גואל שנה א' לפני היובל אינו פודה בגירוע היינו ליתן סלע ופונדיון דכתיב על פי השנים כו' רק צריך ליתן כל הנ' סלעים ואם נשאר שנה וחדשים משנה השנים קודם ליובל דעת רש"י והראב"ד כיון דאין מחשבים חדשים להקדש ה"ל פחות משני שנים קודם היובל וכתיב על פי השנים כו' א"כ אינה נפדית בגרוע רק צריך ליתן כל הנ' סלעים והר"מ סובר דתלוי ברצון הגזבר אם אינו רוצה לחשוב א"כ ה"ל פחות משני שנים ואינה נפדית בגירוע רק צריך ליתן כל הנ' שקלים ואם רוצה הגיזבר מחשב החדשים לשנה וה"ל שני שנים ונותן שני סלעים ושני פונדיונות ופודה וע' בהשגות הראב"ד ובכ"מ ובלח"מ וע' בש"ס. והמקדיש שדהו בשנת היובל עלמה אינה מקודשת כלל כשמואל בגמרא ואם לא פדה המקדיש השדה עד היובל והגיע היובל והיא ת"י ההקדש יולאת השדה לכהנים והכהנים שבמשמר שחל ראש השנה של יובל הם זוכים בשדה זו ואם חל ר"ה של יובל בשבת שייך למשמר היולא שהם עובדים בתחלת ליל שבת וע' לח"מ ומ"ל באריכות מפלפל בד' רש"י דנראה דנותנים למשמר שפגע יה"כ של יובל ע"ש ומ"ש בד' הר"מ. והכהנים שזוכים באותו שדה לריך שיתנו דמים להקדש ויפלו נ"כ לבה"ב כי אין הקדש יולא בלא פדיון וכמה דמים נותנים הכהנים דעת רש"י בגמרא והרע"ב וכ"ה בכ"מ בשם מ"כ דכהנים נותנים נ' שקל דמים הקצובים בתורה ובמ"ל מפלפל בזה. וכ' דנ"ל דעת הר"מ דנותנים דמי שיווי של השדה ולא דמים הקצובים ע"ש וכ"כ דעת הרהמ"ח שלא כתב דמי' כמו שדקדק הכ"מ רק דמים נראה דדמי השיווי נותנים. ואם הבעלים פדו עד היובל הרי הוא שלהם לעולם ואינה יולאה לכהנים רק אם הוא ביד ההקדש או שגאלה אחר כמו שיתבאר. ואם גאלה מההקדש איש אחר ולא הבעלים אפי' בתו של מקדיש ואין לו אלא הבת אם הגיע יובל והיא ביד הפודה ד"ה דביובל זוכים בהשדה הכהנים וכאן הכהנים א"ל ליתן דמים דכבר נתנו הפודים דמים להקדש ולא יצא בלא פדיון ואם גאלו הבעלים מיד הפודה והגיע יובל והיא ביד הבעלים בזו יש נוסחאות מתחלפות דלנוסחאות הר"מ אין הכהנים זוכים בו ונשאר לבעלים ולנוסחא דידן וכן מביא הראב"ד כמו נוסחא דידן דיולאה לכהנים אע"פ שהיא עתה ביד הבעלים כיון דהפודה מן ההקדש היה אחר ולא הבעלים והרהמ"ח עיין בדבריו נמשך לדעת הר"מ כדרכו וקלת יש חיסור לשון בדברי הרהמ"ח שכתב אם לא פדאוהו הבעלים מיד ההקדש או מיד אחר שקנאה מן ההקדש הכהנים נותנים דמים כו' ובאמת אם הוא ביד אחר אין הכהנים נותנים דמים כי כבר נתנו הדמים הפודים מן ההקדש כמ"ש בשם הר"מ ולריך להגיה כן בדברי הרהמ"ח. ואם בת של המקדיש גאל מיד אפי' יש ת"י בשעה שהגיע יובל אינה יולאה לכהנים ביובל רק חוזרת לאביו כמו כשהמקדיש עלמו פודה דכך גזה"כ דבנו הוי כהוא עלמו דבנו הוא היורש שאינו נדחה בשום פעם אבל בתו היא כאחר במקום בן ע' בגמ' כאן. ופשוט כמו אם פודה הבן בחיי האב ומגיע יובל בחיי אביו דחוזרת לאביו דהוי כמו שפודה המקדיש דגזה"כ הוא לאחר ולא לבן ה"ה אם פדאה לאחר מיתת האב והגיע יובל ג"כ אינה יולאה לכהנים כיון דלא פדאה אחר רק הבן דהוי כמו המקדיש אם כן עתה חוזרת לאב ויורש מכח האב דאם היה האב חי היתה חוזרת לו והוא יורש כוחו ויותר מזה אם הבן ג"כ מת והירושה חוזרת לאחי האב ג"כ זוכה אחי האב או שאר יורשיו של האב דפדיון שפדה הבן ה"ל כאלו המקדיש עלמו פדה וחוזרת לאביו א"כ יורשים יורשי האב וזה מכ"ש דאם פדה בחיי האב אין הכהנים זוכים אף דלא היה יורש מכ"ש אם פדאה לאח"מ האב בודאי אינה יולאה לכהנים כיון דלא הוי אחר וממילא ביובל יורשים יורשי האב וז"פ. וגם

פשוט

ודין המקדיש שדה מקנתו ששמין אותה בשווי' רואין כמה שוה עד שנת היובל ואם פדאה המקדיש אינו מוסיף בה חומש ופדיונה לבה"ב כשאר ערכין וחרמין . וכשיגיע היובל תחזור השדה לבעלים שמכרוה בין שנפדה מיד הגזבר ע"י שום אדם ויוצאה מת"י בין שלא נפדית ויוצאת מיד הקדש חוזר לעולם לאשר לו אחוזת הארץ ואינה יוצאה לכהנים לפי שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו . וזה הקרקע לא היה ללוקח כ"א עד שנת היובל ולא כן שדה אחוזה שאם הגיע היובל ולא פדאוה הבעלים מיד הקדש או מיד אחר שקנאה מן ההקדש הכהנים נותנים דמים לפי שאין הקדש יוצא בלא פדיון והיא אחוזה להם לעולם ואותן הדמים נופלים להקדש בה"ב וכל שדה ששמין אותה להקדש למכור אותה בדמים מכריזין עליה ס' יום בבוקר ובערב שהוא שעה שהפועלים נכנסין למלאכתן ויוצאין כדי שישמעו הכל בדבר ומסמנין מצריה ואומרים כך היא יפה ובכך היא שומה וכל הרוצה ליקח יבא ויקח. ויתר פרטיה מבוארים במס' הבנויה ע"ז והיא מס' ערכין (ושם) . ונוהגת בזו"נ בזמן שהיובל נוהג . אבל בזה"ז כבר אמרו חכמים שאין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין כמ"ש למעלה ומ"מ אם עבר והקדיש קרקע עכשיו לבה"ב אפשר לי' בתקנה כדשמואל מחללו על ש"פ או יותר ומשליכה לים המלח ואם אינו רוצה בתקנה זו נראה ודאי שיש לו להעריכה במשפט הכתוב ומשליך הדמים לים המלח כדי שלא יבא למכשול לו או לבניו מוטב יאבדו ואל יכשלו בהם בני אדם משיניחם בקרן זוית לבה"ב כי לעתיד לא יחסר ממון לחזק בית אלהינו :

שלא

פשוט אם פדאה אחר מן ההקדש ובנו גאל מיד אחר לשיטת הר"מ שהבאנו דהמקדיש אם פודה מיד אחר ג"כ אינה יוצאה לכהנים ה"ה אם בנו פודה מיד אחר ג"כ אינה יוצאה לכהנים כי בנו הוא כמקדיש עצמו וכ"ז פשוט . וז"פ גם כן דאם המקדיש או בנו פדו מההקדש ואח"ז מכרו לאחר ובשנת היובל הוא ביד אחר מ"מ אין יוצאה לכהנים ביובל כיון שהפודה נשאר בידו לעולם וה"ל כאלו מכר שלו לחבירו דיחזור ביובל לבעלים ולא לכהנים וז"פ מאוד . ומבואר בש"ס אבעיא אשה מי מעמיד לה שדה בעל מוקים לה שכן יורשה א"ד בנה מוקים לה שכן נוטל בראוי כבמוחזק ועלתה בתיקו ופירש"י אשה שהקדישה שדה מלוג מי יפדנה מיד ההקדש שלא תצא לכהנים ביובל כו' בעל או הבן והנה האבעיא על שניהם באשה שיש לה בעל והבעל פדה אם ה"ל כיורש גמור וחוזרת לאשה כיון דהוא יורש אפי' במקום בן או ה"ל כאחר א"ד כיון דהבן יורש בראוי כו' ופשוט אפי' אם אין לה בן כלל מ"מ הבעל בספק אם הוא יורש גמור א"ד שהבן הוא יותר יורש א"כ ה"ל כאחר כמו בת אפי' בלא בן וכיון דהוא ספק אם קדמה האשה וזכתה הרי היא שלה ואם קדמו הכהנים וזכו היא שלהם לפי דעת הר"מ דאין האשה מוחזקת ע"י הבעל וגם לא שייך חזקת מ"ק ע' בלח"מ ודעת הראב"ד דהאשה היא מוחזקת ע"י הבעל ער"מ ובראב"ד וא"ר להאריך כאן בדיני תפיסה . וכן אם בנה פדה ביש לה בעל והגיע יובל ג"כ הוא ספק אם יחזיר לה בכל מקום שהבן פודה א"ד דכאן הרי הוא כאחר כיון דהבעל יורש יותר ג"כ מי שקדם וזכה או האשה או הכהנים זכו וגם הראב"ד מודה בזה דל"ש חזקת האשה ע"י הבן כיון דאינו אוכל פירות עיין בהשגות . והנה נראה דהספק שבש"ס מי הוא היורש יותר בין שניהם היינו הבעל או הבן אבל א' בין שניהם הוא ודאי מעמיד השדה אך לא ידעינן מי הוא א"כ אם פדה הבעל מהקדש ובנה פדה ממנו או להיפוך א"כ לנוסחאות הר"מ שהבאנו דאפילו פדאה אחר מההקדש אם חזר המקדיש ופדאה אינה יוצאת לכהנים וכבר כתבנו דל"ד המקדיש ה"ה הבן דעומד במקום המקדיש וגם כתבנו היכי דהמקדיש פדה מהקדש ואח"ז קנה אחר מיד הבעלים בודאי חוזרת לבעלים ע' לעיל א"כ כאן ממ"נ חוזרת לאשה ולא לכהנים דרך משל אם הבעל פדה מהקדש ובנה קנה מאתו אם כן אם הבעל מעמיד השדה והרי הוא כאשה א"כ אפי' הבן הוא אחר מ"מ כיון דהפודה הוא המעמיד חוזרת ולא איכפת לן מה שהיא אחר כך ביד אחר ואם הבעל הוא אחר א"כ הבן מעמיד וא"כ ה"ל כפדה המקדיש מאחר וג"כ חוזרת לבעלים לפסק הר"מ לפי גירסתו ומ"ל המקדיש או הבן כמ"ש לעיל א"כ בכה"ג יוצאה בודאי לאשה ואין לכהנים שום זכות בשדה . אך לפי שיטת רש"י והראב"ד לפי גירסא שלהם היכי דהפודה הוא אחר אע"פ שקנה המקדיש מ"מ יוצאה לכהנים דאזלינן אחר הפודה א"כ הוי ספק בכ"ע כי א"י אם הפודה הוא מעמיד וחוזרת לאשה או אם הוא אחר וחוזרת לכהנים הן אם היה הפודה הבעל או הבן אך החילוק אם הי' הבעל הפודה ועתה היא ביד הבן א"כ מספק כל הקודם זכה ואין האשה מוחזקת יותר מן הכהנים ואם הבן היה הפודה ועתה היא ביד הבעל האשה מוחזקת ע"י הבעל לסברת הראב"ד . והר"מ כאן בפ"ד כתב וז"ל האשה שהקדישה שדה אחוזה וגאלה הבעל מיד הקדש והגיע יובל כו' הדבר ס' אם חוזרת לאשה או לכהנים לפיכך אם קדמה כו' ולא הביא דין הבן כלל דבש"ס הוא ספק על הבן ג"כ במקום בעל וכבר תמה הכ"מ וכתב דגירסתו הי' דהאבעיא הוא בבעל דוקא ע"ש א"כ לשיטתו הבן הוא מעמיד ודאי אפי' במקום בעל אך הספק הוא על הבעל ע"כ אם הבעל פודה ספק אם הוא לכהנים ומי שקדם כו'. ופשוט דל"ד בהקדישה השדה בעת שהי' לה בעל אפי' הקדישה השדה קודם שהי' לה בעל ואח"ז נשאת והבעל פדה ג"כ הדין כן כי עתה היא יורש והבעל יורש אף בנכסים שנפלו לאשה אחר הנשואין וז"פ . ונראה דאם הבעל פדה וקודם היובל מתה אשתו מ"מ ה"ל ספק דאפשר חוזר לאשה וא"כ הוא יורש אע"פ בעת שחוזר לאשה מתה האשה ואין הבעל יורש בראוי ז"א לסברא זו דבעת שפדה היה ראוי לחזור לאשה אי אמרינן הבעל מעמיד כו' א"כ השדה חוזרת ביובל לאשה והבעל אין לו אלא ק"פ דהמוכר שדהו בשנת היובל אינו אלא ק"פ ללוקח ע' בפ' השולח וגוף השדה שייך להאשה א"כ תיכף שמתה יורש גוף השדה דזה ה"ל מוחזק ע' באה"ע סי' ל' דאם כתבו לה שדה מהיום ופירות לאח"מ ה"ל מוחזק א"כ ה"נ דהשדה שייך לה ה"ל יורש וביובל שהוא ספק אם שייך לו דה"ל לחזור לאשה א"כ הוא יורש או לכהנים א"כ הוא מוחזק שהרי השדה ת"י ונשארת בידו מטעם ירושה כנ"פ . וא"נ לבא לכאן מחמת שמלוה שטמו פלגי ע"ש באה"ע רק השדה היא שלה ואינו ראוי כי הגוף שלה לסברא זו דהדרי' לאשה כנ"ב ופשוט . וז"פ ג"כ אם האשה הקדישה נ"מ ומתה ואח"כ אם פודה הבעל בודאי דינו כאחר דבשעת פדייה אינו יורש כלל אפי' על שדה זו דזה ה"ל ודאי ראוי דאינו יורש כיון דבשעה שמתה היתה השדה הקדש א"כ ודאי ה"ל כאחר וז"פ מאוד . והבאתי לעיל דמוכר להדיוט בזמן היובל א"י הלוקח לחפור בו בורות שיחין ומערות והוא מהירושלמי מובא במ"ל פ"י מה' שמו"י דכתיב ושב לאחוזתו כו' ונראה דאם אחר פדה מיד ההקדש דיוצא לכהנים ביובל אפשר דמותר לחפור בו דאין לימוד ע"ז וגם ההקדש עצמו מותר לחפור בו אם יצטרכו וגם אפי' אם בנו פודה דיחזיר לאביו ג"כ כיון דבא מכח הקדש מותר לחפור בו כ"נ . וז"פ בודאי אם פדה הבעל ואח"כ קודם היובל נתגרשה מ"מ כיון דבשעת פדייה היה ראוי לחזור לה חוזרת לה והיא ס' אפי' יש ת"י כי אין האשה מוחזקת ע"י הבעל דהרי אין אוכל פירות עתה ובזה נסתלקה השגות הראב"ד שכ' מסתברא דאשה מוחזקת כי הבעל אוכל פירות ומחזיק בשביל פירותיו ובאמת איירי בכל גווני אפי' נתגרשה דאין הבעל אוכל פירות . אך הראב"ד לא כתב בדרך השגה רק הדין מסתברא כו' והיינו שעודה תחת בעלה ביובל אז היא מוחזקת ע"י בעלה ופשוט . וע' בלח"מ הקשה על הר"מ דאפשר האבעיא בש"ס אם בעל מעמיד לה שדה דוקא למ"ד ירושת הבעל דאורייתא אבל להר"מ דפוסק ירושת הבעל דרבנן אפשר לא הפקיעו חז"ל זכות הכהנים ונחשב כאחר ויוצאה לכהנים . והקונה מאביו או מאיזה ממורישיו שדה והקדיש ואח"כ מת המוריש דינו כשדה אחוזה וילפינן מקרא אשר לא משדה אחוזתו כו' יצאה זו שראוי להיות שדה אחוזה והיא פלוגתא במשנה ופוסק הר"מ כר"י וכר"ש . ופשוט דאם פדה הוא או אחר קודם מיתת המוריש דבשעת פדיון היה ראוי לחזור כשדה מקנה ואח"כ מת המוריש פשיטא דזכ' היורש ביובל כיון דבשעה שיצאה מן ההקדש היה ראוי לחזור ויורש הוא זכות אביו או מוריש אחר וז"פ מאד. המקדיש את הטרשין היינו שדה שאינה ראויה לזריעה נפדית בשויה ואם לא נפדית או פדאה אחר יוצאת לכהנים רק הדין חלוק דאין נפדה בערך הקצוב בתורה רק בשויה אבל לשאר דינים היא כשדה אחוזה דכתיב בית זרע כו' והאי לאו בר זריעה היא ולענין לצאת לכהנים כתיב שדה והאי שדה היא והוא מש"ס ומבואר בר"מ . ואם הקדיש אילנות נפדים בשויה דלא נקרא בית זרע וגם אין יוצאה לכהנים דלא נקרא שדה ג"כ מבואר שם . ונ"פ דאחר הפודה שדה אחוזה מן ההקדש כיון דאינו עומד לחזור ביובל אך אם המקדיש יפדה מידו יחזור לבעלים לשיטת הר"מ מ"מ נראה דאין הדין כמו קונה מיד ההדיוט דיש רשות להמוכר לפדות השדה אחר שני שנים בגרעון בע"כ של הלוקח או בתוך שני שנים א"י לפדות כמ"ש לעיל כיון דמידו אינו עתיד לחזור לבעלים לא הוי כלל כקונה מהדיוט ול"ש כל הדינים המבוארים בר"מ פי"א מהלכות שמו"י והבאנו לעיל . אך תלוי ברצון הלוקח היינו הפודה אם רוצה מוכר לו כי היא שלו לגמרי עד היובל וביובל תצא לכהנים אך אם הבן פודה דיחזור לאביו ביובל בכ"ע כמ"ש לעיל אפשר דדינו כמו קונה מאביו דיכול המוכר לפדות בע"כ ושאר דינים המבוארים במוכר להדיוט . אך נ"ל כיון דכל הדברים ילפינן מקראי א"כ דוקא הדיוט שקנה מהדיוט אבל במקדיש לא מצינו זה א"כ לא שייכים הדינים הנ"ל וברצונו תליא מלתא וכן לענין שאר דינים כנ"ל . ופשוט לשיטת רש"י וראב"ד דבאחר הפודה אפי' אם המקדיש בעצמו פודה מידו מ"מ יוצאת לכהנים בודאי ה"ה אם הפודה חוזר ומקדיש והמקדיש הראשון פדה מיד הקדש בעצמו מ"מ חוזרת לכהנים דהראשון לאו אדון כלל כיון דפדאה אחר וזכו בה הכהנים והקדיש רק עד היובל כי ביובל היה עתיד לצאת לכהנים א"כ השדה זו היא של כהנים מ"ל מכר הפודה לאחר או לשמים ודאי יוצאה לכהנים . וגם נ"פ דעתה ה"ל כמקדיש שדה מקנה דהכהנים הם הבעלים והוא קנה עד היובל מהכהנים ודינו לגמרי כשדה מקנה דנפדית בשווי' ולא כערך הקצוב כמשי"ת וגם אין מוסיף חומש כי ה"ל שדה מקנה לכל דיניו כנ"פ . אך לדעת הר"מ דאם המקדיש פודה מיד אחר תשאר בידו ביובל א"כ ה"נ דהקדיש מ"ל לשמים ומ"ל להדיוט ואפי' מכר לכמה ב"א בזא"ז מ"מ כיון דבשעת היובל היא בידו נשאר בידו ה"ה כאן דפדאו בעצמו מההקדש כאלו פדה מאחר ונשארת לו ביובל . אך נראה אף דבכ"מ המקדיש יוכל לפדות בע"כ מן ההקדש כמ"ש מצוה באדון כו' מ"מ מה מכר ראשון לשני כל זכות כו' ה"נ כיון דהפודה ה"ל זכות שלא למכור לאדון הראשון כמ"ש לעיל א"כ אותו זכות יש להקדש אם אין הגיזבר רוצה אינו פודה ויוצאה לכהנים כי מ"ל לשמים או להדיוט ומכר כל זכות שיש לו ואפשר ג"כ לענין פדיה ה"ל כדין שדה מקנה לענין בשווי' כיון דהראשון אינו אדון גמור כי א"י לפדות מהקדש בע"כ או אפשר כיון דמ"מ יש לו זכות ברצון ההקדש דישאר בידו ה"ל כשדה אחוזה ונפדית בערך הקצוב ומוסיף חומש וצ"ע . הקדיש שדהו בשנת היובל עצמה אינה מקודשת דהלכה כשמואל בדיני וקצ"ע הא הוי איסורא לענין להנות מן ההקדש ואכ"מ להאריך ובכ"מ כ' עוד טעם אחר . וכ"ז בישראלים הן זכרים ונקבות אבל כהנים ולוים בעריהם מקדישין לעולם אפי' ביובל עצמה וגם גואלים לעולם אפי' אחר היובל ואין השדה יוצאה לכהנים הן אם הוא ביד ההקדש או אם פדה אחר אך אם פודה מההקדש נותן דמים לבה"ב כי צריך לפדות מיד ההקדש דאין הקדש יוצא בלא דמים ובפדה אחר יוצאה ביובל . ואינו מבואר אם ערך הקצוב הוא ג"כ בכהנים ולוים או דנפדה בשווי' ומצד הסברא אינו נותן כאן ערך הקצוב כי ערך הקצוב הוא עד היובל דיוצא מיד ההקדש אבל כאן דהיא ביד הקדש לעולם

אך

אך שייך קלבה וגם אין שייך גירוע כי יהיה לעולם להקדש כ"ז שאינם פודים כ"כ ומ"מ ל"ע. וכ"ז דוקא בזמן שהיובל נוהג ושדה של א"י אבל בזמן שאין היובל נוהג אינה נפדית בערך הקלוב רק בשווי' ונפדית לעולם ואין יוצא לכהנים וה"ל כמקדיש ביתו או מטלטלין כ"ז מבואר בש"ס ור"מ. והמקדיש שדהו ופדה השדה כהן והגיע יובל א"י הכהן לומר כיון דהשדה יוצאה לכהנים והרי היא ת"י אלא יוצאת מידו לאנשי משמר גם כן בש"ס ור"מ. וכל הנ"ל הוא בשדה אחוזתו אבל אם קנה שדה מחבירו ומקדיש אותו כיון דביובל יוצא מאתו אין לו כח להקדיש יותר דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ע"כ הן אם השדה ביד ההקדש והן אם פדה אחר או המקדיש חוזרת לבעלים הראשוני'. ועי' כאן במ"ל כתב שנראה' מדברי רש"י בחומש דמיד ההקדש אינה חוזרת לבעלים רק בפדה אך הר"מ כתב מפורש דגם מיד ההקדש יוצאת לבעלים וגם התוס' גרסו כן ברש"י (ע' בהשמטות). וכ"פ אף דבמשנה מבואר דשדה מקנה אינה יוצאה לכהנים דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וקרקע זו לא היתה שלו ביובל אלא עד היובל א"כ אפשר אם אינה יוצא' ביובל כגון שמכר שדהו לס' שנה כמ"ש במלות יובל לעיל א"כ דיך משל שמכר לו שדה עשר' שנה קודם יובל על ס' שנה דאינה יוצאה ביובל וא"כ כשהגיע יובל יש להיות עוד ביד הלוקח נ' שנים והלוקח הזה הקדישה וכשמגיע יובל אינה חוזרת לבעלים אפשר כל אותן השנים יצא לכהנים עד מלאת הזמן שיחזור למוכר. ז"א דנרא' דגזה"כ בכ"ע דאין שדה מקנה שייך לכהנים כלל והמשנה נקט הטעם עפ"י הרוב אבל באמת אפי' אם אינה חוזרת ביובל לבעלים מכל מקום אין לכהנים שום זכות בשדה זו רק בשדה אחוזה דמפורש הדין כך בתורה אבל לא שדה מקנה בשום ענין אפי' בלא חזרה ביובל כנ"ב. ואם שדה מקנה נפדית מיד ההקדש בערך הקלוב כשדה אחוזה או נפדית בשווי' היא פלוגת' במשנה בערכין י"ד דת"ק היינו סתם משנה סובר דנפדית בשווי' ור"א סובר דנפדית בערך הקלוב כשדה אחוזה והלכה כת"ק וכ"פ הר"מ כאן דנפדית בשוויה ורש"י בחומש פרשת בחקותי כ"ז פסוק כ"ב כתב לפיכך אם בא לגאלה יגאל בדמים הללו הקלובים בשדה אחוזה כו' שנה משנתו כר"א ואף על פי דלית הלכתא כותי' ואין זה תימא דבכ"מ בחומש נקט רש"י דלא כהלכתא כמ"ש המפרשים כ"פ. והמ"ל כאן מביא דברי רש"י הללו ותמה עליו היכי רמיזא דשדה מקנה נותן בערך הקלוב ופלפל בד' הר"מ דאינו סובר כן ע"ש ובסה"ד כ' ג"כ כי שיטת רש"י ל"ע דהיאך רמיזא. ודבריו תמוהין דרמיזי דר"א סובר כן וע"ש בש"ס ואין תימה אם רש"י נקט דלא כהלכתא ובודאי הר"מ אין סובר כן בלא הוכחות דודאי הלכתא כרבנן ובפרט דהוא מתלמידי ב"ש כידוע בודאי הלכה כת"ק וא"נ לראי'. אך על רש"י אין תימה אם נקט כר"א שכן דרכו בכ"מ. והפודה שדה מקנה אין הבעלים מוסיפים חומש מבואר ג"כ בגמ' דף י"ד וכ"פ הר"מ והרהמ"ח ועש"ס שם. והנה קושית הלח"מ שהבאנו לעיל כיון דירושת הבעל דרבנן היאך מעמיד לה השדה ומפקיע מן הכהנים אין קושיא כ"כ דשדה אחוזה היא חולין ביד כהן ויכולים חז"ל להפקיע ממונו כמו ירושת הבעל דאינה חוזרת ביובל דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כמבואר פי"א מהשמו"י אף דהיא מלוה לחזור ביובל ויותר מזה כתבתי לעיל דהמקדיש שדהו ביובל לא הוי איסורא רק ממון והלכת' כשמואל בדיני. והנה לדעת הר"מ אף דהוא מדרבנן מ"מ מעמיד לה שדה נראה פשוט באשתו קטנה שהגיעה לעונת נדרים שהקדיש' והגיע יובל והוא ביד ההקדש בודאי אף בקטן וקטנה שהקדישם הקדש הדין כן דאם הגיע יובל ולא גאלה דיוצא לכהנים א"כ אם הבעל פדה חוזרת השדה לזה כיון דהוא יורש דרבנן כמבואר בר"מ ה' אישות ואה"ע סי' ל'. והנה אשת טומטום כבר כתבנו לעיל כ"פ דאין לו חופה דאינו ראוי לביאה א"כ אינו יורש בודאי. אך אנדרוגינוס הוא ספק ועי' בש"ע אה"ע דמספק אין הבעל יורש כלל א"כ לא הוי יורש. אך יש דיעות שהוא יורש ספק ומהני תפיס' ע"ש א"כ כאן מספק ספיקא שייך לכהנים דלמא אין הבעל מעמיד שדה וא"ל הבעל מעמיד דלמא אינו יורש כלל ובס"ם אי מוליאין ממון הדברים עתיקין. ועיין במ"ל מביא ירושלמי המה יסדו שמואל ודוד באומנותם אומנות גדולה היתה שאין משמר נוטל ושוה בשד' אחוזה עד שיטול חבירו וכו' דא"י כוונת הדברים וגם הר"מ אינו מביא הירושלמי וע'

מצוה שנ"ו שלא לשנות קדשים מקרבן לקרבן

(א) שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן כגון שנחזיר השלמים אשם או האשם שנחזרנו חטאת בזה וכדומה לו יש בו לאו ועל ד"ז נאמר בכאן בבכור לא יקדיש איש אותו כלומר שלא יעשה הבכור לא עולה ולא שלמים ולא קרבן אחר ובאה הקבלה דל"ד בבכור הקפיד הכתוב דה"ה לכל קדשי מזבח שכן אמרו בספרי אין לי אלא בכור מניין לכל שאר הקדשים שאין משנין אותן מקדושה לקדושה ת"ל בבהמה לא יקדיש איש אותו ירמוז בכל בהמה קדושה בין בקדושה לקדשי מזבח בין לבה"ב שאין משנין אותה מקדושתה ועל הכל נא' לא יקדיש איש אותו אבל יונח כמות שהוא. משרשי המצוה מ"ש למעלה במצות התמורה כי כ"ז למיראת המקדש. מדיני המצוה משארז"ל שאם הקדיש לבדק ההיכל לא ישנה לבדק המזבח וכן כל כיו"ב. ועוד אמרו ג"כ שאין מערימין על בהמת הקדש להקדיש עוברה קדושה אחרת אלא הרי הוא בקדושת אמו שוולדות קדשים ממעי אמן הן קדושים משא"כ בבכור שהבכור ביציאתו הוא מתקדש דבפטר רחם תלה הכתוב ולפיכך אפשר להערים על הבכור קודם שנולד להקדישו קדושה אחרת וע"ז נאמר אשר יבכר לה' לא יקדיש איש אותו משיבוכר אי אתה מקדישו אבל אתה מקדישו בבטן. ולפיכך מי שאמר אם תלד זכר המבכרת הרי הוא עולה יקריב אותו לעולה אבל אינו יכול לעשותו זבחי שלמים לפי שאינו יכול להפקיעו מקדושתו וקדושת השלמים למטה היא מן הבכור שהבכור נאכל לכהנים לבד והשלמים לכל אדם ויתר פרטיה בפ' חמישי מתמורה (ושם) ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שאפי' בזמן הזה שאין מקדישין מי שעבר והקדיש בהמה להקדש א' אינו יכול לשנותה להקדש אחר ועובר ע"ז ושנה אותה מקדושה לקדושה כגון שהקדישה לשלמים ואח"כ אמר שתהא קדושה לעולה או לקרבן אחר עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

מצוה שנ"ז דיני חרמים

(א) לדון בדיני חרמים כלומר שכל מי שהחרים דבר מנכסיו סתם כגון שאמר דבר פלוני ממה שיש לי יהי' חרם שינתן אותו דבר לכהן שנאמר אך כל חרם אשר יחרם איש וגו' אלא א"כ אמר בפירוש שהחרם יהי' לה' או לבה"ב שכך אמרו ז"ל סתם חרמים לכהנים וראייתם ממ"ש בפ' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו. משרשי המצוה לפי שישראל הוא העם אשר בחר האל לעבודתו ולהכיר שמו והם אינם תחת ממשלת המזלות אשר חלק השי"ת לעמים מן האומות אבל הם ת"י של הקב"ה מבלי אמצעות מלאך ומזל וכמ"ש כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו וכמו שאתה מוצא כשגאלם ממצרים שהי' נס כולל כל האומה שהוא בעצמו ובכבודו הוציאם משם כמו שדרז"ל

שו"ת ח"ן סי' קכ"ב פי' שם דקאי על שיסדו כ"ד משמורים דתשבו שמשמר א' שהגיע היובל במשמרו ונטל שדה אחוזה לא יהיה משמרו מגיע עד עבור כ"ד יובלות והכלל בכ"ד יובלות יהיה כל הכ"ד משמורות חוזרים חלילה דיגיע לכל משמר שבוע שפוגע היובל והוא חשבון נפלא לחשוב על כ"ד יובלות וע"כ לא הביא הר"מ כיון דאיכא כ"ד משמורות ממילא יגיע לכ"א כפי החשבון ע"ש:

מצוה שנ"ו (א) **שלא** לשנות כו' מבואר בר"מ פ"ד מהלכות תמורה והיא גזה"כ שלא ישנה את הקדשים אפי' מקל לחמור כגון שאומר על שלמים שיהיה עולה ומכ"ש מקה"ק לקק"ל אף דאין דיבורו מועיל כלום דא"י לשנות התורה [illegible] דאסור לשנות בדיבורו ועובר על הדיבור הלאו הזה וכן קדשי בה"ב אין משנין כילד אם הקדיש לבדק היכל לא ישנה לבדק המזבח כ"ה לשון הר"מ והראב"ד השיג עליו דקדשי בה"ב א' הוא ואין חילוק בין זה לזה ועיין בכ"מ כתב דדעת הר"מ דבקדשי מזבח אין משנים אפילו מקל לחמור ובקדשי בה"ב דוקא מחמור לקל כגון מהיכל דהוא חמור למזבח דקל אבל מקל לחמור מודה הר"מ דאינו עובר ע"ש. ונראה דאסור לשנות ג"כ מקדשי בה"ב לקדשי מזבח בקל ממנו או מקדשי מזבח לבה"ב בענין שאינו חל כמבואר לקמן הכלל היא גזה"כ דאין משנין מקדושה לקדושה ונוהג הלאו בכל האישים. אך אין לוקין דהוא לאו שאב"מ דהוא רק דיבור ובדיבוריה לא אתעביד מעשה כלל כי ל"מ וה"ל לאו שאב"מ עיין בכ"מ מביא כן בשם הר"י קורקס וכ"ה בד' הרהמ"ח כאן. ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש העיבור לקדושה אחרת כי וולדות קדשים ממעי אמן הם קדושי' וא"י לשנות. ופשוט דג"כ עובר בלאו ואינו מועיל כי קדוש בקדושת אמו אבל בכור במעי אמו דהוי חול יכול להקדיש העובר לעולה וה"ז עולה וא"י להקדיש לשלמים דקדושת שלמים קלה מקדושת בכור. ופשוט דאם הקדיש לשלמים בודאי הוא שלמים כי עתה הוא חולין אך אסור לעשות כן לכתחל' ואפשר הוא מדרבנן כמו דאסור להטיל מום במעי אמו כדי שלא להפקיע מקדושתו עיין תמורה דכ"ד ע"ב ובבכורות דף ג' אבל הוא בודאי הקדש זה שהקדיש ואינו עובר בלאו כי הוא חולין רק לכתחלה אסור מדרבנן להפקיע וז"פ. ואם אמר על הבכור עם יציאת רובו יהיה עולה ה"ז בכור ואינו עולה כיון ששניהם באים כא' דדברי הרב ודה"ם כו' ודברי הרב קודמים וה"ז בכור כ"ה בש"ס ובר"מ ופשוט דאינו עובר בלאו גם כן כיון דבאים כא' אין זה נקרא שינוי אע"פ דדברי הרב קודמים ואין נקרא שינוי אלא אם הוא קדוש קודם והוא משנה אבל בבאין כא' אינו שינוי וא"ע כנ"פ. וד"ז דפסק הר"מ דוולדות קדשים במעי אמן הם קדושים עכ"מ בתחלת הפרק מה שתמה ע"ז ועלח"מ ושעה"מ והוא ענין ארוך. והנה ממה שמבואר עם יציאת רובו מבואר דאם אמר ה"ז עולה עם יציאת מיעוטו ה"ז קדוש לעולה ועיין בחולין דס"ט גבי מכרו לנכרי בילא שלים וילא אח"כ דר"ה סובר דאין מכירתו חל דלמפרע הוא קדוש א"כ ד"ז דכאן לא כר"ה דלר"ה אפילו מקדים עם יציאת מיעוט אינו קדוש וכ"כ שם התוס' ובכורות דל"ה דכ"ז דלא כר"ה והר"מ פוסק כר"ה בה' בכורות א"כ למה כתב הר"מ עם יציאת רוב ראשו אפילו במיעוט הדין כן. אך עתו"ס כתבו דאפשר לחלק בין ד"ז למכרו לנכרי א"כ גם דעת הר"מ כן. ובמה שמבואר כאן דיכול להקדיש עובר אע"פ דעובר הוי דשלב"ל עיין בספ"י לקדושין סוגיא דהמקדש כו' לאחר שתתגיירי מה שפלפל בזה:

מצוה שנ"ז (א) **לדון** כו' ער"מ פ"ו ופ"ח מה' ערכין ואכתוב בקילור כדרכי. האומר על איזה דבר מנכסיו הן קרקע או מטלטל אפי' אמר על כל נכסיו ה"ז חרם לבה"ב או חרם לשמים הרי אלו יפלו לבה"ב ונפדים בשווייהם ויפלו הדמים לבה"ב והנכסים יצאו לחולין ככל הקדש בה"ב ואין לו דין שדה אחוזה להתחלק לכהנים כי זהו דין בפ"ע ואם אמר בלשון חרם לבה"ב נפדים בכ"ע בשווייהם וגם הבעלים אין מוסיפין חומש כי לא נזכר בכתוב חומש עיין בערכין י"ד ומועלין בהן ככל קדשי בה"ב ואפי' אם לא אמר ה"ז או אילו לחרם בה"ב רק אמר הרי עלי מנה לחרם בה"ב אמירתו לגבוה כו' כמו הרי עלי מנה לבה"ב וכ"כ תוס' תמורה דל"ב הובאו דבריהם כאן במ"ל ועיין בתיו"ט כאן במשנה ו' בד"ה ריב"ב כו' כתב בשם הר"מ בפי' המשנה דתמורה ז"ל ואל יעלה על דעתך שיש הפרש בין אמרם קדשי בה"ב ובין אמרם חרמי בה"ב לפי שהשמות

שדרז"ל ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך והכיתי כל בכור אני ולא שרף כו' כמו שבא בהגדה ולכן בכל עת היות ישראל מחזיקים בתורתו ומתעטרים בעבודתו לא תנוח בהם רק טובה ושפע ברכה ורוח נדיבה וטהרה תסמכם. וההפך והיא המארה והחרם על אויביהם ושונאיהם של ישראל וע"כ כי יקצר רוח אחד מהם ויוציא מפיו לשון קללה וחרם על ממונו וקרקעותיו שהם תחת הברכה הודיעו הכתוב שא"א לו להוציאו מרשות המבורך לרשות אחר לפי שכל אשר לישראל שהם חלק השי"ת לו הוא ומה שקנה עבד קנה רבו אבל מ"מ אחר שידענו באמת כי כוונת המחרים להוציא אותו דבר מרשותו ראוי להשלים חפצו וישוב לרשות אדוניו ויהי' קודש. וזהו שאמר הכתוב בסמוך כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת שעניינו ע"ד הפשט שהמחרים מן האדם שאינו שלו כגון הנלחמים על אויביהם שנודרים נדר אם נתון תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם שימותו כי שאר העם מהעכו"ם אינם בתוך מעיין הברכות כמו שאמרנו ולשון חרם נתפס עליהם ופועל בהם. וכן פי' הכתוב הזה הרמב"ם ז"ל על צד הפשט ואע"פ שיש בכתוב מדרשות רבים ע' פנים לתורה וכולם נכוחים למבין ומזה השורש הוא שארז"ל שכל אשר ללוים ולכהנים בין קרקע בין מטלטלין אין מחרימין אותן כלומר שאפילו אמר הכהן או הלוי על שדהו שיהי' חרם אינו נתפס כלל כי הוא כשוכן בית אדוניו מקום הברכה והחסד והטוב וכל אשר יש לו להשי"ת הוא ובתוך הברכה אין מקום לחרם חלילה. מדיני המצוה משארז"ל מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים שח"ש הקדש ונפדין בשווייהן ויפלו הדמים לבה"ב ויצאו הנכסים לחולין וחרמי כהנים כלומר חרם סתם שהוא לכהנים אין להם פדיון לעולם אלא ניתנין לכהנים כתרומה ועל חרם כהנים נאמר לא ימכר ולא יגאל לא ימכר לאחר ולא יגאל לבעלים. ואחד המחרים קרקע או מטלטלין נותנין לכהני' שבאותו משמר בשעה שמחרי' וחרמי כהנים כ"ז שהם בבית הבעלים הרי הם הקדש לכ"ד שנאמר כל חרם קודש קדשים הוא לד' נתנם לכהן הרי הן כחולין לכ"ד שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה ושדה חרמו של כהן אינה חוזרת לבעלים הראשונים לעולם. ויתר פרטיה בפ"ח מערכין וראשון מנדרים (ה' ערכין פ"ו). ונוהגת בזמן הבית

שהשמות משונים והענין א' כו' נראה מדבריו ד"ש לו דין כל קדשי בה"ב ובדבר שצריכין חומש מוסיפין גם בחרם חומש לא כמ"ש לעיל וא"כ לכל הדברים שוים לענין העמדה והערכה ושאר דברים שאין נפדים בעוש"ק כמו הקדשות ושאר דברים המבוארים בר"מ חוץ מה שמפורש דשדה אחוזה אם החרים אותה נפדה בערך הקצוב בתורה ואינה מתחלקת לכהנים.

וקל"ע כיון דראינו דלזה אינו שוה לשון הקדש ולשון חרם וגם עוד לענין שיבואר אח"ז אם כן אפשר אינו שוה לשום ענין רק דבר שנתפרש דהוא שוה א"כ אפשר אינו מוסיף חומש וכן העמדה והערכה דכתיב בפסוק לשון מקדיש ול"ע. ומבואר בש"ס ור"מ דלא יחרים כל נכסיו ול"ד כל נכסיו אלא כל מין שיש לו לא יחרים כל המין כגון כל שדותיו או כל עבדיו או כל בהמתו או כל מטלטלין ומוכח מקרא ומבואר בש"ס דילן דר"א סובר דאפי' בדיעבד אינו מוחרם ואין חולק עליו אך הר"מ סובר דדוקא לכתחלה אבל בדיעבד מוחרם דבתוס' פליגי רבנן על ר"א והלכה כרבנן ואינו מבואר בש"ס רק חרם אבל הקדש אינו מבואר והפסוק מכל אשר לו מאדם כו' גבי חרם כתיב וגם בר"מ כאן מבואר ג"כ בחרם ולא בהקדש אך הר"מ בפ"ח כאן הי"ג כתב לעולם לא יקדיש ולא יחרים כל נכסיו והעושה כן עובר ע"ד חכמים שהרי הוא אומר מכל אשר כו' השוה דין הקדש לחרם מסברא עיין בדבריו הנעימים. וא"י להחרים רק דבר שהוא שלו לגמרי כגון שדה אחוזה או מטלטלין או עבדיו אבל אין אדם מחרים בנו ובתו כו' וכן שדה מקנה א"י להחרים וילפינן בש"ס מבהמתו מה בהמתו שיכול למכרה לעולם כו' וכ"ה בר"מ כאן פ"ו הכ"א ומבואר אפי' חרמי בה"ב א"י להחרים ואינו מוחרם כלל ובמקדיש שדה מקנה קדוש ונפדה בשווייה עד היובל כמבואר בר"מ כאן פ"ד ויש חילוק בין הקדש לחרם דהוא מגזה"כ עיין לעיל דהקדש קדוש אפי' בשדה מקנה וחרם אינו חל כלל בשדה מקנה. ודבר פשוט דחרם לבה"ב מהני שאלה לחכם ככל הקדש בקדושת פה דמהני שאלה כ"ז שלא בא ליד גיזבר וכן מופלא הסמוך לאיש חרמו לגבוה חרם כמו כל הקדש לשיטת הר"מ מה"ת ולשיטת הראב"ד אפשר מדרבנן וז"פ. עכו"ם אם החרים לבה"ב או לשמים נראה דדינו כדין הקדש עי' ר"מ כאן פ"א ובלח"מ ומ"ל ונראה דדינו כדין המקדיש. ומבואר בש"ס דערכין דכ"ח דכהנים ולוים אין מחרימין או מטעם דהחרמים שלהם או מטעם דכתיב אחוזת עולם וכ"ה בר"מ כאן הטעם דכתיב אחוזת עולם כו' וזה דוקא בחרמי כהנים כיון דיוחלט או מטעם דהוא שלו אבל בחרמי שמים הוא כקדשי בה"ב גם הכהנים יכולים להקדיש כמבואר בש"ס ובר"מ דכהנים ולוים מקדישין לעולם וגואלים לעולם וכן הר"מ כ' ד"ז דכהנים ולוים אינם מחרימין באמצע דיני חרמי כהנים אבל חרמי בה"ב פשוט דהרי הם כשאר הקדש שהכהנים יכולים להקדיש וז"פ. והנה בערכין כ"ט גבי ההוא גברא דאחרים לנכסיו בפומבדיתא כו' ע"ש ברש"י דפירש שם לתרווייהו פריך מהברייתא דאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן היובל כו' מבואר שם דדעתו דאף חרם בה"ב אינו נוהג בשדה של א"י רק בזמן היובל אבל בזמן שאין יובל אינו נוהג בשדה של א"י רק במטלטלין או בקרקעות שבח"ל נוהג תמיד. אבל דעת הר"מ וכ"כ דעת הרהמ"ח וכ"ד הראב"ד דד"ז דוקא בחרמי כהנים אבל בחרמי בה"ב נוהג תמיד עי' ר"מ כאן פ"ח ובלח"מ ודינו כקדשי בה"ב דנפדה בד' זוזים וכבר ביארנו לעיל. וכ"ז שאמר בפירוש לחרם בה"ב או חרם שמים אבל אם אמר זה חרמי כהנים או חרם סתם ה"ז לכהנים שסתם חרמים לכהנים שנאמר כל חרם בישראל כו' כ"ה לשון הר"מ ובמשנה מבואר מפסוק כשדה החרם כו' עיין בכ"מ שהרגיש על הר"מ למה שביק הפסוק המבואר במשנה ונקט פסוק אחר ועיין בלח"מ והרהמ"ח נקט פסוק שבמשנה ולדינא סובר הר"מ והרהמ"ח דסתם חרמים לכהנים ועבכ"מ תמה ע"ז דבש"ס דילן מבואר דהלכה דסתם חרם לבה"ב ועלח"מ ומ"ל. ודין חרם כהן כ"ה המחרים הן קרקע או מטלטלים לכהן או סתם לשיטות אלו דה"ל לכהן צריך ליתן לכהנים כתרומה וכ"ז שהוא בבית הבעלים הוא הקדש לכ"ד ומועלים בהם עמ"ל פ"ה דמעילה ואין לו פדיון ולא נמכר רק צריך ליתן לכהנים ומשבא ליד כהן ה"ז חולין לכ"ד והם נכסי כהן וצריך ליתן לכהנים שבאותו משמר שהחרים דאנשי משמר זוכין בו ובזה"ז שבטלו המשמרות יבואר לקמן בעזהשי"ת. ודברים אלו כגון שדה אחוזה וחרמים בוודאי יכולים הכהנים לחלוק שדה כנגד שדה וא"ד לקרבנות דשם גזה"כ וגזל הגר ג"כ גזה"כ הוא עיין בסוף ב"ק ובר"כ וז"פ. ומבואר בתוס' תמורה דל"ב דחרמי כהנים דוקא באמר ה"ז חל עליו שם חרם אבל באמר הרי עלי ח"כ אינו חל ולא אמרינן אמירה לגבוה כו' דזה הוי אמירה להדיוט ויכול לחזור ומובא במ"ל כאן. ומבואר בד' התוס' ל"מ דלא אמרינן אמירה לגבוה אלא אף נדר מלוה לא הוי וא"ל התרה כלל דכתבו דיכול לחזור. והנה אע"פ דכ"ז שהוא בבית הבעלים ה"ז קודש מ"מ כיון דהעיקר ליתן לכהנים והוי חולין ל"ש אמירה לגבוה ולא נדר כלל עיין בר"ה סוגיא דבל תאחר דנחשב שם חרמין ורש"י פי' חרמי גבוה והתוס' פי' בין חרמי גבוה בין חרמי כהנים ואכ"מ לפלפל.

על כל פנים אף לדעת התוס' לא משכחת בחרמי כהנים רק אפריש ולא אקריב אבל באמר ולא אפריש ל"מ לה דאינו נדר כלל ע"ש בסוף הסוגיא. ואפשר לספק אם מופלא סמוך לאיש יכול להחרים לכהנים דאפשר זה לא הוי ככ"ד הקדוש בקדושת פה כיון דהוי חולין ביד כהן או אפשר כיון דהוי קדוש תיכף כ"ז שהוא בבית הבעלים ה"ל כהקדש ומופלא סל"א ג"כ יכול להחרים ח"כ ול"ע. וג"כ אני מסופק דאפשר אף דמרבינן עכו"ם שנודרים נו"נ מ"מ זה הוי רק מתנות כהונה א"כ אינו חל בעכו"ם שהחרים כי אינו מחויב בזה כלל או אפשר כיון דהוי הקדש ג"כ ה"ל בכלל הקדש והעכו"ם גם כן יכול להקדיש ונותן לכהני' ול"ע (ע' בהשמטות). וזה נ"פ דחרמי כהנים כ"ז שלא ניתן ליד הכהנים וקדוש ע"פ יכולים הבעלים לשאול עליו כמו כל תו"מ קודם שבא ליד כהן כיון דהוא קדוש ע"פ ולאחר שבא ליד כהן ממילא א"י לשאול עליו כמו בכ"מ ופשוט. וישראל שהחרים ח"כ ובא ליד כהן הרי הוא של כהן לגמרי ויכול למכור ולהקדיש כי הוא שדה אחוזה שלו כי הוא שלו לעולם ואפי אותו הישראל שהחרים לקחה מיד הכהן הוי בידו כשדה מקנה ויוצא ביובל להכהן וגם אם הקדישה ה"ל כהקדיש שדה מקנה וחוזרת לכהן ביובל כ"ה בש"ס ור"מ כאן. וא"י להחרים דבר שאינו שלו כגון בנו כו' ושדה מקנה דגזה"כ כמ"ש לעיל ה"ה בח"כ. ופשוט דהמחרים חצי בהמתו הוא וכהן שותפים בו וכ"ה להדיא בר"מ דהמחרים ח"ע או ח"ש הכנעניות לכהנים הוא והכהנים שותפים בו אבל קדשי שמים יש דין אחר עיין ר"מ ואכ"מ להאריך.

ופשוט דה"ה ח"ע וחב"ח יכול הרב להחרים חלק העבדות כמו שיכול למכור עיין בהשולח גבי אקני' לבנו קטן וה"ל ח"ע של כהן וחב"ח אפי' למ"א ומכ"ש גבי שפחה דהיא כמו למ"ד דאין כופין וז"פ. ומבואר בגמרא דכהנים ולוים אין מחרימין דקרקעות אין מחרימין היינו שדה אחוזתם מערי הלוים דכתיב אחוזת עולם וכו' ולא יוכל להחליט ביד אחר וגם מטלטלין סובר ר"י דאינם מחרימין דאתקש לקרקעות דכתיב מכל אשר לו ומשדה אחוזתו מה שדה אחוזתו אינו מחרים דכתיב אחוזת עולם כו' אף מטלטלין אין מחרימין והיינו ח"כ וכן מבואר כאן בר"מ ה"ז וז"ל וכן הכהנים והלוים אין מחרימין בין קרקע בין מטלטלין שנא' כי אחוזת כו' ומטלטלין אתקש כו' ואין זה לשונו ממש ע"ש. ונ"פ דכהנים והלוים אינם בדין זה כלל דחרמי כהנים ואם כהן או לוי ירשו שדה מאבי אמם מישראל בעיירות אחרות אף דזה דינו ככל האנשים כמבואר בר"מ בסוף שמו"י מ"מ לא עדיף ממטלטלין כיון דמקשינן מכל אשר לו לשדה אחוזתו מה שדה אחוזתו בערי הלוים אינו מחרים ה"ה אינו מחרים מטלטלין ושדות אחרות דלא עדיפי ממטלטלין. והוא פשוט אלא דכהנים ולוים אינם בד"ז כלל כלשון המשנה והר"מ כהנים ולוים אין מחרימין ולא חילקו כלל כנ"פ וברור. ולפ"ז נ"פ דה"ה כהן שזכה ביובל בשדה אחוזה או בשדה חרם נהי דהוי אללו כשדה אחוזה שיכול להקדיש ואם הקדיש ולא פדה יוצאת לאחיו הכהנים כמו בישראל בשדה אחוזתו כמש"ת בסמוך וכן למכור מ"מ א"י להחרים ח"כ כמו מטלטלין שלו שא"י להחרים דאללם אין דין חרמי כהנים כלל כנ"ל ברור כשמש. ועיין בערכין דף כ"ט ודף ל"ד ברייתא כשדה חרם לכהן תהיה אחוזתו מה ת"ל מניין לכהן שהקדיש שדה חרמו שלא יאמר כו' תהיה שלי כו' וע' רש"י דאם הכהן הקדיש שדה חרמו שזכה בה דיכול להקדיש דהוי כשדה אחוזתו והגיע יובל דיוצא לכהנים לא יאמר אני כהן ואזכה בה ומה כו' ת"ל כו' דאינו זוכה רק אחיו הכהנים כמו שדה אחוזה של ישראל דנתחלק לאנשי משמר כו' ע"ש היטב. והנה מבואר בשני מקומות אלו דאם הקדיש שדה חרמו ואינו מבואר אם החרים שדה חרמו דג"כ נתחלק לכהנים והיה עולה על הדעת כיון דהוא כהן וזכה בעצמו ת"ל וכו' אך באמת כמ"ש דהם אינם יכולים להחרים כלל אפי' מטלטלין ושדותיהם מישראל בירושה מחמת ההיקש ה"ה דאינם מחרימין שום דבר אפי' זכו בה מחמת ח"כ או שזכו ביובל כי אללם אין דין ח"כ כלל מחמת גזה"כ. והנה ז"פ כמו שהדין בשדה חרם שזכה והקדיש דיוצאה לכהנים ה"ה בכהן שזכה בשדה אחוזה ביובל ג"כ הדין כן דאינו זוכה בו רק יוצאה לכהנים והא דנקט הקדיש שדה חרמו כו' כיון דיליף משדה החרם לכהן כו' נקט שדה חרמו אבל ה"ה שדה אחוזה שזכה ביובל כ"כ פשוט. וז"ל הר"מ כאן ה"ו כהן שהיה לו שדה החרם שזכה בה אחר היובל והחרימה ה"ז

מוחרמת

הבית בזכר ונקבה אבל בזה"ז כבר אמרנו במצוה ראשונה שבסדר זה (ב) שאין מחרימין אבל אם עבר והחרים בזה"ז כ' הרמב"ם ז"ל שאם החרים בח"ל מטלטלין פתם או קרקע לכהנים בפירוש שהם ניתנים לכהנים הנמצאים באותו מקום שהקרקע שבח"ל דינו כמטלטלין לענין זה. אבל אם החרים קרקע בא"י אינה חרם שאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ועובר ע"ז והחרים מנכסיו ולא נתנם לכהן או לבה"ב באותן צדדים שפירשנו שניתנין לבה"ב בטל עשה זו וענשו גדול מאוד שמועל בקודש :

מצוה שנ"ח שלא למכור שדה החרם

(א) שלא ימכר שדה החרם וכן כל שאר קרקעות וה"ה למטלטלין שהחריםו אותן בעליהן אלא ינתנו לכהנים שבאותו משמר כמ"ש בסדר זה במצות מעשר בהמה ואפילו לגזבר ההקדש אסור לבעלים למכרו אלא זוכה בו בלא כלום כי השי"ת זכה החרמים לכהנים וזה יהי' בסתם חרמים שאמרנו למעלה דקי"ל כמ"ד סתם חרמים לכהנים כלומר מי שמחרים ולא פי' למי שאילו מחרים בפי' לבה"ב לא יזכו בהם הכהנים ועל חרמי כהנים נאמר כל חרם וגו' לא ימכר אבל הכהנים בודאי מוכרין אותם כרצונם שחרמי כהנים אחר שיצאו מיד הבעלים שהחריםום והגיעו ליד הכהנים הרי הן כחולין לכ"ד שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה אבל בעוד שהם ת"י הבעלים נאמר עליהם כל חרם קודש קדשים לה'. שורש המצוה וכל עניינה כתובים למעלה בעשה שנ"ז ע"ש כי קרוב הוא (ושם) :

מצוה שנ"ט שלא יגאל שדה החרם

(א) שלא יגאל שדה החרם וה"ה לכל שאר קרקעות ומטלטלין המוחרמין שאין להם פדיון אלא ניתנים לכהנים והם עושין בהם כל חפצם וע"ז אמר כל חרם וגו' ולא יגאל ואמרו בספרא לא ימכר לאחר ולא יגאל לבעלים. משרשי המצוה למעלה בעשה שנ"ז כתבנוהו. מדיני המצוה משארז"ל שהמחרים לשמים הקדש אבל נפדה הוא בשווי' ויפלו הדמים לבה"ב ויצאו הנכסים לחולין אבל חרמי כהנים אין להם פדיון לעולם אלא הרי הם לכהנים ולזרעם לעולם וכהן שזכה בשדה חרמים ומכרה חוזרת לו או לזרעו ביובל שנאמר לכהן תהיה אחוזתו מלמד ששדה חרמו לו כשדה אחוזתו לישראל ויתר פרטיה וכל עניינה הכל כמ"ש למעלה בעשה שנ"ו (ושם) ומתבאר הכל במסכת ערכין. ואין ספק כי שני לאוין אלו שהם לא ימכר ולא יגאל נוהגים היום וכמ"ש למעלה לדעת הרמב"ם ז"ל שהמחרים בזה"ז קרקע או מטלטלין בח"ל שניתן לכהנים ואף על פי שאינו נוהג שדה חרמים בארץ אלא בזמן שהיובל נוהג כך כתב הרמב"ם ז"ל בס' הפלאה :

לעשר

מוחרמת ויוצאה לאחיו הכהנים שנא' לכהן תהיה אחוזתו מלמד ששדה חרמו לו כשדה אחוזה לישראל שאם החרימה ה"ז מוחרמת מיד והרשימו הכ"מ והלח"מ דדברי הר"מ מברייתא הנ"ל וכתב הלח"מ והביא הדין בכהן שהחרים אף דבש"ס נקט כהן שהקדיש דהכל א' ואין קפידא עכ"ל הלח"מ. ודברי רבינו הר"מ נפלאו ממני דיודאי הש"ס נקט בדקדוק הקדיש דכהן כיון לישראל דיכול להקדיש שדה אחוזה שלו אשר לו מעשרי הלוים הנה וכן מטלטלים ככל ישראל אך היה עולה על הדעת דבמה שמקדיש יוצאה לכהנים והוא בעצמו כהן יזכה בה מכח ק"ו ע"ז למדין מקרא זה אבל חרם דאפי' מטלטלין אינו מחרים מגזה"כ מהיקש מכל אשר לו בוודאי זה ג"כ מה שזכה הוא בכלל מכל אשר לו וא"י להחרים והיאך יחדש רבינו הר"מ דזה יכול להחרים מה שאינו מבואר בש"ס בפירוש אדרבא נקט לשון הקדיש בדקדוק גמור ומה זה שכתב הלח"מ דהכל א' ולא קרב זה אל זה. גם סיום ד' הר"מ כשדה אחוזה ואם החרימה מוחרמת מיד כו' וזה אינו נזכר כלל בש"ס רק לכהן כו' דיוצאה לאחיו הכהנים ושנה ושילש בלשון זה עיין בש"ס אבל שנלמוד דאם החרימה מוחרם מיד זה לא נזכר כלל בגמרא. ועוד תמוהים לי דברי הר"מ בתחלה שכתב כהן שהי' לו שדה החרם שזכה בו אחר היובל כו' מה ענין יובל לחרמים שכהנים זוכים בשדה חרמים תמיד הן קודם היובל והן ביובל ואין יובל שזוכה בו הכהן הוא במקדיש שדה אחוזה וזוכה בו בתחלת יובל אבל חרמים אינו ענין ליובל וגם מה זה אחר היובל הכלל דברי רבינו נפלאו ממני ולא זכיתי להבינם ותימה על כ"כ שסתמו ולא פי'. והנה ח"כ בשדה של א"י אינו נוהג היום אפי' החרים לכהנים אינו כלום כי שדה החרמים בא"י אינו נוהג אלא בזמן היובל כך נלמד מקרא רק מטלטלין בכ"מ וקרקעות שבח"ל הרי הם כמטלטלין וחל עליהם ח"כ בכ"ז אף היום ונותנים לכהנים הנמצאים באותו מקום כי אין לנו משמורות ואין חילוק בין חרם סתם או בפירוש לכהנים כי ח"ס הוא ג"כ לכהנים לשיטות הנ"ל וע' ר"מ ספ"ח ובהשגות הראב"ד דעתו דהאידנא סתם ח' לשמים עיין בלח"מ. ואם בזה"ז דנותן לכל כהן שירצה אם יש לו טוה"נ וגם אם רשות ליתן לכהן קטן עקלה"ח סי' רמ"ג ואכ"מ להאריך. ולשון הרב המחבר בשם הר"מ שאם החרים בח"ל מטלטלין סתם או קרקע לכהנים בפי' כו' אגררת לישנא הוא דאין חילוק בין קרקע למטלטלין בסתם דבכל ענין הוא של כהנים :

(ב) **שאין** מחרימין אבל אם עבר והחרים כו' ואפשר אין איסור להחרים רק קדשי שמי' כמבואר בלשון הר"מ כאן שאין לנו מקדש שנחזק בדקו כו' אבל חרמי כהנים שניתנים לכהנים מה חילוק בין היום לזמן המקדש אף שאין לנו משמורות כיון דאין קפידא כהנים זוכים בה אפשר דאף לכתחלה מותר וערלאב"ד דאף קדשי שמים אם רוצים לפדותו כו' עכ"פ איני רואה שום תקלה האידנא יותר מזמן המקדש אך נראה דיותר יש איסור האידנא ח"כ מח"ש כיון דצריכין אנו ליתן לכהן ואין לנו כהנים מיוחסים רק כהני חזקה ואין אוכלים בתרומה דאורייתא כמבואר בכתובות וברמ"ה הל' תרומות וא"כ היאך יקיים מצות התורה. ובפדיון הבן ופ"ח אין ברירה דבא לו המצוה שלא מדעתו אבל שיחייב עצמו בתחלה שיתחייב ליתן לכהן חזקה זה בוודאי אסור ע"כ לא יחרים בזה"ז אף לכהנים. ואדרבא ק' על הא דעולא בש"ס דהוה יהיב כולהו לכהנים דס"ל סתם לכהנים הקי"ל דח"כ כ"ז שלא בא ליד כהן הוא קודש קדשים ומועלין בו א"כ היאך יתן לכהן ויהנה בו היאך נפקע איסור תורה וודאי ע"י כהן חזקה דאפשר לאו כהן הוא כמו שאינו אוכל בתרומה דאורייתא מה"ט ואפשר שם הי' כהנים מיוחסים אבל האידנא אם א' מחרים ח"כ ל"ע דאין לו תקנה כלל בכהן אך במטלטלין יגנזו עד שירקבו דפדיון אינו מועיל ובקרקע אין לו תקנה כלל ול"מ מה שנותן לכהן חזקה ולע"ג בזה"ז אם אירע שא' החרים ח"כ מה יעשה בוודאי אינו נותן לכהן כנ"ל ובאתי לעורר. ולשאול כבר כתבנו לעיל אם בחרמי כהנים מהני שאלה או אם אין לו פתח לשאול נראה דל"מ תקנה בנתינה לכהן ול"ע. אך מ"מ מצאתי תקנה בח"כ האידנא שיתן לכהן ומזכה לכל הכהנים שבעולם ע"י ובוודאי בעולם יש איזה כהן מיוחס ונפקע ההקדש דה"ל כאלו בא ליד הכהן ואח"ז יעשה הכהן מה שחפץ כי אין כהן אחר יכול להוציא מידו כי שמא אינו כהן ואפשר אף ע"י ישראל יוכל לזכות ואח"ז נותן לכהן כמו פדיון הבן כ"נ. ועיין בע"ז דף י"ג אהך ברייתא דאין מחרימין כו' פירש"י בחרם בה"ב דהשתא ליכא בהמ"ק כו' והתוס' ד"ה ואין כ' דיפה כיון דחרמי כהנים ליכא למיחש לתקלה שיכול ליתנו לכהנים ואין תקלה בדבר ובתוס' בכורות י"ג ד"ה ואין חזרו מדבריהם וכתבו אף בח"כ שייך תקלה דקודם שבא ליד כהן הוא קודש ולא פי' מה בין זה"ז לזמן המקדש ובתוס' יומא דף ס"ו ד"ה ואין דחו נ"כ פירש"י דמיירי בחרמי שמים אלא גם בח"כ שייך תקלה מה"ט שכתבו בבכורות והקשו זה מה חילוק יש בין זה"ז לזמן הבית ותי' דאז היו זהירין כי היה הרבה קדשים כו' או שהי' שכיח כהנים. והוא דוחק וע' תוס' בכורות שם דמסקי דמטלטלין ירקבו רק בקרקעות נותנים לכהנים ע"ש ודעזרת הש"י מ"ש הוא אמת דוודאי בזה"ז דאין לנו כהנים ל"מ דלא יחרים לכתחלה אלא אפי' בדיעבד לא יתן מטלטלין ליד כהן דאסור לו בהנאה דלמא אינו כהן והמטלטלין ירקבו וקרקע אין תקנה ויניחנה בורה. הכלל אין תקנה לכהן ומקום הניחו לי מה"ש לפסוק הורא' אמיתית. ומ"מ מצאתי לעיל תקנה לזכות ע"י אחר לכל הכהנים שבעולם דודאי יש בעולם כהנים אמיתיים. אך תקנה זו היא דנעשית חולין כיון שזכו בהם הכהנים ומ"מ אינו של כהן ולשום אדם שימכור או לקדש בו אשה דשמא אינו שלו ושייך לכהן אחר. אך אפשר כולם מתייאשים מזה כי א"י להוציא מידו ע"כ הוא שלו אך ביאוש לחודי' אי קנה וגם בקרקע ל"מ יאוש וצריך אריכות. וגם בפה"ב בזה"ז אם נותן לו חפץ בפדיון בנו אפשר אינו שלו לקדושי אשה ולא ראיתי מי שהרגיש בזה. אך עכ"פ גם בפה"ב אם א' רוצה לצאת י"ש בשלימות ושמא אין זה כהן יזכה ע"י א' לכל הכהנים אמיתיים או מי שהוא אמת. אך באמת כיון שאין שום כהן יכול להוציא מידו מאי זכות הוא אך הזכות הוא שנעשה המצוה בשלימות וע' בס' כרו"פ סי' ס"א כ' דלמה אנשי מעשה אין מקיימין מצוה זרוע ולחיים וקיבה בח"ל וכ' דה"ט לפי שאין לנו אלא כהני חזקה ולפמ"ש יש תקנה לזכות לכהן אמת וע"ש שמביא בשם חתנו ז"ל שפדה בנו ונתן נ"כ זרוע ולו"ק. ולפמ"ש דזה אין ברירה אבל לחייב עצמו במצוה ל"ל לקנות בהמה ויתחייב להשיטות שנוהג ואינו מקיים המצוה בשלימות ולפמ"ש נכון הדבר וגם בפדה"ב. וע' פר"ח ופמ"ג אם מהני נתינה ע"י שליח הכהן וער"מ פ"כ מהא"ב בדיני כהני זה"ז. גם מסופק אני לפמ"ש בשם התוס' דגבי ח"כ ל"מ הרי עלי דהוי כאמירה להדיוט דהוא לכהנים אף דקודם שבא ליד כהני' הרי הוא הקדש מ"מ העיקר הוא מתנות כהונה. א"כ אפשר בס' ח"כ ה"ל כספק שאר מ"כ כגון זרוע כו' וכגון ס' פה"ב ופ"ח דהוי ס' ממון ולקולא וממילא כיון דלא חל עליו נתינה לכהן מחמת ספק ממילא אין קודש נ"כ קודם ביאתו ליד כהן דדוקא בח"כ שיבאו ליד כהן גזה"כ הוא דקודם הוא קדוש אבל כאן א"צ ליתנו ליד כהן דאינו קדוש כלל א"ד דהו"ל ספק קדוש וממילא כ' לחומרא אף לענין נתינה כדי להפקיע הקדושה וכ"ז שלא נתן ליד הכהן קדוש מס' וצריך ליתנו לכהן להפקיע קדושתו וגם ל"ש חזקת ממון אללו כיון דהוא ספק קדוש וא"כ צריך ליתן לכהן מספק נ"כ ול"ע. ועי' לעיל במצות מעילה פ' ויקרא כהבאתי דבח"כ יש בהם מועל אחר מועל כיון דאין לו פדיון ע"ש. והנה לפי מה שהבאתי לעיל דעת הר"ס דבהקדש תכ"ד לאו כדבור דמי אפשר גבי ח"כ נמי. או אפשר כיון דלא הוי הקדש דל"מ הרי עלי כמ"ש התוס' דעיקרו לכהנים לא הוי הקדש ויכול לחזור תכ"ד כמו בכו.ת"כ. וע' מ"ש לעיל בשם הר"מ דהמחרים ח"צ הוא והכהן שותפים בו והכ"מ לא הראה מקומו ומצאתי שהוא בהוספתא דערכין. ועמ"ל מביא דעת רש"י דאין הקדש חל על פמס"פ ואפשר דח"כ חל כיון דהוא לכהנים או אפשר כיון דקודם הוא הקדש אינו חל ול"ע :

מצוה שנ"ח (א) **שלא** ימכר כו' שנ"ט שלא יגאל כו'. מבואר בר"מ כאן ואם עבר ומכר או גאל אין במעשיו כלום עיין בתמורה דכ"ע סוברים כן ומ"מ עבר על הלאו ואין לוקין על לאו אלו דלא אהני מעשיו וכ"ה בר"מ פ"ו מה' בכורות ובלח"מ הק' דבתמורה נ[...] דלרבא דס"ל בכ"מ אי עביד ל"מ מ"מ לקי דעבר אמימרא דרחמנא א"כ ה"נ ללקות במוכר חרמים וכ"כ תוס' שם דלרבא לקי וע"ש מ"ש והבאתי כ"פ ואנו"ל בזה הכלל דהר"מ והרהמ"ח ס"ל דאין לוקין על לאו זה. וכל אישי ישראל מוזהרין כמו כל לאו שאין בו מלקות לכל הדינים ואין להאריך :

למעשר

מצוה ש"ם דיני מעשר בהמה

(א) לעשר כל הבהמות הטהורות שהם בקר וצאן עזים הנולדים בעדרינו בכל שנה ושנה ולהביא המעשר ירושלים ולאכלו שם שיהי' קרב החלב והדם במזבח שנא' וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי' קודש לה' וארז"ל בבכורות כיצד מעשרין כונסין לדיר ועושין להם פתח קטן כדי שלא יהיו שנים יכולין לצאת כא' ומעמיד אמותיהן בחוץ והן גועות כדי שישמעו הטלאים קולם ויצאו מן הדיר לקראתם מעצמם ולא מכח אחר ומונה אותן בשבט א' שנים ג' ד' וכן עד עשרה היוצא עשירי סוקרו בסיקרא ואומר ה"ז מעשר. משרשי המצוה שהאל ב"ה בחר בעם ישראל וחפץ למען צדקו להיות כולם עוסקי תורתו ויודעי שמו ובחכמתו משכם בחכמה זו למען ילמדו יקחו מוסר כי יודע אלקים שרוב ב"א נמשכים אחר החומר הפחות בשגם הוא בשר ולא יתנו נפשם בעמל התורה ובעסקה תמיד ע"כ סבב בתבונתו ונתן להם מקום שידעו הכל דברי תורתו עכ"פ שאין ספק כי כל אדם נמשך לקבוע דירתו במקום שממונו שם לכן בהעלות כל איש מעשר בקר וצאן שנה שנה במקום שעסק התורה והחכמה שם והיא ירושלים ששם הסנהדרין יודעי דת ומביני מדע וכמו כן נעלה לשם מעשר תבואתינו בארבע שני השמטה כמו שידוע שמעשר שני נאכל שם וכן נטע רבעי שנאכל שם

מצוה ש"ם (א) **לעשר** כו'. הדינים מבוארים בר"מ ה' בכורות מפ"ו עד סוף הלכה הנ"ל ונכתוב בקיצור. מ"ע מה"ת לעשר כל בהמות טהורות שנולדו לו היינו בקר וצאן והיאך מעשר יבואר אח"ז והמעשר הוא קודש ומלות מעשר בין תמימים הראויים להקרבה ובין בע"מ שא"ר להקרבה ועוד דברים שאין ראוים להקרבה כמבואר בה' איסורי מזבח ויש' שא"ר להקרבה ואינם מתעשרין ויבואר כאן בעזהשי"ת. ואם המעשר ראוי להקרבה מקריבין אותו בבהמ"ק דמו וחלבו והבשר נאכל לבעלים ואין לכהנים בו כלום ואם הוא בע"מ נאכל לבעלים בכ"מ ונשחטים בכ"מ ואין לכהן כלום אך אסורים בגיזה ועבודה כשאר קדשים ונאכל בקדושת מעשר כאשר יבואר ודיני הקרבה הכל מבואר במעה"ק וגם דיני גיזה ועבודה נתבאר בה' מעילה וכאן נכתוב שרשי הדינים מה שמחויב במעשר ומה בפטור והיאך מעשרין. וכל הנחשבין בר"מ ה' א"מ שנפסלו להקרבה אע"פ שאינו בע"מ כגון רובע ונרבע מוקצה כו' נכנסין לדיר להתעשר מחויבים במעשר ואם יצא זה בעשירי ימהין עד שיפול בו מום ונאכל לבעלים כי פסולים אלו בלא מום אין נקרבים ואין נאכלים במדינה עד שיפול בהם מום כמבואר בש"ס ור"מ. והנה מדפרט הכלאים כו' וגם כתב דהכל נכנסין לדיר וכל איסורי מזבח נראה מדבריו דאף טומטום ואנדרוגינוס נכנסין לדיר להתעשר כת"ק בבכורו' דכ"ז דטימטום ואנדרוגינוס ספיקא הוא וכאן בין זכר ובין נקבה מתעשרין לא כרשב"י דסיבר דאינו מתעשר דברי' הוא וע' פ"ב כאן לענין בכור פוסק דטומטום ספק ואנדרוגינוס אינו קדוש ונגזז ונעבד גבי בכור מבואר דאינו משום ספק ועו"מ פ"ג מהא"מ כתב ג"כ דטומטום ואנדרוגינוס לא מטעם ספק ולא משום מום לחוד רק משום ברי' ואפי' עוף דאין תמות וזכרות פוסל מ"מ פסול טו"א. וע"ש בה"י דהמקדיש טו"א אינו קדוש כלל ועי' בפ"א מה' תמורה דאין נתפסין בתמורה ובלח"מ שם ובה' אישות ובש"ס בכורות דמ"א ומ"ב. שוב ראיתי בהי"ט הקשה כאן על הר"מ למה אנדרוגינוס מתעשר. והנה אתנן ומחיר דנכנסין להתעשר אף שהם לקוח ומתנה דפטורים ממעשר יתבאר לקמן דיש לקוח שחייב ובכה"ג מיירי כאן. והנה חמשה א"מ שאין נכנסין לדיר וא"ח במעשר ואלו הם הכלאים וי"ד וטרפה ויתום ומחוסר זמן ומבואר בגמ' דהנהו חוץ מטרפה ילפינן משור או כבש כו' וילפינן בג"ש תחת תחת מקדשים ומה כאן פרט לטרפה כו'. והנה בש"ס מבואר ג"כ דנדמה אינו בכלל מעשר דילפינן מאו עז כו' וכתבו שם התוס' הא דלא נקט במשנה נדמה דהוא בכלל כלאים. והנה הר"מ כאן חשיב ה' דברים ולא כתב נדמה ופוסק לריך לפרש דבריו ועי' פ"ג מהא"מ ה"ה כתב הר"מ הנדמה אע"פ שאינו כלאים כו' אע"פ שיש בו מקלת סימנים כו' שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי. והנה מה שפוסל מטעם בע"מ היינו ביש לו מקלת סימנים אבל בנדמה גמור אינו משום בע"מ כמבואר בש"ס ובר"מ כאן פ"ב דנדמה לא הוי בכור כלל ומקלת סימנים ה"ל בכור בע"מ וניתן לכהן וע"ש בכ"מ שכ' דהר"מ בהי"א דילג נדמה דהוא בכלל כלאים כסברת התוס' וע"ש בלח"מ ומ"ל כתבו דהוא בכלל בע"מ. ובאמת חילוק יש גבי קדשים ג"כ בין נדמה ובין בע"מ דבע"מ חל עליו קדושה ונדמה דילפינן מקרא זה או עז ה"ל כמו כלאים דאין קדושה חל כלל ע"ש בהלכה י' כמ"ש הר"מ גבי בכור דנדמה גמור אינו בכור כלל ובמקלת סימנים ה"ל בע"מ ע"כ ד' הכ"מ נכונים. ומ"מ לע"ק דשם כ' דנדמה פסול רק אח"כ בכולל לא קחשיב שייך שפיר דה"ל בכלל איזה דבר או כלאים או בע"מ אבל כאן ה"ל לפרש הדין כמ"ש גבי בכור. אך עכ"פ הדין אמת דנדמה גמור אינו נכנס לדיר כלל ובמקלת סימנים ה"ל בע"מ ומתעשר וז"פ. וטרפה דאין נכנס לדיר ילפינן מאשר יעבור כו' ובקדשים ילפינן מקראי וע' כאן בתוס' בכורות דכ"ז כתבו דנחתכו רגליה מארכובה ולמעלה דאינה טריפה מתעשר כיון שאינה טרפה עוברת קרינן ביה. ובחולין קל"ו כתבו דנחתכו רגליה אף מארכובה ולמטה דאינה טרפה מ"מ לא קרינן בי' עוברת ומדעת הר"מ נראה דוקא טרפה כסברת התוס' כאן והובאו דברים אלו במ"ל כאן עכ"פ טרפה בכל הטרפות כ"ע מודים דאינו מתעשר כאיזה טרפה מח"י טרפות אף שעובר תחת השבט וע' במנחות דף וא"ו פירש"י כיון דאין לה חיות לא חשיב עוברת ע"ש. והנה במ"ש לעיל דנדמה גמור הוא בכלל כלאים כמבואר כאן בש"ס ואינו נכנס לדיר להתעשר אבל יש בו מקלת סימנים ה"ל כבע"מ ומתעשר וכ"כ מהר"מ פ"ג מהא"מ גבי קדשים ע"ש בכ"מ וכ"פ כאן גבי בכור פ"ב כמ"ש לעיל. שוב ראיתי בבכורות דף י"ב מבואר שם לא לעולם למעשר וכגון שיש בו מקלת סימנים מ"ד יליף העברה מבכור ופירש"י כמו בכור במקלת סימנים חייב ה"נ קמ"ל תחת תחת מקדשים גמר ופירש"י כי היכי דלמזבח לא קריב כו' דמום הוא ה"נ במעשר לא קדיש כו' מבואר להדיא בש"ס דנדמה אף שיש בו מקלת סימנים אינו קדיש במעשר והוי דינו ככלאים ולא כבע"מ ע"ש. והנה איני מבין דברי רש"י היאך ילפינן מעשר מקדשים כמו דנדמה בע"מ הוא ואינו קרב למזבח ה"נ במעשר לא קדיש הא באמת כל מום אינו קרב למזבח ומ"מ בע"מ נכנס לדיר להתעשר ויש לו קדושת מעשר בע"מ דבע"מ הוי כמי מעשר. גם מ"ש לעיל דגבי קדשים ג"כ יש חילוק בין נדמה גמור דהוי כמו כלאים ואין חלה עלי' קדושה כלל כמבואר בר"מ פ"ג מהא"מ ה"י ובין נדמה שיש לו מקלת סימנים דיש לו דין בע"מ בהלכה ה' שכ' הר"מ הנדמה כו' אע"פ שיש לו מקלת סימנים אין לך מום גדול כו'. נראה דאף נדמה גמור בקדשים הוא פסול רק מחמת בע"מ והתורה מיעטה מהאי קרא דאו עז דנדמה פסול מחמת בע"מ. אך מ"מ יש לומר דדינו ככלאים דאין הקדש דאין במינו קרבן כיון דהוא משונה ע' בתמורה די"ז תוס' ד"ה א"ה טרפה כו'. עכ"פ קשה על רש"י שכ' דנדמה במקלת הסימנים ה"ל מום קבוע לשחוט אפשר דאינו קדוש כלל כיון דהוי משונה. והנה בבכור מבואר בש"ס דנדמה גמור אינו קדוש כלל ובמקלת סימנים קדוש כבע"מ שם דדרשינן מקרא אך בכור שור כו' ומקלת סימנים ילפינן דקדוש מאך כו' אך בקדשים נ"ל דממעט נדמה אף במקלת סימנים דלא כתיב אך ומ"מ נחשב כנדמה גמור דאין במינו קרבן כיון דמשונה וכ"ה להדיא במסכת ב"ק דף ע"ח תוס' ד"ה עד דדוקא בבכור שיש בו ריבוי ומיעוט מיעט נדמה ומרבה ביש בו מקלת סימנים אבל בקדשים מיעט נדמה וליכא ריבוי ממעטינן אף ביש בו מקלת סימנים ע"ש. ומכל מקום דברי רש"י צ"ע למה כתב דה"ל מום קבוע לשחוט דנראה דלא קדיש כלל דהוי בכלל כלאים. הכלל בקיצור דבקדשים ומעשר דילפינן מקדשים הוי לי' נדמה אפי' במקלת דינו ככלאים אך בבכור יש חילוק וכן גבי תמורה בר"מ פ"א גבי לא קדושים כו' ג"כ כל נדמה בכלל אך בבכור יש חילוק כמבואר בש"ס ובר"מ. ומ"מ דברי הר"מ הא"מ צ"ע דכלל בכלל בע"מ ובאמת לדעתו אינו קדוש כלל כמו כלאים בהלכה י' וגם ד' רש"י צ"ע. והנה בן פקוע עיין בחולין דף ע"ו דרש"י כתב דפסול מחמת דהוי כמו יולא דופן א"כ אינו נכנס לדיר להתעשר כמו יו"ד. ולהתוס' דהוי כמו שחוט נראה ג"כ דאינו מתעשר דשחוט אינו מתעשר ולא למ"ד דפודין פ"ח בכ"פ ע"ש בחולין ובכורות די"ב מ"מ אינו מתעשר כנ"ל. והנה מחוסר זמן דאינו נכנס לדיר היינו קודם ח' ימים ועכ"מ כתב דמבואר בזבחים י"ב דבליל שמיני נכנס לדיר להתעשר וא"י למה השמיטו רבינו עכ"ל. ותמה אני על הכ"מ דהרי שם אמרינן דנכנס לדיר בליל ח' דלילה לאו מח"ז והר"מ פ"ג מה' מחוסרי כפורים ה"ד פוסק בהדיא דלילה הוי מחו"ז כחזקי' וע' בכ"מ א"כ לדעת הר"מ אינו נכנס בליל שמיני ג"כ ועו"מ פ"ב מה' חגיגה ה"ה פוסק ג"כ דלילה מח"ז א"כ בליל שמיני ג"כ אינו מתעשר וז"ב. והנה כל אלו שאין נכנסין לדיר להתעשר אפי' בדיעבד אינו מעשר כלל ואינו מצטרף לעשרה עש"ס ור"מ. ויש עוד מין שאינו מתעשר ואינו חל שם מעשר ול"ש בקדשים רק במעשר הוא גזה"כ כגון לקוח והניתן לו במתנה פטור ממעשר וילפינן בש"ס מקרא בבכורות דנ"ו דבעינן שיהיו נולדו ברשותו. ודע דאם מכר או נתן אפי' המוכר הזה חזר ולקח או שנחזרה לו במתנה אע"פ שנולדו ברשותו מ"מ כיון שהי' עליהם שם לקוח פטור. וד"ז מבואר שם בגמ' גבי נתן לה באתננה וחזר ולקחו ע"ש והר"מ ה"ל לפרש זה (ע' בהשמטות). ולקוח ומתנה אינו פטור אלא אם נלקח בשעה שהיה חייב במעשר אבל אם לקח עוברים במעי אמם או אפי' נולדו והיו מחוסרי' זמן בשעת המכירה או הנתינה הלוקח חייב דה"ל כאלו נולדו ברשותו דאין לקוח חל ע"ד שלא הי' ראוי להתעשר כ"ה בש"ס ור"מ. ופשוט ה"ה במפקיר בהמתו ל"מ בזכה אחר אלא אפי' חזר וזכה בעצמו מ"מ ה"ל כלקוח דמ"ל מכר או הפקיר דזה נלמד מבכור בניך מה בכך כו' א"כ זה ג"כ נתמעט ע' בגמ' וז"פ. ויש לספק אם מכר הבהמו' בקנין דרבנן וחזר ולקחו דפשיטא ביד הלוקח בודאי פטור דכ"ש הוא מקנין תורה אך בחזר ולקחו אם ע"י קנין דרבנן שמכר חל שם לקוח א"ד כיון דמה"ת לא הוי מכירה חייב וד"ז תלוי באם ע"י קנין דרבנן כו' והדברים עתיקין. ושותפים אי חייבים במע"ב יש שיטות ותלוי בגירסות המשנה האחים השותפים ויש גורסין והשותפים ודעת רש"י דשותפים בכ"ע פטורים ל"מ אם נשתתפו בבהמות דה"ל כלקוח אלא אפי' נשתתפו במעות וקנו בהמו' וילדו הבהמות ברשותם דלאו לקוח הוא או שנשתתפו בבהמות וילדו הבהמות אצלם. הכלל כל מין שותפות פטור ממעשר וילפינן מן יהי' לך פרט לשותפות רק אחים שנפלו להם בהמות בירושת אביהם ולא חלקו עדיין דה"ל תפיסת הבית הבהמות עצמם חייבים וכ"ש מה שנולד אח"כ ברשות' קודם חלוקה ותפיסת הבית מרבינן מן יהי' כו' וזה לא שייך רק באחים בירושה ובשאר שותפים ל"ש תפיסת הבית פטורים דשותפות פטור ממעשר בהמה. ואחים שחלקו בבהמות כ"א פטור ממע"ב דאחים שחלקו כלקוחות הם דאין ברירה או מחמת ודאי או מחמת ספק פטור ממע"ב. ועניני ברירה ארוכים. ודעת הר"מ דאחים ושותפים שוים ל"מ שותפים שנשתתפו בבהמות דאלו הבהמות הם לקוח דפטורים אלא אפי' אחים שנפלו להם בהמות בירושה מאביהם ולא חלקו מ"מ פטורים אך מה שנולד ברשותן הן באחים והן בשותפים מה שנולד בשותפות חייב במעשר ואם חלקו ה"ל כלקוח ופטורים ואפי' חזרו ונשתתפו פטורים דהוי ליה כמו שהביאו בהמות ונשתתפו דפטורים. אך במה שנולד להם לאחר מכאן הם חייבין. הכלל להר"מ בנשתתפו דוקא אם נשתתפו בבהמות הבהמות הללו פטורין אך מה שנולד בשותפו' חייבין בכ"ע הן בנשתתפו בבהמות והן במעות ובנשתתפו בבהמות אפי' אחים שנפלו להם בירושה בהמות ג"כ פטורים ואם חלקו האחים והשותפים כ"א פטור מטעם דאין ברירה כדלעיל וה"ל כלקוחים וזה תלוי בפירושם עלח"מ ואין להאריך. וז"ל הר"מ

שם עכ"פ אז ילך שם בעל הממון ללמוד תורה או ישלח שם א' מבניו שילמוד שם ויהא ניזון באותן פירות ומתוך כך יהי' בכל בית ובית מכל ישראל איש חכם יודע התורה אשר בחכמתו ילמד כל בית אביו ובכן תמלא הארץ דעה את ה' כי אם חכם לבד יהי' בעיר או אפילו עשרה יהיו הרבה מב"א שבעיר וכ"ש הנשים והילדים שלא יבאו לפניהם כ"א פ"א בשנה או אפי' ישמעו דבריהם פ"א בשבוע ילכו לביתם וישליכו כל דברי החכם אחרי גיום. אבל בהיות המלמד בכל בית ובית שוכן שם ערב ובוקר וצהרים ויזהירם תמיד אז יהיו כולם אנשים ונשים וילדים מוזהרין ועומדין ולא ימצא ביניהם שום דבר חטא ועי"ז יזכו למ"ש ונתתי משכני בתוככם והייתם לי לעם ואנכי אהי' לכם לאלהים. מדיני המצוה משארז"ל שאין מעשרין מן הבקר על הצאן ולא מן הצאן על הבקר אבל מעשרין מן הצאן על העזים ומן העזים על הצאן ששניהם הוציאם הכתוב בלשון צאן וכמין א' נחשבין ואין מעשרין מן הנולד בשנה זו לשנה אחרת כמו שאין מעשרין בזרע הארץ מן החדש על הישן ומן הישן על החדש שנאמר בה היוצא שדה שנה שנה אבל מ"מ אם עבר ועשר מן הבהמה ומן הזרעים הישנים על החדשים או החדשים על הישנים כתב הרמב"ם ז"ל שיראה לו שהן מעשר מפני חומרת מעשר שהרי לא כ' שנה אלא בזרע הארץ ודי לנו שנלמוד ממנו להיות מע"ב כמוהו לענין לכתחלה אבל לא דיעבד. וכן מענין המצוה משארז"ל שאין הטלאים הנולדים כמו הטבל שאסור לאכול ממנו עד שיתעשר

הר"מ כאן הלוקח טלאים כו' פטורים מן המעשר עד שיולדו ברשותו לפיכך השותפים שנשתתפו בבהמות כו' פטורים שכל טלה ה"ל כמכור וכן האחים כו' אבל הנולדים להם בשותפות לאחר מכאן כו' מבואר מדבריו דכתב תיבת לפיכך דשותפות פטור דה"ל כמכור וכ"כ להדיא. ול"ע הלא בגמ' ממעטינן שותפים מיהי' לך ולא של שותפות ואם אינו ענין כו' ולהר"מ ל"ל קרא ע"ז כיון דסובר דזה הוי לקוח ולקוח מבואר בדף הקודם דפטור ממעשר. ואפ"ל דהר"מ כתב שכל טלה הוי כמכור אחר דין השותפים שנשתתפו בבהמות ואח"ז כ' וכן האחי' שירשו מאביהם כו' פטור וזה אפשר דאינו כמכור דהוא תפיסת הבית מאביהם וזה נתמעט מיהי' לך למעוטי' שותפים. אך מ"מ ל"ע דהר"מ אינו מביא לימוד זה כלל דמבואר בגמ' הי' לו להביא דשותפים פטורים מלימוד זה עכ"פ גבי אחים. ע"כ נראה דאף בכה"ג ס"ל להר"מ דהוי כמכור ופטור מטעם לקוח ול"ע מאוד דבש"ס מבואר מטעם פסוק אחר דנתמעט שותפות ול"ע על כ"כ שלא הרגישו בזה. והנה לדעת הר"מ דשותפות פוטר בנשתתפו הבהמות מטעם לקוח א"כ דוקא בהביא כ"א בהמות שראוים להתעשר אבל אם כ"א הביא בהמות מח"ז דאין לקוח חל על מח"ז באמת חייב במעשר א"כ ל"ע למה סיים הר"מ דהנולדין ברשותן חייב שהרי ברשותן נולדו והרי הם כאיש אחד ומה צריכין שיהיו כאיש א' אפי' הרבה אנשים היו חייבים רק משום לקוח פטורין ואלו שנולדו ברשותן תיכף ה"ל כלקוח בשעה שנולדו דה"ל עדיין מח"ז ואינו חל שם לקוח. גם קשה למה כ' הר"מ אבל הנולדים להם כו' לאחר מכאן כו' הא אפי' הנולדים כבר כ"ז שהם מח"ז חייבים דלא הוי לקוח אלא דזה ה"ל ל"ק דבאמת זה ה"ל נולדו ברשותו כמ"ש הר"מ בהט"ו ומ"מ דברי הר"מ בל"ז אינם מובנים כמ"ש ול"ע. וע' בלח"מ מה שהקשה על הר"מ מב"ק גבי גזל הגר דמבעיא אי יורשים הוי ותנן אם קנו מתפיסת הבית חייבין ולהר"מ אף דכהנים הוי יורשים מ"מ פטורים באותם שנפלו והיא קושיא גדולה. והנה אף להר"מ דאחים בירושה ג"כ פטורים אבל ירושה חייב בודאי והיינו אם אין רק יורש א' חייב דיורש אינו כלקוח וז"פ. והנה לדעת הר"מ דשותפי' חייבים מה שנולד ברשותם אינו מבואר בשותפות עכו"ם אם פוטר או אפשר דגם שותפות עכו"ם אינו פוטר ולא מצינו ד"ז בש"ס לדעת הר"מ ע"כ בכ"ע חייב. ולקוח שפטור או שותפות לדעת רש"י לא נתבאר כמה יהיה בו שותפות או נמכר אי כמו בכור דבר שעושה בע"מ ופחות לא ה"כ אם מכר כ"ד אינו לקוח רק בדבר שעושה מום וכן לשותפות וצ"ע. ואפשר כיון דילפינן מבכך דל"ש לקוח א"כ אפי' כל דהוא דלא הוי דומיא דבנך א"כ פטור ומ"מ צ"ע. גם ק"ל בשלמא לדעת רש"י דשותפות בכ"ע פטור היינו דאצטריך תרי קראי למעוטי לקוח מבניך אך שם הוא דוקא בשעת עשייה ולאחר שראוי למעשר ומח"ז אינו כלקוח ע"כ צריך קרא ג"כ לשותפות דשותפות פטור בכ"ע אף דנולדו ברשותם דל"ש לקוח דה"ל מח"ז מ"מ פטור מטעם שותפות אבל לדעת הר"מ דהוא פוטר שותפות מטעם לקוח וכתבנו דאם נשתתפו במח"ז חייבים במעשר א"כ ל"ל קרא למעוטי שותפות דזה מוכח מפסוק בניך כו' וגם שותפות ל"ש בבן א"כ ה"ה שותפים פטורים וכבר הקשיתי כן לעיל וכ' כאן באריכות יותר. הכלל דעת הר"מ דפוטר שותפים מטעם לקוח אינם מובנים לי וה' יאיר עיני. וכהנים שנפלו להם בהמות מגזל הגר פטורים דה"ל כנתינה דמתנות כהונה הוי נתינה ולא ירושה כ"ה בב"ק וז"פ. ול"ד בגזל הגר ה"ה חרמי כהנים דכל מתנות כהונה ה"ל כמו מתנה ופשוט דאם נפלו לכהן מח"ז בודאי חייבים כמו לקוח ומתנה וז"פ. ואינו נוהג במוקדשין ומקשה הש"ס פשיטא לאו דידי' הוא ומתרץ בקדשים קלים ואליבא דריה"ג כו' ויליף לה מדכתיב יהיה קודש כו' והר"מ סתם וכתב דאינו נוהג במוקדשין וזה פשיטא ול"ל דס"ל כריה"ג ומה שקשים פסקי ר"מ אהדדי עלח"מ כאן ובמ"ל ה' מעילה. ומבואר בגמ' דכתב רחמנא יהי' קודש כו' הא לא"ה ה"א חיילא קדושת מעשר כו' למאי נ"מ פירש"י אי הוי חייל קדושת מעשר כו' הא לא חמיר מעשר משלמי' ומתרץ לעבור בלא ימכר כו'. ולכאורה קשה אי לאו קרא ה"א דחייב במעשר ומי שיש לו טלאים תשעה וזה השלמים עשירי הי' חייב להכנים לדיר כו' ומיעטה התורה דפטור ואינו מצטרף כמו הנהו דלעיל לקוח כו' וצ"ל דסברת הש"ס כיון דלא חל קדושת מעשר ממילא פטור מט"ז או דהאמת משני דמעשר חמור וחל מחמת לא ימכר כו'. והנה מבואר במשנה בחולין ובבכורות לענין פסהמ"ק שנפדו לענין אי חייבים בבכורה ובמתנות ושאר דינים ומובא בר"מ כ"א על מקומו ואינו מבואר אם חייב במעשר כיון דאינו קדוש עתה לגמרי לא אתמעט מיהי' קדוש ולא שכבר קדוש או אפשר כיון שהיה פ"א קדוש ילפינן ולא שכבר קדוש וגם היאך הדין בקדם מום קבוע להקדישן ונפדו או שהקדיש בע"מ לבה"ב ונפדו שזה עתה חולין גמורים רק הי' פ"א קדוש ולומר דילפינן מבכור אין אנו יכולים ללמוד בדבר שאינו מפורש בש"ס. ולכאורה בקדשי קדשים כיון דאקדשי' נפטר משום לקוח מ"ל מכרו לשמים ול"מ מה שפדה אח"כ כמ"ש לעיל דכל שהי' פ"א לקוח נפטר לעולם. אך אפשר אף בק"ק לא נקרא לקוח ע' ב"ק פ' מרובה השתא תורא דראובן והדר כו' ולא מיקרי מכירה וגם אם הקדישו מח"ז דחל ההקדש כמבואר בר"מ פ"ג מהא"מ ולא נפסל משום לקוח וגם קדשים קלים שהוא ממון בעלים דאינו לקוח א"כ בנפדה היאך הדין אם חייב במעשר או לא. ואפ"ל כיון דבגמ' אמרינן מאי נ"מ כו' היינו אם אין המעשר מוסיף קדושה אין זה מעשר ופטורה כמ"ש לעיל א"כ בפסולי המוקדשים היינו שהורמו לאסורים בגיזה ועבודה ושאר דברים שנוהג בפסהמ"ק א"כ מאי מוסיף המעשר דמעשר בע"מ ג"כ אסור בגו"ע וכל שנוהג בפסהמ"ק א"כ אין מעשר מוסיף כיון שהוא בע"מ ואי בלא ימכר ולא יגאל ז"א דמה"ת מעשר בע"מ מותר למכרו רק מדרבנן אסור כמבואר בר"מ כאן א"כ מה"ת לא נוסף קדושה כלל ואי דאין נמכרין באטליז ואין שוקלין בליטרא כמבואר פרק פסולי המוקדשין דל"א אפשר דז"א רק מדרבנן. אך דעת התוס' שם דהוא מן התורה ע"ש. אם כן לדעת התוס' מוסיף קדושה אבל אם אינו מן התורה אינו מוסיף קדושה ואינו מוכרח אם הוא מה"ת כדעת התוס' ואכ"מ. אך בקדם מום קביע להקדישן ונפדו דמותרים בגו"ע וחייבים בבכורה כו' א"כ עתה ממעשר נתוסף קדושה לאסור בגו"ע כו' או קדשי בה"ב שנפדו דמותרין בגו"ע ואם כן במעשר נתוסף עליהם קדושה אפשר דחייב עתה במעשר ול"ש יהי' קדוש ולא שכבר כו' כיון דעתה אינו קדוש. או אפשר כיון שהיה פ"א קדוש פטור מן המעשר מקרא זה יהיה קדוש ולא שכבר כו' וכגון שהקדישו מח"ז דאי לא"ה ה"ל בכלל לקוח ובפרט קדשי בה"ב ע' תוס' פרק מרובה שם אך במקום דל"ש לקוח כגון במח"ז צ"ע בד"ז. גם לפמ"ש תוס' בכורות דף ל"ח ע"ב ד"ה וסימנך ברקא והבאנו בח"ז דמום קבוע יכול להתרפאות ובנתרפא כשר לקרבן כמבואר ביומא מום בם כו' הא עבר מומם כשר א"כ אפי' קדם הקדישם את מומם ונפדו דאסור בגו"ע ואח"ז נתרפא א"כ המעשר יוסיף עליו קדושה להקרבה חוץ מגו"ע דעתה כשר לקרבן ויש עליו קדושת קרבן ג"כ הספק הזה כיון דנתוסף קדושה חייב במעשר ול"ש שכבר קדוש כיון דעתה בשעת המעשר אינו קדוש או כיון שהיה קדוש פ"א אתמעט מקרא זה יהיה קדוש כו'. והנה לא עיינתי היטב ובאתי רק לעורר. ועיין בכורות ט"ו דאהמעט פסהמ"ק מבכורה ומתנות ושאר דברים דכתיב כצבי ואיל מה צבי ואיל פטור כו' א"כ ה"נ לענין מעשר ועיין תוס' שם אך עכ"פ בקדם מום קבוע להקדש הספק במקומו וגם לדמות לצבי ואיל צ"ע ולא נזכר בגמ' שם כלל. וער"מ פ"ה כאן דהלוקח בהמה מפירות שביעית פטור מן הבכורה מחמת לאכלה ולא לשריפה או ולא לסחורה ער"מ וראב"ד וכ"מ א"כ נראה דפטור ממעשר ג"כ דאינו נקרב מחמת ולא לשרפה אך אם הוא בע"מ דאינו לשרפה אפשר דחייב במעשר וע"ש לפי הגירסא ולא לסחורה והיינו בקנה מח"ז דלא נפטר משום לקוח וע"ש עוד בר"מ דהלוקח בהמה ממעות מע"ש חייבת בבכורה ועיין לעיל פרשת בא במצות בכור הבאתי בשם מהרי"ט אלגאזי דמבואר בירושל' למ"ד ממון גבוה פטור ע"ש א"כ כאן דמבואר בש"ס גבי הקדש פשיטא לאו דידי' כו' ה"כ דלאו דידיה פטור מן המעשר וגם לשיטת הר"מ שסובר דחייב בבכורה עיין לעיל או מטעם דמע"ש ממון הדיוט הבאתי לעיל דאסור להקריבו ע"ש והלמד לכאן ואין המהריט"א ת"י כעת אך גם זה באופן שאין בו משום לקוח כגון במח"ז. ועיין ב"מ סוגיא דת"כ הספיקות נכנסין לדיר כו' מאי ספיקות אילימא ספק בכורות יהיה קדוש כו' וה"ל לאוקמי בבכור בע"מ אע"כ בכור בע"מ דהוי פסהמ"ק כמי איקרי קדוש ואתמעט מיהיה קדוש כו'. ויש לדחות דעדיפא מיני' משני. וגם כבר כתבתי דכל דלא חל קדושה יתירה בודאי אין מעשרין אך לדעת התוס' מוסיף קדושה אך על הבכור אינו מוסיף קדושה דגם בכור אינו נמכר באטליז ולא נשקל כו'. וכל אלו שפטורים ממעשר אף הספיקות שלהם פטורים כגון ספק יתום וכדומה דעשירי ודאי א"ר ולא עשירי ספק והפטור מן המעשר שנתערב בהרבה בהמות כולם פטורים שכ"א מהם ספק הוא והתוס' הקשו בב"מ דליבטל ברובא דמה דבע"ח אינו בטל היא רק דרבנן והראשונים הקשו דנכבשינהו דניידי וגימא כל דפריש ותי' בש"מ שם דכיון דהתורה אמרה ולא עשירי ספק אף רוב ל"מ והדברים עתיקין. ופשוט דאף ס"ס ל"מ כמו ס' טומאה ברה"י כיון דהתורה מיעטה ספק. ולכאורה כל בהמה ספק טרפה רק מחמת הרוב א"כ איך מעשרין הא לא אזלינן במעשר ב"ר אך ע' בש"ס דדוקא לענין נתערב או כל דפריש כו' לא אזלינן ב"ר אבל רובא דליתא קמן אזלינן כאן כמי אחר הרוב ע"ש בשמעתא ב'. גם י"ל כיון שהרוב כבר הוחזק מהני וכמ"ש האחרונים לענין א"ה במא"ה. ומבואר בש"ס בכורות ת"ר כילד אמרו נכנס לדיר להתעשר אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן שהרי שנינו הלקוח והניתן לו במתנה פטור ממעשר אלא כגון ישראל שהיה לו עשרה ספק פ"ח מפרים עליהם עשרה שיין ומעשרן והן שלו כו' ועיין לעיל מלוה ש"ח הבאתי בשם מהריט"א דיכול לפדות פ"ח בשה מח"ז. א"כ קשה מאי קאמרינן אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן שהרי שנינו הלקוח כו' ובאמת יוכל להיות ביד כהן שנתנו לו שה מח"ז דאינו נפטר משום לקוח ונכנס לדיר ביד כהן להתעשר ועיין ב"מ דף ז' ואין המהריט"א ת"י כעת. והנה מין בקר ומין צאן אין מעשרין מזה ע"ז ואין מצטרפין אבל

שיתעשר אלא מותר לאכול ולשחוט מן הטלאים כל מה שירצה וכשיגיעו הזמנים שקבעו לעשר והם נקראים גורן מע"ב יעשר אותן הנמצאים לו ומשהגיעו אותם הזמנים אסור לו למכור ולשחוט עד שיעשר אותם ואם עבר ושחט ה"ז מותר וג' זמנים הם שקבעו ז"ל בהם ואלו הן יום אחרון של חודש אדר ויום ל"ה מספירת העומר ויום אחרון מחודש אלול ולמה קבעו זמנים אלו שהם סמוכים למועדים כדי שיהיה בהמות מצויות לעולי רגלים שאע"פ שמותר למכור קודם מעשר כמו שאמרנו מ"מ נמנעים היו מלמכור קודם שיעשרו אותם כדי שיעשו בהן מצוה ודין המונה אותן וטעה במניינו וקרא לשמיני עשירי או לי"ב עשירי שלא נתקדשו ואם טעה בט' וי"א וקראן עשירי נתקדשו מפני שהן סמוכין לי' וד"ז מפי הקבלה ידענוהו. ומ"ש שכל בהמה שהיא ספק אם בת מעשר היא או אינה הרי היא פטורה מן המעשר. והכל נכנסין לדיר להתעשר בין תמימין בין בע"מ חוץ מן הכלאים ומן הטרפה ומחוסר זמן וכן היתום שמתה אמו או שנשחטה עם לידתו ודברים אלו מפי השמועה ידענום ויתר פרטיה בפ' אחרון מבכורות (ה' בכורות פ"ו) וכת' הר"מ במז"ל שמצוה זו נוהגת בין בזכרים ונקבות בין בישראלים בין בכהנים ולוים ובארץ ובח"ל בין בפני הבית ושלא בפני הבית וזהו ד"ת. ואולם בגזרה מדרבנן כדי שלא יאכל שלא במום אחר שאין לנו מקדש ונמצא בא לידי איסור גדול שהוא שוחט קדשים בחוץ אמרו ז"ל שאינו נוהג אלא בפני הבית וכשיהי' שם מקדש בנוי נוהג בארץ ובח"ל עכ"ל. עוד כתב במק"א שאם עבר ועשר בזה"ז ה"ז מעשר ויאכל במומו בכ"מ כי הוא כחולין גמורים והתמים שנאכל בירושלים בזמן הבית דינו שיאכל לבעלים כולו כפסח חוץ מן האימורין והדם שהוא קרב כמו שאמרנו למעלה:

שלא

אבל כבשים ועזים הרי הם כמין א' לענין מעשר וכן אין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת ור"ה של מע"ב פוסק הר"מ שהוא א' בתשרי והנולדים בכ"ט באלול עם הנולדים א' בתשרי אין מצטרפין והסמ"ג פוסק דר"ה הוא אלול עבלח"מ. והנה מין ושאינו מינו אפי' בדיעבד אינו מעשר אך חדש וישן כתב הר"מ יראה לי שאם עישר הוי מעשר מפני חומרות הקדשים שהרי לא הקפידה תורה בפירוש על מע"ב כו' שאינו נלמד רק בהיקש למעשר הארץ ע"ש. והרהמ"ח כתב כאן ג"כ ז"ל אבל אם עבר ועישר כו' ומן הזרעים כו'. ויש כאן טעות המעתיק וכצ"ל אבל עבר ועישר מע"ב מן הישן על החדש כו' כתב הר"מ שהוא מעשר כו' דהרי לא כתב שנה כו' כמו בזרע הארץ ודי שנלמוד לענין לכתחלה ועיין בט"א להש"א בק"א לר"ה הקשה על הר"מ הא בגמרא אמרינן דתנא דידן לא חשיב ניסן ר"ה לתרומת שקלים כיון דתני אם הביא מן הישן יצא רק לכתחלה מצוה להביא מן החדש לא פסיקא ליה ע"כ לא קחשיב לי' ר"ה ולדעת הר"מ דבמעשר בהמה ג"כ בדיעבד מעשר רק לכתחלה אין מעשרין אם כן אמאי חשיב במשנה ר"ה למעשר בהמה לענין חדש וישן הא בדיעבד הוי מעשר ע"ש מה שתירץ. והנה אם יש לו ה' טלאים במקום זה וה' טלאים במקום אחר לא רחוק יותר מט"ז מילין מצטרפין לחייבם להכניסם לדירו להתעשר. היו רחוקים יותר מט"ז מילין פטורים מן המעשר ואין מצטרפים ואם יש יותר מל"ב מילין בין חמשה לחמשה ובאמצע היה ג' עדרים ובין כ"א ט"ז מיל אם האמצע ראוי להצטרף עם כ"א מהצד כולם מצטרפין כגון שהיה חמשה בכ"א דהאמצע ראוי להצטרף מצטרפין ואם אחד מהצדדין הי' בכ"א תשעה וא' באמצע דהאמצע עם כ"א יש צירוף למעשר כולם מצטרפין כרב שם בגמרא דהלכה כותי' לגבי שמואל בהיכורא אבל אם האמצע אינו ראוי לצירוף כגון שיש שמונה באחד אין מצטרפין ואם מצטרפות הנשארים ישאר לגורן אחר כי כבר נתחייבו ובגוונא שאין מצטרפין אותה שאין בהם עשרה א"צ להמתין ופטורים מן המעשר. והנה ידוע שיש תרי גווני מיל יש אמה שוחקת ויש אמה עוצבת ושוחקת יתירה חצי אצבע על עוצבת א"כ מיל שהיא ב' אלפים אמה יש חילוק גדול בין המקובץ מאמות שוחקות להמקובץ מאמות עוצבות ובפרט כאן ט"ז מילין. אך בעירובין מבואר דהכל לחומרא א"כ כאן נמי לחומרא אזלינן ואם הרבה יותר מט"ז מילין עוצבות אם אין יותר מט"ז מילין שוחקות מצטרף וצריך לעשר עיין ט"א במגלה העיר בזה והבאתיו לעיל. וכיצד מעשר אם היה לו י' טלאים ולקח א' לא נתקדש כי צ"ל ע"י מנין ולכתחל' כונסן לדיר כו' מכאן רבולים כו' והעשירי סוקרו בסיקרא ואומר ה"ז מעשר לא סקרו ולא קרא שם מ"מ קדוש כי העשירי בעצמו נתקדש וכן אם יצאו תשעה והעשירי נשאר בדיר ולא יצא או מת כולם פטורים ואם לא יצא מ"מ העשירי הוא קודש ע' ש"ס ור"מ והכ"מ לבאר פרטי הדינים. והעשירי מקדש א' לפניה וא' לאחריה לא יותר וד"ז מפי הקבלה כיצד אם קרא לתשיעי עשירי אף שקרא לעשירי ג"כ עשירי מ"מ נתקדש התשיעי אך אינו קרב על גבי המזבח אלא נאכל במום ואם קרא להי"א עשירי הדין כך אם קרא לעשירי עשירי או אפי' לא קרא לו שם כלל כיון דלא עקר שם עשירי בפירוש אף דקרא להי"א עשירי לא נתקדש הי"א כלל. אך אם עקר שם העשירי מהעשירי כגון שקרא לעשירי תשיעי וקרא להי"א עשירי אזי נתקדש הי"א ג"כ וקרב שלמים וטעונה נסכים כשלמים ואין עושה תמורה דזה עצמו הוא כתמורה ואין תמורה עושה תמורה והעשירי הוא לעולם מעשר לפיכך אם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולי"א עשירי שלשתן מקודשי' הט' שקרא עשירי אינו קרב רק נאכל במומו והעשירי הוא מעשר והי"א הוא שלמים כ"ה גזה"כ אך שלאחריו אינו מתקדש רק אם עקר בפירוש שם העשירי מהעשירי ואם לא עקר בפירוש אין הי"א מתקדש כלל ודוקא א' למעלה וא' למטה אבל יותר מזה כגון השמיני והי"ב אין מתקדשין כלל ודין זה הן בכונה והן בטעות מקודשים כנ"ל. ואם עשה שליח לעשר והשליח עשה כן אינו מקודש לא הט' ולא הי"א דא"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי והלכה כר"פ ע"ש. וכ"פ (ע' טורי אבן ר"ה דף כ"ח כתב להיפוך דמהני שאלה במעשר בהמה) דעל מעשר א"י הבעלים לשאול עליו דכל התרומות וקדשים דיכולים לשאול הוא כיון דע"י דיבורו הוא קודש יכול לשאול עליו כמו שפירש"י בכ"מ ועש"ך ח"מ סי' רנ"ה אבל כאן דעשירי מאליו קדוש וכ"ה גזה"כ דבמנין העשירי הוא קדיש ולא ע"י אמירתו לא מהני כלל שאלה כנ"ב. ועיין מ"ש לקמן ד"ה ושמטה דלא תקשי מנדרים דמע"ב דבר הנדור ע"ש. וגם הט' והי"א אף שע"י אמירתו נעשה הקדש שקרא שם מ"מ כיון דחל עליהם שם הקדש אפי' בטעות א"כ ל"מ שאלה כמו שאין שאלה בתמורה כמבואר פ"ד דנדרים והכ"מ כתב דהוא מה"ט כיון דתמורה הוא אפי' בטעות והבאנו לעיל א"כ כאן ג"כ ל"מ שאלה ככ"פ ועי' נזיר ל"א ול"ב. והנה במ"ש לעיל דאם עשה שליח לעשר לו והשליח קרא להט' יו"ד או להי"א אינו קדיש דא"ל לתקוני כו' בגמרא סוף בכורות ובר"מ כאן. ומזה מבואר דאם עשה שליח בפירוש לעשות כן דגם בכונה הוא קדיש כמ"ש הר"מ הם קדושים הט' והי"א. ומזה קשה להרי"ט שהבאתי דס"ל דא"י להקדיש ע"י שליח דמילי לא ממסרי ע' לעיל במצות תמורה הא כאן מבואר דיכול להקדיש ע"י שליח דדוקא מטעם זה דלתקוני בטל השליחות אבל בעשה שליחות לעשות זה הם קדושים וזהו רק ע"י דיבורו הרי דיכול להקדיש ע"י שליח. וממעשר עצמו דהוא ע"י שליח צ"ק דאינו ע"י דיבורו כמ"ש לעיל אבל מהנוספים דהוא ע"י קריאת שם דוקא ע"י דיבור קשה. ומבואר בש"ס דאם מנה ויצאו שנים בתשיעי וקרא תשיעי מעשר וחולין מעורבים דהתשיעי לא נתקדש דהא קרא ט' והעשירי מאליו נתקדש וא"י איזה ע"כ יאכלו במומן לבעלים ואסורים בגו"ע כ"א מספק. ופשוט דהגוזז והעובד בכ"א אין לוקין דהוא ספק. קרא עשירי אם כן התשיעי גם כן נתקדש לאכול במום והעשירי הוא מעשר א"כ עשירי ותשיעי מעורבין זב"ז ונאכלין במומן והגוזז או העובד חייב על כ"א דכ"א מקודש רק דאין נקרבים וימתין עד שיפול מום. והר"מ כלל שני הדינים ביחד וכתב אם יצאו בתשיעי בין שקרא שניהם עשירי או תשיעי שניהם מקודשים ויאכלו במומן כו' ובאמת יש חילוק דאם קרא תשיעי אין לוקין על א' דהוי ספק כ"א וקרא עשירי לוקין על כ"א דשניהם מקודשים ועיין בלח"מ. ואם יצאו שנים בעשירי אם קרא עשירי אם כן א' הוא מעשר והי"א הוא שלמים דקרא עליו שם עשירי וא"י איזה הוא הרי הם כמעשר ושלמי' שנתערבו דאין קריבין כמבואר פ' התערובות דשלמים צריך סמיכה וגם חלוקין במתנות רק ימתין עד שיפול מום ויפדה השלמים בכ"מ שהוא ונאכל כחומרות מעשר דאין נמכרין באטליז כו' וכ"ה כאן בר"מ דהם כמעשר ושלמים שנתערבו דיאכלו במומן ועיין רש"י בכורות דף ס' ע"ב ד"ה עשירי ואחד עשר מעורבין כתב ז"ל כלומר מעשר גמור וי"א קודש הוי מעורבין כו' ומשום די"א כו' קרב שלמים לכך יקרבו שניהם ויאכלו כחומר קודש שבהם דטעונין שתי מתנות והרמת חזה ושוק כמו שלמים עכ"ל. ודבריו תמוהין דהיא משנה וגמרא מפורשת בפ' התערובות דשלמים שנתערבו במעשר אינן קרבים רק ירעו עד שיסתאבו ויאכלו כחומר מעשר כי מעשר בע"מ חמור דאינו נשקל כו' ואיך כתב רש"י דקריבין וצע"ג. הן אמת דבש"ס הנ"ל מביא פלוגתא ע"ז משלש ברייתות ח"א יקרבו וח"א ירעו וח"א ימותו א"כ י"ל דרש"י נקט כברייתא דיקרבו ומ"מ צ"ע על רש"י כיון דאוקמי' ברייתא דיקרבו כר"ש דמביאין קדשים לבית הפסול ולית הלכתא כותיה למה שנה כאן משנתו כברייתא זו עכ"פ הו"ל לפרש דפלוגתא היא ולא לסתום וצ"ע. ובקראן עשירי דעשירי [מעשר] וי"א קודש כמ"ש אע"ג דלא נעקר שם העשירי מהעשירי וקי"ל דבלא נעקר שם העשירי אין הי"א קדוש מ"מ כיון שהוא בכ"א שניהם קדוש וע' תוס' דף י"ז אע"פ דאמרינן א"א לצמצם מ"מ ה"ל לענין זה כב"א ע"ש. ויש עוד שנפטרו מן המעשר כגון מנין הראוי שהכניס עשרה טלאים לדיר ויצאו קצתם ומנה אותן ומת אחד מהם בתוך הדיר אע"פ שלא הפריש המעשר שהרי לא יצאו כולם מ"מ המנויין פטורין כיון שהיה ראוי להפריש עליהם וזה ילפינן מקרא אשר יעבור ולא שכבר עבר ויש עוד דינים מסתעפים מזה ער"מ ואם מת א' מן המנויין מונה כדרכו ומקדש העשירי ער"מ. ואם אחד מן הפטורים נתערב כבר כתבנו לעיל דכולם פטורים מחמת עשירי ודאי כו' עיין לעיל. והנה כל אישי ישראל החייבים במצות חייבים במצוה זו הן אנשים ונשים כהנים כו' ובמ"ל מביא בשם הר"ח שדעתו דכהנים פטורים ממעשר בהמה ומביא בשם הרשב"א שהקשה עליו מהא דראב"ע דהי' מעשר תריסר אלפי עגלא בכ"ש עי' בשבת ובביצה וראב"ע כהן הי' וזה אינו קושיא כי התוס' הביאו שם פי' א' דהי' מעשר ארנונא למלך ואפשר דהר"ח סובר כן וגם הערוך שמביא המ"ל פי' ג"כ כפי' הר"ח. וע"ש במ"ל הקשה על הר"ח מהש"ס דב"ק דמבואר דאבעי' בכהן שנפלו לו טלאים מגזל הגר אי יורשים הוו וחייבים במעשר או הוי לקוח ופטור ומסקינן דהוי לקוח ופטור כמ"ש למעלה אלמא אי יורשים חייבים חזינן דכהנים חייבים והניח בצ"ע. ולע"ד לא קשיא דדעת הר"ח דכהנים פטורים היינו הנולדים אצלו אבל מה שנפלו לו אי אמרינן יורש הוא כיון שכבר נתחייבו אצל ישראל לא מיפקע אע"פ שבא ליד כהן וכאן מיירי שבא ליד כהן אח"ז דאם בא לידו מח"ז לא הוי לקוח אלא אחר זמן וכבר נתחייבו לא פקע רק מטעם לקוח. אבל יורש חייב הכהן אף לדעת ר"ח והוי כפטר חמור דהנולד אצל כהן פטור דכהנים פטורי' כמבואר בש"ס ור"מ ה' ביכורים מ"מ ישראל הנותן לכהן פ"ח צריך הכהן לפדות ויש לו אצל הכהן ג"כ כל דין פ"ח ע"ש ולא פטרה התורה רק הנולדים אצל הכהן ה"נ לדעת הר"ח לא פטרה התורה אלא הנולדים אצלו. ויותר נ"ל דאף בבא ליד כהן מח"ז מיד הישראל מ"מ כיון דהיה בא ליד חיוב ביד ישראל חייב הכהן ואינו פוטר לדעת ר"ח רק בנולד אצלו כמו פ"ח ובפ' ראשית הגז לפר"ח כהן היינו בכור חייב הכהן בנולד אצלו ובמעשר פטור בנולד אצלו אבל בלא נולד אצלו מודה הר"ח דחייבים וא"כ אין לנו ראיה נכחת לדחות ד' ר"ח וכל דבריו

קבלה

מצוה שס"א שלא למכור מעשר בהמה

(א) שלא למכור מעשר בהמה בשום צד אלא יאכלוהו בעליו או מי שירצו הם בירושלים וע"ז נאמר כאן במע"ב לא יגאל ואמרו בספרא במעשר הוא אומר לא יגאל אינה נמכרת לא חי ולא שחוט לא תמים ולא בע"מ ולשון גאולה ישמש כאן בלשון מכירה לפי שהגאולה מעין מכירה היא שהאדם נותן דמיה ולוקח קרקע. משרשי המצוה מ"ש בסדר זה במצות מעשר בקר וצאן ומן הטעם ההוא שתראה שם נצטוינו שלא למכור המעשר בשום צד אלא יאכל עכ"פ בירושלים. מדיני המצוה משאז"ל שמע"ב היה נאכל כולו לבעלים בירושלים ואין לכהנים בהם כלום אבל הי' נשחט בעזרה ומקריבין אימורי' וזורקין דמו זריקה א' כנגד היסוד ואם נפל בו מום נאכל בכ"מ אבל אסרו חכמים למוכרו בכ"מ ואפי' הוא בע"מ ואפי' שחוט אסרו למכרו גזירה שמא ימכרו חי ולפיכך אמרו שאין שוקלין ממנו מנה כנגד מנה מפני שנראה כמוכר ואע"פ שר"ז הותר לעשות אפי' בבכור תמים שארז"ל כהנים

קבלה כידוע וקשה לחלוק עליו בלא ראיה ברורה ובפרט שבעל הערוך סובר ג"כ כותיה אך דעת הר"מ והרהמ"ח בפירוש דנהג בכהנים ג"כ. ולפמ"ש ל"ק ג"כ לדעת הר"ח מהש"ס דבכורות שהבאנו לעיל א"א לומר בבא ליד כהן שהרי הלקוח כו' מבואר דאי לאו משום לקוח חייב במעשר ג"כ כיון דלא נולדו אצלו וח"ס. ולפמ"ש תחלה דאפשר דוקא אם בא ליד כהן לאחר שנתחייב במעשר לא פקע ביד כהן גם כן אבל אם בא ליד כהן מח"ז פטור לדעת ר"ח כמו הנולדים אצלו ול"ק מש"ס דב"ק דשם איירי בנפלו לו בחיוב לאח"ז ד מח"ז אף לקוח חייב ע"כ האבעיא לאח"ז ושפיר אם יורשים הוי חייב בכהן ג"כ. ובזה אפשר ליישב מה שהקשתי לעיל על המהרי"ט שבמח"ז פודין פ"ח מאי אמרי' אהא דנכנסין לדיר להתעשר א"א לומר בבא ליד הכהן הרי שנינו הלקוח כו' ובאמת אפשר שבא ליד הכהן מח"ז ולפמ"ש דאי בא לכהן מח"ז א"כ פטור ממעשר דכהן פטור לדעת הר"ח אם בא לידו קודם שנתחייב. ואפשר שמחמת קושיא זאת יצא להר"ח דכהן פטור ומ"מ מ"ש באחרונה דדעת הר"ח נראה דוקא נולדו אצלו ממש נראה לי יותר וקושיא זו שערי התירוצים לא ננעלו. וסברא זו דלא נפקע המעשר מבואר קצת כעין זה בבכורות י"ג ע"ב ואין צריך לראי' שהדברים נראין מסברא בדעת הר"ח ול"ק עליו שום קושיא כנ"ל. ושוטה וחרש אינם בני מצוה ופטורים ממצוה זו ואפי' עשרו אין במעשיהם כלום וכן קטן כמו בכה"ת ונ"ל אפי' קטן מופלא סל"א דהקדשו הקדש היינו דוקא בדבר הקדוש בדיבור פה דילפינן איש כי יפליא כו' וילפינן נדרים ושבועות ונדרי הקדש. אבל זה דאינו תלוי בדיבור ואין זה נדר רק דהתורה חייבה במצוה והתורה קידשה המעשר אם כן כיון דא"א במצוה זו וכל מעשיו אינו כלום ג"כ המעשר אינו מעשר כמו בכה"ת"כ (וא"ד לקטן שיש לו מעשה וק"ל). ואל יקשה לך מ"ש כאן דל"מ מופלא הסל"א גם מ"ש לעיל דל"מ שאלה מהא דמבואר בנדרים פ"ב דמעשר בהמה הוי דבר הנדור לענין דיכול להתפיס בו אינו ראיה דהא שם חלה ותרומה אינו דבר הנדור אף דאיתא בשאלה ומופלא סל"א אך שם טעמים אחרים יש ע"ש בראשונים ובר"מ פ"ב מהלכות נדרים אבל לענין שאלה ומופלא נ"ל כמ"ש. ועכו"ם אם מעשר אם חל עיין זבחים דף מ"ה ע"א ותמורה ד"ג דמבואר דאתקש למעשר דגן ול"ש מעשר בהמה בעכו"ם. ועוד יש טעם אחר ע"ש וע' תוס' בכורות דף נ"ט וער"מ פ"ג מה' מעה"ק הכלל דנראה מהש"ס דאין חל קדושה על מעשר כלל גבי עכו"ם ע"ש. ומ"ש לעיל דמעשר בהמה אינו בשאלה עיין שבועות פ"ג דמוקמינן המשנה יש אוכל כו' אמרינן הא אוקמינן בבכור דליתא בשאלה ול"א במעשר ג"כ היינו כיון דקודם לזה אוקמינן בבכור דקדושתו מרחם ע"כ אמרינן הא אוקמי' בבכור כו' ע"ש. ומע"ב נוהג בארץ ובח"ל בכ"ז בפני הבית ושלא בפני הבית מד"ת ומבואר דנוהג בכ"מ והמעשר קדוש אפי' להקריב בבהמ"ק ור"ע סובר דמעשר בהמה בח"ל אינו חייב להקריב ואין מקריבין בבהמ"ק רק קדוש ונאכל במומו וכן ס"ל לר"ע גבי בכור מח"ל דאינו נקרב רק יאכל במומו ויליף רק מהיקשא דמעשר דגן עיין כאן בבכורות דף נ"ג והר"מ פ"א כאן גבי בכור פסק כר"ע דאין מקריבין בכור מח"ל וכאן סתם דנוהג בח"ל נראה אף להקריב והלח"מ פ"א עמד בזה ומביא בשם הסמ"ג דגם במעשר פוסק כר"ע ועיין לעיל מצוה רפ"ז כתב למאן דפוסק כר"ע א"כ לדעת הר"מ פ"א מה' תרומות והסמ"ג סובר כוותי' דתרומות ומעשרות אינו נוהג האידנא בא"י ואף בזמן בית שני לא היה נוהג א"כ לדעת הר"מ לא היו מקריבין שום בכור בב"ש אפי' אותם הנולדים בארץ כיון דאינו חייב במעשר דגן ולדעת הסמ"ג אף מעשר לא הי' קרב ומ"מ היו מעשרין בזמן הבית וגם ראב"ע הי' מעשר עד דבטלי' דמ"מ הוא מ"ע לעשר להיות קדוש בקדושת מעשר ונאכל במומו. ומ"מ צ"ע מאד לומר שלא הקריבו בב"ש שום בכור ומעשר. ואני מסופק בדעת ר"ע ולהסמ"ג הלכה כמותו אי תלוי הדבר בלידה דבהמות הנולדים בח"ל אין המעשר שלהם נקרב כמו בכור דנולד בח"ל אין מקריבין. או אפשר דתלוי היכי דחל עליו הקדושה ובכור דקדושתו מרחם וחל עליו הקדושה בח"ל אינו נקרב ה"ה במעשר אם נתעשר בח"ל אין מקריבין דבעת חלות הקדושה הי' בח"ל ולא חל קדושה להקריב אבל הנולדים בח"ל והביאום לא"י ועישרן שם נקרב ג"כ ואינו תלוי בלידה כלל רק בעת חלות הקדושה וכ"כ מלשון הברייתא כאן דר"ע אומר יכול יביא אדם מעשר בהמה מח"ל ויקריבנו ת"ל נראה דהוא מעשר מח"ל שחל עליו בח"ל שם מעשר. ונלע"ד דלא אזלינן בתר הלידה ולא בתר המעשר כיון דכל עיקר טעמא של ר"ע דמקיש מע"ב למעשר דגן ובמעשר דגן דבח"ל פטור ובא"י חייב אין הדבר תלוי בגידול ולא מקום המעשר רק מקום שנקבע למעשר ער"מ פ"א מה' תרומות הכ"ב ובכ"מ שם והעולה מדבריו דפירות ח"ל שנכנסו לא"י קודם שנקבעו למעשרות ונקבעו בא"י חייבים בתו"מ מה"ת ואם נקבעו בח"ל למעשר ואח"ז נכנסו לא"י פטורים מה"ת וכן להיפוך בפירות א"י שיצאו ח"ל ונגמרו בח"ל פטור אבל אם נקבעו בא"י חייב אע"פ שיצאו ח"ל דחייב לא נפקע ע"ש במ"ל א"כ במעשר דגן דתלוי החיוב והפטור בא"י ובח"ל אזלינן בתר מקום שנתחייב דאם נקבע בא"י חייב ובח"ל פטור א"כ ה"ה מע"ב לר"ע דמקיש למעשר דגן דיש חילוק בין א"י לח"ל ג"כ תלוי בזמן החיוב אם נולדו בח"ל וגם עברו שמונה ימים בחוץ

לארץ וא"כ הקביעות למעשר הי' בפטור פרח מיני' החיוב אע"פ שנכנסו אח"כ לא"י פטורים דפרח מיני' החיוב אך אם נכנסו מח"ז לא"י ובא"י נתמלאו הימים ה"ל נקבעו בא"י אע"פ שנולדו בח"ל חייבים וכן להיפך אם נולדו בא"י ויצאו מח"ז לח"ל ונתמלאו ימיהם בח"ל פטורים כמו מעשר דגן שיצאו לח"ל ונקבעו בח"ל פטורים אף שהי' הגידול בארץ ישראל אבל אם נקבעו בא"י חייבים אף שיצאו לח"ל הכלל כיון דמקשינן למעשר דגן ממקום דמייתינן מעשר דגן שם אתה מביא מע"ב ומעשר דגן בא מח"ל ג"כ בנכנסו לא"י. הכלל היקש ממקום שחייב מעשר דגן כן מעשר בהמה א"כ במעשר דגן אזלינן בתר מקום דאקבע דבתר דאקבע בפטור אין חל החיוב וכן להיפך א"כ ה"ה מע"ב גם כן בחוץ לארץ לא נתחייבו בזמן שחל עליהם החיוב ופטורים אף בנכנסו לארץ ועישרו בארץ אינו מעשר כיון דפרח החיוב בח"ל. ואם נתחייבו בא"י חל עליהם החיוב וחייבים אף ביצאו חוץ לארץ לגמרי כמעשר דגן ולא תלוי בלידה ובמעשר רק מקום שנתחייב כמו מעשר דגן כנלע"ד בלי פקפוק. וכ"ז לענין להקריב כי לענין קדוש קדוש גם כן בחוץ לארץ רק קדוש לענין להקריב תלוי במקום שהגיע לזמן חיוב כנ"ל. ולפמ"ש כאן נראה גם כן דהא"ד הראשון שכתבתי בדעת ר"ח לעיל הוא הנכון הא דישראלים חייבים וכהנים פטורים תלוי באיזה מקום הגיע זמן החיוב דאם נולדו ביד ישראל ושהו ח' ימים ביד ישראל ואחר כך הוריש לבן בתו כהן חייבים במעשר וצריך הכהן לעשר כמו שנפל לכהן פ"ח מישראל דלא פקעה הקדושה אף על פי דכהן פטור ה"נ לא פקע החיוב ואם נפלו בירושה ועדיין הם מח"ז לא חל החיוב ביד כהן במשלם הזמן ביד כהן וכן להיפוך אם נפל לישראל ירושה מאבי אמו כהן אם היה לאחר זמן נפטרו ביד הכהן ופרח מיניה תורת מעשר. ואם נפלו לידו מחוסר זמן נתחייבו ביד ישראל וחייבים במעשר ומיושבים שני הגמרות דב"ק ע"כ איירי דבא ליד כהן לאחר החיוב דאי לאו הכי במחוסר זמן ל"ש לקוח אם כן שפיר אי יורש הוי חייב במעשר דנתחייבו קודם שבא לידו ולא פקע החיוב וגם בבכורות ניחא דאם בא ליד כהן (הסיים) מחוסר זמן דל"ש לקוח אם כן פטור דכהן פטור ואי לאחר זמן הו"ל לקוח כמ"ש לעיל וא"ל לכפול. ואע"פ שנוהג בכ"מ הן להקריב או לאכול במומו לכל חד כדאית ליה וכן נוהג בכ"ז מ"מ לאחר חורבן הבית בטלו חז"ל המצוה הזאת מפני התקלה ואסרו לעשר בהמה בזה"ז והר"מ כ' דהתקלה משום שחיטת קדשים בחוץ והוא איסור כרת ולפמ"ש לדעת הסמ"ג דפוסק כר"ע דממקום שאין מביאין מעד"ג אין מקריבין מע"ב וג"כ פוסק דאפי' בא"י בזה"ז ואפי' מזמן עזרא היה פטור מתו"מ א"כ כל מע"ב בזה"ז אינו ראוי להקרבה אפי' אם יבנה בהמ"ק וכל שא"ר להקרבה א"ח כרת משום ש"ח כמבואר בש"ס ור"מ דכל שא"ר לפתח א"מ א"ח משום ש"ח. צ"ל דהתקלה כיון דאינו ראוי לשחטו ולאכלו רק במום אתי לידי תקלה בגו"ע וגם אפשר שחיש לי' בלא מום נהי דא"ח כרת איסורא איכא והא דל"ג גם בזמן המקדש דהיינו בב"ש כקושית הש"ס א"ה מעיקרא נמי עיין לעיל מצוה רפ"ז כ' הפשט בגמ' ע"ש. וגם בזמן המקדש היו בקיאין בהנהגות קדשים כמ"ש התוס' גבי ח"כ. ואם עבר ועישר הוי מעשר ויעשה כמבואר גבי אין מקדישין בזה"ז וכתבנו לעיל ע"ש. וע' תוס' שהקשו היאך הי' ראב"ע מעשר בכל שנה והא בחורבן הבית לא היה לכל היותר אלא בן י"ד או בן ט"ו ותירצו כמה תי' ותי' א' דאפוטרופס הי' מעשר בקטנותו וע' שו"ת ח"ל סי' ל"ג פלפל היאך הי' מעשר והא אפוטרופס אינו מעשר ומניח רק לאטול וכי (הי') ראב"ע היה מאכלו ק"כ אלפים עגלים בכל שנה ע"ש מה שפלפל בזה. ומע"ב אינו טובל וחז"ל תקנו הגרנות במע"ב ער"מ באיזה ימים הם ולא רציתי להאריך בזה. ובמה שהקשיתי לעיל איך אמרינן בבכורות אהא דנכנסין לדיר להתעשר פדיון פ"ח א"א לומר בבא ליד כהן הא הוי לקוח דלמא איירי במח"ז דלא חל לקוח אפשר דלכ"ע מקשה ורשב"י סובר כאן דמח"ז נכנס לדיר להתעשר וחל ג"כ שם לקוח במח"ז אך כבר יישבתי לדעת ר"ח והוא נכון:

מצוה שס"א (א) **שלא** למכור מעשר בהמה בשום צד כו' הדינים מבוארין בר"מ פ"ו מהל' בכורים. והנה המוכר מעשר עובר בל"ת ואינו תלוי אם המכירה קיים או לא רק על המכירה עובר דהיא גזה"כ שלא ימכור עי' בכורות ל"ב מבואר דעובר ג"כ אם פודה ע"כ אפקי' הקרא בלשון לא יגאל לאסור הן פדיון והן מכירה ע"ש. ומבואר בבכורות דף ל"א שם דאינו עובר בלאו רק מחיים אבל לאח"ש א"ע דכתיב והיה הוא ותמורתו כו' לא יגאל אימתי עושה תמורה מחיים אימתי אינו נגאל מחיים הא לאח"ש נגאל כו' ורבנן הוא דגזור כו' נראה דאף בתם שנשחט במקדש והבשר לבעלים אינו אסור מה"ת למכור ולדעת רש"י קדושין בסוגיא דהמקדש בחלקו ובב"ק בסוגיא נכסים שאין בהם מעילה חלק הבעלים לאח"ש אינו במכירה דמשלחן גבוה קזכו ע"ש מכ"פ א"ע בלאו הזה. ולשיטת התוס' חלק הבעלים היא שלהם א"כ רשאים למכור והמכירה קיים א"כ במעשר של יתומים אף בתם שנשחט במקדש מותר למכור מפני השבת אבידה ובפרט דיבא לידי נותר וישרף ויהי' הפסד ליתומים ולדעתי מפני הפסד היתומים שייך בתם כמו בבע"מ. אך זה לשיטת התוס' שהבאנו דהוא של בעלים אבל לשיטת רש"י אינו של בעלים והוא דלא עבר מכ"פ אינו שלהם ול"ש מכירה כלל ל"ש לומר מפני הש"א. ודעת הר"מ לפמ"ש בפ"ה מהלכות אישות

כהנים שנמנו על הבכור מותרין לשקול מנה כנגד מנה ומה שאז"ל שמעשר בהמה שנשחט מותר למכור חלבו וגידיו ועורו ועצמותיו שלא אסרו למכור אלא בשרו בלבד ואם היו העצמות יקרים והבליע דמי הבשר בעצמות מותר וכתב הרמב"ם ז"ל שיראה לו שהמוכר מעשר לא קנה לוקח ולפיכך אינו לוקה עליו המוכר לפי שלא הועילו מעשיו כמו מוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח וכמו מוכר יפ"ת שלא קנה לוקח וכמשי"ת במקומו ע"ב. ויתר פרטי המצוה יתבארו במס' בכורות ומס' מע"ש בתחלתה (ה' בכורות פ"ו) ונוהג איסור זה בזו"נ ישראלים

איסות דכהן שקידש בחלקו כו' מקדשים קלים כו' נראה דוקא כהן משלחן גבוה זכו אבל הבעלים חלקם שלהם הוא לקדש ולמכור . ע' לעיל הבאתי קלת מזה ואכ"מ . א"כ שייך הש"א ביתומים אף בתם שנשחט במקדש וגם לגדול שרי למכור ע"י הבלעה העור והעלמות והגידין וע' בש"ס שם דבברייתא מבואר מע"ב של יתומים כו' והבלעה ואינו מוזכר כלל בע"מ נראה דאף בתם ג"פ כן דל"ש הלאו רק מחיים דומיא דתמורה וכ"כ כאן הכ"מ בהדיא הא דתניא בברייתא מע"ב אינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תם ולא בע"מ היא אסמכתא דמה"ת לא מתסר אלא תם חי ע"ש ומבואר דשחוט אף תם נמכר מה"ת וע' זבחים דף ט' דמקשה הש"ס אימא שחטי' לשם מעשר יהי' מעשר למאי הלכתא דלא נבעי נסכים ולמלקי משום לא יגאל ותמהו שם התוס' היאך עובר בלא יגאל הא מבואר בבכורות דלאח"ש הוא רק דרבנן מבואר דהתוס' הי' פשיטא להו דשחוט מותר מן התורה אך לפ"ז דברי הש"ס דזבחים תמוהים מאוד כמ"ש התוס' היאך מבואר דלוקין על לאו זה לאח"ש . ונראה ליישב תמיהת התוספות שלא יהי' ד' הש"ס תמוהים מאוד דהנה כאן בבכורות מבואר אמר רבא מנא אמינא לה כו' דכתיב והיה הוא ותמורתו יהיה קודש כו' לא יגאל אימתי עושה תמורה מחיים לא יגאל ג"כ מחיים א"כ ודאי לרבא אין חילוק בין תם לבע"מ דבכ"ע שחוט אין איסור דתמורה אינו בשחוט אפי' תם ול"ש לא יגאל ג"כ ואמרינן ואף ר' שמואל בר"י סבר להא דרבא מקרא אחר רק בכל אות נפשך כו' איזה דבר שאין בו ברכה מחיים רק לאח"ש הוי אומר זה מעשר וע"ש בפירש"י דפסוק זה נאמר בפסהמ"ק שנפל בהם כו' ומוכח דלאח"ש מותר למכרו מה"ת א"כ כיון דרשב"י לא ס"ל הקישא דרבא רק מקרא זה מוכח דהתורה התירה לאח"ש וקרא זה מיירי בבע"מ א"כ לא מוכח דהתירה התורה רק בע"מ שחוט דלא יגאל כולל וכאן התירה התורה בע"מ שחוט א"כ אין לרשב"י לימוד כלל על תם שחוט א"כ בודאי לרשב"י תם שחוט עוברים בלאו הזה א"כ המקשה בזבחים ס"ל כרשב"י וא"כ אמר שפיר לעבור בלא יגאל כי ס"ל כרשב"י ולא כרבא כנ"ב ומיושב תמיהת התוס' בלא דוחק עיין כאן היטב בסוגיא ותראה דודאי לרשב"י אין לנו לימוד על תם שחוט רק על בע"מ שחוט א"כ המקשה ר' ילחק שם י"ל דסובר כרשב"י ול"ק כלל קושית התוס' ומ"מ לדינא י"ל כיון דרבא דהוא בתראי יליף מהיקש א"כ גם תם שחוט אין איסור וגם רב אשי סובר כאן כרבא עיין בע"ב א"כ הלכתא כוותיה דעל שחוט א"ע אפי' בתם . ודין בע"מ חי אי עובר בלאו כאן בש"ס אינו מבואר זה דמיירי מבחוץ אבל בע"מ אפשר בחי דעוברים וגם למה דיליף רבא לא יגאל מתמורה ותמורה הוא בבע"מ ג"כ א"כ הלאו דלא יגאל ג"כ בבע"מ וכ"ש לרשב"י דיליף מן תזבח ושם מיירי בבע"מ ומבואר דאין בו ברכה מחיים אלא לאח"ש היינו דאינו נמכר מחיים מפורש דבע"מ ג"כ עובר מחיים ולא ראיתי שום חולק והכ"מ הבאנו לעיל כ' דהוא רק מדרבנן ובאמת מהש"ס מבואר דהוא מה"ת דרשב"י ודאי כ"ל כן וגם לרבא דהוקש לתמורה ותמורה נוהג בבע"מ ג"כ ולפנינו יבואר ודברי הכ"מ צ"ע דכתב דמה"ת לא נאסר אלא תמים חי דומיא דתמורה ואיני מבין דגם גבי בע"מ נוהג תמורה כמבואר בה' תמורה . וז"ל הר"מ כאן מע"ב אסור למכרו כשהוא תמים שנאמר לא יגאל כו' ובה"ו כתב מד"ס שאסור למכרו בע"מ ואפי' שחוט כו' מבואר מדבריו ג"כ דדוקא תם אסור מה"ת אבל בע"מ מותר מה"ת ובאמת א"י מהיכן ילא זה לרבינו דלרשב"י נראה דאסור מה"ת וגם לרבא מחמת ההיקש כמ"ש ומהיכן ילא לרבינו דבע"מ חי הוא רק איסור דרבנן וגם מ"ב אסור למכרו כשהוא תמים כו' אינו מבואר חי דוקא נראה דאף שחוט עובר בתם כו' גם אח"ז כתב מע"ב של יתומים שנשחט במומו מותר למכרו כו' מפני הש"א מבואר בדבריו דוקא בע"מ שחוט מותר מפני הש"א אבל תם לא ואם הוא דרבנן בשחוט בתם ג"כ ה"ל ג"כ בתם שחוט להתיר מפני הש"א ליתומים . ואח"ז כתב דמע"ב שנשחט במומו דמותר למכור עורו כו' ומבליע ומוכר הבשר בהבלעה מבואר דתם שחוט אסור בהבלעה גם כן נראה דהוא מה"ת בתם אפילו שחוט וכבר כתבתי לדעת הר"מ מע"ב הוי של בעלים עכל"ל דלאו לא יגאל קאי על תם בכ"ע . ע"כ נראה דעת הר"מ שאין חילוק רק בין תם לבע"מ דתם אף לאח"ש עובר בלאו ובע"מ אפי' מחיים מה"ת מותר ובאמת ד"ז דבע"מ א"ע בלאו אף מחיים דברים תמוהים לענ"ד כמ"ש דרשב"י דנפ"ל מן רק בכל אות נפשך כו' מפורש דבע"מ מחיים עובר ולא ראינו מי שנחלק עליו דגם רבא דיליף מהיקישא דתמורה ומחיים עושה תמורה אפי' בע"מ א"כ ה"ה עובר בלא יגאל מחיים אפי' בע"מ . אך מ"ש דתם עובר אפי' לאח"ש נ"ל דהר"ס פוסק כרשב"י דיליף מן רק כו' ושם מיירי בבע"מ דוקא אבל תם אפי' בשחוט חייב אף דרבא ור"א סוברים הלימוד מן תמורה ולדבריהם שחוט אפי' תם מותר מה"ת מ"מ כיון דהש"ס בזבחים מקשה גם כן למאי נ"מ למלקי משום לא יגאל אף בשחוט חזינן דסובר כרשב"י ע"כ פוסק הר"מ כן . אבל דברי הכ"מ דנראה מדבריו דהר"מ סובר דאינו עובר רק בתם חי צ"ע דנראה מד' הר"מ כמ"ש דאף בתם שחוט עובר בלאו הזה . וכתב הר"מ ומביאו הרהמ"ח ויראה לי שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח ולפיכך אינו לוקה כמו מוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח וכמוכר יפ"ת כמשי"ת במקומו עכ"ל . וע' במ"ל הקשה על הר"מ מהש"ס דזבחים שהבאנו לעיל דאמרינן למאי נ"מ למלקי משום לא יגאל כו' . וע' בלח"מ הקשה הא מבואר בתמורה דמקשה על אביי דסובר אי עביד מהני ממע"ב אדרבה לרבא תיקשי דס"ל ל"מ ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא אמאי לא לקי כאן א"ו דלרבא לוקין וכ"כ התוס' שם דלרבא לוקין ע"ש שכ' דהר"מ פוסק כאביי והדברים ארוכים בזה כמ"ש לעיל דהא דרבא ס"ל ל"מ ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא הייט אם ל"מ

המעשה משום לאו זה שכתבה התורה לקי דסברא היא דל"מ משום דעבר אמימרא דרחמנא ול"מ לה מלקות א"כ אף דל"מ לקי שפיר אבל אם המעשה ל"מ אף אם לא היה לאו בדבר והתורה כתבה עוד לאו לא לקי כיון דהמעשה בטל אם כן לפמ"ש הכ"מ דדעת הר"מ דמיירי בתם חי וא"כ אפי' אם לא כתבה כאן התורה לאו זה והי' כמו כל קדשים קלים שאין איסור במכירה מכל מקום דעת הר"מ בהלכות מעילה פ"ד דהמוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום ואם כי המ"ל תמה ע"ז הא פסק בכ"מ כריה"ג דממון בעלים הוא שערי התירולים לא נכנלו מכל מקום הדין כך להר"מ אם כן אפי' בלא הלאו הנוסף במעשר לא הי' המכירה קיים ולא משום הלאו הזה א"כ כיון דאין המעשה קיים בל"ז לא לקי אף לרבא ומ"ש הר"מ יראה לי דהמוכר מעשר כו' אף דכתב לעיל בשלמים בלא לשון יראה לי זה הלשון קאי אלמטה כיון דהמוכר כו' ולפיכך אינו לוקה וזה שכתב בלשון יראה לי דאין לוקין אם ל"מ מעשיו בל"ז כסברתינו וזה שחידש רבינו ולא מתבאר בהדיא בש"ס כתב בלשון יראה לי כידוע דרכו של רבינו ומיושב גם כן קושית המ"ל מזבחים לפמש"ל דהסוגיא שם קאי אליבא דרשב"י דגם לאחר שחיטה בתם עובר בלאו הזה כמבואר להדיא והנה בלא הלאו היה מהני מכירתו כי אף דהר"מ ס"ל דהמוכר שלמים לא עשה כלום מ"מ כבר כתבתי דהר"מ ס"ל בשחוט בחלק הבעלים ודאי הוי ממון בעלים דבה"א כתב כהן שקידש בחלקו אינה מקודשת מבואר דבחלק הבעלים מקודשת דהוי שלהם א"כ בזבחים כיון דלאח"ש הוא ועובר בלאו נהי דמכירתו אינו כלום מחמת העברת לאו זה כרבא דאמר ל"מ מ"מ לוקין כיון דעבר כו' כרבא דהלכתא כוותי' ובלא הלאו הזה הי' מכירה קיימת ע"כ שפיר לקי . ואפי' לפמ"ש דהר"מ סובר דתם אפי' לאח"ש עובר בלאו דלא יגאל א"כ מיירי כאן אף לאח"ש ואמאי לא לקי אפשר לומר דס"ל אף לאח"ש ממון גבוה ואין המכירה כלום ומ"ש בהל' איסות כהן כו' אכ"מ . וכן במוכר ח"כ אף בלא הלאו מ"מ כ"ז שהוא ביד הבעלים הוא הקדש וכשבא ליד הכהן ה"ל של כהן וממילא א"י למכור דלאו שלו הוא ע"כ אין לוקין וכן במוכר יפ"ת ויתבאר בעזהשי"ת במקומו . עוד יש דין במע"ב אף היכי דנמכר כגון של יתומים או בהבלעה מ"מ אינו נמכר באטליז ולא נשקל בליטרא אף שיש בו מום וע' תוס' בכורות כתבו שהוא מה"ת דשמא מאיזה קרא נפקא דאין נוהגין בזיון בדבר שאין הנאה להקדש . וע' זבחים ע"ה ע"ב בתוס' שם מבואר דיש סוברים שהוא מדרבנן והם הוכיחו שהוא מה"ת והר"מ הביא ד"ז בפ"א מהא"מ ואין הכרע בדבריו וע"ש שכתב סתם הדין ולא כתב דמיירי בשל יתומים והבלעה שסמך אמ"ש כאן . והרהמ"ח כתב סתם ואם הי' העלמות כו' ולא כתב במומו אפשר שסובר דאף תם הוא רק דרבנן א"כ מותר לאח"ש אפי' בתם כמ"ש לעיל . והנה מתנה אינו עובר דמכר כתיב ומתנה אינה בכלל כמ"ש כ"פ :

והנה הסברא שכתבתי לעיל בענין אי עביד לא מהני דהיכי דבלא"ה ל"מ מודה רבא דלא לקי מלאתי סברא זו במקנה פ' האומר ותלי"ת כוונתי לדעת הגדול . אך נתיישבתי דאפשר אם הלאו עוד באיזה ענין שמהני שייך שפיר דהלאו הוא טפל ועי"י הלאו ל"מ ושם לקי אבל אם הלאו נוסף על איזה ענין דתמיד ל"מ והתורה הוסיפה לאו הסברא דילקהו דוק בשכלך . אך אפשר לפמ"ש דהר"מ ס"ל בתם אח"ש ג"כ עובר ושם מהני בלא הלאו כי ממון בעלים הוא לא כמ"ש לעיל רק כמ"ש בתחלה מדיוק ד' הר"מ בה' איסות א"כ שם איכא הלאו ול"מ מחמת דעבר אמימרא דרחמנא ולקי כמ"ש כפי' הש"ס בזבחים ושייך שפיר במקום דל"מ בלא זה לקי אך הי' להר"מ לפרש דלאח"ש לוקין ועוד חזון למועד לבאר כ"ה . וגם נראה דבלא הלאו אף דהמוכר קדשים אינה מכירה להר"מ מ"מ בזה"ז מודה הר"מ כיון דלא חזי להקרבה ע' בסוגיא בב"ק שם אך בלאו עובר א"כ בכה"ג לקי אך ג"כ היה להר"מ לפרש דבזה"ז לוקין . ובהיותי מעיין בסוגיא דתמורה הנ"ל נלע"ד לומר כלל מחודש בעניני אעל"מ ע"ש בתוס' תמורה ד"ז ד"ה מ"ב הקשו מנשבע שלא לגרש ותי' לחלק בין איסור שבדה מלבו ע' באחרונים נתקשו הרבה . ובש"ג פ' משילין הקשה מב"ק פ' מרובה עקון לי תאנה מתאינתך. וזרוק גנבותיך לחלרי למה לא נימא דלא יקנה הגניבה משום דאי על"מ . והמהרי"ט בסי' ס"ט הקשה משוחט בשבת וכותב גט בשבת . ומה שחילק בין היכי שיתוקן האיסור ע' באחרונים נתקשו דלא יועיל בזה בכותב גט על איסורי הנאה ובכתובה קעקע ע' תוס' גיטין דף כ' ע"ב ובענינים אלו יתוקן האיסור למה לא נימא אעל"מ . וע' בשעה"מ פ"ב מה' גירושין הקשה ממקח הנקנה באיסור ריבית ושאר קושיות ובט"ז לח"מ סי' ר"ח חילק בין היכי שהיום גורם והש"ך חילק בין היכי שא"א בענין אחר . וגם בתי' אלו לא יתיישבו קושיות הנ"ל ע"כ נלע"ד ברור דהאי כללא דאעל"מ לא שייך רק היכי דהלאו הוא על ענין פרטי כמו הכך דריש תמורה לא יחליפנו ולא ימיר מפרשינן לי' להאי קרא שלא יהיה לו כח להחליף ולהמיר ואם עבר והחליף או המיר חילופו ותמורתו כלא הי' . וכן בלאו דלא תפדה ובאונס שגירש וסורס מן הרעה על היפה וממין על שאינו מינו דכל הלאוין פרטיים על ענין א' בזה ס"ל לרבא דאם עבר הרי פדוי' וגירושיו ותרומתו כלא הי' דלא אהני מעשיו משא"כ במקום שנאמר הלאו דרך כללי כמו לא תעשה כל מלאכה בשבת דבזה א"א לפרש שלא יהיה לו כח לעשות מלאכה דהרי ודאי אם עבר ובנה בית בשבת ונטע כרם יהיה בנוי ונטוע וע"כ הפירוש של לאו זה הוא דאינו רשאי לעשות לכתחלה מש"ה כל שישנו בכלל לאו זה ל"ש לומר בי' אעל"מ וכן בלאו דבל יחל ע"כ פירושו אי אתה רשאי ליחל לכתחלה ולא שאין לו כח דהרי בכמה ענינים לא יפול עליהם החקירה דלא מהני כמו בנשבע שלא אזרוק וכהנה מש"ה כל שישנו בכלל זה הלאו לא שייך בו הפלוגתא דאעל"מ

ישראלים כהנים ולוים בכ"מ ובכ"ז ואע"פ שחכמים אסרו לעשר בהמה בזה"ז גזרה שמא יאכלום תמימים ויהי' בדבר איסור כרת שהוא שחיטת קדשים בחוץ כמש"ל אעפ"כ מי שעבר ועישר בזה"ז יש בו קדושת מעשר ואם ימכרנו בשום צד יעבור עליו הלאו הזה שהוא **לא יגאל** אבל אין לוקין עליו כמ"ש בסמוך בשם הרמב"ם ז"ל :

חסלת ספר ויקרא. תהלה לאל נורא

וז"ב בסברא וממילא מיושבים כל הקושיות הנ"ל וכן שאר קושיות שהקשו הראשונים והאחרונים נקוט האי כללא בידך ויהיה למישור לפניך ומקום הניחו לי בעזהשי"ת. ועיין לעיל מצוה ל"ח הבאתי דברי הפמ"א דאף לרבא דס"ל דלא מהני דוקא אם המעשה תלוי בא' קנסה אותו התורה דלא להני מעשיו אבל בנשבע שלא ימכור אם נאמר דל"מ ובאמת עשה רק המוכר האיסור ולא הלוקח ואיך נקנוס שלא יהי' מל"ם ויהי' קנס ללוקח גם כן בכה"ג לא קנסה תורה יעו"ש. ובזה אמרתי בילדותי ליישב דברי תוספות כתובות כ"ב ע"ב ד"ה בנשאת לא' מעדיה כו' שהקשו וא"ת הא קי"ל הרגנוהו לא ישא את אשתו וכבר הקשה הגאון מהרא"ב ז"ל הובא בח"ל סי' ג' הא קיי"ל שם דהנ נשאת ל"ת ומאי קשה להו להתוס' בזה ולהנ"ל יש לומר ע"כ דהנה קשה בכ"מ דאחז"ל לא תנשא ואם נשאת לא תצא הא אמרינן בפ' אף על פי כיון דאמר רבנן לא לזבון אי עבר וזבין לא הוי זביניה זביניה דקי"ל אי עביד לא מהני אף בדרבנן אם כן היה ראוי לומר בכ"מ דאמרו לא תנשא אם נשאת תצא אמנם ידוע מ"ש הנו"ב בתשובה דכ"מ שאמרו לא תנשא האיסור על האשה ואם אמרו לא ישא האיסור עליו וא"כ אתי שפיר בכ"מ שאמרו לא תנשא אם נשאת לא תצא כיון דהאיסור רק עליה למה נקנוס אותו כמו שכתב הפמ"א הנ"ל ועפי"ז א"ש קושית תוספיה הנ"ל בזה כיון דקי"ל הרגנוהו לא ישא את אשתו אם כן בכאן האיסור גם עליו שפיר י"ל אפי' אם נשאת תצא דהא האיסור על שניהם עליה שאינה יודעת בבירור שמת ועליו מפני החשד ולא דמי לדעלמא דאמרי' הרגנוהו לא ישא את אשתו דשם אין איסור רק עליו דהיא שומעת משני עדים שנאמנים עפ"י התורה משא"כ כאן דיש הכתבה האיסור עליה גם כן מבואר הלשון בש"ס לא תנשא וכו' וא"ש דברי תוס' ודו"ק. ונ"פ דההשיעי שקראו עשירי דהוא הקדש לאכול במומו ולא להקרבה מ"מ כשהוא תם אף דא"ר להקרבה עוברים בלאו הזה כיון דאתרבי מן וכל מעשר בקר הוא כמעשר ועוברים בלאו הזה כמו בזה"ז שכ' הרהמ"ח. אך לפ"ז אפשר שלוקין לג"ה כיון דבלא הלאו מהני המכירה כיון דאינו ראוי להקרבה כמבואר בב"ק והי"א שקרב שלמים נראה דדינו כשלמים דאינו עובר בלאו הזה דילפינן מואם בן הבקר כו' עיין סוף בכורות נראה דלגמרי דינו כשלמים ובפרט לרבא דסובר דמקיש לתמורה כ"ה דעושה תמורה לא יגאל והיכי דאינו עושה תמורה כו' ה"נ הי"א אינו עושה תמורה א"כ אינו בלאו דלא יגאל. ותמורת מעשר דג"כ נאכל לבעלים אפשר גם כן לספק אם עוברים על הלאו דלא יגאל כיון דקי"ל אין תמורה עושה תמורה אך אפשר לחלק כיון דהעיקר עושה תמורה הבא מכחו הוי כעיקר אבל הי"א אף שהוא העיקר אינו עושה תמורה אף שזו נקרא ג"כ תמורה מ"מ חילוק יש דהיא קריבה ותמורת מעשר אינה קריבה עיין בש"ס. ולענין לאכלו בקדושת מעשר פשוט הן תמורה והן הט' כיון דאין הנאה להקדש דינם כמעשר דאין נמכרין באטליז ולא נשקלין בליטרא אבל הי"א דנפדה והנאה להקדש נשקלין ונמכרים באטליז ככל פסהמ"ק ופשוט. ודע דאם נימא כמ"ש לעיל דתם שחוט עוברים ג"כ בלאו דלא יגאל על חלבו וגידיו ועלמותיו ועורו אפשר גם כן עובר דבש"ס אינו מבואר רק דחכמים לא אסרו זה ובש"ס מיירי לענין הבלעה והר"מ כ' ע"ז ג"כ חכמים לא אסרו למכור חלבו וגידיו כו' נראה דאם הוא מה"ת אפשר דגם דברים אלו בכלל הלאו. מ"מ אפשר בעור וגידים ועלמות דבכה"ת כולה אינו בכלל בשר אפשר מה"ת מותר אך באמת כאן לא כתיב לשון אכילה א"כ כ"ה דאסור מה"ת גם אלו הדברים אסור מה"ת ומ"מ ל"ע. וע' ר"מ כאן פ"ו פיסק דאם עבר ועשר בזה"ז יאכל במומו ובטוב"י ת' חיו"ד סי' קפ"ט הקשה לו חכם א' הא מבואר בסוף בכורו' הא דתני ימותו מיירי בזה"ז דלא ישהה עד שיפול בו מום מחמת תקלות גיזה ועבודה הלכך כונסין לכיפה וימותו ע"ש בפירש"י והיאך פוסק הר"מ דיאכלו במומן. ועמ"ש לעיל בשם הלח"מ דהר"מ פוסק כאביי אבל למאן דפוסק כרבא לקי על לאו זה ול"ע השיעור על כמה לוקין או כזית אי ש"פ כממון או כ"ש. וכן בחרמי כהנים לא נתפרש השיעור ול"ע. וע' בל"ח פסחים דף ל' מה שתירץ לקושית המ"ל שהבאתי לעיל על הר"מ דמוכר שלמים לא עשה כלום הא פסק דקדשים קלים ממון בעלים הוא :

חסל ספר ויקרא. תהלה לאל נורא. ב"ה שעזרני עד פה להשלים חלק שני כן יעזרני להשלים חלק שלישי וללמוד וללמד ולא ימיש ספר התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם א"ס :

השמטות

למצוה ע"ג. וחידוש ראיתי ברש"י ב"ק ד' ע"ח ע"ב בד"ה דבר המעכב בשחיטה דל' דהיינו דבר שאם ניטל הימנה נעשית נבילה מחיים כגון וושט או קנה כו' או כבד או א' מן המעיים כו' והוא תימה דהא ניטל הכבד והמעיים ל"ה נבילה כלל רק טריפה לחוד ואיך כתב רש"י דהוה נבילה אפי' מחיים וגם גבי וושט אין זה פשוט דהוה נבלה מחיים ועיין ש"ך סי' ל"ג ול"ע :

למצוה קל"ז. ראיתי בתוס' עה"ת ז"ל וכל מנחת כהן כליל תהיה דאם לא היתה כליל מה דורן הי' לפני המקום במלא קומצו שאינו אלא דבר מועט דבשלמא ישראל מביא מנחה מביא עשרון והקומץ נקטר והשיריים נאכלים לכהנים וכהנים משלחן גבוה זכו ונמלא כולו דורן אבל של כהן אם היה אוכל השיריים אין זה דורן ולא דמי לחטאות ואשמות של כהנים דהתם האימורים נקטרים והעורות לאנשי משמר עכ"ל. ומה ששיים והעורות לאנשי משמר הוא תמה דמבואר בש"ס (ב"ק פ"ט) וברמב"ם דכהן שהקריב העור שלו. ובגוף הדבר ק"ל דא"כ חטאת של עוף שאין למזבח אלא דמו מה דורן הוא שהוא עלמו יאכל העוף ול"ע :

למצוה ער"ה. בפסוק אשר יהיה בו מום לא יקרב כתוב בתוס' עה"ת אמאי מצריכינן בקדושין ס"ו קרא הנני נותן לו את בריתי שלום לומר כשהוא שלם ולא כשהוא חסר תיפוק לי' מהכא ול"ע עכ"ל. ותמי' לי דשם מיירי אם נודע אחר שעבד עבודה שיפסל למפרע אע"ג בנודע שהוא בן גרושה כשר בזה פסול ע"ש בסוגיא אבל בנודע קודם עבודה פשיטא :

למצוה רפ"ט. בס' מנחת יהודא בפ' ושור ושה כו' קלוט כתוב שם תימה לר"ש שאסור קלוט במעי פרה מגמל גמל שני פעמים האי קרא ל"ל השתא להדיוט אסור לגבוה לא כ"ש וכו'. ונראה דאילטריך משום נדבה תעשה אותו דסד"א דאפי' לבדק הבית לא תפיס קמ"ל כן פירש ר"מ מקולי עכ"ל. ותימא דמבואר בבכורות פ"ק היכא דרובו דומה לאמו מותר באכילה להדיוט ואפי' הי' קלוט ודומה כולו לאמו הולרך קרא לאסור לגבוה ולע"ג על רבינו הסמ"ג בזה :

ספר

מנחת חינוך

והוא ביאור רחב על ספר החינוך בפלפול עצום ובקיאות נפלא הפלא ופלא לאמיתה של תורה. חברו הרב הגאון הגדול החריף ובקי מאור הגולה רבן של ישראל חסיד קדוש וטהור מרנא ורבנא רבינו **יוסף באב"ד** זלה"ה אבד"ק **טרניפאל**.

חלק שלישי

דפוס והוצאת
אברהם יצחק פריעדמאן
ניו-יארק נ. י.

שנת תשכ"ו לפ"ק

ספר במדבר סיני

פ' במדבר (א) אין בו מצוה לחשבונינו

פרשת נשא את ראש יש בה מצות ז' מ"ע וי"א מצות ל"ת

(א) לשלח הטמאים חוץ למחנה שכינה שנא' צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש וידוע הי' להם במדבר עד היכן גבול מחנה שכינה וכמו כן לדורות תקרא מחנה שכינה והיא בכלל מצוה זו בית המקדש וכל העזרה שהיא לפניה ואמרו בספרי וישלחו מן המחנה אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש ואמרו בפסחים ויצא אל מחוץ למחנה מ"ע ונכפלה מצוה זו במק"א שנאמר וכי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה ופי' מחוץ למחנה שכינה וכמ"כ נכפלה במקום זה בעצמו שחזר ואמר פעם שנית אל מחוץ למחנה תשלחום וכבר כתבתי כי בהכפל האזהרות במצות הוראה קצת בחומר המצוה שהשי"ת חפץ בטובת בריותי' והזהירם וחזר והזהירם עליה כדרך ב"א יזהירו זא"ז הרבה פעמים בכ"ד הצריך להם צורך רב ואם אמנם שמצינו גופי תורה נאמרו ברמז הכל בטעם נכון. משרשי המצוה לפי שענין הטומאה ידוע לחכמים שיחליש כח הנפש השכלית ויערבב אותה ויפריד בינה ובין השכל עליוני השלם ותהי נפרדת עד אשר תטהר וכמ"ש בענין הטומאה ולא תטמאו בהם ונטמתם בם ודרז"ל ונטמתם בם כלומר שמעינות השכל מטמטמים בטומאה

(א) **אין** בו מצוה כו' כוונתו דלבה"ג יש מצוה היינו ל"ת הגונב את הקסו' היינו כלי שרת והלאו הוא ולא יבאו לראות כבלע את הקודש עיין סנהדרין פ"א ע"ב דפסוק זה רמז לגונב כ"ש והדין הוא דקנאים פוגעין בו כ"ה במשנה וכר"מ פי"ח מסנהדרין אך הר"מ בסמ"ק שלו בשורש הג' השיג עליו ואינו מכניס זה במנין ע"ש ברמב"ן ובמג"א ע"כ כתב הרהמ"ח לחשבונינו היינו להנמשכים אחר הר"מ כהרהמ"ח אין בסדר הזה מצוה להמנות ולבה"ג יש. ונראה דלהר"מ עובר בלאו גם כן לא תגנובו כי זה גם כן בכלל לא תגנובו דמ"ל הדיוט או גבוה אך העונש דקנאי' פוגעין בו הל"מ וגם החיוב מכ"ש כמבואר בר"מ הוא הל"מ אך לבה"ג כיון דמחולקים בעונשים אין נכלל או אפשר שעובר בשני לאוין. ונוהג בכל אישי ישראל חוץ מחש"ו וב"כ נהרג ע"ז כמו גניבת הדיוט ואפילו בפחות מש"פ. ובישראל אני מסופק אם בפחות משוה פרוטה גם כן קנאין פוגעין וכבר כתבתי כ"פ בח"ז דבפחות משוה פרוטה אף כלי לאו ממון הוא:

מצוה שס"ב לשלח מן המחנה כל טמא

(א) **לשלח** כו' הדינים ער"מ פ"ג מהב"מ ואכתוב בקיצור. ג' **מחנות** היה בישראל בזמן המקדש (וכן היום לדעת הר"מ כמש"ת בסמוך) כל המקדש היינו ההיכל ועזרת ישראל עד שער נקנור הוא מחנה שכינה והשער עצמו היינו כל עובי הפתח אינו מבואר כאן בר"מ מה דינו אם קדוש בקדושת העזרה ומבואר בפסחים דפ"ה ע"ב מפני מה לא נתקדשו שערי נקנור מפני שמצורעים עומדים שם להכניס בהונות ומח"כ אסור בעזרה ע"כ לא נתקדשו שערי נקנור מבואר דכל השערים נתקדשו חוץ משערי נקנור מטעם הנ"ל והמ"ל פ"ז מה' בית הבחירה הי"ג עמד בזה על הר"מ אמאי לא הביא ד"ז דיש חילוק בין שער נקנור לכל השערים בעזרה וכ"מ לענין הכנסת טמאים אם הם בכרת ועוד ענינים ע"ש ובאמת ד"ז דשער נקנור לא נתקדש נשמע מדברי הר"מ שכ' בפ"ד מה' מח"כ ה"ב המצורע עומד חוץ לעזרה באסקופת שער נקנור מבואר דלא נתקדש דהמצורע עומד שם. ומבואר במשנה פ"ק דמדות בג' מקומות כו' והלוים בכ"א מקום חמשה על חמשה שערי ה"ה וארבע על ארבע פנותיו מתוכו חמשה על חמשה שערי העזרה ארבע על ארבע פנותיו מחוץ כו' ובמס' תמיד אמרינן מ"ש בהר הבית בפנים ובעזרה מחוץ כו' וע"ש מה דמשני. והנה ברישא דתני על חמשה שערי ה"ה ולא תני בפנים ובארבע פנותיו תני בפנים פשוט כיון דתני בפנותיו בפנים היינו בתוך ה"ה ודאי על השערים ממש אפי' אם דינם כה"ה מ"מ בה"ה עצמו שומרים כי יש שם ישיבה אך בסיפא דתני על חמשה שערי העזרה ועל פנותיו מחוץ ולמה לא תני ג"כ ברישא על שערי העזרה מחוץ כי שער משמע האסקופה כמו כל שערי העזרה המבואר בפסחים ע"ש אם כן אפ"ל דבכוונה היא דהתנא סובר דכל השערים בעזרה לא נתקדשו ומותרים לישב ע"כ שומרים על השערים עצמן ובארבע פנותיו מבחוץ. וראיתי בהרע"ב שכתב דגם על השערים היו שומרים מבחוץ וכ"כ התוי"ט בשם הר"ש דמחוץ קאי על השערים ג"כ ע"ש ורבינו הר"מ פ"ח מהבהב"ח ה"ח כ' וז"ל והיכן היו הלוים שומרים על חמשה שערי ה"ה ועל ארבע פנותיו מתוכו ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה ראה לשונו הזהב דגבי ה"ה כ' קודם על חמשה שערי כו' ולא כ' מתוכו ועל ארבע פנותיו ה"ה מתוכו דממילא משמע דגם ברישא מתוכו כיון דבפנים שרי ובעזרה כ' ועל ארבע פינות העזרה מבחוץ שאסור לישב כו' ועל חמשה שערי עזרה מבחוץ כתב תי' מבחוץ על כ"א הן על השערים ועל הפינות שפוסק צריך לפרש דבריו עכ"פ מבואר מכל הראשונים דגם בשערים הוא מבחוץ ומהיכן למדו כן ע"כ מהאי מימרא דפסחים מפני מה לא נתקדשו שערי נקנור כו' מבואר דכל השערים נתקדשו ולמה לא יקדשו שערי נקנור אך מפני הכרח המצורעים לא נתקדשו עכ"פ כיון דמבואר דהיו שומרים מבחוץ ממילא מבואר דכל השערים נתקדשו ושער נקנור לא נתקדש זה מוכח מדברי הר"מ ה' מח"כ עכ"פ הנהו שני דברים דכל השערים נתקדשו חוץ משער נקנור דלא נתקדש מבואר בדברי הר"מ ז"ל. אך קשה כיון דהי' חילוק בין השערים דכולם נתקדשו ושער נקנור לא נתקדש א"כ למה לא חילקה המשנה והר"מ דעל שער נקנור היו שומרים בפנים וא"א לומר דבחמשה שערים הנ"ל לא היה שער נקנור מכלל כי שבעה שערים היה בעזרה. אך באמת כשתעיין שם במשנה במדות ובתמיד תראה שאותם השני שערים שהיו הכהנים שומרים היו שערים אחרים ועי"מ ג"כ ובתוך החמשה הנ"ל נכלל שער נקנור והיא קושיא גדולה. וצ"ל כיון דעל ארבע פנותיו ועל ד' שערים היו שומרים מבחוץ בשביל מקום א' לא רצו לחלק ושומרים שם ג"כ מבחוץ אבל אי כל השערים לא היו נתקדשו היו רוב והיו שומרים בפנים א"כ ממשנה זו ומפסק הר"מ כאן פ"ח מבואר דכל השערים נתקדשו ושער נקנור דלא נתקדש מבואר פ"ד מהמח"כ וא"כ דינים אלו בפירוש לא שמיע לן בדברי רבינו ומכללא שמיע לן א"כ בכאן עד שער נקנור הי' מח"ש ושער נקנור הו"ל כדין ה"ה מחנה לוי' כמו שיתבאר. ומשער נקנור ועד בכלל כמ"ש ואילך היינו עזרת נשים החיל וכו' עד חומת הר הבית בכלל ה"ה והיא מחנה לויה ואם שערי ה"ה נתקדשו אינו מבואר בר"מ ועמ"ל שם פ"ז מהבהב"ח עמד בזה על הר"מ ומביא שהוא פלוגתא בירושלמי אם נתקדשו ומשמע דהלכה שם דלא נתקדשו כי מביא שם מעשה ומעשה רב ע"ש ומה"ה עד חומת ירושלים כל העיר הוא מחנה ישראל עמ"ל שם מביא בשם הש"ס דפסחים דשערי ירושלים לא נתקדשו מפני המצורעים שיהי' מגן עליהם בגשמים מפני הגשם ובחמה מפני החמה. והמ"ל הרגיש בזה על הר"מ שאינו מביא זה וכתב דהר"מ סמך אמ"ש בפ"ט מהק"פ דאגף כלחוץ כו' ובאמת הר"מ לא מיירי שם כלל משערי ירושלים רק מפתח הבית שאוכלים הפסח ע"ש ודבריו צ"ע היאך יצא לו מסוגיא זו ואכ"מ אבל שערי ירושלים לא הביא שם ע"ש. ומבואר בש"ס ור"מ פ"ו מהבהב"ח דגגים ועליות לא נתקדשו כלל הן מה שעל העזרה או על ה"ה או בירושלים אין בהם קדושה כלל וה"ל כחוץ לירושלים ומותרים הטמאים לכנוס ולכל עניני קדושה שיש במחנות הללו בהגגים ועליות אין בהם שום קדושה. אך מבואר בש"ס דפסחים דפ"ו דעליות של כל ההיכל עד עזרת ישראל נתקדשו ועליות של היכל הם כקדושת היכל ועליות של קודש הקדשים כקודש הקדשים דיליף מקרא דכתיב ויתן דוד תבנית ההיכל ועליותיו כו' וכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל ע"כ כל העליות של היכל קודש ודוקא עליות אבל הגג הוא חול אף שעל ההיכל דלא כתיב בקרא ע"ש בגמרא. וכ"כ התוס' שבועות דף י"ז ע"ב ד"ה יטמא כו' והר"מ שכתב כאן דגגים ועליות לא נתקדשו אינו מביא שעליות של ההיכל נתקדשו ועמד בזה המ"ל ובש"ס מוכחינן דכל עליות שבהיכל נתקדשו מהברייתא דעליות של קה"ק היו נכנסים פ"א בשבוע וא"כ שאני היכל וכו' והר"מ מביא זה פ"ז כאן א"כ נראה דס"ל כן. אך מ"מ צ"ע אף שבברייתא אינו מבואר רק עליית קה"ק מ"מ כיון דנפקא מקרא ושם כתיב היכל ג"כ אבל הר"מ דהוא פוסק הי' לו לפרש דבריו דטוכל לטעות דוקא קה"ק ולא כל ההיכל ובאמת בגמרא מבואר דכל ההיכל בכלל. ועלל"ח שם שחידש וכתב דלפי המסקנא א"ל לחילוק שמחלק בין עליות של היכל ושאר עליות רק עליות של היכל שוה לשאר עליות רק לא גרע ממחילות דלא נתקדשו ומ"מ אם פתוחות לעזרה נתקדשו ה"נ עליות ועליה של קה"ק היה בה לולין לקה"ק כמבואר במדות ובכל עליה של היכל היה לולין להיכל ע"כ נתקדש והר"מ מביא ד"ז דמחילות ועליות יש להם ג"כ ד"ז ומ"מ צ"ע. המחילות הפתוחות לה"ה חול ואין בהם שום קדושה לא קדושת ה"ה ולא קדושת העיר ומכ"ש המחילות הפתוחות לעיר אבל הפתוחות לעזרה הם קודש בקדושת העזרה ואפי' המחילות שהולכים מתחת ההיכל אם אינם פתוחים לעזרה רק לה"ה הם חול גמור כ"ה בש"ס ור"מ כאן. והלשכות הבנויות בקודש בעזרה ופתוחים לחול תוכם חול והגגות אם הם שוים לקרקע העזרה הם קודשים אבל אם אין שוים לקרקע העזרה הם בכלל גגות דלא נתקדשו כלל כמ"ש לעיל. ונראה כיון דאפי' אם בנויים בעזרה אזלינן בתר פתיחתם מכ"ש הבנויים בהר הבית ופתוחות לחול או הבנויות בעיר ופתוחות לחול ה"ל חול דאזלינן בתר פתחם כנ"פ. ולשכות הבנויות בחול ופתוחים לקודש אע"פ שהם קודשים לענין אכילת קדשים דרבי קרא אבל לענין טומאה אין חייבים עליהם כ"ה בזבחים ובר"מ ופשוט דכן הדין בה"ה ובעיר דאין חייבין הטמאים שאסורים שם דלא עדיף מעזרה. ופשוט כיון דהר"מ כ' זה גבי פתוחות לקודש ואח"ז גבי מחילות העזרה אם הם פתוחות לעזרה כתב סתם דהם קודש מבואר דמחילות הם קודש אפי' לענין טומאה וחייבים עליהם משום טומאה רק בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש אין חייבים משום טומאה רק מדרבנן אין נכנסין להם בטומאה כמבואר בזבחים. החלונות ועובי החומות הן של עזרה או של ה"ה או של עיר מבואר במשנה דפסחים דהוי כלפנים והם קדושים וכ"פ הר"מ כאן לענין טומאה ובפ"ג מהלכות מע"ש פסק כן לענין מע"ש ובפ"י מהמעה"ק פסק כן לענין קדשים קלים. ובאמת דבריו תמוהים וכבר השיג עליו הראב"ד דבפסחים שם מבואר דדין גגות יש להם דאינו קדוש רק בשוים לקרקע כגון שורא ובר שורא ועכ"מ כ' שצריך לדחוק דגם דעת הר"מ כן וסמך אמ"ש למעלה דוקא בשוים הם לקרקע ע"ש. ומקום עובי החומות כגון שנפלו החומות או שנפרצו במק"א אי יש להם קדושה או לא זה תלוי בשני תירוצי התוס' בפסחים שם ושבועות ט"ו ע"ב בתי' א' כתבו שם התוס' דהב"ד היה בדעתם לקדש אע"פ שלא יכלו לילך שם עם התודות כיון דא"א שלגי כן מסיימי התוס' בשבועות אם כן עובי החומה נתקדש ותי' השני שכתבו דדוקא בשוים דשם היו מהלכים א"כ עובי החומה כיון דלא הלכו שם לא נתקדש וצ"ע עד יבא ויורה צדק לנו בב"א. ובמ"ש לעיל חילוק בין לשכות הפתוחות לקודש דאינו קודש לטומאה רק לאכילת ק"ק דהתורה ריבתה חצרות הרבה כמבואר בזבחים וגבי מחילות הפתוחות לעזרה כ' הר"מ סתם הם קודש לכ"ד נתיישבתי דאינו כן ולע"ד כיון דחזינן דלשכות הבנוי'ת בקודש ופתוחות לחול תוכן חול לכ"ד מבואר דאזיל בתר הפתיחה ובנויות בחול ופל"ק לא אזלינן לגמרי בתר

בתר

בטומאה ע"כ במקום הקדוש והטהור אשר רוח אלקים שם אין ראוי להיות בו האיש המלוכלך בטומאה והענין הזה יש לדמותו ע"ד משל לפלטרין של מלך שמרחיקין ממנו כל איש צרוע ונמאס בגופו או אפילו במלבושיו וכעין מ"ש כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק. מדיני המצוה משארז"ל שהמצורע שהוא חמור בטומאתו שיטמא באוהל חמור נ"כ בשלוחו והוא משתלח חוץ לג' מחנות דהיינו חוץ לירושלים וזבים וזבות ונדות ויולדות שאין טומאתן חמורה כ"כ שלוחם חוץ לשתי מחנות שהן מחנות כהנים ולוים וזהו חוץ להר הבית וטמא מת שאין טומאתו חמורה כל כך אינו משתלח אלא חוץ למחנה א'. ולפיכך מותר להכנס לה"ה ומה היא החומרא בזבין יותר מטמא מת שהזב מטמא משכב ומושב אפילו מתחת האבן מה שאין המת

בתר פתיחה רק לענין אכילה חזינן דתרתי בעינן לקדושת כ"ד הן בנויות בקודש והן פתוחות לקודש א"כ גבי מחילות ג"כ הדין כן דמחילות ה"ה לא נתקדשו כלל כמבואר בש"ס ומחלק הש"ס בין פתוחות לחול ובין פתוחות לעזרה והדין כך אם המחילה הולכת תחת ה"ה דאינו קדוש ופתוחות ג"כ לה"ה אינו קדוש כלל אפי' לענין הטמאים שאסורים לכנוס בה"ה דהפתיחה אינו מקדש לענין טומאה דלא עדיף מעזרה דאין הפתיחה מעלה לענין טומאה ה"נ אך במחילות פתוחות בעזרה ה"ל כלשכה הבנויה בחול ופתוחות לעזרה והיא קודש רק לענין אכילה בקדשים ולא לענין שום טומאה אפי' באותן שאין נכנסין לה"ה. מחילות של ה"ה לא נתקדשו כלל אפי' לענין בע"ק מותר לכנוס לשם והפתיחה אינה מעלה לענין טומאה כלל וכ"ז במחילות של ה"ה דר"י מחדש דלא נתקדשו אבל מחילות ההולכים תחת ההיכל ותחת העזרה בודאי נתקדשו כמבואר בזבחים כ"ד דהעזרה עד ארעית תהומא קידש א"כ אותם המחילות שבאים מתחת היכל עיין בפסחים שם שיש מחילות הדין כך אם הם פתוחות גם כן לקודש בודאי הם קודש לכה"ד כמו כל הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לקודש אך אם פתוחות לחול הם כחול כמו לשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול. ופשוט דקדושת ה"ה עליהם כמו לשכות הפתוחות לחול דודאי יש עליהם קדושת ה"ה ולא גרע מהבנויות בחול היינו בה"ה ופתיחות לה"ה דיש עליהם דין קודש ואסורים הטמאים לכנוס לשם שאסורים לכנוס לה"ה כ"ן דיש בהמחילות הללו קדושה רק הפתיחה מגרע קדושתן לא גרעי ממקום שנפתחים לשם והם מתחת לקרקע הם קדושים יותר מה"ה כי דוד עד תהום קידש בקדושת עזרה ובכלל ר' מנה אך המחילות שתחת ה"ה דאין להם קדושת ה"ה כי לא נתקדשו מחילות ובע"ק מותר לכנוס שם א"כ הפתוחות שייט לה"ה מכל מקום הם חול גמור כי הפתוחות אפי' לקודש אינה מעלה לטומאה. והפתוחות לעזרה ה"ל קודש כמו בנויות בחול ופתוחות לעזרה וה"מ לענין אכילה אבל לענין טומאה אין הפתיחה מעלה כמ"ש לעיל אם כן מ"ש הר"מ המחילות הפתוחות לעזרה קודש יש חילוק אם הם המחילות מתחת לעזרה ופתוחות לעזרה הם קודש אף לענין טומאה דה"ל כמו לשכות בנויות בקודש ופתוחות לקודש ואם באים מתחת ה"ה כיון שפתוחות לקודש יש עליהם דין קודש לענין אכילה אבל לענין טומאה אין להם דין קודש כלל אפי' אותם הטמאים שאסורים בה"ה מותרים כיון דהמחילות בעצמן אינם קדוש כלל כי מחילות לא נתקדשו רק מחמת שפתוחות לעזרה ולענין טומאה אין הפתיחה מעלה כלל. ומ"ש והפתוחות לה"ה חול הייט אם באים מתחת ה"ה חול גמור ואין עליהם אפי' קדושת ה"ה כי מתחת לארץ אין עליהם קדושה כלל כי מחילות שבה"ה לא נתקדשו והפתיחה אינה מעלה לענין טומאה ע"כ הם חול גמור. והבאים מתחת העזרה ופתוחים לה"ה הם חול דאין עליהם קדושת עזרה דהם פתוחים לחול היינו לה"ה אבל קדושת ה"ה עליהם כיון דתחת הארץ הם קדושים כה"ה ויותר נפתחים לה"ה ה"ל לגמרי כה"ה וע' פסחים דף ס"ז ע"ב ד"ה מחילות הקשו הא אמרינן בזבחים דדוד קידש רצפה עד התהום ותירצו דכאן בפתוחות לקודש כו' נראה מדבריהם נהי דלא קידש מחמת הפתיחה קודש ובאמת הדברים ברורים דשם בזבחים מיירי לענין עזרה קידש דוד אבל חוץ לעזרה לא קידש כלל עד ארעית תהום ולענין הפתוחות אין פתיחה לקודש מעלה כלל לענין טומאה כמ"ש. והנה תראה מכל מה שכתבתי דהפתוחות לקודש אין מעלה כלל לענין טומאה רק לענין אכילת קדשים דהתורס ריבתה וכ"ה בזבחים דהפתוחות לקודש ובנויות בחול דמבואר במשנה שתוכם קודש היא דוקא לאכילת קדשים ולא לטומאה אם כן מה שהקשה בש"ס כאן בפסחים למה תוכן קודש אי הגגות שוין לקרקע הא ה"ל מחילות ולא נתקדשו היינו אפי' לענין אכילה דר"י סובר דשום קדושה אין בהם והתרצן תירץ לו דאם פתוחות לקודש הם קודש היינו לענין אכילה כי הפשט במשנה לענין אכילה אפי' ממעלה לקרקע א"כ הכלל הפל"ק אין מעלה רק לענין אכילת קדשים א"כ מה שחידש הגאון בכל"ח שהבאתי לעיל כמו דמחילות לא נתקדשו מ"מ בפתוחות לקודש הם קודש כמו כן בגגים ועליות אף דלא נתקדשו אם פתוחות לקודש הם קודש וא"ל לחלק בין עזרה להיכל. ולפמ"ש דמעלה דפתוחות אינו רק לענין אכילה אבל לענין שאר דברים אף לענין טומאה לא א"כ למה על העלייה אין נכנסין רק פ"א כו' הא לא קדוש רק לאכילה וכמו שאין קדוש לענין טומאה ה"ה לענין כניסת זר ובאכילה שייך ג"כ בקה"ק כמבואר בזבחים דס"ג דאם נכרים הקיפו את העזרה אוכלים ק"ק בהיכל. ועיין ברמב"ן שנאכל אפי' בקה"ק עיין פרשת קרח והבאתו בח"ז א"כ דוקא לענין זה היא קודש אבל לא לענין הכניסה וצריך ע"כ לחלק דמבואר דאין נכנסין בעלייה בין עליית עזרה להיכל דבהיכל נתקדשו. ובמחתה"ק יטול מה שחידש והדברים ברורים לפענ"ד אם תעיין בכל הגמרות שהבאתי. ועלל"ח שם הקשה מאי מקשה הש"ס על חלונות ועובי החומה דמבואר במשנה דהיא כלפנים על מ"ד דגגים ועליות לא נתקדשו הא הם פתוחות לקודש ע"כ הוא כלפנים כמו מחילות. ובאמת אין זה קושיא כיון דנתבאר דהוא כלפנים נראה דלכה"ד הוא כלפנים לענין טומאה ג"כ והמעלה דפתוחות אינו רק בפתוחות לעזרה לענין אכילת קה"ק כמ"ש דלשכות הבנויות בחול ופתוחות בקודש אינו רק לענין אכ"ק דרבי קרא ולכל ענינים הוי חול וז"פ. ועיין במס' מע"ש פ"ג מ"ח מבואר שם דלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש תוכן קודש פי' הרע"ב הוכן קודש לשחיטת ק"ק ולאכילת קה"ק ולהתחייב עליהם משום טומאה עכ"ל ודבריו תמוהין דפי' שלא כמסקנת הש"ס בזבחים דנ"ו וכן הלכה דפל"ק אינן קודש לא לשחיטת ק"ק ולא לענין טומאה רק לענין אכילת קה"ק וכ"פ הר"מ כאן וער"ש מביא ד' הש"ס דזבחים ע"ש ול"ע על הרע"ב. וכמ"ש לעיל לענין פתוחות לעיר או לה"ה או שפתוחין לחול דג"כ אזלינן בתר פתיחה. שבתי וראיתי שז"א והנה הבנויות לחול כגון חוץ לה"ה ופתוח לה"ה או חוץ לעיר ופתוחות לעיר בודאי אין שום קדושה דאף הפתוחים לעזרה אין קדוש רק לענין אכילה דרבי קרא וכאן בה"ה ובעיר ל"ש זה א"כ הפתיחה לקודש במקומות אלו אין מעלה כלל וכ"ה בגמ' במחילות שתחת ה"ה ופתוחות לה"ה לא נתקדשו כלל אף לענין קדושת ה"ה לענין ב"ק עיין במדות אך בבנויות במקומות הללו ופתחיהן לחול דבעזרה כה"ג ה"ל חול א"כ נראה דמכ"ש במקומות הללו ה"ל חול גמור. אך מבואר במס' מע"ש פ"ז מ"ז לענין אכילת מע"ש בתי הבדים שפתחיהן לחוץ כו' או פתחיהן לפנים כו' סוברים ב"ה מכנגד החומה ולפנים כלפנים ומכנגד החומה ולחוץ כלחוץ מבואר שם דבירושלים לא אזלינן בתר פתחיהן כלל ואף הפתוחות לחול מ"מ כנגד לפנים דינו כלפנים ועתוי"ט כתב דצריך לחלק בין ירושלים למקדש כבמשנה שלאחריה דיש חילוק ואזלינן בתר פתיחתן ע"ש אם כן מבואר דרק במקדש אזלינן בתר פתיחתן ובשאר מקומות לא א"כ כאן בה"ה ובירושלים לא אזלינן בתר הפתיחה כלל רק בתר הבנין האיך נבנה אם לפנים כלפנים ובחוץ כלחוץ ע"ש ברע"ב שכתב הן למע"ש והן לאכילת ק"ק א"כ לענין טומאה ג"כ כן. והר"מ פ"ב מה' מע"ש הט"ז כתב וז"ל בתים כו' שפתחיהם לפנים מן החומה וחללן לחוץ מכנגד החומה ולפנים כלפנים פי' ומכנגד החומה ולחוץ אין אוכלים שם ואין פודין שם להחמיר חזינן דפתיחה לקודש היא רק מספק ואח"ז כתב היה חללן לפנים ופתחיהן לחוץ מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ כו' ומכנגד החומה ולפנים אין אוכלין ואין פודין להחמיר ולא אזלינן בתר הפתיחה כמו כאן בפתוחות לחול אע"פ שבנויות בקודש היא חול ודברי הר"מ הם עפ"י הירושלמי ע"ש בכ"מ ע"כ יש חילוק בין עזרה לירושלים א"כ כאן לענין טומאה אפשר ג"כ כן דבנויות בירושלים אם פתחיהן לחוץ אזלינן בפנים להחמיר מספק לענין טומאה ואם פתחיהן בפנים כנגד החוץ הוא ספק אע"פ שאינו תופס כלל לענין טומאה בפתוחות לקודש בעיר תופס כמו מע"ש וק"ק ואפשר גם כן לענין ה"ה גם כן הדין כן ולא אזלינן בתר הפתח רק בעזרה כמבואר במשנה. ולפי זה מחילות בה"ה שפתוחות לחול הייט לה"ה היה ג"כ מחויב להיות לחומרא ומספק יש לו להיות קדושת ה"ה ומהגמרא נראה דהוי חול גמור ול"ע בכ"ז. ומבואר כאן בר"ס לענין מע"ש דהחלונות ועובי החומה כלפנים מבואר דאוכלים שם מעשר ובפי' מהמעה"ק לענין אכילת ק"ק כתב גם כן כן ול"ק קושית הלל"ח שהבאתי דמקשה הא דמקשינן בגמרא אמ"ד דגגות ועליות לא נתקדשו מהחלונות ועובי החומה הא פתוח לקודש ע"כ היא קודש ובאמת דמיירי מחומות ירושלים ג"כ כמו שפסק הר"מ וכפירש"י במשנה ובפתיחה לירושלים וחלל מבחוץ פסק הר"מ דאין אוכלים דהוא רק ספק ואם כן היאך מבואר דהוי כלפנים נראה דאוכלים ע"כ מתרץ בבר שורא ע"ש וז"פ ועיין לעיל מצוה ט"ו ובר"מ פרק ט' מהק"פ. ומבואר בזבחים דנ"ו אריא"ש אין חייבין משום טומאה אלא על אורך קפ"ז על רוחב קל"ה תני תנא קמיה דר"נ כל העזרה היתה קפ"ז על רוחב קל"ה א"ל הכי אמר רבא כגון זה אוכלים ק"ק ושוחטין קדשים קלים וחייבין משום טומאה ואמרינן למעוטי מאי אילימא למעוטי חלונות דלתות ועובי החומה תנינא החלונות ועובי החומה כלפנים ופירש"י והיאך מני למעטינהו ואלא למעוטי לשכות כו' וקשה לי דהרי סברת המקשן היה דממעט חלונות ועובי החומה היינו כיון דאר"י א"ש והתנא קמיה דר"נ דא"ח אלא על קפ"ז על קל"ה ע"כ ממעט החומה של עזרה והחלונות שבחומה דהחומה היא חוץ לקפ"ז אמה דהעזרה עד החומה היא קפ"ז כמבואר במס' מדות ובר"מ פ"ה מהבהב"ח א"כ מאי מקשה הא תנינא החלונות ועובי החומה כלפנים חזינן דנתקדשו הא בפסחים בסוגיא מקשינן על רב מהמשנה דחלונות ועובי החומה כלפנים ורב ס"ל דגגים ועליות לא נתקדשו ומסקינן בבר שורא ופירש"י חומה קטנה לפנים מחומת העזרה דשוה לקרקע העזרה ובהכי מיירי המשנה דנתקדשו דהם כלפנים ובוודאי ל"ל דלפנים היתה דחוץ לחומה לא נתקדש כלל הן בעזרה הן בעיר עתוס' סוגיא ז ד"ה החלונות ותוס' שבועות דט"ו ע"ב ד"ה אמטו א"כ מאי מקשה דבאמת הבר שורא והחלונות של הבר שורא הי' לפנים מחומת העזרה והי' בתוך משך הקפ"ז ור"י א"ש ור"כ ממעטין החומה הגדולה דסברי דלא נתקדש אלא קפ"ז אמות והחומה היא אחר קפ"ז אמה לא נתקדשה והמשנה הא אוקמיה כאן בבר שורא לפנים מן החומה בתוך משך הכ"ל וא"ל מן החלונות לבד מקשה דבפסחים אמרינן בשלמא חלונות משכחת לה דשוה לקרקע עזרה אלא עובי החומה כו' ומתרץ בבר שורא וע"כ לא אצטריך לאוקמי' בבר שורא רק מחמת הקושיא של עובי החומה אבל החלונות אפי' בחומה גבוה של העזרה נתקדשו. ז"א חדא דזה דוחק דהש"ס אמר עובי החומה בכלל המיעוט ומקשה ג"כ מעובי החומה ונאמר דהקושיא רק מהחלונות. ועוד דהתם בפסחים דמקשה על רב אמרינן שפיר דמחלונות לא היה קושיא כ"כ והי' יכול לתרץ בשוה כו' רק מחומה קשיא וע"ז מתרץ בבר שורא ועכשיו דמשני בב"ש שוב לא קשה מחלונות ג"כ דהחלונות ג"כ מיירי מחלונות דב"ש וע' תוס' פסחים שם לתי' שני מבואר ג"כ דהחלונות היה ג"כ בב"ש מ"מ לרב באמת הדין כן בחלונות של החומה עצמה אם שוה לקרקע העזרה אבל שמואל והתנא דר"נ דסי' קבלה בידם דא"ח אלא על קפ"ז אמה שפיר יכולים לתרץ המשנה

דהחלונות

המת מטמא כן וטמא מת ובועלי נדות וכל העכו"ם דרך כלל היו משלחין אותו מן החיל. אבל טבול יום נכנס לשם. מעזרת ישראל ועזרת נשים משלחין ממנה ט"י אבל לא מחוסר כפורים ומעזרת ישראל ולפנים אפי' מחוסר כפורים אינו נכנס שם ויתר פרטיה מבוארים שם בפרק אה"ט שהוא פ"א מסכת טהרות (הב"מ פ"ג) ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שאפי' בזמן הזה שהמקדש שמם בעונותינו אסור להכנס בו טמא ועובר ע"ז ונכנס במקום שאינו רשאי בעודו טמא בצדדין שפירשנו בטל עשה מלבד שעבר על לאו כמו שנפרש בסדר זה בע"ה:

שנמנע

דהחלונות ועובי החומה היינו בב"ש דבלא"ה העובי מוכרח להיות בב"ש א"כ כל המשנה החלונות ועובי החומה מיירי בב"ש והב"ש הוא בתוך מסך קפ"ז אמה כמ"ש. ואף אי נימא דשמואל לא ס"ל כהא דרב דגגים וא"ל לאוקמי בב"ש מ"מ מחמת קושיא זו שהקשו על שמואל נתרץ בתירוץ זה דאיירי בב"ש וא"כ מאי מקשה הש"ס תניא מהמשנה דאם שמואל והתנא ס"ל כרב ע"כ צריך לאוקמי בב"ש ואם לא ס"ל כרב יכולים לאוקמי בב"ש ובפרט מה"ת נימא דלא ס"ל כרב דבפסחים מקשה הש"ס על רב ומתרץ מבואר דס"ל דהלכ' כן ומה"ת נא' דפליגי עליו שמואל והתנא אם לא מצינו בפירוש. ע"כ נלע"ד דזה ידוע דהקידוש תלוי בב"ד ובאורים כמבואר בשבועות ואם רצו יכולים לקדש אפי' גגין ועליות כמו שמוסיפין על העיר והעזרה ודהע"ה קידש רצפת עזרה עד התהום כמ"ש ובה"ה מחילות לא נתקדשו ואם היו רוצים היו מקדשים ורב אמר כי גגים ועליות לא נתקדשו היינו שהב"ד לא קידשו דכך הי' הקבלה בידו שהב"ד לא הלכו על הגגים ועליות לקדש רק על עליות של היכל קדשו הב"ד כיון דהכל בכתב מיד ה' כו'. והנה מה שמקשה על רב מחומה והחלונות דמבואר כלפנים הי' יכול לתרץ דאפשר הב"ד קדשו החומה וא"א לילך שמה כמ"ש תוס' שבועות אך דמתרץ דמשכחת לה ג"כ בב"ש ובאמת הוא דוחק קצת דלא מצינו במס' מדות דהי' בר שורא בעזרה וכן לא ראיתי ד"ז בר"מ הבהב"ח בציור המקדש והגמרא שמביאה ראי' לזה דכתיב ויאבל חל וחומ' וא"ר"א ואיתימא ר"ח שורא ובר שורא א"כ מוכח דהי' בעזרה ב"ש וער"מ הבהב"ח פ"ה דכ' לפנים מחומת ה"ה הי' הסורג ולפנים מן הסורג הי' החיל ועליו הוא נא' בקינות ויאבל חל וחומה זו חומת העזרה הרי הר"מ מפרש פ' זה על החיל והחיל הי' הרבה קודם עזרת ישראל דלאחר החיל הי' ע"נ ואח"ז עזרת ישראל. וראיתי בכ"מ שמרשים ע"ד הר"מ שכ' ועליו נא' ויאבל חל כו' פ' כילד צולין ואיני מבין כלל דהר"מ כ' על החיל ובפכ"ל אר"א דקאי על ב"ש לפנים מחומת העזרה ואינו ענין זל"ז וגם המרשים בעל עין משפט מרשים על מימרא זו ר"מ פ"ה ה"ג ובאמת מה ענין החיל להב"ש ורחוקים הרבה זה מזה ומצאתי בתי"ט פ"ב דמדות עמד בזה על הכ"מ שאדרבא מד' הש"ס סתירה לדעת הר"מ ע"ש אך בוודאי מצא הר"מ באיזה מקום ע"כ נלע"ד כיון דשם בזבחים סוגית הש"ס בפשיטות דהחלונות ועובי החומה נתקדשו ולא בר שורא כמ"ש דחה הר"מ סוגיא זו משום סוגיא דזבחים חדא דהוא דוחק לאוקמי בב"ש שלא מצינו שהי' כלל אך מהראי' דר"א ויאבל כו' ובאמת הוא מצא באיזה מקום דקאי על החיל ע"כ ראה הר"מ הסוגיא דזבחים ופ' כסוגיא דשם כאן לענין עזרה ולענין העיר במע"ש ובפ"ט ממעה"ק לענין ק"ק ובפרט על האוקימת' בב"ש נ"ל דהי' בחומו' ירושלים ג"כ ב"ש דסתמא מבואר במשנה דחומה וחלונות כו' בין דעזרה ובין דירושלים ערש"י ע"כ סובר הר"מ כפשטא דמתניתין דחומה וחלונות נתקדשו ואין סתירה על רב דאמר גגין לא נתקדשו דכל הגגים לא נתקדשו וחומת עזרה וחלונות היה קבלה בידם שהי' בדעת הב"ד לקדש ולילך לשם לא היו יכולין לילך על ראש החומ' או על החלונות. הכלל דהי' נראה להר"מ מסוגיא ש"ס דזבחים דהוא כפשטא דמשנה דעובי החומ' והחלונות נתקדשו ע"כ פוסק הר"מ כן בכל הנהו דוכתין ואזלה לה השגת הראב"ד כאן כנ"ל. ומבואר במס' מע"ש דלשכות הבנויות בקודש ובחול ופתוחות לקודש ולחול כנגד הקודש קודש ונגד החול חול ומבואר אע"פ דיש לה פתח לחול וקודש הפתוח לחול חול מ"מ פתח הקודש מושך עמו חלק הקודש וחלק החול אע"פ שפתוח לקודש ג"כ מ"מ פתח החול מושך עמו חלק החול. ונראה דחלק הקודש [הוא קודש] לכ"ד אף לענין טומאה ולשחיטת ק"ק וחלק החול הוא חול לכ"ד והר"מ אינו מביא כאן ד"ז. ועי' ביומא דכ"ה דמבוא' שם דלשכת הגזית הי' חצי' בקודש וחציה בחול ושני פתחים הי' א' לקודש וא' בחול והר"מ מביא זה בפ"ה. והנה אם בנויה בחול ויש לה פתח לחול ופתח לקודש בוודאי הוא חול גמור דמה אם חציה בקודש מ"מ חלק החול חול מכ"ש אם כולו חול רק פתוח לקודש מ"מ כיון דפתוח לחול ג"כ ה"ל חול גמור וכן אם בנוי' בקודש ויש לה פתח לקודש ולחול הוא קודש גמור מכ"ש דחציה וק"ל. ובזה ג"כ לא קשה מה שהקשה הצל"ח מפני מה החלונות ועובי החומ' אינו קדוש לפי הסוגי' דפסחים הא פתוח לקודש. ובאמת כיון דאינו קדוש רק מחמת הפתיחה והם פתוחות לחול ג"כ דמפסיק בין עזרה לה"ה א"כ בחול ויש שני פתחים לקודש ולחול ה"ל חול גמור וז"פ. ועי' ביומא דכ"ה בתוס' שם ובד"ח ע"ד מבואר בדבריהם דלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש אף דאינם קודש לטומא' ולשחיטת ק"ק רק לענין אכיל' כמ"ש מ"מ לענין ישיבה בעזרה הם קודש דאין לישב שם והמ"ל פ"ז מהבהב"ח מביא דהתו"ס ול"ל אף למ"ד ישיבה בעזרה איסור תורה מ"מ בלשכות אינו אלא איסור דרבנן כמו טומאה ע"ש בזבחים. והנה ע"כ כתבנו דשוים הם הגגות והעליות הן בירושלים והן במקדש דלא נתקדשו. ונתיישבתי דלע"ד הר"מ יש לו דרך אחרת דהנה הר"מ פ"ב מהמע"ש כ' שם בהט"ז בתים כו' ולא כ' כלל דין זה דגגים ועליות לא נתקדשו ואסור לאכול על הגגין ועליות מע"ש והיאך השמיט דין כזה וכ' שם והחלונות והעובי החומ' כלפני' וד"ז דגגים לא כ' כלל וגם ד"ז דהחלונות ועובי החומה כלפנים מבוא' בפסחים דהם בכלל גגות רק בבר שורא והר"מ לא הביא זה כלל והכ"מ עמד בזה על הר"מ. אך תמהני על הראב"ד דבפ"י מהבהב"ח גבי עזר' כ' הר"מ דהחלונו' ועובי החומה כלפנים כ' שם הראב"ד בהשגות ז"ל א"א אף אלו בשוין לקרקע העזרה ומשכחת לה בבר שורא עכ"ל והא מע"ש הוא קודש ולמה לא השיג שם הראב"ד דדוקא בב"ש דשוה לקרקע העיר והמתין ע"כ וכן בפ"י מהמעה"ק

מביא לענין ק"ק ומעשר דנאכלין בכל העיר ומביא ג"כ דהחלונות ועובי החומ' כלפנים ומביא רק במסך העיר ולא הביא ד"ז דאסור לאכול על הגגו' והעליות וג"כ לא הביא ב"ש אף דראש החומה והחלונות הם בכלל גגות וג"כ לא השיג שם הראב"ד כלל בב"ש כמו בפ"ו מהבהמ"ח. ובפ"ח מהק"פ כ' הר"מ דגגים ועליות אינם בכלל בית ואין ענין לזה דשם תלוי בבית אחר ומבית לבית ג"כ אסור ע"ש וגם על הש"ס דפסחים ק"ל דמקשה על רב דאמר גגים ועליות לא נתקדשו מהמשנ' דחלונו' ואמרינן שם בשלמא חלונות משכחת לה דשוה לקרקע העזרה אלא חומה כו' והנה במשנה החלונות כולל הן מעיר והן בעזרה ערש"י וכ"כ הר"מ בכל אלו המקומות והקושיא הוא הן מהעיר והן מהעזרה והיה נ"ל בשלמא חלונות משכח' לה ששוים לקרקע היינו בין בעיר והן בעזרה ולמה אמרינן דשוה לקרקע העזרה נראה דמיירי מעזרה לחוד וגם התירוץ על חומה מתרץ בב"ש כדאמר ר"א ויאבל חיל וחומה וזה בעזרה הוא ער"מ פ"ה ה"ג וחומה זו היא חומת העזרה ובוודאי הוא באיזה מקום ולפ"ז אינו מתרץ על מה שבעיר הוא כלפני' וכ"ז צ"ע. ועוד קשה דמביא בש"ס כאן ברייתא דגגין הללו אין אוכלים שם קדשי קדשים ואין שוחטין ק"ק כיון דלא נתקדשו אף בעיר א"כ אין שום קדוש' עליהם אף קדושת העיר והל"ל עכ"פ שהם אין אוכלים קדשים וקק"ל ג"כ בכלל ולמה פרט קדשי קדשים הנאכלים בעזרה. ע"כ נ"ל דזה אמת דרב סובר דגגים ועליות לא נתקדשו הן בעזרה והן בעיר מדמקשה עליו מדידיה אדידי' דהוא כזיתא דפסחא והללא פקע איגרא והיו אוכלים פסח על הגג ומתרץ דאכלי בארעא ע"ש אבל באמת משנה מפורשת דלא כרב ומבואר דגגים ועליות בירושלים נתקדשו והוא בפ"ג דמע"ש מבואר שם דאילן שעומד בפנים ונופו נוטה לחוץ כו' מכנגד החומה ולפנים כלפנים ומובא במשנה במכות די"ב וכ' שם תוס' ד"ה אילן כו' תימה דבפכ"ל אמרי' דגגות לא נתקדשו וא"כ מע"ש אין אוכלין על האילן ותי' וי"ל כו' עי"ל דמיירי אפי' באילן שענפיו מרובים ואויר ירושלים כירושלים וכ' שם המהרש"א ר"ל דל"א לא נתקדשו הגגים רק בגגי העזרה דלא הוי כעזרה אבל הכא אויר ירושלים כירושלים כו' א"כ מחלקים התוס' בין גגות ירושלים ובין גגות העזרה דהמשנה סובר דגגו' ירושלים נתקדשו ובפכ"ל מיירי בגגות העזרה. וסמ"ל פי"א מה' שגגות מביא דהתו"ס הנ"ל וד' המהרש"א ותמה מאוד על המהרש"א הא בפכ"ל מבואר דגם גגי ירושלים לא נתקדשו דמקשה מהא דזיתא דפסחא פקע איגרא ומתרץ כו' ואין זה תימה דבאמת דרב סובר כן רק התוס' כ' דהמשנ' בע"כ סובר דנתקדשו גגי ירושלים כיון דמבואר דאוכלין על האילן ורב פליג על המשנה וכ"פ מצינו בגמ' דרב תנא הוא ופליג עי' כתובות ח' ומקומות הנרשמים שם ולא קשה למה לא מקשה על רב מהמשנה דכ"פ לא נוכל להקשות על רב דתנא הוא ופליג עי' במקומות הנ"ל אדרבא הש"ס מתמה על המקשה על רב דאמרי' מתני' מקשי על רב רב תנא כו' ובתחלה מקשה דרב אדרב דהוא בעצמו סותר דבריו אבל מהמשנה ידע הש"ס דהוא דלא כרב ולא רצה להקשות על רב כי רב לא ס"ל כהמשנה ואח"ז דמקשה הש"ס על רב היינו לברר אם המשניות והברייתות סותרים לדברי רב או לא ומסקנא דכל הנהו לא סתרו לדברי רב בעזרה וכולהו סברי דעליות וגגות לא נתקדשו בעזרה כרב ובזה מדוקדק הברייתא שם דגגין הללו אין אוכלים שם ק"ק כו' היינו דדוק' בקדושת העזרה לא נתקדש אבל עכ"פ קדושת ירושלים עליהם דקדושת ירושלים הוא על הגגות ג"כ א"כ אוכלים קק"ל ע"כ הש"ס דמקשה על רב ממשנה השנוי שם דהחלונות כו' עיקר הקושיא מהעזרה דבעיר ידענו דהמשנ' פליג על רב ומעזרה מקשה ומתרץ ג"כ דמיירי דשוה לקרקע העזר' ובעזר' סובר המשנה כוותי' ע"כ נקט דוקא העזרה כי בעיר בוודאי משנ' זו כמו משנה דמע"ש דנתקדשו גגים וגם בחומה אוקמי' בב"ש היינו בעזר' מדר"א אבל על העיר אינו מתרץ כלל כי ידוע דהמשנה לא ס"ל כרב בעיר ממשנה דמע"ש ורב פליג. ועתוס' שבועות די"ז ע"ב ד"ה ואין הקשו אמאי נקט דעל הגגים אין אוכלים ק"ק הא גם קק"ל אינם אוכלים דלא נתקדשו כלל ובאמת לדברינו ניחא כמ"ש דקדושת ירושלים עליהם ובירושלים נתקדשו גגים ג"כ ובזה מבוארים פסקי הר"מ והראב"ד ג"כ מודה לו וסובר דגגים ועליות שבעזרה דרב ס"ל דלא נתקדשו ואין סתירה לדבריו אדרב' בברייתא מבואר ג"כ הגגים הללו אין אוכלים כו' ופוסק הר"מ כן בפ"ו מהבהב"ח וכ' שם החלונות ועובי החומה כלפנים ובאמת הוא כמו גגות והש"ס מוקי לה בשוה לקרקע העזרה וע"ז השיגו הראב"ד א"א אף זה בשוה לקרקע העזר' כו' היינו כמו דמוקמינן שם אבל בה' מע"ש מביא סתם דאוכלים בכל העיר ולא כ' דאין אוכלים על הגגות כי ס"ל כהמשנה ולא כרב ע"כ כ' שאוכלים בכל מסך העיר וממילא נשמע דקדוש עד לרקיע ומביא דהחלונות ועובי החומ' נתקדשו והיינו אף דהוא חוץ למקום הקידוש כי לא הלכו הב"ד לשם מ"מ קדוש כמ"ש התוס' בפסחים ובשבועות וממילא החלונות וראש החומה ג"כ נתקדשו כי הגגים והחלונות בעיר נתקדשו ע"כ לא השיגו הראב"ד דאיירי בב"ש כי בעיר א"ל ב"ש וכן בפ"י מהמעה"ק אינו מביא גגות כי באמת נתקדשו והחלונות ועובי החומה נתקדשו ג"כ ובתורת גגים בעיר הוא קדוש ע"כ לא השיגו הראב"ד דאיירי בב"ש כי בעיר א"ל ב"ש רק גבי עזרות דכ' הר"מ דגגות לא נתקדשו ואח"ז כ' החלונות כלפנים והשיגו הראב"ד שפיר כיון דגגי העזר' לא נתקדשו צריך לאוקמי בב"ש ע"כ כ' דגגים הללו אין אוכלים ק"ק כו' נהי דאין עליה' קדושת העזרה עכ"פ קדושת ירושלים עליהם ונתברר פסקי הר"מ כהוגן דסובר כד' התוס' במכות וגם הראב"ד סובר כן דיש חילוק בין גגות העזרה דלא נתקדשו בקדושת העזרה ובין גגי ירושלים דנתקדשו בקדושת ירושלי' כנ"ל בעזהשי"ת ברור ואמת

בדעת

בדעת הר"ס והראב"ד. ובתי' הראשון שם במכות כתבו התוס' אהא דאוכלין על האילן הא גגים ועליות לא נתקדשו דמיירי שענפיו מועטין דאין בהם ד' לא הוי מקום חשוב והוי כאילו עומד באויר נגד הקרקע עכ"ל והוא חידוש שחידשו התוס' אף דגגין ועליות לא נתקדשו מ"מ אם אין מקום חשוב ה"ל כמו קרקע והר"מ וודאי לא ס"ל כן כי הי' כותב חידוש כזה ועכ"כ ס"ל כתי' השני ומוכח מדהתו"ס כתי' זה דאף דגגי' ועליות לא נתקדשו הייגו דחוצץ לבין האויר אבל האויר בכל מקומות הן לקדושת ירושלים והן לקדושת העזרה ולה"ה נתקדש לאכילת קדשים א"כ ה"ה לענין טומא' ג"כ דכל מחנה יש קדושה באויר עד לרקיע וכ"כ התוס' בשבועות די"ז ד"ה תלה עצמו באויר העזר' כו' די"ג תלה כו' אי אויר העזרה כעזרה דנן לענין טומאה נדחה זה והביאו כמה ראיו' דאויר העזרה הוא קדוש כקדושת העזר' אך הגי' כי גמירי שהי' ע"ש והר"מ פי"א מהלכות שגגות כתב שם ד"ז דתלה עצמו באויר העזרה וע"ש בלח"מ שכ' דכוונתו ככונת התוס' לענין שיהוי אבל בוודאי האויר נתקדש מראיות התוספות ע"ש. ובתי' השני כתבו בזה הלשון עי"ל דמיירי אפי' באילן שענפיו מרובי' ואויר ירושלים כירושלי' עכ"ל וכ' במהרש"א דלא אמרו לא נתקדש הגגים אלא באויר העזרה דלא הוי כעזרה אבל הכא אויר ירושלים כירושלים עכ"ל ופי' לכוונת התוס' דהחילוק דבעזרה האויר לא נתקדש ע"כ גם הגגים לא נתקדשו דהם באויר ואויר ירושלים נתקדש ע"כ גם הגגין נתקדשו. ובמ"ל ה' שגגות תמה מאוד על המהרש"א הא מבואר בתוס' שבועות שהבאנו שהכריחו דאויר העזרה נתקדש וגם הוא הביא הרבה ראיות דאויר עזר' נתקדש ע"ש. ואפשר לתרץ ולחלק נהי דגגות ועליות לא נתקדשו אף דהאויר נתקדש מ"מ הגגים והעליות הוא מקום בפ"ע כמ"ש התוס' א"כ אפשר לחלק בין גגים ועליות דלאו למסתר קיימי הוי מקום בפ"ע אבל אילן דאין מקיימין אילנות בירושלים כמבואר בר"מ פ"ז מהבהב"ח ולמקלן קיימי לא הוי מקום בפ"ע ובטל לגבי האויר וכה"ג מלינו בכ"מ החילוק דלמקלן קיים. ומבואר בש"ס דשבועות ובר"מ פ"ו כאן היאך היו מקדשין עזר' והעיר וע' תוס' ד"ה ויואל שהקפו הר הבית היאך קדיש בקדושת מחנה לויה והא לא שייך כל היואל כו' ותירצו היכי דלא אפשר לא אפשר וכן בתי ע"ח ועמ"ל פי"ב מה' שמטה ויובל הט"ו הביא בקיאות בענין קידוש של בע"ח. ובמ"ש לעיל בשם התוס' וכהבתי דדעת הר"מ והראב"ד ג"כ החילוק יש בין ירושלים דהגגות נתקדשו ובין העזרה דגגות לא נתקדשו אך יקשה לך דמ"ש דכך הי' קבלה בידם כמו לענין פתיחתן שיש חילוק בין עזרה ובין ירושלים לעיל. והנה ע"כ ביארנו לפי קוצר דעתינו הג' מחנות היינו כל העזרה מחנה שכינה וה"ה מחנה לויה וכל ירושלים מחנה ישראל והמחנות הללו כמה חילוקי' בין זה לזה. וכאן לענין טומאה יש חילוקים דקצת טמאים אסורים לכנוס למחנה שכינה בלבד ויש שנוסף עליהם איסור במחנה לויה ויש שנוסף איסור אף במחנה ישראל הייגו בירושלים ג"כ היינו כל טמאי מגע אסורים רק במחנה שכינה וטומאה היוצאה מגופו אסורים אף במחנה לויה והמצורע אסור אף במחנה ישראל הייגו בירושלים. ונראה דאיזה מחנה שאסור לכנוס בו הטמא עובר בעשה אם נכנס ולשון הרהמ"ח לשלח הטמאים חוץ למחנה שכינה וכן לשון הר"מ מ"ע לשלח כל הטמאים מן המקדש (עבכ"מ כאן ה"י דכוונ' הר"מ ממקום המקודש ע"ש ה"ג) נראה דהעשה רק ממחנה שכינה וע' פסחי' ס"ז וכעת איני יכול לברר זה ואי"ה במצוה שאח"ז אכתוב כל דין טמא באיזה מחנה אסור לכנוס. ומ"ש כאן הרהמ"ח דטמא מת ועכו"ם ובועלי נדות היו משלחין מן החיל ומע"כ משלחים ט"י זה הכל מעלות דרבנן ויבואר אי"ה בהלאו אח"ז. והנה לכאור' לפמ"ש לעיל בשם התוס' פסחים שם ד"ה החלונות למאי דמסקינן בב"ש שפיר יכולים לילך ולקדש ובעיר מיירי א"כ לפ"ז החומה גדול' לא נתקדש כלל א"כ מאי אמר ר"ש בר"י מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים מפני שמצורעים מגינים תחתיהם כו' הא ל"ד השערים לא נתקדשו דכל עובי החומה לא נתקדש כלל ואי דרשבר"י קאי על השערים שבב"ש א"כ [אמאי] לא נתקדשו שהרי המצורעי' יכולי' להגן בחמה כו' בשערי חומה הגדולה וי"ל דרשבר"י אמר נהי דלא קידשו החומה שלא היו הב"ד יכולים לילך שם מ"מ הי' להם לקדש השערים דהיו יכולים לילך ע"כ אמר מפני המצורעים לא קידשו השערים ואע"פ שעובי החומה לא נתקדש מ"מ יכולים לקדש השערים כמו בעזרה דאסיקנא בב"ש ובחומה הגדולה נתקדשו כל השערים חוץ משער נקנור. ובמ"ש לעיל כ"פ דמחילות לא נתקדשו כלל אפילו לקדושת ה"ה ז"פ וכ"כ תוס' ביומא גבי מביתו למה פי' דיפרשוהו תחת ה"ה במחילות ושם מותר בפ"ק. ומ"ש הרהמ"ח דאף בזה"ז שהמקדש שמם בעונינו אסור ליכנוס כו' כ"ה דעת הר"מ פ"ו מה' בהב"ח דקדושת מקדש וירושלים נתקדשה בימי שלמה ולא בטלה בשום פעם אף בזה"ז דקדושת מקדש וירושלים קדשה לע"ל והראב"ד חולק וס"ל דבטלה הקדושה והדברים ארוכים בכמה סוגיות וכמה דיבורי התוס' וא"כ"מ. ומ"ש הרהמ"ח דטהג בזו"כ יתבאר בהלאו בעזהשי"ת דין טומטום ואנדרוגינוס בקצת טומאות. ויש עוד מחילה וזה רק במצורעים ולא בשום טמא היינו בע"ח דאסור להיות המצורע שם ועובר בעשה ועי' מ"ל פ"ז מהבהב"ח שכ' דכל התנאים הצריכים לבע"ח כמ"ש הר"מ פי"ב מה' שמטה ה"ג כאן לענין שלוח מצורע ודחה דברי המהרי"ט ואינו ת"י כעת. גם חקר המ"ל אם השערים נתקדשו בבתי ע"ח או כמו ירושלים שלא נתקדשו מפני המצורעי' והניח בספק וכבר הבאתי במה היו מקדשין בע"ח ועמ"ל פי"ב מה' שמטה ובפ"י מה' שמטה מביא מה שמחולקים רש"י ותוס' ברכות ד"ה ע"ב רש"י סובר דגם האידנא נוהג דין בע"ח לענין שלוח מצורע דקדושת עזרא לא בטלה. אך התוס' שם חולקים וסוברים כיון דאין היובל נוהג איני נוהג קדושת בע"ח לשום דבר אף לשלוח מצורע והרשב"א קיים דברי רש"י דוקא לשאר דבריש שנוהג בבע"ח ער"מ פי"ב שם הוא דוקא בזמן היובל אבל לענין שלוח מצורע נוהג בזה"ז גם כן אף בלא היובל ע"ש. ודע דדוקא בבע"ח אבל בירושלים בוודאי אינו תלוי ביובל כי ירושלים אין הקדושה מפני שמוקף חומה אדרבא אין הבית נחלט אלא היא קדוש' בפ"ע לענינים שירושלים מקודש א"כ אינו תלוי ביובל אליבא דכ"ע וז"פ אח"ז מלאתי בצל"ח ברכות שם שכ"כ ופשוט. גם נראה אם נאמר דגגות ועליות לא נתקדשו הן בעזר' והן בירושלים נרא' דגם בבע"ח לא נתקדשו גגים ועליות דכלל הוא דגגות לא נתקדשו ולפ"ז לכל דיני בתי ע"ח כגון בית דנחלט אפשר דוקא בית ולא גג ולא עליה כיון דלא נתקדש כלל. אך בר"מ פי"ב מהלכו' שמטה כתב כל שהוא לפנים מן החומה כגון הגגות והמרחצאות כו' (ובמקצת ספרי הר"מ איתא הגנות והוא ט"ס עבש"ס) הרי הוא כבתים כו' מבואר דנתקדש אך מבואר שם נ"ל אשר בעיר דיש ריבוי ע"ז היינו לענין בית דיוחלט אבל אפשר לשאר דברים דבע"ח כגון לשלוח מצורע אין הגגין ועליות נתקדשו וגם לענין מקרא מגלה אפש' לספק בהגגים והעליות ולכ"מ. אך לפמ"ש דדוקא בעזרה סובר הר"מ דלא נתקדשו ובירושלים נתקדשו נראה דאף בע"ח נתקדשו לכ"ד. ודע לפמ"ש דבעזר' לא נתקדשו הגגים והעליות אפ"ל דבה"ה נתקדשו הגגים והעליות בקדושת ה"ה לפמ"ש דבעיר נתקדשו אפשר בהר הבית ג"כ א"כ יש להם קדושת ה"ה. גם נראה לפמ"ש דגגין דעזרה לא נתקדשו היינו לקדושה דעזרה אבל קדושת העיר עליהם אם נאמר דגגין בעיר נתקדשו א"כ נאגר דקדושת ה"ה יש עליהם דהם עומדים בה"ה רק קדושת עזרה אין להם אבל קדושת ה"ה יש עליהם ולא גרע מגגים דה"ה. ומחילו' שהבאנו לעיל דבהר הבית לא נתקדשו ובתים דבעזרה נתקדשו כמבואר בש"ס דדוד עד רלפת תהוס קידש. ובעיר אני מסופק אם נתקדשו המחילות וגם בבע"ח וע' בערכין דל"ב מבואר דמרבינן מערות דדיקן כבע"ח והר"מ לא הביא זה פי"ב א"כ אפשר דמערות נתקדשו בירושלים ג"כ ואפשר שם יש ריבוי וכ"ז צ"ע. ודע דירושלים יש בה שתי קדושות חדא דמוקף חומה וחד קדושת ירושלים אך לענין חליטת הבית אין דינו כמ"ח מטעם המבואר בש"ס אבל לענין שלוח מצורע יש בה שתי קדושות וכ"מ אם תמצא איזה חומרא בא' אם מחמת ירושלים או מחמת קדושת ע"ח תפסינן חומרת שניהם כנ"ל. ולמ"ש לעיל דאויר נתקדש א"כ ה"ה בע"ח ג"כ האויר נתקדש ופשוט. ומח"כ דשיטת הר"מ ויבואר לקמן בעזה"י דאינו חייב כרת ולא מלקות רק מ"מ נראה דאף בעשה אינו עובר וכן בטומאה שאין הנזיר מגלח עליה דא"ח על ב"מ בעשה ג"כ אינו עובר וכן טומטום ואנדרוגינוס שראו אודם ולובן כא' דא"ח על ב"מ כמבואר בר"מ פ"ה מה' מטמאי מו"מ ג"כ אינו עובר בעשה דנפ"ל מן הפסוק מזכר ועד נקבה זכר ודאי נקבה ודאית ע"ש א"כ א"ע בעשה זו ג"כ ויתבאר אי"ה במצוה שאח"ז:

מצוה שס"ג ולא יטמאו את מחניהם

(א) שנמנע כל טמא מהכנס בכל המקדש שדמיונו לדורות כל העזרה משער נקנור ולפנים שהוא תחלת עזרת ישראל שנא' ולא יטמאו את מחניהם כלומר מחנה שכינ' והראי' מהיות זה מכלל הלאוין משארז"ל בגמ' מכות הבא אל המקדש טמא חייב כרת כתי' עונש וכתיב אזהרה כתי' עונש את משכן ה' טמא ונכרתה אזהרה ולא יטמאו את מחניהם ואמרו במכילת' ג"כ צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה בעשה מנין בל"ת דכתיב ולא יטמאו את מחנידם. ונכפלה המניעה במלה אחרת דכתיב ואל המקדש לא תבא ואמר בספרא לפי שנא' והזרתם את בני ישראל מטומאתם שומע אני בין מתוכו בין מאחריו כלומר שמי שקרב למקדש מאחוריו והוא טמא שיהא ח"כ ת"ל ביולדת ואל המקדש לא תבא. כלומר שאין לשון ביאה אלא בנכנס לפנים ושם נתבאר שדין יולדת ודין שאר טמאים שוה בזה. משרשי המצוה בענין הרחקת הטומאה ממקום הקודש כ' למעלה בסדר זה מצוה א' מה שידעתי וגם מדיני המצוה כ' קצת. ועוד אודיעך כלל בענין זה שכל הטעון ביאת מים מה"ת

מצוה שס"ג ולא יטמאו את מחניהם

(א) **שנמנע** כל טמא כו' הדינים מבוארים בר"מ פ"ג מהב"מ ושם מבואר דינים מהג' מחנות ובהרהמ"ח מבואר דין מחנה לויה במצוה תקס"ה פ' תצא ואנחנו נכתוב כאן דין כל המחנות שהוא ענין א' וככתוב בקיצור כדרכינו בעזהשי"ת. כל אדם הנוגע בטומאה שטמא מה"ת כגון באב הטומאה והוא ראשון דאין אדם נעשה שני לטומאה מה"ת בשום אופן רק ראשון ואיזה טומאות מטמאים אדם מה"ת עי"ר"מ ה' שאה"ט או שנטמא במשא באותם אה"ט המטמאין במשא ומכ"ש כשהוא אב הטומא' כגון שנגע במת. (אך בטומאת מת יש תנאים כמבואר בסמוך בס"ד) או שטמא בטומאות היוצאים מגופו הן שהוא אה"ט כגון מצורע וזב וזבה נדות ויולדות והן ראשון כגון בע"ק. הכלל באיזה ענין שהוא טמא מה"ת אם נכנס למחנה שכינ' עובר בעשה כנז' במצוה הקודמת ועובר בלאו וענשו במזיד כרת. ואם התרו בו חייב מלקות ובשוגג חייב קרבן עולה ויורד בין זכר או נקבה וכל אישי ישראל בכלל זה חוץ מחש"ו כמו בכה"ת ועכו"ם אינם בכלל זה כי אין להם שום טומאה מה"ת כמבואר בר"מ ספ"א מהט"מ וידוע לכל תלמיד וא"ל להאריך רק מד"ס הם כזבים וכ"מ אם מכניס עכו"ם טמא א"ח כי זה"ת אינו טמא כלל. והן בנכנס בעצמו והן בהכניס אדם טמא במקדש חייב המכניס כ"ה בר"מ כאן א"כ המכניס אפי' חש"ו טמאים חייב המכניס. ודין זה דחייב המכניס יצא להר"מ מהש"ס דעירובין דק"ד ע"ב אמר רב טבי בר קיסנא א"ש המכניס טמא שרץ למקדש חייב שרץ עצמו כו' מבואר דהמכניס טמא למקדש חייב וסתם חייב היינו כדינו וסובר הר"מ דטמא שרץ היינו אדם טמא ורש"י פי' שם המכניס טמא שרץ כלי שנטמא בשרץ חייב פירש"י חטאת בשוגג וכרת במזיד. והנה ד' רש"י תמוהים דעל כלים טמאים המכניס אינו חייב כרת וחטאת רק מלקות כמבואר כאן בר"מ והוא מת"כ דעל הכנסת כלים טמאים א"ת

כרת

מה"ת והיא הטומאה שהנזיר של תורה מגלח עליה ח"כ על ב"מ קודם טבילה והע"ש אבל אם אין הנזיר מגלח עלי' אע"פ שטמא טומאת ז' ה"ז פטור על ביאת מקדש וכן הנוגע בכלים שנגעו באדם שנגע במת או שנגע בכלים הנוגעים במת אע"פ שהוא טמא ראשון לענין טומאה ולטמא בשר קדשים ה"ז פטור על ב"מ ודברים אלו הל"מ ואע"פ שהוא פטור מכין אותו מ"מ. והטומאות שהנזיר מגלח עליהם או שאינו מגלח עליהם במס' נזיר יתבאר הכל. והזורק כלים טמאים למקדש אפי' היו כלים טמאים שנגעו במת פטור מן הכרת אבל חייב מלקות שנאמר ואם לא יכבס ובשרו לא ירחץ ולמדנו מפי השמועה שעל רחיצת
גופו

כרת וחטאת וכ"כ הראב"ד וכבר עמד בזה הגר"א בהגהותיו שם וכן תמה התי"ט פ"ד דנדה ד"ה נאמן. אך ג"ז צ"ע על רש"י למה כ' כלים ולא כ' אדם טמא כהר"מ וגם הראב"ד כ' על הר"מ ומאחר שעל כיבוס בגדים א"ח כרת המכנים כלי טמא למקדש למה ענוש כרת ע"כ אני אומר מה שאומר שמואל המכנים טמא שרץ חייב מלקות קאמר כו'. ואיני מבין מה מתחיל להקשות ומה מתרץ הא נוכל לומר הפשט דשמואל דאמר המכנים ט"ש היינו אדם כפי' הר"מ וחיי' כרת וכן הקשה הכ"מ על הראב"ד. אך לפ"ד דברי רש"י צ"ע מאוד דקארי לי' מאי קארי לי' ומי הכריחו לו' דשמואל מיירי מכלי ובעזה"י יבואר אח"ז מה שנ"ל בדעת הראב"ד. וכמו שהמכנים אדם טמא חייב המכנים ה"ה במכנים טומאה עצמה כגון מת ושרץ ח"כ והר"מ מפרש הא דאמר שמואל הכנים טמא שרץ חייב היינו אדם טמא וחייב כרת והכנים שרץ עצמו פטור. ולמסקנת הש"ס דהכנים שרץ עצמו חייב ג"כ כדינו חייב כרת וקרבן כ"ה בר"מ כאן וכ"ז בנכנס טמא או מכנים אדם טמא או שרץ עצמו אבל המכנים כלים טמאים למקדש כ' הר"מ שאינו ח"כ וקרבן רק מלקות והוא מת"כ ואם לא יכבס כו' ובשרו לא ירחץ ונשא עונו על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כיבוס בגדים בלאו וחייב רק מלקות והעשה והל"ת שייך גבי כלים ג"כ ע' נדה דכ"ח רק מעונש כרת נתמעט. עוד כ' הר"מ יראה לי שאינו לוקה אלא על בגדים שהם אה"ט כו' אבל בגד שהוא ראשון לטומא' אם הכניס למקדש אינו לוקה אבל מכין אותו מ"מ. דעתו שעל בגדים שהם ראשון אינו בעשה ול"ת רק מדרבנן אסור והראב"ד השיג עליו והלא טמא שרץ הוא ראשון וחייב והיינו לשיטתו שפי' דשמואל דאמר המכנים אדם טמא שרץ ח"כ א"כ לא נזכר כלל כלי ראשון ול"ק עליו כלל. וכלי' שעוברים עליהם מבואר בנדה דכ"ח ובת"כ רק כלים ראשונים דדעת הר"מ שפטורים עליה' אין שום השגה עליו וכ"כ הכ"מ ובאמת כי דעת הראב"ד בהשגו' תמוהי' היאך ישיג על הר"מ שדבריו ברורים. והנה מבואר בעירובין דבעי לסייע לשמואל דהמכנים שרץ פטור דאין לו טהרה במקוה מברייתא מזכר עד נקבה כו' פרט לכלי חרס דריה"ג מ"ט לאו משום דל"ל טהרה במקוה ודחי כיון דלא נעשה אה"ט כמבואר בש"ס ור"ס. ובנדה מביא הש"ס ג"כ ברייתא זו להקשות על רב הא מבעי לי' לדין זה דפטור על כ"ח כריה"ג מחמת שאין לו טהרה במקוה וע' תוס' דל"ג מפני כו' דהא כאן בעירובין אמרינן מחמת שאינה נעשית אה"ט ע"ש ושאר כלים נתרבו שם ע"ש. והר"מ אינו מביא כאן ד"ז דכ"ח פטור והדין עמו דהוא ס"ל דבכל הכלים שהוא ראשון פטור וזה ידוע שכ"ח אינם נעשים אה"ט כמבואר בש"ס ור"מ פ"ה מט"מ ובשא"ה א"כ א"צ להביא זה. אך עכ"פ קשה כיון דמבואר דריה"ג סובר למעוטי כ"ח ואין חולק עליו אדרבא הביא הש"ס לסייע ולהקשות וחזינן דלא ממעט אלא כ"ח מכלל שכל הכלי' שהם ראשונים חייב עליהם כיון שיכולים להיות אב ולאי כדברי הר"מ ימעט ראשון וממילא דעינן דא"ח על כ"ח דכ"ח אינו אב בשום פנים ע"כ מדממעט כ"ח מכלל דשאר כלים אפי' ראשון חייב וצ"ע על הכ"מ ומ"ל שלא עמדו בזה דזה מבואר בסוגיא זו. והמ"ל תמה על הר"מ מהת"כ דדרים שם ואם לא יכבס כו' ומיירי באוכל נבלה דהבגדים הוי ראשון כו'. ואינו קו' כ"כ דדרשינן מבשרו לא ירחץ ונשא עונו הא כיבוס בגדים אפי' באה"ט אינו ח"כ ולא קאי הכיבוס בגדים כאן באוכל נבלה. ומה שהקשה מפ' בנות כותיים מביא בעצמו מה שתי' התי"ט ע"ש. ועי"ש עוד שמקשה על רש"י בסנהדרין דפי' דהמכנים בגד ח"כ ועכצ"ל בת"כ שמיירי בזקן ממרא ובאמת במכנים בגד אינו ח"כ כמבואר בת"כ וא"י מאי קשי' ליה שם הלא רש"י בעירובין פי' ג"כ כמ"ש וכן רש"י בנדה עבתי"ט ואזיל לשיטתו אך בכל המקומות הללו דברי רש"י צ"ע. והנלע"ד דהר"מ יצא לו ד"ז דעל כלי ראשון א"ח מה"ת מסוגיא זו דעירובין דאמרי' דמלתא דשמואל דס"ל המכנים שרץ למקדש פטור כיון דאין לו טהרה במקוה כו' כתנאי שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו כדי שלא לשהות את הטומאה דברי ריב"ב ר"י אומר בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה מאי לאו בהא קמפלגי דמ"ד שלא לשהות קסבר המכנים שרץ למקדש חייב ומ"ד שלא לרבות קסבר המכנים שרץ למקדש פטור והיינו למ"ד המכנים שרץ חייב א"כ גם שרץ הוא בכלל מ"ע ול"ת דשלוח ע"כ סובר דלא ישהה רק מטמא האבנט וקש' מאוד נהי דמצו' להוציא השרץ והוא עשה ול"ת מ"מ אין שום אדם חייב ע"ז השהייה כי לא הכניס רק כ"א מחוייב לקיים העשה וישלחו כו' ועובר על ל"ת ג"כ ולא יטמאו כו' ועובר בשוא"ת והיאך יטמא האבנט ועובר בקו"ע על העשה ול"ת דשלוח כלי ג"כ הוא עשה ול"ת ואין עשה ול"ת דוחין עשה ול"ת כי הל"ת לא מגרפינן לדחות כמבואר בש"ס כ"פ והדברים עתיקין עי' ברי"ף פ"ב דב"מ ובפרט לשיטת רש"י דכלים טמאים חייב כרת ה"ל עשה ול"ת שיש בה כרת והיאך נדחית ואפי' לדעת הר"מ דאין בזה כרת עכ"פ איכא עשה ול"ת והיאך נדחית מפני העשה אף דיש בה כרת מ"מ אפי' עשה שיש"כ אינו דוחה עשה ול"ת כמ"ש התוס' חולין ע"ח ד"ה מניין כו' הן אמת דהתוספות זבחים דף ל"ג ע"ב ד"ה לענין כתבו דעשה שיש בה כרת דוחה עשה ול"ת ע"ש ובסתירת דבריהם לחולין עמד בזה הגאון מוהרי"ב על הגליון שם בזבחים וגם ברא"ש יוסף שם עמד בזה אך כיון דעכ"פ אין דבר זה מוכרח והיאך הוא פשוט דמטמא עוד כלי ובפרט אפי' לדעת התוס' בזבחים אפשר לחלק דשם אם אינו מקריב הפסח הוא בר כרת אבל כאן בודאי אין שום אדם חייב כרת אם לא הוציאו דח"כ הוא רק בנכנס או במכנים אבל בגמלא אין סברא לחייב כרת הרואה ואינו מוציאו. והנה אח"ז מבואר בגמ' דכ"ע סוברים דחייב מ"ם שהי' טומאה עדיף ומ"ם ריבוי כו' ומביאים התוס' שם ד"ה לא דר"ח גורס דכ"ע פטור כו'

והקשו עליו התוס' כיון דסובר דפטור במכנים שרץ והו"ל רק איסור דרבנן והיאך ס"ל לתנא זה דמוציא בהמיינו דאיכא איסור תורה דיש לו טהרה כו' אלא גירסת הקונטרס עיקר וידוע כי הר"ח הוא גאון קדמון ובאמת היא קושיא גדולה עליו וגם אפי' אי אמרינן הגירסא חייב קשה מאד כמ"ש. ע"כ נ"ל ברור דמכאן יצא להר"מ ד"ז דעל כלי ראשון א"ח כלל בנכנס למקדש ושמואל דאמר המכנים ט"ש היינו אדם ובכלי ראשון הוא רק איסור דרבנן א"כ ניחא מאד דמ"ד המכנים שרץ [חייב] א"כ יש עשה ול"ת בשהייה ע"כ מוציא באבנט דאין בה רק איסור דרבנן ונדחה מפני איסור תור' והאי תנא דסובר דפטור על השרץ א"כ הוא רק מצוה דרבנן ולא דחינן דרבנן מקמי דרבנן וגם לגי' ר"ח דכ"ע פוטרים בשרץ והוא רק איסור דרבנן מ"מ סובר דריבוי עדיף משהי' ע"כ נדחה האיסור דרבנן מפני כבוד העזרה ומ"מ כו' כי גם הר"ח סובר כן דכלי ראשון אין בו אלא איסור דרבנן ככ"ל ברור דהר"מ הוציא זה מכאן וסתמא דש"ס היא. ומ"ש הר"מ בלשון יראה לי ידוע דרכו של רבינו בכ"מ כ"ה דאינו מפורש בש"ס כותב בלשון יראה לי והיא ראי' ברורה אף אם הת"כ יהי' להיפך הלכה כש"ס דילן נגד הת"כ כידוע ובפרט כי הקושיא מהת"כ אינה מכרחת כ"כ כמ"ש למעלה וגם מצינו חבר להר"מ הר"ח שהי' גאון קדמון דס"ל כן ככ"ל ברור ונכון בס"ד דעת הר"מ. ומה שהקשיתי לעיל מהברייתא דריה"ג דממעט כ"ח מבואר דראשון חייב בשאר כלים אי בעינא אימא כיון דסיים דברי ריה"ג אפשר הוא סברת יחיד אף דהש"ס בנדה מביא להקשות על רב מ"מ הקושיא היא שפיר אפי' אי אמרינן דעל כלי ראשון אינו חייב (דבר זה שכתבתי צ"ע ומשנה כו') אך נראה דכאן בעינן לסייע לשמואל שפוטר בשרץ מפני שאין לו טהרה במקוה מדברי ריה"ג דממעט כ"ח מאי לאו מפני שאין לו טהרה במקוה ודחי הש"ס לא כו' ושם בנדה מבואר להדיא האי מבעי לי' במי שיש לו טהר' במקו' פרט לכ"ח דברי ריה"ג מבואר שם דריה"ג בהדיא סובר ה"ט וע"ש בתוס' אע"פ דאינו לשון הברייתא נקטי' הש"ס משום דמסיק התם דאף בשרץ פטור ע"ש וכיון דהש"ס נקטי' שם לשמואל דפוטר ובאמת הלכה כמאן דמחייב וכ"פ הר"מ דמכניס שרץ למקדש חייב א"כ אין הלכה כריה"ג בזה דיש לו טהרה עי"ש בסוגיא ותבין. אחר כתבי זה בא לידי ספר הספרי וראיתי שם בפיסקא א' ברייתא זו דריה"ג וז"ל ריה"ג אומר מזכר עד נקבה כו' שהם ראויים ליעשות אב הטומאה כו' אף כל שראוי לעשות אה"ט כו' מבואר להדיא כמו שדחה הש"ס דילן בעירובין וגם הלשון אינו כמו בש"ס דלא הוזכר כ"ח כלל ואפשר בש"ס דילן מביא ברייתא אחרת וא"י אליבו. וראיתי שם בפירוש זרע אברהם מביא שם שממעט כ"ח כמו בש"ס דילן בעירובין והקשה על הר"מ שאינו מביא דין דשלוח כלים וגם אינו מביא דין דכ"ח דא"ל שליח. ובמחה"ק הר"מ מביא כאן דין דשלוח כלים דחייב מלקות על זריקת כלים כו' ודין דכ"ח א"ל להביא דכ' דכל הכלים שהם ראשון אינו מוזהר וידוע דכ"ח הוא תמיד ראשון וא"ל להביא זה וז"פ. ולכאור' קשה דבזבחים דף ל"ד ודף ל"ה מבואר שם דבגד שניתז עליו דם חטאת דצריך לכבס בעזרה אם יצא הבגד ונטמא וא"י להכניסו בעזרה קרעו ומכניסו וצריך לשייר בו כדי מעפורת דבלא"ה לא מיקרי בגד ומקשה הש"ס הא אם שייר כדי מעפורת הוי חיבור וטמא ומתרץ דהוא רק מדרבנן טמא ומותר להכניסו משום מצות כיבוס. ומבואר עוד שם כ"ח שטעון שבירה בעזרה ויצא חוץ לעזרה ונטמא נוקבו בכדי שורש קטן ולכאורה למה צריך לנקוב הא כ"ח הן לדעת הר"מ דראשון אינו אלא איסור דרבנן להכניסו בעזרה ולד"ה כ"ח אתמעט לפי שאינו נעשה אה"ט א"כ אינו רק איסור דרבנן להכנים ונדחה מפני מצות כיבוס כמו בגד. וצ"ל דרוצה להקל האיסור דעתה הוא חד דרבנן היינו הכניסה היא דרבנן ואם נוקבו כדי שורש הוי רק טמא מדרבנן עי"ש בתוספת והוי תרי דרבנן ויש חילוק בין חד דרבנן לבין תרי דרבנן עט"א פ"א דמגלה די"ט על התוס' דמחלקים בין חד"ר לתד"ר פלפול גדול דאין חילוק ע"ש ומכאן מוכח דתד"ר קיל מחד"ר. והר"מ פ"ח מהמעה"ק מביא דינים אלו וכ' גבי בגד אע"פ שטמא מדבריהם מ"מ מפני מצות כיבוס מכניסו ואח"ז גבי כ"ח כ' נוקבו בכדי שורש קטן כדי שיטהר נראה מדבריו דבכדי ש"ק טהור לגמרי א"כ מה שיכולין לעשות בהיתר לגמרי עבדינן. אך עי' תוס' בסוגיא הכריחו דאף דניקב בש"ק טמא מדרבנן וכ"כ מדברי הר"מ פי"ט מה' כלים עכצ"ל שיש חילוק בין חד"ר לתד"ר. והנה ענין זה דכ"ח איך נטהר לריך אריכות ואכ"מ. וצ"ל לשיטת הר"מ דא"ח על הכנסת כלים טמאים רק אם הם אה"ט ולא ראשון א"כ כ"ש כלי שהיא ט"י דט"י קיל מראשון דאינו מטמא חולין רק פוסל התרומה כדין שני ועוד דינים ע' בהשא"ה א"כ בודאי א"ח על כלי ט"י מלקות אם הכנים לעזרה אך אם מכנים אדם ט"י כיון דט"י חייב כרת בנכנס לעזרה ה"ל כטמא גמור והמכניסו ג"כ חייב ככ"ל ולדעת הראב"ד נ"ל דחייב מלקות אף על כלי טב"י כיון דאסור להכניסו ח"מ כנ"פ. וכבר כתבנו אף לדעת הראב"ד דחייב על כ"ר מ"מ בכ"ח כ"ע מודים דפטור כיון שאינו נעשה אה"ט והוא רק איסור דרבנן והיא הלכה פסוקה כאן ובנדה ואין קושי' על הראב"ד שאינו מביא דהוא אינו פוסק בהשגות רק מגיה על הר"מ. ופשוט דאוכלים טמאים ג"כ אין איסור תורה כמו כ"ח דאוכלים ומשקים ג"כ אינם נעשים אה"ט כידוע וז"פ. והנה מה שמבואר הדין דכלי נחושת שנטמא חוץ לעזרה דפוחתו ומכניסו ול"ק למה לא יטבול אותו וטב"י מותר להכנים לדעת הר"מ כמ"ש דאפשר דמיירי בט"מ דצריך להמתין שבעה ימים וזה מ"ע של מריק' ולמה ישהה אך אם נטמא בטומאה אחרת בודאי יוכל לטבול או דמיירי דאין לו מקוה וזה לפחות יוכל לעשות תיכף וז"פ. והנה כל הטמאים מה"ת שכתבנו
דחייבים

גופו ענוש כרת ועל כיבוס בגדים לוקה ארבעים ויתר פרטיה יתבארו בפ"א משבועות והוריות וכריתות ומקומות מזבחים (ה' ביאת מקדש פ"ג) ונוהגת מצוה זו בזו"נ ואפי' בזה"ז יתחייב כרת הנכנס לשם והוא טמא בצדדין שכתבנו שקדושת המקום עליו אפי' היום שהוא שמם וכמו שדרז"ל מהכתוב והשימותי את מקדשיכם כמ"ש למעלה באחרי מות מצוה קפ"ד:

שנצטוינו

דחייבים על ב"מ אפי' אם טבלו כ"ז שלא הע"ש ה"ל טב"י וטב"י ג"כ חייב במחנה שכינה ומח"כ דעה הר"מ כאן דא"ח על ב"מ והראב"ד השיג עליו וסובר דח"כ וקרבן ולברר טעם פלוגתתן הוא אריכו' גדול וע' בכ"מ כאן. וביאה במקל' כגון שהכניס הטמא ידו לעזר' דעת הר"מ דאינו אסור מה"ת רק מדרבנן ודעת הראב"ד שהוא מה"ת ולוקין רק אין בו כרת וע' בכ"מ ומבואר שם בזבחים גבי מעיל שנטמא דמכניס בעזרה פחות מנע"ג ועי' רש"י כיון דאין בו שיעור טומאה ופשוט דה"ה לכל הכלים דאין איסור תורה אם מכניס שיעור שאינו מקבל טומאה וע' תוס' שם שכתבו אף למ"ד ביאה במקצת שמה ביאה מ"מ דוק' גבי אדם אבל במקום דיכול לחתוך כגון כלים ובגדים ד"ה ביאה במקצת ל"ש ביאה מה"ת ע"ש. והנה כתבנו כל אדם הטמא מה"ת אפי' ראשון לטומאה כגון הנוגע בשרץ ובנבלה ומכ"ש א"ט כגון זב וחבירו חייבים על ביאת מקדש הנה כ"ז בשאר טומאו' חוץ מט"מ שיש דינים אחרים כמש"ת. ומבואר בר"מ כאן פ"ד מהט"מ ומביא הרהמ"ח כאן הנוגע במת באותם טומאות הפורשות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהם אע"פ שהוא א"ט מה"ת ונזיר המטמא לאותם טומאות חייב מלקות ולענין טומאה וקדשים הוא א"ה מה"ת ער"מ פ"ה מהלכות נזירות שכתב דנזיר שטמא לאלו הטומאות שאינו מגלח עליהם מ"מ לוקין רק דהוא גזה"כ דאינו מגלח ועמ"ל הקשה על הר"ס ממ"ש פ"ג מה' ט"מ שטומאה שאין הנזיר מגלח אינו ד"ת שהרי אינו חייב על ב"מ ע"ש וכבר כתבתי בח"ז דכוונת הר"ס כמ"ש פ"ה שם ג"כ בזה"ל והראב"ד השיג עליו דכ"ז ד"ת דנדרש מהמקראות והכ"מ כתב דכוונת הר"ס כפי שיטתו בכ"מ אע"פ שהוא מה"ת דבר שאינו מפורש קורא ד"ס והדברים עתיקין. הכלל דכל טומאה שאין הנזיר מגלח אם נגע בא' מהטומאו' הללו ונכנס למקדש אינו חייב כלל מה"ת אף שהיא א"ה אינו חייב על ב"מ (וה"ה על אכילת קדשים אך הכ"מ ע"כ אני תופס בלשון ב"מ). ופשוט דמדרבנן אסור לכנוס רק מה"ת מותר וזו הלכה פסוקה ודעת הר"ס דכלל זה הוא רק בנוגע בטומאה הפורשת מן המת עצמה כגון רביעית דם ואינו הדבר שחשב הר"ס פ"ז מה' נזירות הנוגע באלו א"ח על ב"מ אבל הנוגע באדם הנוגע במת שהנזיר מגלח אע"פ שזה הנוגע הוא רק ראשון שנגע בא"ב או הנוגע בכלי' שנגעו אע"פ שאין הנזיר מגלח אם נגע באדם או בכלים הנוגעים במת מ"מ חייב על ב"מ כמו כל טמא שרץ וכדומה וכלל זה דבעינן טומאה שהנזיר מגלח הוא בטומאות הפורשות מן המת עצמו והראב"ד השיג עליו כאן ובפ"ה מהט"מ וסובר דבכ"ע כיון דאין הנזיר מגלח א"ח ואין הנזיר מגלח על נגיעת אדם וכלים ע"כ פטורים ג"כ מב"מ והכ"מ מביא דד"ז אם חייב על נגיעת אדם וכלי' היא פלוגתא בירושלמי והר"ס פוסק כמ"ד [חייב] ע"ש. והנה ד"ז דנזיר אינו מגלח על כלים אם זו הלכה מוסכמת כבר ביארנו לעיל קלת בטומאת כהני' וע' מש"ל בנזיר. עוד מבואר בר"ס דאף דסובר דאדם הנוגע באדם או בכלים הנוגעים במת חייב כי ראשון לטומאה ג"כ חייב מ"מ דוקא הנוגע במת או באדם הנוגע בהיה שני לראשון הנוגע במת עצמו והוא טמא רק טומאת ערב דהוא ראשון חייב אבל אם הוא ג' פטור אע"פ שהוא ראשון לטומאה כילד כגון אדם שנגע למת הוא א"ה כידוע ונגעו באדם הזה כלים (אי כ"מ דוקא או אפי' שאר כלים אכ"מ) ודעת הר"ס דכל הכלים הם בכלל זה חוץ מכ"ח הכלים הללו הם כמו האדם ג"כ א"ט וטמאים טומאת שבעה והאדם הנוגע בהם הוא ראשון לטומאה והוא שלישי לראשון שנגע במת או כלים שנגעו במת הם כמת ואח"ז נגע בהם אדם ה"ז אב ובאדם הזה נגע בו אדם ה"ז ראשון והוא שלישי לראשון אע"פ דלענין תרומה וקדשים הוא ראשון מ"מ לא נתפרש בתורה דעת הר"ס דא"ח על ב"מ רק השני לראשון שמפורש בתורה דטמא טומאת ערב ומכ"ש הראשון שהוא אב (אע"פ יותר משני לראשון) אע"פ שהוא ראשון לתרומה וקדשים מה"ת אבל לא לענין ב"מ ולא לענין אכילת קדשים בטומאה כ"כ הר"ס כאן וכו' וז"ל אע"פ שהם ראשון לענין תו"ק מ"מ פטור על ב"מ ודברים אלו הלכה מפי הקבלה עכ"ל. ובפ"ה מהט"מ כ' בד"א לענין תו"ק אבל לחייב כרת על ב"מ ואכ"ק כו' א"ח אלא על השניים בלבד כו' שהדברים הללו אע"פ שהם דברי קבלה אינן ד"ת שהרי לא נתפרשו בתורה אלא זה הנוגע במת והשני בין אדם ובין כלים כו' ומ"ש כאן ודברים הללו כו' ג"כ כוונתו כן לענין תו"ק היא הלכה מפי הקבלה ולא נתפרש כ"ה בכ"מ כאן ועי"ש בכ"מ שהר"ס מודה דהוא מה"ת וכבר כתבתי לעיל. והנה ע"ד הראב"ד הנ"ל שאינו חייב על ב"מ במגע כלים שנגעו במת כבר תמה הר"ש בפ"א דאהלות מהש"ס פסחים דף מ"ט נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים וקהל טהורים יעשו בטומאה ואמר ר"ח ל"ש אלא שנטמא סכין בטמא מת דרחמנא אמר בחלל חרב חרב הרי הוא כחלל וקתטמ' לגברא דמעיקרא כי מתעביד בטומאת הגוף דכרת קמתעביד כו' עכ"ל. ומבואר דחייב על ביאת מקדש כרת כשיגע בכלי שנגע במת יעוש"ה ועי' בלל"ח שם שהקשה כן על הראב"ד וכתב נבהלתי על המראה כו' עד שמצאתי להר"ש בפ"א דאהלות יעו"ש. ולדידי תמוה לי מדוע לא תמהו ביותר על הרמב"ם דהא הרמב"ם סובר ג"כ דלעולם אינו חייב רק השני שנגע בראשון שנגע במת כמו שנתבאר לעיל בדברינו ולדבריו אדם שנגע בסכין שנגע באדם שנגע במת א"ח ע"י ביאת מקדש כיון שהוא שלישי לנגיעה אע"פ שהוא ראשון לטומאה והרי בש"ס הנ"ל מבואר דנגע בסכין שנגע בטמא מת דהו"ל שלישי לנגיעה ואין לומר דטמא מת לאו דוקא רק שנגע במת דא"כ ל"ל הא דחרב הרי הוא כחלל ובאמת על הש"ס גופא י"ל למה נקט דסכין נטמא בטמא מת רק די"ל דהאמת קאמר דאף בכה"ג יש כרת אבל להר"ס יש לתמוה כנ"ל וצ"ע. ומ"ש הר"ס א"ח כרת אל תטעה דאפשר מלקות חייב ז"א דהא כאן פי' דבריו דלוקין רק מ"מ א"כ אינו אלא מדרבנן. והכלל להר"ס בט"מ כל שנתרבה ראשונים לטומאה ע"י אמצעית כלים אין זה לענין ב"מ רק ראשון הנוגע דהוא אב בכ"ע והשני הנוגע ראשון ומה שנתרבה ע"י אמצעית כלים א"ח על ב"מ רק לענין תו"ק. וז"פ כמו דאדם א"ח על ב"מ בנגע בט"מ שאין הנזיר מגלח עליהם מכ"ש כלים דקילי שאין חייבים עליהם אלא מלקות בוודאי אם נגעו בטומאה שאין הנזיר מגלח עליהם פטור עליהם. גם זה ברור כמו דאינו חייב על ב"מ רק ראשון ושני למנין אף דמשכחת דהאדם יהיה ג' מ"מ לענין ב"מ אין לנו אלא כמו שנתפרש בתורה האדם שנוגע במת דהוא אב וטמא שבעה והנוגע באדם הזה הוא ראשון וטמא טומאת ערב כמו' בכה"ת דין האב מקבל אדם טומאה ונעשה ראשון ה"ה לענין כלים ג"כ א"ח רק על כלים ראשונים ושניים דהראשונים נעשים אב והשניים הם ראשון וזה נתפרש בתורה אבל מה שנעשו הכלים אבי אבות כמו המת והכלים השניים הם אב והשלישי הוא ראשון לא נתפרש ואין חייבים על השלישי כלל כי לענין ב"מ ה"ל כלים השניים ראשון ואין אדם וכלים מקבלים מהם עוד שום טומאה דאין אדם וכלים מקבלים טומאה מראשון אף דלענין תו"ק הכלים השניים אב אבל מ"מ לענין ב"מ אין לנו דינים אלו רק הטומאה יורדת בכ"פ המת הוא אבי אבות ועושה אדם וכלים אב והם עושים אדם וכלים ראשון ומה שכלים נעשים כאדם זה לענין תו"ק וכ"ה להדיא בר"ס הט"מ שם שהרי לא נתפרשו בתורה אלא זה שנטמא במה שהוא אב והשני הנוגע בו שהוא ראשון בין אדם בין כלים עכ"ל מבואר זה להדיא דאין חילוק בין אדם וכלים וז"ב. וא"כ לפ"ז לדעת הר"ס שעל כלים דוקא על א"ה חייב ולא על ראשון וכלי שנגע בשרץ א"ח להר"ס כמ"ש לעיל א"כ על כלים השניים מהמת ג"כ א"ח כי הם ראשון כמו שנתפרש בתורה כלשון הר"מ הנ"ל כי השלישי אינו טמא כלל לענין מקדש כי אין מקבלין טומאה מראשון רק לענין תו"ק כלים השניים הם א"ה וא"ל להאריך אם תלמד בר"מ הנ"ל ובגמ' שדינים הללו מסתעפים מהם. א"כ לפ"ז תמוהים לי דברי הר"מ כאן הי"ז ז"ל יראה לי שאינו לוקה אלא על בגדים שהם א"ט כגון בגדים שנגע בהם זה הטמא למת שהם א"ט כמו שיתבאר (וכוונתו שיתבאר בהט"מ דאדם הטמא מת אע"פ שהוא א"ט עושה כלים ג"כ א"ט דכלים כיו"ב) אבל בגד שהוא ראשון המכניס אותו א"ח כו' וכיון דלדעתו על ראשון מה"ת א"ח א"כ אמאי מחייב על בגדים שנגעו בטמא מת הלא לענין ב"מ הם ראשונים ועל הראשון א"ח דילא להר"מ דעל הראשון א"ח מאיזה מקום או כמ"ש לעיל ומנ"ל להר"מ לחייב על בגדים שניים שהם מה"ת לענין ב"מ ראשונים וכיון דהוא סובר דגזה"כ היא לפטור בראשונים א"כ זה ג"כ ראשון מה"ת אף דלענין תו"ק הו"ל אב מ"מ לא נתפרש רק דזה ראשון והר"מ היה לו קבלה דראשון פטרה התורה ה"ל לפטור גם ע"ז ומנ"ל שחייב על א"ט כזה שהוא רק אב לתו"ק והו"ל להר"מ לכתוב רא"ח אלא על א"ה כגון כלים שנגעו במת שהם אב באמת או משכב ומושב שהם א"ה אבל ראשון פטור אבל לחייב על בגדים הנוגעים בט"מ שהם אבות רק לתו"ק מנ"ל זה דלמא באמת פטור ככל ראשון ואם תעיין בכל המקומות השייכים לזה תראה שד' הר"מ תמוהים ולא עמדו בזה כ"כ. וגם לפ"ד דא"ח רק על אב ולא על ראשון הו"ל לכתוב דנ"ל שא"ח רק על בגדים שהם א"ה כו' ואף שיש הרבה בגדים שהם אבות כגון מו"מ ובגד המנוגע ואי בא להשמיענו דבר חידוש דאף על א"ה כזה חייב סותר לדבריו שכתב דלענין ב"מ ה"ל ראשון ולמה יתחייב הכלל דברי רבינו לע"ג. ועוד ק"ל אם נאמר דדעת הר"מ בכלים שהם א"ה לתו"ק ג"כ חייבים על ב"מ ה"ל להשמיענו יותר רבותא דעתה משמיענו דכלים הנוגעים בט"מ היינו שני שנגע בראשון דה"ל א"ה הו"ל להשמיענו רבותא יותר אפי' כלים השלישים כגון כלים הנוגעים במת ואדם בכלים והו"ל א"ה וכלים באדם ג"כ הו"ל א"ה לענין תו"ק כמבואר לקמן הט"מ דשלשתן טמאים ט"ז והרביעי הוי ראשון א"כ אלו הכלים הו"ל א"ה וחייבים עליהם עכ"ל דזה הוי לתו"ק א"כ כלים השניים נהי דהו"ל א"ה לתו"ק מ"מ לענין ב"מ הו"ל ראשון ועל הראשון דעתו דא"ח. ולענ"ד אנהריכהו לעיינין מן שמיא דרך נכון בדעת רבינו הגדול דכפי מה שפירשו בדבריו הראב"ד והכ"מ דדעתו דעל כ"ר א"ח מלקות קשה עליו מאד כמו שהקשה הראב"ד דשמואל אמר סתם המכניס ט"ש למקדש חייב משמע אף כלים ולומר דכוונתו אדם זה קלת דוחק וגם קושית המ"ל מהת"כ וגם מה שהקשיתי מדברי ריה"ג והש"ס מביא לסיוע כאן ולהקשות ובדברי ריה"ג מבוא' דוקא כ"ח והטעם שאינו נעשה א"ט או אין לו טהרה במקוה אע"פ שהוא רק ראשון א"כ בכלים אחרים כ"ש וכ"מ אף כ"ר עוברים ומה שתרלתי הוא דחוק וידוע דרכו של רבינו אם לא מצא מפורש אין דרכו לפסוק נגד הת"כ אע"פ שמצאתי לו ראי' מש"ס דילן אכתוב לקמן פי' אחר בסוגי' בס"ד. ע"כ נלע"ד דרבינו ג"כ סובר דכ"ר חייבים עליו דלפני זה כתב או שנטמא בשאר א"ה כו' וכתב כללו של דבר כל הטעון ביאת מים מה"ת ח"כ על ביאת מקדש היינו ראשון לטומאה ואח"ז כ' אבל הזורק כלים טמאים כו' פטור מכרת אבל חייב מלקות שנאמר ואם לא יכבס כו' מפי השמועה למדו על רחיצת גופו כו' ועל כיבוס בגדים במלקות כו' א"כ כל שבאדם ח"כ בכלים חייבים מלקות וראשון באדם ח"כ ה"ה בכלים ח"מ. אך שכתב דהזורק כלים טמאים למקדש אפי' היו הכלים טמאים במת דהיא טומאה חמורה דנעשה אבי אבות לתו"ק מ"מ א"ח רק מלקות עכ"פ היה עולה על הדעת דחייבים על כלים שטעון ביאת מים מד"ת אפי' כלים שלישים ורביעים כגון אדם שנגע במת וכלים באדם דהם א"ה וכלים בכלים הללו שהם ראשון וטמאים ט"ע והם שלישים או רביעים כגון כלים במת ואדם נגע בכלים וכלים נגעו באדם שהם שלישים והם א"ה ועוד כלים שנגעו באותן כלים הם ראשון והם רביעים וע"ז כ' יראה לי שאינו לוקה אלא על בגדים שהם א"ה כגון בגדים שנגע בהם זה הטמא למת וכו' וקאי

רק

רק על ע"מ כמ"ש שנגע בהם זה הטמא למת והם או"ב לענין תו"ק כמש"ת בט"מ וכאן לענין ב"מ ה"ל רק ראשון שפי' התורה הנוגע במת והשני הנוגע באדם דהוי ראשון א"כ שפיר חייב מלקות כמו בכל הטמאים דהראשון מה"ת חייבים מלקות וזה כאן לענין ב"מ הוי ראשון אבל בגד שהיא ראשון וקאי ג"כ על בגד מט"מ דהיא ראשון וידוע דבגד ראשון לא משכחת לה פחות משלישי הנוגע לא וחשוב אדם שנגע במת וכלים באדם דה"ל שני הנוגע הכלי הוא אב אך הכלי הנוגע באותו כלי היינו שלישי הנוגע הוא ראשון ואם הי' כסדר כלים במת וכלים באותם כלים השניים הם אב וכלים השלישים הם ראשון ואם כלים נגעו במת ואדם בכלים וכלים באדם השלישים הם אב והרביעים הם ראשון. הכלל שני הנוגע בכלים בט"מ לא משכחת לה ראשון ע' בהט"מ ע"כ ראשון זה של הכלי הוא שלישי או רביעי למת והוי לענין תו"ק הו"ל ראשון מ"מ לענין ב"מ הו"ל שלישי הנוגע פטור כמ"ש בפ"ז וכן בהלכות דאינו חייב על ב"מ רק על השני הנוגע בראשון והוא אה"ט לגבי כלים ע"כ כ"ר במת פטור לענין ב"מ ולפני זה כתב דין אדם שהוא השלישי שאינו ח"כ והי' אפשר לענין כלים למלקות כמו בתו"ק ע"כ כתב יראה לי דעל כלים א"ח רק שהם א"ה כגון בגדים שנגע בהם זה הטמא דהם א"ה לענין תו"ק וכאן חייבים דהרי הם השניים וה"ל לענין ב"מ כ"ר אבל בגד שהיא ראשון מט"מ לא משכחת לה מלקות כלל כי לא משכחת שני הנוגע כי רק הם שלישים או רביעים ושנה משכחת לה כלי שהיא א"ה והיא שלישי דא"ח עליו כמ"ש דכלים הנוגעים במת ואדם בכלים וכלים באדם דהם שלישים והם א"ה ומ"מ אינו חייב וזה שלל הר"מ בלשונו בתחלה שכתב שהם א"ה כגון שנגעו באדם הנוגע כו' מורה באצבע דוקא על אב כזה שהוא שני הנוגע חייב ולא שלישי אע"פ שהוא אב. והנה א"ה פעמים חייב ופעמים פטור שלל זה בלשונו הזהב דוקא על אב כזה שהוא שני ואח"ז כ' אבל ראשון כו' דזה ל"מ בשום אופן שני הנוגע רק שלישי פטור וגם זה נשמע מפני מה פטור הראשון והא טעון ב"מ מד"ת רק מפני שהוא שלישי למגע א"ח על ב"מ א"כ ה"ה אב שהוא שלישי וסמך אמ"ש למעלה מורה באצבע דעל שלישי א"ח ונקט כאן מלתא דפסיקא דראשון ע"כ הוא שלישי וא"ח על ב"מ והכל קאי על ט"מ. סדע שלפ"ז כ' דין אדם השלישי כו' כתב כאן לענין כלים וכתב כמש"ת דהשני הוא א"ה כו' וגם רצה להשמיענו דעל ראשון ג"כ חייב מ"מ. הכלל דהכל קאי על ט"מ ודברי׳ אחדים למ"ש פ"ה מהט"מ דא"ח אלא על הראשון והשני דהוא ראשון באמת בכה"ת כ' כאן ג"כ שהוא מקום דינים אלו כמ"ש לפ"ז באדם אבל כ"ר לטומאה בכל הטומאות מודה הר"מ דחייבים עליו כמבואר בת"כ ובש"ס דנדה שמביא המ"ל ואזדא השגת הראב"ד דהר"מ מוד' בטמא שרץ שהוא חייב אך כל דבריו בט"מ שאינו חייב אלא הראשון באמת כגון שני הנוגע אבל לא יותר אע"פ שלתו"ק הם ראשונים כמ"ש וא"כ דעת הר"מ נכון ואינו חולק על כל הנהו מקומות מת"כ ומש"ס דילן. ואם יהי' בעיניך קצת דוחק למה כ' הר"מ ראשון והלא משכחת לה א"ה שפטור כמו שהקשתי. כבר כ' לך להרץ וגם טוב שנסבול קצת דוחק בדבריו משיהי' דברי הר"מ מוקשים מכל צד קו' הראב"ד והמ"ל וגם מה שהקשתי מן הש"ס וגם מד' הר"מ אמאי מחייב מלקות כמבואר לפ"ז ד"ה א"כ כו'. ולענ"ד מקום הניחו לי בע"ה מה"ש להרץ דברי רבינו הגדול בט"ע וגם לפמ"ש הר"מ כיון דבגדים קילי דא"ח כרת ע"כ א"ח על ראשון אינו דמיון מה דגלי גלי ומה דלא גלי ל"ג. אך כפי מ"ש דהר"מ מודה דעל ראשון חייב יתעורר הקושי' מ"ש לעיל בשם ס' זרע אברהם בספרי מפני מה השמיט הר"מ דין דכ"ח אינו חייב דנראה דאין חולק על ריה"ג. ונראה כמ"ש למעלה דהר"מ דחה דברי ריה"ג מש"ס דילן בזבחים דמבואר דכ"ח שיצא לחוץ ונטמא דנוקבו ומכניסו ומקשה הש"ס הא לאו כלי הוא ומתרץ דנוקבו בכדי שורש קטן ובתוס' מקשים א"כ כיון דלענין טומאה לאו כלי הוא ה"נ לענין שבירה ותירצו ע"ש עכ"פ צריך לדחוק בזה ואי אמרינן דהכנסת כ"ח דרבנן ומה"ת מותר לא הי' צריך לנקוב כלל כי מפני מצות השבירה שהוא מה"ת נדחה דרבנן כמבואר גבי בגד והבאנו לעיל ע"כ נראה מסוגי' זו דגם על כ"ח חייב וא"כ עוברים בעשה ול"ת כמ"ש לעיל ואינו נדח' מפני מ"ע דשבירה בעזרה ע"כ פוסק הר"מ דלא כריה"ג ומ"מ צ"ע. ומבואר כאן בר"מ דהמכנים שרץ למקדש חייב כרת ובש"ס דעירובין כאן סובר שמואל דפטור וטמא שרץ חייב דטפל חמור מהעיקר והטעם דילפינן מקרא מזכר ועד נקבה כו' מי שיש לו טהר' במקוה יצא שרץ כו' אך בגמרא מסקינן לכ"ע חייב וגם ר"י פוסק כן ע"כ פוסק הר"מ דחייב ע' בכ"מ וע' תוס' נדה דכ"ח ותוס' סוטה ד"כ אמה דאמרי' התם טמא מת מותר לכנוס למחנ' לויה ולא ט"מ בלבד אלא אפי' מת עצמו כו' נראה דמת חמור מט"מ ובעירובין סובר שמואל דשרץ קיל דאין לו טהרה במקוה וע"ש בנדה שכתבו דמת חמור יותר כיון דיש במינו טהרה היינו אדם חי ע"ש. והנה אין כ"מ בזה דפסקינן הך בשרץ דחייב. ונראה דהמכנים איזה טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה כגון רביעית דם וכל הנחשבים בר"מ פ"ז מה"כ כיון דהנוגע בה ונכנס למקדש פטור ה"ה הטומאה עצמה פטור עליה דהא כאן הוא סברא דנוגע חמור יותר וכיון דהנוגע פטור מכ"ש הטומאה עצמה אפי' להתוס' דמת הוא חמור כלשון הגמרא שם מ"מ נראה כיון דנוגע פטור ה"ה הטומאה עצמה כנ"ל. ויש עוד טומאה מה"ת לענין תו"ק ולא לענין ב"מ והן טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן ואודם בודאי טמאים דאיש מטמא בלובן ואשה מטמאה באודם ושורפין תו"ק בנגיעתן מ"מ אם נכנסו למקדש פטורים דגזה"כ מזכר עד נקבה זכר ודאי כו' וזה דוקא בטומאה זו הפורשת מגו"כ אבל כל הטומאות כגון שנגעו באיזה טומאה במת או בשרץ או שנגעו בזיבה או בדם נדה של זכר ונקבה ודאי חייבים עליו ככל האנשים רק בטומאה זו הפורשת מגופיה הוא גזה"כ לענין ב"מ דפטורים וזה מבואר בנדה דכ"ח ובר"מ פ"א מה' מו"מ. ומבואר בר"ס שם דאפי' אחר שנגע באודם ולובן שלהם פטור האחר אך הטומטום והאנדרוגינוס עצמם שנגעו בלובן ואודם שלהם חייבים על ב"מ והראב"ד השיג ע"ז דגם הם עצמן פטורים רק אם נגעו בהם ודאי גם הם חייבים כמו בכל טומאות וע"ש בכ"מ:

והנה האנדרוגינוס אף למ"ד דזכר הוא מ"מ לענין זה פטור ע"ש בתוס' באריכות ולכ"מ להאריך בדין אנדרוגינוס ובפרט שדעת הר"מ בכ"מ כמ"ש כ"פ דספיקא היא והוא אריכות גדול. וכן נ"פ דאם הכניס לעזרה הדמים ג"כ פטור כמ"ש לעיל כיון דהנוגע פטור מכ"ש הטומאה עצמה דנר' בש"ס דעירובין דהטומאה קילי מהנוגע בטומאה רק מת סברת התוס' דאפשר דחמורה כיון דחי יש לו טהרה והכא ל"ש זה א"כ כיון דאפי' הנוגע בו א"ח מכ"ש הטומא' עצמה כמ"ש לעיל. אך לדעת הר"מ שהם עצמם אם נגעו בלובן ואודם שלהם שטמאים א"כ הלובן ואודם עצמן חייבים אם הכנים אפי' אחרים כיון שיש עכ"פ נוגע שהוא טמא אע"פ שאחר אינו נטמא מ"מ כיון שיש נוגע שנטמא חייב על הטומא' עצמה שהכניסה אפי' אחר כנ"ל. וטמא שבא אל המקדש א"ח אלא דרך ביאה לפיכך הנכנס דרך גגות לעזרה פטור שנא' ואל המקדש לא תבא דרך ביאה כו' וכן אם נכנס במגדל הפורח באויר אפי' דרך פתחים אין זה דרך ביאה ואע"פ שהוא פטור מכרת מכין אותו מ"מ כ"ה בר"מ כאן והוא מהש"ס דשבועות י"ז ע"ב דטמא הנכנס דרך גגין פטור שנא' ואל וכו' וכ' הכ"מ מדתני פטור אבל אסור מדרבנן ע"כ כ' הר"מ דלוקין מ"מ ע"ש וגם מבואר לפ"ז הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ונכנס כולו חוץ מחוטמו טהור דכתיב והבא וכו' דרך ביאה כו' תנ"ה גגין כו' וטמא הנכנס דרך גגין פטור דדרך ביאה כו' א"כ פשוט דכאן נמי הדין כן אם נכנס מאחוריו טהור כמו בבית מנוגע דאין זה דרך ביאה אך בבית המנוגע אם נכנס כולו דרך גגות אע"פ שאין זה דרך ביאה מ"מ לא גרע מכלים כמבואר שם ע"כ צריך דוקא להיות חוץ מחוטמו ע"ש וכאן נראה דאפי' נכנס כולו דרך אחוריו פטור כיון דאין דרך ביאה בכך והתנא נקט דרך גג אבל זה ג"כ פשוט כיון דא"ז דרך ביאה פטור אפי' כולו דל"ד לבית המנוגע מחמת מ"ד כמו כלים כמו שמבואר שם אבל כאן כמו דאם נכנס דרך גגות אפי' כולו פטור ה"נ בנכנס דרך אחוריו אפי' כולו פטור וז"פ והא דלא נקטו הר"מ דחדא נקט וה"ה כל שאין דרך ביאה וז"פ. וע"ש בסוגיא דאם נכנס דרך פנים כיון שנכנס רובו חייב אך במקצת ה"ל ביאה במקצת ול"ש ביאה לשיטת הר"מ ע' תוס' בסוגיא שם ובר"מ סוף הט"ל ע"ש. והנה במכניס אדם טמא או שרץ או כלי דחייב המכניס על הכניסה כמבואר בר"מ כי את מקדש כו' וכפירש"י בעירובין זה ודאי ל"ש דרך ביאה דל"ש אל המקדש לא תבא דאינו בא רק מכניס וחייב משום הכנסה ול"ש ג"כ דרך כניסה דאין לנו לימוד ע"ז דעיקר החיוב ילפינן כי וכו' טמא והוא בכ"ע וכן מבואר בלשון הר"מ אבל הזורק כלים כו' חזינן דחייב הזורק ג"כ מלקות ומכרת פטור מגזה"כ אף דאין דרך כניסה בזריקה וע' רש"י שבועות שם ד"ה מכלים שבבית כו' ולא קרינן והבא אל הבית אפ"ה כו' א"כ המכניס טומאה אף דרך גגות חייב דל"ש דרך ביאה וכן במכניס אדם טמא דא"ח משום ביאה דהוא אינו בא רק מכניס רק האדם עצמו אם הוא מזיד חייב משום בא אבל אם הוא אנוס או שהכניס חש"ו טמאים והוא חייב משום מכניס פשוט דחייב המכניס אפי' אם הכניסו דרך גג או מאחוריו או שזרקו למקדש בודאי חייב כי אע"פ שלא בא כלל חייב משום מכניס ומכניס הוא בכ"ע דל"ש ואל המקדש לא תבא דרך ביאה וכ"ז פשוט לתשב"ר. ולפ"ז תמוה לי היאך פסקינן דהנכנס דרך גגות לעזר' פטור הא לא גרע ממכניס מ"ל מכניס אדם אחר או מכניס גופו והוא מכניס א"ע ולמה יהי' פטור וה"ל להיות הדין כמו בבית מנוגע דג"כ דרך ביאה בעינן כמו כאן מ"מ בנכנס כולו חייב כמו דאמרינן שם מ"ד אכלים שבבית ואמרינן מה שכתבה התורה דרך ביאה דוקא שלא כדרך ביאה כגון מאחוריו וחוטמו מבחוץ ה"נ כה"ג דוקא נדרש דרך ביאה בנכנס מאחורי׳ וחוטמו בחוץ אבל בנכנס כולו אפי' דרך גגות או ע"י מגדל מ"מ פטור נהי דלא הוי דרך ביאה עכ"פ ה"ל כמכניס ולמה יגרע מכניס עצמו ממכניס אדם אחר או שרץ או כלי וכיון דחזינן דהתורה חייבה במכניס וזה ג"כ לא גרע ה"ל לאוקמי ד"ז דרך ביאה כמו בית המנוגע דלא אמרינן דגזה"כ הוא דאדם טהור אע"פ שנכנס כולו ולא כלים דזה אין סברא אלא הגמרא דל"ש דיהי' קיל רק בנכנס בכה"ג דמלייר מאחוריו וחוטמו בחוץ א"כ נדרוש כמו התם אבל בנכנס כולו מאחוריו או דרך גגות או ע"י מגדל בודאי יהי' חייב דלא גרע ממה דחייבה התורה מכניס ומ"ל מכניס ד"א או מכניס גופו ובמכניס ל"ש דרך ביאה כמ"ש והוא שוה כמו שם בבית דחזינן דהתורה טימאה כלים א"כ לא דרשינן באדם והבא כו' ה"נ דהתורה חייבה מכניס למה דרשינן ואל כו' ונדרוש כמו שם דוקא בלא נכנס כולו אבל בנכנס כולו לא גרע ממכניס ונדרוש ואל המקדש ל"ת דבעינן דרך ביאה היינו בנכנס מאחוריו חוץ מחוטמו והיא קושיא גדולה ופלאה לענ"ד. וע"ש בתוס' שהקשו גם בדרך אחוריו חוץ מחוטמו ג"כ קשה וכי גרע מכלים וע"ש שתירצו דא"כ לא יהי' חילוק כו' א"כ כאן נמי בכולו לא גרע ממכניס ע"ש ותבין:

והנה על הגמרא עצמה לא ק"ל דבברייתא מבואר דהנכנס דרך גגין פטור ובסוף עירובין אמר שמואל דהמכניס ע"ש חייב ואין חולק רק בשרץ עצמו פליגי וגם בנדה דכל הכלים טעונין שלוח והיינו מכניס א"כ היאך דרך גגין פטור דלא גרע מכניס גופו ממכניס אחר. דבאמת נוכל לומר הא דתני בברייתא דהנכנס דרך גגים פטור היינו מכרת וקרבן דדרך ביאה בעינן ושמואל דסובר מכניס חייב היינו מלקות כפירוש הראב"ד בדברי שמואל. ולענ"ד נר' דזה כוונת הת"כ על רחיצת גופו ענוש כרת ועל כיבוס בגדים בארבעים דכתיב ובשרו לא ירחץ כו' אין הכוונה לחלק בין טומאת אדם לטומאת בגדים רק הכוונה דחזינן התורה הקפידה הן על ביאת מקדש והן על הכנסת דבר טמא כמו שמרבינן בנדה כל טמא כו' ובגדים וכלים אינם בני ביאה רק בני הכנסה והי' הסברא דעל הכל ח"כ דרשינן ובשרו לא ירחץ כו' על גופו היינו עבירה שבגופו דהיא עצמו טמא ח"כ ועל כיבוס בגדי' היינו שאין הטומאה בגופו רק בדבר אחר והוא מכניס דבכלים ל"ש ענין אחר רק בדרך הכנסה כיון דאין הטומאה בגופו אינו ח"כ וכוונת הת"כ בין אם הטומאה בגופו ובין אם אין הטומאה בגופו רק שהוא מכניס טומאה אינו חייב דכתי' ובשרו כו' דקאי על האדם הנכנס א"כ במכניס אין חילוק בין מכניס אדם טמא או שרץ או כלי הכלל על הכנסת שום טומאה אינו ח"כ רק מלקות והא דנקט הת"כ כיבוס בגדים לפי שכ' במקרא ועיקר הלימוד מבשרו וכו' ומחלק

בין

בין ביאה ובין הכנסה דכלים ובגדים הוא בדרך הכנסה א"כ לדברי הת"כ אפי' במכניס אדם טמא פטור מכרת דזה אינו נקרא רחילת גופו כי אין גוף שלו רק מכניס איזה גוף ובכ"ע הכנסה אינו א"כ רק מלקות. ובזה נלע"ד דעת הראב"ד אשר יעדתי לעיל לפרש שכת' ומאחר שעל כיבוס בגדים חייב כרת המכניס כלי כו' לכ"ה חייב היינו דין דשמואל ע"כ אני אומר דשמואל חייב מלקות וכי לא ראה הראב"ד ד"ז דשמואל דאמר ע"ש היינו אדם טמא וא"כ כפשטא דלישנא והיאך נהשוד לאביהם של ישראל הראב"ד ז"ל שיהי' ח"ו נעלם מאתו מה שאינו נעלם מאתנו וגם השגה השניה על הר"מ דסובר דבגד ראשון אינו חייב והוא תמה הא ע"ש ראשון הא הר"מ מודה באדם טמא ראשון דא"כ ושמואל ע"ש היינו אדם טמא והוא תמי' גדולה על הראב"ד ג"כ. והנה מאלו השגות נסתעף עוד דין דס"ל להראב"ד דלהר"מ דלשון חייב דא"ש היינו א"כ וע"ז אמר מכניס שרץ פטור והא"ז מסקינן דחייב וסובב על לשון זה א"כ מכניס שרץ א"כ כמ"ש הר"מ ולדברי הראב"ד דחייב דא"ש היינו מלקות א"כ גם חייב דמסקינן בשרץ ג"כ חייב רק מלקו' ולא כרת ע' בלשון הגמ' ותרא'. ע"כ נלע"ד דהראב"ד השיג על כל מה דפסק הר"מ שכ' המכניס אדם טמא או שרץ טמא א"כ שהרי טימא מקדש כו' והנה ד"ז דמכניס א"כ יצא לו מהש"ס דעירובין כאן דהמכניס שרץ או טמא שרץ חייב וסתם חיוב היא כרת וע"כ מה שמבואר בת"כ דכיבוס בגדים היא בלאו היינו שיש חילוק בין אדם ושאר טומאות לבין בגדים וכלים ומביא כאן אבל הזורק כלים וכו' מפי השמועה כו' על רחילת גופו כו' וע"ז עמד הראב"ד כי פשוט בעיניו פשט הת"כ דהחילוק לרחילת גופו לבין בגדים הוא חילוק לבין ביאה ולבין הכנסה דהבא בעצמו חייב כרת דזה הוי רחילת גופו אבל המכניס איזה דבר בין אדם טמא ובין שרץ אינו א"כ רק מלקות דזה לא הוי רחילת גופו רק כיבוס בגדים דבגדים היינו מכניס וע"ז כ' הראב"ד דלפני זה שהביא הר"מ מכניס אדם ושרץ דא"כ אין מקום להשגה דילא להר"מ מד"ז דשמואל ואפשר שמואל והש"ס דילן פליגי על הת"כ אך כיון דהר"מ כ' ד"ז דת"כ ופוסק כהת"כ ע"ז סובב דבריו וכו' ואם על כיבוס בגדים אין בו כרת המכניס כלי טמא למקדש למה ענוש כרת והיינו אם הוא כת"כ למה שמואל סובר דהמכניס חייב ואי דשמואל מיירי במכניס אדם זה אין סברא אלא הראב"ד לחלק בין אדם ובין כלים דעיקר החילוק בין ביאה לבין מכניס ולמה א"ש דמכניס א"כ וע"כ פליג שמואל על הת"כ ע"כ המכניס בגדים ג"כ חייב כרת וע"ז כת' ע"כ אני אומר מה שאמר שמואל חייב כו' היינו מלקות היינו שמשיב דשמואל לא יחלוק על הת"כ דת"כ פוטר מכניס מכרת ושמואל מחייב מלקות וכבר כתבתי כיון דסובר הראב"ד דשמואל מחייב מלקות א"כ ה"ה במכניס שרץ אינו חייב רק מלקות הרי לך בעליל דמשיג על ד"ז דמכניס שרץ וה"ה מכניס אדם דהר"מ פוסק דא"כ והוא סובר דאינו רק במלקות וע"כ הת"כ דסובר כיבוס בגדים ל"ד בגדים אלא מכניס אפי' שרץ או אדם כי אין חילוק כלל ומכניס פטור וע"ז כ' עוד מ"ש יראה לי שעל בגד ראשון א"ח והלא טמא שרץ אינו אב וחייב כו' היינו כיון דהיא סברא לחלק בין אב לבין ראשון היינו כסברת הכ"מ כיון דבגדים קילי דאין א"כ ע"ש א"כ לסברת הראב"ד דהקולא היא בין מכניס ושמואל אף דמיירי באדם טמא מ"מ אין חילוק בין אדם ובין כלי רק דשמואל פוטר מכניס א"כ ה"ל להקל במכניס דאינו חייב על ראשון רק במכניס א"ה מבואר מדברי שמואל אף שהוא מקיל במכניס דפטור מכרת וחייב רק מלקות מ"מ אינו מקיל ומחלק בין אב לראשון רק ראשון ג"כ חייב נהי דיכול לאוקמי באדם לדידי' אין חילוק בין אדם לכלים במכניס הכל שוים ע"כ לשיטת הראב"ד בכל מכניס פטור מכרת וראשון ג"כ חייב מלקות והסוגיא מיירי ממלקות והוא סובר ופירש כאן השיטה שלו ומ"מ כמו דפירש הר"מ השיטה שלו דחילוק בין בגדים לדבר אחר ואין חילוק בין ביאה למכניס ג"כ ניתן לומר ע"כ לא בא הראב"ד להשיג על רבינו בדברים קשים כדרכו רק הוא סובר ומפרש שיטתו שמחוור בעיניו כנ"ל בדעת הראב"ד. ואם כוונת הראב"ד אינו כן מ"מ הפירוש שכתבתי בת"כ דהחילוק הוא בין ביאה למכניס ניתן לכתו' והם דברי' נכונים בס"ד. וגם זה נרא' בעליל דדעת הראב"ד דמכניס שרץ פטור מכרת דמוקי הש"ס בעירובין כך א"כ אדם ג"כ כיון דלא מלינו באיזה מקום דמכניס אדם יהי' חייב והכלל נראה דדעת הראב"ד כמ"ש ולא בא לירות חילי השגותיו על הר"מ רק כותב שלו וממילא לא ס"ל כהר"מ. והנה לפמ"ש דמכניס פטור מכרת בכ"ע לא קשה מד"ז דנכנס דרך גגות פטור היינו מכרת ומקרבן ומלקות באמת חייב מחמת מכניס אבל לשיטת הר"מ דהמכניס אדם א"כ קושיתינו שהקשינו לעיל איך פוסק הר"מ דנכנס דרך גגות פטור מכלום היא קושיא עצומה דה"ל להתחייב אפי' כרת ולהראב"ד נוכל לו' שהבריית' דדרך [גגות] פוטר רק מכרת ושמואל בעירובין רק מלקות אבל לדעת הר"מ צ"ע מאוד ד"ז שהקשתי מ"ל מכניס אחר או מכניס גופו וצ"ע. והנה בבא אל המקדש דחייב דהר"מ פוסק דביאה במקצת ל"ש ביאה ברובו חייב וממילא שמעינן דרובו ככולו ובסוף הע"ל כ' לענין כניסת מצורע ע"ש ונכנס מאחוריו חוץ מחוטמו אינו כותב כאן וסומך ג"כ על שם וכאן חדא נקט והוא לשון הש"ס והמכניס אדם ג"כ בעינן רובו כמו דביאה במקצת ל"ש ביאה ה"ה הכנסה אך רובו ככולו והמכניס כלים אינו מבואר בר"מ כאן ובפע"ז מהע"ל מביא דהמכניס רוב הכלי נטמא ע"ש ה"ה כאן. והמכניס בגד מבואר שם דמכניס ג' אצבעות על ג' נטמא אף שרוב הכלי מבחוץ א"כ ה"ה כאן נמי ומפרש כאן להדיא גבי מעיל דמכניס פחות מגע"ג הא גע"ג חייב אף דמעיל גדול הרבה מ"מ כיון דשיעור בגד הוא גע"ג לקבל טומאה חייב. ובמ"ל שם מסופק בבגד שאין בה רק גע"ג והכניס רובה מה דינה דאפשר דל"מ רובה ע"ש א"כ יש לספק אם הכניס רובו אם חייב ובמכניס טומאה עלמה כו' אם היא רק כשיעור כגון כזית מנבלה וכעדשה מן השרץ וכדומה בהכניס רובו חייב דרובו ככולו ואם היא יותר מכשיעור אם הכניס השיעור אף שרוב מבחוץ חייב כיון דיש שיעור טומאה וז"ב:

והנה במ"ש לעיל דלדעת הר"מ דכלי ראשון אין חייבים על הכנסה א"כ ה"ה כלי טב"י אינו ברור דאפשר טב"י מטומאה חמורה הו"ל כטומאה עצמה ותמיר לענין זה מראשון אף דלענין למנות ראשון ושני טב"י קיל אפשר לענין זה חמור ע' בסוגיא דזבחים די"ז וי"ח ובתוס' שם. ובנכנס דרך גגין לעזרה אף דפטור דאינו דרך ביאה מ"מ דינו כנטמא בעזרה ואם שהה כדי השתחויה או השתחוה או יצא בדרך ארוכה חייב דבנטמא בעזרה ג"כ א"ע על ואל המקדש ומ"מ ילפינן טומאת פנים וגמירי שהי' ה"נ ה"ל כנטמא בעזרה עמ"ל פלפל בזה באריכות ומביא ראיות לזה וכ"כ המהרש"א שם. וא' טמא שנכנס למקדש דנטמא בחוץ או שהי' טומאה במקדש כגון כזית מת דמטמא באוהל והוא הי' טהור ונטמא בכניסתו שהרי ביאתו וטומאתו באים כא' חייב כרת וקרבן דה"ל כאילו נכנס טמא במקדש כיון דבאים כא' ועמ"ל מפלפל לענין קרבן דאפשר בבאים כאחד ה"ל כטומאת פנים ואינו חייב בלא שהה רק במזיד טעם אחר איכא ומסיק דדעת הר"מ דה"ל טומאת חוץ וחייב כרת וקרבן אף בלא שהה דבאים כא' ה"ל כטומא' קודמת ע"ש. וקל"ע על ליור הר"מ ביאה וטומא' באים כא' שהי' מת תחת אוהל המקדש ונכנס שם שהרי הר"מ פ"א מהט"מ פסק דהנכנס לאוהל המת אפי' במקצת נטמא כגון ראשי אצבעות והחוטם כו' א"כ בנכנס ל[illegible]ם תיכף בביאת מקצתה נטמא ולענין מקדש לא הוי ביאה עד שנכנס רובו כמו שמבואר אם כן קדמה טומאה לביאה ולא הי' בב"א ובודאי ה"ל טומאת חוץ כי הי' עדיין בחוץ וכ"ה בר"מ להדיא פ"ה מה' נזירות הח"י אבל אם נכנס כדרכו טומאתו קודמת לביאתו שמעת שיכנוס חוטמו נטמא כו' ואינו חייב משום ביאה עד שיבא כולו עכ"ל והיאך כ' כאן דה"ל כב"א וכ"כ הר"מ פ"ג מהא"ב והיא גמרא מפורשת בנזיר דמ"ג ע"ש וא"כ היאך כ' הר"מ כאן דהוי בב"א וגם לומר כגון שנכנס רובו ובאותו רגע נגע בשרץ הלא א"א לנמלם לדעת הר"מ בה' רולח אפי' בידי אדם א"כ קשה לצייר להר"מ ד"ז וכמו שלייר הר"מ ודאי ק' וכמ"ש. והנה הנכנס טמא לעזרה דחייב על הכניסה ושהה שם בוודאי כל שהייה שיש בה כדי יליא' וכניס' חייב אם התרו בו כי הוי לאו שיש בו מעשה כיון דהכניסה הי' במעשה באיסור כמו גבי כלאים ער"מ סוף הל' כלאים ובמ"ל כאן. וכ"ז בנטמא חוץ לעזרה ונכנס או בב"א אבל אם הי' טהור ונכנס לעזרה ונטמא בעזרה אין לוקין ואינו חייב קרבן ואפי' טימא עלמו במזיד עד שישהא כשיעור השתחואה ושיעור זה ער"מ או שהשתחוה כלפי היכל או שילא בדרך ארוכה אם יש קלרה ממנו וע' בסוגי' בתו' אם התרו בו קודם שטימא עלמו א"ל שהייה וע' בסוגיא ובמ"ל כאן באריכות. ושהייה אם מלטרפת היא אבעיא בש"ס ופוסק הר"מ לקולא ע"ש ובודאי אם שהה הרבה חייב על כל שהי' כשיעור אם התרו בו בכ"פ וז"פ. ולפי מ"ש הר"ס דמכניס אדם טמא למקדש ג"כ ח"כ כמו על ביאת עלמו א"כ אם א' טימא את חבירו בפנים ולא התרו בו קודם דמבואר כאן דלריך שהי' בעלמו נראה דאם הנטמא שהה בעלמו או השתחוה או יצא בדרך ארוכה אין סברא לחייב המטמא על מעשה הנטמא. ואם הנטמא בר דעת חייב בעלמו אך אם אפי' אין בר דעת כגון חש"ו מ"מ אין סברא לחייב המטמא על מעשה של אחר דעיקר החיוב בשעת גמר השהייה או השתחואה ואז אין חבירו עושה כלום רק אם השהה אותו בידים כגון שכפתו או כדומה מ"מ חוכך אני בזה אם המטמא חייב דאפשר כי גמירי שיעור שהי' בהנטמא עלמו ולא בהמטמא או אפשר כיון דע"י טומאות חוץ שוים בטומאות פנים גם כן שוים וחייב המטמא אם השהה אותו בע"כ ול"ע בזה. ונלע"ד לעורר דבר חדש דהגה בשבועות דף ט"ז ע"ב אמרינן טומאה בעזרה מנלן ופירש"י הא לא קרינן ולא יטמאו כו' וא"כ סברת הש"ס דטימאה בפנים מנלן דהיא בשלוח מחנות ואמרינן א"ר אלעזר כתוב א' וכו' את משכן כו' וכתוב א' את מקדש כו' אחת לטומאה בחוץ ואחת לטומאה שבפנים ובתוס' הקשו עונש שמענו אזהרה מנין כי בפסוקים אלו נכתב העונש ונכרתה כו' ותירלו כיון דאתרבי כו' ע"ש א"כ אני הומר נהי דאתרבי טומאת פנים היינו במקום שא"כ התורה ריבתה דגם בטומאת פנים הדין כך אבל במקום שאין עונש כרת כגון כלים שביארנו לעיל דאינו אלא בלאו בטומאת חוץ והר"מ סובר לשיטת הכ"מ כמ"ש לעיל דהמכניס כלי ראשון פטור לגמרי והכ"מ כתב כיון דטומאת כלים קיל דאינו אלא במלקות ע"כ קיל לענין ראשון ג"כ א"כ רואה אני דזה כש"כ מה ראשון דבאדם א"ל ריבוי על ראשון דהוא בכלל כל הטמאים מ"מ בכלים דקילי דעת הר"מ דאינו בשלוח מה"ת טומאת פנים דלריך ריבוי גבי אדם והריבוי היא אלל כרת א"כ נוכל בודאי לומר דלא נתרבה טומאת פנים לשלוח רק בחיוב כרת אבל בכלים דקילי לא נתרבה כלל וא"ל שלוח כלל בטומאת פנים ואין כאן איסור תורה כלל אפי' לטומאות בידים אין בהם הדין של ט"פ רק נתרבה בחיוב כרת (וע"ש בתוס' אף לתי' השני מ"מ נוכל לומר דבכלים דהם קילי אין בהם ט"פ) דיש בהם ט"פ אבל לא בחיוב מלקות. וכדמות ראי' לזה ממשנה דזבחים בבגד וככ"ח ובמעיל שילא חוץ לקלעים ונטמא דמבואר שם התקנות היאך מכניסין לכיבוס והבאנו לעיל ולמה נקט דנטמא בחוץ אפי' נטמא בפנים אם הוא איסור תורה דחייב בשלוח הוא בכל רגע שלא לשהות הטומאה כמבואר כאן בעירובין דמ"ד שלא לשהות סובר דהמכניס שרץ חייב ע"כ נדחה ריבוי טומאה א"כ כאן דלריך שהייה לכבס או מריקה ושטיפה אפי' נטמא בפנים יעשה תרנות הללו שלא לשהות אע"כ בטומאת פנים אין איסור תורה בכלים וא"ל תקנה רק בטומאת חוץ כמ"ש וטומאה דרבנן נדחה כמ"ש לעיל ועדיף מתקנות הנ"ל כמ"ש לעיל. ובהכי ארווח לן שמעתא דהכא בעירובין דאמרינן דמ"ד במכניס את השרץ חייב מוליא בהמיינו שלא לשהות והקשה היאך ריבוי הטומאה נדחה הלא היא עשה ול"ת בכלים גם כן ולפמ"ש ניחא דמה שמטמא המיינו במקדש אין כאן איסור תורה כלל רק איסור דרבנן טומאת כלים בפנים לא אתרבי וטומאת שרץ דאית בה ח"כ אתרבי ע"כ נדחה. וגם גי' ר"ח דגרים דכ"ע סוברים דפטור בשרץ ותמהו התוס' היאך משום איסור דרבנן יטמא המיינו דהוא איסור תורה בכלים ובאמת לע"ד אין איסור תורה בכלים רק ט"ח אבל לא ט"פ ע"כ זה סובר ריבוי עדיף ע"ש והתוספות בדבריהם כתבו בקושייתם הא איכא איסור תורה בהמיין דאית לי' טהרה במקוה וכו' ובאמת יש חילוק בין ט"פ לט"ח וזה דעת ר"ח ג"כ ובעזהשי"ת היא הערה חדשה והדברים נכונים ומרווחא שמעתא דעירובין וגם ד' ר"ח אשר הוא גאון

קדמון

מצוה שס"ד והתודו את חטאתם

(א) שנצטוינו להתוודות לפני השי"ת על כל החטאים שחטאנו בעת שנתנחם עליהם וזהו ענין הוידוי שיאמר אדם בעת התשובה אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך כך וכך כלומר שיזכיר החטא שעשה בפירוש בפיו ויבקש כפרה עליו ויאריך בדבר כפי מה שיהיה צחות לשונו וארז"ל שאפי' החטאים שחייבה התורה קרבן עליהם צריך האדם אל הוידוי עם הקרבן וע"ז נאמר דבר אל בני ישראל איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההוא והתודו את חטאתם אשר עשו ואמרו במכילתא לפי שנאמר והתודה אשר חטא יתודה על חטא שחטא עליה על חטאתו כשהיא קיימת לא משנשחטה כלומר בעוד שבהמת הקרבן חיה ולא משנשחטה. ועוד אמרו שם למדנו חיוב הוידוי למטמא מקדש וקדשיו מניין אתה מרבה שאר כל המצות (כלומר שהמקרא הזה בא בפ' ויקרא במטמא מקדש וקדשיו) דכתיב דבר אל בני ישראל וגו' והתודו כלומר שנדרוש הכתוב כאילו לא נכתב על דבר מיוחד. ומניין שיש במשמע הזה אף מיתות וכריתות שנא' גבי וידוי אהרן באחרי מות לכל חטאתם ודרשו ז"ל לרבות מצות לא תעשה. וכי יעשו דכתיב כאן לרבות מצות עשה

קדמון. הכלל בקיצור כיון דט"פ קילי דרק בלאו לא אתרבי כלל אפי' לתי' שני שבתוס' שם מכ"ש מראשון לדעת הר"מ. וכ"פ שכל המקדש דהיה מחנה שכינה כגון עזרה והיכל וקדשי קדשים כולם הם כמחילה א' לענין טומאה כגון אם נטמא בעזרה דא"א אלא בשהייה והוא לא שהה רק נכנס להיכל לא אמרינן דלענין היכל ה"ל כאלו נטמא בחוץ ויהי' חייב על הכניסה בהיכל אלא כולו הו"ל מחילה א' והו"ל ט"פ. וכן אם נכנס בעזרה דרך גגין דפטור וכשהי' בעזרה נכנס להיכל דרך פתח לא אמרינן דיהי' חייב דנכנס להיכל דרך ביאה רק אמרי' כיון דכתיב ואל המקדש לא תבא דרך ביאה וזה בכולל נקרא מקדש וא"כ לא נכנס במקדש דרך הפתח ולא הי' דרך ביאה כנ"ל ברור ופשוט. והא דמבואר דטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור ל"ד שנכנס להיכל אלא אפי' נכנס לעזרה דרך גג וא"כ נכנס להיכל דרך פתח פטור דכ"ז ה"ל בכלל מקדש כנ"ל. אח"ז נתיישבתי דאין ד"ז ברור דאפשר דכל חלק מקדש הוי מקדש והבא לא' מהם דרך ביאה חייב ואינו פטור אלא בכל מחילה שנכנס בה שלא כדרך ביאה אבל מחילה אחרת כיון דנכנס דרך ביאה אפשר הוא דזה ג"כ חלק מקדש והו"ל ואל המקדש לא תבא והו"ל דרך ביאה וחייב ול"ע כעת. עד עתה ביארנו דין מחנה שכינ' ובמחנה לויה בהר הבית מותרים מה"ת לכנוס כל הטמאי מגע רק מדרבנן יש מחילות אך בטומאה היוצאה מגופו כגון זב וזבה נדה ויולדת אסורים לכנוס ועוברים בלאו ולא יטמאו וגם בעשה דהוא בכלל שלוח דאלו הטמאים משולחים ממחנה לויה ג"כ וכן מצורע ג"כ ומבואר בגמ' דגם בע"ק משולח ממחנה לויה והר"מ אינו מביא זה וע"ש במ"ל. וטב"י אסור מדרבנן במחנה לויה כ"כ הר"מ שם וע' תוס' זבחים ל"ב ע"ב ד"ה ר"י דזב בעל ג' ראיות שהוא טב"י ומח"כ מטומאה אחת אסור מה"ת במחנה לויה וכ"כ תוס' יבמות דף ז' ע"ב ד"ה ר"י יעוש"ה. ולכאורה בנטמא בפנים מנ"ל דגבי מקדש יש קרא דמרבי מן את מקדש כו' אבל בהר הבית אפשר ט"פ אין לוקה אך לפי התי' השני שבתוס' דבכלל לאו ולא יטמאו ג"כ הוי ט"פ ניחא כאן ומה ששנו בתמיד ובמדות דאירע קרי הולך למחילה שבה"ה ויושב אצל אחיו הכהנים אע"פ דטב"י אסור מדרבנן מ"מ כיון דנטמא בפנים הקילו עיין רע"ב שם. ולכאורה למה צריך לטבול אם נאמר דט"פ אינו עובר רק מ"מ מדרבנן אסור וטב"י קיל יותר. וגם יש לספק אם נאמר דט"פ הוא מה"ת אם גמירי שהייה דאפשר רק בפנים והש"ס מבעיא גבי נזיר ולא כאן ע' בשבועות שם א"כ הוא ספק ואין לוקין בלא שהה ער"מ ה' נזיר. ונראה לשיטת הר"מ דמכנים אדם טמא למקדש חייב המכנים שהרי טימא מקדש ה' וכפירש"י בעירובין ומקדש ה' ה"ה אינו בכלל רק העזרה כידוע דכתיב ונכרתה כו' א"כ אפשר המכנים טמא לה"ה אינו לוקה רק הנכנס בעצמו חייב ומ"מ ל"ע. גם כ"ל דהזב והדומה שנכנס דרך גגות לה"ה וכל שאינו דרך ביאה מ"מ חייב מלקות דד"ז דדרך ביאה ילפי' מן ואל המקדש לא תבא דרך ביאה וכו' וזהו רק במקדש כדכתיב ואל המקדש כו' אבל הטמאים שאסורים בה"ה אף שלא כדרך ביאה חייב ולפ"ז פשוט דאם נכנס הזב דרך גג לעזרה ג"כ חייב מלקות דעזרה לא גרע מה"ת ואדרבא נוסף קדושה אבל לא גרע. רק כרת דחייב רק על העזרה וע"ז כתבה התורה דדרך ביאה בעינן או טמא שאינו משולח רק מהעזרה אבל הטמאים המשולחים מה"ה בודאי העזרה ג"כ בכלל וחייבים כמו שחייבים על ה"ה אפי' שלא כדרך ביאה ואינו חייב רק מלקות ולא כרת וקרבן וז"ב ופשוט. והנה בה"ה לא מצינו בר"מ כלל שלוח כלים כמו במקדש דנתרבי כלים בנדה ובעירובין אך באמת בה"ה זב וחביריו משתלחין מבואר בפסחים דאינו משתלח רק בטומאה היוצאה מגופו ובכלים ל"ש זה. רק לכאורה בגד המנוגע דה"ל טומאה מגופה ודעת הר"מ פי"ג מהט"ג דמטמאה בביאה ועושה אפי' מו"מ כמצורע עצמו ע"ש וברא"ד ואכ"מ. וגם טעונין שלוח חוץ לעיר אפי' אינו מוקף חומה א"כ אפשר בה"ה חייבים עליהם מלקות דה"ל בכלל הלאו ולא יטמאו את מחניהם דכל המחנות בכלל לאו זה ובנדה דכ"ח מרבינן כלים מכל טמא לנפש א"כ דוקא לענין מקדש כי ט"מ אסור רק במקדש. אבל בספרי בפרשה זו בנשא ראיתי הרבה לימודים על שלוח כלים ח"א מזכר ועד נקבה כו' וח"א מפסוק זה מחוץ למחנה כו' וח"א מה אדם מטמא בנגעים טעון שלוח אף בגדים כו' א"כ מתרבי שלוח כלים לכל הנאמר בפרשה א"כ בגד המנוגע דהיא טומאה היוצאה מגופו ויש לה כל חומר מצורע לדעת הר"מ פי"ג מהט"ל א"כ למה לא ילקה על המכנים בגד המנוגע בה"ה. ואפשר כיון דבמקום א"כ קיל דעל הכלים אין בו רק מלקות א"כ במקום שהחיוב באדם מלקות אין בכלים רק איסור ובכלים המנוגעים יש איסור בלא"ה דמשתלחין אפי' מעיר ומ"מ אין לוקין. ויש עוד מחילה היינו מחנה ישראל והוא לדורות ירושלים ומשם משתלח רק מצורע וכל הטמאים מותרים לישב שם רק מצורע משתלח משם ואסור לכנוס. ודעת הר"מ דמצורע חייב מלקות בנכנס לירושלים ובנכנס לה"ה לוקה פ' והוא פלוגתא בש"ס יש סובר דאין המצורע לוקה בנכנס לפנים ממחילתו דהכתוב נתקו לעשה עי' בש"ס והר"מ פוסק כמ"ד לוקה וע' תוס' פסחים בסוגיא שם נראה מדבריהם דדוקא במחנה ישראל אינו עובר רק בעשה ואין לוקין אבל אם נכנס לה"ה היינו במחנה

לויה לוקין דלא גרע מזב והתוס' בשבועות דף ד' ד"ה מראות נגעים כו' כתבו דמצורע אפי' במחנה לויה אין לוקין וכבר עמד ע"ז הגאון מוהרי"ב בהגהותיו וע' תוס' פסחים שם כתבו דאפשר לענין מחנה שכינה ג"כ אין א"כ למ"ד הכתוב נל"ע. ואם נטמא בפנים דהיינו דהכהן א"ל דהוא מוסגר כבר כתבתי דאפשר לספק דאפשר דלא גמירי ט"פ בעזרה ואם נאמר דגם ט"פ חייב יש לספק אם גמירי שהייה אבראי וגם אפשר אין בו מעש' עמ"ל כאן וכבר כתבתי כאן דאף שלא כדרך ביאה חייבים במחנות הללו רק במחנה שכינה צריך דרך ביאה ואין צריך לכפול הדברים:

ויש עוד מחילה למצורע עיר המוקף חומה מיב"כ ואסור למצורע לכנוס ואינו עובר רק בעשה אף לדעת הר"מ ודין השערים מהגגים והאויר במחנות הללו ביארנו במצוה הקודמת ואחד מצורע מוסגר ואחד מוחלט שוים לשלוח מחנות לכל הדינים הנ"ל ומצורע בימי ספורו דעת התוס' כאן דאף במחנה לויה מותר לכנוס ודינו כטמא שרץ דאסור לכנוס רק במחנה שכינה והא דתנן בנגעים דנכנס לפנים מן החומה ל"ד ה"ה אפי' במחנה לויה ע"ש. והר"מ בפרק י"א מהלכות ט"ל כתב גם כן כלשון הזה דנכנס לפנים מן החומה והי' צריך לפרש דבריו ואכ"מ ובעזרת הי"ת יתבאר בהלכו' ט"ל בהגהות דשם. וע' בת"ח על הגליון ספ"א דכלים תמה על הר"מ דפי"ט מה' סנהדרין מנה בכלל הלוקין זב שנכנס לה"ה ולא מנה מצורע שנכנס לירושלים ובספרי הר"מ שלי נכתב קושיא זו בר"מ פי"ט הנ"ל בשם הגהה. ויש עת שהטמאים מותרים לכנוס אפי' למחנה שכינה היינו בקרבן הקבוע לו זמן וכן פסח שרוב הצבור טמאים נכנסים כולם לעזרה ועובדים אף בטומאה ודעת הר"מ כאן פ"ד מהב"מ דוקא ט"מ נדחה בצבור אבל הטמאים באיזה מגע אחר כגון בשרץ ובנבלה וכדומה אין נדחה והנכנסים ח"כ. ומה שקשה עליו מדבריו שבפ"ז מהק"פ דשם נראה דכל טומאות מגע נדחים רק טומאה היוצאת מגופו כגון זב וכדומה גם מה שקשה מהרבה שיטות הש"ס עלל"ח ושעה"מ ואכ"מ. עכ"פ אותם שאין להם רשות ליכנס לדעת הר"מ טמאי מגע חוץ מט"מ או טומאה היוצאה מגופו חייבים כרת וקרבן אם נכנסו כיון דלא הותרה להם דינם כטמאים לכל הענינים. והנה אותה טומאה שנדחת ל"ד בעזרה אלא אפי' בהיכל ובקדשי קדשי' נדחה כגון כה"ג ביה"כ כמבואר ביומא א"ל להאריך. אך קרבן דעבודתו בעזרה כגון פסח הבא בטומאה ודחקו הטמאים שעומדים בעזרה ונכנסו להיכל מ"מ פטורי' דכתיב מחוץ למחנה כו' כיון דלא קרינן מחוץ למחנה דבעזרה מותרים פטורים בהיכל ג"כ כ"ה בר"מ כאן פ"ד והר"מ פסק לקולא עי' בכ"מ ומה שהקשה המ"ל דלא הי' להר"מ לכתוב פטורו מכרת והיינו דקמי שמיא גליא דבריו תמוהים דנ"מ למלקות ולקרבן עלל"ח שעמד בזה על המ"ל. וע' תוס' פסחים ל"ה ד"ה כל כתבו דעכ"פ עובר בעשה אם נכנס להיכל והר"מ כ' סתם דפטור נראה דאף עשה אין בו. וק"ק דלא כ' דלוקין מ"מ כמ"ש כאן בפ"ז כ"פ דפטור ולוקין מ"מ. ואפ"ל דאם זר דחק ונכנס אפשר דחייב מלקות מה"ת על הכניסה מחמת זרות עמ"ל כאן פ"ט לידד בדברי רבינו דס"ל דזר חייב על הכניסה ע"ש. וגם כ"ל דאפשר בהיכל בודאי בזר חייב מלקות כי בהיכל אף כהן חייב בביאה ריקנית ע' כאן פ"ב בר"מ ל"מ לפמ"ש הכ"מ הא דלהשתחוות שרי היינו בגמר עבודה א"כ בזר ל"ש זה א"כ חייב על ההיכל בכ"ע מלקות ואף אם נאמר דבכהן מותר להשתחוות דלא הוי ביאה ריקנית מ"מ בזר עכ"פ מדרבנן אסור להשתחוות ולא הוי עבודה אלא השתחוויה וחייב מה"ת בביאה ריקנית ואף אם כהן דחק ונכנס אפי' אם נאמר דהשתחווי' שרי מ"מ נראה כמ"ש דעכ"פ מחמת טומאה אסור לכנוס להשתחוות שוב לא הוי השתחוואה עבודה כלל וחייב משום ביאה ריקנית א"כ כיון דחייב מלקות מה"ת אינו חייב מ"מ כמו שמביא המ"ל פי"ז מהא"ב בשם התוס' דכ"ה דאיכא איסור תורה ולוקין עליו אין לוקין מ"מ על איסור דרבנן אחר הנוסף עליו ע"ש א"כ ה"כ. והדברים שכתבתי כאן בענין ביאה ריקנית לע"ג ואכ"מ וכבר עוררתי לעיל מצוה קפ"ד ושם מבואר דעת הרהמ"ח דאף כהן דנכנס אף להשתחוות לוקה והוא נמשך ברוב אחר דעת הר"מ א"כ גם דעת הר"מ כן כי אין הכרע בדבריו עיין בלשון הר"מ א"כ בוודאי ניחא כיון דח"מ דאורייתא אין לוקין מ"מ על הטומאה דרבנן אך דעת התוס' דעובר בעשה. והנה ביארנו דלאו הזה כולל ח"כ וקרבן וחיוב מלקות בלא כרת וקרבן ולענין תשובה ככהת"כ ונוהג גם האידנא וכבר כתבתי לעיל:

מצוה שס"ד והתודו את חטאתם

(א) **שנצטוינו** להתודות כו' ע' ר"מ ה' תשובה מפ"א עד סוף ההלכה. ולכאורה נלע"ד מד' הרהמ"ח דהמ"ע דכאן אינו התשובה רק הוידוי בפה דגזה"כ היא דאם מתנחם מהחטא צריך להתוודות בפיו ככל מ"ע שתלוי בדיבור כגון ק"ש ודומיהם וכ"כ מלשון המכילתא שמביא הרהמ"ח ועדיין כו' שהוידוי בא"י כו' מנלן אף בח"ל כו'. ובאמת תשובה מבואר להדיא בתורה בפ' תשובה בפ' נצבים והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך כו' ושבת כו' ושב ה' אלהיך את שבותך כו' ומיירי בח"ל כדכתיב בכל הגוים כו' ובפ' ואתחנן והפיץ וכו' ושבת עד כו' כי רחום כו' ג"כ מבואר בכתוב דאף בח"ל מהני תשובה א"ו תשובה לחוד

עשה כלומר אם בטל מצות עשה שהי' יכול לעשות שחייב להתודות עליה. ועוד דרשו שם במכילתא מכל חטאת האדם ממה שבינו לבין חבירו על הגנבות ועל הגזילות ועל לה"ר וזה הוידוי צריך באמת שישיב החמס אשר בכפיו שאם לא כן מוטב שלא יתודה על זה. למעול מעל לרבות כל חייבי מיתות שיתודו. יכול אף הנהרגין ע"פ זוממין כלומר אע"פ שהוא מודיע שלא חטא אלא שהועד עליו עדות שקר שיהא חייב להתודות על זה ת"ל ואשמה הנפש לא אמרתי אלא כשיהי' שם אשמה אבל לא כשידע שאין לו חטא אלא שהועד שקר עליו הנה התבאר שכל העונות הגדולים והקטנים ואפי' מ"ע חייב אדם עליהם הוידוי ולפי שבאה המצוה זו של וידוי עם חיוב הקרבן כמ"ש בפ' ויקרא דכתיב שם והביא את אשמו שמא יעלה במחשבה שאין הוידוי לבדו מצוה בפני עצמה אלא מהדברים הנגררים אחר הקרבן. ע"כ היו צריכים לבאר במכילתא שאינו כן אלא מצוה בפני

לחוד דהיא אפילו בלב שלם אם מתחרט בלב שלם הקב"ה מקבל תשובתו רק כאן היא מ"ע ככל מ"ע שבתורה לומר הוידוי בפה ואם לא אמר בע"פ ביטל מ"ע אבל מ"מ לענין כפרה על העבירה שעבר נתכפר בתשובה בלב וגם חייבי כריתות ומב"ד וח' מלקות דאין מתכפרין בלא תשובה ובתשובה מתכפרין ככל חלוקי כפרה שיתבארו בס"ד היינו תשובה בלב אם אין מתחרט בלב אין לו כפרה מהש"ת ואם מתחרט בלב יש לו כפרה מה שהתשובה מכפר אבל אין תלוי בכלל בוידוי דברים רק דהיא מ"ע בפ"ע ואם לא עשה כן ביטל מ"ע של וידוי אבל התשובה נתקבלה ומכפרת מה שהתשובה ראוי להתכפר בכל עבירה לפי מה שהי' כמש"ת בס"ד וכ"כ בקדושין ד' מ"ט דאם קידש ע"מ שהוא צדיק אפי' הוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו הרי דתשובה בלב אף שלא בפה הוי צדיק וכן ביומא דף פ"ה ע"ב במשנה חטאת ואשם ודאי מכפרין ופירש"י תשובה איכא שאם לא הי' מתחרט לא הי' מביא קרבן עכ"ל מבואר דזה שמביא קרבן גלי אדעתו שמתחרט ומכפרת לו אף שלא התודה בפיו ועי' רש"י כריתות דף ז' ע"א פירש"י על השבין דלרגלם בעינן נראה ג"כ דעיקר היא התשובה בלב. אך רש"י בשבועות די"ג ע"א ד"ה חטאת ואשם כו' אלא על השבין פירש דכתיב והתודו כו' נראה דבוידוי פה תליא כדכתיב והתודו. אך באמת אין ראיה דרש"י פי' מנלן זה דאינה מכפרת בלא תשובה ומוכח מקרא זה דכתיב והתודו כו' והיינו תשובה דוידוי היא תשובה רק אינו מוכח דהכפרה תלוי בוידוי דברים דוקא והתורה דכתבה והתודו היינו למ"ע אך עכ"פ מוכח דתשוב' בעינן ע"כ פירש"י ביומא דמסתמא מתחרט וכו' ולא מצאתי ד"ז להדיא בגמרא דכפרה שתלוי בתשובה יהי' תלוי דוקא בוידוי פה דהיא רק מצוה נוספת כמו כל מ"ע אבל שיהא הכפרה תלוי בזה אינו מוכרח אך בר"מ כאן מבואר להדיא דהכפרה תלוי בוידוי דברים וז"ל כל מצוה כו' כשיעשה תשובה כו' חייב להתוודות כו' זה וידוי דברים וידוי זה מ"ע היא כו' וכן בעלי חטאות ואשמות כו' אינו מתכפר להם עד שיעשו תשובה ויתוודו וידוי דברים כו' כתב להדיא תשובה וגם וידוי דברים וכ"כ עוד כל מחויבי מב"ד ומחויבי מלקות כו' אין מתכפר להם עד שיעשו תשובה ויתוודו כו' וכן החובל כו' אינו מתכפר עד שיתוודה וישוב הכפיל כ"פ שאינו מתכפר לו בתשובה בלב בלא וידוי דברים וכ"כ בפ"ב ה"ב ומה היא התשובה שיעזוב החוטא כו' וצריך להתוודות בשפתיו ולומר ענינים אלה שגמר בלבו נראה דוידוי גם כן בכלל התשובה היא ובלא"ז אין התשובה מועלת כלל ומדברי הר"מ נראה דהכל נלמד מקרא זה והתודו כו'. ואיני מבין דודאי היא מ"ע ואם לא עשה כן והתודה בפיו בודאי עבר אעשה אבל לעכב הכפרה מנלן הן אמת דאדם העושה תשובה על עשה שעבר בודאי אם לא התודה בפיו אם כן הוא עובר עתה על עשה ומאי נ"מ מ"מ נשאר מחויב עשה זו דוידוי וכן אם עושה תשובה ע"ז בלא וידוי אם כן מבטל עתה עשה א"כ בע"כ א"י לבא לידי כפרה מהמ"ע שעבר עד שיקיים עשה זו ומאי נ"מ מ"ע אחרת או מ"ע זו ואין אתה יודע מתן שכרן ועונשן של מ"ע. אך בעושה תשובה על חיוב מיתה או כרת וכדומה אפשר אף שביטל מ"ע זו מ"מ נתכפר על העבירה החמורה שעשה תשובה עליה וגם אם שגג ולא התודה בפיו דלא ידע ד"ז דמצוה להתוודות בפיו או היה אונס אם התשובה תליא בזה נ"מ האונס ושוגג דמ"מ לא עשה תשובה ואין נתכפר לו אבל אם אין התשובה תלויה בזה בודאי נתכפר לו על העבירה ואין עליו עונש על העשה זו אם הי' באונס או בשוגג וא"כ נ"מ אפי' בעושה תשובה על עשה א"כ ד"ז צ"ע אם התשובה יהי' תלוי דוקא בוידוי פה דאפשר דהיא רק מ"ע נוספת כמו כל מ"ע שבתורה ובנאנס אינו מזיק כלום לתשובתו מעבירות שעשה ונתכפר לו. והנה הפי' במכילתא היינו דאפשר דוקא בא"י הוא דין זה דוידוי דברים אבל לא בח"ל דהיינו בח"ל א"ל וידוי דברים ובלא וידוי דברים מתכפר בתשובה ומרבה מקרא דבכ"מ ובכ"ז ד"ז דל"ל התשובה בוידוי דברים. ונראה דלא ק' אם נאמר דאינו מתכפר בלא וידוי דברים מהא דאמרי' בקידושין אפי' רשע גמור אמרינן שמא הרהר תשובה בלבו והוי צדיק כמו שהקשינו לעיל דבאמת צדיק ורשע אינו תלוי בכפרה כלל דהא יש עבירות חמורות דאין מתכפר בתשובה כמבואר לקמן ומ"מ כיון שמתחרט ושב הוי צדיק ה"נ נהי דאין לו כפרה בתשובה בלב מ"מ הוי צדיק כיון שמתחרט לפני קונו ית' ואינו תלוי בכפרה כלל כנ"פ. וכמ"ש לעיל דבלא וידוי עבר אעשה ומאי נ"מ אם נתכפר לו אעשה שעבר מכבר. ובאמת ז"א דאם עבר אעשה כגון שלא הניח תפילין עבר אעשה זו ובעושה תשובה מתכפר לו שפיר העונש דתפילין ול"ש לומר דיש עליו העונש מהעשה דוידוי דזו אינה מצוה מחויבת רק אינו מקיים העשה כמו ציצית אם אין לו ד' כנפות ה"נ ואם לא עשה תשוב' כלל על העשה של תפילין אינו שייך עונש על הוידוי רק קיים העונש על התפילין ולא על התשובה א"כ לא גרע אם עשה תשובה בלא וידוי מלא עשה כלל תשובה א"כ אם נאמר דנתכפר בלא וידוי ל"ש לומר דעבר אעשה דוידוי רק לא קיים אבל לא ביטל דאינה מצוה מחויבת וז"פ. אך באמת ז"א בודאי תשובה היא מצוה מחויבת דהתורה צותה אם עבר עבירה דמחויב לעשות תשובה וגם וידוי כמו תפילין ומלה ודומי' א"כ אם לא עשה תשובה כהוגן עובר בכל רגע על מ"ע ואם מת בלא תשובה כמו שנפרעין ממנו על העבירה שלא אכל מלה ה"נ נפרעין ממנו דהי' חייב בעשה דתשובה ולא עשה. אך מדברי הר"מ שכ' כאן בתחלת פ"א כל מצוה כו' אם עבר כו' כשיעשה תשובה וישוב מחטאתו חייב להתודות וידוי זה הוא מ"ע כו' מבואר בדבריו דאין התשובה מ"ע דלא כתב מ"ע שיעשה תשובה רק אם בא לעשות מ"ע

שיתוודה בפיו וכ"כ מלשון הרהמ"ח א"כ אם לא עשה תשובה אין לו עונש כלל על מה שלא עשה תשובה רק על העבירה שעבר. וא"כ בעשה תשובה ולא התודה אין לו עונש על הוידוי מכ"ש דאם לא עשה תשובה כלל אין לו עונש ומאי איכפת בעשה ולא התודה בפה א"כ אינה מצוה מחויבת כלל ושפיר נוכל לומר דאפי' בלא וידוי נתכפר על העבירה שעשה רק לא קיים העשה דוידוי וגם נראה דל"ש כלל לומר דלא קיים העשה רק כיון דתשובה אינה מצוה כמ"ש א"כ מ"ע זו הוי כהרבה מצות מהתרי"ג שכ' הר"מ בסמ"ק שאינם מצוה לעשות או שלא לעשות רק העשיה על תואר כך וכך נחשב מצוה כמו גירושין וטוען ונטען ודיני ט"מ ושאר טומאות ע"ש דדיני המצוה אם יעשה כך יהי' כך הוי מצוה. ה"נ דהתורה אמרה אם יעשה תשובה יהי' על תואר כך להתוודות וכדומה לפרוט ובכך תשובתו מקובלת זה הוי מתרי"ג מצות אבל אינו מבטל כלל שום מצוה אם אינו עושה תשובה או בעשה ולא התוודה ל"ש כלל לומר דביטל מ"ע או לא קיים וא"ד כלל לציצית רק דזה הכל מצוה כמו גירושין ודיני טומאות ודיני נחלה כנ"ב. עיין בספר הסמ"ק לר"מ ותבין דל"ש כלל לומר דאם אינו מתחרט כלל אינו בגדר עונש כלל כמ"ש ובעשה ולא התוודה יהי' בעונש שביטל מצות וידוי יליבא כו' אלא דכ"ז אינה מצוה מחויבת רק דהתורה כתבה דתשובה אם ירצה לעשות יעשה על תואר כך וכך וזה הוי תשובה ותקובל ברצון כנ"ב אחר העיון. ואם עשה תשובה אין עליו עונש ביטול מ"ע ואם עשה תשובה כדינו מ"מ אינו נחשב לקיום מ"ע שיהי' לו שכר ע"ז כמו על מ"ע של תפלין וכדומה כי זה אינה מצוה כלל רק כמו גירושין והדומה שהתורה כתבה דיני המצוה אם ירצה שעונו יכופר יעשה תשוב' על תואר כך וכך ואם לא ירצה אין מכופר ואשרי מי שעושה תשובה וסר עונו וחטאתו תכופר. ולפמ"ש נכון וברור פסק הר"מ דפוסק ווידוי מעכב הכפרה דסובר דהוא דין המצוה וזה מבואר בפירוש בתורה ולא מצא בפירוש דדין זה אינו מעכב ע"כ סובר דמעכב כמו גירושין דבעינן לשמה וכדומה דזה הוי דיני המצוה ה"נ ד"ז דכך הוא דין המצוה ובכך מקובלת תשובתו ובאם לאו אינו מתכפר. והנה מ"ש לעיל נהי דוידוי מעכב כפרה מ"מ הוא בעצמו הוי צדיק אם עשה תשובה בלב כמו שמבואר דרשע גמור אמרינן שמא הרהר תשובה בלבו הוא אמת נכון וברור דצדיק ורשע לא תליא בכפרה כמ"ש לעיל. ולפ"ז ק"ל לפמ"ש דדעת הר"מ דוידוי מעכב הכפרה ומ"מ לא הוי רשע אלא צדיק גמור כמבואר להדיא בש"ס דע"י תשובה בלב הוי צדיק. א"כ מאי מקשה בש"ס דשבועות דף י"ב ע"ב אהא דמבואר במשנה דשעיר המשתלח מכפר על עשה כו' האי עשה ה"ד אי דלא עביד תשובה זבח רשעים תועבה ופירש"י היאך מכפר עליו קרבן יוה"כ אי דעביד תשובה התניא עבר על מ"ע כו' לא זז משם עד שמוחלין לו ותשובה בעלמה מכפר. ולדעת הר"מ נוכל לומר דמכפר על מי שעשה תשובה בלב ומתחרט רק לא התודה בפה דעדיין לא נתכפר לו העון ושעיר המשתלח מכפר ול"ש זבח רשעים כו' דבאמת כיון דשב בלב אינו רשע רק צדיק ול"ש זבח רשעים תועבה דאינו רשע ובזה מתכפר לו בשעיר המשתלח וכן מזבחים דף ז' ע"ב דמבואר שם דעולה דורון היא דאי עביד תשובה התניא לא זז משם כו' אי דלא עביד תשובה כו' ובאמת משכחת לה בכה"ג ולא נתכפר לו בלא העולה רק העולה מכפר ואין זה זבח רשעים וצ"ע. ובגוף הדברים בפשיטות איני מבין מאי מקשה הש"ס גבי עשה ה"ד אי דלא עביד תשובה זבח רשעים כו' ובאמת ער"מ ה' עדות וח"מ סי' ל"ד דפסלה התורה עדות רשע שנאמר אל תשת רשע כו' ואינו פוסל אא"כ עבר עבירה שיש בה מלקות או מב"ד שנקראו רשעים שנא' והיה אם בין הכות רשע כו' אשר הוא רשע למות ע"ש בר"מ ובש"ע א"כ עבר על עשה או אפי' ל"ת שאין בו מלקות לא הוי רשע. א"כ מאי מקשה הש"ס בפשיטות גבי עשה דהוי זבח רשעים הא בעבר על עשה אינו רשע כלל כמבואר וזה דזבח כו' מבואר בש"ס בכ"ד. וע' מ"ל פ"ז מה' שגגות ד"ה ככר כ' באמצע שם דרשע לתיאבון ל"ה זבח רשעים ע"ש. א"כ ג"כ קשיא דמכפר בכה"ג אפילו בלא עביד תשובה כגון שעבר על העשה לתיאבון ול"ה זבח רשעים ושעיר המשתלח או עולה מכפרין. גם ראיתי בס' יש סדר למשנה הקשה לפי המבואר במ"ל שם דוקא ברגיל בעבירה אבל משום פ"א ושנים לא נקרא רשע וגם ל"ש זבח רשעים א"כ מאי מקשה הש"ס כאן דלא עביד תשובה ה"ל זבח רשעים כו' שמא מיירי בלא עבר רק פ"א או שנים ול"ה ז"ר ומתכפר בשה"מ וכ"ז צ"ע. וסדר הוידוי כתב הר"מ ז"ל וידוי זה מ"ע כילד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך כו'. והנה סדר הזה דחטא קודם לעון ועון קודם לפשע מרשים הכ"מ ליומא דף ל"ו דהוא פלוגתא ויבואר לקמן בס"ד אך ד"ז דאומר אנא ה' אינו מרשים הכ"מ וזה ג"כ ביומא שם ומנין שבאנא נאמר כאן כפרה ונאמר בחורב כפרה מה להלן באנא אף כאן באנא ומנין שבשם נאמר כאן כפרה ונאמר בעגלה ערופה [כפרה] מה להלן בשם אף כאן בשם. אך באמת שם מיירי שמתודה על עצמו וב"ב ואפשר גזה"כ הוא דוקא בוידוי של כה"ג ביה"כ שמתודה על עצמו או בעד כל קהל ישראל בזה גזה"כ היא שיתודה בל' הזה דכפרה כתיב גבי יוה"כ וכה"ג אבל וידוי יחיד שמתודה בשעת תשובה אינו מוכח דל"ל באנא או בשם ואפשר דיליף מגילוי מלתא דיהיה שוה לוידוי שכתבה התורה גבי יה"כ ה"נ בכל וידוי. ובאמת ביומא דפ"ז ע"ב [א"י] מאי אומר ח"ה אתה יודע כו' ומסקינן דוקא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו אבל אם אמר אבל אנחנו חטאנו תו לא צריך כשמואל דכי מטא ש"ץ לאבל כו' קם מיקם ש"מ עיקר וידוי האי הוא ולא נזכר שם אנא ה' רק זה וידוי העיקרית ובאמת

אי

בפני עצמה היא וכן אמרו שם יכול בזמן שהן מביאין מתודים ומנין אף בזמן שאינן מביאין שנאמר בני ישראל והתודו כלומר שהקבלה היתה באה לדרוש כן ועדיין הייתי אומר שאין הוידוי אלא בארץ כלו' אע"פ שמתודין בלא קרבן מ"מ לא יהיה חייב הוידוי אלא בארץ כי שם עיקר הכפרה ושם הקרבנות ועיקר הכל בה מנין אף בגליות דכתיב והתודו את עונם ואת עון אבותם כלו' עון אבותם שחטאו ונורשו מן הארץ וכן אמר דניאל בחו"ל לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה. הנה התבא' שהוידוי מצוה בפני עצמה ונוהג בכ"מ ואמרו ג"כ בספרי והתודה וידוי דברים. משרשי המצוה לפי שבהודאת העון בפה תתגל' מחשבות החוטא ודעתו שהוא מאמין באמת כי גלוי וידוע לפני האל ב"ה כל מעשהו ולא יעשה עין רואה כאינה רואה גם מתוך הזכרת החטא בפרט יתנחם

אי צריך אנא ה' מגז"ש וגז"ש מעיקרי תורה היא הי' מזכיר אנא ה' חטאנו מכלל דס"ל דהגז"ש רק בוידוי כה"ג ביה"כ אבל כל הוידויים א"צ להזכיר לא אנא ולא ה' וכ"כ הר"מ כאן פ"ב ה"ח הוידוי שנוהגים כל ישראל אבל אנחנו חטאנו והיא עיקר הוידוי א"כ למה כתב כאן לומר אנא ה' דמהש"ס ומהר"מ פ"ב מבואר דאף לכתחלה א"צ. ומ"ש הנוסח חטאתי עויתי פשעתי אף דשם גם כן מיירי בכה"ג מ"מ נ"פ דנוסח הזה שכתב הר"מ לא מיירי בעבר עבירה ושב עליה דממ"נ אם הי' שוגג שגי בחטאת לחוד ודובר שקרים כו' ואם מזיד למה יאמר חטאתי וגם אם הי' פשע יאמר פשע לחוד ואין סברא כלל אם הי' שוגג יתודה על מזיד וכן אם הי' מזיד יתודה על שוגג ולומר דמתודה על עבירות דאפשר דנשכחו מאתו מנלן הא כאן כתיב והתודו היינו אותו החטא וכ"ה בש"ס דיומא ובר"מ ה' מעה"ק יע"ל עולה מתודה עון עולה על חטאת אותו החטא אלא מיירי אם עשה באמת הרבה עבירות שגגות וזדונות אע"פ שאין משמע כן בלשונו שכ' אם עבר על א' מהם כו' מ"מ עכצ"ל כן דאין סברא כלל להתודות על מה שלא חטא כמ"ש. וכה"ג מתודה על עונות ב"י או על עצמו וב"ב מכל השנה וסברא דיש שגגות וזדונות א"כ ה"נ בהרבה עבירות דמתודה וזהו סברא דמתודה על השגגות תחלה כמבואר בש"ס וכי מאחר דמתודה על הזדונות דצריך לבקש על הקל תחלה. א"כ שפיר מלד הסברא דומה וידוי זה לוידוי של כה"ג ע"כ פוסק הר"מ כן אבל באנא דאין זה סברא רק גזה"כ אין לנו בשאר וידוים רק בכה"ג ביוה"כ וד' הר"מ צ"ע. גם מ"ש זה נכון וברור דאם עושה תשובה על עבירה א' אין סברא לומר חטאתי עויתי פשעתי רק כמו שיודע היאך הי' העבירה כך מתודה עליה. ובד"ז דמקדים חטא לעון הוא כחכמים ביומא ויש מי שפוסק כר"מ ע' טאו"ח הלכות יוה"כ. ובאמת נראים דברי ר"מ תמוהים כקושית חכמים וכי מאחר שהתודה על הזדונות כו' ובדרוש לשבת שובה ישבתי דברי ר"מ בטוב טעם בעזהשי"ת ואכ"מ. וצריך לפרט את החטא בינו לבין קונו ית' שנא' אנא חטא כו' ויעשו להם אלהי זהב והיא פלוגתא ביומא ריב"ב ס"ל צ"ל ור"ע פליג וסובר דא"צ לפרט ודריש האי קרא לענין אחר ע"ש בדף פ"ו ע"ב והר"מ פוסק כריב"ב ולא כר"ע אף דהלכה כר"ע מחבירו. ע' בכ"מ ובב"י בטאו"ח ה' יוה"כ. והנה דבריו לע"ג להמעיין בסוגיא וע' מג"א שם. גם נלע"ד דריה"ג סובר דצריך לפרט דמבואר ביומא דל"ו ומתודה על חטאת עון חטאת ועל אשם עון אשם ועל עולה כו' ואי אינו מפרט א"כ מתודה על כל קרבן בשוה חטאת כו' וא"כ סובר דצריך לפרט וגם ריב"ב סובר כן. א"כ אפשר דאין הלכה כר"ע מחביריו. וע' בס' תורת חסד מביא דהרבה סוברים הלכה כר"ע אף מחביריו. והנה בדרך כלל פסק הר"מ דעבירות שבין אדם למקום ב"ה אל יפרט ברבים ולא יגלה אותם רק בינו לבין קונו ית' יפרט החטא. ועבירות שבינו לחבירו יפרסם ברבים החטא ועשיית התשובה ע"ש. ומה שיש לפלפל בסוגיא זו אכ"מ. ויש שיטות שפסקו כר"ע דא"צ לפרט החטא עיין כ"ז בר"מ ובכ"מ ובטאו"ח הלכות יוה"כ ואפי' בחטא מפורסם בינו ובין המקום ב"ה נראה מדעת הר"מ דאין לפרסמו ברבים רק בינו למקום ב"ה ע"ש. וע' בס' ים סדר למשנה מביא מקשים על הר"מ כאן שסובר דצריך לפרט ממה שהביאו בתוס' גיטין ירושלמי המודר הנאה מחבירו בפניו אין נשאל אלא בפניו ר"י אומר מפני הבושה וריב"ל אומר מפני החשד ואתא הדא פלוגתא כהדין פלוגתא דתני' יום הכפורים צריך לפרט את מעשיו דריב"ב ר"ע אומר א"צ לפרט את מעשיו מ"ד כאן מפני הבושה סובר דצריך לפרט שחטא כדי שיתבייש יותר ומ"ד נופני החשד שלא יחשדוהו שעובר על נדרו ולכך לא יפרט מעשיו שלא יחשדוהו בשאר עבירות כו'. ובפ"ו מה' שבועות נראה דסובר כמ"ד מפני החשד א"כ א"צ לפרט מעשיו והיאך פסק כאן דצריך לפרוט ודבריו סותרים זא"ז ע"ש מה שפלפל בזה. וא"י מאי קשיא ליה הא הר"מ סובר באמת כאן דא"צ לפרסם ברבים ואסור הוא לפרסם רק בינו לבין קונו ית' יפרט ומאי חשד שייך אם אין שום אדם יודע ואצל השי"ת דמפרי' ל"ש חשד בשאר עבירות. וע"כ הירושלמי שתלה פלוגתתן זב"ז סובר דמ"ד צריך לפרט היינו ברבים ור"ע סובר דא"צ לפרט ברבים ושם שייך בושה וחשד אבל לפי פסק הר"מ דרק בינו לבין קונו יפרט אפשר דבושה שייך דכשמפרט יבוש יותר אבל חשד ליכא ולכן מפרט לפני קונו ית'. ואיני מבין הקושיא כלל ואין הירושלמי ת"י לפלפל בזה. ולומר כיון דמפרסם עבירות שבין אדם לחבירו שייך חשדא זה לא תלי בפלוגתא דודאי אף ר"ע סובר דצריך לפרסם ברבים דלא"ה במאי מוקים קרא דמכסה פשעיו לא יצליח. ע"כ בודאי בין אל"ח כ"ע מודים. וכל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב דרך רשע אינו כלום ודומה לטובל ושרץ בידו כ"ה בר"מ ופשוט. והנה ד"ז דצריך לפרט נפ"ל מן וידוי של מרע"ה דהתודה ופרט שכא' ויעשו כו'. והנה חזינן דיכול להתודות ע"י שליח דמרע"ה הי' שליח של ישראל ובודאי תשובה בלב היינו החרטה ל"ש ע"י שליח רק אם שב יכול לעשות שליח על הוידוי וכ"ה כאן בלשון הר"מ שעיר המשתלח לפי שהיא כפרה על כל ישראל כה"ג מתודה כו' וכן על הפר הי' מתודה על ב"ב ועל הכהנים מבואר דהוידוי יכול להיות על כל ישראל ע"י שליח. ומזה קשה על המהרי"ט שסובר דא"י להקדיש ע"י שליח דהוי מילי ולא ממסרי כו' דחזינן דיכול לעשות שליח על מילי וכבר דברנו כ"פ והדברים עתיקין ואכ"מ. ועיין בס' הנ"ל כתב הא דילפינן מוידוי של מרע"ה דהיה מפרט דהוא היה עומד בפני כלל ישראל והיינו כמ"ש דוידוי יכול להיות ע"י שליח. אך הקשה לפי דברי ר"י בירושלמי דמפני הבושה ע"כ סובר

דצריך לפרט ובמרע"ה שהי' מתודה בעבור ישראל מאי בושה שייך ע"ש שכתב דאפשר מפני הערבות היה ג"כ קצת חטא במרע"ה ועיין בש"ס דסנהדרין דמ"ג דדעת ר"נ דלא הי' ערבות במדבר אף על הנגלות עד שעברו ישראל את הירדן אך ר"י שם אומר בשם ראב"ש דדוקא על הנסתרות לא נענשו על הערבות עד שעברו את הירדן אבל על הנגלות נענשו במדבר אם כן ר"י נראה דסובר כן א"כ שפיר שייך ערבות דחטא זה הי' נגלה ושייך בושה :

אך באמת לסברא זו בודאי במדבר הי' החילוק דנסתרות א"י למחות ונגלות הי' יכול למחות א"כ בחטא זה בודאי מרע"ה לא היה יכול למחות כי לא ידע מזה כלל שהי' בהר ותיכף שירד עשה באמת דין בהחוטאים כמבואר בתורה א"כ בודאי לא הי' במרע"ה נדנוד חטא א"כ מאי שייך בושה וע"ש שכ' עוד תי' אחרים. וע' פר"ח ה' יוה"כ הקשה ק' היש סדר למשנה שהבאתי לעיל דכאן סובר צריך לפרט החטא ובהל' שבועות פוסק מפני החשד ותי' כמו שתירצתי לעיל. ורמיתי עוד בס' יסל"מ הנ"ל הקשה להירושלמי דר"י סובר צריך לפרט החטא מפני הבושה וזה דצריך לפרט ילפינן בש"ס ממרע"ה דאמר אנא כו' ויעשו להם אלהי זהב. והיאך מוכח מזה לשאר עבירות דלמא לא הצריכה התורה שיתבייש רק בעכו"ם דמבואר להדיא בסוטה דל"ב ע"ב דר"י אמר משום רשב"י דתקנו תפלה בלחש כדי שלא לבייש עוברי עבירה שהרי לא חילקה התורה מקום בין חטאת לעולה כדי שלא לבייש כו' ומקשה והלא שעירי עכו"ם דמכסיף דהיא נקבה וניכר. ומתרץ התם ליכסף כו' ופירש"י דהתורה הטילה עליו שיתבייש כי עון עכו"ם חמור מאוד. א"כ היאך יליף ר"י ממרע"ה דצריך לפרט מפני הבושה שאני התם דהי' עכו"ם ובעכו"ם ליכסף וכו' אבל בשאר עבירות מנ"ל. והנה בזה אפ"ל דלא היה חטא עכו"ם כמו שהאריכו מפרשי התורה דהיו רוצים מנהיג במקום מרע"ה ע' בדבריהם. אך באמת ר"י אומר בסנהדרין אלמלא וא"ו שבהעלוך נתחייבו ח"ו כו' ששיתפו ש"ש וד"א. נראה דסובר דהי' שמן עכו"ם ע"ש והיא קושיא גדולה. אמנם אחר הישוב נ"ק דשם מיירי לענין בושה לפני רבים כמבואר שם והתורה חסה על כבוד הבריות שא"צ להתבייש ובעכו"ם דעונשו גדול צריך להתבייש לפני הבריות ג"כ כדי שיתכפר לו אבל לפרוט בינו לבין קונו ית"ש אשר בטבע מתבייש אדם יותר כשפורט אף שהכל גלוי לפני השי"ת מ"מ טבע האדם דמתבייש יותר ושיתבייש בפני השי"ת זה ודאי סברא גדולה בכל חטא כיון שהמרה פי יוצר הכל ית' וית' יבוש מפניו ואין חילוק בין עבירה קטנה או גדולה הכל ראוי שנתבייש מפניו ית' ע"כ ילפי' שפיר ממרע"ה דלענין שיבוש מפניו ית' אין לחלק בין קטנה או גדולה ומדה טובה שיבוש מפני השי"ת כנ"פ. וע"ש בס' הנ"ל פי' אחר בהירושלמי. אך ק"ל על הר"מ דפוסק דאין לפרט חטא שבינו לבין המקום ית' ברבים שיתבייש כי הוא מיעוט כבוד שמים ובחטא שאינו מפורסם בודאי אסור לפרסם ברבים לכ"ע כמבואר כאן בסוגיא ולמה לא חילק דבחטא עכו"ם יפרסם כמבואר בסוגיא דסוטה והקב"ה מחל על כבודו כדי שיתבייש ויהי' לו כפרה וקבעה התורה שעיר' בעכו"ם כדי שיתבייש והשי"ת מחל על כבודו וכבוד שמים במקומו עומד אף בחטא של עכו"ם שאינו מפורסם הוא בשעירה. וא"א לומר דהסוגיא ביומא חולקת דגם בעכו"ם אין לפרסם מחמת מיעוט כ"ש הא זה מפורש בתור' דעכו"ם בשעיר' דנתפרסם והתורה הקפידה לפרסם דוקא. א"כ למה לא חילק הר"מ בין כל העבירות ובין חטא עכו"ם דבעכו"ם מלוה לפרט ברבים. וכן על הרי"ף ק' דכולהו ס"ל דעכ"פ חטא שאינו מפורסם בינו לבין המקום ית' אין לפרט. וכן הראב"ד פוסק דבאינו מפורסם אין לפרט ובאמת בסוגיא דסוטה מבואר דיש חילוק ולע"ג. גם ק"ל לפי המבואר בכאן ביומא ובר"מ הטעם דאין לפרסם ברבים מפני כבוד שמים כמפורש ברש"י ובר"מ דהוא מיעוט כ"ש ח"ו. א"כ למה מבואר בסוטה דלא חילקה התורה בין חטאת לעולה כדי שלא לבייש עוברי עבירה וגם התקינו תפלה בלחש מט"ז ומנלן דהוא שלא לבייש עוברי עבירה. וכן רשב"י סובר דמה"ט הוא דתפלה בלחש אמאי לא תלה הדבר בכבוד שמים כי הוא ח"ו מיעוט כ"ש כמפורש הכא ע"כ לא חילקה התורה ג"כ ורא"וי לנו יותר לחשוש לכבוד שמים ב"ה מכבוד בו"ד ע"כ תקנו תפלה בלחש ג"כ. ונלע"ד ברור דהנה המבואר כאן בסוגיא דאין לפרסם מפני כ"ש היינו במפרסם החטא בפרטות באיזה חטא שחטא אבל אם אינו מפרסם בפרט רק אומר חטאתי איזה חטא ומתודה אין זה מיעוט כ"ש כלל כיון דלא נתגלה החטא בפרטות. וז"ל הר"מ כאן פ"ב ה"ה במד"א כו' אבל עבירות שבין אדם למקום א"צ לפרסם ועזות פנים הוא לו אם גילה אלא שב כו' ופורט חטאיו לפניו ומתודה עליהם לפני רבים סתם כו'. מבואר להדיא דיכול להתודות לפני רבים סתם אלא לפרוט אינו רשאי חזינן דמיעוט כ"ש אינו אלא אם פורט החטא אבל סתם כיון דא"י לרבים איזה חטא אינו נוגע בכבוד שמים כלל וכ"כ מהש"ס ביומא ע"ש :

והנה במתודה סתם ברבים נהי דאינו מיעוט כ"ש מ"מ הוא בעצמו מתבייש שנתוודע שחטא דאין אדם מתוודה אא"כ חטא כמבואר מפני עוברי עבירה שמתוודין כו' א"כ הוא בעצמו נתבייש ותדע דרשב"י אומר דהתקינו תפלה בלחש כדי שלא לבייש עוברי עביר' ומסתמא סובר רשב"י כר"ע רבו וסובר דא"צ לפרט החטא א"כ הי' יכול להיות בקול רם ומתוודה סתם עכצ"ל דאף במתוודה סתם מ"מ מתבייש ע"כ התקינו בלחש כדי שלא לבייש עוברי עבירה עי' בפרש"י א"כ הכל נכון בס"ד דרשב"י אמר דתקינו תפלה בלחש כדי שלא לבייש ע"ע והיינו אף שאינו פורט החטא דמיעוט כ"ש ליכא מ"מ לא רצו חז"ל שיתבייש בעצמו כי

גדול

יתנחם עליו ויזהר ממנו יותר פעם אחרת לבל יהי' מכשול יכשל בו אחר שיאמר בפי' כזו וכזו עשיתי ונסתכלתי במעשי יהי' נגרר שלא ישוב לעשות כן ומתוך כך ירצה לפני בוראו ב"ה והאל הטוב החפץ בטובת בריותיו הדריכם בדרך זו יזכו בה. מדיני המצו' מה שאמרו ז"ל שהתשובה היא שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו מלבו וממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כדכתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ואחר כן יתודה עליו כלו' שיאמר דבר התשובה בפיו שנאמר ויעשו להם אלהי זהב וג"כ צריך להזכיר בפי' שלא ישוב לעשות החטא עוד שנא' ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר בך ירוחם יתום ואמרו ז"ל ששעיר המשתלח הי' מכפר כשעשה תשובה על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורו' בין שעבר עליהם בזדון או בשגגה בין שהודע לו או לא הודע לו אבל אם לא עשה תשובה אין שעיר המשתלח מכפר אלא על הקלות ומה הן הקלות ומה הן החמורו' עבירות שחייבין עליה' מב"ד או כרת וכן שבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת מן החמורו' הן ושאר מ"ע ול"ת שאין בהם כרת נקראות קלות
כנגד

גדול כבוד הבריות ולמדו מה"ת דלא חילקה התור' בין מקום החטאת לעולה כדי שלא יתוודע ברבים שחטא אף דאינו מיעוט בכ"ש כי על כמה עבירות בא החטאת כמבואר פ"א מה' שגגות עכ"פ הוא בעצמו נתבייש ולא חילקה התורה דלא הקפידה התורה שיתבייש דחסה על כבוד הבריות אף דאינו מיעוט בכ"ש וג"כ רוצה מקריב כשבה שלא לבייש א"ע ואם רוצה להקריב שעירה לבייש א"ע אין בכך כלום כיון דליכא מיעוט בכ"ש אם רוצ' לבייש א"ע אין בכך כלום אך התור' לא הקפידה שיתבייש דוקא. וע"ז מקשה ע"ז מא"ל דחזינן דהתור' הקפידה בשעירה דוקא שיתבייש ומתרץ דע"ז נכסף כו' וראוי לו שיתבייש ומ"מ מיעוט כ"ש ליכא כיון דלא נתפרט החטא ומי יודע אם עבד ע"ז הא שעיר' יכול להביא על כל חייבי חטאות ולאו דוקא על ע"ז א"כ א"י החטא וליכא משום מיעוט כ"ש ומ"מ מתבייש בעצמו וע"ז רלתה התור' שיתבייש כי גדול עונו מנשוא אבל לא מפני להקל העונש יבייש שיהי' ח"ו מיעוט כ"ש אך באמת ליכא מיעוט כ"ש דא"י על איזה חטא ומ"מ הוא בעצמו מתבייש ע"כ ניחא פסק הר"מ דאינו רשאי לפרט שום חטא ברבים מחמת מיעוט כ"ש וגם בע"ז אינו רשאי דהוא ודאי מיעוט כ"ש ח"ו וכי להקל ענשו ח"ו יוסיף על חטאתו פשע שיתחלל ח"ו ש"ש ע"י רק מתודה סתם כמו שאר עבירות אבל אסור לפרט וגם בסוטה אינו פורט כיון דשעיר' מביאין על כל המ"ג חטאים שנחשב שם בר"מ פ"א מה' שגגות ולא הוי מיעוט כ"ש בכך אבל לפרוט החטא בפרטות אסור אף בע"ז מפני כ"ש ושלא לפרט החטא רק להתודות ברבים נהי דהתורה לא הכריחה אותו לכך דלא חילקה ומ"מ אם רוצה להתוודות סתם ברבים בודאי יותר נכון כי עכ"פ מתבייש וכל העבירה אם מתבייש עליה מוחלין לו כיון דליכא מיעוט כ"ש ע"כ הר"מ בדרך עלה טובה כ' דמתוודה ברבים כיון דרשאי להתוודות יתודה ולא כ' דבע"ז יתוודה דוקא כדי שיתבייש דהוא נותן עלה על כל החטאים שיתוודה ברבים כיון דרשאי וע"ז בכלל ויתבייש ויכופר לו וזה נ"ב. הכלל דאין מיעוט כ"ש באינו פורט החטא ומ"מ בעצמו מתבייש ואינו מתבייש על חטא הפרטי רק נתבייש סתם שנודע שחטא איזה חטא כנ"ב והכל נכון בס"ד. ולפמ"ש מיושב קושית המ"א או"ח סי' תר"ז שהקשה עמ"ש רש"י בחולין ספ"ב גבי השוחט לשם חטאת ואם איתא דחטא בשוגג קלא אית לי' דמי שבא לידו דבר עבירה בשוגג אינו מחפה עליה כדי שיתבייש ויתכפר לו עכ"ל רש"י. והא בקרא כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וחטא היינו שוגג עכ"ל. ולפמ"ש נ"ק דהאי קרא דאשרי היינו שלא לפרסם החטא היינו בפרטות כמבואר כאן וכן בר"מ דיתודה סתם ברבים וטובה שלא נתפרסם דכתיב אשרי נשוי פשע א"כ שפיר פירש"י דאם איתא שחטא חטא שחייב חטאת ה"ז מתפרסם והי' לו קול עכ"פ שחטא כי אינו מחפה כדי שיתבייש דעכ"פ הי' מפרסם שחטא איזה חטא רק דלא הי' מפרסם איזה חטא חטא וע"ז קאי אשרי נשוי פשע כו' דלא לפרסם איזה חטא חטא שלא יהי' מיעוט בכ"ש אבל להתפרסם שחטא סתם בודאי כיון שאינו מיעוט כ"ש רוצה כל בעל תשובה לפרסם כדי שיתפרסם ויתכפר לו כיון שנפקחו עיניו ורוצה בתשוב' ומתיירא מפני העונש מוטב דליכסוף בעה"ז מליעול בכיסופא כו' ומדלית קלא בודאי לא חטא כלל ול"ק מה שהקשה המ"א דבסוטה אמרי' שלא חילק הכ' בין מקום חטאת לעולה שלא לבייש כו' ובאמת ל"ק דהתורה לא הכריחה אותו להתבייש אבל בוודאי אם רוצה להתבייש הרשות בידו דהתורה נתנה לו רשות להביא שעיר' ובודאי טובה יותר לפניו שיתבייש ע"כ מי שחטא קלא אית לי' דמפרסם כדי שיתבייש אע"פ שאין חיוב בדבר מ"מ טבע האדם הבע"ת שרוצה בכך ע"כ ה"ל קלא כנ"ל נכון וברור בס"ד. וקצ"ע על רש"י שפי' שמי שבא לידו דבר עבירה בשוגג אינו מחפה עליה כדי שיתבייש כו' נראה דבמזיד מחפה עליה ומנ"ל אפשר דבמזיד ג"כ אינו מחפה עליה אדרבא מתבייש יותר ונ"ל דמיירי התם בחטאת וחטאת בא על שוגג דוקא ע"כ נקט רש"י שוגג תדע דהא גם לשם אשם כשר ואשם ישנו במזיד כגון אשם ש"ח ע"כ דההוא ג"כ קלא אית ליה דגם עבירה במזיד רוצה שיתבייש יותר משוגג כדי שיהי' לו כפרה ומה שיש לפלפל שם בחולין אכ"מ. אך ק"ל לפמ"ש דגם בע"ז אסור לפרסם החטא בפרטות אף דעונשו גדול מ"מ איכא משום כ"ש ובאמת מלינו גבי ע"ז דהתור' גזרה לפרסם החטא בפרט כדי דנכסף ומחלה על כבודו וכ"ש במקומו עומד שהרי בע"ז כולם מביאים שעירה לחטאת אף מלך וכה"ג ובכל עבירות של חטאת מלך מביא שעיר וכה"ג פר וא"כ גבי מלך וכה"ג אם הם חטאו בעכו"ם ומביאים שעירה נתפרסם ברבים בפרטות החטא שחטאו בעכו"ם והוי מיעוט כ"ש ומ"מ ליותה התור' כן דנכסף אלמא בעכו"ם מלוה לפרסם כי היכי דנכסף וכ"ש במקומו עומד א"כ הדרא קושיתינו על הר"מ והראשונים שלא כתבו חילוק זה דבעכו"ם צריך לפרסם בכ"ע החטא בפרטות וצע"ג. וצריך לחלק דאפשר מלך וכה"ג דכל ישראל תלוים בם מחיל קוב"ה ליקרא דילי' בשביל כפרתן שיתכפרו דהיא כפרת כל ישראל אבל באדם אחר אין לפרט דהוי מיעוט כ"ש א"כ שפיר לא הביא הר"מ ד"ז ובמלך וכה"ג אין כ"מ האידנא וכשיחזיר לנו הקב"ה מלך וכה"ג ב"ב אז יעברו גילולים מן הארץ ויתוקן עולם במ"ש ולא יהי' עכו"ם בעולם ואף כי דיני התורה נצחית ודרוש וקבל שכר אף בדברים שלא יהי' כעה"ג ובן סו"מ וכדומה מ"מ כיון דכבר הביא הר"ס בפי"א מה' שגגות דמקריבין המלך וכה"ג שעירה בעכו"ם ממילא נשמע ד"ז דהם צריכים לפרסם חטאם בפרטות והנה

ד"ז כתבתי רק לעורר והפוך בה כו'. ועבירות שהתוודה עליהם פ"א ולא עשה שנית העבירה היא פלוגתא ביומא ת"ק סובר עבירות שהתוודה עליהם ביה"כ זה אסור להתוודות עוד עליהם ועליו נא' אם התוודה עוד הפעם ככלב שב על קיאו וראב"י סובר דה"ז משובח שנאמר וחטאתי נגדי תמיד ופוסק הר"מ כאן כראב"י. והכ"מ נ"ש דמשנת ראב"י קב ונקי וסותר לדבריו פ"ב מהכהב"ח דהר"מ שם גבי פגימת המזבח אינו פוסק כראב"י והכ"מ כ' דבברייתא אינו כלל הזה רק במשנה וע' מ"ל ובח"ל סי' יו"ד ובס' יסל"מ ובתורת חסד כלל ד'. ועלה בדעתי דאפ"ל אף דראב"י סובר דצריך להתוודות עוד מחמת וחטאתי נגדי תמיד היינו באותן עבירות שאין תשובה ויה"כ מכפר כפרה גמורה כגון חמורות דתולה ויסורין או מיתה ממרקין א"כ עדיין החטא לא נתכפר לגמרי צריך שיהי' לנגד עיניו אבל אם מתכפר לגמרי כגון בעשה ועשה תשובה דמוחלין לו לגמרי או בלאוים דיה"כ גומרת הכפרה ועבר עליו יה"כ כיון דנמחל לו לגמרי אפשר אף ראב"י סובר דא"צ עוד לזכור החטא כיון דנמחק לגמרי אך כיון דלא נזכר החילוק וגם הפוסקים לא חילקו נראה דבכ"ע אף שנתכפר לו לגמרי צריך לקיים וחטאתי כו' וכ"כ קלת מפירש"י שם ע"ש. וגם יש סבר' להיפך דאף רבנן דסוברים דא"ל לקיים וחטאתי כו' היינו באותם עבירות שנתכפרו לו לגמרי אבל בלא נתכפרו לגמרי גם רבנן מודים דצריך לקיים וחטאתי כו' אך כיון דאינו מבואר החילוק נר' דאין חילוק ולא נמנעתי לכתוב זה לעורר. ובס"ד נתחיל לכתוב חלוקי כפרה אם עבר על מ"ע ועשה תשוב' ע' ביומא ובשבועות ובזבחים דאינו זז משם עד שמוחלין לו. ואין חילוק בין שוגג למזיד בתשובה מוחלין לו ודוק' במ"ע שאין כרת כגון פסח ומילה. אבל ביש בו כרת נרא' דנחשב מן החמורות כמו א"ל שיב"כ ומב"ד ואין תשובה לבד מועלת וכ"ה להדיא כאן בר"מ פ"א ה"ד עבר אדם על מ"ע שאין בה כרת ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו כו' מבואר להדיא בדבריו דוק' בכל מ"ע שאין בה כרת מהני תשוב' לחוד. ו'איתי בס' תויה"כ כ' דאף בעש' שיב"כ תשובה מועלת ומיישב דעת הר"מ ובאמת מבואר להדיא בר"מ כמ"ש ויש לחלק קלת ע"ש בדבריו. והר"ס סתם כמו ר"י דעבר על עשה משמע דוקא עשה אבל לא לאו אף להנל"ע אינו בכלל עשה ואח"ז כ' עבר על ל"ת שאין בה כרת כו' תשובה תולה ויה"כ מכפר כו' כולל כל הל"ת נרא' ג"כ דאף לאו הנל"ע בכלל ל"ת הוא וגם אינו מחלק בין שאר לאוין שאין לוקים עליהם כגון לשאב"מ וכדומה. נרא' דסובר דוק' עשה אבל כל הל"ת אינו מועיל תשוב' לחוד ובאמת במשנה דיומא מבוא' דתשוב' מכפרת על קלות על עשה ועל ל"ת ועל החמורו' תולה עד יה"כ ור"י מוקי לה בלהנל"ע דהוי קלות חזינן דלהנל"ע עכ"פ הוי ג"כ בכלל דתשוב' לחוד מכפרת ובסוגי' דשבועות י"ב מבואר שם דר"י סובר דכל הל"ת נקראי' קלות והר"מ לפני זה פוסק כסוגיא דשבועות דכל הלאוים הם קלות חוץ מלא תשא ועבכ"מ דפוסק כר"י בשבועות דאמר כן אליבא דנפשי' גם נראה דסתם גמרא בשבועות דל"ט מבואר שם דכל הלאוין נקראים קלים חוץ מל"ת ע"ש ע"כ פוסק הר"מ כן א"כ נ"ל דהר"מ ס"ל דד' חלוקי כפרה שר' ישמעאל דורש פליג על משנתינו דמבואר דתשוב' מכפרת על ל"ת ג"כ או עכ"פ בלהנל"ע ור"י חולק וסובר דרק על עשה תשוב' מכפרת ולא על ל"ת והר"מ סבר כוותי'. והנה הטעם דעשה קיל מל"ת ע"כ אין הטעם דעל עשה עבר בשוא"ת ועל ל"ת עבר בקום ועשה דהא יש עשין כגון לאוין הבאים מ"ע דעובר בקו"ע וכן יש ל"ת שעובר בשוא"ת כגון לאוין שאב"מ וכאן מבואר סתם דיש חילוק בין עשה לל"ת משמע דבכל העשין מהני תשוב' אף שעבר בקו"ע ובכל הלאוין אף שעבר בלא מעשה ל"מ תשוב' לחוד ע"כ נ"ל דל"ת בכ"ע חמור מעשה ועבמשכ"ה בפתיחה האריך לפלפל בזה. הכלל דכאן מסתימת דברי ר"י נרא' דחילוק יש בין עשה שבתורה ובין ל"ת בלי טעם רק ל"ת חמור בכ"ע מעש' וכן משמע סתמא דש"ס שבועות י"ב דמבואר שם דקלות היינו עשה ול"ת ושעיר המשתלח מכפר ופריך האי עשה ה"ד אי דעביד תשוב' התניא עבר על עשה ועשה תשוב' לא זז משם כו' ולא פריך על ל"ת ג"כ דמבוא' במשנה דיומא דתשוב' מכפרת ע"כ סתמא דש"ס כר"י דרק על עשה תשוב' מועיל ולא על ל"ת ע"כ פוסק הר"מ כן וגם ראב"ע ור' מתיא בן חרש נרא' דסוברים כן ע"כ פוסק הר"מ כוותי'. אך מ"מ ק"ק דהש"ס בעצמ' מקש' על המשנה והיה יכול להקשות על מל"ת ג"כ כיון דבמשנה דיומא מבואר דגם על הל"ת מהני תשוב'. אך מ"מ נר' דרול' להקשות דאליבא דכ"ע על עשה מהני א"כ המשנה כמאן אבל מל"ת אין קושיא כ"כ דהיו יכולים לאוקמי כר"י דעל ל"ת ל"מ תשוב' וז"פ. והתוס' שם הקשו קושי' זו הא על ל"ת ג"כ מכפר כמבואר במשנ' דיומא ותי' דבשאר עבירות אין מוחלין לגמרי רק מקילין לו הדין. וזה נ"ע כיון דבמשנה דיומא כולל עשה ול"ת דתשוב' מכפר כר' דשוין הם. ולפמ"ש הוא פשוט דרוצה להקשות אליב' דר"י ג"כ דמשנה דלא כמאן אבל הקושיא מל"ת אין קושי' כ"כ דר"י סובר דל"מ תשובה כ"נ. עוד הקשו שם בתוס' מחגיגה ועי' חגיגה ד"ה ע"א מבואר שם אר"חב"פ כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד שנא' ולא ירעוני הא ירעוני מוחלין לו וכ' שם התוס' ד"ה האי בעוסק ש"ש כתיב דהו"ל ל"ת ופליגי דר"י פ"ב דיומא דאמר תשוב' תולה ויה"כ מכפר והיינו דכאן נר' דמוחלין בתשוב' בל"ת מבואר ג"כ בתוס' כמש"ל דר"י סובר בכל הלאוין אף דנל"ע וה"ה כל הלאוין שאין לוקין מ"מ אינו נתכפר בתשוב' לחוד רק עם יוה"כ דעוסק ש"ש
ה"ל

כנגד האחרות. ועכשיו בעונותינו שאין לנו מקדש ולא מזבח כפרה אין לנו אלא תשובה והתשובה מכפרת על העבירו' ואפי' הי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה שלימה באחרונה אין מזכירין לו שום רשעו שנא' ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו וגו'. במה דברים אמורים שהתשובה לבדה מספקת בעבירות שבין אדם למקום כגון האוכל דבר איסור או בועל בעילה אסורה וכן המבטל אחת ממצות עשה וכיוצא בזה אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל בחבירו או הגוזל ממונו או בכל דבר אחר שהזיקו שלא כדין בין במעשה בין בדיבור אין נמחל לו לעולם בתשובה בלבד עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו ועוד שירצהו ואם לא רצה חבירו להתרצות כבר אמרו ז"ל מה תקנתו ומענין המצוה כמו כן מה שאמרו בתוספתא שכ"ד דברים הם המעכבין את התשובה ושם מנו אותם החכמים ויתר פרטי המצוה יתבארו בפ' אחרון מיומא (הלכות תשובה פ"א). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר על זה ולא התודה על חטאיו ביוה"כ שהוא יום קבוע מעולם לסליחה ולכפרה בטל עשה זה ואוי לו לאדם אם ימות בלא וידוי ונשא עונו. ועיקר הוידוי שקבלנו מרבותינו ונהגו בה כל ישראל לאומרו בימי התשובה הוא אבל אנחנו חטאנו אשמנו וכו' ואמרו ז"ל בשבת פ' במה מדליקין מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין וכן במס' שמחות תניא נטה למות אומרי' לו התודה עד שלא תמות הרבה שהתודו ולא מתו והרבה שלא התודו ומתו והרבה שמהלכין בשוק ומתודין שבזכות שאתה מתודה אתה חי אם יכול להתודו' בפיו יתודה ואם לאו יתודה בלבו. וכ' הרמב"ן ז"ל שכך קבל מחסידים

ה"ל לאו הנל"ע ולאו הניתן לתשלומין ואין לוקין והדברים ארוכים והבאתי בח"ז ומ"מ כתבו דפליגי אדר"י מבואר דר"י סובר בכל ל"ת אף קלות כגל"ע וכדומה אין תשובה מועיל כמ"ש לעיל. עוד כ' התוס' ואיכא בריית' אחרת דאמ' על עשה ול"ת תשוב' מכפרת כו' וכוונתם דר"ח בר פפא פליג על ר"י וסובר כברייתא דאף על ל"ת מכפרת. ואין מובן לי למה צריכים התוס' לכתוב דאיכא ברייתא והיינו בריית' ביומא שם דתשובה מכפרת על עשה ועל ל"ת הנל"ע ועוסק ש"ס הו"ל נל"ע למה לא הביאו דהוא משנה שם דתשובה מכפרת על עשה ול"ת דיש במשמע דאף על ל"ת גמור תשובה מכפרת ואף לר"י דמוקי לה להמשנה בנל"ע על כל פנים בלאו הנל"ע דתשובה לחוד מכפרת מבואר במשנה ולמה מביאי' תוס' הברייתא'. והתוס' בשבועות הקשו על דמקשה מעשה דלא זז משם ולא מקשה מל"ת ג"כ ומשנה דיומא דמכפרת על עשה ול"ת. ולכאור' כיון דמשנה דיומא אוקמי' ר"י בלאו הנל"ע ובלאו גמור אינו מכפר א"כ כאן בשבועות אפשר מיירי בל"ת גמור. אך באמת למאי דמוקי שם בלאו הנל"ע דהשתא ל"ת עשה מבעיא ה"נ כאן בשבועו' דמבואר דקלות היינו עשה ול"ת ג"כ קשה השתא ל"ת כו' וצריך ג"כ לאוקמי בנל"ע א"כ מקשים שפיר למה הקשו מעשה הא גם בל"ת כה"ג כגון דנל"ע ג"כ תשובה לחוד מכפרת. אך באמת משנה דשבועות מיירי בל"ת גמור דבשלמא ביומא מבואר קלות היינו עשה ול"ת וחמורות תולה ונוכל לאוקמי' הל"ת בנל"ע והחמורות היינו לאו גמור כמבואר שם אבל כאן דמבואר במשנה ומוקמי' קלות עשה ול"ת וחמורות מבואר דהיינו כריתות ומב"ד א"כ בפי' איתמר דל"ת היינו אפי' ל"ת גמור והם בכלל קלות וכ"ה בר"מ וכ"כ הכ"מ דכאן בשבועות חולקת המשנה על משנה דיומא דשם מבואר דנל"ע היינו קלות לדברי ר"י וכאן אף ל"ת גמור ה"ל בכלל קלות ע"ש א"כ ק"ק מאי מקשים התוס' משם אך אפשר התוס' מקשים ממ"ד ביומא דגם ל"ת גמור' היא בכלל המשנה שמכפרת דאמרי' שם תנאי הוא ע"ש א"כ מקשים למ"ד דס"ל כן ע"ש. עכ"פ התוס' בחגיגה דמיירי שם בנל"ע ל"ע דלא מייתי מהמשנ'. עכ"פ זה מבואר בתוס' דר"י פליג וסובר דדוק' בעשה תשובה מכפר ולא על ל"ת אפי' נל"ע וה"ה אב"מ וכדומה כל הלאוין שאין לוקין מ"מ אין תשוב' מכפרת וכ"ד הר"מ כמ"ש. עוד תי' התוס' בחגיגה כמו שתי' בשבועות דיש חילוק בין מוחלין לו וכאן תולה וע"ש מה שסיימו ודבריהם לע"ק. וראיתי בס' ט"א שם כ' ע"ד התוס' שכתבו דפליג על ר"י דלר"י דלר"י אין מכפר בתשוב' על ל"ה כו' כ' הוא דל"פ דר"י דאמר עבר על עשה לא זז משם כו' ועבר על ל"ת דתולין והיינו כמשנה דשם דבכלל עשה ה"ל לאו הנל"ע ועוסקי ש"ס ה"ל לאו הנל"ע או אב"מ כו'. ואיני מבין כיון דבמשנה פורש עשה ול"ת אע"פ שמוקמינן דמיירי בנל"ע מ"מ פורש דמכפר על ל"ת ור"י אמר שהם עבר על עשה כו' ועבר אל"ת ג"כ שהם נראה דדוקא עשה ולא ל"ת אף שאין לוקין וכן בכלל ל"ת כל הל"ת אף דנל"ע וכדומה דלא הוי מסתם סתים כיון דבמשנה מפורש רק דה"ל קלות וחמורות אבל ל"ש דליהוי ל"ת דאין לוקין בלשון עשה. ע"כ נראה ברור דר"י פליג על המשנה ולדקו דהתו"ס דרחב"פ פליג על ר"י וסובר כמשנה וברייתא דשם דמכפר על לאו הנל"ע אבל ר"י ודאי לא ס"ל כן וכן מבואר דעת הר"מ דהו"ל לפרש ע"כ בודאי פוסק דאין חילוק רק בין עשה לל"ת אבל כל הל"ת שוים כנ"ב ונכון. וגם התוס' שבועות דמקשי' על ל"ת גמור ממשנה דיומא כנ' דס"ל דכל הל"ת שוים כמ"ש. ונרא' דאף להבריית' ביומא דתשובה מכפרת על לאו הנל"ע ודעת הט"א דגם ר"י סובר כן דל"ד נל"ע ה"ה כל הלאוין שאין לוקים עליהם לאו שאב"מ ולאו שבכללו' כמ"ש בט"א כאן. מ"מ נר' דלאו שניתן לאזהרת מב"ד דג"כ אין לוקין ה"ל בכלל לאוין שלוקין דהא דאין לוקין הוא מפני חומרתו כידוע וכ"כ האו"ת בסי' ל"ד לענין הפסולים לעדות דאע"פ שכל לאו שאין בו מלקות אינו נפסל מה"ת מ"מ לאו שניתן לאמב"ד פסול דחמור ה"כ כאן וז"פ. ולפמ"ש דלר"י בכל לאו אינו מועיל תשובה הא דאמר רבא ר"ז האי עולה דורון היא אי דלא עשה תשוב' כו' ואי דעשה תשוב' שהניא עבר על עשה לא זז כו' הא ביומא מבואר דעולה מכפרת על עשה ועל לאו הנל"ע ע"ש בדל"ז וכ"פ הר"מ פ"ג ממעה"ק א"כ בלאו הנל"ע ל"מ תשוב' לחוד רק עולה מכפרת עם התשוב' א"כ מאי א"ר דהיא דורון כיון דבאה לכפרה. ולו' דרבא אומר דעולה על עשה הו"ל דורון זה דוחק דהאמר סתם עולה והו"ל לפרש. וצ"ל דרבא ס"ל כהמשנה ביומא דגם על לאו הנל"ע מהני תשובה לחוד דלא כר"י והא דנקט עבר על עשה כו' ל' הברייתא נקט ולאו הנל"ע בכלל. אך להתוס' בשבועות וחגיגה שמחלקין בין עשה אם עשה תשוב' מוחלין לו מיד ובמשנה דיומא דתנן דתשובה מכפרת על ל"ת ג"כ אינו רק להקל לו מן הדין ע"ש א"כ כיון דתשוב' אינו מכפר כפרה גמורה ובעולה כתיב ונרלה כו' לכפר עליו והו"ל לענין זה כחטאת וכל הקרבנות מכפרים כפרה גמורה ומבואר להדיא דעולה בא על לאו הנל"ע ג"כ א"כ בכה"ג עולה לאו דורון היא דתשובה ל"מ לגמרי ונתכפר בעולה (ועכצ"ל דרבא ס"ל דהמשנה דיומא מיירי אפי' בלאו גמור תשוב' מכפרת לגמרי) וצ"ע. ויש להסתפק בעבר עבירה שיש בה לאו ועשה כגון חילול י"ט ואכילת טמאים דיש

בהם לאו ועשה ויש הרבה וא"ל לפרט אם עבר על עביר' כזו אם העברת העשה נמחל לו בתשוב' לבד כמו כל עשה אך הלאו לא נמחל לו עד יה"כ או כיון דיש לאו ג"כ העשה חמור ואין מתכפר לו בתשוב' לחוד אף על העשה דה"ל כמו לאו וכה"ג מפלפלין התוס' חולין קמ"א דדעת ריב"א לענין לדחות ל"ת ועשה הל"ת נדחה והקשו לדבריו ובקדושין ל"ד כתבו דאף הלאו אלים כיון שיש בו עשה ועי' בסוגיא דהואיל בפסחים וגם מפלפלים לענין נשים אם חייבין במ"ע שהזמ"ג היכי שיש לאו ג"כ והובא בח"ז כ"פ א"כ ה"נ אפשר כיון שיש בו לאו העשה ג"כ חמור דלא נתכפר בתשוב'. ויש להביא ראי' מגמ' דשבועו' שהבאנו דמבואר במשנה דקלות היינו עשה ול"ת וחמורות היינו כריתות ומב"ד ומקשה בש"ס האי עשה ה"ד אי דעביד תשובה לא זז משם כו' ובאמת נוכל לו' דמיירי בעשה ול"ת כא' דרצה לאשמועינן דהם קלות ותשובה ל"מ אף על העשה ע"כ צריך השעיר לכפר אע"כ בכ"ע מועיל תשובה על העשה דלא אלים מחמת הלאו ויש לפלפל בזה לענין שהבאתי בשם התוס' ואכ"מ רק לענין תשוב' מוכח מכאן דהעש' אינו אלים יותר והוי כמו כל עשה שמתכפר בתשובה לחוד. הב' מה"ל שלר"י עבר על ל"ת ועשה תשובה תשובה תולה ויה"כ מכפר וכ"כ הר"מ וכבר כתבנו דנר' דר"י סובר בכל הלאוין אף דאין לוקין כגון נל"ע וכדומה וכ"ד הר"מ דלא חילק וכבר כתבנו דדעת הט"א דר"י לא פליג על המשנה ובמשנה מבואר דהל"ת דאין לוקין א"ל יה"כ והלוקין עליהם צריך יה"כ ור"י ג"כ סובר דעל הל"ת שלוקין תשובה ויה"כ מכפר ואין מבואר בדברי ר"י חילוק בין שוגג למזיד נראה דשוים דאף בשוגג צריך תשובה ויה"כ ובמזיד ג"כ מכפר תשוב' ויה"כ. ונרא' דאם עבר עבירה שיש בה מלקות ולקה נתכפר בתשובה עם המלקות וכ"כ מלשון הר"מ פ"א דחייבי מלקות אין מתכפרין בלקייתן עד שיעשו תשוב' נראה דאם עשו תשובה נתכפרו בלקייתן לבד ואין צריך יה"כ וגם לא גרע מיסורים ויסורים דמלקות הו"ל יסורים בודאי א"ל יה"כ כנרא' מהש"ס דיומא דשלשה חלוקי כפרה הם ותשובה אינה מהחילוקים דצריך תשובה עם כל הכפרות אבל חוץ תשובה אין כפרה א' צריכה לחברתה אם כן בנלקה בודאי נתכפר עם התשובה בלא יה"כ וז"ב ופשוט רק ר"י מיירי היכי דלא נלקה כגון בשוגג או בלא התראה או בזה"ז תשובה בעלמא אינו מועיל ועם יה"כ מכפר כנ"פ וע' בשבועות ד"ח. והנה שבועת שוא היינו לאו דלא תשא אינו מבואר בדברי ר"י חילוק נרא' דדינו ככל הל"ת שאין מועיל תשובה לחוד רק עם יה"כ מכפר אף על לאו דל"ת וכ"נ מדברי הר"מ שלא חילק וע"ש בסוגיא דיומא דר"י מוקי המשנה דתשובה מכפרת על עשה ולא תעשה היינו נל"ע ועל ל"ת גמורה אין תשובה מכפרת ופריך ע"ז מברייתא דאלו הן קלות חוץ מלא תשא ומתרץ לא תשא וכל דדמי לי' היינו שאר ח"ל דלוקין וכן מתרצין עוד ברייתות א"כ לפ"ז כל ח"ל שוים עם ל"ת דאין תשובה לחוד מכפרת אבל עם יה"כ מכפרת וזה בכלל חמורות שבמשנה שם דמבואר דעל החמורות תשובה תולה ויה"כ מכפר ובבריית' א' מבואר לפי שנא' (בחורב) [בעוס'] תשוב' ונקה יכול לא תשא עמהם ת"ל לא ינקה יכול אף שאר ח"ל כו' ת"ל אשר ישא את שמו כו' שמו הוא דאינו מנקה אבל מנקה שאר ח"ל חזינן דל"ת חמור משאר ח"ל ובאמת שם ר"ל דכל ח"ל סגי בתשובה לחוד ול"ת חמור ע"ש ברש"י ג"כ דאין מועיל תשוב' לחוד אבל לפי מה דפסקינן דכל ח"ל ל"מ תשוב' לחוד רק עם יה"כ נראה דשבועת שוא ג"כ דינו הכי דתשוב' עם יה"כ מכפר ע"ש בסוגי' דלכ"ע הוי בכלל חמורות דמשנה דתשובה ויה"כ מכפר. והר"מ בפ"א כ' לענין כפרת שעיר המשתלח דאלו הם קלות עש' ול"ת וחמורו' היינו כריתו' ומב"ד ושבועות שוא עי' בלשונו נרא' דש"ש הם בכלל כריתות ומב"ד אם כן אין מועיל תשובה ויה"כ כמשי"ת לקמן בס"ד דכומב"ד ל"מ תשובה ויה"כ. אך אין ראי' דלענין כפרת שעיר המשתלח דסובר כר"י בשבועו' דכל הל"ת אם הם קלות לא כסתם משנה ביומא דמוקי בנל"ע עכ"מ א"כ כיון דמבואר דל"ת חמור היא בכלל החמורות ככומב"ד דנקראים שם חמורות אבל כאן אם נאמר דר"י אינו חולק על המשנה כדעת הרב בעל ט"א א"כ עשה שר"י אמר היינו עשה ולאו הנל"ע היא בכלל עשה והם הקלות שבמשנה ול"ת שר"י אומר היינו החמורות שבמשנה א"כ ה"ל לא תשא וכל דדמי לי' א"כ אין ל"ת חמור מלאו שיש בו מלקות ותשובה ויה"כ מכפר ואם נאמר דר"י חולק על המשנה א"כ אינו פורט כלל חומרא בש"ש יותר מכל הלאוין א"כ נראה דתשוב' ויה"כ מכפרין אף ש"ש וגם הר"מ מסתם סתים ליה כאן אך בשבועות דל"ט מבואר איזה קלות עשה ול"ת חוץ מל"ת. חמורות כרת ומב"ד ולא תשא עמהם משוי לאו דלא תשא עם כומב"ד א"כ אין תשובה ויה"כ מכפר והר"מ סמך אמ"ש בפ"א דש"ש הם חמורים ככומב"ד מש"ס הנ"ל א"כ כל הלאוין תשובה ויה"כ מכפרין וש"ש אין מכפר ויש לה דין כומב"ד ומבואר בסמוך בס"ד. וכבר כתבתי דכ"ז אם אינן בני מלקות וקרבן אבל אותן שהם בני מלקות וקרבן נתכפר להם במלקות או בקרבן וא"ל יה"כ וגם יה"כ אין מכפר כפרתן דח"ק או חייבי עונשים אחרים אף דעבר עליהם יה"כ לא נפטרו מעונש ב"ד או קרבן רק כ"ז מיירי באינן בני קרבן ועונש בכה"ג הם חלוקי

מחסידים ואנשי מעשה לסדר וידוי של שכיב מרע כך הוא . מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שרפואתי בידך ומיתתי בידך יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי לפניך ותן חלקי בגן עדן וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים . ותזכור הסדר הזה לומר חטאים תחילה ואח"כ עונות ואחר כך פשעים כמו שזכרנו חטאתי עויתי פשעתי לפי שכבר חלקו בזה בגמ' ר"מ וחכמים ור' מאיר סבר דאיפכא הוא דאמרינן כמו שאמר משה נושא עון ופשע וחטאה והלכה כחכמים דסברי שהחטאים מזכיר תחילה וטעם הענין מפורש בגמרא :

להביא

חלוקי כפרה שכתבנו ושנכתוב בסמוך בס"ד. וכ"ז מבואר בכריתות ושבועות ד"ח דחטאים שהם בני קרבן או איזה עונש אחר בידי אדם אין יה"כ ושעיר המשתלח מכפרין רק כפרתן שכתבה התורה ובודאי א"צ יה"כ ג"כ כי התורה מה שקבעה כפרה זה היא הכפרה רק אותם שאין להם כפר' או בזה"ז ע"ז נשנו הד' חלוקי כפרה וע' תוס' שבועו' בסוגיא שם דמביאין ברייתא דיה"כ אינו מכפר אלא סוף היום ע"ש. ובס' תויה"כ הקשה מאי נ"מ דתולין עד יה"כ ולא נתכפר מיד הא יה"כ יכפר לו ואי דמת קודם יה"כ הא מיתה מכפרת ומאי נ"מ ע"ש. ואפ"ל לפי מה שמבואר בש"ס דמעביר ראשון ראשון ויש הרבה שיטות בזה ולהשיט' דשני עונות הראשונים מוחלין בלא תשובה והחשבון מן השלישי ואילך וי"ל הא דמחשבין מג' ואילך היינו בלא נתכפרו הראשונות כגון דלא עשה תשובה או איזה עבירה שלא נתכפר לו כדינא דל"מ תשובה לחוד אז מ"מ מוחלין על ב' עבירות הראשונות ומתחילין לחשוב מהג' והא ראי' דמבואר בש"ס ועון עצמו אינו נמחק כו' אי איכא רובא עונות אף הראשונות נחשבים מוכח דמיירי דלא נתכפרו לו (והרא"ש יש לו שיטה אחרת בזה אך צריך אריכות לברר השיטות ואכ"מ) דאי נתכפרו היאך עונשין אותו ומאי ועון אינו נמחק אבל אם דרך משל עבר על מ"ע ועשה תשובה כהוגן ונתכפר לו ואח"כ עבר עוד ועשה תשובה ואח"ז עשה פ"ג עבירה בודאי הג' נחשב ראשון ונוהג במדה זו להעביר ראשון כי היאך נחשב הראשונות מ"ל [לא] חטא בפ"א מעולם או עשה תשובה ונתכפר ה"ל כאילו לא חטא עתה רק פ"ר ונחשב מן העון עתה וז"ב. א"כ נ"מ במאי דלא נתכפר לו עד יה"כ דאותו עון נחשב כגון אם היא עבירה ראשונה ועשה עד יה"כ עוד ב' עבירות האחרון נחשב דה"ל חטא ג' ונענש אם לא עשה תשובה כהוגן כיון דהראשון לא נתכפר לו נחשב שפיר ומונין ראשון ממנו אבל בעבירה שנתכפר לו לגמרי בודאי אינו נחשב כלל והו"ל שני ראשון ואם גם השני נתכפר בתשוב' כהוגן הג' נחשבת לראשון וכן הרבה פעמים. הכלל אם נתכפרו הראשונות לגמרי אין מונין הראשונות כלשון הש"ס ועון כו' והיאך אם נתכפר יהי' לו עונש אבל בלא נתכפר מונין ראשון ושני ואף אם נאמר דאין עונשין על העשה ותולין מ"מ עכ"פ החטא הג' נחשב לו כנ"ב. הג' מח"כ ומב"ד וכבר כתבנו דשבועת שוא ג"כ בכלל וה"ה עבירות שיש בהם מב"ש ויבואר לקמן הכל הם חמורות ומבואר בגמרא דתשובה ויה"כ תולין ויסורים ממרקין וכ"כ הר"מ וכבר כ' לעיל דנראה דא"צ יה"כ כמו שפירש"י דתשובה היא עם כולם אבל הג' כפרות אין א' צריך לחבירו א"כ בתשובה ויסורין נתכפר לו אף בלא יה"כ אך אשמועינן דאף עם יה"כ לא נתכפר לו אבל בתשובה עם יסורין א"צ יה"כ. אך מלשון הגמ' ויסורים ממרקין והיינו גמר וכ"ה לשון הר"מ תשובה ויה"כ תולין ויסורין גומרין הכפרה כו' מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבאו כו' נראה דתשובה ויה"כ ג"כ מכפרין קצת רק לא נגמר הכפרה רק ע"י יסורים א"כ אפשר דצריך יה"כ ג"כ לכפר קצת ואז ע"י יסורים נגמר הכפרה וכן מביא ביפ"מ בשם הירושלמי דתשובה ויה"כ מכפרין קצת ע"ש. אח"ז ראיתי באגדת ירושלמי עם פי' היפה מראה מבואר שם דעבר על כומב"ד תשובה ויה"כ מכפרין מחצה ויסורים מכפרים מחצה ובח"ה תשובה ויה"כ מכפרין שליש ויסורין שליש ומיתה שליש וע"ש ביפ"מ שכתב דלש"ס דידן אין היסורים צריכין ליה"כ ואין מיתה צריך ליה"כ וליסורים ולהירושלמי כ"א מהג' שוים בכפרתם ואותם החמורות מיסורים ואילך צריכין ליה"כ אך בש"ס דידן ג"כ צ"ע הלשון ממרקין נראה דגומרין בצירוף אחר ולא קאמר כמו קודם יה"כ מכפר הו"ל ג"כ לומר תשובה ויה"כ תולין ויסורים מכפרין אח"ז כולם תולין ומיתה מכפרת וגם לשון הר"מ גומר נראה כן א"כ אי הוי הר"מ ס"ל כהירושלמי היה כותב כן בפירוש וצ"ע כעת. עוד ראיתי ביפ"מ שם שכתב דבכומב"ד דתשובה ויה"כ תולה דוקא עם יה"כ אבל תשובה לבדה אינה תולה כלל בחמורות לש"ס דידן דאי לא למ"י נ"מ נקט תשובה ויה"כ תולין וכן בח"ה נקט תשובה ויה"כ ויסורי' תולין מוכח דתשובה לבד אינו תולה בחמורות ובח"ה אף עם יה"כ אינו תולה ע"ש. ולענ"ד אינו דקדוק דנקט רבותא בחמורות תשובה ויה"כ תולין כו' היינו דנ"כ היא כפרה מ"מ אין כח לתלות ובח"ה אפי' יסורים תולין ומ"מ מסתברא דבתשובה לבד תולין ג"כ רק אפי' עם עוד כפרות אין מועילין לכפר רק כמו שמבואר כ"כ. עוד ראיתי שם שמביא הקושיא שהבאנו לעיל מאי נ"מ תשובה תולה ויה"כ מכפר ותי' דמיירי דביני לביני חזר מתשובתו ע"כ יה"כ מכפר ואין זה סברא אללי כלל אם חזר מתשובתו בודאי ה"ל כאילו לא שב ואין יה"כ מכפר כנ"פ ואין זה סברא כלל דחזרה מהתשובה מ"מ יהיה מועיל. ועיין לעיל מה שתירצתי. הד'. ח"ה תשובה ויה"כ ויסורים תולין ומיתה ממרקת והנה לפי הש"ס דילן נוכל לומר דמיתה לחוד עם תשובה ג"כ ממרקת כמ"ש לעיל בסמוך אך הלשון ממרקת נראה דגומרת ובירושלמי מפרש דתשובה ויה"כ מכפרת שליש ויסורים שליש ומית' שליש כמ"ש לעיל וגם לענין התשובה לחוד אם תולה הכל כמ"ש בסמוך. והנה בשני חלוקות הראשונות היינו קלו' בתשובה לבד והיינו עשה ול"ת שנל"ע ול"ת גמור עם יה"כ כתבנו לעיל דאפשר ר"י לא פליג על משנתינו דעשה דקאמר נל"ע בכלל עי' לעיל. אבל בלאוין החמורות שר"י מצריך יסורים ולא"ה מיתה נראה דפליג דבמשנה מבואר סתם על החמורו' ונרא' דבכל החמורות אף כומב"ד וח"ה בכלל ומ"מ מבואר דתשובה ויה"כ מכפר וגם מדכולל המשנה מיתה עם יה"כ כמבואר במשנה מיתה ויה"כ מכפרת עם התשובה נראה דכפרתן שוה כשם שמיתה מכפרת על כל החמורות כך יה"כ ע"כ נראה דר"י חולק על המשנה והר"מ פוסק כר"י דראב"ע ור"מ בן חרש סוברים כותיה וגם בירושלמי מחשב ר"ע עמהם ופוסק הר"מ כותי'. וגם לפי גמרתינו דמוקי המשנה אפי' כרבי ויה"כ לא בעי תשובה בודאי חולק ר"י דסובר תשובה עם כ"א והר"מ פוסק כותי' ומדברי הר"מ מבואר דעבר על עשה שאין בה כרת ועשה תשובה כו' נראה דעשה שיב"כ ה"ל בכלל ח"כ וסתמא מבואר עבר על כומב"ד כו' ולא נזכר חילוק בין עשה לל"ת מבואר דהוא בכלל כומב"ד ואין לנו מ"ע שיש בה כרת רק שנים פסח ומילה. והר"מ פ"א מה' מילה ה"ב כתב וז"ל וכל יום שיעבור עליו משיגדיל ולא ימול א"ע ה"ה מבטל מ"ע אבל אינו ח"כ עד שימות והוא ערל במזיד עכ"ל וכונתו מ"ש במזיד היינו אם נאנס אח"כ כגון שנחלה וא"י למול ומת אין עליו ח"כ כי אינו ח"כ רק במת והי' מזיד עד המיתה חל עליו ח"כ היינו כרת הנפש רח"ל אבל כ"ז שהוא חי א"ע בכל יום רק בעשה כמפורש בדבריו א"כ מל עצמו על העבר מהני תשובה לחוד ואפי' לא מל עצמו כגון שנחלה מ"מ אם עושה תשובה מתכפר דלא עבר רק על העשה וא"כ במילה לא משכחת שלא יתכפר לו בתשובה לחוד דכ"ז שהוא חי מהני תשובה רק לאח"מ נתחייב בכרת ואז ל"ש תשובה כי אין חשבון כו' וח"ו מקבל עונשו. אבל בחייו מהני תשובה לחוד וכגון דמל עצמו או שא"י למול דאל"ה לא הוי תשובה דטובל כו' וז"פ:

אך בפסח אם לא עשה פ"ר ופ"ש במזיד ח"כ והו"ל עשה שיב"כ וכן אם הזיד בראשון ושגג בשני מ"מ ח"כ כמבואר בר"מ פ"ה מה' ק"פ וכן אם שגג בראשון והזיד בשני ג"כ ח"כ כמבואר שם ואם הזיד בראשון ומת קודם השני עבר ג"כ על עשה שיב"כ כי ח"כ על הראשון כו' ע"ש בר"מ ותבין. הכלל לדעת הר"מ ל"מ עשה שיב"כ רק פסח ולא מילה אך דעת הראב"ד בה' מילה דכל יום איכא כרת רק נפטר במל עצמו א"כ גבי מילה שייך ג"כ זה ע"ש. ויש מ"ע שיש בהם מב"ש כמבואר בר"מ פי"ט מה' סנהדרין שלא רחוץ ידים ורגלים. וכובש נבואתו. ונביא העובר ע"ד עצמו. וכבר כתבתי דמב"ש הוי ככומב"ד א"כ זה ג"כ בכלל. וראיתי בס' עשרה מאמרות מאמר חיקור דין פח"י כ' ג"כ דמב"ש הם חמורים כמו כומב"ד ע"ש שמפלפל הרבה בדין חלוקי כפרה ולא עיינתי בדבריו ואני אתהלה לאטי ובאתי רק לעורר. ועיין בס' יפה מראה ביומא חקר הא דמיתה ממרקת אי דוקא מיתה בלא עת אבל מיתה כדרך כל האדם אינה ממרקת או בכ"ע ממרק וע"ש דמסיק בכ"ע ממרק וכן הדעת נותן. והנה בשבועות דף י"ג מבואר שם פלוגתא דרבי ורבנן רבי סובר על כל עבירות שבתורה אפי' ח"כ ומב"ד יה"כ מכפר בלא תשובה חוץ מג' עבירות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה אין יה"כ מכפר בלא תשובה רק עם תשובה אז יה"כ מכפר אף על ג' אלו ואם מיתה מכפר בלא תשובה על שאר עבירות ועל אלו ג' בתשובה כמו יה"כ אז אין דינו כיה"כ לא נתבאר שם בדברי רבי בפי' וביומא דמבואר במיתה מיתה ויה"כ מכפרין עם התשובה. ובגמ' מקשים ע"ז עם התשוב' אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי דתניא ר' אומר על כל עבירות שבתורה כו' בין לא עשה תשובה יה"כ מכפר כו' ותירץ אפי' תימא רבי תשובה כו' יה"כ לא בעי תשובה. והנה מקושי' המקשן דמקשה עם התשובה אין בפ"ע לא ונקט לשון עצמן בלשון רבים נראה דסובר דלרבי מיתה לא גרע מיה"כ ומקשה מברייתא דשם אף דאין נזכר מיתה רק יה"כ מ"מ זה סברא אלו דמיתה לא גרע מכפרת יה"כ אך מתירוץ התרצן שמתרץ רק מיה"כ ואמר דיה"כ לא בעי תשובה ולא נקט מיתה ע"כ נראה דוקא יה"כ ולא מיתה. אך יש לדחות זה וגם מצד הסברא נראה דמיתה ג"כ מכפר כיון דרבנן שם פליגי על רבי וסוברים דאין יה"כ מכפר בשאר עבירות בלא תשובה ומוקי לה קרא דהכרת כו' היינו דמיתה מכפרת בלא תשובה ולא יה"כ א"כ למה נשוה פלוגתא רחוקה בין רבי לרבנן דידוע כ"ה דיכולין להשוות פלוגתא של תנאים ואמוראים משווינן וכאן נאמר דרבי סובר דרק יה"כ מכפר בלא תשובה ולא מיתה ורבנן סוברים דרק מיתה מכפרת ולא יה"כ טוב לומר דכ"ע סבירי דמיתה הוא כפרה יותר רק רבי סובר דיה"כ מכפר וכש"כ מיתה ורבנן סוברים דדוקא מיתה ולא יה"כ ואין כאן פלוגתא רחוקה כ"כ. וכן מבואר בשבועות בתוס' שם ד"ה בעומד כו' בסוף דבריהם כתבו אבל לרבי מיתה ויה"כ בלא תשובה ממרקת לגמרי בשאר עבירות כו' מבואר להדיא בדבריהם דלרבי מיתה מכפרת ג"כ כמו יה"כ וכן נראה מהתוס' ביומא בסוגיא זו ד"ה עם דכללו מיתה ויה"כ כאחד ע"ש ומהיכן למדו רבותינו כן אך כמ"ש דלמה נשוה פלוגתא רחוקה ע"כ צ"ל כן וגם בלשון הש"ס דיומא נראה כן כמ"ש. אך קשה מאד אם נימא דרבי סובר דגם מיתה מכפרת בלא תשובה בשאר עבירות כמו יה"כ האיך אמרינן לקמן מודה רבי בכרת דיומא דאי לא לא משכחת לה כרת על עינוי ומלאכה דיה"כ מכפר ואמרי' אלמה לא משכחת לה דעביד בלילה ומת דלא אתי יממא לכפורי' לי' א"נ דאכיל אומצא וחנקתו והיינו דלא עבר רגע מיה"כ לכפר ליה ואי נימא דמיתה מכפר כמו יה"כ א"כ אכתי לא משכחת כרת דיומא או דיה"כ מכפר ליה או אם מת דלא היה שהות ביה"כ לכפר המית' מכפרת לו א"כ ע"כ צ"ל דמודה רבי בכרת דיומא אך אי אמרינן דמיתה לא מכפר לרבי ניחא ולפמ"ש וגם התוס' כתבו כן דלרבי מיתה מכפר כמו יה"כ צ"ע גדול מסוגי' זו. שוב האיר השי"ת עיני וראיתי במהרש"א שם שהקשה על רש"י שכתב שם דלרבנן מיתה מכפרת אחר יה"כ ומנ"ל לרש"י זה וכתב דמוכח דרבי סבירא לי' דמיתה לחוד אינה מכפרת מהאי דאכיל בלילה וחנקתו אומצא כמ"ש א"כ הוי סברות רבי ורבנן הפוכות דרבי סובר דיה"כ מכפר ולא מיתה ורבנן סוברים דמיתה מכפר ולא יה"כ ע"כ דעת רש"י דרבנן סוברים ג"כ דאין מיתה מכפר בלא יה"כ א"כ לא הוי פלוגתא רחוקה כ"כ עי"ש והנאני מאד שכוונתי לדעתו הקדושה דמוכח

דלרבי

דלרבי אין מיתה מכפר. אך התוס' כתבו שם בפירוש דמיתה מכפרת לרבי כמו יה"כ ל"ע מסוף הסוגיא דמוכח דלרבי מיתה לא מכפרא כמ"ש וגם קשה מנ"ל לרש"י כיון דחכמים ילפי מפסוק הכרת כו' דמוכח בשאר עבירות דמיתה מכפר ושם לא נזכר יה"כ כלל וצ"ע. והנה על רבי בודאי חולק ר"י בד' חלוקי שהוא סובר דבלא תשובה אין מיתה ויה"כ מכפרים כלל דהתשובה עם כ"א בעינן וגם על החמורות ל"מ אפי' תשובה ויה"כ א"כ בודאי חולק על רבי. ועתה נבאר סברת רבנן דחולקין על רבי בשבועות שם וסוברים דאין יה"כ מכפר בשאר עבירו' לשאינן שבים מבואר שם אף על הקלות כגון עשה מ"מ סוברים דאין יה"כ מכפר בלא תשובה ודרשו לקרא דהכרת וכו' דעל שאר עבירות אפילו חמורות היינו כרומב"ד נתכפר במיתה בלא תשובה חוץ מג' אלו היינו פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה אין מיתה מכפרת בלא תשובה רק מיתה עם תשובה מכפרת. והנה ר"א ב"ע שאומר ח"כ ג' הם ותשובה עם כולם מבואר דחולק על רבנן ג"כ וסובר דבלא תשובה אין מיתה מכפרת כלל אפי' בשום עבירה וגם בג' עבירות דרבנן סוברים דמיתה עם תשובה מכפר ור"י לא מפליג ונראה דעל כל עבירות תשובה עם יסורים מכפרות חוץ מח"כ צריך תשובה עם מיתה ולרבנן נראה דעל ג' עבירות הללו ל"מ תשובה עם יסורים רק תשובה ומיתה והר"מ לא הביא רק דברי ר"י ופוסק כותיה הן בשאר עבירות דלא מכפר מיתה בלא תשובה וכן אפי' באלו הג' חוץ ח"ה מהני יסורים עם תשובה וע' בלח"מ וכבר כתבתי דדעת רש"י דרבנן סוברים בשאר עבירות צריך יה"כ עם מיתה ולדעת התוס' א"נ יה"כ וצריך טעם למה פסק הר"מ כר"י נגד רבנן. ונראה דהר"מ סמך על משנה מפורשת דהוא דלא כרבנן דמבואר דמיתה בלא תשובה אינה מכפרת והוא בסנהדרין דף מ"ג ע"ב היה רחוק מבית הסקילה וכו' אומרים לו התוודה שכן כל וכו' שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב כו' שכן מלינו בעכן וכו' ומניין שכיפר לו וידויו שנאמר כו' ביום הזה כו' ואין אתה עכור לעוה"ב א"כ שם מיירי מחיוב מיתות וה"ל שאר עבירות לא מהגי ג' וגם סתמא קתני נראה דאם אין מתודה אין לו חלק כו' ולרבנן הא המיתה מכפרת אפי' בלא תשובה ע"כ האי משנה דלא כרבנן וגם מאי ראי' מייתי המשנה מעכן דהתוודה והיה לו חלק לעוה"ב הא עכן מפר ברית הי' כמבואר בש"ס שם ובמפר ברית לא מהני מיתה לחוד אף לרבנן כמבואר כאן אבל בשאר עבירות יש לו תמיד חלק לעוה"ב אפי' לדעת התוס' שדעתם שמיתה אינה ממרקת לגמרי רק ביסורין קלת אחר המיתה א"כ מהמשנה מבואר דאין מיתה מכפרת בלא תשובה כלל דלא כרבנן. אך דמ"ש דעכן היה מפר ברית אין קושיא כ"כ דמשוך בערלתו אינו מפיר ברית מה"ת כמבואר ביבמות דמשוך צריך למול רק מדרבנן עכ"פ מהמשנה מבואר דוקא המתוודה יש לו חלק ולרבנן מכפרת בל"ת ע"כ המשנה לא אתיא כרבנן וגם בדף מ"ז שם גבי קדשי עה"כ דימותו אמאי כיון דאיקטל הו"ל כפרה ע"כ מבואר דלכ"ע מת מתוך רשעו אין לו כפרה ומסתייע' מברייתא דתני ר"ש יכול אפילו פרשו אבותיו מדרכי ציבור ת"ל בעמו בעושה מעשה עמך אלמא דמיתה בלא תשובה אינו מכפר ע"ש ורש"י פירש אינו עושה מעשה עמך פורש מדרכי ציבור כו' כגון רשע וא"כ אפשר הו"ל בכלל פורק עול. אך באמת הר"מ בהלכות כתב הפורשים מדרכי ציבור בדרך אחר ע"ש גם איני מבין כמו בהכאה וקללה של אביו ואמו אם הוא רשע אף בשאר עבירות עי' ביבמות גבי ממזר דאינו חייב על הכאה וקללה בלא עשה אביו תשובה הכלל עיין בסנהדרין שם מבואר להדיא דמת מתוך רשעו אפי' בשאר עבירות של מב"ד אין לו כפרה במיתה א"כ האמוראי' אחרונים פליגי על רבנן דשבועות וגם המשנה דשם והברייתא דר"ש ס"ל כן ע"כ פוסק הר"מ דלא כרבנן. והנה שם בגמרא יש פלוגתא בנהרג בב"ד מתוך רשעו דרבא סובר דמתכפר לו ואביי סובר כיון דבדין נהרג לא ה"ל כפרה והנה הלכה כרבא לגבי אביי וגם האמוראים שם רב אשי דהוא בתרא ג"כ סובר שם דמיתה וקבורה מכפרת ע"ש. ולכאורה קשה ע"ז מהמשנה דסנהדרין דיליף מעכן דדוקא ע"י תשוב' מכפר והר"מ פ"א פוסק דחייבי מב"ד אין נתכפר להם בלא וידוי והכ"מ הרשים ממשנה שהבאנו וצ"ע דפסק דלא כרבא ור"א דסוברים דנהרג אף כדין מ"מ נתכפר וגם ר' יוסף סובר כן ע"ש בסוגיא עכ"פ מהמשנה ומהברייתא [מוכח] דר"ש וכולהו סוברים דאין מיתה בלא תשובה מכפרת ע"כ פוסק הר"מ כן. אך מה שהקשינו צ"ע דפוסק דהמב"ד אין מתכפר בלא תשובה הא ר"י ורבא ור"א סוברים דמכפר עיין בסוגיא וצ"ע. גם צ"ע בסוגיא שם דאביי סובר דמב"ד אין מכפרת כיון דבדין הוא ומביא ראיה מהמשנה דלא היו קוברין אותו בקברי אבותיו ואי אמרת ה"ל כפרה לקברי' ע"כ דאין לו כפרה. וקשה הא במשנה מבואר דאומרים לו התודה א"כ חמב"ד מתודים וסתמא מבואר במשנה דלא היו קוברין כו' אף שהתודה א"כ בעשה תשובה ומת כ"ע ס"ל דמכפר אף ר"י א"כ אמאי אין קוברין אותו בקברות אבותיו ולשאר אמוראים דסוברים דעם לצערא דקיברא פורתא ניחא כיון דתשובה אינה מועלת בעבירות חמורות כאלו רק עם מיתה וצערא דקיברא אבל לאביי דמוכיח דאין מיתה אף בב"ד מכפרת בלא תשובה הא סתמא קתני אף בעשה תשובה ואז ודאי נתכפר אליבא דכ"ע בעשה תשובה ג"כ וג"כ מאי דחי אביי ראי' ר"י דר"י מייתי שפיר ראיה בקדשי מזבח של עהכ"ד דימותו ואי מחמת זבח רשעים כיון דאיקטל אית להו כפרה והיינו דסתמא קתני אפי' התודו דאומרים להו התודו שדרך כל כו' כמבואר במשנה א"כ עם תשובה בודאי מכפר הריגה אפי' מת מעלמו ע"כ צ"ל כיון דאודאי וכו' ומאי מקשה אביי מת מתוך רשעו דבאמת מיירי אף אם מת מתוך תשובה ע"ש בסוגיא ותראה דצ"ע. וזה נראה ליישב דבאמת דינא הכי דתשובה עם מיתה מכפרת אבל תשובה גמורה וזה קמי שמי' גלי' והש"ס מודיע לנו דהתשובה מועלת אבל אנחנו לא ידענו אם זה עשה תשובה גמורה א"כ כיון דהוא רשע אף שאמרינן לו שיתודה ויעשה תשובה אין אנחנו יודעים מה שבלבו אולי אפשר פקר דאינו מתחרט באמת בלב ע"כ שפיר מקשה אביי על ר"י דאפשר דאין מקריבין משום זבח רשעים ע"כ קדשי מזבח ימותו דמת מתוך רשעו וכו' אינו מתכפר לו ומניין אנו יודעים שעשה תשובה באמת וכן ס"ל אף שנהרג עפ"י ב"ד כדין כמו עיהכ"ד מ"מ אין אנו יודעים אם עשה תשובה אין קוברים אותו בקברות אבותיו כיון דהוא מוחזק לרשע ועל התשובה אין אנו יודעים ומיתה בעלמא אינה מכפרת ובמשנה עלה טובה יהבינן לי' שיתודה וישוב באמת ויתכפר לו כי תשובה עם מיתה מכפרת אבל אנחנו לא ידענו ע"כ ניחא שם הסוגיא וז"ב ופשוט. אך מה שהקשיתי לעיל קשה דכאן סוברים ר"י ורבא ור"א דמיתה עכ"פ ע"פ ב"ד מכפרת בלא תשובה ואמאי לא מקשינן עליה ממשנה דמבואר ומניין שכיפר לו וידויו נראה דבלא תשובה אינו מתכפר. ונראה דהם סוברים כרבנן דשבועות דמיתה לחוד מכפרת עכ"פ היה להש"ס לפלפל בזה ולימא מתני' דלא כרבנן וגם יש להם להקשות על האמוראים ממשנה ולפלפל בזה והר"מ פוסק בפירוש דאין מב"ד מכפר בלא תשובה דלא כהאמוראים ודלא כרבנן בשבועות ולדברי התוס' בשבועות שמחלקים בין כפרה לכפרה הכל ניחא. אך דברי התוס' צ"ע ואכ"מ. ולדברי הר"מ כיון דר"י ורא"ב"ע ור"מ בן חרש סוברים כן דמיתה לחוד אין מכפר וגם המשנה דסנהדרין וגם הברייתא דר"ש וגם המשנה דיומא דמבואר דמיתה מכפרת עם התשובה ע"כ פוסק כותי'. ובעמדי בזה אני רואה לפלפל ולברר כל הדברים צריך אריכות גדול ואין הזמן גורס כעת לטייל באריכות ע"כ מוכרח אני לקצר ולכתוב עוד קצת דינים בקצרה והשי"ת ברוב חסדיו יגמור עלי ואשנה פ"ז באריכות וע' מה שכתבו האחרוני' בזה ולא עיינתי בדבריהם היטב וכתבתי הנלענ"ד בס"ד. וכ"ז בעבירות שאין בהם קרבנות כמ"ש או בזה"ז אבל בזמן המקדש היה עוד חוץ מהקרבנות כפרות ובאותן שאינן בני קרבן היה שעיר המשתלח ביה"כ ומבואר במשנה דשבועות דשעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה בין קלות היינו עשה ול"ת ובין חמורות היינו כרומב"ד בין בשוגג בין במזיד על כל עבירות שבתורה שעיר המשתלח מכפר ואינו מבואר במשנ' אם צריך ג"כ תשוב' או לא ובש"ס דף י"ב מקשה אי דעשה תשובה למה נקט [יה"כ] והא תני' עבר על עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו א"כ א"ל כפרת שעיר ואי בלא תשובה זבח רשעים תועבה ואמאי מכפר ומסקי שהמשנה בלא עביד תשובה ורבי היא דסובר דעל כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יה"כ מכפר חוץ מג' פורק עול ומגלה פנים וכו' ומיפר ברית אין יה"כ מכפר בלא תשובה וצריך תשובה וכן מסקנת הסוגי' ורבנן פליגי על רבי דאין יה"כ מכפר בלא תשובה ע"ש וקשה דגם לרבי אותם הג' אין יה"כ מכפר א"כ כיון דהמשנה מיירי בלא תשובה אמאי לא פרט במשנה דמכפר על כולם חוץ מאותם הג' ומלשון המשנה נראה דעל כל עבירות מכפר והיה צריך לפרט חוץ מאלו ג"כ. ועוד קשה לי הנה זה אמת דרבי סובר דיה"כ מכפר דאמר בפירוש יה"כ מכפר על שאינן שבים דדורש מקרא מ"מ ע"כ לא שמעינן לרבי אלא עיצומו של יום דעיצומו של יום ג"כ מכפר אף בלא שעיר המשתלח כמבואר בסוגי' וביומא ע"ש א"כ סובר דגזה"כ היא דכפרה של יה"כ א"ל תשובה ונפקא ליה מהאי קרא הכרת וכו' אף אחר יה"כ בלא תשובה א"כ בכל העבירות אין כרת אחר יה"כ אבל שעיר המשתלח מנלן דרבי סובר דמכפר בלא תשובה הא מקרא הוא זבח רשעים תועבה וכ"פ בש"ס הקשה זה בפשיטות והאיך יחלוק רבי על זה ושעיר המשתלח הוא קרבן ואינו מכפר לרשע מחמת זבח רשעים אבל כפרה בלא קרבן יש שהוא מכפר אף על רשע דזה לא מקרי זבח כמו דרבנן סוברים דמיתה מכפר על שאינן שבים ומ"מ בקרבנות שייך זבח רשעים דאינו מבואר במקרא רק זבח היינו קרבן של רשעים תועבה א"כ מוקי המשנה דמבואר דשעיר מכפר דהוי זבח רשעים ומכפר כרבי דלמא רבי סובר דוקא יה"כ היינו עיצומו של יום כמו רבנן דס"ל דמיתה היא כפר' ומ"מ קרבן אינו מכפר על רשע דמקרא מלא הוא דזבח היא תועבה וכן כתב רש"י בד"ה זבח כו' והיאך מכפר עליו קרבן יה"כ מביא רש"י תיבת קרבן כי בקרבן שייך זבח רשעים תועבה אבל יה"כ או שאר דברים יוכל לכפר אף בלא תשובה א"כ רבי ג"כ לא יחלוק על מה דפירש בקרא והאיך מדמה הש"ס זבח היינו השעיר ליה"כ. וכ"ת מאי נ"מ הא שעיר הוא ביה"כ א"כ ממילא יה"כ מכפר ז"א דהוא נ"מ כפי מה שכתבו התוס' לקמן בסוגיא זו דיה"כ אינו מכפר רק בסוף היום משהחשך ושעיר המשתלח מיד א"כ אם מת לאחר שלוח קודם סוף יה"כ א"כ אין השעיר מכפר בלא תשובה רק יה"כ ס"ל לרבי דמכפר ובמשנה מבואר דשעיר מכפר והאיך יחלוק רבי על קרא דזבח וכו' ומאי ראיה מייתי מיה"כ לשעיר. ולולי דברי התוס' שם בסוף הסוגיא ניחא היינו כיון דא"א לאוקמי המשנה כרבנן בשום אופן דהם ס"ל דיה"כ אין מכפר בלא תשובה א"כ גם בשעיר לא נתכפר מכש"כ דזבח רשעים כו' ע"כ אוקמי כרבי דס"ל יה"כ מכפר אף לשאינן שבים היינו עיצומו של יום מכפר על כל עבירות בלא תשובה והכפרה של יום הוא כ"ה מעלות השחר כל רגע מכפר ואיכא מ"ד בירושלמי דס"ל כן אך כיון דיום מכפר למאי איצטריך השעיר כקושי' התוס' [י"ל] השעיר איצטריך דגזה"כ באם א"א בשעיר היום מכפר כגון בזמה"ז ובזמן שאפשר בשעיר אין היום מכפר אלא א"כ הקריבו השעיר ובלא הקריבו אין היום מכפר כלל וכן כת' שם בס' יפ"מ למאן דאית ליה כל היום מכפר דאיצטרך שעיר היינו אם אפשר בשעיר אין היום מכפר כלל אם לא הקריבו רק אם הקריבו שעיר כל היום מכפר היינו עיצומו של יום וכפרת היום עם השעיר מתלי תלוי וקאי אם הקריבו מכפר למפרע ואם לא הקריבו והיה באפשר להקריב אינו מכפר כלל וגם קמי שמי' גלי' א"כ אם מקריבין השעיר כל היום מכפר והיינו עיצומו של יום. והנה גם בש"ס דידן נראה דרבנן סוברי' דכל היום מכפר דאמר במסקנ' דלרבי כרת דיומא מ"ל כגון דחנקתי' וכו' והתוס' כתבו דל"ד כיון דסוף היום מכפר א"ש. והכריחם לזה דרבי סובר דסוף היום מכפר דשעיר למאי איצטריך ולפמ"ש וגם ביפ"מ מבואר כן גמ' דידן בדוק' כי ידעו חכמי הש"ס דרבי ס"ל דכ"ה מכפר ושעיר איצטריך אם אין מקריבין שעיר אין היום מכפר א"כ הכל ניחא דמוקמי כרבי דרבי סובר דכ"ה מכפר היינו עיצומו של יום א"כ מכפר על שאינן שבים ג"כ דל"ש זבח וכו' דעיצומו של יום מכפר ע"כ המשנה דמבואר דשעיר המשתלח מכפר ממילא כיון דיה"כ הוא מכפר ונקיט שעיר המשתלח כיון דהכפרה תלוי בשעיר והמשנה מיירי

מצוה שס"ה דיני סוטה

(א) **להביא** חאשה הסוטה אל הכהן שיעשה לה כמשפט הכתוב עליה בפרש' וענין הסוטה מפורש הוא בכתוב שהיא האשה שקנא לה בעלה וכבר פירשו ז"ל מאי זה לשון סוטה כלו' סטת מבעלה כי רוב הקנאות יבואו בסיבת פריצות האשה ולכן תקרא סוטה מבעלה מכיון שקינא בה והכתוב המורה על מצוה זו הוא. איש איש כי תשטה אשתו וגו' והביא האיש את אשתו אל הכהן. שורש מצוה זו נגלה לכל רואי השמש שהיא שבח גדול באומה להיות לנו תחבולה להוציא מתוך לבבינו החשד בנשותינו לדעת האמת אם זנתה האשה תחת בעלה או לא זנתה מה שלא הי' אפשר לכל גוי וממלכה להיות ביניהם כן ועליהן נאמר אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און כי מי היה מגלה על בנותיהם כי תזנינה ועל כלותיהם כי תנאפנה ועמנו נתקדש בכל דבר שבקדושה ונתן לנו האל מופת לדעת ענין זה הנעלם משאר העמים ומתוך כך תתרבה בין איש לאשתו אהב' ושלום וזרעינו יהיו קדוש ומה אאריך עוד בפרטי ענינים אלה והכל נגלה ללב כל מבין ולכן בהיות טעם הענין נס באומתנו וכבוד גדול להם פסק משעה שנתקלקלו בעבירות כמו שאמרו ז"ל משרבו הנואפים פסקו מי סוטה שנא' לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה וגו' ופירוש הכתוב לומר שלא יעשה להם הנס הגדול הזה להיות המים בודקין את האשה אם זנתה. מדיני המצוה

מה

שם מקרבנות ע"כ אמר שעיר המשתלח מכפר ע"כ שפיר כרבי וכיון דעילומו של **יום מכפר ל"ש זבח וכו'** אבל כרבנן לא נוכל לאוקמי' כיון דאין יה"כ מכפר באינן **שבים דילפי מקרא** א"כ ע"כ שעיר אינו מכפר יותר דזבח וכו' וכרבי ניחא. **ולדעתי דברי התוס'** צ"ע ממה שמבואר דרבי **דסובר** יה"כ מכפר היינו השעיר **ואח"כ מביאין** דיה"כ עצמו מכפר ובאמת בדברי רבי אינו מבוא' כלל רק יוה"כ וגם ביומא מבואר שם במשנה דיה"כ מכפר עם התשובה ואמרינן דלא כרבי ומסקינן דיה"כ לא בעי תשובה כו' ואינו מוזכר שם שעיר המשתלח והוה יכול לומר דאם אין שם שעיר צריך תשוב' ג"כ אלא ע"כ דיה"כ עצומו של יום מכפר וכן בברייתא דרבי יליף יום הכפורים הוא דמכפר אפי' לא התענה ככתוב בפ' אמור ושם לא נזכר שעיר כלל והאיך תסיק אדעתין דיה"כ אין עצומו של יום מכפר כיש מפרשים ובודאי דברי היפ"מ עיקר אך על קושיהם צ"ל שעיר צריכים להרץ דיה"כ אינו מכפר **עד** שתחשך והש"ס דילן דנקיט חנקתי' וכו' צ"ד. ובאמת אין צריך לזה דהתורה גזרה בעת שיכולים להקריב השעיר אין היום מכפר רק אם מקריבים השעיר כדברי היפ"מ ועלת' הסוגי' כהוגן כי לדעתם דשעיר המשתלח מכפר בפ"ע האיך יחלוק רבי על הפסוק זבח וכו' כאשר כתבנו למעלה ולפמ"ש הוא נכון ונלפע"ד לולי דברי התוס'. ועי' בר"מ פ"ג מהלכות שגגות כתב מי שבא לידו ספק עבירה ביה"כ אפי' עם חשיכה **פטור** שכל היום מכפר נראה מדבריו דס"ל כהתנא דכל היום מכפר ע"ש ועי' בירושלמי ביומא והר"מ כ' בפ"א כאן וז"ל שעיר המשתלח וכו' מכפר על כל **עבירות** הקלות והחמורות וכו' והוא שעשה תשובה אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר אלא על הקלות ומה הם הקלות עשה ולא תעשה ומה הם חמורות כרומב"ד וש"ש וכו' וכבר תמה הכ"מ דבגמרא כאן מבואר להדיא דלרבי מכפר אפי' על החמורות בלא תשובה ולרבנן אפי' על עשה אינו מכפר בלא תשוב' דע"כ מוקמי המשנ' כרבי וגם מנ"ל חילוק זה ועי' בלח"מ מ"ש בזה ועי' בס' יסל"מ ובתויה"כ. ואפשר לו' דהר"מ מסברא דנפשי' ראה כן כי הוא סובר כר"י דד' ח"כ יש וסובר דר"י פליג על רבי ועל רבנן דהכא כמ"ש לעיל דגם על רבנן פליג ורבנן סברי דמיתה בל"ת מכפר ולר"מ צריך תשוב' והר"מ פוסק כן כמ"ש דס"ל אפי' הנהרגין עפ"י ב"ד אין להם כפר' בל"ת ועי"ל למה הר"מ פ' כר"י ע"ש וגם סובר הר"מ דכפרת יוה"כ מכפר כל היום כמ"ש א"כ הי' קשה לי' לר"י שעיר למה ולא הי' ניחא בתי' היפ"מ דאי אין מקריבין שעיר אין יוה"כ מכפר ע"פ סברת הר"מ דשעיר מוסיף כפרה א"כ בקלות בעשה ול"ת דלאחר תשובה סובר ר"י דיוה"כ מכפר אם כן ע"כ מוסיף השעיר דאין צריך תשוב' דאי לא מאי מוסיף השעיר על כפרת היום ובחמורות דאף בתשובה אין יוה"כ מכפר מוסיף השעיר דמכפר בתשובה ומאי דקש' על הקלות האיך מכפר בל"ת הא זבח וכו' כבר כתבנו דבעשה לא שייך ז"ר וכו' וגם בלא תשוב' כמ"ש הלח"מ דהקושי' מז"ר הם רק על החמורות. אך צ"ע דידוע דרכו של רבינו דאין דרכו לכתוב מסברות עצמו בסתם וכותב יראה לי גם זה דחוק דבודאי בל"ת שלוקין ג"כ הוי רשע ואיקרי ג"כ ז"ר וכו' והר"מ כלל כאן בקלות אף ח"ל שלוקין כמ"ש הכ"מ וגם הי' לו להוסיף כפרה בח"כ ג"כ אך זה אין קושי' וק"ל. אך מה שהקשיתי לעיל קשה וגם האחרונים לא הרוו לצמאונינו ועוד חזון למועד בעזהש"י. ועי' בסוטה דף ז' ע"ב אמרי' בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף תמר אלא ראובן דאודי למה לי' דאודי והא אמר רב ששת חציף עלי דמפריט חטאי' ופרש"י ברבים דנרא' וכו' ומתרץ כי היכי דלא לחשדו אחוהו ופרש"י שלא יהיו שאר אחיו נחשדין מאביהם ע"כ נראה מזה דיעקב לא ידע כלל מי הי' החוטא רק לאחר שהוד' ראובן וקשה כיון דמיעוט כ"ש הוא במפרסם החטא א"כ מי התיר לראובן משום חשד האחים לפרסם ולמעט כ"ש ח"ו וגם הי' יכול לומר לאביו בלינע' בשלמא יהודא משום פ"כ וגם הי' צריך להודיע לכל כדי שידעו שהמשפט כן הוא אבל לראובן איני מבין מה היתר זה בשביל חשד אחיו אצל אביו ועי' בתוס' ברכות דף ל"ד ע"ב ד"ה כסוי וכו' דכתבו אם אינו מפרט החטא מתבייש וכל העובר עביר' ונתבייש מוחלין לו וכשפורט נראה דאינו מתבייש ע"ש ולכאורה מבואר בסוטה בגמרא שהבאתי לעיל מפני מה תיקנו וכו' ובע"ז מפרסם כי היכי דנכסוף עיין לעיל מבואר דאם הוא מפרסם נתבייש יותר ונתכפר לו כמו שמבואר שם ויש ליישב. גם קל"ע דמקשה הש"ס והא אמר ר' ששת חציף עלי דמפריט חטאי' כו' כיון דק"ל דעבירות שבין אדם לחבירו מצוה לפרסם שנא' מכסה פשעיו וק"ל דכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה שבלבל רק יצועי אביו א"כ היה רק עבירה שבין אדם לחבירו א"כ מצוה לפרסם וצ"ע. וכל חלוקי כפרות הללו הם דוקא בעבירות שבין אדם למקום ב"ה אבל עבירות שבין אדם לחבירו אינו מתכפר לו עד שיחזיר לו הממון שגזל ממנו וג"כ יפייס אותו על הצער שציערו ואפי' לא חטא כנגדו רק בצער שציערו אינו נתכפר לו רק אם פייסו וזה מבואר במשנה ביומא להדיא עבירות שבין אדם לחבירו אין יה"כ מכפר עד שירצה וכו' וכן מבואר בר"מ כאן פ"ב הלכה ט' אין התשובה ולא יה"כ מכפרין וכו' אבל עבירות שבין אדם לחבירו וכו' וכן כתב הרהמ"ח ואם החזיר הגזילה ופייס חבירו מ"מ צריך להתודות ולעשות תשובה לפני השי"ת כמבואר בר"מ כאן בפי"א כי שתים רעות עושה אם חוטא לחבירו דעושה לחבירו וגם המרה פי אלקיו ית' ע"כ צריך לתשובה כאן אך התשובה אינה מועלת כ"ז שהחטא שחטא לחבירו לא נתקן. ונראה דכ"ז שלא ריצה את חבירו אף חלק שמים לא נמחל לו דל"מ כלל תשוב' כ"ז שיש בידו החטא שחטא לחבירו רק לאחר שנתפייס מחבירו צריך תשובה לחלק שמים. ונראה אף דהמשנה נקיט דאין יה"כ מכפר וכן הר"מ נקיט תשובה ויה"כ והרהמ"ח נקיט תשובה מ"מ נראה דאף מיתה אף לרבנן דס"ל מיתה מכפרת בלי תשובה מ"מ בעבירות שבין אדם לחבירו אפי' מיתה אינו מכפר כמו לרבי דס"ל יה"כ מכפר אפי' בלא תשובה ומיתה אין מכפר כמ"ש לעיל ומ"מ ס"ל דיה"כ אינו מכפר בין אדם לחבירו כמו שמבואר במשנה דיומא והמשנה אתיא אף כרבי כמבואר שם ה"ה לרבנן מיתה אינה מכפרת בין אדם לחבירו ומכש"כ לתנא ר"י בדח"כ ואם אחר מיתה מחל לו חבירו מ"מ כיון דהמית' לא היתה מכפרה לו בע"כ יקבל עונשו כי אין כפרה למתים אך אפשר מקילין עונשו וברוך היודע. ואם אחד גזל מהרבה ב"א והשיב לאחד מהם ורצה אותו ושב בתשוב' נרא' דאין מתכפר לו אף על זה ששב דשם גזל חד הוא וה"ז טובל ושרץ בידו מ"ל זה ומ"ל זה וכן ראיה ממה שמבואר בר"מ כאן החוטא לחבירו ומת כו' ואם היה חייב לו ממון יחזיר ליורשים ואם לא הי' יודע לו יורשים יניחנו בב"ד ויתודה ע"ש. מבואר דהחזרה ליורשים או לב"ד מעכב הוידוי אף שהממון שייך עתה להיורשים ולא להנגזל המת רק ממון יורשים הוא מ"מ מעכב הכפרה דעון גזל בידו מהיורשים כ"ז שלא החזיר א"כ ה"ה אחר אע"פ שיש לחלק קצת בין יורשים לאחר מ"מ הסברא נותנת כן. גם נ"ל לפמ"ש הר"ן בפ' יה"כ דהרבה לאוים חמור מאיסור סקילה גבי חילול שבת עי"ש ה"נ אפשר אם עבר עבירה של לאו הרבה פעמים חמור כמו כרומב"ד ואין מועיל תשובה ויה"כ. גם אם עבר עבירה שיש בה כמה לאוין עי' בשעה"מ גבי כהן ונזיר דכתב כן ע"פ סברת הר"נ הנ"ל א"כ לענין תשובה ג"כ חמור ועכ"פ אינו קיל ובאתי רק לעורר. והנה מצוה זו נוהג בכל אישי ישראל חוץ מחש"ו ככל המצות. ואם תשובה נוהג בב"נ ראיתי בספרי דרושים שהאריכו בזה ויש שכתבו שאין מועיל תשובה ועל תשובת נינוה תירצו וא"כ מ"מ. ובדרוש לשבת שובה פלפלתי בזה. גם נראה לי הא דתשובה לחוד אין מועיל בחמורה היינו תשובה מיראה דאין זה תשובה גמורה אבל תשובה מאהבה דזדונות נעשו לו כזכיות א"כ אפי' על החמורה מועיל כיון דנעשין כזכיות א"כ למפרע ה"ל מצות ובדרוש באה"ת ועוד חזון למועד בעזה"י. ודיני ריצוי עד כמה צריך לרצות את חבירו ואם הוא רבו עיין בר"מ כאן ובש"ע א"ח בה' יה"כ ונראה מלשון הר"מ ברבו הוא שצריך לילך כמה פעמים עד שימחול וכ"ז שלא מחל מעכב הכפרה אע"ג דהוא אונס דבחבירו תלי' וגם אם גזלו ממון אע"פ דהוא אנוס כגון דאין לו להחזיר מ"מ לא נתכפר לו ומ"מ אפשר לענין זה דלא נתכפר לו אבל מ"מ הוא צדיק כגון בקידש אשה ע"מ שהוא צדיק ואין הכפרה תלוי אם הוא צדיק וכו' כמ"ש לעיל דחמורה אע"פ שאין התשובה מועיל כלל לכפרה מ"מ ה"ז צדיק גמור וע' בב"ש סי' ס"ב ויש עוד להאריך והש"י ישימני מהשבים אליו מאהבה אמן:

מצוה שס"ה דיני סוטה

(א) **להביא** האשה הסוטה אל הכהן שיעשה לה וכו' שנא' איש איש כי תשטה אשתו וכו' והביא האיש את אשתו אל הכהן וכו' דיני מצוה זו הוא בר"מ בהלכות סוטה ולבאר כל הדינים צריך אריכות גדול וכבר האריך המ"ל בהרבה ענינים ואכתוב בקיצור כדרכי בעזהשי"ת. המקנא לאשתו בפני שני עדים היינו דאמר לה בפני עדים כשרים אל תסתרי עם איש פלוני אפי' אביה או אחיה דאין איסור יחוד באב או באח כמבואר בהלכות א"ב מ"מ אם קינא לה הוי קינוי וכן עם עכו"ם או עבד או סחוף היינו דאיש שאינו מתקש' אעפ"י דאינן חייבי' מיתה על ביאה כזו כמבואר בר"מ פ"א מה' א"ב מ"מ נאסרה על בעלה אם בא עליה ומקנין ע"י ואם אחר הקינוי נסתרה עם זה שקינא לה והיא אומרת שלא נטמאת אסורה לבעלה לעולם עד שתשתה מי המרים ובזמן המקדש הי' הבעל משקה אותה מי המרים לבדוק אותה כמו שיתבאר ואפי' קינא לה משני אנשים כא' שאמר לה אל תסתרי עם פלוני ופלוני ונסתרה עם שניהם כאחד אף דג"כ ליכא איסור יחוד מ"מ היכא שקינא לה הוי קינוי ואם נסתרה אח"כ עם שניהם כאחד ה"ז שותה ואם נסתרה עם אחד מהם ג"כ שותה כיון דקפיד על שנים מכש"כ על אחד ואם אמר אל תסתרי עם אחד ונסתרה עם שנים אין זו סתירה דעל שני' לא קפיד. ועיין במ"ל כאן במה שפלפל בדיני' אלו באבי' וכו' ובשנים ע"ש. ואינה סתירה רק אם שהתה עמו כדי טומאה שהוא כדי לצלות ביצה ולגמעה ובפחות מזה לא דוודאי לא נטמאת. ונראה דאף אם קינא לה משנים כא' ונסתר' עמהם ושהתה כדי שיעור טומאה מאחד ג"כ שותה דהחשד הוא רק על אחד ונחשדת על א' ג"כ שותה כנ"פ וכן נראה מהר"מ דכ' גבי שניהם ג"כ ששהתה כזו טמאה נראה דאף כדי טומאת אחד וז"פ ומכש"כ אם שהתה כדי טומאה

משניהם

מה שאמרו ז"ל שענין הקנוי היא כגון שאמר לאשתו בפני עדים אל תסתרי עם פלוני ואפי' היה אביה או אחיה או עכו"ם או עבד או שחוף והוא איש שאינו מוליד ונסתרה עם אחד מהם בפני עדים אם שהתה עמו כדי טומאה שהוא כדי לצלות ביצה ולגמעה הרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ותבדק הדבר ובזמן שאין שם מי סוטה תאסר עליו לעולם ותצא בלא כתובה אבל אמר לה אל תדברי עם איש פלוני אין זה קינוי ולא תאסר עליו בקנוי זה אע"פ שנסתרה עמו. קנא לה בפני שנים וראה אותה הוא בלא עדים שנסתרה עם אותו שקנא לה הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן כתובתה שאין יכול להשקותה על פי עצמו. וכן אם שמע את העם מרננין אחריה שזנתה עם האיש שקנא לה עד שהנשים הטוות לאור הלבנה מדברו' עליה יוציא ויתן כתובתה. ומה שאמרו ז"ל ג"כ שיש נשים שב"ד מקנאין עליהן והן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהי' במדינ' אחרת

משניהם דיכול להיות דנטמאת משניהם שותה וד"ז הוא מהירושלמי כמ"ש הכ"מ. וכל אשה ששותה כ"ז שלא שתתה אסורה לבעלה וכן אם נתגרשה מבעלה או מת אסורה להבועל ג"כ היינו הנאסר דדרשינן ונטמאה וכו' אחד לבעל ואחד לבועל וכ"ל דכן יש כמה נשי' שאינן שותות וכיון דאינה נבדקת נאסרה על הבעל ועל הבועל כמו שיתבאר בס"ד. והנה מבואר כ"פ בש"ס דסוטה עשה הכתוב הספק כוודאי ואסורה בוודאי על שניהם לא מטעם ספק ועיין בתוס' סוטה דף כ"ח ע"א ד"ה מה ת"ל והיא וכו' וכ"ל בד"ז שכתבתי אם נסתרה עם שנים ולא שהתה כדי טומאת שניהם רק כדי טומאת אחד נהי דלבעלה אסורה ככל ספק סוטה מ"מ להנחשדים אין איסור' אלא מטעם ספק והטעם דמבואר כ"פ בתוס' נדה ובתוס' נזיר הא דילפינן מסוטה לכל התורה דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא היינו בדבר שיוכל להיות כמו סוטה דאפשר שנטמאת אבל שני נזירים שנזרקה טומא' ביניהם ואחד נטמא ולא הב' אך אין אנו יודעים מי נטמא דמביאים קרבן טומאה וקרבן טהרה מספק ולא אמרינן ספק ברה"י טמא וודאי ויהיו מביאין רק קרבן טומאה כיון דעכ"פ אחד מהם וודאי טהור רק לא ידעינן מי הוא אינו רק ספק ולא וודאי עי' בתוס' פ' שני נזירי' ובנדה דף ב' בתוס' שם א"כ ה"נ כיון דאחד בוודאי לא בא עליה דלא שהתה רק כדי טומאת אחד א"כ נגד הבועלים הו"ל ספק טומאה ברה"י דאינו יכול להיות דאחד וודאי טהור א"כ לגבי הבועלים הו"ל רק ספק טומאה. וכ"מ נמי דהנה מה שאמרה התורה ספק כוודאי דהיינו אלו לא היה רק ספק אם הבועל נשאה והוא אומר שלא נטמאה בוודאי אין מוציאין אותה מיד הבועל כי כל דבר שהוא ספק איסור למי שיודע הבירור שמותר מותר היודע בדבר זה כיון שהוא יודע כמו שמבואר בכתובות שנים אומרים מת ושני' אומרים לא מת אם נישאת ל"ת אם נשאת לאחד מעדיה והיא אומרת ברי כיון דאסור' מספק ולמי שיודע בברי אין ספק לא נוכל להוציאה ממנו וה"ה כל מאכלות אסורות הדין כך וגדולה מזו דעת הרשב"א אפי' חזקה ל"מ נגד מי שיודע וע"ש בספ"י אך בסוטה אעפ"י שהבועל והאשה אומרים שלא נטמאה מ"מ כמו שאסורה לבעלה אסורה לבועל אף דהם יודעים שטהורה היא מ"מ הכתוב עשה כוודאי א"כ ה"ל כוודאי איסור ול"מ אפי' חזקת טהר' כמו שמבואר בתוס' הכל מה"ט דגזה"כ דכ"ז שלא נבדק' בבירור ה"ז טמאה וודאי א"כ בד"ז דשנים דלגבי הבועלים א"י להיות כוודאי ולא הוי רק טומאת ספק א"כ אם נשאה א' ואומר דהיא לא טמאה וכן האשה בוודאי אין מוציאין אותה ממנו כיון דהם ידעו בבירור וכן אם מת הנחשד שנשאה ונשאת לנחשד השני ג"כ אין מוציאין כיון שהיא אומרת שטהורה ולא שייך עכ"פ היא נטמאת ז"א דאפשר דלא נטמאת כלל רק נגד הבעל אסרה תורה כודאי וכן נגד בועל אחד אבל בשני' שא"י להיות אסורה להם רק מספק ולמי שיודע הבירור אין שייך אלו ספק כמ"ש כנ"ב. אך אם שהתה כדי טומאת שניהם א"כ יכול להיות ששניהם טימאו אותה אסורה על הבועלי' בוודאי ככל ספק סוטה ול"מ מה שהם אומרים שטהורה היא ועיין באהע"ז סי' י"א דהח"מ כתב דאם הבעל אינו רוצה להשקות את אשתו אחר קינוי וסתירה אמאי אסורה על הבועל כיון דלוחים דהיא טהורה וע"ש בב"ש שדחה דבריו דתיכף נאסרת מגזה"כ ע"ש. אך עכ"פ בנ"ד כיון דהוא רק ספק בוודאי אינה אסורה להם ואפשר אף לכתחילה עכ"פ אין איסור תורה כלל כיון דהם אומרים בבירור שטהורה היא כנ"ב ופשוט. ועיין במנ"ל כאן פ"ב שהשיג ג"כ על הח"מ. ולשיטת מהר"א ששון מובא בהגהות במנ"ל בפ"ב דאם נאסרה על הבעל בשביל בועל ואח"ז אם נטמאה מבועל שני אינה אסורה על בועל שני כיון דלא נאסרה לבעל בשבילו דאסורה מחמת הראשון א"כ כאן אפי' שהתה כדי טומאת שניהם מ"מ על אחד בוודאי אינה אסורה היינו על האחרון א"כ ג"כ אסורים שניהם רק מפני הספק וכיון דהם יודעי' שלא נטמאה כלל מותרים בה דספק מותר למי שיודע כמ"ש ואין זה ספק סוטה שהתור' אסרה כוודאי כיון שאין יכול להיות כסברת התוס' שכתבנו לעיל ומה שיש לפלפל בדברי מהר"א ששון אכ"מ וכבר פלפלו האחרוני'. ונראה דאפי' ע"א אמר ג"כ שנטמאת מאחד מהם והם מכחישים ה"ל ככל ספק איסור וע"א אומר שהוא אסור והבעל דבר מכחישו כי דוקא בספק סוטה האמינה התורה ע"א שלא לשתות (או [כיון] דנאסרה בוודאי אבל זה לאו ספק סוטה היא רק ספק ככל הספיקות שבתורה א"כ גם ע"א דינו כמו בכה"ת והבן מעצמך. הכלל היא רק ספק לגבי הבועלים כמ"ש והדברים ברורים. ואין לומר כיון דלגבי הבעל לידת הספק הזה הוי כוודאי א"כ לגבי הבועלים נמי כמו שמבואר בדברי אחרונים גבי ספק דע"י גילגול נעשה ספק דרבנן הוא להחמיר והדברים עתיקין. דז"א דזה ל"ד ועוד דוקא אם אח"כ נעשה דרבנן אבל אם בב"א לא אמרינן להחמיר כמו שמבואר באחרוני' מדברי הר"מ בהלכות אב"ט גבי ספק משקים וכו' והדברים עתיקין א"ל להאריך כל מבין עם תלמוד יודע זה אך קשה לי על סברת התוס' שכתבו בדב' שאינו יכול להיות לא ילפינן מסוטה כיון דאחד מהם בוודאי טהור ובסוטה יכול להיות ובאמת לפמ"ש הר"מ דגם משנים מקנ' שותה ואסורה א"כ התורה מיירי בכה"ג ג"כ ועל כ"ז כתב ונטמאה ונטמאה לבועל ג"כ בוודאי אעפ"י שאינה יכולה להיות טמאה לשניהם אפי' שהתה כדי טומאת שניהם לסברת מהר"א ששון כמ"ש חזינן דספק טומאה ברה"י דילפינן מסוטה הוא בכ"ע אפי' שאינו יכול להיות דהתור' אסרתה להבועלים כוודאי א"כ אמאי לא ילפינן ואנחנו כתבנו לשיטת התוספות מסתפק ד"ז. אבל עליהם קשה דחידשו סברא ז הא באמת ג"ז נוכל למילף.

ונראה ליישב דבאמת הא דגמרינן מסוטה לטמא ברה"י אפי' ביש חזקת היתר כמ"ש התוס' בנדה וכ"מ וספק ברה"ר טהור אפי' ליכא חזקת טהרה ועי' בתוס' שתמהו ממ"נ אי ס"ל דסוטה יש לה חזקת היתר א"כ האיך ילפינן לטהר ברה"ר בליכא חזקה ואי ס"ל דסוטה איתרע חזקתה כיון דקינא לה ונסתרה האיך ילפי' לטמא ברשות היחיד אפי' יש חזקת טהרה דבסוטה שאני דליכא חזקה דאיתרע לה עי' בדבריהם בנדה ובחולין ועיין בס' ש"ש שמעתתא א' פ"ז שכתב שם דסוטה יש לה חזקת היתר לבעלה אך לבועל אין לה חזקת היתר דהספק נולד לבועל בעודה תחת הבעל ולא הוי חזקת היתר כיון דאז היתה בלאו הכי אסורה לבועל מחמת א"א וה"ל כמו נולד ספק מחיים לדעת הרמ"א בסי' נ' ביו"ד כמ"ש הש"ך במים ברא"ש והדברים עתיקין ע"ש מ"ש עכ"פ היוצא מדבריו דלבעל יש לה חזקת היתר ולבועל אין לה חזקת היתר ע"כ כתבו התוס' שפיר גבי שני נזירים דה"ל ספק ברה"י מ"מ אינם טמאים וודאים כמו שמבואר דמביאים קרבן טומא' וקרבן טהר' וע"ז הקשו הא ברה"י הוי ספק טמא וודאי וגם גבי נזירים יש להם חזקת טהר' כמו שמבואר שם בתוס' לענין רה"ר אך גבי ספק טומאה ברה"י טמא אפילו בחזקת טהרה כמו שמבואר ע"ז תירצו דלא ילפינן מסוטה דטמא ברה"י אף בחזקת טהרה רק בדבר שיכול להיות כמו סוטה היינו דסוטה טמאה לבעל אף דיש לה חזקת טהרה להבעל מ"מ ה"ל יכול להיות לגבי הבעל בכה"ג טמא' אבל בדבר שאינו יכול להיות לא נוכל לילף מסוטה בחזקת טהרה דגבי סוטה במקום שיוכל להיות לא מהני חזקת טהרה. אבל במקום שאינו יוכל להיות אינו טמא בסוטה במקום דאית לה חזקת טהר' דסוטה לגבי הבעל יוכל להיות ע"כ טמאה אפי' בחזקת טהרה אבל שני נזירים דאינו יכול להיות וגם יש להם חזק' טהרה ע"כ אינם טמאים וודאי כי אינו שוה לסוטה אבל במקום דאין חזקה באמת ילפינן מבועל כמו דטמאה לבועל באין לה חזקת טהרה כי לבועל אין לה חזקת טהר' והתורה טמאה לבועל אף למאה אף שאין יכול להיות מ"מ טמאה א"כ ה"ה כל מקום ברה"י שאין חזקת טהרה טמא אף במקום שאינו יכול להיות הכלל מסוטה נלמד שני דברים אחד דספק טומאה ברה"י טמא אף דאיכא חזקת טהרה דחזינן דהתורה טמאה אותה לבעלה אף דיש לה חזקת טהר' וע"ז חידשו התוס' סברתם דדוקא כמו סוטה דיכול להיות דלגבי בעל' יכול להיות אבל בנזירים דאין יכול להיות ויש חזקת טהרה אינו טמא וודאי דאין לנו לימוד על זה מסוטה אבל במקום דליכא חזקת טהרה ילפינן מבועל דהתורה אסרה על הבועל וא"ל דבר זה דיכול להיות דהתורה אסרה בכל ענין לדעת הירושלמי אפי' עם בועלים הרבה דאינו יוכל להיות כיון דליכא חזקת טהר' טמאה וודאי אף דאין יוכל להיות והתוספות בסברתם לא חילקו רק ביש חזקת טהר' כמו נזירים צריך להיות במקום דיוכל להיות דומיא דסוטה אבל באין לה חזקת טהרה הוי דומי' דסוטה לבועל אף במקום שאין יוכל להיות כמ"ש והדברים ברורים. א"כ ד"ז שכתבנו לעיל ליתא דהיא טמאה וודאי אף בשני בועלים אף דאינו יכול להיות אף בלא הסברא שכתבנו כיון דחזינן דלדעת הירושלמי מיירי הפרשה בהרבה בועלים ומ"מ אסרה התורה בוודאי וה"ל ספק כוודאי ומוציאין אותה אם נשאה הבועל ומ"מ ל"ע ובאתי רק לעורר. והנה לדעת הר"מ דמקנא לה עם שני אנשים וכו' א"כ בוודאי אם קינא שתי נשים שלא יסתרו עם אחד ונסתרו כאחד ג"כ אסור' וכש"כ דיש איסור יחוד באיש אחד ושתי נשים לכ"ע עיי' במנ"ל כאן ובר"מ בסוף הלכ' א"ב א"כ אם שהו כדי טומאת שתיהם ה"ל יכול להיות וטמאי' אף דיש להם חזקת היתר כמ"ש אבל אם לא שהו רק כדי טומא' אחת א"כ א"א להיות ובא"א להיות בחזקת טהרה ה"ל כמו נזירים א"כ אסורות לבעל רק מספק ולא כוודאי ולהבועל אסור' אף דא"א להיות שתיהם אסורים מ"מ ל"ל חזקת היתר להבועל כמ"ש א"כ בכה"ג חמור בועל מבעל. אך קשה על התוס' שחידשו סברא זו כיון דבתורה מבואר סתם הן נשים הרב' והן אפי' לא שהו וכו' מ"מ בכ"ע הם טמאים בוודאי ע"כ ילפינן בכה"ת דברה"י טמאין בוודאי אפי' באינו יכול להיות. והדר' קושיתם על הש"ס דאוקמי' ברה"י ולמה אינם טמאים ודאי דמסוטה נלמד ג"כ דמשכחת לה א"א להיות כמ"ש. וצ"ל הן אמת דהתורה כתבה סתם אפי' עם הרבה מ"מ הי' ברור אצל חז"ל כמו באחד ואחת דהתורה מיירי מזה הוא אפשר להיות כן בהרבה נשים ג"כ דיכול להיות כגון ששהו כדי ט"ש ובכה"ג אסרה התור' לבעל א"כ לא ילפינן רק כה"ג או עכ"פ אפשר דהתורה מיירי רק בכה"ג והסברא ג"כ נותנת כן שבזה אסרה תור' כוודאי ע"כ לא ילפינן רק מכה"ג אבל בהרב' בועלים דהתורה כתבה גם בהרבה בועלים לדעת הירושלמי ומ"מ לא משכחת לה שאפשר להיות לסברת מהר"א בן ששון דעכ"פ לאחד מהם מותרת אפי' אם טימא אותה כמ"ש והתור' אסרה עליהם כוודאי והיינו כפי מ"ש במקום דלית חזקת היתר טמא ברה"י וודאי אף דא"א להיות אך בנשים הרבה לגבי בעל באמת אינם אסורות בוודאי רק ביכול להיות כגון ששהו כדי טומאת כולם ובא"א להיות אין איסור בהם רק מספק ובאמת בכה"ג קיל הבעל מבועל. והנה בוודאי מוציאין אותן מבעל מטעם ספק כי להבעל הוא ספק אך לא הוי כוודאי עי' בתו' סוטה שכתבו הנ"מ לספק לבין וודאי ע"ש. וכ"ל דאם קינא לשתי נשים עם אחד ונסתרו אם שהו כדי טומאת שתיהם בוודאי יכול להשקות לשתיהם כמו בועל א' ואשה אחת ומבואר בר"מ כאן דאשה אחת א"י להשקותה עוד הפעם בשביל בועל אחד ע"ש אבל שתי נשים בוודאי יכול להשקות שתיהם אך אם לא שהו כדי ט"ש דאחת בוודאי

אחרת או שהי' חבוש בבית האסורים ולא להשקותה אלא לפסלה מכתובתה. וזה הענין הוא כששמעו ב"ד שהעם מרננין אחריה מאדם אחד שקוראין לה וא"ל אל תסתרי עמו ואם נסתרה עמו אחר כן ב"ד אוסרין אותה על בעלה לעולם וקורעין כתובתה וכשיבוא בעלה נותן לה גט. ומה שאמרו שאם שתתה מי המרים פעם אחת על איש אחד ונקתה מהם וחזר וקנא לה עליו ונסתרה עמו אינה שותה על ידו פעם אחרת לעולם אלא תאסר על בעלה ותצא בלא כתובה אבל אם קנא לה באנשים חלוקים אפילו מאה פעמים היא שותה ולעולם אין כופין אותה לשתות בין שאמרה נטמאתי או שאמרה איני טמאה ואיני שותה אלא תצא בלא כתובה ותאסר לבעלה לעולם ואם בעלה הוא שאמר איני רוצה להשקותה תצא ותטול כתובה. ויש נשים שאינן שותות אע"פ שרצו הן ובעליהן וחמש עשרה נשים הן ואלו הן ארוסה ושומרת יבם דכתיב תחת אישה ואלו עדיין אינן תחת איש. וקטנה אשת גדול דכתיב אשר תשטה אשתו וזו אינה אשתו עדיין ונדולה אשת קטן דכתיב תחת אישה וזה עדיין אינו איש ואשת

בוודאי לא נטמאה רק דשתיהם אסורות על הבעל מטעם ספק נראה דא"י להשקות' דהתורה נותה להשקות רק בספק שיוכל להיות כמ"ש דמיירי בזה והתור' עשתה ספק זה כוודאי קודם השקא' והתור' גזרה דבכה"ג משקה אותה. אבל בלא שהו כדי טומאת שתיהם דלא עשה התור' ספק זה כוודאי ואחת מהם טהורה בוודאי אפשר בכה"ג לא נותה התורה להשקות כלל כנ"ל דאין משק' אותם בכה"ג רק שתיהם אסורות עליו מספק אבל אינן שותות ובאתי רק לעורר. והנה על קושית התוס' שהבאתי לעיל בשם התוס' תירצו תירוץ אחר ואפשר לא נשתעף הדינים שכתבנו אך באתי כדי לעורר קלת. וראיתי בס' מעשה רוקח שחיבר כבוד הגאון החסיד מוה' אלעזר אבד"ק אמשטרדם שתמה מאוד על ד"ז דהר"מ מהירושלמי דאם נסתרה עם שניהם כאחד דשותה ואסורה עד שתשתה דסותר הש"ס דילן וגם פסקי הר"מ סותרין הא בנזיר מקשה הש"ס על המשנה דשני נזירים שאמר להם אחד ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם דהם טמאים מספק ואמאי כל טומאה ברה"י מהיכא ילפינן לה מסוט' מה סוטה בועל ונבעלת אף כל טומאה ברה"י כגון דאיכא תרי אבל הכא שני נזירים והאי דקאי גביהם הוי להו תלתא הוי ספק טומאה ברה"ר וספק טומאה ברה"ר טהור ומתרץ וכו' וכן מבואר בר"מ פט"ז מהל' שא"ה ומפני מה החמירו בספק טומאה ברה"י שהרי סוטה שנסתרה אעפ"י שהיא ספק וכו' וכשם שהסוטה ובועלה הם שנים כך ספק טומאה בשני' אבל אם הי' ג' ברה"י ה"ל רה"ר וספק טהור וכן פסק הר"מ בהלכו' נזירות פ"ט הלכ' ע"ז וכ' וכילד הוא ספק טומאה אבל אם הי' זה עומד עמהם בחצר טהורים כיון שהם שלשה ה"ל רבים וספק טהור וכו' כמו שיתבאר במקומו (ועיין בהראב"ד שם שיש לו שיטה אחרת עיין בלח"מ אך אנן בדברי הר"מ קיימינן) א"כ איך פסק כאן דאם נסתרה עם שניהם כאחד שותה ואסורה וכדברי הירושלמי אפי' מאה עיין בכ"מ הא כיון דנסתרה עם שנים ה"ל תלתא וה"ל ספק טומאה ברה"ר דתלתא הוי רה"ר כמו שמפורש בש"ס ובר"מ א"כ אמאי שותה ואמאי אסורה הא סוטה דשותה ואסורה מחמת דהוי ס' טומאה ברה"י אבל ספק ברה"ר טהור לגמרי ומפורש בגמ' מה סוטה תרי היינו בועל ונבעלת והיאך פסק הר"מ דנסתרה עם שנים שותה הא הוי ספק טומאה ברה"ר דטהור ע"כ קושיתו במס' נזיר ואין זה לשונו וכתב דלית נגר ובר נגר דיפרקינ' והליע קושיא זו לכמה גדולים חקרי לב ולא מלאו תירוץ ע"ש. ובאמת היא קושיא עצומה מאוד ותלי"ת אשר חנן אותי לתרץ קושיא זו. והנה לכאורה קשה על הש"ס דמקשה מה סוטה היא ובועלה שנים וכו' מאין פסיקא להו זה דבאמת יש סתירה אפי' ביותר משנים כיון דהתורה אסרה יחוד ה"ל סתיר' ומכש"כ בפרוצי' באיזה מקום סתר למה לא ה"ל סתיר' והירושלמי באמת ס"ל כן אף דבתורה כתיב ונסתרה מ"מ עם הרבה אנשים שייך סתירה ג"כ ומהיכן פסיקא להש"ס דדוקא בועל ונבעלת ויהי' מחלוקת בין הש"ס לירושלמי דש"ס דילן ס"ל ביותר מהם לא שייך ונסתרה דאין זה סתיר' והירושלמי יהי' סובר דגם זה הוי סתירה ושייך ונסתרה אין זה סברא ובפרט דסברת הירושלמי מסתברא יותר דשייך סתירה בהרבה אנשים ג"כ אם הם פרוצי' וכדומה כיון דנסתרה במקום סתר ע"כ כ"ל דהר"מ פי' פירוש אחר בש"ס הא דמבואר דסוטה הוי רה"י כסברת התוס' כאשר יבואר בס"ד. דהנה הר"מ כתב פט"ז מהלכו' שא"ה מפני מה התירו חכמים ספק טומאה ברה"ר שהרי הציבור עושים פסח בטומאה וכו' והוא מהתוספתא הובא בתוספתא סוטה ג"כ ומסיים הר"מ שאיסור הספיקות מדבריהם כמו שבארנו וכו' והיינו לשיטתו דכל הספיקות הם לקולא מה"ת רק מדרבנן לחומרא והדברי' עתיקי' ואא"ז כ' ומפני מה החמורו בס' רה"י שהרי סוטה שנסתר' וכו' מבואר בדבריו דספק רה"ר אינו נלמד מסוטה ונלמד מפסח וגם מחמת דספק לקולא רק ספק טומאה ברה"י זה נלמד מסוטה דהוא טמא וכן כתבו התוס' בפ' שני נזירים עכ"פ דר"מ ס"ל כן כמ"ש דעיקר הלימוד דברה"י יהי' טמא ואם לא הי' לנו לימוד הי' אף ברה"י טהור מטעם דספיקות לקולא. והנה התוס' פ' כשם דף כ"ח ע"ב ד"ה ברה"ר הקשו מש"ם דנדה דמבואר שם הא מעל"ע מטה כמי מטמאה וכו' ומתרץ בחברותי' נושאות אותה במטה וכו' וכיון דחברותיה והיא ה"ל שלשה א"כ ה"ל ספק טומא' ברה"ר כמבואר בנזיר וגם בנדה הקשו קושיא זו והגמ' הנ"ל היא בנדה ד"ה ע"ש ותרצו כאן וז"ל ונרא' דלא הוי ספק טומאה ברה"ר אלא היכא דספיקא יכול להיות גלוי לכל כגון האי דנזיר ותשעה לפרדעים ושרץ אחד ביניהם אבל האי דנדה וכו' דספק אם ראתה או לאו ומקום המקור מקום סתר היא ולא שייך למימר בי' רה"ר אפי' אם נולד ספק ראייתה ברה"ר וכו' א"כ סברתם כיון דהטומאה היא מקום סתר ה"ל רה"י אפי' ברה"ר וספיקו טמא א"כ בסוטה דהטומאה שלה עכ"פ בהערא' היינו הכנ"ע ובפחות מכן אינו אלא נשיקה ופטור ממית' ואינ' נאסרת ע' ביבמות ובר"מ ובש"ע אהע"ז סימן כ' ומבואר במכות דאמרו אלו היינו בסנהדרין לא הי' נהרג אדם מעולם בבועל הערוה היכי הוי עבדי אביי ורבא דאמרי ראית' כמכחול בשפופרת מבואר דביאה לחיוב אין שום אדם יכול לידע אף דרש"י פירש ואין העדים מסתכלים בכך נראה דיכולים לראות אך באמת מלשון הש"ס דלא היה נהרג אדם מעולם נראה דא"א לראות וגם לשון הרשב"א בתשוב' מובא בב"ש באהע"ז סימן מ"ב ס"ק י"ב דא"א לראות כמכחול וכו' א"כ טומאה זו א"א להגלות לשום אדם רק להבועל ונבעלת רק הם יודעים א"כ דמי ממש לנדה דמקור הוא

מקום סתר ושם נודע הוא רק לאשה דמרגשת וכאן נודע נשים אבל אין גלוי לכל כמו נזירים ותשע' לפרדעים א"כ טומאת סוטה אפי' לפני כמה אנשים אין גלוי והוי ליה תמיד רה"י כמו נדה אפי' ברה"ר וספק ה"ל ספק רה"י ואף דפסקינן דאם עושים כדרך המנאפים הורגין ונאסרה היינו מטעם חזק' ואנן ססרי אבל גוף הטומאה שנטמאת היא מקום סתר א"כ אפי' ברה"ר ה"ל טומאה ברה"י וספק ה"ל ספק רה"י דהוא ממש כמ"ש התוס' וא"כ כך פי' הש"ס בכ"מ דילפינן מסוטה מה סוטה רה"י לא כפרש"י מחמת דהוי מקום סתיר' רק הפי' דסוטה בכ"ע ה"ל רה"י דהיא מקום סתר אף בפני רבים מ"מ ג"כ אמת הדבר דספק ולא נסתר' רק בפני רבים אם אין שם מקום סתיר' לא נולד ספק כלל ככל בנות ישראל הכשירות אך בעבר' ונסתרה במקום סתר אף דהי' רבים מ"מ ה"ל סתירה כמו סברת הירושלמי אף דהוי רה"ר ובסוטה לא שייך רשות הרבים כמ"ש אם נסתר' ה"ל רה"י אפי' הי' רבים בסתירה מ"מ כיון דהיא מקום סתר ושייך חשדא א"כ ה"ל ספק ולא שייך רה"ר דהטומא' היא בסתר וא"א להתגלות ה"ל רה"י כסברת התוס' וכן הפשט במס' נזיר מהיכן ילפינן ס' טומאה ברה"י מסוטה מה שם בועל ונבעלת וכו' והכא תלתא וה"ל רה"ר וכו' היינו כיון דבכ"מ ספק טהור רק ברה"י הילכתא גמירא דיליף מסוטה דטמא אבל אם לא הוי דומיא דסוטה טהור א"כ חזינן מה סוטה וכו' היינו דשם הוי רה"י בבועל ונבעלת לא דוקא בא' אלא אף בשנים דלשנים נתגלה והתורה טמאה בספק א"כ, כ"ה דאיכא שנים טמא אבל כאן הוא תלתא ותלתא לא משכחת בסוטה א"כ ה"ל ספיר רה"ר. הכלל הא דסוטה הוי רה"י אפי' בפני כמה אנשים כיון דהטומאה הוא בסתר אך בלא הי' סתירה ל"ש ספק דלא נולד לנו ספק כלל אך בנסתרה אפי' עם הרב' אנשים במקום דשייך סתיר' כדעת הירושלמי ונולד לנו ספק היא טמא' אפי' ברבים כי גוף הטומאה ה"ל רה"י והספק ה"ל ספק טומאה ברה"י אפי' ברבים כן י"ל להר"מ כסברת התוס' ע"כ נכונים דבריו דגבי סוטה ונדה אפי' ברה"ר ה"ל רה"י אך בנזיר ובשאר טומאות ספיר ה"ל ברבים ספק טומא' ברה"ר וטהור הפוך בה בעזה"י כי דברים נכונים הם והר' הנ"ל כתב דמי שיתרץ יודיע לו ויהי' לו נ"ר ובעזה"י יהי' נ"ר לנשמתו וימליץ טוב עבורי. הכלל דכל סוטה ה"ל רה"י אפי' ברה"ר רק ילפינן דשנים הוי רה"י כמו סוטה דשנים יכולים לידע מ"מ טמא ה"נ בכ"מ אבל תלתא ל"מ בסוטה. והנה צריך עיון בכ"מ בש"ס אך הפוך בה בעזה"י כי דברי נכונים הם. והנה הסתיר' אחר הקינוי צריך להיות ג"כ בשני עדים אבל עפ"י עצמו שרא' שנסתרה אינ' שותה רק נאסרת עליו וכן עפ"י ע"א אם דעתו סומכ' נאסר' ואינה שותה דהשתיה צריך להיות עפ"י עדים בין הקינוי ובין הסתיר'. והבעל יכול למחול על הקינוי קודם הסתיר' ואם מחל אינו משקה על הסתיר' אח"כ אך אחר הסתיר' לא מהני מחיל' על הקינוי רק אם אמר לה אל תסתרי ונסתר' אבל אם אמר אל תדברי ונסתר' או אמר לה אל תסתרי ודברה או אל תדברי ודבר' אינה שותה ואינה נאסרת. הכלל דהקינוי צריך להיות דווקא על הסתיר' ועברה על דבריו ונסתרה כן מבואר בש"ס ובר"מ כאן. ואם לאחר קו"ס בא ע"א והעיד שנטמא' עם זה שקינא לה עמו אינה שות' ואסור' ובר"מ נראה דוקא אם העד מעיד מאותו שקינא אבל א"ל להעיד שבסתירה זו שהעדים מעידים עלי' נטמאת רק אפי' אם אמר שנטמאת בפ"א מאותו האיש. אבל רש"י ס"ל דצריך דווקא להעיד שנטמאה באותו סתיר' שהעדים מעידי' דאז רגלים לדבר וע' במג"ל פ"א הלכה י"ד שפלפל בזה. וע"ש שנרא' מדבריו דלהר"מ עכ"פ צריך שיעיד דנטמא' אחר הסתיר' בפ"א ואינו מוכרח אפשר אפי' קודם דעכ"פ מאיש שקינא לה ובפרט דנסתר' עמו ג"כ ה"ל רגלים לדבר אף קודם הסתיר' וצריך לימוד. והכל נאמנים לעדות זו אפי' אשה ועבד וקרובים ופסול בעביר' מד"ס אבל פסול בעביר' מה"ת פסול כן מבואר בר"מ ועי' לעיל בפ' יתרו במלות לא תענה שפלפלתי בזה למה לא יהי' רשע מה"ת כשר לעדות זו ומכש"כ ברשע שאינו של חמס עפ"י דברי הגמ"י בסנהדרין עיי"ש וא"ל לכפול הדברים. ועיין בס' ט"א סוף פ"ק דר"ה בסוגיא דאלו הם וכו'. וגם חמשה נשים ששנאות זא"ז ואינם נאמנים להעיד על מיתת בעלה נאמנות להעיד שנטמא' ואסורה לבעלה ואינה שותה ולענין כתובה אינה מפסדת אך א"ר לכתוב כאן דיני כתוב' רק העיקר לענין שתיי' ולענין איסור. ועי' במגי' להמג"ל שהקש' לדעת הר"מ בהל"ג ובהל' תרומות דבעדות ה' נשים במיתת בעלה אוכלות אף בתרומה והמג"ל כתב הטעם דודאי משקרות א"כ הכא אמאי נאמנות. ולכאור' דברי המג"ל אינם מוכרחים אף דאינם משקרים בוודאי מ"מ מספק דיש לה חזקת א"א וחזקת חי וחזקת אכילת תרומה ע"כ נשארה בחזקתה אבל כאן דרגלים לדבר ואיתרע החזקה ע"כ נאמנות שלא לשתות ועבתו"ס יבמות דף ק"א שכתבו דהיא אוכלת בתרומה דאוריי' מחמת חזקת א"א אבל כאן אין חזקה ע"כ הר"מ סובר דנאמנות. ובפרט אם נאמר דע"א במיתת הבעל אינו מהימן רק מדרבנן ע' ברי"ף וברא"ש ה"ג ובפ"ה מהל' עדות שהאריכו האחרונים בזה בדעתו של הר"מ דיש סוברים דאינו רק מדרבנן ואף אם נאמר דהוא מה"ת אפשר דוקא עד כשר ולא אשה והדברים עתיקין א"כ הם אמרו והם אמרו דאלו אין נאמנים כלל אבל כאן מה"ת ע"א וכל הפסולים כשרים להעיד כמבואר בר"מ כאן ובה"ע וא"כ היאך יכולים חז"ל לעקור דבר מה"ת למחוק המגיל' כמה שמות בשביל שסונאי' ע"כ אינה שות'.

וגם

ואשת אנדרונינוס דכתיב אישה וזה אינו איש גמור ואשת סומא דכתיב ונעלם מעיני אישה וזה אין לו עינים. והחיגרת דכתיב והעמיד הכהן את האשה וזו אינה יכולה לעמוד ומי שאין לה כף יד דכתיב ונתן על כפיה וזו אין לה כף וכן אם היתה ידה עקומה או יבישה שאינה יכולה ליקה כי אם ביד אחת לבד אינה שותה דכתיב כפיה והאלמת דכתיב ואמרה האשה ומי שאינה שומעת דכתיב ואמר אל האשה וכן הוא שהי' חיגר או קטוע או אלם או חרש וכן היא שהיתה סומא דכתיב אשה תחת אישה עד שתהיה היא שלימה כמוהו והוא כמותה ויתר פרטים וסדר השקאת הסוטה ובאיזה צד בודקין המים אותה ובאיזה

וגם לענין לאסור על בעל' בוודאי לענין מלקות עי' בר"מ פ"א מהלכו' א"ב ובפי"א מה"ג ג"כ כיון דמה"ת נאמנות וגם רגלים לדבר ע"כ נאמנות ומכש"כ לדעת הראב"ד שגם בעדות אשה נאמנות קלת שלא לאכול בתרומה נגד כל החזקות כאן בוודאי נאמנות לגמרי מהטעמים שכ' והמגי' כ' דלדעת הראב"ד הוי כאן נמי ספק לבעלה ואינו לוקה. ולפענ"ד אינו כן מהטעמים שכתבתי אפי' להר"מ ומכש"כ לדעת הראב"ד וצריך אריכות לברר ובאתי רק להעיר. ואם יש עדים שמכחישי' זא"ז עבר"מ כל הדינים. ולפמ"ש למעלה דקינא לשתי נשיו ולא שהתה רק כדי טומאת אחת דהוי רק ספק כיון דאחת בודאי לא נטמאת ואינה שותה דלא הוי סוט' כיון דאין רגלים לדבר כיון דאחת לא נטמאת יש לספק אם ע"א נאמן לו' נטמאת לענין מלקות ולעשותה כודאי דהתור' האמינה כאן ע"א דוק' ברגלי' לדבר שהי' קינוי וסתירה והתורה בלא העד עשת' כוודאי אבל בספק אפשר ל"מ ע"א והוי ככל איסורים ובאתי רק לעורר. וגם אם בא א' והכחיש דנ"ל אם הראשון נאמן מהתור' ה"ל דבריו כשנים ובשאר עדות אין דבריו כשנים עי' בראשונים ובש"ך סי' קכ"ז ביו"ד והדברים עתיקין ובאתי רק לרמוז ישמע חכם וכו'. ועי' בס' ש"ש שחקר אם ע"א נאמן בס' טומאה ברה"י לומר לא נטמאת כיון דנגד חזקה לא מהימן ע"א וס"ט ברה"י ל"מ חזקה וחזק' עדיף מע"א א"כ כיון דלענין חזקה ל"מ ע"א מכש"כ לענין ס' טומאה ברה"י ע"ש א"כ אף אם נאמר דע"א לא מהני בספק טומאה ברה"י אם כן אם ע"א אומר לא נטמאת אינו נאמן מ"מ בשתי נשים כמ"ש דזה לא הוי דומי' דסוטה כיון דאחת לא נטמאת וה"ל רק ספק א"כ בוודאי ע"א נאמן וע"ש דמסיק דאף ברה"י מהימן ע"ש. ואם אותו שקינא לה ונסתרה עמו הוא בעצמו מעיד שנטמאה עמו אם נאמן כע"א שלא תשתה או לאו ע"ז נשאל הרשב"א בתשובותיו אם נאמר אין אדם משים עצמו רשע ואינו נאמן או אמרינן פלגינן דיבורא דזנתה עם אחר ולא עמו. והשיב הרשב"א דפ"ד ומובא דבריו אלו במנ"ל כאן ובשו"ת ח"ל סי' ק"כ. ולכאו' קשה על הרשב"א דסברא דאינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע הא מבואר בכריתות גבי שנים אמרו אכלת חלב וכו' דחכמים פוטרין דמה אם ירצה לומר מזיד הייתי וע' בב"מ דף ג' שהקשו התוס' הא אין אדם מע"ר ותירצו דעושה תשוב' דאינו רוצה להביא חולין בעזרה ע"ש א"כ כאן נמי דאינו רוצה שתשתה שלא ימחו שמות הקדושים על המים. אך ז"א דאין עביר' כלל דהתור' נותה כך למחוק כדי לבדק' והמים בודקים א"כ אין עבירה כלל דדוקא אם איכא שני עדים שנטמאת בוודאי מחוייבים להגיד קודם שתיי' כיון דאין המי' בודקים אם יש עידי טומא' כמבואר בש"ס ובר"מ כאן פ"ג א"כ יהי' נמחק בחנם וה"ל עבירה וצריכים להודיע קודם אבל בע"א אם יודע אף דקודם השתי' אם יעיד אינה שותה מ"מ א"צ להגיד כי אין עבירה כלל כי המים בודקים אות' וע"ז נותה התורה למחוק והמים בודקים באיכא ע"א כמבואר בר"מ דאם ע"א בא אחר שתיי' מותרת וכו' ע"ש והמנ"ל מפלפל שם דגם התוס' מודים לזה דהמים בודקי' אם ע"א יודע ואף אם נאמר דגם בע"א יודע אין המים בודקים מ"מ אם הנחשד יודע בוודאי המים בודקים כי הוא יודע תמיד והיאך משכחת לה שיבדקו המים ע"כ בודקים המים ע"כ אין עבירה כלל אם משקים אות' ע"כ שייך שפיר אין אדם מע"ר כי אין תשובה דאין עבירה אם ישק' אותה וז"פ. גם קשה לפי מה שמסיק הש"ך בסי' ל"ד ס"ק ק"ח דאף דאמרינן פלגינן דיבורא מ"מ אם הוא נוגע בעדות פסול ע"ש גבי לדידי אוזיף בריביתא א"כ כאן האיך נאמן הא הוי נוגע דאינו רוצה שישקה אותה דקי"ל כשם שהמים בודקים אותה כך המים בודקי' אותו היינו הבועל א"כ רוצה שלא להשקות אות' וה"ל נוגע בעדות. אך עיין בנו"ב בק"ע מה שמפלפל באריכות דנוגע כשר לעדות אשה כיון שקרובים ופסולי' כשרים א"כ כש"כ כאן דלד"ה קרובים ופסולים כשרים מן התורה נוגע ג"כ כשר. אך באמת זה טעות מאי נאמר דבאמת משקר ולא בא עלי' ואומר דבא עלי' כדי שלא נשקה אות' אם באמת לא בא עלי' מה איכפת לי' שנשקה כיון דלא חטא לא יעשו לו המים שום דבר ול"ל לשקר ולומר שטמא' ע"כ אינו נוגע ונאמן וז"פ. והנה הח"ל והמנ"ל תמהו על הרשב"א שכ' דפלגינן דיבורא ונאמן א"כ אינ' שותה הא לכ"ע בעינן שיעיד שנטמא' מאיש שקינא לה א"כ אם נאמר דפ"ד היינו שהוא לא טימא אותה רק אחר א"כ האחר לא קינא ממנו ובכה"ג אינו נאמן העד לומר שנטמא' עם אחר ושות' והיאך כ' הרשב"א דפ"ד והיינו דנאמן ואינ' שותה והיא קושי' עצומה ולית נגר ובר נגר דיפרקינ' והוא ז"ל כ' בכוונת הרשב"א להיפך דבאמת פלגינן דיבורא ושותה מה"ט כיון דאינו מאותו האיש שקינא לה ע"ש באריכות. ואני בעניי תמה אני על גדולי ישראל שהרעישו העולם בקושיא זו דלע"ד היא בפשיטות דהנה בוודאי מה דמבואר בתור' דע"י קינוי וסתירה נאסרת ושותה אינו מבואר דווקא דהקינוי יהי' על איש פרטי ובוודאי אם היא חשודה בעיניו ומקנא לה עפ"י עדים אל תסתרי עם איש מכל באי עולם דהאיסור יחוד הוא עם כל איש מבאי עולם אפי' לדיק גמור והבעל התר' בה שלא תתיחד עם שום איש הראוי לביא' ולא פרט ואח"ז באו עדים שנסתרה עם איש אחד אפי' אינם מכירים את האיש כיון דנסתרה אחר התרא' בודאי אסור' לבעל ושותה המים כי אין סברא לחלק כלל בין שהתר' בה עם איש פרטי או לכל באי עולם שלא תתיחד עם שום איש ובאמת אסור כל איש ביחוד והוא מקפיד בוודאי אסורה ושותה אעפ"י שלשון המשנה והר"מ אל תסתרי עם פלוני ודאי לאו דוקא דאורחא דמילתא דמקנא לאשתו על איש שהוא חשוד בעיניו שמדבר עמה ושוחק עמה וכדומה ואין דרך לקנאות לכל באי עולם כי רוב עולם בחזקת כשרות ובלא"ה לא יתייחדו עמה כי הוא איסור תורה רק באותו איש שרואה שנוהג עמה קלות ראש ע"ז מקנא לה אבל אם מקנא לכל באי עולם בוודאי הוא קינוי ואח"כ הסתירה עם כל אחד מב"ע אוסרתה ושותה המים וזה אגלאי דבר פשוט. דאלו הי' הקינוי דוקא בפרט ולא בכלל הי' מבואר בש"ס דין זה ומהיכן למדו זה ע"כ בלי ספק אין חילוק כלל וקצת ראיה מסוטה דף ב' ע"ב אמר רשב"ל מאי קינוי דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים וכו' מאי דקא בדלה וכו' ופרש"י שבודל' מן האנשים ואם באיש פרטי היא בודלת רק מזה ולא משאר אנשים ע"כ מיירי במקנא לה עם כל אנשים ואם כי יש לדחות אך לפענ"ד אין צריך ראי' שהוא דבר פשוט א"כ משכחת לה דין הרשב"א בפשיטות דעיקר שאלתו ותשובתו אם אדם נאמן על עצמו או פ"ד אם כן משכחת לה שקינא לה בפ"ע עם כל באי עולם ואח"ז באו עידי סתירה שנסתרה עם איש ואין מכירין כלל את האיש רק שראו שנסתרה עם איש בודאי שותה ובא א' ואמר שהוא נסתר עמה וטימא אותה אם נאמר דאין אדם משים עצמו רשע אינו נאמן כלל ושותה או אמרינן דפ"ד ומאמינין לו שהיא זנתה ולא עמו וגם אין מאמינין לו על הסתירה כלל רק אמרינן דמעיד על אחר שזינתה ולא עמו ובודאי כיון שיש עידי סתירה ובא אחד ואמר שראה שזנתה אף שאינו יודע מי הוא אינה שותה כיון שקינא לה מכל ב"ע יהי' איזה שיהי' ה"ל עדותו מאותו שקינא ה"נ אמרינן פ"ד ואמרינן שאחר הי' והאחר הוא ג"כ מאותו שקינא לה ע"כ נאמן ואינה שותה. הכלל העדים והעד א"י כלל מי הוא הנסתר ואחד מעיד וא"י כלל עם מי אינה שותה א"כ אם פ"ד נאמן ואינה שותה ואם אין אדם משים עצמו רשע אינו נאמן כלל ודברים פשוטים הם לפענ"ד ואיני בוש בזה לומר שגדולים הללו היו מעלימים עין מדבר פשוט כזה ואני אומר אפשר בא אסא וכו' ובא יוספט וכו' אלא מקום הניחו וכו' כ"ה מקום הניחו לי וכו'. ולפמ"ש אף על הסתירה אינו נאמן כיון דעל הסתירה ג"כ הוא רשע ואין אדם מע"ר אפילו בעבירה קלה כידוע אך אמרינן פ"ד ונטמאה מאחר מאותה הסתירה של אחר לפירש"י דבעינן מאותו הסתירה כן הוא ברור ונכון. ולפמ"ש אם הי' איש פרטי שקינא לה והוא אומר שטמאה פ"ד דהיא זינתה עם אחר ושותה מ"מ פשוט אגלי אם שתתה ולא בדקו אותה המים דמותרת לבעל מ"מ אסורה להבועל הזה שאומר שטימאה אף דאין אדם מע"ר ואינו נאמן מ"מ ידוע דעל עצמו נאמן דשוי' אנפשי' חד"א ועיין באחרונים דשנחד"א הוא מטעם הודאת בע"ד ונאמן על עצמו יותר מעדים אף שלא בדקו אותה המים והמים יכולים להכחיש העדים כמבואר בסוטה דף ו' הני סהדי שיקרי נינהו ע"ש. אך באמת לפי המסקנא יש עוד טעם אחר דאפשר אין הבעל מנוקה מעון. וכן כתב הר"מ פ"ג הט"ז בבאו עידי טומאה לאחר שתי' ולא בדקו כ' טעם זה ג"כ דאפשר אין הבעל מנוקה מעון ה"ה כאן להבועל דהודאתו על עצמו יותר מעדים אסור בה ותלינן הא דלא בדקו המים דאין הבעל מנוקה מעון. או אפשר יש עדים במזה"י ואין המים בודקים וז"פ. ואף אם נאמר דאם היא שוגגת והבועל מזיד כיון דלא אסרה על הבעל מותרת לבועל עיין במנ"ל כאן ובב"ש סי' י"א א"כ ה"נ כיון דמותרת לבעל דשתתה ולא בדקו מותרת לבועל. ז"א דדוקא בשוגגת דבאמת אינה נאסרת לבעל אינה נאסרת לבועל לשיטה זו אבל כאן לפי דבריו נאסרת לבעל רק אנחנו לא נוכל להוציאה כיון דשתתה אבל עליו שנאמן ע"ע כמאה עדים בודאי נאסרה ומהבעל א"א יכולים להוציאה מס' אבל לדידיה ודאי אסורה והחילוק הוא פשוט וק"ל. והנה בע"א אמר שנטמאת דאינה שותה דהתורה האמינה ע"א בסוטה אם העד חוזר בו ונותן אמתלא לדבריו אם מהני גבי ע"א באיסורין אמתלא עיין בס' ש"ש שמעתתא ו' באריכות ד"ז דהרבה סוברים כיון דנאמן מה"ת אין מועיל חזרה אפי' באמתלא ע"ש באריכות אך אם אמר שהוא בעצמו טמאה דכתבנו דפ"ד ושותה דאינו נאמן כמו עד סוטה כיון דאינו מאותו האיש שקינא לה אך לדידי' אסורה מחמת דש"כ חד"א דמהני אמתלא ומותרת לו וז"פ. אך אפשר לומר אם השקה אותה כיון דאינו נאמן ומשקין אותה דבלא השקאה אסורה להבועל כיון דנסתר' אף שאומרים טהורה היא כמ"ש והשקו אותה ולא בדקו המים אפשר דחזרתו מהני בלא אמתלא כמ"ש המנ"ל פי"ז מה"א דשויה חד"א ועדים מכחישים אותו מהני חזרה בלא אמתלא ע"ש א"כ ה"נ אם לא בדקו המים כיון דבודאי טהורה היא וזה שמא איכא עדים או בעלה אינו מנוקה מעון הוא חשש רחוק רק נגד עדים אמרינן כן ע' בגמ' א"כ אפשר מהני חזרה בלא אמתלא דהיא חזקה גדולה לא בדקו המים אותה אפשר דמהני חזרתו ובאתי רק לעורר כי דינים אלו דחזרה ואמתלא הם ארוכים ועמוקים מאוד ואכ"מ ובאתי רק להזכיר. וגם אפי' נגד עדים אמרינן הטעם כאן דאיכא עדים וכו' א"כ אפשר דהשקאה היא כמו עדים שמכחישין אותו ונאמן בחזרה בלא אמתלא. והנה להאריך בדיני סוטה אלו בדיני איסור ובדיני שתי' צריך חיבור מיוחד לבאר הדינים בפרטות ועיין משנה למלך שהאריך הרבה ע"כ אכתוב קצת בקיצור אותן הנושאים שאינן שותות ודיני המגילה קצת בקיצור:

והנה כבר כתבנו דאם ע"א מעיד בטומאה אינה שותה דהתורה האמינה לע"א ומבואר בש"ס ובר"מ דאם היא בעצמה אומרת שטמאה היא אינה שותה ואסורה ומנ"ל לחז"ל זה. אך פשוט כיון דהאמינה תורה ע"א וכל היכי דנאמן ע"א נאמן קרוב ואשה וכל הפסולים א"כ ה"ה היא בעצמה כמו אשה שנאמנת על מיתת בעלה ואפי' נוגע עיין בט"ב (א"כ כיון דע"א נאמן ה"ה היא בעצמה) וכמו דעד א' נאמן באיסורין אפי' אשה יליף מן וספרה לה וכו' וז"פ. ומבואר דאפי' לאחר שנמחקה המגילה אם אמרה טמאה אינה שותה ומכ"ש קודם ומבואר בסוטה דף כ' ע"א כיון דאמרה טמאה אני וכיון דאחזיק נפשה בטומאה תו לא מצי הדרא בה וכו'. והנה ז"ע כיון דנאמנת לא מצי הדרא כמו עד שא"י לחזור אך

אם

ובאיזה צד אין בודקין אותה הכל מתבאר יפה במסכת הבנויה על זה והיא מסכת סוטה (א"ה סי' קמ"ח). ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים לפי שעלידם מוטל שיעשו לנשים המעשה הזה כדי לבדוק אותן אם ראו שצריכות הן בכך ודוקא כשיש שם ב"ד של שבעים ואחד שכן קבלנו שאין משקין הסוטה אלא בב"ד של ע' זקנים במקדש ועובר על זה וקנא לאשתו ונסתרה ולא הביאה אל הכהן לעשות לה מעשה הכתוב בפרשה בטל עשה זו:

שלא

אם נתנה איזה אמתלא לדברי' עיין בש"ס שהביא הרבה דסוברים דאף בעד דנאמן מה"ת מועיל אמתלא מהאי דכלה ע"ש. א"כ ה"נ מועיל אמתלא וחוזרת ושותה והש"ס מיירי בהדרה בה בלא אמתלא א"י לחזור אבל באמתלא בודאי יכולה לחזור והר"מ א"ל לפרש כאן כי סומך על דיני' מה שכתב במק"א דיני חזרה ודיני אמתלא. והנה מבואר בראשונים גבי אומרת טמאה אני לך דמדין תורה לא מהימנא דמשועבדת לבעלה רק חז"ל האמינוה דכסיפא ואח"ז חזרו שלא תהי' עיני' נותנת וכו' ובאיכא רגלים לדבר וכו' עיין בסי' קע"ו באהע"ז וכאן נראה מהש"ס דנאמנת לומר טמאה שלא לשתות מה"ת אפשר לומר כיון דע"י קינוי וסתירה נאסרה שוב אינה משועבדת לו. אך מכל מקום טעמא בעי כיון דהוא רוצה להשקותה ואפשר תהיה מותרת לו א"כ לא נפקא השעבוד. אך החילוק כיון דעל טומאה צריך שני עדים דהוי דבר שבערוה ואתחזק איסורא וע"א לא מהימן רק באשה עצמה מחמת שוי' אנפשה חד"א היינו הודאת בע"ד והיכי דחב לאחריני ובפרט דמשועבדת לו אינה נאמנת על אחר כמו כל ע"א שאינו נאמן כלל אבל כאן דהתורה האמינה ע"א אפי' אשה וכו' והיא נאמנת בתורת עד ולא מתורת שוי' אנפש' חד"א וע"א במקום שנאמן נאמן בכ"ע וז"פ. ועניינים הללו ארוכים ועמוקים אכ"מ זאת אחת מן הנשים שאינן שותות. (הב') אם אומרת סתם שאינה רוצה לשתות ואינה אומרת טמאה היא אינה שותה ואין אנחנו יכולים לכוף אותה אך אם אמרה תחילה שהיא שותה ואח"כ חוזרת ואינה רוצה לשתות אם קודם שנמחקה המגילה חוזרה אינה שותה אבל אם לאחר שנמחקה המגילה חזרה משקין אותה בע"כ רק אם אמרה טמאה אני אינה שותה אפי' לאחר המחיקה ועיין בתוס' סוטה דף כ' מביאין התוס' ירושל' דמשקין אותה בע"כ כי גרמה שימחק השם כמה ימחק ב"ש אומרי' אחת וב"ה אומרים שתים אר"א טעמא דב"ה כדי לכתוב יו"ד ק"י ואין הירושלמי בידי לידע הכוונה אך צ"ע על הר"מ שהשמיט זה ומלשונו משמע דוקא שנמחקה לגמרי וצ"ע. ואם אמרה איני שותה ואח"כ חזרה ורוצה לשתות אם מפני הפחד אמרה איני שותה יכולה לחזור ולומר הריני שותה ואם בבריותא אמרה איני שותה אינה יכולה לחזור ולשתות דבזה שאמרה איני שותה ה"ל כאלו אמרה טמאה אני אם אמרה בבריותא ע"כ אינה שותה כן מבואר בש"ס ובר"מ כאן. ונראה דהדיבורים הללו א"צ לומר בפני ב"ד כי אם אמרה אפי' בבית' טמאה אני איני שותה ואז אינה שותה וכל הדינים ככ"ל דאינו מבואר בש"ס ובר"מ כלל וז"פ. (הג') אם הבעל אינו רוצה להשקותה אסורה ואינה שותה וכתבו התוס' ביבמות דף נ"ה דאם אומר הבעל איני רוצה להשקותה שוב אינו יכול להשקותה ומביאים ראיה לזה ע"ש ובגמרא שם מבואר להדיא כן אך התוס' תמהו מנ"ל זה והביאו ראיה לזה מהמשנה ומובא ג"כ במנ"ל ועיין במנ"ל בסוף פ"ב דתמה על הב"ש בסי' י"א שכ' שאם אין הבעל רוצה להשקות הב"ד כופין אותה להשקותה לברר הספק ובאמת ביבמות שם מבואר ל"מ דאין הב"ד כופין אלא אף אם הבעל רוצה להשקות אינו יכול להשקות כיון שלא רצה פ"א להשקות. והנה מלשון הרהמ"ח בתחילת המצוה שכתב מצוה להביא האשה הסוטה אל הכהן שיעשה לה וכו' נראה דמ"ע על הבעל להביא אותה ולהשקותה ובסוף המצוה כ' ועובר על זה שקנא לאשתו ונסתרה ולא הביאה אל הכהן וכו' בטל עשה זו מבואר מדבריו דהוא מ"ע על הבעל להשקות אותה א"כ בכל מ"ע קי"ל אם אמר סוכה וכו' לולב וכו' כופין אותו עד שת"כ לקיים המצוה ה"נ ומבואר כדברי הב"ש. אך באמת גם דברי הרהמ"ח צ"ע מגמרא הנ"ל גם דרכו למשוך תמיד אחר דעת הר"מ וע' בר"מ בפתיחה להלכות סוטה שכ' לעשות לסוטה כתורת הקנאות הסדור' בתורה היינו דכל דיני המצוה הוא מ"ע כמו מ"ע של סוטן ונטען ודיני טומאות להר"מ עיין בסמ"ק לר"מ ואין מצוה כלל על הבעל להביא רק אם מביא לעשות לה כפי הדינים המבוארים בתורה עיין בסמ"ק הרבה מצות כיוצא בה וצ"ע על הרהמ"ח מהיכן יצא לו זה דהוא מצוה על הבעל. ולענ"ד הטעם פשוט דאם לא הי' רוצה להשקותה שוב אינו משקה כמו דמבואר בסוטה ובר"מ כאן והבאנו לעיל דאם האשה אמרה איני שותה ל"מ חזרה דאחזוקי נפשה בטומאה ול"מ הדרה ה"ה הבעל אם אינו רוצה להשקותה מחזיק עצמו שבעל ביאה אסורה מימיו דדעת הר"מ שאין המים בודקים ומבואר לקמן בס"ד ע"כ מקשה הש"ס שפיר על הא דאמרינן דבא על איסור קל נאסר כאוסר מאי אריא בא וכו' אפי' אמר איני משקה מחמת שבא ביאה אסורה מימיו ואפי' לדעת רש"י דדוקא בבא על אשתו אחר סתירה ולא ע"י ביאה אחרת מ"מ אפשר שיודע עון בניו ובנותיו דג"כ אין בודקין לכ"ע א"כ מאי אריא ע"י ביאתו ואפי' אין לו בנים ובנות אפשר שיודע שיש עדים שנטמאה דאל"כ למה אינו משקה אותה ע"כ מחזיק שלא יהי' המים בודקים אותה ע"כ אינו יכול לחזור כמו האשה בעצמה שאינה רוצה לשתות ל"מ חזרה כן הוא נמי כיון דהחזיקה בטומאה או דהחזיק עצמו לתוספת או ב"ב וז"פ. והנה אם האשה אמרה סתם איני שותה לאחר שנמחקה המגילה משקין אותה בע"כ כמ"ש לעיל ובבעל אינו רוצה להשקותה אינו מבואר ד"ז נראה דאפי' אחר מחיקת המגילה הברירה בידו ואלו הי' חילוק בין קודם לאחר מחיקה הי' מבואר החילוק בש"ס ובר"מ נראה דבכ"ע אינו יכול להשקותה באמר שאינו רוצה להשקות ואפשר איזה חילוק בינו לבינה וצע"ק. (הד') אם בא עליה הבעל אחר ק"ס אין משקה אותה והיא בריית' ונקה האיש וכו' כ"ז שהאיש מנוקה מעון המים בודקים וכו' אין מנוקה מעון אין המים בודקים וכו' ובריית' זו הובא בכ"מ בש"ס ופרש"י הא דאינו מנוקה מעון היינו שבא עליה אחר שנסתרה ולדעתו דוקא זה העון מעכב הבדיקה אבל אם אינו מנוקה מעון אחר אפי' בא על א"כ ועל חמב"ד מ"מ המים בודקים ומשקה אותה רק אם בא עליה אחר שנסתרה מעכב הבדיקה. ועיין במנ"ל מה שהקשה על רש"י והר"מ מביא ג"כ ד"ז כאן דאם בא עליה אחר ק"ס אינו משקה אך יש לו שיטה אחרת בפי' הברייתא דס"ל כל איש שבא ביאה אסורה מימיו לאחר שהגדיל ואפי' רק איסורא דרבנן כגון בא על ארוסתו בבית חמיו או שניה אין המים בודקין את אשתו שנאמר ונקה וכו' וזה הוי אינו מנוקה מעון כן מבואר בר"מ כאן פ"ב ד"ח וכתב לפיכך אם הית' אשתו האסורה עליו מח"ל או מח"ע אפי' שני' וקינא לה ונסתרה אינה שותה וכו' היינו מט"ז כיון דבא ביאה אסורה אין המים בודקין ולרש"י הוא מטעם אחר דאינן ראוים לאישות ועיין ברא"ב"ד מה שהשיג על הר"מ ועיין בכ"מ ובמנ"ל שהאריך ועיין בס' שעה"מ ואין להאריך במה שהאריכו הם. וע' במנ"ל שהאריך לפלפל בשיטות רש"י והר"מ ו[illegible] להאריך. והיוצא מדבריו אם בא ביאה אסורה לכל מר כדאית ליה אפי' עשה תשובה לא מהני ואין המים בודקים ואם שגג בביאת איסור מ"מ כל שידע בשעת השקאה שחטא אין המים בודקים אך אם לא ידע בשעת השקאה בודקין כ"כ התוס'. ודעת המ"ל אפי' הי' מזיד בביאת איסור כל דלא ידע בשעת השקאה ששכח המים בודקין ע"ש שהאריך. ודע דאף לדעת רש"י דכ"ה דמבואר במשנה דאינן שותות מטעם שאינן ראויים לקיימם מודה הוא דאף באיסור דרבנן ג"כ אינן שותות דאינן ראוים לקיימם כמו דמבואר במשנה חלוצה לכהן דאינו אלא מדרבנן וגם שם פלוגתא במעוברת חבירו וכו' אף דאינו אלא מדרבנן וכ"כ המנ"ל ע"ש. ולדעת הר"מ אפי' ביאה שאסורה מד"ס אינו מנוקה מעון מ"מ מעוברת או מניקת חבירו ה"ל מנוקה מעון וע' במנ"ל הטעם דאין אסורה מצד עצמה רק מפני סכנת הולד ולדעת רש"י שותה דראוי לו לאחר כ"ד חודש. וע' במנ"ל דקטלנית אף להשיטות דסוברים דכופין להוציא ואינה ראויה לו לעולם מ"מ ה"ל ראוי' לאישות כיון דאינו אלא משום סכנה אף דמעוברת חבירו לר"מ כיון דאינה ראוי' אינה שותה שאני סכנת הולד מסכנת עצמו וע"ש עוד כמה דינים. (הה') בעון בניו ובנותיו אם הם מנאפים אין המים בודקין את אשתו והוא גמ' בסוטה דף מ"ז ועיין במנ"ל שהביא דברי הרמב"ן והרא"ש דוקא שידע ולא נער בהם. וע' במנ"ל שפלפל אם לא ידע בשעת השקאה אם המים בודקים כמו חטא עצמו ששכח או לא דגזירת הכתוב בכ"ע אין המים בודקים וע' בגמרא אף זנות דפנויה בבנים ובבנות מעכבים הבדיקה ועיין בגמרא דנקט בעון בנים ובנות נראה דאף אם הבנים מזנים אין המים בודקין וכן לשון הרמב"ן והרא"ש ובאמת בפסוק שמביאין ראיה לזה לא אפקוד על בנותיכם וכו' ועל כלותיכם וכו' נראה דוקא בנות וכלות נשים ולא זכרים ואפשר מסוף הפסוק כי הם וכו' נשמע גם כן על הזכרים והר"מ לא הביא דין זה והמנ"ל עמד בזה עיין שם. (הו') ארוסה אם קינא לה באירוסין ונסתרה עמו בעודה ארוסה אינה שותה וילפי' מקרא תחת אשך פרט לארוס'. והנה אפי' בלא האי קרא לא שותה ממתניתא דדרשינן ונתן איש וכו' מבלעדי אישך שצריך שתקדים שכיבת בעל לבועל דבר זה הקשו בגמרא ותירצו כגון שבא עלי' ארוס בבית אביה דקדמה שכיבת בעל מ"מ ממעטינן מקרא זה דלא תשתה מחמת דהוי ארוסה. ומה שקשה על הר"מ דס"ל דאם בא על ארוסתו אין המים בודקי' דאינו מנוקה מעון זה ל"ק ע' במנ"ל ובאחרונים ולכאורה קשה לפי מאי דקי"ל ביאה אירוסין עשה ע' בר"מ בהלכו' אישות ובש"ע סי' נ"ג הי' יכול לתרץ כגון שקדשה בביאה א"כ קדמה שכיבת בעל באותו ק"ס. ואם הי' לו אשה וגרשה והחזירה וקינא ונסתרה קודם שכיבת הבעל בנשואין שניי' פשיטא דאינה שותה דבנשואין אלו צריך שתקדים שכיבת הבעל וכן אם בא עלי' הבעל קודם שהיתה אשתו לא ה"ל קדמה שכיבת הבעל כי אז לא הי' בעל וכ"ז פשוט דצריך לבוא עלי' קודם בעת שהוא בעל' ובשהי' זו א"כ לא מועיל בבא עלי' לשם קידושין בסתם דקי"ל דעתו על גמר ביאה א"כ בתחילת ביאה לא הי' בעל כלל והתורה הקפידה שתקדים כל השכיבה של בעל אפי' תחילה ביאה וכאן בתחילת ביאה לא הי' בעל כלל לא הוי קדמה שכיבת הבעל אלא אפי' פירש דדעתו על תחילת ביאה דקונה אותה בתחילה ע' בקידושין ובאהע"ז מ"מ התורה הקפידה שתקדים שכיבת הבעל היינו שיהי' בעל קודם השכיבה והוי השכיבה בעת שהוא אישה אבל בקידש בביאה דנעשה אישה בביאה ובאים כאחד לא הוי קדמה שכיבת בעל והתורה הקפידה דתקדים שכיבת הבעל דהשכיבה יהי' בעת שהוא בעלה ולא בכה"ג דאינו בעל' רק נעשה בעל בביאה זו כנ"פ. ע"כ בבא עלי' בב"א דקודם הביא' ה"ל בעל שפיר קדמה שכיבת הבעל ח"פ בתכלית הפשיטות. וכן אפי' נשואה אם לא בא בעלה עלי' בב"א וגם לא אחר הנשואין אינה שותה והוא מברייתא' דגזה"כ הוא דכתי' ונתן כו' מבלעדי אישך שצריך שקדמה שכיבת הבעל לשכיבת הבועל ואם לאו אינה שותה וכתבו התוס' ביבמות דף נ"ח ע"ב ומובא במנ"ל כאן דכל ביאה שאינה קונה ביבמה כגון ישן או שיכור או נפל מן הגג וכו' אינה קרוי ביאה לגבי הבעל אם בא עלי' ביאה כזו מ"מ אינה שותה דלא הוי קדמה שכיבת בעל רק בביאה שעכ"פ קונה ביבמה ואם לאו אינה שותה דלא הוי ביאה כלל והוי לא קדמה וכו' ע"ש ד"ז דנשואה דאינה שותה אם לא נבעלה נראה דוקא ביש עדים שלא נסתרה אבל אם אין עדים בודאי בחזקת נבעלה (ע' בכתובות) ושותה עיין בכתובות פ"ק. ופשוט דאם אחד מהם אומר שלא נבעלה דאינה שותה דכבר כתבנו דהברירה ביד כ"א לומר אינה שותה הן הבעל והן האשה. אך אפשר אם לאחר שנמחק' המגילה דאין הברירה ביד האשה לומר איני שותה דמשקין אותה בע"כ אפשר דג"כ אף שאמרה איני שותה דלא נבעלה אינה נאמנת דכל נשואה בחזקת נבעלה רק שאומרת טמאה נאמנת ולא בדבר אחר וצ"ע. והר"מ כת' כאן אלו נשים שאינן שותות הארוסה וכו' ואח"ז כת' ומנין שאינה ראוי לשתות שנאמר תחת אישה וכו' פרט לארוס והנה בש"ס מקשה ע"ז ל"ל קרא ת"ל דבעינן שקדמה שכיבת הבעל שנא' מבלעדי אישך ומוקי

לה

לה כשבא עלי' בב"א א"כ קשה להר"מ נהי דלא יכול להביא ד"ז בבא עלי' דלשיטתי' אזיל אם בא עלי' אינו מנוקה מעון והאידנא הדין כך כיון דחז"ל אמרו כמ"ש המג"ל א"כ עכ"פ בלא"ה לא תשתה אם לא בא עלי' מחמת מבלעדי אישך אך הר"מ סמך על מה שכ' אח"כ ד"ז דמבלעדי אישך גבי נשואה וכאן כת' הלימוד שבש"ס ובש"ס אילטריך הלימוד קודם שאסרו חז"ל ע"כ מביא ג"כ הלימוד מהתוס' כי אין נ"מ לדינא דארוסה בכ"ע אינה שותה מביא הלימוד מקרא וכך דרכו של רבינו אם אין נ"מ לדינא מביא הלימוד דיותר פשוט. (הז') שומרת יבם אינה שות' ומבואר כאן בר"מ ג"כ מהלימוד תחת אשה פרט לש"י וכאן דברי הר"מ לע"ג דסתם מאוד דבאמת בש"י אפי' אם נימא דהוי קדמה שכיבת בעל כיון דהיבם מכח בעל קאתי עיין בסוגי' דיבמות דף נ"ח ברש"י ובתוס' מ"מ כיון דהר"מ בעצמו פוסק בפ"ב מהלכות יבום דש"י שזינתה מותרת ליבם אין שייך השקאה כלל ע' בפ' ארוסה בתוס' שם במשנה והר"מ בעצמו כ' לקמן בפ"ד דאפי' ע"י גלגול אינו מגלגל עלי' שלא זנתה ש"י כיון דאינה אסורה לו ע"ש וע"כ מיירי בבא עלי' היבם ביאה גרועה דקונה אותה על זנותה ונאסרה עליו. והנה מסוגי' דיבמות נר' דלרב דסובר קנה לכל משקה אותה דלא הוי ש"י דאשתו היא והר"מ בהלכות יבום ובהלכות תרומות פסק כרב ע"ש אך בסוטה בסוגי' מבואר דאף לרב מ"מ נתמעט מהשקאה מגזה"כ כיון דלא הי' כוונה לשם אישות וע' בסוגי' ובתוס' עכ"פ הוא דין מחודש אפילו במקום דהוי אשתו מ"מ כיון דהיא ביאה גרוע' אינו משקה ואפי' לשמואל דסובר דלא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה הוא חידוש מ"מ כיון דקנה לענין גט לא שתי' ע"ש בסוגי' וג"מ אפי' לדעת הטור דס"ל יבמה מן הארוסין הדין דלא קנה רק לדברים האמורים בפרשה והאיך סתם הר"מ ד"ז ולא כת' דש"י אינה שותת אף דבא עליה היבם ביאה גרוע' ודוקא בכה"ג דהי לא בא עליה כלל אינה נאסרת עליו לפ"ד ובביאה מעלי' אשתו היא בפשיטות וה"ל לכתוב חידוש זה דבא עליה אף שקנאה לכ"ד כפ"ד מ"מ אינה שותה או לחלק בין מן האירוסין ומן הנשואין ע' בהלכו' תרומות וכ"ז הוא דיני' מחודשים והאיך מסתים סתם הר"מ דפוסק דרכו לפרש. ולומר שסמך עלמו על מ"ש פ"ד דאפי' ע"י גילגול אינו מגלגל א"כ כאן בודאי שבא עליה זה דחוק דכל כה"ג הוי לריך לפרש דבא עליה ביאה גרועה דאלו הדינים אינם מפורשים והו"ל לפרש. ולומר ג"כ דאין המים בודקים כיון דהי' ביאה גרוע' לא גרע מארוסה דהוי לי' איסור זה דחוק אלי דלענ"ד בביאה ביבמה מ"מ כיון דקנה אותה לא הוי איסור דנקרא אינו מנוקה מעון גם לאחר שבא עליה כדינא והרבה סתם בדין זה ול"ע על כ"כ שלא פרשו כלל דבריו עכ"פ מ"ש דביבמה הו"ל מנוקה מעון בבא עלי' ביאה גריע' כיון דחז"ל תקנו מאמר וחופה הו"ל אינו מנוקה מעון אך הר"מ הו"ל לפרש דינים אלו ע"ש בסוגי' ובתוס' אם נאמר דהסוגי' קאי אליבא דרב המנונא דש"י שזינתה אסור' על היבם וע"כ לריך קרא למעט וע"ז מקשה בש"ס דכוותי' גבי ש"י היינו דלא קדמה שכיבת הבעל ול"מ מה שאחיו בעל ע' בתוס' ביבמות שם וע"ז מתרץ בבא עלי' בב"א לרב ולשמואל כפי השו"ט ע"ש. ולכאורה הי' יכול לתרץ בפשיטות דבא עלי' בלא עדים וע' באהע"ז ס"ו ובמג"ל הל' יבום ובתוס' קידושין דיבוס בלא עדים אינו קונה כלל כקידושין בלא עדים וא"כ בכה"ג קדמה שכיבת הבעל דהיינו היבם מ"מ לאו אשתו היא ומיעטו קרא. אך באמת כ"פ כמו דקי"ל בקו"ס שמשקה אותה דוק' ע"י עדים ובלא עדים ע"י עלמו אינו משקה א"כ אפי' בלא מיעט קרא לא הי' משקה ארוסה וש"י מחמת שלריך שתקדים ואינה בחזקת בעולה ואי דהוא או אפי' שניהם מודים שנבעלה (להשקות) אינם נאמנים אלא עפ"י עדים להשקות ולא עפ"י עלמו רק בנשואה ממילא הוי בחזקת שנבעלה וז"פ. אך אפשר לומר קודם קו"ס אם ארוס אומר שבעלה או ש"י והיבם אומר שבעל' ואז אין נ"מ כלל לענין קו"ס ואח"ז כשהי' קו"ס אפשר דסומכין על דבריהם להשקותה כיון דאז היו נאמנים והוי כהאי דאיסור הוחזק בע"א כיון דאז לא הי' נ"מ למלקות ולשום דבר והדברים עתיקין ובאתי כאן רק לעורר ישמע חכם וכו'. גם לומר כיון דביבום בעינן עדים לריכים גם הם שיראו העדי' כמו שמבואר באהע"ז סי' מ"ב א"כ העדי' שראו והם לא ראו הינה אשתו ומ"מ קדמה שכיב' בעל ז"א דביבום א"ל שיראו הם את העדים כיון דאפי' שוגג מהני וא"ל כוונה ובזה אינו דומה לקידושין והדברים ארוכים ואכ"מ. ואם קינא לארוסתו ונסתר' ואח"ז נשאה ובא עלי' ג"כ אין משקה אותה חדא דאינו מנוקה מעון ועוד כיון דהסתירה הי' בעודה ארוסה לא הוי תחת אישה אך ביבמות שם מבוא' כיון דהשקאה היא לאחר הנשואין הוי שפיר תחת אישך ע"ש בתוס' אך אינו מנוקה מעון. אך אם לא בא עלי' מכניסאת רק חופה לא הוי קדמה שכיבת בעל וכו'. ואף אם בא עלי' בב"א מ"מ אינו מנוקה מעון לדעת הר"מ ע"כ כ' הר"מ כאן דוקא אם קינא לארוסתו ונסתרה אחר שניסאת משקין אותה כי הסתירה בשעת ארוסה אין משקין אותה אפי' לאחר הנשואין מטעמים הנ"ל. ומבואר בר"מ דאם קינא מש"י וכנסה ונסתרה דמשקה אות'. וזה מבואר ג"כ בש"ס דקינוי של ארוסה מועיל על אחר הנשואין וכן ש"י עיין בתוס' שם ונראה דאפשר דהקינוי אינו מועיל רק אם בעת הקינוי הי' הסתירה והיתה נאסרת הו"ל שפיר קינוי אבל אם מקנא ובשעת הקינוי אם זינתה לא היתה נאסרת עליו אין זה קינוי כלל א"כ בש"י אם קינא לה אין זה מועיל כיון דאם השתא זינתה אינה נאסרת עליו כמו המקנא לפנויה. והר"מ איירי בש"י שבא עלי' כמ"ש לעיל דנאסרת אך אין משקה אותה מ"מ מועיל הקינוי על אח"כ אבל בש"י אם לא בא עלי' כלל אפשר דאין מועיל כלל הקינוי כיון דפסקינן דש"י שזינתה אינה נאסרת כלל כנ"ל ולא הבאתיו בכור הבחי' וע' בתוס' בשם הירושלמי ולא עיינתי בזה ובאתי רק לעורר. (הח') קטנה אשת הגדול כת' הר"מ דאין משקה אותה דכתיב אשה פרט לקטנה וכו'. והר"מ לשיטתי' כאן דקטנה שזינתה ברלון נאסרה על בעלה וכבר השיגו עליו רוב הראשונים והראב"ד שם וסביר' להו דפיתוי קטנה אונס הוא ואינה נאסרת כלל וע' בדברי הראב"ד דכת' דאין התראה לקטנה כלל נראה לפי דבריו אם קנא לה בקטנותה אף דנסתרה בגדלותה אינה שותה דהקינוי לא הוי קינוי כלל דאין התראה לקטן. וגם לפמ"ש לעיל כיון דלא נאסרה עתה

לא הוי קינוי כלל אך יש לחלק עכ"פ לדעת הר"מ דיש התראה לקטן ונאסרת וא"כ נהי דאינה שותה בקטנותה מגזה"כ אבל מועיל הקינוי אם נסתרה בגדלות' שותה ולדברי הראב"ד אין כאן קינוי כלל ואם גדלה ונסתרה בקינוי זה אינה שותה דאין התראה לקטן וק"ל. (הט') גדולה אשת הקטן כ"כ הר"מ ואיתמעט תחת אישה פרט לאשת קטן ולכאורה לריך עיין ל"ל מיעוט הא קטן שקידש או שנשא א"ל גם דאין קידושיו כלום כמבואר בר"מ פ"ד מה"א ובש"ע אהע"ז סי' מ"ג א"כ אינה א"א כלל ולמה לריך מיעוט דאינה שותה וגם למה נאסרה על בעלה כמ"ש הר"מ. והנה לדעת מהר"י ברזילי דקטן שקידש לו אביו אשה מקודשת ניחא דהתורה הלריכה למעט ועיין באחרונים שפלפלו דאפשר קטן קונה בביאה והדברים עתיקין אבל דעת הר"מ דקטן אין קידושיו כלום בשום ענין למה הולרך הר"מ להביא מיעוט דאינה שותה ואפשר לומר דמשכחת אשת קטן בקטן שבא על יבמתו עיין בסוגי' דקידושין גבי יעוד דדעת רש"י דהוי אשתו לכ"ד וע' בר"מ בהל' יבום א"כ אפשר הר"מ ס"ל ג"כ הכי ולריך מיעוט. אך מ"מ קשה כיון דהבא על אשת קטן אפי' ביבם קטן שבא על יבמתו מ"מ אינו ח"מ דאשת איש פרט לקטן ע"ש בקידושין וכן כת' הר"מ פ"ג מהלכ' א"ב א"כ לא הוי ערוה רק ח"ל וקידושין של אחר תופסין בה דילפינן מהיקש' דר"י עיין באחרונים והר"מ פוסק דלא כר' המנונ' ופוסק דש"י שזינתה לא נאסרה אף דמספק קידושין תופסין ולא בודאי א"כ כאן מה שבא עלי' לא הוסיף כלום כיון דאין ח"מ על ביאתו א"כ לא נאסר' עליו כלל ע' בסוטה דף י"ח א"כ כיון דלא נאסרה אינה שותה ול"ל מיעוט. והנה הר"מ כ' כאן דאינה שותה ונאסרה על בעלה ל"ע למה נאסרה אפי' מיירי ביבם קטן שבא על יבמתו ע' באחרונים ול"ע ותמה אני ג"כ שלא עמדו בזה כ"כ של רבינו לפרש לנו כוונתו. ואם קינוי של הקטן מועיל על סתירה לאחר שהגדיל ובעל דנעשו קדושין אם לא היה כלל קידושין בודאי אין הקינוי קינוי כמו שמקנ' לפנוי' ל"מ אחר הנשואין אך אם יש לד קידושין כמ"ש כבר כתבנו דאפשר לא הוי קינוי כיון דאם זינתה עתה אינה נאסרת ולפמ"ש אינה נאסרת כלל וג"כ לשיטת הראב"ד דאין התראה לקטן אפשר דג"כ אין התראתו כלום ובאתי רק לעורר. (היוד) אשת אנדרוגינוס אינה שותה ג"כ כת' הר"מ דאיתמעט מאישה פרט לאנדרוגינוס שאינו איש והנה אשת טומטום א"ל מיעוט דלא הוי בן ביאה כלל אפי' בילוי מחוץ כמו שמבואר כ"פ א"כ לא קדמה שכיבת בעל אך אנדרוגינוס לריך מיעוט דבן ביאה הוא ואנדרוגינוס נושא כמו שמבואר בר"מ פ"א מהלכות א"ב. אך קשה כמו שהקשו כמה פעמים בש"ס אילטריך קרא למעוטי ספיק' והר"מ פסק בהלכות אישות ובה' א"ב דאנדרוגינוס הוא ספק איש ספק אשה ובכ"מ מספרו פוסק כן ומובא כ"פ בח"ז א"כ בלא"ה מספיקא אינה שותה למחוק ס"ש מספק. אך אפשר לומר כיון דגבי סוטה כל השקאה גזרה התורה על ספק א"כ אפי' הרבה ספיקות הוא בכלל ספק כמו ברה"י כל שאתה יכול לרבות ס"ס מ"מ טמא כיון דהתור' טמא' הספק א"כ ה"נ מספק שניתוסף עוד ספק היו משקין ע"כ לריך קרא למעט. וגם מ"ש הר"מ דאינה שותה ונאסרה ג"כ לכאור' ל"ע דה"ל ס"ס ספק אשה ספק לא נטמאה ואי דהרבה ספיקות טמא ברה"י אינו דומה לשם ע' בטהרות אך ספק ספיק' זה הוי בתרי גופי לא אמרינן וגם לא נודע כאחד ע' ביו"ד סי' ק"י והם ענינים ארוכים ועמוקים ובאתי רק לרמוז ישמע חכם וכו'. ואשת חרש או חרשת מעיקרא בעת הקידושין כיון דאין קידושין מה"ת רק מדרבנן בודאי אינה שותה וא"ל הר"מ להביא דין זה ולענין איסור לבעל ולבועל מדרבנן ע' באהע"ז ושוטה ושוטית לא תקנו חז"ל קידושין כלל והוי כפנוי' ובודאי אינה שותה ואינה אסורה לבעל ולא לבועל וכבר כתבתי בח"ז דהמקדש ח"ש וחב"ח כיון דאין ח"מ רק מלקות ואם א"כ כמו ש"י שאינה נאסרה לדעת הר"מ ה"נ לאוסרה על בעלה כיון דאינה ערוה ובודאי אינה שותה והבאתי לעיל ואם נתחרשו לאחר הנשואין או נעשו שוטי' יבואר בסמוך בעזה"י. (יא) אם הבעל סומ' אינה שותה שנא' ונעלם מעיני אישה פרט לסומ' וכן אם האשה סומ' אינה שותה דאיתקש אשה לאיש ואיש לאשה וזה מבואר בר"מ ובמס' סוטה. והנה סתם סומ' המבואר בכ"מ הוא בשתי עיניו ע' בהלכה לענין סמיכה על קרבן וע' בסוף פ' שתי מידות בתוס' וגבי חגיגה ורא' ממעטינן אף סומא באחת מעיניו מטעם יראה וכו' ע' בחגיגה ובר"מ כת' זה בפירוש אפי' סומא בעינו אחת ע"ש א"כ נראה דוק' סומא בשתי עיניו ובאמת ל"ע כמו גידמת איתמעט אפי' יד אחת שנא' על כפי' כמבואר בר"מ ובסמוך בס"ד א"כ כאן דכתי' מעיני הי' לנו למעט אפי' סומא בעינו אחת והו"ל להר"מ לכתוב זה כמו שכ' גבי גידמת בסמוך ואפי' יד אחת שנא' כפי' ה"כ הו"ל לכתוב ואפי' עינו אחת שנא' מעיני וכו' ול"ע. (יב) חיגרת שנא' והעמיד וכו' וה"ה אם הוא חיגר דאיתקש וע' בתוס' שם י"ג הגידמת שנא' ונתן על כפי' פרט למי שאין לה כף או שהיתה עקומה או יבשה ואפי' כפה אחת שנא' כפי' וה"ה אם הוא גידם דאיתקש וכו' כמ"ש וע' בתוס' שכתבו ד"ה דר"א דבעינן קרא כדכתי' וע' בר"מ גבי נזיר ממור' ובפ"ה מהלכ' מח"כ ובהלכות סנהדרין גבי נקטע' יד העדים וע' בנגעים פי"ד משנה ט' בתיו"ט שפלפל בדעת הר"מ בארוכ' ולא הביא דברי הר"מ כאן ולא עיינתי לברר הדבר ומ"מ באתי רק לעורר ישמע חכם וכו'. (יג) אילמת דכתיב ואמרה האשה וכו' ה"ה אם הבעל אלם דאיתקש כמ"ש. וכתבו התוס' אפי' אם לא בעינן קרא כדכתיב מודה דאילמת אינה שותה משום דלא מצי לקבולי שבועה וכו' ולכאור' משכחת לה עפ"י כ' שכתבה וגם אפי' האידנא דכתיב ואמרה אפשר דכתב הוי כאמירה ואם נאמר דאיכ' ראוי' לבילה עכ"פ באינה אילמת אפשר לחקור דאפשר מועיל בכתב. ורליתי לעיין ופתחתי ס' אורו"ת בסי' נ"ו פלפל בזה לענין כתב בשבועה והשבות יעקב הביא הגמרא זו והוא ז"ל השיג עליו ומביא דברי התוס' הללו וכיון שהם העירו ומפלפלים בזה אין רלוני להאריך ומ"מ אני באתי רק להזכיר. (יד) אינה שומעת דכתי' ואמר אל האשה פרט לאינה שומעת וה"ה אם הוא אינו שומע דאתקש וכו' כן מבואר בר"מ כאן ובש"ס אינו מבואר והכ"מ כתב ע"ז שם במשנה ואלו שהב"ד מקנין לה מי שנתחרש בעלה וכו' לא להשקותה וכו' מבואר דחרש אינו משקה ואני תמה שם במשנה מיירי בחרש

שאינו

שאינו שומע ואינו מדבר דהוא כשוט' גמור ואין הקינוי שלו קינוי הב"ד מקנין אותה ואינו משקה אף שנסתפקה כיון שהוא לא קינא דבעי' וקינ' אבל (אין) חרש ומדבר דפקח לכל דבריו רק לענין זה דבעינן מאמר אל האשה זה לא נזכר כלל ע' שם ונראה שאין ענין כלל לדין זה ודברי הכ"מ תמוהים א"ל להאריך. ושאר כל הנשים שותות אפי' פסולות כגון ממזרת וכדומה פסולי קהל אם נישאו למותר להם כגון לממזר או לגר עיין באהע"ז. הכלל כל שהי' הנשואין בהיתר שותת וכן גר וגיורת כולם שותות וכן אשת סריס בין סריס חמה דמותר לבוא בקהל ובין סריס אדם כגון פד"כ וכ"ש דנש' למותר לו כגון פ"ק וגיורת שותית וע' רש"י במשנ' שכ' דוקא בנסתרם לאחר הנשואין דאי קודם הנשואין לא הוי קדמה שכיבת הבעל וכו' דאין ביאתו ביאה ובגמרא חזר בו דהוי קדמה שכיבת בעל אף בסריס וע' במנ"ל כאן וכן דעת הר"מ שלא חילק דבכ"ע שותית דביאתו ביאה ואין להאריך. עוד מבואר בש"ס ובר"מ מי שאין לו אשה הראוי לילד ולא בנים ונשא עקרה או זקנה וכו' אינה שותה היה לו אשה ובנים ומתו בין קינוי לסתירה כבר נראית לשתות ושותה. לא הי' לו בנים בעת הקינוי ובין קינוי לסתירה נולד לו כבר נדחית העקרה מלשתות והעיקר תלוי בעת הקינוי אם ראוי' לשתות אז שותת ואם לא היתה ראוי לשתות אף דאח"כ חזי' מ"מ אינה שותה ודינים אלו הם מהירושלמי דסוטה ע' בכ"מ. וע' במנ"ל שכתב דבאיסור תורה כה"ג אם לא היתה ראוי לו בעת הקינוי כגון שנשא ממזרת וקינא לה ואח"ז נעשה פד"כ או כ"ש דמותר בפסולי קהל בודאי אינה שותית כיון דמפני איסור דרבנן שלא הי' לו בנים בשעת קינוי נדחית מכש"כ מפני איסור תור' אך אם היתה ראוי' בשעת קינוי כגון לאחר קינוי נעשה פד"כ וכ"ש מהו מי אמרינן כיון דבשעת קינוי היתה ראוי' לשתות שותה כמו הי' לו אשה ובנים בשעת קינוי כבר נראה לשתות או אפשר כיון דהוא איסור תורה אינה שותה א"ד ל"ש והניח בצ"ע. א"כ בהנהו שכתבנו לעיל בבע"מ כגון גידם וחרש וכו' אם לא היו ראוים בשעת קינוי אף דלאחר קינוי נתרפאו מ"מ אינה שותה. אך אם נעשו בע"מ אחר הקינוי יש לספק כו' וגם אפי' נעשו בע"מ אחר הסתירה קודם השקאה יש לספק אם משקין אותה כיון דבשעת הקינוי הי' ראוי ומכש"כ בשעת הסתירה ג"כ וצ"ע. והנה באילמת דא"י לקבל השבועה בודאי אין משקין אותה. אך בשאר מומים או שהי' הבעל אלם דהוא רק מגזה"כ יש לספק כנ"ל אם היו בריאים בשעת הקינוי אם משקין או אפשר כיון דמן התור' אין משקה בכ"ע אין משקה וצ"ע. מעוברת עצמו או מניקת עצמו שזנתה לא אמרינן דנמתין דלא לקטלי' לולד וע' במנ"ל מה שפלפל בזה וכת' דמעוברת חבירו או מניקת חבירו לדעת התוס' צריכים להמתין ואפשר דהר"מ מודה לזה וע' עוד מה שפלפל באלו הענינים. ואלו נשים שהב"ד מקנין להם כגון כשהבעל חרש או שוטה או במה"י ושמעו הב"ד שמרננים אחריה מקנין לה ואח"כ אם נסתרה אסורה לבעל ולבועל אך אין משקין אותה כיון דהבעל לא קינא לה דגזה"כ לענין שתי' דדוקא שהבעל מקנא לה ולענין איסור מרבינן מאיש איש ע' בגמ' וע' לעיל דכתבתי כמה נשים שאין מועיל הקינוי אפשר דוקא לענין שתי' אבל לאיסור מהני תבין מעצמך וא"ל לפרש.

לעיל הבאתי דברי המנ"ל שחקר דדעת הר"מ דאם בא ע"א אחר שנסתרה אינו נאמן ודעת התוס' שם נראה דנאמן וגם אם יש ע"א שיודע אין המים בודקין כמו אם יש שני עדים אין המים בודקין. והכריע הוא אף דגם התוס' מודים דבע"א היודע מים בודקין ומביא ראי' מתוס' שבועות ע"ש ועיין בס' אבני מלואים להגאון בעל קצה"ח שדחה דברי המנ"ל והחזיק שדברי התוס' כמו שע"א נאמן אחר שתי' ה"נ אם יש ע"א אין המים בודקין וכתב דשם אין העד נאמן אח"כ כיון דהעיד בפני ב"ד וכיון דהעד אינו נאמן בודאי המים בודקין אבל במקום דהעד נאמן בודאי אין המים בודקין ע"ש ולעיל כתבתי ברמז ועתה אפרש קלת דדברי המנ"ל מוכרחים דבאמת לפי שיטת התוס' דע"א נאמן אפי' לאחר שתי' דהוא בכלל עד סוטה דהאמינה תורה בשנים בין קודם שתי' ובין לאחר שתי' א"כ ה"ה בודאי אם הבועל או האשה באים לאחר שתי' ואומר אחד מהם שנטמאה בודאי אסורה לבעל כי כ"מ שע"א מהימן כל הפסולים נאמנים ואפי' אם נאמר דהאשה אינה נאמנת כיון דמביאין אותה לב"ד קודם שתי' ואומרת טהורה אינה חוזרת ומגדת עכ"פ הבועל לו אין שואלין כלל ואפי' הוא במה"י משקין אותה א"כ לדעת התוס' אם בא הבועל אח"כ ואומר שטימאה נאמן ולא שייך לומר אין אדם מע"ר דהוא עושה תשובה דהמים לא בדקו אותה מאיזה טעם והבעל דר עמה ומגיד כדי לאסרה על בעלה כסברת התוס' בב"מ א"כ אם נאמר שסברת התוס' דבע"א יודע ואמירתו מועלת אין המים בודקין כלל לא משכחת לה שיבדקו המים בשום אופן דאם נטמאה הבועל יודע וא"כ אין בודקין והבועל תמיד יודע והאיך משכחת לה בשום פעם בדיקת המים בסוטה מ"ל עד או בועל עצמו כיון דהוא יכול להיות ג"כ עד והתורה האמינה אותו ככל עד אלא ע"כ התוס' מודים דאף דע"א נאמן אחר השתי' מ"מ המים בודקין כדברי המנ"ל והיא ראי' מוכרחת ותימא על המנ"ל ובעל קצה"ח שדבר זה ממקומו מוכרח דידיעת ע"א אינו מעכב הבדיקה בשום אופן דאי לאו לא משכחת לה כלל ד"ז להתוס' והדברי' ברורים וצ"ע על הגאונים הללו שהעלימו עין מזה והוא דבר ברור. ונראה פשוט לדעת התוס' דע"א נאמן אפי' אחר שתי' לומר שנטמאה דהוי בכלל עד סוטה דהתורה האמינה נראה דאם הבעל בא אחר שתי' והעיד שנטמאה ג"כ נאמן בתורת עד כיון דכל הקרובים והפסולים נאמנים למה נגרע הבעל עצמו ולא הוי משים עצמו רשע כיון דידע למה השקה כי באמת שמים בודקים אם ע"א יודע כמ"ש וכב"מ דהמים בודקין לא עשה איסור כמ"ש לעיל אך דהמים לא בדקו מטעם איזה זכות כמו שמבואר בר"מ והוא בא ואמר שנטמאה בודאי מהימן כע"א לשיטת התוס' לא בתורת שוי' אנפשי' חד"א דהית' מותרת לבועל רק נאמן בתורת עד דלא גרע מע"א דעלמא ואסורה על הבועל ג"כ והוא נאמן כע"א בסוטה וגם לענין הכחשה הכלל הוא עד גמור כמו עד דעלמא. וזה פשוט וברור דעד סוטה אפי' עד מפי עד נאמן כמו שמבואר אפי' מפוף הפורח וכו' וגם בעדות אשה שמת בעלה כיון דא"ל שני עדים רק עד א' וכל הפסולים נאמנים ה"ה עד מפי עד כמו שמבואר באהע"ז סימן י"ז וע' בבכורות דף ל"ו שכל עדות שאשה כשירה לה עד מפ"ע כשר וכאן הוא עדות שכשירה לה וז"פ. לעיל הבאתי דהאשה האומרת טמאה היא אחר קו"ס נאמנת בתורת עד ולא מטעם שוי' אנפשה חד"א ולא מטעם הודאת בע"ד כי משועבדת לו רק בתורת עד ע"ש ונתיישבתי דבתורת עד אינה נאמנת באשת ישראל דאינה נאסרת אלא ברצון ואין אדם מע"ר ואי דעבדה תשובה שלא תדור עם בעלה בלא"ה לאחר קו"ס ולא תרצה לשתות אין משקין אותה ואסורה לבעל ולבועל אלא ע"כ הנאמנות שלה היא מטעם הודאת בע"ד מה שנוגע ולא שייך אין אדם מע"ר כידוע שעל עצמו נאמן ולא הוי משועבדת וגם אין חב לו דנפקא השעבוד אחר קו"ס והא ראי' דהתורה נתנה לה רשות דאם אינה רוצית אינה שותה ומפקעת עצמה מיד בעלה נראה דהתורה הפקיעה השעבוד ובאתי רק לרמוז ולעורר. ומקנא לה אפי' על עריות ושחוף היינו שאינו מתקשה אף שאינם ח"מ באבר מת מ"מ נאסרה על בעלה ושותה ועיין בסי' קע"ח ובסי' כ' ודעת הלבוש דאינה אסורה על בעלה מה"ת ומ"מ מקנין לה ועיין בס' עלי ארזים שפלפל בזה ודבריו אינם נראים לי ועיין במנ"ל פ"א כאן דמביא ג"כ סברא זו אף דאינה נאסרת מקנא לה ושותה ע"ש וצ"ע. נתיישבתי בדבר ודבר ס הללו תמוהים דיהי' סברא להשקות אם אינה נאסרת דמבואר בש"ס דאף אין מגלגלין אם אינה נאסרת זה הכלל וכו' א"כ בודאי אין משקין כמ"ש התוס' בפ' ארוסה אך המנ"ל הקשה מהא דמבואר בש"ס דאיצטרך מעוטי דרך אברים עיין במנ"ל ובאמת אין ענין זל"ז דשם מיעטה התורה דאם קינא לה שלא תסתר עמו דחשדה דרך אברים ונסתרה עמו דאין חושדין דאפשר דזינתה ממש אך גזה"כ בקינוי כי האי שאינו חשדה בדבר איסור א"ז קינוי כלל כמו אל תדברי עם פלוני והוי סתירה בלא קינוי ואינה שותה עי' ביבמות ובסוטה ועי' במנ"ל עצמו בפ"ג בפיסקא המתחלת וראיתי וכו' שכ' כן אבל שיהי' סברא שתהא שותה אף אם באמת נבעלה אינה אסורה זה אין סברא כלל כיון דהתורה ליותה לבדוק וזו מותרת לבעלה רק שם הי' הסברא לשתות דשמא בא עלי' וקינא לה ג"כ אל תסתרי ומיעטה התורה כיון דלא קנא לה בדרך חשד בעיל' לא הוי קינוי אבל בגוונא דאינה נאסרת כלל על בעלה בודאי אין משקין וא"כ כיון דעל שחוף משקין בודאי נאסרה מהתורה ודברי הלבוש תמוהים ועי' בס' ע"א שפלפל ג"כ אף דאינה נאסרת שותה מגמרא זו דקינא דרך אברים וכו' והוא תמוה דאין ענין זה לזה כלל דשם צריך התורה למעט דלא הוי קינוי. אבל באמת החשד דנבעלה באופן דנאסר'. אבל אם הבעילה באופן דלא נאסרה אין סברא להשקותה כלל ודברי הגדולים הנ"ל תמוהים ע' בגמ' היטב ותראה דהם דברים ברורי' ופשוטים. וע' במנ"ל פ"ג שכ' דלדברי הש"ס דהקינוי צריך שיהי' דוקא בדבר האוסרה ה"ה אם קינא לה שלא תסתרי עם זה פן יאנוס אותך ג"כ אינה שותה דהקינוי צריך שיהא בדבר האוסרה ע"ש ומבואר בש"ס במשנה על הכל מקנא חוץ מקטן ומבואר בגמ' הטעם דאיש למעוטי קטן וכתבו התוס' דודאי קטן למטה מי"ג שנה ככל קטן שבתורה אע"פ דביאת בן תשע אוסרת על בעלה נהי דאסורה ע"י קו"ס מ"מ גזה"כ דאינה שותה בקו"ס דקטן ע"ש והר"מ כת' כאן בפ"א אמר לה אל תסתרי עם פלוני והי' קטן פחות מבן ט' וכו' אין זו קינוי דכתיב ושכב איש וכו' פרט לקטן שאין אוסרים עליו וכ' הכ"מ דמשמע לרבינו דאיתמעט קטן שאין ביאתו ביאה אבל בן ט' דביאתו ביאה איש מיקרי לענין שכיבה והמנ"ל הקשה על רבינו ל"ל קרא כיון דאינה נאסרת בביאתו כמ"ש לפ"ז עי"ל בסמוך. ואפשר לו' דכוונת הר"מ אם קינא לה על קטן פחות מבן ט' אף שנסתרה עמו אחר שנעשה בן ט' מ"מ כיון דהקינוי הית' בדבר שאינה נאסרת לא הוי קינוי כלל כמ"ש לעיל וכן כת' המנ"ל לקמן דדרך אברי' ועל אונס אין זה קינוי כיון דאינה נאסרת ה"נ כאן ע"כ צריך מיעוט כמו דרך אברים וגם אפי' נסתרה עמו בגדלות לאחר י"ג שנים ג"כ אינה שותה דהקינוי לא הוי קינוי אבל אם הקו"ס הי' לאחר ט' שנים אפשר דמודה דנתמעט נמי אך אין לשונו משמע כן עכ"פ לדינא אפשר כן לדעת הר"מ ולכ"ע אם קינה לה על פחות מבן ט' אין זה קינוי ואינה שותה אפי' על הסתירה דלאחר גדלות ולשיטת התוס' דקו"ס של קודם י"ג אינה שותה מ"מ נראה דאם קינא לה על בן ט' ונסתרה עמו לאחר י"ג שותה כיון דהקינוי הי' על דבר האוסר וקודם בן ט' אין מועיל הקינוי כלל ובאתי רק לעורר. ואין אשה שותה וחוזרת ושותה ודוקא אותו הבעל אם קינא לה עוד עם אותו הבועל אינה שותה עוד אבל אם קינה לה עם בועל אחר חוזרת ושותה וכן אם גירשה הבעל ונישאת לאחר וקינא לה מבועל הראשון ג"כ חוזרת ושותה כן מבואר בר"מ מהש"ס וע' במנ"ל שהביא קושי' בשם מהרי"ט על הפלוגת' דחוזרת ושותה וגם לפי מאי דקי"ל דבשני בועלים חוזרת ושותה הא אנו קי"ל דהמים בודקין להבא ג"כ אותה ואותו ע' במנ"ל א"כ למה צריכה לשתות וע' במנ"ל מה שתירץ וכבר כתבתי לך אם אכתוב לך פלפול הענינים אלו ובדברי המנ"ל צריך חיבור גדול וגם מטעם זה לא עיינתי היטב בדברים הנפלאים ומתוקים אך כתבתי קלת בקיצור לעורר איזה דבר חדש ואחד המרבה וכו':

ונתישבתי דלענ"ד הקושי' זו של מהרי"ט אין התחלה לקושי' זו ולא אמרה אלא לחדד בה את התלמידים וע' בסוטה דאמן אמן על השבועה אמן על האלה אמן שלא נטמאתי ארוסה וכו' אמן שלא אטמא וכו' זה הכלל כל שאינה אסור' עליו לא הי' מתנה ע"ש בדף י"ח ואבעי' שם מהו שיתנה אדם על נשואין אחרוני' ואסיקנ' דמהני'. ובקידושין מניין לגלגול שבועה מה"ת שנא' אמן וכו' מכ"ז מבואר דעיקר השתי' הוא בעבור איש זה שקינא לה וגם זה תלוי ברצון הבעל לגלגל עלי' בשבועה זו הן מקודם והן להבא והן על נשואי אחיו ועל הכל תקבל השבועה והמים בודקין אותה על כל הגלגולים אבל אם אין הבעל מגלגל עלי' כלל הרשות בידו ואינה מקבלת השבוע' אלא על עכשיו ומזה ולהלן כמו שמבואר בתור' וגם ילפי' ג"ש ולא כייפינן להתובע לגלגל ה"כ התור' גזרה אם רוצה מגלגל עליה את הכל אבל אם אינו רוצה אינו מגלגל עליה כלל א"כ בכה"ג דלא גלגל כלל בודאי אין המים בודקים על דבר שלא גלגל כגון ארוסה וכדומה ומכש"כ להבא אם אינו מגלגל עלי' אינ' מקבלת השבועה ע"ז כלל כל' המשנה והגמ' מהו שיתנ' אדם וכו' אינו מתנה וכו' נראה דהוא צריך להתנות עמה ורשות בידו להתנות אבל אם

אינו

מצוה שס"ז שלא ניתן שמן בקרבן סוטה

(א) שלא ניתן שמן בקרבן סוטה שנאמר והביא את קרבנה וגו' לא יצוק עליה שמן. משרשי המצוה אמרו ז"ל כדי שלא יהא קרבנה מהודר שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחושך ועשתה מעשה בהמה שנרבעת לכל לפיכך מנחתה גרועה להיות שעורים והרמב"ן ז"ל כתב בענין קרבנה של סוטה על צד הפשט גם כן כי הקרבן הזה הבעל מביא אותו משלו על קנאתו שקנא בה כדי שינקום השי"ת נקמתו ממנה וטעם השעורים שתהיה סערת השי"ת חימה יוצאה וסער מתחולל על ראש הרשע' הזונה יחול וכענין צליל לחם שעורים האמור בגדעון שפתרו אותו לסער ולמהומה רבה . וכן בכלי חרש סימן שתשבר ככלי יוצר וכן העפר סימן שתמות ותשוב אל העפר . ובענין השמן לא דבר מאומה ואענה בו אני חלקי כי השמן עליון על כל המשקין שהוא צף על כולן עתה הסוטה שקלקלה מעשיה ויסירה בעלה מגבירה ונתנה למטה בשפל ובבזיון אין ראוי להביא בקרבנה השמן הנכבד שהוא נכון לגדולה ולאורה למשחה בו המלכים והכהנים הגדולים וכלל הענינים שנצטוינו בהם לתקן מחשבת העושים במלאכה ולתת אל לבם כי המקולל במעשיו כל דבריו יבואו בחרפה ובושת וכדי בזיון וקצף ולטובים ייטיב השי"ת ושמחה וששון ויקר ישיגם. מצוה זו עם דיניה מבוארת בכתוב אין להאריך בה (ה' סוטה פ"ג). ונוהגת בזמן הבית וכמו שכתבנו למעלה בסדר זה במצות סוטה שאין משקין את הסוטה אלא בב"ד של שבעים וא' במקדש וכהן העובר על זה ויצק שמן במנחת סוטה עבר על לאו ולוקה:

שלא

אינו מתנה ואינו מגלגל בודאי אינה מקבלת השבוע' ואין המים בודקין . וז"ל הר"מ כאן פ"ד הלכה י"ז יש לבעל לגלגל עלי' בשבוע' שלא זינתה וכו' עם איש אחר וכו' ושלא זינתה משנתארסה אבל אינו מגלגל עלי' וכו' ויש לו לגלגל עלי' בלהבא וכו' מבואר דתלוי הכל ביד הבעל דאם רוצה מגלגל דאם אין תלוי בבעל הי' להר"מ להזכיר דהכהן משביע על כ"ז והמים בודקי' וכו' ונרא' בעליל מכ"ז דתלוי ביד הבעל ולפענ"ד הוא פשוט וברור אם כן שפיר משכחת דשות' היינו דשותה וחוזרת בלא גלגל עלי' כלל על להב' מ"מ גזה"כ דבאיש אחד ובועל אחד דאינה חוזרת ושותה ובבועל אחר חוזרת ושותה והמים לא בדקו כלל בלא התנה וגם אין חיוב על הבעל לגלגל רק התורה נתנה רשות שאם רוצה מגלגל ולענ"ד הם דברים פשוטים וברורים ואין התחלה לקושי' זו כלל והוא רק לחדד את התלמידים (ועי' השמטות) . ודיני המגילה מבואר כאן בר"מ פ"ד צריך לכתוב המגילה ביום ואם כתבה בלילה פסולה גם השקאה צ"ל ביום מגזה"כ. כתבה למפרע פסולה . כתבה קודם שתקבל עליה השבוע' פסולה שנא' והשביע וכתב וכו' כן מבואר בש"ס ובר"מ כאן הלכה ז' והכ"מ בהלכה מ"ב תמה על הר"מ שהשמיט ד"ז ול"ל דבספרי רבינו אשר הי' ביד הכ"מ לא נכתב ד"ז אבל בספרי הר"מ אשר בידינו מבואר ד"ז דכתב' קודם שתקבל השבועה פסולה. כתבה אגרת היינו בלא שרטוט פסול דכתיב בספר. וע' בתוס' בסוג' שמסתפקים אם אחר הכתיבה שירטט בין שיטה לשיטה אם כשירה ויש לפלפל בדיני שירטוט עיין בהלכות ספר תורה ותו"מ ואכ"מ ומכל מקום אני לך . כתבה על שני דפין פסולה שנאמר בספר אחד ולא שנים ושלשה ועיין ברש"י דפירוש בשני דפים היינו בעמודי ס"ת אפי' בקלף א' והתוס' הקשו עליו מכמה מקומות דבקלף אחד כשר רק דמיירי בשני קלפים דהיו נחתכין זמ"ז ולא מהני אפי' תפרס אבל במעורה כשר והר"מ סתם וע' בב"ש באהעז"ר בסי' ק"ל ס"ק ח' דכתב דהתוס' בסוטה דפוסלים בתפרס דוקא אחר הכתיבה אבל אם קודם הכתיבה תפרס כשר דה"ל ספר אחד וכ' דכן ס"ל להר"מ במזוזה ע"ש ומ"מ אני לך . וע' עוד בתוס' שכתבו דאם כתב שני מגילות כ"א בפ"ע ומחק בתוך כוס ג"כ פסולים דה"ל שני ספרים כמו אתרוג ע"ש . ובס' ט"א פ"ג דר"ה השיג על דברי התוס' וכ' דכשר בכה"ג דדוקא אם לא נגמר המגיל' רק בשני דפין הו"ל שני ספרים אבל בשני מגילות לא הוי שני ספרים ואינו מביא ראי' מוכרחה לדבריו ע"ש שכת' בעצמו דאין לו ראי' רק מסברא חולק ומאן ספין לחלוק על דברי רבותינו בעלי התוס' בסברא ודבריו בטלים נגד דברי התוס' וע"ש שכ' אף לדעת התוס' היינו משני המגילות כ"א כשירה אז הוי שני ספרים אבל אם אחת פסולה לא הוי שני ספרים וכן בגיטין וכו' ומביא ראיות לדבריו והמה דברים ברורים ודפח"ח ע"ש . ואינו כותב על הנייר והדיפתרא אלא בספר היינו קלף ואפי' גויל ודוכסוסטוס רק על הנייר והדיפתרא פסולה שנא' בספר . ואינו מטיל קנקנתים בתוך הדיו וה"ה שאר דברים שמתקיים דצריך שיהי' כ' שיכול למחות ולא יהי' רושם כלל שנא' וכת' ומחה וכו' ואם כת' בדבר המתקיים פסול ומבוא' בר"מ פ"ג דצריך לכתוב על עור בהמה טהורה כספר תו"מ וע' בכ"מ שמבי' ירושלמי דר"א בן שמוע סובר כן ורשב"י פליג כיון דלמחיקה קיימא רשאי לכתוב על עור טמאה ג"כ וראב"ש אומר רוא' אני את דברי ראב"ש מדברי אבא שמא תאמר איני שותה נמצא השם גנוז על עור בהמה טמאה ע"כ . ע"כ פוסק הר"מ כראב"ש כיון דר' אלעזר בר' שמעון סובר כוותי' . מ"מ נראה דאם עבר וכ' על עור בהמה טמאה כשיר' כי מחמת המגילה לא הקפידה התורה רק מחמת הגניזה אבל כשירה היא וז"פ. גם פשוט אם כ' על עור טמאה דמצוה שישקנה בזו ולמחוק אותה דאי יכתוב אחרת א"כ מגיל' זו צריכ' גניזה ונמצא השם גנוז על עור ב"ט ע"כ בודאי ימחוק המגיל' זו כנ"פ. כתבה למפרע פסול' וצריך לכתוב לשמה וע' בסוטה דף ך' ובעירובין ונראה מדברי הר"מ דאין מוחקין לה מן התורה ע"ש הסוגיא . ואם כותב סתם אפשר דכשר דל"ד לגט דסתם אשה לאו לגירושין עומדת ע' בזבחים אבל לאחר קו"ס להשקות עומד ע' בתוס' ול"ע בסוגי' שם ולא עיינתי היטב . ואם כתבה ישראל פסולה דכתיב וכתב הכהן כן מבואר בר"מ. ופשוט דאפי' כהן בע"מ מ"מ דוקא גבי עבוד' ולא בדבר אחר שצריך כהן כמבואר במס' מכות והבאתי בח"ז לענין נגעים ע"ש. ואם כתבה כהן קטן פסול והכ"מ כ' דלא מצא מקור דין זה ואפשר לומ' כיון דבעינן לשמה אם כן קטן לאו בר כוונה הוא אך לפ"ז היה כשר בגדול עומד ע"ג כמו גט ושאר דברים הצריכים לשמה והדברים עתיקים . וחרש ושוטה אינו מבואר בר"מ אפשר דכשר בעומד ע"ג ולא נתמעט אלא קטן ול"ע . ונראה דצריך לכתוב השמות שבפרשה לשם קדושת השם . וסתמא בשמות ע' בתוס' מנחות והדברים עתיקין אכ"מ . כ' מקלת המגילה ומחקה וחזר וכ' מקלת השני' ומחקה פסולה דבעינן המחיקה אחר כתיבת כולה וצריך שימחוק המגילה כולה לתוך המים ואם נשאר רושם כתב פסול וצריך מחיקה לשמה ואע"פ שאינו מבואר אם צריך כהן נרא' דצריך כהן וכהן קטן אינו נזכר בר"מ לענין מחיקה ואפשר דכשר רק מחמת דלאו בר כוונה הוא ובגדול עומד ע"ג שפיר דמי וה"ה תו"ש . כ' שני מגילות לשני סוטות ומחקן לתוך כוס אחד והשקה שתיהם פסולה וכן אם מחק שתיהם לשני כוסות ועירבן והשקה שתיהם פסול וזה האבעי' והקודמת נפשט בש"ס באת"ל ודרכו של רבינו לפסוק כאת"ל כידוע וכן הכ"מ כ' ואם מחק שתי מגילות בשני כוסות ועירבן וחזר וחילקן והשקה לכל אחת מהם הוא אבעי' שם בסוט' ועלתה בתיקו ופוסק הר"מ דלא ישקה אותה ואם השקה כשר והכ"מ כ' דמספיקא לא מחייבינן לה לחזור ולשתות ואיני מבין דבר זה כיון דאסורה על הבעל קודם שתי' מספק וע"י המים נתברר ואם לא בדקו תיכף המים מותרת לבעלה כמבואר בש"ס ובר"מ א"כ כיון דספק הוא במים הללו אם בודקי' כלל היאך מותרת לבעל דלמא פסולים המים ע"כ לא בדקו והאיך תלא מהאיסור שלה והאיך שייך לו' ואם השקה כשר מאי כשר שייך והאיך תלא מספק סוטה שהיה לה קודם השתי' ואי דהבטיח רבינו דבדעבד בודקי' המים מנ"ל זה דקמי' שמי' גלי' ול"ע ואיני מבין כלל דבר זה. ואם נשפכו המים ונשתייר לכתחלה אינו משקה אותה כי היא אבעי' בש"ס ובדיעבד כשר כ"כ הר"מ ואיני מבין כמ"ש למעל' ול"ע . עוד יש שם אבעי' בגמ' אם השקה אותה בסיב או בשפופרת אם דרך שתי' בכך והר"מ השמיט זה וא"י למה ול"ע . ומצוה זו נוהגת בזמן המקדש ודוקא בב"ד הגדול של שבעים ואחד ואין מקום הב"ד גורם אפי' לאחר שגלו הב"ד מלשכת הגזית מ"מ היו משקין את הסוטות כן כתבו התוס' בסוטה דף ז' ע"ד וכן נראה מהר"מ והנה לא כתבתי כטיפה מן הים מה שיש לכתוב רק עוררתי קצת תמצא בעזה"י דברי' טובים . ראיתי בס' על הר"מ שחיבר מהר"ד ערמאה שכ' דד"ז שבעל שמחל על קינוי' קנוי' מחול קודם סתירה ולאחר סתירה אין קנוי' מחול ומבואר זה בר"מ פ"א תיכף אם נסתרה אפי' קודם ששהתה שיעור טומאה ל"מ מחילה ולא כ' ראי' לזה ועי' בס' ש"ש שכת' דלדעת הר"מ דיכול לקנאות על קטן שהוא בן ט' וגם דעתו דיכול לקנאות לקטנ' שהשיא' אבי' ונאסרה על בעלה אם נסתרה רק אין משקין מגזה"כ מ"מ אם קינא לקטנ' מקטן מן ט' עד י"ג שנים ונסתרו אינה נאסרת על בעלה דהא דסוטה נאסרת מחמת דהוי ספק טומאה ברה"י וקי"ל דס"ט ברה"י באין דעת לשאול טהור ובמס' טהרות מבואר דקטן לענין טומא' הו"ל אין דעת לשאול א"כ ספיקם טהור רק אם אחד מהם הי' גדול ה"ל ספק טומא' הבאה בד"א דנשאלים עליה אבל בשניהם קטני' ה"ל אין בהם דעת לשאול וטהור' לבעל' ג"כ ע"ש והדברים ברורים:

מצוה שס"ו שלא ניתן שמן בקרבן סוטה

(א) **שלא** ניתן שמן בקרבן סוטה שנא' והביא וכו' לא יצוק עליה שמן וכו' וכהן העובר על זה ויצק שמן במנחת סוטה עבר על לאו ולוקה

כבר כתבתי דינים אלו דשמן ולבונה במצוה קכ"ה וקכ"ו גבי מנחת חוטא והדיני' שווים ע"ש ותלמד לכאן . ועשיית מנחה זו ע' בר"מ כאן ובפי"ב מהלכות מעה"ק היינו מנחה זו היא עשרון ככל המנחות ומשעורים דוק' וקמח דוקא ולא סולת היינו דצריך שיהי' כמו שנטחן ולא מנופה וטעון תנופה והכהן מניח ידו תחת ידי' ומניף וגם צריך הגשה ככל המנחות ע' הכל בר"מ וכבר הבאנו לעיל בדיני מנחה הרבה דינים ותלמד לכאן . ומבואר בכריתות ובר"מ כאן פ"ד דאם קינא לה עם הרבה אנשים ונסתרה עם כ"א ה"ז מביא מנחה אחת על כולם והר"מ מביא הלימוד שנא' מנחת קנאות היא מנחה אחת לכל הקנאין ועי' בכריתות דף ט' ע"ב מבואר בגמ' הלימוד זאת תורת הקנאות תורה אחת לקנוי' הרבה ואפשר הי' להר"מ גירסא זו בגמרא . אך קשה לי ל"ל קרא ע"ז בלאו קרא הי' ידעינן דדי לו במנחה אחת בעבור איש אחד כיון דהתורה כתבה אמן אמן ודחז"ל דמגלגלין עלי' בין מאיש זה ובין מאיש אחר ארוסה וכו' א"כ ממילא נבדקת מכולם במנחה אחת ומגלגל עלי' כולם כל הביאות מלעבר ולהבא ומכל איש שבעולם ולמה צריך עוד מנחה ולומר דוקא באותו שאינה יכולה לשתות ע"י שלא קנא וכו' גילתה התורה דיכול לגלגל אבל כאן דכולם הי' ע"י קו"ס אין המים בודקים ע"י גילגול כיון דיכול להשקות בפ"ע והי' הסברא דצריך להביא מנחה על כל אחד ע"כ ריבתה התורה דאף בכה"ג במנחה אחת די זה דחוק דמ"מ כיון שנטמא' למה לא יבדוק . ולענ"ד דזה מבואר כשם שהמים בודקין אותה כך בודקים את הבועל וכן מבואר בר"מ זה דוקא אם בבועל זה דהוא משקה על ידו אבל כל הבועלים שהם ע"י גילגול בועל אחר וארוסה וכדומ' וכהי דהמים בודקים אותה דהתורה ריבתה אמן לגילגול שבועה ואפי' על להבא מ"מ הבועלים אחרים ואפי' אותו הבועל אם טימא אותה שלא בסתירה זו הכלל כ"ה דאינה נבדקת רק ע"י גילגול דוקא היא נבדקת אבל לא הבועל א"כ בלאו האי קרא אם הי' מביא מנחה אחת עבור אחד וכל השאר ע"י גילגול לא היו שאר הבועלים נבדקים רק היא והי' סברא אם רוצה שיהא כל הבועלים נבדקים צריך להביא עבור כל אחד דע"י גילגול אין הבועל נבדק ע"כ ריבתה התורה דדי מנחה אחת לכולם שהי' ע"י קו"ס והיינו שאותם אנשים אינם ע"י גילגול רק גזה"כ דבשתי' אחת ובמנחה אחת די עבור כל האנשי' אשר הי'

ע"י

מצוה שמ"ז שלא להשים לבונה בקרבן סוטה

(א) שלא להשים לבונה בקרבן סוטה שנא' ולא יתן עליה לבונה. משרשי המצוה כענין מה שכתבתי בשמן כי הלבונה הידור הקרבן וריח טוב ולכן אין ראוי לאשה החוטאת להדר קרבנה. ועוד אמרו ז"ל על זה שהאמהות הכשירות והצנועות קרויות לבונה שנאמר ואל גבעת הלבונה וזו פירשה מדרכיהן. ומצוה זו ג"כ מבוארת בכתוב ועניינה כחברתה אין להאריך בה:

מצוה שמ"ח שלא ישתה הנזיר יין

(א) שלא ישתה הנזיר יין או כל מיני שכר שעיקר עירובו יהיה יין שהוא מוהל הענבים דאלו מוהל שאר הפירות אע"פ שנקרא שכר לא נאסר על הנזיר אלא בתערובות היוצא מן הגפן ועל זה נאמר מיין ושכר יזיר וגו' וכל משרת ענבים לא ישתה כלומר שכל תערובת שיש בו ענבים בכלל האיסור והפליג במניעה ואמר שאפילו נתחמץ היין או השכר שנתערב היין עמו אסור לשתותו ועל זה אמר הכתוב חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה ואין אלו ב' לאוין כלומר לאו ביין ולאו בחומץ שהרי לא אמר יין לא ישתה וחומץ יין לא ישתה ולמדנו מעתה כי השותה יין והחומץ אינו לוקה אלא אחת. משרשי ענין הנזירות כתבתי במצות גידול שער נזיר בסדר זה מה שידעתי וגודל הרחקת הנזיר מכל תערובת היין הכל מהטעם הכתוב שם. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שכל

ע"י קו"ס א"כ זה אינו ע"י גילגול ובודק ג"כ לכל הבועלים ושאר הבועלים שאין ע"י קו"ס באמת אין נבדקין רק אותם שמשקה עבורם ע"י קו"ס כל הבועלי' נבדקין (והבועל) בו. ומנ"ל פ"ג הל' י"ז נסתפק בכל זה אם המים בודקי' דוק' בבעיל' זו וגם אם בודקי' בועל אחר ע"ש ומביא ירושלמי ולענ"ד ראי' ברורה היא מהש"ס דילן כמ"ש דכל היכי שלא הי' קו"ס רק ע"י גילגול משביע אותה אין הבועלים נבדקים אך אם ע"י כמה אנשים הי' קו"ס ומשקה בפ"א בשביל כולם כולם נבדקים כנ"ל ברור בעזה"י. ועלה בדעתי דאפשר לו' הא דהמים בודקין לבועל אינו אלא לבועל ראשון שאסרה על בעלה אבל הבועלים אחרים אין בודקים המים א"כ משכחת לה דהמים יבדקו אותה ולא אותו כגון שנטמאת מאחר קודם דמגלגל עלי' מאיש אחר עוד באירוסין וכדומה א"כ כיון דהית' כבר אסורה על הבעל אין המים בודקים הבועל הזה. אך בירושלמי שמביאין התוס' ומובא במנ"ל פה דין י"ב היכא דבדקו המים אותה ולא אותו מהו ותירץ דהוא הי' שוגג והיא מזידה ולפמ"ש לא הי' צריך לזה דבדקו אותה דנטמאה מאחר קודם ע"כ לא בדקו המים אותו. אך לפמ"ש לעיל אין סתירה מהירושלמי לדברינו דבירושלמי מיירי בלא גלגל עלי' כלל ובלא גילגול אין המים בודקים אותה כלל א"כ הא דנבדקה מחמת זה א"כ אמאי לא נבדק הוא ע"כ צריך לומר שהי' שוגג ובאתי רק לעורר ודברינו אלה סותרים לדברינו לעיל דכתבנו דאם קינא לה מהרבה אנשים כולם נבדקים אך כתבנו לעורר והבוחר יבחר. וכל המנחות שאחד מד"ע היינו קמילה ומתן כלי והולכה וזריקת הקומץ ע"ג האישים שהי' שלא לשמה אלא לשם מנחה אחרת כשירה אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות היינו מנחת סוטה אם הי' בא' מד"ע כוונה שלא לשמה המנח' פסולה ומבואר זה במס' מנחות ובר"מ פט"ו מהלכות פסהמ"ק וילפינן מקראי וע"ש בר"מ מבואר גבי חטאת דג"כ הדין כך שלא לשמה פסולה דוקא לשם קדשים אחרים דמינה מחריב וכו' אבל לשם חולין כשירה רק לא עלו לבעלים לשם חובה. ומה שיש לפלפל בזה אכ"מ עכ"פ נראה דבמנחת סוטה ג"כ הדין כך דאם עשה לשם חולין כשרה רק דלא עלתה לבעלים. ופשוט דצריך להביא מנחה אחרת ואם אינו מביא מנחה אחרת אין המים בודקים כמו שמבוא' בגמ' דכל כמה דלא קרבה המנחה לא בדקו המים אף דהיא כשירה מ"מ כיון דלא עלו לבעלים אין המים בודקים כנ"פ. ונראה דאם נפסלה המנחה באיזה פסול אחר השקאה דמביא מנחה אחרת ואף אם אין יכול להקריב ביום השקאה כגון שהשלים היום מקריב למחר וליומא אוחרי כי לא מצאתי דיהי' קפידא דיקרב המנחה דוקא באותו יום. ומ"ש הר"מ פ"ג כאן דבשעה שהמנחה על ידיה מראה הכהן המים שנאמר כו'. נראה דאין קפידא בדיעבד רק לכתחילה וע' בכ"מ דלא הרשים ד"ז מאין יצא לרבינו עכ"פ נראה דהוא רק לכתחילה ואין מעכב כלל כנ"ל:

והנה הר"מ כאן פ' דמשקה את המים ואח"כ מקריב המנחה. הקריב ואח"כ השקה כשר. והנה קודם שמקריבים את המנחה אין המים בודקים כמבואר בש"ס ומסופק אני דלדעת הר"מ דאם בא הבעל ביאה אסורה מימיו אין המים בודקין או אפי' לשיטת רש"י דבא עלי' אחר קו"ס אין המים בודקין אם בא ביאה אסור' בין שתית המים להקרבת המנחה כגון שבא ביאה אסורה לאחר שתי' קודם הקרבת המנחה אם המים בודקין כיון דשתתה ובשעת שתי' הי' ראוי לבדוק והמנח' היא מזכרת למפרע או אפשר דהעיקר היא המנחה אין המים בודקים ול"ע. ונראה לי ג"כ לספק לפי מאי דק"ל דהמים בודקים על להב' ג"כ אם זנתה לאחר זמן אם לאחר השתי' בא הבעל ביאה אסור' ואח"כ זינתה אם המים הללו ששתתה בעוד שהי' מנוקה מעון אם בודק אותה אז כיון דעת' בשעת השתי' הוא מנוקה מעון פועלים המים פעולתן על להב' אף דאז אינו מנוקה מעון או אפשר כיון דאז בודקים המים ואז אינו מנוקה מעון לא עדיף משתתה מחדש דאינו בודק. ונראה כיון דהמים בודקין אז לאחר שזינת' ואם אז אינו מנוקה מעון אין המים בודקין. ובזה אני מבין פי' הגמ' בסוטה דף י"ח ע"ב על הא דר"מ סובר אמן שלא אטמא מביא הגמ' תני' לא כשאמר ר"מ אמן שלא אטמא שאם תטמא המים בודקים מעכשיו ופירש"י לא עלתה על דעתו שתבדק עכשיו על העתיד אלא לכשתטמא מים מערערין אותה ובודקין אותה ופרש"י חוזרין לה לתוך מעיה וכו' ובודקין אותה. והנה הדברים תמוהים האיך יעלה זאת על הדעת דהמים יבדקו תיכף על העתיד והיכן מצינו עונש בד"ש על העתיד דהבחירה ביד האדם דאפשר שלא תזנה וגם כל ישראל בחזקת כשרות והאיך יהי' סברא זו דהשי"ת יענוש אותה על העתיד ומצינו כמה פעמים דאין זה דרכו ית"ש מרוב חסדיו משלם שכר לעתיד אבל לא עונש כמבואר הרבה בספרים ולמה צריך הש"ס לפרש דלא עלה על דעת ר"מ ד"ז. ולפמ"ש ניחא דזה הוי כמו שמבואר כ"פ בש"ס תנאי מעכשיו היינו דהוא למפרע ותנאי אם או לאחר דהוא אז לאח"ז א"כ זה פי' דלא עלתה על דעת ר"מ דהמים בודקין מעכשיו היינו אם זנתה לאח"ז דהמים שאז בודקין וא"כ אע"פ שהבעל בעל בעילה אסורה בין השתי' להזנות מ"מ נבדקת כיון דבשעת השתיה היה מנוקה מעון אלא לכשתטמא המים

מערערין וכו' היינו דהבדיקה היא מתחלת עתה וכיון דבא הבעל קודם ביאה אסורה אין המים בודקים כיון דמתחיל עתה לא עדיף משתיה חדשה כיון דבא ביאה אסור' שוב אין המים בודקים. ואל יקשה היאך המים בודקין מכאן ולהבא הא צריך מנחה להקריב כבר כתבנו דמנחה קודם כשר ג"כ ובלא"ז כך גזה"כ. אבל עיקר הפשט דר"מ לזה דאין המים בודקים אם בא באמצע ביאה אסורה כי המים בודקים להב' ולא למפרע אבל זה א"י לעלות על הדעת כלל שתיכף תענש קודם העבירה חלילה זה משופט כל הארץ ב"ה ולפענ"ד הדברים הללו ברורים ואמתיים בעזה"י. ועי"ל במצוה הקודמת שכתבתי דכל דאינן ראוים לשריה מחמת מומין אף דבשעת הקינוי לא הי' בהם מומים מ"מ אם אח"כ נולדו להם מומים ג"כ אינה שותה נראה אם בשעת הקרבת המנחה לא היתה גידמת ואח"ז קודם שתיה נעשה גידמת כיון דהמנחה קריבה כדינא משקין אותה וכן אם לא היתה חרשית ואילמת בשעת קבלת השבועה ואח"ז קודם השתיה נעשית כן אינה מעכב (כ"נ) כיון דהשבועה היתה כדינה וכן הקרבת המנחה כנ"ל. וע' בר"מ פ"ז שפסק אם לאחר שקרב הקומץ מת הוא או היא או שאמרה טמאה וכו' אין השיריים נאכלים. וע' בכ"מ שמביא ירושלמי ותוספתא ובאמת התוס' הזו מובא בש"ס דילן דף ו' ע"ב ומבואר בכה"ג השירייס נאכלים וע' בתוס' דאף ביש עדים נאכלים דכיפרה ספיקא עכ"פ כיון שהובא בש"ס דינן ואין חולק ה"ל להר"מ לפסוק כברייתא זו דכה"ג השירייס נאכלין ולא עיינתי היטב ובאתי רק להזכיר. ומה שכתב הרהמ"ח דכהן שעבר ע"ז וכו' עי"ל במצוה קכ"ה כל מ"ש ולעיין בזה מגמר בעתיק' קשה וכו'. והנה מנחת סוטה טעון תנופה באשה ובכהן והכהן מניח ידו תחת ידה ומניף כך מבואר במשנה ובגמ' ובר"מ. וע' בתוס' קידושין דף ל"ו ע"ב ד"ה מכניס שכתבו בתירוץ השני דבכה"ג הוי חלילה ו[ל]א הבעלים היינו האש' אוחזת למעלה בכלי והכהן אוחז למטה בכלי וכו'. ועיין כאן בסוטה דף י"ט בתוס' ד"ה וכהן וכו' מביאין ירושלמי וכהן מניח והלא הוא מכוער הדבר מניח מפה וחוזן מביאין כהן זקן או אין יצה"ר מצוי לשעה וכו'. נראה להדיא דכהן מניח ידו תחת ידה ממש כתירוץ הראשון של התוס' שם:

מצוה שמ"ז שלא להשים לבונה בקרבן סוטה

(א) **שלא** להשים לבונ' בקרבן סוטה שנא' ולא יתן עלי' לבונ' וכו'. עי' דיני מצוה זו במצוה קכ"ה וכו' ותלמ"ד לכאן. לעיל במ"ע כתבתי ליישב קושי' מהרי"ט על הא דשותה וחוזרת ושותה דהגלגול תלוי בבעל והבאתי ראיה מלשון הש"ס והר"מ. עתה ראיתי בריטב"א בקידושין שם אהא דאמ' עולה מניין לגלגול שבועה שנא' וכו' כ' שם וז"ל אע"ג דגמרינן ג"ש מסוטה איכ' בסוט' מאי דליכ' בעלמ' דאלו בסוט' הכהן פותח הגלגולין מעצמו ואכן בעלמ' קי"ל דאין ב"ד פותחין לגלגל עד דטעין התובע וכו' ותי' דסוטה הוי איסור וכל ישראל עריבין זב"ז והוי הכהן בע"ד וכו' מפורש להדי' דמגלגלין בלא הבעל. אך מ"מ אין סתיר' לדברינו שכתבנו דהריטב"א כ' זה מסברא דנפשי' ובר"מ פ"ל מבואר להדיא יש לבעל לגלגל וכו' מבואר דתלוי בבעל ואף לדברי הריטב"א נהי דכהן מגלגל בעצמו אם רוצה כי הוא ערב אבל אינו חייב בדבר אם רוצ' מגלגל דה"ל כמו בע"ד מחמת ערבות ואם אינו רוצה אינו מגלגל כי לא מצינו חיוב בדבר וגם אפי' אם נא' דיש חיוב בדבר לגלגל מ"מ בודאי אינו מעכב השתיה אם לא גלגל עליה מ"מ המים בודקין ע"ז שהשביעה אבל מה שלא השביעה בודאי אין בודקין א"כ שפיר משכחת לה חוזרת ושותה אם אירע שלא גלגל עלי' ואפי' גלגל עלי' ארוס' וכו' מ"מ לא גלגל עלי' על להב' והדברים ברורי' עכ"פ מבוא' בריטב"א דצריך דוק' להשביע' על הגלגולים בפי' ואם לא גלגל עלי' בפי' רק בסתם אין המים בודקין על הגלגולים כנ"ב בס"ד. (שייך לעיל) אך יקשה לך על הר"מ שכ' דקטנ' אינה שותה דכתיב אשה וכו' דקטנה לאו בת קבולי שבועה היא דחש"ו אין שבועתו שבועה ואף אם נימא דמופלא סמוך לאיש הוא מה"ת לענין נדרים ושבועות זה דוקא לענין שבועה להבא דשבועתו שבועה ולא על שבועה שעבר כמ"ש בחיבור זה ואפי' על להבא אין הקטן בן עונש אם עבר על השבועה כמבואר שם בנד' בסוגי' דמופלא דדוקא אם אכלו אחרים לוקין אבל הוא בעצמו אין לוקין וכן קי"ל א"כ כיון דקטן לאו ב"ש הוא א"כ בלא"ה אין בודקין. אך באמת מיירי דרוצה להשקותה והיא גדולה אך דהקו"ס היתה בקטנות ע"ז הוא גזה"כ דאיכ' שותה דכתיב אשה כי תשט' וכו' היינו בשעת עבירה צריכה להיות גדולה ואם היתה קטנה אף דהיא עתה גדולה וגם נאסרת לבעל אפי' בקטנותה לדעת הר"מ מ"מ גזה"כ דאינה שותה אף בגדלותה וז"פ:

מצוה שמ"ח שלא ישתה הנזיר יין

(א) **שלא** ישתה הנזיר יין כו' מיין ושכר יזיר וכו' וכל משרת ענבים וכו' מכאן עד מצוה שע"ח הכל דיני נזירות ומבואר בר"מ בה' נזירות ולא הקדים הרהמ"ח לפרש לנו מאי זה נזיר והאיך נעשה שיחול עליו מצות האלו

שכל היוצא מן הגפן בין פרי בין פסולת כלו' הזג שהוא הקליפה והחרצן שהוא הזרע שבתוכו אסור לנזיר וכמו שמפורש בכתוב אבל העלים והלולבים והגפנים והסמדר הרי אלו מותרין שאינן לא פרי ולא פסולת אלא כמו עץ הם נחשבים. ויתר רובי פרטי המצוה מבוארים במסכתא הבנוי' על זה והיא מסכת נזיר (נזירות פ"ה) ונוהג איסור זה בזכרים ונקיבות בכל מקום ובכל זמן שכל מי שנזר נזירות חייב להזהר מיין ושכר וחומץ יין וחומץ שכר וכל משרת ענבים ועובר על זה ושתה רביעית לוג יין או אכל כזית ענבים לחים או יבישים או מפסולת שלהם שהוא החרצנים והזגים חייב מלקות ואפילו אכל כזית בין הכל כלו' שלקח מעט מעט מכל אחד מאלו שזכרנו עד שיהי' בין כולם שיעור כזית ואכלו לוקה שכל איסורי נזיר מצטרפים זה ע"ם זה לכזית להלקות עליהן אבל שאר איסורין שבתורה אין מצטרפין זה עם זה חוץ מבשר נבילה עם בשר טריפה ופיגול עם נותר שמצטרפין וששה דברים שבקרבן תודה שהם חלב ובשר וסולת ושמן ויין ולחם ג"כ מצטרפין ואין צ"ל שכל דבר שהוא משם אחד שמצטרף כגון נבילת שור ונבלת שה ונבלת צבי וכיוצא בזה. ולמדונו ז"ל שאיסור באיסור הוא מצטרף לכזית באלו שזכרנו אבל היתר אינו מצטרף לאיסור בכל האסורין שבתורה כלומר שמי שאכל חצי זית איסור וחצי זית היתר מעורבין ביחד לא יתחייב מלקות בין באיסורי נזיר בין בכל השאר איסורין ואפילו בקדשים ובשר בחלב וניעולי עכו"ם שיש בהם קצת חידוש כמו שמפורש בפסחים ובנזיר ג"כ מכיון שלא אכל כזית מן האיסור אין חיוב מלקות בדבר לעולם. שאין הלכה כר' עקיבא דסבירא לי' הכי במס' נזיר פ"ק ג' מינין ויליף לה מקרא דוכל משרת אלא הלכה כרבנן דפליגי עלי' ומוקמי האי קרא התם וכן במס' פסחים ללמוד ממנו שטעם האיסור אסור כמו עקרו בין בנזיר בין בכל איסורין שבתורה וכן נאמר שם והאי וכל משרת להכי הוא דאתא ההוא מיבעי

הללו ע"כ בעוהש"י אקדים לך קלת מדברי הר"מ ומדברי הרהמ"ח שמובא בתוך דברינו כדי שתדע מאי זה נזיר ולאכתוב בקילור כדרכי בעזה"י. הנזירות היא בכלל נדרי איסור שנא' כי ידור נדר כו' להזיר ואם אמר הריני נזיר נעשה נזיר ומוזהר על המלות הללו ושלשה דברים אסורים עליו היולא מן הגפן והתגלחת וטומאה למתים ובמלאת ימי נזרו מביא קרבנות ומגלח כאשר יבואר הכל בס"ד בפרטות. וגם קרבן טומאה אם נטמא ויבואר לקמן בס"ד ואם עבר על א'זה דבר האסור כגון ששתה יין או גילח או טימא עלמו כו' חוץ מה שעבר מן הלאוים והעשים המיוחדים בנזיר כאשר יבואר בס"ד עוד עבר על לאו דבל יחל ולוקין שתים משום לאו המיוחד ומשום לאו דבל יחל האמור בנדרי איסור וגם על העשה דככל היולא מפיו כו' ואם נטמא עובר על ד' לאוין היינו בל יבא ובל יטמא ולאו דבל יחל ולאו דבל תאחר כאשר יבואר לקמן בס"ד. ועי' במהרי"ט חלק ראשון סי' י"נ וכ"ד שמפלפל שם בעול' פלפולו הזך מאי זה נזיר אי הוי כנדר דהוי מיתסר חפצא ה"נ הדברים הללו שנאסר בהם ה"ל מיתסר חפצ' אגברא או הוי כמו שבוע' דמיתסר גברא אחפצא כמבואר בש"ס דנדרים וע"ש שהעלה דהוי מיתסר גברא כמו שבועה ומ"מ הוא חלוק משבועה דשבועה אף דאסר נפשיה מ"מ אין גופו נתפס בשבועה ובנזיר גופו נתפס ונתקדש בקדושת נזיר דומי' דכהן וממילא נאסר בדברים הללו ע"ש הנ"מ מזה ודעת מהר"י שם דהוי לגמרי כמו נדר דהוי מיתסר חפצא אגברא ועניניס אלו עמוקים מאד ומ"מ אני לך. האומר הריני נזיר מן היין בלבד או מן התגלחת בלבד או מן הטומאה בלבד ואפי' מן החרלני' לבד כיון דנזיר מן האחד מהדברים שאסורים לנזיר הרי הוא נזיר גמור ואסור בכל הדברים ויש לו דין נזיר לכל הענינים אעפ"י שלא היה בלבו רק דבר זה בלבד מ"מ גזה"כ הוא דנודר מדבר אחד מדברים שאסורים לנזיר הוי נזיר גמור ור"ש פליג אבל כך הלכה. אבל אם אמר הריני נזיר מן הגרוגרת או מן הדבילה דבר שאין אסור לנזיר אע"פ שאמר בלשון הריני נזיר אינו חל עליו נזירות כלל אך אם אסור בדבר זה שפירש בתורת נדר יש שיטות ואכ"מ ורלוניני כאן רק לבאר ענין נזירות ע' בש"ס ובר"מ. האומר הריני נזיר ע"מ שאהי' שותה יין או מגלח או מטמא כו' הוי נזיר דהוי מתנה עמ"ש בתורה ותנאו בטל ואסור בכולם ועי' בתוס' בפ"ב דנזיר ובכתובות מה שמפלפלין בזה ואכ"מ והדין דין אמת. האומר הרי ידי נזירה או רגלי נזירה לא אמר כלום אמר הרי ראשי נזיר או כבדי וכדומה אבר שהנשמה תלויה בו ה"ז נזיר גמור. והנוזר בסתם שאמר הריני נזיר הוא נזיר שלשים יום לא פחות ולא יותר ואם פי' זמן פחות משלשים יום כגון עשרה ימים או עשרים יום ל"מ והוי נזיר שלשים יום דאין נזירות פחות' משלשים יום בשום אופן כך הוא גזה"כ והוא הלכה מפי הקבלה. אמר הריני נזיר אחד ושלשים יום או מאה ימים הכלל כיון דקיבל עליו יותר משלשים יום ה"ז נזיר בזמן שפירש לא פחות ולא יותר ואם אמר הריני נזיר ל' יום ושעה אחת ה"ז נזיר ל' ואחד יום שאין נודרים שעות ואם אמר הריני נזיר שעה אחת ה"ז נזיר שלשים יום כמ"ש לעיל דפחות משלשים יום לא משכחת לה בנזירות ויש חילוק בין האומר הריני נזיר סתם או פחות משלשים דמ"מ הוא נזיר שלשים כמ"ש ובין האומר בפי' הריני נזיר שלשים יום דבסתם או בפחות דהוא נזיר שלשים לכתחלה כלתה הנזירות ביום שלשים ואחד היינו ביום שלשים ואחד מביא קרבנותיו ומגלח ומותר בהדברי' שהנזיר אסור בהם כמו שיתבאר לקמן בעזהש"י. ובדיעבד אם הביא קרבנותיו יום השלשים ג"כ יצא ומותר בכל הדברים לאחר הבאת קרבנותיו אבל אם פי' הריני נזיר שלשים יום צריך להביא קרבנותיו דוקא ביום שלשים ואחד ואם הביא ביום השלשים לא יצא כי הנזירות הוא כל שלשים יום עד יום האחד ושלשים וכן כל נזיר לזמן קלוב אינו מביא קרבנותיו עד יום אחר הזמן כגון דנזר על שנה לא יצא אם הביא קרבנותיו סוף השנה רק יום המתחלת השנה השנית וז"פ. והנוזר סתם שהוא שלשים או פי' זמן רב דהוא נזיר עד הזמן שקלב ככלות נזרו לריך להביא קרבנותיו ומגלח תגלחת טהרה כמו שנתבאר לקמן הדין וכ"ז שלא הביא קרבנותיו אפי' זמן רב אחר מלאת ימי נזרו מ"מ כל דין נזירות עליו וחייב מלקות אם עושה דברים האסורים על הנזיר כמו בתוך הזמן עד שיביא קרבנותיו ואז הותר בדברים שנאסר בהם ואיזה מן הקרבנות מעכב ואם התגלחת מעכב הכל יבואר לקמן במלות הבאת קרבנותיו בעזהש"י. והנה זה מבואר בש"ס דנזיר ויש פלוגתא בזה אך למאן דסובר דלאחר מלאת ימים אינו חייב על תגלחת ולא על היין אוקי שם בתיובתא דחייב על כולם דכתיב כל ימי כו' ע"ש דף י"ד ואפשר לומר דבדין זה דהוא לא קיבל עליו רק עד הזמן אך מ"מ נזיר הוא מגזה"כ וכן בקיבל עליו נזירות בפירוש פחות משלשים כגון עשרה ימים דחל עליה נזירות שלשים יום מגזה"כ כמ"ש אם עבר על נזירות אפשר דאין לוקין אלא משום לאו דנזירות אבל לא משום לאו דלא יחל שכתבנו לעיל דלוקין ג"כ משום זה דהוי נדר כיון דבאמת לא קיבל עליו רק עשרה ימים או זמן קלוב אך זה הוא מגזה"כ דהתורה גזרה דנתקדש בקדושה זו יותר ממה שאמר עד שלשים או עד הבאת קרבנותיו וכיון שהוא יותר ממה שקיבל על עלמו רק מגזה"כ א"כ לא שייך כלל לאו דבל יחל דברו דלא דיבר כלל רק התורה אסרה עליו א"כ אינו עובר רק בלאו המיוחד ואין עובר על הלאו זה ג"כ רק אם עובר בתוך הזמן שהוליא בפיו בתוך העשרה ימים או עד הזמן שקלב עובר ג"כ בלא יחל אבל לא מה שלא דבר כלל רק מחמת גזה"כ. וכן הנוזר מן דבר אחד בלבד דהוא נזיר גמור מ"מ אפשר על לאו דבל יחל אין לוקין רק אם עבר ועשה מה שהוליא מפיו כגון דנזר מיין לבד ושתה יין אבל אם גילח או טימא עובר רק לאו דנזיר ולא משום בל יחל ועי' במס' נדרים דף ג' ע"ב דילפינן דנזיר עובר משום בל יחל מהקישא ובל"ז לא הוי ידעינן אם כן אפשר דוקא בכה"ג דדיבר ולא על מה שלא דיבר כלל. או אפשר כיון דהוא נזיר לגמרי איתקש ואף בכה"ג דלא דיבר עובר בב"י נזירות כיון דהוא נזיר ואיתקש לנדרים ול"ע ובאתי רק לעורר. והמקבל עליו נזירות לזמן קלוב דהוא נזיר עד הזמן ואז במלאת ימי נזרו מביא קרבנו' כמ"ש אין חילוק בין זמן קלר או אמר הריני נזיר אלף שנים דודאי לא יחי' כ"כ מ"מ הוא נזיר לזמן וכל ימיו הוא נזיר ואין זה נקרא נזיר עולם רק נזיר לזמן קלוב ויש לו כל דיני נזיר לזמן אך דלא מלוי שיחי' כ"כ מ"מ כיון דנזר בזמן קלוב ה"ל נזיר לזמן קלוב ומאי זה נזיר עולם והחילוק בין נזיר לזמן לנזיר (קלוב) [עולם] מבואר לפנינו בעזה"י. האומר לא אפטר מן העולם עד שאהי' נזיר ה"ז נזיר מיד שמא ימות עתה ואם איחר נזירתו עובר משום בל תאחר ואין לוקין דאב"מ וז"ל הר"מ ומ"ש ה"ז נזיר מיד אין הפי' שתיכף חל עליו הנזירות ואם עבר לוקין משום לאו דנזיר ז"א דעתה אינו נזיר רק מחויב לקבל עליו הנזירות שמא ימות ואם לא קיבל עובר בכל שעה על ב"ת אבל נזיר לא הוי כ"ז שלא קיבל עלי' עי' בסוגיא דנדרים דף ג' ולשון הר"מ שכ' ה"ז נזיר מיד לאו דוקא אלא לריך לקבל עליו מיד עי"ש בתוס' ובר"נ וברא"ש וחשש זה שמא ימות עי' בלח"מ מה שפלפל בזה ועי' בס' שעה"מ בה' סוכה פלפול ארוך ומ"מ אני לך. ושיטת הר"מ דעובר מיד בב"ת ואינו תלוי דוקא בג' רגלים וכן דעת הר"נ שם ודעת הרא"ש דלריך ג' רגלים לענין ב"ת ואכ"מ ובעזה"י במלוה דב"ת יתבאר זה. אמר הריני נזיר שתי נזירות או שלשה ה"ז נזיר כמנין שאמר כל נזירות שלשים יום ובכל שלשים מביא קרבנותיו ומגלח ומתחיל למנות נזירו' שני' ואפי' אמר הריני נזיר מאה אלף נזירות מונה אחת אחת עד שימות או ישלים כל הנזירות שנדר וזה מבואר בש"ס ובר"מ. וכ' הר"מ בסוף פ"ג המקבל עליו נזירות כחול הים כו' יגלח כל ל"ד יום ומתחיל למנות נזירות שני' וכן לעולם דקיבל עליו הרבה נזירות ובכל תגלחת ותגלחת אינו שותה יין ולא מטמא למתים ואם שתה או נטמא אפי' ביום התגלחת ה"ז לוקה וכ' הכ"מ דפשוט הוא שהרי אין שום דבר שיבדיל בין נזירות לנזירות שיהא מותר לטמאות או לשתות יין עכ"ל. והנה אם כי זה פשוט לדעת רבינו הכ"מ אני בעניות דעתי איני מבין דבר זה. דהנה אנן קי"ל ומבואר בר"מ פ"ח ויתבאר בעזה"י לקמן דנזיר המביא קרבנותיו כיון שנזרק עליו אחד מן הדמי' הותר לשתות יין כו' והתגלחת הוא מלוה ואינו מעכב ואם לא גילח יום זה מגלח אח"כ אפי' לזמן מרובה לקיים המלוה ונחזי אנן אם נזיר הבי' קרבנותיו ולא גילח היום דמלוה עליו לגלח למחר ובכל יום שקיבל עליו עוד נזירות בודאי אסור לקיים מלות גילוח בימי נזרו כי תגלחת אסור לנזיר ועובר אם גילח בעשה ול"ת כמבואר בר"מ ואין העשה דגילוח יוכל לדחות עשה ול"ת דקי"ל אין עשה דוחה עשה ול"ת ואי דהעשה ול"ת דנזיר איתא בשאלה ודחי להו עשה כמבוא' ביבמות ז"א דהעשה דגילוח דנזיר ג"כ איתא בשאלה ה"ל שוים ואינו דוחה והוא פשוט. ועי' בס' ט"א בר"ה בסוגיא דבל תוסיף אם כן כאן לדברי הר"מ דתיכף חל עליו נזירות שני' היינו בנזרק עליו אחד מן הדמים דהותר מנזירות ראשונה תיכף באותו רגע חל עליו נזירות שני' דאין רגע מפסיק א"כ היאך מבואר דבכל ל' יום מביא קרבנותיו ומגלח כיון דתיכף אחר קרבן הראשון דאז הותר מנזירו' הראשו' חל עליו תיכף השני' א"כ היאך יכול לגלח והרי הוא עובר בעשה ול"ת ואין העשה דגילוח דוחה כמ"ש. הגע בעלמך אם נזיר הביא קרבנותיו ולאחר שנזרק עליו אחד מן הדמים קיבל עליו עוד נזירות בודאי אינו רשאי לגלח ה"כ כאן כיון דתיכף חל עליו ואין רגע מפסיק היאך רשאי לגלח דאין עשה דוחה כו' ולומר דתגלחת הנזיר מבואר בר"מ דהוא לאחר שחיטת השלמים היינו הקרבן האחרון ובדיעבד מהני אחרי שחיטת הראשון היינו החטאת עי' בר"מ פ"ח א"כ אפשר דמגלח לאחר שחיטה קודם זריקה דאז אינו חל הנזירות שניה ואי היאך מגלח שעדיין נזירו' הראשונה עליו ז"א דהוי מלותו בכך. אך זה דוחק כיון דמלות נזיר לגלח אחר הקרבן השלישי אין סברא שלא היו זורקין דם משום קרבן עד שישחוט השלישי דהיה לו לבאר זה ואף אם נאמר דבכל נזירים אין קפידא לגלח אחר זריקה רק כאן

מיבעי ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין אסור מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה ומה נזיר וכו' עד הא מני רבנן ואיכא דאמרי כר' עקיבא. ובפירוש טעם כעיקר הרבה פירושים נאמרו בו ואחד מהם והוא הטוב לפי הדומה שכל איסור שאינו בעינו אלא שנתערב בתוך היתר ונתן טעם בו לאפוקי אם נתערב במינו שאין כאן נתינת טעם על זה. ואמרו ז"ל שטעם האיסור כמו עיקרו של איסור ולזה הוצרך מקרא זה דוכל משרת ענבים שאם לא שלמדנו דבר זה מן המקרא הזה הייתי דן שכל שנתערב איסור בהיתר במינו או אפילו בשאינו מינו שיבטל ברוב מן הכלל הידוע לנו מדין תורה דחד בתרי בטיל כלומר ברובא דלשון תרי לאו דוקא ואחר שידענו זה יש לנו לדון הטעם כמו הממש ומהו הדין הידוע לנו בממשו מבלי תערובת שמי שאכל כזית איסור מבלי שהיית שיעור אכילת פרס שלוקה עליו אבל שהה יותר מזה פטור וזהו הדין בעצמו הוא שנאמר בטעמו שאם נתערב מן האיסור בהיתר בכדי אכילת פרס ואכל ממנו שיעור אכילת פרס מבלי שהייה הנזכרת לוקה עליו אכל ממנו פחות מכן או שנתערב בו מן האיסור פחות משיעור זה אינו לוקה עליו וכמו כן אמרו קצת המפורשים שבכלל איסור טעמו ולא ממשו להלקות עליו הוא כל זמן שנתן האיסור טעם בהיתר כ"כ כאלו נתערב בו איסור כזית בכדי אכילת פרס ואע"פ שלא ידענו כמה שיעור נכנס בו ממשות האיסור ולא כן דעת הר"מ במז"ל לפי הנראה מדבריו בהפלאה וקדושה אלא דלא לקה לעולם לדעתו עד דעתינו שאכל ממשות האיסור כזית או בפני עצמו או בתערובת כזית בכדי אכילת פרס. ולפי סברתו זאת מה שאמר שם משרת ליתן טעם כעיקר כגון ששרה ענבים במי' לענין איסורא הוא שאמרו כן ולא למלקות:

שלא

כאן צריך להמתין ולא יזרוק שום דם עד שיגלח קודם הזריקה ה"ל להש"ס ולהר"מ לפרש זה דבקיבל שתי נזירות צריך לגלח קודם זריקה דוקא והוא דבר חדש ואינו פשוט כ"כ ולא על הר"מ בלבד קשה כי ודאי דבריו ברורים דאסור לשתות יין וכו' כי תיכף אחר הזריקת אחד מן הדמים יצא מאיסור נזירות ראשונה וחל תיכף נזירו' שני' דיש מקום לחול. ולומר דאין חל נזירות השני' עוד לאחר תגלחת זה אין סברא כיון דיכול לעכב התגלחת עד זמן מרובה אין סברא שלא יהיה חל הנזירות ולשתות יין כו' כיון דכבר הותר הנזירות הראשונה אם כן בודאי חל וא"כ היאך מגלח ע"כ צריך לגלח קודם זריקת דמים אחר השחיטה וה"ל להר"מ לבאר זה ואין זה דבר פשוט ול"ע ובאתי רק לעורר. שוב ראיתי מפורש בנזיר דף ס' ע"ב דתגלחת הנזיר לאחר זריקה ע"ש א"כ ל"ע. וקטן מופלא סמוך לאיש אם קיבל עליו נזירות הוא נזיר מן התורה ומביא קרבנות כנזיר גדול דמופלא סמוך לאיש פוסק הר"מ דהוא מן התורה ועי' ברא"ד שדעתו דמופלא אינו רק מדרבנן והדברים עתיקים. וכל אישי ישראל יש אצלם דין נזירות אם קבלו עליהם ונוהג בנשים ובעבדים ג"כ אך נזירות מפר הבעל כשאר נדרים ובעבד כופה אותו לשתות יין עיין בר"מ אבל אם אינו כופה או ששחררו גומר נזירתו. ובן נח אינו נוהג נזירו' והכל מבואר בש"ס ובר"מ ולהאריך בפרטי הדינים צריך חיבור מיוחד. וקטן מופלא אם קיבל עליו נזירות אם יכול לשאול על נזירתו או אפשר דרבי קרא דוקא לענין נדרים ושבועות ולא לענין שאלה. ע' במנ"ל שחקר בזה והובא בח"ז. וקטן וקטנה שוים הם לדינים אלו כי אין חילוק בין אנשים לנשים עוד יש דין בנזירות מה שאינו נוהג בשום נדר ושבועה והוא הלכה מפי הקבלה (ע' השמטו') דאב מדיר בנו בנזירות אם הוא קטן כילד אמר לבנו הקטן הרי אתה נזיר או שאמר בני נזיר הרי הבן נזיר ומביא ק"ט וקרבן טהרה והדינים מהסוגיא וכ"כ דעת הר"מ דזה דוקא אם הבן שתק. ונראה הן דשתק מיד שהזירו אביו או לא שמע כלל כשהזירו אביו ואביו נהג בו נזירות וכששמע שתק ה"ז נזיר ואפי' מיחה אח"כ ל"מ כיון שפ"א שתק וכן אם הוא שתק נראה דל"מ אם הקרובים מיחו כיון דהוא שתק אך אם תיכף כששמע מיחה או גילח או מיחו קרוביו קודם ששמע הוא רק הקרובים שמעו ומיחו או גילחו אותו נתבטלה הנזירות אבל אם הקרובי' שמעו ולא מיחו ג"כ אין יכולים למחות עוד עי' בתוס'. הכלל נראה דאם הוא בעצמו שמע ולא מיחה אין מחאת הקרובים מועלת כלל רק אם הוא לא שמע והקרובים שמעו מהני מחאתם תיכף וכ"מ אפי' שמע הוא אח"כ ולא מיחה מ"מ כבר נתבטלה הנזירות מחמ' הקרובים וכן אם הקרובים לא מיחו מ"מ הוא בודאי יכול למחות אף שהקרובים הסכימו אך הקרובים א"י למחות אם הסכים הוא או שתק בשעת שמיעתו וכן אם שמעו ולא מיחו הקרובים א"י עוד למחות. ואינו מבואר עד היכן הקרבות להקרא קרובים ונראה דאפי' קרוב כ"ד יש לו דין זה ונראה ג"כ אם קצת קרובים שמעו והסכימו הם בעצמם א"י למחות אבל קרובים אחרים יכולים למחות ונתבטלה הנזירות רק הוא עצמו נראה דאם הוא מסכים אין שום קרוב יכול למחות וגם לאחר הסכמתו אינו יכול למחות בעצמו ג"כ ואם הוא מוחה בשעת שמיעה אין מועיל שום הסכמה רק מחאתם מועיל אם הוא לא שמע עדיין ותיכף דוקא בשעת שמיעה מועיל המחאה ודוקא קרוב זה שהסכים אין יכול למחות וקרוב אחר יכול למחות וע' בתוס' בסוגיא שם וברע"ב במשנה שם. לעיל בפיסק' המתחלת והנה כתבתי דהתגלחת יכול להיות אחר שחיט' קודם זריק' עכשיו ראיתי בס' שיטה מקובלת כתב במשנה גבי תגלחת טהרה כו' דהתגלחת צריך להיות אחר זריקה ע"ש. אך ל"ע מה שכתבתי לעיל. ודוקא אב יכול להזיר את בנו ולא אם דכך הל"מ וכן אין האב מזיר את בתו דהלכה למשה הוא דרק אב מזיר את בנו הקטן בנזיר ואפי' אם הקטן מופלא סמוך לאיש מ"מ יכול האב להדירו בנזיר עד שיביא שערות לאחר יג"ש אז אין האב יכול להזיר אותו. ואם הזיר האב לבנו הקטן ובתוך ימי הנזירות הגדיל יש דיעות דעת רש"י בסוגיא שם דלא נתבטלה הנזירות והתוס' דעתם דכשהגדיל נתבטל הנזירות ע"ש ועי' בתוי"ט סוף פ"ג דסוטה דכ' דנראה דדעת הר"מ כדעת התוס' וצריך אריכות גדול ואני באתי רק לקצר ולרמוז ומ"מ אני לך. וע' במנ"ל אי האב יכול לשאול על שהזיר הבן דאפשר ל"מ שאלה רק על נדר עצמו וגם חקר אם הבן יכול לשאול על מה שהדירו אביו דאפשר בקטנות ל"מ שאלה ואף כשיתגדל לשיטת רש"י דסובר דצריך להשלים הנזירות מ"מ אף דהוא גדול א"י לשאול על נדר אביו כיון דאין הנדר שלו ע"ש. וע"ש דמביא בשם רש"י דמבואר בדבריו דהאב יכול לשאול על נזירת הבן והבן אינו יכול לשאול על מה שהזירו אביו ע"ש ומ"מ אני לך. וכבר הבאתי בח"ז כ"פ דכל היכא דליתא בשאלה תכ"ד לאו כדיבור דמי א"כ דאביו איתא בשאלה בודאי מהני אם חזר בו תכ"ד אך אם הבן הסכים ותכ"ד מיחה לכאורה ל"מ כיון דליתא בשאלה אך אין זה דמיון וא"ל לפרש רק נראה לי מגד הסברא דאין חזרתו מועלת כיון דבאמת הוא קטן ואין הסכמתו כלום כי לאו בן דעה הוא רק גזה"כ היא והגה תכ"ד

אמרינן דדיבור הראשון היה טעות וכאן אף דהיה טעות מ"מ מהני כאן הסכמת קטן ובפרט כאן דאפי' קטן בן ג' או פחות דאין בו דעה כלל מ"מ מועיל הסכמתו א"כ לא שייך טעות כלל א"כ תכ"ד לאו כדיבור דמי ובאתי רק לעורר. והנה נזיר שנטמא למת תוך ימי נזירתו דצריך להביא קרבן טומאה יתבאר לקמן בעזה"י ודין נזירות כדין נדרים וישנו בשאלה והאב והבעל מפירים נדרי אשה כמו כל הנדרים. וכן ג"כ כנויי נזירו' ה"ל כנדרים וכן לענין ידות עיין הכל בר"מ וכן יכול להתפיס בנזירו' עיין הכל בר"מ. ע"כ כתבנו דין נזיר סתם דהוא שלשים יום או נזיר לזמן קצוב. ויש עוד מין נזירות היינו נזיר עולם כגון שאמר הריני נזיר עולם או הריני נזיר כל ימי חיי הרי זה נזיר עולם ואם אמר הריני נזיר לעולם יש שיטות אם הוא נזיר עולם או דינו כנזיר לזמן קצוב עיין בר"מ וברא"ד ובנ"כ ומה דינו של נזיר עולם הוא נזיר כל ימיו ואסור בכל הדברים שנזיר אסור בהם אך יש דין חדש שהוא מגלח ראשו בתער כל י"ב חודש וכשהוא מגלח מביא השלש' קרבנות שנזיר טהור מביא ויש פלוגתא בגמרא דמר ס"ל משלשים יום לשלשים יום וכן הוא דעת המפרש אבל הר"מ פוסק כרבי דמי"ב חודש לי"ב חודש מגלח עיין במנ"ל מה שהאריך בזה והשיג על המפרש ע"ש. והנה קודם לזמן הזה מבואר בסוגי' דאסור לו לגלח גם נראה אם אינו רוצה לגלח אפי' אחר י"ב חודש הרשות בידו רק אם הוא רוצה הוא מגלח וכשמגלח מביא קרבנות. והנה רבי דסבירא ליה דמגלח מי"ב חודש לי"ב חודש יליף ג"ש מימים דגבי אבשלום מימים של בתי ע"ח דכתיב ימים מה גבי בע"ח הוא י"ב חודש אף כאן י"ב חודש ושם כתיב קרא עד וכו' שנה. ולכאורה קשה לי כיון דרבי יליף מבע"ח ובבתי ע"ח ס"ל לרבי בערכין דחשבינן השנה ועבורה היינו שס"ה ימים והאיך סתם רבי כאן די"ב חודש הו"ל למימר דמגלח אחת לשס"ה ימים ולא י"ב חדשי לבנה דהם רק שנ"ד ימים וגם קשה לפי מה דפסקינן דלא כרבי בבע"ח ונותנין לו כל חודש העיבור דחודש העיבור הוא בכלל שנה וא"כ לפי מה שפסק כאן כגז"ש דרבי ה"ל להר"מ לכתוב דמגלח משנה לשנה דנשמע דבשנת העיבור אינו יכול לגלח אחר י"ב חודש רק אחר י"ג חודש ומלשון י"ב חודש נראה דהוא רק תמיד י"ב חודש עי' באהע"ז סי' כ"ג גבי מינקת וביו"ד לענין אבילות. גם קשה כיון דבבע"ח בעינן מעל"ע כאשר ביארנו לעיל א"כ כאן ה"נ ואינו מבואר זה כאן ול"ע ובאתי רק לעורר. והנה דעת התוס' דמיקל בתער דוקא מיקל שערו ואינו מגלח כל שערו ולא עביד הקפה כלל ואסור לגלח ראשו הן מטעם נזיר והן מטעם הקפה רק מיקל אבל רש"י פי' דמגלח וכו' וכ"כ מדברי הר"מ ושרי למיעבד הקפה ונראה דבחיוב עליו כמו תגלחת טהרה בנזיר כן זה גזרה עליו התורה דאם רוצה צריך לגלח לגמרי ולהביא קרבנותיו ול"ע. וגם לדברי התוס' דאינו רק מיקל ל"ע אם מה שנקט בתער הוא דוקא דגזה"כ דצריך תער כמו תגלחת טהרה או לאו דוקא ול"ע. ומסתברא לדעת התוס' דאינו דומה לתגלחת טהרה דהא מניח שערות גם תער לאו דוקא אך לדעת הר"מ דמגלח נראה דהוא גזה"כ וצריך לגלח בתער וכל ראשו כמו תגלחת טהרה ומ"מ ל"ע ובאתי רק לעורר. ראיתי בל"מ שם שכ' על הא דמקשה מאי א"ב וכתב אע"ג דהוא דוקא בתער וכו' נראה דהוא פשוט דבתער דוקא ע"ש. והנה דין זה דנ"ע ג"כ הל"מ ואם נטמא מביא קרבן טומאה ופשוט דנוהג ג"כ בכל אישי ישראל וישנו ג"כ בשאלה וג"כ מופלא סמוך לאיש לדעת הר"מ יכול להזיר ג"כ נ"ע כי אין שום חילוק רק מ"ש. ואני מסופק אם אביו יכול להזיר לבנו הקטן בנ"ע ולהשיטות שכתבתי לעיל דאין הנזירות נתבטל לאחר שהגדיל אלא משלים נזירות א"כ נ"ע ג"כ יכול להזירו דהוא הל"מ ואין טעם לחלק אך לשיטת התוס' שבטל הנזירות משהגדיל א"כ בנזיר לזמן קצוב אם לא הגדיל באמצע שייך שפיר נזירות אבל הכא היאך מדירו לעולם כיון דודאי יגדיל ויתבטל הנזירות ולא הוי נזיר עולם כי יתבטל א"כ א"ל לנהוג נזירות אף בקטנות כיון דנ"ע א"י לחול והוא הזירו בנ"ע. או אפשר כיון דיכול להיות שימות קודם שיגדיל והוי נ"ע כ"ז קטנותו לכל הדינים של נ"ע. וכן מסתבר דהוא יכול להזירו בנ"ע ונוהג דיני נ"ע ואם מת קודם הי' נ"ע ואם הגדיל ממילא נתבטל אבל כיון דמשכחת לה עכ"פ נ"ע חל עליו נ"ע ככ"ל. ונראה דברור הוא מ"ש דלשון נ"ע שייך גבי קטן כיון דמשכחת לה [במת] ואם הגדיל באמת נתבטל הנזירות. אך לכאורה יש לספק דרך משל אם הזיר בנו הקטן על זמן רב קצוב על חמשים שנה. והנה ידוע דאחר חמשים שנה הוא בודאי גדול דאם יביא סימני סרים הוא גדול בבן כ' ואם לא יביא הוא גדול לאחר ל"ה שנים כידוע וא"ל לפרש א"כ הדיבור זה שדיבר לא משכחת לה כלל דודאי יבוטל א"כ אינו נזיר כלל אפי' בקטנותו דנדר שבטל מקצתו וכו' ואי דאם ימות קודם שיגדיל יהי' נזיר ז"א דבשלמא נ"ע הוא כל ימי חייו ואם מת כבר נתקיים נ"ע אבל נזיר לזמן קצוב אם מת בנתיים הוא אונס ואינו יכול לקיים הנזירות לא שייך כלל דחל עליו נזירות כלל כיון דל"מ לה זמן קצוב כלל זמן ארוך דיתבטל הנזירות ואינו דומה לנ"ע ואין הקולמוס יכול להספיס ותבין

מעצמך

מצוה שס"ט שלא יאכל הנזיר ענבים

שלא יאכל הנזיר ענבים לחים שנאמר וענבים לחים ויבשים לא יאכל ואמרו ז"ל במס' נזיר וענבים לחים לא יאכל להביא את הבוסר כל ענין מצוה זו כענין הקודמת לה. ומשרשי ענין הנזירות כתבתי למטה במצות גידול שער נזיר ואין צורך להחזירו:

מצוה ש"ע שלא יאכל הנזיר צמוקים

שלא יאכל הנזיר צמוקים שנאמר וענבים לחים ויבשים לא יאכל שלא תאמר הואיל ונשתנה שמם שנקראים צמוקים ולא ענבים הותרו לפיכך ביאר הכתוב גם בהם וכל ענינה כמצות הקודמות. ומי שאכל כזית מהם לוקה:

מצוה שע"א שלא יאכל הנזיר זרע הענבים

(א) שלא יאכל הנזיר זרע הענבים שנא' מחרצנים ועד זג לא יאכל כל ענינה כמצות הקודמות ואם אכל כזית מהם לוקה:

שלא

מעלמך . ונראה פשוט דאינו חל כלל ואפי' להסוברים דאין הנזירות נתבטל כשהגדיל היינו דוקא אם הדירו בזמן שיכול לקיים בקטנות ואירע שהגדיל בנתיים שייך שפיר דלא נתבטל הנזירות אבל במדיר אותו בזמן שיהי' בודאי גדול ועל זמן גדלותו אין כח ביד אביו להדירו לכ"ע א"כ כיון שהוא אמר לזמן כזה ומקצת דיבורו בטל והוא דיבור אחד לא חל כלל ואינו נוהג נזירות אף בקטנות כנ"פ וברור בעזה"י וקצרתי והמבין יבין בדברים מועטים דלא משכחת כלל שיהי' נזיר כל הזמן הזה ובמת בנתיים ג"כ אינו נזיר כל הזמן אבל בנ"ע נתקיים כי זה הוי נ"ע עד שמת ואז כלה אבל לזמן קצוב לא כלה הנזירות ופשוט . ואם הדיר בנו בנזיר שהוא בן יג"ש ולא הביא שתי שערות אם יש חשש שמא נשרו השערות והוא ספק גדול ספק קטן ע' ברמב"ם ובאהע"ז א"כ לכאורה הוי ספק נזיר וקי"ל דספק נזירות לקולא . אך [לפי מ"ש בשם התוס'] באמת הא דספק נזירות לקולא היינו מטעם דספיקו חמור מודאי דא"י להביא חטאת מספק ולא יוכל לגלח מספק כמבואר בש"ס ועיין במנ"ל כאן פ"ג הלכה י"ח שהאריך בזה וכאן לא שייך זה ל"מ לשיטת התוספות שנתבטל כשיגדיל אם כן בודאי יגדיל או יביא ש"ש ולא יהיה נזיר או יביא סימני סרים ונעשה גדול למפרע ולא חל כלל למפרע ואפי' אם נעשה גדול מכאן ולהבא כי יש בזה שיטות אם הלכה כרב ביבמות או כשמואל ומובא בח"ז ועיין בספר נו"ב מה"ק בחלק אהע"ז עכ"פ יתבטל הנזירות וישתה יין ויבורר הדבר ע"כ ספיקא לחומרא ונוהג נזירות בקטנותו ואח"ז או שיהי' גדול למפרע ויהי' רשאי לשתות יין למפרע או עכ"פ משיגדיל מכאן ולהבא ע"כ אינו דומה לכל ספק דלעולם באיסור עומד אבל כאן בודאי מותר עיין בש"ס ובמנ"ל . אך לשיטות שלא נתבטל הנזירות משיגדיל א"כ לאחר שיגדיל יהיה ג"כ ספק נזיר דילמא היה אז קטן וחל עליו עתה ג"כ או הי' גדול ולא חל כלל עליו נזירות אביו ואינו יכול להביא קרבנות מספק ולא ישתה יין וכו' לעולם וה"ל ספק חמור מודאי א"כ ספק נזירות להקל וא"ל לנהוג כלל נזירות . אך באמת הא דספק נזירות ע"ש בנזיר דף ח' ובנדרים דף י"ט מחמת דספיקו חמור מודאי דלא מצי לאתויי קרבן אין אדם מכניס נפשיה לספיקא והיה דעתו על הודאי דוקא ולא על ספק אבל הכא לספיקא דנזיר נכנס או שהיה בספק ובכה"ג אף דספיקו חמור מודאי מ"מ ס"כ להחמיר ואין לו תקנה באמת רק שיקבל נזירות נדבה כמבואר שם ואם נטמא קודם אין לו תקנה לעולם כמבואר שם . ואם הדיר בנזיר לאחר יג"ש ולא הביא שערות בגוונא דליכא חשש דשמא נשרו עיין בב"ש בהלכות מיאון באהע"ז אז בודאי צריך לנהוג נזירות מספק אולי יביא אח"ז ש"ש א"כ הי' קטן אך אם אינו מביא ש"ש ומביא סימני סרים כשהוא בן עשרים נעשה גדול למפרע ולא הי' נזיר למפרע כלל וכן כשאינו מביא ס"ס גם כן הוא קטן עד בן ל"ה אך עכ"פ קודם בן עשרים אינו יכול להביא קרבנות שמא הוא סרים ונעשה גדול למפרע להסוברים כרב ואינו חל כלל עליו הנזירות ואינו שייך לומר דרוב אינם סריסים דילא מן הרוב כיון דלא הביא ש"ש ביג"ש והדברים עתיקין ויש הרבה לחקור בדיני קטן ולא הבאתי בכור הבחינה ובאתי רק לעורר ישמע חכם וגו' . וצ"ע ג"כ ספיקו לקולא מחמת דספק חמור מודאי דא"י להיקל בתער כיון דאינו יכול להביא קרבנות היינו החטאת מספק ואם נטמא אין לו תקנה כלל להביא ק"ט מספק וכ"ז שהוא טמא א"י לגלח ע"ש בגמ' ועיין במנ"ל פ"ג כאן שכ' דאפשר אף למאי דקי"ל דחטאת אינו מעכב בנזיר דכיון דנזרק עליו א' מן הדמים מותר מ"מ בנ"ע אסור לגלח עד שיביא כולם ע"ש. ונראה דאם הי' לו בן שלא הביא לא שערות ולא סימני סרים דנעשה גדול בן ל"ה ולשמואל דסובר דלא נעשה גדול למפרע רק מכאן ולהבא . וע' בנו"ב דדעתו דהר"מ פוסק כשמואל ע"ש וכבר כתבנו דעל זמן הגדלות בודאי א"י להדירו . אם אביו של זה הדירו בנזיר פחות משלשים יום קודם שנעשה בן ל"ה ותיכף כשיגיע לל"ה ה"ז גדול ואין כח ביד אביו להדירו נראה דאין הנזירות חל כלל וא"ל לנהוג נזירות כלל כי אין נזירות פחות משלשים יום ובכ"מ גזה"כ אף דנזר פחות מל' יום הוא נזיר ל' והו"ל כאלו אמר שלשים ש"ה שיש בידו להזיר שלשים אבל כאן דעל הימים שיכנסו לזמן גדלות אין כח ביד אביו כלל ואפי' בפי' א"כ אין הנזירות רק פחות משלשים יום ופחות מל' אין נזירות כלל . אך אפשר לומר להיפוך כיון דדבר זה הלכה מפי הקבלה דאין נזירות פחות מל' יום אפשר דוקא אם יכול להיות ל' יום אף דהוא לא קיבל עליו רק פחות הוא גזה"כ דהוי ל' אבל כאן דא"י להיות דאין בכח להזיר אותו יותר אפשר יש נזירות כמו שפי' אף בפחות מל' דדוקא אם יש ביכולת על יותר ל"מ מה שמפחית אבל אם אין ביכלתו רק על פחות אפשר דבפחות ג"כ נזיר וצ"ע ובאתי רק לעורר . ונראה דאם הדירו אביו לשיטות הסוברים דלא נתבטל הנזירות משיגדיל נראה דאם עובר על איזה דבר בודאי לוקין כי הוא נזיר וקודם לא היה בר עונשין ועתה הוא בר עונשין לוקין רק אפשר משום לאו דבל יחל אין לוקין כיון שהוא לא נדר כלל . ועיין בר"מ פ"ה מהלכות נדרים דסובר תמיד דמי שלא אמר אין לוקין ע"ש וע' בר"נ שהשיג על הר"מ ודעתו דלוקין דלא יחל דברו אדבר וכו' עיין בדבריו בנדרים דף ט"ו א"כ לוקין ואפשר לחלק ובאתי רק לעורר . מה שנסתפקתי אם אין הנזירות יכול להיות ל' יום אם יש נזירות פחות מל' דדוקא ביש לנזירות מקום לחול ל' יום הוא ל' יום אבל במקום שאינו יכול לחול יותר הוא נזיר אפילו בפחות שוב ראיתי דין זה מפורש בר"מ כאן פ"ד הל' י' וז"ל מי שאמר הריני נזיר

יום אחד לפני מיתתי ה"ז אסור לשתות יין ולטמא ולגלח לעולם עכ"ל . והנה למס אין מונה עתה שלשים יום נזירות ויגלח רק באמת הנזירות שלו אינו מתחיל רק יום א' לפני מיתתו וכל יום אסור מספק דלמא יום זה הוא יום אחד קודם וכו' עכ"פ מבואר דיום א' שלא קבל עליו רק יום א' הוי ג"כ נזיר וה"נ אפי' במה שיש בכחו מ"מ אם מקבל עליו פחות ויש זמן להתפשט על יותר גזרה עליו התורה דמתפשט יותר היינו ל' יום אבל אם קיבל עליו נזירות שא"א להתפשט יותר כגון דקיבל עליו יום אחד קודם מותו עכ"פ היום שקיבל עליו חל ויש נזירות פחות מל' יום כמו שפי' . ונזירות ל' יום הוא אם יכול להתפשט הוא ל' יום ובאין יכול להתפשט הוא כמו שפירש ולא אמרינן להקל כיון דלא יכול להיות ל' יום לא יהי' בפחות ז"א רק להחמיר אמרי' דאם יכול להתפשט הוא ל' יום ואם אינו יכול להתפשט הרי הוא כמו שנדר וז"ב ומכש"כ נידון שכתבתי לעיל וברור ופשוט . ונראה פשוט דכמו שכתבתי דכלתה הנזירות אפי' קודם ל' יום כמו שציירתי בודאי מביא קרבן טהרה ביום כלות הנזירות . דוקא היכי דהנזירות נתבטל כגון שהגדיל באמצע אינו מביא קרבן אבל אם השלים הנזירות כמו שקיבל עליו מביא קרבנות ומגלח וז"פ לא ניתן לכתוב מרוב פשיטותו . והמדיר בנו בנזיר דמבואר דמביא קרבנות טהרה וק"ט היינו האב מחויב בכך כ"נ מהסוגיא וכ"כ הרע"ב להדיא . ופשוט דאם רוצה הבן להביא משלו שיש לו מעות יכול להביא משלו כמבואר לקמן אפי' בשביל אחר יכול כ"א להקריב קרבן נזיר . עוד אני מסופק לדעת התוס' שסוברים דאם נתגדל באמצע הנזירות נתבטל הנזירות וא"ל לנהוג עוד אפשר דוקא אם נתגדל בתוך מנין הנזירות כגון שהדירה סתם שהוא ל' יום או מאה ובתוך המשך הגדיל נתבטל הנזירות אבל אם נהג כל הנזירות בקטנותו אך לאחר שכלו ימי הנזירות עדיין לא הביא הקרבנות דכתבנו לעיל דאסור בכל הדברים שהנזיר אסור בהם עד שיביא קרבנותיו וזה הגדיל לאחר המנין קודם הבאת קרבנותיו אפשר כיון דהוי נזיר בשלימות בקטנות נמשך עליו האיסור בגדלות עד שמביא הקרבנות . ואפשר כיון דכבר ילא מרשות אביו אין לו שום דבר בנזירות אביו ומותר תיכף בכל הדברים וכן מסתבר . לעיל הבאתי דברי הר"מ דמי שאמר הריני נזיר יום אחד קודם מיתה אסור לגלח וכו' וכ' הכ"מ דנלמד מן הדין דלא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר שהבאנו לעיל ובאמת אין דמיון דשם צריך לקבל עליו נזירות גמור וכ"ז שלא קיבל עליו שותה יין עיין בר"נ ובהרא"ש שם אבל דין זה שכתב רבינו הוא חידוש כמ"ש דיש נזירות אף פחות מל' יום וזה לא נשמע . וראיתי בפי' הרא"ש שם שכ' וז"ל ולא מסתבר שיהא נזיר בלא קבלה וכו' ודאי אם אמר הריני נזיר ל' יום קודם מותי אז היה אסור לשתות יין מיד ויראה לי שיעמוד בספק נזירות כל ימיו וכו' והיינו הדין הזה שכ' הר"מ אבל הרא"ש נקט ל' יום שיעור נזירות אבל פחות מזה כמ"ש הר"מ דבר חידוש ואינו מוכח משם רק משם מוכח דחיישינן למיתה אבל דין זה הוא דין חדש ובודאי מלא הר"מ באיזה מקום ונעלם מאתנו וצ"ע על רבינו הכ"מ שלא פירש לנו דזה הוא ד"ח . עכ"פ כפי שהבאתי בשם הרא"ש נראה דאין נזירות פחותה מל' יום אף באינו יכול להתפשט א"כ ד"ז הוא בפלוגתא ותלי"ת הוא הערה טובה . מ"ש לעיל היכי דאין ספיקו חמורה מודאי ספק נזירות להחמיר עיין בס' מחנה אפרים שהקשה מדין שכ' הר"מ הריני נזיר [illegible] שבן דוד בא דג"כ פוסק ספק נזירות להקל והתם אין ספיקו חמורה מודאי [illegible] ולפלפל בכל פרט צריך חיבור מיוחד בכל מלוה ובאתי רק לעורר קצת תן לחכם וכו' . אם אביו הדיר בנו בנזיר ואח"ז הלך האב ונתן לו יין או שטימא אותו דבכל הנזירים פטור האחר כמו שיבואר לקמן בס"ד אפשר כיון שהדירו הוא עובר משום בל יחל והר"מ ס"ל בכל הנדרים המהנה לוקה א"כ ה"ה כאן אך הר"נ פליג על הר"מ עיין בנדרים דף ט"ו מ"מ אפשר לחלק בין הטעמים וגם לדעת הר"מ יש לחלק ובאתי רק להזכיר והוא אריכות גדול אכ"מ . ויש עוד מין נזירות והוא ג"כ הלכה מפי הקבלה והיא נזירות שמשון וכ"ה מי שאמר הריני מקבל עלי נזירות שמשון הוא נ"ש ואסור בתגלחת וביין לעולם ואינו מיקל בתער רק אסור לעולם ואינו מביא קרבן בשום פעם ואסור רק בשני דברים היינו כל היוצא מן היין ותגלחת ככל נזיר אבל מותר לטמא למתים כי כן הל"מ והוא נזיר לעולם אפי' אם קיבל עליו נ"ש לזמן קצוב ל"מ ומ"מ הוא נזיר לעולם כמו שאומר הריני נזיר מחרצנים דיש לו כל דין נזיר ה"ה גבי נ"ש אף שאומר לזמן קצוב מ"מ הוא לעולם וכן אם אמר הריני נזיר שמשון מן החרצנים בלבד או מן התגלחת בלבד ג"כ לא מהני אלא כל דיני נ"ש עליו עיין במהרי"ט סי' כ' שבירר זאת בפשיטות ע"ש . וכ"ש אין אצלו קרבן טהרה או ק"ט כי מותר לטמאות והוא נזיר לעולם מן היין ומן התגלחת . וכ"ש אין נשאלין ול"מ שאלה לחכם ואי מצי הבעל והאב להפר נ"ש עיין במהרי"ט שפלפל בזה ומובא במנ"ל כאן . ופשוט דג"כ קטן מופלא סמוך לאיש יכול גם כן להזיר בנ"ש כמו נזירות וגם האב יכול להזיר לבנו הקטן בנ"ש ולשיטת רש"י דלא נתבטל כשיגדיל הוא נזיר לעולם ולשיטת התוס' דנתבטל ג"כ נזירות שמשון נתבטל ומ"מ בקטנותו נוהג כמ"ש לעיל דיכול להיות נ"ש כל ימיו אם ימות קודם שיגדיל ע' לעיל בנ"ע הכלל לענין הרבה דברים שוין רק מה שנתבאר בפי' . ולפמ"ש דליתא בשאלה א"כ ה"ה תכ"ד א"י לחזור כמ"ש כ"פ בח"ז . ולכאורה ל"מ תגלחי בנ"ש לפמ"ש התוס' בנזיר ובכתובות אף דנזירות א"א לקיים ע"י שליח מ"מ מהני

סגלי

מצוה שע"ב שלא יאכל הנזיר קליפת הענבים

(א) שלא יאכל הנזיר קליפת הענבים שנאמר ועד זג לא יאכל ופירוש זג היא הקליפה כל ענינה כמצות הקודמות. ונתרבו האזהרות בהרחקת היין ובכל היוצא מן הגפן לפי הדומה מפני שיש בכל היוצא ממנו כח רב להגדיל היצר וזה ידוע לחכמי הטבע וכתב הר"מ במז"ל והראי' על היות אלו החמש כלומר היין והענבים והצמוקים והחרצן והזג כל אחד ואחד מצוה בפני עצמו שהרי מתחייב אדם מלקות אחד על כל אחת ואחת וכמו שאמרו ז"ל במשנה וחייב על היין בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן ועל הזגין בפני עצמן ועל החרצנים בפני עצמן ואמרו כמו כן במסכת נזיר אפל ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגין וסחט אשכול של ענבים ושתה לוקה חמש וכשרצו שם לקיים שזה התנא דתני מלקיות תנא ושייר ושיתחייב הנזיר יותר מחמש מלקיות אמר והוא שייר לאו דלא יחל ולא אמר והוא שייר לאו דחומץ והטעם לפי שלא יתחייב על היין ועל החומץ שתים כמו שאמרנו מפני שהחומץ נאסר מחמת עיקרו שהוא יין. וענין הכתוב כאלו אמר שעיקר איסורו של יין לא סר ממנו בהפסידו כמו שזכרנו למעלה במקומו וממה שראוי שתדעהו שאלה איסורי נזיר מצטרפין כולן לכזית ולוקין על כזית ע"כ:

שלא

תנאי דקרבנות אפשר על ידי שליח וכאן לא שייך זה כיון דליכא קרבנות וגם לקצת הראשונים דמהני תנאי כיון דאיתא בשאלה וכ"ש ליתא בשאלה א"כ אפשר ל"מ תנאי אך תרצו עוד דבדיבור א"ל דיני תנאי דאתי דיבור ומבטל דיבור א"כ ה"נ מהני תנאי והדברים עתיקים ובאתי להזכיר. ועיין בר"מ פ"ד כאן דפוסק דספק נ"ש לחומרא אף דכל ס"נ לקולא מ"מ ס' נ"ש הוא לחומרא וע' בכ"מ שכתב הטעם כיון דליתא בשאלה וע' בלח"מ שכ' דמפני דאין ספיקו חמור מודאי ע"כ ס' לחומרא ועיין לעיל מ"ש בשם בעל מח"א דפוסק לקולא אפי' באין ספיקו חמור מודאי וצריך לומר כסברת הכ"מ ואכ"מ לפלפל בזה. והנה לעיל כתבתי דיש נזירות פחות משלשים אם אין יכול להתפשט יותר. ויש עוד נזירות שיש בפחות מל' יום כגון אשה שנדרה בנזיר והפר לה הבעל באמצע הנזירות ואם קודם שהיפר לה הבעל שתתה יין וכו' או טמאה למתים לוקין אותה דבעל מיגז גייז ונתבטל הנזירות מכאן ולהבא ולא היתה הנזירות ל' יום מ"מ לוקין על שעברה קודם ההפרה כמו שמבואר כ"ז בנזיר ובר"מ כיון דבשעת הקבלה הי' ל' יום אף שנתבטל באמצע מ"מ אותם הימים קודם לא נתבטלו לענין שום דבר רק קרבנות א"ל להביאם בנתבטלה בנתיים ואפי' נשלמה הנזירות קודם שהביא' קרבנות אם נתבטלה אין צריכה להביא קרבנות כמבואר להדיא באשה שנדרה בנזיר דקודם שנזרק הדם יכול להפר ואינה מביאה עוד ע"ש בסוגיא ותראה א"כ לעיל ג"כ אם הגדיל דנתבטל נזירות אביו הוי כמו הפר' באשה ואפי' לאחר כלות הנזירות קודם הקרבנות נתבטלה וא"צ האב להביא קרבנות עיין לעיל מ"מ דין זה שכתבתי אם הדירו עד הגדלות בודאי מביא קרבנות כיון שהי' נזיר כל הקצוב מתחלה כמ"ש לעיל בפשיטות דאינו דומה לנתבטל בנתיים נראה נכון ובאתי רק לעורר. ואחר שהקדמתי לך קצת מאי זה נזיר נבוא לבאר המצות בעזה"י עוד רגע אדבר ולעורר קצת לפי מאי דקי"ל הנודר מן החרצנים לבד או מאיזה איסורי נזיר הרי הוא נזיר גמור כמבואר בר"מ פ"א ור"ש סובר בגמ' דאינו נזיר כלל ואנן קי"ל כרבנן דה"ל נזיר דאסור בכולם דכך גזה"כ עכ"פ כ"ע ס"ל דאין נזירות חל לחצאין רק רבנן סברי דחל הנזירות על הכל ור"ש סובר דאינו חל כלל ואנן קי"ל כרבנן האיך הדין אם א"א לחול הנזירות על הכל אם חל הנזירות במקצת ע"כ לא סברי כ"ע דאין נזירות חל לחצאין הלא היכי דאפשר לחול כולו א"כ למר אם נזר במקצת הוי נזיר לכל ולמר אינו נזיר כלל אבל אם ת"א לחול על הכל אפשר דחל מקצת. או אין חילוק דבכל ענין אין נזירות לחצאין א"כ במקום דא"א אין חל כלל אף לדידן דקי"ל כרבנן והציור הזה אבאר לך אח"כ. ונראה כיון דאין נזירות לחצאין הוא בכ"ע ואם א"א לחול קצת אין חל כלל. ובזה נתיישב לי דברי הרשב"א מובא ביו"ד סי' רט"ו דאם אמר שבועה שלא אשתה יין וחזר ואמר הריני נזיר ושתה אינו חייב אלא אחת דהיינו על השבועה ולא על הנזירות דאין אחע"א והקשה בס' אבני מלואים שחבר הגאון בעל קצה"ח למה אינו חל הא נזיר אסור בג' מינים ביין ובטומאה ובתגלחת א"כ יחול הנזירות בכולל כיון דחל אתגלחת וטומאה ואי דהוי משני שמות הא לענין בל יחל הו"ל משם אחד ע' שם בקונטרס התשובות סי' ט"ו. ולפמ"ש ניחא דבשלמא בכ"מ דאיסור כולל דרך משל בהמה שנתנבלה דודאי איסור נבלה ע"כ חל על הבשר כיון דנבילה היא ואין שום דבר מונע לחול ואפי' אם נאמר דאין איסור נבלה חל על החלב או על הגיד מטעם דאין אחע"א מ"מ בודאי על הבשר חייב וחל א"כ שפיר אמרינן מגו דחל על הבשר חל נמי על החלב אבל כאן האיך יוכל להתחיל מגו דחל על התגלחת ועל הטומאה חל נמי על היין דבאמת אין חל כלל על התגלחת ועל הטומאה לחוד כי לא יכול לחול עליהם לחוד כי אין נזירות לחצאין רק אם חל על היין וכיון דעל היין אינו חל ממילא אינה נזירות כלל דאינה לחצאין והיאך אפשר לומר מגו דחל על התגלחת דא"י באמת לחול כלל לחצאין אמרינן אדרבא כיון דלא חל על היין א"כ אין נזירות לחצאין ולא חל כלל דא"א לומר מגו דחל על זה כיון דא"י לחול כלל ע"ז לחוד רק בצירוף א"כ כיון דא"י לחול על זה המקצת אין חל כלל ועיין בר"מ בכריתות בחקירה הנפלאה והדברים ברורים. ולומר דזה לא הוי נזירות לחצאין כיון דעכ"פ אסור ביין ג"כ מצד השבועה מנ"ל זה כיון דכ"ע ס"ל אין נזירות לחצאין היינו דצריך להיות כל הדברים אסורין מצד הנזירות ודברי הרשב"א נכונים וברורים. ואי קשיא לך על מ"ש כה"ג והוא נזיר וכו' וכן במכות יש חורש תלם וכו' כהן ונזיר האיך משכחת לה כהן נזיר הא אין אחע"א ולפמ"ש לא שייך כולל כבר הקשה קושיא זו הגאון ש"א בתשובה סי' ס"א על משנה זו דיש חורש וכו' האיך משכחת לה כהן ונזיר הא אמרינן התם דהתנא דיש חורש וכו' נ"ל איסור כולל א"כ האיך חל נזירות ותי' דהי' מופלא סמוך לאיש וקיבל עליו נזירות ברגע שיביא ב"ש דאיסור כהונה ונזיר באין כאחד וכן כה"ג ונזיר משכחת לה כה"ג כעין זה ע"ש בהגהות אבני מלואים. ובלא סברתי קשיא על הרשב"א מגמ' הנ"ל וצריך לתרץ או כתירוץ זה או תי' אחר. אך מ"מ לדינא אפשר לומר דזה לא הוי נזירות לחצאין נהי דאין לוקין על היין אם נשבע קודם מחמת דאאחע"א עכ"פ האיסור קאי כמבואר בפ' ד' אחין ביבמות וכ"מ לקברו בין ר"ג והפמ"ג השיג על הש"ך שכ' ביו"ד סימן רל"ח שהנשבע שלא לאכול נבילה וצריך לאכול נבילה מפני פקוח נפש דא"ל להתיר שבועתו והוא מתפלא ע"ז הא איסורא רביע עליו רק דאין עונשין מהש"ם דפרק ד"א ע"כ ה"נ אין זה איסורא לחצאין דמ"מ איסור רביע עליו ע"ש באבני מלואים סי' י"ב שהשיג על דברי פרמ"ג דיש חילוק בין איסור הבא מאליו כגון אשת אח ואחות אשתו דמבואר שם בש"ס דזה בודאי חייל דהאיך יוכל ליפקע אבל איסור הבא ע"י עצמו כגון שבועה אין חל כלל ע"ש באריכות אם כן ה"נ ה"ל איסור הבא ע"י עצמו ולא חל כלל ואף לדעתו שם באותם התשובות דאיסור נזיר אינו דומה לשבועה עיין שם באריכות בדבריו הנחמדים ולא עיינתי היטב בדבריו מ"מ נ"ל כאן דעכ"פ לא שייך איסור כולל דכולל שייך אם יוכל לומר דזה מקודם חל עליו וא"כ אמרינן מגו דחל על זה חל וכו' אבל כאן דלא יוכל לחול על א' רק בב"א על כולם והאיך שייך לומר מגו דחל על התגלח' וטומאה חל וכו' דאינו יכול לחול כלל על השני דברים אם לא על השלשה ביחד א"כ האיך שייך לומר מגו דחל כיון דאינו יכול לחול כלל על זה לחוד ואינו דומה לכל איסור כולל כיון דאין נזירות לחצאין ומה שתמלא סתירה לדברינו באיזה מקום צריכים לתרץ כי הדברים ברורים ואין דרך לנטות ממנו בס"ד. הכלל מ"ש דבנזיר לא שייך כלל כולל דכולל אינו אלא היכי דאל על הדבר המותר לבדו וגורר את דבר שהאיסור ג"כ מגו דחל ע"ז וכו' אבל בנזיר דאינו לחצאין לא שייך מגו דחל ע"ז דלא יוכל לחול ע"ז לחוד והאיך יגרור והאיך שייך מגו דחל דאינו יכול לחול אם לא בצירוף ג"ז והדברים ברורים בס"ד. ולענין דינא נראה דזה שכתבתי הוא ברור דלא שייך כולל דא"א לתפוס כלל לשון כולל מגו דחל ע"ז דע"ז לחוד אינו חל אך אם נשבע מקודם על יין או כהן דמקבל עליו נזירות הוא נזיר גמור בלא טעם דכולל כיון דקי"ל אחות אשה מתלי' וכו' א"כ האיסור חל לקוברו וחל הנזירות ולא הוי לחצאין כי חל על הכל ולא הוי כמו שבועה דזה הוא איסור הבא מאליו ע"ש בס' אבני מילואים אך עכ"פ אין לוקין משום לאו דנזירות ע"ד שקדם איסורו מחמת דבר אחר כגון כהן שקיבל עליו נזירות עובר משום שני לאוים אם טימא עצמו רק אין לוקין רק מחמת לאו דכהונה דקדם אבל על התגלחת ויין לוקין דאין שייך אין נזירות לחצאין דעל טומאה ג"כ חל איסור דנזירות רק דאין לוקין. ובזה ניחא בש"ס דף כ"ג דאמרי' שם דהוי שני לאוים היינו לשמים עכ"פ איכא איסור שני לאוים וכן בדברי הרשב"א שנשבע מקודם על היין וא"כ קיבל עליו נזירות אין לוקין על היין משום נזירות דאין אחע"א אבל מ"מ עובר בלאו גמור דנזירות ג"כ וה"ל נזיר לכל ולא הוי נזיר לחצאין דע"ז ג"כ נזיר אך לחול אף לענין מלקות מחמת כולל לא שייך דלא נוכל לתפוס דחל על אחד רק חל בצירוף וקושית הש"א מהא דכהן ונזיר דלוקין על הטומאה שנים נ"ל כתירוצו בגוונא דחיילי כשהביא ש"ש. ולדברי הסובר מופלא סמוך לאיש הוא רק מדרבנן קושיתו צ"ע ובאתי רק לעורר ובעזהש"י אשנה פ"ז. וג"כ נראה דאם אסיר בטומא' כגון כהן וקיבל עליו נזירות וצריך לטמא מפני פ"נ דצריך לישאל על נזירותו דלא דמי לשבועה דהו"ל איסור הבא מאליו כדברי האבני מילואים שם ע"ש ואכ"מ להאריך יותר עי' בסוף מצוה שע"ג מ"ש עוד בזה השייך לכאן. וע"ש בס' הנ"ל שהקשה על הרשב"א נהי דנזירות לא הוי כולל על היין מחמת תגלחת וטומאה דהוי משני שמות יחול מחמת איסור בל יחל דהוי בנזירות והוי כולל מש"א. ולפמ"ש לעיל דנוזר מדבר אחד אינו עובר על בל יחל על הדברים שאסור מחמת נזירות שלא דיבר רק בל יחל עובר על מה דהוציא בשפתיו א"כ אפשר הרשב"א מיירי דלא קיבל הנזירות רק מיין ואינו עובר על בל יחל על התגלחת והטומאה ואין כאן כולל והרשב"א לא נחית לפרש זה כי עיקר התשובה אם חל הנזירות ע"ש. וע"ש בס' שער המלך בהלכות א"ב שפלפל הרבה באחע"א ובהלכות מ"א שהקשה קושי' זו של הש"א ועיין שם בהגהות שעה"מ והוא אריכות גדול ולענ"ד מ"ש הוא נכון בעזה"י. והנה יוצא מהגפן דאסור לנזירים מונה הר"מ והרהמ"ח המשה לאוין אחד יין וחומץ יין בכלל לאו זה. ב'. ענבים לחים דכתיב וענבים לחים וכו'. ג'. למוקים היינו ענבים יבשים דכתיב ויבשים. ד'. חרצנים שנא' מחרצנים וכו'. הה'. זג שנאמר ועד זג וכו' וזג הוא הקליפה החיצונה וחרצנים הם הגרעינים כר"י במשנה פ"ג מיני' וכו' ובוסר הוא ג"כ בכלל ענבים ע"ש בסוגיא ומרבינן בסוגיא ענבים דכרין היינו ענבים שהתליעו כן פרש"י והתוס' והר"מ לא הביא זה דהם בכלל ענבים ע' בכ"מ. ומרבינן עוד בגמרא בין הבינים ופרש"י אותו דבר שבין הזג והחרצנין שממנו נעשו שמרים והתוס' פירשו פי' אחר דהיינו ענבים קטנים שבין הגדולי' שאינם רואים פני החמה שאינם מתבשלים וכו' ועוד פירשו שאם ליקט האוכל שבין החרצן ואכלו כזית לוקין ולא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם וכו' וזה מרבינן מן ועד זג ע"ש בגמ' והר"מ אינו מביא זה וכתב הכ"מ שמשמע לרבינו דהוי בכלל ענבים בלשון ב"א וע' בלח"מ שכ' כיון דהוא ממדרש ועד זג ע"כ לא מנה הר"מ לאו מיוחד כדרכו ובעזה"י יבואר עוד בסמוך ודינים אלו מבוארים בר"מ כאן פ"ו. והנה לאו אחד הוא בשתיי' וארבע' לאוין באכילה וע' בר"מ דברים שאינן חייבים עליהם כגון סמדר וכו' עיי"ש בר"מ ובהרהמ"ח. והנה הלאו דשתי' הוא יין או חומץ אם הוא ראוי לשתי' ולאו דענבים לחים ויבשים ג"כ ראוי לאכילה אך לאוים דחרצנים וזג דברים אלו אינם ראוי' לאכיל' עי'

מצוה שע"ג שלא יגלח הנזיר שערו

(א) שלא יגלח הנזיר שערו כל ימי נזירותו שנא' תער לא יעבור על ראשו. משרשי המצוה כתבתי למטה במצות גדול שער נזיר. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאחד המגלח בתער או במספרים כעין תער או תלש השער בידו כל זמן שקצצה מעיקרה לוקה אבל כל זמן שהניח ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה שאין זה כעין תער. העביר על ראשו סם שמשיר את השער והשיר את שערו אינו לוקה משום התגלחת אלא אחת. ואם התרו בו על כל שער ושער ואמרו לו אל תגלח והוא מגלח לוקה על כל אחת ואחת. וכן מענין המצוה מה שאמרו במסכת שבת נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק כלומר שחופף שערו בידי' וחוכך בצפרניו ואם נפל השערות מתוך החפיפה והפיספוס אינו חושש אחר שאין כונתו להשירו ואפשר ג"כ שלא יהא נושר מפני זה אבל לא סורק במסרק לפי שהמסרק משיר את השער בלא ספק. וכן לא יחוף באדמה מפני שמשרה את השער ודאי אבל אם עשה כן אינו לוקה ויתר פרטיה במסכת נזיר. ולענין במי נוהגת ובאיזה זמן וענש העובר עליה הכל כדין שאר מצות נזיר שכתבנו ומ"מ יש לברר כאן שאם גלח אפילו שער אחת יתחייב מלקות עלי'. וכמו שאמרו בנזיר פרק שלשה מינין אמר רב חסדא ללקות באחת לעכב בשתיים כלו' שלא קיים מ"ע דגילוח כל זמן שנשתיירו בראשו שתי שערות לסתור

עי' בתוס' נזיר דף ל"ד ע"ב ד"ה מחרצנים וכו' וכן מבואר בשבועות דף כ"ג שבועה שלא אוכל חרצן בכמה כיון דלא מתאכיל בעיני' וכו' אע"ג דבכל איסורים שבתורה אינו חייב אם אינו ראוי לאכילה ש"ה שהתורה אסרה כך כמו גה"נ שהתורה אסרה דהוא עץ בעלמא ה"נ כאן. והנה לענין השיעור מאי דהוי שתי' כגון יין וחומץ השיעור ברביעית כמו שמבואר בש"ס ובר"מ כאן ובהלכות מ"א. ובין קרוש או שאר דברים שהם אכילה כגון ענבים וכו' הם בכזית ככל איסורי תורה. והנה פחות משיעור בודאי יש איסור תורה ואין לוקין כמו כל איסורים וגם בודאי אינו חייב על שלא כדר"א כיון דכתיב אכילה כמו כל האיסורים ואף גה"נ אף דהתורה אסרה עץ בעלמא מ"מ אין חייב אם עירב דבר מר וכו' ה"נ עיין באחרונים. וגם לענין הנאת גרונו ושאר דברים הנוהג בדבר אכילה כמ"ש כ"פ ה"נ כאן דהוי איסורי אכילה. ועי' בפמ"ג סי' ס"ד שכ' דאפשר דדין גה"נ אינו חייב אם אכל כזית בכא"פ דחלקו פטור כמו אמ"ה דחידוש הוא ע"ש. ולפ"ז ג"כ ח"ש מותר דלא שייך חזי לאצטרופי כיון דאינו חייב בכא"פ והובא כ"פ בח"ז. א"כ ה"נ בחרצן דאינו ראוי לאכילה וחידוש הוא א"כ חלקו פטור ואינו חייב בכא"פ וג"כ ח"ש מותר דלא חזי לאצטרופי דג"כ חידוש הוא והדברים עתיקים בעניני' אלו וכתבנו כ"פ. והנה מבואר דהצירוף של מאכ"א הוא בכדי א"פ בשיעור זה מצטרף וביותר אינו מצטרף והוי כח"ש כמבואר בר"מ פי"ד מהלכות מ"א. ופרס דעת הר"מ דהוא ג' בצים ויש סוברי' דהוא ד' בצים ואכ"מ. אך שתיית איסור הצירוף מבואר בר"מ הלכה ט' דהיא כדי שתיית רביעית וביותר אין מצטרפין וכן פסק הר"מ פ"ב מהלכות שביתת עשור דלאכילה בכא"פ ולשתי' כדי רביעית וביותר אין מצטרף והוא פחות הרבה מכדא"פ ועי' שם בהה"מ והכ"מ כאן בהלכה י"א מביאו מה שתמהו על הר"מ מהש"ס דכריתות ותירץ דלענין פסול גוי' החמירו ע"ש ועיין ג"כ בטור או"ח שהביא דיעות אלו א"כ בודאי לענין שתיית נזירות יין ג"כ הדין כן והר"מ במ"א הביא חלב ודם אבל אין חילוק דכל האיסורי' בשתי' הדין כך וכי רוכלא הוא לחשוב ופשוט:

והנה לענין תערובות דעת הר"מ כאן דשוה לכל איסורי תורה כמ"ש בהלכות מ"א דטעמו וממשו היינו אם נתערב בא"מ כזית בכדי ג' בצים ואכל כל הפרס חייב עליה כמו בעין ה"נ כאן. כ' הר"מ אם נתערב צמוקים עם גרוגרות ויש בה טעם צמוקים ויש מן התערובות כזית בג' בצים ואכל כל התערובות כמו שאר איסורים וכו'. והנה להאריך בשיטות הללו של טעם כעיקר צריך אריכות גדול ממש חיבור בפני עצמו. ועי' בפמ"ג בא"ח בפתיחה ובשעה"מ בהלכות חו"מ והרבה האחרונים שהאריכו בזה. וכתב הר"מ כאן וכן אם שרה פתו ביין והי' הרביעית יין בכדי פרס מן הפרס ואכל כדי פרס מן הפרס שנמצא שאכל יין רביעית ה"ז לוקה ואח"ז הלכה ו' כ' נתערב יין בדבש וכו' ובהלכה ז' היה בה טעם יין ואין שם רביעית בכא"פ אסור מדרבנן וכו' ותורה הוא וללמוד וכו' כי הדברים הללו תמוהים אצלי כיון דגבי משקים השיעור ברביעית וגם הצירוף הוא ברביעית ויותר אינו מצטרף אפי' בעין אף שהוא פחות מכא"פ א"כ היאך כתב הר"מ כאן דרביעית יין בפת כא"פ מצטרף עם כל הפרס והאיך מצטרף כיון דהוא הרבה משתיית רביעית קרוב למחלה יותר ואינו מצטרף לשיטת הר"מ אף בעין מכש"כ ע"י תערובות. ולומר כיון דהוא מעורב בפת היינו מאכל דינו כמאכל א"כ צ"ל רביעית יין בכזית סגי וגם אין סברא כלל והאיך יתחייב ברביעית יין בכא"פ דהוא הרבה יותר משתיית רביעית וכן אח"ז שנתערב בדבש דהוא משקה כנראה מדבריו למה כתב אם אין בה כא"פ אפי' יש בה כיון דיותר משתית רביעית אינו מצטרף הכלל כמו גבי אוכלים השיעור בתערובות הוי כמו בעין בא"פ ה"ה גבי משקה צריך להיות השיעור בתערובות כמו בעין שיעור רביעית לשיטת הר"מ דצירוף שתי' לדידיה הוי ברביעית. ולומר דבכה"ג כיון דיש בה טעם נהפך ההיתר בשיעור זה דזה אינו דהר"מ לא ס"ל והוא סובר דצריך לאכול כל הפרס שיהי' כל האיסור ואין ההיתר נהפך כלל לשיטתו עיין באחרונים א"כ למה מצטרף בכאן בכא"פ בפת או בדבש דאם אכל כל הפרס הוא הרבה יותר משתיית רביעית ועוד יש כמה הוכחות דודאי גבי משקים בתערובות הוא כמו בעין כמו אוכלים וגבי אוכלים הוי א"פ ובודאי גבי משקים הוא כדי רביעית וא"כ האיך כ' הר"מ כאן גבי יין כא"פ והשיעור הוא רביעית וכמ"א סובר דצירוף ממשקים כדי רביעית ולא יותר וגם בהלכות ש"ע כ' כן. ולפענ"ד צריך עיון גדול ותמהני על כ"כ שלא עמדו בזה וצריך לעיין בסוגיא בע"ז בטעמו וממשו ובאתי רק לעורר וכעת הוא תמוה גדולה אצלי וצ"ע. עי' בתוס' זבחים דף ק"ט ע"א בד"ה עולה וכו' מבואר סברא זו אבל דעת הר"מ אינו כן וגם דברי התוס' צ"ע ואכ"מ. והנה האוכל אחד מאיסורי נזיר לוקין משום לאו המיוחד ומשום בל יחל. והנה בש"ס דף ל"ח מבואר פלוגתא דאביי סובר דאכל חרצן או זג לוקין ג"כ משום לאו כל אשר יעשה מגפן היין וכו' ורבא ס"ל דאין לוקין מלאו זה דכל אשר יעשה דהוי לאו שבכללות וכן פסק הר"מ כאן כרבא לפי גירסתו ועיין ברא"בד. והנה הר"מ פסק כאן דגם גבי נזיר אין המל"א אך איסורי נזיר כגון שצירף ענבים לחים ויבשים וחרצן

וזג ואכל מן התערובות כזית לוקין וכן כ' פ"ד מהלמ"א דכל איסורים שהם משני שמות אין מצטרפין חוץ מאיסורי נזיר דהיינו דיש כאן הרבה שמות ומ"מ מצטרפין והוא משנה מפורשת כאן דא"כ מצטרפים. ובש"ס דף ל"ז מביא ברייתא מכל אשר יעשה מגפן היין לימד על א"כ שהם מצטרפים זע"ז. והנה אמה אף דאין לוקין מלאו זה דכל אשר יעשה וכו' אך ילפינן מריבוי דקרא דהדין כ"ה דמצטרפי'. אך צ"ע לפמ"ש בח"ז כ"פ בשם רש"י בשבועות דצריך להתרות בו משום אזהרה זו הכתובה בתורה וא"כ כאן האיך מתרין בו מהלאוים המיוחדים הלא לא אכל מכ"א שיעור ומכל אשר יעשה על הלאו זה אין לוקין וצ"ל דמתרה בו מכל הלאוין מכל המינים שאוכל והתורה גזרה דמצטרף אבל משום מין אחד אם התרו בו נראה דאין זה התראה כיון דלא אכל כשיעור ממין זה כנלע"ד ובאתי רק לעורר. ועי' בר"מ שכ' כילד הרי שצירף ענבים לחים עם יבשים או עם בוסר וחרצן וזג ואכל מן התערובות כזית לוקה וכו' וכן אם שתה יין וחומץ רביעית לוקה עכ"פ כי הצירוף דאכילה לחוד וצירוף המשקים לחוד אבל האוכל ושותה אינו מצטרף אף ככל שבשניהם כמו שמבואר בפ' יוה"כ ובהלכו' ש"ע דהאוכל והשותה א"מ אף דשם מסקינן יתיבי דעתא מ"מ לפי מאי דקי"ל כר' יהושע במעילה וכן פסק הר"מ בפ"ד מהלכות טומאת אוכלין דטומאתן שוה ואין שיעורן שוה אין מצטרף אפי' ככל שבשניהם ה"נ אין השיעור שוה שמשקה ברביעית ואוכל בכזית א"כ אין האוכל מצטרף אפי' להשלים רביעית וכן כתבו התוס' כאן במשנה ד"ה וכל וכו' וז"ל כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים שאם יאכל כזית מכולם לוקה משום דכתי' מכל אשר יעשה וכו'. והנה במה שכתבו התוספות דלוקה מכל אשר יעשה אף דאין לוקין מלאו שבכללות אפשר דהי' להם הגרסא דרבא מחייב והוא אריכות גדול. עיין בשמ"ק לרבינו הר"מ ובהרמב"ן שם ובכמה תוספות ואכ"מ להאריך. אך עכ"פ כתבו ג"כ דוקא עניני מאכל וחושבים הד' לאוים של מאכל נזיר כמו הר"מ. אך ראיתי ברש"י שם (או המפרש) שכתב וכל היוצא וכו' כגון חרצן ויין וחומץ מצטרפין זה עם זה לכזית. ולכאורה צ"ע האיך מצטרף לחמור והאיך משקה דקל בשיעורו מצטרף להחמיר בכזית דז"א לשום מ"ד דאף מאן דפליג ס"ל דהחמור מצטרף לקל אבל הקל לחמור להחמיר בודאי אין מצטרף. וא"כ האיך פי' רש"י דיין מצטרף לכזית אך עיי"ש בסוגיא דהת"ק כאן דסובר ואינו חייב עד שיאכל הענבים כזית סובר ג"כ דעל השתיה חייב בכזית כמשנה אחרונה וכן פי' הרע"ב ועי"ש בתוס' ותוי"ט א"כ כיון דשתי' ג"כ בכזית הו"ל שיעורו שוה ומצטרף אך לפסק הל' דיש חילוק בין אכילה ושתיה אין מצטרפין אפי' לקל ע"כ כתב הר"מ רק מאכל לחוד ושתי' לחוד ומ"ש הר"מ דיין וחומץ מצטרפין לרביעית אין חידוש כלל לשיטתו דפוסק לקמן דיין וחומץ הם ש"א א"כ פשוט שמצטרף. והאוכל כזית ענבים וכזית חרצן וכזית זג וכזית צימוקים ורביעית יין לוקה חמשה מלקות דהו"ל ה' שמות וחוץ לאו הכולל היינו בל יחל והר"מ השמיט דמבואר בש"ס דמסכתת ששה מלקו' כגון דאכל בין הבינים ועי' לח"מ שעמד בזה ותירולו אינו מובן לי ולא עיינתי היטב. שתה רביעית יין ורביעית חומץ אינו לוקה אלא אחד דהו"ל שם אחד ועי' ברא"ב"ד ובלח"מ ולברר בכ"ד השיטות צריך חיבור על כל מצוה ובאתי רק לעורר. ונזיר שהיה שותה יין כ"ה א"ח אלא אחד אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל התראה וזה יבואר במק"א בס"ד פי"ד מהלכות מ"א וכבר כתבתי לך דלאוים אלו הם ככל א"מ לכל הדינים כמו שמבואר בר"מ פי"ד מהלכות מ"א. וח"ש אסור מה"ת חוץ מחרצן וזג דאינו ראוי לאכילה והתורה אסרה יש לחקור לענין חלקו וח"ש כמ"ש לעיל. ועי' בצל"ח בסוגיא דמשרת שהקשה על הא דאמרינן בשבועות דר"ע לא סבר לי' כ"ש למלקות כר"ש מדאמר ר"ע נזיר ששרה פתו וכו' ויש כדי לצרף כזית ואי ס"ד כר"ש ל"ל צירוף הא מסכחת לה בנזיר סוף שלשים יום דשוב לא חזי לצירוף ותירץ דלר"ש דסובר כ"ש א"ל הטעם דחזי לאצטרופי וכו'. נראה מדבריו דלר"י נזיר בסוף יום שלשים ח"ש מותר דלא שייך חזי לאצטרופי ע"ש. ובאמת זה אינו דפסקינן אף דכלה כל זמן הנזירות מ"מ חייב מלקות על כל איסורי נזיר כמ"ש לעיל עד שיביא קרבנותיו א"כ שייך תמיד חזי לאצטרופי דהיתר תלוי בעת שנזרק אחד מן הדמים ואפי' אם אכל קודם זריקה חזי לאצטרופי דאפשר לא יזרוק הכהן. הכלל כיון דאינו תלוי בזמן הו"ל חזי לאצטרופי וז"פ ודבריו צ"ע. והנה לאוים אלו של גפן אסור לכל ג' הנזירים שכתבנו בפתיחה ונוהג בכל אישי ישראל כמ"ש ולא הותר מכללו בשום אופן דיין מצוה אסור כיין הרשות כמבואר בש"ס ובר"מ ובמ"ש נכלל ג"כ מצוה שם"ט ש"ע שע"א שע"ב כמו שמבואר בהרהמ"ח:

מצוה שע"ג שלא יגלח הנזיר שערו

(א) **שלא** יגלח הנזיר שערו כל ימי נזרו שנא' תער לא יעבור וכו'. מבואר בר"מ כאן בפ"ו ולאו זה נוהג בכל הנזירים. והדינים כ"ה נזיר שגלח שערה אחת מראשו בין בתער בין בזוג בין תלשה בידו ולא הניח בשער כדי לכוף ראשו לעיקרו זה הוי כעין תער ולוקה משום לאו דתער לא יעבור וכו'

וגם

לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו אבל גלח מיעוטו אע"פ שעבר על לאו דתער לא יעבור על ראשו אינו סותר חשבון הימים בכך ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות שכל מי שקיבל עליו נזירות ואפילו בזמן הזה אסור לגלח אפי' שער אחת. ועובר על זה וגלח אפילו שער אחת חייב מלקות:

שנצטוה

וגם עובר בעשה דקדוש יהיה גדל פרע וכו' ואם הניח כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה שאין זה כעין תער כן מבואר בר"מ. ונראה ג"כ אם הניח כדי לכוף וכו' אף בעשה דקדוש אינו עובר וכן כ' הלח"מ בדעת הר"מ ולכאו' קשה מנ"ל להר"ס דפחות מלכוף ראשו לעיקרו הוי כעין תער דמסברא נראה דתער וכעין [תער] היינו שקולץ מעיקרו והניח קצת לא הוי כעין תער כמו שכתבו התוס' בסוגיא זו ויבואר לפנינו בס"ד. ונ"ל דהר"מ מדמי לי' כמו לענין סתירה דמבואר במשנה דהשיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו סותר ומבואר בברייתא ע"ש והניח פחות מזה סותר א"כ בזה השיעור נקרא עדיין שער ה"ה לענין חיוב גילוח ובפחות מזה דלא נקראו שער לענין סתירה ולענין תגלחת טהרה לא הוי ג"כ שער כאן והו"ל מגלח וחייב משום גילוח דדמי להדדי. ולכאו' אפשר לחלק עיין בר"מ בפ"ב מה' איסות דס"ל גבי שתי שערות דלכוף. ראשן לעיקרן הוא השיעור הגדול שבכולם ולמטה יש עוד שיעור לקרוץ בצפורן ולהנטל בפי הזוג וכקטינן כדברי כולם ולהחמיר ע"ש בש"ס דנדה. א"כ ניהו לענין סתירה אנו מחמירין כשיעור היותר דכל דאין בו שיעור הגדול לא הוי שער וסותר וצריך להמתין דהוא חומרא אבל לענין ללקות דספק מלקות להקל א"כ אפשר בשיעור קטן מזה דכדי לכוף הו"ל שער ואין כאן גילוח. אך באמת אין למדין משם כלל כי שם מבואר שני שערות האמורות בכל מקום וכו' בעניניס המבוארים שני שערות אבל כאן לענין נזיר הוא קבלה לענין סתירה דכדי לכוף וסובר הר"מ דלענין גילוח ג"כ אם לא נשאר כדי לכוף לא הוי שער ונקרא גילוח וכ"ז הוא דעת הר"מ. אבל דעת התוס' בסוגי' זו דף ל"ט ודף מ"ס דוקא אם תולש השער מעיקר הוי כעין תער וחייבים מלקות אבל אם שייר כ"ש אפי' אינו כדי לכוף ראשו וכו'. וגם נראה אפי' שיעור הקטן שבמס' נדה שלא נשאר מכל מקום כיון שלא קצן מעיקרו לא הוי כעין תער ואין לוקין. וגם דעת התוס' אם לא הוי כעין תער דאין חייבים מלקות מ"מ עובר בעשה דקדוש יהי' גדל וכו' ואפי' קצץ קצת. הכלל אף דהניח הרבה דאינו עובר בלאו מ"מ בעשה בכ"ע עבר והר"מ לא ס"ל כן כמ"ש דאם נשאר כדי לכוף לדעתו דהיינו כעין תער א"ע בעשה ג"כ. ולענין סתירה מודים התוס' דאם לא נשאר כדי לכוף סותר ויבואר לקמן בס"ד. ואם העביר על ראשו סם המשיר את השער אינו לוקה אלא עבר על מ"ע דקדוש יהי' וכו' וע' בלח"מ שתמה על הר"מ מנין ילא לו זה כיון דמרבינן כל המעבירין א"כ סם נמי והניח בצ"ע ע"ש. ונראה אף דהר"מ כ' דאין לוקין היינו משום לאו המיוחד בנזיר תער וכו' אבל משום לאו דבל יחל נ"ל דעובר כיון דאסור לעשות כן מחמת עשה א"כ עובר על קדושת נזיר ושייך ב"י דברו ואם לא היה לאוים בנזיר רק איסור עכ"פ לאו זה דבל יחל עובר ה"נ ולא חש הר"מ לכתבו כי הוא פשוט כנ"ב ופשוט. ובמקום שעובר על לאו דגילוח כ' הר"מ להדיא דעובר משום בל יחל ג"כ והבאנו לעיל. אך זה ג"כ ברור אף דא"ע רק בעשה מ"מ משום לאו זה עובר ופשוט. וכמו שהנזיר המגלח עובר בלאו ולוקה ה"ה אחר המגלח את הנזיר חייב מלקות דילפינן מן תער לא יעבור קרי בי' וכו' ולשון הר"מ כאן נזיר וכו' א' המגלח וא' המתגלח וכו' שנא' וכו'. נראה מדבריו דאם אחר גילח לנזיר חייבים שניהם הא' חייב משום מגלח והוא חייב משום מתגלח יכן מבואר בתוס' נזיר דף מ"ד ד"ה שלא וכו' ועי' בר"מ פי"ב מהלכות ע"ז פוסק שם גבי הקפה דחייבים אם גילח לחבירו המגלח והמתגלח ואין המתגלח לוקה אלא א"כ סייע למגלח וכו' והוא מהש"ס דמכות דהי לא סיוע הו"ל לאו שאב"מ. וע"ש בהראב"ד ובכ"מ א"כ בודאי כאן נמי אין המתגלח חייב אלא א"כ סייע והר"מ לא הזכיר זה כאן וסמך על מ"ש שם. ומ"מ קל"ע דה"ל לפרש ומ"מ הדין דין אמת דלאו שאב"מ אין לוקין כמ"ש שם ע"כ צריך קצת מעשה. יע"ש בס' משנת חכמים שמביא בשם הפר"ח שכתב דהמקיף לעצמו עובר משום שני לאוים מקיף ומשום ניקף כמו דס"ל להר"מ גבי עשיית אליל א"כ לדבריו נזיר המגלח עצמו עובר ג"כ בשני לאוים ולוקה ב' משום מגלח ומשום מתגלח ועי' שם בס' הנ"ל שכתב שאין דעת הר"מ כן וחילק בין עשיית אליל. וכאן נראה נ"כ מדברי הר"מ דאינו לוקה אלא מלקות אחת דה"ל לכתוב דלוקה שנים וע"ש מה שפלפל ומ"מ לפי דבריו צריך ק"ע דה"ל ללקות שתים ע"ש במצוה י"ג וע"ש עוד מה שמפלפל ותלמד לכאן ומ"מ אני לך. והנה אם המגלח עובר על בל יחל כבר כתבתי לעיל דעת הר"מ ודעת הר"נ בנדרים דף ע"ו ע"ש. ואני מסופק אם המגלח עובר ג"כ בעשה דקדוש וכו' גדל וכו' וגם במקום דאין חייב מלקות כגון לשיטת התוס' שלא קללה מעיקרה וסוברים דבכה"ג עובר בעשה ולדעת הר"מ בסך בסם דעובר רק בעשה אם חבירו מסח אותו אם עובר בעשה דאפשר דעשה הוא רק על הנזיר בלבד ולא על אחר או אפשר דאחר עובר ג"כ בעשה זו. ומלשון הר"מ בעשה דכתי' גדל וכו' נראה דעשה זו על הנזיר ומלשון רש"י אפשר דהעשה על האחר ג"כ. ונ"מ ג"כ אם נזיר קטן אם מותר אחר לסיך לו נשא אם אינו עובר רק הקטן יש סברות דבעשה מאכילין לקטן בידים והדברים עתיקים. וכעת צ"ע אם אחר עובר בעשה ובאתי רק לעורר. ולאו זה דתגלחת הותר מכללו בתגלחת מצוה. וה"ד תגלחת מצוה נזיר מצורע שנטהר מתוך החלט דצריך לגלח פ"ר ואחר שבעה ימים לספירתו מגלח הגלחת שניה ואלו שני התגלחת אף נזיר מגלח ושני התגלחת הללו צריך להיות דוקא בתער ודוקא כהן צריך לגלח כמבואר בר"מ פי"א מה' ט"ל ונראה ג"כ דצריך כהן גדול כיון דהתורה הקפידה על כהן וגם נ"ל ביום כמבואר. והנה אף דיש בתגלחת הנזיר לאו ועשה לאו דתער וכו' ועשה דקדוש וכו' גם לאו דבל יחל בנזיר שגילח כמ"ש לעיל ועשה דכל היוצא מפיו וכו' כמבואר כאן בר"מ פ"א וגם המגלח עובר כמ"ש מ"מ הכל נדחה מפני תגלחת המצורע. והטעם לזה מבואר בסוגיא דנזיר וביבמות דעשה דתגלחת המצורע דוחה הלאוין והעשין הנ"ל אע"פ שאין עשה דוחה ל"ת יעשה זה קילי דישנן בשאלה ע"כ דוחה הרבה לאוין ועשה דמ"ל חד לאו וכו'. והנה פסק ותני דתגלחת המצורע דוחה הלאו דתגלחת נזיר אף בנזירות שמשון דכתבו דליתא בשאלה מ"מ שם נזירוס חד וה"ל קיל כיון דרוב נזירים איתא בשאלה דחי וכן כ' בס' ט"א בר"ה בסוגיא דבל תוסיף ע"ש. וע' בסוגיות הללו ברש"י ובתוס' דאף לר' אליעזר יש שאלה בנזירות ועיין בחגיגה אף דסובר אין שאלה בהקדש מ"מ בנזירות סובר דיש שאל' ע' בס' ט"א בחגיגה גבי כי יפליא וכו' שמביא ראי' ברורה לזה. וע' בתוי"ט במשנה דפסחים כיצד מפרישין וכבר הבאנו זה ואכ"מ לפלפל בזה. ראיתי בס' שעה"מ פי"ט מה' טכו"מ דכ' דכהן קטן כשר לתגלחת המצורע ע"ש. והר"מ כאן בפ"ז הלכה ט"ו כתב וז"ל וכיצד הוא **מותר** בתגלחת מצוה נזיר שנצטרע וכו' יבא עשה וידחה ל"ת והלא נזיר שגילח עובר בל"ת ועשה שנא' קדוש וכו' ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ולמה דוחה וכו' מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמ"ש והרי אין קדוש בהם ונתבטל העשה וכו' ונשאר רק הל"ת ואתי עשה ודוחה ל"ת וכו' ע"כ ורבינו כתב טעם מסברא דנפשי' כיון דימי חלוטו וימי סיפורו אין עולין למנין נזירות כמ"ש קודם לזה ובעהי"ת יבואר כאן לקמן ול"ש עשה ונשאר רק הל"ת והראב"ד בהשגות כ' א"א אני שונה ברים יבמות הטעם משום דהוי לאו ועשה שישנן בשאלה והיינו דקילי ע"כ והכ"מ כ' דתרי טעמי איכא במילתא והגמ' חדא מיני' נקט ודברי הכ"מ תמוהים דבס בגמרא מוכיח דאלת"ה נילף דעשה דוחה עשה ול"ת וכו' ע"כ ס"ל דיש כאן עשה דאל"ה לא מוכח ע"ש. והנה בימי חרפי שמעתי רבים מפלפלים בדברי הר"מ והראב"ד ואין זה מכוונת החיבור לפלפל כאן. וראיתי בס' א"מ בתשובה שהקשה על הר"מ נהי דעשה דקדוש וכו' אינו בימי חלוטו כיון דאינם עולים למנין מ"מ העשה דכל היוצא מפיו וכו' איכא דלאו ועשה של נדרים עוברים בנזירות כמו שמבוא' בר"מ פ"א כאן א"כ ע"כ צריכים אנחנו לטעם דקילי שישנן בשאלה וכו' ע"ש. ולא קשה כפי שביאר הוא עצמו שם בתשובה אחרת דנזיר כיון דקיבל עליו נתקדש גופו כמו כהן ועובר על הנזירות עובר בב"י נזירהו ע"ש א"כ כאן כיון דהעשה דוחה לאו דנזיר והותר בתגלחת מטעם נזיר ל"ש בי' וכל היוצא וכו' דאינו מיחל הנזירות כלל ע"ש ותבין דעיקר הב"י דחילל הנזירות אבל אם מותר באיזה דבר מחמת הנזירות ל"ש בי' וכל היוצא וכו' ע"ש ותבין כי הוא פשוט וברור. והנה הא דנזיר מצורע מגלח נראה דמותר לגלח לגמרי ולא אמרינן כיון דאינו מעכב בתגלחת מצורע רק ב' שערות ועל שערה אחת עובר על לאו דנזיר א"כ במגלח המצורע יניח עכ"פ שערה אחרונה דזה אינו מעכב ועובר בלאו דנזיר. אך נראה נהי דאין מעכב מ"מ מ"ע לגלח לגמרי ע"כ מגלח לגמרי ודוחה או מטעם הר"מ או מטעם הראב"ד. ויש עוד תגלח' אחד גבי מצורע והיינו גילוח הנתק אם יש לו נגע נתק ובשבוע ראשון לא הי' שום סי' טומאה יגלח סביבות הנתק ומניח שתי שערות סמוך לנתק ומסגירו שבוע שני' וכו' כמבואר בר"מ בהלכות ט"ל פ"ח ותגלחת זו גזה"כ ומבואר שם בר"מ דהתגלחת כשר בכל אדם וכן כשר בכל דבר ואפי' הי' נזיר ה"ז מגלח. והנה לדעת הר"מ כאן ה"ל עשה ול"ת היינו עשה דקדוש וכו' דהגילוח הוא בתוך ימי הסגר וימי הסגר עולים למנין כמבואר כאן א"כ למה ידחה התגלח' זו הנזירות. ואין לומר כיון דתגלחת הנתק כשירה בכל דבר א"כ אפשר אם הוא נזיר מגלח ע"י סם ואינו עובר בלאו כפי מ"ש הר"מ כאן. ז"א עכ"פ עובר בעשה דקדוש כמ"ש הר"מ ואין עשה דוחה עשה. אך באמת הכ"מ מביא בשם הת"כ דדרשינן מקרא דגילוח הנתק דוחה נזירות וע"ש במנ"ל דע"כ צריך קרא דאל"ה לא דחי דכאן הוי עשה ג"כ ולא היה עשה דגילוח דוחה ע"כ דרשינן מקרא דהתורה גילתה דדחי נזירות. ומ"מ אפשר כמ"ש אנ"פ דהתור' דחת' נזירות ונזה"כ ה"ל כמו דחיית עשה לל"ת דאם אפשר לקיים שניהם וכו' לא דחי ה"נ אם יכולים לגלחו בסם דלא יהיה עובר בלאו בוודאי מגלחו בסם וכן אם יכול לגלח לו קטן או עכו"ם מגלחו כדי שהמגלח לא יהי' עובר אך אם א"א בענין אחר רק לגלח אותו ישראל ובתער או כעין תער מגלח אותו דהתורה ריבתה דדוחה נזירות כמו שמבואר בת"כ. ולהראב"ד דס"ל דתגלחת מצורע דוחה העשה ול"ת מחמת דקילי דישנן בשאלה הקשה המנ"ל ל"ל קרא גבי נתק בלא"ה העשה דוחה הל"ת והעשה וע"ש שהניח בצ"ע. ולפמ"ש אפשר ליישב דאי לאו קרא והי' בתורת דחוי' אם היה יכול לגלחו בסם לא היה רשאי לגלחו בתער ואף אם נאמר דהראב"ד סובר דנזיר עובר אפי' בסם כי דברי הר"מ צ"ע כאשר הבאתי בשם הלח"מ. מ"מ נ"מ אם יש קטן או עכו"ם יגלחו הם כדי שלא יהיה איסור עכ"פ על המגלחים כיון דהוא רק בתורת דחי' ע"כ כתבה התורה לימוד דהותרה תגלחתו גבי נתק ולא בתורת דחי' א"כ אפי' יוכל לגלחו אינו ב"ח מותר לגלחו ישראל ב"ח דאם א"א בענין אחר ה"ל קרא ת"ל מחמת דחיית העשה ע"כ נ"ל דקרא אתי לומר דהותרה לגמרי כנ"ל ובאתי רק לעורר. ולשיטת הר"מ דסובר דע"י סם אינו עובר בלאו רק בעשה וסובר דנזיר מצורע בימי חלוטו ובימי סיפורו לא שייך העשה וכו' א"כ נזיר מצורע בימי חלוטו או בימי ספירו מותר לכתחילה לגלח ע"י סם ופשוט. ולפמ"ש לעיל בשם שעה"מ דתגלחת המצורע כשר בכהן קטן א"כ בנזיר מצורע אם יש כהן קטן מוטב שיגלחו קטן כדי שלא יעבור המגלח דכל מה שיוכל לעשות בהיתר עושין וע' בתוס' שבועות דף ג' ד"ה ועל הזקן וכו' וע"ש שכתבו גם כן דנכרי כשר לתגלחת המצורע ובס' שעה"מ מביא בשם מהר"י אשכנזי דתמה עליו דמבואר בת"כ דדוקא כהן כשר כמו שפסק הר"מ פי"א מה' ט"ל והבאנו לעיל. וראיתי בס' אוהל דוד שמביא בשם הגאון מוה' משולם אבד"ק פ"ב דעיקר גילוח של מצורע הוא שני שערות דשני שערות מעכב א"כ יכול לגלחו אפי' עכו"ם ומניח שתי שערות ומגלח הכהן ע"ש שיישב דברי התוס' א"כ בנזיר בוודאי ג"כ מגלחו עכו"ה עד שתי שערות האחרונות כדי

שלא

מצוה שע"ד שיגדל הנזיר שער ראשו

(א) שנצטוה הנזיר והוא האדם שהפריש עצמו מן היין לגדל שער ראשו כל ימי הזירו להשי"ת שנא' גדל פרע שער ראשו ולשון מכילתא גדל פרע מצות עשה ומנין בלא תעשה ת"ל תער לא יעבור על ראשו. משרשי המצוה. הקדמה. כבר כתבתי בפתיחת הספר כי בהיות בעולמו של הקב"ה ברי' משותפת מחומר ושכל וזהו האדם הי' דבר ראוי מחויב כדי להיותו קלוסו ב"ה עולה יפה מבריותיו שעם ברי' זו לא יחסר מעולמו כל האפשרות שיש בדעתינו להשיג וכו' כמ"ש שם. ואין ספק כי לולא מן הטעם הזה שנתחייב שכלינו לשכון בתוך החומר בעל התאות והחטאים ראוי הי' שכלינו לעמוד לשרת לפני בוראו ולהכיר כבודו כאחד מבני אלהים הנצבים עליו ואמנם מפני החיוב הזה נשתעבד לשכון בתי חומר ואחר שנשתעבד לזה מוכרח עכ"פ לנטות מעבדות בוראו לפעמים ולהשתדל בצרכי הבית אשר ידור שם כי לא יתקיים בנין הבית עציו ואבניו ויסודותיו מבלתי שישגיח האדם עלי' וא"כ אחרי היות האדם ביצירתו על מה שאמרנו בכל עת שיוכל שכלו למעט בעבודת החומר וישים מגמתו לעבודת קונו אז טוב לו ובלבד שלא יטוש מלאכת הבית לגמרי ויחריבהו כי גם זה יחשב לו עון אחרי שהמלך חפץ להיות לו ברי' כזו וכדאמר רבי יוסי במס' תענית פ"ג שאין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית ופירש רבי יהודה בשם רב טעמי' דרב יוסי משום דכתיב ויהי האדם לנפש חי' אמרה תורה נשמה שנתתי בך החייה ועל זה אמר המלך החכם אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם. וזהו קדושת הנזיר ומעלתו בהניחו מלאכת החומר וישבור תאוותיו במה שאינו חרבן גמור אל הבית כגון מניעת שתיית היין וגדול השער כי בזה יכנע היצר ולא ידלוף הבית בעבורו ולא יהרסו פנותיו אבל תתחזק בו עבודת השכל ויאירו מהלכי' וכבוד השי"ת תשכון עליו ויתקיים באיש הזה כוונת הבריאה מבלי התמעט עבודת שכלו אל בוראו מפני שתוף החומר שבו והראי' שגידול השער הוא כמו כן מפני הכנעת היצר כמו שאמרו ז"ל בנזיר ריש פ"ק אמר ר' שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא פעם אחת בא אדם אחד לפני מן הדרום ראיתיו יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו מה ראית לחשחית שערך זה אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאות מים מן המעין ונסתכלתי בבוא' שלי ופחז יצרי עלי ובקש לטרדני מן העולם אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה העבודה שאגלחך לשמים מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו ואמרתי לו בני כמותך ירבו נודרי נזירות עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדור נדר להזיר לה'. וע"כ כדי להכניע היצר נ"כ נצטוה לגלח כל שערו במלאת ימי נזרו ולא הורשה לתקן אותם וליטול מהם קצת כדי שלא ישוב יצרו עליו כאשר בתחלה אבל נתחייב לגלחם

מכל

שלא יהי' המגלח עובר בהרבה לאווין וז"פ. רק אם ליכא אחר נזהר לגמרי מחמ' הטעמי' הנ"ל. ובגלוח הנתק לדעת הראב"ד אף דאיכא עכו"ס או קטן מ"מ הותר מהלימוד הנ"ל. ובנזיר שגילח כל ראשו אין לוקין אלא אחת. התרו בו על כל שער ושער לוקין על כל שערה ושערה ויש כאן בדברי הרהמ"ח חסרון המעתיק וכך צ"ל העביר על ראשו שם וכו' אינו לוקה ואינו לוקה משום התגלחת וכו' וגם צ"ל אחר העביר וכו' דאינו לוקה אבל עובר בעשה דקדוש וכו' והוא חסרון המעתיק. ונזיר חופף ומפספס שערו אבל לא סורק ומבואר בנזיר דר"ש הוא דסובר דבר שאינו מתכוין מותר אבל לא סורק דכל סורק להשיר נימין מדולדלין מכוין ואח"ז מבואר דר"י אומר לא יחוף באדמה מפני שמשרת וכו' מבואר כאן דסורק הוא מתכוין ובשבת דף נ' ע"ב מובא שם משנה ופרש"י דחופף וכו' אבל לא סורק דודאי משיר נראה דהטעם דהוי פ"ר ומודה ר"ש כידוע. והתוס' שם ד"ה אבל לא סורק כתבו וז"ל התם מפרש טעמא משום דלהשרת נימין וכו' ובאמת דברי רש"י צ"ע דכאן מפורש הטעם דמכוין ולמה פי' משום פ"ר וכבר עמד בזה הריב"ש מובא במג"א סי' ש"ג ס"ק כ"ב והמג"א כתב דכאן מיירי במסרק רך דאינו משיר בודאי ורש"י משמיענו אף דכפי' אינו מתכוין להשיר נימין מ"מ אסור משום פ"ר ע"ש. והר"מ כ' כאן וז"ל נזיר חופף בידו וכו' ואם נפל שער אינו חושש שהרי אין כוונתו להשיר ואפשר שלא ישיר אבל לא יסרוק במסרק ולא יחוף באדמה מפני שמשרת את השער ודאי וכו' וכ"כ הרהמ"ח ועל הר"מ ודאי צ"ע דאין דרכו לכתוב מדעתו וכיון דמבואר כאן במקומו דהטעם דמכוין היאך כ' הוא טעם דהוא ודאי והיינו דהוי פ"ר וגם ה"ל להש"ס לומר טעם זה. ולומר דבש"ס מיירי במסרק רך ה"ל להר"מ להביא זה כידוע. והר"מ והרהמ"ח סיימו ואם עשה כן אינו לוקה וזה תימא כיון דהוי פ"ר דמשרת ודאי ובפ"ר חייב ע' בר"מ פ"א מהל' שבת וידוע דבשבת חייבים אף סקילה א"כ למה לא יחייב כאן מלקות. ולדחוק ולומר דאם עשה כן היינו שסרק ומ"מ לא השיר ע"כ אינו לוקה דודאי אם לא השיר אינו לוקה וז"פ אבל אם השיר כיון דהוי פ"ר למה אינו חייב ובהר"מ מבואר דבכ"ע אינו חייב וע' בכ"מ ותמה אני שלא עמדו בכ"ז ג"כ הר"מ וס' הריב"ש אין בידי לעיין בו דאפשר עמד על זה ולפלפל בפ"ר דלא ניחא ליה ואם הוא דוקא גבי שבת או בשאר איסורים ג"כ הדברים עתיקים והוא עיון עמוק. אח"ז ראיתי בספר מחנה אפרים בהגהות על הר"מ שהקשה על הכ"מ כאן דכתב אפי' באדמה המשרת כ' רבינו דאינו לוקה מפני שא"מ וכו' וכ' הוא וז"ל אינו כן דהא סורק במסרק דנתכוין להשיר ואפ"ה אינו לוקה וטעמא משום דאדמה הוי כעין סם וסם נלמד מאדמה וכו' ע"ש ודבריו ג"כ אינם מובנים שהקשה דסורק הוא מתכוין ולמה לא ילקה וכ' וטעמא דאדמה וכו' מ"מ קשה למה לא ילקה במסרק דלא הוי כסם ואין לדבריו הבנה ע"ש. עכ"פ נלמד מדבריו דאדמה הוי כעין סם א"כ נוכל ליישב דברי הר"מ דסבירא ליה אבל לא יסרוק במסרק ולא יחוף באדמה מפני שמשרת את השער ודאי ואם עשה כן אינו לוקה עכ"ל נוכל לומר דמ"ש ואם עשה וכו' קאי על החופף באדמה ואינו לוקה מפני שהוא כסם אבל לא קאי על סורק ובמסרק לוקין. אך מ"מ לשון הר"מ לא משמע כן ובדברי הרהמ"ח נוכל יותר להעמיס בלשונו דדוקא על האדמה אין לוקין אבל במסרק לוקין אך בדברי הר"מ נראה קצת דקאי על שניהם ע"כ צ"ע כעת כל דברי הר"מ. ועוד חזון למועד בעזה"י. נ"ל פשוט הא דמבואר בש"ס ובר"מ פ"ב כאן דקטן שהדירו אביו בנזיר אם גלח או גלחוהו קרוביו שהרי נעשה מעשה שגלה דעתו שאינו רוצה בנזירות או קרוביו אינם רוצים אינו נזיר וכו' היינו דוקא אם גלחוהו בדרך שאסור לנזיר שייך גילוי דעת אבל אם גלחוהו בדרך שאינו אסור בנזיר ה"ז גילוי דעת א"כ אם שיירו כדי לכוף ראשן לעיקרן לדעת הר"מ דאין איסור כלל אין זה גילוי דעת. אך לדעת התוס' דעוברים בעשה הוי ג"ד. אך במקום שעובר רק בעשה כגון לדעת התוס' או סך נשא לדעת הר"מ וגלחוהו קרובים כיון דאין עליהם איסור לגלח רק עשה וכתבתי לעיל דעשה הוא רק על הנזיר א"כ על אחר ליכא עשה ואי כיון דמכשיל לקטן בידים לשיטת הסוברים דבעשה מותר להאכיל הקטן בידים ע' בא"ח סי' רס"ט א"כ אין אחר עושה שום איסור במגלח נזיר קטן א"כ אפשר אינו נקרא ג"ד כלל דמה איכפת להו בגילות כיון שאין עושים שום עבירה בגילות אפשר בכה"ג לא הוי ג"ד כלל א"כ אפשר בי קו ז דלא הוי אלא איסור עשה כגון סך נשא לדעת הר"מ ושלא כמעין תער לדעת התוס' אין גילוי דעת ובאתי רק לעורר. לעיל כתבתי באיסור נזיר ל"ש כולל בזה לא קשה ג"כ קושית הש"א וכן כפות תמרים שהקשו ז"ל לרבנן ריבוי מיין וכו' לאסור יין מצוה כיין הרשות כגון שנשבע שאשתה ואח"כ אמר הריני נזיר דאסור לשתות עיין בנזיר דף ג' הא בלא"ה הוי כולל יין אחר או חרצנים ודעת הירושלמי אף בביטול מצוה שייך כולל גבי שלא אוכל מצה דכולל מצה דרשות והדברים עתיקים. ולפמ"ש ניחא דל"ש כולל כלל דאין נזירו' לחצאין ע"כ צריך ריבוי מיין וכו' ויש חילוק בין נידון זה שנשבע שישתה ואחר קיבל עליו נזירות דחל מטעם ריבוי דקרא דאם שתה ועבר על נזירותו לוקין דהנזירות הי' חל עליו ואסור לשתות ככל נזיר אבל בנשבע שלא ישתה ואחר קיבל נזירות דכתבנו לעיל דהוי נזיר בלא כולל דחל לקוברו וכו' דהאיסור חל כמו אחות אשה דמתלי תלוי וקאי ולא הוי נזירות לחצאין רק לענין מלקות באמת אינו חל כלל דאין אחע"א ואם עבר ושתה אינו לוקה משום לאו דנזיר רק משום שבועה וכ"ז ברור :

מצוה שע"ד שיגדל הנזיר שערו

(א) **שנצטוה** הנזיר וכו' לגדל שער ראשו וכו'

שנאמר גדל פרע שער ראשו וכו' כבר ביארתי קצת במצוה הקודמת וכאן ביאר הרהמ"ח דין סתירה וזה מבואר בר"מ כאן פ"ו נזיר שגלח מיעוט ראשו אעפ"י שעובר על לאו אינו סותר כלל והימים הללו עולין למנין הנזירות. נתגלח רוב ראשו בין בתער בין כעין תער ולא נשאר מן השערות כדי לכוף ראשן לעיקרן בין בזדון בין בשגגה אפי' גלחוהו ליסטים באונס ה"ז סותר למ"ד יום עד שיגדל פרע ואח"כ מתחיל למנות כיצד כגון שנזר מאה יום ואחר כ' יום למנין נתגלח רוב ראשו ממתין שלשים יום עד שיגדל שער ראשו ואח"כ משלים ומונה ס' יום להשלים המאה יום ושלשים יום ששהה כל דין נזירות עליו רק שאין עולין לו מן המנין וצריך למנות אח"כ להשלים הנזירות והשלשי' של גידול פרע אין עולים לו כך הוא דעת הר"מ ומבואר בדבריו דאינו סותר אלא בתער וכעין תער ובהניח כדי לכוף ראשו לעיקרו כבר כתבנו ידעת הר"מ דפטור מפני שאינו כעין תער עיין בפ"ה שכ' כן ע"כ בהניח לכוף ראשו אינו סותר. ולפי שיטתו בסך נשא היינו בסם דפוסק בפ"ה דאין לוקין דלא הוי כעין תער ג"כ אינו סותר דצריך דוקא תער או כעין תער לסתירה וכ"מ שאינו סותר מונה כדרכו ואח"ז מביא קרבנותיו אף דאין לו שער לגלח אין התגלחת מעכב. והו"ל כמו נזיר ממורט דא"ל להעביר תער כמ"ש לקמן בפ"ט ויצא לו זה דרב חסדא סובר בדף מ' ואמר ללקות בא' וכו' ולסתור ברוב ראשו ובתער וכו' ומסיק כעין תער ע"ש. וסובר דתער דאמר ר' חסדא קאי על סתירה ג"כ ואם אינו כעין תער אינו סותר כלל והתוס' חולקין על זה וכתבו דכעין תער דאמרי' אליבא דר"ח קאי ארישא וכו' אבל לענין סתירה אם לא הניח כדי לכוף אעפ"י שאינו כעין (והתוס' לשיטתם דס"ל דאף בלא הניח כדי לכוף אין זה כעין תער) תער מ"מ סותר. ולכאורה אין נ"מ לדינא באם הניח כדי לכוף כ"ע סוברי' דאינו סותר ובלא הניח כדי לכוף כ"ע סוברים דסותר רק לדעת הר"מ הו"ל כעין תער וסותר ולהתוס' לא הוי כעין תער מ"מ א"ל כעין תער לסתירה. אך נ"מ לדינא ביניהם בסך נשא דלהר"מ אפי' נשרו השער מעיקרא ע"י נשא מ"מ הוא סובר דלא הוי כעין תער כמ"ש א"כ אינו סותר לדידי' דס"ל דוקא כעין תער בעינן ולשיטת התוס' בודאי לוקין בין אם סוברים כדעת הר"מ דסך נשא לא הוי כעין תער מ"מ לוקין דס"ל לסתירה א"ל כעין תער ומכש"כ אם נאמר דדעת התוס' דסך נשא הוי כעין תער כמו שהבאתי לעיל בשם הלח"מ בודאי סותר. אך להר"מ בסך נשא אין סותר דלא הוי כעין תער לשיטתו לעיל והוא סובר דגם לסתירה בעינן כעין תער. ודבר זה הר"מ והתו' שוים אם הניח כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו סותר. ועיין בלח"מ מה שתמה ע"ז הא בסוגיא שם קודם לזה אבעיא אי מזיא מתחת רבי וכו' וכ"מ אם שייר לכוף ראשו לעיקרו מ"מ סותר דנזירות הא אקלי' ומסקינן דמתחת רבי והא דתניא בברייתא דאם הניח כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו סותר

סותר היינו כגון שגלחוהו אחר מלאת ור"א הוא ע"ש. עכ"פ כ"ע סוברים דקודם מלאת סותר אפי' הניח ראשו לעיקרו והאיך פסקו הר"מ והתוס' דבהניח ראשו לעיקרו אינו סותר אפי' תוך מלאת וע"ש שתירץ לדעת הר"מ דלשיטתו דר"ח סובר בתער קאי על סתירה ג"כ והוא סובר דבהניח כדי לכוף אין זה כעין תער א"כ ר"ח פליג על סוגיא דלעיל ופסק רבינו כר"ח. אך על התוס' קשה מאוד וגם כ' דהתירוץ על הר"מ ג"כ הוא דוחק ע"ש. והנה הסוגיא עמוקה ובעזהש"י עוד חזון למועד. עוד יש חילוק בין הר"מ להתוס' דהר"מ ס"ל כאן דתגלחת טהרה הותרה ל' יום בכל ענין אף שיש בל"ז בין הגלחת זה לתגלחת טהרה ל' יום כמ"ש אם נדר מאה יום וגילח בסוף כ' יום מונה שלשים יום ואין עולה למנין וכשישלים ל' יום ויהי' לו פרע מתחיל אז למנות. ולדעת התוס' בסוגי' אינו כן דכל עיקר הסתירה בשביל שיהיה לו תגלחת טהרה כדינ' א"כ בכה"ג למה יסתור הא יכול למנות הנזירות ועולים לו הימים הללו ג"כ והוא יהיה לו תגלחת כדינא כי יהיה לו פרע וכל עיקר הסתירה שלשים יום כגון ביום מלאת הקו"ף אינו יכול לגלח למחר וצריך להמתין שלשים יום עד הגילוח אבל אם יש בלא"ה שלשים אינו סותר כלל ומונה כדרכו וכן בנזירות מועט כגון נזיר סתם דהוא למ"ד יום וגילח דרך משל ביום הג' מונה מעתה ל' יום ומונה ס"ה ל"ג ימים כדי שיוכל לגלח אבל אלו ימים שמגדל ג"כ עולה למנין ועיין בלח"מ דביאר שני השיטות. והנה לדעת הר"מ דאין ימי גידול פרע עולים לו אם כן בתוך השלשים יום אין בו עשה דקדוש וכו' כמו שכ' גבי מלורע כיון שאין עולי' בטל העשה רק נשאר הלאו א"כ יכול לסוך בסם תוך שלשים יום לשיטת הר"מ דסך נשא אינו אלא בעשה וביומי' שאין עולים ל"ש עשה לדעתו. ע"כ מותר לסוך נשא והסיכה אינו מבטל כלל דאינו כעין תער לדעת הר"מ א"כ לאחר השלשים ימנה כדרכו וז"פ. וקשה לי לפי מאי דמבואר בנדרים דף ד' דעל נזירות עוברים בבל תאחר ג"כ ומוקי לה הש"ס כגון אם טימא עלמו עובר בב"ת דנזירות טהרה ור"א אמר נזיר שטימא עלמו לוקה משום ב"ת דנזירות טהרה וכן מבואר בר"מ והבאנו לעיל. והנה הטעם כיון דימי טומאה אין עולין לימי נזירות עובר בב"ת דמאחר מנין הנזירות כמו שנתבאר קודם גבי לא אפטור מן העולם וכו' דאסור לאחר מנין הנזירות א"כ בגילח רוב ראשו לדעת הר"מ דהשלשי' יום אינם עולים וצריך למנות אח"כ להשלים א"כ מאחר מנין הנזירות שצריך לספור ובודאי עובר על ב"ת ג"כ כי אין שום חילוק וכן איכא שם מ"ד דעובר משום ב"ת תגלחת ושני דברים עיין בר"נ שם דעובר תיכף וא"ל ג' רגלים. וכן נראה דעת הר"מ בפ"ה דא"ל ג' רגלים רק לוקין תיכף משום איסור נזירות טהרה וה"ה משום ב"ת תגלחת וחדא מינייהו נקט דאינו לוקה משום ב"ת רק מלקות אחת דהוא שם אחד א"כ בגילח רוב ראשו גם כן מאחר מנין הנזירות וגם מאחר התגלחת א"כ בודאי לוקין בגילח רוב ראשו משום ב"ת ג"כ. והנה על הגמרא דנדרים לא קשיא אמאי לא מוקי לה בגילח דחדא נקיט טימא וכו'. אבל על הר"מ קשה דכתב דנזיר שטימא לוקה משום ב"ת וכ' שהרי איחר נזירות טהרה ודבר ברור דהפשט הוא דמאחר מנין הנזירו' דימי הטומאה אין עולין וסותרים וצריך למנות אח"כ. א"כ בודאי גבי גילוח ג"כ דמאחר מנין הנזירות וגם מאחר התגלחת א"כ בודאי לוקין משום ב"ת והיה צריך הר"מ שהוא פוסק לפרש דבריו ולכתוב. גם ד"ז דאם במזיד גילח רוב ראשו לוקה ג' משום לאו המיוחד ומשום בל יחל כמ"ש בפ"ד ומשום ב"ת ולשיטת התוס' דימי' הללו עולים לו א"כ אינו עובר על מאחר הנזירות רק מ"מ עובר בנזירו' מיעוט על ב"ת תגלחת ועל ב"ת קרבנות אפשר דתלוי בג"ר ואין לוקין עיין בספר ש"א בר"ה בסוגיא דבל תאחר. עכ"פ לדעת הר"מ דלוקין אם טימא ה"ה בגילח בודאי דמאחר נזרו וגם התגלחת ואיך לא כ' זה גבי גילח רוב ראשו דחייב משום ב"ת ולע"ג על הר"מ וכ"כ שלא עמדו בזה. ואין לחלק ולומר כיון דהר"מ מביא רק הלאו דב"ת נזירות טהרה ולא משום ב"ת תגלחת ובודאי יש לו טעם ע"ז. א"כ אפשר אינו עובר על מאחר דנזירות טהרה רק אם מאחר כל הנזירות כגון נזיר שטימא דסותר כל הקודם וצריך להתחיל מחדש והימים שמנה קודם אינם עולים למנין וכן נזיר בבית הקברות דאין עולין לו כאשר

מכל כי אין ספק שהשער הגדול ביותר או הגלוח הגמור יפסיד תואר בני אדם ואל תתפשני בטעם זה שכתבתי ממה שאמרו ז"ל יביא כפרה על עצמו על שציער עצמו מן היין כי גם זה יתכן על טעמנו כי אחר שאמרתי שאין רשות נתונ' לאדם להשחית ביתו ולקלקל דבר בבנין אשר בנה הבונה הראשון ראוי לו להביא כפרה על נפשו כי אולי נטה מן הגדר המחויב עליו בענין גופו ונשמתו כי שמא טבעו ובנינו נכון על צד שהנזירות עינוי יותר מדאי על נפשו וכל דרכי השי"ת ישרים וצדיקים ילכו בם והרמב"ם ז"ל כת' בפירושי' על דרך הפשט בטעם החטאת שמביא הנזיר לכפרה כי הענין הוא שצריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם דמכיון שהיתה עליו רוח השי"ת והתחיל כהיות נזיר להשי"ת ראוי הי' לו לעמוד כן כל ימיו ושבעים פנים לתורה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאם נתגלח הנזיר בין בזדון בין בשגגה ואפילו באונס הרי זה סותר מנינו ומתחיל למנות שלשים יום דקי"ל סתם נזירות למ"ד יום כדי שיהי' לו פרע ובד"א כשנתגלח ברוב ראש בין בתער בין כעין תער ולא נשאר כדי לכוף ראשו לעיקרו אבל אם גילח מיעוט שער ראשו אינו סותר מנינו מפני כן וכמו כן אינו סותר מנינו מפני שתיית היין ואפילו שתה ממנו ימים רבים אבל סותר הוא מנינו מפני הטומאה כמו שמפורש בכתוב. ומה שאמרו ז"ל ג"כ בענין נזירות דכל כינוי נזירות כנזירות כלו' מי שהי' עלג או מקומות שהכל עלגין ודרכן לומר במקום נזיר נזיק או נזיח או פסוח ואמר אחד מלשונות אלו על עצמו כגון שאמר אהא נזיק או נזיח או פסוח ה"ז נזיר שאין אומרים בנזירות שיהי' דבר פיו בכיון כלבבו כמו בשבועה אלא מכיון שבלבבו להנזר ואמר דברים שיש להבין בהם שיהא נזיר אע"פ שהן מלות שאין ענין הנזירות מובן מתוכן יפה הרי זה נזיר. וכן מה שאמרו שידות נזירות כנזירות ומה הן הידות כמו שאמר אהא והי' נזיר עובר לפניו הרי זה נזיר. וכן האומר הריני נזיר מן החרצנים בלבד או מן התגלחת או מן הטומאה בלבד הרי זה נזיר גמור והאומר הריני נזיר על מנת שאשתה יין או אטמא למתים או אגלח הרי זה נזיר ואסור בכולם מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל ונשאלים על הנזירות כדרך שנשאלים על שאר הנדרים והאב מדיר בנו קטן עד י"ג שנה ויום אחד בנזיר אבל לא האם ודבר זה קבלה. והעכו"ם אין להם נזירות אבל יש נזירות בעבדים ובנשים והאב מפר לאשה נדר נזירות כמו שאר נדרים וכן האדון אם ירצה כופה לעבד לשתות יין ולהטמא (הלכות נזירות פ"א). ונוהגת מצוה זו שחייב בגידול השער כל מי שנדר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שאע"פ שלמדונו ז"ל שהנזירות נוהגת בארץ ישראל כלומר שחייב כל אדם להיות נוהג נזירתו בארץ ישראל כמנין הימים שנדר ושאין עולין לו הימים לימי נדר נזרו אלא שם בחוצה לארץ גם כן כל דקדוקי נזירות עליו לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם לפי שעכשיו בעונותינו אין לנו ביהמ"ק כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. עוד אמרו ז"ל שכופין אותו אם יש בנו כח לכופו לעלות בארץ ולנהוג נזירותו שם עד שימות או עד שיבנה ביהמ"ק וישלים קרבנותיו:

שלא

יבואר לקמן בעזהש"י. א"כ מאחר כל הנזירות עובר בב"ת אבל בגילח דהימים ראשונים שמנה עולין לו רק דימים אלו אין עולין וצריך להשלים לימים הקודמים. א"כ אינו מאחר כל הנזירות רק מקצת נזירות אינו עובר על ב"ת. חדא דלא מסתבר לחלק כן מ"ל כל הנזירות או מקצת. ועוד הרי הר"מ כתב בפ"ה דנזיר לוקין על הטומאה אף בטומאה שאין מגלח עליהם ובפרק ז' הלכה ז' כתב דנזיר שטימא בטומאה שאין מגלח עליהם אעפ"י שאין סותר הקודמים מ"מ אין ימי הטומאה עולין לו ע"ש. א"כ בכה"ג אין צריך רק להשלים א"כ אם נטמא אינו עובר על ב"ת לסברא זו והאיך סתם בפה וכ' דנזיר שטימא לוקין אף משום ב"ת והו"ל לפרש דדוקא בטומאה שהנזיר מגלח דסותר אבל בטומא' שאין הנזיר מגלח דלוקין על הטומא' לשיטתו הו"ל לכתוב דאין הנזיר מגלח אין לוקין רק על טומא' ולא משום ב"ת כיון דא"ל אלא להשלים אלא ע"כ דאין חילוק וכ"ע עוברים על ב"ת אף במקצת נזירו' א"כ בודאי גם בתגלחת הדין כן. ולמה לא כ' הר"מ דגם בתגלחת רוב ראשו הדין כן דעובר על ב"ת ג"כ וצ"ע ובאתי רק לעורר. גילח אחר מלאת נזרו היינו ביום שמביא קרבנותיו קודם הבאת קרבנותיו וקודם הגילוח אינו סותר כלל ומביא הקרבנות דתגלחת אינה מעכבת והנזירות נשלמה כן מבואר בר"מ והכ"מ לא הרשים מקומו וע' בלח"מ דילא מסוגי' זו דף ל"ט וכרבנן וכפי פירוש התוס' בפירוש בתרא ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח דכנויי נזירות וידות נזירות כנזירות מבואר בר"מ פ"א ושאר דינים שכתב הרהמ"ח בעזהש"י באתי לעיל במלוה ראשונה מנזירות ע"ש. לעיל במלוה הקודמת הבאתי דברי הר"מ דהעביר על ראשו סם המשיר את השער אינו לוקה רק ביטל מלות עשה. והלחם משנה תמה עליו כיון דמרבינן כל המעבירין אם כן סם נמי. עתה ראיתי בס' אסיפת זקני' בדף ס"א שם דמביא בשם הרא"ש וז"ל וקשה לי דמסתבר דאפי' נזיר טהור מלי לאעבורי שער בנשא רק שישייר שתי שערות לקיים מלות גילוח וכו' אתה רואה שהרא"ש סובר בפשיטות דמותר בנשא ויותר מזה דאין עובר אף בעשה ומותר לכתחילה. ע"כ נלענ"ד כיון דבסוגי' כאן דנזיר דמרבינן כל המעבירין היינו דוקא כעין תער וע"ש בתוס' דף ל"ט ע"ב שהקשו מאי הקשה הש"ס תער ל"ל וכו' הא צריכי ללמוד דבעינן תער ע"ש שהניחו בתימ'. עכ"פ הדין אמת דדוק' כעין תער כמבואר בסוגי' וכן בר"מ ובפרק החובל מבואר שם דף פ"ו כגון דגלחו ומקשינן הא מיהדר הדר ומתרץ בסך נשא דלא הדר ע"ש א"כ סך נשא לא הוי כעין תער דבתער מיהדר הדר ולמח ובנשא לא מנ"ל אם אינו משחית מעיקרו דלשיטת התוס' לא הוי כעין תער. ולשיטת הר"מ אם הניח לא הוי כעין תער בלכוף ראשו וכו' ומנ"ל שמשחית לגמרי דאינו הדר וצומח עכ"פ לא הוי כעין תער וגזה"כ דצריך להיות כמו תער. ע"כ פסק הר"מ שפיר בסך נשא אין לוקין דלא הוי כעין תער רק המ"ע ס"ל דעובר והרא"ש ס"ל דאפי' על עשה אינו עובר וזה תלוי בסוגי' הש"ס כאן דף ל"ט ודף מ' עכ"פ לא הוי כעין תער וכן פסק הר"מ. וזה ג"כ מבואר בדברי הרא"ש שכ' על קושיתו הא מלי לאעבורי וצ"ל דתרי גווני נשא יש נשא שהשיער צומח אח"כ עכ"ל. והיינו בקושיתו הי' סבר דנשא אינו חוזר וצומח א"כ לא הוי כעין תער ומותר. ותירץ דצ"ל דיש נשא דצומח אח"כ וע"ז עובר דהוי כעין תער אך הר"מ סובר דכל סם משיר את השער ואינו צומח ולא ה"ל כעין תער ע"כ אינו לוקה. ומה שהקשה הלח"מ א"כ למה אמרינן בסוגי' וכי מאחר שסופנו לרבות כ"ד מה ת"ל תער וגימא דתער צריך למעוטי סם זה הוא בעצמו קושי' התוס' בד"ה ומאחר שהקשו לימא דתער ממעט שלא כעין תער וכו' וכל קושי' יש לה תירוץ והר"מ אין דרכו לחדש דינים מכח קושי' כידוע דרכו ז"ל ע"כ דבגמ' מבואר בפי' דנשא לא הדר ולומח וכאן בסוגי' מבואר דכעין תער בעינן ע"כ פוסק שפיר דאין לוקין ותלי"ת כוונתי האמת בדעת הר"מ והרא"ש סובר כוותי' מה"ט ואע"פ שלא כ' נשא בפי' רק סם ויש סמים דחוזר ולומח ע"כ ידוע הי' להר"מ דסמים המשחיתים אינו חוזר ולומח וקושית הלח"מ ל"ק כמ"ש והרא"ש ס"ל כן בפשיטו' כנלענ"ד ברור. וע' בתוס' ד"ה נשא בדף מ' נראה מדבריהם דנשא הוי כעין תער י"ל ג"כ דנשא הלומח הוי כעין תער כדברי הרא"ש ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח אם עלה לא"י נוהג

נזירות

מצוה שע"ה שלא יכנוס הנזיר לאהל המת

(א) שלא יכנס הנזיר לאהל המת שנ' על נפש מת לא יבא. משרשי המצוה הרחקת הטומאה ממקום הקודש כתבתי בסדר זה במצוה ראשונה מה שידעתי והוא הדין והוא הטעם להרחיק האיש הקדוש ממנה. ובטעם טומאת הגוף האדם המת כתבתי ג"כ מה שהשגתי בסדר אמור אל הכהנים במצוה רפ"ד. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין הנזיר חייב משום ביאה באוהל המת עד שיכנס שם כולו ואע"פ שמעת שיכנים שם חוטמו או אצבעות רגליו נטמא מ"מ אין נקראת ביאה עד שנכנס כולו ולפיכך נזיר שנכנס לבית שהמת בתוכה בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע גג התיבה מעליו מדעתו לוקה שתים אחת משום לא יבא ואחת משום לא יטמא שהרי עכשיו טומאה וביאה באין כאחת ונזיר שנכנס באוהל המת או בבית הקברות בשגגה ואחר שנודע לו שהה לשם כדי השתחוי' במקדש חייב מלקות ויתר פרטיה מבוארים במס' נזיר (ושם פ"א) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכל זמן בזו"נ ועובר עליו ונטמא בצדדין שאמרנו חייב מלקות:

מצוה שע"ו שלא יטמא הנזיר במת

(א) שלא יטמא הנזיר במת שנאמר לאביו ולאמו לא יטמא וגו' אף על פי שכבר כתבתי במצוה ראשונה שבסדר זה טעם בהרחקת הטומאה מן הקודש עוד אגיד העולה על רוחי בטעם החומר הגדול שבנזיר שנצטוה שלא יטמא גם לאביו ולאמו ואצ"ל בשאר קרובים והרי הכהן הדיוט שגם הוא קדוש מטמא בהן. והענין הוא לפי הדומה כי קדושת הכהן חלה עליו ממילא לא הסכים הוא עליה ומדעתו לא נהייתה כי אם מלידה ומבטן נתקדש בכח שבטו שכולו קודש והנהגתו עם קרוביו ככל שאר בני העולם כי אין חילוק בין האיש הכהן לשאר העם זולתי כי לעתים יעביד בית אלהיו ואמנם לעתים ג"כ ישכון בהיכלו ויגל עם אוהביו ולשמחה ולמשתה נקרא ריעיו וקרוביו על כן יחם לבבו עליהם וגם הם עליו ומפני זה הורשה להטמא להם כי כל דרכי התורה נועם וכל נתיבותיה שלום. אכן האיש הנזיר לה' כל ימי נזיר נזרו קדוש הוא לה' וכמו שהעיד עליו הכתוב כי נזר אלהיו על ראשו לא יטמא בתאוות העולם ולא ימצא בבית משתאות ובסעודת מרעים כי הפרשתו מן היין מוכחת עליו שנתן לבו להבין ולהתענות לפני ה' ולתקן דרכי נפשו ולהניח תענוגי הגוף החשוך. ואחרי שומו כל לבו וכל מחשבותיו אחרי נפשו היקרה וצרכי עצמו ובשרו נטש מחפצו בקרבת רעיו ואוהביו עוד זולתי למצוה אין ספק כי בהתעלות הנפש נקל מאוד בעיני' הנאת הגוף וכל ענינו כ"ש שלא תפנה אחר חברת הגופים אחרים ואם קרובים המה או רחוקים ולא תמצא תענוג בכל דבר מהדברים זולתי בעבודה

נזירות מחדש ובת"ל חל עליו כל דין נזירו' וכופין לעלות לא"י הכל מבואר בר"מ פ"ב והטעם משום טומאת ארץ העמים אינם עולים וכ"ש דהוא עובר ומטמא עצמו ע"כ צריך לעלות לא"י והכל הוא מדרבנן ע' בש"ס וברא"בד וככ"מ שם ואין להאריך. (שייך לעיל) הא דאסרינן יין מצוה כיין הרשות. אם נשבע שישתה כיון שקיבל עליו נזירות אסור לשתות כמבואר בנזיר ובר"מ פ"ז ולא אמרינן דהעשה דשבועה ככל היוצא מפיו וכו' ידחה הל"ת של נזיר אף דאיכא ל"ת ועשה דכל היוצא מפיו הא איתא בשאלה ז"א דגם העשה דשבועה איתא בשאל' וקיל וא"י לדחות הל"ת ועשה. אך בקד"ה לאותם שסוברים שהוא מה"ת ע' בנזיר א"כ ידחה העשה הל"ת ועשה בנזיר דקיל וראיתי בספרי מבואר דיין מצוה אסו' היינו יין של מעשר שני בירושלי' א"כ ידחה המצוה הל"ת ועש' דקילי ולא שייך אין עשה דוחה ל"ת ועשה דמע"ש ג"כ איתא בשאלה ואין צריך לפרש וצ"ל כתירוץ האחרוני' דהו"ל ע"י פשיע' ואינו נדחה והיא סברת התוס' בעירובין ע' בשעה"מ בה' נדרים והדברים עתיקים ובאתי רק לרמוז. ובנזיר מצורע שהתגלחת דוחה לא הוי פשיעה בשעת קבלת נזירות דאז לא הי' מצורע. אך לפ"ז אם המצורע לאחר שנתרפא ועומד לגלח קיבל עליו נזירות א"כ בא הל"ת ע"י פשיעה א"כ אפשר דאסור לגלח דאין הל"ת נדחה כי הל"ת הוא תמיד אף שאינ' עולים כידוע. א"כ יצא דין חדש דבכה"ג אינו מגלח א"כ אינו יוכל לטהר מצרעתו לעולם כי תגלחת מצורע מעכב עיין בפי"א מהלכות ט"צ בר"מ. ואפשר אם נצטרע אף דהוא עדיין בימי הסגר וקיבל עליו נזירות הוה ליה פשיעה כיון דעומד לכך דאפשר יהיה מוחלט ושיצטרך תגלחת ולמה מקבל עליו נזירות ולא משכחת לה דידחה העשה דתגלחת רק בנזיר שנצטרע אח"כ כמו שמבואר הלשון בר"מ נזיר שנצטרע וכו' וע' בשער המלך בהלכות נדרים מה שמפלפל בענין זה דעל ידי פשיעה ובאתי רק לעורר:

מצוה שע"ו שלא יטמא הנזיר במת

(א) **שלא** יטמא הנזיר במת שנאמר לאביו וכו' דיני מצוה אלו מבוארים בר"מ כאן בפ"ה עד פ"ח ונכתוב בקצרה הדינים כדרכנו בס"ד. שני הנזירים הן נזיר לזמן והן נזיר עולם מוזהרים שלא לטמא למתים ואפי' לששה קרובים שכהן הדיוט מטמא ועובר בלאוים אם מטמא כאשר יבואר חוץ מנזיר שמשון דמותר לטמאות לכל המתים ואף שאין הנזירים הללו מטמאי' למתים מ"מ למת מצוה חייב לטמאות כאשר יבואר בעזה"י. ויש שני מיני טומאות א' שאם נטמא הנזיר צריך להמתין שלישי ושביעי להזות עליו ולטבול ואח"ז מביא קרבנות טומא' ומגלח כאשר יבואר וסותר כל הימים הקודמים ומונה מחדש כל ימי הנזירות אשר קיבל עליו ויש טומאות אשר אין מגלח עליהם ואינו מביא קרבנות טומאה ואינו סותר את הנזירות ומ"מ ימים אלו שהוא טמא אין עולים לו ומשלים הנזירות לאחר שיטהר אותם ימים שחסרו לו בטהרה קודם הטומאה (משלים) ומ"מ אף באותם טומאות שאינו מגלח עובר בלאוים רק דאינו מגלח ואינו מוזהר רק על ט"מ בלבד ולא על שום טומאה ואפי' ט"מ דוקא אם נטמא בטומאת שבעה אבל על טומאת ערב אינו מוזהר כלל. ויש טומאות שמטמאים באהל בין שהאהיל על הטומאה בין שהאהילה הטומאה עליו ובין שהוא והטומאה תחת אהל אחד ובאותן טומאות אם נכנס הנזיר לאהל שהטומאה שם חוץ מה שעובר על הלאוים של כל טומאה היינו לא יטמא ובל יחל ובל תאחר עובר נמי משום לאו דעל כל נפש מת לא יבא דהתורה גזרה עליו אף על ביאתו לאהל ועובר בלאו ע"ז חוץ מהלאוים הללו. ודוקא אם נכנס לאהל בשידה תיבה ומגדל ופרע עליו המעזיב' או שנכנס לאהל חי ושהה עד שמת שם וה"ל טומאה וביאה באים כאחת וחייב שתים אבל אם נכנס לאהל המת תיכף בהכנסת חוטמו או אצבע עובר משום בל יטמא ונטמא ואינו חייב משום לאו עד שיכנס כולו ואז אינו חייב כיון דנטמא הו"ל מחולל ועומד ולא מחייב לה אלא בבאים בב"א כמ"ש והוא בש"ס ובר"מ ובהרהמ"ח. והנה מה שמחייב הר"מ בנכנס בשידה וכו' ובא חבירו ופרע את הגג וכו' היינו דהוא מסייע להסיר הגג כמ"ש התוס' אבל בנכנס בשידה וכו' וחבירו פרע עליו וכו' דעת הר"מ פ"ו כאן דאפי' שהה שיעור השתחוא' אין לוקין וע' בהרא"בד ובכ"מ ומבוא' כאן בר"מ דנכנס לבית ושהה עד שמת חייב ולא הזכיר ובנכנס בשגגה לאהל והתרו בו פוסק הר"מ כאן דאם שהה כדי השתחוא' חייב וכל

אלו לא חשיבי לאו שאב"מ כיון דתחלה הי' ע"י מעש' אף שהי' בהיתר והנה פסקי הר"מ צריך ביאור רחב וע' כאן בלח"מ ובפ"ו ברא"בד ובלח"מ ובמנ"ל ובפ"ג מהלכ' ב"מ במנ"ל ואין רצוני להאריך מה שהאריכו הקודמי' והדברים עתיקים. וע' בכ"מ פ"ג מהלכ' אבל הלכה וא"ו בסוף חה צריך הרבה אריכות לברר וא"כ"מ. והנה דעת הר"מ דנזיר שנטמ' ופירש וחזר ונטמא חייב מלקות על כל טומא' וטומא' שמוסיף טומאה על טומאתו לענין חיבורין ע' בהלכ' ט"מ אבל אם נוגע במת ובעוד שנוגע במת זה השיטו לו מת אחר ונוגע או האהיל פטור דאינו מוסיף טומאה על טומאתו והרי הוא מחולל ועומד ודעת הרא"בד דבאותו יום נגע וחזר ונגע ג"כ אינו חייב רק לאחר אותו יום דמוסיף ימי טומא' ופלוגת' תלוי' בסוגי' הש"ס כאן ע' בסוגי' ברש"י ובתוס' וע' בלח"מ. ולענין כהנים גם כן פלוגתא זו ועיין ברא"ש בהלכות קטנות והדברים ארוכים ועיין ג"כ במנ"ל פ"ג מהלכות ט"מ וע' לעיל בפ' אמור. והנה באיזה טומאות שהנזיר מגלח ועל איזה אין הנזיר מגלח ע' כאן בר"מ ובהרהמ"ח וע' לעיל פרשת אמור הארכתי גבי ט"כ ע"ש ומגמר בעתיקא קשה לי ובעזרת הש"י אקוה כי אצרף מלות הללו והיו לאחדים. וצ"ל לשיטת הר"מ דס"ל כאן דאף בטומאות שאין הנזיר מגלח מכל מקום עובר בלאו ולוקין כמ"ש כאן פ"ה הלכה ט"ז וע' במנ"ל שתמה עליו שהרי כתב בפ"ג מהל' ט"מ שכל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אינה דין תורה דאין חייבים על ביאת מקדש וכתבנו לעיל דכוונתו שאינו ד"ת דאינו מפורש בתורה ואזיל לשיטתו בס' הסמ"ק שלו וכמו כן כתב הכ"מ בפ"ו מהלכות ט"מ הלכה ה' כל כלים הנוגעים וכו' ע"ש והדברים עתיקים עכ"פ דעת הר"מ מפורש דעובר על לאו ולוקין וע' לעיל ג"כ כתבתי אם דעת הר"מ לענין כהנים אם דוקא באותה טומאה שהנזיר מגלח כהן מוזהר כשיטות הראשונים כמבואר במסכת שמחות או דעתו כדעת ר"ת דלא סבירא ליה הך כללא עיין בתוס' עיין הכל לעיל בפרשת אמור על כל פנים נ"ל אם נזיר או כהן אם נטמ' דג"כ מוזהר אף דאין נזיר מגלח נוגעים בטומא' שאין נזיר מגלח ובחיבורין בטומאה מטמא עצמו לטומאה שהנזיר מגלח כו' דלוקין ג"כ על הטומאה השני' אף דבחיבורין מודה הר"מ דאין לוקין דמחולל ועומד ואין לוקין דאינו מוסיף טומאה היינו כששני הטומאות הם שווים אינו מוסיף טומאה כלל אבל כשהראשונה היא טומאה שאינו מגלח והשני' היא טומאה שמגלח א"כ בנזיר מוסיף טומאה דצריך לגלח ולהביא קרבנות טומאה וה"ל מוסיף טומאה ולא הוי מחולל ועומד כנגד טומאה השני' דמוסיף טומא' וכן גבי כהן אף דל"ש ט"ז דקרבן ותגלחת כיון דעל טומאה הראשונה דאין הנזיר מגלח אינו חייב על ב"מ דהו' הלכה פסוקה ובטומאה יש הוספה שחייב על ב"מ א"כ הו"ל מוסיף טומאה ולא הוי מחולל כמו עתה ולוקין ובנזיר יש שני הטעמים מחמת קרבן ומחמת ב"מ ובכהן טעם זו לחוד מ"מ מוסיף טומאה ולוקין אף דאפשר לומר דמוסיף שמוסיף ימי טומאה כגון אחר אותו יום או בנגע ופירש מוסיף טומאה בחיבורין על אחרים א"כ הוא מוסיף או יום טומא' על עצמו או שמוסיף דיכול לטמא אחר אבל בט"ז אין נ"מ כי אין מטמא יותר מהראשונה מ"מ נ"ל כיון דהו' יותר חמור אם לענין קרבן או לענין ב"מ הו"ל ג"כ מוסיף טומאה וחייב על הטומאה השני' החמורה אבל אם הראשונ' חמורה והשני' קלה בודאי פטור וכש"כ דשווים אך אם השני' חמור' נראה דחייב דה"ל מוסיף טומאה כנ"ל. לעיל בפ' אמור כתבתי דהרא"בד ס"ל דאף אחר אותו יום דמוסיף ימי טומאה מ"מ אין לוקין דה"ל מחולל ועומד מ"מ אפשר לומר דבזה מודה כיון דהראשונה היא טומאה קלה ולא הוי טמא כלל לענין ב"מ ועתה הוי טמא גמור וחייב מלקות כנלע"ד ובאתי רק לעורר. ונזיר שנטמא בטומאה שאינו מגלח נהי דאינו סותר ואינו מביא קרבנו' ואינו מגלח מ"מ הימים שהוא טמא היינו שבעה ימים או אפי' יותר כ"ז שלא הוזה ולא טבל אינם עולים לו למנין נזירותו ומשלים נזירתו לאחר שטהר. ונר' פשוט דאף באותם טומאות שאינו מגלח אם טימא עצמו במזיד עובר ג"כ על לאו דב"ת נזירות טהרה כיון שאינם עולין לו וכן בנזיר עולם עובר על ב"ת ג"כ כי עכ"פ מאחר נזירות טהרה. וכבר הבאנו לעיל פ' אמור דברי הר"מ כאן דכ' דנזיר הנוגע בכלים הנוגעים במת אינו מזה בג' וז' אע"פ שכל אדם מזה בג' וז' כמבואר בה' ט"מ מ"מ בנזיר אינו מזה וכ' הר"מ שד"ז מיוחד בנזיר בלבד כדי שיהין עולים

בעבודה הקדושה אשר נתקשרה בה ועיני' אלי' תמיד ועל כן לרוב קדושתו ומעלתו ופרישותו מאחיו תמנענו התורה מהטמא להם . וכענין הכהן הגדול כי מהיותו מעולה מאוד בענינו ונפרש מחברת האוהבים ואין כל עסקיו ומחשבותיו בלתי בעבודת אלהיו יתברך תמנענו התורה ג"כ שהטמא להם דהיינו לאחד מכל קרוביו וטעם הנאמר עליו בכתוב בהרחקת הטומאה נאמר גם על הנזיר זולתי שבכהן הזכיר שמן מפני שהוא משוח בו ובנזיר לא הזכיר שמן שבכהן נאמר כי נזר שמן משחת אלהיו עליו ובנזיר נאמר כי נזר אלהיו על ראשו ואולי תחשוב להשיב עלי כי הנזיר לזמן בהשלים זמנו ישוב לימי עלומיו וירדוף אחר תאוותיו וא"כ למה יהי' חמור יותר מכהן הדיוט התשובה כי האדם אחרי הזירו להשי"ת פעם אחת תקוה יש בו לקדש עצמו ולהוסיף יום יום בטובו ומן השמים מסכימין על ידו וכענין שאמרו ז"ל בא לטהר מסייעין אותו ואחר שהזיר אפילו יום אחד יסתייע וישלים כל ימיו בטהרה. מדיני המצות מה שאמרו ז"ל שיש טומאת מת שאם נטמא הנזיר בה מגלח וסותר ימים הקודמים ומתחיל למנות ימי נזירותו אחר כך ויש טומאת מת שאין מגלח בעבורה ולא סותר הימים הקודמים ואע"פ שהוא טומאת שבעה לפי שלא נאמר בו וכי יטמא לנפש אלא וכי ימות מת עליו דמשמע עד שיטמא בטומאות שהן בעצמו של מת . ואלו הן הטומאות שהנזיר מגלח עליהן על הנפל ואפי' לא נתקשרו איבריו בגידין ועל כזית מן המת ועל כזית נצל ועל עצמות שהן רוב מנין העצמות אע"פ שאין בהם רובע הקב ועל עצמות שהן בניינו של מת ואע"פ שאין בהם רובע הקב ועל חצי קב עצמות אע"פ שאין בהן לא רוב בניינו ולא רוב מניינו ובלבד שכל העצמות יהי' משל מת אחד לא משני מתים ועל שדרה הבאה מן המת ועל הגולגולת של מת אחד ועל אבר מן המת ועל אבר מן החי מאדם שיש עליהם בשר שראוי לעלות בו ארוכה בחי ועל חצי לוג דם שבא ממת אחד ועל מלא חפנים רקב ממת ואיזהו נצל זה בשר המת שנימוח ונעשה ליחה סרוחה ואין רקב המת מטמא עד שנקבר ערום בארון של שיש ויהי' כולו שלם חסר ממנו אבר אחד או שנקבר בכסותו או בארון של עץ או של מתכות אין לו רקב ולא אמרו רקב אלא למת בלבד להוציא הרוג שהרי חסר דמו קברו שני מתים באחד או שגזזו שערו או צפרניו וקברום עמו או אשה עוברה שמתה ונקברה ועוברה במעיה אין הרקב שלהן מטמא וכן אם טחן המת עד שנעשה רקב אינו מטמא עד שירקב מאיליו וכן אם נטמא ברובע העצמות הבאים משדרה או מגולגולת באהלם הרי זה ספק טמא כל אלו שתים עשרה טומאות שמנינו אם נגע נזיר באחת מהן או אם נשאה או אם האהיל הנזיר עליה או האהילה הטומאה על הנזיר [או] אם הי' הנזיר ואחת מטומאות אלו באהל הרי זה מגלח תגלחת טומאה ומביא קרבן טומאה וסותר את הכל חוץ מן הרקב שאינו מטמא במגע שאי אפשר שנגע בכולו שהרי אינו גוף אחד אבל אם נשאו או נטמא באהלו מגלח . וכן נזיר שנגע בעצם המת אפי' בעצם כשעורה או נשאו הרי זה מגלח עליו ומביא קרבן טומאה וסותר את הקודמין ואין עצם אחד מטמא אהלו . אבל אם נטמא בגוש ארץ העמים או בשדה שנחרש קבר בתוכה שאין מטמאין במגע ובמשא או שהאהילו עליו ועל אחת מן השתים עשרה טומאות הנזכרות ושריגים היוצאים מן האילנות או הפרעות היוצאים מן הגדר או מטה או גמל וכיוצא בו ונטמא באהלן או ברוב העצמות שאין בהן לא רוב מנין ולא רוב בנין או שנטמא ברביעית דם ואע"פ שהוא מטמא במגע ובמשא ובאהל או שנטמא בגולל או בדופק שהן מטמאין במגע ובמשא או שנטמא באבר מן החי או מן המת שאין עליהם בשר כראוי לפי הענין שזכרנו ה"ז אינו סותר אע"פ שבכל אלו הוא טמא טומאת שבעה ומזה בשלישי ובשביעי ואינו מגלח תגלחת טומאה ולא מביא קרבנות ולא סותר את הקודמין אבל כל ימי הטומאה אין עולין לו למנין ימי נזירותו . וכן מענין המצוה מה שאמרו שהמטמא הנזיר אם הי' הנזיר מזיד לוקה וזה שטמאו עובר משום ולפני עור וגו' ואם הנזיר שוגג וזה שטמאו מזיד אין אחד מהם לוקה ולמה אינו לוקה המטמא הנזיר לפי שנאמר בנזיר וטמא ראש נזרו כלומר שאין חיוב המלקות אלא בו כשהוא מטמא בדעתו ויתר

פרטים

עולים לו הימים ע' בלשונו . ויצא לו זה מהש"ס דף כ"ד ע"ב כאן דמקש' הש"ס והנוגע בכלים הנהו כלים בני הזאה נינהו וע' בתוס' ולשיט' הר"מ בה' ט"מ דבכל הכלים חרב הרי הוא כחלל ול"ד כ"מ א"כ מוכח דנזיר הנוגע בכלים אינו בר הזאה וכן כ' הלח"מ כאן וע' בתוס' בסוגי' שהאריכו בזה . אכן בגוף הדבר תמוה מאוד שיהי' נזיר קל לענין טומאה מכל אדם ובפרט שהוא טומא' דאורייתא כמו שמבואר בפ"ה מה' ט"מ בכ"מ שם דהוא מה"ת רק הר"מ קורא אותו ד"ס כיון דאינו מפורש בתורה א"כ היאך יכלו חז"ל לטהר וכבר תמה בכ"מ . ואני פרשתי יותר . וגם הטעם שכ' הר"מ דכדי שיעלו הימים לנזירות מאי נ"מ אם לא יעלו ואי דעובר על הלאווים דב"י וב"ת וכי מפני זה נטהר טומאה דאורייתא הכלל דברי' אלה אינם מובנים לי כלל . ובטומאות שאין הנזיר מגלח וטמא שבעת ימים אם הוזה עליו בג' ובז' וטבל בז' יום השביעי עולה לו לנזירות טהר' אבל אם נטמא בטומאה שמגלח אין יום הז' עולה לו עד יום הח' יום הבאת קרבנות טומא' ויבואר לקמן בדיני תגלחת בנזה"י . וע' לעיל בפ' אמור שכתבתי שם דין מת עכו"ם אם הנזיר מוזהר עליו הן באהל והן במגע ובמשא והבאתי שהמג"ל בה' מ"א מפלפל בזה ע"ש . ומאות אלו הותרו מכללם דמוהר וחייב לטמאות למת מצוה ואיזה מ"מ המהלך בדרך ופגע בדרך במת שאין שם מי שיקברנו הרי זה מטמא לו וקוברו וע' לעיל בפ' אמור דכתבתי דיני מ"מ וגם בארתי שם אם אשתו הוה ליה בכלל מ"מ או בכלל קרובים לענין כה"ג ה"ה לענין נזיר וע"ש מ"ש ותלמד לכאן . ומבואר כאן בר"מ דכהן ונזיר שפגעו במ"מ אפי' נזיר עולם יטמא נזיר ואל יטמא כהן דנזיר קדושתו קדושת שעה ואפי' נ"ע וכהן קדושתו קדושת עולם ועיין בלח"מ וע' בגמ' פ' כ"ג . לעיל בפרשת אמור הבאתי קושי' השעה"מ בהלכ' מ"א שהקשה לדעת הרא"ד ביומא לענין פ"נ שכ' דנבילה חמור משבת ודוחה שבת ואין מאכילין אותו נביל' אע"פ דשבת איסור סקילה ונבילה רק לאו מ"מ לאוין הרבה דנבילה דעובר על כל כזית חמור יותר וקושי' הפנ"ד בסיגי' שם ידוע והכא אמאי יטמא נזיר ולא כהן דקדושתו קד"ע מ"מ בנזיר עובר על ד' לאוין כמ"ש לעיל בשם הר"מ א"כ ריבוי לאוין יותר חמור וק"ו מהתם ע"ש . ונר' כיון דלאוין אלו דנזיר כולם ישנם בשאלה וחד עשה דוחה לאוים הרבה ועשיים הרבה מחמת טעם זה דקילי דישנן בשאלה . וע' בלח"מ שפירש כן דזה קד"ע היינו דליכא בשאלה א"כ אפי' הרבה לאוין ועשין דנזיר קיל . ואינו דומה לנבילה לגבי שבת . וע' במשנה דר"א סובר דכהן מטמא דקיל מנזיר דנזיר מביא קרבן ולכאורה ר"א דהוא מתלמידי ב"ש וב"ש סוברים במס' זו דאין שאלה בנזירות א"כ איפוק לי' דכהן קיל דבנזיר יש הרבה לאוין ואין בשאלה אך כבר כתבתי כאן בה"כ וכמה פעמים הבאתי בח"ז בשם בעל טורי אבן בחגיגה דהוכיח דר"א סובר דיש שאלה בנזירות אע"פ דס"ל ג"כ דאין שאלה בהקדש והדברים עתיקין ע"כ אומר מטעם קרבן כהן קיל מנזיר . וע' עוד בספר שעה"מ שכתב דהרהמ"ח מביא ד"ז בשם הר"מ דנזיר שטימא עובר על ד' לאוין נראה שאין דין זה פשוט ובאמת לאו דבל יבא ובל יטמא מבואר כאן בנזיר ולאו דבל יחל ובל תאחר מבואר בנדרים דף ד' ואין חולק וע"ש בהגהת טעם המלך מדקדק על לשון הר"מ בפ"א כאן שכתב עבר וגילח או נטמא או אכל מגפן עובר על ב' לאוים כו' וכאן כ' הר"מ דעובר על ד' לאוים וכו' ובאמת כאן כלל תגלחת ייולא מן היין ועליהם אינו עובר אלא בב' לאוים וכלל טומאה עמהם דעכ"פ שני לאוים איכא . וכאן כ' הדין בטומאה לאוד דבאמת עובר על ד' לאוים וז"פ .

ואם שני נזירים פגעו במ"מ נזיר שלשים ונזיר מאה יטמא מיר שלשים . נזיר לזמן קלוב ונזיר עולם יטמא נזיר לזמן קלוב דנ"ע חמור . וע' במנ"ל דהר"מ השמיט דין המבואר בירושלמי נזיר נזירות ונ"ע איזה מהם חמור ואין הירושלמי בידי לע' בו . ופשוט דאם פגעו שני אנשים דאחד קל מחבירו דהדין דהקל מטמא אם החמור טימא עלמו בודאי לוקין אותו על הלאוין דלא ניתן לדחות אללו כיון שיש כאן אחר ואינו מ"מ כלל לגבי דידי' כמו שיש ישראל אחר דקרי כו' ה"נ כיון דהאחר מחייב לטמאות ולא רמי' עליה לא הוי מ"מ ואם טימא עלמו לוקין וז"פ מאוד . וכבר כתבתי לעיל דיש מטמא ואינו עובר על בל יחל כגון קטן שהדירו אביו ונתגדל דאינו עובר על בל יחל כיון שהוא לא קיבל עליו בעלמו . וע' בספר ט"א בסוגיא דב"ת דיש נזיר מטמא ואינו עובר על בל תאחר כגון נגע וחזר ונגע בו ביום דאינו מאחר ע"י טומאה השניה הנזירו' טהרה כי טמא בלא"ה שבעה מחמת נגיעה הראשונה וברור ע"ש . ונראה פשוט אף לדעת הרא"ד דס"ל דאינו חייב על הטומאה בשום אופן אם נטמא כבר אף ביום אחר דהו"ל מחולל ועומד מ"מ נראה דאין לוקין משום טומאה גם משום בל יחל אינו עובר כיון דשרי משום נזירו' ל"ש ב"י כמ"ש לעיל דהב"י אינו רק משום נזירות מ"מ בב"ת ודאי עובר בנטמא אחר יום הראשון דמוסיף טומאה עוד יום ומאחר נזירות טהרה ולא גרע מאומר לא אפטור כו' הכי נמי עובר בב"ת אף להרא"ד כנ"ב ופשוט . המטמא את הנזיר אם היה הנזיר מזיד הנזיר לוקה והמטמא עובר משום לפ"ע . ופשוט דאין לוקין הנזיר רק אם עושה קלת מעשה דלאו שאב"מ אין לוקין ואם היה הנזיר שוגג שניהם אינן לוקין ולמה לא ילקה המטמא דהוא גזה"כ דהמטמא אינו חייב . ופשוט דקטן נזיר המטמא אותו עובר משום לא תאכילום כו' דאסור להאכיל לקטן איסור בידים כידוע . ונראה דאם נזיר טמא ונזיר טהור שפגעו במ"מ ל"מ אם נזיר הטמא נטמא באותו יום נהי דעובר על כל הלאוין לשיטת הר"מ מ"מ קיל מנזיר הטהור דנזיר הטהור עובר על ב"ת ג"כ ונזיר שנטמא באותו יום עכ"פ אינו עובר בב"ת כמ"ש א"כ בודאי יטמא נזיר הטמא ולא הטהור אלא אפי' נזיר טמא שנטמא מקודם אותו יום דעובר על ב"ת ג"כ דמוסיף יום מ"מ כיון דנזיר שנטמא בטומאות הרבה בתוך ימי הטומאה אינו מביא קרבנות מחדש רק מחמת טומאה ראשונה נתחייב בקרבן ודי לו בקרבנות פ"א כמבואר כאן בר"מ פ"ו א"כ הנזיר הטמא אינו גורם עוד לקרבן והנזיר הטהור גורם שלריך להביא קרבנות וע"כ לא פליגי חכמים על ר"א לענין כהן ונזיר דר"א סובר דנזיר חמור דמביא קרבן וחכמים סוברים דכהן חמור שקדושתו קד"ע אבל כאן דשתי הקדושות הם שוים בודאי אותו שחייב קרבן חדש חמור יותר ע"כ מטמא הנזיר הטמא אף שיש לחלק מ"מ הסברא נותנת כן דזה קדושתו חמורה ועדיף מנ"ע שקדושתו חמורה מנזיר לזמן או נזיר לזמן מרובה דקדושתו חמורה מנזיר לזמן מיעוט אף שאין חילוק ביניהם מכש"כ דכאן יש חילוק ביניהם בודאי קדושתו חמורה יותר ומטמא הטמא ולא הטהור . ועוד נ"ל יותר מזה אם נזיר טמא שאינו מגלח כגון בנטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח או נזיר מוחלט או בימי ספורו דאינו מגלח ואם נטמא מחדש לריך ג"כ להביא קרבן מ"מ דכיון דהנזיר עומד באותם הימים שאין עולים לו למנין הנזירות והנזיר הטהור הם ימי הנזירות שלו הוא חמור יותר מנזיר שעומד באותם הימים שאינם עולים ומטמא הנזיר הטמא והוא כש"כ מנזיר עולם לזמן קלוב או נזיר לזמן מרובה מנזיר לזמן מועט כנ"ל ברור והר"מ לא ביאר זה דהוא פשוט ואטו

פרטים במס' נזיר (ושם) ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזו"נ ועובר על זה וטמא עצמו במזיד בצדדין שביארנו לוקה וכו' הר"מ במז"ל שהנזיר שטמא עצמו במזיד יתחייב ד' מלקות משום לא יטמא ומשום לא יחל דברו ומשום לא תאחר לשלמו ומשום לא יבוא אם היתה ביאה וטומאה באים כאחת:

מצוה שע"ז שיגלח הנזיר שערו

(א) שיגלח הנזיר שערו ויביא קרבנות כשישלים נזירותו וכן כשמטמא שנאמר וביום מלאת ימי נזרו וגו' וכן וכי ימות מת עליו וגו' ואמרו בספרא שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה הנזיר והמצורע והלוים ואולם שלשה אלו אינם שווים לכל דבריהם שגילוח הלוים היה לשעה במדבר ואינה נוהגת לדורות וגילוח מצורע ונזיר מצוה ונוהגת לדורות וכתב הר"מ במז"ל ששני גילוחים אלו של נזיר שהן גילוח טומאה וגלוח טהרה אין ראוי למנותן כי אם מצוה אחת לפי שענין גלוח הטומאה אינה מצוה בפני עצמה כלל אלא דין מדיני הנזירות הוא שביאר הכתוב שאם נטמא הנזיר בימי הנזירות שיגלח ויביא קרבן ואז ישוב ויגדל פרע בקדושה כבתחלה מנין כל ימי הנזירות שאסר על נפשו כמו שיש למצורע ג"כ תגלחות והן מצוה אחת ואחר שאין זה עיקר המצוה אלא דין מדיניה אין ראוי למנותו למצוה בפני עצמה וכמו שביאר הרב ז"ל בספר המצות שזו בעיקר השביעי ובסדר זאת תהי' מצוה קע"ד כתבתי ג"כ בשם הרב ז"ל מה היא הסיבה במנותינו תגלחת נזיר וקרבנותיו מצוה אחת ותגלחת מצורע וקרבנותיו שתי מצות ושם תראנו מבואר אם תרצה ללמוד. משרשי מצוה זו של גילוח כל השיער במלאת ימי הנזירות והבאת הקרבנות כתבתי בכלל שורש מצוה הקודמת מה ידעתי. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל היכן מגלח שערו בעזרת נשים ולשכת נזירות היתה שם בקרן דרומית מזרחית ושם מבשלים שלמיהם ומשליכים שערם לאש ואם גלח במדינה יצא ובכ"מ שמגלח תחת הדוד משליך שער ואינו מגלח עד שיהא פתח העזרה פתוח שנאמר פתח אהל מועד ואין פי' הכתוב שיגלח כנגד הפתח שבזיון מקדש יהיה בזה וכן מה שאמרו ז"ל במצוה זו נזיר ממורט אינו צריך להעביר תער ואע"פ שאין לו שער וכן אם אין לו כפים הרי זה מקריב קרבנותיו ושותה יין אח"כ ומטמא ואפילו יש לו שער מכיון שהביא קרבנותיו אע"פ שלא גלח אין התגלחת מעכבת ושותה ומטמא לערב דמשנזרק עליו אחד מן הדמים מקרבנותיו הותר אע"פ שלא נתן על כפיו ולא הניף שכל הדברים האלה למצוה ולא לעכוב ואע"פ שאין התגלחת מעכבת

ואמו כי רוכלא כו'. וג"כ לענין תגלחת בימים שאין עולים דעת הר"מ דאינו בפשה דקדוש כו' חזינן דימים הללו קילי ע"כ יטמא הוא ולא הטהור כנ"פ וברור. וג"כ פשוט דנזיר בימי חלוטו שטימא עלמו למת אף שהשבעה ימים שיהיה ט"מ יהיו נבלעים אפי' אם יתרפא תיכף מ"מ יהיה בימי ספורו ויכול לטהר קודם מ"מ עובר על ב"ת דנזירות טהרה כי ע"י טומאה זו יהיה סותר הימים הקודמים ויהי' לריך להתחיל מחדש למנות הימים הראשונים ג"כ ובטומאה זו של מלורע לא יסתור ימים הקודמים רק ישלים לימי' הראשונים א"כ הו"ל מאחר הנזירות טהרה מקלא הנזירות הקודמת כנ"פ. ונתיישבתי בדבר דלא שייך ב"ת כיון דהימים מובלעים ואינו מאחר כלל ואי דימנה מחדש יותר ימים היינו ימים הקודמים מאי איכפת לן כיון דהימים הקודמים ג"כ קדושים מאי נ"מ אם ימנה ימים יתירים ואי דמאחר קרבנות טהרה זה לריך שלשה רגלים עי' בנדרים וב"ת תגלחת אינו מביא הר"מ כלל כמ"ש לעיל. ואפשר בנזירות ארוך דיסתור עד שיעברו ג' רגלים א"כ עובר ב"ת דהבאת קרבנות אך הר"מ אינו מביא רק ב"ת דנזירות טהרה ולא ב"ת דקרבנות וגם ב"ת דקרבנות אפשר דיש חילוק בין איש לאשה להסוברים דאשה אינ' בב"ת דרגלים עי' בסוגיא דב"ת ובר"מ פי"ג מה' מעה"ק והכ"מ. ובדרך אפשר אני אומר דקטן שהדירו אביו לשיטות הסוברים דלא נתבטל הנזירות בגדלותו וכבר כתבנו דאפשר אינו עובר על בל יחל כיון שהוא לא נדר ואפשר לומר ג"כ שאינו עובר על ב"ת אם טמא עלמו דבסוגיא דב"ת הוא אבעיא בש"ס אם יורש עובר על ב"ת כי ידור נדר א"ר והא לא נדר א"ד כו' ואיפשט מעמך פרט ליורש ויוכל להיות דמהאי טעמא מיעט רחמנא דהוא לא נדר א"כ בנזירות אביו אפשר דאינו עובר על ב"ת. והנה לעיל כתבתי דדעת התוי"ט בדעת הר"מ דסובר דנתבטל הנזירות בגדלותו ובאמת אין הדבר מוכרח בדעת הר"מ ואפשר סבירא לי' כשיטת רש"י דאין נתבטל הנזירות בגדלותו. ובזה מיושב קושי' בעל שעה"מ בהלכות מ"א שם על הא דבמכו' אמרינן יש חורש כו' ונזיר וכהן בבה"ק וקא חשיב שמנה לאוים חד לאו בנזירות הא איכא עוד שני לאוים בנזיר ב"י וב"ת א"כ הו"ל עשרה לאוים. ולפמ"ש נוכל ליישב דהבעל ש"א ושעה"מ הקשו האיך מחייב על כהן ונזיר האיך חל איסור נזיר על כהן הא אין אתע"א ותי' דנדר במופלא סמוך לאיש למ"ד שהוא מדאורייתא ובאיש כאחד וע"ש בסי' מ"א והקשה האיך מתיישב המשנ' למ"ד מופלא לאו דאורייתא ולא נוכל לאוקמיה שהדירו אביו דנתבטל הנזירות כשהגדיל. ולפמ"ש אפשר דדעת הר"מ דאינו מתבטל א"כ איירי כה"ג א"כ אין כאן רק לאו אחד דנזירות כי בל יחל אינו עובר כמ"ש וכן ב"ת אינו עובר כיון שהוא לא נדר ע"כ אינו רק שמונה לאוים. ואל יקשה לך לדעת הר"מ דסובר מופל' הוא מה"ת א"כ כיון דרולה שם לחשוב לאוי' הרבה לחשוב במופלא וחייב יותר אפשר לומר כיון דנדר בקטנות הו"ל ג"כ כמו שלא נדר הוא ואיני עובר ג"כ על ב"ת וכ"ז כתבתי בדרך אפשר ובאתי רק לעורר. וע' לעיל בפ' אמור כתבתי ותלמד לכאן היכי דהיה כהן ונזיר וטמא לקרוביו דמחמת הכהונה אינו מוזהר על קרוב לכאורה אין לוקין רק משום לאו דנזיר. אך באמת להסוברים דטומאת כהן בקרובים הוא רק דחוי' א"כ כאן עכ"פ אסור לטמאות מחמת נזירות א"כ לא נדחה הכהונה ג"כ כיון דאסור מאיזה טעם שיהיה א"כ לוקין משום לאו דכהונה ג"כ עי' לעיל בפ' אמור שכתבתי רבותא יותר. ולענין ס' טומאה ברה"י ורה"ר לענין תגלחת יתבאר בעזה"י במצוה דלקמן. ולענין אם עובר על הלאוין נתבאר לעיל בפ' אמור ע' שם הרבה ענינים ותלמד לכאן:

מצוה שע"ז שיגלח הנזיר שערו

(א) **שיגלח** הנזיר שערו ויביא קרבנותיו כשישלים נזירותו וכן כשיטמא שנא' וביום מלאת ימי נזרו כו' ושני התגלחות והקרבנות הן בנטמא והן במלאת ימי נזרו דהיינו תגלחת טהרה נחשבים למצוה אחת כמבואר בר"מ ובהרהמ"ח ודינים אלו מבוארים בר"מ בפ"ו עד סוף הלכות נזירות ובעזה"י אכתוב בקיצור קצת הדינים כדרכי. נזיר בין נזיר ל' יום או זמן ארוך שנטמא באותם טומאות מן המת שהנזיר מגלח ונחשבים שם בר"מ ובהרהמ"ח במצוה הקודמת בין במזיד בין בשוגג בין באונס בכ"ע שנטמא סופר שבעה ימים ומזה בג' וז' ככל טהרת מצורע וטובל וביום השמיני מביא קרבנות כמו שיתבאר ומגלח ביום השביעי ותיכף לאחר הבאת קרבן כמו שיתבאר איזה קרבן מתחיל למנות הנזירות שקיבל

עליו מחדש והימים הראשונים שמנה קודם הטומאה אינם עולים לו כלל ומונה נזירות חדשה ואח"ז מגלח ומביא קרבנות טהרה ככל הנזירים ודוקא שנטמא ביום ג' לנזירתו או מג' ואילך אבל אם נטמא ביום א' או ביום ב' לנזירתו אינו סותר רק מזה ושונה וטובל ומביא קרבנות בח' ואח"ז משלים עליהם כגון אם נדר ל' יום ונטמא תיכף ביום הראשון משלים אח"כ כ"ט יום ואם ביום ב' משלים אח"כ כ"ח וגם דיום שנטמא עולה ג"כ למנין הנזירות ע"ש בסוגיא אך אם נטמא ביום הג' סותר לגמרי והימים הראשונים אינם עולים והוא גזה"כ דדוקא ביום הג' סותר דכתיב והימים הראשונים יפלו עי' בסוגיא ועיין בכ"מ ובלח"מ שהאריכו בזה. ודעת הר"מ דאף דקודם ג' אינו סותר מ"מ לריך להביא קרבן טומאה ומשלים עליהם אבל דעת התוס' דקודם ג' אינו מביא קרבן כלל ומשלים. ודע שאיני לריך לפרש בכ"פ כלל זה נקוט בידך דתגלחת וקרבנות הם אחד דאם אינו חייב בקרבנו' אינו מגלח ואם מביא קרבנות מגלח ג"כ ע"כ פעם אני כותב מגלח וקרבנו' בכלל ופעם אני כותב מביא קרבנות ותגלחת בכלל וכן להיפוך אם אינו מגלח אינו מביא קרבנות ואם אינו מביא קרבנות אינו מגלח ע"כ אין קפידא דפעם אני כותב כן ופעם כן כי הוא אחד. ודעת התוס' מובא ג"כ בלח"מ כאן בפי'. נטמא ביום מלאת כגון נזיר ק' ימי' ונטמא ביום מאה סותר את הכל ומגלח ועיין בכ"מ שהקשה על הר"מ דלר"א אינו סותר דכתיב ימים הראשונים מכלל דאיכא אחרונים וכאן ליכא אחרונים ועיין בלח"מ שמתרץ דבדין זה לא ס"ל כר"א עי"ש. נטמא יום אחר מלאת שהוא יום הבאת קרבנות טהרה אילו לא נטמא מביא ג"כ קרבן טומאה וסותר רק שלשים בלבד ומונה אחר שיטהר שלשים יום בין שהיה נזירות מרוב' או נזירות מועטת סותר שלשים יום נטמא ביום שלאחריו היינו ביום ק"ב אע"פ שלא הביא קרבנות טהרה עדיין אינו סותר כלל שהרי שלמה הנזירות כו'. נראה מדברי הר"מ דאין מביא קרבן טומאה כלל מדלא כתב זה כמו בדין שלפני זה אלא מונה ז' ימים וטובל ואח"ז מביא קרבנות טהרה ואם נזרק עליו אחד מן הדמים ביום הראוי להביא קרבנות ונטמא ג"כ אינו סותר כלל ואינו מביא קרבן ומביא שאר קרבנות טהרה כשיטהר וע' בכ"מ שכתב שפוסק כת"ק בדף מ"ז והוא ט"ס וצ"ל שפוסק כחכמים ע"ש. בד"א שמגלח תגלחת טומאה ומביא קרבנות בנזיר שהי' טהור ונטמא בתוך ימי הנזירות כמ"ש אבל אם היה טמא ט"מ ונדר בנזירות אף שהנזירות חל עליו ואסור לגלח כו' מ"מ אינו טעון קרבן כשיטהר ולא תגלחת רק מונה ג' וז' ומזה וטובל ומונה ימי נזירות והימים שהיה בטומאה אין עולים לו כלל ואפי' אם היה טמא בטומאה שאין הנזיר מגלח וקיבל עליו נזירות ובעודו טמא טימא מעלמו לטומאה שהנזיר מגלח כיון שלא נטמא בהיותו נזיר טהור אינו מגלח ואינו מביא קרבן רק מונה ג' וז' וטובל ומונה נזירות. ונראה פשוט דד"ז הוא אפי' אם אחד נגע בכלים הנוגעים במת דטמא טומאת ז' ואח"כ בימי הטומא' קיבל עליו נזירות ג"כ הדין כן ואפי' נטמא אח"ז בטומאה שהנזיר מגלח אינו מביא ק"ט וגם הימים אינם עולים לו אם לא נטמא עוד הפעם אעפ"י דלעיל כתבנו בשם הר"מ דנזיר שנגע בכלים אינו מזה כלל בג' וז' והם עולים לו היינו בהיה נזיר קודם ואח"כ נטמא לכלים דין זה כמ"ש הר"מ דד"ז מיוחד במיר אבל אם נטמא בעוד שלא היה נזיר הרי הוא ככל אדם ונטמא שבעה שוב לא אתי הנזירות ומפקיע הטומאה ע"כ הימים הללו אין עולים. ואם נטמא בטומאה גמורה אין מגלח ואינו מביא קרבן טומאה כמו כל טמא שנזר כמ"ש וז"פ. והנה באותם טומאות שאין מגלח עליהם מונה שבעה ימים ומזה בג' וז' וטובל בז' כדין כל ט"מ ויום השביעי עולה לו למנין נזירות אעפ"י דהוי טב"י דמחוסר הע"ש מ"מ כיון דקלישא טומאתו עולה לו למנין. אך במקום שלריך תגלחת וקרבן ל"מ אפי' הע"ש עד שיביא קרבנות ואז מתחיל למנות כגון שטבל בז' והע"ש ולא הביא קרבנות עד זמן רב אינו מתחיל למנות עד שיביא הקרבנות ואיזה קרבן מעכבו מלמנות יתבאר בסמוך בס"ד. וקל"ע לשון הר"מ כאן בפ"ו הלכה י' שכתב יצא מבית הקברות כו' והוזה וטבל וטהר ומנה ימים מנזירותו וחזר לבה"ק אותם הימי' שמנה עולים לו ומבואר שם בכ"מ כיון דבה"ק אינו טומאה שהנזיר מגלח ע"כ אינו סותר ועולים הימים שמנה בטהרה. וכתב עוד ואפילו נכנס ביום שמיני השביעי שלו עולה כו' והוא ג"כ כיון דלא היה לריך קרבנות יום השביעי עולה למנין כמ"ש לעיל וכתב ואם נטמא שם בטומאה שהנזיר מגלח מביא ק"ט וסותר הימים כו' נראה קצת אפי' אם נטמא בשמיני סותר ובאמת ר"א ס"ל (לא) מו ביום

ביום

מעכבת מצוה לגלח אפילו לאחר זמן מרובה ונזיר שגלח בלא תער או שגלח בתער ושייר שתי שערות לא עשה ולא כלום ולא קיים מצות גלוח בין נזיר טהור בין נזיר טמא. גלח על השלמים ונמצא פסול תגלחתו פסולה וזבחיו לא עלו לו גלח על ג' הבהמות שהוא מקריב ונמצאת אחת מהן כשירה תגלחתו כשירה ויביא שאר הזבחים ויקרבו כהלכתן. שלש בהמות אלו שאמרנו הן כבש לעולה וכבשה לחטאת ואיל לשלמים ומביא עם האיל ששה עשרונות ושני שלישית סלת ואופה מהם עשרים חלות ויתר פרטים במסכת נזיר (שם פ"ז). ונוהגת בזמן הבית בזו"נ ועובר על זה ולא גלח או שגלח בלא תער או שגלה ושייר שתי שערות בטל עשה אבל שייר אחת לבדה אין המצוה מתבטלה בשביל שערה אחת ואפילו גלח ושייר שתי שערות ואח"כ נשרה אחת מהן מעצמה אם גלח האחרת אע"פ ששער אין כאן שהרי שערה אחת אינה חשוב' שער כמו שאמרנו מצות גילוח יש כאן לפי שכבר גלח כל ראשו חוץ מן השתים ונפילת האחת אינה כלום ששערה אחת אינה חשובה לכלום וכשגלח האחרת הרי השלים גלוחו לגמרי וקיים מצות גילוח ואע"פ שהתגלחת אינה מעכבת משתות היין ומהטמא כמו שאמרנו הבאת הקרבנות מעכבת הכל ואם לא הביאן בטל עשה זו והוא אסור לשתות יין ולהטמא עד שיביאם ואע"פ שגלח לא נשלמה המצוה עד שהביא הקרבנות:

שנצטוו

ביום והר"מ פסק כותי' לעיל הלכה ו' דדוקא נטמא ביום הג' סותר וביום השני אינו סותר ע' לעיל א"כ אם טימא עלמו בשמיני בטומאה שהנזיר מגלח כיון דשמיני הוא שני למנין אינו סותר רק מביא קרבן ומשלים כמו שפסק הר"מ לעיל ואפי' שהא בבה"ק עד התשיעי והתשיעי טימא עלמו מ"מ כיון דכ"ז שהוא בבה"ק אין שלה לו והסתירה שיסתור אינו רק שני ימים ל"מ ואינו סותר רק אם נכנס ביום הט'. ולריך לדחוק דמ"ש ואם נטמא שם כו' לא קאי אדלעיל על הנכנס ביום השמיני רק הוא ענין בפ"ע ומיירי שנכנס ביום התשיעי ול"ע וכל מ"ש מבואר בר"מ כאן וכתבתי הדינים בקילור ע' בכ"מ ובלח"מ וע' בנזיר בסוגיא דשם. וכילד סדר תגלחת הטומאה אם נטמא בטומאה שהנזיר מגלח מונה שבעה ימים כדרך כל ט"מ ומזה בג' וז' וטובל ומגלח ראשו ביום הז' ומעריב שמשו וביום השמיני מביא קרבנותיו ואם לא גלח ביום השביעי מגלח ביום השמיני או לאחר מכאן ותיכף בו ביום מביא הקרבנות הרי שלא טבל בשביעי ונתאחר כמה ימים ואח"כ טבל לריך הע"ש לאחר הטבילה וביום מחר מביא הקרבנות. הכלל הקרבנות אינו מביא אלא א"כ היה הע"ש ולמחרת מביא ובודאי אם הביא קודם הע"ש לא עלו לו דהו"ל מז"ז דגזה"כ דוקא למחרת של הע"ש. ולריך לגלח בתער דוקא ואם גילח שלא בתער או הניח שתי שערות לא עשה כלום ולא קיים מלות גילוח בנזיר טמא ג"כ כן מבואר בר"מ פ"ח הלכה ו' ובגמ' דף מ' ע"א. והנה השני שערות פשוט אפי' כ"ד מעכב ואינו ענין למה דמבואר בנדה שני שערות שאמרו כו'. ויש שני שיעורים יש סוברים כדי שיכטל בזוג הוא השיעור הקטן ויש סוברים כדי לקרוץ בליפורן כו' א"כ כאן אפשר שתלוי ג"כ [בזה] ואם לא הניח השיעור הקטן ילא. אך באמת ז"א כיון דבעינן תער דוקא והער הוא דוקא שהוא מעקרו משרשו לגמרי. ולעיל כתבנו דהתוס' ס"ל דלענין לאו דגילוח דמרבינן כעין תער דעת התוס' ג"כ דלריך לעקרו משרשו והר"מ ס"ל דאם לא הניח כדי לכוף כו' הו"ל כעין התער וע"כ לא המריכן כן שם דאיתרבי כעין תער וזה הוי כעין העער לשיטת הר"מ אבל במקום דבעינן דוקא תער ממש ולא כעין תער ותער משרש לגמרי ובודאי אם מניח כ"ש אפי' פחות מהשיעור הקטן שנזכר שם בנדה לא ילא ככ"פ. ועי' במשנה דנדה דף נ"ב מבואר שתי שערות האמורים בפרה ובנגעים ובכל מקום כדי וכו' ופירש"י בכ"מ גבי תינוק ותינוקת ולא פירש לענין נזיר ומלורע דמבואר ג"כ במשנה דנגעים דאם הניח ש"ש ל"י ע"כ דכאן אינו פלוגתא אפילו פחות מכשיעור הקטן לא ילא כיון דלריך תער כנ"ב. והנה בר"מ פ"ח גבי תגלחת טהרה מבואר דאין התגלחת מעכב הקרבנות רק למלוה. וכאן גבי תגלחת טומאה אינו מבואר אם מעכב הקרבנות ונראה ג"כ דאינו מעכב דבנזיר דף מ"ב מבואר דילפי אהדדי נזיר טמא ונזיר טהור לענין תער ולענין שיור ש"ש. א"כ לגמרי ילפי' זמ"ז וכמו דתגלחת טהרה אינו מעכב כך הגלחת טומאה אינו מעכב והנה גבי תגלחת טהרה הוא מלוה אפי' לאחר זמן מרובה וכאן בתגלחת טומאה אפשר כיון דהביא הקרבנות דמונה נזירות אינו מגלח דהעשה דתגלחת טומאה אינו דוחה הל"ת ועשה דקדוש כו' ואי דאיתא בשאלה העשה ג"כ איתא בשאלה והגלחת טומא' תמיד כיון דהיא בשביעי או בח' לפני הקרבנות דאז אינו נחשב ואינו עולה לא הוי העשה דקדוש כמ"ש הר"מ גבי נזיר מלורע גם אפשר דמלותו בכך אבל אם עבר ולא גילח רק שיגלח לקיים המלוה אינו רשאי בימי נזירות דאין העשה ול"ת נידחים מפני תגלחת טומאה ואח"ז כשיגלח תגלחת טהרה אפשר דעלה לו ג"כ למלות תגלחה טומאה ע' בנזיר דף ס' ע"ב ול"ע ולא הבאתי בכור הבחינ'. ונזיר טמא שמגלח אינו לריך לגלח בפתח המקדש וא"ל להשליך שערו על האש ויכול לגלח במדינה ובין שגילח במדינה או במקדש שערו אסור בהנאה וטעון קבורה ואפרן אסור ככל הנקברים. והמגלח במקדש אם השליכן תחת דוד האש ילא. ואיני מבין כיון דנזיר טמא א"ל להשליך כלל תחת הדוד מאי לריך להשמיענו דאם השליכן תחת האש ילא למה יגרע כיון דא"ל כלל ומאי רבותא דילא ואפשר דרבותא אף אם לא קרבן ומ"מ ל"ע ועיין בגמ'. וגם איני מבין מ"ש והמגלח במקדש אם השליכן תחת האש ילא ואם גילח במדינה אמאי לא ילא אם השליכן מאי חילוק יש כיון דא"ל להשליכן כלל ול"ע. וביום הבאת הקרבנות מביא שתי תורים או שני ב"י אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש בן שנתו לאשם ומקריבם כמלותם כמ"ש לעיל כל קרבן ומשיקריב חטאתו לבד מתחיל למנות נזירות טהרה ועולתו ואשמו אין מעכבין אותו מלמנות ומביא אח"כ דעיכוב של המנין אינו אלא החטאת וכ"ז שלא הקריב החטאת אינו מונה. ואם נטמא וטבל והגיע יום הח' קודם הבאת קרבנות וחזר ונטמא וכן כ"פ אפי' יום הח' קודם הבאת החטאת דעת הר"מ כיון דהיה קודם החטאת אינו מביא על כל הטומאות רק קרבן אחד רק אם לאחר הבאת החטאת קודם העולה והאשם נטמא אח"ז כשטהר לריך להביא קרבנו' אחרי' על הטומאה השני'. ופשוט דמה שנשאר חייב מן הראשונים ג"כ יביא דהוא חוב עליו. ע' בהל' מח"כ ועי' בכ"מ ובלח"מ מה שפלפלו בדעת הר"מ ודעת הר"מ כחכמים ומ"מ קודם הבאת חטאת אם נטמא ג"כ הו"ל טומאה הרבה ואינו מביא אלא קרבן אחד וע"ש והוא אריכות גדול. ודע דמ"ש הר"מ אם נטמא אחר הבאת החטאת מביא עוד קרבן. ונראה דאפי' נטמא בו ביום לאחר הבאת החטאת

הר"מ לשיטתו כמ"ש לעיל דאפי' נטמא ביום ראשון לנזירותו אע"פ דאינו סותר מ"מ מביא קרבן טומאה אם כן דוקא קרבן מביא אבל אינו סותר אותו יום דהוי ראשון למנינו. ולדעת התוס' אינו מביא ק"ט כה"ג ג"כ אם נאמר דחל נזירות טהרה לאחר החטאת אלא עד יום הג' ואין להאריך. ע' בסוגיא וע' בתוס' דף י"ט ע"ב ד"ה אמר כו'. והנה אם נטמא הרבה פעמים בזה אח"ז לאחר הקרבת החטאת מונה תיכף שבעה ימים ומגלח ומביא קרבנות וכן כ"פ זאח"ז אע"פ דקי"ל תגלחת סותר למ"ד דאין גידול שער פחות משלשים יום היינו לענין גילוח טהרה אבל תגלחת טומאה פחות מזה סגי רק בכל יום הז' מגלח ע' בש"ס ובר"מ וז"פ. ובר"מ פ"י כאן מבואר דאשה נזירה ונטמאה ובתוך ימי הטומאה הפר לה הבעל לריכה להביא הק"ט. ועי' במנ"ל שמביא בשם רש"י דאשם א"ל להביא. ודעת הר"מ והתוס' דאף אשם לריכה להביא ונראה דטעונה גילוח ג"כ ככל תגלחת טומאה כיון דחייבת בקרבנות כנ"ל. ואפשר לומר כמו כאן כיון דהבעל רק מיגז גייז והנזירות בטלה מעתה לריכה להביא קרבנות על הטומאה ה"ה באב שהדיר את בנו בנזיר והגדיל בנתיים דכתבנו לעיל דהר"מ והתוס' סוברים דבטלה הנזירות אם הגדיל בתוך ימי הטומאה אע"ג דבטלה הנזירות מ"מ כיון דלא נעקר למפרע רק עתה לריך האב או הוא להביא ק"ט כמו באשה כנ"ל ובאתי רק לעורר. ודינים אלו דתגלחת טומאה נוהג ג"כ בנזיר עולם אם נטמא מביא ק"ט ומגלח כמו נזיר לזמן קלוב ומבואר בש"ס ובר"מ פ"ג כאן. עד כאן הבאנו בקילור דיני תגלחת טומאה ועתה נכתוב בקילור בס"ד דיני תגלחת טהרה ומבואר בר"מ כאן פ"ח הנזיר הגומר ימי נזירות מביא ג' בהמות לקרבנות כבשה לחטאת וכבש לעולה בני שנה ואיל לשלמים הביא ג' בהמות הללו ולא פירש הראוי לחטאת יקריב חטאת והראוי לעולה יקריב עולה והראוי לשלמים יקריב שלמים ומביא סולת וא"ו עשרונים ושני שלישים ועושה מהם עשרי' לחמים מלות עשרה חלות ועשרה רקיקין ומביא רביעית שמן החלות בולל והרקיקין מושח והכל מבואר בהלכות מעה"ק וכבר בארנו ג"כ ולכ"מ. ושוחט החטאת ואח"כ העולה ואח"כ האיל ואח"כ מגלח. וכבר כתבתי דאחר הזריקה מגלח ועי' בכ"מ מה שהקשה על הר"מ ועי' בלח"מ ובתוסי"ט מה שתרלו ואם גילח אחר ששחט החטאת או העולה ילא. וכבר כתבתי דהיינו אחר זריקה ומגלח בעזרת נשים ואם גילח במדינה ילא ובין שגילח במקדש או במדינה משליך שערו על האש אשר תחת דוד השלמים ואם השליכן תחת דוד החטאת ילא. ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח כ"ה לשון הר"מ. ול"ע דבגמרא דף מ"ה מבואר זה פתח אהל מועד כ"ז שאין אהל מועד פתוח אינו מגלח וידוע בכה"ת ובש"ס דאהל מועד היינו היכל פתח אה"מ היינו העזרה. וא"כ כיון דבגמ' א' כ"ז שאין אה"מ פתוח היינו דלתות ההיכל לריכים להיות פתוחים בשעת התגלחת וע' בר"מ פ"ה מהלכות מעה"ק הלכה ה' שכתב שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולים שנא' פתח אה"מ בזמן שהוא פתוח חזינן דפתח אה"מ שדרשינן דיהיו פתוחים היינו דלתות היכל וכאן נמי דכתי' פתח אוה"מ היינו דלתות ההיכל והאיך כתב הר"מ עד שיהיו דלתות העזרה פתוח ול"ע. ותמהני שלא עמדו בזה כ"כ. וע"ש בהלכות מעה"ק גבי שלמים שכתב אם הדלתות מגופות פסול ה"כ. והפרוכת אינו מפסיק ע"ש ה"כ. ונראה דמה שמבואר לענין השליך השער תחת חטאת ילא נראה דאם לא השליך תחת האש כלל ל"י. ז"א רק למלוה אבל לעיכוב אפי' לא השליך כלל אינו מעכב דכל התגלחת אינו מעכב כאשר יבואר בסמוך. וכן אם גלח בזמן שפתח היכל נעול נראה דהתגלחת כשר וכ"ז אינו לעכב רק למלוה כנ"ל עיין בגמרא ובר"מ ומ"מ לא עיינתי היטב בזה ובאתי רק לעורר. וסדר הקרבת אלו הקרבנות ותנופה וזרוע מן האיל הכל מבואר כאן בר"מ ובה' מעה"ק אין כאן מקומו להאריך. ותיכף שנזרק אחד מן הדמים הותר הנזיר לשתות יין ולטמאות ולגלח אע"פ שלא הניף ושאר דברי' דהכל רק למלוה ולא לעכב וגם התגלחת אע"פ שלא גילח אינו מעכב ויתבאר בסמוך בס"ד. ונזיר ממורט א"ל להעביר תער על ראשו וע' בכ"מ ובלח"מ פ"ג דאם גלח קודם שנזרק הדם מאחד מהקרבנות פסולה התגלחת וסותר שלשים כמבואר לקמן בתגלחה פסולה דזה גזה"כ דעכ"פ לריך לגלח על הקרבן ולא קודם הקרבן והו"ל כמו שגילח בתוך הנזירות ע' בגמ' ובר"מ כנ"ל. וע' בתוס' דף מ"ו ע"ב בד"ה תגלחת וכו'. ומבואר בר"מ כאן והוא מהגמ' דאם גילח על השלמים ונמלא פסול תגלחתו פסולה וזבחים לא עלו לו והיינו ששחט השלמים קודם וגילח עליהם כיון דגילח בלא דם כלל הו"ל כגילח קודם מלאת דסותר שלשים והזבחים שמביא אח"כ הו"ל כמו שמביא תוך ימי נזירות דלא עלו לו. גילח על החטאת ונמלא שלא לשמה דהחטאת פסולה א"כ הו"ל ג"כ התגלחת בלא דם ופסול' והזבחים שמביא אח"כ לא עלו לו דלריך לסתור וה"ל כאלו הביא קודם מלאת וכן אם גילח על העולה או על השלמי' ונשחטו שלא לשמן ג"כ פסול והזבחים שהביא אח"כ לא עלו לו כיון דלא עלו לבעלים לשם חובה ה"ל תגלחת בלא דמים ע' בש"ס דזה הטעם של הדיני' הנ"ל. ואל תטעה כאן בלשון הר"מ שכ' גילח על השלמים וכו' ותסבור ששחט השלמים באחרונה כדינא מ"מ פסול וכל הזבחים לא עלו ז"א כיון דנזרק אחד מן הדמים הותר בכל ואינו סותר כלל ואפי' לא גלח כשר רק מיירי שגילח

על

על הזבח הראשון ונמלא פסול ע"כ ה"ל כגילח בלא דמים כלל וה"ל תוך מלאת וסותר שלשים ע"כ הזבחים אח"כ לא עלו לו. גילח על שלשתן הייתו אחר כל השלש' הקרבנות ונמלא אחד מהם כשר כיון דעכ"פ גילח אחר זריקת דם האחד תגלחתו כשירה ושאר הקרבנות יביא אח"כ והותר בכל דכיון שנזרק עליו אחד מן הדמים הותר בכל ע' כ"ז בגמ' מבוארים הדינים הללו ועי' כאן בלשון הר"מ הלכה ד' שכ' ואח"כ נוטל הכהן וכו' ומניפן ואח"כ הותר הנזיר לשתות יין ולטמא למתים וכו' ואם הביא קרבנותיו ולא גילח ראשו אין התגלחת מעכב אלא שותה ומטמא לערב משנזרק עליו אחד מן הדמים הותר וכו' מבואר בדבריו דאם לא גילח אינו שותה ולא מטמא באותו יום רק לערב והם דברים תמוהים כיון דאין התגלחת מעכב מאי חילוק יש לבין בו ביום ובין לערב שהוא יום אחר דתיכף כשנזרק עליו אחד מן הדמים הותר בכל ואין לדברים אלו הבנה כלל ועמד בזה התוי"ט פ"ח משנה ב' בד"ה ושותה וכו' ע"ש הסי"ת יזכיני שאבין דבריו כי כל דבריו בצדק כידוע וצ"ע. והנ' בהמות הללו והלחם אינו בא אלא מן החולין והאומר הריני נזיר ע"מ שאגלח ממעות מע"ש ה"ז נזיר וצריך לגלח מן החולין ואע"פ שאין התגלחת מעכב מצוה איכא אפי' זמן מרובה לאחר השלמת נזירות והבאת קרבנותיו מצוה עליו לגלח והגילוח צריך להיות בתער דוקא ולא כעין תער וכן אם גילח ונשאר שתי שערות לא קיים מצות גילוח וע"ל במ"ש בגילוח טומאה יתלמד לכאן. וז"ל הר"מ כאן בפ"ח הלכה ו' אף על פי שאין התגלחת מעכב עליו מצוה לגלח אפי' אחר זמן מרובה ונזיר שגילח שלא בתער או ששייר שני שערות לא עשה כלום ולא קיים מצות גילוח בין נזיר טהור וכו' וזה מבואר בש"ס והנה כיון דלא קיים מצות גילוח צריך לגלח עוד הפעם ככל נזיר דעובר על לאו דהקפה מ"מ גזה"כ הוא דתגלחת הנזיר דוחה הקפה כידוע א"כ כיון דלא קיים המצוה בגילוח זה מגלח פ"א. אח"ז כ' הר"מ אם גילח והניח ש"ש ואח"ז צמח ראשו כולו וחזר וגלחו עם השני שערות וכו' קיים מצות גילוח. והנה בגמ' דף מ"ב מבואר בעי אביי נזיר שגילח ושייר שני שערו' צמח ראשו וחזר וגילחן מהו וכו' ופי' המפרש והתוס' דאביי בעי אם חזר וגילח אותן הש"ש שנשתיירו לבד אם קיים מצות גילוח ע"י הצטרפות גילוח הראשון והש"ש שנשתיירו וגילח עכשיו א"ד כיון דעתה הראש מלא שערות ל"מ הגילוח של שני שערות ולא איפשטא האבעי'. ונראה דזה פשיטא להו דאם חזר וגילח כל הראש בודאי קיים מצות הגילוח דבראשונ' לא הי' מקיים ועתה מגלח כדינא ובאמת דין זה פשוט בתכלית הפשיטות והכ"מ מביא כאן דברי המפרש והתוס' דזה פשיט' ע"כ פוסק הר"מ כן. אך תמה אמאי השמיט הר"מ בעי' זו דחזר וגילחן לאותן השני שערות ותי' דממילא נשמע דדוקא אם גילח כל הראש כמ"ש הר"מ ואם גילח רק הש"ש לא קיים מצות גילוח כיון דכ' רק ד"ז דכל הראש קיים א"כ ממילא באותן הש"ש לא קיים ע"ש. ואני תמה על הכ"מ היאך יוכל לו' דדעת הר"מ דבכה"ג לא קיים א"כ בודאי צריך לגלח שנית ובאמת הוא אבעי' דלא איפשטא א"כ מספיקא אסור לגלח אם הוא איש דעביד הקפה כמבואר כ"פ דמספק אסור לעבד הקפה רק בנשים ועבדים דלא שייך הקפה א"כ ה"ל להר"מ להביא דזה הוי ספק ונדע דבאיש אסור לגלח מספק והאשה מחוייבת לגלח מספק וע"כ צ"ל דלא הי' הגרסא כן לפי שיטת הר"מ דהיא איבעי' רק דין שמביא בלא אבעי' וד"ז הי' מסתבר להר"מ כיון דאינו מבואר בש"ס להדי' לא קיים מצות גילוח בודאי אבל אם הי' גרסתו האבעי' בודאי היה מביא ד"ז והי' כותב שהוא ספק וממילא בנזיר אסור לגלח ובנזירה חובה לגלח וז"ב ודברי הכ"מ צ"ע. עוד מבואר בר"מ דאם הניח ש"ש ואח"ז נשרה אחת וגילח אחת אין כאן מצות גילוח והוא ג"כ אבעי' דרבא ואיפשט לי' דשער אין כאן מצות גילוח אין כאן וה"ק אע"פ ששער אין כאן מצות גילוח א"כ והוא בנזיר שם ובמ' ב"ק דק"ה מפורש יותר ע"ש. והנה זה איפשט ובודאי צריך לגלח עוד הפעם דאיפשט דלא קיים מצות גילוח כמו דגילח בלא תער והתוס' בב"ק כתבו מצות גילוח א"כ ואסור לשתות יין גלטמא למאן דס"ל גילוח מעכב דאחר ישתה וכו' אחר מעש' כולם א"כ לא קיים מצות גילוח אליבא דכ"ע וכו' היינו אף למ"ד אינו מעכב לא קיים המצוה וצריך לגלח לקיים המצו' כי עדיין לא קיים המצוה והמפרש פי' כאן בד"ה ה"ק מצות גילוח אין כאן וכו' ומיהו בדיעבד ש"ד עכ"ל וא"י כוונתו כיון דאיפשט דזה לא הוי תגלחת אם הסוגי' הוא אליבא דמ"ד מעכב בודאי מעכב כיון דלא גילח כדינו וסותר כמו שסובר התנא דס"ל דמעכב כמו שלא בתער ואי אליבא דמ"ד אינו מעכב א"כ אפי' בלא גילח כלל אינו מעכב ובודאי מחמת מצוה צריך לגלח וא"י כוונתו מ"ש בדיעבד שפיר דמי ע' היטב ותראה. והר"מ גבי גילח שלא בתער כ' לא עשה כלום ולא קיים מצות גילוח וכאן בנשרה וכו' כת' אין כאן מצות גילוח ודקדק הלח"מ דגבי שלא בתער כ' לא עשה כלום וגבי נשרה כת' אין כאן וכו' דסובר כרש"י דבדיעבד ש"ד ע"כ שלא בתער כ' לא עשה כלום דה"ז כאילו לא גילח כלל אבל בנשרה בדיעבד ש"ד. ואיני מבין כלל כיון דלדעת הר"מ אין התגלחת מעכבת רק לענין גילוח עוד הפעם והאין בדיעבד ש"ד דודאי צריך לגלח והאיך שייך כאן לכתחילה ודיעבד אם בדיעבד א"צ לגלח מאי הוי לכתחילה דברים הללו אינם מובנים כלל וע' בים"ש בב"ק שם ג"כ דבריו אינם מובנים לענ"ד וא"י להאריך. והנה הרהמ"ח במצוה זו מביא דברי הר"מ בפ"ז וכבר דקדקתי בהם אך בסוף מביא ד"ז דנשר אחת וגילח אחת גילוח יש כאן וקיים מצות גילוח ע' בדבריו וזה תמי' שנטה מהר"מ ומרש"י ותוס' שכולם כתבו דגילוח אין כאן ולא קיים המצוה ובודאי הי' לו גרסא אחרת דגילוח יש כאן מ"מ ה"ל להביא דעת הר"מ ונטה כאן מדעת הר"מ לגמרי וצ"ע דידוע שהרהמ"ח אינו נוטה מדעת הר"מ ובמקום שיש חולקים הרבה מביא דעתו ודעת החולקים וכאן רש"י ותוס' ס"ל כהר"מ ונטה מדעתם וצע"ג. וע' בר"מ פ"א מהלכות גזילה ובכ"מ ובלח"מ שם. ונרא' דהתגלחת שהוא לזמן מרובה מ"מ לכתחילה מצוה לגלח במקדש כמ"ש בתורה אך נראה דאין משליך שערו באש כיון דכבר הקריב הקרבנות א"כ אין לו עתה קרבן להשליך שערו תחת הדוד כ"נ. עוד יש דין לענין הקרבנות דכתבנו דצריכים להביא מן החולין ואפי' הותנה בפי' הלכה הוא בנזיר מפי הקבלה דאיש מגלח על נזירות אביו כיצד אם היה נזיר והפריש מעות סתומים לקרבנותיו ומת ואמר בנו הריני נזיר ע"מ שאביא קרבנותי ממעות שהפריש אבא לקרבנותיו ה"ז מביא המעות הללו לקרבנותיו וכן אם הי' נזיר בחיי אביו הוא ואביו והפריש אביו מעות סתומים ו[illegible] ואמר הבן הריני מגלח על מעות אבי ה"ז מביא קרבנותיו מהם ולא אמר יפלו המעות לנ[illegible] ובין שהי' האב נזיר לזמן והבן כ"ע או האב כ"ע והבן נזיר לזמן קלוב ה"ז מגלח על מעות אביו ודוק' בן אבל לא בת אע"פ במקום שאין בן דהיא יורשת מ"מ אין מגלחת דהלכה הוא דוקא בן ולא בת מכש"כ שאר יורשים רק הבן הוא גזה"כ דמגלח על מעות אביו. הי' לו בנים הרבה חולקים וכ"א מגלח על חלק א'. הי' בכור ופשוט יטול הבכור שני חלקים ומגלח על שני חלקים ודוק' מעות סתומים אבל מעות מפורשים אין הבן מגלח עליהם ויעש' בהם כמו שמבואר בר"מ פ"ט והדינים הללו מבוארים בר"מ פ"ח. אבל אביו נזיר טהור והוא נזיר טמא הוא ספק ואין הבן מגלח עליהם נזירות טומאה וכן אם אביו נזיר טמא והפריש מעות לנזירות טומאה אין הבן מגלח נזירות טהרה כי שני דינים אלו הם אבעי' דלא איפשט' בש"ס מבואר דאם האב נזיר טמא והפריש מעות לקרבנות וגם הבן טמא מגלח תגלחת טומאה על מעות האב ועבתו"ס שם בסוגי' שכתבו דאם אביו היה נזיר טמא וגילח ומנה בטהרה והפריש מעות לקרבנות טהרה הוא ג"כ בכלל אבעי' אם הבן מגלח נזירות טהרה ע"ש ובר"מ אינו נראה כן. והנה מעות הללו א"א ליתן במתנה כי הם הקדש רק גזה"כ לענין דהבנים יורשים ומגלחים עליהם כמו שמבואר כאן. ולכאורה יש להקשות על הא דמקשה בב"ב יכיר ל"ל שנאמן לו' בני בכורי הוא שיטול פ"ש הא בלא"ה אי בעי יהיב לי' במתנה. ובאמת כ"מ דנאמן בכה"ג דהניח מעות נזירות דבן הבכור מגלח על שני חלקים ול"ק אי בעי יהיב דמעות זה אינו יכול ליתן במתנה לגלח אחר רק יורש מגזה"כ ול"ע. וע"ל בפ' משפטים שהקשיתי ג"כ מעבד עברי ע"ש ולפמ"ש כאן נדחה מ"ש לעיל שם דגזה"כ הוא ואינו בתורת נחלות והרי חזינן כאן דהוי ג"כ גזה"כ ובכור נוטל פ"ש וע"ש ובאתי רק לעורר. ויש עוד הערות בענין נזירות רק אם אבוא להאריך צריך חיבור מיוחד על מצוה זו ואקוה לו ית' כי אשנה פרק זה ואוסיף עליו. תמו הלכות נזירות בעזהי"ת:

מצוה שע"ח שנצטוו הכהנים שיברכו את ישראל בכ"י

(א) שנצטוו הכהנים שיברכו ישראל בכל יום שנא' כה תברכו את בני ישראל אמור להם. משרשי המצוה שחפץ השי"ת בטובו הגדול לברך עמו ע"י המשרתים החונים תמיד בבית ה' וכל מחשבתם דבקה בעבודתו ונפשם קשורה ביראתו כל היום ובזכותם תחול הברכה עליהם ויתברכו כל מעשיהם ויהי נועם ה' עליהם ואל תתמה לאמור ולו חפץ השי"ת בברכתם יצו אתם את הברכה ואין צריך בברכת כהנים כי כבר הקדמתי לך פעמים רבות כי בכח הכשר מעשינו תחול הברכה עלינו כי ידו ב"ה פתוחה לכל שואל בהיותו מוכשר ומוכן לקבלת הטוב ועל כן כי בחר בנו מכל העמים ורצה שנזכה בטובו הזהירנו וצונו להכין מעשינו ולהכשיר נופינו במצותיו להיותינו ראוים אל הטוב גם צונו בטובו הגדול לבקש ממנו הברכה ושנשאל אותה על יד המשרתים הטהורים כי כל זה יהי' זכות לנפשינו מתוך כך נזכה בטובו. מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שאין הכהנים נושאים כפיהם אלא בעשרה והכהנים מן המנין וכיצד הי' נשיאות כפים בשעה שיגיע שליח ציבור לעבודה כלומר כשירצה להתחיל בברכת רצה כל הכהנים העומדים בבהכ"נ עולין לדוכן ופניהם למול ההיכל ואחוריהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופות על כפיהם עד שישלים שליח ציבור ברכת ההודאה ואח"כ מחזירין פניהם כלפי העם ופושטין אצבעותיהם ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהם ומתחילין יברכך ה' ושליח ציבור מקרא אותם מלה במלה שנא' אמור להם והם עונים אחריו בקול נאה וכשמשלימים פסוק ראשון כל העם עונין אמן. וכן בפסוק שני ושלישי וכשישלימו הג' פסוקים מתחיל שליח ציבור בשים שלום וכו' והכהנים מחזירים פניהם

מצוה שע"ח שנצטוו הכהנים לברך את ישראל

(א) **שנצטוו** הכהנים שיברכו את ישראל בכל יום שנא' כה תברכו את ב"י אמור וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ פי"ד וט"ו מהלכות תפלה ובטור א"ח ובש"ע סי' קכ"ח והרבה האריכו האחרונים ומה שנוהג בזמנינו ומבואר באחרונים אין להאריך וע"ש בס' פרמ"ג שחקר כמה חקירות בזה ומ"מ אכתוב קצת בקיצור בס"ד. מ"ע על הכהנים שיברכו את ישראל בכל יום ומבואר בדברי הר"מ והרהמ"ח פה דבשחרית ובמוסף ובנעילה וכו' חייבים. ונרא' דהמצוה הוא בכ"פ אימת שמברכין מקיימים מצוה ואם מברכי' כמה פעמים ביום מקיימים בכל ברכה מ"ע אך זה הוא כמו מצות ציצית דאם אין לו בגד בד' כנפות אינו עובר בעשה רק אינו מקיים ובלובש בלא ציצית עובר על מ"ע ה"נ דהמצוה בכל יום הוא עובר אם אינו מברך רק אם מברך פ"א אינו עובר עוד דהמצוה המחוייבת הוא רק בכל יום פ"א ומ"מ אם מברך בכל יום כמה פעמים מקיים מ"ע בכ"פ רק אינו עובר רק אם לא ברך כלל יום אחד וכמו מצות תפילין דבכל יום מחויב להניח תפילין ואם עבר יום אחד ולא הניח תפילין עבר על עשה ואם הניח פעם אחת ביום שוב לא עבר ומ"מ אם הניח תפילין כ"פ ביום מקיים בכל פעם מ"ע ובכל רגע שהתפילין עליו ה"נ כ"פ בכל יום מקיים מ"ע ואינו עובר

רק

פניהם כלפי הקודש וכופפין אצבעותיהם ועומדים שם בדוכן עד שיגמור ברכת שים שלום וחוזרין למקומן ומנהגנו היום שהכהנים אינם עולים לדוכן אלא עומדים לפני הארון ועושין כסדר שכתבנו וקודם שיחזירו פניהם לברך העם מברכים ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. וכל פינות שיהיו פונים כגון חזרת פניהם לציבור או להיכל יהיה לעולם דרך ימין וששה דברים מונעין מן הכהנים נשיאות כפים הלשון והמומים והעבירה וטומאת הידים והשני' והיין וביאור דברים אלה עם יתר פרטי המצוה הכל מבואר בפרק אחרון דמגילה ותענית ובשביעי ממסכת סוטה (א"ח סי' קכ"ח). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בכהנים כי עליהם מצוה זו לברך את ישראל ובשחרית ובמוסף ובנעילה חייבים לברכם אבל במנחה של כל יום אין שם נשיאות כפים מפני שבמנחה כבר סעדו כל אדם ויש שם חשש יין ושכור אסור בנשיאת כפים אפילו במנחת תענית נזרו ז"ל אטו מנחה של כל יום וכדפסק רב נחמן בפרק בתרא דתענית אבל אמרו שם אלא האידנא מאי טעמא פרסי ידייהו כהני במנחתא דתעניתא הואיל וסמוך לשקיעת החמה מצלי לה כתפילת נעילה דמיא :

מצוה שע"ט שנצטוו הכהנים שישאו הארון על הכתף

(א) שנצטוו הכהנים שישאו הארון על הכתף כשמוליכין אותו ישראל ממקום למקום שנאמר כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו וכתב הרמב"ם ז"ל אע"פ שמצוה זו באה ללוים בעת ההיא היה כלומר במדבר למיעוט מספר הכהנים בימים ההם ואולם הכהנים חייבים במצוה זו והם ישאוהו כמו שהתבאר בספר יהושע ובספר שמואל. והרמב"ן ז"ל כתב זה שאמר הרב שנעתקה המצוה לכהנים אינו אמת חלילה לנו שנא' שנשתנה שום מצוה בתורה שיהיו נפסלים הלוים ממשא הארון לעולם ויפה פירש. והלוים נשאוהו בימי דוד שנא' ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה' וכתוב וכל הלוים הנושאים את הארון וגו' אבל באמת כי הכהנים והלוים כולם כשרים במשא הארון מן התורה שכולם נקראו הלוים וכמו שכ' והכהנים הלוים. וכן כתוב ויתקדשו הכהנים והלוים להעלות את ארון אלהי ישראל כאשר צוה משה בדבר ה' בכתפות במוטות עליהם ואמרו בספרא והיכן צוה ולבני קהת לא נתן וכו' כי כולם נקראו בני קהת. ועוד כתב כי מה שאמר הרמב"ם ז"ל שהתבאר זה בס' יהושע ושמואל לא מצא הוא הביאור הזה אבל מצא בהיפך שהרי נא' שם ויצו את העם לאמר בראותכם את ברית ה' אלהים והכהנים והלוים נושאים אותו אבל האמת כמו שאמרנו שכל השבט כשר למשא הארון. ועוד שמפורש הוא הדבר במסכת סוטה שאמרו ז"ל כיצד עברו ישראל את הירדן בכל יום הלוים נושאים הארון והיום נשאו כהנים כלומר ביום עברם את הירדן נשאוהו הכהנים לבדם כי כן כתוב ויאמר יהושע אל הכהנים שאו את ארון הברית כדי להעשות הנס ע"י הכהנים שהם קודש קדשים בשבט.ולפי הדומה מה שאמר הר"מ במז"ל שמבואר הוא ביהושע שזה המקרא הוא ואינו ביאור הכרחי כלל כמו שבארנו וזה שנאמר בספר מלכים ויביאו את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קודש הקדשים גם זה אל יקשה עליך כי מפני שהלוים אינם נכנסים לבית קדשי הקדשים הכניסוהו הכהנים לבדם והעיקר לפי הדומה כדברי הרמב"ן ז"ל שכל השבט כשר למשא הארון וכמו שכתוב ויאמר וגו' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עוד עניינו שלא יצטרכו ישראל עוד לישא הארון ממקום למקום אבל אין הענין שאם יצטרכו לשאת אותו שלא ישאוהו הלוים וזה דבר ברור ונגלה לכל ומה שאמרו ז"ל מומין פוסלין בכהנים ואין שנים פוסלין בכהנים לא אמרו כן אלא בעבודת הכהונה שאין שנים פוסלין באותה עבודה אבל בעבודת המשא גם בכהנים פוסלין שנים כמו בלוים (הלכ' כלי מקדש פ"ב). משרשי המצוה לפי שכל עיקר כבודם של ישראל היא התורה שבה נבדלו משאר העמים ונעשו חלק הש"י על כן ראוי וכשר לשאת אותה בכתפי האנשים הנכבדים והמקודשים שבנו ואין צריך להאריך במובן לתנוקות של בית רבן. כל ענין מצוה זו מבואר בכתוב והוא שישאו הכהנים והלוים הארון בכתף בעת יצטרכו לנושאו ממקום למקום כגון בעת מלחמה או לשום דבר אחר ולא ישאוהו בעגלה על גבי בהמה וכבר שמו חכמים לדוד טועה בדבר שהתינוקות קוראין אותו בנשאו

רק אם עבר יום ולא בירך עבר על העשה וז"פ. ומ"ש הרהמ"ח דחייבים היינו מדרבנן דחז"ל תקנו בכל תפילות הללו ופשוט. ומבואר בטור וברחשונים בשם הירושלמי דאינו עובר רק כשקוראין אותו ע' בש"ע והיינו כמי אם קוראין אותו ואינו עולה עובר בעשה ואם אין קוראין אותו אינו עובר אבל אם עולה מקיים מצות עשה (רק אינו עובר) רק מדרבנן יש הרב' דברים שאינו עולה כמבואר הכל בטור ובש"ע ומבואר בטור דיש סוברין דוקא בשני כהנים עוברים אם קוראים אותם ובכהן אחד אינו עובר אף בקריאה ודעת הטור אינו כן אלא אף בכהן אחד עובר אם קראו אותו ע"ש וע' בה"ז ובפר"ח דדעתם דאפשר בכהן אחד עובר אף בלא קריאה ע' בס' פרמ"ג וע' בפר"ח שמביא דעת אחרונים דכהן אחד לא יברך ודחה ע"ש ולפמ"ש בכל הנהו אפי' דאין עוברים על כל פנים מקיים מ"ע וה"ל כתפילין כ"ז שמניחן מברך חוץ מה שאינם רשעים לעלות וע"ש דהתוס' סבירא להו דמדרבנן אחד עולה והיינו נ"כ שמחויב אבל לענין לקיים המצוה בכ"ע מקיים וזה ברור. וע"ש דעת התוס' דאם נ"כ פ"א ביום אינו עובר שוב באותו יום אפילו אם קראו אותו והוא בתוס' ר"ה בסוגי' דבל תוסיף והיינו נמי דאינו עובר ואי בעי לא מברך כמו שאין צריך להניח תפילין רק פ"א ביום אבל אם מקיים בכל פעם מצות עשה כמו תפילין שבכל פעם מקיים מצות עשה ומברך ה"נ חייב לברך כיון דמקיים מ"ע וכל זה פשוט. וע' בס' כתובה בפ"ב דכתובות שמביא בשם ס' חרדים דבשם דעל הכהנים מצות עשה לברך ה"נ מ"ע על ישראל להתברך מן הכהנים ע"ש א"כ אפשר דנשים ועבדים אין מחויבים במצוה ז לדעת הסוברים דאין נשיאות כפים בלילה אפשר מה"ת דההיקש ברכה לשירות הוא היקש גמור א"כ הו"ל מ"ע שהזמ"ג ונשים ועבדים פטורים אך בש"ס דילן מבואר בתענית דההיקש הוא רק אסמכת' א"כ מחויבים הנשים ג"כ כיון דמה"ת אין הזמ"ג והוי כמו תפלה ע' פ"ב דברכות (שוב מצאתי בריטב"א סוכה ד' ל"א ע"ב ד"ה מאי לאו כ' בא"ד דמצוה דכהני' הוא לבד ע"ש). וזר שבירך מבואר בש"ס דכתובות דעובר בעשה ופרש"י דכה תברכו אתם ולא זרים ולאו הבא מכלל עשה עשה ובתוס' בשבת כתבו לא ידע הר"י מאי איסור איכא בזר שעלה לדוכן ותמהו כולם הא מבואר דאיכ' עשה ועי' במג"א ובאחרונים מ"ש בזה ועיין במהרי"ט ח"ר שכ' דהעש' הוא דוקא במקדש שהיו מברכין בשם המפורש ואיכא עשה דאת ה' וכו' תירא עיין בסנהדרין וע' בס' כתובה ואין להאריך וכבר דברו מזה האחרונים עי' בדבריהם. וכבר ציירתי בח"ז כ"פ דמשכחת לה חליו כהן וחליו ישראל אם כן בכהאי גונא אם עולה לדוכן להסוברים דאין איסור בזה בודאי עולה לדוכן רק לפי שיטת הגמרא שלנו דזר עובר בעשה א"כ בודאי אינו עולה כי החצי חלק הכהן דמחויב בעשה האיך יכול לדחות העשה שהזר אינו עולה בקום ועשה הא אין עשה דוחה עשה אך אם נאמר דהזר עובר בלאו הבא מכלל עשה כמו שכתב רש"י בכתובות א"כ לשיטת הרשב"א מובא דבריו במנ"ל בהלכות נערה בתולה דעשה דוחה לאו הבא מכלל עשה מכש"כ דלאו ע"ש א"כ עולה לדוכן דהעשה דלד כהן דוחה הלאו הבא מכלל עשה דלד ישראל אע"פ דאינו בלד אחד דהלאו הוא מלד ישראל והעשה מלד כהן מכל מקום דוחה עיין בס' פ"א במסכת ר"ה ובחגיגה. אך לפי דברי המרי"ט דבמקדש עוברי' בעשה דאת ד' וכו' א"כ ה"ל עשה גמור' א"כ א"י לעלות במקדש דאין עשה דלד הכהנים דוחה עשה דאת וכו' דהוי עשה ולא לאו הבא מכלל עשה אך אפשר לומר דזה דאסור בשם המפורש מחמת את ד' וכו' דכל זה יקר ועילוי לשמו הקדוש אך במקום שהוא מצוה הוא יקר וכבוד להזכיר שמו הקדוש כמו בנשיאת כפים ובבהמ"ק א"כ כיון דעל כל פנים בחליו כהן דמצוה על חלק זה להזכיר השם אם כן גם על חלק הזרות אינו איסור כיון דעושה לשם מצו' ומצוה ע"ז בחלק הכהן א"כ אינו עובר כלל אף בחלק הזרות ועולה אף בבהמ"ק ובאתי רק לעורר. וטומטום שהוא ספק איש ספק אשה אם נאמר בזר אין איסור לעלות לדוכן בודאי צריך לעלות כי הוא ספק תורה ולענין הברכה אשר קדשנו וכו' תלוי בפלוגתת הר"מ והראשונים והדברים עתיקים. אך אם נא' דזר העולה עובר בעשה ואשה הוי כזר א"כ מוטב שלא יעלה ולבטל בשוא"ת משיעל' ויבטל מצות עשה בקום ועשה דלמא הוא אשה ועובר בעש' וע' בפר"ד. ובשעה"מ פלפל אם אשה בכלל זר או מחמת בני אהרן ולא בנות אהרן לענין עבודה וכאן אינו כ"מ הן זרים והן בנות אהרן הוי לאו הבא מכלל עשה מכה תברכו וכו' וכתו' דבר אל אהרן ואל בניו כו' ממעט בנות ואין להאריך. ואנדרוגינוס לשיטת הר"מ דהוי ספק ג"כ הדין כמו בטומטום אך לדעת הראב"ד בהלכו' שופר דהוי חצי זכר וחצי נקבה הו"ל כמ"ש בח"כ ובחצי ישראל לעיל. וע' בס' פרמ"ג שחקר שם באריכות דברי' דפוסלים מן התורה בנ"כ לדעת הר"מ מחמת הלימוד כה וכו' ודברי' הפוסלים מחמת היקש ברכה לשירות דזה הוי מדרבנן כפי שמבואר בתענית וגם יש סברא דהיקש ברכה לשירות מה"ת אפשר במקדש דכתיב לשרתו ולברך בשמו היינו שם המיוחד ב"ה וקיימתי מסברתי דנפשאי ע"ש הכל באריכות. ועבתו"ס בשם הירושלמי דכהן אסו' לטמא מחמת נ"כ דטומאה ה"ל עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ולשיטת הראב"ד שהבאנו לעיל דהאידנא כיון דכולנו ט"מ אינו עובר בטימאה א"כ נ"כ דוחה ע' הכל בפרמ"ג ובמצוה זו הפסקתי הרבה ע"כ אני מקצר והשי"ת יגמור לשנות פרק זה ואוסיף עליו בעזהש"י וע' בס' נו"ב מה"ק סי' ה'. ומ"ש הרהמ"ח בנוסח הברכה אשר קדשנו במצותיו וכו' טעות המעתיק וצ"ל אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו וכו' כמו שכתב בר"מ :

מצוה שע"ט שישאו הכהנים הארון על הכתף

(א) **שנצטוו** הכהני' שישאו הארון על הכתף כשמוליכין וכו' שנאמר כי עבודת הקודש עליהם בכתף וכו' מצוה זו מבואר בר"מ פ"ב מהלכות כלי המקדש הל' י"ב ומה שהביא הרב המחבר פלוגתת הר"מ והרמב"ן אם דוקא הכהנים נושאים או גם הלוים כשרים עיין בעיקר ג' בסמ"ק לרבינו מבואר שם דבריהם באריכות ולדברי הרמב"ן יש עוד ל"ת דיותר מבן חמשים שנה אסור לשאת דכתי' ולא יעבוד וכו' ע' באריכות שם וכאן בר"מ סתם הדברים בעת שמוליכין וכו' ולא כ' דוקא הכהנים. והנה לשון הר"מ בעת שמוליכין הארון וכן לשון הרהמ"ח וגם בשרשי המצוה כי כל עיקר כבודנו היא התוה"ק. ואני איני מבין כיון דילפינן מפסוק כי עבודת הקודש עליה' בכתף ישאו הנאמר בבני קהת ועבודת בני קהת מבואר בפ' במדבר דהמנורה והשלחן והמזבח הזהב הכל היה עבודת בני קהת והיו צריכים לשאת ולא היו מוליכין בעגלות כדכתיב ולבני קהת לא נתן וכו' כי וגו' א"כ מ"ש דנקטו ארון ה"ה שלחן

שלחן ומנורה וכו' הכלל כל שהוא מעבודת בני קהת היה מ"ע לישא בידים ולא על עגלות ול"ע ואפשר מדברי קבלה הוא ול"ע כי לפי המבואר בתורה כל עבודת ב"ק היו נושאים בידים ולא על עגלות ול"ע :

חסלת פרשת נשא ובעזהש"י נתחיל פרשת בהעלותך

בנשאו את הארון על העגלה. ונוהגת מצוה זו בזמן שהישראל על אדמתן כי אז היו צריכין לשאת ארון ברית ה' מפני מלחמה או כאשר יצוה מלכם אבל עכשיו בעונותינו אין לנו מלך ולא ארון לשאת בשום מקום ומצוה זו מוטלת על שבט לוי ועל שאר ישראל שיסכימו על ידם. וזה שנהגו בגליות היום להוציא ספר תורה לקראת מלכי האומות אין זה בחיוב מצוה זו כלל שבל ב"י רשאים לישא אותו. ואם מדרך כבוד התורה יבחרו גם היום שישאו מבני לוי תבא עליהם ברכה :

פ' בהעלותך יש בה ה' מצות. ג' מצות עשה. ושתים מצות ל"ת

מצוה ש"פ לעשות פסח שני בי"ד באייר

(א) שיעשה פסח שני בי"ד באייר כל מי שלא יכול לעשות פסח ראשון בי"ד בניסן כגון מחמת טומאה או שהיה בדרך רחוקה שנא' בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו. ועוד הורונו חכמים ז"ל דלאו דוקא טומא' וריחוק הדרך לבד אלא כל שוגג או נאנס או אפי' הזיד ולא הקריב בראשון מקריב בשני. משרשי המצוה לפי שמצות הפסח הוא אות חזק וברור לכל רואי השמש בחדוש העולם כי אז בעת ההיא עשה עמנו הקב"ה ניסים ונפלאות גדולות ושינה הטבע שבעול' לעיני עמים רבים וראו כל עמי הארץ כי השגחתו ויכלתו בתחתונים ואז בעת ההיא האמינו הכל ויאמינו כל הבאים אחריהם לעולם באמת כי הוא ב"ה ברא העולם יש מאין בעת שרצה והוא העת הידוע ואע"פ שבריאת היש מן האין הוא דבר נמנע מדרך הטבע כי כמו כן נמנע לבקיעת מצולות ים עד עבור בתוכו עם כבד ביבשה וישובו למקומן ולהחיות עם גדול ורב ארבעים שנה מלחם היורד מן השמים יום יום. ויתר האותות והמופתים שעשה לנו בעת ההיא שכלן נתחדשו בהיפך הטבעים וענין חדוש העולם הוא העמוד החזק באמונתינו ובתורתינו כי למאמיני הקדמות אין להם תורה וחלק לעולם הבא עם ישראל וידוע הדבר אין להאריך במפורסם. ע"כ היה מרצונו ב"ה לזכות במצוה זו הנכבדת כל איש ישראל ואל יעכבוהו אונס וריחוק מקום מעשותה כ"א יקרהו עון שנאנס בחודש הראשון ולא זכה בה עם הקודמים יעשה אותה בחודש השני ולפי שהוא יסוד גדול בדת הגיע החיוב ג"כ אף על הגר שנתגייר בין פסח ראשון ושני. וכן קטן שהגדיל בין שני הפסחים שחייבים לעשו' פסח שני. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל בפסחים פרק מי שהי' טמא מה בין ראשון לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית והשני אינו נוהג אלא יום אחד ואין שם יו"ט ואיסור מלאכ' והראשון טעון הלל באכילתו והשני אינו טעון הלל באכילתו וזה וזה טעונין הלל בעשייתו ושניהם נאכלין צלי על מצות ומרורים שבפירוש נא' בכתו' כן ושניהם דוחין את השבת ובשניהם אין מותירין ולא שוברין עצם שבפי' הזהיר הכתוב גם בזה בלא תותירו ועצם לא ישברו בו. ואם תשאל בני ולמה לא ישוו שניה' בכל דבר שהרי בפי' נא' כאן בפסח שני ככל חקת הפסח יעשו אותו. דע כי כבר עוררו חכמים ז"ל בזה וביארו בפרק מי שהיה טמא שבמצות שבגופו של פסח הכתוב מדבר כגון לאוכלו על מצות ומרורים ושלא להשאיר

מצוה ש"פ לעשות פסח שני בי"ד באייר

(א) שיעשה פסח בי"ד באייר כל מי שלא יכול לעשות פסח ראשון וכו' שנאמר בחודש השני וכו' יעשו אותו וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ פ"ה מהלכות ק"פ ומפוזרים עד סוף הלכה ואכתוב בקיצור כדרכי בעזהש"י. מי שלא היה יכול לעשות בראשון יעשה בשני וזמן שחיטת השני כמו הראשון בין הערבים וג"כ מן הכבשים ומעזים זכר תמים בן שנה ומבואר בר"מ פ"א דזמן שחיטת פסח ראשון הוא לכתחילה אחר תמיד של בה"ע ובפ"ש לא ביאר והתוס' ביומא דף כ"ט ע"ב נסתפקו בזה דאפשר בפסח שני כיון דלא כתיב בערב ובה"ע הוא קודם לתמיד של בה"ע וע' בתוס' פ' התכלת ומובא במנ"ל כאן פ"א ועיין בשו"ת ח"ן סי' קנ"א שלא הביא דברי התוס' הללו וע' בשעה"מ כאן פ"ג שעמד עליו ומ"מ אני לך. וע"ל במצוה ז' כתבתי דמבואר בש"ס דפסחים דף צ"ו דפ"ר טעון ביקור ד' ימים ופ"ש אינו טעון ביקור והר"מ לא כת' דין ביקור אף בפ"ר ע"ש. וג"כ מבואר בתוספתא מובא בתוס' דף צ"ה שם בד"ה זה וכו' דפ"ר נשחט בג' כיתות והיינו לכתחילה ע' בר"מ פ"א מהלכות ק"פ ופ"ש אינו צריך ג' כתות והר"מ אינו מביא ד"ז דפ"ש אינו צריך ג"כ ול"ע על שהשמיט זה וכבר כתבתי בגליון על הר"מ שלי. ומי עושה פסח שני אם לא עשה הראשון או מחמת שהי' טמא או בדרך רחוקה או שוגג או אונס ואפי' הי' מזיד ולא עשה הראשון מקריב בשני ודעת הר"מ דאם הי' שוגג או אונס בראשון והזיד ולא הקריב בשני א"כ כרבי דס"ל הכי ור' נתן ור' חנינא בן עקביא פליגי וסוברים דאם הי' שוגג או אונס בראשון אף שהזיד בשני פטור מכרת והראב"ד פוסק כוותי' דרבים נינהו וע' בכ"מ מה שהאריך בזה והרהמ"ח מביא פלוגתת התנאים בש"ס נראה דלא ברירא ליה כשיטת הר"מ מדלא הביאו ולא מביא שום הכרעה בזה. והר"מ חילק דוקא אם הי' שוגג או אונס בראשון והזיד בשני א"כ אבל אם היה טמא או בד"ר בראשון אע"פ שהזיד בשני פטור מכרת והראב"ד השיג עליו דסותר דבריו דמ"ש שגג בראשון או טמא וכו' וע' בכ"מ מה שתירץ ובלח"מ והכי דנסתלק' השגת הראב"ד מ"מ דברי הר"מ מש"ס דשם דף צ"ב ע"ב דמקשה היכא קאי הם תמוהים ועיין בלל"ח ואין כ"מ להאריך. ואם הזיד בשניה' בודאי ח"כ ואם הזיד בראשון אף דשגג או נאנס בשני ח"כ דעיקר חיוב על הראשון כרבי דס"ל כן ע' בר"מ ובש"ס. ונשים ועבדים אם חייבים בפסח שני ז"ל הר"מ פ"ה הל' ח' נשים שנדחו לפ"ש בין מפני האונס ושגגה בין מפני הטומאה וד"ר הרי פ"ש להם רשות רצו שוחטין רצו אין שוחטין לפיכך אין שוחטין עליה' בפ"ע בשבת בפ"ש עכ"ל והוא פלוגתא בגמ' דף צ"א אי פ"ש רשות ומבואר שם דר"א סובר כר"י דפ"ש רשות ואי רשות אין דוחה שבת בפ"ע. והנה בש"ס בפלוגת' שם מבואר מאן דסובר פ"ש רשות אפי' בחול אין שוחטין עליהם בפ"ע רק עושין אותן טפילה לאנשים והר"מ פ"ב פוסק דעושין חבורה שכולה נשים אפי' בפ"ש כר' יוסי א"כ ס"ל דהם חובה והאיך פ' כאן דהוי רשות ואין דוחה שבת ועמד בזה הכ"מ ותי' לענין דעושין בפ"ע פוסק כר"י דהל' כותי' ולענין דחיית שבת פוסק כר"י דר"א ס"ל כותי'. וע' בלח"מ שדחה תירוצו והניח בצ"ע דודאי תלוי זב"ז דאם שוחטים עליהם בפני עצמם הוי חובה ודוחה שבת ע"ש. והרהמ"ח כתב כדברי הר"מ ונראה דל"ד כ' הר"מ נשים שנדחו וכו' מפני השגגה וכו' ה"ה אם לא עשו במזיד הראשון אע"פ דח"כ על הראשון מ"מ אין שוחטים עליהם בפ"ע בשב' וה"ל כנאנס בשני וח"כ על הראשון ומשום לפטור מכרת א"י לחלל שבת דהתורה לא גזרה עליהם מלות פ"ש כלל בשום פנים רק שהתורה נתנה להם רשות ובמקום בא"י אינם עושים וחייבים על הראשון בלבד חייבים אם לא תיקנו בשני. גם זה נראה פשוט בנשים דהזידו בראשון מ"מ אם עשו את השני אף דהוא רק רשות מ"מ כיון דהתורה נתנה להם רשות הוי תיקון בשני ונפטרו מכרת אף בהזידו בראשון כמו אנשים לשיטת הר"מ כנ"פ. ומכש"כ אם נא' דהוי חובה רק לענין שבת אינו דוחה בודאי נפטרו בפ"ש וברור. וד"ז שפסק הר"מ שאם הזיד בראשון ועשה השני א"ח כרת אין כן דעת רש"י עיין פ' מי שהי' ואכ"מ להאריך. והנה הטמאים שאין יכולים לעשות פ"ר ונדחים לשני היינו אותם הטמאים שא"י לאכול הפסח בערב דהוא תוך זמן טומאתם או שצריך להביא כפרה למחר והו"ל מח"כ אבל טמא שרץ ונבילה או זב בעל שתי ראיות ביום השביעי שהוא ערב פסח אם טבלו הטמאים הללו אף ע"פ שהם טב"י דצריכים הע"ש מ"מ שוחטים וזורקים עליהם ובערב לאחר הע"ש יאכלו הפסח אבל קודם שטבלו אע"פ שיכולים לטבול היום ויערב שמשם מ"מ אין שוחטים וזורקים עליהם ואפי' שחטו וזרקו קודם טבילה אינו עולה והכל מגזה"כ והוא מבואר בר"מ פ"ו. אך הר"מ והראב"ד מחולקים בטמא מת בשביעי שלו והי' טומאה שהנזיר מגלח דעת הר"מ אע"פ שטבל והזה עליו ואינו אלא טב"י מ"מ נדחה ואין שוחטין עליו דכתיב גבי האנשים אשר היו טמאים לנפש ולא יכלו וכו' ביום ההוא ודרשינן דדיק' ביום ההוא לא יכלו לעשות דהי' חל שביעי שלהם בע"פ ואמר רחמנא ידחו ולמה לא טבלו ע"כ אפי' טב"י דט"מ אין שוחטים ונדחו. ודוקא בטומאה שהנזיר מגלח עלי' אבל בטומאה שאין הנזיר מגלח עלי' סובר הר"מ ג"כ דעל טב"י שוחטין וזורקין והראב"ד חולק וסובר דאף בט"מ סו"ז על טב"י אף שהנזיר מגלח עליהם והאנשים הללו שחטו וזרקו עליהם קודם טבילה ע"כ לא עלה להם וב"כ עברה זמן השחיטה ע"כ לא עשו פ"ר. ודעת התוס' דבאמת האנשים הללו היו עושים הפסח כי מרע"ה אמר להם כן דיטבלו ויעשו הפסח והם שאלו קודם ע' בדבריהם וע' בכ"מ ובלח"מ ובמנ"ל מה שפלפלו בזה. וע' בספ"י בסוכה מה שהקשה דלפ"ז לא מוכח דעוסקים במצוה פטור ממצוה דמוכחינן מהנהו אנשים שנטמאו כיון דבאמת היו עושים הפסח ע"ש בפ"ב בסוגי' דעוסק במצוה ועיין בלל"ח ובס' שעה"מ שפלפלו הרב' בעניינים אלו ואין דרכי להאריך במה שכבר פלפלו גדולי עולם ומ"מ אני לך. וזב בעל שתי ראיות וכן ש"י כנגד יום לאחר הטבילה ושחטו וזרקו עליהם ואח"כ ראי' אעפ"י דסותרים למפרע מ"מ פטורים מפ"ש והוא בש"ס ומבואר בר"מ. וכן מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור ונודע לו אח"כ שנטמא קודם בטומא' התהום אינו חייב בפ"ש ויש דינים בטומאת התהום ע' בר"מ כאן בפ"ו. ומי שהוא מח"כ ביום הי"ד היינו ער"פ מותר להביא קרבנותיו לב"ד כדי שלא יפשע ושוחטין וזורקין עליו ויש כמה דברים שמדרבנן אין שוחטין עליו בראשון ונדחה לפ"ש עי' בר"מ. ואותם הטמאי' שהיו יכולים לתקן עצמן כגון טמא שרץ וכדומה שהיו יכולים לטבול בע"פ ולשחוט עליהם או ערל ולא טבלו ולא שחטו עליהם דינם כמזידים בראשון ואם לא עשו את השני אעפ"י שהי' בשגגה או באונס מ"מ ח"כ דהו"ל הזיד בראשון ושגג בשני דחייב כן מבואר בש"ס ובר"מ כאן. ונראה פשוט אם הי' אנוס שלא הי' יכול לטבול או שלא הי' לו מקוה או הי' שוגג הו"ל ג"כ כאלו שגג בראשון וחייב אם הזיד על השני ולא הוי כטמא לשיטת הר"מ דפטור אף בהזיד בשני אלא הוי כשוגג וכאונס הכלל כל שהי' יכול ליטהר בער"פ לא הוי כטמא אלא אם הי' מזיד דינו כמזיד בראשון ואם הי' שוגג דינו כמו שוגג בראשון ולא הוי דין טמא בראשון רק בא"א ליטהר בראשון וז"פ וע' ברש"י דף ס"ט ע"א ד"ה עונש וכו' כת' דערל שלא מל ח"כ בשביל שהי' ראוי לתקן משש שעות ולמעלה דהוא זמן שחיטת הפסח וכו' ומקמי הכי וכו' מבואר בדבריו דלא נקרא מזיד בהי' יכול לטבול ולמול רק אם הי' יכול לטבול ולמול בזמן שחיטת הפסח אבל אם בזמן שחיטה לא היה יכול אף שהי' יסל קודם לא נקרא מזיד וכן אפשר לפרש בר"מ אע"פ שסתם דטמא שהי' יכול לטבול בפ"ר היינו ג"כ בזמן שחיטה אבל אם הי' יכול לטבול ולמול קודם ובזמן השחיטה לא הי' יכול לטבול נראה דאין זה מזיד אלא שוגג ואונס ואם שגג

להשאיר ממנו ושלא לשבור בו עצם וכמו שפירשנו. ולמדנו לו' כן מאשר פי' הכתו' כאן בפסח שני קצת מדיניו ואלו הי' שוה לגמרי עם הראשון יאמר ככל חקת הפסח וגו' ודיו וכן אמרו מה שבירת עצם מיוחד שבגופו אף כל וכו'. וכן מענין המצוה מה שאמרו ג"כ שהטמא שנדחה לפסח שני הוא מי שנטמא בטומא' חמורה המעכבתו מלאכול הפסח כגון זבים וזבות נדות ויולדות ובועלי נדות וכן טמא מת שנטמא בטומא' מן המת שהנזיר מגלח עלי' וכמו שפרשנו בסדר נשא. אבל אם היה טמא בשאר טומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליה. וכן אם נגע בנבילה ובשרץ וכיוצא בהם ואפי' ביום ארבעה עשר הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר טביל' ולערב כשיעריב שמשו אוכל פסחו. וכן מענין המצוה מה שאמרו ז"ל שם בפרק מי שהי' טמא על דרך ההלכ' המקויימת שדרך רחוק' תקרא כל שהוא רחוק מחומות ירושלים ט"ו מילין אבל פחות מיכן אינו נקרא דרך רחוקה ויתר פרטיה במס' פסחים (הלכות קרבן פסח פ"ה). ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים בתורת חיוב ובנקבות בתורת רשות שכן הורונו ז"ל שנשים שנדחו לפסח שני מפני טומאה או מפני אחד מהדברים שזכרנו שעשיית הפסח שני להן רשות רצו שוחטין רצו לא שוחטין ומן הטעם הזה אין שוחטין עליהן בפ"ע בשבת והאיש העובר על זה והזיד ובטל עשה זה ולא הקריב פסח שני כשנאנס ולא יכול להקריב פסח ראשון חייב כרת זהו דעת רבי במשנ' אבל ר' נתן ורבי חנינא ור' עקיבא פוטרין אותו מן הכרת מכיון שלא הזיד בראשון. ואצ"ל שאם הזיד ובטל הראשון ובטל גם השני בין בזדון בין בשגגה שחייב כרת לדברי הכל מכיון שהזיד ולא הקריב את קרבן ה' במועדו. וזאת היא אחת משתי מ"ע שבתורה שמתחייבין עלי' כרת כמו שאמרנו בסדר בא אל פרעה:

שכל

שגג בשני ג"כ פטור אע"פ דבראשון הי' יכול לתקן עצמו מ"מ קודם זמן שחיטה לא רמי' חיוב עליו אלא בזמן שחיטה ואז הו"ל שוגג הכלל דעיקר תלוי בזמן החיוב כנ"ל אע"פ שהר"מ סתם הדבר. ואם בתחלת השעה שעות היה בדעתו לתקן עלמו והי' שהות עד סוף הזמן להקן עלמו ובסוף השעות אירע אונס או (שוגג) [שכח] אי הוי מזיד או שוגג ע' בש"ע או"ח סי' ק"ח ובמג"א שם ותלמד לכאן ובאתי רק לעורר. ואיזה דרך רחוקה ט"ו מיל חוץ לחומת ירושלים וז"ל הר"מ מי שהיה בינו ובין ירושלים יום י"ד עם עליית השמש ט"ו מיל או יותר ה"ז דרך רחוקה הי' בינו ובינ' פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חלות כשיהלך ברגליו בנחת וכו' ועי' בכ"מ דהר"מ פסק כעולא שם בסוגי' דף צ"ג וע' בס' בה"ז בסוף מנחות ויש חילוק גדול בין פרש"י שם ובין פי' הר"מ דרש"י פי' דעולא סובר דאם הוא בחלות היום רחוק ט"ו מילין א"כ א"י להגיע לירושלים כ"ז שחיטה דט"ו מילין הוא מחלות עד שק"ה ואחר שק"ה דם נפסל ע"כ ה"ל דרך רחוקה. והר"מ ס"ל אם הוא בבוקר בעליית השמש רחוק ט"ו מילין א"כ א"י להגיע בחלות תחילת זמן שחיטה הו"ל דרך רחוק' וע' בס' בה"ז שכ' שלא מלא חבר לפירוש הר"מ. והרהמ"ח סתם וכ' דד"ר הוי אם רחוק ט"ו מיל ולא כתב בעליית השמש נראה קלת דלא ס"ל כהר"מ דה"ל לכתוב דדבר זה הוא חידוש לשיטת הר"מ. ומבואר בש"ס דף צ"ב פלוגתא אם שחטו וזרקו על מי שהי' בדרך רחוקה בפ"ר ר"נ סובר דהורלה ופטור מפסח שני ור"ש סובר דלא הורלה דד"ר מידחא דחי רחמנא וכו' והלכה כר"ש באיסורי

ורס"י פי' ששחטו וכו' ולערב יבוא מכל מקום בדרך רחוקה הוא כו' ורס"י לשיטתו דזה הוי דר"ר כל שאינו יכול לכנוס בשעת שחיטה כמו שכתבתי לעיל ועי"ש ברס"י בד"ר שהיה ספק בידו לעשות שלוחים ומכל מקום רחמנא דחי'. ונראה דלאו דוקא אפילו בא בעלמו במרולה על סוסים בתוך זמן שחיטה מכל מקום כיון שהי' בתחילת זמן שחיטה רחוק אם מהלך בנחת הוי ליה בדרך רחוקה דגזרה התורה דאינו עושה פ"ר כמו טמא ורחמנא דחי' אם כן לא מהני עשייתו אפילו בא בעלמו דמה לי הוא ומה לי שלוחו והר"מ כאן פ' ד"ז כר"ש. והנה לפי שיטת הר"נ דדרך רחוקה הוי אם הוא בער"פ בעליית השמש רחוק חמשה עשר מיל דא"י ליכנס בתחילת שחיטה אם כן ג"כ נרא' אפי' בא במרולה קודס חלות אינו עושה הפסח ואפי' עשה לא הורלה כיון דלדעתו זה הוי ד"ר וד"ר רחמנא דחי' וד"ר הוי כל שא"י להגיע בנחת לכל מר כדאית ליה כמבואר בר"מ כאן. ומ"מ ד"ז ל"ע כיון דהוא בעזרה קודם זמן שחיטה למה לא ישחט אך כיון דדעת הר"מ דזה הוי ד"ר א"כ כך גזה"כ וכבר כתבתי בשם ס' בה"ז דשיטת הר"מ הוא חידוש וא"כ לדעתו ודאי הדין כך כמ"ש. ואם היה בתוך ט"ו מיל אינו בדרך רחוקה אף שלא הי' יכול לבוא בירושלים בזמן הקרבן כי עיכבוהו הבהמות בדחקם או שהי' חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבן ה"ז אנוס ואינו בדרך רחוק'. וכ"מ לשיטת הר"מ אם בכה"ג הזיד ולא הקריב בשני ח"כ דשגג בראשון והזיד בב' ח"כ אבל ד"ר בראשון אע"פ שהזיד בב' פטור מכרת כמ"ש לעיל וזה לא הוי בד"ר רק אנוס כיון דהיה קרוב לירושלים רק היה לו עיכוב ע' בכ"מ. והנה הנידחים לפ"ש הוא דוקא מיעוט הקהל אבל מחלה ומכש"כ רוב הקהל אין עושין פ"ש וזה גזה"כ. והנה אם היה רוב הקהל טמאים בראשון במת הכל עושין פ"ר אף הטהורים יעשו בטומא' שנא' ויהי אנשים וכו' יחידים נדחו ואין ליבור נדחים רק עושין בטומאה כי טומאה דחוי' בליבור והר"מ כ' כאן ודבר זה הוא רק בט"מ לבד נראה דכל טומאות אפי' מגע בשרץ ובנבילה אין נדחה הטומאה וכן כתב בפ"ד מהלכות ב"מ להדיא דדוקא ט"מ נדחה בליבור ולא טומאת שרץ וכאן בסוף הפרק לענין אכילה מבואר בדבריו דנדחה הטומא' לכל טומאת מגע רק בטומא' היולאה מגוף לא נדחה כגון זבים וכו' ועמד בזה המנ"ל וע' בס' שעה"מ מה שפלפל בזה ובלל"ח דף ל' ואין להאריך במה שהאריכו האחרונים ובאתי רק להזכיר. הי' מחלה טהורים ומחלה טמאים הללו עושין לעלמן בטהר' והללו עושין לעלמן בטומא' ואם היו הטמאים עודפין על הטהורים אפי' א' עושים כולם בטומא' דאף יחיד מכריע ואם היו הטהורים עודפים אחד הטמאים עושים השני כדין מיעוט הי' אנשים מחלה טהורים ומחלה טמאים בפ"ר וכשאתה מונה נשים ג"כ הרוב טהורים הטהורים עושים את הראשון והטמאים אין עושים את הראשון דה"ל מיעוט כיון דנשים בראשון חובה ומיעוט אין עושים את הראשון בטומאה ואין עושים את השני ג"כ כיון דנשים בשני רשות לא נמנו הנשים והו"ל מחלה ומחלה אין עושים את השני. וז"פ אם הנשים בראשון היו טמאים וע"י הי' הרוב טמאים בודאי יעשו הכל בטומאה דה"ל רוב טמאים כיון דנשים בראשון חובה וז"פ. וגם פשוט דחש"ו אינם נמנים כלל לאו לענין רוב טהורים או להיפוך כיון דאין חייבים בפ"ר כלל אף דבקטן דעת הר"מ בפ"ז שאם שחטו

עליו בפ"ר נפטר כמבואר לקמן בס"ד מ"מ אינו בר חיובא בודאי אינו נמנה כלל כנ"ב. הי' רובם זבים וכו' ומיעוט ט"מ הרוב אינם עושים פסח כלל דבראשון לא עבדי דלא נדחה ט"ז וכו' ובשני אין עושים דרובא אינם עושים השני אך המיעוט ט"מ גם כן אינן עושים פסח כלל בראשון לא עבדי דהו"ל מיעוט ומיעוט ט"מ אינן עושים בראשון ואין עושין השני דאין המיעוט עושים השני רק אם עשו רוב הקהל את הראשון וכאן שלא עשו רוב הקהל את הראשון אינם עושים את השני. הי' רוב הקהל ט"מ בראשון ומעוט זבים וכו' הט"מ עושים את הראשון דלט"מ נדחה בליבור אבל הזבים אינן עושין את הראשון דט"ז לא נדחה כלל וג"כ אין עושים את השני שאין עושים פסח שני אלא אם נעשה פסח ראשון בטהרה אבל אם נעשה פסח ראשון בטומאה אין שם פסח שני כלל וכ"ז מבואר בש"ס ובר"מ. הי' שליש הקהל טהורים ושליש זבים ושליש ט"מ הדין כך הטהורים עושים את הראשון דלא נגררו בתר רובא טמאים דהדין דיעשו בטומאה כמ"ש לעיל דכאן יש שליש זבים דאין עושים בטומאה והזבים אינם עושים את הראשון דט"ז לא נדחה וגם את השני אין עושים כיון דרוב הקהל לא עשו הראשון והט"מ גם כן אינם עושים את הראשון דה"ל מיעוטא לגבי טהורים וזבים ובשני לא יעשו כיון שרוב הקהל לא עשו את הראשון רק מיעוט הטהורים ובכה"ג דאין רוב הקהל עושים את הראשון אין כאן שני כמ"ש לעיל. ואם הי' הרוב זבים וכו' ומיעוט טהורים הטהורים את הראשון כי הטהורים אינן נדחין מפסח ראשון רק ברוב ט"מ עושים ג"כ בטומאה אבל אינן נדחים

בשום פעם והטמאים אין עושים השני גם כן כיון דלא עשו רוב את הראשון רק מיעוט אין כאן פסח שני וגם רוב אפי' מחלה אינן עושים פסח שני כמ"ש וז"פ. וקל"ע בלשון הר"מ בד"ז דשליש שכתב דהט"מ אינם עושים השני כיון דלא עשו רוב הליבור בראשון דדין זה הוא בש"ס מימרא דר' מני בר פטיש וסם מבואר הטעם דאין הט"מ עושים את השני דמלטרפים השליש זבים עם השליש ט"מ והו"ל רובא ורובא אין עושין השני ולמה כתב הר"מ טעם אחר. אך באמת דבר גדול השמיענו הר"מ ע' בלל"ח שם שהקשה שם על רב מני בר פטיש וכ' דר' מני סובר דוקא אם באו הזבים לירושלים בפ"ש הו"ל רובא אבל אם לא באו הזבים לירושלים בפ"ש לא ילטרפו ועושים הט"מ בשני אך לרב מחמת דלא עבדי בליבור בראשון אין עושין בשום ענין ע"ש. והנה הר"מ פוסק כרב דאם לא עבדו ליבור בראשון אין עושין בשני וכו' כמ"ש לעיל ע"כ נקיט הכא ג"כ טעם דרב דנ"מ אפי' אם לא באו הזבים כלל מ"מ אין עושין כיון שלא עשו הליבור בראשון רק מיעוט והוא ברור. אך ל"ע מנ"ל לר"מ ד"ז אם באמת עשו הראשון רק רוב הליבור לא עשו רק מיעוט דאין עושין השני דלמא באמת טעמא דדין זה דר"מ בר פטיש הוא מטעם המבואר בדבריו דרוב אין עושין השני אבל אם עכ"פ עשו בראשון אע"פ שאינו רוב לא מוכח כלל דלמא בכה"ג עושין מיעוט את השני ג"כ עיין בגמרא ותראה דד"ז אינו מוכח ול"ע. וע' ברס"י שם שכ' ובשני לא עבדו כיון דנטהרו זבים וכו' הו"ל רובא מבואר להדיא דאם לא נטהרו הזבים עושים המיעוט וכ"ה לר"מ בר פטיש כמו שמבואר בלל"ח שהבאתי ג"כ אך מרב לא מוכח ד"ז דמיעוט ול"ע. ואם בפסח ראשון הי' מחלה טהורים ומחלה טמאים וח"ע וחצי ב"ח משלים לרוב טהורים המיעוט עושים השני דאינו דומה לנשים דבשני רשות והו"ל מחלה ואין עושים השני כמ"ש לעיל ז"א דח"ע וחב"ח בשני חובה ג"כ מלד החירות שלו. והאיך אוכל ח"ע וחב"ח אי משל רבו או משל עלמו ע' לעיל במלוה בדין פ"ר. א"כ דהוי רוב הו"ל מיעוט ועושים המיעוט השני כנ"פ ואין חילוק בין איש שלם או חלי איש וז"פ. וקטן שהגדיל בין שני הפסחים או גר שנתגייר בין שני הפסחים חייבים לעשות פ"ש כן מבואר בר"מ ואם שחטו על הקטן בפ"ר נפטר ואין עושה פ"ש וע' בכ"מ שהקשה הא קטן אינו חייב בפ"ר ולמה נפטר אם שחטו עליו הפ"ר ותי' בשם מהר"י קורקוס כיון דרחמנא רבי' לקטן שישחטו עליו וממנין אותו נפטר בכך וכונתו דשה לב"א הוא מה"ת ועיין לעיל בחיבור זה. וע' בס' ט"א בק"ל שהקשה ע"ז ואין להאריך וכבר פלפלתי לעיל בדין שה לב"א אי מהתו' או מדרבנן. והנה בגר שנתגייר או קטן והגדיל בין הפסחים ולא עשו פ"ש ח"כ כי הר"מ פוסק כרבי דחייב כרת על הראשון וח"כ על השני וז"פ וכבר כתבנו דגזה"כ דוקא מיעוט עושים השני אבל רוב וכן מחלה אין עושים א"כ אם מיעוט נדחו ובין שני פסחים נתגיירו הרבה גרים או נתגדלו הרבה קטנים שהם עתה רוב ליבור או מחלה לכאורה אין עושין השני כיון דמחלה ומכש"כ רוב אין עושים שני. אך באמת ז"א דד"ז דרוב ומיעוט העיקר הוא נחשב בפ"ר אם היה מיעוט בפ"ר ונדחו תיכף לפ"ש אף שאח"ז נתרבו הרבה מ"מ עושין השני כיון שהיו בפ"ר מיעוט וגזה"כ דמיעוט נדחו וכן אם היו רוב בפ"ר או מחלה דאינן נדחין אף שנתמעטו אח"כ כגון שהם טמאים בפ"ש או באיזה אופן והם עתה מיעוט מ"מ כיון דהיו רוב או מחלה בפ"ר לא חל עליהם חובת פ"ש כלל ואין עושים ע' בש"ס ובר"מ ותבין וז"ב

ח"ב. ועיין בר"מ כאן בפ"ז ה"ו דמשערין בהנכנסין בעזרה אם הם רוב טהורים או טמאים חזינן אם הם רוב טהורים נדחו המיעוט אף דיש רבים מישראל שהם טמאים וכן להיפך הכלל דעיקר תלוי בחשבון דפסח ראשון אם הם מיעוטים נדחו אף דנהרבו ועושים פסח שני ואם הם רוב או מחצה לא חל עליהם חובת פ"ש אף דנתמעטו ע' בסוגי' ככ"ב ופשוט. ולפמ"ש דעיקר משערינן באותם שהם כאן ורוצים לעשות הפסח ובאותם שאינן כאן לא משערינן כלל ואם יש כאן מיעוט טמאים אף שבכלל יש רוב כיון שאינם כאן אין נחשבים כלל א"כ ד"ז דמיעוט ורוב אינן אלא בטמאים העומדים חוץ לעזרה בשעת שחיטה אבל אפי' אם רוב ישראל לא באו לעשות פסח ומיעוט עשו אותם הרוב שהיו בד"ר עושים השני כי לא נתחייבו כלל בפסח ראשון ובפסח שני נתחייבו והוי ליה כאלו הרבה גרים נתגיירו חייבים בפ"ש. הכלל עיקר ד"ז דמיעוט ורוב גזה"כ הוא רק בעומדים כאן ויכולים לעשות הפסח א"כ נראה ברור אם יבנה הבית ב"ב בין ב' הפסחים ע' בש"ס דר"ה גבי עומר דאיבני בחמיסר כיון דבראשון לא היו ישראל שם ולא הי' מקדש אין חילוק בין רוב למיעוט א"כ כל ישראל חייבים לעשות פסח שני כמו גרים הרבה כי דינים אלו דרוב ומיעוט הם רק העומדים חוץ לעזרה כמבואר בר"מ ובש"ס ובירושלמי אבל באין עומדים ואין בית המקדש אין החשבון הזה וכל ישראל יעשו פ"ש ככ"ב. ואני כותב זה בין שני הפסחים יה"ר שיבנה מהרה קודם פ"ש ונזכה ונעשה הפ"ש אמן ואמן. שוב אח"ז רב ראיתי בירושלמי פ' מי שהיה שהוא פלוגתא דתנאי אם יבנה בהמ"ק בין פ"א לפ"ש דחד אמר דיקריבו ישראל פ"ש וח"א דלא יקריבו ע"ש. והנה פ"ש דוחה שבת ודינו בשבת כמו פ"ר כן מבואר בש"ס ובר"מ אך טומאה אינו דוחה אפי' טומאת המת וזה הוא פלוגתא בש"ס דפסחים דף צ"ה דסתם משנה סובר כן וגם הת"ק דברייתא סובר כן דאינו דוחה טומאה ור"י פליג והלכה כת"ק וכסתם משנה וכן פסק הר"מ. והנה הטמאים שנדחים מפ"ש היינו כמו בפ"ר זבים וכו' או טמאי שרץ שאינם יכולים לאכול בלילה אף דיכול לטבול מ"מ מחוסר טבילה כמו בפ"ר שנדחה ה"ה פ"ש ע' כאן בר"מ פ"ו. וטב"י דשוחטין עליו בראשון ה"ה בשני. ויש לספק לדעת רבינו הגדול הר"מ שפוסק דט"י מט"מ אין שוחטים עליו בראשון דרחמנא דחי' דכתיב ויהי אנשים וכו' אפשר בפ"ש כה"ג שוחטים עליו דגזה"כ לאסור בראשון דוקא וכולם חולקים על הר"מ בפ"ר ג"כ עיין כאן בפ"ו והבאתי לעיל. ואפשר בפ"ש מודה הר"מ ג"כ אך מל' הגמ' דצ"ה ע"ב מבואר דטעמא דת"ק דאינו דוחה טומאה דמפני הטומאה דחיתי' יחזור ויעשה בטומאה בתמיה נראה דבגוונא דאידחי מראשון אם אירע כן בשני אין עושה כיון דנדחה מפני כך א"כ לדעת הר"מ דט"י מט"מ נדחה בראשון אינו עושה בשני ג"כ ככ"ל. ודע הא דמבואר בלשון הש"ס מפני הטומאה דחיתי' וכו' לאו דוקא לאיש שנדחה מפני הטומאה בפ"ר אלא אפי' נדחה מטעם אחר כגון בד"ר או שגג ונאנס וכדומה ובפ"ש הוא טמא נדחה מפ"ש גם כן ומפני הטומאה דחיתי' וכו' היינו דחזינן דהתורה דחתה אותו מפ"ר מפני הטומאה ע"כ בפ"ש ג"כ אינו עושה בטומאה אבל אין חילוק אם מאיזה טעם נדחה מ"מ פ"ש אינו דוחה טומאה וז"פ. ולא ניתן לכתוב משום פשיטותו. וע' בר"מ פ"ו דברים שנדחו מפ"ר מדרבנן דהעמידו דבריהם כגון ט"מ שחל ז' שלו בי"ד שחל בשבת. דז"פ דאין מזין עליו דלשיטתו אין מקריבין על טב"י של ט"מ אך אם אירע ז' שלו ביום י"ג שחל בשבת העמידו חז"ל דבריהם דאין מזין בשבת אע"פ שפסח הוא בכרת מ"מ ביום זה אינו זמן הקרבן שחייבים כרת רק לעתיד העמידו דבריהם ע"ש א"כ בפ"ש נמי וכן גר שנתגייר בע"פ דאין עושה הפסח דחז"ל העמידו דבריהם ע"ש הטעם ה"נ בפ"ש דאין חילוק וז"פ. וע' בר"מ כאן סוף פ"י שמביא הרבה חילוקים בין פ"ר לפ"ש ואינו מביא דעתו האיך פוסק אם פ"ש טעון לינה כראשון או לא ע' בגמ' הוא פלוגתא ובפ"ר לא הביא בפי' וע' בהל' ביכורים מביא שם דין לינה ואכ"מ כי הוא ענין ארוך ובאתי רק להזכיר. והר"מ מביא חילוק דפ"ר אין מוציאין אותו חוץ מחבורתו ונפסל אם הוציאו כמו שנתבאר בפ"ט ובפ"ש מוציאין אותו חוץ לחבורתו וממילא אינו נפסל. וע' בכ"מ מה שתמה על זה דבש"ס נראה להיפך ותי' דאפי' הלכה דנפסל ביציאה נדחה סוגי' כמו שפירש"י שם והר"מ מסיים שם ושניהם נאכלים צלי בבית א' וע"ש בלח"מ כיון שכ' דמותר להוציא בפ"ש מאי זה שכ' דנאכל בב"א הא מותר להוציאו וע"ש שכ' דמותר להוציא ואינו עובר בלאו וגם אינו נפסל אבל האוכל אסור לאכול בשני מקומות רק יחזור ויאכל בחבורתו דהוא עשה דאסור לאכול בב' מקומות וע' לעיל בפ"ר שבארתי הדינים ולא עיינתי כעת שם. והנה במצוה זו הפסקתי הרבה פעמים וכתבתי בלא עיון ועוד חוץ למועד בעזה"י אשנה פ"ז. לעיל כתבתי בשם התוס' ביומא דכ"ט ע"ב ובפ' התכלת שמסתפקין בדבר דאפשר פ"ש כיון דלא נאמר בערב ובה"ע אפשר הוא קודם לתמיד מחמת עשה דהשלמה וכתבו איזה שירצה יקדים ע' בדבריהם ולע"ק דלפ"ז בודאי הפסח קודם מחמת עשה דהשלמה והנה אפי' לצד זה דהפסח קודם בדוקא מ"מ אם אירע ששחטו התמיד קודם יקריב הפסח אח"כ כי עשה דכרת דוחה עשה דהשלמה עי' בפ' ת"כ. ולכאורה בטמא או בדרך רחוקה בפסח ראשון לדעת הר"מ דאינו חייב על השני כמ"ש לעיל א"כ לצד הזה דפסח שני קודם לתמיד מחמת עשה דהשלמה אם עבר ואיחר אחר התמיד אפשר דאין מקריבין כיון דהוא עשה שאין בו כרת לא דחי עשה דהשלמה אך אפשר דמכל מקום איקרי עשה שיש בו כרת דחמור כיון דשייך כרת בשגג או בנאנס בראשון. אך נראה דנשים ועבדים דבשני רשות כפי מה שפסקינן ומ"מ סובר הר"מ דבחול שוחטים עליהם בפ"ע א"כ נראה דלכ"ע פסח של נשים ועבדים לחוד אין שוחטים אותו בשני רק קודם התמיד כיון דהוא רשות בודאי אינו דוחה עשה דהשלמה ע' במנ"ל בהל' כה"מ. ויש להאריך הרבה אך כבר כתבתי שאני כותב בלא עיון ובאתי רק להזכיר ובעזה"ה אשנה מצוה זו :

מצוה שפ"א שכל המחויב בפ"ש שיאכל פסח עמצו"ם

(א) **שכל המחויב בפסח שני שיאכל בשר הפסח על מצות ומרורים שנא' על מצות ומרורים יאכלוהו.** משרשי מצות כל ענין הפסח כתבתי בס' בא אל פרעה ואין ספק כי כל ענין פסח שני אינו כי אם מיסודו של ראשון ידוע הדבר. מדיני המצות מה שאמרו ז"ל שהמצות צריכות שימור גדול שלא יבואו לידי חימוץ עד שחייבונו ז"ל להזהר בהם אפי' מזמן קצירה שלא יבואו עליהן מים פן יבואו לידי חימוץ ויתר רובי פרטיהן בענין הלישה והאפיה בפסח ראשון וכלל הכל הוא שנעשה בהן שמירה גדולה מחימוץ וכן מה שפרשו במרורים שכל עשב מר היא בכלל מרורים שהזכיר הכתוב ויש אדם יוצא ידי חובתו בפסח בכולן לפי שהצוואה לנו במרור זכר לוימררו את חייהם ובכל עשב מר נזכר הדבר אבל מ"מ בררו לנו חכמים ז"ל לאכול החזרת כי בה זכר התמרור מצד הקלח שטעמו מר קצת וגם יש בה הידור למצוה יותר מבשאר עשבים מרים גם כי שמה הדור הנקראת חסא ורמז ברכה בו שחס רחמנא עלינו ופדאנו מיד המצריים הקשים ומכל אלה יש התעוררות וזכר אל לב בני אדם בענין הניסים שנעשו לנו במצרים ולפיכך הוקבעה ההלכה שראוי לנו לחזור אחר החזרת ופרטיה ג"כ במסכת פסחים (ושם) ונוהגת בזמן הבית בזכרים ולא בנקבות כי כמו שאין שחיטת הפסח שני חובה להן אלא רשות כמו שאמרנו במצוה הקודמת כך אכילת מצה ומרור עמה אינה חובה להם ומבואר ג"כ שם במסכת פסחים ועובר על זה ואכל פסח שני מבלי מצה ומרור בטל עשה זה :

שלא

מצוה שפ"א שכל המחויב בפ"ש שיאכל פסח עם מצה ומרור

(א) **שכל** המחויב בפ"ש שיאכל בשר הפסח על מצות ומרורים וכו' דיני מצוה זו בר"מ בהלכות ק"פ. והנה מצה ומרור אין מעכבין ויוצא בפסח לחוד אם לא מצאו מצה ומרור כמו בראשון ומצה ומרור בלא פסח אינו מצוה כלל בשני ובראשון מצה מצוה אך לא מרור כמבואר בר"מ כאן ובה' חו"מ. והנה הביא הרהמ"ח דמצה של מצוה צריך שימור משעת קצירה והדברים עתיקים עיין לעיל בדיני מצה. הכלל בדיני מצה בפסח שני שוה הכל בכ"ע כמו בפסח ראשון וכמו האידנא דאכילת מצה חובה וכל דיני מצה שיוצאין בפסח ראשון הכי נמי בפסח שני ומה שאין יוצאין בפסח ראשון אין יוצאין בפסח שני וכל זה פשוט ועיין כל הדינים לעיל ותלמד לכאן. ובמרור כתב הרב המחבר דכל עשב מר נקרא מרור ויי"ח וכו' זה כשיטת רש"י ובחומש פרשת בא וע' או"ח סימן תע"ג במג"א שהסכימו המ"א והש"ך דאין יוצאין רק בה' מינים השנויים במשנה והביאו ד' רש"י ולא הביאו דברי הרב המחבר דגם הוא סובר כן וע' בפסחים דף ל"ט דמרור צריך להיות גדולי קרקע ומין זרעים ועיין בש"ע הדינים אך מה שמקילין במרור בזה"ז מחמת שהוא מדרבנן אבל עם הפסח הן בפ"ר ובפ"ש הוא מה"ת ע"ש ואין להאריך בדבר שמבואר באחרונים בא"ח"ע. והנה ד"ז הי' פשוט אצלי תמיד דזה מ"ע שיאכל כזית פסח בליל ט"ו ויי"ח וגם מצה ומרור או בב"א או זה אח"ז ע' בר"מ בה' חו"מ אבל איסור חמץ ליכא כלל דאם אוכל כזית פסח יוצא י"ח ואם יש עוד הרבה פסח שצריך לאכול שלא יהיה נותר בודאי מותר לאכול הפסח עם החמץ ואח"ז יאכל כזית מצה ומרור או קודם הפסח כמבואר בר"מ בהל' חו"מ הכלל דמ"ע עליו לאכול פסח ומצה ומרור כ"א כזית ויוצא י"ח ועם הפסח עצמו אותו הכזית שיוצא ג"כ מותר לאכול עם חמץ אי לאו הטעם דרשות מבטל למצוה אבל אם יצא י"ח כבר או רוצה שיי"ח בכזית אחרון מותר לאכול כל הפסח עם החמץ כי לא מצינו בשום מקום איסור חמץ בפ"ש רק מ"ע לאכול כזית פסח ומצה ומרור ויוצא י"ח וראיתי ברש"י בחומש פ' בהעלותך קפיטיל ט' פסוק י' בד"ה או בד"ר וכו' פי' שם וז"ל פ"ש חמץ ומצה עמו בבית ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו עכ"ל מבואר דאסור לאכול חמץ עם הפ"ש והוא אצלי דבר חדש מאוד ולא ידעתי מהיכן יצא לרבינו זה דנראה דאין איסור כלל. ולא ראיתי בשום מקום. דנ"פ אם יצא בודאי מותר כל הפסח עם החמץ ואפי' אם נאמר דכוונת רש"י באותו זית שיוצא בו ג"כ לא ידעתי שום איסור אם אכל קודם מצה או אח"כ ואי מטעם ביטול רשות למצוה זה הוא ל"ד חמץ אפי' בשר רשות ובפרט שאני כבר פלפלתי לעיל בדיני פסח ראשון דלא שייך ביטול. אבל איסור חמץ עם הפסח לא ראיתי ואיני יודע הטעם רק דמצוה עליו לאכול כזית פסח וכזית מצה וכזית מרור ואפי' בלא מצה ומרור יצא אבל שיהי' אסור בחמץ דבר זה הוא תמוה אצלי מאד ולא ראיתי למפרשי' שירגישו בזה וצריך עיון וזה כמה שנים שכתבתי זה על הגליון בחומש שלי ולע"ג. ומה שכתב הרב המחבר דאינו נוהג בנשים כמו שאין שחיטת הפסח וכו' כך אכילת מצה ומרור עמו אינה חובה וכו' ה"ה אכילת הפסח בעצמו אינו חובה ומ"ש ועובר ולא אכל מצה ומרור בטל עשה זו עשה זו אינה מן המנין בתרי"ג כי הוא דיני המצוה וידי פסח יצא כמ"ש ומכל מקום ביטל מצוה כי הוא עשה אף על פי שאינו במנין ואכילת פסח בעצמו הוא מן המנין ואם לא אכל ביטל עשה מהתרי"ג. ועבדים שוים לנשים. ות"ע ותב"ח חייב מצד החירות ואינו רשות אלא חובה. וטומטום ואנדרוגינוס הם ספק ומחויבים מספק ומכל מקום מספק אין דוחה שבת כיון דרשות אין דוחה שבת אם כן ספק אין דוחה שבת וע' בתוספות חולין שאפשר ספק קרבן דוחה שבת עיין בסוגיא דאזלינן בתר רובא ואכ"מ ודברנו בזה במקום אחר ובאתי רק להזכיר. גם מס' לא יקריבו אחר התמיד מ"מ כיון דהוא רשות בודאי א"ד עשה דהשלמה וז"ב. ופשוט דנשים ששחטו הפסח אע"פ דהאכילה ג"כ רשות היינו דהמ"ע אינן מחויבי' אבל עכ"פ מחויבים לאכול שלא יהי' נותר וז"פ :

מצוה

מצוה שפ"ב שלא להותיר מבשר הפ"ש

(א) שלא להותיר כלום מבשר הפסח שני למחרתו שהוא יום ט"ו באייר שנא' לא ישאירו ממנו עד בוקר כי כל ענינה בלאו הבא על זה בפסח ראשון הכתוב בסדר בא אל פרעה והוא שם לאו בני והוא מצוה ח' מזה הספר:

מצוה שפ"ג שלא לשבור עצם מעצמות הפסח

(א) שלא לשבור עצם מכל עצמות הפסח שנאמר ועצם לא ישברו בו כל ענין לאו זה מבוון בלאו הבא על זה ג"כ בפסח ראשון בסדר בא אל פרעה והוא שם מצוה ט"ז מזה הספר תראנו משם אם רצונך לדעת:

מצוה שפ"ד לתקוע בחצוצרות במקדש בכל יום

(א) לתקוע בחצוצרות במקדש בכל יום בבוקר בהקריב כל קרבן וכמו כן בשעת הצרות שנא' וכי תבואו מלחמה וגו' וכתיב אחריו ג"כ וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם וגו' ואעפ"י שהזהיר הכתוב ביום שמחה ומועד וראש חדש לאו דוקא דבכל יום תוקעים במקדש בחצוצרות על הקרבן וכן הוא מבואר בר"ה פרק ראוהו ב"ד שאמרו שם הכל חייבים בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים ותמהא תלמודא עלה בגמרא פשיטא אי הני לא מחייבי מי מחייב ומהדר לי' כהנים איצטריכא לי' סד"א הואיל וכתי' יום תרועה וגו' והני כהני הואיל ואיתנהו בתקיעה דכל השנה כולה דכתיב ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם וגו' ומהדר לי' מי דמי התם חצוצרות הכא שופר למדנו מ"מ דבכל השנה כולה כלומר בכל יום ויום איכא חצוצרות במקדש ואמרו במס' ערכין פ"ב אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעה במקדש ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה. משרשי המצוה לפי שבשעת הקרבן היו צריכים לכוין דעתם יפה בעניינו כמו שידוע שהוא נפסל במחשבות ידועות וגם כן צריך הקרבן כוונה שלימה לפני אדון הכל שצונו עליו וגם כן בעת הצרה צריך האדם כוון גדול בהתחננו לפני בוראו שירחם עליו ויצילהו מצרתו ולכן נצטוו בתקיעת החצוצרות בעתים אלו לפי שהאדם מהיותו בעל חומר צריך התעוררות גדול על הדברים כי הטבע מבלי מעיר יעמוד כישן ואין דבר יעוררהו כמו קולות הניגון ידוע הדבר וכל שכן קול החצוצרות שהוא הקול הגדול שבכל כלי ניגון ועוד יש תועלת נמצא בקול החצוצרות לפי הדומה מלבד התעוררות אל הכונה כי בכח הקולות יסיר האדם מלבו מחשבת שאר עסקי העולם ולא יתןלב באות' שעה כ"א בדבר הקרבן ומה אאריך וידוע זה לכל אשר הטה אוזן לשמוע החצוצרות וקול שופר בכוונה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל במס' מנחות שהחצוצרות היתה באה מן העשת של כסף כמו שבא בכתוב ומשאר מיני מתכות פסולה ומה שאמרו ז"ל שאין פוחתין לעולם במקדש משני חצוצרות ולא מוסיפים על מאה ועשרים ויתר פרטיה מבוארים בספרי ובמס' ראש השנה וגם כן במס' תענית ביארו שאנו מצווים בתקיעת החצוצרות בעת הצרה (ה' תענית פ"א) ונוהגת מצוה זו בזה"ב בכהנים שעליהם המצוה לתקוע בחצוצרות וכענין שכתו' בהן במסע המחנות ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות וגו' ושמא תאמר לא היו תוקעים הם על הקרבן אלא הלוים אינו כן שהרי בפירוש אמרו במס' מדות פרק ו' נתנו לו יין לנסך הסגן עומד על הקרן והסודרין בידו ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים ושתי חצוצרות בידם תקעו והריעו ותקעו הרי נתבאר שעל ידי כהנים נעשית מצוה זו ושהיא מצוה תמידית להם כלומר שבכל יום היו תוקעין ולא ביום מועד וראש חודש בלבד אבל לרמב"ם ז"ל שכתב בימי המועד כולן ובראשי חדשים היו הכהנים תוקעין בחצוצרות והלוים אומרים שירה נראה מדבריו שדעתו שבשאר הימים אף הלוים תוקעין בחצוצרות ואם עברו ע"ז הכהנים ולא תקעו בשעת הקרבן וכן אם לא תקעו בשעת הצרה בטלו עשה זו:

להפריש

מצוה שפ"ב שפ"ג כל דיני מצות הללו מבוארים לעיל במצות פסח ראשון תראנו משם ותלמד לכאן:

מצוה שפ"ד לתקוע בחצוצרות

(א) **לתקוע** בחצוצרות במקדש בכל יום בבוקר וכו' וכמו כן בשעת הצרות וכו' שנאמר וכי תבואו מלחמה וכו' וביום שמחתכם וכו' הרהמ"ח משך אחר דעת הר"מ דשני מצות אלו הם מצוה אחת במנין התרי"ג ודין חצוצרות במקדש מבואר בר"מ פ"ג מה' כלי מקדש ודין חצוצרות בעת צרה מבואר בר"מ פ"א מהל' תענית וע' בהה"מ שם שתמה על הר"מ שכלל במצוה אחת ולמה לא ימנה בשתי מצות שהוא שני פסוקים וכתב שהמצוה היא כללית וכו' ומ"מ הניח בצ"ע וע' בס' פר"ד בדרך מצותיך שמביא ג"כ שתמהו על הר"מ חכמי הדורות כמו שביתת יו"ט ותקיעה בר"ה וביובל אף שהפעולות שוים מאחר שזמנו של זה אינו זמנו של זה נחשב כל א' למצוה מיוחדת א"כ כאן נמי. והרהמ"ח נמשך אחר הר"מ כדרכו. והנה מצוה זו על הכהנים שנא' ובני אהרן וגו' ובהלכו' כה"מ כתב הר"מ בימי המועדים וכו' היו הכהנים תוקעים בחצוצרות וכו' ובפ"א מה' תענית לא כ' הר"מ דכהנים תוקעין וסמך עצמו על מה שכתב פ"ד תקעו בני אהרן וכו' אף שם מיירי במקדש ע"ש בסוף מ"מ לענין זה נראה דאין חילוק כיון דהוא מ"ע על הכהנים כמ"ש בתורה בכל ענין הכהנים תוקעין. ופשוט דהמצוה היא דוקא בשני חצוצרות כמו שמבואר בקרא וכן הוא במשנה דערכין אין פוחתין משני חצוצרות ומוסיפין עד ק"ך ועל הוספה מביא שם קרא מד"ק וע"ש בהוספות לתירוץ אחד מוסיפין יותר מק"ך גם כן רק א"ל לחפש יותר מק"ך ולתירוץ השני יותר מק"כ איכא עירבוב קלא ע"ש א"כ להירוץ זה יותר מק"ך לא יצאו והר"מ בהל' כה"מ מביא שהם אין מוסיפין על ק"ך ואינו מבואר אם הוא לעכב וג"מ גם כן בעת צרה אפשר דאסור יותר מק"ך וצ"ע. ואינו מבואר אם כהנים בע"מ כשרים לזה ולא נזכר בר"מ וראיתי בספרי פלוגתא דר"ט סובר דבע"מ כשירים ור"ע סובר דבע"מ פסולין ויליף מקרא א"כ הלכה כר"ע ובפרט דר"ט הודה לו א"כ פסולין בע"מ. ונראה דגם בתענית הדין כן כי הם אחד וממקראות אלו ילפי' לשניהם. ומ"מ צ"ע על הר"מ שהשמיט זה ולא גלה דעתו ובפרט דמבואר בספרי וצ"ע. ומבואר בש"ס דר"ה דבר"ה היה שופר וגם חצוצרות שופר מאריך וכו' ובתענית היה גם כן שופר וחצוצרות שופר מקצר וחצוצרות מאריכין וכו' ומסקינן בגמ' דזה דוקא במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות ובמקום שיש חצוצרות אין שופר. ופירש"י כגון בתענית וכו' דכתיב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' וכו' לפני המלך וכו' הוא דבעינן חצוצרות ושופר אבל בעלמא לא והר"מ מביא זה פ"א מהלכות שופר דבמקדש היו תוקעין בחצוצרות גם כן. וגם בפ"א מהלכות תעניות דבתענית היו תוקעין במקדש בשופר' ג"כ דכתיב וכו'. ואיני מבין דברי הגמ' ולא פסק כר"מ כיון דד"ז דחצוצרות שוים מועדים לתעניות ולהר"מ הוא נכלל במצוה אחת ואפי' אם הם שני מצות מ"מ הם שוים בדיניהם כדכתיב בקרא א"כ כיון דהוא מדברי קבלה דבמקדש צריך להיות עם החצוצרות שופר א"כ מנ"ל בתעניות או בכל המועדים להר"מ או לדברי הרהמ"ח בכל יום כאשר יבואר בסמוך בס"ד וה"ל לבאר במשנה דתמיד במקדש הן בתעניות הן בכל יום הי' עם החצוצרות שופר וגם הר"מ אינו מביא ד"ז דבעינן שופר עם חצוצרות רק בדין תענית ובהל' כה"מ דכ' דין חצוצרות במועדים לא כתב זה וכן בש"ס אינו מבואר זה וא"י למה כיון דהוא מד"ק א"כ תמיד צ"ל להיות ד"ז וצ"ע. ואינו מבואר בדין דר"ה שהי' חצוצרות גם כן או בתעניות שהיה שופר ג"כ מי היו התוקעין אם כהנים דוקא או אפי' ישראלים. וכר' דבשופר היו תוקעין הן בר"ה הן בתעניות אפי' ישראלים דבשופר ל"מ בשום מקום קפידא בכהנים אך בחצוצרות אף בר"ה כיון דמצינו חצוצרות בכהנים ג"כ בר"ה היו הכהנים תוקעין בחצוצרות וישראל בשופר הן בר"ה והן בתענית כנ"ל. וראיתי בספרי מביא ראיה שכהנים בע"מ כשרים לתקוע בחצוצרות משמעון אחי אמו שהי' חיגר ברגליו והי' תוקע בחצוצרות ור"ע דחה שהי' בר"ה וביובל והודה ר"ט נראה דאף בר"ה היו כהנים תוקעין בחצוצרות כמ"ש אך בע"מ כשרים. וצ"ל כיון דהוא רק מדברי קבלה והקבלה כך דבע"מ כשרים בר"ה אך במועדים על הקרבן פוסל ר"ע בע"מ מקרא זה בודאי ה"ה בתענית פוסל בע"מ דדיניהם שויים מה"ת לכ"ד כנלע"ד. ומבואר בש"ס ובר"מ בהלכו' כה"מ דהחצוצרות היו של כסף והי' צריך להיות מעשת של כסף ובדיעבד מן הגרוטאות ג"כ ומשאר מיני מתכות פסולה ויליף מקרא במסכת מנחות וע' כאן במנ"ל שמביא בשם התוס' שכתבו כ"פ הא דמבואר במשנה ובגמרא דקרני' לחצוצרות היינו של הלוים אבל של הכהנים הי' דוקא כסף וכן דעת הר"מ והרב המחבר. וקצ"ע דכאן בה' כתב הר"מ ד"ז דצריך שיהי' כסף ובה' תענית לא ביאר זה ואפשר סמך על מ"ש כאן אבל ברור דחצוצרות של תענית היו גם כן כסף כי שוים בדיניהם לכ"ד וגם החצוצרות שהיו תוקעין עם השופרים בר"ה ג"כ היו של כסף כ"נ. מ"ש דלא הי' שופר עם החצוצרות רק בר"ה ובתענית לא עם החצוצרות שבמקדש של מועדים להר"מ או להרהמ"ח בכל יום הוא דבר ברור חוץ דאינו מבואר במשנה והוא גמרא ערוכה כמו שהביא הרהמ"ח בר"ה דאמרי' הכל חייבים בשופר בר"ה כהנים וכו' ופרכינן אי איכהו לא וכו' ומתרץ כהנים אצטריך לי' וכו' הואיל דאיתנהו בתקיעות בכל השנה דכתיב ותקעתם וגו' ודחה הכא שופר והתם חצוצרות אלא וכו' ואי נימא דתמיד היו תוקעין בשופר עם החצוצרות א"כ הי' תמיד שופר אלא ש"מ דלא היו תוקעין רק בתענית ובר"ה בשופר עם החצוצרות ולא בכל השנה ויש לדחות הראיה מ"מ הדין אמת אך צ"ע כמ"ש לעיל. והרב המחבר דעתו דמצוה זו בכל יום ומביא ראיה מהש"ס דר"ה ומערכין דאין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש וכו' ואיני מבין לשון הרהמ"ח שכ' בתחלת דבריו לתקוע וכו' בבוקר וכו' דמבואר שם בש"ס ובסוכה דגם על תמיד של בה"ע היו תוקעין ונראה דתיבת בבוקר הוא טעות המעתיק. ודעת הר"מ דמצוה זו היא בימי המועדים ובר"ח ואינה בכל יום ובפ"ז מה' כה"מ מביא זה שאין פוחתים מכ"א תקיעות בחצוצרות אך דאינו מביא דדוקא הכהנים ואפשר דאף ישראלים כשרים כמבואר כאן בפ"ג ופ"ו מהלכות תו"מ מביא זה דכהנים היו עומדין על שלחן החלבים ותקעו בחצוצרות ונראה דדעת הר"מ דכ"ז הוא רק מדרבנן כמו דתוקעין בע"ש להבטיל ממלאכ' וכן לפתיחות שערים דזה אינו מבואר בתורה דעל עולותיכם וכו' היינו הקרבנות כתוב רק דרבנן תקנו כן אבל המצוה מה"ת הוא רק במועדים ובר"ח על הקרבנות. ומה דמבואר בר"ה דבכל השנה הכהנים מחויבים בתקיעות חצוצרות היינו ביו"ט ובר"ח ולאו בר"ה לחוד. וראיתי בספרי פרשה ע"ז מבואר וביום שמחתכם וגו' אלו שבתות וכו' ר' נתן אומר אלו התמידים חזינן דיש פלוגתא בזה דת"ק סובר דוקא בשבתות וי"ט ובר"ח ור"נ סובר דבכל יום ובודאי הלכה כת"ק דהוא סתם א"כ עולה פסק הר"מ כהוגן. אך צ"ע למה לא ביאר הר"מ ד"ז דשבת וכ' בימי המועדים ובר"ח ולא כתב שבתות ג"כ ושבת אינו בכלל המועדים דצריך ריבוי לשבת וצ"ע. והנה התקיעות הי' בעת הניסוך בכל הקרבנות ציבור כמבואר בר"מ דעל אלו אומרים שירה ותוקעין.

והנה

פ' שלח יש בה ג' מצות שתים מצות עשה וא' מצות ל"ת

מצוה שפ"ה להפריש חלה מעיסה

(א) להפריש חלה מכל עריסה וליתן אותה לכהן שנא' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה ודרשו רז"ל ראשית עריסותיכם כדי עיסתכם ועיסת המדבר היתה עומר והעומר עשירית האיפה והאיפה שלש סאין והסאה ששה קבין וקב ארבע' לוגין ולוג ששה ביצים נמצאת האיפה תל"ב ביצי' והעשירית הם מ"ג ביצים וחומש ביצה וזה שיעור עיסה המחויבת בחלה. משרשי המצוה לפי שחיות של אדם במזונות ורוב העולם יחיו בלחם רצה המקום לזכותינו במצוה תמידית בלחמנו כדי שתנוח ברכה בו ע"י המצוה ונקבל בה זכות בנפשנו ונמצאת העיסה מזון לגוף ומזון לנפש גם למען יחיו בה משרתי הש"י העוסקי' תמיד בעבודתו והם הכהני' מבלי יגיעה ככל שאלו בתרומת הגורן יש להם עמל להעביר התבואה בכברה ולטחון אות' אבל כאן יבוא חקם להם מבלי צער של כלום. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין חיוב העיסה משניתן הקמח בעריסה אלא החיוב הוא משעת נלגול כלומר משיערב הקמח והמים מיד חיוב החלה חל. וחמשת המינין הם שחייבים בחלה החטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון שנא' והי' באכלכם מלחם הארץ ואין קרוי לחם אלא פת הנעשית מאלו וכולן מצטרפין לשיעור חלה ומי שלא הפריש חלה בעיסה מפריש אותה מן הלחם שנא' באכלכם מלחם מלמד שהחיוב גם בלחם ואפי' הלש פחות מכשיעור שהוא פטור מחלה אם אח"כ לש פעם אחרת והשלים השיעור ונתערב כל הפת בכלי אחד שיש לו תוך הכלי מצרפן לחלה. ושמעתי מפי מורי י"א דדוקא כשנתן הפת מן התנור לכלי שיש בו בית קבול דוקא אבל הניח אותו כשהוציא מן התנור על גבי לוח או על גבי קרקע ובכל דבר שאין לו תוך אע"פ שנתנו אחר כן בסל כבר נפטר מחלה וזהו שאמרו הרודה ונותן לסל בשעת רדייה מן התנור ואצ"ל שהתנור אינו עושה צירוף לחלה. הסובין שבקמח קודם שרקדו משלים לשיעור אבל אחרי שרקדו אם חזר וערבו אינו משלים לשיעור. החלה אין לה שיעור ידוע מן התורה אפי' לא הפריש מן העיסה אלא כשעורה פטור כל העיסה שבעריסה מדין חלה שלא נא' בתורה אלא ראשית עריסותיכם חלה תרימו וכל שהוא מרים ממנו פטור הוא בכך אבל חכמים חייבונו להפריש מן העיסה חלק אחד מעשרים וארבעה וסמכו הדבר במה שאמר הכתו' במצוה זו תתנו לה' כלומר תן לכהן מתנה ראויה ושיערו הם שהיא כן והנחתום שהוא עושה עיסתו למכור בשוק והיא מרובה וגם צריך להרויח לא חייבוהו לתת אלא אחד מארבעים ושמונה ובין שהרבה בעה"ב בעיסה ובין שמיעט נחתום דינם כמו שאמרנו למעלה. עיסה שנילושה בשתי קצות העריסה ואין באחד מן החלקים שיעור חלה אינה מתחייבת בחלה אלא א"כ נשכו זה את זה והן מאיש אחד. עיסה שנילושה בין במים בין בשאר משקים ובין שאפאה בתנור או בקרקע או במחבת ומרחשת בין שהדביק הפת תחיל' בהן ולבסוף הרתיח כלומר שהדליק האש תחתיה או הרתיח ולבסוף הדביק בכל ענינים אלו לחם נקרא שאין הלכה כמאן דאמר אין לחם אלא שאפוי בתנור לבד אבל העושה עיסה ליבשה בחמה או לבשלה בקדירה אין בה חיוב חלה. ועיסת ארנונא כלומר משותפת בין ישראל ועכו"ם חייבת בחלה אם יש בחלק הישראל שיעור חלה. עיס' הנעשית בשביל בהמות פטורה מן החלה ואם בשביל בהמות ואדם חייבת בחלה עיסה מתוקנת כלומר שהורמה ממנה חלה ונתערבה בה עיסה אחרת שלא הורמה ממנה חלה כיצד עושה מביא עיסה אחרת וסומכה עליה ונוטל חלה על הכל ואם אין לו עיסה אחרת נוטל ממנה חלה בלא ברכה לפי הדומה לפי שנעשית כולה טבל ואפי' מעט ממנה טובלת כמה עיסות מתוקנות שהטבל אסור

והנה כ"פ מבואר תר"ת נראה דזה מה"ת ע' בסוף ר"ה אבל מה שמבואר דתוקעין השע תקיעות נ"פ תר"ת על כל פרק נראה דזה אינו מה"ת ורבנן תקנו כן כ"נ. וע' בר"מ בה' שופר שכ' דמ"ע לשמוע קול שופר וידוע מה שכתבו האחרונים דמצוה שניהם יחד התקיעה והשמיעה ע' בלח"מ ובס' יום תרועה ובס' פ"א וכאן כתב דחייבים לתקוע וגם בהל' תענית כתב דמצוה להריע ולא כתב לשמוע. צ"ע אם כל ישראל במקדש או בתענית מחויבים כ"א לשמוע או לא דמצוה רק לתקוע וגם יש כמה נ"מ אם השמיעה והתקיעה שניהם יחד הם חיוב או רק אחד ע' במסכת ר"ה ובראשונים ובאחרונים ותבין וכאן לא נתבאר כלל ובאתי רק לעורר. ומה שכ' הרב המחבר דנראה ממהר"ס שדעתו שבשאר הימים אף הלוים תוקעין בחצוצרות דבריו מגומגמים דודאי תמיד הלוים רשאים לתקוע בחצוצרות בכל כלי השיר דעיקר שירה בפה וכו' רק דלהרהמ"ח מ"ע על הכהנים בכל יום ולהר"מ אין הכהנים צריכים לתקוע בכל יום מן התורה ואם עברו ע"ז בטלו עשה ומ"מ אינו מזיק לקרבן והקרבן כשר וכן מבואר בספרי ומה שאין תוקעין האידנא בתעניות בחצוצרות ע' במס' תענית ובראשונים ואכ"מ ובעזה"י כל המצות שבסדר זה דעתי לשנות עוד הפעם: (חסלת פ' בהעלותך ובעזה"י נתחיל פ' שלח)

מצוה שפ"ה להפריש חלה מעיסה

(א) **להפריש** חלה מכל עיסה וליתן אותה לכהן שנאמר ראשית עריסותיכם חלה וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ בהלכות ביכורים מפ"ה עד פ"ט ובש"ע יו"ד מסי' שכ"ב עד סי' של"א והנה להאריך בפרט צריך קונטרס מיוחד וכבר האריכו הראשונים והאחרונים ואכתוב לך בקיצור שרשי הדינים שהם מה"ת בס"ד. מ"ע מן התורה להפריש חלה מן העיסה וליתן לכהן וחלה זו נקראת תרומה ג"כ והרבה דינים שוה לתרומה וחייב מיתה במזיד וחומש בשוגג ע' בהלכות תרומות בר"מ דיני אכילת תרומה ה"נ חלה וחלה ותרומה ותרומת מעשר מצטרפין לכזית לכ"ד בין חלה טהורה בין חלה טמאה הכלל דינ' כתרומה להרבה דברים ע' בר"מ מה' תרומה וכן מה שמבואר בתרומה מי יכול לתרום ומי שאינו יכול לתרום הן לכתחילה והן דיעבד הכל בחלה ג"כ דנקראת תרומה וכן איתא בשאלה כמו בתרומה וא"צ להאריך. והחיוב של חלה היא משנעשה עיסה בחיטים בגלגול וטימטם בשעורים וקודם שהפריש חלה העיסה היא טבל וחייבים מיתה ומלקות כטבל של תרומה ותיכף שנתן המי' בקמח רשאי להפריש חלה ודינה כחלה אך אינה העיסה טבל עד שתגלגל בחיטים ומטמטם בשעורים דאז נעשית העיסה טבל מה"ת ע' בר"מ פ"ט. ואין חיוב בחלה אלא חמשת מיני דגן בלבד היינו חטים ושעורים וכוסמים וש"ש ושיפון וחוץ מאלו המינים אין חיוב בחלה ומצטרפין זל"ז להשלים השיעור ודין בלול ושאינו בלול ודיני הצירוף הכל מבואר בר"מ ובש"ע ע"ש ואין להאריך במה שמבואר בש"ע. ולכתחילה מפריש חלה כ"ז שהיא עיסה ואם לא הפריש והפה מפריש אחר האפי'. ושיעור עיסה שנתחייב בחלה הייט מ"ג בילים וחומש קמח חייב בחלה ומחולקין הרשב"א והרא"ש אי השיעור בקמח או בתבואה ובש"ע פסק כדעת הרשב"א דבקמח משערינן והדברי' עתיקים. ואין חיוב חלה מה"ת אלא בא"י ודוקא בביא' ראשונה כמו בימי יב"נ וכמו ביאה השלישית ב"ב דהוי ביאת כולם אבל בימי עזרא דלא הי' אלא ביאת מקצתם וגם האידנא גם בא"י אין חיוב חלה מה"ת דכתיב בבואכם בביאת כולם כמבו' ביבמות ובכתובות ובר"מ ובש"ע. תבואות א"י שיצאו ח"ל אם גלגל עיסה בא"י ואח"כ יצאה כיון דנתחייב' בחלה בשעת גלגול לא נפטרה בח"ל וכ"ע מודים. אך תבואות א"י שיצאו לח"ל וגלגל בח"ל הוא פלוגתא במשנה ור"ע פוטר והל' כותי' וכן פסק הר"מ בפ"א מהלכות תרומות וד"ז אם גלגל בא"י לא נפקא החיוב אף לר"ע מבואר במג"ל שם ע"ש וכאן בהלכות חלה פ"ה. ותבואות ח"ל שנכנסו לארץ אם נכנס קמח והגלגול הי' בא"י חייב מה"ת אך אם הגלגול הי' בח"ל פטור ע"ש בפ"א מה' תרומות בכ"מ. ונראה דאין תלוי בנתינת מים לקמח אף שיכול להפריש חלה אז מ"מ העיקר תלוי בזמן חיוב היינו הגלגול שאז נעשית טבל וכן בהרבה דינים בהל' חלה העיקר תלוי בגלגול ע' בהלכות חלה. הלקט והשכחה ופאה חייב בחלה. והפקר אם קודם גלגול זכה בו כיון דבשעת גלגול הוי שלו חייב בחלה אפי' אם לאחר הגלגול הפקיר מ"מ חייבת בחלה כיון דלא הי' הפקר בעת הגלגול אבל אם הית' הפקר בשעת הגלגול פטור דעיקר החיוב בעת הגלגול ואם לא נתחייבה אז כגון הפקר וכדומה שיבואר בסמוך בס"ד פטורה. עיסת ההקדש שפדאה לאחר שנתגלגלה ביד ההקדש פטור דהקדש פטור מהחלה ואם פדאה קודם חייבת. וד"ז דגלגול בעת הקדש פטור אפשר דוקא אם בא ליד גיזבר אבל אם לא בא ליד גיזבר אפשר דלא נתמעט דהוי שלו מחמת הואיל ובעי מיתשל בדבר זה כבר האריכו האחרוני' והדברים עתיקים. וע' בס' שעה"מ בהל' תו"מ פ"ו ה"ח שהאריך בזה וגם בשאר אחרונים בדינים אלו לענין הרבה דברים. עיסת עכו"ם אם נתגלגלה ביד העכו"ם ג"כ פטורה מהחלה ואפי' גלגלה ישראל מ"מ כיון שהיתה של עכו"ם בשעת גלגול פטורה. ועיסה של ישראל אפי' גלגלה עכו"ם כיון שהית' של ישראל חייבת דעיקר תלוי של מי העיסה שייך בשעת הגלגול וע' בס' מהרי"ט אלגאזי פלפול ארוך בזה. עיסת השותפי' חייבת ושותפות העכו"ם אם אין בשל ישראל כדי שיעור חלה פטורה ואם יש בשל ישראל לבד כשיעור חלה חייבת בחלה. העושה עיסה מן הטבל חייבת בחלה. וזה מבואר בר"מ כאן פ"ו והר"ש פ"א דחלה משנה ד' מביא ד"ז מהירושלמי אף שיש בה תרומה ותרומה פוטרת כאשר יבואר בסמוך מ"מ כ"ז שלא קרא שם תרומה לא ה"ל דין תרומה וטבל חייב בחלה מקרא דדרים בירושלמי ע"ש ומבואר במשנה פ"א דחלה מ"ג אלו חייבים בחלה ופטורים ממעשרות הלקט וכו' ומעשר ראשון שניטלה תרומתו וכו' ומבואר שם בירושלמי מובא בר"ש כגון שהקדימו בשיבלין וכו' והוא כ"פ בש"ס והיינו אם נתן ללוי מע"ר קודם שהפריש תרומ' גדולה גזה"כ דפטור הלוי להפריש מזה המעשר הת"ג ע' ברכות ופסחים וכ"פ מובא דין זה בש"ס:

ונראה דל"ד בניטלה תרומתו אלא אפי' במע"ר שלא ניטלה תרומתו כגון שהקדימו בכרי לאחר שנתמרח הדין דהלוי צריך להפריש ת"ג כמבואר במקומות הללו ולא הפריש ועשה עיסה מכל מקום חייבת בחלה אף ע"פ דצריך להפריש מכל מקום טבל גמור ג"כ חייבת בחלה כמ"ש וזה הוי טבל גמור אם הקדימו ע' במקומות הנ"ל ובר"מ פ"ג מהלכות תרומות ומה דנקט המשנה אלו חייבים בחלה מעשר ראשון שניטלה תרומתו וכו' ומשמע בהקדימו בכרי דה"ל לא ניטלה תרומתו פטור. ז"א דודאי בכ"ע חייב כיון דטבל חייב בחלה אך נקטי' אגב דתני אלו פטורים מן המעשרות וחייב בחלה נקט זה דפטורה מן המעשר וחייבת בחלה ומשום פטור המעשרות נקיט אבל בכ"ע חייבת בחל' כי עיסת טבל חייבת בחלה וזה נראה ברור ופשוט. ולפמ"ש דברי הר"מ כאן פ"ו הל' ג' אינם מובנים לי כלל שכ' הלקט וכו' חייבים בחלה וכן מע"ר שהקדימו בשבלי' שניטלה תרומתו אע"פ שיש בו חלק תרומה גדולה וכו' חייבים בחלה עכ"ל. והנה מ"ש אע"פ שיש בו חלק תרומה גדול' ובאמת אינו מפריש ת"ג מ"מ עכ"פ לא הפריש ממנו ת"ג ויש בו אותו חלק מ"מ חייב וזה שפיר. אך זה קשה כיון דהר"מ מיירי לענין חלה לחוד למה כ' בהקדימו בשבלים דמשמע דמע"ר שהקדימו בכרי פטור ובאמת למה פטור מחמת חלק הת"ג דזה ה"ל כמו טבל דטבול לת"ג וטבל

אסור בכ"ש כמ"ש בסדר אמור אל הכהנים מצוה רפ"ד. ויתר פרטיה מבוארים במס' חלה וכן במס' ערלה (ה' בכורי' פ"ח) ונוהגת בזכרים ונקבות בא"י בלבד מדאורייתא שנא' באבלכם מלחם הארץ ודוקא בזמן שכל ישראל שם כלומר רובם שנא' בבואכם ובא הפי' על זה בביאת כולכם ולא בביאת מקצתם ומדברי סופרים להפריש חלה בחוצה לארץ כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל ומפני שאין החיוב בה אלא שלא תשתכח מישראל נהגו להקל בה בענין שאין מפרישין מעיסה גדול' אלא כזית ומשליכין אותה באש ואינה נאכלת לשום כהן קטן או גדול ושמעתי שיש מקומות שנהגו להפריש חלה גדולה כשיעור שנתנו לנו חכמים ונותנין אותה לכהן קטן שאין טומאה יוצא עליו מגופו או לכהנת קטנה שעדיין לא ראתה ואפי' לכהן גדול שטבל לקריו או לזיבתו נותנין ואע"פ שהוא טמא מת נהגו להאכילה לו באותן מקומות ועוד נראה שיש להקל בה עוד בחלת חוץ לארץ שאדם יכול לבטלה לכתחלה ברוב כמו שבא במסכת יבמות ובמקומות אחרים מהגמרא ואין בכל איסורין שבתורה כן לפי ידיעתי זולתי בעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט לתוך התנור שמבטלין אותן ג"כ לכתחלה וכדאמרינן ביו"ט מרבה עליהם עצים ומתירן ואמרו בטעם הדבר משום דמיקלא קלי איסורייהו כלו' שהוא דבר שכלה באש וכן הקלו בדבר. והר"מ במז"ל כ' בספר זרעים הלכות תרומה ובכורים פרק ה' ובזמן הזה שאין שם עיסה טהורה מפני טומאת מת מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל א' מארבעים ושמונה ושורף אותה מפני שהיא טמאה ויש לה שם עיקר מן התורה ומכזיב עד אמנה מפרישין חלה שנייה לכהן לאכילה ואין לה שיעור כמו שהי' הדבר מקדם. חלת חוצה לארץ אע"פ שהיא טמאה הואיל ועיקר חיובה מדבריה' אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו כגון בעלי קריין וזבים וזבות ונדות ויולדות ומצורעים אבל שאר הטמאים במגע הטומאות אפילו טמא מת מותרין לאכלה לפיכך אם הי' שם כהן קטן בחוצה לארץ בין בסוריא בין בשאר הארצות רצה להפריש חלה אחת מפריש א' מארבעים ושמונה והיא נאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי והקטנה שלא ראתה נדה וא"צ להפריש שניי' לאש וכן אם יהי' שם כהן גדול שטבל משכבת זרע או מזיבתו אע"פ שלא העריב שמשו ואע"פ שהוא טמא מת הרי זה מותר לאכול החלה הראשונה ואינו צריך להפריש שניי' בחוצה לארץ ע"כ:

להטיל

חייב בחלה כמ"ש הר"מ בהלכה י' והבאנו לעיל ולע"ג לפענ"ד. עיסת מע"ש והקדש שנפדו וכן מותר העומר ולחה"פ ושהל"ח לאחר הפדיון כיון שנתגלגל אחר הפדיון דהם חולין חייבים בחלה ול"ל דהרבותא הוא כמו שמבואר בש"ס דאע"פ שלא נתן החומש וקי"ל דאין החומש מעכב. והתוי"ט כתב דהרבות' כגון שהקדימו בשבלי' כמ"ש הרע"ב בפ"ק דתרומות היינו אם הפריש מע"ש בשבלים אינו חייב בח"ג ול"ע ג"כ דלפ"ז אם הקדימו בכרי דחייב בח"ג פטור ולמה פטור כיון דעיסת טבל חייב כמ"ש לעיל ול"ע. ומע"ש שלא נפדה בגבולין לכ"ע פטורה מחלה וכן כתב הר"מ כאן ובירושל' פלוגתא דר"מ ור"י ולמ"ד דמע"ש ממון גבוה אף בירושלי' פטור. והר"מ פוסק דמעשר שני ממון גבוה ופוסק כאן דעיסת מע"ש בירושלים חייבת בחלה וכבר תמה בזה הכ"מ וכן לענין מלה בפ"י מה' חו"מ וכן גבי אתרוג ועי' באחרונים שפלפלו בזה הרבה וע' בס' שעה"מ בהלכות חו"מ שהאריך הרבה בזה וע' בקונטרס כ"ת והדברים עתיקין ואין דרכי להאריך במקום שפלפלו הגדולי' אכול דבש וכו'. עיסת שביעית חייבת בחלה ועיין בבכורים. חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו פטור מחלה דקדשי ואפי' אי לא קדשי רק בשחיטת הזבח כיון דגלגלן ע"מ לקדש וכו' ע' בר"ש. ולמכור בשוק כיון דאמליכו וכו' חייב בחלה כן מבואר במשנה ובהר"מ. עיסת תרומה פטורה מן החלה דנפקא מקרא דתרימו וכו' דהחלה הוא קודש והשאר חולין פרט לעיסת תרומה דגם הנשאר קודש וכו' ומבואר בפ"ז דתרומות שתי קופות אחת של חולין וא' של תרומה אכל אחת וכו' והשני' נוהג בה תרומה וחייבת בחלה דברי ר"מ ר' יוסי פוטר מחלה ור"מ ור"י הלכה כר"י ופטור. ולכאורה קשה הא הוי ספק מה"ת ובפרט באיקבע איסורי' א"כ למה לא יתחייב בחלה מספק וע' בס' מהרי"ט אלגאזי שעמד בזה וכתב דאפשר כיון דמספק יש לה דין תרומה הו"ל קדוש ופטור בודאי עפ"י סברת הר"ן דמתירין את הנדר אם חל מס' כיון דספק לחומרא הו"ל כמו שחל הנדר והדברים עתיקים ה"כ ואח"כ מפלפל דאפשר דמיירי בחלה בזה"ז דרבנן ע"ש. והר"מ אינו מביא ד"ז מפורש אך ממ"ש פי"ג דתרומות דיניס אלו וכו' דהשני' הו"ל תרומ' כו' דהוי כל דין תרומה ופטורה מחלה ומ"מ ל"ע. מדומע היינו תרומה שנתערב בחולין פטו' ג"כ מחל' וס' מדומע חייב בחלה. והנה דין זה דמדומע פטו' מחלה מבוא' בפ"ו דחלה מ"ד ובפ"ג מ"ב ובר"מ כאן בפ"ח. והנה מדומע הוי כל שנתערב תרומ' בחולין בפחו' מק' וא' דאסור' לזרים ובנד' ד' מ"ז אמרי' שם דלא אתי דמוע דרבנן דמה"ת ברוב' בטיל ומפקיע חלה דאוריי' ואוקמי' שם דבריי' ס"ל חלה בזה"ז דרבנן וע"כ דמשניו' הנ"ל מיירי ג"כ בכה"ג וסברי דחלה דרבנן בזה"ז אבל בחלה מה"ת לא אתי דמוע דרבנן ומפקיע דאוריי' וכן כ' הר"ש במשנ'. ול"ע על הר"מ שכ' סתם דהמדומע פטור מחלה והו"ל לבאר דדוקא בזה"ז דחלה דרבנן אבל בזמן דחלה דאוריי' חייב בחלה דאין דמוע דרבנן נופקע דאורייתא שוב ראיתי במהרי"ט אלגאזי שמביא בשם הר"י קורקס שהקשה זה וע"ש מה שפלפל ול"ע. עכ"פ אם רוב תרומה או מחלה על מחלה כיון דמה"ת הוי מדומע פטור מחלה דאוריי' ג"כ כי תרומה פטור ה"ה מדומע. והנה זה דמדומע פטור נראה דבכ"ע פטור אפי' איכא שיעור בחולין לבד חוץ הדמוע מ"מ פטור דנפטר כולו מהחלה וכן נרא' מסתימת דברי הר"מ. אך הר"ש כ' דדוקא אם אין בחולין לאחר וכו' התרומה שיעור חלה ויש שיעור חלה רק ע"י צירוף התרומה הוא דפטורה אבל אם לש כ"כ דיש שיעור חלה בחולין לחוד בלא התרומה חייבת בחלה. ודברי הר"ש תמוהים מאד ממשנה פ"ג דחלה מ"ב דמבואר דנדמעה עיסתה עד שלא גלגלה פטורה שהמדומע פטור ומשגלגלה חייבת והטעם כיון דבשעת גלגול נתחייבה לא נפטרה ולדברי הר"ש דאם יש שיעור חלה בחולין לבד חייבת א"כ ברישא שנדמעה עד שלא גלגלה דפטורה מיירי באין שיעור בחולין לבד רק בצירוף וא"כ אפי' גלגלה קודם אם לא הי' שיעור חלה בחולין לא נתחייבה א"כ אח"כ ע"י צירוף לא נתחייבה ומה חילוק יש והו"ל למיפלג רק בין יש שיעור בחולין לחוד או לא וכבר עמד בזה המהרי"ט אלגאזי ודחה דברי הר"ש וכ' דהר"מ וכל הראשונים סוברים דבכ"ע מדומע פטור אפי' יש שיעור חלה בחולין לחוד מגזה"כ. ודוקא ברוב תרומה או מע"מ דברוב חולין לא אתי דמוע דרבנן ומפקיע חלה דאוריי' רק מחלה דרבנן נפטרה רק מיירי ברוב תרומה או מחלה ע"מ ע"ש. והמפריש חלה צריך לשייר מקצת מן העיסה והעושה כל עיסתו חלה לא עשה כלום עד שישייר מקצת והוא נלמד מקרא מראשית וכו' ועיין במהרי"ט אלגאזי שמסופק אם השירים סגי בכ"ש שנשאר או אפשר דבעינן כזית דניכר התיקון דקודם הפרשה הי' חייב עונש על כזית טבל ועכשיו רשאי לאכול אבל בפחות מכזית דגם קודם הפרשה לא הי' עונש דהוא רק ח"ש א"כ אפשר בכה"ג לא הוי שיור והניח בצ"ע ומ"מ אני לך. והנה בהמצוה הזאת נכלל שני דברים האחד הוא הפרשת חלה וקודם הפרשה העיסה טבל וגם כהן חייב על טבל ומחויב להפריש ועוד נכלל דלאחר הפרשה מצוה עליו ליתן החלה לכהן דהוא מה"כ. והרמב"ן בס' המצות חושב זה לשני מצות א' הפרשה והב' הנתינה לכהן והר"מ אינו חושב רק למצוה אחת והנתינה הוא חלק מחלקי המצוה ובאו דבריהם באריכות בסמ"ק של רבינו והרב המחבר נמשך אחר דעת הר"מ כמנהגו. וכ' הרהמ"ח החלה אין לה שיעור מה"ת אפי' לא הפריש אלא כשעורה פטור כל העיסה וכו' אבל חכמים חייבנו להפריש מן העיסה חלק אחד מכ"ד וכו' וסמכו הדבר וכו' תתנו כלומר תן לכהן מתנה הראוי וכו' וכן הוא לשון הר"מ כאן בפ"ד מבואר בדבריהם דמה"ת א"ל להפריש וליתן רק כ"ש אך שיעור דאחד מכ"ד הוא דרבנן ואסמכוה על מקרא זה וע' בנו"ב מה"ת סי' ר"א שילא לידון בדבר חדש דחלה אין לה שיעור מה"ת היינו להפקיע מן העיסה האיסור טבל ובכ"ש שהפריש נתקנה העיסה ומצוה מן התורה להפריש אחד מכ"ד או ממ"ח מעשרון דזה שיעור נתינה לכהן דגזה"כ דא' מכ"ד או ממ"ח מעשירית האיפה הוא כדי נתינה ומחויב להפריש כשיעור הזה מה"ת אך מדרבנן הוא להפריש אחד מכ"ד מעיסה אפי' גדולה הרבה כגון שיש בעיסה כ"ד עשרונים מה"ת השיעור נתינה הוא א' מכ"ד מעשרון וחז"ל חייבו להפריש א' מכ"ד מכל העיסה ולריך ליתן עשרון וזה הוא רק דרבנן אבל אחד מכ"ד מעשרון פחות מזה אינה נתינה ולריך להפ' ש מה"ת כדי נתינה היינו אחד מכ"ו מעשרון אחד ואחד מכ"ד בעיסה גדולה הוא רק מדרבנן ע"ש שקבע בה מסמרות. ואיזה שיעור הוי מה"ת אי אחד מכ"ד או אחד ממ"ח ע"ש וכו' דגם דעת הר"מ כן ע"ש שהאריך בזה ומ"מ אני לך. וע' בפ"ו מהל' מתנות עניים הל' ז' במג"ל שם בשם רבינו ישעיה באריכות. ומ"ש הרהמ"ח בשם מורו דוקא ברודה מן התנור מצטרף אבל אם נתנו מן התנור לכלי שאין בה בית קיבול כו' אע"פ שנתנו אח"כ לסל אינו מצטרף דכבר נפטר מן החלה כו' דעה זו לא ראיתי מובא בשום מקום לא ברא"ש ולא בטור ובש"ע דלכאור' נר' דתמיד מצטרף אם הגיע לכלי שיש לה תור ול"ע דדעה זו אינו מובא בשום מקום (את"ז הראני ח"א נדפס ס' א"ז הגדול ושם הביא בשם ריצב"א כדברי המחבר והא"ז חולק עליו וכו' דאין דבר זה בר סמכא ע"ש בה' חלה ס"ס רכ"ו) גם מ"ש הרהמ"ח דאם נתן בכלי שאין לה תוך כבר נפטרה מחלה ל"ע הא בש"ס דפסחים הוא אבעי' דלא איפשטא והוי ספק וכן פסק הר"מ בפ"א דהוי ספק אך בח"ל דהוי דרבנן הוי לקולא ובהרהמ"ח נראה דבכ"ע פטור ובאמת בחלה דאורייתא' הוי ספק בכל כלי אפי' אם אין לה תוך ול"ע. ומ"ש הרהמ"ח עיסה שנילושה בין במים בין בכל שאר משקים וכו' לאם נקרא וכו' בר"מ כאן בפ"ו מבואר דעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש וכו' ושאר מ"פ לא נזכר ועיין בטור סי' שכ"ט דגם דעת הטור בר"מ כן דכל מ"פ הדין כך ע"ש ולהרא"ש יש לו שיטה אחרת ואין להאריך ועי' בב"י שם בטור. ומ"ש עיסת ארנונה כלומר שהוא משותפת בין ישראל ועכו"ם וכו' כ"ה דעת קצת הראשונים דזה הוא הפי' עיסת ארנונה אבל הרבה ראשונים דחו פי' זה ועיין באריכות במהרי"ט אלגאזי בהלכות חלה וכו' דגם הר"מ סובר כפי' זה ע"ש שהאריך מאוד ואין להאריך במקום שהאריכו הפוסקים ע"ש ומ"מ אני לך. ומ"ש הרהמ"ח דנוהג בא"י ודוקא בזמן שכל יושביה עליה וכו' אין הפי' כמו ביובל דמשגלו עשרת השבטים לא הי' יובל נוהג רק כאן הכוונה דהכיבוש צריך להיות ע"י רוב ובימי יב"נ הי' כל ישראל וכ"ז שהיו ישראל שם אף לאחר שגלו היו"ד שבטים מ"מ אותה הארץ שנשאר ביד יהודא היתה חייבת דלא בטלה הקדושה והקדושה הי' ע"י כיבוש כולם אך לאחר שגלו לבבל בטלה כל קדושת א"י דקדושה הראשונה בטלה ואח"כ בימי עזרא שנתקדשה לא הי' ביאת כולם ע"כ פטורה ולא יתחייב עד ביאת הגואל ב"ב דיהי' ביאת כולם וכ"ז פשוט בש"ס ובר"מ וכבר כתבתי כ"פ כ"א במקומו והרהמ"ח קיצר בדבר וסמך על המבין. ומ"ש הרהמ"ח בדיני חלת חוץ לארץ אין רצוני להאריך בדבר שמבואר בש"ע ובאחרונים. ואין מפרישין חלה מן הישן על החדש ולא להיפוך כדין תרומה עיין בר"מ בה' תרומות הדינים ה"ה כאן אך אם אין בכל עיסה כשיעור ויש בחדש ובישן כשיעור ע"י צירוף מן התורה מצטרף ונתחייבה בחלה אך [אין] תורמין מן האמצע משום גזירה אלא יביא עיסה אחרת וילרף חדש לחדש וישן לישן ויפריש מכ"א ועיין כאן בלשון הר"מ בפ"ז הלכה ד' ועיין במהרי"ט אלגאזי שהאריך בביאור לשון הר"מ ומה שתמה על הכ"מ שם ומ"מ

אני

אי לך. לעיל הבאתי דמע"ש חוץ לירושלים ודאי פטורה מחלה ועיי' ברש"י בסנהדרין דף ק"ב ע"ב שכ' בלשון הב' כיון שבשעת גלגול לא הי' בה היתר אכילה לא נתחייבה בחלה דלא קרינן עריסותיכם ואפי' נפדה אח"כ כיון דלא נחית לה חיוב בשעת גלגול וע' במהרי"ט אלגאזי שכ' אע"ג דנאמר דלר"י אף בגבולין מע"ש ממון הדיוט הוא מ"מ פטורה דהיתר אכילה בעינן וע' בכ"מ גבי עיסת מע"ש שכ' ג"כ דדעת הר"מ דפוסק כמ"ד ה"א בעינן ע"ש א"כ אפשר בלש עיסת חדש קודם לעומר דפטורה מחלה כיון דבשעת גלגול היתה אסורה באכילה ולא הו"ל עריסותיכם ואפשר לחלק דכל הנהו דאין בהם היתר אכילה או שאסורים לעולם או עכ"פ מחוסר מעש' כמו מע"ש דמחוסר הולכה לירושלים או פדיון אבל עיסת חדש דאינו מחוסר רק זמן עד לאחר יום ב' דפסח לכל הדיעות שפיר הו"ל ה"א והוי עריסותיכם ויש לחקור במלה ג"כ וא"כ"מ. ולענ"ד עדיף יותר מהואיל אף לדברי הסוברים דלא אמרינן הואיל מ"מ מח"ז עדיף דאינו מחוסר כלל והוי שפיר שלו והוי עריסותיכם ובאתי רק לעורר וא"ל תבהל להשיב שהרי הבאתי לעיל דין חדש וישן שמלרפין וגם תורמין מן החדש על החדש דשם לא מיירי מחדש קודם לעומר רק חדש וישן היינו משני שנים דזה נקרא חדש וישן אבל קודם לעומר יש לספק כנ"ל. והסברא כיון דאין מחוסר רק זמן הוי שלהם ומלינו כיולא בזה בכ"ד כידוע. וא"ל יקשה לך על דבר זה דאם אין בה היתר אכילה לא הוי עריסותיכם א"כ האיך פסקינן דהעושה עיסה מן הטבל חייבת בחלה ומביאים ירושלמי דנפקא מקרא הא לא הוי ה"א וכ"ת דגלי קרא א"כ נילף דלא בעינן ה"א גבי חלה דטבל אסור באכילה ז"א דדעת התוס' בפסחים דף ל"ח ובסוכה דף ל"ה שכתבו שם דגבי אתרוג א"י בטבל משום חלקו של כהן וגבי מלה באיכא שיעור חוץ מחלקו של כהן היו יוצאין ע"כ לריך קרא למעוטי ע"ש. ואתרוג של כהן לשיטתם יוצאים אלמא דטבל הו"ל היתר אכילה אף דאסור באכילה נראה דסברתם כיון דחובה ומלוה איכא להפריש ועי"כ עומדת ביהי' מתוקן הו"ל עכשיו קודם שנפרש ג"כ היתר אכילה מכש"כ דחדש שכתבנו לעיל וכאן דמליה וחובה איכא הו"ל יש בה ה"א כ"נ שהוא דעת התוס' וע"ש בקונטרס כפות תמרים. והנה התוספות בסוכה שם כתבו הא דמבואר בירושלמי דטבל חייב בחלה היינו שיש שיעור חלה בהחולין לבד התרומה שיש בה דאל"ה יש בה חלקו של כהן ולא הוי עריסותיכם דכפ' ראשית הגז וכו'. והנה דבריהם ל"ע דאמת עיסת השותפים חייבת בחלה וע' בקונטרס כ"ת מה שפירש בדבריהם וע' בר"ש פ"א דחלה משנה ד' שכתב שם דמדומע אינה פטורה מן החלה רק אם אין שיעור חלה בחולין לבד אז פטורה אבל יש בה שיעור חלה בלא התרומה חייבת והבאנו לעיל ואח"ז מביא הירושלמי דטבל חייב בחלה והקשה ממדומע דפטור ותירץ כיון דלא קרא שם. מבואר בדבריו דטבל אפי' אין בה שיעור לחוד חייבת דאי בכה"ג פטור רק ביש שיעור לא קשה ממדימע דגם מדומע הדין כן דאם יש בו שיעור חייב לפי שיטת הר"ש. מבואר דבכל ענין טבל חייב אפי' אין בה שיעור חולין לבד וכ"כ מדברי הר"מ דכהם דהעושה עיסה טבל חייב משמע אפי' לית בחולין לבד שיעור מ"מ חייבת בחלה ופשוט. והרהמ"ח כ' עיסה בגילושה בשני קלות העריסה ואין בא' מהחלקי' שיעור וכו' אלא א"כ נשכו וכו' נראה מדבריו דכ"ז שהיא עיסה אינו מועיל לירוף של ודיקא לאחר האפיי' מועיל ולא בעודה עיסה וע' בטור יו"ד סי' שכ"ה שכ' להדיא דגם בעיסות מהני לירוף כל וכתב אפי' לאחר האפיי' וכו' מבואר דבעיסות הוי כש"כ ואפשר דגם הרהמ"ח סובר כן ומיירי שלש בכלי שיש הפסק מחילה אבל מוד' שמהני לירוף של אפי' בעיסות וע' בר"מ פ"ז. ועיסת כלאי הכרם או פיסת חמץ בפסח או עיר הנדחת דאסורים בהנאה ודאי פטורים מחלה דאין בהם ה"א ולא דין ממון ועוד מהטעמים המבוארים בפסחים דף ל"ג ע"ש ובעזה"י יתבא' במצות פ"ג. ואפי' אם בשעת גלגול העיסה לא היתה אסורה בהנאה כגון שנתגלגלה בעוד שלא היתה ע"ה או בשעת שנתגלגלה לא היתה חמץ ואח"כ החמילה בפסח יש לחקור אך כעת הגמ' פסחים אין ת"י לא יכולתי לברר ובעזה"י אשנה פ"ז בעזרת הגומר עלי יתברך:

מצוה שפ"ו להטיל ציצית בבגד

(א) להטיל ציצית בבגד שנתכסה בו שנאמר ועשו להם ציצית וגו' וזה החיוב הוא כשיהי' לבגד ד' כנפים או יותר דכתיב על ארבע כנפות כסותך ויש בכלל חמש או יותר ארבע ויהי' שיעורו גדול כדי שיוכל להתכסות בו ראשו ורוב גופו של קטן המתהלך בשוק לבדו מבלי שומר ולפי הדומה הזמן זה הוא כבר שית או כבר שבע ושיהי' הטלית מצמר או מפשתים זה הבגד שאנו חייבים להטיל בה ציצית כשנתכסה בו. הי' חסר דבר א' מכל אלו כגון שיש לו פחות מד' כנפים או שיעור גדלו פחות מזה שאמרנו או שהוא משאר המינין פטור מן הציצית מה"ת כגון בגדי משי או אפי' של צמר גמלים או ארנבי' או מחצה של עזים כל אלו פטורין מן הציצית מה"ת שאין נקרא בגד סתם אלא בגד של צמר רחלים וכבשים או בגד פשתים וכן לענין צרעת הבגד כמו שכתבתי במקומן. שורש המצוה נגלה בכתוב שהוא למען נזכור כל מצות השי"ת תמיד ואין דבר בעולם יותר טוב לזכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד ועיניו ולבו עליו כל היום וזהו שנא' בו בכתוב וזכרתם את כל מצות ה' ואמרו ז"ל כי מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצות עם צירוף שמנה חוטין שבציצית וה' קשרים שבו ועוד אמר לי לבי שיש בו רמז וזכרון שגופו של אדם ונפשו הכל להשם ב"ה כי הלבן רומז לגוף שהוא מן הארץ שנברא מן השלג שהוא לבן כדאשכחן בפרקי דר"א הארץ מהיכן נבראת משלג שתחת כסא הכבוד. וחוטין רמז אל הגוף כענין אמרם כי תחלת בריאת הגוף הוא כעין חוטין וכמו שאמרו ז"ל פ' המפלת אמר רב עמרם תנא שני ירכותיו כשני חוטין של זהורי' וכו' והתכל' אשר עינו כעין הרקיע ירמוז לנפש שהוא מן העליונים ולזה רמזו באמרם מה נשתנה התכל' מן כל מיני צבעונין מפני שהתכל' דומה לים והים דומה לרקיע והרקיע דומה לכסא הכבוד שנא' ויראו את אלהי ישראל וגו' ואמר כמראה אבן ספיר דמות כסא ותחת כסא הכבוד מקום שנפשות הצדיקים גנוזו' שם ומפני כן אמרו שכורכין חוט התכל' על הלבן שהנפש היא עליונית והגוף תחתון ואמרו שעושין ממנו ז' כריכות או י"ג כנגד ז' רקיעים וששה אוירים שביניהם וכמו שאמרו תנא הפוחת לא יפחות מז' כנגד ז' רקיעים ולא יוסיף על על י"ג כנגד ז' רקיעים וששה אוירים ביניהם. מדיני המצוה מה שאז"ל שהכסות של ה' כנפים או יותר אין מטילין בו ציצי' אלא בד' כנפים מכנו המרוחקות. ומ"ש שד' ציצית מעכבו' זו את זו שארבעתן מצוה אחת ומה שאמרו שהתכלת אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכל' אין הענין לומר שהן ב' מצות שהכל מצוה אחת היא אלא לומר שאין מעכבין זה את זה כגון אנו היום שאין אנו מוצאים תכלת שלא נמנע מפני זה מהטיל חוטין לבנים מבלי תכלת בטלית ונכרוך עליהם כאלו הוא בשלמותו עם התכל' וכן בזמן שהתכלת נמצא מי שלא הי' לו חוטין לבנים יכול להטיל תכלת בסדינו ומתעטף בו ומברך עליו וצבע התכל' שנצטוינו בו דומה לעין הרקיע בטהרו והוא נעשה בדם דג א' שנקרא חלזון שעינו דומה לעין הים ובים המלח הוא מצוי וצובעין בו פתיל של צמר וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו וצריך לצבעה לשם מצותו והחוטין הלבנים ג"כ צריכין טוי' לשם המצוה ואין טוי' אותן מצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רובצים ולא מן הנימין הנתלשין מן הבהמה ולא משיורי שתי שהאורג משייר בסוף הבגד ואין עושין מצמר הגזול ולא משל עיר הנדח' ולא משל קדשים ואם עשה פסול. ציצית שטוה אותה עכו"ם פסולה שנא' דבר אל בני ישראל ועשו אבל עשאה ישראל בלא כוונה בדיעבד כשרה ושמעתי מגדולים שהעשיי' אינה כשירה בנשים וכיצד עושין הציצי' מעבירין ד' חוטין בכנף הבגד שהן שמנה ראשי חוטין כשהן תלויין בכנף ואין תולה אותן סמוך ממש לשפת הבגד ולא רחוק אלא סמוך כשיעור גודל מראשו עד הפרק ראשוי כדאמר ר' יעקב א"ר יוחנן בגמ' וצריך להרחיק כמלא קשר גודל ועושה א' מהם גדול כדי שיכרוך בו האחרים וקושרין בה' מקומו' קשר כפול ובין קשר וקשר עושה ג' חוליות ובאמצעו' הקשר האחרון עושה ד' חוליות שנמצאו בין כולם י"ג חוליות ועושה החוטין ארוכים בכדי שיספיקו שיהי' בהם ב' חלקים ענף כלומר

בלא

מצוה שפ"ו להטיל ציצית בבגד (א) להטיל ציצית בבגד וכו' שנאמר ועשו להם ציצית וכו'. דיני מצוה זו מבואר בר"מ בהלכות ציצית ובטוש"ע או"ח הלכות ציצית. והנה במצוה זו האריכו הראשונים והאחרונים ולא הניחו פינה וזוית שלא נשתטחו בה ולהאריך צריך חיבור גדול וכבר ידעת דרכי מה שמבואר הרבה בראשונים ובאחרונים א"צ להאריך ואכתוב בקיצור שרשי המצוה בס"ד. בגד שהיא בת ארבע כנפות או יותר חמשה וששה ויותר מ"ע להטיל ציצית בד' כנפות והארבע ציצית כולם מצוה אחת הם ובפחות מארבע ציצית לא קיים המצוה כלל ויש כ"מ ג"כ ע' בסוף הקומץ הכלל דארבעתן מצוה א' הם כחכמים. ובגד שהיא פחות מד' כנפות אינה חייבת בציצית כלל ודעת הרי"ף והר"מ והרהמ"ח דאינו חייב מן התורה בציצית אלא בגד של צמר רחלים או בגד פשתן ובגדים של שאר מינים פטורים מה"ת רק מדרבנן ודעת רש"י ותוס' דכל הבגדים חייבים מה"ת עי' בש"ס ובב"י סי' ט' באריכו'. ומ"מ בגד של עור לד"ה פטורה דעור לא הוי בגד כלל. והחוטין של ציצית הם מצמר ופשתים או מאיזה מין ויש חילוק דחוטי צו"פ פוטרים בין במינם בין בכל מיני בגדים וחוטים משאר מינים אינם פוטרים אלא כ"א במינו ולא בשאינו מינו והוטי צו"פ לא יעשה צמר לפשתים או להיפוך משום כלאים ואם עשה והוא כלאים לשיטות הסוברים דכלאים הותרה בציצית ולא דחוי' ע' בש"ס והיא שיטת ר"ת אינו עובר בלאו כלל והוא רק איסור מדרבנן על כל פנים לא עבר בעשה ג"כ דבאמת נפטרה הטלית בציצית אלו ואפשר שיוצא לרשות הרבים בשבת אינו חייב חטאת דהוי מצוית כהלכתה וגם לא שייך אתי איסור ומשוי עלי' כמשא כמו שמבואר בסוף עירובין לשיטת רש"י דאפשר דווקא באיסור תורה סובר רש"י כן דאתי האיסור ומשוי עלי' כמשא אבל לא באיסור דרבנן. אך לשיטות הסוברים דכלאים בציצית דחוי' וכל שאפשר לקיים שניהם עובר בלאו וח"מ א"כ האידנא עובר בלאו וחייב מלקות היוצא לרה"ר אף לדעת הט"ז בסי' כ"ג דאם כל הציצית פסולים בטלו לבגד ואינו חייב ע"ש מ"מ כאן מחמת הלאו דכלאים הו"ל כמשא לשיטת רש"י ואם עבר בעשה דציצית דיהי' דינו כאלו לבש בגד בלא ציצית דעובר על עשה או אפשר כהי דעובר עבירה של כלאים מ"מ עכ"פ פוט' הבגד וא"ע בעשה וג"מ אם לריך לעשות תשובה על העשה ג"כ או להביא עולה או בנשבע שלא ילבש בגד עם ציצית דהיינו שיש בה מצוה דוודאי השבוע' חל ואינו דומה לנשבע לבטל המצוה דאינו מחויב ללבוש בגד של ציצית כידוע א"כ אם לבש בגד כזה אם נאמר דאיש מצוה כלל א"כ לא עבר על השבועה אבל אי אמרינן דמצוה קא עביד רק עבר עביר' א"כ עבר על השבועה. אך אם נאמר דמצוה הבב"ע הוא מה"ת א"כ הו"ל מהב"ע ועבר העשה רק אם נאמר דמהבב"ע רק דרבנן כשיטת התוס' בסוכה אם כן מה"ת קיים העשה וכבר כתבתי לעיל במצות סוכה דאף אם נאמר דמהב"ע

כוא

בלא קשרים וחוליות מלבד הקשרים והחוליות זהו עיקר מצותו לכתחלה אבל דיעבד אפי' בחוליא אחת יצא וכן בדיעבד אם נתמעטו חוטי הציצית אפי' לא נשאר בהן אלא כדי עניבה כשר אבל נפסק אפי' חוט א' מהם מעיקרו פסול ומי שיש לו כסות ד' כנפים כל זמן שאינו מתכסה בה אינו חייב להטיל בה ציצית שהל' כרב דאמר ציצית חובת גברא הוא כלו' חיוב האיש הוא לעשות ציצית בבגד כשהוא מתכסה בו אבל בבגד המונח בקופסא אינו חייב להטיל בה ציצית שאין הלכה כמ"ד חובת מנא הוא כלומר שאם הי' לאדם כמה טליתות של ד' כנפים בביתו אפי' לא יתכסה בהן לעולם חייב להניח בכולן ציצית ז"א אלא הלכה כרב כדאמרן ומי שיש לו טלית של פשתן מטיל בו ציצית של פשתן דלית הלכתא כב"ש דאמרי סדין בציצי' פטורה כלומר דטלית של פשתן מכיון שא"א לו להטיל בו תכלת לעולם משום כלאים דהתכל' ודאי עמרא הוא שצבע התכלת לא הי' יפה בפשתן לעולם אלא בצמר והתורה חייבה אותנו בתכלת גמור ומכיון שא"א להטיל חוט צמר בפשתן לעולם משום כלאים אף חוטין של לבן כלו' של פשתן אין מניחין בו וזה שאמרו סדין בציצית ב"ש פוטרין ואין הלכה כמותם דטעמא דידהו משום דלא דרשו סמוכין והל' כב"ה דדרשו סמוכין וסברי דלאו דכלאים אינו בציצית שהתורה אמרה לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך כלו' אבל גדילים תעשה לך משעטנז ומשום הכי קא סברי בית הלל דסדין בציצית חייבת כלו' שמניחין ציצית של פשתן בטלית של פשתן והלכה כמותם אבל אין מניחין בו תכלת גזירה משום קלא אילן כלומר שמא יצבעו אותו בצבע אחר שאינו תכלת ויהי' כלאים שלא במקום מצוה והקשו בגמ' במנחות על דבר זה לא יהא אלא לבן כלומר לבית הלל דדרשו סמוכין למה נגזר בזה שאפי' יהי' קלא אילן מה בכך הרי אמרנו דכלאים הותרו בציצית כלו' אפי' בלבן כלו' אפי' להניח בטלית של פשתן ציצית של צמר לבן ואין צ"ל בצמר צבע בתכלת כמצותו ושרי הני מילי דאמרי ב"ה דכלאים הותרו בציצית מדרשא דסמוכין היכא דליכא מיני' כלומר היכא דלא אפשר לן במיני' כגון טלית שהוא של פשתן שאם אתה רוצה להטיל בו תכלת עכ"פ אתה צריך צמר שאי אפשר לתכלת אלא מצמר בענין זה סמכו ב"ה אדרשא דסמוכין ומחייב להטיל תכלת בסדין אבל היכא דאיכא מיני' כלו' היכא שאתה רוצה להניח חוטין לבנים בלא תכלת בטלית של פשתן אי אפשר לך להניחם בו של צמר מכח אותה דרשה דסמוכין שהרי חוטין לבני' מפשתן אפשר לך לעשותן והיינו דר"ש בן לקיש דאמר רשב"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה ועכשיו יכול אתה לקיים שניהם דכיון שאי אתה רוצה להניח בו תכלת לגבי לבן הרי בפשתים אפשר לך וכיון שכן אם תעשה מצמר הוו להו כלאים ואסור ותו לא מידי. ומפני שיש בעניינים האלה הרבה פרושים הארכתי לך מעט בכאן ובמה שעלה במצודתי ערכתי לפניך שלחן ואם תזכה בני האמת תבחן ואם אולי מדרך היושר יראה לך לסתור דרכי במקום זה או אפילו באחר לא תשא פני אב ורבן והנני קורא מעתה סתירתך בנין. ודע שאע"פ שאין חיוב מצוה זו מן התורה אלא כשיש לו לאדם כסות ארבע כנפים כמו שאין חיוב מצות מעקה אלא במי שיש לו גג אף עפ"כ הזהירוהו חכמים במצוה זו הרבה ואמרו שראוי לחזור עליה ואמרו שהזהיר בה זוכה ומשמשין אותו עבדים רבים שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ואמר ר' אלעזר שהזהיר בציצית ובתפילין ובמזוזה מובטח הוא שלא יחטא לעולם שנא' והחוט המשולש לא במהרה ינתק ודיני מצוה זו במס' מנחות פרק ד' תמצא אותם (א"ה ה' ציצית מסי' ח' עד כ"ב) ונוהגת מצוה זו בזכרים בכל מקום ובכל זמן אבל לא בנקבות ואם רצו הנקבות להתעטף מתעטפות בלא ברכה כדעת קצת המפורשים וקצתם אמרו אפי' בברכה ועובר על זה ולבש בגד צמר או פשתים גדול כשיעור שאמרנו והוא שלו ולא הטיל בו ציצית בטל עשה זה ואם הוא של שאר מינין בטל מצוה מדרבנן ואם אינו שלו

אלא

הוא מה"ת מ"מ לא עבר אעשה רק לא קיים המצוה ע"ש א"כ לפ"ז א"ל לעשות תשובה ע"ז דלא עבר כלל ונראה כיון דלו"פ פוטרים הוא בכ"ע אפי' בכלאים רק מחמת העבירה שעושה ולמ"ד מהב"ע מה"ת א"י ולפמ"ש לא עבר ג"כ ולמ"ד מהב"ע מדרבנן יצא י"ח המצוה מה"ת כנ"ב. והחוטין של ציצית צריכין טויה לשמה ואם לאו פסולים ולענין שזורין דעת הר"ש שא"צ להיות שזורין וכל הראשונים חולקין דבעינן שזורין וע' כ"ז בראשונים ובש"ע. וחוטין גזולין פסולים ע' בסוכה דממעטינן דכתיב ועשו להם משלהם ובלאו קרא פסול מחמת מהב"ע לשיטות הסוברים דמה"ת פסול הבאתי בסמוך בקילור וע' במצות סוכ' דשם בארתי נהי במצוה הב"ע לא קיים המצוה מ"מ לא עבר על המצוה במצות כאלו כגון סוכה וציצית א"כ מטעם מהב"ע עכ"פ אם לבש בגד כזה אף דלא קיים המצוה מ"מ לא עבר אעשה ולא הוי כאלו לבש ד' כנפות בלא ציצית אך כיון דהתורה פסלה גזולה עבר אעשה והו"ל כאלו לבש בגד ד"כ בלא ציצית עי' לעיל כי דברים ברורים הם בס"ד וא"צ לכפול. ומבואר בר"מ דחוטי הקדש ג"כ פסול והכ"מ לא הראה מקומו אבל הטעם ג"כ דצריך שיהי' משלו. וחוטי עיר הנדחת ג"כ פסולים אף אם נאמר דאיסורי הנא' הו"ל יש להם בעלים והוי שלו והדברים עתיקים כאשר הבאנו כ"פ בח"ז מ"מ כתותי מיכתת שיעורא וציצית יש לה שיעור למטה כן מבואר בר"מ ובכ"מ וידוע גבי שופר ולולב. ועוד כ"פ מבואר דדין תקרובת ע"ז הדין כמו עהנ"ד ה"נ. וכן ע"א של ישראל או משמשין ה"נ בזכה בהם ואם לא זכה בהם והם של עכו"ם ה"ל של אחרים וא"י בהם ואם יוצאים בגזל העכו"ם ע' דינים אלו בהלכו' שופר ובה' לולב והדברים עתיקין ותלמוד לכאן. והמודר הנאה מהחוטין כיון דמצות לאו ליהנות נתנו א"כ אפשר דלא הוי שלו עי' הכל בדיני לולב ושופר ותלמד לכאן והדברים ארוכים ועתיקים. והבגד ג"כ אינו חייב בציצית רק אם הוא שלו וכסות השותפים איתרבי שהוא חייבת אבל גזול או בגד שאולה פטורה ולאחר שלשים יום חייב רק מדרבנן אבל מה"ת פטורה לעולם כיון דאינו שלו ומתנה ע"מ להחזיר הוי שלו כמו בכ"מ וז"פ. ועוד ענינים או בגד שאסור בהנאה הכל מבוא' במצות אחרות גבי לולב ושאר ענינים ותלמד לכאן. ומ"ש הרהמ"ח ציצית שטוה עכו"ם פסולה שנא' אל בני ישראל ועשו וכו' הוא ט"ס וצ"ל שעשה עכו"ם וע"ז קאי הלימוד ע' בר"ש וש"ע. ובזמן שהי' תכלת הי' המצוה שיעשה לבן וג"כ חוטי תכלת כאשר יבואר רק אין מעכב ע"כ האידנא שאין לנו תכלת יוצאים בלבן לבד ודעת הרז"ה דתכלת מעכב ורק מדרבנן חייבים אנחנו היום בציצית ורוב הפוסקי' פוסקי' דאינו מעכב והדברים ארוכים א"י להאריך. ודעת הר"מ דמה"ת אין שיעור לחוטין כמה חוטין שצריך ליתן בכל כנף וע' בכ"מ שתמה עליו דמבואר בש"ס דמה"ת צריך ד' חוטין ע"ש ודעת הר"ש בזמן שהי' תכלת הי' רק חצי חוט נצבע וסגי בזה והראב"ד פ' דצריך חוט של תכלת ועי' בתוס' פ' התכלת ודעת רש"י דמצוה בשני חוטין לבן ושני חוטין תכלת עי' הכל בש"ס דמנחות ובראשונים באריכות והר"מ בפ"א כאן כתב התכלת אינו מעכב וכו' כיצד הרי שאין לו תכלת עושה לבן לבדו וכו' וכן אם עשה לבן ותכלת ונפסק הלבן ונשתייר התכלת עשר נראה מדבריו דתכלת לבד בלא לבן אינו מצוה ועי' בכ"מ הטעם והרהמ"ח כתב כפי' כדעת רוב הראשונים דתכלת לחוד ג"כ יוצא. וע' ברש"י ובתוס' דהא דאינו מעכב צריך ליתן ממין א' ד' חוטין וע' בתוס' מה שמפלפלין בזה דאפשר די בשני חוטין ע"ש באריכות. וכיצד צובעין התכלת ע' בר"מ פ"ב וצריך צביעה לשמה ואם נצבע שלא לשמה פסול ואם צבע איזה דבר ביורה לנסות נפסל כל היורה וכן אם לקח מהיורה בכלי וניסה דבר בכלי דנפסלה הצבע שבכלי ואח"כ עירה הכלי לתוך היורה נפסל כל היורה והר"ש לא כתב זה בפי' אם עירה ליורה אלא ממ"ש שופך מה שבכלי מוכח ד"ז ע' בגמ'. ויש לספק אם צבע התכלת מצבע גזולה אם הוא פסולה דבעינן לכם או אפשר דלצבעא מידי מסמ' איתא בי' וע' בסוגי' דב"ק ד' ק"א בסוגיא דיש שבח סממנים ע"ג צמר וכו' ועי' בחו"מ סי' שס"ג ולענין מצוה כאן אני מסופק בזה עיין בר"מ גבי שופר הגזול וצ"ע ובאתי רק לעורר וא"י להאריך עוד בהרבה ענינים כי צריך חיבור מיוחד לזה. ונשים ועבדים פטורים ממצוה זו דהוי הזמ"ג כי לילה לאו זמן ציצי' יש שיטות בזה אי כסות יום בלילה חייב ע' בראשונים ולד"ה נשים ועבדים פטורים כי כולם פוסקים דלילה לאו זמן ציצי' כמ"ש בגמ'. וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק וח"ע וחב"ח בוודאי חייב מצד הב"ח אך להסוברי' דנשים אסורים בכלאים בציצית יש לספק אם ח"ע וחב"ח יכול לקיים ציצית בכלאים נימא כיון דחלק העבדות פטור מציצית ועל הלאו דכלאים גם הוא עובר ולא אתי עשה דציצי' של חלק הב"ח ודוחה הל"ת של צד העבדות דבצד העבדות אין עשה או דלמא דדוחה העשה מצד ב"ח הל"ת של כלאים ע' בס' ט"א בחגיגה שהאריך כיוצא בו ומ"מ אני לך. בח"ז הבאתי כ"פ בשם הריטב"א דמ"ע שהז"ג דנשים פטורות דוקא במצוה שבגוף אבל במצוה שאינו בגופו כמו מילת הבן נשים ג"כ חייבות במקום דלא מיעטה התורה ורק במילה דהתורה מיעטה אותו וכו' א"כ נראה פשוט למאן דס"ל דציצית חובת טלית וכלי קופסא חייבים בציצית אף דכסות לילה פטור או המיוחד ללילה או בכ"ע בלילה לכל מר כדאית לי' מ"מ לא מיקרי מצות עשה שהז"ג לענין לפטור הנשים דלא הוי מצוה שבגוף רק להטיל ציצית בבגד א"כ נשים חייבות ג"כ דכאן לא איתמעטי נשים רק מחמת מ"ע שהז"ג עי' בש"ס א"כ קשה על הא דמבואר בש"ס דר"י רמי תכלת לפרזומי דאנשי ביתא ומברך כל צפרא להתעטף בציצית מדרמי קא סבר דהו"ל מ"ע שלא הז"ג אמאי מברך כל צפרא כרבו דתני' וכו' ומנלן דר"י ס"ל דה"ל מ"ע שלא הזמ"ג דלמא באמת ס"ל לר"י דכסות לילה פטור והו"ל מ"ע שהזמ"ג והא דרמי תכלתא לבגד אשה דר"י ס"ל כשמואל רבי' דציצית חובת טלית וגם ר"ח סובר דרב ג"כ ס"ל דחובת טלית הוא ור"י סובר כרבותיו א"כ נשים חייבות אף דהו"ל עשה דזמ"ג כיון דלא הוי מצוה שבגופה. אך באמת לא קשה דהנה לפני זה מבואר דמאן דסובר דציצית חובת מנא הו"ל עשייתה גמר מצותה ומברך בשעת עשיי' לעשות ציצית. ונראה פשוט למאן דס"ל דחובת טלית וכלי קופסא חייב בוודאי אין מצוה בלבישה כלל דמקיים המצוה בשלימות אם הם בקופסא וא"כ הברכה רק על העשי' ואם הלילה מפסיק מברך בכל יום על העשי' אף דאין שייך הלשון לעשות דהם עשוים מכבר אפשר דמברך על מצות ציצית עכ"פ כי ברכת להתעטף לא שייך כי אין מצוה בעיטוף כלל וכאן מבואר דר"י הי' מברך כל צפרא להתעטף ע"כ סובר דחובת גברא א"כ הו"ל מצוה שבגופו ונשים פטורות ע"כ פריך שפיר דע"כ ס"ל דלא הוי מ"ע שהז"ג דלילה חייב א"כ האיך מברך בצפרא ומקשה שפיר ומתרץ כנ"ב ופשוט. וכ"כ התוס' דף מ' ע"א ד"ה סדין דמברכינן להתעטף מוכח דחובת גברא הוא ע"ש. וראיתי בס' ביאור מרדכי הנדפסים בספרי הרי"ף על המרדכי שכתב גם לאיזה ענין דקושית הש"ס דר"י ס"ל כרבותיו (דטלית) דציצית חובת טלית ובאמת הא ליתא כמ"ש דאין יכול להיות כן דלא שייך הברכה להתעטף וזה ברור ולא עיינתי במצוה זו כמו שכתבתי כי הוא ענינים עמוקים ומבואר הרבה בראשונים ובאחרונים:

בלא

אלא ששאל אותו כל שלשים יום כלומר מיום ששאלה עד תשלום למ"ד יום פטורה מן הציצית מכאן ואילך חייב להטיל בו ציצית:

מצוה שפ"ז שלא נתור אחר מחשבת הלב כו'

(א) שלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם ענין לאו זה שנמנענו שלא נייחד מחשבותינו לחשוב בדיעות שהם היפך הדעת שהתורה בנויה עליו לפי שאפשר לבוא מתוך כך לטעות אבל אם יעלה על לבו רוח לחשוב באותן דיעות הרעים נקצר מחשבותיהן ויפנה לחשוב בדרכי התורה האמתיים והטובים וכמו כן שלא ירדוף האדם אחרי מראה עיניו ובכלל זה שלא נרדוף אחר תאות העולם הזה כי אחריתם רעה וכדי בזיון וקצף וזהו שאמרו ז"ל ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות שנאמר ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. שורש מצוה זו נגלה כי בזה ישמור האדם מחטוא להש"י כל ימיו. המצוה הזאת באמת יסוד גדול בדת כי המחשבות הרעות אבות הטומאות והמעשים ילדיהן ואם ימות האדם טרם יוליד אין זכר לבנים נמצאת זאת המניעה שורש שכל הטובות יוצאות ממנה ודע בני ותהי נא מרגלא בפומך מה שאמרו ז"ל עבירה גוררת עבירה ומצוה גוררת מצוה שאם תשית דעתך למלאות תאותך הרעה פעם אחת תמשך אחריה כמה פעמים ואם תזכה להיות גבור לכבוש יצרך ולעצום עיניך מראות ברע פעם אחת יקל בעיניך לעשות כמה פעמים כי התאוה תמשוך הבשר כמשוך היין אל שותים כי הסובאים לא תשבע נפשם לעולם ביין אבל יתאוו אליו תאוה גדולה ולפי הרגילם נפשם בו תחזק עליהם תאותם ולו ישתו שם כוס מים יפיג יקוד אש תאות היין ויערב להם כן הדבר הזה כל איש בהרגילו בתאוות ובהתמידו בהן יחזק עליו יצרו הרע יום יום ובהמנע מהם ישמח בחלקו תמיד כל היום ויראה כי האלהים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים ללא תועלת של כלום. דיני מצוה זו קצרים הרי בארנו בזה רוב עיקרן (הלכות ע"א פ"ג) ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכל זמן בזו"נ ועובר על זה ויחד מהשבתו בעניינים אלו שזכרנו שמביאין האדם לצאת מדרך דעת ותורתינו השלימה והנקייה ולהכנס בדעת המהבילים הכופרים רע ומר וכן מי שהוא תר אחר עיניו בלומר שהוא רודף אחר תאות העולם כגון מי שהוא משים לבו תמיד להרבות תענוגים גדולים לנפשו מבלי שיכוין בהם כלל לכונה טובה כלומר שלא יעשה כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל לעבודת בוראו רק להשלים נפשו בתענוגים כל מי שהוא הולך בדרך זה עובר על לאו זה תמיד בכל עת עסקו כמה שאמרנו ואין לוקין ע"ז לפי שאין זה דבר מסוים שנוכל להתרות העובר עליו כי מהיות האדם בנוי בענין שאי אפשר לו שלא יראה בעיניו לפעמים יותר ממה שראוי וכמו כן אי אפשר לו שלא תתפשט המחשבה לפעמים יותר מן הראוי על כן א"א להגביל האדם בזה בגבול ידוע גם כי פעמים אפשר לעבור על לאו זה מבלי שום מעשה וכבר כתבתי למעלה שכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אף על פי שעשה בו מעשה אין לוקין עליו לפי הדומה:

פרשת קרח יש בה תשע מצות ה' מצות עשה וד' מצות ל"ת.

מצוה שפ"ח שנצטוו הכהנים והלוים לשמור המקדש

(א) שנצטוו הכהנים והלוים לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד בכל לילה ולילה כל הלילה ושמירה זו היא כדי לכבדו ולרוממו ולפארו לא מהיות שם פחד מאויב חלילה שנא' ושמרו את משמרת אהל מועד ולשון ספרי ואתה ובניך אתך לפני אוהל העדות הכהנים מבפנים והלוים אף מבחוץ כלו' לשמור אותו וללכת סביביו ובמכילתא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד

מצוה שפ"ז שלא נתור אחר מחשבת הלב כו'

(א) **שלא** נתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים שנא' ולא תתורו וכו' מלוה זו בר"מ פ"ב מה' עכו"ם ודברי הרהמ"ח הם מוסר השכל ועי' בס' נשכ"ח במליה י"ג מה שפלפל בדברי הר"ס וגם הקש' דלשיטת הרמב"ן הכפרטי' בלאו שבכללו' נמנה כ"א למנוה בפ"ע אמאי לא מנה כאן שני מלות דדרשינן אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות וע"ש מה שמתרץ ואין בלאו זה מלקות לכ"ע ודברי הרהמ"ח קשרם על לוח לבך ואשרי וטוב לך:

(חסלת פ' שלח לך ובס"ד נתחיל סדר ויקח קרח):

מצוה שפ"ח שנצטוו הכהנים והלוים לשמור המקדש

(א) **שנצטוו** הכהנים והלוים לשמור המקדש וכו' כל הלילה וכו' שנאמר ושמרו את משמרת וכו'. דיני מלוה זו מבואר בר"ס פ"ח מה' בית הבחירה. והנה נלמד במס' תמיד מקראי דכהנים שומרים בג' מקומות והלוים בכ"א מקומות ומבואר בר"מ ובהרהמ"ח דשמירה זו מלותה רק בלילה והמפרש במס' תמיד כתב דמלוה זו נוהגת ביום ובלילה והמנ"ל מביאו וכתב דדברי המפרש תמוהים וגם ראיתי בס' באר שבע שתמה על המפרש וכתב דד"ז לא היה ולא נברא דמלוה זו אינו אלא בלילה וכ"כ הר"מ וסמ"ג וכו'. ולדידי נ"ע אדרבא מנלן דאינו אלא בלילה כיון שאינו מפני פחד אלא מפני הכבוד ואינו דומה פלטרין וכו' כמבואר בר"ס ופוק חזי דפלטרין מלכים יש שומרים ביום ג"כ ואי משום דבמשנה מבואר דפק וכו' אין ראי' וגם ממשנה דאיש הר הבית היה מחזיר וכו' אורחא דמילתא נקיט דביום אין דרך לישן רק בלילה וכעת א"י טעם לדברי הראשונים דסוברים דהוא רק בלילה ואפשר מלאו באיזה ברייתא ול"ע. ופשוט כמו דלוים אינם נפסלים במומין כמו שמבואר בכ"מ וגם בשנים לא נפסלו בבית עולמים כמבואר בחולין ה"נ לענין שמירת המקדש בודאי אף כהנים בע"מ כשרים דלא מלינו דיהי' זה עבודה דבע"מ יפסלו בודאי הם כשרים וחללים אינם כהנים ככל ופסולים וזה פשוט. וכבר לייתי בח"ז כ"פ דמסכחת חליו כהן וחליו ישראל נראה דהם כשרים לשמירה כיון דחלי כהן וחלי הישראל אינו מזיק דאין איסור בדבר בעומד שם ישראל ג"כ כנ"פ. ואנדרוגינוס למאן דס"ל דהוא חליו זכר ע' בראב"ד בהל' שופר ג"כ כשר לעבודה זו כיון דאין בלד השני עכ"פ איסור א"כ מ"ל חליו או כולו כיון דהוא חלי זכר עכ"פ כשר כ"נ. וגם פשוט דכל הפסולים לעבודה כגון ערל וכדומה כשרים כמו דכשר בע"מ כמבואר דאינו עבודה כלל רק גזה"כ שיהי' בני אהרן ובני לוי וז"פ. ולכאור' נראה דאף חש"ו כשרים לזה אף דהוא מ"ע והנהו לאו בני מלו' נינהו מ"מ עיקר המלוה הוא על הב"ד של כהנים או על הב"ד של ישראל דהמקדש ילכו סביביו שומרים מהכהנים והלוים א"כ כיון דשמרינן אותו מקיימים המלוה דמלוה זו היא מלוה על ישראל וכל"ע קיימו כל ישראל המלוה שזאת וכן מבואר במשנה דתמיד בית אבטינוס ובית הנילון הרובי' היו שומרים שם ופירש המפרש רובים היינו שלא הגיעו לבן יג"ש דאין עובדין עבודה וכו' מבואר דמלות שמירה נתקיים בקטנים ג"כ והמנ"ל כאן בהלכ' ה' מביא דברי המפרש וכתב שהם דברים תמוהים דאיך יתכן דמלוה זו שהיא שמירת המקדש שהיא מ"ע יניחו אותה לעשות לקטנים שאינם בני מלוה וכו' מ"כ פירש דמיירי בפחותים מבן כ' ע"ש. ואיני מבין התמיה הזאת דבכה"ג מלינו בפ"י מהל' מעה"ק דמבואר שם בתחלת הפרק דאכילת קדשי קדשים הוא מ"ע ונחשבים בכלל התרי"ג בפתיחה למעה"ק ובהלכה י"ז מבואר דקטן מותר להאכילו קדשי קדשים חזינן אף דהיא מ"ע מניחין לעשות לקטנים אף שהם אינם בני מלוה ואע"פ שאינם חייבים מ"מ המלוה נתקיים ה"כ המלוה נתקיים אף בקטנים ע"כ נראה דיוצאים ג"כ ע"י חש"ו כדעת המפרש ועי' ברמ"מ פ"ג מהלכ' ביהמ"ק שכ' דעבודת הלוים היא שיהיו שומרים את המקדש ויהי' מהם שוערים לפתוח וכו' ויהיו משוררים ובהלכה ז' כת' דאינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהי' איש שנא' איש וכו' נראה כיון דגם זה בכלל עבודת הלוים א"כ צריך להיות גדול. אך ע' במשנה בערכין דף י"ג ע"ב מבואר דאין לוי קטן נכנס לעזרה לעבודה וכו' וע' ברש"י שפירש כגון לכבד את העזרה ולהגיף הדלתות וכו' א"כ אפשר דוקא בעזרה נקרא עבוד' אבל השמירה של הלוים שהיה חוץ לעזרה כמבואר כשרה בקטנים ג"כ ומכל מקום צ"ע. ודבר זה דכהנים שומרים בג' מקומות יליף מפסוק שבתורה עיין בתמיד דף כ"ו והא דהלוים שומרים בכ"א מקומות ילפי' שם בדף כ"ד מפסוקים בד"ה. ונראה דכ"ז מה"ת אף דמתורת משה לא למדנו גמירי להו ובאו הנביאים ואסמכו' אקראי כמו שמבואר בכ"ד כהאי גוונא וכן נראה מהר"מ ומהרהמ"ח שכל זה מן התורה כ"נ. והנה דעת הר"מ והרהמ"ח דבמקום שהיו הכהנים שומרים לא היו הלוים שומרים כלל ובין הכל כ"ד מקומות ודעת הסמ"ג דגם במקום הכהנים היו הלוים שומרים א"כ הלוים שמרו בכ"ד מקומות ג' עם הכהנים וכ"א מקומות הלוים לבדם. והכהנים היו שומרים במקום גבוה והלוים למטה וע' במנ"ל שהאריך בשיטות אלו ומביא שיטת התוס' דבין הכל הי' רק כ"א מקומות וע' במנ"ל באריכות כל השיטות ומה שפלפל מהש"ס וינעם לך. ולד"ה אף לדעת הר"מ היו הכהנים שומרים למעלה היינו שמירתם היה במקום גבוה והלוים למטה וע' בתמיד מבואר דנלמד מקרא דהלוים יהיו טפלים לכהנים ולא ישמרו בגובה ככהנים וע"ש דגזה"כ דכהנים ישמרו במקום גבוה ולוים למטה ובית אבטינס ובית הנילוץ היו עליות מטעם זה לשמור בגובה ובית המוקד הי' כיפה בנוי' ע"ג לשכת אבנים מט"ז דצריך להיות בגובה ע' במפרש שם במשנה ובגמ'. והסמ"ג מובא במנ"ל כת' דשני מקומות בית אבטינס ובית הנילוץ היו גבוהים ובית המוקד הי' מעלת הכהנים על הלוים דכהן בפנים וכו' והוא לשיטתו ע"ש ולדברי המפרש הי' בית המוקד ג"כ בגובה וע' במנ"ל והר"מ והרהמ"ח לא כתבו זה דכהנים למעלה ולוים למטה הוא בדוקא אך כ' דעליות היו בנויות וכו' ואפשר שהי' כך אבל אין עיכוב בדבר והרהמ"ח לא כ' כלל דכהנים למעלה ול"ע דבש"ס מבואר זה דהוא גזה"כ וע' במנ"ל ול"ע. והר"מ כת' מלוה וכו' שיהיו הכהנים שומרים בפנים והלוים בחוץ וכן כ' הרב המחבר וזה אינו מוזכר בש"ס כלל ובסמ"ג מובא במנ"ל כת' דעל בית אבטינס ובית הנילוץ הי' עליות וכו' ובבית המוקד הי' כהן מבפנים ולוי מבחוץ אם כן פנים וחוץ לא הי' רק בבה"מ ולשיטת הר"מ בן לוי שהיה בחוץ בבה"מ לא היה שומר כלל כי במקום הכהני' לא הי' לוי שומר כלל וע' במנ"ל דלשיטת רבינו הי' הלוי הזה איש הר הבית והי' מקום ישיבתו שם ע"ש ולא שומר א"כ ד"ז דפנים וחוץ אינו מוזכר כלל בש"ס והכ"מ הרשים דדברי רבינו בספרי פ' זו. וראיתי בספרי ומבואר זה שם דילפינן מקרא. וראיתי שם בס' זרע אברהם שתמה על הר"מ שהספרי חולק עם הש"ס שלנו דבש"ס שלנו מבואר דכהנים למעלה מקרא ובספרי מבואר דכהנים בפנים וכו' והאיך שביק הש"ס שלנו מפני הספרי וע"ש שכ' דהר"מ פוסק כשני הסברות דכל' דעל ג' מקומות הכהנים שומרים והמקומות הללו הוא בגובה ע"ש. ודע דדבר זה דכהנים בפני' לאו בפני' מה דקדיש בקדושת עזר' דמקומו' שהיו שומרים לא הי' קדוש בקדושת עזרה דבית אבטינס ובית הנילון היו עליות וגגים ועליות לא נתקדשו וכן כ' המפרש וכן בית המוקד הי' חציו בחול והכהנים ישנים שם א"כ לא הי' קדוש בקדושת עזרה אך בפנים היינו בחדרי' דבית אבטינס ובית הנילון ובה"מ הם נקראים בתים ויושבים שם דרך כבוד והלוים מחוץ היינו בלא חדרים רק מבחוץ

ואין

מועד **אין לי אלא בעשה** וכו' הנה התבאר ששמירתו מצות עשה היא ושם נאמר עוד גדולה למקדש שיש עליו שומרין אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין וידוע שפלטרין · שם להיכל. משרשי המצוה מה שכבר כתבתי כמה פעמים כי בכבוד הבית סבה לתת מוראו אל לב בני אדם ובבואנו שם לבקש תחנה וסליחה מאת אדון הכל יתרככו הלבבות אל התשובה במהרה. וכענין שאמרנו בארוכה בסדר ואתה תצוה ומכבודו ·של בית הוא למנות עליו שומרים כדרך המלכים הגדולים אשר בארץ שיעשו כן וכמו שבא במכילתא **אינו דומה** וכו' כמו שכתוב בסמוך. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שארבע ועשרים אדם שומרים אותו בכל לילה בכ"ד מקומות הכהנים שומרים בג' מקומות מבפנים והלוים מבחוץ ומעמידין אחד שהי' מחזר על המשמורות כל הלילה ואבוקות דולקות לפניו ואיש הר הבית נקרא וכל משמר שאינו עומד ואומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן וחובטו במקלות ורשות הי' לו לשרוף את כסותו עד שהיו אומרים בירושלים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין שישן על משמרו ויתר פרטיה כגון היכן היו הכהנים והלוים שומרים ואם אירע קרי לאחד מהם כיצד הוא עושה וכיצד סדרן ומעשיהם סמוך לשחר הכל מתבאר יפה בפרק ראשון ממס' מדות (ה' בית הבחיר' פ"ח) ונוהגת בכהנים ולוים בזכרים בזמן הבית כי הם נתיחדו בצוואת שמירת המקדש ולא הישראלים ואם עברו ע"ז ובטלו שמירה זו בטלו עשה מלבד שעברו על לא תעשה כמו שנכתוב בסדר זה בע"ה:

מצוה שפ"ט שלא יתעסקו הלוים בעבודת כהנים

(א) **שלא יתעסקו** הלוים בעבודת כהנים ולא הכהנים בעסק הלוים אלא כל אחד יעשה מלאכתו המיוחדת לו מדכתיב **איש איש** על עבודתו ועל משאו ולשון המניעה שבאה בזה הוא שנא' בלוים אך אל כלי הקודש ואל המזבח **לא יגשו**. ואח"כ שב הכתוב ודבר עם הכהנים ואמר ולא ימותו גם הם גם אתם. ירצה לומר בזה שאתם כמו כן יכלול אתכם לאו זה כי כמו שהלוים נמנעים ממלאכתיכם כך אתם נמנעים ממלאכתם. ול' ספרי אל כלי הקודש (או) [ואל] המזבח אזהרה ולא ימותו עונש אין לי אלא הלוים שעונשים ומוזהרים על עבודת כהנים כהנים על עבודת הלוים מניין ת"ל גם הם ומעבודה לחברתה מניין ת"ל גם אתם ומצאנו שבקש ר' יהושע בן חנניא לסייע את ר' יוחנן בן גודגודה בהגפת דלתות אמר לו חזור לאחוריך שכבר אתה מתחייב בנפשך שאני מן השוערים ואתה מן המשוררים. הנה התבאר שכל לוי שלא יעשה במקדש מלאכתו המיוחדת לו חייב מיתה בידי שמים וכמו כן הכהנים הוזהרו שלא יקרבו למלאכת הלוים ואולם אם עברו בזה אינם במיתה אלא במלקות. ואמרו במכילתא אל כלי הקודש ואל המזבח לא יגשו יכול אם נגעו יהיו חייבין ת"ל אך משום עבודה הם חייבים ולא משום נגיעה אין לי [אלא] הלוים ע"י הכהני' הכהני' ע"י הלוים מניין ת"ל גם אתם ושם נאמר הלוים על של כהנים במיתה ואין הכהני' על של לוים אלא בל"ת. משרשי המצוה לפי שעבודת ב' כתות אלה היא עבודה יקרה ומקודשת על כן צריכה המלאכ' להשמר מן היאוש והעצלה והשכחה ואין ספק כי כל מלאכה המוטלת על **שני אנשים או יותר הפשיעה מצוי'** בה יותר ממלאכה המוטלת על האחד לבדו כי הרבה פעמים יסמכו שניהם כל א' על חבירו ותתבטל המלאכה מביניהם זה דבר ברור לכל אדם ודרך משל אמרו

ואין הפירוש חוץ לעזרה רק כמ"ש דהתורה גזרה דכהנים יהיו במעלה ולוים יהיו **טפלים** מהם הכהני' יושבי' בבתים בדרך כבוד והלוים שומרים על השערים ועל **הפינות** בדרך טפלים לכהנים אף אם שומרים בעזרה עצמה דקדוש יותר מ"מ **אינו** בדרך כבוד ומעל' רק כדרך עבדים ומשרתים והכהנים הם משרתים בדרך **כבוד** פוק חזי ממלכותא דארע' דהקטני' **שומרי'** בחוץ והגדולים שומרים בחדרי' **ובעליות** דרך מעלה וכבוד אבל לומר דהם בפנים בעזרה והם בחוץ לא יתכן כלל **דהכהני'** היו ג"כ שומרים במקום שאין קדושת העזרה כלל כמ"ש אלא הפירוש הם היו שומרים בחדרים והלוים היו שומרים בלא חדרים דנראים טפלים לכהני' כן נראה ברור. וראיתי שם בס' זרע אברהם שהקשה כיון דגזה"כ דלוים שומרים מחוץ א"כ למה מבואר דבהר הבית שומרים מתוכו כמבואר כאן וגם למה אמרינן טעם דבעזרה מחוץ כיון דא"י שם לישב תיפוק לי' דגזה"כ דיהיו שומרים מבחוץ. הוא סבר דבפנים ומבחוץ היינו לפנים בעזרה במקום קדושת העזרה וחוץ הו"ל חוץ לעזרה ובאמת דגם הכהנים היו שומרים במקום דלא נתקדש בקדושת העזרה כמ"ש רק הפירוש בפנים בחדרים דרך כבוד ובחוץ על מקומות פנויות שיהי' נרא' שהלוים הם טפלים כמו שמבואר דהכהנים היו ישנים בביהמ"ק ובן לוי מחוץ היינו מחוץ לחדר ככ"ב ואמת. וע"ש בס' הנ"ל שהאריך בקושי' הללו ומ"ש הוא אמת וברור בעזה"י. ואם מותרים לישן בשעת השמירה ע' במנ"ל דלידד דאפשר אסור לישן רק הי' קלא שישנים בשעה זו וקלא היו נעורים ואפשר דמותרים לישן ונוטה יותר לצד זה דאינם ישנים הן הכהנים והן הלוים ע"ש ומ"מ אני לך. מה שכ' הרהמ"ח בתחילת דבריו דלוים שומרים אף מבחוץ תיבת אף ל"ע דאין דעתו כדעת הסמ"ג כמבואר בסוף דבריו אך כיון דמביא זה בלשון הספרי ובספרי אינו מוזכר תיבת אף ע"כ כאן נ"כ הוא טעות סופר ופשוט. ובמה שמבואר כאן דהלוים היו שומרים על שערי העזרה חוץ לעזרה ומבואר בש"ס הטעם כיון דאינו יכול לישב ולא הוציאו שער נקנור דלא נתקדש ע' לעיל בתחילת פ' נשא מה שכתבתי בזה באריכות:

מצוה שפ"ט שלא יתעסקו הלוים בעבודת כהנים

(א) **שלא** יתעסקו הלוים בעבודת הכהנים ולא הכהנים וכו' ומעבודה לחברתה וכו' שנא' איש איש וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ פ"ג מהלכ' כלי המקדש ודעת הר"מ והרהמ"ח כמשך אחריו כ"ה דהלוים מוזהרים על עבודת מזבח והכהנים מוזהרים על עבודת הלוים והלוים אם עבדו עבודת הכהנים חייבים מב"ש ואם התרו בו למלקות חייב מלקות ככל לאו של מב"ש דלוקין וגם הלוים מוזהרים על עבודת חבירו שלא יהי' המשורר שוער וכן להיפוך ואם עברו ע"ז חייבים ג"כ מב"ש ומלקות אך כהן שעבד עבודת לוי אינו במב"ש רק ל"ת והיינו מלקות כמ"ש הרהמ"ח. והר"ש כ' הכהנים שעבדו עבודת הלוים אינם במיתה רק בל"ת ולא כ' מלקות מ"מ דעתו דהוא חייב במלקות דהוי ל"ת שיש בו מעשה ובודאי לוקין וז"פ לא חש לכתוב בפירוש. והר"מ פי"ט מהלכות סנהדרין מנה שם חייבי מב"ש שלוקין וכתב באות יו"ד לוי שעבד בעבודת כהנים וא"י למה השמיט ד"ז לוי בעבודת חבירו דעיקר האזהרה כאן בלוי בעבודת חבירו כמ"ש כאן בפתיחה במנין המלות ובמנין הלוקין שם אות ל"ב כ' כהן שעבד עבודת הלוים כמ"ש דהר"מ מודה דלוקין ולא חשש לכתוב כאן בפירוש. עוד מבואר בר"מ דאם סייע לוי בעבודה שאינה שלו חייב מב"ש היינו ל"מ אם עבד כל עבודת חבירו בודאי חייב אלא אפי' מסייע לחבירו חייב. ופשוט הן דמסייע ללוי או לכהן כיון דאינו עבודתו חייב כמ"ש במלאכה שאינה שלו סתמא ומ"ש כיון דמחד קרא נפקא. וכן נראה דאם כהן מסייע ללוי ג"כ עובר בלאו כיון דלדידי מסייע יש בו ממש א"כ מ"ש זה מזה אך לשונו קצ"ע דכת' לוים שעבדו עבודה כהנים כו' דעשה כל העבודה וכן אח"ז כת' דכהן שעבד עבודת לוי וכו' ובאמצע כת' לשון מסייע נראה שעבודת לוי בכהן וכהן בלוי ל"מ מסייע. וכן משמע לפני זה ע"ש אך באמת אין חילוק וכאן תפס לשון הברייתא דריב"ח הלך לסייע לר"י בן גודגודא בהגפת דלתות וקים לשון הש"ס אבל אין חילוק כיון דמסייע חייב לדעתו מ"ש שלא יתחייב לוי בעבודת הכהן או להיפך במסייע כ"כ. והנה דינים אלו מבוארים בערכין דף י"א ע"ב ודברי הר"מ צ"ע מסוגיא דשם. אחד. מה שסובר דכהנים שעבדו מלאכת הלוים אינו במיתה רק בל"ת וזה מבואר שם אין חילוק דשם וכו' דאין חילוק דכהן בעבודת הלוי חייב מב"ש כלוי בעבודת הכהן וכבר השיגו הראב"ד בזה. שני. דהר"מ סובר דלוי בלוי חייב מיתה וזה דעת אביי שם והגמרא מסיק דכ"ע סברי דהוא באזהרה ולא מב"ש גם מה דסובר הר"מ דמסייע ג"כ חייב ובגמרא שם מבואר דכ"ע מסייע אינו אלא איסור דרבנן ויש סברא דאפי' איסור דרבנן ליכא וע' כ"ז בכ"מ שעמד בזה והאריך לתרץ דברי רבינו וגם בענין המקראות שמביא רבינו ע"ש וע' ג"כ בס' אור החיים על התורה כאן שהאריך גם כן לתרץ דברי הר"מ ומ"מ אני לך. וע"ש באור החיים שכ' דשני מיני מסייע הם אחד מסייע בעבודה שיש בה וכו' היינו כגון שהי' שוערים מספיק לאותו השער ובא זה וסייע זה אינו אלא מדרבנן והב' המסייע להשלים הצריכים לאותה עבודה חייבים מן התורה וכו' ודבריו נכונים מאוד לענין דינא דאם יכולים בלא הוא הו"ל מסייע ואין בו ממש אבל אם א"י בלא הוא ה"ל כעושה כולו וחייב וכן מבואר לענין שבת כמבואר בר"מ בפ"א מהלכות שבת דאם שניהם אינם יכולים ועשו מלאכה בשותפות שניהם חייבי' דהו"ל כל אחד כעושה כולה ואם אחד יכול והשני א"י זה שא"י פטור דהו"ל מסייע ואין בו ממש ה"נ כאן וע"ש מבואר דאם כל אחד לבד יכול ג"כ פטור דמסייע אין בו ממש ה"נ. הכלל דאינו חייב רק אם ע"י כולם נעשה המלאכה ה"נ כאן והדברים ברורים וכן הבאתי כ"פ בח"ז בכמה ענינים. ודע דאזהרה זו אינו רק בשני המשפחות כהנים ולוים כמבואר כאן בפסוק וכמו שכתב הרהמ"ח ג"כ אבל ישראלים אינם בכלל אזהר' זו וישראל ששורר או שוער לא מצינו איסור כלל דכאן לא מצינו אזהרה רק לכהנים והלוים אבל לא לישראל וכך גזה"כ וישראלים אינם עוברים כלל אם עובדים עבודת הלוים רק בעבודת כהנים הוא לאו אחר כמו שיתבאר במצוה שאח"ז בס"ד אבל לא מלאו הזה וכן כאן מבואר אזהרה ללוי בעבודת כהן. ולכאורה ל"ל זה הא יש לאו דזר בעבודת כהונה כמו במצוה שאח"ז ובר"מ פ"ט מהלכו' ביהמ"ק דזר הוי כל שאינו מזרע אהרן הזכרים וכו' אך החילוק הוא דישראל העובד בעבודת כהן אינו חייב מיתה בידי שמים רק בעבודה תמה היינו ארבע עבודות כמו שיבואר בס"ד אבל על שאר העבודות אינו חייב רק מלקות אבל לוי דעבד עבודת הכהן חייב מיתה בכ"ע אף על עבודה שאינה תמה ולא גרע מעובד עבודת לוי אחר מכש"כ בעובד עבודת כהונה א"כ הדין כ"ה אם לוי עבד עבודת כהונה שהזר ח"מ חייב הוא מטעם זרות וגם מלאו זה ואם התרו בו חייב שני פעמים מלקות מלאו זה ומלאו דזרות דהם שני שמות ואם עבודה שאינה תמה חייב ג"כ שני מלקות אך אם לא התרו בו חייב מב"ש אף דזר אינו חייב מב"ש מ"מ מלאו זה חייב הלוי דכך גזה"כ כמו עושה עבודת לוי אחר דלא שייך חילוק בין עבודה תמה ה"נ. הכלל דעל משפחות אלו הוא לאו מיוחד יותר מבישראל דכהן שעושה מלאכת לוי חייב מב"ש או מלקות לכל מר כדאית לי' ולוי בעבודת לוי ג"כ חייב אבל ישראל לא מצינו כלל לאו במלאכת לוי רק במלאכת כהן יש אלו לאו ויש חילוק דבעבוד' תמה חייב מב"ש ובעבודה שאינה תמה חייב מלקות והלוי ג"כ בכלל לאו זה דנקרא זר אך נוסף עליו לאו זה ובעבודה תמה חייב מלקות משום שני לאוים וגם מב"ש על כל לאו ונ"מ לקברו בין רשעים גמורים ובעבודה שאינה תמה חייב מלקות משום זרות וחייב עוד מב"ש משום לאו דלא גרע מעבודת לוי אחר ואם התרו בו חייב שני פעמים מלקות הכלל דלאו זה נוסף רק על שני המשפחות הללו כהנים ולוים וזה ברור ופשוט וחידש הרהמ"ח וכת' ומן הדומה דכהן שסייע במלאכת כהן אחר ג"כ ח"מ ע"כ והדברים ברורים ונאים למי שאמרם כמו לוי ללוי חייב וכהנים ג"כ בכלל לאו זה וג"כ פשוט

אפי'

אמרו על כיוצא בזה קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל ט"ו ממונים הי' אחד על הזמנים כלומר לכוין עת הקרבן ומיד מזרז אותם ואומרים עמדו כהנים לעבוד ולוים לדוכן וישראל למעמד וכיון ששומעין קולו באים כל אדם למלאכתו וכהנים ולוים ידועים היו עובדים וכמו שאמרו שם כי משה ושמואל הרואה ודוד המלך חלקום לכ"ד משמורות כדאי' בתענית ועובד כל משמר שבת אחד וחוזרין חלילה וכל אנשי המשמר מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות וכל יום מימי השבת עובדין בו אנשים ידועים איש איש על עבודתו ולא היו רשאים לסייע זה את זה. וכן הלוים לא הי' רשאי לסייע המשורר לשוער ולא השוער למשורר ומאלה הט"ו ממונים שזכרנו האחד כבר אמרנו שהיה ממונה על הזמנים והשני היה ממונה על נעילת שערים שלישי על השומרים רביעי על המשוררים וכו' כמו שבא במשנה. יתר פרטיה במקומות בסדר קדשים ובספרי ובמכילתא כמו שאמרנו למעלה (ה' כלי מקדש פ"ג). ונוהגת בזמן הבית בכהנים ולוים. ולוי העובר על זה ועשה במקדש במלאכת כהן או אפי' במלאכת חבירו הלוי חייב מיתה בידי שמים. וכן כהן שעבר ועשה במלאכת הלוי עבר על לאו אבל אינו חייב מיתה כמו שאמרנו למעלה ומן הדומה כי כהן שסייע במלאכת חבירו הכהן ג"כ במיתה:

מצוה ש"צ שלא יעבוד הזר במקדש

(א) שלא יעבוד הזר במקדש. כלו' כל מי שאינו מזרע אהרן שנא' וזר לא יקרב אליכם. ונכפלה המניעה בזה הלשון אחר בכתוב והוא שנא' ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד לשאת חטא למות. משרשי המצוה כתבתי למעלה זה במצות עבודת המקדש. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין חיוב אזהרת קריבה זו אלא הקרב לעבודה מכל העבודות שהן מיוחדות בכהן וכמו שאמרו ז"ל מקבלת הדם ואילך מצות כהונה כגון יציקות בלילות תנופות הגשות והרבה עבודות כאלו המפורשות בגמרא שמצותן בכהן הרי אלו כולם באזהרה לזר והקרבן פסול. אבל יש שם עבודות

אפי' בעבודה שאינה תמה דעבודה תמה הוא רק בלאו דזרות אבל לא בלאו זה כמ"ש לעיל וכן עבודת סילוק חייב הלוי או חבירו הכהן כי הוא לא מטעם זרות רק מלאו זה ואפשר לומר דה"כ ואלי ישראל כמו שציירנו כ"פ בח"ז כיון דאינו עובד במקדש מצד חלק הזרות וכיון שאינו ראוי לעבודה אף על חלק הכהונ' אינו חייב מלאו זה כלל כפי מ"ש הרהמ"ח בשורש המצוה ע' וכיון דאינו עובד לא הוי בכלל לאו זה אך כבר כתבנו כ"פ דאין למדין מטעם המצות כי הרבה טעמים יש והוא עמוק אלקים הבין דרכה. ולפ"ז נראה דאף כהן בע"מ שאינו ראוי לעבוד' מ"מ חייבים בלאו הזה וגם אם עבד עבודת כהן אחר ושאר כל הפסולים ג"כ מלאו הזה דנאסר על שני משפחות הללו אפי' הפסולים לעבודה מאיזו' טעם כגון בע"מ או טמא וכדומ' כיון דהוא כהן או לוי כן נרא' ברור. ומבואר בדברי הר"מ כאן ובהרהמ"ח דראש בית אב של כל יום מחלקין את העובדים ביום שלהם כ"א על עבודתו כגון פלוני ופלוני יהיו שוערים ופלוני בשער זה וזה בשער זה ופו"פ יהיו משוררים זה בכ"ז זה וזה בזה. הכלל ע"פ הראש ב"א הי' זה וע' בכ"מ שהקשה למה הי' פייסות בכל יום אלא הכהני' ולמה לא חילקם ראש ב"א כ"א על עבודתו וע' בסוגי' שם שאירך דעל הקטורת הי' צריך פיים שלא להטיל קנאה דחדשים לקטורת ע"כ הי' פייסות בכל העבודות. ונרא' לי דבשלמא בעבודת הלוים הי' כל עבודות שוים ולא מצינו עבודה חשוב' מחברתה אבל בעבודת כהנים מצינו עבודה חשובה מחברתה כגון עבודת הדם הי' קבלה והולכה וזריקה ועל קבל' והולכה אין הזר חייב מיתה ועל הזריקה ח"מ וכן באברים כל העבודות עד הקטרה אין הזר ח"מ רק בהקטרה והו"ל עבודה חשובה וכן העבודות לאח"ז עד ניסוך היין ועל ניסוך חייבים וכן הקטרת המנחה והחביתין ויש הרבה עבודות בתמיד דקלא הם עבודות חשובות דזר ח"מ עליהם ויש שאין הזר ח"מ אינם חשובים כ"כ וע' בפ"ב דיומא דסברי שם דעבודת לילה אינה חשובה כ"כ א"כ היה מטיל קנאה ע"כ היו פייסות כ"כ. והנה לוי במלאכת חבירו או כהן במלאכת הכהן אינו חייב עד שזכה בהם חבירו כגון לאחר שחלק הראש ב"א או שהכהן זכה ע"י פיים וקודם שזכה בו כולם שוים כמו שמבואר פ"ב דיומא דהיו רצין וכ"א יכול לזכות אך כהן במלאכת לוי או לוי במלאכת כהן הם חלוקים ועומדים כי עבודת מזבח שייך לכהנים ועבודת המקדש ללוים א"כ בכל ענין חייב דכבר חלקם רחמנא וז"פ. ובלאו הזה דאחד לא יעשה עבודת חבירו לא מצינו שנפסל העבודה כגון כהן שפתח את השערים נראה דא"צ לנעול ולחזור ויפתחו הלוים וכן לוי במלאכת לוי אך לוי בעבודת כהן נפסלה העבודה כמו זר שעבד ויתבאר אח"ז בס"ד אבל בעבודת הלוים לא מצינו עבודה מחוללת רק בעבודת הכהנים הדין כך דעבודתו פסולה ולא עבודת הלוים וז"פ:

מצוה ש"צ שלא יעבוד הזר במקדש

(א) **שלא** יעבוד הזר במקדש כלומר כל מי שאינו מזרע אהרן שנא' וזר לא יקרב וכו' דיני מצוה זו בר"מ פ"ט מהלכות ביאת מקדש ולשון הר"מ איזה זר כל שאינו מבני אהרן הזכרים שנא' וערכו בני אהרן והקטירו בני אהרן ולא בנות אהרן מבואר להדיא דכל שאינו מבני אהרן הזכרים הוי בכלל זר ומוזהרים בלאו הזה וגם כן חייבים בעונש הן מב"ש או מלקות כי הם זרים גמורים והרהמ"ח אינו מביא הזכרים אפשר דאינם בכלל לאו הזה כיון דהם זרע אהרן לא הוי זרים ובודאי מודה הרהמ"ח דנשים אסורים בעבודת המקדש ומחללי עבודה כמו שמבואר במסכת קידושין דף ל"ו במשנה ובגמרא דילפינן שם דעבודות פסולים בנשים ומחללי עבודה ע"ש בתוספות. אך יש לומר דסברת הרהמ"ח דאינם בכלל זרים אך התורה מיעטם מן בני אהרן ולי בנות אהרן כמו שמבואר שם אפ כן אם עבדו נהי שהם מחללים עבודה מ"מ לא עברו אלא על לאו הבא מכלל עשה בני וכו' ואינן בכלל עונש כלל כי אינם עוברים על הלאו ואל תטעה דהר"מ כתב בסוף דנוהג בזכרים ונקבות היינו בנשי ישראל אבל נשי הכהנים אפשר דאינן בכלל. שוב נזכרתי שעל מדוכה זו עמד עלי' המנ"ל בס' פר"ד וראיתי בס' הנ"ל בדרך מצותיך שמביא שם דברי הר"מ ומסופק דאפשר אינן חייבים בנות אהרן והוא רק לאו הבא מכ"ע. ולענ"ד בדברי הר"מ נראה להדי' דהם בכלל זרים שכ' איזה זר כל שאינו מזרע אהרן הזכרים וכו' א"כ הם בכלל זרים רק בדברי הרהמ"ח יש לספק האיך דעתו בזה. ומבואר כ"פ בר"מ בהלכות אסורי ביאה ובהלכות תרומו' דחלל של תורה הרי הוא זר גמור ונושא גרושה וכו' נראה דהוא בכלל אזהרה זו כיון דהוי כזר אע"פ שאינו מחלל עבודה כמבואר בר"מ כאן פ"ו ויתבאר בס"ד ש"ה דנזה"כ הוא אבל לענין איסור ואזהרה הוי בכלל זר. ולפמ"ש לדעת הרהמ"ח דבנות אהרן אינן בכלל זרים אבל אם עלתה מפ"כ בוודאי הם זרים מכש"כ מזכרים אך אם נבעלה לפ"כ דנעשית ג"כ חללה מ"מ אפשר דלא הוי זרה עיין בפ"ד שם א"כ הו"ל ככל בנות אהרן דאינן חייבים רק עוברים על לאו הבא מכ"ע כנ"ב. וכהנת אשת הזר אם היא בכלל זרה או לאו רק בכלל בנות אהרן ע' בפר"ד שם דמביא לענין תרומה היא בכלל זרה אפשר כאן נמי ול"ע ובאתי רק לעורר. והנה הרבה עבודות שאינן עבודה תמה כגון המקבל והמוליך עי' בר"מ שחשב' עובר הזר בלאו ואינו ח"מ ומ"מ עבודתו פסול' ואין הזר ח"מ רק על ארבע עבודות (חוץ מלוי ח"מ על כל עבודות כמו שכתבתי במצוה הקודמת) היינו זריקה בין בקודש קדשים או בהיכל או על המזבח החיצון וכן הזיות שמן שבמצורע והזיות שמן שאיתרבו בגמרא דיומא פ"ב וזה לא מצינו הזאות שבפרה אדומ' דיהי' הזר חייב אע"פ דפרה פסול' שלא בכהן מ"מ אין חייב על עבודת הפרה דלאו בפנים הוא וכן הל' בר"מ זר שעבד במקדש וכו' דוקא במקדש אבל בחוץ אינו בכלל לאו זה רק אפשר דעוברים בלאו הבא מכ"ע דכהן כתיב וכו' ואפי' הזי' אחת חייב הזר. והקטרה המקטיר על המזבח החיצון אברים או קומץ וכו' ואפי' פסולים כל שאם אם עלו לא ירדו הוי הקטרה והוא בש"ס ומובא ג"כ במנ"ל. ודוקא אם הקטיר כזית כן מבואר בר"מ והיינו דמבואר כ"פ דאין הקטרה פחות מכזית עיין פ"ה מהלכות א"מ וכיון דלא הוי עבודה בכהן אין הזר חייב עלי' וכן מבוא' כאן בש"ס עבודות שהזר חייב וכו' והמנסך ג' לוגין יין או ג' לוגין מים נראה דווקא בשיעור הזה דהוא שיעור ניסוך לענין עבודה שהכהן עובד חייב הזר אבל בפחות משיעור זה שאינו נחשב עבוד' בכהן אינו חייב הזר ה"נ לענין פחות מכזית וכן אם הקטיר כזית קטורת על מזבח הפנימי חייב אבל אם הקטיר קטורת בקדשי הקדשי' ביוה"כ אינו חייב עד שיקטיר מלא חפניו דמצוה חפניו מעכב בפנים ע' בזבחים דף ק"ט ומדמחייב כזית בפנים על מזבח הפנימי מבואר בדבריו דשיעור הקטר' הוא כזית ופרס אינו מעכב. ועיין במנ"ל פ"ג מהלכות תו"מ שפלפל בזה אם פרס מה"ת לכתחל' או מדרבנן ובדברי הר"מ לא נתבאר שם כלל וכאן מבואר דבכזית יצא ואי פרס הל"מ או דרבנן ע"ש במנ"ל הל' ב'. והנה מדברי הר"מ מבואר דוקא אם הזר עובד עבודת הכהן חייב ואם לאו פטור כמ"ש לעיל בסמוך וכן כ' המקטיר ביוה"כ בקה"ק וכו' מבואר דוקא ביוה"כ אבל אם ביום אחר שאין זמן הקטרה בקה"ק אינו חייב משום זרות כיון דאין עבודה שייך לכהן כלל דאינו זמן של אותו העבודה אינו חייב משום זרות ולפ"ז במנסך יין ג' לוגין בוודאי תמיד חייב כי בכ"ז מתנדב אדם ג' לוגין יין ומנסך כמבואר בר"מ פט"ז מהלכות מעה"ק א"כ כנסם זר בעבודת כהן אבל במנסך ג' לוגין מים בודאי אינו חייב רק בחג דאז זמן ניסוך המים אבל בשאר ימות השנה דלאו זמן עבודה הוא בכהן בוודאי אין הזר חייב משום זרות כמ"ש. (והנה ד"ז דזר מקטיר קטורת ביוה"כ חייב ג"כ משום ביאה ריקנית ומשום הבערה רק חייב ג' מלקות. וגם כ"מ בשגג בזה והזיד בזה כמבואר בש"ס ופשוט) וע' ברש"י ביומא דף כ"ד ע"א בד"ה עבודה תמה פי' ניסוך היין בכל השנה וניסוך המים בחג כמ"ש וז"ב ופשוט. אח"ז ראיתי שנשמט ממני דכן מפורש בר"מ כאן במקומו דכ' ניסוך היין תמיד וניסוך המים בחג. ותרומת הדשן אע"פ שהיא עבודה תמה מ"מ אינו חייב הזר מיתה כיון דהוא עבודת סילוק ונא' עבודת מתנה וכו' והוא פלוגתא בש"ס רב ולוי ופוסק הר"מ כרב. וע' במנ"ל שהקשה מהירושלמי דסובר ר"י דח"מ והו"ל לפסוק כר"י והרהמ"ח סובר כדעת הר"מ ואינו מחייב רק בד' עבודו' כנ"ל. ול"ע בדברי הר"מ כאן דכ' בהלכה ב' וז"ל ואין הזר חייב מיתה אלא על ד"ע בלבד זריקה והקטרה וניסוך היין וניסוך המים ובהל' ה' כתב והמסדר שני גזרי עצים על המערכה הרי הוא כמקטיר אברים וח"מ שהעצים קרבן הוא עכ"ל ודברים הללו אינם מובנים לי נהי דעצים קרבן הוא למה הוי כמקטיר אם אינם דולקים עדיין ובאמת מבואר בש"ס דעל הסידור עצמו חייב ומבואר שם דרב אמר דד"ע ח"מ ולוי סובר על תרומת הדשן ג"כ ומקשה הש"ס אמאי לא חשב סידור שני גיזרי עצים ומתרץ דרב דפוטר דלאו עבודה תמה היא דאיכא אחריו סידור אברים ור"י מחייב חזינן דלאו בכלל מקטיר הוא דלרב מקטיר חייב אלא הוא עבודת סידור בכלל עבודה רק סובר דלאו עבודה תמה היא ואפי' עבודת קרבן פטור באינו עבודה תמה ור"י סובר דעבודה תמה היא דסידור אברים הוא התחלת עבודה אחרת והר"ס פ' כר"י אבל לא מחמת הקטרה. וגם הל' צ"ע כיון דפתח דאינו חייב רק על ד"ע וזה אינו בכלל ד"ע ע"כ הוכרח הר"ס לו' דהוי מד"ע דהוי הקטרה ובאמת מש"ס מוכח דאינו מכלל ד"ע ורב פוטר רק ר"י סובר דחייב ורב ס"ל דל"מ לה חוץ מד"ע עבודה תמה ור"י סובר דע"ז ג"כ חייב דהוי עבודה

תמה

תמה והלכה כר"י נגד רב ע"כ דברי הר"מ ל"ע . אך לדינא אין נ"מ כיון דעכ"פ פוסק הר"מ ד"ז כר"י . אך דברי הרהמ"ח ל"ע דכ' דעל ד"ע חייב ובאמת על סידור שני גיזרין נמי חייב אע"פ דלאו מד"ע הם ע' בגמ' ותבין ול"ע . ובעיקר ד"ז דהר"מ פוסק כר"י נגד רב ולוי דחולקין ע"ז כיון דלא מנו זה ע' ביומא דף כ"ח ל"ע ע' בס' תורת חסד בכלל כ"א דמפלפל דרב ושמואל נגד ר"י פוסקים קצת פוסקים כרב ושמואל א"כ מכש"כ רב ולוי דפליגי על ר"י ואי דר"א בדף כ"ח מסייע לר"י ממשנה הא נדחה מברייתא' ע"ש אך לפלפל בכלל זה צריך עיון ואריכות ואין אני עומד בעיון זה ובאתי רק לעורר . ודבר זה אמת הוא דאם זר הקטיר עלי' על המזבח חייב ככל מקטיר דהם קרבן עי' מנחות ובר"מ פ"ה ופ"ו מהלכ' איסורי מזבח אבל סידור השני גיזרים חייב על הסידור עצמו אפי' לא דלקו עדיין עיין בגמרא . ואם נאמר דנשים הם בכלל זר טומטום מזרע אהרן דהוי ספק אשה אינו לוקה משום לאו זה רק עבודתו מחוללת מטעם בע"מ ולוקה משום בע"מ כמבואר בר"מ פ"ו כאן וכן אנדרוגינוס הוי בע"מ כמבואר בר"מ פ"ז אבל אין לוקה משום זרות דהוי רק ספק ופשוט . וזר שלא רחץ ידים ורגלים ומחוסר בגדים וכו' אינו חייב רק משום זרות . וזר שסידר המערכה פורקה דפסולה ועי' בכ"מ מ"ש בזה. ומ"ש הרהמ"ח דאפי' האידנא שממם בעוה"ר וכו' היינו דסובר כדעת הר"מ פ"ו מהלכות בית הבחירה דקדושת המקדש לא בטלה האידנא ומקריבין היום גם כן וכו' ע"ש אבל לדעת הראב"ד דבטלה קדושת המקדש ואין מקריבין האידנ' אינו חייב משום זרות דכהן אסור ג"כ להקריב והדברים ארוכים בענין זה אכ"מ להם. ומקטיר דחייב נראה דאינו חייב עד שימשל בו האור ואם לקח מעל המזבח קודם אינו הקטרה אם לא משלה בו האור עיין בר"מ פ"ג מהלכות פסהמ"ק וקירוב עבוד' ג"כ עבודה כגון שהפך בשר על המזבח דאי לא הפך הי' מתעכל בשני שעות ועכשיו מתעכל בשעה אחת ה"ל קירוב עבודה וחייב עליה כן מבואר בש"ס וכר"מ :

עבודות שאינן בכלל אזהרה זו כגון **שחיטה** שבשירה אפי' לכתחלה בזרים ואפי' בקדשי קדשים וכן הלכת עצים וכן הדלקת הנרות שאם הוציאן הכהן לחוץ אחר שהטיב אותן שמותר הזר להדליקן ויש מהם ד' עבודות לבד מיוחדות שהן חמורות שיש בהן חייב מיתה והם זריקה הקטרה הקרבה וניסוך ועליהם נא' והזר הקרב יומת וכמו שנתבאר במס' יומא בפ' בראשונה כל מי שהוא רוצה לתרום . ויתר פרטיה מבוארי' שם ביומא ובפ' בתרא ממס' זבחים (ה' ביאת המקדש פ"ג) ונוהג איסור זה בזו"נ בזמן הבית ואף בזמה"ז אע"פ שהוא שמם בעונותינו ועובר על זה ועשה במקדש אפי' היום אחת מכל העבודות שהם בכהנים עובר על לאו כמו שכתבנו ואם עשה א' מד' העבודו' שזכרנו חייב מיתה בידי שמי' :

מצוה שצ"א שלא לבטל שמירת המקדש

(א) שלא לבטל שמירת המקדש ללכת סביבו תמיד בכל לילה שנא' ושמרתם את משמרת הקודש וידוע שלשון שמירה עומד במקום לא וכמו שאמרו ז"ל כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה ואמרו במכילתא ושמרו את משמרת אוה"מ אין לי [אלא] בעשה בל"ת מנין ת"ל ושמרתם את משמרת הקודש ואולי דרשו עשה ולאו כשימצא שני מקראות מורים על דבר אחד ומאותו שבא דרך ציווי לנכח למדו הלאו והציווי הנסתר שהוא קל ממנו דרשו בעשה וכל שוקל הדברים במאזני צדק יודו בזה שהנסתר קל מציווי של הנוכח. משרשי המצוה עם קצת דיני' כמשפט הספר כתוב בסדר זה במצוה שפ"ה (הלכות בית הבחירה פ"ד):

מצוה שצ"ב לפדות בכור אדם

(א) לפדות בכור אדם כלומר שמצוה על כל איש מישראל שיפדה מן הכהן בנו שהוא בכור לאמו הישראלית שנא' אך פדה תפדה בכור האדם ומצאנו במקום אחר שתלה הכתוב הבכורה בפטר רחם שנא' בסדר בא אל פרעה כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא . ופירוש פטר רחם פתיחת רחם כלומ' שהי' ראשון לפתוח רחם אמו ומפני כן אמרו ז"ל שהבא אחר הנפלים כל נפל שאמו טמאה לידה מחמתו הבא אחריו אינו בכור לכהן מפני שלא פתח זה רחם אמו שהנפל פתחו שקדם לו אבל כל נפל שאין אמו טמאה לידה בשבילו הבא **אחריו** בכור לכהן ובמסכת נדה יתבאר חילוק זה ובמס' בכורות יתבאר כמו כן איזהו בכור לכהן ולא לנחלה או בכור לנחלה ולא לכהן גם אמרו שם שיש בכור לכל ויש שאינו בכור לאחד מהם. משרשי המצוה כתבתי מה שידעתי בסדר בא וע"ש . מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שמצותו הוא משיש לו ל' יום ומעלה משיצא מכלל נפל שנא' ופדוייו מבן חודש תפדה ומצוה זו מוטלת על האב עבר האב ולא רצה לפדותו מצוה על הבן לפדות עצמו משיגדיל והפדיון הוא בין בכסף השוה ה' סלעים בין בשוה כסף מן המטלטלים שגופן ממון יצאו עבדים וקרקעות ושטרות שאם פדה בהם אינו פדוי. חמש סלעים של פדיון האב יכול ליתנם לכהן אחד או לכהנים הרבה והחיוב ליתנם

מצוה שצ"א שלא לבטל שמירת המקדש

(א) **שלא** לבטל שמירת המקדש וכו' שנא' ושמרתם וכ"מ שנא' השמר פן ואל אינו אלא ל"ת וכו' זה מבואר בר"מ פ"ח מהלכות בית הבחירה ועי' בעירובין דף ל"ו דאמרי' השמר דעשה הוא עשה ועי' בפ' הקומץ דף ל"ח דר"י סובר דהוא לאו וע' בדברי התוס' שם ועי' בר"ה בתוס' ד"ה תשמור ודעת רש"י בפי' התורה ג"כ דשמירה בכ"ע ל"ת והרמב"ן השיגו והוא אריכות גדול ועי' בר"מ הלכות תפילין וגם בקרבן תמיד כ' תשמרו וע' בס' שעה"מ שהאריך בענין זה דהשמר וכו' ע"ש ויגעם לך ומ"מ אני לך . ואין לוקין על לאו זה דאין בו מעשה וע' ברשב"א בר"ה דדעתו דכל המבטל מ"ע עובר על לאו דלא תגרע וכו' ועי' בס' טורי אבן בר"ה דחולק על הרשב"א ע"ש ואכ"מ :

מצוה שצ"ב (א) לפדות בכור אדם וכו' בכור לאמו הישראלית שנא' אך פדה תפדה וכו' דיני מצוה זו מבואר בר"מ פ"א מהלכות בכור ובטור ובש"ע יו"ד סי' ש"ה ובדבר הנהוג בזה"ז ומבואר בש"ע אין דרכי להאריך ואכתוב קצת שרשי דיני המצוה. מצוה על כל איש מישראל לפדות בנו הבכור שהוא פ"ר לאמו ואם יש לו כמה נשים וכ"א הוא פ"ר לאמו וגם אינם בכורים לו רק לאמם מכל מקום מצוה על האב שיפדה אותו וליתן ה' סלעים לכהן בעד כ"א ואם לא פדאו האב בין במזיד בין בשוגג או באונס חייב הבכור לפדות עצמו כשיגדיל דהמצוה הוא הן על האב והן על עצמו ואם לא פדאו האב עד שהגדיל מ"מ לא פקע המצוה מעל האב והאב מחויב במצוה זו אך דעליו מוטל ג"כ אבל המצו' לא נפקע מהאב כן כ' הרהמ"ח וכ' דנראה כן במס' קידושין והיינו דכולל הרבה דברים להשיאו ולפדותו וכו' וכמו להשיאו דהוא בגדלות ובפסוק כתיב בכור בניך וכו' וגדול ג"כ בכלל בן וגם בדף כ"ט סובר ר"י הוא לפדות ובנו לפדות בנו קודמו שזה מצותו על אביו וכו' מבואר אף דהוא גדול מ"מ מצותו על אביו ובזה לא פליג הת"ק רק ס"ל דמצוה דגופו עדיף ע"ש. וע"ל בהלכות מילה מ"ש. והרהמ"ח לא החליט הדבר ובר"מ ובראשונים אינו מבואר הדבר ונראה לסברא זו על האב מצו' יותר מהוא עצמו ואסור לבן לחטוף המצוה כי האב הוא העיקר ומשלם קנס יו"ד זהו' ע' בחוה"מ סי' ש"ב ספ"ב ונראה דתלוי בב"ד דיכולים לכוף כ"א לפדות כדין מ"ע שכופין עד שת"כ הן לאב והן לבן וגם יש שעבוד נכסים כמבואר בש"ס וגם למאן דס"ל מלוה הכתובה בתור' ככתובה בשטר וטורפין לקוחות וגם אם נאמר דבמלוה הכתובה בתור' מדאורייתא טורפין מלקוחות ע' בסי' ל"ט בחוה"מ כאן נכסי שניהם משועבדי' והכהן גובה מאיזה שירצה ואף אם אלא אחד יש משועבדים ולאחד יש לו ב"ח אין הלקוחות יכולים לדחותו להב"ח של אחר מטעם הנחתי וכו' דז"א דכאן על כ"א המצו' והשיעבוד רמי' עלי' והכהן גובה מאיזה שירצה כנ"ב לשיטה זו . אחר זה מצאתי בתשובת הרשב"א סי' שכ"א מפלפל בזה ע"ש. ומבואר בר"מ ובראשונים ובש"ע דאם לא פדאו האב חייב הוא לפדות עצמו לכשיגדיל וכו' ובוודאי בקטנותו לא שייך חיוב דחש"ו לאו בני מצות וחיוב נינהו. ואני מסופק אם לא פדה אותו האב והוא בעצמו פדה עצמו בקטנותו אם יצא וא"ל שוב לפדות עצמו בגדלותו כמו כל חוב אשר יתומים קטנים חייבים דאין נפרעין מהם דלאו בני מיעבד מצוה נינהו כמבואר בערכין ומ"מ אם פרעו בוודאי פטורים דנפקי מהם הן שיעבוד הגוף והן ש"נ כיון דפרעו ה"נ. א"ד דכאן השיעבוד מחמת המצוה וכיון דלאו בר מצוה הוא א"כ אינו חייב כלל ואפי' עשה המצוה בקטנותו לאו כלום הוא כמבואר בר"ה גבי כפאו ואכל מצה וכו' ומובא בח"ז כ"פ כיון דפטור אז לא נפטר מהמצוה שעשה בשעת הפטור או אפשר על כל פנים הוי בן מצוה אך אין בו דעת כאשר כתבתי כ"פ בח"ז בשם הפרמ"ג א"כ נשתעבדו נכסיו ג"כ אך כיון דנכסיו ערבין ולא יוכל לגבות מהגוף אינו יכול לגבות מהנכסים כמו שמבואר כאן בבכורות אבל אם נתן בעצמו נפטר מהשיעבוד ונפטר בגדלותו ג"כ ולא שייך לומר דאין נתינת הקטן כלום כמבואר בהה"מ ה"ל מהלכות מכירה ובחוה"מ סי' מ"ג דכאן א"ל דעתו דכהן טורף בע"כ בגדלותו אף שאינו מקנה לו דנכסיו אישתעבד והו"ל כבע"ח דנפטר אם המלוה לקח ה"נ א"כ אפי' בקטנותו כיון דהכהן לקח נפטר מהחוב ואינו חייב בגדלותו . וכן הספק לענין שוטה שנתן בעת שטותו אם נפטר לכשיתשפה דנפטר מחובו א"ד כיון דמצו' הוא ובמצוה לא יצא מה שעשה בעת שטותו כמ"ש ול"ע ובאתי רק לעורר . וע' בסי' ש"ב בט"ז ס"ק י"א ובנה"כ באריכות לענין אם ב"ד פודין קטן וע' בש"ך ס"ק י"א שהביא בשם המע"מ דא"י הב"ד לפדותו כשהו' קטן דאינו בר חיוב והש"ך כ' שאין דבריו מוכרחים ועיין בנה"כ שכ' דהב"ד מזכי' מעות לקטן או כשיש להקטן מעות וכו' נראה דהם מחולקים בהסברא שכתבנו דהמע"מ ס"ל דאינו בר חיוב והם סוברים דנפטר בזה כמו חוב ואף הט"ז מודה בזה ע"ש וס' המע"מ אינו בידי ול"ע בזה . וזמן הפדיון משעברו שלשי' יום היינו יום ל"א מיום הלידה חייב לפדותו וקודם לזה לא מהני הפדיון דכך גזה"כ ואם פדה על אחר למ"ד ע' בש"ע. ואפי' ביום שלשים אינו פדוי רק ביום למ"ד אל"ף וע' בש"ך כאן שדעתו דאחר כ"ט תשל"ג הוא זמן פדיון מה"ת וע' במ"א באו"ח סי' של"ט סק"א שהשיג ע"ז וכתב שצריך דוקא להיות יום ל"א ע"ש . וכ' הרהמ"ח שמצות הפדיון מלמ"ד יום וכו' משיצא מכלל נפל וכו' נר' מדבריו דאם ידוע שכלו לו חדשיו מועיל הפדיון אפי' תוך ל' ובאמת כן נראה מדברי רש"י בבכורות ובב"ק דף י"א ע"ב אבל התוס' בב"ק השיגו עליו ובמנחות דף ל"ז והביאו ראיות הרבה דאפילו אינו נפל גזה"כ הוא דבתוך ל' אינו נפדה ע"ש באריכות וכן בר"מ כאן לא נזכר רק גזה"כ הוא וע' בפ"ג בר"מ בהלכות איסורי מזבח במג"ל שם ואין להאריך בזה . ובכור ל"מ אם מת בתוך למ"ד יום דאינו נפדה דלא מטי זימני' אלא אפי' אם נעשה טריפה בתוך למ"ד וחי אח"כ מ"מ פטור מן הפדיון כן מבואר בש"ס דב"ק ובמנחות לפי' התוס' וכן פי' הר"מ ופוסק כן . וע' בש"ס דמנחות דמבואר דבכור שנולד בשני ראשים חייב ליתן י' סלעים לפדיון והר"מ השמיט זה וע"ש בתוס' . וספק בכור פטור דהמע"ה עיין בר"מ ובש"ע הרבה דינים ואכ"מ בה"ז לפלפל . וטומטום הוא ספק זכר ופטור ואנדרוגינוס להסוברי' דהוי ספק פטור אך לדעת הראב"ד בהלכות שופר דהוי ח"ז א"כ אפשר דחייב אך לפי המבואר בגמ' דשני ראשים חייב י' סלעים דבגלגלת תלי רחמנא א"כ אפשר כיון דהוי ח"ז והו"ל תלי ראש וחמש ולא תלי חמש ול"ע

ופשטוי

ליתנם לכהנים זכרים ולא לכהנת דאהרן ובניו כתיב בכסף פדיון בכור ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון אחר שנתנו לו יצא ידי חובה ובלבד שלא יתננו הוא לו על מנת כן ואם נתנו לו על מנת כן אין בנו פדוי עד שיגמור בלבו ליתנו לו מתנה גמורה ואם פירש ונתן לו על מנת להחזיר ונתפייס הכהן בכך בנו פדוי וכך למדונו רבותינו שבזמננו שבסדר כזה עושין פדיון הבן. מביאין כוס יין והדס לבית אבי הבן או למקום אחר והכהן שיבחר בו האב לתת לו פדיון בנו מברך על היין ועל ההדס ואח"כ מברך ברכה זו בא"י אמ"ה אשר קדש עובר במעי אמו ולארבעים יום חלק אבריו רמ"ח אברים ואח"כ נפח בו נשמה כדכתיב ויפח באפיו וגו' עור ובשר הלבישו ובעצמות וגידים סככו כדכתיב עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני וצוה לו מאכל ומשתה דבש וחלב להתענג בו וזימן לו שני מלאכי השרת לשמרו בתוך מעי אמו כדכתיב חיים וחסד וגו'. אמו אומרת זה בני בכורי שבו פתח הקב"ה דלתי בטני. אביו אומר זה בני בכורי ואני מוזהר לפדותו שנא' וכל בכור אדם בבניך תפדה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי שכשם שזכית אביו לפדותו כן תזכהו לתורה לחופה ולמע"ט בא"י מקדש בכורי ישראל לפדיונם. ואבי הבן מברך שתים על פה"ב ושהחיינו ונותן לכהן הפדיון הידוע שהוא ה' סלעים כמו שקצוב בתורה והם ששים ארגירן של כסף צרוף במשקל ארצינו ואחר הפדיון מברך הכהן ג' ברכות אלו שכתבנו. עוד כתב הרמב"ן ז"ל שבשעה שנותן האב כסף פדיונו לכהן שנותן בנו ביד הכהן ואומר לו הכהן איזה חביב עליך יותר או בנך או ה' סלעים הללו. והאב משיב חביב בני עלי. מיד נוטל הכהן הדינרין ומוליכן בידו על ראש הבן. ואומר זה תחת זה זה חלוף זה זה מחולל על זה יצא זה לכהן ויכנס זה הבן לחיים ולתור' וליראת שמים יהי רצון שכשם שנכנס לפדיון כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן. ונותן הכהן את ידיו על ראש הבן ומברכו כפי שיודע לברכו כגון ה' שומרך וגו' כי אורך ימים וגו' ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך וגו' ומוציאו לכל חפצו. ויתר פרטיה במס' בכורות (יו"ד סי' ש"ה) ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בישראלים הזכרים אבל לא בנקבות

שבך

ופספוטי דאורייתא טבים. ולשיטות הסוברי' דאנדרוגינוס ברי' ואינו לא זכר ולא נקבה בוודאי פטור ואם יש לו בן בכור ממזר מח"כ או ממזרת בודאי חייב אביו בפדיון וגם הוא עצמו כי ממזר הוא בנו לכ"ד כמבואר ביבמות וחייב בכל המצות כישראל ע"כ נוהג בו מלוה זו. כהנים ולוים פטורים ממלוה זו מק"ו וכו' ואפי' בן ישראל ואמו כהנת או לוי' פטור שהדבר תלוי באם. ועכו"ם הבא על בת ישראל דשדיך הבן אחר האם לפי מאי דקי"ל באהע"ז הבן חייב לפדות עצמו אבל לא האב דאין מתיחס אחר האב והבן חייב בפדיון וכן הבא על הכהנת נפקעה מקדושתה אפי' מקדושת לוי' וחייב הבן לפדות עצמו אבל אם בא על הלוי' וילדה שדיך הבן אחר האשה והוי בן לוי' ופטור מפדיון כן מבואר בש"ס וכר"מ ובש"ע וכן אם נתעברה מעבד יש לאם ד"ז. וח"ע וחב"ח שבא על ישראלית והוליד בכור והנה בש"ע אהע"ז מבואר בסי' מ"ד דח"ע וחב"ח שקידש הוי ספק דהוא אבעי' בגיטין פ' השולח וע"ש בהשולח בתוס' ובראשוני' אם לא תפסו הקידושין אין הבן מתיחס אחריו כלל א"כ לענין פדיון הוי בכור וצריך לפדות עצמו כמו עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל דחייב בפדיון ועל האב אין חיוב כי לא הוי בנו אך אם נאמר דתפסי קידושין א"כ מל"ע הוי בנה ומלד הב"ח הוי בנו אך כיון דספיקא הוא האב פטור דהמע"ה והוא עצמו חייב. ואם בא על הלוי' בין אם נאמר דלא תפסי קידושין והולד הולך בתר דידה פטור כמו עכו"ם ועבד הבא על ב"י דפטור ואפילו אם נאמר דתפסי קידושין וחצי הולך אחריו מכל מקום בין ישראל ובין עכו"ם שיש להם בכור מלוי' פטור ע"כ הוא פטור בוודאי. ואם בא על כהנת בוודאי נתחללה מחלק העבדות א"כ דינו כבא מישראלית דהוא עצמו חייב ממה נפשך בין אם תפסי קידושין בין אם לא תפסי והאב פטור מספק כמ"ש לעיל. ואל הטעה לו' דלאותו לד אם נאמר דתפסי קידושין א"כ לא נתחללה לשיטו' הסוברים דהטעם דנתחללה מעכו"ם ועבד מחמת דלאו בר קידושין ע' באהע"ז סימן ו' ז"א דבאמת מלד עבד לא תפסי קידושין רק מחלק הב"ח ע' בהשולח וכ"ז פשוט. ואם ישראל הוליד מח"ש וחב"ח בכור דקי"ל דהולד ח"ע דמלד עבדות הולך בתר דידה וחלי ישראל דמלד ב"ח הולד מתיחס אחריו ועבד פטור מפדיון אני מסופק כיון דרק החלי חייב בפדיון אפשר דחלי בכור לא חייב רחמנ' בפדיון כלל כמ"ש לעיל גבי אנדרוגינוס ואם נא' דחלי בכור ג"כ חייב א"כ הוא ואביו חייבים כי מלד הב"ח מתיחס אחר אביו כידוע. ואם לוי בא על ח"ש וחב"ח בוודאי פטור דהן מלד עבד והן מלד ב"ח פטור דמלד ב"ח הולד לוי. ואם כהן בא על ח"ש וחב"ח הבאה מח"ש וחב"ח דלא הוי גירות כמו שכתבנו כ"פ בח"ז א"כ ג"כ פטור מכל הלדדים. אך אם בא הכהן על חלי שפחה וחב"ח שנשתחררה בעלמה א"כ מלד חלק הב"ח הו"ל חלל וחלל חייב בפדיון הו"ל כמו ישראל שכתבנו דיש לספק בחלי בכור אם חייב בפדיון ול"ע ובאתי רק לעורר. ודע מה שמבואר דעכו"ם ועבד שבא על בת כהן דנתחללה וחייב בפדיון ל"ד עכו"ם ועבד ה"ה לכל מי שנאסר' לו דנפסלה מכהונה ומתרומה כגון נתין ממזר וכו' ע' בהלכו' א"ב ובהלכו' תרומות חייב בפדיון. אך אם נפסלה מישראל אביו חייב בפדיון כי בנו הוא ומעכו"מ ועבד הוא עלמו חייב ע' בש"ס ובש"ע וז"פ. ע' בר"מ פי"ח מהלכות א"ב נחשבים שם כל הפוסלים האשה מן הכהונ' ותדע. ועכו"ם ושפחה שנתעברו קודם שנתגיירו ושנשתחררו וילדו הבן חייב בפדיון אעפ"י שהורתן שלא בקדושה כיון דלידתן בקדושה חייב בפדיון דגזה"כ הוא פטר רחם בישראל והרי נפטר הרחם בישראל וחייב לפדות עצמו. וכהן שהי' לו בן חלל אם מת הכהן האב בתוך שלשים חייב הבן לפדות עצמו דחלל הוא זר רק אם מת האב לאחר שלשים פטור דהאב עלמו זכה בפדיונו שהי' כהן. ודע דדוקא אם הבן חלל ע' פמ"ט מהלכו' א"ב דוק' שנולד מפ"כ הרי הוא חלל והוי כזר אבל אם הי' לו בן מיבמה לשוק המבואר שם דמביאה ראשונה עשאה זונה והולד כשר א"כ פשיט' דפטור דהא הולד כהן אעפ"י דאמו פקעה קדוסת' כמ"ש מ"מ כמו כהן שיש לו בכור מישראלית דפטור כיון דהוא כהן. ובשאר ח"ל חוץ זקוק' אם הולד מב"ר כהן או חלל ע"ש בהה"מ ובאחרונים והדברים עתיקין אכ"מ וכ"ז פשוט. וכמה צריך ליתן לפדיון חמשה סלעים והשיעור של ה' סלעי' ע' בר"מ בהלכו' שקלים ובטוש"ע כאן. ופודה הן בכסף והן בשוה כסף חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות דאינו פדוי אפי' בדיעבד דגזה"כ הוא כמבואר כאן ובמס' שבועות וש"כ ככסף נלמד מכו"פ ע' בתוס' קידושין דף ב' בד"ה בפרוטה וכו'. והנה הרשב"א והר"ן כתבו בקידושין דש"כ ככסף הוא מלד הסברא כיון דמקבלת ברצונה רק בע"ע צריך קרא לרבות כיון דברצון הוא בע"כ א"כ כאן דריבה נראה דנתינה בע"כ של הכהן מהני בפדיון הבן וע' בס' קלה"ח סי' רמ"ג שכ' בשם הפר"ח בס' מים חיים דמהני בפדיון הבן נתינה בע"כ וכתב דדעת הרשב"א ג"כ דדוקא נתינה בע"כ כו' אבל בחוב כו' נפטר הלוה מחובו וכו' ה"כ ועי' בב"ש סי' כ"ז והדברים עתיקים. וע"ש שמביא בשם התוס' דקידושין דף ט' בסוגיא דשיראי דס"ל דלא מהני נתינה בע"כ גבי פדיון הבן וכתב הטעם דגבי מת"כ נתינה כתיב ול"מ בע"כ ע"ש והדברים ארוכים ומ"מ מכאן אין ראי' וא"י להאריך ובאתי רק לרמוז. ועי' במנ"ל פ"ה מה"א שחקר גבי אשה דלריך ש"פ אם בתר הנותן ג"כ אזלינן דלריך שישוה פרוטה אללו ג"כ או בתר האשה אזלינן ואפי' אינו ש"פ אלל הבעל כגון דבר שנאסר בקונם לבעל או שנתיקר קודם שבא לידה ע"ש והדברים עתיקים יש לחקור גם כן כאן אם הקפידה תורה על הפוד' ג"כ דלריך שישוה אללו ה' סלעים או אין קפידא רק תלוי בכהן המקבל וכן לענין אה"כ והכהן חולה דמותר אללו ע"ש ותלמד לכאן. ומבואר עוד הרבה דיני' בר"מ שם לענין קידושין כגון קידושין בפירות שביעית ובהקדש ובמ"ע ובתו"מ וע' באחרונים לענין המקדש בפ"ח ע' בבכורות מכל הדינים תלמד לכאן וכן בגניב' וגזילה ע"ש תלמד לכאן כי שם לריך להיות ש"פ וכאן ה' סלעים ולריך להיות ממון וחקירת האחרונים אם אזלינן בתר הנותן כו' הכל כאן ג"כ וא"ר להאריך ובאתי רק לעורר. ואם פדה בדבר שאינו שוה ה"ס והכהן אומר לדידי שוה דעת הר"מ דמהני ותמהו עליו דבש"ס אמרינן דוקא ר"כ והיינו דדרכו להתיקר כו' וע' מה שתרלו וע' בש"ע ובט"ז וש"ך ואין להאריך מה שמבואר בש"ע ובאחרונים. ואם נתן שוה ה"ס ושוה אעפ"י שלא נישום תחלה ה"ז פדוי כדמסקינן בקידושין בסוגי' דשיראין ועי' בש"ע אהע"ז סי' ל"א דבאבנים אין לקדש דלא סמכה דעתה ועיין בס' אבני מילואים דכתב דגם בפה"ב הוא כן לדעת התוס' שם דלריך סמיכת דעת הכהן אך נקשה ל"ל סמיכת דעת הכהן כיון דבע"כ מהני ע"ש ובקלה"ח סי' רמ"ג וכבר רמזתי לעיל. ומתכ' ע"מ להחזיר נמי בנו פדוי. ופשוט כיון דש"כ מהני א"כ כל הנאה כגון שחוק לפני או רקוד כו' דמהני בקידושין אם הנאה ש"פ ה"כ אם הנאה שוה ה"ס. וכן כהן האומר תן מנה לפלוני ויהיה בנך פדוי דבקידושין כה"ג מהני מדין ערב ועי' בריטב"א דהטעם דיש לה הנאה ה"כ כאן שמין הנא' אם שוה ה"ס ומדין ערב כמו בקידושין. עי' כאן ובאחרונים אם יכול לפדות בממון שלו בן חבירו וע' בס' מחנה אפרים. ואם הכהן נותן לו והוא אדם חשוב ג"כ שמין אם הנאה שוה ה"ס פדוי הכלל כיון דש"כ ככסף ה"ה כל הנאו' ותלמד מדין קידושין הרבה דינים לכאן. ואם נתן לכהן משכון בעד הפדיון אם נאמר מנה אין כאן משכון אין כאן עי' בס' א"מ סי' כ"ט באהע"ז ע"ש שכ' לשיטת מהר"י הלוי דהטעם דמנה אין כו' היינו דאינו קונ' המשכון במשיכה רק בכסף בשעת הלואה אי בגוביינא דב"ד א"כ ה"כ אין לו קנין אך לשיטות הראשונים שהטע' כיון דלא נשתעבד גופו לא נשתעבד המשכון דערבין בי' א"כ הכא יש שיעבוד הגוף א"כ מהני המשכון. ולשיטות הסוברים הטעם מחמת דהכסף אגוד גבי' א"כ ה"כ אגוד גבי'. אך כ' דאפשר דוקא בקידושין או בקנינים אבל כאן הוא פריעת חוב אפשר דמהני אע"ג דאגוד גבי' ע"ש ומ"מ אני לך. והדברים ארוכים ועתיקי' בעניינים הללו. ולענ"ד נראה בודאי כאן לא מהני משכון כיון דאף בלא המשכון משועבד הן מחמת ש"ד או מלוה הכתובה בתורה ומ"מ אינו יולא הפודה עד שיגיע המעות ליד כהן א"כ מה מוסיף כח המשכון דהמשכון ג"כ רק משועבד אע"פ דהשיעבוד בא לידו מ"ל עד שלא הגיע לידו יש שיעבוד ומ"ל שהשיעבוד הגיע לידו כיון דלא נתפרע רק יש לו שיעבוד אינו מועיל א"כ לשיטת הרא"ש דמנה כו' כיון דאין שיעבוד הגוף כו' כאן נהי דיש לו שיעבוד הגוף וגם ש"כ יכול המשכון להשתעבד מ"מ לא הוי נתינה דקודם לזה היה ג"כ משועבד הוא וכל נכסיו וכן לשיטת הרמב"ן דאגיד כו' היינו גבי קידושין וקנין דעתה נותן שיעבוד חדש שלא נתחייב קודם לזה שייך שפיר אי לאו מטעם אגיד היה קונה דהוי ש"כ מ"ל כסף או שוה כסף דנשתעבד לו אבל כאן דנשתעבד לו בל"ז ומ"מ אינו פדוי מה מוסיף עוד שיעבוד המשכון אף דבא לידו מ"מ אינו רק שיעבוד ולפ"ז שטר שכותב על עלמו ג"כ ל"מ כאן כמו שמבואר בש"ס דכ' לכהן כו' ד"ת בנו פדוי לכשיתן כו' הא קודם שנותן ל"מ ולדעת הרא"ש מהני שטר כיון דנתחייב גופו אך כאן ל"מ כיון דבלא"ה משועבד מה יוסיף כח השטר. וע' בקלה"ח סי' ק"ן דחקר בד"ז אם נותן לקנין שטר על עלמו וכתב דלהרא"ש מהני וכ' הוא ומביא בשם הרשב"א ג"כ ראיה מגמרא הנ"ל דל"מ דלמה אין בנוי פדוי קודם שיתן עי"ש. ולדידי אין ראיה כלל דשם דקונה בעד שטר ונותן חיוב חדש עליו אפשר דהוי כמו כסף לקנות אבל כאן דבלא"ה משתעבד ומ"מ גזה"כ דלריך ליתן לכהן א"כ מה מוסיף כח השטר. וגם מ"ש בס' א"מ דזה הוי פרעון חוב ולדעת הרמב"ן והרשב"א דזוכה במתנ' ע"י משכון א"כ כאן נמי דזוכה ונתפרע מחובו ולענ"ד כמ"ש נמי

דזוכה

שכך קבלנו שהאיש הוא בחיוב לפדות בנו אבל לא האשה
שהיא אינה בת פדיי' וכן אינה נוהגת בכהנים ולוים מק"ו אם הם
פטרו ישראל במדבר מפדיון בכורות דין הוא שיפטרו את עצמן.
ועוד אמרו ז"ל שאפילו בן ישראל הבא מן הכהנת או הלויה
בנו ממנה פטור מפדיון לפי שהדבר תלוי באם שבפטר רחם
תלה הכתוב ועובר על זה ולא פדה בנו משהוא ראוי כלומר
משעברו עליו ל' יום אם מת קודם שיפדנו בטל עשה זה ואוי
לו שנשא עונו על נפשו ואע"פ שאין למצוה זמן קבוע דבכל
שעתא ושעתא אחר ל' יום זמנא היא אעפ"כ חכם לב יקח
מצוה ויקדים אותה מיד שאפשר לו וחפץ ה' בידו יצלח. ולפי
הדומה שהאב חייב לעולם לפדות בנו ואפילו אחר שהגדיל הבן
המצוה מוטלת על האב וכמו שאמר הכתוב וכל בכור אדם בבניך
תפדה הרי שהטיל המצוה על האב וכן נראה בקדושין:
שלא

דוכה להשיעבוד מנה גבי מתנ' מ"מ כאן בלא"ה הו"ל משועבד ולא נפטר מחובו
מחמת תוס' השיעבוד כמו בכל חוב אף שנתן לו משכון מ"מ הוא בע"ח דהמשכון
אינו אלא שיעבוד. וגם מה שהבאתי לעיל מה שפלפל בס' קלה"ח סי' רמ"ג דפדיון
מהני בע"כ דהוי פ"א ואין אנו יכולים להעמיד זה בחוב ומסייע לדברי הפר"ח
דיכולי' לפדות בע"כ של הכהן אף שאינו
זוכה הכהן בזה דהוא פוטר עצמו מהחיוב
לפי עניות דעתי אינו נראה דכאן דגזה"כ
דצריך נתינה ליד כהן והכהן יזכה בו.
תדע דאי הו"ל גע"ח א"כ כמו כל בע"ח
אם המלוה רוצה מוחל ללוה ונפטר א"כ
ה"נ דנתינה מהני לכל כהן ולפ"ז אם
כהן מוחל לו הפדיון יהיה ג"כ מהני
ויהיה פדוי וזה לא שמענו עי' במשנה
בבכורות דף נ"א וז"פ בלא ספק ע"כ
נראה דמלוה כאן הנתינה ליד כהן דוקא
וקודם שזכה הכהן לא נפטר כלל דלא
יצא ידי נתינ' ומשועבד גם כן דכהן יכול
ליקח מנכסיו אם לא זכה הכהן לא
מהני וכתבתי לך בקיצור עיין בשיטות אלו
בראשונים ותראה כי דברי כנים ואמיתים בס"ד. אך אם נאמר שעבודא ל"ד
אף במלוה הכתובה בתורה א"כ לא נשתעבדו נכסיו אפשר דהשטר מוסיף דהוי
שיעבוד בפי' דהוי דאורייתא לקלת שיטות והדברים עתיקים. ועולא דאמר בנו
פדוי לכשיתן הוא סבירא ליה ש"ד בסוף ב"ב אם כן בודאי ל"מ שטר ולא משכון
מה"ת בלאו טעמא דשטרות ובלא הטעם דאגיד וז"ב. ולא ראיתי מפורש אם
פודה מכהן במלוה שיש לו אללו אם פדוי ולומר דהוי ליה כקרקע כמו שמבואר
בקלת ספרים בסוגיא דמקדש במלוה אין נוח לי. והנה אם נאמר דהפדיון הוי
פרעון בודאי נפטר כמו מי שחייב לחבירו ויש לו מלוה אללו אף דזה גובה וזה
גובה עיין בחוה"מ סי' פ"ה מ"מ אם אמר לו קדל המלוה בחובך ונתרצה בודאי
נפטר. אך נראה לענ"ד דזה לא הוי פרעון חוב רק כמו קנין אף דאינו קונה
דאין הבן נקנה לכהן מ"מ גזה"כ דבעי נתינה ליד כהן והוי כמו קנין וצריך הנאה
חדשה ואינו פדוי במלוה כנ"ל. ול"ע שלא דברו מזה הראשונים והאחרונים ולא
דמי למה שמבואר בפודה תוך שלשים על אחר שלשים דלרב פדוי אף בנתעכלו
דשם לא הוי כמלוה כמבואר בקידושין ובסוגי' כאן וגם לשמואל דאינו פדוי בנתעכלו
היינו כיון שהיה בתוך שלשים אבל בזמנו במלו' אינו מוכח. אך נ"ל דבמלו' אינו
פדוי וזה טעם דשמואל ג"כ א"כ אינו פדוי במלוה א"כ נראה דלא הוי כפרעון
כמ"ש ה"ה לשאר עניינים כנ"ל ובעוזה"י אשנה פ"ז. ולפמ"ש דזה הוי כמו קנין
א"כ נראה דקטן א"י לפדות עצמו דצריך להקנות המעות וקטן אין הקנאתו כלום
ואין נתינת המעות נתינה כמו שמבואר בהה"מ פכ"ט מהלכות מכירה ויש לחלק
ובאתי רק לעורר. שוב נתיישבתי דזה ודאי בפודה במלוה אינו פדוי כשמואל אם
נתעכלו אינו פדוי דהוי כמלוה ורב לא פליג רק דדמי לקידושין ולא הוי מלוה
דהנהו זוזי כו' עיין בקידושין אבל במלוה מכבר כולם מודים דאינו פדוי. ומ"מ
לא הוי כקנין דצריך דעת המקנה. ובקטן כתבתי דל"מ נתינתו ז"א דגבי פדה"ב
מלינו בש"ס דטורף ממשועבדים למאן דס"ל מלוה הכתובה בתורה ככתוב' בשטר
ולכ"ע מיני' דידיה טורף אפי' בע"כ חזינן דא"ל דעת הנותן וכך גזה"כ דהתורה
שיעבדה הגוף ונכסים שלו והוא בע"ח בע"כ ומ"מ צריך דעת המקבל כי אין דמי
לגמרי לפרעון ויש לו ג"כ דיני קניינים. שוב ראיתי בס' אבני מילואים באהע"ז
סי' מ"ג שכ' כדברינו דאפי' בע"כ של הפודה אם בא ליד כהן פדוי וראיה דהא
טורף בע"כ כמ"ש ע"ש. וז"פ דאם פודה בהנאת מחילת מלוה בודאי מהני כמו
קידושין עי' בחוה"מ דזה הוי ש"כ בעין. שוב ראיתי באבני מילואים סי' כ"ח
שכ' דהפודה במלוה אינו פדוי מסוגיא זו דהפודה לאחר שלשים כו' וע"ש שהקשה
למה לא מהני במלוה לדעת הר"מ דבקנין מהני מלוה ע"ש ומ"מ אני לך. ובכל
פודין חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות ונלמד מכופו"כ עי' בבכורות ושבועות ועיין
בשבועות דף ד' ע"ב בתוס' ד"ה כו' שכתבו הא דמבואר שטורף ממשעבדי לאו
דמפריק בקרקעות אלא ימכור ויתן המעות לכהן או הכהן מוכר בעלמו עי"ש.
ושטרות ע"ש שהקשו למאן דסובר מכירות שטרות דרבנן היאך מיעטה התורה
שטרות ע"ש ובראשונים ובאחרונים והדברים עתיקים. ושטר מיירי בשט"ח שיש לו
על אחרים ואם נתן ש"ח על עלמו מבואר דאינו פדוי קודם שנותן המעות מה"ת
והבאתי לעיל דברי הרשב"א דמוכיח מכאן דבכל הקיניים ל"מ שטר במקום כסף
וכבר כתבתי דלענ"ד דבכל הקיניים אם נותן שטר על עלמו ונתחייב אפשר הוי
ככסף אבל כאן דבלא"ה משהעבד ומ"מ אינו פדוי עד שיגיע ליד הכהן א"כ מה
מוסיף כח השטר והדברים ברורים לולי דברי הרשב"א. והנה בטוש"ק אם נותן
לכהן ואומר לו בהנאת מתנ' זו יהי' פדוי בודאי פדוי כמו בקידושין בהנאת מחילת
מלוה אף דבמלוה עלמה אינה מקודשת ע"ש וה"נ ועי' בריטב"א מובא במנ"ל פ"ה
מה"א גבי איסורי הנאה אם מקדש בהנאה שתתרפאי כו' ע"ש. ע' בט"ז כאן
ס"ק ג' שכתב דמן התורה פדוי במה שמחייב עלמו לכהן בשטר אלא כו' ובאמת
בגמ' מבואר דד"ת בנו פדוי לכשיתן וכבר כתבתי דהרשב"א מביא כאן ראיה לכל
הקיניים דל"מ שטר ואינו פדוי מה"ת קודם שיתן והא דמחויב ליתן לכהן אכ"מ [מה
שכתבתי לעיל אפי' בע"כ של הפודה מהני אפשר דל"מ כיון דבעינן נתינ' והכהן
יזכה בהפדיון א"כ איך זוכה בע"כ רק כופין את הפודה עד שיאמר רוצה אני
ובכה"ג גבי מלוה מהני עי' בב"ב בסוגי' דתלוי' וזבין כו' ומטריפת הלקוחות
אין ראיה דטורף מהלקוחות ומ"מ כופין הפודה עד שת"כ לומר רוצה או מיירי
דהפודה רוצה רק דנכסיו נמכרו וטורף מידם אבל אפשר דאינו זוכה בע"כ דאינו
פריעת חוב לכ"ד כמ"ש וצריך נתינה ובאתי רק לעורר] ומבואר במשנה בבכורו'

דהמפריש ה' סלעים ונאבדו קודם שבאו ליד כהן חייב הפודה באחריותן עד שיגיעו
ליד כהן והר"מ השמיט זה ועי' בטוי"ט שעמד בזה ובש"ע מבואר ד"ז. ועי' בס'
מח"א בהלכות זכי' ומתנ' שמביא בשם מהרש"ל דאם אין כהן בעיר יזכה לכהן
ע"י אחר ויצא ידי פדיון ועי' לעיל במלוה שכ"ז דכתבתי זה מסברא דנפשאי וכתבתי
דהאידנא דהנהו כהני הם רק כהני
חזקה אם כן אין מקיים מלות פדיון הבן
בשלימות רק במזכה לכהנים אמתיי' דודאי
בעולם יש כהנים אמתיי' א"כ יוצא. ובס'
מח"א השיג על מהרש"ל כיון דחייב
באחריות כמו דקי"ל באומר תן לבע"ח
דל"מ הדר הוא באחריותו דלענין זה
לא הוי זכות ע' בסוגיא דגיטין דף י"ד
אם כן כיון דהוא באחריותו לא יצא ידי
נתינה לכהן. ועיין בס' מהרי"ט אלגאזי
שהשיג עליו דאינו באחריות כלל כיון
דזכה ואינו דומה לחוב דניחא למלוה
שיהיה באחריות הלוה ובאם לא הוא חוב
לו אבל כהן דיכול ליתן לכל כהן שירצה
ונותן לאיזה כהן בודאי זכות הוא לו
ואינו חייב באחריותו על ידו אם כן דברינו נכונים בעצה זו לקיים מלות
פה"ב בשלימות. וע"ש עוד בס' מח"א שחקר דאפשר אף אם עשה כהן שליח
ל"מ כיון דצריך שליחות של בעל הממון כמבואר בתוס' בב"מ פא"כ ובנמ"י בשם
הר"ן בסוגיא דחלר עפ"י הירושלמי וכי אדם עושה שליח לקבל מתנה כו' וטה"כ
אינו ממון ולא הוי דעת אחרת מקנה כמבואר במרדכי א"כ לא הוי שליחות של
בעל הממון ל"מ דל"מ זכי' אלא אפי' שליחות ל"מ עי"ש. ולכאורה נראה כיון
דאין כאן בעל הממון א"ל שליחות של בעל הממון ועי' בתוס' בב"מ דף ע"ב מבואר
להדיא דבהפקר כיון דאין כאן בעל הממון א"ל שליחות וזכה בשביל חבירו ומליאה
יש בעל הממון ע' בס' נתיבות המשפט סי' ק"ה. וע"ש עוד שכ' דבחוב אין הלוה
בעל הממון כיון שהוא משועבד למלוה א"כ כאן נמי א"ל שליחות בעה"מ אפי' אם
נאמר דטוה"כ הוי ממון ועי' בנמ"י בב"מ שכ' במקום דשייך מגו דזכי לנפשי' זכי
לחבריה בלי שליחות בעל הממון וע"ש בס' מח"א שמביא זה בשם הירושלמי ע"כ
כ' דיעשה שליח כהן לכהן דשייך מגו דזכי לנפשיה וא"כ העלה מאתנו לזכות לכהן
אמת אם נימא דהוי ממון וצריך שליחות של בעה"מ א"כ כיון דחיישינן דזה אינו
כהן ל"ש מגו כו' אך באמת אי חשוב ממון הו"ל שליחות של בעל הממון ואי לא
חשוב ממון א"ל שליחות שלו כמ"ש והדברים הללו הם עמוקים ובאתי כעת רק
לרמוז ובעוזה"י אשנה פ"ז. נתן להרבה כהנים דמי הפדיון בין בב"א בין בזא"ז
יצא ועי' בס' מהרי"ט אלגאזי מה שפלפל בזה וע"ש שכ' דאף אם נתעכלו המעות
ביד הכהנים קודם שהשלים לכהן אחרון מ"מ פדוי כמו בקידושין וע"כ לא פליג
שמואל כאן רק בקודם שלשים כיון דאין בידו לפדות עתה אבל אם בידו בודאי
מהני כמו קידושין ע"ש וז"ב. והנה כבר כתבנו דספק בכור דהמע"ה פטור
מפדיון אפשר לחקור אם הוא ודאי בכור וספק אם נפדה כגון שא"י אם נתן
לכהן שהוא ספק אפשר דהו"ל כא"י אם פרעתי דחייב דיש עליו חזקת חיוב וכן
אם הכהן אמר שלא נתן והוא אומר א"י אם נתתי ועי' בס' מהרי"ט אלגאזי שדיבר
מזה ומ"מ אני לך. ונ"פ הא דמבואר לעיל דיכול ליתן הה"ס להרבה כהנים
עכ"פ יגיע לכ"א שיעור נתינה כגון פרוטה ובפחות מפרוטה לא הוי נתינה כלל
כמו שמלינו בכ"ד ואין להאריך. והחמשה סלעים לריך ליתן לכהן ודעת התוס'
בפסחים סוף פ' א"ע דרשאי ליתן לכהנת ול"מ לכהנת אלא אף לבעל הכהנת והתו'
בקידושין בסוגיא דשיראין לא ברירא להו. אך הר"מ פ"א מהל' בכורים והרהמ"ח
כאן דעתם דאינו ניתן רק לזכרי כהונה וכן כ' הרא"ש בסוף בכורים וכן דעת
הרשב"א ע' במנ"ל כאן בפ"א ולשיטות אלו אם נתן לכהן טומטום ואנדרוגינוס
ג"כ לא יצא דהוי ספק פרעון ויש לו חזקת חיוב ולדעת הראב"ד דאנדרוגינוס
הוא חלי זכר ודאי וא"כ אפשר דיולא כיון דהוא זכר ג"כ וכן חליו כהן וחליו עבד
או זר כפי מה שהבאתי כ"פ בח"ז אפשר דג"כ יולאין אם נותנין כיון דהוא כהן
מ"ל חליו ומ"ל כולו ול"ע. ואם יכול ליתן לכהן חש"ו עי' בקלה"ח סי' רמ"ג ס"ק
ד' דמביא בשם הפר"ח דמות' ליתן לכהן קטן דזוכה מחמת דעת אחרת מקנה
וע"ש שכ' אף לדעת המרדכי והבאנו לעיל דמת"כ כיון דאין לבעלים רק טוה"נ
לא הוי דעת אחרת מקנה מ"מ בפה"ב כיון דאפי' הפריש חייב באחריות הו"ל
ממון דידי' ושייך דעת אחרת מקנה ע"ש א"כ יכול לזכות ג"כ ע"י אחר או ע"י
שליח דלא כמח"א דאין כאן בעל הממון והבאתי לעיל דכאן בפה"ב יש בעל
הממון ע' לעיל ובסוטה דל"מ דעת אחרת מקנה ע"ש שכ' דהוי שכר פעולה דהוא
להם חלף עבודתם כו' וגם עי"ש שפלפל שהוא פרעון חוב ומפלפל אם לריך
דעת הכהן דמתוס' נראה דלריך דעת וכבר הבאתי קלת לעיל וע"ש וא"ר להאריך
מה שהאריכו הם ז"ל דבש כו' ומ"מ אני לך ואם יכול לזכות לחש"ו ע"י אחר
ע"ש בש"ע ובקלה"ח. אח"ז ראיתי בס' נתיבות המשפט בסי' רמ"ג וראיתי שהשיג
על המח"א שכתב דאין כאן בעל הממון והשיג עליו כיון דטוה"כ אינו ממון ואין
כאן בעל הממון א"ל שליחות של בעל הממון ומביא דברי התוס' והר"ן כמ"ש
לעיל והנאתי שכונתי לדעתו הגדולה בס"ד. גם בענין פרעון לשומ' ע"ש מ"ש
ומ"מ אני לך עיין באחרונים ויונעם לך. ועי' בס' מח"א בהלכות זכי' ומתנה אות
ח' שמפלפל אם הכהן לוקח ה"ס בע"כ של הפודה אם יכול הפודה להוצי' מידו
וגבי שאר מת"כ תלוי אי טוה"כ ממון יכול להוציא מידו ואי טוה"כ אינו ממון א"י
להוציא מידו בתפס ודעת התוס' בב"מ בסוגיא דת"כ אפי' אם טוה"כ ממון אין
מוציאין רק לריך לשלם כדי טוה"כ והדברים עתיקים ומובא בח"ז. וע"ש שכתב
דהכא כיון דאפי' אחר הפרשה עדיין לא זכה הכהן אי ממון שלו לגמרי ולא
טוה"כ

טוה"נ לחוד ומוציאין מיד הכהן כי יכול לומר לכהן אחר אני נותן אבל אם אינו רוצה ליתן כלל אין מוציאין מיד הכהן ע"ש שמיישב בזה קושי' התוס' בב"מ. וע"ש ג"כ בכ' דספק חיוב בפה"ב ל"מ לכ"ע תקפו כהן ועי' במהרי"ט אלגאזי שפלפל בענינים אלו באריכות. וע"ש ג"כ שפלפל בס' פדיון אם חייב להפריש עכ"פ ועיין בקצה"ח סי' רע"ו דכתב דדוקא מתנות דכתיב ונתן כו' יש טוה"נ לבעלים ודוקא הם אבל אם מתו הבעלים אין ליורשים טוה"נ דאין המצוה רמיא עלייהו וצריך ליתן להנמצא ראשון א"כ במת ובא לגבות מיורשים אפשר דמהני תפיסה אך באמת לדברי מח"א כיון דחייב באחריות הוי ממון שלו ולא טוה"נ לחוד וג"כ ל"מ תפיסה וגם כ' שם באותם מתנות דכתיב תעזוב צריך ליתן להנמצא ראשון ומביא כן בשם הראשונים. ואני כתבתי שם על הגליון דבתוס' בחולין דף ק"ל מבואר אף היכי דכתיב תעזוב א"צ ליתן להנמצא ראשון ויש רשות בידו ליתן לכל מי שירצה וא"מ להאריך כי צריך חיבור מיוחד ובאתי רק לרמוז וישמע חכם כו'. ואם נתן לכהן קטן ע"מ להחזיר עי' בר"נ בסוכה דהתנאי בטל והמעשה קיים דה"ל תנאי שא"א לקיימו כי קטן לא יכול לאקנוי' והדברים עתיקין. ואם לא פי' ע"מ להחזיר רק היה בדעתו שיחזיר עי' בש"ע ודבר זה צריך ביאור רחב ואין להאריך בדבר שמבואר בש"ע ואחרונים. ומ"ש הרהמ"ח אבי הבן מברך שני' על פדיון הבן כו' עי' בר"מ מבואר כאן דאם פודה עצמו מברך אקב"ו לפדות הבכור והרהמ"ח אינו מביא זה וחילוק שחולק הר"מ בין פודה בנו שמברך בעל ופודה עצמו מברך בל' לפדות עי' בר"מ בהלכות ברכות פי"א ולע"ק והו' ענין ארוך א"מ להאריך. והברכה ארוכה שמברך הכהן הר"מ אינו מביא זה וגם הרא"ש חולק ע"ז דלא נזכר בתלמוד ומה שקשה על הרא"ש מברכת בתולים שהסכים לאומרה בפ"ק דכתובות עיין בט"ז בא"ח סי' מ"ו ועי' בפר"ח סימן כ"א לענין ברכות ב"ש וכבר דברו מזה האחרונים. ויוצא דופן והבא אחריו שניהם פטורים ואיזה נולד פוטר הבא אחריו ע' בר"מ ובש"ע והאריכו האחרונים בכמה דינים ולהאריך בכל פרט צריך חיבור מיוחד. ומצוה זו נוהגת בכ"מ ובכ"ז אך בזה"ז דאין לנו רק כהני חזקה אפשר אפי' אם אינו רוצה ליתן א"י לכופו דילמא אינו כהן וכבר כתבתי קצת תקנה. ואם יש להפודה מטלטלים או מעות וגם קרקעו' נראה דודאי כופין הפוד' ליתן מטלטלין או מעות כי בקרקע אין פודין ואפי' אין לו רק קרקע אף שבחוב א"צ לטפל ולמכור רק מגבה לבע"ח הקרקע עיין בחוה"מ סי' ק"א מ"מ כאן המצוה עליו ליתן מטלטלין צריך הוא בעצמו למכור כן נ"ל ברור. אך אם יש לו מעות ומטלטלין דגבי בע"ח צריך ליתן מעות דוקא עי' בסי' ק"א וגבי נזקין עי' בסי' ת"ט שיכול לסלקו במטלטלין כאן האיך הדין ונראה דיכול לסלקו במטלטלין דלא הלוהו מעות וש"כ ככסף עי"ש ותלמד לכאן ובאתי רק לרמוז. ואם יש לו רק קרקעות ואפי' מת ובא לגבות מהיתומים מ"מ נראה דהבריר' ביד הכהן לגבות עדיות אף דבע"ח דינו בבינונית ומיתומים בזיבורית ואפילו בנזקין מ"מ כאן דבזה אינו פדוי רק טורף בע"כ למכור א"כ מה שנקל לפניו זה לוקח הכהן בע"כ והוא בתורת כפי' כי צריך למכור וכופין אותו ולוקח הכהן ומוכר ואינו דומה לבע"ח ונזקין דלוקח לגוביינא והוא שלו ע"כ הוא בבינונית או בעדיות מחמת גזה"כ אבל כאן דאינו לוקח לגוביינא רק למכור והפוד' צריך ליתן מטלטלין או מעות ע"כ לוקח הכהן מכל מה שרוצה מן העדיות כנ"ב. ואם מת הפוד' ולא הניח רק מטלטלין אם מטלטלין דיתמי משתעבד מה"ת אם נא' דשעבוד' דאורייתא עי' בסי' ל"ט דיש שיטות בזה. וז"פ אם הכהן גובה מיתומים ל"מ אם לא הניח אלא קרקע אין כופין היתומים למכור הקרקע אלא הכהן מטפל ומוכר דעל הפודה עצמו חל המצוה א"כ מחויב במצוה לפדות כדינא אבל על היורשים אינו המצוה חל רק נכסים דאביהם משועבדים א"כ לוקח השעבוד שלו וא"ל היורשי' לטפל ליתן לו מעות וא"כ כיון דרק מחמת שעבוד נוטל אינו גובה רק בזיבורית ומ"מ ל"ע. ואם הניח מטלטלין וקרקעות אף אם נאמר דגם מטלטלין מה"ת משתעבדי כמ"ש לעיל אפשר יכולים לסלקו בקרקע כיון דלא מעות הלוהו ע' בסי' ק"ט ואין המצוה רמיא עלי' ובאתי רק לעורר. ואם מת והניח רק בן הבכור והגדיל ויש לו מנכסי אביו קרקעות ויש לו נכסים שנפלו לו מטלטלים ומעות לפי דברי הרהמ"ח שסובר דגם בהגדיל חל על האב ה"כ נכסי האב לא נפקע השיעבוד אפשר לומר דיכול לסלק בקרקעות האב כי האב הוא העיקר ויכול לומר שאינו רוצה לפדות עצמו רק נותן בשביל האב או אפשר דהמצוה חל עליו ביותר וצריך ליתן המטלטלין. ואפשר לומר אף לדעת הרהמ"ח דוקא אם הוא חי לא נפקע מעליו המצוה אבל במת דאין מצוה רק שיעבוד נכסים אפשר בהגדיל הבן ממילא פקע שיעבוד הנכסים דחל על הבן חיוב הגוף ול"ע ובאתי רק לעורר. ועי' בתוס' קידושין דף כ"ט ע"ב ד"ה ואזיל כהן כו'. ופה"ב פסקינן דאין גובין מלקוחות ואם היורשים מכרו הקרקעות שנשארו ע' בחוה"מ סי' ק"ז אם מחויבים היורשים לשלם מד"ג ככל חוב וע"ש בקצה"ח שכתב גבי פדה"ב הו"ל מזיק מת"כ דפטור דהוי ממון שאין לו תובעים כמבואר בחולין ואף דמשתרשי ליה מ"מ כיון דהוא הפקיע המצוה לא אמרינן מ"ל הן כו' עפ"י סברת הר"ן שם גבי מזיק מת"כ או שאכלן שמחלק כיון דהפקיע המצוה פטור אף על גב דמשתרש כו' אבל באנס המלך גרעו דלא הפקיע הוא חייב אם הוא כחוב דמשתרשי ליה ע"ש ועי' בס' נתי' המשפט והדברים עתיקים ות"מ אני לך. ועי' ברמב"ן בבכורות מה שמביא בשם הגאוני' דמוסיף חומש ודחה דבריהם ועי' במהרי"ט אלגאזי מה שמביא בשם בעל כנה"ג דאם עבר הזמן מוסיף חומש ויש עוד הרהורים במצוה זו ובעזה"י אשנה פ"ז:

מצוה שצ"ג שלא נפדה בכור בהמה טהורה

שלא נפדה בכור בהמה טהורה מפני שהתורה צותה לפדות (א) פטר חמור אולי יעלה על דעתינו לפדות ג"כ בכור בהמה טהורה בבהמה אחרת על כן באתנו המניעה בזה שלא נפדה אותו לעולם ואפי' עבר ופדהו אינו פדוי ועל זה נא' אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם ביאר הכתו' ג' בהמות טהורות שהן בחיוב מצות בכור כי מיני החי' שהם שבעה אינם בתורת בכורות וכמו שכתבתי בסדר בא מצוה י"ח. משרשי מצות הבכור לתתו לכהן כתבתי שם וענין האזהרה שלא לפדותו נקשר עמו וקחנו משם. דיני המצוה כ' הר"מ במז"ל הבכור כמו שאין פודין אותו כך אין הכהן יכול למכרו בעודו תם דכיון שהוא עומד לקרבן אין לכהן זכות בו למוכרו. ובזה"ז שאין לנו ביהמ"ק הואיל ולאכילה עומד ה"ז מותר למכרו ואע"פ שהוא תמים בין לכהן בין לישראל ע"כ ודאי שזה שאמר רבינו ז"ל הואיל ולאכילה עומד כוונתו לומר לכשיפול בו מום ובכור בע"מ יש לכהן למוכרו בכל זמן בין בפני הבית ושלא בפני הבית בין חי בין שחוט לכל אדם ואפי' לעכו"ם דכחולין גמור הוא וכמו שכתוב הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל ומ"מ הזהירו חכמים שלא למכרו בשוק דרך פרהסיא אלא בבית. ויתר פרטיה מבוארים במס' בכורות (י"ד סי' ש"ו ושל"א) ונוהגת מצוה זו בא"י כמו מצות קדוש בכור בהמה טהורה שהוא נוהג בארץ בלבד כדעת קצת המפורשים בין בפני הבית ושלא בפני הבית שנא' ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו' ובכורות בקרך וצאנך ודרשו ז"ל ממקום שאתה מביא מעשר דהיינו א"י אתה מביא צאן ובקר. ומי שהביא מח"ל בכור לארץ אין מקבלים ממנו ולא יקרב דחולין גמורין הוא. והכל חייבים במצוה זו כהנים לוים וישראלים שנא' כל בכור אשר יולד ואע"פ שנפטרו הכהנים והלוים מפדיון בכור אדם ופטר חמור כמו שכתבנו בכל אחד מהם בסדר זה ובסדר בא אל פרעה חייבים הם בזו ועובר על זה ופדה בכור בהמה טהורה אע"פ שלא הועילו לו מעשיו ואינו פדוי אלא בקדושתו הוא כמו שהיה עבר על לאו זה שלענין העברת הלאו לא איכפת לן אי אהני מעשיו או לא וכדאיתא בתמורה פ' ראשון במחלוקת אביי ורבא אבל אינו לוקה לפי שאפשר לעבור עלי' מבלי מעשה:

להיות

מצוה שצ"ג שלא נפדה בכור בהמה טהורה

(א) **שלא** נפדה בכור בהמה טהורה מפני שהתורה כו' וע"ז נאמר אך בכור שור כו' לא תפדה קדש כו' המצוה זו מבואר בר"מ פ"א מה' בכורות. והנה הלאו הוא שהזהירה התורה שלא נפדה דהי' הסברא דתפד' כפ"ח כתבה התורה שלא נפדה ואם עבר ופדה לא מהני כלל והרי הוא בקדושתו כמו שהי' קודם והחולין אינם נתפסי' ומבואר בתמור' בסוגיא דכל מילתא דא"ר כו' דלאביי דס"ל אם עבר אמימרא דרחמנא מעשיו קיימין כאן גזה"כ הם בהוייתן כו' דלא אהני ולרבא לא אהני מעשיו דס"ל דאם עבר אמימרא דרחמנא לא מהני מעשיו ע"כ אינו פדוי כלל רק עבר אמימר' דרחמנא. והנ' לאו זה כפי המבואר בר"מ וכן נראה מהרהמ"ח אין חילוק בין בכור תם ובין בכור בע"מ בכ"ע אסור לפדות ועובר בלאו ואם פדה אינו פדוי ולא מהני מעשיו. והנה לאביי דס"ל כ"ה דל"מ לא לקי א"כ לא לקי כיון דל"מ מנזה"כ דהם ולרבא דס"ל אף דל"מ לקי מ"מ כאן לא לקי כיון דל"מ ולא איתעבד מעשה בדיבורו וה"ל לי' לאו שאין בו מעשה כמו גבי תמורה דה"ל רק דיבור ולא הוי מעשה ושם לקי מנזה"כ דכל לאו שאב"מ אין לוקין חוץ ממימר כו' או משום דבדיבורו איתעבד מעשה דנעש' התמורה קודש אבל כאן דל"מ א"כ הו"ל אב"מ ואין לוקין. והנה הר"מ פ"ו מהל' בכורות כ' שם גבי מעשר כיון דלא אהני מעשיו אין לוקין ועי' בלח"מ דהר"מ פוסק כאביי א"כ כאן נמי אין לוקין מה"ט וכן כתב המג"ל כאן דע"כ לא מנה הר"מ בהלכות סנהדרין בכלל הלוקין כיון דל"מ כמו שכ' בפ"ו כאן אך הרהמ"ח דלא ס"ל כלל זה ע' במצוה של"ט וס"ל כרבא אעפ"י דלא הועילו מעשיו לוקין כתב כאן דאין לוקין דאפשר לעבור עליו בל"מ. ולכאורה קשה למה כתב זה"ל כיון דאפשר כו' נראה דעושה מעשה רק אפשר כו' ת"ל דאין בו מעש' דהוי דיבור בעלמא ול"ל דמשכחת מעשה כגון שלוקח בהמ' אחרת ומעמיד' אצל הבכור או שעושה איזה מעשה בבכור ובכה"ג הו"ל מעשה כמו ניקף דמסייע קלת וחייב משום מעש' ע"כ כ' הטעם דאפשר כו' כמ"ש כ"פ דס"ל כלל זה ולהרהמ"ח לא קשה ליה קושית התוס' בתמורה דף ו' ד"ה והשתא כו' שהקשה ר"ב דנימא דכ"מ בפדה בכור דלאביי לא לקי דל"מ ולרבא לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא כו' דבאמת גם לרבא לא לקי דהו"ל אב"מ. אך באמת ל"ש כאן מעשה כלל דאי שייך מעש' א"כ תמורה נמי שייך מעש' דמ"ש א"כ לשיטת הה"מ בדברי הר"מ פ' י"ג מהלכות שכירות כיון דשייך מעשה אף בלא מעשה לוקין ע' במג"ל פ"ד מהלכות מלוה ולוה א"כ למה כתב הר"מ פ"א דתמורה מפי השמועה למדו דכל לאו שאב"מ אין לוקין חוץ תמורה ועי' במ"ש האחרונים והבאתי בח"ז דהיינו גבי ציבור ושותפים דאין עושים תמור' ול"ש בדיבור' איתעבד כו'. הא כיון דמשכחת לה מעשה לוקין אף בדיבור אלא נראה דכאן לא שייך מעשה כלל ולא דמי לניקף והחילוק קל להבין ומ"ש הרהמ"ח כיון דאפשר לעבור בל"מ אגב' לישנא הוא ובפרט דלשיטתי' הכי הוא. אבל האמת הוא לאו שאין בו מעשה כיון דל"מ מעשיו א"כ בדיבור לא איתעבד מעשה כלל הו"ל לאו שאב"מ כלל. וכן נ"ל מדברי הר"מ כאן דהטע' דאין לוקין מחמת שאב"מ דאי נימא כהמג"ל מחמת דלא אהני מעשיו א"כ למה המתין הר"מ עד פ"ו גבי מכר מעשר וכתב ונראה לי דאין לוקין כיון דלא עשה כלום כו' ה"ל לכתוב כאן ד"ז אלא דכאן דבר פשוט דאין לוקין דהו' לאו שאב"מ וזה כ' בכ"מ וא"ל לפרש כאן. והנה מ"ש לעיל דבלאו זה אין חילוק בין בכור תם ובין בע"מ ע' בתמור' מבואר להדיא כן בדף ח' ע"א דתחיל' אמרינן דהאי קרא לא תפדה מיירי בבע"מ ומסקינן דבבעל מום מיירי ובתם נמי ע"ש וע' בתוס' זבחים ובגמרא שם דף ע"ה ע"ב. והנה

אם

מצוה שצ"ד להיות הלוים עובדים במקדש

(א) להיות הלוים עובדים במקדש להיות שוערים ומשוררים בכל יום על הקרבן שנא' ועבד הלוי הוא ולשון ספרי שומע אני אם רצה יעבוד ואם לא רצה לא יעבוד ת"ל ועבד הלוי הוא בע"כ כלומר שהדבר ההוא חובה וענין זה מוטל עליו בהכרח ונתבאר כמו כן בפ"ב מערכין שהשיר בפה לא יאמר אותו לעולם אלא הלוי ונכפלה מצוה זו במקום אחר בתורה שנא' ושרת בשם ה' אלקיו. ואמרו שם בערכין אי זה הוא שירות שהיא בשם ה' הוי אומר זו שירה. משרשי המצוה לפי שכבוד המלך והמקום הוא להיות שם אנשים ידועים משבט ידוע קבועים לשירותו ולא יכנס זר ביניהם לעבודה כעין מלכותא דארעא ימנו להם אנשים ידועים נכבדים להיות כל מלאכת ההיכל נעשית על ידם כי אין ראוי למלך שישנה בכל יום משרתים לפניו ויהיו הכל משתמשים בכתר שירות המלך זה דבר ברור הוא. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שבן לוי שקבל עליו כל מצות לוי' חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו עד שיקבל את כולם ועבודה שלהם היתה שהיו שומרים את המקדש כמו שכתבנו בסדר זה והי' מהם שוערים לפתוח ולסגור שערי המקדש ועיקר עבודתם לשורר על הקרבן ולא היו אומרים שירה אלא בעולות ציבור שהן חובה ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין אבל על עולות נדבה שעושין הציבור לקיץ המזבח וכן בנסכים הבאים בפני עצמן אין אומרים עליהם שירה. לוי האונן מותר לעבוד ולשורר ואין פוחתין לעולם מי"ב לוים שעומדים על הדוכן לומר שירה על הקרבן ומוסיפין עד לעולם והשירה שאומרים הלוים הוא בפה שעיקר שירה בפה הוא ואחרים היו עומדים שם שמנגנים בכלי שיר מהם לוים ומהם ישראלים מיוחסים שמשיאין אותם לכהונה שאין עולה על הדוכן לעולם אלא מיוחס ואין פוחתין לעולם מתשעה כנורות ומוסיפין עד לעולם והצלצלים הי' אחד בלבד ומן הדומה כי הטעם לפי שהקול המצלתים נדול ומבעית קצת ואילו הי' שם הרבה לא היו נשמעין יתר כלי הנינון ששם וכל שכן שירת הפה והחלילים שהיו מנגנים בהם הי' אבוב שלהם של קנה מפני שקולו ערב וי"ב יום בשנה החליל מכה לפני המזבח והוא דוחה שבת לפי שהוא מעבודת הקרבן וקרבן דוחה את השבת ואין בן לוי נכנס לעבודה עד שילמדוהו ה' שנים וכמו שלמדו ז"ל מן הכתוב ומכאן אמרו ז"ל שתלמיד שלא ראה סימן יפה בתלמודו

אם לא הזהירה התורה בלאו זה אמרינן דיכול לפדות ונפדה ולענין מה נפדה עיין בזבחים שם ברש"י שכ' דהפדיון לענין שיהי' מותר בגיזה ועבודה והתוס' הקשו על דבריו דכל פסהמ"ק אף שנפדו אסורים בגיזה ועבודה וע"ש מה שתרצו וכאן בתמורה פרשו התוס' דאינו נפדה לצאת מקדושתם למכור באטליז ולשקול בליטרא וכן פרש"י בב"ק דף י"ב ע"א מבואר דהוא איסור תורה למכור באטליז ולשקול בליטרא ויבואר בסמוך בס"ד ופ"ש בפרש"י בבכור הס איירי ובאמת בתמורה אמרינן דישא בבע"מ. ובדברי הרהמ"ח נראה דהי' סברא דיהי' נפדה לצאת לחולין לכ"ד ול"ק קושית התוס' דכאן כיון דהתורה לות' לפדות פ"ח הי' על דעתינו דגם בכור בהמה טהורה נפד' וגרע מכל פסהמ"ק ואין להאריך כי אין כ"מ לדינא דהאידנא דכתב' התורה הוא לאו ול"מ מעשיו כלל ונשאר בקדושתו כמקודם וגם המעות לא נתפסו בקדושה כלל כמו שפרש"י בתמורה ובזבחים וא"כ"מ להאריך בפלפול. ומ"ש הרהמ"ח לענין מכיר' לחלק בין זמן המקדש לזה"ז אין רצוני להאריך בזה כי צריך אריכות וע' בסוגיא דתמור' דף ז' ובתוס' שם ובב"ק. ומ"ש דאסרו רז"ל למכור בשוק דרך פרהסיא מבואר דסובר דאיסור המכירה בפרהסי' הוא רק איסור דרבנן אבל התוס' בבכורות דף ל"א ד"ה חוץ כתבו דהוא איסור תורה ומביאין ראי' מתמורה דף מ' דמבואר דדרשינן גבי עיר הנדחת בהמת' יצא בכור שאינו נאכל בתורת בהמת' דתנן כל פסהמ"ק נמכרי' באטליז ונשקלי' בליטרא חוץ מן הבכור כו' מבואר דהוא איסור תורה ומביאין ראי' מסנהדרין דף קי"ב דמבואר שם ג"כ כסוגיא הנ"ל. ובאמת בסנהדרין ליתא שם רק סתם דאינו נאכל בתורת בהמת' ולא מסיי' האי דתנן וע"ש בפרש"י דאינו נאכל הייט דאית ליה שם לווי ועמד בזה בהגה' על הגליון ובודאי הי' בגירס' התוס' בסנהד' כמו כאן בתמורה ועי' בטור יו"ד סימן ש"ו מביא הב"י דברי הרא"ש ג"כ דהוא רק מדרבנן כדעת הרהמ"ח ובודאי בגרסת' לא היה בתמורה גם כן האי סיום רק כמו בסנהדרין וע"ש בתוס' דיש איזה קרא דאסור ע"ש. והר"מ מביא ד"ז כאן בקיצור ובפ"א מהלכות איסורי מזבח כ' שם ד"ז דכל פסהמ"ק כו' חוץ מבכור ומעשר דאין נשחטין באטליז ולא נמכר באטליז הבש' ואין נשקל בליטרא כו' ואין מבואר בדבריו אם דעתו דהוא איסור תורה או רק איסור דרבנן ועי' בזבחים דף ע"ה ע"ב מוכח הסוגיא שם דהוא מדרבנן ע"ש ברש"י ובתוס' וע' בטור שמבי' דחלבו וגידו כו' מותר למכור באטליז ולשקול בליטרא ושמנו של גה"כ אסור ע"ש וכן מבואר בש"ע שם. עוד כ' הרהמ"ח ונוהגת בא"י כו' ומי שהביא בכור מח"ל כו' דחולין גמורים הם כו' נמשך אחר הגירס' שמלאו הראשונים בר"מ דבכור בח"ל חולין הוא וכל הראשונים הראב"ד והרמב"ן והרשב"א תמהו עליו עי"ש בכ"מ פ"א דהגירסא הנכונה כמו שהוא לפנינו דקדוש בח"ל כמו בארץ רק דאין מקריבין אותו ע"ש ול"ע על הרהמ"ח שנמשך אחר גירסא המוטעת ואינו מביא שהרמב"ן והרשב"א חולקין עליו. ע' לעיל במצוה י"ח שכ' ג"כ דמדרבנן הוא בח"ל ולאו זה עוברים גם בבכור בח"ל אעפ"י דאינו ראוי להקרבה כמו בכור בע"מ שכתבתי דלאו זה נוהג ה"כ אעפ"י דאינו ראוי להקרבה כנ"ב. ולאו זה נוהג בכל האישים ויש להסתפק דנראה אפי' בכור שאינו שלו עובר ג"כ בלאו זה ולהרהמ"ח דהי' עולה על דעתינו כמו פ"ח כו' ועיין בפדיון פ"ח של חבירו לעיל פ' בא ונראה דאין חילוק אפי' על בכור של אחר עוברים מכמה ראיות וא"צ להאריך. (שייך למצוה הקודמת פדה"ב במתנ' עמ"ל). ע' בבכורות דף כ"א ר"ח הוי רגיל דשקיל ומהדר כו' חזי' להאי גברא כו' ואין בנו פדוי וע' בתוס' שכתבו דאין זה דברים שבלב דומיא דזבין כו' ולפ"ז ניחא החילוק דמתנה ע"מ להחזיר הוי מתנה גמורה אבל אומדנא דמוכח לא הוי מתנה עיין בספר מקור חיים בסימן תמ"ח סק"ט בפיסקא המתחלת ואם הפקיר כו' אבל שיטות הר"מ והרהמ"ח דאם לא נגמר בדעתו וכו' צריך ביאור רחב להבין ד"ז ועוד חזון למועד בעזה"י:

מצוה שצ"ד להיות הלוים עובדים במקדש

(א) **להיות** הלוים עובדים במקדש וכו' שנא' ועבד הלוי הוא וכו' ונכפלה מצוה זו שנאמר ושרת וכו' מצוה זו מבואר בר"מ פ"ג מהלכות כלי המקדש. והנה מ"ע על הלוים שיהיו משוררים ושוערים ושומרים במקדש ומבואר בערכין דעיקר שירה למ"ד הן בפה וכן בכלי הוא דוקא בלוים. והנה זה מבואר ודאי דמ"ע על הלוים אבל אם הישראלים עוברים בלאו או עשה אם הם עובדים עבודת הלוים לא מצאתי בביאור והר"מ מונה לאו דזר בעבודת כהונה וכן הרהמ"ח וכל מוני המצות. ע' בר"מ פ"ט מהל' ב"מ אבל אם עבד זר בעבודת לוי לא ראיתי בר"מ אם עובר בלאו או בעשה. ואפשר לומר דעוברים בלאו הבא מכלל עשה דהתורה ציוותה ללוים משמע דישראל לא עיין גבי נשיאת כפים והובא לעיל דלא ידע ר"י מאי איסור יש בזה וכו' ואפשר מכ"ע כה תברכו ולא זרים ע"ש ה"נ. ואין ללמוד דאפי' כהן ולוי מיזהרים זע"ז ע' במצוה שפ"ט דילמא גזה"כ הוא וללמוד בק"ו אין מזהירין מן הדין ועכ"פ היה להר"מ לכתוב כמו שכ' בפ"ט מהלכות ב"מ גבי זר בעבודת כהן דעובר בלאו ומכ"ש בעבודה תמה ובאינה תמה מלקות הו"ל לכתוב גם דין הזר מה עובר ול"ע. וראיתי בתוס' בערכין דף י"א ע"א ד"ה אל תקרי וכו' שכתבו דנפקא מקראי שהשירה היא עבודה וזר חייב מיתה ע"ש מפורש בדבריהם דזר בעבודת לוים ח"מ ול"ד שירה ה"ה שוערים דמפורש בתורה דהוי עבודה והנה חמור זר בעבודת לוים מזר בעבודת כהנים דשם צריך עבודה תמה וכאן אין מבואר שום חילוק ולע"ג על הר"מ שסתם הדבר ולא ביאר כלל ד"ז וגם הו"ל למנות למצוה בפ"ע אבל לומר היא נכלל בלאו דסי' שפ"ט א"י מנלן ול"ע. והנה פסקינן דעיקר שירה הוא בפה וזה הוא בלוים ואימתי אומרים שירה על כל עולות החובות כגון תו"מ ושלמי עצרת ודוקא בעת ניסוך היין אז אומרים השירה והשיר אינו מעכב הנסכים כן מבואר בש"ס דערכין דר"מ וחכמים פליגי דר"מ סובר דשיר מעכב הנסכים וחכמים סוברים דאינו מעכב (הא דמבואר שם דמעכב הקרבן היינו הניסוך ע"ש בתוס') ובודאי הלכה כחכמים וא"י למה השמיטו הר"מ. והפי' דאינו מעכב היינו אפי' אם אין בבהמ"ק לוים שישוררו מ"מ מנסכין היין ע"ש ובודאי דעת הר"מ ע"כ כ"ה מדלא כ' דמעכב ממילא שמעינן דאינו מעכב. וע' לעיל במצוה רל"ט שהארכתי בדיני נסכים ובדיני שירה. עוד מבואר שם בערכין דרשי מקרא דאין שירה בלילה והר"מ לא הביא זה אך באמת א"צ להביא זה כי הנסכים הבאים עם הזבח אינן קרבים אלא ביום ע' בר"מ פ"ז מהל' מעה"ק א"כ אינם קרבים בלילה כלל ונסכים הבאים בפ"ע כגון שלא הביאן עם הזבח דקי"ל מביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים דקרבים בלילה ג"כ כמבואר שם בר"מ הא הנסכים הבאים בפ"ע אין אומרים שירה אפי' ביום כמבואר בר"מ בסמוך א"כ בלילה בלא"ה לא משכחת לה ע"כ א"צ להביא הדין דלילה דבלא"ה אין אומרים שירה בבאין בפ"ע בלא טעם דלילה ובבאין עם הזבח לא משכחת בלילה ע"כ השמיט ד"ז וז"פ וברור. ועל עולות נדבת ציבור היינו קיץ למזבח אין אומרים שירה וכן קרבנות יחיד אין אומרים שירה הכלל השירה אינו אלא בעולות ציבור החובות ושלמי עצרת. ונסכים הבאים בפ"ע הוא אבעיא בש"ס אם אומרים שירה ולא איפשטא והיינו נסכי ציבור דיחיד בלא"ה אין אומרים ודוקא בבאים ביום דבלילה איתמעט לעיל כן כתבו התוס' שם בדף מ"ב והר"מ פסק כאן כיון דלא איפשטא ה"ל ס' לקולא ואין אומרים שירה כ"כ הכ"מ. וקשה לי מאי אבעיא בנסכין בפ"ע הא אמרינן שירה דיין איכא א"ד אכילה ושתיה בעינן וכו' תיפוק ליה דודאי אמרינן שירה מדרבנן דדרשי בדף הקודם מה כפרה ביום אף שירה ביום ואיצטריך קרא על זה וא"א דעל נסכין בפ"ע אין אומרים שירה רק על נסכים הבאים עם הזבח א"כ ל"ל קרא למעוטי לילה הא נסכים הבאים עם הזבח אינם קרבים בלילה כמבואר בר"מ שהבאנו לעיל מש"ס דתמורה א"ו דעל נסכין בפ"ע אומרים שירה ונסכים בפ"ע קרבים בלילה ג"כ ואיצטריך קרא לרבנן למעוטי לילה ומוכח דאמרינן שירה בבאים בפ"ע ול"ע גדול. וע' בסוגיא דר"ה גבי ונתקלקלו הלוים בשיר ובתוס' שם וראיתי בס' ט"א שהקשה דלפשוט דנסכים הבאים בפ"ע אין טעון שירה דאי טעון שירה למה נתקלקלו היה להם להמתין עם הנסכים והיו אומרים שירה ע"ש. ועיין בטור או"ח סי' קל"א ומ"ש הב"י דמלות השיר לא היה אלא בתמיד של שחר ולא בתמיד של בה"ע והר"מ אלשיך תמה מסוגיא דר"ה דמבואר דנתקלקלו בתמיד של בה"ע ותי' דבבוקר השיר מעכב הקרבן כר"מ ובתמיד של בה"ע אין השיר מעכב ומובא דבריו במ"א סי' הנ"ל ובס' פ"י ובט"א ובקונטרס יום תרועה ע"ש שהשיגו עליו דודאי הלכה כרבנן שהשיר בכ"ע אינו מעכב הקרבן ולענין מצוה אין חילוק בין שחר. לבה"ע ומביאים ג"כ דמוכח מהר"מ כמ"ש לעיל דאינו מעכב וא"ר להאריך במה שהאריכו האחרונים ע' בדבריהם וינעם לך. והנה מבואר במשנה וברמב"ם השיר שהיו אומרי' הלוים ביום הראשון היו אומרים לה' הארץ וכו' ומקמי דאתי דהמע"ה מה אמרו אלא שורש הדבר דהתורה ציותה לשורר ולהודות לו ית' על הקרבן מה שירצו כפי לחות לשונם ואח"ז בא דהמע"ה ייסד מזמורים ע"ז כמו בתפלה שהיא מה"ת לדעת הר"מ והנוסח תקנו אנשי כנה"ג וכן בהמ"ז וכן מבואר ברמב"ן על הסמ"ק לרבינו בשורש

בתלמודו ה' שנים שוב אינו רוא' ואין נכנס לעבוד לעולם עד שיהא גדול שנא' איש איש על עבודתו ואין הלוי נפסל בשנים ולא במומים אבל בקלקול הקול כגון הזקנים שמתקלקל קולו לעת הזקנה וזהו שנאמר בתורה ומבן חמשים ישוב מצבא העבודה אינו אלא בזמן שהיו נושאים המשכן ממקום למקום שאפי' בעת הזקנה שנתקלקל קולו אינו נפסל לשמירת המקדש ולהגפת דלתות וכל זה עם יתר פרטיה יתבאר יפה במקומות מתמיד ומדות גם בפרק שני מערכין מבואר קצת מענין זה והארכתי לך בני מעט בזה כי מהרה יבנה בית המקדש ותצטרך לו אמן כן יעשה ה' (הלכות כלי המקדש פ"ט). ונוהגת בזמן הבית בלוים ולוי העובר על זה ולא שר על הקרבן ביומו הקבוע לו כי ימים קבועים להם לפי חילוק המשמרות אלא ששתק בטל עשה זה ועונשו גדול מאוד שנראה כמי שאינו חפץ בכבוד עבודת השי"ת ועל כן ימנענו האל מכבוד ואשר יחפוץ מן הלוים בעבודת בוראו החיים והשלום והברכה והכבוד יהי' אתו:

מצוה שצ"ה שנתחייבו ב"י לתת ח"א מעשר חלקים

(א) שנתחייבו בנ"י לתת חלק אחד מעשר חלקים מזרע הארץ ללוים שנא' כי את מעשר בנ"י אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים. ונאמר בסדר אם בחקתי וכל מעשר הארץ לה' הוא וזה הנקרא מע"ר. משרשי המצוה לפי ששבט הלוי בחר השי"ת בתוך אחיו לעבודתו תמיד במקדשו על כן הי' מחסדו עליהם לתת להם מחייתם דרך כבוד כי כן יאות למשרתי המלך שתהי' ארוחתם מזומנת להם ע"י אחרים שיכינוה להם ולא יצטרכו הם לינע בדבר זולתי בעבודת המלך היקרה ואע"פ שהם היו י"ב שבטים ולפי חלוקה שוה הי' ראוי שיטלו חלק אחד מי"ב גם זה היתרון להם לכבודם כי מהיותם מבית המלך ראוי שתהי' חלקם יתירה על כולם ויתרון גדול הוא שיבוא להם חלק העשירי נקי מכל הוצאות הקרקע. והמחי' משרתי האל במזונו ברכת השי"ת תנוח עליו בכל אשר לו וזהו אמרו רז"ל מעשרות סייג לעושר גם אמרו ז"ל שאסור לאדם לחשוב בלבבו ולו' אנסה אם ייטיב השי"ת לי בהתעסקי במצותיו ועל כיוצא בזה נא' לא תנסו את ה' אלהיכם. זולתי במצוה זו שמותר לנסו' אם יברכהו האל בעשותו אותה ובהיותו זריז עליה ומפורש הוא על ידי הנביאים שנא' הביאו את המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שהמעשר הזה אשר ללוים הוא חולין גמורין ומותר לאכלו כל אדם בין לוי בין ישראל ואפי' בטומא' שנא' ונחשב לכם תרומתכ' בלום' המעשר

א' ע"ש וכן השירים שהיו בשבת ויו"ט הכל הוא מדרבנן ומה"ת אין חילוק ואין מבואר איזה שירה אף דבשבת אומרים שירה מה"ת בשחרית הזיו לך ובמנח' שירת הים מ"מ אינו מה"ת ומה"ת יוצאים באיזה שירה כמו תפלה וכן כתבו האחרוני' עיין בספ"י באריכות וז"פ וברור. וקצת דיני שיר כתבתי לעיל פ' אמור ע"ש. ומבואר במשנה ובר"מ באיזה כ"ש היו מנגנים וי"ב פעמים בשנה היו מנגנים בחליל ג"כ בשחיטת פ"ר ובשחיטת פ"ש וביום א' של פסח וביום עצרת ובשמונת ימי החג. והנה בפ"ר ובפ"ש לא הי' נסכים אך הלוים היו אומרים שירה בשעת עשיית הפסחים ואז היו הכלי שיר ג"כ ואמרו הלוים הלל ומבואר בר"מ פ"א מהל' ק"פ וביו"ט בודאי היו אומרים שירה של יו"ט במוספים הכלל בכל הנסכים היו אומרים והחליל הי' מכה ובר"מ לא נתבאר איזה שירה אמרו בכל יו"ט ע' בפ"י מהלכות תו"מ דקצת שירים נביא וע' בפ"י שירי' של חג הסוכות. וראיתי ברש"י במשנה דערכין דף י' שכ' דבימים הללו שהחליל הי' מכה היו אומרים הלוים בפה ההלל ובכל השנה כמבואר במשנה ביום הא' היו אומרי' לדוד וכו' מבואר בדבריו דבמקום השירים הללו היו אומרים בי"ב הלל ושיר זה נתקן לי"ט הללו ובהר"מ אינו מבואר כלל וגם מנין לו לרש"י דהיו אומרים הלל דזה מבואר רק בשני פסחים דהיו אומרים הלל ובהרע"ב ראיתי שכ' ג"כ כמו רש"י ובר"מ אינו מבואר זה ובודאי מצא רש"י באיזה מקום. וע' לעיל במצוה ש"ב מ"ש קצת משירי יו"ט ע"ש ולוים בעבודתם אינם נפסלים במומים ולא בשנים רק שכתוב ומבן חמשים ישוב אינה מצוה לדורות וכו' רק נפסל אם נתקלקל קולו וכו' הר"מ דנראה לו דאינו נפסל אלא מן המשוררים אבל יהיה מן השוערים ועיין בהרהמ"ח דה"ה לשמירת המקדש. וז"פ דכשר לכל העבודות חוץ לשיר והוא מהש"ס דסוף פ"ק דחולין. ומ"ש הר"מ דמצוה זו אינה נוהג לדורות ע' ברמב"ן על הסמ"ק של רבינו דהשיב ע"ז וכו' דהוא מצוה לדורות דאימתי שצריכין לישא הארון וכליו נוהג הלאו הזה וע"ש בס' מג"א והדברים ארוכים אכ"מ. לוי אונן מותר לעבוד ולשורר. ואין פוחתין מי"ב לוים אומרים שירה בפה ונלמד מקרא בד"ה ע' בערכין דף י"ג ונראה דאינו מעכב רק למצוה ואם אין שם י"ב מ"מ מצות שירה אפי' בפחות כמו שירה בכלים דנלמד ג"כ מקראי דד"ה ומ"מ אינו מעכב דעיקר שירה בפה ה"נ כ"נ. והכלי שיר מותר אפילו בישראלים והיו משוררים המיוחסים המשיאין לכהונה כי מעלין מדוכן ליוחסין והוא מעלה בעלמא ע' בגמ' ופשוט. ואין נכנס לעבודה עד שיהי' גדול. וקטן אינו עובד ומבואר דקטן נכנס לשורר עם הלוים הגדולים וע"ש בגמ' דנלמד מקרא ע"ש בדף י"ג ול"ע למה השמיט הר"מ ד"ז וע' פ"ה כאן הל' ט"ו שלמד ממשנה זו בכהן דאינו נכנס רק בעת שהלוים אומרים בשיר ומיירי שהביא ש"ש וע"ש בכ"מ דהר"מ ס"ל דמשנה מיירי בין בכהן בין בלוי ע"ש בגמרא דל"ע טכ"פ ל"ע דהשמיט ד"ז כאן גבי לוים ול"ע. (וצריך האי לימוד אסנים) ע' בר"מ ובכ"מ. והכ"ש שהיו משוררים דוחה שיו"ט אף דעיקר שירה בפה מ"מ דוחה שו"ט עיין בסוכה בהחליל ובתוס' שם ובערכין. לעיל הקשיתי ל"ל קרא לרבנן דאין שירה בלילה ת"ל הא ל"מ בלילה דאי בנסכים הבאים עם הזבח פסולים בליל' ובנסכי' הבאים בפ"ע אין אומרים שירה אפשר לישב דקי"ל דביכורים טעונין שיר' כמבואר שם בערכין ובמשנה דביכורים ובר"מ פ"ג מהל' ביכורים וע' בס' ע"א במגילה בסוגיא דאין מלין ולא מזין אלא ביום וכו' דמפלפל שם במקרא ביכורים אם הוא ביום דוקא וע"ש באריכות דכ' דהבאת ביכורים הוא ביום כיון דטעון תנופה ותנופ' ביום כמבואר בקידושין ע"ש. ועי' במשנה דביכורים ובר"מ שם דתיכף שנכנס לעזרה דברו הלוים בשיר ואח"כ הי' התנופה ע"ש וא"כ אם מביא ביכורים סמוך לאור היום ה"א דיאמרו שירה ואח"כ בהאיר היום יהי' התנופה ע"כ נתמעט מקרא דאין שירה בלילה ולא יאמרו הלוים שירה קודם אור היום כ"נ. וע"ש שם בערכין דף י"א דנלמד מקרא דביכורים טעונין שיר' ומקשינן והא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנא' וכו' וא"כ איך אומרים שירה בביכורים ומתרץ משכחת וכו' הביא ענבים ודרכם וכו' וע' בתוס' שם מבואר דעל ביכורי יין השירה מה"ת וחוץ מיין על כל ז' המינים תקנו רבנן השירה ע"ש והר"מ מביא סתם דביכורים טעונין שירה כי אין חילוק כיון דטעונין שירה ואין השירה מעכב מ"ל דאורייתא מ"ל דרבנן. ומבואר בפסחים דף ס"ד במשנה דבשעת שחיטת הפסח היו קוראין את ההלל ומביאין בתוס' תוספתא דהלוים קוראים את ההלל וכ"כ הר"מ פ"א מהל' ק"פ והקשו בתוס' הא אמרינן בערכין אינו אומר

שירה אלא על היין והכא קא חזינן דאיכא שירה בלא נסכים וכן גבי קידוש עזרה בשבועות וכו' ותירצו דאין אומרים שירה בשעת הקרבת הקרבן אלא על היין וכו' אבל שלא בשעת הקרבה היו אומרים שירה שלא על היין בכ"ד ע"ש ודבריהם תמוהים מאוד מאי מקשה הש"ס בביכורים האיך אומרים והא אין אומרים שירה אלא על היין ודחיק לתרץ כגון שהביא יין הא ביכורים הוי שלא בשעת הקרבה דאין מקריבים ביכורים כלל ולדבריהם שלא בשעת הקרב' אומרים בכמה דוכתין שלא על היין ולע"ג. והנה על הגמרא גם כן קשה דגבי ביכורים מקשה הש"ס האיך אומרים שירה הא אין אומרים שירה אלא על היין ולמה לא מקשה כאן גבי פסח האיך קורין הלל והא אין אומרים שירה אלא על היין ותי' התוס' ל"ש דאין חילוק בין ביכורים ובין פסח דאידי ואידי הוי שלא בשעת הקרבה כמ"ש. ולולא התוספתא לא הי' קשה על הש"ס אמאי לא מקשה מפסח הא אין וכו' דאפשר לפרש דלאו הלוים בלבד קורים הלל אלא כל ישראל וזה לא מיקרי שירה דצריך יין וכן כתב הצל"ח שם דע"כ הקדימו התוס' להביא התוספתא דהלוים אומרים וע"ז קשה דאין אומרים שירה וכו' דד"ז הוא בשירת הלוים אך כיון דהר"מ פוסק כהתוספתא דהלוים אומרים מבואר דהש"ס שלנו אין חולק ע"ז א"כ אמאי לא מקשה הש"ס מכאן ותי' התוס' תמוה"ס מה בין פסח לביכורים דגם כן הוא שלא בשעת הקרבה ולע"ג. ולפי דברי הצל"ח נ"ל מאי דמקשי התוס' משבועות גבי קידוש העיר והעזרה דשם הי' השיר ג"כ בלוים ובאמת בש"ס בשבועות וגם בר"מ פ"ו מהלכות בית הבחירה אינו מבואר זה ונראה דכולם היו אומרים לא הלוים לחוד ע"ש וע' ברע"ב במשנה דפסחים שכ' דהג' כתות היו קוראין נראה דכולם היו קורין וע"ש על הגליון בת"ח. והעיקר נלע"ד כיון דמבואר בערכין סוף דף י"א דמה עולה ק"ק אף שלמים אם כן מצות התורה דהשירה יהי' רק בעולות ושלמי עצרת ובביכורים ילפינן שם מגז"ש דטעונין שירה ובפסח דהוא קדשים קלים ואין לנו מקרא ע"ז א"כ ודאי הלל זה לאו דאורייתא והנביאים תקנוהו כמבואר בערבי פסחים נביאים תקנו על כל וכו' ונגאלו וכו' כמו כל יו"ט שתקנו הלל והם תקנו דוקא הלל המצרי אם כן ז"א בכלל מצוה דאורייתא כלל ותקנו שלא על היין בשחיטת פסחים כי אפשר ישחטו פסחיהם וכו' ולא יאמרו הלל כמבואר שם ותקנו כעין תורה דהלוים יאמרו ההלל אבל מה"ת אין שירה רק בקדשי קדשים ועל היין וגם בביכורים דיש לנו גז"ש אבל גבי פסח הוא רק תקנת נביאים וכן גבי קידוש העיר והעזרות ל"מ בקרא והם תקנו ותקנו שלא על היין ג"כ ולא ק' קושית התוס' בפסחים כנ"ב. אך מה אעשה שאין דעת התוס' כן ובטלה דעתי נגדם אך דברי התוס' תמוה"ס כמ"ש ולע"ג:

מצוה שצ"ה שיתחייבו ב"י לתת ח"א מעשר חלקים

(א) שנתחייבו ב"י לתת חלק א' מעשר וכו' שנא' כי את מעשר וכו' ונאמר וכל מעשר הארץ לה' הוא וזה נקרא מע"ר דיני המצוה זו מבוארים בר"מ בהל' מעשר ובטור ובש"ע יו"ד סי' של"א והוא ענין ארוך מאוד ואכתוב בקיצור כדרכי בס"ד הדינים שהם מה"ת. מה שהביא הרהמ"ח ג"כ פסוק מסדר בחקותי וכל מעשר וכו' הר"מ אינו מביא כאן הפסוק הזה אך בס' הסמ"ק לרבינו במצוה קפ"ו מביא פסוק זה וע' ברמב"ן בשורש י"ב שהשיב עליו דפסוק זה מיירי במע"ש וכן פירש"י בפ' בחקותי ע"ש וע' בס' פר"ד בדרך מצותיך ח"א. והנה הר"מ והרהמ"ח מונין מצוה זו במצוה אחת אבל הרמב"ן חולק בס' המצות ומונה מצוה זו לשתים א' ההפרשה דנתקן הטבל ומצוה השנית נתינתו ללוי ויש במצוה זו שני מצות ע"ש ובס' פר"ד. והנה המינים המחוייבים במצוה זו של מעש"ר נחלקו אבות העולם ויש בזה ג' שיטות. אחת דעת הר"מ בהלכות תרומות וכאן דכל אוכל שגידולו מן הארץ תבואה וקטניות וכל פרי הארץ חייבים במעשר מה"ת חוץ מעשר ירק הירקות אינן חייבים אלא מדרבנן וסמך עצמו על הספרי דמבואר כן חוץ מחרובי צלמונה דאינו מאכל רוב ב"א פטור מה"ת ורבותינו בעלי התוס' בר"ה דף י"ב ובבכורות דף נ"ד ובב"מ דף פ"ח האריכו בראיות דאינו חייב מה"ת רק דגן (חמשת מיני דגן הם בכלל דגן כמבואר כ"פ). תירוש ויצהר וכל המינים חוץ מאלו פטור מה"ת וכל הדרשות שבספרי הם אסמכתות ע' בדבריהם שהאריכו בזה וכן דעת הראב"ד כאן בפ"א ודעת הרהמ"ח נוטה לדבריהם וע' במל"ל פ"ב דתרומות. והנה תירוש ויצהר הכתוב בתורה הייני יין דתירוש הוי יין ויצהר הייט שמן ויוצא מהמינים הנ"ל אבל ענבים וזיתים עצמם אם רוצה

המעשר שהוא מורם מתרומת הישראל שהוא לכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב. ודרשו רז"ל מה הגורן ויקב חולין לכל דבר אף מעשר ראשון שנטלה תרומתו חולין לכל דבר פי' שנטלה תרומתו כלומר אחר שהרימו הלוים מעשר מן המעשר שלהם ונתנוהו לכהנים זהו נקרא תרומתו וכל מקום שנאמר במעשר קודש או פדיי' אינו אלא במעשר שני. ואמרו בספרי שכל שהוא אוכל אדם ונשמר וגידולו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגנך אף כל כיוצא בהם חייב בתרומה ומעשרות. אבל הירקות אף על פי שהן מאכל אדם אין בהם חיוב מעשר אלא מדרבנן לפי שנאמר במעשר כל תבואת זרעך וירק אינו נקרא תבואה. ומדברי הגמרא שאנו סומכין בה יותר נראה שגם בכל הפירות חוץ מדגן תירוש ויצהר אין חיוב המעשר בהן אלא מדרבנן וקרא דמייתי בספרי אסמכתא בעלמא הוא הכי אסיקנא בריש פרק השוכר את הפועלים גבי ההיא דפריק רב פפא בתאנה עומדת בגנה ונופה נוטה להצר. ואמנם הרמב"ם כ' היפך מזה וכמו שמצא בספרי. וכן מענין המצוה מה שאמרו שאין מעשרין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש ולא ממין על שאינו מינו ולא מן החיוב על הפטור ולא מן הפטור על החיוב ואם עשר אינו מעושר. אבל מעשרין שלא מן המוקף אף על פי שבתרומה אינו כן שאין תורמין אלא מן המוקף ומ"מ בשאר דברים שוים הם תרומות ומעשרות דכל שאנו אומרים בתרומה אין תורמין ואם תרם תרומתו תרומה כך במעשר אם הפריש מעשרותיו מעשר וכל שהוא פטור מן התרומה פטור מן המעשר ובסדר שופטים מצות הפרשת תרומה גדולה נאריך בדברים בע"ה ותראנו משם. וכן מענין המצוה מה שאמרו ז"ל שאין אדם חייב להפריש מעשר מן התורה אלא הגומר פירותיו לאכלן לעצמו אבל הגומרן למוכרן בשוק פטור מן התורה שנא' עשר תעשר וגו' ואכלת

רוצה לאכלם כמו שהם אם חייבים מן התורה במעשר עיין בב"מ דף פ"ח ע"ב ברש"י ובתוספות שם בד"ה כי קאמר וכו' כתבו דזתים וענבים העומדים לאכילה חייבים במעשר מן התורה ומבואר בדבריהם דיש חילוק בין אם דעתו לאכלם חייבים מן התורה ואם דעתו לדרכם אינם חייבים מן התורה רק היין והשמן ודעת הרמב"ן בסדר ראה דזיתים וענבים ג"כ מדרבנן רק יין ושמן הוא מה"ת. וע' בס' ט"א בר"ה דף ט"ו שמפלפל בדברי הרמב"ן ומקשה עליו מסש"ס דב"מ ומביא שיטות רש"י ותוס' ע"ש באריכות. וראיתי בריטב"א בב"מ בסוגיא שם מביא דעת הראב"ד הא דמעשר פירות מדרבנן היינו כל שאינו משבעת המינים שאינם חייבים בביכורים אבל שבעת המינים חייבים מה"ת וכן מביא בס' ש"מ אלא שדבריו אינם מובנים ע"ש א"כ תאנים ותמרים ורימונים ג"כ חייבים מה"ת וכאן כ' הראב"ד דכל אילנות חוץ מתירוש ויצהר הוא רק מדרבנן ואפשר חזר בו או תרי ראב"ד נינהו. והנה מה שכ' הרהמ"ח דמהגמ' משמע דכל הפירות פטורים מה"ת והכי אסיקנא בפרק השוכר את הפועלים וכו' בתאינה וכו' צ"ע דאדרבה שם מבואר דתאינה הוא מה"ת וע' בתוס' שהקשו זה ותירצו דל"ד נקט תאינה וכו' לפי שהיו מצוי' ביניהם ויש כאן איזה טעות המעתיק וע' בתוס' בר"ה שם כתבו להדיא דאף תאינים וכו' דהם מז' המינים פטורים מה"ת דלא כהראב"ד. ולשיטת הראב"ד מתורץ כמה משניות שהביאו התוס' שם. והנה בשיטות אלו שנחלקו אבות העולם אין בידינו להכריע וכתבתי לך בקיצור שתדע השיטות. ואינו חייב במעשרות עד שיגיע לעונת המעשרות וכ"א מן המינים יש לו שיעור אימת באו לעונת המעשרות והעיקר הוא דבעינן שיהיה ראוי לזרוע ולצמוח וכ"א מהמינים קבעו הזמן שלהם עיין בר"מ כאן פ"ב וקודם לזמנים הנ"ל אינו חייב כלל במעשר כמו שכתב הרב המחבר ויש כמה ענינים מסתעפים ע' בר"מ פ"א מהלכות תרומות הכלל קודם לזה אינו טבל כלל ואפי' דש ומירח והכניס לבית מכל מקום אינו טבל כלל ומותר לאכול בכ"ע ואף אחר שהגיעו לעונת המעשרות צריך עוד גמר מלאכה למעשרות וקודם שנגמר כל מין כדינו המבואר בר"מ הדין דמותר לאכול ארעי היינו דמן התורה אינו טבל כלל דמן התורה אין חילוק בין קבע לארעי רק מה"ת עדיין אינו טבל כלל ואין חייבים עליו כלל רק דרבנן אסרו לאכול בקבע והם אמרו דארעי מותר ואף לאחר שיגמור מלאכתו כגון התבואה שנתמרחה ושאר המינים כל אחד כפי מה שהוא ע' בר"מ כאן פ"ג צריך עוד דבר להיות טבל מן התורה ומבואר בר"מ ששה דברים קובעים למעשר לאחר גמר מלאכה וכו' ודעת הר"מ דהחמשה דברים קובעים רק מדרבנן ורק דבר אחד קובע מן התורה היינו אף תבואה שנמרח ושאר דברים מכל מקום אינו טבל מן התורה עד שיכניסנו לבית ודוקא דרך שער ולא דרך גגות וכו' דאז נעשה טבל מה"ת ואין הבית קובעת רק אם נגמרה מלאכתו כגון מרוח בתבואה ושאר מינים כ"א כפי מה שמבואר בר"מ ע"ש אבל אם לא נגמרה מלאכתן כנ"ל אינו טבל אפי' הכניסו לבית. ע"כ אם מכניס התבואה במוץ שלה לביתו אוכל מן התורה בלא מעשר רק מדרבנן אסור באכילת קבע ואני כותב כאן רק הדינים שהם מן התורה ועיין בר"מ כאן פרק ז' איזה בית נחשב בית לענין זה ואיזו אינו נחשב בית. ומבואר ברש"י בפסחים דף ט' גבי ד"ז דאמר ר"א מערים אדם וכו' דאם נכנסו לבית קודם המרוח אף שמרחן אח"כ בבית מכל מקום אינו טבל מן התורה כיון דלא נכנס דרך שער הבית דבשעה שנכנס דרך שער הבית אז לא הי' ממורח ע"ש וכן כתבו התוס' בב"מ דף פ"ח ע"ב ד"ה לא משיפקסו וכו' ומחלקין שם דזה דוקא חטים ושעורים דדרכם למרח בשדה ולהכניסן בבית ממורחים הדין כן דאין מועיל מירוח בבית אח"כ אבל קשואין ודלועין דגמר מלאכתן הוא משיפקסו כמבואר שם אף אם הכניסן בלא פיקום והי' הפיקום בבית נתחייבו מחמת הבית ע"ש. אך אין נ"מ לענינינו דקשואים ודלועין הם ירקות ואינן מה"ת בלא"ה. וז"ל הר"מ כאן פ"ג הל' ו' מותר להערים על התבואה להכניסה במוץ וכו' וזורה מעט מעט ופטור לעולם מן התו"מ שהרי אינו מתחיל לגמור הכל עכ"ל והסיוע הזה לכאורה צ"ע דהרי כ' קודם לזה גבי הכניס קשואים לבית דאם התחיל לגמור מלאכתו בבית נקבע הכל במעשר ויצא לו מהש"ס דב"מ דף פ"ח ע"ב שם ובפי' כ' אפי' התחיל לשפשף אחת נטבל כולו. וצריך לחלק בין קשואין ודלועין דמפורש שם בש"ס לתבואה ובודאי מלא הר"מ זה באיזה מקום. אך זה קשה אפי' אם גמר הכל מ"מ נטבל הא כיון שנכנס לבית קודם מירוח בודאי אינו נטבל מן התורה כמו שהכריחו התוס' מהאי דפסחים וכן פרש"י בכ"ד. ודוקא בית קובעת מן התורה אבל חצר אינו קובעת מה"ת ע' בר"מ פ"ג ופ"ד וע' בסי' של"א בש"ך ס"ק קי"ב שכתבו דחצר קובעת מה"ת והמגי' במנ"ל כאן השיג עליו דהלכה כר"י דרק בית ולא חצר ובספר נקה"כ בעצמו חזר בו וכתב שדבריו בש"ך תמוהים

ונמשך אחר הטעמ"ז ע"ש בגליון. וזה נראה פשוט כיון דבית טובל אפילו הכניס לבית במוץ דלא נטבל ומירחו בבית דגם כן לא נטבל כמ"ש אם אחר המרוח מכניסן בבית אחר דרך שער בודאי נטבל מן התורה דמ"ל נמרח בשדה או נמרח בבית הכלל אם לאחר מירוח נכנס לבית דרך שער הבית נטבל מה"ת כנ"פ. וע' בספ"י ביצה דף י"ג וע' בר"ס פ"ד דחשיב כמה בתים דאינם טובלים לאחרים רק לבעה"ב. ודע דכ"ז דרבנן כי כל חילוק שבין קבע לארעי הכל דרבנן אבל כיון שנטבל מה"ת אין חילוק בין ארעי ובין בעה"ב ובין אחר רק בדבר מדרבנן הם אמרו והם אמרו ואם תלמד בענינים הללו תדע שכן הוא. והגומר פירות חבירו ומכניסן לבית שלא מדעת בעה"ב מ"מ נטבלו מה"ת דא"צ דוקא דעת בעה"ב כן מבואר בר"מ כאן פ"ג מהירושלמי ע' בכ"מ והוא בהל' ז'. והנה בד"ז דכ' הר"מ דאין נקבע מה"ת עד שיכנים לבית בפ"ז ה"א ובפ"ג ה"ג והיינו כר' ינאי בב"מ שם השיג עליו הראב"ד וכ' בפ"ד וז"ל חוץ מדגן תירוש ויצהר שעשאן בגורן ומירחן דהנהו בגורן ויקב תלינהו רחמנא עכ"ל וכן בפ"ד על הא דכתב הר"מ דאינו נטבל מן התורה רק בבית כתב הראב"ד דזה בדבר שאין לו גורן עכ"ל והיינו דגן תירוש ויצהר בגורן תלינהו רחמנא ואין צריך ראיית פני הבית רק אם עשאו גורן אפי' בשדה. והכ"מ תמה על הראב"ד הא לשיטת הראב"ד אינו מחויב מה"ת במעשרות אלא דגן תירוש ויצהר א"כ ר"י בב"מ שם דיליף מקרא דבעינן ראיית פני הבית היאך משכחת לה אם לא בדגן תירוש ויצהר כי חוץ לזה אינו חייב מן התורה ונשאר בקושי' והמנ"ל והש"ך בנקה"כ תמהו על הכ"מ שדברי הראב"ד מבוארים בש"ס דב"מ שם דאמרינן וא"ע כי קאמר ר"י בזתים וענבים דלאו בני גורן נינהו ועי' ברש"י ובתוס' היינו בעומדין לאכיל' אותן צריך ראיית הבית אבל חטי' ושעורי' גורן בהדיא כתיב בהו וע' בתוס' ה"ה תירוש ויצהר א"כ דגן תירוש ויצהר א"צ ראיית פני הבית כי בגורן ויקב תלינהו רחמנא רק דין דר"י בזיתים וענבים העומדי' לאכיל' איירי דאין להם גורן צריך ראיית פני הבית ודברי הראב"ד המה גמרא ערוכה. והנלענ"ד בדברי הכ"מ דנראה לו מדברי הראב"ד כאן בפ"א בהשגה המתחלת חרובין דדעתו כדעת הרמב"ן דאינו חייב מה"ת במעשר רק דגן תירוש ויצהר היינו יין ושמן כדעת הרמב"ן וא"כ כי קאמרינן כי קאמר ר"י בזיתים וענבים וכו' היינו אף ביין ושמן לא כהתוס' ע"ש וצריך גבי יין ושמן ראיית הבית והיאך כ' כאן חוץ מדגן ותירוש ויצהר ודגן דנקט הכ"מ ל"ד ומ"מ צ"ע. ודעת גדולי המורים הנ"ל דלא פסק כתירוץ זה ופסק כר' אושעי' דפליג ע"ז וסובר דתמיד בעינן ראיית פני הבית כמ"ש רש"י בב"מ שם דר"א לית לי' האי תירוצא וסובר דאף בדגן א"י דצריך ראיית פה"ב ע"ש. וע' בספ"י בפ"ה דברכות דמביא שם בש"ס דהלכה פסוקה הוא דכל זה דר"א דמערי' וכו' והקשה הא לאו ה"פ הוא דגמרא דכאן פליג על ר"א וסבירא ליה דגבי תבואה אין צריך ראיית פה"ב. וע"ש בלל"ח מה שתירץ ע"ז ומ"מ אני לך. ומה שפירש הרהמ"ח בדברי ר"א דבבית איירי בלא מירוח ובלא העמדת ערימה וכו' אינו מובן דמאי חידש ר"א דבר זה מבואר במשנה דמעשרות דכ"ז שלא נגמר ע"י מירוח או ע"י גורן אינו נטבל מן התורה וגם צ"ע דמהש"ס דפסחים שם נראה דמיירי דנתמרח ע"ש. ומ"ש הרב המחבר בשם הירושלמי דאם אין דעתו למרח משיעמיד ערימ' הוא משנה מפורשת בפ"א דמעשרות משנה ו' ע"ש. הכלל בד"ז דלדעת הר"מ אינו נטבל מן התורה שום דבר לשיטתו דכל הדברים חייבים במעשרות מן התורה עד שיכנס דרך שער הבית לאחר שנגמר מלאכת כל מין כגון מרוח בתבואה ושאר מינים כנחשב שם בר"מ והראב"ד. והרבה ראשונים סוברים דבדגן תירוש ויצהר אין צריך ראיית פני הבית כי בגורן ויקב תלינהו רחמנא ואם נגמר כמו שמבואר במשנה אף שלא בבית ה"ז טבל מה"ת אך זיתים וענבים לאכילה צריכים אחר הגמר ראיית פה"ב ולדעת הרמב"ן דסובר דגם זיתים וענבים פטור מה"ת וכבר הקשה עליו בספר מר"א מסוגיא דכאן ע"ש. וד"ז דבית טובל וצריך דוקא דרך השער דהייט פה"ב ולא דרך גגות ע' ברש"י בברכות דף ל"ה ע"ב ד"ה דרך טרקסמון מבואר בדבריו דצריך דרך שער החצר לבית ובלא שער החצר ל"מ פני הבית וע' בתוס' בב"מ דף פ"ח בד"ה עד שיראה וכו' כתבו ג"כ סברא זו דלר' ינאי צריך פני הבית ופני החצר ג"כ וחלקו שם בין אם נגמרו חוץ לחצר צריך ג"כ שער החצר ואם נגמרו בחצר סגי בשער הבית ואין נראה כן מדברי הר"מ דלא כ' זה ואין להאריך ומ"מ אני לך. ומבואר בב"מ שם ברייתא עשר תעשר ואכלת ולא מוכר תבואת זרעיך ולא לוקח וכן הלכה והיינו מה"ת אך מדרבנן חייבים ואני כותב לך כאן הדיני' מה"ת כי לכתוב כל הדינים צריך חיבור מיוחד על כל מלוה ומלוה. וז"ל הר"מ פ"ב הל' א' א"ח להפריש מן התור' אלא הגומר פירותיו לאכלן לעצמן אבל הגומר למכרן פטור מה"ת וכו' שנאמר עשר

ואכלת. וכן הלוקח אחר שנגמרה מלאכתן כלומר שנמרחו ביד המוכר פטור מן התורה וחייב מדבריהם שנא' תבואת זרעך כלומר שנגמרה מלאכתן ברשותך ואין חיוב מעשר חל בפירות עד שיגיעו לעונת מעשר שנא' מזרע הארץ מפרי העץ כלומר עד שיעשה פרי. וכן התבואה עד שיהי' תבואה שנא' תבואת זרעך ומכאן למדו עונת המעשרו' שהיא משיגיעו הפירות להזריע ולצמוח הכל לפי מה שהוא כיצד התאנים משיעשו רכין שראויים לאכול התפוחים והאתרוגים משיתעגלו וכן לכל פרי ופרי קבעו עונתו למעשר כלומר שקודם זמן זה הקבוע להם אוכלין מהן כל הצריך לפי שאינן בתורת מעשר כלל אבל אחר זמן זה אין אוכלין מהן אלא עראי עד שיקבעו להן גרנן למעשר ואחר שגרנן קבוע למעשר אסור לאכול מהן אפי' אכילת עראי ואיזהו גרנן למעשר התבואה משימרח כלומר שימרח פניה ברחת כדרך שעושין בני אדם אחר שעושין ממנה כרי ובירוש' מצינו עוד שאם אין דעתו למרח משיעמיד ערימה מתבואתו הוי גורנו למעשר דבגורן תלה הכתוב ואפי' בלא מירוח כיון שאין דעתו למרח ואפי' עשה ממנו גורן בתוך ביתו גם שם עושה הגורן קביעות למעשר. והא דר' אושעי' מערים אדם על תבואתו ומכניסה

עשר תעשר ואכלת אינו אלא הגומר תבואתו לאוכל' ע"כ ומבואר בדבריו דבדעתו תלוי הדבר אם בשעת הגמר הי' דעתו לאוכלה חייב וטבל אפי' אם אח"כ רוצ' למכור ל"מ כיון דבשעת גמר נטבל ואם אוכל בלא מעשר ממנו ה"ז אוכל טבל ואם נותן לאחר לאכול אין חבירו חייב דלוקח וה"ה כיתן לו במתנה פטור מחמת תבואת וכו' בלוקח לאחר גמר מלאכה כמבואר בסמוך ואם הי' דעתו למכור בשעת הגמר פטור והיינו אפי' אוכל בעצמו שנמלך לאוכלן מ"מ פטור כיון דהגמ' הי' על דעת למכור לא נתחייב דאי באינו אוכל רק מכרן והאחר אוכל פטור אף דהי' הגמר לאוכלן דהלוקח לאחר גמר פטור א"כ אפי' הוא בעצמו פטור אם הי' הגמר ע"ד למכור. ונראה דלדעת הר"מ דאין נטבל מה"ת שום דבר רק בהכנס' לבית דבעינן שיראה פני הבית כמבואר בפ"ד א"כ תלוי הדבר בדעתו לאוכלו חייב ודעתו למכור פטור בהכנסה לבית דאז הוא הגמר ונטבל מה"ת והתורה כתבה עשר וכו' ואכלת היינו בעת שחייב אתה לעשר דוקא ואכלת ולא למכור והחיוב לעשר הוא רק בראיית פה"ב וע"ז כתיב ואכלת ולא המוכר וכו' ולדעת הראשונים דדגן תירוש ויצהר יש להם גורן ונתחייבו. א"כ אז הו"ל גמר דידהו בעת שיעשה גורן ותלוי הדבר בדעתו בשעת הגורן אם לאכול חייב ואם למכור פטור דעשר תעשר ולא מוכר וז"פ וברור. ולולא מה שנראה מדברי הר"מ דהגמ' תלוי בדעת הגומר לפענ"ד הפשט ולא מוכר היינו דהמ"ע של מעשר שמוטל עליו הוא רק באוכל אבל אם מוכר א"צ לעשר קודם שימכור ואין המצוה חל עליו ורשאי מה"ת למכור טבל הן לישראל והן לעכו"ם ולהפקיר ואין חל עליו המצוה כלל אבל אם אוכל חל עליו המצוה בכ"ע אף שגמרו אדעתא למכור מ"מ כיון שאוכל חייב דה"ל נמלך ואין סברא כלל אם גמרן למכרן אף שאח"כ אכלן בעצמו יהי' פטור אך בהר"מ אינו משמע כן וצריך אני לע' בזה. עוד כ' הר"מ בהלכ' ב' שם וז"ל וכן הלוקח פטור מה"ת שנא' תבואת זרעך וכו' והוא ג"כ בש"ס דב"מ שם ויש בזה ג' שיטות דעת הר"מ ור"ת בתוס' שם ובבכורות דוקא אם לוקח אחר שנגמר ביד המוכר אז הלוקח פטור אבל הלוקח קודם שנגמר ונגמר ביד הלוקח חייב דקרינן בי' תבואת זרעך. והנה בתוס' מבואר חילוק בין לקח קודם מירוח ובין לאחר מירוח דסוברי' דזה גמר של התבואות כמ"ש למעלה ולדעת הר"מ דצריך בכ"ע ראיית פה"ב וזה גומר' מה"ת החילוק הוא בין לקח קודם ראיית פה"ב דלא נטבל מה"ת וביד הלוקח ראה פה"ב חייב ואם לקח לאחר ראיית פה"ב פטו' וע' בר"ש פ"א דפאה משנה ו'. ודעת הריב"מ מובא בתוס' שם הוא להיפך דאם לוקח קודם גמר פטור ואם לוקח לאחר הגמר כיון דהי' טבל שוב לא נפקע השם טבל אצל הלוקח ודעת הראב"ד כפי מ"ש הכ"מ דבכל ענין פטור הלוקח בין קודם גמר בין לאחר גמר דלא הוי תבואת זרעך עיין במקומות הנ"ל בתוס' ולברר השיטות צריך אריכות גדול ואכ"מ. וע"ש בתוס' שכתבו בדברי ר"ת דהלוקח פטור לאחר שיגמר אם חזר המוכר וקנה מהלוקח חייב כיון דהוא שלו ותבואת זרעך הוא. ואני מסופק אם המוכר מכר קודם שנגמר (ביד הלוקח) דלהר"מ ולר"ת ע"י שנגמר ביד הלוקח ה"ל תבואת זרעך של הלוקח אם חזר המוכר וקנאו לאחר שנגמר ביד הלוקח אפשר דהמוכר פטור דלא ה"ל ת"ז כיון דנגמר ביד הלוקח וה"ל ת"ז של הלוקח ולא של המוכר או אפשר כיון דנתגדל בשלו אע"פ שנגמר ביד הלוקח מ"מ ה"ל ת"ז של המוכר ג"כ בחזר וקנה ממנו וצ"ע. ולשיטת הריב"ם דקודם מירוח פטור ולאחר מירוח חייב כתבו התוס' דזה דוקא בלוקח מישראל אבל בלוקח מעכו"ם הוי איפכא דלוקח לאחר גמר פטור דדגנך וכו' ודיגון עכו"ם פוטר ואם קונה קודם הגמר ונמרן הישראל הלוקח חייב כיון דאין קנין לעכו"ם בא"י ה"ל תבואת זרעך של ישראל בגמרן ישראל ולברר כל שיטה ושיטה א"כ"מ. ולקט שכחה ופאה ופרט ועוללות והפקר פטורים מן המעשר כן מבואר במשנה ובר"מ ובמשניות בפאה ובתרומות. ובחלה אינו מבואר רק לקט ש"פ והפקר והר"מ מוסיף פרט ועוללות כי אין חילוק הכלל כל מ"ע פטור. ומבואר שם בראשוני' דמבואר בספרי ובירושל' דכתי' ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה וכו' פרט לשו"פ והפקר שיש לו עמך. והנה לשו"פ ע' בר"מ פ"א מה' מ"ע דאפי' לקח לביתו וטחנו ואפאו צריך ליתן לעניים ולשיטתו דלקוח קודם הגמר חייב הלוקח דה"ל ת"ז של הלוקח שפי' איצטרך קרא דלשו"פ פטור דהניחו כדינו קודם הגמר והעניי' גמרו דה"ל ת"ז מ"מ פטור מגזה"כ דלשו"פ פטור מקרא דבא הלוי וכו' וכן הפקר דהפקיר קודם הגמר פטור ממעשרות ממקרא זה דבא הלוי וכו' ולשיטת הריב"מ דלאחר שיגמור חייב אתי קרא דאם הוא בעצמו גמר ללשו"פ היינו הבע"ב או הפקיר לאחר שגמר דאז אינם פטורים הזוכים מחמת תבוא' זרעך רק פטורים מקרא דבא הלוי. אך לשיטת הראב"ד דלקוח פטור בכ"ע אם כן לכאורה למה צריך קרא דהפקר ולשו"פ פטור הא לא עדיף מלקוח דלא ה"ל ת"ז. רק באמת נ"מ גבי מפקיר והדר זכה בעצמו דמבואר בכ"מ בש"ס דהמפקיר כרמו וזכה בעצמו פטור מן המעשר דזה הוי שפיר ת"ז מיעטה התורה מפ"ז. וכן אם לקחה מן הזוכה דכתבתי לעיל דאם קונה בחזרה ה"ל ת"ז והתורה פטרה מקרא זה וכן בלשו"פ אם חזר וקנה מן העניי' ועי' בר"ש פ"א דפאה מ"ו שמקשה קושי' זו ותי' כמ"ש. וגם כ' דלשו"פ (עיין השמטות) כיון דהתורה זכתה לעניים בשדה שפיר ה"ל ת"ז וצריך קרא דפטור ע"ש באריכות ומ"מ אני לך. ועי' במנ"ל

פ"ב מה"מ הלכה ט' שנסתפק בפאה שפטור מן המעשר אם נפטרה תיכף משעת שהפריש אף שלא בא ליד העני א"ד דוקא כשבא ליד העני ולא קודם אף דבמשנה דפאה מבואר גבי שיבולת של לקט דנתערב' צריך להביא שני שבולי' ע"ש וחזינן דמיפטר קודם שבא ליד העני שאני לקט מפאה שתלוי' בדעתו של בעה"ב ע"ש ומ"מ אני לך. ואם בא התבואה לרשות יורש אם ה"ל ת"ז או ה"ל כמו לקוח לכל מר כדאי' לי' והבאתו לעיל ע' בקונט' חסע שיטות למהר"ן ראזנים שדבר זה תלוי אם רשות יורש כרשות לוקח. ולפי מאי דקי"ל דרשות יורש לאו כרשות לוקח ה"ל ת"ז גבי יורש וחייב מה"ת ולא הוי לקוח וע"ש פלפול בעניני' הללו של לקוח ולא עיינתי בזה ומ"מ אני לך. ומבואר בספרי עשר וכו' ולא המוכר ולא הזורע וכו' היינו שמה"ת אם רוצה לזרוע יכול לזרוע ואין חייב ליטול מעשר מקודם וע' בפ"א דפאה בהרע"ב ובר"מ פ"א כאן. ואפשר דלדעת הר"מ דכ' ולא מוכר היינו דגומר ע"מ למכור ה"ה נמי ולא זורע אם גומר ע"מ לזרוע עמש"ל. ועי' פ"א דפאה מ"ו דמבואר דנותן משום פאה וכו' ונותן משום הפקר עד שימרח ופי' הרע"ב דלאחר שנמרח אין ההפקר פוטר וכו' וכבר כתבתי לדעת הראב"ד דבכ"ע פטור לקוח וה"ה הפקר ואחר זכה הו"ל כמו לקוח והתורה פטר' הפקר אפי' זכה בעצמו א"כ בכ"ע הפקר פטור כמו דהתור' כ' דלקוח פטור אף שכבר נתחייב חזינן דאע"פ שנתחייב בא הלקוח ופוטר א"כ מ"ש הפקר דלא יפטו' אף שנתחייב כבר וכן לשיטות הר"מ ור"ת ג"כ דסוברי' דלוקח אחר מירוח נפטר א"כ הפקר ל"מ באחר הזוכה פטור מטעם ת"ז ואפי' הוא בעצמו כיון דהתורה פטר' הפקר אפשר לאחר גמר נמי כי חזינן גבי לקוח אחר שנתחייב מ"מ נפקע ה"נ. ונראה דדעתו נוט' לדעת הריב"ם כאן גבי לקוח דלאחר שנתחייב שוב לא נפקע אבל צ"ע האיך שבק דעת הר"מ והר"א והרמ"ה וגם דעת ר"ת. והנראה דהתוס' הסכימו גם כן לדעת ר"ת ולא הביא דבריהם כלל. ולדעתי הפ' במשנה דקודם שנתמרח רשאי להפקיר וכו' ואינו מבטל מ"ע' כי אין עליו חיוב לעשרן מה"ת אבל לאחר הגמר אסור להפקיר או ליתן משום פאה או למכור כיון דנתחייב במצוה צריך לקיים ל"מ לשי' אלו שנפטרו א"כ מבטל מ"ע בידים דמפקי' אותם והוא נתחייב במצוה ואפי' שאין מפקיע כגון לשיטת הריב"מ עכ"פ מפקיע המצוה מעל עצמו אבל שלא יפטור מחמת ההפקר מאחר שנתחייב כל הראשונים חוץ מהריב"מ חולקים ע"ז וע' בר"ש שם וצ"ע. אח"ז ראיתי בס' שעה"מ בה' לולב ד"ה ושל דמאי וכו' כתב וז"ל כ' הר' מנוח ואי קשי' אמאי לא אמרינן שאפשר שיפקיר אותו אתרוג ופטור מן המעשר ותי' הא דהפקר פטור ממעשר ה"מ קודם שבא לו חיוב מעשר אבל לאחר שבא לו חיוב מעשר תו לא פקע בהפקר וכו' ואב"א כיון דהדר זכה גלי אדעתי' וכו' וע"ש שכ' דד"ז אמת. ולפענ"ד תמו' דפשוט ל"מ בזכה אחר בודאי פטור מחמת ת"ז ונפטר אפי' שנתחייב כי כן סוברי' הר"מ והראשונים ואפי' בזכה בעצמו מ"מ התורה פטרה וחזינן גבי לקוח דרוב הראשוני' סוברים דנפקע לאחר הגמר א"כ מ"ש הפקר בודאי נפקע והאיך פשוט אצלו דאחר שנתחייב שוב לא נפטר וע"ש ג"כ שכ' דממשנה זו אין ראי' דאף דנפקע מ"מ אסור להפקיע כמ"ש. וע"ש שמביא בשם הר"ש כיון שנתחייב אינו נפקע ומהירו' שמביא שם מלא פירות וכו' אפשר דהוא רק מדרבנן הכלל ד"ז אינו פשוט אדרבא נראה דרוב הראשונים ס"ל דנפקע אחר החיוב א"כ ה"ה הפקר כמו לקוח דפטר' התור' כ"ה הפקר וכי היכי דלקוח מפקיע מיד חיוב ה"ה הפקר ובאתי רק לעורר כי המצוה זו הוא ענין ארוך מאוד. וראיתי בס' שעה"מ שהקשה קושיא עצומה אם נאמר דהפקר פטור אף הפקר לאחר שנגמר הא מבואר ביומא בפ' יוה"כ גבי מי שאחזו בולמוס טבל ותרומה וכו' כ"ה דאפשר לתקן וכו' כי פליגי דה"א ופרש"י דאפשר לתקן דדי לחולה לאחר הפרשה החולין גרידא כי פליגי היכי דה"א דאינו די לו רק אם יאכל כולו חד סובר דמוטב שיאכל הטבל כמו שהוא בלא הפרשה. וח"א דמוטב שיפרים ויאכל התרומה כי תרומ' קיל ע"ש בסוגיא ואם נימא דהפקר פוטר יפקירנו ויהי' פטור ולא יהי' שום חיוב כלל ומכאן מוכיח דלאחר שנגמר ל"מ הפקר לפוטרו ע"ש. והנה הפר"ד יש לו דרך אחר בסוגיא שם היכא דאפשר היינו שהבעלים כאן ויכולים לתקן והיכי דלא אפשר היינו שאין הבעלים כאן דא"י לתקנו ויש כזית טבל וכזית תרומה ע"ש שתירץ קושיא על הר"נ והדברים עתיקין ולפ"ז א"א להפקיר דאין הבעלים כאן. ע' בשעה"מ שדח' זה ודבריו צ"ע וא"י להאריך. אך לשיטתו צ"ע לשיטת הראב"ד דלקוח פטור בכ"ע אם כן אם הטבל אינו של החולה אין ח"מ על החולה אם אוכל הטבל ואם הטבל של החולה כפירש"י צ"ע מאוד קושית בעל שעה"מ דיפקיר ויהיה פטור וגם באפשר לתקן כשבת ע"ש בגמרא יפקיר ואין כאן איסור כלל. ולשיטת הפר"ד שכתבתי דלהראב"ד קשה דאין ח"מ בטבל של אחר קשה ג"כ לשיטו' הר"מ ור"ת דלאחר שנגמר פטור לקוח א"כ אם הטבל נגמר ביד הבעלי' וה"ל אצל החולה לקוח או מתנ' ואין ח"מ כלל. ולומר דאצל החולה נגמר דהו"ל ת"ז לשיטתם ז"א דלשיטתו של המנ"ל הוא של אחר ולא של החול' א"כ ז"פ לשיטתם דוק' בלקח ואח"כ נגמר אצל הלוקח חייב דהו"ל ת"ז. אבל אם אחד גמר פירותיו של חבירו בתורת שליח או פועל ואח"כ לקח בודאי פטור לדעתם דהגמר הי' ברשות מוכר מ"ל גמר בעצמו או ע"י שליח ואין הלוקח חייב בנגמר אצלו רק אם גמר לאחר הלקיחה

ומכניסה במוץ שלה כדי לפטרה ממעשר והיא הלכה פסוקה כדאמרינן במס' ברכות האי מיירי בשלא העמיד ממנה ערימה בתוך ביתו וכן שלא מירחה אלא דש וזרה מעט מעט בלא מירוח ונתן לאוצר מעט מעט. זהו הנראה בענין זה ובזה הדרך כל השמועות עולות בקנה אחד בריאות וטובות. ואמרו ז"ל שעונת הקשואים והאבטיחים והדלועים משישפשפו כלו' שיסיר אותו שער דק שעליה. ועונת כלכלה של פירות משיחפה הפירות שבה בעלין ובהוצין וכן לכל פרי ופרי קבעו זמן גרנן לפי מה שהוא הכל כמו שבא במס' מעשרות. ועוד ראיתי בענין קביעות המעשר מן התורה שדעת קצת מן המפרשים שאין קביעות מעשר לעולם בשום צד עד ראיית פני הבית וגם שיהא בית הראוי לכך שנא' בערתי הקודש מן הבית והוא שיכניסם לפירות דרך השער שנא' ואכלו בשעריך ושבעו אבל הכניסם דרך גגות וקרפיפות פטורי' מן המעשר והתרומה וכ"כ הרמב"ם ז"ל. נ"ל שאין לוקין מן התורה על אכילת הטבל עד שיקבע בכניסתו לביתו אבל אם נקבע בשאר דברים הקובעין למעשר אין לוקין עליו אלא מכת מרדות ויתר פרטי' מבוארים במסכת מעשרות (י"ד סימן של"א). ונוהגת בזכרים ונקבות בישראל ובכהנים ובלוים שאע"פ שהכהני' ולוים נוטלים המעשר מישראל מחוייבים הם לעשר הפירות שלהם בקרקעותיה' ובאיסור טבל הם עליהם עד שיעשרו אותם שנאמ' כן תרימו גם אתם ובא הפירוש עליו אתם הלוים גם אתם לרבות הכהנים אבל אחר שיעשרו אותן אם רצו אוכלים הם בעצמם המעשר או יתנו אותו לכהן אחר ומצוה זו של מעשר וגם מצות התרומה אינה נוהגת מן התורה אלא בא"י לבדה ובזמן שיהי' שם כל ישראל כן פסק הרמב"ם ז"ל ובסדר שופטים במצות הפרשת תרומה גדולה נבאר עוד בעז"ה החלוקים שיש במעשר ותרומה בין ארץ ישראל לסוריא או חוצה לארץ ואם חפצך בני לדעת גמור אותו משם:

שנצטוו

הלקיחה בידו ח"פ וברור. א"כ קשה הסוגי' לדעת רוב הראשונים חוץ מדעת הריב"ם דלאחר גמר חייב אפי' אחר ומיירי לאחר גמר ויש על החולה חיוב טבל איך יפרנס הסוגי' לפי דעת גדולי הראשוני'. וע"כ מיירי דהטבל הוא של החולה בעצמו וא"כ קשה קושי' השעה"מ דיפקיר והפקר פטור ואין כאן חיוב מצוה כלל ולכאורה צ"ע. ואפ"ל כיון דהוא מסוכן ובודאי אינו מפקיר בלב שלם כי אולי יזכה אחר ולא ירצה ליתן וכיון שהנפש תלוי בו בודאי אינו מפקיר מרצונו ולא הוי דברים שבלב דהוי אומדנא דמוכח לכל העולם כסברת מהרי"ט והדברים עתיקים א"כ לא הוי הפקר כמו דאין קנין בכה"ג ואפשר זה כוונת הר' מנוח דלא הוי הפקר גמור כמ"ש בס' שעה"מ ע"ש. וראיתי בתוס' בגיטין ד"מ ע"ב ד"ה וכ' לי' וכו' שכתבו הא דמבואר דאפטרופסין תורמין ומעשרין להאכיל ליתומים ואף על גב דקי"ל אתם ולא אפטרופסים אלא הפקר ב"ד הפקר והפקירו בית דין התבואה של היתום ונתנוהו לאפטרופס שיוכל לתרום ואינו אוכל טבלי' עכ"ל מבואר דהפקר עכ"פ לאחר שנגמר חייב דאל"ה למה יעשרו האפטרופסי' כיון שהוא הפקר ול"ל דזה מדרבנן שיתרומו כיון דבאמת לא הפקירו ורק מחמת הפקר בית דין מעשר מדרבנן ולא רצו לעקור תו"מ מתבוא' זו ובפרט דאין הכל יודעי' דהפקר ב"ד. וע' בר"מ פ"ב מה"ת גבי לשו"פ בשדה חייבי' והיינו מדרבנן כמבואר בסוטה מחמת דאין לו קול ה"כ תורמין האפטרופסים מדרבנן. תדע דליטעמך דחייב מן התורה למה לא הפקירוה קודם מירוח ויהי' פטור אלא דרצו שיתרומו מדרבנן א"כ עכשיו נמי לא רצו להפקיע לגמרי ותורמין מדרבנן. והנה מדברי התוס' שכתבו דהפקר ב"ד וכו' ונתנוהו לאפטרופסים בהפקר לבד לא סגי דיכול לתרום כיון דאין אדם תורם ומעשר דבר שאינו שלו ה"ה דאין יכול לתרום של הפקר כיון דאינו שלו מ"ל אם הפירות של אחרים או של הפקר ה"ל אינו שלו וא"י לתרום ואין תרומתו תרומה כדין התורם שאינו שלו וגם מבוא' בדבריה' דהב"ד יכולין להפקיר ולהקנות ג"כ לא כסברת הג"פ דחז"ל אין להם כח רק להפקיר אבל לא קנין והדברים עתיקין דכאן בתוס' מבואר דמפקירים ומקנים כאחד ואין להאריך כי אכ"מ והדברים ארוכי' ועתיקי'. והקונה אף דלקוח פטור מה"ת ואין הלוקח חייב אלא מדרבנן ועישר הלוקח ואח"ז חזר המוכר וקנה דהוא חייב מה"ת כמ"ש לעיל בשם התוס' מ"מ א"ל לחזור ולעשר כיון שהקונ' עישר. אף דלכאורה היאך יפטור הפרש' דרבנן החיוב דאורייתא' ז"א אף דאינו חייב להפריש רק מדרבנן מ"מ כל דין תרו"מ יש על הפרש' שהפריש וע' בסוף פ"א דתרומו' גבי תרם דבר שלא נגמר' וכו' תרומתו תרומה וע"ש בר"ש אף דבחל' אם הפריש קמח אינו פוטר כלל שאני כאן דרבי' קרא ע"ש וע' בספ"י בבילה די"ג שכ' ג"כ אף דקוד' שרא' פה"ב לא הוי טבל מה"ת ואינו חייב על הטבל מ"מ עיקר הפרשה הוא קודם כמו שמבואר בירוש' ע"ש א"כ חזינן כיון דנגמר הוי הפרשה ונתקן אף שאינו חייב על טבל ה"נ הפרשת הקונה הוי הפרש' וחוץ לזה יש עליו חיוב תורה לענין בעה"ב א"כ מהני הפרשה וכן מבואר כאן בתוס' דהאפטרופס תורם מדרבנן לשיטתם דלקוח פטור לאחר גמר מלאכ' א"כ הפקר וזכה בו אחר לא גרע כמ"ש לעיל ומ"מ היתומים אוכלים אף שאלמלא הוא טבל מה"ת וז"ב. וע' ברע"ב פ"ד דפאה מ"ב דכ' ג"כ אף דלא נגמר מ"מ חל שם מעשר ע"ש וע' בהשגו' הראב"ד כאן בפ"ד שכ' להדי' דהפקר פטור אף שנתמרח וכו' ע"ש. והנה אחים או שותפים שחלקו בתבוא' אם נא' דאחין שחלקו הם לקוחות א"כ התבוא' דין לקוח יש לה ותלוי בשיטות הנ"ל מתי חלקו אם קודם גמר או לאחר גמר וגם הם לקוחות מספק כידוע לרוב שיטו' מחמת אין ברירה בדאורייי' א"כ הו"ל ספק תורה ואין להאריך. וע' בסוגי' דהשולח בגיטין גבי טבל וכו' מעורבין זב"ז שיטת רש"י בהא דא"ב ובתוס' שם ומ"מ אני לך. וע' בתוס' בב"מ מביאים שם דהריב"ם מביא דהוא כמו הפקר דקודם מירוח פטור ולאחר מירוח חייב ע"ש ול"ע בד"ז דהפק'. והנה מצוה זו נוהגת מה"ת רק בא"י ככל מצוה שהיא חובת קרקע שנוהגת רק בא"י מה"ת ודעת הר"מ בפ"א מה' תרומות דבזה"ז ואף בימי עזרא אף בא"י אינו חייב מה"ת דבעינן ביאת כולם ובימי עזרא לא הי' ביאת כול' והראב"ד השיג עליו דזה דוק' בחלה ולא בתו"מ ע"כ חייבי' האידנא ג"כ מה"ת בא"י בתו"מ והובאו דעות אלו ג"כ בטור ובש"ע יו"ד סי' של"א. ופירות א"י שיצאו לח"ל מבואר בר"מ פ"א מה' תרומו' ובש"ע דפטורים מתו"מ וע' במנ"ל שכ' דדוקא אם יצאו קודם שנגמר מלאכתם ונגמר מלאכתם בח"ל אבל אם נגמר בא"י ואח"כ יצאו לח"ל חייב וכ' כן מסבר' דנפשי' כיון דנתחייב לא נפקע. ולכאור' לדעת הר"מ דסובר דלקוח נפקע לאחר שנגמר כמ"ש לעיל חזינן דנפטר אחר החיוב אך אין סתירה דשם לבעה"ב לא נפקע דבעה"ב חייב דהו"ל ת"ז כמ"ש ולאחרים לא הגיע החיוב מעולם והחיוב שנתחייב לא פקע באמת. אך לפי מ"ש לעיל דהפקר פטור אף לאחר שנגמר והפקר פטור לעולם אף לבעה"ב שזוכה בו חזינן דנפקע אף אחר שנתחייב אם כן אפשר כאן נמי ובכ"ע פטורי' וע' מ"ש לעיל. ופירו' חו"ל שנכנסו לארץ דעת הכ"מ בדעת הר"מ דאם נכנסו לאחר שנגמרו בח"ל פטורים מה"ת אבל אם נכנסו ונגמרו מלאכתם בא"י חייבי' מה"ת ע"ש ובש"ע יו"ד. וכל אישי ישראל אפי' כהנים ולוים חייבים במצוה זו היינו במצות הפרשה ובאיסור טבל עליהם עד שיעשרו וכו' אבל אחר שמפרישים המעשר אם רצו אוכלים הם בעצמ' המעשר וא"ל ליתן לכהן או ללוי אחר כן מבוא' כאן פ"א והא דאין מוציאין מע"ר מלוי ללוי מבוא' שם בחולין להדי' בדף קל"ב ע"ב ע"ש והיינו אפי' בתר תקנת עזרא אך אני כותב רק הדיני' מה"ת כמ"ש. ומבואר כאן בר"מ וכן בהרהמ"ח דמה"ת דשייך מע"ר ללוי מ"מ מכהן אין מוציאין המע"ר וא"ל ליתנו ללוי ומביא פסוק ע"ז כי תקחו מאת בנ"י היינו ישראלים דוקא מחויבי' ליתן ללוים אבל הכהנים מחזיקים לעצמם וא"ל ליתנו ללוים וע' בס' שעה"מ כאן שהביא שדברי רבינו הם מספרי ומהירושלמי ומביא דעת רש"י והריטב"א בקדושין דסוברי' דמוציאי' מכהן ללוי מע"ר ותמה עליהם האיך דוחים הספרי והירושלמי וע"ש שסייע דבריה' מש"ס דב"ב גבי קונה אילן וכו' לענין ביכורים ומחלק דד"ז דאין מוציאין מיד הכהן דוק' שעישר מתבואה שלו או שלקחו מישראל קודם גמר מלאכ' ונתחייב עתה ביד הכהן א"ל ליתנו ללוי אבל אם נגמר מלאכתו ביד ישראל ובא ליד כהן בירושה לא פקעה מצות לוי וחייב גם הכהן ליתנו ללוי כיון דנתחייב ביד ישראל ובזה א"ש שלא יסתרו הש"ס דילן עם הספרי והירושלמי אך שמסתימת דברי רבינו הר"מ נרא' דבכל ענין א"ל ליתן ללוי ע"ש ומכל מקום אני לך. ושאר מת"כ כגון תרומה וכו' בעזרת השם יתברך יתבאר כ"א במקומו. וז"פ לדעת הר"מ דכהן אינו נותן ללוי ה"ה כהנת הכלל כל שאוכלת בתרומה הוי ליה ככהן אבל כהנת אשת הזר או שנפסל' מתרומ' מחמת ביאת א' מהפסולי' הוי בכלל ישראל ולא הוי בכלל כהן אף דלענין איזה דברים הוה לה ככהן מכל מקום לענין זה נראה דדינה כישראל כנ"ב. ועכו"ם שקנ' קרקע בא"י אכתוב לך בקיצו'. דעת הר"מ דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשרות אף דבכמה מקומות מבואר דיש קנין כ' הכ"מ בפ"א מה' תרומה ובכמה מקומות ע' בפ"ד מה' שמיטה בכ"מ דיש קנין כ"ז שהוא ביד העכו"ם אבל אם חזר ישראל וקנה לא מיקרי כיבוש יחיד ולענין זה אין קנין והו"ל כשד' של ישראל מעולם. ותבואה שגדל' ביד העכו"ם בשדה שקנה בא"י אם גמר העכו"ם התבואה ואח"כ קנה הישראל פטור מתו"מ. והנה לדעת הר"מ בקנה לאחר גמר אפי' ישראל מישראל פטור דהו"ל לקוח אף כאן מדרבנן פטור וגם אם לאחר שנתגייר קנה התבואה בחזר' דהו"ל ת"ז ואין סברא כיון דאז הי' עכו"ם לא הוי ת"ז כיון דמ"מ הוי שלו תדע ודאי אם נתגייר וקצר תבואה משדה שלו או גמר אחר שנתגייר בודאי חייב ומ"מ כאן פטור מחמת דגנך ולא עכו"ם ולדעת הריב"מ זה אינו פטור מחמת לקוח רק מחמת דגנך וכו' ואם לקחו מיד העכו"ם קודם מירוח ומרחן הישראל לדעת הר"מ לא הוי לקוח וגם כיון דנתמרח ביד ישראל הו"ל דגנך וחייב להפריש תו"מ. והנה תרומ' אכ"מ אך מע"ר מפריש ואינו נותנו ללוי דמלי אמר איניא מכח גברא דלא מצית לאשתעי דינא בהדי' שאין אתה יכול ליטול ממנו כלום כי הוא עכו"ם וגם הריב"מ אף דסוב' דלוקח קוד' מירוח מישראל דלא הוי ת"ז מ"מ כאן בעכו"ם אם קנה קודם מירוח סובר דחייב כיון דאין קנוי לעכו"ם הוי ת"ז כמבואר בתוס' בב"מ ובבכורי'. ומלשון הר"מ שכתב ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן וגמרן ישראל חייב מה"ת מבואר דוקא אם לאחר שקנה גמרן ישראל אבל אם גמרן ישראל ברשות עכו"ם בתורת שליח או פועל ואח"כ קנה הו"ל כאלו נתמרח ביד עכו"ם דלא תלוי מי הגומ' רק אלא מי שנגמר' אם ברשות העכו"ם פטור וברשות הישראל חייב. ואפשר לחלק בין אם גמר הישראל בעצמו או בתורת שליחות דאין שליחות לעכו"ם ה"ל כאלו גמרן ישראל ואינו תלוי ברשות רק אם הי' ע"י פועל דפועל יש שליחו' לעכו"ם ג"כ הו"ל נתמרח ביד עכו"ם. ואם גמר העכו"ם פירות ישראל מבואר בר"מ בפ"א מה"ת הלכ' י"ג דאינן חייבים מה"ת אף דהם של ישראל דהו"ל דיגון עכו"ם אף דהם ברשות ישראל וג"כ לא חילק בין גמר העכו"ם בעצמו או ע"י שהי' פועל לישראל אף דאין שליחות לעכו"ם מ"מ פועל שאני כמבוא' בס' מחנה אפרי'. ע' בס' מהרי"ט אלגאזי דל"ז ול"ח שהאריך בענין זה והנה ענינים אלו עמוקים מאוד וכעת כ' לי למזכרת ואקוה בעזר הצור ב"ה שאלמוד עוד מצוה זו בעיון היטב הסי"ת יגמור בעדי. ושותפת העכו"ם חולין וטבל מעורבין זב"ז והוא ג"כ אריכות וא"ר עתה להאריך בזה. ואילן העומד בארץ ונופו נוטה לח"ל או להיפוך הכל הולך אחר העיקר. עלין נקוב שהי' נקבו בארץ ולא השרים והנוף בח"ל הולך אחר הנוף כן מבוא' בר"מ מהש"ס דגיטין. אילן שנטעו בבית פטו' מן המעשרו' שנא' עשר וכו' היוצא השדה מבואר בר"מ כאן פ"א מה' מעשר והוא מהירוש' וע' בכ"מ. והרבה דברים שוה מעשר ראשון לתרומה כל שבתרומ' לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה ה"נ וכל שאין

ת"ת

ה"א אין המעשר מעשר ויש הרבה דינים דאין מעשרין מן הפטור על החיוב ולא להיפך וכן מן החדש על הישן או להיפוך ואיז' חדש וישן וכ"א ר"ה שלו הכל מבואר בר"מ באריכו' וצריך חיבור מיוחד לבאר כל ד"ז. ות"ג בעינן מוקף כמבוא' בר"מ פ"ג מה' תרומ' הלכ' י"ז וע' במג"ל שהביא דיעות דמה"ת בעינן מוקף מ"מ מע"ר א"ל מוקף כלל כן מבואר בר"מ כאן עוד הרבה דינים ע' הכל בר"מ. והנה מצוה זו ליתן ללוים מעש"ר והוא פלוגתא בגמ' בכ"מ עיין בכ"מ דר"ע סובר דדוקא ללוים ולא לכהנים וראב"ע סובר דגם לכהנים דבכ"ד מקומות נקראו הכהנים לוים ע' בגמ' והלכה כר"ע מחבירו א"כ דוקא ללוים. ומבואר בגמ' כ"פ דעזרא קנסינהו ללוים דלא יתנו להם רק לכהנים והר"מ כתב כאן ועזרא קנס את הלוים בזמנו שלא יתנו להם מע"ר אלא יתנן לכהנים לפי שלא עלו עמו לירושלים עכ"ל. ונרא' מדבריו שלא קנס אותם אלא בימיו היינו בדורו לבד והכ"מ הקשה ע"ז דמבואר בגמרו' אלו ביבמות דפ"ו ובכתובו' פ"ב דאף לדורות קנס וע"ש שכתב דלדורות לר"ע דמה"ת ללוים לא קנס אותם לדורות שלא יתנו ללוים רק הקנס היה שינתן גם לכהנים ולמי שירצה יתן אך בזמנו היה קונס אותם לגמרי ע"ש וכן כתבו התוספות במקומות הללו דלר"ע הי' הקנס שיטלו הכהנים ג"כ ע' באריכות. ולכאורה קשה לפי דעת הט"ז ביו"ד סי' קט"ז וה' שופר שכתב דדבר המפורש בתורה אינם יכולים חכמים לעקור משום סייג וכן כתב הכ"מ בה' מלכים גבי מלכות בית דוד דדן וכו' שנאמר דינו לבוקר וכו' והקשה הא זה דמלכי' אין דנים הוא רק מדרבנן ממעשה שהי' גבי ינאי המלך וכו' ותירץ כיון דכתיב בפי' בקרא אין כח ביד חז"ל לעקור משום סייג וכו' וע' בס' שעה"מ מה שפלפל בתחיל' הס' ביסוה"ת וא"כ כיון דלר"ע מעשר ראשון ללוים ומפורש בתורה האיך הי' יכול עזרא לעקור וע"ש בשעה"מ שחלק על הט"ז מ"מ דעתו דמלו' א"י לעקור ע"ש והדברים עתיקים ועיין בש"ע או"ח גבי שופר דכתבו האחרונים דחז"ל לא יכלו לעקור בלא יתקעו בשופר משום גזירה דתיקון כ"ש דהאיך יעקרו מ"ע מה"ת מכל וכל רק בשבת גזרו והמ"ע נתקיים בי"ט שחל בחול וא"כ האיך יכול עזרא לעקור מ"ע מה"ת ולהרמב"ן הוא מ"ע מן התרי"ג כמ"ש לעיל והיאך הי' יכול לעקור מ"ע מכל וכל שא"ל ליתן ללוי דהוא מ"ע ודבר המפורש בתור' וע"י ביטול מצוה זו נתבטל עוד מ"ע וידוי מעשר כמבואר במשנה דמע"ש ובר"מ סוף מע"ש דיוחנן כה"ג העביר הודיו' המעשר וע"ש הטעם כיון דאין נותנים ללוי ובוידוי כתיב וגם נתתיו ללוי ע"ש אם כן נעקרו שתי מצות של תורה. ולענ"ד נראה דמזה יצא להר"מ סוף פ"א דתרומות דסובר דתו"מ בזה"ז ואף בזמן עזרא הוא רק מדרבנן א"כ הכל ניח' כיון דהוא רק מדרבנן הם אמרו והם אמרו. ולענ"ד מ"ש הר"מ דעזרא קנס הלוים בזמנו. ולפי פי' הכ"מ דהיינו שהיו בדורו הו"ל לכתוב קנס וכו' את הלוים שבזמנו והיה משמע דקנס הלוים שהיו בדורו אבל עתה נרא' לפרש דעזרא קנס הלוים בזמנו היינו כל ימי הב"ש נקרא על שם עזרא כלשון הר"מ בסוף פ"א מה"ת תרומה בזה"ז ואפי' בימי עזרא וכו' דהפשט דהיינו בזמן ב"ש א"כ כאן נמי קנס בזמנו היינו אף בב"ש מ"מ כיון דהכל הפרשה והנתינה הוא רק מדרבנן הם אמרו והם אמרו וגזרו דלא יתנו להם אבל בבית הג' תוב"ב דיהי' הכל מה"ת דיהי' ביאת כול' בודאי יתנו ללוים ולא נעקר מצות מה"ת שייך שפיר לכתוב קנס הלוים בזמנו וכו' ואפילו אם נא' כפי' הכ"מ עכ"פ נכונים דבריו לשיטות שהוא רק מדרבנן אך לשיטת הראב"ד דהו"מ בימי עזרא ובזה"ז הוא מה"ת א"כ עזרא קנס אותם ועקר מצוה המפורשת בתור' וגם מ"ע של וידוי ל"ע מאוד כמ"ש. והנראה לפי השיטות שהוא מה"ת ומבואר סתם דקנס אותם בלא זמן קצוב קנס אותם אפי' בבית הג' תוב"ב הוי עקיר' מ"ע לגמרי אבל לשיטת הר"מ ניחא ובאתי רק לעורר. והנה לשיטת הר"מ דבימי עזרא היה תו"מ דרבנן א"כ הא דמבואר דיוחנן כה"ג ביטל וידוי מעשר ובאמת כיון דאין תו"מ היה נוהג מה"ת א"כ לא היה וידוי ג"כ מה"ת ול"ל דהיה ג"כ מדרבנן ויוחנן הפסיק לגמרי מה"ט. ול"ע על הר"מ בסוף מע"ש שלא כתב זה דבימי ב"ש הי' מדרבנן כמו שכ' בפ"א מהל' תו"מ לענין תו"מ ובעזה"י יתבאר עוד לקמן במצות וידוי מעשר. ויודעאני בבמצוה זו לא כתבתי אפי' כטיפ' מן הים הגדול ואקוה להי"ת ב"ה כי אשנה פ"ז ואבוא בארוכה. ומ"ש הרהמ"ח דאינו נוהג מה"ת אלא בא"י ובזמן שכל ישראל שם אין הכוונה כמו ביובל דלאחר שגלו קצת בטלו רק הכוונה בזמן שהי' בכיבוש כל ישראל ולא בימי עזרא שלא הי' אלא ביאת מקצתם. וכבר כתבתי כ"פ א"ל לכפול ומי שיש לו קצת ידיעה באלו הענינים מבין בעצמו. והנה מצות נתינ' ללוי מבוא' בר"מ ונראה מדבריו בין זכרים ובין נקבות יוצאים ידי נתינה ואפשר אפי' הנשואה לישראל יכול ליתן כמו מתנות ואפשר דאף לבעלה אם נותן יצא ידי נתינה כמו הרבה מת"כ שאין בהם קדושה כגון זרוע וכו' ופה"ב לדעת קצת שיטות ולשיטות דלא יצא היינו משום דאהרן ובניו וכו'. גם אני מסופק דכהן חלל דהוא כזר גמור אפשר עכ"פ הוא מבני לוי וה"ל בכלל הלוים לענין הנהוג בלוים דהתורה פסלה אותו מכהונה אבל עכ"פ הוא מבני לוי אך עי' בכתובות דף כ"ו ע"א מבואר להדיא דכהן בן גרושה לא הוי בכלל לוי כלל והרי הוא כזר היינו כישראל גמור ע"ש דמבואר זה לענין מע"ר ה"ה לכל דיני לוי ופשוט. ואחר שיפריש ת"ג מפריש ממנו מעשר ראשון ואסור להקדים מעשר ראשון לת"ג ומע"ר נוהג בכל השנים של שמיטה חוץ משנת השמיטה עצמה כמבואר בר"מ פ"ו מהלכות מ"ע ע"ש:

מצוה שצ"ו שנצטוו הלוים להפריש מעשר מן המעשר

(א) שנצטוו הלוים להפריש מעשר מן המעשר שהם נוטלים מישראל ושיתנו אותו לכהנים שנא' ואל הלוים תדבר וגו' והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר. וזהו נקרא בגמ' תרומת מעשר וכנו לשון זה על דרך הכתוב שאמר תרומת ה' ובאר הכתוב להפריש זה המעשר מן הטוב והמובחר שנא' מכל חלבו את מקדשו ממנו. ועוד נא' על זה ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו יורה שאם יוציאוהו מן הרע יהי' עליהם חטא וזה ענינו כענין לאו הבא מכלל עשה ולכן אין למנות אותו מן הלאוין. משרשי המצוה הקדמה. אין ספק כי כל שבט לוי הבדיל הש"י מעדת ישראל לעבודתו תמיד ואמנם בשבט עצמו נבחר בהם אחד להיות לכולם לראש לקצין ולשר הוא וזרעו לעולם והוא קודש מקודש בשבט לעמוד ולשרת פני ה' תמיד ושאר כל השבט ניתן תחתיו לסייעו בעבודה וכמו שכתוב ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך ובית אביך תשאו את עון המקדש כלומר כי כל השבט יקבל שמירת המקדש ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם כלומר שעיקר העבודה דהיינו הכהונה עליכם הוא וכתיב בתרי' וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך כלומר שאתה העיקר ולא הם. וכן כתיב במקום אחר ונתת את הלוים לאהרן ולבניו נתונים נתוני' המה לו. ועל כן בהיות הכהנים עיקר הבית בעבוד' אלהינו זכו בכ"ד מתנות שניתנו להם המפורשות בכתוב וכמו שמנו אותם חכמים ז"ל עשר במקדש וארבע בירושלים ועשר בגבולין ושאר שבטו שהוא נבחר עמו לסייע על ידו זכו ג"כ להיות בטובה מבלי נגיעה עם מעשר הפירות שנוטלים מכל ישראל ולמען ידעו ויתבוננו כי כל חלקם בטובה וחלק אחיהם הוא סיבת העבודה להש"י נצטוו לתת מכל אשר יטלו מבנ"י חלק העשירי למשרתים הגדולים ובכן יתנו על לבם כי יש גבוהי' עליהם וגבוה מעל לכולם הוא שומר הכל ית' שמו גם כי בזה זכות וכבוד ומעלה ללוים לבלתי יגרע שמם ממצות מעשר בחלקם בתבואות ואל יאמרו בניהם לבניהם זכיתם בתבוא' ואנחנו במצות ועכשיו יהי' המענה יש תורה ויש קמח. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שבן לוי שלקח המעשר שבלים לא יתן תרומתו שבלים אלא קונסין אותו לדוש ולזרות וליתן לו מעשר מן המעשר מעשר דגן ואינו חייב לתת מעשר התבן אחר שידוש הכל ויזרה. אבל אם בתחילה הפריש המעשר שבלים ודש וזרה נותן לו חלקו מן הכל. ומה שאמרו שתרומת מעשר שהי' בה אחד משמונה השמינית מוליכה לכהן ובלבד שתהא תרומה ודאית וטהורה פחות מכן אינו מטפל להוליכה אלא משליכה באור ושורפה ומה שאמרו שתרומת מעשר מפרישין אותה שלא מן המוקף שנא' מכל מעשרותיכם תרימו כלו' אפי' יש לך מעשר אחד במדינה זו ואחד במדינה אחרת אתה מפריש תרומה אחד על הכל ומ"מ אמרו ז"ל שתלמידי חכמים אין תורמין אותה אלא מן המוקף. ויתר פרטיה מבוארים במס' תרומות ומעשרות ובמקומות ממס' דמאי (הלכות תרומות פ"א) ונוהגת מצוה זו במקום שתרומה ומעשר נוהגין שם ובסדר שופטים במצות הפרש' תרומה גדולה נבאר הכל בע"ה:

זאת

מצוה שצ"ו שנצטוו הלוים להפריש מעשר מן המעשר

(א) **שנצטוו** הלוים להפריש מעשר מן המעשר וכו' ושיתנו אותו לכהנים וכו' ואל הלוי' וכו' והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר וכו' דיני מצוה זו מבואר בר"מ פ"ג מהלכות תרומות ובטוש"ע יו"ד סי' של"א. והנה הר"מ אינו מחשב אותו רק למצוה אחת ואזיל לשיטתו דכל הדברים הטבולים נחשב לדעת הר"מ רק מצו' אחת הפרש' עם הנתינ' כגון ת"ג ומע"ר וכו' א"כ פשיט' ה"נ אך לדעת הרמב"ן דמחשב דברי' הטבולי' לשני מצות הפרשה לחוד והנתינ' לחוד א"כ אפשר כאן נמי ה"ל שני מצות הפרשה לחוד והנתינה לכהן לחוד. אך באמת הרמב"ן אינו חושב כאן רק מצוה אחת ול"ע למה וכבר עמד בזה בעל ס' פר"ד בדרך מלותיך על הרמב"ן ותמה עליו בזה והניח בצ"ע ע"ש. והנה תרומת מעשר הוא קדוש לכל הדינים כתרומה גדולה אין שום הפרש ביניהם כמבואר בר"מ בהלכות תרומות ע"ש. ת"מ ומע"ר שמבואר במצוה הקודמת אין מפרישין מאומד אלא במדה או במנין או במשקל כיון דשיעור קצוב מה"ת כן מבואר בר"מ כאן לענין ת"מ ובפ"א מהלכות מעש' לענין מע"ר והוא פלוגתא בש"ס בין רבנן ובין אבא אלעזר בן גמלא ופוסק הר"מ כרבנן ע' בגיטין דף ל"א ובבכורים וע' בתוס' שם שכתבו דרבנן מודו דבדיעבד הוי מאומד כמי ע"ש. ות"מ ומעשר ניטל במחשבה היינו אפי' לא הפריש כלל ולא דיבר רק נותן עיניו בצד זה ומחשב שהוא מעשר או ת"מ ואוכל מצד אחר וזה כמי מבוא' שם דאבא אלעזר בן גמלא סובר כן וע"ש בתוס' דכתבו דגם רבנן מודי' לזה וזה פירוש התוס' במחשבה כמ"ש היינו אם מחשב נעש' מעשר או ת"מ בלא הפרשה ובלא דברו רק מחשב שלד זה הוא תרומה או מעש' אבל הר"מ פ"ד מהלכות תרומו' הלכ' ט"ז כ' וז"ל הפריש תרומ' במחשבתו ולא הוליא בשפתיו כלום ה"ז תרומה שנא' ונחשב וכו' נראה מדבריו דבעינן הפרש' עכ"פ ובהפריש א"ל דיבור אבל במחשב' לחוד בלא הפרש' ל"מ והכ"מ כ' על דברי הר"מ שכן פרשו רש"י ותוס' ובאמת יש חילוק בין השיטות כמ"ש וע' בס' שעה"מ שמפלפל בזה באריכות ומביא בשם התוס' בחולין דבשבל לא מהני נותן עיניו וכן הרשב"א בקידושין כ' כן רק הא דמבואר דבמחשבה סגי היינו כדעת רבינו אם הפריש ולא דיבר ותמה על הכ"מ דהשוה דעת רבינו לדע' רש"י ותוס' בגיטין ובאמת רב המרחק ביניהם ע"ש ומ"מ אני לך. והא דלא כ' הר"מ ד"ז דמחשבה גבי ת"מ סמך עלמו דת"מ שוה לכל דיניו לת"ג רק בדברי' שנתפרשו להדי' וע' בתוס' גיטין שם שכתבו דבכל המעשרות הדין כן אע"פ דינחשב גבי תרומה כתיב ע"ש שמביאין ראיות לדבריהם וגם הר"מ מודה לזה וסמך על מ"ש בפ"א ממעשר דכל מה שאמרנו בתרומה וכו' ה"ה במעשר ע"ש.

ות"מ

ות"מ מה"ת א"צ מוקף שנא' מכל מעשרותיכ' וכו' כן הוא בר"מ והראב"ד מחלק דהלוי התורם צריך מוקף מה"ת אך ישראל הבעה"ב שתורם כמבוא' בסמוך בס"ד א"צ מוקף מה"ת וע' בכ"מ ודעת הרהמ"ח כדעת הר"מ. ומבואר שם במקומו' הנ"ל דאבא אלעזר בן גמלא סוב' דכשם שיש רשות לבעה"ב לתרום ת"ג כן יש לו רשות לתרום ת"מ כ"ז שהוא בידו רשאי לתרום המעשר ולא הוי תורם שאינו שלו כי המעשר שייך ללוי כי התור' נתנה לו רשות שרשאי לתרום ופוסק הר"מ כוותי' וז"ל כאן מצות ת"מ שיפריש הלוי וכו' ויש לישראל להפריש וכו' וליתנ' לכהן ויתן המעשר ללוי וכו' וע' בתוס' גיטין נראה מדבריהם דהמצו' ג"כ על בעה"ב אך מלשון הר"מ אינו נראה כן ונראה דעיקר המצו' הוא על הלוי. ומ"ש הרהמ"ח דבן לוי שלקח המעשר שבלים וכו' מבואר בר"מ כאן והוא מדרבנן משום קנס כיון דהפקיע מת"ג דלקח בשבלים ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח אם היה אחד משמנה שבשמינית וכו' מבואר בר"מ הלכה ט"ז ומסיים שם וביין ובשמן אפי' כ"ש וכו' וע' בראב"ד ובכ"מ באריכות. ושאר הדינים הכל שוה לתו"מ. באיזה דבר נוהג מה"ת ובאיזה מקום ולענין מאחד על חבירו עיין הכל בר"מ. והכהנים והלוים חייבים בתו"מ להפריש רק אם מוציאין מכהן לכהן יתבאר בעזה"י במצות תרומה גדולה:

(חסלת ס' קרח ובעזה"י נתחיל פ' חקת)

זאת חקת התורה יש בה שלש מצות עשה

מצוה שצ"ז שנצטוו ישראל לשרוף פרה אדומה

(א) שנצטוו ישראל לשרוף פרה אדומה להיות אפרה מוכן למי שיצטרך אלי' ומטהרה מטומאת מת שנא' דבר אל בנ"י ויקחו אליך פרה אדומה וגו' וכתוב למטה מזה והיתה לעדת בנ"י למשמרת וגו' אע"פ שמלאני לבבי לכתוב רמזים מטעמי המצות שקדמו על צד הפשט עם התנצלות שהמלאכה לחנך בה בני והנערים חבירי ישמרם אל. במצוה זו רפו ידי ואירא לפצות פי עליה כלל גם בפשט כי ראיתי לרבותינו ז"ל יצ"ו האריכו הדיבור בעומק סודה וגודל ענינה עד שאמרו שהמלך שלמה השיג לדעת ברבוי חכמתו כל טעמי התורה חוץ מזו שאמר עליה אמרתי אחכמה והיא רחוקה מטני. גם אמרו במדרש רבי תנחומא רבי יוסי בר' חנינא אומר אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה ולא לאחרים וכיוצא באלו הדברים רבים ועתה אל יחשוב שומע שענין סודה וסדר חוקה הוא מהיותה מטהרת בהגיע אפרה על גוף המטהר שהרי כעין דבר זה ימצא בשאר הקרבנות בענין הזב והיולדת שתשלום טהרתן בקרבנן היא אבל עיקר הפלא לפי מה ששמעתי הוא על היותה מטהרת את הטמאים ומטמאה העוסקים בשריפתה ואע"פ שבכל החטאות הנשרפות מן הפרים ומן השעירים הדין כן שהשורף אותן מטמא בגדים בשעת שריפתן עד שיעשו אפר מ"מ אין אפרן מטהרת. וגם כן התימה הגדול בה מהיותה נעשית מחוץ למחנה שלא כדרך שאר הקרבנות ועל דבר זה היו מונין האומות את ישראל עלי' כי יחשבו שהיא נזבחת לשעירים על פני השדה כמנהגם הרע. ואמנם כמה תרופות בעשבי האדמה ובאילנות מן הארז אשר בלבנון עד האזוב אשר בקיר מלאים סגולות בהפכים יקררו החמים ויחממו הקרים ואלו ידענו מהות הנפש ושרשה ומחלתה ובריאותה נבין בחול' כי סגולת הפרה ג"כ להחליא הנפש ולטמאה בעסק השריפה ואחרי היותה אפר מרפא מחלת הטומא' וזה אינו ברור להשיג בענין כלום אלא שחיבת הקודש והחשק להשיג ידיעה בנסתר יניד הקנה לכתוב. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שמצות פרה אדומה שתהי' בת ד' שנים או בת שלש ואם היתה זקינ' כשרה ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה אלא פרה שנא' ויקחו אליך פרה. וזה שנא' בה תמימה כלו' תמימות של אדמימות ששתי שערות שחורות או לבנות פוסלות בה אפי' היתה

מצוה שצ"ז שנצטוו ישראל לשרוף פרה אדומה

(א) **שנצטוו** ישראל לשרוף פ"א וכו' שנאמר דבר אל בני ישראל וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ בהלכות פרה אדומה ובס"ד אכתוב בקיצור דיני המצו' מה"ת. מ"ע על הציבור לקנות פרה אדומה מתרומת הלשכ' מממון כל ישראל כמו כל קרבנות ציבור. והמנ"ל מביא כאן בפ"א בשם הר"ש דיחיד מתנדב ומוסר' לציבור ומרשים לעיל בפ"ט מהלכות כה"מ דהר"מ כותב שם דלכל קרבנות ציבור יחיד מתנדב ומוסרה לציבור והוא מפלפל דבש"ס דיומא נראה דוק' בעבוד' יחיד מהני מסיר' לציבור ע"ש ובהלכות שקלים שמפלפל דהר"מ דחה הש"ס דיומא מכמה גמרות ע"ש והר"מ דכ' כאן דקונין מתהל"ש מודה בזה וא"צ לכתוב כאן כי סמך על מ"ש בהלכו' כה"מ דלכל קרבנו' ציבור מהני מסיר' לציבור וצריכין לקנות אות' כשהיא פרה ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה דכתיב ויקחו אליך פרה ואם לא מצאו אלא עגלה פוסקין עליו הדמי' והוא בבית הבעלי' עד שתגדיל ותעש' פרה והראב"ד בהשגות דעתו דאין קפיד' בזה רק אסור להקדיש בעוד שהיא עגלה דה"ל מח"ז ואין מקדישין מח"ז למזבח ופרה חטא' קרי' רחמנא אבל הלקיח' בלא הקדש אין קפידא וע' בכ"מ דכ' דבספרי זוטא משמע כדברי רבינו וכן כ' הרהמ"ח. והנה אע"פ שהוא מה"ת מ"מ נרא' דבדיעב' אינו מעכב ולא נפסל' בכך מדלא כ' זה דפסול כמ"ש אח"כ גבי שאר דינים נרא' דאינו מעכב. וצריכ' שתהא בת ג' או ד' שנים ועיין במנ"ל באריכות. והנה פחות מבת שלשה היינו כל שנה השני' פסולה כיון דחכמים ס"ל דעגל' ערופה בת שתים א"כ בת שתים לא מיקרי פרה דפרה פסול' לעריפה א"כ לא הוי פרה דכאן צריך דוק' פרה והנה כל שנה השלישית הוי פרה וכן יותר וע' בר"ה דף י' גבי פר דצריך להיות בן ג' שנים מבואר שם פלוגתא דר"מ סובר שני שנים ויום אחד ה"ל פר דיום א' בשנה חשוב שנה ור' אליעזר סובר דצריך שני שנים ושלשי' יום דשלשים יום בשנ' חשובים שנה ולא פחות והר"מ בהלכות מע"ש פוסק כר"א א"כ בוודאי אינ' כשיר' לפר' רק בשני שנים ול"ד יום ולא ביאר זה כאן וגם בפ"א מהלכות מעה"ק דפוסק דפר בן שני שנים כריה"ג ע"ש בוודאי צריך להיות שנה ושלשים יום ולא ביאר בפי' וע' בתוס' בר"ה שם שכתבו דכל שלשים יום אין דינו לא כפר ולא כבן בקר וכו' כמו פלגס וכו' ושמ' התם שאני מדקתני דבן י"ג חודש וכו' ולא קתני הכי גבי פר וכו' ובוודאי אין דינו כפר בקרבן שצריך פר רק דינו כבן בקר ולענין נסכים אין נ"מ כי נסכי עגל ופר שווים. ולענין קרבן אם נדר קטן והביא גדול יצא אבל בודאי אין דינו כפר וכן גבי פרה השלשים יום אין דינ' כפר' וכן אין דינה כעגלה לענין עריפ' כמבוא' בר"מ בהלכות רוצח דעגל' בת שתי שני' וי"א פסול' ע"ש. וצ"ע דהר"מ כאן בפ"א מהלכות מעה"ק לא ביאר ד"ז דפר או פרה לא פחות מל"ד יום בפר בשנה השני' ובפרה בשנה הג' וכל השלשים אין כשר לא לפר ולא לפרה וצ"ע. ומבואר כאן אם היתה יותר על בת ד' אם היתה זקינ' כשיר' אלא שאין ממתינין לה שמא תשחיר ותפסל ועיין במנ"ל כאן שמפלפל כיון דהרבה דברים פוסלים בפרה כמו קרבנות דחטאת קרי' רחמנא א"כ זקן דפוסל בכל הקרבנות למה כשר בפרה וכ' דשני מיני זקן יש אחד זקן שתש כחו מפני הזקנה זה פסול בקדשים מה"ת וה"ה בפרה דחטאת וכו' אבל זקן בשנים כגון יותר מג' בפר או יותר מד' בפר' כשר מה"ת בכל הקדשים רק אסו' מדרבנן ואפשר אף איסו' מדרבנן אין כאן רק מפני הכבוד ובפר' כיון שהיא בחוץ כשירה לגמרי אלא שאין ממתינים לה וכו' ע"ש וע' בפ"ב מהלכות איסורי מזבח וע' בס' ט"א בר"ה בסוגי' דשם דפר וכו' וכן מחלק התוס' יו"ט בין שני מיני זקנה בפ"א דפרה. לעיל כתבתי דהאי דרשה דאינה נקנית עגלה אלא פרה הוא רק לכתחילה. וראיתי בפ"ב דפר' במ"א גבי פרת חטאת מעוברת דר"א מכשיר וחכמי' פוסלים מביא הר"ש בשם מהר"י סומפעט' דפליגי אם העובר כשר לפרה כיון דלא לקח' כשהיא פרה ועובר נקט משום רבותא דר"א אבל ה"ה אם לקחה עגלה פוסלים חכמים משום דרשה הנ"ל ע"ש א"כ מוכח דאף בדיעבד פסול' בלקח' עגלה וצ"ע. וע"ש (שהביא) שמביא בשם ספרי זוטא נראה דכשר ע"ש וכן כתבו התוס' בב"מ דף למ"ד ע"א ד"ה אף וכו' בשם מהר"י סומפענט ע"ש וכל המומין הפוסלים בקדשי' פוסלים בפרה וכן טריפה וכן אתנן ומחיר ויוצא דופן. הכלל כל דברי' שפוסלים למזבח עיין בר"מ פ"ג מהלכות איסורי מזבח פוסלי' הפרה ג"כ דחטאת קרי' רחמנא ובפרשה אמור פלפלתי אם לוקין מהלאוים אם מקדים הפרה או על הזריקה כמו בקדשים או לאו ואכ"מ. אבל נפסלה הפרה בכל מום או איזה פסול כמו קרבנו' המזבח. יתירה פרה על כל הקדשים שהעול והעבודה פוסלים בה בין קודם שהקדיש' ובין לאחר שהקדיש' אע"פ דלא כתיב בתורה אלא עול עיין בסוף סוטה דילפינן שאר עבודות ג"כ ומה ת"ל עול עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלים אלא בשעת עבודה. יע' בפרש"י שפי' גבי עול שלא בשעת עבוד' אפי' הניח עלי' להקל ממשא שבידו ולא למשוך מכל מקום פוסל ועל בשעת עבודה פי' וז"ל כלומר שעבוד' זו לצורך היא אבל אקראי בעלמא שהניח שק עלי' ולא הוליכה אלא איקרי ואותיב לא פסלה עכ"ל. ומבואר שם אף על פי דלא משכה כלל בעול פסלה והנה לרש"י החילוק דבעול שהניח עלי' פסלה בכ"ע אפילו לא הניח אדעתא למשוך ושאר עבודה שהניח עלי' שק דוקא אם כיון להוליך. ונרא' מדבריו אף דבאמת לא הוליכ' מכל מקום בהנחה לבד אדעתא להוליך נפסל'. וז"ל הר"מ כאן מה וכו' אף עול האמור בפרה פוסל בה שאר עבודות כעול אלא שהעול פוסל בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה ושאר עבודות אינן פוסלים אלא בשעת עבודה כיצד קשר עליה העול אף על פי שלא חרש בה פסולה וכו' הכניס' לדוש אינ' נפסלת עד שידוש וכו' נתן עלי' כסות שקים פסולה וכו' ולא חילק אם באקראי וכו' כדברי רש"י. ולכאורה דבריו אינם מובנים דבעול אע"פ שלא חרש בה וכו' הא הניח עלי' שק ג"כ פוסל ולמה יגרע מה שהניח עלי' העול דצריך לומ' דעול עדיף דפוסל אף שלא בשעת עבוד' וגם מ"ש דהכניס' לדוש אינה נפסלת עד שידוש מה"ת לפסול קודם דהכניס' אינ' עבוד' כלל ופשיטא דאינ' פוסלת. וראיתי בר"ש פ"ב שפי' דעול פוסל וכו' היינו אם עלה עלי' עול אפי' לא ניחא לי' ושאר עבודו' דוקא דניחא ליה דעובד דומי' דעבד וזה דוק' בשאר עבודות בעינן דומי' דעבד אבל עול פוסל אף דלא ניחא לי' והר"מ אין דעתו כן דכ' כאן עלה עלי' עול מאלי' או נעשית מלאכ' מאליו אם לרצונו פסול' וכו' דכתיב אשר לא עובד וכו' מבוא' להדי' דעול ועבוד' שווים דבעינן לרצונו. ובקיצור הדיני' לפי מה שמבואר בר"מ כ"ה העלה עלי' עול או עשה בה איזה עבודה נשען עלי' וכו' פסולה ואם היתה מורדת וצריכה שמירה וקשר' במוסרה כשיר' דלשמור לאו משא היא ואם לא היתה צריכה שמיר' פסול' שכל שמיר' שאינה צריכ' הוי משא והוי עבודה. וע' בשבת פ' במה בהמ' דלפי מאי דקי"ל נטירותא יתירה ג"כ הוי משאוי ע"ש. פירש עלי' טלית מפני הזבובי' כשירה זה הכלל כל שהוא לצרכה כשיר' לצורכו פסולה לצרכו ולצרכה ג"כ פסול' ואם עלה עלי' עול מאלי' או נעשה בה מלאכה מאלי' אם הוא לרצונו דניח' לי' פסול' ואם לא כשירה. הכניס' לרבקה ודשה מאלי' כשירה כדי שתינוק ותדוש פסולה דהוא לרצונו עלה עלי' זכר מכש"כ מעוברת פסולה דניח' לי' וע' בתוס' בב"מ דעלה עלי' זכר בוודאי לא ניחא לי' להפסיד הפרה ותירצו דאי אמרי' דכשיר' בוודאי ניחא לי' ולכך פסולה וע"ש בתוס' שכתבו דעושה מלאכה בפרת חטאת אע"פ דלא ניחא לי' לבעלים מ"מ נפסלה דלא בעינן ניחות' דבעלי' רק ניחותא דעושה מלאכה. ובתירוץ קמא כתבו דיש לה שותפת בגוה וא"כ בפרה של אחר נ"מ ולא מפסל' בעבודה דאחר והר"מ לא ביאר זה אי ניחות' דבעלים בעינן או דסגי בניחותא דעושה מלאכה וצ"ע. ויש לפלפל בזה אי אדם אוסר דבר שאינו שלו כיון דבעינן מחשבה ע' בתוס' ביבמות דף פ"ג ע"ב ד"ה אין וכו' ובאת'

היתה נגסה כשרה ובלבד שכולה אדומה שאינה צריכה תמימות יותר משאר קרבנות ואם הי' בה שערות שעיקרן אדום וראשן מצבע אחר הכל הולך אחר העיקר וגוזז במספרים את ראשן עד האדום והעבודה פוסלת בה שנא' אשר לא עלה עליה עול וכל העבודות הם כעול לפיכך אמרו ז"ל שאפילו נתן טליתו עליה פסולה. אבל היתה צריכה שמיר' וקשרה במוסירה כשרה אבל אם לא היתה צריכה שמירה פסולה שכל שמירה שאינה צריכה משאוי היא. והיתה נלקח' ממעות תרומת הלשכה ופרה שנולד בה פסול פודין אותה ויוצאת לחולין ומה שאמרו בענין זה שהשורף אותה שהוא טמא ה"ה המסייע בשריפה כגון המהפך בבשר והמשליך עצים והמהפך באש והמחתה בגחלים כדי שתבער האש וכיוצא בזה אבל המצית את האור לכבשן והמסדר את המערכ' טהור וכן המתעסק בה משנעשית אפר. ומעלות גדולות עשו חכמים בטהרת פרה בשריפתה ומהן שהיו מפרישין שבעת ימים קודם שריפת הפרה הכהן השורף אותה מביתו ומאשתו כמו שמפרישין כהן גדול לעבודת יוה"כ ודבר זה קבלה ובכל יום ויום מימי הפרישה מזין עליו מאפר פרה מן הפרות שנשרפו כבר ואין מזה עליו אלא אדם שלא נטמא במת מעולם שהמזה צריך שיהי' טהור. וא"ת א"כ שאין הצורך אלא כדי שיזה עליו טהור הי' אפשר שיזה עליו איש ואע"פ שנטמא מכיון שהוזה עליו אינו כן דחיישינן שמא זה שהזה עליו לא היה טהור מטומא' מת וכן כל הכלים שממלאין בהם להזות על הכהן השורף אותה כולם כלי אבנים היו שאין מקבלין טומאה. ואם תשאל כיצד ימצא איש שלא נטמא מטומאת מת מעולם אמרו חכמים שהיה בירושלי' חצירות בנויות על גבי סלע ותחתיהן חלול מפני קבר התהום ומביאין נשים עוברות ויולדות שם את בניהן וכשרוצים להזות על הכהן השורף מביאין שוורין מפני שכריסן נפוח ומניחין על גביהן דלתות ויושבין עליהן התינוקות על גבי הדלתות כדי שיהא אוהל מבדיל בינם ובין הארץ מפני חשש קבר התהום וכוסות של אבן ביד התינוקות והולכין עד מי השילוח ויורדין שם וממלאין שאין לחוש שם מפני קבר התהום שאין דרך בני אדם לקבור בנהרות והוזרין ועולין על הדלתות שעל השוורים והולכין להר הבית

רק לעורר. וגם לתירוץ הראשון שכתבו דדוקא בשותפות ל"ע בגיטין ובב"ק גבי הטוש' מלאכ' בפרת חטאת ע"ש וגם ע' בר"מ בפי"ב מהלכות טומאת אוכלים גבי הכשר דגם שם דרשינן יותן דומיא דיתן דניחא לי' וכ' דלריך דוקא רלון הבעלים וע"ש בכ"מ שמביא בשם הרשב"א שכ' בשם התוס' דלא בעינן רלון הבעלים וכאן התוס' ספוקי מספק' להו והלוי בשני התירולי'. והכ"מ כ' דמסתברא דרלון הבעלים דוקא בעינן והר"מ כאן לא ביאר לנו בפי' אם רלון הבעלים דוק בעינן כמו שם והוא ענין ארוך ובאתי רק לעורר ובעזרת השם יתברך אשנה פ"ז. ועיין בתוס' גיטין דף י"ג בד"ה העושה כתבו בפשיטות דרלון העושה מלאכה סגי והוא מוכרח כתירוץ שני של התוס' בכ"מ. והרהמ"ח כ' והעבודה פוסלת וכל העבודות הם כעול וכו' והשווה אותם ובאמת יש חילוק כמבוא' בש"ס להדי' דעול פוסל בין וכו' והעבודה אינה פוסלת רק בשעת העבודה לכל מר כדאית לי' כמבוא' בר"מ וקילר הרהמ"ח בזה וע' בתוס' בב"ק דף ל"ח שכתבו דד"ז שוה להכשר פירו' ע"ש. והנה ד"ז דעובד דומי' דעבד כמו הכשר יותן דומי' דיתן אם חש"ו עשו בה מלאכה דאין להם מחשב' ע' בארוכות בסוגי' דחולין דף י"א גבי הכשר דמבואר דמעשה יש להם ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו וכו' ומכם הלמד לכאן ע' שם ברש"י ובתוס' וע' במנ"ל פ' ט"ו מהלכו' ט"א וע' בתוס' ב"מ שם דף ל' דכתבו דאפס' הא דעלה עלי' זכר פסול' דוק' אם ידע בשעת עליי' ואם לא ידע כשר כמו גבי הכשר דנגבו אינן בכי יותן כמבואר בב"מ שם דף ק"ב ובר"מ אינו מחלק וגם גבי הכשר יש לפלפל אם דעתו של הר"מ בד"ז דעודהו וכו' וא"ר להאריך עתה ובעזה"י אשנה פ"ז ובאתי כעת רק לעורר ולהזכיר. כתבתי לעיל ברמז ואפרש קלת אם נאמר דדעת הר"מ דלריך דעת בעלים כמו גבי הכשר ע"כ ד"ז דהעושה מלאכה בפ"ח מיירי ביש לו שותפות דאי באינו שלו והבעלים ניחא לי' אינו מזיק רק הבעלים מזיקי' לעלמ' דניחא לי' ע"כ מיירי בשותפו' א"כ איך פסק הר"מ בפ"ז מהלכו' תו"מ דהטוש' מלאכ' בפ"ח במזיד חייב וכו' וכ' הה"מ אף דהיזק שא"כ ל"ש היזק מטעם קנסא שלא יהי' כ"א הולך וכו' כמו מטמא ומדמע וכו' ובש"ס הוי מלי למימר ולטעמיך ע"ש וכיון דאית לי' שותפו' למה יהא חייב משום קנס שלא יהא כ"א וכו' הא לא שייך זה כיון שמפסיד שלו ג"כ כמ"ש התוס' בב"ק דף ק' וע' בסוגי' דגיטין דיש לפלפל בזה. שוב ראיתי בס' טיב גיטין שהעיר בזה ובאתי רק לעורר. ולריכ' שתהי' תמימה באדמימות. הי' קרני' או טלפי' מראה אחרת יקוץ בענין שלא יעש' אות' בע"מ ושתי שערו' שחורות או מאיזה מין לבע חוץ אדום פוסלת בה ודוק' אם הם בתוך גומא אחת או אפי' בתוך שני גומות והם מונחות זו על זו פסולות ע' בכ"מ מפוזרו' כשיר' והשני שערות הפוסלים לריך עכ"פ שיהיו יכולים ליטול בזוג ואם אין נלקטין בזוג ה"ז כשר' וע' בכ"מ בהלכות ט"ל במג"ל. ובמג"ל פ"ב מהלכו' איסו' שהאריך ע"ש. הי' ראשן של השערות אדומי' ועיקרן משחיר הולך אחר העיק' ופסול' ופשוט דאפי' העיקר המשחיר הוא כ"ש פחות מנטילת הזוג פסולה כיון דהולכין אחר העיקר הו"ל מין אחר ואם הי' העיקר מאדים וראשן משחיר כשר ויגזוז הראש השחור וע' בתו"ח על הגליון דרק משום מ"ע יגזוז ולריך שיהיה בעיקרן המאדים כדי שינטל בזוג וע' בכ"מ שהקש' למה מהני שיור שיעור קטן להקל הא הלכ' כדברי כולם להחמיר ולהקל דעת הר"מ דלריך לכוף ראשן לעיקרן וע"ש מה שתירץ בשם הר"י קורקוס דלענין שיור די בשיעור זה ע"ש וד"ז דיגוז הוא בבכורות דף כ"ה. ולענ"ד אפשר לומ' כיון דהולכין אחר העיקר א"כ אם עיקרו אדום והו"ל כאלו כולו אדום מה"ת כשר אף אם אין בעיקרו כדי שינטל בזוג רק בלירוף השחור כיון דהולכין אחר העיק' וא"כ לא הלריך הר"מ להיות בעיקר המאדים כדי שינטל וכו' רק בגוז השחור מפני מ"ע א"כ עכ"פ לריך שישאר שיעור שער ובפחות משיעור הו"ל כאלו אינה אבל אם עבר ולא גזז כיון דיש בין הכל שיעור כשיר' ואין אנו חוששין לראש המשחיר כיון דבתר עיקר אזלינן. ובעיקר הדין שכ' הר"מ דלריך שיור כדי שינטל וכו' במשנ' אינו מבוא' זה רק סתם הולכין אחר העיק' וגם בבכורות אינו מבוא' והוא סברת עלמו אם אין כשיעור הזה הו"ל כאלו אינם וא"כ אפי' באין ראשן משחיר אם יש שערות בפרה שאין בהם שיעור פסול' ול"ע בזה. ואפי' אם הגידול שלה באיזה מקום שאין שער כלל למה תפסול ול"ע דמקום שער אם אין בה שער הו"ל לקוי ולא הוי אדומה ול"ע כעת ואיני מבין הדבר על בוריו. וגם לפ"ז למה אינו פוסל אם יש שתי שערות שחורות או לבנות פחות משיעור כדי שינטל ניחא דה"ל כאין בה שער דפסולה ע"כ אם אין בה שער הוי' פסול' א"כ למה פוסל ראש' המשחיר כיון דהעיק' הוא טוב ול"ל דסברתו דאין האדום יכול להליל השחרות עד שיהי' בו כשיעור בהאדום ומנלן זה כיון דבמשנה מבוא' דאזלינן בתר העיקר סתם נראה דאפי' העיקר האדום כ"ש ג"כ כשר. וראיתי

בר"מ פ"ב מהלכו' פ"ל גבי שער לבן אם הי' ראשון לבן ועיקרן משחיר ה"ז טהור ונראה אפי' בכ"ש ואזלינן לקולא א"כ אמאי כאן בעיקרן מאדים אינו מליל אלא א"כ יש בו שיעור ואפשר שם הוא גזה"כ ע' פ"ד דנגעים מ"ד ברע"ב דכתיב ושער וט' והא ראי' דשם לא פליג ר"מ ומוד' דהולך אחר העיקר וטהור בעיקרו משחיר וכאן פליג ר"מ במשנ' וסוב' דהולך אחר הגרא' דהיינו הראש לפסול ע"כ ל"ל דיש שם קרא וגזה"כ ע"כ סגי בכ"ש להליל וכאן סברת הר"מ דאין העיק' מליל בכ"ש עד שיהי' כשיעור ומבואר שם דין השני דאם העיקר מלבין פליגי ר"מ ור"ש דר"מ סובר דשיעור בכ"ש העיקר ור"ש סובר כדי לקרוץ בזוג והר"מ פסק לחומרא דבכ"ש ע' בכ"מ א"כ נכונים דברי שכתבתי לעיל בעיקרן משחי' סובר הר"מ כאן דפסול' אפי' בכ"ש כיון דהולכין אחר העיקר והו' לחומר' אך בעיקרן משחיר פוסק שם הר"מ דגרא' אפי' בכ"ש ומליל על הראש וכאן כ' דאינו מליל רק בששייר כדי שינטל וכו' ל"ע ול"ל דשם גזה"כ וכאן נראה לו להר"מ מסבר' ויותר מסתב' דמלא זה באיזה מקום כדרכו של רבינו ז"ל דסברת עלמו כותב בלשון יראה לי ומלא באיזה מקום ואנחנו א"י. ועוד נראה דהחילוק פשוט דבשלמא שם אם עיקרן משחיר כיון דאזלינן בתר העיק' א"כ הראש אינו מזיק כלל ואי דהוי כמו שאין שער כיון דהעיקר כ"ש מה בכך אם אין בו שער ג"כ טהור דשם אינו מזיק רק הלבינות וזה אינו נחשב לבן כיון דהעיקר אינו לבן ע"כ טהור בכ"ש אבל כאן נהי דהראש אינו מזיק מ"מ לריך השיעור אדום דכ"ש ה"ל כאלו אין בה שער ובוודאי גומא שאין בה שער ג"כ פסול' כמו שנרא' מדברי הכ"מ תדע דלמה פוסלים שתי שערות יתלוש כמו קרני' וטלפי' ע' במשנ' דר"ע סובר יתלוש היינו משום מ"ע אבל לת"ק בפסול לא מהני תליש' ע"כ ל"ל דגומא בלא שערות ג"כ פסולה א"כ למה אם היה שתי שערות שחורות פחות משיעור כשר הא לא עדיף מאין שער כלל ע"כ נראה דאין בה שער כשר ול"ל דהתם גזה"כ אבל כאן אין כח להכשי' מחמת העיקר רק ביש שיעור ומלא הר"מ באיזה ברייתא. וזה נראה ברור דשתי שערות שחורות ל"מ תליש' להכשי' דאלו הי' מהני תליש' היו תולשי' והי' מבוא' בר"מ וגוזז ל"ש כמבוא' בש"ס ובר"מ כאן ומ"מ ל"ע ואיני מבין הדינים הללו וה' יתברך יאיר עיני בתורתו ובעזה"י אשנה פ"ז. מה שמבוא' במשנה ובר"מ דאם הי' קרני' וטלפי' שחורים יגוז באופן שאין בה מום היינו מעלוי' זכרות ע' בבכורות דף מ"ד אפשר לומר דזה לכתחילה ובדיעבד אף שלא קלן כשר ואפשר כל שלא הגיע לזכרות דיכול לקוץ אינו פוסל אף בלא קלן וה"ל כל הראוי וכו'. אך אם הגיע לזכרות דיהי' בע"מ והו"ל אינו ראוי לבילה פסול בלא קלן כי גם הקרנים והטלפים לריך שיהיו אדומים מה"ת וזה כוונת הכ"מ דכתב דאין לה תקנ' ע"ש. ובשערות נראה דאין לה תקנה עיין לעיל. ועשיית הפרה הוא חוץ לג' מחנו' היינו חוץ לירושלים ג"כ ולשון הר"מ כאן פ"ג אין שורפין וכו' אלא חוץ להר הבית ל"ד אלא חוץ לירושלי' וכן כ' הכ"מ ונרא' דאם שרפוה בירושלים פסולה דאין זה מקומה גם נראה דהר המשח' אינו מעכב דבעי' נגד ההיכל אבל הר המשחה אינו מעכב וכן שחיטת' וכן הזאת' בירושלי' פסול' וכן מבוא' להדי' בזבחי' דף קי"ג. ושחיטת הפרה כשירה בזר ככל הקדשים כן פסק הר"מ בפ"א מהלכות פסהמ"ק ה"ב דלאו עבודה היא וע"ש בכ"מ הטעם דפסק הר"מ כן. ודוקא ביום ושחיט' בליל' פסול' ועד שנעשית אפר פוסלת לילה כאשר מבוא' בסמוך. ולריך שתהי' העבוד' היינו השחיטה והזריק' והקבל' לשמה ככל החטאות במקדש רק כאן אינו שייך הולכה ואם עשה אחד מאלו עבודות שלא לשמה או לשמה ושלא לשמ' או להיפך פסולה דחטאת קרי' רחמנא וע' בר"מ פט"ו מהלכ' פסהמ"ק דינים שלא לשמה גבי חטאת ותלמד לכאן. ואחר השחיט' הקבל' והזאה הם עבודות ולריכין כהן ושלא בכהן פסול' ככל הקדשים והכהן העובד בין שהי' כה"ג ובין כה"ד לובש ד' בגדים וד"ז מבוא' במשנ' פ"ז דפר' דבבגדי לבן הית' נעשית ומבוא' בתוספת' דילפינן חוקה חוקה מיוה"כ מה להלן בבגדי לבן אף כאן בבגדי לבן ולשון הר"מ כאן והטוש' אותה לובש ד' כלים של כה"ד וכבר תמה המג"ל מה ענין בגדי כה"ד לבגדי לבן של יוה"כ דבגדי כה"ד הי' האבנט כלאים ובגדי כה"ג ביוה"כ הי' האבנט של בוץ ע' בר"מ פ"ח מהלכ' כה"מ וכיון דילפינן כאן מיוה"כ לריכי' דוקא בגדי לבן ולא בגדי כה"ד וכן לשון המשנה בגדי לבן והם בגדי יוה"כ דנקראים בגדי לבן ודברי הר"מ תמוהים מאוד. הי' מחוסר בגדים או שעשא' בבגדי זהב או בבגדי חול פסולה ופשוט דיתר בגדים ג"כ פסול הכלל דגזה"כ כאן דטעון ארבעה כלים וה"ל ככל העבודו' מחוסר או יתר פסולה וז"פ. ולריך קידוש ידים ורגלים בעבודות הללו אך כאן לכתחילה מקדש בפנים ובכ"ש ובדיעבד אפי' אם קידש בחוץ ובמקידה של חרס ג"כ כשר כיון שמעשי' בחוץ ואם לא קידש ידיו ורגליו כלל פסולה. ולשון הר"מ כאן שרפה שלא בקידוש ידים ורגלים

הבית ושם יורדין והולכין ברגליהם מפני שכל הר הבית והעזרות אשר תחתיהן חלול מפני חשש קבר התהום ומהלכין עד פתח העזרה ונוטלין מן האפר ונותנין בכוסות ומזין על הכהן השורף ומטבילין היו התינוקות מפני חשש שמא נטמאו בטומאה אחרת וכל הדברים האלו מן המעלות יתירות שבפרה ובהר המשחה הית' נשרפת ודין כיצד שורפין אותה ובאיזה מקומות מניחין אפרה וכיצד מקדשין את המים באפר הפרה. וכיצד מטהרין טמא מת במי נדה ויתר פרטיה מבוארים במס' המחוברת על זה והיא מסכת פרה (הלכות פרה אדומה פ"א) ונוהגת בארץ ישראל בזמן הבית והיא מן המצות שאמרנו בראש הספר שהן מוטלות על הציבור כולן. ואמרו רז"ל שתשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשניה. הראשונה עשה משה רבינו ע"ה. שניה עשה עזרא. ושבע מעזרא עד חרבן הבית. ועשירית יעשה המלך המשיח שיגאלנו ב"ב אמן. ומפני שענין זה של פרה אדומה הוא דבר גדול באומתינו שהיתה מטהרת מידי טומאה חמורה וזולתה אי אפשר לטמא מת לעשות פסח שהיא מצוה גדולה מאוד. נהגו כל ישראל לקרות פרשה זו בכל שנה ושנה בשבת קודם לפרשת החודש ולעולם אין מפסיקין בין פרשת פרה לפרשת החודש. והשבת הקבוע לפרשת החודש לעולם היא שבת קודם ניסן:

שנצטוינו

ורגלים פס לה ל"ד השריפה דה"ה הקבלה דהם ג"כ עבודות ושרפה דנקט לרבותא דאינה עבודה כ"כ כמו קבלה והזי' חוץ מה דמבואר חילוק בין שריפ' לשאר עבודות יתבאר בעזה"י. וכן במשנה מבואר נעשית שלא רחוץ וכו' ולא תני שריפה וכו' וז"פ. והשחיטה והזאה ושריפה צריך שיהי' נגד ההיכל ושלא נגד ההיכל פסול' בד"א שהזה או שרף או שחט כנגד הצפון או כנגד הדרום או שהי' אחוריו למקדש אבל אם עמד בין מזרח למערב ופניו כנגד ההיכל דהיינו למערב אע"פ שלא כיון כנגד ההיכל בדקדוק כשר. ועי' בראב"ד שכ' דבהזא' צריך שיכוון לראות פתחו של היכל כן מבוא' במשנ' ועי' בכ"מ שכ' דזה למצוה מן המובחר אבל כל שפניו אל ההיכל אף שלא כנגד הפתח כשר וזהו מבואר בזבחים. ואינו מבואר בקבלת הדם אם קיבל ואחוריו למקדש ואפשר דהוא בכלל הזי'. והנה העבוד' בפרה דטעונה כהונה נראה דכל הפסולים לעבודה הנחשבים בר"מ פ"י מהלכות ב"מ הלכה ט"ו ע"ש פסלים בפרה ג"כ חוץ מטב"י ומח"כ ואונן דפוסלים בעבודות וכאן כשרי' דגזה"כ הוא כמבוא' כאן בר"מ פ"ב ופ"ד. וג"כ נחשב בהלכות ב"מ בין הפסולים עבד בשמאל וכאן כשר כאשר יבואר בסמוך בס"ד. אבל שאר הפסולים ג"כ פסול דאלו היו כשרים הי' מפורש כאן כמו טב"י ומח"כ ואונן ושמאל דמפורש כאן ופשוט. ועי' בתוס' זבחים דף י"ד וביבמות ומובא בכ"מ כאן הא דמח"כ ואונן כשירים בפרה דהוא ק"ו מטב"י ע"ש אבל לשא' דברים דינה כדין חטאת דחטאת קרי' רחמנא ע"ש דהקשו על פירש"י. א"כ בוודאי כל הפסולי' לעבוד' שלא נתפרש כאן להכשר פוסלים הפרה כנ"ב. ולאחר שחיט' מקבל הדם בידו ולא בכלי ואם קבלו בכלי דעת הר"מ שפסול שנא' ולקח וכו' והראב"ד השיג עליו כהי דמלו' ביד מ"מ אינו לעיכוב וכשר בכלי ג"כ ומקבל הדם בידו השמאלית אף שבכ"מ פוסל עבודה בשמאל כאן כשר ויקבל לכתחיל' בשמאל ומזה שבע פעמי' כנגד בית קה"ק באצבעו הימני' ואם הזה בכלי או בשמאל פסול' הזה דלא כנגד ההיכל היינו שהזה כנגד הדרום או כנגד לפון או שהי' אחוריו למקדש פסול אבל אם הי' פניו למקדש אעפ"י שלא כיון כנגד ההיכל בדקדוק כשר חסר אחת מן המתנות פסול'. הזה אפילו הזא' אח' בלילה פסול' ועי' בר"מ כל הדיני' בפרטות ואני כותב בקצר' (ע' בהשמטו') ואחר הזאה שורפין אותה ומשליך לתוכה ע"א ואיזוב ושני תולעת. שריפ' הפר' ג"כ צריך יום וכהונ' ובגדי' עד שנעשית אפר צריך כהונ' וביום כמ"ש לעיל. וסדר שריפת' ע' בר"מ פ"ד. וטב"י ואונן ומח"כ כשירים ובפרטי הדיני' אין דרכי להאריך. ומבוא' במשנה דשבעת ימים קודם מפרישין כהן השורף את הפרה וכו' והר"מ פ"ב כ' ודבר זה קבלה ממרע"ה וע' במג"ל שתמה הא ביומא פ"א מבואר דהוא פלוגתא דר"י סובר דהוא מעלה בעלמא ואמאי פוסק הר"מ דלא כר"י ע"ש. ונרא' אעפ"י דנקט דמפרישין כהן השורף את הפרה ל"ד דה"ה המקבל המזה כל כהן שעובד בפרה צריך פרישה דבש"ס דיומא נפקא מן קרא כאשר וכו' לעשות אלו מעשה פרה א"כ כל עשיית הפרה צריך פרישה רק נקט המעשה היותר גדול ומסתמא הי' הכל בכהן אחד אבל ודאי אם הי' הרבה כהנים כ"א טעון פרישה כנ"פ. ואחר שנשרפה ונעשית אפר מאסף האפר ואסיפת האפר כשר בלילה וא"צ כהונה וכשר בזר ובכנסים חוץ מחש"ו ויליף הכל מקראי ביומא דף מ"ג ונראה אם אסף חש"ו נפסל האפר ע' ביומא. ומלאכה פוסלת בכל העבודות משחיטה עד שתעשה אפר שאם השוחט או המקבל או המזה או השורף עושה מלאכה בשעת העבודה פסולה דגזה"כ הוא דמלאכה פוסלת בה והוא משום היסח הדעת ודוקא במתכוין למלאכה כגון ששחט הפרה או מקבל וכו' וחתך במתכוין דלעת עמה פסולה משום מלאכה אבל אם לא נתכוין למלאכה אחרת ונעשית שלא בכוונה כגון ששחט הפרה ונחתך דלעת עמה כשירה שהרי לא נתכוין למלאכה ואין כאן הסה"ד כן מבוא' בש"ס דחולין ובר"מ כאן. ואין שוחטין שתי פרות אדומות כאחד כן מבוא' בר"מ והטעם שנא' ושחט אותה ולא אותה וחברתה וע' בחולין מבוא' שם דמלאכה פוסלת מפסוק אחר והתוס' הקשו שם אותה ולא אותה וחברתה ל"ל ת"ל משום מלאכ' ותירצו כיון דשוחט שניהם לשם פרה לא נפסלה משום מלאכה רק משום אותה ולא אותה וחברתה. והר"מ כאן בתחילת פ"ד כתב אין שוחטין שתי פרות כא' שנא' אותה ובהלכה י"ז כ' ומנין שהמלאכה פוסלת בה שנא' ושחט אותה מפי השמועה למדו וכו' מבוא' דתרוויי' נפקא מפסוק אחד ושחט וכו' ול"ע שם בחולין וביומא ע"ש. וע' בחולין דף ל"ב לפי גירסתינו מבוא' שם הדינים כ"ה אם שחט פרה וחתך דלעת עמה ד"ה פסולה מחמת מלאכה ואם נחתך דלעת שלא במתכוין כשירה דלא נתכוין למלאכה ואם שחט פרה ושחט בהמה אחרת עמה ג"כ פסולה לד"ה מחמת מלאכה נשחטה בהמ' אחרת עמה בלא כוונ' לרבנן פרה כשיר' כיון דלא בכוונ' ל"ש מלאכ' ומחמת אותה ולא חברתה אינה נפסלת כיון דהבהמ' פסולה דהם סוברי' דשחיט' בעי כוונ' ולר"נ דשחיט' א"ל כוונ' וכן הלכ' הפרה פסול' מחמת ולא אותה וחברתה כיון דהבהמ' כשיר' אע"פ דלא שייך מלאכ'. ובשתי פרות אם שחט כאחת דעת התוס' שם דל"ש מלאכ' כיון דשתיהם לשם פרה מ"מ נפסלה משום אותה ולא חברתה דאי נימא כשירות שניהם כשירות וה"ל אותה וחברתה ע"כ שניה' פסולות. ואם שחט פ"א ונשחט' פ"א עמה אינו מבוא' אך זה פשוט דמשום מלאכה לא שייך ומשום אות' ולא חברת' ג"כ ל"ש דהפרה דנשחט' [עמה] (בעלמ') בודאי פסול' לר"ה גם לר"כ דשחיטת קדשים צריך כוונה לד"ה ע"ש בחולין ובר"מ פ"א מה' פסהמ"ק א"כ ל"ש אות' וכו' ע"כ הפר' ששחט' כשיר'. ופשוט דד"ז דבעינן כונ' בפרה שוה לכל הקדשים דחטאת קרי' רחמנא חוץ ממה שנתפרש כאן כמ"ש ודעת הר"מ כאן דבהמ' אחרת שוה לדלע' אם שחט בכוונה פסולה כמו חתך דלעת אבל אם נשחטה בהמה אחרת שלא בכוונה אע"פ דכשירה לאכיל' דאין שחיטה צריכה כוונה מ"מ לא נפסלה משום אותה ולא אותה ואת וכו' ועיין בכ"מ שתמה ע"ז דבגמ' מבואר דלר"כ דפסקי' כוותי' פסולה בנשחט' אחרת. וע' מ"ש דגירסא אחרת הי' לו להר"מ דבהמת חולין לא שייך אותה ולא חברתה ע"ש. והנה ד"ז מודה הר"מ דאם שחט שתי פ"א פסולות אפי' אי סובר כסברת התוס' דבזה ל"ש מלאכה מ"מ נפסלה משום אותה ולא וכו' כמו שמבואר בר"מ כאן בתחילת הפרק אין שוחטין. אך צ"ע אמאי לא כ' דאם שחט פסולות וכ' לשון לכתחילה ואפשר לא ס"ל כסברת התוספות ופוסק משום מלאכה וסמך על מה שכ' כאן אפי' בחתך דלעת פסולה ומכש"כ שתי פרות וצ"ע ובסוגי' זו דשו רבים ואכ"מ להאריך. לעיל כתבתי לשיטות לפי גירסתנו מ"מ אם שחט פרה ונשחטה פרה אחרת או אף קדשים אחרים כיון דשחיטת קדשים פסול בלא כוונה א"כ הפרה כשיר' כמו לרבנן בבהמת חולין הדרגא בי בשלמא בבהמת חולין לרבנן דפסול' בלא כוונה ולא הוי שחיטה דאינו מטהר מידי נבלה והו"ל כנוחר ומעקר א"כ לא שייך נשחט וכו' כיון דבהמת חולין לא נשחטה כלל אבל לר"נ דבלא כוונה כשירה השחיטה רק בקדשים פסולה והו"ל ככל קדשים שנפסלו דאינו נביל' רק פסהמ"ק כמבואר כ"פ בש"ס וע' בפסחים דף ע"ג א"כ ה"ל כמו שנשחט' ופסול' מחמת ושחט אותה ולא אותה וחברת' ולהר"מ בודאי כשיר' כי לא ס"ל דיפסול משום אותה ואת חברתה בבהמת חולין אף דהחולין כשר א"כ ה"נ. אך אפשר כיון דהוא קדשים ובפרט פרה אחרת אף שנשחטה והיא פסולה מ"מ אינה נבילה ומיפסל משום אותה וכו' וצ"ע בזה לשיטת הר"מ ובאתי רק לעורר ישמע חכם וכו'. ופשוט הא דפוסלת מלאכ' בשחיט' היינו ברוב הקנה או במיעוט הוושט דהו"ל מעשה שחיטה אבל במיעוט קמא דקנה אינה שחיטה כלל ואינה נפסלת במלאכה וז"פ. ואחר שנשרפה ונעשית אפר אינו פוסל מלאכה אפי' אם אוסף האפר עושה מלאכה כשר ככל הדברים שכתבנו לילה וזרות שאינו פוסל. ויש עוד דין מה"ת גבי פרה כל העוסקים בפרה מתחילה ועד סוף הן בשחיט' והן בהזאות והן בשריפתה ואח"ז האוסף את האפר והמסייע בשריפתה ע' בר"מ איזה הוי מסייע ומשליך המינים לתוך שריפתה הכלל כל המתעסקים בפרה מתחילה ועד סוף נטמאו וטעונין טבילה והע"ש ככל הטמאים שנטמאו באב הטומאה וג"כ מטמאים בגדים וטומאת בגדים ל"ד בגדים שלבוש בהם אלא כ"ז שלא פירש ממטמאי' כגון כאן שבשעת התעסקות נוגע בבגדי' אחרי' או בכלים נעשים הבגדי' והכלים כולם ראשונים לטומא'. פירש ממטמא הוא עצמו ראשון ואינו מטמא בגדים וכלים כדין ראשון ואפי' בשעת חיבור אינו מטמא אדם ולא כ"ח וזה מבואר בר"מ כאן וכ"פ ומובא ד"ז בחיבורי כ"פ א"ל להאריך כאן ולכפול. ודוק' המתעסק בה טמא לטמא בגדים אבל הנוגע בפרה בין אדם ובין כלים הנוגעים אינם טמאים כלל. והנה כאן גבי פרה כ' שאין הפרה עצמה מטמאת הנוגע בה בין אדם ובין כלים ואינו מביא טומאה לאוכלי' הנוגעים אך בסוף פרק כת' דפרים הנשרפי' ושעירי' הנשרפים דג"כ אינם מטמאים אדם ובגדים רק המתעסק ולא הנוגע כ' הנוגע בפרים וכו' בין אדם בין כלים בין אוכלים ומשקים הכל טהור וכו' שאין אלו מטמאים רק למתעסק בהם וכו' א"כ כר' דגבי נוגע נמי הדין כן דאין הנוגע טמא אפי' אוכלים ומשקים הנוגעים טהורים. ומבואר בר"מ פ"ו מהלכ' אה"ט דכל המטמאין בגדי' בשעת חיבורן אם בשעת חיבורו נגע באוכלי' נעשים ראשונים מה"ת כיון דמטמא בגדים וע"כ הבגדים נעשים ראשונים דאין בגד נעשה שני מה"ת כידוע א"כ גם האוכלי' נעשים ראשוני' ומובא כ"פ בח"ז א"ל לכפול. ואח"ז בהלכ' ט"ו כ' השורף פ"א ושעירים הנשרפי' וכו' אע"פ שבשעת מעשיהם מטמאים בגדי' כמו שביארנו אם נגעו באוכלי' אפי' בשעת מעשיה' הרי הם שני לטומאה עכ"ל נר' דמחלק בין כל המטמאים בשעת חיבורם נעשה האוכל ראשון ובפרה ובשעירים הנשרפים אע"פ שמטמאים בגדים להיות ראשונים מ"מ אוכלים אינם מטמאים רק להיות שני והכ"מ תמה ע"ז היאך אפשר שיטמא בגדים ולא יטמא אוכל להיות ראשון לכן כ' דאינו קאי על המתעסק רק אוכלים שנגעו בפרה עצמה נעשו שני ע"פ הגמ' דזבחים והקשה מ"מ מנין להר"מ דנעשים שני ע"ש שהניח בצ"ע. והמג"ל תמה היאך אפשר לומר דאפרה עצמה קאי הא פסק כאן פ"ה דפרה דאפי' אוכלים טהורי' ואין חילוק בין פרה לפרים וכו' וע' בתיו"ט ובבה"ז ובתשובות ח"ל סי' ק"ז שהאריכו בזה ובאתי רק לעורר ומ"מ אני לך והוא אריכו' גדול אכ"מ והתיו"ט הוא בפ"ה דזבים ובבה"ז דף ע"ג ע"ש. והא דמתעסק טמא לטמא בגדים היינו בזמן שהיא כמלותה אבל אם נפסלה המתעסק בה אחר שנפסלה אינו טמא. אירע פסול באיז' עבוד' המתעסק בה קודם שנפסל' טמא והמתעסק בה לאחר שנפסלה טהור בד"א בעבודה חוץ משחיט' אבל אם נפסלה בשחיט' אפי' המתעסק בה קודם

שנפסלה

מצוה שצ"ח להתנהג בטו"מ כמו שצותה התורה

(א) שנצטוינו להתנהג בענין טומאת מת כמו שצותה אותנו התורה עליו שנא' זאת התורה אדם כי ימות באוהל כל הבא אל האוהל וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים. משרשי ענין טומאת הגוף המת כתבתי בסדר אמור אל הכהנים במצוה רס"ג מה שיכולתי וכמו כן קצת הדינים כמנהגי קחנו משם. ובמס' אהלות יתבארו כל דיני טומאת מת (ה' טומאת מת פ"א) ובסדר ויהי ביום השמיני מצות טומאת שמנה שרצים תראה כתוב ג"כ כי הרמב"ן ז"ל יחלוק על הרמב"ם ז"ל שלא לחשוב כל דיני הטומאות בחשבון המצות ונמוקו עמו :

מצוה שצ"ט שנצטוינו בדיני מי הנדה

(א) שנצטוינו בדיני מי הנדה כלומר בדיני הזייה דהיינו מים חיים מעורבים באפר הפרה שמזין בהם על הטמאים ולשון נדה כלומר הזייה מלשון זריקה כמו וידו אבן בי ונצטוינו בדינים הידועים בכתוב שמטהרין הטמא כמו שנא' והזה הטהור על הטמא וגו' ומטמאין הטהור טומאה חמורה כמו שכתוב ומזה מי הנדה וגו' ומה נא' במצוה זו וחקת הפרה פליאה נשגבה לא אוכל לה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שהמים שנותנין על האפר אין ממלאין אותם אלא בכלי מן המעינות הנובעין ומן הנהרות המושכים. ונתינת האפר על המים הוא הנקרא לרז"ל קידוש מי חטאת והמים שהוא נותן עליהם האפר הם נקראים בכתוב מי נדה והכל כשירים למלאות ולקדש חוץ מחרש שוטה וקטן

שנפסלה טהור כיון דאפי' השחיט' לא הי' בהכשר. כן מבואר בר"מ כאן ובש"ס דחולין דף כ"ט ע"ב ועי' ברש"י שם שפירש אירע פסול בשחיטה היינו שנתנבלה ועי' בתוס' שכתבו בשם ר"ת אפי' פסול אחר הייט מלאכה מ"מ כיון שלא נגמר' השחיט' בהכשר אינ' מטמאה אפי' המתעסקים בה קודם. ואם לא אירע פסול בשחיטה ואחד שחט תחילת שחיטה ואחד שחט בסוף או אחד ששחט בשני סכינין עיין בש"ס שם פלוגתא דר"י ורשב"ל מר סובר דישנה לשחיט' מתחיל' ועד סוף וגם הראשון טמא וחד סובר דאינה לשחיט' אלא בסוף והראשון קודם גמ"ש טהור. והר"מ פ"א מהלכות פסהמ"ק הלכה י"ח פוסק כר"י דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ועי' תוס' שם פסקו כרשב"ל דאינה לשחיט' אלא בסוף והר"מ כאן השמיט ד"ז בשנים ששחטו או בשני כלים והיש"ש בחולין עמד בזה עיין בפרמ"ג בפתיחתו לאו"ח ויש בזה אריכו' ובאתי רק לעורר ולהזכיר. עיין במנ"ל פ"ו מהל' מו"מ שמביא שם בדעת הרא"ש דכלי הנוגע בא"ה שמטמא אדם לטמא בגדים דהכלי אינו מטמא בחיבורין כלי אחר ואין דינה כאדם אך אוכלים מטמא להיות ראשון מה"ת בחיבורין ע"ש היטב. ואני מסופק כאן אם מתעסק בכלי כגון ששוחט בסכין אם שייך מתעסק בכלי ג"כ א"כ הכלי מהעסק ונטמא הכלי ומטמא אוכלים להיות ראשון בחיבורים. או בכלי לא שייך מהעסק רק נטמא הכלי מחמת האדם בחיבורין א"כ שוב אינו מטמא אוכלים דכלים בחיבורי אדם אינו מטמא אוכלים להיות ראשון וכן מסתבר דמהעסק לא שייך רק באדם ולא בכלים והכלי אינו נטמא מחמת התעסקות וגם לא מחמת נגיעה דפרה אינה מטמא בנגיעה ונטמאת הכל רק מחמת חיבור באדם כנ"ב וכ"ז אני כותב לפי דעת הכ"מ דלדעת הר"מ אפי' אדם באוכלים לא נעש' ראשון כמ"ש לעיל ובאתי רק לעורר. מ"ש הרהמ"ח כאן אבל המלות וכו' טהור וכן המתעסק בה משנעשית אפר הוא תמוה דהכונס האפר ג"כ טמא כמ"ש בתור' והוא טעות המעתיק ול"ל המתעסק אחר שכנס האפר ומתעסק בחילוק האפר או בהלנעתו טהור כמו שמבוא' בר"מ כאן פ"ה הלכה ד' ועי' בכ"מ ושאר הדינים שמבי' הרהמ"ח מעלות שעשו חז"ל אין להאריך:

מצוה שצ"ח (א) שנצטווינו להתנהג בענין טומאת מת כמו שצותה אותנו התור' שנא' זאת התורה אדם וכו' הרהמ"ח לא כ' במצוה זו כלל וסמך עצמו על מה שכ' במצוה רס"ג בפ' אמור ובעזה"י הארכתי שם ע' שם והמלא נחת :

מצוה שצ"ט שנצטווינו בדיני מי הנדה

(א) **שנצטווינו** בדיני מי נדה כלומר כו' דינים אלו מבוארים בהלכות פרה בהר"מ מפ"ו עד סוף ואכתוב לך בקיצור כדרכי בס"ד. המים שממלאים ליתן בהם האפר חטאת להזות צריך להיות מים חיים מן מעיינות הנובעים או מן הנהרות המושכין היינו מעיינות הזוחלין ובר"מ כאן מבואר בתחלת הפרק דנהרות כשירין לקידוש ובהלכה י' כ' דכל הנהרות פסולים ועי' בהראב"ד ובכ"מ שכ' דהר"מ חושש לכל הנהרות מפני שיש בהם תערובת מים פסולים ע' פ"ח דפרה אבל בידוע שאין שם מי תערובת נהרות כשירים ודין רבו הנוטפין על הזוחלין ע' בר"מ בה' [מקואות] ויש הרבה שיטות ואכ"מ להאריך. והים הגדול אינו כמעין ופסול לקידוש ושאר הימים פוסק הר"מ כאן דכשירים לקידוש והזוחלים מן הימי' פסולים. ועי' בכ"מ מה שתמה עליו ועי' בכ"מ פ"ט בהלכות מקואות שיישב ותירץ דבריו דהר"מ ס"ל דים הגדול פסול בכ"ע לקידוש וכל הימים כשירים באשבורן ובזוחלין פסולים ע"ש ויש הרבה מימות פסולים כגון מלוחים ופושרים והמעורב טיט דה"ל חציצה בין הכלי למים ע' הכל בר"מ ואם באתי לכתוב כ"ד הי' צריך חיבור מיוחד לכל מצוה. וצריך למלאות מן המעין דוקא בכלי ושלא בכלי נפסלו וכל הכלים כשירים אפילו כלי אבנים כו' שאינם כלים לענין טומאה מ"מ כשרים למילוי וכלי שניקב כמ"מ כשירה ובכונס משקה פסולה ועי' בר"מ דחושב מה שאינו נקרא כלי ופסול ואיזה נקרא כלי וכשר והמילוי כשר בלילה והכל כשירים למלאות חוץ מחשו"ק ועי' בכ"מ דנלמד מקידוש. והמלאכה פוסלת במילוי המים אם בשעת מילוי או אחר כך שעוסק במים שמוליך ממקום למקום או שמערה מכלי אל כלי ועוסק במלאכה המים פסולים ול"ד מלאכה אפילו אם הורה הוראה בעת שהמים על כתפו כו' אך במלאכה אפי' לא עמד פסולים ובאינו מלאכה צריך דוקא עמד עי' דינים אלו באריכות בר"מ פ"ז ופ"ח ודברים הללו הם דברי קבלה ודעת הראב"ד בהשגות דכל המלאכות דפוסלים הוא מטעם היסח הדעת דאין אדם יכול לכוין דעתו בשני דברים ומסיח דעת. ודעת הר"מ דמלאכ' מצד עצמו פוסל דכן הוא גזה"כ. ומבואר בר"מ פ"י הלכ' ב' ממלא אדם מים ומניחו אללו בלא קידוש עד זמן שירצה כו' כ' הראב"ד ובלבד שיהיו שמורים ולא יהי' בהם הסה"ד והכ"מ כת' והדבר תימא האיך אפשר שיהיה כמה ימים ולא יהי' בהם הסה"ד ולדעת רבינו ניחא דהסה"ד דפוסל דוקא כשהוא מתעסק בה קצת כגון ששקלו במשקל כו' עכ"פ ד"ז ברור דאף קודם שנתקדש המים בעצמם ג"כ פוסל הסה"ד ומיר שכן מבואר במשנה ובר"מ גבי מי חטאת לאחריו כו' דכתיב למשמרת אף שעדיין לא נתקדש וזה הוי עסק קצת כמו ששקל במשקל והמלאכ' שפוסל הייט

מי שהמים אללו ואם מסרם לשומר אין המלאכ' של בעה"ב פוסלת רק אם השומר עשה מלאכ' נפסלו המים עיין באריכות פרטי הדינים. ומותר ליטול שכר על מילוי המי' והולכתן ואין מלאכה פוסלת במים רק קודם שנתקדשו דהיינו שנתן בהם האפר ואח"כ שוב אין מלאכה פוסלת והמים אחר שניתן האפר נקרא מי נדה ומי חטאת ומי מקודשין. ובפ"י הלכה ד' כ' הר"מ המוליך מים לקדשן ואח"ל מים מקודשין לא יפסול כו' שנא' למשמרת כו' וכו' עליו הראב"ד תמה אני על זה והלא מלאכה אינה פוסלת אלא משום הסה"ד וכבר אמרו מלאכ' אינה פוסלת עד שיטילו את האפר הא משיטילו אינה פוסלת וא"כ הסה"ד למה יפסול במים שנתקדשו ועי' בכ"מ שכתב דהר"מ לשיטתו דאין מלאכה פוסל משום הסה"ד רק גזה"כ והסה"ד פוסל גם אחר שנתקדשו ע"כ. א"כ בהסה"ד לאחר שנתקדשו הוא פלוגתא דהר"מ סובר דפוסל ולהראב"ד אינו פוסל. וקשה לי לדעת הראב"ד דמים המקודשים אינו פוסל בהם הסה"ד הא מבואר בהדיא בגיטין דף נ"ג גבי העושה מלאכ' במי חטאת והיינו מים המקודשים כי זה נקרא מי חטאת ונסקינן אידי ואידי בכנגדן ורבא דמכשיר בלא אסח דעתי' דלא הוי מלאכה וברייתא הפוסלת מיירי דאסח דעתיה ופסול חזינן דמי חטאת נפסל בהסה"ד וזה כונת הכ"מ שכ' על הראב"ד דבדין הסמוך מבואר כדברי הר"מ דהסה"ד פוסל במים מקודשי' היינו ד"ז דגיטין מ"מ קשה על הראב"ד מש"ס הנ"ל וצ"ל לדעתו דהסה"ד בלבד לא פסל רק בעשה מלאכה במי חטאת כגון ששקל כנגדו אע"ג דשקל כנגדו בלבד אינו פוסל מ"מ בהדי הסה"ד פוסל והסה"ד בלחוד אינו פוסל אבל דעת הר"מ ברור מפשיטות הש"ס. והעושה מלאכה בגוף המים פסולה לד"ה אפי' לא הסיח דעתו כמבואר בגיטין שם ובר"מ כאן. ועי' בראב"ד פ"ז בד"ה שמילוי כו' ועי' בפסחים דף י"ח דפרה שנתחה מי חטאת דלטומאה חמורה לכ"ע בטלו במעי' דאיכן מ"ח עוד דנפסלו משום הסה"ד וע"ש בתוס' ד"ה בטלו כו' שכתבו בעודה בפי' לא בטלו רק במעי' כיון דהוא מים מקודשין נפסל משום הסה"ד כולם ס"ל כר"מ דמי חטאת היינו מים מקודשים נפסלו ג"כ בהסה"ד ועי' בחולין דף ע' ברש"י ובתוס' בד"ה. ועי' בגיטין דף פ"ו בתוס' בד"ה כל בעה"ב שכתבו שם נראה דאפי' לאחר הקידוש נפסלים בהסה"ד וע"ש נראה מדבריהם דלא ברירא להו ד"ז והתוס' בפסחים שם כתבו דבפי' לא בטלו אע"פ דמבואר במס' פרה כל העיפות פוסלים מ"ח היינו קודם שנתקדשו דנפסל משום חיותן וכו' או משום מלאכו אבל לאחר שנתקדשו אין מלאכה פוסלת כו'. ואיני מבין הא מבואר בגיטין שהבאנו לעיל דעושה מלאכה במי חטאת בגופו נפסלו אף בלא הסה"ד כמ"ש והאי דאין המלאכה פוסלת במים המקודשים היינו שהאיש העוסק במים עושה מלאכה אחרת ג"כ לא נפסלו כמו שהבאנו לעיל אבל מלאכה בגוף המים פוסלי' כמ"ש הראב"ד בפ"ז ע"ש. ואפשר יש לתוס' שיטה אחרת ומ"ח שנזכר בגיטין ג"כ באינם מקודשים כמו במשנה המבואר מ"ח ולדעתם מיירי באינם מקודשי'. והנה יש אריכות גדול בכל פרט ואכתוב בקיצור ובעזה"י אשנה פ"ז. לעיל הבאתי דמותר לערות מי המילוי מכלי אל כלי ומבואר בר"מ פ"ז ובר"מ פ"י מבואר להדיא דמערה מכלי אל כלי כו' אבל רש"י בחולין שם כתב בשם י"א דפסולים דהקידוש צריך להיות בכ"ר שנתמלאו מים חיים כו' חיותן בכלי ורש"י קגסי' וגם התוס' שם הסכימו לזה ע"ש וגם בפ' המגרש כתבו התוס' כן בפשיטות וגם בפסחי' א"כ רש"י ותוס' ס"ל דמערה מכלי אל כלי נפסלו המים. ועי' בר"ש פ"ט דפרה מביא דעת רש"י והשיג עליו דמותר לערות מכא"כ ע"ש ומ"מ אני לך. ואח"כ שמילא את המים מקדש אותם והקידוש הוא שיתן אפר פרה על פני המים וצריך ליתן שיעור שיהי' נראה וניכר עפ"י המים ומערב הכל. וצריך שיהיה המים בכלי ואח"כ נותן את האפר עליו ואם נתן תחלה האפר ואח"כ נתן המים פסול וזה מבואר בסוטה דף ט"ז ובתמור' דף י"ב כרבנן ולא כר"ש ומבואר כאן בר"מ פ"ט ועי' ביומא דף מ"ג בתוס' ד"ה הכל שהשיגו על רש"י דפירש שם שנותן האפר תחיל' וע"ש בהגהות על הגליון וצריך לערב האפר ע"ש. והקידוש צריך להיות ג"כ בכלי ושלא בכלי פסול כמו המילוי וכשר בלילה והכל כשרים לקדש חוץ מחש"ו והמקדש צריך שיתכוין ויתן האפר בידו על המים ואם נפל בעצמו פסול ע' הרב' דינים בר"מ כאן. ואסור ליטול שכר על הקידוש משום ראה כו' מה אני בחנם כו' ואם נטל שכר על הקידוש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה ופסול ואינו כלום. ועי' בקדושין סוף פ"ב הא דפסול הוא רק אסמכתא ע' בתוס' שם. ועי' בש"ע חוה"מ סי' ט' ול"ד דהוא רק מדרבנן גבי נוטל שכר להעיד ולדון כו' ילפינן מדרשה מה אני בחנם וכו' ע"ש ובבכורות. וצ"ע אם עבר והזה במים הללו האיך אפשר לחייבו קרבן על טומאת מקדש וקדשיו כיון דמה"ת כשר וצ"ע דהר"מ לא כתב זה דאינו חייב בדיעבד כמ"ש בהלכ' ע"מ דאין בנו כח כו' אפי' שהם מה"ת כיון דאינו מפורש בתורה מכש"כ כאן והאיך סתם הר"מ דמימיו מי מערה וכו'. וכן מ"ח שנפסלו פרחה הטומאה ממ"ח עצמם מה"ת עי' בר"מ פ' ט"ו והכא אפשר כיון שהוא כשר מה"ת א"כ לא פרחה הטומא' ומטמא מה"ת בין במגע כו' כדינים המבוארים במס' פרה ובר"מ פרק ט"ו כאן והאיך סתם

הר"מ

וקטן והמתעסק במלאכה אחרת בשעת מילוי המים ובהולכתן פסלן ואחר שנתן בהן האפר אין המלאכה פוסלת בהן כן קבלני הדבר. ושכר נ"כ פוסל בקידוש ובהזיי' כיצד הנוטל שכר לקדש או להזות מימי' כמי מערה ואפרו כאפר מקלה אבל הנוטל שכר על המילוי אינו פוסל ויתר רובי פרטיה מבוארים במס' פרה (ה' פרה אדומה פ"א). ונוהגת בזה"ב בזו"נ שכולם צריכין הזאה אם נטמאו במת קודם שיכנסו למקדש או יאכלו הקדשים. ומי שעבר על זה ולא קבל הזאה אם צריך לה בטל עשה זה וכבר כתבתי במצוה הקודמת כי הרמב"ן ז"ל לא ימנה בחשבון המצות כל דיני הטומאו' וראיותיו החזקות בספר המצות שלו במצוה ט"ו:

פרשת פנחס יש בה ז' מ"ע

מצוה ת' שנצטוינו בדיני נחלות

(א) שנצטוינו בדיני נחלות כלו' שמצוה עלינו לעשו' ולדון בענין הנחל' כאשר דנה התורה עליה שנא' איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ואם אין לו בת וגו'. וסוף הפרשה והיתה לבני ישראל לחקת עולם כאשר צוה ה' את משה ואל תחשוב שאמרו בזה שהמצוה היא שנעשה בענין הנחלה כאשר דנה התור' עלי' שירצה לו' שיהי' האדם מצווה מהאל לתת מה שיש לו ליורשו עכ"פ כי האל ב"ה לא רצה להוציא נכסי האדם מרשותו שלא לעשו' מהם כל חפצו בשביל יורשו כל עוד נשמתו בו כמו שיחשבו חכמי האומו'. אבל הודיענו שזכות היורש קשור בנכסי מורישו ובהסתלק כח המוריש מן הנכסים במותו מיד נופל עליהם זכות היורש כענין השתלשלו' היצירו' שרצה היוצר ב"ה זה אחר זה מבלי הפסק ורז"ל יקראו לזכות החזק שיש ליורש בנכסי מורישו בלשון משמוש כלשון אמרם בהרבה מקומו' נחלה ממשמשת והולכת כלומר שזכות היורש כמוריש כאילו הגופים דבוקים זב"ז שכל היוצא מן הא' נופל על הב' ומפני כן אמרו ז"ל שאם צוה ואמר המוריש אל יירשני בני או בני פלוני לא יירש עם אחיו או בתי תירשני במקום שיש בן וכיוצא בדברי' האלה אין בדבריו ממש שאין בידו לעקור דבר האל לאמר (שיירש) [שלא יירש] היורש מורישו ואע"פ שאמרנו שנכסיו בידו לכל חפציו הענין הוא לומר שיכול ליתנם לכל מי שירצ' ולעשו' בהם כל חפצות נפשו ואפי' לאבדם בכל לשון חוץ מזה של ירוש' לפי שזה הדיבור הוא כנגד דיבורו של מקום וגזירתו כי הוא אמר יירש היורש ועל כן אין כח ביד אדם לו' לא יירש והיינו מתניתין דיש נוחלין האומר איש פלוני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה וכן האומר איש פלו' יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתור' רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים ועל מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימים. פירוש אם אמר על בן בין הבנים או על בת בין הבנות שיירשנו אחד מהם לבדו דבריו קיימים ודריש ליה בגמ' מדכתיב והי' ביום הנחילו את בניו שהתור' נתנה רשות לאב להנחיל למי שירצ' מן הראוים לירש ונפסקה שם הלכה בזה כר' יוחנן לגבי פשוטין אבל לא לגבי בכור שאין כח באב לעקור ירושה מן הבכור בענין זה ועוד אמרו שם המחלק נכסיו וריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להם את הבכור דבריו קיימים ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום כ' בין בתחילת דבריו בין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימים ולפי הדומה אע"פ שאין ממש בדברי האומר לשון ירושה ומעשיו אינן כלום כך מפורש במתני' בצוותו כן הוא מבטל מ"ע זה של ירוש' משום דעבר אהרמנא דמלכא וכן אם שמא אחר מותו קיימו ב"ד את דבריו אלה יש עליהם נ"כ עון ביטול מ"ע זה מלבד עונש לאו דלא תטה משפט. ולפי הנראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכל עיקר אזהר' אינה רק על הב"ד שדנו בענין הנחלה וז"ל שכ' הוא מצוה לדון בדין הנחלה וכמו שביאר הענין במצות הפרת נדרי' שלפני'

משרשי

הר"מ כאן דמימיו כו' משמע דהם פסולים גמורים הן לענין לטהר הטמא והן שיטמאו במגע ובמשא כדין מי נדה. ועי' בה' תרומות במל"ל מה שפלפל לענין תרומה טמא' דרבנן ואפשר לומר כיון דמדרבנן נפסל ממילא הוי הסה"ד וממילא יש בה פסול מה"ת וצ"ע. ועי' ביומא בסוגי' דאינו נכנס למקדש עד שיטבול וכו' ועיין בחגיגה גבי אונן ומח"כ דצריכים טביל' לקודש כו' ובתוס' שם וכעת באתי רק לרמוז. לעיל כתבנו דהתו' כתבו בפסחים דמים שנתקדשו אינו פוסל בהם מלאכה וכתבנו דבר"מ אינו מבואר רק באיש העוש' מלאכה אבל לא בעוש' מלאכ' בהמים. שוב ראיתי להתוס' בב"ק דף ל"ח בד"ה הא קמ"ל כו' שכתבו ג"כ מפורש דאין המלאכה פוסלת במים לאחר קידוש והם קורים מי חטאת המים שלא נתקדשו ע"ש. וראיתי בסוף ספר שעה"מ שמביא בשם המאירי מובא בס' ש"מ שכתב דמי חטאת נקרא אחר שניתן האפר ומי מילוי פוסל מלאכ' שעושה המתעסק אבל במים המקודשים אינו פוסל אם עושה מלאכה אחרת אבל מלאכה במים פוסל אח"כ ג"כ במים המקודשים כדברינו וכתב שם שדעת הר"מ כך ע"ש. ובפירוש הר"מ קורא מי חטאת מים המקודשים בפ"ו הלכה א' ע"כ ס"ל דמ"ח לאחר שנתקדש פוסל גם כן מלאכה במים עצמם כמ"ש כאן הדינים מי חטאת ששקלם כו' וכן כתב הראב"ד להדיא בפ"ז דקודם הקידוש פוסלת המלאכה משום הסה"ד ובפ"י כתב דמים המקודשים אין פוסל הסה"ד ושם בד"ז כ' בפירוש חוץ מן העושה מלאכה במים עצמם וכו' מבואר להדיא אף דמלאכה שעושה אינו פוסל במים המקודשים מ"מ במים עצמם פוסל בכ"ע וחולק על התוס' וסובר כשיטת הר"מ. לעיל כתבתי דנוטל שכר פסול מדרבנן מ"מ נפסל מה"ת דהוי הסה"ד צ"ע לשיטת הראב"ד דס"ל הסה"ד אין פוסל לאחר שנותן האפר א"כ אמאי פסול מה"ת ובאתי רק לעורר. ועי' בר"מ פ"ח הלכה ו' ובדברי הכ"מ מבואר שם דוקא אם נתן לו השכר קודם הקידוש אז פסול אבל אם לא נתן לו רק הבטיח ליתן לו אינו נפסל ואפי' אם נתן לו אח"כ אינו נפסל ואפשר גבי נוטל שכר לדון ולהעיד ג"כ הדין כך דמ"ש ויש לפלפל בזה שם בחוה"מ ואכ"מ. ועי' בחוה"מ סי' ל"ד מבואר דאם החזיר השכר עדותו ודינו כשר אפשר כאן נמי כיון דהיא רק קנס חז"ל כמבואר שם או אפשר כיון דנפסל אינו [חוזר] וכשר וצ"ע. ואחר שקידש המים הם מי נדה ומזה ממנו לטמא מת והזאה צריכ' ג"כ להיות מהכלי ושלא מכלי פסול והזאה פסולה בליל'. וצ"מ הזאה אלא אף טבילת הזוב במים פסולה בלילה ואם טבל בלילה הזוב או טבל הזוב ביום והזה בלילה פסול' ועיקר מצותה בהנץ החמה ומשעלה עמוד השחר כשר. והשכר פוסלת בהזא' כמו בקידוש ואם נטל שכר פסולה וכבר כתבתי דזה רק מדרבנן. וצ"ע אם ח"כ זקרבן אם הזה בשכר ע' לעיל. והכל כשרים להזות ולטבול את הזוב חוץ מאשה וטומטום ואנדרוגינוס שהם ספק אשה וילפי' מקראי. ופשוט שטומטום שנקרע ונמצא זכר כשר למפרע וטומטום ואנדרוגינוס משום ספק פסולים בודאי א"ח קרבן עו"י על ביאת מקדש מספק. וקטן שיש בו דעת כשר ואם אין בו דעת אשה מסייעתו שאוחזת לו המים כו' וה"ה חו"ש כשירים אם מסייעים דהם אין בהם דעת. המזה צריך לכוין ולהזות על הטמא לטהרו ואם הזה שלא בכוו' הזאתו פסול' כן מבואר בר"מ והראב"ד השיג דחולין צ"צ כונה. וצ"ע האיך מכשיר הר"מ קטן שיש בו דעת להזות הא כ"מ שצריך כונה קטן בכל ענין פסול וצריך שיהי' גדול עט"ג כמו גבי גט וח' ושחיטה לרבנן וצ"מ אפי' יש בו דעת רק צריך עט"ג והאיך סתם הר"מ בקטן שיש בו דעת כשר דנרא' אפי' אין עט"ג. וצ"ל דז"פ מד"ז ולא הי' צריך הר"מ לפרש רק דעיקר הדין אשמועי' דקטן כשר היינו בעט"ג וקטן שאין בו דעת אשמועי' בגונא דאשה מסייעתו ומ"מ צ"ע דסתם הדבר אבל הדין בודאי אמת

דהוא ככל הדברים דצריך כונ' כמו שהדין בחש"ו לענין עט"ג ה"נ כאן וצ"ע ועיי' בתוי"ט במשנה סוף פרה וצ"ע וכל דיני הזאה עי' בר"מ והוא אריכות גדול. יש עוד דין במי חטאת דהנוגע או הנושא מ"ח לצורך הזאה טהור אך שלא לצורך הזא' אם נוגע במים שאין בהם שיעור הזאה אפי' כ"ש ה"ז טמא טומאת ערב בין אדם בין כלים דמ"ח הם אה"ט ונעשים ראשונים אבל במשא אינו מטמא וגם אינו מטמא בגדים בשעת מגעו ככל א"ה דמטמאים במגע בלבד דאינם מטמאים בגדים בחיבורין כמבואר כ"פ בח"ז. ומ"ח שיש בהם כדי הזאה מטמא במגע ובמשא וגם מטמא בגדים בחיבורן. ועי' כאן בר"מ פרק ט"ו מבואר בדבריו דמטמא בגדים אפי' במגע לחוד ובפ"ו מהלכות שאה"ט כ' בפירוש דאינו מטמא בגדים רק במשא ולא במגע ומ"מ הנוגע מטמא בגדים שא"א שלא יסיט ועי' בכ"מ ובמל"ל דכולם סוברים דאין מטמא בגדים מדין מגע רק סברת הר"מ דא"א שלא יסיט ומטמא בגדים משום נושא. וכ"ז שלא לצורך הזאה אבל לצורך הזאה אינו מטמא כלל ודוקא קודם שנעשה מצותו אבל אחר שנעש' מצותו כגון לאחר הזאה אפילו נטף המים ונגעו או נשאו אינו מטמא כלל וקודם הזאה אם המ"ח נפסלו בענין שאינן ראוים להזאה ג"כ מה"ת פרחה הטומאה מיד ומדרבנן עיין בר"מ כאן פט"ו הרבה דינים ואין להאריך. ומ"ח כ"ז שהזה המזה אם נגעה המ"ח כ"ש באדם הטמא עלתה הזאה ודוקא על איברים שבגלוי אבל איברים שאינם בגלוי כגון הלשון וכדומה לא עלת' לו הזי'. וצריך להזות ביום השלישי היינו ל"פ מג' כגון ביום הראשון או ביום השני לא עלת' הזי' כלל אבל אפי' אם נטמא זה שנה מזין עליו הזאה ראשונ' דשלישי ממעט שני ולא יותר משלישי והזאה שני' שוב ממעט ששי כגון שהזה בששי או דהזאה ראשונה הית' לאחר שלישי אך הזאה שני' היתה פחות כמשלישי לשביעי דהיינו ה' ימים עם ימי הזאה בודאי לא עלת' לו דצריך הזי' שני' להיות מרוחק ה' ימים אך אם היתה הזאה מרוחק יותר כגון שהי' ו' ימים או יותר מהזי' ראשונ' דעת הר"מ כאן הוא דעלת' לו דעיקר קפידא שלא יקרב אבל לרחק שפיר דמי אבל הראב"ד והר"ש השיגו עליו וסוברי' דאם הרחיק הזי' שני' יותר מה' ימים ג"כ לא עלת' לו כמו בקירוב הכלל דלא פחות וגם לא יותר מה' ימים צריכה להיות הזי' שני' והדברים ארוכים עי' בר"מ כאן פי"א ובראב"ד. וגם דעת ר"ת דט"מ צריך שתי טבילות אחת קודם הג' כדי לקבל הזי' דאין הזי' בלא טבילה וגם בהזי' יום ג' צריך טבילה מקודם ואין כן דעת הר"מ והר"ש ועי' בתוס' מגילה דף כ' ובחגיגה והדברים ארוכים ובאתי רק לרמוז. ועי' בכ"מ. וכל הטמאים כגון זבים וכדומה מקבלים הזי' וטהורים וטומאת מת אעפ"י שהם טמאים בטומאה אחרת וכן הערל מקבל הזי' וכן הערל כשר להזות שאין הערל כטמא וטמא פסול להזות אך טב"י כשר בכל מעש' פרה.

ונוהג בזו"נ ה"ה בחש"ו דמזין עליהם ולהאריך בפרטי הדינים צריך חיבור מיוחד ובעזה"י אשנה פ"ז. (חסלת סדר חוקת ובעה"י נתחיל סדר פנחס):

מצוה ת (א) שנצטוינו בדיני נחלות כלומר כו' דינים הללו מבוארים בר"מ בהל' נחלות ובחוה"מ הלכות נחלות באר היטב ומה שמבואר בש"ע אין דרכי להאריך ומ"מ אכתוב קצת בקיצור בס"ד. איש כי ימות מוריש כל אשר לו לבניו הזכרים לא לנקבות ואם אין לו זכרים רק בני זכרי' אפי' נקבות כיון דבאי' מכח זכרים יורשים הם ואין לבנותיו כלום ואם אין לו בנים כלל יורשים הבנות וכל הדורות שלהם קודמים לאחי המת. לא הניח בנים ולא בנות אם האב בחיים יורש האב ואם אין האב בחיים יורשים האחים ולא האחיות וביניהם של האחים עד סוף הדורות כו' הכלל בכל הירושות הזכרים הם היורשים רק אם אין זכרים יורשים הנקבות עבר"מ ובש"ע. ונחלה ממשמשת והולכת עד אדה"ר וא"צ להאריך

בזה

משרשי המצוה כדי שידע האדם ויתבונן כי העולם ביד אדון משגיח על כל בריותיו וברצונו וחפצו הטוב זוכה כל א' וא' מבני העולם בחלק הנכסים שהוא משיג בעולמו ומתנתו ב"ה מבורכת שתמשך לעולם לאשר יתנה לו אם לא כי מחטא הקדמוני נקנסה מיתה על העולם ומפני סילוק גופו אינו בדין להיות הפסק למתנת האל המבורכת אבל תתפשט בגוף המשתלשל ממנו שזהו בנו או בתו ואם הוא בעונו ימות ובנים לא יהי' לו ראויה ברכת השי"ת שתשוב אל הקרוב אליו כי זאת הברכ' שזכה בה זה או זכותו נרמה לו או זכות אבותיו או עם הקרובים לו יותר למד כשרון המעש' שזכ' עמו לנכסים ולכן בהסתלק הוא וזרעו מהן בחטאו ראוים הקרובים שסייעו אותו לזכות להיות קודמין בהן לכל אדם. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל במתני' דיש נוחלין סדר הנחלות כך ואיש כי ימות וגו' הבן קודם לבת וכל יוצאי יריכו של בן קודמין לבת הבת קודמת לאחים וכל יוצאי ירכה של בת קודמין לאחים האחים או האחיות במקום שאין אחין קודמין לאחי האב ואחי אביו או אחיות אביו במקום שאין אחים לאב קודמין לשאר קרובים זה הכלל כל הקודם בנחל' יוצאי ירכו קודמין והאב קודם לכל יוצאי יריכו ועל הדרך הזה שאמדנו הולך ועולה עד סוף הדורות לפיכך אין לך מישראל שאין לו יורש ומה שאמרו שם שאין האם יורשת בניה דבר זה קבלה. והאחים מן האם אינם יורשים זה את זה דמשפחת אם אינה קרויה משפחה ובן ממזר או אח ממזר הרי זה יורש כשאר הבנים ואפי' בן ממזר שהמיר דת יורש הוא אבל בן שפחה ונכרית אינו יורש ואינו כבן לשום דבר. וחכמים תקנו שיהא אדם יורש את אשתו מן הנשואין וסמכו הדבר מן הכתוב. וכ' הר"מ במז"ל ומכלל זה הדין של נחלות בלי ספק היות הבכור נוטל פי שנים שזהו בכלל מצות הנחלות ופי שנים פירושו שני חלקים כלומר שאם היו שני אחים עושים תן הממון ג' חלקים והבכור נוטל השנים ואם הי' שלשה עושין ממנו ד' חלקים ונוטל השנים ועל דרך הזה לעולם ואין הבכור נוטל פי שנים אלא בנכסים המוחזקים לאביו כלו' שבא ברשות אביו בחיים אבל לא בראוים לבוא לאביו שנא' בכל אשר ימצא לו כיצד אחד ממורישי אביו שמת לאחר מיתת אביו אין הבכור נוטל באותה ירושה פי שנים וכן אם היתה לאביהם חוב שחייבים לו ואפי' בשטר או אפי' היתה ספינה בים אין לבכור בזה פי שנים שאין זה מצוי לאביו וכן מטעם זה אין הבכור נוטל בשבח ששבחו הנכסים אחר מיתת אביו כגון שחת שנעשה דגן והאילנות שהוציאו פירותיהן שכל זה לא הי' מצוי לאביו בימיו אבל אילן קטן שנעש' גדול שלא מחמת הוצאה אלא מעצמו גדל אחר מיתת אביו קודם החלוקה הבכור נוטל בזה פי שנים דמצוי לאביו נקרא מכיון שלא נשתנה ענינו. והאב נאמן לומר זה הוא בני בכורי ונאמן לומר זה הוא בני או זה אינו בני שהתורה האמינתו בזה דכתיב כי את הבכור וגו' יכיר ודרשו רז"ל יכירנו לאחרים ואפי' הי' א' מוחזק שהוא בן ראובן ואמר ראובן שאינו בנו נאמן עליו ולא יירשנו וכ' הרמב"ם ז"ל ויראה לי שאפי' הי' לבן בנים אע"פ שאינו נאמן עליו לומר אינו בנו לענין יחוס ואין מחזיקין אותו ממזר על פיו נאמן הוא לענין ירושה ולא יירשנו ומה שאמרו ז"ל ג"כ בענין זה שהאומר לאדם נכסי לך ואחריך לפלוני אם הראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום דמכיון שזכה בנכסים והוא הראוי לירש אותם אין לירוש' הפסק עוד מפני תנאו של מוריש ועם הפירושי' הטובים ובסברא הוגנת למדנו בפ' יש נוחלין שאפי' אמר לו בלשון מעכשיו כגון שאמר נכסי לך מעכשיו אחריך לפלו' אעפ"כ אין לשני במקום ראשון כלום מכיון שהראשון ראוי ליורשו אבל אם אין ראשון ראוי ליורשו ואמר לו מעכשיו אחריך לפלוני זכה השני בגוף הנכסים והראשון יאכל הפירות לבד כל ימי חייו ואם לא אמר לו מעכשיו אלא נכסי לך ואחריך לפלוני לא קנה שני אלא מה שישאר מראשון ואם מכרם ראשון אין כח בשני להוציאם מיד לוקח לעולם שבחזקת הראשון עומדים כל ימי חייו לכל חפצו בין למכרם בין לתתם במתנה לכל מי שירצה וכל כך הם נכסים אלו בחזקתו של ראשון שאם אמר

הנותן

בזה. ומשפחת האם אין קרויה משפחה ואחי' מן האם אין יורשים זא"ז והאם אינה יורשת את בניה רק משפחת האב והר"מ והרהמ"ח כתבו דד"ז דאין האם יורשת הוא מפי הקבלה וע' בלח"מ. וכל הקרובים אפי' בעבירה כגון בן ממזר מח"כ או אחים ממזרים יורשים ככשירי' חוץ מבנו שבא מן השפחה ונכרית אינו יורש דהולד הולך אחרי' ואינו בנו כלל כידוע ומבואר כ"פ בש"ס ופוסקים כאן. ואם לא הניח שום יורש רק טומטום או אנדרוגינוס יורשים הם דזרעו הם עי' ברשב"ם במשנה דף ק"מ ע"ב בב"ב ואם הניח בן וטומטום או אנדרוגינוס עיין בר"מ פ"ה כאן שפוסק דהבן יורש הכל דהוא ודאי והם ספק ואין לספק במקום ודאי כלום. ואם הניח בת וטומטום או אנדרוגינוס יורשים בשוה הבת מחצה והטומטום והאנדרוגינוס מחצה דעל מחצה השנית שמא הם זכרים הם רק ספק והרב בעל הטורים בסי' ר"פ חולק וסובר דבן וטומטום או אנדרוגינוס אין להם כלום במקום הבן כדעת הר"מ אך בת וטומטום נוטל הטומטום ג' חלקים דאפי' אם הוא בת נוטל מחצה ועל מחצה השני' הוא ספק שמא זכר ומגיע לו או הוא נקבה ומגיע לבת דבכבר נטל חלקו וה"ל ממון המוטל בספק וחולקין. ובת ואנדרוגינוס נוטל כ"א מחצה דסובר דאנדרוגינוס לא הוי ספק רק ברי' בפ"ע. וע' בב"י שם שהקשה ע"ז אם הוא ברי' בפ"ע כיון דאינו יורש במקום הבן לא יירש ג"כ במקום הבת וע' בר"מ מ"ש וצ"ע. ובש"ע סי' ר"ח הובאו דעות הללו ולענין מזונות הבנות אכ"מ. וצ"ע אמאי אינו מביא בש"ע דעת התוס' והרא"ש דסוברים דאנדרוגינוס ודאי זכר הוא ולשיטתם יורש בשוה עם הבן ובמקום בת יורש הכל ודעה זו מובא בש"ע אהע"ז סי' מ"ד ובהלכות יבום וחליצה ובכ"מ. ולדעת הראב"ד בהלכות שופר דס"ל דאנדרוגינוס הוי חצי זכר וח"נ ומובא כ"פ בח"ז נראה לדעתו במקום בנות יורש הכל כי עכ"פ הוא בן ודאי ומ"ל כולו או פלגא וכן במקום בן נוטל חצי כבן ואין סברא דהבן הגמור יטול שני חלקים דאין חילוק כיון דהוא בן עכ"פ מ"ל כולו כו' כ"כ ומ"מ צ"ע. וכן מי שיש לו בן מח"ש וחב"ח דהדין דהוא ח"ע וחב"ח ומצד חלק הב"ח הוא בנו ומצד השפחה אינו בנו כאשר הבאתי כ"פ בח"ז נראה ג"כ במקום הבנות יורש הכל ובמקום בנים נוטל כבן לא פחות דמ"ל כולו כו' ומ"מ צ"ע וכבר הבאתי ד"ז בח"ז לענין כמה ענינים. וח"ע וחב"ח שיש לו בן מישראלית כבר בארנו כ"פ דהוא ספק אם הבן מתייחס אחריו א"כ הוי ספק יורש ואין לו כלום במקום יורש ודאי. וגם אינו יורש את אביו הגוי מה"ת ולא את אביו הגר אם הי' הורתו שלא בקדושה אף דלידתו בקדוש' עי' בר"מ ובחוה"מ סי' רפ"ג ועכו"ם יורש את העכו"ם אביו ד"ת וז"ל הר"מ כאן פ"ו הלכ' ט' העכו"ם יורש את אביו ד"ת אבל שאר ירושותיהם מניחים אותם לפי מנהגם עכ"ל. וכתב הה"מ וכתב רבינו שאר כו' והוא מפני שלא מצינו סדר נחלות אלא לישראל בלבד עכ"ל. מבואר בדבריו דרק ירושת האב הוא אצל עכו"ם מה"ת אבל כל שאר ירושות כגון אב את הבן או אחים כדומה אינם יורשים כלל מה"ת. ואיני מבין סוף דברי הר"מ דשאר ירושות מניחים אותם כמנהגם לאיזה צורך כ' זה דה"ל לכתוב דרק זה הוא מה"ת וכ"מ דיורש ואסור לגזול ממנו אבל אם אין לו בן דאין לו יורש מה"ת ה"ל נכסיו הפקר כנכסי הגר ותקנת' דרבנן לא שייך אצל [illegible] ועי' בסי' רפ"ג בסמ"ע ס"ק ו' עכ"פ האמת כ"ה דחוץ לירושת האב כיון דאין שום יורש מה"ת ה"ל כנכסי הגר כנ"ב. וז"פ ג"כ דירושת אביו דהוא מה"ת לאו דוקא בן אלא אפי' בת במקום בן יורשת בשוה כי זה דבן לבדו יורש ולא בת במקום בן זה הוא מסדר נחלות שבתורה נאמרה זאת לישראל שנא' ואל ב"י כו' ובן אין לו כו' הא אצל עכו"ם לא שייך וברא וברתא יורשים בשוה. וכפי העולה על זכרוני מבואר ד"ז בתוס' וכעת לא ידעתי מקומו אבל הדברים ברורים כמ"ש. ומבואר להדי' ברש"י ביבמות דף ס"ב דבת כבן ובכור כפשוט כו' אבל ירושה נוהג כו' מבואר להדיא כן. ובעבד בודאי לא שייך ירושה כלל אפי' אם יש לו נכסים באופן שאין לרבו רשות בהם מ"מ אינו מנחיל אפי' לבנו כי אין להם חיים כלל ואין הבן מתיחס אחריהם כלל וע' בפ' הבא על יבמתו גבי נולדו לו בנים כו' ובנזיר דף ס"א ע"ב גבי והתנחלתם כו'. (עיין בהשמטות). ואפי' בן שעה אחת הוא בר ירושה כגון קטן שמתה אמו לאחר שנולד והוא חי יורש את אמו ואח"כ במת מנחיל לאחיו מן האב ודעת הר"מ אפי' אם לא כלו לו חדשיו הוא יורש להנחיל למשפחתו מן האב. והה"מ נתקשה בדברי הר"מ וע' באחרוני' וע' בס' קצה"ח סי' רע"ו מה שפלפל בזה. ועובר אינו בר ירושה להנחיל ליורשיו מן האב וע' בסמ"ע שהביא בשם התוס' מחמת דהעובר מיית ברישא אבל אם נהרגה אמו או נעקר הולד אמו מיית' ברישא א"כ בכה"ג גם העובר נוחל להנחיל כו' ובש"ע לא חילק כלל ועיין בספר נתהמש"פ ודברים הללו צריכים אריכות גדול ובאתי רק לעורר. והכל איתא בירושה כל מה שנשאר אחריו כל נכסיו וחובות הכל יורשי' היורשים ומבואר בש"ע סי' רע"ו דאין היורשים יורשים דבר שאין בו ממש או טוה"נ שאינו ממון. וע' בש"ך שכ' היינו אם הוא ת"י אחרים אין היורשי' יכולים להוציא מידם אבל אם הוא בידם היורשים יורשים טוה"נ. והשל"ה כתב אפי' הוא ת"י היורשים אין יורשים כלל ע"כ מי שיש בידו מעשר יחלק בחיים דאל"ה יזכו היורשים בטוה"נ שלא כדין ועי' בקצה"ח שמביא ראיה לדעת השל"ה וע' בס' נתהמש"פ שדעתו כדעת הש"ך וצריך ג"כ אריכות גדול לברר זה ואכ"מ. ויש עוד ירושה דהבעל יורש את אשתו הנשואה והוא קודם לכל היורשי' ודעת הר"מ כאן דירושת הבעל היא רק מדרבנן והוא מחלוקת בש"ס ודעת הראב"ד דירושת הבעל מה"ת והדברים ארוכים. וגם אין הבעל יורש בראוי ע' באע"ז סי' צ' ופרטי הדינים צריך חיבור מיוחד על כל מלוה. ועוד יש יורש היבם שיבם אשת אח הוא לבדו יורש נכסי אחיו המת אפי' במקום אב ויש הרבה דינים ע' בהלכות יבום וחליצה. ושומרת יבם שמתה איזה נכסים יורשים משפחת אביו ואיזה נכסים יורשים יורשי הבעל עי' בר"מ פכ"ב מהלכות אישות ובטוש"ע אהע"ז והדברים ארוכים ע"ש. ומבואר בהרהמ"ח ובר"מ ובש"ע סי' רפ"א דאינו יכול לעקור הירושה בלשון לא יירש פלו' בני או בתי דהוא יורש ע"פ התורה וא"י לומר נגד התורה וכן א"י לומר בתי תירשני במקום בן או אח במקום בת או אחר במקום יורש כיון דלאו יורש הוא ע"פ התורה א"י לעשותו יורש אך ביורש בין היורשי' כגון בן בין הבנים אם אמר על אחד פלוני בני יירש הכל או פ"ב כך וריבה לו ופלוני בני כך ומיעט לו זה גזה"כ מפסוק והי' ביום הנחילו כו' דהתורה נתנה רשות לעשו' אחד מיורשיו יורש הכל או להרבות דאינו עוקר כיון דלא [אמר] בלשון אל יוריש פלוני רק פלוני יורש והוא יורש באמת יכול להוריש לו כולו או להרבות והוא מהש"ס ומבואר בראשונים ובש"ע. ומבעיא לן בש"ס אם בבריא ג"כ ד"ז דריו"ב או דוקא בש"מ דאז שייך הכ' ביום הנחילו ולא בבריא דאינו יום הנחלה. ועיין בטור דמביא דיעות דיש סוברים אפי' בבריא ויש סוברים דבבריא כיון דהוא אבעי' דלא איפשטא בחזקת היורשים קאי וכן פוסק הר"מ ובש"ע וע' בלח"מ שהקשה על הר"מ אמאי לא כ' הר"מ דמהני תפיסה כדרכו בתיקו. וע"ש מה שתי'. וכ"ז אם הוא בלשון ירושה דבך גזה"כ ובלשון מתנה יש דינים אחרים ואכ"מ. וע' בקצה"ח

כאן

הנותן נכסי לך ואחריך לפלוני ואחריו לפלוני אם מת שני בחיי ראשון אמרו ז"ל בגמ' שיחזרו הנכסים ליורשי ראשון לפי שהנותן לא שייר כלום במתנתו של ראשון אלא שינתנו הנכסים אחריו לשני ומיד השני ומכחו יבואו לשלישי ומכיון שהשני מת ואי אפשר לשלישי עוד שיזכה בהם מכח השני כמו שאמר הנותן ישארו הנכסים ביד מי שהם ברשותו לו וליורשו לעולם והוא הדין שיש לנו לדון על הדרך שאמרנו היכא שאמר הנותן מתנתו בלשון אם כגון שאמר נכסי לפלוני ואם מת ינתנו לפלוני שאין אנו באים לדון כן מטעם לשון אחריך אלא טעם הדבר מפני שאנו אומרים כי הראשון זוכה בגופו של נכסים ובפירותיהן ולעולם מוחזקין בידו עד שנוכל להוציאם ממנו בראי' חזקה אבל שכ' הנותן נכסי לך ואחריך לי או ליורשי אע"פ שלא הזכיר לשון מעכשיו בשיור זה יש לנו לדון שאם מת מקבל מתנה שיחזרו הנכסים לנותן או ליורשיו ואפי' ירד ומכר המקבל מתנה הנותן מוציאם מיד הלוקח לכשימות מקבל מתנה שכן אמרו חכמים ז"ל בזה שכל שמשייר לעצמו או ליורשו אינו אלא כמפרש מתנה זו תהי' לך לאכילת פירות כל ימי חייך וכלל הדברי' שעלו בידינו בענין זה אחר יגיעה רבה שכל זמן שהראשון ראוי לירש מכיון שאמר לו המוריש נכסי לך אין בידו עוד לתתם לאחר ואפי' ליורשו אחר שמיד נכנסו הנכסים בחזקת יורש ואינו אחר כן אלא כמתנה תנאים בנכסי אדם אחר וכענין הנאמר בענין זה בגמ' הוא סבר יש לה הפסק כלומר לירושה ורחמנא אמר אין לה הפסק וגדולה מזאת למדוני מורינו י"א בראיות חזקות וברורות שאפי' האומר למי שראוי ליורשו נכסי לך ואחריך להקדש או אפי' אמר ומעכשיו אחריך להקדש שהיורש זוכה בנכסים ויש לו למכרן ולעשות בהם כל חפצת נפשו ואין כח בהקדש לעולם להוציאם מיד לוקח או מקבל מתנה מן הטעם שכתבנו דמכיון שאמר המוריש ליורשו נכסי לך זכה בנכסים ואין בידו להקדיש אותן עוד אלא הרי הוא כמקדיש נכסי אחרים ומה שיש לעיין בענין זה שנר' בתחילת העיון קושיא כגון מה שאמרו ז"ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ועוד דברים אחרים כבר נשאנו ונתנו בהם ודקדקנו את כולן יפה ועלה הענין מבורר כמו שכתבנו ויאריך הענין אם באתי לכתוב הכל ולא ממלאכת ספרי הוא ואם תזכה בני ותפרוש מכמורת בים הגמרא היא תעלה לך הכל. ויתר פרטי המצוה מבוארים בבבא בתרא פ' יש נוחלין (ח"מ סי' רע"ו) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר על זה וצוה בין בריא בין שכיב מרע שלא יירשנו הראוי ליורשו בטל עשה זה והוא שצוה כן בלשון ירושה כמו שאמרנו. ואע"פ שאין בדבריו ממש כמו שכתבנו למעלה בתחילת הענין. והרמב"ן ז"ל כ' כי הרמב"ם ז"ל חסר במקום זה שתי מצות אחת מצות עשה ואחת לא תעשה ושתיהן בבכור שהאדם מצווה להכיר הבכור במתת פי שנים לו וזאת הוא מצות עשה על האב שלא חשב אותה הרמב"ם ז"ל במניינו וכמו כן מוזהר עליו מהעביר הבכורה ממנו ועל זה נאמר לא יוכל לבכר את בן האהובה וגו' וזאת האזהרה ג"כ לא חשב אותה הרב הנזכר אלא שכלל הכל במצות דין הנחלות:

שנצטוו

כאן שכ' דאם הנחיל א' מן היורשים כריוב"ב דאמר פלוני בני יירש הכל או יקח הרבה ואח"ז חזר בו בלשון לא יירש הכל או לא יירש המותר א"י לחזור כיון שנזה"כ הוא דיכול לעשות יורש א"כ כיון שעשאו יורש ה"ל יורש דאורייתא' וביורש דאורייתא א"י לעקור ירושתו בלשון לא יירש ה"כ רק אם אומר אח"כ על בן אחר פלוני יירש הריבוי או שהנחיל לאחר ואח"ז אמר שיירש הב' דבל"ז יכול לעקור מיורש דאורייתא כאן נמי מועיל בלשון המועיל אבל בל' שאינו מועיל ביורש דאורי' ג"כ אינו מועיל אם חזר בו ודפח"ח. וע' בנתהמש"פ שהשיג עליו ויש לדחות השגותיו ואכ"מ לבוא באריכות. וע' בס' נתהמש"פ שכ' הא דיכול להנחילו כולו למי שראוי ליורשו מ"מ אם עשאו יורש שאמר פ"ב יירש הכל אין לו דין יורש ואינו יורש רק הנכסים שיש לו בשעת עשייתו ליורש אבל נכסים שנפלו לאביו אח"כ אינו יורש רק שייך לכל היורשים כיון דליתא במכירה או במתנה מה"ת מחמת דבר שלב"ל וכן מלוה ע"פ דליתא בקנין מה"ת או מלוה בשטר למאן דסובר מ"ש דרבנן הכלל כל דא"י להקנות מה"ת אין יכול לעשותו יורש רק מטעם מתנת ש"מ מדרבנן אבל דין דריב"ב דיורש מה"ת אינו אלא בדבר שיכול להקנות מה"ת בשעה שעשאו יורש ע"ש שמביא ראיות לזה ומ"מ אני לך. ובכלל מ"ע זו להר"מ הוא דין בכור כילד הניח בכור לאב ויתבאר בס"ד איזה הוא בכור ובני' פשוטי' ג"כ הבכור נוטל ב' חלקים היינו כשני אחים כגון שהניח ד' פשוטים ובכור הבכור נוטל שליש וכ"א שתות ודוקא בנכסי האב נוטל ב' חלקים אבל לא בנכסי האם אפי' אם הוא בכור לאם ג"כ כי גזה"כ הוא דאין הבכור נוטל פי שנים רק בנכסי האב ודוקא אם נולד בחיי האב אבל אם נולד לאחר מיתת האב כגון שהניח שתי נשים מעוברת או אשה אחת וילד' תאומים אינו נוטל פ"ש שנא' יכיר כו' ואם יצא פדחתו בחיי האב כו' ה"ז נוטל פ"ש וע' בטור דכ' אפי' רוב פדחתו נוטל פ"ש ומבואר בש"ע בשם התוס' דאם נולד בשעה שהי' אביו גוסס ג"כ אינו נוטל פ"ש דלאו בר הכרה הוא. ודוק' בכור לאביו אפי' היה לאמו כמה בנים קודם כיון שהוא נולד לאב ראשון הו"ל בכור לנחלה וכן להיפוך אם לא הוי ראשון לאב אף על פי שהוא פט"ר לאם אינו בכור לנחלה דתלוי באב. הבא לאחר נפל שלא כלו לו חדשיו אף על פי שילא ראש הנפל חי מכל מקום הבא אחריו בכור לנחלה ועיין בש"ע ובש"ך אפי' נולד הנפל כלו מ"מ הבא אחריו בכור לנחלה וע' בס' מהרי"ט אלגאזי פ"א דבכורות פלפול באריכות. והבא אחר ט' מת ג"כ הוי בכור לנחלה אך בן ט' חי שהוציא ראשו הבא אחריו אינו בכור לנחלה ול"ד כל ראשו אפי' רוב ראשו אין הבא אחריו בכור לנחלה. יוצא דופן והבא אחריו שניהם אינם בכורים הראשון לפי שלא נולד יכו' שנא' וילדו וכו' והשני שהרי קדמו אחר. נכרי שהיה לו בן בגיותו ואח"כ נתגייר הנולד לו אח"כ אינו בכור לנחלה וזה מבואר ביבמות ובפ"א דבכורות דנכרי יש לו יחוס אבל ישראל שהי' לו בן משפחה ונכרית ואח"כ נולד לו בן מישראלית ה"ז בכור לנחלה הואיל והבן משפחה ונכרית אינו קרוי בן כן מבואר בר"מ כאן וש"ע. ועי' ביבמות שם מבואר דהכל מודים דעבד אין לו חיים וכן פסק הר"מ פט"ו מה"א וכן מבואר באהע"ז סי' ל"ו א"כ כאן נמי דעבד שהוליד קודם שנשתחרר ואח"כ נשתחרר נוטל הבן שנולד לו אח"כ פ"ש ע"ש בגמ' ול"ע על הר"מ והש"ע שלא כתבו ד"ז והדין בודאי הוא ברור עי' ביבמות ובבכורות שם. [עכו"ם] (מי) שבא על בת ישראל והוליד ואח"ז נתגייר והוליד בודאי כיון דקי"ל עכו"ם הבא על ב"י הולד הולך אחר דידה והוא ישראל א"כ הבא אחריו הוי בכור לנחלה. שוב ראיתי בס' מהרי"ט אלגאזי פ"ח שפלפל בזה ולא עיינתי בדבריו ע"ש ומ"מ אני לך. ועכו"ם שבא על השפחה הולד עבד עי' בר"מ ה' עבדים וא"כ אינו בנו והבא אחריו אחר שנתגייר הו"ל בכור לנחלה וכן עבד שבא על הנכרית דהולד הולך אחר דידה ג"כ הבא אחריו אחר שנשתחרר הו"ל בכור לנחלה ולא ביארו לנו הדינים הללו בפירוש. וע' במהרי"ט אלגאזי שם. ובכור ממזר אף שנולד מח"כ מ"מ הוא בכור גמור ויורש פ"ש וע' בר"מ שמביא מפסוק בכור בן השנואה אעפ"י שנשואה בנשואי' וע' בלח"מ מה שהקשה ע"ז אבל הדין דין אמת כמבואר פרק כילד פ"ב ביבמות. מי שיש לו בכור טומטום ואנדרוגינוס כבר כתבנו דבמקום בן אינם יורשים כלל אפי' חלק הפשיטות רק כאן בנולד טומטום ואח"כ נקרע ונמצא זכר דהוא יורש ומ"מ גזה"כ דאין לו חלק בכורה שנאמר והיה כו' שיהיה בן משעת הוי' אפי' נקרע בחיי אביו כיון דלא היה בן בשעת הלידה. וכן טומטום שנקרע והיה זכר ופשוט אינו ממעט חלק הבכור כילד כגון שיש בכור ופשוט וטומטום הנקרע והוא זכר ונשאר ו' מנים אלו היה זה הנקרע כדין זכר ופשוט היו חולקין המעות לד' חלקים כל חלק ק"ן זהו' והיה נוטל הבכור שלשה מאות זהב ועכשיו דהוא גזה"כ כיון דלא נולד זכר ודאי אינו נתמעט חלק הבכורה נוטל שני מאות זהב בחלק הבכורה כאלו אינו ונשאר ת' זהו' נוטל הבכור והפשוט והטומטום כל אחד חלקו היינו כל אחד מנה ושליש ויש ביד הבכור ג' מאות זהו' ושליש דהוא גזה"כ דנגד חלק הבכורה חשבינן לטומטום הנקרע כאלו אינו וכן העובר ואפי' נולד לאחר מיתת אביו אינו ממעט בחלק בכורה והוא גזה"כ עיין בר"מ ובטוש"ע. ואם הוליד מח"ש וחב"ח בכור דחלק הב"ח הוא בנו נראה דהוא בכור ונוטל פ"ש ומ"ל כלו או פלגא כמ"ש לעיל גבי ירושה וגם אם הוליד בת מח"ש וחב"ח ואח"כ הוליד מישראלית בודאי אינו בכור כי הבת בתו היא מצד חלק הב"ח כנ"פ. וח"ע וחב"ח שהוליד מישראלית דה"ל ספק קידושין וספק אם הבן מתיחס אחריו כמבואר בהשולח אינו בנו ליורשו כלל כמבואר שם בגיטין ואם נשתחרר והוליד מישראלית הבן הנולד הוא ספק בכור מחמת הא' וא"ל לפרש כי ק"ל. ול"מ שהבכור חי אחר מיתת אביו אלא [אפילו] מת הבכור בחיי אביו והניח בת ואח"כ מת האב והניח בנים אות' הבת יורשת חלק הבכורה ג"כ כאילו היה אבי' קיים וזה מפורש בכ"מ מבנות צלפחד המבואר בתור'. (ע' בהשמטות). ואין הבכור או יורשיו יורשים בראוי ודוקא במוחזק יורש פ"ש אבל בירושה שנפל לו אחר מיתת אביו מגורישיו של אביו או אפי' מלוה של אביו הו"ל ראוי ואין הבכור נוטל פ"ש. ע' בר"מ ובש"ע דין ראוי ובפרטי הדינים לריך חיבור מיוחד על כל מלוה. וע' בש"ע מבואר ובר"מ מהש"ס בב"מ דף קנ"ד דאם שחט אחד בהמה והוא ממכירי כהונה שהיה רגיל ליתן לכהן זה ונשחטה הבהמה בחיי הכהן ומת הכהן נוטל הבכור של הכהן פ"ש דהוי מוחזק דמתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמי ע"כ נוטל הבכור פ"ש בהמתנות זרוע ולחיים וקיבה כיון דאסור לחזור בו ע"ש בתוס'. והנה בש"ס נקט זרוע ולחיים וקיבה ע"ש בתוס' ד"ה וקסבר כו' שמחלקים דוקא בזולו"ק דהם ניכרים איתא להא ברייתא דמתנות שלא הורמו כמאן דהורמו דמיין אבל בתרומות ומעשרות לאו כמאן דהורמו דמיין א"כ בתו"מ אף במכירי כהונה ולוי' לא שקל הבכור פ"ש אם לא נפרשו בחיי אביהם ועי' בר"מ פ"ה מה"א הלכה ו' דפוסק שם אף בתו"מ מתנות שלא הורמו כמאן דהורמו דמיין א"כ ל"ע על הר"מ דהו"ל לכתוב כל מת"כ במכירי כהונה נוטל הבכור פ"ש ועכשיו יש לטעות בדבריו דוקא במתנות הניכרים ובאמת לדעתו בתו"מ אף שאינו ניכר הדין כך אך ד"ז דמתנות שלא הורמו הוא אריכות גדול אכ"מ ובאתי רק לעורר. ודברי התוס' בד"ה וקסבר כו' ג"כ תמוהים כמו שנכתב על הגליון ועיין בס' שעה"מ בהלכות אישות שתמה ע"ד התוס' ועי"ש פלפול ארוך ובאתי רק להזכיר ולעורר. וע' בר"מ פ"נ מהל' מע"ש בכ"מ שם. ובברייתא מבואר מוקדשין הבכור נוטל בהם פ"ש ומקשינן הא לאו דידי' נינהו ומתרץ בקדשים קלים וכריה"ג דסובר ק"ק ממון בעלים והר"מ השמיט זה כאן נראה דסובר דלא כריוה"ג. וע' בר"מ פ"י מהל' מעילה הלכה ח' במג"ל שנאחז בסבך בדברי רבינו דכ"פ כר' דפוסק כריה"ג ובכ"מ נראה דאינו סובר כריה"ג ע"ש ומובא כ"פ בח"ז אך מכאן מוכח גם כן דאינו פוסק כריה"ג דאינו מביא זה והדברים ארוכים ואין כאן מקומו. ועיין בקצה"ח שחקר כמו דמכירי כהונה חשוב מוחזק כיון דאסור לחזור בו אף שעדיין לא זכה הכהן א"כ ה"ה בנשבע ליתן חפץ לחבירו אף דלא קנה המקבל מ"מ כיון דהנותן אסור לחזור בו ה"ל מוחזק ואם מת המקבל נוטל הבכור פ"ש וע"ש ובס' נתהמש"פ שמחלק דשם אין לבעה"ב רק טובת הנאה וכו' אבל כאן דצריך המקבל קנין אין זה מוחזק ע"ש ומ"מ אני לך. ומבואר בש"ע דיש לבכור קודם חלוקה ויכול למכור חלקו. וגם אם בקלת נכסים חלק שוה בשוה עם היורשים ויתר חלק בכור' ע' בש"ע וע' בס' קצה"ח שפלפל באריכות ודעתו דאפי' בחיי אביו

מצוה ת"א שנצטוו ישראל להקריב שני כבשים בכל יום

(א) שנצטוו ישראל שיקריבו ע"י משרתי הש"י שהם הכהני' שני כבשים בני שנה תמימים לעולה בכל יום. האחד בבוקר והשני בין הערבים שנא' צו את בנ"י ואמרת אליהם את קרבני לחמי וגו' שנים ליום עולה תמיד ומ"מ עיקר האזהרה לב"ד כלומר החכמים מורי התורה שבישראל כי עליהם מוטלת מלאכת הצבור וכמו שאמרו ז"ל ואמרת אליהם אזהר' לב"ד. משרשי המצוה מהקרבנות כתבתי במצות המקדש בסדר ויקחו לי תרומה מה שעלה על רוחי בפשט הענין ואחר אותם הטעמים אני ממשיך ג"כ טעם התמידין לומר שנצטווינו בעבודה זו התמידית שהיא פעמים ביום בזריחת השמש ובנטותו לערוב למען נתעורר מתוך המעשה הזה ונשים כל לבנו וכל מחשבותינו לדבקה בהשם ב"ה ואמרתי כמה פעמים שהאדם נפעל וטבעו מתעורר לפי עסק מעשיהו ולכן בהיות האדם נכון בטבעו שצריך לתקן לו מזון פעמים ערב ובוקר נצטוה שישים מגמתו ועסקו בעסק עבודת בוראו ג"כ ב' פעמים לבל תהי' עבודת העבד לעצמו יתירה על עבודתו לרבו וכ"ז למה כדי לעורר רוחו וחפצו תמיד לזכור את בוראו ובכן יכשיר מעשיו ויתברך ממנו כי חפץ חסד הוא וכמו שדרשו ז"ל אשה ריח ניחוח לה' שאמרתי ונעשה רצוני כלומר שכל חלק נבוה מכל קרבן אינו רק חפצו ב"ה שעשה העבד מה שצוהו רבו למען יכשר לזכות בטובו ב"ה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שזמן שחיטתן של תמידין הוא הכבש האחד של בוקר קודם שתעלה החמה משאיר כל פני המזרח (ופעם אחת דחקה שעה את הציבור בבית שני והקריבו תמיד של שחר בד' שעות ביום) והכבש השני של בהע"ב מו' שעות ומחצה ולמעלה עד סוף היום זהו זמנו. אבל היו שוחטין אותו לעולם בשמנה שעות ומחצה וקרוב בתשע ומחצה ושתי שעות אלו שמאחרין אותו הי' כדי שיקריבו קרבנות היחיד או של ציבור בנתיים לפי שאסור להקריב קרבן אחר תמיד של בין הערבים וכמעשה תמיד של שחר הי' מעשה תמיד של בין הערבי' אלא שאותו של שחר נשחט על קרן צפונית מערבית של בית המטבחי' על טבעת שני' ושל בין הערבים על קרן צפונית מזרחית על טבעת שני' כדי שיהא נגד השמש ויתר פרטים מבוארים במס' תמיד ובפ' שני מיומא (הלכות תמידין פ"א) ונוהגת מצוה זו בזמן הבית והיא מן המצות שהן מוטלות על הציבור ויותר על הכהנים ואם שמא ח"ו יתרשלו בה שלא להקריבם בכל יום בטלו עשה זה והשגגה נתלית על כל עדת בנ"י היודעים בדבר אם יש כח בידם לתקן בשום צד. והרמב"ן ז"ל חשב בחשבון המצות שני תמידין לשתי עשה לפי שהן מצות שאין מעכבות זו את זו וזמנה של זו לא זמנה של זו:

אביו אם הבכור אמר איני רוצה בחלק בכורה דבריו קיימים ולא הוי כפשוט שא"י לסלק עצמו מירושת אביו בחיי אביו ע"ש וע' בס' נתהמש"פ ומ"מ אני לך. והנה דעת הרהמ"ח כאן גבי פשוטים אם מעביר נחלה בלשון שאינו מועיל כגון בני פלו' לא יירש וכו' דלא אהני מעשיו כמבואר מ"מ עובר בעשה אם אמר כן ועבר אהורמנא דמלכא ומהר"מ לא משמע כן כמ"ש הרהמ"ח. והנה ד"ז דריב"ב דיכול לרבות לאחד מהיורשים או אפי' שיירש כל הנכסים בל' פ"ב יירש וכו' כמ"ש לעיל דוקא נגד הפשוטים אבל אם יש בכור ואמר על אחד מהפשוטים יירש הכל או ריבה לו באופן שעי"ז נתמעט חלק בכורה אין בדבריו כלום דא"י בשום אופן למעט חלק הבכורה דכתיב לא יוכל לבכר וכו' כ"ה בש"ס וברמ"ת ובש"ע ובדברי הרהמ"ח והוא הלכה פסוקה. והנה דעת הרמב"ן בספר המצות דהמעביר נחלה מבכור אף דלא אהני מעשיו דע"כ יירש פ"ש מ"מ עובר האב בל"ת דלא יוכל וכו' וג"כ בעשה כי את הבכור וכו' הכלל עובר בלאו ועשה אע"פ דלא אהני מעשיו וגם מ"מ על האב אם אין הבכור ידוע להודיע שהוא הבכור ואם לא הודיע ביטל מ"ע וע' בקלה"ח מה שפלפל בזה. והר"מ אינו חושב זאת כי הוא סבירא ליה דהוא דין נחלות ואינו עובר רק התורה כתבה דא"י להעביר ע' בהרמב"ן והרהמ"ח מביאו בקיצור. והרמב"ן בפי' התורה כתב כי הלאו הזה דלא יוכל וכן הדין הזה דאם ריבה לאחד מן היורשים במקום בכור דל"מ מעשיו זה דוקא דהבכור חי אבל אם הבכור מת בחיי אביו ונשארו בניו דהם יורשים חלק בכורה מ"מ אם האב העביר חלק בכורה מאחד אינו עובר בלאו וגם אהני מעשיו אם אמר על אחד מיורשיו שיירש אותו כמו שלא במקום בכור דלשון לא יוכל וכו' על פני לא מצינו רק בחייו כמו ע"פ תרח וכו' על פני אהרן וכו' דוקא בחיי הבכור ולא לאח"מ ודבר זה חידוש וגדולי כל הראשונים והאחרונים וש"ע לא הביאו דבריו. ועיין בקלה"ח כאן שהשיג על המהרי"ט מכח דברי רמב"ן הללו ואין השגה כי עיין בהורו"ת בקונטרס ת"כ דאין לטעון קים לי על הדעה שאינו בש"ע ובהגהת רמ"א ה"כ כיון דלא הביאו זה בש"ע נראה דאין דעתם כן ואין היורשי' יכולים לטעון כלל ודברי הרמב"ן הם בפ' כי תצא על הפ' לא יוכל וכו'. ובאמת יש תמוה על הרמב"ן שדבר זה מחלוקת במדרש רבה פ' במדבר בפ' ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם ר"י אמר בחייו רחב"א אמר במותו ע"ד דר"י דאמר בחייו נאמר כאן על פני ונאמר להלן על פני תרח אביו וכו' ע"ד דרחב"א דאמר במותו שנא' ויקם אברהם מעל פני מתו עכ"ל. והנה הוא מחלוקת אמוראים וצ"ע. ודרך אגב יש להעיר במה דאיתא שם ע"ד דר"י נטמא אהרן שימש אלעזר נטמא אלעזר שימש איתמר כו' וע"כ מיירי ביוה"כ אחר שלא הי' יכול ליטהר וקשה הא קי"ל שאם נטמא כה"ג ושימש אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכה"ג משום איבה ולא לכה"ד א"כ לא נשאר רק כהן אחד והוא תימה וצ"ל דהאב ובנו לא שייך איבה וג"מ לדינא גם בזה"ז וק"ל. ע' בנזיר דף ל' וברמ"ת פ"ח מה' נזיר גבי האיש מגלח על נזירות [האב] דאם הניח הרבה בנים כולם מגלחי' דירושה גמירי לן וכן הבכור נוטל פ"ש ע"ש נראה ג"כ כיון דירושה גמירי א"כ אם עשה אחד מן הבני' יורשים כריוב"ב או ריבה לאחד שלא במקום בכור דבריו קיימים וזה בעצמו מגלח כי הוא היורש או ריבה לו מגלח כפי חלקו יותר כיון דירושה גמירי לן הו"ל ככל דין יורש כנ"ב. אך לפי מ"ש לעיל בשם נתהמש"פ דכל דבר שאינו במכירה ונתינה לא שייך דין דריוב"ב אם כן ה"נ לא שייך מכירה ונתינה ואינו יכול לרבות לאחד ע' לעיל וע"ש לעיל במצות נזירות מה דהקשיתי בזה על הגמ' כאן יכיר וכו' וא"ל לכפול. ספק בכור אינו נוטל פ"ש וזה אין חידוש דמספק א"י ליטול מהיורשים רק אפי' בכור שנתערב בפשוט אם לא הוכר מעולם אף דאחד בודאי בכור ל"מ הרשאה ז"ל דגזה"כ בכה"ג אין בכור נוטל דצריך בכור ודאי אבל הוכרו ובסוף נתערבו כותבים הרשאה ז"ל וגובים חלק בכורה ממ"נ כן מבואר בש"ס וברמ"ת ובש"ע. עי' בס' נתהמש"פ שכ' אף דל"מ מחילה להאחים חלק בכורה בחיי האב דלא כבעל קלוה"ח מ"מ להאב מהני אם מוחלו כגון אם האב מרבה לאחד באופן דגרע מהפשוטים מועיל כריב"ב אך מחמת שהוא בכור ל"מ ואם הוא מוחל בפי' בחיי האב הוי מחילה ורשאי אביו להרבות לאחר ומעשיו קיימים ע"ש באריכות והוא בסי' רע"ח. מה שכתבתי לעיל לדעת בעל הנתיבות ל"מ גבי נזיר שיעשה יורש כריב"ב באמת משכחת לה דעשאו יורש וסי' המעות ברשותו אח"ז קיבל עליו נזירות והקדיש המעות לקרבנות א"כ כיון דירושה גמירי והוא היורש או כולו או יותר מחלקו נוטל זה על חלקו לתגלחת כמה שהוא יורש. וע' לעיל במצוה ק"ע בפ' משפטים שפלפלתי שם דעבד עברי העובד את הבן אם הבכור יש לו שני חלקי' בהעבד ע"ש באריכות וא"ל לכפול. ומ"ש שם דאפשר דזה אינו בירושה רק עובד הבן מגזה"כ והא ראי' דאין עובד שום יורש ע"ש אפשר ג"כ אם אמר על בן בין הבנים שיירש את הכל ונעש' הוא יורש מ"מ זה לא תלוי ביורש א"כ עובד כל הבנים אף דעשה יורש לאחד כי לא שייך אללו ביום הנחילו כי זה לא הוי נחלה רק גזה"כ דעובד הבן א"כ עובד כל הבנים אף דאחד יורש וצ"ע ובאתי רק לעורר. ודין נאמנות דאב על הבכור ועל שאר יורשים מבואר בר"מ כאן פ"ד ובש"ע סי רע"ז ורע"ט ע"ש באריכות. ומ"ש הרהמ"ח הדינים דנכסי לך וכו' הוא בר"מ פי"ב מה' זכי' ומתנ' ובחוה"מ סי' רמ"ח ומ"ש הרהמ"ח דאם הי' ראוי ליורשו אין לשני כלום דירושה אין לה הפסק עי' בר"מ ובש"ע דוקא בש"מ אבל הבריא שאמר נכסי לך ואחריך וכו' אף ע"פ שהראשון ראוי ליורשו שייך להשני אחר הראשון כיון דל"ש בבריא ל' ירושה רק מתנה ומתנה יש לה הפסק. וד"ז דירושה אין לה הפסק ואין לשני וכו' מבואר בש"ע דאפי' גם השני ראוי ליורשו כיון דהראשון הוא יורש אין לה הפסק ע' בס' נתיהמש"פ שמביא בשם מהרי"ט דגבי ש"מ אם אמר נכסי לך אף דיש בכור דל"מ משום ירושה רק משום מתנה כמ"ש לעיל מ"מ אין דינו כבריא ואמרי' דירוש' אין לה הפסק ע"ש. וע' בר"מ ובש"ע דאם אמר בפי' לא משום ירושה וכ' רק במתנה והפסיקו השני קונה מה ששייר הראשון וכו' וע' בס' הנ"ל שמביא בשם מהרי"ט דוקא בבן בין הבנים מהני זה אבל אם הוא בן יחיד ורק הוא היורש ל"מ מה שאומר לא משום ירושה וכו' ואמרי' אין לה הפסק וע"ש שהשיג עליו ומ"מ אני לך. ומ"ש הרהמ"ח דירושה אין לה הפסק אפי' אמר מהיום וכו' בסי' רמ"ח סעיף ז' מביא הרמ"א ב' דיעות בזה ודעת הרמב"ן דבכה"ג ירושה יש לה הפסק והרמ"א הכריע כדיעה הראשונה והרהמ"ח סובר כדיעה השני'. ובאין הראשון ראוי ליורשו החילוק שבין אחריך ובין אחריך מנכסיו ואחריך לי כל החלוקי דינים ע"ש בסי' רמ"ח ואין להאריך בפרטי דינים ונוהגת מצוה זו בזו"כ ובכ"מ ובכל זמן וכו':

מצוה ת"א (א) **שנצטוו** ישראל שיקריבו וכו' שני כבשים בני שנה תמימים לעולה אחד בבוקר ואחד בה"ע שנא' צו את וכו' דיני מצוה זו בפ"א הלכות הו"מ בר"מ. מ"ע להקריב תמיד בשחר היינו כבש לעולה ותמיד בה"ע ג"כ כבש לעולה והם קרבנות ציבור ובאים מתרומת הלשכה וצריכים ביקור ממום ארבע' ימים קודם השחיטה והוא גזה"כ עי' בערכין דף י"ג ורש"י מביא שתי לשונות ל' אחד דטעון ביקור ד"י חוץ יום השחיטה ולשון אחד דסגי ד' ימים עם יום השחיטה ובדברי הר"מ כאן אין הכרע ע' בלח"מ וע' בס' ט"א במגילה דף כ"ט ע"ב שמפלפל באריכות אי הביקור סגי אף קוד' שהקדישו לתמיד או אפשר דאין מועיל הביקור רק אחר שנתקדש לתמיד וקודם לזה בעוד שהוא חולין ל"מ הביקור ע"ש ומ"מ אני לך. וכבר הבאתי בח"ז בשם התוספות בסוכה דף מ"ב ע"א בד"ה שאינו וכו' דתמיד שאינו מבוקר ד"י אף שהוא תם פסול אפי' בדיעבד בעבר והקריבו ואפי' בשבת ובר"מ אינו מבואר. וע' בקונטרס כ"ת שכתב דזה הוא חידוש גדול דפודין אפי' בדיעבד בגמלא תם וגם בס' ט"א שם כתב שבחידושיו כ' דמצוה איכא אבל לא לעיכוב וצ"ע. ותחילת זמן שחיטת התמיד משהאיר כל פני המזרח קודם הנה"ח וע' במגילה דחשיב הנהו דמצותם ביום לכתחילה בהנה"ח שם במשנה דאין מלין וכו' ובעה"ש כשר בדיעבד נ"ל דכהנים זריזים הם ולא טעו ע"כ לכתחילה בעה"ש מקריבין. ובמשנה פ"ג דיומא ופ"ג דתמיד מבואר נאו וראו אם הגיע זמן השחיטה הרואה אומר ברקאי מתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון וכו' וכ' הר"מ בפי' המשנה דזמן של מתיא בן שמואל מאוחר מזמן הת"ק דאומר ברקאי והלכה כמתיא בן שמואל ע"כ וכן פסק הרע"ב וכאן פסק הר"מ ג"כ שכ' האיר פני כל המזרח היינו כמתיא בן שמואל. וז"פ דגם מתיא בן שמואל מודה דבברקאי כשר כיון שהוא יום רק לכתחילה סובר דצריך האיר כל פני המזרח דלמא אתי למטעי ע' פ"ג ביומא ופשוט וע' במג"א סי' פ"ט ס[illegible]"ב ובס' פר"ח שם. והנה במשנה מבואר שאול עד שבחברון וע' ברש"י בשם הירושלמי כדי להזכיר זכות ישיני חברון וכאן

מצוה ת"ב שנצטוו ישראל להקריב שני כבשים בשבת

(א) שנצטוו ישראל להקריב שני כבשי' קרבן בכל יום שבת מוסיף על הקרבן התמיד של כל יום והוא הנקרא מוסף שבת שנאמר וביום השבת שני כבשים וגו' משרשי מצו' המוספין של ימים טובים כתבתי בסדר אמור אל הכהנים במוסף פסח מה שנראה לי ע"צ הפשט ומוסף שבת באשכול יתר המוספין תלוי גם הוא. והענין כדי שנקבע במחשבותינו עם מעשה הקרבן גודל היום ורוב קדושתו וכי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ כמו שכתוב שם. ושם כתבתי ג"כ מעט מדיני המוספין וכלל הענין כמנהגנו (שם):

מצוה ת"ג שנקריב קרבן מוסף בכל ראש חודש

(א) שנקריב קרבן מוסף בכל ראש חודש על תמיד של כל יום שנא' ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה' פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים ומנחתם ונסכיהם וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת לה'. משרשי המצוה הקדמה ידוע לכל חכם לב בבני אדם כי גלגל השמש וגלגל הירח פועלים בכוחם הנאצל עליהם מאדון כל הכחות בעולם השפל פעולות גדולות בגופות בני אדם ובכל מיני שאר בעלי חיים גם בכל הצומח בארץ מן הארזים הגדולים עד העשבים הדקים ודרך כלל בכל שהוא מד' היסודות שהם למטה מהם ותחת ממשלתם וכ"כ בסדר וזאת הברכה וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים ומפורסם בכל המון העם נערים עם זקינים כי כח הלבנה ניכר בכל אשר נעשה בארץ כידוע לכורתי האילנות לבנינות כי לא יכרתום בזמן שהלבנה בחדושה עד עבור ה' ימים או יותר ויורדי הים ג"כ אין מפליגין בה עד אחר ה' ימים של חדש הלבנה וכן נזהרים כל בנ"א מהקיז דם סמוך לחדושה וכמה מלאכות אחרות קטנות וגדולות צריכות שמירה שלא לעשותן בעוד שהלבנה מתחדשת עד שיאמרו שהפשתן שימצא במשרה או בתוך היורה לבשל בחדוש הלבנה שהוא לוקה ולא יצלח אחר כן לכל וכלל ענינים אלה גלויים ונודעים הם לכל והאריכות בהם ילדות ולכן כי בחידושה של לבנה לפעולות אדם יתחדש ענין והכל בדבריו של מקום ב"ה ובגזירתו ראוי לנו ג"כ לחדש ולהקריב קרבן נוסף על שאר הימים לשמו ב"ה להעיר רוחינו ולקבוע בלבבינו כי כל החידושים ההווים בעולם מאתו ב"ה וכל כחם של גלגלים לא ימצא רק מהשם לבדו ועם המחשבה הזכה הזאת והאמתית תתעלה נפשנו וברכת השי"ת תחול על ראשינו. דיני המצוה בענין המוספין וכלל הענין כמנהגי כתבתי במוסף הפסח בסדר אמור אל הכהנים. ועוד אודיעך כאן שר"ח שחל להיות בשבת שיר של מוסף ר"ח דוחה שיר של מוסף שבת כדי לפרסם שהיום ראש חודש וידוע ששירת מוספי שבת במקדש היא האזינו והיו מחלקים אותה לששה פרקים בששה שבתות והסימן הזיו לך כדרך שאנו קוראין אותה בבית הכנסת:

מצוה ת"ד להקריב קרבן מוסף ביום חג השבועות

(א) שנצטוו ישראל להקריב קרבן מוסף ביום חג השבועות שהוא יום ששי בסיון שנאמר וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם וגו' כבר כתבתי פעמים כי בסדר אמור אל הכהנים במוסף דפסח דברתי מענין המוספים:

מצוה ת"ה לשמוע קול שופר בראש השנה

(א) שנצטווינו לשמוע קול שופר ביום ראשון של תשרי שהוא ר"ה וכדתנן במס' ר"ה באחד בתשרי ר"ה לשנים שנא' יום תרועה יהי' לכם ואע"פ שאין כאן זכר לתרועה זו אם בשופר אם במצלתים או בכל שאר כלי ניגון מפי השמועה למדו ז"ל שהוא בשופר כמו שמצינו ביובל שנאמר בו שופר. משרשי המצוה לפי שהאדם בעל חומר לא יתעורר לדברים כי אם על יד מעורר כדרך בני אדם בעת מלחמה יריעו אף יצריחו כדי שיתעוררו

לא הי' צריך הר"מ להביא דכאן אינו מסדר העבודה רק כתב הדין אימת הקרבת התמיד. אך קלא צ"ע דלא הביא זה לקמן בפ"ז גבי סדר העבודה דהיא מצוה לשאול עד שבחברון וצ"ע. וסוף הזמן עד ד' שעות היינו עד סוף שעה ד' כמבואר בברכות ולאחר הזמן הזה אין מקריבין ופשוט אפי' נשחט קודם מ"מ הקבלה והזריקה אם הי' לאח"ז פסול דזה הוא עבודת הקרבנות ולאחר זריקה היינו הקטרת האברים כשירים כ"ה כמבואר בדיני קרבנות ואפי' בלילה כידוע ע' בפ"ד ממעה"ק וכאן. והשעות הללו דעת הר"מ וכל הפוסקי' נמשכים אחריו דכל השעות במשנה ובש"ס הם שעות זמניות היינו שליש היום בין בקיץ והן בחורף וע' בסוף פ"י בחלק ד' בקונטרס על ברכות דהשיג ע"ז ולא ברירא לי' ד"ז ע"ש שפלפל בטוב טעם. א"כ לענין קרבן צ"ע אם חשבי' שעות זמניות או שעות שוות ע"ש ומ"מ אני לך. וע' במג"א סי' רל"ג. וזמן תמיד של בה"ע מבואר כאן ובר"מ דהוא בשש ומחצה וע' בגמ' דיומא דזמנו מה"ת תיכף בהתחלת שבע אלא מפני שאין תכל בקיאין אחרו עוד חצי שעה וכן פירש"י בפסחים דף ה' ובפסחים דף נ"ג ע"ב וע' בס' פר"ח סי' רל"ג שהאריך בזה וכתב דברור הוא שמה"ת מתחיל בתחילת שבע ע"ש. וסוף זמן תמיד של בה"ע כ' הר"מ עד סוף היום וע' בספר שאגת ארי' סי' י"ז שתמה בזה הא אמרי' בברכות דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ודעביד כמר עביד אלמא דמספקא להו אי הלכה כרבנן דאמרי עד הערב או כר"י דאמר עד פה"מ ונהי לענין תפילה דרבנן פסקינן דעביד כמר וכו' אבל לענין קרבן דספק דאוריי' ה"ל למפסק עד פה"מ ולא יותר וע"ש שפלפל באריכות בדברי תר"י ובדברי התוס' דדעתם דלרבנן עד הערב היינו עד שקיעת החמה דהוא ד' מילין קודם לה"כ והוא פלפל באריכות דעד לה"כ ממש וגם פלפל אפי' אם נאמר דכל העבודות כשירים עד לה"כ ואין הדם נפסל בשקה"ח מ"מ השחיטה צריך להיות קודם שקה"ח וא"ר להאריך מה שהאריך משל כח הקודמים ז"ל ע"ש היטב דבש מלאת וכו' ומ"מ אני לך עכ"פ הר"מ והרהמ"ח פסקו דעד הערב ממש ופשוט דבה"ש בודאי פסול דהוא ספק לילה ופשוט. וקרבן תמיד קבוע לו זמן ודוחה את השבת ואת הטומאה אך האברים תחילתו דוחה וכו' וסופו אינו דוחה והאברים של ע"ש אינן דוחין שבת דחלבי חול וכו' אינן קרבים בשבת ואין להאריך כאן. ודברי קבלה שיהיו נשחטין נגד השמש ע"כ בשחר הי' נשחט על קרן לפונית מערבית על טבעת שני' ובה"ע הי' נשחט על קרן לפונית מזרחית על טבעת שני' ובגמ' דתמיד יליף לה מקרא שנים ליום וכו' ואפשר דמעכב אף בדיעבד ואפשר דלא שנה הכתוב לעכב. וע' ביומא דף ס"ב ע"ב נראה דלאו לעיכובא דלא שנה וכו'. וע"ש בתוס' דטבעת שני' היינו כדי להרחיק מהמזבח גזירה דילמא ימיל גללים ומובא במנ"ל כאן. ומ"ש הר"מ דנשחטין כנגד השמש דברי קבלה באמת ילפינן מקרא רק דאינו מפורש קורא מדברי קבלה כדרט בכ"מ. והתמידים אינן מעכבים אא"ז אם לא הקריבו תמיד של שחר אפי' במזיד מ"מ מקריבין תמיד של בה"ע במד"א במזבח שנתחנך כבר אבל מזבח חדש שלא נתחנך עדיין אין מחנכין אותו בתמיד של בה"ע ואם נבנה מזבח חדש קודם בה"ע אין מקריבין תמיד של בה"ע דאין מחנכין מזבח רק בתמיד של שחר ויליף לה במנחות דף נ' מקרא ע"ש. ושיעור זה דחדש א"י מה הוא אי חדש לגמרי או אפשר בנתקלקל המזבח באופן שנפסל כגון שנתקלקל היסוד או ריבוע או קרן או כבש דבכל הנהו פסול המזבח כמבואר בר"מ פ"ב מהלכות בית הבחירה או אבן שנפגם או נגע בו ברזל שנפסל ואח"כ תיקנו אפשר דהוי חדש ואין מקריבין עליו תחילה עולת תמיד של בה"ע או אפשר דוקא בחדש לגמרי וא"י שיעור הזה. ואם נפל וחזר ובנה מאותם האבנים אפשר דאין זה חדש ע' בסוכה גבי מסוכה לסוכה ושוים שאם נפלה וחזר ובנאה ע"ש בתוס' והוא בדף כ"ז ע"ב ול"ע בכ"ז ולא ביארו לנו. והעובר עובר על מ"ע והרמב"ן מונה לשני מצות כמ"ש הרהמ"ח וכבר כתבתי לעיל במצות שמירת המקדש מאן דס"ל שמירה דעשה ג"כ לאו הוא א"כ עוברים כאן גם כן בלאו ועשה ע"ש:

מצוה ת"ב (א) שנצטוו ישראל להקריב שני כבשים בשבת וכו' מוסיף על התמיד שנא' וביום השבת שני כבשים וכו' מבואר בר"מ פ"ז מהלכו' תו"מ והיו עולות כמבואר בתורה והן עולות ציבור מתרומת הלשכה וזמן מוספין כל היום היינו לכתחילה בין שני התמידין ואם אין לו תמידים זמנן כל היום ומוספים א"ל ביקור ד"י ואם לא מצא ב' כבשים רק כבש אחד צריך להקריב הכבש האחד וזה מבואר בר"מ סוף פ"ח מהל' תו"מ ומבואר ביומא פ' שני שעירים דשני כבשים של שבת צריך שיהיו שוים ודעת רש"י שהוא למצוה ודעת התוס' שהוא לעכוב והר"מ השמיט ד"ז ועמד ע"ז בעל המנ"ל כאן בפ"ד. ושוים היינו במראה ובקומה ובדמים ולקיחתן כאחד כמו שעירי יוה"כ. ותו"מ אין מעכבים זא"ז:

מצוה ת"ג (א) שנקריב קרבן מוסף בכל ר"ח וכו' שנאמר ובראשי חדשיכם תקריבו וכו' זה מבואר בר"מ פ"ז מהל' תו"מ וע' לעיל במצוה רל"ט ובמצוה ש"א האראכתי בסידור הקרבת המוסף ובדיני השיר של ר"ח וכתבתי שם דהשעיר חטאת מקריבין קודם לכל העולות של מוסף ע' היטב שם ותלמד וא"ל לכפול הדברים וד"ז שמביא הרהמ"ח דשיר של ר"ח דוחה שיר של שבת הוא בר"מ כאן פ"ו:

מצוה ת"ד (א) שנצטוו ישראל להקריב קרבן מוסף בחג השבועות שהוא יום ששי בסיון שנאמר וביום הביכורים וכו' מוסף הזה כמו בר"ח וזה חוץ מן הקרבנות הבאים בגלל הלחם. וע' בפ' אמור בארנו וג"כ מה שכת' הרהמ"ח שהוא ששה בסיון היינו לפי חשבונינו אבל בזמן הראי' פעמים ה' ופעמים ו' ופעמים ז'. עי' לעיל בפרשת אמור בארתי בעזה"י ב"ה באריכות:

מצוה ת"ה (א) שנצטווינו לשמוע קול שופר ביום ר"ה וכו' שנאמר יום תרועה וכו' מצוה זו מבואר באריכות בר"מ הלכות שופר ובטור וש"ע או"ח בהלכות שופר ודבר הנוהג בזמננו ומבואר באריכות בראשונים ובאחרוני' למה אאריך בזה מ"מ אזכור קלא. מ"ש הרב המחבר מצוה לשמוע כן הוא ל' הר"מ כאן וע' בטור וע' מ"ש האחרונים דשניהם הן שמיעה והן התקיעה הוא המצו' וא' בלא חבי' ל"מ דהשומע מאינו חייב כגון מגפים ודומה א"י אלמא דהמצו' לאו בשומע לחוד רק נ"ל תוקע ואז הוא יוצא דוקא מחבירו המחויב וכן תקיעה בלא שמיעה ל"מ כמבואר התוקע לתוך הבור וכו' וגם לא אם אינם ביחד כגון שומע מאינו מחויב ואח"ז תוקע לתוך הבור א"י דצריכים השמיעה והתקיעה להיות ביחד אך על השמיעה ל"ש שליח וצריך לשמוע בעצמו וחלק התקיעה יוצא ע"י אחר ודוקא ממחויב בדבר ככל המצות. ע' בקונטרס יום תרועה במשנה דחש"ז שפלפל בזה והדברים ברורים. ומ"ש דכל השופרות כשירים וכו' הוא שלא כדעת הר"מ דצריך דוקא קרן הכבש הכפוף וכל השופרות מקרן הכבשים פסולים חוץ הכפוף וכל הראשונים חולקים עליו וכן דעת הרהמ"ח ע' באריכות בר"ג ובהרא"ש ובב"י ובתוס' ולענין כפוף ופשוט נראה קלא מדברי הרהמ"ח בשרשי המצוה דהוא לעכב וכבר כתבו כל הראשונים דכפוף אינו רק מצוה לכתחילה עי' בדבריהם. ומ"ש הרהמ"ח כי קרני כל החיות אין חלולין וכו' לדעת רש"י ותוס' שיטל המבואר במשנה היא חי' אשטייגבאק ע' בדבריהם ואין סברא שיסברו דיואלים באין לו אלא זכרות דזה אינו שופר כלל כדברי הרמב"ן חזינן דיש חי' דיש בקרן זכרות ונקבות

ונקבות . ולשון הרמב"ן מובא בטור הקפ"ו וקרני רוב החיות אין להם ז"כ וכו' וא"א להגי' כאן רוב במקום כל לפי שחשב הכשרים בפרטות וכתב דרק אלו כשרים והשאר אין להם וכו' ואפשר דהרהמ"ח פי' שיעל כפי' הערוך דהיא כשבה נקיבה אך זה צ"ע אם היא כך במציאות א"כ למה רש"י והתוס' מכשירין ע"כ העיקר כדברי הרמב"ן דרוב וכו' ודברי הרהמ"ח צ"ע . וכן כתבו התוס' בדף כ"ו ע"א בדבור המתחיל חוץ וכו' דאין יואלין בשל ראם דאין לו רק זכרות ע"ש . ומ"ש הרהמ"ח שבכל ענין בין בקולות גסות או דקות וכו' ור' אבוהו קבץ כל המנהגים שלא ירא‍ה התורה כשתי תורות אלו דברי ר"ה גאון מובא בראשונים אבל דעת הר"מ אינו כן שכ' לפי אורך הגלות נסתפק לנו האיך היא התרועה אם היא הילכה או האנחה וכו' וא"י בכולם רק נסתפק לנו ור"א התקין לצאת מידי ספק והדברים עתיקין . ושיעור התקיעות והתרועות שמבואר במשנה שיעור תקיעה וכו' שיעור תרועה וכו' ע' בספרי שהוא מה"ת או בכלל שיעורין שהם הל"מ . והכל חייבים במצוה זו חוץ מנשים דהו"ל מ"ע שהזמן גרמא ופטורין וכן עבדים פטורים מט"ז וטומטום חייב מספק ואינו מוציא אפי' מינו דלמא הוא נקיבה וחבירו זכר . וע' באחרונים שהקשו הא ה"ל ס"ס דלמא הוא זכר ואת"ל נקיבה דלמא חבירו ג"כ נקיבה וע' באחרונים שתרצו דהוי ס"ס בתרי גופי או לפעמים יתהפך הספק לאידך גיס' וכו' וה"ל קילי דסתרן אהדדי ע"פ תוס' בנדה דף כ"ח המפלת וכו' וע' בספר טורי אבן באריכות . אנדרוגינוס לדעת הר"מ דסובר בכ"מ דהוי ספק אינו חייב רק מספק ומוציא את מינו דכולם שוים אבל לא את שאינו מינו ולדעת הסוברים דאנדרוגינוס הוא זכר ודאי בודאי חייב ומוציא אפי' זכר ודאי . ודעת הראב"ד דהוי חצי זכר וה"נ אינו מוציא אפי' מינו כמו ח"ע וכו' ואפי' לעצמו אינו מוציא דלא אתי צד נקבות דידי' ומוציא צד זכרות כמו בח"ע וכו' והה"מ כ' כיון דהוא ברי' בפ"ע מוציא את מינו ול"ד לח"ע וכו' ע' בדבריהם . וח"ע וחב"ח אינו מוציא לא מינו ואפילו עצמו אינו מוציא דלא אתי צד עבדות ומוציא צד חירות דידי' וצריך לשמוע מאחר לצאת י"ח ואפי' למשנה אחרונה דכופין מ"מ אינו יוצא עי' בס' פ"א ובלח"מ בה' חגיגה . וחש"ו פטורים כמו שפטורים מכל המצות שבתורה אך כאן אפי' המדבר ואינו שומע דחייב בכל המצות שבתורה מ"מ פטור ואינו מוציא אחרים כיון דאינו שומע ושופר בשמיעה נמי תלי' מילתא כמ"ש לעיל ובכל הדינים אין להאריך כי צריך חיבור מיוחד :

(חסלת סדר פנחס ונתחיל סדר מטות בס"ד)

שיתעוררו יפה למלחמה . ונ"כ ביום ר"ה שהוא היום הנועד מקדם לדון כל באי עולם וכמו שאמרו ז"ל בר"ה כל בני אדם עוברים לפניו כבני מרון כלומר שהשגחתו על מעשה כל אחד ואחד בפרט ואם זכיותיו מרובין יצא זכאי ואם עונותיו מרובין בכדי שראוי לחייבו מחייבין אותו למות או לאחד מן הגזירות כפי מה שהוא חייב ע"כ צריך כל אחד להעיר טבעו לבקש רחמים על חטאיו מאדון הרחמים כי אל חנון ורחום הוא נושא עון ופשע וחטאה ונקה לשבים אליו בכל לבם וקול השופר מעורר הרבה לב כל שומעים וכ"ש קול התרועה כלומר קול הנשבר. ומלבד ההתעוררות שבו יש לו לאדם זכר בדבר שישבור יצר לבו הרע בתאות העולם ובתשוקות בשמעו קולות בשברים כי כל אדם כפי מה שיראה בעיניו ובאזניו ישמע יכין לבבו ויבין בדברים והיינו דאמר רב יהודה בר"ה תוקעין בשל זכרים כלו' הכבשים הכפופים כדי שיזכור האדם בראותו אותו שיכוף לבו לשמים ור' לוי פסק הלכה כמותו ומנהגן של ישראל כן . מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל ששיעור השופר הוא כדי שיאחזנו אדם בידו ויראה לכאן ולכאן . וכל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן . פי' כל מה שהוא שופר כלומר שהוא חלול שלשון השופר הכי משמע לעולם דבר שיש לו חלל כגון השופר של כבש שיש לו חלל שהזכרות בתוכו וכל שופר בעולם שיש לו חלל כמו שפירשנו כשר לתקוע בו בר"ה לאפוקי קרני ראם ושאר חיות שקרניהם אינם נכללים בלשון שופר כלל לפי שאין בהם דבר חלול אלא הזכרות לבד . אבל קרן הפרה אע"פ שהוא בכלל שופר שהרי יש לו נקבות וזכרות אינו כשר מפני שהכתוב כללו עם הפסולין שקראו קרן וכדכתיב בכור שורו וגו' וקרני ראם קרניו נמצא לפי פירושנו זה שכל הקרנות שבעולם פסולין לתקוע בהן בר"ה חוץ מקרני הכבשים והרחלים וגם התישים ועזים לפי שלא מצינו בעולם קרנות חלולין חוץ מאלו ושל פרה כי קרני כל החיות אינם חלולין ונמצא שאינן בכלל לשון שופר שצותה התורה לתקוע ושל פרה נ"כ כבר הוציאו הכתוב מכלל הכשרים והכניסו עם כל הפסולין מפני שקראו בשמם . ואל יקשה בעיניך לדברינו אלה שהרי הכתוב קורא שופר התישים בלשון הפסולין כדכתיב והצפיר קרן חזות בין עיניו שהענין ההוא הי' במראה הנבואה והודיע הכתוב שהי' נראה לנביא לרוב תוקף הצפיר כאילו הי' לו קרן כלו' שהי' חזק מבלי נקבות ואין הענין שיכנסנו הכתו' עם הפסולין כלל כי אם בהיפוך לכל מבין והארכתי לך בני מעט בכאן לפי שהפי' הזה נתחדש במשנה זו מזמן קרוב ואשר היו לפנים פרשוה בענין אחר . וכן מענין המצוה מה שאז"ל שכל הקולות כשרין בשופר ואמרו גם כן שאם נרדו השופר עד שהעמידו על נלדו כשר . ומה שאמרו ז"ל שיו"ט של ר"ה שחל בשבת אין תוקעין בו שופר גזירה שמא יטלנו ישראל אחד ויוליכו ד' אמות ברה"ר ויבא לידי איסור סקילה ודבר זה לא נזרו אותו חכמים במקום שיש שם ב"ד שהוא גדול בחכמה ודוקא שתוקעין אותו שם בישיבת הב"ד והרמב"ם ז"ל כ' שצריך להיות הב"ד סמוך בא"י ושיהי' ב"ד מעולה מאותן שקידשו את החודש . ואני שמעתי שהרב ר' יצחק אלפסי ז"ל הי' תוקע שופר בישיבתו בשבת ואתה בני אם תזכה תבחר לך הטוב בעיניך . וכן מענין המצוה מה שאמרו ז"ל שחייב אדם לתקוע בר"ה שלש תקיעות של שלש כלו' שלש פעמים תקיעה ותרועה ותקיעה שנמצא שהן ו' תקיעות וג' תרועות ופי' תרועה כתרגומו יבבא וענין יבבא הוא קול שבור כמו קול יללה נמצא שהתורה צותה אותנו לעשות בשופר קול הדומה לקול יללה ומפני שמקומות העולם חלוקים בענין הילל‍ה שבמקום א' מיללין בגניחות גסות ובמקום אחר בדקות ובמק"א עושין הכל גסות ודקו' נהגו בכ"מ ומקום להיות מתריעין בר"ה ע"ד שהיו מיללין איש איש במקומו ובכן היו יוצאין ידי חובת המצוה שהתור' צותה בקול יללה ובאיזה שיהי' בשום מקו' בכך הי' יוצא ידי תורה בכ"מ ואע"פ שבמקומו אין מיללין כן שהרי קיים כונת הכ' ועשה ביום זה יללה בשופר עד שקם ר' אבוהו ולא יישר בעיניו להיות ישראל חלוקים במנהג התרועה זה בכה וזה בכה שנעשה תורה כשתי תורות וקבץ כל המנהגים והתקין שיהיו תוקעין בכל המקומות בשוה ולצאת ידי חובה מכלל הילולות שנעשות בעולם תיקן לעשות התרועה בג' צדדין כעין גניחות גסות דהיינו שברים וכעין גניחות דקות דהיינו שאנו קוראין תרועה ועוד בצד אחר גניחות דקות וגסות כמנהג א' מהמקומות שעושין הכל ביללותיהם ונמצא לפ"ז שאנו צריכין לתקוע שלש של שלש פעמים שלש . ודין שופר שנסדק לארכו או לרחבו וניקב וסתמו במינו או שלא במינו . ודין נותן שופר בתוך שופר ודין תוקע לתוך הבור ודות ודין שופר של עכו"ם ועיר הנידחת והמודר הנאה מחבירו ודין נתכוון שומע ולא משמיע ויתר פרטים מבוארים במס' ר"ה (א"ח סי' תקפ"ה) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ולא בנקבות לפי שהיא מכלל המצות שהזמ"ג שהנשים פטורות . ועובר ע"ז ולא שמע קול שופר ביום ר"ה בסדר תקיעות שאמרנו שלש של שלש לכל הפחות בטל עשה זה . ואם שמען בהפסק ואפי' בכל היום יצא וכמו שאמרו ז"ל שאם אדם שמע תשע תקיעות המאריכות בתשע שעות ביום ואפי' מתשעה בני אדם יצא ולמדתי מן החכמים י"א שצריך מ"מ שלא לשמוע קול פסול באמצע :

ראשי המטות יש בה שתים מצות א' עשה וא' ל"ת

מצוה ת"ו (א) שנצטווינו במצות הפרת נדרים כלו' שנדון במי שנדר כאשר צותה התורה שנאמר איש כי ידור נדר וגו' כמו שבא מבואר בפרשה . וכ' הר"מ ב"מ ז"ל במצוה זו וז"ל ואין הענין שנתחייב להפר עכ"פ . וזה הענין בעצמו הבן ממני כל זמן שתשמעני מונה דין אחד מהדינין שאין זו מצוה בפעולה מהפעולות בהכרח ואולם המצוה היא בהיותנו מצוין שנדון בדין זה בדבר זה אולם היות הבעל והאב מפירין כבר ביאר הכ' ודקדק בו ובאתנו הקבלה שהחכם יתיר הנדר לכל וכמו כן השבועה וההערה על זה מאמרו לא יחל דברו

מצוה ת"ו (א) שנצטווינו במצות הפרת נדרים וכו' שנא' איש כי ידור נדר וכו' דינים אלו בר"מ בה' נדרים ושבועות ובטור ובש"ע יו"ד בה' נדרים ע"ש ולהאריך צריך חיבור גדול כידוע ודבר המבואר הרבה בראשונים ובאחרונים מ"ל לכתוב בזה ומ"מ אגי' קלא בדברי הרהמ"ח . מ"ש הרהמ"ח דכנויי נדרים ושבועות מבואר בר"מ פ"ב משבועות ופ"א בנדרי' ובפ"א דנזירות ומבואר מהש"ס דכינויי כנויין הייט שרחוק הרבה מהלשון מותר וכלל בדברי הרהמ"ח וגם ידות נדרים ונזירות בידים מוכיחות הווין ידים ע' כ"ז בש"ס ובר"מ ובטור וש"ע . ומ"ש הרהמ"ח ארבעה נדרים שהם מותרים וכו' ולא נקט שבועות ג"כ זה כדעת הר"מ פ"ג מהלכו' שבועות דזריזין הוי שבועה וע' בש"ע סי' רל"ב וסי' רל"ט ולענין שאר השבועות ע"ש . ומ"ש הרהמ"ח אם מעמיד דבריו וכו' סוא כפי' הר"נ וע' בכ"מ פ"ד מה' נדרים שדעת הר"מ כ"ה . ומ"ש שכל הארבעה נדרים הדין כן ע' סי' רל"ב מבואר זה גבי נדרי זריזין ונדרי הבאי וע' בסימן רל"ט מבואר ג"כ גבי שבועות הבאי ע"ש ובשגגות ובאונס צ"ע אם שייך זה ע"ש וע' בר"נ בנדרים דף כ"ב ע"ב . ומ"ש הרהמ"ח לחלק בין נולד מצוי לאינו מצוי זה דעת רוב הראשונים וע' בר"מ פ"ח מה"ש שיש לו שיטה אחרת בזה לדעת הכ"מ וע' בלח"מ מ"ש ע"ז . ומ"ש הרב המחבר דג' הדיוטות והוא דמסברי להו וכו' וכשאר וכו' דעת הר"מ פ"ו דא"ל להיות מסברי להו וסבר ע' בכ"מ ובלח"מ ומ"ש ויש שפירשו שכל שהוא חכם גדול וכו' זה דעת הר"מ שא"ל סמוך ע' בר"נ פ' אנ"ד ופ' נערה . ומ"ש שהאב מיפר כל נדר והבעל נדרי עינוי וכו' זה דעת הר"מ פי"ב מהל' נדרים ורבים חולקים מהספרי דגם האב א"י להפר נדרים שאין בהם עינוי נפש וכו' וע' בטור ביו"ד סי' רל"ד והדברים ארוכים . ומ"ש הרהמ"ח התרת נדרים כ"ה וכו' לא מעל"ע וכו' הוא טעות הדפים וצ"ל הפרת נדרים היינו הבעל והאב דוקא ביום שמעו וא"ל מעל"ע כמבואר בש"ס ובר"מ סוף ה"נ ודיני הקמה והפרה והתרת חכם ושאר דינים אם ארצה לכתוב כטיפה מ"ה צריך חיבור מיוחד ואכ"מ . ואינו נוהג בנקבות דהם אינם מתירים ואינם מפירים . וחרש אפי' מדבר אם אינו שומע אינו מפיר לא לאשתו ולא לבתו . ושוטה ג"כ אינו מפיר לא לאשתו ולא לבתו . וקטן ל"ש בתו ואינו מיפר לאשתו שאין אישות לקטן כן מבואר בר"מ פי"ב מה' נדרים ובש"ע סי' רל"ד . ולשיטת הר"י ברזילי דיש אישות לקטן ע"י אחר או קטן ביבמה אפשר דיכול להפר וצ"ע דכ"מ שוה קטן לשוטה וצריך לעי' בדבר וע' בש"ע דחייבי לאוין ועשה יכול הבעל להפר חוץ מח"כ דאין תופסים קידושין .

ופשוט

דברו ודרשו ז"ל הוא אינו מיחל אבל אחרים מיחלין לו והבכלל שאין ראיה על זה מן הכתוב והם ע"ה כבר אמרו היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמוכו אלא הקבלה האמתית לבדה ע"כ. והעולה מכל זה לדעתו לפי הדומה כי בהתיר החכם המומחה את הנדר כמצות התורה או ג' הדיוטות ויעשה הענין ככל אשר תצוה התורה עליו כהוגן וכיושר אז קיימו עשה. ואם התירו הנדר שלא כמצות התור' כגון שני הדיוטות או יחיד שאינו מומחה אע"פ שהיתרם אינו היתר יש עליהם עונש ביטול עשה זה וכמו שכתבתי למעלה בענין מצות הנחלות שהאומר ומצוה אל יירשני בני אע"פ שדבריו בטלי' יש עליו עונש ביטול המצו' דעבר על אהרמנא דמלכא שצוה אותנו בדין הירושה. ואולם הרמב"ן ז"ל כ' שאין למנות דין זה בכלל מחשבון המצות וז"ל וכן יראה שהפרת נדרים לא תמנה לפי שהיא שלילות שנצטוינו לעשות כל היוצ' מפינו ושלא ניחל דברינו רק ע"פ האב או הבעל ע"כ.ודפח"ח. משרשי ענין הנדר והשבועה וההיתר שלהם כבר הרחבתי המאמר בהן כאשר השיגה ידי בסדר וישמע יתרו באזהרת לא תשא. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל כל כנויי נדרים כנדרים חרמים כחרמים שבועות כשבועות נזירות כנזירות כגון האומר קונם קונח קונס הרי אלו כנויין לקרבן חרק חרך חרף הרי אלו כנויין לחרם. נזיק נזיח פזיח הרי אלו כנויין לנזירות שבותה שקוקה נדר במוהי הרי אלו כנויין לשבועה וענין לשונות אלו שאמרו חכמים שהם נידונין כאילו הוציא האדם בשפתיו הלשון כתקנו ולא נחוש למה שאנו מצריכין פיו ולבו שוין והרי לא הוציא הדבר כתקנו. הטעם מפני שיש בלשונות אלו משמעות הענין שכל השומע ינזור עליו שזאת כוונת הנשבע או הנודר ואחר שכן הוא הרי הוא כאילו אמר הדבר מבואר כתקנו שאם לא תאמר כן נמצא שאין בעלנין נדר ושבועה לעולם וזה אינו באמת. וכן מה שאמרו ז"ל שארבעה נדרים הן שהן מותרין כלומר מותרין לגמרי שאין צריכין שאלה לחכם וכדעת שמואל בפ' ארבעה נדרים דהלכתא כותיה. ואלו הן נדרי זירוזין נדרי הבאי נדרי שגגות ונדרי אונסין ושם באותו הפרק מברר כיצד בכל א' וא'. גרסינן בירוש' גבי נדרי זירוזין א"ר זעירא הדא דתימר בשאין מעמידין אבל אם היו מעמידין צריכין היתר חכם כלומר אם היו מעמידין דבריהם כלו' שלא נדרו אותו נדר לזרז אלא בדוקא נדרו אותו צריכין שאלה לחכם והוא הדין בודאי לשאר השלשה השנויים במשנה שאם היו מעמידין דבריהם שצריכים שאלה לחכם. ומיהו בכל ענין החכם מתירן כל זמן שימצא פתח להתיר כלומר שימצא שום ענין שיאמר עליו הנודר אלו הייתי יודע בשעת הנדר דבר זה לא הייתי נודר ואפי' בנולד פותחין להיתר ובלבד שיהא הנולד נולד מצוי אבל לא בנולד שאינו מצוי. כן הוא מפורש בגמרא דנדרים. וכן נמי פותחין בחרטה וכדפסק רבא משמי' דרב נחמן בגמ' נדרים דפותחין בחרטה ונזקקין להתיר אפי' למי שנשבע באלהי ישראל שהוא שבועה חמורה. ודוקא בחרטה מעיקרא כגון לב זה עליך כלומר שמתוך הכעס נדר אותו הנדר ואחר שנתישבה דעתו תוהא בנדרו לגמרי ואינו רוצה בו כלל אבל אם נתחרט עכשיו מחמת ענין שנתחדש לאחר שנדר וחפץ הוא בנדרו עד עכשיו זו אינה חרטה מעלייתא ואין פותחין בה כלל שהרי כל הבא לשאול על נדרו ודאי מתחרט הוא עכשיו וא"כ לא היינו צריכין בגמרא לחזור למצוא פתח היתר בנדר. ומצינו בגמ' שהיו מחזירין למצוא פתחים לנודרים. אלא ודאי האמת כמו שכתבנו דבעינן חרטה דמעיקרא. ועוד שכל יסוד היתר נדרים הוא טענת שגגה או אונס שהתורה אמרה האדם בשבועה פרט לאנוס. וכמו כן בעינן פיו ולבו שוין. ואי משום חרטה דמעכשיו אי אפשר לתלות שגגה או אונס בעת השבוע' כלל אבל בחרטה דמעיקרא יש טענת שגגה ואונס שהרי מודה עכשיו שלא היה עושה הנדר מעיקרא אם הי' יודע זה. ויש מגדולי המפורשים שכתבו דאע"ג דפסקינן הלכה כרבא אמר רב נחמן דפותחין בחרטה ונזקקין לאלהי ישראל ועכשיו נהגו להחמיר ולא כהלכה ואין נזקקין למי שנשבע באלהי ישראל אלא במה שהוא כעין ד' נדרים השנויין במשנה ועוד דלא מזדקקינן לשבועות אלא במלתא דאית בה מצוה כגון עשיית שלום בין איש לאשתו או בין אדם לחבירו וכיוצא בענינים אלו וכן אמרו ז"ל בענין זה שהיתר נדרים בג' הדיוטות ואפילו דלא גמירי וסבירי. והוא דמסברי להו וסברי וכשחד מנייהו גמיר מ"מ. וכמו כן אמרו שהיתר נדרים ביחיד אם הוא מומחה והוא הדין כל היכא שיש לו רשות להתיר נדרים ממי שהוא סמוך שדינו כמומחה ויש שפירשו שכל שהוא חכם גדול בישראל ואפי' היום שאין לנו סמיכה נקרא מומחה וחביריו חלוקין עליו. ודין החוזר תוך כדי דיבור מנדרים ושבועות שחזרתו חזרה. ומה שאמרו שהאב מפיר כל נדר והבעל נדרי עינוי ודברים שבינו לבינה. ודין האומר כל נדר שאדור כל שנה זו או מכאן עד עשר שנים הרי הן בטלים. ודין סתם נדרי' להחמיר ופירושן להקל. ודין שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ודין האומר לחבירו ככרי אסור עליך או ככר זה. ודין המודר הנאה מחבירו שפורע לו את חובו ודין הנודר מן הבשר שמותר ברוטב ואם אמר בשר זה אסור אף ברוטב ודין מי שנאסרה הנאתו עליו שמותר ללמדו תורה שבע"פ אבל לא שבכתב לפי שנוטלין עליה שכר. ודין מה שאמרו בנדרים הלך אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו לשון ובאותו זמן שנדר או שנשבע. ודין התרת נדרים שהוא כל היום כולו לילה ויום לא מעת לעת שנאמר ביום שמעו. ויתר רובי פרטיה יתבארו בארוכה במס' המחוברת על זה והיא מס' נדרים (יו"ד סי' רל"ג). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים אבל לא בנקבות שאינן ראויות להיתר נדרים. והעובר על זה והתיר את הנדר שלא כמצות התורה בצדדין שכתבנו אע"פ שאינו היתר בטל עשה זה כמו שכתבנו בראש המצוה:

מצוה ת"ז שנמנענו שלא לשנות מה שנתחייבנו בדבור

(א) שנמנענו שלא לשנות מה שנתחייב בנפשותינו בדבור ואע"פ שהוא בלא שבועה. ואלו הם הנדרים כגון שיאמר האדם פירות העולם או פירות מדינה פלונית או מין פלוני של פירות אסורין עליו וכמו כן שיאמר אשתו אסורה עליו ועל זה נאמר לא יחל דברו ופירשו ז"ל לא יעשה דבריו חולין כלומר שיחייב על נפשו דבר ולא יקיימהו. ולשון גמרא שבועות אמרו ז"ל קונמות עובר משום לא יחל דברו. וכן בכל מה שידור האדם לקרבן או לבדק הבית או לצדקה או לבהכ"נ וכיוצא בהן עובר עליהן משום לא יחל דברו.

אבל

ופשוט דטומטום ואנדרוגינוס דהוי ספק קידושין א"כ אין מפירין מספק. וח"ש וחב"ח דמתקדשת לענין אשם ולא לענין מיתה ל"ע אם נשאת אם הבעל מיפר וכבר כתבנו כ"פ ופשוט דעבד אינו מפר נדרי בתו דאין להם יחוס כמ"ש כ"פ הכלל ע' באהע"ז מי שיש לו חופה או קידושין או אין לו ותלמד לכאן ואין לריך להאריך ובכן נח פשיטא דהפרת הבעל והאב ל"ש בהו רק התרת חכם אם נאמר דמוזכרים על השבועה ע' במנ"ל פ"י מה' מלכים דהביא דהוא פלוגתא בירושלמי חד סובר דאין לו היתר חכם וכו' וכ"מ ג"כ לענין נדרים ונדבות שעודרין כישראל אם ישנן בשאלה וע"ש ואין הירושלמי בידי ובעזה"י עוד חזון למועד לברר זה וכעת באתי רק להזכיר והנה ארוסה האב והארוס מפירים בשותפות ע' באריכות בש"ס ובפוסקים אם יש לה כמה ארוסים כגון שאחד קדש מעכשיו ולאחר ל' יום ואחד מעכשיו ולאחר עשרי' דלר"י בקידושין דאמר אפי' קידושי מאה תופסים בה כשרגא דליבני וע' באהע"ז סי' מ' יש לחקור דנראה דאינו מופר עד שכולם יפירו וגם לענין היקם אם קיים א' יש לחקור בזה הרבה חקירות ובעה"י אשנה מלוה זו באריכות וכעת באתי רק להזכיר ולעורר. ומבואר בש"ס וכן הלכה בש"ע דהקמה והפרה א"י להיות ע"י שליח דכתיב אישה יקימנו וכו' ויבואר זה ביו"ד סי' רי"ד סעיף ל' ומ"מ נראה דמועיל תנאי בהקמה וגם בהפרה אף שא"א לקיים ע"י שליח מ"מ כיון דהוי דיבור מועיל תנאי אף בא"א לקיים ע"י שליח כמ"ש כ"פ בח"ז והדברים עתיקין. ומה שקשה מכאן על דברי מהרי"ט דסבירא ליה דאינו יכול לעשות שליח להקדיש דמילי לא ממסרן וכו' וכאן טעמא דגלי קרא אישה וכו' הא בלא"ה עושה שליח אף דהוי מילי כבר פלפלו האחרונים בזה וע' בש"ע או"ח סי' תל"ד ואכ"מ:

מצוה ת"ז (א) שנמנענו שלא לשנות וכו' פירות העולם וכו' אסורים עליו וכו' וע"ז נאמר לא יחל דברו וכו' וכן כל מה שידור לקרבן וכו' זה מבואר בדברי הר"ם פ"א מה' נדרים וע' במנ"ל שמביא מחלוקת הראשוני' דיש סוברים דעיקר נדר שיאמר דבר זה אסור עלי ה"ל נדר אך אם מתפיס צריך להתפיס בדבר הנדור כגון שיאמר בשר זה עלי כקרבן אבל אם אמר זה עלי כבשר חזיר אינו כלום כי הוא דבר האסור ולא דבר הנדור ויש סוברים דעיקר הנדר הוא התפיסה בדבר הנדור והאומר ה"ז אסור וכו' זה מדין יד דגמרין דבריו כקרבן והדברים עתיקין במנ"ל באריכות ודעת הרהמ"ח נראה דסובר דעיקר נדר הוא האיסור בלא התפסה ע' בלשונו. ונדרים הוי איסור חפצא ואינו חל אלא על דבר שיש בו ממש וג"כ חלין ע"ד מלוה ומתפיס בשבועה פטור ומתפים בנדר חייב וכן יש נדר בתוך נדר כו' ומ"ל להאריך ע' בר"מ באריכות ובטוש"ע יו"ד נתבאר הכל באריכות ולהאריך קצת צריך חיבור מיוחד. ועיין לעיל בדברי הרב המחבר בפרשת יתרו שהאריך קצת בזה ע"ש וע' בכ"מ בר"מ פ"א מהל' שבועות שכתב בשם הריב"ש דדעת הר"מ דשבועה להבא כגון שאוכל ושלא אוכל ועבר על השבועה עובר בבל יחל גם כן ועיין בשבועות דף כ' ובתוס' שם. ודין מעילה בקונמות מבואר בר"מ פ"ד מהלכות מעילה וע' במ"ל שנסתפק בכמה דברים וכבר כתבתי לעיל במצות מעילה ע"ש. והנה נדרי איסור נוהג בכל האישים חוץ מבן נח לא שייך גבי' נדרי איסור ע' במנ"ל פ"י מהלכות מלכים שהאריך קצת ע"ש. וחו"ש אין נדריהם כלום אך קטן אם הוא מופלא סמוך לאיש דהיינו קטן בן י"ב שנים וקטנה בת י"א שנים אם ידעו לשם מי נדרו נדריהם נדר וקטנה בת י"ב שנים וקטן בן י"ג נדריהם נדר אע"פ שאין יודעים דהוו גדולים לענין נדרים אע"פ שלא הביאו שתי שערות. ודעת הר"מ דמופלא סמוך לאיש הוא מה"ת והראב"ד מסופק בדבר והתוספות בנדה סוברים דאינם נקראים גדולים לענין נדרים ג"כ עד שיביאו ש"ש ומופלא הוי שנה קודם הבאת שערות בזמן הראוי. הייט קטן כל שנת י"ג ובסוף י"ג הביא וכן קטנה ואמרי' אגמ"ל ע' בסוגיא דמופלא בנדה והדברים עתיקין ואכ"מ להאריך. והנה יש שאלה בכל הנדרים ובהקדישות קודם שבאו ליד גיזבר וכו' ולענין קטן מופלא אפשר דאיתרבי רק לנדרים והקדישות מקרא אבל לא לשאלה ואינו יכול לשאול על נדריו או אפשר איתרבי לשאלה ג"כ בזה נסתפק המ"ל פ"ב מה' נזירות הלכה י"ד ע"ש. ולענין אם יש שאלה גבי ב"נ בנדרי גבוה או בשבועה ע' מנ"ל בהלכות מלכים שהביא ירושלמי ע"ש ומכל מקום אני לך. ומ"ש הרהמ"ח דאין לוקין על לאו זה דלאב"מ כבר תמה בזה המגי' במ"ל דודאי לוקין דיש ב"מ ע"ש ולע"ג:

מלוה

אבל בענינים אחרים כגון הנודר לחברו דבר או האומר דבר פלוני אעשה או לא אעשה שלא בלשון נדר ואיסור וקונמות אע"פ שהוא מבוער ולא יעשו כן רק פחותי הנפש בבני אדם אינו עובר בלא יחל אלא בענין שכתבנו ואמנם על הכל נאמר בתורה מדבר שקר תרחק. והרמב"ן ז"ל כת' ששתי מצות חלוקות הן נדרי גבוה ונדרי בטוי וכמו שנכתוב למטה בסדר כי תצא במצות קיום מוצא שפתים. שורש המצוה בענין הנדרים והשבועו' לקיים כל דבר כתבתי כבר בסדר וישמע יתרו בלאו לא תשא. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל הוא אינו מיחל אבל אחרי' מיחלין לו כגון שלשה הדיוטות או יחיד מומחה כמו שכתבנו במצוה הקודמת והוא הדין שנשאלין נ"כ על ההקדשות ועל הצדקות כל זמן שלא באו ליד הגבאים ואפילו על התרומה ועל החלה אמרו ז"ל שנשאלין עליהם עד שלא באו לידי כהן. ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' נדרים (יו"ד סי' ר"ג) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ונדר או אסר איסור על נפשו בלא שבועה ולא קיימו עבר על לאו זה אבל אינו לוקה לפי שאין בו מעשה וזהו שאמרו ז"ל שהנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם לוקה אע"פ שאין שם מעשה זהו הנשבע אבל משום לאו דלא יחל בנדר או איסור שלא בשבועה אין בו מלקות:

אלה מסעי יש בה ו' מצות ב' מ"ע וד' מצות לא תעשה

מצוה ת"ח לתת לשבט לוי ערים לשבת

(א) **שנצטוו ישראל לתת לשבט לוי ערים לשבת בהן אחר שאין להם חלק בארץ** שנאמר צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם ערים לשבת ונאמר בסוף הפרשה כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמונה עיר. ומאלה הערים של לוים הי' מהם ערים מיוחדות להיות מקלט הרוצח ואולם בכולם הי' לו מקלט. ובסדר שופטים במצות ערי מקלט נכתוב בע"ה מה בין מיוחדות לכך לאותן האחרות והיו קולטות אותו בצדדים ידועים כמו שמפורש בכתוב ומבואר במסכת מכות. שורש המצוה זו ידוע הוא כי שבט הלוי מבחר השבטים ונכון לעבודת בית ה' ואין לו חלק עם ישראל בנחלת שדות וכרמים אבל ערים הי' צריכים להם על כל פנים לשבת הם ובניהם וטפם וכל חיתם ומפני גודל מעלתם וכושר פעלם וחין ערכם נבחרה ארצם לקלוט כל הורג נפש בשגגה יותר מארצות שאר השבטים אולי תכפר עליו אדמתם המקודשת בקדושתם. ועוד טעם אחר בדבר כי בהיותם אנשי לבב ידועים במעלת המדות וחכמות נכבדות ידוע לכל שלא ישטמו את הרוצח שינצל אליהם ולא יגעו בו ואף כי יהרוג אחד מאוהביהם או מגואליהם אחר אשר בפתע בלא איבה יהרגנו ועל השבט הזה הנבחר נאמר האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו כלומר שלא יעשו דבר בעולם זולתי מדרך היושר ועל כוון האמת ולא יטה לבם אהבת אדם ואפילו אהבת אב ואם ואחים ובנים שהטבע תחייב אהבתם ותכריח' וכל שכן אהבת שאר בני אדם. ועוד כתבתי בענין זה עוד טענה אחרת בסדר בהר סיני. דיני מצוה זו קצרים ובמצות הנסמכות אליה כגון אזהרת שדה מגרש עריהם לא ימכר שבסדר בהר סיני כתבתי קצת מן הדינים. וכמו כן במצות להבדיל ערי מקלט שבסדר שופטים נכתוב מהם בע"ה ששלשתם מענין אחד הם. ואם נפשך לדעת הפוך והפוך בהם (ה' שמיטה פי"ג). ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל שרויין על אדמתם והיא מן המצות המוטלות על הציבור כולם ויותר על ראשי העם ולעתיד לבוא אחר ירושה וישיבה מיד נקיים מצות עשה זו במהרה בימינו אמן:

שנמנענו

מצוה ת"ח (א) שנצטוו ישראל לתת לשבט לוי ערים לשבת בהם אחר שאין להם חלק בארץ שנא' צו את בנ"י ונתנו ללוים וכו'. מצוה זו מבואר בר"מ פי"ג מהל' שמיטה ויובל ולשון הרהמ"ח שנותנים וכו' מאחר שאין להם חלק ונחלה בארץ וכו' דהיינו תמורת חלקם בארץ צוה הקב"ה ליתן להם עכ"פ ערים לשבת ול' הר"מ שבט לוי אע"פ שאין להם חלק בארץ כבר נצטוו ישראל וכו' והוא בדרך רבותא ולא בדרך תמורה. והר"מ כ' בסוף פ"ז על הא דכהנים ולוים אינם נוטלים חלק בארץ יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עלי' ברית לאברהם ליצחק וליעקב וכו' אבל כל שאר הארצות שיכבש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלוים באותן הארצות ככל ישראל עכ"ל וכוונתו דבפרק א' מהלכות תרומות כ' כל שכובש מלך ישראל איזה ארץ לאחר שכבשה ארץ ז' עממים הרי היא קדוש בקדושה א"י וסורי' דדהע"ה כבש אותה קודם שכבש ארץ ז' עממים ע"כ אינו קדוש בקדושת א"י ע"ש וסובר הר"מ כאן אע"פ דקדוש בקדושת א"י יש לכהנים ולוים חלק ככל ישראל כיון דאינ' מהארץ שנכרתה עלי' ברית לאברהם יצחק ויעקב. והנה באותן הארצות דנוטלין בשוה עם כל ישראל לדעת הרהמ"ח אין נותנים להם ערים כלל כיון דיש להם חלק. אך לדעת הר"מ אפשר דמ"מ מלוה על ישראל ליתן להם ערים מחלקם כמו תו"מ דמלוה על ישראל ליתן להם אע"פ שיש להם חלק לדעת הר"מ ותו"מ הם ג"כ עבור חלקם בארץ מ"מ סובר הר"מ דאין חילוק ע"כ נותנים להם ובאמת הראב"ד השיג על הר"מ דלא יטלו תו"מ כיון דנוטלי' חלק וכו' אבל הר"מ ס"ל דלא חילק בזה אע"פ דנוטלין נחלה מ"מ נותנים להם תו"מ א"כ ה"נ אע"פ דנוטלים נחלה מ"מ נותנים להם ערים מחלקם. מ"מ מצד הסברא נראה כיון דנוטלין חלק בארץ גם הר"מ מודה דאין נותנים להם ומ"מ צ"ע. וכ' הר"ס ערי מקלט שמוסיפין בימי המשיח הכל ללוי' ובפ"ח מהלכות רוצח כ' וז"ל בימי מלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש שנא' וכו' והיכן מוסיפין אות' בערי הקני והקניזי והקדמוני שנכרת לא"א ברית ועדיין וכו'. ונראה דהשלשה אומות הללו הם בכלל א"י כיון דנכרת' ברית לא"א ע"ה ולא יטלו הכהנים הלוים חלק ע"כ יתנו להם ערים. ומ"ש הר"מ כאן נכרתה ברית וכו' הג' ג"כ בכלל כיון דנכרתה ברית ונתקדשה בימי המלך המשיח ושאר כל הארצות היינו חוץ לעשר' עממים דלא נכרתה עליהם ברית וכן מבואר ברש"י על התורה בפ' שופטים ע"ש ונחלה וכו' מבואר על כן לא הי' ללוי חלק וכו' לרבות קני וקניזי וקדמוני בשם הספרי מבואר להדיא דלע"ל לא יטלו הלוים חלק בכל העשרה עממים ע"ש. וכן ראיתי להדיא בספרי פ' קרח. והגמרא דידן חולק על הספרי דמבואר בב"ב דף קכ"ב דלע"ל יטלו הלוים נחלה בא"י שנאמר שער לוי וכו' וכן כתב הסמ"ג ומובא בהג"ל כאן והספרי ס"ל דקני וכו' לא יטלו וזה יהי' לע"ל. ובאמת אני תמה על הש"ס שלנו כיון דהוא לאו בתורה דשבט לוי לא יטלו האיך יתעקר המצוה בימי מלך המשיח והלא אלה המצות וכו' שאין הנביא רשאי לחדש דבר והאיך חידש יחזקאל ע"פ הנבואה ד"ז והלא כ"פ ביחזקאל שסותרים ד"ת מה שניבא על לע"ל ודרשו חז"ל ע' במנחות ובכ"מ והאיך לא דרשו פ"ז והפוסקים הסמ"ג הביאו אותו לפסק הלכה וצ"ע. והנה לפמ"ש דמסתבר' דנתינת הערים תלוי בארץ אשר אם אין נוחלין נותנים להם ואם נוטלים חלק אין נותני' להם קצ"ע על הסמ"ג למה בהל"ת שלא יטלו הלוים וכו' מביא דלע"ל יטלו וכו' ובעשה ליתן להם וכו' אינו מביא דלע"ל לא יתנו להם כיון דיהיה להם חלק בארץ. והנה הר"מ והרהמ"ח סוברים מפורש דלע"ל יתנו להם ערים כמבואר בדבריהם. ונראה ג"כ דסוברים דלע"ל לא יטלו הלוים גם כן נחלה מי' עממים דאי היו סוברים כהש"ס דידן הי' הר"מ מביא זה הדין על לע"ל כמו שמביא פ"ד מה' מלכים דמלך המשיח לע"ל יטול חלק מי"ג מארצות שיכבוש והוא ג"כ בב"ב שם ואינו מביא זה דהלוים יטלו חלק ג"כ נראה דלא ס"ל ד"ז וצ"ע האיך פסק כספרי נגד הש"ס שלנו עי' בפ"ה מהלכות מלוה ולוה. ע' בהגהות זרע אברהם על הספרי בפ' קרח. ואינו מבואר אם נזה"כ הוא ליתן להם מערי שבעה העממים שמנה וארבעים עיר ואם אחר כך נתרבו הלוים ואינו מספיק להם מכל מקום אין נותנים להם יותר או אפשר דאז בשעת חילוק הארץ הי' מספיק להם דהי' גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה דמספיק להם ולדורות הבאים צריכים ליתן יותר אם יצטרכו או גזירת הכתוב דלא יותר מנ"ח עיר יש להם בארץ זיי"ן עממים וגם לפי דברי הר"מ דלע"ל יהיה להם עוד שלשה ערים בארצות קני וקניזי וקדמוני אי בדוקא הוא ולא יותר א"כ בארץ ז' עממים יש להם קרוב לז' עיירות ובהג' אומות לע"ל יהי' להם עיר א' בכל אומה וגם בב"ש שלא הי' רק שני שבטים ולא כבשו כל א"י כמבואר הרבה ברכים וכו' כמה עיירות היו נותנים להם אי נותנין לכל שבט ד' עיירות או לפי ערך הארץ שכבשו הכל אינו מבואר וספק עד יבוא ויורה צדק לנו בב"א. והראב"ד בהשגות חולק על הר"מ ודעתו דכל ארצות שיכבש מלך ישראל אין לשבט לוי חלק ונחלה וכו' ע"ש ולדעתי בודאי נותנים להם עיירות לשבת ואין מבואר כמה. ודע דאף הראב"ד שחולק הוא דוקא באותן שיכבש מלך ישראל לאחר כבישת ז' אומות דיש להם קדושת א"י כמבואר בר"מ פ"א מהלכות תרומות אבל באותם הארצות שכובש ואין בהם קדושת א"י כגון שכבשה קודם כבישת ז"א או שלא מדעת רוב ישראל פשוט דשבט לוי הוא שוה דאין בהם קדושת א"י כלל ולא נא' בארצם לא וכו' וז"פ. ומבואר בערכין דף ל"ג ע"ב עיירות הללו שנותנים ללוים אין עושים אותם לא כפרים קטנים ולא כרכים גדולים וכו' הייט עיירות מוקפים חומה והר"מ לא הביא זה כאן וסמך עצמו על שכ' זה פ"ח מהלכו' רוצח גבי ערי מקלט וכל ערי הלוים הן ערי מקלט וע"ש בלשון הר"מ ומה שדקדק המג"ל בלשונו ובלשון הר"מ ונראה שם מהש"ס אע"פ שאין נותנים עיר מו"ח מ"מ באם רוצים מקיפים חומה וע"ש במג"ל מה שהקשה ע"ז דנראה דעיר מקלט אין מקיפים בשום פעם כפרש"י שלא יהי' גואל הדם מצוי שם עיין במכות דף י' וע' מ"ש במלו' שמ"א. ואני מסופק הא דכל ערי הלוים הם קולטים נפקא לן מקרא ועליהם תתנו שנים וארבעים עיר אם דוקא אותם העיירות הם קולטים אבל אם כבשו עוד ארצות לדעת הראב"ד כמ"ש לעיל דנותנים להם ערים אם קולטים ג"כ או אפשר גזה"כ דוקא אלו המ"ח וגם לדעת הכ"מ דהלוים נוטלים חלק בשאר ארצות אם עריהם שנוטלים קולטים דאפשר בעיירות שנותנים להם עפ"י התורה קולטים ולא שנוטלים בתורת נחלה וכ"ז צ"ע עד יבוא ויורה צדק לנו בב"א. והערים הללו נותנים ללוים ואת מגרשיהם היינו שלשה אלפים אמה מקיר העיר וחוצה לכל רוח אלף אמה למגרש היינו מקום פנוי ושני אלפים אמות לשדות ולכרמים ונותנים להם לכל עיר בית הקברות חוץ לתחום הנ"ל שנא' ולכל חייתם וכו' לחיים נתנו העיירות והתחום הנ"ל ולא וכו' וכן מבואר בדברי הרהמ"ח במצוה שמ"ב אבל דעת רש"י בסוטה דנותנים להם שני אלפים אמה לכל רוח אלף אמה למגרש ואלף אמה לשדות ולכרמים. וע' בכ"מ הטעם לדברי הר"מ אף דברייתא דעירובין מסייע לדברי רש"י ע"ש. ומבואר בעירובין דף ג' ע"ב דאמות של תורה יש מהם שוחקות ויש מהם עוצבות לחומרא ומובא בח"ז במצות סוכה ובכ"מ. יש לספק כאן אם נותנים להם שוחקות דספק מלוה לחומרא או אפשר כיון דישראל מוחזקים וצריכים ליתן ללוים הנ"ל ספק ממון לקולא ונותנים להם רק עוצבות וכמה שוחק יתירה על עוצב מבואר בכ"מ והבאתו לעיל ע"ש. ומבואר בעירובין דף כ"ח ע"ב דאין מקדרין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שמדידתן מן התורה והיינו דמודדין המדרון כקרקע חלקה ע"ש ורש"י פי' גבי ערי מקלט (דתרומה) [דתחומה] קולט והר"מ פ"ט מהלכות רוצח כ' ד"ז דאין מקדרין גבי

עגלה

עגלה ערופה ובפ"ח גבי ערי מקלט לא כתב זה ופשוט דגם כאן הדין כן כיון דמדידה מן התורה :

מצוה ת"ט (א) שנמנענו שלא להרוג החוטא כשנראהו עושה מעש' החטא שיתחייב עליו מיתה קודם שנביאהו לב"ד אבל נתחייבנו להביאו לפני ב"ד ונביא עליו העדים לפנידם והם ידינוהו במה שהוא חייב שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' ולשון מכילתא יכול שיהרגנו אותו משהרג או שנאף ת"ל ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' ואפי' ראוהו הב"ד הגדול שהרג יהיו כולם עדים וישאו עדותם אצל ב"ד אחר שידינוהו. ועוד אמרו במכילתא הרי עדה שראו אחד שהרג את הנפש יכול יהרגנו אותו עד לא יעמוד אצל בית דין ת"ל לא ימות הרוצח עד עמדו. משרשי המצוה לפי שענין דיני נפשות הוא דבר קשה מאוד שצריך דקדוק גדול ביותר נצטוו העדה להיות מצילים הנדון בכל דבר הראוי להצילו בשבילו לא שיטו הדין כדי להצילו חלילה וכמו שדרשו רז"ל ושפטו העדה והצילו העדה כלומר שצריכים להפוך בזכותו ואם יש לו זכות יצילוהו ואם לא יהרג. ועל כן הזהרנו שיבוא הדין עכ"פ לפני ב"ד ולא ידינוהו העדים שראו הדבר בעיניהם לעולם כי אלו מתוך ראותם הענין לא יוכלו להפוך בזכותו כי יתעורר לבבם בחיובו עכ"פ. דיני המצוה כגון מה שאמרו ז"ל דבמה דברים אמורים שלא נהרוג החוטא עד שנביאהו לב"ד כשעבר ועשה החטא. אבל מי שהי' רודף אחר חבירו להרגו או אחר נערה המאורסה והזהירוהו ולא נמנע מלרדוף אע"פ שלא קבל התראה חייבים אנו להרגו ומוזהרין עליו וכמו שנכתוב בע"ה בסדר כי תצא באזהרת וקצותה את כפה לא תחוס עינך ויתר פרטיה במס' מכו' (ושם) ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בכ"ז שאנו מוזהרים שלא להרוג שום חוטא. ואע"פ שראינוהו שעשה מעשה שיתחייב מות בב"ד. ובזמן הבית אנו חייבין להביאו לב"ד והם ידינוהו ועובר על זה והרגו לחוטא קודם שיבוא לב"ד אפי' אם הי' דינו שיתחייב בב"ד דין ההורגו כדין רוצח ונהרג עליו בזמן הבית אם יש עדים:

מצוה ת"י (א) שנצטוו ב"ד של ישראל לשלוח מכה נפש בשגגה מעירו ולהושיבו בערי מקלט שנאמר והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו' וישב בה עד מות הכה"ג וגם המכה גם הוא בכלל מ"ע זו שנאמ' עליו כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול. משרשי המצוה לפי שענין הרציחה חמור עד מאד שבה השחתת העולם עד שאמרו ז"ל שההורג נפש מזיד אפילו עשה כל המצות אינו ניצל מן הדין שנא' אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו ולכן ראוי למי שהרג אפילו שוגג מכיון שבאת תקלה גדולה כזו ע"י שיצטער עליה צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה שנפרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים ועוד יש תיקון העולם במצוה כמו שביאר הכתוב שינצל עם זה מיד גואל הדם לבל יהרגנו על לא חמס בכפיו שהרי שוגג הי'. ועוד תועלת בדבר לבל יראו קרובי המוכה את הרוצח לעיניהם תמיד במקום שנעשתה הרעה

מצוה תט (א) שנמנענו שלא להרוג החוטא כשנראהו עושה וכו' להביאו לפני ב"ד וכו' שנא' ולא ימות הרוצח עד עמדו וכו' דין זה מבואר בר"מ פ"א מהל' רוצח והוא בש"ס דמכות ג"כ ובספרי. הכלל מי שעבר העבירה אסור להרוג אותו עד שהב"ד ידינוהו ויגמרו דינו וההורגו קודם לזה ח"מ כדין רוצח כן כ' הרהמ"ח ובר"מ אינו מבואר זה אך הדין דין אמת דקודם שנגמר דינו הוא ככל האנשים. וגדולה מזה מלינו במכות דף ו' ע"ב גבי הוא וכן נהרגין ובדף ה' ובר"מ פי"ט מהל' עדות דהזוממים נהרגין אם רצו לחייב מיתה מי שלא נגמר דינו ומכש"כ בהורגו בידים וז"ב ופשוט. וכבר כתבתי כ"פ בח"ז דדעת רש"י בשבועות דצריך להתרות מאותו פסוק של הלאו. והנה כאן דח"מ בודאי עובר על לא תרצח ג"כ. אך אני מסופק מאיזה לאו צריך להתרות אי משום לא תרצח דמלינו מיתה על הלאו דל"ת כ"פ אבל הלאו הזה ולא ימות וכו' אפשר אינו אלא לאו רק דממילא משמע דהוא רוצח כיון דהתורה לא נתנה רשות להורגו או אפשר דלאו הזה גם כן כיון דממילא משמע יכול להתרות בו משום לאו זה וצ"ע. עוד הביא הרהמ"ח דאפי' אם הב"ד ראו וכו' הם כולם עדים וצריכים להעיד לפני ב"ד אחר שידינוהו אבל הם עצמם אינם נעשים דיינים וכו' ושפטו העדה והצילו וכו' והוא פלוגתא בין ר"ט לר"ע מובא בב"ק דף ל' ובר"ה דף כ"ו ובמכות דף י"ב מבואר שם דסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש ר"ט אומר מקצתן וכו' ור"ע אומר הם כולם עדים ואין עד נעשה דיין מחמת הא' שמא והצילו העדה ופוסק הרהמ"ח כר"ע ואפי' ראו ביום ע"ש דשם. אבל הר"מ פ"ה מה' עדות כ' דעד המעיד אינו נעשה דיין אבל עד הרואה נעשה דיין אפי' בד"נ ע"ש בכ"מ שפוסק כר"ט ודוקא ראו ביום ע"ש וכ"כ בפ"ב מהלכות רוצח דטריפה שהרג את הנפש אינו נהרג עפ"י עדים דה"ל עדות שא"י"ל רק בהרג בפני ב"ד הורגין אותו והוא מימרא דרבא בסנהדרין טריפה שהרג בפני ב"ד וכו' וע' בתוספות כגון שראוהו ביום וע' בכ"מ בה"ע שכתב דהר"מ אינו פוסק כר"ע דהלכה כר"ע נגד חביריו ולא כנגד ר"ט ופ"ש בלח"מ ונוכל לומר דרבא דהוא בתרא פוסק דלא כר"ע ופוסק הר"מ כוותי'. וגם מדברי הר"מ כאן מבואר דדנין על ראייתם וא"ל שיהיו מקצתן עדים ומקצתן דיינים ויעידו דאי בעינן עדים ה"ל עדות שא"י"ל אלא רבא ס"ל דדנין עפ"י ראייתן וא"ל הגדה וע"ש בלח"מ שכ' דהר"מ סובר הגדה בעינן בד"כ וכאן מבואר דלא בעינן הגדה רק הם כולם ב"ד ודנין עפ"י ראייתם לבד. וצ"ע על הרהמ"ח שכתב נודעת הר"מ וע' בר"ה בסוגי' הנ"ל ובכ"מ בדין זה והוא אריכות וא"כ"מ להאריך. שוב ראיתי בס' ט"א בסוגי' דר"ה שפלפל באריכות וראיתי שכ' ג"כ דרבא דסנהדרין פליג על ר"ע ומ"מ אני לך ובאתי רק להזכיר. והנה הבאתי בח"ז מ"ש הרמב"ן על ההורה בפ' שופטים בשם הגאון נהי דד"כ בכ"ג מ"מ הקבלת עדות של ד"כ סגי בג' והכ"ג ידונו ע"פ הגדת ב"ד השלשה ולא שייך עד מפי עד גבי ב"ד כידוע והרמב"ן השיב דקבלת העדות של ד"כ צריך ג"כ להיות בכ"ג וכ' על הגאון שטעה בדינו והפ"י במס' מכות השיג על הרמב"ן ודעתו כדעת הגאון. רבינו סעדי' ז"ל ע"ש א"כ הכא בב"ד שראו שהרג דדנין על ראייתן כמ"ש לדברי רס"ג די אף אם ג' מהב"ד שרואין דלא תהי' שמיעה גדולה מראיה ובשמיעה הי' סגי שיעידו לפניהם בלבד א"כ מכש"כ בראי' אך לשיטת הרמב"ן דשמיעה ל"מ רק בפני (ג') [כ"ג] א"כ ראיה לא עדיף וצריכים ג"כ שיהיו רואים כ"ג כמו ראו בלילה דשמיעה ל"מ בלילה ה"ה ראי' ג"כ ה"נ. וע' במנ"ל פט"ז מהלכות עדות דמסתפק אם גם בדיינים שייך ד"ז דנמלא קא"פ כמו גבי עדות ואם היו דיינים יותר מהצורך ויש קא"פ אי נתבטל כל הב"ד וע"ש שמביא דעת האחרונים בזה וע' בקלה"ח סי' ל"ו דדעתו דלא נתבטל הב"ד ע"ש. וכאן אני מסופק הא דבב"ד לא שייך ביטול אי במקום שהם רק ב"ד ופוסקין הדין אבל בסנהדרין שראו בעצמם ודנין ע"פ ראייתם ובראי' הי' בהם פסולים כמו בעדים שראו כאחד המעשה שצריכים הב"ד לדון פוסל קרוב או פסול דעל הראי' שע"ז נידון שייך ביטול ע"י קא"פ ובב"ד עצמם בהדין שלהם ל"ש ביטול אבל בראיית המעשה הי' קא"פ אפשר דבטל כל הוועד אף דהם נקראים ב"ד מ"מ ראו ג"כ המעשה אפשר דשייך ביטול ע"י קא"פ דהא דלא שייך ביטול רק בהדין דא"ל הגדה רק ראייה לחוד אפשר לכ"ע נתבטל בראיה לחוד ע' בקלה"ח מה שמביא בשם הריטב"א גבי קידושין ע"ש ומלד הסברא נ"ל דיש להם דין עדים ונתבטלו כולם וכן בד"מ שייך זה במקום שעושים דין עפ"י ראייתן ע' בחוה"מ סי' ז' וסי' רי"נ ומ"מ צ"ע ובאתי רק לעורר. ואם ראו בלילה דאין דנין ע"פ ראייתם ולפי הפסק שפוסק הר"מ דלא כר"ע עכ"פ מקצתם נעשו עדים ומקצתם דיינים והעדים מגידים לפניהם בודאי כיון דעדים הם נתבטל בקא"פ שראו לשיטה דסוברים דבראיי' בלבד נתבטל ולשיטות הסוברים דבעינן הגדה ג"כ דוקא אם הם מגידים ג"כ ובלא"ה לא נתבטל שוב פתחתי ספר נתי' המשפט וראיתי שם בסי' ל"ז בהתשובה שם שעמד על מדוכה זו ומבואר בדבריו למאן דפוסק דאין קא"פ פוסל בדיינים אינו פסול בראו שדנין ע"פ ראייתן ע"ש. וכ' עוד אם הדיינים היו רואים ודנים ע"פ ראייתם והי' עוד אנשים שאינם דיינים כגון גבי ד"כ שאינם סמוכים והי' ביניהם קא"פ אין העדים פוסלים הדיינים על ידי צירוף אפי' למאן דסובר דקא"פ פוסל צירוף הדיינים דמה ענין עדות לדיינים והניתי שעוררתי זה. ומ"מ הכל צ"ע לדינא. וגם לעיל כתבתי וגם הוא כ' כן דרבא פליג אר"ע דר"ע סובר דאין עד הרואה נעשה דיין ורבא ס"ל שטריפה שהרג בפני ב"ד נהרג. ראיתי בס' הנ"ל שכ' דגבי טרפה ל"ש והצילו העדה ע"כ נעשו עדים כי טעמא דר"ע מחמת והצילו וכו' א"כ לא פליג רבא על ר"ע ומ"מ צ"ע דהוא דבר חדש דבטריפה לא יהי' והצילו וכו' וצ"ע בדבר זה. והנה דינים אלו ל"ש בב"נ דתיכף שראו שעובר עבירה מותר להורגו דלאו הזה בישראל כתיב וגם שם בב"נ הרואה ואפי' המעיד נעשה דיין וכן לא שייך הזמה ונהרג ע"פ דיין אחד וע"פ קרובים כמבואר בר"מ בהלכות מלכים וז"פ. ומ"ש הרהמ"ח דאם הרגו לחוטא קודם שיביאו אותו לב"ד נהרג עליו היינו בשאר עבירות של ח"מ אבל רוצח מבואר בר"מ פ"ו דאפי' בלא התראה או בע"א ע' בכ"מ היינו עדות מיוחדת אף דאינו ח"מ כלל אף בב"ד מ"מ אם הורגו גואל הדם אינו נהרג עליו מכ"ש בח"מ אלא שלא נגמר דינו בב"ד רק מיירי בשאר עבירות או בא"ש שאינו גה"ד ויבואר במצוה דלקמן בעזה"י. ע' בס' מ"א בר"ה שם שהקשה דל"ע סובר בראו דאין נעשים דיינים דבעי' ושפטו והצילו והכא לא מלי חזי לי' זכותא אדרבא כיון דלא מלי למחזי זכותא יהי' זכאי דקיי"ל בסנהדרין דסנהדרין שאמרו כולם לחובה ה"ז פטור דגמירי הלנת דין וכן פסק הר"מ פ"ז מה' סנהדרין. ואפשר ליישב דהש"ס נקט דרחמנא אמר ושפטו וכו' והצילו וכו' הוכחה מושפטו דבעינן עדה מחייבת כמבואר בסנהדרין וכאן כיון דלא מלי חזי זכות א"כ בודאי יהי' זכאי לא שייך עדה מחייבת אך זה דרך חידוד. עוד הקשה על דין דרבא דטריפה שהרג הורגין אותו אם הי' בפני הב"ד האיך משכחת הא הם כולם לחובה והוא פטור ע"ש. וכר' דמכאן ראי' להגאון שהבאתי בקבלת עדות בד"נ סגי בג' א"כ ג' שראו הורגין אותו והדין נגמר בכ"ג ויכולים ללמד עליו זכות השאר שלא ראו אבל לדברי הר"מ דל"מ אלא בפני ב"ד של כ"ג דידוע ע"פ ראייתם א"כ ל"מ שיהרג דהם חזו לחובה ויוצא זכאי ובאתי רק לעורר. ובזה מתורץ ג"כ דברי ר"ע לאו דוקא כל הסנהדרין והוא ראי' גדולה לדברי הגאון. ודע דאף דב"ד יכולים לדון ע"פ ראייתם וא"ל עדות שא"י"ל כמבואר וכן שאר דיני עדות ע' בס' נתיבת המשפט סי' ל"ו מ"מ בודאי ג"ס סנהדרין דנין אחד ע"פ ראייתם ובאו שני עדים ומכחישים אותם שלא עשה הנידון כלום או שמזימים אותם אף דל"ש דין הזמה אצלם כיון דהם ב"ד מ"מ עכ"פ הכחשה הוי כידוע אם כן בודאי אין הורגין אותו דתרי כמאה ולענין נאמנות אין הסנהדרין נאמנים יותר מאיש מאן דהו וה"ל הכחשה אפי' כל הסנהדרי גדולה אומרים ושני אנשים מ"ד מכחישים הו"ל הכחשה דלענין נאמנות אין מעלה בסנהדרין מאיש הדיוט שבהדיוטים וז"פ :

מצוה ת"י (א) שנלטוו ב"ד של ישראל לשלוח מכה נפש בשגגה וכו' **בערי** מקלט שנא' והשיבו וכו' אל עיר מקלטו וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ בה' רוצח מפ"ה עד פ"ט ואכתוב בקילור כדרכי בס"ד. ישראל ההורג את חבירו בשוגג כל שאלו הי' במזיד הי' ח"מ בשוגג גולה אבל אם לא הי' ח"מ במזיד ע' בר"מ פ"ב ופ"ג הרבה דינים כגון שכפתו לפני ארי וכו' וכן ההורג את

הרעה וכל דרכי התורה נועם וכל נתיבותיה שלום. **מדיני המצוה** מה שאמרו ז"ל שאין הרוצח בשגגה גולה אלא א"כ מת הנהרג לשעה שהרגו אבל חי אע"פ שאמדוהו למיתה וחלה ומת אין זה גולה שמא הוא בעצמו קרב מיתתו או הרוח נכנסה בחבורה והרגתו. ואפי' שחט בו שני סימנים ועמד מעט אינו גולה על ידו. ומה שאמרו שישראל גולה אם רצח עבד או גר תושב (וכ"ש עבד שהרג ישראל או גר תושב) וכן עבד שהרג עבד או גר תושב שנא' והיתה לבנ"י לחקת משפט ולגר הגר בתוכם. אבל גר תושב שהרג את ישראל בין מזיד בין שוגג נהרג עליו. עכו"ם שהרג את עכו"ם אין ערי מקלט היו קולטין אותו. ומה שאמרו שהבן גולה על רציחת אביו והאב ברציחת הבן ובד"א שלא בשעת לימוד אבל בשעת לימוד והוא שוגג שכוונתו הית' ללמדו ולהועיל לו בחכמה או באומנות פטור מגלות וכן הרב את תלמידו כמו כן. ומה שאמרו שתלמיד שגלה מגלין רבו שנא' ונס אל אחת מהערים האלה וחי. ודרשו רז"ל עשו לו כדי שיחי' והחכמה תחיה את בעליה. ודין אשה או עבד ושפחה שגלו אם חייב הבעל או האב במזונותיה שם. ודין רוצח שמת קודם שנגלה שמוליכין עצמותיו לשם. ודין רוצח שהרג בעיר מקלטו וכן לוי שהרג במדינתו ודין איזהו שונא שנא' עליו כי באיבה הרגו. ודין מה שאמרו שכל שהרג נפש בדרך ירידה גולה ואפי' עלייה שהוא צורך ירידה וכל שבדרך עליי' [אינו] גולה ואפי' בירידה שהוא צורך עליי' ודין רוצח שרצו בני עיר מקלט לכבדו חייב שיאמר להם רוצח אני ואם אמרו לו אעפ"כ מותר לקבל מהם. ודין מזבח שקולט רוצח בשגגה ודוקא גגו וכמזבח בית עולמים ודוקא כהן ועבודה בידו אבל אחר לא ולא היו מניחין אותו שם אלא לשעה ואחר כך מוסרים לו שומרים ומוליכין אותו לעיר מקלט. ובד"א במחוייבי גלות מן הדין אבל מי שפחד מן המלך שלא יהרגנו בהוראת שעה ובא למזבח ונסמך ואפי' הוא זר הרי זה ניצל ואין לוקחין אותו מעל המזבח לעולם כן ראיתי שכתב הר"מ ב"מ ז"ל. ויתר פרטיה מבוארים במס' מכות (ה' רוצח פ"ה) ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן וסנהדרין של שבעים ואחד יושבין במקומן המוכן להם בירושלים לדון דיני נפשות ואם עברו על זה ב"ד שבכל מקום ומקום ולא הגלו הרוצח בשגגה בטלו עשה זה וענשם גדול מאד לפי שהוא סיבה לשפ"ד:

שלא

את הטריפה או נפל בודאי כיון שפטור ממב"ד פטור בשוגג מגלות ע' בפ' הללו הרבה דינים. ויש שח"מ במזיד וא"ח גלות בשוגג כגון שהרגו ולא מת לאלתר דנוכל לומר הרוח בלבלתו ואפי' שחט בו שני הסימנים ולא מת לאלתר פטור דהרוח בלבלתו או פירכס וקירב מיתתו אם לא בביאה דשיש ולא פירכס דלא שייך זה [אינו] חייב גלות אף דבמזיד חייב בכ"ע אם אמדוהו למיתה גזה"כ הוא בגלות כ"כ התוס' בגיטין וכ"ד הר"מ והרהמ"ח. וע' בהשגות הראב"ד שדעתו דוקא בשחט שנים וכו' אמרינן הרוח בלבלתו או פירכס ולא בשאר חבורה ומכ"ש מכה שאין בה חבורה ולדבריו גם במזיד פטור בשחט שנים וכו' והרוח בלבלתו או פירכס ע"ש. וא' ההורג גדול או אפי' קטן שכלו לו חדשיו וכו' ואפי' הורג ע"כ או שפ"כ שחייבים במצות כנשים דינם כישראל וחייב גלות עליהם. ופשוט דאם הרב הרג עבדו ועמד מעל"ע [ובגונא דל"ש הרוח וכו' כגון בבית דשישא ולא פירכס] פטור מגלות כיון דבמזיד לא הי' חייב מיתה פטור מגלות בשוגג כנ"ל. וישראל שהרג גר תושב וג"ת היינו שקיבל עליו ז' מצות וגר תושב אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג כמבואר בר"מ כ"א במקומו אם הרגו במזיד אינו נהרג עליו דדינו כעכו"ם לענין זה דאינו נקרא רעהו וכתיב וכי יזיד וכו' על רעהו וזה מבואר בר"מ כאן פ"ב. ובפ"ה כ' דישראל ההורג גת"ו בשוגג גולה ע"י והראב"ד השיג עליו וכן הכ"מ תמה עליו דבש"ס דמכות מבואר דאין ישראל גולה ע"י גת"ו והכ"מ כ' דגר תושב המבואר בר"מ הוא ט"ס ונדפס תי' גת"ו בין שני חצאי העיגולי' והרהמ"ח כתב ג"כ דישראל גולה ע"י גת"ו ומבואר דבספרי הר"מ שהי' ביד הרהמ"ח נכתב ג"כ כן והרהמ"ח נמשך אחר דעת הר"מ כדרכו וצ"ע. וכן מבואר בספרי שמביא הכ"מ בהלכה ד' דאם במזיד פטור על גת"ו האיך נגלה בשוגג ע"ש וצ"ע. עבד שהרג ישראל במזיד ח"מ בשוגג גולה דעבד שקיבל עליו מצות הרי הוא כישראל והוא בכלל רעהו וכן עבד שהרג עבד ועבד שהרג גת"ו במזיד ודאי אינו ח"מ דלאו רעהו הוא דעבד דינו כישראל אעפ"י שבר"מ פ"ב אינו מבואר רק ישראל שהרג גת"ו אינו נהרג מ"מ פשוט דעבד ג"כ דינו כישראל דישראל נהרג על העבד וה"ל רעהו וגת"ו אינו רעהו של ישראל ה"ה עבד ע' בפ' החובל דעבד לרבנן דהלכה כוותי' הוא אחיו של ישראל ואם עבד הרג גת"ו בשוגג דעת הר"מ וכ"כ הרהמ"ח דגולה ע"י וזה מכ"ש דישראל שגולה ע"י גת"ו ונדפס בדברי הרהמ"ח האי וכ"ש בין שני חצאי ריבוע אך לפי דברי הכ"מ דמגי' בר"מ דג"ת הוא ט"ס ודעתו דישראל ההורג ג"ת אין גולין מ"מ כאן גבי עבד אינו מגי' וכ' דאפשר דעבד קיל מישראל וגולה ע"י ג"ת ומ"מ הניח בצ"ע מנין להר"מ לחלק בעבד וגם בספרי שמביא הח"כ מבואר בפי' דאם אינו נהרג במזיד אינו גולה בשוגג ועבד ודאי אינו נהרג במזיד על ג"ת כמ"ש והוא ברור. וישראל או עבד שהרגו ב"נ היינו אפי' מקיים ז' מצות רק לא קיבל עליו כדין ג"ת או בזמן שאין היובל דאינו נוהג גר תושב ע' בר"מ בה' מלכים פ"י ובלח"מ שם בודאי אינו חייב גלות לד"ה כי בפסוק מבואר רק ג"ת ופשוט. ומבואר בר"מ ובהרהמ"ח דג"ת שהרג ישראל אפי' בשוגג נהרג עליו דאדם מועד לעולם (וצ"ל אף שאינו מבואר בדבריהם רק ישראל מ"מ עבד ג"כ הדין כך דהוא ישראל גמור לדינים אלו) ומבואר דוקא ישראל וכ"כ הר"מ לפני זה בהדי' דג"ת שהרג עבד בשוגג גולה והרהמ"ח לא כ' ז' בפי' רק מכללא שכתב דהרג ישראל משמע עבד לא וג"כ צ"ע בד"ז דלמה יהי' עבד קיל מישראל וכבר הרגיש בזה בכ"מ ג"כ. וג"ת שהרג ג"ת ריבתה התורה אם הי' בשוגג גולה אך באומר מותר ה"ל קרוב למזיד נהרג עליו כדין ב"נ דאומר מותר ה"ל מזיד אצלו ונהרג כמבואר כאן בר"מ ובפ"י מה' מלכים ע"ש. וג"ת שהרג את ב"נ שמקיים ז' מצות אך לא קיבל עליו כדין ג"ת והנה ב"נ אינו מצווה רק על ז' מצות והא דצריך קבלה היינו להחיותו וכו' בודאי אם הי' הג"ת מזיד או אומר מותר ח"מ הג"ת דהוא א' מז' מצות שלו וחייב על שפ"ד הן לישראל והן לב"נ כמבואר בסנהדרין דף כ"ז וכר"מ ה' מלכים. אך אם הרג בשוגג את הב"נ נראה דא"ל ערי מקלט דלא אתרבי רק ג"ת שהרג ג"ת אבל אם הרג ב"נ לא איתרבי כלשון הש"ס כאן וכן מבואר בג"ת שהרג ג"ת משמע דוקא ג"ת כמותו אבל לא אם הרג ב"נ שאינו ג"ת דה"ל בכלל עכו"ם א"ל ערי מקלט. וע' בלח"מ בה' מלכים שם וע' בר"מ פ"י מה"מ שם שכ' דב"נ שהרג את ב"נ אם הרגו גה"ד אינו נהרג עליו ואין לו ערי מקלט ומיירי בב"נ וע"ש בלח"מ ולא בג"ת. והנה מ"ש הר"מ דגה"ד אינו נהרג עליו הוא ברור כיון דאין לו ערי מקלט ואין קולטות גה"ד אינו נהרג דלא עדיף מישראל דקודם שגלה גה"ד אינו נהרג עליו כמבואר בסמוך בס"ד וזה אין גולין אותו ואין קולטין אותו צ"ע מישראל בישראל. אך כר' בגר תושב שהרג ב"נ אף דאין לו ערי מקלט היינו דא"ל ע"מ דהעבירה היא קלה אבל אם הרגו גה"ד נהרג עליו דאלת"ה יהי' גת"ו ההורג את ב"נ בשוגג חמור מההורג ג"ת דקדוש טפי דההורג ג"ת גולה לערי מקלט ובעיר מקלט גה"ד נהרג עליו כי כבר ניצול והורג ב"נ ישמור עצמו מגה"ד לעולם כי אינו נקלט ע"כ צ"ל דעבירתו קיל וא"ל ע"מ ע"כ גה"ד נהרג עליו כנ"ל. וב"נ שמקיים ז' מצות אך לא קיבל עליו או בזמן שאין היובל נוהג שהרג ב"נ כיוצא בו במזיד או אומר מותר ח"מ' ובשוגג אינו גולה דכתיב לכם וכו' ואם הרגו גה"ד אין נהרג עליו כיון דאין לו ע"מ כן מבואר בר"מ פ"י מהל' מלכים. וכאן כ' עכו"ם שהרג בשגגה אין ערי מקלט וכו' וצ"ל אף דבלשון הר"מ עכו"ם וב"נ שוים ע' בלח"מ פ"י מה"מ מ"מ לדינא אם ב"נ המקיים ז' מצות הורג לעכו"ם היינו שעובד עכו"ם או אינו מקיים א' מז' מצות בודאי פטור אפי' במזיד כי מצוה להורגו והוא העד והוא הדיין וכו' כמבואר בר"מ סוף פ"ט וע' בר"מ דהשבטים הרגו אנשי שכם כיון דעברו על הדינים והרמב"ן על התורה כ' דלא היו מחזיקים ש"מ ועובדים עכו"ם וכו'. ואפי' אשה דלא תעיד להם ואינה דנה כמבואר בר"מ מכל מקום אם היא יודעת שעובר מצוה עליה ג"כ אך [אינה] נאמנת שעבר אבל אם ידוע אפי' עד מפי עד בודאי מצוה על כל באי עולם להרוג אותו. ואפי' אותו שאינו מקיים ז' מצות הרג חבירו כמותו גם כן אינו חייב מיתה בענין זה כיון שהוא חייב מיתה גברא קטילא קטיל וז"פ. והלאו לא יומת וכו' עד עמדו וכו' בישראל נאמר ולא בב"נ כמ"ש לפני זה ואף דהתוס' בע"ז דף כ"ו ע"ב כתבו דאף ב"נ שאינו מקיים ז' מצות אין מורידין אותו וע' שם גבי אנטונינוס וכר"מ גבי עכו"ם ורועי וכו' כבר הארכתי בזה ואין כאן מקומו. אבל בודאי אינו נהרג עליו אף עכו"ם שהרג עכו"ם ומכש"כ ב"נ שמקיים שבע מצות והורג עכו"ם כנ"ל. והארכתי עוד בענינים אלו במק"א וא"כ ומגמר בעתיקא וכו'. וע' בר"מ גבי מלחמה וע' בתוס' בע"ז דף ס"ה ע"ב בד"ה איזהו ג"ת. ומ"מ אם הרגו אין נהרגים עליו כן הוא בפשיטות. וכר' כיון דקי"ל דב"נ בז' מצות שלו בשפ"ד נהרג על העוברים ועל הטריפה ועל כפתו לפני ארי דאין הישראל חייב בכה"ג והוא חמור בזה מישראל כמבואר בסנהדרין ובר"מ פ"ט מהל' מלכים ה"ה לענין גלות בשוגג חייב הג"ת על ג"ת או על העבד בכה"ג כיון דחייב מיתה במזיד חייב גלות בשוגג ומבואר בר"מ פ"ו דג' הם ההורגים בשגגה א' שוגג גמור ודינו לגלות ויגלה ויש שגגה שקרוב לאונס א"ל ע"מ ופטור כאיש זכאי ואם הרגו גוה"ד נהרג עליו כאיש דעלמא ויש שוגג שקרוב למזיד אין ערי מקלט קולטות מפני שהעון חמור וגוה"ד ההורגו פטור אפי' בתוך עיר מקלט כי אין קולט אותו כלל ומה יעשה ישמור עצמו מגוה"ד וע"ש שחשב שם כל מין שוגג ואין להאריך ע"ש. וכל שבדרך ירידתו גולה ובדרך עלי' אין גולין וירידה שהיא צורך עלי' דעת הר"מ והרהמ"ח דאינו גולה ודעת רש"י דגולה ועיין בכ"מ ובפרטי הדינים צריך חיבור מיוחד לכל מצוה. וכבר כתבנו איזה אישים שגולין וסומא שהי' בשעת הריגה סומא בשתי עיניו פטור מגלות ומבואר בש"ס דאיתמעט מקרא בלא ראות כו' והר"מ נתן טעם לדבר דהוי קרוב לאונס. וחשו"ק פטורים דאין בהם דעת וכבר כתבתי בח"ז כ"פ אף דבישראל הוי קטן עד יג"ש ויום א' והביא שתי שערות בב"נ אינו כן אלא אם הוא בר דעת אפי' קודם לזמן הזה ולא הביא ש"ש הרי הוא כגדול לכל העונשים דזה מכלל שיעורים שהם הל"מ כמבואר בתשובות הרא"ש ושיעורים רק לישראל נאמרו ולא לב"נ ע' לעיל בפ' אחרי וא"צ לכפול הדברים. ולהיכן גולין לשש ערי מקלט המפורשים בתורה וכל ערי הלוים ס"ה מ"ח ערים כולם קולטים והחילוק בין אלו הששה שנפרשו לכך לבין ערי הלוים. דהששה קולטים בין לדעת בין שלא לדעת והמ"ב אין קולטין אלא לדעת. ובהששה אין הרוצח צריך ליתן שכר דירה ובערי הלוים מ"ב צריך ליתן שכר דירה ופשוט דאותן הג' שיפרשו לע"ל בימי מלך המשיח כמבואר בר"מ כאן דינן כדין הששה שנפרשו מכבר. וע' לעיל במצוה ת"ח שנסתפקתי אם לע"ל יהיו ערי הלוים קולטים ע"ש וא"צ לכפול. וכשם שהערים קולטים כך תחומם קולטים והתחום היינו מה שהיו נותנים להם למגרש ולשדות ולכרמים לכל מר כדאית לי' כמ"ש כ"פ לעיל ואע"פ שהתחום קולט מ"מ אין דר בתחום שנא' וישב בה ולא בתחומה וע' בגמ' מכות דף י"ב דלימוד הזה צריך דלא ידור במחילות שתחת לקרקע בתחום ואינו מבואר בר"מ דממילא משמע דאינו דר בכ"ע בתחומה רק בעיר. וז"ל הר"מ כאן בסוף פ"ח אילן שעומד בתוך תחום ע"מ ונופו נוטה חוץ לתחום מגיע תחת הנוף נקלט הי' עומד חוץ לתחום ונופו נוטה לתוך התחום מגיע לעיקרו נקלט וההורגו שם נהרג עליו וכו' הכ"מ דהוא כר' אשי אליבא דר' יהודה בגמ' דמכות דף י"ב.

אבל

אבל קשה למה לא פסק כרבנן דרק אחר הנוף ותירץ ושמא להקל בד"נ וכו' ואין ז"ל ממש ע"ש. והקושיא שלו על הדין הראשון שכ' הר"מ דעיקרו בתוך התחום ונופו לחוץ דנקלט אף בנוף הא לרבנן אף בעיקרו אינו נקלט ע' בגמ' וע"ז תירץ שפיר דפסק להקל מחמת ספק נפשות. וראה בעיניך דבדין הראשון כתב הר"מ דנקלט ולא כתב שההורגו נהרג עליו דבאמת אין גוה"ד נהרג עליו בעבר והרגו דה"ל לגוה"ד ס"נ ג"כ ואינו נקלט רק מספק ע"כ אין גוה"ד נהרג עליו מס' דלמא אינו נקלט אף בעיקרו כרבנן. ובדין השני בנופו נוטה לתוך התחום כ' הר"מ משיגיע לעיקרו נקלט וההורגו נהרג עליו והיינו דכאן כ"ע סוברים דנקלט דלרבנן בודאי אזלינן בתר הנוף ולר"י גם כן א"כ ההורגו נהרג עליו אם כן ד"ז דההורגו לא קאי רק על דין השני אבל בדין הראשון אינו נהרג כיון דלרבנן דהלכתא כוותי' אינו נהרג גוה"ד. ולענין נקלט דאסור להורגו חושש לדעת ר"י ובדין השני דלרבנן קולט וההורגו נהרג עליו וגם לר"י קולט פוסק דקולט. אך קשה כיון דלר"י הוא קולט רק לחומרא כמו שמבואר בש"ס ובכה"ג בנופו נוטה תוך התחום לר"י אין הורגין את גוה"ד בעבר והרגו למה לא חשש הר"מ לדעת ר"י בס"נ דלא יהרג גוה"ד ודברי הכ"מ תמוהים דמחמת ס"נ להקל לא היה להר"מ לחייב את גוה"ד בד"ז וצ"ע. הכלל דדברי רבינו הר"מ תמוהים לפ"ד אי פסק כרבנן א"כ בדין ראשון דנופו לחוץ היאך פסק דנקלט אף בנוף היינו שדי נופו בתר עיקרו הא לרבנן אף בעיקרו אינו נקלט דסוברים דבתר נוף אזלי' בע"מ ע' בגמ' אפי' לקולא וע"כ פוסק כר"י ור"י סובר בגמ' דלפעמים שדן נופו בתר עיקרו ולפעמים עיקרו בתר נופו הכל לחומרא דנקלט ולא יהרוג אותו גוה"ד א"כ בדין הראשון בנופו לחוץ פוסק הר"מ שפיר דנקלט אף בנוף דשדי נוף בתר העיקר והעיקר בפנים ומ"מ בודאי אם הורגו גוה"ד אינו נהרג עליו דס"נ להקל ולענין זה שדינן עיקרו בתר נופו דאינו נקלט אף בעיקר ואינו נהרג גוה"ד עליו ע"כ לא כ' הר"מ כאן דההורגו נהרג עליו דס"נ לקולא אך בדין דנופו נוטה תוך התחום ועיקרו בחוץ היאך כ' דאפי' בעיקר נהרג עליו דשדינן עיקרו בתר נופו הא ר"י ס"ל דרק לחומרא שדינן עיקרו בתר נופו ולפעמים שדי נופו בתר עיקרו והיאך יהרג גוה"ד אם הרג אותו אדרבה הא נופו בתר עיקרו שדינן וס"נ להקל ול"מ בעיקרו דאין גוה"ד נהרג עליו [אלא] אף בנופו בפנים לא יהרג כיון דלפעמים שדינן נופו בתר עיקרו ומה שכ' הכ"מ דס"נ לקולא לענין גוה"ד היא חומרא אך בדין ראשון לא כ' הר"מ שההורגו וכו' אבל דין השני תמוה אם פוסק כר"י ואם כרבנן דין הראשון תמוה. ועיר מקלט שרובה רוצחים אינה קולטת שנא' את דבריו ולא שוה דבריהם לדבריו והוא בגמ' דף י' ע"ב ובר"מ פ"ז ומדרש הזה נר' אפי' רוב רוצחים בשוגג ולא במזיד אינה קולטת דשוה דבריהם לדבריו דגם הוא שוגג. ונר' ג"כ דל"ד רוב תושבים אלא אם נתרבו רוצחים שברחו לכאן כיון דהם הרוב שוים דבריהם ואינו קולט ונר' דאם הי' מע"מ וע"י הרוצח נשלם הרוב נר' דקולט אותו כיון דלא הי' הרוב קודם כנ"ל. ונר' ג"כ דאפי' היה רוב רוצחים שנתכפר להם שחזרו במיתת כה"ג ודרים שם מ"מ אינו קולט דסתמא אמרי' רוב רוצחים וכו' ע"כ בכ"ע אין קולטת ומבואר שם בגמרא ובר"מ דע"מ שאין בה זקנים אינה קולטת וכן בעגלה ערופה אין מודדין וכו' והטעם דבעינן זקני העיר וליכא וכן כתב הר"מ כאן דעיר שאין בה זקנים אינה קולטת ואינו מבואר כמה זקנים צריך אי ב"ד של שלשה או ב"ד של כ"ג ועיין בתוס' סנהדרין דף י"ד דכתבו אף דזקנים מבואר שם היינו זקנים מן השוק מ"מ זקני העיר משמע מיוחדים עכ"פ אפשר בג' שגי דזקנים משמע שנים ואין ב"ד שקול וכו' ובפ' שאחר זה גבי ע"ע מבואר בר"מ להדיא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין של כ"ג וכו' ובש"ס דסוטה אינו מבואר אלא שיש ב"ד אפשר ג"כ בכלל וכאן סתם הר"מ כמה זקנים מעכב וצ"ע ובעזה"י במצות ע"ע יבואר וע' עוד בזה וע' בפ' מצות חלוצה. והנה כל הרוצחים גולין לערי הלוים כמ"ש ורוצח שגלה ושם בע"מ רצח בשגגה גולה בעיר משכונה לשכונה ואינו יוצא מהעיר וע' רש"י שפירש דמהעיר אינו רשאי לצאת מפני הרציחה הראשונה וכן נר' מלשון הר"מ. ונר' דקי"ל דכל ערי מקלט לא הי' תחום אחד מובלע בתוך עיר אחרת של מקלט דאל"ה הי' יכול להלוך דהולך בכל התחום כמבואר לקמן ותיכף מתחיל תחום השני ותחום קולט ע"כ נר' דהיו רחוקים זה מזה ולא היה הבלעת תחומין ע' בספר יהושע נחשבים שם כל העיירות. אך א"י מי דחקו לזה הא מבואר שם דיליף מקרא דגולה משכונה לשכונה א"כ א"צ לצאת כי די לו משכונ' לשכונה. וע' בתוס' במכות ובזבחים דף קי"ז שכתבו דרוצח שגלה לעיר מותר בכל העיר ובתחומה ואם נגלה לשכונה באותה העיר אינו רשאי לצאת משכונה זו והיוצא משכונה זו דינו כיוצא חוץ לתחום ע"מ ע"ש. ויותר טוב לו שיגלה לעיר שילך בכל העיר ובתחום כמ"ש התוס' ע"כ פירש"י דאינו רשאי לצאת לעיר אחרת דקי"ל דלא הוי הבלעת תחומין בעיירות הללו וגם אפשר דגזה"כ הוא בעיר שברח שמה צריך לישב ובתחומה ולא יצא אפי' לע"מ אחר כמבואר במשנה וגם שמה וכו' ואפי' הלך לע"מ אחרת הוי דינו כיוצא מע"מ דצריך לישב בעיר הראשונה כ"נ. ומ"מ צ"ע ד"ז אם הלך לע"מ אחרת אם הותר דמו וצריך לע' בזה (ע' בהשמטות). וכן לוי שהרג בעירו גולה לעיר אחרת דרשאי לצאת ברציחה ראשונה כמו כל רוצח ואם הרג חוץ למדינתו היינו חוץ לעירו וברח לעירו עירו קלטו זה דעת הר"מ. ומשמע שבן לוי שהרג בעירו ל"מ משכונה לשכונה רק לעיר אחרת אבל התוס' במכות ובזבחים כתבו דלכתחיל' גולין אותו לעיר אחרת ובדיעבד סגי משכונה לשכונה. עוד כתבו דאף לכתחיל' סגי משכונה לשכונ' אך טוב לו יותר דאם גולין אותו לעיר אחרת מהלך בה ובתחומה ובגלה לשכונה אינו רשאי לצאת מאותה שכונה לעולם ואם יצא דינו כדין היוצא מן המקלט ע"ש. ומבואר בגמ' ובר"מ דבתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין וכו' ומי שנתחייב גלות גולין אותו ומוסרין לו שני ת"ח וכו' וגוה"ד שהרגו קודם שנכנס לעיר מקלט חוץ לתחום או כשהחזירו אותו הן בהליכה הן בחזרה חוץ לתחום ע"מ פטור הגוה"ד ולו אין משפט מות קאי על גוה"ד ע' בגמ' ופשיט' דבשוגג פטור מגלות כי אין לגוה"ד עונש עליו אבל שאר ב"א חייבים עליו ואם גוה"ד הרגו בתוך ע"מ נהרג עליו. והנה נר' מלשון הר"מ שכ' דקודם שנכנס או בחזירתו עם השניים וכו' דפטור דוקא בדרך חוץ לע"מ אבל אם הוא בע"מ אפי' קודם שהב"ד דנו חייב גוה"ד וכ"כ דכש"כ הוא קודם גמ"ד מלאחר גמ"ד כיון דלאחר גמ"ד וחייב גלות נקלט שאם הרגו גוה"ד בע"מ נהרג. קודם גמ"ד דאפשר אינו חייב גלות כלל בוודאי נהרג עליו אם הרגו בע"מ כ"נ. והרוצח שנגלה א"י משם עד מיתת כה"ג כאשר יבואר לקמן בס"ד. ואסור לצאת משם אפי' לפ"נ אפי' כל ישראל צריכים לו כיואב בן צרוי' ואם יצא משם במזיד הותר דמו ורשות ביד גוה"ד להורגו וכל אדם שההורגו אינו נהרג עליו כי כך גזה"כ וע' במשנה דמכות דיש גירסא דכ"א חייבים עליו אך הר"מ גרסתו דאין חייבים עליו וע"ש על הגליון וע' בתוי"ט. ואם יצא בשוגג כל ההורגו אפי' גוה"ד אם במזיד נהרג עליו ובשוגג גולה ע' בש"ס דמכות: ולשון הר"מ אם יצא בשוגג כל ההורגו גולה נקט בשוגג וממילא משמע במזיד נהרג. הכלל הוא ככל אדם. ואם הורגו בתוך תחום מקלט נהרג עליו כ"ה לשון הר"מ והיינו במזיד והר"מ פעם נקט שוגג דגולה ומשתמע במזיד נהרג ופעם נקט נהרג וממילא נשמע דבשוגג גולה ואין דקדוק בזה לפעמים נקט כך ולפעמים כך ואם נקלט בספק כמ"ש לעיל באילן בנופו לחוץ או לפנים ויצא משם במזיד ס"נ להקל ובודאי אין רשות ביד גוה"ד דלמא לא נקלט ולא יצא מן המקלט אלא כמו שלא נכנס כלל ואין לו רשות רק אם הרגו אין גוה"ד נהרג עליו ממ"נ אם לא נקלט אין חייב גוה"ד ואם נקלט ויצא יש לו אפי' רשות ואם אדם אחר הרגו ג"כ אינו נהרג דלמא נקלט ואם יצא אין חייב אדם אחר ג"כ והו"ל ס"נ לקולא. ואם יצא בשוגג גוה"ד אינו נהרג עליו דלמא לא נקלט ואינו נהרג אבל אדם אחר נהרג עליו ממ"נ אם נקלט ויצא בשוגג נהרג עליו ואם לא נקלט ג"כ נהרג עליו אדם אחר כמ"ש. ודברי הר"מ גבי אילן צ"ע עכ"פ לדברי הכל מ"מ דספק נקלט באיזה אופן הדין כמ"ש. וכבר הבאתי לעיל דעיר שרובה רוצחים או אין בה ב"ד אינה קולטת אני מסופק אם הרוצח בא לשם והי' שם ב"ד ולא הי' רוצחים ואח"ז נתבטל הב"ד או נתרבו הרוצחים אם בטל המקלט וצריך לברוח למקום אחר ואם לא ברח והי' יכול לברוח הו"ל כיוצא מהמקלט במזיד דאין שום אדם נהרג עליו. או אפשר דוקא בתחילה אינו נקלט אבל אם נקלט ואח"כ נתבטל א"צ לצאת משם. ונר' כיון דבש"ס מפיק מקרא בס' יהושע ודיבר אל זקני העיר ושם בפ' ד' כתיב ונס וכו' ועמד פתח השער ודבר באזני זקני העיר את דבריו נר' דעיקר הקפיד' בשעת הברית' בפתח השער אבל אם קלטו ואח"כ נתבטל מטעמי' הנ"ל א"צ לצאת ויש לו דין מקלט לזה כ"נ ומ"מ צ"ע עד יבוא ויורה צדק לנו. וע' בס' או"ח על התורה ובס' פנים יפות בפ' מסעי שכתבו חילוק בין השש ערי מקלט ובין המ"ב ערי הלוים דבשש הערים אם נתרבו רוצחים ואין להם מקום לדור נדחים הלוים מפניהם כי העיקר הם מפני הגולין ולא ללוים והמ"ב העיקר הם ללוים וגולים נדחים מפניה' ע"ש ומ"מ צ"ע דאינו מבואר זה. ורוצח שמת בע"מ קוברי' אותו שם אע"פ דלוי אינו נקבר שם דכתי' ולכל חייתם לחיות נתנו וכו' מ"מ הרוצח נקבר שם עד מות כה"ג ואחר מות הכה"ג מוליכין עצמות הרוצח משם לקברי אבותיו. ואינו מבואר אם חיוב הוא לפנות עצמותיו משם כי לא נתנו לקבור' רק לרוצח קודם כפרה ולאחר שנתכפר במיתת הכהן מחויבים לפנות עצמותיו. או אפשר כיון שנקבר בהיתר אינו חיוב לפנות רק דמבואר כמו בחיים שב אל עירו ה"ה לאח"מ יש לו כפרה במיתת הכהן ומוליכין העצמו' לעירו אם רוצים וכן מסתבר. ורוצח שנגמר דינו לגלות ומת מוליכין ג"כ עצמותיו לע"מ וקבורים שם עד מות כה"ג וילפי' כ"ז מקראי ומבואר בר"מ פ"ז. ע' בסנהדרין דף פ"ז ע"ב גבי זקן ממרא בד"כ במאי פליגי בפלוגת' דרבי ורבנן דתני' רבי אומר ונתת נפש כו' ממון וכו' ופירש"י גבי נתכוין להרוג את זה והרג את זה וכו' ואי תפסו יורשי' דהרוג ממונא דהורג וכו' לרבי מקודשת ולרבנן אינה מקודשת וכו' וע' בס' ט"א בק"א בא"ש בחגיגה דהקשה לשיטת רש"י דקי"ל בדר"מ מהני תפיסה א"כ אף דפטרו הרוצח מחמת קי"ל בדר"מ אם תפסו הו"ל ממון שלהם אף לרבנן וע' בקצה"ח סי' ת"י שפלפל שם באריכו' בזה והי' אפשר בש"ס לומר דאיפלגו בפלוגת' דשני ברייתות כאן במכות דף י' דברייתא' אחת סוברת וכן ר"ה וכן פוסק הר"מ דגוה"ד שהרג את הרוצח קודם שנכנס לע"מ פטור דולו אין משפט מות בגוה"ד הוא דכתי' וברייתא' השני' סוברת דח"מ דולו וכו' מיירי ברוצח. וצ"ל דלפי מאי שפסקינן דולו וכו' בגוה"ד מיירי התורה דוק' ממיתה פטרה אותו אבל ממון משלם וכאן לא שייך ח"מ שוגגים וכו' דכאן אפי' במזיד פטור א"כ משלם ממון ליורשי הנהרג להסוברי' דשייך בב"ח ע' בקצה"ח שם להברייתא' דסוברת דח"מ דולו וכו' ברוצח מדבר הכתוב א"כ פטור ושייך שפיר ג"כ כ"מ לענין קידושין כמו שפירש"י אך חדא נקט והי' יכול לו' בכה"ג ג"כ. עכ"פ לדינא לפי מה שפסקי' דפטור גוה"ד ממיתה עכ"פ לדברי הט"א מובא בקצה"ח שם חייב ממון אף בלא תפיסה דאין כאן ח"מ שוגגין דליכא מית' כלל אף במזיד ומתשלומין לא מצינו דפטר' התור' ואין להאריך ובאתי רק להזכיר. ועד מתי יושב הרוצח בע"מ עד מות כהן גדול ואז אח"מ כה"ג שב לעירו והרי הוא ככל אדם וההורגו אפי' גוה"ד נהרג עליו ואחד כה"ג המשוח בשמן המשח' כמו בבית ראשון עד יאשי' המלך ואחד המרובה בבגדים כמו שהי' בבית שני ואחד משוח שעבר כגון שאירע פסול בכה"ג ביוה"כ ושימש אחר תחתיו ואחר כך ראשון חוזר לעבודתו והשני נקרא משוח שעבר כל אלו מחזירי' את הרוצח במיתתן ורוצח שנגמר דינו לגלות ואח"כ מת כה"ג קוד' שגלה אינו גול' ואם עד שלא נגמר דינו מת כה"ג ואח"כ מינו כה"ג ואח"כ נגמר חוזר במיתתו של שני שנגמר דינו בפניו. ואבעי' לן בש"ס אם הי' ג' כהנים כנ"ל אם במיתת כולם הוא חוזר או אף במיתת אחד מהם ולא אפשיט' ופשיט' דאסור לצאת משם קודם מיתת כולם דס' כפר' [להחמיר] וגם ההורגו אם יצא במיתת א' מהם אינו נהרג דה"ל ס"נ. וע' במנ"ל שהקשה על הר"מ דלא הביא זה ואם נגמ"ד בלא כה"ג אינו יוצא משם לעולם וכן ההורג כ"ג ולא היה שם כה"ג אחר וכן כה"ג ההורג דאין שם כה"ג אחר אינו יוצא משם לעולם וכל אלו הטעם דאין לו

מצוה תי"א (א) שלא ידבר העד בדין אשר יעיד עליו בדיני נפשו' זולתי בהגדת עדותו לבד ואע"פ שהוא משכיל וחכם

שהעד אינו נעשה דיין בד"נ שנא' ועד אחד לא יענה בנפש למות וכ' הר"מ במז"ל ונכפל הלאו בזה הענין שנא' לא יומת על פי עד אחד כלו' לא יהרג במשפט העד ואמרו בסנהדרין ועד א' לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה וביארו שטעם זה הוא משום דמחזי כנוגע בעדותו. ובדיני נפשות בלבד הוא ענין זה שאינו יכול לענות בו בין לזכות בין לחובה כמו שאמרנו. משרשי המצו' מה שכתוב במצוה הקודמת לזו. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שעד שהעיד בדיני נפשות ואמר אחר כן יש ללמד עליו זכות משתקין אותו שאין מקבלין ממנו להורות עליו שום דבר אחר שהוא עד עליו בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות יש לעד ללמד זכות או חובה אבל לא ימנה מן הדיינין ולא נעשה דיין שאין עד נעשה דיין אפי' בדיני ממונות ובד"א בדבר שצריך עדים מן התור' אבל בשל דבריהם עד נעשה דיין. ומפני כן נעשה דיין בקיום שטרות דקיימא לן קיום שטרות דרבנן דמדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד. ויתר פרטים בסנהדרין ובמכות (הלכות עדות פ"ה). ונוהגת מצוה זו בזכרים לבדם ובזמן הבית וסנהדרין במקומן כי אז נדון נפשות ולא בזמן אחר ואז נצטרך לעדות אנשים על זה ועד שהעיד ועובר על זה ודיבר בין לזכות בין לחובה עבר על לאו זה אבל אינו לוקה עליו לפי שאין בו מעשה והרמב"ן ז"ל פירש זה הכתוב של לא יומת על פי עד אחד בלאו אחר והוא שלא לקבל עדות מיוחדת בדיני נפשות וזהו כגון שיהיו העדים רואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון אחר רחוק מן הראשון עד כדי שאין העומדין בחלונות יכולין לראות זה את זה אבל כולן רואין בבעל העבירה ונתבאר זה בפרק כיצד העדים במסכת מכות:

מצוה תי"ב (א) שלא נקח כופר כלו' פדיון ואפילו כל ממון שבעולם להציל נפש הרוצח שלא להורגו שנא' ולא תקחו כופר

לנפש רוצח אשר הוא רשע למות. שורש מצוה זו ידוע שאם הורשו אדוני הארץ ליקח כופר מיד הרוצח נמצא שכל הגדול מחבירו ועשיר ממנו יהרגנו אם יחרה אפו עליו ויתן כפרו ונמצא חרב איש באחיו והישוב בטל. מדיני המצו' מה שאמרו ז"ל שאפי' רצה גואל הדם לפוטרו ואמר לדיין שהוא מוחל על דמו ושיקחו ממנו כופר אם ירצו אינן רשאים ליקח הכופר ולא לפוטרו בכל ממון שבעולם אלא יומת כמצות האל עלינו יתר פרטיה במס' מכות (הלכות רוצח פ"א). ונוהגת בזמן הבית בזכרים ונקבות שעכשיו בזמן הזה אין לנו עסק בדיני נפשות. ואמרו בכאן שנוהג איסור זה גם בנקבות ואע"פ שהן אינן דנות הענין הוא שאם אולי בזה"ז מחמת מלכות או סיבה אחרת יבוא ביד אשה ענין שישאלו ממנה להציל נפש רוצח בשביל ממון שהיא מוזהרת משום לאו זה שלא ליקח ממון ותצילנו ועובר ע"ז בין איש בין אשה ולקח כופר להציל הרוצח עבר על לאו זה וענשו גדול כי הוא סיבה לאיבוד כמה נפשות מישראל:

מצוה תי"ג (א) שלא נקח כופר מהמחויב גלות מחמת שהרג שוגג לפוטרו מן הגלות שנאמר ולא תקחו כופר

לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ ולפי משמעות זה לפי הדומה יהיה לנוס פעול כלומר לא תקחו כופר על מי שהוא לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ מגורי אבותיו. שורש איסור לקיחת הכופר בהורג שוגג וכל ענינו כענין הורג מזיד אין צורך להאריך פה בדיבור:

כתב

במי לגלות עיין בגמרא כאן ובפ' כה"ג בסנהדרין וביומא סוף פ' בא לו וג"כ תלוי בגמ"ד אם הרג כה"ג וקודם גמ"ד נתמנה כה"ג חוזר במיתתו של שני וכן כה"ג שהרג ונתמנה כה"ג אחר ונגמ"ד יוצא במיתתו של אחר אך כאן מיירי דהור כה"ג ולא נתמנה אחר קודם גמ"ד ונגמר דינו בלא כה"ג וכן כה"ג שהרג ונגמר דינו בלא כה"ג אחר וכולהו מטעם הזה דהוי נגמ"ד בלא כה"ג ע' בגמרא ופשוט ע' בתוס' סנהדרין דף י"ח ע"ב בד"ה אינו וכו' כתבו להדי' כן והוא פשוט . וע"ש שכתבו הא דאינו יוצא בכהן אחר כגון משוח שעבר בדליכא וע' בס' פר"ד דרוש י"א שכ' דההורג כה"ג אינו יוצא נמי משום דחטא במכפר נופא אינו דין שיתכפר דאין קטיגור וכו' כ' זה בשם המפרשים. וא"י כוונתו דשוה כה"ג עם כל אנשים דעיקר הטעם כיון דלא הי' כה"ג בשעת גמ"ד ואם היה כה"ג יוצא כמו שאר ב"א. ודברי המפרשים צ"ע גדול דבאמת אין חילוק בין אדם אחר ובין כה"ג כולם יוצאים אם הי' גמ"ד בפני כה"ג וע' בתוס' יומא שם שכתבו בתירוץ דכה"ג עיקר וכו' ודבריהם צ"ע ולא עיינתי ובעזה"י עוד חזון למועד . וע"ש במכות מבואר דאי אמרינן במיתת כולם חוזר אי לא היה כה"ג אינו חוזר במיתת משוח שעבר . ובאמת צ"ע דאפשר דוקא אם יכנס כולם בשעת גמ"ד צריך דוקא כולם אבל אם אחד ליכא אין סברא דלא יחזור כיון דלא היה כולם דלפי"ז דור שאין בו משוח שעבר ומשוח בשמן כגון בב"ש לא יחזור הרוצח ואפשר כה"ג עיקר ולא עיינתי ובעזה"י במהדו"ב אברר זה היטיב בעזרת הגומר עלי . וגם דברי הש"ס בסנהדרין דף י"ח אינם מובנים לי דאמרינן דס"ד דכה"ג לא יגלה כלל כיון דתנן כהן גדול שהרג אינו יוצא משם ולית לי' תקנתא בחזרה אימא לא ליגלי קמ"ל ובאמת כה"ג אם מינו כה"ג ונגמ"ד לפני כה"ג חוזר ושוה לאדם אחר ואם נגמ"ד בלא כה"ג אינו חוזר ובכה"ג חוזר ה"נ בכה"ג דמיירי שלא מינו כמ"ש התוס' שם אבל אם מינו כה"ג חוזר וגם חוזר בשאר כגון במשוח שעבר רק בדליכא כמ"ש התוס' א"כ שוה לכ"א וצ"ע כעת. ויש עוד מקלט מיוחד לכהנים ומבואר כאן בר"מ פ"ה דכהן שהרג בשוגג והוא על גגו של מזבח ועבוד' בידו והרגו גוה"ד נהרג ע"י כמו בחוץ ע"מ כך הוא גזה"כ ודוקא בגגו של מזבח ועבודה בידו וכהן אבל זר או בשעה שאין עבודה בידו או שאינו על גגו של מזבח אינו נקלט ומבואר בר"מ דאין מניחין אותו שם וגולין אותו לעיר מקלט . ופשוט דלאחר שהשלים עבודתו הו"ל כיוצא מעיר מקלט בשוגג כי לא יוכל לעבוד יומם ולילה וכל ההורגו נהרג עליו אך צריך לילך אל ע"מ כמו כל יוצא מעיר מקלט דצריך לחזור ואם לא גמר עבודתו במזיד והניח עבודתו באמצע (חוץ מה שאסור להניח עבודתו וא"כ"מ) הו"ל כיוצא מזיד מע"מ וכל ההורגו אינו נהרג עליו וכן אם גמר ולא הלך לע"מ במזיד בודאי הותר דמו . הכלל דעבוד' דינו כע"מ וכו' ג"כ אם נגמר דינו לע"מ וברח ועבד ומת כה"ג אין גולין אותו עוד כי כמו שילא מע"מ במיתת כה"ג ה"נ לאחר עבוד' חוזר לביתו כי הוא כאלו הי' בתוך ע"מ ומת כה"ג ה"נ. אך זה אין חידוש כי כל הנגמ"ד ומת כה"ג אינו גולה כלל אפי' כל אדם כמ"ש לעיל . אך אני מסופק דאם יגלה לע"מ קודם שדנו אותו כמו שמבואר לעיל בתחילה מקדימין וכו' וכתבתי לעיל דאף קודם גמ"ד נהרג עליו בע"מ כי נקלט אף קודם גמ"ד אם מת הכה"ג קודם שנידון אפשר ג"כ דיוצא משם לביתו דנתכפר אף שלא נגמ"ד או אפשר כלא נגמר אינו מתכפר במיתת הכהן וגומרין דינו או שלא בכה"ג או בכה"ג וצריך לחזור לע"מ וצ"ע . ואם נא' דאף קודם גמ"ד נתכפר במיתת הכהן א"כ אם ברח לעבוד' קודם גמ"ד ומת כה"ג יוצא ג"כ כי העבודה דינה כע"מ לכל דבריו כנ"ב . ונר' פשוט דכהן ועבוד' בידו דנקלט היינו בגוונא שאין עבודתו מחוללה אפי' אם אסור לעבוד כגון פ"ר ק"ב ומומין שאינם שוים ע' בר"מ פ"ט מה' ב"מ אבל בגוונא דעבודתו מחוללת כמו שחשב שם הר"מ בודאי אינו נקלט. ונר' דחלל לשיטת הר"מ פ"ו מהל' ב"מ דאינו מחלל עבודתו אפי' בידוע שהוא חלל כו' ג"כ דנקלט כיון דאינו מחלל עבוד' ה"ל לענין זה כהן אף שהוא כזר לכל דבריו כנ"ל. ולכל השיטות אם הרגו ואח"כ נודע שהוא חלל כיון דעבודתו כשירה לד"ה נהרג ההורגו וז"פ. ומביא הרהמ"ח בשם הר"מ דוקא מי שנתחייב גלות מן הדין אבל מי שפחד מן המלך שלא יהרגנו בהורא' שעה וברח למזבח אפי' זר ניצול כן מבואר בר"מ פ"ד. והכ"מ תמה דבש"ס מבוא' דיואב טעה דהוא זר והוא הי' חייב רק בדין המלכו' א"כ לא טעה וגם איך הרגו שלמה וצ"ע וע"ש שכת' דוקא בהוראת שעה מפני שהרג הדין כך דינצל בכ"ע אבל מורד במלכות אינו ניצול במזבח ע"ש . ונר' דה"ה לכל הנהרגין בהוראת שער על עבירה שיהיה חוץ מספ"ד אינו ניצול במזבח ואפשר אפי' על גגו וכהן ועבוד' בידו אינו ניצול וצ"ע. ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן וסנהדרין של ע"א יושבים במקומם וכו' שוה לגמרי לד"נ כמו שדיני נפשות אם אין הב"ד יושבים במקומם אין דנין ד"נ ה"נ דיני גלות. וע' בר"מ פי"א מה' סנהדרין דחשיב החילוקים בין ד"מ לד"נ וכו' דח"ג הן כד"נ א"כ לכל הדברים ח"ג שוים לד"נ. ונרא' דגר תושב שהרג גר תושב דג"כ גולה כמ"ש לעיל וד"נ של גר תושב נוהג תמיד א"כ ה"ה גלות. אך באמת אין גר תושב נוהג רק בזמן היובל אך מ"מ נ"מ בזמן היובל אף אם לא הי' ב"ד הגדול במקומם שלא היו דנין דיני נפשות מ"מ ג"ת דינו בענין זה כבן נח דנהרג עפ"י דיין אחד וע"א כמבואר בר"מ בהלכו' מלכים א"כ גולה ג"כ בד"ז אפי' ע"פ ע"א ודיין אחד כמו מזיד וא"צ ב"ד הגדול במקומו וז"פ. ונראה דלכל הדברים שוה ד"ג לד"נ ואין דנין כה"ג בד"נ אלא בב"ד הגדול היינו של ע"א ע' בר"מ כמה דינים בדיני נפשות ה"ה בד"ג כ"נ :

מצוה תי"א (א) שלא ידבר העד וכו' שהעד אינו נעשה דיין בד"נ שנא' ועד אחד לא יענה בנפש וכו' וכ' הר"מ ונכפל הלאו וכו' שנא' לא יומת וכו' מבואר זה בר"מ פ"ה מהלכות עדות ושם אינו מבואר רק מלאו הזה לא יענה וכו' רק מבואר בסמ"ק להר"מ בחלק ל"ת מצוה רל"א . ומ"ש הרהמ"ח כאן שהעד אינו נעש' דיין בד"נ אשגרת לישנא דאינו נעשה דיין אפי' בד"מ כמ"ש הרהמ"ח אח"ז ומ"מ מותר לומר דעתו להב"ד והוא אינו דיין כלל ובד"נ גזה"כ הוא שאסור לו לו' כלל דעתו אפי' לזכות אע"פ שאינו דיין כלל כמו שמבואר בש"ס ובר"מ ובהרהמ"ח כאן. וז"פ אם עבר ואמר דעתו הן לזכות והן לחוב והב"ד רואין דבריו בודאי הב"ד עושין כן כי הם רואים הזכות או החוב יהי' דעת מי שיהי' אך הוא מוזהר שלא יאמר כלל אף לזכות דהוא הצלת נפשות מ"מ גזה"כ כך הוא ומחשבות הש"י עמקו . בדיני גלות ובדיני מלקות ג"כ שוים לד"נ ע' בר"מ פי"א מה' סנהדרין ובכ"מ שם . ומ"ש הרהמ"ח וביארו הטעם משום דמחזי כנוגע בעדות כן מבואר בסנהדרין בדף ל"ד ע"א והנה מחמת טעם הזה למנוע לומר זכות להציל נפש אינו מספיק אך העיקר שקבלו זה דהדין כך כמו שמבואר בר"מ בכ"מ :

מצוה תי"ב (א) שלא נקח כופר וכו' שנא' ולא תקחו כופר וכו' מבואר בר"מ פ"א מה' רוצח וכ' הרהמ"ח דנוהג בזו"כ היינו בזמן הבית אם אשה לקחה כופר והצילה ע"י המלכו' עוברת בל"ת ומ"ש הרהמ"ח אולי בזה"ז אין כוונתו בזה"ז דהאידנא ליכא ד"נ רק כוונתו דקאי אלעיל בזמן שהי' נוהג ד"נ ובר"מ שם מבואר ומוזהרי' ב"ד שלא יקחו כופר ואורחא דמילתא נקיט שע"פ הרוב הוא בידם בדבר הזה אבל מודה שכ"א מוזהר כדברי הרהמ"ח וז"פ. ועל לאו זה אין לוקין ולא נחשב בר"מ פי"ט מסנהדרין בכלל הלוקין ופשוט דהוי לאו שבממון דניתן לתשלומין ואין לוקין ונראה דהוי כמו שוחד וריבית שאינו חייב להחזירו רק כשתבעו כיון דנתן ברצון ואין להאריך בזה ע' בחוה"מ סי' ט"ז :

מצוה תי"ג (א) שלא נקח כופר מהמחויב גלות שנא' ולא תקחו וכו' מבואר בר"מ פ"ה מהל' רוצח וכל מצוה זו כמצוה הקודמת. ועיין בכתובות ד' ל"ז. (חסלת ספר במדבר שלי"ת ונתחיל ספר דברים בעזהשי"ת) :

מצוה

כתב הר"מ במז"ל ענין הספר הזה הודיע שהוא משנה התורה יחזור בו משה רבינו ע"ה לדור הנכנס בארץ רוב מצות התורה הצריכות לישראל ויזהיר אותם עליה אזהרות מרובות ויפחדום הרבה בעונשים ופעמים יוסיף בהן ביאור בקצתן אבל בכל מצות הכהנים לא ידבר ולא יוסיף אזהרה שהכהנים זריזים הם. ועוד יוסיף בספר הזה קצת מצות שלא נזכרו כלל כגון היבום ודין מוציא שם רע ודין גירושין באשה ודינים זולתן ואין ספק כי כולם נאמרו למשה בסיני או באהל מועד בשנה הראשונה כי בערבות מואב לא נתחדש לו אלא דברי הברית כאשר נתפרש בו ועל כן לא נאמר בספר הזה וידבר ה' אל משה לאמר צו את בני ישראל או דבר אל בנ"י ואמרת אליהם מצוה פלונית ע"כ. והא שלא הוזכרו אלו המצות בספרים הראשונים כמו שאר המצות אל תתמה כדבר אחר אמרם ז"ל בכמה מקומות אין מוקדם ומאוחר בתורה ושורש ענין זה לפי הדומה כי התורה תכלול כל החכמות מלבד פשוט ענייניה המתוקים ויסודות מצותיה החזקים ואפשר כי מפני כן צריך להיות פרשיותיה ואותיותיה במקום שהן והכל מכוון מאת אדון החכמה ב"ה וזה טעם מספיק:

מצוה תי"ד (א) שנמנע ב"ד הגדול וכו' שלא יעמיד דיין לשפוט שלא למד חכמת התורה וכו' שנא' לא תכירו פנים במשפט וכו' שאליו באה אזהרה זו וכו' מבואר בר"מ פ"ג מהלכות סנהדרין. ומ"ש הרהמ"ח ביטל עשה זו ט"ס ול"ל ביטל ל"ת ומה שכ' הרהמ"ח על מי שמעמיד דיין שאינו הגון כאלו הקים מצבה וכו' כ"ה בר"מ וע' בכ"מ שהקשה עליו דבש"ס דילן בסנהדרין דף ז' ע"ב אינו מבואר כלל רק הו"ל כאלו נוטע אשירה ובמקום ת"ח כאלו נטע אצל המזבח אבל מצבה אינו מבואר כלל וע"ש מ"ש בשם מהרי"ק ועיין בר"מ בהלכות מלכים דגם ב"נ מצווים להושיב דיינים לדון בשש מצות שלהם ע' פ"ט שם אפשר ג"כ דהם מוזהרים ע"ז להושיב איש חכם בחכמת התורה בדינים הללו שייך להם ובעזה"י בקונטרס ב"נ יבואר זה ועל הלאו הזה אין לוקין ואינו כמנה בר"מ פי"ט מהלכות סנהדרין בכלל הלוקין כי דבר זה אין לעמוד עליו הוא יאמר שהוא חכם וכדומה ע"כ הוא מסור רק לשמים:

מצוה תט"ו (א) שנמנע הדיין שלא יגור וכו' וע"ז נא' לא תגורו מפני איש וכו' מבואר בר"מ פ"כ מהלכות סנהדרין. ונראה דאם קבלו עליהם קרו"פ דאינם מחוייבים לדון יכולים לסלק עצמם אף לאחר שיודעים היאך הדין נוטה כיון דאינם מחוייבים כלל וכן משמע מדברי הרהמ"ח שכ' דאינו נוהג בנשים ובקבלו עליהם משכחת לה בנשים ג"כ. ונראה דגם ב"נ מצווים ע"ז שלא יגור דהוא בכלל הדינים לדברי הרמב"ן דהם מצווים לדון כמו בישראל. וגם אם ישראל הוא דיין על ב"נ מצווה ג"כ בזה כנ"פ. וג"כ אין בלאו זה מלקות דאב"מ ולא נחשב בכלל הלוקין בר"מ פי"ט מסנהדרין. (השלמת ס' דברים ונתחיל ס' ואתחנן בס"ד):

מצוה תט"ז (א) שנמנענו שלא להתאוו' וכו' שנא' ולא תתאוה וכו' זה מבואר בר"מ פ"א מהלכות גזילה וע' לעיל במצות לא תחמוד בפ' יתרו האריכתי ותלמוד לכאן. ומ"ש הרהמ"ח דכל באי עולם מצווים ע"ז אינו מבואר בר"מ והוא סברת עצמו ודברים נכוחי' הם ופשוט דישראל המתאוה מה שביד עכו"ם אינו עובר דרעך כתיב וממעטינן בכל מקום מרעך עכו"ם וגם הקדש ואינו עובר על הקדש ע"כ. וע' לעיל כתבתי דאפשר אף בפחות מש"פ עובר על לאו זה ואין זה לאו של ממון עיין שם ותלמוד לכאן ואין להאריך. ואין מלקות בלאו הזה דאב"מ וגם הוא בלב אטו מאן דאכיל תמרי בארבלאי וכו':

מצוה

פרשת אלה הדברים ב' מצות ל"ת

מצוה תי"ד שלא להעמיד דיין שלא למד חכמת התורה

(א) **שנמנע ב"ד הגדול או ראש הגלות שלא יעמיד דיין לשפוט את העם שלא למד חכמת התורה וביאור משפטיה הישרים והצדיקים ואפי' הי' בו כמה מדות נכבדות אחר שאינו יודע ובקי בחכמת התורה אין ראוי למנותו דיין ועז"נ לא תכירו פנים במשפט. וכן פירשו ז"ל לא תכירו פנים במשפט זה הממונה להושיב דיינים כלומר שאליו באה אזהרה זו. ואמרו ז"ל שמא תאמר איש פלוני נאה או גבור או שיודע בכל לשון אושיבנו דיין לכך נאמר לא תכירו פנים וגו'. לפי שנמצא מזכה את החייב ומחייב את הזכאי ולא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע. שורש מצוה זו נגלה הוא לכל. דיניה כגון מה שאמרו ז"ל שכשם שצריך שראוי להיות הדיין יודע דיני התורה כמו כן צריך להיות בעל מדות ואדם כשר כדי שלא יאמר לו הנדון טול קורה מבין עיניך כלומר קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים. הרי הוא אומר בתורה גבי דיינים אנשים חכמים כלומר יודעי החכמה לדון דין אמת וידועים לשבטיהם אלו שרוח הבריות נוחה מהם. אנשי חיל שהם גבורים במצות ומדקדקים על עצמם וכובשים את יצרם עד שלא יהיה להם שום גנאי ושום כיעור ופרקו נאה. ובכלל אנשי חיל שיהי' להם לב אמיץ להציל עשוק מיד עושק כענין שנא' ויקם משה ויושיען ומה משה רבינו ע"ה היה עניו אף כל דיין צריך להיות עניו. ויתר פרטיה מבוארים בסנהדרין ובמקומו' אחרים בפיזור (ח"מ סי' י"א). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז ועובר ע"ז ומינה דיין שאינו חכם מחמת עשרו או טוב מדותיו או מאהבתו אותו או מחמת כבוד קרוביו בטל עשה זה וענשו גדול מאוד שכל עונש דיני שקר שידון אותו דיין מחסרון ידיעתו תלוי עליו כי הוא הגורם. ומכלל מצוה זו ג"כ לפי הדומה שכל מי שבירו אותו בני הקהל למנות עליהם ממונים לשום ענין שישים כל השגחתו וכל דעתו למנות מהם הראויים והטובים על אותו מינוי שהקהל צריכים אותו ולא יגור מפני איש למנות את מי שאינו ראוי. אמרו חכמים על מי שהוא מעמיד דיין שאינו הגון כאלו הקים מצבה שנאמר ולא תקים לך מצבה. ואם הוא מקום שיש בו תלמידי חכמים אמרו שהוא כאלו נטע אשרה שנא' ולא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך. ועוד אמרו שכל הממנה דיין מחמת עושרו על זה נאמר לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב. ועוד האריכו בענין זה ואמרו שאדם שנתן ממון כדי שיתמנה לדיין אסור לעמוד מפניו ומקילין הרבה בכבודו ואמרו עליו שהטלית שמתעטף בה תהיה בעיניך כמרדעת החמור ודרך החכמים הראשונים שבורחים מלהתמנות דיינים אלא במקום אשר אין גדול מהם:**

מצוה תט"ו שלא יגור הדיין מפני איש

(א) **שנמנע הדיין מלירוא מאיש מלדון דין אמת ואפילו אם הוא איש מזיק עז פנים עב המוח אלא יחתוך את הדין ולא ישים לבו כלל למה שיקרה עליו מהיזק בשביל דינו ועז"נ ולא תגורו מפני איש. ולשון ספרי שמא תאמר ירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או יהרוג אחד מבני ביתי או שמא ידליק את גדישי או שמא יקצוץ את נטיעותי ת"ל לא תגורו מפני איש. שורש מצוה זו השכל מעיד עליו. דיני המצוה מה שאמרו ז"ל שנים שבאו לפניך בדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע את דבריהם או אפי' משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם איני נזקק לכם שמא יתחייב ונמצא רודף אחר הדיין להורגו. אבל משתשמע את דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה אין אתה רשאי לומר להם איני נזקק לכם שנא' לא תגורו מפני איש וכן תלמיד היושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר אינו רשאי להיות שותק שנאמר לא תגורו מפני איש. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים כי להם המשפט ועובר ע"ז ולא רצה לדון משידע להיכן הדין נוטה כמו שאמרנו מיראת הנדון עבר על לאו זה ואם הטה הדין נ"כ מיראתו עבר על לאו זה מלבד שעבר על לאו דלא תטה משפט:**

מצוה תט"ז לא תתאוה

(א) **שנמנענו לקבוע מחשבתינו להתאוות מה שביד אחד מאחינו בנ"י לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהיה סיבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו ואע"פ שאין רצונו למוכרו או ע"י מקח או ע"י חליפין או בחזקה אם לא יוכל בענין אחר ועז"נ לא תתאוה בית רעך וגו'. וכ' הר"מ במז"ל שאין שני הלאוין שהן לא תחמוד שבסדר וישמע יתרו ולא תתאוה שבסדר זה לאוין כפולין בענין אחד אבל הן שני ענינים שלאו דלא תחמוד ימנענו מלקחת בשום צד בין שלא בדמים בין בדמים מה שקנו זולתנו אם אינו חפץ למכור אותו דבר ולאו זה דלא תתאוה ימנענו אפי' מהתאוות בו בתוך לבנו כי אם התאוה יבא להתחנן לו ולהכביד עליו למוכרו או לדחליפו בכלי אחר עכ"פ ואע"פ שהאחד מאלו הלאוין מושך את חבירו שנים יחשבו מ"מ והרי אתה רואה החילוק שביניהם ואל תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע לבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו והוא מכולם ריק וריקם ואיך תבוא בתורה מניעה במה שאי אפשר לו לאדם לעמוד עליו שזה הדבר אינו כן ולא יאמרו אותו רק הטפשים הרעים והחטאים בנפשות' כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאותיו מכל מה שירצה וברשותו ובדעתו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו ולבו מסור בידו ואל כל אשר יחפוץ יטנו. והשי"ת אשר לפניו נגלו כל תעלומות חופש כל חדרי בטן רואה כליות ולב אין אחת קטנה או גדולה טובה או רעה מכל מחשבות אדם נעלמת ממנו ולא נסתרת מנגד עיניו ישיב נקם לעוברי רצונו בלבבם ונוצר חסד לאלפים לאוהביו המפנים מחשבותם לעבודתו שאין טוב לאדם כמו המחשבה הטובה והזכה כי הוא ראשית כל המעשים וסופן וזהו לפי הדומה ענין לב טוב ששבחו חכמים במס' אבות. והראי' שאלו שני הלאוין שזכרנו חלוקים בענינם ונחשבים לשנים מה שאמרו במכילתא לא תחמוד בית רעך ולהלן הוא אומר לא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו. וגם נאמר מנין שאם חמד סופו לגזול ת"ל חמדו שדות וגזלו. שורש מצוה זו ידוע הוא כי הרחקת הגזל מבין בני אדם תועלת הכל הוא והשכל עד נאמן בדבר ואין בה אריכות דינים שכל ענינה מבוארת בכתוב (ח"מ סי' שנ"ט). ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות גם כל בני העולם מחוייבין לפי שהוא ענין למצות גזל שהיא אחת משבע המצות שנצטוו עליהן כל בני העולם ואל תטעה בני בזה החשבון של שבע מצות בני נח הידוע והמוזכר בגמ'**

כי

מצוה ת"ז (א) שנצטוינו להאמין כי הש"י וכו' אחד בלי שום שיתוף שנאמר שמע ישראל וכו' מבואר בר"מ פ"א מהלכות יסוה"ת ועובר על זה מבטל עשה וגם ל"ת דלא יהיה לך אלהים אחרים וכו' כך מבואר בר"מ שם והנה כל באי עולם מצווים ע"ז דב"נ גם כן מצווה על ע"ז אך כתיב שמע ישראל היינו דישראל מקיים מצות עשה ולא ב"נ ורצה הקב"ה לזכות את ישראל ולפיכך הרבה להם תורה ומצות כמ"ש הרהמ"ח במצוה שלפני זה:

מצוה תי"ח (א) שנצטוינו לאהוב המקום ב"ה שנא' ואהבת את וכו' מבואר בר"מ פ"ב מהלכות יסוה"ת וב"נ אינו מצווה ע"ז והרבה האריכו בזה בספרי מוסר ואשרי הזוכה לקיים מצוה זו:

מצוה תי"ט (א) מצות עשה ללמוד חכמת התורה ולמדה וכו' שנאמר ושננתם לבניך וכו' מבואר זה בר"מ בהלכות תלמוד תורה וביו"ד סימן רמ"ה ורמ"ז וע"ש הדינים דבנו צריך ללמד בשכר ודעת האחרונים דגם לבן בנו צריך ליתן שכר ועיין בכ"מ שמסופק בבן בתו ועיין שם הדינים ואין להאריך. וחייב ללמוד בעצמו וללמד ונשים ועבדים אינם חייבים לא ללמוד ולא ללמד כמבואר בש"ס ובר"מ וטומטום ואנדרוגינוס בוודאי חייבים מספק ככל מצות עשה שהנשים פטורות דהם חייבים מספק כמבואר כ"מ בר"מ וכן אביהם חייב ללמדם מספק אך אפשר אין כופין את אביהם ללמדם בשכר דהוי ספק ממון ואין כאן מקומו. וחציו עבד וחציו בן חורין בוודאי חייב מצד הב"ח וכן למאן דסובר דאנדרוגינוס הוי חצי זכר כמו שכתבתי כמה פעמים בח"ז בוודאי חייב ללמוד ועל אביו חיוב ללמדו בשכר ופשוט ונוהג בכל מקום ובכל זמן:

מצוה

כי באמת שאותן שבע הן כעין כללות אבל יש בהם פרטים הרבה כמו שאתה מוצא שאיסור העריות נחשב להם דרך כלל למצוה אחת ויש בה פרטים כגון איסור אם ואיסור אחות מן האם ואיסור אשת איש ואשת אב וזכר ובהמה. וכן ענין ע"ז כולן נחשב להם מצוה אחת ויש בה כמה וכמה פרטים שהרי הם שוים בה לישראל לענין שחייבים בכל מה שב"ד של ישראל ממיתין עליה וכמו כן נאמר אחר שהוזהרו בענין הגזל שהוזהרו ג"כ בכל הרחקותיו. ואין כונתי לומר שיהיו כמונו מוזהרים ע"ז בלאו שהם לא נזהרי בפרטי הלאוין כמו ישראל אבל נזהרו דרך כלל באותן שבעה כאילו תאמר על דרך משל שהזהירם הכתוב איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו אל האם ואל האחות וכל השאר וכמו כן בע"ז ג"כ דרך כלל וכן בגזל כאילו נאמר בהם לא תגזלו אבל תתרחקו ממנו בתכלית ובכלל ההרחקה שלא לחמיד אבל בישראל אין הענין כן שרצה המקום לזכותם והרבה להם מצות יותר מהם וגם באותן שנצטוינו אנחנו להיות צווינו עליהן במ"ע ולאוין נפרדין וכ"ז זכות וטובה לנפשינו שכל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד. ועובר ע"ז וקובע מחשבתו להתאוות במה שיש לזולתו עובר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה אבל עונשו גדול מאוד כי הוא סבה לכמה תקלות כמו שידוע במעשה אחאב ונבות:

מצוה ת"ז להאמין שהש"י הוא אחד

(א) להאמין כי הש"י הוא הפועל כל המציאות אדון הכל אחד בלי שום שיתוף שנא' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. וזה מ"ע הוא אינה הגדה אבל פירוש שמע כלומר קבל ממנו דבר זה ודעהו והאמן בו כי ה' שהוא אלהים אחד הוא והראי' שזו הוא מ"ע אמרם ז"ל תמיד במדרשים על מנת ליחד שמו כדי לקבל עליו מלכות שמים כלומר ההודאה ביחוד והאמונה. שורש מצוה זו ידוע כי זה עיקר אמונת כל בני העולם והוא העמוד החזק שלב כל בן דעת סמוך עליו. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שחייב כל אחד מישראל ליהרג על מצות ייחוד לפי שכל שאינו מודה ביחודו ב"ה כאילו כופר בעיקר שאין שלימות הממשלה וההוד אלא עם האחדו' הגמור ולב כל חכם לב יבחן זה וא"כ הרי מצוה זו מכלל איסור ע"א שאנחנו מצווים ליהרג עליה בכל מקום ובכל שעה. ויתר פרטיה מפוזרים במדרשים ובמקומו' בגמ' ושם מעשים הרבה מכמה בנ"י גדולים וקטנים שנהרגו על קדושת יחודו ב"ה זכר כלם לברכה. ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ועובר ע"ז ואינו מאמין ביחודו ב"ה בטל עשה זה וגם כל שאר מצות התורה כי כולן תלויות באמונת אלהותו וייחודו ית' ונקרא כופר בעיקר ואינו בכלל בנ"י אלא מכלל המינים והבדילו ה' לרע. והמאמין בד' ובוטח בו ישוגב. וזאת אחת מן המצות שאמרנו בתחלת הס' שהאדם חייב בהן בהתמדה כלומר שלא יפסוק חיובן מעליו לעולם ואפי' רגע קטן:

מצוה תי"ח לאהוב הש"י

(א) שנצטוינו לאהוב המקום ב"ה שנא' ואהבת את ה' אלהיך וענין האהבה שנחשוב בפעולותיו ובפקודיו עד שנשיגהו כפי יכלתנו ונתענג בהשגתו בתכלית העונג וזאת היא האהבה המחוייבת ולשון ספרי לפי שנא' ואהבת איני יודע כיצד אוהב אדם את המקום ת"ל והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. כלומר שעם ההתבוננות בתורה תתישב האהבה בלב בהכרח ואמרו ז"ל שזאת האהבה תחייב האדם לעורר בני אדם באהבתו לעובדו כמו שמצינו באברהם. שורש מצוה זו ידוע שלא יקיים האדם מצות השם ב"ה יפה רק באהבתו אותו. דיני המצוה שראוי לו לאדם שישים כל מחשבתו וכל מגמתו אחר אהבת השי"ת ויערוך בלבו תמיד כי כל מה שהוא בעולם מעושר ובנים וכבוד וממשלה הכל כאין וכאפס ותוהו כנגד אהבתו ית' ויינע תמיד כל היום בבקשת החכמה למען ישיג ידיעה בו סוף דבר יעשה כל יכלתו להרגיל מחשבות לבו כל היום באמונתו ויחודו עד שלא יהי' רגע ביום ובלילה בהקיצו שלא יהא זוכר אהבת אדוניו בכל לבו. והענין על דרך משל שיהא נזכר באהבת השי"ת תמיד כזכרון החושק תכלית החשק בחשוקתו שישיג להביאה אל ביתו. ויתר פרטיה מבוארים במקומות בגמרא בפיזור ובמדרשים. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר ע"ז וקובע מחשבותיו בענינים הגשמים ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג בהם לבד או להשיג כבוד העולם הזה הכואב להגדיל שמו לא לכוונה להטיב לטובים ולחזק ידי הישרים בטל עשה זה ועונשו גדול. וזאת מן המצות התמידיות על האדם ומוטלות עליו לעולם.

מצוה תי"ט ושננתם לבניך

(א) מצות עשה ללמוד חכמת התורה וללמדה כלומר כיצד נעשה המצות ונשמור ממה שמנענו האל ממנו ולדעת ג"כ משפטי התורה על כוון האמת ועל כל זה נאמר ושננתם לבניך. ואמרו רז"ל בניך אלו תלמידיך וכן אתה מוצא שהתלמידים קרויים בנים שנאמר ויצאו בני הנביאים. ושם נאמר ושננתם שיהיו מסודרים בתוך פיך כשאדם שואלך דבר אל תהא מגמגם לו אלא תאמר לו מיד ונכפלה מצוה זו במקומות רבים שנאמר ולמדתם ועשיתם. למען ילמדון. ולמדתם אותם את בניכם. שורש מצוה זו ידוע כי בלמוד ידע האדם דרכי הש"י וזולתו לא ידע ולא יבין ונחשב כבהמה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל מאימתי מתחיל האב ללמד את בנו תורה משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה ופסוק ראשון מק"ש שהוא שמע ישראל ואח"כ מלמדו מעט מעט מפסוקי התורה עד שיהא בן שבע שמוליכו אצל מלמדי תינוקות וראוי לכל בן דעת שיתן לבו שלא להכביד על הילד בלמוד בעודנו רך האיברים ורך הלבב עד שיגדל ויתחזק כח לבו ותוקף איבריו ועצמותיו ימלאו מוח ויוכל לסבול יגיעת הלימוד ולא יקרנו חולי ההתעלפות בסבת היגיעה רבה עליו. ואולם אחר התחזק כחו ויאורו עיניו להבין לקול מוריו אז ראוי וכשר הדבר ומחוייב להביא צוארו בעולה של תורה ולא ירפיהו ממנה אפילו כחוט השערה וישקהו תמיד מיין רקחה ויאכילהו מדבשה. וכן מענין המצוה מה שאמרו ז"ל עד היכן חייב אדם ללמוד את בנו תורה. אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן. פירוש אדם שהי' בדורם ששמו כן שלמדו אבי אביו מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות והקשו ע"ז בגמ' מה שהקשו והיה התירוץ שהחיוב ללמדם מקרא דהיינו תורה כמו שעשה אבי אביו של זבולון ואע"פ שזבולון בן דן למדו אבי אביו יותר ומי שהוסיף על חיוב המצוה כאבי אביו של זבולון בן דן תבוא עליו ברכה. ומי שלא למדו אותו אבותיו שהם חייבים בזה כגון אביו ואבי אביו חייב ללמד עצמו כשיהי' גדול ויכיר בדבר שנא' ולמדתם ועשיתם אותם. ואם היו האב והבן צריכים ללמוד ואין בידו של אב שיוכלו שניהם ללמוד תמיד הוא קודם לבנו ואם בנו נבון ממנו ותלמודו מתקיים בידו יותר ממנו בנו קודמו ועד אימת חייב כל אדם ללמוד תורה עד יום מותו שנא' ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך ועוד הפלינו חכמים בדבר על דרך המוסר וללמד בני אדם חפץ ואמרו שאפי' בשעת מיתה חייב ללמוד תורה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל. וכל אחד מישראל חייב בתלמוד תורה בין עשיר בין עני בין בריא בין בעל יסורין. וכבר אמרו ז"ל שבעסק התורה יתרפאו כל האיברים ואפי' עני המחזר על הפתחים ואפי' בעל אשה ובנים הכל חייבים לקבוע עתים לתורה ביום ובלילה שנא' והגית בו יומם ולילה ותחלת דינו של אדם אחר המיתה הוא על שנתבטל מן הלימוד וכמו שדרשו ז"ל מדכתי' פוטר מים ראשית מדון כלומר מי שפיטר עצמו מן המים ראשית קטטה הוא לנפשו אחר שימות. ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים ונמשלו דברי תורה למים לפי שאין התורה מתקיימת אלא באיש דכא ושפל רוח ולא בגבה לב כמו שהמים ג"כ אין עומדים בהרים אלא בעמקים וכן מה שאמרו ז"ל שחייב אדם לחלק זמנו לשלש חלקים שליש בעסק תורה שבכתב ושליש בעסק תורה שבע"פ כלומר להרגיל עצמו להיות בקי בגרסת המשניות והברייתות שתהיינה שגורות בפיו. ושליש להבין הענינים משורש. ולא ישית כל לבו באחת מהן בלבד פן ישבח השאר. ושלשתן הן עיקר התורה שאי אפשר לדעת אותה זולתם וכן מה שאמרו שחייב הציבור שבכ"מ ומקום להושיב מלמדי תינוקות ועיר שאין בה תינוקות של בית רבן

תיחרב

תיחרב וכ"ה תינוקות מושיבין אצל מלמד אחד ומה שאמרו שלא יאמר אדם לכשאפנה אשנה שמא לא יפנה לעולם כי לא ידע האדם מה ילד יום שעסקו של עולם מתחדש יום יום ומדיח את האדם מדבר לדבר ומטרדה לטרדה ונמצאו כל ימיו יוצאין בבהלה אם לא יתן פנאי עכ"פ וידחוק עצמו לעסקה של תורה וכל שעושה כן וחפץ בברכה מן השמים מסייעין אותו ומקילין מעליו טרדות העולם המבהילות ומעבירין ממנו עול של בריות ושוכן בשמחה כל ימיו בעוה"ז וטוב לו לעוה"ב ואשרי המדבר לאוזן שומעת ויתר פרטיה מבוארים בקידושין פרק א' ובמקומו' מפוזרי' בגמ' (י"ד סי' רמ"ו) ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים אבל לא בנקבות שנא' בניכם ודרשו רז"ל ולא בנותיכם וכן אשה אינה חייבת ללמד בנה דכל שאינו בחיוב ללמוד אינו בחיוב ללמד אבל מ"מ ראוי לכל אשה להשתדל שלא יהיו בניה עמי הארץ אע"פ שאינה מצווה מדין התורה ושכר טוב יש לה בעמלה וגם האשה שלמדה תורה שכר יש לה ואעפ"כ צוו חכמים שלא ילמד אדם לבתו תורה לפי שדעת הנשים קלה ומוציאין דברי תורה לדברי הבאי בעניות דעתן ועובר ע"ז ולא למד את בנו תורה עד שידע לקרות בספר תורה ויבין פירוש הכתובים כפשוטן בטל עשה זה ועונשו גדול מאוד אם לא יקיימנו כי המצוה הזאת אם לכולן:

מצוה ת"כ לקרות ק"ש בכל יום

(א) שנצטוינו לקרות בכ"י ערבית ושחרית פסוק אחד מן התורה שבסדר זה וזהו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ועל הפסוק הזה נאמר ודברת בם בשבתך וגו' ובשכבך ובקומך ובא הפי' ע"ז בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם קמים וקא משמע להו לרבנן שבשעה שבני אדם שוכבים תקרא כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר וכענין שכתוב ושכבתם ואין מחריד וכן לא ישכב עד יאכל טרף דמשמע כל שעת שכיבה ועוד שבני אדם חלוקים הם במדותם בענין השכיבה יש מהם שאינם שוכבים עד חצי הלילה ויש עד סופה ויש ששוכבים מיד בתחלת הלילה ומפני כן אמרו שזמן ק"ש בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן דהיינו צאת הכוכבים עד שיעלה עמוד השחר ושעה שבני אדם קמים משמע להו מתחלת היום כלו' כשהבוקר אור כשאדם מכיר את חבירו ברחוק ד' אמות עד ג' שעות שלימות ולא משמע להו הקימה כל היום כמו השכיבה שאין דרך א' מבני אדם שהוא בריא שיקום ממטתו בסוף היום או אפי' באמצעו ואמרו ז"ל בק"ש דשחרית דמ"מ מכאן ואילך כלו' מסוף ג' שעות עד סוף היום מי שלא קרא לא הפסיד אלא שלא יוכל לקרותה עם ברכותי'. משרשי המצוה שרצה האל לזכות עמו שיקבלו עליהם עול מלכותו ויחודו בכל יום ולילה כל הימים שהם חיים כי בהיות האדם בעל חומר נפתה אחר הבלי העולם ונמשך לתאוותו צריך עכ"פ זכרון תמידי במלכות שמים לשומרו מן החטא על כן היה מחסדו לזכותינו וצונו לזכרו שני העתים האלה בקבע ובכוונה גמורה אחת ביום להועיל לכל מעשינו שביום כי בהיות האדם זוכר בבוקר אחדות הש"י ומלכותו וכי השנחתו ויכולתו על הכל ויתן אל לבו כי עיניו פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור לא יתעלם ממנו דבר מכל דבריו ולא יוכל להחביא ממנו אחת מכל מחשבותיו הלא יהיה לו למשמרת מחשבתו זאת והודאת פיו בדבר הזה כל היום ההוא ויהי' לו הודאת הלילה בזה ג"כ למשמר כל הלילה ומפני שיסוד המצוה מה שזכרנו חייבונו ז"ל בה בכוונת הלב ואמרו שאם לא כיון לבו בה לא יצא ידי חובתו שאין אדם נזכר בשום דבר אא"כ ישים כוונתו בו וזהו שאמרו רז"ל בברכות פו"ק היה קורא. ת"ר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד עד כאן צריכה כוונה. והצריכונו להאריך באחד וכדתניא התם סומכוס בן יוסף אמר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו. ואמר רב אחא בר יעקב ובדל"ת. אמר רב אשי ובלבד שלא יחטוף בחי"ת. ואמרו שם עד כמה יהיה אריכות זה. והיתה התשובה עד כדי שתמליכוהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם. כלו' שתכוין שממשלתו בכל היא ואין כל דבר נעלם ממנו ובחפצו קיום כל הדברים. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שחיוב פסוק ראשון מן הפרשה הוא מה"ת כמו שאמרנו אבל חכמים חייבונו לקרות שלשה פרשיות שהן שמע והיה אם שמוע ויאמר ומקדימין לקרות פ' שמע שיש בה צווי על יחוד הש"י ואהבתו ותלמוד תורתו שהוא עיקר הגדול שהכל תלוי בו. ואחריה והיה אם שמוע שיש בה צווי על שאר המצות כולן ואחריה פ' ציצית שגם היא יש בה צווי על זכירת כל המצות וא"כ באמת בהיות האדם זוכר אלה בכל יום פעם אחת ובכל לילה פעם אחת בכוונה ינצל מן העבירות עכ"פ אם יש בו דעת וכן מענין המצוה שחייבונו ז"ל לברך קודם הקריאה ואחריה בשחר שתים לפניה יוצר ואהבה רבה ואחת לאחריה אמת ויציב. ובערב שתים לפניה מעריב ערבים ואהבת עולם ושתים לאחריה אמת ואמונה והשכיבנו ואין צורך להאריך בהן שידועות הן בכל ישראל בפתיחתן ובחתימתן ובנוסח שלהם. ועזרא ובית דינו תקנום עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל וכן מענין המצוה מה שאמרו שהקורא את שמע צריך להשמיע לאזנו ואם לא השמיע לא יצא אבל מ"מ קרא הדברים בשפתיו יצא דיעבד וכן מה שאמרו שצריך לדקדק באותיותיה ואם לא דקדק בהם יצא ואמרו המפורשים שאין הענין שלא יזכיר התיבות והאותיות שבזה ודאי לא נאמר שאם לא דקדק יצא שכל שלא קרא ק"ש כולו לא יצא ידי חובתו אבל הענין אם לא דקדק בהם יצא הוא שלא נתן ריוח בין הדבקים כגון בכל לבבך. ואבדתם מהרה. הכנף פתיל. וכן שלא התיז ז' דתזכרו שצריך להתיזה או שלא האריך בדלית האחד כפי הראוי לכתחילה לעשות. וכן מענין המצוה שאמרנו שאדם שואל בשלום מי שהוא חייב לכבדו ומשיב שלום לכל אדם בין הפרקים ובאמצען שואל מפני היראה כלומר למלכי האומות או לשרים גדולים ומשיב מפני הכבוד וזה כמה שלא ראינו מי שיקפיד על חבירו כלל אם לא יפסיק לו לא יפסוק ואפי' בין הפרקים ויתר רובי דיני המצוה וכל ענינים שמבטלין בשבילם קריאת שמע נתבאר בברכות בפרקים ראשונים (או"ח סימן ס"א) ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים אבל לא בנקבות לפי שהוא מכלל מ"ע שהזמן גרמא שהן פטורות ועובר ע"ז ולא קרא ק"ש בכל יום ובכל לילה בזמנה שקבעו לה חכמים בטל עשה זה

והרמב"ן

מצוה ת"כ (א) **שנצטוינו** לקרות בכל יום ערבית ושחרית פסוק אחד וכו' וזה שמע ישראל וכו' וע"ז נאמר ודברת בם בשבתך בביתך וכו' ובשכבך ובקומך דינים אלו מבוארים בר"מ הלכות קריאת שמע ובטוש"ע או"ח בהלכות ק"ש באריכות וכבר ידעת דדבר שנהג והאריכו הראשונים ואחרונים אין דרכי להאריך. ויש הרבה שיטות בזה דיש סוברים דפרשה ראשונה הוא מן התורה ויש סוברים דשני הפרשיות הם מה"ת ויש סוברים דפסוק ראשון הוא מה"ת ויש סוברים דק"ש מדרבנן ודעת הרבה אף דסוברים ק"ש דרבנן היינו דפרשיות אלו הם מדרבנן אבל מה"ת צריך לקרות איזה פרשה בבוקר ובערב ויוצאין רק דחז"ל תקנו פרשיות אלו ע' בראשונים ובס' פר"ח ובס' שו"ת שאגת ארי' דהאריכו בזה הרבה דבש מצאת וכו' ואין להאריך במקום שהאריכו בו הראשונים והאחרונים. ומ"ש הרהמ"ח דזמנה מצאת הכוכבים וכו' כ"ה דעת הראשונים וע' ברש"י ובתוס' וברא"ש עה"מ ובטור וש"ע האריכו בזה ומ"ש עד שיעלה עה"ש ובאונס יוצאים עד הנה"ח ע' בראשוני' וש"ע. וגר שנתגייר קודם הנה"ח חייב בק"ש של לילה דלאו תשלומין הוא רק זמנה כן כיון דהוא מיקרי שכיב' בקלה כ"א. ע' במג"א בהלכות מגילה סי' תר"ה. ובקטן שהביא ש"ש קודם הנה"ח אם לא קרא בלילה חייב לקרות רק אם קרא בלילה אם חייב לקרות עוד הפעם כבר הבאתי בח"ז דעת רבינו טובי' מווינא דמדרבנן יוצאים דאורייתא וראיה מקידוש ופלפלתי בזה ובאתי רק להזכיר כאן. וזמן ק"ש ביום משיראה וכו' ובשעת הדחק משיעלה עה"ש יצא וימשך זמנה עד סוף השעה השלישית וע' בב"י דיש שיטה עד תחילת שעה שלישית ולא פסקו כן הפוסקים ועי' בש"א פלפול ארוך ומסיק כהר"מ וכהרמ"ח דעד סוף שעה שלישי'. ושעות אלו שעות זמניות כמבואר בש"ע. וכבר הבאתי דבכפ"י בח"ד אינו ברור לו דבר זה ופלפל בזה ודעתו דהם שעות שוות ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח דלאחר שלשה שעות הקורא לא הפסיד אלא שלא יקרא בברכותי' דברים תמוהים הם דמבואר להדיא בברכות דף י"א דלא הפסיד הברכות גם כן ודעת הר"מ דכל היום לא הפסיד ודעת הגאונים עד ד' שעות ע' בטור ובב"י סי' נ"ח ולומר דחילוק יש בין אונס למזיד ע' בב"י לא נזכר זה בדברי הרהמ"ח במזיד ע"ש ולע"ג. וכל אישי ישראל חייבים במצוה זו. ונשים ועבדים פטורים דהו"ל מ"ע שהזמ"ג. וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק ולדעת הסוברים דהוא זכר ודאי או חצי זכר חייב בודאי וחש"ו דפטורים מכל המצות פטורים מק"ש ג"כ. וחרש המדבר ואינו שומע דחייב בכל המצות אך כאן כיון דא"י להשמיע לאזנו אף דבדיעבד כל אדם יצא בלא השמיע לאזנו מ"מ כיון דאינו ראוי להשמיע לאזנו אפשר דלא יצא ע' באחרונים וע' בס' שאגת ארי' שהאריך בזה ומסיק דחייב לקרות ע"ש והדברים עתיקין. ומ"ש הרהמ"ח דאם לא השמיע לאזנו לא יצא היינו בלב דהרהור לכ"ד אבל אם קרא הדברים בשפתיו יצא בדיעבד וע' בש"ע. ואלם השומע ואינו מדבר חייב בק"ש וישמע מאחר ככל המצות דאחר מוציא אחרים אף דבירושלמי מבואר דק"ש וברכת המזון ותפילה אין אחד מוציא את חבירו היינו במקום שאפשר דדין הוא דכ"א יקבל עול מלכות שמים וכו' אבל במקום שא"א בודאי יוצא וכן כל אונס יוצא וכן העלה הש"א שם בהלכות ק"ש וע' בפ"ח סי' ס"ב. ומי שחציו עבד וחב"ח בודאי אינו יוצא אם קורא בעצמו כי מצד ב"ח חייב במצוה זו ואין חלק העבדות מוציא חלק ב"ח כמבואר גבי שופר וכמה מצות דאף לעצמו אינו מוציא דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות וצריך לשמוע מאחר לצאת י"ח כמו בשופר ועוד מצות כמו שמבואר בש"ע בהרבה ענינים. ומ"ש הרב המחבר דבבוקר אומר יוצר אור ואהבה רבה לא כדעת הרי"ף והר"מ דאומרים אהבת עולם והדברים עתיקין. ומ"ש מפני היראה היינו מלך עכו"ם וכו' הרבה ראשונים פירשו בדרך אחר ודעת הרהמ"ח כהר"מ ע' בטור ובש"ע. ולענין אם צריך כוונה לצאת ובפרט במצוה שתלוי בדיבור אין להאריך במה שהאריכו הראשונים והאחרונים ממש לא הניחו מקום להתגדר ולפלפל בפלפול אכ"מ. וקריאת שמע נא' בכל לשון ודעת התוס' בסוטה דוקא בלשון שמבין ואם אינו מבין א"י אלא בלשון הקודש ועיין בש"ע סי' ס"ב וקל"ע והוא ג"כ ענין ארוך ואכ"מ להאריך. ומ"ש הרב המחבר ועובר ע"ז ולא קרא ק"ש וכו' בזמנה שקבעו לה חכמים ביטל מ"ע וכו' ובאמת זמן ק"ש מן התורה כמבואר בכ"מ חוץ מהכסף משנה שכתב דזמן ק"ש של יום הוא מדבריהם ע' בסי' כ"ח מה שדחה המג"א דבריו. והש"א תמה עליו. ומבואר בר"מ דזמן תפילה אינו מה"ת אבל זמן ק"ש מה"ת כמבואר בכ"מ רק כוונתו דפירושו מד"ס דאינו מבואר בתורה בפי' רק חז"ל קבלו כן וזה מבואר בכ"מ:

מצוה

מצוה תכ"א (א) **לקשור** תפילין של יד שנאמר וקשרתם לאות על ידך וכו':

מצוה תכ"ב (א) **להניח** תפילין על הראש שנאמר והיו לטוטפות בין עיניך וכו' מבואר הכל בר"מ בהלכות תפילין ובטור ובש"ע והרבה האריכו הראשונים והאחרונים ולכתוב בזה צריך חיבור ואין כאן מקומו. ומ"ש הרב המחבר עשרה דברים וכו' מבואר בר"מ פ"ג מהלכות תפילין ומ"ש שיהיה הקשר כעין ד' היינו של ראש ובש"י הוא כעין יו"ד והוא ג"כ הלכה למשה מסיני אך דעת התוס' דאותיות הללו הן ד' והן יו"ד אינם הל"מ ע' בדבריהם. ומ"ש הרהמ"ח במצוה ש"י דיש סוברים דהויות באמצע מבואר דגם בש"י סוברים כן לא בשל ראש לחוד ע' במרדכי באריכות וא"י לכתוב כלל אך אכתוב מי החייבים ומי פטורים. כל אישי ישראל חייבים. וחש"ו פטורים דפטורים מכל המצות ונשים ועבדים פטורים דהו"ל מצות עשה שהזמן גרמא וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק. וחציו עבד וחציו בן חורין חייבים מצד חירות אך אפשר כמו בשופר דאין צד עבדות מוציא צד חירות הכא נמי או אפשר יש חילוק בין המצוה שתלוי בשמיעה ובין כאן אך בלא"ה מה יש לו לעשות דשם אפשר לצאת על ידי אחר אבל כאן א"י על ידי אחר א"כ ע"כ צריך להניח בעצמו אך הברכה ישמע מאחר. וכהנים בעבודתן ולוים בדוכן וישראל במעמדן פטורים מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה וע' בש"ע הרבה דינים מי הוא העוסק במצוה וכו' ותפילין שאולים כשירים דלא מיעט שיהיה צריך להיות שלו דלא כתיב לכם כמו גבי ציצית ולולב וגם גזולים רק מחמת מהב"ע דיש שיטות אם הוא מן התורה או דרבנן והדברים עתיקין ומובא כמה פעמים בח"ז. ועיין בפמ"ג בפתיחה הכוללת בהלכות תפילין וחקר אם הם אה"נ כגון עור של עכו"ם דלכם אין צריך רק מחמת אה"נ ומצות לאו ליהנות נתנו. וגם יש לחקור אפי' מעהכ"ד דכתותי מיכתת שיעורא אך גבי תפילין ל"מ שיעור מן התורה ע' בכ"מ פ"ח מהלכות לולב הלכה ב' לענין סגל של חלילה והדברים הללו הם ארוכים ועתיקין ובאתי רק להזכיר וגם לענין מהב"ע הכל מבואר באריכות אכ"מ להאריך

והרמב"ן ז"ל מנה בחשבון המצות ק"ש ביום מצוה אחת ובלילה מצוה אחרת לפי שזמנה של זו לא זמנה של זו. וזו אינה מעכבת זו:

מצוה תכ"א לקשור תפילין של יד

(א) לקשור תפילין של יד שנאמר וקשרתם לאות על ידך ובא הפירוש ע"ז המקרא שנקשור על ידינו מדברי תורה ארבע פרשיות והן נקראות תפילין כשהן קשורות ברצועות כמו שבאה הקבלה בהן ואלו הן ד' פרשיות אלו שתים מהן בסוף סדר בא אל פרעה והן פרשת קדש לי עד ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה שהיא פרשה אחת בכל ספר מדויק ומוהיה כי יביאך עד סוף הסדר שנומר כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים פרשה שניה ובסוף סדר ואתחנן בספר אלה הדברים פרשת שמע ישראל עד ובשעריך בפרשה שלישית ובסוף סדר והיה עקב פרשת והיה אם שמוע תשמעו עד כימי השמים על הארץ פרשה רביעית ארבע פרשיות אלו כותבין בקלף אחד וגוללו כמין ספר תורה מסופו לתחלתו ומניחו בבית של עור ומעביר בקצה העור רצועה אחת וקושר אותו העור שהפרשיות בתוכו על הזרוע שמאל ואחר שהן קשורות בזרוע הן שוכבות כנגד הלב והן הנקראים תפילין של יד בכל מקום. משרשי המצוה לפי שהאדם בהיותו בעל חומר ימשך בהכרח אחר התאוה כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו והערב כסוס כפרד אין הבין אם לא שהנפש אשר חננו האל תמנענו לפי כחה מן החטא ומאשר תשכון בגבולו שהיא הארץ ורחוקה מגבולה שהוא השמים לא תוכל לו יגבר כחו עליה תמיד לכן היא צריכה עכ"פ להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע פן יקום עליה ויהרגנה אחרי היותה בגבולו ותחת ידו ורצה המקום ב"ה לזכותינו אנחנו עם הקודש וצונו להעמיד שומרים גבורים סביב לה והם שנצטוינו לבל נפסוק דברי תורה מפינו יומם ולילה ושניתן ד' ציציות בד' כנפות כסותינו ומזוזה והתפילין בידינו ובראשינו והכל להזכירנו למען נחדל מעושק ידינו ולא נתור אחר עינינו ואחרי יצר מחשבות לבנו ומפני כן אמרו ז"ל שהכהנים והלוים בשעת עבודה פטורים מהן ובהיות מיסוד התפילין מה שזכרנו נצטוינו עליהם לבל נסיח מהן דעתינו ואתה בני ראה גם ראה כמה כח נופינו גדול על נפשינו כי על כל אלה יעלה לפעמים ופרץ נדרנו האל ברחמים יהי' בעזרינו וישמרנו אמן. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שעשרה דברים יש בתפילין בין של ראש בין של יד כולם הלכה למשה מסיני והמשנה באחד מכולם הרי התפילין פסולין שנים מהן בכתיבתן ושמונה בחיפויין וקשירת רצועותיהן ואלו הם השנים בכתיבתן שכותבין אותן בדיו ושיהיו נכתבות על הקלף ואלו הן השמונה שבחפויין אחד שיהיו מרובעות וכן תפירתן בריבועו ואלכסונן בריבוע עד שיהי' להם ד' זויות שוות. ב' ושיהי' בעור של ראש צורת שין מימין ומשמאל. ג' שיכרוך הפרשיות במטלית. ד' שיכרוך אותם בשער של בהמה או חיה טהורה על המטלית ואח"כ מכניסן בבתיהן של עור. ה' שיהיו תופרין בגידין. ו' שעושין לה מעבורת מעור החפוי שתכנס בה הרצועות עד שתהא עוברת והולכת בתוך תיבה שלה. ז' שיהיו הרצועות שחורות. ח' שיהי' הקשר שלה ידוע כצורת ד'. ומה שאמרו שאין עושין התפילין ורצועותיהן אלא ישראל ואורך הרצועה של יד כדי שתקיף הזרוע במקום הנחתן בו ויקשור ממנה הקשר הידוע שצריך להיות כצורת י' ותמתח עד האצבע האמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו ג' כריכות ויקשור ואם היתה ארוכה יתר מזה כשירה ובאיזה מקום מן הזרוע קושרין אותה על הקבורת והוא הבשר התפוח שבמרפק שבין פרק הכתף ופרק הזרוע שנמצא כשהוא מדביק מרפקו לצלעיו יהיו התפילין שוכבין כנגד לבו ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך ומה שאמרו שתפילה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד מפני שהן שתי מצות ועל של ראש מברך על מצות תפילין ועל של יד להניח תפילין ובד"א כשהניח אחד מהן אבל אם הניח שניהן מברך ברכה אחת בלבד והיא להניח תפילין ומניח תחלה של יד ואח"כ של ראש וכשהוא חולצן חולץ של ראש תחלה ומה שאמרו שזמן הנחת תפילין ביום משיראה חבירו עד שתשקע החמה שנא' ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה וחקה זו היא מצות תפילין ושבת ויו"ט והוא הדין לחולו של מועד אינו זמן הנחת תפילין שנאמר עליהן והי' לאות ושבתות וימים טובים הן עצמם אות ואין צריכין לאות אחר ומה שאמרו שתפילין צריכין גוף נקי ואמרו בגמרא מה גוף נקי שיזהר שלא יפיח בהן אבל אין הענין לומר שצריכין גוף נקי מעבירות או מטומאה כי כל אדם ואפי' טמא ובעל עבירות מחוייב במצות תפילין ובלבד שידע להזהר שלא יפיח בהן ואולי מתוך התמדתו במצות התפילין שמהן הזכרון הגדול במלכות שמים ישוב מדרכו הרעה ויטהר מכל גלוליו וחכמים ז"ל חייבונו במצות התפילין לחנך אפי' הנערים הקטנים כ"ז שהגיעו לכלל שידעו לשמור אותן ומזה יש להבין שדעת רבותינו ז"ל להיות כל אדם מחזיק במצוה זו ורגיל בה כי היא עיקר גדול ושמירה רבה מן העבירות וסולם חזק לעלות עמה להכנס בעבודת הבורא ב"ה והמחמירים בקדושת המצוה ומניאין לב ההמון בדבריהם מהתעסק בה אולי כונתם לטובה אבל באמת יש בזה מניעה לבני אדם בכמה מצות והיא רעה רבה ואם ידעת כי יסמכו הדורשים דרשות אלו על מעשה שנזכר בירושלמי בחד בר נש דאפקיד גבי חבריה כסא דכספא ולזמן תבעיה נהליה וכפר ביה ואמר ליה בעל הכוס לא לך המנית אלא לאילן שבריש וכוונתם לומר שיש חילול השם להתחסד בקצת מצות ולהרשיע בקצתן לא כן ביתי אני עם האל ידעתי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ועם כל זה לא נמנעהו מהתעסק במצות בעת רוח אלהים טובה ילבשהו לעשות טוב כי מי יודע אם אולי ימשוך בדרכו הטובה עד עת מותו והמות פתאום תבוא וכבר למדונו ז"ל מצוה גוררת מצוה ושכר מצוה מצוה וכל אלה הדברים ומוסרים טובים קדמונו והורונו ז"ל והמתחכמים להוסיף על דבריהם או לגרוע אינה חכמה ומה שאמרו שסידור הפרשיות בקלף התפילין כך הוא שכותבים תחלה פ' קדש לי ואח"כ פרשת והיה כי יביאך ואח"כ פרשת שמע ישראל ואח"כ פרשת והיה אם שמוע ואחר אמרו שכותבין הויות באמצע כלומר פרשת והיה כי יביאך ופרשת והיה אם שמוע באמצע ופרשת קדש לי בראש ופרשת שמע בסוף לא כוונו הענין יפה והרי רש"י והר"מ במז"ל ורבינו האי דעת כולם הוא שלא נכתוב הויות באמצע אלא כסדר שהם כתובים בתורה והראי' ממה שנמצא בפרק הקומץ במנחות גבי סידור התפילין שאמרו שם והקורא קורא כלומר שיהי' הקורא קורא כסדר התורה ונוסח זה ודאי [לא] מצאוהו בספרים אותם בני אדם שהיה דעתם לומר דכתבינן הויות באמצע. ומ"מ כן הסכימו מורינו י"א עכשיו כמ"ש שנכתבם בסדר הפרשיות שכתובות בתורה ודין כתיבתן ודין התגין שבהן ודין הכותב בהן את השם בין השיטין או אות אחת מהן מה דינו ודין עיבוד העור ומאיזה צד מן העור הן נכתבין. ודין אם כתבן מין או עכו"ם. ודין שאינן צריכין בדיקה ואפי' למאה שנה כמו מזוזה ודין הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה. ודין תפירתן בגידין של בהמה או חיה טהורה ודין תפילין שנפסקה התפירו' שלהם או רצועותיהם. ודין מי שתפילין עליו וצריך לאכול או להכנס בבית הכסא קבוע או עראי או ששכח ונכנס בהן ודין הנכנס בהן לבית המרחץ ויתר פרטי המצוה מבוארים במנחות בפ' ג' (או"ח סי' כ"ו) ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים אבל לא בנקבות לפי שהיא מ"ע שהזמן גרמא. ומ"מ אם רצו להניחן אין ממחין בידן ושכר יש להן אבל לא כשכר האיש שאינו דומה שכר המצווה ועושה כשכר שאינו מצווה ועושה ובמס' עירובין בריש פ' המוצא תפילין אמרו ז"ל שמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בידה חכמים. וגם שם אמרו אשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בידה חכמים ועובר ע"ז ואינו מניח תפילין של יד ושל ראש בטל שמנה עשה שהרי בד' פרשיות צוה הכתוב על התפילין של יד ושל ראש:

מצוה תכ"ב להניח תפילין על הראש

(א) להניח תפילין על הראש שנאמר והי' לטוטפות בין עיניך. הנה כתבתי במצוה הקודמת מהו ענין התפילין שהיא ארבע פרשיות הכתובות בתורה בסדר בא אל פרעה ובסדר ואתחנן וסדר והיה עקב. ונצטוינו לכתוב ד' פרשיות אלו בקלף ולהניחן

על

להאריך. ויש שאסורים להניח תפילין כגון אבל ביום ראשון והוא בר"מ פ"ד מה"ת ומנודה ומצורע הוא אבעי' בש"ס ואינו מבואר בר"מ ומבואר בש"ע סי' ל"ח דאסורין להניח תפילין ודין ליל' ושבת ויו"ט ע' בס' ש"א שהאריך וג"כ בענין היסח הדעת ע' בס' הנ"ל שהאריך ושאר אחרונים ג"כ האריכו בזה:

חייב דנראה כשלו לאחר שלשים יום כמו טלית שאולה דחייב לאחר שלשים יום מדרבנן וטלית השותפים חייבת מ"מ שאולה פטור' ה"ה כאן דשוכר פטור מה"ת לעולם אע"פ דשותפים חייבים והרהמ"ח כתב כאן דאם שכר בית בא"י ועברו שלשים יום ביטל עשה אם לא קבע מזוזה מבואר להדי' דמה"ת חייב בשכירות דלא

על ראשינו בין עינינו ועל זרועינו כנגד הלב והענין בד' פרשיות אלו יותר מבשאר פרשיותיה של תורה לפי שיש באלו קבלת עול מ"ש ואחדות השי"ת וענין יציאת מצרים שהיא מכריח אמונת חידוש העולם והשגחת האל בתחתונים ואלו הן יסודות דת יהודית. ולכן נצטוינו להניח יסודות אלו כל היום בין עינינו ועל לוח לבנו כי שני אלה האיברים אמרו חכמי הטבע שהם משכן השכל ובהניחנו עליהם דברים אלה לזכרון נתחזק בהם ונוסיף זכר בדרכי השי"ת ונזכה לחיי עד. וקצת דיני התפילין כתובים למעלה בשל יד והנני אודיעך החילוק שביניהן בעורן ובתפירתן. דע שהעור שגונזין בתוכו תפילין של יד עושין אותו בית אחת ומניחין שם ארבע פרשיות שזכרנו כתובות בקלף אחד. והעור של ראש עושין אותו חלוק לארבעה בתים ובכל אחת מניחין פרשה אחת מד' פרשיות אלו והיא עשוי כגון זה ועושין מן העור בעודנו רטוב דמות שין עם ג' ראשין מימין המניח תפילין ודמות שין עם ד' ראשין משמאל המניח ומכניסין רצועת הראש בתוך אותו העור העודף בסוף הבית והוא שקורין אותו חכמים מעברת' כלומר שמעבירין בה הרצועה ואחר כך מקיפין מן הרצועה כשיעור הראש של מניח ועושין באותו מקום קשר העשוי כצורת ד'. וזאת הצורה אי אפשר לציירהו במכתב אבל כל אחד מלמדה לתלמידיו וידיעה הוא בינינו עם הקדוש וזה קשר של תפילין שאמרו ז"ל שכל תלמיד חכם צריך לידע אותו ומנו אותו עם שאר דברים ג"כ שאמרו עליהם שראוי לידע אותן עכ"פ והן כתב ושחיטה ומילה וברכת חתנים וציצית. ואורך רצועת הראש כדי שיקיף בה הראש ויקשור בה הקשר מאחוריו ויהיה בה כדי להמתח שני ראשי הרצועה עד כנגד טבורו או לכל הפחות ראשה האחד עד כנגד הלב והאחד עד כנגד הטבור ומקום הנחת התפילין בראש כלומר קציצת העור שהפרשיות מונחות בתוכה הוא כנגד המוח מקום שמוחו של תינוק רופס וזהו הפירוש המקובל לנו בוהיה לטוטפות בין עיניך שזהו נקרא בין העינים והמניחן בין העינים ממש הרי זה מכחיש דברי הקבלה ויתר פרטי המצוה וכל ענינה כמו בחברתה הקודמת (ושם):

מצוה תכ"ג לקבוע מזוזה

(א) לקבוע מזוזה במזוזת ביתינו שנא' וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. וענין המזוזה הוא שכותבין שתי פרשיות מן התורה בקלף אחד והן שמע עד ובשעריך והיה אם שמוע עד על הארץ וקובעין אותו במזוזות פתח הבית. ומשרשי המצוה להיות זכרון לאדם באמונת השי"ת בכל עת בואו לביתו וצאתו וכמו שכתבתי בענין התפילין וכענין שאמרו ז"ל במצוה זו אמר ר' זירא אמר רב מתנא אמר שמואל מצוה להניחה בתחילת שליש אמר רבה מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים מאי טעמא רבנן אמרו כי היכי דתפגע בי' מצוה מיד. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל ששתי פרשיות אלו מעכבות זו את זו ואפי' כתב אחד מעכבן כלומר אפי' אות אחת שאינה עשויה כהוגן כלומר שאין גויל מקיף אותה מד' רוחותיה מעכבת במזוזה. ומה שאמרו שחיוב המזוזה להניחה במזוזת הפתח מימין שנא' ביתך ומפרשי לה רבנן ביאתך וכי עקר אינש רגליה דימינא עקר ברישא. ומה שאמרו ז"ל ת"ר ובשעריך אחד שערי בתים (ועריטב"א יומא דף י"א שכ' דשערי חצירות ועיירות הוא רק מדרבנן יעו"ש שכ' וכ"כ הרב ר"ל הרמב"ן ז"ל יעו"ש) חצירות מדינות עיירות רפת לולין ובית התבן אוצרות יין ואוצרות שמן כולן חייבין במזוזה יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית מה בית מיוחד לדירה אף כל שמיוחדין לדירה יצאו אלו שאינם מיוחדין לדירה יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית המרחץ ובית הטבילה ת"ל בית מה בית העשוי לכבוד אף כל העשוי לכבוד יצאו אלו יכול שאני מרבה הר הבית והלשכו' והעזרו' ת"ל בית מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קודש וביהכנ"ס בכלל בתי קודש היא כ"ז שאין בה דירה אבל אם יש בה דירה כגון ביהכנ"ס דכפרים דדיירי בה אורחים חייבת ומה שאמרו שמזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל ומ"ש ג"כ במזוזה בענין התגין אמר רבא שבעה אותיות שבמזוזה צריכין ג' זיינין ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ כלומר כל אות שבמזוזה מאלו צריכה ג' תגין ומה שאמרו שהשוכר בית בחוצה לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל פטור מן המזוזה ל' יום אבל השוכר בית בא"י חייב במזוזה מיד והמשכיר בית לחבירו על השוכר להביא מזוזה ולקבוע אותה דחובת הדר הוא וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו אלא אם יהיה הבית של עכו"ם ועשרה תנאים צריך לבית קודם שיתחייב במזוזה ואלו הן. א' שיהי' כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות. ב' ויהי' לו שתי מזוזות ג' ומשקוף ד' ותקרה ה' ודלתות ו' ושיהי' השער גבוה י' טפחים או יותר ז' ויהיה הבית חול ח' ושיהי' עשוי לדירת אדם ט' ושיהי' עשויה לדירת כבוד י' ושיהי' עשוי לדירת קבע. בית שיש לו פתחים הרבה חייב לקבוע מזוזה בכל אחת מהן ואף על פי שאין רגיל להכנס בהתמדה אלא באחת מהן ופתח קטן שבין בית ועלי' שעושין בני אדם לפעמים ברגלי סולם שעולים בו בני אדם לעליי' חייב במזוזה וחדר שבבית אפי' חדר בחדר חייבין במזוזה כולם שכולם עשויים לדירה ויתר פרטי המצוה מבוארין במס' מנחות פ"ג (י"ד סי' רפ"ה) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ועובר ע"ז ובנה בית ונתן עליו תקרה ולא הניח בה מזוזה או ששכר בית בח"ל או פונדק בארץ ועברו עליו יותר משלשים יום ולא הניח בה מזוזה מיד בטל עשה זה ואעפ"כ שעברה השעה שהיה חייב להניחה מוזהר הוא לקבעה לעולם בכל עת שידור בבית:

מצוה תכ"ד שלא לנסות את הנביא יותר מדאי

(א) שנמנענו שלא לנסות יותר מדאי את הנביא המייסר את העם והמלמדם דרכי התשובה אחר שנדע אמתת נבואתו ועל זה נאמר לא

מצוה תכ"ג (א) לקבוע מזוזה וכו' שנא' וכתבתם על מזוזות וכו' זה מבואר בר"מ בהלכות מזוזה ובטור בש"ע יו"ד בהלכות מזוזה וג"כ אין להאריך במצוה זו שבאה באריכות בראשונים ובאחרונים ונוהגת בזה"ז. ונוהגת בכל אישי ישראל בנשים ובעבדים. ומזוזה חובת הדר הוא ואם אין דר בהבית פטור ממזוזה. והנה במזוזה כתיב ביתך דוקא בית שלו ומרבינן בחולין דף קל"ה וביומא דף י"א בית השותפים מלמען ירבו ימיכם וכו' והנהו כמי בעי חיי ומבואר דין זה בר"מ פ"ו בהלכות מזוזה. וע' בתוספות חולין שם דמרבינן שותפים מלמען ירבו ימיכם וכו' אמרינן אלא ביתך וכו' דרך ביאתך וכו' וכתבו התוס' תימא אמאי לא אמרינן דממעט שותפות העכו"ם וכו' והניחו בתימא. נראה מדבריהם דלמען ירבו ימיכם לא שייך בשותפות עכו"ם כיון דחד שותף ל"ש גבי למען וכו' ע"כ פטור הישראל והר"מ סתם הדבר משמע דשותפים אפי' עם עכו"ם חייב דה"ל לפרש ועיין ביו"ד סי' רפ"ו סתם המחבר דבית השותפים חייבים ורמ"א מגי' ודוקא בית השותפים ישראלים אבל שותפת גר פטור ממזוזה נראה מדבריו דגם דעת המחבר כן ואינו מוכרחת דזה שיטה אחרת אבל דעת הר"מ נראה דבכ"ע אפי' שותפו' העכו"ם חייב במזוזה ועיין בש"ך שם שכתב דלא כהעט"ז שכתב דשותפות עכו"ם משום דכתיב למען ירבו ימיכם והעכו"ם אינם חפילים בחיים וכו'. וא"י למה דחה דבריו דבתו' נראה כדבריו כיון דמרבינן מלמען ירבו ימיכם וכו' ולהתוס' פשיטא להו דשותפו' עכו"ם פטור ע"כ צ"ל דל"ש למען ירבו וכו' בשותפות העכו"ם כטעם העט"ז. שוב ראיתי במרדכי סוף פ"ק דעכו"ם שממנו הוציא הרב ד"ז מבואר להדיא דהסברא דשותפות עכו"ם פטור דלמען ירבו ימיכם וכו' היינו בשניהם ישראלים שהקפידה התורה על ריבוי ימיהם וכו' כדברי עט"ז ול"ע על הש"ך. ומבואר בר"מ פ"ה השוכר בית בחוץ לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל כל שלשים יום פטור מן המזוזה וכו' מבואר דלאחר שלשים יום חייב במזוזה ואינו מבואר בר"מ אם מן התורה חייב במזוז' לאחר שלשים יום דשכירות לא איתמעט מביתך כמו שותפים או אפשר מן התורה פטור תמיד דאיתמעט מביתך רק מדרבנן

איתמעט מביתך רק תוך שלשים יום פטור דאינו דירה וע' בתוס' מנחות דף מ"ד בד"ה טלית וכו' מסופקים שם בדבר אם בית שכור או שאול חייב במזוזה מה"ת או רק מדרבנן כמו ציצית. וע' בתוס' בע"ז דף כ' ע"א בד"ה הא וכו' דעתם טטה דבית שכור פטור ממזוזה לעולם מה"ת רק מדרבנן כמו טלית ע"ש. ודעת הרהמ"ח בפשיטות דחייב מה"ת ודעת הרב לא ברירא כמ"ש. ויש לחקור בשכר בית ותוך למ"ד יום שפטור ממזוזה קבע בה מזוזה אם יוצא בה לאחר ל' יום דאפשר ה"ל תעשה ולא מן העשוי בפטור דאז היה פטור ואפשר כיון דהוא רק מח"ז אינו מקרי מן העשוי. והאחרונים חקרו בציצית הנעשים בלילה ע' בדבריהם וגם בסוכה דין זה תעש' וכו' ויש לחקור בזה וא"י להאריך והדברים ארוכים וצריך קונטרס בפ"ע ובאתי רק להזכיר. ובודאי מזוזה שאולה יוצאין בה דלא כתיב לכם וגזולה פסולה מטעם מצוה הבאה בעבירה ותלוי בשיטות אם הוא מה"ת או דרבנן ומזוז' הכתובה על אה"כ מצות לאו להנות נתנו וכן על קלף של עהנ"ד דל"מ שיעור מזוזה והחייב במזוזה מדרבנן לשיטת הרז"ה בר"ה דמצות דרבנן להנות נתנו אך מצוה הכ"ע בדרבנן הרבה סוברים דיוצאים בה והדברים ארוכים ועתיקין ובאתי רק להזכיר. ודע למ"ד דסובר דבית שכור פטור מה"ת תמיד רק מדרבנן חייב לאחר שלשים ה"ה בית בא"י בשכירות אינו רק חיוב מדרבנן וחייב תיכף משום ישוב א"י ואף למאן דסובר דבית שכור חייב מה"ת רק תוך ל' יום לא הוי בית דירה ובא"י דחייב תיכף ע"כ רק מדרבנן כי קודם שלשים יום לא מיקרי דירה ומדרבנן חייב משום ישוב א"י כנ"פ. ותש"ו פטורים דפטורים מכל המצות שבתורה. וע' בא"ח סי' ל"ח דכ' המחבר דתפילין ומזוזות תפילין קודם דהוי מצות דגופו וע' בהלכות לולב דמבואר שם דא"ל לבזבז על מ"ע יותר מחומש נראה אפשר דגבי מזוזה דבכל רגע עובר בעשה הוא חמור יותר כסברת הר"נ ביומא גבי פ"כ דלאו חמור מסקילה והבאתו כ"פ בח"ז וגם לענין תשובה אפשר דחמור מטעם הזה ואין להאריך:

מצוה תכ"ד (א) שנמנענו שלא לנסות יותר מדאי את הנביא וכו' וע"ז נאמר לא תנסו את וכו' מבואר בר"מ בסוף פ"י מהלכות יסודי התורה וע' בפ"ד בדרך

לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה כלומר לא תנסו גמולי השם ועונשיו שהודיע לכם על ידי נביאיו ע"צ שתספקו בהם. משרשי המצוה לפי שבנסיון היתר בנביא האמת ימצא הפסד כי פעמים יחלקו עליו מתוך כך בני אדם המקנאים בו והכואבים למעלתו ודבר הנבואה איננו ענין תמידי לכל נביא כי פעמים לא יתנבא כי אם מעט ואם בכל פעם ופעם נטרידהו לתת אות ומופת נאמן שהוא נביא נאמן יהיה סיבה לעם שימרדו בו ויקלו בדבריו הרבה פעמים וע"כ הוזהרנו להאמין בו ושלא לנסותו יותר מדאי אחר שיהיה מוחזק עמנו בטוב ונאמן לנביא. והדבר הזה אירע לנביאי האמת עם נביאי הבעל שהיו מכחישים נבואתם ומחטטים אחריהם ומכחישים דבריהם עד שלא היה מספיק להם אות אחר אות ומופת אחר מופת. וכמו כן בכלל האזהרה שלא לעשות מצות השם ב"ה על דרך הנסיון כלומר שיעשה אדם מצות לנסות אם ינמלהו הש"י כצדקו לא לאהבת האל ויראתו אותו. ואל יקשה עליך משז"ל במס' תענית עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר שכבר תירצוה שם ואמרו שבכל המצוה נאמר לא תנסו חוץ מזו דמעשר שנא' הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת וגו'. והטעם בזו כענין שכתוב מלוה ה' חונן דל כלומר שהודיענו האל ב"ה כי בפרנסתינו משרתי ביתו במעשר נמצא התועל' והברכה בממונינו עכ"פ ולא יעכב זה שום חטא ועון. וטעם איסור הנסיון במצו' מפני ששכר מצות אינו בעוה"ז וכמו שדרז"ל בריש מס' ע"ז היום לעשותם ולמחר כלומר לעוה"ב ליטול שכרם. ומשארז"ל האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחי' בני ה"ז צדיק גמור. תירצוה המפורשים כשנומר הנותן בלבו לתת אותה בין שיחי' או לא יחי' שאין זה מנסה את ה'. מדיני המצוה מה שהודיעונו ז"ל במה תתאמת לנו נבואת הנביא עד שלא נספק בדבריו אחר כן הוא שיאמר דברים העתידים להיות בעולם פעמים או שלש ויאמנו דבריו בכיון ולא נחייבהו לעשות אות או מופת בשנוי הטבע כמו שעשה משה או אליהו ואלישע. וג"כ צריך האיש שנחזיק אותו בנביא ונאמין בו להיות איש ישר הולך תמים כי ידוע שאין הנבואה שורה כי אם על החסידים ואנשי מעשה. ונביא שהבטיח על הרעה שתבוא אע"פ שלא באה אין סתירה בנבואתו בכך. כי הש"י ארך אפים ורב חסד וניחם על הרעה כשעושין ב"א תשובה כמו באנשי נינוה וכמו בחזקיהו שהוסיפו מן השמים על ימיו אחר הגזירה שיטות. אבל כל נביא שהבטיח על הטובה אם לא נתאמתה נבואתו היא סתירה באמת לנבואתו שכל דבר טוב שיגזור האל ע"י נביא לשלוח אפי' על תנאי אינו חוזר לעולם וזה מרוב טובו וחסדו הגדול נמצא שבדבר הטובה יבחן הנביא. ויתר פרטים במקומות בגמ' (ה' יסודי התורה פ"י). ונוהגת מצוה זו בזו"נ בכ"מ ובכ"ז שיקום נביא לישראל ועובר ע"ז ומנסה הנביא יותר מדאי עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

מצוה תכ"ה להרוג ז' עממים מארץ כנען

(א) להרוג ז' עממים המחזיקים בארצינו טרם כבשנו אותה מהם והם הכנעני והאמורי והפריזי וכו' ולאבדם בכ"מ שנמצאים שנא' עליהם החרם תחרים אותם. ונכפלה המצוה בסדר שופטים שנא' שם כי החרם תחרימם וגו'. משרשי המצוה לפי שאלו ז' עממים הם שהחלו לעשות כל מיני ע"ז וכל תועבת הש"י אשר שנא. וע"כ בהיותם עיקר ע"ז ויסודה הראשון נצטוינו עליהם למחותם ולאבדם מתחת השמים לא יזכרו ולא יפקדו בארץ החיים ובמצותינו זאת עליהם להחרימם ימצא לנו תועלת שנאבד זכרם מן העולם ולא נלמוד ממעשיהם. וגם יש לנו ליקח מוסר בזה שלא נפנה אחר עכו"ם כי ברדפינו אחר כל איש מהמשפחה הרעה הזאת להרגו על התעסקם בעבו"ם לא יעלה על לב איש לעשות כמעשיהם בשום פנים. ואין לשאול כלל למה נבראו האומות הרעות אלו אחר שסופן ליאבד לגמרי מן העולם. כי כבר ידענו שרשות נתונה בידו של אדם להיות טוב או רע ושלא יכריח הש"י את האדם על אחד מהם. ואחר שכן הוא נאמר כי ז' עממים אלו קלקלו מעשיהם והרשיעו עד שנתחייבו כולם אבדון ומות. ובתחלת הבריאה היו ראויים גם לטובה. ואל הטעם הזה נסמוך מצות כליון עמלק שבסדר כי תצא בסוף מ"ע שבסדר. ואם נחפוץ נאמר עוד כי אפשר שהי' בזמן מן הזמנים שעת הכושר ומפני אותה השעה זכו להבראות או אולי נאמר שיצא מבין כולם אדם א' הגון ובשבילו זכו כולם להבראות. וכענין שמצינו חכם א' שאז"ל שהיה מב"ב של עמלק והוא אנטינינוס ואין מן הנמנע אצל הבורא לבראות כמה ב"א בשביל א' כי הוא ב"ה לא יראה עמל בכל אשר יחפוץ עשוהו בהנחת חפצו יעשה כל אשר חפץ והוא ב"ה המבין אל כל מעשינו יודע מה צורך לאחרים אל האחד המיוחד כי יבראו כולם בשבילו. מדיני המצוה משאז"ל שלא היה מלך ישראל נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה שהיא מלחמת ז' עממים הנזכרים ומלחמת עמלק ומלחמת עזרת ישראל מצר שבא עליהם במלחמות אלו א"צ ליטול רשות מב"ד. ויתר פרטיה מבוארים. ונוהגת מצוה זו בזו"נ בכ"מ ובכ"ז שיש כח בידינו להרגם. וכ' הרמב"ם ז"ל אולי חושב יחשוב שזו מצוה שאינה נוהגת לדורות אחר שז' עממים כבר אבדו. וזה אמנם יחשבהו מי שלא יבין ענין נוהג לדורות ואינו נוהג לדורות וכלל דבריו ז"ל שיש לך לדעת כי כל מצוה שלא תהיה עשייתה נעדרת מחמת שעבר זמנה כגון מצות שהיו במדבר ולא אחר כן בארץ. וכן מצות הסבת נחלה שלא היתה אלא לאותו הדור שהי' בחילוק הארץ בכניסתן לארץ כגון אלו הם שנקראות אינן נוהגות לדורות אבל כל מצוה שהיא נעדרת ממנו מחמת שאינה נמצאת לנו שנוכל לעשותה אבל לא שהכתוב יתלה אותה בזמן מן הזמנים כגון זו של אבדן ז' עממים ועמלק שהכתוב צונו למחות שמם ולאבדם לעולם בכל דור שנמצאים ואף כי כבר עשינו בהם המחוייב על יד דוד מלכנו שהשחיתם כולם עד שלא נשארו מהם רק מתי מספר שנתפזרו וטבעו בין האומות עד שלא נודע זכרם ואין בידינו עתה לרדוף אחריהם ולהרגם אעפ"כ לא תקרא מצוה זו מפני זה מצוה שאינה נוהגת. והבן זה העיקר והחזק בו ועובר ע"ז ובא לידו אחד מהם ויכול להרגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו שנא' עליהם לא תחיה כל נשמה כמו שנכתוב בסדר שופטים בע"ה במצוה שלא להחיות א' מכל ז' עממים:

מצוה תכ"ו שלא נחמול על עכו"ם

(א) שלא נחמול על עכו"ם ולא יישר בעינינו דבר מהם כלומר שנרחיק ממחשבותינו ושלא יעלה על פינו שיהי' במי שעובד עכו"ם דבר תועלת ולא יהי' מעלה חן בעינינו בשום ענין ע"ד שאז"ל שאסור לומר כמה נאה עכו"ם זה או מה נחמד ונעים הוא זה עז"נ ולא

בדרך מלומיך שכ' החילוק בין הר"מ והסמ"ג דהר"מ חושב ללאו נסיון הנביא והסמ"ג כתב דאזהרה זו שלא יעשה אדם מצוה ע"מ שיתברך והרב המחבר כלל שניהם באזהרה זו. והר"מ אינו מביא זה דבמעשר מותר לנסות. ועי' בס' יש סדר למשנה בפ' הנ"ל מה שהאריך בזה ועי' בטור יו"ד סי' רמ"ז מבואר דבכל צדקה מותר לנסות. ועי' ברמ"א בסי' הנ"ל ועי' בספר משנ"ח בסי' ד':

מצוה תכ"ה (א) **להרוג** ז' עממים המחזיקים בארצינו וכו' שנאמר החרם תחרים אותם וכו' מבואר בר"מ פ"ה מהלכות מלכים. והנה אם רוצים להשלים ולעשות תשובה. וכן אם יש חילוק בין אם הם בא"י ובין אם הם בחוץ לארץ וכן קודם שנכנס יהושע ובין אח"כ הוא אריכות גדול ע' בר"מ ובראב"ד פ"ו שם ובלח"מ שם באריכות ועי' בסוגיא דסוט' דף ל"ה ע"ב ובתוס' שם ובעזה"י אבאר זה בקונטרס ב"כ אשר יעדתי לחבר על הלכו' מלכים באריכו' בעזרת הגומר עלי וכאן אין מקום להאריך. ודע דאיתא בסנהדרין דף ס"ג גבי מכשפה דכ"ע סוברים בין ריה"ג ובין ר"ע דמיתת ז' עממים הוא רק בסייף ע"ש ותמה אני על הר"מ שלא הביא זה וגם הרהמ"ח לא הביא זה. וממה שכ' בפ"ט דמיתת ב"נ בסייף היינו על עבירות שלהם ולא מכח ד"ז ול"ע על השמטה זו. ונוהג מצוה זו בכל איש ישראלי הן אנשים ונשים כמבואר בש"ס דמלחמות מצוה אפי' כלה מחופתה וכו' וכתב הרהמ"ח ועובר ע"ז ובא לידו ויכול להורגו מבלי שיסתכן בדבר וכו' ול"ע נהי דכל המצות נדחים מפני הסכנה מ"מ מצוה זו דהתורה ציותה ללחום עמהם וידוע דהתורה לא תסמוך דיני' על הנס כמבואר ברמב"ן ובדרך העולם נהרגים משני הצדדים בעת מלחמה א"כ חזינן דהתורה גזרה ללחום עמהם אף דהוא סכנה. א"כ דחוי' סכנה במקום הזה ומצוה להרוג אותו אף שיסתכן ול"ע:

מצוה תכ"ו (א) **שלא** נחמול על עובדי עכו"ם וכו' ועז"נ ולא תחנם וכו' מבואר בר"מ פ"י מהלכ' עכו"ם. והנה מבואר בפ"ק דע"ז דף כ' דג' דברים נפקא לן מלא תחנם לא תתן להם חן ולא תתן להם מתנת חנם ולא תתן להם חני' בקרקע ע"ש בגמרא דמפיק שם כולהו ע"ש. והנה אף על פי שלאו זה נאמר כאן גבי ז' עממים מכל מקום הסכמת הר"מ והרהמ"ח וכן כתבו התוס' בע"ז שם דלאו זה נאמר על כל עכו"ם ע"ש. והר"ס בתחלת הפרק שם כתב דאסור לרחם על עכו"ם שנאמר לא תחנם לפיכך אם ראה עכו"ם טובע וכו' לא יעלנו וכו' מכאן אתה למד שאסור לרפאות עכו"ם אפי' בשכר וכו' ולדעתי צ"ע דבשכר כיון דעושה בשביל הנאתו ל"ש מתנת חנם ול"ש לא תחנם ע' בסוגי' דף כ' דבעכו"ם המכירו ל"ש לאו הזה דלא הוי מת"ח וכן מפני דרכי שלום ל"ש הלאו הזה ע"ש בתוספות ואפי' למאן דמתיר מת"ח מ"מ אסור להעלותו דמחי' בן לעכו"ם ע"ש בתוס' אבל הלאו דמת"ח ל"ש אם עושה בשביל הנאת עצמו כי אינו חנם ע' בר"נ גבי משחרר עבדו וכו' ע"כ נהי דאסור מ"מ ל"ע על הר"מ מ"ש עובר בלאו ע"ש. ומבואר בר"מ כיון דאסור ליתן להם מת"ח שנאמר לגר וכו' או מכור לנכרי במכירה לא בנתינה כדעת ר"י בש"ס דדברים ככתבם ע"ש בע"ז ובפסחים בסוגיא דחזקי' ור"א ומה שיש לפלפל בר"מ מסוגיא דפסחים אכ"מ ע' בלח"מ פ"ח מהל' מאכ"א ובאחרונים ואכ"מ. ומ"ש הר"מ מקרא זה. נראה דמודה דעובר גם כן בלאו דלא תחנם ועובר על עשה ול"ת ע' בע"ז בתוס' בד"ה ר"י וכו' בדף כ' ומ"מ צ"ע דלא כתב להדי' דעובר בלאו עיין בלשונו. שוב ראיתי בס' משנ"ח מצוה מ"ב שעמד בזה גם ראיתי שם שכת' דד' דברים מבואר בש"ס שנלמד מקרא זה ג' דברים הנ"ל והד' דאסור להעלותן ומרשים דף כ' ואני לא מצאתי ד"ז דאסור להעלותו כמ"ש דנר' דעת הר"מ צ"ע. והנה בלאו הזה נכלל דלא תתן להם חני' בקרקע בא"י ואסור למכור להם הן בית או שדה או שום דבר מחובר כמבואר בש"ס ובר"ס כאן. ומ"ש הרב המחבר דין זה במצוה בפרשת משפטים. שייך למצוה דכאן ע"ש בהגהות. ומבואר שם דדוקא למכור אסור מה"ת אבל

ולא תחנם. בא הפירוש ע"ז לא תתן להם חן בענין שאמרנו. ויש מרבותינו שלמדו מלא תחנם לא תתן להם מתנת חנם. והכל שורש א'. ובירושלמי דע"א לא תחנם לא תתן להם חן בל"ת. משרשי המצוה לפי שתחלת כל מעשה בני אדם הוא קביעות המחשבה במעשים והעלות הדברים על שפת לשון ואמר המחשבה והדיבור בה תעשה כל מלאכה וע"כ בהמנענו במחשבה ובדיבור ממצוא בעובדי ע"א תועלת וחן הננו נמנעים בכך מלהתחבר עמהם ומרדוף אחר אהבתם ומללמוד דבר בכל מעשיהם הרעים. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל כשאין נותנין להם מתנת חנם דדוקא למי שעובד עכו"ם אבל לא למי שאינו עובד עכו"ם ואע"פ שהוא עומד בגיותו לאכול שקצים ורמשים ושאר כל העבירות כגון גר תושב דמכוון שקבל עליו ז' מצות מפרנסין אותו ונותנין לו מתנת חנם. ואמרו ז"ל שאין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג. ועוד אמרו ז"ל שמפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. ויתר פרטים מבוארים במסכ' ע"א (י"ד סי' קנ"א) ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות. ועובר ע"ז ושבח עובדי עכו"ם ומעשיהם. זולתי בענין שימצא שבח יתר מאוד לאומתנו מתוך שבהם. עבר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה אבל עונשו גדול מאוד כי הוא סיבה להקלה גדולה ימרובה שאין לה תשלומין כי הדברים ירדו לפעמים בחדרי בטן השומעים. וכל יודע דתות יבין זה:

מצוה תכ"ז שלא נתחתן עם האומות

(א) שלא נתחתן עם האומות וכתב הרמב"ם ז"ל לא עם שבעה עממים ולא עם שאר עכו"ם שנאמר ולא תתחתן בם. וענין ההתחתנות הוא שיתן בתו לבנו או בנו לבתו וכמו שביאר הכתוב בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך. כל שכן המזדווג עמהם שהוא בעצמו בכלל האיסור ואמרינן במס' ע"א דרך חתנות אסרה תורה ואע"פ שהכתוב הזה דלא תתחתן בז' עממים הוא דכ' ובגירותן דוקא והכי משמע להו לרבנן שאמרו בגמרא בגירותן אית להו חתנות בגיותן לית להו חתנות במה שחזר הכתוב בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך ירבה ז' עממים וכל שאר האומות באיסור אף בגיותן אבל ז' עממים נאסרו אף בגירותן לפי שהיו עיקר ע"א ויסודה הראשון ושאר עממים מותרים בגירותן. ואיסור זה יהי' דוקא כשהוא מיחדה לו לאשה. משרשי המצוה לפי שרוב המון העם דרך טפשות ימשכו אחר עצת נשותיהם ואם ישא אדם בת עכו"ם תמשכהו לעבוד עכו"ם ועוד כי גם בניה הנולדים ממנה תגדלם לעכו"ם ואוי לו לפוסל את זרעו. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל הבועל ארמית בפרהסיא כלומר לעיני עשרה ישראל או יותר קנאים פוגעין בו וראיה לדבר מעשה פנחס וזמרי ומ"מ אין הקנאים רשאים לפגוע בו אלא בשעת מעשה הזימה וכמעשה שהי' שנא' ואל האשה אל קבתה. ידענו מדברי הקבלה שהוא בכרת מדכתיב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה. ויתר פרטי הדברים אלה מבוארים בע"ז וסנהדרין ויבמות וקידושין (ה' איסורי ביאה פ"ב). ועובר ע"ז ונתחתן עם ז' עממין בגירותן כלומר שייחד לו אשה מהן ובא עליה לוקה. והמיחד אשה מהם לבנו או שנתן בתו לאחד מהם האב עבר על לאו אבל אינו לוקה לפי שאין בו מעשה אבל הבן שעשה מעשה הביאה לוקה:

פרשת והיה עקב יש בה ח' מצות ו' מצות עשה וב' מל"ת

מצוה תכ"ח דיני ע"ז וציפויו

(א) שנמנענו שלא ליהנות בציפוי עכו"ם ואע"פ שהעכו"ם עצמה אינה אסורה בהנאה כגון המשתחוה לדבר שאין בו תפיסת יד אדם כגון הר או בהמה או אילן שאינן אסורין בהנאה אבל הציפוי שעליהם מכל מקום אסורים בהנאה שהוא בכלל משמשי עכו"ם שאסורין ועז"נ לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. ואף על פי שנאמר במקום אחר דרך כלל לא ידבק בידך וגו' נתיחד לאו בציפוי לפי שיתנו עיניהם בו הפתאים. משרשי המצוה כדי להרחיק כל ענין עכו"ם וכל הנטפל לה. דיני המצוה נתבארו בפרק שלישי מע"ז. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ונהנה בציפויין ואפי' בכל שהוא חייב מלקות:

שלא

אבל שכירות שרי דלא הוי חני' בקרקע. ול"ע במוכר לזמן ע' בר"מ פ' כ"ג מהל' מכירה אפשר דהוי מכירה ועובר בלאו הזה. וכתב הרב המחבר כאן דאם שיבח וכו' אין לוקין לפי שאין בו מעשה וכו' ולפ"ז במת"ח הוי מעשה. אך באמת יכול לומר דיש לו איזה הנאה ולא הוי מתנ"ח. ונראה דלא הוי לאו שבכללות אע"פ דג' דברים נלמד מלאו זה דהכל אחד כמו לאו דמלאכת יו"ט. והנה המוכר קרקע בא"י כת' הרהמ"ח במצוה ל"ד דאין לוקין דהוי לאו שאב"מ כיון דאפשר בלא מעשה ול"ע דבמצוה שלא נמכור מעשר בהמה במצוה שס"א כתב דאין לוקין לפי דאין מכירתו מכירה דלא אהני מעשיו וכן בחרמי כהנים וביפ"ה לא כתב כיון דאפשר בל"מ. נראה דמכירה הוי מעשה ול"ש כיון דאפשר בל"מ כמ"ש כ"פ ול"ע. והר"מ בהלכות סנהדרין לא מנה לאו הזה בכלל הלוקין ול"ע למה דלדעת הה"מ הר"מ לא ס"ל הכלל הזה כמו בהרהמ"ח והדברים עתיקין ול"ע. ואם המכירה קיים מחמת כל מילתא דא"ר לא תעביד וכו' צריך אריכות גדול עיין בסוגיא דהמורה ובאתי רק להזכיר והדברים עתיקין. וע' בדברי הרב המחבר מצוה של"ט מבואר דמכירה הוי מעשה ולוקין: ע"ש באריכות ול"ע במצוה זו:

מצוה תכ"ז (א) **שלא** נתחתן עם האומות וכו'

בנא' ולא תתחתן בם וכו' זה מבואר בר"מ פרק י"ב מהלכות אישות בזה דעת הרהמ"ח כדעת הר"מ דבגיותן שייך בהו חתנות ועוברים בלאו הזה ואין חילוק בין ז' אומות לשאר עכו"ם. ולאחר שנתגיירו אפי' ז' אומות סובר הר"מ דאינן אסורים מן התורה רק נתינים אסורים מדרבנן מגזירת דהע"ה ובזה נטה הרהמ"ח מדעת הר"מ וסובר כדעת הרמב"ן והרשב"א דז' אומות אסורים לאחר שנתגיירו בלאו דלא תתחתן אך הם כתבו דבגיהם אינם אסורים מן התורה והרהמ"ח קילר בד"ז והרבה ראשונים ס"ל דבגיותן אפי' ז' אומות אינו עובר בלאו הזה דל"ש חיתון בגיותן כלל ע' בר"מ ובכ"מ ובטוש"ע אהע"ז בסי' ד' וסי' ט"ז. והנה לדעת הר"מ בגיותן אין לוקין רק בביאה דרך אישות כמ"ש בפ"ז וכן כתב הרהמ"ח אבל בזנות אין לוקין מה"ת ודעת התוס' והטור דבכל האומות אין לוקין בגיותן משום לאו דלא התחתן אבל בז' אומות אם בעל אפי' בזנות לוקין משום לא תקח וז' אומות אחר גירותן לוקין על החיתון לחוד בלא בעילה משום לא תתחתן ולא יקח ל"ש דאינו מסיר מאחרי הסי"ת. ונראה דעל הביאה לחוד בלא קידושין אינו לוקה לדעתם דלא הוי חיתון וכן על הביאה לאחר קידושין אינו לוקה דהלאו הוא רק החיתון היינו הקידושין והרהמ"ח כת' ועובר ע"ז ונתחתן וכו' בגירותן וכו' ובא עליה לוקין מבואר דעל החיתון לחוד אין לוקין כמו כל ח"ל דאין לוקין על הקידושין וגם מבואר בדבריו דעל הביאה לחוד ג"כ אין לוקין רק הביאה ע"י חיתון וע' בס' א"מ בסי' ט"ז באריכות מביא שיטות הראשונים דבגיותן חייב על הביאה לחוד בלא קידושין משום לא התחתן ועל הקידושין לחוד אינו עובר כמו כל ח"ל. ולכאורה אם נאמר דעל הביאה לחוד אין לוקין רק ע"י קידושין אם כן היאך אמר רבא בגירותן אית להו חתנות וחייב על הביא' ע"י קידושין האיך תופסים הקדושין הא הו"ל קידושין שאין מסורים לביאה ורבא ס"ל דקדושין שאמ"ל לא הוי קידושין והתוס' הקשו מכל ח"ל ותירצו דלא הוי קידושין שמס"ל רק אם ע"י הקידושין הו"ל אמס"ל ובח"ל בלא הקידושין הו"ל אמס"ל ומזה הקשו האחרונים על הר"מ דס"ל בח"ל דאין לוקין בבעל לחוד א"כ כאן נמי למאן דס"ל דעל הבעילה לחוד אין לוקין הו"ל קידושין שאמס"ל ואין להאריך בזה ובאתי רק להזכיר. ונראה דאחד מז' עממים שנתגיירו ונעשו עבדים ושפחות שחייבים במצות כנשים לדעת הסוברים דבגירותן אית להו חתנות וכו' זה לא הוי גירותן דעבד ושפחה אין להם חתנות והדין שלהם ככל עבד ושפחה ולדעת הסוברים בגיותן חייב משום לא יקח מ"מ בעבד ושפחה ל"ש זה דאינם מסירים כי הם כישראל לכ"ד כנשים. ונראה לענין זה דחיתון אף גר תושב בכלל ע' בר"מ דאין קנאים פוגעים בבת גר תושב אבל לענין דינים אלו ג"ת שוה עם עכו"ם כ"נ ויתר הדברים שכתב הרהמ"ח מבואר בר"מ. ובבא על הנכרית שהיא תהרג כן כ' הר"מ וע' בהה"מ שכתב דלא מצא זה מבואר והניח הדבר בצריך תלמוד ועיין בר"מ שכ' דאפי' הי' הבועל קטן בן ט"ש וי"א כיון שהי' בזדון ירא' דאף בקטן שייך זדון אע"פ שאינו בן דעת ואפשר הר"מ לשיטתו בהלכו' דקטנה יש לה רצון. והנה המצוה הזו לא למדתי בעיון כלל ע"כ אין רצוני לכתוב עוד ובעזה"י אשנה פ"ז. (השלמת סדר ואתחנן ונתחיל פ' עקב בס"ד):

מצוה תכ"ח (א) **שנמנענו** שלא ליהנו'

בציפוי ע"ז וכו' שנא' לא תחמוד כסף וזהב עליהם וכו' זה מבואר בר"מ פ"ח מהלכות ע"ז והנה בפ"ז כתב דכל הנהנה ממשמשי ע"ז וכו' לוקה שתים אחת משום ולא תביא תועבה וכו' ואחת משום לא ידבק וכו' וכאן כתב דציפוי עכו"ם הם בכלל משמשים וכתב דהנהנה עובר בלאו דלא תחמוד וכו' והנהנה לוקה וכו' נראה דאינו לוקה רק משום לאו זה לא תחמוד וכו' ואינו לוקה משום לא תביא וכו' ולא ידבק ונ"ל דיש חילוק בין אם הע"ז עצמה אסורה כגון תלושה עוברים על המשמשים בשני הלאוים הנ"ל אבל ציפוי מחובר שאין הע"ז אסורה אין עוברים על המשמשים בלאוים הנ"ל רק בלאו הזה דלא תחמוד וכו' והלאו הזה מבואר בר"מ ובש"ס דע"ז דמיירי בציפוי הר ובע"ח שאין עצמן נאסרים ע' בהר"מ ובהרהמ"ח וע' בס' משנת חכמים במצוה מ"ב שעמד בזה וכו' דנראה מדברי רש"י בע"ז דף מ"ה דאי לאו קרא לא היינו אוסרים ליפוי הר ובע"ח כיון דהם בעצמם אינן נאסרים והתורה גילתה לנו דדינן כשאר משמשים של כל ע"ז א"כ אהדרי' לאיסור' קמא ועוברים בשני לאוין משום לא תביא ומשום לא תדבק וכו' רק דעת הר"מ וסמ"ג דאינו לוקה אלא אחד בציפוי הר ובע"ח מלאו דלא תחמוד וכו' כיון דהם בעצמם אינם נאסרים והתורה יחדה רק לאו זה ע"ש ומדברי הרהמ"ח כאן שכ' אף דנאסר במקום אחר דרך כלל לא ידבק וכו' נתיחד וכו' נראה מדבריו דכאן נמי שייך הלאוין דלא ידבק ולא תביא וכו' א"כ הו"ל ללקות שלשה משום הג' לאוין וגם במצוה הסמוכה שכ' בין משמשים וכו' שכתב דלוקה שתים הו"ל לכתוב דלוקה שלש משום לאו הזה ג"כ ולשון הרהמ"ח דליפוי לפי שהפתאים נותנים עיניהם וכו' א"כ הליפוי ע"ז התלושה ג"כ והו"ל ללקות בכ"ע ג' מלקות משום ג' לאוין בליפוי ע"ז ול"ע. וע' שם במשנ"ח. ומ"ש ודעתו דעוברים בעשה ג"כ דאבד תאבדון וכו' ודעת התוס' בע"ז דף מ"ה ובחולין דף מ' דהא דאסור ליפוי הר היינו בנעבד עם ההר ע"כ אסור ור"י מתיר דבטיל לגבי הר אבל בליפוי שאינו נעבד רק הוא נוי ומשמשים אינו אסור מה"ת ע"ש וע"ש לענין בע"ח. ותקרובת הר במתכוין לעבדו ע' ביו"ד סי' ד' שני דיעות אם הוי תקרובות ונאסר בהנאה או לא וע' בסי' קמ"ה. וע' שם במשנ"ח שחקר דליפוי הר או משמשים דנאסרו כמ"ש וההר עצמו מותר אם העכו"ם ביטל ההר אם נתבטלו המשמשין ומותרים כדקיי"ל בסי' קמ"ה ביטל ע"ז

מצוה תכ"ט דיני ע"ז וציפויו

(א) שלא נדבק שום דבר מע"א עם ממונינו וברשותינו להנות בו ועז"נ ולא תביא תועבה אל ביתך. משרשי המצוה כדי להרחיק כל ענין ע"א הנמאסת. דיני מצוה זו ג"כ בפ"ג ממס' ע"א וביארו ז"ל שהמבשל בעצי אשרה לוקה ב' משום ולא תביא תועבה אל ביתך ומשום לא ידבק בידך מאומה וגו' שב' ענינים הם אחד המכנים דבר ע"א ברשותו כדי ליהנות בו ואחד הנהנה בו שבשניהם מראה האדם בנפשו החפץ אליה ולוקה על שניהם כמ"ש. ואע"פ ששניהם עיקר אחד להם והוא ההנאה שהרי אינו לוקה אלא בשביל ההנאה מ"מ מכיון שנהנה ילקה ב' וכענין שאמרנו למעלה בסדר אמור במצוה רצ"ד בכ"ג שבעל אלמנה שלוקה ב'. ואע"פ שב' הלאוין עיקר אחד להן כמ"ש שם. ובכלל איסור זה בין ע"א עצמה בין משמשיה בין תקרובת שלה ובין ע"א של ישראל או של עכו"ם. ומה בין זו לזו. של עכו"ם אסורה מיד שנעשית שנא' פסילי אלהיהם משנפסלו. ושל ישראל אינה אסורה עד שתעבד שנא' ושם בסתר. עד שיעשה בה דברים שבסתר. ומן הנכללים במצוה זו שלא ידבוק האדם אל ממונו שחננו האל בצדק ממון אחר שהוא של גזל או חמס או מריבית או מכל דבר מכוער שכל זה בכלל משמשי ע"א הוא שיצר לב האדם רע חומד אותו ומביאו אל הבית והיצה"ר נקרא בשם ע"א וכמ"ש ז"ל שבו נאמר פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתיב בענין ע"א יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו וגו'. ובממונות כאלו שזכרנו ובמשמשי ע"א על כולן נאמר והיית חרם כמוהו שכל הנדבק עמו הוא חרם שאין ברכת האל מצויה בו ואבד וכלה. וכענין שאז"ל שפרוטה של ריבית מכלה כמה אוצרות של ממון שבא זה ומאבד את זה. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ולקח שום דבר מע"א והביאו לרשותו ונהנה בו לוקה ב' משום לא תביא תועבה ומשום ולא ידבק וגו' כ"כ הר"מ במז"ל:

מצוה ת"ל לברך הש"י אחר האכילה

(א) לברך את הש"י אחר שיאכל האדם וישבע מלחם או מז' המינים הנזכרים בכתוב כשהוא זן מהם. ולחם סתם נקרא פת העשוי מחטה ושעורה. ובכלל החטה הכסמת. ובכלל השעורה שיבולת שועל ושיפון. ועל כלל ז' המינים הזנין נאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה וגו'. וזאת השביעה אין לה שיעור שוה בכל האדם אלא כ"א יודע שביעתו. וידענו שיעור שביעת הצדיק שהוא באכלו לשובע נפשו. ארצה לומר כדי מחייתו לבד. והראיה שאין חיוב הברכה מה"ת רק אחר השביעה משז"ל בפרק מי שמתו בברכות דרש ר' עוירא וגו' עד אמר להם לא אשא פנים לישראל שאני כתבתי בתורתי ואכלת ושבעת וברכת והם דקדקו עד כזית ועד כביצה ועוד אריחב המאמר בפי' הכתוב הזה ובדינין היוצאין ממנו בדיני מצוה זו בע"ה ואודיע המחלוקת שיש לרבותינו במשמעותו. משרשי המצוה. הקדמה. הלא הגדתי לך בני במה שקדם כי לשם ב"ה כל הכבוד וההוד וכל הטוב וכל החכמה וכל היכולת וכל הברכה ודברי בן אדם וכל מעשיהו אם טוב ואם רע לא יוסיף ולא יגרע על כן צריך אתה להבחין כי באמרנו תמיד בברכות בא"י או יתברך אין המשמעות לפי הדומה להוסיף ברכה במי שאיננו צריך לשום תוספת חלילה כי הוא האדון על הכל וכל הברכו' הוא מחדש אותן וממציאן מאין ומשפיע מהן שפע רב באשר תהיה שם רצונו הטוב ע"כ צריכין אנו לחפש כוונת הענין מהו ולא נוציא זמנינו במה שהעסק בו תמיד מבלי הבנה בו כלל. ואני המעורר אין מחשבתי שישיג שכלי אפי' כטיפה מן הים באמתת הענין כי כבר הונד לי ושמעתי מפי החכמים כי יש בדברים אלה יסודות חזקים וסודות נפלאות יודיעום חכמי התורה לתלמידיהם כשהם נבונים וכשרים ובכל מעשיהם נאים אבל רוב חפצי להשיג בזה קצת טעם ישיאני לדבר בו. ואולי היתה טובה השתיקה אבל האהבה תקלקל השורה. ידוע הדבר ומפורסם כי הקב"ה פועל כל הנמצא וברא האדם והשליטו

על

ע"ז נתבטלו המשמשין או אפשר דוקא בע"ז שנאסרה דמהני הביטול לע"ז להתירה נתבטלו ג"כ המשמשים אבל בהר דמותר לא שייך ביטול כלל דבל"ז מותר לא נתבטלו המשמשים ע"ש שהניח בצ"ע. וע' בתוס' בע"ז לענין ליפוי בע"ח. והנהנה לוקה בכ"ש כמ"ש הר"מ והרהמ"ח ונוהג בכל אישי ישראל אבל עכו"ס אע"פ דמלווה על ע"ז היינו על עבודתה אבל על הה"נ של ע"ז אינו מלווה וז"פ. ולענין יהרג ואל יעבור אם הוא אבזרי' דע"ז פ' ביו"ד סי' קנ"ז ובמלות קדה"ש בפרשת אמור הארכתי בזה ע"ש:

מצוה תכ"ט (א) **שלא** נדבק שום דבר מע"ז וכו' ועז"נ ולא תביא תועבה וכו' מבואר זה בר"מ פ"ז מהלכות עכו"ס ומבואר דהנהנה מעכו"ס או ממשמשים או מתקרובת לוקה שנים משום לא תביא וכו' ומשום ולא ידבק וכו' ומדברי הר"מ נר' דוקא הנהנה עובר על שני הלאוין אבל המכנים כדי להנות בו אין בו לאו כלל מדלא הביא המכנים ומדברי הרהמ"ח בתחלת דבריו נראה דהמכנים כדי להנות עובר בלאו דלא תביא וכו' ובסוף דבריו נראה דוקא על ההנאה לוקין ולא על המכנים כדי להנות כ"ז שלא נהנה וצע"ק. וכן פסק אם הכנים לביתו דבר מע"ז שלא להנות נראה דכולם סוברים דאין עובר בלאו אף הרהמ"ח ע' בלשונו. ובאמת מבואר בע"ז דף כ"א דאף המשכיר בית לעכו"ס שמכנים ע"ז לתוכה עובר בלאו הזה דלא תביא וכו' וכן כ' הר"מ בפי' כאן והרהמ"ח בסוף משפטים וע' בתוס' בע"ז שם דאם הישראל מכנים ברשותו בודאי עובר רק בשכירות לעכו"ס הוא רק מדרבנן ע"ש ודעת הר"מ פ"י נראה שהוא מן התורה דכתב מפסוק הזה ובודאי אין לוקין על הכנסת העכו"ס דאיהו לאו מידי עביד אבל במכנים לביתו בידים אף שאינו רוצה להנות בו נראה דעוברים בלאו הזה ולא תביא וכו' והוא ראוי ללקות ג"כ מלאו הזה ול"ע קלת. וזה פשוט הנהנה מאיזה דבר מע"ז אע"פ שלא הביא לתוך ביתו מ"מ עובר בלאו זה ג"כ כמבואר הלשון בר"מ ובהרהמ"ח וכן בש"ס מבואר המבשל בעצי אשירה לוקה שתים נראה אף שלא הכניסו לביתו דהנאה שנהנה הוי הכנסה כנ"פ ע' בלשונם. ועיין בספר משנ"ח מלוה כ' ומלוה ל"ט שהאריך לחקור דמכירה הוי הנאה עיין במ"ל בהלכות יסוה"ת ובר"מ סוף הלכות מכ"א א"ו כאן כיון שהדמים שלקח נתפסים באיסור ואסור להנות והוא אינו רוצה להנות א"כ המכיר' לא הוי הנאה כלל. וגם חקר במוכר לישראל אם המכירה אל מחמת מקח הנעש' באיסור וכל מילתא דא"ר לא תעביד וכו' ל"מ. ובמוכר לעכו"ס אפשר דמהני כיון דאחד אינו עושה איסור אפשר דמהני ע"פ סברות הפנים מאירו' והדברי' עתיקין ע"ש שפלפל בחכמה ומ"מ אני לך. והנה הר"מ והרהמ"ח כללו במלות אלו ע"ז ומשמשין ותקרובו' דהם סוברים דגם תקרובת ע"ז אסור בהנאה מה"ת ולוקין אבל דעת התוס' בב"ק דף ע"ב ד"ה אי וכו' מסתפקים דאפשר דתקרובת ע"ז אינו אסור בהנאה מה"ת רק באכילה וע' ברשב"א בקידושין מביא ג"כ שיטה זו וע' בתוס' חולין דף ו' ובס' שעה"מ פ"ה מה' אישות ובהגהות טעם המלך פלפול ארוך בזה. והנה לדעת הר"מ והרהמ"ח לוקין בכ"ש דלא כתיב אכילה ואף שלא כדרה"נ דלא כתיב אכילה וגם כיון דהוא בכ"ש אף שלא כדר"א לוקין כסבר' מהרש"ל ומהר"י בן לב אך לסבר' התוס' דאכילה אסור מן ויאכלו וכו' אפשר דדוקא בכזית וע' בס' משנ"ח וע' בר"מ במכ"א ביין נסך והדברים עתיקין וארוכים בענין זה ולא יספיק כמה קונטרסים לברר הענינים הללו. לפמ"ש לעיל דאף בלא הנא' עובר במכנים דבר מע"ז משום לא תביא וכו' ופשוט דל"ד לתוך ביתו ה"ה לידו ע' בע"ז בתוס' שם דף כ"א א"כ טכל לפלפל בסוגית דר"ה גבי שופר של ע"ז דילא דמללה"כ וכן בלולב כהי דאין לו הנאה מ"מ עכ"פ עובר בלאו דלא תביא הדר הו"ל מהב"ע ע' בסוגיא והוא אריכות גדולה ובאתי רק להזכיר ולעורר. ופשוט ג"כ דהנהנה עובר במ"ע דאבד וכו' כמו שמבואר במצוה לפני זה וכן המחזיק אותה או מכניסה וע' בע"ז דרולה בקיומה אסור מכש"כ שעושה מעשה א"כ ג"כ יש לפלפל בסוגי' דשופר אף על גב דלאו להנות נתנו על כל פנים עובר בעשה ובאתי רק לעורר ולהזכיר. ומביא הרהמ"ח חילוק בין ע"ז של עכו"ס ובין ע"ז של ישראל דע"ז של עכו"ס אסור' מיד משנעשית דכתיב פסולי וכו' משנפסלו וכו' וע"ז של ישראל אינה אסורה עד שתיעבד כן מבואר בש"ס דר"ע סבירא לי' כן וכן הלכה וכן פסק הר"מ כאן פ"ז ועיין בלח"מ מה שפלפל בדברי הר"מ ומשמשי עכו"ס אפי' של עכו"ס אינם אסורים עד שישתמשו בו עכו"ס וע' ביו"ד סי' קל"ט בע"ז דמביא בשם הדרישה דישראל רשע דינו כעכו"ס לענין זה דנאסרת מיד שעשאה והט"ז השיג עליו דדינו כישראל וע' בס' משנ"ח מלוה ל"ט פלפול ארוך בזה ומ"מ אני לך. וע"ש שפלפל באריכות בישראל ועכו"ס שעשאו עכו"ס בשותפות ולא עבדוהו דחלק העכו"ס נאסר מיד וחלק הישראל לא נאסר אם חלקו אח"כ מה דינו אם יש ברירה וע"ש שפלפל הרבה ומכל מקום אני לך. והנה ע"ז של נכרי דאסורה מיד ל"ד שעשאה עכו"ס אלא אפי' ישראל שעשאה לעכו"ס נאסרה משנגמרה כמבואר בש"ס דע"ז ובר"מ כאן הלכה ה' אם כן נראה פשוט אפילו עשאה עכו"ס חש"ו או ישראל שעשאה עבורם נאסרה מיד דתיכף בשעת עשיה נאסרת אבל ישראל שעשה דאינה אסורה עד שהיעבד נר' דחש"ו שאין בהם דעת ואין יודעין בטוב ע"ז אפשר דאין עבודה שלהם כלום ואינה נאסרת בעבודתם. ואפשר דקטן עד י"ג שנים אף דיש בו דעת מ"מ כיון דלכל התורה כולה אין מחשבתו ומעשיו כלום (ומחשבה הנכרת מתוך מעשיו הבאתי כ"פ והכ"מ) אין עבודתו כלום. וע' בש"ע גבי ביטול עכו"ס קטן ומסופק אני אם מדמין זל"ז ול"ע. וע' בש"ס ובר"מ פ"ח ובש"ע דישראל שזקף לבינה ובא עכו"ס והשתחוה דנאסר כיון דהי' ניחא להישראל אפשר בחש"ו לא שייך זה דל"מ ניחותא דידהו ואינו נאסר ובאתי רק לעורר. ונוהגים לאויס אלו בכל אישי ישראל חוץ מחש"ו כהת"כ ואינו נוהג אלא ב"כ כמש"ל. וגם אי הוי אבזרי' ע' בסוף קנ"ז והארכתי לעיל בפ' אמור. וע' בר"מ שכ' המשתחוה לחצי דלעת והחצי השני מעורה בו נאסרת החצי השני' מספק. והוא אבעי' בש"ס בחולין והראב"ד השיג ע"ז דאין יד לאיסור רק האבעי' לטומאה וכן שיטת רש"י. אך הר"מ ס"ל דגם לענין איסור אבעי' זו אם יש יד ע"ש. וא"י אם דוקא במשתחוה הדין כן ולא במשמשין ולא בתקרובות או גם באלו דברים הדין כן:

מצוה ת"ל (א) **לברך** את הש"י אחר שיאכל וישבע מלחם או מז' המינים כו' ונאמר ואכלת ושבעת כו' מלוה זו מבואר בר"מ פ"א מה' ברכות ובפרקים מפוזרים שם ובטור או"ח בסי' ק"פ והרהמ"ח האריך. ודבר הנהוג בזמנינו והאריכו הראשונים והאחרונים אין דרכי להאריך ולכתוב בקילור קלא הערות בס"ד. והנה על הלחם מה' המינים כ"ע סוברים שבהמ"ז הוא מה"ת ועל המזון מה' מינים שאינו לחם כגון הפת הבאה בכיסנין ל"ע אם הוא מה"ת וכן שבעת המינים כגון גפן כו' יש דיעות אם הוא מה"ת היינו ברכת מעין שלש ורומז הרהמ"ח ועי' בראשונים שהאריכו בזה הרבה. ורוב הראשונים ס"ל דדוקא בשבע הוא מה"ת והדברים עתיקים. וז"פ דהנאת גרונו לחוד ל"מ היינו אכל ח"ז והקיאו וחזר ואכל אפי' כ"פ עיין בר"מ בהל' מכ"א ומובא בח"ז כ"פ כיון דבעי שביעה ואין שביעה אלא במילוי הכרס עי' בחולין סוף פ' גה"נ וביומא פ' יוה"כ

על הארץ ועל כל אשר יש בה וממדותיו ב"ה שהוא רב חסד והוא חפץ בטובת בריותיו ורוצה להיותן ראויין וזכאין לקבל טובה מאתו וזה באמת משלימותו ב"ה כי לא נק' שלם בטובה רק מי שהוא מטיב לאחרים וזולתו אין ספק בזה לכל בן דעת ואחר הסכמה זו שידענו בחיוב מרוב שלימות טובו שחפצו להריק עלינו מברכתו נאמר שענין הברכה שאנו אומרי' לפניו. איננו רק הזכרה לעורר נפשינו בדברי פינו כי הוא המברך ומבורך יכלול כל הטובות ומתוך התעוררו' הטוב הזה בנפשינו וייחוד מחשבתינו להודות אליו שכל הטובות כלולות בו והוא המלך עליהם לשלחם על כל אשר יחפוץ אנו זוכים במעשה הטוב הזה להמשיך עלינו מברכתו ואחר הזכרה והודאה זו לפניו אנו מבקשים ממנו מה שאנו צריכים דעת או סליחה לעונותינו או רפואה או עושר וכל דבר. וכן אחר הבקשה ממנו אנו חוזרין ומודים אליו בזה לומר כי ממנו יבא אלינו וזהו פתיחה וחתימה של הברכות פן נחשב כעבד שנטל פרס מרבו והולך לו בלא רשות כמתגנב. ונמצא לפי הנחת טעם זה שיהי' ברוך תאר כלומר הודאה אליו כי הוא כולל כל הברכות. ובל' ית' שאנו מזכירין תמיד שהוא מהתפעל נאמר שהכונה בו שאנחנו מתחננים אליו שיהיה רצון מלפניו לסבב לב בריותיו להיות נכון לפניו שיודו הכל אליו ובו יתהללו וזהו פירוש ית' כלומר יהר"מ שכל בני העולם יהיו מיחסים הברכה אליך ומודים כי ממך תתפשט בכל ועם הודאות הכל בזה תנוח ברכתו בעולם ויושלם חפצו שהוא חפץ להטיב כמ"ש ותשלום החפץ תכלי' כל המבוקש. והנה מצאנו קצת טעם אף בלשון יתברך הסתמיה ומן השורש הזה משאז"ל שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקי' ר"ל שחפצו שיעשו פעולה שיזכו בה לפניו וימשיכו עליהם מטובו כי חפץ לעשות חסד הוא ולתת עליהם מברכתו מרוב שלימותו כמ"ש. וזהו השורש הגדול לכל אשר יעשה האדם טוב בעוה"ז שזה שכרו מאת הש"י שמשלים חפצו באשר הוא רוצה בטובתו של בריות. ומן השורש הזה שאמרתי שהזכר' ב"ה הודאה לפניו על הברכות שהן לו ושצריך להודות אליו בזה בתחלת השאלה ובסופה לבל יהי כעבד שנטל פרס מרבו והולך בלא רשות יצאו לפי דעתי החילוקין שקבעו לנו חז"ל בענין הברכות שיש מהן פותחות בברוך וחותמות ג"כ בברוך. ויש חותמות ולא פותחות. ויש פותחות ולא חותמות. כיצד כל ברכה שבעולם שיש בה בקשת דבר מאת הש"י או הזכרת נס ואינה סמוכה לברכה אחרת פותחת בברוך כגון יוצר אור דשחרית ומעריב ערבים דערבית וכיו"ב כמה מן הטעם הנזכר וכל ברכה הסמוכה לחברתה חותמת בברוך אבל אינה פותח' מן הטעם הזה שהרי מכיון שהודה ונתן הממשלה להש"י בסוף הברכה הסמוכה לזו ולא הפסיק אחר הודאה זו בדבר קטן או גדול אין ראוי לכפול הודאת קבלות האדנות פעמים בבת אחת בשביל חילוק השאלות שאנחנו שואלים לפניו. אבל ראוי להיו' חותמת בברוך כי אחר שהפסיק בשאילת צרכיו ראוי לו לחזור ולהזכיר ולתת אל לבו פעם אחרת קבלת מלכותו ואדנותו עליו. ועל הדרך הזה תמצא לפי דעתי טעם כוכן אם תחשוב בהן. ואשר בהן סמוכות יוצאות מגדר זה כגון ברכת חתנים וקידושא ואבדלתא ואחרות כבר תרצום לנו מורינו י"א והטעם שלמרנו בקצתם לפי שלפעמים נאמרות אותן הברכות שלא בסמיכות ורז"ל לא רצו לחלק ולומר כשתבא בסמיכות תאמר בענין כן וכשלא בסמיכות כן כי יברחו הם מן החילוקין לעולם בכל מה שמסור ביד ההמון וכן הדעת נותן. וכל ברכה שבעולם שאין בה בקשת דבר מהאל ולא הזכרת נס של ישראל כגון הברכות שלפני מאכל ומשתה וכל הנאות הגוף וכן ברכת נס של יחיד שאין באלו הברכות לעולם נוסח ארוך. ידוע הדבר לכל יודע ספר שכולן פותחות בברוך ולא חותמות מן הטעם הנזכר דמכיון שהזכיר מלכות הש"י ואדנותו ומיד גמר דבריו אינו מן החיוב לחזור פעם ב' הזכרת ברוך שידמה בכפל דבר במה שאין צורך ודבר ברור הוא. וכל הברכות שהן קבועות לשבח הש"י בלבד כגון הרואה הים הגדול ואילנות טובות וכן שומע קול רעמים ויתר הענינים הנזכרים בפרק הרואה מהן פותחות בברוך ולא חותמות ומהן חותמות ולא פותחות והכל מן הטעם הנזכר כי המזכיר שבחים די לו לפי הנראה בהזכרת האדנות [בתחלה] או בסוף אחר שאינו מבקש דבר לו ואינו מברך בשביל הנאה שירצה לקבל. שאילו המבקש דבר או רוצה להנות ראוי באמת להאיר פתח דברים ולהתחיל בהזכר' אדנותו ב"ה. וז"ש שהברכית של המצות פותחות בברוך לרוב התועל' שהועילנו האל ב"ה בהן. מדיני המצוה משז"ל שאע"פ שהתורה לא תחייב אותנו לברך כי אם אחר שנאכל ונשבע במזון. חז"ל חייבונו לברך ג"כ אחר כל דבר שיהנה אדם ממנו בין שהוא מפירות המינין

יה"כ ובמלות יה"כ לעיל. וגם אם אכל הרבה ושבע אך אכל בהפסקה ולא אכל כזית כא"פ נראה דאינו חייב ג"כ מה"ת דכתיב ואכלת וכן כ' המג"א בסי' ר"י דלא כבעל כנה"ג אף דהמג"א כתב דשוה לשאר איסורים וזה יש לדחות דהכא בשביעה תלי'. ומ"מ נ"ל דתרתי בעינן אכילה ושביעה ואם אכל בהפסקה אף ששבע ל"מ ואכילה בלא שביעה ג"כ ל"מ. וזה אני מסופק אפשר דסגי כזית בכא"פ דהוי ואכלת והמותר עד שביעה יכול להיות בהפסק' או אפשר כל השביעה צריך להיות בכא"פ ולא יותר ול"ע. ועי' בפרמ"ג או"ח. וז"פ ה"ה באכל שלא כדר"א כל דלא חייב על האיסורים אינו נקרא אכילה כאן ואינו חייב בבהמ"ז ג"כ דאכיל' כתיב וקאי על השביעה דהשביעה צריך להיות בדרך אכילה או אפשר דסגי בכזית בדרך אכילה והמותר א"ל כמו לעיל לענין הפסק ול"ע. ולפי מה שמסופק המג"ל בהלכ' יסוה"ת דאפשר גבי מ"ע א"ל דר"א עי"ש א"כ אפשר כאן גבי בהמ"ז היא עשה דכתיב תאכל בלשון חיוב ומ"מ לא נתמעט שלא כדר"א ומכש"כ דאכלת אינו חיוב אך כבר הסכימו האחרונים דבעשה גם כן בעינן דר"א ומובא כ"פ בחיבור זה נראה דה"נ אף דיש לחלק כמ"ש מ"מ נ"ל דצריך כדר"א. והאוכל דבר איסור אפי' איסור דרבנן דעת הר"מ כאן בפ"א דאינו מברך ברהמ"ז ולא שום ברכה הן בשוגג והן במזיד והראב"ד השיג עליו וסובר שמברך וע' בכ"מ ובלח"מ וע' בא"ח סי' קצ"ו בט"ז באריכות. וע"ש אם אוכל איסור במקום סכנה ודיני' אלו צריך אריכות לפלפל בזה וא"כ"מ. ובאיסור דרבנן נ"ל דחז"ל עקרו בהמ"ז בשוא"ת והעמידו דבריהם בדין תורה וכן מלינו כ"פ. והנה דעת התוס' בפרק היה קורא דשלש ברכות הם מה"ת ודעת הר"מ והרמב"ן דמה"ת הוא רק ברכ' אחת ובנוסח הברכה אחת צריך הארץ וברית כו' רק חז"ל תקנו ג' ברכות עי' בב"י סי' קצ"א ונראה דאף ברכה אחת א"ל מה"ת בנוסח ברכה כי ברכה אם צריך שם ומלכות מה"ת לא צריך ובודאי הוא מדרבנן אף שמבואר בברכו' בסוגי' דכל ברכה שאין בה שם ומלכות כו' ויליף מקרא לא שכחתי כו' הוא רק אסמכת' עי' בתוי"ט פ"ב דמע"ש הכלל דברכה מה"ת הוא איזה דברים כפי אחות לשונו וצריך להזכיר כל מה שלוהה התורה ע"ל במלות קד"ה וכ"מ מד' הרמב"ן מובא בב"י ובודאי אם משנה ממטבע שתקנו חז"ל לא יצא היינו מדרבנן ואפשר דג"כ מה"ת צ"י כמבואר בפרמ"ג בפתיחה ומובא כ"פ בח"ז אך באונס יצא ומ"מ בספק צריך לחזור בשם ומלכות ולא הוי ספק צ"ת כיון דספק תורה לחומרא צריך לחזור אינו עובר בלא תשא כו' כי לא הוי לשוא ואין להאריך כי ברור והבאתי בח"ז ועי' בכ"מ ובס' פרמ"ג. והנה אם ברכת הזימון הוא מה"ת עי' בראשונים ואם יש חילוק בין ג' לי' ע' בדבריהם. ונשים ועבדים דעת הר"מ והרב המחבר והרבה ראשונים דחייבים רק מספק ודעת רש"י דהטעם דאפשר שאינן חייבים כיון דכתיב על הארץ כו' והם לא נטלו חלק בארץ ועיין בתוס' שהקשו מכהנים ולוים דג"כ לא נטלו חלק בארץ והראשונים תירצו דלקחו המ"ח עיר. ולדעתי גרים הם ג"כ בכלל ספק זה ואינם חייבים רק מספק. וטומטום ואנדרוגינוס למאן דסובר דאנדרוגינוס הוי ספק גם הם לא נטלו חלק מספק רק מאן דסובר דאנדרוגינוס

הוי זכר או אלי זכר חייב בודאי. ואלי עבד ואלי ישראל מבטן לא גר כאשר ביררתי כ"פ חייב בודאי מלד הישראל ולקח ע"כ חלק בארץ כאשר כתבתי כ"פ. ודעת התוס' דהספק הוא כיון שאינם בני ברית ותורה וצריך להזכיר ברית ועבד שישנו בברית אינו בתורה ע"כ פטור ולפ"ז גר חייב. וא"ע ואב"א בודאי ישנו בתורה ג"כ מלד הב"א ומלד עבד אין איסור ללמוד תורה א"כ חייב בבהמ"ז מלד הב"א. ולפ"ז איט יכול לברך בעלמו כי לא אתי צ"ע ומפיק כו' כמו שופר רק ישמע מאחר. וגם ח"ע ואלי ישראל הדין כן. וכן לשיטת רש"י שכתבנו לעיל הדין כן. וטומטום ואנדרוגינוס דהוי ספק איש לשיטת רש"י עכ"פ לא נטלו חלק בארץ מספק א"כ דיט כנשים והו"ל חד ספק כנשים. אך לשיטה זו הו"ל ס"ס לחיוב ספק דילמא הם אנשים אף דטומטום א"י למול מ"מ הו"ל כ"כ כמו ערל בודאי חייב כיון דא"י למול ואפילו אם הוא אשה הו"ל ספק אבעיא בש"ס. אך זה צ"ע אם ס"ס לחיוב כנ"ל ודאי וגם אבעיא דלא איפשטא אם מלטרף לס"ם והדברים ארוכים ועתיקים א"כ"מ ובאתי רק להזכיר. ופשוט דערל ישראל הן באונס והן במזיד מ"מ הו"ל כ"כ וחייב בבהמ"ז מה"ת עיין בראשונים וז"פ. ועיין בצל"ח בסוגיא דנשים בבהמ"ז דאורייתא וכ' דרולה לומר נהי דאינם בני ברית ותורה או לא נטלו חלק בארץ עכ"פ ברכה ראשונה ודאי נתחייבו מה"ת כי שם לא נזכרו דברים אלו. והקר בי' ע"ש ומ"מ אני לך. וחש"ו פטורים מכל המלות אך קטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן בכל המלות. וחרש המדבר וא"ש דאינו יכול להשמיע לאזנו וגם בריא אם לא השמיע לאזנו עיין בראשונים ובאחרונים שהאריכו בזה וא"י להאריך במה שהאריכו בזה הראשונים והאחרונים. וגם אחד מוליא חבירו מה"ת ובפרט בזימון. אך מי שאינו מחויב א"מ חבירו המחויב כמו בכל המלות וגם המחויב מדרבנן א"מ המחויב מה"ת. ומודר הנאה יולא דמלות לאו ליהנות נתנו. אך במחויב מדרבנן או ברכה רביעית דהוא מדרבנן לדעת הרז"ה בר"ה דדרבנן ליהנות נתנו הכלל א"ר להאריך אם אאריך בפרטות צריך כל מלוה חיבור מיוחד ובאתי רק להזכיר. ומביא הרהמ"ח עוד ברכה מה"ת היינו בה"ת כדעת הרמב"ן שחישב בה"ת למ"ע וכן הסכימו הרבה ראשונים וג"כ מה"ת לומר לפי לחות הלשון איזה שבח על נתינת התור' הק' רק חז"ל תקנו נוסח הברכה ותקנו שנים או שלשה ברכות לכל מר כדאית לי' ע' בש"ע סי' מ"ז ובב"י ובראשונים ועי' בשו"ת ש"א. ודעת הר"מ דהוא רק מדרבנן ע' באחרונים שהאריכו בזה. ומלוה זו אינה מחויבת רק אם רלה ללמוד מ"ע עליו לברך וע' בש"ע המוהרר א"ל לברך והשותב צריך לברך וע"ש באחרוני' ומבואר שם בש"ע דנשים חייבות לברך א"כ ה"ה עבדים ומ"מ ד"ז צ"ע כיון דאינם חייבים במלות לימוד התורה למה חייבים אע"פ שלריכים ללמוד הדינים ע"ש מ"מ לא בתורת מלות לימוד התורה חייבים רק שידעו הדינים שלהם ואפשר כמו בהמ"ז שאינו מלוה לאכול רק התורה לותה שאם יאכל יברך והוא מ"ע ה"כ כתבה התורה מי שלומד אע"פ שאינו מחויב מ"ע לברך. אך עכ"פ הנוסח אשר קדשנו כו' לעסוק בד"ת צ"ע אך אפשר דאשר בחר בנו דהוא שבח מחוייבים כמו בהמ"ז אך אקב"ו כו' אינם מברכים. אך לריכין רשות להם לברך בכל המלות אע"פ

אע"פ שאינם חייבים והדברים עתיקין. עכ"פ ברכת השבח הוא מ"ע אע"פ שאינם חייבים בלימוד התורה כמו בהמ"ז ולפ"ז נשים ועבדים מוציאין האנשים כי חייבים מה"ת אך אם שנאו כבר אם הם מוציאים כי אינם בגדר ערבות והדברים ארוכי' ועתיקים. ומהרהר בד"ת אף אם נאמר דמ"ע של לימוד התורה הוא בהרהור ג"כ דכתיב והגית בו כו' מ"מ לא מליטו ברכה על הרהור כמו ביטול חמץ בלב ע' סימן תל"ד ויש להאריך כאן בכל קון ואכ"מ. וחש"ו פטורים כמו בכל המצות. וח"ע בודאי חייב מלד חלק הבן חורין ושאר הענינים שכ' הרהמ"ח לריך חיבור מיוחד. ומה שכ' בסוף דבריו דבראש חודש וחנוכה ופורים מזכיר בברכה שלישי' הוא טעות המעתיק דבחנוכה ופורים מזכיר בברכה שני'. וגם בדין הפסק לערוב

ברכת התורה יש לי עניים ואכ"מ. וע' בפרמ"ג בפתיחה שמביא ירושלמי למאן דס"ל ברכת התורה דאורייתא ה"ה ברכות המצות דאיתקש שנא' התורה והמצות ומסיק דההיקש הוי אסמכתא דלא מליטו בכל הפוסקים שיהיו סוברים דברכות המצות יהיו מן התורה ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח דהמברך ברכה לבטלה דחכמים סמכו הדבר על לאו דלא תשא כו' דעתו כדעת התוס' בר"ה וקידושין דאיטו אלא מדרבנן. אבל דעת הר"מ דעובר מה"ת בלאו הזה ומובא בח"ז לעיל וע' במג"א סי' רט"ו. ובד"ז דברכות המצות הוא מה"ת נראה דגם המשנה והש"ס דילן סוברי' כן במע"ש גבי לא שכחתי מלברכך כו' עכ"פ איזה שבח ונוסח הברכה תקנו חז"ל כמו ברכות התורה ובהמ"ז בכתבנו ע' בתוי"ט:

מלוה

המינין שנשתבחה בהן הארץ או מכל שאר דברים. ולמדו הדבר בראותם שהתורה תחייב האדם לברך האל אחר שישבע האדם מן המזון המקיים גופו קיום חזק והלכו הם אחר הטעם הזה. וחייבונו לברך ג"כ על כל אשר יאכל הגוף ממנו בין שיהיה מזון או שאינו דבר הזן מכיון שיהנה אדם בו וכמו כן חייבונו ז"ל לברך קודם אכילה ולמדו לומר כן מן הסברא שראוי לו לאדם שלא יהנה מן העוה"ז בלא ברכה עשו הברכה עד"מ כנטילת רשות מן בעה"ב לאכול מן הנמצא בביתו. ויש מרז"ל שדעתם לומר כי התורה תחייבנו ברכה אחר כל ז' המינים כמו שנתחייבנו באמת לברך אחר אותן מהם שזנין כגון התמרים ויין ודבלת תאנים. ואמרו שעל כולן נאמר ואכלת ושבעת וברכת. ואמרו ג"כ ששביעה דאורייתא הוא בכביצה לבד דבהכי מיתבא דעתיה דאינש. ורואה אני בזה ראיה קצת לדבריהם ממ"ש בר"פ כיצד מברכין באותה שקלא וטריא שהוא בגמ' למצוא חיוב ברכה דאורייתא אמרו שם מה ז' המינין דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל שנהנה טעון ברכה. נראה מכאן שאין חילוק בזה בין אותן הזנין מהן לאחרים שבכולן חיוב הברכה מן התורה. אבל מכל מקום ראיתי הרמב"ם ז"ל ואחרים עמו שנראה לי מדבריהם לומר שאין עיקר חיוב ברכה דאורייתא אלא על אכילת שביעת מזון ולא על שאר מינין אע"פ שהן מז' מינין כגון רמונים וענבים ותאנים לחים וזיתים מכיון דלא זיינים כי התורה לא תחייב אלא על מזון ומפני כן סמך לחם על הברכה כמ"ש תאכל בה לחם והדר ואכלת ושבעת [וברכת]. ואל הגדולים שבדורינו נשמע במצו' התורה. ואחר הכרעה זו מי שנסתפק לו אם בירך מעין (שבע) [שלש] אחר כל ז' מינין חייב לברך מספק. וכן אם נסתפק לו בברכת המזון ואפי' כשאכל פחות מכדי שביעה חייב לברך ובלבד שאכל כביצה. אבל האוכל כזית או ותר עד כביצה ונסתפק אם בירך או לא מן הדומה שאינו חייב לברך לדברי כולם ששיעור זה דרבנן הוא. ולפי הנראה לי מדברי הראשונים כ"ז שלא שבע במזון לא יתחייב לחזור ולברך מספק. ואומר אני באולי כי מה שנרא' רבים מהמון העם מקילים בברכת מעין שלש ואין אחד אפי' ע"ה גמור מיקל בברכת המזון כי הוא מיסוד הראשונים שדעתם לומר שעיקר צווי התורה לא יבא כ"א על שביעת מזון ומפשוטו של מקרא כך היה נראה. נמצא ענין הברכות כן הוא שחיוב מצות התורה אינו רק לברך אחר המזון לא לפניו וכדברי האחרונים אף על כל ז' מינין הנזכרים בתורה וכל שאר הברכות כולן הן מדרבנן חוץ מאחת שהיא מן התורה וכן הוא מפורש בגמ' בברכות והיא ברכת התורה לפניה. גם הרמב"ן ז"ל יחשוב אותה מ"ע בפ"ע. והענין הזה שחייבנו האל ברכה בקריאת התורה לפניה ובמזון לאחריו מן הדומה שהטעם לפי שהוא ב"ה לא ישאל מן החומר לעובדו ולהודות בטובו רק אחר שיקבל פרס ממנו כי החלק הבהמיי לא תכיר בטובה רק אחר ההרגש. אבל קריאת התורה שהוא חלק השכל והשכל יודע ומכיר וקודם קבלת התועלת יבין אותו ע"כ יחייבנו האל להודות לפניו קודם קריאת התורה. ומודה על האמת ימצא טעם בדברי. ואחרי זאת נגיד דרך כלל חיוב הברכות דרבנן. והם לברך קודם אכילה ושתיה בכל דבר שיש בו טעם כלל לחיך ואחריו כמו כן. וכן חייבונו לברך להש"י על כל ריח טוב שנריח קודם הריח אבל לא אחריו. וכללו של דבר על הכל שהגוף נהנה בו קבעו ברכה. וכן חייבונו לברך הש"י ולהודות לפניו על כל הטובה אשר גמלנו בעשותינו מצותיו היקרות ואמרו שמברכין עליהן עובר לעשייתן. והענין הוא בדעתי כטעם הנזכר סמוך בקריאת התורה. וכמו כן חייבונו לברך ברכות בשבח הבורא על עוצם גבורותיו כגון הרואה הים לפרקים וכיוצא באלו הענינים כמו שהוזכר בפרק הרואה. ונוסח הברכות עזרא ובית דינו תקנום. ואע"פ שאז"ל משה תיקן ברכת הזן יהושע ברכת הארץ. על עיקר הענין אמרו כן. אבל כל נוסח הברכות עזרא ובית דינו תקנום ואין ראוי להוסיף או לגרוע בנוסח שלהם. וכל המשנה בהן אינו אלא טועה. ומ"מ בדיעבד מי ששינה או שכח קצת מנוסח הברכה כ"ז שהזכיר עיקר משמעותה ואמר חתימתה כתקנה אין מחזירין אותו. ואז"ל שהברכות נאמרות בכל לשון ובלבד בהזכרת השם ומלכות שמים. וחייבונו ז"ל להזכיר בברכת המזון קרושת היום כלומר ענין שבת או ימים טובים כמו שידוע והשוכח ולא זכר אותן בברכה מחזירין אותו באותן הימים שחייב האדם לאכול עכ"פ והן ב' סעודות מחוייבות דהיינו ליל א' של פסח וליל א' של חג הסוכות. ודעת קצת המפורשים בכל שבת ויו"ט מחזירין אותו ג"כ. ואכתוב לך בני עוד בדיני ברכות הסעודה ואע"פ שהרבה הרחבנו הדבור בזאת המצוה מחפצי בברכה ולא כן דרכי במקום אחר בזאת המלאכה. כל ישראל צריך ליטול ידיו קודם אכילת הפת במים הראויין כלומר שלא נפסלו מלשתות הכלב ולא נעשית בהן מלאכה ושיעורן רביעית הלוג שהוא ביצה ומחצה לנטילה אחת ולכל הפחות צריך ליטול לאכילת פת עד הפרק שסוף האצבעות בו ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו ענ"י. ומברך על אכילת הפת בתחלה בא"י אמ"ה המוציא לחם מן הארץ. ולבסוף אם אכל ממנו כזית מברך ד' ברכות הידועות. הזן וברכת הארץ ובונה ירושלים. והטוב והמטיב שתיקנו ביבנה. וכל דבר שבא בסעודה משהתחיל לברך על הפת בין דברים הזנים כגון תבשילין הרבה שעושין ב"א מה' מיני דגן בין כל שאר מיני פירות בעולם כל שאוכל אותו אדם להשביע בטנו למלא רעבונו בין שיאכל אותן דברים באמצע סעודתו בין אחר שגמר לאכול פתו הכל ברכת הפת פוטרת לפניו ולאחריו וכן הדין. ואם אינן באים דברים אלו להשביע אלא ללפת הפת שברכת הפת פוטרתן לפניהם ולאחריהם ואם אין באים לא להשביע ולא ללפת אלא לתענוג בעלמא בתוך הסעודה אי מידי דזיין הוא כגון תבשיל מה' המינים פטור בברכת הפת בין לפניו בין לאחריו. ואי מידי דלא עבדי אינשי למזון ובא לתענוג בתוך המזון כגון פירות שאוכל אדם לתענוג בתוך המזון מברך לפניהם ולא לאחריהם דברכת המזון פוטרתן ובכלל תענוג זה הוא מי שאוכל בתוך הסעודה זית מליח וכיו"ב לפתוח תאות המאכל ולפיכך מברך לפניו ולא לאחריו. תמרים אע"פ שהם פירות דין מזון יש להם ופטורין בברכת הפת לפניהם ולאחריהם. הביאו לפניו מיני פירות הרבה אם ברכותיהם שוות כגון שכולן של עץ מברך על האחד החביב לו ואח"כ אוכל כל השאר בלא ברכה. ואם אין א' מהם חביב לו יותר מן השאר אם יש ביניהם מז' פירות המנויין בתורה לשבח א"י מברך תחלה על הקודם בפסוק וכולן פטורין מברכה. ואם אין ברכותיהם שוות כגון פרי עץ ופרי אדמה מברך עכאו"א ומקדים החביב לו כלומר אותו שרצונו לאכול בתחלה ואם אין שם חביב לו יותר מחבירו מקדים החשוב בברכה דהיינו פרי שהברכה מיוחדת לו יותר מפרי האדמה· שכולל כל מה שבאדמה. יין אינו בכלל פת ואין ברכת הפת פוטרתו. וענין שתיה הוא ומברכין עליו אפי' בא בתוך המזון. ועוד קבעו חז"ל ברכה אחרת על היין היכא שהביאו יין שני בתוך הסעודה או אחר סעודה מלבד אותו שהביאו תחלה והוא הטוב והמטיב. והוא שיהיו האוכלים ב' או יותר. ויין שלפני המזון פוטר מברכה ראשונה כל היין הבא אחריו בין בתוך הסעודה בין אחריה אבל יין שבתוך המזון אינו פוטר את של אחר המזון מברכה א'. אבל מברכה אחרונה בהמ"ז פוטרת הכל דיין בכלל מזון הוא דאיהו נמי זיין ומשמח. מים אחרונים חובה וצריכים להיות מים קרים ושיפלו לכלי או לכל דבר שחוצץ ביניהם ולקרקע כגון קיסמין וכיו"ב. ומי שלא אכל דבר מזוהם ולא טלטל מלח בסעודתו א"צ להם. בשבת ויו"ט צריך אדם להזכיר קדושת היום בברכה ג' כמ"ש ואם לא הזכיר ופתח בהטוב והמטיב חוזר לראש. לא פתח בו אלא שחתם ברכה ג' אם בשבת אומר נוסח זה בא"י אמ"ה אשר נתן שבת מנוחה לעמו ישראל לאות ולברית בא"י מקדש השבת. ואם ביו"ט אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה בא"י מקדש ישראל והזמנים. וכן ר"ח וחולו של מועד וחנוכה ופורים יש להם הזכרה בבהמ"ז בברכה ג'. אבל שכח וחתם אין מחזירין אותו ואין מזכירין כלל. כך מקובל אני מרבותי י"א שכל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצוין לו בכבוד כל ימיו. ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' ברכות (או"ח סי' קפ"ח). ונוהגת מצוה זו מן התורה בכל מקום ובכל זמן בזכרים (ובנקבות הוא ספק לרבותינו אם חייבות בה מן התורה אם לאו) ואיש העובר ע"ז ואכל מזון ולא בירך אחריו בטל עשה זה. ואשה שעברה ולא ברכה בטלה מצוה דרבנן ואולי דאורייתא. וכן כל שקרא בתורה בשחרית קודם שיברך הברכות המתוקנות בתורה או ברכת אהבת עולם בטל מצוה דאורייתא ולפיכך מי ששכח אם בירך ברכת התורה בשחרית או אם לא בירך חוזר ומברך. ומי שעבר ולא בירך כל שאר הברכות שבעולם לבד אלו שזכרנו בטל מצות חכמים לבד ופורץ גדר ישכנו נחש. והזהיר בהן יתברך מדה כנגד מדה. וצריך האדם להזהר מאד מהזכיר ברכה לבטלה שיש בדבר עונש חמור כשמזכיר שם שמים המקודש שלא לצורך. וחכמים סמכו הדבר ללאו דלא תשא שם ה' אלהיך לשוא. ובוא וראה

כמה

כמה היו זהירין בזה בדורות הראשוני' שהרי שמשון נזיר אלהים נשא אשה מפלשתים אשר אהב בנחל שורק והיה זהיר כל כך בהזכרת הש"י שלא להזכירו כלל בין לצורך בין שלא לצורך שדלילה הכירה כי הגיד לה את כל לבו בהזכירו אלהים בתוך דבריו באמרו אליה כי נזיר אלהים אני וכמ"ש אחריו ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו ואז"ל מנא ידעא. ומהם שאמרו ניכרין דברי אמת ומהם שאמרו על שהזכיר שמשון אלהים בתוך דבריו. ואע"פ שלא אמר דרך שבועה אלא דרך סיפור:

מצוה תל"א לאהוב הגרים

(א) שנצטוינו לאהוב הגרים כלומר שנזהר שלא לצער אותם בשום דבר אבל נעשה להם טובה ונגמול אתם חסד כפי הראוי והיכולת. ועליהם נאמר ואהבתם את הגר וגו'. ואע"פ שיכללהו כמו כן הצווי בישראל שנא' על זו ואהבת לרעך כמוך שהרי גר צדק בכלל רעך הואי הוסיף לנו הש"י בו מצוה מיוחדת לו באהבתו וכמו כן הדבר במניעה מלרמות אותו שאע"פ שהיה בכלל ולא תונו איש את עמיתו הוסיף לנו הכתוב בו מניעה מיוחדת לו באמרו וגר לא תונה. ואמרו בגמרא שהמאנה הגר עובר משום לא תונו וגו' ומשום וגר לא תונה. וכמו כן מבטל מצות ואהבת לרעך כמוך ומצות ואהבתם את הגר. משרשי המצוה כי הש"י בחר לישראל להיות לו לעם קדוש ורצה לזכותם ולכן הדריכם וציום על דרכי החנינה והחמלה והזכירם להתעטר בכל מדה חמודה ויקרה למצוא חן בעיני כל רואיהם ויאמרו עם ה' אלה. ובהיותינו זוכים למדות טובות הללו תחול טוב האל ותדבק בנו ושום דבר לא תמנענו ממנו כי הטובה תתפשט בטובים והפכה ברעים. מדיני המצוה משז"ל שלא יאמר אדם לגר זכור מעשיך הראשונים. עד עשרה דרי לא תבזיא ארמאה באפיה כל זה שלא לצערו בשום ענין. והפלגת האהבה שהפליגו בהם עד שאמרו שהשוה הכתוב אהבתם לאהבת המקום שבהם נאמר ואהבתם. ובאהבת המקום ואהבת והוא כמ"ש בסדר משפטים במצות שלא להונות הגר אפי' בדברי', ויתר פרטיה במדרשות ובמקומות בגמ' (ה' דיעות פ"ו) ונוהגת מצוה זו בב"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה ומצער אותם או שמתרשל בהצלתם או בהצלת ממונם או שמיקל בכבודם מצד שהם גרים ואין להם עוזר באומה בטל עשה זו ועונשו גדול מאד שהרי בכמה מקומות הזהירה תורה עליהם. ויש לנו ללמד מן המצוה היקרה הזאת לרחם על כל אדם שהוא בעיר שאינה ארץ מולדתו ומקום משפחות אבותיו ולא נעבור עליו הדרך במוצאנו אותו יחידי ורחקו מעליו עוזריו כמו שאנו רואים שהתורה הזהירנו לרחם על כל מי שצריך עזר ועם המדות הללו נזכה להיות מרוחמים מהש"י וברכות שמים ינוחו על ראשינו והכתוב רמז טעם הציווי באומרו כי גרים הייתם בארץ מצרים. הזכיר לנו שכבר נכוינו בצערו הגדול הזה שיש לכל איש הרואה את עצמו בתוך אנשים זרים נכרים ובזכרנו גודל דאגת הלב שיש בדבר וכי כבד עלינו והש"י ברחמיו ובחסדיו הוציאנו משם יכמרו רחמינו על כל אדם שהוא כן:

מצוה תל"ב להיות יראת ד' על פנינו תמיד

(א) להיות יראת הש"י על פנינו תמיד לבלתי נחטא כלומר שנירא ביראת עונשו ולא יהיה לבבינו בלי מגור אליו כל היום. ועז"נ את ה' אלהיך תירא. והראיה שזהו מ"ע א' מחשבון תרי"ג מצות שנצטווינו מ"ש בסנהדרין על דרך הויכוח בפי' נוקב שם ה' וגו'. ואימא פירושו דכתיב אשר נקבו בשמות. ואזהרותי' מן את ה' אלהיך תירא. ירצה לומר על דרך הויכוח כי אולי נפרש ונוקב בהזכרת ה' לבד מבלי שיברך והענין שיהיה בזה לפי שהפסידו היראה כי מיראת השי"ת שלא יזכר שמו לבטלה והשיבו שם דליכא למימר הכי דשתי תשובות בדבר חדא דבעינא שם בשם וליכא כלומר שיברך השם בשם כגון יכה יוסי את יוסי. ועוד אזהרת עשה הוא וכל אזהרת עשה לאו שמיה אזהרה כלומר דקרא דאת ה' אלהיך תירא מ"ע הוא. שורש המצוה ביראת השי"ת נגלה לכל רואי השמש כי השמירה הגדולה מן החטא הוא יראת עונשו. ודיני המצוה כלולים בחפשינו בכתוב (ה' יסודי התורה פ"ב). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז ובכל מין האדם וזאת אחת מן המצות התמידים על האדם שלא יפסק חיובו מעל האדם לעולם אפי' רגע אחד ומי שבא דבר עבירה לידו חייב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק שהקב"ה משגיח בכל מעשה ב"א וישיב להם נקם כפי רוע המעשה. ועובר ע"ז ולא שת לבו בכך באותן שעות בטל עשה זה שזו היא העת קיום עשה זה בבין. ואולם כל ימי האדם וכל עתותיו בכלל המצוה לעמוד זריז ונזכר עליה:

מצוה תל"ג לעבוד את השי"ת

(א) לעבוד את השי"ת שנא' ואותו תעבוד ונכפל זאת המצוה כמה פעמים שנא' ועבדתם את ה' אלהיכם. ובמקום אחר אומר ואותו תעבודו. ובמקום אחר אומר ולעבדו בכל לבבכם. וכ' הר"מ במז"ל אע"פ שמצוה זו הוא מן המצות הכוללות כלו' שכוללת כל התורה כי עבודת האל יכלול כל המצות. יש לו כמו כן פרט והוא שצונו האל להתפלל אליו. וכמ"ש בספרי ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שבלב זו תפלה. ובמשנתו של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מנין לעיקר תפלה בתוך המצות מהכא את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד. משרשי המצוה מה שהקדמתי בכמה פעמים כי הברכות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם ומיב לבבם וכושר מחשבותם ואדון הכל שבראם חפץ בטובתם והדריכם והצליחם במצותיו היקרות שיזכו בהן והודיעם ג"כ ופתח להם פתח באשר ישיגו כל משאלותיהם לטוב והוא שיבקשו ממנו ב"ה אשר בידו ההסתפקות והיכולת כל חסרונם. כי הוא יענה את השמים לכל אשר יקראוהו באמת. ומלבד ההודעה להם בזאת המדה ציום שישתמשו בה ויבקשו ממנו תמיד כל צרכיהם וכל חפצת לבם ומלבד השגת חפצת לבנו יש לנו זכות בדבר בהתעורר רוחינו וקבענו כל מחשבותינו כי הוא האדון הטוב והמטיב לנו וכי עיניו פקוחות על כל דרכינו ובכל עת ובכל רגע ישמע צעקתינו אליו לא ינום ולא יישן שומר ישראל והאמינו במלכותו ויכלתו מבלי שום צד פקפוק וכי אין לפניו מונע ומעכב בכל אשר יחפוץ. ואולם אין לנו בתורה בזאת המצוה זמן קבוע לעשותה. מפני כן מספקין רבותינו בענין. הר"ם במז"ל כ' ב זיבורו הגדול שמצוה הוא להתפלל בכל יום. והרמב"ן ז"ל תפש עליו ואמר שהתורה לא ציותנו להתפלל בכל יום וגם לא בכל שבוע ולא תייחד זמן בדבר כלל ותמיד יאמרו ז"ל תפלה דרבנן והוא כמספק יאמר שהמצוה הוא להתפלל ולזעוק לפני האל ב"ה בעת הצרה. גם הרמב"ם ז"ל בעצמו כ' שאין מנין התפלות ולא מטבע התפלה מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע ביום מן התורה אבל מ"מ חיוב התורה הוא להתחנן לאל בכל יום ולהודות לפניו כי כל הממלכה אליו והיכולת להשלים כל בקשה ע"כ. ומן הדומה כי בהיות עיקר מצות התורה בכך ולא יותר תיקנו ז"ל למי שהוא במקום סכנה ואינו יכול לעמוד ולכוון תפלתו כדי לצאת ידי חובתו במצות התורה לומר צרכי עמך מרובים וכו' כמו שבא במס' ברכות. מדיני המצוה משאז"ל שחייב אדם להתפלל ג"פ ביום שחרית ובין הערבים ובלילה פעם א' ואלו הג' תפלות כנגד הקרבנות תיקנום שבכל יום היו מקריבים במקדש תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים ותפלת הערב ג"כ תיקנו כנגד איברי העולה של בין הערבים שהיו מתעכלין והולכין כל הלילה ומפני שזאת התפלה של לילה היא כנגד ענין מהקרבנות שאינה חובה שאם נתעכלה מבעוד יום עולת הערבים לא היתה מתעכלת בלילה. אז"ל ג"כ שתפלת הערב רשות הוא. אם יהיה פנאי לאדם וימצא בעצמו נחת להתפלל יתפלל ואם לאו אל יתפלל ואין עליו אשם בכך. ואעפ"כ נהגו ישראל היום בכ"מ להתפלל תפלת הערב בקבע בכל הלילה. ואחר שקבלוה עליהם דרך חובה חייב כ"א מישראל להתפלל אותה עכ"פ וכמו כן תקנו ז"ל בשבתות ובמועדים תפלה ד' והיא הנקראת

תפלת

מצוה תל"א (א) **שנצטוינו** לאהוב הגרים כלומר כו' מבואר בר"מ פ"ו מהלכות דיעות. ונראה' דה"ה עבד שנתחייב במצות גם כן בכלל מצות אהבת רעים דעבד נקרא רעהו כמבואר בב"ק וכ"פ בח"ז ובכלל מצוה זו ג"כ כיון שנכנס לדת כמ"ש הרהמ"ח מ"מ אינו משמע זה כי עבד לא יקרא גר ול"ע. וגם לא נתבאר עד כמה נקרא גר אם הוא לבדו נכנס לדת או אם גם בניו אחריו ולא נתבאר עד כמה דורות הם גרים, ונראה דדינו כמו לענין יוחסין באה"ע סי' ד' דעד כמה דורות נקראים גרים רק אם יש לד אחד ישראל דאינו כגר לענין יחוס ע"ש ה"נ אינו כגר לענין מצוה זו שיש לו עוזר באומה ע' בדברי הרהמ"ח. ומ"ש הרהמ"ח לרחם על כל אדם כו' הוא מדרך המוסר אבל אינו בכלל המצוה רק גר שנתגייר ונכנס תחת כנפי השכינה וז"פ:

מצוה תל"ב (א) **להיות** יראת השי"ת על פניו כו' ביראת עונשו כו' ובסוף כתב ולתת על לבו כו' וישיב להם נקם כו' ומצוה זו מבואר בר"מ פ"ה מהלכות יסוה"ת ושם מבואר האיך הדבק ליראתו בשעה כו' והוא יראת הרוממות. והרב המחבר נקט יראת העונש דהוא ג"כ מצוה ועי"כ בא ליראת הרוממות וכבר האריכו במצוה זו כל ספרי מוסר ואשרי כל ירא ד' השי"ת ישים חלקינו עמהם:

מצוה תל"ג (א) **לעבוד** את השי"ת שנאמר ואותו תעבודו כו' להתפלל לפניו כו' והביא הרהמ"ח דעת הר"מ דתפלה היא מן התורה בכל יום אך אין מנין התפלות ונוסח התפלות מן התורה ובאיזה תפלה שמתפלל יוצא ידי חובתו מן התורה. והרמב"ן סובר דכל התפלה רק מדרבנן רק בעת צרה מסתפק דאפשר הוא מן התורה. ועיין בר"מ פ"א מהלכות תפלה ובכ"מ. וכבר האריכו בזה הראשונים והאחרונים ועי' בשו"ת ש"א. ואין להאריך במה שהאריכו הם. וכל האנשים חייבים מה"ת אף נשים ועבדים דהו"ל מ"ע שאין הזמן גרמא וכל דיני תפלה שמביא הרב המחבר א"צ להאריך. וחש"ו פטורים ואין צריך להשמיע לאזנו. וגם דינים אחד מוציא את חבירו הכל נתבאר בהלכות תפלה וצריך חיבור מיוחד

מצוה

מצוה תל"ד (א) **שנצטוינו** להתחבר עם חכמי התורה כו' ובו תדבק כו' מצוה זו מבואר בר"מ פ"ו מה' דיעות ומ"ש בשם הרמב"ן דעיקר מצוה זו לישבע בשמו ב"ה לקיים המצות כו' עיין בתמורה דנפקא זה מבשמו תשבע אחר דכתיב בקרא בשמו תשבע בסדר ואתחנן ובסדר עקב. וע' בסמ"ק לרבינו במצוה ז' שהרמב"ן שם כ' כן ועיין בס' מג"א מה שעמד בזה על הרמב"ן. ומצוה זו נוהגת בכל איסי ישראל כמ"ש הרהמ"ח:

מצוה תל"ה (א) **להשבע** בשמו ב"ה בעת שילטרך כו' לפי שיש בזה גדולה בחקו ית' ועז"נ ובשמו תשבע כו' זה מבואר בר"מ פי"א מה' שבועות ודעת הרמב"ן דאינו מצוה רק לאו הבא מכ"ע. ע' בסמ"ק לרבינו מצוה ז' ובדברי הרמב"ן שהאריך ועיין בס' מג"א שם. ומ"ש בשם הרמב"ן מבו תדבק נהבאר במצו' הקודמת:

מצוה תל"ו (א) **שנצטוינו** לאבד בתי ע"א כולם כו' שנאמר אבד תאבדון כו' מבואר בר"מ פ"ז מהלכות עכו"מ. ובא"י צריך לרדוף כו'. ולשון הר"מ אבל בח"ל מ' אלא כ"מ שנכבש וכו' וי"ל דוקא בכיבוש יחיד כמ"ש כ"פ אבל בכבוש רוב ישראל דנתקדש כא"י לכל הדינים כמו שמבואר בר"מ פ"א מהלכו' תרומות א"כ צריך לרדוף אחרי' לאבדם. ואפשר דהוא רק בארץ שבעה עממים כנראה מפשט הכתוב וידוע כי הם יסוד ע"ז ושרשה כמבואר כ"פ בדברי הרהמ"ח. ומבואר במצוה שאח"ז דיש לאו במחיקת השם מן הכתוב ואבדתם את שמם כו' לא תעשון כן כו' עכ"פ נראה דמצוה במחיקת שם ע"ז והוא בכלל איבוד. וע' בע"ז דמצוה לכנות לה שם גנאי מפסוק זה והר"מ אינו מביא זה. וגם מצוה למחוק שם ע"ז לא ראיתי בפוסקים שיביאו וע' בסנהדרין גבי ברכת השם ונראה דהכל בכלל איבוד וא"ל לחשוב ומ"מ ל"ע. ונוהג בכל איסי ישראל. אך בב"כ אף שמצווה על ע"ז היינו שלא לעבוד אבל לא על לאוין אלו. וז"פ:

מצוה

תפלת מוסף והיא כנגד הקרבן שהיה נוסף במקדש בזמן שהיה קיים. ועוד תקנו תפלה ה' ביוה"כ לבד לרוב קדושת היום. ובעבור היותו יום סליחה וכפרה לכל והיא הנקראת תפיל' נעילה. נוסח התפלות עזרא וב"ד תקנום ובימי החול תקנו להתפלל י"ח ברכות הידועות בכל פנות ישראל מלבד ברכת המינין שתיקן שמואל הקטן בהסכמת רבן גמליאל וב"ד כדאיתא במגילה ומהן ג' מספרות שבח הש"י וג' הודאות לאחריו וי"ב שנכלל בהן שאלת צורך כל איש מישראל. והם ז"ל סדרום כסדר שהן סדורות היום בפי כל ישראל הג' ראשונות בשבח הש"י ובאמצעי' בבקשת צרכים ואחרונות בהודאת האל על כל הטובה שעושה עמנו ב"ה. ואח"כ לזמן רב נשכח כיוון סידורם ושמעון הפקולי ידע אותם והסדירם על הסדר המכוון כמו שסדרם עזרא וב"ד לשאול תחלה דעת כי הוא ראש ואב לכל הקנינים שאם אין דעת אין כלום. ואח"כ תשובה וכו'. כמו שהם מסודרות. ובשבתות וי"ט כדי שלא להטריח על הציבור ביום שמחתם תקנו להתפלל בהם ז' ברכות לבד ג' ראשונות וג' אחרונות וברכה א' באמצע שמזכירין בה ענין היום כל מועד ומועד ושבת כפי ענינו זולתי בי"ט של ר"ה שיש במוסף שלו ט' ברכות ג' ראשונות וג' אחרונות וג' אחרות שהן מלכיות זכרונות ושופרות הכל כמו שמקובל בפי כל ישראל. גם בפי התינוקות אין צורך לאריכות בדברים אלו. ואולם יש לך לדעת כי בתפלת מוסף של ר"ה יש דין מחודש משאר תפלות ששליח ציבור מוציא בהן הבקי ושאינו בקי. ובשאר הימים אינו מוציא הבקי. כן תמצא הענין אם תזכה ללמוד על דרך האמת וכן מענין המצוה מה שהזהירו אותנו בכוונת הלב בתפלה ויותר בברכה ראשונה שאז"ל שמי שלא כיוון בה מחזירין אותו. וענין הכוונה זו שחייבו בשבילה חזרה הוא לפי הדומה שיתן האדם אל לבו שלפני ה' הוא מתפלל ואליו הוא קורא ויפנה מחשבתו מכל שאר מחשבו' העולם ויחד אותם ע"ז. ומ"ש שיש דברים שהם מעכבין את האדם מהתפלל אע"פ שהגיע זמן התפלה. ומהן טהרת הידים. וכיסוי הערוה. וטהרת הגוף. ודברים החופזים אותו כגון הצריך לנקביו. ומ"ש שיש דברים שצריך המתפלל ליזהר בהן אבל אין מעכבין התפלה בשבילם. ואלו הן עמידה. ולכוין שיתפלל נוכח המקדש. ושיתקן הגוף כלומר שיעמוד ביראה ופחד עיניו למטה ולבו לשמים ומניח ידיו על לבו כעבד העומד לפני רבו ושיתקן מלבושיו. ולא יעמוד לבוש דרך הדיוטו'. וישוה הקול לא גבוה יותר מדאי ולא נמוך. ויכרע בברכו' הידועו' ואלו הן. באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף. וזמני התפלו' אלו הן. תפלת השחר מהנץ החמה עד סוף שעה ד'. ומי שעבר והתפלל אח"כ עד חצות יצא ידי חובת תפלה אבל לא חובת תפלה בזמנה. ומי שהתפלל בשעת הדחק כגון הרוצה להשכים לדרך אומר תפלת שחרית אחר שעלה עמוד השחר ויצא י"ח. ותפלת המנחה ט' שעות ומחצה ביום עד הערב ותפל' הערב כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר. וצריך כל אדם להזהר להתפלל קודם שיתעסק במלאכות אחרות כדי שלא יפשע. ודין טעה ולא התפלל תפלה אחת שמתפלל ב' מן הסמוכה לה. ודין המתפלל שלא יפסיק בשביל כבוד שום אדם ואפי' מלך ישראל שואל בשלומו ואפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסוק תפלתו אם יודע ודאי שהוא מן הנחשים שאינם ממיתים וכן מענין המצוה מ"ש שחייב כ"א לחזור עכ"פ להיות מתפלל עם הציבור שתפלת הציבור נשמעת יותר מתפלת יחיד. ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' ברכות בארוכה (או"ח סי' צ"ח). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ועמד יום ולילה בלא תפלה כלל בטל עשה זה כדעת הרמב"ם ז"ל ומי שצר לו ולא קרא אל הש"י להושיעו בטל עשה זה כדעת הרמב"ן ז"ל ועונשו גדול מאד שהוא כמסיר השגחת הש"י מעליו:

מצוה תל"ד ובו תדבק

(א) **שנצטוינו** להתדבק עם חכמי התורה כדי שנלמוד מהם מצותיה הנכבדות ויורונו הדיעות האמתיות בה שהם מקובלים מהם ועז"נ ובו תדבק. ונכפל הצווי במק"א שנא' ולדבקה בו ואז"ל וכי אפשר לו לאדם לידבק בשכינה והא כתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא הדבק לת"ח ותלמידיהם כאילו נדבק בו ב"ה ומזה למדו רז"ל מלמד שכל הנושא בת ת"ח והסהנהו מנכסיו כאילו נדבק בשכינה. ועוד דרשו בספרי ולדבקה בו למוד דברי אגדה שמתוך כך אתה מכיר מ"ש והיה העולם. שורש המצוה נגלה הוא כדי שנלמוד לדעת דרכי הש"י ודיני המצוה כבר כתבתי קצתן (ה' דיעות פ"ו). ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים וגם הנקבות מצוה עליהן ג"כ לשמוע דברי חכמים כדי שילמדו לדעת את ה'. ועובר ע"ז ואינו מתחבר עמהם לקבוע בלבו אהבתם ומשתדל בטובתם ותועלתם בעתים שיש ספק בידו לעשות כן מבטל עשה זה וענשו גדול מאד כי הם קיום התורה ויסוד חזק לתשועת הנפשות שכל הרגיל עמהם לא במהרה הוא חוטא. והמלך שלמה אמר הולך את חכמים יחכם ורז"ל אמרו הוי מתאבק בעפר רגליהם. והרמב"ן ז"ל כ' כי עיקר מצוה זו היא להשבע בשמו ב"ה לקיים מצוה והראיה ממ"ש בתמורה מנין שנשבעים לקיים המצוה שנא' נשבעת ואקיימה לשמור משפטי צדקך והשיבו שם ההיא מובו תדבק נפקא וכו' כמו שבא לשם.

מצוה תל"ה ובשמו תשבע

(א) **להשבע** בשמו ב"ה בעת שיצטרך להחזיק ולקיים דבר או להרחיקו לפי שיש בזה גדולה בחקו ית' והגבורה והרוממות ועז"נ ובשמו תשבע בביאור אז"ל אמרה תורה השבע בשמי ואמרה תורה אל תשבע כלומר כי כמו שהשבועה שא"צ היא נמנעת והיא מצות ל"ת כן השבועה בעת הצורך ..יא חובה והיא מ"ע ולפיכך אין נשבעין לעולם בשום דבר מכל הנבראים. ואז"ל כל המשתף ש"ש ודבר אחר נעקר מן העולם ואמנם זה נאמר במי שמכוין להשבע באותו דבר מן הנבראים לבד. אבל הנשבע בשמים או בשמש ובירח לכוונת האדון שעליהם שבראם זה אינו בכלל האיסור כלל ותמיד נראה שנשבעים כן בכל גבול ישראל. משרשי המצוה כי בהיותינו מקיימים דברינו בשמו הגדול תתחזק בלבנו האמונה בו והשגחתו עלינו ועל כל דברינו וזה דבר ברור. ובדיני מצות השבועות והנדרים הארכתי בהם הרבה בסדר וישמע יתרו (יו"ד סי' רל"ז) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ. ועובר ע"ז ולא רצה לשבע בשמו לעת הצורך בטל עשה זה לדעת הרמב"ם ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל כתב שאין השבועה בשמו גם בעת הצורך מ"ע כלל כי אם רשות גמורה שאם ירצה נשבע ואם לא ירצה להשבע לעולם אין בכך כלום וגם כי יש במניעה מהשבועה מצוה וכענין שאמרו במדרש רבי תנחומא אמר להם הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפי' באמת אלא א"כ יהי' בך כל המדות האלו את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ואחר כך ובשמו תשבע. ואם נרצה נוכל לומר שיבוא בשמו תשבע ליתן עשה ול"ת לנשבע בשם ע"ז כלומר בשמו תשבע ולא בשם אלהים אחרים. וענין משז"ל שנשבעים לקיים המצוה כבר כתב הרב כי מובו הדבק נפקא לן:

מצוה תל"ו אבד תאבדון וגו'

(א) **שנצטוינו** לאבד בתי הע"א כולם בכל מיני איבודים בשברון בשריפה בהריסה ובכריתה כל מין במה שראוי לו כלומר במה שיהיה יותר משחית וממהר בחרבנו והכוונה שלא נניח רושם לע"א ועז"נ אבד תאבדון את כל המקומות וגו' ונאמר ג"כ כי אם כה וגו'. מזבחותיהם תתוצון וגו'. ואמר עוד ונתצתם וגו'. והראיה שזה מצוה מ"ש בסנהדרין בע"א מאי מ"ע איכא כלומר לאבדה תרגמ' רב חסדא ונתצתם וגו' ולשון ספרי מנין אתה אומר שאם קצץ אשירה והחליפה אפי' י"פ שחייב אדם לקוצצה ת"ל אבד תאבדון וגו' ונאמר שם עוד ואבדתם את שמם מן המקום ההוא בא"י אתה מצווה לרדוף אחריהם ואי אתה מצווה לרדוף אחריהם בח"ל. משרשי המצוה למחות שם ע"א וכל זכרה מן העולם. ודיניה כלולים בפשט הכתוב (ושם). ונוהגת בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שמצוה עלינו לאבד שם ע"א אם יש כח בידינו אבל אין אנו חייבים לרדוף אחריה לאבדה אלא בא"י בזמן שידינו תקיפה על עובדיה. ועובר ע"ז ולא אבדה כ"ז שיש ספק בידו בטל עשה זה:

שלא

מצוה תל"ז שלא למחוק שמות הקדושים

(א) שלא נאבד ונמחה הדברים ששם הקב"ה נקרא עליהם כגון בהמ"ק וספרי הקודש ושמותיו היקרים ב"ה ועז"נ לא תעשון כן לה' אלהיכם. אחר שקדם המצוה לאבד ע"א ולמחות שמה ולהרוס בתיה ומזבחותיה כולם מנע ואמר לא תעשון כן לה' אלהיכם. ובסוף מס' מכות אז"ל מי ששרף עצי הקדש לוקה ואזהרתיה מואבדתם את שמם לא תעשון כן וכמו כן אמרו שם שהמוחק את השם לוקה ואזהרתיה מזה הכתוב בעצמו. שורש המצוה נגלה כי בגשת ב"י אל הקודש באימה ברתת ובזיע מתוך כך יכניסו בלבבם הפחד והיראה גדולה אל השם ב"ה. מדיני המצוה משאז"ל שז' שמות הם שהם באיסור לאו זה. ואלו הם שם של יו"ד ה"א וא"ו ה"א שיקראו אותו חכמים שם המפורש וכן השם שנכתב אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד. ואל ואלוה ואלהים ושדי וצבאות. ועוד אז"ל שכל אות שנטפל לשם מלפניו מותר למוחקה כגון ל' מלה'. ב' מבאלהים. אבל הנטפל לשם מאחריו כגון ך' של אלהיך ומ' של אלהיכם וכיו"ב אין נמחקין מפני שהשם מקדשם. והכותב אל מאלהים וי"ה מיהו"ה אינו נמחק מפני שאלו הם שמות בפ"ע. אבל הכותב ש"ד משדי צ"ב מצבאות ה"ז נמחק. ושאר הכנוים שמשבחים בהם הש"י כגון רחום וחנון גדול גבור ונורא וכיו"ב הרי הם כשאר כתבי הקודש שמותר למחקם לצורך שום דבר. ומשז"ל שכל כתבי הקודש ופירושיהם בכלל איסור זה הוא מד"ס שאסור לאבדם ולשורפם וכ"ז שאמרנו בשכתבן ישראל אבל כתבן מין ישראל שורפין הכל ומצוה לשורפן שלא להניח שם למינין וככל מעשיהם. אבל עכו"ם שכתב השם גונזין אותו. ומ"ש שכל השמות האמורין באברהם בענין המלאכים שבאו אליו קודש והאמורין בלוט חול חוץ מאחד אל נא אדני הנה נא מצא עבדך חן בעיניך. וכל השמות האמורים בגבעת בנימין קודש וכל האמורים במיכה מהם חול ומהם קודש. א"ל חול. י"ה קודש. חוץ מאחד שהוא א"ל והוא קודש כל ימי בית האל בשילה. וכל האמורים בנבות קודש. כל שלמה האמור בשיר השירים קודש והוא כשאר הכנויין חוץ מאחד האלף לך שלמה. כל מלכיא האמורין בדניאל חול חוץ מאחד אנת מלכא מלך מלכיא והרי הוא כשאר הכנוים. ויתר פרטיה במס' שבועות ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ומחק אפי' אות אחת משבעה השמות שזכרנו חייב מלקות ואם סתר אות מן האותיות הנטפלות לאחריהן מכין אותו מכות מרדות וכן הסותר אפי' אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן אבן ההיכל ומשאר העזרה חייב מלקות:

שכל

מצוה תל"ז (א) **שלא** נאבד ונמחה כו' כגון ביהמ"ק כו' ושמותיו היקרים ב"ה כו' ועז"כ לא תעשון כן כו'. מצוה זו מבואר ברמב"ם פ"ו מהלכות יסוה"ת והנה הרבה האריכו האחרונים במצוה זו. ע' ביו"ד ובס' משנ"ח שהאריך בזה. ואכתוב בקיצור כדרכי בח"ז בס"ד. והנה כל הדינים הן מחיקת השם והן נתילת אבן מהמקדש והשורף עצי הקדש כ"ז אינו נמנה אלא בלאו אחד לא תעשון כו' והנה אם עשה אחד מהדברים הללו לוקין כמבואר בר"מ וכן אם עשה כולם כאחד שמחק ושרף הקדש ונתץ מן המקדש לוקין ג' מלקיות ואין זה לאו שבכללות כי הכל אחד שלא לאבד דבר ששמו ית' נקרא עליהם והוי גופים מחולקים. ע' בס' משנ"ח שהאריך קצת בזה. ודיני מחיק' שמו ב"ה עבר"מ ובהרהמ"ח מבוארי' השמות שאינן נמחקים וע' בכ"מ הגרסות שהי' להר"מ וע' בטור ובש"ע יו"ד סי' רע"ו איזה השמות ואין להאריך בזה. ומבואר בר"מ דהמוחק אות אחת משמות אלו לוקין. ופשוט ל"מ אם מוחק אות מהשם דעי"ז אינו נקרא הו"ל בודאי מוחק כגון למחוק א' מאלקים ובלא א' אינו נקרא השם כלל אלא אפי' מחק אותיות מהשם ונשאר שם אחר כגון הי' מאלקים דנשאר אל וכדומה מ"מ לוקין דעכ"פ מחק שם זה והוא עתה שם אחר וז"פ ע' בר"מ ובטור ובכ"מ ובב"י. ונראה דעכ"פ א"ח רק במחק אות או דמקלקל השם לגמרי או דנקרא שם אחר אבל במחק קצת מן האות ועדיין האות ניכר כגון שהיה האות ארוך או רחב וקצרו ועדיין צורת האות עליו לא הוי מוחק כלל כיון דהשם נקרא יפה מאי איכפת זה לא הוי איבוד כלל. וע' בספר משנ"ח שכתב אפי' קוץ של י' חייב היינו באופן שיתקלקל הי' לרש"י כדא"ל ולר"ת כדא"ל והדברים עתיקין אבל באינו מקלקל כלל בודאי אינו אסור כלל כנ"פ. ועיין בש"ע בב"י צריך לכתוב יהודא ושכח לכתוב הדל"ת יתלה הד' למעלה וכשר דנקרא עם האות התלוי א"כ אפשר אם כתב השם הוי' ב"ה וכתב דל"ת למעלה הו"ל כמוחק כיון דנקרא עתה יהודא אך באמת ז"א ל"מ דחיוב ליכא כיון דאינו עושה מעשה בגוף השם אלא אפי' איסורא ליכא דהתלוי מצטרף להכשיר ולא לפסול דאם תולה אותיות שא"ל בספר תורה אינו פוסל דלא נשתנה כלל רק אפשר דפוסל מטעם יתר אות או תיבה ולדעת הסוברים דאין יתר פוסל עי' בשו"ת נו"ב מה"ק חיו"ד סי' ע"ד בודאי אינו פוסל אם תלוי למעלה אות לומר שיקרא עם השורה והתיבה מתחתיו וע"י נקרא תיבה אחרת זה אין סברא כלל ול"מ זה בשום מקום ה"ה כאן לענין השם מי כנ"ב דתלוי אינו רק להכשיר ולא לפסול ומכל מקום באיסור תורה ירא אני להתיר לתלות אות למעלה מהשם רק לענין מלקות נראה דאין לוקין ע"ז. וגם לענין קריאה בתורה אינו פוסל תלוי דאינו צריך ואינו מצטרף לפסול רק להכשיר כ"נ. ונראה דאם כותב נקידות תחת השם שעי"כ נשתנה הקריאה כגון שהיה כתוב שם אל ועשה פתח באל"ף בודאי איסור תורה הוא כיון דמתקלקל הקריאה ע"י הניקוד דכך קורין וא"ד לתלוי שכתבתי למעלה. מ"מ לענין מלקות נראה דאין לוקין כיון שאינו עושה מעשה בגוף השם ועדיף מגרמא ובפרט דיש תיקון שימחק הניקוד ואף דלא מחק אין בו מלקות כיון דאינו עושה בגוף השם כלום כנ"ב ובאתי רק לעורר. ומבואר בש"ס ובפוסקי' דאותיו' הנטפלין להשם מלפניו מותר למוחקן כגון למ"ד מלה' וכדומה והנטפלין מאחריו אסור למחקו דכבר קדשו השם וכ' הר"מ דאין לוקין במחיקת הנטפלין ומכין אותו מ"מ ואינו מבואר להדיא אם הוא עכ"פ איסור תורה או רק איסור מדרבנן ועי' באחרונים דהסכימו דאינו אסור אלא מדרבנן עי' בנו"ב מה"ק. ומבואר בר"מ דך' של אלקיך וכ"מ של אלקיכם הוי נטפל ואפ"ל דוקא אם מחק אותיו' כ"מ דישאר השם אלקי כתקנו ולא מחק רק הנטפל אינו רק מדרבנן אבל אם מחק רק המ"ם ונשאר אלקיכ דזה הוי קלקול בגוף השם דאינו נקרא כלל כי הכ' בסוף הוא כ' כפופה וצריך להיות כ' פשוטה ובכ' כפופה אינו נקרא כלל וה"ל קלקול בגוף השם אך אפשר דמ"מ נקרא שפיר השם אף דכ' כפופה בסוף התיבה ע' במגלה ובשבת בסוגיא דמנצפך כו' וע' בס' טיב גיטין שהאריך בזה ובאתי רק לעורר. והרהמ"ח כתב מ"ס של אלקיכם נרא' דג"כ אינו רק מדרבנן. והנה בכ"מ שנכתב השם אפי' על כלים חייבים על המחיקה כמבואר בר"ס. וכ' חק תוכות או מרוקס דאינו כ' עי' בגיטין אם חייבים על מחיקת השם בכתב הזה ע' במשנ"ח שמבי' בשם תשובת האחרונים בעל ש"י ובעל חו"י והגאון מהדא"ב שמחולקין בזה. וע' בס' תורת גיטין בגיטין פ"ב שמסופק בזה וכבר קדמוהו האחרונים הנ"ל ולפי שאין הספרים הנ"ל ת"י איני רוצה להאריך בזה. ופשוט דל"ד בכתב אשורית ה"ה שם הנכתב בכל כתב חייבים על המחיקה וע' ביו"ד בש"ך סי' קע"ט שכ' בפשיטות דשם בלשון אחר כגון גאט בל"א או בלשון אחר אין איסור מחיקה כלל עי"ש וע' בא"ח סי' של"ד. (שייך לעיל) עי' בתוס' בסוטה דף י' ד"ה אלא כו' נראה מדבריהם דגם שלום הוא משמות שאינם נמחקים וכל הפוסקים לא הביאו ד"ז נראה דאין דעתם כן וע' בס' נה"כ שעמד בזה והניח בצ"ע למעשה. ולפמ"ש לעיל נראה דאם כתב השם אדני ואח"כ כתב בסוף מ"ם ונקרא אדנים ג"כ אין לוקין כיון דאינו עושה מעשה בגוף השם אף שא"י למחוק כ"נ. ונראה פשוט דאם מחק המ"ם חוזר השם לכשרותו ואף לכתחלה יכול למחוק ואף אם נאמר דע"מ לתקן אסור ג"כ כמבואר אח"ז מ"מ ל"ש נטפל כיון דאינו שייך להשם כמבואר בט"ז סי' רע"ו והדברים ברורים ע"ש. והנה ז"פ אם לא גמר השם כגון שרצה לכתוב אדני וכתב אד"נ בלא י' א"ח במוחק כי אין זה שם כמבואר לב כו' שד כו' נמחק כי אין זה שמו הקדוש וכן אם רצה לכתוב שם הוי' ב"ה ולא כתב ה' אחרונה בודאי י' ה"א וא"ו אינו שם כלל. ונראה אם רצה לכתוב שם י' ה' לחוד אסור לכתוב וא"ו אח"כ לחוד דמקלקל השם דמעיקרא היה שם י' ה' ועתה יה"ו אינו שם כלל. ולכאורה קשה לי דכותב שם הויה ב"ה דכותב י' ה' והוי שם ואח"כ כותב הו' ובאותו רגע הוי קלקול כי אין זה שם אלא אח"כ כשכותב ה' האחרונה נגמר השם וניהי דזה הוי מקלקל ע"מ לתקן מ"מ בודאי לכתחלה אם יש תקנה שלא לקלקל כלל ודאי עדיף וז"פ וע' בנדרים דלא יאמר לד' חטאת כו' ה"נ אפשר ח"ו לא יגמור מקלקל השם י' ה' ולמה לא התקינו חז"ל בכותב שם הוי' ב"ה דיכתוב הי' לבסוף ויכתוב תחלה אותיות הו"ה ואח"כ יכתוב הי' בראש התיבה ונגמר השם ובזה אין שום מכשול ומזה ראיה ברורה דהשם צריך להיות כסדרן אא"כ א"א בענין אחר ומלותו בכך. וע' בנו"ב מה"ק שם דמביא בפשיטות דהשם צריך להיות נכתב כסדר ובאמת ל"מ זה בשום מקום ולפמ"ש יש מכאן ראי' ברורה מדלא התקינו חז"ל כן ע"כ מבואר דהי' אסור לכתוב בסוף מחמת שלא כסדרן. ועי' בס' יהושע שכתב גם כן על ד"ז דלא נמצא בשום מקום ולפי עניות דעתי הוא ראי' ברורה. ובזה ניחא לי מאי דחז"ל מגנין בן קמצר דלא רצה ללמד על מעשה הכתב ומאי כ"מ עי' בתוי"ט ולפי מה שכתבתי [ניחא] דהיה כותב שם הקדוש בב"א ולא היה כאן קלקול רגע אחת משא"כ כשאינו יכול לכתוב בב"א דאי אפשר בענין אחר ובן קמצר היה כותב בשלימות ע"כ מזכירין אותו לגנאי ע' ביומא וע' שם בתוי"ט ובן קמצר היה כותב תיבה בת ד' אותיות בב"א ע"ש. מ"ש לעיל אם אינו עושה מעשה בגוף השם אין לוקין כגון שכותב עוד אות שעי"כ אינו נקרא השם או שעושה נקודות מ"מ לא ברירא לי דמ"מ כיון דהוי קלקול אמאי לא ילקה דהוי איבוד בכה"ג והכתוב אמר לא תעשון כן כו' ול"מ בגונא דא"י למחוק האות הסותר הוי ודאי איבוד אלא אף ביכול למחוק מ"מ הוי איבוד לע"ע ועבר על הלאו וצ"ע. ואם מחק אות מהשם באופן דאין שמו עליו כגון י' מא"ד ובא חבירו ומחק עוד אות כו' דפטור כיון דכבר נתקלקל ואינו דומה למסרס אחר מסרס ומחמץ אחר מחמץ עיין במנחות דף כ"ו ובמקומות הנרשמים שם ש"ה דאיכא קראי להכי ע"ש אבל כאן מה"ת יתחייב כיון דלא מחק השם. ואיני אומר לענין איסור אפשר דיש איסור רק נראה דלענין מלקות אין לוקין מלאו זה. שוב ראיתי בשה"ג סביב הרי"ף בשבועות שפלפל בזה ודעתו גם כן דאינו חייב במוחק אחר מוחק עי"ש כי לא עיינתי בדבריו היטב ומ"מ אני לך. והנה הכותב השם צריך לכתוב לשמה ואזכרה שלא נכתב לשמה פסולה כמבואר בש"ס ואי סתמא לשמה אכ"מ להאריך עכ"פ בשם שנכתב בודאי שלא לשמה דעת הרבה ראשונים ואחרונים דאין חייבי' על מחיקת שם כזה. וע' בס' יש סדר למשנה דכ' דדעת הר"מ ג"כ כן בהל' ח' ע"ש וע"ש בש"ך סי' רע"ו שכ' דשם הנכתב שלא לשמה אינו נמחק אלא לצורך תיקון היינו אפשר מדרבנן אבל לענין תיוב מלקות אין לנו. והש"ך כ' שביאר בתשובה ולא זכינו לתשובתו. ומה שמבואר דשם על ידות הכלים ועל זכוכית שהתיך לוקין נ"ל שכ' על מקומות אלו לשמה לשם קדושת השם. וע' בס' יסל"מ שמבי' בשם הפר"ח דדעתו דאפי' שם הנכתב שלא לשמה הוא איסור תורה במחיקה ודחה דבריו דכל הפוסקים חולקין ובאמת א"י טעמם של הפוסקים שפוטרין מהיכן יילא להם זה נהי דפסול שם כזה בסתמו מ"מ אפשר הלאו הוא בכ"ע כמו שאיבוד

שם

מצוה תל"ח להביא מה שנדר ברגל הראשון

(א) שכל מי שנדר או התנדב שום קרבן למזבח או שום דבר לבדק הבית בתוך השנה שיביא אותו ברגל שפגע בו ראשון אחר נדרו שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וגו' ונדריכם זהו נדר כלומר דאמר הרי עלי קרבן ולעולם חייב באחריות עד שיקריב אותו ונדבותיכם זו נדבה כגון דאמר הרי זו עולה ואם נאבד' אינו חייב באחריותה ואמרו בספרי ובאת שמה והבאתם שמה לקבעם חובה להביאם ברגל ראשון וכן משמעות הכתוב מיד שתבא שמה דהיינו רגל ראשון והבאת הקרבן. משרשי המצוה לפי שאין ראוי לו לאדם שיתעצל במה שנדר לעשות מצוה כידוע בין בני אדם שזהירים הרבה במה שיש

שם ע"ז היא מצוה דכתיב ואבדתם וכו' ואין חילוק ה"נ כתבה התורה לא תעשון כן וכו'. וכבר כתבנו לעיל דעל חק תוכות או מרוקם דפסול בסת"ס מ"מ דעת הרבה פוסקים דעוברים על הלאו ה"נ דמ"ש אע"פ שפסול מ"מ אפשר יש לאו ומהר"ס שכת' גבי כתבו מין ישרף דמעלה על דעתו וכו' זה גרע משלא לשמה ע' בדבריו ובס' הנ"ל מביא הרבה פוסקים ואין הספרים בידי וא"י טעם בדבר להקל בלאו בדבר שלא נמלא בפי' בש"ס ול"ע. ומסופק אני האיך הדין אם כתב השם באיסור הייט במקום שאסור לכתוב השם אם יש בהשם איסור מחיקה דבכל הנהו דמבואר כגון על ידות הכלים וכ"מ וכ"ז אין איסור עכ"פ אבל בכתב על עור בהמה וחי' טמאה דאיסור יש בדבר דכתיב למען תהיה תורת ד' בפיך ודרשינן מן המותר בפיך. ונראה דאיסור יש בדבר ולא פסול בלבד דמשמע דהתורה הקפידה דתורת ה' יהי' נכתב דוקא על המותר וכו' אם יש בזה איסור מחיקה אם נכתב על עור בהמה וחי' טמאה. ונראה דגם בכה"ג יש איסור מחיקה דמבואר בש"ס וכר"מ הי' שם כתוב על בשרו וכו' ומבואר דאסור למחוק רק גרמא שרי ע' בשבת ודעת הר"מ דבשר אדם עוברים בעשה ע' בפ"ב מה' מאכ"א א"כ אינו מן המותר בפיך ומ"מ הוא באיסור מחיקה א"כ בעור חי' בהמה טמאה ג"כ יש איסור מחיקה. רק זה אינו ראי' רק לדעת הר"מ דסובר דבשר אדם אסור באכילה מה"ת אבל לרוב הפוסקים החולקים על הר"מ וסוברים דאינו אסור רק מדרבנן א"כ אין ראי' כיון דמותר מה"ת. ולענין גוף הדין אם כשר בכתב על איסור דרבנן זה היא חקירה בכ"מ והוא בח"ז אם ע"י דרבנן נעשה ד"ת ג"כ או לאו והדברים עתיקין ואינו מובא בפוסקים ד"ז. ועור אדם אם נכתב עליו הן מן החי והן מן וכו' ע' במנ"ל סוף ה"א באריכות והוא מילתא דל"ש. אך עכ"פ לדעת הר"מ הוא ראי' שעל עור טמאים ג"כ יש איסור מחיקת השם ולדעת החולקים אין לנו ראי' ובאתי רק לעורר. ולכאור' יש להביא ראי' מהא דמבואר בירושלמי מובא בכ"מ פ"ג דסוטה ר"א בן שמוע אומר אין כותבין על עור בהמה טמאה. אר"ש מכיון דלמחיקה אזלא לנוה לא יכתוב ר' אב"ש אומר נראין דברי ראב"ש מדברי אבא דלמא אמרה איני שוטה ונמלא השם גנוז על עור בהמה טמאה ע"כ. ואי אמרת דאי נכתב על עור בהמה טמאה רשאי למחוק א"כ אדרבא נכתוב על עור טמאה דאף אם יצטרך למחוק לא עבדינן איסורא וכ"מ שיכולים לקיים שתיהם לא דחינן איסור וגם אם תאמר איני שוטה לא יגנז רק ימחק כיון דאין איסור מחיקה בטמאה ולא יהי' נגנז על עור טמא'. אך באמת אין ראי' דכל סברתינו דרשאי למחוק היינו מטעם דנכתב באיסור כי אסור לכתוב על עור טמאה ולדברי ר"ש דמותר לכתוב מגילת סוטה על עור טמאה כיון דלמחיקה אזיל וכיון דכותב בהיתר שפיר אומר ר"א דלמא לא תשתה ויהי' השם נגנז על עור טמא דאסור למחוק ככל מחיקת השם כיון דנכתב כדינו אבל בנכתב שלא כדינו כמו דקי"ל אין ראי' דאסור למחקו רק לדעת הר"מ יש ראי' כמו שכתבתי ולדברי החולקים וסוברים דבשר אדם מותר מה"ת אין ראי' ול"ע ובאתי רק לעורר. והנה לשיטות הסוברים דשם שלא לשמה אין לאו במחיקה מה שיש לחקור בחש"ו שכתבו השם באין עומד על גביהם או בעע"ג וכן נכרי בעע"ג או באין עע"ג הם דברים ארוכים ועתיקין ודעת לנבון נקל בענינים הללו ובאתי רק להזכיר. ודע דלענין מחיקה אין חילוק בין האשה שכתבה סת"מ או אנשים שפסולים לכתוב סת"ס מחמת וקשרתם וכו' כל שאינו בקשירה וכו' מ"מ נהי דהסת"ס פסולים ה"ל כשם שנכתב שלא במקומו כגון על ידות הכלים דיש לו קדושת השם לענין מחיקה ה"נ וז"פ. ע' בסוגי' דגיטין פ' השולח גבי חוזר ומגרש וכו' וע"ש בתוס' דהקשו וכי יכול לבטל אדם ס"ת הנכתב לשמה וע"ש שכתבו דאין דיבור מבטל מעשה וגט לא הוי מעשה כ"ז שלא הגיע ליד האשה ע"ש ומבואר שם אם עושה מעשה יכול לבטל סת"מ מהלשמה דמעשה מוליא מיד מעשה והארכתי בזה במק"א ואכ"מ בסוגיא דמנחות הטיל למוטלת. א"כ אפשר בגוונא שליירתי לעיל שכ' שם וניקד תחתיו או שהוסיף אות דעי"ז אינו נקרא כך. אפשר עכ"פ ביטל השם כיון דהוסיף ולא נקרא כדרכו ביטל הלשמה א"כ אפי' מחק אח"כ הנוסף פסול השם דהו"ל נכתב שלא לשמה וגם אם מחק האות ונשאר השם ומחק אחר כך השם אינו חייב כיון דהוא שלא לשמה לרוב השיטות הסוברים כן. ואפשר כיון דלא עשה מעשה בגוף השם אינו קרוי מעשה וזה הוא אריכות גדול אם יכול לבטל מה שנכתב לשמה ובאתי רק לעורר. המוחק את השם שלא בדרך השחתה רק לורך תיקון ובפרט במקום שהמחיקה עלמה תיקון ע' באחרונים וע' בב"י סי' רע"ו וע' בס' משנ"ח שהאריך בזה אם עובר בלאו. ובר"מ כאן גבי שם לא כתב דרך השחתה ואח"כ גבי נותן ממזבח וכו' ושרף עלי הקדש כ' לשון בדרך השחתה מבואר דחילוק יש בין שמות לנותן ובאמת כולם נכללים בפ' אחד ונתלתם וכו' ואשריהם תשרפון וכו' ואבדתם את שמם וכו' ואח"ז כ' לא תעשון כן וכו' נראה דכולם שוים ואין להאריך בזה מה שהאריכו האחרונים ע' בדבריהם וינעם לך. וכבר כתבתי בח"ז אם נאמר כיון דאינו דרך השחתה אינו עובר ודאי ניחא בסוטה שמוחקין כמה שמות כיון דהוא מלוה ועושה לשם מלוה ואינו דרך השחתה אינו עובר כלל. אך אם נאמר אפי' שלא בדרך השחתה עוברי' בשם מ"מ אין להוכיח מכאן דעשה דוחה ל"ת בכך ע' ביבמות בשיט' דעלי' ואכ"מ. וג"כ כתבתי בח"ז גבי עהנד"ח דפסקינן כתבי הקודש יגנזו ור"א סובר דעיר שיש בה מזוזה וכו' דכתיב לא תעשון כן וכו' אף דהוא מלוה אך כיון דהכתוב נוה להשחית השם דרך השחתה אע"פ דהוא מלוה דעיקר המלוה היא להשחית הו"ל השחתה ומה דאין העשה דשריפה דוחה הל"ת כתבתי לעיל מזה ואין לכפול ובאתי

כאן רק להזכיר. וזה הוא בסנהדרין דקי"ג וכר"מ בה' עכו"ם פי"ד ע"ש. ומבואר בש"ס דשבת דף ק"כ דוקא מחיקה אסורה הייט בידים אבל גרם מחיקה שרי דכתיב לא תעשון כן עשי' אסור אבל גרם מחיקה שרי וכן פסק הר"מ בדין הי' שם כתוב על בשרו וכו' וע' בספר יסל"מ שפלפל באריכות בדברי הר"מ ולא עיינתי בדבריו ומ"מ אני לך. וד"ז הוא מוסכם ואין להאריך. ולענין כ' על כת' ע' ג"כ בס' משנ"ח ולכתוב על כל פרט לריך חיבור מיוחד. ומכלל לאו זה ג"כ הנותץ אבן מהמזבח או מן ההיכל או מעזרה דרך השחתה לוקה ומבואר דדוקא בדרך השחתה לוקה וע' באו"ח דגם ביהכ"נ הדין כך. ומ"מ ל"ע אם לוקין חוץ מן המקדש. אבל בדרך תיקון שרי וסותר ע"מ לבנות ג"כ שרי וע' ביו"ד סי' רע"ו בב"י ועיין בספר משנ"ח. וכן השורף עלי הקדש בדרך השחתה לוקין וע' בס' משנ"ח דחקר במועל בהקדש בנהנה ופגם אפשר לוקין על לאו זה ג"כ דהוי דרך השחת' אף דנהנה כמו מבשל בעלי הקדש וכן האוכל הקדש ומובאים הדברי' בח"ז לעיל וע' במשנ"ח שכ' דהנותץ וכו' עובר ג"כ בעשה ומקדשי תיראו דהוא מורא מקדש ע"ש וגם במחיקת השם עובר ג"כ משום עשה דאת ד' וכו' תירא כנר' מהש"ס דסנהדרין גבי מברך השם דלמא מברז וכו' ע"ש ואפשר אם אינו בדרך השחתה אף אם נימא גבי שם מוזהר בכ"ע מ"מ לא שייך העשה עכ"פ במוחק עובר בעשה ול"ת כנ"פ. ונוהג בכל האישים חוץ מחש"ו ולכל הענינים הוא ככל הל"ת שבתורה. והנה מלשון הר"מ שכ' הנותץ וכו' מן ההיכל ומן המזבח או משאר עזרת ישראל שהוא מחנה שכינה אבל לא בעזרת נשים והלאה דאינו מ"ש כידוע וכתבנו לעיל. א"כ לפ"ז בהכ"נ דקדושתו קלה מקדושת הבית כידוע אין חיוב מלקות כמ"ש לעיל רק אפשר איסור מדרבנן איכא. וקל"ע מהיכן למד מזבח היכל ועזרה כיון דכתיב מזבח אפשר דרק מזבח. ונר' דהוא פשוט כיון דעזרה יש לה קדושת מזבח היינו מח"ש כ"ש היכל. וע' בס' או"ח שם בפ' שדעתו דהנטפל לשם מאחריו הוא איסור תורה למחוק ומ"ש הר"מ דאין לוקין כיון שאינו מבואר בפ' בפירוש וכבר כתבתי דדעת הרב' פוסקים דאינו אלא איסור דרבנן. וע"ש עוד שכ' אע"פ דנקט נותן אבן מן העזר' ל"ד אלא לריך שיעשה רושם בבנין בנתילה זו ע"ש ומילי דסברא ניהו. וע' בתוס' במכות שכתבו גבי עלי הקדש דהשורף חייב אף שאינו ש"פ ופשוט דה"ה א"ל שום שיעור כלל דעל כ"ש חייב דלאו מידי דאכילה הוא וגם מקיימין ואשריהם תשרפון אף כ"ש דאיסורי ע"ז הוא בכ"ש ועז"כ לא תעשון וכו' וחייבים על כ"ש. וע' בתוס' שם שהקשו על הא דהשורף עלי הקדש לוקין משום לא תעשון וכו' לילקי נמי משום לאו דמעילה וכו' וקשה דאפשר דמיירי בעלי שלמים כמבואר בפסחים דף כ"ז ע"ב ובעלי שלמים ליכא מעילה כמבואר ומ"מ בלאו דלא תעשון וכו' עוברים אף בקדשים קלים. ונראה דהי' פשוט אצלם דעל דבר שאין מעילה אין עובר בלאו הזה דלא תעשון ג"כ ואפשר כיון דכתיב לה' אלהיכם וכו' כמו מעילה דנפקא לן דאינו אלא בקה"ק ובקדשי בדק הבית דהם קה"ק מדכתיב לה' וכו' ע' במעילה ה"נ א"כ אין עוברי' בלאו הזה בהקדש רק קדשי' שמועלים היינו קדשי מזבח קדשי קדשים וקדשי בה"ב א"כ בודאי בהכ"נ אין לוקין כמ"ש לעיל. ע' בדברי הר"מ פ"א מה' בית הבחירה שכתב הנותץ ממזבח או מהיכל או מבין האולם למזבח דרך השחתה לוקין שנא' ונתלתם וכו' וע' בכ"מ שכ' אע"פ שפרט מקומות אלו ל"ד וסמך על מ"ש כאן בה' יסודי התורה דעל כל עזרות חייב ע"ש עכ"פ מלשון הר"מ ומלשון הרהמ"ח נראה דוקא עזרת ישראל דהוא מח"ש אבל על שאר עזרות אין לוקין ולפ"ז ג"כ כ"מ בין השערים דכולם נתקדשו חוץ משער נקנור ע' לעיל באריכו' בפ' נשא ויש כ"מ לענין נתילה. וג"כ גגים ועליות דלא נתקדשו רק גג ההיכל ע' לעיל באריכות כ"מ לענין זה ג"כ ע"ש בפ' נשא ותלמוד לכאן ג"כ הרבה ענינים ובאתי כעת רק לעורר. לעיל כתבתי דהכותב יה"ו משם הוי' ב"ה אינו חייב על המחיקה כמו לב וכו' אח"ז ראיתי בט"ב מה"ב בסי' קע"ג שכ' דאסור למחוק שכבר קדשו י"ה ע"ש מ"מ לענין חיוב אין לנו כיון דלא נקרא שם כלל רק איסור יש כמו שמביא ראי' מש"ס דנקיט שין דל"ת וכו' ולא נקיט מיו"ד ה' וא"ו וכו' וזה הוא ראי' דאסור אבל מלקות אין ראי' דע"כ לא נקיט דנמחק כמו שין דל"ת דבאמת איסור יש. ומ"ש דלא פקעה הקדושה כבר כתבתי כיון דאינו שם לא שייך הלאו ואבדתם לא תעשון כיון דאינו נקרא כלל בשם ומה שהרעיש שם על המורה דהי' לורך תיקון ג"כ אכ"מ להאריך לענין דינא. גם לעיל הבאתי הא דבן קמלר דהיו מגנין אותו על שלא למד וכו' ובספר יהושע הקשה כיון דא"א לנמלם אפי' בי"א א"כ אפשר נכתב שלא כסדרן ומזה מביא ראי' דשלא כסדרן כשר בשם ג"כ ואני הבאתי ראי' דפסול וקושיתו מתורץ בתירוץ התוס' בש"ס הנ"ל דיש שני סברות להכשיר חדא דלמא לנמלם ובב"א כשר ואפי' אם לא לנמלם ולא הי' בב"א דלמא הי' המוקדם מוקד' והמאוחר מאוחר ואין לך אלא חד ספק דלמא הקדי' המאוחר ובזה יש שני סברות כמ"ש התו' ע"כ כשר:

מצוה תל"ח (א) שכל מי שנדר וכו' קרבן למזבח או שום דבר לבדה"ב שיביא ברגל ראשון וכו' ובאת שמה וכו' זה מבואר בר"מ פי"ד מה' מעה"ק והוא אריכות בסוגיא דב"ת בר"ה ובעזה"י לקמן בלאו דב"ת נאריך קצת וכאן אכתוב בקילור. ז"ל הר"מ הלכה י"ג אחד נדרים ונדבות עם שאר הדברים וכו' מעריכין ודמים ומעשרות ומתנות עניים מ"ע מה"ת שיביא וכו' ברגל ראשון וכו' שנא' ובאת שמה והבאת' וכו' הגיע הרגל ולא הביא ה"ז ביטל עשה והנה בש"ס בר"ה נחשבו הרבה דברים והר"ס כולל נדרים ונדבות הם קדשי מזבח וכולם בכלל בכור ומעשרות חטאת ועולות ראי' וכו' ובכלל ערכין ודמים הם כל

קדשי

שיש להם לעשות במצות מלכי ארץ כל שכן מצות מלך מלכי המלכים הקב"ה ומ"מ לא הטריחנו התורה לעלות מיד פן ימנעו בני אדם מנדרים ונדבות אבל ברגל שיש להם להעלות שם יזהירם לשלם נדרים ולענין לעבור עליהם בבל תאחר אינו אלא עד ג' רגלים וכמו שנכתוב בע"ה בסדר כי תצא במצות קיום מוצא שפתים. מדיני המצוה כגון מה שאמרו ז"ל בספרי ובאת שמה והבאתם שמה לא נאמר אלא לקבעם חובה שיביאו ברגל ראשון שפגע בו ושם אמרו אינו עובר עליו בבל תאחר עד שיעברו עליו ג' רגלים אבל מ"מ מכיון שעבר רגל א' ולא הביא עובר בעשה וכן אמר רבא בגמרא דר"ה בפירוש. ויתר פרטיה שם בר"ה ונוהגת מצוה זו בזמן הבית שאז לנו רשות לעשות נדרים ונדבות והי' לנו מקום להקריב אבל בזמן הזה אמרו ז"ל שאין מקדישין וכענין שכתבתי בסדר אם בחקותי במצו' ש"ב ואפילו מי שעבר והקדיש אין סיפק בידו היום להביאו למקדש לפי שהבית חרב בעונותינו:

מצוה תל"ט שלא להעלות קרבן חוץ לעזרה

(א) שלא להעלות שום דבר מהקרבנות חוץ לעזרה וזה נקרא מעלה בחוץ ועז"נ השמר לך פן תעלה עולותיך בכ"מ ופירוש עלייה שריפה ואמרו בספרי אין לי אלא עולות שאר קדשים מנין ת"ל ושם תעשה ככל אשר אנכי מצוך ועדיין אני אומר עולה בעשה שהכתוב אומר ושם תעלה דמשמע עולה לבד וכן הוא ג"כ בל"ת שהכתוב אומר השמר לך פן תעלה דמשמע עולה לבד שאר קדשים לא יהיה אלא בעשה כלומר שהמקריב קדשים בחוץ לא יהא עובר אלא בעשה שאמר הכתוב ושם תעשה וגו' דמשמע ושם תעשה ולא בחוץ ולאו הבא מכלל עשה עשה ת"ל ושם תעלה עולותיך עולה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה עולה מיוחדת שהוא בעשה ולא תעשה כך כל שהוא בעשה הרי הוא בלא תעשה כל ענינה כמו לאו דזביחה בחוץ שכתבתי באחרי מות:

מצוה ת"ם להקריב כל קרבן בבהמ"ק ולא בחוץ

(א) שנצטוינו להקריב כל קרבן בבהמ"ק ולא בחו"ל ועז"נ כי אם במקום אשר יבחר ה' וגו' שם תעלה עולותיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך. וכן הוא בספרי אין לי אלא עולות שאר קדשים מנין ת"ל ושם תעשה וגו' ועדיין אני אומר עולה בעשה ול"ת פי' עשה זה שזכרנו ולאו ממה שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכ"מ אשר תראה שהזכיר עולותיך בפי' אבל שאר קדשים לא יהי' ארא בעשה תלמוד לומר ושם תעשה וכו' ובמו שבא לשם וכמו שכתוב לעיל בסדר זה בסמוך. וכלל הענין שאפי' בשאר קדשים המקריבן בחוץ עובר בעשה ול"ת

קדשי בדה"כ ובכלל מתנות עניים הם לש"פ ולדקה. וחרמים אינו מביא בעשה דחרמי גבוה הם בכלל נדבה וחרמי כהנים אינם מפורש בדבריו אך אח"ז גבי הלאו מביא חרמים וה"ה גבי עשה ואחד חדא נקיט ובעה"י גבי הלאו לקמן אכתוב בפרט כל הדברים הנחשבים בר"ה בסוגיא ומה שיש לדקדק בדברי הר"מ ע' בכ"מ. וגם הרב סתם הדברים בחרמי כהנים או כרש"י או כר"ת ובעזה"י בהלאו נכתוב בארוכות בעזרת הגומר עלי. והרהמ"ח אינו מביא רק קדשי מזבח וקדשי בדה"ב ומת"ע אינו מביא כלל וע' במנ"ל שעמד על הר"מ דבעשה אינו מבואר אלא מידי דהקרבה וכו' וע' בסוגיא מבואר דעל כל שמרבינן בלאו דב"ת הם בעשה ג"כ. וגם מ"ש הרהמ"ח מבואר דאינו נוהג אלא בזמן הבית ולדעת הר"מ יהי' נוהג אף שלא בפני הבית המעיין בסוגיא יראה דהעשה ובאת וכו' בכל הדברים אינו נוהג אלא בפני הבית ע' בתוס' דף ז' ד"ה לדקות וכו' דגם בלדקות תלוי העשה ברגל וכיון דתלוי ברגל א"כ ממילא דוקא בזמן המקדש ובאת שמה וכו' אך אריכות גדולה א"י להאריך אם תלמוד הסוגיא תראה דאין דברי המנ"ל מוכרחים ומבואר בסוגיא לענין הלאו וה"ה לענין העשה דאינו עובר עד שיעבור עליו כל הרגל ואם נדר לאחר שנכנס קצת מהרגל אינו עובר באותו הרגל כיון שלא עבר עליו כל הרגל. ואם נדר תוך הרגל והגיע רגל אחר מקצת מן השני מצטרף עם מקצת מהראשון והוי ליה כל הרגל וגם בחג הסוכות אינו עובר עד שיעבור עליו שמיני עצרת גם כן אף דהוא רגל בפני עצמו מכל מקום לענין זה הו"ל רגל אחד וגם בעצרת אינו עובר עד שיעברו עליו כל שבעת ימי תשלומין עי' בס' ע"א שביאר דברים אלו באריכות. וע' בספ"י שכ' דוקא ברגל עובר אבל לאחר הרגל אינו עובר אלא כמו הלאו דעובר בכל יום לאחר ג' רגלים ע"ש ומבואר בש"ס דעל עשה זו אינם מצווים רק אותם המחויבים לבוא שנתחייבו בראי' או בשמחה עכ"פ אבל אם אינם מחויבים לבוא אין בהם עשה ע"ש דנשים עוברים על לאו דב"ת כיון דשייך אצלם ובאת שמה וכו' למאן דס"ל דאשה חייבת בשמחה וכן הוא דעת הר"מ בה' חגיגה. ומבואר בר"מ דנשים עוברים על הלאו א"כ ה"ה על העשה. גם מבואר בש"ס אבעי' ביורש אם עובר בב"ת מי נימא ובאת שמה וכו' והא שייך גבי יורש א"ד כי תדור נדר וכו' והוא לא נדר וכו' ומסיק הש"ס דמעמך פרט ליורש וכן פסק הר"מ כאן דיורש אינו עובר על הלאו ונראה דעל העשה עובר כמו שמבואר להדיא בגמ' ובאת שמה הוא מחייב וגזה"כ דאיתמעט מלאו דכתיב מעמך פרט ליורש וזה גבי הלאו כתיב אבל על העשה בודאי עובר כנ"פ. ולדעת הראב"ד דס"ל אשה בעלה משמחה ואינה עוברת על הלאו ה"ה דאינה עוברת על העשה. וטומטום פטור אע"פ דאשה חייבת מ"מ טומטום הוא ספק ערל ואינו בר ראי' ושמחה ע' בה' חגיגה וע' בס' פ"י בבילה דף י"ט ע"ב דכ' הא דעובר בעשה זו ובאת שמה וכו' ברגל אחד היינו באפרים ולא אקריב אבל אמר ולא אפרים אינו עובר ברגל אחד אע"פ לענין הלאוין דב"ת עובר בכ"ע בג' רגלים כמו שמבואר בר"ה מ"מ ברגל אחד אינו עובר בעשה באמר ולא אפרים ע"ש שברור בעיניו וע' בקונטרס אבני שהם בס' ט"א שכ' ג"כ סברא זו ודחה אותה ע"ש. וכופין אותו ברגל ראשון דהוא מ"ע כמבואר בר"מ כאן ובעזה"י בהלאו של ב"ת אבא בארוכה:

מצוה תל"ט (א) **שלא** להעלות שום דבר מהקרבנות חוץ לעזרה וכו' ועז"נ נאמר השמר לך פן תעלה וכו':

מצוה ת"ם (א) **שנצטוינו** להקריב כל קרבן בבהמ"ק וכו' ועז"נ נאמר כי אם וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ פי"ח ופי"ט מהלכות מעה"ק ויש אריכות בזה ואכתוב. בקילור בס"ד. והנה המעלה בחוץ עובר בעשה ובלא תעשה וחייב כרת במזיד ובשוגג חייב חטאת קבועה ובמזיד אם התרו בו למלקות חייב מלקות כמבואר במסכת מכות ובר"מ פי"ט מהלכות סנהדרין המעלה דבר מקרבן חוץ לעזרה על מזבח דוקא ולא על אבן וסלע רק על מזבח חייב משום לאו זה דמעלה בחוץ שנאמר ויבן נח מזבח וגו' ומבואר בגמ' דף ק"ח בזבחים כאן דקרן ויסוד וכבש וריבוע אין מעכבין במזבח של במה קטנה א"כ חייב בחוץ על המזבח אף דחסר ד' דברים הללו. וקל"ע דהו"ל להר"מ לבאר כאן בפי' דלענין חיוב בחוץ חייב במזבח אפי' חסרו הד' דברים הנ"ל. ואינו חייב רק המעלה בחוץ לשם השי"ת אבל המעלה להדיוט פטור ע' רש"י דהוא עכו"ס ופטור משום מעלה בחוץ והתוס' דחו דבריו אפילו אינו מתטין לעכו"ס פטור. והנה במשנה מבואר המעלה להדיוט פטור דכתיב לד'. ובל' הר"מ מבואר ואינו חייב עד שיעלה לשם וכו' ואימא מבואר בסתמא מאי דמל' הגמ' מעלה להדיוט פטור כו' דדוקא בפי' להדיוט ובסתמא חייב דסתמ' לשמה קאי ומל' הר"מ משמע דדוקא בפי' לשם אבל סתמא פטור ומש"ס לשונו עד שיתכוין וכו' וגם אינו מביא כלל הלשון להדיוט נראה דבסתמא פטור וצ"ע בד"ז. ומצד הסברא נראה דסתמא פטור דסתמא בחוץ לאו לשמה קאי דהיא עבודה [פסולה] ולמה נאמר דסתמא לשמה ולשון הש"ס צ"ע. ואלו הם דיני העלאה בקילור השוחט בפנים והעלה בחוץ חייב על העלאה וכן השוחט אפילו בחוץ דנפסל מ"מ אם העלה משחיטה זו חייב על העלאה ג"כ. ולענין בהעלם אחד אם חייב שנים א"י להאריך כאן רק אכתוב אימת חייב על העלאה ועיין במש"ל כאן בפי"א ד"ז באריכות. השוחט בחוץ בלילה והעלה בלילה משחיטה זו בחוץ חייב על העלאה ומכש"כ אם העלה ביום כיון דשחיטת חולין כשרה בלילה ואם שחט בלילה בפנים והעלה אפי' ביום פטור דהעלה דבר פסול כיון דשחיטה במקדש פסולה בלילה כ"ה דעת הר"מ אבל דעת הראב"ד דאם שחט בלילה בחוץ והעלה בלילה בחוץ פטור על העלאה רק אם העלה ביום משחיטת לילה בחוץ חייב ומשחיטת לילה בפנים פטור על העלאה אפי' ביום וטעם פלוגתתם עיין בכ"מ ובלח"מ. ובעוף המולק בפנים והעלה בחוץ בודאי חייב כי נמלק כדינו והמולק בחוץ והעלה פטור על המליקה ועל העלאה והשוחט עוף בפנים והעלה בחוץ פטור דדבר שאינו ראוי ליקרב כי שחיטה בעוף פסול בפנים והשוחט עוף בחוץ והעלה בחוץ. חייב על העלאה כיון דשחיטת עוף כשירה בחוץ ע' כ"ז בדברי הר"מ מהש"ס דזבחים. ועל זריקה בחוץ ג"כ חייבים והזורק אפי' מקצת דמים כגון מתנה אחת בחוץ בין מדמים הפנימים בין מדמים החיצונים חייב אבל אם זרק בפנים כדינא וצריך לשפוך על היסוד הן מדמים הפנימים הן מדמים החיצונים וזרק בחוץ מן השיריים פטור כיון דאין מעכבין בפנים כן מבואר בר"מ מש"ם ומבואר בר"מ פ"ב מהל' פסהמ"ק מהש"ס דזבחים אם נתן על מזבח החיצון אפילו מן חטאת מתנה אחת כיפר ואינו מעכב שאר המתנות מ"מ אם זרק מתנה אחת בפנים והשלים בחוץ חייב על הזריקה בחוץ כי הוא ג"כ מצוה גדולה וא"ד לשיריים דהם שירי מצוה אבל כל המתנות אף דאין מעכבין מ"מ הו"ל מצוה גמורה ע"ש. ואם קיבל דם בפנים בשני כוסות וזרק מכום אחד בפנים כל המתנות ומכום השני זרק בחוץ ע' בגמ' דף קי"ב ומבואר דפטור אף לר"כ דסובר דזרק מן השיריים חייב מ"מ פטור כאן דס"ל כוס עושה את השני דיחוי ומודה דפטור ומכש"כ לדידן דאף השיריים פטור בודאי פטור לכ"ע אף למאן דס"ל כוס עושה את חבירו שיריים והר"מ בפ"ב מהל' פסהמ"ק בעצמו פוסק כת"ק דראב"ש בזבחים דף ל"ד דכוס עושה חבירו דיחוי א"כ בודאי פטור על כוס השני והר"מ כתב כאן בקיבל בשני כוסות ונתן א' בפנים וא' בחוץ חייב והוא תימא גדול דלכ"ע פטור ובזה השיגו הראב"ד וכתב דלכ"ע בין אם כוס עושה חבירו שיריים או דיחוי פטור על השני וכו' וכבר כתבתי דהר"מ בעצמו פוסק דכוס עושה חבירו דיחוי א"כ בודאי פטור א"כ דברי הר"מ תמוהים מאוד וע' בכ"מ מה שתירץ בשם הר"י קורקוס וסיים בעצמו כי הוא דחוק והניח בל"ע. ובהעלאה אף שנים שהעלו חייבים אף דשחוטי חוץ פטורים כאן נלמד מקרא דשנים חייבים ע' בש"ס דהוא פלוגתא והר"מ פוסק כן. ומסתברא דדוקא בשניהם יכולים או שניהם אינם יכולים אבל אם א' יכול וא' א"י ה"ל רק מסייע ואין בו ממש ופטור ע' בהלכות שבת ואינו חייב על העלאה רק דבר שמתקבל בפנים לפיכך המעלה איברי עולה או אימורין או קומן וכו' חייב אבל מבשר חטאת וכו' משירי מנחות כיון שאינו מתקבל בפנים פטור וע' בר"מ פי"ג ופי"ט דחשב שם דברים המתקבלים בפנים ודברים שאינן מתקבלים בפנים ע"ש. והמנסך ג' לוגין יין בחוץ או ג' לוגין מים בחג חייב דמתקבל בפנים ובפחות מג' לוגין הואיל ואינו ראוי להתקבל בפנים פטור בין ביין כל ימות השנה בין במים בחג. ופשוט דאפי' מנסך בין יין או מים בלילה ג"כ חייב דמנחתם ונסכיהם אפי' בלילה עי' פ"ד בהלכות מעה"ק בר"מ וכן ניסוך המים כשר בלילה ע' בר"מ פ"י מהל' תו"מ ולשון הר"מ דפחות מג' לוגין פטור דאינו מתקבל וכו' נראה דיתר מג' לוגין חייב דמתקבל בפנים. וע' בפ"ב מהל' מעה"ק

דכתב

ול"ת וחייבין עליהן כרת. משרשי המצוה כי בהיות מקום מיוחד בעולם לקרבנות וההתמדה בו לבקש משם את ה' יתקדש המקום ונחה עליו רצון האל ושפע ברכתו שופע עליו תמיד ויהיו לבבות בני אדם מתפחדים ומתרככים לזכרו וישוב כל איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיו בראותו אותו ואם כל המקומות יוכשרו להקרבה לא יהי' כן בכולם ידוע הדבר וזה נאמר אל הילדים עד אשר יגדלו בחכמה ויבינו בכל דברי התורה סודות נפלאים. דיני המצוה בלאו הסמוך שבסדר זה נכתוב קצת

דכתב גבי נסכים ויין בכלל ע"ש בכ"מ דאם גרע או הוסיף כ"ש פסול וכו' א"כ אף יותר מתקבל בפנים וע' בפ"י מהל' תו"מ גבי ניסוך המים לא כתב זה אם הוסיף או גרע עכ"פ בניסוך היין למה חייב על יותר. אך עיין בזבחים דף ק"י וקי"א מבואר שם דת"ק סובר וכן ר"ע דקרבו נסכים במדבר ולדבריהם המנסך בחוץ אפי' בכלי חול חייב הן יין והן מים ע"ש דרבינא מסיק כן דסתם הדבר המנסך וכו' ואלו היה צריך דוקא מכלי קודש היה מפרש הדבר ובפרט דאיכא בש"ס פלוגתא בזה ע"כ בנאמי סובר דבכ"ע חייב אף בלא קדושת כלי. ובסוגיא שם מבואר דאי א"ל ק"כ חייב על יותר מהשיעור ג"כ דבכלל מאתים מנה אך על פחות אינו חייב ע"כ פוסק הר"מ דבפחות אינו חייב אבל על יותר ודאי חייב דבכלל מאתים מנה והוא ברור ופשוט להמעיין בסוגיא שם. ולענין מים בחג בפנים אם הוסיף אכ"מ ובס"ד יתבאר גבי ניסוך המים. ושיעור העלאה בחוץ דבר הראוי לאישים חוץ מים ויין הוא בכזית ועלם מצטרף עם הבשר לכזית במחובר ומלח הוא ספק אם מצטרף לכזית. והמקטיר בחוץ הבהמה עם האימורין חייב משום האימורין דאין בשר הזבח חולץ דמין במינו אינו חולץ והמעלה מנחה שלא נקמלה כיון שאין הקומץ ברור ומובדל פטור. קמלה וחזר קמלה לתוכה חייב ע' בש"ס ובר"מ. היולק והזולל וכו' בחוץ דאינו גמר עבודה וא"ח אלא על גמר עבודה כגון זריקה והקטרה ומנסך דילפינן מהעלאה וכ"ה גזה"כ. רובע והנרבע או בע"מ וכו' או מח"ז וכו' הכלל כל הדברים שאינם ראוים לפנים פטור בחוץ הן על השחיטה והן על העלאה ע' בזבחים דף קי"ב אבל לן ויוצא וכו' או שנפסל במחשבה דכל הנהו הוי פסולים בקודש חייבים על העלאתם בחוץ ע' בר"מ בפרקים פי"ח וי"ט ותראה. ופרה אדומה ששרפה חוץ ממקום שריפתה פטור דאינו ראוי לפתח אה"מ. ושעיר המשתלח דעת הר"מ לענין ש"ח והן לענין העלאה קודם ווידוי חייב ולאחר ווידוי פטור ודעת הראב"ד בפי"ח דקודם הגרלה חייב ולאחר הגרלה פטור אף קודם ווידוי וע' בכ"מ ובלח"מ פי"ט שהאריכו בזה ומ"מ אני לך. ומבואר בגמ' קרבן שומע אני אפי' קדשי בדה"ב וכו' ת"ל ואל פתח אה"מ לא וכו' מי שראוי לבוא וכו' ופרש"י פי' אחד דסתמא הם בע"מ דאסור להפים תמימים לבדה"ב ורש"י כתב דמשמע אפי' תמימים כמו פרה אדומה והתוס' כתבו דאינו ראי' מפרה דאינה קיימא למזבח אבל מתפים תמימים דקי"ל כל הראוי למזבח א"י מידי מזבח וימכרו לצרכי עולות והתוס' הקשו אמאי פטור הא קיימי למזבח דימכרו וכו' ותירצו מ"מ כיון דעדיין אינו קדשי מזבח לא הוי ראוים לפתח אה"מ ורש"י בתמורה כתב כפי' הראשון כאן מחמת דהם בע"מ א"כ אם הם תמימים חייב דה"ל ראוים למזבח והר"מ אינו מביא דין זה כלל וע' במ"ל כאן שעמד בזה וע' בר"מ בהל' ערכין במג"ל שעמד בדברי התוס' כאן מה שדחו פרש"י מהראיה דפרה דדבר זה דא"י מקדשי מזבח הוא רק מדרבנן ע"ש ואכ"מ. ומבואר בש"ס דנלמד מקרא לעשות אותו דעל השלם חייב במעלה בחוץ ולא על חסר ויש פלוגתא דר' ישמעאל סובר בין שהעלה בחוץ מנשחט בחוץ ובין שהעלה בחוץ מנשחט בפנים והוא חסר פטור ור"ע סובר דאם העלה מהנשחט בפנים בחוץ חייב אף על חסר ואינו פטור על החסר רק בהעלאה משחוטי חוץ ע"ש ומאי זה חסר ע"ש דף ק"ח ע"ב בסוגיא דהעלה וחזר והעלה פרש"י ותוס' וע' כאן בכ"מ הדינים והוא עיון עמוק וע' במג"ל שהאריך לבאר השיטות ושיטת הר"מ כדרכו הטוב ואם אבא לברר שיטות אלו הוא אריכות ואכ"מ בח"ז ע' בלח"מ ובמג"ל דבש מלאת וכו'. והשוחט או המעלה על גגו של היכל פטור אע"פ דלאו מקום זביחה והעלאה מ"מ נלמד מקרא דפטור. והשוחט או מעלה קדשי עכו"ם בחוץ ג"כ חייבים וזה מבואר בזבחים דף מ"ד פלוגתא והלכה כר"י דמחייב. ופשוט דוקא קדשי עכו"ם הראוים לפנים חייבים בחוץ אבל קדשי עכו"ם שאינם ראוים לפנים רק בחוץ דהעכו"ם רשאים להקריב בחוץ לשמים קרבנות וכל מיני טהורים רשאים להקריב אפי' חיות טהורות וכן כל מיני עופות טהורים לאו דוקא תורים וב"י וכן בע"מ מותרים להקריב חוץ מחוסר אבר ע' פ"ח דזבחים ודאי מותר הישראל לעשות שליחותם ולהקריבם בחוץ כל שאינו ראוי בפנים וז"פ. ומ"ש הר"מ אסור לסייע ולעשות שליחותם היינו באותם הראוים לפנים כמ"ש שהרי נאסר עלינו וכו' וז"פ. וע' בתוס' שהקשו מאי אסור לסייע וכו' הא חיוב איכא דקי"ל כר"י ותירצו אף עבודות שאין חייבים עליהם בחוץ אסור גזרה משום עבודות דהם בני חיוב. ונראה דגם בישראל דמבואר היולק והמקבל פטור היינו פטור אבל איסור יש גזרה וכו' א"כ עדיין קשה מאי משמיענו דאסור לסייען כיון דדינן שוה עם ישראל והו"ל למימר דבישראל אסורים עבודות הללו ג"כ אע"פ דחיוב ליכא וע' בב"י בהלכות יוה"כ ובטור בשם ראב"י וכבר הבאתי בח"ז כ"פ דאפשר מאי דתנינן פטור אבל אסור דוקא בשבת אבל בשאר איסורים אפי' איסורא ליכא אם כן כיון דבמשנה תני פטור באלו עבודות הו"ל להשמיענו דמ"מ איסור איכא בישראל ולמה השמיענו ד"ז בעכו"ם כיון דלענין העלאה בחוץ שוה קדשי עכו"ם עם קדשי ישראל. ולפמ"ש אפשר לומר דודאי בישראל אם מקריב חיות טהורות או תרנגולים בחוץ אין איסור כלל כיון שאינו ראוי כלל וזה דוקא בישראל דאינו קרבן כלל ול"מ דגזרו חז"ל בחוץ אטו קרבן אבל בעכו"ם דמקריב בחוץ מכל המינים כמ"ש והם קרבן אסור לישראל לסייע ולעשות שליחות במינים הללו כיון שהם קרבן אסרו חז"ל וזה מחדש דאסור לסייען היינו אפי' בקרבנות שלהם כגון מבאר מינים כ"כ. לעיל כתבתי שדיני חסר הוא ענין ארוך ומ"מ נתיישבתי לכתוב קצת בקיצור מבואר בזבחים דף ק"ז דנפקא מקרא דעל העלאה בחוץ על השלם חייב ולא על החסר ופרש"י בד"ה ואינו וכו' לקמן פליגי בה איכא מ"ד דסובר דעל אבר חסר פטור ואיכא מ"ד דעל בהמה חסירה פטור עד שיעלה כל הבהמה ואיכא מ"ד דסובר דחסר שייט דמקטיר פחות מכזית בחוץ ע"כ ואין זה לשונו ממש ועיין במשנה דף ק"ט פירש"י הן חכמים והן ר"א סוברים דאותו דדרשינן על השלם חייב ולא על החסר היינו על הקטר' פחות מכזית ובסוף העמוד מבואר יכול המעלה פחות מכזית קומץ ופחות מכזית אימורין והמנסך פחות מג' לוגין וכו' יהא חייב ת"ל לעשות על השלם חייב ואינו חייב על החסר מבואר דהדרש הזה קאי על פחות מכזית. ועל בהמה חסירה ואבר חסר יבואר בסמוך בס"ד ובדף ק"ז מבואר פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע דר"ע סובר דאין לנו אלא מקרא זה דלעשות דאינו חייב על החסר ור"י סובר דיש שני פסוקים חד לעשות ואידך לא יביאנו וכו' נלמד דא"ח על החסר ואמרינן תרי קראי לר"י ל"ל ואמרינן חד למקוטרי פנים שחסר והעלה בחוץ וחד למקוטרי חוץ שחסר והעלה בחוץ ור"ע סובר דמקוטרי פנים שהעלה בחוץ חייב על החסר ג"כ והטעם לר"י איצטריך מיעוט על מקוטרי פנים ור"ע כיון דלית לי' מיעוט מחייב במקוטרי פנים שחסרו ה"ט כיון דמהדרינן פוקעין בפנים אף שהוא חסר והוי הקטרה בפנים בחוץ ג"כ הו"ל הקטרה ואיצטריך מיעוט אליבא דר"י. ור"ע דל"ל מיעוט מחייב במקוטרי פנים על החסר. והנה לברייתא זו שהבאנו דממעטינן פחות מכזית ממקרא דלעשות וכו' דאינו חייב על החסר והשיב בברייתא מקוטרי פנים הקומץ וכו' אתי דלא כר"ע דלר"ע חייבים על פחות מכזית במקוטרי פנים כיון דבפחות מכזית נתמעט מחמת דהוי חסר ור"ע מחייב על החסר במקוטרי פנים וע' בתוס' דף ק"ח ע"ב בד"ה לא נחלקו וכו' כתבו אף דלא מלינו שחייבה תורה בשום מקום על הקטרה פחות מכזית מ"מ כיון דמהדרינן פוקעין אף פחות מכזית א"כ בודאי ר"ע מחייב אף בפחות מכזית במקוטרי פנים. והנה ר"י ור"ע הלכה כר"ע א"כ יתחייב בפחות מכזית במקוטרי פנים. אך באמת כיון דמבואר במשנה דף ק"ט ע"ב הקומץ וכו' שהקריב כזית וסובר ת"ק ור"ע לא פליג בזה וגם בברייתא מבואר דפחות מכזית קומץ וכו' א"כ כולם סוברים דעל פחות מכזית פטור אף במקוטרי פנים א"כ ס"ל כולם כר"י והלכה כר"י כיון שהמשנה והברייתא סוברים כן ואין הלכה כר"ע מחבריו וע' במג"ל. והנה בברייתא מבואר המנסך פחות מג' לוגין וא"ל למקרא דעל השלם וכו' כיון דמיפסל בחסרון אינו מתקבל בפנים ובלאו האי טעמא דשלם פטור על פחות מג' לוגין רק כיון דה"ע שייך ג"כ נקיט לה והר"מ בהלכה ד' כתב המנסך ג' לוגין וכו' דפטור דאינו מתקבל בפנים ע"ש. והנה יש נ"מ אי הפטור מחמת חסר דהוי גזה"כ או מחמת דאינו מתקבל בפנים דהוא אבעיא בגמ' על הא דמבואר במשנה וכולן שחסרו וכו' אם הוליאן וחסרו מבחוץ מהו אם חסרון בחוץ הוי חסרון והא אבעיא דלא איפשטא וע' בר"מ דפוסק דאין ליקן וע' במג"ל שכתב דהאבעיא הוא דוקא לטעם דאין מתקבל בפנים בחסר בפנים ע"כ בחסר בחוץ כיון דבלא"ה פסול ביוצא אפשר דאינו מזיק חסרון בחוץ אבל מחמת גזה"כ דעל השלם ולא על החסר אין חילוק ופטור בודאי אפי' חסרון בחוץ ע"ש וא"כ בנחסר היין מבחוץ מחמת דאינו מתקבל בפנים אפשר דחייב בחסרון בחוץ אבל לטעם הברייתא מחמת שלם פטור לגמרי בכ"ע. וקל"ע על הר"מ דאינו מביא גבי יין הלימוד על השלם דנ"מ לחסרון בחוץ דפטור בודאי ולא מחמת ספק. אך הר"מ עצמו לקמן גבי מנחה חסירה מביא הלימוד דעל השלם וכו' ומ"מ מביא בחסרון בחוץ הוא ספק עיין במג"ל שעמד בזה. וכפי הנ"ל לא דרשי' השלם ולא חסר רק על הקטרה חסירה. אך בדף ק"ח מבואר שם בסוגיא דכולם סוברים דדרשינן על השלם ולא על החסר על בהמה או על אבר חסר וכן פוסק הר"מ כאשר יבואר בס"ד. ובפחות מכזית א"ל לימוד לשיטתו דל"מ ח"ז הקטרה כמ"ש התו' והר"מ סמך על סוגיא זו. והנה מבואר במשנה דף ק"ח ע"א. העלה וחזר והעלה וחזר והעלה חייב על כל עלייה דברי ר"ש ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת ופרש"י העלה ונודע לו וחזר והעלה וכו' דאי בהעלם אחד קיי"ל דכל דהוא מסם אחד אפי' עבר כ"פ אינו חייב אלא אחד אפי' שחט ה' בהמות בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת ע' בר"מ פ"ו מהלכות שגגות ובמג"ל שם ובגמ' ע"ב שם אמר רשב"ל מחלוקת בד' וה' אברים דמ"ס כי כתיב לעשות אותו על השלם חייב ולא על החסר אבל בהמה כתיב ומ"ס אבל אבר ואבר כתיב אבל אבר אחת ד"ה אינו חייב אלא אחת. ושיטת רש"י כ"ה דר"ש סובר ולא על החסר לא קאי אלא בהמה וחייבים אפי' על מקלת בהמה ע"כ בהעלה אבר וחזר והעלה חייב על כל אבר ור"י סובר דאכל בהמה כתיב הלכך בה' אברים אינו חייב על שום אחד כי הי' עדיין חסר בהמה רק על אחרון דהשלים לכל בהמה חייב אחת כי מצטרף לכל הבהמה אבל כ"ז שחסר כ"ש מבהמה א"ח דהו"ל כלו חדא העלאה. ול"ע על רש"י כיון דלר"י הכל חדא העלאה הוא ואינו חייב עד שיקריב כל הבהמה א"כ בנודע בנתיים האיך חייב אחת לר"י הא קי"ל יש ידיעה לחצי שיעור ור"י בעצמו בשבת דף פ' ע"א סובר דיש ידיעה לח"ש ע"ש ופטור לגמרי כמו כותב אות אחת ונודע וחזר ושכח וכתב אות בשבת ונודע דקי"ל כחכמים דפוטרים ע' בר"מ פ"ו מהל' שגגות א"כ כאן דהשיעור הוא כל הבהמה ובנודע בנתיים בודאי פטור דיש ידיעה לח"ש האיך מוקי רשב"ל לר"י שלא כהלכתא. ובאמת א"ל לפרש לענין קרבן דאפשר דמיירי לענין מלקות דקי"ל דנזיר שהי' שותה יין כ"פ בהתרו בו כל פעם חייב על כ"א ה"נ לר"ש בהתרו בו חייב על כל אבר ואבר ולר"י הלאו הוא בגמר על כל הבהמה וא"ח אלא אחת היינו מלקות פ"א ואפשר רש"י לא דקדק בזה דאכ"מ. אבל באבר א' והקריבו לחלאין בזאה"ז והקריב מקודם כל הבהמה וזה האבר לחלאין משלים לכל הבהמה דברי הכל אינו חייב הלא אחד דר"ש ג"כ סובר דעל השלם ולא על החסר קאי על אבר א"כ א"ח רק על חלי השני מאבר דהשלים האבר אבל על חלי הראשון דלא הי' האבר שלם א"ח ע"כ חייב רק אחת ולר"י ג"כ חייב אחת דהשלים לכל הבהמה ע' ברש"י ור"י אומר מחלוקת באבר אחת וכו' ופרש"י דר"י סובר דכ"ע

סוברים

קצת מהן. **ויתר פרטים** בסוף מסכת זבחים (הלכות מעשה הקרבנות פ' י"ז) ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן ארצה לומר שהעובר ע"ז אפי' בזמן הזה והקריב קרבן חוץ לבית הבחירה שהוא מבטל עשה זו ועובר על לאו הבא על זה כמו שנכתב לעיל בסדר זה אבל אין הכוונה לומר שיהי' עליו חיוב להקריב קרבן בבית המקדש עכשיו שהוא חרב זה דבר ברור הוא:

שנצטוינו

סוברים דאותו על השלם וכו' אכל אבר ואבר כתיב ולא אכל בהמה וכן ס"ל לעולא בשתי הלבונות. והנה ידוע דהלכה כר"י לגבי רשב"ל ובפרט דעולא סובר ג"כ כן א"כ ז"פ דלכ"ע א"ל כל הבהמה ומחייב על אבר א' מבחוץ אבל העלה אבר וחזר והעלה אבר וחזר והעלה חייב על כל אבר הן קרבן בנודע בין כל אבר והן מלקות בהתרו בו על כל אבר ובאבר אחד דהקריבו לחלאין מיירי המשנה ובמאי פליגי ר"ש ור"י במקוטרי פנים שהעלו בחוץ וחסרו דמ"ס חייב היינו ר"ש על כן חייב על כל כזית אף דחסר במקוטרי פנים מחייב על החסר ג"כ והיינו כר"ע בדף ק"ז שהבאנו דס"ל דלא נתמעט מאותו רק מקוטרי חוץ ומקוטרי פנים חייבים בחסרו כיון דמהדרינן פוקעין ור"י פוטר רק בהשלים אבל על חצי אבר הראשון פטור דסבירא ליה כר"י דגם מקוטרי פנים איהמעט מלא יביאנו וכו' וכר"י סבירא ליה ליסנא בתרא דעולא שם וכן אבוהו דשמואל סובר כן דר"י פוטר במקוטרי פנים רק אבוהו דשמואל סובר דטעמא דר"י דס"ל לא מהדרינן פוקעין אם כן נתמעט פנים וחוץ מפסוק א' כי אין חילוק כיון דלא מהדרינן פוקעין ובאמת קשה על אבוהו דשמואל מנ"ל דר"י סבירא ליה דלא מהדרינן פוקעין אשר נלמד מקראי ע' בתוס' שם דף ק"ט דילמא ס"ל כהלכה דמהדרינן פוקעין ומ"מ פוטר ר"י דס"ל כר"י דאיכא תרי קראי לפטור חסר הן במקוטרי חוץ והן במקוטרי פנים כמו שכתבו התוס' לר"י בדף ק"ז בד"ה חד וכו' ע"ש. ולענין הלכתא ל"ע דר"י ור"ע הלכה כר"ע מחבירו א"כ חייב מקוטרי פנים בחסר וכאן ר"ש ור"י דהלכתא כר"י כמבואר בערכין ור"י ס"ל כר"י דפטור א"כ ר' ישמעאל ור' יוסי סוברים בשוה ור"ש ור"ע סוברים בשוה א"כ הלכתא כמאן. והנה לאבוהו דשמואל דסובר דטעמא דר' יוסי דלא מהדרינן פוקעין ובודאי קי"ל דמהדרינן פוקעין דר"ש ור"ע וגם ר' ישמעאל סוברים דמהדרינן פוקעין ור"ג ור' יהושע בפ' המזבח מקדש דף פ"ג כולם סוברים דמהדרינן פוקעין א"כ ליה הלכתא כר"י בזה נגד רבים א"כ כיון דמהדרינן פוקעין חייב במקוטרי פנים כר"ע ור"ש נגד ר' ישמעאל אף דהקשינו לעיל דא"ל לומר טעמא דר"י משום דלא מהדרינן פיקעין מ"מ כל קושיא יש לה תירוץ וכיון דסתם גמ' לא נוקשי על אבוהו דשמואל א"כ כן הלכה וחייבים על מקוטרי פנים שהקריבום בחוץ חסר כר"ע ור"ש וגם ליסנא קמא דעולא דכ"ע סוברים דמקוטרי פנים חסר חייב בחוץ והנה בודאי הלכה כן כמ"ש ור"ע סובר כן ור"ש כמ"ש. ומקוטרי חוץ בחסר כולם סוברים שם בסוגיא דפטור רק לעולא בליסנא קמא סובר דר"ש ור"י פליגי במקוטרי חוץ דר"ש מחייב ור"י פוטר והלכה כר"י לגבי ר"ש וגם ר"י ור"ע סוברים כר"י א"כ בודאי הלכתא כוותי' דרבי' ובפרט דר"ע ור"י סוברים כן אך הברייתא דלקמן שהבאנו לעיל דממעט מאותו וכו' פחות מכזית בחוץ דזה הוי חסר וכן במשנה ת"ק ור"ע סוברים כן ע"פ פרש"י א"כ אבר חסר סוברים דחייב דלא אהמעט כלל אבר חסר א"כ סתם משנה ובר מחלוקת מודים בזה וגם הברייתא סוברים כן א"כ אפשר דהלכה כן אם כן חייבים על חסר אפי' במקוטרי חוץ ואפשר גם ר"י ור"ע סוברים כן והפסוקים לריכים אנחנו ללמוד דפטור אפי' מקוטרי חוץ כיון דמהדרינן פוקעין ע' בתוס' כאן אך מקוטרי חוץ יש סברא כיון דמהדרינן פוקעין ובר"י וכר"ע אינו מפורש דחסר היינו מבהמה או אבר ול"ע לענין הלכתא. ובאמת דברי רש"י במשנה קל"ע דאפשר דרשו אותו ולא חסר מ"מ דוקא באבר חסר אבל הקומן וכו' דנחשבים במשנה זה לא מיקרי חסר דאינו אבר רק למאן דדריש ולא חסר היינו כל הבהמה א"כ זה מקרי ג"כ חסר אבל למאן דסובר אף דלא הקטיר כל הבהמה לא נקרא חסר רק אבר א"כ הקומן וכו' דאינו אבר לא שייך חסר ע' כאן בכ"מ הלכה י"א ד"ה העלה וכו'. גם ל"ע על רש"י מנלן דת"ק ור"ע דרשי דאותו למעוטי חסר היינו פחות מכזית דילמא סברי כר"ע דמקוטרי פנים חייב בחסרון ומאותו נתמעט מקוטרי חוץ ובמקוטרי חוץ מודים דפטור על החסר אפי' בכזית רק המשנה איירי במקוטרי פנים דכל הנהו דחשיב במשנה מקוטרי פנים הם על כן חייב על כזית אפי' בחסר וגם המשנה ראשונה המעלה כזית וכו' אפשר דמיירי במקוטרי פנים ול"ע. ואפשר לומר דרש"י הי' קשה לי' דת"ק סבירא לי' דגם על הקטורת חייב על כזית בחוץ וע' בגמ' דפליגי בקטורת של יוה"כ שלפני ולפנים דחכמים ס"ל דמלא חפניו ל"ד היינו דאינו מעכב ע"ש עכ"פ מלוה איכא כמו קומן ומנחת כהנים כמו שפירש"י כאן עכ"פ ק' דהו"ל חסר ואי משום דה"ל מקוטרי פנים והם דרשו כר"ע הא עיקר טעמא דר"ע דמחייב במקוטרי פנים מחמת דמהדרינן פוקעין כמ"ש לעיל הא מבואר בזבחים דף פ"ג שכולו קטורת אי אתה מחזיר וכן פסק הר"מ בפ"ב מהלכות תו"מ ע"ש א"כ אי פטרינן על חסר הו"ל לפטור כאן כי זה הוי כמו מקוטרי חוץ דפטור על החסר ע"כ פירש"י דתנאים אלו לא דרשו על השלם ולא על החסר רק על פחות מכזית אבל על חסר חייב בכל גוונא וע' בתוס' דף ק"ט דמסופקים גם אי מחזירין פוקעין דקומן ע"ש. וזה דעת רש"י בחסר היינו שמקריב אבר חסר או בהמה חסירה לכל מר כדאית ליה. והתוס' פירשו פירוש אחר בסוגיא דחסר היינו בשעה שמקריב בחוץ נחסר מבהמה או מאבר אבל אם בשעת הקטרה בחוץ אינו חסר בכזית חייב וא"ל להקריב כל הבהמה או כל האבר רק בכזית סגי רק בשעת הקרבה לריך להיות שלא נחסר מהבהמה או מהאבר ואם נחסר הו"ל חסר וא"ח. והפירוש בסוגיא כך הוא רשב"ל סובר מחלוקת בד' וה' אברים דר"י דסובר אם חסר מהבהמה קלת בשעת הקטרה פטור א"כ אינו חייב אלא על אבר הראשון ול"ד ה"ה בכזית הראשון דאז היתה הבהמה שלימה אבל תיכף בהקריב כזית הראשון על האבר השני אינו חייב דבשעת האבר השני היה נחסר מהבהמה מה שהקריב בראשונה דהוי ליה כאלו נאבד ור"ש סובר דחסר מבהמה חייב רק חסר קאי על האבר דאותו אבר לא יהיה נחסר כ"ש בשעת הקטרה בכזית א"כ בד' וה' אברים חייב על כל אבר דכל אבר הוא שלם ולא נחסר אבל באבר אחד שהקריבו לחלאין ד"ה אף ר"ש סובר דאינו חייב רק על חצי אבר הראשון דבשעה שמקריב החצי השני כבר נחסר מהאבר חצי הראשון ואינו חייב על החסר וגם ר"י סובר דחייב אחת היינו על חצי הראשון דאז היתה כל הבהמה שלימה ועל חצי השני פטור דנחסר חצי האבר הראשון. הכלל בשעת הקרבה לא יהיה חסר ממה שאינו מקריב רק בזה מחולקים דר"י סובר דעל כל בהמה כתיב ואם חסר קלת מבהמה שוב אינו חייב על הקרבה בחוץ כלל ור' שמעון סובר דעל אבר קאי וכל אבר חייבים עליו אף שהבהמה חסירה כיון דאין האבר חסר וכ"ז בנחסר או שהקריב קלת בחוץ חשוב כחסר אבל אם הקריב בפנים כל הבהמה ונשאר קלת והקריב בחוץ חייב דהקטרת פנים לא הוי חסרון ע' בסוגיא וז"פ. ור"י סובר וכן שאר אמוראים שם דכ"ע סוברים דלא על החסר קאי על כל אבר רק במקוטרי פנים או חוץ שחסרו דר"ש חייב ור"י פוטר עיין בסוגיא כמו לעיל והלכה דר"ע מחייב דהלכה כמותו נגד ר"י במקוטרי פנים ולר"י וליסנא בתרא דעולא ואבוהו דשמואל סוברים דר"י פוטר והלכה כמותו נגד ר"ש כיון דר"ע ור"ש סוברים דחייב ור"י [ור"י] סוברים דפטור הלכה כר"ע מחבירו ואף דקי"ל לא מחבירו מכל מקום ר"ש סובר ג"כ כר"ע וגם ליסנא קמא דעולא כ"ע סוברים חוץ ר"י דמקוטרי פנים חייב בחסר וגם המשנה דהקומן וכו' שהקריבו בו כזית וכו' א"ל לדרוש דחסר היינו פחות מכזית כמו לשיט' רש"י דלשיטה זו אינו חסר כיון דכולו קיים רק הוא מקריב כזית וחייבים לכ"ע דאין זה חסר לשיטה זו ובברייתא דהקומן וכו' פחות מכזית וכו' דדרשי לא על החסר א"כ הברייתא ס"ל בכל גוונא דחסר חייב א"כ במקוטרי פנים הרבה סוברי' דחייב בחוץ ר"ע ור"ש והברייתא ג"כ ור' יוסי ג"כ אליבא דליסנא קמא דעולא וגם קי"ל מהדרינן פוקעין א"כ חייבים במקוטרי פנים ומקוטרי חוץ ר' ישמעאל ור"ע ור"י סוברים דפטור וגם לליסנא בתרא דעולא גם ר"ש סובר ולל"ק דעול' רק ר"ש סובר דחייב ופשיטא דהלכה כר"י ור"ע ור"י נגד ר"ש א"כ בוודאי פטור אך ברייתא אחת לקמן דהקומן וכו' פחות מכזית פטור דכתיב אותו על השלם וכו' ס"ל דחסר חייב רק פחות מכזית פטור ומ"מ נראה דהלכה ככולהו תנאים הנ"ל נגד ברייתא. ודעת הר"מ בדינים הללו וז"ל הר"מ בהלכה ח' כל דבר שחייב על העלאתו בחוץ כיון שהעלה ממנו כזית בחוץ חייב בין שהקריב כולו בפנים ושייר כזית והעלה בחוץ בין שהניח הכל בפנים ולקח ממנו כזית והעלה בחוץ חייב אבל אם חסר אותו דבר הקרב כ"ש בפנים והעלה שאריתו בחוץ פטור ובהלכה ט' כילד הקומן והלבונה והאימורין והעולה וכו' שחסר' מקלתן בפנים והעלה בחוץ פטור שהרי נא' לעשות אותו על השלם חייב ולא על החסר וכו' ובהלכ' י"א כתב העלה וחזר והעלה חייב על כל אבר ואבר ובסוף הלכה כ' העלה אבר חסר פטור שנאמר לעשות אותו על השלם חייב וכו' וע' ברא"ד ובכ"מ וע' במנ"ל שפירש בכוונת רבינו דדעתו כדעת התוס' דחייב על כזית מאבר רק אם האבר לא נחסר רק אם נחסר מהאבר פטור כדעת ר"י ואליבא דר"י ומקוטרי פנים שהעלו בחוץ בחסר ג"כ פטור ומכש"כ מקוטרי חוץ ע"כ בהלכה ח' כ' דחייב על כזית בחוץ אם הניח הכל בפנים נראה דאפי' על כזית מאבר כיון דהאבר השאר ישנו בעין חייב וזה לא נקרא חסר ואח"ז כ' הקומן והלבונה ועולה דחסרו בפנים והעלה בחוץ שנא' לעשות וכו'. והנה על הקומן א"ל לטעם דלעשות על השלם דבלא"ה נפסל בחסר כש"כ בפנים ע' במשנה רק על הלבונה והעולה וכו' לריך לטעם זה ואין כ"מ לדינא ע"כ נקיט טעם זה דמספיק לקומן ג"כ ע' בלח"מ שכתב כן. ועל העולה ואימורין שחסרו כ"ש ע"ז לריך לעשות על השלם וכו' אף דקי"ל דווקא באבר שחסר ולא בהמה שחסרה וכאן כ' שחסר כ"ש ע' במנ"ל שכתב הא דעל אבר שלם שחייב אף דנחסר מהבהמה דווקא באבר אבל בשר שאינו אבר פטור אם נחסר מהבהמה כ"ש וכוונת הר"מ שהקריב בשר שאינו אבר ע"ש. ואח"ז כתב העלה וחזר והעלה חייב על כל אבר דפסקינן על השלם קאי על אבר ע"כ חייב על כל אבר. אח"ז כ' הר"מ דעל אבר חסר פטור היינו שנחסר מהאבר שנאבד אבל אם איתא בעין חצי האבר השני חייב דזה לא הוי חסר. והנה מה שקשה על הר"מ דפוסק דבכ"ע פטור חסר אפי' על מקוטרי פנים דהרבה סוברים דעל מקוטרי פנים חייב בחסר וגם הר"מ פסק דמהדרינן פוקעין עבלח"מ ובמנ"ל באריכות וכל מה שכתבתי הוא מדברי המנ"ל והוא פלפל באריכות ואני כתבתי לי כעת למזכרת הש"ת יגמור בעדי לשנות פרק זה ולברר השיטות היטב ולברר דעת הר"מ באר היטב וכעת באתי רק להזכיר. הקומן והלבונה של מנחה שהקריב אחד מהם בחוץ ומכש"כ אחד בחוץ לאחר שהקריב בפנים האחד וודאי חייב וכן שני בזיכי לבונה שהקריב אחד מהם בחוץ ומכש"כ אחד בפנים ואח"כ השני בחוץ חייב זה מבואר בש"ס וכר"מ. ומבואר בר"מ ובהרהמ"ח דאף המעלה בזה"ז ח"כ כר"י דקדושה ראשונה קדשה לע"ל וע' בתוס' דף ל"ט דהקשו הא ליכא מזבח ותירלו דבנה מזבח או מיירי בקטורת דא"ל מזבח דמזבח שנעקר מקריבין קטורת במקומו או מנחות דא"ל מזבח והר"מ לא חילק ומחייב בכ"ע דמחייב גם על שחיטה בזה"ז והוא אריכות גדול בענין זה ואכ"מ. וכבר כתבתי בח"ז אף דעל כל הקדשים אפי' על קדשים קלים חייבים מ"מ בכור בח"ל דהוא קדוש ואינו ראוי להקריב כמבואר פ"א מהלכות בכורות א"כ אין חייבים עליו משום ש"ח או העלאת חוץ כיון דאין ראוי לפנים אפי' בזמן הבית ולדעת הר"מ דתרומות ומעשרות בזה"ז ואף בבית שני היה רק דרבנן א"כ אפי' בכורות א"י אינם ראוים בפנים דאיתקש למעש' א"כ אינו חייב משום לאווים הללו וא"ל לכפול הדברים ויש להאריך עוד במלוה זו כהנה וכהנה ובעזה"י אשנה פ"ז:

שנלטוינו

מצוה תמ"א לפדות קדשים שנפל בהם מום

(א) שנצטווינו לפדות קדשים שנפל בהם מום ולוקחין בדמיהן בהמה אחרת לקרבן ואחר הפדיון הם יוצאין לחולין וזובחין ואוכלין אותם הבעלים כחולין גמורין ועל זה נאמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וגו' הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל. אחר שהזכירה הפרשה הקרבנות התמימים וחייבה שלא להקריבם כי אם במקום אשר יבחר ה' אמר אחר כן על הקרבנות בעצמם שאם נפל בהם מום שנפדם ונאכלם בכל אות נפשינו כלו' שנעשה בהם כל חפצנו כמו צבי ואיל שאין גופן קדוש לעולם וכן בא אלינו הפירוש המקובל שאינו מדבר זה הפסוק אלא בפסולי המוקדשין שיפדו. משרשי המצוה שהי' מחסדי האל עלינו להרשות אותנו ליהנות מבהמת הקרבן אחר שנפל בהם מום ואע"פ שכבר נפרשו להיות קודש וכח שם שמים חל עליהם צדיק הוא השי"ת וצדקה יעשה עם בריותיו ושבט מלכותו ורוממותו יקל מעליהן ולא ידקדק עמם לאמר אל תגעו בקודש מאחר שהי' לי אפי' רגע אחד ועוד הפליא חסדו עמנו וחייבנו בדבר במ"ע שאילו הניחו הדבר ברשותינו לבד אולי עדיין נחוש מדרך חסידות ליגע בהן אבל אחר שיש קיום מצוה בדבר לא ישאר שום חשש בענין ומטעם זה ביאר הכתוב ביאור רחב לאמר הטמא והטהור יחדו יאכלנו כצבי וכאיל כלומר

מצוה תמ"א (א) **שנצטוינו** לפדות קדשים שנפל בהם מום וכו' הם יוצאים לחולין וזובחין ואוכלין הבעלי' וכו' שנא' רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וכו' זה מבואר בר"מ פ"א מהלכות איסורי המזבח ודווקא שנפל בהם מום קבוע אבל מום עובר אינו נפדה ע"ש באריכות על איזה מומין נפדים ועל איזה דברים אינם נפדים וכבר הבאתי קצת בח"ז ואין להאריך ע"ש בר"מ. ואם מתה הבהמה קודם שתפד' אסורה בהנאה כי אין לה פדיון אח"מ כי צריך העמדה והערכה ואף שהיה העמדה והערכה רק לא נפדית אין פודין לאח"מ דבעינן העמדה והערכה בשעת פדיי' וכן נראה מדברי הר"מ פ"ה מהלכות ערכין ועיין במנ"ל שם. ואם נשחטה שנים או רוב שנים ומפרכס' הרי היא כחי ונפדית וע' במנ"ל בה"ע דהתוס' כתבו דאינה נפדית בנשחטה כהלכתה רק מיירי בישראל בסמאה או נכרי בטהורה ועי"ל בפ' בחקותי מצוה שכ"ג שבארתי דין העמדה והערכ' ואין לכפול הדברים וגם בדין פדיי' ע' לעיל ויגעם לך. והתוס' במעילה דף ע"ו ע"א בד"ה ואפי' וכו' כתבו בשם ר"ח דאם הי' העמדה והערכה בחיים פודין לאח"מ ע"ש. ועיין בס' שעה"מ בהלכות ביכורים מה שהקשה על הר"ח כאן ע"ש. והנה מ"ש הר"מ והרהמ"ח דאם מתה אינה נפדית דבעינן העמדה וכו' עיין במנ"ל דכתב דמיירי שנשחטה דאם מתה בלא"ה אין פודין דקי"ל אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים כמבואר בר"מ פ"א הלכה יו"ד והר"מ שם כ' וז"ל בהמה שנולדה בה טריפות וט' ואע"פ שאינה ראוי' לקרבן אין פודין אותה שאין פודין את הקדשים להאכילן וכו' וזה מיירי ביש בה מום דבלא"ה אין לה פדיון דטריפה לא הוי מום שבגלוי ע' כ"מ אלא במום מיירי מ"מ כיון שהיא טריפה אין פודין להאכילן לכלבים ולא לעכו"ס וילפינן תזבח ואכלת ולא להאכילן לכלבים דדוק' הוא עצמו יאכל ולא לכלבים ולעכו"ס. והנה קן במתה או אפי' רק נטרפה אין פודין דאין פודין וכו'. והנה הא דאין פודין וכו' צ"ד בנטרפה ומתה אלא אפי' אם נפדית בשעה שהית' כשירה ונפדית כדינה מ"מ במתה או נטרפ' א"כ טעונה קבורה דאסור להאכילה לעכו"ס או לכלבים דגזה"כ דפסולי המוקדשין שנפדו אסור להאכילן להנ"ל ולשון אין פודין צ"ד דעיקר האיסור דאסור להאכיל להנ"ל אפי' בנפדו עי' בסוגיא ותראה. והנה התוס' בפסחי' דף כ"ט כתבו דד"ז בק"מ דאין פודין להאכילן לכלבים צ"ד ה"ה כל הנאות אסור אפי' להסיקו תחת תבשילו דגזה"כ ואכלת וכו' אך התוס' בב"ק דף י"ג ע"ב דעתם דממעטינן מואכלת וכו' אכילת כלבים ועכו"ם דהוי אכילה אסרה תורה דדוקא אכילת ישראל התירה התורה ולא אכילת הנ"ל אבל שאר הנאות כגון להסיקו תחת תבשילו וכדומה שרי דזה לא נתמעט מואכלת. ודעת הר"מ דכתב פ"ב בטריפה ירעו עד שימותו ויקברו מבואר דטעון קבורה ואסורה בשום הנאה בטריפה או במתה. וע' בס' שעה"מ בהלכות א"מ מה שפלפל בזה ומ"מ אני לך. וע' בס' שעה"מ כאן שפלפל באריכות. וכ"ז דוקא בנטרפה או מתה דאינה ראוי לישראל אלא לעכו"ס וכלב אבל בכשירה שנפד' ושחט' מותר להאכיל' לעכו"ס ולכלב דדרשינן ואכלת ולא לכלביך כלו' דבר שאינו ראוי אלא לכלב אבל היכי דחזי לדידי' מותר להאכילו להנ"ל כן כתבו התוס' בזבחים דף ע"א ע"ב ד"ה ובטריפה וכו' ובבכורות דף ל"ב ע"ב בד"ה פסק וכו'. ויותר מזה כתבו התוס' בזבחים שם דאף דאין הקדשים ראוין לאכילת ישראל כגון פסהמ"ק שנתערבו בטריפה של חולין דאסור לאכול מפני ספק טריפה מ"מ כיון דהקדשים עצמם ראוים בניפדים מותר לפדותן להאכילן לכלבים כיון דהם עצמם ראוים לישראל אע"פ שנאסר מפני התערובות ע"ש ובפסחים דף כ"ט בתוס'. ונראה דאין חילוק בין אם נתערב טריפה ברוב אך דאינו בטל דבע"ח אינם בטלים כמבואר שם והוא רק איסור דרבנן כידוע ובין נתערב חד בחד דאסור מהתורה מ"מ כיון דהאיסור הוא רק מחמת ספק שמא היא הטריפה מותר אבל בהמת קדשים הוא מותר בכ"מ שהיא נפדית ורשאי להאכיל לכלבים ולעכו"ס. וז"פ אם בהמת קדשים עצמה נולד בה ספק טריפות בענין שאסורה באכילה בוודאי אין פודין כיון דאינו ראוי רק לכלב ואינו דומה לתערובות דאם ניכר מותרת אבל בספק טריפות בוודאי אסור כנ"פ. ונראה ג"כ דאם נולד בה טריפה שהוא רק מדרבנן כיון דאינו ראוי לישראל אף מדרבנן אסור להאכילה להנ"ל ומ"מ ד"ז צ"ע באינה אסורה רק מדרבנן והבאתי בח"ז כ"פ דבר זה אם הדרבנן מועיל לדין התורה חן לחכם וכו'. ודעת הר"נ בפ' בהמה המקשה במשנה ילא רובו מחלק ג"כ בחילוק התוס' היכי דמותר לישראל מותר להאכיל לעכו"ס ג"כ אך לכלבים אסור מפסוק זה ואכלת ולא לכלבים ואם אסור לישראל אסור לעכו"ס ג"כ ע"ש. וע' ביו"ד סי' ס"ו דדעת המחבר והרמ"א היכי דמותר לישראל מותר לכלבים ג"כ וע' ש"ך שמביא דעת הר"נ וכ' דגם הרשב"א ס"ל כוותי' והשיג על הרש"ל ע"ש. ולענין חלב בבהמה כשירה שנפדה דמותר לעכו"ם ולכלבים כמ"ש כיון דחזי לישראל ובטריפה אסור כיון דאינו ראוי לישראל א"כ חלב אף בכשירה אינה ראויה אי מותר להאכילה להנ"ל ע' בתוס' כיון דכשירה שנפדה דמותר הטעם דאיתקש לצבי ולאיל ובטריפה לא איתקש א"כ בכשירה גם החלב מותר להאכיל לעכו"מ ולכלבים לכל מר כדאית ליה ועיין בס' מהרי"ט אלגאזי בפ"ה שפלפל באלו הענינים ומ"מ אני לך. וע' בטור יו"ד דחלב מוכרין במשקל ע"ש. ובנטרפה או במתה לענין העור אי מותרת או אסורה ע' בתוס' וברא"ש פ"ה דבכורות והטור בסי' ש"ע מביא דעת הר"מ שהעור מותר בהנאה ודעת הרא"ש דגם העור טעון קבורה וכן סתמו האחרונים בש"ע שם ודברי הר"מ הם בפ"ג דבכורות וע' במנ"ל שהראה מקום לעיין בתוסיו"ט פי"ב דזבחים ובס' בה"ז ואין להאריך במה שהאריכו בו הראשונים והאחרונים. וז"פ דקדשים בע"מ שנטרפו או מתו דאין פודים אותם להאכילם לכלבים וגם מטעם דצריכים העמדה והערכה אין הפדיון חל כלל ולא נתפסו החליפין בקדושה כלל כמו קדשים תמימים שפדה בוודאי אין חל שום קדושה על החליפין ה"נ בזה וז"פ ולא ניתן לכתוב מרוב פשיטותו:

ומבואר בש"ס כ"פ וע' בבכורות דט"ו ובמקומות הנרשמים שם דבע"מ שנפדו עומד רק לזביחה ואכילה אבל מחיים אסורה כמו קודם שנפדו בגיזה ועבודה וחלב וכו'. והנה דיני גיזה ועבודה בפסהמ"ק יתבאר לקמן בעזה"י בלאוין דגיזה ועבודה. וכעת לא ראיתי להר"מ שיביא ד"ז דחלב אסור וכל הדברים הנחשבים במשנה בחולין ובבכורות מביא הר"מ דמבואר במשנה דפטורה מבכורה ומבואר בר"מ פ"ה מהלכות בכורות הלכה ח'. ומן המתנות מבואר בר"מ פ"ט מהלכות בכורים ואסורים בגיזה ועבודה הוא בפ"א מהלכות מעילה הלכה ט'. וולדן אסור מביא כאן בפ"א מהלכות א"מ. והשוחטן בחוץ סובר הר"מ דפטור כמסקנת הש"ס הא דתני חייב אליבא דר"ע ובדוקין שבעין והר"מ פ"ג מהלכות פסהמ"ק אינו מחלק וסובר דלא כר"ע ע"כ בפי"ח מהלכות מעה"ק כותב סתם דכל דבר שאינו ראוי לאישים וכו' אינו חייב ונכלל בע"מ. ועושה תמורה מביא פ"ג מהלכות תמורה. ואם מתו נקברו מביא כאן ודין דחלב אסור לא ראיתי כעת שיביא והוא הלכה פסוקה אין חולק דנפקא מקרא בשר ולא חלב אטפ"י שממשמעות דבריו בפ"א דמעילה אפשר לפרש כן דכל דבר מחיים אסור מ"מ הו"ל לפרש דפוסק צריך לפרש דבריו יותר ובמשנה בכ"מ פי' ולמה לא פי' הר"מ. וע' בגמרא דבכורות דנתרבו מכלל ע"ש עכ"פ הו"ל להר"מ לפרש וקל"ע. ופשוט דחלב שחוטה מותר דלאחר זביחה הותרו כל הדברים ע' בגמרא תזבח וכו' אין לך בהם היתר אכילה אלא משעת זביחה וכו' אבל אחר זביחה בוודאי מותר א"כ החלב ניתר ג"כ ויבואר עוד בזה בסייעתא דשמיא. וגם בבכורות דאמרינן מדאסרה תורה חלב פסוהמ"ק ש"מ דחלב שרי דלמא אסרה תורה חלב שחוטה של פסהמ"ק אבל חלב אסור מחמת אמו ש"מ דחלב מוקדשין ג"כ מותר בשחיטה. וע' בתוס' מעילה דף י"ב ע"ב בד"ה חלב וכו' שמביאים בשם י"מ הא דאמרינן בשר ולא חלב היינו דאסור לחלוב אבל אם עבר וחלב החלב בעצמו מותר והתוס' דחו דבריהם מחולין דף ל"ו וכן מבכורות חלב מנלן דשרי מדאסר רחמנא חלב של פסהמ"ק ש"מ דחלב חולין שרי מבואר להדיא דהחלב אסור ומוכח כן מקרא דדרשינן בשר וכו' היינו דכתיב ואכלת בשר ולא חלב מוכח דחלב אסור ע"ש ובחולין דף ל"ו ובבכורות דף כ"ה ע"א בד"ה שער וכו'. ובוודאי צ"ע על הר"מ דלא גילה דעתו בזה. מ"ש לעיל דחלב שחוטה מותר בפסהמ"ק שנפדו שוב ראיתי בתוס' בבכורות שם מבואר להדיא כן כמ"ש ע"ש וע' בחולין דף ל"ו מבואר דסד"א דדמן של פסהמ"ק טעון קבורה הואיל ואסורים בגיזה ועבודה וכו' וע' בתוס' היינו כיון דחלב אסור דמן נמי אסור קמ"ל היקש דאיתקש למים וע' בתוס' דאצטרך לדם היוצא קודם שנשחט הרוב דמן מיתר וכעת לא ראיתי להר"מ שמביא זה וצריך לעיין בסוגיא שם. וע' במעילה דף כ"ג ע"א בתוס' בד"ה אתיא העברה וכו' דמביאים בשם י"מ דחלב של פסהמ"ק אסור באכילה ולא בהנאה והתוס' דחו דבריהם ע"ש ע"כ צ"ע ביותר דהר"מ אינו מביא זה ולא גילה דעתו כלל וצ"ע. ולכאורה צ"ע על הי"מ דדעתם דאינו אסור רק באכילה הא מבואר בבכורות חלב מנלן דשרי וכו' מפסהמ"ק בשר ולא חלב מכלל דחלב שרי ודחינן אימא דחולין אסור באכילה ופסהמ"ק אסור בהנאה הרי דחלב פסהמ"ק אסור בהנאה. אך באמת לא קשה דקודם שנדע דחלב חולין מותר באכילה ואפשר דאסור באכילה א"כ בוודאי בשר ולא חלב בפסהמ"ק לאסור בהנאה דבאכילה בלא"ה אסור אבל השתא דקים לן דחלב חולין שרי א"כ יוכל להיות דהתורה אסרה רק אכילה כפשטא דקרא ואכלת בשר ולא חלב היינו אכילה וז"פ. והנה בנטרף או במתה דאסור להאכילה לכלבים וגם כל הנאות אסור כמ"ש לעיל בשם התוס' דפסחים אם עבר והנה או האכיל להנ"ל עובר בעשה דהוא לאו הבא מכ"ע ואכלת בשר ולא וכו' ול"ש לומר אהדרי' לאיסורא קמא כי גם קודם שנפדה אין לוקין על הנאת פסהמ"ק שמתו דאפילו בקה"ק ילאו מידי מעילה ע' בר"מ בהלכות מעילה. ולדעתי א"כ בקדשים שלא נפדו הוא מהלאו דלא תוכל לאכול בשעריך וכו' היינו זריקת דמים ע' בר"מ פי"א מהלכות מעה"ק ולא תאכל הייט הנאה ג"כ כר"א בפסחים א"כ בפהמ"ק דלא היה זריקה אסור בהנאה מט"ז. ע' בקידושין דף כ"ז ע"ב מה שלי וכו' פירש"י כיון דלא נזרק הדם מי יתיר וכו' ע"ש בתוס'. ועל הנאה אין לוקין כידוע אך באוכל מקדשים שמתו לוקין מט"ז חוץ לאו דנבילה וזה תלוי באחע"א וא"מ עכ"פ בהנאה אין לוקין ובאתי רק לרמוז וא"מ להאריך. ופסהמ"ק שילדו קודם פדיון הם מקריבין

כלומר שאין קדושת הגוף חלה עליהן לעולם כלומר אכלוהו מבלי פקפוק כלל. דיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאם מתה הבהמה קודם שתפדה תיקבר כדין קדשים התמימים שמתים שהם נקברים שלא יהנה אדם בהם שאי אפשר לפדותם אחר מיתה שהכתוב הצריכה העמדה והערכה כמו שכתבתי בסדר בחקותי. ואם ילדה קודם פדיון הולד שהוא תמים מקריבין אותו אבל אם נתעברה קודם שתפדה וילדה אחר שנפדית הולד אסור ואינו נפדה אלא כיצד יעשה סמוך לפדיון אמו מתפים ולדה לשם הזבח שהקדיש אמו לפי שאינו יכול להקריבו מכח אמו מפני שהיא קדושה דחויה מחמת מומה. וכל פסולי המוקדשין כשיפדו מותר לשחוט אותן בשוק הטבחים ולמכור אותן שם ולשקול בליטרא כשאר החולין חוץ מן הבכור ומן המעשר שאין שוחטין אותן שם ואין מוכרין אותן שם וטעם הדבר מפני ששאר קדשים חוזרין דמיהם להקדש שחוזרין וקונין מהם בהמה אחרת לקרבן ולפיכך שלא למעט בדמיהן מוכרין אותן בכ"מ אבל הבכור והמעשר שנאכלין במומן ואין צורך לקנות בדמיהן בהמה אחרת לקרבן אין שוחטין ומוכרין אותן בשוק של טבחים. ובענין המומין הפוסלין בקרבן כבר דברתי בהן בסדר אמור. ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת בכורות ובתמורה ובמקומות מחולין וערכין ומעילה (ה' איסורי מזבח פ"א) ונוהגת המצוה זו בזכרים ונקבות בזמן הבית אבל עכשיו בזמן הזה אמרו ז"ל שאין מקדישין והוא הדין שאין פודין וכל הענין כמו שכתבתי שם בסדר אם בחקותי במצוה ש"נ קחנו משם ואע"פ שכתבתי שם שמי שהקדיש אפי' בזמן הזה שהקדישו נתפס יצריך תקנה לדבר כמו שכתוב מ"מ לענין הפדייה ודאי יש לנו לכתוב שאינה נוהגת בזמן הזה בשום צד וכעין שכתוב שם בדין ערכי הבהמה משם תראה הענין ושש לבך:

מצוה תמ"ב שלא לאכול מעשר שני חוץ לירושלים

(א) שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים ועז"נ לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך. והכתוב הבא אחריו

מקריבין אותו וכוודאי בע"מ פודין אותו וד"ז שמקריבין אותו כן פסק הר"מ כאן בפ"א מהלכות א"מ ובפ"ד מהלכות תמורה הלכה ט' וכתב הכ"מ דהוא פלוגתא בתמורה דף י"ז ע"ב דשמואל ורבא סוברים דקדשי ליקרב וכר פדא ור"פ סברי דקדשי לרעי' ופוסק הר"מ כשמואל ורבא דהם מארי דגמרא טפי והלח"מ כאן ובסוף הלכות תמורה תמה על הר"מ דבתמורה דמאן דס"ל קדשי ליקרב אמרו נר"א דס"ל במשנה דלקמן המקדיש נקבה לעולה וילדה זכר יקרב עולה אף דאין אמו ראויה לעולה דנקבה היא ה"נ הולד יקרב אע"פ דאין אמו ראויה ואצטריך לאשמועינן (דמ"ז) [דהיכא] שם עולה ע"ש אבל לרבנן דסברי המפריש נקבה לעולה וילדה זכר ירעה ואינו קרב ה"נ וא"כ הר"מ דפסק פ"ד מהלכות תמורה הלכה ה' כרבנן דהמפריש נקבה לעולה וילדה זכר הולד ירעה עד שיסתאב ויפול בו מום א"כ היאך פסק כאן גבי וולד פסהמ"ק דיקרב והוא קושיא גדולה ועיין בלח"מ בהלכות תמורה מה שתירץ וכתב בעצמו שהוא דוחק ע"ש. ודע אף דלרבנן דסברי בהמפריש נקבה לעולה וילדה זכר דסברי ירעה וכר פדא דס"ל גבי ולד בע"מ ירעה היינו דווקא דנתעברו בעת שהיו פסהמ"ק היינו שנתעברו לאחר שנולד בהם המום כיון דקדושתן מכח קדושת האם והאם אינה ראוי' להקרבה והו"ל כמפריש נקבה לעולה וילדה זכר דג"כ אינה ראויה להקרבה ע"כ ירעו וצריך ג"כ קרא דאם זכר וכו' לרבות וכו' דס"ה דחל שם עולה ע"ש בגמרא אבל בנתעברה קודם שנולד בה המום ל"מ דעיברה ולבסוף הקדישה דקי"ל דקדושה חל על העוברין ע' בסוגיא דתמורה דף כ"ה ובר"מ פט"ו מהלכות מעה"ק וקדושה מעצמה לא מכח האם אלא אפי' הקדישה ואח"כ נתעברה דקדושתה מכח האם מ"מ כיון דאז לא היתה בע"מ וחל קדושה גמורה על הוולד מכח האם ואח"כ נולד בהאם מום וילדה קודם פדיון וודאי קריבה אף לרבנן דקי"ל דוולדות קדשים במעי אמן הם קדושים ע' בר"מ בפ"ד מהלכות תמורה א"כ בשעה שנתעברה וחל הקדוש' על הוולד אז היתה האם ראויה להקרבה וא"כ נתקדש הוולד קדושה שראוי להקריב ואף שאח"כ נעשה האם בע"מ מאי מזיק כמו האם עצמה שקדושה ונולד בה מום ואינה ראויה להקרבה ואח"כ שעבר מומה חזי' להקרבה ומקריבין אותה כמו שמבואר ביומא דף ס"ד מום בם וכו' הא אם עבר מומם ירצו וכו' ה"נ כיון דהולד נולד בלא מום מאי איכפת לנו שהי' בו מום ומכש"כ באם כיון דהקדושה חל על הולד ואז לא היה מום וגם עתה אין בהולד מום לא גרע מבהמה שהי' בה מום ועבר המום וסברת רבנן דצריך קרא וגם לרבות וולד בע"מ היינו דנתעברה בעת שהיה בה מום דלא היתה האם חזי' להקרבה ובא הוולד מכח קדושה דחוי' ע"כ ירעה וצריך קרא לזה כמו עולה נקבה ה"נ דווקא אם נתעברה לאחר שנולד בה המום דלא חלה קדושה גמורה מכח האם ובזה פליגי ר"א ורבנן דר"א סבר דאפילו בכה"ג יקרב כמו המפריש נקבה לעולה וילדה זכר דס"ל יקרב וחכמים סוברים שם דירעה ה"נ כאן וצריך קרא כאן דס"ה דשם עולה וכו' והדברים פשוטים וברורים. אבל בנתעברה קודם המום ז"פ דיקרבו אף לרבנן וא"צ קרא לזה דה"ל כמו וולדות קדשים תמימים דנתרבו ה"נ מוכח מזה דשוים הם וולדות בע"מ דמבואר בגמרא מנלן ואיתרבו מקרא אחר דאם זכר היינו בנתעברו בעת שהיה בהאם המום וזה ברור. ובזה אפשר ליישב קצת דברי הר"מ דהר"מ איירי כאן שנתעברה קודם שנולד בה מום ע"כ יקרב ואם ילדה לאחר פדיון אין תקנה כאשר יבואר וכן בפ"ד דתמורה איירי בהקדיש הוולד בפ"ע ע"כ יקרב כאשר כתב הכ"מ וד"ז דנתעברה לאחר המום א"ל לכתוב כלל דירעה כיון דמבואר בש"ס דלכ"ע גרע ממפריש נקבה לעולה דאיכא שם עולה וכו' והכא ירעה וודאי איכא דרבנן והוא כש"כ ממפריש נקבה לעולה וכיון דהר"מ כתב ד"ז דמפריש נקבה לעולה ירעה א"כ ד"ז הוא כש"כ וא"ל לכתבו ומ"מ ל"ע אך לדינא מ"ש הוא ברור אף אליבא דרבנן ובאתי רק לעורר. והר"מ בסוף דבריו גבי נולדה לאחר פדי' כתב דאינו יכול להקריב מכח אמו מפני שבא מכח קדושה דחוי' א"כ ברישא אמאי מקריב הא ג"כ בא מכח קדושה דחוי' אלא במ"ש ניחא דמיירי דנתעברה קודם המום ולא הוי קדושה דחוי' אך בסיפא כיון דנפדה ה"ל קדושה דחויה אך רש"י פירש בסיפא דהוי תרתי לריעותא ויבואר עוד בסמוך בעזה"י. ופסהמ"ק שנתעברו אחר פדיונן וילדו מותרים דולד לבי ואיל נינהו כן מבואר בגמרא וע' בתוס' בבכורות דף ט"ז אע"פ דיש בהאם קצת קדושה לענין גיזה ועבודה מ"מ אין כח בקדושה מועטת כזו לחול על הוולד ע"ש. ואם נתעברו קודם פדיונם וילדו לאחר פדיון הולד אסור ואינו קרב דמכח קדושה דחוי' קא אתי ואין נפדית דלא אלים למתפס פדיונו וע"ש בגמרא דהוא רק מדרבנן דמה"ת גם הולד פדוי דעובר ירך אמו הוא רק מדרבנן אסור ע"ש ובר"מ אינו מבואר אם הוא מה"ת או מדרבנן וא"ר להאריך בזה כי אריכות גדול. ומבואר במשניות הנ"ל אם קדם הקדשם את מומם עושים תמורה וע' בתמורה דאם המיר בה קודם פדיון התמורה קריבה ובבכורות דף ט"ו ע"ב בברייתא מבואר דאם קדם הקדשם את מומם בין לפני פדיונם ובין לאחר פדיונם עושים תמורה ואמרינן בגמרא דף ט"ז דר"נ סובר דתמורה שלאחר פדיון מתה דלא אלים הקדושה לא ליקרב ולא לפדות ע"ש ות"כ דר"נ ומוכח לה מקרא ועבתו"ס שהקשו מוולדות דלאחר פדיונן אמרי' דמותר דוולד לבי ואיל נינהו ומ"ש תמורה לאחר פדיונה דמתה ותירצו ע"ש וכן פסק הר"מ פ"ג מהלכות תמורה הלכה ד' דהמקדיש ונולד בה מום והמיר בה אחר שנפדית ה"ז תמורה ואינה קריבה ואינה נפדית אלא מניחה עד שתמות וכו' כמבואר בגמרא שהבאתי. וראיתי בלח"מ שהקשה על הר"מ מנ"ל דין זה וגם מ"ש וולדות לאחר פדיונם דמותר והניח בצ"ע על הר"מ ומביא דברי רש"י בחולין במשנה דהזרוע דפירש דעושה תמורה קודם פדיון ובמחכת"ה אשתמיט לי' דדברי הר"מ הם גמרא מפורשת וקושייתו הוא קושית התוס' ודברי רש"י יש ליישב דרוצה לומר דהוי תמורה גמורה לענין הקרבה אבל דברי הר"מ הם דברי אלקים חיים מש"ס מפורש. וע' בר"מ פ"ד מה' תמורה דכתב דהשוחט קדשים ומצא בה וולד שלא כלו חדשיו דינו כדין האם ע"ש. וולדות הקדשים שיצאו דרך דופן וכו' יפדו ויביאו בדמיהם קרבן כמו הוולד וכו' ע' הלכה ח' וע' בלח"מ שכתב דנראה דעת הר"מ דנפדו אף בלא מום ע"ש. יהיה איך שיהיה א"כ בשחט קדשים ומצא וולד חי שכלו חדשיו דזה הוי כמו יוצא דופן ע' בחולין דף ע"ה ע"ב ברש"י א"כ צריך פדיון אף בלא מום ועכ"פ במום. ולפי מאי דקי"ל דגם בכלו חדשיו ניתר בשחיטת האם כמבואר בר"מ בה"ש וביו"ד א"כ לאחר פדיון הו"ל כשחוט והחלב מותר דחלב פסהמ"ק שרי לאחר שחיטה כמ"ש התוס' בבכורות דף כ"ה והבאנו לעיל וראי' מש"ס דבכורות דיליף דחלב מותר ולא שייך אמ"ה מחלב פסהמ"ק דאסרה תורה ומשכחת לה בכה"ג דהו"ל חלב שחוטה ומ"מ אסרה תורה אלא ע"כ בכה"ג אינו אסור כלל כיון דאינו טעון שחיטה והו"ל כשחוט גם החלב מותר מפסהמ"ק כמ"ש התוס'. וע' בשטה"מ כאן שהקשה על הגמרא דבכורות נוקמי הא דאסור חלב פסהמ"ק כגון שהקדיש בן פקוע דהוי כשחוט ותירץ דהו"ל קדם מומם להקדשם והחלב מותר ולפמ"ש נוכל לאוקמי בגוונא שליירתי דהו"ל קדם הקדש למום כיון דוולדות קדשים במעי אמם הם קדושים ורק האמת כמ"ש דהחלב ג"כ מותר ובלא"ה דהש"ס פ"ק דתמורה נקט השוחט ומצא בה בן ד' דאי בן ה' שכלו חדשיו אינו ניתר בשחיטת האם כמ"ש התוס' שם אבל לפי מאי דקיי"ל דגם בכלו חדשיו ניתר בשחיטת האם א"כ דינו כבשר האם ולא שייך פדי' כלל כמו בבן ד' דהוולד נאכל כמו האם והו"ל כקדשים שנשחטו דלא שייך פדיון אף דמפרכסת מ"מ היא כמו בשרא בדיקולי לא שייך בה מום כלל א"כ לא הוו פסהמ"ק שנפדו דאין לזה פדיון כלל אך הר"מ ג"כ נקט השוחט ומצא בה בן ד' והוא בעצמו פסק דגם בכלו חדשיו ניתר בשחיטת האם א"כ נאכל אף בבן ה' ולמה נקט דוקא בן ד' היינו דלא כלו חדשיו אלא ע"כ זה הוי בהמה בפני עצמה ונפדית וצ"ע. אך במקדיש עובר במעי בהמת חולין ע' בש"ס ובר"מ פט"ו מהלכות מעה"ק דהעובר קדוש בפ"ע וא"כ אם נשחטה הבהמה ונמצא בה זה הוולד שהקדיש וכלו חדשיו בוודאי אף דהוא כשחוט צריכה פדיון כמו כל בהמת הקדש שנשחטה והיא מפרכסת נפדה ע"י מום ה"ה הכא כיון דיש לה קדושה בפ"ע נפדית במום או אפי' בלא מום כיון דהוי יו"ד כסברת הל"מ אבל עכ"פ צריך פדיון א"כ החלב אסור אך באמת החלב מותר כיון דהוי כשחוט ולאחר שחיטה מותר וראיה מש"ס בכורות כמ"ש התוס' ע"כ לא אוקמי בכה"ג ובאתי רק לעורר. והנה כתב הרהמ"ח בזה"ז אין מקדישין וכו' מ"מ בהקדיש ונפל בו מום מצוה לפדות כמו בזמן המקדש רק אין צריך העמדה והערכה שפודה לכתחילה בפרוטה ובארבעה זוז כמו שמבואר בר"מ בסוף הלכות ערכין וכדברי הרהמ"ח לעיל. ונראה כיון דד"ז דכל הקדשים נשחטים ונמכרים באטליז חוץ מן הבכור ומעשר והטעם דכל הקדשים הנאתם להקדש. ועיין בתוס' בפרק כל פסהמ"ק שכתבו דיש איזה קרא דאסור לזלזל בהקדש במקום שאין הנאה להקדש א"כ בזה"ז דהפדיון הוא בפרוטה וגם זה הולך לים המלח א"כ מה דנמכר באטליז אינו מוסיף הנאה להקדש כלל כי אפי' שוה הרבה א"ל לפדות רק בפרוטה והולך לים המלח א"כ אסור לזלזל בהקדש ואסור למכור באטליז ולשקול בליטרא כמו בכור ומעשר כנ"פ. ועיין לעיל מה שכתבתי אם קטן יוכל לחלל הקדש בשם התוס'. ע' בפ' בחקותי. וחוץ לזה נוהג בכל האיסים ואפשר דגם פדיון העכו"ם מועיל רק הישראל יאכל כמ"ש לעיל או אם היא כשירה דראוי לישראל דמותר ג"כ לעכו"ם כמ"ש לעיל עכ"פ נראה דפדיון דידיה מועיל אך המעשר הוא רק על ישראל וז"פ:

מצוה תמ"ב (א) **שלא** לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים שנא' לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו' מבואר בר"מ

פ"ב

אחריו יורה עליו שבמעשר שני הוא מדבר שנא' כי אם לפני וגו' אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ואילו שאר מעשרות ללוים או לעניים הם. וענין מעשר שני מה הוא כבר כתבתי למעלה בסדר הזה. וטעם היותו נאכל בירושלים כתבתי בסדר אם בחקותי במצות מעשר בהמה, מדיני המצוה מ"ש ז"ל שאין חייבין מלקות על אבילתו אא"כ יאכלו אותו בלא פדיון אחר שראה פני הבית. וכן אמרו במכות מאימתי חייבין עליו משיראה פני הבית. וכבר הרחבתי דברי בדיני קביעות פירות למעשר בסדר ויקח קרח במצות מעשר שני ושם תראנו אם תחפוץ. ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' מ"ש (ה' מעשר שני פ"ג) ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג. ובסדר שופטים במצות תרומת מעשר שני נבאר בעז"ה הזמן והמקומות שנוהג ועובר על זה ואכל כזית ממנו חוץ לירושלים חייב מלקות:

שלא

פ"ב מהלכות מע"ש ומ"ר והנה הפרשת מעשר שני יתבאר לקמן במצוה תע"ג והדברים החייבים במע"ש שם מבוארים בדברי הרהמ"ח ובעזהש"י יתבאר שם ומבואר ג"כ ביו"ד סי' של"א. והנה כאן מבואר הלאו של אכילת מע"ש חוץ לירושלים ומע"ש לאכול בירושלים הוא מ"ע כמבואר בתורה כאן כי אם וכו' תאכלנו וכן בפרשת עשר תעשר וכו' ואכלת לפני וכו' מעשר דגנך ובכריתות דף ד' אמרינן דאכל מעשר כ' דגן תירוש ויצהר לוקה שלש וכו' מכדי כתיב ואכלת לפני ה' אלקיך וכו' ל"ל דכתב לא תוכל וכו' ומקשה הש"ס אי מההיא ה"א בעשה וכו' אך שם מבואר הלשון ה"א בעשה דכתיב ואכלת לפני וכו' בפנים אין בחוץ לא וכו' וע"ז אמר ה"א בעשה היינו לאו הבא מכלל עשה דאסור לאכלו בחוץ אבל בפנים אפשר אין מצוה רק רשות ע"ש. ועי' בסנהדרין דף ג' ע"ב גבי בן סורר ומורה אכל מעשר שני בירושלים אינו נעשה בן סורר ומורה והיינו דגנב מעות מעשר שני ע"ש בר"ש ומבואר בגמרא הטעם כיון דכי אורחי' אכל לא ממשיך. ועי' בר"מ פ"ז מהלכות ממרים שכתב הטעם דהוא מצוה ופ"ש בלחם משנה שכ' דבש"ס אינו מבואר ט"ז דאינו מצוה אלא לבעלים מ"מ עשה לא שמעינן אך במכות דף י"ט ע"ב מבואר דא"ח על הלאו דאכילת חוץ לירושלים עד שנכנס לפנים מן החומה כמו שיבואר כאן בס"ד דכתיב לא תוכל לאכול כי אם לפני ה' אלקיך וכו' כ"ה דקרינן לפני קרינן לא תאכל אבל קודם שנכנס אינו חייב דלא קרינן ביה לפני לא קרינן לא תאכל וכו' וכתבו התוס' וז"ל וקשה א"כ כיון דמותר לאכול קודם שנכנס לפנים מן החומה א"כ למה הוזקק לעולם לפדות מע"ש. וכ"ל דודאי ליכא לאו אלא עשה דכתיב וצרת הכסף ובלא פדי' לאו ג"כ אינו מוכח רק לאו הבא מכלל עשה וצרת וכו' ובלא פדי' אסור אבל להיות מ"ע לאכול בירושלים לא שמענו וכן מבואר בדברי הר"מ והרהמ"ח דלא מנו במנין המצוה דמ"ע לאכול בירושלים רק הל"ת והלאו הבא מכלל עשה הנוסף אין דרכו למנות כידוע. והנה אף אם נאמר דמקיים מצוה מה"ת אם אוכל בירושלים מ"מ אין קושי' על הר"מ והרהמ"ח למה לא מנו זה במ"ע בפ"ע במנין המצות כי הר"מ אזיל לשיטתו בסמ"ק שלו בשורש י"ב והרהמ"ח נמשך אחריו שאינו מונה התרומה נתינה לכהן ומעשר נתינה ללוי ומ"ע נתינה לעני וחלה נתינה לכהן למצות בפ"ע רק הם חלק מחלקי המצות של הפרשתם אעפ"י שכולם מצוה מה"ת הייט הנתינה שלהם לכ"א מ"מ אינו נמנה בפ"ע רק הם חלק מחלקי המצות של הפרשה ה"נ שם החלק הנתינה לכהן וללוי ולעני וכאן האכילה בירושלים הוא חלק ממצות הפרשה ומ"מ יוכל להיות שהיא מצוה מה"ת לאכול בירושלים רק לא נמנה למצוה בפ"ע. אך לדעת הרמב"ן שם שהשיג על הר"מ ומונה בדברים המובלים ההפרש' בפ"ע והנתינה בפ"ע כ"א למצות עשה וכפי מה שסיק' מחשבונו של הר"מ משלים שם בארבעה מצות אלו נתינות תרומה לכהן וחלה לכהן ומע"ר נתינה ללוי ומ"ע נתינה לעני. ועיין בס' פר"ד בדרך מלותיך שתמה על הרמב"ן על מה שלא מנה נתינת תרומת מעשר לכהן ע"ש. עכ"פ במע"ש לא השיג הרמב"ן כלל ומודה דאין כאן אלא מ"ע של הפרשה ואכילה בירושלים אינו מונה ג"כ מבואר דכולם סוברים דאינו מצוה כלל מה"ת לאכול בירושלים רק אם אכלו חוץ לירושלים לאחר שנכנס עובר בלאו הבא מכלל עשה. אבל שיהיה מ"ע מוטל שיאכל בירושלים ואם אוכל בירושלים מקיים מ"ע לא שמענו מכל הראשונים ויכול להיות שהוא רשות רק חוץ לירושלים אסור אבל בירושלים אינו מקיים מצוה כלל כמו כל לאו הבא מכלל עשה שחיטה וכדומ' והרבה כיוצא בזה א"ל להאריך כי ידוע הוא אצל כל תלמיד. והנה הלאו הזה באוכל חוץ לירושלים היינו לאחר שנכנס לפנים מחומת ירושלים ואפקי' ואכלי' חייב מלקות ומ"ש הרהמ"ח משיראה פני הבית היינו לפנים מן החומה דרואה פני הבתים שבעיר ובר"מ אינו מבואר רק בלשון לפנים מן החומה והרהמ"ח הי' לו גירסא זו וכ"כ מדברי התוס' במכות דף י"ט ע"ב אבל הכל אחד ואם אכלו בחוץ קודם שנכנס לפנים לוקים מכות מרדות מדבריהם כן מבואר בר"מ כאן פ"ב והכ"מ כתב דסובר רבינו כסברת התוס' דעבר בעשה באכלם קודם שנכנס ע"כ כ' דמ"מ מדבריהם דכ' צ"ל היינו המ"מ הוא מדבריהם דאינו מלקות מה"ת. ולאו זה כ"ז שלא נפדה דאם נפדה מותר לאכלו והוא כחולין לכ"ד. ומע"ש כשהוא בירושלים א"י לפדות מה"ת דגזה"כ בריחוק מקום אתה פודה ולא בקירוב מקום אך אם נכנס לירושלים ויצא מבואר בש"ס כאן ובכ"מ פ' הזהב דמחילה לקלוט אינו אלא מדרבנן ואין לו פדיון אבל מה"ת יש לו פדיון א"כ פשוט בנכנס לירושלים ויצא ופדה אותו דאין לוקין אם אכל אחר הפדי' דמה"ת הוי פדוי וכאן אין שייך לומר כיון דמדבריהם אינו פדוי הו"ל מע"ש וחייב כמבואר בר"מ דע"י דרבנן הוי דאוריי' זה לא שייך כאן והחילוק קל להבין. ומבואר במכות דף י"ט דזה פשיטא הוא בחוץ ומשאו בפנים קלטוהו מחיצות ואם דמבואר שם לענין פדיון ממילא זה ג"כ דאם משאו בפנים הו"ל נכנס בתוך החומה ולוקין אם אכלו בחוץ. והר"מ אינו מביא ד"ז בפי' כיון דפשיטא להש"ס ד"ז א"ל להביא ואם הוא בפנים ומשאו על כתיפו עדיין בחוץ מבואר שם דדרשינן ממך מגילואך ועי' ברש"י ותוס' דפרשו דחייב דהו"ל כאלו נכנס לפנים ואינו נפדה וג"כ לוקין באפקי' ואכלו. ואם המשא אינו על כתיפיו ממש רק נקיט לה בקניא והקנה הוא עם המשא בחוץ הוא אבעיא דר"פ ואסיק לה בתיקו ובסוף הסוגיא אמר רבינא כגון דנקיט לי' בקניא ותיפשוט אבעיא דר"פ ופרש"י דאיפשט והו"ל כאילו היתה בפנים וחייב אם הדר אכלו בחוץ. וכן פרשו התוס' ע"ש א"כ לשיטתם חייב במשאו על כתיפו בחוץ ואפי' נקיט לי' בקניא. וז"ל הר"ס כאן בהלכה ח' הי' הוא בפנים ומשאו בחוץ אפי' הי' אוחז אותו בקנה הואיל ולא נכנס המעשר כ"ז מותר לפדותו וכו' ופירש הכ"מ דהר"מ מפרש היפך מפרש"י והיינו הוא בפנים ומשאו בחוץ וכו' דרשינן כי ירחק ממילואך והיינו כיון דהמשא רחוק נפדה ואח"ז דנפשט בעי' דר"פ דבקניא ג"כ הו"ל כאלו לא נכנס כלל ע"ש. ואיני מבין דברי הר"מ שכתב תחילה דמשאו בחוץ והיינו על כתיפו הו"ל כאלו לא נכנס מאי זה שכ' ואפי' נקיט ליה בקנה מאי אפי' הא כש"כ הוא דבקניא המשא רחוק יותר משהמשא על כתפיו אם כן בוודאי הו"ל כמבחוץ. וע"כ צ"ל דבריסא לא איירי מעל כתפי' רק מוטל בחוץ וע"ז כ' לשון אפי' אם לוחז וכו' דבזה שייך לשון אפי' אך לפ"ז אינו מביא הר"מ דין דאם המשא על כתפיו דהוא קרוב יותר מהו דינו ואם דינו ג"כ כלחוץ הי"ל לכתוב רבותא יותר דעל כתפו קרוב יותר בקניא. ואם דינו כלפנים פשיטא הו"ל להר"מ לכתוב וצ"ע גדול בדברי הר"מ ולא עמדו בזה נ"כ. ואפי' פירות טבל שנגמרה מלאכתן ונכנסו בירושלים ויצאו והפריש מהם מעשר שני ואכל חייב מלקות דקי"ל מתנות שלא הורמו כמי שהורמו והו"ל המעשר נכנס לעיר. ולענין זה דהוי דאורייתא כ"ע סוברים בפ"ג דמסכת מע"ש דהוי כמי שהורמו ע' כאן במכות. ולענין קליטת מחיצות דהוי דרבנן הוא פלוגתא במשנה שם וג"כ הלכה כת"ק דכמי שהורמו דמי ע' בר"מ כאן ובפ"ה מהלכו' אישות ובהלכות נחלות ובכמה דוכתין בש"ס וא"כ"מ להאריך ובפירות שלא נגמרו מלאכתן כ' הר"מ בהלכה דל"מ פדיי'. וז"פ אפי' לענין דהוי מה"ת כגון כאן לאכלו בחוץ מ"מ לא הוי כהורמו בלא נגמרה מלאכתן ע' בכמה סוגי' ועי' בכ"מ פ"ג הלכה י"ז מה שהקשה על הר"מ בענין זה דפסק כמי שהורמו שתירץ בשם הר"י קורקוס וא"כ"מ להאריך. והנה הר"מ שכ' דינים הללו בזה"ז דאין פודין בירושלים ועוד דינים הכל מדרבנן לשיטתו בפ"א מה"ת דתרומות ומעשרות בזה"ז ואפי' בימי עזרא אינו רק דרבנן ולשיטות הסוברים דבזה"ז תו"מ בא"י הם מה"ת כל הדינים הם מה"ת רק אין אוכלים מע"ב בירושלים בלא בהמ"ק וזה גזה"כ כמו שמבואר בר"מ כאן מפי השמועה למדו מה בכור וכו' אף מע"ב אינו נאכל אלא בפני הבית. והעיקר תלוי אם יש מזבח ע' בזבחים דף ס' ובמכות כאן אבל לענין שאין פודין בירושלים או לאחר שנכנס ויצא חוץ לירושלים ואכלו שחייב בכ"ע. ולכאורה אפשר לומר כיון דקי"ל מע"ש שנטמא פודין אפי' בירושלים דכתיב כי לא תוכל שאתו והיינו אכילה ע' בגמ' כאן וכן לאו הזה דאינו חייב רק בנכנס וילפינן מדכתיב לפני ה' וכו' תאכלנו וכתיב לא תוכל לאכול בשעריך כל היכי דקרינן לפני וכו' קרינן לא תוכל וכו' א"כ כיון דאם אין בית אין ראוי לאכילה אפשר שפודין ג"כ בירושלים כמו בנטמא וכן לאו הזה אינו עובר כיון דלא קרינן לפני ד' תאכלנו ומה שמבואר דאינו נפדה בזהמ"ז אפשר דהוא רק מדרבנן אך דנראה בהרבה מקומות דהוא דאורייתא ע"כ יש חילוק בין נטמא ובין אין מזבח כמו דקי"ל המעלה תמימים בזה"ז בחוץ חייב ועי' בתוס' שהקשו הא אין ראוי לפתח אה"מ דאין מזבח. ועי' בזבחים ד' כ"ע בתוס' שהקשו זה ותירצו ואפשר לומר דזה אינו מחוסר דיכול לבנות מזבח ה"ה נמי כאן הו"ל אינו מחוסר מזבח ואין פודין וגם חייבים באפקי' ואכלו. ולשיטת הראב"ד בפ"ו מהלכות בית הבחירה דקדושת ירושלים בטלה האידנא א"כ בוודאי אינו חייב בלאו זה בזה"ז והדברים הללו עתיקין וארוכים מאוד אכ"מ ובאתי רק לרמוז. והנה מע"ב פודין אותו בחוץ על כסף או פירות ע' בר"מ הדינים והכסף או הפירות צריך להוליכן לירושלים ולאכלן שם כמו שמבואר בתורה וצרת הכסף והלכת וכו' ומלא מזה כל מסכת מע"ש ובר"מ. אך כ"ל דמצות מע"ש בוודאי עובר בעשה אם אוכל בחוץ כמ"ש בתורה דיוליך הפדיון לירושלים אבל בלאו הזה נראה דאינו עובר דלא כתיב רק מעשר דגנך וכו' היינו המעשר עצמו אבל פדיון המעשר אינו עובר בלאו ואינו חייב מלקות כנ"ל וכן נראה מדברי הר"מ דהוי לו לפרש הן מע"ש והן פדיון מעשר נראה דפדיון המעשר אינו עובר בלאו הזה. והנה לאו הזה הוא ככל מאכ"א שבתורה וחייב מלקות על כזית וח"ש אסור מה"ת ולכל הענינים לענין שלא כד"א ולענין בין השיעים ובין החניכים כמבואר בר"מ פט"ז מהלכות מאכ"א כלל לכל מאכ"א ה"ה כאן. ואפשר דכאן ח"ש חמור יותר או שלא כדר"א נהי דאינו עובר על הלאו מ"מ כיון דאיכא עשה וצרת הכסף וכו' כמ"ש התוס' אם כן עובר בלאו הבא מכ"ע אפשר בכ"ש ג"כ עובר. ע' בפתיחה בפרמ"ג יו"ד בהל' שחיטה וכ"מ לענין שבועה וגם להסוברים דשלא כדר"א הוא רק איסור דרבנן כאן עובר בעשה והדברים ארוכים ועתיקים ובאתי רק לרמוז. והנה בכלל דגן הם חמשה מיני דגן כמו בחלה ובחמץ והרבה ענינים ומצטרפין זה עם זה עי' במס' חלה ומכ"ש כאן דהם מל"א וז"פ. והנה אנן קי"ל כר"א בפסחים דכ"מ שנאמר לא תאכל איסור הנאה במשמע וכן פסק הר"מ בפ"ח מהלכות מאכ"א א"כ מע"ש חוץ לירושלים אסור בהנאה ולא ראיתי זה. והנה לענין מכירה ונתינה תלוי אם ממון גבוה הוא אך לענין שאר הנאה כגון להריח בפירות מע"ש וכדומה הנאה שאין בה חסרון לא ראיתי בר"מ דיכתוב דאסור בהנאה. ועי' בבכורות דף י' גבי כסף גורי ובקידושין וצ"ע למה לא יהי' אסור בהנאה דל"מ היתר שהתירה התורה ואמאי לא מפלפל הש"ס בפסחים בסוגיא דחזקיה ור"א בזה וצ"ע בזה. ונוהג לאו זה בכל אישי ישראל ואפשר לומר לפי מאי דפסקינן דמע"ב ממון גבוה הוא א"כ עכו"ם האוכלו ח"מ משום גזל דהם מז' מצות ומ"ל גזל הדיוט ומ"ל גזל גבוה וישראל זוכין בירושלים משולחן גבוה אבל עכו"מ יוכל להיות דחייב משום גזל וכבר כתבתי כ"פ בח"ז דוגמא לזה וא"ל לכפול. ונראה דד"ז דפודין מע"ש

כמבואר

מצוה תמ"ג שלא לאכול תירוש של מע"ש חוץ לירושלים

(א) שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלים שנא' לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ותירושך כל ענין מצות איסור התירוש כענין מצות הדגן אין צורך להאריך בזה הדיבור:

מצוה תמ"ד שלא לאכול יצהר של מע"ש חוץ לירושלים

(א) שלא לאכול מעשר שני של יצהר (פי' שמן) חוץ לירושלים שנא' לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ויצהרך כל ענין היצהר כענין הדגן והתירוש. ושיעור אכילת השמן לחייב עליו הוא בכזית לפי מה ששמעתי ממורי י"א ואע"פ שהוא משקה לאכילה הוא עומד לכל בני אדם. ואם ידענו כי מקצת מן הישמעאלים ישתוהו בטלה דעתם אצל כל בני אדם. ואל תחשוב לומר שזה הלאו דלא תוכל שיהי' לאו שבכללות שכל ענין וענין הוא לאו בפ"ע וכן הוא מפורש במס' מכות. אכל מעשר דגן תירוש ויצהר חייב על כל א' ואחד. וקא פריך התם ופי לוקין על לאו שבכללות ומהדר לי' קרא יתירא הוא מכדי כתיב ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך לכתוב רחמנא לא תוכל לאכול אותם בשעריך פרשינהו כולהו הכא למה לי שמע מינה ליחודי להלאו לכל חד וחד (וזה הכתוב של ואכלת הוא בסוף סדר זה) ומה שהזכיר במקרא זה ובכורות בקרך וצאנך ואע"פ שהם לכהנים בספרי נדרש כי בא להקיש מעשר לבכור וכו':

מצוה תמ"ה שלא לאכול בכור חוץ לירושלים

(א) שלא יאכל הכהן בכור תמים חוץ לירושלי' וכמו כן שלא יאכל [זר] מן הבכור בשום מקום כי המצוה בו שיאכלוהו הכהנים משרתי השי"ת מן הטעם שכ' בס' בא אל פרעה במצות לקדש בכורות בא"י ועל כל זה נאמר לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ובכורות בקרך וצאנך. ולשון ספרי ובכורות זה הבכור ולא בא הכתוב אלא לזר שאכל בכור בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקה שעובר בל"ת ואין הכוונה שלא ילמד הכתוב זולתי ענין זה אבל יאמר שזהו בכלל הלאו ונמצא שכלולים בו שני הענינים שזכרנו מניעת הזר מלאכול בכור תמים בשום מקום ומניעת הכהן כמו כן מלאכול אותו חוץ לירושלים ושני הענינים תלוים בבכור תמים ושם בסדר בא אל פרעה כתבתי מצות הבכור באיזה זמן ובאיזה מקום נוהגת וחלוק הדעות לרבותי י"א בענין הבכור בזמן הזה ובטעם [אין] היותו נאכל חוץ לירושלים אין צורך להאריך כי הוא מכלל הקדשים וכמו שבא במשנה בזבחים פרק ה' הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו' וכבר העתרתי דברי בכמה מקומות בטעם אכילת הקדשים במקום הקודש ואכול אותם משרתי הש"י. מדיני המצוה מי הוא הזר אצל אכילת הבכור והמומין הפוסלין בו וזמן אכילתו הכל מבואר במס' בכורות ובמקומות אחרים מקדשים קצת מדינין אלו (ה' בכורות פ"א) וכהן העובר ע"ז ואכל כזית מבכור תמים חוץ לירושלים וכן ישראל בכל מקום חייב מלקות:

מצוה תמ"ו שלא לאכול חטאת ואשם חוץ לקלעים

(א) שלא לאכול מבשר חטאת ואשם ואפי' הכהנים חוץ לקלעים ופירשו בעלי הקבלה שאיסור זה בכלל לא תוכל לאכול בשעריך וגו' בקרך וצאנך שכן אמרו ז"ל לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים שהוא עובר בל"ת. וכמו כן אוכל קדשים קלים מחוץ לחומה בכלל איסור זה כמו שבא בגמרא מכות שאמרו שם שכל האוכל דבר חוץ למקום אכילתו לא תוכל לאכול בשעריך קרינא בי'. ואמרו ז"ל לא בא הכתוב אלא לזה הכוונה לומר שגם זה בכלל. משרשי המצוה

כמבואר בתורה אפשר דאין חל הפדיון רק לאחר שקרא שם מע"ש אבל אם הפירות עדיין בטבלן אעפ"י דקי"ל מחשבות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין לענין אם נכנסו בירושלים בטבלן עוברים על לאו זה כמ"ש לעיל מ"מ אין יכולים לפדות כ"ז שהם בטבלן להיות תיכף חל עליהם הפדיון שיהי' חולין ולאכול הטבל כגון אם טבול למע"ש בלחוד דנאמר דיהי' חל הפדיון והם חולין א"כ מותר לאכול ואינו טבל כי כ"ז שלא הפריש ולא קרא שם מע"ש אינו מועיל הפדיון ע' בכמה משניות במס' דמאי ובכ"מ בש"ס נראה כן ולדעתי הוא פשוט וא"ל להאריך בראיות. וע' בלל"ח בפסחים דף ל"ו שחידש דאף דקי"ל מחילות לקלוט הוא רק מדרבנן ובחזר והוציאו חוץ לירושלים יש לו פדיון מה"ת היינו דוקא מע"ש שהי' לו עכ"פ דין פדיה ואח"ז נכנס לירושלים אין המחילות קולטות מן התורה לאפקועי מיני' דין פדיון אבל בתבואה שגדלה בירושלים דלא היה לה בשום זמן דין פדי' אם הוציא ג"כ אין פודין כי בכה"ג קולטין המחילות מה"ת ואין להם פדיון מה"ת. ולפי דבריו ולפמ"ש פירות בטיבלן שנכנסו בירושלים כיון דלא הי' להם קודם שנכנסו דין פדיון דלא הפריש עדיין א"כ קלטו המחילות מה"ת דלענין קליטה קלטו בטבליו לאחר שנגמרו מלאכתן כמ"ש ואין להם פדיון מה"ת אף לאחר שילאו. וע' במכות כאן דף כ' משמע אף דנכנסו בטבלן מחילה לקלוט אינו רק מדרבנן ויש לחלק. וגם הגאון הנ"ל כ' דל"מ כן והנה הענינים אלו עמוקים מאוד ומכל מקום אני לך והשי"ת יעזרני לברר הדינים הללו וממש על כל מצוה צריך חיבור מיוחד ובאתי רק לעורר. מבואר להדיא דמחילות לקלוט רק מדרבנן ובטבלן לא גזרו רבנן אף דלא היו בני פדיון קודם ויש לחלק. ע' בר"מ פ"ג מהלכות מעשרות הלכה ז' שכ' דהקובע למעשרות שלא מדעת הבעלים באחד מהששה דברים דנקבעו למעשרות ע"ש ובכ"מ דהוא מהירוש' ונראה דכאן אם אחר הכנים הפירות בירושלים שלא מדעת הבעלים מ"מ עוברים בלאו הזה וכן לענין פדיון אין חילוק בין בעלים לאחרי' דאם הי' איזה חילוק היה מפורש בר"מ כ"נ:

מצוה תמ"ג (א) **שלא** לאכול מע"ש וכו'. מצוה זו כמו הקודמת והשיעור הוא רביעית יין דלעיל באכילה השיעור בכזית וכאן בשתי' השיעור ברביעית אעפ"י דשתי' בכלל אכילה והכתוב קראו כאן אכילה לא וכו' לאכול וכו' תירושך מ"מ השיעור ברביעית. וע' לעיל במצוה קמ"ח שהארכתי בדיני השיעור של שתית משקים האסורים א"ל לכפול. ומבואר כאן בגמ' גבי ביכורים דג"כ אין חייבים עליהם עד שנכנסו לפנים מהחומה. הי' מקלתן בפנים ומקלתן בחוץ זה שבפנים חייבים עליו וזה שבחוץ פטור ומבואר זה בר"מ פ"ג מהלכות ביכורים ולענין ביכורים בעזרה"י יתבאר במקומו אך כאן גבי מעשר נמי הדין כן הפירות שלפנים כלפנים ושלחוץ כלחוץ וע' בשבת בפ' המצניע גבי הוצא' שבת דין פרי ארוך ודין אגד כלי. ואני מסופק כאן ג"כ אם פרי ארוך כקשואין וכיוצא בזה באותם המחוייבים מה"ת אם הי' חצי הפרי בפנים וחצי בחוץ מהו. ונראה דעל מה שבפנים חייב דקרינן לפני ה' וכו' תאכלנו ומה שמבחוץ פטור כיון דהוא בחוץ וכן אם הפירות בתוך כלי וחצי הכלי בפנים וחצי הכלי בחוץ מה שבחוץ שייך לחוץ ומה שבפנים שייך לפנים אף דגבי שבת איכא פלוגתא יש חילוק בין שם לכאן. ונראה דביין ג"כ הדין אם חצי חבית לפנים וחצי חבית בחוץ הו"ל כאלו נתערב מאלה למחלה ואינו חייב ברוב ומ"מ ל"ע ובאתי רק לעורר. וע' בחולין בסוגי' דרבולה גבי אית ליה שותפות בגוו' וע' באחרונים מה שמפלפלי' בענין ברירה לפי כלל הרמ"ר בתוס' וע' בס' מקור חיים. וגם לענין ביטול ברוב אם בא ע"י תערובות ע' ביו"ד סי' ק"ב וע' באחרונים בסברת ר"מ לענין יבמה שרקקה דם וידוע לכל תלמיד וא"כ"מ ובאתי רק לרמוז ישמע חכם וכו':

מצוה תמ"ד (א) **שלא** לאכול מע"ש של יצהר וכו'. ושיעור הוא בכזית כי לאכילה עומד וכו' מבואר בדבריו דמסק' השיעור ברביעית ואכילת השמן צריך להיות עם איזה דבר שיהא ראוי לאכול כך כי שמן בעצמו אינו דרך אכילה כמבואר בר"מ פ"י מהלכות תרומה דממעטינן מכי יאכל פרט למזיק בשמן דלא הוי אכילה דאדרבא אזוקי מזיק וכן מבואר בברכות דף ל"ה ע"ב ע"ש. ומבואר דהם ג' לאוין ולוקין והאוכל הג' מינים לוקין שלשה וזה מבואר בכריתות דף ד' ע"ב וע' במס' מעילה ובר"מ פ"ד מהלכות מכ"א דאיסורים משני שמות אין מצטרפין אם אכל מכל אחד חצי זית אין לוקין ודינו כדין ח"ש א"כ כאן נמי אם אכל מכ"א ח"ז אין לוקין כלל דהוי משני שמות ולדעת הר"מ בכ"מ דהו"מ נוהג בכל הפירות מה"ת חוץ מירקות א"כ אפשר בלאו הזה דאכילת חוץ לירושלים דפרט הכתוב אלו ג' מינים א"כ אפשר דרק אלו המינים עוברים בלאו ולא שאר המינים אך נראה כיון דהר"מ כ' פ"ב מהלכות תרומות דנלמד מדגן תירוש ויצהר מה דגן וכו' אף כל שהוא אוכל א"כ לאו הזה נמי ל"ד דגן וכו' אלא כל המינים. אך א"י לענין הלאוין כגון שאכל כזית דגן וכזית פירות אם הוי שני שמות או תירוש עם פירות או יצהר עם פירות אי לוקין שנים או ח"ז מג' מינים וחצי זית מפירות אין מצטרפין דהוי שני שמות או אפשר דרק הג' מינים הו"ל ג' שמות אבל כל מינים שבעולם הוי ש"א וגם הם בכלל הג' מינים לענין מלקות על כל אחד ולענין צירוף ול"ע ובעזרהש"י אשנה פ"ז:

מצוה תמ"ה (א) **שלא** יאכל הכהן וכן הזר בכור תמים וכו' ובכורות בקרך ואלך וכו' מבואר בר"מ פ"א מהלכות ביכורים וע' בלח"מ שם. והנה האוכל חוץ לירושלים חוץ מה שלוקין על לאו זה עוד לוקין משום לאו דטריפה ובשר בשדה וכו' כמבואר בר"מ פי"א מהלכות מעה"ק. ואם חזר ונכנס לפנים מן החומה אין לוקין משום לאו זה דלא תוכל רק משום לאו דטריפה לוקין כיון שילא פ"א הוא כטריפה לעולם כמבואר בש"ס ובר"מ שם והר"מ כאן דלא כתב דלוקין משום טריפה סמך על מ"ש בהלכות מעה"ק וכן הרהמ"ח. וזר שאכל לוקין בכ"מ נראה דאף אם אכלו חוץ לחומה מכל מקום אין לוקין משום לאו זה אלא אחד דהכל נכלל בלאו אחד לא תוכל וכו' רק לוקין עוד משום טריפה אבל אין לוקין יותר מכהן דהכל בכלל לאו זה הן כהן בחוץ והן ישראל בפנים או בחוץ רק ישראל בפנים לוקה אחד ובחוץ לוקה שנים משום לאו זה ומשום טריפה. וכהן בפנים מצוה לאכול ובחוץ עובר גם כן משום שני לאוין היינו לאו זה ולאו דטריפה וז"ב ופשוט. וע' במכות ד' י"ז ברש"י שכתב דזר האוכל בכור חוץ מה שעובר על הלאו עובר בעשה ובשרם יהיה וכו' ופשוט דכהן ג"כ חוץ לחומה עובר בעשה כי אם לפני ד' אלקיך וכו' ופשוט. וע' כאן בסוגי' דרולה ללמוד חוץ לחומה בהרבה דברים ממעשר הקל ומקשינן וכי מזהירין מה"ד ואמרינן מכדי וכו' ולפי סברת הר"מ דכל היכי דאיכא בל"ז לאו הבא מכלל עשה אז מזהירין מן הדין ע' בדבריו בפ"ב מהלכות מכ"א והדברים עתיקין א"כ יש עשה בכ"א ע' בסוגיא אם כן מזהירין מה"ד שוב ראיתי בספר שעה"מ שם שהקשה זה וא"כ"מ להאריך בזה:

מצוה תמ"ו שלא לאכול חטאת ואשם חוץ לקלעים

(א) **שלא** לאכול מבשר חטאת ואשם וכו'. וכמו כן אוכל קדשים קלים חוץ לירושלים וכו'. מצוה זו הוא בר"מ פי"א מהלכות מעה"ק והנה נראה אף דבכור הוא ג"כ בכלל קדשים קלים מ"מ נחשב ללאו בפ"ע דכתיב ובכורות וכו'. ולפמ"ש בח"ז דצריך להתרות בו מפסוק הלאו. א"כ בבכור שאכל חוץ לחומה אף דהתרו בו משום בקרך וכו' או נדבותיך דהוא הודה ושלמים אפשר דל"מ וצריכים להתרות בו לא תוכל וכו' ובכורות ושאר קדשים קלים דמבואר כאן דהם בכלל חטאת ואשם צריכים להתרות משום זה ולא מבכורות וכו'. ומ"מ ל"ע וע' במכות בסוגי' זו ובעזה"י אשנה פ"ז ואבאר הדברים בס"ד. והר"מ מביא ג"כ אם אוכל שירי מנחות חוץ לקלעים לוקין כחטאת וכאשם ונכלל בדברי הרהמ"ח כל האוכל חוץ למקום אכילתו וכו' וידוע דשירי המנחות ולה"פ וכו' כל הנחשבים בר"מ פי"ד שם מחילתו חוץ לקלעים היינו בעזרה ולוקין באוכל בחוץ.

וזה

המצוה לאכול כל קרבן במקום מיוחד כדי שיכוונו אוכלין לבם על הכפרה שנאכלין בשבילה וכענין שאמרו ז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים. ואלו יאכלו במקומות אחרים יסיחו כוונתם מן הענין ידוע דבר זה וברור. דיני המצוה בזבחים (ה' מעשה הקרבנות פרק י"א) ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן שאפי' המקדיש היום חטאת ואשם ועבר ואכלו מהם אפילו הכהנים כזית חייבים מלקות מזה הלאו מלבד האיסור שהוא נהנה מן ההקדש :

מצוה תמ"ז שלא לאכול מבשר העולה

(א) שלא לאכול שום דבר מבשר העולה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך וגו' מכל נדריך אשר תדור. ופי' הכתוב כאלו יאמר לא תוכל לאכול כל נדריך אשר תדור. ואמרו רבותינו בעלי הקבלה ונדריך זו עולה ולא בא הכתוב אלא ללמדך לאוכל עולה בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקה בין לפנים מן הקלעים בין חוץ לקלעים שהוא עובר בל"ת. גם אמרו ז"ל שזה הלאו הוא אזהרה לכל מועל בקדשים וכבר כתבתי בסדר ויקחו לי תרומה מה שידעתי ע"צ הפשט בענין הקרבן והתועלת היוצא לנו בשרפנו בעלי חיים בבית הגדול והאזהרה בהם שלא נאכל מהם אלא שישרף הכל נמשך אחר אותו הטעם וקשר אחד הוא. ונתיחדה האזהרה בעולה כי היא מצותה להיות כליל ובכלל האזהרה כל מועל בקדשים כמו שכתבתי. דיני המצוה במסכת מעילה ובמקומות מסדר קדשים. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות שאפילו המקדיש בהמתו היום לעולה אסור לו לאכול ממנה כלום והעובר ע"ז יאכל מבשר בהמת עולה וכן כל האוכל ג"כ משאר קדשים מעל וחייב מלקות במזיד בשיש עדים והתראה כמו שידוע בכ"מ. ואם הוא שוגג יקריב קרבן מעילה ויחזיר מה שנהנה בהוספת חומש כמו שמבואר במס' מעילה. ובפ' ט' מסנהדרין אמרו ז"ל הזיד במעילה רבי אומר במיתה. וחכ"א באזהרה. ויש לדון גם כן שאיסור זה וכל כיוצא בו אינו נוהג אלא בזמן הבית :

מצוה תמ"ח שלא לאכול קדשים קלים קודם זריקה

(א) שלא לאכול שום דבר מבשר קדשים קלים קודם זריקת דמים וקדשים קלים הם כמו תודה ושלמים וכיוצא בהן מאותן השנויים במס' זבחים פרק ה' ועז"נ לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ונדבותיך שפירושו כאילו אמר לא תוכל לאכול נדבותיך. ואמרו בעלי הקבלה לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בל"ת. משרשי המצוה ליתן אל לבינו שראוי לנו להקדים לעולם תועלת נפשינו לתועלת גופינו בכל דבר בעולם ע"כ אין ראוי שיהנה הגוף באכילה טרם זריקת דמים שבאים לכפרה על הנפש. דיני המצוה ג"כ מבוארים במעילה ובמקומות מקדשים (שם) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות שאפי' המקדיש בהמתו היום לקדשים קלים ועבר ואכל ממנו אחר כן כזית חייב מלקות :

שלא

וזה האוכל בתוך קדשי קדשים לוקין ג"כ משום לאו זה דתוך ולא משום לאו דזרות כמבואר בר"מ במקום דאין כהן אוכל אין זר חייב משום לאו דזרות רק משום לאו דתוך וכן באוכלים בתוך תוך מלאו זה לוקין ג"כ משום טריפה ובשר בשדה וכו' ואפי' חזר לפנים מ"מ לוקים משום לאו דטריפה כמבואר בש"ס והבאתי לעיל ג"כ. ובשירי מנחות כל דלאו בשר הוא א"א משום לאו דטריפה דעל טריפה אינו חייב רק בבשר ולא בשאר דברים. וגם בקרבנות דנפסלו ביוצא אם אכלם לדעת הר"מ פח"י מהלכות פסהמ"ק לוקין עוד משום לאו דלא תאכל כל תועבה כיון דנפסל א"כ בחטאת וכו' הייט קדשי קדשים אם אוכלן חוץ לקלעים עוברים משום לאו זה ולאו דטריפה ולאו דתועבה ובחזרו ואכלם בפנים בבשר עובר משום שני לאוים הייט טריפה ותועבה ובשירי מנחות רק לאו דתועבה דטריפה ל"ש וז"פ. ומבואר כאן בר"מ דאם יצא חוץ למחילה וחזר דלוקין משום לאו זה דבשר בשדה וכו' וע' בר"מ פ"ה מהלכות מאכ"א הלכה י"א וברא"ד ובבה"מ ובכ"מ שם ביצא אם לוקין ואכ"מ ובאתי רק לרמוז. וע' בר"מ פ"ד שם שכ' דא"ז מטריפה וא"ז נבילה מצטרפין לכזית אעפ"י שהם שני שמות מ"מ טריפה תחילת נבילה הוא ע"ש. ופשוט דזה דוק' בטריפה מחמת חולי כמו שמבואר שם בראש הפרק אבל טריפה מחמת מחילות כגון כהן או יצא אבר וכו' לא שייך תחילת נבילה היא ואינו מצטרף עם נבילה וזה פשוט מאוד. וע' בלח"מ שדקדק על הר"מ למה לא כ' דלוקין שנים משום לאו דטריפה ג"כ ע"ש ובכ"ז עוברים בעשה גם כן ע' במכות וגם עוברים בלאו שבכללות כל שבקודש פסול הוא ל"ת וע' במכות ובפסחים. ומ"ש הרהמ"ח דבכל זמן אף האידנא וכו' מבואר אף בשחוטי חוץ עוברים בלאו הזה ומ"ש מלבד האיסור שנהנה מן ההקדש זה אין איסור הורה בש"ח דהו"ל כקדשים שמתו דילאו מידי מעילה מה"ת ע' בר"מ בהלכות מעילה ונוהג לאו זה בכל איש ישראל ככל הלאוין :

מצוה תמ"ז (א) **שלא** לאכול שום דבר וכו' גם היא אזהרה למועל בקדשים וכו' חלק הראשון מזו המצוה מבואר בר"מ פי"א מהלכות מעה"ק וחלק השני הוא בהלכות מעילה וע' בדברי הרהמ"ח נראה דזה הלאו הוא רק לאו דמעילה וכלל בלאו זה כל הקדשים. והנה האוכל מבשר העולה עובר ג"כ בלאו כליל לא תאכל כל שבכליל עובר בלא תעשה על אכילתו וע' בלח"מ שהקשה למה לא כ' הר"מ דהאוכל כזית מבשר העולה לוקין שתים משום לאו זה דלא תוכל וכו' ומשום לאו דכליל וכו' וע' במל"ל פ"א דמעילה שכתב הכלל דלאו דכליל וכו' היא על כזית ואין בו ש"פ ואפי' אימורי קדשים קלים דמעילה אינו בפחות מש"פ וכן אימורי קדשים קלים לפני זריקה מ"מ בכזית עוברים בלאו זה דכל שבכליל וכו'. ואם אכל פחות מכזית בעולה ויש ש"פ אינו עובר משום לאו דכליל רק לאו דמעילה דהוא ש"פ ובקדשים קלים אין עוברים כלל. ואם יש כזית בעולה וש"פ עוברים על שני הלאוים לאו דכליל ולאו דמעילה ע"ש הכלל לאו זה הוא רק לאו דמעילה והוא בש"פ דוקא. ובכזית ואינו ש"פ אין עובר בלאו הזה. ובש"פ ואין בה כזית עובר בלאו הזה. ולאו דכליל הוא בכזית דוקא. וע"ש שהקשה על הר"מ דלמה כ' לאו זה דלא תוכל בהלכות מעה"ק דאינו רק מעילה ובהלכות מעילה שם ביאר ע"ש. ועיין כאן בר"מ שכ' ג"כ כזה. ודברי הר"מ אינם מובנים לי שכ' כל האוכל כזית מבשר העולה וכו' והנה אם נאמר דעובר על שני הלאוים והייט בש"פ ג"כ מאי זה שכת' בהלכה ב' ותלבה ובשרה וסלתה ושמנה ויינה חמישתן מצטרפין לכזית האיך משכחת לה דיין יצטרף לכזית דלענין מעילה הצירוף בש"פ וזה מבואר במעילה במשנה דחמשתם מצטרף וכאן כתב לכזית. ע"כ לענין לאו הפרטי דכליל ובאמת היין של נסכים של עולה אינה כליל רק מתנסך לשיתין ע' בפ"ב מהלכות מעה"ק א"כ אינו כליל ואינו עובר על לאו דכליל רק ללאו דמעילה מצטרף ומועלין בנסכין כמבואר במעילה ובר"מ שם א"כ מאי ענין כזית לכאן דהצירוף לש"פ ולא לכזית לענין מעילה ומ"ש כאן הר"מ כזית לא זכיתי להבין דבריו דלענין הלאו דכליל לא שייך ביין כלל ואי לענין מעילה לא שייך צירוף לכזית רק לש"פ וצ"ע מאוד. וגם הא דיין מצטרף לכזית אף דלאו דשתי' באיסורים הוא ברביעית ואיך מצטרף הקל לחמור להחמיר כבר פלפלנו במצוה קמ"ח מה דעת רבינו בשתי' איסורים אם בכזית או ברביעית והבאתי ג"כ לעיל במצות לא תוכל וכו' תירושך וכו' והבאתי דברי התוס' בזבחים דף ק"ב שהקשו זה ותירצו דאם הוא דרך אכילה כגון ששרה פתו וכו' הוא בכזית ובמוהש"י לעיל פלפלנו בזה וא"ל לכפול והדרשנו משם. ומ"ש הרהמ"ח דאף היום מעל וכו' אפשר בבנה מזבח אבל אם הי' ש"ח אינו מועל דהו"ל כקדשים שמתו דאין מועלים בהם מה"ת כמבואר בר"מ בהלכות מעילה. ונוהג הלאו הזה בזו"נ וככל הלאוים ודיני מעילה כתבנו לעיל בפ' ויקרא ע"ש וע' ברש"י במכות שכ' דעובר בעשה ג"כ ע"ש בדף י"ז ע"ב :

מצוה תמ"ח (א) **שלא** לאכול שום דבר מבשר ק"ק וכו' מבואר ג"כ בר"מ שם פי"א מהלכות מעה"ק ול"ד קדשים קלים וקה"ק הוא כש"כ וז"ל הר"מ האוכל כזית מבשר הקדשים אפי' קדשים קלים קודם זריקת דמם לוקה שנאמר לא תוכל וכו' ונדבותיך מפי השמועה למדו שזה אזהרה לאוכל תודה וכו' וה"ה שאר קדשים בין קלים בין חמורים וכו' ומבואר דששה דברים שבעולה מצטרפים לכזית שהם החלב והבשר והסולת והשמן והיין והלחם וכבר כתבני כ"פ לענין צירוף היין וא"ל לכפול בכ"פ וע' ברש"י במכות דף י"ז ע"א דהיכא עשה ג"כ דכתיב ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל וכו'. וע' במנ"ל שחקר דלא כ' הר"מ כאן רק מיני דמים ולא כ' גבי מנחות דהקטרת הקומץ הוי כמו זריק' בדמים כידוע וע' במנחות אם אכל קודם הקטרת הקומץ או קודם שקמץ אם לוקין ואיסורא כתב הר"מ כאן מאימתי יותרו שיריים לאכילה משילית האור ברוב הקומץ אך מלקות לא שמענו אך בדברי הר"מ סוף פ"ד מהלכות מא"כ כ' דאכל מלוג שמן של מצורע קודם מתנות שבע ומתן בהונות לוקין כאוכל קודם זריקה מבואר בדבריו דל"ד מיני דמים ה"ה כ"ד שיש לו מתיר אם אכל קודם לוקין ובזבחים זריקת הדם הוא המתיר ובלוג המתנות ובמנחות הקטרת הקומץ וכן בלחה"פ הבזיכים א"ל להאריך. הכלל אם אכל קודם שקרבו מתיריו לוקין הן בזבחים והן במנחות וכן מבואר להדיא בתוס' בזבחים דף ק"י ע"א בד"ה קומץ דגם גבי מנחות הדין כן אם אכל השיריים קודם הקטרת הקומץ לוקין ע"ש ומובא ג"כ במנ"ל. וקשה לי אם נימא דס"ל להר"מ דגם במנחות לוקין קודם הקטרה דהו"ל כמו זריקה דהיא המתיר א"כ אמאי לא הביא האיבעיא דאיתא שם בזבחים דף ק"י בעי ר"י נפחא קומץ מהו שיתיר כנגדו בשיריים מיסרא שרי או מקלים קלים וע"ש בתוס' דאי מיקלם קלים אין לוקין על השיריים בהקטיר הקומץ בלא הלבונה ומסקי דהאבעיא הוא אליבא דרבנן דסברי דאם הקטיר הקומץ בחוץ בלא לבונה או לבונה לחוד בלא הקומץ חייבים על הקטרת חוץ והר"מ פי"ט מהלכות פסהמ"ק פוסק כרבנן ע"ש והאבעיא אסיקנא שם בתיקו א"כ בהקטרת הקומץ לחוד או הלבונה לחוד וא"כ אכל מן השיריים אין לוקין דלמא מקלים קלים ורש"י ג"כ במקלים קלים ל"ל דס"ל דקודם לוקין וע"כ האבעיא דאפשר מקלים קלים בהקטיר אחד מהם דאי אין לוקין בשום פנים מאי מקלים הא קודם שהקטיר כלל הוי איסורא ולאחר שהקלים ג"כ ה"ל איסור אך במיסרא שרי פירש שלא כדברי התוס' ע"ש א"כ אמאי השמיט הר"מ אבעיא זו ולא כתב דהקטיר אחד מהם הוא ספק דלמא מיקלים קלים ואין לוקין. ע"כ נ"ל דהר"מ ס"ל דאין לוקין בשום פנים רק איסורא איכא ולענין איסור אין חילוק דאפי' אחר הקטרת אחד מהם אסור וזה בכלל דברי הר"מ ומאימת יותרו השיריים וכו' ורש"י נמי ס"ל כן ומקלים קלים הייט דמקלים האיסור דהוי כן מקודם הקטרה. ומ"מ צ"ע מאי שייך קלים באיסור לחוד ע"כ נראה כפירוש התוס' וצ"ע על הר"מ שהשמיט האבעיא וצ"ע על כ"כ שלא עמדו בזה עכ"פ ולפרש דעת רבינו. וע"ש בתוס' דאיבעיא לענין מעילה ג"כ דקי"ל מועלין במנחות עד שיקטיר הקומץ ואבעיא דאפשר בהקטיר הקומץ לחוד בלא הלבונה ג"כ אין מועלין דאיקלים האיסור והרי בהלכות מעילה ג"כ אינו מביא זה ע"ש. וכתב הרהמ"ח דאף היום נוהג וכו' והייט אפי' בש"ח כיון דאין הזריקה מתרת עוברים על לאו זה ומ"ש הרהמ"ח דהקים לקדשים קלים איני מבין דקדשי קדשים עוברים ג"כ בלאו זה כמו שמבואר בר"מ שהבאנו ובש"ס דמכות ע"ש :

שנמנענו

מצוה תמ"ט שלא לאכול ביכורים

(א) שנמנענו מלאכול ביכורים ועז"נ לא תוכל לאכול וגו' ותרומת ידך ופרשו בעלי הקבלה ותרומת ידך אלו הביכורים ונתבאר בסוף מסכ' מכות שאין חייבים עליהם אלא קודם שיונחו בעזרה אבל משהונחו בעזרה אדם פטור עליהם ולשון ספרי לא בא הכתוב אלא לאוכל ביכורים שלא קרא עליהם שהוא עובר בל"ת. ופירוש הענין מפני שלא קרא עליהם מפני שלא הונחו בעזרה. אבל אם הונחו שם אע"פ שלא קרא עליהם אין בהם חיוב מלקות. וכמו כן יש בהם לענין חיוב המלקות התנאי שהוא במעשר שני שאין חייבים על אכילתן עד שיראו פני הבית תחלה ואח"כ שיאכל מהם קודם הנחה בעזרה בענין זה יש בהם חיוב מלקות לכהן האוכל מהן. וישראל חייב בהם מיתה בידי שמים כ"ז שאכל מהם ואפי' אחר שקרא עליהם הקריאה הידועה והיא המפורשת בסדר והי' כי תבוא. וכן אמרו ז"ל התרומה והביכורים חייבים עליהם הומש בשוגג ומיתה במזיד וזהו כדין התרומה בשוה שאחר שקראן הכתוב לביכורים בשם תרומה נתחייבו בדיני התרומה. והבן בני זה החילוק שיש בהן בין ישראל לכהן וזכור אותו. שהכהן כשיאכל ביכורים משיראו פני הבית קודם ההנחה בעזרה לוקה ואזהרותיה מלא תוכל וגו' ואל תתמה לומר איך יתחייב מלקות הכהן עליהן אחר שהוא בעצמו יאכלם אחר ההנחה בעזרה שהרי כמו כן בשוה הדין במעשר שני שיתחייב הישראל עליו מלקות באכלו אותו חוץ לירושלים ואע"פ שהוא בעצמו אוכל אותו במקום הראוי לו וישראל שיאכל ביכורים כ"ז שיאכלם חייב מיתה בידי שמים ואזהרותיה וכל זר לא יאכל קודש וכמו שכתבתי בסדר אמור אל הכהנים במצות שלא יאכל שום זר תרומה. משרשי ענין הבאת ביכורים לבית המקדש שיאכלום משרתי השי"ת כתבתי בדבר מה שידעתי בפ' כסף תלוה בסוף מצות הבאת ביכורים למקדש וטעם מצוה זו שלא יאכלום הכהנים קודם שיניחו אותם בעזרה ושלא יאכל מהם ישראל בשום ענין נמשך אחר אותו השורש הכתוב שם ימצאהו מבואר ונגלה כל שיש בו דיעה לדעת טוב ורע ולהג הרבה במה שאינו צריך יגיעת בשר. דיני המצוה מבוארים במס' מכות. ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות ודוקא בזמן הבית כי אז החובה עלינו בהבאת הביכורים והחיוב מן התורה דוקא בפירות ידועים ובמקומות ידועים וכמו שכתבתי שם ואף על פי שאמרנו שם שחיוב מצות הבאת הביכורים הוא על הזכרים לבד ולא על הנקבות באיסור אכילתן בכ"מ שוה אשה לאיש וכענין שאמרו בגמ' דרך כלל בפ' איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה וכהן העובר ע"ז ואכל מבכורים כזית כענין שאמרנו עבר על לאו וחייב מלקות. וכן ישראל שיאכל מהן כזית בשום צד כלומר בין קודם שהונחו בעזרה או לאחר מיכן:

מצוה ת"נ שלא לעזוב את הלוי

(א) שהוזהרנו שלא לעזוב הלוים ולא נתרשל מהשלים להם הקם כלומר שלא תשהא להם מעשרותן וכ"ש ברגלים שאנו מוזהרים עליהם ביותר בדי לשמחם במועד ועז"נ השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך. משרשי המצוה לפי שהאל ב"ה חפץ בטוב עמו ישראל אשר בחר לו לעם ורצה לזכותם ולעשותם סגולה בעולמו עם חכם ונבון למען יכירום כל רואיהם כי הם זרע ברך ה' אנשי אמת אנשי שם. ובהיות רצונו ב"ה בזה הביא עצות מרחוק לסבב דרכים להיות עסקם בחכמה ותמיד כל היום יהיו עליה שוקדים והנהיג וסדר אותם במנהגי' נעימים ונכונים ובנימוסי' יקרי' וחזקי' למען ילמדו לדעת את ה' מקטנם עד גדולם ויעמוד זרעם ושמם קיים לעולם ומן החקים המחזיקים והמעמידי' החכמה בתוכם הי' להיות שבט אחד כלו בהם מבלי לו חלק ונחלה בקרקעות ושלא יצא השדה לחרוש ולזרוע ולחפור בורות ולהשקות השדות וכל זה להיות סבה אליו להוציא עתותיו עכ"פ ללמוד חכמות ולהבין דרכי האל הישרות והמה יורו משפטיו לאחיהם בכל מדינה ומדינה ובכל העיירות ועל כן בהיות השבט הזה נבחר הוא וזרעו לעולם אל עסק החכמה והתבונה. וכל ישראל היו צריכי' לבקש תורה מפיהם ולהסכי' דעתם וללכת אחר עצתם ככל אשר יורו אותם הי' מרצונו יתברך שיספיקו להם אחיהם כל מחייתם פן תתבלע חכמתם בחסרון חוקם ומן היסוד הזה באה על כל ישראל האזהרה כפולה בזה הכתוב בהשמר פן לבלתי עזבם ולבלתי התרשל כלל בכל ענינים והזכיר להם באזהרה האדמה שאמר כל ימיך על אדמתך כלומר הזהרו מאוד בהם כי לכם נחלת האדמה והש"י שהוא מצמיח זרועיה הוא נחלתו כלומר ואל תחשבו להתגאות כנגדו בשביל נחלתכם באדמה כי הוא הגביר. או נאמר שהזכרת האדמה הוא לומר כי צריך הוא אליך עכ"פ שאתה בעל הנחלה והכל צריכין אליה שכל מי שאין לו קרקע אפי' יש לו כמה כספים צריך הוא רחמים כי הכל הוא מן הקרקע ואין כל דבר קיים לו לאדם שיהא לבו סמוך עליו כמוהו ובעלי הקרקעות הם המגדלים עגלי מרבק וברבורי' אבוסי' להם תרנגולות פטומות ויוני שובך וגדיים וטלאי'. וכדרך מלכי ארץ ושריה יביאו להם עובדי האדמה מכל אלה בחגיהם. הוזהרו בנ"י לעשות כן כמו כן ללוים וע"ז נכפלו כמה אזהרות בכתוב בכמה מקומות באמרו והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו וענין אמרו אשר בשעריך אין הכוונה שיחזרו על הפתחי' חלילה רק לומר שאין לו נחלת קרקעות כמו לישראל. דיני המצוה מבוארים בכתוב. ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל שרוין על אדמתן ועובר ע"ז ועזוב את הלוי מלשמחו ומשהא ממנו מעשרותיו ברגלים עבר על לאו זה אבל אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה. ובמצוה הזאת יש ללמוד לכל מבין לסעוד ולהטיב אל כל המשתדלים תמיד בחכמת התורה כי הם המעמידים דת האמת ומחזקים האמונה מרבים שלום בעולם ואוהבים הבריות ושמחים ביישוב המדינה בצדק יחזו פנימו

מצוה תמ"ט (א) **שנמנענו** מלאכול ביכורים וכו' מצוה זו מבואר פ"ג מהלכות ביכורים בר"מ. והנה ביכורים קודם שנכנסו לחומת ירושלים הם כחולין ופטור עליהם בין זר ובין כהן ולאחר שנכנסו לפנים מן החומה זר חייב עליהם מב"ש ומלקות אם אכלם בכ"מ והוא בכלל לאו דזר בתרומה וכהן אם אכלם לאחר שנכנסו לפנים מן החומה קודם הנחה בעזרה לוקין מלאו זה וכן לאחר הנחה בעזרה הותרו לכהן לאכלו בירושלים ואם כהן אכל חוץ לירושלים לוקין גם כן מלאו זה כן מבואר בר"מ כאן ועבכ"מ ובלח"מ בהלכו' בכורות ול"ע על הרהמ"ח שהשמיט ד"ז דלוקין באכל חוץ לירושלים. ומ"ש מבואר משיראו פני הבית היינו הבתים שבעיר והיינו לפנים מחומת ירושלים כן פי' הר"מ וע' בכ"מ וע' בתוס' מכות דף י"ח ע"ב בד"ה בכורים וכו' שכתבו דמצותו בעזרה ואשגרת לישנא הוא דמצותו לאכול בירושלים ולא בעזרה ובכורים שיצאו וחזרו מותרים כמו מע"ש ולשיטת הר"מ פ"א מהלכות ביכורים דגם יין ושמן מביאים או כשבצרן מתחלה לכך אליבא דכ"ע גם יין ושמן דינם כמו ביכורים אך השיעור ביין אם כזית או רביעית הארכתי לעיל במצוה קמ"ח. ופירות שמקצתם לפנים ומקצתן בחוץ מה שבפנים הוא קודש ומה שבחוץ הוא כחולין וגם פרי אחד מקצתו בפנים או דבר זה כבר כתבתי לעיל גבי מעשר שני תדרשנו משם. ודיני הפירות שחייבים בבכורי' ומקומות שחייבי' כבר כתבתי בח"ז ובעזה"י עוד יתבאר בפ' כי תבוא כי שם מקומו. וגם עוברים בעשה באכלם בחוץ לירושלים כמו שמבואר בכתוב ואכלת שם וכו' כי אם לפני וכו' תאכלנו וקודם הנחה בעזרה א"י אם עובר בעשה גם כן ונראה דאינו עובר ע' בגמרא. ומ"ש הרהמ"ח ודוקא בזמן הבית מבואר בר"מ פ"א דביכורים ובש"ס כ"פ דבכורים אינו נוהג אלא בפני הבית מ"מ אפשר דאינו מצוה להביא אבל אם קרא שם לבכורים והביא לירושלים אפשר דאין הנחה דליכא מזבח עוברים בלאו הזה וגם הזר ח"מ ובאמת מבואר בסוף בקלים המקדיש ביכורים וכו' ה"ז קודש ר"ש אומר לא קדשי וע' ברע"ב ובוודאי הלכה כת"ק אם כן אפשר אינו נאכל אבל הלאו נוהג כמו מע"ש בזה"ז אך הר"מ פי' פירוש אחר במשנה שם וגם התוס' כאן בדף י"ט בד"ה מה וכו' כתבו דאפשר ביכורים חולין ובעזרת השי"ת יתבאר דין זה דביכורים בזמן הזה אם קדשי בפרשת כי תבא כי שם מקום ד"ז. וד"ז דאין קריאה מעכבת מבואר בש"ס דמכות שם דוקא אם ראוים לקריאה ואם אין ראוים לקריאה מעכבת דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכל דאינו ראוי לבילה מעכבת ע"כ ביכורים שהפרישן קודם החג והביאן אחר החג דאינם ראוים לקריאה ירקבו וכו' ובודאי לוקין כהן האוכל אותם לאחר הנחה אך הר"מ פ"ד מהלכות ביכורים פוסק דמביא ואין צריך לקרות ע"ש בכ"מ אם כן הותרו תיכף מבש"כ משאר ביכורים דצריכי קריאה ואלו אין צריכין כלל וע' במנ"ל כאן שמסופק באלס דאינו ראוי לקריאה אם מעכב ע"ש ובעזהש"י יתבאר עוד לקמן במצות ביכורים:

מצוה ת"נ (א) **שהוזהרנו** שלא נעזוב הלוים וכו' שלא תשהא להם מעשרותי' וכש"כ ברגלים וכו'. מבואר בר"מ פ"ב מהלכות חגיגה ומה שנראה מדבריהם דהלאו אינו עובר רק ברגלים ע' בכ"מ שאינו מרשים מקום לזה מנין שברגלים דוקא וע' בספרי דמבואר דצריך ליתן לו מעשר ראשון ואם אין מעשר ראשון תן לו מעשר עני או שלמי' ועובר בלא תעשה וע' בר"מ מבואר ג"כ זה ול"ד מע"ר. ומבואר בספרי שדרש כל ימיך אפי' שמיטין ויובלות ומדסתם הר"מ ממילא משמע דמצוה זו היא תדירה ומבואר בספרי על אדמתך ולא בגולה וכן מביא רש"י בפירושו על התורה דבגולה אינו מצווה עליו יותר מעני ישראל וכן כ' הרהמ"ח ונוהגת וכו' בזמן שישראל שרוין על אדמתם ובר"מ אינו מבואר להדיא אך מהטעם שכתב דאין ללוים חלק ונחלה ואין להם מתנות בבשר וכו' מבואר דהלאו בזמן שישראל שרוים על אדמתם בזמן המקדש דהאידנא בעוה"ר כולם שוים וע' ביו"ד סי' רנ"א דגם האידנא יש מעלה ללוי מישראל לענין לדקה וע' בב"י שם ועבמג"א באו"ח סי' ר"א שהקשה הא בירושלמי ובספרי וגם רש"י על התורה כולם סוברים דאין מעלה ללוי האידנא ולמה פסק ביו"ד לא כוותי' ע"ש. וגם על הר"מ לע"ק דכאן נראה דדוקא בארץ ישראל ובפ"ח מהלכות מתנות עניים כתב גם כן דלוי קודם אף בזמן הזה ויש לחלק בין העברת הלאו ומכל מקום מצוה להקדימו בזה"ז ג"כ. ומבואר דלאו זה דוקא בלוים ולא בכהנים אף שבכמה מקומות הכהנים נקראו לוים כאן מהטעם המבואר דאין להם מתנות בבשר וכו' מבואר דרק בלוים עוברים לאו הזה ולא בכהנים וע' בר"מ פ"א מהלכות מעשרות דעזרא קנס הלוים וכו' ולהסוברים דקנס שלא יתנו ללוים כלל ע"ש בכ"מ מכל מקום אפשר עוברים דצריך ליתן להם מ"ע ובשר כמבואר בספרי: ונוהג לאו זה בכל אישי ישראל חוץ מחש"ו ופשוט דגם כהנים ולוים אינם מצווים על לאו זה רק ישראל מהטעמים המבוארים שם כאן ופשוט

מלוה

מצוה תנ"א (א) **שכל** מי שירלה לאכול בשר בהמה או חיה או עוף שישחוט וכו' וע"ז נאמר וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתיך וכו' מבואר בר"מ הלכות שחיטה ובטור וביו"ד ולכתוב כאן כל הלכות שחיטה לריך חיבור גדול וכבר האריכו הראשונים והאחרונים. והנה דעת הר"מ והרהמ"ח כאלו כתיב אכילה כיון דקאי על רשות ע"כ עובר בעשה אף שלא כדר"א והא דלא קאמר בפסחים הכל מודים וכו' כיון דאין לוקין אבל איסור עשה יש ובענין הפוסקים שמביא הרהמ"ח עיין בר"מ וכ"מ ובלח"מ באריכות. ועיין בפרמ"ג בפתיחה שם דחקר אם גם בעוף יש עשה לדעת הר"מ דזבחת מבקרך ומצאנך

וסרבה ראשונים דזביחה היא עשה ודעת פוסקים והריב"א בתוס' שבועות דף כ"ד סובר דאינו עשה אלא תיקון כלאו והדברים עתיקין. וע' בפרמ"ג בפתיחתו להלכות שחיטה דכתב לדעת הריב"א ח"ז נבילה דינו כח"ש שאינו מפורש בתורה וחל שבועה ולדעת הר"מ הוי עשה אפי' פחות משיעור דלא כתיב אכילה דרך חיוב או בעשה או בלאו רק דרך רשות וע"ש שפלפל באריכות. וגם יש ל"מ אם אכל שלא כדר"א לשיטות הסוברים דשלא כדר"א אינו רק מדרבנן והדברים עתיקין אבל לשיטת הר"מ דיש עשה ולא הוי

כתיב או אפשר כיון דאיתקש עוף לבהמה לענין עשה נ"כ איתקש ולזה דעתו נוטה וע' לעיל בח"ז שהבאתי דמבואר בש"ס דיומא דנבילה הוי בל"ע לגר וכו' וגהי דלוקין דלא הוי ניתק ע"ש עכ"פ עשה איכא א"כ באוכל נבילה עובר ג"כ בעשה זו לגר והקשיתי על מוני המלות דאינן מונים עשה זו אך בפיוט לשבועות במוסף המתחיל אתה הנחלת וכו' מובא עשה זו ואכ"מ והדינים שכתב הרהמ"ח אין להאריך כי הלכות שחיטה לריך חיבור מיוחד ומה שנהג בזמן הזה והאריכו בו הראשונים והאחרונים אכ"מ בח"ז להאריך·

מלוס

כל הצריך חנינה שאין להם פנאי לשוטט בחוצות אחר מחייתם הנה והנה וכל המרחם ומבקש תועלתם ירוחם מן השמי' וחלק כחלק יאכל עמהם לעולם הבא:

מצוה תנ"א להזהר על השחיטה

(א) שכל מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה או עוף שישחוט אותם תחלה כראוי ולא יהי' לו היתר אלא בזביחה. ועז"נ וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתיך וגו'. ולשון ספרי מה מוקדשין בשחיטה אף חולין בשחיטה כאשר צויתיך מלמד שנצטווה משה רבינו על הוושט ועל הגרגרת ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה פירוש לא שיהיה כן במשמע הכתוב אלא שהציווי הזה באה הקבלה עליו שהי' כן שנצטווה בכל ענין השחיטה כמו שידוע לנו בסכין ושיעור מקום השחיטה בושט ובקנה ושאר הענינים. ואע"פ שלא הזכיר הכתוב רק בקר וצאן ידענו שהחיה בכלל בהמה שהכתוב הקישן דכתיב בפסולי המוקדשים אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו. והעוף נ"כ צריך שחיטה דאיתקש לבהמה דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף אלא שהחכמים דקדקו והקבלה שמסייעתם דמכיון שהטילו הכתוב לעוף בין בהמה שצריכה שחיטה לדגים שאין בהן שחיטה דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה אשר במים שבשחיטת סימן אחד די לך ומהיכן למדו לומר שאין שחיטה בדגים דכתיב בהן אם את כל דגי הים יאסף להם באסיפה בעלמא סגי בין שהן נאספין חיים או אפי' מתים וכן כל מין חגב אין לו שחיטה שבהן כתיב נ"כ לשון אסיפה כמו בדגים דכתיב אוסף החסיל. ועוד דבתר דגים אזכרינהו קרא בסוף סדר יום השמיני דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרומשת אלו דגים לכל השורצת אלו חגבים ועוד דקשקשים אית להו בגופן כדגים כבר כתבתי בסוף סדר צו באיסור דם ובראש אחרי מות מצות דכסוי הדם בענין ההרחק' שהרחיקה ממנו התורה דם כל בשר מה שידעתי ואומר נ"כ ע"צ הפשט כי מצות השחיטה היא מאותו הטעם לפי שידוע כי מהצואר יצא דם הגוף יותר מבשאר מקומות הגוף ולכן נצטוינו לשחטו משם טרם שנאכלוהו כי משם יצא כל דמו ולא נאכל הנפש עם הבשר ועוד נאמר בטעם השחיטה מן הצואר ובסכין בדוק כדי שלא נצער בעלי החיים יותר מדאי כי התורה התירן לאדם למעלתו ליזון מהם ולכל צרכיו ולא לצערם חנם וכבר דברו חכמים הרבה באיסור צער בעלי חיים (ב"מ ושבת) אם הוא איסור דאוריי' והעלו לפי הדומה שאיסור דאורייתא הוא. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל ה' דברים הם שמפסידין השחיטה אם אירע אחד מהן בשחיטה ואלו הן שהייה. דרסה. חלדה. הגרמה. ועיקור. ענין השהייה הוא כגון אחר שהתחיל לשחוט הושט וקודם ששחט רובו פסק מלשחוט אם שהה בהפסקה זו כשיעור שחיטה אחרת שחיטתו פסולה (ופירוש כדי שחיטת העור והסימני' של בהמה אחרת כמותה וכדי שחיטת בהמה דקה לעוף). ויש מחמירין שאין השיעור אלא כדי שחיטת רוב הסימני' בבהמה ורוב אחד בעוף אבל השוחט בסכין רע אפי' הוליך והביא כל היום כולו שחיטתו כשירה. זולתי אם הוליך והביא אותו אחר ששחט בבהמה רוב סימן א' לבד שאם באותו המיעוט הנשאר ממנו הוליך והביא בסכין רע כשיעור שהייה שחיטתו פסולה. וענין הדרסה הוא מי שדרס הסכין בעת השחיטה כמו שחותכין הצנון כלומר שלא הוליך והביא הסכין בענין זה שחיטתו פסולה. וענין חלדה הוא כמו שקבלנו שבשעה ששוחטין צריך לעמוד הסכין מגולה ומפני כן אמרו ז"ל שאם הטמין הסכין תחת סימן האחד ושחט השניה או אפי' טמן אותו תחת העור ושחט הסימני'. או אפי' תחת הצמר המסובך או אפי' תחת מטלית דבוקה הרבה בצואר השחיטה פסולה אבל אם אינה דבוקה הרבה אינה נפסלת בכך. וענין הגרמה הוא שקבלנו שאעפ"י שהשחיטה היא מן הצואר גבולין ידועין הם בצואר שהשחיטה כשירה בהן ולא למעלה ולא למטה מאותו הגבול ונבול מקום השחיטה בקנה הוא משיפוי כובע ולמטה עד ראש הכנפים הקטנים של ריאה לא עד עיקרן של כנפים שמחוברי' בריאה אלא עד ראשן. ושיעור זה הוא כל מקום מן הצואר שהבהמ' פושטת אותו בשעת שהיא רועה כדרכה בלא אונס. ובוושט מניה למעלה כדי תפישת יד ולמטה שיעורו עד המקום שהוושט משעיר כלומר שעומד שם פרצות פרצות כדמות הכרס ופירוש תפישת יד יש אומרים שהוא כדי נ' אצבעות וי"א כדי שיתפוש בשתי אצבעות משני צידי הצואר והו שיעור רוחב אצבע ושיעור זה הוא בבהמה וחיה אבל בעוף הכל לפי גודלו וקטנו ואמרו בגמ' שמי שמתחיל לשחוט במקום שחיטה בקנה ושחט שליש ואחר כן הוציא הסכין ממקום השחיט' דהיינו למעלה משפוי כובע וחתך בו שליש ואח"כ חזר הסכין במקום השחיטה ושחט בו שליש שזו השחיטה פסולה דלעולם בעינן שיהא רוב מיתת הבהמה בשחיטה ובשעת יציאת החיות ממנה דהיינו שליש אמצעי שיהי' אז רובו בשחיטה כל שהיא כן כשירה בענין אחר פסולה. וענין זה של הגרמה אינו נמצא כי אם בקנה ולמעלה סמוך לשפוי כובע דאלו למטה סמוך לכנפי ריאה נקובתה שם במשהו ולא שייך ביה דין הגרים שליש כלל. כל מי שאינו בקי בכ' דברים אלו שהן פוסלין השחיטה אינו רשאי לשחוט ואם שחט אסור לאכול משחיטתו ואפי' אם אחר ששחט שאל אותו אם נזהר בהן ואמר הן אין ממש בדבריו דמכיון שלא ידע אותם מתחילה שמא פשע ואינו זוכר כלל. ומלבד ד' דברים אלו שזכרנו שצריך כל שוחט לדעת חייבונו חכמים ז"ל עוד לדעת דבר חמישי ואע"פ שאינו מהל' שחיטה מפני שענין זה תמיד יבוא בשעת שחיטה והבהמה נעשית נבלה בדבר ואם לא ידע אותו השוחט יאכיל נבילות לכל ולפיכך אמרו נ"כ בזה שכל טבח שאינו יודע זה אסור לאכול משחיטתו והוא האיסור הנקרא עיקור וענינו הוא שנעקרו הקנה והושט שניהם או אחד מהם ממקום חיבורן שהן מחוברין בלחי ובבשר שעלי' ונעקרו משם לגמרי או אפילו לא נעקרו לגמרי אלא שנדלדלו רובן הרי זה אסורה והוא דאיפרוק איפרוקי כלומר כשאנו אוסרים אותה כשנדלדלו רובן כלו' כשהי' הדלדול כאן וכאן דכל שהוא כענין זה אפילו מה שמחובר מהן אינו חיבור יפה והרי הן נחשבין כעקורין לגמרי אבל אם נדלדל הסימן בצד אחד לבדו אפי' נעקר ממנו רובו כיון שהעיקור אינו אלא במקום א' אע"פ שהוא ברוב הסימן ולא נשאר ממנו אלא המיעוט מחובר אותו מיעוט מציל וכשירה וכש"כ שנכשיר אותו היכא שהסימן כולו מחובר אל הבשר שבלחי ואע"פ שנגמם הלחי וניטל לגמרי ממקום חיבורו בראש חבור הבשר עם הסימן מציל נמצא שהעיקר האוסר הוא כשנעקרו הסימנים בהרבה מקומות הנה והנה כרובן אבל בכל ענין אחר אין העיקור אוסר ועיקור זה שאמרנו אינו עושה הבהמה טריפה אבל כך למדנו מפי השמועה שסימנים עקורים אינן בני שחיטה כלומר שמצות השחיטה לא היתה בסימנים שהן עקורים ולפיכך השוחט בסימנים עקורים הרי הוא כאילו לא שחט וכאילו מתה הבהמה מאליה שהיא נבלה ועוף אע"פ שהכשירו בסי' א' כמו שאמרנו כ"ז שנעקר הא' קודם ששחט האחר אין השחיטה מתיר אותו ואסור כך למדנו מפי השמועה ואלו חמשה הלכות שזכרתי שהן שהייה דרסה וחלדה הגרמה ועיקור צריך כל אחד מישראל לידע אותם להיות בקי בהם קודם שישחוט וכל שאינו בקי בהם ושחט אסור לאכול משחיטתו ואפילו נשאל אחר כן ואמר ברי לי ששחטתי כראוי אין שומעין לו כלל וגם כן צריך לדעת כל הרוצה לשחוט ענין בדיקת הסכין שהצריכו חכמים לבדוק אותו עם הציפורן ועם הבשר ובשלש רוחותיה של סכין ואם נרגיש בו פגימה אפי' כל שהוא השחיטה אסורה ומותר לשחוט בכל דבר שחותך יפה ואין בו פגימה כלל ואם נמצאת הסכין פגומה אחר השחיטה נאמר שבעור נפגמה והסימנין נשחטו בסכין פגום וזה נאמר היכא שלא נשברו עצמות באותו סכין אחר שחיטה כלומר שלא נגע הסכין בדבר שאפשר לו שיפגם בו אבל אם ידענו בודאי שנגע בסכין אחר שחיטה בדבר שאפשר לו להפגם בו תלינן פגימתו באותו דבר. וכל זמן שיסתפק לנו אם נגע בדבר הפוגם אותו אם לא תלינן בעור; זהו הנראה יפה בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא בענין זה בריש פ"ק דחולין. ודין מה שאמרו ז"ל שכל המצוי אצל שחיטה מחזיקין אותו שהוא מומחה ואפי' הוא בפנינו אין אנו צריכין לבודקו דסמכינן אחזקתיה ומן המפרשים שאמרו שאם ישנו בפנינו בודקין אותו. ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת חולין בפרקים ראשונים (י"ד מסימן א' עד כ"ח) ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות שאף הנקבות מוזהרות שלא לאכול מבהמה חיה ועוף אלא אחר שחיטה הראויה ורשות יש להן לשחוט ושחיטתן כשירה לכל אדם אם יודעות הלכות שחיטה ובקיאות בהן ואפי' שחיטת הקטנים אמרו חכמים שכשירה כל זמן שאדם גדול ובקי בהלכות שחיטה רואה אותן שוחטין כראוי. אבל הזהירונו הכמים שלא למסור להם לשחוט לכתחלה לפי שהם מוערים לקלקל מפני מיעוט דעתם וימצא

והפסד

הפסד בדבר. ועובר על זה ולא נזהר מלאכול בשר בהמה או חי' או עוף שאירע בהן אחד מן החמשה פסולין שזכרנו או שנשחטה ג"כ בסכין שאינו בדוק בטל עשה זה מלבד שעבר על לאו דלא תאכלו כל נבילה ולוקה באכילת כזית מהם. וכמו שנכתוב בסדר זה בע"ה. וכן אמרו ז"ל בפרק שני דחולין כל שנפסלה בשחיטתה נבילה. כלומר כל זמן שנפסלה הבהמה במקום שחיטה דהיינו הסימנין כגון שאירע בהן א' מן החמשה פסולין שזכרנו או השוחטן בסכין שאינו בדוקה. הרי זו נקראת נבילה. וכל ששחיטתה כראוי ודבר אחר גורם לה להפסל הרי זו טריפה כלומר אם לא אירע שום פסול בענין השחיטה בבדיקת הסכין ובסימנין אלא שדבר אחר גרם לה להפסל כגון שנטרפה באחד מי"ח טרפות הידועים שזכרתי למעלה (בפרשת אם כסף תלוה במצות שלא לאכול הטריפה) הרי זו נקראת טרפה. כלו' לוקין על זה משום טריפה ואע"פ שבשניהם מלקות איכא נפקא לן מיני' לענין התראה וזה ששנינו כל שנפסלה בשחיטתה נבילה אין הענין שעיקר הנבלה הנזכרת בכתוב תהי' המתנבלת בשחיטה דודאי נבלה סתם תקרא בהמה שמתה מאלי' מחמת חולי או באיזה ענין שתמות. אבל בעל המשנה בא ללמד שכל שלא נשחטה כראוי כמתה מאלי' היא חשובה:

מצוה תנ"ב שנמנענו שלא לאכול אבר מן החי

(א) שנמנענו לאכול אבר מן החי כלומר אבר שנחתך מבעלי חיים בעודנו חי ועל זה נאמר ולא תאכל הנפש עם הבשר וזהו אבר מן החי ואמרו במסכת חולין אכל אבר מן החי ובשר מן החי לוקה שתים לפי שיש על זה שני לאווין הא' זה שזכרנו והשני ובשר בשדה טרפה שהוא לא תעשה באוכל בשר מן החי כמו שכתבתי בפ' אם כסף תלוה במצות שלא לאכול הטרפה ונכפלה האזהרה באבר מן החי במקום אחר מן התורה בפרשת נח שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. משרשי המצוה כדי שלא נלמד נפשינו במדת האכזריות שהוא מדה מגונה ביותר ובאמת שאין אכזריות בעולם גדול ממי שיחתוך אבר או בשר מבעלי חיים בעודנו חי לפניו ויאכלנו. וכבר כתבתי כמה פעמים התועלת הגדול לנו בקנותינו המדות הטובו' ונתרחק מן הרעות כי הטוב ידבק בטוב והאל הטוב חפץ להטיב ולכן יצוה עמו לבחור בטוב זהו דרכי ברוב המצות על צד הפשט. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאיסור אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף בטהורים אבל לא בטמאים. ומה שאמרו שאחד אבר שיש בו בשר ונידין ועצמות כגון היד והרגל ואחד אבר שאין בו עצם כגון הלשון והכצים והטחול והכליות והלב וכיוצא בהן באיסור זה אלא שהאבר שאין בו עצם בין שנחתך כולו בין שנחתך מקצתו הרי זה אסור משום אבר מן החי והאבר שיש בו עצם אינו חייב משום אבר מן החי עד שיפרוש כברייתו בשר ונידין ועצמות אבל אם פירש מן החי הבשר בלבד חייב משום טריפה כמו שבארנו ולא משום אבר מן החי. האוכל מאבר מן החי כזית לוקה עליו ואפילו אכל אבר שלם אם יש בו כזית חייב פחות מכזית פטור. חתך מן האבר כברייתו בשר ונידים ועצמות כזית ואכלו לוקה אע"פ שאין בו בשר אלא כל שהוא אבל אם הפריד האבר אחר שתלשו מן החי והפריש הבשר מן הגידין ומן העצמות אינו לוקה עד שיאכל כזית מן הבשר לבדו ואין העצמות והגידין מצטרפין בו לכזית מאחר ששינה ברייתו. חלקו לאבר זה ואכלו מעט מעט אם יש במה שאכל כזית בשר חייב ואם לאו פטור לקח כזית מן האבר כברייתו בשר נידין ועצמות ואכלו אע"פ שנחלק בפיו בפנים קודם שבלעו חייב לפי שכן דרך אכילה תלש אבר מן החי ונטרפה בנטילתו ואכלו חייב שתים משום אבר מן החי ומשום טריפה שהרי שני האסורין באים כאחד וכן התולש חלב מן החי ואכלו לוקה שתים משום אבר מן החי ומשום חלב. תלש חלב מן הטריפה ואכלו לוקה

מצוה תנ"ב (א) שנמנענו שלא לאכול אבר מן החי כו' וע"ז נאמר ולא תאכל הנפש כו' זה מבואר בר"מ פ"ה ממאכלות אסורות ובטור וביו"ד סי' ס"ב ג"כ מבואר הרבה מ"מ אכתוב קצת בקיצור כי בש"ע באו הדיני' בקיצור וכ"ה. אם חתך אבר מן החי בהמה חיה ועוף מן הטהורים דוקא ואכל עובר בלאו הזה אבל מן הטמאים אינו עובר דרבנן נפקא להו מקרא דאינו נוהג בטמאי'. ויש אברים שיש בהם בשר גידים ועצמות כגון יד או רגל וכדומה ויש אברים שאין בהם עצמות כגון הטחול והלשון וכדומה על כ"א עובר בלאו משום אמ"ה ואפי' חתך מקצת מאבר שאין בו עצם עובר משום אמ"ה כ"ה דעת הר"מ ויש חולקין דעל מקצתו מאבר שאין בו עצם אינו חייב משום אמ"ה וע' בהה"מ ובלח"מ רק משום בשר מן החי ולהר"מ חייב שנים משום אמ"ה ובשר מהחי. ואמ"ה צריך כזית ובאבר שאין בו עצם חייב על כזית בשר משום אמ"ה ומבואר בש"ס דחולין דף ק"ב ע"ב דר"י ס"ל דלא תאכל הנפש כו' זה אמ"ה ובשר בשדה טרפה זה בשר מה"ח וכן פסק הר"מ בפ"ד שם וכן הרהמ"ח בפ' משפטי' דהלכה כר"י א"כ אם אכל כזית מאמ"ה שאין בו עצם הן מקצתו והן כולו עובר משום שני לאוין משום אמ"ה ולאו דטרפה כמבואר שם בחולין דאמ"ה ובשר מה"ח ה"ל שני שמות. ובאבר שיש בו עצם צריך ג"כ כזית ואם אכל כזית מן האבר חייב משום אמ"ה וא"צ כזית בשר רק גידים ועצמות גם כן מצטרפין לכזית ואם אכל כזית בין הכל אף שיש פחות מכזית בשר מצטרפין הגידין והעצמות דכן היא גזה"כ אבל עכ"פ בין הכל בעינן כזית וכן אם אכל כל האבר אם יש באבר כזית חייב ואם לאו פטור וכיש בו כזית אינו עובר משום בשר טריפה כיון דאין בו כזית בשר ועל טריפה צריך כזית בשר דוקא וגידין ועצמות אין מצטרפין ואם יש על האבר כזית בשר עובר משום אמ"ה ומשום טריפה ופשוט. וכד"ז דאכל מן האבר כזית חייב אף דבאבר איכא הרבה זיתים התוס' בפ' גה"נ דף ל"ו חולקין ע"ז וסוברים דבאבר גדול אינו חייב בכזית ממנו רק אם אכלו כולו ועי' באחרונים ולפלפל בכל פרט הוא אריכות גדול ואני כותב לך השיטות בקיצור עי' בספרן של צדיקים דבש מלאת כו'. ואינו חייב על אמ"ה רק אם הוא כברייתו או גידין ועצמו' מצטרפין אבל אם הפריד הבשר מהאבר ושינה האבר מברייתו אינו חייב רק על הבשר משום בשר בשדה כו' דהיינו טריפה ואין גידין ועצמות מצטרפין דאינו אמ"ה דשינה האבר מברייתו ומבואר בש"ס סוף פ' גה"נ חלקו בחוץ סובר ר"י דפטור חלקו בפנים חייב לר"י ורש"י פירש חלקו בחוץ דחלק הכזית של האבר בחוץ ואכל ח"ז לבד וחצי זית השני לבד ולא אכלן בב"א פטור אעפ"י שבכל איסורי' חייב בכזית בכא"פ הכא חידוש הוא דגידין ועצמות מצטרף אין לך בו אלא חידושו ואינו חייב בזא"ז. אבל אם חלקו בחוץ ונתן שתיהן לתוך פיו ובלען בב"א חייב ואם חלקו בפנים בתוך פיו אעפ"י שלא בב"א חייב דדרך אכילה הוא לחלק בפנים ורשב"ל פוטר אף בכה"ג רק אינו חייב אלא בבלען בב"א. ופשוט דוקא בכה"ג דצריך לצירוף גידים ועצמות אבל אם אכל כזית בשר מהטחול וכדומה דאינו חידוש כי הוא בשר חייב ככל האיסורים ל"מ דחייב משום הלאו דבשר בשדה כו' היינו משום טריפה אלא אף לאו דאמ"ה ג"כ חייב בצירוף כדאכ"פ ככל איסורים רק באבר שחייב ע"י צירוף גידים ועצמות פטור בחלקו כיון דחידוש הוא והתוספות חולקים על רש"י ופרשו דחלקו בחוץ אפי' נתן שניהם בפיו ובלען בב"א מ"מ פטור דבעינן שיהא מחובר בפיו דאל"ה לא הוי עליו שם אבר וג"כ הטעם כיון דחידוש הוא דגידין ועצמות מצטרפין. וחלקו בפנים חייב דדרך שנחלק בפיו בשעת לעיסה. והנה גם לשיטתם באבר של בשר לחוד שאינו חידוש א"כ חלקו בחוץ ואף בזא"ז חייב כמ"ש לשיטת רש"י. והר"מ כתב חלקו בחוץ כו' ועי' בלח"מ שכתב בדעת רבינו שסובר כרש"י דאם בלען בב"א חייב אף חלקו בחוץ והראב"ד סובר כדעת התוס' ועי' בהה"מ שפורש פירוש אחר בדברי הר"מ ועי' בלח"מ שהניח דברי הרה"מ בצ"ע. והנה בכל האיסורים קיי"ל אכל חצי זית והקיאו וחזר ואכל ח"ז אחר או אכל אותו ח"ז שהקיאו חייב ע' בר"מ פי"ד מהלכות מאכ"א וכאן לא שייך זה כיון דחלקו בחוץ פטור רק בכזית בשר באמ"ה שייך כמ"ש. וד"ז דמבואר דבין החניכים מצטרף שייך ג"כ כאן דזה הוי כבלע ופשוט. ועי' בפרמ"ג שחקר כיון דח"ש אסור מן התורה מטעם דחזי לאיצטרופיה אם נאמר דחזי לאצטרופי היינו בכדי אכ"פ א"כ כאן דאינו חייב בכא"פ דחלקו פטור יהיה ח"ש מותר אך באמת אסור מחמת המשהו בשר דזה חזי לאצטרופי מלאו דטריפה וחייב בכא"פ וגם יש סוברים דחזי לאצטרופי היינו אם היה אוכל כל השיעור והדברים עתיקים. וע"ש עוד דכתב אף דמצטרף גו"ע מ"מ אם אכל לאמ"ה שלא כדר"א כגון שעירב בו דבר מר וכו' פטור כמו גה"נ דען הוא והתורה אסרה ומ"מ פטור שלא כדר"א ה"נ ומביא ראיה לדבריו ע"ש. ועי' לעיל שהקשיתי קושיא עצומה על זה דאינו חייב [רק] בב"א ולא בכא"פ כיון דחידושו הוא ובזבחים דף ע' מבואר להיפך גבי נבילת עוף טהור כיון דחידוש הוא מצטרף אף ביותר מכא"פ וצריך קרא דאין מצרף ע"ש ואין לכפול הדברים והוא לעיל במקומו. תלש אבר מן החי ונטרפה בנטילתו ואכלו חייב שתים משום אמ"ה ומשום טריפה שהרי שני איסורים באים כאחד כן לשון הר"מ והרהמ"ח והיינו דפוסקים דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת ובשעת תלישה חל איסור אמ"ה וטריפה ג"כ דנטרפה עם התלישה והוי איסור בב"א ע' בגמרא הא נטרפה מקודם אין איסור אמ"ה חל על איסור טריפה. אח"ז כתב התולש חלב מן החי חייב שתים. ותמהו עליו כיון דלאו לאברים עומדת היאך חל עתה בשעת התלישה איסור אמ"ה על איסור חלב וכן אח"ז כתב דהתולש חלב מן הטריפה חייב שלש והוא ג"כ תמוה לשיטתו היאך חל איסור אמ"ה על חלב ועל טריפה. וע' בלח"מ שהאריך בזה. וע' בס' פר"ח שתמה על הר"מ בדין ראשון אף אם נטרפה מכבר מ"מ אמאי לא יחול אמ"ה על טריפה דהוי איסור מוסיף לב"נ והתוס' בסוגי' הקשו קושי' זו ותירצו דר"י לית לי' א"מ ע' בדף ק"ג ע"א בד"ה מ"ם וכו' אבל הר"מ דפסק דאתע"א בא"כ או מוסיף ע' פי"ז מהלכות א"ב ובכ"מ א"כ אמאי צריך כאן לכתוב נטרפה בנטילתו דאף טריפה מכבר חל עליו אמ"ה דהוי א"מ. עוד הקשה כיון דסובר הר"מ דתולש חלב חייב שתים דאמ"ה חל על חלב א"כ נתחייב שלש משום אמ"ה ומשום בשר בשדה וכו' ומשום חלב כקושית התוס' בדף ק"ב ע"ב בד"ה שאין וכו'. והנה להאריך בענינים הללו בדיני אתע"א צריך הרבה קונטרסים והדברים ארוכים ועתיקים אכ"מ בח"ז ע' בס' שעה"מ פי"ז מהל' א"ב ובכרו"פ כאן והרבה האחרונים שהאריכו בזה דבש מלאת וכו' ומ"מ אני לך. והנה כ"ז שאמרנו שחייב שתים היינו עכ"פ דאיכא כזית בשר באבר דאי לאו אלא ע"י צירוף גו"ע כהי דחייב משום אבר מ"מ משום טריפה אינו חייב אך לפי פסק הר"מ פ"ח ממאכ"א דהאוכל גה"נ של נבילה או טריפה חייב שתים אף דס"ל דאין בגידין בנ"ט מ"מ חייב משום נבילה וטריפה ותמהו עליו הראשונים ע' בכ"מ. והאחרונים תירצו כיון דנחשב אכילה לגבי גיד נחשב נמי אכילה לענין נבילה וטריפה ע' בשעה"מ וכרו"פ. ובח"ז ג"כ כתבתי ד"ז מש"א והדברים עתיקים א"כ אפשר גם כאן אף ע"י צירוף דחייב משום אמ"ה חייב ג"כ משום טריפה אף דבעלמא אינו חייב מ"מ כאן כיון דחייב משום אמ"ה חייב ג"כ משום לאוים אחרים היינו טריפה ויש לפלפל הרבה בסוגי' אך אכ"מ ובאתי רק לעורר. וגם אפשר לומר הא דחלקו בחוץ פטור דוקא אם אין בו רק איסור אמ"ה אבל אם יש עוד איסור כגון שיש כזית בשר דעובר משום טריפה ומצטרף בכא"פ

עובר

לוקה שלש. בשר המדולדל בבהמה ואבר המדולדל בה אם אינו יכול לחזור ולחיות אע"פ שלא פירש אלא שנשחטה אסור ואין לוקין עליו ואם מתה הבהמה רואין אותו כאלו נפל מחיים לפיכך לוקין עליו משום אבר מן החי אבל היכול לחזור ולחיות אם נשחטה הבהמה הרי זה מותר. אם נשמט אבר מן החי או מעכו או דכו כגון הבצים שמעך אותן או נתקן הרי זה אינו אסור מן התורה שהרי יש בו מקצת חיים ולפיכך אין מסריח ואעפ"כ אסור לאכלו ממנהג שנהגו ישראל מקדם שהרי הוא דומה לאבר מן החי. עצם שנשבר אם הי' הבשר חופה רוב עביו של עצם הנשבר ורוב היקף הנשבר הרי זה מותר ואם יצא העצם לחוץ הרי האבר אסור וכשישחוט הבהמה או העוף יחתוך האבר וממקום השבר מעט וישליכנו והשאר מותר נשבר העצם והי' הבשר חופה את רובו אם הי' אותו הבשר מרוסס שנתאכל כבשר שהרופא נורדו או שהי' הבשר שעליו נקבים נקבים או שנסדק הבשר או שנגרר כמין טבעת או שנגרר הבשר מלמעלה עד שלא נשאר על הבשר אלא כקליפה או שנתאכל הבשר מלמטה מכל העצם שנשבר עד שנמצא הבשר החופה אינו נוגע בעצם כלל אלו מורין לאיסור עד שיתרפא הבשר ואם אכל מכל אלו מכין אותו מכות מרדות. המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול ומן הכליות וכיוצא בהם והניח החתיכות תוך מעיה ואח"כ שחטה הרי אותן החתיכות אסורות משום אבר מן החי ואע"פ שהוא בתוך מעיה אבל אם חתך מן העובר שבמעיה ולא הוציאו ואחר כך שחטה הרי חתיכת העובר מותרת הואיל ולא יצא. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ואכל אבר מן החי או כזית ממנו בענין שזכרנו חייב מלקות וזאת אחת מן הז' מצות שהן על כל בני העולם בכלל אבל מ"מ חילוק יש בפרטי המצוה בין ישראל לשאר האומות והכל כמו שכתבתי בסדר וישמע יתרו סי' כ"ח ומן הדומה שהחיוב לשאר האומות באבר מן החי בין בטהורים בין בטמאי' וכן הורה זקן:

להביא

עובר ג"כ משום אמ"ה כיון דנחשב אכילה לענין איסור אחר נחשב אכילה ג"כ לאיסור אמ"ה ובאתי רק לעורר ומבואר בחולין דף ק"ב ע"ב דלמ"ד דבחייה לאו לאברים עומדת אם בלע לצפור חי ויש בין הכל כזית אינו עובר משום אמ"ה דבשלימה לא שייך אמ"ה רק בחתך אבר ולא בשלימה. ואם יש כזית בשר בלא צירוף גו"ע דעת רש"י דחייב משום בשר מן החי ותוס' חולקים כשם דלאו לאברים עומדת כך לאו לחתיכות בשר עומדת ופטור אף על לאו דבשר בשדה וכו'. והר"מ אינו מביא ד"ז ובפ"ד כ' שם דין דלצפור שלם בדרך אחר ודבריו צ"ע ע' בהה"מ ובלח"מ אך ד"ז דאינו חייב על אמ"ה בית בו כזית הר"מ ס"ל כן כיון דפוסק כאן דלאו לאברים עומדת כמ"ש לעיל אך לענין בשר מן החי לא גילה דעתו בהדי'. ומבואר עוד שם בגמרא דרבא אמר את"ל סבר רבי מחשבת אוכלין שמה מחשבה חישב לאוכלה אבר אבר ואכלה כולה חייב והר"מ אינו מביא זה וע' בפרש"י שכ' את"ל אם נמצא בדבריו של רבי א"כ כיון דלא נתברר זה בדבריו ע"כ פטור בכ"ע. קשה הא דמבואר בבכורות חלב מנלן דשרי דיוצא מן החי ומוכח שם מקרא וכן מבואר בחולין פ' בהמה המקשה מהו לגמוע חלבו חלב דעלמא לא כאבר מה"ח דמי ושרי ה"כ א"ד וכו'. ובאמת אי לאו לאברים עומדת א"כ בבהמה שלימה לאו אמ"ה הוא כלל א"כ חלב למה לי קרא להתיר (ע' השמטות). ואפשר לומר דהסוגיא אזלי למאן דסובר לאברים עומדת. או אפשר אפילו אם נאמר דלאו לאברים עומדת עכ"פ איסורא איכא וע' בסי' פ"א ביו"ד לענין נסיובא דחלבא וגם לשיטות הסוברים דעוברים ג"כ בעשה שאינו זבוח דוזבחת וכו' הוי עשה כדעת הר"מ והרהמ"ח א"כ אפשר לומר נהי דאמ"ה ליכא בשלימה כיון דלאו לאברים וכו' עכ"פ בעשה דזבחת עובר ואיכא עשה שאינו זבוח (ע' השמטות) ע"כ צריך קרא להתיר החלב מכל מקום. ולשיטת התוס' דגם בשר מן החי ליכא בשלימה כי לאו לחתיכות בשר עומדת כמו שכבאנו לעיל (ע' בהשמטות) ועיין ביו"ד סי' כ"ד גבי עיקור דסוברים הפוסקים דהחלב מותר אף דל"ל תקנתא בשחיטה ע"ש בט"ז יוכל להיות דסוברים דלאו לאברים ולא לחתיכות בשר עומדת וגם סוברים דזבחת הוא רק תיקון הלאו ולא עשה א"כ אין כאן איסור כלל בחלב מן החי והסוגיא אזלי אליבא דמאן דסובר לאברים עומדת ובאתי רק לרמוז כי הם ענינים ארוכים וא"כ מ. וגם קשה למה כתב שאם נטרפה בנטילתו חייב שתים הא כיון דאיכא כזית בשר א"כ אפי' בכשירה עובר על אמ"ה ובשר בשדה וכו' ואי דליכא כזית אין עובר על טריפה ג"כ ע' בס' ראש יוסף שעמד בזה ונראה דאף למ"ד דסובר דבחי' לאברים עומדת מ"מ אתי איסור טריפה וחל לשיטת הראב"ד בפ"ד מהלכות שבועות גבי נשבע שלא אוכל היום וחזר ונשבע שלא לאכול דהוי א"מ דחל לאחר אותו היום ע"ש א"כ ה"כ טריפה חל אחר שנשחטה ג"כ אך דעת הר"מ אינו כן ע"ש והדברים עתיקין מאוד ובאתי רק לרמוז וע' בס' שעה"מ. ואברים המדולדלים בבהמה וא"י לחזור ולחיות או אברים שנשברו ויצאו לחוץ או בשר המדולדל אם מתה הבהמה אח"כ מיתה עושה ניפול וה"ל כאלו נפרש מחיים וחייב על אבר משום אמ"ה ועל בשר מלאו דבשר מה"ח ואם נשחטה הבהמה שחיטה אינו עושה ניפול ומ"מ דעת הר"מ דאסור מה"ת רק דאין לוקין. וע' בהרה"מ כיון דהוא רק מריבוי דקרא הו"ל כמו ח"ש דאסור ואין לוקין ודעת רוב הפוסקים דאינו אלא איסור דרבנן וע' ביו"ד סי' נ"ה וסי' ס"ב וכ"מ ג"כ לענין ב"נ ודין ב"נ יבואר בס"ד בסמוך וגם לענין שבועה חמור איסור דרבנן מאיסור תורה הבא מריבוי דקרא ע' ביו"ד סי' רל"ט ובש"ך שם ואין להאריך במקום שעמדו הראשונים. ושאר הדינים שכתב הרהמ"ח ע' בר"מ וראשונים ובאחרונים ואין להאריך. והנה כתבנו לעיל דאמ"ה אינו נוהג רק בבהמה חי' ועוף הטהורים ולא בטמאים דדרשינן כל שבשרו מותר וכו' ואמ"ה של אדם לדעת הר"מ בפ"ב כאן דבשר אדם אסור בעשה בין חי בין מת א"כ אינו נוהג אמ"ה באדם מדרשה זו דבשרו אסור ומכ"ש לדעת הרא"ה שמביא שם הה"מ דבשר אדם הוא בלאו א"כ הו"ל כטמאים. אך להסוברים דבשר אדם מותר מה"ת מ"מ כיון דדמו מותר וכל שאינו מצווה על דמו אין מצווה ג"כ על אברו כ"כ הפמ"ג א"כ אפילו אם נאמר דמת עכו"ם מותר מ"מ אינו עובר על אמ"ה כיון דדמו מותר. וע' בר"מ פ"ב כאן ובמכ"ל בד"ה בין וכו' מביא בשם הרמב"ן והרשב"א דס"ל דאין אמ"ה נוהג באדם והריטב"א ס"ל דאמ"ה נוהג באדם וע' במכ"ל פי"ד מהלכות אבל באריכות וכ"ד ודבר צריך אריכות גדול ובאתי כאן בח"ז רק לעורר ולרמוז ע' בראשונים ובאחרונים ויונעם לך. והנה ידוע דכל איסורי אכילה אסורים בסחורה ודעת הרבה ראשונים דמה"ת אסורים בסחורה והדברים עתיקים א"כ אסור לעשות סחורה באמ"ה חה ודאי דמותר להסתחר בבהמות ופוק חזי מאי עמא דבר דאין דרך לאכול חי וה"ל כסוסים וכו' דאין עומדים לאכילה דמותרין בסחורה ע' בפי' קי"ז. אך אם הלג אברים

מה"ת דעומדים לאכילם בודאי אסורים בסחורה ככל מאכ"א. וע' בתוי"ט במס' שביעית שהקשה על הש"ס דבכורות דהוכיח דחלב מותר ולים בי' משום אמ"ה מחרילי חלב גבי ישי ודח' דלמא לסחורה והקשה כיון דאסור באכילה היאך שרי סחורה וע' בפר"ח ובפר"ת מ"ש. ולפענ"ד אפשר לומר דאמ"ה מותר בסחורה לפי מה שראיתי בס' פרי תואר בסי' קי"ז שחידש שם דדם מותר בסחורה כיון דנפקא לן היתר הנאה בפסחים בסוגיא דחזקי' ור"א מדאיתקש למים א"כ לגמרי איתקש ובפרט שאין לנו לימוד שאסור כמו בשרצים דכתיב יהיה ע"ש אם כן ה"כ דאמ"ה נפקא שם היתר הנאה דאיתקש לדם א"כ מה דם מותר בסחורה ה"כ אמ"ה ואין לנו קרא לאסור כמו גבי שרצים ומסתפינא להקל באיסור תורה ובאתי רק לעורר ולא למעשה. וגם גבי דם כתב הפר"ת להקל אם יסכימו עמו גדולים ומכש"כ כאן ובאתי רק לעורר. וג"כ ראי' מש"ס דבכורות שהבאנו ול"ק קושית התוי"ט וע' בס' תוס' חדשים על הגליון שם ודבריו אינם מובנים. שוב ראיתי בנו"ב מה"ת בחלק יו"ד סי' ע"ב שכתב כמו שכתבתי וע"ש מה שפלפל בזה. והנה בישראל בשחיטה תלי' מילתא כיון שנשחט כדינא אף שעדיין מפרכסת מותר משום אמ"ה אף טריפה דשחיטה מטהרה מידי נבילה אבל אם נפסלה בשחיטה דלא הוי שחיטה כלל או בעודה מפרכסת שייך איסור אבר מן החי ובשר מן החי ע' ביו"ד סי' כ"ז. וכ' הרהמ"ח דמצוה זו כל בני עולם בכלל היינו ב"נ ג"כ וזו מבואר בר"מ פ"ט מהלכות מלכים והרב המחבר סתם החילוקים במצוה זו בין ישראל לבן נח ודעת הר"מ דב"נ מוזהר הן על אמ"ה והן על בשר מן החי כישראל והכ"מ תמה עליו הא פסק בהלכות מאכ"א כר"י דבשר מן החי חייב משום לאו דטריפה ולמאי יהי' ב"נ מוזהר עליו הא אינו מוזהר על הטריפה וע' בלח"מ מה שתירץ גם פוסק דאין ב"נ מוזהר רק על אמ"ה ובשר מן החי של בהמה וחי' אבל של עוף כ' דנראה לו שאין ב"נ נהרג עליו והראב"ד השיגו דגם בעוף שייך אמ"ה בב"נ וע' בכ"מ דאיסור יש רק אינו נהרג עליו ע"ש באריכות. וע' בס' כרו"פ שדעתו בדעת הר"מ דסובר דאינו מוזהר כלל דאזהרתו וכו' וע' מה שהקשה מברייתא דהשוחט חטאת בשבת בחוץ וכו' ע' בסוגי' דרבולה בחולין דמוקי לה בחטאת העוף ואי אין ב"נ מוזהר קשה קושית הש"ס מאי תיקן דהגמ' אמר דתיקן להוציא מידי אמ"ה לב"נ ולהר"מ אינו מוזהר על העוף ע' באריכות מה שמפלפל. וגם בקושית הכ"מ שהבאנו למה פוסק הר"מ דב"נ מוזהר על במה"ח פלפל באריכות וכל האחרונים פלפלו בענינים וא"כ מ בח"ז. ועל אמ"ה של שרצים כולם סוברים דאין ב"נ מוזהר דמבואר בסנהדרין דרבנן סוברים כן ועל דם מן החי ג"כ אינם מוזהרים כמבוא' בגמ' וכן פוסק הר"מ. והנה דגים וחגבים ג"כ אין ב"נ מוזהר כמבואר שם דאין דמו חלוק מבשרו ואמה"ח של אדם לשיטת הר"מ דבשרו אסור-ודמו מותר א"כ דמו חלוק מבשרו אף דישראל אינו מוזהר עליו כמש"ל הייט דישראל אינו מוזהר על הטמאה מדרשא דכל שבשרו אבל נכרי מוזהר בטמאה אפשר עובר ג"כ על אמה"ת. ובמה"ח של אדם אף דיש חילוק מדמו חלוק מבשרו גבי בהמה מגבי אדם מן ההיפך אל ההיפך מ"מ אפשר לומר כיון דחלוק מחזר ע"ז ובאתי רק לעורר. ומבהמה וחי' הטמאים דכבר כתבנו דישראל אינו מוזהר אך ב"נ מוזהרים וזה מבואר להדיא בחולין שם בסוגיא דר"נ אמר רב. קלא צ"ע על הרהמ"ח שכ' ומן הדומה שהחיוב לשאר אומות בין טהורים ובין טמאי' וכן הורה זקן עכ"ל באמת אין זה דבר חדש שמבואר בגמ' וכן הלכ' וכן מבואר בחולין דף קכ"א בסוגי' ע"ש. והנה בב"נ דמוזהר על הטמאים ג"כ אף נשחטו ועדיין הם מפרכסות וחתך שייך אמ"ה כי בטמאה לא שייך שחיטה כלל וכן בטהורה שנתנבלה בשחיטה והיא מפרכסת אסור' לישראל משום אמ"ה וגם לב"נ אסורה וגם הבני מעיים אסורי' לישראל ולב"נ אך בטהורה שנשחטה כדינא ועדיין היא מפרכסת לישראל ודאי שרי וכן הבני מעיים כיון דבשחיטה תליא מילתא אך לב"נ דעת רוב הראשוני' דמותר לב"נ מטעם מי איכא מידי וכו' ודעת הר"מ כאן דמפרכסת אסורה לב"נ אע"פ דמותר לישראל לא אמריק מי איכא מידי ולפ"ז גם בני מעיים אין מזמנין עכו"ם וע' בכ"מ שהראשונים הקשו עליו בד"ז דמפרכסת דאסור לב"נ והאריכו האחרוני' בד"ז ע' בדבריהם דבש מלאת וכו'. והנה דיש דברים דישראל אינו מוזהר משום אמ"ה וב"נ מוזהר כמ"ש הייט טמאה ומפרכסת לדעת הר"מ הקשו האחרונים מסוגי' דפסחים דהקשה הש"ס על ר"א דאמר לא האכל איה"נ ג"כ במשמע והרי אמ"ה דתני' לא יושים אמ"ה לב"נ וכו' הא בהנאה שרי ומתרץ דילמא מיירי בגוונא דלישראל שרי ולב"נ אסור משום זה אסור להושים מחמ' לפני עור וע' באחרונים מה שתירצו. ובן פקוע שא"ל שחיטה לישראל דהוי כשחוט אי שרי לב"נ תלי' בפלוגתא זו דלהר"מ אסור ולהחולקים עליו מחמת מי איכא מידי מותר אך בב"פ הבא על בהמה דעלמא דהולד אין לו תקנה דקלט סימני' הו"ל כשחוטים א"כ הו"ל שחיטה פסולה ואסור לב"נ ואפשר לישראל ג"כ משום אמ"ה ע' באחרונים

מצוה תנ"ג להביא לבית הבחירה הקרבנות

(א) להביא אל בית הבחירה ולהקריב שם מה שנתחייב נפשינו בחטאת ואשם ועולה ושלמים ואע"פ שהבהמות הם בחוצה לארץ חובה עלינו להביאם אל המקום הנבחר ועל זה נאמר רק קדשיך אשר יהי' לך ונדריך תשא ובאת ואע"פ שבאתנו מצוה להקריב כל קרבן בבית הבחירה כמו שכתבתי בסדר זה אעפ"כ באה לנו מצוה מיוחדת על קרבנות חוצה לארץ וכן בא בספרי רק קדשיך אינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ תשא ובאת שחייב בטפול הבאתן שיביאם לבית הבחירה ושם אמרו שזה החיוב הוא בחטאת ואשם ועולה ושלמים ואפשר שנאמר שנתייחדה לנו מצוה בקדשי חוצה לארץ להזהירנו עליהן מפני שהטורח בהן מרובה מבקדשי הארץ שהם קרובים אל הבית יותר אבל הרמב"ן ז"ל כתב שבכל הקדשים בין בקדשי הארץ או של חוצה לארץ הכל מצוה אחת הוא ולא ימנם שתי מצות ואע"פ שהאמת שבספרי נדרש לקדשי חוצה לארץ אין זה באמת ראי' לעשותם שתי מצות ובמס' תמורה פ"ג דרשוהו ז"ל בענין אחר שאמרו שם רק קדשיך אלו התמורות אשר יהי' לך אלו הולדות ונדריך זה נדר תשא ובאת יכול יכניסם לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם כדרך שאתה נוהג בעולה כך אתה נוהג בתמורה וכדרך שאתה נוהג בשלמים כך אתה נוהג בולדי שלמים ובתמורתן כל ענין מצוה זו כענין מצוה ג' שבסדר זה ושורש אחד לשתיהן אין צורך להאריך בזה הדבור:

מצוה תנ"ד שלא נוסיף בתורה שבכתב ולא שבע"פ

(א) שנמנענו שלא נוסיף בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ ועל זה נאמר לא תוסיף עליו וכיצד יהי' התוס' כתב הר"ם במז"ל חכם המורה שבשר עוף בחלב אסור מן התורה וזה מוסיף על דברי הקבלה שכך קבלנו בפי' לא תבשל גדי שבשר בהמה וחי' נאסרו לבשל בחלב אבל לא בשר העוף וכן אם הורה שבשר חי' מותר בחלב עובר משום לא תגרע לפי שזה נודע הוא שכך קבלנו שבשר בהמה וחי' בכלל האיסור ע"כ. ורובי המפרשי' פירשו דלא שייך לא תוסיף בכלל אלא במצות עשה. והענין הוא לפי ששמעתי אני מפי מורי

באחרונים ובני מעיים שכתבנו לעיל היינו בנשחטו ב' הסימנים הו"ל במ"ע כמאן דמנחא בדקולא כי הם תלוים בסימנים ולישראל שרי ולב"נ אסור לדעת הר"מ ולהראשונים שרי מחמת מי איכא מידי וכו' אבל בנתנבלה בשחיטה לכ"ע אסור לב"נ משום אמ"ה. ואם נשחט סי' אחד ואח"כ מתה אם הבמ"ע שתלוים באותו סימן הו"ל כמנחא בדקולא ע' סי' כ"ז ומ"מ אני לך. ומבואר כאן בר"מ דב"נ חייב על אמ"ה ועל בשר מן החי בכ"ש שהשיעורים לישראל נאמרו ולא לב"נ וכבר תמהו האחרונים א"כ ל"ל אזהרה לאמ"ה כיון דאמ"ה צריך להיות עכ"פ משהו בשר ובלא בשר לאו אבר הוא א"כ ממילא חייב משום בשר מן החי דלדידהו בכ"ש. ולפני איזה שנים הי' בידי ס' שו"ת פני ארי' וראיתי שמביא קושי' זו בשם הגאון בעל ש"א ופלפל שם עפ"י הסוגי' דפ' העור והרוטב דף קכ"ח ע"ב דעל ארכובה דיש גידין ועצמות בלא בשר ס"ל לכ"ע דהוי אבר לענין טומאה והספר אינו בידי א"י לפלפל בזה ומ"מ אני לך. ודו"ז דב"נ חייב על כ"ש כ"ע יכולים לסבור כן אף למאן דסוברים דאמרינן מי איכא מידי וכו' מ"מ כיון דלישראל אסור בכ"ש מחמת ח"ש מה"ת לא שייך מי איכא מידי וכו' וחייב הב"נ ע' בתוס' חולין דף ל"ג בד"ה אחד וכו' שכתבו כן וע' בסוגי' דב"נ ובתוס' שם. עוד מבוא' בדבריהם שם בחולין דסוברים דעכו"ם אינו חייב על אמ"ה רק במשהו בשר וגו"ע לא כהר"מ דחייב בכ"ש ע"ש. והנה הבאתי בח"ז כ"פ סברות מהרש"ל ומהר"י בן לב דסוברים דלר"ש דמחייב על כ"ש סובר נמי דשלא כדר"א לוקין או אסור מה"ת א"כ לשיטת הר"מ דב"נ מוזהר על כ"ש חייב נמי על שלא כדר"א. והנה כבר כתבנו דישראל פטור בשלא כדר"א וידוע דדעת הרבה פוסקים דשלא כדר"א אינו איסור תורה והדברים עתיקים א"כ להר"מ דאינו סובר הסברא מי איכא מידי א"כ דב"נ חייב וישראל אין בו איסור תורה. אך לפמ"ש לעיל דכ"ע אף להסוברים הסברא דמי איכא מידי מ"מ יכולים לסבור דב"נ חייב על כ"ש כיון דעכ"פ לישראל אסור מחמת ח"ש ובאמת עי"ז מסתפק דב"נ חייב על שלא כדר"א וישראל פטור א"כ מי איכא מידי וע"כ לב"נ ג"כ מותר. ובאמת כיון דח"ש אסור לו חייב גם כן בשלא כדר"א הכלל דח"ש ושלא כדר"א תלוי זה בזה וגבי ישראל יש חילוק דח"ש אסור מה"ת ושלכדר"א מותר אם כן גבי ב"נ אם נאמר דחייב בכ"ש ע"כ יהי' מוזהר גם על שלכדר"א ובאמת מי איכא מידי וכו' וא"ל לפרש יותר ודי לחכימא ברמיזא ובאתי רק לעורר. ואברים יבשר המדולדלים לדעת הר"מ דס"ל דלישראל אסור מה"ת גם לב"נ אסור כן מבואר בפי"ח ואם כי יש לפקפק בזה אך מביא שם תוספתא שמבואר כן ולשיטה זו אין מבואר בגמ' דידן להיפוך א"א לחלוק על התוס' ואסור לב"נ. ול"ע אי נהרג עליו כיון דבישראל ליכא מלקות אך להסוברי' דאין בהם אלא מלות פריש' מדרבנן מותר לב"נ ע' ביו"ד סי' כ"ה. מ"ש לעיל שיש לפקפק בזה מלאתי בס' כרו"פ וע' שם מה שפירש. וחלב מותר לב"נ אף למאן דס"ל [דלא ס"ל] מי איכא מידי א"כ יוכל להיות דלישראל שרי דהתור' התירה כדיליף בבכורות אבל לב"נ מנלן אך כיון דהיוצא מאיסור אסור הוא מקרא דהטמאים לאסור לירן ורוטבן ובב"נ ליכא קרא לאסור דהטמאים לאסור וכו' גבי ישראל נאמר כ"כ בס' כרו"פ בסי' פ"א וע' בסנהדרין ובר"מ בהלכות מלכים דאינם מוזהרים על דם מן החי וע"ש ברש"י כיון דליכא לימוד דאסור א"כ חלב נמי דבאה מדם. וע"כ צ"ל דבלא קרא א"א לאסור כיון דיליף מפסוק הטמאים אך ר' חנינא בן גמליאל דורש מקרא דדם מה"ת אסור ולית הילכתא כוותיה ע"ש. ע' בס' פ"א ביו"ד דיש מי שאוסר מימי חלב משום אמ"ה מ"מ לעכו"ם שרי מה"ט דלדידהו לא נאסרה היוצא מן הטמא וע"ש בכרו"פ. וכבר כתבתי דלמ"ד בחיים לאו לאברים עומדת לא הוי חלב אסור כלל אך מחמת איסור שאינה זבוח א"כ בב"נ שרי בלא"ה לפי מאי דפסקינן דלאו לאברים עומדת ולא לחתיכות בשר עומדת ועל הזביחה אינם מצווים כלל. וע' בחולין דף ס"ד גבי בלים דהתורה התירה אף דיוצא מה"ת ולב"נ מי הותר להסוברים דגם בב"נ שייך אמ"ה לשיטת הר"ס דלא סבר מי איכא מידי וכו' בעוף אלא ודאי דכל היוצא מטמא דאסרינן ל"ש גבי ב"נ דגבי ישראל ילפינן מקראי ע' בבכורות אבל לא בב"נ והדברים ברורים. ובבלים המעורים בגידין בהפילה אם הוא אסור משום אמ"ה ע' בסי' פ"ו ובסי' פ"ז ביו"ד ונראה לענין ב"נ נמי וע"ש בש"ך. והנה במצוה זו הרבה האריכו מאוד ויש לפלפל על קוץ וקון וממש כמה קונטריסים לא יכילו פלפול הזה ואכ"מ ובאתי רק לרמוז. ולאו הזה ככל הלאוין שבתורה:

מצוה תנ"ג (א) **להביא** אל בית הבחירה וכו' בחטאת ואשם ועולה ושלמים וכו' בחוץ לארץ וע"ז נאמר רק קדשיך וכו' מצוה זו מבואר בר"מ פח"י מה' מעה"ק וכ' הר"מ וכן מ"ע להיות כל אדם מטפל ומביא קרבנות בהמה מחוץ לארץ וכו' וכ' הכ"מ וצריך טעם למה פירש רבינו וכתב קרבנות בהמה. עכ"ל והרהמ"ח כ' חטאת ועולה ואשם ושלמים ובכלל חטאת ועולה עוף ג"כ דחטאת ועולה יש בהם עוף ג"כ אך מדכתב ואע"פ שהבהמות ההם בח"ל פרט ג"כ בהמות. והנה פרט ארבעה מינים חטאת וכו' וראיתי בספרי בפ' זו מבואר יכול אף בכור ומעשר ת"ל ונדריך קדשים שהם באים בנדר ונדבה יצאו בכור ומעשר יכול אף חטאת ואשם ת"ל ומה ראית וכו' נרבה אני חטאת שאין להם פרנסה אלא במקומם יצא בכור ומעשר שיש להם פרנסה בכל מקום וכו'. והנה מאי דאימעט בכור ומעשר היינו שבכור של ח"ל אין מקריבים אותו בבהמ"ק כמו שמבואר בפ"א מהלכות בכורות והר"מ מביא דרשה דר"ע ואכלת וכו' מעשר דגנך וכו' ות"ק דספרי כאן דרש מהאי קרא ונדריך וכו'. וע' בס' זרע אברהם שפירש הכ"מ בין ת"ק לר"ע. עכ"פ מה שכ' הר"מ כאן ומביא קרבנות בהמה וכו' ולא הוציא בכור ומעשר סמך על מ"ש בהל' בכורות דבכור אין מביאין מח"ל ומעשר נראה דסובר הר"מ דמביאין מה"ל ע' בלח"מ וחולק על ר"ע ה"נ חולק על האי דינא דספרי. והרהמ"ח פרט כאן הארבעה מינים נראה דסובר דגם מעשר אין מביאין מח"ל וכבר הארכתי לעיל בזה. ומצוה זו חוץ המצוה שנקריב בבית המקדש והמקריב בחוץ עובר בעשה זו כמו שמבואר בר"מ ובדברי הרהמ"ח לעיל אך נכלל במצוה שמחויב להביא ולא יניח אותם במקומם עד שימותו רק צריך לטפל ולהביאם. וע' בתמורה דף י"ז ע"ב דדרשינן מכאן תמורות וולדות. וע"ש להאי תנא דנפקא ליה תמורות מאם זכר וכו' קרא זה ובאת וכו' אפי' ממירעיי' ל"א ממורגייהו וע' ברש"י דצריך לבקשם באגם ואפי' דשות וע' בתוס' שכתבו דהו דרשות הספרי אפי' מחו"ל ע' בדבריהם ומדברי כולם נלמד דהעשה דחייב להעלותם ולטפל עמהם עד שיקריבם ע"ש. והרמב"ן מונה הכל מ"ע אחת והעשה זו נוהג בכל אישי ישראל ואין להאריך. עכ"פ דברי הרהמ"ח קצ"ע דאינו דומה לעשה הקודמת בסדר הזה שם העשה להקריבם בבהמ"ק ואם הקריבן בחוץ עבר על העשה וכאן העשה אם לא ירצה להביאן ולהקריבן כלל עובר בעשה דמצוה לטפל ולהביאן ולא שיניח אותם במקומם עד שימותו או עד שיפול בהם מום רק מצוה שיביאם לבהמ"ק להקריבם ולע"ק:

מצוה תנ"ד (א) **שנמנענו** שלא נוסיף בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ וע"ז נאמר לא תוסיפו וכו'. מצוה זו מבואר בר"מ פ"ב מהלכות ממרים והוא ענין ארוך מאוד ואכתוב בקיצור בס"ד. והנה הר"מ כ' כאן דהלאו הזה הוא באם ב"ד עשו סייג לתורה בל"ת שלא יעשו כגון שלא לאכול בשר בחלב ואומרים שהאיסור בשר עוף הוא מה"ת עוברים בלאו הזה דבל תוסיף. אך אם אמרו דמותר מה"ת רק הם עשו סייג וגדר כדי שלא יבואו לפרוץ באיסור תורה אין זה מוסיף אלא עושים סייג לתורה ומצוה הוא ע' באריכות בדבריו והרהמ"ח מביא דבריו. והנה מה שכ' בשם הר"מ דבשר חי' אסור מה"ת ובשר עוף מותר מה"ת כן כתב הר"מ ג"כ ובאמת בפ"ט מה' מאכ"א כ' הר"מ דבשר חי' אינו רק מדרבנן וע' בכ"מ ובלח"מ כאן ובה' מאכ"א. ועיקר כיון שאין מקום ד"ז לא דקדק בזה וכן הרהמ"ח נמשך אחריו שאין כאן מקומו וכן כ' הרהמ"ח בפירוש במצוה קנ"ג דבשר חי' מותר מה"ת. והנה אע"פ שהרהמ"ח כ' וכילד הוא התוספת וכו' ומביא בשם הר"מ מ"מ אין כוונת הר"מ דדוקא בכה"ג עוברים ולא בגוונא אחרינא כגון בעשה דהא מבואר להדיא בר"מ פי"ד מהלכות תפלה גבי ברכת כהנים דאם מוסיף ברכה אחת כגון ד' אלקי אבותיכם וכו' ע"ז נאמר לא תוסיף וכן מבואר בדבריו פ"ז מה' לולב. ובפ"ב מהלכות פסהמ"ק גבי מתן א' שנתערבו במתן ד' ויבואר בסמוך בעזה"י. אלא הר"מ כאן קאי אלעיל כיון דהב"ד יכול לאסור מהו זה שהתורה וכו' הייט דאין סברא אללו להיות חילוק בין עשה ובין ל"ת כמו בעשה שיש לא תוסיף ה"נ בל"ת ואין סברא אללו לומר דסייג שרו לגמרי ע"כ מחלק בין אומרים שהוא סייג ובין אומרים שהוא מה"ת אבל הדינים שיבוארו בס"ד גבי עשה סובר הר"מ ג"כ וז"פ. ולשון הרהמ"ח כילד הוא תוספת וכו' ל"ד דהר"מ מודה דבעשה ג"כ שייך תוס' כמ"ש וז"ב. וגבי עשה מודה הר"מ דא"ל לומר שהוא עושה דהתירה לותה כך דהא מבואר בר"ה דהכהן לא יאמר הואיל ונתנה התורה רשות אוסיף ברכה אחת משלי מבואר דבכ"ע עובר על ב"ת וכן כתב בס' יום תרועה בר"ה שם. והראב"ד השיג על הר"מ וכן מביא הרהמ"ח בשם רוב מפרשים דבלאו לא שייך כלל בל תוסיף כיון דהוא סייג לתורה ואפי' אם קבעוהו כשל תורה וכו' וסברתם

נראה

מורי י"א כגון מי שמניח שני תפילין כשרין בראשו או בידו וכל כיוצא בזה. וכן היושב בסוכה אחר החג בכונה לעשות מצות סוכה אע"פ שיודע שעבר זמנה שאין עוברין משום בל תוסיף אלא כשמכוין לעשות המצוה. וכן הנוטל לולב אחר החג ומכוין לעשות בו מצוה עם היותו יודע שעבר החג וכן הוא בגמרא בר"ה פרק ראוהו ב"ד דמסיק התם אלא אמר רבא לצאת לא בעי כוונה. כלומר שמצות אין צריכות כוונה לעבור בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה. אבל הנוטל לולב בחג אפי' מאה פעמים ביום על דעת לצאת בכל פעם ופעם אין כאן בל תוסיף וכן התוקע שופר בר"ה ואפי' כמה פעמים וכן כל כיוצא בזה. וא"צ לומר שהנוטל לולב פסול וכן אגד עמו מין פסול אליבא דהלכתא דקי"ל א"צ אגד שאין כאן משום בל תוסיף זהו כלל הדברים בענין איסור שהעלה מורי י"א מדברי הגמרא אחר יגיעה רבה ואתה בני אם תזכה ותאכל יגיע כפיך גם אתה אשריך וטוב לך. משרשי המצוה כי האדון המצוה אותנו על התורה ב"ה בתכלית השלימות וכל מעשיו וכל ציווייו הם שלימים טובים והתוספות בהן חסרון וכל שכן הגירעון זה דבר ברור. דיני המצוה במס' סנהדרין וכמו כן במסכת ר"ה פרק ראוהו ב"ד וגם בעירובין דברו בענין בפרק המוצא תפילין ונוהג איסור זה בכ"מ ובכל זמן בזכרי' ונקבו' ועובר על זה והוסיף במצות כגון עושה חמש טוטפות בתפילין או מניח שני תפילין כשרים עשוין כתקנו בראשו. וכן הנוטל שני לולבין בידו וכל כיוצא בזה וכן היושב בסוכה אחר החג או נוטל לולב בכוונה לעשות המצוה ואע"פ שיודע שעבר זמנה עובר על לאו זה וחייב מלקות בעדים והתראה כמו שידוע בכל מקום:

שנמנענו

כנלה כיון דההגדה ליותה לעשות סייג לתורה ומשמרתם את משמרתי א"כ זה מלוה מה"ת לא שייך בל תוסיף כיון שהקב"ה לוה כן שיעשו סייגים וגדרים רק בעשה שייך כאשר יבואר בס"ד. וע' בסנהדרין דף ק"ט מבואר שם אמר חזקי' מניין שכל המוסיף גורע שנא' אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. וע' ברש"י דעי"ז נכשלה ע"ש וכן פרש"י בחומש ע"י שהוסיפה וכו' שנא' אל תוסיף וכו' ובודאי אדם אמר לה כן דאם היא בעלמה אמרה כן אין ראי' מה שדחפה ונגעה אם היתה יודעת האמת. ומבואר דאדם עשה שלא כדין מה שהוסיף. ובאמת מלוה לעשות סייג להרחיק מן העבירה א"כ לא שייך מוסיף. ולדברי הר"מ ניחא דאמר לה בשם הש"י שהוא ב"ה לוה כן. ועי"ז הוסיף שלא כדין דאלו היה אמר לה דזה הוא רק סייג ולא מפי הקב"ה לא נכשלה. אבל לדעת הראב"ד לא עשה עבירה כלל כי לדבריו רשאי לומר על דרבנן תורה ומוכח כדברי הר"מ אך אין למדין הלכות מתוך הגדה. והנה דינים אלו של בל תוסיף מפוזר בש"ס בר"ה דף כ"ח ע"ב ובסוכה דף ל"א ול"ו ובעירובין דף ל"ו ובסנהדרין בפ' הנחנקין וע' בתוס' במקומות הללו והוא ענין ארוך ועמוק יאכתוב בקילור נמרץ בס"ד. והנה כמה מלות שהוסיפו חז"ל כגון נר חנוכה ונט"י וכדומה שהם דברים חדשים ולא הוסיפו במלות התורה נראה דודאי לא שייך ב"ת כי התורה נתנה רשות לחכמים לתקן תקנות הן בקום ועשה הן בשוא"ת לפי הזמנים ולא ראיתי בדברי הראשונים שיהי' זה בכלל זה ויתרלו הדברים כי הלאו הזה אינו אלא שלא נוסיף במלוה של תורה איזה הוספה. וגם לפי הטעם שכ' הרהמ"ח דהאדון ב"ה בתכלית השלימות וכל ליווי' בתכלית השלימות והתוס' בהם חסרון וזה שייך במלות שלוה או והוא ית' לוה בודאי הם בתכלית השלימות אבל מה שלא לוה או ונתחדש אח"כ הסיבות שחז"ל הסכימו לתקן כגון נ"ח ע"י הניסים בימי יונים וכדומה דלא הי' או זמנם אין שום גרעון בהליווי של האדון ב"ה ולא שייך כלל ב"ת. אדרבא נלטווינו שלא נסור מדבריהם בלאו דלא תסור ובעשה על פי הדבר וכו' כמבואר בר"מ ובראשונים אכ"מ. ול"מ במה שחז"ל מתקנים דהתורה לוהה לשמוע דבר הם אלא אפי' יחיד כגון שנעשה לו איזה נס וקובע לעצמו שיקרא הנס בכל שנה או שיעשה משתה התפלה על דעתך דהוי מוסיף מלוה דזה אין גרעון במלות התורה וז"פ. אך לשיטת הר"מ בסייג שאם אומרים שהוא מה"ת הו"ל ב"ת ה"נ במלוה חדשה שאם הב"ד אומרים שהמלוה ע הוא של תורה עוברים בבל תוסיף. אך אפשר לומר דדוקא בגוונא שלייר הר"מ גבי בב"ח דבפסוק כתיב לא תבשל גדי בחלב אמו ומפי השמועה למדו דבכלל הכתוב הזה ה"ה כל מיני בהמה וכל מיני חלב והם אומרים שגם בשר עוף הוא בכלל הפסוק הזה אע"פ שלא נתפרש כמו בשר שאר בהמות וחיות דג"כ לא נתפרשו עוברים על' ב"ת דהם מוסיפים בכתוב. אבל איזה דבר חדש הן תקנה בקום ועשה והן סייג בשוא"ת שאינם יכולים להסמיכו לקרא כלל אפי' אם אומרים שהם מה"ת מאי איכפת לן זיל קרי בי רב הוא דאינו מבואר כלל בתורה ואינם עוברים בב"ת אם הם אומרים שהם מה"ת רק בדבר שנוכל להסמיך אל הכתוב אבל בדבר שידוע שהוא שאינו בכתוב כלל לא שייך ב"ת כלל אף שאומרים שהוא מה"ת כנ"ל. והוספה במלוה שהוא מה"ת הדינים כן הוא אם עושה המלוה כ"פ כגון שתוקע כ"פ בראש השנה או נוטל לולב כ"פ ביום אין זו הוספה וזה מבואר בארוכה בתוס' ר"ה דף כ"ח ע"ב בד"ה ומנא תימרא וכו' ובתוס' בדף ט"ז ע"ב בד"ה ותוקעים וכו' וכן הביא הרהמ"ח דבעשיית המלוה כ"פ ביום שחייב לא שייך ב"ת. והנה התוס' ע"י הקושיא שהקשו על הא דמבואר בר"ה שם למה תוקעין וכו' כשיושבים ותוקעין וכו' כשהם עומדים האיך יוכלו לתקוע ב' פעמים והא עוברים על ב"ת ותירלו דבעשיית המלוה כ"פ אינו עובר על ב"ת ולדבריהם אין חילוק בין שמתקנים חז"ל ובין שעושה מדעת עלמו כגון לולב שלא תקנו חז"ל כ"פ והוא נוטל כ"פ אינו עובר וכן כתבו התוס' ד"ה ומנא וכו' כגון לולב והן מלה וכו' וכן הקשו שם בדף כ"ח ע"ב מהא דמבואר פרק בתרא דר"ה דשלשה תרועות נאמרו בר"ה שנים מד"ת ואחת מד"ס ולא שייך ב"ת דבעשיית המלוה כ"פ אינו עובר על ב"ת ע"ש והרשב"א בחידושיו בר"ה כ' דלא קש' קושי' התוס' האיך תוקעין שתי פעמים דמוסיף דאינו עובר בב"ת רק אם עושה מדעת עלמו כגון כהן וכו' אבל מה שתקנו חז"ל ללורך אין כאן ב"ת דכבר נאמר עפ"י התורה וכו' וקשה לדבריו א"כ האיך נוטלים לולב כ"פ ביום וכמה זיתים מלה בליל פסח דלא תקנו חז"ל ללורך. והתוס' בדף ט"ז מביאים ג"כ זה וכי תעלה על הדעת דלהרשב"א אסור ליטול לולב או להניח תפילין כ"פ ביום או הרבה זיתים מלה וכדומה. אך באמת הרשב"א מודה לסברת התוס' דכפילות מלוה אין קפידה אך הוא מחדש דלדברי התוס' במקום דהוי מוסיף א"י חז"ל ג"כ לתקן להוסיף כמו שהקשו מתקיעות דמיושב ומעומד ושנים מד"ת ואחד מד"ס ולריכים לתירולים ולדברי הרשב"א החכמים יכולים לתקן ללורך בכ"ע דזה לא הוי מוסיף דהתורה נתנה להם רשות לחדש ולהוסיף ולהר"מ כמ"ש לעיל בהגאי שלא יאמרו שהוא מה"ת כ"כ ברור דסברת התוס' הוא מוסכם לדעת הרשב"א ג"כ. וע' בספ"י בר"ה שם שתמה על התוס' האיך לא תירלו כתירוץ הרשב"א דהרי דברי הרשב"א כראוי מולק ע"ש וא"י מקום לתמי' דלדברי התוס' מחורץ לולב ומלה ג"כ ובתירוץ הרשב"א אינו מתורץ אך לפמ"ש אפשר התוס' לא ס"ל כהרשב"א וס"ל כמ"ש לעיל דמלוה חדשה יכולים החכמים לתקן אבל להוסיף במלות התורה דנראה גרעון ח"ו כמ"ש הרהמ"ח אפשר אין להם רשות רק במקום סייג וגדר כגון יו"ט של גליות וכדומה אבל במקום דאין סייג וגדר במלות התורה אין רשות להוסיף להם במלות התורה ע"כ תירלו דאין זה הוספה ואפשר לכוין בתירוץ הפ"י ג"כ ע"ש. שוב ראיתי בס' טורי אבן בר"ה שם שחלק על הרשב"א דאפי' חכמים לא יוכלו להוסיף אפי' בשביל סייג כי לא יוכלו לתקן כי הוא עבירה בקו"ע ואין כח ביד חכמים לעקור ד"ת כי אם בשוא"ת כמבואר ביבמות ע"ש. וכתבו עוד התוס' בר"ה דה"ה אם נותן כ"פ על הקרן מהנתנין במתנ' אחת אינו עובר דהו"ל ככופל המלוה רק אם נותן בקרן אחר ג"כ כמו שמבואר שם בנתערבו וכו' עוד כתבו התוס' וכן בהדס וערבה אפי' נותן כמה הדסים או כמה ערבות אין זה ב"ת וכו' אלא א"כ מוסיף מין אחר וכן כתבו בסוכה דף ל"ד ע"ב. מבואר כדעת הראב"ד פ"ז מה' לולב דאינו עובר באותו מין אלא במין אחר. ולדעתם לאו דוקא הדס וערבה ה"ה לולב ואתרוג אם נוטל ב' לולבים או שני אתרוגים אינו עובר בב"ת כיון דליכא מין אחר וכן כתב בס' כ"ת בסוכה שם ע"ש. וכתבו ותימה דלפירוש זה אם נותן כמה חוטין בלילית וכמה פרשיות בתפילין בבית אחד לא הי' עובר משום ב"ת. ואיני מבין התמיה דלמא האמת כן הוא אך התוס' במנחות בפ' התכלת דף ל"ח ע"א בד"ה התכלת פלפלו בזה ובתחילת דבריהם דעתם דאין עובר על ב"ת בכמה חוטין אך הקשו דבסנהדרין מבואר דעוברים על ב"ת ע"ש באריכות. וגם קשה לסברתם דהטיל למוטלת דכופל עוד לילית. ומבואר שם במנחות דף מ' ע"ב דעובר על ב"ת וגם הה"מ הקשה על הראב"ד כמו בב' לולבים וב' אתרוגים אינו עובר כיון דלאו מינא אחריתי הוא א"כ ה"ה בב' תפילין אינו עובר ובעירובין פ' המולא תפילין מבואר דעובר אם הניח ב' תפילין על הראש או על הזרוע. ובאמת א"י מה הכריח לרבותינו בעלי התוס' להשוות דבר זה הן בעשיית המלות כ"פ והן בכופל המלוה כגון שני אתרוגים וכדומה דלכאורה יש לחלק דבעשיית המלוה כ"פ כגון תקיעות או לולב או מלה דהתורה כתבה יום תרועה וביום הראשון וכו' בערב תאכלו מלות אם כן נהי דהתורה הי' לריכה ליתן שיעור למלוה דהמלוה היא בשלש תרועות ובפ"א ביום ארבעה מינים וכזית מלה כ"ז שלא לפחות דפחות אינה מלוה אבל להוסיף רשאי דיום תרועה משמע כ"ה וכן ביום הראשון וכן בערב תאכלו וכו' אבל לכפול המלוה בפ"א דהתורה כתבה כך חוטין ולהוסיף או אתרוג אחד ולהוסיף או בכל בית פרשה ולהוסיף אין לנו ואפשר דזה הוי הוספה דשם כתבה התורה יום נראה דכל היום מותר לתקוע רק שלא לפחות אבל בדבר זה דהתורה כתבה שיעור המלוה כגון כך וכך חוטין וכדומה אפשר דאסור להוסיף ואין דמיון לכופל המלוה כ"פ דוק בשכלך. ובאמת כ"ה דעת הר"מ בפ"ז מהלכות לולב דשני לולבים וכו' עוברים וכן כתב הרהמ"ח ומ"מ כתב דאם כופל המלוה שתקע כ"פ ביום או נטל כ"פ לולב אין עוברים בב"ת א"כ יש חילוק בדבר ומי הכריח לרבותינו בעלי התוס' להשוות הדבר ולהקשות מלילית ותפילין מהש"ס. ובתוס' בראש השנה דף ט"ז לא כתבו רק בכופל המלוה כ"פ ביום לא כמו כאן בדף כ"ח שכתבו בהדס וערבה ג"כ. והנה הרהמ"ח נקיט ב' לולבין ה"ה ב' אתרוגים והדס וערבה אין מבואר בדבריו וע' בר"מ שבהדס מותר להוסיף משום נוי וע' בהרהמ"ח ובכ"מ לענין ערבה. והנה לפי שיטת התוספות כאן שכ' דבמין אחר עובר א"כ בארבעה מינים אם מוסיף מין חמישי עובר בב"ת ע' בתוס' סוכה דף ל"א בד"ה הואיל וכו' אע"פ דמבואר בסנהדרין דלמ"ד לולב א"ל אגוד האי לחודא קאי היינו דאינו גורע וילא ידי המלוה אבל עובר על ב"ת וה"ה בב"כ שמוסיף ברכה אחרת וע' בתוס' בסנהדרין בפ' הנחנקין דכתבו דהוא רק מדרבנן אבל ה' טוטפות בתפילין דהוי אגוד וכן ב"כ דמוסיף תיכף לאחר ג' ברכות בודאי עוברים על הלאו ע' בסנהדרין. ולשיטת הר"מ והרהמ"ח דבמין אחד עובר בב"ת כגון שני אתרוגים ומבואר בדברי הרהמ"ח גבי ד' מינים דאם הוא מין חמישי אינו עובר כיון דאין לריך אגוד קל"ע דיהי' מין אחד גרע הרבה ממין אחר וע' בראב"ד בהלכות לולב שם ומ"מ דוקא גבי לולב אבל ה' טוטפות בתפילין עובר כמו שמבואר בדברי הרהמ"ח וכן ברכה רביעית מב"כ כמו שמבואר בר"מ גבי כ"כ. והנה מבואר בר"ה ומביא הרהמ"ח דמסיק רבא דלעבור על ב"ת בזמנו לא בעי כוונה ושלא בזמנו בעי כוונה. והנה ה' טוטפות בתפילין אם כבר ילא ידי המלוה באותו יום הו"ל כעבר זמנו ואינו עובר בלא כוונה ע' בגמ' גבי ב"כ דלא הוי עבר זמנו בבירך כיון דאי מתרמי ליבורא אחרינא וכו' וע' בתוס' גבי שופר דג"כ אי

מתרמי

מצוה תנ"ה שלא לגרוע דבר ממה שחייבתנו התורה

(א) שנמנענו שלא לגרוע דבר ממה שחייבתנו התורה השלימה ועל זה נאמר ולא תגרעו ממנו. וכיצד יהי' זה האיסור כגון מה שאמרו ז"ל בפרק ג' מראש השנה שאם נתערב מדם הניתן במתנה אחת עם דם הניתן במתן ארבע רבי אליעזר אומר ינתנו במתנת ארבע. ר' יהושע אומר ינתנו במתנה אחת שאם אתה נותן במתן ארבע עובר על בל תוסיף ועושה מעשה וכשאתה נותן במתנה אחת אע"פ שאתה עובר על בל תגרע אי אתה עושה מעשה ע"כ ידענו מזה שבדרך זו וכל כיוצא בה הוא לאו דלא תגרע. משרשי המצוה כענין שאמרנו במצות בל תוסיף הקודמת לה ויתר כל ענינה כמותה:

מצוה תנ"ו שלא נשמע נבואת מתנבא בשם ע"א

(א) שלא נשמע נבואת מתנבא בשם ע"א כלומר שלא נשאלהו ונחקרהו על אות או מופת שיתן על נבואתו כמו שאנו עושין במתנבא בשם השי"ת אבל נמנעהו מן הדבר כמו שראוי בכל פושע ואשם ואם יחזיק בדעתו נקיים בו העונש הידוע שחייבתו התורה והוא להמיתו בחנק ועל זה נאמר לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. משרשי המצוה לפי שהטעות נמצא אצל בני אדם תמיד ושכלם אינו בריא לבוא עד תכלית האמת בדברים ותחיש התורה כי אולי מתוך הטענות המכזיבות ואריכות הדיבור והויכוח עם הזר דובר שקרים המתנבא בשם ע"א יתפתה האדם לדבריו ואף כי לא יתפתה אליו אולי יפקפק בלבבו אפילו שעה אחת להיות שום סרך בכזביו ואע"פ שידענו שאין תקומה לדבריו רק לשעה כי האמת יורה דרכו ויעיד על דברי הנביא ההוא כי שקר בפיו אעפ"כ חסה התורה עלינו לבל נאבד אפילו שעה אחת מכל ימינו בפקפוק המחשבה הרעה ההוא. ודיני המצוה בפרק י"א מסנהדרין (ה' ע"א פ"א) ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה ושמע אל הנביא המתנבא בשם ע"א כגון שהאריך עמו בדברים או ששאל ממנו אות או מופת עבר על לאו זה אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

מצוה תנ"ז שלא להטות אוזן לדברי המסית

(א) שנמנענו כמו כן שלא להטות אוזן לדברי מסית ולא לחבב אותו בשום דבר וענין מסית הוא מי שמסית אחד מבני ישראל ללכת לעבוד את ע"א כגון שישבח לו פעולת ע"א וישבחנה לו כדי שילך אחריה ויעבדה ויצא מתחת כנפי השכינה וע"ז נאמר ולא תאבה לו. משרשי המצוה זו כענין הכתוב במצוה הקודמת לה. ודיניה והנהגתה בכל תגיד עליה חברתה:

מצוה תנ"ח שתהי' שנאת המסית קבוע בלבבינו

(א) שתהי' שנאת המסית קבועה בלבבינו כלומר שלא נקל בנטירת הנקמה ממנו על כל הרעה אשר חשב לעשות וע"ז נאמר ולא תשמע אליו כלומר אל תהי נשמע אליו להעביר מלבך

מתרמי וכו' אבל בתפילין א"צ עוד להניח תפילין א"כ הו"ל עבר זמנו. אך באמת תפילין כל היום זמנו דמצוה להניח עליו כל היום הו"ל זמנו וע' בעירובין דף צ"ו ואבעיא וכו' דת"ק סובר לעבור לא בעי כוונה וכו' ובתירוץ זה היינו דשבת זמן תפילין וה"ל זמנו אף דתיכף אם מניח זוג אחד יצא י"ח תפילין א"כ עבר זמנו וא"כ אמאי לת"ק יכניס רק זוג אחד יניח זוג אחד ויוצא בהם ואחר יניח עוד זוג אלא בודאי דכ"ה ה"ל זמנו ובלולב כיון דאגבי' נפיק בו א"ש אם כבר יצא ואחר נטל עוד הפעם ב' לולבין או ה' מינים לכל מר כדאית ליה הו"ל שלא בזמנו ובעי כוונה לעבור וכ"ז לרבא דס"ל מצות א"צ כוונה לצאת ה"ה לעבור בזמנו נמי לא בעי כוונה ויש שם סברא אף דלצאת לא בעי כוונה לעבור בעי כוונה ואח"כ מסיק דלעבור בזמנו שוה עם לצאת דל"ב כוונה אבל למאן דסובר מצות צריכות כוונה לצאת בודאי לעבור גם כן בעי כוונה אפי' בזמנה ע' בר"ה ובעירובין דכ"ע סברי דלעבור גרע בל"כ מלצאת א"כ למאן דס"ל מצות צריכות כוונה לעבור ודאי בעי כוונה אפי' בזמנה. והנה ידוע מחלוקת הראשונים בזה ודעת הר"מ ע' בהה"מ בהלכות תו"מ דסובר בדעתו דמצ"כ והדברים עתיקים אם כן בלעבור בזמנה תלוי בשיטות הראשונים אם מצ"כ אבל שלא בזמנה ד"ה צ"כ כמסקנת רבא. וקצ"ע על הר"מ פי"ד מהלכות כ"כ דאין הכהנים רשאים וכו' לא תוסיפו על הדבר וכו' הו"ל לכתוב במתכוין דוקא לשיטתו וכן בהלכות לולב דאין מוסיפין דוקא במתכוין אך סמך על המבין לשיטתו בל"כ לאו מצוה כלל א"כ אינו עובר בב"ת וד"ז לדידן דקי"ל מצ"כ אינו עובר בזמנו בלא כוונה מבואר להדיא ברי"ו מובא במג"א סי' תרכ"ח. והמוסיף יום כגון שמיני בסוכה או לולב אחר החג או יום עוד יו"ט מבואר דשלא בזמנו בעי כוונה לעבור ובלא כוונה אינו עובר וכן מסיק רבא ומביא הרהמ"ח. ולענין נשים ועבדים דפטורים ממ"ע שהזמ"ג אי עוברים בב"ת אם עושים המצוה ע' בר"ה בסוגיא דהא נשים מעכבים ברש"י ובתוס' ועי' בעירובין גבי מיכל בת כושי שהיתה מנחת תפילין ובתוס' שם מהילני המלכה וע' בר"נ בכ"מ וע' בש"ג בר"ה דנשי' דלא נצטוו על אלו המצות לא שייך גביי' ב"ת כלל כמו האיש שמניח תפילין שלא במקום הנחתן וע' בחגיגה גבי הקריב חמשה חגיגות ביו"ט ראשון אי חוזר ומקריב ע"ש שיטת רש"י משום ב"ת וע' בתוס' שיטה אחרת וע' בר"מ בחגיגה. והנה עניני הלאו הזה הוא עמוק מאוד ולא למדתי היטב וצריך אריכות גדול בש"ס ופוסקים ובעזהשי"ת אשנה פ"ז. והנה הרהמ"ח כתב בלאו הזה דחייב מלקות אך הר"מ לא כ' מלקות בלאו הזה בשום מקום וגם בפי"ט מהל' סנהדרין לא מנאו בכלל הלוקין ולדבריו מה שמקשה הש"ס בר"ה ובעירובין אלא מעתה הישן בשמיני ילקה היינו מ"מ ועיין בפרמ"ג בא"ח בפתיחה הכוללת בזה ובעזהשי"ת אשנה זה בעזרת הגומר עלי:

מצוה תנ"ה (א) **שנמנענו** שלא לגרוע דבר וכו' וע"ז נאמר ולא תגרעו ממנו וכו' הנה הר"מ בהלכות ממרים מובא במצוה הקודמת כתב כגון שאומר בשר חי' מותר מה"ת וכו' ולפי האמת שבשר חי' אינו אלא מדרבנן כגון שאומר שבשר בהמה מותר מה"ת וגדי דוקא וכדומה. וע' בלח"מ שכתב אפי' אם אמר דהם אסרוהו אך מה"ת מותר עובר בב"ת והרהמ"ח מביא בגוונא המבואר בש"ס הניתנין במתן ד' שנתן במתן אחד עובר בלאו הזה רק בנתערבו מוטב שנעבור על בל תגרע בשוא"ת משיעבור על בל תוסיף בקום ועשה והרשב"א כתב דאם אינו עושה איזה עשה כגון שאינו תוקע בר"ה וכדומה חוץ מה שעבר על עשה עובר ג"כ בלאו הזה דבל תגרע ובס' אבני מילואים בר"ה בסוגיא דלמה תוקעין וחוזרין ותוקעין וכו' ובקונטרים א"מ שם השיג על הרשב"א דלא שייך ב"ת רק כגון מתן ד' שמקיים המצוה אם נותן במתן א' ע"ז שייך לא תגרע דהמצוה כתקנה הוא ליתן מתן ד' אבל באינו עושה העשה כלל או בדברים שמעכבים המצוה כגון ג' פרשיות בתפילין או ג' מינים בלולב וכדומה דאינו מקיים המצוה כלל לא שייך בל תגרע ע"ש שהאריך ויש לפלפל בדבריו אך מביא שדברי הרשב"א מבוארים בספרי ומי יחלוק על הספרי א"כ בכל עשה אם מבטל עובר בעשה ול"ת רק דאין לוקין כיון דלאו שאב"מ. וע"ש הא דחז"ל עקרו מ"ע משום סייג היינו כמו דיש כח להם לעקור עשה בשוא"ת א"כ יכולים לעקור לאו ג"כ בשוא"ת ויש נ"מ לכמה ענינים ואכ"מ להאריך. והנה כתבנו דהר"מ אינו מחייב בבל תוסיף מלקות ולענ"ד דעל ב"ת קשה הציור מאוד ללקות בשלמא אי עובר בב"ת בלא כוונה כלל והתורה הקפידה על מעשה שלא יעשה שלא ישב בסוכה לאחר החג וכדומה שייך שפיר אם עובר על ציווי התורה כמו כל הלאווין שבתורה ע"כ מקשה הש"ס שפיר אם א"צ כוונה הישן בשמיני בסוכה ילקה אבל לפי המסקנא דשלא בזמנה בעי כוונה והיינו לצאת ידי המצוה ע"ש ברש"י וא"כ דרך משל היושב בסוכה באמצע השנה או נוטל לולב אם מתרינן בו דאסור לעשות במתכוין למצוה נהי דהוא מקבל עליו התראה דיודע מזה ומ"מ עושה מ"מ ממ"נ אם באמת משקר ואינו מכוין אינו עבירה ואם דאומר אמת דהוא מתכוין באמת לעשות המצוה ומכוין לצאת לעשות רצון הבורא ית"ש א"כ אין לך מוטעה גדול מזה כי ידוע לכל העולם דרצון הבורא לישב בסוכה בחג דוקא וליטול לולב בחג ג"כ וכדומה א"כ אין שייך מלקות כלל במוטעה כמבואר כ"פ הוא וכו' ולא מוטעה ואין לך שוטה גדול מזה אם יושב בסוכה באמצע השנה או נוטל לולב ומדמה בדעתו שעושה רצון הבורא ית"ש ואם התורה חייבה מלקות אם באמת נראה לו שהוא מצוה ואנן אמרינן לו שאינו מצוה דמחויב לציית לדברינו ואם אינו ציית ילקה דבאמת אם מחזיק בדעתו כן הרי הוא כופר בתורה שבכתב או שבע"פ ואינו בכלל הלוקין והוא מן המורידין וכו' כמבואר בר"מ פ"ג מה' ממרים. הכלל אם שקורי משקר ובאמת אינו מכוין לא עבר עבירה ואם במתכוין באמת הוא מוטעה או כופר ולא שייך מלקות כלל ע"כ בתחילה על רבא דסובר מצות אצ"כ מקשה שפיר הישן בשמיני כיון דא"צ כוונה ילקה ולפי מאי דמסיק בזמנו לא בעי כוונה באמת לוקין אבל שלא בזמנו דבעי כוונה באמת אין לוקין. ולפמ"ש דדעת הר"מ דמצ"כ לצאת א"כ גם לעבור בעי כוונה תמיד לא יצויר מלקות ע"כ לא חשבו בכלל הלוקין והרב המחבר אפשר דסבירא ליה מצות אצ"כ ולעבור ג"כ לא בעי כוונה ע"כ לוקין אך מכל מקום צ"ע דהרב המחבר כתב דהיושב אח"כ בכוונת מצוה לוקין וקשה הציור לדעת ובאתי רק לעורר ובעזרת השי"ת אשנה פרק זה כי הוא ענין עמוק לפענ"ד:

מצוה תנ"ו (א) **שלא** נשמע נבואת מתנבא בשם ע"א כלומר וכו' לא תשמע אל דברי הנביא וכו' זה מבואר בר"מ פ"ה מהלכות עכו"ם ולדעתם הלאו הזה שלא לערוך עמו דין ותשובה וכו' והרמב"ן בהשגותיו על רבינו בסמ"ק שלו השיג עליו דזה אינו בכלל הלאו והלאו הוא לא תשמע היינו שלא יקבל דבריו לעבוד ע"ז והוא מהרבה אזהרות שנאמרו בע"ז ואין הלאו הזה בא בחשבון לדעתו וע' בס' משנ"ח בסי' כ"ט:

מצוה תנ"ז (א) **שנמנענו** וכו' ולא לחבב וכו' וע"ז נאמר לא תאבה לו זה מבואר בר"מ פ"ה מה' עכו"ם מהספרי ומבואר בספרי ורש"י על התורה מביאו לפי שנא' ואהבת לרעך וכו' יכול אף זה ת"ל לא תאבה וכו' וכן במצוה שאח"ז מבואר לפי שנאמר וכו' וקשה לי ע' בסמ"ק לרבינו בשורש הח' וברמב"ן שם שכ' שם תנאי השלילות אחר צריכה התורה לשלול דבר כמבואר גבי וקנא את אשתו דר"י סובר רשות לפי שנאמר לא תשנא וכו' ע"כ כתבה התורה כאן ושלל זה וכן יבום ע"ש ור"ע לומד השלילות מפסוק אחר ע"כ הפסוק זה מ"ע וכן לה יטמא וכו' ע' בסוטה דף ג' ע"כ כאן מנ"ל לחז"ל דזה הוי לאו ונחשב בכלל הלאוין דילמא הוא רק שלילות והוא רשות לפי שכתבה התורה ואהבת וכו' כתבה התורה כאן דזה שהוא רשע א"צ לאהוב אותו וכן במצות שאח"ז דעזב תעזוב וכו' דילמא שללה התורה ד"ז בכאן אבל בלאו אינו עובר ע' באריכות שם בדברי הרמב"ן. ואף דאפשר דמצד הסברא א"צ לאהוב רשע כזה מ"מ לשון זה לפי שנאמר צ"ע דאדרבא כיון שנאמר וכו' אפשר אין זה לאו וצ"ע. וע' בס' משנ"ח בסי' כ"ד וכתב שם אף שאין עדים רק הסיתו בינו לב"ע מ"מ מצוה לשנוא אותו ואף בזה"ז ע"ש ועל לאו זה אין לוקין דהוא הדבר המסור ללב ולאב"מ וע"ז נאמר ויראת וכו':

מצוה תנ"ח (א) **שתהיה** שנאת המסית קבוע וכו' שלא נקל בנטירת הנקמה וכו' וע"ז נאמר ולא תשמע וכו' ג"ז מבואר בר"מ שם

מלבך נמירת נקמתך ממנו וכן אמרו ז"ל בפירוש זה הכתוב מכלל שנאמר בישראל עזוב תעזוב עמו ותרגום אונקלוס משבק תשבק מה בלבך עלוהי יכול אתה עוזב לזה המסית ג"כ ת"ל ולא תשמע אליו. משרשי המצוה כענין שתי המצות הקודמות שהכל להרחיק כל ענין ע"א לבלתי הכשל בה בשום ענין. ודיניה בסנהדרין ושאר כל ענינה כמותן:

מצוה תנ"ט שנמנע המוסת להציל המסית מסכנה

(א) שנמנע המוסת שלא להציל המסית כשיראהו בסכנת מות ואבוד. ועל זה נאמר ולא תחוס עינך עליו. וכן אמרו ז"ל מכלל שנאמר לא תעמוד על דם רעך. יכול אי אתה עומד על דמו של זה ת"ל ולא תחוס עינך עליו. שורש המצוה כתוב בקודמות הבאות על מסית וכל ענינה כמותן:

מצוה ת"ס שלא יטעון המוסת דבר של זכות בעד המסית

(א) שנמנע המוסת שלא לטעון דבר של זכות בעד המסית ואפילו יודע לו זכות לא ילמדהו ולא יזכרהו עליו ועל זה נאמר ולא תחמול וכן אמרו ז"ל לא תלמוד עליו זכות. ועניינה כמו האחרות שזכרנו בסמוך:

מצוה תס"א שלא יחריש המוסת מללמד חובה על המסית

(א) שלא יחריש המוסת מללמד חובה על המסית אבל ילמדה עליו. ועל זה נאמר ולא תכסה עליו ואמרו ז"ל בפירוש לא תכסה אם אתה יודע כו חובה אי אתה רשאי לשתוק. כל ענינה כמו בחברותיה הסמוכות לה ומרוב אזהרות אלה על המוסת יש לי להבין שמותר וגם מצוה עלינו לשנוא גם כן אפילו הרשעים בשאר עבירות אחר ראותינו שהשחיתו והתעיבו מעשיהם עד שאין תקוה בהם ולא ישמעו לקול מורים אבל יבזו דבריהם ולמלמדם לא יטו אוזן אבל להזיקם מגמת פניהם הנה אלה רשעים שהי' דוד אומר עליהם הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט:

מצוה הס"ב שלא נסית אחד מישראל לעבודת אלילים

(א) שלא נסית אחד מישראל לעבודת אלילים והעושה כן נקרא מסית וע"ז נאמר בסוף הפרשה של מסית ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך. שורש המצוה נגלה לכל. דיני המצוה כגון מה שאמרו ז"ל כיצד היא ענין ההסתה של מסית כגון האומר לחבירו נלך ונעבוד ע"א פלוני או נלך ונזבח או נלך ונקטיר או נלך וננסך או נלך ונשתחוה או שאמר לחבירו בלשון יחיד אלך אעבוד אלך אזבח או אקטור אנסך אשתחוה בין בלשון יחיד בין בלשון רבים הרי זה נקרא מסית ואעפ"י שלא נעשה המעשה שלא עבדו עכו"ם לא המסית ולא המוסת אעפ"כ דינו כדין מסית מפני הדבור לבד ומה שאמרו שהמסית לשנים הן הן עדיו והן מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו על פיהם ומה שאמרו שהמסית אין צריך התראה כפני חומר ענינו שהוא ענין רע וכמו כן אמרו ז"ל בעדים זוממין שאינן צריכים התראה לרוב רעתם וכמו

שם מהספרי מכלל שנאמר עזוב תעזוב יכול וכו' ת"ל לא תשמע אליו וכו'. וע' מ"ש במצוה הקודמת ועי' בס' משנ"ח אף פריקה דאיכא לעב"ח אסור ועובר בלאו וגם כן אין בו מלקות ע"ש אף דעוזר לו ופורק וטוען דהוי מעשה מ"מ הו"ל לאו שניתן לאזהרת מב"ד ע"ש באריכות וע"ש עוד שכ' דהנה בשאר עבירות אם רואה בחבירו מבואר בפסחים דף קי"ג דמותר או מצוה לשנאתו ונלמד מדברי קבלה אך כאן גבי מסית עובר בלאו אם אינו שונאו וגם שם מצוה אף בשונא לפרוקי ולטעון וכאן אדרבה עובר בלאו אך אפשר דאינו עובר בלאו רק המוסת כמו דכתיב בקרא לא תאבה וכו' ולמוסת אזהיר קרא אבל כ"ע חוץ מהמסית אף דאיכא עדים ומצוה על כל ישראל לשנאתו כמבואר בפסחים שם אי דאיכא עדים וכו' היינו מד"ק אבל הלאו אינם עוברים וכן פריקה וטעינה אפשר דמצווים כ"ע לפרוק ולטעון ואף אם נאמר דהוא מן המורידין וכו' עכ"פ אינם עוברים בלאו הזה דהוא אפשר רק למוסת וצ"ע ולא עיינתי שם היטב ומ"מ אני לך:

מצוה תנ"ט (א) שנמנע המוסת שלא להציל המסית כשיהיה בסכנה וכו' ולא תחוס עינך וכו' ג"כ מבואר בר"מ שם מהספרי וע' במצוה הקודמת וג"כ יש לחקור אם הלאו על המוסת לבד או על כל ישראל. ועי' במשנ"ח שחקר זה וע"ש שחקר אם עבר והצילו במעשה אם לוקין וכתב דאם הי' עדים שהסית א"כ בר קטלא הוא יכול לומר שהצילו כדי להביאו לב"ד לדונו ומצוה לדונו בב"ד עפ"י משפט תוה"ק אך באין עדים רק הוא בעצמו אמר שהסית אין לוקין עפ"י עצמו אך אפשר דאיסור עצמו מוחזק על פיו דאיסור הוחזק בע"א כמו שמבואר בר"מ בה' סנהדרין דא"ל ב' עדים למלקות. אלא בשעת מעשה אבל איסור הוא בע"א וכו' והדברים עתיקים א"כ כאן כמי אם הוא בעצמו החזיק אותו למסית ואח"ז הצילו וקיבל התראה אפשר חייב מלקות וע"ש שפלפל בחכמה באריכות ומ"מ אני לך:

מצוה ת"ס (א) שנמנע המוסת שלא לטעון דבר של זכות וכו' וע"ז נאמר לא תחמול וכו' גם כן מבואר בר"מ שם. ועניינה כמצות הקודמות וע' בס' משנ"ח דלכאורה אזהרה זו על המוסת אבל הב"ד מלמדין עליו זכות ככל ד"נ אך מבואר בסנהדרין ובר"מ פי"א מהלכו' סנהדרין דמסית מחזירין לחובה וכו' ועוד חומרות שיתבאר בעזהשי"ת במצוה לקמן דכתיב לא תחמול וכו' מבואר דגם הב"ד מוזהרים ע"ז וג"כ אין טוענין למסית אעפ"י דכתיב ושפטו וכו' והצילו נראה דגם הב"ד מוזהרים והניח בצ"ע ויבואר עוד בזה במצוה הס"ב בעזהשי"ת ואין לוקין אם למד זכות דהו"ל לאו שאב"מ וע"ש שכתב דאם עבר ולמד זכות משתקין אותו כמו בעדים ואינו מובן ד"ז דמבואר בש"ס דסנהדרין ובר"מ פ"ה מהל' עדות דאם העד אומר שיש לו ללמד זכות משתקין והיינו כיון דעובר בלאו א"כ ה"נ אבל אם עבר ולימד זכות הן כאן והן שם גבי עדים אם הזכות נראה לב"ד בוודאי מצילין אותו אעפ"י שעברו בלאו רק גם אסורים ללמד זכות אבל אם למדו זכות הדיינים יעיינו בזה וז"פ וגם כוונת בעל משנ"ח כ"ה רק לשונו צריך תיקון:

מצוה תס"א (א) שלא יחריש המוסת מללמד חובה על המסית וכו' לא תכסה עליו גם זה מבואר בר"מ שם וג"כ על המוסת דוקא כ"נ מצד הסברא ואם עבר ע"ז עובר בלאו. ועי' בס' משנ"ח שם שכתב דהיינו דוקא אם אין המוסת עד בדבר אבל אם המוסת עד בדבר כמבואר לקמן דהמסית לשנים הן הן עדיו או לאחד מצטרף המוסת עם אחר בכה"ג אסור למוסת ללמד חוב כי הוא לאו בתורה ועד וכו' לא יענה וכו' דעד המעיד אסור לומר הן חוב או זכות ועובר בלאו ע' בר"מ ספ"ה מהל' עדות ואם כן מותר לעבור לאו בשו"ת לשתוק מלעבור על הלאו בקום ועשה דאם ילמד חוב עובר ג"כ בלאו בקוע"ש והדברים ברורים ולאו זה הוא לאו שאין בו מעשה:

מצוה תס"ב (א) שלא נסית אחד מישראל לע"א וכו' וע"ז נאמר ולא יוסיפו לעשות כדבר וכו' זה מבואר בר"מ פ"ה מה' עכו"ם ואכתוב הדינים בקיצור כדרכי בס"ד ז"ל הר"מ בפ"ה הלכה א' המסית אחד מישראל בין איש בין אשה אעפ"י שלא עבד המסית ולא המוסת עכו"ם אלא מפני שהורהו לעבוד חייב המסית סקילה בין שהי' המסית הדיוט או נביא בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה או יחידים מיתתו בסקילה ע"כ ואין ז"ל ממש. והנה בלא עבד המוסת ע' בכ"מ שהביא ראי' לזה מאמר לשנים הן הן עדיו והא וודאי לא עבדו אותו וכו' והמסית דחייב אף שלא עבד פשיטא דאל"ה בלא"ה חייב משום עובד ע' בכ"מ בפ"ד גבי מדיח וגם מהמשנה בסנהדרין דף ס"ז דאם חוזר בו ה"ז מוטב וכו' מבואר דלא עבד דאל"ה ל"מ חזרה ע' בס' יש סדר למשנה וגם פשיטא דקרא הכי מוכח ואין להאריך. ופשוט דד"ז דמסית בישראל דוקא וב"נ המסית א"א כלל דכה"ת לישראל נאמרה וגם בלאו נאמר וכל ישראל וכו' ולא וכו' א"כ הוא רק לישראל אף דב"נ מצווה על ע"ז היינו שלא לעבוד אבל על הסתה אינו מצווה כלל וכן המוסת דוקא ישראל אבל המסית לעכו"ם פטור ככתוב בתורה כי יסיתך אחיך וכו' וז"פ וא"צ לכתוב. והאזהרה דמסית מבואר כאן גבי מסית ולא יוסיפו וכו' וגבי מדיח מבואר בר"מ פ"ד שם דהאזהרה הוא מלא ישמע על פיך וכו' וכן מבואר בדברי הרהמ"ח לעיל במצוה פ"ז והוא מהש"ס דסנהדרין דף י"ג ע"ב לא ישמע וכו' אזהרה למסית ולמדיח מסית בהדיא כתיב וכל ישראל וכו' אלא אזהרה למדיח. ונראה דבמסית עוברים על הלאו דלא ישמע ג"כ כיון דעכ"פ משמע כמו מדיח מ"ל מדיח מ"ל מסית משמיע עכ"פ רק בש"ד לא ישמע מוקמינן על מסית ועל מדיח דמיותר והקשינן דעל מסית ל"ל דאזהרה מיוחדת כתיב במסית ומתרץ דצריך אזהרה למדיח דאין כתוב שם שום אזהרה ואין עונשין בלא אזהרה ע"כ מאזהרה דלא ישמע עונשין למדיח ומ"מ המסית עובר בלאו דלא ישמע ג"כ ומ"מ לא הוי לא ישמע וכו' לאו שבכללות חדא דעיקר הוא למסית וגם הוא דבר אחד שמשמיע וכו' ע' בתוס' שם. ולדעת הר"מ בסמ"ק שלו דכל היכי דעונש מפורש ילפינן האזהרה אף מלאו שבכללות והדברים עתיקים א"כ ה"נ. וכ"מ לפי מ"ש כ"פ בח"ז דדעת רש"י בשבועות דהתראה בכל החיובים צריכים להתרות בו משום הלאו שבתורה וכתבתי אף דבר"ס פי"א מהלכות סנהדרין אינו מבואר זה ונראה מדבריו דא"ל להתרות בו משום הלאו המבואר בכתוב רק דמתרינן בו שהוא עובר עבירה וחייב עלי' עונש מ"מ כתבתי דהר"מ מודה אם התרו בו משום לאו אחר אינו התראה כלל אף לשיטתו כי כבר דמלעיגין עליו והבאתי ראיה מדברי התוס' בב"ק דף ב' ע"א ומדברי התוס' במס' שבת דף ע"ג ע"ב בד"ה משום זורע וא"ל לכפול הדברים. א"כ לפי מאי דקי"ל מסית א"ל התראה כמבואר לקמן בס"ד מ"מ אם התרו בו משום לאו אחר מגרע גרע ואינו חייב כי סובר שמלעיגין עליו כמו שמבואר בתוספות במקומות הנ"ל א"כ לפמ"ש במסית אם התרו בו משום לאו דלא ישמע עכ"פ חייב דלאו הזה במסית ג"כ והו"ל מעניינו כי עובר בלאו הזה ג"כ כ"נ. והמסית הזה בין שהוא הדיוט בין שהוא נביא חייב סקילה ודיני נביא עוד יתבאר בעזהשי"ת לקמן בפ' שופטים. והמוסת בין שהוא איש או אשה ול' הר"מ בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה או יחידים מיתתו בסקילה. והנה בתחילת לשונו כ' המסית וכו' בין איש או אשה וכו' קאי על המסית ועתה מיירי במוסת שהוא בין איש או אשה ומ"ש בין שהוא המוסת יחיד וכו' או יחידים כ' הכ"מ דמבואר בסנהדרין דף ס"א אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים ואע"ג דהשתא דברייתא' בניסתים מיירי ה"ה לענין המסית עכ"ל וא"י כוונתו דהר"מ כ' מוסת היינו ניסת וא"כ דברי הר"מ הם דברי הגמ' ונראה ממה שמרשים הכ"מ דהי' גרסתו בר"מ במקום מוסת מסית והתחלת דבריו המסית בין איש ובין אשה היינו שמסית לאיש או לאשה והאיש והאשה הם ניסתים ועתה מיירי ממסית וע' בס' יסל"ס מה שהגי' בדבריו וס' פר"ח אינו בידי. והנה הדין אמת בין שהי' המסית אחד או יותר הוי מסית וכן הניסתים ומ"מ ל' הר"מ שכ' או יחידים נראה דוקא אם הם יחידים אבל רבים הניסתים אינו חייב (אעפ"י דלהכ"מ מיירי עתה במסית מ"מ בניסת דבר ברור הוא דרק ליחידים חייב ולא לרבים דלרבי' לא נקרא מסית) והדבר מוכרח דהרי מבואר פ"ז גבי מדיחים דכל שהעיר אינה נעשית עה"נ אין המדיחים בסקילה ויש הרבה תנאים בעה"נ דנשים אינם בעהנ"ד וגם לא פחות משנים מדיחים וגם דצריך שהמודחי' יעבדו ע' בר"מ ובלא אלו התנאים נראה

דאין

דאין עונשים המדיחים וא"ל דלחייבו משום מסית דגשים חייבים גם כן וכן אפי׳ לא עבדו וכן שאר התנאים שא"ל במסית. ומבואר להדי׳ פ"ז הלכה ו׳ דאם לא הי׳ רובם נדחי׳ אין עושי׳ דין במדיחין וקשה יתחייבו משום מסית ע"כ מסית הוא רק ליחיד ולרבי׳ אין לו דין מסית רק מדיח ולריכים כל התנאים שנכתבו גבי מדיחים בפ"ד ואם לא נשלמו כל התנאים אינם חייבים כי מסית אינו רק ליחידי׳ ולא לרבים ואפשר דהטעם דרבים לא ממשכי וגזה"כ הוא וכמה הוא רבים כיון דבר"מ מבואר בין שהיה יחיד או יחידי׳ וא"א לומר דיחידי׳ היינו שנים דהא מבואר במשנה בסנהדרין דף ס"ו אמר לשנים הן עדים וכו׳ וכן מבואר בר"מ כאן סוף הלכה ב׳ וא"א לומר דהסית כ"א בפ"ע א"כ האיך מעידין עליו הא הו"ל עדות מיוחדת בד"נ ואינו עדות כלל אף עפ"י שמסית חמור לענין התראה מ"מ אין לנו רק מה שנתפרש בש"ס ופשיטא לכל הדברים שוה לד"נ ע"כ לשני׳ הוי יחידים ורבי׳ היינו שלשה כמבואר ביו"ד סי׳ ר"מ גבי נדר ע"ד רבי׳ דהיינו שלשה וע׳ בגיטין דף מ"ו וראיתי בלח"מ כאן שכתב חילוק זה בין המוסת יחיד דחייב המסית ובין אם הם רבי׳ אינו חייב כמו שמבואר בפ"ד וכתב מה שמבואר בר"מ כאן יחידים היינו לכל אחד בפ"ע וכן מ"ש הר"מ המסית לשני׳ הן עדים הייט כ"א בפ"ע וכו׳ והוא תמוה האיך יכולים להורגו בעדות מיוחדת ע"כ מדמבואר במשנה דלשנים הוי מסית דנקראו יחידי׳ ולשלשה דמלינו דנקראו רבים לא הוי דין מסית ולריכים כל התנאים של עהנ"ד. שוב ראיתי בספר משנ"ח במלוה כ"ב שכתב חילוק בין מסית הייט ליחיד ובין מדיח הייט לרבים ומביא בשם מהר"א שטיין דעד עשרה הוי יחידים ע"ש. ונראה כמ"ש דלפי פסק הלכה פסקינן דרבי׳ הייט ג׳ כמבואר ביו"ד שם ובגיטין שם. שוב ראיתי בספר משנ"ח במלוה י"ט שמביא דברי הלח"מ ולא הקשה עליו ואח"ז מביא דברי הרהמ"א במלוה פ"ז שכתב דלאחד הוי מסית ולשני׳ הוי מדיח ותמה עליו מד"ז דהאומר לשנים כו׳ ולא נוכל לומר כ"א בפ"ע דהוי עדות מיוחדת כמ"ש א"כ נראה דשנים ג"כ הוי מסית וג׳ הוי רבי׳ והוי מדיח ופטורים עד שנתקיים בהן דין עהנ"ד ועיין בכ"מ פ"ד הלכה ו׳ מה שמחלק בין מסית למדיח על דברי הר"מ ודבריו אינם מובנים היטב. וע׳ בסמ"ג בחלק ל"ת כתב ומה בין מסית למדיח מסית יחידים ומדיח את הרבים וקודם לזה כתב דין דאמר לשנים הן עדים כו׳ ע"כ כמ"ש הוא הנכון דשנים הוי יחידים ושלשה היינו רבים והוא במלוה כ"ו בחלק הלאוין. ומ"ש הר"מ הרי זה שהדיח רוב אנשי העיר נקרא מדיח ולא מסית אין כונתו דוקא רוב דבמיעוט נמי אינו נקרא מסית כמו שמבואר בפ"ד דמיעוט אינו נהרג וגם בלא"ה אחד לא נקרא מדיח רק כונתו בקילור דדין זה של רוב העיר נתבאר לעיל בפ"ד ומ"מ לשונו לע"ק אך בודאי סברתו כסברות כל הראשונים דמסית הוא רק ליחידים ולרבים לא הוי מסית ופטור במיעוט העיר כמ"ש בפ"ד וגם אחד פטור ולריכים להתקיים כל התנאים שבעהנ"ד כנ"ב. והמסית הן בלשון יחיד והן בלשון רבים וז"ל הר"מ כאן המסית כו׳ כילד כו׳ האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אזבח כו׳ וכן מבואר במשנה וקא חשיב עבודה היינו כדרך עבודתה שח"מ על עבודה כדר"ע וכן ד׳ עבודות היינו זביחה וניסוך והקטרה והשתחואה דעל ד׳ עבודות אלו ג"כ ח"מ והמסית ג"כ חייב מבואר דעל עבודות שאין ח"מ אינו חייב המסי׳ ג"כ כגון מגפף כו׳ ע׳ בר"מ פ"ג וכן מבואר כאן בספרי להדיא יכול אף המגפף כו׳ ת"ל כו׳. והנה בר"מ פ"ג מבואר דעל כדר"ע וארבעה עבודות חייב העובד וכן המקבלו באלקי והוא בש"ס דסנהדרין ובפ"ד גבי עהנ"ד בהלכה ה׳ כתב האומר נלך ונעבוד או זביחה או הקטרה או ניסוך או השתחואה או נלך ונקבל באלקי כו׳ וכאן גבי המסית לא כתב נקבל לאלקי. ונראה דאף כאן הדין כן כיון דעל קבלות אלקות חייב העושה ה"ה המסית כיון שהסיתו לעבודה שח"מ והר"מ לא חשש לכתבו שסמך על מ"ש פ"ד גבי מדיח ה"כ. ומ"מ קל"ע דבספרי מרבינן הד׳ עבודות מקרא דבכתוב מבואר נלכה נעבדה כו׳ היינו כדר"ע ולריך ריבוי על ד׳ עבודות א"כ כיון דזה לא נתרבה א"כ מנלן. אך באמת גבי מדיח ג"כ כתיב בלשון עבודה ומ"מ חייב בד"ע כמבואר בר"מ ואפשר דילפינן הדחה ממסית ע׳ בדף פ"ט ע"ב בסנהדרין וג"כ מבואר גבי מדיח בר"מ קבלת אלקות וקל"ע. והנה בלשונות אלו המבוארים אלך ואעבוד ואזבח נלך ונעבוד כו׳ הקשה הכ"מ האיך הוא מסית אם אומר אלך כו׳ או אעבוד כו׳ כיון שאינו מסית לאחר כלל דאינו אומר לו תעבוד או תזבח כו׳ ותירץ שאמר אעבוד ואתה אחרי או אזבח ואתה אחרי כו׳ וע׳ בס׳ יסל"מ שמביא דברי הפ"ח שא"ל לומר בפירוש ואתה אחרי אלא אם משמעות דבריו שהוא מסיתו חייב וע"ש בספר הנ"ל ואין הפר"ח ת"י לעיין בו. והמסית לשנים הן עדיו ומביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו דוקא אם הם אנשים ורחוקים אבל אם הם פסולי עדות באיזה פסול שפסולים לד"נ פסולים גם כאן דאין חומרא במסית משאר ד"נ רק מה שמפורש בש"ס וז"פ ובימי חורפי הקשיתי על ד"ז לשיטת הר"מ פח"י מהלכות עדות דאם הי׳ הזמה והכחשה כאחד אינם נעשים זוממים כגון שאומרים עמנו הייתם וגם ההורג או הנהרג וקושית הגאון מוהר"ר חיים יונה תאומים מפורסים בפלוני רבעני לאונסי מובא בתומים סי׳ ל"ח ה"נ דהם עדיו אם יוזמו הו"ל הכחשה ג"כ דהגיסת הי׳ עמם א"כ הו"ל עדות שא"י"ל. אח"ז ראיתי שהגאון בעל משנ"ח הקשה זה ואין

וכמו שנכתוב בע"ה בסדר שופטים במצות לעשות לעדים זוממים כמו שיזמו לעשות. ומה שאמרו שהמסית לאדם אחד שחייב המוסת לאמור אליו יש לי חבירים שרוצים בכך אמור להם גם כן וזה יעשה כדי שיעידו עליו שנים ויהי נדון על פי ב"ד. ועוד אמרו ז"ל שאם לא רצה להסית לשנים שמצוה להכמין לו עדים והענין הוא שמסתיר עדים במקום שיראו הם המסית והוא לא יראה אותם ונכנס עמו באותן דברים שאמר לו ביחוד והמוסת משיבו האיך נניח אלהינו שבשמים ונעבוד העצים והאבנים אם חזר בו המסית או שתק פטור. ואם אמר לו כך ראוי לעשות וכן יפה לנו מביאין אותו העדים לב"ד לידון וכל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין להם עדים חוץ מזה וכל ענין זה להרחקת עבו"ם ואמרו ז"ל שמצוה ביד המוסת בעצמו להורגו אחר שדנוהו ב"ד וע"ז נאמר ידך תהיה בו בראשונה. וזאת המצוה להרגו חלק מצוה היא ואין לנו לחשוב אותו למצוה בפני עצמה. ויתר פרטיה במס׳ סנהדרין. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות וכל העובר על זה בין שהוא הדיוט או חכם ונביא והסית א׳ מישראל בין איש או אשה כענין שאמרנו חייב סקילה:

לחקור

להאריך והדברים עתיקים. והנה כמו דאמר לשנים הן עדיו ה"ה אם הסית לאחד ויש עוד אחד המוסת והאחד מלטרפין להעיד עליו. וע׳ בתוי"ט שכתב כיון שהקילו בהכמנה אינו מלטרף ואין מוכרח. וע׳ במשנ"ח שדחה ג"כ דברי התוס׳ י"ט דבריש מיירי שלא בהכמנה ועי׳ מה שמביא בשם הפר"ח עכ"פ אם הוא שלא בהכמנה ודאי מלטרף מכש"כ דהסית לשנים וז"פ. והנה מלשונות הללו שמביא הר"מ אלך כו׳ נלך כו׳ מבואר דעכ"פ לריך שיכלול עלמו ג"כ אבל אם מסית לחבירו תלך ותעבוד תלך ותזבח כו׳ אין זה מסית כיון שהוא בעלמו אינו עובד לא הוי מסית והסברא נותנת כן דלא מימשך בתריה כיון דהמסית בעלמו אינו עובדה כנ"פ. והנה לשונות הללו שכתב הר"מ דהוי מסית מבואר במשנה דף ס"ז וכן פירש"י במשנה דקאי על מסית הלשונות הללו וכן פירש הרע"ב. אך התוי"ט תמה על זה דבגמרא דף ס"א ע"א וע"ב מבואר להדיא דסברי דהמשנה אגיסת קאי היינו אם אבה ושמע כאשר יבואר לקמן בעזהש"י. ואפשר נהי דהמשנה קאי אגיסת דקים להו להש"ס דאגיסת קאי מ"מ ד"ז דמסית באלו הלשונו׳ מבואר להדיא בספרי בסדר זה פ׳ נ"א ע"כ פוסק כברייתא דספרי דבש"ס דילן לא מלינו חולק ע"ז ע"ש. ואין המסית לריך התראה וזה מבואר בסנהדרין דף ח׳ ע"ב ובדף פ׳ ע"א והיינו התראה גמורה כמו שמבואר בר"מ פי"א מהלכות סנהדרין דלריכים להודיעו שהוא עבירה וח"מ ויתיר עלמו למיתה ע"ש התראה כזו א"ל גבי מסית אבל התראה קלת לריך דאומרים לו האיך נניח אבינו שבשמים ונעבוד עלים ואבנים כמבואר במשנה כ"כ התוס׳ בסנהדרין שם וכן מבואר בר"מ דמביא זה האיך נניח כו׳. ומבואר דהגיסת ל"ל לו האיך נניח כו׳ ואם חזר בו או שתק פטור ואם אמר כך חובותינו כו׳ חייב. וע׳ בס׳ משנ"ח הקשה למה אם חזר בו פטור הא מסית חמור מע"ז וקי"ל מגדף ועע"ז דאומר לו אלי אתה ל"מ חזרה תכ"ד א"כ אמאי מהני כאן ובפרט דהוי לאחר כדי דיבור דשאילת שלום כיון דאומר האיך נניח כו׳ ותירץ כיון דזה הוי התראה כמ"ש התוס׳ א"כ בחוזר א"א על דיבור הראשון כיון דלא היה התראה כלל ודבריו נכונים וברורים. וכל ח"מ שבתורה אין מכמינין לו עדים חוץ ממסית שמלוה להכמין לו עדים והנה בכה"ת כולה בודאי הורגין אף בהיו עדים בהכמנה דל"מ שיהיה העובר עבירה לריך לראות את העדים כיון שעדים רואים אותו נהרג ואי משום התראה די עפ"י אחה ואפי׳ מפי עלמו הוי התראה עי׳ בר"מ פי"א מהלכות סנהדרין ובמכות דף ו׳ ע"ב רק אין מלוה להכמין לו ולרדפו והרבה שלוחים לו ית׳ לענוש אותו וכאן מלוה להכמין לו לרדפו ולהרגו עפ"י ב"ד. ועי׳ ברש"י בסנהדרין דף ח׳ שכתב ונהרג בלא התראה ע"י הכמנת עדים נראה מדבריו דע"י הכמנה הוא בלא התראה ואינו מוכרח דיכול להיות התראה אף בהכמנה ע"י עלמו או ע"י אחה כו׳ כמבואר שם במכות. ועיין ברש"י דף ס"ז ע"א בד"ה ולא זו בסוף דבור שכתב כל ח"מ לריכים התראה וזה נהרג בהכמנה ובאמת גם בהכמנה יכול להיות התראה רק כאן אין לריך התראה ונוסף עוד מלוה להכמין וז"פ ועי׳ משנ"ח. וע׳ ברש"י במשנה דף ס"ז בד"ה אמר לשנים כו׳ הן עלמן נעשים עדים וא"ל להתרות בו כו׳ וא"י מנלן זה דאף שהם בעלמם עדים מ"מ יכול להיות בהתראה בין העדים או בשאר מיני התרא׳ ול"ע. עי׳ בסנהדרין ס"א בתוס׳ ד"ה האומר בע"א מבואר בדבריהם דהאומר אעבוד חייב מידי דהוי מקבלו באלקי ולמסקנת הש"ס דלא זו אף זו קתני כו׳ וכאן נראה דבלשון זה חייב דוקא משום מסית ולא מטעם קבלה. אך ע׳ היטב דגם התוס׳ מיירי בגיסת האומר אעבוד כו׳ אבל כל אדם בלשון זה לא הוי קבלה ואינו חייב רק מטעם מסית וכן בפ"ד גבי מדיח דפטור אם לא עבדו המודחים וא"ח המדיח משום קבלת אלקות בלשון זה ע"כ כ"ה דוקא בגיסת לפי הס"ד ולא בשום אדם כנ"פ. המסית אחרים לעבדו אם לא עבדו הוא אין המסית חייב משום מסית דלא מימשכי אחרים דכ"ש הוא ממין והוא כדעת ר"י בסנהדרין דף ס"א וזה דעת הר"מ כתירוץ הראשון בתוס׳ בד"ה ומ"ס כו׳ אבל בתירוץ השני דעת התוס׳ שם דחייב בכ"ע משום מסית אפי׳ במסית לעלמו והסוגיא מיירי בגיסת כאשר יתבאר אח"ז בס"ד ע"ש. ואם עבד המוסת למסית נהרג המסית והר"מ פירש כן בש"ס היכי דפלחו כ"ע לא פליגי דחייב היינו דחייב המסית דכתיב לא תעשה לך פסל היינו דעושה עלמו פסל. ולכאורה כיון דמסית חייב מגזה"כ אפי׳ לא עבד המוסת כלל וכאן דפטור בלא עבדו א"כ לא הוי בכלל מסית ולמה יתחייב בעבדו אך באמת גזה"כ לא תעשה כו׳ לפי׳ הר"מ. וע׳ בתוס׳ לתירוץ האחרון פרשו שם בדרך אחר היכי דפלחו כו׳ ע"כ דין המסית ודין המוסת כך הוא אם המסית הסית לעבודה זרה אחרת או להיש אחר והמוסת אמר הן או נלך ונעבוד כו׳ חייב המוסת ג"כ סקילה אעפ"י שלא עבד עדיין דגזה"כ לא תאבה כו׳ הא אם אבה ושמע חייב. ולשון הר"מ אם אמר הן נלך ונעבוד היינו או נלך כו׳ כמו שמבואר להדיא בש"ס. ואם הסית לעלמו אעפ"י שאמר המוסת הן א"ח לא המוסת ולא המסית דלא הוי קבלה דברים בלעלמו וג"כ המסית א"ח כמו אם לא אבה כלל דהמסית פטור במסית לעלמו כמ"ש הר"מ ה"כ באמר הן דאחוכי קא מחייך ע"כ פטורים שניהם. ודעת התוס׳ בתירוץ שני כתבתי לעיל דס"ל דמסית בכ"ע חייב אף במסית לעלמו והמוסת לא קבל א"ל לכפול. והנה במסית לעלמו והמוסת אמר הן דאינם נסקלים נראה מדברי הש"ס

בסנהדרין

בסנהדרין שם דף ס"א דוקא דאמר הן אחוכי כו' כמבואר בב"ק דף ל"ג יש אן שהוא כלאו ע"ש אבל אמר בפי' אעבוד כו' הו"ל קבלה אפי' בעצמו והר"מ הביא לשון זה רק הן אבל קבלה בלשון אחר אינו מביא רק מדכתב אם עבדוהו כו' משמע דוקא בעבד ולא בקיבל ואח"ז לע"ז אחרת שכתב אם אמרו הן נלך כו' הרי זו ואל"ל זו. ומ"מ צ"ע לשון הר"מ. ע' בסוגיא עם פירש"י צ"ע להבין ובעזה"י אשנה פ"ז. והנה כמה תירוצים נאמרו בש"ס על רומי' דמתניתין דמבואר דהמוסת חייב בקבלה בעלמא נראה דהר"מ פוסק כרבינא דהוא בתרא דתירץ לא זו אף זו ובכ"ע חייב המוסת בקיבל עליו דהו"ל אבה ושמע וכך גזה"כ ושם מבואר תירץ ר' יוסף דחילוק יש בין יחיד הניסת ובין רבים הניסתים הייע רבים הנידחים כי לענין הניסתים כבר כתבתי לעיל דאין חילוק ורבים יותר מב' הוי בכלל נידחים ויש להם דינים אחרים. וגם בסוגיא מבואר הא דמוקי ברבים הייע עהנ"ד ע"ש. והר"מ פסק כן בפ"ז גבי מסית דאבה ושמע חייב ובפ"ד גבי עהנ"ד פוסק דא"ח באבה כו' והתוסי"ט תמה על זה דהא אביי אותבי' לר"י א"כ בפ"ד ג"כ הדין כן ובעזה"י יבואר במצות עהנ"ד כי כאן כ"ע סוברים דאבה ושמע חייב כמ"ש. וע' בהוי"ט שהקשה שעם בפ"ד כתב עד שעבדו מבואר דוקא אבה ושמע וברים פ"ה כתב המסית אחד מישראל וכתב אעפ"י שלא עבד המסית ולא המוסת חייב כו'. וקיטא דליסנא הוא דברא הפרק מיירי מהמסית ולא מהמוסת והקושי' הוא ממוסת דכאן חייב בעבר ואבה ושמע ושם פטורים עד שעבדו ועיקר הקושיא מפרק זה הלכה ה' דמבואר בהדיא בר"מ דאם שמע המוסת אעפ"י שלא עבד חייב שנאמר לא תאבה כו' הא אבה ושמע חייב עי' והראה ומרוב עיונו נזרקה טעות בכתיבה וז"פ. והמסית מפני תומר העון יש כמה דברים שחמור מכל ד"כ א"ל התראה גמורה ומכמינין לו עדים כמו שמבואר כאן. ובר"מ פי"א מסנהד' מבואר עוד מהש"ס דאט יצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש ללמד עליו חוב מחזירין אותו יצא חייב ואמר אחד יש לי ללמד זכות אין מחזירין אותו ובד"כ הוא להיפוך ע' שם. ואין טוענין למסית ומושיבין בדינו זקן וסרים ומי שאין לו בנים שהם אכזרים משא"כ בכל ד"כ כי גדול עונו וילפינן מקרא לא תחמול כו'. וע' בספר משנ"ח בסי' כ"ז שכתב כמו בכל ד"כ דאין מחזירין לחובה מלאו דצדיק אל תהרוג כו' מ"מ אם טעו בדבר שהצדוקים מודים מחזירים לזכות מכש"כ מד"כ. ודבריו ברורים דלאו דין כלל בטעה בדבר מפורש שהצדוקים מודים וז"ב. ונראה דשאר ענינים שמבוארים בד"כ להקל ע' בפ' אד"מ נוהגים גבי מסית ואין לנו רק מה שמפורש בש"ס ומבואר בר"מ פי"א. ודבר ברור דכ"ז דוקא במסית דגדול עונו כו' אבל המוסת דאדרבא עבירתו קיל מכל עובד ע"ז בעצמו כיון דניסת א"כ אם אבה ושמע בודאי צריך התראה גמורה ככל שאר ד"כ והלאו הוא לא תאבה ולא תשמע ויש לו כל הקולות כמו בכל ד"כ ודבר פשוט הוא ולא ניתן לכתוב מרוב הפשיטות. והלאוין אלו לא תאבה כו' אעפ"י שנכלל בם דינים אחרים כמ"ש לעיל במצות הקודמים הוא לאוים שניתן לאמב"ד ג"כ עי' ברמב"ן. ומצוה ביד המוסת להורגו שנאמר ידך תהיה בו בראשונה כו' מבואר בר"מ כאן מהספרי. והנה בכל ח"מ מצוה ביד העדים בראשונה ועי' בר"מ פי"ד מהלכות סנהדרין דפוסק בכל ח"מ אם נקטעה יד העדים פטור ממיתה דבעינן יד העדים בראשונה והיו גידמים בתחלה הו"ל שפיר יד העדים ע"ש והוא מהש"ס דסנהדרין דף מ"ה ע"ב דבעינן קרא כדכתיב א"כ כאן אם נקטעה יד המוסת פטור וגידם מתחלתו חייב ע"ש בר"מ ובגמרא וצ"ע שלא ביאר הר"מ דין זה דשם גבי עדים הו"ל לכתוב ובמסית נקטע יד המוסת כו' ולע"ק. ונראה דכאן דהתורה כתבה דמצוה ביד המוסת דכתיב ידך כו' אין מצוה ביד העדים כלל רק במוסת. ונ"מ אם הסית לאחד ויש עד דהמוסת והעד מצטרפין כמ"ש לעיל ונקטעה יד המוסת פטור ולא אמרינן דתתקיים יד העדים עפ"י העד השני דכאן הוא המצוה רק במוסת כדכתיב וז"פ. והמסית שהורגין צריך הכרזה דהיינו שכותבין לכל המקומות דזה נהרג בב"ד מפני שהיה מסית וזה מבואר בר"מ פ"ג מהלכות ממרים וא"צ להמתין עד הרגל ע"ש בכ"מ רק בהכרזה להודיע דכתיב וכל ישראל כו' ע' בסנהדרין דף פ"מ. והנה העונש נוהג בזמן שהיה ד"נ נוהג כמבואר כ"פ. וזה שנים רבות שכתבתי על הגליון בר"מ דמבואר בחולין דף ד' כי יסיתך אין הסתה אלא ע"י אכילה ושתיה והר"מ אינו מביא זה. עתה ראיתי בס' משנ"ח שעמד בזה וכתב דאינו לעיכוב רק דהש"ס קאמר דדרך הסתה בכך אבל בלא אכילה ושתיה ג"כ הוי הסתה. עוד מבואר בר"מ בהלכות ממרים דלכל אינו נעשה בן סליח להכות ולקלל לאביו חוץ ממסית ומדיח וע' במשנ"ח שהקשה ע"ז דמדיח דבש"ס מבואר הטעם דכתיב לא תחמול כו' וזה רק במסית ולא במדיח וראיתי בגליון בפ' המתקנין מביא הגאון מהרי"י פיק דברי"ף ובשאלתות מבואר גם מדיח ובעזה"י יתבאר גבי מדיח. ודין דקלא"פ והכאה יבואר בעזה"י כ"א במקומו ולענין תשובה על חטא זה כוא מהחמורות וסברא דצריך למסור נפשו על עבירה דהוי אבזרי' דע"ז וחמור יותר ואין כאן מקומו:

מצוה תס"ג דיני דרישה וחקירה

(א) לחקור בעדות חקירה גדולה ולדרוש אותה היטב בכל כחינו כדי לדעת שורש הדבר ואמיתתו על המכוון הנכון ומיסוד ענין זה אמרו ז"ל הוו מתונים בדין והכל למען נתישב על הדבר ונדע בו כל האמת ולא נהיה נמהרים בדין פן נמית הזכאי או נפסיד ממונו בהעלמת האמת ועל כל זה נאמר ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר כל אשר עיניו בראשו יביט ויראה כי ריבוי האזהרות וכפל הענין במלות שונות שתכפול התורה בדבר זה הוא להזהירנו יפה בענין כי דבר גדול הוא ועמוד חזק שדם נפש הבריות מונח עליו ואין להאריך בשורש המצוה כי נגלה הוא. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שבשבע חקירות בודקין כל עד ואלו הן באי זה שמיטה מז' שמיטות שביובל אירע המעשה שהוא מעיד עליו ובאי זה שנה מז' שנים שבשמטה ובאי זה חודש מהשנה ובכמה ימים בחודש ובאיזה יום מששת ימי השבוע ובכמה שעות ביום ובאיזה מקום ואפילו אמר היום הרגו או אמש שואלין אותו כל זה ומלבד ז' החקירות אלו ששוות בכל עדות יש בכלל מצות החקירה לשאול אם העיד עליו שעבד עכו"ם אי זו עכו"ם עבד ובאי זו עבודה ואם העיד שחלל שבת אומרים לו באיזו מלאכה חללו והאיך עשה המלאכה ואם העיד שאכל ביום הכפורים אומרים איזו מאכל אכל וכמה אכל וכן כל כיוצא בזה. ומלבד כל זה שזכרנו שהן נקראות חקירות ודרישות שהן עיקר העדות ועמהן יתחייב או יפטר הנידון ובהם יוזמו העדים. עוד מרבים הב"ד לבדוק העדים בעניינים אחרים שאינם עיקר גדול בעדות ועל שאינן עיקר יקראו אותן ז"ל בדיקות. ועליהם אמרו כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח ומהו זה שנקראות בדיקות כגון מה היה לבוש הנהרג או ההורג וכמו כן שואלין אותו עפר הארץ שנהרג עלי' אם היה לבן או אדום וכיוצא בענינים אלה ואמרו ז"ל שבחקירות אם כיון העד האחד עדותו והשני אומר איני יודע עדותן בטלה. אבל בבדיקות אפי' שניהם אומרים אין אנו יודעים עדותם קיימת וכ"ש אם אמר הא' לבד איני יודע. ובד"א כשלא הכחישו זא"ז אבל אם הכחישו זא"ז אפי' בבדיקות עדותן בטלה. ואחד דיני נפשות או דיני ממונות בכלל

מצוה תס"ג (א) **לחקור** בעדות חקירה גדולה כו' ומ"ז נאמר ודרשת וחקרת כו' מבואר בר"מ פ"א מהלכות עדות ובקצת פרקי' אח"ז ובחוה"מ סי' ל' ועוד במקומות מפוזרים. והדברים ארוכים ואכתוב בקיצור כדרכי בס"ד. והנה כל עדות הן ד"נ והן ד"מ כולן שוים בדין זה דצריכים דו"ח דכתיב משפט אחד כו' וזה מה"ת ורבנן תקנו בד"מ שא"צ דו"ח וכתוב כאן רק הדינים מה"ת. הכלל כל עדות הן ד"נ והן ד"מ ומלקות וגלות כולם צריכים דו"ח מה"ת וג"כ עד אחד לשבועה. דע"א לשבועה דינו כמו שני עדים לכ"ד וכל הפסולים לעדות הן נשים והן קרובים וכו' פסולים בע"א לשבועה כידוע א"כ דין עדות יש לו וצריך דו"ח מה"ת וכן עדות קידוש החודש מבואר בר"מ פ"א מהלכות קדה"ח דצריכים דו"ח וע' שם בר"מ פ"ב דנראה מדבריו דא"ל דו"ח מה"ת בקדה"ח ועי' בלח"מ שם שעמד בזה וע' בא"ת סי' ל' דדעתו בדעת הר"מ דעדות החודש א"ל דו"ח מה"ת. וכתב הטעם דכל הטעם דדו"ח שיתקיים הזמה ובקדה"ח אפי' הוזמו הוא מקודש ע"ש בר"מ א"כ א"ל דו"ח. ובאמת בו"ח אין הטעם מטעם הזמה דגזה"כ הוא ובדיקות ג"כ מה"ת כמבואר בסנהדרין דף מ"א אף שאין הזמה תלוי בבדיקות כמו שמבואר שם והרבה פוסקים סוברים דבממון לא בעינן עדות שאי"ל ומ"מ מבואר בש"ס דצריך דרו"ח מה"ת וע' בש"ך בחוה"מ סי' ל"ג מה שמביא בשם נמ"י והמעיין בסוגיא יראה דרק לענין אם אמר א"י בחקירות הטעם משום עדות שאי"ל אבל לכתחלה צריך דו"ח מגזה"כ ושאלת כו' ויש בזה אריכות גדול ע' בנו"ב סי' ע"ב ואני באתי בקיצור כמרן במה שהאריכו האחרונים כי אכ"מ להאריך. ובעדים של איסור דע"א נאמן ואפי' אשה וקרוב ובעד סוטה ובעד עגלה ערופה ובעדות אשה לנאורה באיסור דא"ל עדות כלל דכולם נאמנים ה"ה דא"ל דו"ח. וע' בסוף יבמות גבי אין בודקין עידי נשים בדו"ח. וע' בפוסקים ועיין בנו"ב דמביא דגם עדות בדבר שבערוה דצריך שני עדים דעת קצת פוסקים דאין צריך דו"ח. והנה ענין זה ארוך מאד צריך קונטרים מיוחד ובעזה"י כוונתי לדעת הנו"ב בהרבה דברים וא"י להאריך כאן רק בקיצור ע' בדבריהם ודברי הנו"ב ברורים כמ"ש לעיל דדרו"ח אין תלוי בהזמה דלכתחלה צריך דו"ח אף במקום שא"ל עדות שאי"ל רק דב"מ באומר א"י באיזה חקירה דאז בא"ס צריך עדות שאי"ל העדות בטל כיון דא"א לקיים דין הזמה ובמקום שא"ל הזמה כשר באמר א"י אבל מ"מ דו"ח מה"ת כמו בדיקות שאין תלוי בהזמה ע"ש באריכות. וע"ש שכתב דממשפט אחד ילפינן רק ד"מ שוים לד"נ ולא שאר עדיות שבתורה אפי' דבר שבערוה רק קצת הראשונים סוברים דילפינן בדבר שבערוה דבר דבר ממון ע"ש ולא הביא מה דעתו בדעת הר"מ בעדות קידוש החודש שהבאנו לעיל וע' באהע"ז סי' י"א וסי' י"ז וסי' מ"ב. והנה השבע חקירות ילפי' מקרא בסנהדרין דף מ' והם באיזה שמיטה ביובל ובאיזה שנה בשמיטה כו' וקצת קשה עלי לצייר דבר זה. הן אמת בב"ר דמנו יובלים ושמיטות היו העדים יודעי' באיזה שמיטה ביובל אבל בב"ש או לאחר חורבן ע' בר"מ פ"י מהלכות שמו"י דשיטות הגאונים שאין מונין כלל יובלות רק שמיטה ע"ש והיו דנין ד"כ בב"ש ודיני מלקות וקנסות כ"ז שהיו סמוכים עד אביי ורבא וגם באיזה עדות שצריכים גם האידנא דו"ח כגון בדין מרומה האיך יודעים באיזה יובלים וצריכים העדים לחשוב יובלו' מעת שהתחילו וזה דבר קשה הציור מאד ממש בכל העולם א"י האידנא חשבון היובלים כלל ואפי' שמיטות א"י האידנא לרוב העולם בח"ל רק יחו"ס הנוהגים שמיטת כספים. ונ"ל דבאמת אין מבואר בתורה מה הן החקירות רק דהתורה כתבה דצריך עדות שאי"ל דעי"ז מתיראים העדים לשקר ואמרו חז"ל דצריך ז' חקירות שכולם הזמה תלוי' בם ואף שאמר אמש הרגו דשייך דין הזמה בלא החקירו' בכמה ביובל כו' מ"מ עבדינן כרשב"א להטריחו ולהסיעו כו' וכ"ז במקו' שייך הזיי"ן חקירות צריכים הב"ד לחוקרם וגם הזמה תלוי' בכולם אבל במקום דא"י לחקור באיזה חקירות די עכ"פ אם חוקרין בחקירות שיכול לבוא לידי הזמה ולא הקפידה התורה יותר רק אם יכולים לחקור אבל באין יכולים א"ל ועיין בש"ס דר"א סובר דצריך ח' חקירות ומסקינן דא"ל כיון דאמר באיזה שבוע כו' ה"נ דהחקירות הללו קבלה בידינו דצריך והיינו דכולם מביאים לידי הזמה אבל במקום דא"א אינו מעכב. והאידנא אם אומר בשנה זו ליצירה כמו שאנו מונין האידנא ובאיזה חודש כו' דעי"ז יכולים לבוא לידי הזמה די בכך ושאר החקירות

אינן

בכלל מצוה זו שנא' משפט אחד יהיה לכם אבל אמרו חכמים ז"ל כדי שלא לנעול דלת בפני לווין שלא נצריך בעידי ממון דרישה וחקירה כיצד אמרו העדים בפנינו הלוה זה את זה מנה בשנה פלונית אעפ"י שלא כוונו את החודש ואת המקום שהלוה בו ולא את המנה מאיזה מטבע אבל עדות שניהם שוה בשווי המנה עדותן קיימת בכך ובד"א בהודאות והלואות ומתנות ומכירות וכיוצא בהן אבל בדיני קנסות צריכין דרישה וחקירה וא"צ לומר במלקות ובגלות. וכמו כן אמרו ז"ל שאם ראה הדיין ואפילו בדיני הודאות והלואות שהדין מרומה שצריך לעשות בהן דרישה וחקירה ואם הכחישו זה את זה בחקירות ודרישות עדותן בטילה אבל אם הכחישו זה את זה בבדיקות עדותן קיימת כיצד אם אמר האחד בניסן קנה והאחד אומר לא כי אלא באייר או שאמר האחד בירושלים והאחד אומר לא כי אלא בלוד וכן שאמר חבית יין לוה והאחד אומר לא כי אלא חבית של שמן זהו חקירה ודרישה ועדותן בטלה אבל אם האחד אמר מנה שחור לוה והשני אומר מנה לבן לוה וערך שניהם שוה או שהאחד אמר בדיוטא העליונה הי' כשהלוהו והשני אמר בדיוטא התחתונה זהו בדיקות ועדותן קיימת. ויתר פרטיה במס' סנהדרין (ה' עדות פ"ג) ונוהגת מצוה זו לענין ממון בכל מקום ובכל זמן בזכרים כי להם לעשות משפט ולא לנשים. ולענין דיני נפשות ומלקיות וקנסין נוהגת בארץ בזמן שהסנהדרין יושבין במקומם כמו שכתבתי בסדר משפטים ועובר על זה ולא חקר העדים כראוי בטל עשה זה וענשו גדול מאוד מפני שהיא סיבה לחייב נפשות ולהפסיד ממון שלא כדין והוא רשע ומחטיא את הרבים להאכילם ממון של אחרים. ומי שדן דין אמת לאמיתו אמרו ז"ל שזכותו גדולה ודמו אותו על דרך משל כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כלומר שיש בענין קיום העולם ויישובו :

מצוה תס"ד לשרוף עיר הנדחת

(א) לשרוף עיר הנדחת ואת כל אשר בה. ועיר הנדחת נקראת עיר מישראל שנדחו ע"י אנשים בני בליעל לצאת מתחת כנפי השכינה וילכו אחר שרירות לבם הרע לעבוד עכו"ם. ועל זה נאמר ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך. שורש מצוה זו ידוע הוא שאנשים רעים וחטאים כאלה שהסכימו הסכמה רעה ונמאסת כזו ראוי למחות שמם

איך מעכבים כלל כמו דאם אמר א"י באיזה חקירה שאינו מגרע הזמה העדות קיים כמו שמבואר אח"ז בס"ד ומ"ל אם הוא אומר א"י או אם כולנו והב"ד יודעים שא"י בודאי העדות כשר אף דבאמת הרגו מ"מ הב"ד חוקרין כדי להסיטן כו' כרשב"א היינו דלמא יודעים ויאמרו ועי"ז יבואו לידי הכחשה ועי"ז תטרף דעתם ג"כ אבל בדבר שברור לנו שאינם יודעים לא שייך לשאול להם כלל רק בדבר שהזמה תלוי דאז בא"י בטל העדות אבל בדבר שאין הזמה תלוי אינו מעכב כלל כנ"פ דהאידנא אף במקום דצריך דו"ח ע' באהע"ז סי' י"ח א"ל לשואלם כלל באיזה שמיטה או באיזה שנה בשמיטה כן נראה פשוט :

ומבואר בש"ס דבחקירות אם אחד מן העדים אמר א"י עדותן בטלה ובש"ס דף מ"ב אמרינן מכדי אידי ואידי דאורייתא מ"ש חקירות כו' ותירצו דבחקירות אם אמר א"י עדותן בטלה דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה וכו' ומבואר שם בדף מ' תניא אמר ר"י לחכמים לדבריכם מי שבא ואמר אח"ש הרגו אומר לו באיזה שבוע כו' אלא אע"ג דלא צריך רמינן עליה כרשב"א כו'. ונראה דאם אמר אמש הרגו אף דלכתחלה שואלין באיזה שבוע כרשב"א מ"מ אם אמר א"י על החקירות הו"ל עדותן קיימת כיון דיכול להזימם ועיקר דהעדות בטל בא"י מחמת שלא יתקיים הזמה אבל באומר אמש או היום או אשתקד וכדומה על יום ידוע אם כן יכול להזימם רק מכל מקום לכתחלה דו"ת באיזה כו' כדרשב"א אבל בא"י בודאי עדותן כשרה כיון דיכול להזימם והו"ל חקירות כבדיקות דג"כ הם מה"ת מ"מ בא"י עדותם קיימת כיון שאינו תלוי הזמה בהם ויכול להזימם כנ"ל. ובעזה"י מצאתי כדברי להדי' ע' בטו"ז שהביא דעת הרז"ה כן אם אמרו בשנה זו וא"י בכמה בשבוע וכן אם אמר אמש כו' אעפ"י שאין יודע בכמה בחודש עדותן קיימת והר"ן הקשה עליו הא מבואר בש"ס דאף אם אמר אמש הרגו צריך דו"ח באיזה שבוע כו' דכל הנהו ילפי' מקרא כו'. והט"ז תירץ כדברינו נהי דלכתחלה צריכים דו"ח כרשב"א מ"מ דברי הרז"ה נכונים דבאומר א"י כיון דיכול להזימם ה"ל כמו בדיקו' דג"כ מה"ת מ"מ באומר א"י עדותן כשירה ה"נ. וע' בקלה"ח סי' ל' שתי' על קושי' פני יהושע דמפני מה תקנו זמן בגיטין הא בעינן דו"ח ותי' לשיטת הר"נ בחידושיו דאומר היום א"ל למיבדק באיזה שבוע כו' ה"נ. ובאמת זה מבוא' להדיא דאף באותו היום צריך דו"ח אך אם אמר א"י כשר כמ"ש הטעם אך חידושי הר"נ אין בידי לעיין בו וג"כ נכוני' דברי מ"ש לעיל בדבר שאם אמר א"י כשירה העדות כיון דיכול להזימם א"כ ביודעין שאין יודעין ג"כ כשירה ע' לעיל. והר"מ והרהמ"ח סתמו הדברים דכתבו דצריך ז' חקירות ואפי' אומר אמש או היום כו' ואח"ז כתבו דבחקירות אם אמר א"י פסול נראה דבכ"ע פסול. אבל דברי הרז"ה הסבר' מכריע כדבריו. וחוץ לז' החקירות הנ"ל ששוה בכל עדות יש עוד שאלות כגון עובד ע"ז למי עבד לפעור וכו' ובמה עבד. חילל שבת איזה מלאכה עשה. הרג את הנפש באיזה דבר הרגו וכו' ע' בר"מ. וז"פ דהשאלות הללו הייט דהם העידו דבר ברור בל"ז דיודעים דהרגו בכלי הממית אך אין אומרים באיזה כלי שואלין אותו באיזה כלי וכן באומרים דחילל שבת במלאכה גמורה דאל"ה ת"ל האיך יכולים להעיד דאפשר לא הי' בכלי כדי להמית או לא היה מלאכה או לא הי' עבודה כלל אע"כ דהעדים מעידים בדבר ברור ומ"מ צריך לשאול השאלות הללו כדי לברר הדבר היטב אבל אם אין מעידין בדרך הזה ת"ל דאין עדות וזה עיקר העדות אלא ע"כ בגוונא דעיקר העדות בלא השאלות הללו ומ"מ צריך לשאול בתורת דו"ח כן הוא פשוט. ודעת הר"מ כמו בחקירות השווים בכל אם ע"א אומר א"י עדותן בטילה ה"ה בדרישות אחרות כגון שאחד אומר לא הבנתי בכלי שהי' בידו וא"י במה הרגו העדות בטל והראב"ד השיגו בזה כי בבדיקות אין העדות בטל אם אמר א"י. והכ"מ כתב דזה ל"ק דהר"מ ס"ל דהוי כמו חקירות כמו שנתבאר בפ"א אך הקשה למה העדות בטל באומר א"י כיון דאין הזמה תלוי בזה כמו שמבואר בגמרא דעיקר הטעם דבטל העדות בחקירות דהוי עדות שאא"י"ל וכאן לא שייך זה והניח' בצ"ע. וע' בלח"מ ובמג"ל שכתבו דוקא בחקירות בזמן ובמקום צריך לטעם דאאי"ל אבל כאן הוא גוף העדות ואינו עדות בל"ז. ואיני מבין דבריהם דודאי מיירי דהעד מעיד שהרגו בכלי שראוי לכך דבלא"ה אם לא ראה כלל במה הרגו אין זה עדות כלל כי צריך אומד ע' בר"מ בפ"ג מהלכות רוצח וכן בוודאי צריכים העדים להעיד שחרש או קצר בשבת כשיעור וכדומה בשאר עבירות א"כ איני מבין כוונתם למה זה הוא העיקר מ"ל שהרגו בזה או בזה רק הוא מצוה לדרוש בזה אבל לעכב באומר א"י מאיזה טעם כיון שאין הזמה תלוי' בזה וגוף העדות בודאי כדינא דאי א"י איזה מלאכה עשה או איזה כלי אפשר שהרגו בכלי שאין בו כדי להמית או במלאכה אפשר שאינו מלאכה כלל ע"כ שכ"ז ידוע רק הדקדוקים א"י א"כ אמאי הוי זה גוף העדות ואיני מבין דבריהם. וכ"ז בשני עדים אם אמר אחד א"י בחקירות העדות בטלה דה"ל שאאי"ל ומכש"כ אם השנים אומרים א"י עדותן בטילה ואם יש שלשה עדים ושנים מהם כוונו עדותן והשלישי אומר א"י באיזה חקירה פוסק הר"מ כאן בפ"ב דתתקיים העדות בשנים היודעים והלח"מ תמה דמבואר בגמר' דף מ"א ע"ב דד"ז דעדותן קיימת הוא דלא כר"ע וע' ברש"י ובתוס' והר"מ פסק כר"ע דאין הזוממים נזומים עד שיזומו כולם וכן כר"ע דכמלא קו"פ עדותן בטילה א"כ לפ"ז אף באחד אומר א"י היה ראוי להיות העדות בטל אף ששנים מכוונים עדותן ע"ש מה שתירץ והניח בצ"ע. וע' באו"ת סי' ל' שפלפל בזה באריכות והוא ענין ארוך ומ"מ אני לך. וכ"ז בחקירות ובעניינים שהם בגוף העדות לשיטת הר"מ כמ"ש אבל בדיקות והיינו מה היה לבוש ההורג או הנהרג וכדומה דג"ז מה"ת דצריך לבדוק אותם בעניינים אף דאינו שייך להעדות ולא להזמה דכתיב נכון הדבר אך אם אחד אומר ואפי' השני' אומרים אין אנו יודעים כיון דאינו גוף העדות ואין הזמה תלויה בזה העדות קיימת ורק לכתחילה צריך לבדוק מה"ת. עדים המכחישים זא"ז אפילו בבדיקות דזה אומר כלים שחורים היה לבוש וזה אומר לא כי אלא לבנים עדותם בטלה ומכש"כ אם מכחישים זא"ז בחקירות ואין חילוק בין חקירות לבדיקו' רק באומרי' א"י דבחקירות בטל ובבדיקות קיימת אבל בהכחשה בכ"ע אפי' בבדיקות העדות בטל. ואם יש ג' עדים שנים מכוונים עדותן והשלישי מכחיש אותם הן בחקירות והן בבדיקות גם כן עדותן בטילה כמו שנים המכחישין זא"ז ועיין בתומים שם דמביא תשובת רבינו הב"י דדעת חכם אחד דאם השנים המכוונים נתקבל עדותן בראשונה ואחר כך בא הג' המכחיש עדותן קיימת דאין דבריו של אחד במקום שנים. ודברי הר"מ היינו רק בבאו בכ"א וע"ש פלפול ארוך. וע"ש עוד שהקשה קושיא עצומה הא מבואר בר"ה דף כ"ד ובשבועות דף מ"ח גבי קדה"ח אם אחד אומר גבוה ג' מרדעות ואחד אומר ה' מרדעות עדותן בטילה דהוי הכחשה גמורה ומצטרפין לעדות אחרת הייט אם בא שלישי ואמר כאחד מהשנים עדותן קיימת דאין דבריו של אחד במקום שנים וכאן היה הכחשה תחילה וא"כ מאי מהני צירוף שהם שנים הא א' יוכל להכחיש השנים אם לא באו השנים תחילה לדעת הר"מ וע"ש באריכות. והנה לברר ולהאריך צריך אריכות גדול ואכ"מ ובאתי רק לעורר ומ"מ אני לך. וע' בס' טורי אבן בר"ה שם. וע' בנו"ב שם דדעתו דבד"מ ואפי' בדיני קנסות א"צ בדיקות מה"ת כלל רק חקירות ודרישות ע"ש באריכות ועדות מוכחשת בבדיקות בד"מ כשירה. וד"מ האידנא לאחר שתקנו חז"ל דא"צ דו"ח ע' בסי' ל' בראשונים ובאחרונים דהאריכו מאוד. ומ"ש הרהמ"ח לענין ממון נוהג בכ"מ ובכ"ז בזכרים כי להם המשפט ולא לנשים וכו' כבר כתבתי כ"פ דקבלו עליהם נשים ופסולים המלוה עליהם ג"כ. ומ"ש הרהמ"ח דד"נ מלקיות וקנסות נוהגת בארץ בזמן שהסנהדרין יושבין במקומם כבר כתבתי כ"פ דזה תמוה דד"נ אינו נוהג רק בזמן שהסנהדרין יושבים במקומם בלשכת הגזית. ואז היה דיני נפשות נוהג בח"ל ג"כ כמבואר בש"ס ובר"מ פי"ד מהלכות סנהדרין. ודיני מלקיות וקנסות נוהג תמיד אם יש דיינים סמוכים אף לאחר חורבן ובזה"ז לשיטות הסוברים לדעת הר"מ דיכולים לסמוך בהסכמת חכמי א"י ע' בר"מ פ"ג והדברים עתיקין. וע' בר"מ פט"ז מהלכות סנהדרין ודברי הרהמ"ח תמוה בזה בכ"מ וכבר הגהתי' עלי' בכ"מ ובעזה"י אשנה פ"ז באריכות :

מצוה תס"ד (א) **לשרוף** עיר הנדחת וכו' שנאמר ושרפת וכו' דינים אלו מבוארים בפ"ד מהלכות עכו"מ והוא ענין ארוך ולכתוב בקיצור כדרכי בס"ד ונכלל כאן דין המדיחים ג"כ. והרהמ"ח כתב הלאו בפ' משפטים ויעדנו שם לכתוב כאן וכ"ה. מדיחי עיר מישראל באופן שהעיר נעשה עה"נ עפ"י הדינים שיבואר אח"ז בס"ד המדיחים הללו הם חייבים סקילה אעפ"י שהנדחים הם בסייף כמו שמבואר אח"ז בס"ד והוא קלה מסקילה המדיחים חייבים סקילה ומבואר בסנהדרין במשנה דף כ"ג ובדף פ"ט פלוגתא דרבנן ור"ש דרבנן סברי דהם בסקילה ור"ש פליג והלכה כרבנן והוא גזה"כ ואפי' אם המדיחין לא עבדו עכו"ם כלל רק שהדיחו העיר לעבוד ע"ז ועבדו כמו שיתבאר בס"ד עונשין המדיחים בסקילה. וד"ז אף שלא עבדו המדיחין מניין ילא לרבינו הר"מ ע' בכ"מ מ"ש. וע' בס' משנ"ח דדחו הוכחתו וכתבו טעמים אחרים ע' בדבריהם

עכ"פ

שמם ולאבד זכרם מן העולם ולא ישאר בעולם מקום זכר להם כלל ואין להם כליון חרוץ יותר מן השריפה. **מדיני המצוה** מה שאמרו ז"ל שאין העיר נעשית עיר הנדחת כלומר ולדון אותה בדין עיר הנדחת שאנשיה נהרגים בסייף וממונם נשרף עם העיר עד שיהיו מדיחיה שנים או יותר על שנים שנא' יצאו אנשים וגו'. ויהיו מדיחיה מאותו השבט ומאותו העיר שנא' מקרבך וידיחו. ועוד שידיחו רובה ויהיו המודחים ממאה ועד רובו של שבט. אבל אם לא הודחו רובו של שבט אינם נידונין בדין עיר הנדחת אלא כיחידים שהם נסקלים וממונם ליורשיהם שנא' יושבי העיר ולא כפר קטן ולא כרך גדול ופחות ממאה כרך

עכ"פ הדין אמת ודינם ככל ח"מ דממונם מותר ושייך ליורשים דרק בהמודחין ממונם אבד כמו שמבואר בתורה. ואם המדיחים ג"כ עבדו עכו"ם אם מצטרפין לעיר יתבאר בעזה"י בסמוך (עכ"פ אם יש רוב העיר בלא הם הם בסקילה וממונם ליורשים אפי' עבדו ויתבאר עוד בסמוך בס"ד). וצריכים התראה ככל ח"מ ודיני התראה מבואר בר"מ פי"ב מה"ס דרק המסית א"צ התראה גמורה כמו שמבואר בסנהדרין דף פ' ודף ח' ומבואר בר"מ פ"ה וכתבנו לעיל אבל המדיחים הם ככל ח"מ ולא יצאו מכלל כל הנענשים וע' ברש"י דף קי"א בסנהדרין מפורש להדיא זה. וע' בס' משנ"ח שחקר לדעת הר"מ פ"ב כאן לענין מגדף דדעת הכ"מ בר"מ דא"צ התראה כיון דהוא רק דיבור וע' בר"מ פ"כ מהל' עדות בר"מ וברא"ב"ד א"כ גם כאן הוא רק דיבור אך כיון דעהנ"ד אינה נעשית עד שיעבדו המודחים והו"ל דיבורם גורם למעשה והו"ל מעשה דצריך התראה ע"ש וגם בל"ז דעת הכ"מ אינו ברור ואין להאריך. והנה המדיחין א"א עד שיעבדו המודחין וכמה תנאים באופן שהעיר דנין בה דין עהנ"ד או חייבים וע' בס' משנ"ח שהקשה נהי דקי"ל התראת ספק שמה התראה כמבואר בר"מ פי"ז מהל' סנהדרין והוא לאו המפורש בתורה ע' בר"מ פ"ה מהלכות שבועות מ"מ הא כתבו התוס' בכתובות דף ע"ו ע"א בד"ה א"כ וכו' אף דה"ס הוי התראה דוקא בנותר או בהכה א"ז וכו' שיודע בודאי שיבוא לידי איסור אם יותיר או יכה שניהם מש"ה שמה התראה אבל הכא א"י שודאי יבוא לידי איסור שאינו יודע את מי יכה והייט בזורק אבן ועומדים ישראלים ועכו"ם ע"ש א"כ ה"נ דלמא לא יעבדו המודחים כלל ולא איתבררא מלתא בשעת התראה ע"ש. ואפשר כיון דהתראה הוא על האיסור לאו ג"כ והלאו דמדיח עובר בשפה שמסית לחבירו דהלאו הוא ושם וכו' לא ישמע על פיך נהי דהתראה צריכים ג"כ להתרות בו מיתה כמבואר בר"מ פי"ב מהלכות סנהדרין מ"מ הם' על המיתה ועל הלאו הוי התראת ודאי אפשר דהוי התראה לענין מיתה ג"כ. ועיין בתוס' שדקדקו בלשונם שכתבו דא"י שודאי יבוא לידי איסור שא"י וכו' והייט דוקא בא"י אם יבוא לידי איסור אבל כאן דיבוא לידי איסור רק על המיתה הוא ספק בכה"ג שמה התראה והלאו עוברים בכל ענין וע"ש שכתב יש לחלק ואפשר כוונתו כמ"ש ומ"מ הניח בל"ע והייט דהלאו לא ישמע וכו' עובר אף בלא עבדו המודחים. ומ"מ אין לוקין דהו"ל לאו שניתן לאמב"ד או לאו שאב"מ. והנה זה מוסכם כנראה מדברי הר"מ כאן בהודחה מועטה דאין המדיחין בסקילה ה"ה באיזה אופן דאין העיר נעשית עהנ"ד כגון ירושלים וערי מקלט ועיר היושבת על הספר כיון דאין נעשין עהנ"ד מגזה"כ ה"ה דאין עונשין המדיחין וכ"כ הגאון בעל משנ"ח דגזה"כ כ"ה דעונש המדיחין תלוי אם נעשה עהנ"ד נענשין ואם לאו אינם נענשים. ונראה פשוט דכל היכי דנעשית עהנ"ד בכל הדינים המבוארים אך אין הב"ד יכולים לכובשם דצריכים ישראל להלחם עמהם אם הם גבורים ואין יכולים לכובשם ולא לעשות בהם דין מ"מ בודאי המדיחים נסקלים כיון דחייבים העיר העונש רק שעומדים על נפשם מ"ל בזה והו"ל בודאי עהנ"ד וחייבים המדיחים וח"פ לא ניתן לכתוב מרוב פשיטתו. ומבואר במשנה א' בסנהדרין ויבואר לקמן בס"ד דאין עושין עהנ"ד בספר ואמרינן בדף ס"ז ע"ב מ"ט דת"ק מקרבך ולא על הספר ואח"ז מביא הש"ס ברייתא אין עושין שלש וכו' וסמוכה לספר אפי' אחת לא נעשה מ"ט שמא ישמעו עכו"ם ויחריבו את א"י ומקשינן ות"ל דמקרבך א"ר וכו' ואמרי' ר"ש היא דדריש טעמא דקרא. והנה בכ"מ שמצינו דר"ש דורש טעמא דקרא גבי חובל בגד אלמנה ע' בב"מ דף קט"ו דאלמנה עשירה ממשכנין דדריש טעמא דקרא לא תחבול בגד אלמנה וכן גבי ריבוי נשים למלך ע' בסנהדרין דף קי"א וע' בלח"מ פ"ג מהלכות מלוה ולוה כמה ענינים שדרשינן טעמא דקרא יש נ"מ לדינא ע' בכל המקומות הנ"ל דע"י הטעם נשתנה הדין (ע' השמטות) וכי ס"ד דנדרוש טעמא דקרא הלא דרכי התוה"ק עמקו ורמו ואין ביד שכל האנושי להשיג כטיפה מן הים אלקים הבין דרכה רק במקום דנ"מ לדינא דריש טעם ועי"ז נשתנה הדין ונתגלוה לנו ולבנינו אבל במקום שלא נשתנה למה נדרוש ושבעים פנים לתורה ח"ב ע' במקומות הנ"ל ותראה. והנה כאן ג"כ נ"מ לדינא לפמ"ש דכל הנהו דאינם נעשי' עהנ"ד כגון ירושלים או ערי מקלט ושאר דינים הם גזה"כ וכולם נלמד מקרא דגזה"כ כ"ה ואין טעם בדבר ומי עמד בסוד ד' א"כ ג"כ במדיחין אין עושין דין כי כך גזה"כ כל היכי דאינה נעשית העיר עהנ"ד אין עושין דין במדיחים וכאן גבי עיר העומדת על הספר לת"ק דדריש דכתיב מקרבך וגזה"כ הוא א"כ אין עושין דין במדיחין ור"ש מלא טעם לפסוק הזה כדי שלא יחריבו העכו"ם וכו' א"כ באמת חייבים הם הדין רק דאין הב"ד יכולים מפני חשש חורבן הארץ והו"ל כעהנ"ד שעמדו על נפשם ואין יכולים לעשות בהם דין מ"מ המדיחין בודאי חייבין סקילה כי הם באמת עהנ"ד ולר"ש דדריש טעמא דקרא אלו ידוע לנו דהעכו"ם לא יחריבו דנין בהם דין עהנ"ד כמו אלמנה עשירה כיון דל"ש הטעם ה"נ א"כ היכי דשייך הטעם והטעם הוא מפני פ"נ של כל ישראל א"כ אינן יכולים לעשות דין כמו אם עמדו על נפשם אנשי העיר ומ"מ מדיחין בסקילה זה סברת ר"ש במה שחלק על הת"ק ונ"מ למדיחין דלת"ק גזה"כ א"כ אין עונשין המדיחין ולר"ש דדריש הטעם והטעם דאינן יכולים אם כן הו"ל הב"ד כאנוסים וכמו שעמדו על נפשם אנשי העיר אם כן נענשין המדיחין ככ"ב דיש נ"מ בין ת"ק לר"ש כמ"ש והוא ככ"מ שמצינו דדריש טד"ק ויש נ"מ לדינא וע' ביומא דף מ"ב ע"ב מבואר להדיא ג"כ דנ"מ לדינא ע"ש. והנה הנ"מ פשוט כאשר כתבתי כגון אם ידוע לנו דלא יחריבו אמנם זה לא מוכרח מי יוכל לידע מחשבות לבבם או מחמת העיר יהיה חריבה דלא תבנה עוד יבואו

אח"כ אויבים אבל מ"ש לענין המדיחין הוא נ"מ תמיד בעיר העומדת על הספר עוד יש נ"מ ח"פ אם עדים מעידים על אחד שעבר עבירה לפני כמה שנים דנין אותו והורגין ונהלך ומלקין וח"פ א"כ בעיר שעומדת על הספר שהודחה רובה ע"פ דין התורה ואח"ז סוי ישראל כובשין עוד עיירות הסמוכים מיד עכו"ם ועתה אין עיר זו עומדת על הספר ואזיל לה החשש מחורבן א"י ולת"ק דגזה"כ הוא א"כ לא נעשית עהנ"ד כלל כי כך גזרה התורה הקדושה אבל לר"ש אז נעשית ג"כ עהנ"ד רק הטעם דלא יחריבו ועתה אזיל החשש בודאי עושין אותה עהנ"ד כי אזיל החשש הנ"ל והדברים הללו ג"כ ברורים בלי שום פקפוק. עוד נ"מ דבאותן עיירות שגזה"כ דאינן נעשין עהנ"ד נידונין העובדים בסקילה כיחידים וכאן נמי בספר להת"ק דגזה"כ הוא אם כן נידונין בסקילה ככל עובדי עכו"ם ולא שמענו ביחידים העוברים עבירה לחוש לחורבן א"י בודאי נידונין בסקילה וממונם פלט דגזה"כ כ"ה דאין להם דין עהנ"ד אבל לר"ש דדריש טעמא דקרא א"כ אין מחריבין את העיר הנשים והטף ואין הורגין הבהמות ואין שורפין את שללה אבל מ"מ דנין את היחידים העובדים אבל אין יכולים לדונן בסקילה כי באמת נתחייבו רק במיתה קלה בסייף והאיך נידונין בחמורה ואף לר"ש סקילה חמורה מהרג א"כ בודאי נידונין כל יחיד ויחיד בפ"ע בסייף ולת"ק בסקילה א"כ נ"מ גדולה בין ת"ק לר"ש. וח"פ אף לר"ש לא מצינו בעיר הסמוך לספר שחלל שבת שלא יהיו נידונין משום חורבן א"י זה הוא רק בעהנ"ד דשורפין אותה והורגין נשים וטף אבל כאן נהי דאין הורגין נשים וטף וממונם פלט מ"מ איך נמשך העובדים למיתה חמורה ולומר כיון דממונם פלט הו"ל סקילה כמו סייף דממונם אבד ואינו חמור סקילה מסייף זה אין סברא ע' באחרונים א"כ נ"מ גדולה בין ת"ק לר"ש וכל הדברים שכתבתי הם דברים ברורים ואמיתיים בלי שום פקפוק. ובהיות כן אני תמה על הכ"מ והלח"מ כאן על מ"ש הר"מ אין עושין עהנ"ד בספר כדי שלא יכנסו עכו"ם ויחריבו את א"י והקשו הא בש"ס אמרינן ע"ז ותיפוק ליה דהא יליף מקרבך ולא מן הספר ותירץ דר"ש סוא דדריש טעמא דקרא ומאחר שהר"מ פ"ג מהלכות מלוה פוסק דאף אלמנה עשירה אין ממשכנין דלא כר"ש והאיך פוסק כר"ש ותירצו דאין נ"מ לדינא וגם חכמים מודים לזה אלא וכו' ובאמת תמיה דודאי נ"מ לדינא כמ"ש דלא שייך כלל דדריש טד"ק בלא שום נ"מ לדינא וכי ז בלבד דריש בודאי היו דורשין התנאים כל הפסוקים ולא מביא הש"ס רק אלו דנ"מ לדינא כמ"ש כמו בכל מקום דמבואר כזה יש נ"מ לדינא ול"ל להר"מ לקרב דין זה אל השכל כמ"ש הכ"מ יותר מהדינים הכתוב למעלה ירושלים וע"מ דהכל כתב הר"מ מגזה"כ ולמה כתב כאן הטעם ע"פ השכל אלא הדברים ברורים כמ"ש דיש נ"מ לדינא והר"מ פוסק כר"ש דדריש טד"ק ומ"ש מפ"ג מהלכות מלוה אכ"מ וע' שם בלח"מ ובעזה"י יתבאר במק"א. אבל כאן בודאי לפסק הר"מ מסתעפים הדינים כמ"ש לעיל והם דברים ברורים ומה שאינו מבואר בש"ס הנ"מ כמו בב"מ גבי אלמנה ובשאר מקומות דהוא פשוט א"ל לבאר. והנה דין עהנ"ד כ"ה אין דין עהנ"ד טהב אלא בא"י אע"פ שאינו מפורש א"ל לפרש דכש"כ מירושלים ובע"מ דכתיב עריך וח"ל אינו עריך וכבר כתבתי לך כ"פ איזה נקרא א"י ע' בר"מ פ"ק דהלכות תרומות. ואין אחד מערי מקלט נעשה עהנ"ד כן מבואר בר"מ והראב"ד השיג עליו שלא נאמר בגמרא אלא ירושלים ומאין יצא לו ד"ז דע"מ. והכ"מ והלח"מ דחקו עצמם בדברי הר"מ ונדפס בר"מ על הגליון מהגאון מהר"ז מווילנא שדברי הר"מ מבוארים בספרי ועתה ראיתי בס' יסל"מ דמביא דברי הספרי וע"ש פלפול ארוך. וירושלים אינה נעשית עהנ"ד וזה מבואר בגמ' י' דברים וכו' ואינה נעשית עהנ"ד דלא נתחלקה לשבטים וכתיב עריך וכו'. וצריכים להיות המדיחים שנים או יותר אבל בא' המדיח אינה העיר עהנ"ד שנא' יצאו אנשים וכו' וצריכים להיות אנשים ולא נשים דאנשים כתיב ולא נשים. ואם היה טומטום ואנדרוגינוס דהם ספק הדין כ"ה דיש ס' אם דינם כעהנ"ד וחייבים סייף וגם הנשים והטף נהרגין כאשר יבואר בס"ד וגם ממונם אבד או אפשר אין דינם כעהנ"ד דלמא המדיחים הם נשים אם כן העובדים בסקילה שחמורה מסייף ונשים וטף אין נהרגין וממונם ליורשין ומותר בהנאה דהוא מסופקים אי בסקילה כיחידים או בסייף בודאי דיינינן לקולא במיתה קלה ובסייף כמו דקי"ל הנסקלין בנשרפין ידונו בקלה דמספק אי אתה רשאי להחמיר כמבוא' בסנהדרין דף ע"ט וכר"מ פי"ד מה' סנהדרין והנשים והטף דלא חטאו רק בעהנ"ד גזה"כ דנהרגין אם כן בודאי אין נהרגין דספק נפשות לקולא. ולענין הממון לכאורה הוי ספק תורה ולומר דאוקמי בחזקת יורשים הא הוי ספק איסור ע' בש"ך יו"ד סי' קצ"ז ס"ק ס"ח ובסי' רל"ט ס"ק י"ד והדברים עתיקין. וגם בלא"ה ל"ש חזקה דע"י חזקה לא ישנה ספק חז"ל באנדרוגינוס וגם בטומטום ע' במנ"ל בה' מ"ל ובאחרונים בדיני חזקה והדברים עת קים ואכ"מ. וע' בס' יסל"מ כאן דהעיר בזה. אך לפענ"ד נרא' דממון של עהנ"ד לא נאסר תיכף בעבדו לומר (דאיש) דאסור להנות מממון רק תלוי בגמר דין של הב"ד דגמ"ד אוסר מכאן ולהבא אבל למפרע לא נאסר כלל ורשאים כל ישראל לאסוף ממונם כ"ז שלא נגמר הדין בב"ד ולא אמרי' דאם נגמר הדין אגמ"ל הוי' הממון אסור רק דהממון אסור מכאן ולהבא דגמ"ד של הב"ד אוסר הממון כמו שור הנסקל שמבואר בב"ק מכרו קודם שנג"ד וכו' וע' בר"ס פי"א מהלכות נז"מ והדברים פשוטים ה"נ דוקא הגמ"ד אוסר וכן ראיתי בס' משנ"ח במצוה כ' שכתב זה לדבר ברור דהגמ"ד אוסר וכן כ' בעל מקור חיים בסי' תמ"ח סק"א ותירצו בזה קושית המג"א בעיסה על עהנ"ד ויבואר לקמן בס"ד במצוה תמ"ז א"כ נראה דגמ"ד לא שייך בספק כלל דגמ"ד שייך בבירור אבל בספק לא שייך גמ"ד כלל

כרך קטן ורובו של שבט כרך גדול. ודין ערי מקלט וכן ירושלים שאין נעשה עיר הנדחת וכן עיר שהיא בספר (פי' ארץ העמים הסמוכה לא"י) אינה נעשית עיר הנדחת. ודין האיך עושין אותה עיר הנדחת וההתראות ששולחין לה ע"י שני תלמידי חכמים ומה שאמרו בענין רחובה. ומה שאמרו בנכסי צדיקים שבתוכה שלא הודחו עמה. ודין הקדישות שבתוכה ודין פירות דקלים שבתוכה. ודין נכסי אנשי עיר אחרת שבתוכה או נכסי עיר הנדחת שבמקום אחר. ויתר פרטי' במס' סנהדרין (הלכות ע"ז פ"ד) ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם המשפט. ובזמן שישראל

כלל דלא הוי גמר כיון דהוא ספק ולמר דגומרים שהוא ספק זה אין סברא כלל דגמ"ד דב"ד לא שייך רק בודאי דמהיכי תיתי יגמרו הדין בספק כיון דבלא דין שלהם מותר וכדומה בשור הנסקל אך מצוה על הב"ד לדון עפ"י התורה ולגמור הדין אבל בא"י אין מצוה עליהם כלל לומר ולא שייך גמר דין כלל א"כ כיון דכאן הוא ספק א"כ הממון מותר דלא נגמר הדין כלל כ"נ ויבואר בס"ד עוד בדין ספק. ובגוף הדבר שכתבו האחרונים הנ"ל דהגמר דין אוסר לא הביאו ראיה לדבריהם ובשור הנסקל מבואר להדיא בש"ס אבל כאן מנ"ל זה ובס"ד יבואר לקמן. וצריכים המדיחים להיות גדולים ולא קטנים ואם היו יותר מי"ג שנים עד עשרים והביאו סימני סרים דנולד ספק דלמא לא יביא שני שערות עד עשרים ונעשה גדול למפרע לדעת הרבה פוסקים והבאתו כ"פ בח"ז או יביא עוד שערות והרי הוא קטן עתה ע' בר"מ פ"ב מה"א נראה דהעובדים דנין לאלתר דממ"נ ח"מ אם המדיחים הם קטנים חייבים סקילה ואם היו גדולים חייבים סייף ודנין אותם בקלה וכל ח"מ אם א"י להמיתן במיתה שהם חייבים ממיתן בכל מיתה כמבואר בר"מ אם כן מאי איכפת לן אם נדון אותם בקלה ולומר דממתינין עד שיתברר הדבר אולי הם קטנים ולקיים בהם מצות סקילה יותר מסתבר לדונן מיד. ומ"מ צ"ע דאפשר שנמתין כדי לקיים המצוה כתקנה אולי חייבים סקילה וצ"ע בזה. אבל הנשים והטף אין דנין עכשיו דהוא ספק ואח"כ אם יתברר דהיו גדולים למפרע אז יהרגו הנשים והטף וישרפו השלל ואם יתברר שהיו קטנים הם נקיים והנכסים ליורשים וכ"ז למאן דסובר דנעשים גדולים למפרע והמדיחים ג"כ ימתינו ואם נעשו גדולים למפרע ידונו בסקילה וזה תלוי אם הוי ה"ס ובדברי התוס' ביבמות גבי אכל חלב מבואר היכי דהגל"מ לא הוי ה"ס והתוס' בסוגי' ס"ל כן וכבר עמד בזה המנ"ל בפט"ז מה' סנהדרין והדברים עתיקים. ואם נאמר דאינם נעשים גדולים למפרע הרי הם כיחידים ודאי וע' בס' שעה"מ פ"ב מה' אישות דמחלק דהתוס' ביבמו' דס"ל שמה התראה היכי דלאג"מ היכי דודאי עושה איסור ע"ש א"כ ה"נ בכה"ג אי אגמ"ל הוי התראה וחייבי' המדיחין ודברים הללו ארוכים ועתיקין אכ"מ ובאתי רק להזכיר. וצריכים המדיחים להיות מאותה העיר ואם הם מחוץ לעיר אין להעיר דין עהנ"ד דכתיב וידיחו את יושבי עירם. ולית מבואר בר"מ כמה צריכים המדיחים לדור בעיר ולקמן גבי המודחין מבואר בש"ס ובר"מ דשלשים יום נקראו יושבי העיר אבל כאן נלמד מתיבת עירם נרא' דצריכים לדור בעיר י"ב חודש כמו שמבואר בסוגי' כאן הא דלהוי מבני מתא י"ב חודש והא להיות מיתבי מתא ל' יום ויושבי העיר הוי ל' יום כמבואר לקמן אבל עירם אפשר אינו נקרא רק אם דרין י"ב חודש כמבואר גבי נודר הנאה מבני העיר י"ב חודש ה"ה עירם נקראו בי"ב חודש כ"כ דנקראים בני העיר כמבואר בש"ס. וצריכים שיהיו המדיחים מאותו שבט שנא' מקרבך. ויש לספק אי שבט אפרים ומנשה נחשבים כשנים לענין זה או אפשר דשניים אלו נחשבים כאחד ע' בהוריות ד"ו ע"ב ד"ה לנחלה הוקשו וכו' וע' בר"מ פי"ג מה' שגגות דפוסק שם כרבא דהם כשבט אחד והר"מ סתם כאן וצ"ע. ויהיו המודחין ממאה עד רובו של שבט אבל רובו של שבט הם כיחידים וכן פחות ממאה דכתיב יושבי העיר ופחות ממאה כפר ורובו של שבט כרך גדול כן מבואר בר"מ והוא בש"ס בסנהדרין דט"ז ב"ב והלימוד מיושבי העיר הוא בירושלמי ע' בכ"מ. והנה מהלימוד הזה נרא' דעיקר הקפידא מהדרי' בעיר לא מהמודחין כגון אם דרים בעיר מאה אף שלא הודחו רק רובם כיון דדרין בעיר מאה הוי לי' עיר ויש להם דין עהנ"ד ובפחות ממאה הדרים בעיר לא נקרא עיר רק כפר וכן אם דרים בעיר רובו של שבט אף שהודחו רק רובו של עיר ולא רובו של שבט מ"מ כיון דדרים בעיר רובו של שבט הוי כרך. ומלשון הר"מ מבואר שתלוי בהמודחין אם המודחין פחות ממאה אף אם דרים בעיר קרוב לשני מאות והמודחים הם רוב אינם נעשים עהנ"ד וכן אף אם דרים רובו של שבט כיון דלא נדחו כולם נעשית עהנ"ד וצ"ע מנלן זה דנראה דעיקר תלוי בהדרי' בעיר או דנקרא כפר או כרך אבל לא בהמודחים. וע' בגמרא דיק ובתוס' בד"ה מעשרה וכו' וצ"ע וע' ברא"ב"ד פ"א מה' מגילה דמביא הירוש' דכאן ויש שם ט"ס ע"ש. וע' בלח"מ שכ' אף דבש"ס אמרי' ע"כ לא אמר ר"י אלא רובו אבל כולו לא א"כ רובא הוי עהנ"ד ואיך כתב הר"מ דרובו אינה עהנ"ד ע"ש שכתב דהסברא כ"ה דרובו ככולו ובירושלמי מבואר עד רובו ולא אמר כולו נרא' דר"י סובר רובו ככולו. וע' בכ"מ דבספרי רבינו היה כתוב אבל אם לא הודח רובו של שבט וט"ס הוא וצ"ל אבל אם הודח רובו של שבט הו"ל כיחידים וכו'. וכאן בדברי הרהמ"ח יש ג"כ טעות זה וצ"ל אבל אם הודחו רובו של שבט אינם נידונין כעהנ"ד וכו'. וצריכים המודחין שיהיו רובה של עיר היו מיעוט העיר אין נעשים עהנ"ד ודינם כיחידים. הודחו מאליהן אינה עהנ"ד כן כ' הר"מ ובש"ס בפ' חלק הוא אבעי' הודחו מאליהן מהו ובעי למפשט מהמשנה הדיחו נשים וקטנים וכו' אינה עהנ"ד אמאי להוי כהודחו מאליהן ודחי הכך וכו'. והנה לפי דחיית הש"ס נעשה עהנ"ד אך לפי תחלת הפשיטות אינה נעשית עהנ"ד והר"מ נרא' דפסק כפשיטות ודחי' לאו מילתא ודברי הכ"מ מ"ש בזה תמוהים וע' בלח"מ ובמנ"ל ומ"ש הלח"מ דפוסק דהוי ספק מחמת האבעי' א"כ אם נעשה עהנ"ד חייבים רק סייף א"כ נהי דהוא ספק וממונם פלט ע' לעיל וגם הנשים והטף אין נהרגין מ"מ האיך נידונין כיחידים בסקילה האיך רשאים להחמיר עליהם במיתה חמורה דלמא הם עהנ"ד ואינן רק במיתה קלה בסייף וע' לח"מ שעמד בזה ותירוצו דחוק ע"כ העיקר דהר"מ סובר כפשיטות הש"ס א"כ בודאי אינה עהנ"ד ודינם כיחידים הן להחמיר במיתתן והן להקל בנשים וטף ובממונם. ומבואר בש"ס יצאו הם ולא שלוחם

וכר"מ השמיט ד"ז ורש"י פירש ולא שלוחם אם שלחו שלוחם אין העיר נעשה עהנ"ד וע' בס' שעה"מ שמביא ב' פרושים אחד אם מאנשי אותה העיר שלחו שלוחים מחוץ לעיר אין אומרים שלוחו כמותו והו"ל כאלו מאנשי העיר הודחו אלא הוי כהדיתו מעלמן א"כ אינה נעשית עהנ"ד דהו"ל מדיחיה מחוץ לעיר א"נ אפילו מאותו העיר רק כיון דאומרים בשם המשלחים לא גרירי וכו' ע"כ אינה נעשית עהנ"ד וע' מה שפלפל בדין אשלד"ע וע' בספר משנ"ח ולפלפל בדין שלד"ע אכ"מ להאריך ובאתי רק להזכיר. התמרין והגמלין שעברו בתוכה אם נשתהו שם שלשים יום הרי הם כיושבי העיר כן להנ"ל כגון שהודחו רוב העיר אך האורחים לא הודחו ועמהם יש רוב או מחצה שלא הודחו אין העיר נעשה עהנ"ד וכן אם הודחו עמהם משלימים לרוב להיות עיר הנדחת והר"מ מביא הדין דנעשין עיר הנדחת ולא הביא דמגילין ומכל מקום הדין דין אמת ועיין בלח"מ שכתב כן. והנה ילפינן עד שיודח רובה של עיר ע' ברש"י במשנה וקג"ע דבמשנה וכן בר"מ הדיוקים סתרי אהדדי דברישא מבואר עד שיודח רובא א"כ במע"מ נידונין כיחידים ובסיפא דקתני הודח מיעוטה וכו' כיחידים נראה במע"מ נידון כמרובים ונראה כיון דילפינן דרובא בעינן כמו שפרש"י אם כן מפורש בתורה דרוב בעינן וודאי במע"מ נידון כיחידים ע' בחולין דף כ"ט ומ"מ צ"ע לשון המשנה והר"מ דהדיוקים סתרי אהדדי וצ"ע. לעיל כתבתי לענין עיר על הספר שיש כ"מ לדינא אם דרשינן טעמא דקרא ותלי"ת מצאתי בס' תו"ח על הגליון במשנה שהעיר בזה והרע"ב כתב שם בפירוש דאין נעשית עהנ"ד להניח העיר תל עולם וכו' אבל הורגין וכו' נראה לכל הדינים היא כעיר הנדחת וכן כ' הר"מ בפירוש המשניות ע"ש ויעלוז לבי שכיוונתי לדעתו הרמה. ומבואר בר"מ דאין ב"ד אחד עושין ג' עיירות נדחות זו בצד זו אבל אם היו מרוחקות עושים וע' בהשגות הראב"ד ובלח"מ שהאריכו בזה מאי דקשה על הר"מ מסוגי' דסנהדרין דף ט"ז ע"ב שם וע' מה שתירצו. והנה בסוגיא שם אמרו ג"כ טעמא דרב ור"י משום קרחה א"כ הוי ג"כ טעמא דקרא ויש כ"מ כמ"ש לעיל והר"מ פוסק כלישנא קמא דרב דהוא גזה"כ ויש לפלפל אך שאני עומד בענין אחר א"ר לפלפל ובאתי רק לעורר ובעזה"י עוד חזון למועד השי"ת ינמור עלי. ואינה עהנ"ד עד שידיחו המדיחים בלשון רבים נלך ונעבוד היינו כדר"ע או נלך ונשתחוה וכו' היינו ד"ע או נלך ונקבל באלהים והם עבדו בזה הם עהנ"ד ומהיכן ילא להר"מ דצריך בל' רבים ע' בכ"מ. והנה בנשלמו כל התנאים הנ"ל דהעיר נעשית עהנ"ד המדיחים חייבים סקילה כמ"ש לעיל והעיר היא עהנ"ד ויבואר הדינים בסמוך בס"ד ואם חסרו אחד מהתנאים אנשי העיר נידונים כיחידים בסקילה וממונם ליורשים ומדיחיה פטורים. והנה כתבנו דגזה"כ אנשים ולא נשים א"כ ה"ה עבדים דאיתקש לאשה אך א"ל לזה דעבדים ואפילו משוחררים דהם גרים מ"מ אין העיר עהנ"ד דבעינן מאותו שבט והנהו לאו בני שבט נינהו. אך אם אחד תלי ישראל וח"ע או כ"ח ולייראתי כ"פ בזה החיבור א"ל לכפול נראה כיון דהאי בן שבט הוא הו"ל כמו כולו משבט ויש להעיר דין עה"כ ולהם דין מדיחים כ"כ. והנה כתבנו לעיל דהחמרת והגמלת מלת ומשלימות ודין מלת הייט ע"י לרופם יש רוב או מחצה בני העיר שלא הודחו ע' ברש"י. פשוט דאף הם משבט אחד מ"מ רוב העיר בעינן וליכא רוב העיר ובדין משלימות הייט ע"י לירופם יש רוב העיר דנעשית עהנ"ד פשוט דהם צריכות להיות מאותו שבט דאין סברא דאם הדיח איזה אנשים מאותו שבט והשאר הם משבט אחר דזה יהיה מקרבך מאותו שבט בודאי צריך הרוב דעי"ז נעשית עהנ"ד דיהיה מאותו שבט וז"פ. ונראה דאם הודחו רוב בני העיר והם מאותו שבט והעוברים ממקום למקום הם חוץ מהרוב והודחו אפשר לומר כיון דבלא הם נעשי' עהנ"ד א"כ הם אעפ"י שאינן מאותו השבט מ"מ נגררו בתר בני העיר ודינם ג"כ בסייף וממונם אבד רק אם לירופם ילרף להרוב צריכים להיות מאותו שבט כ"נ. וראיתי בירושלמי עם המפרש פני משה מבואר שם גרים ותושבים מהו שמשלימים לרוב וע' שם במראה פנים שמביא תוספתא גרים ועבדים משוחררים וכו' ומבעי' לי' אם הגרים משלימין לרוב והר"מ השמיט זה ע"ש. ואיני מבין דהאיך יהי' סברא דישלימו לרוב הא בעינן מאותו שבט וגרים לאו בני שבטי הם וגם דברי התוספתא איני מבין כעת ואשנה פ"ז בס"ד. וכבר כתבנו לעיל דין המדיחין. וע' בס' משנ"ח דנסתפק אם המדיחים בעצמם עבדו ג"כ בתוך אנשי העיר אם יש עליהם דין מדיחין או הדר דינם כנידחין ואף בכ"מ מי שנתחייב מיתה חמורה וקלה נידון בחמורה וכאן בתורת מדיח הי' עליהם מ"ח סקילה וא"כ האיך ניקל לידון בסייף מ"מ עהנ"ד בעלמא כ"ז שלא עבדו רובם בסקילה ואח"ז כשהיא רוב נשתנה דינם לסייף שהיא קלה ה"נ ע"ש. ולפענ"ד מלד הסברא דין מדיחין עליהם דגזה"כ הוא דמדיחין בסקילה ומ"ל אם עבדו ג"כ מ"מ הם מדיחים והנשים והטף שלהם אין נהרגין דאין עליהם תורת נדחין כלל אך ממונם אבד כיון דהעיר נעשה עהנ"ד לא גרעו הנהו מנכסי לדיקים אשר בתוכה דממונם אבד כאשר יבואר לקמן בס"ד. וא"ל כיון דהם בסקילה והוא חמור אין ממונם אבד דוקא אם נידונין בקלה ממונם אבד זה אין סברא ואף דנראה כן מלשון המשנה היחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט וכו' היינו דהמשנה נותן טעם על גוף הדין אבל אם נתחייב מחמת איזה דבר אחר ל"ש זה מדע דנכסי לדיקים וכו' או אפי' הרשעים אם נתחייבו מיתה מחמת חילול שבת דהוא בסקילה ובודאי נידונין בסקילה מ"מ בודאי ממונם אבד דגזה"כ מחמת חטא זה דממונו אבד אינו בסקילה אבל אם חייב סקילה מחמת חטא אחר ויש חטא זה ג"כ בודאי ממונם אבד כנ"פ ה"נ דמדיח הוא חטא אחר ומ"מ ממונו אבד דלא גרע מנכסי לדיקים וזה פשוט לפענ"ד. עוד מסופק ג"כ הנ"ל אם המדיחים

עבדו

שישראל על אדמתן ובית דין הגדול של שבעים ואחד במקומן שאין דנין עיר הנדחת אלא בב"ד הגדול. וזאת מן המצות המוטלות על הצבור ויותר על הסנהדרין ואם עברו על זה כגון שידעו על אחת מערי ישראל שראוי' להעשות עיר הנדחת ולא עשו בה דין בטלו עשה זה ועונשם גדול פן תתפשט רעתה בעיירות אחרות:

שלא

עבדו ג"כ אם מצטרפים להעיר להיות רוב וע"כ נראה דאין מצטרפין דילפינן דצריך להיות הנידחין רובו א"כ צריכים להיות הנידחין רובו בלא הם וכן נוטה דעת הגאון הנ"ל. עוד מביא בס' הנ"ל ירושלמי דהוא אבעיא אם שנים הדיחו שנים ואותם שנים הדיחו וכו' אם יש להם דין מדיחים או דין נדחים וע"ש מה שמביא בשם הפר"ח. ונראה בכה"ג דהנדחים נעשו מדיחים ודאי מצטרפין לרוב לחומרא כיון דהם ג"כ נדחים אך הם בעצמם נידונים בסקילה דהוא עבירה אחרת בתורת מדיח ונידון בחמורה וכן דעת הפר"ח מובא בס' הנ"ל ודחה דבריו דמצינו בעהנ"ד אף דמיעוט הם בסקילה מ"מ ברובא נתקו לסייף הקלה ה"נ.

ולפענ"ד אין דמיון דבנידחים גזה"כ הוא באותו עבירה של ע"ז נתקו למיתה קלה ממיעוט לרוב אבל לא מעבירה אחרת תדע אם רוב היו נידחין וג"כ חללו שבת בוודאי הם בסקילה ולענין כל הדברים דינם כעהנ"ד דרק באותו עבירה גזה"כ דנתקין לקלה ולא מחמת עבירה אחרת ה"נ דעברו עבירה דמדיחין והו"ל עבירה אחרת נידונין בחמורה ולשאר הענינים לענין ממונם הם נידונים כנידחים כיון דבאמת הם נדחים ג"כ כן נראה ברור דעבירה [אחרת] אם נתחייבו בחמורה נידונין בחמורה ויידונין ג"כ בחמור שיש בעה"כ דבעבירה זו גזה"כ דנידונין מחמורה לקלה ולא אם נתחייבו בחמורה מחמת עבירה אחרת ה"נ הו"ל עבירה אחרת ונידונין בחמור שבשניהם כנ"ב. וראיתי בירושלמי מבואר האבעיא בסיגנון אחר לא כמו שמביאים דב' הנידחים הדיחו ג"כ רק מבואר בלשון זה שנים שהדיחו את שנים אותם שנים שהדיחו את שנים מהו ליתן עליהם תורת המדיחין או הנידחים. וע' בפירוש פני משה ובמראה הפנים דאבעי' על שנים הראשונים כיון דלא הדיחו אלא שנים וכו' ואינו מובן האבעיא לפי פירושם ולפי נסחות הפר"ח כמו שמביא בס' מנ"ח דהאבעיא על השנים הנידחים אם נעשו מדיחים נכון מאוד ומסתמא היא נוסחא נכונה ונוסחא זו המבואר בירושלמי עם פ"מ אשר בידינו צ"ע כי אין פי' להאבעיא וא"ר להאריך ע"ש. וזה ג"כ פשוט אם מדיחין הדיחו רק מקצת בני העיר והלכו להם ואותם המודחים הדיחו שאר בני העיר עד שנשלם לרוב הראשונים אין להם תורת מדיחין כיון דלא הדיחו הרוב וגם השניים לא הדיחו הרוב ויש לכולם תורת יחידים כי אין נעשה עהנ"ד רק אם המדיחין מדיחים רוב כמו דילפינן בש"ס וז"פ. והנה כיצד עושין עיר הנדחת מבואר בר"מ כאן דב"ד הגדול שואלין וחוקרין וכו' עד שידעו בראיה ברורה שהודחה העיר רובה או כולה שולחים להם שני ת"ח להזהירם וכו' אם עשו תשובה מוטב וע' בראב"ד דהשיג מאי מועיל תשובה למחויבים מב"ד וע' באחרונים ודעת הר"מ ששולחים ה"ח להזהירם ולהתרות בהם ואם חזרו ממילא מה שעבדו קודם אין חייבים דלא הי' התראה ועתה מתרים בהם. ע' בס' יסל"מ דמפלפל אי צריכים התראה גמורה בכל ח"מ ודעתו דצריכים התראה גמורה וע' בכ"מ מהיכן יצא לרבינו ד"ז. ואם עמדו במרדן מרבין להם ב"ד ודנין אותם כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד עכו"ם אחר שהתרו בו מפרישין אותו נמצאו העובדים מועט סוקלין אותם והעיר ניצלת נמצאו העובדים רובה מעלין אותם לב"ד הגדול וגומרים שם דינם ודנין אותם כעהנ"ד וכו'. והנה ד"ז דמרבין ב"ד הוא כרשב"ל בגמרא ולא כר"י ע' בכ"מ שהאריך בזה ודברי הש"ס ג"כ צ"ע אך להאריך בכל פרט צריך לכל מצוה חיבור מיוחד ובאתי רק לעורר. והנה מה שצריך להעלותן לב"ד הגדול היינו דדין עהנ"ד אינו רק בב"ד הגדול כמבואר במשנה בסנהדרין מ"א וכאן ובר"מ כאן ובהלכות סנהדרין. והנה ידוע דב"ד הגדול לא הוי אלא בירושלים בלשכת הגזית ואם ע"א סנהדרין דנין והם אינם בלשכת הגזית אין להם דין סנהדרין גדולה רק סנהדרין קטנה לענין דיכולים לדון ד"נ וכל הנחשבים בר"מ פ"ה מהלכות סנהדרין דצריכים ב"ד הגדול היינו שנידונין בב"ד הגדול בלשכת הגזית וכן כאן מבואר בש"ס ובר"מ דמעלין לב"ד הגדול וז"פ למי שלומד ה' סנהדרין. והנה בש"ס ובר"מ כאן מבואר דהב"ד דכאן בהעיר מקבלין עדות וע' בש"ס דמעיינין בדינן ומסקין לב"ד הגדול והעדים א"י לחזור ולהגיד בב"ד הגדול כלל דאל"ה אין כאן קבלת עדות כלל רק באמת הקבלת עדות הוא בב"ד שבעיר רק לגמ"ד גזה"כ שצריך להיות בב"ד הגדול שבלשכת הגזית ומזה מבואר כדעת הר"מ וכן נראה כאן מהש"ס כדעת הגאון מובא ברמב"ן בפ' שופטים ומובא בח"ז דדעתו לעדות ד"נ אף שד"נ צריכים סנהדרין של כ"ג מ"מ קבלת העדות אף בד"נ סגי בב"ד של ג' והרמב"ן השיג כיון שד"נ בכ"ג ה"ה ק"ע של ד"נ צריכים ג"כ כ"ג ואי כדברי הרמב"ן דק"ע שוה להדין א"כ בדברים הצריכים סנהדרין של ע"א הגזה"כ הוא כמו כ"ג בשאר ד"נ היה צריך קבלת העדות ג"כ בע"א וכאן צריך ע"א ומ"מ מבואר דקבלת העדות א"צ ב"ד הגדול אלא ע"כ דק"ע אינו תלוי בהדין א"כ סגי הק"ע בג' ג"כ כיון דהם ב"ד. ואין סברא כלל לחלק דב"ד של ג' אין דנין כלל ד"נ אבל כ"ג דדנין ד"נ יכולין לקבל כיון דהוא ד"נ מ"מ כיון דגזה"כ הוא דכאן בעינן ב"ד הגדול הי' צריכים לקבלת העדות ג"כ ע"א אלא ע"כ כדברי הגאון דק"ע אינו שוה לדין ודי תמיד בב"ד של ג' ומש"ס דכאן ראיה ברורה בעזה"י לדעת הגאון. ובכפ"י במכות דעתו ג"כ כדעת הגאון ולא הביא ראיה ומכאן בעזרה"י ראיה ולא טעה הגאון בדינו כאשר כתב עליו הרמב"ן ובאתי רק לעורר. והנה בנמצא רוב דמעלין אותם לב"ד הגדול גומרים דינם שם והורגים כל העובדים בסייף וגם הנשים והטף של העובדים הורגים בסייף אף על פי שהנשים לא עבדו וגם הטף אינן בני עונשין בכ"מ מ"מ כאן גזה"כ כ"ה לדעת הר"מ וכבר תמהו עליה חכמי דורות מנלן דנשים וטף נהרגין וע' במגדול עוז באריכות מה שהשיבו חכמי ליטל וע' בס' יסל"מ ומביא שם דברי הרמב"ן על התורה דכתב ג"כ דנשים נהרגין וגם הטף וע' בס' יסל"מ דפלפל באריכות דהר"מ פוסק כר"א וחולק שם על הפר"ח ע"ש באריכות. הכלל דהר"מ וגם הרמב"ן דעתם דנשים ג"כ נהרגין ולענין טף מביא פלוגתא הספרי והתוספתא ע"ש ובס' הנ"ל באריכות. והנה טף הם כל שלא באו לכלל גדלות ונשים לא נתבאר אפשר דדוקא נשואות להם ולא ארוסות ולא באתו לנו וצריך לימוד. והורגין כל נפש חי שבעיר לפי חרב והשלל שאין בה רוח חיים שורפין באש ויבואר עוד לפנינו בס"ד. והנה לדעת הר"מ דהורגין נשים וטף צריך לעיין דהנה מבואר במכות דף ב' דעדים ב"נ וב"ח אין אומרים יעשה זה ב"נ וכו' ואמרי' בגמ' דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם ולא לזרעו ואם נעשה לו כאשר זמם נפסל זרעו גם כן ומקשינן ונפסל לו ולא לזרעו ומתרץ בעינן כאשר זמם לעשות וליכא וע' בתוס' שם ד"ה בעינן כאשר וכו' וה"ה דדרשינן לו ולא לאשתו והתוס' בדיבור המתחיל מעידין הקשו א"כ איך יעשה ב"נ עפ"י הא הוי עדות שאא"ל דהעדים לא יעשו ב"נ ותירצו כיון דלוקין שפיר נתקיים דין הזמה ודוקא בלאו אבל בזממו להרוג את הנפש לא הוי יכול להזימה מחמת המלקות ע"ש. ועוד תרצו דגבי עדות ב"נ לא בעינן כלל שיכול להזימה דמהיכי נפקא לן דבעינן יכול להזימה מכאשר זמם וע"ז לא קאי כאשר זמם דלא משכחת לה בשום צד וכו' אם כן כאן אם העדים העידו על הרוב או אותם עדים שמעידים על אותן אנשים שמשלימים לרוב וע"י נגמר הדין דהורגין הנשים והטף של כל העובדים א"כ אם יזמו אותם בודאי לא נהרוג הנשים והטף של הזוממים דועשיתם לו ולא לאשתו ולזרעו וא"כ ממילא לא יהרגו הזוממים ג"כ דבעינן כאשר זמם וליכא א"כ הדר הו"ל עדות שאא"ל וכאן לא שייך כיון דלוקין הא זממו להרוג נפשות א"כ עהנ"ד האיך משכחת לה הא הוי עדות שאא"ל. ולתירוץ השני של התוס' דכאשר זמם לא קאי על ב"נ דלא משכחת לה בשום צד אבל בנערה המאורסה בסנהדרין ד"מ משכחת לה בהתרו אם כן בלא התרו אינה נהרגת הנערה דהו"ל עדות שאא"ל א"כ כאן משכחת לה הזמה באין לאנשי העיר נשים וטף א"כ עכ"פ ביש להם נשים וטף צריך עדות שא"ל דעלי' קאי כאשר זמם. א"כ ביש להם נשים וטף האיך משכחת לה דיהרגו העיר והנשים והטף הא הו"ל עדות שאא"ל דאם יוזמו אינן נהרגין הנשים והטף של הזוממים דכתיב לו ולא לזרעו וכו' והם עצמם ג"כ אינן נהרגין דבעינן כאשר זמם א"כ האיך משכחת לה עהנ"ד רק באין להם נשים וטף אבל ד"ז דנהרגים נשים וטף האיך משכחת לה אדרבה ביש להם נשים וטף גם האנשים אינן נהרגין כלל. והנה כתבתי לך דבאין להעיר טף ונשים הוי עדות שיכול להזימה אל יקשה לך א"כ למה כתבו התוס' דבב"נ ל"מ לה כאשר זמם הא משכחת באין לו אשה ובנים או שאין להעדים אשה ובנים. ז"א דשם אפשר יהיה לו אח"כ אשה ובנים וע"י עדותו יפסול אותם וגם העדים אם יפסל ג"כ אשה ובנים הבאים אח"כ אבל כאן דהאנשים נהרגין ואם אין להם נשים וטף לא רצו להרוג רק אותם ומשכחת לה שפיר דין הזמה וז"פ. ואכתוב עוד הפעם הקושיא בקיצור האיך משכחת לה דהורגין הנשים והטף אדרבה כיון דהם רצו להרוג הנשים א"כ אם יוזמו לא יהרגו הנשים והטף שלהם דכתיב ועשיתם לו וכו' א"כ הו"ל כמו עדות ב"נ והתוס' הקשו האיך משכחת לה דיהי' ב"נ ע"פ העדות ובעדות לא נקיים הזמה הו"ל עדות שאא"ל ותירצו דבב"נ כיון דהוי לאו והעדים לוקין הו"ל שפיר דין הזמה א"כ כאן הוא עדות נפשות והעדות לא יהרגו כלל א"כ אף האנשים של עהנ"ד אינן נהרגין ול"מ עהנ"ד אם לא באין לאנשי העיר טף ונשים כלל דהוי יכול להזימה דלא רצו להרוג רק העובדים ויכול להזימה דנעשה להם הדין הזה. ולתירוץ שני של התו' דבב"נ ל"ב כאשר זמם אם כן א"ל כלל יכול להזימה א"כ כאן משכחת לה באין להם טף ונשים אם כן קאי כאשר זמם בעהנ"ד א"כ ביש להם הו"ל עדות שאא"ל ול"מ דאין הורגין הטף וכו' אלא אף האנשים האיך נוכל להרוג כיון דלא יתקיים דין הזמה דלו כתיב וכו' כמו בב"נ. ולומר דזה מלתא רחיקתא דלא יהיה לאנשי העיר עכ"פ מאה אנשים כמ"ש לעיל נשים וטף א"כ כאשר זמם לא קאי כלל וא"ל עדות שא"ל כמו בב"נ וכו' א"כ למה נקט המשנה בב"נ הו"ל למינקט יותר רבותא דיש ד"נ דא"ל עדות שיוכל להזימה. והדבר בעצמו תמוה מאד דמבואר בש"ס כ"פ ובר"מ דעידי נפשות בודאי צריך שיוכל להזימה וכאן בד"נ גדולה כזו א"ל וע"כ צ"ל דמשכחת לה וכאשר זמם קאי ע"ז א"כ ביש להם נשים אי אתה יכול להזימה. א"כ ביש להם נשים איך נהרגין האנשים ומכ"ש הנשים והטף כיון דלא נוכל לקיים דין הזמה והוא קושיא עצומה ונפלאה בס"ד. והנה ל"מ להרוג נשים וטף רק באם אין להעדים נו"ט וכל כזה הו"ל להר"מ להשמיענו ולע"ג בזה. עוד אדרוש דהנה ברוב נדחין גומרי' ב"ד הדין לאבד ממונם ג"כ ע"י העדות אם כן אם יוזמו העדים לא יצטרכו לשלם הממון דחייבים מיתה ופוטר מתשלומין והוי מיתה ותשלומין כאחד אם כן הו"ל עדות שאא"ל. אך באמת כיון דזה תלוי בזה א"כ ממילא נאסר ממונם א"ל עדות שיכול להזימה ע' בסנהדרין ד"ט ע"ב גבי הביא הבעל וכו' והביא האב עדים והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון וכו' ע"ש וה"נ דכוותיה ואין להאריך תן לחכם וכו'. ונראה דאם באו הרבה כתי עדים דכמה כיתות העידו על אנשים הרבה אך לא היה עדיין רוב ונגמרו הב"ד דינן לסקילה ואח"כ באו עדים על עוד אנשים והשלימו לרוב א"כ הב"ד חוזרים מגמ"ד הראשון ודנין וגומרים דינם בסייף אם כן אם הוזמו עדים האחרונים שנגמר דינם לסייף ע"י העדים חייבי' סייף מכאשר זמם והעדים המוקדמים שלא הוזמו אני מסופק אם די בנגמר דין הראשון שנגמרו דינם לסקילה וסוקלים אותם ע"י גמ"ד הראשון אותן האנשים שהעידו עליהם או אפשר כיון דחזרו מגמ"ד מסקילה לסייף בטל הגמ"ד הראשון וצריכים עתה לגמור הדין מחדש על סקילה. וכ"מ אם קודם שנגמר מחדש הוזמו עדים הראשונים גם כן וקי"ל דאין עדים זוממים נהרגין עד שיגמור הדין אם נאמר כיון דהוזמו האחרונים אגמ"ל וגמ"ד הראשון חזר וניעור א"כ אם הוזמו הראשונים נהרגין הניזומים לאחר גמ"ד או אפשר דצריכים הב"ד לגמור דינם מחדש א"כ אם הוזמו קודם הגמ"ד

מחדש

מחדש אין נהרגין דהו"ל הוזמו קודם גמ"ד והגמ"ד הראשון נתבטל ע"י גמ"ד השני שהיה בסייף ואינו חזר וניעור וצריך לגמור הדין מחדש וכ"ז שלא עמד הדין מחדש לא הוי גמ"ד ואין העדים נהרגים ול"ע ובאתי רק לעורר. ונר' דכאן בעידי עהג"ד דבאים על עסקי נפשות וממון וכן כיוצא בזה כגון עידי נערה המאורסה דבאין ג"כ להפסידה כתובה ע' בסנהדרין ד"ע ואם הוזמו אין משלמין דכדי רשעתו וכו' אם לא הוזמו העדים עד שנהרגו הנידונין ואח"כ הוזמו דאין העדים נהרגין דכאשר זמם ולא כאשר עשה ובממון דעת הר"מ והרבה ראשונים דדיינין כאשר עשה ג"כ צריכים העדים לשלם הממון ליורשים דליכא חיוב מיתה ולא שייך גבי ח"מ שוגגים דהב"ד אין פוסקים עליהם דין מיתה כלל רק חייבים ממון מכאשר זמם והו"ל ממון לחוד. אך יש לחקור אף דאין העדים חייבים מכאשר עשה אפשר חייבים מלקות מ"מ מוהלדיקו וכו' ע' במכות ד"ב ע"ב ומלקות פוטר מתשלומין אף דקי"ל עדים זוממין ממונא משלמים בפי' ריבתה התורה וכו' אפשר דמלקות פוטר והוא אריכות ואכ"מ להאריך ובאתי רק לעורר ולהזכיר. או [מ"ל] שלא שרפו עוד השלל דהו"ל כאשר זמם או אפשר כיון דמחייבינן העדים זוממים על עדותן ואז לא היו צריכים לשלם אם הוזמו קודם ג"כ עתה אינן חייבים ואכ"מ ובאתי רק להזכיר. והנה דין ממונם של עיר הנדחת כ"ה כל נפש חי של בני העיר הורגין בסייף ולאו דוקא בהמה וע' בכ"מ מכל נפקא. וע' בירושלמי כאן אבעיא בברי' של חיה ועוף ודגים ועוף שהוא טס למעלה מעשרה ויבואר לקמן בס"ד מבואר להדיא דכל נפש חי הוא בכלל. וכל שללה מקבצין אל תוך רחובה אין לה רחוב עושין לה רחוב הי' חוצה מכניסין לתוכה ושורפין את כל שללה עם המדינה באש והוא מ"ע. ונכסי הצדיקים המוטע הדרי' בעיר הם בכלל שללה ואזיל ויושבי' שם ממונ' אבד ופשוט דאם הוזמו העדים לאחר גמ"ד דצריכים לשלם להצדיקים מכאשר זמם אף דח"מ וממון הו"ל נפשות לזה וממון לזה ע' בסנהדרין גבי שור הנסקל וגבי בתו של פלוני ע"ש בדף י'. והנה כל ממון עהג"ד אסור בהנאה דכתיב ולא ידבק וכו' ויבואר אח"ז בס"ד וכבר הבאתי לעיל ד' האחרונים דגמ"ד של הב"ד אוסר הממון ונכסי הצדיקים שאסורים דוקא אם הם בתוך העיר אבל אם הם מופקדים בעיר אחרת אינם נאסרים ומבואר בגמרא כאן דמלבושים של הצדיקים אינם נאסרים וע' ברש"י. ופשוט דשל הרשע' נאסרו אף המלבושים ע"ש בגמ' ול"ע על הר"מ שהשמיט זאת דמלבושים של הצדיקים אינם נאסרי'. ומבואר בש"ס ובר"מ דשער הראש אפי' של הרשעים אינו נאסר דתקבוץ ושרפת כתיב מי שאינו מחוסר אלא קבוצה ושריפה יצא זה שמחוסר תלישה וכו' וכן אילנות תלושי' אסורים מחוברים מותרים וכן פירות המחוברים שבה מותרים הכל מטעם הנ"ל דתקבוץ ושרפת וכו'. והנה אף ששורפין כל העיר דהיינו הבתים דכתיב ושרפת באש את העיר וכו' נ"ל דאילנות ופירות המחוברים לאו בכלל עיר. וע' בסנהדרין דף מ"ו ובר"מ פט"ו מה"ס דמבואר שם דאין תולין על אילן המחובר לקרקע וכו' כי קבור יצא זה שמחוסר קצירה וכו' ובנעוץ שרי ור' יוסי סובר דאף בנעוץ אין תולין דמחוסר תלישה ורבנן תלישה לאו כלום הוא וקי"ל כרבנן. א"כ ה"ה דוקא מחובר אבל תלוש ולבסוף חיברו אם לא השרים לא הוי מחובר דתלישה לאו כלום הוא ואעפ"י שבגמ' כאן נקיט הלשון מחוסר תלישה לאו דוקא כיון דנקיט דברים המחוברים ממילא משתמע דוקא מחוברים ולא בנעולי' היינו תלוש ולבסוף חיברו. וע' בתוס' שם דף מ"ו דכתבו דבתולין אמרינן דעפר עהג"ד שרי דמחוסר תלישה היינו דעפר חשוב כפי מחובר מעין הנעוץ וכו' עכ"פ כאן בודאי דוקא מחובר אינו נאסר אבל הנעוץ נאסר דתלישה לאו כלום ולשון תליהה דכאן לאו דוקא כיון דבאמת מיירי במחובר כגון שער ואילנות והר"מ לא הצריך לבאר כמאן דנקיט דברים המחוברים כמו בגמ' דממילא משתמע וע' בגיטין דף כ"א ע"ב בתוס' בד"ה יצא וכו' וע' בכ"מ בש"ס בענין זה ובפוסקים בחו"מ ואכ"מ כי הדברים ארוכים. והנה השער דמותר לדעת הר"מ בסוף הל' אבל אפי' לאח"מ מותר ודעת הטור דאסור וע' בכ"מ ובלח"מ שם מה שפלפלו בזה לענין שער המת והכ"מ ומ"מ אני לך. ואמרינן בגמ' על אבעיא דר"י דבעי שער נשים לדקניות מהו אי בשערה אפי' ברשעיו' מותר כמ"ש אלא אמר רבא בפאה נכרית ה"ד אי דמחובר בגופה כגופה דמי לא צריכא דתלוי בסיכתא כנכסי צדיקים שבתוכה ואבד יכו' או כלבושה דמי ואסקי' בתיקו. ורש"י פירש על הא דכגופה דמי וכשם שאין שורפין מלבושיהם של צדקניות כך אין שורפין הגדול וכו' ולמה לא פירש דכגופה דמי ואף דרשעיות לא יאסור כמו כל שער. אך באמת כמו שכתבתי דשער שאינו מחובר לא הוי מחוסר דתלישה לאו כלום הוא א"כ בודאי נאסר ע"כ פירש דהוי כמלבוש ומלבוש של צדקניות אינם נאסרים ומפרקינן דתלוי בסיכתא והוא הבעיא אם הוי נכסי צדיקים ואבד או כמלבוש צדיקים ושרי ונשאר בתיקו. א"כ דינים העולים מזה כ"ה. שער דידה אין נאסר אפי' ברשעיות דמחוסר וכו' ופאה נכרית דרשעיות אפי' מחובר בגופה נאסר דאינו מחוסר וכו' כמ"ש לעיל ופאה נכרית שבצדקניות מותר בודאי אם מחובר בגופה דכמלבוש דמי ופאה נכרית התלוי בסיכתא ושל צדקניות הוא אבעיה ועלתה בתיקו ואסורים. ולפמ"ש דברי הר"מ כאן צ"ע דכ' בהלכה י"ב וז"ל שער הראש וכו' מותר בהנאה אבל של פאה נכרית הרי הוא בכלל שללה ואסור וסתם הדברים דאף בשל צדיקים הדין כן וכן כתבו הכ"מ והלח"מ. והנה בדין הראשון דשער מותר שפיר דלא חילק בין צדיקים לרשעים דמותר כיון דמחובר הוא כמ"ש לעיל אבל בפאה נכרית סתם הדברים ולא חילק בין מחובר ובין תלוי בסיכתא גבי צדיקים ופוסק דאסור מחמת האבעיא ולא חילק דהאבעיא רק בתלוי בסיכתא בצדיקים אבל אם מחובר בגופם מותר בצדקניות כמו שמבואר בש"ס. והר"מ דסתם נראה דבכל ענין פאה נכרית הן בצדיקים הן ברשעים אסור ואפי' מחובר ולפי גמרתינו האבעיא דוקא תלוי בסיכתא והאבעיא לא אפשטא ע"כ בתלוי בסיכתא אסור אף בשל צדיקים רק המחובר מותר בשל צדיקים והאיך סתם דבכ"ע אסיר אף מחובר בשל צדיקים וזה צ"ע מאד. ואם הפי' כגופה ושרי כמו שערה פשיטא קשה האיך אוסר בפאה נכרית ע"כ מפרש כמו פירש"י וא"כ

עכ"פ בצדיקים פאה נכרית המחובר בגופם מותר ואיך סתם הדברים דבכ"ע אסור ונע"ג ולא עמדו בזה כ"כ של רבינו. ונראה דכבר כתבתי דרבינו הר"מ השמיט ד"ז דמלבושים של הצדיקים אין נשרפין כמבואר בש"ס להדיא. וג"כ ל"ע גדול האיך השמיט דבר המפורש בש"ס. ונראה דקודם לד"ז מבואר בגמ' פ"ר החרס וכו' ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים אשר בתוכה וכו' אמר ר' שמעון מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד וברש"י בד"ה אר"ש בכל דוכתא דריש ר' שמעון טעמא דקרא וכבר כתבתי לעיל דכ"ה דדרשינן טעמא דקרא היינו במקום דנ"מ לדינא כי בודאי כל התנאים דרשו טעמי' על כל קוץ וקוץ שבתוה"ק אך במקום דיש חילוק בדין הרבה תנאים לא דרשו הטעם ולא חילקו ור"ש דריש טעם ומחלק היכא דל"ש הטעם הזה לא קאי הקרא והמצוה וה"נ יש נ"מ דלת"ק דהוא גזה"כ. כל אשר וכו' א"כ גם המלבושים בכלל ואמר ר"ש מפני מה וכו' א"כ דהטעם הוא דמי גרם להם וכו' ממונם. וזה לא שייך במלבושים דלא גרם להם דבכ"מ שהוא הוא לבוש. ע"כ אין המלבושים נאסרים. והנה אח"כ האבעיא דפאה נכרית דמחובר הוא כגופה בכלל מלבושים ובתלוי בסיכתא הוא ספק אם הם בכלל המלבושים ומותרים הכל לר"ש דס"ל מלבושים מותרים אבל לת"ק דמלבושים ג"כ אסורים א"כ בכ"ע אפי' מחובר בגופה אסור ומכש"כ דתלוי בסיכתא. והר"מ דכתב בהלכה ו' דנכסי לדיקים בתוכה נשרפים ולא כ' הטעם כמו לעיל גבי ספר מבואר דלא ס"ל כר"ש כאן א"כ גם מלבושים ושפיר לא כת' דמלבושים שרי דבאמת אסורים ע"כ כתב כאן סתם דפאה נכרית אסורה היינו בכ"ע אפי' מחובר בצדקניות דהם בכלל מלבושים ולדידיה גם מלבושים נשרפים ואסורים. ובזה ג"כ נכון דהר"מ כ' דאסור וכ' הכ"מ דפוסק התיקו לחומרא והו"ל להר"ס לכתוב דאסור מספק כדרכו ברוב המקומות כדי שנדע דאין לוקין. אך באמת דסובר כת"ק א"כ גם מלבושים בכלל שללה והרי הוא ככל ממון עהג"ד שלוקין עליו דלא ידבק וכו'. והנה הר"מ לא הביא כאן הטעם של ר"ש כשיטתו בפ"ג מהלכות מלוה דאינו פוסק כר"ש בבגד אלמנה ומ"ש גבי ספר כר"ש ע' בלח"מ שם בהלכות מלוה דהקשה פסקי הר"מ אהדדי ואכ"מ עכ"פ הר"מ אינו פוסק כאן כר"ש. ובפרט לדברי הכ"מ לעיל דאינו פוסק כר"ש. א"כ עולים פסקי הר"מ כהוגן ובעזרה"י הוא בו"פ. ורש"י כאן פירש גבי מחובר כגופה וכשם שאין שורפים מלבושים וכו' והי' יכול רש"י לפרש כפשטא דכגופה וכשם שאינה נהרגת דהא היא מצדקניות ע"כ גם השער מותר. אך רש"י האמת נקיט כמסקנת הש"ס דמלבושים ג"כ שרי. וע' בערכין דף ז' ע"ב בפרש"י דכ' באבעיא זו שער וכו' אי כגופה ונילל וכו' וקי"ל דצדיקים יוצאים משם ערומים נראה מדבריו דמלבושים ג"כ אסור רק אם הוא כגופה שרי אך ידוע דרש"י הוא פרשן ולא נחית לדקדק אליבא דהלכתא במקום דאין נ"מ לענין הפשט כמ"ש הפוסקים. וגם למסקנת הש"ס שם דתלוי בסיכתא ג"כ צריך לומר דמלבושים מותרים דלמה יהי' עדיף ממלבוש. ודוקא הנכסים שבתוך העיר של הצדיקים אבד אבל נכסי הצדיקים שאינן בעיר כגון שהם מופקדים חוץ לעיר אינן נשרפין ומותרים ונכסי הרשעים אף שהם מופקדים בעיר אחרת אסורים וג"כ נדרש מקרא בגמ' וא"ר חסדא ובנקבלין לתוכה ופירש"י נכסי רשעים הקרובים לעיר שיכול לקבלם בתוך העיר באותו יום עצמו שכונסין שלל העיר וכו' אבל רחוקים אינן אבודים וכו'. והר"מ כתב אם נקבלו עמה נשרפין בכללה ואם לאו אין מאבדין וכו' אלא ינתנו ליורשים וע' בכ"מ שפירש דהר"מ פירש הא דר"ח דאם נקבלו לתוכה עם שלל העיר אסורים ונשרפין אבל אם לא נקבלו לתוכה ושרפו שלל העיר והם נשארו חוץ לעיר מותרים וינתנו ליורשים וכתב דקודם שנשרף שלל העיר אסורים בהנאה דנקבצו לתוכה אבל אחר שנשרף שלל העיר חזרו אלו וניתרו כיון דלא נשרפו עם שלל העיר וע' בלח"מ שפי' דאם נקבלו אחר הדחה אע"פ שלא היו בעיר בשעת הדחה וכו'. וכתב רש"י שם הא דמופקדים בעיר אחרת ונקבצו לתוכה אסורים דוקא שכבר היו בתוכה ועכשיו הם מופקדים בעיר אחרת אבל אם לא היו לעולם בתוכה רק נפלו להם בירושה לא קרינן בה שללה ואין הממון אבד ול"ע מנלן לרש"י זה דעכ"פ כיון דממונם הם הו"ל שללה ובר"מ אינו מוזכר זה ומדברי רש"י נראה דה"ה אם קנו נכסים מאחרים ע"י איזה קנין ונשארו שם לא הוי שללה ול"ע. אך בודאי הי' לרבינו רש"י איזה ראיה או מלא באיזה מקום ול"ע. ונכסי עיר אחרת שהיו מופקדין בתוך העיר אע"פ שקבלו עליהם אחריות אין נשרפין אלא יחזרו לבעליהם ומבואר בגמ' דזה הוא פשיטא דלאו שללה הוא אלא בקיבל אחריות וכו'. ופשוט אם אנשי עיר אחרת קנו מעיר זו באיזה קנין ג"כ לא הוי שללה ומותר וע' בפסחים ב"מ ומ"מ התנא משמיענו זאת ובירושלמי אבעיא לן בנכסין של בהמה חי' ועוף מהו ועוף שהוא טס למעלה מעשרה מהו וע' בס' פני משה שפירש דאפשר מחוסר צידה ובנכסין הם בחפירות תחת לקרקע ואכן בעינן תקבוץ ושרפת וכו' והר"מ השמיט זה וע"ש שכ' דדעת הר"מ דוקא פירות מחוברים וכל הנהו אין מחוסר ואסורים ע"ש. ואני מסופק אם לא היו עדים בעהג"ד או שלא היו עדים על המשלימים לרוב ובאו הם בעלמם והודו שרוב' הודו בודאי לענין מיתה אינם נאמנים רק האיך הדין אם נאמנים על ממונם דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי לענין ממון אף דאין אדם מע"ר מ"מ לענין ממון נאמן כידוע ה"כ הממון נאסר ואם אח"כ נהנו או אחרים לוקין על לאו דלא ידבק וכו' כי הוחזק האיסור ואיסור הוחזק אפי' בלא עדים והדברים עתיקים. או אפשר דגזה"כ הוא דוקא אם אנשי העיר נעשו בהם דין עהג"ד לענין מיתה ג"כ או הממון נאסר אבל בלא נתחייבו נפשות אין הממון נאסר כלל. או אפשר דאין זה תלוי בזה דהממון נאסר בכל גוונא בהודאתו רוב העיר נאסר בהודאתם ול"ע ובאתי רק לעורר. והנה כתבתי לעיל דדעת הר"מ דהורגין נשים וטף של העובדים אף שהנשים והטף לא חטאו כלל נראה ברור דה"ה עבדים כנענים שלהם דלא עדיפי מנשים ואדרבא הם ממונם כבהמתם וכדומה בודאי הורגין אותם אך בצדיקים שאינן נהרגין אף שממונם אבד וע"כ הוא ממונו מ"מ כיון דהוא נפש וההורגו נהרג עליו אינו

נידון

נידון כממונו ואינו נהרג דהוא נפש בפ"ע אע"פ שהוא ממונו ג"כ כנ"ל ברור . ומבואר בר"מ כאן עידי עהנ"ד שהוזמו כל המחזיק בנכסים זכה בהם וכו' ומותר להנות שכבר הוזמו ולמה זכה בהם שכבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינם וכו' והוא גמרא בכריתות דף כ"ד וגם מבואר שם דשור הנסקל שהוזמו עדים כל הקודם זכה בו דאפקריה ואמרינן שם אמר רבא מסתברא מילתא דר"י כגון דאומרים דנרבע שורו אבל אומרים רבע שורו הוא בעצמו יודע דלא רבע לא מפקיר וטרח ואייתי עדים וכו' ומקשינן ומ"ש מהא דרשב"ל דאמר עהנ"ד שהוזמו עידים כל המחזיק זכה . וע' בפירש"י אף דיודע בעצמו שלא חטא ואמרינן דכ"א סבר נהי דהוא לא חטא אחריני חטאו ומפקיר ממונו ופירש"י אחריני חטאו ואמרינן בפ' חלק דנכסי צדיקים וכו' אבד וכו'. והר"מ בפ"א מהלכות נזקי ממון מביא ד"ז דשוה"נ וכתב דוקא בנרבע ולא ברבע וכאן כתב עהנ"ד כמבואר בגמרא הנ"ל ול"ל שיש הרבה כיתי עדים אבל אם כת אחת מעיד על כולם א"כ היודע שלא חטא מביא עידי הזמה ממילא יתבטל כל העדות א"כ לא מפקיר ממונו כשור הנסקל . הכלל באיזה אופן שיתבטל העדות ע"י שיוזמו כל אחד לא מפקיר ממונו והש"ס לא צריך לבאר זה דהטעם מפורש שם דאחריני וכו' ממילא משתמע דאם ע"י הזמתו יתבטל כל העדות אינו מפקיר ממונו. אך הר"ס סתם כאן בלא טעם וכי דהפקירו ממונם צ"ע דלא פירש דלפעמים לא שייך זה כיון דהוי כרבע דהוא יודע ואם לא שייך אחריני אינו מפקיר גם צריך להיות יותר מרוב דאף אם הוא לא חטא יהי' רוב ואבד ממונו בתורת נכסי צדיקים אבל אם יש רוב מלומלם ואם יזמו עדות של אחד לא יהי' רוב וממילא לא יהי' ממונו אבד לא מפקיר להו דל"ש נהי דהוא לא חטא אחריני וכו' כיון דבלא הוא לא יהי' רוב ואין ממונו אבד ובש"ס לפי הטעם ידעינן זה אבל הר"מ סתם הדבר והו"ל לפרש הטעם דכ"פ אינם מפקירים כמ"ש. גם כ"מ לענין מלבושים שכתבנו לעיל דנראה מדברי הש"ס דמלבושים של צדיקים אין אבד א"כ לא מייאש מן המלבושים כיון דהוא ידע דלא חטא . וע' ברש"י בכריתות שם שכתב דלדיקים יוצאים ערומים וממונם אבד נראה דגם המלבושים אסורים והארכתי לעיל דגם דעת הר"מ הוא כן עכ"פ זה דבר ברור דאם הוא באופן דע"י ביטול עדות מאחד לא תהי' עהנ"ד אינו מפקיר ממונו ע"כ צ"ע על הר"מ שלא כתב הטעם המוזכר בגמרא וסתם הדברים וצ"ע. והבאתי בח"ז דברי הירושלמי מובא במנ"ל בהלכות עבדים פ"ח דעבד עהנ"ד ריוצא ליהרג והוזמו העדים דעבד זכה בעצמו ופלפלתי בזה וא"צ לכפול . כתבתי לעיל דין הודאת עצמם אם אוסרים ממונם ה"ה דיש לספק אם יש עידי הכחשה נהי דאין נהרגין לענין הממון מאי אי כיון שאינן נהרגין לא נאסר הממון כלל או אפשר כיון דאין אנו יכולים להרוג אותם מספק א"כ לענין ממון הוי ספק איסור או אפשר דאוקי ממון בחזקת היורשים ובד"ז בספק איסור לענין ממון כבר הבאתי דברי הש"ך והדברים עתיקים וגם לענין חזקה בתרי ותרי והדברים ארוכים אכ"מ ובאתי רק לרמוז ולעורר . ונ"ל דכתבנו לעיל דנכסים של עהנ"ד דמופקדים ביד אחרים אסורים בנקבלים לתוכה נראה דוקא פקדון דכ"ה דאיתא ברשותא דמרא איהא אבל הלואה ביד אחרים דלהוצאה ניתנה לא הוי שללה ושייך הממון שיש להם אצל הלוים ליורשים מכש"כ דירושה לשיטת רש"י שכתבנו לעיל אף דירושה כתבנו לעיל דצ"ע בזה מ"מ כאן עדיף דירושה ג"כ בכ"מ שהוא ברשות היורשים הם אם הם חפיצים אבל מעות הלואה כיון דאין המעות בעין ואף אם הוא בעין פסקינן דלהוצאה ניתנה לא הוי שללה כ"כ מלד הסברא ומ"מ לא באתי רק לעורר . גם יש לחקור אם יש להם משכנות ממושכנים בעיר אחרת אי הוי שללה דהגוף הוא שלהם ואף שע"י כן נפסיד ממונם של אחרת מ"ל בכך ותדע דאלו נכסים שלהם אף שחייבים מעות לאחרים והאחרים נפסדו עי"ז שא"י לגבות חובם מ"מ בודאי נשרפים א"כ ה"ה משכון או אפשר דמשכון דאלים השיעבוד לא הוי שללה . והנה לברר כ"ז צריך חיבור מיוחד על כל מלוה ואני לא באתי אלא לעורר תן לחכם וכו'. ונראה דמשכנות מאחרים שממושכנים אצלם דינם כפקדונות של אחרים דלא הוי שללה אע"פ דבע"ח קונה משכון אף דבחמץ עוברים בב"י דהתם גם בפקדון באחריות עוברים דכתיב לא ימצא אבל הכא דפקדון אינה שללה ה"ה משכון לא הוי שללה כנ"ב. והנה כל נפש חי אסורים ג"כ בהנאה. ובהמה חליה של עהנ"ד וחלי של עיר אחרת אסורה כמאן דלא פליגא דמי' כיון דא"א לבזית בשר בלא שחיטה. עיסה בשותפות עם עיר אחרת מותרת דכמאן דפליגא דמי' כן מבואר בגמרא ובר"מ. וע' בס' ש"א שהקשה למה העיסה מותר החלי של אחר הא קיי"ל בדאורייתא אין ברירה ודילמא יש בידו חלק של עהנ"ד. וע' באחרונים במשנ"ח ובמק"ח שפלפלו בזה ואכ"מ להאריך בדיני ברירה. והנה בהמת עהנ"ד אפי' נשחטה אסורה בהנאה ומבעיא בגמרא כאן בהמת עהנ"ד שנשחטה מהו לטהר מידי נבילה לפי חרב אמר רחמנא ל"ש משחט שחוט או מקטל קטלי' ומטמאה א"ד מהני לה שחיטה תיקו. וע' ברש"י שם דודאי אסורה בהנאה רק דהאבעיא אם נטהרה מידי נבילה. והנה בכל אה"נ ודאי אם שחטו אף דאסור בהנאה מ"מ נטהרה מידי נבילה לענין טומאה רק בכאן האבעיא דלפי חרב וכו' דהיינו שחיטה ג"כ הוא חרב וה"ל כאלו קטלי' או מ"מ מהני ליה שחיטה והר"מ השמיט אבעיא זו ולא הביא האבעיא לא כאן ולא בהלכות אבות הטומאה ותימא גדול למה השמיט והמרשים בעל עין משפט הרשים אבעיא זו בר"מ כאן בהלכה י"ב ובאמת אינו מוזכר כלל וכבר כתבתי בגליון על הגמרא על המרשים שאינו נזכר ד"ז ולע"ג על הר"מ שהשמיט האבעיא. ונראה ליישב דהנה ידוע דכל דבר של עהנ"ד כגון שופר ולולב מידי דבעי שיעור אין יוצאין משל עהנ"ד כמבואר כ"פ בש"ס אין מספר דכתותי' מיכתת שיעורא ולאו דוקא לענין מצוה אלא אפי' לענין שאר דברים ע' ביבמות דף ק"ג ע"ב לענין טומאה היכי דבעינן שיעור אמרינן העומד לשרוף כתותי מכתת שיעורא וע"ש בתוס' אפי' בדבר שא"ל שריפה רק קבורה אמרינן כתותי מכתת שיעור ואפי' בדברים שא"ל שיעור דל"ש כתותי מכתת שיעורא בדבר הנומד לשרוף לר"ש הוי כשרוף וע' באבן העזר סי' קכ"ד דאף שכתב הגש על אה"נ כשר בדבר שצריך שיעור מן העולם הוי כשרוף ופסול וע' בח"מ שתמה על הרמ"א דהר"נ לא כתב ד"ז אלא אליבא דר"ש דסובר כל העומד לשרוף וכו' ואנן לא קיי"ל כר"ש וע' בב"ש שהאריך וכתב דדעת הרמ"א כר"ש . וע' בס' שעה"מ פ"ד מהלכות גירושין פלפול ארוך בזה וע' במנחות דף ק"ב דלר"ש טפר ופרה האיך מטמאין הא כשרוף דמי . א"כ אף דהרג הבהמה מ"מ האיך מטמא הא נבילה מטמאה בכזית דוקא ע' בר"מ בהלכות אה"ט והא כתותי מיכתת שיעורי' ונראה פשוט דלאחר שהורגין נפש חי שורפין נ"כ בכלל שללה או עכ"פ בקבורה ככל אה"נ ושייך כתותי מיכתת שיעוריה א"כ אינה מטמא כלל נבלת עהנ"ד וגם אם עומד לשריפה הוא כש"ד לר"ש ע"כ הר"מ השמיט אבעיא זו דהוא שלא כהילכתא דאפי' נהרגה אינה מטמא ומכש"כ בנשחטה וסובר הר"מ דאפשר ר"ח דאבעיא איט סובר כר"ש וגם סובר דדוקא גבי מלוה כמ"ש. הכלל מליט כ"פ דהר"מ דחה איזה דבר כיון דהוא שלא כהילכתא והר"מ סובר כש"ס דיבמות דכ"ע אמרינן כמ"ש ומכש"כ לדעת הב"ש דסובר כר"ש ע"כ שפיר לא הביא האבעיא זו דהאמת כ"ה לדידן דנבלת עהנ"ד לא מטמאה כלל דכתותי מיכתת שיעוריה וע' במקומות שהבאתי הרבה ענינים בזה אך אני באתי רק לעורר תן לחכם וכו' ובעזה"י הוא הערה נכונה וע' בתוס' סוטה גבי כגבוי דמי וכו'. ומבואר בגמרא בחולין. דעפר של עהנ"ד מותר דמחוסר תלישה וכו' וכבר הבאתי לעיל בשם התוס' בסנהדרין דף מ"ו דכתבו דעפר חשוב טפי מחובר לקרקע וכעת לא ראיתי שהר"מ יביא זה דעפר מותר ע"ש בגמרא וקלת הערות שכתבתי למעלה בענין מלוה ומשכון מלאתי בס' משנ"ח שהעיר באיזה דברים. וע' עוד שם שחקר אם אנשי עהנ"ד קנו חפץ מעיר אחרת ע"י קנין תורה כגון במעות וכן להיפוך אם אנשי עיר אחרת קנו אצלם חפץ בקנין דאורייתא ומדרבנן אין קנין אם אזלינן בתר קנין תורה או דרבנן ע"ש והדברים עתיקין בענין זה. ומבואר בש"ס דחולין שם דאפר עהנ"ד אסור אע"פ דכל הנשרפין אפרן מותר ש"ה דכתיב לא ידבק וכו' ע' בתוס' סוף תמורה כמו אפר ע"ז דכתיב ולא ידבק וכאן כתיב ולא ידבק וכו' ושוה לע"ז . וג"כ עהנ"ד תופסת דמי' כמו ע"ז ע' בס' משנ"ח שכ"כ ובהרבה דינים שוה לע"ז ע' בס' הנ"ל. ובהמה חלי של עהנ"ד וחלי עיר אחרת ע' בגמ' וברש"י הטעם דאסורה ונוכל לומר דינקי מהדדי כמו שמבואר בבילה גבי בהמה חלי וכו' דינקי תחומין מהדדי. שוב ראיתי ג"כ בס' הנ"ל שהעיר בזה ובאתי רק לרמוז ולעורר. ואם יש איסורי הנאה בעיר שדינם בקבורה כגון בב"ח וכדומה אם הם בכלל שללה וחל עליהם מצות שריפה או לאו כבר הבאתי בח"ז דהם דברים ארוכים אם אה"נ יש להם בעלים והוי שלו רק דהוי אינו ברשותו או לא הוי שלו כלל והדברים עתיקים וארוכים בראשונים ובאחרונים ובאתי להזכיר . מ"ש לעיל דאם יש רוב עם א' א"כ כל א' אינו מיאש מטעם דאחריני חטאו נהי דחטאו מ"מ אין ממונם אבד כיון דלא הוי רוב מלאתי ג"כ במשנ"ח שהעיר בזה . וכן מבואר ברש"י בחולין דף ק"מ ע"א בד"ה אלא בשחיטה וכו' ע"ש. ומבואר בגמ' כאן בקדשי מזבח של עהנ"ד ימותו ול"מ אם תפול מום ויפדה רק ימותו ופליגי ר"י ורשב"ל דר"י סובר אף בקדשי קדשים דהוי ממון גבוה ואינה בהמתה רק משל שמים ולא נאסר בכלל עהנ"ד מ"מ ימותו דא"א להקריב משום זבח רשעים תועבה וסתם אף קדשי קדשים בכלל. והנה דוקא בקדשי מזבח של רשעים אבל של צדיקי' בתוכה יקרבו כיון דאינו נאסר דלאו בהמתה הוא רק דהוי זבח רשעים ובשל צדיקים ל"ש זה וח"פ וכן פירש"י דף קי"ב ע"ב בד"ה הי' בה וכו' וזה ברור. וע' במנ"ל פ"ב מה' שגגות מה שפלפל בסוגיא זו. והנה בש"ס ובר"מ סתמו הדברים דבכ"ע ימותו ובאמת בעשו תשובה ל"ש זבח רשעים אף דבעבירה חמורה אינה מתכפר בתשובה לחוד כמבואר בר"מ בה' תשובה מ"מ לא הוי רשע ע' מ"ש לעיל בפ' נשא במצות תשובה. ע' בתוס' חולין ד"ה ע"ב בד"ה איט וכו'. גם קשה לי ע' בסנהדרין דף מ"ז דר"י מייתי ראי' לר' יוחנן דב"ח נדחין מכאן דאמאי ימותו כיון דאקטלי' הו"ל כפרה וליסקי לגבוה. ואביי סובר דאף דנהרג כדין בב"ד מתוך רשעו לא הוי לי' כפרה ומסקנת הש"ס שם דעכ"פ אחר עיכול בשר הו"ל כפרה ורב אשי דהוא סובר דמיתה וקבורה אף בלא עיכול בשר הו"ל כפרה ע"ש. ור"א הוא אחרון. והנה ר"י כאן דסובר דימותו משום זבח וכו' אף דלאחר קבורה או עכ"פ לאחר עיכול לא הוי זר"ת מ"מ הוא ס"ל דבע"ח נידחין כמו שם בדף מ"ז טעם ד"ז לר' יוחנן כיון דאידחי אידחי. אבל הר"מ דס"ל פ"ג משגגות דבע"ח אינן נידחין והטעם כאן משום זר"ת א"כ אם נאמר דהלכה כר"א דמיתה וקבורה הו"ל כפרה ור"א הוא אחרון וסובר כן א"כ בודאי קשה למה פוסק הר"מ דק"מ ימותו יקריבו אותם לאחר קבורה כמבואר שם בש"ס. ואפי' אם נאמר דהר"מ לא ס"ל כר"א עכ"פ בעיכול בשר הו"ל כפרה דכ"ע סוברים כן וכן פסק הר"מ פ"א מה' אבל דלאחר עיכול קוברים אותם בקברות אבותיו א"כ למה ימותו ימתינו עד עיכול בשר ואח"ז יקריבו אותם דלא שייך זר"ת כיון דהו"ל כפרה. וגם בגמ' דקאי על המשנה דמבואר דאנשי עהנ"ד אין להם חלק לעוה"ב ועיין בתוס' שם דף מ"ז דמיירי שלא נהרגו וכו' א"כ בכה"ג שפיר לא הו"ל כפרה ע"כ ימותו אבל הר"מ סתם מאוד אף דנהרגו בכ"ע ימותו זה צ"ע אמאי דכ"ע סברי דלאחר עיכול בשר הו"ל כפרה אף אביי ע' בש"ס שם א"כ אמאי ימותו וצ"ע. ועי' לעיל בה' תשובה ובאתי רק לעורר. וע' במנ"ל שהעיר בגמ' שם אבל דברי הר"מ צ"ע. והנה לכאורה הא דאינם נאסרים רק מחמת זר"ת וגם בצדיקים קריבים דלא מיקרי בהמתה אפשר רק בבאו ליד גיזבר דליתא בשאלה אבל במקום דאיתא בשאלה הו"ל כשלו ע' בסוגיא דהואיל בפסחים ובתוס' שם והדברים עתיקים אי אמרי' הואיל ע' בדברי האחרונים ואכ"מ ובאתי רק להזכיר ישמע חכם וכו' ע' בס' שעה"מ בה' חו"מ והדברים ארוכים. והנה בש"ס מבואר דקדשי מזבח ימותו ופליגי ר"י ורשב"ל דר"י מוקי בקדשי קדשים מחמת זר"ת ורשב"ל ס"ל דלא שייך בהמתה זר"ת ומוקי לה בקדשים קלים אליבא דריה"ג דהו"ל ממון בעלים ונאסר דהו"ל בהמתה ואפי' דמיהם וע"ש בפירש"י קודם לזה כי מוקי לה כר"ש דקדשים שחייבים באחריותם וכו' וכ' ודייקינן להו לפי חרב

כשאר

כשאר בהמות וכו' והאי דקאמר ימותו ולא אמר שיחרימו וכו' מפני כבוד שמים. ולכאורה כיון דהוא עשה בתורה דהתורה גזרה כך למה הפקיעו חז"ל המצוה ומצינו בפ' סוטה שנמחק שמו של מי שאמר והי' העולם וכו' אך חז"ל יוכלו להפקיע מ"ע בשוא"ת ושאני התם דגדול השלום. וסבור הייתי לומר דבאמת הורגין אותם כדינא רק רש"י כ' על לשון התנא דנקיט ימותו ולא נקיט מחרימין דהתנא מפני כבוד שמים ית' שינה ומ"מ הוא קצת דחוק. עכ"פ כ"מ לדינא כהי דהלכה כר"י דאף בקה"ק ממונם ג"כ אסור משום זר"ת מ"מ כתבו דקרבנות לדיקים אינם בכלל זה דלא שייך בהו זר"ת ולא נאסרו כי לאו בהמתה דהוי של גבוה א"כ בודאי יקריבו אבל של קדשים קלים אליבא דריה"ג דהוי ממון בעלים והוא בכלל בהמתה א"כ גם קדשי לדיקים ימותו ואסורים הן ודמיהם כי נאסרו מחמת עהנ"ד. והנה הר"מ כתב כאן בהלכה י"ג קדשי מזבח ימותו דזר"ת ולא חילק בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים ואח"ז בהלכה י"ד כ' דבכור ומעשר תמימים הרי הם כקדשי מזבח וימותו וזה הוי קדשים קלים ופוסק כרבנן ולא כר"ש דפליג ע' בגמ' ובכ"מ. עכ"פ נ"ל דהר"מ לא ס"ל כריוה"ג דקדשים קלים ממון בעלים הוא וא"כ איתמעט מבהמתה ושללה דהו"ל ממון גבוה ע"כ ימותו מחמת זר"ת. ולא חילק בין קדשי רשעים ללדיקים כי זה ממילא מישתמע כיון דכתב הטעם דזר"ת ממילא ידעינן דוקא בקדשי רשעים אבל לדיקים נקראים לדיקים ולא שייך זר"ת. אבל אם ס"ל כריוה"ג דקדשים קלים הו"ל ממון בעלים א"כ הו"ל בהמתה ונאסרו אף של לדיקים האיך סתם הר"מ בתחילת דבריו וכ' דקדשי מזבח וכו' דקדשים קלים ג"כ בכלל וכ' דמשום זר"ת דהיינו נכסי הרשעים הא בקדשים קלים ג"כ קדשי הלדיקים ימותו כי נאסרו הם ודמיהם. וגם בבכור ומעשר כתב דדינם כקדשי המזבח הא יש חילוק דהם קדשים קלים ונאסרו מחמת עהנ"ד אפי' נכסי לדיקים והאיך סתם הר"מ. והנה בכור נוכל לומר אף לריה"ג הוי ממון גבוה דהוי מת"כ ע' בב"ק דף י"ג אך כתב מעשר ג"כ. וגם לעיל דקדשי מזבח קדשים קלים ג"כ בכלל והא דפרט בכור ומעשר בפ"ע היינו דלא כר"ש דלסברת ר"ש לא שייך זר"ת בבכור ומעשר ע' בראב"ד ומובא בכ"מ. עכ"פ מוכח דהר"מ לא ס"ל כריוה"ג ואף קדשים קלים ס"ל דהוי ממון גבוה ע"כ לא נאסרו רק משום זר"ת דאל"כ הי' להר"מ לפרש מוכח דלא ס"ל כריוה"ג. וע' במל"ל פ"ד מה' מעילה הלכה ט' ומובא בח"ז שנאחז בסבך בדברי רבינו ומביא כמה בקיאות דפסקי' סותרים אהדדי דפעמים נראה דפוסק כריוה"ג ופעמים נראה דאינו פוסק כריה"ג נראה דגם כאן אחד מהמקומות דנראה דאינו פוסק כריה"ג ובאתי רק לעורר. וע' בגמ' דר"י מוקי הברייתא בקדשי קדשי' דזר"ת ורשב"ל מוקי כריה"ג בקדשים קלים ומקשינן אמאי לא אמר רשב"ל כר"י הי' יכול לתרץ דאי משום זר"ת קדשי לדיקים מותרים ויקרבו ובברייתא תני סתם אף של לדיקים ע"כ מוקי בקדשים קלים דממון בעלים ונאסר אף של לדיקים ויש לפלפל הרבה בגמרא אך אכ"מ ובאתי רק לעורר באיזה דין ישמע חכם וכו'. וקדשים שנפל בהם מום בעת שנגמר דינם ג"כ לשיטות אלו הו"ל ממון גבוה רק ל"מ להם פדיון וימותו מחמת זר"ת כר"י אף בממונם. אך אותם פסהמ"ק שנפדו דהם כחולין לכ"ד רק לענין גיזה ועבודה בודאי נהרגין בסייף רק בכור ומעשר שנפל בהם מום דעת הר"ס דהם בסייף ואינו כן דעת הראב"ד כמבואר בסמוך דהראב"ד סובר כר"ש וכדמתרץ רבינא דאפי' בכור ומעשר בע"מ דהם חולין וא"ל פדיון מ"מ נתמעט מבהמתה וכו' כיון דאינו נאכל בתורת בהמתה וכו' וגם בכור ומעשר תמימים דדעת הר"מ דימותו מפני זר"ת והראב"ד סובר דיקרבו כיון דקרבנות אלו אינן באין לרלות ולא לדורון לא שייך בהם זר"ת כ"ה שיטת הראב"ד וע' בכ"מ שם ובלח"מ ודברי הלח"מ לריך ק"ע ויש להאריך אך אכ"מ בח"ז רק לעורר. ומבואר במשנה ובגמ' דקדשי בדה"ב יפדו ופירש"י דשללה ולא שלל שמים ע"כ יפדו כשאר הקדשות וז"ב בכל מקום דבעינן שלו כגון חמץ ולולב וכדומה הרבה ענינים קדשי בדה"ב לא הוי שלו א"כ לא הוי שללה ה"כ לא נאסרו כלל ונפדה ויולא לחולין ומותר להדיוט. והר"מ כ' כאן דקדשי בדה"ב נפדין ואח"כ שורפין אותם שנא' שללה וכו' והם דברים תמוהים כיון דלאו שללה הוא לא חל איסור כלל ואמאי ישרוף וכבר השיג עליו הראב"ד בזה וכתב לא ידעתי למה שורפין וכו' ולא חל עליו איסור כלל ועי' כ"מ מ"ש ודבריו אינם מובנים כלל. ולחומר הנושא אפשר דהנה כבר עוררתי לעיל בענין הואיל אי בעי מיתשיל הוי כשלו ע' בפסחים בסוגיא דכילד וכו' דהתוס' הקשו דאמאי אינו עובר בב"י בהקדש הא אי בעי מיתשיל הוי כשלו ותירצו ע"ש ודעת הר"מ ע' בשעה"מ בה' חו"מ והדברים עתיקים א"כ אי אמרינן הואיל וכו' הוי כשלו א"כ אמאי קדשי בדה"ב יפדו ויהי' מותר דלא הוי שללה נימא הואיל וכו' וה"ל שללה ע"כ אפשר דסובר הר"מ דבאמת נאסר אך מה דהולרך לפדות והפדיון יהי' להקדש סברת הר"מ דהואיל שייך במקום שאינו נוגע לממון של אחרים כגון ב"י וב"י דאמרינן דהוי כשלו לענין ב"י אבל ודאי הפשט היינו דהוי כשלו ג"כ אבל של מי שהוא באמת זה שלו בודאי אך אפי' אותו שאינו שלו הוי שלו ג"כ מחמת הואיל דרך משל דלא אמרינן הואיל דאי בעי קנה ע"ש בתוס' אך אפי' היינו אומרים הי' אותו האיש שהחמץ אינו שלו עובר מחמת דהוי כשלו ומ"מ אותו שהחמץ שלו בודאי עובר מכש"כ מה זה דאינו שלו רק ע"י הואיל ומכש"כ זה שהוא באמת שלו וכי תיסק אדעתך דהואיל מפקיע ממון חבירו זה אין סברא כלל וז"פ. א"כ של גבוה מ"ל ממון הדיוט או ממון גבוה תרווייהו אינו שלו והכתוב כאן לא אסרה שלל של אחרים ושל גבוה דהתורה לא רלתה להפסיד לאחרים א"כ נהי ע"י הואיל הוי כשלו גם כן אבל מ"מ הוא של הקדש באמת והאיך נפסיד ממון אחרים דממון אחרים לא נאסר ולא שייך הואיל להפקועי מחבירו דודאי הממון שלו וה"ה כאן בגבוה ע"כ דעת הר"מ דנאסר דמחמת הואיל הו"ל כשלו ג"כ לענין איסור אבל המעות של הקדש זה הוי דגבוה ולא נאסר ע"כ פודין והפדיון להקדש וגוף הדבר נאסר כיון דאין פסידא להקדש דהתורה לא אסרה שלל גבוה וגוף הדבר נאסר דהוי שלו ג"כ מחמת הואיל אבל מחמת הואיל לא נפקא מרשות

הקדש כי בזה ל"ש הואיל ע"כ פודין והמעות להקדש וגוף הדבר נאסר ושורפי דהוי שללה ג"כ מחמת הואיל אי בעי מיתשל עלה דוק בסברא זו והיא נכונה לפענ"ד. ולא תקשה על הר"מ האיך פודין וכי מי יפדה כיון שהוא אסור בהנאה דזה בלא"ה קשיא על הר"מ אך מחמת הפסד הקדש יפדו כל ישראל דמצוה הוא שלא להפסיד הקדש ויפדו ויקיימו מצות שריפה ג"כ דמצוה הוא אך מ"מ קשה על הר"מ דסתם הדברים ובבא ליד גיזבר לא שייך כלל הואיל ולמה ישרפו אחר הפדיון וגם דברי הר"מ בד"ז דהואיל ואי בעי מיתשל וכו' לריך אריכות גדול אם הר"מ סובר כן בדבר דלא חזי השתא לשום אדם ע' בשעה"מ ובשאר אחרונים ומ"מ באתי רק לעורר ישמע חכם וכו'. לעיל כתבתי מאי כ"מ דר"ש דריש טעמא דקרא דנכסי לדיקים אבד דמי גרם להם וכו' ויש ג"כ כ"מ דנכסי קטנים ומשכחת שיש להם נכסים בירושה כאן או משכירות וידוע הוא דל"ש גבי קטנים מי גרם להם שידורו וכו' דהם גרים אגב אביהם וגו' אינם ב"ד ולר"ש אפשר דממונם פלט ולת"ק הוא גזה"כ וממונם אבד וכבר כתבתי דהר"ס פוסק כת"ק. לעיל כתבתי דבקדשי לדיקים לא שייך זר"ת נראה דה"ה דקדשי קטנים של מופלא סמוך לאיש ג"כ ל"ש גבי' זר"ת אף דעבדו מ"מ קטנים לא שייך לומר רשעים ודינם דיקרבו כקדשי לדיקים כנ"ב. לעיל הקשיתי על הר"מ שהשמיט האבעי' דר"ח אם שחיטת בהמת עהנ"ד מטהרה מידי נבילה דלפי חרב א"ר קטלא וכו' וכתבתי תירוץ ע"ז. שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי דשפיר עביד רבינו שדחה הא דר"ח דמבואר בחולין דף ק"מ גבי טהרת מלורע דכתיב טהורים למאי לריך טהורים וכו' ומתרץ רנב"י למעוטי ליפורי עהנ"ד למאי וכו' אלא לשחוטה דהא דהליפור שלורך לשחיטה ראוי ליקח של עהנ"ד גם כן דלאחר שחיטה אסור בלא"ה דקוברין וכו' וגם יכול לשרוף ע"כ כתבה התורה למעט ליפרי עהנ"ד ואביי ורבא מוקמין בענין אחר ואין חולקין זה ע"ז ע' בכ"מ מה' ט"ל. ואי נימא בלד זה דאין שחיטה מטהר דלפי חרב וכו' אם כן א"ל קרא דבלא"ה כיון דכתיב ושחט וכו' והרג את הליפור אינו כלום רק בשחיטה א"כ האיך נקח של עהנ"ד דלא הוי שחיטה כלל והאיך ע"י נבילת עוף טהור יטהר מלורע ובתורה כתיב ושחט אלא ודאי סובר רנב"י דשחיטה מעלי' הוא ומטהר וכו' ע"כ לריך קרא למעוטי א"כ כיון דכלהו הנהו אמוראי סוברים דהוא שחיטה מעלי' פוסק הר"מ כוותי' ולא הביא אבעי' דר"ח והוא ג"כ ברור בס"ד ע"ש בחולין ותראה. ואפי' טריפה נתמעט שם ומכש"כ נבילה אלא ודאי שחיטה מטהר וברור בס"ד. והנה הסוגיא בחולין הוא אליבא דרבנן דלא אמרינן כל העומד לשרוף וכו' דלר"ש דסובר כל העומד לשרוף וכו' א"ל קרא דעפרא הוא והר"מ מביא דין זה דליפורי עהנ"ד דהדין אמת או מטעם דפוסק כר"ש לדעת הכ"ש או מטעם פסוק טהורים וכתותי' מ"ש לא שייך דא"ל שיעור ע"ש. וע"ש בחולין בתוס' ד"ה למעוטי וכו' שכתבו דאי לאו מיעוטא מטעם ממשקה ישראל וכו' דהו"ל שעת הכושר ואי משום הנאה מלות לאו ליהנות נתנו ול"ע בבהמת עהנ"ד אם עבר והקדישה והקריבה אם הוא קרבן כשר כיון דלשרפה קיימא ע"כ והנה אינו מובן לכאורה הספק שלהם כמו ליפורי מלורע אי לאו מיעוטא הי' כשר אף דלשריפה קיימא ולריך מיעוט א"כ גבי קרבן כשר וגם כיון דכתותי' מ"ש לא שייך רק לשריפה קאי א"כ תלוי בפלוגתא דרבנן ור"ש אי כל העומד לשרוף כשרוף וכו' או לא. אך אין אני עומד בענין זה לברר דברי התוס' כי הוא אריכות אך אכתוב מה שראיתי קושי' בס' תפארת לבי להגאון מהר"ן אב"ד אה"ו ז"ל בחלק יו"ד סי' ט' שהקשה על דברי התוס' הא מיירי שלאחר שנגמ"ד הקדיש דאי קודם לא נאסרה משום שלל שמים ולאחר שנאסר האיך חל ההקדש הא קי"ל בב"ק דף מ"ה דשוה"כ לאחר שנגמ"ד הקדישו אינו מוקדש דאה"נ א"י להקדישו וע"ש דתירולו דחוק. ולפענ"ד נראה ע' בס' קלה"ח שכתב בסי' ק"ז הא דקי"ל גזל ולא נתייאשו הבעלים א"י להקדיש לפי שאינו ברשותו וכתיב כי יקדיש ביתו וכו' מה ביתו ברשותו וכו' זה דוקא קדושת דמים דומיא דביתו דהוא קדושת דמים אבל קדושת הגוף לקרבן חל ההקדש בדבר שאינו ברשותו ומביא ג"כ שנתכוון לדעת הריב"ש בתשובות דכ"כ ע"ש וע' בקלה"ח סי' ת"ה ומובא כ"פ בח"ז דדעת הראשונים דאה"נ יש להם בעלים רק דהוי אינו ברשותו ע"ש א"כ שפיר כתבו התוס' דההקדש חל אף דאסור בהנאה והו"ל שאינו ברשותו מ"מ קדושת הגוף חל על דבר שאינו ברשותו ג"כ כסברת הריב"ש ובעל קלה"ח אבל בב"ק דשם מיירי לענין קדושת דמים דבלא"ה פסול לקרבן משום נוגח וכן מבואר בס' הפארת לבי ע"ש א"כ בקדושת דמים שפיר ל"מ הקדש מחמת אינו ברשותו אבל כאן בקדושת הגוף שפיר חל הקדש אף בא"כ דקדושת הגוף חל באינו ברשותו והדברים ברורים. וע"ש עוד בס' הנ"ל בהגה מ"ש לענין שלא כד"ה בשוה"כ ובעהנ"ד והם דברים תמוהים היפך הש"ס וא"ל לבאר. לעיל הבאתי דברי רש"י בחולין שם דנראה מדבריו דנפש חי' אחר שהורגין שורפין ג"כ וא"י מנלן דבר"מ אינו מבואר דאפשר מלות התורה בנפש חי' שייך לחוד ובדברים שא"ן כ"ח בשריפה ויותר מסתבר דלאחר הריגה קוברין כיון דאפרן אסור אעפ"י דהשלל בשריפה ומ"מ אפרן אסור כמ"ש לעיל הוא גזה"כ אבל כאן מנלן דלריך שריפה. גם גוף הדין שכתב רש"י דיכול לשרוף אחר השחיטה ל"ע דהרי מבואר במשנה דנגעים ובר"מ דהליפור השחוטה קוברין וכתב הר"מ דהוא הלכה מפי הקבלה ע"ש בה' ט"ל ורש"י הי' יכול לפרש כפשוטו דשוחטין ואח"כ קוברין א"כ נתקיים הדין של עהנ"ד ע"כ כתבה התורה מיעוט דליפורי עה"ד פסולים ול"ע. כתבתי לעיל דעבדים כנענים של לדיקים אינן נהרגין בתורת ממונם דכבר הם נפש מישראל בפ"ע ומ"מ ל"ע דאפשר עכ"פ לענין זה הוי ממונם דאסורים בהנאה. אך נראה דאין הממון אסור בהנאה רק אם נוכל לקיים הדין כגון הריגה בנ"ח ושריפה בשללה אבל באין מקיימים זה מותר בהנאה כ"נ. ומבואר בגמ' דתרומות עהנ"ד ירקבו ומסקינן דוקא תרומה ביד כהן דהוי ממונו והוי בכלל שללה ומ"מ אינו נשרף משום בזיון (וכבר כתבתי דזה הוא מדרבנן מפני כ"ש) אבל תרומה ביד ישראל אינה נאסרת כלל ותנתן לכהן דלא הוי שללה דלאו דידי' הוא וכן פוסק הר"מ כאן. ולשונו לע"ק

מצוה תס"ה שלא לבנות עיר הנדחת

(א) **שלא לבנות עיר הנדחת לעולם ועל זה נאמר והיתה תל עולם לא תבנה עוד.** שורש המצוה כענין מה שכתבתי לעיל בסדר זה בשריפת עיר הנדחת. דיני המצוה מה שאמרו ז"ל בפי' לא תבנה שאין בונין אותה לעשותה מדינה דהיינו בתים כמו שהיתה. אבל מותר לעשותה גנות ופרדסים ויתר פרטי' מבוארים בפרק עשירי מסנהדרין. ואיסור זה נוהג בזכרים ונקבות בזמן שדין עיר הנדחת נוהג והוא בזמן שישראל על אדמתן וסנהדרין יושבין במקומם כמו שכתבתי למעלה:

מצוה תס"ו ולא ידבק בידך וכו'

(א) **שנמנענו מלהנות ולקחת דבר מממון עיר הנדחת ועל זה נאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.** וגם בכלל הלאו הזה גם כן כל דבר ע"א כמו שכתבתי למעלה בסדר והי' עקב באזהרה אחרונה שבסדר בסי' תל"ה ובה כתבתי משרשי מצוה זו וכל ענינה שוה:

מצוה תס"ז לא תתגודדו

(א) **שלא להתגודד גופנו כמו שיעשו עובדי ע"א ועל זה נאמר לא תתגודדו** ונכפל לאו זה במלה אחרת שנא' ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וגו' ובמס' יבמות אמרו ז"ל לא תתגודדו לא תעשו חבורה ושם נאמר עוד לא תתגודדו מיבעי לי' לגופי' דאמר רחמנא לא תעשו חבורה ושם נאמר עוד לא תתגודדו על מת ובמס' מכות אמרו ז"ל ששריטה וגדידה דבר אחד הוא ושם נתבאר שהשורט על המת בין ביד בין בכלי חייב ועל ע"א בכלי חייב ביד פטור שכן הי' מנהגם לפני ע"א בכלי

לע"ק שכתב אם הוא ביד ישראל ונתן לכהן מפני שהם קדשי שמים וקדושתן קדושת הגוף ובאמת הוא רק ממון כהן ול"ש קדושה אך פשוט דלא איקרי שללה כמו חלה לענין ב"י וב"י בסוגיא דכילד מפריסין ע' ברש"י כאן רק על תרומה ביד כהן דממונו הוא ומ"מ אינו נשרף ע"ז שייך שפיר הטעם מ"מ הם קדשי שמים וקדושה ע"כ אינו נשרף דבזיון תרומה הוא אך כיון דאינו נ"מ לדינא אין להאריך. והנה תרומה ביד ישראל דלא איקרי שללה כמו חלה לענין ב"י וב"י דלא איקרי לך ומבואר שם בפסחים דלמ"ד טוה"נ ממון כיון דישראל יש לו טוה"נ ה"ל כדידיה א"כ כאן נמי אם נאמר טוה"נ ממון הו"ל שללה אך רוב הפוסקים והר"מ מכללם פוסקים דטוה"נ אינה ממון ע' בש"ך בחו"מ סי' שנ"ו מה שפלפל בפסקי הר"מ וע' באחרונים שהאריכו בדין טוה"נ אה"מ אבל לשיטות הפוסקים טוה"נ ממון בוודאי אף תרומה ביד ישראל ירקבו דהו"ל כשלו ויש לפלפל בגמ' כאן אך אכ"מ. על כל פנים פסק הר"מ לפי הסכמות האחרונים דס"ל בדעתו דטוה"נ א"מ שפיר הדין דתרומה ביד ישראל יתנו לכהן דאינה שללה כלל. והנה כבר הבאתי וע' בספר שעה"מ בהלכו' חו"מ דסובר בדעת הר"מ דדעתו דאמרינן הואיל ואי בעי מיתשל והוי ממונו אם חזי עתה לשום אדם כגון תרומה או נזיר ביין ע"ש באריכות ומבואר בסוגיא דע"י הואיל הו"ל ממונו ע' בפסחים ובאחרונים א"כ למה יתנו לכהן הא הו"ל כממונם והו"ל שללה מחמת הואיל איבעי מיתשל אך אפשר כמו שכתבנו למעלה לענין להפסיד אחרים ל"ש זה וכאן לא שייך פדיון ולא הבאתי בכור הבחינה ובאתי רק לעורר. מעשר שני מבואר בר"מ דנגנז היינו דאסור בהנאה אך דאין שורפין מפני הכבוד והר"מ סתם הדברים והם תמוהים ע' בסוגיא מבואר אם נאמר מע"ש ממון גבוה אינו נאסר דלאו שללה הוא וגם לחכמים דמחייבים בחלה דסברי ממון הדיוט מבואר דדוקא בירושלים הוי ממון הדיוט אבל בגבולין ד"ה ממון גבוה והר"מ בהלכות מע"ש פוסק דממון גבוה הוא דנראה דאף בירושלים ואף דפוסק הר"מ פ"ו מה' ביכורים דעיסת מע"ש חייב בחלה ובהלכות חו"מ פוסק דיוצאין במצה של מע"ש ובהלכות לולב פוסק דיוצאין באתרוג של מע"ש כבר תמה הכ"מ וע"ש מה שתירץ עכ"פ לדעתו סובר הר"מ אף בירושלים ממון גבוה א"כ לא הוי שללה ואף לדעת הלח"מ בה' חו"מ דהר"מ דפוסק ממון גבוה הוא דוקא בגבולין עכ"פ האיך סתם הר"מ כאן דנראה דאף בגבולין נגנז ואסור בהנאה וגם מבואר בגמ' דאף בירושלים דממון הדיוט מ"מ במע"ש שנכנס לירושלים בקלטוה מחילות מותר באכילה וע' בש"ס והר"מ סתם ובאמת ממון גבוה הוא עכ"פ בגבולין והלח"מ כאן עמד בזה בקצת דברים עי' בדבריו וע' בס' שעה"מ בה' מ"ע שדחה לדברי הלח"מ דמחלק בין ירושלים לגבולין דהלכה כר"מ ע' בקידושין א"כ בכ"ע הו"ל ממון גבוה. וגם לדרך בעל שעה"מ דהר"מ סובר דהו"ל כדידי' הואיל ואי בעי מיתשל ע"ש א"כ כאן נמי הו"ל כדידי' מ"מ בגבולין כתב שם דהר"מ ס"ל כיון דלא חזי' לשום אדם לא אמרינן הואיל וכו' והאיך סתם כאן דנראה אף בגבולין הא הו"ל של שמים ולא שללה וגם דברי הגמ' דבירושלים אף דממון הדיוט הוא מ"מ כיון דקלטוהו מחילות מותר ל"ע דמאי בכך שקלטוהו מחילות אמאי לא איקרי שללה ונאסר ע' בגמרא ונראה דקצת מדברי הגמ' אינם מובנים ודברי הר"מ ל"ע מאוד ובעזה"י עוד חזון למועד וכעת אשר הפסקתי לבין הפרקים לא יכולתי לעיין בזה:

עוד כתב הר"מ דכסף מע"ש נגנז והוא בש"ס וזה כש"כ ממע"ש עצמו ע' מ"ש לעיל במצוה לא תאכלו על הדם בפ' קדושים דהגאון בעל הצל"ח בפסחים מסופק בדעת הר"מ במעות מע"ש אם הוא ג"כ ממון גבוה או אפשר קיל ממע"ש והו"ל ממון הדיוט ואני הבאתי שם ראי' דה"ל ממון הדיוט אם כן בוודאי ה"ל שללה. עוד מבואר דכתבי קודש יגנזו ע' בגמ' דהוא לא כר"א וכבר כתבתי בח"ז דלא שייך לומר כיון דהוא מצוה אין לאו במחיקה כיון דלא הוי דרך השחתה כמו ע"מ לתקן ה"נ במצוה ז"א דכאן עיקר המצוה דרך השחתה ושפיר הוי השחתה ומ"מ נראה דהעשה ושרפת דוחה הל"ת דלא תעשון וכו' ולא שייך כיון דהוא ע"י פשיעה אין עשה דוחה ל"ת כמ"ש התוס' בעירובין גבי מתן א' שנתערבו במתן ד' דכבר כתבתי דסברת התוס' דאם העשה הי' יכול לקיים בלא פשיעה רק ע"י פשיעה צריכים לדחות הל"ת בכה"ג אינו דוחה אבל אם בלא הפשיעה לא היה עשה ג"כ והעשה ג"כ בא ע"י הפשיעה בכה"ג דוחה ואכ"מ. רק דזה מדרבנן מפני כ"ש ע"כ אסור בהנאה ואינו נשרף כמבואר בכמה דברים שהבאנו לעיל ע' בסוגיא וברש"י וחז"ל עקרו עשה בשאו"ת מפני כ"ש. וקצת ל"ע בגמ' למה סובר ר"א דעיר שיש בה מזוזה אינה נעשית עהנ"ד דכתיב לא תעשון וכו' ולמה לא ידחה העשה הל"ת וע' רש"י דפי' דא"א לשרפה וכו' וה"ל של שמים ול"ע. וכבר הבאתי בח"ז דברי רש"י הללו עכ"פ לדינא דפסקינן דיגנז ולא הוי של שמים איסור השריפה אינו אלא מדרבנן מפני כ"ש. ואם עבר ושרף אפשר דחייב מלקות אף דמה"ת עשה דוחה ל"ת כיון דהוא רק דחוי' וחז"ל עקרו העשה שוב לוקין ועוררתי זה בח"ז ובאתי כאן רק להזכיר. וכבר כתבתי דהמדיחין יש להם דין אחר אך יש לספק אם הודחו רוב העיר בלא הם עכ"פ גם נכסיהם אבד דלא עדיפי מנכסי צדיקים אך אפשר דכל דין נכסי צדיקים יש להם דהממון שיש להם חוץ לעיר פלט או מ"מ כיון דרשעים הם אף ממונם שבחוץ אבד כנכסי רשעי' ולצד הראשון נראה יותר דבד"ז לא הוי רשעים דגזה"כ בנידחין דוקא כ"נ. ומצוה זו נוהג בזמן שב"ד הגדול יושבים במקומם כי עהנ"ד אין דנין אלא בב"ד הגדול ועוד יש לעורר במצוה זו אך כבר כתבתי כ"פ דלברר כל פרט צריך חיבור מיוחד ובאתי רק לעורר ישמע חכם וכו':

מצוה תס"ה (א) **שלא** לבנות עיר הנדחת לעולם וע"ז נאמר לא תבנה עוד כו' זה מבואר בר"מ שם פ"ד מהל' ע"ז הלכה ח' ואין בונין בתים אבל עושה גנות ופרדסים והוא כר"ע דסובר כן והלכה כר"ע ומבואר בר"מ דהבונה לוקה והרהמ"ח א"ל לכתוב דאין חידוש דלאו שיש בו מעשה לוקין וע' בס' משנ"ח שכתב אף דלשון המשנה והר"מ לא תבנה כמו שהיתה לאו דוקא פי' אם אינה כמו שהיתה רק בנה בתים עובר בלאו זה ולוקין. ונראה דעכ"פ הרבה בתים בעינן שיהי' מכונה בשם עיר אבל אין סברא דבבית אחד או יותר יהיה עובר כ"נ. ורבותינו לא באר לנו שיעור הבנין ול"ע עד יבוא ויורנו. וע' בגמרא מבואר דפסוק זה והיתה תל עולם הוא עשה ולא תבנה הוא לאו והעשה הוא לאו הבא מכלל עשה היינו הבונה עובר בלאו ובלאו הבא מכלל עשה ומכל מקום לא מנו מוני המצות גם כן בכלל המנין עשה זו כיון דהוי לאו הבא מכלל עשה ויש ע"ז לאו גם כן נחשב כאחד כידוע למי שבקי בסמ"ק לרבינו וברמב"ן שם. אך עכ"פ נראה אם עבר על הלאו ובנה העיר עכ"פ אסור לישב בה דמצוה להרסה ולשרפה כדי לקיים והיתה תל עולם כו' ועי' בספר משנ"ח דמביא בשם ספר מגילת ספר דבעבר ובנה אסור לישב בה מחמת דכל מילתא דא"ר לא תעביד כו' ועי"ש שדחה דבריו דל"ש זה רק אם יבוטל הדבר מחמת לא תעביד יהי' אסור כגון מה שמחשב בתמורה שם אבל להשתמש לא שייך זה ע"ש ודבריו נכונים. אך נראה מטעם שכתבתי דהוא עשה וצריך להרוס הבניינים ומצוה על כל איש מישראל ע"ש בסוף דבריו שהרגיש והעיר בזה והדברים ברורים לפענ"ד. וגם כיון שנעבדה עבירה הוא בכלל תועבה כל שתעבתי לך ואסור בהנאה ג"כ כדר"א בפסחים כ"מ שנא' לא תאכל כו' אך זה ענין ארוך לברר ובאתי רק להזכיר. וכתב הרהמ"ח ואיסור זה נוהג בזו"נ בזמן שדין עהנ"ד נוהג כו' וסנהדרין יושבים במקומם כו' ואיני מבין זה אם נעשית עהנ"ד בזמן שהיו דנין עוברים גם עתה בכל הזמנים בלאו זה דלא תבנה דאסור לבנות לעולם כו' אך בזמן שאין ב"ד אינה נעשית עהנ"ד כלל אבל עהנ"ד שהיתה אז דין זה דלא תבנה נוהג וחייב מלקות גם היום וז"פ וצריך להגיה בדברי הרהמ"ח. לעיל במצוה הקודמת הבאתי דברי הר"מ והרהמ"ח דאין ערי מקלט נעשין עהנ"ד וע' בס' יסל"מ שמביא דברי הפר"ח אם דוקא באותם הששה עיירות שמבואר בתורה דהם ע"מ או כל ערי הלוים דהם ס"ה מ"ח עיר וכולם קולטים אין נוהג בהם עהנ"ד כי יש חילוק בין העיירות לענין שכר דירה ע' בר"מ בהל' רוצח ומ"מ אני לך. עוד הבאתי לעיל לענין אם נקרא שללה לדון בשריפה ע"ש. יש נ"מ ג"כ אם יש בעיר פטרי חמורים דאסורים בהנאה קודם פדי' אם מ"מ חל איסור עהנ"ד ול"מ פדיון אח"כ וגם אין חל עליו מצות עריפה לעורפו בקופץ כמבואר בש"ס וברמ"ם סוף הל' ביכורים או אפשר אין חל עליו איסור עהנ"ד (ואכ"מ) וחייב בעריפה וניתר בפדיון. ויותר סברא דה"ל שללה כיון דעומד לפדות ואין ענין למחוסר ממון דלא אמרי' הואיל ואכ"מ. ומ"מ נראה דעורפו בקופץ אף דחל עליו עהנ"ד מ"מ סייף מצוה מן המובחר אבל אתה הורגו בכ"מ שיכול והבאנו לעיל כ"פ א"כ כאן עורפו ומקיים מצות עריפה וגם נהרג בכ"מ ומקיים שניהם אבל אם הרגו בסייף אין מקיים מצות עריפה ובאתי רק לעורר ולהזכיר:

מצוה תס"ו (א) **שנמנענו** מליהנות כו' וע"ז נאמר ולא ידבק כו' ג"ז מבואר בר"מ פ"ד וכתב דהנהנה בכ"ש לוקה ובודאי אם עשה מעשה. והנה בדיני אה"נ הארכתי כ"פ בחיבור זה א"ל לכפול וע' בספר משנ"ח בסי' ד' שהאריך הרבה מענין לענין ע"ש דבש מלאת כו'. וע"ש עוד דכ' דאפשר עובר על עשה דושרפת ג"כ וכתב דאינו אלא על הב"ד ואין טח לי דנראה דכל ישראל מצווים כמו ע"ז וכדומה ואין להאריך דאינו נ"מ. ונוהג בכל אישי ישראל ובכ"ז מעהנ"ד שהיתה אז ופשוט. ולאוין אלו כיון דהוא משום לאו דעכו"ם אפשר הם מלאוים החמורים לענין תשובה ושאר ענינים המבוארים בח"ז אין צריך לכפול:

מצוה תס"ז (א) **שלא** להתגודד גופנו כמו שעושין עכו"ם וע"ז נאמר לא תתגודדו כו' מצוה זו מבואר בה' עכו"ם פי"ב הל' י"ב ולהלן ודיני המצוה כן הוא בס"ד ובטור וי"ד סי' ק"פ השורט הייט שעושה

סבורס

בכלי וכענין שכתוב ויתגודדו כמשפטם וברמחים ומ"מ לפי הנראה מדברי רבותינו שאין חיוב הלאו רק במתגודד על המת או על ע"א אבל במתגודד בלא טענה או מתוך כעס על ביתו שנפל או על ספינתו שטבעה אע"פ שהוא דבר נמאס ביותר ומכוער ואסור אין חיוב הלאו על זה. משרשי המצוה כדי שלא נעשה בנו שום ענין בעולם דומה לעובדי ע"א וכענין שכתבתי בלאו דהקפת הראש בסדר קדושים תהי'. ונמנענו מן הגדידה על מת כי לא יאות לעם הנבחר בעלי חכמות התורה היקרה להצטער בדבר ממעשי האל רק על הענין שציונו ב"ה להצטער בו ומן הטעם שכתבתי בסדר אמור אל הכהנים במצו' ראשונה אבל שנשחית גופנו ולקלקל עצמינו כשוטים לא טוב לנו ולא דרך חכמים ואנשי בינה רק מעשה המון הנשים הפחותות וחסירי הדעת שלא הבינו דבר במעשי האל ונפלאותיו והרמב"ן ז"ל כתב מכאן סמך לרבותינו באסרם להתאבל על המת יותר מדאי. מדיני המצוה מ"ש רבותינו ז"ל שהשורט על מת חייב על כל שריטה ושריטה מלקו' אחד והוא שהתרו בו על כל אחת ואחת והשורט שריטה א' על חמשה מתים חייב חמש מלקיות ויתר פרטי' בסוף סדר מכות וכ' הרמב"ם ז"ל כי עוד דרז"ל בכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינין בעיר א' זה נוהג במנהג א' וזה נוהג במנהג אחר שדבר זה גורם למחלוקת. ול' לא תתגודדו כלומר לא תעשו אגודות אגודות כלומר שתהיו חלוקים אלו על אלו. וממורי י"א למדתי שאין איסור זה אלא בחבורה א' שחלוקים קצתם על קצתם והם שוים בחכמה שאסור לעשות כל כת מהם כדברי' שזה גורם מחלוקת ביניהם אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה עד שיסכימו כולם לדעת א' ואם א"א בכך יעשו הכל כדברי המחמירים אם המחלוקת הוא על דבר שהוא מן התורה אבל בשני בתי דינים חלוקים והן שוין בחכמה לא נאמר על זה לא תתגודדו והביאו ראי' ממעשה דמס' חולין שאמרו שם נפקי שיפורי דרב ואסרי ונפקי שיפורי דשמואל ושרי. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ושרט שריטה אחת בכ"מ שבגופו על מת או לשם ע"א חייב מלקות:

שלא

חבורה בגופו אפי' כ"ש על המת הן ביד או בכלי חייב מלקות וככפלו הלאוין דפסוק א' כתיב בפ' קדושים ושרט לנפש לא תתנו כו' ובפ' אמור כתיב בכהנים ובבשרם לא ישרטו שרטת וכאן כתיב לא תתגודדו כו' והכל לאו אחד אע"פ דשריטה משמע ביד וגדידה משמע בכלי מ"מ פוסקים דגדידה ושריטה הכל אחד כר"י במכות דהלכתא כוותי' ובין שהתרו בו מלאו דשריטה כו' או מלאו דלא תתגודדו חייב מלקות כי הכל אחד הן ביד והן בכלי יכול להתרות בו מאיזה לאו שירצה כי הכל אחד ע' בכ"מ. והנה אע"פ שבכהנים מבואר לאו זה בפ"ע מ"מ אינו נמנה בפ"ע כי בא להשלים הדינים כמו שמבואר בס' המצות לרבינו בכ"מ כגון קרחה וגילוח הזקן אע"פ שבכהנים נכפלו אינם רק לאו א' כי הם להשלים הדינים ויש הרבה כזה בסמ"ק להר"מ מי שבקי בדבריו. ומ"מ לע"ק אם התרו בלאו דכהנים אם לוקין דסובר דמלקינן בו כמ"ש כ"פ בח"ז בשם התוס' בשבת א"כ אפשר דסבר דהתורה הזהירה לכהנים דקדושים ביותר ואפשר כיון דהכל לאו אחד הוי התראה ולע"ק. ומבואר דלאו זה אינו דוקא על קרובו אלא על כל המתים דאינו מבואר בקרא על קרוב רק על נפש סתם והתוס' ביבמות דף כ"ג ע"ב הקשו דאמרינן בסנהדרין דף ס"ח דר"ע הי' מכה עצמו על בשרו עד שסי' דמו שותת על פטירת ר"א ותירצו שני תירוצים אחד דשריטה לחוד ומכה עצמו לחוד ולא אסרה התורה אלא שריטה ועוד דעל התורה הי' מצטער כדאמרינן הרבה מפות כו' ובסנהדרין שם כתבו התוס' רק תירוץ השני דעל התורה הי' מצטער והטור שם מביא דעת הרמב"ן כתירוץ הראשון של התוס' ומביא דהרא"ש תמה עליו דאין חילוק בין שורט למכה כיון דביד מחייב והרא"ש סובר כתירוץ השני דעל תורתו הי' מצטער. והנה ד"ז דעל התורה שרי הוא כמו שיבואר לקמן דאיסור אינו אלא על מת ולא על ביתו שנפל או על ספינתו שטבעה בים ה"נ לא הוי על מת רק על התורה. והר"מ כאן שלא הביא חילוק בין שורט למכה נראה דלא ס"ל כן וכן הרהמ"ח דלא הוי שתקו להשמיענו זה ועובדא דר"ע סוברים כתירוץ דעל התורה כו' וזה א"ל דהוא בכלל מ"ש דא"ח על ביתו וספינתו כש"כ על התורה. ועי' ביו"ד סעיף ז' שמביא דיעות אלו דעה ראשונה דמותר במכה בשם יש מי שאומר ודיעה אחרונה ג"כ בשם יש מי שאומר ובאמת הרבה פוסקים אוסרים ובכללם הר"מ והרהמ"ח ועי' בכללי הפוסקים בפרמ"ג יו"ד עכ"פ גם זה מוכח דכולם סוברים דאין חילוק בין קרוב לרחוק וז"פ. והנה זה מבואר בגמרא במכות ושרט ס' יכול אפי' שרט על ביתו שנפל כו' ת"ל לנפש כו' א"כ כו' וכן כ' הר"מ כאן השורט על ביתו כו' פטור ואינו לוקה כו' ואינו מבואר אם הוא פטור אבל אסור ומל' פטור אינו מוכח דכבר כתבתי בח"ז דסוברים דכלל זה אינו אלא בשבת והב"י שם כתב על דברי הטור שכתב המשרט על צער אחר פטור וז"ל ופטור דנקיט רבינו ל"ד דאיסור נמי ליכא במלתא וכ' דמשמע כן. ואיני מבין המשמעות ואפשר כיון דלא אסרה תורה לא מלינו איסורא. ובש"ע מביא הרמ"א דברי ב"י דשרי ול"ע שלא הביאו דברי הרהמ"ח דמבואר בדבריו להדיא דאיסור יש רק אין חיוב הלאו ע"ז והרהמ"ח הי' מגדולי הראשונים ז"ל כידוע וע"ש בש"ך שמביא בשם הב"ח שאוסר דלא כב"י ע"ש ואין הב"ח בידי וכיון דדעת הרהמ"ח דאסור ודאי אסור דלא מלינו חולק עליו. ולכאורה אם איסור יש האיך עשה ר"ע נהי דלא הוי אלא על התורה מ"מ איסור יש. וצ"ל דדעת הרהמ"ח דעל דבר מעולם הזה יש איסור אבל על התורה שרי ואפשר לא חילק בזה ע"כ פוסק דשרי ממעשה דר"ע ומ"מ יש להחמיר כהרב והב"ח. השורט ה' שריטות על מת לוקה חמשה והוא שהתרו בו על כל אחת ואחת כ"ה לשון הר"מ והרהמ"ח ונתבאר במשנה דמכות השורט ה' שריטות על מת אחד חייב עכאו"א ובגמ' ומנין לשורט חמשה שריטות כו' ת"ל ושרט כו' וחייב עכאו"א. והנה בגמרא קודם לזה מבואר גבי קרחה ג"כ דאם קרח ה' קרחות על מת אחד חייב ה' מלקיות ומרבינן מקרחה ע"ש ומקשו הכא ד' וה' קריחות ה"ד אילימא בזא"ז ובה' התראות פשיטא ואי בחדא התראה מי מחייב והתנן נזיר שהי' שותה יין כ"ה אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשת' אל תשת' חייב על כל אחת ואחת ומהדר דסך ה' אצבעותיו נשא ואותבינן בב"א וע"ש ברש"י ומיירי בחדא התראה וע' בתוס' אעפ"י דבכ"מ א"ח בזה ש"ה דגלי קרא וע' בתוס' אפי' בזא"ז ובחדא התראה ע"ש באריכות. והנה כאן בשריט' ג"כ מרבינן מקרא דחייב על ה' שריטות כו' ואמאי לא מקשה הש"ס הקושי' דלעיל אילימא בזא"ז בה' התראות פשיטא ואי בחדא התראה מי מחייב כו' כמו נזיר וזה התירוץ שייך ג"כ בשרט ה' שריטות בב"א כי בודאי יכול בה' ציפרניו לעשות ה' חבורות או בכלי כמה חבורות בב"א ובחדא התראה ולהתוס' אפי' בזא"ז בחדא התראה כי דין זה שוה לדין דלעיל בקרחה דדין ה' קרחות או ה' שריטות ילפינן מקרא ולמה יהי' חילוק ביניהם. וצ"ל דהש"ס סמך אדלעיל וכאן לא הביא אלא דגם כאן יש ריבוי וממילא הדין כמו גבי קרחה דלעיל. אך דברי הר"מ צ"ע דלקמן גבי קרחה כ' וז"ל הקורח ד' או ה' קרחות חייב על כל א"א והוא שהתרו בו על כל קרחה וקרחה כו' הטביל ה' אצבעותיו והניח בב"א כו' אע"פ שהי' התראה אחת לוקין ה' ומבואר בדבריו דלעיל מיירי בזא"ז וצריך ה' התראות רק בב"א סגי בחדא התראה כדעת רש"י. עכ"פ בב"א ס"ל דבחדא התראה לוקין ה' דגלי קרא וכאן גבי שריטה כתב אם שרט ה' שריטות לוקין ה' והוא שהתרו בו על כל א"א ולא הביא כלל דין בב"א דלוקין ה' בחדא התראה כמו לקמן גבי קרחה ובאמת בזא"ז ובה' התראות א"ל קרא כמו שמבואר בש"ס דפשיטא כמו גבי נזיר א"כ ה"נ דילפי' מקרא ע"כ בחדא התראה לוקין ה' אם הי' בב"א לשיטת רש"י או לשיטת התוס' אפי' בזא"ז והר"מ דעתו כשיטת רש"י עכ"פ אמאי לא כתב כאן ד"ז כיון דרבי קרא חייב אף בהתראה אחת ה' מלקות אם הי' בב"א ע' בסוגיא ותבין היטב ע"כ דברי הר"מ לע"ג. שוב האיר הש"ת את עיני וראיתי בביאורי מהרש"ל על הסמ"ג מלוה ס"ג שכתב להדיא כמו גבי קרחה דחייב על ה' קרחות בב"א ובחדא התראה ה' מלקיות ה"נ גבי שריטה אם שרט ה' שריטות בב"א חייב ה' מלקות אף בהתראה אחת כמ"ש וכתב שם על הסמ"ג מה שלא כתב דין זה גבי שריטה דהוא כש"כ ואינו מספיק וצ"ע על הר"מ. שוב ראיתי בס' משנ"ח במלוה כ"ח דהעיר בזה ע' בדבריו וצ"ע. עוד מבואר בר"מ דאם שרט שריטה אחת על ה' מתים לוקין ה' והוא מהש"ס דדרשי' מקרא דחייב על כל נפש ונפש וע' בספר משנ"ח שצריכים להתרות בו שהוא חייב על כל מת ומת כו' וז"פ. ודין זה ודין שלפני זה מבואר כאן בש"ס דדרשינן מן ושרט ומן לנפש ופסוק הוא בפ' קדושים וראיתי ברש"י בפ' אמור דכ' ובבשרם לא ישרטו שרטת פירש"י יכול אם שרט ה' שריטות לא יהי' חייב אלא אחת ת"ל לא ישרטו שרטת דתיבת שרטת מיותר ללמד ע"ז דה' שריטות חייב עכאו"א והדרוש הזה בתורת כהנים ע' ברא"מ שמביא זה ומבואר שם יכול בכהנים דריבה כו' ת"ל שריטה שריטה לגז"ש. ולכאורה קשה למה הניח רש"י דרש שדרשינן בש"ס דידן מן ושרט האמור גבי ישראל ד"ז אך כבר כ' הרא"מ כ"פ דרש"י מנקיט הדרוש היותר פשוט וגם אפי' דכ"מ לדינא לא נקיט אליבא דהלכתא ומכש"כ דלא כ"מ לדינא נקיט דרוש של התו"כ דיותר פשוט ואין התו"כ בידי לעיין בו. עוד מבואר בר"מ דהשורט שריטה בבשר חבירו והיה חבירו מסייע בזמן שהיו שניהם מזידין שניהם לוקין א' שוגג וא' מזיד המזיד חייב והשוגג פטור. והכ"מ הרשים דהוא בהתוספת' והוא כמו לאו דהקפת הראש המבוא' בראש הפרק ונתבאר בש"ס דילן דאחד המקיף ואחד הניקף חייב ע' בגמ' ה"נ דהוא בלשון רבים שניהם בכלל אך דהנשרט צריך לסייע דאי לא הוי לאו שאין בו מעשה כמבואר בש"ס גבי הקפה. וע' לעיל בפרשת קדושים שהבאתי גבי הקפה דמבואר בגמ' דאי מקיף לעצמו לוקה שנים א"כ ה"נ. אך הר"מ גבי הקפה אינו מביא זה וע"ש שגם המשנ"ח העיר בזה. ואפשר אם שורט בבשר העכו"ם פטור כמו בהקפה דמותר להקיף העכו"ם ע' בנזיר בסוגיא דהקפה וכן אם נשרט מן העכו"ם אפשר דחייב כמו ניקף ע' בנזיר ובשבועות בתוספות שם. ובכלל לאו זה השורט עצמו לע"ז כי כך הי' מנהגם שהיו חובלים עצמם לעכו"ם דכתי' ויתגודדו כמשפטם בחרבות. ולעכו"ם אינו חייב אלא השורט בכלי ולא ביד כך מסקנת הגמ' וכן פסקו הר"מ והרהמ"ח וכל הפוסקים ועיין בכ"מ דמיירי דאין עובדין אותה בכך דאל"ה הי' חייב סקילה אלא היו עושים כדי להתעורר לפי דעתם המשובש' וז"ב. ופשוט לענין שרט ה' שריטות או לכמה ע"ז דינו כמו שאר לאוין דעל מת מרבינן ושרט לנפש אבל בלאו זה דע"ז אין לנו ריבוי והוא"ל כשאר לאוין שבתורה וז"פ. וע' ברש"י במכות שם נראה מדבריו דהשורט לעכו"ם אף שאין דרך עבודתה בכך חייב מיתה וע"ש בתוס' ועיין בס' משנ"ח. והנה אפשר ג"כ כיון דכתיב בלשון רבים ה"ה המשרט בבשר חבירו חייבים שניהם אם היו מזידים כמו שריטה למת וכ"נ מד' הר"מ שלא חילק בזה. וכתב הר"מ עוד נכלל באזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינים בעיר א' כו' לא תעשו אגודות אגודות ועי' בכ"מ דמ"מ לא הוי לאו שבכללות וע' בס' יסל"מ דכתב דדין זה הוא רק אסמכתא מלאו ולא הוי מה"ת ע"ש. והנה ד"ז פלוגתא דאביי ורבא דאביי סובר דב' בתי דינין בעיר א' זה עושה כך כו' עוברים בלא תתגודדו ורבא סובר דשני בתי דינין ל"ל בה ורבא סובר דוקא ב"ד א' פלג מורין כב"ש כו' אבל שני בתי דינין בעיר אחת אלו מורין כך כו' ל"ל בה והר"מ פוסק כאביי וכבר תמה הכ"מ דהלכה כרבא לגבי אביי ועיין מה שתירץ ועיין בלח"מ. והרהמ"ח מביא דברי הר"מ וד' מורו שפוסק כרבא וע' בס' משנ"ח באריכות מ"ש בזה וע' במג"א

באו"ח

מצוה תס"ח שלא לקרוח שער הראש על מת

(א) שלא לקרוח שער הראש על מת כמו שיעשו חסירי הדעת ועז"נ ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. ונכפל לאו זה בכהנים שנא' עליהם ולא יקרחו קרחה בראשם ולמדנו משם לחייב על כל הראש כמו בבין העינים כמו שבא במסכ' מכות. ומן הכתוב הזה למדו ג"כ שאין החיוב בקרחה כי אם הקורח על מת דוקא. ונמצא עם שני הכתובים תשלום המצוה וביאורה בין בישראל בין בכהנים שהכל מתחייבים על כל הראש כבין העינים. ואין לך לשאול במקום זה ובכל כיו"ב למה לא בא ביאור הכתוב כולו במקום א' ע"י ההקדמה שכתבתי לך בראש ספר זה של אלה הדברים הלא היא תנוח דעתך בענינים אלו במקומו' רבים. משרשי המצוה כתוב במצוה הקודמת. דיני המצוה מ"ש ז"ל שהקורח קרחה א' על חמש מתים לוקה חמש והקורח חמש קרחות על מת א' לוקה חמש כשהתרו בו על כאו"א. הקורח ביד או בסם חייב ואפי' הטביל אצבעותיו בסם והניחם בחמש מקומו' בראש בב"א הואיל וקרח חמש קרחות לוקה חמש ואע"פ שהיא התראה א' הואיל וכולן באין כא'. ויתר פרטי המצוה בסוף מכות וכל ענינה כדין חברתה הקודמת בשוה:

מצוה תס"ט שלא נאכל פסולי המוקדשין

(א) שלא נאכל פסולי המוקדשין. והלאו הזה בפסולי המוקדשין פירשו ז"ל במס' בכורו' שהוא דוקא כשנעשה אנחנו המום במוקדשין שיפסלו על ידינו ואח"כ אם נאכל מהם אז יהי' באכילתם לאו. וכמו כן אם יפסל הקרבן בשום צד אחר זביחתו ג"כ בזה יש בו לאו ועכ"ז נאמר לא תאכל כל תועבה וכן הוא בספרי לא תאכל כל תועבה בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר. ושם נאמר עוד ר' אליעזר בן יעקב אומר מנין לצורם אוזן בכור ואכל ממנו שעובר בל"ת שנאמ' לא תאכל כל תועבה. ועוד אז"ל שיש בכלל לאו זה אזהרה שלא לאכול פיגול ונותר וכבר כתבתי ענינם בסדר צו וכן כל איסורי מאכלות. וכענין שדרז"ל לא תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל מ"מ איננו נקרא לאו שבכללו' לפי שעיקרו לא בא אלא על פסולי המוקדשין ושאר איסורין יוצאין מכללו כלומר ממה שהוציא הכ' אזהרה זו בלשון כלל שאמר כל תועבה ולא אמר לא תאכל פסולי המוקדשין בפי' ומפני כן נחשבהו לאו מיוחד לעיקרו ונלמוד ממנו אזהרה לשאר הענינים. וקבל האמת ממי שאמרו. כבר כתבתי כמה פעמים כי משרשי המצות שתמנענו התורה מהתקרב אל הקודש ומנגוע בקצהו הוא כדי לתת מוראת הענינים האלה אל לבינו וליקרם בעינינו למען יתעורר רוחינו ויהמו רעיונינו וירך לבבינו ויתחדש בנו רוח נכון בבואינו לבקש סליחה על עונותינו ומתוך כך יעתר לנו האל ב"ה ויושיענו מכל צרותינו ונהיה טובים. ואף גם זאת לטובה זו נתפרש שרשה. ודיני המצוה במס' בכורות. ונוהג איסור זה בזו"נ בכ"מ ובכ"ז שאע"פ שארז"ל שבזמן הזה אין מקדישין כמ"ש בראש סדר בהקותי. מ"מ מי שהקדיש בהמה לקרבן קדושה ח"ע ודין קדשים יש לה ומי שהטיל בה מום ואכל ממנה עבר על לאו זה וחייב מלקות משום זה כשאבל ממנה כזית ויש עדים והתראה:

לבדוק

באו"ח סי' תנ"ג והוא ענין ארוך אכ"מ. ונוהג לאו זה דגדידה בזו"נ ובכל איש ישראל וגדידה על ע"ז הו"ל מלאוין דע"ז כבר כתבתי כ"פ דיני הלאוין לענין תשובה ועוד ענינים וגם ב"כ מוזהר ואין להאריך:

מצוה תס"ח (א) שלא לקרוח שער הראש כו' ועז"נ נאמר ולא תשימו קרחה כו' ונכפל לאו זה בכהנים כו' מצוה זו מבואר בר"מ שם ובטור ובי"ד שם הקורח בראשו בכ"מ מהראש חייב מלקות א' כהנים וא' ישראלים ודוקא על המת אבל על ספינתו כו' אינו חייב ולענין איסור הכל כמו במצוה הקודמת וה"נ יש לספק אם התרו בישראלים משום לאו דכהנים אפשר לא הוי התראה כמש"ל. ואפשר כיון דחד לאו הוא באמת מהני התראה מלאו זה ג"כ כמ"ש במצוה הקודמת. והקורח חייב בין בידו בין בסם ושיעור הקרחה פוסק הר"מ דהוא כגרים והוא פלוגתא בגמ' ופוסק הר"מ כן ע' ברא"ש במכות והרא"ש פוסק בג' שערות חייב מלקות ובשערה א' ליכא מלקות אליבא דכ"ע אבל איסורא איכא והיינו מדין ח"ש דאסור מה"ת בכ"מ וכבר ידעת דעת הח"ל דסובר דחוץ מאיסורי אכילה ח"ש מותר מה"ת וכבר השיגו עליו האחרונים והדברים עתיקין אכ"מ א"כ אסור כאן מחמת חלי שיעור אפי' בשער אחד עי' בש"ע ועיין בספר משנ"ח כאן. ומבואר בגמ' דמרבינן מקרחה דאם קרח ה' קרחות חייב על כל אחת ואחת ומסקינן היינו ה' קרחות בב"א בהתרא' אחת חייב ה' כגון שסך חמשה אצבעותיו נשא והוהביני' בב"א וכן כת' הר"מ כאן ע' לעיל מ"ש ותלמוד לכאן. אך אם קרח קרחה א' על ה' מתים אינו מבואר בש"ס ואין לנו שום ריבוי ע"ז דגבי שריטה יש ריבוי ע"ז אבל לא גבי קרח' בודאי אינו חייב אלא אחת וכן הר"מ לא כתב ד"ז גבי קרחה רק גבי שריטה כ' דשריטה א' על הרבה מתים חייב כמנין כו' וכ"כ הרא"ש והטור בפי' דקרחה א' כו' ע' בב"י שם בסי' ק"פ. והרהמ"ח כתב כאן דהקורח קרחה א' על חמש מתים לוקין ה' ודבריו תמוהים מנלן זה דריבוי בש"ס אינו רק גבי שריטה וכן בר"מ וכל הפוסקים לא כתבו גבי קרחה אדרבה כתבו בפי' דא"ח אלא א' כמבואר בטור ומנ"ל זה להרהמ"ח וכבר תמה בזה הגאון בעל משנ"ח וכן בש"ע סי' ק"פ פוסק המחבר בלי חילוק דקרחה א' על כמה כו' א"ח אלא א' ולע"ג. ונראה דשיעור קרחה שכתבו דהלכה שהוא כגרים אם היה לו קרחה בראשו פחות מגרים שלא על מתו ועל מתו השלים לגרים נראה דא"ח דכל השיעור צ"ל דוקא על המת. ואם קרח על המת חלי גרים ואח"כ עוד ח"ג בודאי מצטרף אפי' אח"ז מרובה כי כ"פ הבאנו בח"ז חוץ מאיסורי אכילה אין הצירוף בכא"פ דוקא אלא אפי' לזמן מרוב'. ואיסור זה דקרחה ומקודם דשריטה אין חילוק בין לפני המת או שלא בפניו כמבואר בש"ע א"כ בודאי חייב בהשלים השיעור אפי' לזמן מרובה וכן אם השלים השיעור על מת אחר ג"כ חייב דה"ל קרחה למת אך לשיטת הרהמ"ח דקרחה א' חייב על כל מת ומת א"כ ה"ל כל מת בפ"ע והו"ל לאוים מחולקים א"כ אפשר אין מצטרף בב' מתים והוא אריכות ובאתי רק לעורר ולהזכיר. וקרחה הוי אם נקרח שא"י לגדל שערות במקום הזה עוד ואי לא לא הוי קרחה ע' בגמ' כאן ועי' במשנה פ"י דנגעים משנה י' ברע"ב ובתוי"ט באריכות ועי' בר"מ פ"ה בה' ט"ל נראה דאף דראוי לגדל לאח"ז ע"ש בה' ח' וכעת לא עיינתי בדבר עוד חזון למועד ובאתי לעורר ולהזכיר. ועיין בתוס' במכות שם שכתבו הא דה' קרחות בב"א חייב ה' היינו בקלת הפסק בין כל קרחה דאל"ה הו"ל חד קרחה והדברים ברורים. והקורח בראש חבירו חייבים שניהם אם היו שניהם מזידים והנקרח סייע קלת א' מזיד כו' הכל כמו מצוה הקודמת ע"ל ותלמוד לכאן וא"ל לכפול. ונוהג בכל איש ישראל בזו"נ דלא כאיסי בן יהודה בקידושין דסובר דאינו נוהג בנשים דאין הלכ' כוותי' וכ"מ בר"מ פ"ז ה"ג דאינו מוציא רק בל תקיף י' כ"כ הרהמ"ח דדינה כמצוה הקודמת:

מצוה תס"ט (א) שלא נאכל פסולי המוקדשין כו' ועז"נ לא תאכלו כל תועבה כו'. מצוה זו מבואר ברמב"ם פ"ח מהל' פסה"מ והוא מהספרי כאן וז"ל הספרי לא תאכל וגו' ר"א אומר מנין לגורס אוזן מבכור ואוכל כו' עובר בל"ת ת"ל לא תאכלו כל תועבה וגו' אחרים אומרים בפסה"מ הכתוב מדבר נאמר כאן כו'. והנה בש"ס דידן בבכורות נראה מכל הסוגיא דגורס אוזן בכור אינו אסור אלא משום קנס מדרבנן ועיין בתוס' שם דלאחרים אינו אלא מדרבנן ואח"כ כתבו דלכ"ע האי דספרי אינו אלא אסמכתא וע' בחולין דף קט"ו שהקשו התוס' גורס אוזן בכור ליהסר אפי' גורמו עכו"ם מלאו זה ותירצו יעש"ה. והנה הרמב"ם כאן כתב דכל המוקדשין שנפסלו הן במחשבה כו' לוקה מלאו זה דתועבה כו' ואח"כ כת' וכן קדשים שהוטל בהם מום האוכל מהם כזית לוקה מלאו זה ובפ"ב מהלכות בכורים כתב דהמטיל מום בבכור אינו אסור אלא משום קנס כו' ולא קנסו בנו כו' א"כ אינו אלא מדרבנן וא"כ דבריו סותרים זא"ז מה לי מטיל מום בקדשים אחרים דאסור מה"ת מלאו הזה ומה לי מטיל מום בבכור דהו"ל קדשים דאינו אלא מדרבנן. ועי' במ"ל בפיסקא המתחלת ודע בפ"ד מה' ביכורים שעמד בזה על סתירת דברי הרמב"ם וע"ש מה שפלפל בדברי הרא"מ כאן על רש"י וע' בפר"ח סי' ס"ד גם במהרי"ט אלגאזי פלפל בזה הרבה ע' בדבריהם. והנה ד' הרהמ"ח צ"ע דמביא מש"ס דבכורות דאסור מה"ת בהטיל מום ומביא ד' ר"א דהגורס אוזן בבכור א"כ מבוא' בדבריו דאף בבכור אסור מה"ת. ובאמת בבכורות ריהטא דסוגיא דמום אינו אסור אלא משום קנס ע"ש. וגם מ"ש כשנעשה אנחנו כו' עי' ברש"י בחולין שם דאף ע"י עכו"ם או קטן שייך לאו זה. והנה זה צריך אריכות גדול ואכ"מ ועי' באחרונים מה שפלפלו בזה. ומבואר בד' הרהמ"ח דבכל איסורין שייך לאו זה כמו שמבואר בחולין בסוגיא שם גבי בב"ח ולא הוי לאו שבכללות כי עיקר הלאו הוא בפסה"מ. אם כן בפסה"מ לוקין ושאר דברים הנכללים בלאו זה אין לוקין דהוי לאו שבכללות ועי' בספר כרו"פ מביא קושיא בשם הרא"מ למ"ל לא תבשל וגו' הא הוי לאו דהועבה. וע"ש שתירץ דעל תועבה אינו לוקה דהו"ל לאו שבכללות וע"ש שפלפל דלא תבשל על הנאה למ"ל הא דעת הרמב"ם דאין לוקין אף על הנאה בב"ח ואיסור נשמע מלאו זה ע"ש. וגם מסופק עוד בבישל בב"ח לצורך פיקוח נפש דהוי מצוה אם שייך תועבה והניח בצ"ע. והנה לפלפל צריך אריכות גדול ואכ"מ. וכתב הרהמ"ח דנכלל בלאו הזה ג"כ פיגול ונותר והר"מ בתחלת הפרק כתב דכל הקדשים שנפסלו הם בכלל לאו זה בין שנפסל במחשבה כו' ובהלכה י' כ' היכן הוזהר על הפיגול והנותר כו' לא יאכל כי קודש וגו' ובאמת הם באזהרה זו דתועבה ג"כ והרהמ"ח גבי פיגול במצוה קמ"ד כתב הלאו דלא יאכל כו' ומביא לאו הזה ג"כ דתועבה וכתב דהוא לתוס' לאוין ובמצוה רט"ו גבי נותר כת' רק הלאו הזה דלא יאכל כו' ולא כתב משום לאו הזה דתועבה ואפשר סמך על מ"ש גבי פיגול וגם כאן עכ"פ בנותר ופיגול אם התרו בו למלקות יהי' חייב שתי מלקות שיש שתי אזהרות לא יאכל וגו' ולא תאכל דכאן ולא מצאתי בר"מ ובהרהמ"ח ועיין במשנה דאלו הן הלוקין שילקו בפיגול ונותר שני מלקיות וצ"ע ועי' תוס' פסחים דף כ"ד ד"ה והא אין מלקין כו'. ואני מפקפק בנותר אם הוי בכלל תועבה דהא פסקינן בחמץ שעבר עליו הפסח דאסור רק משום קנסא אף דעבר על ב"י וב"י ולא אמרינן כל שתעבתי כו' אלא אפשר דוקא אם עבר ע"י מעשה כמו כל הנהו דחשבינן שם בחולין הוי תועבה אבל בב"י דלא עשה מעשה אינו בכלל הזה וכן בנותר ולפ"ז אפשר דקנה חמץ או שחימץ בפסח יהי' אסו' לאח"פ מלאו זה וכבר הבאתי זה והוא ענין ארוך וצ"ע ובאתי רק לעורר. ועיין בע"ז פרק השוכר מלאו הזה גבי תבלין משני שמות ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח דנוהג בזה"ז אף דאין מקדישין מ"מ בעבר והקדיש כו' משכחת לה בבכור לשיטת הרהמ"ח דאף בבכור לאו הזה אך הרהמ"ח סובר כגירסא הראשונה שהי' ברמב"ם בהל' בכורות דאין בכור נוהג אלא בא"י כו' כמ"ש הרהמ"ח במצוה ח"י וכבר כתבתי דאף בא"י בזה"ז דינו כח"ל לענין זה ע"ל שהבאתי והארכתי ע"כ כתב הרהמ"ח דמשכחת לה בעבר והקדיש. והנה בזה"ז אף שאינו ראוי לקרבן מ"מ דעת הר"מ פ"א

מצוה ת"ע לבדוק בסימני העוף

(א) לבדוק בסימני העוף ועל זה נאמר כל צפור טהורה תאכלו וכן אמרו בספרי כל צפור טהורה תאכלו זו מצות עשה כל ענין מצוה זו שרשה ודיניה ובאיזה מקום נוהגת ובאיזה זמן הכל כתבתי בראש סדר ויהי ביום השמיני בענין בדיקת סימני בהמה וחיה ודגים וחגבים שדין כולם שוים וגם שם כתוב שהרמב"ן ז"ל יחלוק עם הרמב"ם זלה"ה בחשבו הבדיקה בבהמה ובשאר המינין מצות עשה והוא סובר שלא בא אלא ליתן עשה ולא תעשה לאוכל מן הטמא ושם באותו סדר כתבתי בסימני העוף קצת ממה ששמעתי בהן מרבותי יחיו וקחנו משם:

מצוה תע"א שלא לאכול משרץ העוף

(א) שלא לאכול משרץ העוף כגון הזבובים והדבורים והצירעות וזולתם ממינים אלו וע"ז נאמר וכל שרץ העוף טמא וגו' ולשון ספרי ז"ל שרץ העוף וגו' מל"ת ודע כי מפני שאסרה תורה העופות הטמאים והזכירם בפירוש לפי שהם מועטים וכמו שכתבתי בארוכה בסדר ביום השמיני במצות שלא לאכול עוף טמא בסי' קמ"א נשארו כל שאר העופות בחזקת היתר הוצרך הכתוב לאסור שרץ העוף להודיענו שאינו בכלל המותרין ואע"פ שהסימנים של טהורים מקובלים וידועים הם לנו או נאמר כי מהיות שרץ העוף מין בפני עצמו הוצרכו לאסור בפירוש והנה בסדר ביום השמיני אמר ואת אלה תשקצו מן העוף וכן אמר וכל שרץ העוף נתייחד בהם לאו כי עוף ושרץ עוף שני ענינים חלוקים הם לגמרי. משרשי המצוה הבאות באיסור מאכלות כתבתי מה שעלה במחשבתי פרשת אם כסף תלוה באיסור טריפ' וקחנו משם. דיני המצוה במס' חולין ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזו"נ ועובר על זה ואכל כזית משרצי העוף או שאכל שרץ אחד מן העוף בולו ואע"פ שאין בו כזית מכיון שאכלו כולו ואפי' הוא כעדשה או שאכל ממנה כזית ואפי' גדול חייב מלקות וכבר הארכתי בביאור איסור שרצים וחומר איסור בריה בסדר ביום השמיני כי שם מקומו:

מצוה תע"ב שלא לאכול מבשר בהמה חיה ועוף שמתו מאליהן

(א) שלא לאכול מבשר חיה ועוף שמתו מאליהן ועז"נ לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי וכבר הארכתי למעלה בסדר זה ממצות שחיטה הכלל שארז"ל דכל שנפסלה בשחיטה תקרא ג"כ נבילה וענין טומאתה כתוב נ"כ ביום השמיני במצות שלא לאכול דם טמא והיא מצוה בפ"ע. משרשי המצוה מ"ש באיסור טריפה בכסף תלוה ע"ש. מדיני המצוה משארז"ל שנבילה הראוי לגר היא קרוי' נבילה ויש חיוב באכילתה אבל נבילה שאינה ראוי לגר כלומר נבילה מסרחת אין חיוב באכילתה ומפני זה האריך הכתוב לומר לגר תתננה ללמד זה דאל"כ א"צ ללמדינו למי נתן מה שיש לנו ואין לומר שבא להתירה בהנאה שכבר כ' במקום אחר וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ומכאן למדו ז"ל לומר דין נטל"פ מותר שידענו בזה שהתורה לא תאסר ולא תחייב כ"א על אכילת הדברים שראוים לאכילת בני אדם לא על דבר שנפש של אדם קצה בהם דמעפר בעלמא הוא חשוב וזו ההיתר הנזכר בגמ' בחומץ של איסור שנפל לתוך גריסין מפני שפוגם בהם מן היסוד הזה נהגנו להגעיל הכלים שאב"י במים רותחין ואף עפ"י שאין במים ס' חלקים כנגד הכלי מפני שהבליעה היוצא מהן כשאב"י הוא פגום ומכיון שיצא הבלוע מן הכלי מכח המים שטבעו למרק ולהוציא כל בלע שבכלי אף על פי שהכלי עומד אח"כ עם בלעו שהקיא בתוך המים רותחין בפחות מן ס' וחוזר ובולע ממנו אינו נאסר בכך לפי שהיא כנבלה מסרחת שהתירה התורה כמו שאמרנו ואולי תאמר ואיך אנו מתירין אפי' נבילה מסרחת לאכלה לכתחלה הא איכא בה משום בל תשקצו התשובה בזה דכל שהוא דבר מועט כזה ועוד שנבלע בכלי ונכנס בתוכו ונחלש כחו בכענין זה ודאי ליכא משום בל תשקצו ומותר לכתחלה ואין לך להקשות כלל

פ"א מה' א"מ דעובר בל"ת בזה"ז ג"כ על הטלה מוס רק דאין לוקין א"כ מ"מ הו"ל תועבה ועי"ל בפרשת אמור שהארכתי בזה. והנה לאו זה ככל לאו שבכללו' אסורות ואסור בהנאה דכ"מ דכתיב לא תאכל ולכל עניניה א"צ לכפול כבר בארתי כ"פ ה"כ כאן. שוב ראיתי בשעה"מ פ"ה ה' מאכ"א דכתב דעל לאו הבא מכלל עשה לא שייך תועבה לענין הלאו אם כן גם סברתינו נכונה:

מצוה ת"ע (א) **לבדוק** בסימני העוף כו'. ע"ז נאמר כל צפור טהורה תאכלו כו' והרמב"ן חולק ע"ז כו' מבואר בר"מ בפ"א מה' מ"א וכבר כתבתי לעיל בשם הפרמ"ג דמסופק כיון דהאכלו הוא רשות והלאו בא בכלל א"כ אפשר דאפי' בכ"ש עובר בעשה באכל עוף טמא ע' בפתיחה מה' שחיטה לענין שאינו זבוח אך כבר כתבתי דכל השיעורין בכזית. אך יש לספק לענין שלא כדר"ה אפשר דעובר עכ"פ בעשה כיון דאין הל' במניעה או בציווי ואפי' בציווי המ"ל בהלכות יסודי התורה מסופק דאפשר דהוא רק במניעה והדברים עתיקים מכ"ש דלא כתיב בלשון מניעה ולא בלשון ציווי וכבר הבאתי כ"פ בחיבור זה וא"צ לכפול הדברים. ונוהג בכ"ז ובכ"מ בזו"נ ובכל אישי ישראל ומ"ש דאפשר דעובר בעשה בשלא כדר"ה אל יקשה לך למה לא אמרינן בסוגיא דפסחים דף כ"ד הכל מודים בעוף טמא כו' או בנבילה כו' שם אמרינן הכל מודים לענין לאו דלוקין אבל עשה איכא ע' בס' מקו"ח בא"ח סי' תמ"ב:

מצוה תע"א (א) **שלא** לאכול משרץ העוף כגון הזבובים כו' ועז"נ וכל שרץ העוף כו' מבואר בר"מ פ"ב מה' מ"א והוא לאו בפ"ע ואינו עובר בעשה ג"כ דכל צפור וכו' דהעשה אינו אלא בעוף טמא וזה אינו עוף טמא רק שרץ העוף ואינו בכלל עוף. ולאו זה ככל מאכ"א לכל עניניו דבעינן כזית ובריה בכ"ש ולענין שאר דינים שבארתי בחיבור זה. ומ"ש הרהמ"ח אף שאין בו כזית כו' כעדשה דבר זה טעות המעתיק מה ענין כעדשה לכאן דזה רק בשמונה שרצים המטמאים עיין בר"מ אבל כאן אין ענין לכעדשה עי' בש"ס ובר"מ ואין להאריך:

מצוה תע"ב (א) **שלא** לאכול מבשר בהמה חיה ועוף שמתו כו' ועז"נ לא תאכל כל נבילה כו' כל שנפסלה בשחיטתה כו' מבואר בר"מ פ"ד מה' מ"א וא"צ להאריך בדבר הזה אשר מלא בש"ס ופוסקים בראשונים ובאחרוני' ומ"מ אכתוב בקיצור. לאו זה אינו נוהג אלא בנבילות הטהורי' ולא בנבילות הטמאים כן מבואר בר"מ כאן ע' בהרה"מ ול"ע שלא הביאו הרהמ"ח ומבואר הטעם דאין איסור חל ע"א אף דהוא איסור חמור דנבילה מטמאה אין חל וזה אריכות גדול בדין אחע"א ע' בשעה"מ ושאר אחרונים ואין להאריך בענין זה כי צריך חיבור מיוחד. והנה בנבילה איכא לאו זה וגם עשה שאינו זבוח כידוע וגם בטמאים איכא לאו ועשה כל בבהמה כו' כידוע א"כ לכאורה בטמאי' שמתו עוברים בשני עשה בעשה דטמאים ועשה שאינו זבוח ואינו זבוח עם טמאה הוי איסור בב"א דתיכף במעי אמו חל כידוע. אך באמת שאינו זבוח לא שייך כלל בטמאים דלא שייך שחיטה גבייהו וזבחת מבקרך וגו' כתיב וזה פשוט. וכ"מ כיון דאין לוקין דהנה קיי"ל ביבמות אף דאין אחע"א מ"מ האיסור יש רק דאין חייב וכ"מ לקברו בין רשעים גמורים ה"נ אינו נוסף העשה שאינו זבוח רק לאו דנבילה נוסף וכ"מ ג"כ דידוע דחולה שיש בו סכנה דמאכילין אותו רק הקל ופשוט דאם יש נבילה טהורה ונבלה טמאה הו"ל הטהורה הקל דאין בה רק לאו ועשה וכאן יש שני לאוין ועשה היינו לאו ועשה דטמאים ולאו הנוסף מנבילה אף דאין לוקין דאינו חל מ"מ האיסור יש אך אם יש גה"כ של נבילה לדעת הר"מ פ"א כאן דחייב שנים משום נבילה ג"כ א"כ יש ב' לאוין ועשה היינו שאינו זבוח ויש ג"כ נבלת טמאה הו"ל ג"כ שני לאוין ועשה א"כ שם שוים ומאכילין אותו איזה שירצה ול"א דהוי ב' לאוין וב' עשין היינו שא"ז ג"כ דל"ש גבי טמאה זבוח כלל דוזבחת מבקרך כתיב ולא בטמאים וזה ברור. והנה כמו שציירנו בגה"כ של נבילה אפשר כיון דלוקין ב' מלקיות ובנבלת טמאה אין לוקין אלא אחת א"כ הוי גה"כ חמור וזה צ"ע דאפשר כיון דאיסור אחרון יש רק דאין לוקין הוי לי' ג"כ חמור כמו חבירו דלוקין וע' במפרשים שכתבו דלאוין דאין לוקין חמורים יותר אך אפשר כיון דהוא באמת מלאוין הלוקין רק דאין לוקין מחמת דאינו חל הו"ל קיל וא"כ"מ. אך באיזה ציור אחר שיש בו ב' לאוין במלקות אחת מחמת אין אחע"א ועשה שוה לנבלה טמאה ולא אמרינן דהו"ל ב' עשין היינו שא"ז ג"כ דהעשה וזבחת לא קאי כלל אטמאים ופשוט. ולפמ"ש למעל' בדעת הר"מ דהטעם דס"ל גבי גה"כ שלוקין משום נבילה ג"כ אף דאין בגידין בנ"ט ותמהו עליו הראשונים וכתבו הטעם דאחשבי' באכילתו כיון דבלא"ה איכא איסור גיד ע"ש מ"מ דבר נחמד בס"ד במלוה שם א"כ בחולה שיש בו סכנה דאוכל מחמת חליו לא שייך אחשבי' א"כ ה"ל חד לאו דגיד ולא עשה כלל והו"ל קיל לגבי טמאה ג"כ וא"כ"מ ובאתי רק להזכיר. ובין מתה מאליה או נפסלה בשחיטה הו"ל נבילה. ויש עוד נבילות מחיים מבוארים ברמב"ם פ"ג מה"ש ואלו הם ניטל הירך וחללה וכן נשבר' המפרקת ורוב בשר כו' או שנקרע מגבה וכן חלק כו' היינו גיסטרא או נפסק רוב הקנה או ניקב הושט במקום הראוי לשחיטה ה"ז נבילה מחיים כו' ופ"ב מהלכות שאה"ט חשב ד' נבילות ניטל הירך כו' מטמאה מחיים ופסיקת הגרגרת ונקיבת הושט לא חשיב אדרב' כתב שם אם נשחט רוב או א' מהסימנים אינה מטמאה מחיים עד שתמות. וע' ש"ך יו"ד סי' ל"ג שתמה על הרמב"ם כאן דסובר נקיבת הושט הוי נבילה מחיים מש"ס חולין דף ל"ב ע"ש. והאחרונים התב"ש והכרו"פ כתבו שם דלענין טומאת נבילות אינם מטמאים מחיים אפי' שחט סימן כו' אבל לאו דלא תאכלו נבילה וגו' לענין זה הוי מחיים בנקיבת הושט ופסיקת הגרגרת. ודין אכילת נבילה חלוק מטומאה אף דאינה מטמאה מ"מ על אכילה עוברין בלאו דנבילה וע' בפרמ"ג חקר מנ"ל נקיבת הושט הוי נבילה ע"ש. וגם חילוק יש בנקיבת הוושט דוקא במקו' שחיטה הוי נבילה עי' ש"ך סי' ל"ג ובפמ"ג ברוב אפי' שלא במקום שחיטה וכבר בא באריכות בד' האחרונים וא"כ"ל. ונבילה האוכל כזית מבשרה או מחלבה עובר משום לאו זה דחלב נבילה כו' ואכל לא וגו' דרשינן בש"ס כ"פ אמרה תורה יבוא איסור נבילה ויחול על חלב ואינה מטמא משום נבילה דכתיב יעשה וגו'. והרמב"ם כאן פ"ז כתב דנבילה הוי איסור מוסיף היינו כולל ע' לח"מ דחל על הבשר חל על החלב ג"כ וע' בהה"מ אף מאן דל"ל כולל כאן גזה"כ דחל מחלב נבילה וגו'. וגה"כ דעת הרמב"ם בפ"ח כאן דלוקין משום נבילה ג"כ דהוי ליה איסור כולל. ומובא בחיבור זה מה שהקשו עליו הראשונים הא ס"ל אין בגידין בנו"ט והאיך חייב משום [נבילה] וכבר תירצו האחרונים גם כתבתי תירוץ במלוה שם והדברים עתיקים וארוכים וא"כ"מ. ובענין נבילה דחל על חלב ע' בס' שעה"מ פי"ז מה' א"ב בקונטרס אחע"א באריכות וא"כ"מ ומ"מ אני לך. ודם נבילה הנה קי"ל דם נביל' אינו מטמא ע' ר"מ פ"א מה' שאה"ט ומ"מ אין ראי' לאיסור אכילה כמש"ל דאינו מטמא ומ"מ חייב בלאו דאכילה א"כ אפשר דם נמי ואפשר דאין אחע"א אף דהוא כולל מ"מ אפשר דקל על חמור אינו חל אף בכולל ולאו דאכילה הוי קל כי דם הוא בכרת אף דחלב ג"כ בכרת מ"מ חלב הותר מכללו ע' בתוס' בסוגיא דאחע"א והוא אריכות. אך אם נאמר דחל אפשר עובר על לאו דנבילה

אך

ככל ולומר א"כ כלי מדין איך התירה אותם התורה בהגעלה והלא לא היה הבלע פגום לפי מה שאמרו בגמ' דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא שיש לי לומר לך שהגעילו אותן כלים במים רבים שהיה בהם ס' כנגד הכלים ומזה יש לנו ללמוד ג"כ שאם נפל אחד מכל השרצים המאוסים שבעולם בקדירה אע"פ שאין אוכל בקדירה ס' כנגד אותו השרץ שהכל מותר אחר שנוציא מן הקדירה גוף השרץ ולא נחוש לפליטתו כלל הואיל והוא מן המאוסים ופוגם טעם הקדירה שהרי זה דומה לנבילה מסרחת שאין בה איסור כמו שכתבנו וכ"מ צריך שיהיה במה שבקדירה שני חלקים כנגד גופו של שרץ כדי שיבטל ברוב דאל"כ יהיה נידון האוכל מגופו של שרץ ממש וגופו אע"פ שהוא מאוס התורה אסרתו ויתר גוף ענינים אלה יתבארו במסכת חולין עם ספרי המפרשים הטובים והמעט הזה שכתבתי לך בני כאן אינו כנגד רוב הדינין שנאמרו בענין זה כנקודה דקה בשטח הארץ וכבר הודעתיך בכמה מקומות שאין כוונתי רק להעיר רוחך בענינים ומראה מקום אני לך ואם תזכה שתורה תהא אומנתך תבין כל הדברים ותשמח בהם. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ואכל כזית מנבילה חייב מלקות :

מצוה תע"ג להוציא מעשר שני

(א) להוציא מעשר שני מן התבואה בארבע שני השמטה כלומר אחרי שנפריש מע"ר הניתן ללוים שיפריש עוד מעשר אחר וע"כ הוא נקרא מעשר שני וזה המעשר הי' דינו שיאכל בירושלים וע"ז נאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך וביאר הכתוב שאם ירחק ממנו המקום ולא נוכל שאתו שם רק בטורח גדול ובהוצאה מרובה שנפדה אותו ונעלה דמיו בירושלי' ונוציאם שם בצורכי אכילה ושתיה לבד וביאר הכתוב כמו כן שהפודה מעשר שלו שצריך להוסיף חומש בדמים כלו' שאם הוא שוה ד' דינרים שיאכל במקומו ה' דינרים בירושלים ועז"נ ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו . ודקדקו ז"ל ממעשרו ולא ממעשר חבירו ממעשרו ולא אשה . משרשי המצוה כתבתי במצות מעשר בהמה בסדר בחקותי ואע"פ שהענין מבואר טעמו בכתוב שהוא למען תלמד ליראה את ה' כל הימים. מדיני המצוה משארז"ל שאין מעשרין מעשר שני משנה לחברתה וכ"ה בספרי שנה

אך בפסחים בסוגיא דחזקי' ור"א דמקשה והרי דם כו' ולא מתרץ כשהותר' נבילה כו' דמה הותר ע' בתוס' שם דכתבו דמוכח דדם לא הוי בכלל בשר ע"ש בתוס' ובפ' המולא בתוס' שם מבואר ג"כ א"כ לא הוי בכלל נבילה. וכן הרמב"ם גבי חלב וגיד כ' דחייב משום נבילה ובדם אינו מבואר בדבריו מוכח ג"כ דסובר דא"ח על דם משום לאו דנבילה כ"ל.

או בדם התמצית או בדם האברים דאינו עובר רק בלאו לא הוי נבילה ע"ש. ומבואר בשעה"מ כאן בקונטרס שמביא בשם התוס' יבמות פ' ד"א דלר"ש דל"ל אחע"א אפי' בכולל אינו חל נבילה על חלב ולא אמרינן גזה"כ הוא לא כהר"מ כאן ע"ש. ולכאורה קשה דמתרץ הש"ס כשהותרה נבילה חלבה וגידה הותרו הו"ל לאקשויי הניחא למ"ד דאית לי' אחע"א הו"ל בכלל נבילה אבל לר"ש דל"ל אחע"א לא הוי בכלל נבילה א"כ ל"ש חלבה הותרה דלאו בכלל נבילה כמו גבי גה"נ דמקשה הניחא וכו'. ואפ"ל נהי דאין אחע"א מ"מ כיון דקוברים בין רשעים גמורים והאיסור חל א"כ הו"ל בכלל הלאו רק דאין לוקין א"כ הו"ל בכלל נבילה. אך ביבמות בפ' ד"א מבואר שם דר"ש לית לי' הך סברא לקברו וכו' נראה דאף האיסור אינו חל וגם בגה"כ הי' יכול להקשות אף אם יש בגידין בנו"ט מ"מ כיון דלא חל לכך האיך שייך כשהותרה וכו' הא הגיד לא נאסר כלל. שוב ראיתי בלל"ח שהרגיש בזה בגה"כ וכתב אף שאינו חל מ"מ נבילה מקרי' יע"ש א"כ ה"נ אך לא כתב טעם לדבריו דנראה שם דתלוי אם הוא בכלל הלאו אך אם קוברים וכו' ניחא אבל לר"ש ל"ע. והנה באחע"א לפלפל צריך ממש חיבור מיוחד וכאן באתי רק להזכיר. ומבואר ברמב"ם כאן האוכל עוף טהור חי כ"ש לוקה משום נבילה ואם אכל אחר מיתה צריך שיהי' בו כזית וגידים ועלמות מצטרפים וחייבים משום נבילה ודברי הרמב"ם תמוהים עיין בהרה"מ ובלח"מ ואכ"מ להאריך. והאוכל מנבילות מעלמות ומגידין פטור כמו בכל איסורי מאכלות ולענין שלא כדר"ה ג"כ פטור דכתיב ביה לשון אכילה הכלל דינו ככל מאכ"א ומובא בח"ז כמה ענינים עיין ברמב"ם כאן ובפי"ד ה"כ כאן. וכל מאכ"א שהם משני שמות אין מצטרפים וכן נבילה אין מצטרף עם שום אחד מהאסורים רק נבילה וטריפה מצטרף אע"פ שהם משני שמות דטריפה תחלת נבילה הוא כן מבואר ברמב"ם כאן ובפי"ד. והנה (כ"כ) הכ"מ לא גילה לנו מקור הדין מהיכן ילא לרבינו דין זה וראיתי בספר אבני מילואים להגאון בעל קלוה"ח כתב שד"ז מבואר בספרי כאן דמבואר לא תאכל וגו' אין לי אלא נבילה טריפה מנין ת"ל כל נבילה וגו' ולכאורה ילקה על טריפה שתים מלאו זה ג"כ ולא הוי לאו שבכללות כיון דיש לאו בפ"ע ג"כ אך אפשר כיון דהוא מרבוי דכל אין לוקין כמו ח"ש דהוא ג"כ מרבוי דכל. ועי' בפ"א מהלכות חו"מ בלח"מ שם הלכה ו' דכ' דמרבוי דכל לוקין ובח"ש מתרץ שם ע"ש א"כ לע"ק. וגם ל"ע אם אין לוקין א"כ למה מצטרף וגם צריך לעיין מאיזה לאו מתרין בו ועי' בסוגיא דזבחים דף ע"ח דפיגול ונותר וכו' ובתוס' שם והדבר צריך אריכות ובאתי רק לעורר. ומ"ש הרהמ"ח דנבילה שאינו ראוי לגר וכו' מבואר כמה פעמים בש"ס. ולכאורה בלאו האי קרא פטור דהוי שלא כדר"ה כמבואר בר"מ פי"ד דאם אכל מאכל איסור אחר שהבאיש ובטל ממאכל אדם פטור וכו' דהוי שלא כדר"ה ובש"ס מיירי לענין טומאה ג"כ דאינו מטמא כלל ע"ש. וגם מ"ש הרהמ"ח דלגר אשר בשעריך וכו' אין צורך ללמדו וכו' ולענין היתר הנאה נפקא לי' וכו' הר"מ פ"ח כאן כתב מכאן היתר הנאה ובהלכות עכו"ם פסק כר"י דדברים ככתבם א"כ צריך האי קרא ועי' בלח"מ פ"ח מה שפלפל בזה וא"ל לפלפל כאן בזה כי צריך אריכות בסוגיא דפסחים ואכ"מ ובאתי רק להזכיר. ודיני נוטל"פ שכתב הרהמ"ח הדברים ארוכים בראשונים ובאחרונים ואין דרכי בח"ז להאריך בענינים הנהוגים וידועים. ומ"ש הרהמ"ח דצריך שיהיה בקדירה שני חלקים נגד וכו' כדי שיבטל ברוב דעתו דכפל בעינן ולא סגי במשהו יותר ועי' בשער התערובות להפרמ"ג ביו"ד שהאריך בזה ועי' יו"ד סי' ק"ט ובפרמ"ג שם באריכות וכבר עוררתי לעיל גבי לאו דטריפה דבש"ס יומא דף ל"ו ע"ב מבואר להדיא דלגר וגו' דכתיב כאן הוא עשה ע"ש ואין חולק ע"ז א"כ האוכל נבילה חוץ מה שעובר בלאו זה ועשה שא"ז עוד הוא עובר בעשה זו דלגר ולא ראיתי במוני המצות שימנו זה כאן וכן עשה לכלב וגו' לעשה רק באזהרות מוסף של שבועות נחשבים לעשין ע"ש וגם צ"ע בזה בש"ס דפסחים בסוגיא דחזקי' ור"א שם ובאתי רק לעורר. ולאו זה ככל הלאוין לכל הענינים :

מצוה תע"ג (א) **להוציא** מעשר שני מן התבואה בד' שני השמטה וכו' וע"ז נאמר עשר תעשר וכו' מבואר ברמב"ם בהלכות מע"ש וכמור וש"ע יו"ד סי' של"א והנה ד' שנים הללו הם שנה א' וב' לשמיטה ומדלגין השנה הג' ואח"כ שנה ד' וה' אותן ד' שנים מפרישים לאחר מע"ר מע"ש ובשנה השלישית וששית אין מפרישין מע"ש רק מע"ע כמבואר אח"ז בס"ד ומבואר ברמב"ם ובש"ע וברוב הפוסקים דכל שחייב במע"ר חייב בשני וכל שפטור וכו' וכן אותם שאינם תורמים אין מעשרין עי' באריכות בר"מ בהלכות תרומות ובהלכות מעשרות ועי' במל"מ כאן בפ"א מביא בשם הסמ"ג דכל המינים חייב במע"ש מה"ת ואפי' ירקות וע"ש שתמה עליו שכל הראשונים לא חלקו בין מע"ש לשאר מעשרות וכל שפטור בשאר מעשרות פטור ממע"ש ג"כ כי שוים הם ע"ש. והנה אין מעשרין מחדש על הישן ולא להיפך ואיזה חדש וכו' היינו משנה לשנה וכן מתחדשת השנה לענין מע"ש ומ"ע ואימתי התחלת השנה לדעת הר"מ דכל פרי האילן חייב במעשרות ד"ת התבואה וכו' ר"ה תשרי הייט אם באו לעונת המעשרות קודם ר"ה מתעשרין לשעבר ואם הגיעו לעונת המעשרות אחר ר"ה מתעשר להבא וכן אין מעשרין מזה ע"ז דהו"ל משנה לשנה. ואימתי עונת המעשרות לכל מין ע' בר"מ פ"ב מהלכו' מעשר. ופירות האילן ר"ה שלהם הו"ל ט"ו שבט ואם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט הו"ל שנה שעברה ולאחר ט"ו בשבט הו"ל שנה חדשה ולהר"מ מאי דמבואר בש"ס אילן בתר חנטה היינו עונת המעשרות דחנטה הו"ל עונת המעשרות ועי' סוגיא דר"ה מדף י"ב ואילך ובתוס' שם וספ"י וט"א באריכות ולברר צריך חיבור מיוחד ואכ"מ ובאתי בקילור להביא שיטת הרמב"ם. ואתרוג ר"ה שלו ג"כ ט"ו שבט אך אין הולכין בתר חנטה רק בתר לקיטה דאם לוקט קודם ט"ו שבט מתעשר לשעבר ובט"ו שבט אם לוקט מתעשר לשנה הבאה וכן לענין מעשר משנה על שנה הוא בתר לקיטה ור"ה הו"ל ט"ו שבט. והנה דעת הרהמ"ח כסברת רוב הראשונים דאין חייב מה"ת במעשרות רק דגן תירוש ויצהר והבאתי כ"פ והשיטור שלהם מבואר הבאת שליש ור"ה תשרי ע' בסוגיא דר"ה ואכ"מ. ומ"ש הרהמ"ח דמלוה זו נוהג בזמן שישראל שרוין וכו' עי' בפרשת קרח מלוה של"ה ובפ' שופטים מבואר דדעתו נוטה לדעת הר"מ דתו"מ אף בימי עזרא דהי' א"י בבנינה אינו נוהג מה"ת כיון דלא הי' ביאת כולם רק בב"ר ובבנין שלישי תובב"א ול"ל דגם כאן כוונתו כן וקילר וסמך על מ"ש במקומות אלו. והמעשר הזה אינו נאכל חוץ לירושלים ומוליכין אותו לירושלים ושם אוכלין אותו הבעלים וכ"א. וכבר בארנו לעיל דהאוכל מע"ש חוץ לירושלים בעוד שלא נכנס בירושלים עובר בעשה שנא' ואכלת שם וגו' עי' לעיל ובזה"ז אף דקדושת ירושלים והמקדש לא בטלה עי' בר"מ פ"ו מהלכות בית הבחירה מ"מ אין אוכלים בירושלים מע"ש כיון שאין שם בית וכן אפי' יש בית רק המזבח נפגם בענין שאין ראוי אין אוכלין בירושלים מע"ש דגזה"כ הוא דנלמד מבכור עי' זבחים דף ס' ובש"ס מכות דף י"ט וכן פסקו הרמב"ם והטור והש"ע סי' של"א ע' במל"מ פ"ו מה' ביהב"ח. ומבואר בר"מ שם דאף שאין חומה בירושלים מ"מ נאכל מע"ש כיון דקידשה לע"ל ועיי' בהראב"ד שהשיג עליו מש"ס דב"מ דף נ"ג דמבואר שם דנפיל מחילות אין אוכלים מע"ש ועי' בספר ש"מ הקשה זה בגמרא ותירץ דהש"ס קאי אליבא מאן דס"ל לא קידשה לע"ל אך הרמב"ם פ"ו מהלכות מע"ש מביא ד"ז דנפיל מחילות ול"ע. והמל"מ כתב דהמעיין ברמב"ם פ"ו מהלכות מע"ש יתיישב קושית הראב"ד בד"ז דנפיל מחילות ורמיזותיו איני מכיר. והמע"ש שמוליכו לירושלים ניתן לאכילה ושתי' וסיכה ואוכל דבר שדרכו לאכול וכו' וסך בדבר שדרכו לסוך ולא יסוך יין רק שמן ולא יסוך ע"ג מכה כי לא ניתן לרפואה עי' ברמב"ם פ"ג ויבואר עוד בעזהי"ת באריכות בפ' כי תבא כי שם מקומו. ומבואר בתורה שאם ירחק ממנו המקום יכול לפדות המע"ש ויולא המע"ש לחולין והדמים נתפס בקדושה ומוליך לירושלים ומוליאו שם כמבואר במסכת מע"ש ובר"מ כאן באריכות. ויכול לפדות אפי' פסיעה אחת סמוך לחומה. ואילן העומד בפנים ונופו נוטה לחוץ או להיפך או בתים שחללן לפנים ופתחיהן לחוץ או להיפך הן לענין אכילה הן לענין פדיי' ע' בר"מ כאן פ"ב ובכ"מ. והחלונות ועובי החומה כלפנים ועי' בכ"מ הקשה הא בפסחים מבואר דוקא בבר שורא דנגים ועליות לא נתקדשו וצריך אריכות גדול ועי' לעיל בפ' נשא כתבתי קלת ולהאריך בפרטי המלוה צריך חיבור מיוחד. ודוקא קודם שנכנס לפנים מחומת ירושלים אבל לפנים מחומת ירושלים אינה נפדית מה"ת כי ירחק וגו' כתיב ולא בירושלים דדוקא בריחוק מקום ולא בקירוב מקום היינו בירושלים. והוא בחוץ ומשאו בפנים או להיפך ע' ר"מ והבאתי לעיל במלוה תמ"ב ע"ש ואפי' בזה"ז דאין חומה מ"מ דעת הר"מ דקידשה לע"ל אין פודין בירושלים אף דאין אוכלים

שנה שנה מלמד שאין מעשרין אותה משנה לחברתה אין לי אלא מעשר שני שבו דבר הכתוב מנין לרבות שאר מעשרות ת"ל עשר תעשר ואז"ל שיום ט"ו בשבט הוא ר"ה למעשר אילנות כלומר שכל אילן שהגיע לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט מתעשר במעשר של אותה שנה שאם היא שנת מעשר שני מפרישין ממנו מעשר שני ואם היא שנת מעשר עני מפרישין ממנו מעשר עני. וכבר כתבתי למעלה בסדר קרח במצות מע"ר עונת המעשר במקצת מן האילנות ושם כתוב שעיקר חיוב המעשרות מדאורייתא אינו אלא בתירוש ויצהר וכל שאר דרבנן. ויתר רובי דיני מעשר שני כולם מבוארים במס' הבנויה ע"ז והוא מס' מעשר שני. ומצוה זו אינה נוהגת בכ"מ אלא בזמן שישראל שרויין על אדמתן וירושלים בישובה נזכה ותחזינה עינינו בטובה. ובסדר שופטים במצות תרומה אכתוב בעז"ה המקומות שנוהג שם מעשר ראשון ושני ותרומה:

להוציא

אוכלים אין פודין ג"כ דבירושלים אין פודין. והנה אם הכניס מע"ש לירושלים בזה"ז דאינו נאכל ואינו נפדה מניחין אותו עד שירקבו כן מבואר בר"מ ובטור ודין זה דאין פודין בירושלים מה"ת מבואר בפסחים דף ע"ה ובב"מ דף נ"ג. ולכאורה לשיטת הראב"ד פ"ו מה' בית הבחירה דהשיג על הרמב"ם דהרמב"ם כ' דאוכלים מע"ש אע"פ שאין חומה מכמה משניות דמבואר דאם אין מקדש ירקבו ומנפיל מחילות בפ' הזהב והמל"מ תירץ דאינו נאכל לפי שאין מזבח וקשה ולהראב"ד דסובר דקדושת מחילות נתבטל' ג"כ ולא קידשה לע"ל מי ניחא המשניות דאם אין מקדש ירקבו ולמה לא יפדה כיון דבטלה הקדושה מהני פדיון ונפיל מחילות שפיר דבעת שהי' בפנים היו מחילות א"כ קלטו המחילות אבל אין מקדש להראב"ד דמיירי בזה"ז ולא קידשה לע"ל למה ירקבו ולא יפדה. ואפשר לדעת הראב"ד טכל לדחוק דאם אין מקדש היינו דהמעשר הי' שם בעת המקדש ע"כ ירקב אבל לדעת הר"מ בכ"ע נאכל ומ"מ צ"ע וע' תוס' זבחים דף ס' ובאתי רק לעורר. ודוקא בירושלים אינו נפדה מה"ת אבל אם נכנס לירושלים ויצא או אפשר אף להוציא לכתחלה ולפדותו חוץ לירושלים שפיר דמי מה"ת אך מדרבנן אין לו פדיון כיון שקלטוהו המחילות וכ"ה בש"ס בב"מ ומכות ובסנהדרין דמחילה לקלוט הוא רק מדרבנן וכן אסור להוציא המע"ש כיון שקלטוהו המחילות וכן מבואר בר"מ והוא אריכות וא"מ. והא דאינו נפדה בירושלים מה"ת במע"ש טהור אבל אם נטמא דאינו ראוי לאכילה בירושלים נפדה אף בירושלים וילפינן בש"ס מקרא כי לא תוכל שאתו וגו' ושאת היינו אכילה ומבואר במשניות פ"ג דמע"ש ובר"מ כאן פ"ב דאפי' נטמא בטומאה דרבנן ומה"ת טהור מ"מ נפדה אף בירושלים אף דמה"ת אינו נפדה בירושלים וצ"ל כיון דהתורה כתבה אם לא תוכל שאתו היינו לאכול נפדה א"כ אף אם מדרבנן אין נאכל נפדה כיון דלאו בר אכילה הוא והדברים עתיקים בענין זה וע' במל"מ פ"ז מה' תרומות. ולכאורה בזה"ז למה ירקבו כיון דאין ראוי לאכילה שאין שם מזבח יהיה מהני פדיון כמו נטמא אך אפשר מהרה יבנה המקדש ויהיו ראוין משא"כ נטמאו לא יהיו ראוין בשום פעם והדברים ארוכים. וכבר הבאתי לעיל בשם הצל"ח דמחדש אפשר הא דמחילה לקלוט הוא רק מדרבנן דווקא בכל מע"ש שהי' לו פדיון ונכנס לפנים הוא רק מדרבנן אבל בפירות הגדלין בירושלים דלא הי' להם בשום פעם פדיון אפשר הוא מה"ת אף דהוציאן אין להם פדיון מה"ת. ואם כי הוא מביא ראיה שאין חילוק אינו מוכרח ויש לחקור בדבר והוא בס"פ כ"ש בפסחים בסוגיא שם. והפודה מע"ש חוץ לירושלים אם רוצה פודה בדמים וצריך דוקא מטבע שיש עליו צורה ואם פדה באסימון אינו פדיון כלל. ואם רוצה לפדות על פירות אחרות כיון שהם אוכל יכול לפדות בפירות ודוקא ממין על מינו ומן היפה אבל מין על שא"מ אין מחללין לכתחלה וכן מן הרע ובדיעבד מחולל כ"ה דעת הרמב"ם. ודעת הראב"ד דפירות מע"ש היינו פרי הראשון אינו מתחלל רק על כסף שיש בו צורה ולא ע"ג פירות ואינו פדוי כלל וע' בכ"מ וע' בפ' לולב הגזול בסוגיא שם בקונטרס כפות תמרים מה שמפלפל בד' הכ"מ וגם מה שמבואר בד' הראב"ד דאם פדה על פירות נהי דהראשונים אי לחולין מ"מ הפירות השניות נתפסו ג"כ ונאכלין בירושלים ג"כ ע"ש שהקשה עליו מנ"ל זה כיון דלא חל הפדיון לשיטתו הראשונים צריכים לעלות לירושלים והשניות הם חולין גמורים יע"ש ול"ע והם ענינים עמוקים ובאתי רק לרמוז. ואם פדה המעשר ונתפס הקדושה בדמי המעשר ואם רוצה לפדות המעות א"ל כסף צורה ונפדית בכ"ד אך יש הרבה דברים מה שאין פודין לכתחלה ובדיעבד מחולל ועיין בר"מ כאן ובמשניות דמע"ש ובפרק הזהב. [לעיל כתבתי בירושלים אין פודין מה"ת מע"ש זה דוקא מע"ש אבל מעות מע"ש פודין אף בירושלים והוא במשנה בפ"ג דמע"ש ובר"מ פ"ח כאן]. ולכתחלה צריך לפדות המע"ש בשווי כשער הזול כמו שהחנוני לוקח ולא כמו שהוא מוכר וכו' ובדיעבד אם פדה שוה מנה בפרוטה ה"ז פדוי כמו הקדש כן מבואר בר"מ מהש"ס. מיהו בתוס' ישנים יומא ד' ט' ד"ה לא טרחינהו מסקו דאין פדוי בפחות משו"פ ע"ש בדבריהם. [ועי' בתוס' ר"ה דף ל"א ע"ב בד"ה וביקש וכו' ובתוס' בב"מ דף כ"ד ד"ה א"ר כו'] ומבואר בב"מ דף נ"ב ע"ב דמע"ש שאין בו ש"פ אינו תופס פדיונו אפי' אם פודה בפרוטה ויש לו תקנה כחזקיה דמחלל על מעות פדיון מכבר ע"ש בסוגיא ונראה דכ"ז דאינו פודה בתקנה הנ"ל בוודאי אסור לאוכלו חוץ לירושלים וחיוב עליו להוליכו לירושלים רק דהפדיון לא מהני רק כתקנת חזקי' דיליף מקרא ע"ש לענין פדיון אבל בוודאי כל דין מע"ש יש עליו אפי' פחות מש"פ. וכן אם נכנס לירושלים ויצא ואכל חוץ לחומה אם יש כזית חייב מלקות אף שאין בו ש"פ עיין בר"מ כאן פ"ב דכתב האוכל כזית וכו' נראה אף שאין בו ש"פ ורק פדיון לא מהני. וראיתי בשיטה מקובלת בסוגיא שם דמביא דעות הראשונים דמע"ש שאין בו ש"פ מותר לאכלו חוץ לחומה מה"ת והא דמבואר במכות דף ך' דמע"ש של תאינה בגבולין לוקה אף דמע"ש של תאינה אינו ש"פ ע"ש מה שתירץ דהי' לו הרבה אבל אם הפריש המע"ש פמש"פ יכול לאוכלו חוץ לחומה ואין נראה כן דעת הר"מ דלא כ' חידוש זה וע' בפסחים דף ל"ה ע"ב ודף ל"ח לענין מלה של מע"ש דאין לה היתר במושבות. ולכאורה בפמש"פ יש לה היתר במושבות ול"ע. והנה במע"ש שאין בו ש"פ מבואר בש"ס תקנתא דחזקי' דיחלל על מעות הראשונות דל"ל תקנתא אחריני ע"ש בש"ס. ובדף נ"ג ע"ב מבואר ת"ר ואם גאל וכו' ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שאין בו ש"פ ומבואר שם פלוגתא חד סובר אין בו ש"פ וחד סובר אין בחומשו ש"פ ופרש"י דפליגי אם תופס פדיונו דמר סבר דפמש"פ ממעט קרא דאין תופס פדיונו ומ"ס אף אם שוה ד' פרוטות פחות מעט כיון דאין בחומשו פרוטה גזה"כ הוא דאין פדיון נתפס ומבואר שם שפודין כחזקי' ע"ש. וכן מבואר בתוס' בד"ה אין בו דהקשו בשלמא למאן דסובר אין בו שייך שפיר למדרש דאין תופס פדיונו ולא דרשינן דא"ל להוסיף חומש אבל הפדיון נתפס דמסתברא לאוקמי' מיעוטא בגופו כיון דאין בו ש"פ לא חשיב למיתפס פדיונו אבל למ"ד אין בחומשו קשה דטפי הו"ל למידרש דאינו מוסיף חומש ע"ש שהניחו בקושיא. עכ"פ מבואר בדבריהם דהפלוגתא הוא אם תופס פדיונו כשיטת רש"י. והר"מ כאן פ"ה כתב וז"ל בה"ד מעשר שני שאין בחומשו ש"פ אינו מוסיף עליו חומש וכו' וכ' הכ"מ דמבואר בגמ' כנ"ל שהבאתי ואסיקנא דאין בחומשו ש"פ והר"מ מפרש דלענין תופס חומש פליגי ולא כרש"י לענין מיתפס פדיונו ע"ש ואין ז"ל ממש. ונראה דהר"מ אין סובר כלל ד"ז ג"כ דמע"ש ששוה פחות מפרוטה אין תופס הפדיון דלא הביא כלל ואח"כ כ' דמע"ש שאין בחומשו ש"פ דיו שיאמר הוא וחומשו היינו כחזקי' אע"פ שתופס דמיו רק אינו מוסיף חומש מ"מ כיון דלא חשוב דיו בתקנתא דחזקי' א"כ ה"ה נמי אם אין המעשר ש"פ ג"כ נתפס דמיו ומהני תקנתא דחזקיה במכש"כ מאין בחומשו. הכלל לא ראיתי בר"מ ד"ז דמעשר פמש"פ לא יתפוס הדמים וחזקי' סובר דבאין בחומשו ש"פ ג"כ מהני התקנה כמבואר בברייתא ולכאורה בסוגיא שם דמקשה לחזקי' מהברייתא דבטל ברוב נראה דכולם סוברים דפחות מש"פ אין נתפס כלל ע"ש. אך לפי המסקנא אינו מוכח דמוקי בפחות מש"פ ונכנס ע"ש וגם בהפלוגתא בברייתא דמיירי לענין חומש לדידי' ומהני ג"כ כתקנת חזקי' אבל ד"ז דפחות מש"פ לא נתפס הפדיון אינו מוכח כלל וברור דהר"מ סובר דבכ"ע מהני פדיון. ודע דזה דוקא אם המע"ש פחות מש"פ מהני פדיון להר"מ והיינו בפרוטה אבל פחות מפרוטה ל"מ כלל פדיון אפי' לפחות מש"פ כי פחות מפרוטה אינו ממון כלל וגם הו"ל אסימון וז"פ וע' ברש"י בסוגי'. לעיל הבאתי בשם הר"מ דמע"ש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל והוא נלמד מהקדש דקיי"ל כן ע"ש בכ"מ ולא יהי' זה חמור מהקדש ועי' בב"מ דנ"ב ע"ב ברש"י בד"ה שא"א לצמצם וכו' פי' שמתוך שהוא ירא מלפחות ונמצא אוכלו בלא חילוף הוא מוסיף על דמיו וכו' ובאמת אפי' בפחות אינו עובר על האכילה דבדיעבד מחולל רק עכ"פ לכתחלה אסור לעשות כן לפדות בפחות משווי' ע"כ אינו מצמצם ולשון רש"י קל"ע. וכבר הבאתי בח"ז דעת התוס' בתמירה דף כ"ו ובמנחות הא דהקדש שוה מנה שמחולל אף על פרוטה היינו בבעלים הפודים אבל באחר הפודה אינו מחולל וכתבתי דהר"מ אינו מחלק בכך ועי' בס' ט"א במגילה דף כ"ג ובקונטרס אבני שהם שכתב שני טעמים אחד כיון דע"י הבעלים חל ההקדש ועוד כיון דאיתא בשאלה להבעלים עצמם משא"כ באחר עי' לעיל. וגבי מע"ש נמי הדין כן לשיטת התוס' והר"מ אינו מחלק וא"ל לכפול. ומבואר כאן בר"מ פ"ד ה"כ דכופין את הבעלים לפתוח ראשון וזה חמור במעשר מבהקדש עכ"ל והוא מהתוספתא לפי גירסתו ע' בכ"מ והנה בהקדש גם כן הדין דכופין הבעלים עי' פ"ה מה' ערכין ה"א אך כוונתו דמבואר שם דבזמן שהיובל נוהג אין כופין כיון דליכא רווחא להקדש וכאן נמי לא שייך רווחא להקדש כי רווחא לבעה"ב כמבואר בערכין ד' כ"ז ע"ב ואין ההקדש נהגה כלל ובכה"ג בהקדש אין כופין ובמע"ש כופין ובזה חמור מע"ש מהקדש ומ"מ לע"ק. והראב"ד בהשגות כתב דהגירסא בתוספתא כופין את הבעלים וכו' ואם רוצה לחזור בו חוזר וזה חומר בהקדש מבמעשר עכ"ל. והכ"מ כ' דהגירסא בספרים דידן כגירסת הראב"ד והר"י קורקוס כ' דאפי' אם נימא דהר"מ הי' גורס כן דיכול לחזור סובר דאתי' כמ"ד מע"ש ממון הדיוט הוא אבל לדידן דקיי"ל מ"ג הוא א"י לחזור עכ"ל והיינו כיון דהוא ממון גבוה אמירתו לגבוה וכו' ומבואר בדבריו כמו דמע"ש ממון גביה ה"כ המעות דפודין הו"ל ממון גבוה דאי לא לא הוי לגבוה אלא המעות וע' בצל"ח פסחים ד"ז דמסופק אי מעות מע"ש ממון גבוה ע"ש וכאן דעת מהרי"ק דגם מעות מע"ש הו"ל מ"ג. וע' צל"ח שם שגם דעתו נוטה דהוי מ"ג ומוכח בחיבור זה. אך צ"ע אי שייך אמירה לגבוה גבי מעות מעשר א"כ האיך פסק הר"מ בפ"ה כאן הל' ו' דהפודה מע"ש ביותר מדמיו לא נתפס התוס' למעשר ואמאי להוי כהקדש דאף ביותר מדמיו נתפס עי' בר"מ פ"ז ה' ערכין ה' י"א ודינים הללו צריכים אריכות לברר ובאתי רק לעורר. והפודה מע"ש שלו או נפל לו בירושה בין שניתן לו בטבלו ה"ז מוסיף עליו חומש היינו שוה ד' בחמשה שנא' ואם גאל יגאל וכו' כן לשון הרמב"ם ובפ"ד דמע"ש מבואר זה דהפודה מע"ש שלו או שניתן לו במתנה מוסיף חומש ויורש לא נזכר ובת"כ נזכר יורשים כן כ' הכ"מ. והנה מ"ש דניתן לו בטבלו זה מבואר בקידושין דנ"ד דלר"מ דאמר מע"ש ממון גבוה לא משכחת במתנה דלהוי שלו כי לא קנה כלל רק אם ניתן לו בטבלו קנה דמתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמי והר"מ פסק כן ומה שקשה דהר"מ פוסק בכמה מקומות דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין עמד ע"ז הכ"מ פ"ג כאן הי"ז וכבר האריכו האחרונים. וע' בכ"מ מה שתירץ בשם הר"י קורקס. ולכאו' קשה א"כ ירושה נמי כיון דממון גבוה האיך מוריש אותו ליורשיו ובר"מ נראה דוקא במתנה צ"ל שניתן לו בטבלו ולא בירושה ומ"ש והו"ל ג"כ לומר בירושה דנפל לו בטבלו וצ"ל כיון דיורש איהרבי בת"כ וע"כ נתרבה בכה"ג בנפל לו מע"ש דאי בטבלו א"ל ריבוי כמו מתנה דליכא ריבוי מ"מ בטבלו הו"ל שלו וע"כ

נתרבי

נהרבי בכ"מ ולא נוכל ילמילף מתנה מירושה דירושה ממילא ע"כ נהרבי ולא מתנה וכן גבי פדיון הקדש מבואר בר"מ פ"ה מה"ע דהוא או יורש מוסיף חומש אע"ג דהקדש בדה"ב ודאי ממון גבוה הוא מ"מ מחמת הריבוי בה"ב והקדש נלמד ממעשר ע"ש בכ"מ ומע"ש נתרבה בת"כ דכתיב אם גאל יגאל לרבות היורש ות"כ הזה מובא בש"ס דילן בזבחים ד"ו והכ"מ שם בה"ע מרשי' שהוא בזבחים דף הנ"ל. ודוקא איש אבל אשה הפודית מעשר שלה אינה מוספת חומש דכך גז"כ איש ממעשרו ולא אשה והוא בקידושין דף כ"ד לפי גירסת ר"ת ע"ש. והנה מבואר בש"ס דב"מ ופוסק הר"מ דחומש אינו מעכב ונתחלל אף בלא חומש רק מדרבנן לא יאכל שמא יפשע וכו' א"כ החומש הוא רק למצוה. אם כן אני מסופק טומטום ואנדרוגינוס דהוי ספק אשה אם חייבים בחומש אי הוי ספק דאורייתא וצריכים ליתן מספק או אפשר הוי ספק ממון ולקולא אף שהם בעצמם יאכלו החומש ג"כ מ"מ חל קדושה עליהם לאוכלה בירושלים דוקא וגם הו"ל ממון גבוה כמ"ש לעיל דגם מעות מע"ש הו"ל מ"ג א"כ יוצא המעות שלו לרשות אחר היינו רשות גבוה הו"ל ככל ספק ממון ולקולא ועי' בנדרים גבי יש יד לצדקה בר"נ. ועי' ש"ך יו"ד סי' רנ"ט והדברים עתיקים ועי' בר"מ פ"ז מה"ע ה' ו' גבי המפרים אשם וכו' דהוא איבעי' כתב דהוא ספק אם מוסיף חומש ובר"מ בחלק ד' גבי ד"מ כ' הרבה פעמים דיני איבעי' דלא איפשטא וכ' דאין מוציאין מידו ואם תפס לא מפקינן מיניה כדרכו וכאן גבי הקדש כ' סתם ה"ז ספק ולא נתבאר אם צריך ליתן דהו"ל ספק מצוה או לא דהו"ל ספק ממון וגם לענין תפיסה אפשר בהקדש מהני תפיסת הגזבר דהו"ל להקדש אבל במע"ש צ"ע מי הוא התופס ועי' היטב בכל המקומות דהו"ל ספק מצוה בממון ותלמוד לכאן. ומע"ש שאין בחומשו ש"פ אינו מוסיף חומש כ"ה דעת הר"מ וכבר כתבתי דעת רש"י והוס' דאין נתפס הפדיון כלל עי' לעיל. ונראה פשוט דאם פדה ולא נתן החומש יורדים לנכסיו כיון דנתחייב בחומש עי' בפ"ז מה"ע בר"מ מהש"ס דהגזברין חובעים אותו וכו' והרי הוא ככל חוב והוא מצוה הכתובה בתורה ה"ה כאן. ואפי' מתו הבעלים מחויבים היורשין ליתן החומש דהוא מצוה ככל החובות וז"פ. אך הספק כגון טומטום וכו' נהי דהוא צריך ליתן משום ספק מצוה רק היורשים אם צריכים ליתן עי' ביו"ד סי' רנ"ט. והנה נשים פטורים מחומש מגזה"כ. ויש לספק בעבדים אם שוים לנשים וכגון שיש להם מע"ש ומעות ע"מ שאין לרבו רשות בהם אם מוסיפים חומש ועי' במל"מ פ"י מה' מלכים באריכות אם כלל דעבדים שוים לנשים היא במ"ע שהזמ"ג דוקא ולא אם איתמעטו נשים מגזה"כ ע"ש באריכות ומובא בח"ז כ"פ ובאתי רק לעורר. והנה חש"ו בודאי אין במעשיהם כלום והאיך חל קדושה על המעות ואין מעשיהם כלום דאין דיבורם כלל רק קטן מובא בתוס' קדושין דף כ"ד דמבואר בת"כ דאין קטן פודה דאיתמעט מאיש ולא קטן והתוס' בגיטין דס"ה מביאין ג"כ התו"כ הנ"ל ועוד ראיות דאין פדיית קטן כלום ע"ש שכתבו דקטן שהגיע לעונת נדרים כיון דתרומתו תרומה ה"ה פדיונו גם כן מהני א"כ במופלא סמוך לאיש אי מה"ת תרומתו תרומה כדעת הר"מ פדיונו פדיון. ולדעת הראב"ד בנזירות דמופלא הוא מדרבנן בודאי אין פדיונו מועיל כי לא נתחלל מה"ת והאיך יכולים חז"ל לעקור דבר מה"ת בקו"ע לאכול המעשר חוץ לירושלים וז"פ. ול"ע לדעת התוס' דהת"כ ממעט קודם שהוא מופלא דאם הוא מופלא באמת פדיונו מועיל ול"ל מיעוט קודם שהוא מופלא כיון דאין הסקדש חל על המעות כיון דהוא קטן א"כ בלא"ה המעשר אינו מתחלל ואין סת"כ בידי לא אוכל לפלפל בו. והר"מ כ' כאן פ"ה ה"ט נתן לשפחתו העברי' ומ' בעליך שאינו נקיב דרבנן דבריו קיימי' וכו' ואין הקטן זוכה לאחרים וכו' משמע דבשל עצמו פודה ולא כ' דדוקא בהגיע לעו"כ דבלא הגיע אין הפדיון כלום ואפשר דדבר פשוט הוא דבלא הגיע לעונת נדרים אינו כלום כמ"ש הר"מ כ"פ בה"נ ובתרומות ועוד מקומות ע"כ לא חשש לכתוב כאן. ודוקא בפודה מע"ש שלו מוסיף חומש אבל הפודה מע"ש של אחרים אינו מוסיף חומש. ומערים אדם על מע"ש ע' דינים אלו בר"מ ויש עוד הרבה דינים ולפרט הדינים צריך חיבור מיוחד על כל מצוה ובאתי רק לרמוז ולעורר ועי' בסוגיא דגיטין דף ס"ח ולענין לפדות מע"ש בלא דעת חבירו ע' בב"ק בסוגיא דלגוזין ובתוס' שם והדברים ארוכים ואכמ"ל. ופשוט דאם פדה מע"ש אם רוצה יכול לשאול על הפדיון כיון דקדוש בקדושת פיו כמו הו"מ והקדש וגם לא עדיף מהבא מכחו דמע"ש בעצמו יכול לשאול מכ"ש מעות הפדיון וז"פ. וקטן שפדה ולא נתן חומש דאינו מעכב רק מצוה אפשר דאף בגדלותו אין עליו חוב כלל. או אפשר נתחייב רק דאין אנו יכולים לכופו בקטנותו אבל חוב עליו וצריך ליתן בגדלותו וכן בהקדש האיך הדין וצ"ע. וג"כ פשוט מי שלא נתחייב בחומש כגון של אחרים או אשה אף שנותן החומש אינו נתפס כלל והא"ל כמו שמתפים יותר על דמיו דאינו קודש כמ"ש בשם הר"מ ולא כתבתי במצוה זו אפי' כטפה מן הים רק רמזתי קצת. לעיל הבאתי בשם הצל"ח דמסופק דאפשר מעות מעשר אינו ממון גבוה וכ' דנראה קצת כן מדברי הר"מ פ"ג ע"ש ועי' בר"מ פ"ז הי"ט כ' שמתפים מעות מעשר לשלמים לא קנו שלמים שקדושת שלמים אינו חל על המעות דהוי מ"ג והוא בש"ם מנחות ע"ש מבואר להדיא דגם מעות מעשר הוי מ"ג וע"ל במצוה רמ"ח. והתומש צריכים ג"כ ליתן בכסף צורה כקרן ע' בר"מ פ"ד. וד"ז ומה שהבאתי בשם הר"מ מהש"ס דמנחות דקדושת שלמים אינו חל על קדושת מעשר דהוי מ"ג ע' בר"מ פ"ג ה' כ"ה כ' וח"ל המקדיש מע"ש שלו לבדה"ב פודה וכו' ע"מ ליתן להקדש את שלו ולמע"ש את שלו והוא מהתוספתא ע' בכ"מ. ולכאורה האיך חל ההקדש על מ"ג אך בערכין דף כ"ח ובתמורה דף ל"ב דקדושת בדה"ב חל על קדושת מזבח בהקדש עילוי וע' בר"מ פ"ו מה"ע ול"ע רב בסוגיא הנ"ל האיך חלות הקדושה וגם בענין הפדי' כה"ג האיך הוא ולא עיינתי בזה ומ"מ אני לך ולא יכולתי כעת לע' בזה ד' ית' יגמור עלי לשנות פ"ז לברר הדברים:

מצוה תע"ד להוציא מעשר עני

(א) להוציא מעשר עני בשנה השלישית וששית מן השמטה ועז"נ מקצה ג' שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' והנחת בשעריך ובשנה הזאת היו מפרישין מעשר עני במקום מעשר שני של שאר שנים ואין מפרישין מעשר שני כלל. משרשי המצוה כענין מ"ש במצות הלואה לעני בפ' אם כסף תלוה. דיני המצוה משארז"ל שבעל השדה שעברו עליו עניים נותן לכ"א מהם מן המעשר כדי שבעו שנא' ואכלו בשעריך ושבעו. וכמה כדי שבעו מן החטים לא יפחות מחצי קב. משעורי' לא יפחות מקב. כוסמין לא יפחות מקב וחצי. דבלה לא יפחות ממשקל חמש ועשרים סלע. יין לא יפחות מחצי לוג. שמן מרביעית לוג. אורז רובע קב. ירק משקל ליטרא. הרובין ג' קבין. אגוזים עשרה. אפרסקין חמשה. רמונים שתים. אתרוג אחד. היה לו דבר מועט והעניים מרובים מניח לפניהם והם מחלקין ביניהם. מעשר עני המתחלק בגורן אין בו טובת הנאה לבעלים. ואיש ואשה שבאו ליטול נותנין תחל לאשה ואח"כ לאיש. ויתר פרטי המצוה מתבארים במס' פאה ומעשר ודמאי ובמקומות מזרעים ומכשירים וידים (ה' מתנות עניים פ"ז) ובסדר שופטים בע"ה במצות תרומה אכתוב באיזה מקום נוהגת ובאיזה זמן:

שלא

מצוה תע"ד (א) **להוציא** מעשר עני

בשנה השלישית וששית וכו' ועז"נ מקצה וגו' דיני מצוה זו מבוארים בר"מ פ"ו מה' מתנות עניים ובטיו"ד סי' של"א. וכ"ה בשנה השלישית מהשמטה ובשנה הששית אינו נוהג מע"ש רק אחר שמפרישין מע"ר מפרישין במקום מע"ש מעשר עני וכ"ז שלא הפריש מ"ע התבואה טבל. ודעת הר"מ פ"י מהלכו' מאכ"א דטבל הטבול למ"ע אינו במיתה רק בלאו וחייב מלקות והראב"ד הסכים עמו והתוס' ביבמות דף פ"ו נסתפקו בזה דאפשר ח"מ ג"כ אף שאינו טבול רק למ"ע ע"ש ואכ"מ. ומ"ע לאחר הפרשה אין בו שום קדושה כלל רק שייך לעניים. והעניים עושים בו כל מה שיכולו הכלל הוא חולין גמור. ומבואר בר"מ ובטור מביאו דאין מוליאין אותו מארץ לח"ל שנא' והנחת בשעריך ונאמר והנחת וכו' הוא בבעה"ב וכתיב בשעריך והפסוק ואכלו הוא בעניים וכתיב בשעריך ע"כ אין מוליאין בשום ענין ולא נתבאר אם עברו והוליאו אם צריכים להחזיר ונראה דצריכים להחזיר לא"י וגם נראה דעוברים בלאו הבא מכ"ע א"כ אסורים העניים לאכול בח"ל דכתיב ואכלו בשעריך ול"ע כי לא פרשוהו הראשונים. והנה הר"מ והרהמ"ח מונים כאן רק מ"ע א' והרמב"ן בסמ"ק של רבינו מונה ב' מ"ע א' ההפרשה כי היא טובלת וגם הנתינה לעני היא מ"ע בפ"ע והדברים ארוכים. ולענין המקומות שחייבים וזמן והרבה דינים ואיזה מינים חייבים מה"ת ור"ה אימת ודיני הפרשה שוה לתו"מ לכל הענינים חוץ מה שנתפרש בכ"א דינים מיוחדים. והנה כולם חייבים במ"ע אפי' עני שבישראל מוליאין מידו וילפינן בחולין מקרא. ויש ב' מיני מעשר א' שמניח בגורן ומתחלק שם וא' שמחלק בביתו ע' תוס' חולין קל"א ובר"נ בנדרים דבימות הגשמים שלא יפסד מחלקו בביתו ובימות החמה מניחו בגורן והוא מותר והר"מ אינו מביא זמן לזה. ול"ע כי בספרי נדרש מקראי ע"ש. וע' יבמות דף ק' בתוס' ודברי רש"י ל"ע. והמתחלק בגורן אין בו טוה"נ לבעלים ודעת הר"מ דעניים נוטלים בע"כ וצריך ליתן לעני הבא ראשון וכ"כ בפ"א מה' אלו לשו"פ דאין בהם טוה"נ לבעלים והעניים לוקחין בע"כ וע"ל במצוה רס"ז מה שעמדתי על לשון הר"מ והבאתי שיטת התוס' כאן שסוברים אפי' דברים שאין בהם טוה"נ לבעלים הרשות ביד הבעלים ליתן לאיזה עני שירצו דקרי שם ממון שאין להם תובעים ואי צריך ליתנו לתובעו הו"ל יש להם תובעים. ובדבר שיש לבעלים טוה"נ אפי' בא עני ולקחו שלא מדעת בעלים מוליאין מידו ובדבר שאין בו טוה"נ אם עבר העני ולקחו א"מ מידו. אבל הבעה"ב יש לו רשות ליתנו למי שירצה ע"ש. ודברי התוס' ל"ע הא מבואר במשנ' פ"ס דפאה אם מניח את הא' וכו' וכן אם מסייע לא' וכו' ה"ז גוזל את עניים ועז"כ אל תסיג וכו' ולדבריהם לכתחלה רשות ליתנו לאיזה שירצה וכבר עמדתי בזה לעיל ולדעת הר"מ ניחא דאין שלו כלל בדברים שאין בו טוה"כ. אך קשה על הר"מ שכ' כאן בהלכה י"א הי' לו מעשר בגורן ורצה ליתן לעני קרובו ומיודעו יש להפריש מחצה וליתן לו והחצי מחלקו וכו' והאיך יכול ליתנו לקרובו כיון דאין לו טוה"כ וצריך שיניח לכל העניים והוי כמו לשו"פ דבכה"ג הו"ל גוזל את העניים אם נותן לקרובו ולמיודעו וד"ז דהי' מליל וכו' מבואר במשנה פ"ח דפיאה מ"ו ופי' הרע"ב הי' מליל שאינו רוצה ליתנו לעניים שבאו כל מ"ע שבידו ורוצה להציל לקרוביו וכו' וא"י האיך רשאי לעשות כן הלא צריך ליתנו לעני ראשון לשיטת הר"מ והרע"ב בסתמא נמשך אחר שיטת הר"מ ובאמת הר"מ שם בפי' המשנה פי' דמיירי במ"ע המתחלק בתוך הבית ובמתחלק בבית יש בו טוה"נ כאשר יבואר בעזה"י. אך כאן דכ' בגורן ל"ע והתוי"ט כ' דבפירוש המשנה הוא ט"ס וצ"ל בגורן כי בהדיא כ' כאן גורן. ולי ל"ע האיך יכול בגורן להציל לקרוביו כיון דאין לו טוה"כ צריך ליתנו לעני הבא ראשון. וצריך לעזוב כל מי שבא ליטול יטול וצ"ע. ומ"ע המתחלק בגורן צריך ליתן לכל עני שעובר עליו מן המעשר כדי שבעו שנאמר ואכלו בשעריך ושבעו מבואר במשנה ובר"מ. וכמה השיעור כדי שביעה מבואר ג"כ במשנה ובר"מ ובהרהמ"ח כל מין כמה ואין להאריך. ואיני מבין לשיטת הר"מ כיון שאין לו טוה"נ והעניים נוטלים בע"כ א"כ האיך משכחת ד"ז דאין פוחתין מכדי שביעה מה לו לבעה"ב הלא כל עני יכול ליטול כמה שירצה ואין לבעה"ב רשות כלל רק מניח לפניהם אבל הוא האיך יכול לחלק כמו לשו"פ ואם עני רוצה טטל את כולו אבל הבעה"ב אין לו כלל בזה. ובמשנה דפיאה פ"ה מבואר אין פוחתין וכו' כ' התוי"ט פירשו הר"ב והר"ש כשמחלקין מ"ע והדין

עמהם דאלו בלש"פ הדין לבז וכו' אבל במ"ע כתיב ונתת לגר וכו' עכ"ל. ודבריו תמוהים לשיטת הר"מ א"כ שוה מ"ע ללש"פ ואין שום חילוק והדר' הק"ל. ומ"ש אבל במ"ע כתיב ונתת הוא תמוה דונתת קאי על מעשר עני שבבית דיש לו טוה"נ אבל על מ"ע שבגורן לא קאי ונתת רק והנחת בשעריך עי' כאן במל"מ באריכות ותראה והוא מהירושלמי וכן בש"ס נדרים דפ"ב ע"ב ולע"ג. וד' רבינו הר"מ איני מבין כלל דלא משכחת ד"ז דאין להבע"ב רשות כלל ליתן ע' היטב ותראה ועי' נדרים בר"ן שם כתב במ"ע המתחלק בתוך הגורן מניח בגורן וכל הרוצה ליטול יטול א"כ לא שייך ד"ז דאין פותחין כלל ולד' התוס' שפי' אף שאין בו טוה"נ רשות בידו לחלק למי שירצה שייך שפיר דאין פותחין. וכעת לא זכיתי להבין ד' רבינו וע' בסוגיא נדרים שם תראה דמ"ע המתחלק בגורן שוה ללש"פ ע"ש בר"ן ולע"ג. ולד' התוס' איני מבין בסוגיא דנדרים האיך רשאי מודר הנאה ליהנות בלש"פ ובמ"ע דאין בהם טוה"נ הא כיון דרשאי ליתן לכל מי שירצה הו"ל הנאה ואפי' ויתור אסור במוה"נ וענין טוה"נ הוא אריכות גדול ואכ"מ. ומ"ע המתחלק בתוך הבית יש בו טוה"נ ליתן לכל מי שירצה דכתיב ונתת וכו' ומוקמינן דקאי על המתחלק בבית דכתיב ונתת א"כ הוא הנותן ע"כ טוה"נ של בעה"ב. והמתחלק בבית א"ל ליתן לכ"א כדי שבעו רק כזית לכ"א וע' במל"מ מה שפלפל אי כזית דוקא דצריך שיעור נתינה או אפשר כ"ש ע"ש באריכות. ומה שכתב הרהמ"ח באו איש ואשה לבית נותנים לאשה תחלה ופוטרין אותה ואח"כ נותנים לאיש כ"ה לשון הר"מ והוא מהש"ס דיבמות דף ק' ודקדק לכתוב באו לבית היינו כיון דטוה"נ שלו ויכול לחלקו כרצונו ע"כ תקנו חז"ל שיקדים לאשה אבל בגורן אין שייך קדימה כי נוטלים מעצמם ואין לבעה"ב שום עסק בזה כמש"ל ועי' יבמות שם פרש"י ותוס' דבנתחלק בבית עסקינן ודברי רש"י צ"ע שם ע"ש. וד' הרב המחבר כאן צ"ע שכ' דין דנותנים לשבוע והיינו בגורן וכתב דהמתחלק בגורן אין בו כו' וכתב באו איש ואשה כו' לאשה קודם לאיש נראה דבגורן הדין כן ובאמת בבית דוקא הדין כן כמו שמבואר בר"מ כמ"ש. וע"ש בתוס' ביבמות נראה קצת דדבריהם סותרים למ"ש בחולין דנראה מדבריהם דבשדה לא שייך חלוקה שהוא הפקר ובחולין סוברים ששייך חלוקה כי הרשות בידו לחלוק ע"ש וקל"ע. ובמ"ע אין פורעים בהם מלוה וכו' וע' בטור וביו"ד סי' רנ"ג דגם העני א"י לשלם חוב שלו מצדקה א"כ ה"ה ממ"ע אך הפי' בתוספתא פירשו הכ"מ וב"י וש"ך דקאי על בעה"ב ע"ש. ומעשר כספים היינו מכל מה שמרויח עי' תענית דף ט' בתוס' שם מביאין ספרי דהוא מה"ת ודעת הב"ח דאינו מה"ת וע' בש"ז וכבר האריכו בזה ע' בס' משנ"ח ואי"ל. ע' במשנה דפיאה מי שליקט לוקט עני וכו' וחכ"א יתננו לעני הנמצא ראשון וע' ב"מ פרש"י שאינו בעל השדה מיירי א"כ נראה דאף התוס' סוברים דבבה"נ דאם הוא אחר לא שייך דרשאי ליתנו למי שירצה דזה הזכות הוא רק לבעל השדה ואכמ"ל. ועי' בתי"ט פי"א דנדרים מ"ג כ' הא דמבואר כאן דמתחלק בגורן וכו' בד"ה בלקט וכו' אין דבריו מובנים. וכבר כתבתי לעיל דהרמב"ן מונה כאן ב' מ"ע הפרשה והנתינה והר"מ חושב זה מדיני המלוה. עכ"פ פעם איכא מצוה להניח בגורן דכתיב והנחת וגו' ובבית איכא מצות נתינה דכתיב ונתת וגו' מ"מ אלו שניהם הוי חלקי המצוה פעם יניח בגורן ופעם יתן בבית כמו שמבואר בספרי שהביאו התוס' במקומות הנ"ל והו"ל מצוה א' אם תעיין בסמ"ק לרבינו והרמב"ן תבין וז"פ. וא"י ידי נתינה במ"ע המתחלק בבית דצריך לקיים מצות נתינה כמו מת"כ. ונראה דאסור ליתן לקט"ן כיון דאינם קונים כלל ולא הוי דעת אחרים מקנה כיון דטוה"נ אינו ממון לא הוי דעת אחרת מקנה ע' בראשונים בב"מ בסוגיא דעומד בלד שדהו וע' קצה"ח סי' רמ"ג מביא דברי פר"ח בזה. ומ"ש הוא דהוי חוב לכהנים עיין שם באריכות אבל זה דהוא מ"ע בודאי אין הקטן זוכה דלא הוי דעת אחרת מקנה ע"ש. וע' עוד שכתב דנתינה בע"כ אי הוי נתינה יולא בקטן א"כ כאן נמי ומסיק שם דנראה דמת"כ ל"מ נתינה בע"כ א"כ ה"נ ועי' ותבין ובאתי רק לרמוז ולעורר. ונוהגת מצוה זו בכל אישי ישראל והמקום והזמן שוה לכל תו"מ כמש"ל:

מצוה תע"ה שלא לתבוע החוב בשנת השמטה

(א) שלא לתבוע החוב בשנת השמטה אבל יהא נשמט ולא יתבענו עוד ועז"נ לא ינוש את רעהו ואת אחיו וגו'.

משרשי מצוה זו כמנהגי כתבתי לעיל ובסמוך במ"ע של לאו זה שבסדר זה. ועובר על זה ותבע הלואתו אחר שנת השמטה בזה"ב עבר על לאו זה. אבל אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה:

מצוה תע"ו לנגוש העכו"ם שיפרע מה שהוא חייב

(א) לנגוש העכו"ם שיפרע מה שהוא חייב לנו ולא נחמול ונרחם עליו להאריך לו המלוה ועז"נ את הנכרי תגוש זו מ"ע. משרשי המצוה שלא נלמוד נפשותינו לחמול ורחם עליהם למען לא נמשך אחר מעשיהם ואחר עצתם בשום דבר. והרמב"ן ז"ל כ' שאין זה מ"ע כלל אבל ענין הכתוב להזהיר על החמלה בישראל בעשה ול"ת ואמרו את הנכרי תגוש ולא אחיך. והוא לאו הבא מכלל עשה דקיי"ל שהוא עשה. והלאו המבואר בו כמו כן ולאחיך לא תנוש. וכן הענין ממש באיסור רבית כמו שנכתוב בסדר כי תצא בעז"ה. דיני המצוה כלולים בביאור הכתוב לפי דעתי. ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר עליה והאריך זמן פרעונו מן העכו"ם על צד החמלה עליו לא מצד היראה מלוה או להפסד חובו או לשום תועלת אחר בטל עשה זה לדעת הר"ם ז"ל. ולדעת הרמב"ן ז"ל הנוגש ישראל בחובו בטל עשה זה מלבד שעבר ג"כ על לאו אבל אריכות חוב לעכו"ם לא מעלה ולא מוריד:

מצוה תע"ז לעזוב החובות בשנת השמטה

(א) לעזוב החובות בשנת השמטה ועז"נ ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ונכפלה האזהרה בזאת המצוה שנאמר וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו. ואמרו בתוספתא בב' שמטות הכתוב מדבר א' שמטת קרקע וא' שמטת כספים. וכבר כתבתי בכסף תלוה במצות שמיטת קרקעו' מה שידעתי בשורש המצוה. ושמטת כספים גם אחר איתו הטעם נמשך ללמד נפשינו במדות מעולות מדות הנדיבות ועין טוב ונקבוע בלבבינו הבטחון הגדול בשם ב"ה. ואז תוכשר נפשינו לקבל טוב מאת אדון הכל כלול בברכה והרחמים. וגם נמצא מזה גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאוד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו כי נשא ק"ו בנפשותינו לאמר אפי' הכויתי ממוני והגיע שנת השמטה אמרה תורה להשמיט ביד המלוה (הלוה כצ"ל נל"ה) שלא לגזול ושלא לחמוד משלו לא כ"ש שראוי לי להתרחק עד קצה האחרון. מדיני המצוה משארז"ל שאין השביעית משמטת אלא לבסוף בשתשקע חמה בערב ר"ה של מוצאי שביעית שנאמר מקץ שבע שנים וגו' ומשמטת אפי' מלוה שבשטר שיש בו אחריות נכסים. ואם סיים לו שדה בהלואתו אינו משמט כ"כ הרמב"ם ז"ל. ותימא היא דר' יוחנן דחי לה בפ' השולח. הקפת חנות ושכר שכיר אינו נשמט. ואם זקפו אותן במלוה נשמט וכן הדין בקנסות. המגרש את אשתו קודם שמיטה אין כתובתה נשמטת אלא אם פגמה או זקפתה עליו במלוה. והמלוה על המשכון אינו משמט והוא שיהי' החוב כנגד המשכון כ"ב הרמב"ם ז"ל. ובפ' הזהב אמרי' דאע"פ

מצוה תע"ה (א) **שלא** לתבוע וכו' מצוה זו יתבאר בעזה"י במצוה תע"ז בהעשה השייך לזה:

מצוה תע"ו (א) **לנגוש** העכו"ם וכו' את הנכרי תגוש וכו' מבואר בר"מ פ"א מה' מלוה ולוה ודעת הרמב"ן אינו כן אלא ישראל עובר על עשה ג"כ חוץ הל"ת וגם הה"מ מביאו ומ"ש הרהמ"ח דהלאו הוא ולאחיך לא תגוש זה הלשון אינו בכתוב רק קודם לזה כתיב לא יגוש וגו' והלאו הזה הוא בשמיטה אבל הלאו התמידי הוא בפ' משפטים לא תהיה לו כנושה וכן מבואר בר"מ כאן. ונראה אם אינו נוגש את העכו"ס מחמת חמלה עובר ג"כ על לאו דלא תחנם ע' ר"מ פ"י דעכו"ס. ומ"ש הרהמ"ח דלהרמב"ן אריכות חוב לעכו"ס אינו מעלה וכו' נראה דאיסור איכא כל שעושה טובה לעכו"ס אך בעשה זו אינו עובר לדעתו כנ"ל. וגר תושב דמותר ליתן לו מת"ח אין מצוה לנוגשו אף לדעת הר"מ כי מצוה להחיותו וכתיב לנכרי וגו' היינו עכו"ס וגם אינו בכלל ישראל לנגוש כי ג"ת לאו בכלל רעהו הוא ולאו בכלל עכו"ס וז"פ. ובעזה"י לקמן במצוה לנכרי תשיך יתבאר עוד בזה. ומצוה זו נוהגת בכל אישי ישראל:

מצוה תע"ז (א) **לעזוב** החובות בשנת השמטה ועז"נ ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך. דיני מצוה זו מבואר בר"מ פ"ט מה' שמיטה ויובל ובטוש"ע חוה"מ סי' ס"ז. והרבה האריכו האחרונים. ואכתוב בקילור דינים שהם מה"ת כדרכי בס"ד. מצוה זו של השמטת כספים הוא חובת הגוף ונוהג בכ"מ הן בא"י הן בחוץ לארץ. אך בזה"כ דאין שמ"כ נוהג בכ"מ אלא בזמן שהיובל נוהג ואז היה נוהג בכ"מ ומשבטלו היובלים עוד בבית ראשון משגלו מקצת ישראל דבעינן בזמן שכל יושביה עליה ובטל דין יובל מה"ת בטל גם כן דין שמ"כ אפי' בא"י רק מדרבנן וכאן בדין התורה עסקינן ודעת הרמב"ס והראשונים דבזמן ב"ש לא היה נוהג יובל ודעת ר"ת דהיה נוהג יובל בב"ש ע' סוגיא כאן בתוס' בגיטין ואין להאריך מאי דהוה הוה והאידנא אינו נוהג יובל אינו נוהג שמ"כ מה"ת. ודוקא שמיטה משמטת כספים אבל יובל אינו משמט כספים כך גזה"כ וע' במל"מ מה שמביא בשם תו"כ וכבר הבאתי בח"ז דמבואר בש"ס דר"ה וכ"פ הר"מ כאן בפ"י דג' דברים מעכבים ביובל שלוח עבדים והחזרת השדות ותקיעת שופר וע' בס' מ"א דכ' הא דבר"ה עבדים אינם חוזרים רק אוכלים וכו' וכן שדות עד יום הכיפורים היינו דאם נעשה ביוה"כ המלות ותקיעת שופר בכלל חייל יובל למפרע ואי לא לא חל כלל ולדידן דכל הג' דברים מעכבים ואם לא היה עבד בישראל גם כן אינו נוהג כלל יובל עיין בגמרא אם כן בליל ראש השנה של שנת הנ' דהיא סוף שמיטה לענין כספים והתחלת יובל כמבואר בערכין א"כ אם לא היה אז עבד בישראל או שהגיע יום הכפורים ולא תקעו בשופר דאינו יובל כלל אם כן אפשר לא נשמט החוב כלל כי הכתוב תלאן זה בזה כ"ז ששמיטת קרקע נוהג שמיטת כספים נוהג ובאם לאו אינו נוהג מה לי אם אין יובל נוהג מחמת שאין יושביה עליה או מטעם אחר שלא היה עבד או לא תקעו או לא הי' קרקע נמכר ואינו נוהג ה"נ אינו נוהג אז שמ"כ ג"כ. ואפשר לחלק בין הנושאים מ"מ צ"ע כיון דאינו נוהג יובל אז מאיזה טעם לא שייך שמוט וכו' אינו נוהג בכספים וצ"ע ובאתי רק לעורר. והנה התובע חוב שעברה עליו שמיטה עובר בעשה ול"ת וחוץ לזה הוי אפקעתא דמלכא דהחוב נפקע כמבו' בגמ' דלצ"ל במתנ' אני נותן לך כי החוב נפקע ממילא. ואף אם נותן לו ברצון הטוב אינו מועיל כי כבר נפקע וכ"מ כ"פ אם תעיין בגמ'. וא"כ אם יש לחש"ו מעות כגון בירושה או בשכר פעולה והלוו לא' ועבר שמיטה אע"פ שאינם בני מצות מ"מ נחלט החוב כי הוא אפקעתא דמלכא. ומבואר בש"ס דגיטין יתומים א"צ פרוזבול דר"ג וב"ד אביהם של יתומים וע' רש"י פירש דעל חוב שירשו מאביהם קאי. והרא"ה בשם הרמב"ן מובא דבריו בר"ן כתב דקאי על הלוואת עצמן דאי בירשו מאביהן מבואר בספרי דאינו משמט מגזה"כ ומבואר בסמוך בס"ד ומבואר דדוקא בשביעית דרבנן דמהני פרוזבול אמרינן דמעות יתומים הו"ל כפרוזבול. אבל בשביעית תורה דל"מ פרוזבול לא

אף

דאע"פ שאינו שוה אלא פלג חובו. וה"מ במשכון של מטלטלי' אבל במשכון של קרקע באתרא דמסלקי שביעית משמטת ובכור אינו נוטל בה פי שנים לפי שהוא כחוב גמור. אבל באתרא דלא מסלקי אין שביעית משמטתו והשתא דקיי"ל סתם משכנתא שתא דהכי אסיקנא בגמ' לדעת קצת מפרשים למדוני מורינו י"א כל המשכונות כאתרא דלא מסלקי דיינינן להו ואין שביעית משמטת משכונא ובכור נוטל בה פי שנים וב"ח דיתומי' גובה ממנה דכקרקע שלהם היא. והמוסר שטרותיו לב"ד ואמר להם אתם גבו חובי זה לי אינו משמט שנא' ואשר יהיה לך את אחיך וזה כבר נתנו ביד ב"ד. ומזה הטעם ארז"ל שחוב שיש ליתומים על אחרים אין שביעית משמטתו דרבן גמליאל וב"ד אביהן של יתומים ואחריהם כל ב"ד שבכל דור ודור וכאלו מסרו שטרותיהם ביד ב"ד דמי וכן בענין המצוה מ"ש שהמלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו דהכי אמרה רחמנא לא ינוש בחוב הראוי לנגוש וזה לא הגיע זמנו לנגשו עדיין ומ"ש שהמתנה עם חבירו בחובו ע"מ שלא תשמטנו שביעית ה"ז משמט לפי שהוא כמתנה עמ"ש בתורה. אבל אמר לו ע"מ שלא תשמט חוב זה ואפי' בשביעי' כלומר אע"פ שדין שביעית להשמיט אם מתנה עמו שלא ישמוט חוב זה אין שביעית משמטתו בענין זה שכל תנאי שבממון קיים כמ"ש בסדר בהר סיני במצות שלא להלות בריבית לישראל ויתר פרטיה במס' שביעית (ח"מ סי' ס"ז). ונוהגת מצוה זו מדאורייתא בא"י ובכ"מ בזמן שהיובל נוהג בזו"נ וכבר כתבתי למעלה בסדר בהר סיני באיזה זמן היובל נוהג. אבל בזמן שאין היובל נוהג אין שמטת קרקעות וכספים נוהגת מדאורייתא. אבל מד"ס נוהגת שמטת כספים אפי' בזה"ז ואפי' בכ"מ כדי שלא תשתכח תורת השמטת כספים מישראל. וכבר כתבתי למעלה בסדר בהר סיני בסוף מצוה ראשונה איזו היא שנת השמטה לדעת המפרשים הגדולים היודעים דרכי הגמ'. ועובר על זה ותבע את חבירו על חוב שעברה עליו שנה שביעית בזמן הבית בטל עשה זה מלבד שהוא עובר על לאו כמו שנכתוב בסדר זה בע"ה ובזמן הזה קא עביד איסורא דרבנן ואם ידעו הב"ד ששביעית עברה עליו אין נזקקין לנגוש אותו כלל ואפי' בזה"ז ואף ע"פ שהשמטת כספים עכשיו דרבנן וקי"ל שיעבודא דאורייתא' הא איפסקא הלכתא דבכל דבר שבממון יש כח ביד חכמים לדחות דבר תורה מטעם דהפקר ב"ד הפקר:

שלא

אף אם נאמר דמהני פרוזבול מחמת הפקר ב"ד ע' בסוגיא ובראשונים מ"מ קודם תקנת פרוזבול וגם לד"ת בודאי מה שהלוו בעצמם משמט כי הוא אפקעת' דמלכא רק לענין פרוזבול הו"ל כפרוזבול אבל לד"ת בודאי משמט וז"ב. ועיין בר"מ כאן עד הלכה ט"ז מביא דינים מה דאינם משמטים מה"ת ולא הביא דין יתומים בודאי דעתו דמשמט ואח"ז התחיל דין פרוזבול כתב בהלכה כ"ד דהיתומים א"ל פרוזבול מבואר דדוקא בדין פרוזבול הדין כן אבל לד"ת משמט. והנה הר"מ אינו מביא דברי הספרי כאן הייני בירשו מאביהם וצ"ל דלא ס"ל כהספרי דר"ש הוא ופליגי רבנן עליה כמבואר בר"ן דרש"י לא ס"ל כהא דספרי א"כ אפי' בירשו מאביהם משמט מה"ת ומכ"ש בהלואת עצמם מד"ת משמט אך במקום דפרוזבול מהני אינו משמט מחמת דר"ג וב"ד אביהם של יתומים והוי כפרוזבול. ע"כ לפענ"ד ד' הרהמ"ח כאן צ"ע דכותב בדיני המלוה דינים של תורה ואינו מביא דין פרוזבול כלל ובסוף המלוה כ' דהאידנא היא דרבנן אבל כאן עסיק בדינים של תורה ומאי זה שכתב ומזה הטעם אמרו שחוב שיש ליתומים וכו' אין שביעית משמטתו דר"ג וב"ד וכו' ובאמת אם ס"ל כהספרי כרבו הרמב"ן אם כן בחוב שירשו מומעט מגזה"כ שמוט כל בעל משה ידו וכו' ולא משום דר"ג וב"ד וכו' ובהלואת עצמם דלא איתמעט בודאי משמט דהא דר"ג וכו' אינו רק במקום פרוזבול אבל לד"ת אי נסבור כהספרי בממון שירשו אינו משמט מגזה"כ ובממון עצמם משמט ואי לא ס"ל כהספרי בכ"ע משמט מה"ת רק הא דר"ג וכו' היינו לאחר תקנת פרוזבול היינו בשמיטה דרבנן לשיטת הר"מ כמבואר בדבריו בהט"ז והרהמ"ח ג"כ לא הזכיר פרוזבול נראה דסובר כהר"מ דבשמיט' מה"ת אינו מועיל פרוזבול א"כ הא דמביא הרהמ"ח הא דר"ג וכו' צע"ג לפע"ד. והנה כתבתי דהר"מ לא ס"ל ההוא דספרי דאינו מביא בד"ת רק בדין פרוזבול וכדעת רש"י דהאי דספרי ר"ש ורבנן פליגי אף דבש"ס דילן אינו מוכח בהיפך דאפשר הא דיתומים א"ל פרוזבול הוא כדעת הרמב"ן בהלואת עצמן אבל האי דספרי בהלואת אביהם ודעת רש"י דילן ג"כ כהספרי מ"מ כיון דלא נזכר בפי' דחה הר"מ הא דספרי ועיין ברמב"ם פי"ב דנדרים דלא ס"ל כספרי בהלכה א' וכ' לחכמי לוניל כיון דלא הביא בגמרא דילן האי דספרי ר"ש ורבנן פליגי וכו' ועי' בכ"מ שתמה ע"ז אמאי לא פסק כד' ר"ש וכאן נמי הר"מ לא פסק כספרי ולא עמד בזה וצ"ע:

והנה ד"ז דיתומים א"ל פרוזבול דר"ג וכו' הוא רק ביתומים קטנים דבהם שייך ר"ג וכו' אבל להספרי דבהלואת אביהם מומעט מגזה"כ דשמוט וכו' בודאי אף ביתומים גדולים כיון דבא להם מכח ירושה אינו משמט כלל. ע"כ מבואר דהר"מ מטעם זה שמביא וס"ל דוקא ביתומים קטנים לא ס"ל כהספרי. וד' הרהמ"ח דמביא ג"כ זה צ"ע דלהספרי בלא טעם זה דר"מ ומטעם דר"ג וכו' מה"ת משמט כמש"ל וצ"ע. ועי' בב"י שנתן טעם לד' רש"י שכתב על הא דיתומים א"ל פרוזבול דמיירי מה שירשו מאביהם הא בלא"ה אין משמט מהאי דספרי וכ' דרש"י דחה ד' הספרי מהמשנה דכותבין ליתומים על נכסי אפטרופוס דברי ר' חולפת ומיירי אפי' אם היתומים הם המלוים ולמה לן כלל פרוזבול אי מה שירשו מאביהם בלא"ה אינו משמט מהאי דספרי ואי בהלואת עצמם אינו משמט מהאי דר"ג וב"ד וכו' והאיך משכחת פרוזבול ביתומים ע"כ דחה רש"י ד' הספרי ומה שירשו מאביהם אינו משמט מחמת הא דר"ג וב"ד כו' והם מה שלוו בעצמם צריך פרוזבול. ולי צ"ע כשם שב"ד אביהם של יתומים מה שירשו ה"ה ממעות עצמם ג"כ הב"ד אביהם דמ"ש. עכ"פ מאי דלא עמד בכ"מ על הר"מ שהרגשנו לעיל דלא הביא הספרי סמך על מ"ש בב"י דנדחה דין זה ממשנה דילן. והשביעית משמטת כספים בסוף כשתשקע חמה בליל ר"ה במוצאי שביעית נחלט החוב והן אם לוה קודם שביעית או השביעית עצמה גובה חובו כל השנה וכשתשקע החמה בליל ר"ה אבד החוב. ולדעת הר"מ והרבה ראשונים יכול לתבוע החוב כל השנה ואינו עובר בלא יגוש בכל השנים רק לאחר שנחלט החוב בליל מוצאי שביעית הייט בליל ר"ה או משמט ועוברים בלאו ובעשה אם נוגש החוב. אבל דעת הרא"ש דתיכף בכניסת שמיטה אסור ליגוש החוב ועובר בלאו רק אם נותן בעצמו אז"ל משמט אני כי עדיין אינו אפקעתא דמלכא ובליל ר"ה של מ"ש אבד החוב אבל ע"י נגישה אסור מתחלת שנת השמיטה ע' בטור וב"י. ופשוט דהתובע חוב לאחר שמיטה וגובה אותו חוץ מה שעובר על הלאוין ועשה של שביעית עובר על לאו דגזל כי הוא אפקעתא דמלכא והחוב נחלט ואינו מגיע לו כלום וצריך להחזיר לו המעות וגובים מנכסיו ואף אם אח"כ מת גובים מהיורשים כדין כל גזל וז"פ מאוד. ועי' באחרונים דמחלקים למעות שהלוה קודם התחלת שביעית אסור ליגוש בשביעית לדעת הרא"ש אבל אם מלוה בשביעית עצמה הרא"ש מודה דיכול ליגוש בשביעית ועי' בס' אורו"ת שמפלפל ואין אני מעיין בדבריהם כי הוא אריכות ובאתי רק לכתוב בקיצור ע' בדבריהם. ועי' עוד באורו"ת דדעתו אם הלוה מת ונשתייר נכסים דהמלוה גובה אין שביעית משמטת כיון דהלוה שיש עליו השיעבוד הגוף מת לא שייך לא יגוש ואין משמט אלא היורשים ע"ש ומכל מקום אני לך וכבר כתבתי דאין אני כותב רק דיני התורה. והנה יש הרבה דינים שאף בשביעית של תורה אינו משמט. ואכתוב בקיצור עוד חוץ מש"ל. ומבואר בר"מ וברהמ"ח ובטור וש"ע שם. אין משמט רק מלוה אבל פקדון וכן חובות שאין מלוה כגון שכר שכיר וקנסות כגון אונס ומפותה וכדומה וכן כתובה הכלל כל שאינו בדרך הלואה אין משמט וכן הקפת חנות וכ"ה אם זקפו במלוה משמט ועי' בכ"מ ובסמ"ע שכתבו קצת טעמים על הא דאינו נשמט בשם הר"מ גם כן אך נראה דגזה"כ הוא דרך הלואה משמט ולא דרך אחר. ואימת הוי זקיף במלוה ע' בר"מ ובאחרונים ואין להאריך. ומשמט אפי' מלוה בשטר אפי' נכתב בפירוש אחריות נכסים ופלוגתא הוא בגיטין דר"י ורשב"ל סוברים דאם נכתב בפירוש אחריות נכסים אינו משמט ותני"כ בברייתא אך אח"ז בהאי מעשה דאתי לידי ר"י פסק דמשמט ואמר מפני שאנו מדמין מעשה למעשה ופריך והא תניא כוותי' אמר ר"י דלמא ב"ש הוא דסובר דשטר העומד וכו' א"כ מבואר דר"י פוסק מפני הספק דלא ברירא לי'. ונראה מהש"ס דפלוגתא אף בשביעית של תורה דקאי על המשנה ומיירי בשביעית ש"ת. ופשוט דמספק אין מוציאין דהו"ל ספיקא דאורייתא דלמא קאי בלאו ועשה התובע וגם ספק ממון קולא לנתבע דלמא נפקע החוב אך לפי זה לשיטת הר"מ דמהני תפיסה בספק ממון אפשר אם תפס המלוה א"מ מידו ולא הוי ספק איסור הלאו דלא יגוש דנראה דהלאו עבר ואין תקנה אם גבה חובו בע"כ אף דמחזיר א"כ מועיל להממון דהוי גזל בידו כמ"ש דהוי אפקעתא דמלכא אבל הלאו עבר א"כ בתפס הוי רק ספק ממון ולהר"מ מהני תפיסה בספק ממון אך הר"מ סתם נראה דל"מ תפיסה דכתב בסתם משמט וצ"ל כיון דרב ושמואל סברי דמשמט ור"י מסופק אין ספיקו של ר"י מוציא מידי ודאי שלהם והלכה כוותי' דרב ושמואל. ואם סיים לו שדה בהלואתו אינו משמט כ"כ הר"מ והרהמ"ח והרבה דעות ראשונים כלישנא בתרא ועי' ברא"ש במכות ובב"י טעם אחר דשמיטה דרבנן וספק דרבנן להקל אף דספק ממון לקולא והר"מ כאן מיירי בשמיטה דאורייתא והו"ל ס' תורה וגם ספק ממון לקולא ע"כ ס"ל [דמשמט] כיון דהמשנה מסייע ללשון זה כמבואר שם בשם ר"ת והרא"ש פוסק כן. והמלוה את חבירו סתם הלואה זמנו שלשים יום וא"י לתבעו קודם ובתוך שלשים פוגע ר"ה של מוצאי שביעית ע' בצאו"ת מביא דעת הב"ח דמשמט ולא הוי כהלואה מפורש תוך הזמן והסכים עמו בעל או"ת ומביא ראיה מירושלמי וגם כתב דקובע זמן לא מהני תפיסת המלוה בתוך הזמן ובסתם הלואה מהני תפיסה ואלולי הוא דבר חדש ולא ראיתי חילוק זה מ"ל קובע זמן בפירוש או סתם הלואה דאמרו רז"ל ואסמכוה אקרא בפ"ק דמכות דהוי שלשים יום וצ"ע. ואפשר שמכאן ילא לו מדמשמט סתם הלואה ואין ראיה דילפינן זה בירושלמי ע"ש וצ"ע. והב"ח הביא ראיה דסתם הלואה משמט תוך ל' יום ממשנתינו השוחט את הפרה ובר"ה חלקה ונתעברה החודש ור"ה למחר משמט ולמה משמט הא הוי בתוך ל' יום ע"ש. ואפשר לחלק דכל הסברא דקובע זמן אינו משמט כיון דא"י יכול לנוגשו בלא שמיטה והנה בתוך הזמן אפי' לל"ק דמשמט מ"מ אינו יכול לנגשו קודם ע' בחוה"מ סי' ע"ג דא"י לתובעו דהוי אפקעתא או דידע שהוא שביעית ע' בש"ך שם ס"ק ל"ד אבל כאן במשנה עיין בשבת דף קמ"ח דמיירי דלא היה יודע שיתעבר החודש ובפרט דברוב שנים אין אלול מעובר ומימות עזרא וכו' א"כ הי' סבור שהיום ר"ה ואינו משמט דהוא לאחר שמיטה ובודאי אם נאמר דמשמט יכול לתבוע תיכף כי הי' הקביעות הזמן בטעות וזה ברור דהדין הוא כך אם כן שפיר אמרינן דמשמט וממילא אם משמט יכול לתבוע תיכף וקאי בלא יגוש ומשמט ולמה נאמר דאינו משמט כיון דאם נאמר דמשמט הוי כדין דעי"ז יכול לתבוע ושפיר משמט אבל ביודע שהוא שמיטה דאף אם כא' דמשמט א"י לתבעו קודם הזמן א"כ אינו בלא יגוש ואינו משמט אבל כאן דלא ידע א"כ אם משמט כדין דהיה יכול לתבעו קודם שמיטה כי היה בטעות ודוק כי קצרתי. אך האורו"ת מביא דהוא בירושלמי וכן הסכים הקלה"ח. ועי' בקלה"ח דהקשה למ"ל הטעם במלוה לזמן דאינו משמט כיון דלא

קרינן

מצוה תע"ח שלא נמנע החסד והצדקה מאהב"י

(א) שלא נמנע החסד והרחמים מאחב"י וכ"ש מן הקרובים בדעתינו חולשת עניינם ויש בנו כח ויכולת לסעדם ועז"נ לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיך האביון כלומר אל תשליט עליך מדות הבילות והנבלות אבל הכן לבבך עכ"פ במדות הנדיבות והחמלה ואל תחשוב שיהי' לך בדבר חסרון ממונך כי בגלל הדבר ההוא יברכך ד' ויפה לך ברכתו רגע קטן מכמה אוצרות של זהב וכסף. משרשי המצות צדקה כתבתי בכסף תלוה שבפ' משפטים וקצת דיניה ועניינה כמנהגי:

מצוה תע"ט לעשות צדקה בשמחה

(א) לעשות צדקה עם הצריך אליה בשמחה ובטוב לבב כלו' שניתן ממונינו למי שיחסר לו ולחזק העני בכל מה שצריך למחייתו בכל יכולתינו ועל זה נאמר פתח תפתח את ידך לו ודרשו רבותינו ז"ל פתח תפתח ואפי' כמה פעמים. ועוד נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ואמר עוד וחי אחיך עמך. משרשי המצוה כתבתי בכסף תלוה במצות הלואה לעני בשעת דוחקו מה שידעתי. מדיני המצוה משארז"ל שעיקר מצוה זו ליתן הצדקה ליד גבאי שיתננה למי שצריך לה כדי שלא יתבייש המקבל כשהוא מקבלה מיד הנותנה בכל עת שיראנו וגם הנותן לא יבייש עלי' לעולם שזה אינו יודע למי נותנה וזה אינו יודע ממי מקבלה. ואתה בני אל תחשוב שענין מצות הצדקה לא יהי' רק בעני אשר אין לו לחם ושמלה כי אף בעשירים גדולים נ"כ תתקיים מצות הצדקה לפעמים כגון עשיר שהוא במקום שאין מכירין אותו וצריך ללות ואפי' בעשיר שהוא בעירו ובמקום שמכירין פעמים שיצטרך מפני חולי או מפני שום מקרה אחר לדבר אחד שהוא בידך ולא ימצא ממנו במק"א גם זה בכלל מצות הצדקה הוא בלי ספק כי התורה תבחר לעולם בגמ"ח ותצוה אותנו להשלים רצון הנבראים בני ברית כאשר תשיג ידינו. וכלל הענין שכל המהנה את חבירו בין בממון בין במאכל או בשאר צרכיו או אפי' בדברים טובים דברים ניחומים בכלל מצות הצדקה הוא ושכרו הרבה מאד. ויכנסו דברי באזניך כי טובים המה באזן תבחן מלים. וארז"ל שעני שאינו רוצה ליקח מערימין עליו ונותנים לו לשם הלואה ואח"כ אין שואלין אותו ממנו אבל עשיר המסגף עצמו ועינו צרה בממונו אין משגיחין בו ואז"ל די מחסורו אתה מצווה להשלים חסרונו אבל אין אתה מצווה להעשירו. וכ' הרמב"ם ז"ל כי מעולם

קרינן לא יגוש תיפוק ליה דהוי כמתנה ע"מ שלא תשמיטני וכו' כיון דהתחייב עצמו לפרוע אחר שמיטה ע"ש מה שפלפל. ולפמ"ש ל"ק דמשכחת לה כמ"ש דהיה בר"ה והיה סובר דהוא ר"ה של שמיטה ונתעברה א"כ בשעת הלואה לא ידעו כלל דיעבור על החוב שמיטה ולא שייך דהו"ל כתנאי דלמה היה לו להתנות ע"כ צריך קרא דאינו משמט מחמת קביעת זמן דלא קרינן לא יגוש (לא כמש"ל דבמעות משמט) וז"פ. התנה עמו שלא יתבענו שביעית משמטת אע"פ דא"י לתבעו כן מבואר בר"מ מהירושלמי וע' בכ"מ בשם מהר"י קורקוס כיון דתפיסה מהני קרינן לא יגוש. וע' באורו"ת מביא בשם בעל התרומות דדוקא אם התנה שלא יתבענו בשביעית שביעית משמטת אבל אם התנה שלא יתבענו לעולם אפשר לא הוי בגדר חוב ואין שביעית משמטת וגם על דין שלא יתבענו בשביעית כתב הבעל התרומות על הר"מ דלא בריר לן וע' באורים ותומים שפלפל בדברי הירושלמי. המלוה את חבירו והתנה שלא תשמיטנו שביעית משמט דאין בידו לבטל דין שביעית התנה שלא ישמיט הוא חוב זה בשביעית תנאו קיים שכל תנאי שבממון קיים ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה שהוא חייב כן מבואר בר"מ ובראשונים. ומה שקשה על הר"מ מהלכות מכירה דפוסק שם כרב דתנאו בטל גבי אונאה ע' באחרונים ואכ"מ. המלוה על המשכון אינו משמט הן בשעת הלואה והן משכנו שלא בשעת הלואה ועיין בספר גדולי תרומה דדעתו אפי' המלוה תופס מטלטלין אינו משמט. והאו"ת השיג עליו דזה לא הוי משכון כיון דשלא ברשות ב"ד הוא וע' בספר קלוה"ח שדעתו כדעת הגד"ת דבתופס מעלמו ג"כ דין משכון עליו וע' בקלה"ח בסי' ע"ב דדעתו אם הלוה נתן לו בעצמו לאחר ההלואה משכון הו"ל דין משכון דאינו משמט וע"ש מה שמביא בשם הר"י הלוי והדברים ארוכים. ובמעות היתר על המשכון דעת הר"מ דמשמט ודעת הרב המחבר דאינו משמט והוא מחלוקת בין הראשונים ובש"ע הובאו שני הדיעות והדברים ארוכים. ומשכון קרקע באתרא דמסלקא או לא מסלקא ע' בש"ע ובטור ובב"י. והמוסר שטרותיו לב"ד אינו משמט מה"ת כן מבואר בר"מ והרבה ראשונים והשיגו על רש"י שכתב שזה תקנת פרוזבול רק זה דין תורה וע' בש"ע. ומ"ש הרהמ"ח דר"ג וב"ד וכו' כבר כתבתי דל"ע דר"ג וב"ד הוא רק תקנת פרוזבול ולא מה"ת ע' לעיל. וכל מעשה ב"ד אינו משמט והוא גם כן מה"ת. והמוסר שטרותיו לב"ד שהוא מה"ת אינו מבואר אם צריכים ב"ד סמוכים ככל דבר של תורה או בכל ב"ד אפי' הדיוטים סגי. וראיתי בבעה"ת שכתב אף בג' הדיוטות סגי ולא הביא ראיה לדבריו ויש לספק אפשר דג"כ ב"ד קרובים כשרים כיון דאין צריך ב"ד כדין תורה רק שלשה סגי בכל שלשה וצ"ע. ועיסקא מבואר בש"ע שמשמט פלגא שהוא מלוה וע' באורים ובקלה"ח מה שפלפלו בזה ומ"מ אני לך. וכמו שמיטה משמטת חוב כך משמטת שבועה שאם חייב איזה שבועה על חוב ועברה השמיטה פטור מהשבועה דלא יגוש מ"מ בין ממון בין שבועה ואם כפר בחוב ועברה עליו שמיטה ועדיין בכפירתו ולאחר שמיטה הודה או באו עדים אינו משמט כ"ה דעת הרמב"ם נראה אף דלא נשבע רק כפר אינו משמט והראב"ד הקשה עליו האיך שביעית משמטת שבועה כיון דאם יודה ישלם ובעה"ת כתב דהוא גזה"כ דאינו נשבע אף דחייב לשלם והר"ן כתב דהמשנה מיירי במודה במקצת ונתחייב שבועה קודם סוף שמיטה ועברה שמיטה כיון דחלק הודאה נשמט אף דחלק הכפירה לא נשמט עכ"פ אינו מודה במקצת ע"כ אינו נשבע ולא זכיתי להבין דברי הר"נ דל"מ במודה במקצת ונתחייב שבועה ואח"כ שילם חלק הודאה או מחל דלא יתחייב שבועה דהו"ל ככופר הכל דז"א רק בשעת הודאה שאומר שילך והוא כופר הכל בשעת התביעה אבל אם הודה במקצת ולא אמר הילך בשעת התביעה אפי' שילם המקצת קודם שפסקו לו שבועה ומכש"כ לאחר שפסקו לו שבועה לא מצינו שיופטר מהשבועה ע' בסי' פ"ז א"כ כאן דנפסק לו שבועה ואחר כך נפקע חלק הודאה נראה דודאי לא נפקע השבועה מטעם כופר הכל וצ"ע. וראיתי באורו"ת שהסכים לדעתו ואני לא זכיתי להבינם. ודעת הראב"ד והטור דוקא בכפר ונשבע אינו משמט אבל בכפירה בלא שבועה משמט ע"כ ניחא דמשמטת שבועה דכ"ז שלא נשבע משמט רק בנשבע אינו משמט ע' בטור ובש"ע והרהמ"ח לא הביא דין דמשמטת שבועה וגם אינו מביא מלוה ונעשה כפרניות מה דעתו בזה. ופשוט דער"ה של מוצאי שביעית בה"ש אסור להבעו כי הוא ספק ועובר מספק בלאו ועשה וגם אם תפס לא מהני תפיסה בספק ממון ולדעת הר"מ מהכי תפיסה ואיסורא דעבד כמ"ש דודאי אפי' אם לקח מאתו והחזיר לו מכל מקום לא תיקן הלאו ועשה של לא יגוש והוי לי' רק ספק ממון ומהני תפיסה לדעת הר"מ. ואם הלוה לו בין השמשות גם כן בלילה משמט מספיקא דאיסורא וגם ספיקא דממון ולענין תפיסה תלוי בשיטות הנ"ל. ובדין הא' אפשר נהי דהמוחזק הייני הלוה יש לו חזקת מ"ק המלוה יש לו חזקת שהוא עדיין יום כמבואר בשבת בין עיולי יומא לאפוקי יומא וזה צריך לעיין בדיני תפיסה וצריך חיבור מיוחד ואין כאן מקומו ובאתי רק לעורר. ויש לספק קצת אם אחד נתחייב שבועה מן התורה על חוב ששביעית משמטת השבוע' ובשעה שנתחייב השבועה גלגל התובע שבועה מדברים שאין שביעית משמט כהקפת חנות וכדומה ועברה עליו שביעית קודם שנשבע דנפטר מעיקר השבועה כמ"ש דשמיטה משמט שבועה אי צריך לישבע על הגלגול אם דמי להא דמבואר בסי' צ"ד אם אמר שרוצה לשלם על עיקר שבועה אין שומעין לו וצריך לשלם הגלגול או לישבע כיון דכבר נתחייב ה"נ אף על גב דנפטר מעיקר השבועה מ"מ כבר נתחייב בגלגול או אפשר דוקא התם דהוא בעצמו רוצה לפטור עצמו משבועה אין שומעין לו ואפשר דחיישינן להערמה אבל הכא דאפקעתא דמלכא הוא עיקר השבועה א"צ ליש̇בע על הגלגולים ג"כ והדברים עמוקים ואכ"מ. כתבתי לעיל דדעת הגד"ת אפי' משכון דתפס מעלמו אינו משמט והאורו"ת השיג עליו דתפיסה ל"מ רק משכון והקלה"ח כ' דתפיס מטלטלין דינו כדין משכון אם המלוה תופסו למשכון כמבואר בר"מ ובאה"ע ע"ש. ונראה פשוט דשנים שהלוו זל"ז משמט דלא הוי כמשכון כיון דהוא בתורת הלואה וכ"מ מאי דמשמט הא אף אם אינו משמט אין אחד פורע לחבירו אך באמת אם אינו משמט זה גובה וזה גובה וכ"מ לענין עדיות וביטנית כמבואר בסי' פ"ה. אך אם משמט כ"א עומד במקומו בשלו. ואם אומר שתופס למשכון צ"ע כיון דבהלואה אתי לידו אם יכול לתפוס למשכון וצ"ע בסי' פ"ה ובאתי רק לעורר. ודין פרוזבול דהוא תקנה דרבנן אין ענין לכאן כי אנחנו כותבים דין המלוה עפ"י ד"ת. ונוהג בכל אישי ישראל וכו':

מצוה תע"ח (א) **שלא** נמנע החסד והצדקה מאחב"י וכו' ועז"נ לא תאמץ וכו' ולא תקפוץ וכו' דין מלוה זו מבואר בר"מ פ"ז ופ"ח מהלכות מתנות עניים ובטור ובש"ע מסי' רמ"ו והלאה ע"ש:

מצוה תע"ט (א) **לעשות** צדקה וכו' ועז"נ פתח תפתח את וגו' דין מלוה זו מבואר בר"מ פ"ז ופ"ח מהל' מתנות עניים ובטור ובש"ע יו"ד ה' צדקה והוא ענין עמוק וכבר ידעת מה שמבואר הרבה בראשונים ובהאחרונים אין דרכי להאריך וממש צריך חיבור מיוחד ע"כ באתי בקיצור נמרץ. כל אדם מישראל חייב ליתן צדקה אפי' עני המתפרנס מהצדקה חייב במצוה זו וע' בש"ך בסי' רמ"ט היינו כשיש לו פרנסה בלא"ה דאל"ה אינו חייב ליתן צדקה דפרנסתו קודמת כמבואר בסי' רנ"א ס"ג וע' בסי' רנ"ג בש"ך ס"ק י"א. והנה הר"מ והרהמ"ח מביאים פסוקים הרבה וגם מביאים פסוק גר ותושב וגו' מבואר דזה ג"כ בכלל מצוה זו היינו גר תושב. ונראה דוקא בכלל העשה איתא דכתיב גר תושב להדיא אבל בכלל הל"ת לא תאמץ וגו' דכתיב מאחיך האביון וגר תושב אינו בכלל אחיך כמבואר הרבה פעמים בש"ס וע' בפ' א"נ דע"א א"כ אינו עובר על הלאו גבי גר תושב רק על העשה וז"פ. וגם המתן שכר שנכתב כאן בצדקה לא קאי ג"כ רק על המבואר בפ' זו אחיך אבל גר תושב אינו בכלל שכר זה ולפ"ז לשיטת הסוברי' דאין הב"ד כופים על צדקה דהו"ל מ"ע שמתן שכרה כתוב בצידה ובעזה"י יבואר בסמוך א"כ לצדקה של גר תושב כופין ולצדקה של ישראל אין כופין יליבא בארעא וגיורא כו'. אך אפשר כיון דאין זה הא דאין כופין מחמת פחיתת המצוה רק דמתן שכרה גדול כמו כיבוד או"א דמצוה גדולה ואין כופין א"כ ה"נ בג"ת דאין המצו' גדול' כ"כ באמת כופין. או אפשר כיון דכ"ז נחשב בכלל מ"ע א' והמקראות מרבין והולכין עוד אישים א"כ כיון דבמצוה זו נכלל דאין כופין אין כופין כלל כנ"ל והנה אם כופין על מצוה זו כמו על שאר מצות כגון לולב וכו' דמכין אותו עד שת"כ דעת הרמב"ם והרבה ראשונים דכופין אך הקושי' הא הו"ל מ"ע שמתן שכרה בצדה וכל מ"ע שמ"ש בצדה אין כופין ותירצו דאיכא לאוין לא תאמץ וכו' וזה כמבואר בתוס' כ"פ בחולין וב"ב ובכתובות גבי רבא דאכפי' לר"נ והתוס' תירצו עוד תירוצים דבאמת אין כופין ואכפי' בדברים או רשות ביד ב"ד או הי' קילותא דמתא ועיין בב"י סי' רמ"ח דהכריע דכופין דכן דעת רוב הראשונים. ולולי דברי רבותינו הראשונים שכולם תפסו במושלם דלצדקה הו"ל מ"ע שמתן שכרה בצדה איני מבין דכתיב בפסוק נתן תתן וכו' ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל וגו' יברכך א"כ אפשר

מעולם לא ראה ולא שמע עיר שיש בה עשרה מישראל שלא יהי' להם קופה של צדקה ואז"ל שעני המתפרנס מן הצדקה אפי' הוא חייב לעשות צדקה אם ימצא למטה ממנו שצריך לו. ואז"ל שאין שום אדם בא לידי עניות לעולם בשביל ריבוי הצדקה שיעשה שנא' והי' מעשה הצדקה שלום. ואין ישראל נגאלים אלא בזכות הצדקה שנא' ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. ויתר פרטיה במקומות בגמ' בפזור ורובם במס' כתובות וב"ב (י"ד סי' רנ"ג) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ולא עשה צדקה בעת שנשאל עליה או שראה שצריך הדבר ויש יכולת בידו לעשותה בטל עשה זה:

מצוה ת"פ שלא להמנע מלהלות מפני פחד השמיטה

(א) שלא להמנע מלהלות אל הצריכים מפני פחד השמטה שלא תפקיע החוב ועז"נ השמר לך פן יהי' דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע. ולשון ספרי השמר בל"ת פן יהיה בל"ת כלומר שאלו שני הלאוין באו בזה הענין זה אחר זה לחיזוק. משרשי המצוה לחזק ולקבוע בלבבינו מדת הנדיבות ולהרחיק תכלית ההרחקה מדת הבילות ואין נדיב בעולם כמלוה מעותיו עם היותו יודע שהזמן קרב להשמיט הלואתו ולהפסידה ממנו אם אולי יארע בו אונס או שום מקרה שלא יוכל לתבוע הלואתו קודם שנת השמטה וכל מבין דרכי התורה ומשיג לדעת אפי' מעט בחין ערכה ידע בביאור כי המפזר ממונו אל הצריכים נוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור כי הש"י ידין את האדם לפי מעשיו ויעניקהו מברכתו כפי התקרבו אליה ומדת הבילות מחיצה של ברזל בינו לבין הברכה. והנדיבות חלק מחלקי הברכה. ונמצא המתנהג בה שהוא בתוכה. ישמע חכם ויוסיף לקח. דיני המצוה קצרים כלולים בפשט הכתוב לפי דעתי. ונוהג איסור זה בזו"נ בכ"מ ובכ"ז שאף בזה"ז שאין שמטת כספים נוהגת מדאורייתא אלא מדרבנן מ"מ אנו מוזהרים ג"כ שלא נמנע מלהלוות אל הצריך מפני פחד שנת השמיטה שמשמטת מדרבנן בזה"ז ומן התורה בזמן הבית. ועובר ע"ז ונמנע מהלוות אל הצריך מפני זה עבר על לאו אבל אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה. ואולי יעלה במחשבתך בני לומר ואיך ימנע אדם מהלוואה לעולם מפני זה ולמה נכתב על זה לאו והלא בידו להתנות עמו ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית וכדרך שאנו עושין תמיד בשטרותינו אל יבהלוך דבר זה כי הזהירנו בדברים ואע"פ שאפ"זר בתקנות ותנאים:

מצוה תפ"א שלא נוציא עבד עברי בידים ריקניות

(א) שלא נוציא ע"ע בידים ריקניות מעבדותינו כשיוצא בן חורין לסוף שש שנים אבל נעניקהו מהונינו עכ"פ ועז"נ וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם. משרשי המצוה זו וכל ענינה ומקום ביאורה כתוב במ"ע דהענקה שבסדר זה:

מצוה תפ"ב לתת ממה שיש לנו לעבד עברי

(א) לתת ממה שיש לנו לע"ע בזמן שיצא מתחת ידינו לחירות ולא נשלחנו בידים ריקניות ועז"נ הענק תעניק לו מצאנך מגרנך ומיקבך אשר ברכך ד' אלקיך תתן לו. משרשי המצוה למען נקנה בנפשינו מדות מעולות יקרות וחמודות ועם הנפש היקרה והמעולה נזכה לטוב והאל הטוב חפץ עמנו להטיב והודנו והדרנו הוא שנרחם על מי שעבד אותנו וניתן לו משלנו בתורת חסד מלבד מה שהתנינו עמו לתת לו בשכרו ודבר מושכל הוא אין צורך להאריך בו. מדיני המצוה מה שאז"ל שאחד העבד היוצא בסוף שש או ביובל או במיתת האדון וכן אמה שיצאת באחד מכל אלו או בסימנין הרי אלו מעניקין להן. אבל היוצאין בגרעון כסף אין מעניקין להן שנא' וכי תשלחנו חפשי וזה לא שלחו הוא אלא העבד הוא שגרם בנתינת

אפשר דמתן שכר קאי על טובת הלב אבל על עיקר הצדקה אינו מבואר המתן שכר כלל. גם נראה כיון דמצות צדקה יש כמה מקראות כמו שהביא הר"מ והרהמ"ח וחי אחיך וגו' ולא נזכר שם מתן שכר לא דמי לכיבוד אב ואם דשם כ"פ דנכתב כיבוד אב ואם נזכר המתן שכר אבל כאן נזכר המלוה כ"פ בלא מת"ש בצדקה ופ"א נזכר אין זה מ"ע שמתשב"ל. וראי' לדבר דלא שמענו מעולם ולא ראינו בפוסקים דעל מזוזה אין כופין דמת"ש בצדה למען ירבו וגו' כמבואר בקידושין דנשים חייבות במזוזה מה"ט דכתיב למען ירבו וכו' וגברי בעי חיי ונשי וכו' והו"ל להפוסקים להזכיר זה דבמזוזה אין כופין כמו שיש כמה דעות בזה ובמזוזה הוא רק עשה אלא כיון דבפרשה ראשונה מבואר מצות מזוזה ושם אין מוזכר מת"ש אף שבפסוק זה מוזכר לא הוי מ"ע שמת"ש כתוב בצדה. ה"נ דיש הרבה פסוקים דלא נכתב המת"ש אין זה עשה שמשכרה בצדה אך דברי בטלים נגד רבותינו הראשונים. ובעזהי"ת יבואר עוד במצות השבת העבוט ע' בחוהמ"ש סי' ל"ז וסי' ק"ז ובמצות שלוח הקן בעזרת הגומר עלי. מ"ש לעיל דהשכר קאי על ולא ירע לבבך וכו' ראיתי שהרגיש בזה המלמ"ל פ"ג מה' עבדים הלכה י"ד ע"ש. ואם היכא שיעבוד נכסים גבי צדקה לענין שיורדים לנכסיו הנה מבואר בר"מ כאן דיורדים לנכסיו בפניו מבואר דאיכא ש"כ. אך נוכל לומר כמו שכתב הרמב"ן אף למאן דסובר של"ד מ"מ בפניו כיון דבר כפי' הוא לשלם א"כ ה"ה דנחתינן לנכסיו כמו שמכין אותו עד שת"נ גם זה הוי כפי' והדברים עתיקים אלא שלא בפניו אם יורדים לנכסיו אם איכא ש"כ או לא הוא מחלוקת בין הראשונים עי' בר"ן פרק נ"ש והאריכו בזה בספר מחנה אפרים בהלכו' צדקה ובעל קצוה"ח בסי' ר"ל ודעת הקצוה"ח דאיכא ש"כ הן מה שחייב בתורת צדקה או שנדר לצדקה מחויבים היורשים לשלם ולא הוי כנודר ומת דאין היורשים מחויבים לקיים דאשתעבדו הנכסים וכס' נתהמ"ש הסכים לדעתו דוקא מה שמחויב ליתן בתורת צדקה אבל מה שנדר לצדקה שחייב בתורת נדר ליכא ש"כ ע"ש ובדבר שפלפלו האחרוני' באריכות אין דרכי להאריך ע"ש ומ"מ אני לך. וע' בקצה"ח סי' ל"ט. ואם אמרי' אמירה לגבוה כמסיר' להדיוט גבי צדקה כמו בשל הקדש או לא רק חייב בתורת נדר וג"מ במת אי מתורת נדר פטורים היורשים ואי הוי כקנין חייבים היורשים ועוד הרבה נ"מ דבר זה מחלוקת הראשונים ע' בסי' רנ"ה גבי מכירת שטר ועיין בב"י שם וע' בש"ך סעי' א' בסי' ס"ו בחוה"מ בשם הריטב"א ובס' אורו"ת האריך שם ומביא שם הרבה ראשונים שמחולקים בזה וע' כאן בס' מח"א שפלפל ג"כ באריכות והדברים ארוכים ועתיקים ומ"מ אני לך. ולדקה בכלל נדרים ויכול לשאול עלי' קודם שבא ליד גבאי ולענין תכ"ד יכול ג"כ לחזור דהו"ל כמו שאלה כמ"ש כ"פ בח"ז. אך אי אמרי' דאמירתו לגבוה שייך גבי עניים כמו הקדש אפשר לענין תכ"ד ג"כ דינו כהקדש ולשיטת הר"מ ל"מ תכ"ד בהקדש ע' בחוהמ"ש סי' רנ"ה והדברים עתיקים. ופשוט דמופלא סמוך לאיש נדרו נדר לצדקה כמו בכל הנדרים והקדשות אך בקטנות אין כופין אותו כי לאו בר כפי' אך בגדלותו צריך לשלם ולקיים נדרו. וכל אישי ישראל חייבים במצוה זו חוץ מחש"ו ככל העשין והלאוין ולהאריך בדיני המטה צריך ח"מ ולענין ס' בצדקה ע' יו"ד סי' רנ"ט:

מצוה ת"פ (א) **שלא** להמנע וכו' ועז"נ השמר לך פן וגו' מבואר בר"מ סוף פ"ט מה' שמיטה והנה בפסוק כתיב השמר וגו' ואינו מוזכר הלואה רק נתינת צדקה אך מהמאמר קבלו חז"ל כן דקאי אהלואה כמבואר דהלל ראה שנמנעו מלהלות ועברו על מ"ש בתורה השמר וגו' ומ"מ אם מקמץ ליתן מפני פחד שמיטה ג"כ עובר בלאו זה כמו שמבואר בפסוק השמר וגו' ולא תתן לו וגו' נתן תתן לו וגו' נתן תתן וגו' כי הפשט אינו זז ממקומו רק קבלת חז"ל דקאי על הלואה ג"כ כנ"ב. מה שהקשה הרהמ"ח למה כתבה התורה בלאו והלא

בידו להתנות עמו וכו' ע' בספר בכור שור במכות של' שם אם המלוה רוצה להלות בתנאי ע"מ והלוה אינו רוצה בתנאים ועי"ז נמנע המלוה להלות עובר בלאו זה אם כן ל"ק קושית הרהמ"ח דהתורה הזהירה דאם אין הלוה רוצה בתנאי מ"מ צריך המלוה להלוות לו:

מצוה תפ"א (א) **שלא** נוציא עבד עברי בידים ריקניות וכו' ועל זה נאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו':

מצוה תפ"ב (א) **לתת** ממה שיש לנו לעבד עברי וכו' ועז"נ הענק תעניק לו מצאנך וכו' מבואר בר"מ בהלכות עבדים פ"ג. וכ"ה דיני המצוה. ע"ע בזמן שיוצא לחירות בשש או ביובל וכן נרצע שיוצא ביובל או במיתת האדון וקודם שנרצע יוצא במיתת האדון בלא בן כמבואר בר"מ ובח"ז בפ' משפטים או בשטר שחרור הכלל כל שלוחו מהאדון ואין העבד עושה בע"כ צריך האדון בשעת יציאה ליתן לו הענקה ואם אינו נותן לו עובר בל"ת ועשה והלאו דלא תשלחנו וגו' נלע"ד דחייב תמיד להעניק לו. ודעת הר"מ דדוקא מכרוהו ב"ד מעניקין לו אבל מוכר עצמו אין לו הענקה כת"ק בקידושין ד' ט"ו. ודעת הפו' שם דהלכה כר"א דגם מוכר עצמו יש לו הענקה והרהמ"ח סתם ולא גלה דעתו בזה וכן אמה העבריה היוצאת כנ"ל ונוסף שהיא יוצאת בסימנים יש לה הענקה. וע' במ"ל שם שמביא בשם מהרי"ט דאינו חייב בהענקה לעבד רק אם הרב מסר לו שפחה כנענית אבל אם לא מסר לו שפ"כ אינו חייב בהענקה דכתיב כי משנה שכר שכיר והיינו דעובדו בלילה כמבואר בגמר' ובפי' רש"י שם בחומש וזה טעם להענקה א"כ אם לא מסר לו שפ"כ אינו חייב בהענקה ואפשר כיון דהיה בידו למסור לו חייב אך עכ"פ באם אינו רשאי למסור לו שפ"כ כגון שאין לו אשה ובנים אינו חייב בהענקה ע"ש ומ"מ אני לך. והיוצא בגרעון כסף אין מעניקין לו דאין שלוחו מעמך דהוא בע"כ של האדון ברצון העבד. ומכ"ש אם ברח אפי' פגע בו יובל לאחר הבריחה דיוצא לחירות מכל מקום כיון דברח הו"ל אין שלוחו מעמך ופטור מהענק'. ומבואר בגמרא ובר"מ דאם עבד שלשה וחלה שלשה יוצא לחירות בסוף שש וא"ל להשלי' זה פשוט דרבו חייב בהענקה דיוצא בשש קרינן בי' ובחלה יותר משלשה שנים או ארבעה שנים לכל מר כדאית לי' ע' בר"מ פ"ב ובמ"ל דחייב להשלים אך אם פגע בו יובל יוצא כן מבואר בר"מ והוא ק"ו מבורת עיין בכ"מ. ומסופק אני אם חייב בהענקה אפשר לומר כיון דיוצא בע"כ של האדון לא הוי שלוחו מעמך או אפשר דדוקא בורח וגרעון כסף דעבד הוציא עצמו אף בע"כ של האדון אבל זה דאונס הוא ומה הי' לו למיעבד דינו כדין יוצא ביובל ומעניקין לו. ולד זה נראה כיון דלא הי' מרצון העבד הו"ל שלוחו מעמך כמו במיתת האדון אע"פ ששלוחו בע"כ של האדון דבע"כ אתה וכו' מ"מ כיון דהעבד לא גרם חייב בהענקה דהו"ל יציאה מאליו כיון דהעבד אינו עושה כלל חייב בהענקה כנ"ל ופשוט. גם נראה פשוט דדוקא ביציאות הנ"ל דהתורה כתבה דיוצא לחירות והתורה גזרה ביוצא הענקה ל"מ בשש וביובל דגזה"כ הוא או אמה בסימנים אלא אפי' מיתת האדון דג"כ גזה"כ דהוי יציאה דאין עובד את הבת או נרצע אינו עובד כלל אף הבן. אבל אם העבד מת בתוך ימי עבדות אין מגיע שום הענקה ליורשיו אף דהעבד נאנס מ"מ זה לא הוי רק אינו יכול לעבוד עמו אבל אינו בכלל יציאה כלל בוודאי פטור אף דלאח"מ הי' יובל במתים חפשי לא שייך כלל יובל ושאר יציאות א"כ לא יצא כלל רק נאנס נקרא ופטור מהענקה כנ"פ. וגם בעבד ג' שנים ומת אף דבחלה א"ל להשלים ויוצא לסוף שש מ"מ היציאה נקרא בסוף שש והו"ל יוצא בשש אבל במת לא שייך יציאה בשש וביובל ופטור כנ"פ בתכלית הפשיטות ומ"מ לא נמנעתי לכתוב זה. ובילא דנתחייב בהענקה ואח"כ מת העבד צריך ליתן ליורשים כן מסקנת הש"ס אליבא דכ"ע והר"מ

בנתינת הכסף לצאת מת"י. וכן מה שדרז"ל במה שהזכיר הכתוב צאן וגרן ויקב שבדברים שיש בהם ברכה מחמת עצמן הוא שחייב אדם להעניקן אבל לא כספים ובגדים. ומשאז"ל שאין פוחתין לו משלשים סלע ובין נתברך בעל הבית לרגלו או לא נתברך חייב להעניק לו. והענקת העבד לעצמו ואין בעל חובו גובה ממנו. ויתר פרטים מבוארים בפ"א מקידושין (שם רס"א) ונוהגת מצוה זו בזו"נ (הג"ה מהמחבר מש"ל נ"ב ע"ל סי' מ"ב) בזמן הבית שאין דיני ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג כמ"ש במה שקדם. ומ"מ אף בזה"ז ישמע חכם ויוסף לקח שאם שכר מב"י ועבדו זמן מרובה או אפי' מועט שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו הש"י:

מצוה תפ"ג שלא נעבוד עבודה בבהמת קדשים

(א) שלא נעבוד עבודה בבהמות הקודש ועז"נ לא תעבוד בבכור שורך. ושאר הקדשים נלמדים מן הבכור כמו שבאר בבכורות. משרשי המצוה להרחיקנו מהתקרב אל הקדשים ומנגוע בהם כתבתי בסדר זה בלאו דאיסור פסה"מ ובכמה מקומות. מדיני המצוה משאז"ל כל קדשי מזבח בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אסורים בגיזה ועבודה ואסור להדיוט ליהנות מקדשי הש"י בין מדברים הקריבים ע"ג המזבח ובין מקדשי בדק הבית וכל הנהנה בשו"פ מקדשי הש"י מעל. דברים שהותרו באכילה מן הקרבנות כגון בשר חטאת ואשם אחר זריקת דמם או שתי הלחם אחר זריקת דם שני הכבשים אין בהם מעילה אפי' אכל הזר מאלו וכיו"ב הואיל והן מותרים למקצת ב"א ליהנות בהם כל הנהנה מהם לא מעל. ואפי' נפסלו ונאסרו באכילה הואיל והיתה שעת הכושר אין חייבים עליהם מעילה. כל המועל בזדון לוקה ומשלם מה שפגם מן הקדש בראשו ואזהרה על מעילה מזה שנא' לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ונדריך. מפי השמועה למדנו שזו אזהרה לאוכל בשר עולה כמ"ש למעלה הואיל וכולה להשי"ת וה"ה לשאר כל קודש שהוא להש"י לבדו בין מקדשי מזבח בין מקדשי בדק הבית אם נהנה בהם בש"פ לוקה. מעל בשגגה משלם מה שנהנה ותוספת חומש ומביא איל בשתי סלעים ומקריבו אשם ומתכפר לו וזהו הנקרא אשם מעילות שנא' בשגגה מקדשי ד' וגו' והביא את אשמו לד' וגו' אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו ושילום הקרן עם התום' חומש והבאת הקרבן מ"ע. תשלום הקרן והבאת האשם מעכבין את הכפרה ואין החומש מעכב שנאמר באיל האשם ונסלח לו. איל ואשם מעכבין ואין החומש מעכב הביא מעילתו עד שלא הביא אשמו לא יצא. נסתפק לו אם מעל אם לא מעל פטור מן התשלומין ומן הקרבן. והחומש הרי הוא התחלת ההקדש ואם נהנה בו מוסיף חומש על חומש. וכבר בארנו כ"פ שהחומש אחד מארבעה על הקרן עד שיהיה הוא וחומשו חמשה. ויש דברים שאין חייבים עליהם מעילה מד"ת. אבל אסור ליהנות בהם מדברי סופרים והנהנה בהם משלם קרן בלבד ואינו מוסיף חומש ואינו מביא אשם כמו שמבואר במס' מעילה. וכל קדשי מזבח בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אסורים בגיזה ועבודה שנא' לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך. וה"ה לשאר קדשים. והגוזז את השור או העובד בו לוקה מן התורה. ותולש אינו כגוזז וכ' הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל יראה כי שאינו לוקה עד שיגוז כדי רוחב הסיט כפול שלא יהיה זה חמור משבת. ספק קדשים כגון בהמה שהוא ספק בכור וכיו"ב הרי הן אסורין בגיזה ועבודה. והגוזז או העובד בהם אינו לוקה. בהמת הקדש שנפל בה מום ונפדית כמו שביארנו אינה מותרת בגיזה ובעבודה והרי היא באיסורה עד שתשחט נשחטה אחר פדיונה הותרה באכילה בד"א כשקדם הקדשן את מומן או קדם מום עובר להקדשן אבל המקדיש

בעלת

והר"מ א"ל לכתוב זה כי הוא פשוט דהוא חוב ויורש יורש חובות. ועיין במלמ"ל דמסופק אם כופין על הענקה כמו כל מ"ע שמכין עד שתצא נפשו או אפשר הו"ל מ"ע שמת"ש כתוב בצידה דאין כופין לקצת שיטות אף דאיכא לאו ג"כ וע"ש שמסיק דכופין דלא הוי לי' מ"ע שמת"ש בצידה ע"ש. ואם יש שעבוד נכסים גבי הענקה [נראה] דהנה בפניו דכופין אותו עד שת"כ יורדין לנכסיו ג"כ אפי' אם נאמר דלא אשתעבד נכסי כסברת הרמב"ן הבאתי כ"פ אף דסל"ד מ"מ יורדין לנכסיו בתורת כפי' ע' במצוה הקודמת. אך אם גובין מיורשים או מלקוחות אפשר הוי כמו רבית דאין היורשים חייבים להחזיר דליכא ש"כ או איכא ש"כ ובריבית גלי קרא. וע' במל"מ שמסופק בזה וכו' דדמיא לצדקה לשיטות הסוברים בצדקה איכא ש"כ בוודאי גם כאן איכא ש"כ. אך לדעת הסוברים דאין בצדק' ש"כ מ"מ אפשר כאן יש ש"כ דשכיר קרי' רחמנא והניח בצ"ע. והנה אם יש ש"כ גובה העבד אף ממשועבדים דהו"ל מלוה הכתובה בתורה ובל"ז מה"ת גובין ממשועבדי'. וע' בקצוה"ח סי' ל"ט דהקשה למ"ד דסל"ד אפי' במלוה הכתובה בתורה האיך חייב בהענקה במיתת האדון הא אין גובין מיורשים למאן דסובר סל"ד וע"ש שתירץ דהתורה הטילה החיוב על היורשים והם הם בע"ח לעבד מנכסיהם וה"ה אפי' אם ש"ד ובפרט במלוה הכתובה בתורה נ"מ ג"כ אם לא נשאר נכסים מהאדון צריכים היורשים לשלם מנכסיהם כי ביציאה דמיתת האדון הטילה התורה החיוב על היורשים וע"ש. וז"פ דדוקא ביציאה דמיתת האדון הטילה התורה החיוב על היורשים אבל בשאר יציאות אין על היורשים חוב אם מת אביהם אח"כ רק מחמת חוב אביהם וגובה אם הניח אביהם נכסים אם אמרינן דיש ש"כ וז"פ. וגם נראה פשוט דהענקה החיוב אינו חל אלא בשעת יציאה דאז התורה חייבה ולא קודם ונ"מ דאין טורף מהלקוחות שלקחו מהאדון בימי עבודתו דלא היה אז החיוב כלל ולא אמרי' דלמפרע חל השעבוד בשעת קני' כמו שסוברים כמה שיטות בשומרים דמשעת שאלה אשתעבד נכסי וכאן נראה דודאי אין החוב והשעבוד מתחיל כלל קודם רק מתחיל בשעת היציאה מן האדון כן נראה ברור. והנה לדעת הרמב"ם דדוקא מכרוהו בית דין מעניקין לו ולא מוכר עצמו בוודאי אינו יכול להתנות שלא יהי' עליו הענקה כמו בשמיטה ובאונאה כי הענקה שייך להעבד והאיך יכולים הב"ד להתנות ואם לא יהיה קונים מ"ל להב"ד בזה דהתורה נתנה להם רשות למכרו באופן זה שלותה התורה אך לדעת התוס' שסוברים דאף במוכר עצמו יש לו הענקה אם יכול להתנות זה דמי לאונאה ולשביעית דאפשר לא עקר וגם אפשר דלא ידע דמחיל ע"ש ותלמוד לכאן. ואמה שנמכרה ע"י אביה והענקה שלה לאביה יכול להתנות עם אביה כנ"ל. אך אם מת אביה קודם דשייך לה בוודאי ל"מ תנאי של אביה כי נתחייב בשעת יציאתה לה ולא לאביה ואם התנה עמה ג"כ אם יוצאת בקטנותה בשש או ביובל או במיתת האדון א"כ לא שייך דמחלה דקטנה לאו בת מחילה מה"ת כידוע אך אם יוצאת בסימנים בת מחילה היא אפשר דמהני תנאי. ואם התנה עמה ולא עם אביה ואביה חי בשעת יציאתה בסימנים אפשר דמהני מחילה שלה אף דשייך לאביה היינו דהתורה זכתה שבח נעורים לאביה ואביה מינה קזכי אבל היא יכולה למחול או אפשר דא"י למחול ול"ע והוא ענין ארוך וכעת א"י לעיין בדבר ובאתי רק לעורר. ושיעור הענקה כמה צריך ליתן לו שוה ל' סלעים והוא פלוגתא בש"ס ופוסק הר"מ כן ע' בכ"מ ול"ד לאן וכו' אלא מכל דבר חוץ מכספים ובגדים כן פוסק הר"מ וע' בכ"מ ונראה דאם אין לו אלא כספים ובגדים א"ל ליתן לו כלל וא"ל לקנות דבר שיתן לו כ"כ. שוב ראיתי במל"מ בשם מהרי"ט דכ' דאם אין לו אלא כספים ובגדים מ"מ צריך ליתן לו שיעור שלשים סלעים רק כפי הברכה א"ל ליתן לו מכספים ובגדים והמלמ"ל השיג עליו ע"ש וסובר דא"ל ליתן לו כלום. ואע"פ דהשיעור למ"ד שקלים הייתו שלא יפחות אבל מלוה ליתן לו יותר כפי הברכה וילפינן מקרא. וע' ברש"י פ' ראה על פסוק וזכרת וגו' פי' והענקתי ושניתי לך מביזת הים אף אתה הענק ושנה לו. ואיני מבין מה זה הפי' ושנה וכו' ונראה דהייתו דבר זה דצריך ליתן לו יותר מהשיעור כפי הברכה אף דבגמ' דידן ילפי' דבר זה מאשר יברכך וגו' רש"י מפרש על וזכרת וגו' דזה טעם המלוה כמו ביזת מצרים וביזת הים. ואם יש לו ממה ליתן ואינו רוצה דכופין אותו אם רוצים גובים מאתו כספים אע"פ שזה אינו משועבד לו מ"מ נוטלים מאתו בתורת כפיה כמ"ש בשם הרמב"ן אף דלא נשתעבדו הנכסים מ"מ הוא בתורת כפיה עיין לעיל אך אם אינו בפניו אין נוטלים מאתו דבר שאינו משועבד ופשוט. ומבואר בגמרא לו ולא לב"ח הייתו דהאדון אינו משועבד לב"ח של העבד מדר"נ ות"ק דריש לו ולא למוכר עצמו דלא ס"ל בעלמא כר"נ. ותמהו האחרונים על הר"מ דס"ל דמ"ע אין מעניקין וסובר כר"נ וע' בש"ך סי' פ"ו ובאורו"ת ובקצוה"ח שם וע' במ"ל שפלפלו בזה ואין להאריך במה שהאריכו המה. ונראה מדברי הר"מ ל"מ דאין האדון משועבד לב"ח של העבד מדר"נ אלא אף אם באה הענקה להעבד אין בע"ח גובה ממנו עיין במל"מ ובאחרונים שם בסי' פ"ו שפלפלו בזה. וע"ש בתומים דאם בא לידו ההענקה אף ע"פ דלא יוכל לגבות בע"כ מ"מ מלוה איכא על העבד לפרוע וע' בקצה"ח מה שמביא ראיה אפשר דאינו רשאי לפרוע כי לא ניתן לו אדעתא דהכי וא"כ להאריך ומ"מ אני לך. גם אפשר אם נאמר דאין הענקה משועבד עכ"פ לדעת הרמב"ן אף דסל"ד טכל לגבות מתורת כפיה ה"נ יכול הבע"ח לכופו שיתן לו ממקום אחר ונוטל בחובו ההענקה בתורת כפי'. אך אם נאמר דאדעתא דהכי לא נתן לו כלל והוי כמו צדקה א"כ האיך יכול לכופו בממון שאינו שלו אך באמת עכ"פ מלוה איכא ורומז אני לך. ישמע חכם וגו'. והנה אם בשעת יציאת העבד הי' האדון חרש או שוטה נראה דפטור ולא שייך שעבוד דהשעבוד הוא מחמת המלוה והנהו לאו בני מיעבד מלוה נינהו וע' בר"מ בסוף הלכות נחלות דנשתטה יורדין לנכסיו עבור צדקה ועיין בס' מחנה אפרים שעמד בזה הא פטור ממצות ע"ש. ע"כ כאן אפשר דפטור יותר משם ע"ש. ונראה דאם נימא דפטור בשעת יציאה אף אם אח"כ נשתפה פטור ואין החיוב חוזר וניעור דנראה דעיקר החיוב הוא שחייבה תורה בשעת יציאה ואם אז לא נתחייב אינו חוזר וניעור החיוב כ"כ. וכן אם לא הי' להאדון בשעת היציאה רק כספים וכו' ג"כ נפטר כיון דלא נתחייב בשעת היציאה אינו חוזר וניעור החיוב כ"כ ברור. ואם נמכר לקטן כבר כתבתי לעיל בפרשת משפטים אם הב"ד יכולים למכרו לקטן. אך א"כ דיכולין למכרו או במוכ"ע לדעת התוס' דג"כ יש לו הענקה אם נאמר דקטן קונה בדעת אחרים מקנה והדברים עתיקים אם כלתה זמן היציאה בקטנות אינו חייב דקטן לאו בן מלוה הוא ואם יצא לאחר שנתגדל חייב דהחיוב עליו בשעת היציאה ואז הוא גדול. ואם מת הקטן ויוצא העבד במיתת האדון אם יש לקטן יורשים גדולים כגון אח ואב ושאר קרובים צריכים ליתן לו כי כבר כתבתי דיציאה במיתת האדון הטילה התורה החוב על היורשים והם גדולים מחויבים ליתן לו. וכן להיפך אם מת האדון והניח יורשים קטנים כיון שכתבנו דעליהם מוטל החיוב ואז היו קטנים לא נתחייבו כלל ופטורים לעולם כנ"ל. ונוהג בזכרים ובנקבות וכו' דאשה מה"ת קונה עבדים רק מפני החשד ועיין בהגהות מלמ"ל כאן ולעיל בפ' משפטים ועיין מה שכתבתי שם. והארכתי בדיני עבד עברי עיין ותמצא נחת בעזרהי"ת. ומ"ש הרהמ"ח בזמן הבית הייתו בזמן שהיובל נוהג כמו שפירש"י ולא תלוי בזמן הבית רק בזמן שהיה היובל ובזמן שביטלו היובלות אינו נוהג דין עבד עברי ואמה העברי'. ועל הלאו הזה שלא נשלחנו ריקם אין לוקין דהוי לי' לאו שאין בו מעשה גם הוא לאו דממון דניתן לתשלומין.

ומה

ומה שכתב הרהמ"ח מלך מוסרו הטוב אף בזה"ז אם שכרו וכו' שיטניק לו וכו' באמת לשיטת הר"מ גם בזמן שהיה נוהג לא היה נוהג במוכר עצמו. ונראה מזה דדעת הרהמ"ח כדעת התוס' שגם במוכר עצמו נוהג על כן מלך המוסר גם היום נוהג אבל לשיטת הר"ס לא שייך כלל מלך המוסר דהתורה לא חייבה כלל רק במכרוהו בית דין ומי יודע מאיזה טעם והבן. אך לא שכיח שהרב המחבר יהיה נוטה מדעת הרמב"ם אם לא שפירש להדיא:

מצוה תפ"ד (א) **שלא** נגוז האמר כו' ולא תגוז

בכור לאך וכל שאר הקדשים כו' דינים אלו מבוארים בר"מ פ"א מה' מעילה. והרהמ"ח מביא כאן דיני מעילה וכבר כתבתי לעיל בפרשת ויקרא ע"ש ואכתוב כאן רק דיני גיזה ועבודה. העובד בקדשי מזבח בין קדשי קדשים או קדשים קלים בין בבקר בין בצאן לוקין מה"ת וכן הגוזז בין צאן בין בקר לוקין מה"ת אע"פ דבעבודה כתיב שור ובגיזה כתיב צאן כלמדין זמ"ז דאין חילוק וחייבין על גיזה ועבודה בכולם. ומאי זה עבודה ע' בר"מ פ"א מה' פרה אדומה העבודות שפוסלין שם עוברים בכל הקדשים באלו הכלל כל שעושה לצורכו ע"ש ובפסחים גבי תוחב לו בצמרו כו' והעובד בקדשים אף על פי שעובר באלו אין הקדשי' נפסלי' רק גבי פרה וע"ע וא"כ"מ. ופרה אדומה וע"ע אע"פ שנפסלים בעבודה מ"מ מה"ת אינו עובר באלו אם עובד בהם. וכן לאו דגיזה אין נוהג בפ"א וע"ע מה"ת ע' בבכורות דף כ"ה ובתוספתא הביא' הר"ש פ"ק דפרה ומובא במ"ל כאן. וקדשים שנפל בהם מום ונפדו מ"מ לוקין הגוזז והעובד דכתיב תזבח וגו' ואהדרי' לאיסורא קמא וז"מ להדיא בש"ס דלוקין והר"מ כאן שכת' בהמת הקדש כו' ונפדה כו' אינה מותרת כו' והרי היא באיסורה הכוונה גם כן דהיא באיסור' קמא. ודוקא שקדש הקדיש' את מומס אבל קדם מומס את הקדישם אינו אסור מה"ת בגיזה רק בכור ומעשר בכ"ע לוקין ע' בר"ס הדינים. וכתב הר"מ יראה לי שאין הגוזז חייב עד שיגזוז כדי רוחב הסיט כפול לא יהיה זה חמור משבת עכ"ל ולכאורה איני מבין דין זה הא עבודה אין אסור בשבת בבהמה רק למען ינוח כתיב ואם דרך משל מגיח אפי' משא כבידה על הבהמה ברה"י אינו עובר כלום רק אם מוליאה מרשות לרשות וכאן האיסור הוא עבוד' והמניח עלי' כ"ש לצורכו לוקין ואם כן ה"ז חמור משבת ועוד בשבת מלאכת מחשבת כתיב ע"כ כל מלאכ' אחז"ל שצריך איזה שיעור בהם לאו אינה נחשב כלל מלאכה ויש מלאכה דנחשב בכ"ש כגון החורש וכדומה אבל כאן לאו משום מלאכה רק גזה"כ דאסור לגוז שיעור מכ"ל אך מי אנכי להשיג על רבינו הגדול בלא ראיה ברורה. והשי"ת יחכמני להבין דבריו. עוד קשה לי מדוע לא חילק הרמב"ם גבי דישה דקיי"ל דאם דש בשבת אינו חייב רק כגרוגרת א"כ לא יהי' חייב הדש בבהמת קדשים פחות מזה השיעור ולמה כתב רוקא בגיזה דלא יהי' חמור משבת ולא בעבודה וצ"ע להבין. ושם ילפינן ממשכן אבל כאן מכ"ל כ"ז וצ"ע. והנה נ"ל דבשבת אם גוזז השיעור אפי' מכמה בהמות בודאי חייב דהמלאכה אגברא רמי אם עשה מלאכה חשובה חייב אם כן אין חילוק בין גוזז מבהמה אחת או מהרבה עכ"פ עושה מלאכה אבל כאן עיקר הקפידא דלא לגוז קדשים א"כ לדעת הר"מ דצריך שיעור אינו חייב רק אם השיעור מבהמה אחת דזה הוי גוזז והוא קיל משבת כנ"ל מסברא והחילוק קל להבין ומהרבה בהמות אם אין בכ"א כשיעור לא הוי גוזז כלל כנ"ל ברור. ולצרף השיעור אפי' לזמן מרובה דלא שייך צירוף כא"פ באיסורין שאינם אכילה כו"ס כ"פ בח"ז. ולענין אם ח"ש באיסורין שאינם באכילה אסור מה"ת או מדרבנן כבר הבאתי כ"פ דעת הח"ל ומה שהשיגו עליו והדברים עתיקין. הפרמ"ג בהפתיחה הכוללת לה' שבת חקר במלאכות שצריך שיעור כגון קולר וקלר ח"ש ונשרף ובשעה שגמר השיעור לא היה שיעור שלם כי נשרף חצי הראשון אם הוי שיעור שלם או לא דצריך שיהי' כל השיעור בעין בשעה שנשלם ע"ש אם כן כאן גבי גוזז ג"כ דינא הכי שלא יהי' חמור משבת לדעת הרמב"ם ויש לחלק ובאתי רק לעורר. והנה אם עובד או גוזז אפי' כ"פ בהתראה א' א"ח אלא א' ואם התרו בו על כל פו"פ חייב כ"פ כמו נזיר שהי' שותה יין כו'. אך אם עבד עם כמה בהמות או גזז כמה בהמות לדעת ר"י דבבע"ח אמרינן גופים מחולקין באמ"ה מכמה בהמות ומובא בח"ז כ"פ ע' במל"מ פ"א מהלכות א"ב אם כן חייב בהתראה על כל בהמה ובהמה וז"פ. ותולש אינו כגוזז וע' בחולין פ' ראשית הגז מבואר במידי דאורחי' בתליש' הו"ל תולש כגוזז והייט גבי עזים והר"מ סתם כאן עיין במהרי"ט אלגאזי שפלפל בזה ובדברי הר"מ גבי לקט ובכה"ג והוא ענין ארוך ע"ש ומ"מ אני לך. לפי שיטת הר"מ דצריך שיעור

בעלת מום קבוע למקדש אינה אסורה בגיזה ועבודה אלא מדבריהם נפדית הרי היא כחולין לכל דבר ותצא לחולין להגזז ולהעבד חוץ מן הבכור והמעשר שהקדושה חלה על גופן אע"פ שהן בעלי מומין קבועין מתחלה ואינן יוצאין לחולין ליגזז וליעבד לעולם. ואסור להרביע בבכור או בפסה"מ ומותר לתלוש את השער לכתחלה מן הקדשים כדי להראות המום למומחה ואותן השער שתלש או שנשר מן הבהמה או מן הבכור או מן המעשר ה"ז אסור בהנאה אפי' לאחר שישחטו מפני מומן גזירה שמא ישהה אותן הואיל ואינן בני כפרה. אבל צמר הנושר מן החטאת ואשם מותר בהנאה לאחר שחיטתן מפני מומן הואיל ולכפרה הן באין אינו משה' אותן. ואם נתלש מן התודה ה"ז ספק. וכל שנתלש מן הקדשים אחר שנפל בהם מום ה"ז מותר בהנאה מכיון שלא תלש בידו חוץ מן הבכור שאף הנתלש ממנו אחר שנפל בו מום אסור בהנאה. השוחט בכור או שאר המוקדשין תולש השער מכאן ומכאן לעשות מקום לסכין ולא יזיזנו ממקומו קדשי בדק הבית אפי' בגיזה ועבודה אסורים מד"ס אבל מה"ת אינן אסורים לפיכך הגוזז אותן או העובד בהן אינו לוקה אבל מכין אותו מ"מ. המקדיש עובר למזבח אמו אסורה בעבודה מד"ס אבל מה"ת אינה אסורה אבל לגזוז אותה מותר מפני שעבודתה מכחשת את העובר נזרו בה והרי היא מותרת בגיזה לפי שאין בה הפסד לולד. הקדיש אבר אחד מן הבהמה בין לבדק הבית בין למזבח הרי הדבר ספק אם אסורה כולה בגיזה ועבודה או אינה אסורה לפיכך אין לוקין עליה. ויתר פרטיה במסכת בכורות. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שאף על פי שאז"ל שאין מקדישין בהמה לקרבן ולא לבדק הבית בזמן הזה כמ"ש הרבה פעמים. מכל מקום מי שהקדיש הקדשו הקדש ועובר ע"ז ועבד בבהמת קדשים כענין שאמרנו חייב מלקות:

מצוה תפ"ד שלא נגוז הצמר מבהמת הקדשים

(א) שלא נגוז הצמר מבהמת הקדשים ועז"נ ולא תגוז בכור צאנך וכל שאר הקדשים נלמדים מן הבכור באיסור זה וכל ענין איסור הגזה כאיסור העבודה אין ראוי להאריך בו עוד. הנה כתבתי קצת דיני הגזה למעלה עם דיני העבוד':

שלא

לגיזה ואם נאמר כדעת הח"ל דח"ש אינו אסור מה"ת באיסורים דלאו באכילה ע' בר"פ ראשית הגז דמקשה לאך ולא של הקדש ל"ל הא לאו בני גיזה נינהו כו' ומתרץ בקדשי בדה"ב דלא הוי אלא איסור דרבנן. ונוכל לתרץ דכמה אנשים גזזו וכי' בהם שיעור גיזה של רה"ג דצריך שיעור ומ"מ כ"א גזז פחות מסיט כפול ואין כאן איסור תורה אך זה דחוק ועדיפא מיני' משני ובאתי רק לעורר. ובשבת חייב בגוזז את המתה ג"כ ע' בר"מ ה"ש ובפוסקים ופשוט דכאן פטור ע' בר"מ פ"י מה' בכורים גבי ראשית הגז דפטור עי' בכ"מ דלא גז מקרי ולא כאן ה"כ. ובשבת משום עוקר דבר מגידולו אבל כאן ל"ש זה. והעורות הם לכהנים ועורות קדשים קלים לבעלים ורשאים לעשות בהם מה שירצו וז"פ. ואם שחט בקרבן או בפהמ"ק שנים או רוב שנים והניח עלי' איזה דבר לצורכו או שגזז אם הוי כמתה דאינו עובר א"ד כיון דקי"ל דאינו מטמא מומאת נבילות והוי כחי' עוברים עוד בלאוים הללו עיין גבי העמדה והערכה ובכמה ענינים וצ"ע ובאתי רק לעורר. ספק קדשים אסור בגיז' ועבודה ואין לוקין מספק. קדשי בדה"ב אינם אסורים בגו"ע מה"ת ואין לוקין. הקדיש עובר במעי הבהמה כיון דאין האם קדוש מותרת בגו"ע מה"ת רק מדרבנן אסורה בעבודה מפני כחשה של העובר. ונראה פשוט דלאוין אלו דעבודה וגיזה הוא גם בעוף קדשים כגון חטאת ועולה ג"כ ולשון הר"מ כאן כל קדשי מזבח כו' א"כ אין חילוק אע"פ שהרהמ"ח כתב לשון בהמות כו' לאו דוקא כנל"ב. הקדיש אבר אחד הרי הוא ספק אם אסור כולה בגו"ע או אינה אסורה לפיכך אין לוקין כ"ה לשון הר"מ והרהמ"ח. וכ' הכ"מ דהוא אבעי' בתמורה ולא אפשיטא. והנה מיירי כאן באבר שאין הנשמה תלוי' בו דפוסק הר"מ פט"ו מהל' מעה"ק דאינה קדוש כולה אלא אותו אבר בלבד א"כ שפיר איבעיא אבל באבר שהנשמה תלוי' דקדוש כולה א"כ בודאי חייבים ככל הקדשים. ולפי"ז בעוף ובהקדיש אבר שהנשמה תלוי' בו דדעת הר"מ דהוי ספק אם קדוש כולו. אם כן הו"ל ס"ס להחמיר דלמא קדוש כולו ובודאי אסור בגו"ע או אפי' לא קדוש כולו הוי ספק מאיבעי' דכאן אך אי לוקין על ס"ס להחמיר אכ"מ. ואני איני מבין דברי רבינו דכתב דהוא ספק באבר אחד אם אסורה כולה בגיזה ועבודה או כו' מבואר דהן על גיזה והן על עבודה הוא ספק דהאיבעיא על שניהם וגם נראה דאפי' על אותו האבר דהוי הקדש הוא בספק ואין לוקין דספק הדברים. ובש"ס מבואר בעו מיני' מרבא הקדיש חד אבר מהו בגיזה כו' נקיט גיזה ולא עבודה ואח"ז איבעי' הקדיש עורה מהו בעבודה כו' ויתבאר בעזהשי"ת. עכ"פ האיבעי' ראשונה בחד אבר הוא רק על הגיזה ולא על העבודה דז"פ דכל עבודה בבע"ח עובדים כל האברים וכל החיות ע"כ בודאי לוקין כי עובד באותו אבר ג"כ רק על גיזה דזה אינו עבוד' רק גזה"כ שייך שפיר איבעיא כיון דלא קדוש כולה אפשר דאין אסור בגיזה וגם נראה דהאבעי' על חלק מהגוף דאינו קדוש אפשר דאינו אסור בגיזה אבל על האבר הקדוש למה לא יהי' אסור בגיזה כמו העבודה דאסור בודאי כמ"ש דעל עבודה לא אבעי' לן. וכפירש"י ד"ה הקדיש אבר כו' בעבודה לא תיבעי לן דאסור דמכחיש לי' כו'. והנה מ"ש רש"י דמכחיש לי' אפשר דאינו רק מדרבנן כמבואר בסמוך בס"ד. עכ"פ מבואר ברש"י דעל עבודה לוקין דהאיבעי' על איסור תורה ע' ברש"י בסמוך ותבין. והשכל מחייב דאותו אבר עובד כמ"ש וממילא בגוזז אותו אבר ג"כ לוקין רק האיבעי' בגוזז שאר הגוף והאיך סותם הר"מ דעל גיזה ועבודה אין לוקין דנראה מהש"ס דעל עבודה לוקין ועל גיזה באותו אבר לוקין ג"כ. עוד מבואר בש"ס בעי מיניה אביי מרבא הקדיש עורה מהו בעבודה כו' ולא איפשיטא וערש"י בגיזה לא תיבעי לך דלא מכחיש כו' מבואר דבגיזה שרי ובעבודה ספק והר"מ השמיט איבעי' זו לגמרי ולא הביא רק איבעי' דהקדיש אבר אחד ובעי' זו דהקדיש עורה אינו מביא כלל ולע"ג בכ"ז ולא עמדו נו"כ של רבינו. וגוף דברי רבינו רש"י צ"ע דבאיבעיא ראשונה בהקדיש אבר אחד מהו בגיזה דפי' דבעבודה אסור דמכחיש לי' מכ"ל לרש"י למידרש טעמא דקרא דלקמן גבי העובר דמוקים לה דהאם אסורה בעבודה מדרבנן שפיר אמרי' משום כחשה גזור רבנן דהאם בהמת חולין אבל כאן לענין איסור תורה מכלן מאי דאסרה תורה מטעם כחש' דאפשר גזה"כ הוא ושפיר איבעיא כמ"ש דבעבוד' אסור דעובד באותו אבר ג"כ אבל בגיזה דאיט באותו אבר שרי ומנלי' לרש"י לפרש טעמא דקרא דילמא גזה"כ הוא. וגם כאן בהקדיש עורה דאיבעי הוא לן מהו בעבודה ופירש"י בגיזה לא בעי דלא מכחיש העור מאי ענין גיזה להכחשה דהתורה אסרה גיזה בכ"ע מבהמה אע"פ דלא מכחשה כלל דגזה"כ הוא. וגם לפי' זה בודאי הי' להר"מ להביא דהקדיש עורה מותר בגיזה וע' חולין דף קל"ה מבואר

מצוה תפ"ה שלא נאכל חמץ אחר חצות בי"ד בניסן

(א) שלא נאכל חמץ אחר חצות ביום י"ד בניסן ועז"נ לא תאכל עליו חמץ כ' הרמב"ם ז"ל וז"ל מלת עליו שבה על כבש הפסח שהחובה בזביחתו בין הערבים ביום י"ד ואמרו מעת שיגיע זמן זביחתו לא תאכל עליו חמץ ובפסחים אז"ל מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בל"ת שנא' לא תאכל עליו חמץ ושם נאמר לכ"ע מיהת חמץ משש שעות ולמעלה דאורייתא כך מצינו לשון כל הנוסחאות המדויקות שנקראו על זקני הגמ' ושם אמר בטעם איסור החמץ בשעה ששית עבדו רבנן הרחקה יתירה כי היכי דלא ליגע באיסורא דאורייתא ומי שיעבור ויאכל חמץ אחר חצות לוקה ע"כ. משרשי המצוה לפי שענין איסור חמץ בפסח הוא איסור חמור ביותר מצד שענין זה יסוד גדול בדתינו כי יצ"מ היא אות ומופת מוכרח בחידוש העולם שהוא העמוד הגדול שאולמי התורה נסמכים בו כמ"ש כ"פ. וע"כ כל מה שהוא לזכר יצ"מ חמורה עלינו וחביבה הרבה על כן מצד החומר גדול שבה תזהירנו התורה להתחיל בה ו' שעות קודם הגיע זמן המועד לאותו נס שהוא התחלת יום ט"ו וכ"ז למען ניתן אל לבנו חומר המצוה וגודל ענינה בראותינו כי התורה תעשה לנו גדר סביב לה. מדיני המצוה משאז"ל שאוכלין חמץ כל ד' שעות מיום זה ותולין כל חמש כלומר לא אוכלין גזירה משום יום המעונן ולא שורפין אלא נהנין להאכילו לכל בריה או למכרו לאדם ושורפין אותו בתחלת שש וזו הוא תקנת החכמים במצוה כדי להרחיק אדם מן העבירה שלא יכשל לאוכלו בתחלת שעה שביעית שהוא אסור מה"ת כמ"ש וכמו שדרשו חז"ל גם מכתוב אחר שאמרו שם בפסחים כתיב שבעת ימים שאור וגו' וכתיב אך ביום הראשון וגו' הא כיצד לרבות י"ד לביעור ויהיה פירוש ראשון כמו הראשון אדם תולד שפירושו קודם וממה שחייב הכתוב להשביתו באותו יום ידענו שמקצת היום הוא מותר בהכרח שא"א לכוין הרגע הראשון של יום ולהשביתו בו. ואחר שכן מקצתו של יום מותר ולא ביאר לנו הכתוב איזה חלק ממנו הוא שמותר נחלקהו אנחנו בשוה מן הסברא האמיתית שאם תחלקהו בענין אחר לא יהיה שורש בדבר כלל וזהו אמרם שם אך חלק. והמפרשים כי מלת אך בא"ב חץ לא יבינו דברי חכמים. ויתר פרטי המצוה בפסחים פ"א. ונוהגת בזו"נ בכ"מ ובכ"ז ואפי' בזה"ז שאין לנו ק"פ ועובר ע"ז ואכל כזית חמץ אחר חצות חייב מלקות לדעת הרמב"ם ז"ל כי הוא סובר שהלכה כר' יהודה דאמר דחמץ לפני זמנו ארצה לומר ביום י"ד בניסן מחצות היום ולמעלה עובר עליו האוכלו בלאו זה שזכרנו. אבל הרמב"ן ז"ל חולק עליו ולדעתו אין בזה לאו שהלכה כר' שמעון דפליג עלי' דר' יהודא ואמר דבין לפני זמנו בין לאח"ז אינו עובר בלא כלום ודריש מילתיה מדכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ ובשעה שאינו בקום אכול מצה דהיינו בין לפני זמן הפסח בין לאחריו אינו באזהרת בל תאכל חמץ. ולדעת ר"ש מלת עליו תשוב על אכילתו של פסח שהיה נאכל לערב וכן הוא מפורש בירושלמי שלדברי ר"י מלת עליו תשוב על שחיטתו. ולדברי ר"ש על אכילתו שהיה נאכל לערב. וזה שבא בגמ' לכ"ע מיהת חמץ משש שעות ולמעלה אסור. וכן מ"ש עבדו רבנן הרחקה יתירא דלא יגיע לידי איסור דאורייתא כ"ז אמת שיש איסור דאורייתא בנהנה מן החמץ אחר חצות. ואמנם האיסור הוא דקאי עלי' במצות השבתה מדאורייתא משש שעות ולמעלה. אבל ודאי אין בו איסור לאו כלל כר"ש דקיי"ל כוותיה. וכן הוא מפורש הענין שם בגמ' דכ"ע מיהת חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנא לן אמר אביי תרי קראי כתיבי וכו' וסיום דבריו שם הא כיצד לרבות י"ד לביעור. הנה זה מבואר שאין האיסור בו אחר חצות אליבא דהלכתא זולתי מצות השבתה דאורייתא. הנה לדעתו ז"ל אין לאו זה דלא תאכל בכלל מנין המצות. הט אזנך בני ושמע דברי חכמים אלו ואלו דברי אלקים חיים. ודע כי יש בתורה שבעים פנים וכולם נכוחים:

מצוה תפ"ו שלא להותיר דבר מבשר חגיגת י"ד

(א) שלא להותיר דבר מבשר חגיגת י"ד עד יום הג' והוא הקרבן הבא עם הפסח להגדיל השמחה אלא יאכל כולו בתוך ב' הימים שהם י"ד וט"ו ועז"נ ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. ובא הפירוש המקובל ע"ז שבחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שזמן אכילתו עד ב' ימים ועל זאת החגיגה אמר הכתוב וזבחת פסח לד' אלקיך צאן ובקר כלומר שיביא עם הפסח קרבן אחר לחגיגה כלומר להרבות השמחה. ומשרשי המצוה היסוד הקבוע לנו במצות ענין הפסח שהוא מצוה ויסוד חזק בתורתינו הקדושה וע"כ נצטוינו לעשות יום שחיטתו יום שמחה ואין שמחה שלימה לב"א רק בריבוי בשר וזה שנצטוינו שלא להותיר כלל מכל בשר הנשחט לכבוד שמחת הפסח עד יום הג' אלא יאכל כולו ביומו להרבות בו גילה ונשבע שמחות וז"נ בכאן מלבד הטעם הכתוב בנותר בסדר צו שנתן טעם לשבח בכל איסור הנותרות. מדיני המצוה משאז"ל שבחגיגת י"ד אין אדם יוצא בה י"ח מחיוב חגיגת המועד שהוא מ"ע ג"כ כמ"ש בכסף תלוה במצות לחוג ברגלים אבל יוצא בה ידי חובתו מחיוב שמחת המועד שהוא מצות עשה גם כן כמ"ש בסדר זה לפי שענין חיוב השמחה אינו אלא להרבות בשר לשמחה והרי יש בשר ומזה הטעם ארז"ל שיוצאין ידי

שלמי

מבואר אם היכי דהגיזה הוא קודש עוברים בלאו דגיזה ולא אם הוא חולין וגם הטעם משום כחשה ע"ש ואיני לומד כעת בעיון ובאתי רק לעורר. הש"י יעזרני לשנות פ"ז ולברר על נכון. ודין הגיזה לענין אה"נ עי' בראשונים ובאחרונים ואכ"מ כי כאן הוא רק הלאו שלא יגזוז ולא לעבוד. ונוהג לאוים אלו בכל אישי ישראל וגם קדשים שהקדישן קטן מופלא כמוך לאיש למאן דסבירא ליה דהקדשו הקדש מן התורה בכלל לאו הזה. וכן קדשי עכו"ם לא ילאו מכלל לאוים אלו. ולענין תשוב' ככל הלאוים ולכל הענינים. עוד קצת קשה בפרק ראשית הגז דמקשה והא לאו בני גיזה נינהו אפשר לומר דמיירי שגוזז ע"י עכו"ם דמה"ת מותר רק אפשר משום שבות אם נאמר דבכל איסורים אסור שבות וברה"ג בודאי כיון דהלאו של ישראל אין קפידא מי הגוזז אלא עדיפא מיניה משני:

מצוה תפ"ה (א) שלא נאכל חמץ אחר חצות ביום י"ד בניסן ועז"נ לא תאכל עליו חמץ כו' ומביא דעת הרמב"ם והרמב"ן כו' ומבואר בר"מ פ"ב מה' חו"מ ונתבאר בראשונים ובאחרונים באריכות והאריכות בזה צריך חיבור מיוחד וע"ל בפרשת בא ג"כ מבואר איזה ענינים והכלל לשיטת הפוסקים כר"י הוא ככל איסורי מאכלות שבתורה. ולענין ח"ש ע' במל"מ שמביא דאפשר ח"ש מותר דלא ילפינן מחלב דהיתה לו שעת הכושר והדברים עתיקי'. ולענין אם תערובת חמץ או נוקשה אסור בערב פסח בארתי לעיל וע' באחרונים שהאריכו על כל פרט ופרט ולהפוסקים כר"י אסור בהנאה כר"א דכ"מ שנא' לא תאכל וגו' אה"נ ג"כ במשמע ויש פוסקים כר"ש ואין לאו בער"פ רק באכילה אסור מעש' דהשביתו ואין לוקין וגם מותר בהנאה ודברי הרהמ"ח שכתב באמצע הדיבור לר"ש כ"ז אמת שיש איסור דאורייתא בהנאה מחמץ אחר חצות צ"ע דלר"ש אינו אסור רק באכילה מעשה הנ"ל ולא בהנאה ע' בסוגיא בפסחים דף כ"ח ובתוס' ובראשונים ולדעת בעל המאור לר' שמעון מותר אפי' באכילה לאחר חצות ואין להאריך בענין שהאריכות מבואר בראשונים ובאחרונים. ונוהג בכל אישי ישראל ואין להאריך:

מצוה תפ"ו (א) שלא להותיר דבר מבשר חגיגת י"ד עד יום הג' כו' ועז"נ ולא ילין מן הבשר כו' ז"מ בר"מ פ"י מה' ק"פ וקרבן חגיגה דיני' כ"ה. בע"פ מקריבין קרבן חוץ הפסח ונקראת חגיגת י"ד והקרבן הוא שלמים ובאה מבקר ג"כ וזו"נ הכלל נכלל מין שמקריבין שלמים דהקרבן הזה הוא שלמים לכל דיני' והקרבן זה הוא רשות ולא חובה ור"א סובר כן וכ"פ הר"מ כאן ובפ"ב מה' חגיגה וע' בתוס' פסחים דף ע' ע"א בד"ה לאו כו' כתבו דלמאן דדריש מקרא לא ילין על חגיגת י"ד שלא להותיר סובר דחגיגת י"ד מן התורה אך הר"מ סובר אף דהוא רשות מכל מקום התורה כתבה לאו זה באם רצה ויקריב עובר בלאו זה אם מותיר כ"כ בלח"מ פ"ב דחגיגה. וחגיגה זו אינה דוחה שבת ולא טומאה כיון דאינה חובה וגם אינה באה במועט אלא כשהחבורה מרובה מלוה שיהי' נאכל הק"פ על השובע לכן מביאין חגיגה לאכול קודם וגם כיון דהוא רשות מקריבין אותה אפילו ממעות מעשר שני דאינו כמו דבר שבחובה דאינה באה אלא מן החולין דהוי רשות ובאה ממע"ש ג"כ וז"מ לה"יא בחגיגה דף ח' ע"ש. וזמן הקרבת החגיגה ע' במל"מ פ"ו מה' כלי המקדש דהאריך בפלפול ומסיק דנשחט אחר חצות היום דוקא כפסח אך קודם התמיד לא כפסח שהוא אחר התמיד דגזה"כ היא אבל חגיגה הוא ככל הקרבנות דאסור להקריב אחר התמיד משום עשה דהשלמה ומכל מקום צריך להיות אחר חצות ע"ש באריכות. והנה בחל ע"פ בשבת אינו דוחה שבת ואין מביאין כלל חגיגה ודעת הר"י מאורלייני"ש והר"י מקורבל מובא ברא"ש בפ' ער"פ דדוקא בשבת אין מקריבין אבל היו מקריבין החגיגה בע"ש והיו אוכלים ממנו במ"ש היינו ליל פסח דלא נפסלה בליל הב' דאוקי לילות כו' והרא"ש דחה דבריהם עי"ש. וכל האחרונים תמהו עליהם מסוגיא דקופן וכבר דשו בו רבים ואכ"מ. והא דאינה באה בטומא' ע' בלל"ח שכת' דוקא אם הפסח בא בטומאה שבלילה יהיו ג"כ טמאים ומ"מ הפסח בא בטומאה ונאכל כידוע אין מביאין חגיג' דחגיגה אינם יכולים לאכול בטומאה כמו כל הקרבנות אבל בט"מ בשביעי בער"פ דלצבור עבדי בטומאה ובלילה יהיו טהורים (עי' בר"מ פ"ו מה' ק"פ) ויוכלו לאכול החגיגה מביאין החגיגה בער"פ כי ערל וטמא משלחין קרבנותיהם ולמה לא יביאו כיון דבלילה יוכל לאכול דעיקר שאין מביאי' חגיגה בטומא' היינו קודם הז' דלא יוכלו לאכול אבל אם ראוי' לאכול כגון ביום הז' מביאים החגיגה ועי' בתוס' גיטין דף כ"ח באריכות ובפסחים דף ס"ב ובכ"מ נראה דאין יכולים לשלוח קרבנות בכה"ג דהוי רשות דבעינן סמיכה. אך ד"ז משכחת לה בנשים דא"ל סמיכ' ע"ש וע' בר"מ פ"ב מה' ב"מ דפוסק דטמא מת אין משלח קרבנותיו ע"כ דברי הלל"ח צ"ע והוא ענין ארוך ובאתי רק לעורר. וע"ש עוד שפלפל בל' הר"מ שמביא פסוק וזבחת וגו'. ומ"ש הרהמ"ח דיני שלמי שמחה יבואר לקמן בעזה"י במצוה תפ"ח. ולאו זה נוהג בנשים ג"כ ככל הלאוין והארכתי בפ' בא. ומ"ש הרהמ"ח שאף הנשים חייבים בשלמי שמחה א"י מה ענין לכאן לחגיגת י"ד ויתבאר גם כן לקמן בס"ד. ואם הותיר אין לוקין דהוי לאו שאב"מ וגם נל"ע ע' פ' בא שהארכתי וגם כתבתי שעוברים בלאו דבל תותיר כמו כל הקדשים וכאן נוסף לאו זה:

מצוה

שלמי שמחה אפי' בנדר או בנדבה של שלמים ואע"פ ששחטן קודם הרגל ובלבד שיאכל מהן ברגל ששלמי שמחה א"צ לשחוט בשעת שמחה וג"כ א"צ אדם לשחטן לשם שלמי שמחה דעיקר המצוה רק להרבות השמחה בבשר כמ"ש . ויתר פרטי המצוה במס' חגיגה ובמקומות במס' פסחים (ה' ק"פ פ"י) ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזו"נ שאפי' הנשים חייבות בשלמי שמחה אע"פ שהזמ"ג כמו שהן חייבות בשביתת' בו . ועובר ע"ז והותיר כלום מחגיגה זו ליום הג' חייב לשרוף אותו באש כמו שהדין בנותר ולפיכך אין חיוב מלקות בלאו זה אחר שהוא ניתק לעשה מן הכלל הידוע לנו בזה :

מצוה תפ"ז שלא להקריב הפסח בבמת יחיד

(א) שנמנענו מהקריב שה הפסח בבמת יחיד ואפי' בשעת היתר הבמות וענין הבמות הוא שהי' כל יחיד ויחיד מישראל שרצונו להקריב קרבן בונה בנין בכ"מ שירצה ומקריב שם קרבנותיו לש"י קודם בנין בית הבחירה . ואפי' בזמן ההוא שהיה מותר להם לעשות כן דוקא בשאר הקרבנו' אבל קרבן הפסח אין מקריבין אותו לעולם אלא בבמת רבים והוא המקום שהי' המשכן שם ועז"נ לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך וכן ארז"ל בסוף פ"א ממס' מגילה אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים . משרשי המצוה לקבוע בנפשינו גודל ענין הפסח ויוקר המצוה מן הטעם שכתבתי בו כ"פ ובאמת כי כבוד המצוה ופירסומה יותר כשיעשוה במקום מסוים הכל יחד ולא כל יחיד ויחיד במחוז חפצו . דיני המצוה במגילה פ"א ונוהגת איסור זה בזה"ב כי אז נקריב קרבן הפסח בזו"נ שאף הן חייבות בקרבן הפסח . וכמ"ש בקרבן הפסח בסדר בא בסי' ה' ואפשר לומר שאף בזמן הזה העובר והקדיש שה לפסח והקריבו בבמת יחיד עבר על לאו זה וחייב מלקות :

מצוה תפ"ח לשמוח ברגלים

(א) לשמוח ברגלים שנא' ושמחת בחגיך . והענין הראשון הרמוז בשמחה זו הוא שנקריב שלמים עכ"פ בבית הבחירה וכענין שכ' וזבחת שלמים ואכלת שם והדר ושמחת בחגיך . ובשביל הקרבת השלמים אז"ל נשים חייבו' בשמחה לומר שאף הן חייבות להביא שלמי שמחה . עוד אז"ל שמח בכל מיני שמחה ובכלל זה הוא אכילת הבשר ושתיית היין וללבוש בגדים חדשים וחילוק פירות ומיני מתיקה לנערים ולנשים ולשחוק בכלי שיר במקדש לבד וזו היא שמחת בית השואבה הנזכרת בגמרא כל זה שזכרנו בכלל ושמחת בחגיך ואז"ל במס' פסחים חייב אדם לשמח בניו וב"ב ברגל . ושם נאמר ר' יהודא בן בתירא אומר בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא ביין שנא' ויין ישמח לבב אנוש . ואמרו עוד במה משמחן אנשים בראוי להם ביין ונשים בראוי להם בבגדים נאים . והזהירנו כמו כן להכנס בכלל השמחה החלושים והעניים והגרים שנא' אתה והלוי והגר והיתום והאלמנה . משרשי המצוה לפי שהאדם נכון על ענין שצריך טבעו לשמוח לפרקים כמו שהוא צריך אל המזון עכ"פ ואל המנוחה ואל השינה . ורצה האל לזכותינו אנחנו עמו וצאן מרעיתו וצונו לעשות השמחה לשמו למען נזכה לפניו בכל מעשינו . והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים לזכור בהם הנסים והטובות אשר גמלנו ואז בעתים ההם צונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו וימצא לנו תרופה גדולה בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו כי המחשבה הזאת תהיה לנו גדר לבל נצא מדרך היושר יותר מדאי . ואשר עמו התבוננות מבלי החפץ בקטרוג ימצא טעם בדברי . מדיני המצוה כתבתי למעלה ויתר פרטיה במס' חגיגה ובמקומות מן הגמרא בפיזור (ה' חגיגה פ"א) ונוהגת מצוה זו לענין השמחה אבל לא לענין הקרבן בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ואינו משמח עצמו וב"ב והעניים כפי יכולתו לשם מצות הרגל בטל עשה זה . ועל הדרך שזכרנו אמרו ז"ל כל מעשיך יהיו לשם שמים :

שנצטוינו

מצוה תפ"ז (א) **שנמנענו** מהקריב שה הפסח בבמת יחיד ואפי' בשעת היתר הבמות וכו' ועז"כ לא תוכל לזבוח את הפסח כו' מבואר בר"מ פ"א מהק"פ . והנה הרהמ"ח מונה אותו ללאו בפ"ע והר"מ וכל מוני המצות לא מנו זה ללאו בפ"ע כמ"ש המל"מ בהג"ה כאן . והנה השוחט פסח בחוץ חוץ מה שחייב על ש"ח במזיד כרת ומלקות בהתרו בו למלקות ובשוגג קרבן כמבואר בש"ס ובר"מ פי"ח ממעה"ק עוד חייב מלקות משום לאו זה . ונ"ל דגם הר"ס ס"ל כן דאי לאו למה כת' וכל המקריב בבמת יחיד לוקה שנא' לא תוכל וגו' מאי דהוי הוי ובמות לא יותרו בשום זמן וידוע דהר"מ אינו כותב מה שאינו נ"מ כלל אלא בודאי סובר ג"כ השוחט פסח בחוץ חוץ משום לאו דש"ח לוקין משום לאו זה ג"כ . ולפענ"ד אדרבא צ"ע על הר"מ כיון דהוא לאו הנוהג למה לא מנה אותו ללאו בפ"ע . ונראה דגם על פ"ש עוברים בלאו הזה ע' במ"ל כאן ודוקא לאחר חצות בזמן הפסח אבל קודם חצות הוי שלמים ואינו עובר על לאו זה . ונראה ג"כ דאינו עובר על לאו זה רק על הזביחה ולא על העלאה דלא תוכל לזבוח כתיב כו' וכן נראה מדברי הר"מ דהתחיל אין שוחטין כו' ומסיים מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט כו' נראה דדוקא על השחיטה ובדברי הרהמ"ח נראה דעל הקרבה ג"כ חייב וצריך לעיין בזה כי נראה דגזה"כ הוא דדוקא על השחיטה ולא על העלאה ובש"ח ובהעלא' חוץ עיין בש"ס ובר"מ פי"ח ופי"ט מהלכות מעשה הקרבנות דיש לאו לכ"א בפ"ע א"כ כאן דאינו מבואר בתורה רק הלאו על הזביחה אינו חייב על העלאה בבמת יחיד וכן אידנא א"ח בחוץ רק על לאו דהעלאה בחוץ כנ"ב בס"ד ודברי הרהמ"ח צ"ע . וז"פ דלאו הזה בשעת היתר הבמות היו עוברין על לאו הזה בבמת יחיד אבל לאחר איסור הבמות לא שייך במת צבור כלל כי נעשה באיסור ולא הוי במת ציבור כלל ולא שייך בשעה שכל ישראל נכנסין כו' ע' בגמרא ע"כ בזמן הבית או אידנא אם שחט הפסח בחוץ עוברים בלאו הזה תמיד כי לא שייך במת ציבור וז"פ . וע' בר"מ פי"ח מה' מעה"ק גבי ש"ח דשנים שאחזו בסכין ושחטו פטורין שנאמר אשר ישחט כו' א' ולא ב' . א"כ כאן נמי כתיב בלשון יחיד לא תוכל כו' אם כן שנים ששחטו פטורין ג"כ מלאו זה ועי' בזבחים דף ק"ח דנלמד מקרא אחריני ע"ש . ומ"מ נ"ל דפטורי' כאן דשם הוצרך קרא לחייבן בהעלאה נראה דאי לאו קרא פטור ה"נ . ואפשר דדינו כמו בשבת דיש חילוק בין שניהם יכולים או שניהם אין יכולים ע' בר"מ ה' שבת ואכ"מ . וע"ש בהיא בפנים וצוארו בחוץ או הוא בחוץ וצוארו בפני' לענין ש"ח חייב ומביא הר"מ דנלמד מקרא א"כ אפשר על לאו זה פטור וע' בגמרא דף ק"ז ע"ב דצוארה בחוץ א"צ קרא דפשיטא דחייב מדלא מצריך קרא רק לצוארה בפנים א"כ בלאו זה חייב בצוארה בחוץ ולא בצוארה בפנים . ומבואר ג"כ השוחט בגגו של היכל פטור ג"כ ונלמד מקרא ואפשר בלאו זה חייב וצ"ע בכ"ז ובאתי רק לעורר . ונראה דבע"מ פטור כיון דאינו ראוי בפנים כמו ש"ח דכתיב כי אם אל המקום וגו' . ולענין אם יש לשחיטה מתחלה ועד סוף לענין לאו זה ע"ל במצוה ש"ח ותלמוד לכאן . גם אם שוחט הרבה פסחים דהוי גופים מחולקים חייבים עכאו"א . ע"ל עוד דינים ותלמוד לכאן . ונוהג בכל אישי ישראל כי שחיט' כשרה בכולם ולאו זה דינו ככל לאוין שבתורה שלוקין עליהם :

מצוה תפ"ח (א) **לשמוח** ברגלים שנאמר ושמחת בחגיך וגו' וזבחת שלמים ואכלת שם והדר ושמחת בחגיך כו' ט"ס הוא וצ"ל וזבחת וגו' ושמחת לפני ד' אלקיך וגו' וזה כתיב גבי הר עיבל וילפי' דשמחה היינו בשלמים גם אח"ז יש חסרון המעתיק ריב"ב אומר בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא ביין וט"ס ול"ל אין שמחה אלא בבשר ועכשיו כו' אין שמחה אלא ביין כו' והוא בפסחים דף ק"ט . ודיני מצוה זו מבוארים בר"מ פ"א מהלכות חגיגה ובפ"ב ובר"מ פ"ו מהלכות י"ט . והנה דעת הר"מ והרהמ"ח דמצות שמחה מה"ת לאו דוקא בשלמי שמחה אלא כל עניני שמחה הן אכילה ושתיה ובגדים כל דבר המשמח אך בזמן שבהמ"ק הי' קיים מצוה מן המובחר לאכול בשר שלמים אבל באותם אנשים שלא אכלו קדשים כגון טמא וערל כו' חל עליהם המצוה בכל מין שמחה ע"כ גם בזה"ז שבעוה"ר אין מקדש נוהגת מצוה זו מה"ת עיין בר"מ פ"ו מה' י"ט . אבל התוס' במועד קטן דף י"ד ע"ב בד"ה עשה כו' דעתם דשמחת י"ט בזה"ז רק דרבנן ומצוה מה"ת דוקא בשלמי שמחה בזמן המקדש וכן בזמן המקדש באותם שלא אכלו שלמים כגון טמא כו' אינם חייבים במצוה זו מה"ת דמה"ת אינו רק בשלמי שמחה ונראה דלאו דוקא בשלמי שמחה דמבואר להדיא בחגיגה דף ז' ע"ב ובר"מ פ"ג מה' חגיגה דיוצאין בבכור ובחטאות ואשמות ול' הר"מ שמצוה זו לשמוח באכילת בשר לפני השם והרי אכלו ועיין בגמרא דא"צ להביא שלמים אם יש להם בשר קדשים אלא עיקר המצוה לאכול בשר קדשים הן בכור כו' רק אם אין לו צריך לזבוח שלמים לשם כך ע' בגמ' ותראה . וע' בתוס' בחגיגה שם ד"ה עולים דכתבו הא דיוצאין ידי שמחה בנו"נ היינו שהקריבו משום שמחה אבל הביאם לשם נדרים לא נפיק רק משום הקדישם א"כ בבכור ומעשר ג"כ וכן בחזה ושוק צ"ל דהבעלים מביאים לשם שמחת הכהנים וע' בספר ט"א שהשיג עליהם כיון דיש להם בשר מ"ל אם אין מביאים לשם שמחה מ"מ יש להם בשר ע"ש ואין כח בידינו לדחות דברי התוס' . והנה להר"מ ג"כ יכול להיות אף דיוצאין בכ"ע דלא גרע משאר שמחות מ"מ כיון דמצוה מן המובחר לאכול בשר קודש צריך להיות לשם שמחה . ובפלוגתא הנ"ל עי' בספר ש"א בסי' ס"ה האריך בפלפול ומכריע כדעת הר"מ והרהמ"ח דמצוה זו בכל מיני שמחה ונוהג בזה"ז ג"כ ע"ש ואין להאריך במקום שהאריכו האחרונים עיין בדבריו וינעם לך . והנה השמחה נוהג בכל יום ברגל שבעת ימים של פסח ושמונת ימי חג ועצרת ואם שוחט שלמים יש לו בשר על שני ימים ובחטאת יש לו על יום אחד עי' פסחים דף ע' ועיין חגיגה דף ו' ע"ב דהתוס' הביאו תוספתא דשמחה יש לה תשלומין ובאמת היא תמוה דמאי שייך תשלומין כיון דכל יום מחויב בשמחה אינו דומה לראיה וחגיגה דאינו אלא יום א' שייך שפיר תשלומין ביום אחד אבל [שמחה] כל יום הוא מחויב . ולומר דישחט הרבה דיאכל הרבה זה לא שייך כלל דעיקר השמחה לאכול מה שיצטרך מבשר קדשים וכבר תמה בס' ט"א בקונטרס א"מ וכ' דתוספת' זו משובשת ובלא"ה אין הלכה כהתוספתא ע' בתוס' וכן נראה מדברי הר"מ עיין בהלכות חגיגה . ושמחה דנוהג ברגלים בעצרת רק יום א' דהיינו י"ט אבל אח"ז לא שייך שמחה כלל ואינו דומה לראי' וחגיג' דיש לו תשלומין בעצרת ג"כ כל שבעה אבל בשמח' לא שייך זה ועיין בס' ט"א בדף ו' כת' זה לפשיטות ודבריו נכונים ועי' בסוגי' גבי מותר בהספד ותענית ביום טבוח שחל עצרת בשבת מפני הצדוקים ואי הוא מה"ת היאך עוקרים מפני הצדוקים עשה בקום ועשה וגם חזינן דאבילו' נוהג וברגל אינו נוהג מפני עשה זו בודאי ברור דמצוה זו אינו נוהג אלא ברגל היינו עצרת יום א' וז"ב ופשוט . וע' במל"מ הלכות פסה"מ פ"ז :

ומבואר בפסחים דף ע"א דמרבינן ליל י"ט אחרון לשמחה דכתיב והיית אך שמח לרבות ליל י"ט אחרון וע"ש תוס' דכל הלילות צריכין ריבוי עכ"פ הדין כן דגם הלילה חייב בשמחה וע' רש"י דיום אחרון אינו חייב בשמחה והתוס' השיגו עליו דאף יום האחרון חייב בשמחה ע"ש ואפי' לרש"י היינו דוקא שמיני

שמיני של חג אבל שביעי של פסח בודאי חייב בשמח' ע"ש בש"ס ותבין. ורש"י סותר דבריו דבפ' לולב וערבה דף מ"ח ע"ב פי' דמרבינן ליל י"ט אחרון ומכ"ש יום אחרון וע' במהרש"א שעמד בזה ועיין בלל"ח מה שתירץ. ומדברי הר"ס בה' י"ט נראה ג"כ שכתב ח' ימי החג כו' דגם י"ט האחרון חייב בשמחה וגם הלילות שסתם הדבר מבואר דחייב בשמח' כל ימות הרגל ובלילות ג"כ. ומבואר שם בש"ס יכול ליל י"ט הראשון ת"ל אך חלק כו' ובליל י"ט הא' א"ח בשמח' וע"ש הטעם דממעטינן ליל י"ט הראשון שאין שמחה לפניו והר"מ סתם הדברים ומ"מ הדין אמת דמבואר בברייתא להדיא. וע' בשו"ת ש"א סי' ס"ח דמפלפל בזה ומסיק להלכה דלילי י"ט הא' א"ח בשמחה מה"ת רק מדרבנן ע"ש ומ"מ אני לך. והשמח' בשלמי שמח' א"ל זביחה בשעת שמח' היינו בי"ט דאיפסקא הלכתא דא"ל זביחה בשעת שמחה הלכך אפי' שחט מעי"ט בשלמי שמחה יוצאין ידי שמחה בי"ט הראשון של רגל וכן בחגיגת י"ד יוצא י"ח שמחה בראשון של פסח כיון דא"ל זביחה בשעת שמחה ע' בר"מ פ"ב מה"ח. ועיין בספר ש"א בה' ר"ה דגם ר"ה חייב בשמחה חוץ משלמי שמחה אבל שאר שמחות חייב ול"ע ואכמ"ל. ודעת הר"מ והרהמ"ח דנשים חייבות במצוה זו מה"ת וכ"כ הר"מ כאן ובפי"ב מה' עכו"ם. אבל דעת הראב"ד דנשים פטורים ממצוה זו רק אשה בעלה משמחה היינו דמצוה על הבעל לשמחה או השרוי אצלה והוא פלוגתא בקידושין ועיין בר"ה בסוגיא דב"ת ובר"מ פ"ג מה' מעה"ק והר"ס פוסק כר"ז והראב"ד פוסק כאביי ועיין בשו"ת ש"א סי' ס"ו שפלפל בזה באריכות. והנה לשיטת הר"מ כל אישי ישראל חייבים במצוה זו הן בשאר מיני שמחות בכ"ז והן בשלמי שמחה בזמן המקדש חוץ מאותן שאינם ראוים לאכול בקדשים וחוץ מחש"ו שפטורים כמו שפטורים מכל המצות ולדעת הראב"ד נשים ועבדים פטורי' דהוי מצות עשה שהז"ג. וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק. ומי שח"ע וחב"ח חייב מצד חירות ואכמ"ל יותר. וא"י בבשר חטאות העוף ובמנחות דבעינן בשר בהמת קדשים דזה הוי שמחה:

מצוה תפ"ט להראות כל זכר בירושלים ג"פ בשנה

(א) שנצטוינו להראות כל זכר בירושלים בבית הבחירה ג"פ קבועים בשנה והן פסח ושבועות וסוכות ועז"נ שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך. וענין המצוה שיעלה כל אדם עם כל בן זכר שיש לו כח ללכת לבדו ברגליו למקדש ויתראה לשם ומחיוב ראייה זו שיקריב שם קרבן עולה וזה הקרבן נקרא עולת ראיה ואין לקרבן זה שיעור אפילו תור אחד או נוזל פוטר. וכבר כתבתי בכסף תלוה במצות לחוג ברגלים משאז"ל ג' מצות נצטוו ישראל ברגל חגיגה ראיי' שמחה. ועל כל אחת ואחת ממצות אלו היו מביאין קרבן ונקראי' קרבן חגיגה שלמי שמחה עולת ראיה. משרשי המצוה למען יראו כל ישראל ויתנו אל לבם בפעולת הקרבן המעורר הלבבות כי כולם מקטנם ועד גדולם חלק השי"ת ונחלתו עם קדוש ונבחר נוצרי עדותיו סגולת כל העמים אשר תחת כל השמים לשמור חקיו ולקיים דתו על כן יבואו ג"פ בשנה בית ה' והוא באמרם על דרך משל הננו לאל לעבדים נכנסים ובאים בצל קורתו ובחזקתו סמוכים לעד לעולם באהבתו ויראתו וזר לא יבא בתוכינו כי אנחנו לבדנו בני ביתו ועם המעשה הזה יתעורר דעתינו ויכנים בלבינו מוראו ונקבע ברעיונינו אהבתו ונזכה לקבל חסדו וברכתו ובא עלינו החיוב בזכרים לבד כי הם עיקר הבית והטף והנשים טפלה להם ועם החזקה בהם לעבדים נעשית החזקה בכל שהוא תחת ידם ומזה היסוד נתיחדה לנו מצוה במועד שנת השמטה בחג הסוכות להקהיל שם האנשים והנשים והטף והגרים לפי שאותה השנה משחררת הכל ומפקעת השעבוד מכל החי מכל בשר להשיב הכל תחת יד האדון ה' צבאות. ואז באותה השנה לא תועיל חזקתם לאשר תחתיהם שאין שם אדנות בארץ בעת ההיא ועוד יש עמנו טעם אחר במצות הקהל נכתוב אותו במקומו בסדר אתם נצבים בע"ה. מדיני המצוה משאז"ל שעולת ראיה ושלמי שמחה אין דוחין לא שבת ולא טומאה אבל דוחין י"ט אע"פ שאין מקריבין בי"ט נדרים ונדבות. ועוד כתבתי קצת מדיניה בסדר אם כסף תלוה (במצות חגיגה עשה ו' בסי' ע"א) ושם כתבתי במי נוהגת ובמי אינה נוהגת וכל ענינה כמנהג הספר:

מצוה ת"צ שלא נעלה לבית הבחירה ברגל בלא קרבן

(א) שלא נעלה לבית הבחירה ברגל בלא קרבן שנקריב שם והוא הקרבן שפרשנו למעלה בסדר זה שנקרא עולת ראי' ועז"נ ולא יראה את פני ד' ריקם. פי' פני כמו לפני. ושם כתבתי משרשי המצוה וכל ענינה וזאת האזהרה אינה נוהגת בנקבות כמו שאין מצות העשה הבאה ע"ז נוהגת בהן:

למנות

מצוה תפ"ט (א) **שנצטוינו** להראות כל זכר בירושלים בבית הבחירה ג"פ כו' ועל זה נאמר שלש פעמים בשנה יראה כו':

מצוה ת"צ (א) **שלא** נעלה וכו' בלא קרבן ועז"נ ולא יראה וכו' דיני מצוה אלו מבוארים בר"מ בה' חגיגה ואכתוב בקיצור כדרכי בס"ד. מ"ע על כל איש מישראל שחייב במצוה זו (והפטורים יבוארו בסמוך בס"ד) שיתראה פנים ביו"ט הראשון של כל רגל מג' רגלים בעזרה ולא בהר הבית ע' בתיו"ט במשנה א' פ"ק דחגיגה ולהביא קרבן עולה בין מן הבהמה בין מן העוף ומקריב כ"ה דעת הר"מ והרהמ"ח דמביא עולת העוף ג"כ יוצא. וע' בכ"מ שתמה על הר"מ דמבואר בחגיגה דוקא זבחים היינו בהמה שנזבח בסכין ולא עוף הנמלק וע"ש שמביא בשם הר"י קורקס דהר"מ הי' לו גירסא אחרת בגמ' וע' בלח"מ ובמש"ל ובס' שעה"מ ובס' טר"א ואין להאריך והרהמ"ח דעתו כדעת הר"מ. ואם לא בא ביום הראשון ולא הקריב יש לו תשלומין לבא ולהקריב בפסח כל ז' ימי החג ובעצרת ג"כ ז' ימים אחר הרגל עם יום הרגל דאיתקש לחג המצות דזמנו כל ז' לתשלומין ובחג הסוכות מקריב כל שמונה לתשלומין אף שמיני רגל בפ"ע הוא דוק' לענין פז"ר קש"ב אבל לתשלומין תשלומין דראשון הוא וילפינן מקרא ע' בגמ'. עבר הרגל ולא הביא ביטל מ"ע ואינו חייב עוד רק שביטל מ"ע ועז"נ מעוות לא יוכל לתקון וחוץ לזה עובר על ב"ת לשיטת התוס' בר"ה דף ה' בד"ה ואי לא וכו' ובע"ב בד"ה אלו וכו' דדעתם דעובר תיכף אחר הרגל בב"ת ע"ש וע' בס' טר"א דאין דעתו כן ואכ"מ. והנה המצוה להתראות פנים בעזרה ולהביא הקרבן ואם התרא' פנים בעזרה ולא הביא קרבן לא קיים המצוה ויתבאר לקמן בס"ד. ואם שלח הקרבן ע"י שליח ולא התראה פנים בודאי לא קיים המצוה דראיית פנים. אך נראה דאם שלח הקרבן ואח"ז התראה פנים יצא ידי המצוה של ר"פ בקרבן אע"פ שלא הי' הקרבן בשעת ר"פ וא"ל להביא עוד בשעת ר"פ כמו אם הביא קרבן בשעת ר"פ דיוכל לבא כ"פ בלא קרבן ה"נ דהו"ל כאלו קיים המצוה בר"פ ובקרבן אע"פ שלא הי' בב"א ע' בר"מ פ"ב ככל"פ. והקרבן אין לו שיעור מה"ת כמה יהי' שוה רק מדרבנן וע' בחגיגה דף ו' ע"א בתוס' שם ובס' טר"א שם וע"ש בס' טר"א דדעתם דע"ר באה בשותפות ויואאים בזה ע"ש באריכות. ועולת ראיה אינה באה אלא מן החולין ככל דבר שבחוב' שאינו בא אלא מן החולין ובלא"ה עולה אינה באה ממעשר ע' ב"ח ח' בתוס' ד"ה אמאי.

וע"ר ג"כ ליכא דוחה שבת וטומאה אבל מקריבין ביו"ט וע"ל בפ' משפטים במצות חגיגה שהארכתי בדברי הר"מ וכ"ע שכתבתי לעיל תלמד לכאן. וז"ל הרמב"ם ואם בא ביום הראשון ולא הביא עולה לא די שלא עשה מ"ע אלא עובר על ל"ת שנא' ולא יראה פני ריקם וכו' הלח"מ בכוונתו דהיינו אם לא הביא הקרבן כלל עובר בל"ת אבל הביא הקרבן אח"כ ברגל כיון דיש לו תשלומין לא עבר ע"ש. ונראה כמו דלא עבר כן קיים המ"ע כיון דראה פנים והקריב קרבן אע"פ שלא הי' בב"א קיים המצוה כמש"ל. ואיני מבין הא מבואר בר"מ פ"ב מי שבא לעזרה וכו' שזה שנא' לא יראה פני ריקם אינו אלא בעיקר הרגל היינו יום ראשון וכו' והוא בהלכה ו' מהש"ס דחגיגה מבואר אע"פ שקיים המצוה ביום א' והתראה פנים והביא קרבן מ"מ אם בא אח"כ לעזרה ריקם אע"פ שאינו מחויב לבא מ"מ עבר על לאו הזה א"כ כאן נמי מאי מועיל שמביא אח"כ נהי דקיים המצוה מ"מ נראה ריקם. ול"ל כיון דקרבן זה בא בעבור ר"פ זה לא הו"ל ריקם אבל לקמן אינו מביא קרבן על ר"פ זה שנראה דעובר. ואפשר דשם ג"כ אם מביא אח"כ קרבן על ראיית הב' או על כמה ראיות הכלל על כל ראיה שמביא קרבן אינו עובר. ואפשר לדוק' כאן דמחויב להביא קרבן כיון דלא הביא עוד מתקן הלאו אבל שם כיון דהביא פ"א רק בהתראה עוד הפעם מחויב להביא ואם לא הביא עובר על הלאו ול"מ לתקן עוד לאו הזה. ולכאורה אפשר בדעת הר"מ דאם לא קיים ר"פ ביום הראשון יש לו תשלומין כ"ש ומביא קרבן ג"כ אבל אם התראה פנים ולא הביא קרבן עבר בלאו אך העשה יש לו לקיים עוד. אך הלח"מ מביא בשם הסמ"ג [דבעל העשה] וכעת אין הסמ"ג ת"י ול"ע. והנה לשון הר"מ שכתב לא די שלא עשה מ"ע אלא שעובר וכו' נראה דהלאו הזה הוא תנאי למ"ע דאם עבר על הלאו לא קיים מצוה כלל. וע' בס' טר"א שהקשה מנלן להר"מ זה דילמא העשה הוא ר"פ דכתיב בתורה כ"פ הוא ר"פ בלבד. אך דהתורה כתבה ל"ת ולא וגו' והיינו אם יש לו קרבן ובא ריקם עובר על ל"ת ומ"מ העשה קיים ומ"מ אסור לו לילך בלא קרבן אם יש לו קרבן אבל אם אין לו קרבן אע"פ דעובר בלאו העשה דר"פ דוחה הל"ת דלא יראה וכו'. וע"ש שכ' דאפי' אם נאמר דר"פ הוא עשה בפ"ע מ"מ אפי' אם אין לו קרבן אסור להתראות בלא קרבן דקי"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש ע"ש בדף ז' ומ"מ כ"מ אם התראה פנים בלא קרבן נהי דעבר על הלאו עכ"פ העשה קיים א"כ א"צ עוד לבא בעזרה להתר"פ כי כבר קיים המצוה רק שולח הקרבן אבל לדעת הרמב"ם דזה תנאי להעשה א"כ צריך התר"פ עוד כי לא יצא כלל אז כיון שהי' ריקם בלא קרבן. אך אפי' אם נאמר דאינו תנאי מ"מ לא קיים העשה דהו"ל מהב"ע ולשיטות הרבה דמהב"ע א"י מה"ת אך יש שיטות דמהב"ע אינו רק מדרבנן והדברים עתיקים. הכלל דעת הר"מ דהלאו הוא תנאי להעשה דריקם ואף העשה לא קיים. ונראה לדעת הר"מ דזה הוא תנאי דמצות ר"פ אינה כלל בלא קרבן ולא קיים כלל וחוץ לזה עובר על לאו א"כ אפי' באותו שאינו עובר על הלאו מ"מ לא קיים העשה כי ריקם אינה מצוה כלל כגון בלילות של רגלים בודאי מותר לכנוס לעזרה ולא שייך הלאו כיון דאין זמן קרבן כלל והו"ל ככל ימות השנה ומ"מ לא קיים העשה כלל. אך לדעת הטר"א דמצות ר"פ לחוד א"כ יכול לקיים מצות ר"פ בלילה והאיך כתוב בתורה יום דוק' גבי קרבן ביום צוותו כתיב א"כ מקיים מ"ע הזו בלילה וג"כ לא שייך כאן המשך הפסוק ג"פ וגו' ולא יראה ריקם נראה דהוא מצוה והתורה הזהירה שלא יעבור עבירה הא הרבה פעמים יש מצוה בלא עבירה כלל והו"ל להתורה לפרש בלא יראה ריקם ביום היינו בזמן הקרבן. וכדברי הר"מ נראה עיקר דלא יצא כלל ובפרט דלא נוכל לדחות דברי הר"מ בלא ראיה ברורה. עכ"פ יצא מזה ג"כ הא דאסור להראות בעזרה ריקם היינו בזמן שיוכל להקריב קרבן אבל בלילה או בשבת בודאי אינו אסור לכנוס בעזרה כי לא שייך ריקם אם אינו בר קרבן וגם לא קיים כלל וצריך אח"כ בשעת הקרבן להתראות עוד הפעם כ"נ ובאתי רק לעורר. ומ"מ מש"ל ג"כ נכון דאם שלח קרבן קודם יכול לראות אח"כ בלא קרבן דזה לא הוי ריקם כיון דהביא קרבן קודם לזה וכן אם הי' ר"פ ואח"כ הביא קרבן על ר"פ זה ג"כ לא הוי ריקם כדברי הלח"מ שכתבתי לעיל. אך עכ"פ בהתראה בעזרה ביום א' צריך להביא קרבן כמש"ל. וג"כ דין הנ"ל אמת דראיית פנים יכול להיות בלילה דלא כתיב יום דוקא א"כ אם שלח קרבן קודם יכול להתר"פ אח"כ בלילה וכן אם

התר"פ

התר"פ בלילה ואח"כ הביא קרבן כדעת הלח"מ יצא ובאתי רק לעורר. ומבואר בר"מ דאם התר"פ ריקם אין לוקין דהו"ל לאו שאב"מ. ועי' שו"ת ש"א סי' ל"ב הקשה והא הו"ל מעשה ביאתו לעזרה ותירץ דכה"ג לא הוי מעשה דחסרון הציווי של תורה לא הוי מעשה. ועי' בס' משנ"ח מצוה א' הקשה על דבריו מהמקריב קרבן בלא מלח דלוקין והוא ז"ל תירץ ע"פ דברי הלח"מ כאן דיכול להביא אח"כ וכשאינו מביא הו"ל אב"מ ע"ש והדברים בענין זה ארוכים אכ"מ ומ"מ אני לך. לעיל כתבתי דיכול לכנוס בלילה או בשבת לעזרה כיון דלאו זמן קרבן א"כ בסוף הרגל אם אין שהות ביום לזרוק הדם יכול לכנוס ואין הלאו חל רק בזמן שיכול להקריב כנ"פ. והנה כתבנו לעיל דראיה יש לה תשלומין כל החג. ראיתי בט"א דף ב' שדקדק מדברי הר"ם שכ' דיתר"פ בעזרה ביום הא' וכו' ואח"כ בהלכה ד' כ' מי שלא הקריב ע"ר וכו' יקריב בשאר ימות הרגל ושייר לר"פ מבואר דדעת הר"מ דר"פ אין לה תשלומין אם לא נראה פניו ביו"ט ראשון אין תשלומין כלל רק לקרבן יש תשלומין והשיג על הר"מ ודעתו דגם ר"פ יש לו תשלומין כל ז' ע"ש. ונראה דאין דקדוקו מוכרח ואכ"ל. אך לפע"ד ראיה דהר"מ ס"ל ג"כ דר"פ יש לו תשלומין שכתב בפ"ב ה"ו מי שבא לעזרה בתוך ימי החג א"א להביא עולה בכל עת שיכנס שזה שנא' לא יראה פני ריקם אינו אלא בעיקר הרגל שהוא יום ראשון או תשלומי ראשון וכו' והוא מהש"ס דחגיגה ובש"ס אינו מוזכר רק דלא יראה הוא בעיקר הרגל ופרש"י דהיינו ביו"ט א' ע"ש בדף ז' אבל תשלומי הרגל לא מוזכר כלל והר"מ הוסיף מדעתו הרחבה ומבואר לפ"מ דסובר ר"י וקי"ל כוותיה כמו שפוסק הר"מ בקיים מצות ראיה א"א עוד בלאו דל"י וכו' ומותר לכנוס כל ימות הרגל ריקם אך ביום הא' גזה"כ דצריך להביא בכ"פ שנכנס ואם לאו עובר על לאו זה דגזה"כ הוא דביום ראשון אסור לכנוס ריקם אפי' קיים המצוה והביא מ"מ אסור לכנוס ריקם ועובר בלאו והר"מ דהוסיף תשלומי ראשון בע"כ היינו אם לא נראה ביום ראשון ובא ביום אחר עובר כל היום בלאו אם בא ריקם כיון דלדידיה הוא יום ראיית פנים הו"ל לדידיה עיקר הרגל ועובר בלאו הזה א"כ מוכח דר"פ ג"כ יש לו תשלומין דאם תאמר בלא נראה ביום א' תו אין לו תשלומין וכשיטת הטר"א ופטור מקרבן כיון דא"א בראיה בודאי פטור מן הקרבן דשלם וכו' לא יראה וכו' וז"פ כל הפטורים מראיה פטורים מקרבן. ולומר דהר"מ איירי בנראה ביום א' בלא קרבן ואח"כ יום תשלומי הקרבן צריך כל היום שלא לבוא ריקם כ"פ אין סברא דלמה נקרא יום תשלומי הקרבן עיקר הרגל וגם הלשון של הר"מ אין מורה כן. ע"כ נראה דגם דעת הר"מ דר"פ יש לו ג"כ תשלומין כנ"ב. עכ"פ הדין דלאו הזה הוא ביום הראשון אף דהתראה פנים והקריב קרבן מ"מ אסור לכנוס ריקם בלא קרבן כל יום הא' או התשלומין ואם עבר הוא בלאו וכבר כתבתי דלדעת הלח"מ מהני תשלומין לכל ר"פ מביא קרבן ומתוקן הלאו כמש"ל. והנה יש הרבה אישים שפטורים ממ"ע זו דראיה ונחשבים בש"ס ובר"מ ויבואר בסמוך בס"ד. והנה אפשר לומר כהי דממצות עשה דראיית פנים בעזרה פטורים דאיתמעיט וממילא כיון דא"ל להראות פנים א"ל לשלוח קרבן דכתיב יראה וגו' ולא יראה וגו' אבל מי שאינו נכנס כלל פטור רק המחויב אם אינו נכנס נהי דאינו עובר בלאו מ"מ מבטל העשה דראיה אבל הפטורים אינם מחוייבים לכנוס וממילא אינם חייבים בקרבן אבל אם הפטורים כגון נשים וכדומה אם נכנסו ברגל בעזרה אפשר דהלאו קאי עלייהו ג"כ דכל ל"ת אף שהזמ"ג נשים חייבים א"כ אפשר הלאו בפ"ע דהעשה הוא דמחוייבים להראות ברגל ואיתמעיט כמה אישים דאינם מחוייבים ואח"ז כתבה התורה ל"ת דאסור להראות פנים ברגל ריקם וכולל כל הפטורים מ"מ עובר בל"ת זו והם פטורים מר"פ ממילא אינם חייבים בקרבן דאינם נכנסים כלל אבל אם רוצים לכנוס מחוייבים להביא קרבן מלאו הזה דבלאו גם נשים חייבים ומנלן דהתורה אלה לאו זה דוקא במחוייבים דלמא לאו זה כולל אף הפטורים מעשה וא"ל לכנוס אבל אם נכנסים חייבים בלאו הזה וכעת לא מצאתי מבואר בש"ס ובר"מ דהפטורים אם נכנסו שלא יהיו עוברים בלאו דאינו מבואר רק שפטורים מראיה היינו ממ"ע וממילא פטורים מקרבן אבל אם נכנסים אפשר דעוברים בלאו הזה. ובקידושין מבואר דכל מצות ל"ת נשים חייבות חוץ מבל תקיף וכו' ולא חשיב לאו הזה דלא יראה פני ריקם נראה דחייבים ואם כי יש לדחות מ"מ אין לו משמעות מהש"ס ומהר"מ דיהיו פטורין מלאו הזה. והרהמ"ח כתב כאן וזאת האזהרה אינו נוהג בנקבות כמו שאין מ"ע הבאה ע"ז נוהגת בהן עכ"ל וכ"כ הר"מ בסמ"ק שלו ומנ"ל לרבותינו דבר זה אך באמת מבואר ד"ז בירושלמי מובא בתוס' דף י"ב ד"ה הכל וכו' דהירושלמי סובר דכל הפטורים הנחשבים במשנה חייבים בר"פ רק פטורים מקרבן חזינן אף דחייבים בר"פ איתמעטי מקרבן והלאו לא קאי עלייהו ומכ"ש לדידן דא"א אף בר"פ א"א בלאו הזה אף אם נכנסו ואף דלא קיי"ל כהירושלמי בזה דר"פ דבגמ' דידן משמע דמר"פ ג"כ איתמעטו כמ"ש התוס' עכ"פ בזה לא מוכח בגמ' להיפוך קיי"ל כהירושלמי עכ"פ דמותרים לכנוס בעזרה וא"ל להביא קרבן כלל ואין הירושלמי בידי לעיין האיך יליף ד"ז דפטורים מקרבן. ואלו הן הפטורים בין מר"פ בין מקרבן כשיטת הש"ס דילן. א'. נשים חוץ דהו"ל מ"ע שהזמ"ג אך דהוא סברא דילפי' מהקהל לחייב כתבה התורה זכורך להוציא הנשים. טומטום ואנדרוגינוס פטורים מבואר בש"ס דלאו משום ספק אשה פטורים אלא גזה"כ דנתמעטו מחיוב ראיה והר"מ כ' כאן דטומטום ואנדרוגינוס פטורים משום ספק אשה ועי' בלח"מ תמה ע"ז הא מבואר בגמ' בטומטום אף שביציו מבחוץ דהוא ודאי זכר מ"מ פטור מגזה"כ דאי משום ספק אילטריך קרא למעוטי ספיקא. וכן תמה בשו"ת ש"א סי' ק"ד וע"ש שתירץ דהרמב"ם סובר כולם תשלומין דראשון הם ולמאן דסובר כן אין קושיא אילטריך קרא וכו' דכ"מ אם נקרע בשני ונמצא דאגמ"ל דהי' חייב א"כ חייב בתשלומין ע"כ מיעטה תורה דפטור א"כ פטור ביום א' מגזה"כ ופטור אף ע"פ שנקרע ע"ש. וא"כ לדעתו בדעת הר"מ כשביציו מבחוץ חייב בראיה ועי' בתוס' פ' הערל שהקשו למ"ל קרא למעוטי טומטום ת"ל דהו"ל ערל ותירצו כיון דאינו יכול למול לא הו"ל מאוס וחייב

וצריך קרא למעוטי מטעם טומטום ע"ש. ועבדים פטורים כמו נשים דכל מ"ע שאין הנשים חייבים אין עבדים חייבים ונאמר בבוא כל ישראל להוציא עבדים ודרשה זו אינו מוזכר בש"ס והר"מ מביא זה ובודאי מצא באיזה מקום. וגם לכאורה בלא"ה עבדים פטורים דמנין לו קרקע בא"י וכל מי שאין לו קרקע פטור מראיה כאשר יבואר בסמוך אך משכחת לה שנתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בה רק מה שאתה טתן לפיך עי' בסי' רס"ז ובט"ז שם מ"מ אפשר כיון דאין לו רשות לכל הדברים לא הוי שלו עי' לעיל בלאו דלא יראה וכו' אך באמת דאלו הטעמים פשוטים א"ל לטעם אחר. ח"ע וחב"ח דעת רש"י ותוס' דחייבים אידנא למ"א דכופין את רבו לשחררו אך דעת הר"מ הוא להיפך וכתב דח"ע וחב"ח פטורים מראיה היינו למ"א פטור מראיה. ובח"ע של קטן דאינו בן כפי' לדעת הר"מ חייב ולדעת כל הראשונים פטור והדברים ארוכים. ע' כאן בלח"מ ומובא כ"פ בח"ז לענין פסח ועוד ענינים ועי' בס' טר"א שהאריכו בזה וכבר כתבתי דח"ע וחב"ח משכחת לה שיש לו קרקע בירושה דאינה חוזרת ביובל כגון ישראל שבא על ח"ש וחב"ח והוליד בן דבן הזה מצד חלק השפחות הוא עבד דהולד הולך אחר דידה ומצד חלק הבת חורין הוא בן ישראל ויורש את אביו ומובא כ"פ בח"ז. והנה לעיל בפ' משפטים כתבתי כל הדינים לענין חגיגה ותוכל ללמוד לכאן לענין ראיה וכדי שלא תצטרך לחפש אני כותב לך עוד הפעם. חרש אף שמדבר וגם אינו אלא חרש באזנו אחת פטור מראיה אף דלכל התורה פקח הוא ככל האנשים אך כאן איתמעיט מגזה"כ וכן האלם שאינו מדבר אף ששומע והוא כפקח לכל דיני התורה כאן נתמעט מגזה"כ וע' לעיל בחגיגה. ושוטה וקטן פטורים דלאו בני חיוב נינהו בכל מצות התורה. וסומא אפי' באחת מעיניו פטור מן הראיה דכתיב יראה יראה וכו' כן מבואר בר"מ ואיני מבין הא בדף ב' אמרינן דמשנה דתנן הכל חייבים בראיה מרבה לסומא באחת מעיניו דלא כר"י בן דהבאי משמיה דר"י דפוטר א"כ הו"ל לפסוק כסתם משנה דחייב. אך באמת אמרינן לעולם כו' נראה דלא מרבינן סומא באחת מעיניו. אך קשה הא בדף ב' מבואר שם ת"ר החיגר והסומא וכו' פטורים ואיתמעט מרגלים כיון דא"י לילך בעצמו אח"ז מבואר ר"י ב"ד משמי' דר"י סובר דסומא באחת מעיניו פטור מראי' וכו' א"כ רבנן פליגי על ריב"ד משמי' דר"י והלכה כרבים ולמה פסק הרמב"ם כריב"ד ולא פסק כרבנן. ועי' בק"א בטר"א שכתב ג"כ דהלכה כרבים ולא כריב"ד וצ"ע דלא הביא דהר"מ פוסק כריב"ד משמיה דר"י וגם הר"מ בפ"ג מה' מעה"ק פוסק דסומא אינו סומך נראה דוקא בשתי עיניו ועי' במנחות דף צ"ג דילפי' מן מזקני העדה והן מראיה לא יהיה סומך אפי' סומא באחת מעיניו והר"מ דפוסק כריב"ד והיא קושית התוס' שם וצ"ע בדעת הר"מ למה לא פסק כדעת רבנן כאן. חיגר אפי' ברגלו אחד והזקן והחולה והענוג שא"י לעלות על רגליהם פטורים ובש"ס דף ג' וד' ילפי' מדכתיב רגלים והר"מ מביא לימוד דכתיב בעלותך לראות וכו' וצ"ע דהניח הדרשה המבואר בש"ס אך כיון דאין נ"מ לדינא מביא דרשה זו ובודאי מצא באיזה מקום ואין קפידא להר"ם בזה כידוע בכ"מ. ועי' בגמ' דבעלי קבין פטורים היינו שנחתכו הרגלים ועשו קב לשוקו ונפקא לן מפעמים והר"מ לא הביא דפשיטא דגרע מחיגר והא דצריך קרא עי' בגמ' ובטר"א שם. והטמא והערל דאינן ראוין לביאת עזרה פטורים אף מקרבן והרהמ"ח כתב דענין המצוה שיעלה עם כל זכר שיש לו שיכול ללכת לבדו זה אינו מה"ת רק מצות חינוך והקרא דכל זכורך אסמכתא הוא אך נמשך אחר לשון הברייתא והר"מ כ' בפירוש כדי לחנכו שנא' וכו' מבואר דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא. ובדברי הרהמ"ח יש מקום לטעות אבל נראה דכוונתו ג"כ כדעת הר"מ מהש"ס וקיצר בדבר דבאמת בנו הקטן רק מדרבנן ולא מה"ת. ומי שאין לו קרקע מימרא בפסחים דפטור מן הראיה והתוס' הקשו כאן למה לא חשיב זה במשנה בין הפטורים. והר"מ השמיט ד"ז והמ"ל עמד בזה ועי' צל"ח פסחים דף ח' שם כתב דרב פליג על מימרא זו ע"ש ועי' בטר"א דמי שיש לו קרקע בקנין ביובל אין לו רק ק"פ לא הו"ל ארצך ופטור לפי מאי דקי"ל ק"פ לאו כקה"ג ועי' בצל"ח שם. וכבר כתבתי בח"ז דהקונה שדה לזמן כ"ע סברי דק"פ כקה"ג אף בזמן היובל ואכ"מ. ומי שהי' חיגר או אחד משאר פטורים ביום ראשון אף שהי' בליל ראשון חזי מ"מ אם קודם אור היום אירע בו דבר שנפטר והי' כן יום הראשון עם הלילה פטור כל ימי החג דתשלומין דראשון הם ואם לא חזי בראשון פטור אף שהוא ראוי בלילה בכניסת יו"ט מ"מ פטור דלילה מח"ז ואם ביום ראשון עצמו הדר אחזי חייב דכל יום הראשון לאו מטעם תשלומין. ואם הי' חייב בראשון ואח"ז נפטר כגון שנעשה חיגר וכדומה נראה מדברי התוס' חגיגה דף ט' כיון דתשלומין דראשון ובראשון הי' חייב לא פקע חיובא מיניה וחייב לעלות או לשלוח קרבן. ודעת הטר"א אינו כן אלא כיון דהשתא פטור אזלי' בתר השתא ומביא ראי' ואינו מוכרח ומי יחלוק על רבותינו בעלי התוס'. ושוטה וקטן אין לנו קרא למעוטי רק הם פטורים מכל המצות דלאו בני דעה הם ועי' פרמ"ג א"ח בפתיחה הכוללת שחקר דאפשר הם בני מצות רק למי ילוה ע"ש א"כ אפשר בשוטה וקטן ביום ראשון ונשתפה או נתגדל בתוך החג אפשר חייבים בתשלומין כיון דאינם פטורים הו"ל כנאנס ביום הראשון יש להם תשלומין ה"נ בזה. וזה צ"ע ארוך ואכ"מ. והנה לדעת בעל טר"א שהבאנו לעיל דפשוט ביום הראשון ונעש' חיגר פטור. ופשוט דאם נתפשט בתוך הרגל הדר החיוב כיון דביום הראשון נתחייב וצריך להשלים ועתה ג"כ פשוט בודאי חייב. אך אם הביא הקרבן בשעה שהיה פטור לא נפטר וצריך להביא עוד כמו דקי"ל אכל מצה בשעה שהיה שוטה לא נפטר מחיוב ואם נשתפה חייב אך בקטן שחייב מדרבנן והביא בקטנותו אף שנתגדל אפשר נפטר אף לפי דברינו הנ"ל שחייב בתשלומין ומצינו כיוצא בזה גבי פסח דקטן שהגדיל בין שני הפסחים דאם עשה בראשון נפטר משני. וגם סברת ר"ת גבי קידוש דרבנן פוטר מה"ת דמקדש מפה"מ ודברים אלו מובא כ"פ בח"ז ובאתי רק להזכיר. המפריש עולת ראי' ומת חייבים היורשים להביא וזה מבואר בר"מ כאן מהש"ס דערכין וז"פ דאפי' הפריש קודם יו"ט ומת קודם יו"ט כיון דהוא הקדש צריכים להביאה ואפי' עבר יו"ט מ"מ עולת ראי' לאחר יו"ט ג"כ מקריבין ע' בר"ה בסוגיא דב"ת והכ"מ מביא דמבואר בירו' דאם היורשים

ירשו

ירשו קרקע אף בלא הפריש חייבים היורשים להביאה ע"ש. והיא תמי' שמבואר בש"ס קידושין ופסקו הר"ס פ"א מה' מח"כ האשה שמתה יביאו יורשים עולתה אע"פ שלא הפרישה מחיים כבר נשתעבדו נכסים לקרבן והשעבוד ד"ת כ"ה לשון הר"מ ולשיטתיה דסובר ש"ד ואפי' למאן דסובר של"ד זה הוי מלוה הכתוב' בתורה פ' ש"ך סי' ל"ט והדברים עתיקים א"כ כאן נמי והמלמ"ל שם נוה לעיין בפ"א דחגיגה היינו ד"ז דאשתעבדו נכסי והכ"מ עמד בזה למה השמיטו. והנה בודאי הא דאשתעבדו נכסי היינו כשמת ברגל עכ"פ ביום הראשון לאחר שעלה עה"ש אבל אם מת קודם עה"ש לא אשתעבדו נכסי כלל כי לילה מח"ז כמש"ל ולא נתחייב עדיין וז"ב ופשוט. וגם אם עבר הרגל ולא הביאו א"ל להביא עוד כמו הוא בעצמו אם עבר הרגל א"א עוד כמו שמבואר בר"מ מכש"כ היורשים וז"פ. וע' בקצה"ח סי' ל"ט מביא בשם הרשב"א דלמאן דסובר ש"ד לאו דוקא קרקעות אלא אף מטלטלין דיתמי משועבדים מה"ת ע"ש יקשה למה מבואר בירושלמי ירשו קרקע אפי' מטלטלים חייבים ג"כ להביא ובש"ס דילן גבי האשה וכו' שמביאין עולתה לא נזכר קרקע כדברי הרשב"א וצ"ע ואין הירושלמי בידי לעיין בו. ומזה קשה על הבעל טר"א שכתבנו לעיל משמו אף דהי' חייב בראשון ואח"ז נפטר כגון שנעשה חיגר וכדומה פטור אף שהיה חייב בראשון ולמ"ד תשלומין דראשון הכל תלוי בראשון מ"מ פטור אם פטור עתה ודברי הירושלמי סותר לזה דמת ג"כ פטור חוץ מה דבמתים חפשי לא גרע מחולה דא"י לילך וחזינן דהיורשים מביאים דאש"כ ה"ה בכל איש אם היה חייב בראשון אף דפטור בשני מ"מ אש"כ וצריך להשלים דחזינן דהירושלמי סובר כן. ואף דבירוש' מבואר דוקא קרקע ועמדנו בזה מכל מקום זה דוקא ביורשים דמטלטלי דיתמי וכו' אבל מיניה דידי' בכ"ע משועבד אם כן למה אינו חייב וזו תשובה נלחת על דברי הטר"א. ועל התוספות דמסקי ג"כ למאן דסובר תשלומין זל"ז חייב בנפטר עתה ל"ק דהירו' סתמה ר"י ור"י סובר דתשלומין דראשון ע"כ חייב להשלים אף במת אבל לדברי בעל טר"א דבכ"ע פטור סותר דברי הירושלמי דמבואר בפירוש דחייב דאשתעבדי נכסי ע"כ דברי התוס' עיקר וראייתו אינה מוכרח ע"ש. ונרא' למ"ד הא דהירו' דוקא בנתרא' פנים ביום הראשון ונתחייב בקרבן ואשתעבדו נכסי כמו שמבואר בתורה יראה וגו' ולא יראה וגו' אבל כ"ז שלא נתראה פנים בעזרה לא נתחייב בקרבן כלל נהי דחיוב מ"ע עליו להתראות פנים להשלים עכ"פ קודם שנתראה פנים לא אשתעבד לקרבן כלל והירושלמי איירי שנתראה פנים ומת אז אשתעבדי נכסי' לקרבן אבל בלא נתראה פנים כלל ומת לא אשתעביד נכסי והיורשים פטורים ואפשר שהתוס' שמסופקים אם פטור עתה ומסקי שפטור למאן דסובר תשלז"ז וכן הטר"א דסובר אף למ"ד תשד"ר פטור היינו בלא התראות פנים מקודם וצריך להשלים עתה הר"פ לקרבן בכה"ג פטור דלא אשת"כ אבל אם התראה פנים אשת"כ וחייב בכ"ע אף שפטור עתה כדברי הירושלמי ובאתי בכ"ז רק לעורר ישמע חכם וכו'. ע' ברמב"ם פ"ב מה' ב"מ דאבל אינו משלח קרבנותיו תוך ז' והוא מהש"ס דמ"ק אפשר אם נעשה אבל קודם יו"ט יו"ט מבטל גזירת ז' יי"ן אך אם נעשה אבל בליל יו"ט הראשון אפשר דאינו ראוי לקרבן ביום הראשון ופטור. אך אבל אינו נוהג אבילותו ברגל אך אפשר לענין כל דברי אבילות אבל לענין קרבן אפשר אף ברגל כמו אונן ברגל דאינו אוכל ואינו מקריב דאין חילוק בין רגל לשאר ימות השנה עיין במלמ"ל בה' אבל וצ"ע. ועולת ראי' אם דוחה שבת ע' בר"מ דאינו דוחה שבת וטומאה שאין זמנו קבוע דאם לא יקריב היום מקריב למחר וע"ל במצות חגיגה שהארכתי בזה ותלמוד לכאן ועוד יש לעורר בענינים אלו ובעזה"י אשנה פ' זה:

חסלת סדר ראה. ובעזהש"י נתחיל סדר שופטים בס"ד:

שופטים יש בה י"ד מצות עשה וכ"ז מצות ל"ת

מצוה תצ"א למנות שופטים ושוטרים

(א) **למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה בעל כרחם ויצוו בראוי לעשות** וימנעו הדברים המגונים ויקיימו הגדרים על העובר עד שלא יהי' מצות התורה ומניעותה צריכות לאמונת כל איש ואיש. ומתנאי המצוה הזאת שיהיו אלה הדייני' מדריגה עליונה ממדריגה וזה שנעמיד בכל עיר ועיר כ"ג דיינים מקובצי' כולם במקום אחד משערי המדינה הראוי' לזה המנין. וזאת היא סנהדרי קטנה. ונעמיד בירושלים ב"ד גדול משבעי' דיינים ונעמיד א' על השבעים ההם והוא נקרא ראש ישיבה והוא אשר יקראו החכמים נשיא כמו כן ויהיו כולם מקובצים במקומם המיוחד להם. ומקום שהוא מעט המנין שאינו ראוי לסנהדרי קטנה יעמידו בו ג' ושפטו הם הדבר הקטן והדבר הקשה יביאון למי שהוא למעלה מהם. וכמו כן ימנו נוגשים בעם הסובבים בעיר בשווקים וברחובות יביטו עניני ב"א בסחורות ממכרם ומקחם עד שלא יהי' ביניהם העול ואפי' בדבר מועט. והמצוה שבאה בזה הוא אמרו יתעלה שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. ולשון ספרי מנין שממנין ב"ד לכל ישראל ת"ל שופטים ושוטרים ומנין שממנים א' ע"ג כולם ת"ל התן לך ומנין שממנים ב"ד לכל שבט ושבט ת"ל בכל שעריך. רשב"ג אומר לשבטיך ושפטו מצוה על כל שבט ושבט להיות דן את שבטו וישפטו את העם על כרחם. וכבר נכפלה המצוה למנות ע' זקני'. והוא אמרו ית' למשה ע"ה אספה לי שבעים איש ואז"ל כ"מ שנא' לי הרי הוא קיים לעולם וכן וכהנו לי וכו' כלומר שהיא מצוה נצחיית ואינה לפי שעה אבל יהי' זה עוד כל ימי הארץ. שורש המצוה נגלה הוא שעם הדבר הזה נעמיד דתנו בהיות אימת אלופינו ושופטינו על פני ההמון ומתוך הרגלם בטוב וביושר מחמת יראה ילמדו העם טבעם לעשות משפט וצדק מאהבה בהכרתם דרך האמת וכענין שיאמרו החכמים שרוב ההרגל הוא מה שאחר הטבע כלומר כי כמו שהטבע יכריח האדם למה שהוא מבקש כן ההרגל הגדול חוזר בו כעין טבע קיים ויכריחו ללכת בדרך ההרגל לעולם ובלכת העם בדרכי היושר והאמונה ובוחרים בטוב תדבק בהם הטוב וישמח ד' במעשיו. מדיני המצוה משאז"ל שהגדול שבשבעים יושב למטה מן הנשיא והוא הנקרא אב ב"ד ושאר השבעים יושבין לפי שנותיהן וכפי מעלותיהם קרוב לנשיא כלומר שכל הגדול מחבירו בחכמה סמוך לו יותר והשוים בחכמה הולכין בהם אחר רוב השנים וכולם יושבים בעיגול עשוי כמין חצי גורן כדי שיהיו רואים כולם אלו את אלו. ועוד מעמידין לפניהם שני בתי דינים של כ"ג כת אחת מהם על פתח העזרה וכת אחרת על פתח הר הבית והגדול שבכל כת וכת ראש לכל כת שלו. ואין מעמידין בסנהדרין בין גדולה בין קטנה אלא אנשים חכמים ונבונים בחכמת התורה ויודעים נ"כ קצת משאר ההכמות כגון רפואות וחשבון תקופות ומזלות ואיצטגנינות ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים כדי שיהיו יודעים לדון העם בכל דרכים אלו אם יצטרכו לכך. ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לוים וישראלים מיוחסים הראוים להשיא בנותם לכהונה. שנא' במשה והתיצבו שם עמך ודרז"ל בדומין לך. ואין מעמידין סנהדרין לעולם בין סנהדרי גדולה או קטנה אלא סמוכין ומשה רבינו סמך לתלמידו יהושע בידיו וכמ"ש ויסמוך את ידיו עליו וכמו כן סמך לשבעים הזקנים שאסף אליו ואותם הזקנים סמכו לאחרי' ואחרים לאחרים ע"ס כל הסמוכים. ואמנם הסמיכה בכל הדורות לא היתה ביד כמו סמיכה של משה אלא שהיו בודקין אותו כשהיו רוצים לסמוך אם הי' בקי בחכמת התורה ואם הי' שכלו בריא

מצוה תצ"א (א) **למנות** שופטים ושוטרים וכו' וע"ז אמרו ית' שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וכו' זה מבואר בר"מ פ"א מה' סנהדרין והדינים כ"ה. מ"ע של תורה למנות ב"ד בכל עיר ועיר בכל פלך וכו' וגם שוטרים ודוקא בא"י אבל בח"ל מושיבין ב"ד בכל פלך ולא בכל עיר ע' בר"מ ובכ"מ ובלח"מ הגירסא וצריך ג"כ למנות ב"ד בכל שבט וזה מבואר בש"ס ובהרהמ"ח והר"מ אינו מביא והכ"מ עמד בזה והפירוש לכל שבט כיון דממנים בכל עיר מאי כל שבט כתבו התוספות בסנהדרין דף ט"ז דאם יש בעיר אחד משני שבטים עושין שני ב"ד והרמב"ן בפירוש התורה כ' ג"כ פירוש זה. ועוד כ' דחוץ לב"ד שבעיר ממנים ב"ד לכל שבט ויכולים לכוף הבע"ד בעיר לילך אל הב"ד של שבט וגוזרין ומתקנין על השבט ותקנתם מהני על השבט כמו גזירות ותקנות סנהדרי גדולה לכל ישראל וזה מוזכר בהוריות הורו ב"ד של אחד מהשבטים וכו'. וד"ז לכל שבט נראה דאפרים ומנשה כשנים חשובים וכן שבט לוי ג"כ נחשב לשבט למצוה זו ואפשר דאפרים ומנשה חשובים כא' ע' בהוריות דף ו' ע"ב וצ"ע בזה. ובס"ד יבואר לקמן דאין מושיבין סנהדרי קטנה בעיר שאין בה ק"כ אנשים ונרא' אם היה בעיר אחד מב' שבטים ולא היה מגיע לכל שבט אין ממנין שני ב"ד לכל שבט א' כיון דאין ק"כ לכל א' רק ב"ד של עיר ממנין כי בצירוף יש ק"כ ויותר ואפשר דגבאי צדקה ורופא וכו' די אם יש בעיר כיון דרשאי לדור בעיר ע' בסנהדרין דף י"ז אע"פ דליכא בכל שבט וצ"ע בזה. ובח"ל אין חייבים להושיב ב"ד אלא בכל פלך ולא בכל עיר ועיר וכ"ה הגירס' הנכונה בדברי הר"מ ע' בכ"מ ובלח"מ כמו שמבואר במכות. והרמב"ן על התורה סובר בדעת הר"מ דאין מצוה כלל להושיב דיינים בח"ל והשיג על הר"מ מש"ס דמכות והאחרונים הגירסא שלהם בר"מ כמו בגמ' ע' בדבריהם. ומושיבין סנהדרי גדולה של שבעים ואחד במקדש בלשכת הגזית והם ב"ד הגדול ובכל עיר ועיר שיש בהם ק"כ אנשים מושיבין סנהדרי קטנה של כ"ג והם ג"כ דנים ד"נ אך יש הרבה דברים דצריכים ב"ד הגדול דוקא ע' בר"מ פ"ה כאן שחושב הרבה דברים שנעשו בב"ד הגדול דוקא. ובעיר שאין בה המנין של ק"כ אנשים ממנים שלשה דיינים והם דנים דיני מלקות ודיני קנסות אבל לא ד"נ ע' בר"מ מבואר הכל באר היטב. וכל הדיינים אלו צריכים כולם להיות שיהיו סמוכים והסמיכה היא איש מפי איש עד ב"ד של מרע"ה. והסמיכה לדורות א"צ שיהי' בסמיכת יד כמו שסמך מרע"ה ליהושע בן נון אלא שאומרים לו הרי את סמוך ויכולים לסמוך לקצת דברים ולקצת דברים לא כגון דנותנין רשות לדון ולא להורות או לדון ולא לד"ק או שלא להתיר בכורות וכדומה ע' בר"מ פ"ד ומ"מ אין רשות לסמוך אף לדברים יחידים אלא מי שראוי לדון ולהורות בכל התורה כולה כן מבואר בר"מ ועי' בכ"מ שהניח בצ"ע מנין להר"מ זה דצריך שיהיה ראוי לכל הדברים ועי' בלח"מ שהוא ירושלמי מפורש פ"ק דחגיגה. והסמיכה צריכה להיות בשלשה שהסומכים יהיו שלשה אך א"צ להיות שלשתן סמוכים רק באחד סמוך סגי והסמוך מצרף אללו אפי' שנים שאינם סמוכין וסומכין וע' בכ"מ שכ' טעם לדברי הר"מ דא"צ רק אחד סמוך ע"ש. ויכולים לסמוך הרבה בפ"א ודוד המלך ע"ה סמך ל' אלף ביום אחד. ונרא' דאפשר כיון דסמיכה צריכה ב"ד אפשר דבלילה ל"מ סמיכה ככל הדינים ואפשר דשייך תחלת דין וגמר דין וצריך לעיין בסנהדרין ובאתי רק לעורר. וכמו שיכולים לסמוך לדבר אחד ולא לכל הדברים כמש"ל כן יכולים לסמוך לזמן עד זמן פלוני ולא יותר והסמיכה יכול להיות אפילו שלא בפניו דכותבין או שולחין לו שהוא סמוך ואין סמיכה בח"ל הן שהיו הסומכין בח"ל והנסמכים בא"י והן שהיו הסומכין בא"י והנסמכים בח"ל ל"מ רק צריכים שניהם שיהיו

בריא ושלם אם הוא איש אוהב אמת ושונא העול וכל ענינו. ואחר חקירה רבה בענינו ובחכמתו אומרים לו ג' חכמי' סמוכים או אפי' כשא' מהם סמוך הרי אתה סמוך וקורין לו רבי מאותה שעה. והי' לו רשות לאחר מיכן לדון אפי' דיני קנסות. ודין זקן מופלג וסרים וסומא אפי' בא' מעיניו ומי שאין לו בנים שאינן ראוין להיות סנהדרין ודין מלכי בית דוד שדנין ודנין אותם אבל לא מלכי ישראל לפי שאינן בחזקת כשרות כמו הם ודין עד אימתי יושבים בדין סנהדרי גדולה או קטנה וב"ד של ג'. ויתר פרטי' מבוארין במס' סנהדרין (ח"ה סי' י"א) ונוהגת מצוה זו כלומר [לסמוך] סנהדרי גדולה וקטנה וב"ד של ג' בא"י שיש שם סמיכה אבל לא בח"ל שאין סומכין בה"ל. אבל מ"מ כל הנסמך בארץ ראוי לשפוט אפי' בח"ל וזו משאז"ל סנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל ואולם אין להם רשות לדון ד"נ לא בארץ ולא בח"ל אלא בזה"ב ובזמן שיהי' סנהדרין קבועין בירושלים. וזאת א' מן המצות המוטלות על הצבור כולם שבכל מקום ומקום וצבור הראוי לקבוע ביניהם ב"ד כמו שמבואר במס' סנהדרין ולא קבעו להם בטלו עשה זה וענשם גדול מאד כי המצוה הזאת עמוד חזק בקיום הדת ויש לנו ללמוד מזה שאע"פ שאין לנו היום בעונותינו סמוכים שיש לכל קהל וקהל שבכל מקום ומקום למנות ביניהם קצת מן הטובים שבהם שיהי' בהם כח על כולם להכריחם בכל מיני הכרח שיראה בעיניהם בממון או אפי' בגוף על עשיית מצות התורה ולמנוע מקרבם כל דבר מגונה וכל הדומה לו ואלו הממונים ג"כ ראוי ליישר דרכם ולהכשיר מעשיהם ויסירו חרפת העם מעליהם פן יענו אותם על מוסרם שיטלו קורה מבין עיניהם. וישתדלו תמיד בתועלת חביריהם הסמוכים עליהם ללמדם דרך האמת ולתת שלום בכל כחם ביניהם ויטשו ויניחו וישכיחו מלבם כל תענוגיהם וע"ז ישיתו לבם ובו יהי' רוב מחשבותם ועסקיהם ויתקיים בהם מקרא שכתוב והמשכילים כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד:

מצוה תצ"ב שלא לנטוע אילנות במקדש

(א) שלא לנטוע אילנות במקדש או אצל המזבח ועז"נ לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ד' אלקיך וגו' בטעם איסור זה כ' הרמב"ם ז"ל לפי שכך היו עושין עע"ז בבתי ע"א שלהם שהיו נוטעין שם אילנות יפות וכדי להרחיק כל הדומה להם ממחשבת ב"א הבאים לעבודת האל ב"ה במקום ההוא הנבחר נמנענו מלנטוע שם כל אילן וקרוב על צד הפשט. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שאין האיסור בנטוע האילן אצל המזבח ממש כפשט הכתוב אלא אף הנוטע בכל העזרה לוקה שכל העזרה

שיהיו בא"י. וכ' הר"מ וכל א"י שהחזיקו עולי מצרים ראוי לסמיכה היינו אף שלא החזיקו עולי בבל וקדושה ראשונה וכו'. לא קדשה לע"ל מ"מ לענין סמיכה דינה כא"י והכ"מ כ' דילא לרבינו זה ממה שכ' סוף הפ' דדיין שנתנו לו רשות בא"י יש לו כח בעיירות העומדין על הגבולין וכו'. ודבריו תמוהים מאד מאי ענין זה לסמיכה כיון דגזה"כ דצריך א"י בודאי בעינן א"י גמור ושם מיירי לענין נקיטת רשות מר"ג דבבל עדיף דהכא שבט וכו' ולא לענין קנסות כלל ול"ש לסמיכה כלל ע' ותראה כי דבריו תמוהים ולא רציתי להאריך. ובודאי הר"מ מלא באיזה מקום ואנחנו לא נדע. ואיני מבין דברי הר"מ שהבאתי לעיל דאין סומכין לדבר א' עד שיהי' ראוי לכל הדברים והוא מהירוש' הא בגמ' דידן דף ה' מבואר א"ר חייא לרבי בן אחותי היינו רב נחית לבבל יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות אל יתיר ומקשינן בכורות אל יתיר מ"ט אי משום דלא חכים כו' הא חכים טובא אלא משום דלא בקי וכו' אלא משום כבודו של רבב"ח והאיך ס"ד משום דלא חכים א"כ אינו ראוי לכל דיני התורה והאיך אסמכי' על הדינים ידין וכו' הא כל שאינו ראוי לכל התורה אין סומכין אף על דבר א' ול"ע. ואפשר דעדיפא מיני' קאמר הא חכים וכו' ולהמסקנא באמת הי' ראוי לכל הדברים והירושלמי פוסק [כן] ע"כ סמך רבינו על הירושלמי. ואין הדיינים נקראים אלקים רק אם הם סמוכים כדיינים הנ"ל. וכתב הר"מ דנ"ל הדברים שאם הסכימו כל חכמי א"י למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים [היינו אף שאין שם סמוך מפי סמוך] א"כ למה היו החכמים מלטערין על ביטול הסמיכה וכו' לפי שישראל מפוזרין וכו' וסיים והדבר צריך הכרע. וע' בפירוש המשניות שהביא עוד ראיה לזה וע' בתוי"ט וכבר נחלקו בדברי הר"מ גדולי החכמים הרלב"ח והריב"ר והדברים עתיקים. והס' הנ"ל אין בידי לעיין בו. והנה הא דכתבנו לעיל דב"ד של ג' צריכים ג"כ להיות סמוכים היינו לענין מלקות וד"ק. ולדיני ממונות כהודאות והלואות וכדומה יש פלוגתא בש"ס סנהדרין דאיכא מאן דסובר דעירוב פרשיות כתיב ובעינן מה"ת סמוכים וג' רק מדרבנן א"ל כדי שלא תנעל דלת וכו' ולפי האידנא דדין ד"מ ואין לנו סמוכים אינו מה"ת רק מדרבנן ושליחותייהו דקמאי עבדינן כמבואר בש"ס דב"ק ובכ"מ. והר"מ כ' כן בפ"ה כאן. ואיכא מאן דסובר דבד"מ חד סגי ודנין ע"פ או כמ"ש התוס' וא"ל סמוך כלל א"כ מה"ת דנין האידנא וא"ל לשליחות קמאי והר"מ בפ"ב פוסק כן ודברי הר"מ סתרי אהדדי והכ"מ בשם הרמ"ך עמד בזה. ויש עוד קושי' על הר"מ ע' ש"ך חוה"מ סי' ג' ובאחרונים ובאו"ם ובקצה"ח ונתה"מ שהאריכו בזה והדברים עתיקים ואין להאריך במקום שהאריכו האחרונים ע' בדבריהם. ומבואר בש"ס בספ"ק דסנהדרין אמר ר"י אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ובעלי כשפים ויודעים בע' לשון כדי שלא יהיו שומעין מפי מתורגמן וכו' ואח"ז מבואר כל עיר שאין בה שנים לדבר וכו' ומסקינן שלישית חכמה וכו' ורש"י פירש דקאי על ע' לשון דצריכים עכ"פ ב' או ג' בסנהדרין לידע בע' לשון והר"מ בפ"א הל' ה' כ' כי על הא דיודעים לדבר היינו בחכמת התורה וגם מ"ש ד' חכמה ע' בלח"מ שהאריך בזה מאד והר"מ בפ"ב כ' אין מעמידין בסנהדרין בין בגדולה או בקטנה אלא אנשים חכמים ונבונים מופלגים בחכמת התורה וכו' יודעים משאר חכמות כגון רפואות ותשבון תקופות וכו' ודברי המעוננים והמכשפים וכו' ומוסיף הרבה דברים על הש"ס ונרא' מלשון זה דאין מעמידין דהוא לעיכוב ואח"ז כ' ומשתדלין שיהיו בעלי שיבה ובעלי קומה וכו' ונרא' דאינו לעיכוב וע' בלח"מ וצריך אריכות בזה לברר הדברים והכ"מ ומ"מ אני לך. ומצוה להושיב בסנהדרין ג"כ כהנים ולוים ואם לא מצאו אלא כולם ישראלים כשר וזה בסנהדרין גדולה דוקא כן דעת הרמב"ם בזה והדין הזה הוא בספרי ע' בלח"מ. ואין מושיבין בסנהדרין זקן מופלג ולא סרים ולא מי שאין לו בנים מפני שיש בהם אכזריות ונראה דהוא לעיכוב דנחשב בין י' דברים שיש בין ד"נ לד"מ ע' בסנהדרין דף ל"ו וכל הדברים שם הם לעיכוב ע"ש. וע' בר"מ פי"א שכ' דבמסית מושיבין סרים וכו' והוא מהש"ס שם. ולכאורה דודאי גם במסית צריך ב"ד סמוך ועוד הרבה דברים כמו כל ד"נ רק מה שנחשב בש"ס החילוקים והנה כיון דסרים אינו ראוי לדון כלל ד"נ א"כ אינו ראוי לכל התורה וכבר הבאתי דהר"מ ס"ל דאין סומכין מי שאינו ראוי לכל הדברים ואפשר דלאחר שנסמך נעשה סרים ומבואר לקמן בס"ד דאף לדעת הר"מ אם בשעת סמיכה הי' ראוי לכל הדברים אף שלאח"ז נפסל לקצת דברים מ"מ לזה שלא נפסל יכול לדון ומיירי שנעשה סרים בר"ש דבידי אדם הו"ל בע"מ ופסול לדין ויבואר לקמן בס"ד. ומושיבין כ"ג בסנהדרין אבל לא מלך אפי' מלכי ב"ד ע' בר"מ ובתוס' פ"ב דסנהדרין. ומבואר בר"מ דאין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים ולוים וישראלים המיוחסין המשיאין בנותיהם לכהונה שנא' והתיצבו שם עמך וכו' וזה מבואר בסנהדרין דף ל"ב במשנה דלדיני נפשות פסולים הפסולים לכהונה לדיני ממונות כשרים. ומבואר בגמרא דף ל"ו דהכל כשרים לדון ד"מ לאתויי ממזר ופסול לד"נ וכן חלל ע' בתוס' שם הכלל דכל שאינם משיאין לכהונה פסולים לד"נ. ולד"מ מבואר בהדיא במשנה דכשרים. והנה לד"מ דכשרים צ"ל במקום שא"צ סמוכים היינו אם לר"א בפ"ק דסנהדרין דמה"ת או לרבא האידנא דמדרבנן א"צ סמוכים בהודאות והלואות אבל בדיני קנסות או גזילות וכו' דלכ"ע בעינן סמוכים ודאי פסולים כי האיך יכולים לסמוך אותם שאין משיאין לכהונה כיון דאינו ראוי לכל דיני התורה והם אינם ראוים לד"נ לשיטת הר"מ שכתבתי לעיל ובפירוש כ' בפ"ד דסומא באחת מעיניו אין סומכין אותו לד"מ כיון דאינו ראוי לד"נ וסיים וכן כל כיוצא בזה וא"כ כיון דממזר וכיוצא בו פסולים לד"נ א"כ האיך כשרים לד"מ ע"כ צ"ל להודאות והלואות שא"צ או מה"ת או מדרבנן סמוכים א"כ קשה הא רבא מוקי למשנה זו דאחד ד"מ וא' ד"נ בדו"ח מיירי בד"ק ע"ש בדף ל"ב א"כ כל המשנה איירי בד"ק וא"כ האיך מבואר במשנה דהכל כשרים לדון ד"מ לאתויי ממזר הא בד"ק צריכים סמוכים וממזר אינו סמוך כי אין ראוי לדה"ת. ולומר דהר"מ דסובר דאין סומכים אלא מי שראוי לכל הדברים היינו לכתחלה אבל אם עברו וסמכו אותן ה"ז סמוך ומותר לדון במאי שהוא ראוי זה אין סברא לפענ"ד כי בודאי מי שאינו ראוי לסמיכה ל"מ בדיעבד ג"כ דהו"ל מקדיש בע"מ וכו' והר"מ כאן בפ"ב כת' ב"ד של ג' אע"פ שא"ל לכל הדברים וכו' נרא' דבכל ב"ד של ג' מיירי אפי' הדנין ד"ק יע"ש כי הכ"ג קורא סנהדרין ובאמת דבר זה דהמשיאין לכהונה ודאי מעכב כי אין יכול להיות סמוך כלל ובפ"ב כאן כ' הגר והממזר והסומא באחת מעיניו כשר בב"ד של ג' משא"כ בסנהדרין נראה ג"כ דבכל ב"ד של שלשה מיירי אפי' בד"ק. וא"י האיך ממזר וגר יהיו כשרים לד"ק הא פסולין לד"נ אפי' הגר שאמו מישראל ע' בכ"מ וכיון דפסול לד"נ האיך יכול להיות מב"ד של ג' הא אינו ראוי לכל הדברים. וגם בפ"א כ' דינים אלו דגר וממזר וסומא באחת מעיניו שכשרים לד"מ ולא לד"נ נרא' דבכל ד"מ מיירי ובאמת בדיני קנסות צריכים להיות ראוי לד"נ והללו דפסולים לד"נ האיך כשרים לד"מ ול"ע גדול בדברים אלו. שוב ראיתי בקצה"ח סי' ז' שהעיר קצת בזה ע"ש. וצריכים הסנהדרין להיות מנוקה ממום ולפמ"ש ה"ה ב"ד של ד"ק. והנה זה ודאי אם הי' בסנהדרין ואח"כ נולד בו מום ג"כ פסול אך לד"מ כשר כיון שהי' בשעת הסמיכה ראוי ועכשיו ראוי ג"כ לדין זה אינו נפסל מכח זה שאינו ראוי לכל הדברים דהעיקר הוא בשעת סמיכה כ"נ מגד הסברא וכ"כ בעל קצה"ח שם. ובסוף דבריו יש שם ט"ס דכתב ד"מ וצ"ל ד"נ ע"ש. וסומא באחת מעיניו שוה לבע"מ וכמו שכתבתי כאן לענין ד"נ וד"מ וד"ק תלמד ממ"ש. והסנהדרין גדולה צריכין להיות במקדש וכ"ז שיושבין אסור לצאת עד שישארו כ"ג ע' בר"מ וכ"ז שיש סמוכים דנים אפי' בח"ל. וד"נ אין דנין רק בזמן המקדש והסנהדרין יושבים במקומם בלשה"ג ומ' שנה קודם החרבן בטלו ד"נ אף דהיה המקדש כיון דסנהדרין לא ישבו במקומם ע' בר"מ פי"ד ובעזה"י אשנה פ"ז:

מצוה תצ"ב (א) **שלא** לנטוע אילנות במקדש וכו' וע"ז נאמר לא תטע לך אשירה וכו' מצוה זו מבואר בר"מ פ"ו מה' עכו"ם וכ"ה. ולשון הרהמ"ח אמרו ז"ל שאין איסור דוקא אצל המזבח אלא אף בכל העזרה שכל העזרה נקראת אצל המזבח וכ"כ הר"מ בין אצל המזבח או בכל העזרה וז"מ בספרי ע' בכ"מ ויתבאר אח"ז בס"ד. ולדידי צ"ע ע' בזבחים ד"ס מבואר שם א"ר אלעזר מזבח שנפגם וכו' שנא' ואכלוה מצות אצל המזבח וכי אצל המזבח אכלו וכו' ופרש"י והלא כל העזרה כשירה לכך דכתיב במנחה במקום קדוש וכו' אלא וכו' ומדמקשה הש"ס וכי אצל המזבח וכו' מבואר דאצל המזבח הוא דוקא סמוך דאל"ה דכל העזרה בכלל אצל וכו' ל"ק כלל ושם מבואר דכל העזרה כשירה כפירוש רש"י על כן צריך לדרוש בזמן וכו' אבל כאן מנ"ל לרז"ל לדרוש

העזרה נקראת אצל המזבח. ובין הנוטע אילן מאכל או אילן סרק הכל בכלל האיסור ולוקה עליהם. ועוד אמרו חכמים לגדר איסור זה שאסור לעשות אכסדראות של עץ במקדש כדרך שעושין ב"א בחצרותיהם ואע"פ שהוא בבנין ולא בנטיעה שנא' כל עץ אלא כל הסכבות והאכסדראות היוצאות מן הכתלים שהי' במקדש של אבן היו. ויתר פרטיה מבוארים במס' תמיד (ע' בטי"ד סי' קמ"ה) ונוהג איסור זה בין בזכרים ובין בנקבות ואפי' בזה"ז הנוטע אילן בכל העזרה חייב מלקות:

מצוה תצ"ג שלא להקים מצבה בשום מקום

(א) שלא להקים מצבה בשום מקום. ועז"נ ולא תקים לך מצבה אשר שנא ד' אלקיך. וענין המצבה שאסרה התורה כ' הרמב"ם ז"ל שהוא בנין נבוה של אבנים או של עפר שהי' מנהג העובדים עכו"ם לבנות ולהתקבץ עליו לעבודתם הרעה ולכן הרחיקנו הכתוב שלא נעשה כמוהו אנחנו אפי' לעבוד האל ב"ה כדי להרחיק ולהשבית כל ענין ע"ז מבין עינינו וממחשבותינו כטעם שכתבנו בסמוך בנטיעת האילן במקדש על דעת הרמב"ם ז"ל ואין בכלל איסור זה בנין המזבח כי עליו נאמר בפירוש אבנים שלמות תבנה את מזבח וגו' אבל שלא נעשה כן בשאר מקומות. דיני המצוה קצרים (שם) ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר ע"ז והקים מצבה ע"ד לעבוד עליה ואפי' להש"י חייב מלקות:

מצוה תצ"ד שלא נקריב קרבן מבהמה שיש לה מום

(א) שנמנענו שלא נקריב קרבן מבהמה שיהי' בה מום ואפילו הוא מום עובר ועז"נ לא תזבח לד' אלקיך שור ושה אשר יהי' בו מום וגו' ונתבאר בספרי שבבעל מום עובר הכתוב מדבר. משרשי המצוה כתבתי בסדר אמור אל הכהנים במצוה רע"ז ורפ"ז וגם בלאו יש רמז מזה. דיני המצו' כגון החילוקים שאז"ל שהן בבהמה בין מום קבוע למום עובר שכל בהמה שיש בה מום קבוע נפדית. וגם מ"ע לפדותה כמו שבארנו בסדר ראה אנכי במצות פדיית קדשים שנפל בהם מום ואם יש לה מום עובר לא קריבה ולא נפדית אלא ממתינין לה עד שתתרפא או עד שתסתאב ובענין מומין קבועים ומספרן כבר כתבתי קצת מזה כמנהגי בסדר אמור אל הכהנים במצוה רפ"ז. והנה אזכיר לך מהו מום עובר כגון גרב לח וחזזית שאינה מצרית וכן מים היורדים מן העין ואינו חולי קבוע וכיו"ב ויתר דיני המצוה בענין מום קבוע ועובר מבוארי' במס' בכורו' (ה' איסורי מזבח) ונוהג איסור זה בזה"ב כי אז בידינו להקריב קרבנות. ובכלל איסור זה של זביחה בין כהני' בין ישראלים זו"נ שהשחיטה בקרבנות כשירה הוא בזרים. וכמו כן נאמר שעוברים עליה אם עשאוה שלא כדין:

מצוה תצ"ה לשמוע בקול ב"ד הגדול

(א) לשמוע בקול ב"ד הגדול ולעשות כל מה שיצוו אותנו בדרכי התורה באסור ומותר וטמא וטהור וחייב ופטור ובכל דבר שיראה להם שהוא חיזוק ותיקון בדתינו ועז"נ ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך ונכפל בסמוך לחיזוק הדבר על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה ואין הפרש בזה בין הדבר שיראוהו הם מדעתם או הדבר שיוציאוהו בהיקש מן ההיקשים שהתורה נדרשת בהם או הדבר שיסכימו עליו שהוא סוד התורה או בכל ענין אחר שיראה להם שהדבר כן על הכל אנו חייבים לשמוע להם והראי' שזה ממנין מ"ע ארז"ל בספרי ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה זו מ"ע. משרשי המצוה מ"ש בכסף תלוה במצות לנטות אחרי רבים. מדיני המצוה כגון משאז"ל ע"פ התורה אשר יורוך אלו הגזירות והמנהגות ועל המשפט אלו הדברים אשר ילמדו אותם מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן מכל הדבר אשר יגידו לך זה הקבלה שקבלו איש מפי איש. ומשאז"ל שבזמן שבית דין הגדול בירושלים כל מחלוקת שהי' לכל ב"ד במקומו שואלין אותו לב"ד הגדול ועושין על פיהם. ועכשיו בעונותינו שאין שם בית דין כל מחלוקת שיבא בין חכמינו שבדורינו והחולקים יהיו שוים בחכמה אם אינם ראוים להכריע ביניהם ולא נדע להיכן הדין נוטה בשל תורה יש לנו לילך אחר המחמיר ובש"ס אחר המקיל. ומ"ש שאין ב"ד רשאי לבטל מה שאסר ב"ד הקודם לו ואפי' אם יראה בדעתו שאין אותו הדבר אסור מדין ההלכה כ"ז שיראה שפשט אותו האיסור בישראל אא"כ הוא גדול מן הב"ד שאסר הדבר בחכמה וגם במנין. ובד"א שיוכל לבטל כשהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין כשלא אסר הב"ד הקודם לו אותו דבר כדי לעשות סייג לעם באיסורין. אבל אם אסר הבית דין הקודם לו אותו איסור כדי לעשות בו נדר לעם באיסורין אין כח בב"ד הבא אחריו לבטל תקנתו ואפילו הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין. ואחר שכן הוא הדין יש לכל בית דין לחקור בדורו ולהתיישב בדבר הרבה ולתת לב בכל איסורין שיראה שהדור נוהג בו שלא לפרוץ ולהורות עליו להקל כי שמא הקודם לו לגדור העם אסרו עם היותו יודע שהדבר מותר מדין ההלכה ופורץ נדר כו'. ויתר פרטי המצו' בסוף סנהדרין (ח"ה סי' י"ד) ונוהג מצוה זו בזמן שב"ד הגדול בירושלים בזכרים ונקבות שהכל מצוין לעשות כל אשר יורו ובכלל המצוה ג"כ לשמוע ולעשות בבי"ז חכם כמצות השופט כלומר החכם הגדול אשר יהי' בינינו בזמנינו וכמו שדרז"ל ואל השופט אשר יהי' בימים ההם יפתח בדורו כשמואל בדורו. כלומר שמצוה עליו לשמוע בקול יפתח בדורו

כמו

לדרוש כלל העזרה הא כתיב אצל המזבח דלמא הוא דוקא סמוך למזבח ולא כל העזרה. ולומר דילפי' משם דלפי האמת ל"ד אצל המזבח אלא כל העזרה הא דרשו דאצל המזבח בזמן שהוא שלם ולא פגום א"כ ה"נ נדרוש כן דאם המזבח פגום אינו עובר הנוטע בל"ת וזה לא שמענו כלל ואינו מבואר בשום מקום ולא בר"מ ובהרהמ"ח ולע"ג. ואפ"ל דהאמת לשון אצל המזבח כולל כל העזרה רק שם מקשה דשינה בלשון כיון דכתיב דהאכילה במקום קדוש היינו עזרה וכאן שינה וכ' אצל המזבח ינס קרא מיותר דידוע דק"ק נאכלים בעזרה וע"כ לדרשה אתי בזמן וכו' אבל כאן דאיש נכתב רק זה אצל המזבח הפשט כל העזרה וא"כ אינו מוכח ד"ז דמזבח שנפגם וכו' ע"כ בכ"ע אפי' נהרס המזבח עובר בלאו אם נוטע בעזרה כנ"ל. והרהמ"ח בסוף המצוה כ' דנוהג בזו"נ ואף בזה"ז הנוטע אילן בכל העזרה לוקין ובודאי לדעת הראב"ד בפ"ו מה' בית הבחירה דקדושת המקדש לא קדשה לע"ל וטמא שנכנס עתה למקדש אינו חייב כרת אם כן בודאי אינו חייב בלאו זה גם כן דדוקא בעזרה הקדושה בקדושת העזרה הדין כן וז"פ אך הרהמ"ח סובר כהר"מ דקדושת מקדש לא נתבטלה אם כן האידנא ג"כ לוקין. וראיתי להגאון בעל משנ"ח במצוה ל"ח שהשיג על הרהמ"ח וכתב כיון דאין המזבח א"ח מש"ס דזבחים הנ"ל דאצל המזבח היינו בזמן שהוא שלם וכו' וכ' דזה ברור ולפי דבריו הי' להר"מ לכתוב חידוש זה דמזבח שנפגם אינו עובר הנוטע כמ"ש לענין אכילת קדשים אך מש"ל נכון ואמת בעזה"י. והנה הנוטע בין אילן מאכל ובין אילן סרק חייב ובודאי אין חילוק בין נטעו יחור או גרעין ותיכף על הנטיעה חייב וא"צ קליטה דוקא כמ"ש בח"ז לענין שבת ולענין כלאים ואפי' חזר ולוקט מן הארץ מכל מקום כבר עבר על הנטיעה כנ"פ. ולענין אם הברכה והרכבה הוי כנטיעה ע' בר"ה ובסוטה ובר"מ פ"י מה' מע"ש גבי ערלה ובר"מ בה' מלכים גבי חוזרין וכו' ותלמד לכאן ומ"מ אני לך. והנוטע בעציץ שאינו נקוב בודאי א"ח. אך בעציץ נקוב נראה דהוי כנוטע בארץ וחייב כמו שמצאנו בכ"פ ודיני עציץ ע' במ"ל בפ"ב מה' בכורים. והנה דעת הר"מ והרהמ"ח דלאו זה הוא בעזרה דוקא אבל בהר הבית אינו עובר דנקטו בעזרה והכ"מ מביא דבספרי מבואר מנין לנוטע אילן בהר הבית שעובר בל"ת וכו' א"כ קשה על הר"מ למה כת' בעזרה הא אף בהר הבית עובר ותירץ דראב"י שם נראה דפליג וסובר דבעזרה דוקא ופוסק כראב"י דמשנת ראב"י קב ונקי. והנה כלל זה דראב"י אם הוא בברייתא ג"כ ע' במ"ל פ"ב מה' בית הבחירה ובתשו' ח"ל וע' כאן בס' יש סדר למשנה שהאריך בזה. וע' בס' משנ"ח שכ' כיון דבמס' תמיד מקשינן מראב"י והי' יכול להקשות מת"ק חזינן דהלכתא כוותיה דראב"י בזה ע"ש. והנה דעת הר"מ והרהמ"ח דוקא בנטיעה עוברים בלאו אבל בונה בית או אכסדרה של עץ בעזרה אינו עובר מה"ת רק איסור דרבנן ובאמת בברייתא דספרי מבואר דת"ק סובר דבונה בית ג"כ עובר בלאו וכן ראב"י סובר באכסדרה עובר בל"ת ע' בכ"מ מ"ש בזה וע' יסל"מ שהאריך מאוד בזה וע"ש שדעתו דהר"מ סובר דעל בנין עוברים בל"ת רק דאין לוקין והרחקה שכ' הר"מ היינו דהתורה עשתה הרחקה וע' בר"מ פ"א מה' בהב"ח בהראב"ד כאן וע' רש"י בפירוש החומש ושם דעתו דבונה בית בכלל לאו זה וע' ברא"מ דמביא דברי הר"מ דאינו אלא מדרבנן ומביא גם כן דברי הספרי [דבונה בית בכלל לאו זה] והנה לאו זה ככל הלאוים שבתורה ואפשר חמור יותר דהוא לאו דע"ז כמ"ש הר"מ והרב המחבר:

מצוה תצ"ג (א) **שלא** להקים מצבה בשום מקום וכו' ולא תקים לך מצבה וכו' מבואר בר"מ פ"ו מהלכות עכו"ם ואפי' בנאה לעבוד את הש"ת מ"מ לוקה ובודאי בגמר הבנין חייב ולא קודם וע' ברש"י עה"ת פירש דמצבה היינו אבן אחד והר"מ לא פירש כן כמבואר בד' הרהמ"ח והלאו הזה ככל הלאוין וחמור דהוי לאו דע"ז כמ"ש הרהמ"ח:

מצוה תצ"ד (א) **שלא** להקריב קרבן מבהמה שיש בה מום אפי' מום עובר וע"ז נאמר לא תזבח וכו' שור ושה אשר יהיה בו מום וכו' ונתבאר בספרי שבבעל מום עובר הכתוב מדבר וכו' וזה מבואר בר"מ פ"א מה' איסורי מזבח. ואע"פ דכתיב לא תזבח מכל מקום דינו כדין בע"מ קבוע ועובר בכל השמות משום בל תקדיש ובל תשחוט ועל הזריקה ועל הקטרה ומבואר זה בר"מ להדיא וע' בכ"מ כיון דחזינן דקפיד קרא על הזביחה ה"ה לשאר לאוין. והרמב"ן בספר המצות השיג על הר"מ ואינו מונה לאו בפ"ע דהוא בכלל הלאוים של בעלי מומים בפרשת אמור והמקראות מרבים והולכים אף בעל מום עובר ושניהם באים להשלים דיני המצוה ומובא בכ"מ. וגם עוברים על העשה דתמים יהיה וכו' כמבואר בר"מ שם וע' לעיל בפרשת אמור האריכתי מאוד בדינים אלו. וגם על מה שכתב הרב המחבר דאינו נוהג אלא בזמן הבית עוררתי דאפשר היום ג"כ או בעזרה או אף בשחטה חוץ לשמים עוברים על לאו ע"ש אכול דבש וכו'. ולפמ"ש כ"פ בחיבור זה דלהר"מ צריך להתרות בו משום הפסוק של הלאו ולכ"ע אם התרו בו משום פסוק אחר לא הוי התראה א"כ אפשר במום עובר צריך להתרות בו משום לאו זה ואם התרו בו מלאוין דכתיבי בפ' אמור אינו התראה ומ"מ צ"ע בזה:

מצוה תצ"ה (א) **לשמוע** בקול ב"ד הגדול ולעשות כל מה שיצוו וכו' וע"ז נאמר עשית עפ"י הדבר וכו' עפ"י התורה אשר יורוך וכו':

מצוה

כמו לשמואל בדורו. ועובר ע"ז ואינו שומע לעצת הגדולים שבדורו בחכמת התורה בכל אשר יורו מבטל עשה זו ועונשו גדול מאד שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת:

מצוה תצ"ו שנמנענו מלחלוק על בעלי הקבלה

(א) שנמנענו מלחלוק על בעלי הקבלה ע"ה ומלשנות את דבריהם ולצאת ממצותם בכל עניני התורה ועז"נ לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ואז"ל בספרי לא תסור זה מל"ת. משרשי המצוה לפי שדעות ב"א חלוקים זה מזה לא ישתוו לעולם הרבה דעות בדברים ויודע אדון הכל ב"ה שאלו תהי' כוונת כתובי התורה מסורה ביד כאו"א מב"א איש איש כפי שכלו יפרש כ"א מהם דברי התורה כפי סברתו וירבה המחלוקת בישראל במשמעות המצות ותעשה התורה סכמה תורות וכענין שכתבתי במצות אחרי רבים להטות בכסף תלוה ע"כ אלקינו שהוא אדון כל החכמות השלים תורתינו תורת אמת עם המצוה הזאת שצונו להתנהג בה ע"פ הפירוש האמיתי המקובל לחכמינו הקדמונים ע"ה ובבל דור ודור ג"כ שנשמע אל החכמים הנמצאים שקבלו דבריהם ושתו מים מספריהם וינעו כמה יגיעות בימים ובלילות להבין עומק מליהם ופליאות דעותיהם ועם ההסכמה הזאת נכוין אל דרך האמת בידיעת התורה וזולת זה אם נתפתה אחר מחשבותינו ועניות דעתינו לא נצלח לכל. וע"ד האמת והשבח הגדול במצוה הזאת אז"ל לא תסור ממנו ימין ושמאל אפי' יאמרו לך על ימין שהוא שמאל לא תסור ממצותם כלומר שאפי' יהיו הם טועים בדבר א' מן הדברים אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל נעשה כטעותם וטוב לסבול טעות א' ויהיו הכל מסורים תחת דעתם הטוב תמיד ולא שיעשה כאו"א כפי דעתו שבזה יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי ומפני ענינים האלה נמסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל ונצטוו ג"כ שיהיה לעולם הכת מועטת מן החכמים כפופה לכת המרובים מן השורש הזה. וכמ"ש שם במצות אחרי רבים להטות. ועד"ז שעוררתיך בני עליו אפרש לך אגדה א' אשר היא בב"מ בס"פ הזהב גבי האי מעשה דרבי אליעזר בתנור של עכנאי המתמהת כל שומעה אמרה שם אשכחי' ר' נתן לאליהו וכו' א"ל מה עביד הקב"ה בהאי שעתא א"ל חייך ואמר נצחוני בני כלומר שהיה הקב"ה שמח על שהיו בניו הולכין בדרך התורה ובמצותה להטות אחרי רבים. ומ"ש נצחוני בני חלילה להיות נצחון לפניו ב"ה. אבל פי' הדבר הוא על ענין זה שבמחלוקת הזה שהי' לר"א עם חביריו האמת הי' כר"א וכדברי הב"ק שהכריעה כמותו. ואע"פ שהיה האמת אתו בזה ביתרון פלפולו על חביריו לא ירדו לסוף דעתו ולא רצו להודות לדבריו אפי' אחר ב"ק. והביאו ראי' מן הדין הקבוע בתורה שציונו ללכת אחרי רבים לעולם בין יאמרו האמת או אפי' טועים וע"ז השיב הבורא ב"ה נצחוני בני כלומר אחר שהם נוטים מדרך האמת שר"א הוא היה מכוין בזה אל האמת והם באים עליו מכח מצות התורה שצויתים לשמוע אל הרוב לעולם א"כ עכ"פ יש להודות להם בפעם הזאת כדבריהם שתהא האמת נעדרת וה"ז כאלו בעל האמת נצוח. מדיני המצוה משאז"ל שאע"פ שהעובר על מה שפירשו חכמים בד"ת עובר על לאו זה דלא תסור מ"מ אין לו לאדם דין זקן ממרא הידוע בגמרא בסוף סנהדרין שהוא חייב מיתה עד שיהא חולק על בית דין הגדול ושיהיה הוא חכם שהגיע להוראה סמוך כסנהדרין ויחלוק עליהם בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ובין שהוא מקיל והם מחמירים או בהפך ויורה לעשות כהוראתו או יעשה הוא מעשה על פי הוראתו שנאמר אשר יעשה בזדון ולא שיורה לבד. אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה והורה פטור שנאמר כי יפלא ממך דבר מי שלא יפלא ממנו אלא דבר מופלא. וכן אם מצאם חוץ ללשכת הגזית והמרה עליהם פטור שנאמר וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם לו מיתה ובין שחלק עליהם בדבר ממש שיש בזדונו כרת או בדבר המביא לידי דבר שחייבין עליו כרת חייב. כיצד בדבר שיש בזדונו כרת כגון שנחלקו באשה א' אם היא ערוה או אינה ערוה אם דם זה מטמא או אינו מטמא. אם אשה זו זבה או אינה זבה. אם חלב זה אסור או מותר וכן כיו"ב. וכיצד בדבר המביא לידי

מצוה תצ"ו (א) **שנמנענו** מלחלוק על בעלי קבלה וכו' ועזו"כ לא תסור מן הדבר וכו'. מלות אלו מבוארים בר"מ מפ"א מה' ממרים עד פ"ה והרהמ"ח מביא דברי הרמב"ן והם בעיקר הא' בסמ"ק של רבינו הר"מ ואכתוב לך בקיצור. **דעת** הר"מ הן דברים שב"ד הגדול אומרים מפי השמועה והם תורה שבע"פ והן מה שדרשו בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם וזה הכל הוא פי' התורה כמו שידוע כ"פ דהוי מד"ת ופירושו מד"ס היינו תורה שבע"פ והוא מה"ת כמו תפילין ד' פרשיות וד' מינים וכדומה והן תקנות כגון נ"ח וג' תפילות בכל יום והן סייגים לתורה כגון שניות ושבותי שוי"ט ובשר עוף בחלב וכדומה כ"ז מחוייבים כל איש ישראל לשמוע להם ולעשות או שלא לעשות ככל אשר אמרו הם ומי שעובר על דבריהם עובר בעשה זו ועשית וגו' ועובר בלאו זה דלא תסור מכל וגו' ואין לוקין על לאו זה דניתן לאזהרת מב"ד דזקן ממרא חייב מיתה מלאו הזה כאשר יתבאר לקמן בס"ד. והנה מה שכלל כ"ז וכ' הטעם דאין לוקין דהו"ל לאו שניתן וכו' צ"ע דאמת רוב מלקיות וח"כ ומב"ד הם מפי השמועה ע' בר"מ כ"פ אין מספר וארשום קצת ע' ה' שביתות עשר פ"א דעינוי יוה"כ מאכילה ושתיה הוא מפי השמועה וח"כ וחטאת ומלקות ובפ"א מהלכות חו"מ האוכל חמץ בע"פ לוקין וכ' דמפי השמועה למדו ואלפי אלפים וכו' וגם בי"ג מדות שהתכ"ב ע' בר"מ בסמ"ק בשורש הב' כל מה שמבואר בש"ס שהוא תורה הוא ד"ת ולוקין וח"כ וכו' וע' ברמב"ן שם שהביא ד' הר"מ בכ"מ דסובר בי"ג מדות נענש בכל עונשי התורה וכבר הסכימו כולם דהר"מ מודה בזה רק דאינו בא במנין התרי"ג ע"ש במג"א והדברים עתיקים. וצ"ל דפוטר ממלקות מלאו זה דאם הי' על לאו זה מלקות הי' מלקות ג"כ מלאו זה נוסף על המלקות או על הח"כ מלאו זה ג"כ וגם באותן לאוין שאין בהם מלקות הי' ח"מ מלאו זה אך הרמב"ם פוטר מלאו זה לגמרי וז"פ. והנה בד"ז שהר"מ סובר דגם תקנות וסייגים חדשים שאינו מה"ת כלל עוברים בעשה ול"ת הנ"ל האריך הרמב"ן בשורש הא' להשיג עליו והרהמ"ח הביא דבריו ותורף הקושיא דאם כל הדברים שהם מד"ס עוברים בלאו ועשה א"כ אין הפרש בינם כלל למצוה דאורייתא שאין בהם כרת ומצינו דהקילו חז"ל הרבה בדרבנן כגון ספיקא דרבנן לקולא וכדומה ע' בדברי הרהמ"ח ובשורש הא' בסמ"ק מתרץ הרמב"ן בעצמו כל הקושיא שיש קולא בד"ס שזה תנאי ממתקני התקנות עצמם שנלך בדבריהם לקולא להפרים בין דבריהם לד"ת אך כ' שזה דרך עיקש. והבעל מג"א והרבה אחרונים תפשו בדרך הזה וכתבו שדרך זה אין בה עיקש וזה הדרך הנכון שמתקני התקנות הרשו על זה שכל ס' דבריהם לקולא ע"ש באריכות. והרהמ"ח לא הביא זה וע' בלח"מ מה שמביא בשם מהר"ם מטראני והדברים צ"ע לפ"ד אך אין הס' ת"י. והנה מלשון הרמב"ם שהתח' וז"ל ב"ד הגדול שבירושלים וכו' כל שאינו עושה וכו' אחד דברים שלמדו מפי השמועה וכו' וע' בכל הפ' נראה דוקא בב"ד הגדול שבירושלים עוברים בעשה ובל"ת וגם ד"ז דזקן ממרא הוא דוקא בב"ד כאשר יבואר בסמוך בס"ד. וע"ז קאי הלאו דלא תסור אבל לאחר שבטל ב"ד הגדול מלשכת הגזית וב"ד בכל דור אם עוברים על דבריהם אפשר אינו עובר בעשה ול"ת וכ"ה ל' הכתוב וקמת ועלית וכו' היינו לב"ד הגדול ועשית ע"פ הדבר וכו' מן המקום ההוא לא תסור וכו' דמיירי וכל בב"ד הגדול אבל בחכמי כל דור ודור מנין לנו. אך הרהמ"ח כ' כאן ובכלל המצות ג"כ לשמוע ולעשות בכ"ז כמצות השופט החכם הגדול וכו' ועובר ע"ז ואינו שומע לעצת הגדולים שבדורו וכו' ומנין לו זה ושאני ב"ד הגדול אשר כבוד הש"י חופף עליהם כל היום ועליהם הבטיחה התורה וכו' אך דנראה זה ג"כ מדברי הרמב"ם בסמ"ק ובהקדמ' לס' יד החזקה וברמב"ן ובודאי מצאו באיזה מקום ודעת הרמב"ן דעשה ולאו הזה אינו אלא מה שדרשו דפשט הכתוב כ"ה או מפי השמועה ממרע"ה או מה שדרשו בי"ג מדות וכ"ז הוא תורה כמו ד' פרשיות וכדומה צריך לעשות כדבריהם ועוברים בלאו ועשה אבל התקנות והסייגים אינן בכלל זה והוא רק אסמכתא דחז"ל על הלאו הזה ע' באריכות. והנה אף לדעת הרמב"ן הרבה ד"ת שנלמדו מיג"מ ומפי השמועה חוץ מה שעוברים בלאוים ועשין המיוחדים עוד עוברים בעשה ולאו דכאן וחומר מדבר המפורש בתורה דאינו עובר רק בלאו המיוחד ובאינו מפורש רק מפי השמועה או מיג"מ עוברים בלאו דכאן ג"כ. ולענין זקן באמת הדין כן דחומר בד"ס יותר מד"ת האומר אין תפילין וכו' ה"נ עכ"פ זה מוסכם דדברי' שהם מפה"ש או ביג"מ בודאי העובר עובר בעשה ול"ת חוץ מהמיוחד אבל כאו"א וע' ברמב"ן בעיקר הב' שמביא הרבה בקיאות דהרבה לאוין שהם מפה"ש ומיג"מ והרבה אבל איסורי מאכלות א"כ נ"מ לפ"מ דקיי"ל דחולה שיש בו סכנה דמאכילים אותו הקל הקל א"כ אם יש איסור מפורש בתורה דהוא בלאו ואיסור שהוא מפה"ש דחוץ הלאו המיוחד יש ג"כ עשה ול"ת ועשית וכו' ולא תסור וכו' א"כ מאכילין אותו איסור המפורש בתורה דהוא קל מאיסור זה שהוא מפה"ש. ואנקוט לך חדא לדמיון דידוע דעוף טמא ונבלה והרבה דברים עיין בה' מ"א עוברים על אכילתו בעשה ול"ת כל צפור טהורה וכו' הוא עשה ואת זה ל"ת הוא ל"ת גבי עופות טמא וע' בר"מ פי"א מה' ט"ל דצפור השחוטה מפה"ש למדו וזה וכו' לרבות הציפור השחוטה וכל ציפור וכו' והאוכל מציפור השחוטה עובר בעשה ול"ת וע' ברמב"ן במנין של הלאוין דמונה לעשה ול"ת בפ"ע ולוקין והשיג על הר"מ שנראה מדבריו דאין לוקין ע"ש וע"ל במצוה קנ"ז א"כ ביש עוף טמא או נבילה ויש ציפור שחוטה דעל עוף טמא או נבילה אינו רק עשה ול"ת ועל הציפור השחוטה יש ג"כ עשה ול"ת כמו בעוף טמא וחוץ לזה עובר בעשה ול"ת זו ועשית ולא תסור אסור להאכילו לפור השחוטה רק הטמא או נבילה דהוא קל מצפור השחוטה וכן אפשר ח"כ כגון חלב ודם הוא קל לגבי צפור השחוטה דהוא שני לאוין לדעת הר"כ ביומא דריבוי לאוין הוא חמור מאיסור כרת וסקילה ומובא בח"ז כ"פ א"כ בכל אמא"כ שמאכילין לחולה צריכים לידע איזה מפורש בתורה ואיזה מפה"ש להאכילו הקל היינו הדבר שמפורש האיסור בתורה הוא הקל והוא הערה חדשה בעזרת הש"ת לא ראיתי מי שהתעורר בזה. וכ' הרהמ"ח ומה שאמרו שאין ב"ד רשאין לבטל מה שאסרו ב"ד הקודם ואפי' אם יראה בדעתו שאין אותו הדבר אסור מדין הלכה וכו' אא"כ גדול וכו' נראה מדבריו אם הב"ד אסרו מחמת הלכה לא יוכל ב"ד אחר לבטל דבריהם אא"כ וכו' אבל ל' הר"מ פ"ב כ"ה ב"ד הגדול שדרשו באחת מן המדות וכו' ודנו דין ועמד אחריהם ב"ד אחר לסתור וכו' סותר ודנין כפי מה שנראה בעיניהם שנא' אל השופט וכו' ולא התנה דצריך שהב"ד השני יהי' גדול בחכמה ובמנין מהב"ד הקודם ואח"כ כתב ב"ד שגזרו גזירה או תקנו תקנה וכו' ועמד ב"ד אחר ובקשו לבטל צריך שיהיה גדול

לידי דבר שיש בו חיוב זה כגון שנחלקו בעבור השנה שמביא לידי אכילת חמץ בפסח וכן אם נחלקו בדין מד"ם שלדברי א' כדין נטל זה ממון מחבירו ואם קדש בו האשה מקודשת והבא עליה במזיד ענוש כרת ובשוגג חייב [חטאת] ולדברי האחר פטור. וכן בכל ענין שיש להוציא ממון כגון חייבי ערכים וחרמים אם חייבין ליתן או אין חייבים כל שלקחו מהם גזל וקדש בו האשה אינה מקודשת וכן כל כיו"ב ואפי' חלקו בדיני מכות חייב עליהן שהרי לדברי האומר אינו חייב מלקות בב"ד חייבין לשלם לו דמי חבלו ובדין יטול מהם תשלומיו. וכ' הרמב"ם ז"ל בענין לאו זה דלא תסור שא' דברים שלמדו אותם חכמים מפי הקבלה וא' דברים שלמדו אותם מדעתם בא' מן המדות שהתורה נ"ב וא' דברים שעשו סייג לתורה והם הגזירות והתקנות והמנהגות בכ"א מהג' דברים אלו מ"ע לשמוע להם. והעובר עכ"א מהן עובר בעשה ול"ת. והרמב"ן ז"ל תפס עליו הרבה ואמר הנה סבר הרב שיש בכלל לאו דלא תסור כל מה שהוא מדברי חכמים בין שהם מצות דרבנן כגון מקרא מגילה ונ"ח בין שהם מן התקנות כגון בשר עוף בחלב ושניות לעריות בין שהם בקום עשה כגון נ' תפלות בכל יום ומאה ברכות ולולב שבעה בגבולין. ובין שהם בל"ת כגון כל שהוא משום שבות בשבת ויו"ט. וכן יו"ט שני בגולה וט"ב. ודרך כלל כל מה שיאסור אותו בגמ' או יציה עליו. והנה הרב בונה חומה בצורה סביב לדברי חכמים אבל היא כפרץ נופל נבעה בחומה נשגבה אשר פתאום לפתע יבא שברה לפי שהיא סברה נפסדת ברוב המקומות בגמ' כי הנה לדעתו המשתמש במחובר כגון הנסמך על האילן בשבת או המטלטל מחמה לצל או שאמר לעכו"ם ועשה או אפי' המפסיע פסיעה גסה בשבת עובר הוא על עשה ול"ת מה"ת וראוי הוא ללקות ארבעים אלא שפטרו הרב שם בספר שופטים מפני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שכל חכם שממרה את דבריהם מיתתו בחנק. והנה לדבריו לוקה הוא לדברי האומר בגמ' לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו כמו שהוזכר בפ' מי שהחשיך וראוי לפי הדעת הזה להחמיר מאוד בד"ס שבולם תורה הם אין ביניהם ובין המצות המפורשות בכתוב שום הפרש ואין בתורה דבר חמור מן השבות שהוא מדבריהם אלא מה שיש בה חיוב כרת או מיתת ב"ד אבל לא כל מה שיש בה חיוב עשה או לאו שהרי בכל דבריהם לדעתו יש חיוב עשה ולאו עשה ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך ולאו דלא תסור. והנה נראה לרבותינו בכל הגמ' אומרים הם דנים כל ד"ס להקל כמו שיאמרו תמיד ספיקא דאורייתא לחומרא ספיקא דרבנן לקולא. והקילו בחשש איסורין של דבריהם לומר בהם שאני אומר ואמרו בפ"א בפסחים אימור דאמרינן שאני אומר בדרבנן בדאורייתא מי אמרינן שאני אומר. והאמינו הקטנים שאינן ראוין להעיד במה שהוא מדרבנן כמ"ש שם בדיקת חמץ מדרבנן והימנינהו רבנן בדרבנן. וכן בענין תחומין נאמן הקטן לומר ע"כ תחום שבת קסבר תחומין דרבנן והימנינהו רבנן בדרבנן כדאיתא בעירובין ובכתובות. ועוד הקילו בדרבנן כמו כן בספיקות כמשאז"ל ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל. ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר. ואמרו מ"ט תפלה דרבנן. אמת ויציב דאורייתא. ולא עוד אלא אפי' בדברים הסותרים זא"ז הקילו כמ"ש בפ' ב"מ א"ל ב' צא וערב עלינו אחד ערב עליו מבעי"ו וכו' כמו שבא לשם. וגם נראה בגמ' שעוקרין דבריהם תדיר משום איסור דאורייתא כמ"ש במס' שבת הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה. ושם בשבת אמרו ביטול כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ומבטל דרבנן וכו' כמו שבא לשם. וזה הרבה מאוד בגמ' אתי עשה דאורייתא ודחי עשה דרבנן וכן במחלוקת שיבא בין החכמים אמרו אם הי' א' גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים אחר המקיל. וגדולה מזאת אמרו בשל סופרים עושין מעשה ואח"כ דנין. ובפ' מי שהחשיך אמרו מה"ד להפסד מועט נמי חששו קמ"ל. הרי שחדוש הוא אצלם כשאינן דוחין ד"ס אפי' להפסד מועט. ואמרו שמטמאין כהנים עצמם בטומאה של דבריהם לראות מלכי אוה"ע כדי שאם יזכה יבחין מה בין מלכי ישראל וכו' ואף בענשן של דברי חכמים אין בהם אלא נדוי כמ"ש מנדין על ב' י"ט

גדול מב"ד הקודם בחכמה ובמנין וכו' נראה דוקא בתקנה או גזירה א"י לבטל אא"כ וכו' אבל בפי' התורה שזה דורש במדה זו וזה דורש במדה זו יכול אפי' ב"ד קטן לסתור דבריהם וע"ז נאמר ואל השופט וכו' יפתח בדורו וכו' וכן כתב הכ"מ והדברים ברורים מצד הסברא ג"כ. וגם למ"ש לעיל יש כ"מ דידוע דעל לאוים שאין בהם מלקות אם עבר אינו פסול לעדות מה"ת ע' בחוה"מ סי' ל"ד ומבואר באחרונים שם דעל לאו שניתן לאמב"ד אף שאין לוקין מ"מ נפסל לעדות מה"ת דהלאו חמור א"כ בעבר על לאו שאין בו מלקות צריך לראות אם על לאו המפורש בתורה עבר אינו נפסל ואם הלאו הוא מפי השמועה או בי"ג מדות א"כ נפסל לעדות דעבר על לאו שניתן לאמב"ד היינו לאו דלא תסור ובעזהשי"ת הוא דבר חדש ובס"ד אשנה פ"ז. והאמת דרוב דיני תורה מפי השמועה חוץ מה שנדרש בי"ג מדות דאינו מפורש בקרא ואין הצדוקים מודים ואפי' לולב וכדומה ואינו נקרא מפורש בקרא רק מה שהצדוקים מודים עי' בהוריות דף ד' אבל כל הדברים שמענו איש מפי איש עד מרע"ה דד' מינים הם אתרוג וכו' וכדומה ע' בר"מ בהקדמתו לפי' המשניות כ"ז הוא מפי השמועה אע"פ שהר"מ אינו מביא בכ"מ מפי השמועה כי לפנינו א"צ להביא כי אנחנו מאמינים בני מאמינים בתורה שבע"פ אשר דרשו חז"ל במקרא אך דברים שהם מפשט המקרא והי' נראה לנו שהוא מדרבנן ע"כ כ' הר"מ והודיע לנו שהם מפי השמועה שקבלנו איש מפי איש עד מרע"ה אבל באמת רוב דיני התורה הם מפי השמועה א"כ לענין חולה להאכיל אותו הקל או לענין פסולי עדות יש הרבה דינים מאד וצריך לחקור בכ"ז והוא הערה נפלאה בעזהי"ת אשנה פ"ז לברר כל הדברים אשר הם מפי השמועה או בי"ג מדות דהם חמורים ממפורש בתורה ואפי' מחייבי כריתות ומב"ד לשיטת הר"נ מחמת הריבוי לאוין וגם לענין עדות כמ"ש ובעזהשי"ת הגומר עלי אברר זה ועכשיו אין הזמן מסכים לזה. ועתה נכתוב דין זקן ממרא הנכלל במצוה זו. זקן ממרא היינו חכם בישראל שהגיע להוראה וסמוך וחולק באיזה דין עם ב"ד הגדול ולא חזר לדבריהם כמו שהסכימו הם וחלק עליהם והורה לעשו' שלא כהוראתן חייב חנק ול"מ מחילת הב"ד דהתורה חלקה להם כבוד זה וכדי שלא ירבו מחלוקת ל"מ מחילה. ובמה יחלוק עליהם ויהי' חייב. דעת הרמב"ם אם חלק עליהם בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כגון שנחלקו אם אשה זו ערוה או לא וכדומה ואפי' אם נחלקו בדבר המביאו לידי כרת וחטאת כגון אם שייך הממון לזה או לזה דיהי' נ"מ לדעת הא' דהממון שייך לזה יכול לקדש בו אשה והוא איסור כרת לאחרים ולדעת אחר אינה מקודשת ומותרת לאחרים ע' בר"מ חושב הרבה דברים וכן הרהמ"ח ואפי' אם חלק עליהם בגזירה מן הגזירות כגון שמתיר בחמץ בשעה ששית והם אוסרים דלדעת הב"ד אינה מקודשת ואם כן אם קדשה אחר בדבר המותר [מקודשת לשני] והוא מתיר החמץ ומקודשת לו ואפי' אם דבר זה מביא לידי דבר שני אפי' אחר מאה דברים אם יביא בסוף לידי דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בין שהוא מקיל והם מחמירים בין שהוא מחמיר והם מקילים ואח"ז הורה לעשות כדבריו או עשה בעצמו כדבריו חייב חנק ודוקא שהורה לעשות אבל אם שנה לאחרים כדבריו א"א רק דוקא בהורה לעשות או עשה. ועי' בר"מ שמביא אם חולקין בנגעי הגוף זה אומר טהור וזה אומר טמא דלדעת זה חייב בנכנס למקדש כרת ולדעת זה פטור ג"כ חייב וע' במ"ל שמביא שהתוס' בסנהדרין בסוגיא חולקין ע"ז וסוברים דאין זקן ממרא חייב אלא בדבר שזדונו חייב חטאת קבועה וטומאת מקדש וקדשיו הוא בשלה ויולד. ובאמת לדינא אין נ"מ כי גם לדברי התוס' חייב כמו שכתבו בעצמם דנ"מ אם נגע בככר של תרומה לדברי המטמא אינו ש"פ והאשה אינה מקודשת ולדברי המטהר ש"פ ומקודשת ולהר"מ גם זה חייב ומביא לידי כרת ולחטאת קבוע ואם לא סביא המחלוקת לידי כך ה"ז פטור חוץ ממצות תפילין בלבד כיצד הורה להוסיף טטפת חמישית בתפילין והוא שיעשה בתחלה ד' בתים כהלכתן ויביא חמישית וידבק בחילון וכו' וד"ז מפי הקבלה שחייב ע"ז זקן ממרא. אבל אם נחלקו בשאר מצות כגון זה אומר לולב או שופר זה כשר וזה אומר פסול זה אומר טהור וזה אומר שני לטומאה ה"ז פטור ממיתה וכן בכיו"ב. והנה בשופר אי כשר או פסול לכאורה יכול לבוא ג"כ לידי חטאת וכרת כגון אם כשר ש"פ לקדש בו אשה ואם פסול אינו ש"פ וע' פ"ד מה' אישות הי"ט בהמגי' שמביא שנסתפק הרב ז"ל אם דבר שאינו ש"פ אך ש"פ בעבור המצוה כגון לולב וכדומה אם האשה מתקדשת בזה. ויש ראי' דאינה מקודשת דאי מקודשת הו"ל לחייב זקן בזה דנ"מ לקידושי אשה וכבר עוררו בזה אחרונים. וגם מ"ש הר"מ דאם זה אומר טהור וזה אומר שני לטומאה פטור ג"כ קשה דנ"מ לענין ככר של תרומה דשני עושה שלישי וכ"מ דעל ידי זה אינה שוה פרוטה כמ"ש התוס' ועי' בלח"מ בד"ה אם זו כו' כ"ז דעת הרמב"ם. אבל דעת הרמב"ן דאין בגזירות של דבריהם דין זקן ממרא ואפי' אם קידש אחד אשה בחמץ בשעה ששית ואח"ז נתקדשה לב' והוא הורה דמקודשת לראשון ובאמת מקודשת לשני א"כ היה ח"כ מ"מ כיון דזה בא מחמת סייג של דבריהם דהם אסרו מדבריהם החמץ והוא מתיר ועי"ז מתיר ח"כ אין לו דין זקן ממרא ואין לו דין ממרא רק בפי' התורה כגון מפי השמועה או בי"ג מדות ומביא לידי ח"כ וחטאת אבל על תקנות וסייגים דדבריהם אינו נעשה זקן ממרא כלל ע' בסמ"ק לרבינו וברמב"ן שם. ובד"ז דהר"מ ס"ל דבתפילין דוקא ע' ברא"בד שיש לו שיטה אחרת דה"ה בציצית ולולב והוא אריכות גדול ועיקר בח"ז להביא שיטת הר"מ אשר הרהמ"ח נמשך אחריו וע' באריכות דבש מצאת וכו'. וכבר כתבתי דוקא בסמוך אבל תלמיד שלא הגיע להוראה פטור דאינו זקן ממרא. וגם דוקא אם המרה על ב"ד הגדול והם יושבים במקומם בלשכת הגזית אבל אם הוראה יצאה מהם ולא ישבו בלשה"ג אינו חייב בהמרה על דבריהם כי עיקר הוראה שצריכים אנחנו לסמוך על דבריהם כשיושבים במקומם שנאמר וקמת ועלית וגו'. וזקן ממרא שהורה לעשות או שעשה בעצמו שלא כדבריהם א"צ התראה אלא כיון שבאו עדים שהורה או עשה ח"מ ואפי' נתן טעם לדבריו אין שומעין לו ועיין בלח"מ אע"פ דסוגי' הש"ס בזה דלא כר"מ ודלא כר"י מ"מ סובר הר"מ דזה אמת אליבא דכ"ע. ודנין אותו בב"ד שבעירו היינו של כ"ג ככל דיני נפשות אך אין ממיתין אותו לא בב"ד שבעירו ולא בב"ד הגדול אם יצאו חוץ לירושלים אלא מעלים לב"ד הגדול שבירושלים ושם ממיתין אותו ועד הרגל משמרין אותו וחונקין אותו ברגל שנא' וכל ישראל וגו' ופוסק כר"ע וע' בכ"מ. והנה בפסח וסוכות הורגין אותו בתוה"מ דביו"ט א"א דאין מב"ד דוחה יו"ט עי' לעיל פ' ויקהל ובתוה"מ יכולים להרוג כמבואר בר"מ פי"ג מה' סנהדרין. אך נראה דגם בשבועות הורגין אותו ביום שלאחר הרגל ואין מענין דינו יותר אע"פ דאינו רגל

י"ט של גליות ואמרו בעושי מלאכה בפורים ולישמתי' מר ובמקומות יש להם מ"מ והוא למי שעובר על מצוה של דבריהם שהן כעין תורה. והם כל הגזירות שגזרו בהם מדבריהם שמכין אותו עד שיקבל אותם עליו או עד שת"נ. כמו שמפורש בתוספתא דסנהדרין. כללו של דבר שד"ם חלוקים הם בכל דיניהם מד"ת להקל בקצתן ולהחמיר בקצתן אבל הדבר הברור המנוקה מכל שיבוש הוא שאין הלאו הזה דלא תסור אלא במשז"ל בפי' התורה כגון הדברים הנדרשים (ביג"מ) בג"ש או בבנין אב ושאר הי"ג מדות שהתנ"ב או במשמעות לשון הכ' עצמו וכן במה שקבלו הל"מ וע"ז יאמרו ז"ל שיש עשה ול"ת בדבר. ואם בענין זה נחלק א' הראוי להוראה במה שיש על זדונו כרת ובשגגתו חטאת על ב"ד הגדול שנעשה בזה זקן ממרא במה שדנין ד"נ וזהו אז"ל אפי' יאמרו לך על שמאל שהוא ימין כלומר שכך הוא המצוה לנו מאדון התורה ית' שנאמין אל הגדולים במה שיאמרו ולא יאמר בעל המחלוקת האיך אתיר לעצמי ואני יודע (בעצמי) בודאי שהם טועים שאפי' יהיה כן הוא מצוה להאמין להם וכמ"ש למעלה בראש המצוה וכענין שנהג ר"ג עם ר' יהושע ביה"כ שחל להיות בחשבונו כמו שמוזכר במס' ר"ה. ויש בענין זה תנאי א' כפי משז"ל במס' הוריות באם היה בזמן הסנהדרין איש חכם וראוי להוראה או שהוא מכלל הסנהדרין והורו ב"ד הגדול בדבר שלא כדעתו שאינו ראוי להתיר עצמו באותו דבר האסור לדעתו עד שישא ויתן עמהם על הדבר ואחר שיסכימו כולם או רובם בביטול הדעת ההוא וישבשו עליו סברתו ויעשו הסכמה שהוא טועה אז הוא רשאי לנהוג לעצמו היתר במה שהיה דעתו לאיסור וגם מצוה היא ע"ז לקבל דעתם עכ"פ. אבל התקנות והגזירות שעשו חכמים למשמרת התורה ולגדר שלה אין להם בלאו זה אלא סמך בעלמא ואין בהם דין המראה כלל. ויתר פרטי המצוה מבוארים בסוף סנהדרין (ה' ממרים פ"א) ונוהגת מצוה זו לענין זקן ממרא בזה"ב. ולענין החיוב עלינו לשמוע לדברי חכמינו הקדמונים ואל גדולינו בחכמת התורה ושופטינו שבדורינו נוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ. ועובר ע"ז ופורץ גדר בדבר א' מכל מה שלמדונו רבותינו בפי' התורה כגון בא' מיג"מ או בדבר שהוא אסור מהל"מ וכענין שכתבנו בסמוך עבר על לאו זה מלבד שבטל עשה שבו אבל אין לוקין על לאו זה לפי שניתן לאזהרת מיתת ב"ד בזקן ממרא וכמ"ש:

מצוה תצ"ז למנות עלינו מלך מישראל

(א) שנצטוינו למנות עלינו מלך מישראל כדי שיקבצנו כולם וינהיגנו בחפצו ועז"נ שום תשים עליך מלך וגו'

ובספרי שום תשים מ"ע. משרשי המצוה כתבתי בכסף תלוה בלאו דנשיא ושם הארכתי בתועלת הנמצא לעם בהיות עלי' איש א' לראש וקצין כי לא יתקיים ישוב העם בשלום בלתי זה והנה תראה בספרי הנבואה בא בקללה להיות אנשים רבים לראש במקום א'. מדיני המצוה משז"ל שאין מעמידין מלך בישראל בתחלה אלא ע"פ ב"ד של ע' זקנים וע"פ נביא כיהושע שמינהו משה רבינו וב"ד וכשאול ודוד שמינה אותם שמואל הרמתי וב"ד. ומ"ש שאין מעמידין אשה למלכות שנא' מלך ולא מלכה. וכשמעמידין המלך היו מושחין אותו בשמן המשחה ומאחר שנתמנה זכה במלכות לו ולבניו כמ"ש למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל. הניח בן קטן משמרין לו המלוכה עד שיגדל כמו שעשה יהוידע ליואש וכל הקודם בנחלה קודם לירושת המלוכה והבן הגדול קודם לקטן ממנו ולא המלכות בלבד אלא כל השררות שהן במעשה או בשם כבוד מן השמות הנכבדים וכל המנויים שבישראל בירושה הם לו לאדם שזוכה בה בנו אחריו ובן בנו ובן בן בנו עד לעולם והוא שיהא ממלא מקום אבותיו בי"ש אבל כל שאין בו י"ש אע"פ שחכמתו מרובה אצ"ל שאין ממנין אותו במינוי מן המנויין שבישראל אלא שראוי לשנאותם ולהרחיקם ועליהם אמר דוד שנאתי כל פועלי און. ומשאז"ל שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך כלומר שנירא אותו ונאמין לדבריו בכל דבר שלא יצוה כנגד התורה ונכבדהו בתכלית הכבוד הראוי לב"ו וכל מי שיעבור מצות מלך שהוקם ע"פ התורה או מורד בשום ענין הרשות ביד המלך להרגו ואין עליו צד עון בכך עד שאז"ל שאורי' החתי נתחייב בנפשו כשאמר בפני דוד המלך ואדוני יואב שלא הי' לו להזכיר שם אדנות לשום אדם

רגל מ"מ עיקר ד"ז כדי שכל ישראל ישמעו וביום שאחר שבועות ג"כ כ"י יש כמו בחוה"מ דהם ימי תשלומין וח"פ. וזקן ממרא אפי' הוא אומר כך קבלתי מרבותי והם אומרים כך נראה בעינינו חייב אם הממרה על דבריהם ודוקא במזיד אפי' בלא התראה ובשוגג גמור א"ח חטאת וגם א"ח כרת בלא עדים. ולענין כל יחיד שעובר עשה זו ול"ת זו לענין תשובה אפשר חמור יותר כיון דלאו שניתן לאמב"ד והבאתי כ"פ. ודע דאם נחלקו דרך משל לענין קידושין דהם סוברו דהוי קידושין והוא הורה דלא הוי קידושין ועשה כהוראתו ובא עלי' והיא ארוסה דדינו בסקילה בודאי אם בלא התראה דא"ח משום ארוסה רק משום ממרא דא"צ התראה ומיתתו בחנק אך אם התרו בו משום ארוסה ג"כ בודאי סוקלין אותו אף דנתחייב חנק ג"כ משום ממרא מ"מ מי שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה וסקילה חמורה כידוע. אך א"י אם מענין את דינו וממתינו עד הרגל דהא לא שייך וכל ישראל ישמעו וגו' דהא יראו שסוקלין אותו וזקן ממרא דינו בחנק א"כ יסברו שעל עבירה אחרת היא א"כ למה יענו את דינו בחנם ועי' בגמ' דפ"ח ע"ב מעיקרא וכו' מסית מא"ל וכו' ובאתי רק לעורר:

מצוה תצ"ז (א) **שנצטוינו** למנות עלינו מלך וכו' וע"ז נאמר שום תשים עליך מלך וגו' וזה מבואר בר"מ פ"א וב' מהלכות מלכים והנה מינוי המלך א"ל לכתוב כי כבר זכה דוד בכתר מלכות והמלך המשיח המקוה בב"א יהיה מזרעו ומה דהוי הוי רק הדינים הנהוגים לע"ל ג"כ נכתוב. ועי' לעיל בפרשת תשא במצוה של שמן המשחה שכתבתי אם יהיה המלך המשיח צריך משיחה כיון שנתבטל בעוה"ר כמה שנים למלכות או אפשר מ"מ דינו כמלך בן מלך וא"צ משיחה ע"ש. והמלך מוריש ממשלתו ליורשיו אם יש לו בנים הם יורשים ואם אין לו בנים חוזר לאחים ולמעלה כמו כל הירושות וזה נ"מ לע"ל ג"כ כי בימי מלך המשיח עולם כמנהגו נוהג כדכתיב תחת אבותיך וגו' ועיין בר"מ פ"ד כאן דמלך המשיח נוטל חלק מי"ג הוא ובניו וכו' מבואר דיהיה דורות והש"י יאריך ימי הטובה. ואם יש לו בנים הרבה הבן הגדול קודם לקטן והוא יורש המלוכה וכן בכל התמנות בישראל הדין כן שהיורשים כנ"ל יורשים ממשלתו. ודוקא שהיורשים יראי שמים וממלאים מקום אבותם בירא' אע"פ שאינו בחכמה אבל אם אין בו י"ש אין ממנין אותו וכו' וה"ה שאינו יורש וחוזרת הירושה כמו שאין לו בנים דחוזרת לאחים ולמעלה עד יעקב אבינו וכאן עד דוד המלך ע"ה דהוא זכה בכתר מלכות. ומבואר בר"מ ובהרב המחבר דאין מעמידין אשה במלכות שנא' מלך ולא מלכה וכו' ואפשר לומר דוקא בתחלת המינוי אבל בירושה אם הניח בת אפשר דאף הבת יורשת המלוכה כמ"ש הגאון בעל נו"ב במה"ק בחלק ח"מ סי' א' לענין קהל גרים דאף אם אמו גיורת מ"מ כיון דנפקא לן משום תשים וגו' מקרב אחיך והיינו תחלת השימה אבל אם הוא בירושה שפיר דמי דלא הוי שימה ובזה יישב על רחבעם שבא מנעמה העמונית ובס"ד יבואר לקמן ה"כ שום וגו' מלך ולא מלכה אבל בירושה אפשר מלכה גם כן ול"ע. ואפשר כיון דילפינן ירושה דכתיב הוא ובניו וגו' בניו ולא בנותיו ואינם יורשים כלל המינוי שלו רק זכרים ונראה דב"ב הזכרים הם ג"כ יורשים אע"פ דבא מכח בת ע' ביבמות ול"ע. והנה אם היה כן דבירושה אף מלכה ש"ד א"כ כיון דקי"ל מי שיש לו בן מ"מ אפי' ממזר הרי הוא כבנו לכ"ד א"כ יורש המלוכה גם כן אף שבתוספתא

והגהת מיימוני מביאו מבואר דאין ממנין אלא מן הנשואין לכהונה דכתיב שום וגו' מקרב וגו' ממובחר וגו' ג"כ לענין התחלה אבל בירושה ס"ד כיון דיורש מה"ת ועיין ביבמות פ' כילד בסוגיא דמי שיש לו בן וכו' בתוס' שם ואף דלא יהיה דבר זה לע"ל כי כולם יהיו זרע אמת אין בהם דופי מ"מ על זה הוי דרוש וקבל שכר כיון דהדינים נוהגים לדורות ולהגדיל תורה ויאדיר. יש לספק אם המלך יש לו רשות למנות מלך אחד מבניו קטן לפני הגדול אפשר כמו בירושה דקיי"ל כריב"ב דיכול להנחיל יורש בין יורשיו ה"נ. או אפשר שם עכ"פ הוי יורש אבל כאן בן הקטן אינו יורש כלל במקום גדול או מ"מ כיון דהוא יורש בכל נכסיו והו"ל יורש ויכול להנחיל כרצונו ומדוד המלך ע"ה שלמה ירש המלוכה אע"פ שהי' בנים גדולים ממנו וכלאב היה צדיק גדול כמבואר בברכות שם היה על פי דיבור כמבואר בקרא ול"ע. ואם הניח יורש קטן משמרין לו המלוכה עד שיגדל כמו שעשה יהוידע ליואש וכו' וצריך שתהא אימתו עלינו וכבוד גדול נוהגין במלך אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו וכו' ולא באחד מכלי תשמישו וכשהוא מת כולם נשרפים לפניו וע' בכ"מ דסוסו אינו נשרף אלא עוקרין שלא יהיה ראוי לרכיבה. וכן לא ישתמש בעבדיו ושפחותיו אלא מלך אחר לפיכך אבישג הית' מותרת לשלמה ואסורה לאדוני' וכו' ומבואר בסנהדרין דף כ"ב דמלך משתמש בשרביטו של מלך אחר ע"כ אבישג וכו' ולכאורה למה שורפין כלי תשמישו במיתתו הרי ראוי למלך אחר ואפשר משום כבוד מלכות יותר טוב שנשרפין אך אנשים עבדים וכו' מותרים למלך אחר כן משמעות לשון הרמב"ם. ואשתו של מלך הן אלמנותו וגרושתו אסורים אפילו למלך אחר ולאו דוקא נשואה ה"ה ארוסה דלא נזכר חילוק ואם מת בלא בנים אין מיבמין את אשתו כי אין נושאין אלמנותו וכן אין חולצין לה הר"מ כ' כיון דאין מיבמין כך אין חולצין ורש"י פירש דנגאי' למלך שתהי' אלמנותו חוללת מנעל אלא תשב בזיקתה וכן המלך אינו מייבם אשת אחיו ורש"י פירש דנגאי להקים שם אחיו ואינו חולץ דצריכה לרקוק ונגאי היא ובכ"ז אפי' המלך מוחל ע"כ ל"מ דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ואפי' במקום מצוה כדברים הנ"ל וראינו דאפי' לאחר מיתת המלך צריכים אנחנו לנהוג בו כבוד כמו בחיים וז"פ. ונראה דאם אחיו ייבם את אשתו אפשר דצריך לגרשה אע"ג דעבד איסורא מ"מ לא נפקע האיסור להבא. אך אם המלך עבר וחלץ א"א בודאי מותרת לזר דהחליצה מועלת ואם עבר וייבם אפשר ג"כ דאין צריך לגרשה דאפשר הנגאי בהקמת שם היינו הביאה ראשונה דהיא המצוה אבל אח"ז אין כאן מצוה ככל יבם הרוצה לגרש אחר ב"ר מגרש א"כ שוב א"צ לגרשה דזה לא הוי נגאי וכבר יצא ידי הקמת שם ול"ע. וראיתי בספר פר"ד בדרך המלך דרוש י"ב שמביא ירושלמי דנשי הדיוט אסורים למלך ואין חילוק דכלי וכו' א"כ אף דעבר המלך וייבם צריך לגרשה והטעם שאין מיבם דהרמב"ם ורש"י נתנו טעמים היינו במן האירוסין לא שייך כלי וכו' וכן מבואר שם בספר הנ"ל וע"ש דתמה דהר"מ אינו מביא ד"ז דכלי וכו' אסור למלך. ואסור לראותו ערום וכו' ע' בר"מ עוד דיני כיבוד ויראה וכ"ז דאנו מחויבים בכבודו ומוראו היינו שלא במקום מצוה אבל לוה לבטל אפילו מצוה קלה ומכ"ש לעבור עבירה אין שומעין לו ע' בר"מ פ"ג כאן. וכן אם עוסק במצוה א"צ לבטל המצוה משום מצות המלך. וכל האמור בפ' מלך יותר ע' ברמב"ם פ"ד. וכשכובש מלכים אוצרות מלכים למלך ושאר הביזה נוטל מחצה

אדם בפני המלך. ומשאז"ל שרשות ביד המלך לעשות לו דרך באמצע השדות והכרמים ושהוא יכול לדון ב"א כפי מה שיראה לו האמת ואפי' בלא עדים ברורים. ומ"ש שאין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין נושאין אלמנותו. ואין משתמשין בשרביטו ולא בכתרו ולא בכל כלי תשמישו וכ"ז למעלתו ולכבודו וכשהוא מת כליו נשרפין לפני מטתו. ומ"ש שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וכל הדברים האלו הכל לטובת העם ולתועלתם. ודיני המלך על העם הכל כמו שמפורש בס' שמואל. ויתר פרטי המצוה מבוארים בפ"ב מסנהדרין ובפ"א מכריתות ופ"ז מסוטה וזאת מן המצות המוטלות על הצבור כולם על הזכרים כי להם יאות לעשות ענינים אלה. ונוהגת בזמן שישראל על אדמתם וכמ"ש ז"ל ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ. למנות להם מלך. ולבנות בית הבחירה. ולהכרית זרעו של עמלק. ואל תהרהר בני אחרי דברי לומר ואיך יחשוב אבי זאת המצוה מן הנוהגות לדורות והלא משנמשח דוד המלך נסתלקה זאת המצוה מישראל שלא יהי' להם למנות עוד מלך כי דוד וזרעו נשיאים עליהם עד כי יבא שילה שיהי' מזרעו ומלך לעולם ב"ב. שענין המצוה אינו למנות מלך חדש לבד אבל מענינה הוא כל מה שזכרנו למנות מלך חדש אם תהי' סבה שנצטרך לו וג"כ להעמיד המלוכה ביד היורש ולתת מוראו עלינו ונתנהג עמו בכל דבר כתורה וכמצוה הידועה וזה באמת נוהג הוא לעולם:

מצוה תצ"ח שנמנענו מלהקים מלך שלא מישראל

(א) שנמנענו מלהקים מלך עלינו איש שלא יהי' מזרע ישראל ואפי' יהי' גר צדק ועז"נ לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא. ואמרו ז"ל בספרי לא תוכל לתת עליך איש נכרי מל"ת וכמו כן שאר המינויין אינו ראוי שנמנה עלינו בדבר מהדברים לא מנוי תורה ולא מנוי מלכות איש שיהי' מקהל גרים עד שתהא אמו מישראל מדכתיב שום תשים עליך מלך וגו' ודקדקו ז"ל כל שימות שאתה משים עליך לא יהי' אלא מקרב אחיך. שורש המצוה ידוע כי מהיות הממונה לראש ולהכניע לכל ככל אשר ידבר צ"ל עכ"פ מזרע שהם רחמנים בני רחמנים כדי שירחם על העם שלא להכביד עולם בשום דבר מכל הדברים ויאהב האמת והצדק והיושר בידוע לכל שהוא ממשפחת אברהם שיש בה כל טובות אלו וכענין שאמרו חכמי הטבע שטבע האב צפון בבניו. מדיני המצוה משאז"ל שאין מעמידין אלא מזרע ישראל ראש שורה ואפי' ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות. ואמרו ג"כ שאין מעמידין מלך ולא כ"ג למי שהוא ספר או בלן או בורסקי לא מפני שיהיו פסולין למלכות אלא מפני שאומנותן נקלה מזלזלין בהם העם לעולם ומי שיעשה מלאכות אלו אפי' יום א' נפסל לשררות אלו. ובמלכות ישראל כבר זכה בו דוד וזרעו לעולם ואין בידינו עוד לשנותה כמו שאין בידינו עוד לשנות הכהונה מזרע אהרן שנא' עליו כסאך יהי' נכון עד עולם. ובביאור אז"ל כתר מלכות זכה בה דוד. וכל המאמין בתורת משה יודה ע"ז. ויתר פרטי המצוה מבוארת במקומות ביבמות וסנהדרין וסוטה ונדה וכבר כתבתי קצת בדיני המלוכה במנהגי למעלה בסדר זה במצות מינוי המלך (ה' מלכים פ"א). ונוהג איסור זה לענין המלוכה בזמן שישראל על אדמתן ביישובן והוא מן האזהרות שהם על כלל הצבור ולענין שאר שררות בישראל נוהג איסור זה בכ"מ שהם שאסור להם מה"ת למנות על הצבור אדם שאינו מב"י ומשורש המצוה אתה דן שאסור ג"כ למנות על הצבור אנשים רשעים ואכזרים והממנה אותם מפני קורבה או מיראתו להם או להחניפם לא תסור רעה מביתו ועל קדקדו של אותו רשע ירד. ומי שלא ירא מכל אדם להועיל לרבים בכל כחו שכרו יהי' אתו מאת הש"י תמיד בעוה"ז ונפשו בטוב תלין לעולם הבא וזרעו יירש ארץ:

מצוה תצ"ט שלא ירבה לו המלך סוסים

(א) שלא ירבה לו המלך שימלוך עלינו סוסים זולתי הצריכים למרכבתו ומרכבת פרשיו וכמ"ש לא ירבה לו סוסים. וענין המצוה שלא יהיה לו סוסים שירוצו לפניו לכבוד בעלמא ואפי' על סוס א' בטל יהי' עובר ע"ז. ואמנם אם יהי' לו סוסים באצטבלאות שלו מוכנים למלחמה ופעמים שירכבו עליהם פרשיו אין זה בכלל לאו זה כלל שאין עיקר הענין אלא על הצד שאמרנו שלא ינהיג לפניו תמיד סוסים בטלים למעלה ולכבוד אבל יהי' לו בהמה א' לבד למרכבתו. וכבר אמר הכתוב בטעם מצוה זו שהוא לבל ישיב העם מצרימה למען הרבות סוס וגו' כלו' שלא ישלח למצרים מעמו שיקבעו דירתם במצרים לגדל לו שם סוסים שאין האיסור רק קביעות דירה שם כמו שדרז"ל לישיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לפרקמטיא וגם שלא ירום לבבו בהרבות לו סוסים בנויי כסף וזהב כי הסוסים לרוב יפיים וקלותם יתגאו בהם אדוניהם. דיני המצוה בפ"ב מסנהדרין (ה' מלכים פ"ב) ונוהג איסור זה בזמן שא"י בישובה שיהי' לנו מלך וזאת מן המצות שהן למלך לבד. ומלך העובר ע"ז והוסיף אפי' סוס א' פנוי להיות רץ לפניו כדרך ששאר מלכי אוה"ע עושין חייב מלקות:

מצוה ת"ק שלא לשוב בדרך מצרים לעולם

(א) שלא נוסיף לשוב בדרך מצרים לעולם כלומר שלא נלך לקבוע דירתינו במצרים ועל זה נאמר וד' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך

ברלם היינו חלק היפה וע"ש שכתבו דארלות שכובש נוטל לעלמו מה שירלה וכו' וז"פ דהיינו ארלות חוץ מז' עממין אבל ארלות הללו מבואר בתורה דשייך לכל ישראל ומאי דהוה הוה ולפני זה כתב הר"מ דמלך המשיח נוטל מכל הארלות שכובשין ישראל חלק א' מי"ג ודבר זה חק לו ולבניו עד עולם. והוא במסכת ב"ב דף קכ"ב דעתידה א"י שתתחלק לי"ג וחלק הי"ג הוא למלך המשיח נראה דאף מארלות ז' עממין נוטל חלק אחד מי"ג דכן מבואר שם דבתחלה נתחלק א"י לי"ב שבטים ולעתיד לי"ג חלק אחד לנשיא. והיינו ארץ שבעה עממין. וד"ז שכ' הר"מ דמלך כל ארלות שכובש הרי הן שלו ונוטל כמה שירלה לא הרשים הכ"מ מקומו ובודאי מלא הר"מ איזה מקום. אך זה צ"ע דכ' דמלך המשיח נוטל מכל ארלות שכובשין חלק מי"ג למה יגרע המלך המקוה ב"ב משאר מלכים דכל הארלות שלו והוא יש לו מעלה יתירה דא"י מכבר היינו ארץ ז' עממין יתנו לו ישראל חלק א' מי"ג אבל שאר הארלות למה יגרע שם מלכינו המשיח וצ"ע עד יבוא ויורה לנו. וכל המורד במלך יש למלך רשות להורגו אפי' גזר על א' שילך למקום פלוני או שלא ילא מביתו או מחרף ומגדף למלך או שפוגע בכבודו כמו אורי' החתי שקרא ליואב אדוני בפני דהע"ה על כל אלו ח"מ ויש למלך רשות להורגו ומלשון זה דהרשות בידו ואין חיוב בדבר אע"פ שמלך שמחל ע"כ אינו מחול מ"מ לענין להרוג המורדים יכול למחול ומבואר בר"מ דאין רשות למלך להרוג אלא בסייף בלבד ואסור להפקיר ממון ואם הפקיר ממון הרי הוא גזל וד"ז דאין למלך רשות רק בסייף לא רשם הכ"מ ומסתמא מלא כן רבינו. ודע דזה דאין לו רשות רק בסייף היינו אם הרגו בעבור כבוד עלמו שמרד בו לא נתנה לו התורה רשות רק בסייף אבל לחזק הדת כמו שמבואר אח"ז כל ההורגים נפשות בלא ראיה ברורה וכו' יש למלך רשות להרוג בכ"ד לשבר רשעי העולם וע' בר"מ פי"ח מה' סנהדרין שיהושע שרף את עכן מדין מלכות אע"פ שדין מלכות אינו אלא בסייף מ"מ שם לא היה בתורת מרידת מלכות רק מפני כבוד שמים יש רשות למלך להרגו בכ"ד כנ"ב ופשוט. והרוגי מלכות נכסיהם למלך. ומ"ש הרב המחבר שיש לו לדון בלא ראיה ברורה נראה דוקא ד"נ כמו שמבואר דיש לו רשות להרגו וכו' אבל דיני ממונות בודאי א"י לדון כמ"ש הר"מ דאין לו רשות להפקיר ממון. ולכאורה קשה למה אין לו רשות להפקיר ממון כיון דיש לו רשות להרוג ולא יהיה ממונו חמור מגופו ולא שייך יכין רשע וכו' כמו במוסרים וכדומה הא אם הורג אותו נכסיו למלך ולא ליורשים. ואפשר הא דאין לו רשות להפקיר היינו באינו ח"מ אבל בח"מ והמלך רולה להפקיר ממונו בודאי רשאי כנ"פ וברור. והנכלל במ"ע הכיבוד והמורא נוהג בכל איסי ישראל ונוהגת בזמן שישראל בא"י וכמ"ש ג' מלות נלטוו ישראל בכניסתן לא"י וכו':

מצוה תצ"ח (א) **שנמנענו** מלהקים מלך עלינו איש שאינו מזרע ישראל ואפי' גר לדק ועז"נ לא תוכל לתת עליך וכו' וכן שאר המינויים וכו' מבואר בפ"א מהלכות מלכים בס' הרמב"ם ז"ל אין מעמידין שום מינוי בישראל לא מינוי תורה ולא מינוי מלכות אפי' ממונה על אמת המים לחלק לשדות מגרים אפי' אחר כמה דורות עד שיהא אמו מישראל וגם מבואר ביבמות דף מ"ה דר' מרי בר רחל וכו' כיון דאמו מישראל מקרב אחיך וכו' ולכאורה אפשר דשם הוי עכו"ם ועבד שבא על בת ישראל דקי"ל דאין הולד מתיחס אחריו כלל רק אחר אמו הו"ל שפיר מקרב אחיך אך גר שנשא ב"י דמתייחס אחר האב דיש קדושין ואין עבירה מנלן דהו"ל מקרב אחיך וע' באהע"ז סי' ד' סעיף כ"ג דהר"מ פסק דגר שנשא ב"י הולד כשר גמור ואסור בממזרת כישראל והר"כ הקשה על זה הא הוי יש קידושין ואין עבירה והוא גר ויהיה מותר בממזרת וכן ד' התו' בקידושין דף ע"ד ולדעת הר"מ ניחא אבל לדעת התוס' מנלן זה דאין ראיה מר' מרי בר רחל דשם הי' עכו"ם שבא על ב"י. אך ראיה מקידושין דף ע"ו גבי אספזיכני' דרב אדא בר אהבה גיורא הוי וכו' ורלה שיתמנה בשררות וכו' ואסיקנא דאמו מישראל הוי ואיתמני ע"ש. א"כ כיון דאמר גיורא הוי בע"כ היה בן גר ואמו מישראל דאי בן עכו"ם שאמו מישראל לא הוי גר כי הוא ישראל ומדקאמר גיורא ואמו מישראל הוי ע"כ היה בן גר ומוכח אף שאביו גר אם אמו מישראל ראוי לכל המינויים (חוץ לחלילה אכ"מ) וכ' הכ"מ דכ"ש אם אביו מישראל שפיר דמי ובזה מתרץ רחבעם בן שלמה שהיה מלך אף שבא מנעמה העמוניות ומביא בשם התוס' בפ' מלות חלילה דדעתם כן וע' בתוס' סוטה דמ"א ע"ב דכתבו דגבי מלוכה לריך שיהי' אביו ואמו מישראל וחמור משאר שררות ואפשר לחלק בין אחד מהם עכו"ם או עבד כאגרופים ל"מ אחד ישראל אבל בגר וא' ישראל אפשר דהתוס' מודים דמהני. ובזה ניחא רחבעם בן שלמה. עי' בנו"ב שתירך דוקא תחילת השימה ל"ל מקרב אחיך אבל רחבעם היה יורש משלמה המלך וא"ל מקרב אחיך ממש כיון דהיא בירושה ע"ש והבאנו לעיל ומ"ש הרהמ"ח שאין מעמידין מלך למי שהוא ספר וכו' מבואר ג"כ בר"מ ומי שיעשה מלאכה זו יום א' נפסל כן מבואר בר"מ גם כן ואפשר גם כן בתחלת המינוי ולא כשהיא בירושה ולפי עניות דעתי זה רק מדרבנן ולא מה"ת ומלוה זו נוהג תמיד וכו' ועוברים בלא תעשה ולא נמנה לענין מלקות מבואר דאין לוקין ופשוט:

מצוה תצ"ט (א) **שלא** ירבה לו המלך וכו' מבואר בר"מ כאן פ"ג ואפי' סוס אחד פנוי כדי לרוץ לפניו. ומבואר בש"ס דסנהדרין דעל כל סוס וסוס שהוסיף לוקין וע' בכ"מ ונרא' דבשע' קני' לוקין וע' בגמ':

מצוה ת"ק (א) **שלא** נוסיף לשוב בדרך מלרים לעולם וכו' מבואר בר"מ כאן פ"ה. ומבואר בד' הר"מ והרב המחבר דלעולם באיסור

בדרך הזה עוד ונכפלה המניעה בזה ג"פ אז"ל בג' מקומות הזהירה תורה שלא לשוב לאמ"צ בג' חזרו ובג' נענשו. וג' מקומות אלו א' מהם הוא שזכרנו והב' הוא בדרך אשר לך לא תוסיף וגו' והג' כי את אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו וגו' אע"פ שמן הנגלה שבו נראה שיהיה סיפור באה הקבלה עליו שהוא מניעה. משרשי המצוה לפי שאנשי מצרים רעים וחטאים והאל ב"ה הוציאנו משם וגאלנו בחסדיו מידם לזכותינו ללכת בדרכי האמת ורצה בטובו הגדול עלינו לבלתי עוד נשוב להטמא בתוכם כדי שלא נלמוד סעיפותיהם ולא נלך בדרכיהם המגונים אל תורתינו השלימה. מדיני המצוה משז"ל שלא העיר מצרים לבדה היא בכלל האיסור אלא אף בכל אכסנדרי' אסור לשכון. ומים אכסנדריא באורך ד"מ פרסה וברוחב דמ"פ באיסור זה ויתר פרטיה מבוארים. ונוהג איסור זה בכ"ז ובזו"נ ועובר ע"ז וקבע דירתו שם עבר על לאו זה אבל אין לוקין עליו לפי שהוא לאו שאין בו מעשה לפי שבשעת הכניסה מותר הוא ובהשתקעו שם אין בו מעשה. וכתב הר"מ ז"ל שיראה לו שאם כבש מלך ישראל ע"פ ב"ד ארץ מצרים שמותר יהיה לנו לשכון בה. ודברי פי חכם חן:

מצוה תק"א שלא ירבה לו המלך נשים הרבה

(א) שלא ירבה לו המלך נשים הרבה ועז"נ ולא ירבה לו נשים וטעם המצוה מבואר בכתוב כי הנשים מסירות לב בעליהן כלו' שמפתות אותם לעשות מה שאינו ראוי בהתמדתן עליהן כגון תחרות וריבוי דברים וחלקלקות. מדיני המצוה מה שאז"ל שעד י"ח נשים הוא מותר לישא ולא יותר ואפי' הן כאביגיל שהיתה צדקניית וטובה וזריזה ויתר פרטיה בפ"ב מסנהדרין וזאת מן המצות שהן על המלך לבדו. ונוהגת בזמן שיש לנו מלך ואם עבר ע"ז והוסיף ולקח א' על י"ח חייב מלקות ויש לו לגרשה:

מצוה תק"ב שלא ירבה המלך ממון רב

(א) שלא ירבה המלך ממון רב כלו' שלא יהי' ת"י רק כשיעור מה שהוא צריך למרכבתו ועבדיו המיוחדים לו ועז"נ וכסף וזהב לא ירבה לו. משרשי המצוה מה שמבואר לבלתי רום לבבו וגו'. מדיני המצוה מה שאז"ל שלעצמו הוא דאינו מרבה אבל מרבה הוא לצורך ישראל ולתועלתם כלומר לשמור אותם ועריהם ומקומות מהאויבים. ויתר פרטיה בסנהדרין ומלך העובר ע"ז ושם מגמתו למלא אוצרות ממון להשלים חפצו לבד לא שתהא כוונתו לתועלת העם ושמירתם עבר על לאו זה וענשו גדול מאד כי כל העם תלוים במלך ע"כ צריך הוא להשים כל השגחתו בטובת עמו ולא בכבוד עצמו והשלמת תאוותיו:

מצוה תק"ג לכתוב המלך ס"ת

(א) שמצוה על המלך שיהי' על ישראל לכתוב ס"ת מיוחד לו מצד המלוכה שתהיה עמו תמיד ויקרא בו מלבד ס"ת אחד שמצוה עליו לכתוב ככ"א מישראל כמו שנכתוב במצוה האחרונה שבספר בע"ה וע"ז נאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת וגו'. משרשי המצוה לפי שהמלך ברשות עצמו לא יעציבוהו אדם על מעשיהו ולא ינער בו ובשבט פיו יכה ארצו וברוח שפתיו ימית מי שירצה בכל עמו ע"כ באמת צריך שמירה גדולה וזכרון טוב יעמוד נגדו יביט אליו תמיד למען יכבוש את יצרו ויטה לבו אל יוצרו וז"ש ז"ל יוצא למלחמה וס"ת עמו יושב בדין והיא עמו מסב לאכול והיא עמו כלל הדברים שלא הי' זז מנגד עיניו אלא בעת שהוא נצרך לנקביו או נכנס למרחץ. מדיני המצוה משאז"ל שס"ת של מלך מצוה להגיהו מספר עזרא ע"פ ב"ד כדי שיכוין ע"פ מעשיו ביושר. ויתר פרטי דס"ת אכתוב אותם בע"ה במצוה אחרונה שבס' זה. וזאת א' מן המצות שאמרנו בתחלת הס' שהם מוטלות על המלך לבד וא"צ לכתוב בה באיזה זמן היא נוהגת שידוע הדבר שאין מלכות בישראל אלא בזמן שארצם בישובה תחזינה עינינו במהרה בביאת הגואל ומלך עלינו בתוכה:

מצוה תק"ד שלא ליטול שבט לוי חלק בנחלה ובביזה

(א) שלא ליטול כל שבט לוי חלק בארץ זולתי הערים הידועות ומגרשיהן כמ"ש בכתוב ועז"נ לא יהי' לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה. משרשי המצוה כדי שיהי' כל עסק השבט הזה בעבודת האל ב"ה ולא יצטרכו לעבוד את האדמה ושאר השבטים נותנים להם חלק מכל אשר להם מבלי שיגעו הם בדבר

באיסור עומד ואינו תלוי באומה מצרים רק גזה"כ הוא דלעולם אסור לדור במצרים אפי' אם אין שם מצרים רק אם כבש מלך ישראל. אבל קצת מהראשונים כתבו דעיקר האיסור כ"ז שאומה מצרים שם ולאחר שנתבלבלו האומות מותרים לדור שם והקשו לדעת הסוברים דמצרי באיסורו עומד לבא בקהל כי לא נתבלבלו דנתן הכתוב קיצבה וכו' תירצו דלשיטה זו סוברים דהכתוב לא הזכיר רק מא"י למצרים וע' בסמ"ג שהקשה איך דרים יהודים במצרים וגם רבינו הר"מ דר שם ומביא תירוץ זה דדוקא מא"י אך דעת הר"מ דלא חילק צ"ע. ומ"ש הר"מ דאם כבש מלך ישראל ע"פ ב"ד מותר קצת' הרהמ"ח. וכבר כתבתי כ"פ דאם כיבש וכו' דינו כקדושת א"י לכ"ד לתו"מ וכדומה. ומותר לחזור למצרים לסחורה ואין אסור אלא להשתקע שם. וכ' הר"מ והרהמ"ח דאין מלקות בלאו זה דהכניסה הוא בהיתר ובהשתקעו שם אין בו מעשה. והנה אף שבא ע"י מעשה מ"מ הו"ל לאו שאב"מ כיון דהמעשה הוא בהיתר לא נחשב מעשה והמל"מ בהל' ב"מ נסתפק בזה אם היה תחלה בהיתר אם הוי מעשה וע' בס' משנ"ח שמביא דברי הר"מ הללו דמבואר דלא הוי מעשה ופלפל באריכות עיין במצוה א' והדברים עתיקים ומ"מ קצ"ע אם הולך לשם ע"מ להשתקע למה א"ח מעשה ההליכה וצ"ע:

מצוה תק"א (א) **שלא** ירבה לו המלך נשים הרבה וגו' מבואר כאן בר"מ ודעת הר"מ דבין הכל לא יהיה יותר מי"ח בין הנשים ופלגשים עד י"ח ולא יותר ועי' בראב"ד דדעתו דעד י"ח נשים חוץ מן הפלגשים מותר לישא ומאי הפלגשים דעת הר"מ והרמב"ן דהם בלא קידושין ודעת רש"י שהם בקידושין רק בלא כתובה וע' בכ"מ פ"ד וכ' הר"מ ואם הוסיף א' ובעלה לוקה והכ"מ הקשה ע"ז מנ"ל דלמא בקידושין לוקה וע' בלח"מ והרב המחבר סתם אם לקח וכו' נראה דבקידושין לחוד לוקין. ופשוט דלהר"מ לוקין על כל ביאה כמו שאר חייבי לאוין וכן להרהמ"ח נראה גם כן דלוקין על הביאה רק דס"ל דלוקין על קידושין ג"כ כנלבו"פ דעל ביאה לחוד לא לשם אישות ולא לשם פילגש הוא ככ"י דהלאו הוא רק על רבוי נשים או בקידושין או לשם פילגש וכ' הרהמ"ח ויש לו לגרשה. והר"מ כ' דאם מגרש אחת נושא אחת ולמה כ' הרהמ"ח דאם נשא יגרש דז"פ. ואפשר לומר כיון דהאיסור הוא הקידושין לדעת הרהמ"ח אם כן אפשר אינה מקודשת כלל דכל מלתא דא"ר לא תעביד וכו' ובתמורה מקשה על אלמנה לכה"ג ומתרץ אבל כאן אפשר דל"מ ומש"ה צריכה גט דאפשר יש איזה חילוק והדברים עתיקים בענין ל"ת אי עביד וא"כ"מ ובאתי רק להזכיר. ועיין בהה"מ פי"ז מהלכות א"ב ופשוט דכשם שהוא לוקה כך היא לוקה כמו בכל ביאות אסורות כמו שמבואר בר"מ פי"ז שם. והנה האשה אינה זונה לפסול לכהונה כי אינה שוה בכל ע' בר"מ פי"ח מה' א"ב. ואפשר לומר אע"פ שהבאנו לעיל דאשתו של מלך אסורה אפי' למלך אחר היינו בהיתר אבל אם נשא אשה בעבירה כמו זו אפשר דאינה בכלל זה וגם אפשר דמייבם לזה וגם חוללין דאין אנו חוששין לכבוד המלך בזו שנשא' בעבירה וצ"ע ובאתי רק לעורר:

מצוה תק"ב (א) **שלא** ירבה לו המלך ממון רב וכו' מבואר בר"מ כאן פ"ג ורק לצורך עצמו ולצורך ציבור ולאוצר בית הש"ת דאוצרות מלכים למלך ונוטל מחצה מביזה היינו לצורך המדינה וכתב הר"מ דמלך דהרבה ממון לוקה. וא"י ולא נתפרש לנו השיעור הריבוי וגם יכול לומר שמרבה לצורך מלחמות דאין לזה שיעור ואפשר דמקבל עליו התראה מ"מ שיעור הריבוי לא נודע לנו והרהמ"ח במצוה הקודמת גבי סוסים ונשים כ' דלוקין וכאן לא כ' דלוקין רק ענשו גדול אם מכוין והיינו קמי שמיא גליא וצ"ע עד יבוא ויורה צדק לנו:

מצוה תק"ג (א) **מצוה** על המלך וכו' מבואר בר"מ כאן פ"ג ובהלכות ס"ת בפ"ז. ולשון הר"מ כאן קצ"ע שכתב דכותב ס"ת יתר על הספר שהניחו לו אבותיו ואם לא הניחו אבותיו כותב שני ס"ת וכו' ובאמת גם הדיוט א"י בספר שהניחו לו אבותיו כמבואר בה' ס"ת וצריך לכתוב תמיד שני תורות. והנה גבי הדיוט מצוה מן המובחר לכתוב והקונה ס"ת חוטף מצוה מן השוק מ"מ יצא כן פרש"י בפרק הקומץ והאחרונים השיגו על הרמ"א בסי' ע"ר ביו"ד ע"ש א"כ אפשר בס"ת למלך ג"כ יוצא בקונה אך ע' בלח"מ כאן שמביא תוספתא וכתב לו שתהא כתובה לשמו וכו' נראה דצריך לכתוב דבקונה לא נכתב לשמו. ובהדיוט קיי"ל דאם מגיה אות אחת הו"ל כאלו כתבו אפשר במלך ג"כ וזה הוי כתיבה לשמו וצ"ע. שוב ראיתי בס' משנ"ח בק"א שכ' כמ"ש דאין המלך יוצא בקונה ס"ת ע"ש מטעם הנ"ל. והמלך צריך להגיה הספר של מלכות מס' עזרא על פי בית דין של ע"א והיא מהירוש'. וס"ת זו צריך להיות תמיד עמו חוץ מבה"כ ובית המרחץ ובר"מ בה' ס"ת מוסיף ג"כ בלילה ובעת שישן על מטתו נראה דבעת השינה אפי' ביום א"צ שתהיה עמו וע' בא"ח סי' כ"א במג"א שמביא בשם האר"י דיש לשכב בטלית קטן מדהמע"ה דבבית המרחץ היה מצטער שהיה ערום ולמה לא אמר כן בלילה וכו' וראיתי בס' שערי תשובה דכ' דדוד היה ס"ת קשור בזרועו א"כ אין ראיה ובאמת מבואר בהדיא בהר"מ דבלילה או בעת שינה הי' מסלק'. והר"מ השמיט הא דמבואר דעושה כמין קמיע ותולה בזרועו. והרגיש בזה הכ"מ וע' במל"מ. והס"ת צריך להיות כתובה כדינה ודבר שפוסל בכל ס"ת פוסל ג"כ כאן וז"פ וע' בלח"מ מביא תוספתא שלאחר אסור לקרות בס"ת זו שנאמר וקרא בו ולא אחר וכו':

מצוה תק"ד תק"ה (א) **שלא** ליטול כל שבט לוי חלק בארץ ובביזה וכו' מבואר בר"מ פרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל. וכתב הר"מ דכהן או לוי שנטל חלק בביזה לוקה ואם נטל נחלה בארץ מעבירין אותו ממנה מבואר דעל ביזה לוקה ואינו משיב ונחלה לוקחין מאתו ואינו לוקה ובאמת זה נכון דנחלה כיון דמעבירין אינו לוקה דהו"ל ככל הלאוין שבממון דנתנו לתשלומין ואינו לוקה אך מ"ש על הביזה דלוקין צ"ע למה לא נטלו ממנו ג"כ ואפי' נשרף משלם ממון א"כ למה לוקין. וא"י שום חילוק בין נחלה ובין ביזה. והרהמ"ח כ' כאן דעל הביזה אין לוקין מטעם אב"מ או ניתן להשבון ולא הביא דברי הר"מ וע' במ"ל שעמד בזה על הר"מ דלוקין על הביזה ומביא דברי הרהמ"ח כאן דאין לוקין. וגם הר"מ פי"ט מהלכות סנהדרין לא מנה לאו זה בכלל הלוקין אך זה ג"כ צ"ע למה בנחלה מעבירין מידו ולא ביזה. וכ' הר"מ שם וז"ל יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוהו

מלוה להרבות רק בבית גנזים לצורך עצמו שוכר ולפ"ז מה שמבואר בר"מ פ"ד בניהם ונתחלקה להם אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים

בדבר כלל כענין שכתבתי למעלה במצות מעשר בסדר ויקח קרח. דינה"מ כלולים בפשט הכתוב כפי הדומה (ה' שמיטה פי"ג). ונוהגת מצוה זו בלוים בזמן שא"י בישובה:

מצוה תק"ח שלא יטול שבט לוי חלק בביזה

(א) שלא יטול כל שבט לוי חלק בביזה במה ששללו ישראל בהכנסם לארץ ובמה שישללו מאויביהם אח"כ ועז"נ לא יהיה לכהנים חלק ונחלה וגו' וכן בא בספרי חלק בביזה ונחלה בארץ. ואל יקשה עליך בזה הלאו ענין לאו שבכללות שהרי כבר באו בכתוב על ב' ענינים אלה ב' לאוין והם לא יהי' לכהנים הלוים חלק ונחלה ואמר עוד אח"כ ונחלה לא יהיה לו וגו' ונכפלו ב' הלאוין בעצמם בכהנים שנאמר באהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם ואז"ל בארצם לא תנחל בשעת חילוק הארץ וחלק לא יהיה לך בתוכם בביזה ואע"פ שהכהנים בכלל שבט לוי היה נכפלה המניעה בהם לחיזוק וכן כל מה שדומה לזה בתורה שתכפול הלאוין במקומות הרבה הכל לחיזוק הענין או להשלים הדין כשלא יהיה שלם מהלאו הא' ותבין ממ"ש לך בראש ספר אלה הדברים למה יחסרנו האל במקום הא' וישלימנו באחר. וכתב הרמב"ם ז"ל אלו הלאוין שהם בארצם לא תנחל וגו' בכהנים תוספת על הלאוין הנאמרים בלוים שהם לא יהיה לכהנים הלוים וגו' והיה ראוי לנו כמו כן לפ"ז ההיקש שנמנה איסור הגרושה וחללה זונה על כ"ג בג' לאוין נוספין על הג' שבאו ע"ז בכל כהן בין גדול בין הדיוט ואם אמר אומר שכן הוא נשיבהו ממשז"ל בקידושין שאין כ"ג חייב בגרושה אלא א' ואלו יהיה הדין כן יתחייב עלי' ב' אחד משום כהן שהגרושה אסורה עליו והב' מצד שהוא כ"ג והיא אסורה בלאו האחר. ומזה המין בעצמו מן המניעות שבאו לכהנים בלא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת שכבר קדמו בכל ישראל בכלל באומרו לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשימו קרחה וגו' ושרט לנפש וגו' ואמנם נכפלו אלו בכהנים להשלים הדין כמו שנתבאר בסוף מסכת מכות ולפיכך כהן העובר על א' מאלה אינו מתחייב אלא מלקות א' והבן זה העיקר ושמרהו. משרשי המצוה לפי שהם משרתי הש"י לא נאה להם להשתמש בכלים החוטפים מיד ב"א במלחמה בחרב חנית וכידון כי לא יבא בית הש"י רק דבר הבא דרך שלום ויושר אמונה ולא שידאג עליו לב איש ואשה. ונוהגת מ"ז בזה"ב בשבט הלוים והעובר ע"ז ונוטל חלק מן הביזה עובר על לאו זה ואין בו מלקו' לפי שאפש' לעבור עליו מבלי מעשה וניתן להשבון:

מצוה תק"ו לתת זרוע ולחיים והקיבה לכהן

(א) שנצטוו ישראל לתת זרוע ולחיים והקיבה מכל בהמ' טהורה שנזבח לכהן ועז"נ וזה יהיה משפט הכהנים וגו' ונתן לכהן הזרוע. כבר אמרו חכמים ז"ל בטעם מצוה זו כי בזכות פנחס אביהם שקינא לאלקיו על דבר כזבי ומסר נפשו להרוג נשיא שבט מישראל על קדושת ד' זכו בניו הכהני' לעולם במתנה זו מאת האל. הזרוע כנגד ויקח רומח. הלחיים שנתפלל על צערן של ישראל כמ"ש ויעמוד פנחס ויפלל. והקיבה כנגד האשה אל קבתה ולמדנו בזה שהמקדש ש"ש בגלוי זוכה לו לדורותיו בעוה"ז מלבד זכותו שקיימת לנפשו לעוה"ב. מדיני המצוה משז"ל איזהו זרוע זה זרוע ימין מפרק הארכובה עד כף של יד שהן ב' אברים זה מעורה בזה והלחיים מן הפרק של לחי עד הפרק של גרגרת שהוא טבעת גדול' עם הלשון שביניהם. והקיבה נותנין אותה לכהן עם חלב שלה. וכבר נהגו הכהנים להניח חלב הקיבה לבעלים. וכן מ"ש שאין חיוב המתנות אלא בבהמה טהורה ולא בחי' שנאמר אם שור אם שה ובכלל השה ומינו התיש ועוד דרז"ל אם שור לרבות הכוי ואפי' למ"ד ברי' בפ"ע הוא. אם שה לרבות הכלאים כגון וולד הבא מעז וכבש ואם בא מצבי ותישה חייב בחצי מתנות לבד משום דכתיב אם שה ודז"ל אפי' מקצת שה. אבל תיש הבא על הצביי' אין הוולד חייב במתנות כלל משום דמספקא לן לרבנן אי חוששין לזרע אב או לא וכ"ש יש לו לישראל לומר לכהן הבא ראיה דח"ל האב ואתן לך חצי המתנות ואינו יכול. ולפיכך יש לי לכתוב דבתיש הבא על הצבי' אין בה חיוב מתנות כלל. כבר כתבתי דעת רבינו אלפס ז"ל ומפרשים אחרים בענין חשש זרע האב בסדר קדושים תהיו במצות שלא להרביע בהמה כלאים. וכן מענין המצוה משז"ל שמותר לאכול מן הבהמה עד שלא

הכהנים והלוים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל עכ"ל והראב"ד השיג ע"ז דבביזת מדין ג"כ לא נטלו רק מכס המבואר בתורה במלות יואר הכל יע"ש. גם לא יטלו תו"מ בשאר ארלות כי תו"מ תחת חלק הארץ וכו' וע' בכ"מ בלח"מ ובמ"ל שם. ואפשר דאף קיני וקניזי וקדמוני הם בכלל הארץ שנכרת ברית ולא יטלו הלוים וכו' ועיין בספר פר"ד בדרך הקודש. אך הג' אומות נזכה לע"ל ולעתיד יטלו שבט לוי נחלה וחלק כמבואר בב"ב דף קכ"ב והסמ"ג פוסק כן א"כ יטלו אף בז' עממין ג"כ ודבר זה ל"ע דלע"ל יתבטלו שני המלות והאיך יכול הנביא לעקור דבר מה"ת ואלה המלות כתיב וגו' ומכש"כ לעקור לעולם ולע"ג כזה וע' במ"ל בה' יסוה"ת. וזה פשוט אללי אם מלך כובש איזה מדינה שלא מדעת רוב ישראל או קודם ז' עממין כמו סורי' דזה אינו א"י כלל בודאי נוטלים הכהנים והלוים חלק וגם הראב"ד מודה אך ממדין קשה קלת ועי' בפרשת מסעי באריכות:

מצוה תק"ו (עי' בהשמטות) שנצטוו ישראל לתת זרוע ולחיים

וקיבה וכו' מבואר בר"מ פ"ט מה' בכורים ובטור וביו"ד סי' ס"א ומה שבא מבואר באחרונים אין דרכי להאריך. ואכתוב בקיצור בס"ד. אחד מישראל בין איש בין אשה וכל האישים חוץ כהנים ולוים כאשר יבואר השוחט בהמה טהורה היינו אחד מג' מינים שור ושה ועז מחויב ליתן זלחו"ק לכהן והיא מ"ע מה"ת ואפי' אם אינו שוחט לאכילה רק לכלבים או לרפואה חייב ודוקא בנמצאת כשירה אבל נמצאת טריפה פטור וכן ספק טריפה פטור מספק זלחו"ק כמבואר דזה הוי ספק ממון. ואם בטריפה דרבנן חייב או פטור עיין באחרונים בפר"ח ופר"ת ופרמ"ג ואין להאריך בזה. וכן פקוע פטור ממתנות מה"ת רק בהפרים וכו' מדרבנן ע' פר"ח והפרמ"ג מביאו. ולכאורה בבן ט' חי לשיטת הר"מ דחלבו אסור דאיקרי חלב שור וכו' ע' בראשונים וביו"ד א"כ אפשר חייב במתנות ג"כ אך נראה כיון דכתיב מאת זובחי הזבח ובן ט' חי לכ"ע א"ל שחיטה א"כ פטור ממתנות. ובהמה טריפה שנמצא בה בן ט' חי בודאי חייב וזה מימרא מפורשת בחולין דף ע"ה ומשמע דבכשירה פטור (ואינו) מטעם שכתבתי. שוב ראיתי בפר"ח עלמו מביא תוספתא דב"פ בן ט"ח פטור שנא' מאת זובחי הזבח וזה א"ל שחיטה כמ"ש. וכוי שהוא ספק חיה או בהמה דלא הכריעו בו חכמים ע' בר"מ כאן ובטור ולפי הבנות הב"י מחייב הר"מ ליתן לכהן דנתרבה מאם וכו' וע' באחרונים וכן פסק בש"ע. וכלאים הבא מכבש ועז דשניהם מיני חיוב ניהו בודאי חייב והבא מן הלבי ותיש אם לבי בא על עז דלזרע אם בודאי חוששין א"כ חייב בחלי מתנות שנא' אם שה ואפי' מקלת שה וחייב בחלק הב' אבל חלי הב' פטור דיש ספק דילמא חוששין לזרע אב ג"כ והו"ל חלי חיה דפטור ויכול לומר אייתי ראיה דאין חוששין וכו' דספק מתנות לקולא כמ"ש. ותיש הבא על הלבי' פטור מכלום דילמא אין חוששין והו"ל כולה חיה כ"ז מבואר בר"מ ובטוש"ע ולקמן גבי לוים דהוא ספק כ' הר"ס דאם תפס הכהן לא יחזיר לשיטתו דס"ל א"כ אין מוציאין מידו ואכ"מ והדברים עתיקים בעניים אלו. ובאלו ספיקות כגון לבי הבא וכו' על כל המתנות לא כתב הר"ס דאם תפס ל"מ מיני' ועי' בפרמ"ג שהתעורר

דהוא ודאי בחלי עכ"פ אך ע' בתוס' בב"מ ד"כ ע"א בד"ה וזה שמחלקים שם בין ספק ויבם לדין המשנה וה"נ שוה לדין המשנה ע"ש ואכמ"ל בעניים אלו ספק ותפיסה. ואינו נוהג במוקדשין ואפי' קדשים שנפל בהם מום קבוע ונפדה דזובחין ואוכלים הבעלים מ"מ פטורים ממתנות ואפי' בבכורות דט"ו מלבי ואיל דפטורים ע"ש. ודוקא שקדם הקדשם את מומם או נפל כשהקדיש מום עובר אבל קידם מום קבוע להקדישם ונפדו חייבי' במתנות חוץ מבכור ומעשר דקדושתם חל על בע"מ ג"כ. ונראה דגם כאן אם בא זכר של פסהמ"ק על חולין וילד חייב בחלי מתנות דעל חלק הב' פטור דילמא חוששין לזרע האב. ואם זכר חולין בא על פסהמ"ק פטור לגמרי דילמא אין חוששין ופטורה לגמרי אך ע' בחולין דנ"ח ע"א בד"ה מכאן וכו' בתוס' שכתבו אע"פ דמספקא לן אם חוששין לזרע האב היינו בשניהם היתר וכו' אבל בא' מהם איסור הו"ל זו"ז גורם וכו' ומותר ה"נ דכאן דהפסהמ"ק יש בהם איסור גיזה ועבודה וחלב א"כ אם חד מיני' הוא היתר אף שלד אחד הוא איסור כיון שהוא אסור הו"ל זו"ז גורם ושרי ואפי' האם פסה"מ והאב חולין ומספקא לן א"ח כלל לזרע האב מ"מ הו"ל האב גורם היתר כמבואר בתוס' וליכא בוולד דין פסה"מ כלל לענין שום איסור גיזה וכדומה א"כ ממילא חייבת במתנות דאין על הולד שם של פסה"מ כלל. אך לפי"ז אם הי' האב והאם פסהמ"ק שנפדו יש לולד דין פסה"מ לענין איסור גו"ע ופטור ג"כ ממתנות ולא ראיתי ד"ז דולד שנולד מפסה"מ יהי' להם דין פסה"מ לענין איסור גו"ע וחלב. אדרבא מבואר בבכורות דף ע"ו דוולד קדשים שנתערבו וכולדו אחר פדיון וולד לבי ואיל ניכהו והתוס' דט"ז שם כתבו להדיא בד"ה ותמורה דוולדות אינן אסורים בגו"ע דהקדשים עלמם שנפדו פקעה קדושתן ולאיסור גו"ע אין כח באיסור קל לחול על הוולדות. מבואר להדיא דהוולדות אין בהם קדושה כלל לענין גו"ע ע"ש בל' התוס' אבל לענין מתנות דלבי ואיל כתיב א"כ בין אם האב ואם שניהם פסהמ"ק בודאי פטורים אלא אם אפי' לד אחד הוא פסהמ"ק הו"ל כלד אחד חי' ולא שייך זוז"ג כיון דאין נ"מ לענין איסור דמותר בכ"ע בגו"ע ככ"ל ברור דפסהמ"ק אפי' לד אחד דינו כחי' ובהמה. ובשני לדדים פשיטא דפטור אף דלענין קדושה אינו חל לענין גו"ע מ"מ לענין מתנות למה יגרע מחיה דהוולדות דינם ככ"ל. ולכאורה אם זכר מבהמת קדשים בא על בהמת חולין כיון דהוולד מותר מחמת זוז"ג דאיכא איסור והיתר בטל נמי לגבי זה והו"ל חולין גמורי' ודבר זה דולד מותר מחמת זוז"ג ל"ע הרבה. שוב ראיתי בס' יהושע בחיו"ד סי' ל"ז ול"ח שפלפל בזה דולד מזכר קדשים מותר מחמת זוז"ג ע"ש באריכות ואכמ"ל בדין זוז"ג ובאתי ר"ל לענין מתנות ישמע חכם וגו'. וד"ז דלד א' פסהמ"ק אף דהר"מ לא ביאר בפי' אפשר מחמת פשיטתו כמו לבי ותיש כ"נ. ודע דד"ז דפסקינן שה ואפי' מקלת שה ובלבי הבא על התיישה חייב מקלת מתנות מחלק השיות ל"ד מחלה הכלל דהתורה גילתה דלד שיות חייב ומשכחת לה ג"כ יותר ממחלה כפי ערך השיות חייב לפ"ע המתנות ואלייר לך כגון לבי הבא על התיישה וילדה ולד זכר דהוולד הזה חלי תייש בודאי מלד האם אך מלד האב אנו מסופקים אפשר דחוששין והוי א"כ הוולד הזה מלד אמו

בזה אי מהני תפיסה לדעת הר"מ והדברים ארוכים ואכ"מ. ולכאורה בלבי הבא חלי תייש ואפשר מלד אביו חלי לבי ומספק א"ח במתנות מחלי. ואם הזכר
וכו' כיון שיש לו חלי מהנות בודאי והו"ל כספק ויבם שהיבם נוטל הכל כיון הזה גם כן בא על התיישה וילדה וולד אם כן הולד הזה מלד אמו
הוי

שלא הורמו ממנה המתנות שאין הלכה כר' יוחנן שאמר שהאוכל ממנה קודם שהורמו מתנותי' כאלו אוכל טבלים כי מופרשות ומיוחדות הן במק"א ומפני כן אינן טובלות ויתר פרטיה במס' חולין בפ' הזרוע המיוחד למצוה זו (י"ד ס"א) ונוהגת מצוה זו בבהמה של חולין אבל לא בשל מוקדשין ובזו"נ ישראלים אבל לא בכהנים משום דכתיב בהן משפט הכהנים מאת העם מכלל שאין בכהנים. ועוד דכהנים לא איקרי עם וכמ"ש ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. והלוים יש להם בענין זה דין מיוחד שאין הכהנים נוטלין מהם המתנות לפי שנסתפק לרבותינו אם נקראו עם או לא. ולפיכך אין כח בידם ליטול מהם מספק ואם נטלו אין מחזירין. ולענין אם נוהגת עכשיו בזה"ז אם לא כבר חלקו ע"ז הרבה מגדולי המפורשים והעולה מן השמועה בפרק הזרוע עם הפירוש הטוב שנוהגות הן היום וכ"ד רבינו אלפסי ז"ל והרמב"ן ז"ל. אבל עכשיו אין בנו כח על הטבחים להכריחם ליתנם וקוי ה' יחליפו כח. ושם בפ' הזרוע אז"ל שנותנין המתנות לכהנות כמו לכהנים ואפי' הן נשואות לישראל וכן אתמר התם כי אתא עולא אמר הבו מתנתא לכהנתא. אלמא קסבר עולא כהן ואפי' כהנת. ושם נאמר עוד רב כהנא אכיל בשביל אשתו וכן רב פפא ורב ייטר ורב אידי. וישראל העובר ע"ז ושחט בהמתו ולא נתן המתנות לכהן ולא לכהנת בטל עשה זה. ואז"ל שאם אין עמו כהן או כהנת מעלה המתנות בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן שאין בהן קדושה. ואח"כ נותן הדמים לכל כהן שירצה:

מצוה תק"ז להפריש תרומה

(א) שנצטוינו להפריש מן הדגן והתירוש והיצהר תרומה ונתן אותה לכהן והיא הנקראת תרומה גדולה ועז"נ ראשית דגנך תירושך ויצהרך וגו' תתן לו. ואמרו ז"ל כי מדין התורה אין לה שיעור אלא אפי' חטה אחת פוטרת כל הכרי גדול. אבל חכמים אמרו להפריש יותר. ואמרו מי שיש לו עין בינונית מפריש חלק א' מחמשים וסמכו הדבר על ל' תרום' כלומר תרי

הוי ח"ת ודאי ואי אין חוששין הוי כולו תייש וחייב בכל המתנות אך אפי' אם חוששין לזרע האב ג"כ ח"ת ודאי וא"כ הולד הזה ג' רביעי תייש וחלק הד' הוא בספק לבי עכ"פ צריך ליתן ג"ח מתנות וחלק הרביעית יחזיק לעצמו וכן עוד דורות לא ותשוב הכלל כמה חלקים שיות יש צריך ליתן כך חלקים מתנות ול"ד מחלה וז"פ. ולפחות ממחלה א"א לצייר לדין דמספקינן אי חוששין וכו' דבבא על הצבי' אפי' תייש גמור פטור מכל אך אם נאמר דמהני תפיסה משכחת לה ג"כ לפחות והבן וא"ל. ואם בא תייש על הצבי' וילדה זכר דהזכר הזה פטור ממתנות מטעם ספק דילמא אין חוששין וכו' והזכר הזה בא על תיישה וילדה דהוולד הזה חייב בחצי מתנות מלדה וחצי הב' פטור דילמא חוששין וכו' ואם נשחט הזכר הזה והוולד שלו מן התיישה ושניהם ביד אדם א' לכאורה יבא הכהן עליו מב' צדדים ויאמר תן לי מהוולד הזה כל המתנות דהיא תיישה מלד האם אין חוששין וכו' וא"ת חוששין וכו' א"כ ע"י צד האב אינו מגיע לי תן לי מהזכר ח"מ ג"כ כיון דחוששין וכו' ואביו של הזכר הוא תייש א"כ ממ"נ או מן הוולד הזה מגיע לי כל המתנות אם אין חוששין ואם חוששין לו מגיע לי מהוולד חצי ומהזכר אבי הולד חצי וע' בסוגיא ביבמות גבי ספק ויבם ובחוה"מ סי' רס"ח דדעת הס"ך אפי' נפסק הדין כבר מכל מקום בא עליו ממ"נ באדם א' והד' עתיקים ע' בקונטרס ת"כ ובאחרונים. אך דלכאורה ליכא שעבוד על הבעה"ב ולא ש"ך. ז"א דבאמת היכא דמשתרשי ליה חייב לשלם כמו אם נתערב בהמת קדשים צריך ליתן ואין פטור אלא א' ע' בר"מ וע' בראשונים ויבואר בסמוך בס"ד. א"כ כאן המתנות ודאי אצלו או חצי מבהמה זו או מבהמה זו כולו וצריך ליתן לו. אך חצי הב' נותן לו מה שרוצה הבעה"ב היינו הקטנים והכחושים והבן ובר"ל. ונותן לכהן אפי' בע"מ ואפי' פד"כ וכ"ש כמבואר כ"פ בח"ז כיון דאוכלים קדשים הרי הם ככהנים לכל הדינים חוץ לענין יוחסין עי' באה"ע סי' ה' חוץ כהן חלל הרי הוא כזר לכ"ד ואיזה חלל ע' באה"ע ואם יכול ליתן לכהן קטן או ח"ש או בע"כ הבאתי כ"פ בח"ז וע' בסי' רמ"ג בקצה"ח באריכות. ולענין אם חלל צריך ליתן מתנות או לא יתבאר לקמן בס"ד. וע' בפרמ"ג שמביא בשם כנה"ג דכהן הנושא נשים בעבירה או מטמא וכו' אין נותנים לו ופשוט דזה מדרבנן אבל מה"ת יוצא ע' בר"מ פ"ו מה' כלי המקדש וז"פ. ונותן אפי' לכהנת ויוצא ואפי' הנשואה לזר ויכול ליתן לבעל הכהנת ויוצא והפרמ"ג מביא בשם האחרונים דאם האשה גילתה דעתה שא"ר שיתנו לבעלה לא יצא אם נתן לבעל ע"ש. ואפשר ארוסה אין נותנין לארוס רק בנשואה. חללה אין נותנין לה דהוי כזרה כ"מ בר"מ וע' בס' פר"ד בדרך מוליכך דכ' דרבותא הוא ל"מ חלל זכר דל"מ לה חלל רק בנולד מפ"כ בודאי הוא כזר וה"ה חללה בכה"ג שנולדה וכו' אלא אפי' חללה שנבעלה לפסול לה דהו"ל ג"כ חללה ע' בר"מ בה' א"ב אימתי נעשית חללה אף דנולדה בכשרו' מ"מ כיון דנתחללה הו"ל כזרה ואין נותנים לה ע"ש. וכבר ציירתי בח"ז כ"פ דמשכחת לה מחלה כהן ומחלה ישראל ע"י ח"ש וחב"ח א"ל לכפול הדברים נראה דיוצא ידי נתינה ע"י צד הכהן ומתנות אין בהם קדושה ויכול לאוכלם אפי' צד הישראלית. ויכול ליתנם לכמה כהנים ובלבד שיגיע לכ"א כדי מתנה עי' בש"ע. ובמתנות טוה"נ לבעלים ואסור ליקח מעות אפי' מישראל ליתן לב"כ כהן ואכ"מ בזה. והשיעור של המתנות ואיזה זרוע ואיזה לחיים ואיזה קיבה מבואר כאן בהרהמ"ח ובר"מ ובש"ע. והכהן צריך לאוכלם דרך גדולה צלי וכו' והכהן יכול להאכילם לעכו"ם ולכלבים כי אין בהם קדושה וע' בש"ך בשם מהרש"ל. ושותפים חייבים במתנות. הלוקח בהמה מפירות שביעית חייב במתנות דהו"ל לאכלה. לעיל כתבתי בהמה טריפה פטור' ממתנות ופשיט דאם נטרפו המתנות מבליעת איסור חייב ליתנם לכהן דהתורה הקפידה דוקא על הבהמה שתהי' ראוי לאכילה ולא על המתנות אך אם נאסרו בהנאה דאינו ממון כלל לכהן א"צ ליתן כנ"פ. והחיוב על השוחט שיתן וא"י לומר הבעלים יתנו לכהן וילפינן מקרא. ומותר לאכול מבהמה קודם שהופרש המתנות דאינן טובלים דמיוחדים ומופרשים הם. ואלו הם הפטורים ממתנות כהנים וכן כהנת וכן בעלה כיון שיוצאים אם נותנים לו מכ"ש שפטור ולפמש"ל אפשר דוקא בנשואה אבל כהנת ארוסה חייב הארוס וצ"ע. לוים פטורים מספק אם איקרי עם ודעת הר"מ אם תפס הכהן א"מ מידם ודעת הרבה פוסקים דמוציאים מיד הכהן ע' והדברים ארוכים בזה. ופשוט דבעל לוי' חייב דלא שייך מכש"כ כמו כהן וז"פ. וחלל או חללה בנולדה מפסולי כהונה לא הוי אפי' בכלל לוי' ומחוייבי' ליתן וכן כהנת שנתחללה בב"ז פקעה קדושתה לגמרי והוי זרה ואינה בכלל קדושת לוי' אך לוי' שנתחללה בב"ז אכתי לוי' היא כ"כ המ"ל ומביא ראי' מבכורות גבי פדה"ב. וע' בפרמ"ג שמסופק בזה דא"ד להתם דאפשר ח"מ לא איקרי עם ע"ש.

והמשתתף עם אלו הפטורים פטור אם הי' הפטור שותף בכולה או אפילו בכל שהוא פטור מכל המתנות. ואם הי' שותף בראש פטור רק מן הלחיים ונותן לכהן זרוע וקיבה ואם היה שותף ביד פטור רק מזרוע ואם הי' שותף בבני מעיים פטור רק מקיבה. ופשוט דוקא בשותף בכל הראש דהלחיים בכלל או בכל היד דזרוע בכלל או בבמ"ע דקיבה בכלל אבל אם הי' שותף בהראש חוץ מהלחיים ודאי חייב בלחיים וכדומה בזרוע וקיבה כיון דחלק החיוב הוא חייב ע' בר"מ ובש"ע. ואם כהן או א' מהפטורים מכר את הראש לישראל החייב חייב בלחיים וה"ה בזרוע וקיבה כיון דמקום חייב אצל ישראל ונראה ג"כ ל"ד כל הראש ה"ה אם מכר הלחיים בעצמם או הזרוע והקיבה צריך הישראל ליתנם לכהן עיין בש"ע. וכן המשתתף עם עכו"ם דינו ככ"ל. וחצי כהן וח"י או ח"ל וח"י כמו שציירנו כ"פ פטור דחלק הכהן והלוי שותף בכולו וז"פ. וחש"ו פטורים דלאו בני מצוה נינהו ועי' בר"מ בסוף ה' נחלות דמ"ע שיש לה קצבה האפטרופסים עושין לקטנים לחנכם א"כ ה"ה במצוה זו אך אם לא הגיעו לחינוך אפשר דאין נותנים ואפשר לחלק דגבי מ"ע כגון שופר וכו' כיון דא"ח כלל למה יוציאו מעות עבור זה אבל זה דהוא מופרש ומובדל והוא ממון כהן ועל השוחט להפריש כמבואר בש"ע א"כ הו"ל ממון כהן ומופרשין וצ"ע בזה. וע' שם בהה"מ דלמה יתרומו יניחו עד שיגדלו ויהי' הטובת הנאה שלהם וכאן יתקלקלו ובפרט שהמתנות מופרשים ומובדלים נראה דנותנים לכהן אף בחש"ו שהוא ממון כהן דהתורה זוכה להם כנ"פ וברור. והמשתתף עמהם אף אם נאמר שמתנות שלהם אין נותנין מ"מ השותף חייב בחלק שלו דהם אינם פטורים רק דאינם בני דיעה וא"א להוציא מהם והו"ל כאלו ב' שותפי' אם א' א"ר ליתן לא נפטר הב' ה"נ ב"ח הם רק דא"א להוציא מידם כאשר הבאתי בח"ז כ"פ בשם הפרמ"ג בפתיחה לאו"ח דכ' כן דהם ב"ח רק למי ילוה ע"ש. וגר שנשחטה לו בהמה ספק קודם שנתגייר או אחר שנתגייר פטור מספק דהמע"ה והאידנא דל"ל רק כהני חזקה אפשר דא"י לכופו ליתן כיון דאינו כהן ודאי וע' כנ"פ. ואם מתנות נוהגים בח"ל יש פלוגתא והרהמ"ח מביא הדיעות בקיצור וע' בטור ובב"י סי' ס"א ומה שכ' הרהמ"ח בזה"ז אינו תלוי בזמן מה"ת רק במקום בארץ נוהג גם היום מה"ת אף בזמן שאין בהמ"ק קיים ובח"ל לשיטה זו אינו נוהג אף בזמן המקדש כר"א ברה"ג כמבואר בראשונים ולשיטת הר"מ פ"א מה"ת דתו"מ אינו האידנא ואף בזמן עזרא מה"ת אף בא"י א"כ להפוסקים כר"א דמתנות א"כ בח"ל והטעם דילפי' מתרומה א"כ אף בא"י א"כ מה"ת ואף בזמן עזרא ע' בגמ' ובאתי ר"ל:

מצוה תק"ז (א) **שנצטוינו** להפריש וכו' מבואר בר"מ בה' תרומות ובטיו"ד ובש"ע שם סי' של"א ולהאריך בפרטי הדינים צריך חיבור מיוחד ואכתוב בקיצור במה נוהג והיכן נוהג. במה נוהג דעת הר"מ דכל אוכל הנשמר וגידולו מן הארץ והוי מאכל אדם חייב בתרומה וכו' מה דגן תירוש ויצהר וכו' אף כל כיו"ב חייב מה"ת חוץ ירקות א"ח מה"ת והראב"ד והתוס' בכ"מ ע' במ"ל הביא הרבה בקיאות חולקים ע"ז וסוברים דא"ת רק דגן היינו ה' מיני דגן ותירוש ויצהר וכל שאר מינים חוץ מאלו וכל פירות האילן פטור מה"ת. ותירוש ויצהר אף שלא דרכן אם דעתו לאכלן ענבים וזיתים דעת התוס' בב"מ בסוגיא דחניות דפ"ח דחייבים ג"כ מה"ת ודעת הרמב"ם דגם ענבים וזיתים פטור מה"ת רק תירוש וכו' היינו יין ושמן זה חייב מה"ת ולא ענבים וזיתים ועי' בספר טר"א בסוגיא דר"ה ודברים אלו ארוכים מאד ומה אנחנו להכריע ובש"ע סי' של"א אינו מובא רק דעת הר"מ דכל המינים חייבים בתרומה עי' שם. ודין אימתי עונתן לתרומה וקביעות שיקבעו לתרומה ולתרום ממע"מ ולא על שא"מ ולא מן החדש על הישן או להיפך ועוד דינים הרבה ע' בר"מ כאן ובה' מעשר ובש"ע באריכות ואכ"מ. ומצוה זו נוהג כל ששה שנים של שמיטה חוץ שנת השמיטה ושנת היובל וילפינן מקרא וגם הוא הפקר ואין להאריך עי' בר"מ. ולקוח פטור מתרומה ג"כ כ"מ בב"י סי' של"א דל"ד מעשר הוא הדין תרומה ועי' במ"ל פרק א' מהלכות תרומות שהשיג על המהרי"ט בזה. ובענין לקוח יש ג' שיטות הר"מ ור"ת סוברים דוקא אם נמרח ביד המוכר והלוקח קנה אחר המירוח פטור אבל קנה קודם מירוח ונמרח ביד הלוקח חייב מה"ת דהו"ל תבואת זרעך ודעת הריב"ס להיפך דאם נמרח ביד המוכר כיון שנתחייב לא פקע אם מכר אחר כך ואם קנה קודם מירוח ונמרח ביד הלוקח פטור ודעת הראב"ד דבכ"ע פטור בין נתמרח ביד מוכר או ביד לוקח ע' בפ"ב מהלכות מע"ר עי' לעיל במצות מעשר מה שכתבתי בזה ותלמד לכאן. ודעת רש"י בכמה מקומות בקידושין ובבילה דהפרשת תרומה סגי במחשבה לבד דנותן עינו בצד זה ואוכל בצד אחר. אך התוס' בחולין כתבו דל"מ מחשבה לחוד רק מה

שמבואר

תרי ממאה דהיינו אחד מחמשים. משרשי המצוה לפי שהדגן והתירוש והיצהר הם עיקר מחייתן של בריות והעולם כולו להקב"ה היא על כן ראוי לאדם לזכור את בוראו על הברכה אשר ברכו ושיפריש קצת ממנו לשמו ב"ה ויתננו למשרתיו שהם הכהנים העוסקים תמיד במלאכת שמים טרם יגע בו אדם ויהנה ממנו כלל. ומן היסוד הזה אמרו ז"ל שאפי' חטה אחת פוטרת את הכרי כי זכירת האדנות על הדבר אין הפרש בין רב למעט. אמנם רז"ל הוסיפו בדבר לתת בו שיעור ראוי כדי שיתעורר לב האדם בענין יותר כי בהיות האדם בעל חומר לא ישית לבו על הדבר המועט כמו על המרובה שימלא עיניו ויעידו עליו יותר תנועתו כדרך טבע האדם והרגלו שישמח במאכל רב. וכבר כתבתי עוד בטעם מצות הכהנים בסדר ויקח קרח במצות מעשר ומעשר מן המעשר מה שידעתי ע"ש. דיני המצוה כגון מה שנראה בגמרא שעיקר חיוב התרומה דאורייתא וכן המעשרות הוא בדגן תירוש ויצהר לבד לפי שהם עיקר מחייתן של בריות. אבל מדברי סופרים חייב ג"כ כל שהוא אוכל אדם ונשמר וגידולו מן הארץ ואע"פ שמצינו בספרי שסמכו הדבר לקרא אסמכתא בעלמא היא וכמו שכתבתי בס' ויקח קרח במצות מעשר שאמרו שם ראשית דגנך מה דגן תירוש ויצהר מאכל אדם וגידולו מן הארץ ויש לו בעלים שנא' דגנך אף כל כיוצא בהן חייב בתרומה ומעשרות. ואמרו ז"ל שהכרשינן אע"פ שאינן מאכל אדם הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון חייבים בתרומה ומעשרות. והפואה והאיזוב והקורנום שזרען תחלה לאדם חייבים במעשר וכן כל כיוצא בה. זרען לבהמה אע"פ שנמלך וחשב עליהן לאדם כשהן מחוברים פטורים שמחשבת אדם בחיבור אינו כלום. עלו מאליהן בחצר אם חצר המשמרת פירותי' היא הרי אלו חייבים שסתמא לאדם ואם אינה משמרת פטורין. זרעוני גינה שאינן נאכלים כגון זרע לפת זרע צנון וזרע בצלים וכיוצא בהם פטורין מן התרומה ומן המעשרות מפני שאינן מאכל אדם. אבל הקצח חייב בתרומה ומעשרות. זרע של תלתן ושל חרדל ושל פול הלבן ושל צלף ושל קפריסין פטורין מפני שאינן פרי בד"א כשזרען לזרע אבל זרען לירק הרי אלו חייבין. וכן האביונות של צלף חייבין מפני שהן פרי. כסבר שזרעו לזרע פטור מן התרומה ומן המעשרות זרעו לירק מפריש תרומה ומעשרות מן הירק ומן הזרע. וכן השבת זרעה לזרע פטור זרעה לירק מתעשרת זרע וירק. הגרגיר שזרעו לזרע מתעשר לזרע ולירק שאם לקח הירק לאכלו מפריש ממנו תרומה ומעשרות ואח"כ אוכל וכשיבשו ואסף הזרע שלו מפריש מן הזרע. וכן מענין המצוה מה שאמרו ז"ל שאין חיוב תרומה ומעשרות בפירות עד שיביאו שליש. וכן מה שאמרו שהלקט והשכחה והפיאה והעוללות של ישראל אע"פ שהעמיד מהן כרי בבית פטורין מן התרומה ומן המעשרות. וכן מה שאמרו שאין תורמין התרומה לא במדה ולא במנין אלא באומד לפי שלא נאמר בה בתורה שיעור משא"כ במעשרות. וכבר כתבתי בראש המצוה שעין יפה מפריש אחד מחמשים באומד ולא יתן הפירות בסל ובקופה שמדתן ידועה. אבל תורם בהם חצין או שלישן. ומותר לתרום שלא מן המוקף ואעפ"כ תלמידי חכמים אין עושין כן וכן כ' הרמב"ם ז"ל. ומה שאמרו שעושה אדם שליח ישראל להפריש תרומה ומעשרות שנאמר כן תרימו גם אתם לרבות השליח שהוא בן ברית כמוכן. ועוד דינין רבים בגמ' בענין השליחות. ומה שאמרו שהתרומה נאכלת לכהנים בין קטנים להם ולנשיהם ולעבדיהם הכנענים ואפי' לבהמתם. ועוד דינין רבים בגמ' בזה כגון אשה שמרדה ועבד שברח ודין גירושין ואירוסין וכמה כיוצא בהן. דיני התרומה בענין ביטולה שנתנו לה שיעור חכמים ז"ל באחד ומאה. ויתר רובי פרטיה במסכת תרומות ובהרבה מקומות מהגמ' בפיזור קצת מדיניה (י"ד של"א) ונוהגת מצות התרומה גם מצות המעשרות מן התורה בארץ ישראל ובזמן שישראל שם וכן כתב הרמב"ם ז"ל סוף פרק ראשון דהל' תרומות וז"ל. התרומה בזמן הזה אפי' במקום שהחזיקו עולי בבל ואפי' בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י ובזמן שהיו שם כל ישראל שנא' כי תבואו ביאת כולכם כשהיה בירושה ראשונה וכמו שהם עתידים לחזור בירושה שלישית ולא כשהיה בירושה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתם. ולפיכך לא היתה מן התורה. וכן הדין נראה לי במעשרות שאין חייבין בהן בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה ע"כ. והראב"ד ז"ל תפס עליו בענין זה וז"ל אמר אברהם לא כיון להלכה יפה דקי"ל כר' יוחנן דאמרינן ביבמות תרומה בזה"ז דאורייתא כלומר בא"י והוא עצמו נראה שכ"כ בתחלת הספר ואם איתא להא מלתא בחלה הוא דאיתא ע"כ. ועתה אם האמת כדברי הראב"ד ז"ל הו"ל לחשוב בכלל המצות הנוהגות עכשיו בארץ מדאורייתא זאת המצוה וגם ששה עוד שהם בענין התרומה בסדר אמור והן מצות רע"ט ר"פ רפ"א רפ"ב רפ"ג רפ"ד מן הלאוין. וא' שהוא בכסף תלוה לאו ה' (דהיינו הלאו שלא להקדים חוקי התבואה שלא כסדרן) וב' שהן בסדר ויקח קרח מצות מעשר ומעשר מן המעשר. אבל אני דברי הרמב"ם ז"ל אשים בין עיני ומבורו אשאב כי הוא סבת זה העסק של חשבון המצות לי ולכל באי אחריו ומ"מ אין חולק בעולם שנוהגת מדרבנן אף בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לא"י ורוב ישראל הולכים ושבים שם וגם התקינו שיהיו נוהגין תרומות ומעשרות אף בארץ מצרים ובארץ בני עמון ומואב מפני שהם סביבות ארץ ישראל. וארץ ישראל האמורה בכל מקום הם ארצות שכבש אותן מלך ישראל או שופט או נביא מדעת רוב ישראל וזה שיקראו חז"ל כבוש רבים אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שנתנו כבוד לעצמם וכבשו מקום אחת ואפי' הוא תוך תחומי הארץ שניתנה לא"א אינה נקראת ארץ ישראל והמקומות שחלק יהושע לשבטים אף על פי שלא נכבשו כולם דינם כדין א"י כדי שלא תהיה רובה ככיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט לכבוש חלקו. הארץ שכבש דוד כגון ארם נהרים וארם צובה כל יד פרת עד בבל ודמשק ואחלב וחרן וכיו"ב אף על פי שברשות בית דין הגדול כבשן אינן כארץ ישראל לכל דבר אלא יצאו מכלל ח"ל ולכלל א"י לא באו והם הנקראים כ"מ סוריא ויש

דברים

שמבואר דסגי במחשבה היינו אם הפריש ולא הוציא בשפתיו רק במחשבה לבד סגי אבל במחשבה גרידא ל"מ וכ"מ ברשב"א בקידושין ועי' בס' שעה"מ כאן פ"ד שפלפל באריכות ודעתו בדעת הר"מ דסובר ג"כ כדיעה זו דכ' הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כו' נראה דהפרשה בעינן ע"ש. ומראה מקום אני לך. ותרומה יכול להפריש ג"כ ע"י שליח באותם שהם בני שליחות. וכל אנשי ישראל חייבים במצוה זו ועכו"ם פטור. וקטן מופלא סמוך לאיש מפריש ג"כ ותרומתו תרומה ודעת הר"מ דמופלא סמוך לאיש הוא מה"ת ודעת הראב"ד דאינו רק מדרבנן והדברים עתיקים אכ"מ ומ"מ דוקא בהפריש משלו אבל אינו בר שליחות אם הפריש לאחרים דחש"ו אינן בני שליחות בכה"ת כידוע. והתורם משלו על של חבירו דא"ל דעת בעלים ע' בר"מ א"כ א"ל שליחות ומהני בקטן ג"כ אם תורם משלו על של חבירו דא"ל שליחות וע' במהרי"ט אלגאזי באריכות גבי פ"ח ובאתי רק לרמוז. והנה להשיטות שכתבנו לעיל דבתרומה סגי במחשבה לבד אף דקטן אין לו מחשבה ע' בחולין מ"מ לענין נדרים והקדש דהתורה ריבתה דמופל' הוי כגדול א"כ לענין מחשבה ג"כ מהני מחשבתו ג"כ בתרומה כי שוה לגדול בזה. וצריך שיהי' מן המוקף ואם הפריש שלא מן המוקף תרומתו תרומה וד"ז דצריך מוקף הוא מה"ת לשיטות רוב הפוסקים ולשיטת רש"י כפי דעת התוס' אפשר דאינו רק מדרבנן וע' במ"ל פ"ג הלכה י"ז ובמגי' שם וע' ביבמות דף ל"ג דמבואר דלכבוד שבת וי"ט מותר להפריש שלא מן המוקף ויליף מקרא עי' בתוס' וברש"י והר"מ אינו מביא זה דבשוי"ע וע' במ"ל שעמד בזה. ותרומה זו אין לה שיעור מה"ת אפי' חטה אחת פוטרת כל הכרי ומדרבנן עין יפה כו' וע' במ"ל פ"ו מה' מתנות עניים שמביא בשם ר"י הא דחיטה אחת כו' היינו דנתקן הטבל אפילו בכ"ש אבל מצוה להפריש עכ"פ כזית כדי נתינה כי ליתן לכהן צריך כדי נתינה היינו כזית ותרי ממאה אף שהוא הרבה מאוד זה הוא רק מדרבנן אבל שיעור נתינה צריך מה"ת והכרי יצא מידי טבל אפי' בכ"ש וע"ש שפלפל באריכות וע' בס' נו"ב מה"ת סי' ר"א שפלפל ג"כ בזה לענין חלה ותרומה וע' בדבריהם ואר"ל בדבר שהאריכו הם ומ"מ אני לך (עיין בהשמטות). ואין חילוק בין טהור לטמאה אפי' נטמא הטבל קודם הפרשה חייב להפריש וליתן לכהן והכהן מסיקו תחת תבשילו ואם הי' שמן מדליק כי ניתן לכהני' שיהנו ועיין בר"מ שכתב דתרומה ממאה אין לה שיעור וגרא' לדעת ר"י צריך עכ"פ שיעור כדי נתינה ע"ש כי היא מה"ת לדעתו. והמרבה בתרומ' אם שייר מקצת עכ"פ ת"ת ואם עשה כל הפירות תרומ' אינו כלום דכתיב ראשית בעינן שיהיו שירי' נכרין וצריך שיור קצת. ותרומה אית' בשאלה ככל הקדישות ונדרים ובודאי תכ"ד יכול לחזור אפי' להר"מ דוקא גבי הקדש סובר דא"י לחזור תכ"ד כו' והדברי' עתיקים. ומצוה זו חובת קרקע ואינו נוהג אלא בא"י ודעת הר"מ דהאידנא ואף בימי עזרא אינו נוהג מה"ת אף בא"י דלא הי' ביאת כולם והראב"ד סובר דנוהג האידנא בא"י שכבשו עולי גולה בימי עזרא מה"ת ומובאים דיעות אלו בטור ובש"ע יו"ד סי' של"א. ועכו"ם הקונה קרקע בא"י וחזר ישראל ולקחה חייב בתו"מ ולא הוי כיבוש יחיד דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מן המצות בכה"ג דחזר הישראל ולקח כ"כ הר"מ וע' בכ"מ. ואילן שעיקרו בארץ ונופו נוטה ח"ל או להיפוך הלך אחר העיקר. היה מקצת שרשיו בארץ ומקצת שרשיו בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה. עציץ נקוב בכדי שורש קטן הוי כארץ ועציץ שאינו נקוב פטור מה"ת. והא דפוסק הרמב"ם במקצת שרשיו דטבל וחולין מעורבין הוא כרבי בגיטין ולא כרשב"ג כרא' דסובר דהלכה כרבי מחבירו אף נגד אביו והוא פלוגתא בין הראשונים ובין האחרונים אם הלכ' כרבי נגד אביו. שוב ראיתי בספר תורת חסד בכלל ג' שהאריך בזה ומביא דברי הר"מ כאן ע"ש. ובעציץ נקוב שהי' הנקב בא"י ונופו נוטה לח"ל אם באיסרים בעציץ שהוא בא"י אזלינן בתר העיקר ובדלא איסרים פוסק הר"מ כרבא דאזלינן בתר סיקף ודינים אלו דעציץ נקוב ואינו נקוב וחילוק בין חרס לעץ או כלי גללים ובין אילנות וזרעים כל דינים אלו דעציץ תמצא באריכות במ"ל פ"ב מהלכות ביכורים ה"ט בד"ה הגדל וכו' ע"ש ותרוה למאוד ומכל מקום אני לך. והפקר פטור מתרומה אי הפקיר קודם מירוח אבל אחר מירוח כיון שנתחייב אפשר לא פקעו ויש בזה אריכות וע' בס' שעה"מ ה' לולב מה שפלפל בזה באריכות וגם בזכה הבעל הבית דבזכה אחר בלא"ה פטור להשיטות שכתבנו לעיל בלקוח דלא הוי תבואת זרעך ולהאריך בעניים אלו צריך חיבור מיוחד וכתבתי כאן בקיצור נמרץ ובזה הרב המחבר נמשך אחר הר"מ ולא נחשב מצוה זו רק למצוה אחת אבל הרמב"ן בהשגותיו על רבינו בסה"מ שלו מונה מצוה זו לשני מצות הפרשה מצוה אחת והנתינה לכהן ג"כ מצוה מיוחדת והדברים עתיקים:

שנלמוינו

דברים שדינם כא"י ויש שדינם כח"ל כמ"ש בגמרא במקומות בפיזור . והטעם מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל א"י שאילו תפס כל א"י לגבולותיה בתחלה ואח"כ כבשם הי' כא"י לכ"ד ולענין תרומה ומעשרות ושביעית אמרו חכמים שיהיו כא"י . אבל מ"מ בארץ היא החיוב מה"ת בזמן שישראל שם כמ"ש לדעת הרמב"ם ז"ל ובאותן מקומות מדרבנן בכ"ז . ואז"ל שבכ"מ שהחזיקו בו ישראל כשעלו מגלות מצרים ונתקדש ע"י מכיון שגלו גלות א' בטלה אותה קדושה לפי שלא קידשוה כ"א בכיבוש בלבד לשעה אבל כשעלו שנית מגלות בבל עם עזרא הסופר קידשוה קדושה ב' לשעתה ולע"ל כלו' קדושה העומדת לעולם אבל מ"מ אין חיוב תרומה ומעשרות מה"ת שם לדעת הר"מ במז"ל אלא בזמן שישראל מיושבין שם וכמ"ש סמוך . ומקצת מקומות שהיו שם שהחזיקו בהן בתחלה עולי מצרים ולא החזיקו בהם בשנייה עולי בבל הניחום ולא קידשום ומ"מ לא פטרו אותם מתרומות ומעשרות כדי שיסמכו עליהם עניי עולם בשביעית נמצא כל העולם כולו לענין מצות התלויות בארץ נחלק לג' מחלוקת א"י וסוריא וח"ל . וא"י נחלקת לב"ח כ"מ שהחזיקו בו עולי בבל ח"א והשאר שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד ח"ב . וח"ל נחלקה ג"כ לב"ח אמ"צ ושנער ועמון ומואב . מצות תרומות ומעשרות בהן מד"ס ושאר כל הארצות אין תרומות ומעשרות נוהגין בהן כלל . ואיזו היא הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים מרקם שהוא במזרח א"י עד הים הגדול . ומאשקלון שהוא לדרום א"י עד עכו שהוא בצפון ומי שהי' מהלך מעכו לכזיב כל הארץ שהוא על ימינו שהוא במזרח הדרך הרי היא בחזקת ח"ל טמאה משום ארץ העמים ופטורה ממעשר ושביעית עד שיוודע לך שאותו מקום הוא מא"י וכל הארץ שעל שמאלו שהוא במערב הדרך הרי היא בחזקת א"י וטהורה משום ארץ העמים וחייבת במעשר ושביעית עד שיוודע לך שאותו מקום הוא חוץ לארץ . וכל ששופע ויורד מטורי אמנום ולפנים הוא א"י מטורי אמנום ולחוץ הוא ח"ל והנסין שבים רואין אותן כאלו חוט מתוח עליהם מטורי אמנום ועד נחל מצרים מן החוט ולפנים ארץ ישראל מן החוט ולחוץ חוץ לארץ . וזו היא צורתה ועובר ע"ז ולא הוציא תרומה מדגן תירוש ויצהר שבארץ בזמן שישראל שם בטל עשה זה ועונשו גדול מאוד שאוכל טבלים וכבר כתבתי בסדר אמור אל הכהנים בלאו י"ט בסי' ש"ח עונש האוכל טבל . ובשאר פירות בטל מ"ע דרבנן וכדעת קצת המפרשים גם בשאר פירות יש בהן חיוב דאורייתא וכמ"ש ובזה"ז ג"כ מי שלא הפריש תרומה מפירות הארץ וכן מפירות סוריא וכן מפירות אותן מקומות שכתבנו שחייבין בתרומה מדרבנן כגון מצרים ושנער ועמון ומואב בטל עשה דרבנן אבל בפירות שאר הארצות אין בהן חיוב תרומות לעולם לא מדאורייתא ולא מדרבנן :

מצוה תק"ח לתת ראשית הגז לכהן

(א) שנצטוינו לתת ראשית גיזת הצאן לכהנים ועז"נ וראשית גז צאנך תתן לו וענין המצוה שכל מי שיש לו ה' צאן בין זכרים בין נקבות בין טלאים בין כבשים גדולים אפי' נזזן כ"פ בכ"פ חייב לתת מן הצמר מתנה לכהן ואין למתנה זו שיעור ידוע מה"ת . אבל רב ושמואל ורבי יוחנן אמרו במס' חולין ראשית הגז בס' כלומר שיתן לו חלק א' מס' ולפי שהזכיר הכתוב לשון נתינה בזה שאמר תתן לו אמרו חכמים שמי שיש לו

מצוה תק"ח (א) **שנצטוינו** לתת ראשית גיזת הצאן לכהנים כו' מצוה זו מבואר ברמ"מ פ"י מה' בכורים ובטוי"ד וש"ע סי' שלג מ"ע מה"ת מי שיש לו ה' לאן לא פחות והגיזה שלהם לא פחות מס' סלע ותהי' גיזת כ"א מהם לא פחות מי"ב סלע ואם חסר תנאי א' היינו שאין לו ה' לאן רק פחות או יש לו וס"ה הגיזה יהי' פחות מס' סלע או שגיזת א' מהם פחות מי"ב סלע אע"פ שבין הכל יש ס' סלע פטור ממצוה זו כך גזה"כ. ורה"ג חולין לכ"ד וכת' הר"מ לפיכך אני אומר שנותנים לכהנת אף שנשואה לישראל כמו מתנות בהמה. וי"ל שדין שניהם א' עכ"ל. והנה גבי מתנות מבואר בש"ס ובמצוה דמתנות מביא הרהמ"ח ד"ז וכן בטור וש"ע יו"ד סי' ס"א אבל כאן השמיט הרהמ"ח ד"ז וגם הטור כאן אינו מביאו והמחבר בש"ע מביא זה וצ"ע על הרהמ"ח דאינו מביא זה בשם הר"מ כדרכו להביא חידוש דין של הר"מ שכ' בשם עלמו בלשון י"ל עי' במצוה תק"ו ובמצוה ש"ם ושם"א וצ"ע. ובודאי לחלל ולחללה אין נותנין כמו מת"כ וע"ל. וכולם חייבים במצוה זו אנשים כו' ולוים אף דפטורים ממתנות ע"ל הטעם וכאן חייבים ודעת הר"מ והרהמ"ח והרבה ראשונים דמצוה זו רק בא"י דילפינן מתרומ' ול' הר"מ כראשי' דגן כו' א"כ לשיטתו אינו נוהג מה"ת אלא בא"י ואף בזמן עזרא לא הי' נוהג מה"ת כתרומה כמבואר לעיל. אך הרהמ"ח לעיל גבי מלות תרומה מביא דעת הר"מ וכאן סתם דנוהג בא"י וצ"ע דבאמת לדעת הר"מ אינו נוהג היום בא"י מן התורה ואף בזמן עזרא כתרומה ודעת הטור דאף בח"ל נוהג מה"ת ע"ש ובש"ע הובאו ב' הדיעות ומה אנחנו להכריע . ומצוה זו אינה אלא בכבשים בלבד אף שבכ"מ עזים בכלל לאן כאן א"ח אלא כבשים בין זכרים ובין נקבות. הי' הצמר שחור או שאר לבע ב"ש חייב הי' הצמר קשה פטור דאינו ראוי ללבישה והכל ילפינן בגמרא ע"ש. וכתב הר"מ דרה"ג נוהג בכלאים ובכוי ובטוש"ע אינו מבואר זה והיא בתוספתא וד"ז דכוי איני מבין הא הר"מ פוסק בכ"מ דכוי ספק חי' ספק בהמה ולא הכריעו בה חכמים א"כ כיון דהוי ספק למה יתחייב ברה"ג דספק פטור כמבואר לקמן. וגם לא הוי אפי' ספק השקול דרוב לדדים לפטור דנהי דהוא מין בהמה מ"מ אינו כבש אפשר הוא מין בקר או עז כי בספק בהמה נכלל שור ועז ג"כ א"כ למה יתחייב ברה"ג . ואפשר דילפי' ממתנות דשם פוסק הר"מ דחייב מריבוי דקרא אם שור ה"נ וע' בחולין דף קל"ו וצ"ע. וד"ז דכלאים שכת' הר"מ דחייב ברה"ג ג"כ צ"ע וכלאים דכאן מין לאן עם מין אחר. והנה בש"ס דבכורות דף י"ז מבואר דרחל בת עז ועז בת רחל הכל מודים דלמרו פסול לתכלת ואין לוקין על למרו משום כלאים והר"מ פ"ב מה' ליות כ' רחל בת עז למרה פסול לתכלת ובפ"י מה' כלאים כת' דרחל בת עז אין לוקין על למרה משום כלאים ולא כתב ג"כ דעז בת רחל דזה פשוט דעז לא הוי למר וגם בש"ס לא קאי ע"ז כמבואר רק הרבותא רחל בת עז אף דהיא רחל ונקרא למר מ"מ ילפי' בש"ס דכתיב לא תלבש שעטנז למר ופשתים מה פשתן שלא נשתנה כו' וכן לגילית מגדילים תעשה לך לא תלבש כו' מה פשתן כו' וכן מבואר שם דלמרו אינו מטמא בנגעים ג"כ מדכתיב בבגד למר ובגד פשתן כו' וכן פסק הר"מ פי"ג מהל' ט"ל ואינו מבואר בר"מ פ"ח מה' כלי המקדש מה דין הלמר הזה לענין בגדי כהונה דאפשר כיון דנקרא למר כשר רק כאן מבואר דפסול דאיתקש לפשתן אבל בבגדי כהונה דאינו מבואר אפשר דכשר א"כ כיון דראוי לשירות חייב כאן ברה"ג כמבואר כאן בגמ'. אך באמת מבואר בש"ס ב"פ דבגדי כהונה אשתרי שעטנז ואי אמרינן דלמר זה ג"כ כשר לב"כ וזה לא הוי שעטנז א"כ מנ"ל דאישתרי בב"כ שעטנז. אך באמת מבואר כיון דהתורה גזרה דב"כ לריך שיהי' למר ג"כ והכל בכלל למר א"כ חזינן דהתורה התירה למר גמור ג"כ אף דהוי שעטנז או שהותרה או אם אין לו למר כשר ויש לו רק למר גמור עשה דוחה ל"ת כיון דהתורה גזרה דלריך שיהי' למר בב"כ א"כ בכ"ע הן אם הוא כלאים או לא ע' ברמ"מ פ"ח מה' כה"מ וברלב"ד והדברים עתיקים. עכ"פ זכיתו לדין דיכול להיות ב"כ בלמר בלא כלאים א"כ נתיישבו הרבה קושיות של הגאון בעל ש"א ע' בה' ליצית שמפלפל האיך עובד הכהן בחטאת העוף הבא על הספק וע' עוד כי לא עיינתי עתה הא הוי ספק כלאים ובאמת משכחת לה בלא כלאים בלמר רחל בת עז ע"ש באחרונים והוא הערה חדשה בעזהשי"ת. ולומר כיון דלא הוי תכלת לענין ליצית ג"כ לא הוי תכלת לב"כ דמנ"ל כיון דבגמרא חשב שעטנז וליצית ומ"ל ולא חשיב זה ועל כל אחד יש לימוד והאיך נוכל אנו לומר דבר שלא הוזכר בדבריהם וא"כ כיון דראוי לב"כ חייב ברה"ג. וע' היטב בש"ס דבכורות נראה דעז בת רחל לא מקרי למר כלל לענין שום דבר ע' בתו' מ"מ הי' סברא לחייב כה"ג ברה"ג כיון דהמין ראוי לשירות ע"ש בתוס' אבל רחל בת עז ודאי הוי למר אך הגמרא מחדש דאינו חייב משום שעטנז ואינו ראוי לליצית ואינו מטמא בנגעים דאיתקש לפשתן דלא אישתני א"כ במקום דל"מ היקש בש"ס כגון ב"כ למר איקרי א"כ כשר לב"כ ומשכחת לה ב"כ בלא שעטנז. עכ"פ ד"ז דכלאים שכ' כאן הר"מ האיך משכחת לה מה הוא הולד הזה אם הוא רחל ראוי לשירות וחייב ברה"ג ובלא כלאים חייב ואם הולד הוא מין אחר א"כ אינו למר או הלמר קשה כמבואר שם וג"כ א"ח ברה"ג אפי' אביו ואמו (עזים) (כבשים צ"ל כ"ל) וגם למה לא אמרינן דתלוי בחוששין לזרע האב אי חוששין והאם מאיזה מין היא כמו במתנות וצ"ע וקצרתי ובאתי רק לעורר. וגם ע' ברש"י על הא דאין בלמרו משום כלאים פירש על שם שאינו מיוחד לדורותיו מבואר אפי' רחל בת רחל כל שהפסיק עז בנתיים אינו חייב וע"ש ברש"י דבעינן מיוחד מששת ימי בראשית ובר"מ לא נזכר זה רק רחל בת עז נראה דרחל בת רחל אף שהי' קודם עז מ"מ חייב על הלמר וכשר לליצית והכל צ"ע ובס"ד אשנה פרק זה. ונוהגת מצוה זו בטריפה כן פוסק הר"מ ועיין בר"כ והכ"מ מביאו מ"ש בטעמו של הר"מ. אבל הנוזז את המתה פטור כ"כ הר"מ והכ"מ הרשים שהוא בתוספתא והטעם דלאו לאן מקרי ולא גז מקרי. ונראה דבן פקוע אף ע"פ דהוא כשחוט מ"מ חייב כיון דרהיט והוא שה מעלי' וע' בר"מ פי"ב לענין פדיון פ"ח שיש דיעות בזה וע' ביור"ד סי' שכ"א שם דילפי' שה שה מפסח אבל כאן בודאי הוי לאן ומקרי גז ג"כ כנ"ל ואם שחט בה רוב שנים ועדיין חי ונגזה יש לספק אף דפסקינן להגבה דברים דהוי כחי' מ"מ אפשר לאו לאן מקרי ולא גז וצ"ע בזה. ורה"ג אין לו שיעור מה"ת ומדרבנן נותן אחד מששים. האומר כל גיזותי ראשית דבריו קיימים ועיין בש"ס דזה דלא כר"א דיליף מתרומה דלר"א אין בדבריו כלו' כמו תרומה דהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ודברי הר"מ דפוסק כר"א לענין חלה ופוסק כאן דהאומר גיזותי ראשית דבריו קיימין סתרי אהדדי ועיין בכ"מ מה שיישב זה. והנה מה דמבואר בש"ס דלר"א רה"ג כתרומה דאומר כל גיזותי ראשית לא אמר כלום איני מבין הדמיון דבשלמא בתרומה דקודם שהפריש הוא טבל ואסור באכילה לכ"א והנותן לכהן טבל לא קיים מלות תרומה כלל שפיר שייך לומר דגזרה התורה שיאמר קלת ואם אמר כל גרני תרומה ל"מ כלל והרי הוא בטבלו כמו שהי' אבל ברה"ג דאינו טובל כלל אף לר"א כמבואר בגמ' וגם הוא חולין גמור כמבואר בר"מ והתורה גזרה שיתן קלת לכהן מאי איכפת לן אם נותן לכהן כל הגיזה בכלל הגיזה יש בה הראשית ומאי איכפת לן שנותן לכהן יותר וע"כ צ"ל כיון דאיתקש לתרומה לר"א גזה"כ הוא דלריך שישייר ואי לא לא קיים המ"ע כלל כמו הנותן לכהן למר גמלים וכדומה ה"נ כך גזה"כ לר"א. וכ"ל לפי מאי דפסקינן דהאומר כל גזי ראשית דבריו קיימים היינו אם נתן לכהן קיים המלוה אבל בודאי כ"ז שלא נתן לכהן יכול לחזור בו דלא שייך חלות קריאת שם כיון דהוא חולין ולא שייך אמירה לגבוה כי הוא חולין וגם לא שייך נדר כמו לדקה מחמת בפיך כו' דכאן אין סרך מלוה כלל יותר ממה שקבלו חז"ל ואין

לו נזות הרבה ורוצה לחלקם להרבה כהנים לא יתן לכ"א פחות ממשקל ה' סלעים מלובן כדי שיהא ראוי לעשות בו בגד קטן לא שילבננו הישראל ואח"כ יתננו לו אלא שיהא בו כל כך אחר שילבננו הכהן כדי שיהא בו מתנה המועלת. וכמו כן אז"ל שאין חיוב מצוה זו אלא בה' צאן שתעלה הגזה שלהם לס' סלעים ולא תהא כ"א מהן פחות ממשקל י"ב סלע. משרשי המצוה כענין מ"ש במעשר הניתן ללוים בסדר ויקח קרח עשה ד' בסי' שצ"א והכהנים כמו כן שהם המשרתים תמיד פני השי"ת ואין להם נחלה בקרקעות ולא בבזה זכה להם השי"ת כל צורך מחייתם ע"י אחיהם והנה נתן להם התרומה והמעשר מן המעשר שהם לחכם ויינם ומתנות בהמה שהם זרוע ולחיים וקיבה וחלקם בקדשי מקדש שיש בהם בשר די ספקם ועדיין חסר להם מלבוש זכה להם ראשית הגז למלבושיהם ועוד זכה להם שדה אחוזה וגזל הגר והחרמים ופדיון בכורות לשכר הוצאות וצרכים שהאדם צריך. מדיני המצוה משז"ל שאין בחיוב מצוה זו אלא גיזת הכבשים שצמרן רך וראוי ללבוש. אבל היה הצמר קשה ואינו ראוי ללבישה פטור מראשית הגז מן הטעם שאמרתי כי לצורך לבישה זכו בזה הכהנים. אבל היה הצמר אדום או שחור או שחום חייב בראשית הגז מכיון שראוי ללבישה ויתר פרטיה מבוארים בחולין בפי"א (י"ד סי' של"ג) ונוהגת מצוה זו בזו"נ ישראלים ולוים בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ונוהגת דוקא בא"י אבל בח"ל לא. וכדאמר ר"נ ברבי יצחק בחולין פ' ראשית הגז נהוג עלמא כתלתא סבי כר' אלעי בראשית הגז כלומר דפטר בח"ל וכו' כדאיתא התם. ועובר ע"ז ולא נתן ראשית נזתו לכהן כשיש לו נזה הראויה על הענין שכתבנו בטל עשה זה:

מצוה תקט"ט להיות הכהנים והלוים עובדים במקדש למשמרות (א) שיהיו הכהנים והלוים עובדים במקדש למשמרות כלומר לבתות

סוס קדושה בזה כמו תרומה וכדומה ובודאי אין הדיבור כלוס כנ"ב בס"ד. ואפי' שייך מקלא מ"מ מה שהפריש יותר ממה שקלוב עפ"י חז"ל יכול לחזור וא"ל לשאל' כי אין בזה קדושה ולא נדר מלוה דיכול לחזור מדיבורו כנ"ב ופשוט. והנה כבר כתבתי לעיל דכל אישי ישראל חייבים במלוה זו ופשוט דחש"ו פטורים כמו שפטורים מכל המלות שבתורה ובס"ד יבואר לקמן ובתרומה וקדשים קי"ל דקטן מופלא סמוך לאיש אם הפריש והקדיש הו"ל תרומה והקדש וכאן אף אם הוא מופלא והפריש אין חל כלל דהוא חולין גמורים ולא נדר ול"ש מופלא ויכול לחזור אפי' מהשיעור שקלבו חז"ל כיון דפטור ונדר והקדש ל"ש כאן ול"ש דין מופלא כנ"ב. מלוה להפריש תחלת הגיזה ואם הפריש באמלעה או בסופה יצא ויכול להפריש מן החדש על הישן או להיפך ומלטרפין ג"כ לחמשה שיתחייב במלוה זו וח"פ. גזז הלמר ולבעו פטור מליתן דקנאו בשינוי דהפקיע מלותו וחיוב ממון אין כאן דהו"ל ממון שאין לו תובעים ע' בר"נ פרק הזרוע והדברים עתיקים. ליבנו ולא לבעו לריך ליתן לכהן. התולש למר בידו ולא גזז חייב ברה"ג כן פוסק הר"מ ועיין בר"נ שתמה ע"ז דהר"מ פ"ב מה' מ"ע פוסק גבי לשו"פ דהקוטף פטור כר"י ולר"י התולש רה"ג ג"כ פטור כמבואר כאן בגמ' דדמו אהדדי וע' בכ"מ פ"ב שם מה שמיישב וע' בבכורות דף כ"ה. הי' לו חמשה לאן וגזז אחת ומכר הגיזה ואח"ז גזז שני' ומכר גיזה כו' מלטרפות לרה"ג כ"ה לשון הר"ס. ורש"י והר"נ פירשו דגזז הראשונה ומכר השה וכן כולם אע"פ כשנשלמה הגיזה לא היו הלאן שלו ולהר"מ לא הי' לו גיזה מ"מ מלטרפות כיון דנתחייב ובשעת גיזה כ"א הי' שלו כר"א בש"ס ופסקו הלכתא כותי' וסיים הר"מ וז"ל אבל אם היתה לו רחל אחת וגזזה כו' ואח"כ קנה שני' וגזזה כו' אינן מלטרפות והכ"מ לא הראה מקום ד"ז והוא פשוט כיון דבשעה גזיזה הי' פטור דהי' לו רק אחת ע"כ אינן מלטרפות דחמשה לאן בעי וח"פ. המפריש רה"ג ונאבדה חייב באחריות עד שיתן לכהן וע' במ"ל אע"פ במת"כ וכן כאן ברה"ג בלבען נפטר כמש"ל דבמתנות כיון שהוא דבר מיוחד ואם נאבד אפי' אוכלן אין כאן אלא חיוב דמים והו"ל ממון שאין לה תובעין אבל כאן דכל הגיזה הוא בעין ויכול עוד לקיים המלוה וכשהוא בעין לא שייך ממון שאין לה תובעין ולפי"ז אם נאבדה כל הגיזה פטור וכן בלובע אם נשתייר לריך ליתן רק בלבע כל הגיזה וכן כאן מיירי דוקא בנשתייר אבל בלא נשתייר פטור דלא גרע מלבעו ע"ש. הלוקח גז לאנו של עכו"ם אחר שגזזן העכו"ם פטור לקח הלאן לגיזתן כו' חייב ופירשו בדעת הר"מ דאם לקח הגיזה בעודו במחובר אע"פ שלא לקח הלאן חייב ורש"י והטור חולקין וסוברים אף אם לקח הגיזה במחובר פטור כיון שהלאן של עכו"ם לא קרי לאנך רק אם קנה הלאן עד אחר הגיזה הו"ל לאנך וע' בש"ס דמוקי דהקנו לו לשלשים יום וע' ברש"י דלאו דוקא אלא עד אחר הגיזה ומכאן מוכח דקנין לזמן הוי שלו דקרי לאנך א"כ ה"ה כל היכי דבעינן שלו אם יש לו קנין לזמן בתוך הזמן הוי שלו כגון גבי אתרוג כה"ג יוצאין בו כמו כאן וע' בקלה"ח סי' רמ"א באתרוג ואכ"מ ובאתי רק להזכיר וא"ד למוכר שדהו בזמן היובל דהוה ליה רק קנין פירות דזה עדיף כמ"ש בח"ז. השותפים חייבים ברה"ג והוא שיהי' בחלק כ"א מהם כשיעור אבל חמש לאן בלבד של שני שותפים פטורין כ"כ הר"מ והטור השמיט ד"ז והש"ע הביאו והדברים תמוהים דמוכח בש"ס דלרבנן דשותפים ישראל חייבים משמע אף דאין בכ"א כשיעור וכן בחלה מבואר שם דשותפים חייבים ובפירוש פסק הר"מ כאן פ"ו דבכ"ע חייבים רק בשותפת עכו"ם פטור אם אין בישראל כשיעור ואם יש בישראל כשיעור חייב אפי' בשותפת עכו"ם וכן פסקינן בש"ע בסי' שכ"ו וש"ל וע' בכ"מ שכ' דאפשר למד הר"מ מדין חלה כו' ואין דמיון וגם הכ"מ הניח בל"ע וגם למה סתם הר"מ ולא כתב דשותפת עכו"ם פטור בכ"ע דלרבנן מבואר שם דשותפת ישראל חייב ולאנך למעט שותפת עכו"ם א"כ להר"מ דשותפת ישראל א"ח אא"כ כ"א יש לו כשיעור א"כ בשותפת עכו"ם אף בכה"ג פטור ולמה לא הביא הר"מ דשותפת עכו"ם פטור בכ"ע ודין דיש חילוק בין שותף ישראל לעכו"ם מביא בכמה מקומות בה' בכורים וכ"מ וכאן סתם הדברים ול"ע מאד. ונראה דהר"מ פוסק כר"א אף על פי דרבנן פליגי כיון דשקלינן וטרינן אליבא דר"א כמבואר בש"ס אמר רבא מודה ר"א וכו' הלכתא כוותי' דאף בשותפת ישראל פטור ואין חילוק בין שותפת ישראל לשותפת עכו"ם ע"כ פוטר הר"מ בכ"ע באין כל חלק וחלק כשיעור אך ביש כשיעור לכ"א מלינו גבי חלה אף דשותפת עכו"ם פוטר מ"מ אם יש לישראל כשיעור חייב ולא מגרע השותפות ה"נ אבל באין לכאו"א כשיעור דהו"ל שותפות פוסק הר"מ כר"א דאפי' שותפת ישראל פטור וגבי אתרוג קיי"ל דאתרוג השותפים א"י דכתיב לכם חזינן דאפי' שותפת ישראל לא מיקרי לכם וע' בסוכה דף כ"ז שכתבו ג"כ היכי דכתיב לך ואפי' לכם איתמעטו שותפים והיינו כר"א וע"ש שדחו פרש"י ומ"מ דבריהם ל"ע וכן בש"ס דב"ב ע' ברשב"ם שם בדף קי"ז כיון דבאמת פליגי רבנן וסוברים דשותפת ישראל לא איתמעיט אפי' בלשון מלאנך ואמאי פסקו הפוסקים בפשיטות דבאתרוג השותפים א"י בו כיון דכאן סוברים דישראל לא נתמעט ול"ע כעת עכ"פ ד' הר"מ נכונים דחזינן דהלכתא כר"א דרבה בר רב הונא בב"ב דסובר דא"י באתרוג השותפות סובר כר"א ע"כ פוסק כאן שפיר ד"ז הכלל ד"ז דשותפת ישראל לא מיקרי לכם הוא פלוגתא בין ר"א ובין רבנן והפוסקים פסקו גבי אתרוג דלא מקרי לכם כר"א ול"ע ובעזה"י אשנה פ"ז. וג"כ ל"ע כמו דאתמעט מלאנך של עכו"ם למה לא אתמעט נ"כ של ישראל והקונה גיזה במחובר אף משל ישראל יהיה פטור כמו ב"י וב"י בפסח ובלולב דלא הוי שלו אף שהוא של ישראל אחר ע' בתוס' פסחים ובס"ד אשנה ד"ז. ואינו נוהג במוקדשין וכ' הר"מ כילד הרי שהקדיש בהמה לבהד"ב וגזז יכול יהיה חייב לפדות וליתן לכהן או הקדיש בהמה חוץ מגיזה יכול יהיה חייב וכו' ת"ל לאנך ואלו אינו לאנו וכו' וז"מ בש"ס דעל קדשי מזבח א"ל קרא דפטור מרה"ג דאסור בגיזה דכתיב לא תגוז כו'. ולכאורה קשה מאי מקשה ל"ל קרא הא אסור בגיזה דלמא אתי קרא באם עבר וגזז דהגיזה מותר מה"ת ע' בבכורות דכ"ה בסוגיא ובתו' שם וע' בתוס' חולין דל"ו ע"א בתו' בד"ה סד"א וכו' וע' בר"ש במס' ערלה גבי פסה"מ וה"ה תמימים והר"מ מביא כאן פסהמ"ק דפטור וא"כ שפיר ממעט מלאנך דפטור מה"ת אך כל דאי וכו' לא כ' רחמנא מיעוט כמבואר כ"פ בש"ס ה"נ כיון שהוא איסור תורה לא כתבה התורה ברה"ג מיעוט ע"כ גם בפסה"מ ג"כ לא מתוקמי דגם כן הוא איסור תורה והר"מ דין דקדשי המזבח לא הביא ומביא דין דפסה"מ אף דא"ל כמו שמבואר בגמ' דאסור בגיזה מ"מ פוסק מפרש דבריו וקדשי מזבח כ"ש הוא מדין פסה"מ. אך קשה לדעת הר"מ דסיבר דתולש חייב ברה"ג וכן שוטף היינו שנשר מאליו וכן סברי רבנן בגמ' ופיסק כרבנן ע' בכ"מ פ"ב מה' מ"ע אם כן מאי מקשה הש"ס לאנך ל"ל הא איצטריך בתולש דתולש אינו כגוזז כמבואר בר"מ פ"א ממעילה לענין לאו דלא תגוז ובפרט אם נשרה מאלי' דאין שום עבירה וברה"ג חייב לרבנן ע"כ לריך לאנך למעט ולע"ג על הש"ס מאי מקשה הא לרבנן לריך לאנך בנשר מאליו דהגיזה מותר מה"ת כמ"ש ול"ע. ובס"ד אשנה פ"ז. והנה בגמ' מוקמינן המיעוט בקבה"ב דמותר בגיזה מה"ת סד"א ליפרוק וליתב לכהן מיעט רחמנא לאנך. ומקשה הש"ס והא בעינן העמדה והערכה ולא יכול לפדות ומה יתן לכהן כיון דקדשי ע"כ מוקמינן בענין אחר שהקדיש הבהמה חוץ מגיזה וכחישה ע"ש. והר"מ מביא ב' אוקימתות אלו היינו בבה"ב ומקדיש חוץ מגיזה וע' בכ"מ שהקשה על הר"מ הא ס"ל דבעינן העמדה והערכה א"כ א"ל לדין הא' מיעוט לאנך ובדין הב' למה השמיט כחישה ע"ש מה שתירץ וע' בס' שעה"מ וא"ר לפלפל כאן בד"ז כי הדברים ארוכים וא"כ"מ. ובגמ' מוקי רבא דאקדיש הגיזה עלמה סד"א דלפרוק וליתב ליה ת"ל גז לאנך ילא זה שמחוסר פדי' וכו' והר"מ השמיט זה ודברי הכ"מ מ"ש בזה אינם מובנים וד"ז הוא אמת ול"ע. מי שהיה לו גיזות רבות של רה"ג ורולה לחלק לכהנים לא יתן לכ"א פחות מה' סלעים כשיהי' מלובן ויכול ליתן לו לוא' ויתן לו כ"כ שיהא ה"ס אחר הליבון. ויכול להפריש רה"ג ממעש"מ. וכ"ל אם הי"ל גז והפריש ממנו ואח"ז היה לו גיזות אחרות והפריש עליהם מן הגיזה הראשונה שכבר הפריש ממנו ש"ד ול"ש כאן כמו תו"מ דאין מפרישין מן הפטור על החיוב זה דוקא שהם טובלים כיון שנפטר הוא חולין אבל כאן דאינו טובל רק מה"כ יכול להפריש מהפטור על החיוב כנ"ל וע' בגמ'. גם כ"ל דהפרשת רה"ג א"ל שליחות ואם תורם אפי' שלא מדעת הבעלים ש"ד וגם יכול להפריש ע"י עכו"ם דאינו דומה לתרומה רק מה שמבואר בש"ס ומה שאינו מבואר להדיא אין דינו כתרומה כנ"פ. ואפשר אם הפריש רה"ג הו"ל כמתנות דנכרים וחל שם רה"ג דהו"ל ממון כהן ול"ש שאלה כלל כי אינו קדוש ולא נדר וכדומה ואפשר כיון דמלוה להפריש הו"ל כמו לדקה ומהני שאלה ול"ע. ודעת הטור דה' לאן אם הי' הגיזה ו"ס חייב ברה"ג ונותן ה"ס לכהן ודעת הרי"ף דד' לאן חייב ברה"ג ע' שיטות אלו בטור ואני כתבתי דעת הר"מ. ושותפת כהן הו"ל כמו שותפת עכו"ם וכבר הבאתי דעת הר"מ שאינו מחלק כאן רק שותפים שאין לכ"א כדי חיוב פטור בכ"ע ואם יש לכ"א כדי חיוב חייב בכ"ע אם כן אין חילוק בין שותפת ישראל בר חיוב ובין שותפת כהן ועכו"ם בני פטור. ומי שאליו כהן וח"י כאשר הבאתי כ"פ בח"ז בודאי נותנים לו רה"ג ואין בו קדושה ויולאים ומכ"ש שהוא פטור וח"פ. וכל אישי ישראל חייבין במ"ז חוץ מחש"ו וכבר כתבתי דל"ש כאן מופלא סמוך לאיש דאין כאן קדושה ולא נדר והוי ככל המלות שקטן פטור עד שיגדיל כ"כ ואקוה להשי"ת אשר יגמור עלי לשנות מלוה זו ולברר הדברים על מכונם כי כעת הפסקתי בין הפרקים ולא יכולתי לעיין היטב:

מצוה תקט"ט (א) **שיהיו** הכהנים והלוים עובדים במקדש וכו' מלוה זו מבואר בר"מ פ"ד מהל' כלי המקדש ואכתוב בקילור

לכתות ידועות ולא תהיה יד הכל מתעסקת יחד בעבודה חוץ מן היו"ט בלבד שהיו הכל עובדים יחד כל הבא למלא את ידו לשמחת הרגל. ובספר דברי הימים מבואר איך חלקו אותן דוד ושמואל שעשו מהן כ"ד משמרות הכהנים וכ"ד משמרות הלוים כדי שתעבוד כל משמרה מהם ב' שבתות בשנה. ובמס' סוכה אז"ל שברגלים היתה יד הכל שוה ועז"נ וכי יבא הלוי ונו' ובכלל הלוי הכהן כי הלוי היה אב לכל השבט. ובא בכל אות נפשו ושרת בשם ד' אלקיו ככל אחיו הלוים העומדים שם חלק כחלק יאכלו ולשון ספרי ובא בכל אות נפשו יכול לעולם כלומר אפי' שלא ברגל ת"ל לבד ממכריו על האבות. מה שמכרו אבות זל"ז טול אתה בשבתך ואני בשבתי כלומר הסכמתם בסדר משמרות העבודה כל שבוע משמורה וכן פירשו התרגום בר ממטרתא דייתי בשבתא דכן אתקינו אבהתנא. משרשי המצוה המשמרות ידועות וקבועות לפי שכל המלאכות המוטלות על מספר אנשים ידועים נעשי' כראוי ואין העצלה והיאוש והקפדנות מצוי' בהן אבל המוטל על הרבים מבלי שיהי' בהן אנשים ידועים לעשותה פעמים יפילו אותה קצתן על קצתן ופעמים יקפידו אלו על אלו בענין אין להאריך בדברים אלו ידועות הן בכל אנשי מנין אבל ברגל מפני השמחה נצטוו להיות יד הכל שוה בהם. מדיני המצוה משז"ל שבכל משמר ומשמר היה ממונה איש א' והוא ראש לכל אנשי המשמר והוא מחלק לבתי אבות ובכל יום ויום מימי השבוע מחלקים ראשי האבות ביניהם אנשים ידועים לעבודה איש איש על עבודתו ומיום שבת ליום שבת מתחלפים המשמרות וחוזרים חלילה. ונביאים הראשונים תיקנו שיתמנו מישראלים כמו כן כ"ד משמרות אנשים כשרים ויראי חטא והם הנקראים בכ"מ בתלמוד אנשי מעמד כלומר שהם שלוחי ישראל לעמוד על קרבנות צבור וכענין שאז"ל אפשר יהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו ועל כל משמר הי' גדול א' ממונה על כולם והוא הנקרא ראש המעמד וכן היה דרכם של אנשי המעמד בכל שבת ושבת מתקבצים מי שהוא מהם בירושלים או סביב לה נכנם לקודש ובין בירושלים ובין בשאר מקומות מתקבצים בבה"כ ומרבים בתפילות ומתענין ב' וג' וד' וה' מן השבוע ושאר כל ענינם בתפלות ובקריאת התורה כמו שמפורש במס' תענית ובמגילה. ואז"ל במשמרות כהונה ולוי' שברגלים אין יד הכל שוה בהן כי אם בקרבנות הרגלים ובחלוק להם הפנים ובחלוק שתי הלחם שבעצרת. אבל נדרים ונדבות ותמידין אין מקריבין אותו ואפי' ברגל אלא משמר שזמנו קבוע שנאמר חלק כחלק יאכלו ונו' כלומר חלק כחלק יאכלו בקרבנות צבור ואינם חלק כחלק בשאר דברים שבבר חלקו אותן האבות וקבעו אותן כל משמר ומשמר בשבתו. וכהן שהי' לו קרבן ה"ז בא למקדש ומקריבו בכל עת שירצה שנא' ובא בכל אות נפשו כלומר בקרבן שהוא שלו בכל עת יבא להקריבו והעור שלו. ויתר פרטי המצוה במסכת תענית ומגילה ובסוף סוכה (ה' כלי המקדש פ"ד) ונוהגת מצוה זו בזכרי כהונה ולויה בזמן הבית ועובר ע"ז ומיחה ביד חבירו ברגל שלא לעבוד בכל אות נפשו בטל עשה זו. והרמב"ן ז"ל השיג בזאת המצוה על הרמב"ם ז"ל ואמר שהיות הכהנים עובדים למשמרות אינו במשמע הכתוב כלל כדעתו של הרב ז"ל אלא הל"מ הוא שיחלקו ביניהם העבודה למשמרות. ומשה רבינו הוא שהתחיל תחלה לחלקם והוא עשה מהם ח' משמרות ד' מאיתמר וסיעתו. ד' מאלעזר וסיעתו כך הוא הקבלה. וזשה"כ לבד ממכריו ונו' שלילות הוא ולא מצוה כלל כלומר שיעבדו הכהנים בכל אות נפשם בכל עת בין בחול בין ברגל לבד אם רצו והסכימו לחלק ביניהם העבודה למשמרות וקבלנו הל"מ שראוי לעשות כן כדי שתעשה המלאכה בסדר ובזריזות זו תורף דברי הרב ז"ל: שנמנענו

בקילור כדרכי בס"ד ועי' בסמ"ק לרביט והרמב"ן ולא אאריך בענין שפלפלו הם אם הוא מצוה או לא כי מה אנחנו להכריע רק אכתוב הדינים ועי' ברמב"ן שדעתו שהוא הל"מ ואכתוב כפ"ד הר"מ שהרהמ"ח נמשך אחריו. ומבואר כאן בר"מ דהכהנים נחלקו למשמרות ומרע"ה חלקם לח' ושמואל הנביא ודוד המע"ר חלקו לכ"ד וז"פ דעיקר המצוה רק שלא יהיו מעורבבים אבל מנין המשמורות אינו מה"ת. ונחלקו לפי מיעוט וריבוי הכהנים ובימי מרע"ה עד שמואל היו הכהנים מועטים ונחלקו לח' ובימי שמואל נחלקו לכ"ד ובזמן מן הזמנים יכולים או לעשות יותר לחלקם ד"מ על כ' ויותר או למעט כפי ריבוי הכהנים. ובכלל המצוה דבכל רגל מג' רגלים כל הכהנים שוים בקרבנות הבאים מחמת הרגל וא"י לדחות עד משמרו ויבואר בסמוך ומצוה זו אינה רק בכהנים לבד דפסוק זה כי יבא הלוי דמוכח ד"ז וכן ברגל מיירי רק בכהנים לבד כמבואר ברמב"ם כאן ה"ו וכ"מ ברמב"ן שם מהספרי ומה שחלקו הלוים ג"כ לכ"ד משמורות עשו מעצמם אבל אינו בכלל מצוה לדעת הר"מ וכן ד"ז דברגל הכל שוים דמוכח מפסוק זה היינו בכהנים לבד דהפסוק מדבר רק בכהנים אבל בלוים לא היה להם יפוי ברגל מכל ימה"ש ע' בר"מ ובסמ"ק ותבין והדברים ברורים ופשוטים ע"כ ד' הרהמ"ח כאן צ"ע מאד דכלל במצוה זו לוים הן לענין חילוק משמרות והן לענין רגל כ' כ"פ דלוים ג"כ ברגל שוים ובאמת דד"ז דרגל דיד כולם שוים מקרא זה הוא רק בכהנים וכ"מ כ"פ ובר"מ כאן אבל שלוים אינם בכלל זה לענין רגלים וכן לדעת הר"מ דחילוק המשמרות גם כן מפסוק זה אין הלוים בכלל פסוק זה כי אינו רק בכהנים בלבד ע' היטב ותראה ודברי הרהמ"ח לע"ג כעת. והנה השויית הכהנים ברגלים אינו רק בקרבנות הבאים מחמת הרגל היינו מוספים וקרבנות ראי' וכו' אבל תמידים וכן נו"כ שייך למשמר הקבוע ועי' בש"ס סוכה דנ"ו מבואר דגם עולת קין המזבח ופר העלם דבר ושעיר ושעירי עכו"ם הכלל כל שקרב בשאר יה"ש אפי' ברגל שייך רק למשמר הקבוע ועי' בתוס' שם דגם מוסף שבת שייך למשמר הקבוע רק לחה"פ הוא לכל הכהנים מקרא ע"ש אבל עבודת לחה"פ היינו סילוקו וסידורו והקטרת בזיכין זה שייך למשמר הקבוע ועבודת שתה"ל הוא בכל הכהנים דהוא מחמת הרגל וכן עומר התנופה שייך נמי לכל הכהנים ועי' בר"מ שהשמיט קצת דינים מה ששייך למשמר הקבוע ומה שכולם שוים ועי' במ"ל שעמד בזה ועי' במ"ל שמביא פלוגתא בירושלמי אם יום טבוח של עצרת שייך למשמר הקבוע או לכל המשמרות ונראה דלאו דוקא ה"ה כל ז' ימי תשלומין דמביאין קרבנות הרגל יש ספק זה והר"מ השמיט זה והנה טעם פלוגתתן א"י כי אין בידי הירו' לעיין בו. וכן כהן שהי' לו קרבן להקריב אפי' חטאתו ואשמו הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה וא"ל ליתן לאנשי משמר שנא' ובא וגו' ושרת וג"כ עבודתם היינו אכילת הקרבן ועורה שלו ויליף בגמ' דב"ק דק"ט ע"ב מפסוק ואיש את קדשיו וכו' וכשם שהוא בעצמו יכול להקריב כך יכול לעשות שליח לאיזה כהן שירצה או מי שיבחר מאנשי המשמר או כהן ממשמר אחר ונותן לו להקריבה ועור הקרבן ועבודתה לאותו הכהן בלבד שנתן לו כ"ה לשון הרמב"ם והראב"ד השיג עליו דעבודתו ועורו שלו הוא ועי' בכ"מ. ולענ"ד גם הר"מ מודה לזה רק עיקר הכוונה דברצונו תליא כיון דיכול לעשות שליח הן על הקרבה והן על עבודתו ועורה א"כ אם רוצה נוטל לעצמו ואם רוצה נותנו לכהן שמקריב כנ"פ. ובאם ג"כ כמו שאם נותן לאיזה כהן שירצה ועבודתו ועורו שלו או של אותו הכהן ה"ה נמי יכול ליתן לא' להקריב וא' יטול העור והבשר כיון שהכל שלו ויכול לעשות שליח א"כ יכול לעשות שליח כמו שירצה כנ"ב ועיקר הקושיא בגמ' עורו שלו היינו ולא של אנשי משמר אבל אין חילוק בין שלו או של מי שירצה וז"פ. היה הכהן בעל הקרבן בע"מ א"כ אינו ראוי להקריב וא"י לעשות שליח דמי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד וכו' נותן קרבנו לאנשי משמר ועבודתה ועורה שלו כ"ס בגמרא ופירש"י דעבודתה ועורה כיון דבע"מ ראוי לאכילה ואולך בקדשים ע"כ הוא שלו. ופשוט דלשיטה זו ה"ס דיכול ליתן עבודתה ועורה למי שירצה כיון דשייך לו יכול לעשות שליח. אך רש"י מביא גירסא אחרת דעבודתה ועורה שלהם היינו לאנשי משמר כיון דהם מקריבים וכן גרס הר"מ ופוסק כן דהכל לאנשי משמר ול"ל אף דיכול לאכול בעצמו מ"מ כיון דעיקר הקרבן הוא הקרבה וכיון דהם מקריבין שייך להם ויש קצת דקדוק בד' הרמב"ם דבכל הדינים כ' עבודתה ועורה וכו' והיינו אכילתה כי הם שוים ובש"ס כאן גבי בע"מ מבואר ג"כ עבודתה ועורה וכו' והר"מ כאן גבי בע"מ כתב נותן קרבנו לאנשי משמר והעור שלהם והשמיט תיבת עבודתה ולע"ק. היה הכהן זקן או חולה אם אינו יכול להקריב כלל נותן לאנשי משמר והכל שלהם ואם יכול להקריב ע"י הדחק נותן לכל כהן שירצה דהקרב' על ידי הדחק שמה הקרבה יכול לעשות שליח ג"כ אבל העור והעבודה שייך לאנשי משמר וא"י לעשות שליח כיון דאכילה ע"י הדחק ל"ש אכילה (ועור ואכילה שוים ע"ש בתוס' בד"ה לבעלי מומין טהורים וכו' מה שהקשו ודבריהם תמוהים שמחלק בין עור לאכילה ומשנה מפורש' כל שלא זכו הכהנים באכילה לא זכו בעורה ע' בזבחים שוב ראיתי שהת"ח תמה עליהם ועי' בס' פ"י מה שתירץ ואכ"מ) ע"כ א"י לעשות שליח ושייך למשמר הקבוע. היה כה"ג אונן דכה"ג מקריב אונן ואינו אוכל א"כ על הקרבה עושה שליח ונותנו לכל כהן שירצה אבל על אכילה אינו עושה שליח כיון שאינו אוכל ע"כ אכילתו ועורו של אנשי משמר. היה הכהן טמא בקרבנות לבור היינו כל המשמר הם טמאים וק"ל קרב בטומאה נותן הקרבן למי שירצה כיון דיכול בעצמו להקריב מצי למיעבד שליח ועבודתו ועורו לבעלי מומין הטהורים שבאותו משמר כיון דאינו נאכל לטמאים אם כן שייך האכילה לבע"מ הטהורים במשמר הזה דא"י לעשות שליח לאחר כיון דהם עצמם א"י לאכול ועי' בתוס' שתמהו עורה אמאי לבעלי מומין הטהורים יזכו כולם וכו' ודבריהם תמוהים הא כל שאינו זוכה בבשר אינו זוכה בעור והת"ח תמה ע"ז ועיין בספ"י והבאתי למעלה. והר"מ כ' ד"ז בדרך אחר וא"א להלום דבריו ועי' בהראב"ד שהשיג עליו ועי' בכ"מ שהגיה בדבריו ע' בדבריו. והנה דוקא כהן טמא בק"ל הדין כן דיכול להקריב וא"י לאכול אבל משמר הטהורים יכולים ליתן הקרבן לכל מי שירצו וגם האכילה כי הקרבן שייך להם לגמרי ואין שום אדם יכול לדחותם אבל הם עצמם יכולים ליתן לכל מי שירצו כי שייך להם וז"פ. ובש"ס דנדרים דף ל"ה ע"ב איבעיא להו הנהו כהני שלוחי דידן נינהו או שלוחי דשמיא למאי נפקא מינה למודר הנאה אי שלוחי דידן וכו' אסור אי שלוחי דשמיא מותר וכו' ולא איפשטא ולכאורה קשה הא חזינן כאן דהתורה זיכה כל הקרבנות לאנשי משמר ופל כהן בעצמו מבואר בש"ס דב"ק לימוד דיכול להקריב ולעשות שליח כל מי שירצה מפסוק ובא וגו' ואי שלוחי דידן נינהו האיך נעשים שלוחים בע"כ א"כ כ"א מישראל יש לו רשות ליתן למי שירצה כי בע"כ אינו שליח וא"ל קרא לכהן בעצמו א"כ מוכח להדיא דשלוחי דשמיא נינהו ע"כ זכו אנשי משמר ובכהן עצמו נתנה לו התורה רשות שיקריב בעצמו או שליח. והנה הר"ן כאן והתוס' במס' קידושין דף כ"ג ע"ב בד"ה דאמר וכו' לחד תירוצא ובש"ס דיומא דף י"ט ע"ב בד"ה מי וכו' נהי דאיבעיא בנדרים לא איפשטא איפשטא מדרב הונא ברי' דר"י דסובר הני כהני שלוחי דשמיא נינהו דאי שלוחי דידן מי איכא מידי וכו' וכן פסק הר"מ פ"ו מה' נדרים דשלוחי דשמיא נינהו. ולכאורה ר"ה א"ל להוכחה זו תיפוק ליה דחזינן דבע"כ נעשו שלוחים ואי שלוחי דידן האיך יכולים להעשות שלוחין בע"כ שלא מדעת בעל הקרבן ואפשר ר"ה

מצוה תק"י שלא לקסום

(א) **שנמנענו** שלא לקסום. וכ' הרמב"ם ז"ל שענין הקסימה הוא המניע כחו ומחשבתו לחשוב במין ממיני התנועה כאשר יעשו בעלי הכוחות כולם שיגידו מה שיתחדש קודם היותו ואמנם יתאמת להם זה בהיות כח המחשבה והשיעור מהם חזק מאד (פי' לפירושו) כלומר שמתבודדים במחשבתם וקובעים כל הכוונה וכל ההרגש שלהם על אותו הענין שיחפצו לדעת ומתוך התבודדות החזק והתפשטות כל המחשבה מכל עניני העולם הגופני מתערב נפשם עם הרוחניים הקולטי' עתידות הקרובות כידוע מן החכמים אבל מ"מ אין כח בהם לעולם ולא אפי' בשדים לדעת העתידות הרחוקות ולא יעלה אל המעלה הגדולה הזאת זולתי נביאי האמת והצדק וגם בעתידו' הקרובות לא ישינו בהם הקוסמים כל האמת אבל יתקיימו דבריהם ברוב ובענין הזה בעצמו אין כל האנשים שוים בו אבל יש מהם שיש להם יתרון גדול בענינים אלו כיתרון ב"א בגבורה ובענינים אחרים קצתם על קצתם ואלו בעלי הכחות אין פעולתם בענין הזה שוה כי יש מהם שמתבודד במדבריות לחשוב בזה ומהם שיכה במטה אשר בידו בארץ מכות סמהרות זא"ז ויצעק צעקות משונות ויניח מחשבתו ויביט לארץ זמן ארוך עד שיבין במה שיהי'. והעיד הרמב"ם ז"ל שהוא ראה זה במערב פ"א ומהם מי שמיישר החול ויעשה בו צורות וזה יעשו הרבה ב"א במערב ומהם מי שישליך אבנים דקים בחתיכות עור ויאריך להביט בם ואח"כ יספר דברים. ומהם מי שיעשה מלאכה זו בשעלי שעורי' וגרגיר מלח ופחם מעורב בו וזה מפורסם בינינו יעשו אותם תמיד לעינינו הישמעאלים והישמעאלות ומהם מי שישליך חגורת עור בארץ ויביטו בה ויגידו. הכוונה בזה כולו להעיר כח הנפש המביט ומכל ענינים אלו תרחיקנו תורתינו השלימה ועז"נ לא ימצא בך קוסם קסמים מעונן ומנחש וגו' וכבר כתבתי באזהרת לא תנחשו בסדר קדושים בטעם איסור ענינים אלו מה שידעתי. וראיתי בספרי הראשונים בטעם איסור זה לפי שכל ענינים אלו מטעים ההמון ויחשבו בשביל שיצדקו מהם קצת מן הדברים שינידו להם בעלי הקסם שכל הפעולות שהם בעולם סבתם המזלות והכחות וכמעט יקראו מן הכת הרע האומרים עזב אלקים את הארץ. ובעד זה הענין שהי' מפורסם הרבה בזמן הנביאים אמר הנביא עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו. דיני המצוה מבוארים במקומות בסנהדרין ותוספתא דשבת וספרי (י"ד קפ"ט). ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועע"ז ועשה עצמו קוסם ע"ד א' מכל הענינים שזכרנו או בענין אחר ויגיד לב"א הדברים שיראה בקסמיו חייב מלקות והוא שיעשה שום מעשה בדבר שאין לוקין עליו מבלי מעשה אבל השואל מן הקוסם איננו בחיוב מלקות ואמנם הוא מגונה מאד כל הקובע מחשבותיו ומוציא עתיו בהבלים כי לאשר חננו האל דעה והנחילנו דת האמת לא יאות לו לחשוב בהבלים רק שיקבע מחשבותיו בעבודת האל ית' ולא ייראו מדברי קוסם כי הש"י בחסדיו ישנה מערכת הכוכבים ויבטל כח המזלות להטיב לחסידיו וידוע שאנחנו עם הקודש שאין אנו תחת כוכב ומזל. ה' הוא נחלתינו כאשר דבר אלינו. וכענין שמצינו באבות ששם האל מעלתם למעלה משרי מעלה כענין שכ' ביעקב כי אם ישראל יהיה שמך כי שרית עם אלקים וגו' כלו' שעשאו האל שר על השרים וכן יצחק נקרא ישראל שנא' אלה שמות ב"י הבאים מצרימה יעקב ובניו. וכן אברהם נקרא ישראל כמ"ש בפתיחת הס'. וזו מ"ש בענין מחלוקת הנביא אליהו עם נביאי הבעל שאמר כמספר שבטי בני יעקב אשר נקרא שמו ישראל שהוא היה מוכיחם למה היו פונים לעבוד הכוחות ומניחים עבודת האדון ה' צבאות אשר בידו לבטל כל פעולות הכוחות והמזלות וכענין שעשה באבות ששם המזלות ת"י. וזו אמרו במקום ההיא כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך כלו' שעשאו שר על השרים לשנות מערכתם וכחם בזכותו כלו' וישראל שהם בני יעקב גם הם שרים על שרי מעלה. וע"כ היה ראוי להם שלא לעבוד בלתי לה' לבדו וכן מצינו ביהושע שגזר על השמש ועל הירח לעמוד כמ"ש ביהושע שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון ועמדו וכן כמה חסידים מישראל שנשתנו מערכ' המזלות בזכותם יאריך הענין להביא כמה מעשים שנעשו בישראל בענין זה:

שלא

ר"ה חדא נקיט וכו' בש"ס דנדרים קשה דמוכח מכאן ג"כ ולא מאמורא הלא במשנה מבואר דברגלים שוים וגם ת"ר בב"ק היא ברייתא א"כ איפשט דשלוחי דשמיא ניכהו לא מאמורא לחוד. והתוס' בקדושין תירלו עוד דהתם בנדרים אבעיא דזה ברור דהוי שלוחי דשמיא מטעם דר"ה **ברי'** דר"י אך מיבעי לן אי שלוחי דשמיא דוקא ניכהו ולא שלוחי דידן כלל או דלמא הוי נמי שלוחי דידן וכ"מ לענין כהן מקריב שלא מדעת בעלים וכו' ואין לדבריהם הבנה דהא מבואר שם כ"מ להדיא לענין מודר הנאה א"כ לדבריהם האיבעיא אם הם שלוחי דרחמנא דוקא מותר במודר הנאה ואי שלוחי דידן נמי אסור במוה"נ וכן כתבו התוס' ביומא ע"ש והמהרש"א עמד בזה וכו' שדבריהם כדברי התוס' ביומא דגבי מוה"נ אף אם הם שלוחי דשמיא ושלוחי דידן נמי אסור במוה"נ ע"כ איבעיא שם אף דידעינן דשלוחי דשמיא ניכהו רק ר"ה ברי' דר"י סובר דלאו שלוחי דידן לחוד רק שלוחי דשמיא ניכהו נמי ואין כ"מ למוה"נ דאף אם שלוחי דשמיא נמי הם מ"מ אסור במוה"נ רק כ"מ אם שלוחי דידן בלחוד א"י הכהן להקריב בלא דעת הבעלים וע' בתוס' שכתבו מפורש דאי אינו רוצה אינו נותנו לכהן באותו משמר ואי אף שלוחי דשמיא א"י למחות בכהני המשמר ויכולים להקריבו בלא דעתו ע"ש והאיך עלה על דעת ר"ה דיכולים ליתן לכל כהן שירצה ודוחה מלד הסברא דמי איכא מידי וכו' בלא"ה הא חזינן דהתורה כתבה קרא דהכהן יכול להקריב בעלמו מכלל דישראל מקריבין בעלמו בלא דעתו דאל"ה מאי חילוק בין כהן לישראל דהא כ"א יכול ליתן למי שירצה וממילא כהן דחזי בעלמו יכול להקריב בעלמו ולע"ג. וכ"ל דדין זה דפסקינן דהנהו כהנים שלוחי שמיא ניכהו לענין מוה"נ ג"כ דוקא בקרבן של ישראל דמבואר דמי איכא מידי וכו' אבל בכהן דיכול להקריב בעלמו ול"ש מי איכא מידי וגם חזינן דהתורה גזרה דנותן לכל כהן שירצה כמבואר כאן א"כ בודאי הו"ל שלוחי דידן א"כ כהן המודר הנאה מכהן א"י ליתן הקרבן למי שמוה"נ ממנו כי הוא שליח דידיה ואינו **מבואר** זה **בר"מ** פ"ו דנדרים כי הוא דבר פשוט. אך אני מסופק כיון דחזינן דהתורה עשאם לכהנים שלוחים אך נגד כהנים אם רוצה הכהן הוי שליח דידי' אם הכהן מוה"נ מכל משמר אם מותר ליתן לכהן באותו משמר הקרבן אם אומר אינו רוצה בשליחות רק הם שלוחי דשמיא כמו כל ישראל. או דלמא נגד הכהנים לא רצתה התורה כלל שיהיו שלוחי דשמיא רק שלוחי הכהנים ואסור ליתן להם. ואפשר דהתורה היקל להם להיות שלוחי דידהו ומ"מ אם הכהנים רוצים מסלקים עלמם משליחות והוי ככל ישראל והם שלוחי דשמיא והוא הערה חדשה בס"ד. הכלל אם בקרבן כהן דהו"ל הכהנים שלוחי דכהן אם הם ג"כ שלוחי דשמיא אם הכהנים רוצים להיות ככל ישראל א"ד נגד הכהנים לא רצתה התורה כלל לעשות אותם שלוחי דשמיא רק הם שלוחים דבעל הקרבן ול"ע ובאתי ר"ל. והנה הנהו כהני שלוחי דשמיא מי איכא מידי **וכו'** ובקרבן **כהן** נותן למי שירצה כיון **דהוא** בעלמו מקריב יכול לעשות שליח **כמ"ש** ומבואר כאן אפשר לומר לפי שיטת **הר"מ** פ"ו מה' ביאת מקדש דחלל אף שהוא כזר מ"מ אם עבד אינו מחלל עבודה דכתיב ברך ה' חילו אף חולין שבו וכו' וע' בס' מחנה אפרים הובא דבריו בס' משנ"ח מלוה י"ז שמביא בשם מהרלנ"ח מי שנשבע וכו' וסברת מח"א שם היכי אמרינן מי איכא מידי דאיהו לא מלי עביד ומשוי שליח היינו אם בדיעבד ג"כ אם עביד ל"מ מעשיו ל"מ שליח אבל אם בדיעבד מהני מעשיו כגון שנשבע שלא יקדש אשה וקדשה ע"י שליח משוי **שליח כיון דבדיעבד** אהני מעשיו ע"ש א"כ כאן נמי דהם שלוחי דשמיא מטעם דכ"מ עביד וכו' אבל חלל דבדיעבד אהני מעשיו והו"ל מלי עביד ויכול לעשות שליח א"כ יכול חלל ליתן קרבנו לכל כהן שירצה כי בכה"ג הכהן הוא שליח של בעל הקרבן וכ"מ ג"כ למוה"נ וגם לד"ז שמבואר בכאן אם יכול ליתן לכהן שירצה או לאנשי משמר ול"ע.
לעיל כתבתי דין דרגל כל הכהנים שוים ולא ראיתי היאך הדין בערב פסח עם הפסחים והחגיגות אם שייכים לאנשי משמר דוקא או דינו כרגל שיד כולם שוים ואפשר כיון דבגמרא דסוכה ילפינן דשוים ברגלים מאחד שצריך בשעה שכל ישראל נכנסים בשער אחד והיינו רגל נקרא כל ישראל נכנסים בשער אחד וריבתה התורה שיהיו שוים ובש"ס דזבחים דף קי"ד ע"ב מבואר דר"ש אומר מנין לזובח פסחו וכו' ומסקינן דלאחר חלות וע"ש ברש"י ואמרי' דכתיב לא תוכל וכו' באחד שצריך בשעה שכל ישראל נכנסים בשער אחד והיינו לאחר חלות לשחוט פסחיהם ע"ש ברש"י א"כ חזינן דער"פ אחר חלות מקרי כל ישראל נכנסים בשער אחד ג"כ א"כ מדמרבינן כאן רגלים דהוי כל ישראל נכנסים בשער אחד וחזינן דע"פ ג"כ נקרא כל ישראל נכנסים וכו' א"כ ער"פ ג"כ נתרב' דשוה לרגל דכל ישראל נכנסים וכו' ומ"מ כיון דלא ראיתי מפורש בשום מקום מה אני פוסק והדבר שקול עד יבוא ויורה לדק לנו בב"א ואם נאמר דפ"ר שוים אפשר לחקור בפ"ש מאי הדין כי לכמה דברים שוים וכו' ובאתי רק לרמוז. וכל משמר ומשמר מחולק לבתי אבות ואינו מבואר בר"מ ובהרהמ"ח כמה ב"א יש ולכאורה כי שבעה ב"א יש לכל אחד יומו וכן פרש"י במשנה בתענית דף ט"ו ע"ב בד"ה אנשי וכו' כתב וז"ל המשמרה מתחלקת לשבעה ב"א כנגד שבעה ימי השבוע כ"א ליום עכ"ל וכ"כ הרע"ב במשנה פ"ב דתענית משנה ו' ובפ"א דתמיד מ"א דהמשמר מתחלק לשבעה ב"א ודבריהם סותרים גמרא מפורשת במנחות דף ק"ז ע"ב דמבואר שם הנהו ששה כנגד מי כנגד ששה ב"א הכהנים וכו' פרש"י כנגד ששה ימי השבוע זה עובד יומו וזה עובד יומו ובשבת כולם שוים מבואר להדיא דלא היה רק ששה בני אדם ול"ע. והמשמרות מתחלפין משבת לשבת כמבואר בש"ס וברמב"ם ודברי הרמב"ן שהביא הרהמ"ח הם בסמ"ק לרבינו:

מצוה תק"י (א) **שנמנענו** שלא לקסום

וכו' מבואר בר"מ פי"א מהלכות עכו"ם ודעתם דהקוסם עלמו אם עשה מעשה לוקין מלאו זה והשואל לקוסם הרי זה מגונה נראה דאינו עובר בלאו הזה כלל אפי' במעשה כי השואל אינו בכלל קוסם ועיין בלח"מ שכתב דגם השואל בקוסם ועשה מעשה לוקין והר"מ סמך על מ"ש למעלה ע"ש ועיין בספר משנ"ח מלוה זו שהאריך בזה ומסיק דהשואל אינו עובר בלאו כלל ומביא דברי הרמב"ן ותה"ד וע' בש"ך יו"ד סי' קל"ט סק"א וע' בס' סדר למשנה דהאריך ג"כ וכתב דאין לאו בשואל בקוסם רק מגונה ותמים תהיה כתיב וכו' ע' בדבריהם ומ"מ אני לך ועיין י"ד סימן קע"ט. ולאו זה לא הוי לאו שבכללות דהרבה דברים נכללו כאן קוסם מעונן וכו' כיון דהרבה דברים שבכאן ילאו מן הכלל בפ"ע. ע' בסמ"ק לרבינו באריכות וברמ"מ פח"י מהלכות סנהדרין וע' במשנ"ח שכתב גם כן אף דלדעת רש"י ותוס' **בשבת** גבי מחמר דסברי דהוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד כיון דבקרא זה מבואר אזהרה של מב"ד אם כן כאן דמכשף גם כן כתיב בקרא והייב מב"ד מ"מ כיון דבכמה דברים בלאו

בלאו זה ילאו בפ"ע למדים על הכלל ולא הוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד כמו דלא הוי לאו שבכללות ע"ש. ונוהג בכל אישי ישראל ובכל הלאוין הלוקין וע' עוד בס' הנ"ל דתמים תהיה אינו עשה רק זהירות ומוני המצות אין מונים תמים וכו' למצות עשה:

מכשף קאי אכולהו דלהבין ולהורות מותר ולא ראיתי בר"מ שיביא דין זה ומה"א דכתב בסנהדרין דהסנהדרין היו מכירים בכישוף אפשר לא עשו ולמדו אלא עכו"ם ובאמת מעשה רב דר"א למד לר"ע במעשה ודאי הלכה כ"ה ול"ע ע"ל השמטת הרמב"ס זה:

מצוה תקי"א לא ימצא בך מעונן

(א) **שלא** נשתדל בכל מעשה כישוף כלל ועז"נ לא ימצא בך וגו' ומכשף וענין הכישוף ידוע לכל דרך כלל שיעשו ב"א תחבולות בלי מספר במיני עשבים ואבנים והרבה מן הדברים שמשתמשין בהם ב"א אלו עם אלו ומהם שיכוונו המעשים הרעים ההם בעתים ידועים ובחדשים מכוונים לאותן מלאכות ומכל אלו הדברים המגונים והמבוערים הרחיקנו התורה תכלית הריחוק כי הבל המה ואין ראוי לעם קדוש מחזיקי דת האמת לתת מחשבה בכיעורין אלו רק בעבודתו יתב' כי הוא ישלים כל חפץ עמו לטוב בחסותם בשמו הגדול ושימם כל מבטחם ומשענתם על חסדיו לבד ומהיות הענינים האלו רחוקים מאד וכעורים לפניו ב"ה ובהם ניצוץ מענין עכו"ם הזהירנו ע"ז בלאו וחייב סקילה על העובר ומשתדל בזה אם הוא מזיד וחטאת קבועה אם היה שוגג. וגם מחומר הענין הזהיר הכתוב בזה יותר מבשאר עבירות על הב"ד שלא למחול לעובר ע"ז כמ"ש מכשפה לא תחיה. וכבר דברתי משרשי מצוה זו בלאו דמכשפה לא תחיה בסדר ואלה המשפטי'. דיני המצוה במקומות בגמ' בפיזור והעיקר בפ"ו מסנהדרין (י"ד קע"ט) וכל שהוא דיין ע"ז צ"ל הכמת הכישוף כדי שידע להבחין במעשה הנעשה אם הוא מין ממיני הכישוף או אולי הוא מן הדברים הנעשים בכח הטבע ובצדדיו המותרין. וכענין שאז"ל כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי וכבר דברתי ע"ז שם בלאו דמכשפה כפי כחי ודברים אלו צ"ע רב כי הנה נמצא בגמ' כמה מעשים שאם לא ידענו אותם מפיהם ז"ל היינו אוסרים אותם משום חשש איסור זה ומ"מ אשר ישא את נפשו ליכנס בתחבולות אלו וידמה דבר לדבר מהדברים שהזכירו ז"ל הרי הוא כפותח לו פתח לבא בגיהנם ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ:

מצוה תקי"ב שלא יעשה השבעות

(א) שנמנענו מלעשות השבעות על שום ענין זה הענין הוא שיאמר אדם דברים ויאמר לב"א שאותם דברים יועילו או יזיקו לא' מכל אלו הענינים ועז"נ לא ימצא בך וגו' וחובר חבר. ולשון ספרי א' חובר את הנחש וא' חובר את העקרבים כלו' שיאמר עליהם דברים כדי שלא ינשכהו לפי דעתו. וכן האומר דברים על המכה כדי שיניח מעליו הכאב. ויש שפירשו חובר חבר שמקבץ בתהבולותיו והשבעותיו נחשים או עקרבים או שאר חיות למקום א' והכל בכלל האיסור. ואולי בני תקשה עלי מהא דגרסינן בשבועו' בפ' ידיעות הטומאה שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ואומר יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי ואומר ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה ופי' פגעים כלו' שאמירת אלו המזמורים תועיל לשמור מן המזיקין. ואמרינן בברכות ריב"ל מסדר להו להנך קראי וגני. ואין הדבר חלילה דומה לענין חובר חבר שזכרנו וכבר אז"ל ע"ז אסור להתרפאות בד"ת. אבל הזכירו לומר מזמורים אלו שיש בהם דברים יעוררו נפש היודע אותם לחסות בהש"י ולהשים כל מבטחו ולקבוע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו ומתוך התעוררותו ע"ז יהי' נשמר בלי נזק וזו שהשיבו בגמרא בענין זה דקא פריך התם והיכי עביד ר' יהושע כן והא אמר ר' יהושע אסור להתרפאו' בד"ת ואמרו להנך שאני כלומר לא אסרה תורה שיאמר אדם ד"ת לעורר נפשו לטובה כדי שיגן עליו אותו הזכות לשמרו. משרשי מצוה זו מה שכתבתי במצות הקודמות לה. דיני מצוה בפ"ז משבת [שם] ונוהג איסור זה בכל מקום ובכ"ז בזו"נ ועובר על זה ועשה השבעות במזיד חייב במלקות:

שלא

מצוה תקי"א (א) **שלא** נשתדל במעשה כישוף וכו' מבואר בר"מ פי"א מהלכות עכו"ם וביו"ד סי' קע"ט. המכשף חייב סקילה וזה מבואר בש"ס סנהדרין וילפי' שם ע"ש אם הי' בעדים והתראה ככל ח"מ ומבואר ג"כ בר"מ פט"ו מהלכות סנהדרין ואם במזיד בלא התראה חייב כרת או בשוגג חייב חטאת ע' בכריתות במשנה ראשונה דלא נחשב בכלל הכריתות ובחיוב חטאת ע"ש וגם הר"מ פ"א מה' שגגות לא חשיב זה בכלל המ"נ שחושב שם ח"כ וחייבי חטאות ע"ש מבואר דאין בלאו הזה לא כרת ולא חטאת ורבינו הר"מ בסמ"ק שלו בלאוין במצוה סי' שכ"ב חשיב י' חמב"ד שאין בהם כרת ולא חשיב מכשף ובמצוה ל"ד כ' בפירוש דמכשף חייב חטאת א"כ ח"כ ג"כ כי אין חטאת אלא בחייבי כריתות כידוע. אך בחיבורו הגדול חזר בו ואינו חושב בפ"א מה' שגגות מכשף מח"כ ומח"ט וע' במ"ל פ"א מה' שגגות שעמד בזה על דברי רבינו בס' המצות אמאי לא חשב זה בהנך מ"ג וגם לא נחשב במשנה דכריתות וגם תמה על רבינו דבת"כ מבואר להדיא דעל מכשף אינו ח"כ וגם אם הי' הדין שחייב חטאת בלא ח"כ מ"מ א"א חטאת דאין בו מעשה וכו'. (והנה מ"ש בשם הת"כ דאין בו מעשה ל"ע דמבואר להדיא בש"ס ובר"מ כאן ויבואר סמוך בס"ד דמכשף יש בו מעשה ואין הת"כ בידי לעי') והניח ד' הר"מ בס' המצות דמח"כ וחטאת במכשף בל"ע והרהמ"ח כאן מחייבו חטאת בשוגג ונמשך אחר הר"מ בסמ"ק ושמחויב כרת לא הביאו והמ"ל מביא ג"כ דברי הרהמ"ח והניח בל"ע. וראיתי בס' משנ"ח מצוה כ"ב שכ' שהרב המחבר שגג בזה שחייבו חטאת דבאמת אין בו כרת וחטאת ע"ש. ובאמת לא על הרהמ"ח בלבד תלונתו אלא על רבינו הר"מ בסמ"ק שכ' כן והרהמ"ח נמשך אחריו וכבר קדמו המ"ל בזה. וכ' הר"מ דאין המכשף חייב סקילה רק בעשה מעשה אבל האוחז את העינים והוא שיראה שעשה והוא לא עשה לוקין מכת מרדות מפני שניתן האי לאו לאמב"ד ולדעת הב"י נותן הר"מ טעם בלא עשה מעשה דאין לוקין דהוי לאו שניתן לאמב"ד ולפי"ז עובר בלאו תמיד רק דאין לוקין. ובאמת בש"ס דסנהדרין מבואר שם אמר אביי ה' כשפים כה' שבת יש מהם בסקילה ויש מהם פטור אבל אסור ויש בהם מותר לכתחלה העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור וכו' א"כ שוה לשבת ובשבת פטור אבל אסור הם אסורים רק מדרבנן כמבואר בר"מ בה' שבת ואפשר דשוה לשבת לענין שפטור אבל לענין איסור חלוקים הם דבשבת רק איסור דרבנן וכאן הוי לאו שניתן לאמב"ד וע' בס' משנ"ח שעמד בזה ודעתו דהא דנתן הר"מ טעם דאין לוק' דניתן וכו' היינו במכשף במעשה אבל בלא מעשה הוא רק איסור דרבנן והנה כאן פוטר הר"מ אוחז את עינים ממלקות ולעיל מחייב מלקות משום מעונן באוחז עינים ע' בכ"מ שהאריך בזה. ולשאול במכשפים לא נתבאר בתורה איסור רק בודאי אסור משום תמים תהי' ועיין במשנ"ח מה שמביא בשם האחרונים וע' בב"י סי' קע"ט והרהמ"ח כתב דזה הוא נילון מע"ז אפשר גם במקום סכנה אסור כע"ז ולא גרע מבזוי' דע"ז ע' לעיל וגם לענין רשע לע"ז כידוע ול"ע. ונוהג בכל אישי ישראל. מבואר בסנהדרין דף ס"ח אף דמכשף בעושה מעשה חייב סקילה ומלינו דר"א עשה מעשה בכישוף ולמד לר"ע להתלמד שאני דאמר מר לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות ופשוט ה"ה קוסם וחובר וכו' כי הפסוק הזה כאן כתיב לא תלמד לעשות וכו' לא ימצא בך מעונן מנחש וחובר וכו' ושואל אוב וכו' ומכשף וכו' אם כן כיון דקאי על

מצוה תקי"ב (א) **שנמנענו** מלעשות השבעות וכו'. מבואר בר"מ מהלכות עכו"ם וביו"ד סי' קע"ט. והנה הרב המחבר כ' שני מיני חבר אחד הלוחש על הנחשים והעקרבים שלא יזיקו או אומר דברים על מכה שתנוח מעליו הכאב ויש שפרשו שמקבץ בתחבולותיו נחשים וכו' או שאר חיות למקום אחד וכו' ובאמת דברי הי"מ הם גמרא ערוכה בסנהדרין דף ס"ה ע"א ת"ר חובר חבר אחד חבר גדול ופרש"י בהמות וחיות ואחד חבר קטן ואפי' נחשים ועקרבים אמר אביי הלכך מאן דלמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דמכוין דלא ליזקי אסור והיינו דמאסף אותם ע"ש. א"כ דברי הר"מ מפורש בגמ'. והר"מ כ' רק פירוש הראשון והא דמקבץ חיות אינו מביא כלל וע' בטור שמביא ג"כ שניהם. ולכאורה ל"ע על הרמב"ס דאינו מביא מה שמפורש בגמ' וזה שמביא לא הראה לנו הכ"מ מנין לרבינו דזה הוי בכלל חובר. והר"מ כ' מי שנשכו נחש מותר ללחוש על מקום הנשיכה אפי' בשבת וכו' הואיל ומסוכן הוא התירו כדי שלא תטרף דעתו וכו'. והנה האיסור בשבת מחמת דברים בטלים ע' בכ"מ א"כ קשה דהוא משנה שאינה צריכה דמה לאו שבתורה דחובר התירו לו מכש"כ דברים בטלים בשבת. וגם זה פשוט דבפ"נ עובר על לאו דאין לך דבר שעומד בפני פ"נ ומאי קמ"ל דהותר לאו דחובר מפני פ"נ וע' בסנהדרין דף ק"א דמבואר שם דלוחשין לחישות נחשים בשבת וכולל עם דינים דסכין ומשמשים במעיים בשבת ומעבירין כלי וכו' ארשב"ג בד"א בכלי הניטל וכו' ומיירי באין בו סכנה כלל ע"ש ופשוט דבמקום סכנה הכל מותר בשבת אפי' מלאכות ורש"י פירש לוחשין על הנחשים וכו' בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום לידה עכ"ל וקשה בחול מי התירו הא הוי חובר כמבואר בד' ס"ה דלמיד זיבורא וכו' כדי שלא יזיקו אסור ואי באיכא סכנה אפי' לידה הותר דאין לך וכו' אך נראה דרש"י סובר דזה אינו חובר כיון דאינו מאסף כפשטא דגמרא דף ס"ה דמאסף ואשמעינן אף דעושה שזה נילוד לא הוי לידה אבל הר"מ דסובר דמלחשין על הנשיכה מגמרא זו א"י היאך דבמקום סכנה פשיטא כמ"ש. והכ"מ הראה מקום ד"ז מש"ס זו דלוחשין והוא תמוה לפענ"ד דהש"ס מיירי באין בו סכנה וביש בו סכנה א"ל ללמוד ממקום זה כי ידוע הוא דאין לך דבר שעומד בפני פ"נ עכ"פ רש"י דפירש על הלוחש שלא יזיק הנחש לא סבירא לי' כהר"מ דלהר"מ הוי חובר כמ"ש בפירושו אם כן האיך רשאים ללחוש הא הו"ל חובר באין סכנה ואי ביש סכנה אפי' היה לידה מותר ורש"י סובר כפשטא דגמרא דוקא מאסף הו"ל חובר אבל הר"מ דס"ל דזה הוי חובר אין לו ראיה ודין זה דכתב הכ"מ דילא לו מכאן דפירש כן הוא תמוה דבלא"ה אין לך דבר שעומד וכו'. והר"מ לשיטתו דהחובר חבר הוי לוחש שלא יזיק או שלא יוזק הו"ל לאו שאב"מ דהוי רק דיבור ע"כ כתב דאין לוקין על לאו זה רק באם הלוחש עושה מעשה דרמז באצבעו או הי' מפתח בידו וכו' ואם לא עשה מעשה כלל אין לוקין. אך כפי שמבואר בש"ס דמאסף הוי חובר א"כ כיון דנתאסף הו"ל ע"י דיבורו איתעביד מעשה ולוקין כמו תמורה דהוי מעשה והדברים עתיקים עבלא"מ בה' שכירות. וד' הרהמ"ח ל"ע דמביא סתם דלוקין ומביא פירוש הר"מ ג"כ ולא כתב דל"ל במעשה כיון שאוחז בידו וכו' ואף אם עושה מעשה קשה לשיטת הרהמ"ח כ"פ דאם משכחת לה בל"מ אין לוקין אף במעשה א"כ ה"כ משכחת לה בל"מ שאינו אוחז בידו וכו' אך כ"כ כ"פ בשם ס' שעה"מ דוקא אם הדבר שעושה עכשיו במעשה יכול לעשות בל"מ אין לוקין אבל אם הדבר

מצוה תקי"ג שלא נשאל בעל אוב

(א) **שלא** נשאל בעל אוב שיודיענו דבר ועז"נ לא ימצא בך וגו' ושואל אוב וענין הכישוף הזה הוא שיש ב"א אשר עושים מכשפו' ששמו פיתום שהוא מעלה את המת מבין שחיו ושומע השואל מן המת תשובה על שאלותיו. משרשי המצוה מ"ש בסמוך מעניני הכישוף. דיני המצוה בספרי ובסנהדרין (שם) ושם בסנהדרין אמרו שהעושה כישוף זה הוא בסקילה והשואל בהם באזהרה כלומר בחיוב לאו ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ:

מצוה תקי"ד שלא לשאול ידעוני

(א) **שלא** לשאול ידעוני. והענין הזה הוא שמשים המכשף עצם חיה ששמה ידוע לתוך פיו ואותו העצם מדבר ע"י כשפים. וזאת החיה ששמה ידוע ראיתי בספר מן הגאוני' שהיא נדילה בחבל גדול שיוצא מן הארץ כעין חבל הקישואין והדלועין. וצורתו כצורת אדם בכל דבר בפנים וגוף וידים ורגלים ומטבורו מחובר לחבל ואין כל בריה יכולה ליקרב אליה כמלא החבל לפי שהיא רועה סביבותיה כמלא החבל וטורפת כל מה שיכולה להשיג בגבולה וכשבאים לצודה מורה בחצים על החבל עד שנפסק והיא מתה מיד. ובירושלמי דכלאים אז"ל בפירוש כי עם אבני השדה בריתך. בר נש דטור הוא והוא חי' מן טבורי' איפסק טיבורי' לא חי. שורש המצוה זו וכל ענינה בדיניה ובחיובה כענין מצות אוב שכתבנו בסמוך:

מצוה תקט"ו שלא לדרוש אל המתים

(א) **שלא** לדרוש אל המתים. וענין דרישה זו היא שיש ב"א מרעיבים עצמם והולכים ולנים בבית הקברות כדי שיבא להם המת בחלום ויודיעם מה שישאלו עליו. ויש אחרים שלובשי' בגדים ידועים ואומרים דברים ומקטרי' קטורת ידועה וישנים לבדם כדי שיבא המת שהם רוצים בו ויספרו להם בחלום על כל מלאכות אלו וכיו"ב נאמר לא ימצא בך וגו' ודורש אל המתים. משרשי המצוה מ"ש באיסור כשוף במדר זה ובסדר משפטים. דיני המצוה בסנהדרין שם. ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ. ועובר עליה ועשה שום מעשה כדי שיבא המת ויודיענו שום דבר חייב מלקות:

מצוה תקט"ז לשמוע בקול כל נביא

(א) **שנצטוינו** לשמוע בקול כל נביא מהנביאים בכל מה שיצונו ואפי' יצוה אותנו לעשו' בהפך מצוה א' מן המצות או אפי' הרבה מהם לפי שעה חוץ מעכו"ם שומעין לו כי באמת אחר שהוא נביא אמת כל כוונותיו לטובה. וכל אשר הוא עושה הוא לחזק הדת והאמין בשם ב"ה ועז"נ נביא מקרבך מאחיך אליו תשמעון. וכן אמרו בספרי אליו תשמעון אפילו יאמר לך לעבור על אחת מן המצות לפי שעה שמע לו. משרשי המצוה לפי שתכלית מעלת האדם הוא השגת הנבואה ואין לו לב"א בעולמו אמתת ידיעה בדברים כאמתת ידיעתו בנבואה שהיא הידיעה שאין אחריה פקפוק כי היא תבא ממעין האמת ומעטים

הדבר שעושה צריך מעשה וא"א בלא מעשה אף דהלאו משכחת לה בל"מ מ"מ לוקין ע' גבי ב"י וב"י בפסח א"כ ה"נ אם עושה מעשה מחמת דא"א לעשות בל"מ שפיר דלוקין וגם זה צ"ע אם נאמר כדעת הר"מ דדברים אלו אינם מועילים כלל ולא ייטיבו ולא ירעו א"כ שפיר יכול להיות בל"מ כיון דבאמת אינו מועיל רק התורה הקפידה על סכלותו והבן. אך עכ"פ בלא עשה מעשה כלל ודאי אין לוקין צ"ע למה לא הביא זה הרב המחבר וסתם וכ' דלוקין בלאו זה. שוב ראיתי בס' משנ"ח שעורר בקצת דברים שכתבנו וע"ש מ"ש מאי שמבואר בפסחים דככר בפי נחש אם צריך חבר וכו' היינו ע"י עכו"ם דהאיך יכול לעבור על איסור תורה דחובר משום בדיקת חמץ דרבנן ע"ש מה שפלפל עוד. והר"מ כ' דאיש האומרי' עליו הדברים לרפואתו מכין אותו מ"מ שנשתתף עמו בשטותו וע' בס' משנ"ח דיש פוסקין דגם הוא עובר בלאו ע"ש. ונוהג בכל אישי ישראל ככל הלאוין:

מצוה תקי"ד (א) שלא לשאול באוב וידעוני וכו' גם זה מבואר בר"מ פי"א שם וביו"ד שם ודעת הר"מ והרהמ"ח דלאוים של השואל הם כאן וצריך להתרות בשואל הלאו זה לפמ"ש כמה פעמים בח"ז דצריך להתרות בו משום הפסוק של הלאו ודעת רש"י בסנהדרין דף ס"ה ע"א דהשואל עובר בלאו דאל תפנו וכו' והתוס' השיגו עליו וכתבו דהלאו הוא מפסוק זה כדעת הר"מ והרהמ"ח וע' בס' משנ"ח מלוה כ' מה שמפלפל מסוגיא דעירובין דף י"ז ע"ב דאזהרת השואל מאל תפנו כדעת רש"י ע"ש ומ"מ אני לך. **והר"מ כתב כאן דהשואל אין לוקין ואם כיון מעשיו ועשה כפי מאמרו לוקין** והיינו אם לא עשה מעשה רק שאל בלבד אין לוקין דהו"ל לאו שאב"מ אך אם עשה עי"ז לוקין וכ"כ כה"ג גבי מנחש ולא אמרינן אפי' בלא עשה מ"מ הו"ל מעשה כיון דהבעל אוב עושה מעשה עפ"ז ששאל והו"ל כאלו חסמה בקול דהו"ל מעשה כיון דע"י איתעביד מעשה ז"א דל"ש רק גבי בהמה דלאו בת דעת אבל לא גבי אדם ולומר דהשואל עושה מעשה דע"י גרמתו נעשה כיון דהעושה אוב הוא ב"ד כ"כ בס' משנ"ח ודבריו ברורים. וע"ש עוד שהשיג על ד' התוס' בעירובין שם שכתבו דעקימת שפתיו הו"ל מעשה דבאמת לא קי"ל כן ע"ש והר"מ פי"ט מסנהדרין לא מנה שואל אוב וידעוני בכלל הלוקין וצ"ע הא כ' כאן דלוקין. שוב ראיתי שם בלח"מ שהקשה זה והניח בצ"ע. והרהמ"ח כאן כ' בב' הלאוים הללו דאין לוקין לפי שאין בהם מעשה ולא כ' דבעשה מעשה עי"ז דלוקין אפשר דהולך לשיטתו דסובר כל היכי דמשכחת לה בל"מ אין לוקין אף בעשה מעשה כמובא כ"פ בח"ז. אך במנחש במלוה רמ"ט כ' דעשה מעשה לוקין ולשיטתו למה לוקין. וראיתי בס' משנ"ח שתמה על הרהמ"ח לפי כללו למה שואל אוב וידעוני פסק דלוקין ובאמת הרהמ"ח כ' כאן דאין לוקין ואגב מרדתו בגירסה לא ע' יפה. ואפשר אם עושה אוב וידעוני כדי לשאול לעצמו ושואל אם התרו בו למיתה אין לוקין על השאלה דמב"ד פוטר ממלקות אך בלא התרו בו למב"ד והתרו בו משום שואל נראה דלוקין אף דלא כיון מעשיו עי"ז מ"מ עשיית האוב וידעוני חשיב מעשה לענין השאלה ג"כ דעי"ז העשייה באה השאלה וגם כמה עבירות מלינו דאם בא עי"מ אף דהי' בהיתר ועתה לאו שאב"מ לוקין. והדברים עתיקים מובא כ"פ בח"ז ע' במ"ל בה' ב"מ וכאן הי' המעשה באיסור בודאי לוקין על השאלה אף שאין בו עתה מעשה כמו כלאים אל תלבש וכו' ואפשר בכגון זה אף לכלל הרהמ"ח לוקין לפמ"ש בס' שעה"מ דאם ר"ז א"א בל"מ לוקין ה"נ דהוא א"א לשאול בל"מ לוקין ומ"מ אפשר לחלק ובאתי ר"ל ולרמוז. ומש"ל דאם התרו למיתה אין לוקין אפשר דלוקין בכ"ע כי אינן בחיס כא' דהשאלה הוא אח"כ אך זה נראה דהוי עשייה לענין השאלה ג"כ והלאוין הללו נוהגים בכל אישי ישראל וכו':

מצוה תקט"ו (א) שלא לדרוש וכו' ועז"כ ולא וכו' ג"כ מבואר בר"מ ובי"ד שם והכלל אם עושה מעשה לוקין ונוהג לאו זה בכא"י וע' בס' משנ"ח:

מצוה תקט"ז (א) שנצטוינו וכו' ועז"כ וכו' אליו תשמעון וכו' מבואר בר"מ פ"ט מה' יסוה"ת הכלל כל המוחזק לנביא או שנתן אות כפי המבואר בר"מ פ"ז שם מ"ע לשמוע לו ואפי' לעבור על המלוה לפי שעה מלוה לשמוע לו ועפ"ז ענשו מיתה בד"ש חוץ אם אומר לעבוד עכו"ם אפי' לפי שעה ה"ז נביא שקר אבל כל המלות לחלל שבת וכדומה כאליהו בהר הכרמל וכיצחק ששמע לאברהם מחוייבים אנחנו לשמוע לו ולעשות ואם אינו שומע ככ"ל. והנראה מדברי הר"מ דאין המלוה לשמוע לו לעבור על אחת מן המלות רק אם אומר בשם הקב"ה שהקב"ה צוה לו כך אבל מדעתו א"ל לשמוע לו אך התוספות בסנהדרין דף פ"ט ע"ב וביבמות נראה דצריך לשמוע לו אף דאמר מדעתיה דנפשיה ומלוה לעבור עבירה צריכים לשמוע לו ע' בלח"מ הל' ג' וכן נרא' מד' הרהמ"ח בשרשי המלוה ע' היטב וכן נראה לי אפי' בדבר הרשות להר"מ דוקא אם אומר בשם הקב"ה ולדעת התוס' אפי' בשם עלמו מכש"כ מעובר על המלוה. ומ"מ כ"ל אף לדברי התוס' דמלוה לשמוע לו אפי' אם אומר מדעת עלמו אם אינו שומע לו באומר מדעת עלמו אינו חייב מיתה בד"ש. דפשטא דקרא כתיב והי' האיש אשר לא ישמע וכו' אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש וכו' נראה דוקא אם אומר בשם הקב"ה אבל אם אומר מעלמו נהי דמ"ע איכא מאליו תשמעון מ"מ לא נענשו על כנ"ל. ולפי סידור לשון הר"מ כאן ע' היטב נראה דהעונש הוא דוקא אם מלוה בדבר הרשות אבל לעבור על המלוה לא כתב עונש בדבריו אך בהקדמתו לפירוש המשניות מבואר להדיא דאף לעבור עבירה אם אינו שומע לו חייב בעונש ככ"ל ע"ש בדבריו הטעמים. ולשון והעובר על דברי נביא וכו' וכ"כ הרהמ"ח וכ"כ הר"מ פי"ט מסנהדרין לשון הזה ולשון המשנה בסנהדרין והמוותר על דברי הנביא וכו' מיתתו בד"ש ולא אמרה בלשון העובר על דברי נביא וכו' ורש"י במשנה בד"ה המוותר כ' וז"ל המפקירים שלא חשש למה שאמר לו הנביא ובגמרא אמרינן מוותר על דברי הנביא כגון חברי' דמיכי' בן ימלא דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר וכו' הכיני נא וימאן וכו' ויאמר לו יען אשר לא שמעת וכו' ולמה צריכה הגמ' למשל כגון וכו' הא מי שעובר על דברי נביא ישנו בעונש כמ"ש בתורה והי' וכו' אשר לא ישמע וא"ל דמיון לזה כל מה שעובר על מה שהנביא אומר חייב כנ"ל. ועוד ק"ל כמו שהקשה הרמב"ן בשורש הב' בסמ"ק על רבינו דלדבריו כל העובר ע"ד חכמים עובר בלאו ועשה א"כ אין חומר בד"ת רק ח"כ או מב"ד כי כולם הם לאוים ועשה ע"ש ה"כ כל מלות עשה שבתורה שאין בהם עונש הא עובר ע"ד הנביא אדון הנביאים מרע"ה א"כ כל העובר חייב מב"ש מחמת העובר ע"ד נביא הן עשין הן לאוין שאב"מ ולמה פרט הכתוב באיזה שחייב מב"ש הא כל העובר על איזה דבר עובר על ד"כ הגדול אדון כל הנביאים ע"ה ולומר דעונש הוא רק על הנביאים חוץ מרע"ה כמ"ש נביא וכו' אליו תשמעון וכו' והי' האיש וכו' זה דחוק ועוד מלינו גבי שאול המלך ע"ה שלא שמע לדברי שמואל הנביא ע"ה ונענש והוסר ממלוכה כמ"ש בשמואל ולמה לא סגי בעונש שענשתו תורה בעובר עד"כ. ובפ' מלך כאן פרש"י לבלתי סור מן המלוה וכו' הא למדת אפי' מלוה קלה של נביא נענש וכו' ול"ל קרא לא עדיף מכ"א אם עבר נענש ואין סברא שמלך יש לו איזה וויתור במלות התורה והוא ככ"י במלות חוץ מ"ש להדיא ע"כ לולי דברי הגדול אדונינו הרמב"ם ורבינו הרהמ"ח כ"ל דוקא מוותר כמ"ש וכפרש"י דמפקירים ואינו חושש וע"ז קאמרי בגמ' כגון חברי' דמיכי' דא"ל הכיני ולא שמע דהי' בעיניו דברי הנביא ללעג דלמה יכה אותו ועי"ז אפשר דלא האמין בדבריו וע"ז העונש מב"ד אבל מלות הנביא שאינו מוותר רק עובר מחמת שילרו תקפו כמו שאול המלך בגלגל ובמלחמות עמלק כמ"ש בקרא אינו בכלל זה ודינו כעובר על מ"ע דהתורה לוה אליו תשמעון וכמו כן העובר על איזה מלוה שבתורה הן עשה ול"ת מבואר העונש בתורה ומה שא"מ אינו בעונש הזה רק כפי שיקול אל דעות יתב' שמו לכל העבירה או שעובר על איזו עשה. אבל בכלל עובר על דברי הנביא דיהי' דינו חרון בתורה מב"ש אינו על כן במלך כתבה התורה דאפי' על מלות הנביא נענש לא מב"ש רק עונש כפי שיגזור חכמתו יתברך. ושאול הי' לו עונש שהוסר מהמלוכה ויש מלך שיש לו עונש אחר על עשה זו כמו כל האנשים אשר כל העונשים שאינם מבוארים בתורה להדיא

וטעמים סבני העול' זוכים בה ועולים אליה כי הסולם גדול מאוד רגלו בארץ וראשו מגיע השמימה ומי זה האיש ירא ד' יזכה ויעלה בהר הש"י ויקום במקום קדשו א' מאלפי רבבות אנשים הוא המשיג למעלה זו ובדור שראוי לכך ע"כ צויתנו התורה כי בהגיע איש יחידי בדור אל המעלה הזאת ויהי' ידוע אצלינו בענינו ובכושר מעשהו כי נאמן לנביא שנשמע אליו בכל אשר יצוה כי הוא היודע דרך האמת וידריכנו בו ולא נשא נפשינו להמרות פיו ולחלוק עמו כי המחלוקת עליו בשום דבר הוא טעות גמור וחסרון ידיעת האמת. דיני המצוה מבוארין בסוף סנהדרין (הלכות יסודי התורה פ"ח). ונוהגת מצוה זו בזו"נ כ"ז שימצא נביא בינינו ועובר ע"ז ולא ישמע אליו חייב מיתה בידי שמים כמ"ש והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא וגו' אנכי אדרוש מעמו. ואז"ל בסנהדרין ג' מיתתן ביד"ש העובר על דברי נביא. ונביא שעבר על דברי עצמו. והכובש נבואתו. וכל זה במשמע הכתוב שאמר אשר לא ישמע וגו'. ואמרו ז"ל קרי בי' לא יַשְׁמִעַ לא יִשָּׁמַע:

מצוה תקי"ז שנמנענו שלא להתנבא בשקר

שנמנענו שלא להתנבא בשקר כלומר שלא יאמר שום אדם שנאמרו לו דברים בנבואה מהש"י והש"י לא אמרם וכן בכלל הלאו אפי' אם יאמר דברים שנאמרו בנבואה לזולתו ויאמר בשקר שהוא נצטוה לאומרם ועז"נ אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר וגו' וכן אז"ל בסנהדרין אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע. את אשר לא צויתיו הוא לא צויתיו אבל לחבירו צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו. משרשי המצוה לפי שיהיה בזה חרבן גדול ורעה רבה בדתינו המקודשת והשלימה כי עיקר האמת מבלי סיג המגיע אצל בני האדם הוא על יד הנביאים והתורה תצונו להאמין בהם וללכת אחר עצתם הנכונה ודעתם השלם וע"כ בקום בני בליעל לאמר דברי' שלא ציום השם יוציאו לעז בנבואה שהוא העיקר הגדול אשר בינינו עם הקדש ויפקפק בסבתם לב כל העם אף בנביאי האמת. ואם יאמר אדם ג"כ מה שנצטו' אדם אחר עליו יש בזה הורבה גדולה כי האיש הזה באמרו שהוא נביא ונצטוה בזה ונרא' דבריו מתקיימין כדברי נביאי האמת נחזיק אותו כאיש אלקי' קדוש שליח האל ונאמין אליו ונקח ראיה בכל הנהגותינו ממעשיו ואולי אחר שאין זכותו וענינו גדול להיות הוא שליח באותו נבואה שאמר איננו ראוי לסמוך בו בכל אשר יעשה ויאמר ויטעה ההמון בלכתם אחר עצתו. דיני המצוה קצרים והם בסנהדרין (ה' ע"ז פ"ה) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז וניבא בשקר כלומר שהגיד דברי' בשם האל שלא אמר לו האל. וכן המתנבא מ"ש האל לחבירו ולא לו חייב מיתה. ומיתתו הוא בחנק שנאמר ע"ז ומת הנביא ההוא ואז"ל שכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק:

מצוה תקי"ח דין נביא שקר

(א) שלא להתנבא בשם ע"א כגון שיאמר ע"א פלוני צותה לעבדה והבטיח נטול לעובדיה ותפחיד מעונש למי שלא יעבדה כמו שהיו אומרי' נביאי הבעל והאשרה כמו שהוזכר בספרי הנביאי' וכן בכלל זה אם יאמר שהאל צוה לעבוד ע"ז פלונית ולא בא על זה בכתוב באזהרה מבוארת מיוחדת בזה אמנם נתבאר בכתו' עונש המתנבא בשם ע"ז שהוא חייב מיתה שנאמר ע"ז ואשר ידבר בשם אלקים אחרי' ומת הנביא ההוא ומיתה זו היא חנק כמ"ש בסמוך וכבר ידענו העיקר שהורונו ז"ל לא ענש אא"כ הזהיר וע"כ נאמר שיהי' אזהרת הענין הזה בכלל ושם אלקים אחרי' לא תזכירו שכתבנו בפרשת משפטים ללאו בפ"ע בענין אחר ואין בנמנע להיות לאו אחד מונע דברי' רבים ולא יהי' דינו כדין לאו שבכללות מכיון שיתבאר העונש בכל

להדיא העונש לפי שיקול אל דעות הן בעוה"ז הן בעוה"ב ואין ב' אנשים שוים בעונש כידוע בספרי החכמה. אבל עונש החרון בתורה הוא רק במותר לא בעובר כ"כ ברור בעזר הש"ת. ופשוט דאם אינו רוצה לשמוע כופין אותו עד שתצא נפשו ככל מ"ע שבתורה והוכחת המשנה והש"ס דעונש הזה קאי רק במותר מהתורה דבכ"ע א"מ עונש ובאיזה דברים מבואר העונש מב"ש ע"כ אינו בגדר העובר על דברי הנביא וי"ל דלא הקפידה התורה רק במותר ולא בחוטא כ"כ ברור בס"ד. יע' בר"מ בהקדמתו נראה ג"כ דהוא עונש הממרים ולא החוטאים ע"ש. ובכלל הפסוק הזה נביא שעבר ע"ד עצמו כגון עדו שנצטוה שלא לאכול וכו' ולייט לדברי הנביא השקר ונראה דודאי הנביא בב"א הי' מוחזק לנביא אמת אלא כדו דאי לא לא שמע לו אך אפי' לנביא אמת אסור לשמוע כי אם הדרי' בזה לכולהו נביאה הי' אודעי להו כמבואר שם והיה יודע בעצמו ע"כ האמת הי' שכיחש לו וזה היה סיבה שטעה קצת ומ"מ הו"ל לידע ונענש ע"ז דהוי מזיד וסביביו נשערה יכו' ונראה דעובר על (זה) עשה זו כמו שאחר מחויב לשמוע דברי נביא אמת ה"ה הוא בעצמו אם לא ישמע והוא כש"כ. והכובש את נבואתו חייב ג"כ נפסוק דקרינן לא ישמיע ואמרינן שם דהכובש נבואתו לוקה ומתרין ביה חביריו הנביאים דכלהו ידעו כמבואר שם וכתבו התוס' דאין לוקין דלית בזה לאו וג"כ אב"מ רק מלקין אותו עד שתצא נפשו והנה עונש זה שמענו בכובש נבואתו אבל לא לווי דבפסוק אינו מבואר דמחויב לומר נבואתו ואף דלא שייך כאן לא ענש אא"כ הזהיר כי ל"מ זה רק בלאוין ולא בעשה מ"מ לפמ"ש הרהמ"ח במצוה ס"ט דפעולת האזהרה דבעונש לחוד היה במשמע שאם רוצה לעבור ולקבל העונש ש"ד ואינו עושה נגד רצון הקב"ה וכו' ע"כ הזהירה התורה להודיע שהש"ת אינו חפץ בזה וכו' ע"ש א"כ אפי' בעשה כיון דלא כתוב קרא אפשר אם רוצה לקבל לכבוש הנבואה ולקבל עונש שפיר דמי ואפשר דזה הי' טעם יונה הנביא דמבואר בגמ' כאן דהיה כובש נבואתו וח"ו שיהי' יונה הנביא יעבור עבירה נגד רצון הש"י אלא דאין זה נגד רצונו רק מגיע עונש ויונה הנביא מתכוין לטובת ישראל כמבואר דעכו"ם קרובי תשובה וכו' קיבל עליו העונש לטובת ישראל. אך באמת כאן א"ל אזהרה דהאזהרה היה לנביא עצמו כמו יונה דהקב"ה אמר לו לך אל נינוה וכו' א"כ היה רצונו יתברך שילך ולא אמר ליה אם לא תלך וכו' רק בדרך צווי א"כ א"ל כאן צווי בתורה כי הנביא שסולחין אותו מצוה הקב"ה לו שיתנבא והדברים פשוטים וברורים. והנה כובש נבואתו כל נבואה לפי מה שהוא אם צריך לומר תיכף צריך שיאמר תיכף כמו בנינוה ביונה ואם א"צ תיכף רק לאח"ז עכ"פ בעת הצטרכות הדבר צ"ל וא"צ לומר קודם ואם לא אמר קודם אינו בכלל כובש רק זריזים מקדימים ובפ' מן פרש"י דלא הגיד להם פרשת שבת עד ע"ש שבאו נשיאי וכו' ויאמר וכו' הוא וכו' שבתון וכו' ולא הוי ח"ו בכלל כובש וכו' כי לא נצרך להגיד קודם עד ע"ש אך מחמת זריזים וכו' וסביביו וכו' ע"כ נענש שכללו הקב"ה עמהם ואמר עד מתי מאנתם וכו' אבל אינו בכלל כובש ח"ו ע"ש ברש"י וע"ש בס' אור החיים ואין הס' ת"י כעת. ונוהגת מצוה זו בכלל אישי ישראל וכו':

מצוה תקי"ז (א) **שנמנענו** שלא להתנבא בשקר וכו' מבואר בר"מ פ"ה מה' עכו"ס. וע"ז חייב חנק והר"מ לא הביא האזהרה בזה וגם הרהמ"ח מקיל דלא ענש אא"כ הזהיר והר"מ לעיל מזה והרהמ"ח במצוה שאח"ז במתנבא בשם עכו"ס מביא אזהרה וכאן לא הביאו מהיכן מוזהר. וראיתי בס' פר"ד בדרך מצותיך שמביא בשם הסמ"ג דאזהרה הוא מלא השקרו איש בעמיתו ומכ"ש בשם הש"י ואין זה חשוב לאו שבכללות דמונע מדברים הרבה כיון דעונש מפורש כמ"ש הרהמ"ח אח"ז וע' מה שפלפל ומ"מ צ"ע על הר"מ והרהמ"ח שלא הביאו אזהרה כאן כדרכם בהרבה מקומות. והנה האיך נודע שמשקר מבואר בר"מ פ"ט מה' יסוה"ת כמה דברים שידוע שמשקר כגון שמתנבא לעקור מצוה מה"ת לא לפי שעה או שמתנבא לעבוד ע"ז אף לפי שעה או אומר איזה פירוש שלא שמענו ממרע"ה ע"ש ובהקדמתו לפירוש המשניות ותראה וע' בס' סדר למשנה מה שמפלפל בדבריו ואם אומר עתידות בד' הרשות מבואר בתורה וכי תאמר איכה נדע וגו' אשר לא יהיה וגו' כי דבר ד' אמת לא יפול דבר ארצה ויש חילוק בין המתנבא לטובה ולא בא יש בזה הכחשה לנבואתו ולרעה אין בזה הכחשה שהקב"ה ארך אפים וכו' עי' בר"מ פ"י שם. ובודאי נביא שקר צריך התרא' ככל ח"מ שבתור' אף שהוא דיבור ולדעת הר"מ במגדף נראה דא"צ התראה כיון שהוא דיבור כבר חלקו עליו ובר"מ גופיה מבואר כ"פ דצריך התראה אף בדיבור ע' בר"מ פ"ב מעכו"ס ובכ"מ ובפ"ב מה' עדות ובראב"ד והובאו כ"פ בח"ז. ובכל אילו שהשקר נודע תיכף כגון שעוקר מצוה וכדומה מה שחושב הר"מ נוכל להתרות בו ככל עבירות אך בד' עתידות אין אנו יודעין אם יבא הדבר אם לא ואיך אנחנו מתרים בו ויכול להיות שנביאים מתרים בו דכולהו ידעו כמבואר בש"ס גבי הכובש נבואתו וכו' אך אפי' אחרים יכולים להתרות דקי"ל ה"ס שמה התראה וע' במשנ"ח מצוה ל' שנתעורר בזה וכ' עפ"ד התוס' בפסחים בסוגי' דשוחט הפסח על החמץ כיון דודאי למותרה אף שספק למתרה נוהגי התראה וגם עפ"ד התוס' ביבמות בסוגיא דאכל חלב והביא סימני סרים דלא הוי ה"ס כיון דאגמ"ל ע"ש ה"נ וע"ש בארוכות והד' עתיקי' וארוכים בענינים אלו וא"כ"מ ובאתי ר"ל. ולכאורה ל"ש נביא שקר רק אם הולך בדרך נביא שראוי להאמין בו על נבואת אמת אם הוא משקר ה"ז נביא שקר אבל אם בא איזה הדיוט ומתנבא ה"ז לשחוק וללעג ומי יאמין לו אינו בכלל זה וע' בר"מ פ"ז מהלכות יסוה"ת שכתב תנאי הנביא שמחוייבים להאמין בו ואם הוא משקר הו"ל נביא שקר אבל אם אינו בגדר הזה ל"ש כלל נביא שקר כנ"ל. שוב ראיתי בספר משנ"ח שדעתו ג"כ כן אך מביא בשם גדולים דכל אדם אסור לומר בשם הקב"ה ועובר בלאו ע"ש ובודאי איסור יש אך זה נ"ב דאינו ח"מ דלא נקרא נביא שקר כלל כיון דא"ר להאמינו כנ"ל כנ"ב. ובכלל זה מתנבא מ"ש לחבירו ולא לו וחייב גם כן כנ"ל. ונוהגת בכל אישי ישראל וכו':

מצוה תקי"ח (א) **שלא** להתנבא בשם עכו"ס וכו' גז"מ בר"מ פ"ה שם. ובר"מ לא נזכר בלאו זה רק מ"ש כאן בהרהמ"ח בדיני המצוה דאומר בשם עכו"ס שצותה לעשות כך אפי' כיון את הלכה לטהר וכו' חייב חנק ואזהר' כמ"ש הרהמ"ח ומבואר להדיא בר"מ דצריך התראה (אף על פי שהוא דיבור) ככל ח"מ והלאו אע"פ שהוא כולל לא הוי לאו שבכללות כיון דהעונש נתפרש וע' בס' פר"ד מה שמפלפל בזה בד' הסמ"ג וברמב"ן וא"כ"מ. וכ"מ בסנהדרין דפ"ע המתנבא בשם ע"א ואומר כך אמרה אפי' כיון את הלכה וכו'. אך מ"ש הרהמ"ח תחלה אם אומר ע"ז פלו' צותה לעבדה וכו' וכן אם יאמר שהקב"ה צוה לעבוד ע"ז פלו' וכו' מיתתו בחנק זה צ"ע ע' בר"מ כאן בהלכה א' דכ' דנביא המסית לע"ז או המדיח הוא בסקילה והוא מש"ס דסנהד' דפ"ט כת"ק ע"ש ובפ"ט מה' יסה"ת כ' דבעכו"ס אפי' לפי שעה אם מתנבא בשם הקב"ה יחנק ודבריו סותרים ע' בלח"מ פ"ט מה' יסוה"ת וכאן שהאריך בזה. וגם במשנ"ח הרגיש על הרהמ"ח גם ע' ברש"י בסוגיא דסנהדרין נראה דנביא המדיח או מסית היינו שמתנבא בשם הקב"ה לעבוד ע"ז והר"מ בפ"ה כאן ה"ב כ' א' האומר א"ל

בכל ענין וענין זהו דעת הרמב"ם ז"ל. שורש המצוה בכל ענין ע"ז ידוע. מדיני המצוה מ"ש א' האומר אמרה לי ע"ז פלונית או כוכב פלוני שמצוה לעשו' כן (וכן) או שלא לעשות אפי' כיון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור דינו במיתה במזיד כשיש עדים והתראה כידוע בכ"מ ויתר פרטיה בסנהדרין פי"א (ה' ע"ז פ"ה) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות :

מצוה תקי"ט שלא נירא מלהרוג נביא השקר

(א) שלא נירא מלהרוג נביא השקר ולא נפחד שיהי' לנו בזה שום עונש ואפי' הי' מתנבא בקיום המצות אחר ששקר בפיו אין לנו עונש במיתתו אבל הוא עלינו מצוה ועז"נ לא תגורו ממנו ולא תמנע עצמך מללמד עליו חובה. משרשי המצוה מ"ש סמוך במתנבא בשקר. דיני המצוה קצרים והם בסנהדרין (שם) ונוהגת מצוה זו בזה"ב שישראל בישובן כי אז בידינו לדון דיני נפשות ואמרו ז"ל שאין דנין נביא השקר אלא בב"ד של שבעים ואחד :

מצוה תק"כ להבדיל שש ערי מקלט

(א) להבדיל שש ערי מקלט מערי הלוים שתהיינה מועדות לנוס שמה מכה נפש בשגגה ושיתקנו הדרכים לעוסת הערים ויתישרו וכענין שאמרו ז"ל שמקלט מקלט היו כותבין בפרשת הדרכים ומפנים הדרכים שלא יהא בהן דבר שיאחר הבורח מן המרוצה. ועז"נ תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך. שורש מצוה זו ידוע וברור שהוא כדי שלא יומת ההורג שוגג ע"י גואלי הדם. מדיני המצוה משז"ל פי שש ערי' אלה שלש מהם הבדיל משה רבינו ע"ה בעבר הירדן ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען ולא קלטו של משה עד שהובדלו השלש של יהושע וא"כ למה הבדילן משה אמר המצוה שבאה לידי אקיימנה ובימי מלך משיחנו נוסיף עוד ג' שנאמר ויספת לך עוד שלש ערים וגו' ואז"ל שכל ערי הלוים היו קולטות שנא' ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר כל הערים אשר תתנו וגו'. הקישן הכתו' כולן אבל הפרש זה היה ביניהם שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת ושארי ערי הלוים אינן קולטו' אלא לדעת. ורוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר בית ובשאר הערים הוא נותן שכר בית. ואז"ל שרוחב דרך עיר מקלט צריך ל"ב אמות. ובט"ו באדר ב"ד שולחין שלוחים לתקן את הדרכי' ואם נתרשלו בדבר כאלו שפכו דמים. ואז"ל שכל עיר הקולטת תחומה קולטת. ויתר פרטי המצוה בסנהדרין ומכות ושקלים וסוטה (ה' רוצח) ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל שרוים על אדמתן והיא מן המצות המוטלות על המלך ועל הצבור כולן :

מצוה תקכ"א שלא לחמול על הרוצח

(א) שנמנענו מלחמול על מי שהרג חבירו או חסר א' מאבריו שלא יאמר הדיין עני זה שכרת יד חבירו או סימא עינו לא בכוונה עשה זה ויחמול עליו וירחמהו מלשלם לו כדי רשעתו ועז"נ לא תחום עינך נפש בנפש וגו' ונכפלה המניעה בזה במקום אחר שנא' לא תחום עינך ובערת דם הנקי. שורש מצוה זו ידוע שאם לא נסיר המזיקים ונבער הדם מקרבינו איש רעהו חיים בלעו ולא יתיישבו המדינות אין צורך להאריך בזו

א"ל עכו"ס לעבדהו או שאמר א"ל הקב"ה עבדו עכו"ס ה"ז נביא שהדיח כולל שניהם יחד כהרהמ"ח אך מיתתו בסקילה כפי שכ' כאן והנה ענין זה הוא אריכות גדול ואין הזמן מסכים עמי כעת לעיין בזה. אקוה להש"י שאשנה פ"ז ואבאר על נכון בס"ד. והנה במתנבא בשם הקב"ה לעבוד עכו"ס עבר בלאו דנביא שקר כמבואר בר"מ דודאי משקר אך כיון דהוי מסית ג"כ והו"ל כמתחייב בב' מיתות דנידון בחמורה והוא סקילה אף שהתרו בו מלאו דנביא השקר ואם התרו בו משום מסית מ"מ א"ל התראה אם כן נידון בסקילה וגם כל החומרות של מסית עליו ע' בר"מ כאן ומ"מ צ"ע בזה ובעזה"י אשנה פ"ז. והנה נביא השקר המבואר במצוה הקודמת נידון בסנהדרין של ע"א כמבואר בסנהדרין דף ט"ז דילפינן דבר דבר מזקן ממרא וכ"כ הרהמ"ח במצוה שאח"ז אבל נביא המתנבא בשם עכו"ס או מסית לעבוד דאינו בכלל לאו דנביא שקר או מלאו זה ואשר ידבר וכו' או במסית מפ' דלעיל א"כ נידון בכ"ג. כיון דאין לנו לימוד רק על נביא השקר אבל אם עובר על לאו אחר אינו בכלל זה כנ"ל. ומ"מ אני מסופק באומר בשם הקב"ה לעבוד ע"ז דהו"ל נביא שקר ומסית ג"כ אם נידון דוקא בע"א כדין נביא השקר או לא עדיף ממסית דנידון בכ"ג וצ"ע. ונוהג לאו זה בכא"י וכו'. ומ"מ אני מסופק דאפשר דוקא אם הולך בדרך הנביאים אבל הדיוט בודאי עובר על הלאו מ"מ אפשר אינו במיתה דנביא כתוב בתורה וצ"ע כמו במצוה הקודמת וכנ"ל מד' הר"מ דאינו מביא זה רק למטה בנביא שקר ולא במתנבא לעכו"ס וכן הרהמ"ח ע"כ כ"ל כמ"ש:

מצוה תקי"ט (א) **שלא** נירא מלהרוג נביא השקר וכו' גם כן בר"מ פ"ה שם ומסיים וכן המונע ללמוד עליו חוב הוא בכלל לאו זה וכ"כ הרהמ"ח והוא בספרי וע' בספר משנ"ח מצוה ל"א דבכל הח"מ מצות עשה להמית אותם וגם לאו דלא תחוס וכו' וכאן גבי נביא שקר הוכפל האזהרה ועובר בב' לאוין וכ' ג"כ דלאו זה רק בנביא השקר כמ"ש בתורה אבל במתנבא לע"ז אינו בכלל לאו זה ואין דנין ק"ו ע"ש וכבר כתבתי לעיל דנביא המתנבא בשם הקב"ה לע"ז דהוא נביא שקר ג"כ אפשר דלאו זה ג"כ נוהג אך בתורה נכתב הלאו זה ע"ד העתידות אשר לא יבוא וכו' א"כ אפשר רק בדבר הזה וצ"ע:

מצוה תק"כ (א) **להבדיל** שש ערי מקלט מערי הלוים וכו' מבואר בר"מ בהלכות רוצח בפרק ח'. והנה מצוה זו מערי הלוים וכל ערי הלויכ קולטים רק חילוק יש ביניהם כמו שמבואר בסמוך ובימי מלך המשיח צ"ב מצוה להפריש עוד שלשה והיכן מפרישין אותם בערי קיני וקניזי וקדמוני שנכרת לאאע"ה ועדיין לא נכבשו וע"ז נאמר בתורה ואם ירחיב וכו' כ"ה לשון הר"מ וד"ז דמפרישין בערי הקיני וכו' לא הראה לנו הכ"מ מוצא הדין כי הדין דמפרישין עוד שלשה לע"ל מבואר בספרי אך אינו מבואר היכן מפרישין והר"מ בודאי מצא באיזה מקום דמפרישין בעיירות הללו ואנחנו לא נדע. ונראה אף דמלך המשיח יכבוש את כל העולם ויהיה לכל העולם דין א"י כמו שמבואר בר"מ פ"א מה' תרומות ובפ"ה מה' מלכים דמלך ישראל שכובש מדינות אחרים אחר שכובש א"י כולם יש להם קדושת א"י וזה מהספרי ובודאי מלך המשיח כתורה יעשה ויכבוש קודם א"י האמורה בתורה ואח"ז יכבוש בודאי כל העולם וע"ז אמרו בגמ' עתידה א"י שתתפשט בכל העולם הייט דמלך המשיח יכבוש את כל העולם ויהי' לכל העולם דין א"י לכל הקדושות שבא"י מ"מ א"ל להפריש רק עוד שלשה ככתוב בתורה והוא גזה"כ כי מצד הסברא לא יצטרכו לערי מקלט לע"ל כי רק שלום ואמת וטוב יהיה בימי המלך המקוה ב"ב רק גזה"כ לעשות המצוה הזאת וגזה"כ שיהיה ס"ה תשעה כ"ג. אך זה נרא' תיכף שיכבוש ב"ב קיני וקנ"ק צריך להפריש העיירות טרם שיכבוש עוד מדינות אחרות כנ"פ. וכבר כתבתי בח"ז דאפשר כמו שלא היה לסוריא שכבש דהע"ה דין א"י לפי שכבש קודם שכבש כל א"י כמו שמבואר בר"מ פ"א מה' תרומות זה הי' אז שלא הבטיחנו הקב"ה רק הז' עממים היה צריך לכבוש קודם הז' עממים אבל לע"ל שהבטיחנו הקב"ה גם על קיני וכו' יהיה צריך מלך המשיח לכבוש אלו העממים ג"כ קודם ואח"כ מדינות אחרות ויהיו כולם קדושים כקדושת א"י ולא יכבוש מדינות אחרות קודם שיכבוש קני וכו' ג"כ כנ"ל. ולדעת הר"מ פי"ג מהל' שמיטה ויובל הא דשבט לוי אין להם חלק בנחלת א"י היינו בארץ שנכרתה ברית לאברהם אבינו אבל בשאר ארצות שכובש מלך יש להם לשבט לוי ג"כ נחלה א"כ לע"ל בארץ שנכרתה ברית לאאע"ה צריכים ליתן ערים ללוים כמ"ש בתורה א"כ הערים שלהם קולטים והם התשעה ע"מ גזה"כ שיהיו מעריהם אבל שאר מדינות שנכבוש כיון דיש ללוים חלק ככל ישראל אפשר דאין עיירות שנוטלין בנחלתן קולט כלל אפי' אם מפרישין עיירות מיוחדות לערי מקלט דאפש' דגזה"כ דוקא עיירות שנותנים להם ישראל חלק כחלקם כמו שמבואר בתורה קולטים אבל לא בעיירות שנוחלים כמו כל ישראל וכבר כתבתי זה לעיל וצ"ע עד יבוא ויורה לדק לנו. ולשיטת הסמ"ג דסובר דלע"ל נוטלים הלוים חלק בארץ והוא מבואר בגמ' דב"ב דף קכ"ב א"כ י"ל בודאי לא יתנו ישראל ערים להם כי יטלו חלק כחלק מכל מקום כ"ל דתשעה עיירות האמורים בתורה ויהיו ע"מ כמבואר בתורה להדיא אפשר דאלו התשעה עיירות יתנו להם לחלקן דע"מ צריכות שיהיו ערי לוים כמ"ש בתורה והרהמ"ח בתחלת המצוה אך שאר עיירות המ"מ שאז לא יטלו רק מה שיפול לחלקם אין עריהם קולטים כמש"ל דערי הלוים דנוטלים דוקא מה שישראל נותנים להם ולא מה שנוטלים ככל ישראל והכל צ"ע עד יבא ויורה לדק לנו וכבר כתבנו ג"כ לעיל מזה. וכשם שאלו ששה עיירות קולטות כך כל ערי הלוים היינו מ"ב עיירות קולטות והפרש יש בין ערי מקלט לערי הלוים דע"מ קולטות בין לדעת בין שלא לדעת והיינו שלא ידע אם קולטת וערי הלוים אינן קולטין אלא לדעת וע"ין ברש"י במכות דף י' שפי' בין אם ברח וכו' נרא' דאם נכנס שלא לדעת אף דאח"כ נתוודע לו שקולטות הו"ל שלא לדעת רק בשעת כניסה צריך דעת וצ"ע בזה. ורוצח הדר בערי מקלט אינו מעלה שכר ללוים בעד ביתו ובערי הלוים צריך ליתן שכר ביתו ללוים. ומבואר בר"מ מהש"ס דעיירות הללו אין עושין עיירות גדולות ולא קטנות וע' במ"ל מוקף חומה בכ"ע אין עושין מש"ס דערכין וע' במ"ל אף דהר"מ כ' ערי מקלט אין עושין ל"ד השש רק כל ערי הלוים הדין כן כמבואר בערכין. וע' במ"ל שהקשה דנרא' מש"ס דערכין דדוקא בתחלת נתינתם ללוים אין נותנין מ"ח אבל הלוים יכולים להקיף אותם ולמאי הא משמע דלכך אין מקיפים מחמת שלא יהיה רגל גוה"ד מצוי שם א"כ היאך יכולים להקיף אח"כ והניח בצ"ע. וכל עיר הקולטת תחומה קולטת ג"כ. וידוע דאמות של תורה הן שוחקת והן עוצבת לחומרא ע' בעירובין א"כ אם הוא חוץ לתחום של עוצבת ובתוך התחום של שוחקת נקלט ואסור להורגו מ"מ גוה"ד ההורגו אינו נהרג עליו דלמא עוצבת והוא חוץ לתחום של עוצבת רק בתוך תחום של שוחקת וכבר כתבתי לעיל בח"ז. ונוהגת מצוה זו בזמן וכו':

מצוה תקכ"א (א) **שנמנענו** מלחמול וכו' מבואר בר"מ פ"כ מהל' סנהדרין ומה שמרשים כאן בפ"א מה רוצח הוא טעות המעתיק דשם הוא הלאו של לא תחוס עינך האמור גבי רודף ומבואר בדברי הרהמ"ח במצוה תר"א לקמן בפ' תצא ומצוה דכאן הוא בר"מ פ"כ דסנהדרין. גם לשון הרב המחבר צריך להיות מהופך כי המצוה דכאן לא תחוס עינך ובערת וכו' ונכפלה להלן לא תחוס עינך נפש וכו' היינו ד"ק גם כן ועיין בר"מ מבואר גם כן כמ"ש ולשון הר"מ אסור לבית דין לחוס וכ"כ הרהמ"ח דנוהג בזכרים כי להם וכו' ונראה דאורחיה נקיט כי בנגמר דינו של רוצח מצוה ביד כל איש וכן אשה ע' בר"מ פ' י"ד מסנהדרין וכן בד"ק לאחר גמר דין למה לא יהיה המצוה על כולם כי מצוה לבער מבינינו וכו' כנ"ל ואפשר דהלאו הזה אינו עוברים הב"ד רק ברוצח כמ"ש כאן בתורה גבי רוצח וכן בד"ק דהוא בין איש לחבירו אבל שאר ח"מ כגון מחלל שבת וכדומה נהי דמ"ע על הב"ד מכל מקום בלאו זה אינן דהלאו הזה נכתב כאן ברוצח ולקמן גבי ד"ק וכן נראה מלשון הר"מ בפתיחתו להלכות סנהדרין בחשבון המצות ע"ש :

שלא

בזו הדיבור. דיני המצוה קצרים מבוארים בלשון הכתוב (ה' רוצח פ"א) ונוהג איסור זה בזכרים כי להם לעשות המשפט ובזמן הבית והדיין העובר על זה והעלים עינו מלענוש המחויב כפי רשעתו עבר על לאו זה אבל אין בו מלקות לפי שאין בו מעשה ועונשו גדול מן הטעם שזכרנו שיש בדבר חרבן בישוב העולם ואף בח"ל אע"פ שאין בנו כח לדון דיני נפשות חייבין בכל ב"ד לענוש המחוייבין כפי רשעתם כאשר תשיג ידם הן בממון או בגוף אם יכלו להם כפי שיראו שהשעה צריכה לכך שא"א לקיום העם אם אין שבט נטוי על גו כסילים:

מצוה תקכ"ב שלא נשיג גבול

(א) שלא נשיג גבול והענין הוא שלא נשנה גבול שיהי' בינינו ובין זולתינו עד שיתכן למשקר שיאמר שארץ זולתו היא שלו וכן אם שינה סימני הגבול וקבעם בתוך קרקע של חבירו ויאמר שלא שינהו ושהקרקע הוא שלו עד הגבול על כל זה נאמר לא תסיג גבול רעך. ואמרו בספרי לא תסיג גבול והלא כבר נאמר לא תגזול ומה ת"ל לא תסיג מלמד שכל העוקר תחומו של חבירו עובר בשני לאוין. יכול אף בח"ל ת"ל בנחלתך אשר תנחל בא"י עובר בשני לאוין בח"ל עובר בלאו א' נמצא הענין כן המסיג גבול אפי' מלא אצבע אם בחזקה עשה עובר בלא תגזול. ואם בסתר עובר על לא תגנוב וזה יהיה בח"ל ובא"י עובר בשני לאוין. שורש המצוה שכל ענין גזל ידועה היא כבר שהשכל מעיד עלי'. ותועלת הכל הוא. דיני המצוה קצרים (ח"מ סי' שע"ו) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר על זה עבר על לאו ואין לוקין עליו מן הכלל הידוע לנו שלאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו:

מצוה תקכ"ג לא יקום עד אחד

(א) שלא נעמיד גבולי העונש בגוף הנענש וכן שלא נוציא ממון ע"פ עדות עד א' ואפי' הוא בתכלית הכשרות והחכמה או אפי' נביא ועז"נ לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת. משרשי המצוה לפי שיצר לב האדם רע ופעמים יעלה בלבו טינא על חבירו ואפי' יהי' האדם בתכלית הכושר לא ינצל מחטא לפעמים ואפי' כי יעמוד אדם ימים רבים בדרכי היושר איננו מן הנמנע להתהפך במחשבתו ולהרשיע. שהרי אמרו ז"ל כי יוחנן שמש בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי. על כן הוא ראוי וכשר הדבר שלא לסמוך על לב אדם לענוש חבירו על פיו ואפי' יהי' הנענש רשע גמור והדיוט שבהדיוטות והמעיד חכם גדול שבישראל אבל בהיות המעידים שנים אנשים כשרים חזקה בכל זרע ישראל שלא יסכימו שנים להעיד בשקר וגדולה חזקה בכל הדברים. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל בעד אחד דלכל עון ולכלל חטאת הוא דאינו קם כלומר שלא נעניש שום אדם ע"פ עד אחד בעונש גוף או בעונש ממון זהו פי' עון וחטאת אבל קם הוא לשבועה אותו שמעיד עליו כגון שאמר אחד לחבירו תן לי מנה שהלויתיך אמר לו אין לך בידי כלום וע"א מעיד כדברי התובע חייב הנתבע לישבע. ומה שאמרו ג"כ שאע"פ שעד אחד לא האמינתו התורה לענוש ע"פ דבריו בגוף או בממון מ"מ נאמן הוא באיסורין וכמו שאמרו ז"ל בהרבה מקומות בגמ' עד אחד נאמן באיסורין כלומר שיעיד יין זה בשר זה אסור הוא או כשר נאמן וכל כיוצא בזה בכל האיסורין שבתורה. וכמו כן אמרו ז"ל שבדיני ממונות מקבלין עדות מיוחדת. כיצד א' אומר בפני הלוהו ואחד אומר בפני הודה לו מצטרפין. ועוד אמרו ז"ל שאם העיד אחד בבית דין זה ואחד בבית דין אחר יבא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדותם וכדאמרינן בריש פ' גט פשוט שלחו לי' חברי' לר' ירמיה עד אחד בכתב ועד אחד על פה מהו שיצטרפו שנים שהעידו אחד בב"ד זה ואחד בב"ד אחר מהו שיבא ב"ד זה לזה ויצטרפו. שנים שהעידו בב"ד זה וחזרו והעידו בב"ד אחר מהו שיבא אחד מכל ב"ד ויצטרפו. שלח להו אני איני כדאי שאתם שלחתם לי אבל דעת תלמידכם נוטה שיצטרפו. וכן הלכה ומה שאמרו בכתובות פרק האשה שנתאלמנה שעד ודיין אין מצטרפין במה שהוא דאורייתא. ומה שאמרו ז"ל שבשני מקומות האמינה התורה עד א' בסוטה שלא תשתה מי המרים ובעגלה ערופה שלא תערף כלו' אם מעיד אחד שהוא יודע בהריגת הנרצח אין עורפין את העגלה שהתורה אמרה לא נודע והרי נודע לאיש אחד. וחכמים האמינו עד אחד שיעיד באשה שמת בעלה כדי שלא תתעגן ואמרו ז"ל בטעם זה שהיא מדקדקת אחר האמת בזה שאם תנשא ואח"כ יבא בעלה תצא מזה ומזה והולד ממזר. ואמרו ז"ל שבכל מקום שיועיל עדות ע"א מועיל ג"כ עדות אשה ופסול חוץ מעד אחד של שבועה שאין מחייבין שבועה אלא בעדות עד כשר וכן מה שאמרו שפעמים ישלם הנתבע ממון ע"פ ע"א. כיצד האומר לחבירו מנה לי בידך והרי עד אחד מעיד עליו והנטען אומר כן הוא אבל אתה חייב לי מנה כנגד אותו המנה הרי זה מחוייב שבועה בשביל עדות העד ואינו יכול לישבע להכחיש העד שהרי הוא מודה במה שהעד מעיד בו והדין הוא כן שכל מחויב לחבירו שבועה ואי"ל שמשלם. ואין נשבעין בהעדות ע"א לעולם אא"כ יכחיש הנשבע את העד ויכפור בעדותו וישבע על זה. ומפני טעם זה כתב הרמב"ם ז"ל ששטר שיש בו עד אחד והנתבע טוען שפרעו שעכשיו אינו מכחיש עדות העד שמעיד בהלואה שמשלם וחולקים עליו אחרים. וכן כפרן שבא עליו ע"א וטען שפרע או שהחזיר הפקדון בכל זה שהוא מחויב שבועה ואי"ל ומשלם. ובגמ' בבא בתרא פ' חזקת הבתים מעשה באחד שחטף לשון של כסף מחבירו בפני ע"א ואמר כן הוא האמת שחטפתיה ממנו אבל שלי חטפתי ואתא לקמי' דר' אמי ואמר היכי לידייני' דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי. ליפטרי' איפא חד סהד'. לישתבע דלא חטף הא קא מודה ואמר אין חטפתי. והוה יתיב ר' אבא קמי' ואמר הוה ליה מחויב שבועה כלומר מפני עדות העד ואי"ל שהרי אינו מכחיש דברי העד וכל המחויב שבועה ואי"ל משלם. וכן הדין בכל כיוצא בזה. ומי שתבע לחבירו מנה הלויתיך וכפר בו ואמר לו לא הלויתני כלום מעולם והביא ע"א שלוה ממנו בפניו הואיל ואלו יהי' שנים היה מוחזק כפרן ודינו שישלם ה"ז נשבע ע"פ ע"א שכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה. חזר ואמר פרעתי משלם בלא שבועה לפי שהוא מחויב שבועה מפני עדות העד ואי"ל שהרי אינו מכחישו בעדות ההלואה אלא שיאמר פרעתי. וכבר אמרנו שכל מ"ש שאי"ל משלם. ויתר פרטי המצוה רבים מבוארים מפוזרים ביבמות וכתובות סוטה וגיטין וקידושין ובכל סדר נזיקין (ח"א סי' ל"ו) ונוהגת מצוה זו לענין דיני ממונות שנוהגין היום בכ"מ ובכ"ז בזכרים כי להם לעשות משפט. ועובר על זה והקים גבולי העונש זולתי בצדדין שפירשנו הן בגוף הן בממון בעד אחד עבר על לאו זה:

מצוה תקכ"ד ועשיתם לו כאשר זמם וכו'

(א) שנצטוינו לעשות לעדים אשר העידו עדות שקר כפי מה שבקשו להזיק בעדותם לאשר העידו עליו הן בממון הן במלקות הן במיתה ואף על פי שאפשר מבלי מעשה כדאיתא בפרק ארבע מיתות לוקין הם מרבויא דקרא והצדיקו את הצדיק ועז"נ

מצוה תקכ"ב (א) **שלא** נשיג גבול וכו' מבואר בר"מ פ"ז מה' גניבה ובש"ע חוה"מ סי' שע"ו. ודעתם דבא"י עוברים בשני לאוין ומבואר בספרי. והנה לאו דלא תגזול אם עוברים בקרקע ע' בתוס' בב"מ פ' א"כ נרא' מדבריהם דאינו עובר בלאו דלא תגזול וכן דעת הסמ"ג בדעת הטור וע' בס' זרע אברהם על הספרי שהשיג על הסמ"ע ומשוה ליה כטועה ובאמת כן דעת התוס' שם וע' במהרש"א ובס' פ"י בב"מ שם וכבר הבאתי לעיל בלאו דלא תגזול ע"ש ומ"מ בספרי מבואר להדיא דעוברים בלאו דלא תגזול בקרקעות ג"כ והנה הלאו הזה הוא בא"י. והיינו כ"מ שיש עליה קדושת א"י כמו שבארנו כ"פ דכך גזה"כ דבא"י עוברים על לאו זה ג"כ. א"כ כ"מ שיש עליה קדושת א"י עוברים בלאו זה. ולכאורה אפשר לומר נהי דלאו דלא תגזול אינו עובר בפחות מש"פ כמבואר בר"מ וש"ס כי כך הל"מ בדברים של ממון צריך להיות ש"פ ע' בר"מ פ"א מה' גניבה ופ"א מה' גזילה. אך לאו זה דגזה"כ הוא בא"י דוקא אפשר אף בפחות מש"פ עוברים בלאו זה עכ"פ ואינו עובר בלאו דלא תגזול כי לאו זה לא הוי שבממון דגזה"כ דהוא בא"י דוקא. אך מסתימת דברי הר"מ דלא כ' זה בפירוש דפעמים עובר בלא תסיג ולא בלאו דגזל נראה דגם לאו זה דל"ת אינו עובר בפחות מש"פ כלאו דגזל ומ"מ צ"ע. ועל לאו זה אין לוקין דהו"ל לאו הניתן לתשלומין ככל לאוין שבממון וע' במסכת שבת דף פ"ה דהתוספות הקשו דהזורע כלאים ילקה משום לאו זה דלא תסיג ג"כ כמבואר שם בגמרא ותירצו או כיון דהלאו כולל השגת גבול ג"כ והו"ל לאו הניתן לתשלומין או יען דהו"ל לאו שבכללות ע"ש עכ"פ עוברים בזורע כלאים משום לאו זה דלא תסיג והרהמ"ח לא הזכיר זה כלל וע' במלות כלאים בפ' קדושים שעוררתי בזה ע"ש. וסיים הרהמ"ח ונוהג בכ"מ ובכ"ז וכו' ובאמת אינו נוהג בכל מקום רק בא"י ובודאי טעות המעתיק וצ"ל ונוהג בארץ ישראל ובכ"ז וז"פ ונוהג בכל אישי ישראל וכו':

מצוה תקכ"ג (א) **שלא** נעמיד גבולי העונש כו' מבואר בר"מ פ"ה מה' עדות ודין עדות מיוחדת בפ"ד שם ושאר הדיני' במקומות מפוזרים ומ"ל לכתוב כאן על דיני מצוה זו צריך חיבור מיוחד שהוא בכל הש"ס והראשונים והאחרונים ואכ"מ אך מ"ש הרהמ"ח דנוהג בזכרים ה"ה בנשים אם קבלו הבעלי דינים עליהם כי כולם כשרים לדון בד"מ בקבלו עליהם ואם קבלו לדון ד"ת אסורים לחתוך הדין עפ"י ע"א ועוברים בלאו הזה. ואין מס שעבר על הלאו ה"ז הורג נפשות אם הוא בד"נ וגוזל מזה ונותן לזה בד"מ. והרהמ"ח בשרשי המצוה נראה הטעם דלמא משקר וע' בס' קצה"ח סי' למ"ד ס"ק ט' דהעל' דאין החשש משום משקר רק גזה"כ כמו עדות קרובים שפסל' התורה ומביא זה בשם הרמב"ן וע"ש הנ"מ בזה. וע' בפר"ד בדרך מצותיך שמביא בשם הסמ"ג דלאו זה קאי על העד דלא יעיד יחידי כיון דאינו נאמן כההוא דטובי' כו' וע"ש מה שמפלפל בדבריו. ומ"ש הרהמ"ח דבד"מ מקבלין עדות מיוחדת ע' בחוה"מ סי' למ"ד בט"ז דדעתו דבדיני קנסות אין מקבלין ושוה לד"נ ועיין בקצוה"ח חלק עליו וכתב דד"ק שוה לד"מ ע"ש בס"ק ד' ולענין שאר עדות ע' באחרונים שפלפלו הרבה בענינים אלו והדברים ארוכים ועתיקים. מה שהבאתי לעיל דאפשר דאין ע"א מועיל מחשש דמשקר או אפשר דגזה"כ כמו קרובים דאף משה ואהרן אינם עדים יש לפלפל גבי קידושין בעד אחד דילפינן דבר דבר מממון ואין כאן מקומו ובאת רק לרמוז:

מצוה תקכ"ד (א) **שנצטוינו** לעשות לעדים כו' דינים אלו מבוארים בר"מ בהלכות עדות מפי"ח עד פכ"ב ולהאריך במצוה זו

ועז"נ ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. וזהו דין עדים זוממין הנזכר בגמרא בהרבה מקומות. וענין ההזמה הוא שיבואו שני עדים ויכחישו הראשונים על עדותם כגון שיאמרו להם איך אתם מעידים על דבר פלוני והלא באותו יום שאתם אומרים שהיה המעשה ההוא לא הייתם אתם במקום פלוני שאתם אומרים שהיה המעשה שם אבל עמנו הייתם במקום אחר זו הוא עיקר הזמת העדות. והתורה צויתנו להאמין העדים האחרונים על הראשונים בין שהראשונים שנים או אפי' מאה או יותר דלענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי. משרשי המצוה ליסר כל איש אשר מלאו לבו להעיד בדבר שאינו יודע אותו באמת ובבירור בעבור היות הדבר הזה ענין שכל אשר לבריות תלוי עליו הן ממון הן גוף. ואשר תאמין התורה לאחרונים על הראשונים לא ידענו טעם ברור בזה. אכן הגיד אלי אחד מן החכמים קצת טענה בדבר כי התורה תאמין עדים ואין ספק שאילו יעידו שני אנשים כשרים על שלשה אנשים או יותר שהרגו את הנפש שנאמנים השנים המעידים ואפי' יכחישום המרובים מפני שאלו הם עדים והאחרים בעלי דבר בעדים זוממין כמו כן אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר להן עמנו הייתם שזהו עיקר הזמה חזרו הראשונים בעלי דבר והאחרונים עדים. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שענין ההזמה הוא בעדים עצמם כמו שאמרנו כגון שיאמרו להם עמנו הייתם במקום פלוני אבל בענין ההכחשה אין מאמינים אלו על אלו ותהא עדות כולם בטילה ומהו ענין ההכחשה כגון שמעידין בעדות בעצמה שהכת הראשונה אומרת היה דבר פלוני והאחרונה אומרת לא היה. או שיבא מכלל דבריהם שלא היה. ומה שאמרו ז"ל שעדים זוממין אין צריכים התראה אלא מכיון שהוזמו נידונין ועדים שהוכחשו תחלת הזמה הוא ומה שאמרו שאין מזימין העדים אלא בפניהם אבל מכחישין אותם שלא בפניהם. ואם הוציא בעדותן ממון מחזירין ב"ד הממון לבעליו ומשלמין העדים כסף הממון שחשבו להפסידו. אבל בדיני נפשות אינו כן שאם נהרג אחד על פיהם והוזמו אח"כ אינן נהרגין שכן באה הקבלה לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין. ויש לומר קצת טעם לדבר כי אלקים נצב בעדת הדיינים וכולי שנתחייב הנידון במעשיו הרעים לא נגמר עליו מעשה המשפט אבל ודאי ראוי היה לכך וגלגלו עליו דינו מן השמים על יד רשע זה ועל כיוצא בזה נא' וגם רשע ליום רעה. ואחר שנתגלה הדבר לעינינו כי זה האיש בן מות היה לא רצתה התורה שנהרוג העדים עליו. והמשל בזה מי שהרג את הטרפה שאינו נהרג עליו גם זה כמו כן מכיון שידענו על הדרך שאמרנו שנתחייב בב"ד של מעלה אין לו דמים. ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' מכות (ה' עדות פי"ח) ונוהגת מצוה זו בא"י בזמן שיש לנו בה ב"ד סמוך לפי שתשלומין של עדים זוממין קנס הוא וידוע שאין דנין דיני קנסות אלא בב"ד סמוך. וב"ד הראוי לדון דיני קנסות שלא עשו לעדים זוממין כאשר זממו לעשות לאחיהם בטל עשה זה:

מצוה תקכ"ה שלא לפחוד מהאויבים במלחמה

(א) שנמנע שלא לערוץ ולפחוד מן האויבים בעת המלחמה ושלא נברח מפניהם אבל החובה עלינו להתגבר כנגדם להתחזק ולעמוד בפניהם ועל זה נאמר אל תיראו ואל תחפזו וגו' ונכפלה המניעה במקום אחר באומרו לא תיראום. משרשי המצוה שיש לכל אחד מישראל לשום בהש"י מבטחו ולא יירא על גופו במקום שיוכל לתת כבוד להש"י ולעמו. דיני המצוה כגון מה שהזהירו ז"ל שלא יחשוב אדם בעת המלחמה לא באשתו ולא בבניו ולא בממונו אלא יפנה לבו מכל דבר למלחמה. ועוד יחשוב שכל דמי ישראל תלוים עליו והרי הוא כאלו שפך דמי כולם אם יפחד וישוב אחור ימינו. וכענין שכתוב ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. ומפורש בדברי קבלה ארור עושה מלאכת ה' ברמי'. ארור מונע חרבו מדם. ואמרו ז"ל שכל הנלחם בכל לבבו וכוונתו לקדש הש"י מובטח הוא שלא ימצא נזק ויזכה לו ולבניו להיות להם בית נכון בישראל ויזכה לחיי העולם הבא. וכענין שכתוב כי עשה יעשה ד' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ד' הוא נלחם וגו'. ויתר פרטי המצוה בפ' שמיני מסוטה (ה' מלכים פ"ו). ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם להלחם בזמן שישראל על אדמתן ועובר על זה ומתחיל לחשוב ולהרהר ולהבדיל עצמו ממלחמה עבר על לאו זה וענשו גדול מאוד כמו שכתבנו:

מצוה תקכ"ו למשוח כהן בשעת המלחמה

(א) שנצטוינו למשוח כהן אחד בשמן המשחה ולמנותו להיות מדבר עם העם בשעת המלחמה וזה הכהן נקרא משוח מלחמה וזמן המצוה זו שיאמר הכהן המשוח אל העם בשעת המלחמה ג' כתובים הנזכרים בתורה. מי האיש אשר נטע וגו'. ומי האיש אשר בנה בית וגו'. ומי האיש אשר לקח אשה וגו'. ויוסיף עוד משלו דברים אחרים יעוררו בני אדם למלחמה וישאום לסכן נפשם

וזו צריך ג"כ חיבור מיוחד וקצת דיני הזמה מפוזרים בחיבור זה ואכתוב רק מה שיש לדקדק בדברי הרהמ"ח. מ"ש כפי אשר בקשו להזיק בעדותם הן ממון כו' ואף שאב"מ לוקין מוהצדיקו כו' דברים אלו צ"ע דמה שבקשו להזיק דבר זה נפקא לן מועשיתם לו כאשר זמם דע"ז כתבה התורה המצוה הזו וגלתה דמענשין אותו כאשר זמם בכ"ע אך כד' דברים דאין מקיימים בהם כאשר זמם כגון בן גרושה כו' דלוקין לא מכאשר זמם ומלאו דלא תענה ג"כ אין לוקין דהו"ל לאו שאב"מ זה ילפי' מפסוק זה והצדיקו כו' ועי' בגמרא דמכות דף ב' ע"ב וברמב"ם כאן פ"כ הלכה ט' וחסרון המעתיק יש כאן וצריך לתקן. ומ"ש שענין הזמה בעדים עצמם כו' לא גילה דעתו אם הי' הזמה והכחשה כאחד כגון שאומרים עמנו הייתם וגם ההורג כו' מאי דינו ודעת הר"מ דלא הוי הזמה בכה"ג והדברים עתיקים. ומ"ש שמזימין את העדים בפניהם אבל מכחישין אף שלא בפניהם כו' היינו לענין עונש של העדים אבל לענין ביטול העדות אף הזמה שלא בפניהם נהי דהזמה לא הוי הכחשה מיהא הוי ובטל העדות והוא ש"ס מפורשת וברמב"ם כאן. ומ"ש דבד"מ אמרינן כאשר עשה ג"כ ובד"נ אם הרגו אין נהרגין מחמת כאשר זמם ולא כאשר עשה לא גילה דעתו במלקות האיך הדין והר"מ כתב בפ"ג דגם במלקות אמרי' כאשר עשה והראב"ד חולק ועי"ש בכ"מ דלפי הטעם שכתב הרהמ"ח ומובא ג"כ ברמב"ם הוא רק בח"מ אבל במלקות אמרינן כאשר עשה א"כ דעת הרב המחבר ג"כ כדעת הר"מ דמלקות שוה לד"מ. ועי' ברמב"ם כאן פכ"א דעתו לפי פירוש הכ"מ דאם עדים העידו על אחד שחייב ממון אך עפ"י הדין א"צ לשלם הממון רק בתפס שכנגדו והוזמו צריכים העדים לשלם לזה שהעידו עליו מכאשר זמם אף שלא היו מחייבים אותו רק אם יתפוס התובע מ"מ כיון דבקל יוכל לתפוס הו"ל מחייבי ממון ממש וצריכים הזוממים לשלם תיכף והלח"מ דעתו דא"צ לשלם רק אם תפס אבל העדי' מהני תפיסתו כאשר זממו לעשות עי"ש. ועי' בקצה"ח סי' ל"ח שחקר אם ע"א במקום שנתחייב הנתבע ע"י ממון כגון אם טוען א"י דהו"ל משואיל"מ אם שייך דין הזמה דאפשר כאשר זמם בשני עדים כתיב וכבר הבאתי בח"ז דבמחכ"ת נעלם ממנו דברי הר"מ כאן פכ"א הלכה ה' דכ' דע"א בטומאה אחר קינוי וסתירה והוזם משלם כאשר זמם מבואר להדיא דע"א היכי דמחייב ממון שייך גבי' כאשר זמם וכבר הארכתי לעיל בפרשת יתרו ועוד מקומות בהרבה ענינים עי"ש. ואפשר לומר דטעם הר"מ שסובר דבמלקות אמרינן כאשר עשה ג"כ ולוקין לא מטעם כאשר זמם דבחמת הוי כאשר עשה. רק נהי דלא שייך דין הזמה בנעשה מעשה מ"מ לוקין מפסוק והצדיקו כו' כמו בד' דברים דלא כתיב בהו כאשר זמם ולא קאי עלייהו כלל עי"ש בתוס' במשנה מ"מ לוקין מפסוק זה ה"נ אף דל"ש דין הזמה עכ"פ לוקין זה מוהצדיקו כו' ולפי"ז אף ח"מ בנהרג נהי דל"ש כאשר זמם עכ"פ לוקין משום פסוק זה והצדיקו כו' אך הו"ל להר"מ להביא ד"ז וגם לפי"ז אם העידו על אחד שחייב שנים או שלשה מלקיות על דבר אחד והוזם מטעם דוהצדיקו לא הי' לעדים ללקות אלא פ"א כיון דאינו מכאשר זמם ומהר"מ נראה דלוקין מכאשר זמם כמה שהיו מחייבים אותו ע"ש אף בנעשה מעשה. אך נהי דאינו נראה כן מדברי הר"מ מ"מ הדין זה נראה דהוא אמת הן בח"מ שנהרג נהי מכאשר זמם אין עונשין דגזה"כ ולא כאשר עשה אך עכ"פ ילקה מוהצדיקו כו' וכן במלקות ואפי' אם רצו לחייבו כמה מלקיות ונלקה דהו"ל כאשר עשה עכ"פ יהיו העדים חייבין ללקות פ"א מחמת והצדיקו כו' וכן אם לא רצו לחייבו רק פ"א ונלקה מ"מ לוקין העדים מפסוק זה. וכן בר"מ לשיטות הסוברי' דגם בממון אמרינן כאשר עשה ואינן משלמין ילקו עכ"פ משום פסוק זה וכ"ז צ"ע וכעת אין אני מעיין בענינים אלו כי הוא אריכות גדול ובאתי רק לעורר. ועדים זוממים הם ד"ק ואין דנין אלא ב"ד סמוכים בא"י אפי' בח"ל כידוע כ"פ. ומ"ש הרהמ"ח בא"י צ"ע כמו שמבואר בר"מ פט"ז מה' סנהדרין דב"ד סמוכי' דנין אפי' ד"נ בח"ל כ"ז שדנין בארץ ישראל וז"פ. ואני מסופק לדעת הר"מ בהלכות סנהדרין שפוסק בר"מ א"צ סמוכים מה"ת עי' בחוה"מ סי' ג' אם העידו שלא בפני סמוכים והוזמו בודאי קבלת העדות על המזימים צריך להיות בב"ד סמוכי' כי כל דין שצריך סמוכים צריך להיות הקבלת עדות ג"כ בסמוכים ודעת הרמב"ן בפ' שופטים דבד"נ צריך כ"ג לקבלת עדות כמו שהדין בכ"ג אף לדעת הגאון שמביא הרמב"ן דבג' סגי עכ"פ בודאי סמוכים בעינן וכבר הובאו דברי הגאון והרמב"ן בח"ז כ"פ. אך אפשר כיון דאין ע"ז משלמים עד שיגמר הדין א"כ בהוזמו צריך הגמ"ד ג"כ להיות בב"ד סמוכים. אך נראה כיון דהתורה הכשירה בג' הדיוטות בד"מ גמ"ד שלהם הוי גמ"ד. אך זה צ"ל אם קבלו הבע"ד עליהם ב"ד קרובים ופסולים והעידו העדים וגמרו הדין והוזמו אפשר דזה לא הוי גמ"ד כלל דבאמת הם קו"פ אך שהם קבלו עליהם ובד"מ רשות שיתן מעות שלו במתנה ע"כ מהני קבלה אבל מ"מ אפשר דלא נקרא ב"ד ולא שייך בהם גמ"ר כלל ופטורים הזוממין כ"נ ומ"מ צ"ע ובאתי רק לעורר. ועדים זוממין צריכים הכרזה. כיצד כותבין ושולחין בכל עיר ועיר פלוני ופלוני העידו בכך וכך והוזמו ונהרגו או נלקו או שלמו כך וכך שנאמר והנשארים כו'. ועי' בב"ק דף ד' שעדים זוממים צריכים לשלם מעידיות אף שהם לא רצו לחייב אלא מזיבורית ע"ש בתוס' וכעת לא ראיתי בר"מ שמביא זה. (עיין בהשמטות):

מצוה תקכ"ה (א) שנמנענו שלא לערוץ ולפחוד כו' זה מבואר בר"מ פ"ז מהלכות מלכים. ומ"ש הרהמ"ח דנוהג בזכרים כי להם כו' בש"ס מבואר וברמב"ם פ"ז כאן דבמלחמת מצוה אפי' כלה מחופתה א"כ נוהג בנשים ג"כ. ובעזה"י יתבאר עוד לקמן:

מצוה תקכ"ו (א) שנצטוינו למשוח כהן אחד בשמן המשחה כו' מבואר בר"מ פ"ז מהלכות מלכים והדינים כ"ה. אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות ממנין כהן משוח מלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה

נפשם לעזור דת האל ולשמרה ולהנקם מהסכלים המפסידים סדרי המדינות. וכן אמרו ז"ל במסכת סוטה ודברו השוטרים כהן מדבר ושוטר משמיע. שורש מצוה זו ידוע כי בשעת מלחמה צריכין אנשי המלחמה חזוק ומפני שהאדם נשמע יותר כשהוא נכבד צותה התורה להיות הממונה לחזק בדברים טובים מן הכהנים שהם מובחר העם. והענין להיות מחזירים מן המלחמה מי שנטע כרם ולא אכל ממנו או בנה בית ולא שכן בו או ארש אשה ולא לקחה. והירא מעבירות שבידו. גם זה הדבר ראוי וכשר כי כל אלו בני אדם חלושים מאוד מבוא במלחמה כי מחשבתם נתפשת הרבה על הדברים הנזכרים בכתוב ואלו יניאו לב חבריהם וכענין שכתוב בפירוש ולא ימס את לבב אחיו. וכן הירא מעבירות שבידו ראוי להחזירו פן יספו אחרים בעונו וכל דרכי התורה יושר ואמונה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין מחזירין מעורכי המלחמה אלו הנזכרים בכתוב אלא במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. ומה שאמרו שאחר שחזרו במלחמות הרשות כל החוזרין. הנשארים מתקנין את המערכות ופוקדין שרי צבאות בראש העם ומעמידין מאחורי כל המערכה שוטרים חזקים וכשילין של ברזל בידיהם וכל המבקש לחזור מן המלחמה הרשות בידם לחתוך את שוקיו מפני שתחלת נפילה ניסה. ויתר פרטיה מבוארים במסכת סוטה (ה' מלכים ומלחמותיהם פ"ו ופ"ז) ונוהגת מצוה זו בזכרים בזמן שא"י בישובה וזו מן המצות המוטלות על הצבור כולם ואם עברו העם על זה שלא מינו ביניהם כהן משוח על הענין שזכרנו ולא דבר אל העם הדברים הנזכרים בכתוב בטלו עשה זה:

שנצטוינו

המשחה ומדבר אל העם והחילוק בין מלחמת מצוה למלחמת הרשות דבמלחמת מצוה הכל יוצאין למלחמה ומכל שכן שאין חוזרין שום אדם שיתבאר לקמן רק בשעת המלחמה הכהן מדבר הפסוקים שמע ישראל כו' אל תחפזו כו' עד להושיע אתכם אבל במלחמת הרשות תיכף על הספר בשעת יציאתם מדבר הכהן מי האיש אשר בנה כו' עד ויספו כו' ואח"כ בשעה שעורכין המערכה חוזר הכהן ואומר שמע ישראל כו' ועוד הפעם מי האיש כו' ודעת רש"י שבספר אומר מי האיש כו' ובשעת מלחמה אומר רק שמע ישראל אל תיראו כו' ע' בכ"מ ובלח"מ. והנה משמע ישראל עד להושיע כו' כהן מדבר וכהן משמיע לעם ודעת הר"מ דכהן אחר משמיע לעם והג' פסוקים מי האיש כו' כהן המשוח מדבר ושוטר משמיע לעם ומן ויספו היינו הפסוק מי האיש הירא כו' שוטר מדבר ושוטר משמיע ולא כהן. ומבואר במשנה ודבר בלה"ק וילפי' בגמרא כאן כתיב ודבר ולהלן משה ידבר מה להלן בלה"ק אף כאן בלה"ק והתוס' מביאין דבירושלמי ילפי' דכאן כתיב ונגש כו' ולהלן כתיב ונגש משה כו' מה להלן בלה"ק אף כאן בלה"ק ואפשר לומר דוקא שמע ישראל שהכהן מדבר ומשמיע צ"ל בלה"ק דילפי' בגמ' כו' אבל ודברו השוטרים היינו הג' פסוקי' דצריכי' למילף בש"ס דהכהן אומר א"כ עכ"פ אינו בכלל ונגש הכהן ודבר אפשר אף דילפי' דהכהן ג"כ אומר מ"מ א"צ לה"ק וכן נראה מסדר המשנה דבמשנה ראשונה דמבואר בלה"ק מבואר שם פסוקים שמע ישראל כו' ובמשנה הב' ודברו השוטרים אינו מבואר כלל בלה"ק. אך אפשר כיון דהכהן אומר תחלה בלשון הקודש אם כן אמירת הג' פסוקים גם כן. אך נראה דמה שהשוטר משמיע אין צריך להיות בלשון הקודש ומכל שכן מי האיש הירא כו' דהשוטר מדבר ג"כ אין צריך בלה"ק דהילפותא הוא רק בכהן כנ"ב. וע' בר"מ שכתב בספר אומר מי האיש כו' ולא הזכיר בלה"ק ואח"ז בעת שעורכין המלחמה כתב ואומר להם בלה"ק כו' נראה מדבריו דוקא שמע ישראל הוא בלה"ק לא הג"פ מי כו' וצ"ע. ובדברי הרהמ"ח יש חסרון המעתיק שכת' ומן המצוה שאומר הכהן ג"פ הנזכרים בתורה מי האיש כו' ולא הביא הפסוק שמע ישראל דמפורש בתורה דכהן אומר והוא חסרון המעתיק. גם נראה פשוט דהכהן והשוטרים אסורים להוסיף על הפסוקים שבתורה רק צריכים לומר מה שציותה התורה כמו ב"כ דאסור להוסיף ברכה כגון ד' אלקיכם וגו' כמו שמבואר בר"ה וכאן נמי דמ"ש והוא בכלל בל תוסיף וצ"ע על הרהמ"ח דכתב ויוסף עוד דברים משלו יעוררו כו' מנ"ל דודאי אסורים להוסיף דמ"ש מכל המצות וב"כ וצ"ע. וע' במשנה שמע ישראל כו' על אויביכם לא יהודה על שמעון כו' הם בנצחונו של גליות כו' נראה ברור דזה דרש המשנה מהפסוק אבל בודאי הכהן אומר הפסוק ככתוב בתורה בלי גרעון ובלי תוס' וברור הוא בעיני. והנה בהכרזה מי האיש הירא ורך הלבב כו' הוא פלוגתא במשנה דסוטה דר"ע סובר דברים כמשמען שא"י לעמוד בקשרי המלחמה ור"י הגלילי ור"י סוברים דהיינו המתירא מעבירות שבידו אלא שחד סובר דוקא עבירות של תורה וחד סובר אפי' בעבירות דרבנן ע' בגמ' אבל תרוייהו חולקין על ר"ע והר"מ כאן פוסק כר"ע דדברים כמשמען. והנה אף שרבים חולקים פוסק כר"ע וככלל זה אם הלכה כר"ע מחביריו כו' ע' בס' תורת חסד כלל ה' מה שמפלפל בזה ולא הביא זה דהר"מ פוסק כאן הלכה כר"ע אף מחביריו. וצ"ע על הרהמ"ח שכתב הירא מעבירות שבידו ונוטה מדעת הר"מ דאין הלכ' כן רק כר"ע דהדברים כמשמען וצ"ע. והנה אלו החוזרין ממלחמה כששומע הכרוז מי שבנה בית ולא חנכו צריך לחזור ודוקא בא"י אבל בח"ל אינו חוזר דאינו מצוה לחנכו והוא מהירושלמי ופסקו הר"מ ומכאן פסקו האחרונים דאין מצוה בחינוך בית בח"ל ואינו נקראת סעודת מצוה ע' ביש"ש ובס' באר שבע וכ"מ לענין נודר שלא ילך לסעודת רשות רק לסעודת מצוה אסור לילך ועי' בס' בית אברהם סי' ט"ו פלפול ארוך בזה ומ"מ אני לך. ולאו דוקא בנה אלא ה"ה לקח או נתן לו במתנה או ירש חוזר אבל הגוזל בית אינו חוזר ואם גזל בית ואח"כ קנה הבית אע"פ שמתחלה בגזל בא לידו מ"מ חוזר ואינו ממעט אלא גזל כן מבואר בדברי הר"מ אע"פ דבש"ס מבואר דאפי' קנה אם בתחלה בא בגזילה לידו אינו חוזר היינו לריה"ג דבגזל א"ל מיעוט דבלא"ה הו"ל ירא מעבירות שבידו ע"כ המיעוט ולא חנכו הוא דאינו גזל עתה רק בא לידו בגזיל' אבל לפי פסק הר"מ דלא כריה"ג כמ"ש לעיל רק כר"ע ואינו חוזר מחמת עבירות א"כ ממעטינן בפשיטות גזל אבל באינו גזל רק בא לידו בגזל ואח"כ קנה חוזר רק כשעתה גזל בידו א"ח וז"פ. אח"ז ראיתי בלח"מ שכתב ג"כ כן. ומבואר במשנה דר"י סובר דבונה בית על מכונו היינו שסתרו וחזר ובנאו אינו חוזר והר"מ לא הביא זה כי כתב בפירוש המשנה דאין הלכה כר"י ועי' במ"ל שעמד על הר"מ למה אין הלכה כר"י דאפשר דאין הת"ק חולק בזה וגם בש"ס ובירושלמי שקלו וטרו אליבא דר"י ע"ש וע' בסוכה דף כ"ז ע"ב שאם נפלה כו' אחריתי הוא כו' קמ"ל וע' בתוס' לפי שבונה באותן עלים ע"ש ומ"מ אני לך. ועי' במ"ל שמסופק אם מכר ביתו וחזר וקנאו אפשר אף להר"מ אינו חוזר כמו מחזיר גרושתו ועי"ש שמביא הירושלמי בזה. ומ"מ הניח בצ"ע. ובית של שותפים אם חוזרים אינו מבואר בר"מ האיך ודעת הכ"מ כדעת הר"מ דחוזר וא"ד לכרם שיתבאר בסמוך בס"ד ודעת הלח"מ דאינו חוזר ושוה לכרם שיתבאר בס"ד. ואיזה לא חנכו אפי' השכירו לאחר ואחר דר בו אם הקדים לו שכרו הוי חנכו ואם לא קיבל עדיין השכר ויתן לו לסוף שנה הו"ל לא חנכו עדיין. ואם במתנה נתן לאחר על זמן לדור בו אפשר כיון דאלו לא הוי לי' הנאה מיני' כו' הו"ל כאלו קיבל השכר תיכף והו"ל חנכו ע' במגילה גבי בכה"נ כנ"ל. בנה בית ונתן בו חפציו ונעל עליהם אם הי' צריך לבטל על שמירתן הו"ל חנכו ואם אין צריך ליסב ולשמרם הו"ל לא חנכו כן מבואר בר"מ מירושלמי ואין הירושלמי בידי. ואחד הבונה בית לישיבתו או בית הבקר או בית העצים או בית האוצר או בית התבן הואיל וראוי לדירה חוזר אבל בית שער אכסדרה ומרפסת או בית שאין בו ד' על ד' אינו חוזר וד"ז דאין בו דע"ד היא ברייתא מפורשת בסוכ' דף ג' וכן הרשים הכ"מ והלח"מ מרשי' בירושלמי ובאמת הוא ברייתא בש"ס דילן בסוכה שם. ומכריז מי האיש אשר נטע כרם כו' אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפי' מחמשה מיני מאכל אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב הכלל כל שחייב בערלה וממילא חייב ברבעי הוא בכלל ולא חללו חוזר עיין בר"מ פ"י מהלכות מעשר שני ומעשר ראשון מה שחייב בערלה וברבעי ותלמד לכאן.

והנה לשון הר"מ כלשון המשנה אחד הנוטע כרם ואחד חמשה אילני מאכל כו' ואינו מבואר בגפנים אם צריך חמשה אך עיין בסוגיא דילפינן מכרם ואין כרם פחות מה' גפנים עיין בסוגי'. ול"ע דהנה באמת הר"מ ורוב הראשוני' סוברים דגם באילן אחד נוהג רבעי וגם כלאים הזורע חטה ושעורה וחרצן חייב אף על פי דכתיב כרם אם כן אמאי כאן צריך חמשה דוקא הא רבעי נוהג אף באחד ועי' בר"נ פ"ק דר"ה דמביא בשם הגאון ר"א משבחא דרבעי אינו נוהג אלא בכרם ולא בגפן יחידית כיון דילפי' בג"ש מתבואות הכרם גבי כלאים וצריך כרם דוקא והרמב"ן השיג עליו דגבי כלאים נמי א"צ כרם שלם וגם למאן כו' הכלל דסובר דרבעי נוהג אף בגפן יחידית ומכ"ש למאן דתני נטע וכן פסקו כל הפוסקים א"כ אמאי צריך כאן חמשה עי' וצ"ע מאוד וחילוק בין כרם ובין גפן הוא לענין הרחקה עי' במסכת כלאים ואפשר דהוא רק מדרבנן ע' בר"מ פ"ה מה' כלאים וביו"ד וצ"ע. ואחד הלוקח ואחד היורש ואחד הניתן לו במתנה אבל גזל כרם א"ח עליו וכן כרם השותפים אינו חוזר והוא נלמד מקרא והנוטע ד' מיני מאכל או הרבה אילני סרק א"ח וע' ברש"י בסוטה דף מ"ג ע"ב בד"ה קלא וכו' כ' דסבר כמאן דתני כרם רבעי שאין ערלה נוהג בנטיעה אחת אלא בכרם שלם. והנה לענין רבעי דעתו כמו דעת הגאון משבחא שהבאנו לעיל אך מה שסיים רש"י שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת דבר זה לע"ג דלא שמענו דבר זה דערלה לא יהיה נוהג בנטיעה אחת והדברים תמוהים וצ"ע. ודעת רש"י במשנה דה' אילנות צריך ב' כנגד ב' ואחד יוצא זנב והר"מ סתם הדברים נראה דאינו מצריך וע' בלח"מ שהרגיש בזה. והנה גבי בית וכרם מרבינן קנה וניתן לו במתנה ואפשר בזמן שהיובל נוהג דאינו אלא ק"פ כמו גבי ביכורים אפשר דאינו חוזר דאינו שלו רק ק"פ וצ"ע ובאתי רק לעורר. והנוטע כרם בח"ל א"ח וז"פ כיון דאין חילול רבעי נוהג מה"ת בח"ל עי' בר"מ בהלכות נ"ר א"כ לא שייך ולא חללו כי א"ל לחלל. ומכריז מי האיש אשר ארש אשה וכו' אחד המארס הבתולה או אלמנה אפי' שומרת יבם ואפי' חמשה אחים ונפלה לפניהם יבמה כולם חוזרים אך המארס אשה האסורה עליו כגון אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכה"ד וכדומה אינו חוזר וילפינן בש"ס מלא לקחה דהו"ל למכתב לא לקח וכתיב לא לקחה פרט לאלמנה וכו' והנה אף שחלוצה רק מדרבנן כידוע מ"מ התורה מיעטה לקיחת איסור אף שהוא מדרבנן ומצינו כן כ"פ עיין בהלכות נערה בתולה בר"מ ובהלכות סוטה והדברים עתיקים ובירושלמי מבואר גם הנושא את איילונית הואיל ואינו מצוה לישב עמה א"ח ומובא במ"ל. ואם קידש תוך ג"ח של הבחנה או מעוברת ומינקת חבירו עי' באהע"ז סי' י"ג ובר"מ בה' סוטה ותלמוד לכאן. וכן מצינו גבי הירא וכו' לר"י היינו אפי' עבירות דרבנן ע' בסוגיא. ואם עבד עברי קידש ח"ש וחב"ח דמותרת לו והו"ל ש"ח אם חוזר אף דאין ח"מ עליה רק אשם מ"מ הו"ל כמו שומרת יבם דחוזר וצ"ע בזה. קידש אשה מעכשיו ולאחר שנה ונשלם הזמן במלחמה חוזר ובא לו כן מבואר בר"מ ועי' בכ"מ שכ' דוקא כה"ג דאגמל"מ דהוי קידושין מאז חוזר אבל אם לא אמר מעכשיו הו"ל כאלו עכשיו אירסה ולאו כל כמיניה לפטור עצמו וכו' ול"ד לנפלה לו יבמה שם לא עשה מעשה וכו' ומ"מ צ"ע כיון דקידשה אז ג"כ לא עשה מעשה עתה והקידושין ממילא חלין א"כ למה אינו חוזר ואינו דומה לקידש עכשיו ואפשר לומר כיון דיכולים לחזור הו"ל כאלו קידשה עכשיו עי' באהע"ז סי' מ"ב. והנה מעכשיו ולאחר שלשים יום דעת הר"מ פ"ז מה' אישות דהוי ספק תנאי וספק חזרה. ועיין בכ"ש שם שמביא בשם

רש"י

רש"י דתנאי אם לא אחזור וכו' א"כ יכול לחזור בתוך הזמן. ומ"מ ס"ל להר"מ דחוזר ואפשר דדעתו דתנאי באם יחי' כדעת הרמב"ן והרשב"א ואכ"מ. אך עכ"פ הוי ספק קידושין ומ"מ חוזר נראה דמספק חוזר וה"ה בכל ספק קידושין הכלל היכי דהוי ספק אם צריך לילך או לאו א"צ לילך כי אין אנחנו יכולים לכוף אותו כי ס"כ לקולא ומי יכול לכוף אותו ואף אם נאמר דהוא רשות לחזור יכול גם כן לחזור מספק כנ"ל. וע"ש בר"מ ובש"ע דאם אחד קידשה מעכשיו ולאחר ל' ובא השני וקידשה לאחר כ' וכו' דקידושי כולם תופסים או מספק או בוודאי כשרגא דליבני דכל חד שבק רווחא לחברי' נראה דכולם חוזרים כמו יבמה שנפלה לפני ה' אחים דכולם חוזרים דלכ"א קרינן אשתו ה"נ לכ"א הוי אשתו כנ"ל. שו"ר דל"ד ליבום דהתם דכ"א יכול לקחתה אם יסכימו דהוא ייבם אותה וכאן קדושי כולן תופסין וצריכה גט מכולן ושום א' לא יכול לכנסה לא קרינן ביה ולא לקחה א"כ כולן אין חוזרין כנ"ל. המחזיר גרושתו אינו חוזר ורש"י פי' במשנה דקרא אשה חדשה קפיד דכתיב כי יקח איש אשה חדשה. והנה קרא זה כתיב גבי אותן דאינן זזין ממקומם נראה דילפינן לכאן ע' בגמ'. ונראה לפענ"ד דד"ז דמחזיר גרושתו היינו מן הנשואין ואח"כ אירסה א"ח וכן אם נשאה כי אינה חדשה. אבל אם גירשה מן האירוסין וחזר ואירסה בוודאי חוזר כי מ"ל מהקידושין הראשונים או מקידושין שניים וכן אם נשאה אח"כ כיון דלא היתה נשואה לו מ"ל אם נשאה מהקידושין ראשונים או שגירשה בינתיים בוודאי אינו זז ממקומו כנ"ל ברור. ועיין בב"ש סי' ס"ב ס"ק י"ז. ועי' בא"ח סימן תקמ"ו מבואר דמותר להחזיר גרושתו מן הנשואין במועד מבואר דוקא מן הנשואין ה"נ כנ"ב ופשוט. וטומטום שקידש אע"פ שספק מ"מ כיון דאינו ראוי להוליד כלל ואינו ראוי לנישואין כלל אינו חוזר כמו איילונית כדברי הירושלמי שכתבתי לעיל. ואנדרוגינוס אם נאמר שיכול להוליד עי' תוספות יבמות ומובא בחיבור זה אפשר מספק חוזר ול"ע. ומסופק אני אם מקדש אשה קידושי דרבנן כגון חרשית או קטנה בת מיאון אם חוזר דהו"ל גם כן ארוסה אף דהתורה לא כתבה באירוסין דרבנן מכל מקום כמו חלולה שנתמעט מן התורה כמו שהבאנו לעיל ובפ' א' מהלכות נערה בר"מ לענין שניה הכי נמי שייך אף בארוסה מדרבנן דין זה ול"ע. ופשוט דהמארס אף שאינה עתה ראוי' לנשואין מ"מ חוזר כיון דראוי' לנשואין בזמן מאוחר ע"כ המקדש תינוקת ב"י ע"י אביה אף שאינה ראוי' לנשואין עד ג' שנים עי' במ"ל בה' אישות והדברים עתיקי' מ"מ חוזר דהתורה לא חילקה בזה רק באינו ראוי כלל כגון אלמנה לכה"ג וכדומה וז"פ וכבר רמזתי לך לעיל בדין מניקת חבירו. וד"ז בקידושין דרבנן שכתבנו ה"ה בקנה בית או כרם בקנין דרבנן יש לספק כנ"ל. ומכריזין מי האיש הירא וכו' הדברים כמשמעם מי שא"י לעמוד בקשרי המלחמה וכו' והוא פלוגתא ופסק הר"מ כן. ומבואר בפי' הרמב"ן עה"ת בשם הירושלמי דכל אלו שחוזרין שבנה או נטע או אירש צריכים ראיה לדבריהם וצריכים לברר דבריהם לפני שר הצבא שכ"ה האמת דיכולים לחזור הרבה בשקר ע"כ צריכים לברר. אך הירא ורך הלבב עדיו עמו דחזינן דמפחד והר"מ לא הביא זה דצריך לברר דאפשר דהוא פשוט מטעם הנ"ל. ולא נתברר לי מהש"ס ומהר"מ אם אלו החוזרין כגון בונה וכו' נתנה התורה רשות להם לחזור אם רוצים אבל אם רוצים להיות במלחמה הרשות בידם או שצריך לחזור ומה שאמר ילך וישוב לביתו הוא חובה עליו דצריך לחזור ואסור לו לצאת למלחמה. והנה הירא וכו' מסברא מחויב לשוב כדי שלא ימס וכו' אבל האחרים כגון בנה וכו' לא נתבאר ועי' בפרש"י בחומש שכתב פן וכו' כדאי הוא שימות אם לא ישמע לדברי הכהן נראה דחוב עליו לחזור ומ"מ בש"ס ובר"מ לא נתבאר זה ול"ע בד"ז. עי' בגמ' דריה"ג סובר הירא ורך הלבב מעבירות שבידו ר"י אומר אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט בת ישראל לנתין וכו' [ואמרינן בגמ' מ"ב ואמרינן א"ב] דלריה"ג חוזר אפי' על עבירה דרבנן ולר"י א"ח על עבירה דרבנן רק על עבירה של תורה דומיא דאלמנה וכו' וקשה הא ר"י אומר חלולה לכהן הדיוט וגם נתין וכו' והם רק מדרבנן ואמאי חוזר י"ל דאגב גרושה תני חלולה וכן כתבו התוס' במכות דף י"ג דאשגרת לישנא הוא חלולה וגרושה לתירוץ ראשון ע"ש וג"כ נתינה אגב ממזרת עי' בתוס' כתובות בר"פ אלו נערות דף כ"ט או דס"ל דנתינים מה"ת עי' בתוס' שם בכתובות והדברים ארוכים. ויש עוד לעורר במצוה זו אך הפסקתי הרבה במצוה זו ובעזהש"י אשנה פרק זה. וגם זה פשוט אם קידש אחת משתי אחיות דהו"ל קידושין שאין מס"ל אף דהוי קידושין מ"מ כיון שאינו ראוי לישא אותם משום ספק ערוה אינו חוזר כמו כה"ג באלמנה וכו' וזה פשוט. לכאורה איני מבין דברי הר"מ בקידשה מעכשיו ולאחר שנים עשר חודש ונשלם הזמן במלחמה חוזר כיון דהוא ספק תנאי וכבר כתבתי דגם מספק חוזר אם כן אפי' לא נשלם הזמן עדיין בשעת מלחמה למה לא יחזור דהא אפשר שיהיו קידושין למפרע בתשלום הזמן והו"ל אירס אשה. אך לפמש"ל דדעת הרמב"ן דהתנאי באם אחי' אם כן כאן דהתורה כתבה טעם דישוב פן ימות וכו' ואיש אחר וכו' והתורה לא רצתה זאת דע"י המלחמה יקח אחר ארוסתו א"כ בתנאי אם אחי' אם כן אם מת נפקעו הקידושין למפרע ולא הוי ארוסתו ולא הוי אירס אשה ע"כ אם לא נשלם הזמן עדיין ממ"כ אם לא ימות במלחמה בוודאי יצא ופן ימות לא הוי אירס כלל ואיש אחר לא יקח ארוסתו כלל ומוכח דהר"מ סבירא לי' כדעת הרמב"ן והרשב"א דהתנאי אם אחי' ונ"מ הרבה יש אך אכ"מ. א"כ בתנאי אחר בע"מ דאף אם התנאי יתקיים אח"מ תהיה מקודשת למפרע אפי' אם עדיין תוך זמן התנאי אין צריך לצאת למלחמה פן ימות והקידושין יהיו חלין למפרע ויקח אחר ארוסתו והתורה הקפידה ע"ז כנ"ב בס"ד. ודינים אלו ל"ד באירס ה"ה בקנה בית וכרם בתנאי ג"כ ד"ז אם יתקיים התנאי יהיה למפרע שלו וחוזר ובמעכשיו ולאח"ז דקי"ל גבי ד"מ עי' בחו"מ דגופא מהיום ופרי לאחר זמן א"כ כיון דיש לו בית בוודאי חוזר כי הגוף עיקר וביש לו קנין פירו' כתבנו לעיל דתלוי אם ק"פ כקה"ג דמי כנלענ"ד ובאתי רק לעורר. וכל אלו שחוזרין מעורכי המלחמה מתקנין את הדרכים ומספקין מים ומזון לאחיהם שבמלחמה ועי' ברש"י בפי' החומש במדבר א' פסוק ג' בד"ה כל יוצא צבא כ' מגיד שאין יוצא פחות מבן עשרים עכ"ל. ונראה דבין למלחמת מצוה ובין מלחמת הרשות וכעת לא ראיתי לרבינו הר"מ שיביא זה והרמב"ן בפירושו מביא דברי רש"י ולא כתב מנין לו זה :

מצוה תקכ"ז לקרות קודם המלחמה לשלום

(א) שנצטוינו בהלחמנו בעיר אחת מצד הרשות שנרצה להלחם בה וזו היא הנקראת מלחמת הרשות שנבטיח אותם שלא נהרגם אם ישלימו עמנו ויהיו לנו לעבדים כלו' מעלים מס למלכנו וכבושים תחת ידינו. ואם לא ישלימו עמנו על הענין הנזכר אנו מצווים להרוג מהם כל זכר שבעיר הזאת שהגיע לפרקו ונקח לנו הטף והנשים וכל שללה ועל זה כולו יאמרו ז"ל במלחמת הרשות ואמרו בספרי אם אמרו אנו מקבלים עלינו מסים ולא שעבוד שעבוד ולא מסים אין שומעים להם עד שיקבלו עליהם זו וזו. משרשי המצוה לפי שמדת הרחמנות היא מדה טובה וראוי לנו זרע הקדש להתנהג בה בכל ענינינו גם עם האויבים עובדי עכו"ם למעלתינו לא מצד היותם הם ראוים לרחמים וחסד וגם כי יש בדבר הזה תועלת לנו להיות למלכנו עבדים יעבדוהו להעלות לו מס תמיד ולעשות מלאכותיו אם יצטרך מבלי שיוציא בהם הוצאה של כלום ובהמיתנו אותם לא יהיה בדבר תועלת לנו אחר שהם רוצים לעמוד כבושים תחתינו אבל יהיה בדבר השחתה והוראה עלינו במדת האכזריות ויחסדנו שומע ולהועיל על כל מה שזכרנו נצטוינו בזה. מדיני המצוה מה שאמרו חז"ל שדין קריאת השלום בכל מקום כלו' בין במלחמת מצוה בין במלחמת הרשות ומלחמת מצוה היא כגון ז' עממין ועמלק והכל אם השלימו עמנו כלומר שקבלו עליהם מס ועבדות וכמו כן שקבלו עליהם ז' מצות אין הורגין מהם כל נשמה ויהי למס עובד אבל כשלא השלימו יש חילוק בין מלחמת מצוה לרשות שבמלחמת מצוה אין מחיין מהם כל נשמה ובמלחמת רשות מניחין מהם הטף והנשים כמו שכתבנו בסמוך וכן מניחין רוח אחת בעיר מצור במלחמת הרשות שיברחו משם כדאיתא בספרי. וילפי' זה מדכתיב ויצבאו על מדין כאשר צוה ד' וגו'. ובמלחמת ז' עממין מקיפין אותם מכל צד ומ"מ מודיעים אותם תחלה שאם רצונם להניח העיר ושילכו להם הרשות בידם. גם מענין זה שאמרו ג"כ דבין במלחמת רשות או מצוה מותר לחלוצי הצבא כשיכנסו בגבול הגוים והם רעבים ואין בידם צידה לאכול אוכלין אפי' מאכלות אסורות כגון נבילות וטריפות וחזירים ולשתות יין נסך. וכן דרשו ז"ל ובתים מלאים כל טוב אפי' קדלי דחזירי הותרו לנו ועל זה נאמר כי תקרב אל עיר עד גמר הפ' ויתר פרטי המצוה פ"ב מסנהדרין ופ"ח מסוטה ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן בזכרים שהם הראויים למלחמה והיא מן המצות המוטלות על הצבור ויותר על המלך ועל ראשי העם ואם עברו על זה ולא שלחו אל העיר לקרות אלי' לשלום ולהתנהג עמהם על הענין שזכרנו בטלו עשה זה:

שהזהירנו

מצוה תקכ"ז (א) שנצטוינו בהלחמנו בעיר מלך הרשות וכו' וע"ז נאמר כי תקרב אל עיר וכו' וזה מבואר בר"מ פ"ו מהלכות מלכים. והנה יש שיטות בדינים אלו ואכתוב בקיצור והרב המחבר אף על פי שהתחיל דמיירי במלחמת הרשות אך בדיני המצוה כתב כדעת הרמב"ם. שיטת הר"מ כן הוא אין עושין מלחמה עם שום אדם בעולם הן מלחמת הרשות הן מלחמת מצוה כגון ז' אומות ומלחמת עמלק עד שקוראין להם לשלום ואם מקבלין ורוצים להשלים צריכים לקבל עליהם שבע מצות וגם שיהיו למס ועבדים ואיזה מס שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם בממונם ועבדים שלא ירימו ראשם בישראל עי' בר"מ ואם לא ירצו לקבל עליהם כ"ז אפי' אם אינם רוצים לקבל ד"א מהם שאינם רוצים לקבל עליהם או ז' מצות או מס או עבדים ל"מ והוה כמו שלא השלימו כלל. ואם קבלו עליהם כל הג' דברים הנ"ל אין הורגין מהם שום נפש ואסור לשקר בבריתם וזה אפי' בזיי"ן עממין ועמלק. אך אם אינם רוצים לקבל אפי' דבר אחד מכל הנ"ל עושין עמם מלחמה ויש חילוק בין שאר אומות לז' אומות ועמלק דשאר אומות אין הורגים רק הזכרים הגדולים אבל נשים וקטנים אין הורגים ובוזזים להם וכבר כתבתי בח"ז דאצלינו גדול הוא בן י"ג שנים וב"ש וקטנה בת י"ב וב"ש אבל גבי ב"נ אין ד"ז כי שיעורין הל"מ ולישראל נאמרו ולא לב"נ כמ"ש הר"מ פ"ט מה' ודינים אלו דגדלות וקטנות הם מכלל שיעורים כמבואר בתשובת הרא"ש ומובא כ"פ בח"ז מ"מ כאן דאנחנו נצטווינו בזה ואצלינו יש שיעורים ע"כ כל שהוא גדול אצלינו עפ"י דת הורגין וכל שהוא קטן או קטנה אצלינו הם בכלל טף. והרהמ"ח כתב כאן דהורגין כל זכר שהגיעו לפרקו מבואר כדברינו דזה הוי פרקו אם הוא גדול כמבואר בנ"ד. ופשוט דטומטום ואנדרוגינוס אין הורגין כיון דהם ספק נשים ואף גבי ב"נ ספ"כ לקולא כמ"ש בח"ז. ואם הגיע לשנים דחזקה דרבא דהביא ב"ש והוא רוב כידוע ואכ"מ אם הורגין כיון שהרוב מחזיקין לגדול או אין הולכין אחר הרוב בפ"נ אך אצל ב"נ מובא ג"כ בח"ז ואכ"מ ובאתי רק לרמוז. אבל זיי"ן עממין ועמלק שלא השלימו כנ"ל הורגין אף הנשים והטף שנאמר לא תחי' וכו' תמחה כו' ומיירי בלא השלימו. וכמו שקורין להם לשלום כמו כן מודיעין אותם הרוצה לברוח יברח ושלשה כתבים שלח

מצוה תקכ"ח שלא נחיה אחד משבעה אומות

(א) שהזהירנו בלא תעשה שלא נחי' אחד מז' עממין בכל מקום שנמצאם ונוכל להרגם מבלי סכנה לנפשותינו ושבעה עממין הם הכנעני והחתי והפריזי והחוי והיבוסי והגרגשי והאמורי. ועליהם נאמר לא תחי' כל נשמה. ואע"פ שהאמת כי דוד המלך הרג מהם עד אשר כמעט כלה אותם ואבד זכרם עדיין נשארו מהם קצת שטבעו בין האומות וכל מי שימצא מהם חייב לאבדם בכ"מ שהם וכל ענין מצוה זו כתבתי למעלה בארוכה בסדר ואתחנן במצות הרינת שבעה עממין וקחנו משם:

מצוה תקכ"ט שלא נברות אילנות כשנצור על עיר

(א) שנמנענו מלכרות האילנות כשנצור על עיר כדי להצר לאנשי העיר ולהכאיב לבותם וע"ז נאמר לא תשחית

שלח יהושע עי' בר"מ. ואם צרו על עיר משאר עממין וכבשו אותה ונמצאו גם משבעה עממין בתוכה או מעמלק עי' בלח"מ כאן שכ' שדינם כדין שאר עממין דניצולו הנשים והטף כיון דיושבין בין אומה אחרת וכתב שזה הפי' בספרי והי' כל העם אפי' כנענים שבתוכה וכו' וכ' שהוא דוחק דבאמת קרא זה מיירי בהשלימו ע"ש אך דין זה אמת ומבואר בש"ס דידן בסוטה גבי יפ"ת דכי תצא מיירי במלחמת הרשות דבמלחמת מצוה לא שייך יפ"ת דלא תחיה כל נשמה כתיב ושבית שביו לרבות כנעניות שבתוכה דהם אינן בכלל לא תחיה כיון דנמצאו בין שאר אומות וניצול הנשים והטף. עי' בסוטה דף ל"ה וכן פרש"י בחומש בפ' כי תצא והוא בספרי גם כן. ואם בעיר מזי"ן עממין שדינם להרוג כולם ונמצאו ג"כ בתוכה משאר עממין בוודאי אינן נהרגין הנשים והטף לזכות ההדר רחמנא דכנענים ניצולים בעיר אחרת אבל שאר עממין בוודאי אינם נגררים אחר הכנענים להריגה ואם כי מסתברא כן קצת ראיה מרחב דהחי' אותה ועי' בתוס' במגילה דף י"ד דרחב לא היתה מזי"ן עממין אע"פ שכבשו יריחו דהיא מזי"ן עממין והיא ניצולה כדין שאר עממין וע' בתוס' סוטה דף ל"ו שמביאין ספרי שרחב היתה מזי"ן עממין ואעפ"כ אגיירה ונסבה וכו' עי' מה שמפלפלים בזה. וכן מבואר בר"מ מובא במ"ל כאן פ"ה דהקשה דילמא הפרשה דכי תצא יפ"ת מיירי במלחמת מצוה ויפ"ת דשרי רחמנא היינו אם נמצא בה משאר עממין וזה פשוט אלא ד"ז דשאר עממין אינם נגררים לחוב. עתה ראיתי בר"מ עצמו בפ' כי תצא דמוכיח דכנענים ניצולים בעיר אחרת מהברייתא הנ"ל ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה כמו שכ' לעיל. והדברים ברורים בס"ד אבל דעת רש"י בחומש דדין זה דקריאת שלום אינו אלא במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה אין קורין לשלום וכ"כ דעת התוס' בהשולח והג' כתבים ששלח יהושע כל הרוצה להשלים הי' קודם שעברו את הירדן וכן דעת הראב"ד כאן וע' ברמב"ן עה"ת שהאריך להשיג על רש"י וע' ברא"מ כאן ובפ' חקת שהאריך ג"כ בדבר ומה נאריך בדבר שהאריכו הראשונים עי' בדבריהם ויונעם לך. והרמב"ן דעתו כדעת הר"מ דגם במלחמת מצוה נוהג ד"ז דק"ש. רק מחלק בין ק"ש של שאר אומות אינו רק שיקבלו מס ושיעבוד לא זי"ן מצות אבל בזי"ן אומות ועמלק צריכים שיקבלו עליהם זי"ן מצות ג"כ וכן דעת הראב"ד כאן ונראה לדעת רש"י ודעמי' דיהושע שלח הכתבים קודם ולאחר עברת הירדן לא היו מקבלין אותם א"כ אין מודיעים אותם לברוח ג"כ רק צריך לחוס עמהם כ"כ ועי' בלח"מ כאן שהאריך ג"כ בזה. ומבואר כאן בר"מ דכשצרין על עיר אין מקיפין אותה מד' רוחות רק מג' רוחות ומניחין מקום לברוח והוא מהספרי וילפינן מן ויצבאו על מדין כאשר צוה ד' וכו' מפי השמועה למדו שבכך צוהו. והר"מ אינו מחלק בין מלחמת מצוה לרשות כיון דילפינן ממדין מנ"ל לחלק ובפרט מלחמת מדין הי' עפ"י ציווי השי"ת הו"ל גם כן מלחמת מצוה אף שהחי' מהם הטף ונשים בזה"כ הי' עכ"פ מנ"ל לחלק בין מלחמת מצוה לרשות ע"כ סתם הר"מ והרהמ"ח חילק דד"ז הוא במלחמת הרשות ובמלחמת מצוה מקיפין מכל צד ולא ידעתי מנ"ל זה ול"ע:

שוב ראיתי ברמב"ן בסמ"ק במ"ע שלו מנה זה למ"ע בפ"ע וכ' ג"כ דהוא במלחמת הרשות ול"ע. וכ' הרמב"ן דבין מלחמת הרשות או מצוה מותר לחלוצי הצבא וכו' כשהם רעיבים וכו' לאכול נבילות וטריפות ויין נסך וכו' והוא ל' הר"מ פ"ח כאן וז"ל חלוצי צבא כשיכנסו בגבול עכו"ם ויכבשום וישבו בהם מותר להם לאכול נבילות וטריפות אם ירעיב וכו' וכן שותה יין נסך מפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב אפי' חזירים וכיוצא בהם וכו'. ואינו מחלק בין מלחמת מצוה או רשות. וגם דעתו דוקא אם רעבים ותאבים לאכול אע"פ שאין סכנה אבל אם יש להם לאכול בריווח דברים המותרים אסורים לאכול דברים האסורים וגם משוה יי"נ היינו איסורי ע"ז עם שאר איסורים וגם כתב סתם דמשיכנסו וכו' מותרים לאכול וכו' דל"ד של העכו"ם היינו השלל אלא אפי' משלהם כגון אם אין להם רק נבילות וטריפות מותרים לאכול אך מסוף לשונו שמביא מפי השמועה למדו ובתים מלאים כל טוב וכו' מבואר דבשלל של אויבים מיירי אך הר"מ לא פירש בפי' ד"ז. גם נראה מדבריו דוקא אנשי חיל התירה התורה להם אבל אח"כ כשבאים נשיהם ובניהם אסור להם מאכ"א. והרמב"ן על התורה בפ' ואתחנן בפ' והי' כי וכו' מביא דברי הר"מ הללו והשיג עליו בכ"ד א' מ"ש דמפני הרעבון אם אינו מוצא לאכול וכו' ז"א דבכ"ע התירה התורה אפי' יש להם לאכול ול"ע על הרמב"ן למה לא הביא קושיא גדולה על הר"מ מסוגיא שהביא לפ"ז בחולין דף י"ז דבעי שם ר"י אם איברי בשר נחיר' שהביאו ישראל לארץ מותרים כיון דאישתרי במדבר אישתרי ומקשה הש"ס אימת אילימא בשבע שכבשו וכו' השתא דבר טמא אישתרי שנאמר ובתים מלאים וכו' וא"ר קדלי דחזירי וכו' ולדעת הר"מ לא אישתרי רק דחי' אם רעבים וכו א"כ שפיר האיבעי' באיברי בשר נחירה כיון דאישתרי במדבר לא חל עליהם איסור ומותרים לאכול אפי' אינם רעבים כי לא נאסרו כלל אבל השלל לא אישתרי רק ברעבים ואינו מצוי לאכול והוא קושיא גדולה על הר"מ וגם לפי מה שדקדקנו דהר"מ לא התיר אלא בחלוצי צבא א"כ האיבעי' דבשר נחירה שפיר אף בנשים וכדומה. עוד השיג על הר"מ דכתב ד"ז בכל המלחמות ובאמת ד"ז אינו אלא רק בארץ אשר נשבע הקב"ה לאבותינו לתת לנו כמו שמפורש בענין ואינו מביא ראי' לדבריו רק מפשט הפסוק. והרמב"ן בפ' מטות הקשה למה צוה הקב"ה בגעולי מדין ולא בארץ סיחון ועוג שקדם למלחמת מדין ותירץ שסיחון ועוג הי' מארץ שנשבע הקב"ה לאבותינו וכו' ולא מדין. ולכאורה ראיה לדבריו וקושיא על הר"מ שאינו מחלק ובכ"ע שרי א"כ למה צוה על מדין ולא על סיחון ועוג אך אם תעיין היטב בדברי הרמב"ן במטות עיקר תירוצו שהותר דוקא אם כובשין הארץ ויושבים בה כארץ סו"ע שהי' מארצנו וישבו ישראל בה כדכתיב וישב ישראל וגו' אבל מדין דלא כבשו את הארץ רק שללו וחזרו אין נוהג ד"ז ע"ש א"כ להר"מ ג"כ ניחא דמבואר בדבריו כאן דחלוצי צבא וכו' ויכבשו וישבו וכו' א"כ כל המלחמות הרשות להרחיב את הארץ אם כובשין ויושבין הותר להם אף בארצות אחרות ובאינם יושבים רק חוזרים אינו נוהג ד"ז א"כ אין להרמב"ן ראיה רק מפשט המקרא. אך קצ"ע על הרמב"ן אמאי לא תירץ בפרשת מטות בפשיטות כמו שכתב כאן דאינו נוהג אלא בארץ שנשבע הקב"ה לאבותינו וכו' אך עדיפא מיני' משני דאף לשיטת הר"מ מתורץ זה. ולדעת הרמב"ן דאינו נוהג אלא בארץ שנשבע לאבותינו וכו' נראה דלע"ל קיני וקניזי וקדמוני ג"כ בכלל דהם מכלל הארץ שנשבע לאבותינו וכו' כ"נ. עוד השיג על הר"מ דמתיר יי"נ ובאמת איסורי ע"ז משמשין ותקרובת לא הותרו כלל שנאמר שקץ וגו' וסתם יינם למה הוצרכו וגו' ופשטי הכתובי' בפ' עקב מוכח כדברי הרמב"ן. הקושיא שהקשינו לעיל על הר"מ שאינו מתיר אלא ברעבים הא בש"ס דחולין מבואר דבכ"ע מותר מצאתי קושיא זו בספר פרשת דרכים בדרך הקודש ע"ש. ומה שסתם הר"מ דנראה דאף שלל דידהו אשתרי ג"כ ל"ע דבש"ס בחולין אמרי' דשלל דידהו לא אישתרי. ואפשר כיון דיש שם שני תירוצים בתי' ראשון סתם גמרא אלא לאחר מכאן ושלל דידהו ג"כ אישתרי וא"ב וכו' שלל דידהו לא אישתרי ופוסק כל"ק. אך דבר זה ל"ע בכללי הש"ס ע' בס' תורת חסד כלל ט"ז שהאריך בזה. וע"ש בתוס' נראה דהיו גורסין דילמא שלל של עכו"ם אישתרי ולא שלל דידהו א"כ הסי' בתרא מסופק בזה ובתירוץ קמא פשיטא להש"ס דשלל דידהו ג"כ אישתרי ע"כ לא שבקינן וודאי דסתם גמרא מפני ספיקא דא"ב ע"כ פוסק כתי' הראשון כנ"ל. ואני מסופק דאפשר דד"ז הוא בכיבוש חדש שהי' אז בימי יהושע אבל בארצנו שישבו בה ישראל ובאו גוים ולקחו מידם וחזרו ישראל ולקחו מהם אפשר אינם בד"ז. ונ"מ דהנה בימי גלות בבל מבואר בר"מ פ"א דתרומות ובה' בית הבחירה דבטל הכיבוש הראשון ע"כ בטלה קדושת הארץ ובימי עזרא עלו ולא קדשו כל הארץ דהרבה כבשו עולי מצרים ולא עולי בבל. והנה קדושה השניה לא בטלה כלל כידוע א"כ לע"ל כשיכבוש הארץ ב"ב אותם עיירות שהם קדושות א"כ לא הוי כיבוש חדש ואינו נוהג ד"ז אך באותן עיירות שאינן קדושות דבטלה הכיבוש הראשון והו"ל ככיבוש חדש או קיני קניזי וקדמוני דהו"ל כיבוש חדש נוהג ד"ז ול"ע ובאתי רק לעורר. והרמב"ן כתב שם דהיתר הזה עת שאכלו שלל אויביהם וי"א בשבע שכבשו וכן משמע בחולין. והנה להי"א אין אנחנו יודעים השיעור להר"מ בכל המלחמות ולהרמב"ן לע"ל במלחמת א"י דלא ישהו כ"כ בכיבושה ומסתברא כסברא הראשונה דכ"ז שיש שלל מותרים הם כ"נ. והרמב"ן שם מביא דכל האיסורים הותרו להם או אפי' אה"כ כגון ערלה וכו' ובאמת מבואר במשנה עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטור מערלה נטעו אף שלא כבשו חייב ולמה חייב הא שלל דידהו אשתרי ועי' ברע"ב. שוב ראיתי בס' טר"א בר"ה דף י"ג בד"ה ממחרת הפסח שעמד בזה וכתב דמיירי בהגיע הפירות הללו לאחר זיי"ן שכבשו כדברי הי"א. וע"ש עוד שהקשה על מאי דאמרי' שם ויאכלו ב"י מעבור הארץ ממחרת הפסח מעיקרא לא אכלו דאקרובי עומר וכו' וקודם הי' אסור משום חדש הא קדלי דחזירי אישתרי ולמה אסור משום חדש ותירץ כיון דא"י מוחזקת הו"ל שלל דידהו ע"ש בתוס'. עוד תירץ דוקא קדלי דחזירי וכדומה דאין להם היתר הותרה להם אבל חדש דיש לו היתר לאחר העומר לא אישתרי כיון דיש לו היתר בל"ז ודבריו נכונים ומ"מ אני לך. וכ"ל מצד הסברא הא דאשתרי לחלוצי צבא לכל מר כדאית ליה הר"מ והרמב"ן מ"מ נראה היינו דברים שאסורים רק לישראל כמו קדלי דחזירי וכדומה אבל דבר שאסור לב"נ ג"כ כגון אמ"ה ובשר מהחי אסור לחלוצי צבא כיון דאסור אף לב"נ לא מסתברא דיהיה מותר להם מאי דאסור לכל באי עולם כ"נ מצד הסברא ובאתי רק לעורר ויש לפלפל בזה ואכ"מ. ולדעתי הוא סברא נכונה בס"ד (ועי' בהשמטות). ומבואר בספרי בפ' זו כי תקרב אל עיר ולא לכרך ולא לספר דאינו נוהג ד"ז. והר"מ השמיטו ול"ע כיון דהוא ברייתא מפורשת למה השמיטו. וכת' הרהמ"ח דנוהג ד"ז וכו' בזכרים שהם ראוים למלחמה וכו' ובאמת במלחמת מצוה נוהג אף בנשים כלשון המשנה הכל יוצאין אף כלה מחופתה וכן מבואר בר"מ כאן פרק ז'. ועי' ברש"י פ' כי תצא למלחמה וכו'. כאן בסדר שופטים סמך הכתוב יציאת מלחמה לפסוק שן בשן וכו' מלמד שאין מחוסר אבר יוצא למלחמה והוא בספרי כאן. ור"י סובר דוקא במלחמת הרשות ובמלחמת מצוה הכל יוצאין עכ"פ במלחמת הרשות אינו יוצא מח"א והר"מ השמיט זה ולא ידעתי למה:

מצוה תקכ"ח (א) **שהזהירנו** בל"ת שלא נחי' אחד מז' עממין בכ"מ וכו' שנא' לא תחיה כל נשמה וכו' מבואר בר"מ פ"ה מה' מלכים כבר כ' לעיל אם נשים נהרגין בעיר אחרת וכתבתי דניצולים רק הזכרים מצוה להורגן וע"ל במצוה תכ"ה במ"ע מ"ש שם ואין לכפול הדברים:

מצוה תקכ"ט (א) **שנמנענו** מלכרות האילנות כשצור על עיר וכו' ועז"נ לא תשחית את עצה וכו' מבואר בר"מ פ"ו

מהלכות

תשחית את עצה וגו' ואותו לא תכרות וכמו כן נכנס תחת זה הלאו שלא לעשות שום הפסד כגון לשרוף או לקרוע בגד או לשבר כלי לבטלה וכל ענינים אלה וכל כיוצא בם שיהי' בהם השחתה ואמרו ז"ל תמיד בגמרא והא קא עבר משום בל תשחית ומ"מ אין מלקין אלא בקוצץ אילני מאכל. שהוא מפורש בכתוב אבל בשאר השחתות מכין אותו מכות מרדות. שורש המצוה ידוע שהיא כדי ללמד נפשינו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר השחתה וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים השלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבין אותם לתורה ולא יאבדו אפי' גרגיר של חרדל בעולם ויצר עליהם בכל אבדן והשחתה שיראו ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם ולא כן הרשעים אחיהם של מזיקים שמחים בהשחתת עולם והם משחיתים את עצמם במדה שאדם מודד בה מודדין לו כלומר בה הוא נדבק לעולם וכענין שכתוב שמח לאיד לא ינקה והחפץ בטוב ושמח בו נפשו בטוב תלין לעולם זה ידוע ומפורסם. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שלא אסרה תורה שלא לקוץ אילני מאכל אלא בקוצץ אותם דרך השחתה אבל ודאי מותר לקוץ אותם אם ימצא בדבר תועלת כגון שיהי' דמי אותו העץ יקרים וזה רצה למוכרו או לסלק בקציצתן נזק כגון שהי' מזיק אילנות אחרים טובים ממנו או מפני שמזיק בשדות אחרים בכל צדדים אלו ובכל כיוצא בו מותר. וכל אילן סרק אמרו ז"ל שמותר לקוץ ואפי' כשאינו צריך לו וכן כל אילן מאכל שהוא זקן מאד עד שאינו עושה אלא מעט פירות שאין ראוי לטרוח בשביקן ואמרו ז"ל בזית כל שהיא עושה פחות מרובע זתים מותר לקוץ אותה ובדקל שעשה פחות מקב תמרים ודרך כלל אסרו ז"ל לעשות כל דבר של השחתה והמשחית שום דבר משום חימה אמרו עליו שהוא כעובד ע"א שכן דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ואם יאמין אותו למחר יאמר לו לך עבוד ע"א. כלומר שכל אדם חייב לגעור ביצר הרע ולכבוש תאותו עד שינביר נפש המשכלת על הנפש המתאוה עד שתהא לה כאמה והיא נגברת לעולם ועד. ואמנם הביאו בגמ' מעשים בקצת מן החכמים שמראים עצמם כעוסים כדי לייסר בני ביתם ולזרזם ומשליכים מידם שום מאכל או שום דבר ומ"מ השגחתם היתה בהם לעולם שלא ישליכו דבר שיהי' נשחת בזה. ויתר פרטי המצוה בב"ב פרק שני (ה' מלכים פ"ז) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר על זה והשחית אילני מאכל עבר לאו זה וחייב מלקות ועל שאר השחתה בכל שאר דברים שאינם מפורשין מכין אותו מכת מרדות:

מצוה תק"ל דיני עגלה ערופה

(א) שנצטוינו בעריפת עגלה בנחל איתן (פי' איתן שמימיו שוטפין בחזקה) וענין המצוה היא כשנמצא בשדה או בדרך הרוג ולא נודע מי הכהו כמו שבא מפורש בכתוב ועל זה נאמר כי ימצא חלל וגו' עד גמר הפרשה. וזהו ענין עגלה ערופה הנזכר בגמ'. משרשי המצוה כדי שיתעורר לב כל האדם בראותם המעשה הגדול הזה אסיפת זקני העיר וגדוליהם ויקחו פרה שהיא בהמה גדולה וילכו באסיפה ובהמון שהכל חפצים

מהלכות מלכים והרהמ"ח כתב כדי להלר לאנשי העיר וכו' ג"כ עובר בלאו וכ"כ הר"מ בסמ"ק שלו אך בס' היד לא כתב זה והרמב"ן במ"ע שלו השיג על הר"מ וכ' דלהלר להם שרי רק השחתה בחנם אסור. והנה על אילן מאכל לוקה ועל שאר דברים אין לוקין ונראה דעל הלאו עוברים רק דאין לוקין כיון דאינו מפורש בקרא רק אילן מאכל וכ"נ מדברי הר"מ.

והרמב"ן במ"ע שלו שמנה בסמ"ק של רבינו מונה כאן עשה גם כן כי ממנו תאכל וכו' מ"ע היינו לאו הבא מכלל עשה והקוצץ אילן מאכל עובר בעשה ול"ת ע"ש. ועיין במש"ל נראה שאר דברים הם מדרבנן ונהג בכל אנשי ישראל ועיין בדברי הרהמ"ח:

מצוה תק"ל (א) שנצטוינו בעריפת עגלה

וכו' וע"ז נאמר כי ימצא חלל באדמה וכו' מבואר בר"מ פ"ט ופ"י מהלכות רוצח ואכתוב בקיצור כדרכי בס"ד מצוה זו נוהגת אם נמצא חלל בא"י או בעבר הירדן ועבר הירדן נתרבה מקרא בספרי ונראה דוקא ע"ה צריך ריבוי דכבשו קודם אבל ל"ד ז' עממין ה"ה כל שכבשו אחר כיבוש א"י דדינו כדין א"י כמבואר בר"מ פ"א מהלכות תרומות ה"ה דעגלה ערופה נוהג דהוי ארץ ישראל גמור כנ"פ. ואם נמצא חלל מניחין אותו במקומו וצריך לצאת ה' זקנים מב"ד הגדול שבירושלים לעסוק במדידה כמו שיבואר בסמוך. ונראה אף דמבואר במשנה בסוטה דף מ"ד ע"ב דהיו יוצאין מירושלים וכ"כ הר"מ מ"מ לאו דוקא ע' בגמ' דילפינן דצריך להיות מב"ד הגדול אבל אין קפידא באיזה מקום יושבים ועשר גליות גלתה סנהדרין מיבנה לטבריה מ"מ נוהג ד"ז. ול"ד לר"כ דאין דנין רק אם יושבים בלשכת הגזית וארבעים שנה קודם חורבן בטלו ד"נ מפני שגלו הסנהדרין לחניות היינו להר הבית עיין בר"ה דף ל"א שם גזה"כ אבל כאן ילפינן דצריכים דייקים מב"ד הגדול אבל ע"ז דיהיו צריכים לישב במקומם לא כמצא לימוד ע"כ בכ"ע נוהג ע"ע אף על פי שאין יושבין במקומם כנ"פ. ומבואר בגמרא ויצאו הם ולא שלוחם והר"מ אינו מביא זה בפי' אך כיון שכ' דצריכים לצאת ה' זקנים ממילא משתמע דוקא הם ונראה דוקא היציאה שצריכים לבוא אבל המדידה יכול להיות ע"י אחרים כי מתיבת ומדדו דרשינן דרש אחר כמבואר בסמוך ול"ע. ובר"ס מבואר כתם דיוצאין הב"ד ומודדים מ"מ נראה כמ"ש דה' זקנים מב"ד הגדול צריכים להיות שם אבל המדידה יוכל להיות ע"י אחרים ומ"מ צ"ע. ומודדין מחוטמו של החלל לעיירות וכל עיר שהיא קרובה יותר היא מביאה ע"ע ובמשנה דף מ"ה ע"ב סובר כן דמודדין מחוטמו ורא"י פליג וסובר דמלווארו מודדין ואע"פ דמשנת ראב"י קב ונקי מ"מ פוסק הר"מ כאן כר"ע ועיין בכ"מ דהאי כללא אינו יותר דהלכה כר"ע מחבירו ועיין בשו"ת ח"ל שכתב כיון דר"ע הוא רבו של ראב"י ע"כ הלכה כמותו נגד ראב"י ע"ש וע' בספר תורת חסד שהאריך בכל זה. ומ"ש הח"ל והתו"ח שראב"י היה תלמיד ר"ע דברים תמוהים הם כי ראיתי בר"מ בהקדמה לפי' המשנה חשב שם התנאים וכתב דראב"י היה קודם ר"ע היינו דהי' בזמן החורבן ור"ע היה אחר החורבן ע"ש וכן ראיתי בס' באר שבע כאן בפשיטות דהשיג על הכ"מ שכתב דהלכה כר"ע מחבירו דלא היה חבירו דראב"י היה קודם ר"ע. שוב ראיתי בסדר הדורות בסדר התנאים אות אל"ף שמביא דברי הב"ש הנ"ל והשיג עליו ומביא כמה ראיות דראב"י היה תלמיד ר"ע ע"ש ול"ע שלא הביא דברי הר"מ דמבואר בדבריו דראב"י היה קודם ע"ש. ומודדין אל הערים והעיר היותר קרובה מביאה ע"ע. אפי' אם נראה בעליל וידוע שהעיר הזאת היא יותר קרובה מצוה למדוד עיין במ"ל מה שפי' בדעת הר"מ בידוע דהיא קרובה יותר אינו צריך למדוד עיירות הסביבות רק לאותו עיר מודד לקיים מצות מדידה ובאין נודע החיוב למדוד עיירות הסביבות כדי לידע איזה קרובה יותר אבל המצוה למדוד תמיד כמבואר בגמ' ובר"מ ע"ש. וראיתי בס' ב"ש דאין דעתו כן אלא צריך למדוד לכל עיירות ואין דבריו מוכרחים. ואין מקדרין במדידה זו אלא מודדים הרים וגאיות כקרקע חלקה מפני שהוא של תורה כן מבואר בש"ס דעירובין ובר"מ כאן. ואם נמצא הראש במקום אחד והגוף במקום אחר אע"פ

דבגמרא אמרינן דלענין מדידה לא איירי רק היכן נקבר וכן מבואר בר"מ מ"מ כיון דקיי"ל דמוליכין הגוף אצל הראש דגופא רהיט וכו' א"כ מודדין מהראש דשם נהרג ומודדין מחוטמו וגופא רהיט וכו'. ודוקא חלל היינו ע"י ברזל אבל חנוק וכדומה אינו בדין ע"ע. וכן אם נמצא מפרכס אינו בדין זה אף דמת תיכף מ"מ כיון שבשעה שנמצא היה מפרכס גזה"כ דא"מ ע"ע וע' במ"ל שמביא ירושלמי ראוהו מפרכס כאן ובא ומצאו מת במקום אחר מודדין ממקום שנמצא עכ"ל ולכאורה במפרכס אינו מביא כלל ועכ"ל אם מצאו מפרכס ובפניו מת אף שפירכס למקום אחר ושם מת אינו מביא אך אם מצאו מפרכס והלך משם והניחו מפרכס ואח"כ מצאו מת מביאין כיון דהיה בשעת מציאה מת אף דמציאה ראשונה הי' מפרכס דמ"ד דראוהו חי מקודם ומצאו מת מביאין ע"ע. אך דהיה. הסברא כיון דידוע דע"י מכה הראשונה שפירכס מת יהיה נמדד ממקום הראשון ששם נהרג קמ"ל הירושלמי דמודדין ממקום שנמצא מת דעיקר מצוה הוא במקום מיתה כי על הפירכוס אין מביאין דכך גזה"כ אבל במציאה שמצאו מפרכס ובפניו מת פשוט שאינו מביא וז"ב ופשוט ואין הירושלמי בידי ומ"מ זה נראה ברור. נמצא טמון בגל או תלוי באילן או צף על פני המים אין מביאין וכו' נלמד מקרא והם הלכות פסוקות וכתב הר"מ נמצאו חללים הרבה זה בצד זה מודדין מחוטמו של כל או"א ואם היתה עיר אחת קרובה לכולם מביאה עגלה אחת על כולם עכ"ל. והנה הדין הראשון הוא פשוט אך דין הב' צ"ע מנ"ל דאפשר דצריכים להביא על כל חלל וחלל וע' בכריתות פ"ב דה' מביאין קרבן אחד על כמה פעמים ע"ש וזה לא נחשב והכ"מ לא הרשים מוצא הדין ובודאי מצא רבינו ד"ז באיזה מקום ואנחנו לא נדע. ולא נתבאר בדברי רבינו אם ד"ז דוקא בנמצאו כאחד דנתחייבו פ"א אז אין מביאין רק ע"ע אחת אבל אם מצאו אחד וקודם שמדדו או לאחר מדידה קודם שהביאו עוד נמצא חלל אחר כיון שנתחייבו קודם ובפרט אם היה לאחר המדידה אפשר דמביאין על כל או"א וכן מסתבר דוקא בנתחייבו על כולם כאחד אבל בכה"ג ומכש"כ לאחר המדידה צריכים להביא על כל או"א ועיין בפ"ג דכריתות ותלמוד לכאן ובאתי רק לעורר. בר"מ בתחלת הפרק כתב דאם נמצא חלל מניחין אותו במקומו ויוצאין ה' זקנים מירושלים ומודדין וכו' וכשנודע מקום שקרוב קוברין את הנהרג וכו' וחוזרין זקני ירושלים למקומם וכו' ומבואר דאין קוברין אותו עד לאחר המדידה ולדבריו פעמים שלא יקברו עד זמן אם הוא רחוק מירושלים עד שמודיעין לב"ד ועד שבאו ומודדין. ובתוספתא דסוטה פ"ט מבואר דשלוחי ב"ד יוצאין ועושין סימנים וקוברין אותו ומצייני‍ם את מקומו עד שיבואו הב"ד וימדו מבואר דקודם היו קוברין אותו אך השלוחים עושין סימן מקום החוטם להתחיל המדידה. ול"ע על הר"מ שלא כתב כדברי התוספתא. מ"ש לעיל דאם העיר נתחייבה ע"ע מביאה על חלל אחר עוד ע"ע ולא נפטרה בע"ע אחת זה מבואר להדיא בסוטה דף ח' ובר"מ כאן פ"י דכתב אין עורפין שני עגלות כאחד שאין עושין מצות חבילות כו' ומיירי בעיר אחד ובאותן זקנים עיין בסוטה א"כ מבואר דעורפין שני עגלות ולא נפטרו בעגלה א' אך איזה דבר הוי הפסק להתחייב עוד מסתברא דהמדידה הוי הפסק דקודם שנמדדו לא נתחייבה עוד אפי' נמצא בעליל לעיר מ"מ כיון דמצוה למדוד לא נתחייבה וא"כ אם נמצא עוד מביאה על השני בפ"ע כ"כ וע' בכריתות שם. נמצאו שני חללים זה על גב זה מודדין מן העליון ולא מן התחתון כ"פ הר"מ וטעמו דס"ל מין במינו הוי טמון ע"כ על התחתון פטורין דהוי טמון ועל העליון חייבים דלא הוי צף דמין במינו לא הוי צף וד"ז איבעיא שם בסוטה דף מ"ה. והראב"ד כתב בהשגות זה הפסק לא איתברר בגמ' והיינו דנראה מהש"ס דלא איפשטא אי הוי צף או טמון ע"ש. והנה בד"ז שפסק דהוי טמון נכונים דברי הכ"מ כיון דפסקינן דכ"ע מין במינו הוי טמון ע"כ פוסק הר"מ כן אך בצף הוי איבעיא עיין ברש"י וכתב הכ"מ דהר"מ ס"ל דלא מיקרי צף רק על פני המים ודבריו צ"ע דע"כ לא מיבעיא לן שם רק אפשר מב"מ לא הוי צף אבל בשאינו מינו בודאי הוי צף לכ"ע וליכא דעל פני המים לאו (וקא א"כ

חפצים לראות ענינים אלה אל מחוץ לעיר ולקול עריפתה יחרדו כל השומעים ויתעוררו רעיונם על הענין וכל היודע בדבר מיד יהמה לבבו ותעיר מחשבתו להגיד מה שהוא יודע לפני הזקנים ומתוך כך יבערו הרעים והרוצחים מקרבם ומלבד הידיעה יש תועלת רב במעשה הגדול הזה להראות ולפרסם בהמון פירסום גדול כי חפץ הזקנים ואנשי הדעת יהי' למצוא הרוצח לנקום ממנו נקמת הנרצח וכן מצאתי לרמב"ם ז"ל. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שירושלים אינה מביאה עגלה ערופה לפי שנא' בזה באדמה אשר ד' אלקיך נותן לך וירושלים לא נתחלקה לשבטים וכמו כן אם ימצא סמוך לספר או לעיר שרובה עכו"ם אין מביאין עגלה שחזקה היא שהעכו"ם הרגוהו. הי' שם שתי עיירות אחת קרובה ואחת אינה קרובה אבל יש בה ריבוי אנשים יותר מן הקרובה הולכין אחר הרחוקה שיש בה רוב שכן אמרו ז"ל בגמ' רוב וקרוב הלך אחר הרוב ואע"פ שרוב וקרוב שניהם דאורייתא כלומר שהתורה תצונו לחוש על הקרוב ועל הרוב רוב עדיף. ומהיכן מודדין מחוטמו של הרוג. ודין עריפתה שהיא בקופץ מאחרי' ודין רחיצת הידים ודין נמצא הגוף במקום אחד והראש במקום אחר ודין מה שאמרו חלל ולא חנוק באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על פני המים. ויתר פרטיה מבוארים בפרק אחרון ממסכת סוטה (ה' רוצח) ונוהגת מצוה זו בא"י בזמן שהיא בישובה וכן בעבר הירדן וחיובה על הזכרים ויותר על (ישראל) העיר

א"כ למה לא יפסוק הר"מ כסתם הש"ס. ולפענ"ד הר"מ ס"ל דמין באינו מינו הוי לף רק בד"ז דמב"מ כיון דסלקא בש"ס באיבעיא דלא איפשטא א"כ הו"ל ספק כפרה דע"ע באה לכפר נראה דספק כפרה לחומרא וצריכים להביא ע"ע עיין בר"מ פ"י מהל' נזקי ממון גבי כופר בהה"מ ובלח"מ (ועיין בתוס' בכורות דף י"ז ע"ב בד"ה אפשר יע"ש) אע"פ שכל הספיקות לדעתם ז"ל לקולא מ"מ אפשר ספק כפרה להחמיר ומהיכי תיתי דלא יביאו. או אפשר מדרבנן להחמיר וא"כ למה לא יביאו ע"כ פוסק הר"מ דמודדין מצליון ומביאין כנ"ל בס"ד. וד"ז דלף על אינו מינו נראה דוקא אם מונח על דבר תלוש אבל מחובר לקרקע הוי כקרקע אך אם מונח על הלוש ולבסוף חברו צ"ע והוא בהרבה ענייני' אם תלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש או הוי כמחובר והדברים עתיקים וא"כ ובאתי רק לעורר. ומודדין אל הערים והעיר הקרובה ביותר צריכים להביא ע"ע. ואם יש עיר רחוקה מזו רק אנשים מרובים יותר מזו הקרובה הולכין אחר הרוב והמרובין מביאים עגלה אע"פ שהולכין אחר הרוב מה"ת והולכין אחר הקרוב הרוב עדיף כ"ה לשון הר"מ כאן בהלכה ו' ז'. וד"ז שמסיים הר"מ דהמרובים מביאים ע"ע דבר חדש הוא. ואולי צ"ע דד"ז נובע ממסכת ב"ב בסוגיא דניפול דף כ"ג ע"ב דאמרינן בס אמר ר"ח רוב וקרוב הולכין אחר הרוב אע"ג דרוב דאורייתא וקורבא דאורייתא רובא עדיף מתיב ר"ז והיה העיר הקרובה וכו' אע"ג דאיכא אחריתי דנפישי מינה ותירץ בדליכא ומקשינן תו וליזל בתר רובא דעלמא ומתרץ ביושבת בין ההרים וכו' והנה הפשט בגמ' דר"ח סובר דקרוב דאורייתא ילפינן מכאן ומ"מ רובא עדיף ע"כ מקשינן הא כאן חזינן דקרוב עדיף מרוב דהתורה חייבה לקרוב ע"ע אף במקום רובא ותירצו דלא מוכח זה דהתורה חייבה לקרוב במקום דליכא רוב אבל במקום דאיכא רוב באמת לא חייבה התורה לקרוב והפסוק מיירי במקום דליכא רוב כנגדו אז התורה חייבה מטעם קרוב ובמקום רוב לא חייבה התורה לקרוב ופטורה הקרובה ג"כ אבל (לא) להתחייב העיר המרובה זה אין סברא כלל דהעיר הקרובה כתיב אף דלר"ח הטעם דתולין דמן העיר הוי ההורג מ"מ אפשר דגזה"כ הוא דאם מן העיר הקרובה הי' ההורג מביאה ע"ע אבל אם היה ההורג מעיר רחוקה אינה מביא'. הכלל דעיקר אם היה רוב כנגדה גם הקרובה אינה מביאה אבל לא שיביאו המרובים כיון דבתורה אינו מוזכר רק העיר הקרובה והאיך נחייב הרחוקה הדע דהש"ס מקשה דליזול בתר רובא דעלמא וכי ס"ד דכל העיירות יביאו ע"ע אלא עיקר הקושיא דהקרובה לא תביא אבל זה אין סברא כלל דהעיר הקרובה כתיב והאיך נחייב הרחוקה וצ"ע. אך כיון דדעת הר"מ דעיר המרובה מביאה ע"ע בטלה דעתי והרהמ"ח כ' כאן הולכין אחר הרחוקה וכו' שכן אמרו רוב וקרוב הולכין אחר הרוב וכו' ולא סיים דהרוב מביאה והשמיט לשון הר"מ נראה דס"ל כמ"ש (דאך) [דלא] הקרובה ולא המרובה מביאין כמ"ש: (אח"ז נדפס ספר תוס' רי"ד על ב"ב ושם מבואר להדיא שאף המרובה אין מביא דהקרובה כתיב וע"ש ותלי"ת שכוונתי לדעתו) והש"ס מקשה ליזול ב"ר דעלמא ומתרץ דיושבת בין ההרים והר"מ השמיט זה וע' בכ"מ והאחרונים פלפלו בזה וע' ברו"פ ואכ"מ להאריך בפלפול. ואין מודדין לירושלים ואם נמצא סמוך לירושלים אין ירושלים מביאה ע"ע דגזה"כ הוא ומניחין ירושלים ומודדין אל עיירות אחרות כל הקרובה ביותר מביאה ע"ע. וכן אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד של כ"ג ועיר שאין בה זקנים אין מודדין לעיר הלזה ומניחין אותו עיר ומודדין לעיר שיש בה ב"ד איזה הקרובה ביותר מביאה:

והנה מה שמניחין ירושלים ומודדין לעיר אחרת צריך להיות העיר גדולה כירושלים דאל"ה ת"ל דאינה מביאה באם יש רחוקה ונפישי אין הקרובה מביאה מכש"כ דכאן דהיא קרוב ונפישי ע"כ צריך לומר בעיר גדולה כירושלים והרבותא אף על פי דירושלים קרובה מכל מקום לא חשבינן אלא מודדין לאחרת והיא הוי קרובה וז"פ. ועיין בתוס' ב"ב בסוגיא דהניחו בתימה ד"ז שמניחין עיר שאין בה בית דין ומודדין לעיר שיש בה בית דין כיון שמוכח מהסוגיא דשם דטעם דעיר הקרובה מביאה דמוכח שההורג בא משם א"כ כיון דהעיר שאין בה ב"ד היא קרובה ומוכח שההורג בא משם למה העיר האחרת הרחוקה שיש בה ב"ד מביאין והניחו בתימא ע"ש. ועיין במ"ל כאן מה שמביא בשם התוס' דמכות ומסיק דלדעת הר"מ אפי' אם אין בכל עיירות ב"ד אין מודדין ואין מביאין כלל ע"ש. וע' עוד במ"ל שמביא בשם הירושלמי אם מודדין לערי מקלט ואין הירושלמי בידי לעיין. וע' בס' יש סדר למשנה בר"מ פ"ד מהלכות עכו"ם שהאריך בזה ומביא דעת הפר"ח בזה ואם יש לחלק בין השש ערי מקלט לשאר ערי הלוים וכתב שם דהר"מ דלא מפיק אלא ירושלים מבואר דסובר דערי מקלט מביאין א"ע. וע"ש שכתב טעם לזה ולא אוכל לפלפל בזה דהירושלמי אינו ת"י וע"ש ומ"מ אני לך. נמצא סמוך לספר אין מביאין שחזקתו שעכו"ם הרגו וכן אם נמצא סמוך לעיר שיש בה עכו"ם אין מודדין דעכו"ם הרגו כ"ה ל' הר"מ ואינו מבואר בר"מ כמה עכו"ם יהיו בעיר ולא יהיו מביאין דהתם וכתב לעיר שיש בה עכו"ם אפשר דאף עכו"ם אחד יש בעיר אין מביאין ובמשנה מבואר לעיר שרובה עכו"ם נראה דוקא שרובה עכו"ם דאזלינן ב"ר אבל אם ליתא רובא עכו"ם אף מחצה על מחצה מביאין והיינו מספק אף דישראל יש להם חזקת כשרות ועכו"ם ש"ד המה מ"מ מביאין אם לא ברוב עכו"ם והר"ס סתם נראה אף במועט עכו"ם אין מביאין ודבר זה צ"ע רב אין לברר. והרהמ"ח מעתיק לשון המשנה או לעיר שרובה עכו"ם וכו' וצ"ע הרבה בזה וגם מלשון הר"מ שכתב שחזקה שהרגו עכו"ם מבואר דא"ל רוב עכו"ם דאל"ה צ"ל חזקה ת"ל דאזלינן ב"ר וצ"ע ששינה מלשון המשנה. וזה ברור אללי בדין דמבואר שאין מודדין לעיר שאין בה ב"ד זה תלוי בשעת מציאת החלל שחל חובת המדידה ואם אין ב"ד לא חל כלל. ואף שבין מציאת החלל היינו לאחר מציאותו נתיישבו שם ב"ד אין מודדין כי לא נתחייבה העיר כלל ועיין לעיל שהבאתי בשם התוספתא דלאחר קבורת החלל מודדין דעושין סימנים א"כ יכול להיות שלאחר כמה שנים ימדדו וזה אין סברא כלל אם לא היו בית דין בשעת מציאה ואחר הרבה שנים נתיישבו בית דין ימדדו ויביאו והעיקר אם בשעת מציאת החלל לא נתחייבו למדוד כלל לא חזר החיוב וז"פ אללי. אך זה אני מסופק אם בשעת מציאת החלל היה ב"ד כדינו ומדדו ונתחייבו בע"ע ולא הביאו עדיין ויוכלו להביא אף לאחר כמה שנים כמבואר בר"מ כאן ויתבאר בסמוך בס"ד וקודם שהביאו נתבטל הבית דין אם מביאין אף שאין להם ב"ד א"ד כיון דכתיב ולקחו זקני העיר ומכאן ילפינן שצריך להיות ב"ד א"כ בשעת הבאה גם כן צריכים ב"ד ובלא ב"ד אין מביאין וממתינין עד שיבא ב"ד. וז"פ אם נתיישבו ב"ד אפי' לאחר כמה שנים מביאין כיון שנתחייבה העיר אך הספק כ"ז שאין בה ב"ד אם מביאין או לא דזקני העיר כתיב וצ"ע כעת. ומלשון הר"מ כאן שכתב בהלכה ז' אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד וכו' מבואר דאם אין בו ב"ד אין מודדין כלל ולא נתחייבה כלל בע"ע ולעיל כ' דב"ד של אותו העיר וכו' אינו מבואר אם דוקא הב"ד ומה דין עיר שאין לה ב"ד. והנלע"ד בעזהשי"ת דהנה כמה מצות בתורה שהתורה כתבה דיני המצוה ויכול להיות שאיזה הדין הוא עיכוב ואיזה דין מצוה ולא לעיכוב ופרשו חז"ל איזה לעיכוב ואיזה למצוה והנה במקום דלא שייך לומר למצוה בודאי לעיכוב רק במקום שנוכל לפרש על שני דרכים פירשו חז"ל איזה לעיכוב ואיזה למצוה. והנה כאן בסוטה מבואר נמצא סמוך וכו' לא היו עורפין וכו' ואין מודדין וכו' לעיר שאין בה ב"ד מבואר דבשעת מציאת החלל תליא מילתא כמ"ש לעיל וילפינן בגמרא דבעינן זקני העיר וליכא אע"פ דזקני העיר כתיב ולקחו וכו' ומנא ידעינן דקאי על המציאה ע"כ צ"ל דקבלו חז"ל דזקני העיר קאי על המציאה גם כן ואם כן כיון דכתבה התורה דצריך להיות בשעת מציאה ב"ד לא שייך לומר דאינו לעיכוב רק למצוה מאי מצוה שייך מאי דהוה הוה והאיך שייך לומר דמצוה שימצא החלל בעינן שיש בה בית דין היכי דנמצא נמצא. וא"ל לפרש והבן בעצמך כי ז"פ. אבל בדין שיביאו זקנים הע"ע שייך לומר דאפשר הוא לעיכוב ואין מביאין בלא זקנים או אפשר שהוא למצוה בעלמא ויכולים להביא בלא זקנים והתורה כתבה למצוה אם יש זקנים הזקנים יביאו וירחצו ידיהם ויאמרו הפסוקים ואם אין שם זקנים יכולים אנשי העיר להביא בלא זקנים וירחצו ידיהם ויאמרו הפסוקים כי הדבר הוא על להבא. והנה במכות דף י"א פלוגתא דר' אמי ור"א עיר שאין בה זקנים ח"א מביאה ע"ע וח"א אינה מביאה מ"ד אינה מביאה בעינן זקני העיר וליכא מ"ד מביאה מצוה בעלמא והתוס' תמהו על מ"ד דמביאה הא משנה מפורשת אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד ותירוץ התוס' לפענ"ד צ"ע וא"י להאריך ולפמ"ש מיושב היטב דמ"ד דהוא מצוה ע"כ בשעת הבאה דאי בשעת מציאה לענין מדידה לא שייך מצוה א"כ פלוגתיי' אם בשעת הבא' אין שם ב"ד כלשונס חד אמר מביאים וכו' וממילא כיון דאמר למצוה ע"כ בשעת הבא' פליגי א"כ אמר חד שפיר דהוא רק למצוה אבל משנתינו מיירי בשעת מציאה לא היו מודדין וכו' בזה לא שייך מצוה וא"כ כיון דהתורה כתב' דצריך שיהיו ב"ד ע"כ לעיכוב הכלל דמשנתינו מיירי בעת חל החיוב כמבואר כאן ושם ע"כ פליגי בשעת הבאה וסובר חד דא"מ ואינו סותר למשנתינו כלל ותלי"ת הדברים הללו הם אמתיים וברורים. ולפמ"ש כאן כתב הר"מ מפורש דאין מודדין וכו' ולעיל לא כתב דהב"ד מעכב ומ"מ כיון דפסק גבי ע"ע כמאן דסובר דזקני העיר לעיכוב ה"כ הו"ל לעיכוב אפילו בשעת הבאה אע"פ שלא פירש כמ"ש המ"ל. נמצא החלל מכוון בין שני עיירות ושניהם קרובות בשוה יקחו שני עיירות עגלה בשותפות ויתנו אם זו הקרובה חלק העיר הזו להם במתנה ואם זו הקרובה וכו' כי א"א לצמצם אפילו בי"א ורק אחד קרובה ע"כ יתנו ככ"ל כן מבואר בר"מ מש"ס דבכורות. ובזה דפוסק הר"ס דא"א לצמצם אפילו בי"א עיין בבכורות בתוס' שם בארוכות ואי פסקינן דאפשר לצמצם סברי רבנן קרובה ולא קרובים ואין מביאין כלל והיא ארוכות ואכ"מ. והנה אחר שמדדו כדין ונודע איזה עיר הקרובה ונתחייבה עיר זו בע"ע נפטרו זקני ירושלים וחוזרין למקומם וב"ד של אותו העיר או בני העיר אם אין שם ב"ד כמש"ל דאפשר שהוא רק למצוה מביאין עגלה ערופה ואכתוב הדינים בס"ד. ומצוה להביאו תיכף בלי איחור ככל המצות אך אפילו זמן רב וכמה שנים שלא הביאו החיוב עליהם להביא ואין

העיר וכענין שכתוב ולקחו זקני העיר ההיא. ומה שאמר הכ' תחלה ויצאו זקניך ושופטיך על זקני ירושלים הוא מדבר שכן אמרו ז"ל שחמשה זקנים של ב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין ומודדין ועליהם מצות המדידה ועל זקני העיר מצות העגלה ורחיצת הידים וקריאת אותם הכתובים שנא' ידינו לא שפכו וגו' ועינינו לא ראו כלומר לא בא לידינו הנהרג ופטרנוהו בלא מזונות ועינינו לא ראו יוצא מעירנו ופטרנוהו בלא לוי' :

שנמנענו

ואין יוה"כ מכפר דחייבי מ"ע ילפי' בכריתות דף ך"ו דאין יוה"כ מכפר ע"ז ומביאה ע"ע אע"פ דהוי חטא שאינו מכיר בו אלא המקום ב"ה וכן מבואר בר"מ כאן. ולשון הר"מ כאן דאנשי עיר קרובה שנאחרו ולא הביאו כופין אותם ואפי' לאחר כמה שנים וכו'. והנה הא דכתב הר"מ דכופין וכו' היינו ככל מ"ע דכופין וכו'. ול"ע הא קי"ל בערכין ופסקה הר"מ פי"ד מהלכות מעה"ק דחייבי חטאת אין ממשכנים כיון דלכפרה קאתי וכו' ועיין בר"ה בסוגיא דב"ת דף ו' בתוס' ד"ה יקרב וכו' דאחר שעבר על ב"ת כופין אבל קודם אין כופין על חטאת ואשם אם כן ה"נ ע"ע כיון דלכפרה קא אתי כמו שמבואר בתורה ונכפר להם וכו' וכן בש"ס ראויה לכפר על יוצאי מצרים למה כופין הא הו"ל כחטאת וכאשמות וב"ת ל"מ גבי ע"ע דלא נתרבי בר"ה שם בסוגיא אם כן מנ"ל לרבינו דכופין ע"ז מ"ד כחטאת וכאשם. ואפשר בטועים דסברי דיום הכפורים מכפר עיין תוספות בב"מ דף ה' וכו' אך לא משמע כן ול"ע בזה למה כופין והרהמ"ח לא כתב זה. ומביאין עגלה הייט נקבה עד ב' שנים ויום א' כשירה יותר מזה פסולה. וע' במ"ל שהקשה על הא דמבואר דב' שנים ויום אחד פסול הא קי"ל דשנות פוסלות בקדשים וכמ"ש רבינו בפ"א מה' מעה"ק ותירץ כיון דמצינו קולות גבי ע"ע משאר קדשים גם זה מהם וצריך יום אחד ואין שעות פוסלות עכ"ל בשינוי קצת. ודבריו תמוהים דאדרבא עיין בדבריו פ"ב מה' איסות ובכ"מ שם דמבואר די"א היינו תיכף בלילה בעת כניסת הלילה נשלם הזמן כגון בנולד בר"ה קודם הערב נשלם שנתו תיכף בכניסת ליל ר"ה והיכי דבעינן מעל"ע לשעות לא נשלם שנתו עד ר"ה קודם הערב ובקדשים דקי"ל מעל"ע לשעות בעינן היא קולא כגון כבש שנולד בער"פ בשעה ב' אחר חצות דאי אמרינן שנה ויום אחד תיכף בכניסת ליל ער"פ עברה שנתו ופסול לק"פ אבל באמת בעינן מעל"ע לשעות ולא שלמה לו השנה עד ב' שעות אחר חצות וכשר לק"פ בחצות כי עדיין לא נשלם השנה א"כ כאן גבי ע"ע אם נולד בר"ח ניסן אחר חצות היום ואחר שתי שנים בכניסת ליל ר"ח נעשה שני שנים לדעת הר"מ ופסול בר"ח ניסן בבוקר לע"ע. אבל אי בעינן מעל"ע לשעות כשר לע"ע עד אחר חצות. הכלל מעל"ע לשעות נמשך יותר משנה וי"א וכפי הנראה המ"ל עלה בדעתו דיום אחד בעינן כל היום היינו עוד מעל"ע וזה ליכא למ"ד עיין כן במש"ל פ"ב מהלכות אישות ובכל הסוגיא ותראה שדברים פשוטים המה ודברי המ"ל כאן תמוהים. ועל הר"מ הקושי' בהיפך למה החמיר כאן יותר בעגלה מקדשים דלהר"מ אם נולדה בר"ח ניסן בחצות בר"ח אחר שתי שנים פסולה אפי' בבוקר דשלמו השתי שנים ומתחיל שנת השלישית ובאמת למה לא יהיה כקדשים לקולא דיהיה כשר עד חצות ולא שייך תירוצו דקיל דאדרבא חמור מקדשים כמ"ש. אך זה ג"כ ל"ק לשיטת הר"מ וכדעת רוב הראשונים דבכה"ת א"ל מעל"ע לשעות רק בקדשים דגלי קרא ובבתי ע"ח וע"ע לאו קדשים היא אע"ג דכפרה כתיב בה כקדשים היינו להחמיר אבל לא להקל ע"כ תמיד תכף בתחלת ליל שנה השלישית נפסלה לע"ע וזה להחמיר ולא לקולא כמו קדשים דגלי קרא אבל ע"ע לאו קדשים היא ככ"ב בס"ד וכדברים הנ"ל כ' המ"ל בפ"א מהלכות פרה אדומה ע"ש והדברים תמוהים כמ"ש. ואין מומין פוסלים בע"ע וילפינן במס' סוטה וכ' הר"מ ד"ז וסיים ואעפ"כ אם היתה טריפה פסולה כפרה נאמר בה כקדשים עכ"ל והכ"מ כ' שהוא מירושלמי ובאמת הוא בגמרא שלנו בחולין דף י"א דטריפה פסולה דכפרה כתיב וכו' והכ"מ מביא בשם הירושלמי דמחוסר אבר פסול והניח בל"ע על הר"מ שהשמיטו. ולי ל"ק דכמה דינים שפוסלים בקדשים כגון אתנן ומחיר ויוצא דופן ונרבע ועוד דברים הרבה הנחשבים בר"מ פ"ג מהלכות איסורי מזבח ולא הביאם הר"מ מה דין ע"ע ע"כ נראה דרק מומין כשר דילפינן מקרא בסוטה אבל כל הדברים הפוסלים בקדשים פוסל ג"כ בע"ע מטעם זה דכפרה כתיב בה כקדשים א"כ גם מח"א דאינו מטעם מום דגם בעוף פסול פסול כאן ג"כ ומדכתב ואין מומין פוסלים מבואר דדוקא מומין אבל כל הדברים פוסלים. והא דנקט הר"מ טריפה לרבותא עיין בר"מ פ"ב מהלכות א"מ דפוסל טריפה משום הקריבהו לפחתיך וכו' וזה שייך בקרבן דהוי אכילת מזבח ולא גבי ע"ע ע"כ נקט הר"מ דמ"מ פסול דשוה לקדשים אבל כל הדברים הפסולים בקדשים פוסלים בע"ע מכש"כ דטריפה חוץ מומין דגלי קרא. ועיין בפ"א דפרה מביא הרא"ש תוספתא חומר בעגלה שאין במוקדשין וחומר במוקדשין שאין בעגלה שהעגלה שנים פוסל וכו' משא"כ במוקדשין וחומר במוקדשין שהמוקדשין אינם נפדין וכו' ואי כל הדברים כגון אתנן וכו' אינן פוסלים בעגלה הרבה חומרות יש במוקדשין וכו' ואח"ז מבואר חומר בפרה וכו' שהמומין פוסלים וכו' ולא חשב כל הדברים ע"כ ברור דחוץ מומין פוסלים כל הדברים שפוסלים בהקדש מה"ט דכפרה כתיב בה כקדשים ועיין בפ"א דהלכות פ"א דמביא הר"מ דכל הפוסל בקדשים פוסל בפרה דחטאת קריא וכו' שם יש פלוגתא בכ"ד עיין במשניות ועיין בע"ז פרק אין מעמידין ובתוס' שם ובר"ש פ"ב שם וכאן ל"מ מי שפליג על הך דרשה דכפרה וכו' כנ"ב דכל שפוסל בקדשים פוסל בע"ע. וכן מוכח מהירושלמי המובא בכ"מ דמח"א פוסל וע"כ דין קדשים עליה דק מה שנא' בפי' כגון מומין כנ"ב. ועיין בכריתות דף ך"ה פירש"י דילפינן ע"ע משעיר המשתלח ובשעיר פוסל כל הדברים הפוסל בקדשים אם היה קודם דבעינן ראוי לשם ויש לדחות. ולפמ"ש דכל הדברים שפוסלים בקדשים פוכל בע"ע א"כ ה"ה מח"ז פסולה וגם אם נשחטה אמו היום אסור לערוף ופסולה מטעם מח"ז כמבואר ביומא גבי שעיר המשתלח דדחייתו לצוק היינו שחיטתו ואסור משום או"ב ה"נ עריפתה היינו שחיטתה וגם עריפתה מטהרתה מידי נבילה כמו שמבואר בר"מ מהלכות שא"ה מהש"ס דזבחים. וכן אם ערפו העגלה אסור לשחוט האם בו ביום דעריפתה היא שחיטתה וכ"כ התוס' בחולין דף פ"ב בד"ה עגלה ערופה

וביומא דף ס"ד ע"ש. והר"מ פ"ה מהלכות עיוה"כ מביא ד"ז גבי שעיר המשתלח ובע"ע אינו מביא ועיין בר"מ פ"ב מהלכות שחיטה אינו מביא זה ועיין לעיל במצות או"ב שעוררתי בזה. ועיין במש"ל שם שמביא הירושלמי אם עריפת העגלה מטהרה אף אם היא טריפה מטומאתה ואין הירושלמי בידי לא אוכל לפלפל בזה. ופוסל בע"ע העול ואם הניח עליה עול ולא משכה כלל אינו פוסל רק משיכה קצת בעינן היינו טפח וכן כל דבר משא שמניח עליה אינה נפסלת רק במשכה קצת אע"פ שאינו מפורש הוא פשוט מכש"כ מעול וכן מבואר בש"ס דסוטה. ועוד מבואר דעול פוסל בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה וע' בר"מ שפי' היינו אע"פ שלא חרש בה ושאר מלאכה עד שתעשה מלאכה וע' בר"ש שפי' בשעת עבודה כלו' שעבודה זו לצורך אבל אקרי ואותיב וכו' לא פסלה וכו' וע"ל במצות פ"א וע' בר"מ בהלכו' פרה ותלמד לכאן. וע' בר"ש פ"ב דפרה דפי' דעול פוסל בין וכו' היינו אף דלא ניחא ליה ושאר עבודות אינן פוסלות אלא בדניחא כדדרשינן עבד דומיא דעובד מה עובד דניחא ליה וכו' ע"ש. ומורידין את העגלה אל נחל איתן ומפורש במשנה איתן קשה ואע"פ שאינו איתן דאיתן הוא רק למצוה ורש"י פי' נחל איתן היינו קרקע קשה של אבנים והר"מ כתב כאן שמורידין אל נחל ששוטף בחזקה וזה איתן האמור בתורה מפרש דהוא נחל מים ולא סיים הר"מ ד"ז דאע"פ שאינו איתן כשר דהוא רק למצוה ול"ע למה. שוב ראיתי להכ"מ שעמד בזה ועיין בתויו"ט שהר"מ דעתו אע"פ שאינו גדול אבל צריך שיהיה שוטף בחזקה ונסתייע מפירוש המשנה לרבינו ועיין בשו"ת ח"ל סי' ל"ב שהקשה על רבינו מנ"ל זה דלמה לא יתמעט ג"כ חוזק המשכה דלא לעכב וע"ש שמפלפל בשיטות הר"מ ורש"י אם הוא קרקע קשה או נהר ומ"מ אני לך. ועורפין שם העגלה בקופץ מאחריה והב"ד עם כל הזקנים אפילו הם מאה רוחצים ידיהם שם במקום עריפתה ולא נזכר שיעור עד כמה שיעור הידים שרוחצין אם הוא כמו קידוש ידים במקדש ששיעור עד הפרק עיין לעיל במצות קידוש ידים ורגלים וכו' ול"ע. והזקנים שם אומרים בתוך הנחל ידינו לא שפכו וכו' בלה"ק והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל וכו' עד ונכפר וכו' ג"כ בלה"ק. והנה אם זקנים מעכבים אם אין שם ב"ד כבר כתבנו לעיל ואם הכהנים מעכבים אם אין שם כהנים לא נתברר לי אם עיכוב או מצוה וראיתי בספרי כאן שמבואר ונגשו הכהנים וכו' אין לי אלא תמימים בני לוי וכו'. וקל"ע על הר"מ שלא ביאר זה בפי' מאחר שמבואר בספרי. גם לא נתברר לי אם כ"ז מעכב אם לא קרו הפסוקים הזקנים והכהנים ואם די שקורין אח"ז או צריך דוקא בשעת עריפה ובאם לאו צריכים להביא עגלה ולערוף עוד הפעם. וגם מבואר דאין עורפין את העגלה אלא ביום דכפרה כתיב בה כקדשים ובוודאי בדיעבד פסולה. אי קריאת הפסוקים צריך ג"כ ביום או אפשר אף לכתחלה כמי. וגם בוודאי פסולים חללים דכהנים כתיב וחללים כזרים לכ"ד מ"מ אם לא נודע שהם חללים דגבי ודאי אינם מחללים לדעת הר"מ פ"ו מהלכות ב"מ דאף דידוע דהם חללים עבודתו כשרה מאי הדין כאן. ובמכות דף י"ב אמרינן דר"י אף שסובר שעבודתו כשירה מ"מ לענין מקלט לא הוי ככהן דשם כתיב ברך ד' חילו וכו' אפשר דכאן הוי כמו עבודה כדכתיב ונגשו הכהנים וכו' לשרתו וכו' או אפשר דלא הוי כמו עבודה וכ"ז צריך עיון עד יבוא ויורה לדק לנו בב"א. ועורפין את העגלה ונקברת במקום עריפתה דאסורה בהנאה והיא מן הנקברים וזה מבואר כ"פ בש"ס וילפינן מקרא ועיין ברש"י בזבחים דף מ"ו ובכריתות דף ו"ו ובר"מ כאן שכתב שנקברת במקום עריפתה נראה דזה מה"ת שצריכים לקברה שם. ועיין בתמורה דף ל"ג ע"ב בתוס' ד"ה הנשרפין וכו' מבואר שם בשם הרהמ"ר דנשרפין ליה הכתוב לשרפן וכו' אבל הנקברין דלא הטעין הכתוב וכו' משוך איסורייהו לעולם מבואר דנקברין אינו מצוה מה"ת לקבר רק נקברין דלא ליתי' לידי תקלה ובאמת נחשב שם ע"ע ומצותה מה"ת בקבורה א"כ ל"ע על הרהמ"ר שם וזה ודאי דקבורה בע"ע מה"ת כפרש"י וכן הר"ס דנקברת במקום עריפה וכל הנקברים מאי נ"מ באיזה מקום א"כ הוא מה"ת ול"ע והדברים ארוכים ועתיקים ובאתי רק לרמוז ולעורר. ומבואר בחולין דף י"א בסוגיא דמנ"ל דאזלינן בתר רובא ר"ש ברי' דרב אידי אמר אתי' מע"ע דא"ר הערופה כשהיא שלימה תיהוי וליחוש דילמא טריפה וכו' ועיין שם ברש"י שלעולם לאחר עריפה אסור למיתבר בה גרמא ולנתחה לאברין וע"ש בתוס' דל"מ אפי' בספק דצריכה שתהיה תמיד כמו בשעת עריפה ואין חילק בזה רק דיש שם כמה ילפותות ול"ע ולא ראיתי בר"מ שיביא ד"ז והוא איסור תורה ולע"ג שהשמיט זה ולא ראיתי כעת מי שהרגיש בזה ול"ע. וכבר הבאתי לעיל שע"ע אינה מטמאה כנבילה דעריפתה הוא שחיטתה ואם נטרפה שלא כדין כגון בלילה בודאי כיון שפסולה מטמאה כי היא נבילה והבאתי לעיל דברי הירושלמי מהו שתהני לטהר עריפתה מידי נבילה ואין הירושלמי בידי. ואף מחיים נאסרה העגלה לאחר שירדה לנחל איתן נאסרה בהנאה ואם מתה או נשחטה לאחר ירידתה אסורה בהנאה ותקבר כ"ה לשון הר"מ וכאן לא כ' תקבר במקומה כי דוק' אם נערפה הדין כן כמ"ש וערפו שם וכו' אבל בלא נערפה הו"ל כשאר א"ה שהוא מהנקברין משום תקלה ונקברת וח"פ. עוד יש דין בע"ע דוקא אם לא נודע מי הכהו אבל אם נודע קודם שערפו מי הכהו לא היו עורפין ואף דאינו ההורג לפנינו לדון אותו מ"מ אין עורפין דגזה"כ הוא לא נודע וכו' הא נודע אין מביאין ע"ע. ואפי' אחד בסוף העולם יודע ההורג לא היו עורפין כן מבואר בסוטה ובר"מ כאן. ומבואר בש"ס ובר"מ דע"א נאמן דראה ההורג ואפי' אשה ולא היו עורפין ולמנין אם מכחישים זא"ז עיין כאן בר"מ והדברים עתיקים ג"כ הדינים הללו בעדות אשה ובעדות סוטה עיין במקומות הנ"ל והיא אריכות אכ"מ. ח"ל הרמב"ם פ"ה מהלכות עדות בב' מקומות האמינה התורה ע"א בסוטה שלא

מצוה תקל"א שלא לעבוד ולא לזרוע בנחל איתן

(א) שנמנענו מלעבוד ולזרוע בנחל איתן הוא הנחל שנערפה שם העגלה ועל זה נאמר אשר לא יעבד בה ולא יזרע. משרשי המצוה מה שכתבתי בסדר הזה במצות עריפת העגלה שענין העריפה לפרסם ענין הרציחה כדי לעורר ההמון על הדבר ויכניסו יראה בלבב על הדבר הרע הזה. וגם מניעת העבודה והזריעה שם לעולם מן הטעם הזה בעצמו לפי הדומה על צד הפשט כדי להזכיר לעולם בלב כל עוברי דרך כי על דבר שנרצח איש א' בדרך נערפה העגלה במקום ההוא ונשאר חרוב לעולם ויניעו לבבם על זה להרחיק ענין הרציחה מאוד ואם תקשה בטעם הזה כי הנחל לא מקום זרע. נשיב שראוי הוא לכך אחר שתמנענו התורה מלזרוע בו. דיני המצוה מה שאמרו ז"ל מה זריעה בגופה של קרקע אף עבודה שאסרה תורה הוא בגופה של קרקע כגון חורש וחופר וכיוצא באלו אבל מותר לסרוק שם פשתן ולעשות שם עבודה שאינה בגוף הקרקע ויתר פרטי' בסוף מסכת סוטה ואף ע"פ שכתבתי למעלה שמצות דין עגלה ערופה אינו נוהג אלא בזמן כשאנו דנין דיני נפשות איסור העבודה בנחל איתן נוהג הוא לפי הדומה לעולם אלו ידענו בקבלה אמיתיית שיש שם בארצנו נחל שערפו בו עגלה בזמן שהיתה הארץ ביישוב כי לא הזכיר הכתוב באיסור העבודה באותו מקום זמן ואם כן יש לנו לכתבה עם המצות הנוהגות היום בארצנו

הפסה וכו' ובעגלה ערופה שלא תערוף וכן מדבריהם בעדות אשה וכו' וכמו שע"א נאמן אשה ופסול כמו כן מעידים וכו'. והנה מה שמבואר כאן דעדות אשה שמת שעלה נאמן מדבריהם ובהלכות גירושין דסובר דע"א נאמן מה"ת הדברים עתיקין בספרן של לדיקים וא"כ להאריך. אך זה קשה לי דבפ"א דסוטה כ' הר"מ דע"א נאמן בסוטה ואפילו עבד או שפחה ופסול לעדות מדבריהם וכו' מבואר דפסול בעבירה מה"ת פסול בעד סוטה. וכ"כ בפי"ב מהלכות גירושין הלכה י"ז וז"ל וכן הפסול בעבירה מה"ת וכו' אינו נאמן וזה מתבאר בר"ה וביבמות וכאן כתב הר"מ אפי' ראה ההורג ע"א וכו' או פסול בעבירה כו' לא היו עורפין ולא כתב פסול לעדות מדרבנן מבואר דאפילו פסול בעבירה מה"ת נאמן ומנ"ל לחלק כיון דע"א נאמן מה"ת בסוטה נ"כ ובעדות אשה לדעת הרבה פוסקים ומ"מ פסול בעבירה מה"ת פסול ומהיכי תיתי יוכשר כאן. והנה בר"ה דף כ"ב ע"א מבואר במשנה אלו הן הפסולין משחק בקוביא וכו' זה הכלל כל עדות שאין אשה כשירה לה אף הם אינם כשרים לה. ובגמרא הא עדות שאשה כשירה לה אף הם כשרים אמר ר"א ז"א גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה דכל הנהו דחשיב במשנה הם פסולים מדרבנן. והנה עדות שהאשה כשירה ע"ע ג"כ בכלל ומבואר במשנה דאלו נאמנים אבל גזלן דאורייתא אינו נאמן כמבואר שם א"כ מנ"ל להר"מ דכאן יהיה נאמן אף גזלן דאורייתא וראיתי ברש"י שם ד"ה הא עדות שהאשה כשירה פי' היינו להאשה להשיאה ובסוטה וכו' והשמיט ע"ע. אפשר דהוא מטעם הזה דבע"ע לא קאי ד"ז דר"מ דאף גזלן דאורייתא נאמן. ובמסכת יבמות דף ק"ה מבואר אמר ר' מנשה גזלן וכו' וגזלן של תורה פסול לעדות אשה ומדנקט עדות אשה ובכלל סוטה אבל עדות ע"ע לא נקרא עדות אשה א"כ אף גזלן של תורה כשר. שוב ראיתי בס' מר"א בר"ה שם שהתעורר בזה וכ' שם דמלשון ר"מ לעדות אשה נראה דגם גזלן דאורייתא כשר לעדות ע"ע. וע"ש שכ' טעם ודחה ולא הביא דברי הר"מ כאן דמפורש בדבריו להדי' דיש חילוק וצ"ע גדול ולא דברו מזה המפרשים ובעזהי"ת אשנה פ"ז וכעת באתי רק לעורר. וכאן דכל הפסולים נאמנים אפשר אף קטן נאמן ואפשר לפי סברת הראשונים דעכו"ם הוא ג"כ בגדר עדות רק דחיישינן דמשקר ומובא בח"ז והדברים עתיקים א"כ כמו בגזלן דאורייתא כשר אף דחיישינן דמשקר א"כ ה"ה עכו"ם. והרבה יש לדבר בענינים אלו וכעת באתי רק לרמוז. ומבואר כאן בסוטה דף מ"ז ת"ר לא נודע מי וכו' הא נודע אפי' אחד וכו' לא היו עורפין והיינו דינים אלו דע"א נאמן והיינו שמכיר ההורג כמבואר לא נידע מי וכו' הא נודע מי הכהו וכו' היינו שאחד מכיר ר"ע אומר מניין בסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש ואין מכירין אותו שאין עורפין שנא' ועינינו לא ראו והלא ראו וכו' והנה רבנן ור"ע לא פליגי דהם אמרו ד"ז מפסוק לא נודע ור"ע מחדש דין בסנהדרין עינינו וכו' וידוע אפילו היכי דפליגי ר"ע ורבנן אפשר דהלכה כר"ע אפי' לגבי חביריו עיין בס' תו"ח אך כאן אין פלוגתא כלל א"כ תמהני מאוד על הר"מ שהשמיט ד"ז דר"ע וצ"ע על נו"כ של רבינו שלא התעוררו בזה וצ"ע. ופשוט שאם בא אחד ואמר שהוא הרגו אם אומר שהיה בשוגג נאמן ואין עורפין ואם אמר במזיד אין אדם מע"ר ופלגינן דיבורו דאחר הרגו ולא נודע מי א"כ עורפין וז"פ. והנה בודאי על כל חלל מאישי ישראל עורפין וגם אם נמצא עבד כנעני כיון דחייבין עליו מיתה ההורגו דינו כדין ישראל ומביאין ע"ע וגם אפילו תינוק בן יומו כגון שמכירין אותו שהיום נולד ונמצא חלל מביאין ע"ע אף דדרשו חז"ל ידינו לא שפכו וכו' לא פטרנו בלא מזון ועיניט לא ראו ופטרנו בלא לוויה ובתינוק לא שייך זה באמת חז"ל על הרוב ידברו דדרך העולם למצוא גדול אבל לדינא אין שום חילוק וכמה פנים לתורה וז"פ. אך אם נמצא חלל שמכירין אותו שהוא היטק והוא ס' נפל עפ"י הדינים המבוארים בשערו וליפורניו ובן שבעה או במונה (הכ"מ) אני מסופק אפשר בספק נפל דהו"ל ספק כפרה והבאתי לעיל שמספק חייב להביא ע"ע דספק כפרה לחומרא או אפשר דהתורה לא חייבה ע"ע רק בנפש שההורג ח"מ עליו או מביאין ע"ע ובספק ג"כ כגון כמו לף שכתבנו לעיל דח"מ רק דהוא ספק אם התורה חייבה בעגלה אמרינן ספק כפר' לחומרא אבל אם הוא ספק אם הרולח ח"מ דאין הורגין את הרולח כגון בספק נפל שליירנו א"כ פטור בודאי מע"ע דהתורה לא חייבה בעגלה רק בנפש שחייבי' עליו מיתה. ויש סמך לזה דהכתיב ואתה תבער הדם וגו' ודרשינן אם נמלא הרולח יהרג א"כ בכה"ג מיירי הפרשה באופן שח"מ על הנהרג. או אפשר אף דאינו נהרג מספק מ"מ לענין הבאת ע"ע הו"ל ספק כפרה להחמיר וזו חקירה נאה וצ"ע בזה. ואם הוריד את העגלה לנחל איתן דנאסרה בהנאה וקודם שנערפ' נודע ההורג תלא ותרעה בעדר ואם אחר שנערפה נודע נשארה באיסור' דכיפר' ספיקא כן פסק הר"מ ועיין בכ"מ שתמה עליו הא מבואר בכריתות למאן דסובר רירידתה לנחל איתן אוסרתה אם נודע ההורג אחר ירידה לנ"א נשארה באיסורה אף קודם שנערפה וע' בכ"מ מה שתירץ וכן תירץ בס' ב"ש ע"ש. וז"ל הר"מ בהל' הקודמת נמצאו העדים זוממים ה"ז מותרת בהנאה כילד כגון שאמר ע"א ראיתי את ההורג ובאו והכחישו ואמרו לא ראית והפרישו את העגלה והורידו לנחל לעורף' ע"פ והוזמו השניים מותרת בהנאה עכ"ל מבואר ג"כ דמיירי רק בהורד' ולא נערפה עדיין כמו שמבואר והורידו כו' לעורף' מכלל שעדיין לא נערפה והוא כש"כ מדין שאח"ז דהתם הפרישו עפ"י עצמם וכאן הפרישו עפ"י עדים עכ"פ לא גרע ע' בכריתות בסוגיא שם והר"מ לשיטתו דע"ע אינו דומה לאשם תלוי דלא גמר מספק כמו שכתב בדין שאח"ז נודע כו' כמ"ש בכ"מ א"כ ה"ה דין זה. וצ"ע למה לריך לכפול הדינים דד"ז שוה לדין שאח"ז או יותר סברא שמותרת שאינם גומרים מספק כיון דהוא עפ"י עדים עי' בגמ' והכ"מ כתב ע"ז בפ"ג דכריתות א"ר יהודה א"ר מודים חכמים לר"מ באשם תלוי שהוזמו עדיו שילא וירעה בעדר ויש ללמוד משם לע"ע עכ"ל. ודבריו צ"ע דשם מודים חכמים אף דס"ל באשם תלוי דגמר ומקדיש מכל מקום בהזמה לא גמר אך כאן ס"ל להר"מ אפי' עפ"י עדים לא גמר ה"ה כאן ואין לריך ללמוד משם. אך אפשר דכוונתו דלמד משם דחזינן דהוא כש"כ ובאמת בפ"ד מה' פסהמ"ק לא פסק כרב ופוסק אף בהזמה אינם מודים ואסר דגמר ומקדיש באשם תלוי ע"ש. ושני הדינים הן עפ"י עלמו והן עפ"י עדים שוים להר"מ דבאשם תלוי סובר שאסורה דגמר ומקדיש וכאן בשני הדינים לא גמר ומקדיש ואיך ילמוד משם לכאן דשם פוסק להיפך אך יש חילוק לדידיה בין אשם תלוי כסברת התוס' ואפשר דכוונתו דעכ"פ סברא יש דד"ז דהוזמו יותר עדיף דלא מקדיש מספק אף שאינו פוסק כן מ"מ הסברא נוטה קלת יותר ע"כ כתב ד"ז וצ"ע. הכלל דלשיטת הר"מ כאן הדינים שוים דלא גמר ומקדיש ומותרת בהנאה ושם שני הדינים שוים ג"כ דגמר ומקדיש ועי' בגמ' ותבין מ"ש. וזה צ"ע דלמה לו לכתוב ד"ז כיון דמדין האחרון נשמע זה ואפשר עוד עדיף א"כ ד"ז מיותר ולא לריך הר"מ לכתוב בכפל הדינים הללו. ואפשר לפי מ"ש הכ"מ קודם לזה דע"כ בנודע ההורג מותר להר"מ כיון שנמלא ההורג לא גמר ומקדיש א"כ אפשר כאן בהזמה דל"ש שיוזמו העדים גמר ומקדיש ואסור' וע"כ למד משם דגם על הזמה אסיק אדעתי' ולא מקדיש. אך צ"ע כיון דגם שם פוסק דאף בהזמה גמר ומקדיש א"כ לא מוכח ד"ז דכאן פוסק דלא גמר ומקדיש וצ"ע לשון הר"מ בפ"ט. וב"ד של אותה העיר עם כל הזקנים אפי' הם מאה כולם רוחלין את ידיהם כו' במשנה דסוטה אינו מבואר זה דכולם אפי' מאה רק זה מבואר בספרי ועי' בס' באר שבע כאן שהקשה מהוריות דשם מבואר דרובא ככולה אף דכתיב כל עיין פ"ק דהוריות וכן פסק הר"מ ועיין בפ"ק דהוריות בס' הנ"ל שהאריך בזה ומ"מ אני לך. וד"ז דע"ע נאסרה מחיים ילפי' מכפרה כתיב בה כקדשים וזה קאי על מחיים עי' תוס' קידושין דף כ"ז ע"א והיינו ירידתה לנחל איתן ונראה דקודם ירידתה לנחל דלא חל עלה שום דבר אף אם הפרישה אם רולים מפרישים אחרת כי לא חל עליה עוד שום שם קדשים והוי חולין גמורים אך בירידה לנחל דנאסרה וחל עליה שם ע"ע דכפרה כתיב בה והוה כקדשים אפשר דמהני בה שאלה ככל הקדשים ואפשר דל"מ דבכל הקדשים שחל עליה קדושה בפיו מהני שאלה כמו שפרש"י בכ"מ אבל כאן דהוא ע"י מעשה דירידה לא אתי דיבור כו' והדברים עתיקים ולד זה נרא' דל"מ שאלה לחכם דלאו בדיבור לחוד חל עלי' שם הקדש כ"נ. ועיין במש"ל שמביא בשם התוספתא דנפדית ולא עיינתי בזה. ופטפוטי דאורייתא טבים ולא אבוש כי א"י אם נמלא חלל בעיר אם מביא ע"ע אף דכתיב בשדה אפשר דבר הכתוב בהוה וגם דלא שייך מדידה אפשר דהיא מלוה והיכי דל"ש מדיד' ג"כ ש"ד וע' ביומא גבי ר"ל שאמר על מי להביא ע"ע אף דהי' בעיר מ"מ אין ראי' דמטעמים אחרים לא שייך ע"ע כמבואר שם ורק להרבות הבכי ע"כ אפשר אף בנמלא בעיר מביא ואם נא' דמביא אף דיש עיר אחרת דנפישי מיניה מ"מ מביאה דזה עדיף מקרוב דכאן נמלא כו' ועיין בסוגיא דניפול ותבין וצ"ע כעת. ונוהג בזמן שא"י בישובה אבל לא תלוי בבית כמש"ל דאינו תלוי באם הב"ד יושבים בלשכת הגזית או לא כי לא לריך כאן מן המקום ההוא כמ"ש לעיל:

מצוה תקל"א (א) **שנמנענו** מלעבוד ולזרוע בנחל איתן כו' ועז"נ אשר לא יעבד ולא יזרע כו' מבואר בר"מ בהל' רולח בפ"י והדינים כ"ה. הנחל שנערפה שמה העגלה אסור בזריעה ובנטיעה ובחרישה וחפירה וכיולא באלו כו' כ"ה לשון הר"מ אבל מלאכה שאינה בגוף הקרקע מותר לכך נאמר לא יעבד בו ולא יזרע מה זריעה בגופה של קרקע כו' והעובר ע"ז לוקה ושיעור הנחל לא איתפרש אך לדברי הר"מ דהוא נהר א"כ כל משך הנהר אסור. אך לשיטת רש"י דהוא קרקע קשה לא איתפרש כמה נאסר והמ"ל מביא בשם ירושלמי פלוגתא ח"א ד' אמות וח"א חמשים אמה ואין הירושלמי בידי אך מהירושלמי נרא' כשיטת רש"י שנחל הוא קרקע קשה דאי נהר א"ל שיעור דכל הנהר אסו' אך כיון דאין הירושלמי בידי לא אוכל לדבר בזה. והנה אע"פ שכתוב לא יעבד ולא יזרע א"כ הוי לכאורה שני לאוין וגם זריעה בכלל עבודה א"כ העובד יהי' חייב פ"א מלקות והזורע יהי' חייב שני פעמים מלקות והר"מ והרהמ"ח אינם חשבים רק ללאו אחד ואינו לוקה רק פ"א מלקות בכ"ע אף בזורע וכן מבוא' בש"ס דמכות

בארצנו. ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות ועובר על זה וזורע בנחל איתן חייב מלקות וכן אמרו ז"ל בגמ' מכות כשזכרו שם מחוייבי מלקות אמרו והא איכא זורע בנחל איתן ואזהרותי' מהכא אשר לא יעבד בו ולא יזרע. הנה התבאר לנו מזה שזה שאמר הכתוב לא יעבד ולא יזרע שהכל אזהרה אחת כלומר שהעובד והזורע שם לא עבר אלא על לאו אחד ולא נחייבהו בשני לאוין בעבודה ובזריעה ולמדנו שם גם כן שיש בדבר חיוב מלקות:

סדר כי תצא יש בה כ"ז מצות עשה. ומ"ז מצות ל"ת

מצוה תקל"ב דיני יפת תואר

(א) שנצטוינו באשת יפ"ת לעשות לה כמשפט הכתוב בפ' זו שנא' וראית בשביה אשת יפ"ת כלומר שתהיה יפה בעיניו והענין הציווי בה שיביאנה הישראל אל ביתו ויצוה אותה לגלח ראשה וגדל צפרנים ולהסיר מעליה הכסות הנאה שהביאה מביתה שכן היתה דרכם של האומות שבנותיהם היו מתקשטות במלחמה לזנות וירשה אותה לבכות אביה ואמה חדש ימים כרצונה אלו הם הדברים המפורשים בכתוב בדין אשת יפת תאר מן הדומה שעל כל אחת יבוא חיוב מעשה. משרשי המצוה אמרו ז"ל לפי שלא התירה התורה יפ"ת בשביה אלא כנגד יצה"ר שאם לא התירה הכתוב ישאנה באיסור לתוקף יצר לב האדם רע בענין החשק וע"כ סתם הכתוב דלת בפניו להכאישה בעיניו וצוה לגלח ראשה כדי לאבד שערותיה הנאות ולגדל צפורני' כדי לנוול תואר ידיה וירשה אותה לבכות חדש ראשון לנוול פני' ולכלות בדמעות עיניה. גם חייב הכתוב שתשב עמו בבית בעשותה כל זה בחדש הראשון והכל להמאיסה בעיניו שיהא נכנס ויוצא ומסתכל בה ורואה בניוולה ואמרו מן המפרשים שהיתר יפת תואר ביאה הראשונה היא בגיותה וקרובים דבריהם אחר שההיתר שלה הוא מפני יצה"ר. אבל מהם שאמרו שאינה מותרת כלל עד לאחר כל המעשים האלו שזכרנו ומפשט הכתובים נראה כן וגם בירושלמי חלקו על זה. דיני המצוה משחז"ל שאשת יפת תואר הוא בין בתולה בין בעולה ובין א"א ואין מותר ליקח שתים שנא' בה ולא בה וחברתה ומ"ש שלא יחלצנה במלחמה אלא יחדנה לו בבית שלא תהא סבור שהתירתה התורה בכל ענין ואפי' בפירסום וצריכה להתגיירה קודם שישאנה לו לאשה ואחר הגירות נושאה בכתובה ובקידושין ודינה כדין בנות ישראל. ואם לא רצתה להתגיירה מגלגל עמה י"ב חדש ומשלחה לנפשה ואחר חדש הבכי' ממתין לה ב' חדשים עוד. ואם נתעברה מביאה ראשונה הולד עכו"ם ואינו בנו לשום דבר מכל הדברים וכמו שאחז"ל בנך הבא מן העכו"ם אינו בנך אלא בנה. ותמר אחות אבשלום מביאה ראשונה של יפ"ת היתה. ואבשלום אחי' נולד אחר הנשואין ונמצאת תמר אחות אבשלום מאמו ומותר' להנשא לאמנון וכן היתה היא אומרת לו דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך. ויתר פרטי המצוה בקידושין פ"א ובסנהדרין ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן כי אז הי' להם רשות ויכולת בידם ועובר על זה ולא עשה המעשים שזכרנו בטל עשה זה:

דמכות וליחשב זורע בנחל איתן מבואר דאין לוקין אלא אחד עי' כאן בס' שעה"מ שעמד בזה והקשה מ"ש בל יראה ובל ימצא דנחשב שני לאוין ועל הראי' עובר בשני לאוין עיין בכ"מ פ"א מהלכות חו"מ והביא דברי הרהמ"ח כאן וע"ש שתירץ דזריעה בכלל עבודה ומה דפרט הכתוב זריעה לגלות על עבודה שצריך להיות בגופה של קרקע כמבואר כאן ע"כ אין נחשב הכל רק ללאו אחד וא"ד לב"י וב"י ע"ש. והנה הר"מ כתב חרש או חפר או זרע או נטע וכיוצא באלו כו' אפשר הכוונה כיוצא באלו כמ"ש בפ"ז מהלכות שבת בכלל חרישה הוא חפירה ועושה חריץ ובכלל זורע הוא נוטע והברכ' והרכבה והזומר וכל אלו הם אבות מלאכות שזומר והברכה כו' הם ענין אחד של זורע וחריץ הוא ענין א' עם חרישה כמו שכ' הר"מ שם ויש עוד תולדות גבי שבת כמבוא' שם בפ"ח מגכש ומקרסם תולדות חורש כו' ומשקה למחי' תולדת זורע. ויש לספק דאפש' כאן רק על האבות חייב ולא על התולדות או אפשר חייב על התולדות ג"כ והוה בכלל עבוד' ועל מדוכה זו עמד בעל כפר מולל מאש מובא בס' שעה"מ כאן וזה ג"כ בכלל לשון כיוצא בו שכתב הר"מ ועיין שם בשעה"מ שהאריך בפלפול דעל התולדות ג"כ חייב עיין בדבריו ויונעם לך ומ"מ אני לך. ובמשנה מבואר ומקומה אסור לזרוע ולעבוד ומותר לסרוק שם פשתן כו' ובגמ' אין לי אלא זריעה שאר עבודות מניין ת"ל אשר לא יעבד כו' א"כ מה ת"ל אשר לא יזרע דומיא דזריעה שהוא בגופה של קרקע כו' יצא סריקת פשתן כו' ולא נתבאר מה הוא שאר עבודות. ואני מסופק אם קצירה היא ג"כ עבודה בגופ' של קרקע או לא ומלשון הר"מ כגון חרש כו' וזרע כו' נראה דוקא הנהו ולא קצירה ומ"מ צ"ע. עוד מסופק הרב בעל מולל מאש אם צריך איזה שיעור לחיוב מלקות או דומה לשבת דחורש וזורע בכ"ש ועיין בספר שעה"מ שמביא ראיה דבכ"ש חייב וא"ר לפלפל מה שפלפלו האחרונים ע"ש ויונעם לך. ויש לספק אם עבר וזרע בנחל איתן אפשר הגידולים אסור מלא תאכל כל תועבה דבר שתעבתי לך ועיין בסוגיא דחולין דף קט"ו נראה דבכה"ג לא שייך תועבה ומותר ולא עיינתי היטב ובאתי רק לעורר. ותלי"ת מצאתי בס' פר"ח על יור"ד בסי' ק"מ מביא בשם הר"ש מקינן בס' כריתות דהנזרע בנחל איתן אסורים הגידולים וכתב הפר"ח טעם הזה מלא תאכל כל תועבה והרי תעבתי כו' ותלי"ת כונתי לדעתם. והנה לדעתו אסורים גם בהנאה דקיי"ל כר"א כ"מ שנאמר לא תאכל כו' אה"כ במשמע ועי' לעיל במצות יו"ט הבאתי שם קושיא שסמעתי משמו של הגאון מוהר"י אשכנזי בעהמ"ח ס' אורו"ת וכרו"פ האיך מבואר במשנה יש חורש כו' וחייב שמונה מלקות משום שביעית וי"ט וכה"ג כו' הא כה"ג אסורים בהנאה והו"ל מקלקל והאיך חייב משום י"ט הא כל המקלקלין פטורים ותירץ דמבוא' באחד שזורע כרמו כלאים בשביעית והתיר ר"ע דאין אדם אוסר דש"ש א"כ כיון דהמשנה מיירי בשביעית לא נאסר ע"כ שמעתי. ולפי דבריו קשה מאי הקשה כאן בש"ס וליחשב הזורע בנחל איתן הא כיון דאסור בהנאה הדר הו"ל מקלקל וכאן לא שייך דאא"א דש"ש דדוקא גבי כלאים התלוי במחשבה כמבואר בתוס' יבמות דף פ"ג ובר"ש בכלאים והדברים עתיקים א"כ כיון דאסו' בהנאה והו"ל מקלקל לא מיחייב משום י"ט. וכתבתי זה לפלפול ועיין לעיל במצות י"ט שדחיתי דברי הגאון הנ"ל בטוב טעם דלא הוה מקלקל ע"ש. ומסופק אני אם ילאו דברים הנ"ל מפי הגאון הנ"ל. ופשוט דאין חילוק מלאכות ואם חרש וזרע בהתראה אחת אין לוקין אלא א' כמו שמבואר במכות דאין חילוק מלאכות ל"מ ועיין ברש"י אי בשבת ילפינן לחלק מלא תבערו ובשבת כתיב או מועשה כו' הוא רק בח"כ וחטאת אבל לא בי"ע א"כ כ"כ וז"פ. והנה הורדה לנ"א א"ל סמוך לעיר ואם לא הי' סמוך לעיר נחל איתן מחפשים היכן שמוצאין כי ל"מ בתורה היכן יהי' בכ"מ שיש נ"א שם עורפים וז"פ. ונראה דאם לא מצאו בכל א"י יכולים לערוף על נחל איתן בחו"ל כי דין הבאת ע"ע אינו נוהג אלא בא"י אבל נחל איתן בכ"מ שימצא ל"מ שנתמעט וז"פ. והנה בודאי אם אין הב"ד מוצאין נחל איתן רק של איזה יחיד ואינו הפקר צריכים לקנות מאתו כי איך יכולים לאסור בע"כ של חבירו אך אם עברו וערפו בודאי נאסר הקרקע ולא שייך אא"א כו' כי אינו תלוי במחשבה כו' וז"פ. וע"ש עוד קושיא שהקשה מהר"ש יאסור כל העולם בחרישה ובזריעה דלמא הי' שם נחל איתן [ומוכח ג"כ כמ"ש דנח"א כשר בכל העולם] והוי קבוע ותירץ כיון דלא ידעינן היכי נח"א לא שייך קבוע דאינו ניכר במקומו והדברים עתיקים ועי' בשער המלך בהלכות מגילה ואכ"מ. וכתב הרהמ"ח דמצוה שלמעלה אינו נוהג אלא בזמן הבית בזמן שדנין ד"נ כו' וכבר כתבתי למעלה דלא מצינו זה ואף בזמן דאין דנין ד"נ נוהג ע"ע דרק בד"נ ילפי' מן המקום כו' וכן זקן ממרא אבל זה ל"מ רק צריך להיות ב"ד הגדול אפי' באיזה מקום לא בלשכת הגזית וזה ברור. ולשון הר"מ דאין עגלה ערופה נוהג אלא בא"י נראה דהיינו הבאת העגלה אבל מציאת החלל אפשר אף אם נמצא בח"ל והעיר הקרובה היא בא"י מביאין (במקום דאינו של עכו"ם ול"ש סמוך לספר) ומלשון הכתוב כי ימצא חלל באדמה כו' נראה דמציאת החלל צריך להיות בא"י דוקא וגם אפשר אם נמצא בארץ ישראל יכול להיות העיר הקרובה אף שהוא בחוץ לארץ מביאין ובספרי אינו מבואר זה על כן צריך עיון אם מציאת החלל תליא בארץ ישראל או הבאת עגלה ערופה תליא בארץ ישראל. ול"ע:

מצוה תקל"ב (א) שנצטוינו באשת יפת תואר לעשות לה כמשפ' הכתוב בפרשה שנאמר וראית בשביה אשת יפ"ת כו' מבואר בר"מ פ"ח מהלכות מלכים והדינים כ"ה. ואכתוב דעת הר"מ ואחרי כן שיטות רש"י והרמב"ן. חלוצי צבא כשיכנסו בגבול עכו"ם מותרים לאכול מאכ"א כמ"ש לעיל וכן בועל אשה בגיותה אם תקפו יצרו כי לא דברה תורה אלא כנגד היצר. והנה הר"מ לא חילק בין מלחמת הרשות ובין מלחמת מצוה היינו ז' אומות ועמלק נראה דבכל ענין התירה התורה יפ"ת לדעתו דאי מחלק הו"ל לכתוב בפירוש דד"ז במלחמת הרשות ואל יקשה לך הא כתב הר"מ בפ"ה ובפ"ו כאן דאלו אומות הם בכלל לא תחיה כו' אינו קושיא כמו בשאר אומות דהתירה התורה אף שאסור מן התורה כמבואר לקמן ומ"מ התירה התורה כנגד היצר ה"נ אף במלחמת מצוה הדין כן ויפ"ת התירה התורה ושאר שבוי' בכלל לא תחי' כו' וגם הרהמ"ח לא כתב כאן דמיירי במלחמת הרשות כמ"ש במצוה תקכ"ז ע"ש. וכמו שכתב הר"מ דין חלוצי צבא לענין קדלי דחזירי וזה במלחמת מצוה ג"כ ואדרבא דהרמב"ן חולק דאינו אלא במלחמת מצוה אבל הר"מ לא חילק והכל בכלל א"כ ה"נ והכל בכלל. ובאמת בספרי כאן מבוא' כי תצא וגו' במלחמת הרשות וגו' אבל אין מוכרח דהר"מ יסבור כספרי דהו"ל לפרש ולעיל גבי קריאת שלום מבוא' ג"כ דבמלחמת רשות מיירי עיין בספרי מ"מ הר"מ פוסק דבמלחמת מצוה ג"כ הדין כך ואף שהרמב"ן ייסב הברייתא לדעת רבינו אינו מוכרח עיין לעיל ועיין בספרי ג"כ גבי קליאת אילנות מבוא' דהפרשה מיירי במלחמת הרשות והר"מ אינו מחלק ובודאי גם במלחמת מצוה נוהג דין קליאת אילנות וגם הרמב"ן על התורה אינו מביא זה דמיירי במלחמת הרשות ונראה דנוהג גם במ"מ כמו דהתירה התורה הרבה איסורים כמבוא' לקמן בס"ד התירה התורה יפ"ת מזיי"ן עממין ומעמלק ג"כ. אך הסוגיא בסוטה דף ל"ה ע"ש שהקשה על הא דשבית שבי' לרבות כנעניות שבתוכה כמאן כר"ש דלר"י אסור ביפ"ת אף מן הכנענים שבתוך עיר אחרת ע"ש בסוגיא והתוס' הקשו דלמא ר"י מודה ביפ"ת ע"ש מה שמפלפלו עכ"פ נראה דאומות שהם בכלל לא תחי' כו' לא הותרה יפ"ת ע"ש ול"ע על הר"מ שסתם הדברים וכן על הרהמ"ח ל"ע וגם אינו מבואר מה סובר הר"מ בכנעניים שבתוכה ולא הביא בפ"ו ג"כ ועיין בלח"מ לעיל שעמד בזה. והנה הר"מ וכן ר"ת בתוס' קידושין דף כ"ב דעתם דביאה ראשונה מות' במלחמה בעודה בגיותה. והנה מה זה איסור בגיותה שהצריך התורה להתיר דבל שאינו דרך חתנות אינו רק איסו' דרבנן כמבוא' בע"ז וכן מבוא' בר"מ פי"ב מהל' א"ב עי"ש. אך התוס' בסוטה כתבו אף דקנאים פוגעין כו' והיינו אפי' בפרהסיא. אך הר"מ כתב כאן שלא ילחלנה במלחמה אלא מכניסה כו' ועיין ברא"מ שעמד בזה ועיין בלח"מ כיון דלוקחה לעיני הכל

כו' הו"ל פרהסיא ע"ש. אף דקנאין פוגעין לא שייך בזה עיין בר"מ שם מ"מ איסור תורה יש כנ"ל. והנה האומות שאינן בכלל לא תחי' כו' מ"מ יש אומות שאסורות לבא בקהל אחר גירות כגון מצרי ואדומי והנה בגיותן אין חילוק בין האומות דהוא רק איסור גויות אך כאן לאחר ביאה ראשונ' וגיירה כמבוא' לקמן אם מות' להחזיקה אחר גירות דאפשר רק ביאה ראשונ' דדברה תורה כנגד יצה"ר יבואר לקמן אצל דין כהן בס"ד ועיין במקנה בסוגיא שם שהתעורר בזה. ואין יפ"ת מותרת אלא בתוקפו יצרו כ"מ בהר"מ מהש"ס דלא דברה תורה כו' ומותרת בין בתולה בין בעולה אפי' אשת איש דאין אישות לעכו"ם ודעת התוס' דעובר בעשה ודבק וגו' והתורה התירה ועיין במקנ' שכתב אף לדברי התוס' הייני קודם שנתגיירה אבל אם נתגיירה נפקע האישות ואין ישראל עובר בעשה אף דהיא א"א ודבריו ברורים. ומותרת אפי' היא כעורה ולא יבעול שתים ולא יקח לבנו או לאביו אע"פ שבר"מ מבוא' דלא יקח אחת לו ואחת לאביו לצ"ד ה"ה אחת לאביו ולבנו אסור כ"כ התוס' בקידושין והרמב"ן וגם דעת הר"מ כך ע' בלח"מ. ולא ילחצנה במלחמה רק מכניסה למקום מוצנע ואינה מותרת אלא בשעת השבי' ועיין ברש"י בקידושין שפירש אם לקחה לשפחה או למכרה ואח"כ נתן עיניו בה אסו' והרשב"א פי' אם נתן עיניו בה קודם המלחמה אסורה לו והר"מ סתם כל' הגמרא. וראיתי בתוס' רי"ד שמביא בשם ספר יראים שלא ילחצנה כו' היינו דאסו' לבוא עליה בע"כ עי"ש. והנה אף כהן מות' בביאה ראשונה והר"מ פוסק שם בפי"ב דכהן הבא על העכו"ם לוקה משום זונה ודעת התוס' דאינו לוקה רק אם זינתה בגיותה ולכ"מ אך כאן התירה התורה בכל גוונא דלא דברה התורה כו'. ול' הר"מ בהלכ' ב' וכן בועל כו' אבל לא יבעלנה וילך לו אלא מכניסה לתוך ביתה כו' נרא' מדבריו דמצוה עליו להכניס' כו' ובאמת כל הטלדקאות שציותה התורה להכניסה ולעשות ככתוב בפרשה כדי שתתגנה עליו ולא ירצה בה כמבואר בספרי וכ"כ הר"מ בהלכ' ה' ומגלחה כו' כדי שתתגנה עליו א"כ אם תיכף אינו רוצה בה למה יהי' חיוב עליו להכניסה דאחר הכנסה תיכף אם תתגנה עליו אין חיוב עליו כלל ומכש"כ קודם הכנסה ועיקר המצוה בפרש' זו אם רוצה לישא אותה לאשה אסור ומחויב לעשות כמ"ש בפ' ואח"ז יקח אותה אבל אם אינו רוצה בה תיכף מה"ת יהי' עליו חיוב שתתגנה כיון שתיכף נתגנה והדברי' ברורים ע"כ לא זכיתי להבין דברי רבינו הר"מ. וכילד דין יפ"ת אם רוצה לישא אותה אם קיבל' עלי' תיכף ליכנס תחת כנפי השכינ' וזה הוא מרצונ' כי אין כופה אותה מטבילה לשם גירות מיד והרי היא כבת ישראל ולשון הגמרא ביבמות דף מ"ז ע"ב מטבילה ומותר בה מיד והר"מ השמיט ומותר כו' וכתב הכ"מ דלא הי' בגירסתו ואף לפי גרסתינו אין פי' הברייתא שמותר מיד דהא בעינן להמתין ג' חדשים כו' ובאמת כיון דמבוא' מותר מיד האיך מפרש דצריך להמתין אך באמת צ"ק דבברייתא מבוא' דבתורת יפ"ת מותר מיד וא"צ לעשות כל המעשים ובתורת הבחנה יש כמה דרכים שא"צ הבחנה עיין בר"מ פי"א מהלכות גירושין ובהה"מ שם דיפ"ת שלא היתה נשואה בגיותה א"צ הבחנה. ומ"ש הר"מ כאן אח"ז שימתין ג"ח היינו בנשואה וסמך כאן על מש"ל ע"ש וכן פסקינן בש"ע אהע"ז סי' י"ג סעיף ה'. ועיין בח"מ דנראה דעתו דאף קטנה וזקינה א"צ להמתין בגיורת שלא גזרו כמו בישראל ועיין בהגהות מ"ש שם ועי' בב"י סי' י"ג. ואם לא רצתה להתגייר מיד ורוצה בה תשב בביתו למ"ד יום ובוכה כו' ומגלחת כו' כדי שתתגנה עליו ותהי' עמו בבית כו' ומגלגל עמה כדי שתקבל אם קבלה ורצה בה ה"ז מתגיירת ומובלה ככל הגרים וממתין עוד שני חדשים ס"ה ג"ח של הבחנה. ונושאה בכתוב' וקידושין כו' ויבואר לקמן בס"ד. לא רצתה להתגייר מגלגלין עמה שנים עשר חודש עד שתתגייר ונושאה לא רצתה מקבלת ז' מצות בני נח ומשלחה לנפשה כו' ואסור לנושאה כיון שלא נתגיירה ואם לא רצהה לקבל ז' מצות אחר יב"ח הורגין אותה כו' כ"ה לשון הר"מ ומבואר דעתו דאין כופין על הגירות רק ברצונה תליא מילת' ונראה דאם תוך החודש של בכי קבלה עלי' ורצת' להתגייר מטבילין אותה מיד דלא גרע מקודם אם קבלה עלי' מטבילה מיד וה"ה אף שהתחיל החודש של בכי דמ"ש אף שיש לחלק קצת דקודם נראה שנתגיירה ברצונה אבל (קודם) [לאחר] שהתחילה לעשות המעשים הכתובה בפרש' אפש' אין הגירות מרצונ' וצריכ' להשלים כל החודש במעשים הללו. ובפרט שהתורה רצתה כדי שתתגנה עליו מ"מ מנ"ל כיון דקיבלה עלי' גירות לשיטתי' דבע"כ א"י לכופה א"כ הוא מרצונ' אין חילוק בין קודם ובין לאחר שהתחילה במעשים הללו כ"נ ומ"מ צ"ע. וא"כ לפמ"ש הדין כ"ה אם מקבלת עלי' טובלת מיד אך אם רוצה בה והיא אינה רוצה לקבל הגירות מגלגל עמה אך ע"כ שחודש א' יעשה לה המעשים הכתובים בתור' ואם מתרצית תוך חודש מטב לה ג"כ מיד אך כ"ז שאינ' רוצית צריך לעשות לה כל המעשים הכתובים בתור' עד חודש ימים ואח"כ נרא' דאסו' להחזיקה בביתו בגיותה כמו שלמד רבינו מדין עבד ע' בפ"ח מה' עבדים אך משלחה וכופה שתקבל ז' מצות כמו שמבוא' בר"מ. ובמשך הזמן הזה אם אינה רוצית לקבל הגירות והוא אינו רוצה בה משלח' לנפש' ובודאי א"צ גט כי היא גוי' גמורה והלאוין של מכיר' ועימור נוהג ומבואר לקמן. ועיין ברמב"ן מביא הספרי ושלחתה לנפשה ולא לבית אבי' ומסופק בפירושו ע"ש ומובא בלח"מ כאן ובספרי אחר בידינו הגירס' ושלחתה לנפשה ולא לבית אלהיה כו' והר"מ סתם וממילא משמע דמשלחה לרצונ' ותעשה מה שתחפוץ כי מה הוא לה. ואם במשך הזמן הנ"ל נתגיירה נושאה בכתובה וקידושין והיא לו לאשה. והרמב"ן מביא הספרי ובעלתה אין לך בה אלא מצות בעיל' בלבד וכונתם שאין קדושי כסף ושטר תופסין בה והר"מ סתם דנשאה בקדושין נראה דכל הקדושין תופסין בה ועיין בלח"מ שהקשה על רבינו מהספרי ובקדושין מבואר ולקחת קדושין יש לך בה נרא' דכל הקדושין תופסין בה ע"כ פסק רבינו כך. ונרא' לשיטה זו דדין יפ"ת דמות' בביא' בגיותה והתורה מיירי בכה"ג א"כ ד"ז דהתור' גזרה דנעשה לה כל המעשים זה דוקא בבא עלי' ביאה ראשונ' בגיותה גזה"כ אם רוצה בה יעשה המעשים הנ"ל אבל אם לקח בשבי' גויה ולא בא עלי' כלל רק רוצה אם תתגייר ישא אות' א"ל כלל לעשות המעשים הללו כי ד"ז לאו בכלל יפ"ת דכתיב בקרא והוי כמו שרוצ' לישא גוי' בגרותה ורוצה להתגלגל עמה שתגייר וישא אותה בודאי דא"ל לעשות כל המעשים הללו ה"נ כיון דהתורה לא גילת' דתעש' המעשים רק ביפ"ת א"כ כמו שכתוב ולקחת ומיני' דרשינן שתיכף מותר בה וע"ז אמרה תור' והבאת כו' וגילח' אבל לא בא עלי' אינה בכלל זה וכן נרא' לשון הר"מ בהלכ' ה' שכתב וכיצד דין ישראל ביפ"ת אחר שיבעלנה כו' ואם לא קבל' כו' נרא' דוק' אחר הבעילה ראשונה אבל בלא בעל א"צ כלל לדינים הללו כנ"ל ברור בס"ד. ונרא' דהמצו' של הבא' ויעשה לה המעשים הוא תיכף בבואו לביתו ואין סבר' שיתגלגל עמה קודם זמן ואח"כ יעשה ירח ימים המעשים הכתובי' בתור' כי ראינו שהתור' הקפידה שתתגנ' בעיניו א"כ סברא שתיכף יעשה לה המעשים דאפשר אם לא יעשה תיכף לא תתגנה אח"כ כנ"ל. ונרא' דאם היתה קטנה דביא' ראשונ' מותר ואין חילוק ומביאה לתוך ביתו אף אם קבלה עלי' גרות כיון דאין מעשה קטנ' כלום לא הוי גרות וצריך לעשות כל המעשים הנ"ל כדי שתתגנה עליו. אך אם רוצה בה וקיבלה גרות לאחר עשיית המעשים ועדיין היא קטנה מ"מ כ"ל דאסור לבוא עלי' אח"כ כיון דנתגיירה בקטנותה היינו ע"ד ב"ד כמו שקי"ל גר קטן מטבילין כו' מ"מ כיון דקי"ל אם הגדילו יכולים למחות כמו שפסק הר"מ כאן בפ"י א"כ האיך יבעול אותה בקטנותה פן תמח' משתגדיל ונעקר הגירות למפרע ונמצא שבא על עכו"ם עיין בכתובות בסוגיא שם דף י"ג א"כ אסור לבוא עלי' ביאה שני' עד אחר שתגדיל כנ"פ. ויותר נראה דבקטנות' אין עושה כל המעשים הן בקבל' עלי' או לא כיון דאינה ב"ד ובקבלה עלי' לא הקפידה התורה שתתגנה בעיניו והיא עכשיו אינה ב"ד אולי תקבל עליה גרות מרצונה משתגדיל ע"כ ימתין עד שתגדיל ועתה אסור לבוא עלי' בכ"ע כמ"ש דלמא תמחה א"כ אין צריך לעשות המעשים עד שתגדיל כנ"ל ומ"ת צ"ע. לעיל הבאתי דברי הרה"מ בפי"א מה"ג דסובר דבגיורת א"צ להמתין ימי הבחנה רק בהיא נשואה ולא אמרינן לא פלוג וכן כתב הבעל מגי' דקטנה וזקנה כו' לא גזרו והח"מ באהע"ז נסתפק בזה. ולפענ"ד ראי' ברורה דא"צ להמתין ולא אמרינן לא פלוג מדברי הר"מ כאן דכתב דצריך להמתין ג"ח חודש של בכי ושני חדשים אחריו ובאמת נעשית גיורת לאחר חודש של בכי א"כ למה מצטרף החודש של בכי הלא צריכה להמתין ג"ח משנתגיירה אלא ע"כ דאין צריך להמתין רק מטעם חשש שמא מעוברת וכ"ה דלא שייך החשש א"צ להמתין ע"כ כאן בחודש של בכי כיון דלא נבעלה מצטרף א"כ בכל הגיורות אם אין חשש שנתעברה מקודם א"צ להמתין אבל אי אמרינן לא פלוג וצריכה להמתין בכל ענין אחר גירות א"כ הית' צריכה להמתין ג"ח של הבחנה לאחר גירותה ולא להצטרף חודש של בכי שהיתה עדיין גוי' והוא ראי' ברורה בס"ד ולכ"מ לעיין היטב. ונראה בחרשת ושוטה עושה המעשים הללו ומטביל' ומותר בה דהיא גיורת ול"ש דלמא תמחה דלא אתיא לכלל דעת ולא מהני מחאתם והוי זכות והו"ל גיורת רק לדעת הר"מ דנושאה בקידושין והלו אינן בני קדושין מה"ת א"כ עובר על לאו לא יהי' קדש לשיטתו בביאת פנוי' אך לאחר שתקנו רבנן קדושין לחרשת מותר בה אבל לשיטה דלא תקנו נשואין ואסור בה מה"ת א"כ א"ל להביאה אל ביתו ולעשות כל המעשים כיון דלא ישא אותה כמו בכהן. וקטן וחרש ושוטה שלקחו יפ"ת במלחמה קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווי' להפרישו אך בקטן שלקח ואח"כ הגדיל ורוצה בה נראה דצריכה או בגדלותו לנהוג החודש של בכי ול"מ אם נוהגת בקטנותו כיון דלא הי' ב"ד ולא הי' לו דעת שתתגנה עליו כ"נ. ונראה כ"ז שלא נתגיירה אסור ביחוד עמה אעפ"י שנבעל' מ"מ הוי כמו כל איסורים של"מ נבעלה רק באשתו נדה כיון שיש לה היתר אבל כאן אפשר שלא תרצה להתגייר כלל ואסור בה לשיטת הר"מ כ"נ. וטומטום לאו בן ביאה כלל לא כאיש ולא כאשה אך אנדרוגינוס עיין באהע"ז א"כ הן שהוא אנדרוגינוס או האשה אנדרוגינוס כיון דהוי ספק אפשר יעשה המעשים הללו מס' ואח"כ מותרים הם לאחר גירות אך יש פוסקים דהוי זכר ודאי וע' בסוגיא דיבמות דאנדרוגינוס נושא כו' ותלמד לכאן ובאתי רק להזכיר. וכהן מותר רק בביאה ראשונה דלא דברה תורה רק נגד היצר ואח"ז אין עושה לה שום דבר כי אינו ראוי לישא אותה בגרותה דכהן אסור בגיורת כן פוסק הר"מ כליסנא בתרא בסוגי' שם בקידושין וע' בקדושין שם בל"ק דרב סובר אפי' בביאה שני' שרי כיון דאשתרי אשתרי כו' א"כ אמאי נאדי ל"ב מסברא ואוסר לרב ולא אמרינן הואיל כו' אך ל"ב סובר דל"ש כיון דאשתרי כיון דלא הותר ביאה ראשונה דלא דברה תור' כו' והו"ל רק דחוי' ל"ש הואיל ואשתרי ועיין באהע"ז בסי' ע"ו בב"ש ס"ק י"ח (ע' בהשמטות שכתבתי דבחידושי הרשב"א מבואר כדברינו). והנה הר"מ כ' בכהן דביאה שני' אסור נראה בישראל במצרית ואדומית מותרת דכך גזה"כ ושאני כהנים דריבה בהן הכתוב מצות יתירות כמבואר שם בגמרא והתירה התורה אף בפסולי קהל ומותר ליקח אותה לאחר גירותה וע' במקנה בסוגי' זו וצ"ע. והנה אם נאמר דבמצרית ואדומית אף ביאה שני' הותר אף דלא שייך דברה תורה יש לספק אם גרשה או מת אם מותר לישראל אחר לישא אותה אפשר כיון דהותרה הותרה וצ"ע. כ"ז כתבתי לשיטת הר"מ כמו שנלפענ"ד. וע"כ של ישראל שהי' במלחמ' ודאי מותר בב"ר והפס' דע"כ בגוי' משרי שרי כמ"ש התוס' בסוף ע"ז בד"ה אידכר כו' ובנדה דף מ"ז בד"ה משר כו' אך אפשר בפרהסיא אסור דהתוס' כתבו שם דלא גזרו עליו משום נשג"ז עיין שם והכא הוי פרהסי' ולכ"מ ע"כ מותר בב"ר ולא עדיף מישראל גמור אך לאחר שנתגיירה אסורה עליו לשיטת הפוסקים דסוברים דהוא מן התורה ועבר משום לא יהיה קדש מכל מקום אפשר דכאן מותרת כמו מצרית ואדומית כמ"ש לעיל ושניהם מוזהרים או דלא שייך כאן דהתורה התירה לו לאשה דדרשינן מלקחתה וכו' לקוחין ולאחר גירותה אין קדושי עבד תופסין בגיורת א"כ אסור לו ליקח אותה בגירותה וצ"ע. וכן ח"ע וחב"ח דיהי' ג"כ ספק קידושין ואפשר אין כאן קידושין ל"ש לקוחין וכו' והבן. ושיטת רש"י בקדושין כפי מה שפרשו בו התוס' שם דסובר דאף ביאה ראשונה אסור עד אחר כל המעשים וזה פלוגתא בירושלמי ופוסק רש"י כמ"ד

דסובר

דסובר דאסור בב"ר עד אחר כל המעשים וכן נוטה דעת הרמב"ן בפי' התורה והתוס' בקידושין ובסנהדרין הרבו עליו קושיות ומביאין דדעת ר"ת כשיטה שכתבנו לעיל היינו דעת הר"מ והנה לפלפל בזה הוא אריכות גדול ואכ"מ בח"ז ואכתוב שיטתם כפי שלמדתי מדברי הרמב"ן בפי' התורה וכ"ה . אם רואה יפ"ת ורוצה בה צריך ליקח אותה לביתו ואם רוצית לקבל גירות מרצונה מותר בה היינו לאחר הבחנה הכלל היא גיורת גמורה וא"צ לעשות שום דבר כמ"ש לעיל לשיטת הר"מ וזה מוסכם אך אם אינה רוצית והוא רוצה בה יעשה בה המעשים המבוארים בתורה ואח"ז אעפ"י שאינה רוצית להתגייר מטבילה ומגיירה בע"כ ואחר הבחנה או במקום שא"צ הבחנה כמ"ש לעיל ונדבר כאן רק מד"ז ולא מדין הבחנה כי ד"ז הוא מהתורה מותר לבוא עליה ביאה ראשונה ואעפ"י שנתגיירה בע"כ ואין גירות בע"כ והרי היא כעכו"ז לכל דברי' מ"מ מותר בה בב"ר דלא דברה תורה וכו' ורש"י בסנהדרין דף כ"א דמבואר שם דתמר בת יפ"ת הוי והיתה מותרת לאמנון כי לא היתה בת דוד פירש"י בד"ה תמר וכו' קודם שנתגיירה אמו מעכה בלב שלם ילדה לדוד את תמר וכו' ואח"ז פרש"י עדיין לא נתגיירה אמו וכו' והולד נכרית כמותה ולא הי' לה עמו קרבות אב וכו' ונראה מדבריו הראשונים שנתגיירה אך לא בלב שלם ולשיטתו אזיל דאסור בב"ר עד אחר גירות בע"כ היינו לאחר כל המעשים א"כ בא דוד עליה בגירותה ומ"מ לא היתה בתו של דוד כי וולד נכרית כמותה היינו כיון שהיה בע"כ והוי נכרית גמורה רק ב"ר התירה התורה בכה"ג . ואיני מבין דעת הרא"מ שכ' דגם דעת רש"י בקידושין דב"ר מותר בגיותה קודם כל המעשים. ומ"ש רש"י שלא ילאנה במלחמה לבוא עלי' היינו שיביאה במקום מוצנע כמ"ש הר"מ וכ"כ הב"ש בסי' ט"ו ס"ק י"ח בכוונת רש"י ובאמת רש"י כאן בסנהדרין דבריו מפורשים דאסור בב"ר עד אחר כל המעשים דכ' דמעכה ילדה את תמר קודם שנתגיירה בלב שלם ולא כ' דבא עלי' בגיותה אך באמת סובר דאסורה בגיותה אף ביאה ראשונה וצ"ל דהי' אחר המעשים ונתגיירה בע"כ ודברי הרא"מ וב"ש צ"ע . ואני איני מבין דעת רש"י וגם התוס' שהקשו על דבריו אם הוא לאחר כל המעשים הו"ל גיורת ואמאי קרי לה נכרית וכן הקשו דהיתה תמר בת דוד ויישבו בדוחק מכ"ל לרבותינו ד"ז דאפשר מאן דס"ל דגם ב"ר צריך להיות אחר כל המעשים מ"מ יכול להיות דהתורה התירה אף שלא נתגיירה כלל כיון דהיו כל המעשים וגלחה וכו' ואפשר דאין חילוק רק דזה סובר דמותר קודם המעשים וזה סובר דאסור עד לאחר כל המעשים אבל טבילה וגירות אינו מוזכר בתורה אפשר דהתורה התירה אף בגיותה כיון דביאה זו לשיטתם היא כנגד היצר אף דהי' לה החודש של בכי א"כ אפשר מותר אף בלא נתגיירה כלל כי מ"ל אם נתגיירה בע"כ דהוי עכו"ז עוד והבן ממנה הוי עכו"ס ומ"מ התירה התורה א"כ אפשר בלא נתגיירה כלל ג"כ הדין כך אך כיון דהביאו בשם הירושלמי ואין הירושלמי בידי אולי מלאו במק"א א"י לפלפל בזה . והנה רש"י בקידושין כ' בד"ה ליקוחין יש וכו' קידושין תופסין אעפ"י שהיא נכרית שהרי אינה מתגיירת מדעתה וכו' מבואר ג"כ דעת רש"י דלאחר גירותה היא נכרית כמו שפירש בסנהדרין . ואיני מבין קושיתם עליו מתמר כיון דלשיטת רש"י היא' נכרית גמורה . והנה לד"ה לא התירה התורה ליסא עכו"ז כמ"ש הר"מ וצריך לגיירה רק בביאה ראשונה דברה תורה כנגד היצר לשיטה זו ג"כ אחר הב"ר בודאי אסור ליסא אותה עד שמגיירה ברצונה כיון דאין הגירות הראשון נחשב גירות . שוב ראיתי בס' אבני מילואים סי' ד' שמביא דברי הריטב"א של קושית התוס' על רש"י מתמר דהי' אחר גירות ותירץ דרש"י ס"ל כיון דהוי בע"כ דין עכו"ז יש לה כמ"ש לעיל וכתב דר"י דס"ל לאחר כל המעשים אחר הגירות פליג על הברייתא ליקוחין יש לה היינו דקידושין תופסין דבאמת אין קידושין תופסין בה ע"ש . א"כ לפ"ז נראה דאחר ביאה ראשונה אסורה לו עד שמתגיירת בלב שלם . והנה לפי' זה נראה מ"ש בתורה ובעלתה והיתה לך לאשה ובעלתה היינו ביאה ראשונה אחר גירות בע"כ והיתה וכו' אם תרצה להתגייר ויכול לגלגל עמה שתתגייר מרצונה ומחזיקה לאשה ומקדש אותה קדושין אחרים כדמו"י כמו שהפירוש בפסוק לדעת הר"מ דהוא רשות דמגלגל עמה עד שתרצה ונושאה בכתובה ובקידושין והיה הפרשה זו רשות וברצונה תלוי ה"נ לשיטה זו ואח"כ וכו' היינו לאחר כל המעשים לאחר גירות בע"כ והיתה וכו' אם מתגיירת מרצונה ועיין בא"מ שם שכ' דרש"י ס"ל דקידושין תופסין מגזה"כ אף דהיא עכו"ז לפרש"י ע"ש . ולפמ"ש ג"כ ניחא מה שמבואר הפלוגתא בכהן היינו בב"ר שלאחר המעשים דלא דברה תורה וכו' ובביאה שניה שנתגיירה מרצונה לכ"ע אסור בכהן דהו"ל גיורת ולשון שאמר שמואל כ"ה דלא קרינן והבאתה וכו' אף דביאה ראשונה היא אחרי הבאה עיין בריטב"א שפי' דקרינן והבאתה וכו' היינו דתהיה לו לאשה גמורה אח"כ . והרמב"ן מביא בשם הספרי ובעלתה אין לך אלא מצות בעילה והיינו דאין קדושי כסף ושטר תופסין בה וגם הבעילה אינו לשם קידושין שהיא עדיין כעכו"ז אלא שהתיר לו בעילתה וכו' היינו ג"כ כמ"ש למעלה דב"ר זו לאחר המעשים כיון דהוי גירות בע"כ הוי עכו"ז ואין קידושין תופסין בה . וכ' עוד הרמב"ן דבספרי מבואר והיתה לך לאשה כמ"ש שאחרה וכו' ובש"ס דילן מבואר ליקוחין יש לו בה ונראה דאם זינתה היא בחנק א"כ היא אשתו לגמרי כי התורה הקנתה אותה לו וכו' מבואר בדבריו דהגירות בע"כ אף דהיא עכו"ז מ"מ מותר לישב עמה ואם זינתה היא בחנק כדין א"א דכך גזה"כ א"כ ביאה השניה ג"כ חידוש הוא כראשונה דעדיין עכו"ז היא א"כ מאי איבעיא בגמ' בכהן למה גרע מישראל דהתורה התירה ואפשר דב"ר כיון דהיא נגד היצר ג"כ מותר ואח"ז הי' פשוט להגמ' כיון דרבי בם הכתוב מלות יתירות אסור אח"כ. עוד כ' הרמב"ן ושלחתה לנפשה מבואר בספרי לא לבית אביה וכו' ומסופק אם הפשט שלא יסייע ידי עוברי עבירה אפשר תשאר בדת יהודית או אפשר אין מניחין אותה לעזוב דת יהודית וכו' ע"ש וקודם לזה כ' ושלחתה לנפשה שתעשה כרצונה ולא נכריחנה לשמור דת משה וישראל כי המתגיירת ברצון כו' מבואר דאין כופין כלל לשמור דמו"י כיון דאינה גיורת וצ"ע בדבריו שנראה דסתרי אהדדי . עוד כ' הרמב"ן שם אם אינו חפץ ומ' ושלחתה לנפשה א"ל ממנו גט וכל זמן שהיא עמו עשה אותה הכתוב א"א אבל אם אינו רוצה משלחם בלא גט ע"ש היינו כמ"ש לעיל דקידושין אין תופסין בה דהיא כעכו"ז ומ"מ מותר לישב עמה והיא כאשתו ואם משלחה א"צ גט רק בהיותה עמו דינה כא"א דכך גזה"כ . עוד כ' הרמב"ן והכל תלוי בבעילה זאת כי אם אחר בעילתה תעמוד עמו ימים ויבא עלי' וישנא אותה וכו' כבר נעשית אשתו וצריכה ממנו גט עכ"ל וכ"ל דמיירי שנתגיירה אח"כ מרצונה אבל אם לא נתגיירה מרצונה כיון דהיא עכו"ז גמורה והתירה התורה כמ"ש למה תצטרך גט אלא ודאי דמיירי בכה"ג וקיצר בלשונו כ"כ ברור . הכלל בקיצור נראה לי שיטת רש"י והרמב"ן כ"ה דתיכף שרוצה בה במלחמה אסורה לו ככל עכו"ז רק מביאה אל ביתו ואם מקבלה גירות ברצון א"צ כלום ומותרת לו וכ"ה שצריכה הבחנה כמ"ש לעיל צריכה להמתין ג"ח . ואם אינה רוצית להתגייר עושה לה המעשים הכתובים בפרשה ומטבילה אח"כ אפי' בע"כ ואף שאין גירות בע"כ ויש לה דין נכרית עדיין מ"מ גזה"כ שמותר לבוא עליה וזו היא הביאה ראשונה ואח"כ מחזיקה לו לאשה אף שהיא נכרית שלא נתגיירה מרצונה דכך הוא גזה"כ וא"ל קידושין כי אין תופסין בה שהיא נכרית וגם הבעילות אינם לשם קידושין רק בלא קידושין היא אשתו ואם זינתה כ"ז שהיא עמו ה"ה ובועלה בחנק . וחייב בשאר כסות ועונה ומ"מ אימת שאינו רוצה בה משלחה לנפשה וא"צ גט כיון דהיא נכרית וכל הנ"ל גזה"כ . ונראה פשוט אם רוצית להתגייר אח"כ צריכה טבילה חדשה כי עתה נעשית גיורת גמורה וכ"ז שהיא בביתו בודאי כופה אותה שתשמור דת משה וישראל ובחודש של הבכי אינו כופה כן מבואר ברמב"ן שם ואח"ז אם משלחה אפי' לאחר הטבילה כיון דהיא נכרית אין כופין אותה ג"כ לשמור דמו"י אף על פי שהרמב"ן מסופק בדבר מכל מקום קודם לזה בעצמו כתב הרמב"ן דאין כופין אותה ואם יש לו ממנה בנים כ"ז היותה עמו בגירות בע"כ ולא נתגיירה מרצונה הוי הבנים עכו"ז ככל (נכרי ועבד הבא על ב"י) [ב"י הבא על הנכרית] דהולד עכו"ס כמבואר ברש"י בסנהדרין ועיין בספר א"מ סימן ד' מביא בשם הריטב"א גם כן דהבנים עכו"ז כיון דנתגיירה בעל כרחה ע"ש . וכמו שביארנו לשיטה זו מתורצים הרבה קושיות התוספות על רש"י ולפי שיטה זו אין צריך הבחנה כלל כ"ז שאינה מתגיירת מרצונה כי כ"ז שאינה מתגיירת מרצונה הבנים עכו"ז וא"צ הבחנה וז"פ. וכהן מותר ג"כ אחר המעשים הנ"ל כישראל אך בביאה ראשונה דלא דברה תורה אלא כנגד היצר ולשיטה זו ביאה ראשונה לאחר המעשים זה הוא כנגד היצר ואח"כ אסור בה אפי' נתגיירת מרצונה כי היא גיורת ואסורה לכהן ומצרית וכו' לישראל כבר כתבתי לעיל ה"נ לשיטה זו. ואם היתה קטנה ג"כ כנ"ל ועושה לה כתורה הזאת ומטבילה ובועלה מכש"כ מטבילה בע"כ ואפי' אם תגדל ותמחה לא גרע מבע"כ וז"פ. ואם משלחה בלא גט מותר לאחר לישא אותה דאפי' אם תחרצה בגירותה משתגדיל מ"מ קדושין לא הוי דקטנה אינה מתקדשת בלא אב וזו אין לה אב דגר שנתגייר כו' . ונראה דכ"ז שהיא עמו חייב הבועל חנק [ואף] דזה לא הוי בתורת קדושין דגדולה המתגיירת בע"כ דהיא כעכו"ז כמ"ש וא"צ גט מ"מ כ"ז שהיא עמו חייב חנק דהתורה הקנתה לו כמ"ש לעיל בשם הרמב"ן ה"נ מצינו למימר קטנה רק בתורת קדושין אינו בקטנה וז"פ. ועיין במקנה דדעתו דלשיטת רש"י דלאחר כל המעשים כופה אותה להתגייר והתורה התירה לו גירות בע"כ זה דוקא אם לא בא עליה במלחמה אבל אם עבר ובא עליה במלחמה אינו יכול לכופה אח"כ ואף אם נתגיירה בע"כ אינה גיורת כי התורה לא התירה ד"ז אלא בלא בא עליה במלחמה אבל אם בא עליה במלחמה אינה גיורת בע"כ ע"ש ומ"מ אני לך . ועיין ביבמות דף מ"ז ע"ב מבואר ובכתה וכו' בד"א שלא קיבלה עליה אבל אם קיבלה עליה (היינו גירות) מטבילה ומותר בה מיד ר' שמעון ב"א אומר אעפ"י שלא קיבלה עליה כופה ומטבילה לשם שפחות וחוזר ומטבילה לשם שחרור ומותר בה מיד וכו' דסובר דבע"כ הוא ע"ש ועבש"ע יו"ד סי' רס"ז דפסקינן דאינו יכול להטביל בע"כ לשם עבדות ועיין ביו"ד סי' קל"ד דדעת הרבה פוסקים דיכול להטביל לשם עבדות בע"כ ואכ"מ . עכ"פ לרשב"א דיכול להטביל לעבדות בע"כ ולשחררה בע"כ היא ישראלית גמורה ע"כ מותר בה מיד וא"צ לעשות המעשים הכתובים בתורה כמו לרבנן דקיבלה עליה מרצונה עיין בסוגיא. ואיני מבין דעת רשב"א מה זה שמוסכם בכל הש"ס דלא התירה תורה אלא נגד היצר או דב"ר הותרה אף דהיא נכרית או אחר כל המעשים דהוי גירות בע"כ והיא נכרית דלכ"ע גירות בע"כ לא שמי' גירות מאי סבר אי סובר דב"ר הותרה וזה הוא החידוש ואח"ז עושה המעשים וא"כ האיך קאמר אם רוצה שיהיה מותר מיד בלא המעשים כופה ומטבילה לשם שפחות הא אסור להחזיקה בשפחה אחר בעילה ועובר בל"ת לא תתעמר בה כמבואר בר"מ כאן וע"כ סובר דב"ר אסור עד אחר כל המעשים וכו' א"כ למה דברה תורה כנגד היצה"ר דגירות בע"כ הוי עכו"ז ולמה לא יטבול אותה לשם שפחות והיא ישראלית גמור ; ולמה התירה התורה איסור נכרית ול"ש כנגד היצר כי יכיל לישא אותה בהיתר . ואפשר דסובר דב"ר הותרה בגיותה ומה שמטבילה לשם שפחות אין קפידא דהאיסור רק להשתמש ובאמת לא ישתמש בה ואיסור שיחול עליה שם שפחה ל"מ ואין איסור בדבר אך קשה דלמה כתבה התורה כל המעשים כיון דבדידיה תליא ויכול לעשות אותה ישראלית בל"ז ואפשר דסובר כשיטת הר"מ א"כ מלוה שיגלגל עמה שתתגייר ברצונה הטוב אף דאין איסור בדרך כפיה מ"מ אם רוצה שתהי' גיורת לגמרי מרצונה יעשה כל המעשים ואם נדחוק דסובר כמ"ד דאחר כל המעשים מ"מ התירה התורה גירות בע"כ אף שהוא דוחק גדול דלמה התירה התורה כיון דיכול לעשות בהיתר ונסבול דוחק זה מ"מ קשה למה לא עשה דוד בהיתר והי' טובל אם תמר לשם שפחתו ולשחררה והיא ישראלית גמורה והבנים בניו ולמה עשה לה גירות בע"כ ולא היתה תמר בתו כמבואר בסנהדרין והלא על ידי זה הפסיד שהבנים אינם בניו כמבואר בר"מ פי"ב מהלכות איסות והי' יכול לעשות בהיתר לכופה להטבילה לשם שפחות ולשחררה ע"כ סובר דב"ר הותרה לו במלחמה

ונתעברה

ונתעברה מדוד במלחמה ואז היתה עכו"ם ולא היתה בתו ולומר דתמר היתה מאחר זה דוחק עיין בסוגיא ובתוס' ועוד יש לדבר במצוה זו אך כי יודע אני שלא ירדתי כעת לעומק מצוה זו להבין אותה על בורי' אקוה להשי"ת שאשנה פ"ז ואברר כיד ד' הטובה עלי:

מצוה תקל"נ שלא למכור אשת יפת תואר

(א) שלא למכור אשת יפ"ת אחר שיבוא עלי' החושק בה ביאה א' ועז"נ והי' אם לא חפצת בה ושלחת' לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף. משרשי המצוה ללמד נפשינו מדות טובות ויקרות וכבר כתבתי בהרבה מקומו' כי הנפש היקרה ראוי' לקבל טובו' ועלי' יחולו הברכו' לעולם וכי חפץ האל בטוב עמו הכתירם בכל מדה חמודה ומהודרת ואין ספק כי ממדת הנבלים הפחות בתכלי' הפחיתו' למכור האשה אחר שהשכיבוה בחיקם ידוע הדבר אין להאריך בו. וענין יפ"ת וקצת דיני' ומקום ביאורן בגמ' והזמן שדין יפ"ת נוהג הכל כתוב במ"ע שלו שבסדר זה, (ה' מלכים פ"ו):

מצוה תקל"ד שלא לעבוד ביפת תואר

(א) שלא נעבוד באשת יפ"ת אחר בואו עלי' ועז"נ לא תתעמר בה תחת אשר עניתה פי' תתעמר לשון שימוש וכן אמרו בספרי לא תתעמר בה לא תשתמש בה והענין הוא שלא נעמידנה כפילגש או שפחה לעבודות ואין ענין הכתוב שלא נשתמש בה בכל שימוש שהנשים עושו' לבעליהן אבל הכתוב יאסור מלעשותה שפחה כמו שאסור מלמכרה ג"כ לשפחה והכוונה אחת וכ"כ בגונב נפש מאחיו שכ' בו והתעמר בו פי' ז"ל שיכניסנו לרשותו וישתמש בו. בשורש מצוה זו יגיד עליו ריעו הסמוך ושאר הענין כתוב במ"ע שלו:

מצוה תקל"ה לתלות מי שנתחייב תליי'

(א) שנצטוינו לתלו' מי שנתחייב תליי' בב"ד וידוע שכל הנתלין נסקלין בתחלה ועז"נ ותלית אותו על עץ ודין התליי' הוא במגדף ועובד ע"א לבדם כדברי חכמים בפ' נגמר הדין דפליגי עלי' דר"א דאמר כל הנסקלין נתלין. משרשי מצות ד' מיתו' ב"ד כתבתי קצת בס' משפטים במצוה שנצטוינו להמית העוברים על קצת מצות שבתורה ושם כתוב מחלוקת הרמב"ן ז"ל עם הרמב"ם ז"ל בענין זה. ועוד נאמר כי דין התליי' כדי להגביה הנידון ולפרסמו לעין כל גם בראותם עסק זקיפ' העץ וקשיר' הנידון עליו תכנס יראה ופחד בלבם. מדיני המצוה משחז"ל שמצות הנתלין אחר שסוקלין אותו משקיעין קורה בארץ והעץ יוצא ממנה ומקיפין שתי ידי' זו על זו ותולין אותו סמוך לשקיעת החמה ומתירין אותו מיד וקוברין אותו עם העץ שנתלה בו ועם האבן שנסקל בו שלא יאמרו הבריו' זה העץ שנתלה בו פלוני ואם הלינוהו שם עוברים בל"ת כמו שכתו' בסדר זה בע"ה ויתר פרטיה בפ' ששי מסנהדרין (הל' סנהדרין פ' י"ד וט"ו). ונוהג' מצוה זו בזמן הבית שהי' פח בידינו לדון דיני נפשו' ובזכרים דוקא כי להם לעשות המשפט:

מצוה תקל"ו שלא להלין התלוי על העץ

(א) שלא נעזוב התלוי להלין על העץ שנא' לא תלין נבלתו על העץ זו מצות ל"ת כל ענין המצוה כתוב במ"ע שלו שבסדר זה ואין להאריך במה שאין צורך בו ושם כתוב שאף המלין מתו שלא לכבודו עובר בלאו:

מצוה תקל"ז לקבור מי שנתלה ביום ההוא

(א) לקבור מי שנתלה ביום ההוא שנא' כי קבור תקברנו ביום וגו' ולשון ספרי כי קבר תקברנו ביום ההוא זו מ"ע. משרשי המצוה מה שהזכירו ז"ל במשנה בפ' נגמר הדין שאמרו שם כי קללת אלהים תלוי כלומר שלא יאמרו הבריו' מפני מה זה תלוי מפני שקילל את הש"י ונמצא בהזכירם זה ובהעלותם הדבר בפיהם הם מחללים שם שמים וגומלי' רע לנפשם והאל שחפץ בטובת בריותיו מנעם מזה מפני כך. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין מצוה זו בנתלה לבד אלא אף כל הרוני ב"ד מצוה לקברם ביום הריגתם גם בכלל המצוה לקבור כל מת מישראל ביום מותו ומפני כן יקראו ז"ל המת שאין לו מי שיתעסק בקבורתו מת מצוה כלומר שמצוה על הכל לקברו מצד הציווי בזה ואמרו ז"ל במשנה הנזכרת ששני קברות היו נתקנים לב"ד אחד לנסקלין ולנשרפים שדינם חמור ואחד לנהרגין ונחנקי' שדינם קל ואחר שנתעכל בשר הנידון לשם מלקטין את העצמות וקובריז אותם בקברות אבותיהם ויתר פרטיה בפ' הנזכר (יו"ד סי' שפ"ב). ונוהגת מצוה זו לענין הרוגי ב"ד בזמן שנוהג דיני נפשות ולענין שאר מתי ישראל בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות שמצוה לקברם ביום מיתה ועובר ע"ז והלין את המת שלא לכבודו בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו כמ"ש בסדר זו בע"ה:

להשיב

מצוה תקל"נ (א) **שלא** למכור אשת יפ"ת וכו'

ומבואר בר"מ כאן בפ"ח מה' מלכים. ומסידור לשון הר"מ שכתב נושאה בכתובה וקידושין ואם לא חפץ וכו' משלחה לנפשה ואם מכרה עובר בל"ת שנאמר ומכר לא תמכרנה וגו' נראה דוקא לאחר הגירות משנשאה אך בספרי מבואר תחת אשר עניתה אחר מעשה יחידי ופי' הרמב"ן דהספרי סובר דמותר בב"ר קודם המעשים ותיכף אחר ביאה ראשונה אסור במכירה ומוזהר ע"ז ומסתמא גם דעת הר"מ כ"ה והוא מלתא בפ"ע אם לא חפץ וכו' אפי' קודם הנשואין וכו'. וכ' הר"מ כאן דאם מכרה אינו מכירה ומחזיר הדמים וכו' ועיין בפ"ו מהלכות בכורות שכתב גבי מעשר בהמה שלא קנה לוקח לפיכך אינו לוקה כמוכר חרמי וכו' וכמוכר יפ"ת וכו' ומבואר דאין לוקה ע"ז כיון דלא אהני מעשיו ועיין בלת"מ שהקשה אדרבא לרבא אף דלא אהני מעשיו דאי עביד ל"מ מ"מ לוקין ע"ש שכ' דהר"מ פסק כאביי והדברים עתיקים ומובא בח"ז כ"פ א"כ מנ"ל להר"מ דכאן ל"מ המכירה קודם גירותה דודאי אם שבה נכרי במלחמה יש לו רשות למכור אך כאן כתבה התורה לאו אבל אי עבר ומכר למה ל"מ וכעת לא ידענא אמאי ל"מ אם לא דפוסק כרבא ע"כ ל"מ א"כ צ"ע אמאי אינו לוקה והר"מ לא כתב כאן מלקות וגם בפי"ט מה' מלכים לא מנה זו בכלל הלוקין. וגם ממ"ש בה' בכורות כנ"ל נראה דאין לוקין ולרבא ילקה ולאביי ל"מ המכירה וצ"ע. והנלענ"ד מסידור לשון הר"מ דדייק מסידור לשון המקרא דבפרשה כתיב ואח"כ תבוא אליה והיתה לך לאשה והי' אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף לא תתעמר בה תחת אשר עניתה והנה לדעת הר"מ הפסוק ואח"כ וכו' והיתה וכו' איירי אחר גירות שהיא ישראלית גמורה וע"ז אמר הכתוב והי' אם לא חפצת היינו אחר הגירות ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף וקאי ג"כ על אחר הגירות כפשטא דקרא אם כן איסור המכירה הוא דוקא לאחר גירות ואח"ז אמר הכתוב לא תתעמר בה תחת אשר עניתה וע"ז דרשו בספרי תחת וכו' היינו אחר ביאה ראשונה וקאי הפסוק הזה דתחת לפניו ולא לפני פניו היינו על הל"ת דעימור אבל הל"ת דמכירה כפי המבואר בכתוב אינו רק לאחר גירות וקודם גירות אין איסור למוכרה כלל והנה אם נתגיירה אם לא נכתב הקרא ומכור לא וכו' ממילא בעצמינו ידענו כי אין המכירה כלל כי אין שום ישראל יכול למכור ישראל אחר רק במקום שליותה התורה בעבד עברי כאשר ביארתי לעיל וכאן כתבה התורה עוד איסור חוץ מה שאינה מכורה עושה איסור ועובר על לאו ומכור וכו' וכבר כתבתי בפ' בחקתי הא דס"ל לרבא דאי עביד לקי דעבר אמימרא דרחמנא היינו אם על ידי הלאו הזה ל"מ מעשיו שפיר לקי אבל אם בלא הלאו הזה ג"כ לא אהני מעשיו אף דעבר על הלאו כיון דל"מ מעשיו אין לוקין עיין לעיל אם כן ה"נ בלא הלאו ל"מ מעשה המכירה כי א"י למכור ישראלית א"כ אין לוקין על לאו זה ומכירה ל"מ בל"ז דא"י למכור ישראלית ע"כ דברי הר"מ ברורים דאין לוקין וגם ל"מ מעשיו כ"נ. ויצא לנו ג"כ דקודם הגירות אם ירצה יכול למוכרה ככל שבוי' שהרשות בידו למכור אך בדברי הרהמ"ח כאן מבואר דאחר ב"ר אינו יכול למוכרה. ומבואר בספרי ומכר לא תמכרנה וכו' אין לי אלא מכירה במתנה מנין ת"ל ומכר וכו' וצ"ע על הר"מ שלא הביא זה כי בכ"מ שכתוב בתורה מכירה צריך ריבוי על מתנה עיין בר"מ גבי דו"ה מביא דנתן במתנה ג"כ ע"ש וכבר הבאתי בח"ז כ"פ דמתנה אינה בכלל מכירה רק במקום דרבי קרא:

מצוה תקל"ד (א) **שלא** תעבוד באשה יפ"ת וכו' מבואר גם כן בר"מ כאן בפ"ח אסור להשתמש בה אחר ב"ר דכתיב תחת כו' ועובר בל"ת ועיין בר"מ סוף הלכות גניבה גבי גניבת איש דפסק דעימור אף פחות משו"פ ה"נ ועיין בסנהדרין דף פ"ה ע"ב איבעיא שם בישן ובמעוברת דאוקמי' באפי זיקא אם דרך עימור בכך וכו' ע"ש והר"מ כתב עובר בל"ת ולא כתב דלוקין מבואר דאין לוקין ולא מנה לאו זה בין הלוקין פי"ט מסנהדרין ולא ידעתי למה לא ילקה על הלאו הזה והרמב"ן בפי' התורה כתב כאן ואם נשתמש בה לוקה אך דעת הר"מ דאינו לוקה וגם דעת הרהמ"ח כן דאינו לוקה דלא כ' דלוקין כדרכו וצ"ע למה לא ילקה על לאו זה:

מצוה תקל"ה (א) **שנצטוינו** לתלות וכו'

ועל זה נאמר ותלית אותו כו'. מבואר בר"מ פט"ו מהלכות סנהדרין וכ"ה עובד עכו"ם ומגדף דנסקלין אחר הסקילה תולין אותם על עץ ולא כל הנסקלים רק מגדף ועובד עכו"ם הם בלבד וכיצד תולין משקעין קורה וכו' ואין תולין אותו על מחובר דמחוסר קציצה ומתירין אותו מיד וסמוך לשקיעת החמה תולין אותו ומתירין מיד והעץ שנתלה והאבן שנסקל קוברין אותם ולא בקברו רק עמו בתפיסתו ופירש"י בתוך ד"א שלו ומבואר בסנהדרין דף מ"ו דילפינן דנתלה ערום בלא כסות וצ"ע על הר"ם דהשמיט זה. והאיש נתלה ולא האשה דגזה"כ כ"ה. וטומטום ואנדרוגינוס דהוי ספק צ"ע אם ספק מ"ע לחומרא או אפשר ספק בזיון כי הוי לקולא וצ"ע. ואם נתאחר הדבר עד אחר שקיעת החמה נראה דתולין אותו דהוא מ"ע ול"א דמ"ע לקבור ביום ההוא דלא גרע מלכבודו ה"ה כדי לקיים מ"ע כנ"ל וה"ה דיתלין להשהותו כמה ימים כדי לקיים המצוה כ"נ:

מצוה תקל"ו (א) **שלא** נעזוב התלוי וכו' (עיין בהשמטות):

מצוה תקל"ז (א) **לקבור** מי שנתלה כו' בר"מ שם והנה העשה לקבור ביום המיתה ואם קברו בלילה עובר על עשה ועל הל"ת עובר אם לן אותו עד עמוד השחר כמו כל לינה שבמקרא ואם הלינו עד עמוד השחר עובר בעשה ול"ת ואם מת בלילה נראה דצריך לקברו בלילה ואם משהו עד עמוד השחר עובר בלאו כי לינה הוא בעמה"ש וע' במג"א בא"ח בסי' תקכ"ו דמביא דיעה דבנפל אינו נוהג מצות קבורה וע"ש שמביא כמה ראיות דנוהג ועוברים משום לא תלין וכו' אף בנפל ע"ש. ונראה דאף בכזית מן המת נוהג מצות קבורה אף דלענין טומאה כהנים שמטמאי' למת מצוה אינו רק בראשו ורובו עיין ביו"ד סי' שע"ד אפשר דשם גזה"כ אבל לענין מצות קבורה ולעבור על עשה ול"ת הוא בכל ענין ואפשר אף בפחות מכזית ומכל מקום צ"ע. ועל לאו זה אין לוקין דהוי לאו שאין בו מעשה:

להשיב

ה"כ דעשה דממון אם האבד אינו רוצה שישיב לו בודאי אין על המוצא שום מצוה א"כ מצוה כזו דאי אמר לא בעינא וכו' אינו דוחה אף ל"ת נראה שוב מצאתי בס' אסיפת זקנים שכתב כן יע"ש שהטעים עוד הדברים והדברים ברורים א"כ בודאי כהן העובר לוקה כי עבר על עשה ול"ת וז"פ:

מצוה תקל"ח להשיב אבידה לבעלים

(א) להשיב אבידה לבעלים שנא' השב תשיבם לאחיך ובביאור אמרו ז"ל השבת אבידה עשה הוא ונכפלה המצוה במקום אחר בתורה שנא' כי תפגע שור אחיך וגו' השב תשיבם לאחיך. שורש מצוה זו ידוע כי יש בזה תועלת הכל ויישוב המדינה שהשכחה בכל הוא מצוי' גם בהמתם וכל חייתם בורחי' תמיד הנה והנה ועם המצוה הזאת שהוא בעמינו יהיו נשמרות הבהמות והכלים בכל מקום שיהיו בארצנו הקדושה כאלו הן תחת יד הבעלים וכל פקודי ד' ישרים משמחי לב. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שיש מציאו' שהאדם מוצא בענין ובמקום שאינו חייב להשיבן לבעלים אלא זוכה בהן לעצמו שלא חייבנו התורה באלו וכמו שאמרו במשנה אלו מציאות שלו מצא פירות מפוזרין מעות מפוזרי' או כריכו' ברשות הרבים (פירוש עמרים) עגולי דבילה ככרות של נחתום וחרוזות של דגי' וחתיכות של בשר וגיזי צמר הבאות ממדינתן ואניצי פשתן ולשונות של ארגמן. ואמרו בגמ' אמר רב זביד הלכתא כריכו' ברה"ר הרי אלו שלו ברשות היחיד אי דרך נפילה הרי אלו שלו ואי דרך הנחה חייב להכריז ושם בארו כיצד הוא דרך הנחה או דרך נפילה וזה בדבר שאין בו סימן אבל בדבר שיש בו סימן בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד בין דרך נפילה בין דרך הנחה חייב להכריז חוץ מן הדברים הנמצאים בזוטו של ים ובשליותו של נהר שבאותן המקומות אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרי' ודקדקו זה ממה שאמר הכתוב אשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם כלומר בשווקים ובדרכים אותה אתה חייב להשיב יצאת זו של נהר שאבוד' ממנו ומכל אדם שאין אתה חייב להשיבה אלא המוצא זוכה בה וטעם היות האדם זוכה במציאה שאין בה סימן אמרו ז"ל לפי שבעלה מתייאש ממנה כלו' שמסלק דעתו וזכותו מעליה אחר שאין לו בה סימן או אפי' בשיש בה סי' כשנפל במקום שהבעלי' מתיאשים ממנו עכ"פ כגון שווקים שרובן אשר לא מבנ"י המה והרי המוצאה כזוכה מן ההפקר. ודיני הדברים שאדם חייב להכריז וכיצד יעשה הכרזה ואי זה דבר יהי' סימן שנשיב האבידה לבעליה בו ומה שאמרו בזה דמדה ומנין ומשקל ומקום הוא סימן ודין זה אומר מדת ארכו וזה אומר מדת רחבו או זה אומר ארכו ורחבו וזה משקלותיו ודין ראה סלע שנפלה מחבירו ונטלה לפני יאוש או לאחר יאוש כלומר אחר ששמע חבירו שאמר וי לי' על מה שאבד או כיוצא בזה ודין מה שאמרו שאבידה שאין בה שוה פרוטה שאין חייב להטפל בה ולא להשיבה ומה שאמרו דמשרבו הרמאים אומרים לו הבא עדים שאין אתה רמאי וטול ודין כל דבר שעושה ואוכל או האוכל ואינו עושה מה דינם וכמה זמן יטפל בפרה וחמור ובעגלים וסייחים ואווזין ותרנגולים ודין ספרים או תפילין או כלים של צמר ופשתן או כלים אחרים איך יתנהג בהם ומה שאמרו שיש צדדים שלא יתחייב המוצא להשיב האבידה כגון זקן ואינו לפי כבודו או כהן והוא בבית הקברו' ויתר פרטי המצוה בב"מ בפרק שני. ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ומצא מציאה שחייב להשיבה על הענין שזכרנו ולא השיבה בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו כמו שנכתוב בלאו שלו בסמוך בע"ה:

מצוה תקל"ט שלא נעלים עין מאבידה

(א) שלא נעלים עין מאבידת אחינו אבל נקחה ונשיבה אליו ועל זה נאמר לא תוכל להתעלם כל ענין המצוה כתוב במ"ע שלו שבסדר זה:

שהוזהרנו

מצוה תקל"ח (א) **להשיב** אבידה לבעלים וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ בהלכות גזילה ואבידה מפי"א עד סוף הלכה ובש"ע חו"מ בה' אבידה ומציאה ולכתוב בזה צריך חיבור מיוחד:

מצוה תקל"ט (א) **שלא** נעלים עין מאבידת אחינו וכו' מצות הללו דין אחד להם עשה ול"ת ונכתוב קצת בס"ד. הרואה אבידה ונתעלם ממנה והניחה עובר בל"ת לא תוכל להתעלם וכו' ובטל מצות עשה השב תשיבם וכו' ואם השיבה קיים מ"ע דהשב וכו' ולא עבר על הלאו ואע"פ שבתורה נפרט אבידות בהמות ומטלטלים מ"מ מרבינן אבידת קרקע גם כן כגון אם ראה מים שוטפים בתוך שדה חבירו חייב להציל דכתיב לכל אבידת אחיך לרבו' אבידת קרקע ואפשר אינו עובר רק בלאו דלא תוכל וכו' ולא בעשה דלכל אבידת וכו' ואפשר כיון דכתיב וכן תעשה וכו' קאי אדלעיל דעובר על העשה ג"כ כ"נ. וכהן שראה אבידה בבית הקברות אינו מטמא להחזיר שטומאת כהן עשה ול"ת עשה דקדושים תהיו ול"ת דלא יטמא מ' ואין עשה דהשבה דוחה עשה ול"ת כן מבואר בר"מ כאן ואין ז"ל ממש. והנה בב"מ דף ל"ד אמרינן שם שני טעמים דאין כהן מטמא להחזיר אבידה חדא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ועוד לא דחינן איסורא מקמי ממונא והנה לטעם דאין עשה דוחה ל"ת ועשה אם עבר מחולקים הראשונים דדעת ריב"א בחולין פרק שלוח הקן דאינו לוקה דדחי הל"ת ולא נשאר רק העשה ואם נאמר דהר"מ ס"ל כסברת הריב"א וא"כ לפי דברינו אין לוקין בעבר ובאמת לסברא זו דלא דחיין איסורא מקמי ממונא א"כ לא נדחה כלל ולוקין בעבר ולמה לא הביא ד"ז דלא דחינן לחומרא ונראה דלא ס"ל כסברת ריב"א א"כ לוקין אף לטעם זה ועובר על עשה ול"ת ואין נ"מ בין שני הטעמים ע"כ מביא הטעם הראשון ועיין בס' שעה"מ בה' נדרים שמפלפל שם אי הר"מ ס"ל כסברת הריב"א ע"ש ומביא ג"כ גמרא ז ע"ש ומ"מ אני לך ובאתי להזכיר. וגם לפי סברא זו דאין עשה וכו' א"כ בנזיר עיין בר"מ בה' נזירות דיש ג"כ עשה היינו ככל היוצא מפיו ול"ת דלא יטמא אך איתא בשאלה ומבואר ביבמות דף כ"ה דאיתא בשאלה דוחה עשה אף ל"ת ועשה אך הר"מ פ"ו מה' נזירות דכתב דעשה דתגלחת דוחה ל"ת ועשה דנזיר אף דאין עשה כו' כיון דימי חלוטו אינן עולין ולא כתב הטעם דאיתא בשאלה נראה דלא ס"ל הכי א"כ ג"כ אין נ"מ כאן דאף בנזיר אסור דאין עשה דוחה וכו' אף דישנו בשאלה וגם לא ס"ל כריב"א א"כ בכ"ע עובר בעשה ול"ת ולוקין ע"כ כתב הר"מ טעם זה ע"ש ג"כ בשעה"מ ובאתי רק להזכיר ומ"מ אני לך. ועיין בהה"מ שכתב אבל האמת שא"ל לכך דתיפוק דבעידנא דעוקר לאו דטומאה היינו בבה"ק אכתי לא מקיים עשה דהשבה ואין עשה דוחה ל"ת רק כמו כלאים בציצית דהוי בעידנא דמיעקר וכו' וסייס ולענין דינא לא נ"מ מידי עכ"ל ומוכח ג"כ מדבריו דהר"מ לא ס"ל כריב"א וסובר דלוקין היכי דאין עשה דוחה ל"ת ועשה וגם סובר דאפי' אם איתא בשאלה לוקין ואינו דוחה דאי לא הוי נ"מ גדולה דמחמת דאין עשה דוחה וכו' אין לוקין וגם לפ"ז בנזיר מותר אך לפי הטעם דבעידנא כו' לוקין בעבר וכו' אפי' בנזיר כיון דלא בעידנא אינו דוחה כלל אפי' באיתא בשאלה ואפשר כמו דמבואר בתוס' בפ' תמיד נשחט דעשה החמור דוחה עשה הקל אפי' אם לאו בעידנא ה"כ עשה ול"ת דישנו בשאלה דקיל אפשר דל"ל בעידנא אך עכ"פ לדעת הריב"א י"מ כמ"ש והדברים ארוכים ועתיקים ובאתי כאן רק להזכיר. ומ"ש הה"מ דל"ה בעידנא עיין דברי הנמ"י בסוגיא זו דהביא מחלוקת הראשונים דדעת הר"ן דהוי בעידנא כי עוסק במצוה זו ודעת קצת דלא הוי בעידנא. והנה סברא זו דמבואר בגמרא דלא דחינן איסורא מקמי ממונא נראה הטעם כמו שמבואר בכתובות וליתי עשה דולו תהיה לאשה וכו' ולידחי ל"ת ומתרצין דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל היינו דעשה שיכולים לעקור אינו דוחה עיין בראשונים

עוד מבואר בר"מ ראה את האבידה ואמר לו אביו אל תחזירנה יחזיר ולא יקבל ממנו שאם קיבל מאביו נמצא בעת שקיים המצוה של כיבוד וכו' ביטל עשה של השב וכו' ועבר על ל"ת דלא תוכל כו' והיינו ג"כ דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ובאמת בגמרא אמרינן מנין שאם אמר לו אביו הטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שנאמר איש כו' כולכם חייבים בכבודי ואמרי' טעמא דכתב רחמנא וכו' הא אין עשה דוחה ל"ת ועשה ואמרינן הואיל והוקש כבודם לכבוד המקום ישמע לו קמ"ל וכו' והנה אם נאמר כסברת הריב"א א"כ לכאורה נ"מ דאם מטעם דאינו דוחה וכו' דוחה הל"ת וכו' ועכשיו דגלי קרא דלא ישמע לו עובר על הלאו ג"כ אך אין נ"מ דאין לוקין על הלאו דלא תוכל דה"ל לאו שאב"מ וג"כ לאו שבממון אם כן אין נ"מ לכן כתב הר"מ טעם זה וכ"כ הרה"מ דאין נ"מ לדינא ועיין בהה"מ שכתב דהעיקר כשיטת הרי"ף דכי אמרינן בגמרא עשה ול"ת הוא לאו אאבידה קאי ולענין דינא אין נ"מ עכ"ל ולא ראיתי זה ברי"ף עיין בדבריו מבואר בהיפך דעל אבידה קאי עשה ול"ת עיין ברי"ף דפוס ווינן דף ע"ח ואפשר הי' להה"מ נוסחא אחרת ברי"ף שהי' תח"י. והנה כאן גבי השבת אבידה בלא עשה ול"ת וגם אי לא גלי קרא לכאורה לא הי' דוחה מ"ע דכיבוד כיון דאי אמר לא בעינא וכו' ואב שמחל על כבודו מחול אך כאן גם הל"ת יכול לעקור שיאמר האובד האבדה לא בעינא כמ"ש לעיל א"כ שוים ודיחה אך גבי טומאה ל"ע דעשה דכיבוד יכול להתעקר על ידי שיאמר לא בעינא וכו' ועיין בקצה"ח סי' ל"ז שהקשה זה ועיין מה שתירץ ואכ"מ בפילפול. גם נראה דסברא זו דכולכם חייבים בכבודי שייך באם אמר לו אביו אל תחזיר עושה האב נגד רצון הש"ת ובאמת כולכם וכו' אבל אם האב מצוה להביא גזולות וכדומה ואירע לבנו מציאה ג"כ ועל הבן מוטל מצות כיבוד וגם העשה דמציאה ל"ש דכולכם וכו' היינו האב מחויב וכו' אדרבא האובד מחויב גם כן בכבודו ית' מאי אולמי' דאובד מאב וע"ז צריך לומר דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ויש לפלפל אך אכ"מ. ועיין בתוס' בקידושין שכתבו הא דמרבינן מקרא שלא ישמע לאביו היינו שאמר לו עסוק בכבודי דאי אל תחזיר בחנם א"צ קרא ע"ש בדף ל"ב בד"ה ר"י היפך ממש ואכ"מ לבוא בפילפול. וסברת התוס' נראה דאי אמר לו אל תחזיר וכו' בלא"ה הוי אביו רשע ואינו חייב בכיבוד ואכ"מ ועיין כאן בהה"מ שפי' ג"כ באמר אביו הבא גזולות. שוב ראיתי במנ"ל כאן שכ' כמ"ש באמר אל תחזיר הוא רשע ואינו חייב בכיבוד. ואם פגע באבידתו ואבידת חבירו ואינו יכול להחזיר שניהם שלו קודם וכן אם עוסק במלאכה א"צ לבטל ממלאכתו להפסיד ממון עיין בר"מ כאן ובש"ע סי' רס"ד ורס"ה ועיין שם בתוס' קידושין שחקרו אליבא דמ"ד דכיבוד משל בן ועיין במקנה דאף לדידן שייך חקירה זו דמבואר ביו"ד הלכות כיבוד או"א דצריך לבטל ממלאכתו בעבור כיבוד אפי' עד שיחזור על הפתחים ועל אבידת חבירו א"צ לבטל ואם נזדמן לו כיבוד ומלאכתו ואבידת חבירו כילד יעשה אם יעסוק במלאכתו הלא צריך לבטל מפני כיבוד ואם יעסוק בכיבוד הלא אבידת חבירו לפניו ודוחה כיבוד ואם יעסוק באבידת חבירו הלא מלאכתו קודמת וע"ש בתוס' ועיין במקנה שכתב דלא נתחייב בהשבה כלל בכה"ג ומבטל מלאכתו בשביל כיבוד ע"ש ולא עיינתי היטב ומ"מ אני לך. ופשוט דכל האבידות אף של חש"ו מחויב להחזיר ועובר בלאו ועשה כנ"ל אך אין מחזיר לידם כי הוא אבידה מדעת רק נותנים לב"ד או לאפוטרופוס. וגם לעבד כנעני צריך להחזיר דאחיו הוא כמבואר בפ' החובל ועיין בר"מ ובש"ע חושב אנשים שאין צריך להחזיר ע"ש. ומבואר בב"מ דף כ"ז

מצוה תקמ"ם דיני רביצה

(א) שהוזהרנו שאם נראה א' שנפל לו חמורו או בהמה אחרת מכובד המשא או בסבה אחרת או שהוא בעצמו רובץ תחת משאו (אמר המגיה זה לא נמצא בשום פוסק כי אם ברלב"נ בפ' משפטים) שלא להניחו בדרך ונלך אבל נעזרהו ונקים עמו בהמתו ונעמוד שם עד שיתקן משאו או על גבו או על בהמתו ועז"נ לא תראה את חמור אחיך וגו' ואמרו בספרי לא תראה את חמור וגו' מצות ל"ת והנה העובר ע"ז ולא סייע חבירו בדרך עובר על ל"ת זה ועל עשה הנזכר בכסף תלוה במצות הסרת המשא מעל הבהמה ושם בארנו שורש מצוה זו וכל ענינה כמנהגינו בספר זה תראנו משם (יו"ד סי' רע"ב) :

מצוה תקמ"א דיני טעינה ופריקה

(א) שנצטוינו לעזור את אחינו כשיהיו צריכים לתת המשא על הבהמה או על האיש ואין מי שיעזרם על הדבר ועז"נ הקים תקים עמו וזה יקראו ז"ל טעינה ואמרו ז"ל שנוטלין שכר על הטעינה אבל הפריקה כלו' לעזור את אחיו לפרוק המשא מעליו או מעל בהמתו החיוב הזה הוא עלינו לעשות בחנם. משרשי מצוה זו וקצת דיני' כתבתי במצות פריקה בפרשת משפטים במצות להסיר המשא מעל הבהמה וגו' וכל ענינה תגיד עלי' חברתה :

מצוה תקמ"ב שלא יבשו הנשים מלבושי אנשים

(א) שלא ילבשו הנשים מלבושי האנשים ולא יזדיינו בזיונם ועז"נ לא יהי' כלי גבר ותרגם אונקלוס לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא ומן הדומה כי מפני כן פי' הכתוב בכלי זיין לפי שהם הכלים המיוחדים לגמרי לאנשים שאין דרך אשה בעולם לצאת בכלי זיין אבל ה"ה שאסור להם מדאורייתא לצאת במלבושים שדרך האנשים באותו המקום להשתמש בהן כגון שתשים בראשה מצנפת או שאר כלים המיוחדים לאיש. משרשי המצוה להרחיק מאומתינו הקדושה דבר ערוה וכל ענין וכל צד שיהי' הכשלון באותו דבר מצוי מתוכו וכענין שאמרו ז"ל ע"ד משל שאלהינו שונא זימה הוא כלומ' שלאהבתינו הרחיקנו מן הזימה שהוא דבר מכוער ביותר ויקח לב האדם ומדיחו מדרך טובה ומחשבה רצויה לדרך רעה ומחשבה של שטות ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שוים יתערבו אלו עם אלו תמיד ומלאה הארץ זימה ועוד אמרו בטעם מצוה זו שהיא להרחיק כל ענין ע"ז שדרכן של עכו"ם הי' בכך ואלו שני הטעמים מצאתים בספרי הרמב"ם ז"ל אחר כתבי אותם. דיני המצוה קצרים בפשט הכתובים הם נכללים (שם ק' פ"ב). ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בנקיבות ואשה העוברת על זה ולבשה המלבושים המיוחדים באנשים לבד באותו המקום שהיא בו חייבת מלקות :

מצוה תקמ"ג שלא ילבשו אנשים מלבושי נשים

(א) שלא ילבשו האנשים מלבושי הנשים ועז"נ לא ילבש גבר שמלת אשה. משרשי המצוה מה שכתבנו במצוה הקודמת. דיני מצוה מה שאמרו ז"ל שאין האיסור והמלקות במלבוש לבד דה"ה בתיקון שלהם שכל המתקן עצמו בתיקונים המיוחדים לנשים חייב מלקות כגון המלקט שערות לבנות מתוך שחורות מראשו או מזקנו וכן הצובע שערותיו כדרך שהנשים צובעות אותם וכן תרגם אונקלוס לא יתקן גבר בתיקוני אתתא ומ"ש ז"ל שטומטום ואנדרוגינוס אינו עוטף ראשו כאשה ואינו מגלח ראשו כאיש ואם עשה כן אינו לוקה כן בכ"מ נותנין עליהם חומרי האנשים וחומרי הנשים ואם עברו אינם לוקין לפי שהן ספק אבל אם עברו באיסור שאיש ואשה שוין בו בזה א"צ לומר שלוקין עליו ויתר פרטיה מבוארין במס' נזיר בפ' שני נזירים (שם) ונוהג איסור

דילפינן מקרא ונזה"כ הוא דאבידה שלא היתה שוה פרוטה בשעת אבידה שנאבדה אף שבשעת מציאה היא שו"פ או שהיתה או שו"פ ובשעת מציאה אינה שו"פ א"ל להחזיר והרי היא שלו ואם היתה שו"פ בשעת אבידה ובשעת מציאה ג"כ ובנתי' הוזלה הוא פלוגתא והלכה כת"ק דחייב לטפל ולהחזיר ודינים אלו מבוארים בש"ע ג"כ בסי' רס"ב והר"מ כאן בפי"א הי"ב סתם מאוד וכתב אבידה שאין בה שו"פ א"ח לטפל נראה היינו דעכשיו אינה שו"פ ולא פירש בפירוש אף דש"פ עכשיו מ"מ אם לא הי' בשעת אבידה ש"פ א"ל להחזיר והוא חידוש יותר וק"ל ועיין בפי"ג ה"א ובפי"ד הלכה ח' לא מוכח כלל ד"ז ול"ע שסתם מאוד ולא עמדו בזה נ"כ ועיין בש"ס פי' א"מ מבואר חילוק דינים בנטלה לפני יאוש ע"מ לגוזלה או ע"מ להשיבה ואם הניחה עד אחר יאוש ועיין בר"מ כאן בפי"ד ובש"ע סי' ר"ס עכ"פ פעם עובר על העשה דהשב ופעם אינו עובר אלא על הלאו דלא תוכל וכו' ועיין בתוס' ובר"ן שם ואין להאריך במקום שהאריכו בו הראשונים. ונראה דקטן שהגביה מציאה קודם יאוש ואח"כ נתיאשו הבעלים ואח"ז נתגדל הקטן לא שייך דינים הללו כלל הן בנטלה ע"מ לגוזלה או ע"מ להשיבה עיין ברמב"ן דהוי שומר אבידה דכ"ז שהוא ביד הקטן הו"ל כמונח ע"ג קרקע ול"ש באיסורא אתי לידיה או שומר אבידה ל"מ אם נאמר דקטן אינו זוכה במציאה כלל אף באופן שזוכה בו המוצאה כיון דאין יד לקטן במקום שאין דעת אחרת מקנה עיין בסי' רמ"ג רק מפני דרכי שלום אלא אף לדעת הש"ך דזוכה מה"ת בהגיע לעונת הפעוטות ע"ש באריכות והדברים עתיקים מ"מ ל"ש ע"מ לגוזלה או ע"מ להשיבה דיהי' כשומר אבידה כיון דאין לו דעת והוי כמונח בקרקע ומהני יאוש אם היתה קודם גדלות וכן בנטלה בישל"מ ועיין בש"ך סי' רס"ח דאם בא לאחירו קודם יאוש דמביא ריעות אם חלירו הוי כידו והוי כבא לידו לפני יאוש ויש סוברים דאינו כידו ע"ש והדברים ארוכים מכל מקום בקטן נ"ל דלא הוי כבא לידו כלל והוי כמונח עוד על גבי קרקע עד שהגדיל כנ"ל ולא עייכתי היטב ובאתי רק לעורר ולהזכיר. וכן בשוטה ובחרש דהם בודאי אין להם יד כלל ובפרט שוטה וכ"מ אם נתפקח אח"כ ובאתי רק לעורר. ואם עבד כנעני הגביה מציאה קודם יאוש ולא נתודע לבעלים עד אחר יאוש אפשר דהוי כחלר ותלוי בשיטות הנ"ל המבואר בש"ך סי' רס"ח או אפשר כיון דהוא בר דעת שייך שפיר באיסורא וכו' או שומר אבידה ובאתי רק להזכיר ולעורר. ואבידה מדעת כגון השליך כיסו לרשות הרבים וכו' אין זקוק להחזיר מ"מ אסור ליטול לעצמו דאינו הפקר כך דעת הר"מ והטור חולק דהוי הפקר ועיין בש"ע ובאחרונים :

מצוה תקמ"ם (א) **שהוזהרנו** שאם נראה אחד שנפל לו חמורו וכו' ועל זה נאמר לא תראה את חמור וכו' ועובר על זה עובר בל"ת זו ועל עשה הנזכר בפרשת משפטים במצות הסרת משא וכו' :

מצוה תקמ"א (א) **שנצטוינו** לעזור את אחינו וכו' והנה הל"ת שכתב במצוה הקודמת מיירי בפריקה והעשה דכאן מיירי בטעינה ודינים אלו מבוארים בר"מ פי"ג מה' רוצח ובהרהמ"ח מצוה פ' וע"ש שהארכתי בס"ד בדיני פריקה וטעינה ותלמוד לכאן כי מגמר בעתיקא קשה וכו' ומ"מ אכתוב קצת בס"ד. ועיין בר"מ מבואר בדבריו דמ"ע דפריקה הוא מפרשת משפטים עזוב וכו' ומצוה דטעינה מפסוק זה הקים תקים וכו' ונראה מ"ש ולא טען הוא"ו דולא הוא וא"ו המחלקת או לא טען דאי וא"ו המחברת הו"ל לכתוב דעובר על שני עשין אלא דהוי וא"ו המחלקת ע"כ עובר בכ"א על עשה ומבואר דהא דכתב דעבר על ל"ת היינו דהל"ת כולל בין פריקה ובין טעינה דבחשבון המצות שהקדים שם בתחילת הלכה לא חשיב רק מצות ל"ת אחד לא תראה וכו' והעשין חושב לשנים ומדכתב דעל כ"א עובר בל"ת מבואר דהל"ת כולל שניהם הן פריקה והן טעינה. והנה מבואר בב"מ דף ל"ב דלרבנן מסיימי קראי דבפרשת משפטים כתיב רובץ הייט פריקה וכאן כתיב נופלים דרמי אינהו טעינה באורחא היינו טעינה והלכה כרבנן א"כ לאו זה רק בטעינה כתיב א"כ לאו בפריקה מנלן דרק כאן כתיב הלאו ומיירי בטעינה נ"ל דדעת הר"מ כיון דמבואר בש"ס דפריקה חמור מטעינה ואתי בק"ו מטעינה ע"כ נפקא לרבנן דפריקה בחנם ע"ש אם כן נלמוד הל"ת בפריקה מק"ו דטעינה ול"ש אין עונשין מן הדין חדא דאין לוקין על הלאוין הללו ועוד כיון דיש עשה טכל ללמוד ק"ו על הלאו כמו שמבואר בר"מ בפ"ב מהמ"א גבי בהמות שאין להם סימן כלל דעוברים בלאו מק"ו מאותן הכתובים בתורה וכו' וכתב הרב המחבר דל"ש אין עונשין מן הדין כיון דיש עשה בל"ז יכולין ללמוד הלאו מק"ו ה"כ ובפרט דכאן אין עונש וז"ב. שוב ראיתי לעיל במצוה פ' שכתבתי דברים הללו. אבל דברי הרהמ"ח ל"ע דבמצוה תק"מ כ' והעובר ע"ז וכו' עובר על ל"ת זו ועל עשה הנזכר בכסף תלוה וכו' ומבואר דבפריקה עוברים על ל"ת ועשה ובמצוה תקמ"א כ' דהוא מ"ע ולא כ' דהוא עשה ול"ת נראה מדבריו דבפריקה איכא עשה ול"ת ובטעינה רק עשה לחוד ובאמת אדרבא דעיקר הל"ת כתיב גבי טעינה כמ"ש ול"ע. והנה כתבתי לעיל גבי פריקה דבעינן ראי' בפגיעה היינו רו"ס אמות וב' שלישי אמות כשיעור הזה לריך לפרוק וה"ה כאן לטעון. הי' רחוק ממנו יותר ע"ז אינו זקוק לו וע"ש שכתבתי דבאמות שוחקות כו' מחויב מספק. ונוטלין שכר על הטעינה וע"ל הבאתי דיעות בזה מה השכר שמותר ליקח והרבה תלמד לכאן ובעזה"י במהדו"ב אארך המצות הללו ואברר עוד כיד ד' הטובה עלי :

מצוה תקמ"ב (א) **שלא** ילבשו הנשים וכו'. מבואר בר"מ פי"ב מהלכות עכו"ם ובש"ע יו"ד סי' קפ"ב. ודברי הר"מ קרוב ללשון הרב המחבר ובנזיר פ' ב' נזירים מבואר שם ברייתא דת"ק סובר אם שלא ילבש הא כתיב תועבה ואין זה תועבה אלא לא ילבש וכו' ויטב בין הנשים וכו' ראב"י אומר מנין שלא תלא אשה בכלי וכו' וכ' הכ"מ דרבינו פוסק כראב"י דמשנתו קב ונקי ולא הולך שיטב וכו' ובפ"ב מהלכות בית הבחירה כתב הכ"מ דכלל זה אינו בברייתא רק במשנה הלכה כראב"י וע"ש במנ"ל ובתשובת ח"ל סי' יו"ד וכבר הובא ד"ז בחיבור זה כ"פ ואכ"מ להאריך. ולוקין על לאו זה ואם התרו בה בכ"פ שתפשוט ושהתה וכו' חייבת על כל פעם מלקות כמו שמבואר בר"מ פ"י מהלכות כלאים לענין כלי בגדים וה"נ כאן וכ"כ בספר משנ"ח כאן. וכל בנות ישראל מצווים על זה ואפי' שפחה כנענית חוץ מחש"ו ופשוט דהוא ככל הלאוין ואפשר דחמור יותר דהוא לתא דע"ז כמו שכתב הרהמ"ח :

מצוה תקמ"ג (א) **שלא** ילבשו האנשים וכו' גם זה בר"מ ובש"ע שם. ודברי הר"מ כדברי הרהמ"ח דאפי' מלקט שער אחד לבנה וכן הצובע אפי' שער אחד לוקה משום לאו זה והראב"ד השיג עליו כיון דלא מנכרא מלתא אין לוקין רק איסורא איכא ועיין בכ"מ ועוד כיון דלא מנכרא מלתא מאי עדי אשה איכא. מבואר דדעתו כמ"ש דהאי ועוד דאפי' איסורא ליכא כיון דאין עדי אשה כלל ועיין בכ"מ. ועיין במשנ"ח כאן שכ' דאין איסור אפי' בתורת ח"ש לדעת הראב"ד אף דבכ"מ אסור ח"ש אפי' בלא איסורי אכילה לא כח"ל והדברים עתיקים. מ"מ זה דוקא במקום דאיכא קרא והלכתא דקרא משמע כ"ש והלכתא לשיעור כזית וגרוגרות וכדומה שפיר ח"ש אסור מה"ת אבל כאן דהתורה אסרה עדי ובשערה אחת או יותר אם לא מנכרא אינו עדי אשה כלל א"כ ל"ש איסור כלל ודבריו ברורים וע"ש עוד שהאריך בזה ועיין בפרמ"ג בפתיחתו לה' שבת. ובלובש אם התרו בו כ"פ לוקה הרבה כמו שמבואר בר"מ בה' כלאים ובמלקט שערות לדעת הר"מ לוקין על כל שערה בהתרו בו בכ"פ כמו נזיר

איסור זה בכ"מ ובכ"ז (ב) בזכרים ועובר ע"ז ולבש מלבושי הנשים או שתיקן עצמו בתיקוני הנשים כגון שלקט שערות לבנות מתוך שחורות או שצבע אפי' שער אחת חייב מלקות משילקוט או יצבענה:

מצוה תקמ"ד דין קן צפור

(א) שלא נקח קן צפור האם והאפרוחים או הבצים בכלל אלא שנשלח האם ועז"נ לא תקח האם על הבנים. משרשי המצוה וקצת דיני' וכל ענינה כתבתי בעשה שלו שבסדר זה תְראנו משם ושם דברנו ג"כ על הלאו הזה שהוא ניתק לעשה דשלח תשלח את האם וכבר למדונו ז"ל במס' מכות פ' אלו הן הלוקין שכל מצות ל"ת שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור לא קיים עשה שבה וא"א לו לקיימו עוד חייב במלקות וכדאתמר התם דאמר לי' ר' יוחנן לתנא תני קיימו ולא קיימו וזו הוא הגירסא הנכונה ומן הדעת זו למדנו שכ"ז שמתה האם או שלחה אדם אחר שחייב ואע"פ שעכשיו לא ביטל הוא העשה בידיו שהרי לא המיתה הוא אלא שמתה מאליה ואין צ"ל שאם המיתה הוא בידיו שחייב לכ"ע אבל כ"ז ששלחה קודם שתמות אע"פ שלא שלחה בשעה שלקחה מן הקן לא ביטל הלאו ולא העשה מכיון שהתורה נתקו לעשה והרי קיימו ואעפ"כ אין ראוי לעשות כן דשמא תמות האם או המשלח קודם שילוח ולא יוכל לתקן ועוד שהזריזים מקדימין למצות ודבר בעתו מה טוב. (יו"ד סימן רפ"ב):

מצוה תקמ"ה דיני שלוח הקן

(א) לשלח האם מן הקן קודם שיקח הבנים שנא' שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך. משרשי המצוה לתת אל לבנו שהשגחת האל ב"ה על בריותיו במין האדם בפרט כמו שכתוב כי עיניו על כל דרכי איש וגו' ובשאר מיני בע"ח במינים דרך כלל כלומר שחפצו ב"ה בקיום המין וע"כ לא כלה לעולם מין מכל מיני הנבראים כי בהשגחת החי וקיים לעולם ב"ה על הדבר ימצא בו הקיום ובהניח האדם דעתו ע"ז יבין אל דרכי הש"י ויראה כי המשכת קיום המינין בעולם שלא כלה ואבד אחד מכולם מביצי כינים עד קרני ראמים מיום שנבראו הכל במאמרו וחפצו ע"ז וכמו כן ידע האדם כי אשר ישמור מצות בוראו ויישיר כל דרכיו ויהי' נקי כפים ובר לבב תהי' השגחת השם עליו ויתקיים גופו זמן רב בעולם הזה ונפשו לעוה"ב וכמו זה יאמרו ז"ל מדה כנגד מדה כי בהיות זה האיש נותן דעתו כי הקיום והטובה בהשגחת האל בדברים ולא בסבה אחרת יזכה הוא ג"כ שיפנה עליו האל לטובה ויקיים אותו ובשכר הקיום והיכולת שהוא מאמין בבורא בענין זה אמרו ז"ל במדרש שהאדם זוכה לבנים בשכר מצוה זו כלומר שימשך קיומו שהבנים הם קיום האדם וזכרו ודקדקו הדבר לפי הדומה מאומרו שלח תשלח וגו' ואת הבנים תקח לך כלו' בנים תקח לנפשך

נזיר ששותה יין כ"פ בהתרו בו חייב על שתיה ושתיה וז"פ. ואם לקט בפ"א הרבה שערות עיין במכות דף כ' ע"ב בתוס' בד"ה לא צריכא וכו' בהתראה אחת או אפי' בהתרו בו על כל שערה ושערה והוא אריכות גדול ועיין לעיל גבי קרחה ובאתי רק להזכיר:

(ב) **ונוהגת** בזכרים ה"ה בעבדים כנענים ול"ש כל שאין הנשים וכו' דגם נשים חייבות וק"ל חוץ מחרש שוטה וקטן ככל הלאוין וגם כן משום לאו דע"ז. וטומטום ואנדרוגינוס אסורים מספק בעדי האיש ואשה ואין לוקין מספק ואפשר דטומטום דבילו בחוץ והארכנו לעיל אם כן הוא ודאי זכר ולוקין אם עדה עדי אשה אך לפי הטעם דזימה ל"ש דאינו ראוי לביאה אך אם נאמר משום לאו דע"ז וגם ע' פנים לתורה ומפני הטעם שנראה לנו אין אנו יכולים לפסוק דין דאפשר דגזרת הכתוב הוא ואין אנו יודעין אם כן חייב בעדי אשה וגם אנדרוגינוס להסוברים דהוא זכר ודאי ועיין בדין יחוד אך אפשר דגזרת הכתוב הוא א"כ להסוברים דהוי ח"ז וח"נ אסור וחייב מלקות הן בעדי איש והן בעדי אשה וצ"ע ובאתי רק להזכיר:

מצוה תקמ"ד תקמ"ה (א) לשלח האם מן הקן וכו'. דינים אלו מבוארים בר"מ פי"ג מה' שחיטה ובטור ובש"ע יו"ד סי' רצ"ב ואכתוב הדינים בקיצור בס"ד. המוצא קן בדרך של הפקר הן בדרך הן על האילן או על גבי בע"ח או על אדם או על המים והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים ורוצה ליקח מהם מ"ע לשלח האם ואם לקח האם הן אם לקח הבנים ג"כ והן אם לא לקח הבנים רק האם עבר על מ"ע שלח תשלח וכו' ועבר על מצות ל"ת לא תקח וכו'. והנה מ"ש כאן בפשיטות דאפי' אינו לוקח רק האם ואינו נוטל הבנים ומניחן או שמשלחן עובר בעשה ולא תעשה. נראה שאינו דבר ברור דבחולין דף קמ"א מבואר אם אמר הריני נוטל את האם ומשלח את הבנים חייב שנא' שלח תשלח את האם מבואר דחייב במצות עשה דשלח וכו' אבל אפשר דעל הל"ת לא עבר כלל וכ"מ בהאם שחטה אין לוקין דלא עבר על הלאו דפשטא דקרא אלא הלאו נאמר לא תקח האם על הבנים היינו שניהם אבל באם לחוד לא וכן העתיק הר"מ לשון המשנה. וראיתי ברש"י בפי' התורה כ' לא תקח האם בעודה על בניה נראה דלא פי' על עם הבנים רק מעל הבנים. אם כן מדבריו נראה דאף על האם לחוד עובר בלאו הזה גם כן. וראיתי שפירש הרא"מ כוונה אחרת ברש"י. שוב ראיתי בשו"ת ח"ל סי' פ"ג שכתב כן דבנוטל האם עצמה אינו עובר בלאו כפשטיה דקרא לא תקח וכו' על הבנים עם הבנים והנוטל אם עצמה עובר רק בעשה כלשון משנתינו. ואני תמה ע"ז הא שם בחולין על משנה זו אמרינן בגמ' תשלח אפי' לדבר מצוה ומפלפל הש"ס טעמא דכת' רחמנא תשלח וכו' הא הו"ל עשה ול"ת ומתרץ לא צריכה דעבר וכו' וע"ש קושיא ופירוקא ומסיק כגון שנטלה על מנת לשלחה דלאו ליכא וכו' ועשה סד"א דיבוא עשה זו דגדול השלום ותדחה העשה וכו' ול"ל לדחוקי כולי האי הו"ל לתרץ בקיצור דאם רוצה להניח הבנים רק ליקח האם ומצורע דליכא רק עשה ה"א דיבא עשה וידחה עשה כ' רחמנא תשלח וכו' ומנ"ל להש"ס לפלפל באריכות בזה אלא ע"כ דבכ"ע דנוטל האם עובר על עשה ול"ת ולפענ"ד דדברי רש"י בחומש שהבאתי הכוונה כמ"ש דאי כהרא"מ דצריכה להיות רובץ וכו' ע"ש הי' צריך רש"י לפרש על רובצת וכו' ולענ"ד האמת כמ"ש דכוונתו דעל האם לחוד עובר ג"כ בלאו הזה והעשה אף דלא לקח הבנים בכלענ"ד בעזה"י ומבואר בגמ' דמצא קן בשמים היינו עוף נושא קן באויר אינו חייב בשילוח דלא איקרי דרך והר"מ השמיט זה ומל' הר"מ שכ' המוצא קן במים וכו' שדיבר הכתוב בהוה הו"ל לכתוב ד"ז ואפי' אם אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת חייב בשילוח דכתיב קן וכו' וע' בר"מ היו אפרוחין מפריחין וא"צ לאמם פטור היו הביצים מוזרות פטור אפרוחים טריפה פטור משילוח דכתי' תקח לך ולא לכלביך. היתה האם טריפה חייב בשילוח וילפינן מקרא ע"ש ואיבעיא לן בגמ' הושיט ידו לקן ושחט מיעוט סימנים מאי מי אמרינן אי שביק מטרפי ובעינן לך וכו' א"ד כיון דבידו לגמור ליגמר וכו' תקח לך וחייב בשילוח ופשטא דגמ' מבואר דעל אפרוחים קאי ועי' ברש"י. והנה האיבעיא בשחט מקצת סימנין נראה דאם שחט כל הסימנים אף שמפרכסת דכשרים בודאי א"צ שילוח כי המה מתים ואם האם רובצת על אפרוחים מתים בודאי א"צ שילוח וא"צ לימוד תקח לך רק בטרפה דהם חיים צריך לימוד אבל במתים א"צ לימוד וז"פ. והנה לדעת הר"מ בפ"ג מה' שחיטה דנקיבת הושט הוי נבילה מחיים עי' ביו"ד סי' ל"ג א"כ אף במקצת סימנין הו"ל מתה א"כ למה יש צד שחייב בשלוח. אך כבר כתבו שם האחרונים דדעת הר"מ דהוי טריפה מחיים או נבילה ומ"מ אינו מטמא מחיים דלא הוי כמתה עי' בנה"כ ובכרו"פ ובהב"ש שהאריכו בזה ועי' בר"מ מה' אה"ט דאף בנשחטו ב' הסימנים אינה מטמאה קודם שתצא נפשה אם כן נראה היפך ממ"ש לעיל דאם שחט כל הסימנים כ"ז שמפרכסין הם כחיים וחייב בשלוח ורק האבעי' הוא בשחט מקצת סימנין כיון דאלו שבק להו מטרפ' כמו שמבואר בגמ'. והר"ן והטור הבינו בדברי הר"מ שכתב ד"ז שחט מקצת סימנים קודם שיקחנה וכו' דהאם קאי והר"ן הקשה עליו דמ"ש מאם טריפה דחייב לשלח ולוקה ואם כי יש לחלק בין טריפה לנבילה אך לפמ"ש דגם לדעת הר"מ לא הוי כמתה אם כן למה אינו משלח בלא גמר וגם אפילו שחט כל הסימנים כיון שהיא חי' למה לא תהא חייב בשילוח ע"כ העיקר כמ"ש הכ"מ דגם הר"מ קאי על האפרוחים ע"ש ועי' בש"ע. עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור או עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור מלשלח עוף טהור ע"ג ביצים טהורים שאינן מינה אבעיא ומשלח מספק. ומבואר דוקא על שאינה מינה אבל על מינה אף שהיא לא הולידה הביצים או האפרוחים חייב ודאי בשלוח ולוקין. ועוף קורא נקיבה על אינה מינה הטהורין דעת הר"מ דג"כ הוא ספק ואין לוקין ודעת הרבה פוסקי' דהוי ודאי ולוקין עי' בש"ע. הי' זכר רובץ על הקן פטור אפי' בקורא ודוקא רובצת היתה מעופפת וכו' או יושבת בין הקנים בין רובדי האילן עי' בר"מ ובש"ע הדינים ולא אכפול מה שאין בו חידוש. נטל האם עובר בל"ת ועשה אך כל זמן שהאם אצלו אין לוקין על הלאו דהו"ל לאו הניתק לעשה ואם קיים העשה באיזה זמן פטור על הל"ת אך אם מתה האם או שברחה מחיים או שחטף אותה אחר מידיו ושלחה לוקין כיון דלא קיים העשה כ"ה דעת הר"מ ופוסק כמ"ד קיימו ולא קיימו ע' בכ"מ. ורש"י לו שיטה אחרת בקיימו וכו' דצריך לקיים תכ"ד של התראה (והדברים בעניינים אלו ארוכים ועתיקים א"כ"מ) וע' כאן בש"ס דמקשה הניחא למ"ד קיימו ולשיטת רש"י ניחא עי' בפרש"י ולדעת הר"מ קשה לכאורה עי' בלח"מ כאן שישב זה וא"כ"מ בענין זה כי הדברים ארוכים. וע' כאן בגמ' מבואר אלא אמר מר ב"ר אשי כגון שנטלה ע"מ לשלחה דלאו ליכא עשה איכא ועי' ברש"י ואפי' לר"י ע"ש מבואר דאם נטלה ע"מ לקיים העשה לא עבר על הלאו כלל רק עשה איכא א"כ לפ"ז בנטלה ע"מ לשלח אפי' מתה אח"כ או אפי' שחטה בידים שביטל אין לוקין על הלאו דלא עבר כלל ולע"ג על הר"מ שלא כתב ד"ז דבכה"ג אין לוקין אף בלא קיים לבסוף והתוס' בפסחים דף כ"ט כתבו בשם ר"י דהמשהה כדי לבערו אינו עובר כשמבערו לבסוף מבואר דאם עושה ע"מ לקיים העשה אינו עובר ומותר ועי' בשו"ת ש"א שהרבה להשיב ע"ז וכבר האריכו האחרונים אבל עכ"פ מבואר בתוס' דוקא כשמבערו בסוף היינו דמקיים העשה וכאן מבואר להדיא דאף כשאינו משלחו ומבטל העשה לא עבר על הלאו כלל וזה דבר חדש בהרבה עניינים וצ"ע וזה אריכות גדול לדבר בזה ובאתי כעת רק לעורר. ואסור ליקח אם על בנים אפי' לדבר מצוה ואפי' לטהר את המצורע וכו' הר"מ ואם לקח חייב לשלח ואם לא שלח לוקה שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה מבואר בדבריו דחולק על הריב"א דסובר דהל"ת נדחה ואין לוקין והר"מ ס"ל דגם הל"ת אינו נדחה ולוקין וכבר הבאתי לעיל במצות השבת אבידה. והנה ל"ד היכי דאיכא עשה ול"ת ה"ה היכי דיש רק עשה לחוד דאין עשה דוחה עשה אף דגדול השלום לפי מה דפסקינן דבימי חלוטו מותר בתה"מ ל"ש גדול השלום ע' בתוס' יבמות בשיטה דעליה ואף אם נאמר דשייך ג"כ גדול השלום דאינו מקובל וכו' מ"מ נתרבה דתשלח אפי' לדבר מצוה אך הר"מ אפשר דסובר מחמת אין עשה וס' וע' בלח"מ במ"ש הר"מ כאן וע' בס' שעה"מ בהל' נדרים. ולכאורה בש"ס דמפלפל מחמת דאין עשה דוחה ל"ת ועשה הא בלא"ה ל"ה בעידנא דמיעקר וכו' ואפשר ג"כ דעשה החמור דוחה עשה הקל אף דאינו בעידנא כמ"ש בתוס' בפסחים בפ' תמיד נשחט. או אפשר דהו"ל הכשר מצוה עי' בנמוקי"י בב"מ

בסוגיא

לנפשך שהי' י"ל תשלח האם ולא ואת הבנים תקח לך ומן השורש הזה אמרו ז"ל שהאומר בתפלתו רחמינו שאתה המרחם כי על קן צפור יגיעו רחמיך שמשתקין אותו שאין הענין רחמים אלא כדי לזכותינו על הענין שזכרתי ואמרו בטעם זה בגמרא מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות ואין הענין לומר שאין הקב"ה מרחם חלילה שהרי הוא נקרא רחום ואמרו ז"ל מה הקב"ה רחום אף אתה הי' מרחם אבל כוונתם לומר שאין מדת הרחמנות בו חלילה כמו בבני אדם שהרחמנות בהם מוכרחת בטבעם ששם בהם הבורא ב"ה אבל הרחמנות אצלו מחפצו הפשוט שחייבה חכמתו לרחם מפני שהיא מדה טובה וכל הטובות נמצאות מאתו ואמרו כי בצוותו אותנו ע"ז לא מצד הכרח מדת הרחמנות צונו בדבר שהרי התיר לנו בשחיטה בהן כי כל המינין לצורך האדם הן נבראים אבל הצוואה על זה ובאותו ואת בנו שהוא כיוצא בזה ובשאר מצות רבות אינו אלא כגזירה לפניו שגזר ע"ז בחפצו הפשוט ואלו רצה בהיפך מזה לא יכריחנו דבר ולא ימנענו סיבה חלילה כמונו אנחנו הבנוים בכח הטבעים שמדת הרחמנות תעכבנו מלהשחית או תכריחנו להטיב לפעמים זהו ענין אמרם אינן אלא גזירו' ומשורש הענין מה שזכרנו והרמב"ן ז"ל כ' בטעם מצוה זו ובטעם אותו ואת בנו לפי שיש לבהמות דאגה גדולה בראותן צער בניהן כמו לבני אדם כי אהבת האם לבן איננו דבר נמשך אחר השכל אבל הוא מפעולות כח המחשבות המצויה בבהמות כאשר הוא מצויה באדם ואמר הר"מ במז"ל בענין זה ואל תשיב מלין ממאמר החכמים האומר על קן צפור וכו' כי זו היא סברת מי שיראה שאין טעם למצות אלא חפץ הבורא וזהו מחזיקים בסברא השנית שהוא שיש בכל המצוה טעם והוקשה עליו מה שנא' בבראשית רבה וכי מה איכפת לי' להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף הא לא ניתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריו' שנא' כל אמרות ד' צרופה והרמב"ן ז"ל תירץ הקושיות ובירר הענין בירור שלם ונחמד וז"ל שכ' בפי' התורה שלו זה הענין שכ' הרמב"ם במצות שיש להם טעם דבר מבואר הוא מאוד כי בכל אחת יש טעם ותועלת ותיקון מלבד שכרן מאת המצוה עליהן ית' וכבר אמרו ז"ל מפני מה לא נתגלו טעמי תורה וכו' ודרשו ז"ל למכסה עתיק זה המגלה דברים שכסה עתיק יומין ומאי ניהו טעמי תורה וכבר דרשו בפרה אדומה שאמר שלמה על הכל עמדתי ופרשת פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני ואמר ר' יוסי בר חנינא אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חוקה דכתיב והי' ביום ההוא לא יהי' אור יקרות וקפאון דברים המכוסים מכם בעולם הזה עתידין להיות צפין לעולם הבא כהדין סמיא דצפי דכתיב והולכתי עורים בדרך לא ידעו וכתיב אלה הדברים עשיתים ולא עזבתים שכבר עשיתים לר' עקיבא כלומר שר' עקיבא ידעם בעולם הזה הנה בארו שאין מניעת טעמי תורה ממנו אלא עורון בשכלנו ושכבר נתגלה טעם החמורה שבהם לחכמי ישראל וכאלה רבות בדבריהם ובתורה ובמקרא דברים רבים והרמב"ם ז"ל הזכיר מהם אבל אלו ההגדות אשר נתקשו על הרב כפי דעתי ענין אחר להם שר"ל שאין התועלת במצות להקב"ה בעצמו ית' אבל התועלת באדם בעצמו למנוע ממנו נזק או אמונה רעה או מדה מגונה או לזכור נסים ונפלאו' הבורא ית' לדעת את ה' וזהו לצרף בהן שיהי' ככסף צרוף כי הצורף הכסף אין מעשהו בלא טעם אבל להוציא ממנו כל סיג וכן המצות להוציא ממנו כל אמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד ולשון זה האגדה עצמה בילמדינו בפ' זאת החיה וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט בהמה ואוכל לנוחר ואוכל כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו או מה איכפת לו בין אוכל טהורו' בין אוכל נבילו' ואם חכמת חכמת לך הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות שנא' אמרות ה' אמרות טהורות אמרת ה' צרופה למה שיהא מגין עליך הנה מפורש בכאן שבאו לומר שאין התועלת אליו ית' במצות ד"מ שיצטרך להאור על שצוה להדליק את המנורה או שיצטרך למאכל הקרבנות וריח הקטורת כנר' מפשוטיהם ואפי' הזכר לנפלאותיו שצוה לעשות זכר יצ"מ ומעשה בראשית אין התועלת

בסוגיא דאין מטמא עבור שבת אבידה. ראיתי בתוספתא כאן אם לקח האם וקודם ששלחה נטרפו האפרוחים או מתו פטור משלוח ולא ראיתי בר"מ ובש"ע זה ולהתוספתא אם נטרפו אח"כ דפטור משלוח לוקין לדעת הר"ס כמו שמתה האם או ברחה דא"י לקיים העשה וז"פ. לפמ"ש דהגמרא ס"ל דאם נטלה ע"מ לשלחה אינו עובר על הלאו כלל א"כ אפשר מותר ליקח האם שתהי' ליפור המשולחת ויקיים מלות שלוח ג"כ רק באמת תיכף נתחייב בשילוח ובכל רגע מוטל עליו העשה אסור ליקח להשהות עד השילוח כי מלוה רמיא עליו בכל רגע ואין עשה דוחה ובפרט דהתורה כתבה דתשלח אפי' לדבר מלוה וכן ראיתי ביש"ש שכ"כ. ובגמ' אבעיא לן מטלית אאי שתחון כנפים מהו וכו' בלים מוזרות שני סדרי בלים זה ע"ג זה וכו' זכר ע"ג בלים ונקבה ע"ג זכר וסליקו להו בתיקו דבעינן רובלת ומסופק הש"ס כיון דאיכא דבר החולץ אפשר דאינו נקרא רובלת על וכו' והר"מ מוסיף אם ע"ג אם ופוסק בכולהו דמשלח ואם לא שלח אינו לוקה ככל ספק. והנה ד"ז דשני סדרי בלים זה ע"ג זה הקשו הראשונים הא מחויב לשלח משום בלים העליונים ואפי' אם אינו רולה ליקח בלים העליונים הלא משנהינו הריני משלח הבנים וכו' מחויב לשלח והרשב"א תירץ דשם בילים שלו דהוי מזומנים וחולץ בין האם לתחתונים ורש"י ותוס' פירשו דהאבעיא אם רשאי ליטול הבלים התחתונים כמו שמבואר לקמן בש"ד דאסור ליקח הבלים כ"ז שהאם רובלת עליהם וע"ז האיבעיא אי הוי חלילה ומותר או לא אבל האם אסור ליטול משום הבלים העליונים עי' בש"ך מ"מ דברי הר"מ דמיירי לענין שלוח האם ל"ע בד"ז דשני סדרי בלים עי' בלח"מ. והא"ל פי' דלענין הלאו מבעיא לן אם בא ליטול האם עם בילים התחתונים דלמא הוי חלילה ואינו עובר מה שנוטל האם מעל הבלים העליונים ואינו נוטל הבלים העליונים רק בעשה דשלח וכו' וכבר הבאתי דבריו ותמהתי עליהם דמבואר דאף דנוטל האם עלמה עובר בעשה ול"ת ע"ש ומבואר בגמרא דאסור ליטול הבנים כ"ז שהאם רובלת עליהם שנא' שלח וכו' והדר והבנים תקח לך. והנה העובר ע"ז עובר על לאו הבא מכלל עשה וזה מבואר בר"מ ובש"ע. ואפשר אם רולה ליקח הבנים לדבר מלוה יקח כי עשה דוחה ל"ת הבא מכלל עשה עי' במשנה למלך בה' נערה בתולה בשם הרשב"א ומובא בחיבור זה אך אפשר כיון דדרשינן שלח תשלח אפי' לדבר מלוה גלי קרא דאסור בכה"ג ג"כ דאף לדבר מלוה תשלח והבנים תקח וכו' ובאתי רק לעורר. ואם לקח הבנים אינו לוקה כי הוא לאו הבא מכלל עשה עשה ואינו לוקה וז"פ. ולכאורה הש"ס מפלפל טעמא דכתב רחמנא תשלח אפי' לדבר מלוה וכו' הא הו"ל עשה ול"ת וקי' יכול לומר דאילטריך לענין הבנים אלא דהפסוק מיירי לענין האם גם כן. ומלות שלוח הקן שהלא האם מת"י ומותר לחזור ולתפוס האם. ובמה משלחה אוחז בכנפי' ומשלחה עי' בר"מ ובש"ע שלחה כדינה וחזרה על הבנים חייב בשילוח אפי' כ"פ שחזרה חייב בשילוח וע' בש"ך ס"ק ט' מה שהשיג על הב"ח ע"ש. עוף שהרג את הנפש אף דלא נגמר דינו עדיין ומלאו בקן פטור משלוח דכתיב שלח וכו' וזה מלוה להביאו לב"ד לדונו ומבואר בש"ס ובר"מ ובש"ע אינו מביא ד"ז כי אינו נוהג האידנא דבעינן סנהדרין של כ"ג וליתא ופשוט. והנה לעיל כתבתי דאסור ליקח הבנים כ"ז שהאם רובלת וזה מבואר בגמ' כאן ובכ"מ דף ק"ב ובר"מ כאן ובגמרא מבואר הטעם דכ' רחמנא שלח וכו' והדר והבנים וכו' וכתבתי לעיל דהוי לאו הבא מכלל עשה כפי המבואר בש"ס. והר"מ פכ"ג

מה' מכירה הלכה י' כתב וז"ל הבלים והאפרוחים עצמם שיש בשובך לא קנה אותם בעל השובך כ"ז שלא פרחו ודבר זה גזירת חכמים הוא משום לא תקח האם על הבנים נגעו בה לפיכך וכו' והוא עובדא דלוי בר סיסי כאן ומ"ש הר"מ שלא פרחו היינו אם פרחו אינו חייב בשילוח כמבואר במשנה ובר"מ כאן אם היו מפריחין א"ח בשילוח וע"ש בדברי הרה"מ ובכ"מ שהאריכו בד"ז שלא פרחו ואין דבריהם מובנים דהדין כך דוקא בלא פרחו וכאן בפ"ז א"ל לזכור איסור וכו' כ"ש שלא פרחו דעסוק בזה וכתב בפ"ז אך שם לענין קנין כ' הדין דד"ז ל"ש רק באפרוחים שלא פרחו וז"פ מאוד ודברי הכ"מ ל"ע. אך עכ"פ מבואר בדברי הר"מ דזה גזירת חכמים הוא ולא מה"ת וכן כתב הכ"מ בפירוש דהתורה לא אסרה אלא ליקח האם אבל ליקח הבלים בלא האם לא מיתסר מה"ת אבל חכמים אסרוה וכו'. וא"י מנין זה כיון דבש"ס מבואר לימוד ע"ז שלח וכו' בודאי הוי איסור תורה בלאו הבא מכלל עשה ולומר דילא להר"מ מהקושיא שהקשיתי לעיל דהתורה כתבה תשלח לדבר מלוה היינו לענין ליקח הבנים דאינו רק לאו הבא מכ"ע ומאי מפלפל הש"ס טעמא דכתב רחמנא הא הוי עשה ול"ת וכו' דאין דרך רבינו הר"מ לדחות דבר משום איזה קושיא כנודע וכל קושיא יש לה תירוץ שוב ראיתי בס' שיטה מקובלת בב"מ שם שכ' להדיא וז"ל אי דלא שלחה וכו' לימא איסורא דאית בהו מדאורייתא שאסור לזכות בבלים כ"ז וכו' הרא"בד ז"ל עכ"ל מבואר להדיא דסובר דהוא איסור תורה ואיני מבין כעת דעת הר"מ ואפשר שמצא באיזה מקום ול"ע על כ"כ שלא עמדו בזה. והנה מבואר בגמ' דחלירו אינו זוכה לו בבילים שתחת האם אף דחלירו של אדם קונה לו שלא מדעתו כ"ה דאיכו מאי זכי חלירו כמי זכיא וכ"ה דאיכו ל"מ זכי חלירו כמי לא זכי פי' בגמר' טכל לומר דדוקא שלא מדעתו דאיסורא לא ניחא לי' דליקני כמבואר בכ"מ אבל אם רולה לקנות אפשר דקונה כי חלירו קונה אפי' בדבר עבירה כמו שמבואר בב"מ דבע"כ מותיב בי' והדברים עתיקים. וראיתי בש"מ כאן דכתב דחלירו לא זכיא לו אפי' מדעתו ומרלונו ובגניבה לחוד הוא דרבי רחמנא וכו' ויש שפירש דהכא לא זכיא לי' שלא מדעתו קאמרינן והראשון יותר נכון הריטב"א ז"ל עכ"ל וזה ל"ע הרבה בש"ס ואכ"מ אבל אם עבר ונטל ביד או באיזה קנין אחר בוודאי קנה אף שעבר באיסור רק הו"ל מקח שנעשה באיסור וקנה עי' בחוה"מ סי' ר"ח ואכ"מ להאריך בזה ועי' ברש"י כאן. מ"ש לעיל הפירוש בר"מ מ"ש שלא פרחו היינו באם פרחו פטור משלוח כמבו' במשנה שוב מלאתי בסמ"ע סי' רי"ג שפי' כן בדברי הר"מ ע"ש. ואני מסופק בלוקח האם על הבנים דעבר בלאו וחייב בכל רגע לשלח אם זכה בה רק דמ"ע עליו לשלחו ומ"מ הוי ממון דידי' וכ"מ דהגוזל מאתו אם עבר על לאו דלא תגזול או אם מחה שלא ברשותו ומאי דעבר עבר אם נאמר דזכה והוי ממון דידיה עובר חבירו בלא תגזול אם לוקח ממנו וה"ה לענין אם קידש בו אשה אם הוי ממון דידיה מקודשת או אפשר כיון דהתורה רמיא עליו לשלחה לא זכה בה כלל ואינו ממון שלו כלל לכל הענינים דלריך ממון דידיה (באופן דלא קנה חלירו דידי' לאח"מ) וכן אם הוי ממון דידי' יכול להקדישה ואף דמשלחה מ"מ כל המולאה או הוא בעלמו אם תפסה לאחר שילחה מת"י מעל בה או לא הוי ממון דידיה כלל ואינו חל ההקדש כלל ועי' בגמ' כאן דף קל"ט דהגבהה לאם ואקדשי' והדר דמעיקרא איחייב ליה בשילוח ולא פקע משום דאקדשיה נראה דהגבהה באיסור וחייב בשילוח ע"כ לא פקע ומ"מ חל ההקדש דהוי ממון

ממון דידיה אך דברי הש"ס נ"ע ואכ"מ להאריך ובאתי רק לעורר ולהזכיר. ומבואר בגמ' דאין שלוח הקן נוהג במוקדשין וע' בגמ' (עיין בהשמטות) דהיינו אם הקדיש ואח"כ מרד' ומלא' אינו חייב בשילוח ואין חילוק בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית והר"מ נקט בלשונו המקדיש עוף לבדה"ב וכו' שאין שלוח הקן נוהג במוקדשין ומכש"כ קדשי מזבח עי' בגמ'. והנה בש"ס מבואר במוקדשין אמאי לא דאמר קרא שלח תשלח את האם במי שאתה מצווה לשלחו יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו ליד גזבר אמר רבינא הלכך עוף שהרג את הנפש פטור משלוח מ"ט דא"ק שלח וכו' במי שאתה מצווה לשלחו וכו'. והר"מ מביא ד"ז דעוף שהרג את הנפש דפטור מפני שמצווה וכו' היינו כטעם הנ"ל ובדין המקדיש עוף ופרח מידו ומצאו וכו' כ' דפטור משלוח שאין שלוח האם נוהג במוקדשין שנא' ואת הבנים תקח לך ואלו אינן שלך ולא סגי לו בטעם זה המבואר בש"ס דכתיב שלח תשלח וכו' ולענ"ד שני הטעמים צריכי' דאם היא הקדש ומרדה וישבה ע"ג בצים או אפרוחים שאינן שלה דכבר כתבתי דבמונח אפי' לא הולידה מ"מ חייב בשילוח דדוקא ביונה ע"ג חסיל הוא אבעיא כמ"ש לעיל א"צ שלוח מטעם הזה דשלח תשלח את האם וזו מצוה להביאה ליד גזבר אף שאין הבצים קדושי' מ"מ האם קדוש וא"צ שלוח ואם הי' לו בצים או אפרוחים קדושים ונעשה הפקר ואיזה עוף נשא אותם ואחר כך מצא אותן והאם היא חולין ורובצת עליהם דיכול לשלח את האם דהאם היא חולין א"צ לשלח את האם כי הבנים הם הקדש ול"ש תקח לך וכו'. והנה ד"ז דהאם קדוש דאינו חייב בשילוח נכלל בדברי הר"מ במ"ש עוף שהרג את הנפש דרק על האם אינו מצווה לשלח ומ"מ פטור ה"ה בהקדיש האם אך ד"ז דכתב הר"מ כאן מתקח מיירי בהקדיש הבנים לחוד ולא האם ג"כ א"ח בשילוח מטעם תקח לך. אך ל' הר"מ שכתב המקדיש עוף ופרח מידו ומצאו רובץ וכו' לוקח הכל וכו' שנא' ואת הבנים תקח לך משמע דכולם קדושים לע"ק דע"ז סגי הטעם דאת האם במי שאתה מצווה לשלחו וכו' וכ"מ אפי' אם האם בעצמה קדוש ורבצה ע"ג ביצים או אפרוחים אחרים שלא הולידה ג"כ א"צ לשלח. והתוס' בדף קל"ח ע"ב בד"ה יצא הקשו אמאי לא ממעטינן הקדש מתקח לך וכו' ותירצו דביצי הקדש לא מועלין ואינו מה"ת. נראה מדבריהם דהבצים לא משכחת להו קדושה רק מכח האם ואיני מבין כמ"ש דמשכחת האם קדוש ולא הבנים והביצים קדושים בלא האם כגון שהאם רובצת על ביצים אחרים ממינה דחייב בשלוח בודאי רק ביונה ע"ג ביצי חסיל הוא אבעיא בגמ' אבל יונה ע"ג ביצי יונה אחרת חייבת בוודאי אם כן משכחת קדושה בהאם לבד ובהבצים לבד וגם להרבה שיטות בקורא נקיבה ע"ג ביצי מין אחר בודאי חייב עי' בש"ע ובש"ך א"כ משכחת הקדש האם בלא הבנים והבני' בלא האם. אך לדעתי בהבני' קדושים א"צ לימוד כאן דכבר למדנו מביצי מגולים ומביצי טריפות תקח לך וכו' אך כאן העיקר הלימוד על האם דבאם טריפה חייב בשילות ע"כ צריך לימוד שלח תשלח דאין מטה. וכו' כ"כ ברור ודברי התוס' נ"ע וגם דברי הר"מ כמ"ש. ונראה לי מל' הגמ' דיונה ע"ג ביצי חסול וכן בל' המשנה עוף טמא רובצת ע"ג ביצי עוף טהור וכו' נראה דוקא ע"ג בצים ד"ז אבל לא לגבי אפרוחים דבתורה כתיב האם ולגבי האפרוחים שאינן מינן וה"ה במינן אינה אם כלל רק בבצים כיון שיושבת עליהן ומחממתן ויכולה להוליד מהבצים האלו אפרוחים הוי אם אבל לגבי אפרוחי' שלא הולידה אינה אם כלל וכן נראה מל' הש"ע ומל' הר"מ. אך אפשר כיון שרובצת על האפרוחים שאינם מפריחים וצריכים לאם הו"ל אם וצ"ע בזה. ואמרי' בגמ' כאן ובב"מ דף ק"ב ביצה עם יציאת רובה הוא דאיחייבי' בשילוח ועי' ברש"י דאם בא ומצאה דיצאה הביצה רובא אסור ליקח האם וכו' והר"מ אינו מביא זה וגם בש"ע ואפשר דזה דבר פשוט אך הש"ס איירי שם דצריך לענין אוקמתי' אבל הדין הוא פשוט ע"כ השמיט וצ"ע דהטור והש"ע השמיטו דין דהקדש פטור דנוהג אידנא גם כן אף שאינו רשאי להקדיש אך בעבר והקדיש נוהג ד"ז ג"כ היום. עי' ברש"י דף קל"ח ע"ב בד"ה שהרג את הנפש כתב ואח"כ מרד ונמצא בקן וא"י למה פי' ואח"כ מרד אפי' הי' של הפקר מקודם הא קי"ל בב"ק דשור הפקר שהמית חייב מיתה א"כ ליפור הפקר מעיקרא ג"כ פטור משילוח דמצוה להביאו לב"ד וצ"ע. ומצוה זו אינו נוהג אלא בשאינו מזומן כגון עופות שקננו בפרדס שהוא הפקר אבל אם קננו בבית פטור עי' בש"ע וכן אם האם שלו ולא מרדה ומצאה ע"ג קן אף שהבני' הם הפקר כגון על בצים שלא הולידה כמ"ש לעיל פטור משילוח כיון דהאם מזומן ואם כי זה פשוט כיון דילפינן מבדרך וכו' פרט לשקינו בידך א"כ האם ג"כ במזומן פטור וכן מבואר בגמ' הנהו מוקדשים היכי דמי אילימא דהו"ל קן בתוך ביתו ואקדשי' וכו' כי יקרא פרט למזומן נימא אקדשי' לאם וקננה על בצים שאינם מזומנים ועי' בתוס' ע"כ בודאי כל שהאם מזומן גם כן פטור וכן מל' כי יקרא וכו' משמע דכל הקן צריך להיות בדרך אקראי ולא מזומן ואם זכה בבנים דהבנים שלו ג"כ פטור דהוי מזומן אף דאם היא הפקר וזה מבואר במשנה נטל את הבנים והחזירן וכו' כיון שזכה בהם פטור משלוח אם חזרה האם עליהם וע' בר"מ ובש"ע אין צריך להאריך בזה:

(ב) **ונוהגת** בכ"מ ובכ"ז וכו' הכל חייבים במצוה זו חוץ מחש"ו ככל המצות ונראה דאם קטן עבר ולקח אם על בנים כשיגדיל חייב לשלח כי באמת חייל עליה המצוה רק דהוא קטן ואינו בר ציווי אבל בהגדיל דהוא בר דעת מחויב לקיים ולשלח וכבר כתבתי בח"ז כ"פ כן וע' בפמ"ג בפתיחתו לאו"ח וע' בשו"ת חכם צבי שמסופק אם שלח האם והבנים אם קיי' מ"ע של שלוח וע"ש שמסיק דמקיים אע"פ שלא נטל הבנים ע"ש. ויש עוד לאלקי מילין במצוה זו ובעזהשי"ת אבאר במהדו"ב:

מצוה תקמ"ו (א) **להסיר** הנגפים. תקמ"ז. שלא להניח המוקשים וכו'. דיני' אלו מבוארים בר"מ פי"א וי"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש ובחוה"מ סי' תכ"ז והדינים כ"ה. הבונה בית או לוקח או ניתן לו במתנה

התועלת רק שנדע אנחנו האמת ונזכה בו עד שנהי' ראוים להיות מנין עלינו כי כבודנו וסיפורנו בתהלותיו מאפס ותהו יחשבו לו והביאו ראיה מן השוחט מן הצואר והעורף לומר שכולן לנו ולא להקב"ה הוא לפי שלא יתכן לומר בשחיטה שיהיה בה תועלת וכבוד להבורא ית' בצואר יותר מן העורף או הנחור אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות הרחמים גם בעת השחיטה והביאו ראיה אחרת או מה איכפת לו בין אוכל טהורות והם המאכלים המותרים לאוכל הטמאים והם המאכלים האסורים שאמרה בהם התורה טמאים הם לכם רק שהוא להיותינו נקיי הנפש חכמים משכילי האמת ואמרו אם חכמת חכמת לך הזכירו המצות המעשיות כגון שחיטת הצואר ללמדנו מדות הטובות והגזירות במינים לזקק את נפשותינו וכמו שאמרה התורה ולא תטמאו את נפשותיכם בבהמ' ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמ' אשר הבדלתי לכם לטמא א"כ כולם לתועלתינו בלבד. וזהו כמ"ש אליהו אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה תעשה לו ואומר או מה מידך יקח וזה דבר מוסכם בכל דברי רבותינו בירושלמי בנדרים אם פותחין לאדם בכבוד המקום בדברים שבינו לבין המקום והשיבו על השאל' הזאת אי זהו כבוד המקום כגון סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל תפילין שאיני נותן והיינו כבוד המקום משמע דלנפשי' הוא דמהני כהדא אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וחטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו. הנה בארו שאפי' הלולב והסוכה ותפילין שצוה בהן שיהי' לאות על ידך ולזכרון בין עיניך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים אינו הכונה ששייך לכבוד השם יתברך אבל לרחם על נפשותינו וכבר סדרו לנו בתפלת יוה"כ אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תעשה ואם יצדק מה יתן לך וכן אמרו בתורה לטוב לך וכן ויצונו ד' אלקינו לעשו' את החוקים האלה לטוב לנו כל הימים והכונה שכולם לטוב לנו ולא לו יתברך. אבל כל מה שנצטוינו שיהיו נפשותינו צרופו' ומזוקקות בלי סיגי מחשבות רעות ומדות מגונות. וכן מה שאמרו לפי שעושה גזירותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירו' לומר שלא חס על קן צפור ולא הגיעו רחמיו על אותו ואת בנו שאין רחמיו מניעות בבעלי הנפש הבהמות למנוע אותנו לעשות בהם צרכינו שא"כ היה אוסר השחיטה אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר כי האכזריו' תתפשט בנפש האדם כי ידוע בטבחים שוחטי השוורי' הגדולי' והחמורי' שהם אנשי דמים זובחי אדם אכזרים מאוד ומפני זה אמרו טוב שבטבחי' שותפו של עמלק והנה המצו' האלה בבהמ' ובעוף אינם רחמים עליהם אבל גזירות בנו להדריכנו וללמד אותנו המדות הטובות עד כאן בפירושי הרמב"ן ז"ל. והנה הארכתי לכתוב לך בני על זה להעיד על כל שרשי ספרי עדים נאמנים שני עמודי עולם חכמים גדולים ונבונים בעלי שכל מזוקק ובסתר התורה מקובלים כי הנך רואה בעיניך דעת שניהם כי יש במצות התורה טעם להועיל בני אדם בדיעותיהם להכשירם ולהרגילם להכשיר בהם כל פעולותיהם ושאין התועלת בעשייתן חלילה לבורא ב"ה ואם אמנם כי יש מן המצות שלא השגנו בטעמן במיעוט שכלינו מרוב עמקן ותכלית גדלן לא נמנע ממנו מהגיד בהן כל אשר נשיג למצוא מן התועלת שיש לו לאדם בעשייתן וזה דרכי בכל שיחתי בספרי זה שיש במצות תועלת מצוי לנו אך לא אל המצוה בהן ואם תתן לבך בדברי תמצא זאת הכוונה בכולן והרבה יגעתי במקצתן להשיג בעניות דעתי לראות בהן מעט קט מרום התועלת שבהן וכתבתי' על כל אחת ואחת וזה חלקי מכל עמלי. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל כי יקרא קן צפור וגו' בדרך מה דרך שאינו קנוי לך אף כל וכו' מכאן אמרו יוני שובך ויוני עלי' וצפרים שקיננו בטפיחין ובבורות ובשיחין ובמערות ותרנגולין ואווזין שקיננו בפרדס חייב לשלח. קננו בתוך הבית וכן יוני הדרוסיות פטור מלשלח. ואמר ר' יהודא המוצא קן בים חייב לשלח שבכלל לשון בדרך הוא שנא' הנותן בים דרך היתה האם מעופפת על הקן ואין כנפיה נוגעות בקן פטור מלשלח היתה רובצת על הבצים מוזרות פטור מלשלח שנא' אפרוחים או בצים מה אפרוחים בני קיימא אף בצים. כמו כן שלחה וחזרה אפי' כמה פעמים חייב לשלח שנא' שלח תשלח. ויתר פרטי המצוה מבוארים בפרק אחרון מחולין. (ב) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ולקח האם בעודה על הבנים בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו דלא תקח האם ואם מתה האם קודם שישלחנה או ששלחה אדם אחר אין לו תקנה לקיים העשה ולתקן הלאו אבל אם שלחה הוא קודם שתמות נתקן לאו בכך ופטור שזה הלאו ניתק הוא אל העשה וכמו שכתבנו בלאו הבא ע"ז לעיל:

מצוה תקמ"ו ועשית מעקה לגגך

(א) להסיר הנגפים והמכשולים מכל משכנותינו ועז"נ ועשית מעקה לגגך והענין הוא שנבנה קיר סביב הגגו' וסביב הבורו' והשיחין ודומיהן כדי שלא תכשל ברי' ליפול בהם או מהם. ובכלל מצוה זו לבנות ולתקן כל כותל וכל גדר שיהי' קרוב לבוא

תקלה ממנו וזה שהזכיר הכתוב לגגך דבר הכ' בהווה ולשון ספרי ועשית מעקה לגגך זו מ"ע. משרשי המצוה לפי שעם היות הקב"ה משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזירתו ובמצותו לפי זכותם או חיובם וכענין שאמרו ז"ל אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה אעפ"כ צריך האדם לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים כי האל ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע ונזר שיהי' האש שורפת והמים מכבין הלהבה וכמו כן יחייב הטבע שאם תפול אבן גדולה על ראש האיש שתרצוץ את מוחו או אם יפול אדם מראש הגג הגבוה לארץ שימות והוא ב"ה חנן גופות בני האדם ויפח בהם נשמת חיים בעלת דעת לשמור הגוף מכל פגע ונתן שניהם הנפש וגופה בתוך גלגל היסודו' והמה ינהיגום ויפעלו בהם פעולות. ואחר שהאל שעבד גוף האדם לטבע כי כן חייבה חכמתו מצד שהוא בעל חומר צוהו לשמור מן המקרה כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמור ממנו. ואמנם יהי' קצת מבני אדם אשר המלך חפץ ביקרם לרוב חסידותם ודביקו' נפשם בדרכיו ב"ה המה החסידי' הגדולי' אשר מעולם אנשי השם כמו האבות הגדולים והקדושי' והרבה מן הבנים שהיו אחריהם כמו דניאל חנני' מישאל ועזרי' ודומיה' שמסר האל הטבע בידיהם ובתחלתם הי' הטבע אדון עליהם ובסופם לגודל התעלות נפשם נהפוך הוא שהיו הם אדונים על הטבע כאשר ידענו באברהם אבינו שהפילוהו לכבשן האש ולא הוזק וארבע' החסידים הנזכרים שמו אותן לנו אתון נורא יקידתא ושער ראשיהון לא איתחרך ורוב בני אדם בחטאתם לא זכו אל המעלה הגדול' הזאת ועל כן תצוינו התורה לשמור משכנותינו ומקומותינו לבל יקרנו מות בפשיעתינו ולא נסכן נפשותינו על סמך הנס ואמרו ז"ל שכל הסומך על הנס אין עושין לו נס ועי"ד הזה תרא' רוב עניני הכתובים בכ"מ כי גם בהלחם ישראל מלחמת מצו' ע"פ הש"י היו עורכים מלחמתם ומזיינים עצמן ועושין כל ענינם כאלו יסמכו בדרכי הטבע לגמרי וכן ראוי לעשו' לפי הענין שזכרנו ואשר לא חולק על האמת מרוע לב יודה בזה. מדיני המצו' מה שאמרו ז"ל שאין חיוב המעקה אלא בבית שיש בה דירה אבל בית האוצרו' ובית הבקר וכיוצא בהן וכל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמו' פטור מן המעקה וכן בתי כנסיות ובתי מדרשו' לפי שאינן עשוין לדיר' ומה שאמרו ז"ל שאם הית' רה"ר גבוה מגגו אין זקוק למעקה שנאמר כי יפול הנופל ממנו ולא בתוכו ושיעור גובה מעק' י' טפחים והרב' דברים אסרו ז"ל כדי להשמר מן הנזקים ומן המקרים הרעים שאין ראוי לו לאדם שיש בו דעה לסכן בנפשו וע"כ ראוי שיתן לבו לכל הדברים שאפשר להגיע לו נזק בהם והעובר עליהם חייב מרדות מדרבנן ומהם מה שאמרו שלא יניח אדם פיו על הסילון וישתה וכן לא ישת' מן הנהרות והאגמים שמא ישתה עלוק' ואסרו מים מגולין מפני חשש שלא ישתה מהם הרחש בעל הארס ושיעור גלוי' כדי שיצא הרחש מאוזן כלי וישתה ואמרו בענין זה מהן שיש בהם משום גילוי ומהן שאין בהם משום גילוי ומחשש זה בעצמו אסרו נקורי תאנים ענבים ורמונים וקשואין ודלועין והמלפפונות אפי' הן כבריי' ודרך כלל כל פרי שיש בו לחה ונמצא נשוך אמרו שהוא אסור וכמו כן אסור שלא יתן אדם אדם מעות לתוך פיו שמא יש עליהן רוק יבש של מוכה שחין או מצורעים או זיעה שכל זיעת האדם הוא סם המות חוץ משל פנים ויתר פרטי' מבוארי' בבבא קמא ובמקומו' בסנהדרין ובשקלים ירושלמי פ' א' (ה' רוצח ושמירת נפש פי"א) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקיבו' ועובר על זה ומניח גגו או בורו בלי מעקה בטל עשה זו וגם עבר על לאו דלא תשים דמים בביתך כמו שנכתוב בס' זה בע"ה:

מצוה תקמז לא תשים דמים בביתך

(א) שלא להניח המוקשים המוכשלים בארצינו ובבתינו כדי שלא ימותו ולא יזוקו בם בני אדם ועז"נ ולא תשים דמים בביתך ואמרו בספרי ועשית מעקה לגגך עשה ולא תשים דמים בביתך לא תעשה. משרשי המצוה וכל ענינה כתבתי בעשה שלו שבסדר זה ותקחנו משם אם נפשך לדעת. (ה' רוצח פ' י"א):

שלא

כן מרבינן בספרי דל"ד בונה וכו' מ"ע לעשות מעקה לגגו ואם לא עשה ביטל מ"ע ועובר על ל"ת ג"כ ולא תשים וכו' והשוכר בית כתב בהג"מ דנראה כיון דמרבינן לקוח ולא נזכר שכירות אין השוכר חייב במעקה מה"ת והא דאמרי' בב"מ דעל השוכר לעשות מעקה היינו מדרבנן ועי' בס' פאת השלחן בהלכות א"י שהאריך וכתב דהמשכיר בודאי חייב מה"ת כיון דהבית שלו והחיוב על השוכר מדרבנן וע"ש שמביא בשם כנה"ג דהשוכר חייב מה"ת ע"ש. והנה מ"ע זו היא ככל המצות שחייבה התורה בקום ועשה כמו אם לובש טלית חייב בציצית ומקיים מ"ע ואם אין בו ציצית בטל המצוה ה"נ אם יש לו בית אם עושה קיים מ"ע ואם לאו חוץ מה שביטל מ"ע עוד עובר בלאו. וגם פשוט תיכף שיש לו בית חל עליו העשה ול"ת ובכל רגע עובר על הלאו ועשה ואם אח"כ עשה מ"מ לא תקן מה שעבר למפרע כמו שלא הטיל ציצית כי החיוב של המצוה בכל רגע רכוב עליו כי אין זה מצוה שהוא פ"א כמו לולב ומילה וכדומה וז"פ. והמצוה הוא כ"א על ביתו ואין אדם מחויב לעשות מעקה בבית של אחר אם אין בצה"ב עושה דכתיב כי תבנה וכו' לגגך. והנה המוכר בית בלא מעקה וכבר כתבנו דהתורה חייבה הלוקח א"כ נפקע המצוה ממוכר ומה שעבר עבר אבל עתה אינו שלו נפקע המצוה מאתו וחל על הלוקח. ובמשכיר ושוכר נראה דאם נאמר דהשוכר חייב מה"ת ושכירות ליומא ממכר והו"ל של השוכר נפקע המצוה מן המשכיר ועי' בחוה"מ סי' שנ"ג אי אמרינן שכירות ליומא ממכר ע"ש ובס' פאת השלחן. אך אם נאמר דהשוכר חייב רק מדרבנן אני מסופק דאפשר רבנן לא חייבו להשוכר רק באם אינו רוצה המשכיר לעשות חייב השוכר אבל אם שניהם לפנינו המשכיר והשוכר וכ"א רוצה לעשות כדי לקיים המצוה אפשר כיון דהוא חייב מה"ת א"כ מצוה דידי' הוא וחז"ל בכה"ג לא חייבו להשוכר כלל באם המשכיר רוצה ומה"ת חז"ל יפקיעו מצות התורה מהחייב בה או אפשר כיון דחז"ל חייבו השוכר הפקיעו המצוה בשוא"ת ואין המצוה על המשכיר כלל והדין עם השוכר לקיים מצוה דרבנן ומצוה דידי' הוא. וכלד הראשון כ"ל כיון דהו"ל ביתו של המשכיר כמו דקיי"ל דאסור להשכיר לעכו"ם בית דירה מפני שמכניס בו ע"ז ועובר הישראל משום לא תביא תועבה אל ביתך דהו"ל ביתו של המשכיר אם כן ה"נ הו"ל גגו ומצוה מוטלת על המשכיר רק אם המשכיר אינו רוצה השוכר חייב מדרבנן ועי' בש"ך סי' שנ"ג דדעתו דשכירות לא קניא א"כ הו"ל של המשכיר וחז"ל למה יפקיעו מידו המצוה ע"כ הדין עם המשכיר והוא זוכה במצוה זו רק אם אינו רוצה חייב השוכר מדרבנן וע' בע"ז דף כ"א בתוס' בד"ה אף במקום וכו' ואכ"מ להאריך בדיני שכירות ובאתי רק לעורר. וגם כן המוכר ביתו בזמן היובל דהו"ל קנין פירות א"כ הקונה פטור מה"ת דל"ה גגך כמו גבי ביכורים דל"ה אשר נתת לי וכו' ה"נ רק המוכר חייב מה"ת דהו"ל שלו. ודין המוכר ביתו לזמן כבר הובא בח"ז דינים אלו ותלמוד לכאן ובאתי רק להזכיר. והנה לפמ"ש דמצוה זו הוא מ"ע ככל המצות ציצית ודומיהם וכן מבואר בדברי הר"מ בפי"א מה' ברכות דכל דבר שהוא אסור מפני הסכנה אין מברכין וכו' ועל עשיית מעקה אם עשה בעצמו מברך לעשות מעקה ואם עשה מעקה לאחרים מברך על עשיית מעקה וכו' ע"ש חזינן דהוא מ"ע ככל מ"ע שבתורה א"כ נראה ברור דהוא בעצמו או שלוחו מחויב לעשות מצוה זו דמצוה דרמיא עלי' מחויב הוא או שלוחו כמותו כמו מילה והפרשת חלה וכדומה אבל אם עושה המצוה ע"י חש"ו או עכו"ם דלאו בר שליחות לא קיים המצוה וביטל מ"ע ניחא דעל הל"ת לא עבר כיון דהוא נשמר ול"ש לא תשים כו' כמו כל ל"ת אך המ"ע לא קיים דמ"ע צריך לעשות או הוא או שלוחו כמו הפרשת תרומות ומעשרות או כדומה הרבה מצות ואם נעשה ע"י אנשים דלאו בני שליחות הם בודאי לא קיים וביטל המ"ע והדברים ברורי' מאד. ובזה מיושב קושית התוס' בקידושין דף ל"ד בד"ה מעקה שהקשו על הא דמבואר שם דנשים חייבות במעקה דהוי מ"ע שלא הזמן גרמא תיפוק לי' אפי' אם אינם חייבות בעשה הא הו"ל ל"ת ולא תשים דמים ועל הלאוים מוזהרים ע"ש. ולפמ"ש ניחא דאי בתורת ל"ת סיתה אשה יכולה לעשות מעקה ע"י עכו"ם או חש"ו דלאו בני שליחות אבל עתה התורה חייבה אותם לקיים מ"ע וצריכה לעשות בעצמה או ע"י בר שליחות ובאם לאו בטלה עשה המחויבת וזה ברור בס"ד. ועיין בחוה"מ ספ"ב במילה אם אבי הבן מכבד לאחר למול מבטל מ"ע ועי' בתב"ש שע"י שליחות ג"ד עכ"פ שליחות בעינן עי' בח"ז. שוב ראיתי בס' מחנה אפרים בהלכו' שלוחין בסי' י"א שחקר אם עושה מעקה על ידי עכו"ם אם צריך לברך וע"ש שכ' דעל ידי פועל עכו"ם בשכירות אף דאין שליחות לעכו"ם פועל כידו וכו' ואח"ז כ' כל היכא דא"ל שליחות אף ע"י עכו"ם ש"ד ומעקה א"ל שליחות ע"ש. ולפענ"ד דצריך שליחות ככל מ"ע ואם א' עשה שלא מדעתו לא קיים המצוה וביטל מ"ע ככל מ"ע שבתורה כנ"ב בס"ד. ואינו דומה לסוכה דעשיי' אינה גמר מצותה עי' במנחו' בפ' התכלת. ודעת התוס' בקידושין שם דדוקא אם בנה בית בתחילה ע"מ שלא לעשות מעקה אבל אם הי' בדעתו לעשות מעקה ולאחר שבנאו נמלך ולא עשה או שעשה מעקה ונפל ואינו עושה עובר רק על עשה ועשית ואינו עובר על ל"ת ולא תשים וכו' ע"ש ובר"מ אינו מבואר חילוק זה ומראה מקום אני לך. ואינו חייב במעקה אלא אם הבית בית דירה. ובית האוצרות ובית הבקר א"ח במעקה כ"כ הר"מ והרהמ"ח ועיי' בכ"מ מה שהקשה ועיין בסמ"ע סי' תכ"ז. ובית שאין בו ד"א על ד"א פטור ממעקה ואם הוא ארוך וקטין דינו כדין מזוזה עיין בטו"ז בה' סוכה. בית של שותפים חייבים במעקה. ובשותפות עכו"ם עיין בש"ך שם שמביא דעת רש"ל שחייב וכתב דלדעת רמ"א אפשר שפטור' ע"ש. בתי כנסיות ובתי מדרשות פטורין דאינן בית דירה היתה רה"ר גבוה וכו' אין זקוק ופטור עיין בר"מ ובש"ע ואמרינן בספרי אין לי אלא גגים בורות שיחין וכו' ת"ל ט' וכ"כ הר"מ והרהמ"ח וסיים וזה שכ' לגגך דיבר הכתוב בהווה ובספרי מבואר לגגך פרט לכבש (היינו כבש שעל המזבח) בית לרבות היכל ופי' המפרש היינו ההיכל שבמקדש כמו שמבואר דהיה ג' אמות מעקה בית פרט לאולם. והנה הר"מ בה' בית הבחירה מביא הציור של בהמ"ק ולא הביא מעק' בכבש ולא באולם ובהיכל מביא כמו שמבואר במשנה. ואיני מבין דברי הספרי כיון דבתי כנסיות ובתי מדרשו' פטורים כיון שאינן בית דירה מכש"כ היכל וגם הוא לגבוה ולא קרי גגך כי הוא של גבוה כמו שדרשינן בכל מקום שלך ולא של גבוה וגם למה הי' ג' אמות דמתורת מעקה סגי בי' טפחים ועיין בפסחים דכל ההיכל הכל בכתב מיד ד' עלי וכו' ול"ע. וכ"ל מלשון הר"מ והרהמ"ח דבארות ובורות דמרבינן בספרי הוא ג"כ מ"ע של עשיי' מעקה ול"ת עיין בש"ע ג"כ דכלל דין בארות וכו' בדין גג ואח"ז כתב וכן כל מכשול וכו' וכ"מ דצריך לברך כמו מעקת הגג כנ"ל עיין בלבוש ובלשון הרהמ"ח בסוף המ"ע. עוד כתב הר"מ והן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מ"ע להסירו וכו' שנא' השמר לך ושמור נפשך

מאוד

מצוה תקמ"ח לא תזרע כרמך כלאים

(א) שלא לזרוע מיני התבואה בכרם ולא קנבוס ולוף וזה המין מן הכלאים יקרא כלאי הכרם ועז"נ לא תזרע כרמך כלאים ואמרו ז"ל מה אני צריך והלא כבר נאמר שדך לא תזרע כלאים מלמד שכל המקיים כלאים בכרם עובר בשני לאוין וכלאי הכרם פי' ז"ל שהם שני מיני זרעים של תבואה עם גרעיני הענבים וזהו שאמר ר' יאשי' אינו חייב עד שיזרע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד דהכי משמע להו לכרמך כלאים כלו' דבעינן כלאים לבד מכרמך. משרשי מצות כלאים כתבתי על הפשט כמנהגי בלאו דהרבעה בסדר קדושים תהיו וקחנו משם ועדיין צריכין אנו לדבר פה מה טעם נתחדש האיסור בכרם דבעינן בו כלאים מלבד הכרם ואולי נאמר כי מהיות הכרם דבר חשוב מאוד וכח טבעו רב יהי' בטל עמו מין אחד לעולם ולא יחשב לכלאים ולכלום ועל כן הצריך הכתוב שני מינין מלבד הכרם ואולי מכח טעם זה נאמר ג"כ ששני המינין הצריכם הכתוב שיהיו ממיני התבואות שהם חשובים בענינם כמו קנבוס ולוף שהם חשובים בענינם אבל שאר המינין כולם יתבטלו עם הגפנים ואינם אסורים מדאורייתא אלא מדרבנן. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין אסור משום כלאי הכרם מן התורה אלא מיני תבואה וקנבוס ולוף בלבד אבל לזרוע ירקות ושאר מינין וחרצן אסור מדרבנן וכן אסרו רבנן לזרוע מיני תבואות וכן ירקות בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או התבואה מפני חשש הרכבה לפי שהגפן רך יותר מכל שאר אילנות חששו בה יותר ואם עשה כן אע"פ שאינו לוקה הרי זה קודש ונאסרו שניהם בהנאה ושורפין הכל ואפי' הקש של התבואה והעצי' של הגפנים שנא' פן תקדש המלאה הזרע וגו' ודרשו ז"ל פן תוקד אש כלומר שהכל ראוי לשרוף כמו שנאמר בסמוך. ויתר פרטי' מבוארים במס' כלאים (י"ד סי' רצ"ו). (ב) ונוהג איסור כלאי הכרם בזו"נ מן התורה בא"י לבד ומדרבנן אפי' בחוץ לארץ ואע"פ שכלאי זרעי' אינן נוהגין בח"ל אפי' מדרבנן כמו שאמרנו בסדר קדושים החמירו ז"ל בכלאי הכרם לאסרו אף בח"ל אחר שהם חמורי' כל כך שאסורי' בהנאה בארץ כמו שמפורש טעם זה בסוף פרק א' מקדושין ועובר ע"ז וזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד בארץ לוקה מדאורייתא מיד שזרען ובחוץ לארץ לוקה מכת מרדות מדרבנן אבל לענין שיאסרו בהנאה אינן אסורין מיד שזרען עד אחר השרשה כמו שאמרו ז"ל זרוע מעיקרא בהשרשה זרוע ובא תוספת:

שנמנענו

מאוד ואם לא הסיר בטל מ"ע ועבר בלא תשים דמים וכו' והכ"מ הרשים ברייתא דר"נ בב"ק מנין שלא יעמיד אדם סולם רעוע וכו' ולא יגדל וכו' שנאמר ולא תשים וכו' ואינו מבואר רק דיש לאו בדבר אבל עשה אינו מוזכר כלל והר"מ לא כלל זה בכלל עשה דמעקה רק עשה אחרת דהשמר לך וכו' נראה דדברים הללו אינו בכלל עשה דמעקה דרק גגין ובורות וכו' דנתרבו בספרי והביאן הר"מ בכלל עשה דמעקה אבל זה כתב מ"ע אחרת וזה לא נזכר בברייתא דר"נ א"כ אפשר דליכא רק ל"ת וכ"מ דאין מברכין וגם יכול להסיר ההיזק ע"י עכו"ם וכדומה דאיכן בני שליחות כמ"ש לעיל. וגם עיקר הלימוד דכתב הר"מ דהשמר לך וכו' קאי על שמירת הגוף מבואר בברכות דף ל"ב ע"ב גבי חסיד אחד שהתפלל ונתן לו הגמון שלום ולא החזיר לו וכו' א"ל כתיב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך וכו' וכתיב ונשמרתם מאוד לנפשותיכם וכו' אלו הייתי חותך וכו' ואיני מבין דרק השמר וכו' כתיב כי לא ראיתם כל תמונה וכו' אבל שמירת הגוף לא שמענו. והנה על ההגמון ל"ק כי הם מינים ומהפכים דברי אלקים חיים למינות ומי יודע איזה פי' שפי' הרשע בכתוב הזה דלדעתו קאי על שמירת הגוף אך דברי רבינו הר"מ ל"ע מנלן זה דהוי עשה לשמירת הגוף מרק השמר וכו' דמיירי בענינים העומדים ברומו של עולם עיקרי הדת ול"ע אך בודאי מלא באיזה מקום ונעלם מאתנו. (וע' בהשמטות). גם ל"ע דהר"מ כתב העשה מהשמר וכו' ועיין בר"מ פ"ד מהלכות תפילין דס"ל השמר דעשה ג"כ לאו הוא וכ"כ בפ"ח מה' בית הבחירה בביטלו שמירת המקדש עברו על ל"ת דושמרו דהשמר וכו' הוא לאו וא"כ למה כתב כאן ואם לא הסיר וכו' ביטל מ"ע ועבר על לא תעשה דלא תשים וכו' הא מהשמר ג"כ עבר על ל"ת ועבר על שני לאווין ועיין בדין זה דהשמר אם עשה אם לאו פלפול ארוך בס' שעה"מ בהל' תפילין שם ומובא בח"ז והיא אריכות ובאתי רק לעורר. גם ל"ע דאם השמר קאי על שימור הגוף כמ"ש אם כן אם לא עשה מעקה ג"כ עובר בעשה זו א"כ למה כתב הר"מ אם הניח גגו בלא מעקה עובר בעשה ועשית וכו' ובל"ת ולא תשים וכו' והו"ל לכתוב לפי דבריו כאן דעובר בשני עשין ועשית וכו' ורק השמר לך ול"ע. ואפשר דילא להר"מ דגם בשאר מכשולים איכא עשה אף דבדברי ר"נ ליכא אלא ל"ת מהש"ס דב"ק ל"א שורי הרגת אתה אמרת לי להורגו וכו' ומוקי ליה בשור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה עיי' ברש"י וברא"ש הייני דהם מזיקים וכו' ומאי קא תבע ליה דאמר אנא בעינא למיעבד מצוה כדתניא וכו' וחייבו ר"נ וכו' והנה שכר מצוה אינו רק בעשה דמוטל על הבעלים לעשות וז"ל הר"מ פ"ז מה' חובל שור שהיה עומד להריגה מפני שמזיק את הבריות ואילן וכו' וקדם אחר ושחט שור זה שלא מדעת בעלים חייב לשלם לו וכו' שהרי הפקיען מלעשות מצוה וכו' וכן כל המונע הבעלים מלעשות מ"ע שהם ראוים לעשות וקדם אחר וכו' ועיין בחוה"מ סי' שפ"ב א"כ ד"ז רק בעשה דעליה מוטל ובל"ת ל"ש זה וק"ל א"כ אם כימא כר"נ דבכלב רע אינו עובר אלא בל"ת א"כ אמאי בשור זה המזיק חייבים לשלם לבעלים אלא ע"כ איכא עשה ג"כ והפקיעו מהמצוה ועשה זו לא היה יכול הר"מ לכלול בעשיית מעקה כי בספרי מרבינן קלת דברים ומאי דלא מרבינן אינו בכלל ע"כ מלא עשה אחרת רק וכו' הכלל עכ"פ מוכח מהגמרא זו דבכל המכשולות איכא עשה ג"כ חוץ הל"ת ועיין בש"ך סי' שפ"ב סוף ס"ק א' שכתב דגם זה עשה היינו הריגת השור וכו' וכדלקמן סי' תכ"ז סעיף א' ואשגרת דלישנא הוא דאין זה בכלל העשה דסעיף א' כמ"ש רק בכלל העשה דסעיף ח' ע"ש. עוד כתב הר"מ והרב המחבר הרבה דברים אסרו חז"ל מפני סכנת נפשות ואלו הם לא יניח וכו' ולכאורה איסור תורה כמו מכשולות וכו' ואפשר לא תשים דמים וכו' אינו אלא אם יש מכשול לאחרים וזה דקדק הר"מ וכתב מה לאחרים עלי וכו' אך רק השמר ושמור דלדעת הר"מ הוא עשה וקאי על עלמו א"כ איכא איסור תורה בדבר. וספק סכנה חמור מספק איסור תורה וצריך עיון קלת עיין בחולין. גובה המעקה יו"ד טפחים ובטור ג"כ והראב"ד יש לו שיטה אחרת ע"ש ועיין בש"ע. ונוהג בכל אישי ישראל ובכל זמן ובכל מקום בא"י ובחוץ לארץ וכו'. עיין למטה בהשמטות מה ששייך עוד למצוה זו:

מצוה תקמ"ח (א) שלא לזרוע מיני התבואה בכרם ולא קנבוס ולוף וכו' ועל זה נאמר לא תזרע כרמך כלאים. דינים אלו בר"מ פ"ה מה' כלאים ובפרקים אח"ז ובטור ובש"ע יו"ד סי' רצ"ו והדינים כן הוא בקילור. אסור לזרוע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ואם זרע לוקין שני מלקות אם התרו בו משום כלאי זרעים ומשום כלאי כרם כר"י דאינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד דכתיב לא וכו' דבעינן כלאים לבד מכרמך ואז לוקין שנים אבל במין אחד עם חרצן אין לוקין משום כה"כ וגם אין לוקין משום כלאי זרעים דזרע עם זרע אילן אפי' עם חרצן אינו לוקה משום כלאי זרעים כמבואר בר"מ פ"א כאן בהלכה ו' שכתב ומותר לזרוע זרעים וזרע אילן כאחד וכו' ולא חילק בין זרע עם חרצן נראה דמותר רק אם זרע כלאים וגם חרצן נזה"כ הוא דחייב משום כה"כ אבל אם לא זרע כלאים רק זרע וחרצן אין חילוק בין זרע עם אילן אחר דאינו חייב כלל דמשום כה"כ א"ח דבעינן כרמך לבד מכלאים ומשום כלאי זרעים א"ח דבאילנות א"ח משום כלאי זרעים ע"ש וחרצן אילן הוא. ועיין בכ"מ שמביא ירושלמי שהזורע זרע עם חרצן לוקה ותמה על רבינו ניהו דהלכה כר"י דצריך שני מינין לבד מכרם ואינו לוקה מ"מ למה לא יהיה הלכה כמותו לענין איסור דעכ"פ איסור יש. וא"י אפשר כיון דהתורה לא אסרה אינו אסור כלל ועיין בטור סימן הנ"ל שמביא שם השיטות דדעת הראב"ד שאסור אף במין אחד מדרבנן ודעת הרא"ש שהוא מותר ועיין מ"ש בדעת הר"מ ועיין בב"י באריכות. עכ"פ מה"ת אין איסור במין אחד ואין להאריך ועיין ביו"ד סי' רל"ה בט"ז ובש"ך ועיין בכ"מ נראה דאף במין אחד אסור מה"ת. ואין אסור מה"ת אלא במפולת יד היינו בב"א אבל אם זרע בזה אחר זה א"ת וכל הרחקות הוא רק מדרבנן. מה שצריך להרחיק תבואה מגפן או להיפך עיין בר"מ. ולענין איסור הגידולים יבואר במצוה שאח"ז בס"ד. עיין בכ"מ סוף פ"ח כתב דהרחקה אסור מה"ת רק דאין לוקין אלא במפולת יד ע"ש. וכבר כתבתי לעיל במצות כלאי זרעים דבכלאים מבואר בשבת פ' ר"ע דחייב ג"כ משום לאו דלא תסיג וכו' ועיין בתוס' שכתבו דאין לוקין משום לאו הזה ע"ש א"כ ה"נ עובר בלאו הזה ג"כ אך במין אחד כיון דל"ש כלאים ל"ש הלאו הזה דהלאו הזה אינו רק במקום דהתורה אסרה משום כלאים וז"פ עיין בסוגיא שם. וכן אם חיפה אותם בעפר לוקה וזה מבואר במכות וכן כתב הר"מ והרסמ"ח כאן דהוי כזורע וכ"כ בפ"א גבי כלאי זרעים. ול"ע דשם כתב ג"כ המנכש היינו תולש עשבים רעים מתוך הטובים ועי"ז הגהו למחו טפי חייב משום זורע א"כ אמאי לא כתב כאן וכן המנכש ואם תרלה לומר דאפשר כיון דבעינן במפ"י היינו בב"א וזה ל"ש במנכש הא גבי כלאי זרעים בעינן ג"כ במפ"י כמו שכתב הכ"מ ס"פ ד' ומ"מ מחייב הר"מ במנכש דמפ"י הוי אם הם בב"א ושייך שפיר במנכש א"כ למה לא כתב הר"מ כאן וכן המנכש כמו בפ"א גבי כלאי זרעים ועיין לעיל במלוה רמ"ה בכלאי זרעים ותלמד איזה דברים לכאן וא"ל לכפול. וג"כ דין מקיים כלאים ולזרוע לעכו"ם עיין לעיל ובר"מ ותלמד לכאן. עיין בכ"מ סוף פ"ד הלכה ט"ז שכתב דגם כלאי זרעים כדין כה"כ דאינו אסור מה"ת רק במפולת יד ובפ"ה הלכה א' כתב הכ"מ ולענין כ"ז אפי' בלא מפ"י וכדתנן וכו' מבואר דמה"ת אסור דמרבינן אפי' כה"כ אסור וגם אין ראיה מהמשנה דמדרבנן הוא עיין ותראה דדבריו סתרי אהדדי ול"ע. ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף עם כרם והתוס' במנחות והר"נ בחולין כתבו דכל ה' מיני תבואה ג"כ אסורים מה"ת ומדברי התוס' נראה דכל מיני ירקות הותר רק ה' מיני תבואה וקנבוס ולוף זה אסור מה"ת אך מלשון הר"נ בפ' רה"ג שכתב מה דמבואר במנחות דקנבוס ולוף וכו' לאו למעוטי ה' מיני תבואה אלא לאפוקי שאר זרעוני גינה שאינן נאכלים דומיא דקנבוס ולוף נראה מדבריו דכל הירקות והזרעונים הנאכלים יש בהם מה"ת כה"כ וה' מיני תבואה שכתב בתחילה ל"ד רק דומיא דנאכלים ובאינם נאכלים אינו אסור רק קנבוס וכו' והר"ן כתב דכל מיני ירקות וכו' ג"כ חייב רק זרעונים א"ח רק בקנבוס וכו' ועיין בכ"מ דאפי' זרעונים הנאכלים אינם אסורים מה"ת רק קנבוס וכו' וכ' דהתוס' והר"ן חולקין על רבינו בירק ואין ראיה מהר"ן כמ"ש ועיין בש"ע והרהמ"ח כתב כאן דרק ה' מיני תבואה וקנבוס ולוף אבל לזרוע ירקות אינו אסור רק מדרבנן נטה מדעת הר"מ ול"ע שלא הביא דברי הר"מ. והמקיים כלאים עיין בר"מ פ"א וכתבתי לעיל:

(ב) **ונוהג** בכל אישי ישראל ורק בא"י כי היא חובת קרקע וזה מצוה התלוי בארץ ומדרבנן אף בח"ל ובח"ז נכתוב מה שהוא מה"ת ועיין בש"ע. ובערלה שאינו נקוב מותר מה"ת אף בא"י עיין בר"מ פ"א. וכתב הרהמ"ח דעל הזריעה לחוד אף דלא נשרש חייב מלקות ועיין לעיל במצוה רל"ח שהארכתי בזה בס"ד

בס"ד ותמלא נחת וא"ל לכפול הדברים ע"ש וידוע דעת הר"מ דקדושה שני' קדשה לע"ל א"כ אף האידנא אסור בא"י מה"ת ולמ"ד דלא קדשה אינו אסור מה"ת והדברים עתיקים :

מצוה תקמ"ט (א) **שנמנענו** מלאכול כס"כ וכו' מבואר בר"מ פ"י מהלכות מאכלות אסורות וז"ל הר"מ שם כה"כ כילד מין ממיני התבואה וכו' שנזרעו עם הגפן בין וכו' שזרע עכו"ם או עלו מאליהם בין שנטע הגפן וכו' שניהם אסורים באכילה ובהנא' שנא' פן תקדש וכו' נר' מדבריו ניהו לענין חיוב זריעה של כה"כ צריך חטה ושעורה וחרצן היינו ג' מינים וגם במפ"י מ"מ לענין לאו דאכילת כה"כ עוברים אף במין אחד גם אפי' בלא מפ"י רק אם לא הרחיק כדינא ועיין בה' כלאים פ"ה הלכה ז"י"ן דכן דעת הר"נ בדברי רבינו דלענין איסור הפירות אסור אף במין אחד וגם שלא במפ"י והר"נ דעהו נהי דל"ל במפ"י לענין איסור הפירות מ"מ בעינן שני מינים לבד מגפן. ועיין בכ"מ וע' בסוף פ"ח שכ' שלא במפ"י ניהו דאין לוקין על הזריעה איסור תורה יש והפירות נאסרין ולוקין עיין כאן במאכלות אסורות בל"מ ובטור. הכלל נראה דהזריעה ואיסור הפירות יכול להיות דלא שייכים אהדדי דזה לאו בפ"ע וזה לאו בפ"ע א"כ יכול להיות אף אם נאמר דאין איסור תורה בזריעה באיזה לד היינו או במין אחד או שלא במפ"י מ"מ הפירות נאסרין ולוקין עליהם עיין בכל המקומות ולא ראיתי להאריך עתה בזה ובעזהש"י יבואר עוד במהדו"ב. ואין אוסר דבר שא"ש וכן אפי' שלו צריך לרצונו ע' דינים אלו בר"מ ובש"ע ולהאריך בפי' הדינים צריך חיבור מיוחד. והזריעה נאסרה בהשרשה וקודש שנשרש הוי כמאן דמנחא בכדא אף דעבר על הלאו דזריעה כמ"ש לעיל מכל מקום אינו נאסר ומבואר בפסחים ובכ"מ. ואם היתה זרוע מעיקרא וסמך מין אחר אינו נאסר רק בהוסיף מאתים דבפחות מזה בטל. והנה אף דמבואר בש"ס דילפי' מקרא המלאה וכו' דזרוע ובא וכו' הוסיף מאתים ל"ד דשיעור זה של מאתים הוא רק מדרבנן ואסמכוה אקרא והרב המחבר שכ' מפי הקבלה ל"ד דהוא אסמכתא ע' בר"מ פט"ו מהמ"א וז"פ. ומ"ש אם היה זרוע מכבר וזרע מין אחר אינו אסור רק בהוסיף ל"ד רק מין זה אסור ג"כ בנשרש רק המין שנשרש כבר אינו אסור רק בהוסיף וכן אם היה התבואה והגפן גדלו כבר נאסרו בהוספה כיון דכבר נשרשו בהיתר וע' בר"מ בהל' כלאים פ"ה הט"ו ועיין במשנה ובר"מ ובש"ע דהתבואה משתשרש והענבים כפול הלבן היינו אם זרע תבואה בכרם והענבים לא נעשו כפול הלבן אין התבואה והגפן נאסרו' אבל אם זרע חטה ושעורה וחרצן במפ"י בודאי בעת השרשה נאסרו כולם ע"ש וז"פ. וע' בר"ש סוף פ"ז מבואר כן להדיא ע"ש שהאריך ואיני רוצה להאריך עוד כי רחבים מני ים וצריך חיבור מיוחד. ועי' בתוספות ב"ק דף ק' ע"ב בד"ה אומר וכו' למה בהוסיף מאתים אסור ולא אמרינן קמא קמא בטל כיון דהוא בלא הפסק ל"א קמא קמא בטיל אבל אם היה הפסק בנתים כגון מחילת הכרם שנפרצה ולא הוסיף מאתים גדרה ונפרצה עוד והוסיף אמרינן קמא קמא בטיל ע"ש והוא ענין ארוך אכ"מ ומ"מ אני לך. ולפמ"ש אף בהוסיף מאתים הוא רק איסור דרבנן א"כ א"א מלקות רק בהוסיף מחלה דאין רוב נגד האיסור וגם צריך לאכול שני זתים דיש בהם זית של איסור וקמא קמא לא בטל מה"ת ג"כ עיי' בתוס' שם ובאתי רק לעורר. והאוכל כזית מכלאי הכרם בין מן הירק והתבואה או מן הענבים לוקה ושניהם מלטרפים זה עם זה והכ"מ לא הראה מקום ד"ז דשניהם מלטרפים זה לזה והר"מ למד דין זה מבב"ח עיי' פ"ט כאן דהוי מש"א ה"כ. ועל המשקה היוצא אין לוקין חוץ מן היין שלוקין עיי' ס"פ יו"ד כאן ועיין בלח"מ באריכות וג"כ נראה דיין ג"כ בכזית וכבר הארכתי לעיל בלאו דדם ע"ש וא"ל לכפול. וכל איסורים שבתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך הנאתן חוץ מבב"ח וכה"כ דלוקין אף שלכדה"נ עיין בר"מ כאן פי"ד וכבר בא בחיבורינו. וא"ש אסור מה"ת ולכל ענינים ככל איסורי מאכל ואין להאריך. וכתב הרהמ"ח ועובר ע"ז ואכל או נהנה חייב מלקות מבואר דעל הנאה לחוד בלא אכילה חייב מלקות ג"כ וצ"ע עיין פ"ח מהלכו' מ"א ועיין במנ"ל פ"ה מה' יסודה"ת שהאריך בזה אם לוקין על הנאה לחוד אף בבב"ח וכה"כ ועיין בדברי הרהמ"ח במצוה קי"ג וצ"ע וכבר דברנו מענינים אלו בח"ז והדברים עתיקים ואכ"מ להאריך :

(ב) **ונוהג** איסור זה מה"ת בכה"כ של א"י ונוהג בכל אישי ישראל והרי הוא ככל הלאוין לענין כל הדינים וכה"כ מן הנשרפין ומצוה לשרוף ויין שא"י לשרוף נקבר ואפרן מותר כי נשרפים אפרן מותר עיין בתמורה ובר"מ והדברים עתיקים ולענין איזה דברים אמרינן כתותי מיכתת שיעורא אכ"מ והדברים ארוכים. ואם עובר באוכל כה"כ ג"כ מלאו לא תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך ע' בסוגיא בחולין דף קט"ו ומ"מ אני לך :

מצוה תק"נ (א) **שלא** לחרוש בשור ובחמור יחדיו וכו' וע"ז נאמר לא תחרוש בשור וחמור יחדיו וכו' מבואר בר"מ פ"ט מה' כלאים ובטור ובש"ע יו"ד סי' רצ"ז. דעת הר"מ והרב המחבר דלאו זה הוא רק במין אחד טהור ואחד טמא כמו שור וחמור אבל אם שניהם טהורים או שניהם טמאים אע"פ שהם כלאים בהרבעה אינם כלאים בלאו הזה לענין חרישה והנהגה רק מדרבנן ומה"ת אין איסור רק בטהורים וטמאה והרא"ש בהלכות כלאים חלק עליו דנוהג בכל שני מינין אפי' טהורה בטהורה וטמאה בטמאה ע"ש שמביא ראיות לזה. ובתשובת הרא"ש כלל ב' הקשה להרשב"א קושיא עצומה על הר"מ מחולין דע"ע דמבואר שם דר"א א"ל לשמעי' אי מעיילת לי כודנייתא בריספק עיין הגך דדמי להדדי וכו' ואמרינן ש"מ דס"ל סימנין דאורייתא ע' רש"י דאי סימנין דרבנן היאך נוכל לסמוך באיסור על סימנין ואי טמאה עם טמאה ליכא אלא איסור דרבנן שפיר יכול לסמוך על סימנין אף שהוא דרבנן כיון שהאיסור רק מדרבנן ולא זכינו לתשובתו ועיין בסמ"ג שמביא ראיה לדעת הר"מ והטור סובר כהרא"ש דבכ"ע עובר בלאו ע"ש. ולשיטות אלו דגם טהורים ומי' ולדום כלאים אם מותרים כדינם לענין הרבעה כך לענין הנהגה עי' בש"ע וע' לעיל במצוה רמ"ד ותלמד

מצוה תקמ"ט שלא לאכול כלאי הכרם

(א) **שנמנענו** מלאכול כלאי הכרם לבד וכבר פירשנו במצוה הקודמת מהו כלאי הכרם ועז"נ פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם ופי' ז"ל פן תוקד אש כלומר שאין ראוי להיות בו תועלת שהכל אסור בהנאה והראיה שיש בזה לאו שכתוב במניעה פן ואמרו ז"ל שכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת. משרשי המצוה הקדמה ידוע הדבר בכל מצות התורה כי כל דבר לפי הכשלון שמצוי בו יותר ירחיקנו האל ממנו ואין ספק כי נטיעת הכרם סיבה ליין שבו כמה מכשולות לב"א וחללים הפיל בחמדם אותו כי יתאדם מעורר יצר לב האדם רע ומדיח יצר הטוב וכל עצתו אכול ושתה ולשבב להיות נרדם וכענין שכתוב אף כי היין בונד ואשר יזיר ממנו יקרא קדוש ככתוב ואולם התירו לנו הש"י בשביל קצת תועלת שנמצא במיעוטו אל הגופים ואחר שלא הותר רק לצורך גדול חייבנו הכתוב שאם גם בתחלת נטיעתו או זריעתו יהיה בענינו צד עון וחטא שלא לקיימו ולא נהנה בו כלל אבל ישרף הכל ויאבד מן העולם הלא די ברוב המכשולות היוצאים ממנו אחר נמר בשולו לא טוב להיות עוד גם התחלתו בעבירה אבל תוקד הכל הפרי והקש והעצים וכל אשר בו. מדיני המצוה משאחז"ל אחד הזורע ואחד המקיים כלאים בכרמו כלומר שראה שצמחו כלאים בכרמו והניחם שם נתקדשו כלומר נתחייבו בשריפה והוא שעמדו בכרם לרצונו אחר שידע בהן שיעור שהוסיפו בנידולן חלק א' ממאתים ממה שהיו גדולים בשעה שידע בהם וכמ"ש ז"ל זרוע מעיקרא בהשרשה זרוע ובא בתוספת וזאת התוספת פירשוהו ז"ל מפי הקבלה שהוא במאתים וזה שאנו אומרים שלא יתקדש אלא א"כ הוא רוצה בקיומן משום דכתיב בהו אשר תזרע כלומר לדעתך וטעם דבר זה מבואר בשורש כלאים דהרבעה ומכשפה שכתבתי במקומן בסדר קדושים ומשפטים וזה שאמרו ז"ל מחיצת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור כלומר שאף על פי שהוסיף במאתים בעודנו משתדל לעשות הגדר לא קידש מכיון שלא נפרצה ולא עמדה פרוצה לרצונו וכן אמרו ז"ל שהמסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו ה"ז קידש גפנו ולא נתקדשה התבואה ואמרו במעם זה ג"כ לפי שאין אדם מקדש דבר שאינו שלו שאין איסור זה אלא לדעת הבעלים ומפני זה אמרו נ"כ שהמסכך גפן חבירו על גבי תבואת חבירו לא קידש אחת מהן ומטעם זה הזורע ברמו בשביעית לא קידש שבשנה שביעית הארץ הפקר הוא לכל ואמרו ז"ל בענין זה שהזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו עד שהוסיף במאתים הרי זה קידש מן הגפנים שסביבותיו ט"ז אמה לכל רוח והבא לזרוע ירק או תבואה בצד הכרם צריך להרחיק ממנו ד' אמות וכרם נקרא חמש גפנים והוא שיהיו נטועים בסדר זה שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב ואמרו שמרחיקין את התבואה והירק מגפן יחידית ג' טפחים לכל רוח מפני שהגפן רכה ושרשי התבואה נכנסים בזה ויש בזה איסור הרכבה אבל בשאר אילנות שהן קשין אין בהן חשש זה ואין צורך להרחיק מהם כלום. ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' כלאים (שם). (ב) ונוהג איסור זה שלא להנות בכלאי הכרם בזוב"נ בארץ ישראל מדאורייתא' ובחוצה לארץ מדרבנן וי"א דבחוצה לארץ אע"פ שאיסור הזריעה נוהג בה איסור ההנאה אינו נוהג אלא בכלאי הכרם של א"י דוקא ודבריהם צריכין חיזוק ועובר ע"ז ואכל או נהנה בכלאי הכרם של א"י חייב מלקות ואפי' מי שאכלן שלא כדרך הנאתן כלומר שלא נהנה באכילתן חייב עליהן ולוקה משא"כ בכל שאר איסורין שבתורה שאין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן כלומר שיהנה האדם בהם וכדאמר אביי בפרק ב' מפסחים הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהם אפי' שלא כדרך הנאתן מ"ט דלא כתיב בהו אכילה דכתיב פן תקדש ודרשו ז"ל פן תוקד אש ובכלאי הכרם שבחוץ לארץ האוכל או הנהנה מהם עובר איסור מדרבנן לדעת קצת המפרשים כמו שאמרנו :

מצוה תק"נ שלא לחרוש בשור ובחמור יחדיו

(א) **שלא** לחרוש בשור ובחמור יחדיו וה"ה לכל ב' מיני בהמה שאחת היא טהורה והאחת היא טמאה ולאו דוקא חרישה לבד אסורה אלא ה"ה לכל מלאכה מהמלאכות כגון דישה או למשוך עגלה וכל שאר מלאכות וע"ז נאמר לא תחרוש בשור וחמור יחדיו. שורש המצוה כתב הרמב"ם ז"ל שהוא משורש איסור הרבעת הבהמה כלאים כי דרך עובדי אדמה להביא הצמד ברפת אחת ושמא ירכיב אותם ושורש איסור ההרבעה כתבתיו במקומו בסדר קדושים תהיו ואחר רשות אדוני הרב הנזכר והודאה על דברו הטוב אענה אף אני חלקי ואומר כי מטעמי מצוה זו ענין צער בעלי חיים שהוא אסור מה"ת וידוע שיש למיני הבהמה והעופות דאגה גדולה לשכון עם שאינן מינן וכל שכן לעשות עמהם מלאכה וכמו שאנו רואין בעינינו באותן שאינן תחת ידינו כי כל עוף למינו ישכון וכל הבהמות ושאר

ושאר המינין ג"כ ידבקו לעולם במינידם וכל חכם לב מזה יקח מוסר שלא למנות שני אנשים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם כמו צדיק ורשע והנקלה בנכבד שאם הקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינן בעלי שכל כ"ש בבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין חיוב מצוה זו מה"ת כי אם בשני מינין שהם כגון שור וחמור שהאחד טהור והשני טמא שטבעם רחוק מאוד זה מזה אבל בשני מינין טהורים או טמאים אע"פ שאינן מין אחד כגון שור ותיש או חמור וסוס אינו אסור מה"ת אבל מדרבנן הוא שאסור בכל שני מינים שהם כלאים בהרבעה ואחד בהמה או חי' בכלל האיסור וא' החורש בהן או זורע או מושך בהן עגלה וכן אם הי' אחד יושב בעגלה ואחד מנהיג שניהם לוקין מפני שישיבתו בעגלה גורמת לבהמה שתמשוך ואפי' מאה שהמשיכו כאחד כולם לוקין ומה שמותר לעשות כל מלאכה באדם ובהמה שנא' בשור וחמור ולא באדם וחמור או באדם ושור וטעם הענין לפי השורש שאמרנו מפני שהתחברות האדם עם הבהמה אין צער לו לאדם כי אין לו עמה חברו' כלל והרי הוא כעושה מלאכה אצל עץ אחד או אבן אחת ואינו בא כלל בנדר הדבר שדברנו עליו וכן מענין המצוה מה שאמר ר' יצחק בסוף מכות שהמנהיג בשור פסולי המוקדשין לוקה שאע"פ שהוא גוף אחד עשאו הכתוב כשני גופין ללקות עליו ויתר פרטיה מבוארין בפ' שמיני ממסכת כלאים. (שם רצ"ו).

(ב) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז וחרש או זרע או משך או הנהיג בכלאים שהם שני מינין אחד טמא ואחד טהור חייב מלקות מדאורייתא ואפי' הנהינן כאחד בקול לבד כדרך שהבהמות הולכות לפעמים בגערת בן אדם חייב מלקות שנאמר יחדיו מ"מ דקדקו ז"ל בזה מדברי הכתוב לחייב מלקות בדיבור בלי מעשה ואם בשני מינין טהורים או טמאים שהם כלאים בהרבעה זה בזה חייב מכת מרדות מדרבנן:

מצוה תקנ"א דיני שעטנז

(א) שלא נלבש בגד מחובר מצמר ופשתים יחדיו וזה נקרא שעטנז ועז"נ לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו.

רמז משרשי המצוה כתבתי בסדר משפטים בענין מכשפה לא תחיה והרמב"ם ז"ל כ' בטעם האיסור לפי שהיו כומרי עכו"ם לובשין בזמן ההוא כן וכ' עוד כי היום עדיין מפורסם הדבר אצל כומרים שיש במצרים. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין איסור מה"ת מחברת צמר ופשתים אלא בשוע טווי ונוז [שוע] בפ"ע טווי בפ"ע ונוז בפ"ע (פי' נוז שזור) וכן הפשתן כ"כ שוע טווי ונוז בפ"ע ואח"כ חברם יחד כגון שארגן או אפי' קשרן זב"ז מכיון שעשה בהם שני קשרים זהו שעטנז דאורייתא ללקות עליו אבל כ"ז שלא נעשו בהן ג' המלאכות שזכרנו אין זה שעטנז דאוריית' אלא מדרבנן כדעת קצת המפרשים ואין לוקין עליו אבל מדרבנן אסור כל שנעשה בהן אחת מן המלאכות שזכרנו או שוע או טווי או נוז וזהו אמרם ז"ל הלבדין אסורין כלומר מדרבנן שהן שוע. ומן המפרשים שאמרו דבמלאכה אחת מאלו אסורים מדאורייתא וכשאמרו בכאן אסורין כלומר מדאורייתא. ואמרו ז"ל בענין זה אפי' עשר מצעות זה על גב זה וכלאים תחתיהן אסור לישב עליהן דחיישינן שמא תכרך נימא על בשרו ודבר זה אמרו ז"ל כשאותן הכלאים אשר מתחת הן רכין כי אז יש בדבר חשש זה של כריכה ואיסור זה הוא מדרבנן דאלו מדאוריי' מותר ואפי' כשהן רכין וכמ"ש ז"ל לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתיך ובירו' אמרו וכרים וכסתות אע"פ שהם קשים כמלאי' אסור לישב עליהן מדרבנן לפי שהם נכפלים על היושב בהם אבל [כשאינן] רכים דליכא חשש העלאה מותר לישב בהן מכיון שהם קשים וטעם הענין מפני שהכתוב אסר שעטנז בלשון לבישה כלומר דרך מלבוש הוא שאסור ולא בענין אחר ומטעם זה התירו לנו מורינו י"א לתת על ראשינו כובעין העשויין מלבדין להגן מן השמש מפני שהם ג"כ קשים מאוד ולפיכך אע"פ שיש בהם כלאים התירו אותן לפי שאין דרך לבישה בדבר קשה כל כך ויש שרוצה להחמיר על עצמו כזה ולא מיחו בידו ומטעם זה שדרך מלבוש אסרה תורה התירו ג"כ למוכרי כסות למוכרן כדרכן ובלבד שלא יכוונו להתחמם בהם כלל ומ"מ אע"פ שהתירו דבר זה הסרסורין הצנועים וטובים מפשילין בגדי הכלאים כשמוכרין אותן במקל לאחוריהן שלא ינעו בהן ואמרו ז"ל שהכלאים אין להם שיעור אפי' חוט אחד בבגד גדול אוסר הכל עד שיסיר אותו. הכלך שהוא כמין צמר והוא גדל על האבנים שבים המלח אסור עם הפשתן מדרבנן מפני מראית העין ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' כלאים ומס' שבת ובסוף מכות (שם רצ"ח) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ולבש כלאים דאוריית' או התכסה בהן חייב מלקות ובכלאים דרבנן חייב מכות מרדות

(ב) והלובש כלאים ואפי' כל היום כולו אינו לוקה אלא אחת אבל הוציא ראשו מן הבגד והחזירו והוציא ראשו והחזירו אע"פ שלא פשט הבגד כולו חייב על כל אחת ואחת ובד"א שהוא חייב אחת על כל היום כולו כשהתרו בו התראה אחת אבל אם התרו בו ואמרו לו פשוט והוא לבוש בו ושהה כדי ללבוש ולפשוט אחר שהתרו בו הרי זה חייב על כל שהיה ושהיה שהתרו בו עליה ואע"פ שלא פשט:

שנצטוינו

ותלמד לכאן. וקצת צ"ע בר"מ בפרקין ובדברי הרהמ"ח כאן דהר"מ כתב כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כו' וחשב כגון עז עם צבי וכו' שחיה בכלל בהמה וכו' ובאמת עיין בש"פ הפרה דה"ה בעופות שייך כלאים ובר"מ לפ"ז כתב גבי הרבעה אחד העופות ואפי' מין חיה שבים וכאן לא כתב זה ואדרבה אפי' דגי הים נוהג לאו זה דל"ש בהרבעה עיין בתוס' בסוגיא שם ע"ב ז"ל דנוהג בכל ואפי' בעופות ודגי הים וסמכו על מ"ש לעיל ומ"מ צ"ע. המנהיג בעז ובשיטא היינו אווזא דבר מיבשה עם אווזא דבר מים הוא אבעיא בש"ס שם כיון דזה לא נחית וזה לא סליק ליבשה לאו כלום עביד א"ד מ"מ הוא מנהיג ולא איפשטא ופוסק הר"מ דהוא ספק ואם עשה פטור ובש"ע אינו מבואר זה. וחייב אם מושכין איזה דבר עיין בש"ע ואפי' הרבה אנשים מנהיגין לוקין כ"א ועיין בש"ע מבואר אפי' הרבה בהמות מין אחד ובהמה אחת שאינה מינה לוקין ולא אמרינן מסייע אין בו ממש עיין בש"ע. והנהיגה בקול ג"כ לוקה עיין בב"מ דף צ"א:

(ב) **ונוהג** איסור זה בכ"מ ובכל אנשי ישראל וב"כ אף שהוא מצווה על הרבעה עיין בר"מ פ"י מה' מלכים מ"מ על לאו זה אינו מוזהר. והמנהיג בשור פסולי המוקדשין הארכתי בזה לעיל במצוה רמ"ז ואם כי יעדתי שם לכתוב כאן עוד אך כעת א"י לכתוב ובעזה"י הגומר עלי אכתוב בעת אחר בס"ד עיין בחולין דף ע"ד ע"ב מבואר דבן פקוע אף שהוא כשחוט מכל מקום לענין הנהגת כלאים חייב משום לאו זה דחורש וכו' ועיין שם בתוס' דמכש"כ מפרכסת אפי' ישראל בטהורה מכל מקום חייב משום לאו זה דחורש ע"ש:

מצוה תקנ"א (א) **שלא** נלבש בגד מחובר מצמר ופשתים ועל זה נאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו וכו'. דינים אלו מבוארים בר"מ פ"י מהל' כלאים ובטור ובש"ע מסי' רצ"ח עד סי' ש"ה ומה שמבואר בש"ע אין דרכי להאריך ואכתוב קצת בקיצור. דעת הרבה ראשונים דהלכה כמר זוטרא בנדה דדריש שעטנז שוע טווי ונוז ואינו אסור מה"ת רק בכל הג' הנ"ל ומאי זה שוע טווי ונוז דעת רש"י דבעינן שהצמר והפשתים יהיו נסרקין במסרק כאחד וטווי כאחד ונארג כאחד והתוס' הקשו עליו א"כ כלאים בציצית דשרי רחמנא היכי משכחת לה הלא אין נסרקין ונטוין כאחד ע"ש עוד קושיא והוא בנדה דף ס"א וביבמות דף ד'. ושיטת ר"ת דכל אחד מהמינים צריכים שיהיו שוע כ"א לבד ושזור כ"א לבד ואח"ז בחיבורן אסור מה"ת וזה השיטה של ר"ת מביא הרהמ"ח בתחלת דבריו. עוד מביא הרב המחבר בשם המפרשים דבמלאכה אחת מאלו אסור מה"ת וזה דעת הר"מ כאן ועי' בכ"מ דדעתו בדעת הר"מ דשוע לחוד מה"ת וכן ארוג וטווי אינו מה"ת וע"ש שהאריך ועי' בט"ז סי' ש' שהאריך ודעתו דהר"מ פוסק כר"א דאו שוע וכו' וכן נראה מדעת הרהמ"ח ומ"מ חלוק קצת עי' בט"ז ואין להאריך במה שהאריכו בו הראשונים והאחרונים עי' בב"י. ואין איסור אלא דרך לבישה וכו' אבל מצינו תחתיו וכו' ובגדים קשים ודעת רש"י דבקשים מותר אפי' בהעלאה דאין כלאים כלל בקשים ע' ביומא פ' בא לו כה"ג וכו' והתוס' הקשו עליו מהש"ס דערכין דאמרינן דבכה"ג אשתרי כלאים בבגדי כהונה סד"א וכו' והאיך אשתרי והא אמרינן בגדי כהונה קשים הן ודעתו דאסור מן התורה רק הא דמקילין בקשים היינו מדרבנן אבל כלאים מה"ת שוברים מה"ת אף בקשין ועי' בר"ן בבילה ספ"ק שתירץ קושיא של ר"ת דבגדי כהונה קשין הן רק בכהן הדיוט דאינו כלאים רק האבנט אבל בגדי כה"ג דאיכא חושן ואפוד הם רכים ואישתרי כלאים לגבי כהן גדול וכתב זה בשם הרז"ה ועי"ז אמרינן מדאישתרי כלאים ועיין בטור ובש"ע ומ"ש הרהמ"ח ואין להאריך במקום שהאריכו בו ראשונים ואחרונים ומ"מ אני לך ועיין כאן בב"י סי' ש"א:

(ב) **והלובש** כלאים ואפי' כ"ה וכו' מבואר ג"כ בר"מ ועיין בכ"מ דאף בהוציא ראשו וכו' צריך התראה על כל פעם ובדלא הוציא ראשו דלוקין בכדי שהי' אף דהוי לשאב"מ כיון דבתחלה היה מעשה והדברים עתיקים ומובא בח"ז כ"פ ולא הביא הרהמ"ח דין חדש שכתב הר"מ כאן בלאו זה וז"ל בהלכ' ל"א המלביש את חבירו כלאים אם היה הלובש מזיד הלובש לוקה והמלביש עובר משום לפני עור (ואינו לוקה על הלאו דלפ"ע) ואם היה הלובש שוגג והמלביש מזיד המלביש לוקה והלובש פטור עכ"ל בשינוי לשון קצת וכה"ג כ' בפ"ג מה' אבל לגבי ט"ב והבאתי לעיל במצוה רס"ג והרא"ש בתשובותיו להרשב"א תמה על הר"מ מנלן דלאו זה קאי על המלביש ג"כ ומה חילוק בין הלובש מזיד או שוגג בכ"ע אפי' היה הלובש מזיד יתחייב המלביש וע' בכ"מ מה שתירץ ועיין בלח"מ בה"א שם בפ"ג. ויש לחקור אם נאמר כלאים בציצית דחוי' דעשה דוחה הל"ת אי חבירו יכול להלביש בטלית כלאים בציצית אם הלובש ידע שהוא כלאים כיון דאין המלביש עובר רק משום לפ"ע וכאן ל"ש לפ"ע דהלובש אינו עובר רק עשה מצוה אך בא"י אם הוא כלאים א"כ המלביש עובר בלאו ואף דאם אין הלובש עובר ודאי גם המלביש אינו עובר מ"מ כיון דדחויה היא היינו דעשה דוחה וכו' ואצל המלביש ליכא עשה א"כ למה ידחה הלאו דהלאו הוא עליו ודבר זה דהוא יעבור על ל"ת משום עשה דחבריה אכ"מ אך כ"ל כיון דקי"ל כ"ה דיוכל לקיים שניהם אין עשה דוחה וכו' אם כן ה"נ כיון דיוכל לקיים שיודיע לחבירו אסור להלבישו רק אם יודיע לחבירו וכתבתי בקיצור והמבין יבין. וגם אפשר מ"מ כיון דיכול הלובש ללבשו אף דדחוי' מ"מ אין המלביש עובר ובאתי רק לעורר. ונוהג לאו זה בכל אנשי ישראל חוץ מחש"ו וע' לעיל במצוה רס"ג שנסתפקתי דידוע דאסור להלבים לחש"ו מטעם לא תאכלום וכו' דאסור ליתן לקטן דבר איסור בידים אך אין לוקין אך כאן כיון דהקטן אינו בר דעת והו"ל שוגג חייב מטעם מלביש והקטן בן מצות הוא רק דאינו ב"ד. או אפשר דאינו בן מצות כלל א"כ אינו חייב עליו הגדול מטעם מלביש כיון דאין הלובש מצווה עיין לעיל

ותלמד

מצוה תקנ"ב דיני קידושין

(א) שנצטוינו לקנות האשה באחת משלשה דרכים קודם הנשואין ודרכים אלו בארו חכמים שהם בכסף או בשטר או בביאה עלי' ועז"נ כי יקח איש אשה ובא עלי' כלומר אם ירצה איש ליקח לו אשה שיקנה אותה תחלה בביאה ומה שאמר הכתוב ויצאה והיתה בא עלי' הפי' המקובל כי כמו שיציאת האשה הוא בשטר כמו שנכתוב בסדר זה בע"ה כן ההוי' אליו כלומר קניית האשה הוא בשטר ולמדו ז"ל ג"כ שהיא נקנית בכסף מדכתיב באמה העברי' ויצאה חנם אין כסף בא עליו הפי' אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומנו האב. משרשי המצוה שתצונו התורה לעשות מעשה באשה יורה ענין זיווגה טרם ישכב עמה ולא יבוא עלי' כבוא אל הזונה מבלי מעשה אחד קודם ביניהם וגם נא' שהוא כדי שתתן אל לבה לעולם שהיא קנוי' לאותו האיש ולא תזנה תחתיו ולא תמרוד בו ותתן אליו יקר והוד לעולם כעבד לאדוניו ובכן יהי' שבתם וקימתם בשלום לעולם ויתקיים הישוב ברצון האל שחפץ בו ומהיות מיסוד המצוה מה שזכרתי נהגו ישראל לקדש בטבעת להיות בידה תמיד למזכרת ואע"פ שבשוה פרוטה לבד אפשר לקדש מן הדין ואמנם בפחות משו"פ אין מקדשין שכך אמרו ז"ל דבפחות מיכן לא מיקניא נפשא כלומר שלא תחשוב מעשה קטן כזה לכלום ואע"פ שהיא נקנית בשטר ואע"פ שאין בו שוה פרוטה שטר מעשה חשוב היא בעיני' שכן רוב קניות העולם הוא בשטר ומזה הטעם אין חליפין קונין בה לפי שהחליפין הן בכלי ואע"פ שאין בו שוה פרוטה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שהמקדש בכסף או בשוה כסף צריך שיהי' בו שוה פרוטה דכל פחות משו"פ אינו ממון ואין האשה נקנית בו ואומר לה המקדש הרי את מקודשת לי בכסף זה או בשוה כסף זה או הרי את מאורסת לי או הרי את לי לאשה וכבר נהגו כל ישראל לומר הרי את מקודשת לי בדבר זה כדת משה וישראל ונותנו לה בפני עדים ואם אין שם עדים ואפי' אמרו שניהם האיש והאשה שקידשה אינן קדושין והאיש הוא שצריך לומר דברים אלו שמשמען שקנה אותה לו ויתן לה הכסף אבל נתנה היא לו שום דבר ואמרה לו הריני מקודשת לך או בכל לשון הקנאה אינה מקודשת וכן אם נתנה היא לו ואמר הוא אבל נתן הוא ואמרה היא הרי זו ספק מקודשת. והמקדש בשטר כיצד כגון שכ' על הנייר או על החרס או על העלה ועל כל שאר דברים הרי את מקודשת לי או מאורסת לי וכיוצא בלשונות אלו ונותן לה אותו כתב בפני עדים הרי היא מקודשת וצריך לכותבו לשם האשה ולדעתה ואם כתבו שלא לדעתה ושלא לשמה אפי' נתנו לה לדעתה אינה מקודשת. והמקדש בביאה אומר לה גם כן הרי את מקודשת לי בביאה זו ומתייחד עמה בפני עדים ובועלה וכשיגמור ביאתו תהא מקודשת דסתמא המקדש בביאה דעתו על נמר ביאה ובין שבא עלי' כדרכה ובין שלא כדרכה מקודשת ומ"ש ז"ל שהאומר לאשה כשיקדשנה הריני בעליך או אישך או ארוסך אין כאן קידושין לפי שענין לשונות אלו שהוא הקנה עצמו לה וצריך להיות ענין הלשון שהוא קנה אשה כגון שיאמר לה הרי את אשתי או ארוסתי או קנוי' לי או הרי את שלי או הרי את ברשותי או זקוקתי חרופתי לקוחתי וכל כיוצא בזה שמשמע שהוא קנה אשה והרי זו מקודשת בכל אחד מלשונות אלו והכל מן השורש שכתבנו. אמר לה הרי את מיוחדת לי או מיועדת לי או הרי את עזרתי נגדי צלעתי סגורתי תחתי תפוסתי בכל לשונות אלו היא ספק מקודשת והוא שיהי' מדבר עמה על עסקי קידושין אבל לא היו מדברים ע"ז אינה מקודשת כלל בלשונות אלו ודין המקדש אשה לחצאין ודין המקדש במלוה והמקדש במלוה ופרוטה והמקדש במשכון ומה שאמרו (ב) שאדם עושה שליח לקדש לו אשה בין אשה ידועה בין אשה סתם וכן השליח עושה שליח והשני עושה שלישי וכן עד כמה אם צוה המקדש בזה וכן אשה גדולה עושה שליח לקבל קידושין (ג) והאב זוכה בקדושי בתו קטנה ויכול לקדשה לכל מי שירצה אפי' בע"כ בין ע"י עצמו ובין ע"י שליח ואומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך. ואין האשה מתקדשת אלא לרצונה אבל בע"כ אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו לקדש הרי זו מקודשת והמקדש אשה שהיא ערוה עליו אינה מקודשת שאין קדושין תופסין בעריות חוץ מן הנדה שקידושין תופסין בה בעודה נדה ואין ראוי לעשות כן אבל קידושין תופסין באיסורי לאוין ועשה וכ"ש בשניות ואע"פ שאמרו ז"ל שאשת איש שקבלה קידושין מאחר שהיא מקודשת ואין לך ערוה גדולה מזו לא אמרו כן אלא בפני בעלה דוקא ומטעם שאנו מחזיקין אותה שגרשה בעלה אחר שהיא מעיזה פנים לומר כן ומה שאמרו שהמקדש אשה באיסורי הנאה כגון חמץ בפסח ובשר בחלב וכיוצא בהם וכן מכל שאר איסורי הנאה אינה מקודשת ואפי' באיסור הנאה דרבנן כגון חמץ בשעה ששית מיום י"ד אינה מקודשת והורונו חכמים שבדורינו (ד) שהרוצה לשמור בתו נדולה שלא יקדשנה שום אדם שלא לדעתו יאמר לה שתאסור על נפשה כל כסף ושוה כסף בעולם שיתן לה שום אדם לשם קדושין שלא לדעת אביה ולשון חכמים מרפא. ויתר פרטי המצוה רבים מבוארים במס' המחוברת על זה והוא מס' קדושין. ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז ועובר ע"ז ונשא אשה מבלי שיקדשנה תחלת ביטל עשה זה וחייבונו חכמים לברך על מצוה זו המקדש או אחר בעבורו והוא עונה אמן כדרך שמברכין על כל המצות דקי"ל בברכת המצות אע"פ שיצא מוציא ונוסח הברכה כך היא בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין בא"י מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין זהו נוסח ברכת אירוסין שנהגו לברך בארצנו ומנהגינו להסדירה על אשישה מלאה יין ולברך אותה אחר מעשה הקידושין ואמרו בטעם זה כי מפני שמעשה הקידושין תלוי בדעת אחר דהיינו האשה אינו ראוי לברך הברכה קודם המצוה כשאר מצות ואמנם הרמב"ם ז"ל כ' שאם קידש ולא בירך תחלה כמו בשאר מצות שלא יברך אחר כן שתהיה הברכה לבטלה:

מצוה תקנ"ג ולו תהיה לאשה

(א) שנצטוה מוציא שם רע על אשתו שתשב תחתיו לעולם ואפי' היא עורת או מוכה שחין שנא' ולו תהיה לאשה ומכלל דין זה שנצטוו ב"ד נ"כ להלקותו על אשר הוציא שם רע בשקר ולענשו מאה סלעים כסף מזוקק כמו שנאמר בפרשה. ופי' ז"ל שאזהרת מוציא שם רע הוא בכלל לא תלך רכיל בעמך. משרשי המצוה לייסר הנבלים מעשות נבלות רעות כאלה וכענין שכתוב למטה סמוך בע"ה בדין אונס. מדיני המצוה כתב הרמב"ם ז"ל כיצד הוצאת שם רע הוא שיבוא לב"ד ויאמר נערה זו בעלתי ולא מצאתי לה בתולים וכשבקשתי

ע'

ותלמוד לכאן. ואפשר דהוי כמו מקיף הקטן דחייב עיין פי"א בה' עכו"ם ועיין במכות דף כ' דרבא סובר דמקיף לעצמו לוקה שתים משום מקיף ומשום ניקף אם כן ה"נ לובש חייב משום לובש ומשום מלביש אך באמת ל"מ לחייבו שתים דבידע אינו חייב משום מלביש ובלא ידע א"ח כלל. וע' בש"ע לענין דבר שאינו מתכוין בכלאים וע' בר"ן פ' גה"נ שכתב אע"פ דהוי פ"ר מ"מ בהנאה אע"פ דהוי פ"ר שרי ע"כ מוכרי כסות וכו' אע"פ שנהנה ומ"מ אני לך. ואם הלביש לחבירו כלאים והתרו בו בכ"פ בכדי שיוכל ללבוש ולפשוט אפשר גם כן חייב על כ"פ כמו בלובש דמה לי לובש או מלביש דשניהם נכללו בלאו זה אך אם הלביש ואח"כ הודיע אותו והוא לבוש עדיין בודאי פטור המלביש כיון שחבירו מזיד כמו בתחלת הלבישה לדעת הר"מ ככ"פ:

מצוה תקנ"ב (א) שנצטוינו לקנות האשה בא' מג' דרכים וכו' דינים אלו מבוארים בר"מ ובטור ובש"ע אהע"ז בהלכות קידושין ולכתוב כאן אפי' כטיפה מן הים בדינים אלו לריך חיבור מיוחד מ"מ אכתוב קצת להגיה בדברי הרהמ"ח. מ"ש הרהמ"ח:

(ב) **שאדם** עושה שליח וכן שליח אפי' כמה אם לוה המקדש בזה וכו' ע' בסי' ל"ה דמבוארים שם שיטות אלו ולא נזכר ליווי המשלח וע' בסי' קמ"א דעכ"פ בחלה או נאנס א"ל ליווי המשלח וע' בב"ש סי' קמ"א דאפי' בלא אונס א"ל ליווי המשלח רק אם גילה דעתו שאינו מקפיד די ע"ש. ובאשה שעושה שליח לקבלה נראה מדברי הרב המחבר דאין שליח עושה שליח וכן פסקינן בסי' ל"ו ועיין בסי' קמ"א דיש סוברים דבלווי המשלח אפי' ש"ק עושה שליח ע"ש. ומ"ש:

(ג) **והאב** זוכה בקידושי בתו קטנה ויכול לקדשה וכו' אפי' בע"כ וכו' לאו דוקא קטנה ה"ה נערה לאפוקי בוגרת וזה מבואר בש"ע א"ל להאריך ע' בסי' ל"ז. ומ"ש חמץ בשעה ו' היינו חמץ דאורייתא ושעות דרבנן ע' בסי' כ"ח סעיף כ"א שיטות אלו וע"ש שיטת הרמב"ן. ומ"ש:

(ד) **שהרוצה** לשמור בתו גדולה וכו' שתאסור על נפשה וכו' מובא דין זה בסי' כ"ח בשם הרשב"א ועיין בתשו' הרשב"א דלא אמרינן הואיל ובעי מיתשל וכו' ע"ש וכתב אם אישאלה אח"כ לא הוי קדושין כיון דבשעת קבלה היה אסור בהנאה ע"ש הטעם ואפשר עוד לומר דכ"ז שלא נשאלה היא בחזקת שלא תשאל כמ"ש התוס' בגיטין בפ' השולח גבי נזיר אם כן אפי' נשאלה אח"כ עכ"פ הוי מקדש בלא עדים דאלו העדים לא הי' קדושין והיתה בחזקת שלא תשאל ואין להאריך וע"ש ברמ"א דבקידושי שטר מקודשת אם כן קל"ע מה הועילו בתקנתן וע"ש בח"מ ובב"ש. ומ"ש הרב המחבר שקדושין תופסין בח"ל וכו' חוץ מיבמה לשוק אע"פ דח"ל הם נסתפק לחז"ל אם קידושין תופסין בה ורק מקודשת מס' ע' בר"מ פ"ד. וח"ש וחב"ת דאינו חייב מיתה משום א"א רק באשם ואם קידש אחר ע' בב"ש דדעתו דאין תופסין קדושין אחרים אע"פ שהם רק ח"ע ולאוים וע' באחרונים שהאריכו בזה ואכ"מ רק באתי להזכיר. ואם עבר וכו' בטל עשה כ"ה דעת הר"מ בפ"א מהלכות אישות ע' בהה"מ ובכ"מ ובלח"מ שם חוץ הלאו יבואר לקמן בס"ד:

מצוה תקנ"ג תקנ"ד (א) שנמנע מוציא שם רע וכו' דינים אלו של מש"ר הן אם הדברים אמת דיני ח"מ והן אם הדברים שקר דיני קנס ומלקות ולו תהיה מבוארים בר"מ פ"ג מהלכות נערה בתולה ובפ"ג מהלכות איסורי ביאה ושם מבוארים ג"כ דין נערה המאורסה שזינתה לענין חיוב מיתה בלא הוצאת ש"ר ונכתוב בקיצור כדרכי בס"ד אף שבלאו דלא הנאף לעיל כתבתי קצת מ"מ אין מדרש בלא חידוש אכתוב עוד בזה בס"ד. נערה המאורסה והיא בתולה ונתקדשה ע"י אביה או ע"י עצמה אם אין לה אב והיא בבית אביה פרט לניסת וגם לא מסר האב לשלוחי הבעל ופרט לבוגרת אין לריך להאריך ע' בר"מ וזינתה היא והבועל בסקילה וגם אפי' היא בת כהן בסקילה כי סקילה חמורה וקטנה מאורסה ודוקא ע"י אביה כי בלא אביה אינה מתקדשת מה"ת כידוע חינתה היא

על הדבר נודע לי שזנתה תחתי אחר שארסתי' ואלו הם עדות שזנתה בפניהם וב"ד שומעין דברי העדים וחוקרין עדותן אם נמצא הדבר אמת נסקלת ואם הביא האב עדים והזימו העדים שהביא הבעל ונמצאו שהעדים העידו שקר יסקלו וילקה הוא ואע"פ שאין בזה מעשה אלא דיבור התורה חייבתו כאן במלקות דכתיב ויסרו אותו ויתן מאה סלע ועז"נ ואלה בתולי בתי אלו העדים שיזימו עדי הבעל. חזר הבעל והביא עדים אחרים והזימו עדי האב הרי הנערה ועדי האב נסקלין ועז"נ ואם אמת הי' הדבר הזה מפי השמועה למדו שפרשה זו היא שיש בה עדים זוממין וזוממי זוממין הוציא שם רע עלי' והיא בוגרת אע"פ שהביא עדים שזנתה תחתיו כשהיא נערה הרי זה פטור מן המלקות ומן הקנס ואם נמצא הדבר אמת הרי זו תסקל אע"פ שהיא בוגרת הואיל ובעת שזינתה נערה היתה ויתר פרטיה בפ' ג' וה' ממכות בפ' שלישי ורביעי מכתובות (אהע"ז קע"ז). ונוהגת לענין המלקות והקנס בזמן הבית שהיינו דנין דיני קנסות ולענין שתשב אשה תחת בעלה לעולם אף בזמן הזה שמצוה עליו בכך שזה באמת מצוה הוא ולא קנס:

מצוה תקנ"ד ולא יוכל לשלחה

(א) שנמנע מוציא שם רע על אשתו ונמצא שקרן בדבריו שלא לגרשה לעולם ועז"נ לא יוכל לשלחה כל ימיו. משרשי המצוה הוצאת שם רע וקצת דיני' כמנהגי כתבתי במצות עשה שלו שבסדר זה וקחנו משם:

שנצטוו

סיא פטורה כי אינה בת עונשין רק הבועל חייב סקילה וגם חייבים כרת בלא התרו בה וקרבן בשוגג וא"צ לכתוב בזה כאן כי הדברים ידועים וכתבתי בח"ז ורק אכתוב מה שנתחדש לי בס"ד. והנה כל חייבי מיתות וגם חייבי סקילה אין מצוה בתורה להורגן באיזה מקום קבוע רק הב"ד דנין אותם אם יצא חייב הורגין אותו אצל הב"ד רחוק מן הב"ד ע' בר"מ פי"ב מהלכות סנהדרין סוף הל' ג'. אך עובד עכו"ם אין סוקלין אותו שם היינו שמצוה לסוקלו בעיר שעבד בה ודבר זה ילפינן מקרא ומבואר בר"מ פט"ו מה' סנהדרין ולא נדבר מזה עתה כי אכ"מ רק בדיני נערה המאורסה ובדיני מש"ר ג"כ יש מקומות שציותה התורה להרגן והר"מ אינו מביאו בפט"ו מה' סנהדרין כי סמך על מ"ש בפ"ז כאן בפ"ג מהא"ב. וז"ל הר"מ כאן הלכה ט' והיכן סוקלין נערה המאורסה שזנתה אם זינתה בבית אביה אע"פ שלא העידו העדים עליה אלא אחר שבאה לבית חמיה ונישאת ה"ז נסקלת על פתח בית אביה וכו' והנה כלל כאן הר"מ שני דינים מל' אע"פ שכתב לא מבעיא אם זינתה בבית אביה ובאו עדים עוד בבית אביה בודאי נסקלת על פתח בית אב אלא אפי' אם לא באו עדים שזנתה בב"א רק לאחר שניסת מ"מ סוקלין אותה על פתח ב"א עוד כתב זינתה בבית חמיה קודם שימסור אותה האב (היינו דלאחר מסירת האב איהי בסקילה כמ"ש קודם לזה) אע"פ שהעידו עליה העדים אחר שחזרה לב"א ה"ז נסקלת על פתח שער העיר ההוא (היינו בעיר שסרחה עיי' בתוס' בכתובות דף מ"ה ע"ב בד"ה סוקלין וכו') וכלל גם כן שני דינים אחד ל"מ אם העדים העידו ועדיין בב"ח נסקלת בפתח שער העיר אלא אף על פי שחזרה לב"א ואח"כ באו העדים גם כן נסקלת בפתח שער העיר ההוא. ובש"ס דכתובות מ"ה מבואר שם תני שילא ג' מדות בנערה באו לה עדים בבית חמיה שזנתה בבית אביה היינו לאחר שניסת סוקלין אותה על פתח ב"א כלומר וכו' ופרש"י דהכי כתיב והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וכו' והאי כשניסת דהא במוציא שם רע כתיב וכו' ואין ז"ל ממש באו לה עדים בבית אביה שזנתה בב"א סוקלין אותה על פתח שער העיר ההוא. ופרש"י דכתיב אח"כ כי יהיה נערה בתולה מאורסה וכו' והוצאתם וכו' אל שער העיר ההוא וכו' ולא מצינו חולק על שילא והפסוקים מוכיחים כן. ובגמ' שם ע"ב ת"ר נערה המאורסה שזנתה סוקלין אותה על פב"א וכו' נראה מדסתם איירי שבאו עדים בב"א שזנתה בב"א ומ"מ סוקלין אותה על פב"א אך רש"י בד"ה על פב"א פי' אם באו עדים משניסת היינו כשילא וכן מוכח מגמרא כרש"י דאמרינן אם אין לה פב"א סוקלין על פתח שער העיר ההוא ואמרי' מנלן וכו' יליף פתח פתח כו' ופתח במש"ר כתיב היינו באו עדים אחר שניסת ע"ש וגם בבאו עדים בב"א שזנתה בב"א בהדיא כתיב והוצאתם וגו' אל שער העיר ההוא. והנה הר"מ פוסק הן בבאו עדים בב"ח שזינתה בב"א והן בבאו עדים בב"א שזנתה בב"א נסקלת על פב"א הוא לא כשילא וגם פשט הכתוב מוכח כשילא כמ"ש בשם רש"י. אך הה"מ מביא דהר"מ היה לו גירסא אחרת בברייתא דשילא היינו באו לה עדים בב"ח שזנתה בב"א נסקלת על פתח ב"א כלו' וכו' באו לה עדים שזינתה בב"ח וכו' נסקלת על פתח שער העיר ההוא והכל תלוי בזנות אם זינתה בב"א בכ"ע על פב"א ובב"ח על פתח שער העיר ההוא וא"כ לגירסא זו הפרשה ראשונה אף דמיירי לאחר הנשואין מ"מ קודם הנשואין ג"כ מיירי והפרשה השניה מיירי דהזנות הי' בב"ח אף דאינו מפורש מ"מ שילא הי' לו בקבלה דמיירי בכה"ג והברייתא מסייע ליה דת"ר נערה המאורסה שזנתה נסקלת על פב"א וסתם נראה דבכ"ע כיון שהזנות היה בב"א נסקלת על פב"א ורש"י צריך ליישב ולגירסא זו ניחא. שוב מצאתי בס' שיטה מקובצת בסוגיא זו דמביא גירסת הראב"ד גם כן כסברא זו ופי' כן דהפרשה ראשונה מיירי בב"א בכ"ע ופרשה שניה מיירי בב"ח קודם שנמסרה ע"ש. ועי"ש שמביא עוד גירסא בר"מ ומביא דברי הה"מ ג"כ ע"ש. ומבואר בגמרא שם דף מ"ה ע"ב דנערה המאורסה סוקלין אותה על פב"א אם אין לה פב"א סוקלין אותה על פתח שער העיר ההוא וילפינן שם מפתח פתח וכו' עכ"פ לגירסת הר"מ דפרשה ראשונה מיירי בכ"ע בזינתה בב"א מ"מ אם אין לה פב"א סוקלין אותה על פתח השער העיר ההוא ואין חולק ע"ז. וז"ל הר"מ כאן סוף הלכה י"א וכל מי שמצוה לסקול אותה על פב"א אם לא היה לה פתח ב"א וכו' ה"ז נסקלת בבית הסקילה לא נאמר פב"א אלא למצוה עכ"ל ולע"ג אמאי לא כתב דסוקלין אותה על פתח שער ההוא דמפורש בגמ' להדיא ואיך פוסק דנסקלת בבית הסקילה ולא עמדו בזה נושאי כליו וצ"ע רב בזה. והנה במשנה שם דף מ"ד מבואר דנערה המאורסה שהיתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה היא בסקילה אך אין לה פב"א כי אין לה אב ואין מבואר האיך סוקלין כי המשנה לא מיירי מזה כמבואר אח"כ אין לה אב וכו' ואינו מבואר האיך סוקלין אך בש"ס דף מ"ה ע"ב דמבואר דאם אין לה אב או פתח ב"א סוקלין על פתח שער העיר א"כ בהורתה שלא בקדושה נמי וכ"כ הר"מ כאן בתחלת הלכה י"א וז"ל היתה הורתה שלא בקדושה וכו' נסקלת על פתח שער העיר ההוא ובודאי מקור ד"ז מהש"ס שכתבתי א"כ בודאי תמוהים דברי הר"מ שכתב אח"כ אם אין לה פתח ב"א וכו'

סוקלין בבה"ס ומ"ש מהורסה וכו' דנסקלת על פתח שער העיר אדרבא דין זה מפורש בגמרא אם אין לה פתח ב"א וכו' והורתה וכו' אין מפורש אך היא היא דטעם שוה דאין לה אב אבל הר"מ דמחלק בין שני הדינים צע"ג. שוב ראיתי בס' הפלאה שהקשה מ"ש ולא עיינתי בדבריו ומ"מ אני לך. עוד מבואר בר"מ דכל מי שמצוה לסקול על שער העיר ההוא אם יש בעיר ההוא רובה עכו"ם סוקלין אותה על פתח ב"ד וכ"כ הר"מ פט"ו מהל' סנהדרין גבי עובד עכו"ם דגם כן נסקל על פתח שער העיר אם רובה עכו"ם נסקל על פתח ב"ד וסתם הדברים נראה דס"ל דגזה"כ כך הוא ונהרג בתוך המחנה וסמוך לב"ד לא כשאר הנסקלין דמוציאין חוץ לג' מחנות וכן דעת התוס' בסנהדרין דף מ"ב ע"ב בד"ה כי היכי וכו' דגזרת הכתוב היא אך התוס' כאן בכתובות בד"ה על וכו' בדף מ"ה ע"ב אין דעתם כן ודבריהם סותרים למ"ש בסנהדרין וגם דבריהם כאן צ"ע ואיני רוצה להאריך. אך דעת הר"מ כמ"ש. ואני תמה דבתורה מבואר כאן בפרשה ראשונה דין מוציא שם רע וכתיב והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וכו' מבואר דד"ז אינו אלא על הנערה אבל הבועל נסקל בבה"ס ככל ח"מ כיון דלא כתיב ואח"ז בפרשה השנית גבי נערה המאורסה מפורש בכתוב והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וכו' מבואר להדיא דגם הבועל בד"ז בשער העיר והן לגירסת רש"י בתני שילא או לגירסת הר"מ על כל פנים בדין פרשה זו גם הבועל דינו כהנערה דמפורש בפסוק להדיא ובכל הסוגיא כאן נקיט נערה סוקלין אותה וכו' ע' בסוגיא ולא נזכר דין הבועל כלל דג"כ נידון בפתח שער ההוא ואין עולה על רעיוני דד"ז יהי' מוזכר בש"ס. אך בעניי איני בקי בש"ס אפשר הוא מוזכר באיזה מקום אך על הר"מ דהוא פוסק והיה צריך לפרש ד"ז וכאן אינו כותב רק דיני נערה ואינו מזכיר הבועל כלל ובפט"ו מה' סנהדרין כ' הדינים וכ' דעובד עכו"ם יש לו דין אחר דסוקלין אותו וכו' והני דדיני נערה סמך על מ"ש כאן מ"מ למה לא הזכיר דגם בועל נערה המאורסה נידון על פתח שער העיר וכו' וגם כאן לא הזכיר זה רק בנערה מיירי כאן ולמה השמיט זה וצע"ג. עוד מבואר בר"מ דאם באו עדים אחר שבגרה או אחר שנבעלה לבעלה והעידו שזנתה בעודה נערה בב"א ה"ז נסקלת בבה"ס והראב"ד השיג ע"ז דקי"ל דנסקלת על פב"א ע"ש ואין להאריך בזה עי' בש"מ. והנה בדינים אלו שכתבנו אין חילוק בין הי' ע"י הוצאת ש"ר או לא וכן הר"מ כ' סתם דינים אלו והם בכ"ע וע' בס' ש"מ. ודעת הר"מ כאן אף דכל נערה המאורסה אם זינתה לאחר שנכנסה לחופה אינה בסקילה רק בחנק מ"מ אם הי' ע"י הוצאת ש"ר שהוציא עליה ומביא עדים שזנתה לאחר החופה ה"ז בסקילה וזה דין חדש במש"ר דגזה"כ כ"ה וכ"ה דעת הרשב"ם מובא בתוס' זו דתני שילא אך הרבה ראשונים חולקים ע"ז ומכללם הראב"ד עי' בהשגות והדברים ארוכים. ואם היתה הורתה ולידתה שלא בקדושה ונתגיירה או נשתחררה פחות מבת ג' שנים ויום א' אע"פ שהיא בתולה בודאי כיון דהיתה פחות מבת ג"ש וי"א מ"מ גזה"כ דאינה בסקילה רק בחנק והורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה מרבינן בש"ס דהיא בסקילה אך א"צ פתח ב"א דאין לה אב כמ"ש לעיל. ועתה נכתוב דין מצוה זו באם הדבר שקר הדינים כ"ה אם בא הבעל לב"ד אחר שבעל הנערה כדרכה דוקא ואומר בעלתי ולא מצאתי בתולים ונודע לו והרי יש עדים שזנתה תחתיו אחר האירוסין ודוקא דהעדים אומרים שנבעלה כדרכה ובא האב והביא עדים והזימו עדי הבעל חייב הבעל מלקות מגזה"כ דכתיב ויסרו אותו וגם צריך ליתן קנס מאה כסף לאבי הנערה אף דבכ"מ אין לוקין ומשלם כאן גזה"כ דלוקה ומשלם וגם תהיה לו לאשה לא יוכל לשלחה ואם מגרשה עובר בלאו רק ניתק לעשה ואין לוקין אך אם לא קיים העשה כגון שנתקדשה וכו' או שהי' כהן לוקה וכו' ואזהרה ע"ז מלא תלך רכיל וכו' היינו מלקות הראשונה באם היה הדבר שקר אף דהוי לאו שאב"מ גזה"כ הוא דלוקין דכתיב ויסרו וכו' ובודאי צריך התראה ככל חייבי לאוין. וכבר כתבנו בח"ז דגם לאו בדיבור צריך התראה ע' בר"מ גבי מגדף וגבי עדים זוממים בר"מ פ"כ מה' עדות ובראב"ד שם. ונראה פשוט באם לא התרו בו דאין לוקין אותו מ"מ משלם קנס וגם לו תהיה לאשה דבאמת חייב מלקות רק דלא התרו בו ופשוט. ודוקא אם היא נערה אבל אם בשעת הוצאת שם רע היא בוגרת אף דאם היה אמת נסקלת מ"מ בנמצא שקר אין לוקין ואינו משלם קנס דגזה"כ כ"ה וכל היכי דאינו חייב מלקות ותשלומין אינו גם כן בעשה דולו תהיה וכו' ובל"ת דלא יוכל כן מבואר בר"מ. וכן המוציא ש"ר על הקטנה ואפי' היא עתה נערה אך העדים מעידים שזנתה בקטנותה כיון דל"ש אם אמת הדבר וסקלוה וכו' בנמצא שקר א"ח מלקות וקנס ע' בגמ' וכן דוקא אם אמר לעדים בואו והעידו אבל אם באו בעצמם והוזמו א"ח מלקות וקנס אף דלענין סקילה אין נ"מ בזה. והמוציא ש"ר על יתומה ג"כ חייב במלקות וקנס והקנס לעצמה ואם היתה גיורת או משוחררת אפי' נתגיירו ונשתחררו פחות מבת ג"ש וי"א דעדיין היא בתולה וכן אפי' אם היתה לידתה בקדושה כיון דהיתה הורתה שלא בקדושה אף דחייבת סקילה כמ"ש לעיל מ"מ פטור ממלקות וקנס דגזה"כ דוקא בישראל וכבר

כתבתי

כתבתי דהר"מ כתב כל היכי דפטור ממלקות וקנס א"ח ג"כ בעשה דולו תהיה וכו' ואם רצה לגרשה מגרשה. וכבר הבאתי בח"ז כ"פ דמשכחת לה חציה שפחה וחצי' ב"ח דחלק הב"ח היא ישראלית גמורה כגון ישראל הבא על ח"ש וחב"ח והוליד בת מצד חלק השפחות היא חציה שפחה דקי"ל ישראל הבא על השפחה וולדה כמותה ומצד חלק ב"ח מתיחס אחר האב והיא בחלק הב"ח בתו והישראל הוא אביה א"צ לכפול הדברים א"כ האיך הדין בח"ש וחב"ח כה"ג וגם נשתחרר חלק השפחות פחות מג' שנים וי"א וזנתה בנערותה שהיתה מאורסה דבנשתחררה קי"ל דהיא בחנק דבישראל כתיב מ"מ כאן כיון דחצי' ישראלית גמורה אפשר דמקרי עשתה נבלה בישראל אך מסתברא כיון דהחצי אינה בישראל ואינה חייבת רק חנק א"א לידון אותה במיתה חמורה בסקילה רק בחנק. אך זה נ"ל אם נשתחררה בעודה במעי האם דהוי לידתה בקדושה דחייבת סקילה אפי' בשפחה גמורה כמ"ש רק אין לה פב"א היינו דאין לה אב כיון דהי' הורתה שלא בקדושה אבל בכה"ג דיש לה אב על החצי ישראלית מאי איכפת לן לקיים המצוה דגם על חלק השני לא איכפת באיזה מקום ע"כ נ"ל דודאי מקיימין המצוה בפתח ב"א. ואני מסופק דאפשר בנמצא שקר חייב מלקות כיון דחצי' היא ישראלית גמורה וגם קנס או אפשר חצי קנס כמו שמבואר בגיטין לענין ח"ק וח"כ וגם לו תהיה לאשה. או אפשר כיון דבתולת ישראל כתיב צריך להיות בתולת ישראל וצ"ע ובאתי רק לעורר. קידש נערה וגירשה וחזר וקידשה והוציא עליה ש"ר ומביא עדים שזנתה תחתיו בקדושין הראשונים ונמצאו זוממין ה"ז פטור וכן אם יבם מש"ר על נשואי אחיו ג"כ פטור והדין של יבם נפשט בגמ' דפטור אך הדין הראשון הוא אבעיא דלא איפשטא ופוסק רבינו לקולא דפטור דספק מלקות לקולא וכן ספק ממון לקולא כ"כ הכ"מ וצ"ע למה לא כ' הר"ס דאם תפס האב או היא אין מוציאין מהם דהר"מ סובר גם בספק קנס אם תפס לא מפקינן מיני' ע' בר"מ פ"ב מהל' גניבה הלכה י"ב ברשב"ד ובהה"מ והדברים עתיקים ומובא כ"פ בח"ז וצ"ע. והר"מ סיים בהל' זו וכל הפטור אם רצה לגרש יגרש והקשה המנ"ל כהי דפטור ממלקות וממון מחמת ספק מ"מ המ"ע דלו תהי' וגו' ולאו דלא יוכל וגו' האיך יוכל לגרשה מספק הלא ספק תורה לחומרא והניח בצ"ע עיי' בדבריו. ואפשר לומר דהנה יבואר לקמן בס"ד דהאחרונים הקשו כיון דמש"ר צ"ל שיודע שזנתה תחתיו כמבואר כאן בר"מ הלכ' י"א וגם אם אומר לא מצאתי בתולים אפי' אם אינו אומר שזינתה תחתיו אסורה על הבעל באשת כהן או נתקדשה פחותה מג"ש וי"א כידוע והאיך כתבה התורה במש"ר בכ"ע ולו תהיה לאשה לא יוכל וכו' הא קי"ל אם נמצא בה דבר זימה וכו' ה"ז יגרשנה כמבואר בר"מ כאן הלכה ה' והא שויא אנפשיה חד"א ומבואר לקמן מה שתירצו. עכ"פ בספק כגון כאן היאך יוכל להחמיר מספק דלו תהי' וכו' דבאמת אסור בה דשוי' אנפשי' חד"א ומספק עשה אינו יכול לדחות איסור תורה ודאי א"כ ל"ק קושית המנ"ל דספק תורה לחומרא דאדרבה אסור. אך איפכא קשיא על הר"מ איך כ' כאן ואם רצה לגרש יגרש נראה דברצונו תליא מלתא אם רוצה מחזיקה והלא מחויב לגרשה כמ"ש בהלכה ה' נמצא בה וכו' יגרשנה בגט היינו שאסור להיות עמה וגם מדכתב וכל הפטור וכו' נראה אף בודאי כגון גיורת דפטור בודאי מקנס וממלקות ברצונו תליא מלתא אם רצה תהיה לו לאשה הא כיון דאין מצוה בדבר אם כן אסורה לו כי שויא אנפשיה חד"א והיכי דאיכא מצוה תירצו האחרונים כמבואר לקמן בס"ד אבל היכי דאין מצוה אסורה וצ"ע. וצ"ל אע"פ דאם הוציא ש"ר על בוגרת שזנתה בנערותה דאם אמת הדבר חייבת סקילה ומ"מ פטור ממלקות ומקנס כמבואר כאן בר"מ מ"מ לדין החדש שכתב הר"מ בפ"ג מהא"ב דמש"ר דזינתה אף לאחר החופה היא בסקילה וכ"ה שיטת הרשב"ס בתוס' בסוגיא זו ה"ה בנמצא שקר שהביא עדים שזנתה אחר החופה והוזמו חייב מלקות וקנס וחייב בעשה דלו תהיה וכו' דלשיטה זו מבואר כן בפסוק א"כ כל הפרשה מיירי בכה"ג גם כן ודוקא בוגרת דאיתרבי לסקילה מהנערה וכו' אבל לא לענין מלקות וקנס ע' בגמרא אבל לאחר החופה לשיטה זו חייב מלקות וקנס ג"כ אע"פ שהר"מ בהלכות א"ב הלכה ו' כתב כילד הוצאת ש"ר וכו' ונודע לו שזנתה אחר אירוסין וכו' סמך על מ"ש בפ"ג מהא"ב ע' בתוס'. כ"נ ומ"מ לא עיינתי היטב בדבר ובס"ד במהדו"ב אברר הדבר וכעת באתי רק להזכיר. והנה נתפרסם קושית האחרונים האיך גזרה תורה במוציא ש"ר לו תהיה לאשה וגו' הא קיי"ל נמצא בה דבר זימה או ח"ל וכו' מגרשה דלו תהיה לאשה אשה הראוי' לו ואין עשה דוחה ל"ת כיון דאי אמרה לא בעינא וכו' כמבואר בר"מ כאן הלכה ה'. והנה מבואר כאן בר"ס דכולה הוצאת ש"ר דאומר בעלתי ולא מצאתי לה בתולים ונודע לי שזנתה תחתי וכו' ואלו הן עדי וכו' ובהלכה י"א כתב אם אמר לא מצאתי' בתולה ולא אמר שזנתה תחתיו וכו' פטור עכ"פ הן שיודע שזנתה תחתיו הן מחמת שלא מצא לה בתולים אפי' בלא העדים שמביא מכל מקום באשת כהן אסורה לו או בקידשה פחות מבת ג' שנים וי"א כמבואר בסוגיא בכתובות דף ט' א"כ בהוזמו העדים נהי דלוקין אותו ומשלם קנס אבל האיך תהיה לו לאשה הא שויא אנפשיה חד"א כידוע והודאתו יותר מק' עדים אם כן האיך תהיה לו לאשה ומבואר כאן בר"מ אם היה אשת כהן וגירשה לוקין דביטל העשה האיך יכול לדור עמה בא"כ דהוי חד ספק ושויא אנפשיה חד"א. וראיתי בס' יהושע בפסקים וכתבים סי' תפ"ט שמביא קושיא זו ותירץ בשם הגאון מליסא דהא בח"ל דאין עשה דוחה הל"ת דאי אמרה לא בעינא וכו' ומבואר בפ"י היינו דעל האשה הוא הל"ת גם כן ובדידה ליכא עשה אם כן לא דחי והכא דהיא אומרת טהורה אני א"כ בדידה ליכא לאו כלל אך לדידיה ובדידיה יש עשה ודחי הל"ת ע' שם שדחה דבריו ודבריו נכונים וגם מבואר בתוס' כתובות דף מ"ב דעל ערוה לא פריך וליתי עשה וכו' דהו"ל לא תעשה ועשה לא יוכל ונטמאה וכו' ע"ש. וראיתי בספר פנים יפות על התורה שכתב דבאמת באשת כהן ל"ש העשה כיון דנאסרה עליו ע"ש ובאמת מבואר להדיא בר"מ גבי כהן איתא לעשה שכתב דכהן שגירש לוקה כיון דא"י להחזירה ומבואר דגם גבי כהן שייך זה ודברי הבעל פ"י תמוהים שלא הביא דברי הר"מ ועי' בס' יהושע מה שתירץ וג"כ דבריו צ"ע והנה לא אאריך מה שדברו האחרונים וכל קושיא יש לה תירוץ אך עכ"פ דברי הר"מ שכתבתי לעיל תמוהים שכ' כל היכי דפטור ממלקות ומקנס אם רצה לגרשה וכו' נראה דאין חיוב עליו לקיימה אבל אם רוצה מקיימה גבי הוציא ש"ר על קידושי הראשונים או על קידושי אחיו ובאמת כיון דאינו בעשה האיך יוכל לקיימה הא שויא אנפשיה חד"א ואסורה לו וצע"ג. ועיין באהע"ז סי' קע"ז בב"ש ס"ק ה"א שכ' דלשון יגרשנה משמע שמחויב לגרשה היינו הדין בדבר ונמצא וכו' אבל כאן כ' אם רצה וכו' נראה דאם רצה מקיימה וצ"ע האיך מקיימה הא אסורה עליו דשויא אנפשי' וכו' (עיין בהשמטות). והנה הר"מ כ' כאן דאם הוזמו עדי הבעל לוקה ונותן מאה סלע וכן כ' בסוף אלה הם בתולי' וכו' היינו שהוזמו וכו' נראה דוקא הוזמו אבל הוכחשו אינו לוקה ואינו נותן מאה סלע דמאי חזית דלייה וכו' ודעת ר"ת מובא בתוס' סנהדרין בסוגיא דחוששין ללעז דבהוכחשו העדים נמי נותן הבעל מאה סלע ע"ש באריכות. וכתב הר"מ כאן אין דנין ד"ז אלא בפני הבית בכ"ג מפני שיש בד"ז וכו' דיני נפשות שאם אמת וכו' וסמך עצמו על מ"ש בפ"ה מה' סנהדרין דדוקא בתחלה דיכול לבוא לד"נ וכו' אבל אם לא נאמנו דברי הבעל והאב תובע קנס הוא בג' סמוכים ככל דיני קנסות וכ"כ הרהמ"ח כאן ונוהג לענין מלקות וקנס בזמן הבית שהיו דנין ד"ק. ואך מ"ש בזמן הבית דבריו תמוהים כמ"ש בכ"מ דד"ק נוהג אף לאחר הבית בזמן שיש סמוכים עכ"פ דבר זה אמת אף הר"מ סובר כן ובזמן שאין דנין ד"נ כלל דנין דין מלקות וקנס א"כ דנין דין מש"ר כיון דא"י לבא לד"נ לאחר חורבן וד"ק דנין בסמוכים דנין ד"ז לענין מלקות וקנס בג' מומחים. וכתב הרהמ"ח דמצוה זו דלו תהיה וכו' והלאו נוהג האידנא ג"כ דזה מצוה היא ולא קנס והיינו דהוזמו וכו' או שנתברר כי לפי מאי דקי"ל כרשב"י דבעל דוקא הדברים ככתבם ועיין בכ"מ וצ"ע דבאהע"ז סי' קע"ז מבואר שם דבאונס מצוה לכונסה ואינו מבואר דגם מש"ר מצוה לכונסה מחמת העשה כיון דנוהג בזמן הזה. והנה באונס כתיב קנס וג"כ ולו תהיה לאשה ומבואר במשנה בפ' אלו נערות דאף ח"ל וח"כ וח"ע יש להם קנס ומקשינן איקרי כאן ולו תהיה וכו' והיא אינה ראויה לו ע"כ לא ישלם קנס ג"כ דנימא כמ"ש בפרשת קנס ולו תהיה וכו' ואם לא נוכל לקיים ולו תהיה יהי' פטור מקנס ומתרצינן נערה נערה וכו' בתולה בתולה וכו' איתרבי לקנס אף במקום דאינו יכול לקיים ולו תהיה וכן הלכה וכן פסק הר"מ בפ"ב כאן גבי אונס דאם אסורה עליו אסור לישא אותה עיי' בהלכה ה' ובהלכה י"א וי"ב כתב דקנס משלם אף באסורה עליו ע"ש. והנה במש"ר כתוב ג"כ ונתן מאה סלע וכו' ולו תהיה וכו' א"כ אפשר באסורה עליו מח"ל או עשה דא"י לקיים ולו תהיה וכו' אפשר דפטור מקנס ג"כ דאיקרי כאן ולו וכו' וכאן אינו מבואר ריבוי דנערה וכו' או בתולה א"כ כל שאינה ראויה לקיימה פטור מקנס וכן מבואר בסנהדרין ח' ע"ב בתוס' בד"ה והביא וכו' שכתבו שם לפיר"ת מותרת לבעלה דאל"ה איך מחויב ק' סלעים הא לא קרינן ולו תהיה לאשה וכו' מפורש יוצא מדבריהם היכי דאסורה עליו פטור מקנס דלא קרינן ולו וכו' והיינו כמ"ש דבאונס איתרבי בגמרא מנערה וכו' אבל גבי מש"ר לא מצינו ריבוי בש"ס א"כ איקרי ולו וכו' דקנס תלוי בזה. אך הר"מ כאן בפ"ג גבי מש"ר כתב בהלכה א' המוציא ש"ר ונמצא הדבר שקר וכו' ונותן לאביה משקל מ"ס ואח"ז בהלכה ד' כתב מ"ע של תורה דלו תהיה וכו' ובהלכה כ' כתב נמצא בה וכו' או שאביה מחל ה"ז יגרשנה וכו' ולו תהיה וכו' אשה הראוי' לו ולא כתב דבכה"ג ג"כ אינו משלם קנס כיון דאינה ראוי' לו וכן בהלכה ח' כתב כל נערה שאין לה קנס אם נאנסה וכו' המש"ר פטור ממלקות ומתשלומין וכן וכו' העכו"ם שנתגיירה וכו' פחותה מבת ג' וכו' ופרט זה אף באונס כה"ג חייב בקנס כמבואר בפ"ב מ"מ כאן פטור ולא פרט ג"כ וכן ח"ל אע"פ דבאונס חייב כאן פטור וכן מלשון כל נערה שאין וכו' משמע הא במקום שיש לה קנס באונס חייב ג"כ כאן א"כ חייב כאן בח"ל וכן בהלכה ט' כתב דכל הפטור אם רצה לגרש יגרש ולא כתב להיפוך ג"כ וכל שאינו יכול לקיים העשה דולו תהיה וכו' פטור מקנס מכ"ז נראה דהר"מ ס"ל דשוה ד"ז לאונס אע"פ דאינה ראוי לו חייב בקנס א"כ ד"ז מחלוקת הר"מ והתוס' ואין בידינו להכריע ולא ראיתי מי שהתעורר בד"ז. וקשה לי לשיטת התוס' דסברי דכאן במש"ר הקנס תלוי באשה הראוי' היינו דיכול לקיים ולו תהיה וכו' ובאונס קי"ל דמשלם בכ"ע כמשנה דפרק אלו נערות א"כ איך אמרינן במכות דף ט"ו לא יאמר ולו תהיה לאשה גבי מש"ר וניליף מק"ו מאונס וכו' הא אי ניליף מאונס יגיע קנס בכ"ע דכתיב ונתנו וגם גבי אונס הדין כן ע"כ כתבה התורה כאן ולו תהיה וכו' שיהא תנאי שאם אינה ראויה לו אינו משלם קנס כלל משא"כ באונס א"כ הצריכה התורה לכתוב כאן ולו תהיה לאשה היינו שאינו משלם קנס באינה ראוי' אליו ודוחק לומר דהסוגיא שם אזלא שלא אליבא דהלכתא כסתם משנה דא"כ אלא כהני תנאי כר"ש התימני וכר"ש בן מנסיא דגם באונס אין משלם קנס באם לא יוכל לקיים ולו תהיה וכו' זה דוחק דהסוגיא אזלא שלא כהלכתא ועוד אפילו למ"ד גבי אונס שיש בה הוי' ובח"ל משלם קנס א"כ הוצרכה התורה לכתוב כאן ולו תהיה וכו' דאף ח"ל כיון דאינה ראויה אינו משלם כאן דכאן גבי מש"ר א"י לדרוש אשה שיש בה הוי' ואם אין בה הויה אינו משלם דבלאו קרא ולו וכו' ל"ש מש"ר אם אין תופסין קידושין כי אינה א"א כלל ופשוט. וע"כ צ"ל דהסוגי' אזלא כרשב"מ לחוד דגם ח"ל אינו משלם קנס באונס דבעינן אשה הראויה לו זה דוחק גדול. ולשיטת הר"מ ניחא דמש"ר שוה לאונס בכל גוונא שפיר מקשה לא לכתוב במש"ר ונילף מאונס אבל לשיטת התוס' צ"ע. וקשה לי לר"ש התימני דדריש ולו תהיה גבי אונס אשה שיש בה הוי' ופרש"י דמשמע לי' תהיה לשון הויה ולא לשון קיום עיין בכתובות בדף ל"ט ע"ב הא ע"כ גבי מש"ר דכתיב ג"כ ולו תהיה וכו' ג"כ לשון קיום הוא ולא יוכל לדרוש לשון הויה דא"ל התורה למעוטי דבאשה שאין לה הויה ל"ש מש"ר דכל הפרשה מיירי באשתו כי יקח וכו' וגם ואם אמת הדבר וסקלוה וכו' ובאינה א"א אינה בסקילה א"כ כאן ע"כ דריש אשה הראויה לו ולמה אינו דורש גבי אונס ג"כ כיון דלשון אחד הוא ודוחק לומר

דכאן

מצוה תקנ"ה לרגום נערה מאורסה ובועלה באבנים

(א) שנצטוו ב"ד לרגום באבנים מי שעבר על קצת עבירות ואחת מהן הבא על נערה המאורסה שנא' וסקלתם אותם באבנים וזו היא אחת מארבע מיתות ב"ד הידועות שהן סקילה שריפה הרג וחנק ובמסכ' סנהדרין פרק ד' מיתות חלקו ר"ש ורבנן סקילה שריפה אי זו מהן חמורה יותר ורבנן הוא דאמרו סקילה חמורה וענין הסקילה כך הוא רחוק מבית הסקילה ד' אמות מפשיטין האיש המחויב סקילה בגדיו עד שנשאר ערום ומגלין ערותו מלפניו והאשה אינה נסקלת ערומה אלא בחלוק אחת ובית הסקילה הי' גבוה שתי קומות ועולה לשם הוא ועדיו וידיו אסורות ואחד מן העדים דוחפו על מתניו ונופל על לבו לארץ ואם לא מת בדחיפה מגביהין העדים אבן שהיתה מונחת שם משא שני בני אדם ומרפים ידיהם (ב) ומשליכים האבן על לבו ואם לא מת בזה רגימתו בכלל ישראל שנא' יד העדים תהי' בו בראשונ' וגו'. משרשי ד' מיתות ב"ד כתבתי קצת בסדר משפטים. דיני המצוה מ"ש ז"ל סקילה חמורה משריפ' ושריפה מהרג והרג מחנק וכל מי שנתחייב בשתי מיתו' ב"ד בין משתי עבירות או מעבירה אחת נידון בחמורה וכל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה ולא הבירו אותם נידונין כולם בקלה שבהן ויתר פרטיה מבוארים בסנהדרין פרק ו' (ה' סנהדרין פרק ט"ו). ונוהגת בזה"ב וב"ד שעברו ע"ז ולא סקלו מי שנתחייב סקילה אפי' המיתוהו במיתה אחרת בטלו עשה זו:

מצוה תקנ"ו שלא לדון האנוס בחטא

(א) שנמנענו שלא לדון מי שהוא אנוס בחטא שיעשה כלומר שאין לנו לענוש שום אדם בדבר שיעשה אותו בעל כרחו וע"ז נאמר ולנערה לא תעשה דבר וגו' וזהו לאו כולל כל מי שהוא אנוס בפעולה רעה שיעשה שאין לנו לענוש אותו בה ובפירוש אמרו ז"ל במס' סנהדרין אנוס רחמנא פטרי' שנא' ולנערה לא תעשה דבר. שורש מצוה זו ידוע לכל בן דעת שאין ראוי לענוש שום ברי' במה שהוא עושה בע"כ שלא בטובתו. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאפי' עבר אדם באונס על אחת מג' עבירות שאדם חייב ליהרג עליהן ולא יעבור אין ב"ד ממיתין אותו עליהן זולתי אם עבר ובא על הערוה שבזו ממיתין עלי' שאין זה אונס גמור לפי שאין קישוי אלא לדעת אבל האשה שנבעלה באונס פטור' ואפי' אם אחר שהתחיל האנס לאונסה אמרה הניחו לו פטורה מפני שיצרה מתגבר עלי'. ויתר פרטי' שם בסנהדרין (ה' סנהדרין פ"ב). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז שאנו מחוייבין שלא לענוש האנוס בשום עונש ועובר ע"ז וענש האנוס עבר על לאו זה ונשא עונו (ב) אבל אין בו מלקות לפי שאפשר לעבור עליו שלא ע"י מעשה כגון דיין שצוה להלקותו או שצוה לענוש אותו בענין אחר שאין הדיין עושה

דכאן א"י לדרוש באופן אחר רק הראוי לקיום אבל גבי אונס דיכול לדרוש משמע לי' יותר לבון הו"ה דמנ"ל הא כיון דלשון קיוס ג"כ משמע א"כ אפשר דכתבה התורה דוקא בראויה לקיימה ובל"ז אין לה קנס ול"ע. ונוהג בכל נערה בתולה אפילו אם היא איילונית באופן דנעשה גדולה למפרע אם לא אמרינן מקטנותה יצאה לבגר ואכ"מ מחויבת מיתה דאגמ"ל ואין כאן ה"ס לשיטת התוס' ביבמות וכן לוקין אותו ומשלם מאה כסף דאגלאי מלתא א"ל להאריך דמבואר כ"פ בח"ז. והעשה והל"ת דלא יוכל אם עבר על הל"ת באיזה נוהגא לוקין ובאיזה נוהגא אין לוקין יתבאר בעזה"י לקמן גבי אונס ותלמד לכאן. והנה המ"כ גובין מעידיות כמבואר בפ"ק דב"ק והר"מ אינו מביא זה כאן וכבר כתבתי בח"ז. ומבואר בכתובות בפ' א"כ דאונס שנותן קנס יצא כסף קנסה בכתובתה דטעמא מאי תקנו כתובה וכו' כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והכא ל"מ מגרשה דכתיב לא יוכל וכו' ופוסק הר"מ ד"ז בפ"א כאן הלכה ד'. וכאן במש"ר לא כתב כלל וכן בגמרא אינו מבואר. והנה לשיטות הסוברים דכתובת בתולה מה"ת וכתובת בעולה דרבנן א"כ באונס כשכנסה היא בעולת עצמו ואין לה רק מדרבנן כדי שלא תהא קלה וכו' וכיון דאינו יכול לגרשה לא תקנו כתובה אבל כאן נשאה בתולה הכתובה מה"ת ול"מ שהתורה תפקיע הכתובה צריך לשלם קנס דגזה"כ וגם הכתובה לכשיוציא. ולדעת הר"מ ודעמי' דגם כתוב' בתולה מדרבנן צריך לחלק דשם באונס לא חייבו חז"ל כתובה כיון דל"ש הטעם קלה וכו' אבל כאן כבר נתחייב בכתובה בשעת חופה למה יפקיעו חז"ל ממנה מה שנתחייב וז"פ וברור. ולדעת התוס' שם שדעתם דאפי' באונס שלא כדרכה דעדיין היא בתולה ומגיע לה כתובה מה"ת יצאה כסף קנסה בכתובתה ועיין בס' פ"י דהביא בשם המכילתא דמגיע מה"ת כתובה ועיי' במנ"ל פ"א כאן צריך לחלק ג"כ חילוק הנ"ל דהתורה גזרה גבי אונס הקנס במקום הכתובה דהתורה לא חייבה אותו כתובה אלא קנס אבל כאן מגיע לה כתובה לא הפקיעתו התורה כיון שכבר נתחייב לה וז"ב ופשוט. לעיל הקשתי על דברי הר"מ שכתב דכל הפטור ממאה סלע אם רצה לגרש מגרש היינו שאין המלוה דלו תהיה וכו' מוטל עליו ולא הלאו ונראה מדבריו דאם רוצה מקיימה הא שוויא אנפשי' חד"א בשלמא היכי דחייב בעשה כבר תירצו האחרונים או דגזה"כ הוא אבל במקום שאין מלוה א"כ אסור בה. אפשר ליישב דמשכחת לה שיהיה מותר בה ע"פ דברי המנ"ל פ"ט ממה שכתב בשוויא אנפשי' הד"ה אפי' כנגד עדים דהודאתו יותר ממאה עדים היינו דוקא בעומד בדיבורו אבל אם חוזר בו יכול לחזור בלא אמתלא כיון דעדים מכחישין אותו ע"ש א"כ משכחת לה שמותרת לו כגון שחזר והודה שקר הדבר וגם עדי האב מסייעים לדבריו או במביא עוד עדים שלא זזה ידם מתוך ידו ובכה"ג בחזר בו מותרת לו ע"כ כתב הר"מ הדין דאין העשה עליו ואם רצה וכו' אבל אינו פוסק הדין דאסור דפעמים מותרת כמ"ש ע"כ כותב לשון זה דהעיקר דאין המלוה עליו כ"נ. והוא באמת תירוץ לקושית אחרונים שהבאתי לעיל האיך משכחת במש"ר ולו תהיה לאשה הא בכל מש"ר שוויא אנפשיה חד"א משכחת לה בכה"ג שגם הוא עצמו חוזר מדבריו וכן כתבה התורה ולו תהיה באשה הראויה לו א"כ היינו בראוי' לו כגון בכה"ג מלוה עליו וכופין אותו אבל אם אינה ראויה אינה מלוה דאסור בה והאחרונים שהרעישו עולם בקושיא זו דלא נחתו לזה א"כ ל"מ לד היתר ליסא אותה א"כ איך כתבה התורה ולו תהיה וכו' בראוי' דל"מ כלל ראוי' לו אבל לפי דברינו משכחת לה א"כ בכה"ג כתבה התורה אם ראוי' לו היינו בחוזר וכו' ולו תהיה ובאם עומד בדיבורו בודאי אין ראוי' לו (א"ל) וקלרתי ותבין מעלמך ואפשר מקום הניחו לי האחרונים ז"ל. נתיישבתי דלשיטת הר"מ שהבאתי לעיל דקנס אינו תלוי במלוה דלו תהיה דאף שאינה ראויה לו מ"מ חייב בקנס רק זה מלוה בפ"ע א"כ תירוצי עולה שפיר שהתורה כתבה ולו תהיה וכו' היינו אם תהיה ראויה לו ומשכחת לה כה"ג אבל לפי שיטת התוס' שהבאתי אם אסורה עליו אינו משלם קנס דלו תהיה וכו' הוא תנאי על הקנס עיין לעיל א"כ הדרא קושיא לדוכתא האיך משכחת לה שתהא מותרת לו דעפ"י עדים אסורה לו מחמת שוויא אנפשיה חד"א רק ע"י שהודה מעצמו חזרה להיות מותרת וא"כ איך משלם קנס הא מודה בקנס פטור דאשר ירשיעון אלקים כתיב פרט למרשיע עצמו וכאן לא נתחייב עפ"י העדים כי אסורה לו רק ע"י הודאתו א"כ איך משכחת לה קנס מ"ס הא מודה בקנס פטור. והא דלא תירצו האחרונים דמיירי בחזר והודה ונותן אמתלא לדבריו דגבי שוויא אנפשיה חד"א מהני חזרה באמתלא דנראה דל"מ כאן אמתלא דמה בעושה מעשה ל"מ אמתלא עיי' ביו"ד סי' קע"ה מכש"כ כאן דלהביא עדים להורגה אין לך מעשה גדולה מזו והיא יכול בל"ז לטעון טענת בתולים להפסידה כתובתה עיין באה"ע והם ארוכים ואכ"מ. ולדעת התוס' נ"ל דלא משכחת שתהא לו לאשה במש"ר רק באשת ישראל דהוי ס"ס ולא שווי' אנפשיה חד"א רק עפ"י העדים וכשהוזמו מותר בה בכה"ג נושא אותה וחייב בעשה דלו תהי' וכו' ובלאו דלא יוכל וכו'. ומלוה זו למדתי מתוך טרדות גדולות והפסקתי הרבה בין הפרקים אקוה כי בעזה"י אשנה פ"ז:

מצוה תקנ"ה (א) **שנצטוו** ב"ד לרגום באבנים וכו' שנאמר וסקלתם וכו' מבואר בר"מ פרק ט"ו מהלכות סנהדרין ולשון הרב המחבר כלשון הר"מ ועיין בכ"מ ובלחם משנה שהקשו דהר"מ כתב דוחפו וכו' ונופל על לבו ובמשנה מבואר דאם נהפך על לבו הופכו על מתניו ע"ש מה שתירצו:

(ב) ומ"ש הרהמ"ח ומשליכין וכו' עיין בר"מ כתב ומשליך היינו אחד משליך וכן הוא בגמרא וע"ש הטעם ודוחפין אותו מעומד כדי שיהיה עם קומה שלו ג' קומות. ומ"ש הרהמ"ח וכל מי שנתחייב וכו' מבואר בר"מ שם פי"ד והרמב"ן אינו מונה מלוה זו במנין עיין בסמ"ק לרבינו באריכות:

מצוה תקנ"ו (א) **שנמנענו** שלא לדון מי שהוא אנוס וכו' וע"ז נאמר ולנערה לא תעשה דבר וכו'. מבואר בר"מ פ"כ מהלכות סנהדרין ובפ"ה מהל' יסודה"ת ובפ"א מה' א"ב. והנה אף בג' עבירות שהדין שיהרג ואל יעבור מכל מקום אם עבר אין עונשין אותו רק בג"ע דעת הר"מ כאן ודעת הרהמ"ח דחייב מיתה דאין קישוי אלא לדעת וכ"כ בפ"א מה' א"ב אבל דעת הרבה ראשונים כיון שמחמת אונס מיתה מתקשה פטור ומובא בהה"מ שם ועיין בתוס' ביבמות בפרק הבא על יבמתו וכו' ע"ש. ועיין בכ"מ שכתב דחייב מיתה ומ"מ אין ממיתין אותו הב"ד דל"ש התראה כיון שהוא אנוס ודייק כן מלשון הר"מ שכ' בתחלה אין ב"ד ממיתין וכו' וכאן בעריות כתב ח"מ ולא כתב ב"ד ממיתין אותו נראה דרק ח"מ אבל אינו נהרג ע"ש. וכאן בדברי הרהמ"ח כתוב ממיתין אותו מבואר דסובר דהב"ד הורגין אותו. ומ"ש בכ"מ דלא שייך התראה למה ל"ש מתרין אותו דאסור לעשות דיתחייב מיתה ע"ז ועיין בפ"ה מה' יסודה"ת ומלשון הר"מ בפ"א מה' א"ב נראה גם כן דהורגין אותו ועיין בתוס' יומא דף פ"ב ועיין במ"מ באה"ע סי' כ' ואין להאריך. וכתב הר"מ כאן ובפ"א מה' א"ב דאשה שנאנסה פטורה אפי' היתה סופה ברצון דיצר אלבשה והוא מסוגיא דכתובות דף נ"א ועיין בכ"מ דוקא אם בא הרצון ע"י אונס בתחלה פטורה אבל בלא אונס בתחלה ל"ש יצר וכו' דעצמה גרמה זה ועיין בס' פנ"י דהקשה דמבואר בכריתות דחייב על כל בא ובא אף דהוי אונס ותירץ ג"כ כיון דלא הוי אונס בתחילה ל"מ טעמא דיצר דבעצמו גרם רק בתחלה באונס שייך האי טעמא והדברים ברורים ויש לפלפל בזה בסוגיא דשבועות דאמרה לו נטמאתי אך ראיתי בס' הפלאה שעורר בסוגיא זו איני רוצה להאריך בזה. ואני מסופק לדעת הראשונים החולקים על הר"מ והרהמ"ח וסוברים דבאונס הבועל ג"כ א"ח מיתה אם היה באונס וסופו ברצון אם חייב מיתה אם נאמר דהוי תחלתו באונס לענין מיתה א"כ הסוף ברצון ג"כ כיון דיצר אלבשי' הו"ל ג"כ באונס וא"ח או אפשר דדוקא [באשה] היכי דבתחילה היה מחמת האונס שייך שפיר דהסוף היה אונס ג"כ מחמת היצר אבל באיש שאנסוהו דבאמת חייב למסור עצמו למיתה רק דאין עונשין אותו לשיטה זו עכ"פ חייב על הסוף אם היה ברצון ולא אמרינן דהוי אנוס מחמת היצר כיון דגם מתחילה עשה שלא כדין דלא מסר עצמו נהי דאין אנו יכולים לחייבו ע"ז עכ"פ על הרצון שבסוף ל"ש לומר יצר אלבשיה כיון דעשה בתחלה שלא כדין לא הוי בסוף אונס מחמת האי סברא דיצר וכו' כיון דמ"מ גרם להרצון דהו"ל למסור נפשו וכ"נ מלד הסברא ומ"מ ל"ע:

(ב) וכתב הרהמ"ח אבל אין בו מלקות לפי שאפשר וכו'. והיינו על הלאו הזה אין לוקין אבל אותו שעשה הדבר הזה מי שהרג את האנוס

ח"מ

עושה מעשה בדבר והרמב"ן ז"ל כ' שאין זה הלאו מניעה אבל הוא שלילות לפטור הנערה האנוסה וזהו שאמרו בסנהדרין אנוס רחמנא פטרי' זה הלשון באמת ראי' שהוא פטור לא אזהרה (ה' נערה בתולה פ' א'):

מצוה תקנ"ז ליתן האונס חמשים סלעים

(א) שנצטווה האנס נערה בתולה שישא אותה לאשה ושיתן לאביה חמשים כסף שנאמר ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף. משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה ושלא יהיו בנות ישראל כהפקר שאם יחשוב האונס למלאות נפשו בה וילך לו יקל בעיניו לעשות כן פעמים הרבה אבל אם בדעתו שתהי' קשורה עמו ומוטלת עליו כל ימיו לחיוב שאר כסות ועונה ואפי' אם יקוץ בה לא יהי' לו רשות לגרשה לעולם ושיתחייב ליתן לאביה חמשים כסף מיד באמת יכבוש יצרו וימנע מעשות הנבלה עם הקנס הזה וגם יש בזה קצת תנחומין אל העניי' המבויישת שתשאר עמו לעולם פן יביישנה איש אחר בדבר הרע שאירע לה ופקודי ד' ישרים משמחי לב. מדיני המצוה כתב הרמב"ם ז"ל כל הנבעלה בשדה בחזקת אנוסה וכל הנבעלה בעיר בחזקת פיתוי עד שיעידו עדים שהיא אנוסה ואמרו חכמים שהאנוסה שלא רצתה היא או אביה שתנשא לו אין כופין אותה אבל לא רצה הוא כופין אותו אפי' היא חגרת או סומא ומצורעת ואינו מוציא' לעולם ולזו אין לה כתובה דמה טעם תקנו חכמים כתוב' כדי שלא תהא קלה בעיני בעלה לגרשה וזה אינו יכול לגרשה. היתה האנוסה אסורה עליו ואפי' מחיוב עשה ואפי' שני' הרי זו לא ישאנה וכן אם נמצא בה דבר זימה אחר שכנסה יגרשנה שנאמר ולו תהיה לאשה הראוי' לו וכ' הרמב"ם ז"ל שאין האונס או המפתה חייב בקנס עד שיבא עלי' כדרכה ובעדים וא"צ התראה ובכתובות פרק ד' נראה היפך דבכל התורה כולה אין חילוק בין כדרכה לשלא כדרכה למכות ולעונשים אלא במוציא ש"ר בלבד. ואין בה חיוב קנס עד שתהא בת ג' שנים גמורות ומג' שנים גמורות עד שתבגור יש לה קנס ובוגרת נקראת אחר ו' חדשים משנראית בה סימן התחתון שהן ב' שערות ובששה חדשים אלו נקראת נערה וז"ש ז"ל אין בין נערות לבוגרת אלא ו' חדשים בלבד ואחר שבגרה אין לה קנס שנא' נערה בתולה ובא עליו הפי' בתולה ולא בעולה נערה ולא בוגרת ממאנת ואיילונית וענין סימני האיילונית ידוע וכל שלא נראית בה סימן התחתון והיא בת ל"ה שנים ויום א' אע"פ שאין לה סימני איילונית בחזקת איילונית היא ובין שיש לה אב או שאין לה אב יש לה קנס. עשר נשים מנו חכמים שאין להם קנס ואלו הן. בוגרת. ממאנת. מגורשת. איילונית. שוטה. חרשת. גיורת. שבוי'. משוחררת. והיוצא עלי' ש"ר. ושאר הבנות יש להן קנס וכל שיש לה קנס יש לה בושת ופגם שהחמשים כסף דמי הנאת השכיבה בלבד הם ושאין לה קנס אין לה בושת ופגם אם נתפתה אבל אם נאנסה אע"פ שאין לה קנס יש לה בושת דלא גרעה מחובל בחבירו שחייב בה' דברים והרמב"ם ז"ל כ' דאפי' באנוסה כל שאין לה קנס אין לה בושת ותמה אני עליו. ודמי דברים אלו הן של אב שהתורה זכתה שבח נעורים לאב ואם אין לה אב לעצמה ויתר פרטי המצוה בכתובות בפרק ג' וד' ונוהג' מצוה זו לענין הכרח פרעון הקנס בזכרים בזמן הבית שיש כח בידינו לדון דיני קנסות ולענין שישאנה האונס אף בזמן הזה הוא מצוה עליו שהנשואין מצוה היא ולא קנס:

מצוה תקנ"ח לא יוכל שלחה כל ימיו

(א) שנמנע האנס מלגרש אנוסתו לעולם ועז"נ תחת אשר ענה לא יוכל לשלחה כל ימיו. משרשי המצוה וקצת דיני' וכל ענינה כתוב במ"ע שלו שבסדר זה וקחנו משם וזה הלאו אמרו ז"ל בגמ' מכות שכבר קדמוהו עשה והעשה הוא מה שאמר הכתוב ולו תהי' לאשה ושם נאמר אנס שגירש את אשתו אם ישראל הוא מחזיר אותה ואינו לוקה לפי שכבר נתקן הלאו בעשה שקדמו שהרי היא לו לאשה ואם כהן הוא האנס וגרשה לוקה ואינו מחזיר אותה שהרי כהן אסור בגרושה וכיון

ח"מ שסרג את הנפש אם ידע מזה וכן המלקה חייב מלקות משום לא יוסיף רק משום לאו הזה אין לוקין וגם הר"מ בפי"ח מה' סנהדרין לא מנה לאו זה בכלל הלוקין אע"פ שאיט סובר סברת הרהמ"ח כידוע עיין בפי"ג מה' שכירות דס"ל חסמה בקול לוקה כיון דע"י הדיבור אתעביד מעשה או כיון שאפשר ע"י מעשה ע"ש בהה"מ א"כ צ"ע למה לא יגלו הב"ד על לאו זה כיון שע"י דיבורן איתעביד מעשה ועכשו או שיוכל להיות שהם בעצמם עונשים א"כ יהיו חייבים מלקות ע"פ דיבורם וצ"ע כעת:

מצוה תקנ"ז (א) **שנצטווה** האונס נערה בתולה שישא אותה לאשה ושיתן לאביה חמשים כסף שנאמר ונתן וכו' ולו תהיה לאשה וכו':

מצוה תקנ"ח (א) **שנמנע** האונס לגרש אנוסתו לעולם וע"ז נאמר תחת וכו' לא יוכל שלחה כל ימיו וכו'. מבואר בר"מ בהלכות א"ב פ"א ופ"ב ויש בדברי הרהמ"ח ט"ס שמביא לא יוכל לשלחה ובאמת גבי מש"ר כתיב לשלחה וכאן כתיב שלחה בלא למ"ד וכ"מ כתבתי כ"פ בח"ז דלכ"ע אם מתרין משום לאו אחר אין התראה כלום דסבר דאחוכי ביה אם כן אם התרו בו שלא לגרש מפסוק לא יוכל לשלחה אין לוקין כי פסוק זה לא נאמר באונס רק במש"ר וכן במוציא ש"ר אם התרו משום פסוק זה דאונס ג"כ לינו כלום וכבר כתבתי בח"ז כ"פ והדברים ברורים. והדינים בקיצור כ"ה בס"ד וכבר כתבתי דיני קנס לעיל במפתה בפ' משפטים ע"ש ותלמד לכאן וכאן אפרש דברי הרהמ"ח. האנס בתולה מבת ג' שנים וי"א ואילך עד שתבגר חייב בקנס הכתוב בתורה חוץ בושת ופגם וצער ככל החובל בחבירו וחל עליו העשה דלו תהיה וכו' והל"ת דלא יוכל שלחה וכו' ונותן הקנס והג' דברים מיד והכניסה לו תליא ברצונה וברצון אביה אם ממאנים בו הרשות בידם אך אם הם רוצים שותה בעלילו וכופין אותו לכנוס ואינו מגרשה לעולם מרצונו רק מרצונם ונותן הקנס וא"ת בכתובה ומבואר בגמרא כתובות דף מ"ס ובר"מ ובהרב המחבר הטעם דל"ש קלה בעיניו וכו' ועיי' בתוס' שם שהקשו אי אמרינן כתובת בתולה מה"ת וכאן אעפ"י שהיא בעולה מ"מ משכחת לה שתהיה בתולה גם כן כגון שאנס אותה שלא כדרכה כמו דהוי בתולה לענין קנס דקי"ל באו עליה עשרה בני אדם כולם משלמים קנס ה"ל בתולה לענין כתובה אם כן אמאי אין כתובה בכה"ג והניחו בקושיא. ועיין בספ"י שמביא מכילתא דהוא גזה"כ דקנס זה יצא ידי כתובה המגיע לה מה"ת אך אם נותן תיכף הכתובה אסור להשהות עמה מדרבנן בלא כתובה לר"מ והוא מטעם שלא תהא קלה וכו' וכאן ל"ש זה ומה"ת זה הקנס הוא הכתובה וגזה"כ הוא שיתן לה מיד ע"ש והר"מ בלא"ה ס"ל כתובה דרבנן כמ"ש במצות המש"ר ע"ש. ודעת הר"מ דאין חייב קנס על· שלא כדרכה וכל הראשונים חולקים עליו בזה וכן הרהמ"ח והביא ראיה מכתובות דף מ"ו שלא מצינו חילוק בכל התורה כולה בין כדרכה ובין שלא כדרכה למכות ולעונשין חוץ מש"ר ועיין בתוס' יבמות דף נ"ט שמביאין ראיה מסוגיא דשם ומקדושין דחייב קנס על שלא כדרכה וכן הר"נ בפ' א"כ מביא ראיות הללו והדברים ארוכים. ולכ"ע אם בא עליה אחד שלכ"ד חייב השני בבא עליה כדרכה רק על הבא שלכ"ד פליגי הר"מ והראשונים אם חייב קנס ועיין במנ"ל פי"ז מה' א"ב. ואם משלם קנס בהערלה בלא הסרת בתולים לפי מאי דקי"ל דהערא' היינו הכנסת עטרה יש בזה מחלוק' הראשונים עי' בתוס' יבמות דף נ"ט ועי' במנ"ל שם. ואם הערו בה הרבה ב"א אם חייב השני בירושלמי מבואר דכולם חייבים קנס ועיין במנ"ל שם וגם אם בא עליה בהמי' בלא הסרת בתולים אם מחויב קנס וגם אם אח"כ בא עלי' שלא בהמי' אם הוי עדיין בתולה עי' כ"ז במנ"ל והדברים ארוכים מאוד ואין רצוני לפלפל מה שבא באריכות בראשונים ובאחרונים ובאתי רק להודיע לך ומ"מ אני לך. ועשרה נשים אין להם קנס. א'. בוגרת דגזה"כ נערה ולא בוגרת. ב'. ממאנת והיינו מן הנשואין דהיא בחזקת בעולה ועי' בכתובות דל"ו בסוגיא אבל מן האירוסין אפי' גרושה מן האירוסין חייב קנס. ג'. מגורשת היינו מן הנשואין אע"פ שהיא עדיין בתולה עי' בכ"מ כיון דאין לה טענת בתולים וכל שאין עליה ט"ב אין לה קנס וה"ה כאלמנה. והנה הר"מ שכתב אע"פ שהיא נערה בתולה מיירי דאין עדים אמרינן דנבעלה אבל אם יש עדים שלא נסתרה אחר הנשואין לדעת הר"מ פי"א מה' אישות ביש עדים כתובתה מאתים ויש לה ט"ב עי' בא"ע סי' ס"ז א"כ בודאי יש לה קנס. אך לשיטת התוס' דסוברים אפי' ביש עדי' שלא נסתרה אין לה רק מנה ואין עליה ט"ב וע"ש בתוס' דאינו סומך על העדים דסבר דלשבחה אומר כן ועי' בש"ע שם א"כ נראה דגבי קנס ל"ש זה כיון דעדים מעידים שלא נסתרה בודאי חייב קנס וכ"נ דעת הטור דבסי' ס"ז כתב אפי' איכא עדים שלא נסתרה וכו' וכאן בסי' קפ"ז כתב רק כלשון הר"מ דנשואה וכו' ולא כתב אפי' איכא עדים נראה דביש עדים יש לה קנס. ד'. איילונית. כ"ה דעת הר"מ והרהמ"ח והראב"ד והטור תמהו ע"ז דלרבנן דקי"ל כוותייהו דקטנה יש לה קנס א"כ אמאי איילונית אין לה קנס בזה ודוקא לר"מ דס"ל קטנה אין לה קנס וזו מקטנותה יצאה לבגר ע"כ אין לה קנס אבל לרבנן דקטנה יש לה קנס א"כ באיילונית ג"כ בקטנותה יש לה קנס ועי' בכ"מ מה שתירץ דגזה"כ דאיילונית אין לה קנס ע"ש. והנה כל קטנה בוודאי יש לה קנס תיכף ולא חיישינן שמא תמלא איילונית דבתר רובא אזלינן כידוע. וא"ל דלא אזלינן בממון אחר הרוב כיון דהרוב הוחזק לכל הענינים והדברים עתיקים. אך אם נולדו לה קלת סימני איילונית בקטנותה כי יש סימנים שיכולים להכיר בקטנותה עיין בר"מ פ"ב מהלכות אישות בודאי לשיטה זו אינו משלם קנס רק לאחר שיתברר אם אינה איילונית כי איתרע רובא ועי' בתוס' קידושין דף ד' ובמנ"ל בה' עבדים והדברים ארוכים ובאתי לרמוז לך. והראב"ד בהשגות כתב בזה"ל גם זה טעות שהאיילונית לדברי חכמים יש לה קנס עד שתהא בת עשרים שמקטנותה יצאה לבגר וכו'. והנה זה שסיים מקטנותה וכו' היינו דאין לה ימי נערות הוא כסברת אביי ביבמות וכן פוסק הר"מ פ"ב מה' אישות אך מ"ש דיש לה קנס עד עשרים והיינו דלא נעשית בוגרת קודם עשרים זה כשמואל ביבמות אבל רב סובר דנעשית בוגרת למפרע היינו מי"ב שנים ע"ש דף פ' א"כ אין לה קנס מי"ב שנים ואילך ע"כ הראב"ד פוסק כשמואל אף דהלכה כרב באיסורי ועי' בינ"ש שכתב דגם דעת הר"מ כשמואל אף דהלכה כרב באיסורי כתב שם מהיכן יצא להם דכאן הלכה כשמואל. ועל הטור קשה דבאה"מ בסי' רל"ה נראה דפוסק כרב דנעשה גדול למפרע וכאן כתב כל' הראב"ד דיש לה קנס עד כ' שנה. שוב ראיתי בס' שעה"מ שעמד בזה על הטור ופלפל שם בדברי הראב"ד ע"ש באריכות ומ"מ אני לך. ה'. חרשית. ו' שוטה. דעת הר"מ והרהמ"ח דאין להם קנס והראב"ד והטור השיגו ע"ז ועי' בכ"מ מה שתירץ ודבריו צ"ע והוא ענין ארוך ועי' במנ"ל פי"א מהלכו' אישות שהאריך בזה. ז'. ח'. ט'. גיורת ושבויה ומשוחררת שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו

ומכיון שנגרשה אינו ראוי להחזיר' עוד ולפיכך הוא לוקה. ודע שאם הי' ישראל ונירש אנוסתו ומתה קודם שיחזירנ' או שנשאת לאחר שהרי אינו יכול עוד לקיים העשה לוקה עכ"פ ואע"פ שהוא לא בטל הלאו בידו ממש אלא שנתבטל בסיבה חייב מלקות מכיון שאינו יכול עוד לקיים העשה כמו שהוא העיקר אצלינו אצל קיימו ולא קיימו כאשר כתבתי בסדר זה במצות שלוח הקן בלאו שלו (אה"ע סי' קע"ז):

שנמנע

ושנשתחררו יותר מבת ג' שנים וי"א דהם בחזקת בעולות ואין להם מענת בתולים. י'. אם אמרו שנים שלדידהו תבעתם לאיסורא ה"ז בחזקת בעולה כיון דהפקירה נפשה. ודע דכל אלו שאין להם קנס דהם אינן בחזקת בתולות אם הודה הבועל שהיתה בתולה מ"מ פטור כיון דאין הב"ד יכולים לחייבו עפ"י עדים ורק על פי הודאתו הו"ל מודה בקנס ופטור וז"פ. ולענין הג' דברי' בושת ופגם ולער עי' בר"מ. ואם באתי לכתוב כל פרטי המצוה לריך חיבור מיוחד לכל מצוה ואני כותב רק המצוה בקיצור דמיירי כאן בקנס ולישא אותה. ומה שכתב הרב המחבר וכל מי שאין לה קנס כך אין לה בושת ופגם במפותה ובנאנסה יש לה וכו' בר"מ פ"ב מבואר דאין לה בושת אפי' בנאנס' חוץ מארבעה נשים וכו' וגם דברי הר"מ ל"ע מאוד ואיני יכול להאריך כאן בדין בושת ופגם כמ"ש. ואם אין עדים שנאנסה והוא בעצמו מודה או באותן שאין משלם קנס דהם בחזקת בעולות והוא מודה שנאנסה והיתה בתולה דקנס אין כאן דמודה מ"מ אם מודה כופין אותו לקיים מ"ע ולו תהיה וכו' דזה מצוה היא ואינו קנס כמ"ש הרהמ"ח בזמה"ז וכן בטוש"ע אהע"ז סי' קע"ז. וכן אם אינו מודה והוא יודע בעצמו חייב לקיים העשה ואם אינו מקיים ביטל עשה. וכן אם גירשה בע"כ עבר על לאו דלא יוכל וכו' דקמי שמיא גליא דזו מצוה בפ"ע ואינו תולה בקנס. ואם הוא מודה שאנס דכופין אותו לכנוס נראה אף אם חוזר בו ונותן אמתלא לדבריו ל"מ כיון דחב לה כמבואר באהע"ז סי' מ"ו באומרת נתקדשה לפלוני ל"מ אמתלא כיון שחב לו ה"נ ל"מ אמתלא דידיה וזה סברת הרא"ה. ואם הודה וכנסה ואח"כ גירש אם לוקין אם בעינן למ"ד יום שיוחזק או אפשר לענין עלמו לא בעינן למ"ד יום וגם אם מהני אמתלא לכ"ע כיון שכנסה הו"ל מעשה עי' בסי' י"ט באהע"ז ותלמד לכאן ובאתי רק לעורר. ולענין קנס כל הבתולות חוץ מאותם שחשבנו העשרה נשים חייבים בקנס אפי' ח"ל וח"ב בלא התרו בהו. וחייבי מיתות ב"ד פטורים אפי' בלא התרו דמ"מ שוגגים פטורים מתשלומין ועל העשה דלו תהי' וכו' כל הפסולים אינם ראוים לכנוס ואפי' איסור דרבנן א"כ הרבה יש להם קנס ואין חייב בעשה דלו וכו' וכל שפטורים מן הקנס פטורי' ג"כ מעשה זו אך בח"כ בהתרו בו כגון אחות אשתו דפטור מן הקנס אפשר אם מתה אשתו הדר מחויב בעשה ולא נקרא פטור מקנס כיון דבאמת חייב הוא רק דהחמור פוטר והוי כהאי דאתנן אסרה תורה וכו' והדברים עתיקים. אך באמת באחות אשתו א"א בעשה כלל כי דבר ברור אללי דא"א בעשה זו רק אם נתחייב בשעת ביאה אבל אם בשעת ביאה לא היתה ראויה אליו ולא נתחייב בעשה אע"ג דהדר אתחזי לא חל עליו העשה כלל אך ד"ז שכתבתי משכחת לה בבא על הנדה ואתרו בו דחייב בעשה אע"ג דפטור מקנס דזה לא מקרי פטור כמ"ש. מ"ש דאם בשעת ביאה לא חל העשה דלא היתה ראוי' אליו אע"פ דהדר איחזי אינו חל עליו העשה נתיישבתי דאין זה דבר ברור כ"כ ואפשר דזה תלוי אם יש דיחוי אלל מלות בדיחוי דמעיקרא ואין בידו אם אמרינן יש דיחוי א"כ אינו חל עליו שוב אבל אי אמרינן אין דיחוי א"כ אם הדר איחזי חל עליו ודבר זה דדיחוי להלכה יש בזה אריכות בראשונים אכ"מ. וכן משכחת לה כאן נראה ונדחה כגון שלא רלתה עתה ונישאת לאיש אחר ואח"ז נתאלמנה או נתגרשה דזהו הו"ל נראה ונדחה או כגון שנעשה אח"כ פלוע דכה או כרות שפכה וחזר ונתרפא דהוי פסול החוזר להכשירו ואין בידו ובנראה ונדחה יותר סברא דאין חוזר ונראה עי' בש"ס בסוכה ובע"ז ואין להאריך. הכלל דזה תלוי בדין דחוי אלל מלות הן בדיחוי מעיקרא והן בנראה וכו' ואינו דומה ליבום כל שאין אני קורא בשעת נפילה וכו' התם משום דכתיב דרכיה דרכי נועם עיין ביבמות דף פ"ז ובתוס' שם דף כ' וכאן ל"ש זה ותבין מעלמך ובאתי רק לעורר. וע' בס' טורי אבן בקונטרס אחרון באבני מלואים בר"ה בד"ה אלא וכו' שכתב שם דל"ש דיחוי רק אם החפץ של המלוה נדחה כגון הדם שנבלע מרובים וכו' וכן בשופר של ע"ז וכו' אבל אם גברא לא חזי ל"ש דיחוי כמו חיגר ביום ראשון ונתפשט בו ביום וכו' דחייב ע"ש. אך כאן נמי החפץ של מלוה דחוי כי היא גם כן מוזהרת על א"ב כמו הוא אם כן שייך דיחוי ותלוי בדין דיחוי אלל מלות כמ"ש לעיל. וע"ש עוד שכתב דוקא במלוה הנעשה לשעה כגון חגיגה או מלה דהחיוב עליו פ"א ביום הזה אפשר דשייך דיחוי אבל היכי דהחיוב עליו נמשך כגון שבת אם הי' קטן בתחילה והגדיל באמלע דחיוב שבת בכל רגע רוכב עליו חיוב חדש ל"ש דיחוי א"כ ה"נ דהחיוב עליו כל ימיו ומקיים המ"ע א"כ ל"ש דיחוי אף שלא היה ראוי מתחלה מ"מ בכל פעם יתחייב חיוב חדש ול"ש דיחוי ויש לחלק ובאתי רק לעורר. ול"ע בדינים הללו. והנה מלוה זו דקנס נוהג בכל אישי ישראל אפי' פסולים ומ"ע דלו תהיה היא בכל כשרי אישי ישראל. ונראה דאם עבד אנס בת ישראל חייב בקנס דהוא מ"ע שאין הזמ"ג ולמה לא יתחייב ואי דאין דנשים חייבות ז"א דד"ז ל"ש בנשים אבל גבי עבד דשייך חייב כמו השחתת זקן דנשים פטורות דלית להו זקן אבל עבדים חייבי' כמבואר בר"מ פי"ב מה' עכו"ם אך במלוה דלו תהיה וכו' אינו דאין לו אישות בבת ישראל ואסורה עליו. ונ"ל דאם נשתחרר אח"כ אף אם נאמר דאין ריחוי אלל מלות ובפרט בדיחוי מעיקרא כמ"ש לעיל מ"מ בעבד שנשתחרר לא חל עליו המלוה דעבד שנשתחרר הו"ל כקטן שנולד לענין כל כידוע אם כן א"א במלוה זו כ"כ. והקנס דחייב הייט לאחר שנשתחרר דעבד וכו' פ"ר אלא משלם לאחר שנשתחרר. ואם ח"ע וחב"ח אנס נראה כיון דחלק הב"ח חייב בכל המלות א"כ חייב כאן במלו' זו דלו תהיה וכו' רק חלק העבדות מעכב ואינה ראויה לו א"כ תלוי ג"כ אי אמרינן יש דיחוי אף דאח"כ נשתחרר כולו מ"מ כיון דאידחי מאיזה טעם שיהיה נדחה אבל אי אמרינן אין דיחוי א"כ עתה ראוי' לו. אך כמ"ש דקטן שנולד דמי ובאמת באני ב"ח החלק של הב"ח חייב מתחלה ואינו כקטן שנולד ע"כ מחויב במלוה זו ככ"ב בס"ד היינו בנשתחרר כולו אח"כ. וח"ש וחב"ח כמו שליירנו כ"פ דהחלק ב"ח נולדה עמה או ח"ש וחב"ח שנולדה שפחה אך אליה נשתחררה פחותה מבת ג"ש ואחר ג"ש וי"א נאנסה דבולה שפחה שנשתחררה לאחר ג"ש וי"א אין להם קנס כי אין משמרת עלמה כמ"ש נעיל אך כיון דחלי היא ישראלית אם כן אפשר דמשמרת עלמה ויש לה קנס. וספק זה נסתפק בעל פרמ"ג בפתיחה הכוללת באו"ח ע"ש. לעיל כתבתי גבי נשואה אם יש עדים שלא נסתרה יש לה קנס מן התורה וחייב בעשה דלו תהיה וכו' כ"ל ג"כ גבי גיורת ושבוי' ומשוחררת אם יש עדים שלא זזה ידם מתוך ג"ש עד לאחר ג"ש ונאנסה בודאי חייב קנס מן התורה וגם בעשה דלו וכו' כי למה לא יתחייב כיון דהיא בתולה ואינו דומה לכתובה כמ"ש לעיל ואפשר חז"ל הפקיעו ולא מלאתי זה אבל מן התורה ודאי חייב קנס ובעשה ולו תהיה וכו' כנ"ל ברור בס"ד. ונ"ל פשוט דשפחה גמורה אף דהיא בתולה מכל מקום אינה בכלל ב"י ואינו חייב המאנס קנס אף דהוי כישראלית לענין מלות מכל מקום אינה בכלל זה דהוי עם הדומה וכו' אף דבתורה כאן לא כתיב בישראל להוליא וכו' מ"מ נ"ל דפטור מטעם הנ"ל. וח"ש וחב"ח דכתבנו דיש לה קנס דמשמרת עלמה ויש לה קנס על חלי חלק הישראלית או בהי' עדים כ"ש. אני מסופק אם אין לה אלא חלי קנס היינו על חלק הב"ח כי על לד השפחות אין לה קנס כמ"ש דומיא שור שהמית ח"ע וחב"ח דנותן חלי קנס לרבו וח"כ וכו' עי' בהשולח או דלמא דשם מחמת ההיזק אף דהוי קנס מ"מ חלי שייך לו וחלי שייך לאדון שפיר מתחלק אבל כאן דהקנס הוא רק הנאת שכיבה דבו"פ ולער משלם בפ"ע כמבואר בגמ' תחת וכו' א"כ ל"ש חלוקה לענין הנאה וחייב על חלק הישראלית הקנס כולו והבן ובאתי רק לעורר. וח"ש וחב"ח שנאנסה ואח"כ נשתחררה לענין מלות לו תהיה וכו' תליא ביש דיחוי או לא וכו' כיון דמלד חלק הב"ח חזיא לי' ואי אין דיחוי מחויב במלוה זו וכבר כתבתי סברת בעל טורי אבן במלוה כזו דאינה בפ"א לא אמרינן יש דיחוי ה"נ דכל שעה רכיב עלי' חיוב חדש כל ימי חייו אמרינן אין דיחוי וא"ל לכפול הדברים. ועבד עברי שאנס ח"ש וחב"ח שמותרת לו מלד חלק השפחות ג"כ א"כ אפשר תיכף חל עליו מלוה זו דלו וכו' ואפשר לומר דמלות התורה דלו תהיה וכו' רק שתהא לו לאשה כדת שתהיה חייבת מיתה כדין אבל כאן דהקידושין אינם רק לענין אשם ומלקות אין אני קורא בה ולו תהיה לאשה דאין זה אישות גמור כיון דאינה חייב מיתה משום א"א ול"ע. וקטן מבן ט' ולמעלה שאנס לענין קנס פטור כמו כל קטן דלאו בר עונשין הוא אך לענין המלוה דלו תהיה וכו' הו"ל ככל מ"ע ונהי דאין כופין אותו בקטנותו כי לאו בר כפי' הוא מכל מקום כשנתגדל חייב במלוה זו כמ"ש דמלוה זו עליו כ"ש ונמשכת והו"ל כגדול שהגדיל באמלע שבת חייב לשמור שבת בגדלות כי בכל שעה רוכב עליו חיוב חדש ה"נ כאן ומ"מ ל"ע ובאתי רק לעורר. ואם מ"ע יש לה קנס מדברי הר"מ והרהמ"ח דלא חשבה בכלל הנשים דאין להם קנס נראה דס"ל דיש לה קנס אך הר"י בתוס' בכתובות סובר דאין קנס למ"ע ועי' בטור שמביא דיעות אלו. ודע דמלוה זו דלו תהיה וכו' כאן אין הפי' שיקדש אותה ובזה מקיים המלוה דמה שותה בעלילו יש בזה דיקדש אותה והוא יקח אשה אחרת והיא תתעגן מאי טובה לפני' ודרכי' דרכי נועם כתיב אלא הפי' שיכנום אותה וחייב בשאר כסות ועונה וזה הוי שותה וכו' וכ"כ הרהמ"ח בשרשי המלוה אע"פ דתהיה האמור בכ"מ משמע ל' הויה היינו קידושין מ"מ כאן נראה דהמלוה הוא כן כמ"ש הרהמ"ח אע"פ שכתבנו כ"פ דאין טעם למלוה ומטעם המלוה אין אנו יכולים ללמוד דין מ"מ מל' המשנה שותה וכו' נראה דלפניו הוא רעה ולפני' הוא טובה ואם מקדש אותה בלחוד אדרבא הוא להיפך ע"כ נ"ל דחז"ל קבלו כך דלריך לכנוס אותה ככל הנשים ולריך ליתן לה שאר כסות ועונה וה"ה במש"ר אך שם בלא"ה היא נשואה לו מכבר אך כאן גם כן הדין כן ככ"ב בס"ד. ואנדרוגינוס שאנס לפי מאי דקי"ל אנדרוגינוס נושא וכו' עי' בר"מ פ"א מהא"ב א"כ מספק חייב לקיים מלוה דלו וכו' אם היא רולית אך מספק דלדעת הר"מ הוא ספק כמ"ש כ"פ בח"ז ולדעת הסוברים דהוא זכר ודאי מחויב לקיים בודאי. ובטומטום ל"ש זה דאינו בן ביאה כלל וקנס פטור גם אנדרוגינוס לשיטה שסוברים דהוא ספק דמספק אין לה דס"מ לקולא. ומבואר בירושלמי ומובא בר"כ דאם באו עליה עשרה ב"א שלא כדרכה למי שתרלה לישא מחויב האיש הזה שישא אותה דבדידה תליא מילתא ע"ש ומסיי' בירושלמי בוררת וחוזרת א"כ מבואר דאע"פ שאינה רולית יש בידה לחזור ותרנה והדר החיוב עליו א"כ אפי' אם עתה אינה רולית ולאחר כמה שנים אם רולית מחויב לכנסה אך אם נישאת בנתים ואח"ז נתגרשה כבר כתבתי דתלוי בדיחוי וזה הוי נראה ונדחה או אפשר דל"ש דיחוי כיון דחייב כל ימיו עיין לעיל וא"ל לכפול והנה מבואר בר"מ דכופין אותו לכנוס ועי' בס' אבני מילואים סי' מ' שפלפל לשיטה דסוברים דתלוי' וקידש לא הוי קידושין מה"ת ואיך כופין ע"ש ומ"מ אני לך. והנה כשם שלריך ליתן קנס מיד כך לריך לקיים המלוה ולו תהיה לאשה תיכף אם יש לה אב מקדש אותה ע"י האב תיכף ויכנום כיון דהיא ראויה לנשואין מבת ג"ש וי"א אך באין לה אב א"כ אין קידושין תופסין בקטנותה בלא האב אין חל עליו המלוה עד שתגדיל וז"פ. וחרשית ושוטה לשיטות הסוברים דיש לה קנס כמ"ש לעיל מלות לו תהיה ג"כ חל אך ביש לה אב ועדיין היא קטנה או נערה דמתקדשת ע"י אבי' מה"ת אבל אם אין לה אב או שנעשית בוגרת קודם שקדשה דילאה מרשות האב א"ל לכנסה כי אין להם קידושין כלל כמבוא' באהע"ז

רק בנשתפה אח"כ חזר עלי' המ"ע כמ"ש וח"פ. ואם אנס שתי אחיות בזאח"ז ושתיהם רוצות לינשא לו ושתיהם אינו יכול לכנוס דהם שתי אחיות נר' דהראשונה ישא דחל עליו המצוה קודם וכיון דחייב לישא הראשונה לא חל עליו מצות נשואת השנית כלל ואם אנס אחת משתי אחיות וא"י איזה מספק יכנוס אחת כדי לקיים מספק המ"ע ואיזה שירצה יכנוס ולזה הערני חכם אחד. אך אם קידש ונשא האחרונה מה שעשה עשוי ועובר אם מגרש אותה בלאו דלא יוכל וכו' כי הראשונה אסורה עליו אפי' לאחר גירושי השניה משום אחות גרושתו אך אם מתה או שנשא הראשונה ומתה זה תליא בדיחוי כמ"ש לעיל. והנה אם נשא אנוסתו ואח"כ אומר שמצא בה דבר ערוה אע"פ שהבעל נאמן בכ"מ דשויא אנפשיה חד"א מ"מ כאן אינו נאמן כמו האשה שאמרה טמאה אני אינה נאמנת מה"ת וכתבו הראשונים הטעם דמשועבדת לו אבל הבעל אינו משועבד דיכול לגרשה שלא מרצונה אבל כאן גם הוא משועבד לה דא"י לגרשה אם כן לאו כל כמיניה להפקיע עצמו ממנה וכן כתבו האחרונים. וכתב הרהמ"ח ונוהגת מצוה זו לענין הכרח פרעון הקנס וכו' בזמן הבית שיש כח בידינו לדון ד"ק וכו' וכבר כתבתי כ"פ דבזמן הבית ל"ד רק בזמן הסמוכים אפי' האידנא אם יש סמוכים ואין צריך לכפול. ומ"ש לענין הכרח פרעון משמע דאין בידינו לכופו אבל הוא בעצמו אם רוצה לצאת י"ש יתן הקנס וע' בכתובות דף ל"ג ע"ב בתוספות בד"ה לאו וכו' שכתבו דבקנס ל"ש לצ"ש כיון דאין הב"ד מחייבים פטור מקנס וא"צ לצ"ש ע"ש והדברים עתיקים. עוד כתב הרהמ"ח דמצוה שישאנה אף בזמן הזה דהוא מצוה וכו' לכאורה נראה דע"ז כופין דקאי אדסליק מיני' דשם כתב לענין הכרח אין דנין וכו' נראה דכאן כופין על המצוה אפי' האידנא. אך נראה דהאידנא דאין סמוכים אין כופין על שום מ"ע כמבואר בתוס' בסנהדרין דף ב' ע"ב בד"ה ליבעי וכו' ועי' בס' קצה"ח סי' ג' ע"כ כוונתו רק דמצוה עליו בלא כפי' ולעיל נ' הכרח אינו מדוקדק כי בוודאי דעתו ג"כ כדעת התוס' ודברי התוס' הם ירושלמי עי' בקצה"ח סי' א' א"כ מקנס פטור לגמרי והנשואין הוא מצוה אבל אין כופין. וצ"ל הא דכתבו התוס' דכפי' צריכה ב"ד מומחה הייני דוקא במ"ע כגון סוכה איני וכו' דהוא מ"ע ורוצה לעבור בשוא"ת אבל בלאו אם רוצה לעבור ואפי' בשוא"ת דלאו חמור יותר מצוה על כל ישראל לכוף אותו שלא לעבור או אם עבר ויכול לתקן כגון לאו הנל"ע כופין אותו כל ישראל שלא יעבור הלאו או יתקן וכמו מ"ע שמתן שכרה כתוב בצדה שאין ב"ד של מטה מוזהרים ואין כופין מ"מ היכי דאיכא לאו כגון בצדקה וכו' כופין ה"נ בלאו א"צ ב"ד מומחים וגם היום כופין. ובזה מיושב לי היטב ד' המחבר בסימן קע"ז סעיף ג' אשר בעמדי בזה העיר לי חכם אחד שכ' האונס וכו' חייב לישא אותה ואינו רשאי להוציא וכו' ואם עבר והוציאה כופין אותו להחזירה עכ"ל ולמה לא כ' המחבר תיכף כופין אותו לכונסה וכו' אלא הוא הדבר אשר דברתי דהמחבר איירי בזה"ז כמבואר א"כ אין כופין לכנוס כיון שאין לנו ב"ד סמוכים אבל לכופו להחזיר דעבר על לאו ובחזירתו יתקן הלאו כידוע בלאו הנל"ע כופין האידנא גם כן ע"כ דקדק המחבר בלשונו הזהב ודברי' ברורים הם בס"ד לדינא דהאידנא אין כופין לכנוס ואם כנס כופין אותו שלא להוציא שלא לעבור על הלאו וכן אם עבר והוציא כופין אותו להחזירה לתקן הלאו כנ"ב בס"ד. מ"ש דעניני כפי' במצות בעינן סמוכים ומ"מ כופין האידנא ג"כ דשליחותי' דקמאי עבדינן כמו הודאות והלואות כמו שמבואר בגיטין בפ' המגרש אך בדברים השכיחים אבל אונס דלא שכיח ואין דנין האידנא כידוע א"כ אין כופין על המצוה ג"כ כיון דבעינן סמוכים ובלא שכיח לא עבדינן שליחותי' דקמאי. והנה לגרש אסור בלאו ואם עבר על הלאו נל"ע ויחזיר ואם לא קיים העשה לוקין דפוסק קיימו ולא קיימו והדברים ארוכים בענינים אלו. והנה אף לרבא דס"ל כל מלתא דא"ר וכו' ל"מ מ"מ הגירושין הוי גירושין ואינה א"א עוד ועי' בתוס' תמורה דף ה' הטעם דאיתקש גירושין למיתה עי' בתוס' ע"א בד"ה מיתיבי וכו' וע"ש בתוס' דף ו' ע"א בד"ה והשתא וכו' ואכ"מ לפלפל באריכות כי הוא ענין ארוך ועמוק. ואם לא קיים העשה או שנתקדשה או אשת כהן דא"י לקיים העשה לוקה ואם נשאה משום ספק כמ"ש אסור לגרשה ואין לוקין ופשוט ובדין (פ"מ) [בו"פ] לא דברנו במצוה זו ולהאריך בכל פרטי הדינים צריך חיבור מיוחד לכל מצוה:

מצוה תקנ"ט לא יבא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ד'

(א) שנמנע מי שנפסדו לו כלי המשגל עד שאינו ראוי להוליד ע"י מכת אדם או בהמה או עץ כלומר שלא הי' בידי שמים מלישא בת ישראל ועז"נ לא יבא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ד'. משרשי המצוה להרחיק ממנו לבלתי הפסיד כלי הזרע בשום צד כידוע במלכים שמסרסים הזכרים למנותם שומרים הנשים ויש מן הזכרים הפחותים שרוצים בדבר כדי לזכות בשלחן המלך ולהרויח ממון ואנחנו עם הקודש בדעתינו כי כל הסרים בידי אדם יפסל מהתחבר עוד עם בת ישראל ומלשבת בית או דרך אישות נרחיק הענין ונמאס אותו ועם טענה זו נמצא טעם בחילוק האיסור בין הנפסד בידי אדם לנפסד בידי שמים. מדיני המצוה מה שפירשו ז"ל איזהו פצוע דכה כל שנפצעו הביצים שלו וכרות שפכה שנכרת הגיד שלו וג' אברים הם שמוליד הזכר בהם בגיד ובביצים ובשבילים שבהם יתבשל הזרע והם נקראים חוטי ביצים ולפיכך מכיון שנפצע אחד מג' איברים אלו או נכרת או נידך הרי זה פסול ויתר פרטיה מבוארים בפרק ח' מיבמות ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ועובר ע"ז והוא פצוע דכה או כרות שפכה ונשא בת ישראל ובעלה חייב מלקות אבל מותר לישא גיורת או משוחררת יש מן המפרשים שאמרו דבביאה לבד בלא נשואין עובר והכי איתא בירושלמי:

שנמנע

מצוה תקנ"ט (א) **שנמנע** מי שנפסדו וכו' ע"י מכת אדם וכו' כלומר שלא היה בידי שמים וכו' וע"ז נאמר לא יבא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ד'. מבואר בר"מ פט"ז מה' א"ב ובטור וש"ע אהע"ז סי' ה' הר"מ והנמשכים אחריו חשבו פד"כ וכ"ש בלאו אחד ממנין התרי"ג והרבה ראשונים חשבו לשני לאוין והדברים ארוכים עי' בסמ"ק לרבינו בשורש הט' וברמב"ן וסמ"ג והדברים ארוכים ועתיקים. ומבואר בגמ' ובר"מ ובש"ע דבשלשה דברים נפסל בגיד ובבצים ובחוטי בצים ופצוע בכולן אם נפצע באחד מאברי' וכן דכה בכולן אם נידוך אחד מהנ"ל פסול וכן אם נכרת אחד וכו' א"כ הן נפצע והן נידך והן נכרת עובר בלאו. ואני תמה על החולקים על רבינו דהכללים בלאו אחד מונין כל אחד ולמה מנו כאן רק שני לאוין הא איכא ג' לאוין פצוע ודך וכרות וכו' וימנו שלשה לאוין ואין לחלק כיון דדכה כ' בלא וא"ו אדרבא בודאי לחלק ובוא"ו היא פלוגתא דר' יוחנן ור"י ועוד אין ענין לכאן כיון דקבלו חז"ל דג' אנשים הם בכלל לאו זה פצוע ודך וכרות וכ"א לוקה אם בא על בת ישראל א"כ הו"ל ג' לאוין ולמה לא מנו הרמב"ן והסמ"ג רק בשני לאוין וצע"ג. ועי' בר"מ פי"ט מהלכות סנהדרין שמנה לאוין שלוקין כתב שם פצוע דכה שבא על ב"י וכתבתי על הגליון שם דצ"ע למה לא מנה כרות שפכה ואי דהם לאו אחד לדעתו הא מנה שם הרבה לוקין אף דנכללי' בלאו אחד ואח"ז מנה גר עמוני בכלל הלוקין ומנה גם כן גר מואבי בכלל הלוקין אף דשניהם הם לאו אחד לדעתו וכן הרבה שם עי' בס' פרשת דרכים בדרך מצותיך. והנה אם היה פצוע באחד מאברי' הנ"ל ואח"כ נעשה דך או כרות באבר השני אפשר דאין איסור חל על איסור ולא אתי כר"ש וחל על פצוע או להיפך אך אם היה בבא"ח כגון שאדם או קוץ הכהו ובבא"ח נפצע ונכרת דהו"ל פ"ד וכ"ש לשיטת הר"מ דהו"ל לאו אחד אף דעל כ"א לוקין מכל מקום בשניהם יחד גם כן אין לוקין אלא אחד דהו"ל לאו שבכללות לדעתו כמו אכל נא לוקה מבושל לוקה נא ומבושל כאחד אין לוקין אלא אחד עי' בר"מ פ"ח מה' ק"פ ולהחולקים על רבינו וסוברים דזה לא הוי לאו שבכללות א"כ הו"ל שני שמות ואם הוא פד"כ וכרות שפכה ולפי מה שכת' בדך ג"כ אם כן אם הוא פצוע ודך וכרות ונעשה בבא"ח חייב ג' מלקיות כי הם ג' שמות וז"ב ופשוט. והנה כתבתי כ"פ דצריך להתרות בו משום לאו זה ולכ"ע אם התרו בו מפסוק אחר דאין זה הלאו דאין זה התראה ואין צריך לכפול אם כן כאן אם הוא פצוע מאחד מג' אברים צריך להתרות בו משום פצוע ואם נידך צריך להתרות בו משום דכה ואם כרות משום כרות שפכה ואם נחלף שהיה פצוע והתרו בו משום דך וכו' או להיפך אינה התראה. ונראה דאם נפצע באחד מאבריו הנ"ל ואחר כך נכרת אותו האבר שנפצע אינו חייב משום פצוע רק משום כרות אף על פי דהיה חל עליו שם פצוע מכל מקום כשנכרת לגמרי אין עליו שם פצוע דדמי אם נתרפא הבשר דכשר דכאן פסול חוזר להכשירו כמבואר בגמ' ה"נ בנכרת לגמרי נעקר ונסתלק מאתו לאו דפצוע וחייב על כרות אע"פ דיש לחלק מ"מ נ"ל כן וכ"מ לענין התראה כמ"ש ומ"מ צ"ע בזה. ואם נפצע או נידך דנפסל ואח"כ נכרת אותו האבר בידי שמים דיבואר לקמן דבי"ש כשר כאן נמי כשר כיון דנכרת נפקע מעליו שם פצוע או דך רק נכרת והוא בי"ש וכשר או אפש' כיון דהי' פסול וע"י כריתה לגמרי עכ"פ לא יכשר אף שהי' בידי שמים דבי"ש דכשר הייני שהי' מתחלה בי"ש אבל כיון שחל עליו פסול ע"י אדם שיוכשר אח"כ אם נכרת לגמרי בי"ש זה צ"ע ועיין כאן ביבמות דכתבו דניטל עדיף מנפצע כמו טחול ע"ש ואפשר שניטל בבא"ח אבל בפצוע ואח"כ ניטל כיון שנפסל אין זה תקנה ועי' בי"ד סימן מ"ד לענין כליות כה"ג והאחרונים כתבו לענין טחול ג"כ ע' בדבריהם וכאן עדיף דפסול חוזר להכשר עי' ובאתי רק לרמוז ולעורר. והלאוים הללו דוק' אם הי' בי"א אבל בי"ש כשר ועי' חולי דעת הר"מ דהוי בי"ש וכשר ודעת רש"י והרא"ש דהוי בי"א ומלשון הרהמ"ח וגם מ"ש בשרשי המצוה נראה דס"ל כדעת הר"מ. ופרטי הדינים איזה פסול מבואר' בראשונים ובטוש"ע אהע"ז ע"ש. והנה האנשים הנ"ל אסורים לבא בקהל ודעת הר"מ כאן ועוד בח"ל חוץ כה"ג באלמנה אין לוקין על בעילה בלא קידושין רק בבעילה אחר הקידושין עי' פט"ו כאן והרבה חולקים דחייבים על בעיל' בלחוד ג"כ והדברים עתיקים והאריכו בזה הראשונים עיין בהה"מ ובכ"מ. והכ"מ מבי' בשם ר"א בנו של רבינו אף דאין לוקין משום הלאו דמיוחד מ"מ לוקין משום לאו דקדשה לדעת רבינו ע"ש. וע' בס' טעם המלך בהגהותיו לשעה"מ בה' א"ב בקונטרס אאחע"א דחידש שם דלהר"מ דבא על הפנוי' לוקין משום לאו דקדשה משונה מכל חייבי לאוין דבכל ח"ל חייבים על הערא' כידוע בכל ביאות אסורות אך פנוי' כתב הר"מ בסוף הלכו' נערה בתול' דהטעם הוא דמלאה הארץ זמה' דנמצא אח כו' א"כ דוקא בגמר דראוי להוליד אבל בהערא' אינו עובר ועי"ש שכתב דבתוס' חגיגה דף כ' ע"ב ד"ה לישא שפחה כו' מבוא' דגם לא יהי' קדש עובר בהערא' ע"ש. ובאמת אין סתירה לדבריו דלדעת הר"מ דקדשה לאו דפנוי' מטעם שכתב א"כ הוא בגמ"ב אבל התוס' איירי שם משום איסור עבדים ושפחה לשיטתם דהלאו דקדש קאי על עבד ושפחה והדברים עתיקים א"כ האי לאו ככל לאוין דחייב משעת הערא' וז"פ ואין סתירה לדבריו. ולדבריו פד"כ וכ"ש דאינם ראוים להוליד כלל אינם עוברים בלאו דלא תהי' קדשה כלל דל"ש טעם הר"מ אך באמת מטעמי המצות אין אנו יכולים ללמוד איזה דין כאשר כתבתי כ"פ. והנה לדעת החולקים וסוברים דלאוים הללו דלא כתיב קיחה רק לא יבא הפירוש ביאה בלא קידושין א"כ אפש' מכו"ס פד"כ וכ"ש אם בעל ישראלית חייבת האשה משום לאו זה כיון דא"ל קידושין ומכו"ס בישראלית שלא בדרך חתנות אינו אסור מה"ת לשיטת הר"מ והרבה שיטות סוברים דבכ"ע אין איסור תורה חוץ מז' אומות ע' באהע"ז סי' ט"ז עכ"פ משום לאו זה חייבת דעל כל הלאוים

רא"ב

דא"כ כשם שהוא מוזהר כך היא מוזהרת ולוקין אותה כמו שנבעלה לקטן בן ט' והדברים ידועים א"כ לוקין אותה משום לאו זה והעכו"ם אינו מצווה ע"ז אך היא לוקה. ולומר דהחולקים ג"כ סוברים דעכ"פ ראוי לקידושין בעינן ועכו"ם אינו ראוי לקידושין מנלן זה כיון דכתיב לא יבא כו' דמשמע ביאה א"כ אפשר בכ"ע חייבת. וכן אם עבד פד"כ וכ"ש בא על הישראלית חייבים שניהם דעל הלאו הוא ג"כ מוזהר אף דנכנסים ל"ש פד"כ וכ"ש מ"מ בעבד דשייך חייב בלאו הזה כמו זקן אע"פ דלאו בר קידושין הוא והוא אגלי דבר חדש וצ"ע בזה. ואם נאמר דעבד ושפחה עוברים בלאו דקדש כשיטת התוספות אם כן אפשר אין איסור פד"כ וכ"ש דהי' לאחר שנולד חל דאין אחע"א אך אין אני עומד בזה דמשכחת לה ואכ"מ ובפרט להסוברים דאיסור עבד ושפחה אינו אסור רק מדרבנן א"כ בפד"כ וכ"ש אפשר לוקין מה"ת מחמת הלאוים הללו וצ"ע ובאתי רק לעורר. והנה לאו זה ככל הלאוים בא"ב אם קטן מבן ט' ולמעלה בא על הגדולה היא לוקה ולא הוא וגדול הבא על הקטנה יתירה מבת ג' שנים וי"א הוא לוקה ולא היא וחייב על הערא' ושלא כדרכה ככל א"ב ע' בר"מ פ"א מהל' א"ב. ואנדרוגינוס פד"כ או כ"ש תליא לשיטת הר"מ דסובר דהוי ספק זכר כו' אין לוקין ולשיטת הסוברים דהוי זכר ודאי חייב ולשיטת הראב"ד בה' שופר דהוי אלי זכר ודאי ג"כ חייב וז"פ. ואם פד"כ או כ"ש בא על ח"ש ותב"ח באופן דחלק הב"ח לא הוי גיורת רק ישראלית גמורה ולייראתי כ"פ בח"ז אין לכפול לשיטת הרמב"ן ודעמיה דעל הביאה לחוד חייב בודאי חייבים שניהם על חלק הישראלית אך להר"מ דסובר דבלא קידושין אינו חייב ות"ש ותב"ח מתקדשת רק דאין חיוב מיתה עליה בנתקדשה רק אשם ומלקות עי' באה"ע סי' מ"ד אפשר לספק דאפשר דהתורה לא חייבה אחר הקידושין רק בקידושין גמורים שמחייבים מיתה אבל זה שאין חיוב מיתה רק אשם ומלקות לא נקרא קידושין ופטור והובא כ"פ בח"ז. וח"ע ותב"ח פד"כ וכ"ש הבא על ב"י ע' באהע"ז שם דהוי ספק קידושין ודעת הר"מ דאין לוקין מספק אבל לדעת הרמב"ן אפשר דלוקין כיון דא"ל קידושין כמ"ש לעיל. או אפשר כיון דאין קידושין תופסין כלל אין לוקין כמ"ש לעיל גבי נכרי ועבד והנחתי בצ"ע ה"כ. והנה אסור בב"י ומותר בגיורת ומשוחררת דלא איקרי קהל ואפי' פד"כ כהן מותר בגיורת ומשוחררת ודעת הר"מ דאסור בממזרת ודאי וכן במצרית ואדומית דמפורש בתורה וה"ה דכהן אסור בגרושה ודעת הראב"ד והרבה מהראשונים דאף בממזרת ודאי מותר וה"ה כהן בגרושה ודעת בעל המאו' דכהן אסו' בגיורת והראשונים והאחרונים ע' באהע"ז סי' ה' האריכו בזה ואין דרכי להאריך בדבר שהאריכו בו הם ע' בדבריהם וינעם לך. ובממזר דרשינן לא יבא ממזר ודאי אבל ספק ממזר יבא אם גם פד"כ וכ"ש בספק אם מותר מה"ת עוררו בזה האחרונים ע' בדבריהם. ופד"כ וכ"ש לישא שפחה ע' בב"ש שכתב דלדעת התוס' דהוי איסור דאורייתא' משום לא יהי' קדש בודאי אסור אך לדעת הר"מ מותר כמו ממזר ובאמת שם מפני תקנת הבנים וכאן לא שייך זה דאינו מוליד שוב מלאתי בספר א"מ שהרגיש בזה. והנה בח"ל אם בא עלי' וקידש' בביאה אם קונה אותה בביאת איסור נראה דזה תלוי לשיטת הרמב"ן דחייב בכ"ע בבעל לחוד א"כ קונה אות' ג"כ ולא אמרינן כל מילת' דאמר רחמנ' לא תעביד אי עביד לא מהני דידוע סברת מהרי"ט והרשד"ם כ"ה דאינו מתקן האיסור אי אמרי' ל"מ מהני לרבא ג"כ א"כ כאן אף אם אמרי' ל"מ לא מתקן האיסור כי הלאו הוא אפי' בלא קידושין אך לשיטת הר"מ דאינו עובר על הלאו רק בקידושין א"כ אי אמרינן דל"מ ולא תפסי קידושין אינו עובר א"כ לא תפסי קידושין דמתקן האיסור ואמרינן ל"מ. ולפ"ז בכל ח"ל שצריכים קידושין לדעת הר"מ אין תופסין קידושין רק בכסף ושטר אבל בביאה אין תופסין בה הקידושין דאמרי' ל"מ ועי"ז יתוקן האיסור דבלא קידושין אינו עובר ודעת הר"מ בעצמו אינו ברור אי פוסק כרבא דל"מ או כאביי דמהני עיין בלח"מ בה' בכורות והובא כ"פ בח"ז. אך עכ"פ להפוסקים דל"מ ופוסקים כהר"מ דח"ל צריכים קידושין א"כ בח"ל אף דקי"ל דקידושין תופסין אינם תופסין רק כסף ושטר ולא בביאה כי ל"מ ויתוקן האיסו' וזה דבר חדש דח"ל דקידושין תופסין לא יתפסו רק כסף ושטר ולא קידושי ביאה לשיטה זו לדעת הר"מ וסייעתו. אך אפשר דל"ש כאן כל מלתא כו' דהקידושין אין איסור רק התורה אסרה הביאה ע"י קידושין אבל הקידושין לא אמרה רחמנ' לא תעביד דקידושי כסף ושטר באמת מהני א"כ הקידושין אין איסור א"כ מהני אף להר"מ (ולכאורה קרובים דברי לדברי הסמ"ע והש"ך בסי' ר"ח אבל אם תעיין יש חילוק ע"ש ובעזהש"י במהד"ב אבאר באריכות) ע' בשכלך ותבין ואיני יכול להטעים בקולמוס. וגם שכל נימ' נמי דיתוקן האיסור של לאו זה המיוחד מ"מ אי אמרי' דל"מ ולא הוי קידושין יהי' אסור משום קדשה כמ"ש ר"א בנו של רבינו ע' בכ"מ פט"ו מה' א"ב א"כ לא יתוקן מה לי איסור זה או איסור אחר וכ"ה דלא מתקן אמרי' מהני כסברת מהרי"ט א"כ לכ"ע תופסין קידושי ביאה בח"ל כנ"ל. ולא אשתמיט שום פוסק לכתוב הא דקידושין תופסין בח"ל דוקא בכסף ושטר ולא בביאה. והנה הר"נ בקידושין פ"ק דף רי"ב ע"ב גבי הא דאמרי' כל הבועל דעתו על גמר ביאה מביא קושית הרי"ף הא אמרי' ביבמות דאשה לבעלה נקנית בהעראה ותירץ הרי"ף דהתם אחר קידושין רק בשביל חופה וכיון שזקוקה לו נקנית בהעראה אך הקשה איך משכחת לה ביאה אחר הקידושין שתקנה במקום חופה הא בא על ארוסתו בבית חמיו לוקה הו"ל ביאת איסור ואינו בדין שתקנ' דהא אמרינן ביבמות דף כ"ט מאמר דהתירא קני מאמר דאיסור' לא קני ותירץ ע"ש. מבוא' דפשיט' להר"ן דבאיסור אינו קונה וע' בב"ש בסי' ס"א שמביא דברי הר"ן הללו והקשה על הר"מ ע"ש. והנה בודאי סברתו דכל מלתא כו' ל"מ ובאמת לסברת מהרי"ט דכאן לא יתוקן האיסור אם כן אפשר דמהני ואין ראיה מיבמה ממאמר דשם יתוקן ע"ש בגמרא ועוד המעיי' בגמרא ליכא איסור כלל במאמר ע"ש ברש"י רק מאמר דאיסור הוא כיון (דאי') [דא"י] ליבמה עיין שם היטב. ואין ענין לכאן וא"ר להאריך בזה אם תעיין תראה. שוב ראיתי בספר שעה"מ בקונטרס חופת חתנים סעיף ט' שהתעורר בדברי הר"נ הללו כמ"ש ובח"ל אם מהני קידושי ביאה וגם בהגהות טעם המלך כתב שם מעין שכתבנו אין אני רוצה להאריך בזה עיין בחוה"מ סי' ר"ח ובי"ד סי' ר"ל וכיון שהאחרוני' עוררו בזה א"ר לפלפל בזה ובאתי רק לעורר ישמע חכם כו'. וע' באבהע"ז סי' ל"ג דאם מתייחד עמה לשם קידושין מקודשת דהן הן עדי יחוד כו' מכל מקום בח"ל וג"כ בח"ע וג"כ אפי' בשניות דאיסור דרבנן איכ' מקודשת דלא אמרי' הן כו' כיון דאסור' עליו אמרי' דלא בעיל מפני האיסו' כיון דעל כה"ג אין לוקין רק בראה שוכבים כו' אבל ע"י יחוד אפי' לשם ביאה אין לוקין וכבר כתבתי לעיל א"כ ה"ה נמי לא אמרינן הן כו' לענין קדושין אע"פ שנתייחד לשם קדושין וע' באה"ע סי' קמ"ט וכבר דברו בזה האחרונים. וע' באהע"ז דפסקינן דדעתו על גמר ביאה בכל קידושי ביאה א"כ ה"ה כאן לכ"ע דעתו על גמ"ב ואינ' מתקדשת קודם גמ"ב ומכש"כ לשיטת הר"מ דאין לוקין בח"ל בלא קידושין א"כ מסתמא כל מה שיכול לאחר לעבור על הלאו מאחר. אם בתחילת ביאה יהי' בכל רגע בלאו ואם בגמ"ב תחילת ביאה אינו עובר א"כ מסתמא דעתו אגמ"ב מכש"כ בכל קידושי ביאה בכשרות. אך נראה דמבואר שם דאם לא גמר ביאתו ופירש מתקדשת בתחלה והוא כתירוץ קצת ראשונים שם בסוגי' דקידושין בתוס' בשם הרשב"א וסברתו כיון דפירש מוכח דהי' דעתו על תחילת ביא' נראה כאן בביאת איסו' אף דפירש אינה מקודשת לכ"ע דאין הוכח' מדפירש דלמא הרהר בתשוב' ופירש כדי שלא יעשה עוד איסור כי בכ"פ עושה איסור בב"א כידוע א"כ אינה מקודשת רק בגמר בכ"ע אף שפירש כנ"ל. ונראה לדעת הר"מ דאין לוקין רק בקידושין א"כ אם קדשה בביאה למאי דקי"ל דדעתו כו' א"כ אין לוקין רק בגמ"ב וע' בר"מ פ"א מא"ב שכתב דבכל א"ב א"ל העדים שיראו כו' רק אם שוכבים כו' דחזקה נורה זו שהער' נראה דחזקה אינו אלא על הערא' ולא על גמ"ב א"כ כאן אין לוקין בכה"ג כיון נהי שהערה מ"מ אינה מקודשת ואין לוקין דלא נתקדש' עד גמ"ב וצריכים שידעו העדים שהיא גמ"ב וכבר עוררתי ע"ז לעיל אם הוא חזקה שגמ"ב או לא ע' לעיל וכאן באתי רק להזכיר. ועי' בקידוש; דף ס"ד ובר"נ שם מבואר דאב יכול לקדש בתו קטנה או נערה בביאה לפסול עי' בשעה"מ בחופת חתנים שהקשה דברי הר"ן אהדדי דחזינן דס"ל דביאת איסו' קונה ע"ש ובגוף הדין אם אביה יכול למוסרה לפסולים אכ"מ ועי' בספר אבני מילואים בסי' ז' ומ"מ אני לך:

מצוה תק"ס שלא יבא ממזר בקהל ד'

(א) שנמנע הממזר לישא בת ישראל ועז"נ לא יבא ממזר בקהל ד' כלומר שלא יבא לישא אשה מבנות קהל ד' אבל לכנוס עמהם בכל מקומות מושבותיהם ולישא וליתן עמהם בכל הדברים מותר באמת כאחד מבנ"י וכבר אמרו ז"ל שממזר תלמיד חכם קודם בקריאת התורה לכהן עם הארץ. משרשי המצוה לפי שתולדת הממזר רעה מאוד שנעשית בטומאה ובמחשבת פיגול ועצת חטא ואין ספק כי טבע האב צפון בבן ולכן הש"י בחסדו הרחיק זרע הקודש ממנו כאשר הבדילנו והרחיקנו מכל דבר רע. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שהממזר שאסרה התורה הוא שנולד מן העריות הנזכרות בתורה חוץ מן הנדה שהבן ממנה פגום ואינו נקרא ממזר ובין הבא על העריות ברצון או באונס או בשגגה בכל ענין נקרא ממזר. עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין פנוי' בין א"א בין באונס בין ברצון. ועכו"ם ועבד הבאים על הממזרת הולד ממזר וממזר הבא על העכו"ם הולד עכו"ם ואם בא על השפחה הולד עבד ואם שחררו הולד כשר כשאר עבדים המשוחררים ומותרים בבת ישראל. זה הכלל בן הבא מן השפחה או מן העכו"ם או מן הממזרת הולד כמוהו ואין משגיחין על האב כלל ומפני דבר זה התירו חכמים לממזר לישא שפחה כדי לטהר בניו שהרי הוא משחרר אותה ונמצאו בניו בני חורין וממזר מותר לישא גיורת וממזרת מותר לגר שנא' בקהל ד' וקהל גרים לא איקרי קהל והולד הולך אחר הפגום ואפי' גר שנשא גיורת הבן מותר בממזרת מן הטעם שאמרנו אע"פ שהורתו ולידתו בקדושה ואפי' בניו ובני בניו עד שישתקע שם גיות מהם כלומר שלא יודע שהוא גר אבל גר שנשא בת ישראל או בר ישראל שנשא גיורת הולד ישראל לכל דבר ואסור בממזרת ויתר פרטי המצוה מבוארי' בפרק ח' מיבמות וסוף קידושין (א"ה סי' ר"ה) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז והוא ממזר ונשא בת ישראל או ישראל שנשא ממזרת כיון שבעל אחר הקידושין לוקה הוא והיא אבל בעל ולא קידש אינן לוקין שאין לך בכל חייבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קידושין אלא כהן גדול באלמנה כמו שכתבתי במקומו בסדר אמור אל הכהנים זהו דעת הרמב"ם ז"ל אבל יש מן המפרשים שכתבו דבביאה לחודה בלא קידושין לוקין:

שלא

מצוה תק"ס (א) **שנמנע** ממזר לישא ב"י כו' דינים אלו מבוארים בר"מ פט"ו מהא"ב ובטוש"ע אהע"ז סימן ד' וכבר בא באריכות מצוה זו בראשונים ובאחרונים ואין להאריך במקום שהאריכו הם מ"מ אכתוב בקיצור קצת כדי שתדע עכ"פ ידיעת בית רב בזה. איזה ממזר כל שנולד מאחת מן העריות של ח"כ המבוארים בפ' אחרי חוץ מבא על הנדה הולד אינו ממזר וכשר ככל ישראל ואסרה התורה ממזר בב"י וכן ממזרת בבן ישראל ואם ממזר בא על ב"י או להיפך לרוב הפוסקים אפי' בלא קידושין ולדעת הר"מ דוקא לאחר הקידושין לוקין היא והוא ככל לאו שבתורה דכתיב לא יבא ממזר כו'

ודוקא

ודוקא בישראל אבל גרים מותרים בממזרים דגרים לא נקראו קהל ד' וגרים עד כמה דורות והיינו גר שנשא גיורת לא איקרי קהל ומותרים בממזרים אבל אם יש ישראל באמצע כגון גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת הולד מהם ישראל לכל דיניהם ואסורים בממזרים והר"כ הקשה ע"ז בגר שנשא ממזרת דיש קידושין ואין עבירה למה לא נלך אחר הזכר ויהי' הולד גר ויהיה מותר בממזרת ע' בח"מ וב"ש מה שתירצו ע"ז והרהמ"ח פוסק גם כן כהר"מ וכן מבואר בש"ע והנולד מממזר וישראל הולד ממזר וכן הנולד מממזר וגר אף שאביו גר והיא ממזרת והו"ל יש קידושין ואין עבירה דממזר וגר מותרים לבא זה בזה והי' לנו לילך אחר הזכר והו"ל גר וכשר מ"מ איתמעט ד"ז והו"ל ממזר גמור ע' בש"ע וכן מבוא' בדברי הרהמ"ח. והנה ממזר לכל התורה הוי כישראל רק לענין זה דלא ישא ישראלית וגם לא איקרי קהל ומותר לישא הפסולים דאסורים לבא בקהל כגון עמוני ומואבי ומצרי ואדומי ומבואר במשנ' בפרק עשרה יוחסין דמותר בנתינ' והנה לדעת הר"מ דנתינה אינה אסור' רק מדרבנן שפיר דחז"ל לא גזרו בפסולי קהל והיא מותרת בו דהיא גיורת אך לשיטת הסוברים דנתינה אסורה מה"ת בלאו דלא תתחתן א"כ למה ממזר מותר בנתינה דלא כתיב לא כו' בקהל כבר עמדו בקושי' זו התוס' ביבמות דף ע"ט והר"ן כאן במשנה ע' מה שתירצו. וממזר מותר לישא שפחה להר"מ דשפחה לישראל אסור רק מדרבנן התירו חז"ל לממזר משום תקנות הבנים וממזרת אסור' בעבד דל"ש תקנות הבנים ע' בש"ע. אך אפי' לדעת הסוברים דשפחה ועבד אסורים מה"ת בלאו דקדש מ"מ ממזר נושא שפחה דהוי קדש ועומד כיון דילידתו בעבירה כ"כ התוס' וה"ה ממזרת לעבד מותר מה"ת רק מדרבנן שלא להרבות ממזרים ע' בש"ע. ודרשו חז"ל לא יבא ממזר ממזר ודאי לא יבא אבל ממזר ספק יבא ומותר בקהל ד'. והנה האריכו הראשונים והאחרונים בדעת הר"מ דכל ספיקות מה"ת מותר ואין להאריך במה שהאריכו הם והדברים ידועים לכל תלמיד רק אכתוב קצת הדעות בענין זה. דעת המג"ל כאן בפט"ו דרק שתוקי וכדומה מותר אבל באיקבע איסורא כגון שנתערב ממזר בכשר אסורים בקהל ככל ספק תורה באיקבע איסורא דהוא לחומרא דמביאין אשם תלוי כידוע וע' בס' ש"ש להגאון בעל קצוה"ח דחילק בזה אפי' באיקבע התירה התורה ספק ממזר ע"ש באריכות ודעת הפנ"י דספק ממזר מותר אפי' ברובא לאיסורא ודעת הפר"ח אף דאיכא חזקה לאיסורא התורה התירה כגון בספק ממזר מספק מגורשת דיש לה חזקת א"א ועי"ש שפלפל באריכות. ודעתו ברוב או בחזקה אסור וע"ש בשמעתתא ב' כתב דוקא ברובא דליתא קמן דהוא מצד הסברא אבל ברובא דאיתא קמן כגון רוב ממזרים ומיעוט כשרים ופריש ואמרי' מרובא פריש זה הוא רוב מגזה"כ אבל מ"מ ספק הוא כסברת הש"מ גבי עשירי ספק דלא אזלינן ב"ר כיון דהתורה כתבה דלא ספק וזה ג"כ בכלל ספק והובא זה בחיבורינו כ"פ א"כ ה"נ דהתורה התירה גם זה ככל ספק ומות' בקהל ע"ש שהאריך ומ"מ אני לך. וד"ז דספק ממזר מבוא' בר"מ כאן פט"ו הל' כ"א. והנה אף אם יש ס"ס לאיסורא מ"מ מותר דהו"ל ספק כמו דהרבה ספיקות ברה"י טמא כיון דהתורה אסרה ספק ס"ס ג"כ בכלל ה"נ דהתורה התירה ספק ה"נ ס"ס בכלל ספק והדברים עתיקים. ומבואר עוד בש"ס דדרשינן בקהל כו' בקהל ודאי לא יבא אבל בקהל ספק יבא וספק ממזר מותר בממזרת ודאי ולא אמרי' ספיקא דאורייתא לחומרא דהתורה התירה כמו לעיל ספק ממזר ה"ה ספק קהל א"כ ספק ממזר מותר לישא ישראלית ומותר לישא ממזרת וספק מות' לישא שתי נשים אחת ישראלית ואחת ממזרת ולא אמרי' דהוי ספיק' דסתרי אהדדי ולחומר' כי כאן גזה"כ דהתורה התירה ספק ממזר וספק קהל ע' במהרי"ט וכן דעת רוב הפוסקים דגם ספק קהל מותר כמו ספק ממזר וכ"ז מה"ת ומדרבנן אסור רק אנחנו עומדים במצו' מה"ת. וכמו דמותר בממזר ה"ה בכל האסורים בקהל כגון עמוני ומואבי כו' דכתיב בהו קהל וממזר וכן ספק ממזר לא איקרי קהל. ומבוא' בפ' עשרה יוחסין דשתוקי היינו ספק ממזר מותר בנתינה. והנה לשיטות הסוברי' דנתינה אסורה מה"ת מלאו דחיתון ואינו כתיב בקהל א"כ למה מותר הא הוי ספיקא דאורייתא' אך זה מתורץ ג"כ בתירוץ התוס' ביבמות דף ע"ט דילפינן מפסולי קהל וכיון שמותר הספק בפסולי קהל מות' ג"כ בלאו דחיתון עי"ש. וע' ג"כ בר"כ שמתרץ זה במשנה שם אבל אסו' בש"כ. ולהר"מ דשפח' מדרבנן אפשר דמותר אך עתה דברינו בדינים מה"ת לשיטות הסוברים דשפח' אסור' מה"ת אך ממזר מותר דקדש ועומד דילידתו בעבירה א"כ ספק ממזר הו"ל ספק דאורייתא לחומרא ואסור בשפחה וע' בב"ש סי' ד' ס"ק ל"ט מבואר ג"כ כדברינו (עיין מעבר לדף). וד"ז דבספק קהל יבא אינו מבואר בר"מ מה דעתו ובהלכה י"א כתב שם הה"מ גבי פנוי' כו' שנאמנת לומר לכשר כו' וא"כ לומר לפסול כתב שם דנאמנת להכשירו כיון דגם בלא דיבורה הולד ספק וכשר מה"ת אבל לפסלו להתירו בממזרת כיון דבלא דיבורה אסו' בממזרת א"כ כו'. והב"ש שם תמה עליו הא מה"ת ספק ממזר מות' בממזרת א"כ בלא דיבורה מותר מה"ת ולמה א"כ להתירו בממזרת כמו שנאמנת להתירו בב"י ע"ש שהניח בל"ע. והי' אלי בפשיטות דכ"ע סוברים כ"ה דדרשינן ממזר ודאי ולא ספק ה"נ קהל ודאי ולא ספק וע' בס' ש"ש בשמעתתא ב' פי"ז שכתב בשם ספר בית מאיר דהה"מ סובר כשיטת הריטב"א שם דרבא לא ס"ל דרשה זו בקהל ספק והלכ' כותי' ע"כ דוקא ממזר ספק מות' בישראל מדרש זה אבל אסור בממזרת כי לא דרשינן בקהל ספק א"כ הו"ל ספק תורה לחומרא ואסו' בממזרת דלמא ישראל הוא וע"ש שפלפל באריכות ומ"מ אני לך. וממזר שנשא חצי' שפחה וחב"ח אם בעלמ' נשתחררה חצי' הו"ל חצי' גיורת וחצי' שפחה מצד הגיורת מות' בה דממזר מות' בגיורת אך מצד חלק השפחות אסו' לדעת הר"מ דהסו' מדרבנן רק משום תקנת הבנים מות' וכאן ל"ש תקנת הבנים דהולד יהי' ח"ע וחציו ממזר דמצד הגיורת הולך אחר הפגום כמ"ש לעיל אך מה"ת בין להר"מ מותר בה וגם לדעת ר"ת מותר בצד הגירות וגם מצד השפחות מותר דהוא קדש ועומד. וח"ש וחב"ח שנולדה מישראל דצד החירות הו"ל ישראל גמורה כאשר כתבנו כ"פ בודאי ממזר אסור דחלק החירות הו"ל קהל ד' וז"פ. וה"ה להיפך ח"ע

וחב"ח אם בעצמו נשתחרר מות' מה"ת בממזרה דחלק גירות וחלק העבדות מותר בהממזרת קדש כו' ואם נולד מישראל מח"ש וחב"ח הרי זה חצי עבד וחצי ישראל ואסו' בממזרת ולוקין כי החצי הוא ישראל גמור מ"מ ר"ת דממזר קדש כיון דילידתו בעבירה באמת הרב' ממזרים אין ילידתם בעבירה כמו גר בממזרת או להיפך דמותרים לכתחלה זה בזה והולד ממזר כמבואר בש"ע רק הכונה דממזר הראשון דכולן באים מכחו הי' ילידתו בעבירה דל"מ רק מעריות ע"כ אף באי כחו הוי כמותו וז"פ. ועי' בש"ע סי' ד' מבואר דח"ע וחב"ח שבא על א"א הולד הוי חצי ישראל וחצי ממזר ואין תקנה לולד ע"ש. ופשוט דעל חצי ממזר לוקין ג"כ כיון דיש לה צד ממזרת אין חילוק בין כולו לחצי וה"ה דמשכחת לה חצי ממזר בדרך אחר אם ממזר בא על ח"ש וחב"ח והוליד הולד הוא ח"ע וחב"ח וחלק הב"ח הוא ממזר דבתר דידי' שדינן א"כ הוא ח"ע וחצי ממזר ואם נשתחרר החצי השני' הו"ל חצי גר וחצי ממזר ודברים אלו ציירנו כ"פ ואין לכפול. ונראה דאם היתה ח"ש וחב"ח שנולדה מישראל שבא על אמה דהו"ל הולד ח"ש וחצי' ישראלית גמורה א"כ להפוסקים החולקים על הר"מ וס"ל דלאו דממזר חייב בלא קידושין רק בביאה לחוד א"כ בודאי אם בא עלי' ממזר לוקין משום חלק הישראלית שבה דמה לי מקצת או כולה ועוברים על הלאו הזה. אך לשיטת הר"מ דס"ל דאין לוקין בלא קידושין וצריך קידש ובעל אני מסופק אם קידש הח"ש וחב"ח זו ובעל אותה אם לוקין דאפשר לדעתו שקידושין שאסרה תורה הבעילה ע"י דוקא בקידושין גמורים שהיא א"א ונהרג אחר הבא עליה אבל בקידושין אלו של חצי' שפחה וחב"ח דאין אחר נהרג רק חייב אשם והיא מלקות כידוע לא הוי קידושין גמורים להתחייב ע"י הקידושין הללו על הביאה כי אפשר קידושין גמורים בעינן ול"ע וכה"ג נסתפקתי בח"ז בעוד עניינים ה"ה כאן והבן ול"ע. וכן ח"ש וחצי' ממזרת כמ"ש לעיל כגון ממזר שבא על ח"ש וחב"ח דהולד חצי ממזר וח"ש וג"כ אין קידושין תופסין רק לאשם ולמלקות אם ישראל קידשה ובעלה יש לספק כנ"ל דלמא לא הוי קידושין גמורים כיון דאין ח"מ הוי בעילה בלא קידושין להר"מ ואין לוקין ע"ז ובאתי רק לעורר. ועלה בדעתי דאפשר אף להר"מ דסובר דח"ל אין לוקין על בעילה בלא קידושין דוקא בח"ל דהם בני קידושין אין לוקין בלא קידושין אבל אם קידושין אינם תופסין חייבי' בבעילה לבד וכגון שבא על אחותו ממזרת או שאר קורבה דשאר שהם עריות וג"כ ממזר לוקין על לאו דממזר ג"כ כיון דלא תפסו קידושין א"ל קידושין א"כ בדין לעיל ג"כ לוקין כיון דל"מ קידושין גמורים רק קידושין כזו לוקין וזה היפך ממ"ש במצוה הקודמת ולא עיינתי בדבר לקבוע בסברא זו מסמרות ובאתי רק לעורר. שוב ראיתי בר"מ פי"ב ה"ב דכ' להדיא דלוקין על הבעילה בלא קידושין כיון דאינה בת קידושין ע"ש וכ"כ בפי"ז. אך אפשר לחלק בין עכו"ם דאינ' בת קידושין כלל ובין עריות דמשנה דהוי בכלל קידושין לאחרים ול"ע. ולפי סברא זו אפשר לספק להיפך ג"כ דאפש' בממזר בח"ש וחב"ח לוקין בלא קידושין כלל דלאו בני קידושין גמורים הם רק לאשם כו' והו"ל כאינם בני קידושין ובאתי רק לעורר. לעיל כתבתי דספק ממזר אסור בשפחה להסוברים דאסור מה"ת שוב ראיתי בשעה"מ פ"ז שמביא בשם רדב"ז דספק ממזר מותר בשפחה וכתב דאישתמיטתי' דברי הרשב"א והריטב"א והר"כ דמבוא' להדיא מדבריהם דספק ממזר אסו' בשפחה ע"ש. ובעכו"ם ועבד ל"ש ממזר אפי' באו על העריות שלהם כגון אם ונתגייר הולד כשר דל"ש ממזרת אצלם כיון דלאו בני קידושין הם ע' באהע"ז סי' ד'. וביבמה לשוק אינו ממזר כלל אף דקידושין תופסין רק מספק לא הוי אפי' ספק ממזר ע' באהע"ז סי' קי"ט ובתוס' בפרק החולץ דף מ"ט ובדף ל"ב ע"ש באריכות. וח"ש וחב"ח דנתקדשה דאין ח"מ בבא עלי' אחר ולא הו"ל כעריות רק קידושין של אחר אין תופסין ע' בב"ש סי' מ"ד והבאנו בח"ז מ"מ אם היה לה ולד מאחר אינו ממזר דאין ממזר אלא מח"כ עי' בסוגיא הנ"ל ולא עיינתי היטב ובעזהשי"ת עוד חזון למועד. עי' בשעה"מ סוף הלכות יבום שנסתפק ביבם שייבם את הממזרת או איפכא ונתעברה מביאה ראשונ' אי הולד ממזר כיון דמה"ת רמיא עלי' ליבומה דעשה דוחה כו' א"ד אע"ג דביאת היתר הוא הולד ממזר כמו גר בממזרת אע"פ דהית' הוא מ"מ הולד ממזר כו' ומביא ראי' מסוגי' דפ' האומר דמבוא' כ"מ שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר ומקשה בגמ' הרי גר שנשא ממזרת כו' ותירצינן ר"י הוא כו' ואמאי לא מקשה אכתי הא איכא יבם דייבם ממזרת והולד ממזר אלא ודאי דבכה"ג הולך אחר הזכר וכשר ע"ש ואין ז"ל ממש והניח ד"ז בל"ע. ומתחלת דבריו שכתב ביבם שייבם ממזרת או איפכא נראה דאף אם היבם ממזר מסופק אפש' דכשר ומסוף דבריו משמע דוקא אם היבם כשר דהולכין אחר הזכר ולא אם היבם ממזר דג"כ הולד ממזר וע' בס' א"מ בסוף הל' יבום שמביא ראי' דאין הולד ממזר ונראה מראייתו אפי' אם היבם ממזר אין הולד ממזר וע"ש במגי' שתמה עליו דאם היבם ממזר ליכא ספיקא כלל דהולד ודאי ממזר דבין אחר הפגום ובין אחר הזכר הוא ממזר ובאמת בתחלת דברי בעל שעה"מ שכתב או איפכא מבוא' להדי' דגם ביבם ממזר מסופק וסברתו כיון דעשה מ"ע ומקיים בזה ל"ש לפסול הולד או מ"מ פסול ול"ע. שוב ראיתי במקנה במשנה דכ"מ שיש כו' שמביא ד"ז דיבם ופשוט אצלו דהולד ממזר כמו גר וגו' ע"ש ומ"מ אני לך. וממזר טומטום אינו בן ביאה כלל ואינו שייך בלאו הזה וממזר אנדרוגינוס תלוי בשיטות אם הוא זכר גמור עובר בלאו זה ולהסוברים והר"מ בכלל דהוא ספק זכר אין לוקין אם הוא ממזר ובא על ישראלית ועי' בר"מ פ"א מהא"ב דס"ל דאנדרוגינוס נושא נראה פשוט דאנדרוגינוס ממזר אסו' לישא ישראלית ולא שייך לומ' ודאי ולא ספק זה אם הוא ספק ממזר התירה התורה אבל ממזר גמור אך ספק אם הוא זכר כו' בודאי ספיקא דאורייתא' לחומרא דלמא זכר הוא ככ"ב ופשוט. נ"ל דממזר שבא על זכר ישראל או להיפך דחייב סקילה משום מש"ז אך אם לא התרו בו א"ח סקילה אף שהתרו בו משום לאו דממזר וכבר כתבתי כ"פ דח"מ שוגגים אינם פטורי' ממלקות והנה לדעת הר"מ דבעי' קידושין בח"ל אין לוקין אך לפמ"ש דאפשר במקום שלא שייך קידושין מודה הר"מ דלוקין

בלא

בלא קידושין מ"מ נראה דלאו דלא יבא כאן וכן בכל פסולי קהל הוא דוק' באיש ואשה ולא במש"ז וכן לדעת הרמב"ן דעל ביאה לחוד לוקין מ"מ רק בדרך אישות ולא במש"ז ואינו חייב על הלאוים הללו כנ"ל ומכל מקום לא מצאתי מפורש ובאתי רק לעורר:

מצוה תקס"א לא יבא עמון ומואב בקהל ד'

(א) שלא נתחתן עם הזכרים מבני עמון ומואב לעולם ואפילו אחר שיתגיירו שנאמר לא יבא עמוני ומואבי בקהל ד' וגומר עד עולם. משרשי המצוה מה שמפורש בפרשה על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך וגו' והודיענו הכתוב מזה גודל מעלת גמילות חסד והרחקת מדת הנבלה והכילות ועל כן צונו לקבוע שנאה עמהם שהשחיתו והתעיבו עלילה להראות תכלית רשעם ונבלותם שלא יצאו להקדים אפי' בלחם ובמים לקראת קהל גדול עייפי הדרך העוברים בגבולם ואשר שכר עליהם מואב את בלעם לקללם ואע"פ שהמצריים שעבדו לנו וצערינו זמן רב לא נתרחקנו מהם כי אם עד דור שלישי וידענו בזה שיפה לו לאדם לעשות כמה חטאים ולא לעשות נבלה אחת גדולה כי בהסכמתו בעשיית הנבלה המכוערת ולא יחיש לגלות דעתו ובשתו נגד עמים רבים מראה בזה רוע מזנו ותכלית פחיתותו וכי אין בו עוד תקנה להכשיר עצמו ולהטיב מעשהו ונתחזק עוותו עד שלא יוכל לתקון ואיש כמותו איננו ראוי להתערב בעם הקודש המבורך. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שהזכרים דוקא מבני עמון ומואב הם ובניהם עד עולם הוא שאסורין לבוא בקהל אבל הנקבות מותרות מיד שנתגיירו ואמרו בטעם זה לפי שהאיש דרכו לקדם אבל לא הנקבות כלומר שהן לא היתה ידם בנבלה כשלא קדמו לקראת ישראל בלחם ובמים שאין דרך האשה לצאת והאל לא יעות משפט לענוש האשה בשביל נבלות אישה חלילה לאל מרשע. ויתר פרטיה מבוארי' בפרק שמיני מיבמות וסוף קידושין (א"ה סי' ד'). ואיסור זה הי' נוהג קודם שעלה סנחרב מלך אשור על ירושלם והגלה את ישראל ובלבל כל האומות וערבן זה בזה שהוא מלך על כל העולם אבל אחר שבלבל סנחרב העולם ונתערבו בני עמון ומואב עם שאר אומות העולם הותרו כולן מיד שנתגיירו שחזקה הוא שכל הפורש ובא להתגייר שהוא פורש משאר האומות שהן רוב כנגד בני עמון ומואב וכנגד מצריים ואדומיים שנאסרו ג"כ כמו שנכתוב בהן בסמוך בע"ה ולפיכך כל שנתגייר בזמן הזה אין לנו לחקור עליו כלל מאיזה עם הוא אלא הותר מיד מאיזה עם שיהי':

מצוה תקס"ב לא תדרוש שלומם

(א) שנמנענו מהשלים עם עמון ומואב עד עולם. והענין הזה הוא שהאל צונו כשנצור על המדינה שנשאל מאנשיהם השלום קודם המלחמה וכמו שכתבתי בסדר שופטים במצות לקרות שלום במלחמת הרשות ובעמון ומואב נמנענו מהתנהג עמהם כמנהג זה ועז"נ לא תדרוש שלומם וטובתם וגו' לכן אמרו בספרי מכלל שנא' כי תקרב אל עיר להלחם עליה יכול אף כאן ת"ל לא תדרוש שלומם. משרשי המצוה מה שכתבנו במצוה הקודמת מהיותם בני הנבלה מאוסים עד שאין ראוים לשלום וטובה אבל האכזריות עליהם שבח ומעלה כמ"ש (ה' מלכים פ"ו). דיני המצוה כלולים בפשט הכתוב וכמו שהבאנו מל' הספרי ואיסור זה הי' נוהג בזכרים שהם בני מלחמה בזמן שהיו ישראל על אדמתן שהיו נלחמים עם עמון ומואב שהם באיסור זה מהשלים עמהם אבל עכשיו בזמן הזה אין בנו כח להלחם וגם האומות האלה כבר אבד שמם בבלבול סנח־ב כמו שזכרנו במצוה הקודמת:

שלא

מצוה תקס"א (א) **שלא** נתחתן עם הזכרי' מבני עמון ומואב לעולם כו' מבוא' בר"מ פי"ב מהלכות א"ב ובטוש"ע אהע"ז סי' ד'. והנה הר"מ והרהמ"ח מונין עמוני ומואבי בלאו אחד כיון שנכללו בלאו אחד והרמב"ן והסמ"ג חולקים ומונין כ"א בלאו עיין בסמ"ק לרבינו וברמב"ן שהאריך בזה. והדינים כ"ה דהזכרים שלהם אסורים לבא בקהל ישראל לעולם וחייבי' מלקות לשיטת הר"מ דוקא בקידושין ולשיטת הרמב"ן אפי' בלא קידושין וכמ"ש לעיל והנקבות שלהם מותרים לבא בקהל ישראל מיד דגזה"כ הוא דרק הזכרים אסורים בקהל וכן אינם נקראים קהל ד' ומותרים ליקח ממזרת ושאר פסולי קהל וכן מותרים ליקח גיורת דלא איקרי קהל. ועי' בשעה"מ בפט"ו כאן הלכה כ"א שמסופק אם גם גבי עמוני ומואבי דרשינן עמוני כו' ודאי ולא ספק וכן בקהל ודאי ולא ספק או כאן לא התירה התורה ספק כמו ממזר. וע"ש בדעתו דגם כאן הדין כן דדרשינן ודאי ולא ספק ועי' בס' א"מ סי' כ"ט מה שפלפל בזה ומ"מ אני לך. וע"ש שמביא קושי' אי אמרינן דגם כאן התורה התירה ספק א"כ בפ' תפלת השחר גבי יהודה גר עמוני שהותר לבא בקהל כיון דעלה סנחרב ובלבל כו' וכל דפריש מרובא פריש ל"ל טעמא דמרובא פריש הא אפי' ספק מותר וע"ש שתירץ דנ"מ דמותר מדרבנן ג"כ דספיקות אסורים מדרבנן ע"ש ולדעת המנ"ל דספק ממזר באיקבע איסורא אסור אם כן בודאי ניחא דצריך לטעם רובא דהו"ל איקבע וז"פ. והנה גר עמוני ומואבי מותרים ליקח נתינה אף להסוברים דאסור' מה"ת מלאו דלא תתחתן כמ"ש לעיל בשם התוס' ביבמות ובר"ן פע"י דפסולי קהל מותרים בלאו זה עי' במצוה הקודמת. ואם מותרים ליקח שפחה למאן דס"ל דשפחה אסור מן התורה בלאו דקדשה מסתפק בזה הרב בעל ח"מ בסי' ד' ס"ק כ"ב והב"ש כתב לדעת ר"ת דאסורה מן התורה רק ממזר מותר דקדש ועומד והיינו דוקא ממזר דיצירתו בעבירה אבל עמון ומואב דאין יצירתם בעבירה לא הוי קדש ואסור מן התורה בש"כ. ועי' בשעה"מ פט"ו הלכה ח' דמביא ד"ז ותמה עליהם דאישתמיטתי' ירושלמי מפורש דמבואר דגר עמוני ומואבי מותר בש"כ והרשב"א מביאו אע"ג דס"ל דשפ"כ אסורה מן התורה ע"ש וכן מביא בשם בעל עשרה מאמרות חלק ג' פ"י ממאמ' חקור דין בפציעות גבי ישי אבי דוד ע"ש. וע' לעיל במצות פד"כ שכתבתי דאפש' לדעת הרמב"ן דבעל ולא קידש לוקין בח"ל ה"ה אפי' עכו"ם עמוני ומואבי חייבים על בעילתם וע"ש שכתבתי אפשר דהרמב"ן מודה היכי דל"ש קידושין פטור בבעל לחוד ע"ש וא"ל לכפול. ועמוני ומואבי קודם שנתגיירו ונשאו גוים באומות הולכין אחר הזכר והולד עו"מ ולאח' שנתגיירו הולכי' אחר הפגום. ואם גר עמוני נשא אפי' גיורת מ"מ הולד אם הוא זכר הרי הוא עמוני ופסול בקהל ע' בש"ע ואם גר עמוני נשא ממזרת הזכר הולך אחר הפגום שבשניהם והוא עמוני וממזר ע' בח"מ ובב"ש שכ"כ. ונ"מ אם בא על ב"י לוקין שני מלקיות משום עמוני ומשום ממזר ע' בש"ע. ונוהג בכ"מ ובכ"ז רק היום נתבלבלו כל האומות וכל הבא להתגייר אמרינן מרובא פריש ומותר לבא בקהל ד' עיין בתוס' יבמות באריכות:

מצוה תקס"ב (א) **שנמנענו** מהשלים עם עמון ומואב כו' מבוא' בר"מ פ"ו מהל' מלכים הלכה ו'. והנה הרהמ"ח מביא דברי הספרי דכתיב וקראת אליה כו' יכול אף כאן ת"ל כו' וסיים הרהמ"ח ואיסור זה בזכרים שהם בני מלחמה כו' נראה מדבריו דלאו זה רק במלחמה דאסו' לקרות לשלום ע"כ ל"ש זה בנקבות וע' בכ"מ כאן שכתב בשם הגמ"י דדוקא דרישת שלום אבל תשלומי שלום שרי אם עשו עמך חסד מותר לפקדם לשלום שכן מצינו בדוד המע"ה בחנון בן נחש ששלח דוד לנחמו כו' מבואר דל"ד מלחמה הכלל דאסור לשאול לכ"א לשלום וכל ישראל מוזהרים כמו שם ששלח דוד לנחמו ולא התיר רק מפני החסד שעשה נחש עם דוד כמבואר בקרא אם כן גם הנקבות מוזהרים ובספרי נקיט רבותא אף דמלחמה מ"ע לקרא לשלום מ"מ בעמון ומואב אסור בשלא במלחמה כש"כ דעובר בלאו עי' בכ"מ שתמה על הגמ"י מהמדרש רבה במדבר פרשה כ"א שמבואר דדוד חטא בזה דשלח לנחם את חנן אמר הקב"ה אני אמרתי לא תדרוש שלומם כו' ואתה עברת על דברי על כל פנים האיסור הוא תמיד דכל אחד מישראל אסור לדרוש בשלומם כ"א מא"שי ב' אומות הנ"ל דמעשה דדוד לא הי' מלחמה וז"ב. ומסיים הר"מ אבל אם הם השלימו תחלה מקבלים אותם ולא נרשם מולא ד"ז אך הוא סברת עצמו מלשון הספרי דרק קריאת שלום לפתוח אסור אבל אם השלימו מותר. והנה גם בר"מ אינו מבואר להדיא בלא מלחמה אבל הדברים כמ"ש כמו שמבואר במדרש רבה הנ"ל. ולכאורה ל"ד שלום רק אסור לעשות עמהם איזה חסד כמו מעשה דדוד שניחם אבלים בכלל גמילות חסדים הוא ע' בר"מ פי"ד מהלכות אבל כל הנחשבים שם בכלל ג"ח כגון ביקור חולים ולויית אורחים כו' ע"ש הרבה דברים שחשב בכלל ג"ח אסור לעשות עם שני אומות הנ"ל ועוברים בלאו דלא תדרוש כו'. וצריך אני להתלמד במצוה זו כי נראה אפי' בנתגיירו שני אומות הנ"ל נוהג הלאו הזה כפשטא דקרא לא יבא עמוני ומואבי כו' ע"ד אשר לא קדמו כו' וע"ד אשר שכר עליך כו' ועל זה נאמר לא תדרוש כו' והנה האומות הללו מפני הנבלה הזאת נתרחקו מקהל ד' לאחר שנתגיירו לעולם אם כן גם הלאו קאי ע"ז לא תדרוש כו' וקאי אף בגירותן. והנה לכאורה אפשר דגם בנשים דלא נתרחקו מקהל דהם לא עשו הנבלה הזאת אם כן גם הם אינם בכלל לאו הזה אך כבר כתבתי כ"פ דע"י טעם המצוה אין אנו יכולים ללמוד דין. והנה דבר זה דנתרחקו מקהל מבואר מפורש בתורה ע"ד כו' וקבלו חז"ל דהנקבות לא נתרחקו אבל לאו זה לא תדרוש אין מבואר בתורה כלל דאחר ע"ד כו' כתוב זה ומי עמד בסוד ד' בטעם מצוה זו ע"כ פשוט לפענ"ד דגם נקבות בכלל איסור לאו זה דלא תדרוש כו' אך דבר זה שכהבתי דה"ה אפי' נתגיירו הוא נכון כיון דלא כתיב דוקא בגיותן ממילא משמע דאומות אלו אסור לדרוש תמיד כמו הלאו הראשון דלא יבא דמיירי בגירותן. וראיה ברורה דלאו זה בגירותן דהר"מ סיים כאן לפי שנאמר עמך ישב בטוב לו כו' יכול אף עמון ומואב כן ת"ל וטובתם כו' ופסוק זה דעמך ישב מיירי בגר לדק כמו שמבואר פ"ח מה' עבדים הלכה י"א א"כ עו"מ שנתמעטו אף בגירותן הדין כן. הכלל ד"ז ל"ד בשעת מלחמה ונוהג בכ"מ ובכ"ז ואף על גר לדק שלהם יש עליהם לאו זה וגם על נשים דהטעם על דבר אשר לא קדמו כו' כתיב קודם לאו זה ואם היה מטעם זה היה סמוך לא תדרוש כו' ואח"כ על דבר והיה קאי ע"ד על לאו זה א"כ הוא מטעם אחר א"כ בנשים ג"כ ובגירותן ג"כ דאינו מפורש בתורה בגיותן גם מתיבת וטובתם מבואר דמיירי בג"ל כמ"ש והדברים ברורים בס"ד. והרהמ"ח אינו מביא סיום דברי הר"מ על מלת וטובתם דעמך ישב כו' והם נתמעטו מזה ובס"ד יבואר לקמן במצוה דעמך ישב כו'. ולכאורה ל"ע על הרמב"ן וסמ"ג דמונין הכפרטים בלאו אחד כל אחד למצוה בפני עצמה כידוע א"כ כאן תיבת שלומם נדרש בפני עצמו ותיבת וטובתם נדרש לענין אחר אמאי לא מנו ג"כ שני לאוין שלומם וטובתם. וע' ברמב"ן וסמ"ג דמונין כאן רק לאו אחד אך ענין זו הוא ענין עמוק ואכ"מ ובאתי רק להזכיר. עוד יש לחקור מנ"ל לרבותינו הר"מ וכל הראשונים דזה הוא לא תעשה דלמא הוא שלילות דהתורה גזרה וקראת כו' וכאן אמרה תורה לא תדרוש כו' דא"ל וכן וטובתם דכתיב עמך כו' וכאן לא לריך והוא ג"כ אריכות גדול עיין בסמ"ק לרבינו וברמב"ן ענין זה דשלילות בשורש ח' ובאתי רק להזכיר. ועכשיו אינו נוהג דבלבל סנחרב וכל דפריש כו':

שלא

מצוה תקס"ג לא תתעב אדומי

(א) שלא להרחיק זרע עשו אחר שיתגיירו כלומר שלא נמנע מהתחתן עמהם שאין בהם איסור כמו בעמון ומואב אלא מותרים הן אחר ב' דורות ועז"נ לא תתעב אדומי כי אחיך הוא בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל וגו' דור שלישי הוא בן בנו הגר ואמרו ז"ל שהמצרית מעוברת שנתגיירה בעודה מעוברת בנה הוא נקרא שני אע"פ שהורתו בעוד שהאם מצרית. שורש המצוה נגלה כי הוא להודיענו שלא נתנהג באיסור עם זרע אדום ולא נרחיקם בק"ו מבני עמון לומר עמון ומואב בשביל פעם אחת שלא קדמו אותנו בלחם ובמים הרחיקנו האל מהם אדומיים ומצריים שצערו כל כך את ישראל עאכו"כ על כן באתנו האזהרו' עליהם שלא להמנע מהתחתן בם כי השעבודים ששעבדו הם בנו גזרת השי"ת היתה עלינו ואין לנו לקבוע עליהם שנאה בלבבינו על כך ואחינו יקראו בהתגיירם ובואם לחסות תחת כנפי השכינה ובעמון ומואב טעם אחר יש על שנאתן והוא ענין הנבלה הגדולה אשר מצאו את לבבם לעשות הכל כמו שכתוב למעלה בסמוך. מדיני המצוה מ"ש ז"ל מצרי שנשא מצרית ונתגיירו בעודה מעוברת הולד נקרא שני שנאמר בנים אשר יולדו להם וגו' הכתוב תלאן בלידה וגר עמוני שנשא מצרית הולד עמוני גר מצרי שנשא עמונית הולד מצרי זה הכלל באומות לבדם הלך אחר הזכר וכמו שמצאנו שנתייחסו בכתוב אחר הזכרים שנא' בלאדן בן בלאדן נתגיירו הלך אחר הפחות ויתר פרטי המצוה מבוארים בפרק ח' מיבמות ובסוף קידושין (א"ה סי' ד') ונוהג איסור זה שנמנענו מהרחיקם אחר שנתגיירו בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז והסכים בדעתו שלא להתחתן בם אפי' אחר שני דורות מצד שהצר לישראל או מצד שקבע בלבבו שנאה עמהם מפני שבאו מאומה אחרת עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

מצוה תקס"ד לא תתעב מצרי

(א) שנמנענו שלא להרחיק ולתעב המצרי מהתחתן עמו בדור השלישי אחר שיתגייר ועז"נ לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו כל ענין מצוה זו במצרי כענין מצות אדומי הקודמת אין צורך להאריך בה. ואל תשמע מדברינו שנהיה מצווים להתחתן עם המצרי או עם האדומים אחר ג' דורות שאין כוונת הכתוב לצותינו להתחתן עמהם חלילה והמשפחות המיוחסות שבישראל לא ירדו ממעלתן להתחתן עמהם אבל ימנענו הכתוב מהרחיק חיתונם בטענת איסור ויודיענו שאין בהם איסור כלל במי שירצה להתחתן בהם וכמו שכתבתי למעלה בסמוך (שם):

מצוה תקס"ה שלא יבא טמא לתוך המחנה

(א) שנמנע כל טמא מהכנס במחנה לוי' שדמיונה לדורות הר הבית ועז"נ כי יהי' בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה לא יבא אל תוך המחנה וכן אמרו ז"ל בפסחים (ב) ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה לא יבא אל תוך המחנה זו מחנה לוי' מתקיף לה רבינא ואימא אידי ואידי שכינה ולעבור

מצוה תקס"ג תקס"ד (א) **שלא** להרחיק זרע עשו ומצרי וכו'. דינים אלו דמצרי ואדומי מבוארים בר"מ פי"ב מהל' א"ב ובטוש"ע אהע"ז סי' ד' ודין שני האומות הללו שוים. מצרי ואדומי שנתגיירו אסורים לבוא בקהל ואין לוקין רק עוברים בעשה דכתיב דור שלישי וכו' וקודם לא והו"ל לאו הבא מכלל עשה וכן בני הגיורים הנ"ל שני ואסורים אך בני בניהם הנ"ל דור ג' ומותרים לבוא בקהל ואין חילוק בין זכרים ובין נקבות אסורים שני דורות לבוא בקהל ודור שלישי מותר. והנה לדעת הר"מ גבי ח"ל דבלא קידש אינו לוקה א"כ אפשר ג"כ אינו עובר בעשה בלא קידש והר"מ א"ל להביא זה בח"ע כיון דאין לוקין אין נ"מ ואיסור איכא לדעתו תמיד בל"ז מחמת קדשה כידוע א"כ אין נ"מ אם צריך קידושין ע"כ אינו מביא זה. אך אם נסבור כסברת הרמב"ן דפלגש מותר ונסבור ג"כ כשיטה זו דח"ל צריך קידושין נראה דה"ה ח"ע ומותר ליקח מצרית ואדומית בתורת פלגש כי התורה לא אסרה בלא קידושין וכן ח"ל בלא קידושין לשיטה זו אפשר דמותרת בלא קידושין ולומר דאין לוקין בלא קידושין מ"מ סוברים דאיסור איכא מנ"ל זה כיון דלא מצינו זה בתורה אפשר בלא קידושין ג"כ איסורא ליכא וצ"ע. וכ"ז שלא נתגיירו אם מצרי עכו"ם נשא עכומ"ז משאר אומות הולד הולך אחר הזכר והוי מצרי ואם אחד מאומות נשא מצרית הולד כשר כי באומות הלך אחר הזכר אם נתגייר אח"כ כשר ובנתגיירו הלך אחר הפגום ע' בש"ע דינים אלו. ובמצרי ראשון שנשא מצרית שני' לדעת הר"מ הולד שני דהולך אחר הפגום ויש פוסקין דהולד שלישי דהכתוב תלאן בלידה ע' בש"ע. ומ"ש הרהמ"ח גר עמוני שנשא מצרית הולד עמוני היינו אם הולד זכר דהוי עמוני ופגום לדורות ואם הוא נקבה הולד מצרית וכ"ה לשון הר"מ כלשון הרהמ"ח וע' בהה"מ דהר"מ סמך על מ"ש הלך אחרי הפחות ע"ש וכמו כן הרהמ"ח וגר מצרי שנשא גיורת עמונית וכו' ה"ה שאר גיורות דעמונית ומואבית כשרים הולד מצרי כמו בממזר לעיל וכן אם מצרי ואדומי נשאו ב"י או להיפך הולד מצרי א"ל לבאר דדינים אלו מבוארים בש"ע באר היטב ע"ש. ומצרי ראשון ושני הפסולים לבא בקהל לא איקרי קהל ומותרים בפסולים ע' בש"ע. ואם מותרים בנתינה כבר כתבתי לעיל כמו דמותרים בפסולים ה"ה לאו דחיתון בז' עממין ל"ש גבייהו ע' בתוס' יבמות דף ע"ט וכו"כ ר"פ ע"י והבאתי לעיל. ובש"כ לדעת הב"ש אסור להסוברים ש"כ אסורה מה"ת כמ"ש לעיל גבי עמוני וכו' ובעל שעה"מ מביא בשם הירושלמי דמותרים בש"כ כמו עמו"מ לעיל. ומצרית מעוברת שנתגיירה וילדה בנה מצרי שני וע' בס' א"מ שפלפל דאפי' למ"ד עובר לאו ירך אמו הוא א"כ הו"ל כאלו נתגייר בעצמו מ"מ הו"ל שני ולא ראשון ע"ש. ומבואר בגמרא ובר"מ ובש"ע דבאומות כ"ז שלא נתגיירו הולד הולך אחר הזכר וילפינן לה מקרא לפיכך עמון שנשא מצרית הולד עמוני וכן להיפוך וכן אחד משאר עממים הכשרים בקהל שנשא פסולה הולד הולך אחר הזכר הכלל באומות הולכין אחר הזכר. ונ"ל דזה דוקא אם נולד הולד והיתה האם עכומ"ז הולד הולך אחריו אבל אם האם נתגיירה בעודה מעוברת דהולד גר כמו דקי"ל נכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה הולד הולך אחר האם ל"מ אם אמרינן עובר ירך אמו הולד כאחד מאברי' בודאי הולך אחר האם אלא אפי' אם לאו ירך אמו מ"מ נ"ל דהיחוס אינו אלא בנולד אבל במעי אמו אינו מתיחס אחריו ואם נתגיירה האם הולד הולך אחרי'. ואם עמוני נשא משאר אומות אם ילדה קודם שנתגיירה הי' הולד עמוני עכשיו שנתגיירה בעודה מעוברת הולד כשר גמור וכן להיפך לחומרא אם אחד מהאומות נשא מצרית אם ילדה בגיותה הי' הולד כשר אך אם נתגיירה בעודה מעוברת הולד הולך אחרי' והולד מצרי שני. ומלשון הגמ' והפוסקים מצרית מעוברת שנתגיירה כו' ואינו מבואר שנתעברה ממצרי דאי משאר אומות הולד כשר והו"ל לפרש דנתעברה ממצרי וגם מדסתמו נראה דכל מצרית אפי' נתעברה בזנות דינא הכי דהולד מצרי שני ולמה לא אמרינן דהולד כשר דרוב אומות כשרים ולומר דאפשר אזלא היא לגבייהו והו"ל קבוע לשיטת קצת פוסקים גם בספק מצרי ואדומי מותרים בקהל מה"ס. אך י"ל דלענין איסור דרבנן איירי וגם הולד אפשר הוי כפירש והדברים עתיקים ע' בסוגיא סוף פ"ק דכתובות. וגם הלימוד בש"ס דהולך אחר הזכר מן הנולדים בארץ משמע נולדים וכן מ"ש הרהמ"ח בלאדן בן בלאדן לא מוכח רק הנולד ולא במעי אמו. והנה אם עובר ירך אמו בודאי ברורים הדברי' כמ"ש רק אם עובר לאו ירך אמו מ"מ נ"ל הדברים כן אך כעת לא הבאתי הדברים בכור הבחינה ועוד חזון למועד בס"ד. והנה אם עובר ירך אמו אם לאו הבאתי כ"פ בח"ז ואכ"מ. והנה הרהמ"ח כ' מדיני המצוה מ"ש ז"ל מצרי שנשא מצרית ונתגיירה וכו' בנה מצרי שני אפשר דכיון דוקא בהוא מצרי דאי לא"ה באומות הלך אחר הזכר לא כמ"ש והגלפפנ"ד כתבתי ובס"ד עוד חזון למועד לברר זה וכעת באתי רק לעורר. והנה אם ספק מצרי ואדומי מותרים בקהל מה"ת ע' בס' א"מ בסי' ה' ס"ק כ"ז שעמד על מדוכה זו ומביא בשם הראב"ד והריטב"א דספק מצרי ואדומי אסורים ע"ש וחקר ג"כ אם ספק קהל שייך גבי מצרי ואדומי ע"ש באריכות. ולפמ"ש האחרונים לתרץ דברי הר"מ דסובר ספיקא מדאורייתא לקולא והקשו עליו הראשונים מסוגיא דחולין דאזלי' בת"ר ותירצו היכי דהתורה כתבה בשוא"ת כגון זה לא תאכל כוונת התורה דודאי לא תאכל אבל ספק שרי אבל היכי דהתורה כתבה בלשון קום ועשה כגון כי אם בתולה וכו' גבי כה"ג ג"כ ודאי ולא ספק ע' בס' חוות דעת בסק"י דמביא ג"כ ראיה מסוגיא דר' גידל רמי כתיב אשר תגע בכל טמא ודאי וכו' והבשר כל טהור וכו' גם כן ודאי וכו' ע"ש והדברים מפורסמים בין הלומדים אם כן כאן נמי לא יבא ממזר וכו' היינו ודאי ולא ספק דהתורה כתבה לשון זה של ודאי ומצרי ואדומי שכתבה התורה דור שלישי יבא וכו' ג"כ ודאי דור שלישי ולא ספק אם כן ספק אסור וכמו שספק דור שלישי אסור ה"ה ספק אחר אם הוא מצרי או לא לחומרא דהתורה כתבה ההיתר בודאי מותר ולא בספק ואין צריך להאריך כי הדבר ידוע ומפורסם. וראיתי בס' נתיבות לשבת שמביא בשם הירושלמי אם גבי עבדים מנין דורות כגון שפחה מצרית שילדה אם דור שלישי שהי' נולד בשפחות ונשתחרר אם כשר לבוא בקהל א"ד בשפחות אין מונין והו"ל ראשון. וצ"ע על הר"מ שהשמיט האיבעיא זו ואין הירושלמי בידי לעיין בו. והנה לענין לבא בקהל האידנא מותר כמ"ש הרהמ"ח במצוה תקס"א דנתבלבלו כל האומות ומרובא פריש ויש סוברים דמצרי באיסורו עומד ע' בש"ע וע' בתוס' ביבמות ומ"מ הלאו הזה נוהג ג"כ האידנא כיון דיש עכ"פ ויכול להיות שניכר אסור לקבוע שנאה לפוסלו ואין לוקין כמ"ש הרהמ"ח. לכאורה לפמ"ש לעיל דכתבה התורה דור שלישי ודאי ולא ספק א"כ כל ספק מצרי אסרה תורה דמ"ש א"כ לפי סברת הש"מ גבי עשירי ודאי ולא ספק ל"מ מרובא פריש כיון דהתורה אסרה ספק ומרובא פריש ג"כ ספק והדברים עתיקים ומובא בח"ז כ"פ א"כ ל"מ מרובא פריש לענין מצרי ואדומי א"כ כל האומות אסור להתחתן בהם מחמת חשש מצרי ואדומי דלא אזלינן בתר רובא ומרובא פריש א"כ אדרבא לשיטת הרא"ש דמצרי באיסוריה ה"ל קולא דמותר בכל האומות חוץ ממצרי ולשיטות אלו אסור בכל האומות אך אפי' לשיטת הרא"ש עכ"פ אסור משום איסור אדומי ע' בתוס' ביבמות ובאמת כל הפוסקים כתבו דמותרים האידנא בכל האומות וצ"ע קצת לסברת הש"מ ובאתי רק להזכיר ולעורר:

מצוה תקס"ה (א) **שנמנע** כל טמא מהכנס במחנה לוי' וכו'. מבואר בר"מ פ"ג מהל' ביאת מקדש. מ"ש הרהמ"ח כל טמא לאו דוקא רק הדומין לבעל קרי דטומאה יוצאת מגופו כגון זב וזבה נדה ויולדת מצורע ובעל קרי אבל הטמאים בטומאת מגע מותרים מה"ת בהר הבית ע' בש"ס ובר"מ והר"מ לא הביא דין דבעל קרי ועיין במנ"ל כאן והדין דין אמת כמבואר לסדיא בפסוק ע' במנ"ל פ"ז מה' בית הבחירה. ובכלל בעל קרי הוא איש ואשה ששמשו והוציאו זרע גם האשה טמאה כרואה ולא כנוגע וכן האשה שפלטה ש"ז תוך עונה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה הו"ל רואה ולא נגע והוי טומאה מגופה ע' בר"מ פ"ה מה' אבות הטומאה: (ב) ומ"ש הרהמ"ח ויצא וכו' זו מחנה כב כה ולא יבא אל תוך וכו' זה מחנה לוי' כ"כ הר"מ ג"כ וע' בכ"מ

שתמס

ולעבור עליו בעשה ול"ת א"כ יכתוב קרא לא יבא אל תוך כלו' שא"כ דבמחנה אחת לבד ידבר הי' לו לומר לא יבא תוכה שכבר הזכיר מחנה בראש הכתוב המחנה למה לי ליתן לו מחנה אחרת כלו' משהזכיר מחנה פעם אחרת למחנה אחר רמז הכתוב והיא מחנה לוי' שלא יבא בהיכל טמא. משרשי הרחקת הטומאה ממקום הקדש כתבתי כמה פעמים בספרי. דיני המצוה מבוארים בפ' ראשון ממס' כלאים (הל' ביאת מקדש פ"ו) ונוהגת מצוה זו שלא להכנס טמא בין זכר בין נקבה בהר הבית אפי' בזמן הזה וכענין שאמר הכתוב והשמותי את מקדשיכם ודרשו ז"ל קדושתן עליהן אפי' כשהן שוממין וכמו שכתבתי למעלה :

מצוה תקס"ו ויד תהי' לך מחוץ למחנה

(א) שנצטוינו כשיצאו חיילותינו שנכין ונייחד לחיל מקום ידוע שיהי' שם כל איש יוצא לעשות צרכיו כדי שלא יעשו צרכם בכ"מ ובינות המלונות כמו שהיו עושים האומות ועז"נ ויד תהי' לך מחוץ למחנה וגו' ולשון ספרי אין יד אלא מקום שנאמר והנה מציב לו יד. משרשי המצוה כענין שכתוב בפרשה כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחניך והי' מחניך קדוש וגו' כלומר שנפשותן של ישראל דבקות בשכינה לעולם וכ"ש במחנה שכולן נקיי הנפש כי כל הירא מעברות שבידו כבר הלך לו ושב אל הבית ונשארו הטובים אשר רוח אלקים שוכן בתוכם וראוי להם לעמוד בנקיות כאשר ידוע ומפורסם שהנקיות מדה מן המדות הטובות המביאה לידי רוח הקודש וכדדרש ר' פנחס בן יאיר בפ"ק דע"א גם יש בזה שבח לאומה כי יבא עליהם מלכי נכרים ויראו מחניהם קדוש ונקי מכל טינוף. דיני המצוה כלולים בפשט הכתוב. (ה' מלכים ומלחמותיהם פ"ו) ונוהגת בזה"ב בזכרים כי הם הנלחמים ולא הנקבות ועובר על זה ולא התקין לו מקום חוץ למחנה ולכלך מקום המחנות בטל עשה זה וענשו גדול מאוד שגורם לשכינה להסתלק ממחנה ישראל וכמ"ש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך כלומר בהיותכם בתוך הלכלוך תרחקו עצמכם מן הטוב :

מצוה תקס"ז ויתד תהי' לך על אזנך

(א) להיות לכל אחד מבני החיל יתד תלוי' עם כלי מלחמתו או כלי אחר שראוי לחפור בו כדי שיחפור בו מקום בארץ לעשות בו צרכיו בדרך המוכנת לזה וע"ז נאמר ויתד תהי' לך על אזנך פי' אזנך כלי זיין. שורש מצות זו וכל ענינה במצוה הקודמת לזה וזה הפסוק הואיל ובא לידינו נכתוב עליו המדרש שסמכו לו ז"ל בגמרא שאמרו למה אצבעותיו של אדם עשוין ביתידות כלומר שהן משופין שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יתן אצבעו לתוך אזנו שנא' ויתד תהי' לך על אזנך אל תקרי אזניך אלא אזנך :

מצוה תקס"ח לא תסגיר עבד אל אדוניו

(א) שנמנענו שלא להשיב עבד שברח מאדוניו מחוצה לארץ לארץ ישראל ואפי' אדוניו ישראל לא נשיבהו אליו אלא ישחרר אותו ויכתוב בדמיו חוב על עצמו ועז"נ לא תסגיר עבד אל אדוניו וכן הוא מבואר במסכת גיטין שבעבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל הכתוב מדבר ואמרו שם שהדין בו שנכתוב שטר בדמיו עליו ויכתוב לו גט חירות ולא נשיבהו לעבודה בשום פנים בעבור שנכנס בבקעה הטהורה הנבחרת לעבוד בה הש"י. משרשי המצוה מה שזכרנו שרצה האל לכבד הארץ שהבורח לשם ינצל מעבדות כדי שנתן אל לבנו כבוד המקום ונקבע בלבבינו בהיותינו שם יראת השם ית' וכל זה להועיל לעמו ולזכותם כי חפץ חסד הוא. דיני המצוה מבוארים במס' גיטין (י"ד סי' רס"ו) ונוהגת מצוה זו אפי' בזה"ז בזו"נ שהכל מוזהרים שלא להשיבו אל אדוניו אחר שהוא בורח אל הארץ הנבחרת ועובר ע"ז ותפסו והשיבו אל אדוניו עבר על לאו זה אבל לפי הדומה שאין בו חיוב מלקות לפי שאין החיוב אלא כשמחזירו לעבדות ושמא לא יעבוד בו אדוניו עוד ואין מלקין מספק :

מצוה תקס"ט לא תוננו

(א) שנמנענו שלא להונות העבד הבורח אצלנו מחוצה לארץ לארץ ישראל ועז"נ עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר בטוב לו לא תוננו ולשון ספרי לא תוננו זו אונאת דברים כלומר שלא נחרפהו ונבזהו בדברים וכ"ש במעשה. משרשי המצוה מה שכ' בלאו דאונאת הגר בס' משפטים כי טעם שניהם שוה וע"כ האל ב"ה כמו שהוסיף לאו באונא' הגר לחולש' נפשו בהיותו נכרי בתוך העם כמו כן הוסיף לאו באונאת העבד שהוא יותר חלוש הנפש ונבזה מן הגר שלא תאמר זה עבד ואין עליו קפידא ולא עלינו ממנו חטא מאונאת דברים וידענו בבירור שזה העבד והגר שהוזהרנו מלהונו' אותם אפי' בדברים ששניהם קבלו התורה על עצמן כלומר

שגר

שחמה דנגמרא בפסחים דף ס"ח מבואר להיפך וילא וכו' זה מחנה לוי' ולא יבא וכו' זה מחנה שכינה וע"ש שכתב דהי' להם גירסא אחרת ועיין בלל"ח מה שיישב דברי הר"מ. והנה בהר הבית עוברים בלאו הזה אבל לא יטמאו את מחניהם עיין בר"מ הוא מחנה שכינה וכ"מ לענין התראה כמ"ש כ"פ. ולכאורה אפשר אינו עובר בעשה ג"כ בה"ה דעשה וישלחו וכו' במחנה שכינה כתוב ע' בר"מ בריש הפרק הך לפמ"ש דמשלחין כ"א וכו' נראה דגם בה"ה עובר בעשה ג"כ ע"ש. ועל לאו זה לוקין וברמ"ם פ"ט נחשב בין הלוקין אע"פ שכאן אינו מבואר בפי' בדברי הר"מ ובדברי הרהמ"ח האמת כן כמ"ש הר"מ בסנהדרין שם. ועיין לעיל בפרשת נשא במצות שלא יכנסו טמאים למקדש שהארכתי איזה נקרא ה"ה וגם לענין מחילות ושערי ה"ה ועוד דינים. ולעיל כתבתי דבה"ה אף שנכנס דרך גגים חייב דא"ל דרך ביאה עתה נתיישבתי כיון דכתיב ולא יבא וכו' צריך ג"כ דרך ביאה דוקא. ולענין דרך ארוכה וקצרה בנטמא בפנים אם הדין כמו במחנה שכינה וגם לענין שהה אם נטמא בפנים אם גמירי שהייה בה"ה ואם דינו ככלאים קשה עלי עתה לברר כי מגמר בעתיקא וכו' ובעזה"י במהד"ב אברר בפרטות בעזר הגומר עלי ית' ויתי' ובאתי רק להזכיר. ומ"ש הרב המחבר דגם אידנא חייבים כ"ה דעת הר"מ בפ"ו מה' בהב"ח והראב"ד סובר דגם קדושת המקדש בטלה אידנא אם כן א"ח אידנא והדברים עתיקים. ואם נכנס טמא לה"ה נראה דפטור דדוקא במקדש חייב אבל לא בהר הבית עיין בר"מ כאן :

מצוה תקס"ו (א) שנצטוינו כשיצאו חיילותינו וכו' :

מצוה תקס"ז (א) להיות לכל אחד וכו'.

מבואר בר"מ פ"ו מהלכות מלכים והסמ"ג מנה המקום וכו' ויתד למצוה אחת עיין במצוה קי"ט. ועיין בברכות דף כ"ה ר"י רמי ויד וכו' וכתיב וכסית וכו' הא כילד כאן בגדולים כאן בקטנים דלא אסרה תורה אלא כנגד העמוד בלבד אם כן בקטנים האיסור רק במחנה. ומ"ע להיות לו יד חוץ למחנה וא"צ כיסוי ובגדולים צריך להיות חוץ למחנה וגם יתד לכסות וצ"ע על הר"מ והרהמ"ח שסתמו הדברים ולא חלקו בכך וע"ש ברש"י. ומ"ש הרב המחבר דנוהג בזכרים וכו' באמת במלחמת מצוה ג"כ נוהג העשין הללו ובמלחמת מצוה הכל יוצאין אפי' כלה כמבואר בר"מ פ"ז א"כ נוהג בנשים ג"כ :

מצוה תקס"ח (א) שנמנענו שלא להשיב עבד שברח וכו' מבואר בר"מ פ"ח מה' עבדים :

מצוה תקס"ט (א) שנמנענו שלא להונות העבד וכו' גם זה בר"מ שם. ולשון הר"מ שם עבד שברח מחוץ לארץ לארץ אין מחזירין אותו לעבדות ועל זה נאמר לא תסגיר וכו' ואומר לרבו שיכתוב לו גט שחרור וכו' ואם לא רצה האדון בית דין מפקיעין שיעבודו וילך לו עכ"ל ומבואר בדבריו דל"ד להשיבו אל אדוניו לא"ל רק גזה"כ דלא ישיבו לעבדות כי אינו עבד כלל ואפי' רבו רוצה למכרו בא"י לאחד או שרבו הולך בעצמו לא"י אסור כי נפקע ממנו העבדות עפ"י גזה"כ ומ"מ צריך ג"ש כמו ראשי אברים והרבה דינים

דמבואר דיוצא לחירות וצריך ג"ש וקודם שנתן לו ג"ש הרי זה מעוכב ג"ש. ויש שיטות אם הוא מותר בשפחה כנענית עיין בתוס' גיטין דף מ"ב וגם אם הוא אוכל בתרומה עיין בתוס' שם וברמ"ם בה' תרומות וכבר הבאנו לעיל דיני עבדים כנענים עיין בפ' בהר. והנה לשון הר"מ ואומרים לרבו שיכתוב לו ג"ש וכו' ואם לא רצה ב"ד מפקיעין שיעבודו וכו' היינו דנפקע שיעבודו ע"פ דין התורה והב"ד כתורה יעשו ומ"מ צריך ג"ש תמיד. ועיין בפ' בהר שנסתפקתי אם מעוכב ג"ש חייב במצות כישראל גמור או לא והר"מ כ' כאן עבד זה שברח לארץ ה"ז גר צדק והוסיף וכו' נראה מדבריו אף שלא כתב לו האדון ג"ש מ"מ ה"ז גר צדק וג"כ חייב בכל המצות. ואפשר הר"מ לשיטתו בהלכות תרומות פ"ט דאינו אוכל בתרומה א"כ הו"ל כמשוחרר ועיין בגיטין דף מ"ב ע"ב בתוס' שם וא"כ"מ וכדעת הר"מ כן דעת ר"ת בכתובות דף ק"י ע"ב בתוס' בד"ה ה"כ וכו' ע"ש (עיין השמטות). אך הר"י בתוס' שם וכן הרא"ש כאן בגיטין כתבו בפירוש דהאדון יכול למכור אותו בא"י ועיין ברא"ש דהל"ת הוא שלא להחזירו לח"ל ולדבריהם הוי עבד גמור בא"י והתורה כתבה כאן לאו דלא תוננו ולפי דבריהם אינו עובר בלאו דאונאת הגר כמ"ש הר"מ דאינו גר כלל רק ע"כ כמו מקודם וגזה"כ בעבד כזה עמך וכו' לא תוננו וכו'. וכ"ל לשיטתם אם העבד זה נשתחרר והרי הוא גר אינו עובר בלאו זה הנוסף דלשיטת הר"מ נוסף לאו כאן כי הוא גר אבל לשיטות אלו הלאו בעודו עבד אבל אם נשתחרר הוא בכלל כל הגרים ולא נוסף כלל לאו כ"כ פשוט. ונראה עוד חילוק בין השיטות לשיטת הר"מ דנפקע ממנו השיעבוד א"כ אפי' בחזר העבד אח"כ לח"ל אינו עבד כי כבר נפקע ממנו אבל לשיטות הסוברים דהוא עבד רק דעיקר האיסור דלא יסגיר אותו מארץ ישראל לחוץ לארץ א"כ בחזר אח"כ ונתיישב בח"ל מותרים להסגיר אותו לרבו כ"כ. והנה לכאורה לשיטת הר"מ ניחא דאומרים להאדון שיכתוב לו ג"ש ול"ש דעובר בעשה דלעולם בהם וכו' כיון דאינו עובד עמו ל"ש עשה זו והדברים עתיקים אלא לשיטת הרא"ש האיך אומרים לו זיל שחררי' שם בגיטין הא עובר בעשה דלעולם וכו' ז"א כיון דכותב לו שטר אדמיו אינו עובר בעשה דהו"ל כמכרו לו עיין בחגיגה בספר טורי אבן שם והדברים עתיקים א"כ"מ להאריך בזה. והנה ל"ד עבד ה"ה שפ"כ וח"ע וחב"ח ג"כ ד"ז נוהג ועובר בל"ת מכש"כ דכולו עבד וז"פ. והנה מבואר בכתוב עמך ישב בקרבך בטוב לו לא תוננו ולכאורה הו"ל למוני המצות למנות בשני מצות עמך וכו' למ"ע ולא תוננו למצות ל"ת וכבר הבאתי לעיל דמבואר בר"מ פ"ו מהספרי לפי שנא' עמך ישב וכו' יכול אף זה כן (היינו עמוני ומואבי) ת"ל לא תדרוש שלומם וטובתם וכו' ונראה פשוט דהלאו דלא תסגיר נוהג ג"כ בעמוני ומואבי וכן הלאו דלא תוננו רק ד"ז דעמך ישב בטוב וכו' אינו נוהג דכתיב לא וכו' וטובתם וכו' ונראה דג"כ תלוי בשיטות הנ"ל דלהר"מ גם בגר עמו"מ שייך זה אבל להרא"ש אפשר בעודו עבד דע"ז קאי עמך ישב וכו' אסור בעמו"מ אבל נתגייר הו"ל ככל גירי צדק ומוהר לדרוש שלומם וטובתם וכבר כתבתי לעיל ע"ש ומדברי הרב המחבר

במצוה

שנר זה הוא גר צדק והעבד הוא שמל וטבל לשם עבדות ושם במצות אונאת הגר וכמו כן בלאו דאונאת החבר ישראל בסדר בהר סיני כתבתי מעט בדיני אונאת דברים ובאונאת ממון (שם). (ב) ונוהג איסור זה שלא להונות העבד שברח מאדונו לארץ הקדושה בזו"נ בכל זמן ועובר על זה ואינה אותו בין בדברים בין בממון עבר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאפשר לעבור עליו מבלי עשיית מעשה:

מצוה תק"ע לא תהי' קדשה מבנות ישראל

(א) שנמנענו מלבעול אשה בלא כתובה וקידושין ועז"נ לא תהי' קדשה מבנו' ישראל וכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל וכבר נכפל הלאו בזה הענין בלשון אחר ככתוב אל תחלל את בתך להזנותה ולשון ספרי אל תחלל את בתך זה המוסר בתו פנוי' שלא לשם אישות וכן המוסרה עצמה שלא לשם אישות. ושמע ממני לאיזה דבר נכפל זה הלאו בזה הלשון ואיזה ענין הוסיף בו וזה שכבר קדם מדיניו יתברך שהבועל בתולה בין שיהי' מפתה או אונס אינו חייב שום עונש מן העונשין אלא לשקול ממון לבד ושישא האשה ההיא שבעל כמו שהתבאר בכתוב ויהי' עולה במחשבתינו שאחר שזה הדבר אין בו אלא פרעון ממון שיהי' הולך דינו אחר דין דבר שבממון וכמו שיש רשות לאדם לתת לחבירו מממונו מה שירצה ויניח לו לעשות חפצו בשלו ג"כ יהי' רשות בידו שיקח לו בתו הנערה ויתננה לאיש שיבעול אותה אחר שזהו חקו הראוי לו כלומר החמשים כסף שהם לאבי הנערה זה יתננה לו כמו כן על תנאי שיקח ממנו כך וכך דינר ונמנע מזה ונאמר לו אל תחלל את בתך להזנות' לפי שזאת שדנתי בה לקחת ממון בלבד אמנם הוא כשיקרה מקרה כשיפתה איש או יאנוס אבל כשיהי' הדבר ברצון שניהם יחד בפרסום אין שום צד היתר לזה בשום ענין והראה הטעם בזה ואמר ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זימה לפי שהפיתוי והאונס ימעט מציאותם וכשיהי' הענין בבחירה ורצון ירבה זה ויתפשט בארץ וזה טעם יפה מאוד ומשובח בזה הפסוק והוא דומה לכל מי שזכרו אותו החכמים ולמה שהסכימו עליו הדינים התוריים ע"כ מלשונו ז"ל. והרמב"ן ז"ל תפס עליו בזה ואמר כי הלאו הזה דקדשה לא בא להזהיר לבועל בלא כתובה וקדושין שאין בזה איסור תורה שהכתובה אינה מה"ת בכלל מצו' וקנין באשה אבל עיקר הלאו בא להזהיר שלא לבא על האשה שהיא אסורה לבעל בענין שאין קידושין תופסין לו בה וכמו שבארו ז"ל בגמרא שאין הזונה האמור' בכל מקום בתורה אלא באשה שבא עלי' אחד מישראל שאין קידושין תופסין לו בה וזהו הזנות שתרחיק התורה ותמאס לעולם ותזהיר הבועל והנבעלת ע"ז וכמו כן מיסוד הענין הזה שיזהיר הכתוב הב"ד שלא יניחו אשה מופקרת ביניהם לפי שסופה להבעל לאנשים שהיא ערוה להם עד שאין קדושין תופסין מהם בה שאין ספק כי המופקרת לרבים לא תקפיד אחר כן בין חתיכת שומן לחתיכת חלב וכמו כן הזהיר אבי הבת ע"ז בפירוש בפסוק אחר שלא להפקירה לזנות ושלא למוסרה למי שאין לו בה קידושין ועז"נ אל תחלל את בתך להזנותה והכל מן הטעם הנזכר כי תבעל למי שהיא ערוה עליו לא מטעם כתובה וקידושין כדעת הרמב"ם ז"ל ועוד אמר הרמב"ן ז"ל כבעל התרגום שתרגם לא תהא בנת ישראל לגבר עבד ולא יסב גברא כו' יחד בזה שלא נתערב עם העבדים שהיא ג"כ ביאה שאין קדושין תופסין בהן ומפני כן נאמר בלשון הזה לא יהי' וגו' שאלו אמר הכתוב לא יהי' בך קדש וקדש' היו העבדים נכללים בכלל האיסור שגם הם חייבים במצות זולתי במקומו' מועטים שפורט בהם ישראל בפירוש כמו בגונב נפש שכתוב שם מאחיו מבני ישראל וכמו כן כאן שאמר בבנות ישראל ומבני ישראל מכלל שהאזהרה לישראל לבד לא אל העבדים ובענין הלאו דלא יהיה קדש כבר כתבתי המחלוקת שיש לשני החכמים הנזכרים בו בסדר אחרי מות בלאו דמשכב זכור ע"ש. משרשי ענין הרחקת הזימה כתבתי מה שידעתי בו בסדר אחרי מות ובסדר וישמע יתרו בלאו דלא תנאף ודיני מצוה זו מבוארים במס' כתובות וקידושין (א"ה סי' ו'). ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ועובר ע"ז ושכב עם הפנוי' חייבים מלקות הוא והיא ואפי' כשבא עלי' אדם שיש לו בה קידושין לדעת הרמב"ם ז"ל ולדעת הרמב"ן ז"ל לא יתחייבו פנוי הבא על הפנוי' אלא במי שהיא ערוה עליו עד שאין קידושין תופסין לו בה כמו שבארנו ובכלל הלאו ג"כ ב"ד שידעו שיש ביניהם אשה שהפקירה עצמה שיש להם לבער הרע מקרבם. ואין עליהם חיוב מלקות לפי שהם אינם עושין מעשה אבל עונשם גדול מאוד שכל קלקול הדור נתלה במי שבידו למחות ואינו מוחה:

מצוה תקע"א לא תביא אתנן וגו'

(א) שנמנענו מהקריב אתנן זונה ומחיר כלב על גבי המזבח ועז"נ לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך לכל וגו' משרשי המצוה לפי שהקרבן הוא בא לטהר מחשבות האדם ולהכשיר מעשהו בכח הפעולה ההיא וכמו שכתבתי בסדר ויקחו לי תרומה במצוה צ"ה ובהיות קרבנו בא מאתנן זונה שהיא עבירה מטונפת שמא יחשוב בעת קרבנו באותו ענין רע ויפגל מחשבתו באותה המחשבה הרעה והבזוי' וגם כן מחיר הכלב מטעם זה כי הקרבן יביא האדם לכפרה על נפשו וכענין שקרבנו נשחט ונתח לנתחים ראוי לו לבעל הקרבן לחשוב שהי' ראוי לעשות לו כן בגופו על דבר חטאו אם לא שחסד הש"י הי' עליו ליקח ממנו כופר קצת ממונו ועם הפעולה הזאת ראוי לו שירכך לבבו ויתרכך נפשו על חטאיו עד שתשוב ותנחם על מה שעשתה ותסכים לבל תוסיף לחטוא עוד וכמו שכתבתי

במלוה זו נראה דלאו הזה דלא תוננו הייט בעודו עבד כשיטת הרא"ש שכתבנו אך במלוה ראשונה נראה דס"ל דהוי ג"כ כשיטת הר"מ וצ"ע:

(ב) **ונוהג** וכו' בכל זמן. אפי' האידנא ופשוט דוקא בארץ ישראל שנתקדשה האידנא דקדושה שני' לא בטלה אבל אותן העיירות שנתבטלו בגלות הארץ ולא קדשו בקדושה שניה דהרבה כרכים וכו' נראה ברור דלא חשיב א"י ג"כ לדין זה רק א"י הנתקדש בקדושת הארץ כנ"ב ועיין בטור יו"ד סי' רס"ג דפוסק כדעת אביו הרא"ש והב"י מביא שיטת הר"מ ע"ש ובש"ע העתיק לשון הר"מ:

מצוה תק"ע (א) **שנמנענו** מלבעול אשה בלא כתובה וקידושין וכו'. מבואר בר"מ פ"א מהלכות אישות ובפ"ב מהלכות נערה בתולה ובטוש"ע אהע"ז סי' כ"ו ועי' בר"מ פ"ד מהלכות מלכים ובאהע"ז סי' ט"ז. עיין בהה"מ ובכ"מ ובלח"מ שהאריכו. והנה הרבה סוברים בדעת הר"מ דדוקא במופקרת לכך. מ"מ אפי' אינה מופקרת עכ"פ נהי דאינו עובר בלאו מ"מ עובר בעשה דכי יקח וכו' דצריך להיות קדושין ובמופקרת עובר בעשה ולא תעשה ועיין במקנה סי' כ"ו שהאריך וכתב ג"כ הסברא שהבאתי לעיל דעל לאו דקדשה אינו עובר רק בגמ"ב ע"ש. ודעת הרמב"ן שהביא הרב המחבר דבכל העריות שאין קידושין תופסין עוברים בלאו הזה א"כ לדידיה בכל העריות של ח"כ שאין קידושין תופסין כגון אחותו וכדומה דהם בכלל הלוקין אם התרו בו משום לאו זה ג"כ דקדשה לוקה שני מלקיות משום לאו זה ולאו דערוה באיזה ערוה שפגע היינו לאו המיוחד ואם בא על עריות של חמב"ד ולא התרו בו רק משום לאו זה לוקין דחמב"ד שוגגים אינם פטורים ממלקות כמבואר בח"ז כ"פ. ולדברי הרמב"ן מיושב קושית רש"י ותוס' בסנהדרין דף ט' ע"א דמבואר שם דאתרו ביה למלקות ולא לקטלא דלוקין ואינו חייב מיתה דהקשה הא לאו שניתן לאמב"ד ונדחקו רש"י ותוס' שם דס"ל דלוקין שלא כהלכתא דבא"א מיירי התם ע"ש. ולשיטת רמב"ן ניחא דהתרו ביה משום לאו דקדשה ולא משום א"א דלוקין משום לאו זה כיון דאינו ח"מ דלא התרו בו ושפיר קא מיפלגי בפלוגתא כמבואר שם וכבר כתבתי בח"ז תירוץ באופן אחר על קושיא זו בפ' אחרי ע"ש. לפי דברי המקנה דאין עוברים רק בגמ"ב דראוי ללידה ושייך ומלאה וכו' א"כ בקטנה ל"ש לאו זה דאינה ראויה ללידה וכן סרים ואיילונית אך בעשה עוברים בכ"ע ואף להסוברים דעובר בעשה היינו בראוי' לקידושין אבל באותן שאין קידושין תופסין אין עוברים בעשה וראיה משפחה דלהר"מ אינו אסור אלא מדרבנן כמבואר בפי"ב מהלכות איסורי ביאה כיון דלאו בכי קידושין הם אינם עוברים בעשה ופשוט וה"ר להאריך במה שהאריכו הראשונים והאחרונים:

מצוה תקע"א (א) **שנמנענו** מהקריב אתנן זונה ומחיר כלב ע"ג המזבח ומחיר וכו' בית וכו' מבואר בר"מ בפ"ד מה' איסורי מזבח והדינים בקיצור כ"ה והר"מ והנמשכים אחריו מונין אתנן ומחיר ללאו אחד לשיטתם כי נכללים בלאו אחד והמקריב אתנן לוקה אחת והמקריב מחיר לוקה אחד והמקריב אתנן ומחיר כאחד ג"כ אין לוקין אלא אחת כן מבואר בר"מ פ"ג כאן והרמב"ן והנמשכים אחריו מונין לשני לאוין ולוקין שנים אם הקריבו שניהם כאחד והדברים ארוכים ועתיקים בסמ"ק לרבינו בשורש הס' וברמב"ן שם ע"ש. והנה הר"מ כתב בפ"ג וכל המקריב אתנן וכו' לוקה וכ"כ הרהמ"ח כאן וכל המקריב וכו' כמו בע"מ נראה דוקא בהקרבה לוקין אבל לא על ההקדש כמו בע"מ וכן על השחיטה דשם גבי בע"מ נתרבה הקדש ושחיטה עיין בר"מ פ"א כאן אבל כאן ל"מ שנתרבו בודאי א"ח על הקדשן וגם לא על השחיט' כי אינן בכלל הקרבה. ולכאורה זריקה וגם הקטרה עיין בר"מ ובתמורה דף ו' דאתרבו וכאן ל"מ ריבוי. אך נראה כיון דאפי' ריקועים למקדש אסור מאתנן ומחיר אם כן מכש"כ זריקה והקטרה אך שחיטה נראה דאינו לוקה דלא הוי בכלל הקרבה כלל ומכש"כ הקדש כ"נ ועיין בתמורה ומכל מקום צריך לעיין בדבר. ומבואר בתמורה דף למ"ד בית וכו' לרבות את הריקועין דהיינו אם נתן לה זהב וכדומה או מחיר אסור לעשות ריקועין למקדש ואפי' בי"א אמות אחורי בית הכפרת ומרבינן מבית וכו' והר"מ בסוף פ"ד מביא ד"ז וכתב הלימוד מכל נדר ועיין בלח"מ. ונראה מלשון הר"מ דאין לוקין ע"ז והר"מ לשיטתו בכ"מ כיון דהוא מריבוי אין לוקין והדברים עתיקים. ובפ"ג כתב אתנן וכו' אסורים למזבח וכל המקריב וכו' נראה דוקא על הקרבה של קרבן חייב ועל הריקועין אפי' של מזבח עצמו כגון אבנים של אתנן ומחיר למזבח רק איסור יש ואין לוקין ומבואר בגמרא אפי' בי"א אמות אחורי בית הכפורת והר"מ אינו מביא זה בפירוש אך מדכתב לא יעשה לבית גם זה בכלל בית עיין בר"מ בהלכות בית הבחירה עכ"פ דוקא מעזרה לפנים אבל הר הבית בודאי מותר מה"ת דלא נקרא בית ד' כמו ביכורים דכתיב תביא בית ד' וכו' וצריך להיות בעזרה דוקא ה"נ ועי' באו"ח סי' קנ"ג דאף לבהכ"נ אסור אתנן ומחיר וזה רק מדרבנן ע"ש במג"א ס"ק מ"ו דכתב כן וזה פשוט. ועיין בתוס' בע"ז דף י"ז ע"א בד"ה מהו וכו' שכתבו להדיא דאתנן שרי בהר הבית כמ"ש ועיין בע"ז דף מ"ו ע"ב מבואר דאף מחובר כגון שנתן לה בית מחובר מעיקרו כגון בית מעדה או אבני הר או עלים במחובר נאסרים משום אתנן ומחיר לבית המקדש והר"מ אינו מביא זה בפירוש כאן אך מדלא חילק ממילא מבואר דאף מחובר נאסר ופשוט:

ואין

שכתבתי במקומו בענין הקרבנות ובסדר הנזכר. והכלבים ידוע שהם עזי נפש ושמא מתוך חשבו בהן ובטבען החזק תחזק נפשו ותקשה ערפו מהנחם על חטאיו כאשר ראוי לו ואם אמנה בני שאלו דברי ילדות הן עסם תתעורר וטעם זקנים תקח. דיני המצוה מ"ש ז"ל שהאתנן הוא האומר לאשה הא לך דבר זה בשכרך ואחד זונה גוי' או שפחה או ישראלית שהיא ערוה עליו או מחייבי לאוין אתננה אסור וכן אתנן הזכר בכלל אתנן זונה אבל אתנן אשתו נדה אינו באיסור אתנן והפוסק עם הזונה לתת לה [טלה] א' אם נתן לה אח"כ אפי' אלף טלאים כולם אסורים משום אתנן (ב) ואין איסור משום אתנן ומחיר אלא גופן לפיכך אין האיסור חל אלא על דבר הראוי לקרב על גבי המזבח והנותן לה בהמת קדשים במתנה לא נאסרה שכבר קדם וזכה בה הקדש. ואי זהו מחיר כלב זה האומר הא לך טלה זה תחת כלב זה ואפי' נתן לו כמה טלאים תחת כלב אחד כולם אסורים ויתר פרטיו מבוארים בפ"ו ממסכת תמורה (ה' איסורי מזבח פ"א) ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית ועובר והקריב אתנן זונה או מחיר כלב עם היות הקרבן פסול חייב המקריב מלקות כדין המקריב בעל מום כמו שבארנו בסדר אמור אל הכהנים. והרמב"ן ז"ל יחשוב אתנן זונה ומחיר כלב לשני לאוין במניני המצות:

שנמנענו

(ב) **ואין** איסור משום אתנן ומחיר רק הם בעצמם כגון שנתן טלה או יין ושמן אסורים הם עצמם למזבח או אבנים לביהמ"ק אבל שינוייהם מותר כגון נתן לה מעות מותרת לקנות קרבן או נתן חיטין ועשאתן סולת או זתים ועשאתן שמן וכדומה מותר דגזה"כ דלא שינוייהם דנשתנו מותרים בכ"ע דב"ה סוברים כן והלכה כותייהו. ועיין בב"ק דף ס"ה ע"ב דר"א סובר דגנב טלה ונעשה איל אף דהוי שינוי דממילא קנה ובברייתא מבואר דאינו קונה ומוקמינן ברייתא כב"ש דהכא דסברי שינוי במקומו עומד ולב"ה דסברי שינוי קונה אף שינוי ממילא קני כגון טלה ונעשה איל ועיין בר"מ בפ"א מה' גניבה דפוסק דאף שינוי ממילא קונה ועיין בחוה"מ סי' שנ"ג א"כ צ"ע על הר"מ כאן דכתב נתן חיטין ועשאתן סולת וכו' זתים וכו' דהו"ל שינוי מעשה בידים ולא כתב רבותא טפי דאפי' שינוי דממילא כגון דנתן טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור ג"כ נפקע אתנן ומחיר ומותר. להקריבן וצ"ע. ונראה שם בסוגיא דשינוי החוזר כמו לענין גניבה וגזילה אינו קונה ה"ה דל"מ לענין אתנן ומחיר. מה שהבאתי לעיל דמחובר נאסר משום אתנן ע"כ במקום דל"ה שינוי כגון שחוזר כי בנשתנה מותר דקי"ל כב"ה הם ולא שינוייהם וז"פ. וכן וולדותיהם מותרים וזה מבואר בר"מ פ"ג כאן אפי' אם נתן לה בהמה מעוברת או הי' מחיר בבהמה מעוברת ג"כ הוולדות כשרים עיין בר"מ פ"ג כאן ובגמרא. ואם נתן לה הולד מבהמה מעוברת כגון שנתן לה הבהמה לוולדה או מחיר כה"ג שהקנה הוולד מבהמה מעוברת כגון בהמה לוולדה עיין בחוה"מ סימן רע"ו אם הוולד נאסר משום אתנן ומחיר וצריך לעיין בדבר עיין בתוס' בב"ק שם ובע"ז דף מ"ז בתוס' שם ובתוס' תמורה דף למ"ד ע"ב דהקשו דבע"ז אמרינן דשינוי הייני חיטין ועשאן סולת יותר טוב מולד ויותר סברא להתיר מולד דל"ה שינוי כ"כ גבי נעבד ובאתנן סברי ב"ש להיפוך דאסרו שינוי והתירו הוולדות ותירצו דגבי נעבד ניחא ליה בנפחי' ע"כ שינוי יותר יש להתיר אבל באתנן דדעתה על הפרה ולא על הוולד יותר יש להתיר הוולדות משינוי. ע"ש א"כ בכה"ג דעיקר דעתה על הולד כגון שנותן לה רק הולד אפשר דאסור אך זה לב"ש דאסרו שינוי רק וולדות מתירים מטעם הנ"ל וכאן בנתן לה הולד ל"ש זה ואסור אבל לב"ה דמתירים גם שינוי א"כ אפשר מותר מטעם שינוי ותלוי בשני הדיעות דבחוה"מ סי' שנ"ד אם לידה הוי שינוי אף דשם מיירי לענין האם מ"מ לענין הולד ג"כ (עיין בר"מ פ"א מה' גניבה) אך באמת בע"ז מסקינן דלידה לא הוי שינוי א"כ בכה"ג לכ"ע אסור. ואל יקשה לך לשיטה זו דסוברים בחוה"מ דלידה הוי שינוי מגמרא דע"ז דמבואר דלידה ל"ה שינוי אפשר לענין מזבח חמור יותר עיין בתוס' בע"ז שם דף ס"ו ע"ב בד"ה כל האיסורים וכו' עכ"פ לענין מזבח מסקינן דל"ה שינוי וסברא זו דאין דעתה הולד ל"ש כאן בנתן הולד ג"כ אסור משום אתנן ומחיר כ"נ ובאתי רק לעורר. שוב ראיתי בקלה"ח סי' של"ד שמביא ראיה לדעת הר"מ דולד ל"ה שינוי מגמרא דע"ז שהבאנו ולפמ"ש אין ראיה כ"כ דלמזבח חמיר ע"ש. לעיל כתבתי דאינו חייב על אתנן ומחיר בזובח שוב ראיתי בספרי מביא לא תביא וכו' נאמר כאן תועבה ונאמר להלן תועבה. לא תזבח שור וכו' אשר יהי' בו כל מום מה תועבה האמורה להלן זובח אף כאן זובח מבואר להדיא דעל זביחה ג"כ חייב כמו בע"מ מ"מ נראה דעל הקדישו אינו חייב כן נראה (ועיין ברש"י בחומש דפירש גם וכו' לרבות שינוייהם ועיין ברמב"ן על התורה שתמה דזה דברי ב"ש אבל ב"ה דרשו הם ולא שינוייהם והלכה כב"ה ועיין ברא"מ). שוב ראיתי הדבר מפורש בזבחים דף קי"ד דאתנן חל על וולדות במעי אמו וכן מחיר כמ"ש. ועיין בנדה דף מ"א מבואר ג"כ כן ע"ש. וע"ש ג"כ דמבואר ד"ז במעי קדשים וקסבר וולדות קדשים בהווייתם הם קדושים ולא במעי אמם ועיין בר"מ בסוף תמורה שפוסק דוולדות קדשים במעי אמם הם קדושים ומ"מ משכחת ד"ז בבכור דאינו קדוש במעי אמו וגם ד"ז שכתבו בבהמת חולין והר"מ לא ביאר זה דאפשר דהוא פשוט כיון דנתן הולד באתנן לא איתמעט מהם ולא וולדותיהם כנ"ב. והנה סולת יין ושמן אם הם גוף האתנן ומחיר עובר בלאו ולוקין בהעלן על גבי המזבח אך אם נתן לה טלה וכדומה שכתבתי לעיל בשם הספרי דחייב על הזביחה אפשר לומר דשחיטה הוי שינוי אם כן לאחר שחיטה נפקע איסור אתנן ומחיר ואינו חייב על הזריקה והקטרה אך נראה דשחיטה לא הוי שינוי עיין בב"ק דף ע"א ע"ב בתוס' ד"ה איסורי הנאה וכו' אף דנוכל לחלק בין תחילת שחיטה דלא הוי שינוי אבל שחיטה כלה הוי שינוי ע"ש מ"מ נראה דל"ה שינוי ומ"מ צ"ע עיין בחוה"מ ובאתי רק לעורר. ופרה אדומה ג"כ עובר על אתנן ומחיר ככל הקרבנות כ"ה פסק הלכה וכן פוסק הר"מ פ"א מה' פ"א. עיין לעיל במצות עגלה ערופה שכתבתי דאתנן ומחיר פסול בע"ע דכפרה כתיב בה כקדשים ודמיא לקדשים חוץ ממומין בגזה"כ שאינה פוסלת בע"ע. עכשיו נתיישבתי דמבואר כאן במשנה דתמורה עופות אסורים שהיה בדין מה מוקדשים שהמום פוסל אין אתנן ומחיר פוסל עופות שאין מום פוסל אינו דין שלא יהי' אתנן ומחיר פוסל ת"ל לכל נדר א"כ צריך ריבוי נגד הק"ו א"כ בע"ע דאין מומין פוסלין יש ק"ו ממוקדשים דאין אתנן ומחיר פוסל ואין כאן ריבוי דלכל נדר משמע רק לביהמ"ק א"כ אפשר דאין אתנן ומחיר נוהג אלל ע"ע ועיין לעיל ובאתי רק לעורר. ואתנן ומחיר אינו חל אלא על דבר שהוא שלו אבל אם נתן לה או החליף דבר שאינו שלו לא נאסר ולשון הר"מ ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו והוא לחזק הדבר יותר דבאמת כיון דאינו שלו ואין האשה קונה ואין מקנה לחבירו מחיר הכלב א"כ לא חל עליו כלל אתנן ומחיר וכן אם נתן לה או החליף קדשים אינו חל אתנן ומחיר אף בקדשים קלים למאן דסובר ממון בעלים הוא ודעת הר"מ אם קדשים קלים ממון בעלים כבר מבואר כ"פ בח"ז עכ"פ כאן אינו חל ואפי' מנה אותה על פסחו ותגיגתו אינו נפסל ממעטינן בש"ס לכל נדר פרט לדבר הנדור עיין בלשון הר"מ מה שתיקן הכ"מ לשונו. ולשון המשנה נתן לה קדשים מותר עופות אסורין שהיה בדין מה מוקדשים שהמום פוסל בו' עופות שאין המום פוסל אינו דין שאתנן ומחיר אינו פוסל ת"ל לכל נדר אתרבי עופות ופשטא דמשנה נראה דמיירי בעופות חולין דהי' סברא דאין אתנן ומחיר פוסל אבל בעופות קדשים מה"ת דיהי' חל ויהי' עדיף מבהמה דלעוף צריך ריבוי ומה"ת יהי' עדיף מבהמה והר"מ כתב כאן וז"ל נתן לה בהמת קדשים וכו' אבל אם נתן לה עופות אע"פ שהם מוקדשים אתנן חל עליהם ואסורים ובדברי הקבלה ד"ז. דעתו דעופות אע"פ שהם קדשים חל אתנן ועופות לא משכחת קדשים קלים דהם רק עולה (ושלמים) וחטאת כידוע מ"מ חל אתנן כי ד"ז מדברי קבלה ועיין ברלב"ד שהשיגו דבמשנה מיירי בעופות חולין ועיין בכ"מ בפסחים דף נ' שהגמרא מביא משנה זו ומביא בשם המשנה נתן לה עופות דחולין ונראה דלא הי' בגירסתם שם תיבת דחולין וע"ש ברש"י נראה ג"כ דלא הי' גורס תיבת דחולין ע"ש. והנה דעת הר"מ הוא חידוש גדול חוץ מה שנתמעט קדשים לכל נדר פרט לזה שנדור הא בלא"ה אינו ממונו דהוא קדשי קדשים אך לפ"ד הוא גזה"כ ואין להשיב. והנה לא הקשו על הר"מ משום מקום. ולי קשה על הר"מ מש"ס דזבחים דף קי"ד דמקשה על רובע וכו' ואתנן ומחיר וכו' הא מאל פתח אוהל מועד נפקא ותירץ דאקדשיה מעיקרא ומקשה בשלמא רובע ונרבע משכחת לה דאקדיש ואח"כ נרבע אלא אתנן ומחיר איך משכחת לה דאקדיש מעיקרא (הייט דאין אתנן ומחיר חל על קדשים) ומתרץ בוולדות קדשים וקסבר בהווייתן הם קדושים עיין ברש"י ולמה לא בעופות דאתנן חל על מוקדשין ע"כ צריך קרא אחר ילפינן מואל פתח וכו' ע"ש ותבין וצ"ע. ודע אף דהר"מ כתב כאן נתן לה עופות מוקדשים אתנן חל וכו' ל"ד אתנן אף מחיר דדינם שוים לכל הענינים וז"פ. והנה לפמ"ש דחייבים על הזביחה אם חייב תיכף בתחילת השחיטה או בסוף ושנים ששחטו כאחד כבר בארתי בח"ז אם ישנה לשחיטה מתחילה עד סוף או אינה אלא לבסוף או לענין שנים ששחטו כאחד הכל בארתי ותלמד לכאן. וחייב על הזריקה כמ"ש ועל הקטרה ג"כ והקטרה צריך כזית עיין בר"מ כאן פ"ה וג"כ בארתי בח"ז לענין כמה ענינים. ואם נתן לה חצי בהמה באתננה נראה דעל הקטרה א"ח רק בשני זתים כדי שיהיה כזית אתנן דבפחות אין האתנן כזית ואם נתן חלק כ"ש מבהמה נראה פשוט דבטיל ומותר להקריב לכתחלה ולא הוי בא לעולם ע"י תערובת כי ההיתר קדים ובטיל האיסור כמבואר ביו"ד סי' ק"ב והאחרונים חילקו בזה מדברי המרדכי ביבמה שרקקה דם והדברים עתיקים ומובא כ"פ בח"ז ול"מ שכ"ש היה לה מאתנן ולקחה כל הבהמה דודאי בטיל אלא אפי' נשאר בשותפות מ"מ בטיל ול"ש ממון בעלים לא בטיל דהאיסור לאו מטעם ממון שאינו שלה רק האיסור הוא בפ"ע מגזה"כ והאיסור בטיל וז"פ והדברים עתיקים. נתיישבתי אפשר בנותן לה חצי או אפי' כ"ש רק דבר ידוע דלא שייך ביטול דל"ש לומר דחצי הוא אתנן דהוי כמו בע"מ דמום באבר אחד פוסל כל הבהמה. ה"נ אתנן ומחיר בכ"ש פוסל כל הבהמה וחייב בכזית אחד רק במקום דשייך ביטול בטיל דבבע"מ ניכר ול"ש ביטול מכל מקום צ"ע. ומאי זה אתנן האומר לזונה הילך טלה זה בשכרך ואיזה זונה עי' בתמורה דף ל' ברש"י ובתוס' ואני אכתוב רק דעת הר"מ והרהמ"ח. הבא על העריות או על ח"ל זונה דבכהן כה"ג נעשית זונה וע' בר"מ פי"ח מהל' איסות ומ"מ אף דכל אשה הנבעלת לח"כ או לח"ל הו"ל זונה לכהן מ"מ אם נתן לה המותר בה ל"ה אתנן כיון דאין כאן ביאת איסור רק אם היא לו ביאת איסור וא"כ נעשית זונה בביאה זו ה"ל אתנן זונה וכ"ל אף דהר"מ נקיט ח"ל הייט דקידושין תופסין בה נראה ג"כ דח"ע ג"כ בכלל כיון דהיא ביאת איסור ונעשית ג"כ זונה לכהן כמבואר בר"מ פי"ח מהלכות איסות ה"ל אתנן זונה אע"פ דבגמרא מבואר כגון אלמנה לכה"ג וכו' הייט ח"ל מ"מ נרא' דאין חילוק וה"ה ח"ע כיון דאסורה לו ונעשית זונה ה"ל אתנן זונה. והנה הר"מ כ' סתם ח"ל מבואר דאף אלמנה לכה"ג וגרושה וחלולה לכ"ה הוי אתנן אף דלא נעשית זונה דאינו שוה בכל כמבואר שם בר"מ פי"ח מ"מ סברת הר"מ אם הביאה אסורה לו ואינו ראוי לישא אותה דאסורה לו הוי אתנן. ואשתו נדה לא הוי אתנן אע"פ דהביאה של איסור מ"מ לא נעשית זונה וגם ראוי' לו ונראה דאשתו נדה ל"ד ה"ה פנויה נדה דלשון רב בגמרא דזונה כתיב והא לאו זונה א"כ ל"ד אשתו דכל נדה לאו זונה היא כיון דמותרת לו עיין בפי"ח שם כ"כ. והבא על הפנויה ג"כ ל"ה אתנן אף דלדעת הר"מ הביאה אסורה מה"ת משום לאו דקדשה מ"מ כיון דראוי להנשא לו ל"ה זונה אף לענין כהן ע' בפי"ח שם הכלל להר"מ צריך שיהיה ביאת איסור וגם אינה ראויה להנשא לו. וכ ז

בישראל

בישראל אינו אתנן אא"כ אותו ביאה אסורה לו כמ"ש אבל בכותית ושפחה דלאו בני קידושין הם כלל אע"פ דביאה מותרת לו מה"ת כי ביאת כותית מה"ת שרי בלנעה ע' בר"מ פי"ב שם . וגם ביאת שפחה דעתו דמה"ת מותר בפרק הנ"ל מ"מ הו"ל אתנן כי מבואר להדיא בתמורה שם דזונה כותית לכ"ע הוי אתנן ועובר אף דכותי' אינו אסור מה"ת מ"מ נראה בש"ס דהוי אתנן מה"ת ע"כ צ"ל דילפינן מתועבה ואף רבא סובר כן ע' בגמרא וכן מבואר בר"מ כאן דעכו"ם ושפחה הוי אתנן אף דאין הביאה אסורה. מה"ת לשיטתו אף בשפחה אך בע"ע כיון דרבו כופה ליתן לו שפ"כ ועי' במנ"ל דיש סברא דמצוה על הרב ואף דאין מצוה עכ"פ התורה גזרה שכופה את העבד ל"ש כלל זונה כי זונה שייך אפי' בביאה המותרת כיון דהוא בלא קדושין כמו פנויה לר"א אף אם תאמר דאין עובר בלאו דקדשה אבל במה שכופין אותו והתורה צוותה כן ל"ש כלל שם זונה וכן מבואר בר"מ דשפחה לע"ע ביש לו אשה ובנים אינו אתנן וזה שמקשה הגמ' בתמורה על ה"א דשפחה דהוי אתנן הא שפחה משרי שרי ל"ד מחמת דשרי הא מבואר דעכו"ם הוי אתנן ומיירי מה"ת אף דמה"ת מותר בכל העממים לרבנן ובדרך זנות ג"כ אינו אסור מה"ת ע' בע"ז ובר"מ ובאהע"ז סימן ט"ז אלא ע"כ מ"מ ה"ל אתנן דהוי דרך זנות אבל במה שכופין ל"ש זה ומאי דנקט הש"ס לשון שרי היינו ע"י כפי' ע' ברש"י ולשון הש"ס דקדשים משונה קצת כידוע . אך באין לו אשה ובנים דאין כופין אך דשרי מה"ת וגם אם נאמר דמותר לגמרי רק דאין כופין ע' במנ"ל בהל' עבדים נ"מ אף בביאה המותרת שייך אתנן כיון דאין קדושין תופסין דילפינן מתועבה ע' בש"ס. הכלל להר"מ הן בביאת איסור שהיא אסורה לישא לו וכן אפי' בביאת היתר באותן דלאו בני קדושין הם אסור דאתנן מה"ת רק בע"ע שכופין אותו ל"ש כלל א"ז כ"ה ברורן של דברים . ובדברי רש"י ותוס' יש לדקדק הרבה אך כתבתי דעת הר"מ כפי הנראה לענ"ד ברור . נתן אתנן לזכר אסור משום אתנן נתנה הזונה אתנן לבועל מותר וילפינן מקרא ואינו מבואר להדיא גבי זכר הנשכב נתן לשוכב אתנן אם נאסר או לא דהוי כמו אשה דנתנה לו וצ"ע . ונ"פ דאין חילוק בין שלא כדרכה בין כדרכה כיון דהוי ביאה בכה"ת הוי אתנן . ובטומטום ל"ש אתנן כיון דאינו בן בעילה כלל . ואנדרוגינוס הן שבא על אשה או בא עליו זכר הן דרך זכרות או נקבות עיין בר"מ פ"א מהל' אישות ותלמד לכאן והזכרתי כ"פ בח"ז . ואם ח"ע וחב"ח נתן אתנן כיון דביאת היתר מה"ת אך כיון דספק הוא אם קדושין תופסין באהע"ז סי' מ"ד א"כ ה"ל ספק אתנן של תורה . ואם נתן אתנן לח"ש וחב"ח כיון דאין קדושין גמורים אפשר הוי בכלל דאין קדושין תופסין והוי אתנן או לא וכה"ג נסתפקתי כ"פ בח"ז . וע' באו"ח סי' קנ"ג במג"א שם ומבואר בגמ' אם נתן לה שכר אפקעתא היינו מה שבטלה ממלאכתה ולא שכר ביאה מותר משום אתנן והר"מ השמיט זה והכ"מ עמד בזה . האומר לחבירו הא לך ד"ז ותלין שפחתך אצל עבדי ה"ז אתנן כ"מ במשנה ובר"מ נראה דהרבותא אע"פ דהאתנן אינו שייך לה דהיא שוכר מהאדון ושייך להאדון מ"מ ה"ל אתנן כיון דבידו להשכירה הוי אתנן . ונ"פ דוקא האדון דיש לו רשות דשפחתו לעשות מה שירצה אבל באם נותן לאיזה איש אתנן שימסור לו אשה שאין בידו אף שמסר לו מ"מ אין זה אתנן כי זה הוי רק שכר בד"א . ונראה אם נותן לאבי קטנה או נערה שימסרה לו נראה דביאה בלא קידושין א"י למסור אף לכשרים מכש"כ לפסולים והאתנן אינו אלא בפסולים כמ"ש . אך אם נותן לאביה שימסור אותה ע"י קידושין כיון דיכול למסור הוי אתנן ומש"ס דקדושין דף ס"ד מבואר דהאב יכול למוסרה לממזר ולכל מי שקידושין תופסין בה אף שהיא בעבירה א"כ הוי אתנן ובר"מ כאן הלכה ט' מבואר דבח"ל אף בנשואין הוי אתנן ע"ש וע' בס' הבני מלואים באהע"ז סי' ז' דדעתו דאין ביד האב למסרה לביאת פסולים רק יכול למוסרה לקידושין ולחופה לא לביאה ע"ש א"כ ודאי ל"ה אתנן ובאתי רק לעורר . וכתב הר"מ וה"ה לאומר לזונה הא לך ד"ז ותבעלי לפלוני הישראל ה"ז זונה . וכתב הכ"מ דהוא כש"כ מדין דלעיל וע' במנ"ל . והנה איסור זה ל"ד כל שהוא ביד הזונה אפי' מכרה לאחר או אחר לאחר אפי' עד מאה כיון שחל אתנן אסור לעולם . ואינו מבואר בעכו"ם שנתן אתנן לעכו"ם דהם לאו בני קדושין או עבד לשפחה או עכו"ם לשפחה או עבד לעכו"ם אם הוי אתנן זונה והנראה מגמרא ומר"מ דלד אחד ישראל בעינן אז הוי אתנן ולא בעכו"ם או בעבדים אם אין ישראל באמצע ומ"מ צ"ע בדבר . והנה ז"פ דא"ז שייך אם הזונה מבת ג"ש ואילך כבה"ת דהוי ביאתה ביאה וכן קטן בן ט' ואילך וכן חו"ש היא או הוא ובס"ד יבואר לפנינו באיזה אופן הוי אתנן ובאיזה אופן ל"ה אתנן באישים הללו . ומבואר בר"מ מהש"ס ונתן לה אתנן ולא בא עליה אלא אמר יהיה בידך עד שאבוא אליך כשיבוא עליה יאסר ואם אמר לה בעת שנתן אימתי שתרצי לי קנוי לך מעכשיו וקדמה והקריבתו קודם הביאה הקרבן כשר אבל אם לא אמר כן אימתי וכו' א"י להקריב דבר שאינו שלה קדמה והקדישתו קודם שיבא עליה ואח"כ בא עליה ה"ז כספק אם הוא אתנן הואיל ובא עליה קודם שתקריבנו או אינו אתנן הואיל והקדישתו קודם ביאה לפיכך לא יקריב ואם קרב נרצה עכ"ל והבט וראה דהר"מ לא הי' גירסתו כמו בש"ס שלפנינו ואם אגמרך לך קני מעכשיו ע' ברש"י ובתוס' דע"ז שנדחקו בפי' הגמ' אבל הר"מ כ' כשתרצה לי קני וכו' היינו כשתרצי לי הוא שעת ביאה ונתן לה על תנאי כשתבעל לו יהי' שלה מעכשיו ככל התנאים א"כ בקדמה והקריבתו דלאחר ביאה קנתה למפרע ומ"מ ע"י הזנות קנתה והיה סברא דבשעת הקרבה ה"ל אתנן זונה כיון דע"י הביאה נקנה לו מ"מ כיון דקדמה והקריבתו קודם ביאה ולא היה בשעת ביאה ל"ה אתנן ובקדמה והקדישתו הוא אבעיא וע' בכ"מ שמביא הגמ' כמו שלפנינו על דברי הר"מ . ולפענ"ד ברור כמ"ש דהר"מ לא הי' גירסתו אימתי שתלטרך דהוא דחוק אך אימתי שתרצי לי והוא נכון לענין הדין כנ"ב בס"ד ועי' בגמרא ותבין . ומ"ש הר"מ בהקדישתו הוא אבעיא דאם קרב נרצה . כמה פעמים גבי קרבנות כתב דבספק כשר וכבר כתבתי בח"ז מה שיש להקשות ע"ז ע"ש . עוד מבואר בר"מ מהש"ס בא עליה ולא נתן לה ולאחר זמן אפי' אחר כמה שנים נתן לה ה"ז אתנן בד"א בזונה עכו"ם שאמר לה הבעלי לי בטלה זו שאינה צריכה משיכה או בישראלית שהיה הטלה בחצירה ואמר לה אם לא אתן לך מעות ביום פלוני הרי היא שלה אבל אם אמר לה הבעלי בטלה סתם ולאח"ז שלח לה טלה ה"ז מותר משום אתנן עכ"ל וע' בגמ' דע"ז ובתמורה וכללו של דבר דל"ה אתנן אם אין האתנן בשעת ביאה כיון דאינה קונה אח"כ ל"ה אתנן . והנה הגמ' רמי שני ברייתות דבברייתא אחת מבואר דבא עליה ואח"כ נתן לה מותר ובברייתא אחת מבואר דנתן לה אח"כ אתננה אסור ומתרץ דבטלה סתם מותר ובטלה זו אסור ומקשה הש"ס בטלה זה נמי מיחסרה משיכה וכו' דהיינו דהביאה הוא כסף שבהנאה זו מקנה לה הטלה וה"ל כאלו נתנה כסף ונקנה לה הטלה אך דמקשה הש"ס והא מיחסרה משיכה דכסף קי"ל דאינו קונה וע' בתוס' שכתבו אף דלר"י דס"ל דבר תורה מעות קונות מ"מ כיון דחז"ל הפקיעו קנין מעות ואינו קונה לא הוי אתנן ומכש"כ לרשב"ל דס"ל דרק משיכה קונה א"כ לא קניא כלל ומתרץ דבברייתא דתני אסור בטלה זה מיירי בזונה כותית דלא קניא במשיכה רק בכסף וכתבו התוס' הייט כרשב"ל דסובר בישראל במשיכה ולעמיתך וכו' א"כ נכרי דוקא בכסף אבל לר"י דישראל בכסף א"כ נכרי במשיכה ע"ש . ולכאורה לשיטת רמ"א בחוה"מ סי' קנ"ח דאף דכסף אינו קונה מ"מ אם התנה שמקנה בכסף לחוד קונה והש"ך השיג עליו ע"ש ועי' בקצה"ח שהחזיק בדעת הרמ"א ע"ש א"כ היה יכול לאוקמ' דהתנו דתקני בכסף לחוד והביאה הוי ככסף כמ"ש . שוב ראיתי בס' מחנה אפרים בקנין מעות שרמז לזה ואכ"מ לפלפל רק נכתוב הדינים לשיטת הר"מ . והר"מ בה' מכירה פוסק כר"י דמעות קונה מה"ת אך דרבנן הפקיעו ועכו"ם מישראל או להיפך פוסק דהן כסף או משיכה קונה ע"כ כתב בד"א בעכו"ם שאמר הבעלי לי בטלה זה שאינה צריכה משיכה דעכו"ם קונה בכסף לחוד או בישראלית שהיה עומד בחצרה דישראלית אינה קונה בכסף דחז"ל הפקיעו קנין כסף אך חצרה קונה לה ובדרך אפותיקי דאז הוי בא עליה ואח"כ נתן ע' בגמ' בכה"ג הוי אתנן . אך לשון הר"מ צ"ע דבגמ' מבואר דתירוצים אלו בזונה כותית או דקאי בחצרה הוא דוקא בטלה זה אבל בטלה סתם אף בזונה כותית דקונה בכסף ואף דקאי בחצרה מ"מ ל"ה אתנן וע' בתוס' שם כיון דאינו מבורר בשעת ביאה ל"ה אתנן ולשון הר"מ אבל אם אמר לה טלה סתם ובא עליה ואח"כ שלח לה טלה ה"ז מותר וכו' ולשון זה צ"ע דכתב דשלח אח"כ דבאמת בטלה סתם אפי' קאי בחצרה ל"ה אתנן כמבואר בגמ' להדיא וצע"ק . וע' בתמורה בתוס' שם ובב"ק דף ע' ובב"מ דהקשו כיון דמסקינן דגבי ישראלית לא הוי אתנן אלא אם קאי בחצירה א"כ האיך אמרינן שם אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו אף דאלו תבעה לו בדינא לא אמרינן ליה זיל הב לה דקם ליה בדר"מ וכו' מ"מ הוי אתנן מחמת דלי"ש ואי דקאי בחצירה ל"ש תבעה בדינא הא היא מוחזקת ע"ש והנה קושיתם לא קשה אליבא דר"י דאית ליה כסף קונה מה"ת א"כ שפיר כיון דהתורה אסרה אתנן בבא על אמו דמה"ת קניא אף דאלו תבעה וכו' והגמ' דקדקה אסרה תורה ומה"ת קונין בכסף לחוד ושייך אלו תבעה דאכתי ברשותו הוא . אך קושייתם למאן דס"ל דמשיכה קונה מה"ת ולא כסף א"כ בביאה שהוא במקום כסף לא קניא כלל וצריך דוקא שיהא בחצירה ול"ש אלו תבעה וכו' ועיין בתוס' תמורה שכתבו בשם הרמ"ר דיכול להיות שהקנה לה בק"ס כשתבעלי לי תיקני לך טלה זה בכ"מ שהוא קנוי וכו' ובהכי ניחא ההוא דמרובה וכו' ונ"ל שבשעת ביאה הקנה לה בק"ס דאי קודם ביאה הקנה לה בשעת ביאה לא קניא דהדרי סודר למריה ע' בחוה"מ סי' קצ"ה ע"ש וע' בקצה"ח סי' של"ב שמפלפל האיך הוי כסף דביאה הא שכירות לא הוי כסף דקי"ל ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וה"ל מלוה כמבואר באהע"ז סי' כ"ח ע"ש ומ"מ אני לך . לעיל כתבתי אם נותן לה קצת דבר מאיזה בהמה הוי אתנן אך לדברי התוס' שהבאנו אף דצריך ליתן טלה מאלו הטלאים ל"ה אתנן כיון דאינו מבורר בשעת ביאה א"כ בכה"ג דהקנה לה איזה חלק מבהמה כיון דאינו מבורר ל"ה אתנן כלל וצ"ע ע' בתוס' בע"ז דף ס"ג . והנה בזונה כותית דהקנין בכסף לחוד והביאה היא כסף אפשר אם היא קטנה אינה קונה אף דקטן קונה בדעת אחרת מקנה מ"מ דוקא בקנין משיכה ולא בכסף כי אין נתינתו כלום כסברת הה"מ בפכ"ט מהל' מכירה והדברים עתיקים . אך נראה כיון דבשכר פעולה נתחייב לקטן כמבואר בתוס' פ' בן סורר וכו' א"כ כ"מ אם נותן כסף מזומן א"כ כיון דא"י להקנות הכסף למוכר דקטן אינו מקנה א"כ לא נקנה החפץ לקטן אבל אם עושה לו פעולה והפעולה אינו בחזרה ונתחייב לו ל"ש אין נתינת קטן כלום דהא עשה הפעולה א"כ קנה החפץ שקנה דיכול לקנות כיון דדעת אחרת מקנה כנ"ב . וכבר כתבתי בח"ז דקטן דעכו"ם אינו שוה עם קטן ישראל דגבי ישראל הל"מ עד י"ג שנים ובעכו"ם ל"ש זה עיין בח"ז עכ"פ קטנה בעכו"ם קונה בשכר פעולה כמ"ש ע' היטב דנראה הדברים ברורים בכל שכר פעולה דהוא כסף ובמקום שכסף קונה קונה בשכר פעולה כמבואר בחוה"מ סי' של"ב מדברי הר"מ והרא"ש כאן גם קטן קונה בשכר פעול' חפץ הידוע כיון דהחפץ קונה הקטן מחמת דעת אחרת מקנה א"כ קונה . אך כיון דהוא א"י להקנות הדמים אין המוכר קונה הדמים אבל שכר פעולה דליתא בחזרה ושייך להמוכר אם כן קנה הקטן החפץ והדברים ברורים בס"ד . ובזונה קטנה ישראלית ועומד בחצירה קטנה קונה החצר כמבואר ברמ"א בחוה"מ א"כ הוי אתנן . ואם נתן לשוטה דשוטה אין לה יד ולא חצר א"כ אינה קונה כלל אף דשכר פעולה מחויבים לשוטה גם כן עכ"פ חפץ הידוע אין נקנה לשוטה דאפי' בדעת אחרת מקנה אין שוטה קונה א"כ ל"ה אתנן דאינה קונה הטלה רק מחויב לה מעות וז"ב . ואם קטן נותן אתנן דקטן אינו מקנה מה"ת אם כן אין האשה קונה מה"ת ולא הוי אתנן מה"ת . אך אפשר כיון דקונה מדרבנן בפעוטות א"כ ה"ל אתנן דאורייתא והדברים עתיקים בענין זה אם ע"י קנין דרבנן נעשה תורה ואם שוטה נותן אתנן דודאי אינו מקנה אף מדרבנן אינו אתנן וז"פ . ואם ישראל נותן אתנן לכותית ועומד בחצירה גם כן קונה דעכו"ם אית לה חצר דחצר דאשה לכ"ע מטעם יד איתרבי והדברים עתיקים . ומבואר במשנה ובר"מ אם פסק עם זונה ליתן לה טלה אחד ונתן לה הרבה כולם אסורים משום אתנן והיינו במקום

דקונה

מצוה תקע"ב שנמנענו מלתת ריבית

(א) שנמנענו מלתת ריבית וכמו כן גם מלקחת אותו ועל זה נאמר לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר וגו' ובא הפירוש ע"ז לא תנשך כלומר לא תתן ריבית שהנותנו הוא הנשוך ובביאור אמרו בפ' איזהו נשך הלוה עובר משום לא תשיך ומשום ולפני עור לא תתן מכשול. ואלו לא בא המניעה מפורשת כל זה הייתי סבור שהמלוה הוא שאסור לקחת אבל הלוה אם רצה למחול ורוצה באונאתו שיהא מותר כענין אונאה שהמאנה הוא עובר לא המתאנה. משרשי איסור הרבית והרחקתו מבני ישראל כתבתי מה שידעתי בכסף תלוה ובסדר בהר סיני קצת דיני הרבית כמנהגי וכל הצריך למצוה זו כמנהג הספר לך נא וקחנו משם:

מצוה תקע"ג לבקש ריבית מעכו"ם

(א) שנצטוינו לבקש רבית מן העכו"ם כשנלוה להם ולא נלוה להם בלא רבית ועז"נ לנכרי תשיך וכמו כן מותר ללות מהן ברבית ואמרו בספרי לנכרי תשיך מצות עשה ולאחיך לא תשיך מצות לא תעשה. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שמצוה להקדים הלואת ישראל בחנם מהלואת העכו"ם בריבית ומה שאמרו עכו"ם שלוה מעות מישראל ברבית אע"פ שנתגייר גובה ממנו כל מה שעלה ברבית עד שנתגייר שלא יאמרו בשביל שלא יפרע הרבית נתגייר וכענין שנצטוינו לבקש מהם רבית כמו כן מותר לתת להם רבית ידוע הדבר ואמרו ז"ל שהעכו"ם שלוה מעות מישראל ברבית וביקש לפרעם לו ומצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אתן לך רבית מהם כדרך שאתה נותן לישראל ה"ז מותר ואם העמידו אצל ישראל אע"פ שנתן העכו"ם המעות בידו הואיל ומדעת ישראל נתן ה"ז רבית קצוצה ואמרו ז"ל שאע"פ שהרבית שלהם מותר מן הדין אסור לישראל להלות להם ברבית קצוצה אלא בכדי חייו כדי שלא יהא רגיל עמו תמיד וילמוד ממעשיו אבל אבק רבית מהם מותרת אפי' ביותר מכדי חייו דמשום אבק רבית לא יהא רגיל עמו כל כך ותלמיד חכם מותר להלותו ככל מה שירצה שאין חשש עליו שילמוד ממעשיו כי החכמה תעוז לחכם ותשמרנו לעולם ויתר פרטיה מבוארים בבבא מציעא פרק איזהו נשך (י"ד סי' קנ"ט וק"ס) ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ועובר ע"ז והלוהו בלא רבית מתורת חסד לבד לא מתקוה אליו להרויח עמו מצד אחר או מפני דרכי שלום בטל עשה זו והרמב"ן ז"ל לא ימנה בחשבון המצות עשה זה ואמר שהכתוב הזה לא בא אלא ליתן עשה ול"ת במלוה ברבית וזו היא כוונת המפרש בספרי באומרו זו מ"ע וכן נראה כדבריו בגמ' בסוף פרק איזהו נשך ועם כל זה דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל מחשבונו וגדול הוא מי ששגגותיו ספורות:

מצוה תקע"ד כי תדור וגו'

(א) שלא לאחר הנדרים והנדבות ושאר הקרבנות שהם חובה עלינו וע"ז נאמר כי תדור נדר וגו' לא תאחר לשלמו ובא הקבלה שאין עוברין על לאו זה עד שיעברו ג' רגלים בתר שנדר כל ענין מצוה זו כתבתי מבואר במ"ע שלו שבסדר זה וקחנו משם:

מצוה תקע"ה מוצא שפתיך תשמור

(א) שנצטוינו לקיים כל מה שנחייב עצמינו בדיבור משבועה ונדרים וזולת זה ועל כל זה נאמר מוצא שפתיך תשמור וגו'. וכ' הרמב"ם ז"ל וכבר הפרישו מלות זה הפסוק ושמו כל מלה ממנה לענין ואולם המגיע מכל מה שזכרתי לך הוא שמ"ע הוא שיקיים האדם כל מה שידבר בו החייב עצמו בדבר מהדברים וכבר נכפל הלשון בזאת המצוה והוא אמרו ככל היוצא מפיו יעשה והרמב"ן ז"ל תפס עליו ואמר כי הוא כלל ב' מצות בכאן שהן חלוקות בדיניהם ובעניניה' ועשאן אח"כ הכתוב הזה של מוצא שפתיך וגו' נאמר בענין מה שאדם מחייב נפשו להש"י בין שיהיה דבר מקרבנות או מצדקות והוא שנאמר כי דרש ידרשנו מעמך כלומר שיבקש ממך הממון הנידר לו ויהיה לך באיחורו חטא וכן אמרו ז"ל חייבי החרמים והערכים וההקדשות והחטאות והאשמות ועולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופאה כיון שעברו עליו ג' רגלים עובר בבל תאחר אבל בכל מה שיחייב האדם עצמו מדברי הרשות שקראו

דקונה כולם ופשוט. ומאי זה מחיר מבואר במשנה ובר"מ האומר הילך טלה זה תחת כלב זה הוי מחיר וזה הוי חליפין שוה בשוה עיין בחו"מ סי' ר"נ. ונראה דתיכף דמשך זה הטלה ממילא הכלב נקנה לחבירו וה"ל מחיר וכן אם זה נתן הכלב לחבירו נקנה הטלה לו אף שהטלה עדיין ברשות חבירו חל שם מחיר. ואפשר לספק אם לא הי' שוה בשוה רק בתורת ק"ס דה"ל ג"כ חליפין ועי' בסי' קצ"ה דבהמה מקרי כלי וקונין בו ק"ס כמו כלי אם נתן לו כלב בתורת ק"ס לקנות בו טלה ומעות נותן לו בפ"ע או שמקבל הטלה במתנה אך הקנין היה ע"י כלב הוי גם כן מחיר או דוקא אם הטלה הוי מחיר המעות של כלב הוי מחיר ולא בכה"ג. א"ד דזה הוי גם כן מחיר כיון דנקרא חליפין והתרגום פי' מחיר כלב חילופ' כלבא א"כ זה נקרא ג"כ חליפין דה"ל קנין חליפין ול"ע. ומבואר במשנה ובר"מ שותפין שחלקו זה נטל עשרה טלאים וזה נטל תשעה וכלב אותן שעם הכלב מותרים אך אותן שכנגד הכלב אסורין ודוקא אם כל אחד מעשרה שוה פחות מהכלב דשדי טופינ' בכולה אבל אם יש אחד ששוה נגד הכלב או יותר מוציאו מן העשרה וזה מחירו וכל השאר מותרים ועי' בתוס' שהקשו איך מהני שיברור הא ר"ת סובר דקי"ל אין ברירה ותירצו כיון דהאיסור נולד ע"י תערובות אמרינן והר"מ ס"ל ג"כ ד"ז. והקשו עליו הא ס"ל מה"ת אין ברירה ועיין בספר משנ"ח ובס' מק"ח שתירצו דמה"ת בטיל ברובא וה"ל רק איסור דרבנן ובדרבנן יש ברירה ועי' בפמ"ג יו"ד שמביא דאם האיסור נולד בתערובות אפי' דברים חשובים בטלו א"כ קשה למה נברור הא בטיל אפי' בע"ח וכבר התעוררו בזה האחרונים ואין להאריך מה שהאריכו הם ובאתי רק להזכיר. אך קל"ע לשון הר"מ שכותב ומוציאו וזה מחירו והשאר מותרים נראה דהוי מחיר ולוקין ובאמת אינו אלא איסור דרבנן דבטיל ברוב וה"ל לפרש דלכתחלה לא נקריב זו אבל אין לוקין כלל וז"ב. והנה כל הדינים שכתבתי לענין אתנן כגון שנשתנ' או ולדותיה ושאינו חל על מוקדשים ובעופות חל לשיטת הר"מ הכל במחיר ג"כ כי מחיר ואתנן שוים לכל הדינים ומחיר כיון שהי' חל אף אם נמכר כ"פ לא נפקע שם מחיר וז"פ דבעכו"ם חל ג"כ שם מחיר אם החליף אף דאפשר לענין אתנן אינו בעכו"ם כמ"ש לעיל מכל מקום מחיר ודאי חל וק"ל החילוק. והקטן אם החליף תלוי בא"ס נקנה חל מחיר בא"ס לאו לא חל ותבין מעצמך אין צריך לבאר:

מצוה תקע"ב (א) שנמנענו (עיין בהשמטות) מלתת רבית וכו' מבואר בר"מ פ"ד מה' מלוה ולוה וביו"ד בטוש"ע סימן קס"ט. והנה לאו זה על הלוה ומבואר בש"ס כ"פ איזהו נשך דלוה עובר בג' לאוין והר"מ והרב המחבר כתבו רק שני לאוין ועמד בזה הה"מ ועי' בלח"מ ואסור ליתן אפי' לאותן במותר ליקח מהם כגון הרבנים מכל מקום אסור ליתן להם משום לאוים הללו עי' בש"ע. וע"כ ובפ"כ ג"כ בכלל לאוים הללו דאחי' הן במצות ע' בפ' החובל דף פ"ח ומשכחת במלוים ע"מ שאין לרבו רשות וגם הרבית שנוהגין במעות שאין להאדון רשות יע"ש בתוס' בד"ה דכתיב וכו' בסוף דבריהם קל"ע הא משכחת לה שיש להם מעות בפ"ע ועיין בסי' רס"ז ביו"ד בט"ז ובש"ך וא"ר להאריך כאן. שוב ראיתי בס' חוו"ד בסי' ג"כ דבע"כ נוהג לאוים הללו ע"ש. ועי' במנ"ל פ"ד שמביא בשם האחרונים שמסופקים אם הלוה עבר תיכף בשעת קבלה על הלאו הזה או רק בשעת נתינה ולפמ"ש עבר תיכף ע"ש והדברים ארוכים ומה שמבואר הרבה בראשונים ובאחרונים אין דרכי להאריך פ' בדבריהם. והלוה מן קטן שיש לו מעות שלו ונותן לו רבית בודאי ג"כ עובר אך בלפ"ע זה תליא אם קטן הוא בר חיוב או לא וכבר הבאתי בח"ז ועל לאו זה אין לוקין כמבואר בר"מ כאן ועי' בהה"מ ובלח"מ:

מצוה תקע"ג שנצטוינו וכו' זה מבואר בר"מ פ"ה שם. והנה דעת הר"מ דזה הוי מ"ע ואין מצוה להלותו רק אם מלוה לו מצוה ליקח מאתו רבית והו"ל מ"ע כמו ציצית דאם יש לו בגד ד' כנפות מחויב לעשות ציצית ה"נ. והראב"ד והרמב"ן השיגו עליו וכבר האריכו הראשונים והאחרונים בע"ה. ועי' בס' של"ה בהקדמה לתורה שבכתב מה שיישב דברי הר"מ ואין דרכי להאריך במה שהאריכו הם. וגם עובר בלאו לא תחנם דאסור ליתן להם מת"ח וכתיב לגר וכו' או מכור לנכרי וכו' ע' בר"מ פ"י מה' עכו"ם. וקל"ע דמתנה עובר בלאו לחוד ובהלואה עובר ג"כ בעשה ואפשר כך גזה"כ דהלואה גרע. ולגר תושב אין מצוה אבל מותר אבל מצוה ליכא:

מצוה תקע"ד (א) שלא לאחר הנדרים וכו'. מצוה תקע"ה שנצטווינו לקיים וכו'. דינים אלו מבוארי' בר"מ פי"ד מה' מעה"ק והוא אריכות גדול ואכתוב לך בקיצור כדרכי בס"ד. וז"ל הברייתא בר"ה דף ד' ע"א ת"ר חייבי הדמין והערכין החרמים וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופאה כיון שעברו עליהם שלשה רגלים עובר בבל תאחר וכו' ויש תנאים דסברי דבעינן ג"כ כסדרן או שני רגלים או ברגל אחד או חג הסוכות עוברים והלכה דג"ר עוברים אפי' שלא כסדרן כן פסקו כל הפוסקים ע' בכ"מ. ובדף ו' שם אמרי' אמר רבא כיון שעבר רגל אחד עובר בעשה היינו ובאת שמה וכו'. עוד מבואר שם א"ר וצדקה חייבים עלי' לאלתר דהא קיימי עניים ופריך פשיטא כיון דבעניא דקרבנות וכו' קמ"ל. עוד מבואר שם אחד בכור ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהם שנה או ג"ר עובר בב"ת ומפלפל שם איך משכחת שנה בלא רגלים וכו' ע"ש. עוד אמרינן שם מוצא שפתיך זו מצות עשה תשמור זו מצות לא תעשה וכו' ל"ל הא מבאת שמה וכו' ול"ת וכו' ומתרץ חד דאמר ולא אפריש וכו' וחד דאפריש ולא אקריב וכו' בין כך ובין כך עוברים על עשה ול"ת והר"מ אף על פי שלא כתב בפירוש הן אמר וכו' מ"מ כיון דכתב נדרים ונדבות ה"ל אמר ולא אפריש ואפריש ולא אקריב כמבואר בגמ' אף דבש"ס אמרינן דבנדבה ג"כ משכחת לה אמר ולא אפריש כגון דאמר ע"מ שלא אתחייב באחריות מ"מ הר"מ דסתם הוא בכ"ע ע"ש וז"פ. ועכשיו נבא לבאר אחד לאחד בס"ד. א' הדמין אם אומר דמי עלי ולא הפריש עדיין או שהפריש גם כן ודמים נופלים הם לבדה"ב ע' בר"מ פ"א מהלכו' ערכין עוברים ברגל אחד בעשה ובג"ר בב"ת בזמן שבהמ"ק קיים וכן בשנה בלא רגלים ועי' בס' טו"א שם בסוגיא דדעתו דעל שנה בל"ר אינו עובר רק בקדשי מזבח דילפינן מבכור ובכור ק"מ הוא ה"ה כל ק"מ אבל קדשי בדה"ב אינו עובר בשנה בל"ר רק ברגלים ע"ש ואיך משכחת לה שנה בל"ר ומה דעת הר"מ בזה יבואר לקמן בס"ד. ועי' עוד שם דכתב דאפשר באמר ולא אפריש אינו עובר בשנה בל"ר דל"ה דומיא דבכור דהוי אפריש וכו' ודחה זה דבכ"ע עובר על שנה בל"ר אפי' באמר לחוד ע"ש. ב'. ערכין שאמר ערכי או ערך פלוני עלי הייתו אמר ולא אפריש וכן אם הפריש הו"ל אפריש ול"א וג"כ

הם

שקראו חכמים ביטוי והוא שנדר או נשבע אוכל או לא אוכל אלך למקום פלוני או לא אלך וכל ביוצא בזה זה אינו נכנס בכלל מצות הכתוב הזה וזהו שהוצרך הכתוב להבטיח וכי תחדל לנדור לא יהי' בך חטא שאילו בנדרי בטוי ידבר באמת לא הי' צ"ל שלא יהי' בנו חטא אם נחדל מנדרי בטוי ואמנם בנדרי בטוי מצוה אחרת נתיחדה בו והוא פ' נדרים בסדר ראשי המטות ששם כתב לאסור אסר על נפשו ככל היוצא מפיו יעשה ופי' ז"ל לאסור את המותר והפרש עוד שבין נדרי ביטוי לנדרי גבוה שבנדרי גבוה א"צ להזכיר בו נדר אלא שיאמר בהמה זו קרבן או כלי זה לבדק הבית או אתן מנה לבדק הבית או לעניים ובזה בלבד הוא מחויב לקיים דברי פיו בעשה ול"ת הנזכר בזה הכתוב ואם עברו ג"ר ולא קיים דבריו עובר משום בל תאחר אבל משום לא יחל דברו אינו עובר עד שיעבור על הנדר בענין שא"א לו לקיימו עוד אבל בדברי הרשות צריך להזכיר בהן נדר או דבר המורה עליו כגון מה שיקראו ידות הנדרים או כנוים אבל אמר בדיבור בלבד אוכל ככר זה או אלך למקום פ' או אתן מנה לפלו' עשיר איננו מתחייב בעשה כלל אבל ראוי לכל מי שחננו ה' דעת לקיים כל דבריו ונא' כן בנדרי בטוי אינו עובר בבל תאחר ואפילו לאחר כמה רגלים והיוצא מכל זה לדעתו של הרמב"ן ז"ל שנמנה מצות עשה אחת לקיים האדם מוצא שפתיו בנדרי גבוה ונמנה מצוה אחרת לקיים הנדרים והשבועות של בטוי. משרשי המצוה כתבתי בפרשת ראה במצות חיוב הבאת הקרבנות ברגל ראשון. מדיני המצוה מ"ש ז"ל בפ"ק דר"ה שהצדקה מחוייב האדם לעשותה מיד ואמרו בטעם זה משום דהא קיימי עניים כלומר מכיון שבידו לקיים המצוה מיד חל חיוב העשה ג"כ עליו מיד ומ"מ לענין לעבור עליו בב"ת אין עוברים עד שיעברו עליו ג' רגלים שדרך כלל תחייב התורה בכל נדרי שמים בבל תאחר אחר ג' רגלים ולא

הם לבדה"ב דינו כדלעיל עוברים בעשה ול"ת בג"ר ובשנה כמ"ש לעיל ושוים בדיניהם א"צ לכפול. ג'. החרמין ויש שני מינים חרמי גבוה וחרמי כהנים חרמי גבוה הם קדשי בדה"ב וח"כ נותנין לכהנים ע' בר"מ פ"ו מה' ערכין וסתם חרמים אם הם לכהנים או לבדה"ב דעת הר"מ שהוא לכהנים וי"ח ולכ"מ. אך לענין הלאו ועשה שבכאן דעת רש"י שפירש כאן על והחרמין חרמי גבוה נראה דוקא ח"ג דהם קדשי בדה"ב וה"ל ככל הקדש בדה"ב כמ"ש לעיל אבל בחרמי כהנים דניתן לכהן ל"ש העשה ול"ת כלל. והתוס' כתבו חרמין בין ח"ג וח"כ אם כן גם ח"כ בכלל לאו ועשה זו. והנה ח"כ אין תלוי במקדש רק נותן לכהנים ולא נתבאר דאפשר כיון דלא תלוי במקדש ה"ל כמו צדקה דעוברים לאלתר בלאו כאשר יבואר לקמן בס"ד או דינו בג"ר דוקא וע' בס' טו"א שמפלפל בזה ומ"מ אני לך. והר"מ כתב כאן חרמים דבעינן ג"ר ולא גילה דעתו אם איירי בח"ג או אפי' בח"כ והתו' בתמורה דף ל"ב ומובא במנ"ל בה"ע וכאן בס' טו"א כתבו דבח"כ ל"ש אלא באמר זה לח"כ אבל אם אמר הרי עלי מנה לח"כ לא אמר כלום דה"ל אמירה להדיוט רק בחפץ זה גזה"כ הוא ע"ש א"כ בח"כ ל"מ אמר ולא אפריש רק אפריש ולא נתן. והנה אי אמרינן דח"כ אין דינם כצדקה רק ברגלים מ"מ אפשר דשנה בל"ר אינו עובר כסברת הט"א שהבאתי לעיל דבעינן דיקא דומיא דבכור דק"מ הוא ובאינו ק"מ אינו עובר בשנה בל"ר אם כן כל הדברים דלאו ק"מ הן אינו עובר בשנה בל"ר. ד'. והקדשות היינו קדשי בה"ב ומשכחת בין באמר ול"א או אפריש ולא נתן ודינם כדין הדמים והערכים שכתבנו לעיל. ה'. חטאת. אין באה לא בנדר ולא בנדבה רק מי שנתחייב על איזה חטא חטאת עובר בלאו ועשה וכל זמן שלא הפריש עובר דהוי כאלו אמר ולא אפריש ואם הפריש ה"ל אפריש ולא אקריב ובכ"ע עובר וג"כ בשנה ככל ק"מ. ופשוט דה"ה חטאת העוף או בקרבן עולה ויורד שמחויב מנחה דאקרי חטאת גם כן עוברים וז"פ דהכל בכלל הלימוד בש"ס שם ע"ש. ופשוט דחטאת העוף הבא על הספק כגון ספק יולדת או זיבה ע' בר"מ בה' מח"כ עוברים הלאו ועשה זו מספק. ופשוט דגם חטאת הציבור שאין קבוע להם זמן כגון פר העלם דבר של ציבור עוברים ג"כ ובקרבנות הקבוע להם זמן יבואר לקמן בס"ד. ו'. אשמות דינו לגמרי כדין חטאת. ז'. עולות היינו עולת ראיה דאי נדרים ונדבות נפקא ליה מקרא כי ידור נדר וכו' אלא בעולת ראיה והיינו דאפריש להקריב ונשארה מחויב להקריבה תוך ג"ר ועובר אם משהה אותה ואם לא קרב כלל עולת ראי' יבואר לקמן בס"ד דזה ה"ל קרבנות הקבוע להם זמן. ח'. שלמים היינו ג"כ שלמי חגיגה וה"ה שנשתיירו ושלמים של נו"נ איתרבי מכי ידור כדלעיל ותודה ה"ל בכלל שלמים של נו"נ. והנה ה"ה אף שבג"ר או שנה עוברים על ב"ת מ"מ בעשה דובאת אינו עובר לא בחג המצות דאין תודה קרב בפסח מפני חמץ שבה וגם בחג השבועות שנו"נ אין קרבים ביו"ט רק בחג הסוכות עוברים ג"כ בעשה ע' ביצה דף י"ט. ט' בכור. מבואר בגמ' דבכור הן ברגלים בלא שנה או שנה בל"ר עוברים בב"ת ומבואר בגמ' הן בכור תם הן בכור בע"מ וע' בתוס' שכתבו דלאו לענין נתינה לכהן מיירי רק לאכול בתוך שנה ע"ש וע' בר"מ פ"א מה' בכורות שכ' עבר ואיחר הבכור אחר שנה אע"פ שעבר בל"ת וכו' ולא הביא דין דעובר בג"ר וע' בספר בה"ז שעמד בזה. והנה לכאורה נראה דתם ובע"מ שוה וע' בס' טו"א שדעתו דבכור בע"מ דנאכל בתוך שנה הוא רק מדרבנן ומה"ת ד"ז רק בבכור תם ע"ש וכבר הארכתי לעיל ע"ש. והנה העשה דרגל א' דעובר דכתיב ובאת וכו' אינו עובר בבע"מ דאינו חזי להקרבה אך בתם עוברים ג"כ ברגל א' בעשה ככל הקדשים ובכור הוי אפריש ולא אקריב כי קדוש מרחם. י'. מעשר בהמה כגון שעישר א"כ על המעשר עובר בב"ת ובעשה ככל הקדשים וה"ל אפריש ולא אקריב אבל אם לא עישר רק שמחויב לעשר אף שמאחר ג"ר אינו עובר בעשה ובל"ת אף שמוטל עליו לעשר (בס') ע' טו"א שהאריך להוכיח זה והטעם דאי בעי שדי מומא בכולי עדרי' ולא יקריב כלל ע"ש ומ"מ אני לך. י"א. פסח. ומקשה הש"ס פסח בר מקרב ברגלים הוא זמנא קבוע ליה אי לא אקרבי' אידחי לי' וכו' ופרש"י ותוס' דהקו' הוא היאך חשיב ליה בתוך דעוברי' בג"ר הא תיכף עובר בב"ת אם לא הקריב בזמנו ומתרץ דמיירי בשלמי פסח ע' ברש"י ובתוס' וס"ד כיון דמחמת פסח כפסח דמי קמ"ל. וע' בס' טו"א דדעתי' דקו' הש"ס כיון דזמנא קבוע לי' ל"ש כלל ב"ת דב"ת אינו רק בראוי לתשלומין עדיין כל' הכתוב ל"ת לשלמו היינו דתשלם אבל כה"ג דאין להקרבן תשלומין ל"ש כלל ל"ת לשלמו ואינו עובר כלל בעשה ובלאו זה וה"ה בכל קרבנות הקבוע להם זמן כגון תמידים ומוספים וכדומה תליא בפלוגתא הנ"ל לרש"י ותוס' עוברים תיכף בב"ת ולדעת בעל טו"א ל"ש הלאו כלל. וכר"מ אינו מבואר דתיכף יעבור על ב"ת דס"ל כסברת בעל טו"א. והנה אף דלא נחשב בברייתא מנחות מכל מקום פשוט דגם על מנחות עובר דמרבינן בגמרא מן כי

תדור וכו' נדרים ונדבות וגם מנחות בכלל וגם מנחת חוטא שחייב וכן לשון הר"מ אחד נדרים ונדבות וכו' א"כ הכל בכלל אף מנחות כן נראה פשוט. והוא הדין על נסכים דקיימא לן מביא אדם זבחו היום ונסכיו אח"ז גם כן עוברים וכן על נסכים הבאים בפ"ע או שאר דברים הנידר ונידב ע' בר"מ פט"ז מה' מעה"ק על כולם עוברים בלאו ובעשה הנ"ל וזה פשוט. י"ב. צדקות ונחשב בברייתא זו בין הנהו דעוברים בג"ר ועל כולם מבואר בברייתא כיון שעברו ג"ר עוברים בב"ת והקשו בתוס' הא לקמן אמרינן דצדקה מחוייב לאלתר דהא קיימי עניים ותירצו דוקא היכי דקיימי עניים אבל לא מחייב לאהדורי בתרי' עד ג"ר וכאן איירי דמחויב לאהדורי' בתריה כיון דעברו ג' רגלים. וכתבו עוד וא"ל הא דקאמר עובר לאלתר היינו בעשה דא"כ הו"ל לומר כיון דעבר רגל אחד וכו' ולדבריהם היכי דקיימי עניים עובר תיכף בלאו דב"ת. ודעת הרשב"א הא דאמרינן מחויב לאלתר היינו בעשה כסברא שדחו התוס' ע"ש באריכות. והר"ן כתב כל מידי דלא תליא במקדש אין לו ענין לג"ר וחייב לאלתר בלאו וברייתא קאמר דליכא מידי דלא עבר אב"ת עכ"פ בג"ר אבל יש דברים כגון צדקות ודומיהם דלא תליא במקדש דעובר לאלתר ואינו תלוי ברגלים דוקא עי' בדבריו וה"ה שאר מתנות עניים כגון לקט שכחה ופאה ומ"ע לכל מר כדאית לי' ויבואר עוד בסמוך. והנה לכל השיטות וכ"כ בגמ' היכי דעוברים על הלאו עוברים ג"כ בעשה ויש שעוברים בעשה ואינו עובר בלאו כגון ברגל אחד או בצדקה לדעת הרשב"א לאלתר. והר"מ כאן כתב אחד נדרים ונדבות וכו' ומ"ע מצות עשה מן התורה שיביא ברגל הראשון וכו' שנאמר ובאת שמה וכו' עברו עליו שלשה רגלים ולא הביא קרבנותיו וכו' או שלא נתן הערכין והדמים ה"ז עובר בל"ת שנא' לא תאחר וכו'. והנה גבי מ"ע ברגל אחד כולל מ"ע היינו צדקה ושאר מ"ע וכתב דברגל אחד עובר וכו' וגבי הלאו דג"ר השמיט מ"ע ובאמת הלאו עוברים במ"ע ג"כ כמבואר בגמ' ואדרבה יש סברא דעוברים הלאו קודם ג"ר כמ"ש ולומר דכונתו דאינו כולל מ"ע בהלאו כיון דכתב ג"ר ובאמת במ"ע דעתו דעובר לאלתר בלאו כמ"ש בפ"ח מה' מ"ע הלכה א' וז"ל הצדקה וכו' לפיכך האומר הרי עלי צדקה וכו' חייב ליתן מיד ואם איחר עובר על ב"ת וכו' א"כ למה כולל מ"ע בהעשה דרגל אחד הא כיון דעובר על הלאו בודאי עובר על העשה ג"כ כי לאו בלא עשה לא משכחת לה רק עשה בלא לאו משכחת לה ע' בגמ' יתרצה ול"ע. שוב ראיתי בס' טו"א בק"א באבני מילואים שהרגיש בזה עי' שם ולא עיינתי היטב ומ"מ אני לך. והנה לדעת התוס' צריך לאהדורי על עניים לאחר ג"ר ולדעת הר"ן אין ענין ברגלים רק עובר לאלתר ואם אין עניים אינו עובר כלל אפי' בכמה רגלים עי' בדבריו ולדבריו גם בשנה אינו עובר כלל דרגלים ושנה הוא רק במידי דתליא במקדש מכש"כ מקדשי בדה"ב לדעת בעל טו"א שהבאנו לעיל דאינו עובר בשנה אף דבג"ר עובר מכש"כ כאן ל"ש הלאו והעשה לדברי הר"ן רק בקיימי עובר לאלתר. והנה במ"ע ג"כ אין חילוק בין אמר ולא אפריש או אפריש ולא נתן כי בכולהו איתרבי בגמ' וכ"כ הר"מ האומר הרי עלי וכו' וכן האומר הרי סלע זה לצדקה וכו' עובר בב"ת וכו' והר"מ סיים אם אין שם עניים מפריש ומניח עד שימצא עני וכו'. ואינו מובן למה צריך להפריש מאי חילוק בין לא אפריש או מפריש אם ימצא עני צריך ליתן בכ"ע ואם לא ימצא עני א"צ לחזר לשיטתו א"כ למה מפריש. והר"ן כתב דגר' בגמ' אם לא קיימי עניים צריך להפריש וכו' וצריך לעיין היכי מוכח ולפ"ד אפשר דעצה טובה למדנו רבינו דאי לא יפריש אולי לא יהי' לו בעת שיבא העני ע"כ יפריש שיהא מזומן בידו ואם יבא העני יתן לו מיד כדי שלא יעבור. אך מדברי הר"ן נראה דמדינא צריך להפריש וא"י כעת היכן מוכח כיון דאמר ולא אפריש ואפריש ולא נתן שוים הם מה מועיל כשמפריש אך הר"ן כ' שמוכח בגמ' בודאי מוכח ואין אני לומד בעיון כעת וכתבתי למזכרת. ועוד כתב הר"מ ואם התנה וכו' ועיין בטוי"ד מה שהקשה על הר"מ ועי' בב"י שם. והרהמ"ח מביא בתחלת שיטת הרשב"א דעובר בעשה תיכף ועל הלאו עובר בג"ר ולכל השיטות אין חילוק בין צדקה ובין מ"ע כגון לשו"פ ומביא עוד שיטה דבצדקה שמחייב עצמו עוברים בלאו מיד אבל בלשו"פ דאינו מחייב עצמו אינו עובר אלא בג"ר והוא שיטה חדשה לא ראיתי בראשונים שיטה זו ולא בדברי הרהמ"ח כאן ויבואר עוד בסמוך בס"ד. י"ג. לקט שכחה ופאה דדין אחד להם ע"כ נחשבים לאחד וה"ה פרט ועוללות. והנה אם מניח הפיאה או הלקט והשכחה אין מחויב לחזור על העניים אפי' לשיטת התוס' אפי' בכמה רגלים דהמצוה הוא רק לעזוב אבל לא שיתן הבעה"ב לעניים רק מיירי בשקל לנפשי' דצריך להחזיר וליתן לעניים ועובר על ב"ת אם אין נותן. והקשו התוס' בסוגיא זו במאי מיירי אם קיימי עניים בעת שליקט לעצמו הא עבר תיכף בב"ת ואי לא קיימי עניים מותר לשקול לנפשי' וא"צ להחזיר

ולא קודם לכן וכדברי הברייתא שכתבתי במצוה זו סמוך דהוא
דעת קצת מפרשים אבל מהם שאמרו שאף בבל תאחר מחייבנו
בצדקה בשאינו פורע אותה לאלתר ואמרו שחילוק יש בין מה
שאדם מחייב עצמו בו כגון צדקה למה שאין אדם מחייב עצמו
בלקט שכחה ופאה דמה שחייב הוא עצמו בו ובידו לקיים דאית
ביה הני תרתי כגון צדקה מחויב עליה בבל תאחר מיד אבל
בלקט שכחה ופאה לא חייב הוא עצמו בהן וקרבנות שחייב
הוא עצמו בהן אין בידו להקריבם מיד ולפיכך אינו עובר
עליהן עד אחר ג' רגלים. תזכה בני ותבחין דבריהם. ויתר
פרטי המצוה כלומר ביאור הדקדוק כלומר להזהר האדם
לעשות מה שחייב לעשותו ואיך ינצל מזה כשיפול לו ספק במה
שאמר הכל מבואר במקומות משבועות ונדרים וסוף מנחות
ובמס' קנים כמו כן (י"ד סי'). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז
בזו"נ ועובר ע"ז ולא קיים דברו בנדרי גבוה כגון קרבנות ונדרי
בדק הבית בזמן הבית תיכף שאפשר לו לקיים וכמו שכתבנו
בס' ראה אנכי בטל עשה זה וכשעברו עליו ג' רגלים ולא קיים
דברו עבר אלאו דלא תאחר וכמו שנכתב בסדר זה בע"ה.
ובזמן הזה הנודר צדקה ולא פרעו ביום שנדרה לגבאים או
לעניים אם ישנם שם בטל עשה זו וגם עבר בב"ת מיד כדעת
המפרשים ואם איחר לעשות הדבר ג' רגלים לדברי הכל עבר
בב"ת ולענין חיוב נדרי ביטוי כבר נתייחדה בהן מצוה שחייב
לקיימן בסדר ראשי המטות כמו שאמרנו ואם איחר לקיימן עד
שבא עליהן בטול שאין בידו עוד לקיים אותן אז נאמר בהן
שבטל העשה דכל היוצא מפיו יעשה והלאו דלא יחל דברו
ולא קודם לכך ואפי' עברו עליו כמה רגלים:
שנצטוינו

להחזיר לעניים דקי"ל לעני וכו' ולא לעורבים וכו'. והנה קושיא זו הקשו לשיטתם מאי דחשיב בברייתא צדקה היינו בדלא קיימי עניים ועוברים בג"ר ע"כ כאן נמי ואי לא קיימי עניי' א"ל ליתן לעני כלל אבל לשיטת הרשב"א דלדקה אפי' בקיימי עניים אינו עובר רק בג"ר א"כ מיירי כאן בקיימי עניים וכן לשיטת הר"ן דחשיב צדקה אף דעוברים לאלתר אם כן חשיב גם כן לשו"פ דעוברים לאלתר ולשיטת הרהמ"ח דלשו"פ בכ"ע עובר בג"ר ג"כ ניחא ונראה לשי' התוס' או להר"ן דקאי תיכף בב"ת היכי דקיימי עניים אם כן בלקט לעלמו ויש עניים לוקין אותו משום לאו דב"ת דהו"ל יש בו מעשה דהא לקט או להר"ן דקאי תיכף בב"ת היכי דקיימי עניים אם כן בלקט לעלמו דיש עניים לוקין אותו משום לאו דב"ת דהו"ל יש בו מעשה דהא לקט ועשה מעשה כמו דאם לא נתן כגון שנשרף חייב מלקות ע' בר"מ פ"א מה' מ"ע ה"נ הו"ל מעשה לענין ב"ת כמ"ש הר"מ פ"ה מהלכות נזירות דנזיר שטימא עלמו לוקין משום ב"ת דעשה מעשה ה"נ אך דהר"מ לא הביא זו נראה דס"ל בלשו"פ עוברים בג"ר א"כ לא הוי מעשה אך הי' להר"מ לפרש לחלק בין לדקה ללשו"פ גם ל"ע על הר"מ פי"ט מהלכו' סנהדרין שחשב לאוין הלוקין ולא חשב הלאו דב"ת דלהר"מ לוקה על הלאו הזה כמו גבי נזיר שטימא עלמו ול"ע. והנה לכל הדינים לענין הלאו והעשה תלמד ממ"ש לעיל (אך אם נאמר דאם הי' בתחלה) והדברים עתיקים. י"ד. מעשרות פירשו בתוספות מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני והקשו הא קבע הכתוב זמן בשנה רביעית ובשנה השביעית ומבואר במשנה גם כן ערב יו"ט הראשון וכו' ביעור ותירלו דעל מעשרות אינו בב"ת בלא הפריש רק בהפריש והביעור הוא שחייב להפריש כי לא מלינו לענין ב"ת רק קרא אחד ומוקמינן על אפריש וכו' עוד תירלו דאפשר עוברים אף בלא אפריש רק בלא נתמרח אינו עובר. ועוד תירלו דאפילו אם עוברים בכל גוונא וכו'. על כל פנים התוס' ספוקי מספקא בזה אם עוברים קודם הפרשה אבל באפריש פשיטא להו דעוברים. והר"מ כ' מעשרות וסתם הדברים. ועי' בס' טר"א שהשיג על התוס' במ"ש דבלא אפריש אינו עובר ודעתו דאף בלא אפריש ג"כ עובר כיון שמחויב להפריש ע"ש. ובעיקר הדין שכתבו התוס' דעל מע"ר עוברים בב"ת השיג ג"כ בעל טר"א דמע"ר הוי כמתנות כהונה כמו פדיון הבן וכפדיון חמור דאינו עובר רק על מע"ש אתרבי מקרא ואכלת וכו'. ומ"מ הוא בכלל מתנות עניים אבל מע"ר אינו עובר על לאו ועשה זו ע"ש באריכות. והנה מ"ע דינו כמו מתנות עניים לענין לאלתר לפי השיטות שכתבנו לעיל. עוד הקשו התוס' אמאי לא חשיב בברייתא תרומה ותירלו דהוא בכלל מעשרות והטר"א תי' דעל תרומה אינו עובר כמו מע"ר דליכא קרא ע"ז ע"ש:
עוד הקשו בתוס' אמאי לא קא חשיב ביכורים וכו' דהא ודאי נכלל בקרא ואכלת וכו' ותרומת ידך אלו ביכורים ותירלו דאין דינו בג"ר רק מעלרת עד החג וכו' היינו דזמנו קבוע. והנה דבעלרת וחג עוברים בעשה דובאת שמה וכו' דכפ' ובאה וכו' והבאתם מבואר בקרא ותרומות ידכם ואה ביכורים אך הלאו עובר תיכף אחר חנוכה לדעת רש"י ותוס' שכתבנו לעיל אך לדעת בעל טר"א אינו עובר כלל כיון דל"ש להשלים אח"כ כי אין מביאין כלל אח"כ כמ"ש לעיל. ונראה דאין חילוק בין לא הפריש עדיין או אם הפריש דמחויב להביאן לבהמ"ק כמ"ש לעיל והר"מ לא הביא זה בפי' אך זה בכלל מ"ש כל מה שחייב וכו' אך מ"מ ז"א בג"ר והי' להר"מ לפרש בפ"ע ולע"ק. ויש עוד ענין שעוברים בב"ת היינו נזירות ע' בנדרים דף ג' דאם אומר לא אפטור מן העולם עד שאהי' נזיר לריך לקבל עליו מיד ואם לאו עובר על ב"ת ועי' ברא"ש שם שדעתו דבג' רגלים עוברים בב"ת אם איחר ועי' בר"ן דדעתו דעובר לאלתר וכן נראה דעת הר"מ בפ"א מה' נזירות הלכה ד' שלא כתב בג"ר וכן מבואר שם בגמ' דנזיר שטימא עלמו עובר משום ב"ת דנזירות טהרה. גם שם פי' הרא"ש דבג"ר עוברים והר"ן כתב דעובר לאלתר והר"מ פ"ה מה' נזירות כתב דנזיר שטימא עלמו לוקין משום ב"ת שעשה מעשה. נראה דעובר לאלתר דאי בג"ר הו"ל אין בו מעשה. ולומר כיון דהי' ע"י מעשה באיסור לוקין אח"כ כמו שמבואר במ"ל בהל' ביאת מקדש ומובא כ"פ בח"ז והדברים עתיקים מ"מ כיון דלא כ' ג"ר מבואר דעובר לאלתר והר"מ לא הביא בכאן דסמך על מ"ש בה' נזירות. והנה מבואר בש"ס דר"ה א"ר כיון שעבר עליו רגל א' עובר בעשה וכו' היינו ובאת שמה והבאת שמה נראה דאמר כתם דאכולהו הנך דחשיב בברייתא קאי הייט דמים וערכין וכו' אף דהם קדשי בדה"ב אף דבקרא דוהבאתם וכו' מבואר קדשי מזבח מ"מ היה מקובל לרבא דעל כולם עוברים בעשה. וראי' ברורה לזה דלפ"ז מבואר מולא שפתיך זה מ"ע וכו' וכתיב בהאי קרא אשר דברת אלו קדשי בדה"ב וכו' ומקשינן מולא שפתיך זו מ"ע ל"ל הא מובאת שמה והבאת שמה נפקא וכו' ומוקמינן חד לאמר וכו' ואי אמרת דקדשי בדה"ב אינו בכלל ובאת שמה דלא חשיב שם בהאי קרא א"כ לריך העשה דמולא שפתיך לקדשי בדה"ב דעובר בעשה

אך יש לדחות ראי' זו וא"ר להאריך תבין מעלמך אך יש ראי' דברייתא חשיב כל הנהו וסובר דבג"ר עובר בב"ת ור"מ סובר דברגל אחד עובר בב"ת ואמרינן מ"ט דר"מ דכתיב ובאת וכו' והבאת וכו' ורבנן האי לעשה ור"מ כיון דא"ר אייתי ולא אייתי ממילא קם לי' בב"ת ואי אמרת דקדשי בדה"ב אינו בכלל דובאת וכו' א"כ מה"ת יעבור על ב"ת ברגל אחד ויש עוד ראיות אין להאריך וכ"כ הר"מ כאן בהלכות מעה"ק. א' נדרים ונדבות הערכין והדמי' וכו' מ"מ להביא ברגל ראשון וכו' שנא' ובאת וכו' כולל קדשי בדה"ב ג"כ. וראיתי במ"ל שם שכ' לא מלאתי מקום לדי"ז שיהא באלו עשה ופשטא דקרא במידי דהקרבה כתיב וכו' ואין על הר"מ תלונתו דכן מבואר בגמ' דהעשה דמולא שפתיך והעשה דובאת שמה בא זה ולימד ע"ז דלכל הדינים הם עשה אחד ועוברים בעשה בכל הענינים ואם תלמוד הסוגיא תראה ודברי המ"ל תמוהים לפ"ד. עוד כתב המנ"ל דדברי הרב החינוך דעשה זו אינו נוהג אלא בזמן הבית (היינו במ"ע דובאת וכו' כפ' ראה) ולרבינו נוהג אף בזמן הזה וא"י משמעות זה אדרבא מבואר בר"מ כלומר בעת שתבוא לחוג תביא וכו' מבואר בעת שבא לחוג היינו בזמן הבית ול"ע. והנה בגמרא מבואר דמולא שפתיך זו מלות עשה ומקשה הא מובאת וכו' חד דאמר ולא אפריש וחד דאפריש וכו' ולא מסיימי קראי ונראה דהתורה גילתה דבכל ענין עובר דאי הי' חד קרא הוי מוקמינן ליותר מסתברא אבל עתה דכתיבי שני פסוקים והתורה גזרה דשניהם שוים אם כן נראה דבין אמר ולא אפריש ובין אפריש וכו' עובר בשני העשיין אך היכי דשייך כגון דעבר עליו רגל והיכי דלא עבר עליו רגל עובר רק בעשה אחת דמולא שפתיך. אך נראה דאינו עובר כלל אף בעשה אחד כ"ז שאין עובר על השניה דאי לא"ה מאי מקשה מולא שפתיך וכו' הא מובאת שמה כו' אי מהתם דוקא ברגל ובעשה זו עובר לאלתר ע"כ דאינו עובר רק אם עובר על שניהם. רק באמת בלדקה דעת המפרשים דעובר לאלתר בעשה אף דלא עבר רגל ול"ש ובאת וכו' ול"ע בסוגי' ואין אני עומד בזה ובלא"ז אין נ"מ כ"כ כי אין לוקין על עשה. וכן לענין הל"ת שיש תרי קראי ולא מסיימי נראה דעוברים בין אמר וכו' ובין אפריש וכו' על שני הלאוים הן בג"ר והן לאלתר באותו שעוברים לאלתר אך ג"כ אין נ"מ כי אין לוקין על לאוים הללו כמבואר כאן. אך גבי נזיר שטימא עלמו דלוקין משום ב"ת לכאורה לוקה שתים משום ב"ת ומשום תשמור והר"מ בה' נזירות כתב לוקין ד' מלקיות ותשיב הלאו דב"ת ולמה לא ילקה חמשה מלקיות משום תשמור ג"כ ול"ע בסוגיא זו. ומבואר בגמ' דר"ה בסוגיא זו אחד בכור ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהם שנה בל"ר וכו' עובר בב"ת ומפלפל הש"ס האיך משכחת לה שנה בל"ר ומבואר שם דמשכחת לה דעלרת פעמים ה' וכו' ומאן תנא דפליג אחרים דסברי אין בין ר"ה וכו' אלא ד' ימים וכו'. והנה הר"מ אינו פוסק כאחרים ע' בפ"ח מה' קידוש החודש ובפ"א מה' חו"מ א"כ משכחת לה שנה בל"ר וגם משכחת לה בחלה ברגלים עוברים בשנה עי' בתוס' שהי' הש"ס יכול לתרץ זה. והנה הר"מ כאן בפי"ד מהלכות מעה"ק כתב עברו ג"ר כו' ולא הביא ד"ז דשנה בל"ר עוברים ג"כ. ובפ"א מה' בכורות כתב הבכור נאכל בתוך שנתו וכו' שנא' לפני וכו' ואח"ז כ' ואיחר הבכור לאחר שנתו אע"פ שעבר על ל"ת וכו' מביא דעובר על שנה ונראה מדבריו דבכור דוקא עוברים על שנה ובאמת בש"ס מבואר אחד בכור ואחד כל הקדשים עוברים בשנה בל"ר וקל"ע דאינו מביא זה כאן וגם מדבריו מבואר דמשכחת לה שנה בל"ר. וראיתי להרב בעל המחבר ברכת הזבח בסוף ערכין בחידושיו על הר"מ דהקשה על הר"מ איך כתב שנה הא ל"מ שנה בל"ר דקי"ל כאחרים ודבריו תמוהים אדרבא אין הלכה כאחרים עיין בר"מ בה' קדה"ח וע"ש שכ' דדעת הר"מ דאינו עובר בבכור בג"ר רק בשנה ול"ע. ודעת בעה"מ במס' ר"ה דלפני וכו' [דהא] דילפינן שנה בל"ר אינו לאו רק עשה ואין כן דעת הר"מ כאן בה' בכור דכ' להדיא דעובר בל"ת ע"ש. וכבר כתבתי לעיל בשם בעל ספר טר"א דעל קדשי בדה"ב אינו עובר בשנה בל"ר דדומיא דבכור בעינן ע"ש ולאחר ג"ר עוברים בכל יום בב"ת וכן מבואר בר"ה ובר"מ כאן וע' בבעה"מ דדעתו דדבר העובר בג"ר עובר אחר ג"ר בכל יום בב"ת אבל אלו דשנה בל"ר אינו עובר בכל יום אחר השנה רק בכל שנה ושנה עובר ע"ש. והנה ברגל אחד דעובר בעשה היינו אם בא לירושלים דכתיב ובאת וכו' אבל אם לא בא לירושלים אפי' במזיד ומכש"כ באונס וכן הפטורים כגון טמא וכדומה אינו עובר בעשה וכן בחלה הקרבן אינו עובר ואם עבר הרגל בין רגל לרגל גם כן אינו עובר בעשה רק ברגל עלמו עי' בס' פ"י שכתב כן וע' בס' טר"א. ואם היה אונס או חלה הקרבן בכל הג"ר מ"מ תיכף שעבר האונס חייב בלאו דב"ת כ"כ הפ"י אך התוס' בסוגיא זו כתבו להיפך דאם חלה ברגלים אינו עובר בב"ת ג"כ לאחר ג"ר עי' בדבריהם. ולפ"ז נראה דה"ה אם ברגל אחד חלה או שלא הי' יכול לבוא או שלא בא אפשר דאין רגל זה מלטרף לג"ר ובעינן ג"ר שבכל רגל יהיה
ראוי

ראוי ולפ"ז בתודה דא"י להביא בפסח אם הקדיש קודם פסח דא"מ בפסח אינו עובר אחר חג הסוכות דאינו אלא ב"ר ואח"כ בפסח ג"כ א"י להביא ואינו עובר אלא אחר חג השבועות דודאי אף בסירוגין עובר בב"ת. אך עי' בסוגי' דבר זה מבואר בין לת"ק דלא בעינן כסדרן ובין לר"ש דבעינן כסדרן גבי תודה אף דא"י להביא בפסח מ"מ מצטרף רגל זה לעבור על ב"ת ע"ש כי קצרתי ול"ע דסברת התוס' דוקא אם בכל הרגלים חלה או נאנס אינו עובר אבל אם רק ברגל אחד או בב' וברגל ג' ראוי להביא עובר בב"ת ול"ע הרבה בסוגיא זו. והנה מבואר בש"ס בסוגיא זו דכל דאינם חייבים במצות הרגל אע"פ דבא לירושלים מ"מ אינו חייב בעשה דובאת שמה וכו' ולא בל"ת דב"ת ע"ש גבי נשים כיון דפטורים מראי' וגם משמחה לאביי דס"ל בעלה משמחה פטורים מלאו דב"ת כיון דל"ש ובאת וכו' מבואר אף דבאה מרצונה כיון דא"ח אינה בעשה זו ובל"ת אם כן ה"ה טמא ברגלים כיון דא"ח בשמחה ג"כ אינו עובר כלל בלאו הזה. ומבואר בגמ' איבעיא אם נשים עוברים על ב"ת כיון דליתא בראי' אינם עוברים א"ד הא איתא בשמחה ומסקנא למאן דפסק דנשים חייבות בשמחה עוברים בעשה ול"ת הללו אך למאן דס"ל דנשים אינם חייבות בשמחה רק בעלה משמחה א"ח בעשה ול"ת ועי' בר"מ פ"א מה' חגיגה דפוסק דנשים חייבות בשמחה ע"כ פוסק כאן דנשים גם כן עוברים בב"ת ועי' בכ"מ מ"ש בדברי הר"מ ודבריו ל"ע וכבר עמד בדבריו בעל הש"א ואין להאריך וכן פסק הרב המחבר כאן ובמצות שמחה בסוף פ' ראה. והנה לשיטת הראב"ד בה' חגיגה דס"ל כאביי דאין הנשים חייבות בשמחה אם כן אין הנשים עוברים בעשה ובלאו דב"ת ועי' בס' טר"א דהאריך דאפי' לשיטת הראב"ד מ"מ בצדקות וכדומה דעוברים לאלתר ואינו תלוי ברגלים עי' לעיל וכן נזיר שטימא עצמו דעבר על ב"ת כמ"ש לעיל אין חילוק בין אנשים לנשים דג"כ נשים חייבות דאינו תלוי ברגלים ע"ש. וגם כתב דשנה בל"ר דג"כ אינו תלוי ברגלי' לכ"ע נשים עוברים בלאו הזה אך מחלוקת בדבר התלוי בג"ר ע"ש וה"ה לכל הפטורים משמחה דאין חילוק ע"ש והנה ג"ר דעוברים בב"ת בעינן ג"ר שלימים ואם דרך משל הקדיש בתוך הפסח אינו עובר אחר חג הסוכות כיון דלא הוה שלימים ע' בסוגיא ובתוס' שם וכתבו התוס' דתחלת רגל הג' מצטרף לסוף רגל הראשון כגון שהקדיש ביום א' דחוה"מ פסח אף דליכא ג"ר שלימים מ"מ ביום א' דחוה"מ פסח לשנה הבאה מצטרף לפסח הראשון והו"ל ג"ר שלימים. ואפי' נדר בליל ראשון של הרגל הו"ל רק מקצת הרגל ואינו עובר בג"ר כיון דלא הי' ג"ר שלימים כ"כ התוס' בר"ה בדף ז' ועי' בס' טר"א. וע"ש שכ' דג"ר בעינן משעה לשעה כמ"ש התוס' דאם נדר בלילה הראשונה אינו עולה ובודאי אינו עובר בכניסת לילה של הרגל רק משעה לשעה בעינן וכן ב"ת דשנה אינו עובר רק בשנה משעה לשעה כגון שהקדיש באחד בניסן בחצי היום לא כלתה השנה בתחלת ליל ניסן לשנה הבאה רק בחצי היום של ר"ח ניסן וכן בג"ר משעה לשעה בעינן אף דבכל התורה א"ל משעה לשעה אבל כאן צריכים משעה לשעה דוקא ע"ש שהביא ראיות לזה ומ"מ אני לך. ול"ע לענין עשה דובאת וכו' אפשר ג"כ כולו רגל בעינן ואינו עובר אם יצא מקצת הרגל קודם הנדר עי' בסוגיא. שוב ראיתי דמפורש הדבר דבגמ' אמרינן לר"מ דסובר ברגל אחד עובר בב"ת מא"ל ע"ש בדף ה' ע"ב ומתרץ כגון שהומם בתוך הרגל וחיללו ועבר עליו הרגל סד"א הואיל ומכח קמא וכו' קמ"ל והייט דאינו עוברים במקצת הרגל ור"נ ס"ל לעיל כיון דא"ר ובאת וכו' ממילא עובר על ב"ת מבואר דס"ל דגם על העשה אינו עובר רק בכל הרגל ומדר"מ נשמע לרבנן ע' בסוגיא ותבין. ומבואר בגמ' ובר"מ דאם הקדיש ועבר רגל והומם ופדה על אחר לא אמרינן השני מכח קמא קאתי וילטרף ויעבור על ב"ת מהקדש הראשון רק צריך ע"ז ג"ר בפ"ע ולא מצטרף עם הראשון. עוד מבואר דאין היורש שחייב בקרבנות מורישיו עובר על ב"ת דגזה"כ ממך פרט ליורש. והנה לעיל כתבתי דוקא בג"ר אם חלה אינו עובר על ב"ת אבל אם ברגל אחד חלה עובר א"כ כל הפטורים משמחה ג"כ אם היה רק רגל אחד או שנים חייב לאחר רגל הג' א"כ במופלא סמוך לאיש שהקדיש ועברו עליו ב"ר ומ"מ ברגל הג' עובר על ב"ת אם הגדיל קודם רגל הג' וח"פ. ולאחר ג"ר או שנה אע"פ שעבר על ב"ת לא נפסל הקרבן ומקריבו וכשר עי' בש"ס ובר"מ (עי' בהשמטות). ומצוה זו למדתי קודם חג הפסח והייתי מוטרד מאוד בטרדת חג הקדש וגם הייתי מטולטל מטה לטה לכבוד החג לא עיינתי היטב ובעזה"י עוד חזון למועד:

מצוה תקע"ו כי תבא בכרם רעך וגו'

(א) שנצטוינו להיות השכיר אוכל בשעת עבודה מהדבר אשר יעבוד בו כשיהי' הדבר ההוא דבר שגידולו מן הארץ ולא נגמרה מלאכתו ועז"נ כי תבא בכרם רעך ובא עליו הפירוש שבשכיר הכתוב מדבר וכן תרגם אונקלוס ארי תתגר וכן כתוב כמו כן כי תבא בקמת רעך וגו' ופירשו ז"ל בבבא מציעא בפרק השוכר את הפועלים שמשני אלה הכתובים למדנו שהאדם אוכל במחובר בשעת גמר מלאכה וביארו שם שלא יספיק לנו ללמוד מה שצריך מא' מן הכתובים בלתי האחר. משרשי המצוה ללמד את בני ישראל להיות להם נפש יפה ורצון טוב ומתוך כך תחול ברכת הש"י עליהם ובאמת שהדקדוק עם הפועל שלא יאכל באשר הוא עמל בעודו הוא עמל בדבר וכל שכן כשהן עושין בגידולי הקרקע שהאדם שמח בו בברכת הש"י אשר נתן לו שיש הוראה בזה על הנבלה ועל המזג רע מאוד וכבר כתבתי כמה פעמים שהמארה והרעות ידבקו ברעים והטובות בטובים מין במינו. מדיני המצוה מ"ש ז"ל מה בין העושה בתלוש להעושה במחובר שהעושה בתלוש אוכל עד שלא יגמור עבודתו ומשיגמור עבודתו אסור לו והעושה במחובר אינו אוכל אלא כשיגמור עבודתו וכגון קוצר ובוצר אחר שימלאו הסל זהו דין תורה אבל חכמים אמרו מפני השב אבידה לבעלים כלומר כדי שלא יתבטלו ממלאכה שיאכלו בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן והמתבטל בשעת מלאכה ואוכל עובר בלאו ועז"נ וחרמש לא תניף וגו' כמו שנכתוב בסי' זה בסמוך בלאוין שלו בע"ה וכן מה שאמרו בענין זה שהחולב המחבץ והמגבן וכל כיוצא בזה אינו אוכל מפני שאינן גידולי קרקע המנכש בבצלים בשומים אע"פ שתולש קטנים מבין גדולים אינו אוכל מפני שאין זה גמר מלאכה ואין צריך לומר שומרי גנות ופרדסים וכל דבר המחובר לקרקע שאינן אוכלין כלל ומה שאמרו שאין הפועל אוכל מדבר שנגמרה מלאכתו למעשר וכן לחלה. הקוצר והדש והזורה והבורר והמוסק והבוצר והדורך וכן כל כיוצא בזה במלאכות אלו הרי הן אוכלין מה"ת. ושומרי גרנות וערמות וכל דבר התלוש מן הקרקע שעדיין לא נגמרה מלאכתן למעשר אוכלין מהלכות מדינה אבל לא מה"ת לפי שאין עושה מעשה ולא הותרה האכילה אלא לפועל שעושה מעשה ובעושה מעשה אין חילוק כשעושה אותו בידיו או ברגליו או אפי'

מצוה תקע"ו (א) **שנצטוינו** להיות השכיר אוכל וכו' ועז"נ נאמר כי תבא בכרם וכו'. זה מבואר בר"מ פי"ב מה' שכירות ובטוש"ע חוה"מ סי' של"ז ואכתוב הדינים בקיצור כדרכי בס"ד. השוכר את הפועל שיעבוד אצלו בגידולי קרקע הן שכיר יום או קבלן אם שכרו לעשות עמו במחובר זכתה התורה לפועל שיאכל במה שעובד באופנים שיבוארו כאן בס"ד וגם בתלוש אם עובד עמו בגידולי קרקע אוכל גם כן באופנים המבוארים כאן. ומבואר במשנה בב"מ דף פ"ז אלו אוכלין מן התורה העושה במחובר בשעת גמר מלאכה ומבואר בגמ' דגמר מלאכה היינו קוצר ובוצר דאז נותן לכלים של בעה"ב זכתה התורה לו ג"כ אבל קודם לזה כגון המנכש וכו' אפי' בבצלים דעקר קטנים מתוך הגדולים בשביל הגדולים להרחיב להם מקום והקטנים שעקר נותן לתוך כלים של בעה"ב מ"מ אינו אוכל אף מן הקטנים דלאו גמר מלאכה הוא כיון שעיקר מלאכה בשביל הגדולים והגדולים אין גמר מלאכה והוא הלכה פסוקה ומבואר בר"מ ובש"ע. והא"ל שומרי גנות ופרדסים דאינו אוכל חדא דאינו גמר והב' דלא זכתה התורה לפועל רק בעושה מעשה הן בידיו הן ברגליו והן בכתפיו ומשמר לאו כעושה מעשה דמי אינו אוכל ואפי' בתלוש אם שומר אינו אוכל דלא עביד מעשה ומבואר בהרהמ"ח גם כן. ואם שכרו לעשות עמו בגידולי קרקע בתלוש ועושה מעשה ג"כ זיכתה לו התורה לאכול רק בדבר שלא נגמרה מלאכתו לחיוב האחרון שבהם כגון בפירות וירקות אם עושה כ"ז שלא נגמרה מלאכתו למעשר אבל אם נגמרה מלאכתו למעשר אינו אוכל אף בח"ל שפטור מן המעשר מ"מ אם נגמר מלאכתו באופן שהי' בא"י חייב במעשרות אינו אוכל וכן בירקות דפטורים ממעשרות בכ"מ מה"ת וכן כל הפירות חוץ דגן תירוש ויצהר דלדעת רוב הראשונים פטורים ממעשר חוץ להר"מ ואכ"מ מ"מ בגמר מלאכתו אלו היה חייב מה"ת הו"ל גמר מלאכה ואין הפועל אוכל וחז"ל קבלו כל דהוי גמר מלאכה למעשר והם קבעו הזמנים למעשר זה הוי גמר ואין הפועל אוכל. ובחמשת מיני תבואה דאחר חיוב המעשרות יש עוד חיוב דמתחייב בחלה כ"ז שלא נגמרה מלאכתם אף דנגמרה למעשרות מ"מ אוכל עד שבולל במים דנגמרה מלאכתו לחלה ואינו אוכל אבל קודם לזה יאכל אף דנגמרה למעשר כיון דיש עוד חיוב חלה ולא נגמרה עדיין לחלה כ"ה דעת רוב הראשונים. אך הראב"ד חולק כל שנגמרה מלאכתו למעשר אינו אוכל אף שיש עוד חיוב חלה עי' בהה"מ ועי' בש"מ שכת' בשם ראשונים דחטים כ"ז שלא נטחנו אינו אוכל בנגמר מלאכתם למעשר אף דאיכא עדיין חיוב חלה. אך אם עושה אחר שנטחן ונעשה קמח דפנים חדשות הוא אוכל עד שבולל במים דנגמרה מלאכתו לחלה וקודם לזה אוכל בקמח אבל לא בחטים ע"ש. והתוס' כתבו בסוגיא זו אם רוצה לעשות לחם מן התבואה הו"ל לא נגמרה מלאכתו כיון דאיכא חיוב חלה אך אם רוצה לעשות קליות הו"ל נגמרה מלאכתו. ועי' בש"מ שנמגס בזה. ועי' בסמ"ע כאן שמחלק בין תבואה העומדת ללחם כגון חיטין וכיפון בזמניט הו"ל לא נגמרה לחלה ותבואה שאין עומדת ללחם כגון שעורים וכדומה הו"ל נגמרה תיכף ע"ש. ומ"מ ל"ע דהתורה אמרה לאחר שנגמר אינו אוכל והיינו למעשר ובדברים שאינו מחויב במעשר מה"ת ויש כמה מינים שנתנו חז"ל שיעור איזה גמר שלהם דהם אמרו והם אמרו אבל לדין תורה כאן בפועל מנלן ול"ל דהכתוב מסרו לחז"ל מתי הוא גמר מלאכה ומתי לא ול"ע. וז"ל הר"מ כאן בה' ב' מה בין העושה בתלוש לעושה במחובר שהעושה בתלוש אוכל בדבר עד שלא נגמרה מלאכתו ומשתגמר מלאכתו אסור לו לאכול והעושה במחובר כגון בוצר וקוצר אינו אוכל אלא כשיגמור עבודתו כגון שיבצור ויתן בסל עד שימלאנו וכו' ואינו אוכל אלא עד אחר שימלא הסל וכו' עכ"ל ושינה לשונו ברישא בתלוש כתב עד שלא נגמרה מלאכתו ומשמע היינו שלא נגמר' מלאכתו למעשר נגמרה מלאכתו היינו ג"כ למעשר וזה דין המבואר במשנה ובגמ' ומבואר ג"כ בר"מ א"ז. ובסיפא כ' במחובר אינו אוכל אלא כשיגמור עבודתו וכו' לאחר שימלא וכו' וכתב ל' עבודתו ולא מלאכתו היינו כמ"ש במילוי הסל ואין הסיפא היפך מרישא דיפול עליו לשון מה בין העושה וכו' דאין העושאים שוים והרהמ"ח שינה הל' וכתב ברישא ובסיפא ל' כשיגמור עבודתו והוי שפיר דבר והפכו דבתלוש אוכלים קודם ולא אח"כ ובמחובר אוכלים אח"כ. ומבואר בדבריו דבמחובר אין אוכלין בשעה שעושה המלאכה רק אח"כ לאחר שנתמלא הסל. והטור כאן השיג עליו למה לא יאכל בעוד שמתעסק בבצירה וקצירה דלא אסרה תורה וכו' ועי' בהה"מ ובכ"מ שכתבו דהר"מ היה גורס במשנה

אפי' בכתפיו הכל אוכלין מה"ת. (ב) הי' עושה בתאנים לא יאכל בענבים שנא' בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך כלומר ולא דבר אחר והעושה בגפן זה לא יאכל בענבים בגפן אחר ואסור לפועל למצוץ בענבים שנא' ואכלת לא מציצה (ג) ולא יאכל אכילה גסה שנא' שבעך אבל לא יותר. ויתר פרטי המצוה מבוארים בפרק השוכר את הפועלים בבבא מציעא (ח"ה סי' ש"ל

דף נ"א ע"ב וכולם לא אסרו אלא בשעת גמר מלאכה וכו' ופי' הר"מ הייט מילוי הסל אך על הרישא לא השיג מ"ט בתלוש אוכל קודס וכו' דהיו מפרשים כפשוטו דהרישא מיירי בגמר מלאכתו למעט' ול"ע. ובש"ע לא הביא דברי ר"מ הללו ועי' בלח"מ מ"ש בדעת הר"מ ואין להאריך. והנה לדעת כל הראשונים אוכל הפועל בשעה שעושה מלאכתו בדוקא דאז אינו מבטל ממלאכתו אבל לא יבטל ממלאכתו כדי שיאכל דזה אסור לכ"ע ויבואר עוד בסמוך בס"ד. ומבואר בגמ' דף נ"ב שני מימרות דרב אסי אחד אפי' לא שכרו אלא לבצור אשכול א' אוכלו והרבותא דלא אמרינן ואל כליך וכו' דלריך עכ"פ ליתן בכליו של בעה"ב קמ"ל דאיט כן דהתורה זכתה לו בכ"ע אפילו אם אין לו ליתן לכליו של בעה"ב. ועוד מימרא דאם שכרו לכ"ה יכול לאכול אשכול ראשון שבלר ורבותא דל"ת דלריך ליתן בתחלה לכליו של בעה"ב אלא מותר לאכול תיכף עי' בגמ' דעביד לריכות' לשני המימרות והרי"ף השמיט מימרות אלו וגם הר"מ לא הזכיר נראה דלא ס"ל רק לריך ליתן בכליו של בעה"ב תחלה א"כ באשכול אחד אם שכרו אינו אוכלו וגם אם שכרו לכ"ה לא יאכל אשכול הראשון וכו' דלריך ליתן תחלה בכליו של בעה"ב וכן פסק הטור ומבוא' בש"ע. ופשוט הא דמבואר דלא יאכל אשכול הראשון הייט כ"ז דלא בלר השנית אבל אם בלר עוד מותר לאכול הראשון כיון דנותן לכליו של בעה"ב וז"פ עי' בגמ':

(ב) **היה** עושה בתאנים לא יאכל בענבים. וכן להיפוך דבעינן ממין שאתה נותן לכליו של בעה"ב. ועושה בגפן זה אם אוכל בגפן אחר הוא אבעיא ולא איפשיטא בגמ' ופוסק הר"מ דלא יאכל כי ספק ממון לקולא לנתבע היינו לבעה"ב ואם אכל פשוט לדעת הר"מ דס"ל בכל תיקו לא מפקינן מיני' א"כ ל"מ מיני' ולא מנכינן ליה מאגרי' כמבוא' בש"ע וכן פוסק הרא"ש והטור. ואם נאמר כהסוברים דבאיבעי' לא מהני תפיסה א"כ אפשר דמפקינן מיני' וע' בתקפו כהן שפלפל בזה לדעת הפוסקים ועי' באו"ת שם. ובעושה בגפן ואכל בתאנים בודאי מפקינן מיניה כי הוא גזל גמור בבירור וע' בלחם משנה שדקדק למה לא כתב דגבי גפן זה ואוכל בגפן אחר לא מפקינן מיני' להודיע דהוא אבעי' ע"ש. והדינים אלו מיירי ששכרו לעשות בשניהם ומבו' בגמ' דגפן המודלה על גפן אחר ועושה באחד מותר לאכול מן השני ג"כ כיון דלריך להגביה אחד מעל חבירו ה"ל כאלו עוסק בשניהם וכן כתב הטור ומובא בש"ע בדברי המחבר. והר"מ השמיט דין זה דמודלה והמ"ל עמד בזה על הר"מ וראיתי שגם הרי"ף והרא"ש השמיטו דין זה דמודלה וצ"ע למה. ואם שני מינים כגון תאנים וענבים ומודלה א' ע"ג חברתה דעת הסמ"ע אם אכל מהשני' ל"מ מיניה דהוא בכלל האיבעיא והשיג על הע"ש שפוסק דבב' מינים מפקינן מיני' והש"ך דעתו כהע"ש והע"ש אינו בידי לא רציתי להאריך. ולא יאכל רק במה שעושה לא עם דבר אחר כגון ענבים עם פת או עם מלח ואם אכל מפקינן מיניה כי הוא גזלן דזה לא זיכתה לו התורה וגם הוא בלאוין שמבו' בכאן כי האוכל במה שלא זיכתה לו תורה הרי הוא גזלן ועובר בכל הלאוין וע' ברש"י בסוגיא דפי' ולא ענבים וד"א למתקן שיאכל הרבה א"כ אפשר באכל ענבים וד"א אין מוציאין רק מה שמשערינן מה שיאכל יותר ע"י הד"א אבל מה שאכל כדרך אכילה לבדה א"מ מידו או אפשר דגזה"כ הוא ואף דיש טעם בדבר מ"מ אין אנו דורשים טעמא דקרא רק ר"ש ומוציאין ממנו כל מה שאכל ול"ע. ואיבעי' לן בגמ' אם רשאי להבהב באור הענבים והמלילות דעי"ז טובים ביותר ולא איפשטא וכת' הר"נ דלא מהבהב כי קולא לבעה"ב אך כתב סתם ולא מהבהב נראה דודאי אסור והראב"ד הגי' עליו דהוא אבעי' ולא איפשטא ואם אכל ל"מ מיני' וע' בלח"מ שהקשה גם כן על הטור דלמה לא כתב שהוא ספק ועי' בסמ"ע שהקשה זה ג"כ. והנה לדעת הר"מ דבספק ממון מהני תפיסה א"כ אם תפס בעה"ב מהפועל ג"כ ל"מ יש לספק ג"כ כדלעיל אי דוקא מה שאכל יותר ע"י ההבהוב אבל אכילה מה שאכל בל"ז בודאי מפקינן מבעה"ב כי הפועל זכה בודאי או אפשר דלא זכה כלל דהתורה לא זיכתה לו כלל בדרך הבהוב א"כ כל מה שאכל ל"מ מהבעה"ב אם תפס וע' בלח"מ נראה דהיותר דוקא אבל האכילה כדרכו זכה הפועל ולדידי צ"ע בזה. ודעת ר"ת בתוס' דף פ"ט בד"ה פועל וכו' דאכילת ענבים וד"א וכש"כ הבהוב אין אסור אלא באם אין ראוים לאכילה אלא ע"י הדחק וע"י ד"א או הבהוב אבל אם בל"ז ראוים לאכילה שרי ג"כ ע"י ד"א ומכ"ש ע"י הבהוב ע"ש ולא הובא דעת ר"ת בטור ובש"ע כלל דכל הפוסקים חולקים ועי' בבעל המאור ובמלחמות:

(ג) **ולא** יאכל אכילה גסה שנא' שבעך ולא אכילה גסה. ונראה דל"ד שיאכל מן הדבר שעושה הרבה כגון ענבים הרבה אלא אפי' אם אכל קודם העשי' משלו ובשעת עשי' אינו יכול לאכול כלל רק מה שאכל הוא אכילה גסה אסור דהתורה לא זיכתה לו רק בתאב ולא לאכילה גסה ועי' בתוס' נזיר דף כ"ג דכתבו דתרי גוונא אכילה גסה יש אם נפשו קלה אינו חייב ביוה"כ וכו' נראה ג"כ דכאן התורה אסרה בכה"ג אבל אכילה שאינו רעב כיון דהוי אכילה ביוה"כ ובפסח מותר כאן ג"כ כ"נ פשוט:

ומבואר בגמ' וכן פסקו כל הפוסקים ואכלת ולא מולץ היין וישליך הענבים אע"ג דבכ"מ שתי' בכלל אכילה כאן גזה"כ ע' בתוס' דף פ"ז ע"ב בד"ה שבעך ולא וכו'. ונראה דשלא כדרך אכילה אם רשאי לאכול עיין במנ"ל בה' יסודה"ת שנסתפק גבי מ"ע אם יולא שלא כדר"א והדברים עתיקים ה"נ תלוי אם בכלל אכילה בלא לאו אם לריך כדר"א וא"כ"מ. ומותר לפועל לאכול יותר משכרו כגון ששכרו במעה מותר לאכול הרבה אפי' בדינר אבל מלמדין וכו'. ומבעי' לן בגמ' אי פועל משלו אוכל פי' דהתורה הוסיפה לו על שכרו או משל שמים הוא אוכל פי' דהתורה זיכתה לו בתורת חסד כשאר מ"ע. ואמרינן נ"מ

דאמר תנו לאשתי ובני דא"א משלו הוא אוכל יהבינן להו וא"א משל שמים הוא אוכל לדידי' זכי לי' רחמנא לאשתו ובניו וכו' ועי' ברש"י דף צ"ב בד"ה לדידי' וכו' נראה מדבריו דאי משל שמים אינו זוכה כל זמן שלא בא לידו נראה דאי בא לידו זכה בו והוא שלו ויכול ליתן לכל מי שירלה. אך בע"ב פרש"י דאפי' שלהם אינה עד שיתננה לפיהם וכן פרש"י לפ"ז ע"ש וכן פירשו התוס' כאן בד"ה א"א וכו' שלא יזכה וכו' אלא מה שהוא לועס ואוכל וכו' ופסקו כל הפוסקים דמשל שמים אוכל. וז"ל הר"מ כאן בה' י"ב פועל שאמר תנו לאשתי ובני וכו' או שאמר הריני נותן מעט מזה שנטלתי לאכול לאשתי ובני אין שומעים לו שלא זיכתה תורה אלא לפועל עלמו וכו' היינו משל שמים וכן סיים אח"כ שאין וכו' אלא משל שמים עכ"פ מבואר מדבריו ג"כ ממ"ש או שאמר הריני נותן ממה שנטלתי כו' דאין שומעין לו דאפי' אם בא לידו אינו זוכה עד שיתן לתוך פיו היינו דהתורה זיכתה לו לאכילה דוקא והטור כאן הביא י"א אם כבר נטלו בידו זכה בו ויכול ליתן לאשתו ובניו. והטור חולק ע"ז דא"י ליתן אף דבא לידו ועיין בב"י דכ' דלא זיכתה לו רחמנ' אלא מה שהוא נותן לתוך פיו והש"ע העתיק לשון הר"מ. ועיין בסמ"ע לאפוקי מדעת הי"א שמביא הטור וכתב הר"מ וכן מבואר בש"ע פועל שהיה עושה אלל בעה"ב הוא ואשתו ובניו ועבדיו והתנה עם בעה"ב שלא יאכל לא הוא ולא אשתו ובניו אם הם גדולים ומדעתם לא יאכלו שהרי מחלו אבל קטנים אין מחילה מועלת שאינם ב"ד ואוכלים שאינם אוכלים וכו' אלא משל שמים וכו' כ"ה לשון הר"מ בשינוי לשון וכן כתב הטור והוא משנה מפורשת בדף נ"ג קוצץ אדם וכו' הכלל דמהני תנאי שהרי מחלו אבל באותן שאין בני מחיל' אוכלים. והנה באותם שהם בני מחילה אסורים לאכול שהרי מחלו. והנה אף שדבר זה פשוט בכל הפוסקים לדידי צ"ע גדול ולריך חקירה גדולה הא בע"מ שאין לך עלי שאר כסות וכו' סובר ר"מ דהתנאי בטל דהוי מתנה על מ"ש בתורה ור"י ס"ל בדבר שבממון תנאו קיים וכתבו המפורשים דהתנאי ע"מ שתמחלי. והנה הכא הו"ל ג"כ מתנה עמ"ש בתורה אך מחמת מחילה והאיך מהני כאן מחילת הפועל כיון דאינו זוכה רק באכילתו וקודם לזה אינו שלו א"כ הו"ל דבר שלא בא לעולם ועיין בחוה"מ סי' ר"ט דלא מהני מחילה בדשלב"ל ולומר דמדין סילוק הוא אי מהני סילוק בדבר שהוא מה"ת קודם שיש לו קלת שייכות כגון קודם אירוסין או אח"כ זה לריך שקידה רבה עיין במנ"ל פ"ו מהלכות אישות ובד' ק"ב שם ועיין בקלה"ח סי' ר"ט הכלל כאן מחילה בדשלב"ל או סילוק לריך חקירה רבה בש"ס ופוסקים ובאתי רק לעורר ברמיזה תן לחכם וכו'. ובמשנה דקוצץ אדם וכו' סתם משנה ר"מ ור"מ ס"ל דאפי' בדבר שבממון ל"מ תנאי גבי שכו"ע. וגם צ"ע לדעת הר"מ בפי"א מה' מכירה דס"ל דאינו יכול לחייב עלמו בדבר שאינו קצוב והטור בחוה"מ סי' סמ"ך כ' לשיטתו ה"ה דא"י למחול דבר שאינו קצוב וע"ש בקלה"ח דהקשה האיך מהני תנאי בשו"כ דהוא ע"מ שתמחלי הא הו"ל דבר שאינו קצוב והמשנה לדעת הר"מ ניחא דסתם משנה ר"מ ולר"מ מהני מחילה בדבר שאינו קצוב כמו דשלב"ל דמהני לר"מ ע"ש בקלה"ח ויש לפלפל בזה עכ"פ דברי הר"מ עלמו צ"ע הן מטעם דשלב"ל והן מטעם דבר שאינו קצוב וכתבתי לך כ"ז ברמז ישמע חכם כי דין זה לריך שקידה ועיין. והנה זה מ"ע על בעה"ב להניח לפועל לאכול ואם חסמו פטור ממלקות דאינו לאו רק עשה והר"מ לא כתב חיוב תשלומין על הבעה"ב לפועל מה שהיה רשאי לאכול נראה דא"ל לשלם דהי' לו לפרש והטור מביא דעת הרמ"ה דלריך הבעה"ב לשלם ורמ"א בש"ע מביא דעת הרמ"ה לפסק הלכה. ומבואר בגמרא כתיב בכרך רעך ולא בכרם עכו"ם ומקשינן הניח' למ"ד גזל עכו"ם אסור היינו דאילטרך קרא למשרי פועל אלא למ"ד גזל עכו"ם מותר השתא גזילה מותר פועל מבעי' אלא רעך ולא של הקדש עיין ברש"י ובתוס' היינו דאסור לאכול בשל הקדש. והנה בקושי' הגמרא הניחא למ"ד גזל עכו"ם אסור אילטרך קרא למשרי פועל פרש"י דהתורה התירה לפועל ליתן לכליו אם עושה אלל עכו"ם וכן הוא לשון הגמרא למשרי פועל היינו אפי' לכליו. והנה הר"מ כתב אין הפועלים אוכלים משל הקדש שנאמר בכרם רעך וכו' והלח"מ הקשה הא למ"ד דס"ל גזל עכו"ם אסור מבואר דדרשינן רעך ולא של עכו"ם א"כ הר"מ בפ"א מה' גזילה דפוסק גזל עכו"ם אסור מה"ת א"ש רעך למעוטי עכו"ם ולמה כתב הר"מ דלמעוטי הקדש אתי. ותירץ דגם למאן דס"ל גזל העכו"ם אסור מודה דאסור בשל הקדש מלימוד אחר כמ"ש התוס' שם אך הקשה למה לא כתב הר"מ דבעכו"ם אפי' ליתן לתוך כליו מותר כמבואר בגמרא דרעך ולא של עכו"ם היינו אפי' ליתן לתוך כליו ע"ש. ולי קשה מנ"ל להש"ס דהפירוש בברייתא רעך ולא של עכו"ם היינו דמותר ליתן אפי' לכליו וקאי רעך על דבתריה היינו על כליך וכו' דלמא הפירוש בברייתא רעך ולא של עכו"ם היינו בכרם ישראל מותר לאכול בשעת מלאכה ובכרם של עכו"ם אסור לאכול אפי' בשעת עבודה כמו דדרשינן ולא של הקדש היינו דאסור בשל הקדש ה"נ רעך ולא של עכו"ם דאסור בשל עכו"ם והו"ל להגמרא להקשות הניחא למ"ד דגזל העכו"ם אסור שייך שפיר רעך ולא של עכו"ם היינו דאלל הפועל התורה התירה הגזל בישראל ומותר לאכל אבל אלל עכו"ם לא התירה לפועל ואסור לאכל אבל למ"ד דגזל עכו"ם מותר האיך שייך דהתורה יאסר בשל עכו"ם דגזילו מותר. ואפשר לומר דזה אין סברא דבישראל שרי רחמנא גזל בפועל ובעכו"ם לא שרי יליבא בארעא וכו' והו"ל כעין מי איכא מידי בישראל שרי ולעכו"ם אסור ה"נ בישראל יהיה מותר ובעכו"ם אסור ע"כ כפק' מרעך דהתורה התירה ומותר ליתן אפי' לכליו. ועיין בסנהדרין דף כ"ז גזל וכו' וכיולא בו עכו"ם בעכו"ם ועכו"ם בישראל מותר וכו' ואמרינן לא נלרכה אלא לפועל בכרם ועכו"ם בעכו"ם ועכו"ם בישראל אסור וישראל בעכו"ם מותר מבואר להדיא דישראל בעכו"ם מותר אלא דאין ראיה דאפשר אזלי הסוגיא

שם

ש"ל) (ד) ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ולא הניח שכירו לאכול על הענין הנזכר בטל עשה זו :

מצוה תקע"ז ואל כליך לא תתן

(א) שנמנע השכיר מלקחת ממה שיעבוד בו יותר על אכילתו ועז"נ ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן כל ענין מצוה זו מבואר ג"כ במ"ע שלו שבסדר זה ועובר ע"ז בין איש או אשה בכל מקום ובכ"ז ולקח ממה שהוא עובד בו יותר על אכילתו עבר על לאו זה אבל אין לוקין עליו לפי שהוא דבר שבממון שניתן לתשלומין אין לוקין עליו ואם תשאל למה הי' צריך לאו על זה והלא בכלל גזל הוא התשובה לפי שידמה הפועל שלא יהיה לו חטא בלקחו מגידולי הקרקע בעת הקציר או הבציר שדרך בני אדם שלא להקפיד בדבר כל כך כמו שהם מקפידים במה שיש להם בתוך הבית על כן הי' מחסדיו ב"ה להרבות עליו האזהרות במה שהבשלון מצוי וכענין שאמרו ז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות :

שלא

שם למ"ז אל עכו"ס מותר . והנה הגמרא מקשה שם פועל בכרם מישרי שרי ופרש"י בלשון ראשון למה נקט ישראל בעכו"ס מותר אפי' ישראל בישראל מותר עכ"פ מבואר דעכו"ס בעכו"ס ועכו"ס בישראל אסור כי לישראל ניתנה התורה . ועוד לשון אחר פרש"י ותו בעכו"ס האיך אסור כיון דישראל בישראל שרי מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ס אסור מבואר ללשון זה דגם עכו"ס בעכו"ס ועכו"ס בישראל שרי ובאמת דבר זה קל"ע דבשלמא גבי אמ"ה כגון מפרכסת דל"ש דלישראל שרי ולב"נ אסור דיהיה קדוש יותר מישראל אבל כאן ל"מ אם משל שמים זוכה שייך שפיר לישראל זכתה תורה כמו לשו"פ וכמו מת"כ ולעכו"ס לא זכתה תורה אלא אפילו אם משלו אוכל מ"מ התורה זיכתה לו ולא זיכתה רק לישראל והרי בפ"ט מהלכות מלכים הלכה ט' כתב ב"נ חייב על הגזל וכו' אפי' פועל שאכל שלא בשעת מלאכה חייב ומבואר דבשעת מלאכה מותר לב"נ לאכול הן בעשה אצל עכו"ס או אצל ישראל וצ"ל דהר"מ סובר כלשון ב' של רש"י מחמת מי איכא מידי ובאמת הר"מ לקמן גבי מפרכסת פוסק דאסור לב"נ ומותר לישראל ולא ס"ל מי איכא מידי וכו' א"כ למה מותר כאן . ויש ליישב ע"פ דברי הלח"מ שם גבי מפרכסת ואין להאריך ומ"מ ל"ע דל"ש מי איכא מידי מה דזכתה התורה לישראל ובאתי רק לעורר . ונחזור לענין דלפי המבואר בש"ס דידן ישראל בעכו"ס מותר אפי' ליתן לכליו . וראיתי בס' ש"מ כתב בשם הריטב"א וז"ל הניחא למאן דס"ל גזל עכו"ס אסור פירוש איכא למימר ה"נ לא יאכל דאחשבי' רחמנא כגזל כיון דלאו בר מלוה הוא וכו' מבואר בדבריו כסברתינו דממעט דישראל בעכו"ס אסור לאכול אפי' בעת מלאכה וצ"ל דלא היה בגירסתו כמו גירסתינו דאצטריך למשרי פועל אלא סתמא הניחא וכו' א"כ אדרבא אסור לפועל לאכול אצל עכו"ס ול"ש מי איכא מידי וכו' דהתורה לא זכתה לו כיון דבבעה"ב העכו"ס ליכא מצוה אצלו עיין בתוס' סנהדרין דף נ"ט ע"א בד"ה ליכא וכו' וראיתי בס"ך כאן בס"ק א' שכתב איתא בש"ס דכרם רעך ולא של הקדש וה"ה של עכו"ס לא וכו' משווה עכו"ס לשל הקדש דאסור ותימא דהגירסא לדידן וכמ"ש רש"י אדרבא בכרם עכו"ס מותר אפי' לכלים רק דברי הריטב"א כן ואיך כתב הס"ך בפשיטות דאינו רשאי לאכול וצע"ג . לכאורה יש להקשות לפי שיטת בעל ס' יראים מובא במג"א סי' תרל"ז דסובר אפי' אם גזל העכו"ס מותר מ"מ לא איקרי לכם גבי לולב וכדומה א"כ מאי מקשה הש"ס כאן למאן דס"ל גזל עכו"ס מותר השתא גזילו שרי וכו' דלמא גלי הכתוב בפועל דמותר ליתן לכליו והוי שלו ממש וכ"מ לענין אתרוג וכדומה ויש לפלפל בזה ואכ"מ ובאתי רק לעורר תן לחכם וכו' :

(ד) **ונוהגת** מלוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ובעכו"ס כבר עוררתי לעיל . ואם שכרו לעשות בנטע רבעי שלו אינו אוכל ואם לא הודיעו הבעה"ב פודה ומאכילן דמחזי כמקח טעות אבל מה"ת אינו אוכל דאסר' ליה רחמנא עיין בגמ' . וקשה לי דחזינן דזה פשוט בגמ' דאיסורא לא זכי ליה רחמנא עיין דף צ"ב ע"ב א"כ ל"ל קרא לעיל רעך למעוטי הקדש תיפוק ליה דאיסורא הוא וכבר כתבו התוס' לעיל בדף פ"ז ע"ב דס"ד כי היכי דשרי רחמנא איסור גזל ה"נ ה"א דשרי בשל הקדש ע"כ איצטריך רעך א"כ כאן דליכא קרא מנ"ל דאיסורא לא זכי ליה רחמנא . וא"ל דז"פ דאיסור אכילה לא זכי ליה רחמנא אף דהתורה התירה גזל יש חילוק בין ממון לאיסור ומבואר כ"פ בש"ס עיין בברכות ובכ"מ גבי כבוד הבריות אבל לעיל גבי הקדש בדה"ב הא דהקדש בדה"ב אסור היינו מטעם שהוא ממון גבוה והו"ל גזל גבוה עיין בכריתות בר"מ בפ' המשנה בנקודה נפלאה שלו וחמיר גזל הדיוט מגזל גבוה עיין ברש"י בחומש בפ' ויקרא א"כ כיון דהתורה התירה גזל הדיוט ה"א דהתירה גזל גבוה ג"כ והו"ל ג"כ ממון דעיקר איסור הקדש בדה"ב מפני שהוא ממון גבוה עיין במקומות הנ"ל ובמ"ל פ"א מה' מעילה ותראה . אבל איסור שאינו מחמת ממון בודאי לא התירה התורה וא"ל קרא לזה . ובנטע רבעי אסור בפני עצמו לאכול חוץ לירושלים אפי' אם מע"ש וכ"ר ממון הדיוט דכך גזה"כ א"כ זה פשוט דאיסור' לא זכי רחמנא אף דהתורה התירה ממון לא התירה איסור דאיסורא מממונא לא ילפינן והדברים ברורים למבין בעזה"י . ולכאורה קשה ל"ל להש"ס לומר גבי כ"ר דאיסורא לא זכי ליה רחמנא הא לפ"מ דפסקינן מע"ש וכ"ר ממון גבוה בר"מ בה' מע"ש א"כ נתמעט מרעך דלא הוי שלו כידוע בכמה ענינים אין להאריך דידוע לכל תלמיד דאפשר דעדיפא מיניה מקשה דאיסורא וכו' דז"פ בלא קרא כמ"ש . והאיר השי"ת את עיני וראיתי בס' שיטה מקובלת שהקשה קושי' זו אהא דאיסורא לא זכי ליה רחמנא הא לעיל צריך קרא למעוטי הקדש אע"פ דאיסורא הוא וכאן דליכא קרא מנ"ל ותירץ דה"כ ממועט מרעך אפי' למ"ד ממון הדיוט הוא כי היכי דמע"ש פטור מן החלה חוץ לירושלים אפי' למ"ד ממון הדיוט הוא משום דכתיב ראשית עריסותיכם וכו' . והנה מאי דקאמר הש"ס דאיסורא וכו' דהיינו דאינו שלו וכו' ומאי דמבואר אח"כ דאיסורא גבי מעשרין וכו' ע"ש ותבין . אך תמי' לי דברי הש"מ איך כתב דמע"ש אפי' למאן דסובר ממון הדיוט פטור מחלה הא מבואר בפסחים ובסוכה ועוד מקומות דעיסת מע"ש לר"מ דסובר ממון גבוה פטור מחלה ולרבנן דסברי ממון הדיוט חייבת בחלה עיין בפסחים דף ל"ח ובסוכה דף ל"ה וא"ר להאריך כאן אבל הדברים תמוהים כעת . שוב נתיישבתי מ"ש הש"מ כדמוכח בסוף חלה הוא ע"ס וצ"ל בסוף חלק והיינו ר"ח דסובר דמחלוקת ר"מ ורבנן

דוקא בירושלים אבל חוץ לירושלים דברי הכל פטור ועיין רש"י בל"ק כ' דבגבולין כ"ע ס"ל ממון גבוה ובלישנא אחרינא כתב כיון דאין לה היתר אכילה לא הוי עריסותיכם וסובר הש"מ כלישנא בתר' של רש"י . שוב ראיתי בתוס' כאן דף נ' ע"א בד"ה כאן וכו' שכתבו ג"כ דלא הו"ל דישו חוץ לחומה אפי' לר"י דס"ל דמע"ש ממון הדיוט בגבולים כדמוכח סוף חלק דפטורה מחלה בגבולין דלא מיקרי עריסותיכם היינו כמ"ש כל"ב של רש"י וכ"כ התוס' בבכורות דף נ' [?] ע"ב בד"ה וחוץ אף על פי דהוי ממון הדיוט פטורה מחלה כיון דאסור באכילה ל"מ עריסותיכם וכן גבי דישו לא קרינן דישו הראוי וכו' וכוונתם כמ"ש בב"מ ועיין בסוכה דף ל"ה ע"א בד"ה לפי וכו' שכתבו דבגבולין לכ"ע ממון גבוה כל"ק של רש"י ויש סתירה קצת מדבריהם למה שכתבו ועיין בקידושין דף נ"ג ע"ב בד"ה איהו שכתבו ג"כ דממון הדיוט הוא רק לפי דאין היתר אכילה פטורה ג"כ כל"ב לא כמ"ש בסוכה . ועיין על הגליון מהגאון מהר"י פיק שעמד על סתירת דבריהם ומ"מ מה שתירצתי אני שיש חילוק בין איסור להקדש נכון מאוד בס"ד . לקמן גבי חסימת בהמה מבואר דהדשה בתרומה אינו עובר על בל תחסום אך בגידולי תרומה דאינו אלא איסור דרבנן עובר על ב"ת ומחויב להניח לבהמה שתאכל עיין בש"ס ובר"מ בפ' שאח"ז כ"פ דכאן גבי פועל אף בגידולי תרומה מותר לחוסמו דבשלמא גבי בהמה דאין הבהמה מוזהרת רק באיסור תורה לא הוי דישו שלו ובאיסור [מדרבנן] הוי דישו שלו אבל כאן הפועל מוזהר מדרבנן ואסור לאכלו מצוה להפריש אף מאיסור דרבנן אפי' אם הפועל רוצה לעבור ודאי מצוה על כל ישראל שלא להניחו ובעה"ב בכלל ע"כ ודאי אינו עובר בעה"ב אם חסמו אדרבא עביד מצוה שאינו מניחו לעשות איסור כנ"פ . אך בפועל קטן דאין מצוה להפרישו ויש שיטות דאיסור דרבנן מותר לו ליתן בידים והדברים עתיקי' בודאי עובר בעשה אם חוסם הבעה"ב אותו אך באיסור תורה דלא מיקרי רעך כמ"ש הש"מ אף בקטן יכול לחוסמו דלא זכי לי' רחמנא כגון כ"ר דלא הוי של בעה"ב כלל ול"ש בי' רעך אך לפמ"ש אני דהטעם דאיסורא ל"ז ליה היינו כיון דאסור באכילה א"כ אפשר בקטן כיון דקי"ל קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווים להפרישו א"כ אפשר אסור לחוסמו ואפשר דפועל קטן אצל אביו דאביו סוברים דמצוה להפרישו מותר לחוסמו והדברים עתיקים . אך באמת זה הטעם דלא הוי שלו ג"כ אמת כמו שמוכח לקמן גבי דישו בבהמה א"כ באיסור אכילה מותר לחסום לקטן ג"כ דאין לו זכיה כלל ובאתי רק לעורר . לעיל כתבנו דפסקינן משל שמים אוכל עד שיניח לתוך פיו פשוט משהגיע לידו והבעה"ב לקח מאתו הרי הוא של בעה"ב לענין קידושי אשה וכדומה דאכתי שלו הוא רק עובר בעשה זו אבל הממון שלו הוא ממש ולא זכה הפועל וז"פ. וז"ל הר"מ כאן הלכה ה' העושה בחטין וכיוצא בו אחר שעשו כגון שסכרן לבור לרורות או לטחון הרי אלו אוכלין שעדיין לא נגמרה מלאכתן לחלה וכו' כתב המג"ל בקצת נסחאות כתוב אחר שעישר (היינו אחר שעשו שכתוב בספרים דידן כתוב אחר שעישר) ויש מקום דקדוק דמאי איצטרך לכתוב אחר שעישר מאחר שאוכלין מן הדין מעשר ומאכילן דהרי בסמוך גבי נתפרסו עגוליו וכו' כתב ואם לא הודיען מעשר ומאכילן עכ"ל ודבריו תמוהים כ"ה דאוכל מן הדין בהודיען אין אוכלין כלל מדבר שאסור באכילה כי איסורא לא זכי להו רחמנא רק בלא הודיען משום מקח טעות מעשר אבל בהודיען אינו מעשר ואין אוכלים כלל עיין בגמרא ותראה א"כ דברי הר"מ ברורים דהשוכרן לבור בחטין אף דלא נגמרה מלאכתן לחלה מ"מ עכ"פ בטבל אין אוכלים דאיסורא וכו' ועד כאן מיירי הכל מדיני האוכלים מה"ת ולא מיירי כלל [מן] הודיען עיין ותראה שכן הוא . גם אח"ז כתב המג"ל על מ"ש הר"מ והרי הם טבל כתב דאין טבל מעכב האכילה כמ"ש בלא הודיען ובאמת אין ענין זל"ז בלא הודיען מעשר ומאכילן דהוי כמקח טעות אבל מה"ת בהודיען אינו אוכל כן הוא פשוט למעיין ודברי המג"ל צ"ע . ולענין דינא אם גם בטבל אינם אוכלים לפמ"ש לעיל דאיסור לא זכי ליה רחמנא א"כ ה"ה בטבל אבל לפמ"ש בשם הש"מ דלא הוי היתר אכילה ופטור מחלה דלא הוי עריסותיכם א"כ בטבל הרבה שיטות דהוי שלו עיי' בסוגיא דף ל"ה בתוס' שם והר"מ פוסק ג"כ בפ"י מה' ביכורים דטבל חייב בחלה ע"ש בהלכה ז' וי"ן א"כ הוי לכם והוי רעך א"כ אפשר אוכלים אך עכ"פ כ"ז שהוא טבל בודאי אינם רשאים לאכול איסור רק הם בעצמם מעשרים והבעה"ב אין צריך לעשר כיון דהודיען עכ"פ הם בעצמם מעשרים . אך כיון דאינו שלהם עד שבא לתוך פיהם האיך מעשרים דבר שאינו שלו . אך יכולים לעשר משלהם דקי"ל התורם משלו על של חבירו א"ל דעת בעלים כמבואר בר"מ פ"ה מה' תרומות . והנה באמת זה טוב לבעה"ב דע"י כן יהיה רשאי לאכול אך לדברי הר"ן בפ' השולח גבי פרוזבול דמזכה לו ע"י אחר אף דחוב הוא מ"מ כיון דעתה הוי זכות לא משגחינן בחוב הבא עי"ז ה"כ כיון דעתה זכות אף דיבא חוב מ"מ הו"ל זכות וגם בלא"ה יש לחלק וכ"ז באתי רק לעורר ישמע חכם וכו' . ואם הפועלים מודרים מבעה"ב בהנאת מאכל נראה דמותרים לאכול ממה שעושים כיון דמשל שמים הם אוכלים אינם אוכלים משלו כלל ובאתי רק לעורר :

מצוה תקע"ז (א) **שנמנע** השכיר מלקחת וכו' יותר על אכילתו וע"ז נאמר ואכלת וכו' ואל כליך לא התן וכו'. מבואר בר"מ פ"ז ולשון או הולך בידו או שלקח יותר על אכילתו וכו' הכלל דהתורה

לא

מצוה תקע"ח וחרמש לא תניף וגו'

(א) שלא יאכל השכיר בשעת עבודתו מהדבר אשר יעבוד בו אע"פ שהוא מותר לאכול ממנו שלא בשעת עבודה והיא בהליכתו מאומן לאומן כשהוא עובד במחובר לקרקע לא הותר לאכול בשעת עבודה ועז"נ וחרמש לא תניף על קמת רעך שאמרו ז"ל חרמש לרבות כל בעלי חרמש ובשעת חרמש כלומר עת הקציר לא תקצור לעצמך וכבר נודע שזה הכתוב בא בשכיר ופירוש כי תבא בשכרך לעשות עם בעל השדה כדמתרגם אונקלוס ארי תתגר ענין מצוה זו מתבאר ג"כ במ"ע שלו שבסדר זה ועובר על זה בין איש בין אשה בכ"מ ובכ"ז והניף חרמש על קמת רעהו כענין שפירשנו עבר על לאו זה ואין לוקין עליו מן הטעם הנזכר במצוה הקודמת:

מצוה תקע"ט וכתב לה ספר כריתות

(א) שנצטוינו כשנרצה לגרש נשותינו לגרש אותן בכתב ועל זה הכתב יאמר הכתוב ספר כריתות והוא שיקראו אותו רז"ל גט וכמו כן המתרגם תרגם ספר גט ועז"נ וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו. משרשי המצוה לפי שהאשה נבראת לעזר לאדם והיא לו כאחד מכלי חמדתו וכענין שאמרו ז"ל אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי ואחר שכן היי' מרצונו ב"ה שכל זמן שיקיץ נפשו בכלי הזה שיוציאנה מביתו ומן הטעם הזה יש מרבותינו שיאמרו בגמ' גיטין שאפי' הקדיחה תבשילו יכול לגרשה כלומר מפני דבר קטן אחר שאינה לו אלא ככלי יקר שבבית ומהם שיאמרו כי מהיות הכלי הזה בצלמו בדמותו וחננה האל לצרכו ולכבודו בעינים לראות ואזנים לשמוע ונפש שכלית אין ראוי להוציאה ולשלחה מעליו כי אם בטענה גדולה וכענין שאמר הכתוב כי מצא בה ערות דבר אבל מ"מ דברי הכל שכשמצא בה דבר גדול שראוי לגרשה מן הטעם שזכרתי שהיא לא נבראת אלא בשבילו ואחר שהיא לו מורת רוח ונפשו קצה בה אין הכרח עליו להיות אתה עכ"פ לא כאשר יעשו קצת מן האומות שיכרתו ברית עם האשה ברית חזקה עד שאול תחתית ומתיירא על הפירוד ואם תעשה לעיניו הזימה ותחריב כל אשר בבית ותבעיר באש כל אשר לו מגדיש ועד קמה ועד כרם זית. ואמנם צויתנו התורה בשלחנו אותה לבלתי שלחה בדיבור לבד פן יהיה לנו זה לאבן נגף ולצור מכשול להיות זימה בתוך עמנו שתטעון המזנה על בעלה כי הוא נירשה ממנו. גם יהיה מעשה הגירושין מצוי הרבה. אכן עתה שנתחייבנו לכתוב הדברים בספר והעד עדים צריכה להראו' השטר כל הטוענת גירושין ועוד תועל' בדבר כי בתוך כך תנוח חמת האיש לפעמים וינחם מלגרש אותה וגדול השלום. מדיני המצוה מ"ש חז"ל שהגט הזה שזכרנו צריך האיש ליתנו ביד האשה או ביד שלוחה ששלוחו של אדם כמותו וכן יכול ליתנו לתוך חצרה ומתגרשת בכך והוא שתהא עומד' שם בתוך רשותה לפי שהגט חוב הוא לה ואין חבין לאדם אלא בפניו ומה שאמרו נ"כ שזה שנא' בתורה וכתב לה ספר כריתות אין כונת הכתוב שיכתוב הוא בידו אלא אחד הכותב בידו או שאמר לאחר לכתוב וליתן לה ואחד הנותן בידה או שאמר לאחר ליתן לה לא נאמר כתב אלא להודיע שאין מתגרש' אלא בכתב ולא נאמר ונתן אלא לומר שלא תקח לעצמה. והאומר לשנים כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי הרי אלו כותבין וחותמין ונותנין לה והרי אלו שלוחין והן הן עדיו ואי אפשר לנתינת גט בלא עדים שנא' ע"פ שנים עדים וגו' יקום דבר ואי אפשר שתהיה זו ערוה היום והבא עלי' במית' ב"ד ולמחר תהיה מותר' בלא עדים ולפיכך אמרו ז"ל שאם נתן לה גט בינו לבינה ואפי' בעד אחד שאינו גט כלל ובד"א בכתב ידי סופר אבל אם כ' הבעל הגט בכתב ידו וחתם עליו עד אחד הרי זה גט פסול ולפנינו נבאר בעז"ה מה בין גט פסול לשאינו גט כלל. ועשרה דברים הם הנקראי' עיקרי גירושין מן התורה ואלו הן א' שלא יגרש האיש אלא ברצונו ומהן שכופין אותו ע"י ישראל עד שיאמר רוצה אני. ב' ושיגרש בכתב ולא בדבר אחר. ג' ושיהיה ענין הכ' שגירשה והסירה מקנינו. ד' ושיהי' ענינו דבר הכורת בינו לבינה. ה' ושיהא נכתב לשמה. ו' שלא יהא הגט מחוסר מעשה אחר כתיבתו אלא נתינתו. ז' ושיתננו לה. ח' ושיתננו לה בפני עדים. ט' ושיתננו לה בתורת גירושין. י' ושיהיה הבעל או שלוחו הוא שיתננו לה. וכל אלו מבוארים במשמעות הכתוב ושאר הדברי' שבגט כגון הזמן וחתימת העדים וכיוצא בהן הכל מדברי סופרים ועיקרו של גט הוא שיאמר האיש לאשה אני פלוני מגרש אותך פלונית שהיית אשתי קודם מעשה גט והרי את מותרת לכל אדם ומ"מ נהגו כל ישראל לכתוב הגט בלשון ארמי אע"פ שמותר לכתבו בכל לשון לכתחלה. וזהו נוסח הגט שנהגו בו הכל בארצנו. ביום פלוני בשבת כך וכך ימים לירח פלו' (ואם ר"ח שני ימים אומרים כך וכך ליום החדש הראשון או לשני מפני שגט מאוחר פסול משא"כ בשאר שטרות) בשנת כך וכך ליצירה למניינא דרגילנא למִמני ביה במקום פלו' איך אנא פלו' בן פלו' דממקום פלו' וכל שום אחרן וחניכא דאי' לי ולאבהתי ולאתרי ולאתריהון דאבהתי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ופטרית ושבקית ותריכית יתיכי ליכי אנת פלוני' בת פלוני' דממקום פלו' וכל שום אהרן וחניכא דאית ליכי ולאבהתיכי ולאתריכי ולאתריהון דאבהתיכי די הוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקית ותריכית יתיכי ליכי

לא זיכתה לו רק מה שאוכל בשעת עבודתו ושלא בדרך זה עובר בלאו זה ועובר ג"כ אלאו דגזל דכל בדרך שלא התירה לו התורה הוא גזל גמור. ואין ליקין שניתן לתשלומין כמו כל לאוין דממון. אך הר"מ לא כתב דחון מלאו זה עובר אלא תגזול ובאמת דבר זה צ"ע אם עובר על גזל ג"כ ע' מ"ש התוס' בכילה ד' י"ב דכל דיש היתר בפירוש כגון גבי א"כ ביו"ט והתורה אסרה לגבוה מלכם ולא לגבוה אינו עובר בלאו רק בעשה דלא אמרינן בכה"ג אהדרי' לא"ק כיון דההיתר מבואר בפירוש וא"כ אפשר כאן נמי דגבי פועל התירה התורה גזל בפירוש ואכלת וכו' א"כ מה דאסר הכתוב היינו ואל כליך אינו רק לאו זה ולא אהדרא לאיסורא קמא ללאו דגזל. והנה הר"מ נקיט הולך וכו' עובר בלאו נראה דוקא בכה"ג דהוא משמעות הקרא זאל וכו' אבל דברים הנלמדים מן הפסוק ואכלת וכו' כגון לא מולך או שבעך פרט לאכילה גסה על דברים אלו כיון דהותר בפירוש לאו דגזל ואלו האיסורים באו מכלל עשה עובר רק בלאו הבא מכ"ע ולא אהדריה לא"ק ללאו דגזל לסברת התוס' הנ"ל אך ד"ז דאהדרי' לא"ק הוא ענין ארוך ובאתי רק לעורר. ועיין בסנהדרין שהבאנו לעיל גבי זיי"ן מצות דמבואר שם אי שלא בשעת גמר מלאכה גזל מעליא נראה דאהדרי' לא"ק כ"ה שא"י לאכול והדברים ארוכים ובאתי רק לעורר. וגם אין כ"מ דבלא"ה אין לוקין דניתן לתשלומין. ופשוט דלאו זה הניתן לתשלומין הוא ככל הלאוין שבממון דוקא בש"פ עובר בלאו ומחויב לשלם ובפחות מש"פ הוא רק ח"ש ואינו משלם כי בלאוין שבממון כך הל"מ כמ"ש כ"פ וז"פ. ועיין בש"ע בסעי' מ"ח מה שהעתיק המחבר ועיין בסמ"ע מה שדחה דברי הע"ש נראה דהתעוררו למ"ש ואין הע"ש בידי לפלפל ובעזה"י עוד חזון למועד:

מצוה תקע"ח (א) **שלא** יאכל השכיר בשעת עבודתו וכו' ועז"כ וחרמש לא תניף וכו'. עיין בר"מ ובהה"מ ובטור ובלח"מ וע' במצות דלעיל וא"ר להאריך כעת בעזהש"י עוד חזון למועד:

מצוה תקע"ט (א) **שנצטוינו** וכו' לגרש אותן בכתב וע"ז נאמר וכתב לה ספר כריתות וכו'. מצוה זו מבואר בר"מ בה' גירושין ובטוש"ע הלכות גיטין אם באתי לכתוב בכאן צריך חיבור מיוחד גדול אך אכתוב האנשים שמגרשים. אם היו קידושין בעת שהיה פקח וא"כ נשתטה אין בגיטו כלום וכן אם נתחרש עיין בר"מ פ"ב ובש"ע וקטן אין גיטו כלום והאיך משכחת לה קטן שיצטרך לגרש הא אין בקידושיו כלום כגון בינס קטן בבא על יבמתו דקונה ואינו יכול לגרש ע' בהעה"ז סי' קס"ז או לשיטת הר"י ברזילי דקטן בקידש לו אביו מקודשת דזכות הוא והדברים עתיקים ע' באחרונים ואין להאריך במקום שהאריכו הם ואין כאן מקומו. וטומטום ואנדרוגינוס שקידשו הוא ספק ומגרשים מספק ויש סוברים דאנדרוגינוס זכר ודאי וכן בנתקדשה והדברים ידועים. ומומר אם הוא בן קידושין או גירושין עיין באה"ע בסימן מ"ד ובהלכות גיטין ובהלכות יבום והדברים עתיקים. וח"ע וחב"ח קידושיו ספק וטוען גם מספק עיין בהעה"ז סימן מ"ד. וח"ש וחב"ח מקודשת לענין אשם ומלקות וצריכה ג"כ גט ועיין בש"ס דידן בגיטין בפרק השולח דלענין איסור אינו מחלק ואין חילוק בין יום של רבו ובין יום של עצמו לענין איסור אם כן תופסים קידושין אפי' ביום של רבה וכן הגירושין גם כן חלים אפי' ביום של רבה וע' במ"ל בהלכות קרבן פסח. ואפשר לומר אם הח"ש וחב"ח היא שלו וקידשה ויש לה חצר א"כ החצר בשותפות עמו דמלך חלק השפה מה שקנה עבד כו' א"כ אם נתן הגט בחצר הזה אינה מגורשת כיון דיש לו שותפות וקי"ל דחצר השותפות אין קונין זה מזה ועיין בקצה"ח סי' רמ"ט ולא שייך גיטה וחצירה באין כאחד דאחר הגט גם כן ח"ש שלו ואין הגירושין רק לענין אישות שהי' לו בה. והנה קי"ל דאין עבד נעשה שליח לגיטין שליח לקבלה כ"ע סוברים דאינו שליח ובשליח להולכה יש דעות ע' בסי' קמ"א יש לספק בח"ש וחב"ח אי נעשית שליח לקבלה לא"א דאפשר דנעשית שליח דהטעם דאין עבד ושפחה נעשים שליח כיון דאינם בתורת גיטין וח"ש וחב"ח ישנה בתו"ג וקידושין כמ"ש. או דלמא כיון דקידושין שלה אינה כא"א למיתה רק לגיטין לא מיקרי בתו"ג וקידושין כיון דליתא בתורת גיטין וקידושין גמורים ע"כ לא"א גמורה אינה נעשית שליח ול"ע. ובודאי נעשים שליח לח"ש וחב"ח כמושה כיון דשוים הם כנ"פ. עיין בתוס' סוטה דף י"ח דכתבו דאם נותן שני גיטין לאשה אינה מגורשת דספר אחד אמר רחמנא ולא שני ספרים ודוקא בשניהם כשרים הו"ל שני ספרים אבל אם אחד פסול לא הוי ספר כלל ול"ה שני ספרים ומתגרשת בגט הכשר וע' בספר טר"א בר"ה גבי שני שופרות דחולק על התוס' ועיין בש"ע סימן קכ"ח ולע"ק שם. ונשים כגון שוטה אינה מתגרשת וחרשית וקטנה ע"י אבי' הכל מתבאר באריכות בראשונים ובש"ע ולכתוב בזה צריך חיבור גדול. ועיין בטור אה"ע סי' קל"ב וז"ל כתב בעל העיטור ספק נערה ספק בוגרת נותן גט לאביה ואח"כ נותן לה ומתגרשת ממ"נ. ואיני יודע מה צריך ליתן ליד אביה שגם נערה מקבלת גיטה עכ"ל. ולפי עניות דעתי נראה ליישב קושית הטור עפמ"ש הרמב"ן בס' המלחמו' בפ' התקבל דלפי מאי דקי"ל דאין נערה עושה שליח לקבל גיטה הא דיכולה לקבל בעצמה מפני שהיא כשליח שמינתה תורה שירדה תורה לסוף דעתו של אב שאין לו קפידה בגירושין שנכנסת עי"ז לרשות האב עכ"ל ומעתה כשהיא ספק נערה ספק בוגרת דאינה נכנסת לרשות האב לשום דבר מספק דהיא מוחזקת בעצמה א"כ מאי ניחותא דאב יש כאן ונכונים דברי בעה"ע שצריך ליתן הגט גם לאביה דהא כאן לא שייך דניחא לי' וקי"ל עיין בספר

ליכי דתהוין רשאה ושלטאה בנפשייכי למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין ואינש לא ימחה בידייכי מן שמי מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם ודן די יהוי ליכי מינאי ספר תירוכין וגט פטורין ואגרת שבוקין כדת משה וישראל. והעדים חותמין מלמטה. ונהגו העם לכותבו בי"ב שיטין כמנין גט ובשיטה האחרונה כותבין כדת משה וישראל לבד. וכמו כן גט שחרור ג"כ כותבין בי"ב שיטין ונוסח גט שחרור כנוסח הנזכר לבד לשון השחרור שמשנין בו. וזהו בכך בשבת בכך וכך ימים ולירח פלו' שנת פלונית לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במקום פלו' דיתיב על נהר פלוני או על כיף ימא איך אנא פלו' בר פלו' וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי ולאתרי ולאתריהן דאבהתי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ופטרית ושחררי' ושבקית יתיך ליך אנת פלו' הדר עכשיו במקום פלו' וכל שום אחרן וחניכא דאית ליך ולאתריך דהוית עבדי מן קדמ' דנא וכדו פטרית ושבקית ושחררית יתיך ליך דתהוין רשאה ושלטאה בנפשיך ואינש לא ימחה בידיך מן שמי מן יומא דין ולעלם והרי את בן חורין ותשרי את וזרעיך לטיעל בקהלא דישראל ורשו דאינש לית עלך ועל זרעך ודן די יהוי לך מינאי ספר שחרורין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל. וכותבין כדת משה וישראל בשיטה האחרונה וחותמין העדים. ומנהג העולם להזהיר המגרש שיבטל כל מודעא ומודעא דמודעא ואומרים לו שיאמר כתבו גט זה לשם אשתי פלוני' ומעמידין אותו שם על הסופר ומכל מקום אם הלך לו אחר שצוה לכתוב ולחתום ולתת נותנין אותו ואין חוששין למיתה כי נעמיד אותו בחזקת חי. והזהירונו ז"ל שלא יכתוב בגט ודין ביו"ד שמא יקרא הקורא ודין ויהי' במשמע כלומר משפט יהי' ביני ובינך והגט צריך לשון בירור מבלי ספק וכמו כן אמרו שלא יכתוב אנר' ביו"ד שמא יקרא הקורא אי נרת כלומר אם זנית ולא יכתוב לימהך ביו"ד שמא יקרא הקורא לי מהך כלומר לי שחוק ולא יכתוב תהוין ותצביין בב' יודין שמא יקרא הקורא תהוין ותצביין כלומר שהוא מדבר עם ב' נשים ונמצא שאינו מגרש לזו אלא לב' אחרו' וכן יאריך בוי"ו דתירוכין ושבוקין שמא תדמה ליו"ד ויהי' משמעו תירוכין ושביקין כלומר שהיא שבקא אותו ועל דרך הזה צריכין להזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתוב בגט שלא יהיה בו משמע שני ענינים וכמו כן צריך הכותב להזהר בכתיבה שתהיה כתב מבואר עד שידעו לקרותו הקטנים שאינם לא סכלים ולא נבונים ויכול לכתבו בכל לשון ובכל כתב ובלבד שיהיה הלשון והכתב ברור על הענין שזכרנו וכבר נהגו ישראל לכותבו בלשון ארמי וכתב אשורי. והנה אכתוב לך בני מעט בכאן בנוסח שטרו' דעלמא ואע"פ שאין זה מכלל המצוה ומעניינה אך שם גט שדברנו עליו שם כולל הוא וכל שטר מן השם הוא זה. תחלת כל דבר אומר שראוי לכל עדים כשרים לחקור ולהבין עיקרי הדברים שיעידו עליהם מאיזה ענין שיהיה ושיודיעו לבעלי הדבר שיעידו להם בלשון ברור כל התנאים שביניהם ויחזרו לפניהם כל הדברים עד שישכילו אותם יפה ולא כאשר יעשו העדים הסכלים המפשיטים גלמות בני אדם ונכסיהם וקנינם בזנב גלמתם שלוחשים מעט באזני ההמון הטפשים וטרם יודיעום ויבינו עיקרי התנאי' הולכין וכותבין וחותמין כטוב בעיניהם עליהם עד שיוציאו אותם נקיים מנכסיהם ואנחנו עם הקדוש לא כן נתן לנו ה' אלהינו לעשו' שום דבר כי אם בדרך אמת ועל כן נכפלה האזהרה על האונאו' בתורה ג' פעמים כדכתיב ולא תונו איש את עמיתו בג' מקומו' ורז"ל ג"כ הודיעונו בכמה מקומו' בגמ' לקיים כל דבר אחר אמתת הענינים וכדעת המוכרים והלוקחים ולא נטה הדין כולו אחר הדיבורים כי אם אחר כוונת האנשים בהיות לנו כוונתם ברורה וכענין שאמרו ז"ל בכתובות בפ' אלמנה ניזונית זבין ולא אצטריכו ליה זוזי דהדרי זביני והוא דגלי אדעתיה דמשום דצריך להו לזוזי למיעבד בהו כך וכך הוא דמזבן ואמרי' נמי בקידושין בפרק האיש מקדש בו ובשלוחו ההוא גברא דזבנינהו לנכסי אדעתא למיסק לא"י סליק ולא אתדר ליה אמר רבא דסליק אדעתא למיתדר הוא ולא אתדר ליה כלומר והדרי זביני. הנה שדעתם לומר שיגמרו המעשים כולם אחר האמת וכוונת העושים והוא דרך ישרה שיבור לו האדם ובה יצליח בכל מעשיו. הנוסח הנהוג בכל שטרי מכירות ומתנות זכיות ומחילות בינינו כן הוא. יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בר פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני ותנו כ' לר' פלוני להיות לו לראיה ולזכות מחמת שנטלתי וקבלתי מידו כך וכך מעות ומכרתי לו בהם כרם (או שדה או בית פלוני) כמו שמסומן וממוצר בסימני' ובמצריו ואלו הן מצרי אותו מקום מצד פלוני וכו' עד שממצר אותו מד' רוחותיו כל מה שיש תוך מצרים אלו מכרתי אני פלוני מכירה גמורה בקנין גמור ממעכשיו בממון הנזכר וכו'. ואח"כ מזכיר בפרט עניני אותו המקום כגון עצים ואבנים וקורות ותקראות וכל זה לשפרא דשטרא וצריך להזכיר עומקא ורומא. וכמו כן נהגו עכשיו לכתוב בשטרי חוב על מנת שלא תשמיטנו בשביעית דאי לא שביעית תהי' משמטה דקי"ל שמטת כספים נוהגת בח"ל מדרבנן כמ"ש למעלה. ועוד אמרו ז"ל בענין זה של שטרות דלא ליכתוב אינש מחשבון שלשה עד עשרה בסוף שיטה דלמא מזייף ויכתוב משלשה שלשים ומארבעה ארבעים ומחמשה חמשים וכו' ואי איתרמי לי' בסוף שיטה נהדרה תרי תלתא זמני ואפשר דמתרמי לי' באמצע שיטה וכן אמרו בענין זה שאם כתב בשטר מלמעלה מנה ולמטה מאתים או בהיפך שהכל הולך אחר התחתון וכן אמרו שכותבין שטר למוכר או ללוה אע"פ שאין הלוקח או המלוה עמו אבל אין כותבין שטרי אריסות וקבלנו' ושטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מדעת שניהם ואמר רב יצחק בר' יוסף בפ' גט פשוט שכל המחקין כולן צריך לאינש למיכתב קומיהו וצריך ג"כ לחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה לפי שאין למדין משיטה אחרונה ומפני כן אם הרחיקו העדים מן הכתב שיטה אחת כשר וזה שנהגו לכתוב והכל שריר וקיים בשיטה אחרונה מפני שהלשון זה אינו מעכב בשטר ואפי' אם לא נלמוד ממנו אין בכך כלום ואמר רבא שם ששטר הבא הוא ועדיו על המחק שכשר ואם תאמר מוחק וחוזר ומוחק אינו דומה וכו' ואמר ר' שישא ברי' דרב אידי בפרק הזהב דכתבינן בשטרו' וקנינא מיניה במנא דכשר למיקנייא ביה במנא לאפוקי מדרב ששת דאמר קונין בפירות דכשר לאפוקי מדשמואל דאמר קונין במריקא. למיקנייא לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של מקנה ורב ואיתימא רב אשי אמר דכשר למעוטי איסורי הנאה. ונוסח שטר חזקה כך הוא בפנינו אנו עדים חתומי מטה וכו' נתן פלוני לפלוני מפתחות מקום פלוני שמכר לו כמו שכתוב וחתום בשטר המכירה שעשה לו שעדיו פלוני ופלוני ובפנינו אנו עדים אמר לו פלוני לפלוני לך חזק וקני ור' פלוני הנזכר פתח ונעל בפנינו והחזיק בו חזקה גמורה ומה שהי' בזמן פלוני. נוסח שטר מכירת חוב אני פלוני מוכר לך חוב פלוני שחייב לי פלוני שהוא מחזיק כך וכך ותזכה בו ובכל שעבודו בכח שטר זה ובמסירת השטר אם אין השטר בידם מזכה אותו בה אגב ד' אמות קרקע. וכל מלוה ע"פ אמרו ז"ל שאינה נקנית כי אם במעמד שלשתם וזה מתלת מילי שאמרו ז"ל שהן הלכתא בלא טעמא. נוסח שטר צוואה אנו עדים חתומי מטה נכנסנו אצל ר' פלוני לבקרו ומצאנוהו חולה ומוטל במטה ודבריו מכוונים בפיו ודעתו מיושבת עליו להשיב על הן הן ועל לאו לאו ואמר לנו הרי אני חולה ומתיירא שמא אמות מחולי זה בבקשה מכם היו עדי צוואתי והריני מצוה בפניכם מחמת מיתה ונותן אני לבני פלוני כך וכך ולבני האחר כך וכך ולפלוני כן וכן. ואחר כל דבריו כותבין כל זה צוה בפנינו רבי פלוני הנזכר מחמת מיתה וידענו בבירור שמתוך אותה חולי נפטר לבית עולמו וחיים לנו ולכל ישראל הניח. נוסח שטר קיום ב"ד במותב תלתא כחדא הוינא כד נפק שטרא דנא קדמנא אנחנא בי דינא דחתימין לתתא ואיתברר לנא חתימת ידא דסהדייא אלין דחתימן לעיל בשטרא דנא דהוא הוא חתימת ידייהון ואשרנוהו וקיימנוהו כדחזי והרי הוא מאושר ומקוים וחותמין שמותיהן. ויתר רובי הפרטים היוצאים בעניני הגט ובשאר שטרות מבוארים במס' הבנוי' על זה והיא מס' גיטין ובב"ב בפ' גט פשוט ובקצת מקומות בגמ' בפיזור (א"ה קי"ט). ונוהגת מצות גיטין בכ"מ ובכ"ז ועובר ע"ז וגירש את אשתו ולא כתב לה הגט כמצות התורה וכענין שפירשו חכמים ז"ל ביטל עשה זה וענשו גדול מאוד לפי שדינה כאשת איש והוא מחזיק אותה כמגורשת וענש אשת איש ידוע כי הוא מן העבירות היותר חמורות שבתורה:

מצוה תק"פ לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה

(א) שנמנענו מלהחזיר האשה אחר שגירשנוה ונישאת לאחר ודוקא נשאת או נתארמלה אבל זנתה אחר שגירשה מותר להחזירה ועל

בספר משנ"ח במלוה וא"ו שמביא בשם מהר"ס יפה דדין גירושין שהי' מותרת לעלמא הוא רק במגרש מחמת שנאה ככתוב בתורה והי' כו' אבל אם מגרש מחמת אהבה כגון כדי שלא תיזקק ליבום אסורה לעלמא רק אם מת אינה זקוקה ליבם ע"ש וכל החכמים חולקים דבכ"ע הוי גט ועיין בספר הנ"ל פולפל ארוך והדברים עתיקים ומ"מ אני לך בס"ד.

ומ"ש הרהמ"ח דגט מאוחר פסול כ"ה דעת הר"מ והרבה חולקים ע' באה"ע סי' קכ"ז. וכל עניני שטרות שמבי' הרהמ"ח הוא אריכות גדול ואין כאן מקומו:

מצוה תק"פ (א) **שנמנענו** מלהחזי' האשה אחר גירושין ונשאת לאחר כו' ונתארסה אבל זינתה וע"ז נאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה כו'. זה מבואר בר"מ פ"א מה' גירושין ובטור ש"ע אה"ע סימן י' וכ"ה. המגרש את אשתו בין מן האירוסין בין מן הנשואין ונישאת לאחר או רק נתקדשה לאחר אסור לבעלה הראשון לב"ב לקחתה ועובר בלאו ולוקין שניהם ככל ח"ל ודוקא בקידש ובעל אבל קידש לחוד או בעל לחוד אינו עובר ואינו לוקה וזה מבואר בש"ס ובר"מ והרהמ"ח קיצר בדבר ודינו ככל ח"ל בביאות אסורות דבהערא' ושלכ"ד חייב. והנה בספק גירושין לראשון או ספק קידושין לשני אסור להחזירה מספק איסור. ויש לספק בחצי' שפחה וחצי' בת חורין שנתקדשה דאין הקידושין רק לאשם ומלקות ונתגרשה גם כן אי שייך לאו זה אבל הראשון דאפשר התורה לא הקפידה רק באשה שקידושין תופסין בה לחיוב מיתה דהכתוב מיירי באשת איש גמורה אבל זהו דלא הוי אשה גמורה אינה בכלל לאו זה וזה הספק בין אם נתגרשה מהראשון ונתקדשה לאחר בעוד חצי' שפחה וחב"ח או אפילו נשתחררה ונתקדשה לאחר קידושין גמורים מ"מ כיון דקידושי הראשון לא היו קידושין גמורים אינו עובר דאפשר הלאו הזה רק בקדושין גמורים לראשון וצ"ע:

ומ"ש

ועל זה נאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה וזה ידבר אחר שנשאת לאחר כמו שאמר תחלה והלכה והיתה לאיש אחר דאילו קודם שתנשא מותר להחזירה וגם ראוי לעשות כן אם אינה רשעה. משרשי המצוה כדי להרחיק כל ענין הזימה וכל הדומה לו וכבר כתבתי בסדר אחרי מות ובלאו דלא תנאף בסדר וישמע יתרו רבוי הנזקין שהם בזימה וידוע הדבר וכענין זימה הוא להיות אשה יוצאת מן האחד ומשמשת לאחרים ואח"כ לשוב אל הראשון. דיני המצוה במקומות מיבמו' (א"ה סי' י') ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים שעליהם באה האזהרה שלא להחזירן ומ"מ גם הנשים בכלל האיסור אף על פי שעיקר הלאו לאנשים (ב) והרמב"ן ז"ל ימנה בזה הכתוב שני לאוין האחד שלא להחזיר הגרושה אחר שנשאת והאחד שלא יבא הבעל על אשתו אחר שזינתה בעודה תחתיו:

מצוה תקפ"א שנמנע החתן לצאת מביתו כל השנה

(א) שנמנע החתן לצאת מביתו כל השנה כלו' ללכת במסעות רחוקים ונמנע ג"כ השר הצבא מלהוציאו בעל כרחו כלומר להוציאו ללכת למלחמה או לעשות מהמלאכות הצריכו' בשביל המלחמה כגון להספיק מים ומזון לאחיו או לתקן ענייני העיר לשמרה מן האויב ועז"נ ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהי' ונו' ואמרו במס' סוטה לא יצא בצבא יכול בצבא הוא דלא יצא אבל יתקן כלי זיין ויספיק מים ומזון ת"ל ולא יעבור עליו לכל דבר ודקדקו עוד עליו הוא דאין אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים כלומר לשבים מהמלחמה בשביל רכות הלב או בשביל חינוך בית וכרם ועוד אמרו שם וכי מאחר דנפקא לן מלא יעבור עליו לא יצא בצבא למה לי לעבור עליו בב' לאוין וכבר כתבתי הצריך במצוה זה לפי ענין הספר במצות עשה שלו שבסדר זה קחנו משם:

מצוה תקפ"ב נקי יהיה לביתו שנה אחת

(א) שנצטוינו שישמח החתן עם אשתו שנה אחת כלו' שלא יסע חוץ לעיר לצאת למלחמה ולא לענינים אחרים לשבת זולתה ימים רבים אלא ישב עמה שנה שלימה מיום הנשואין ועז"נ נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח. משרשי המצוה כי האל ב"ה עלה במחשבה לפניו לבראת העולם וחפצו שיתיישב בבריות טובות הנולדו' מזכר ונקבה שיזדווגו בהכשר כי הזנות תועבה הוא לפניו על כן גזר עלינו העם אשר בחר להיות נקרא על שמו שנשב עם האשה המיוחד' לנו להקים זרע שנה שלימה מעת שנשא אותה כדי להרגיל הטבע עמה ולהדביק הרצון אצלה ולהכנים ציורה וכל פעלה בלב עד שיבא אצל הטבע כל מעשה אשה אחרת וכל עניינה דרך זרות כי כל טבע ברוב יבקש ויאהב מה שרגיל בו ומתוך כך ירחיק האדם דרכו מאשה זרה ויפנה אל האשה הראויה לו מחשבתו ויוכשרו הילדים שתלד לו ויהי' העולם מעלה חן לפני בוראו וזהו שאמרו ז"ל שאחד הנושא את הבתולה או את האלמנה או את היבמה חייב בזה שכולן ראוין לכך לפי הטעם הנזכר אבל לא המחזיר גרושתו. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל כל השנה כולה אינו יוצא למלחמה ואף לא מספיק מים ומזון לאחיו שהם במלחמה ולא נותן לפסי העיר ולא יעבור עליו שום דבר שנאמר לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר כלומר לא לצרכי המלחמה ולא לצרכי העיר ויתר פרטים מבוארים בפ' שמיני מסוטה. ונוהגת מצוה זו בזמן הבית לענין שאין בני העיר מבריחין אותו מלמטה כי אז היינו נלחמים לפעמים ולענין שראוי לכל אדם לשמחה ולישב עמה שנה אחת נוהג' בכ"מ ובכ"ז ועובר ע"ז ופירש ממנה תוך שנה לעמוד זולתה ימים רבים ואפי' במחילתה ביטל עשה זו ומ"מ הרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוח עם רעיו על דעת שישוב לימים מועטים בשמחה מן הדומה שאין בזה ביטול המצוה וי"א שבמחילתה מותר:

מצוה תקפ"ג לא יחבול רחים ורכב

(א) שנמנענו מלמשכן הכלים שהם סבת הכנת המזון לבני אדם בהן כגון כלי הטחינה וכלי הלישה וכלי הבישול וכלי שחיטת בעלי חיים וזולתם ממה שיכללהו דבר שעושין בו אוכל נפש ועז"נ נאמר לא יחבול רחים ורכב כי נפש הוא חובל ולשון המשנה לא רחים ורכב בלבד אמרו אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש שנאמר כי נפש הוא חובל. וכתב הרמב"ם

(ב) ומ"ש הרהמ"ח שהרמב"ן מונה ג"כ בלאו זה שלא יבא על אשתו שזינתה תחתיו. ע' בר"מ כאן שכתב ג"כ דבכלל לאו זה אשתו שזינתה ולוקין וע' בהה"מ ובכ"מ ובלח"מ מה שהאריכו בזה והרמב"ן מונה מצוה זו בהל"ת שלו בסוף ספר המצות ע"ש ועיין ברמב"ן בשורש ה' ובסוף הל"ת שלו דמונה עוד מפסוק זה היינו ולא תחטיא את הארץ כו' דאזהרה לב"ד על כך ע"ש א"כ לדעת הרמב"ן יש בפסוק הזה ג' לאוין ואכ"מ להאריך והדברים ארוכים בזה:

מצוה תקפ"א (א) שנמנע החתן לצאת

ס' ועז"נ לא' ולא יעבור עליו כו':

מצוה תקפ"ב (א) שנצטוינו שישמח החתן

כו' ועל זה נאמר נקי יהי' לביתו שנה כו' מבואר בר"מ פ"ז מהלכות מלכים. דברי הרהמ"ח במצות אלו אינם מובנים לי דנראה מדברי הרהמ"ח דהעשה והל"ת הם דוקא בחתן בשנה ראשונה ובאמת בש"ס דסוטה במשנה ובגמ' דף מ"ג ומ"ד מבואר להדיא דאף הבית לחנכו וכן כרם וחללו עוברים על עשה ול"ת זו בשנה הראשונה וכן מבואר בר"מ כאן להדיא דבית וכרם ג"כ עוברים על העשה והלאוים הללו. והנה בגמ' הייתי יכול לומר דוקא בחתן עוברים על הלאוים גם כן כדכתיב כי יקח כו' לא יצא כו' ולא יעבור כו' וגם העשה נקי כו' אבל ביתו וכרמו דמרבינן מן יהיה לביתו וזה נכתב בהעשה ע"כ בביתו וכרמו אינו עובר בלאו רק בעשה. אך מ"מ דברי הרב המחבר צ"ע דגם גבי העשה לא הזכיר ביתו וכרמו כלל וגם טעם המצוה בשורש המצוה שכתב הרהמ"ח אינו רק בחתן וקבלת חז"ל אף בבית וכרם ובר"מ מבואר להדיא כאן דאין חילוק דבבית וכרם ג"כ עוברים על הלאוים ג"כ ע' בלשונו. גם מ"ש הרהמ"ח דאסור לעמוד זולתה בשנה ראשונה ועובר בעשה בש"ס ובר"מ אינו מוזכר זה רק למלחמה ולצרכי העיר ועל זה באו הלאוים והעשה ג"כ נקי כו' ומרבינן גם כן בית וכרם היינו דאין רשאים להטיל עליו אבל ז"פ דמותר לצאת מביתו למרחקים שנה ראשונ' וגם מכרמו ומנ"ל להרהמ"ח דחתן אסור ואי מדכתיב ושמח את אשתו כו' כיון דלא מצינו זה בש"ס ובשום מקום לא נוכל לדרוש דינים מעצמינו מפשט המקרא רק פירוש קבלת חז"ל וכעת לא מצאתי בר"מ ואין עולה על זכרוני בשום פוסק ד"ז דחתן שנה ראשונה לא יעמוד זולתה ימים רבים כמ"ש הרהמ"ח ודברי הרהמ"ח צ"ע כעת. והנה לכאורה הי' נראה דלאוין אלו והעשה היינו בע"כ דגזה"כ דאסור להטיל עליו שום דבר בנשא או בנה בית או נטע כרם וחללו אבל אם רוצה בעצמו לצאת למלחמה או לסייע להעיר אפשר עליו אין איסור כלל דהלאו רק על הכופין אותו אך מדברי הרב המחבר במצוה תקפ"א שכתב שנמנע כו' וכן לשון הפסוק לא יצא כו' נקי כו' נראה דלדידיה אזהר רחמנא דגזרת הכתוב כ"ה בשנה ראשונה להדברים הנו מוזהר ע"ז אם כן האיסור עליו עובר בלאו אם יוצא או מסייע וגם בעשה ואין טעם בדבר רק גזירת מלך הוא דאסור לצאת כו' ושאר דברים א"כ אפי' מרצונו עובר גם כן בלאוים ועשה. אך צ"ע דמבואר דאין מספיק מים ומזון ולשון הר"מ אינו נותן לפסי העיר וזה דבר שבממון ולמה יהיה אסור מרצונו אין סברא דהתורה יאסר ליתן ממונו לאיזה דבר ומצד הסברא נראה דדוקא בע"כ וצ"ע ורבותינו קיצרו בדבר ולא האירו עיניהם במצות הללו. עיין לעיל במצוה תקכ"ו שכתבתי דינים מהחוזרים ממערכי המלחמה באשה ובבית ובכרם האיך

מהג והאיך איט נוהג ותלמד לכאן באותן שחוזרין ממערכה אם חנכו או חללו או נשאו אינו זו ולא יעבור עליו ובאותם שאינם חוזרים אינם נוהגים ג"כ דיני' אלו וז"פ עיין בר"מ ומבואר בר"מ דבנה בית והשכירו לאחרים אם הקדיש לו שכרו ה"ז כמו שחנכו ובשנה ראשונה פטור מכל הנ"ל לא הקדיס לו שכרו ונתן לו השכר לאחר השנה הו"ל כמו שלא חנכו עד עתה ומתחיל השנה מעתה. עוד מבוא' בר"מ בנה בית ונתן בו תפלים ונפל עליהם אם היה צריך ליבטל על שמירתם דהייט שהיה צריך לישב ולשומרם בל"ז הו"ל כמו שחינכו ואם אינו צריך לישב ולשומרם בל"ז הו"ל כמו שלא חינכו ודינים אלו הם מהירושלמי. וכ"ז במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה אינו נוהג דינים אלו כמבואר בר"מ פ"ז. ומ"ש הרהמ"ח דיעות אם מהני מחילת האשה כבר כתבתי דא"י מנ"ל דזה אסור מחמת האשה וא"ל לכפול הדברים. ואין מלקות בלאוים הללו כי אין מוזכר בר"מ ובהרב המחבר מלקות וכן לא נחשב בהר"מ פי"ט מהל' סנהדרין בכלל הלוקין וצ"ע למה. אם השר הצבא הוציא אותו למלחמה או שאר דברים אם עושה מעשה למה לא ילקה וצ"ע:

מצוה תקפ"ג (א) שנמנענו מלמשכן הכלים

כו' שעושין בהם אוכל נפש ועז"נ נאמר לא יחבול רחים ורכב כו'. מבואר בר"מ פ"ג מהלכות מלוה ולוה ובטוש"ע חוה"מ סימן צ"ז ועיין באו"ת והרבה האריכו ואכתוב בקיצור כדרכי. אסור למשכן ללוה כלים שעושים בהן אוכל נפש והממשכן עובר בלאו וחייב על כלי וכלי שממשכן אם התרו בו בכ"פ כמו נזיר כו' ואיזה כלים הו"ל כלים שעושים בהם א"נ עיין בר"מ ובטור מביא שיטות בזה וע"ש. ואם חבל שני כלים שעושים בהם מלאכה אחת כגון רחים ורכב וכדומה לוקים שתים משום רחים ורכב והן אם חבל הבע"ח בעצמו או שליח ב"ד עוברים בלאו זה כ"כ הר"מ והרב המחבר וכל הראשונים ועיין בלח"מ וכן שליח ב"ד דמנתח נתוחי היינו בשוק נוטל ממנו ואסור לכנוס לביתו כאשר יבואר לקמן בס"ד מ"מ אסור ליקח ממנו כלים של א"נ עיין בב"מ דף קט"ו בתוס' ד"ה אלמנה כו' כ"ה הסכמת הפוסקים. והנה הראשונים והרהמ"ח מכללם סוברים דלאו זה אינו רק שלא בשעת הלואה דממשכנו בע"כ אבל בשעת הלואה דנותן הלוה מרצונו מותר ואין כאן שום איסור כמו שמוכר כלי א"נ. אך דעת הר"מ כאן דעל כלי א"נ עובר אף בשעת הלואה וכולם הקשו עליו בזה. והרהמ"ח כתב שטעו בזה גדולי עולם כו' ולא הזכיר שמו של רבינו הגדול מפני הכבוד. והנה הראב"ד לא הרעים על הר"מ כדרכו רק כתב ולא נהיר וכן הרא"ש והטור לא כתבו בדרך תמיה. והנה קושי' זו אינה קושי' כל כך דגזרת הכתוב כמו רבית דנותן מתנה ויכול ליתן כל ממונו במתנה ומכל מקום בעד הלואה אסור אף על פי שנותן לו מרצונו הטוב ה"נ אסרה התורה בתורת משכון אע"פ שמכירה מותר וגזירת מלך הוא ומי עמד בסוד ד' חוקה היא. גם מה שהקשו דלשון חבלה משמע שלא בשעת הלואה ג"כ אין קושיא כ"כ דחבלה משמע גם כן בבית דוקא ע' ברש"י בסוגיא זו. ומ"מ ניתוח ג"כ בכלל הלאו עיין בתוספות דף קט"ו באריכות. ומה שהקשה הרא"ש דגם גבי בגד אלמנה פוסק הר"מ כן דאפי' בשעת הלואה עובר

ובש"ס מבואר הטעם כיון דצריך להחזיר משאה ש"ר בשכיבתה ובשעת הלואה לא שייך זה דאין צריך להחזיר כבר כתב הה"מ דזה לר"ש דדרים טעמא דקרא אבל

הרמב"ם ז"ל ונשאר שנבאר לך הנה אמרם ז"ל וחייב משום שני כלים שנא' לא יחבול רחים ורכב שזה יביא לחשוב שהן שתי מצות וכ"ש באמרם וחייבים על הרחים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו וענין זה שכל מי שימשכן כלי שעושין בו אוכל נפש עובר בלא תעשה כמו שנתבאר ומי שמשכן כלים רבים כל אחד מהם עושין בו אוכל נפש חייב על כל כלי וכלי כגון שימשכן כלי הטחינה וכלי הלחם וכלי הלישה וזה מה שאין צריך בו לדבר והוא כמו מי שחבל בגד אלמנת ראובן ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל בגד ובגד ואמנם דין השאלה במי שחבל שני כלים ובכולם יעשה אוכל נפש ולא יספיק האחד מבלתי האחר בעשיית אוכל נפש נאמר אחר שהאוכל אמנם ישלם בכולם הם ככלי אחד ויהי' חייב משום כלי אחד או נאמר אחר שהוא שני כלים חייב על כל אחד ואחד לבדו ובארו לנו שהוא חייב עליהם משום שני כלים ואע"פ שבקיבוץ שניהם נעשית המלאכה כגון רחים ורכב שלא יטחן אחד מהם בלתי האחר שהוא אם חבל רחים ורכב יהי' כמי שחבל משארה של עיסה וסכין שחיטה והם שני כלים כל א' עומד למלאכתו וזהו ענין אמרו וחייב משום שני כלים לא שהם שתי מצות וזהו לשון ספרי בזה הענין שביארתי לך אמרו מה רחים ורכב מיוחדים שני כלים ומשמשין מלאכה אחת וחייבים ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע כך כל שני כלים שמשמשין מלאכה אחת חייב ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע ביאור הדבר וענינו אע"פ שמשמשין מלאכה אחת חייב ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע וכשעבר ומשכן נלקח ממנו ויושב לאומן. שורש מצוה זו ידוע שהוא לתיקון העולם צורך וישובו. דיני המצוה מ"ש ז"ל שבענין איסור זה אין חילוק בין שמשכנו בידו או ע"פ ב"ד בכל צד חייב עליהן ואם חבל מחזירין אותן ב"ד בע"כ ופי' מורינו י"א שאיסור זה אינו אלא כשמשכן הכלים הנזכרים שלא בשעת הלואה אבל בשעת הלואה ודאי מותר למשכן כל כלים שבעולם דלא גרע ממכר שאין מונעין לו לאדם מלמכור כל כליו או למשכנם ומפני שטעו בזה מגדולי גאוני עולם הארכתי בו והחובל כלים הרבה שעושין בהם אוכל נפש ולא החזירם עד שנשרפו או נאבדו חייב מלקות על כל אחד מהם

אבל לפי מאי דפסקינן דגם עשירה אין ממשכנין אף על פי דל"ש הטעם דחזרה א"כ ה"ה הלואה ע"ש אע"פ דאינו נראה להה"מ ע"ש שדחה קלא מ"מ אין תשובה נלחת לרבינו כמבואר למעיין. שוב ראיתי בש"מ שכתב דלהר"מ יצא לו מד"ז דאין ממשכנין אפי' עשירה ע"ש. אח"ז ראיתי בס' או"ת שדחה ג"כ דברי הה"מ ע"ש וע"ש שמקשה על הר"מ מהא דמקשינן לשמואל דסובר דאף שליח ב"ד אסור לכנוס לבית המשכון מהא דלא יחבול רחים ורכב הא דבר אחר חבל כו' אי בבע"ח הא כתיב לא תבוא כו' ולהר"מ יכול לתרץ דמיירי בבע"ח דדבר אחר מותר בשעת הלואה ורחים ורכב אסו' אף בשעת הלואה ובאמת ג"כ על רוב הפוסקי' דסוברים דניתוח ג"כ עוברים בלאו זה ודבר אח' אינו רק איסור דרבנן הי' יכול לאוקמא בניתוח כמו שהקשה שם בסי' זה לקמן ועי"ש מה שמתרץ דברי הר"מ הכלל ל"מ תשובה נלחת על הר"מ ומ"מ כיון דכולם חולקים על הר"מ הכי נקטינן. והנה שלא בשעת הלואה אם הוא בעצמו נותן למלוה או לשליח ב"ד כלים של א"נ תליא נמי בפלוגתא זו דלהר"מ אסור כמו בשעת הלואה דהוא מדעתו ולכל הפוסקים מותר דאין אסור אלא בע"כ וכ"כ הנדה"כ בב"י וכן מבואר בש"ע עי"ש. ואפשר לומר לשיטת הר"י הלוי הובא דבריו בר"נ פרק שבועת הדיינים ובנמ"י בפ"ק דב"מ דסובר דאם נודה במקלת ונתן לו משכון על הודאה דלאו הילך הוא דמנה אין כאן משכון כו' וחולקים עליו דאינו ענין למנה אין כאן כו' והר"נ שם וגם הנמ"י שם הביא דברי הר"נ שכתב דסברת הר"ן דאין המלוה קונה משכון רק בשעת הלואה דקונה המשכון לשיעבוד הכסף או לאחר הלואה ע"י ב"ד דגזה"כ הוא אבל בלא ב"ד אך הלוה נותן בעצמו אינו קונה כלל המשכון דכסף ליכא דמלוה הוא ואין כאן רק משיכה ומשיכה אינו קונה למשכון וזה שלמד הר"י הלוי ממנה אין כאן כו' היוצא מדבריו דקנין משכון אינו רק בשעת הלואה דקונה בכסף או בגובייינא דב"ד אבל במשיכה אינו קונה לשיעבוד כלל א"כ כאן הלאו הזה הוא על משכון איסור כלים הנ"ל הא דברים אחרים לא הו"ל משכון כלל א"כ ל"ש הלאו כלל דל"ה משכון כלל אך בשעת הלואה דדברים אחרים הוי משכון או לאחר הלואה דהוי משכון ברשות וכאן אסרה התורה משכון כה"ג אבל בנותן מעצמו אחר הלואה דאף בדבר המותר אין עליו שם משכון א"כ כיון דל"ה משכון אינו בכלל לא יחבול כו' אך באמת הר"מ חולק על הר"י הלוי ולקמן במצות דלא יבוא כו' בעזהשי"ת יתבאר ובאתי רק לעורר. ולדברי הר"י הלוי בנותן משכון בעצמו לאחר הלואה משמע ג"כ כי אינו משכון כלל. ולאו זה הוא רק שלא למשכנו בשעה שהכלי ראוי למלאכה אבל בשעה שאין ראוי למלאכה ממשכנים כגון קרדום ומחרישה שדרכם לעשות מלאכה ביום חובלם בלילה והוא מהירושלמי מביאו הה"מ וכ"כ הרמב"ן והרשב"א וע' באו"ת שכתב דדעת התוס' ובעה"ת דאסור ובש"ע אינו מבואר ד"ז להדיא ע"ש. היה לו חמשה רחים ואינו עושה מלאכה אלא באחת מהם מותר למשכן השאר והיא תוספתא מובא בהה"מ ומבואר בש"ע. ואם עבר וחבל כלים של א"נ כתב הר"מ כאן וז"ל ואם חבל מחזיר בע"כ ואם אבד המשכון או נשרף קודם שהחזיר לוקה עכ"ל וכ"כ הרהמ"ח וכ"כ לפני זה גבי בגד אלמנה ולא כתב טעם דאם מחזיר אינו לוקה אך אח"ז גבי נכנס לביתו כו' כתב דאינו לוקה שהוא ניתק לעשה שנא' השב תשיב כו' ואם לא קיים העשה כגון שנאבד המשכון או נשרף לוקה מבואר כ"ז דאיתא בחזרה אינו לוקה מחמת לאו הנל"ע וכאן לא כתב טעם זה דנל"ע גם אח"ז כתב דמחזיר בעת שצריך כגון הכר בלילה והמשכון רק בלא ישמט ולא יעשה מטלטלין כו' וכאן כתב סתם מחזיר בע"כ נרא' דמחזיר אף באין הלוה צריך דלא אהני מעשיו כלל וצריך להחזיר תיכף ול"מ לענין שמיטה ולענין מטלטלין ועיין בסמ"ע כאן שהאריך וכתב דגם דעת הר"מ בד"ז דהו"ל נל"ע וא"צ להחזיר רק בעת צרכו ואין שמיטה משמטת הכלל דד"ז דא"כ ובגד אלמנה שוה לגמרי לדין משכנו בע"כ שכתב הר"מ אח"ז וסמך כאן על מ"ש אח"ז ע"ש שהאריך בזה וכ"כ הה"מ בדעת הר"מ דהוי נל"ע. אך הלח"מ מביא דברי הריב"ש דדעתו בדעת הר"מ דמחזיר מיד ולא בעת הצריך לו דוקא והטעם משום דקי"ל כרבא אי עביד ל"מ והעשה דהשב כו' דמחזיר בשעת הצורך הוא רק במשכנו שלא ברשות גלי קרא השב כו' דמאי דעביד מהני כמבוא' בסוגיא שם מבואר דעת הריב"ש דהר"מ ס"ל דאלו הלאוין דבגד אלמנה וא"כ אינו נל"ע כלל דלא כתיב השב כו' רק דצריך להחזיר מחמת דאי עביד ל"מ וא"כ צריך להחזיר תיכף וכ"כ התוס' בדף קט"ו ע"א בד"ה וחייב כו' דלאו זה דא"כ אינו נל"ע כלל דלא כתיב השב כו' רק דצריך להחזיר מחמת העל"מ וע' בלח"מ מה שתמה על הריב"ש ודבריו תמוהים מאד וא"ר להאריך המעיין יבין ואין הריב"ש בידי לעיין רק כמו שמובא בלח"מ ובסמ"ע. אך תמי' לי האיך אפשר לומר דסובר הר"מ דאלו הלאוים דבגד אלמנה וא"כ ל"ה נל"ע רק דמחזיר מחמת ל"מ א"כ האיך כתב הר"מ דמחזיר ואם אבד או נשרף לוקה מבואר דאם הוא בעין אינו לוקה ולמה לא ילקה כיון דל"ה נל"ע ולאו הניתן לתשלומין לא ס"ל להר"מ כאן דס"ל דאם נשרף לוקין ואמאי לא ילקה אף שהוא בעין הא כן ס"ל לרבא דאי עביד ל"מ ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וכן בתוס' הנ"ל משמע דלקי בכ"ע ולמה לא ילקה וע"כ צ"ל כדעת הסמ"ע דהר"מ ס"ל דנל"ע דלא כדעת התוס' ע"כ ניחא דאין לוקין אם מחזיר ע' בדבריו ודין חזרה סמך על מ"ש בלאו דלא תבוא כו'. והנה הראב"ד השיג על הר"מ בדין לא תבוא אל ביתו כו' דסובר הר"מ דאם נשרף לוקה והוא ז"ל השיג עליו דאינו לוקה דניתן לתשלומין ובמלוה דכאן גבי א"נ ובבגד אלמנה לא השיג עליו והה"מ בבגד אלמנה דכתב הר"מ דאם נשרף לוקה כתב דהראב"ד חולק במלקות ולמטה יתבאר דעתו דהראב"ד סובר דבכל אלו אין לוקין וכ"כ גבי א"נ בר"ה ואם אבד כו' ולפ"ז דברי הראב"ד תמוהים הא בא"נ מבואר להדיא בש"ס כאן דחייב משום שני כלים וחייב שתים ושלש עיין בסוגיא ולהראב"ד אין כאן מלקות כלל וכבר תמה בזה הלח"מ. ולולי דברי הה"מ הי' נ"ל דהראב"ד ס"ל דשיטת התוס' דלאוין הללו לא הוי נל"ע דלא כתיב גבייהו השב כו' ע"כ לא השיג הראב"ד על הר"מ במ"ש דלוקין דבאמת לוקין וקושיתו כל קושיא יש לה פירוק. אך בד"ז דלא תבוא דהוי ודאי נל"ע ומפורש בש"ס דמכות לגירסתינו דאין לוקין דהו"ל ניתן לתשלומין בזה השיג על הר"מ שמחייב מלקות וסובר דאינו חייב בשום אופן דל"מ מלקות כנלע"ד. ודברי הרהמ"ח צ"ע דכאן הביא ד"ז דאם נשרף חייב מלקות ולא השיג כלל ובמצוה תקפ"ה גבי לא תבוא כו' וכן במצוה תקל"א גבי בגד אלמנה מביא זה בשם הר"מ דאם נשרף לוקין ותמה על הר"מ הא אין לוקין ומשלם וכאן שתק ולא השיג ומ"ש זה מבגד אלמנה. והנה לשון הר"מ לא יחבול כלים שעושים בהם א"נ כגון רחים ועריבה ויורה כו' אח"ז כתב חבל כלים הרבה של א"נ כגון שחבל עריבה ויורה כו' ע' בלשונו ובל' הרהמ"ח וצ"ל הדינים כ"ה. החובל איזה כלי של א"נ חייב מלקות אם התרו בו משום לאו דלא יחבול רחים ורכב דכי נפש הוא טעם על זה א"כ כל א"נ בכלל אבל אם התרו בו משום לאו דלא תחבול כי נפש כו' אינו התראה דלאו כי נפש הו"ל לאו שבכללות ואין לוקין כסברת ר"י בגמ' והר"מ פוסק כר"י עיין בגמ' וכבר כתבתי כ"פ דלהר"מ צריך להתרות מפסוק הלאו ומכש"כ אם התרו בו מפסוק אחר שאין לאו על ד"ז שעושה לכ"ע לאו התראה היא ה"נ כי נפש אינו הלאו רק לא כו' דחייב כו'. וג"כ נראה אם חבל יורה וכדומה אם התרו משום לאו לא יחבול רחים ורכב ג"כ אינו התראה כי לאו רחים ורכב הם וסובר דאחוכי מחייכי בו אך צריך להתרות מכל הפסוק לא יחבול רחים ורכב כי נפש כו' והכל בכלל אך אם חבל רחים ורכב די התראה מפסוק רחים ורכב וז"פ. מ"ש לעיל דבא"כ אינו לוקה משום הלאו כי נפש לחוד צ"ע דאפשר כיון דמבוא' דקאי על שאר דברים לוקין משום זה לחוד. ואם חבל כמה אנשים לכ"א כלי א"נ לוקה הרבה מלקיות אף בהתראה אחת דהוי גופים מחולקים וז"פ בכל ח"ל כמו בגד אלמנת ראובן ושמעון וכן כהן שבא על הרבה גרושות וכדומה וז"פ מאד. ואם חבל הרבה יורות ביחד שהם מין א' לגמרי דהם כלי בישול פשיטא שאינו חייב אלא מלקות אחת דאין כאן גופים מחולקים והוי כמו שאוכל כמה זתים טריפה בכ"א דאינו לוקה אלא אחד עיין במכות. ואם חבל בזאח"ז אם התרו בו על כל או"א חייב כ"פ כמו נזיר שהי' שותה כ"פ אינו חייב אלא א' אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל פעם עי' במכות בסוגיא שם דנזיר שהיה כו' ואם חבל בב"א או בזאח"ז בהתראה אחת שני מיני כלים של א"נ כגון כלי בישול וכלי טחינה כו' מבוא' בר"מ כאן דלוקה על כל מין. ולכאורה קשה למה ילקה כיון דאין כאן גופים מחולקים והכל בכלל לאו דכלי א"נ וכמו בי"ט דעושה כמה מלאכות בהתראה אחת א"ח אלא אחד כמבוא' במכות דאין חילוק מלאכות לי"ט כיון דכולם הם בכלל מלאכה והוי ש"א ה"נ למה יתחייב על כל מין ומין וצ"ל בשלמא גבי י"ט אין כאן רק לאו אחד אבל כאן דהתורה כתבה שני לאוין בכלים מחולקים כמו רחים ורכב חזינן דהתורה חייבה על כלים מחולקים הרבה מלקות ע"כ חייב על כלים מחולקים. ולפ"ז צ"ע על דברי הר"מ בסמ"ק שמובא בדברי הרהמ"ח שכתב דאם משכן כלי טחינה וכלי לישה כו' חייב על כל כלי וכלי וזה מה שאין צריך לדבר בו דהוי כמו שחבל בגד אלמנת ראובן ובגד אלמנת שמעון כו' מה ענין זה לזה דבגד ראובן ושמעון הוי אנשים מחולקים ובכל הלאוים כה"ג חייבים אבל הרבה כלים דגבי י"ט כה"ג פטו' למה יתחייב כאן וע"כ מוכח מרחים ורכב והאיך הוא דבר פשוט כיון דאין גופים מחולקים והו"ל כמו הרבה מלאכות בי"ט או

הרבה

מהם ואפי' בשני כלים שעושין מלאכה אחת פרחים ורכב וכיוצא בו חייב ב' מלקיות והוא שנשרפו עד שלא החזירן ויתר פרטי המצוה מבוארים בפרק ט' ממציעא. (ב) ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן :

מצוה תקפ"ד שנמנענו מלקוץ סימני צרעת

(א) שנמנענו מלקוץ סימני צרעת או לכוותה עד שישתנה מראה ועז"נ השמר בנגע הצרעת וגו' ולשון ספרי השמר בנגע הצרעת בל"ת ולשון המשנה התולש סימני הטומאה והכווה את המחי' עובר בל"ת. משרשי מצוה זו כתבתי בסדר אשה כי תזריע באזהרת ואת הנתק לא יגלח וקחנו משם. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שהתולש סימני טומאה בין כולן או אפי' מקצתן או אפי' שהכוה את המחיה כולה או אפילו מקצתה בין מן הבשר או מן הבגד או מן הבית בין קודם שיראנו הכהן הנגע בין תוך ימי הסגר בין תוך ימי החלט או אפילו אחר הפיטור בכל זה עובר בל"ת וחייב מלקות ועז"נ השמע בנגע הצרעת לשמור מאוד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים כאשר צויתים תשמרו לעשות כלומר כאשר צויתים תשמרו לעשות ולא שיתלוש או יקוץ הנגע וכבר קדם לנו הכלל הידוע שכל מקום שיאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת ואמרו ז"ל שאין אדם לוקה ע"ז אלא עד שיועילו לו מעשיו כלומר שבהסתלק מה שסילק מן הנגע ישאר פחות מכשיעור במותר אבל אם נשאר כשיעור טומאה במותר כגון שהיתה בה בהרת ובה ג' שערות לבנות ותלש אחת או כוה מקצת המחי' ונשאר מטנה כעדשה אינו לוקה שהרי הוא טמא כמו שהי' בתחלה וכן כל כיוצא בזה אבל מכין אותו מכת מרדות ואין הענין כן בנתק שאינו לוקה בנתק בגלחו מקצת הנתק עד שיגלח כולו כמו שכתבתי במקומו בסדר אשה כי תזריע ואמרו ז"ל בענין איסור זה שמי שיש לו צרעת בערלתו אינו חושש לה מלימול שמ"ע של מילה דוחה לאו זה כדקיימא לן בכ"מ דאתי עשה ודחי ל"ת והוא דאי אפשר לקיים עשה אלא בביטול הלאו כגון זה דמילה בצרעת ואמרו חכמים ז"ל דלא אתמר כללין דין בכל הלאוין אלא דוקא בל"ת קיל כלומר שאין בו כרת כמו ל"ת דלא תלבש שעטנז דדחינן לי' משום עשה דגדילים תעשה לך וכמו כן זה הלאו דלא יקוץ בהרתו

הרבה נבילות ולע"ג. ומ"ש ואם חבל רחים לוקה אחת וכן רכב ואם חבל שניה' כאחד לוקה ב' מלקיות אף דשניהם משמשים מלאכה אחת ובצירוף שניהם נגמר הא"כ גזה"כ דלוקין שתי מלקיות כמו שחובל שני מיני כלים ג"כ קשה דתלה תניא כו' דחובל שני כלים מנ"ל אם לא מרחים ורכב כמ"ש. והנה ד"ז דחבל רחים ורכב דסובר הר"מ דלוקין שנים ובהלכות קרבן פסח גבי נא ומבושל דאם אכל נא ומבושל כאחד אין לוקין אלא אחת כיון דבלאו אחד נאמרו כבר האריך בזה הרמב"ן בסמ"ק והוא ענין עמוק וארוך אכ"מ. ומבואר בלאו דלא תבא כו' דאתה נכנס לביתו של ערב וגם בכ"ע שאינו בדרך הלואה כגון שכירות וכי"ב וכאן מבואר בש"ע דעת הרה"מ דלענין כלי א"כ אף בערב אסור ונראה דל"ד לערב ה"ה שכירות וכי"ב אסור דאין לנו קרא ע"ז דיהי' חילוק בין הלואה או שאר דברים ובין לוה או ערב וכ"כ מלשון הר"מ דכאן לא כתב זה דמותר בערב ובשכירות נראה דעובר בכ"ע. והנה הא דמבוא' חבל רחים לוקה אחד או רכב ג"כ לוקה אחד ואם חבל שניהם לוקין שנים אפשר דוקא שחבל שניהם בב"א אבל אם חבל הרחים או הרכב לחוד לוקה אחד כי נפש הוא חובל כי הי' ראוי למלאכ' אבל כיון שחבל האחד ונשאר לו רק אחד ואחד אינו ראוי למלאכה אין לוקין מ"ל אם יש לו רחים לחוד או רכב לחוד דודאי אינו עובר ה"כ בחבל האחד קודם ולא נשאר לו רק אחד אינו עובר ג"כ וכבר הבאתי לעיל דעת פוסקים דשלא בשעת מלאכה כגון מחרישה בלילה דמותר למשכנו וכש"כ בכה"ג. אך נראה דודאי אם אין לו רק כלי אחד אינו עובר אבל אם משכנו כלי אחד וחזר ומשכנו כיון דצריך להחזיר ולא החזיר והיה בידו להחזיר עובר על השני ג"כ דהי' בידו להחזיר ויעשה מלאכתו אך אם נאבד הראשון קודם שחבל השני בודאי פטור על השני דהו"ל כמי שאין לו אלא אחד והערכי לזה אחד מן בני החבורה. גם נראה דאם חבל רחים ורכב דחייב שנים והחזיר אחד הרחים או הרכב והשני נשרף לוקין שנים ולא אמרינן הרי באחד קיים העשה דזה לא הוי קיום העשה כיון דאינו יכול לעשות מלאכה באחד כי השבה מבואר המחרישה ביום בעת שצריך לו אבל זה שאינו ראוי לו כלל אין זה השבה כנ"פ. ונראה פשוט דאם חבל כלי א"כ שאין בה שו"פ מ"מ לוקין כי זה לא הוי לאו שבממון כמו שכתב הה"מ אח"ז גבי השבת העבוט אלא גזה"כ הוא לא מחמת ממון א"כ אפי' פחות משו"פ דרק גבי ממון הל"מ דבעינן פרוטה וכן אם החוב פחות משו"פ אף דאין ממון מ"מ חייב לשלם לו אלא דאין מוציאין בדיינים ושפיר הוי חבלה כנ"ב. והנה בחובל כלי א"כ בפחות משו"פ דהוה נל"ע הו"ל ג"כ נל"ע כמו שהלאו הוא בפחות מש"פ ג"כ העשה. אך בנשרף או נאבד דא"י להחזיר רק דהו"ל הניתן לתשלומין לא שייך לומר דניתן לתשלומין כיון דהוא פחות מש"פ וגם גבי גזילה לא הוי השבה בפחות משו"פ ובפרט לפי מה שפירשו הראשונים דניתן לתשלומין היינו דממון פוטר המלקות וכ"כ הרהמ"ח ותשלומין פחות משו"פ אינו פוטר ממלקות דחובל בחבירו בשו"פ משלם ולא לקי ובפחות מש"פ לוקה דפחות מש"פ אינו ממון לפטור ממלקו' א"כ לכ"ע חייב בנשרף או נאבד אפי' אם הי' שוה בשעת החבלה פרוטה אם לא היה שוה בשעת שריפה ואבידה פרוטה ושומרים משלמים כשעת הוצאה מן העולם א"כ בודאי כה"ג חייב מלקות ובזה ניצל הראב"ד לסברת הה"מ דהראב"ד השיג על כל הדינים דכאן נמי אין לוקין דניתן לתשלומין ובאמת בש"ס מבואר להדיא דחייב מלקות ברחים ורכב ולפמ"ש שפיר משכחת לה מלקות ברחים ורכב בכה"ג דאינו שו"פ ונאבד ובכה"ג מפלפל הש"ס כמה מלקות חייב ונכונים דברי הראב"ד והשיג על הר"מ דסתם וכתב דאם נשרף לוקה ובאמת הו"ל לאו הניתן לתשלומין ואין לוקה בש"פ רק בפחות מש"פ משכחת מלקות והו"ל להר"מ לפרש דדוקא פחות מש"פ. וכן התוס' בסוגיא זו שהכריחו דלא הוי ניתן לתשלומין מחמת קושיא זו דמחויב מלקות בש"פ ע' בדבריהם אין הכרח דמיירי בפחות משו"פ אך הסוגיא דמכות עומדת לנגדם דמבואר דהשבת העבוט הו"ל לאו הניתן לתשלומין ע"כ אין לנו עוד לאו הנל"ע דיהי' משכחת קיימו כו' ולוקין כי אין לוקין על השבה ולפמ"ש משכחת לה בפחות מש"פ. אך יש לחלק דמשכנו שלא ברשות דאסרה התורה הוא שלא בשעת הלואה ואסרה תורה למשכנו בע"כ דזה הוי גזל דנוטל חפץ חבירו שלא מדעתו והוי גזלן גמור וע' בש"ך סי' ע"ב סוף סק"ט שכתב דמשכנו שלא ברשות הוי גזלן וחייב באונסים לכ"ע אף מה ששוה המשכון יותר ע"ש. א"כ לא עדיף מגזל כיון דאסרה התורה ליטול חפצו של חבירו בזרוע הו"ל גזלן ואינו עובר רק אם המשכון ש"פ כמו גזל. וגם פשוט דאם נאבד אללו צריך לשלם כשעת הגזילה א"כ ל"מ פחות מש"פ והוי שפיר ניתן לתשלומין אך

כאן ובבגד אלמנה דדעת הר"מ אף בשעת הלואה דמדעתו אסור אין כאן ענף גזל כלל רק גזה"כ הוא א"כ בפחות מש"פ נמי ומשכחת לה מלקות כמ"ש. ויצא לדעת הר"מ במשכנו שלא ברשות חייב באונסין כמו שמבואר בש"ך שם ומ"מ בא"כ או בגד אלמנה בשעת הלואה אינו אלא ש"ש לשיטת הר"מ דס"ל מלוה על המשכון הוי ש"ש וגם אם נאבד שלא ברשות צריך לשלם כשעת הגזילה אבל בא"כ ובג"א אין צריך לשלם רק כשעת הוצאה מעולם כדין שומרים. אך לדעת הראב"ד עצמו דחולק על הר"מ וס"ל דגם בהנהו בשעת הלואה שרי א"כ שוים וצריך ש"פ א"כ ל"מ בפחות מש"פ והאיך משכחת מלקות לדידיה ברחים ור"ב. מ"מ נראה אף להראב"ד יש לחלק בין הנושאים דזה אסרה תורה מטעם גזל אבל כאן כתיב כי נפש וכו' ואסרה התורה לא מתורת גזל גם בפחות מש"פ גם אלמנה אסור גם בפחות מש"פ א"כ משכחת מלקות ברחים ורכב כמ"ש. ועיין בתוס' בסוגיא שהקשו אם נאמר דרחים הו"ל נל"ע ואם שיבר לוקה דלא הוי ניתן לתשלומין א"כ אמאי אמר אנו אין לנו כו' הא ברחים משכחת קיימו כו' ע"כ דחו זה דלא הוי נל"ע. אך לדעת הראב"ד לפי מה שכתבתי דסבירא ליה דהוי נל"ע ומשכחת מלקות הדרא קושית תוספות לדוכתה ול"ל דהגמ' רוצה למצוא מה דמפורש העשה בתורה כי בכאן אין העשה מפורש רק מחבל תחבול וכו':

(ב) **ונוהג** וכו' ופשוט גם בחש"ו שמגיע מהם חוב וחבל כלים (אינו) [א"כ] עובר ג"כ בלאו זה וחש"ו שחבלו לאו בני דעה הם ואין הב"ד כופין אותם לקיים מצות השבה כי לאו בני מצות הם אך אם נתגדל הקטן ונשתפה השוטה חל עליו מצות השבה אע"פ שלא עבר על הלאו דבאמת עבר רק אינו בר דעת וכבר כתבתי כ"פ בזה. (שייך לעיל) גם הר"מ בדין הג' שמשכנו שלא ברשותו כ' ומחשב דמי המשכון וכו' נראה דחייב באונסין ע' בהה"מ אבל בשנין דינים הראשונים בבג"א ובא"כ לא כ' ומחשב דמי וכו' דבאונס א"ח דלא הוי גזל בשעת הלואה אף דעבד איסורא מבואר כמ"ש וע' בתומים שכ' כן והנאי. והנה מי שחייב ממון להקדש או לעניים ג"כ אסור למשכנו הנזכר כלים כנ"ל דסתמא כתיב ועובר הנזכר בלאו זה אך מבואר בש"ס דב"מ דהשבת העבוט אינו בהקדש דכתיב ולך תהיה לדקה מי שצריך לדקה פרט להקדש וכו' ולפ"ז גיזבר הממשכן כיון דאינו בעשה א"כ לוקין. והנה הלאו כולל יותר מהעשה דהלאו הוא על הקדש והעשה לא. א"כ לדעת הר"מ ילקה אפי' היכי דשייך העשה לשיטתו בהלכות תמורה וכבר העיר לקמן המנ"ל ובעזה"י יבואר לקמן במצות השבת העבוט והדברים עתיקים. והנה מצות השבה ליכא. ואם חייב להחזיר תליא בפלוגתא דאביי ורבא דאביי סובר אי עביד מהני א"כ אם משכן בעבור הקדש אין צריך להחזיר כלל כי עשה ליכא ואי עביד מהני. אך לרבא דסובר דל"מ צריך להחזיר תיכף בע"כ כמ"ש לעיל. אך נ"ל אפי' לרבא דסובר ל"מ א"צ להחזיר כאן דמ"ט ל"מ כי עבר אמימרא דרחמנא ע"כ לא אהני מעשיו וכבר הבאתי בח"ז דברי הבעל פנים מאירות שכתב דהתורה קנסה אותו בשביל עשה איסור והיכי דל"ש קנס מהני ע' בפ' יתרו א"כ כאן דהגיזבר עביד איסור מ"ל להקדש בכך ואיך שייך דהתורה קנסה להקדש ע"כ אפי' לרבא מהני וא"צ להחזיר כלל כנ"ב בס"ד וכי בשביל שעשה הגיזבר עבירה מה לו להקדש בכך וברור בס"ד. וקצת צריך לעיין אם שולח שליח לחבול והשליח חבל ונתן להמלוה דלכאורה אשלד"ע ועבר השליח על הלאו אך מסברא דהוא עבר דאין הלאו דוקא בלקיחה רק אגב בעה"ב שלוקח לבטחון על החוב וכן אם עשה ע"י עכו"ם או חש"ו דאינן בני השליחות מ"מ עובר המלוה כיון שהוא אללו לבטחון על החוב עובר הוא כנ"ל ומ"מ צ"ע ובאתי רק לעורר. כתבתי לעיל בשם הראשונים דאם חבל מחרישה בלילה דאינו זמן מלאכה אינו עובר קל"ע דאם הוא אללו ביום ג"כ ואינו מחזיר למה לא יעבור בלאו ואי דהוי לאו שאב"מ מ"מ כיון דתחילתו הי' ע"י מעשה אף דהיה בהיתר אפשר עובר והדברים ארוכים ע' במנ"ל בה' ביאת מקדש ובס' משכ"ח ומובא כ"פ בח"ז והדברים עתיקים. עוד יש התעוררות ובעזה"י עוד חזון למועד:

מצוה תקפ"ד (א) **שנמנענו** מלקוץ סימני צרעת וכו' וע"ז נאמר השמר בנגע צרעת וכו' מבואר בר"מ פ"ו מהלכו' ט"ל והדינים בקיצור כ"ה. התולש סימני טומאה כגון שער לבן בין כולו או מקצתו או הכוה את המחי' או כולו או מקצתו או הקוצץ הנגע כולו מבשרו או מן הבגד או מן הבית בין קודם שיבא לכהן בין בתוך הסגר או בתוך החלט או אחר הפיטור ה"ז עובר בל"ת שנא' השמר בנגע וכו' אבל אינו לוקה עד שיועילו מעשיו ואם

בהרתו שאין בו כרת ג"כ ובאלו וכיוצא בהן הרי הדבר כאלו נאמר בתורה בפירוש לא מנעתיך מהם במקום עשה זה אבל כל לאו שיש בו כרת לא דחינן משום עשה הואיל והחמיר הכתוב בו כל כך שחייב עליו כרת הוא כאלו אמר בפירוש עשה דבר פלוני שלא תצטרך לעבור בעשייתו בלאו פלוני ויתר פרטי מצוה זו מבוארים במסכת נגעים (הלכות טומאת צרעת פ"י). ונוהג

ואם לא הועילו אינו לוקה וכו' כ"ה לשון הר"מ ולשון המשנה פ"ז דנגעים התולש סימני טומאה והכוה את המחי' ה"ז עובר וכו' ודבר זה או הקוצץ הנגע כולו וכו' לא נזכר במשנה וכן הרהמ"ח לא הזכיר רק התולש סימני טומאה או הכוה את המחי' כלשון המשנה והר"מ הוסיף לשון זו שכתב או הקוצץ הנגע וכו' ומה זה. וכ"ל מסידור לשונו שכתב התולש סימני טומאה וכו' או הכוה וכו' או הקוצץ הנגע עובר בל"ת וכו' אבל אין לוקין עד שיועילו מעשיו כילד וכו' דכוונתו כ"ה דאזהרה הוא בתולש סימני טומאה כגון שערות או מחי' וכדומה דהם סי' טומאה או אפי' אם אין בנגע שום סי' טומאה כגון מהמראות שעומדים להסגיר אם יהי' סי' טומאה אבל כעת לית בה שום סי' טומאה רק מראה כגריס שעומד להסגיר או בבתים כשני גריסין ותולש על כל זה עובר בל"ת אבל אין לוקין עד שיהנו מעשיו והיינו בתולש סי' טומאה דאהנו מעשיו כמו שביאר אבל התולש הנגע כ"ז שלא הי' סי' טומאה דלא אהנו מעשיו דהיה טהור קודם ג"כ אין לוקין אך הוא באזהרה. וראיתי במנ"ל בה' א' שכ' ומביא דברי המשנה וכ' דמכל מקום נראה דליכא לאו אלא בתולש סימני טומאה אבל אם לא היה סימני טומאה ותלש הנגע לא הזהיר הכתוב על זה. אלא שקשה ממ"ש רבינו אחר הפיטור כו' ולפענ"ד מבואר זה תיכף בתחלת דבריו דקוצץ היינו בלא סי' טומאה דסי' טומאה כ' בהדיא וכ' או הקוצץ ע"כ דליכא סי' טומאה ומפורש בדבריו דעובר בלאו ומוסיף ג"כ לרווחא אחר הפיטור דאין בו סי' טומאה. הכלל ס"ל להר"מ דכל העושה בנגע איזה דבר הן בסי' טומאה או בלא סי' טומאה אסור ליגע בה ועובר בלאו רק אין לוקין רק באהני מעשיו כגון שקצץ סי' טומאה דטיהר עצמו אבל לא הועילו מעשיו אין לוקין רק עובר בלאו בכ"ע. אך דקדוק זה שדקדק הר"מ דגבי ס"ט כ' או כולו או מקצתו מבואר דאפי' מקצת ס"ט עובר בלאו אף שלא אהני מעשיו כמ"ש ובקוצץ כ' או הקוצץ הנגע כולו מעל בשרו נראה דבנגע באין בו ס"ט אינו עובר במקצת רק בכולו וא"י לחלק ואפשר דידוע דדרכו של רבינו שלא לחדש דבר רק נמשך אחר המבואר בש"ס ובברייתות אם לא שכ' בפי' יראה לי. והנה ראיתי כאן בספרי פרשה רע"ד וז"ל הספרי השמר ל"ת בנגע זה שער לבן הצרעת זה מחי' וכו' אין לי אלא כולו מקצתו מנין ת"ל וכו' ואינו מבואר כאן הלימוד רק סי' טומאה וע"ז אמרה הברייתא מנין אף מקצתו וכו' ע"כ פוסק הר"מ כאן בס"ט עובר במקצת ג"כ אך קצילת בהרת לחוד אינו מוזכר בספרי כמו במשנתינו אך כמה פעמים מבואר בש"ס הקוצץ בהרתו עובר בל"ת מבואר דסתם בהרת ג"כ וגם בש"ס מבואר בשבת קל"א ע"ב דעל נגעים טהורים ג"כ עובר בל"ת וע' ברש"י ויבואר לקמן בס"ד דגם בוהק בכלל ולא נזכר סי' טומאה כלל ע"כ עובר בקוצץ בהרתו ג"כ דהי' מקובל אצל חז"ל אך לא מצא לימוד על מקצתו כמו ס"ט דמבואר בספרי לימוד וגם בתוספתא מבואר התולש ס"ט בין כולו או מקצת' מבואר גבי ס"ט בפי' או מקצתו ע"כ פוסק הר"מ כן דס"ט אפי' מקצת' ובקוצץ בהרתו דמבואר בש"ס פוסק בכולו כי אין לימוד ע"ז כ"כ ומ"מ צ"ע. והנה לפמ"ש שיש חילוק בין תולש ס"ט לתולש נגע נ"ל דתולש ס"ט אינו רק אם יש שני שערות או יותר או מחי' יותר מכעדשה או בשאר נגעים דיש ס"ט אך יש הרבה יותר מהצריך הו"ל תולש ס"ט כמו שצייר הר"מ בשני שערות ותלש אחד הו"ל הועילו מעשיו ולוקין ובשלשה ותלש אחד אין לוקין כי לא הועילו מעשיו ומ"מ עובר בל"ת כי איתרבי מקצת ג"כ אבל אם לא הי' רק שער אחד לבן או מחי' פחות מכעדשה זה לא הוי ס"ט כלל והו"ל כהנגע עצמו כמ"ש כי אינו ס"ט כלל כנ"ל. והנה אם תולש הנגע בלא ס"ט נראה דהו"ל לא הועילו מעשיו דקודם הי' טהור ועכשיו הוא טהור וע' בלשון הר"מ שהתחיל וכלל תולש ס"ט ובקוצץ נגע וכו' וכ' עובר בל"ת אבל אין לוקין עד שיועילו מעשיו ואם לא הועילו וכו' כילד וכו' נראה דבכ"ע שלא הועילו מעשיו אין לוקין. וע' במנ"ל שנסתפק לאחר הפיטור כיון דלא הועילו מעשיו אינו לוקה א"ד וכו' אפשר דלוקין ומסידור לשון הר"מ נראה דכולל וכ' ואין וכו' דבכ"ע דלא הועילו מעשיו אין לוקין אך מלשון הש"ס כ"פ דקוצץ בהרתו לוקין וכבר כתבנו דנראה דאיירי אף בלא ס"ט ומ"מ לוקין א"כ בכה"ג אף בלא הועילו מעשיו לוקין וכן אחר הפיטור כספק של המנ"ל דאפשר לחלק בתולש אחד משלשה שערות וד"ז צ"ע. והנה איזה נקרא נגע לעבור עליו אם קוצץ מצד הסברא נגע מארבעה מראות או בבגד או בביתו הראוי להסגר ואף לאחר הפיטור דהיינו פרחה בכולו מ"מ אם בתחלה מסגירין עליו ע' בר"מ בפרקים הקודמים א"כ הו"ל עליו שם נגע אבל אם הוא פחות מארבעה מראות או נגע פחות מגריס דאין מסגירין עליהם נראה דאין שם נגע על זה כלל ואינו עובר כלל כי אינו נגע כלל. אך במס' שבת דף קל"ב מבואר שם דאף נגעים טהורים עוברים בלאו אם קוצץ ופרש"י כגון בוהק ופרחה בכולה ובכולהו איתרבי לאיסור קצילה בספרי וכו' מבואר דאף בוהק דאינו מד"מ נגעים כלל ואין מסגירין עליו מ"מ שם נגע עליו ועובר ול"ע מנ"ל ואין סברא כלל דמה"ת יהי' שם נגע כלל ע"ז. ורש"י מביא דמבואר בספרי אין לי אלא משנזקק לטומאה עד שלא נזקק לטומאה וכו' ונגעים טהורים דינם כמו עד שלא נזקק לטומאה וע' במנ"ל שכ' דעד שלא נזקק לטומאה שאני ואינו ראיה לזה והוא ז"ל כ' דסיים הספרי לאחר הפיטור מנין ת"ל וכו' ומזה יצא לרש"י ובספרי שבידינו לא נזכר כלל אחר הפיטור וכו' אלא כמו שמביא רש"י (נ"ל) ע' בספרי ותראה והוא ז"ל הקשה ג"כ על רש"י דאפשר שאין אזהרה רק על ד"מ נגעים אבל לא בהק שאינו ממראות נגעים כלל וזה שהר"מ לא הזכיר כלל בהק שיהי' עובר ע"ז וגם התוס' בשבועות דף ד' ד"ה בקוצץ מובא במנ"ל ג"כ כתבו דההיא דשבת דנגעים טהורים מיירי בד"מ וטהורים כגון בעמד בעיניו בזה ובזה או כהה וקרי ליה טהורים לפי שאין מוחלט וכו' אבל בוהק מנלן. והנה המנ"ל כתב דהתוס'

חולקים על רש"י ובאמת תמוהים דברי רש"י כקושית התוס' דמבואר להדיא מראות נגעים שתים שהן ארבעה ואמרינן לקוצץ בהרתו מבואר דדוקא באלו ד"מ ולא יותר וע"כ צ"ל דנגעים טהורים ג"כ באותם ד"מ ואיך יחלוק רש"י על גמרא מפורשת. אך צ"ק דשם לפי הס"ד דמוקמי כר"י ולענין מלקות ע"כ צ"ל לענין קצילה ואינו רק בד"מ אך לפי המסקנא דמוקמי' לענין קרבן קאי שתים שהן ארבעה לענין קרבן ולא לענין קוצץ וקוצץ עובר אפי' בבוהק ואין כאן קו' גדולה על רש"י. ומ"מ צ"ע מנלן מאי סברא הוא זו. ודע מ"ש התוס' שהבאנו לעיל דעמד בעיניו או כהה היינו ממראה למראה מד"מ אבל אם כהה למטה מד"מ הו"ל בוהק ע' בר"מ פ"א כאן וז"פ. ומבואר בבכורות דף מ"ה ע"ב דמנה מומין שבאדם מבואר במשנה בעלי נגעים טהורים ופרש"י כגון ספחת דאי נגעים טמאים לא איצטריך למימר דאפי' על הכניסה בעזרה חייב וע' לעיל בפ' אמור במצוה שדקדקנו מנ"ל לרש"י דלמא מיירי בנגעים גמורים רק כ"ז שלא נזקק לכהן הוא טהור ואשמועינן דהוי מום אבל עם דברי רש"י דכאן ניחא דקודם שנזקק לכהן שהוא טהור מזה מוכח דכל הנגעים אף בהק הוי נגע א"כ שם כוונת רש"י דנגעים טמאים היינו לאחר הטומאה א"ל למימר רק אשמועינן בנגעים טהורים היינו קודם שנזקק א"כ ה"ה ספחת ובהק כי אין חילוק כלל. והנה המנ"ל כתב דהר"מ לא הזכיר בהק והיינו דלא כתב רק נגע היינו ממראות נגעים דהו"ל להזכיר חידוש זה אלא דלא ס"ל נגעים טהורים שמבואר בשבת היינו לאחר הפיטור כגון דעמד בעיניו וכו' כמ"ש התוס' וראיתי בר"מ פ"ח מה' ביאת מקדש הט"ו שמנה המומים באדם כ' בעלי נגעים טהורים שנשתנה העור מחמת עצמו כמו הבהק וכו' ראינו דהר"מ פי' ג"כ נגעים טהורים היינו בהק דהיה יכול לפרש נגעים טהורים כ"ז שהם טהורים או שלא נזקק או פרחה בכולה ע"כ בלשון נגעים טהורים נשמע בוהק א"כ כאן נמי דמבואר בש"ס נגעים טהורים בהק בכלל ולמה לא מביא כאן בהק מ"מ מהתם. ע"כ נראה דגם הר"מ ס"ל כן ונכלל ג"כ כמו בנגעים קודם שנזקק או אחר הפיטור ה"ה נמי בהק אך זה אין סברא כלל דאם יהיה באדם איזה צרעת יהי' בכלל נגע דרק אותם המוזכרים בתורה כגון בהק אך דהתורה התירה וטיהרה נגע כזו או ספחת כמו שפרש"י אבל דברים שאין מוזכרים כלל ל"ש לאמר דהוי נגע כ"כ. ומ"ש הר"מ בהלכות או כגון צרבת המכוה צ"ע קצת דנראה דאיכא בהרת א"כ עומדת להסגיר ע' ותבין ובאתי רק לעורר. גם לא ידענו אם בבתים ובגדים שייך ג"כ נגעים טהורים ולפמ"ש אפשר דרק בוהק דמפורש בתורה ואיש וכו' טהור היינו דהתורה טיהרה אותו אבל הוא בכלל נגע אבל דבר אחר ע' בר"מ פ"א ה' ו' הוי בכלל למחים ולא איקרי נגע כלל וגם מה שפרש"י בבכורות כגון ספחת איני מבין דמבואר בשבועות דספחת טפילה וכו' א"כ היא בכלל ארבעה מראות וכעת איני מבין היטב ענין זה הסי"ת יאיר עיני בתורתו הקדושה. וגם א"י אם נגע פחות משיעור אם הוא בכלל נגע או לאו. ולשון הר"מ כאן התולש או הקוצץ מבשרו וכו' לא נתבאר אם דוקא מבשרו אבל אם מבשר זולתו מאי וע' במנ"ל שהוכיח דהקוצץ חייב בכ"ע אף מבשר חבירו ומביא דהר"מ בפי' המשנה כתב להדיא כן ע"ש. וע' עוד שחקר אם אחד קוצץ מחבירו דהקוצץ עובר אם גם הנקצץ עובר ודעתו שהוא כמו הלאווים דקרחה ושריטה ששניהם עוברים וא"כ אם שניהם מזידין שניהם לוקין (ובגוונא דהנקצץ מסייע קצת דהוי מעשה) אחד שוגג ואחד מזיד המזיד לוקה והשוגג פטור וע"ש שאין לו ראיה ברורה לזה הדין אם הנקצץ עובר ג"כ ע' בפלפולו הנעים. ומבואר בש"ס דשבת לעשות אבל אתה עושה בשיב שעל כתפו היינו דמותר אם אינו מתכוין לתלוש ומקשה הש"ס ל"ל קרא הא קי"ל דבר שאין מתכוין מותר בכל התורה ואמרינן דהתורה התירה כאן אפי' בפ"ר דאסור בכה"ת. ורבינו הר"מ לא ביאר זה בהדיא דפ"ר מותר כאן ועמד בזה המנ"ל. והנה אם קוצץ של חבירו ואחד מתכוין ואחד א"מ בודאי המתכוין חייב ושא"מ פטור דמ"ל בכוונת חבירו וז"פ. מי שיש לו בהרת בערלתו ימול ואפי' שלא בזמנה דעשה דוחה ל"ת בכ"מ כ"כ הר"מ כאן ובהלכות מילה וכ"כ הרהמ"ח כאן וע' במנ"ל שהקשה הא בגמרא מבואר דקצילת בהרת הו"ל עשה ול"ת לעשות הוא עשה אך דגמרינן כאן דדוחה מבשר וע' שכ' דהר"מ פוסק דאינו בעשה רק בלאו ודוחה מטעם דחי' עשה ללאו. וקשה לי איך סתם הר"מ דימול אף שיש בהרת הן מטעם דחי' והן מטעם ריבוי הכתוב הא מבואר בשבת שם בא"מ אף בפ"ר שרי ואמרינן גבי מילה לקוץ הוא מתכוין ובקטן באומר אבי הבן ומקשינן אי איכא אחר ליעבד אחר דהא אפשר לקיים שניהם וכו' והנה לפי מאי דפסקינן דבשא"מ מותר כאן אף בפ"ר א"כ הו"ל למיכתב דלא יתכוין ולא יעשה איסור וגם בקטן ימול אחר כדי שלא יכוין אבי הבן. והנה ד"ז דאם אפשר לקיים שניהם לא דחי ובודאי לוקין א"כ למה ידחה הו"ל להר"מ לכתוב ובלבד שלא יתכוין ואם מתכוין לוקה ול"ש דחי' כלל ע' בגמ' ותבין ולע"ג ד"ז וכבר מבואר דד"ז דבשא"מ מותר אף בפ"ר הוא דין ברור. וע' ברש"י מבואר דגבי מילה דצריך שליחות כוונת המשלח מחייב את השליח כגון שמל חבירו אף שהמוהל אין מתכוין מ"מ אם הנימול מכוין כיון דהמוהל שליחותיה קעביד חייב השליח כאלו מתכוין וכן בקטן אם אבי הבן שם ומכוין אף דאחר מוהל הו"ל כאלו נתכוין ע"ש ומובא במנ"ל כאן ג"כ. ופשוט דספיקות א"י למול ולחתוך הצרעת כי מספק לא דחינן ל"ת אך בן שמיני נימול ממנ"פ כמו שבת אם ב"ק שפיר אם לאו מחתך בשר בעלמא ה"נ. אך אפשר דאפי' נפל כ"ז שהוא חי מטמא בנגעים א"כ עובר בלאו זה ג"כ ואסור למולו ע' בנדה דף מ"ד מ"מ ד"ז אם נפל חי מטמא בנגעים לא הבאתי בכור הבחינה ובאתי רק לעורר. ע' ברש"י בשבת דף קל"ג בשני דיבורים בכוונה ליטהר וכו' ואיני מבין דאף נגעים טהורים עוברים וגם אפי' נשאר טמא עוברים ואפשר אורחי' דמלתא נקט דמסתמא

עיקר

(ב) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבו' שמי שנצטרע ומכיר בסימני צרעתו שאינו רשאי לקוץ אותן ועובר ע"ז ותלש אותם על הענין שזכרנו חייב מלקות:

מצוה תקפ"ה לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו

(א) שנמנענו מלמשכן בידינו בעל חוב כלומר הלוה אלא במצות השופט ועל יד שלוחו לא שנקפוץ אנחנו ונבא בבית בעל החוב ונמשכנהו או שנמצאהו בשוק ונחטוף המשכון מידו ועז"נ לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו ולאו דוקא בית אלא הוא הדין החוטף מידו בשוק ולשון המשנה המלוה את חבירו לא ימשכנו אלא בב"ד ולא יכנוס לביתו ליטול משכונו שנאמר בחוץ תעמוד. משרשי המצוה כדי שלא יהיו בני אדם כהפקר וירבה החמס בארץ שהגדול יהי' בולע הקטן וימשכן אותו בזרוע מבלי פחד אליו והקטן לא יוכל לקחת דינו מן הגדול מפחדו אליו למעלתו ועל כן השוה הכתוב ביניהם שלא ימשכן א' מהם את חבירו על חובו אלא יעשה הכל ע"פ הדין ובזה יהי' תיקון יישוב העולם כחפץ הש"י שבראו להתיישב. מדיני המצוה משאחז"ל שאחד המלוה ואחד שליח ב"ד אינו רשאי ליכנס לבית הלוה ולמשכנו אלא הלוה יוציא אליהם העבוט בחוץ ומה בין שליח ב"ד לבעל החוב עצמו ששליח ב"ד יש לו רשות לנתח המשכון מיד הלוה בזרוע כשימצאו בחוץ והמלוה אינו רשאי לנתחו ממנו עד שימסרנו לו הלוה מדעתו ויתר פרטי המצוה מבוארים בפ"ט ממציעא (ח"ה צ"ז צ"ח). ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות (ב) ועובר ע"ז ומשכן בעל חובו בין בבית בין בחוץ בזרוע עבר על לאו זה אבל אין בו מלקות לפי שניתק לעשה שנאמר השב תשיב לו את העבוט אבל אם לא קיים העשה שבו ואבד או נשרף המשכון שא"א לו לקיימו עוד חייב מלקות וכענין שכתבתי בשלוח הקן דק"ל כר' יוחנן דא"ל לתנא תני קיימו ולא קיימו ונוטל המלוה המשכון בפרעון חובו בשוויו ותובע השאר מן הלוה בדין זהו דעת הרמב"ם ז"ל ועוד כ' שהמלו' חייב מלקו' כל זמן שנאבד המשכון אחר שאין בידו עוד לתקן הלאו ותמה אני אחר שזה ממון הוא למה לא יפטר מן המלקות בתשלומין:

מצוה תקפ"ו לא תשכב בעבוטו

(א) שהוזהרנו שלא למנוע המשכון מבעליו בעת שהוא צריך אליו שנשיב לו כלי יום ביום וכלי לילה בלילה ועז"נ לא תשכב בעבוטו ולשון ספרי לא תשכב בעבוטו אצלך אלא תחזירהו לו כשלא יהיה לו במה יחליפנו לחולשת עניו כמו שביאר הכתוב כי היא כסותו לבדו היא שמלתו לעורו וגו' כל ענין מצוה זו כתבתי במ"ע שלו דהשב תשיב לו את העבוט שבסדר זה ועובר ע"ז ולא החזיר המשכון לעני בעת שצריך לו עבר על לאו זה אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

שנצטוינו

עיקר כוונה לטהרה ולל"ע. ע' במשנה פ"ז דנגעים אלו בהרות טהורות קודם שנולד ונולד כו' והיה יכול הר"מ לפרש גבי מומין ג"כ כן וכן רש"י שם וכאן בגמ' מבואר דאין חילוק בין המראות שהם טהורים מגזה"כ והם מד' מראות הנחשבים בפ"ז דנגעים ובין בוהק ע' לעיל. וירושלים וח"ל אין מטמאים בנגעי בתים אם מותר לקצוץ כיון דל"מ טומאה כלל או מידי דהוי אנגעים טהורים דעובר או יש לחלק דשם יכול לבוא לידי טומאה אף בוהק דאפשר דמתלבן יותר אבל כאן ל"מ לה טומאה ול"ש ככל אשר יורו אתכם הכהנים וכו' וכן מסתבר. והנה עכו"ם אינם מטמאים בנגעים ואפי' נתגיירו אותם הנגעים שהי' בהם קודם טהורים. אך אם נשתנו אח"כ ממראה מבתחלה ע' במשנה ובר"מ. ובגיותו ודאי אין איסור דמחוסר מעשה אך לאחר שנתגייר בודאי אסור דהוי נגעים טהורים ולא גרע מבוהק כנ"פ. ע' בר"נ פ' גה"נ שכ' דגבי שעטנז ג"כ אם א"מ אף על פי דהוא פ"ר שרי ע"ש גבי בת פיהא אם כן כלאים בציצית דעשה דוחה וכן גבי בגדי כהונה למה דחי הוי ליה לבאר שלא יתכוין בחמה וכו' ואפשר לקיים העשה בלא דחיית הל"ת וא"כ"מ ובעזה"י במקום אחר נברר זה ובד"ז יש ליישב הרבה קושיות של הש"א בהלכות ציצית ע"ש וא"כ"מ:

(ב) **ונוהג** בכ"מ ובכ"ז אף שאין לנו כהנים ברורים אף שלא נזקק לכהן ונגעים טהורים עוברים כמ"ש א"כ האידנא נמי ונוהג בכל אישי ישראל כמ"ש ומ"מ אם עכו"ם קילן נגע מישראל לפמ"ש לעיל דהנקלן ג"כ חייב ה"כ חייב הישראל וגם חש"ו פטורים ככל הלאוים מ"מ אם קוללים מן הגדול הגדול חייב אי אמרינן דהנקלן חייב ג"כ וז"פ:

מצוה תקפ"ה (א) שנמנענו מלמשכן בידינו

בע"ח וכו' מבואר בר"מ פ"ג מהלכות מלוה ולוה ובטוש"ע חוה"מ סי' ל"ז וכ"ה. אסור למלוה או אפי' שליח ב"ד ליכנס לבית הלוה למשכנו על חוב ואם עבר ונכנס ומשכנו עובר בלאו דלא תבא וכו' ובשוק מותר להשליח ב"ד לחטוף המשכון מידו בזרוע אך המלוה בעצמו אסור לחטוף מידו ודעת הר"מ והרהמ"ח והטור והש"ע דאף בחוץ אם משכנו המלוה בע"כ עובר משום לאו זה אבל התוס' בסוגיא זו כתבו דניתוח בשוק אף המלוה עצמו אינו עובר רק איסור מדרבנן איכא שלא ימשכנו בזרוע והלאו הוא רק על הכניסה לבית הן המלוה או שליח ב"ד ובחוץ אינו עובר כלל. ואין חילוק בין הלאו הזה אלא בלוה אבל לערב מותר למשכנו בעצמו בזרוע אפי' ליכנס לביתו וכן שכר שכיר וכדומה שאינו מלוה מותר דהתורה הקפידה רק בהלואה כמבואר בגמ'. וע"ק דינו כלוה ואינו מוזכר בר"מ רק הבעה"ת כתב כן. ושכירות וכדומה אם זקפן במלוה הו"ל מלוה ואסור כנ"ל. והנה בעני מחויב להחזיר המשכון בעת שצריך כאשר יבואר במ"ע לקמן אך בעשיר א"ל להחזיר וע' בתמורה דמקשה לרבא דס"ל כל מלתא וכו' ל"מ והרי משכון וכו' ותנן מחזיר את הכר בלילה ומחרישה ביום וכו' אבל לא קודם וגם מהני לענין שמיטה ומתרץ דכתיב השב תשיב וכו' ע"ש א"כ במשכן לעשיר דלא קאי השב תשיב א"כ אפשר דצריך להחזיר מיד וגם ל"מ לענין שמיטה דכל וכו' ל"מ וכו' וע' בקצה"ח שכתב כיון דריבתה התורה גבי עני ה"ה בעשיר נמי מהני ע"ש ואינו נשמע וא"ל להחזיר כלל ע"ש וע' בס' נתיבות המשפט דכ' דכל המבואר בסי' ס"ז דאינו משמט כגון הקפת חנות וכדומה והטעם דלא הוי הלואה ה"ה דאינו עובר בלאו זה דלא תבא כו' ומ"מ מסיק דאינו כותב מעשה משום חומר האיסור. וע"ש עוד שכתב אם יש לו אצל חבירו עיסקא בעד חלק המלוה אסור להפוס מלאו זה ובעד חלק הפקדון מותר לתפוס דלא הוי הלואה ואם תופס משכון גדול ששוה בעד הכל אף שיכול לתפוס כלי קטן בעד חלק הפקדון ותופס בכיון חפץ גדול שיהיה בידו גם נגד חלק המלוה מותר כיון דמכוין בדבר המותר אף שמכוין ג"כ לדבר איסור מ"מ שפיר דמי ומביא ראיה לזה ע"ש ומ"מ אני לך. וע' באו"ת סי' ל' ס"ז דמביא דיעות דבעיסקא אף חלק המלוה אינו משמט לא כהמחבר ע"ש א"כ אפשר מותר להפוס ג"כ כנגד המלוה כמ"ש בעל נתהמ"ש ואפשר לחלק ובאתי רק לעורר:

(ב) **ועובר** ע"ז ומשכנו בביתו או בזרוע עבר על הלאו ואין לוקין דנל"ע השב וכו' אף בעשיר דאינו מחזיר מ"מ אין לוקין כיון דמקלא הלאו נל"ע ועי' במנ"ל שהקשה ע"ז דאדרבא כיון דהלאו כולל יותר הו"ל ללקות אפי' אם מקיים העשה כמ: בתמורה וע' בא"ת שכ' דשם בתמורה העשה ממילא ע"כ לוקין אף במקום דניתק אבל כאן העשה בקום ועשה דמחזיר אין לוקין אפי' בלד שאינו מקיים כמ"ש התוס' בחולין דף פ"א ומובא בח"ז והדברים עתיקים. ולאו הזה נוהג בכל מיני משכנות אך העשה דחזרה הינו אלא בכלי שצריך כאשר יבואר לקמן בס"ד. וכ' הר"מ דאם לא קיים העשה כגון שנשרף המשכון לוקין והראב"ד השיג עליו דהו"ל לאו הניתן לתשלומין דחייב באחריות כמ"ש הר"מ בעצמו והו"ל כמו לאו דגזל וע' בהה"מ שיישב דאין זה גזל דאין מחלוקתן בממון רק גזה"כ דלא יעשה דין בעצמו וגם הרהמ"ח הקשה איך לוקין ומשלמין והו"ל לפטור ע"י התשלומין ממלקות כמו חובל בחבירו ויישב ג"כ הה"מ ע"ש ובדברי הרהמ"ח יש כאן קצת יתור לשון. וכ"ל מדברי הר"מ דהתחיל בהלכה ד' המלוה את חבירו וכו' ואפי' שליח ב"ד לא יכנס לביתו וכו' שנאמר בחוץ תעמוד וכו' ואח"ז כ' עבר הבע"ח ונכנס לבית הלוה או וכו' ואם לא קיים עשה וכו' לוקה וכו' ולא כ' עבר הבע"ח או השליח ב"ד דהלאו הזה אינו רק בבע"ח אבל שב"ד שנכנס לבית אינו עובר בלאו הזה רק עביד איסורא דכתיב בחוץ תעמוד והאיש דרשינן זה שב"ד אבל הלאו לא קאי רק על הבע"ח כמו דכתיב בקרא כי תשה וכו' לא תבא אל ביתו היינו הבע"ח וכן מבואר בלשון הגמ' דף קי"ג ע' וכ"נ מדברי הרהמ"ח א"כ השליח ב"ד פטור ממלקות בכ"ע כנ"ב. וכבר כתבתי לעיל במלות רחים וכו' דנ"מ בין הר"מ לפמ"ש הה"מ בדעתו דאין לאו זה לאו שבממון והראב"ד ס"ל דהו"ל לאו שבממון כמו גזילה באם אין המשכון ש"פ דלהראב"ד אינו עובר כמו גזל וכן הלאוים שבממון דהל"מ דצריך שיהא ש"פ והוא מכלל השיעורין דקבלה כ"ה אבל להר"מ אינו לאו שבממון ואף בפחות מש"פ כי אין כאן איסור ממון כלל ע' לעיל באריכות ותלמד לכאן ואין צריך לכפול. וגם אם נאנס היותר מכדי חובו להראב"ד דהוא גזלן חייב אף ביותר ולהר"מ אינו חייב אלא בכדי חובו דלכך נטלו כמ"ש הה"מ ודלא כהש"ך בסי' ע"ב סק"ט בפיסקא מיהו נלע"ד כו' וע' בקצה"ח בסי' ע"ב סק"ג וכאן שהשיג על הש"ך בזה וכבר כתבתי שם ג"כ דאפשר אפי' אם החוב אינו ש"פ מ"מ עובר בלאו הזה.

ונוהג בכל אישי ישראל אף אם משכן לחש"ו עובר ותש"ו לאו בני מלות נינהו. ואם משכן את חבירו ברשות ב"ד או אפי' שלא ברשות דמלוה עליו להחזיר המחרישה כו' והחזיר ללוה ואח"ז אין הלוה רוצה ליתן לו עוד המשכון נראה בכה"ג רשאי לכנוס לביתו וליטול המשכון בזרוע כיון בפ"ר שלקח המשכון קני' דאפי' אם הוא בבית הלוה אין שביעית משמטת ואין נעשית מטלטלין אצל בניו דהו"ל כאלו הפקיד אצל הלוה ע' ברש"י דף קט"ו בסוגיא דחוזרין וממשכנין א"כ אם אין הלוה רוצה להחזיר הו"ל קצת גזלן ואין המלוה ממשכנו עתה בעד חוב רק שרוצה המשכון שלקח ומותר למשכנו בזרוע כ"כ ומ"מ צ"ע להקל בא"ח ובאתי רק לעורר. ופשוט דאם חבל לחש"ו אינו יוצא במלות השבה אם מחזיר להם כי אינם ב"ד ורק משיב לב"ד והב"ד יעמדו להם אפוטרופוס לשמור להם וז"פ. ואני מסופק דקי"ל דאם מת הלוה אינו מחזיר ליורשיו דהשב תשיב לו וכו' ולא ליורשיו א"כ אפשר לדעת הרשב"א בקידושין דסובר למאן דס"ל שד"א אף מטלטלי דיתמי משתעבדי מה"ת ע' בקצה"ח סי' ל"ע א"כ אפשר יכול למשכן בחוב אביהם אף בזרוע דכתיב אל ביתו ולא לבית היורשים כמו דדרשינן לו ולא ליורש ומביתו דרשינן ולא לערב א"כ אפשר גם יורש ממעטינן וכן לדעת הרא"ש דהאידנא מטלטלין כקרקע היורשים מדינא ע' בש"ע סי' ק"ז אפשר דאין איסור למשכנם בזרוע או אם שעבד לו בפי' מטלטלין במותו ומותר למשכנם בזרוע דביתו כתיב ול"ע ולא הבאתיו בכור הבחינה גם דברי הרשב"א לק"ע דכאן אמרינן שלא יעשה מטלטלין אצל בניו ונראה דמה"ת הוא אך איני עומד כאן בדיני שד"א ובאתי רק לעורר:

מצוה תקפ"ו (א) **שהוזהרנו** שלא למנוע המשכון מבעליו וכו' אלא שנשיב לו כלי יום ביום וכו' מבואר ג"כ בר"מ פ"ג מה' מלוה ולוה ובש"ע חוה"מ סי' ל"ז. הממשכן את חבירו שלא בשעת הלואה הן ע"פ ב"ד בהיתר או בזרוע או שנתן לו הלוה מדעתו כל שהי' שלא בשעת הלואה מ"ע עליו שישיב את המשכון אם עני הוא ואף אם עשיר בקרקעות רק דמטלטלין הללו שמשכן אין לו עוד וצריך להם צריך להחזיר לו בעת שצריך

שצריך מלוה כגון כסות יום ביום וכה"ג לילה בלילה וכן המחרישה ביום והכר בלילה ואם אינו מחזיר לו עובר בלאו הזה דלא תשכב וכו' חוץ העשה שמבואר אח"ז וע' במנ"ל שהקשה מנלן דבכסות יום עובר בלאו הזה הא הלאו לא תשכב וכו' מיירי בכסות לילה כמבואר בגמ' ועי' בלח"מ שדקדק בלשון הר"מ ג"כ ע"ש.

והלאו הזה והעשה דהשב וכו' אינו ביורשים דלו ולא ליורש היינו אם משכן את אביהם. ולפשר אם משכן אותם כמ"ש לעיל ישנו במצוה זו ובלאו זה וע' בטור שהביא דעת הרמ"ה אף דהלאו דלא תבא אל ביתו אינו בערב מ"מ מצות השבת העבוט בערב ג"כ. ופשוט לשיטתו ה"ה שכירות וכל שאינו דרך הלואה דל"ש הלאו כמ"ש לעיל מ"מ מצות השבה איכא ועובר בלאו ועשה והב"י כ' שמדברי הר"מ נראה כדעת הרמ"ה היינו שרק בלאו דלא תבא וכו' כ' דיני ערב ושכירות ולא במצות השבה וגם לא הוציא כאן אלא יורש שאינו מחזיר נראה דבכל הנהו נוהג מצות השבה. וע' בטור סוף הסי' שהביא דיעות דכל אלו שאינו דרך הלואה כגון ערב ושכירות אינו נוהג מצות השבה ג"כ ע"ש. ואם בשעה שמשכן אותו הי' עשיר ואח"כ העני ואין לו מאותן כלים וצריך להם ע' בתומים שכ' שחל עליו מצות השבה כיון דעתה צריך להם ונראה ג"כ להיפוך אם הי' עני בשעה שחבל והעשיר אח"כ א"צ להחזיר לו ע"ש. וגיזבר של הקדש או של עניים הממשכן בעבור הקדש או עניים א"צ להחזיר ואינו במצוה זו כן מבואר בגמרא דכתיב ולך תהי' צדקה פרט לגבוה שא"צ צדקה ומבואר בש"ס גבי הקדש וכן הר"מ מביא ד"ז בפ"ג מה' ערכין ולא הביא של עניים ובש"ע מבואר של עניים גם כן והוא מבעה"ת מטעם הנ"ל. וכבר כתבתי לעיל במצות כלי א"כ אם העשה והלאו קאי ג"כ על כלי א"כ ובגד אלמנה דיש דיעות בזה וא"צ לכפול. וכתב הרהמ"ח דאין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה. ולכאורה לפ"מ שפלפל במנ"ל בה' ב"מ כ"ה שתחילתו בא ע"י מעשה אף שהיה בהיתר ומכש"כ אם הי' באיסור לוקין אף שבשעת עבירת הלאו אב"מ והדברים עתיקים וע' בספר משנ"ח מצוה א' שהאריך בזה ומובא בח"ז כ"פ א"כ כאן נמי אפי' במשכנו ברשות בהיתר ומכש"כ שלא ברשות דבא ע"י מעשה ויש לחלק אך הדברים ארוכים וצריך קונטרס מיוחד לברר זה ואכ"מ ובאתי רק לעורר:

מצוה תקפ"ז (א) **שנצטוינו** להשיב המשכון בעת שצריך וכו' וע"ז נאמר השב תשיב וכו' נתבאר זה בהלאו הקודם וכמצות הקודמות אם לא החזיר עובר בעשה ג"כ ועיין בש"ע מביא רמ"א דהשבת העבוט אין כופין עליה דהו"ל מ"ע שמתן שכרה כתוב בצדה ואין ב"ד של מטה מוזהרים לכוף ואם רוצים לכוף הרשות בידם וע"ש בסמ"ע ובש"ך ובסימן ק"ז וע' במנ"ל פ"ג מהלכות עבדים ה' י"ד שהקשה לסברת ר"י דצדקה כופין אף דמ"ש כתוב בצידה כיון דאיכא לאו ג"כ לא תאמץ א"כ למה אין כופין בהשבת העבוט הא איכא לאו דלא תשכב וכו' וע"ש מה שתירץ ודבריו אינם מובנים היטב ע"ש. שוב ראיתי בקצה"ח כאן שהקשה גם כן זה וע' בתומים ובקצה"ח שכתבו דמשכנו שלא ברשות דחייב מלקות רק דנל"ע דהחזרה בודאי כופין אותו להחזיר וע' בתומים דמחלק אי אמרינן קיימו ולא קיימו אי אמרינן בטלו ולא בטלו ומ"מ אני לך. ונראה ברור דאם משכנו שלא ברשות דחייב מלקות אם לא החזיר דנל"ע אם מקיים העשה פ"א כגון שהחזיר תיכף ביום הראשון או בלילה הראשונה תיכף נפטר ממלקות ואם חזר אח"כ ונטלו דהחזיר לו הלוה ונשרף אצלו כבר נפטר ממלקות בפ"ר ולפמ"ש לעיל דבפעם שנית מותר ליטול שלא ברשות אם נטל ולא החזיר מ"מ אינו חייב על פ"ר שנטל שלא ברשות כיון דקיים העשה פ"א כנ"ל ברור. והלאו והעשה הזה נוהגים בכל מקום ובכל זמן חוץ מחש"ו ונוהג בכל אישי ישראל:

מצוה תקפ"ח (א) **לתת** שכר שכיר ביומו וכו'. מבואר בר"מ פי"א מה' שכירות ובטור ובש"ע חו"מ סי' של"ט ודיני מצוה זו כתבתי במצוה ר"ל בפ' קדושים תדרשנו משם. ומ"ש הרהמ"ח מלבד מה שעבר על הלאו כמו שכתבנו בסדר זה הוא טעות המעתיק וצ"ל בסדר קדושים:

מצוה תקפ"ט (א) **שנמנענו** מלקבל עדות הקרובים וכו'. מבואר בר"מ פי"ג מהלכו' עדות ובטוש"ע חו"מ סי' ל"ג ובדבר זה אריכות גדול ואין דרכי לכתוב מה שמבואר באריכות בראשונים ובש"ע מ"מ אכתוב קצת. גזרה התורה שלא יקבלו עדות הקרובים זע"ז ומבואר בר"מ כאן ובש"ע דגזירת מלך הוא ולא משום דחיישי' דמשקר דאפי' משה ואהרן פסולי' זה לזה והוא

מצוה תקפ"ז להשיב המשכון לבעליו בעת צרכיו

(א) שנצטוינו להשיב המשכון לבעליו הישראלי בעת שיצטרך אליו כלו' שאם המשכון הוא ממה שצריך האדם ביום כגון כלי מלאכתו ישיבהו אליו ביום והלוה יחזירהו לו בלילה ואם הוא כלי שצריך אליו בלילה כגון כסת ומכסה ישיבהו לו בלילה והלוה יחזירהו למלוה ביום ולשון מכילתא עד בא השמש תשיבנו לו זה כסות יום שאתה מחזירו כל הלילה מנין ת"ל השב תשיב לו את העבוט כבא השמש מכאן אמרו ממשכנין כסות יום בלילה וכסות לילה ביום ומחזירין כסות יום ביום וכסות לילה בלילה והראי' שזה ממנין מ"ע מ"ש ז"ל בגמ' מכות כי לאו דלא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו הוא לאו שניתק לעשה והעשה היא השב תשיב לו וגו'. משרשי המצו' שהאל ב"ה חפץ בטובת בריותיו וזכותם ורצה שילמדו נפשותם במדת החסד והחמלה למען יזכו לטוב וכענין שכתבתי בפ' משפטים במצוה ס"ז ובהרבה מצו'. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל בפ' המקבל המלוה את חבירו אינו רשאי למשכנו כלומר שלא בב"ד ואם משכנו חייב להחזיר לו את המשכון את הכר בלילה ואת המחרישה ביום בד"א שמשכנו שלא בשעת הלואתו אבל משכנו בשעת הלואתו כגון המלוה את חבירו על המשכון א"ח להחזירו לו כלל ועד מתי חייב להחזיר לו המשכון עד לעולם ואם תשאל א"כ הוא מה יועיל לו המשכון למלוה יועיל לו שלא ישמט החוב בשביעית דקיימא לן המלוה על המשכון אין שביעית משמטתו וכמו שכתבנו במצות שמיטה למעלה וכמו כן יועיל לו לענין שאין נעשה אותו משכון מטלטלין אצל בניו של לוה דקיימא לן מטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי אלא א"כ הקנה לו בפי' הלוה למלוה כדרך שאנו עושים היום בשטרותינו ומשכון זה אחר שהוא בחזקת המלוה אפי' מת הלוה בעוד שהמשכון בביתו אינו נעשה מטלטלין אצל בניו אלא שומטו המלוה ונפרע ממנו ועוד יועיל לו שאם רצה להפרע מחובו מוכרו ונפרע ממנו אם לא רצה הלוה לפדותו שלא אמרו להחזיר עד לעולם אלא בשלא רצה המלוה להפרע מחובו ואם המשכון הוא מכלים שאינם צריכים למלאכה ביום ולכסות בלילה אמרו ז"ל שמניחין אצלו שלשים יום כדי שיוכל הלוה לחזור אחר מעות שיפרע לו ואחר שלשים יום אם לא פרעו מוכרו בב"ד ויתר פרטיה מבוארים שם בפרק המקבל בב"מ (ח"ה סי' של"ט). ונוהגת מצו' זו בזכרים ונקבו' בכ"מ ובכ"ז ועובר ע"ז ולא השיב העבוט על הדרך שכתבנו בטל עשה זו מלבד שעבר על לאו כמו שכתוב בסדר זה קחנו משם:

מצוה תקפ"ח לתת שכר שכיר ביומו

(א) לתת שכר שכיר ביומו ולא נאחר לו שכרו ליום אחר שנא' ביומו תתן שכרו וביארו ז"ל בב"מ פ"ט דבין בשכיר ישראל או אפי' בגר תושב חיוב המצוה לפורעו ביומו אבל ל"ת הבא ע"ז אינו בגר תושב. משרשי המצוה מה שמבואר בכתוב כי כל שכיר ברוב צריך לשכרו למזונותיו ע"כ אין ראוי לאחר לו מזונותיו וכענין שכתוב כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו ופי' ז"ל על השכר הזה עלה בכבש ונתלה באילן והאל בחסדיו צונו ללמד נפשינו במדת החמלה והחסד ונשלם לכל ברי' חקה בעת הצורך למען נזכה ונכשר לקבל טובו כי חפץ לעשות חסד הוא כמו שכתבתי הרבה פעמים. מדיני המצוה מ"ש ז"ל אחד שכר האדם ואחד שכר הבהמה ואחד שכר הכלים חייב ליתן לבעליו בזמנו איזהו זמנו שכיר יום גובה כל הלילה ועז"נ ולא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר ושכיר לילה גובה כל היום ועז"נ ביומו תתן שכרו ושכיר שעות של הלילה גובה כל הלילה שכיר חודש שכיר שבת שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה ומה שאמרו שהקבלנות לענין מצוה זו דינו כמו שכירות דמכיון שגמר המלאכה והחזירה לבעלים חייב לתת לו שכרו באותו היום אבל לא החזיר המלאכה לבעלים אינו עובר עליו וכענין שאמרו ז"ל הנותן טליתו לאומן גמרה והודיעו אפי' אחר עשרה ימים כ"ז שהכלי ביד האומן אינו עובר ומה שאמרו שאין השוכר עובר אלא כשתבעו השכיר אבל לא תבעו או שאין לו כלום שיפרע לו אינו עובר שלא חייב הכתוב אלא כשיש לו בביתו או שיכול לפורעו אבל אם אינו יכול לפורעו באותו יום אלא א"כ יאבד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה ומ"מ ראוי לכל בן דעת להיות הכסף בידו טרם ישכור הפועלים והשוכר בע"ש ונדחה מלפרוע השכר בשביל שבת יש לדון בזה שאינו עובר עוד בשל תורה הואיל ואידחי אידחי אבל חייב מדבריהם משום אל תאמר לרעך לך ושוב וגו' ויתר פרטי' מבוארים שם במס' מציעא פ' ט' (ח"מ סי' של"ט). ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ולא פרע שכירו על הענין שכתבנו בטל עשה זה מלבד שעבר על לאו כמו שכתבנו בסדר זה בע"ה:

מצוה תקפ"ט שלא לקבל עדות קרובים

(א) שנמנענו מלקבל עדות הקרובים קצתם על קצתם ועז"נ לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות ובזה בא הפירוש המקובל לא יומתו אבות בעדות בנים ולא בנים בעדות אבות והוא הדין בדיני ממונות שאין מאמינים הקרובים קצתם על קצתם ואמנם נזכר זה בדיני נפשות על צד הגוזמא שלא נאמר אחר שזה אבדת נפש לא נחשוד בו הקרוב אבל נעשה כעדותו אחר שעדותו הוא לאבד נפש קרובו ואע"פ שהזכיר הכתוב האבות והבנים בלבד הוא הדין לקצת מן הקרובים האחרים אבל הזכיר בנים ואבות על דרך משל שהם אוהבים מאוד זה את זה ואמר אלו שגם אלו אינם נאמנים זה על זה לחיוב ואין צריך לומר לפטור וה"ה לקצת מן הקרובים כמו שבא עלינו הקבלה בהם ובדיני המצוה נזכיר אותם בע"ה. משרשי המצוה לפי שעיקר כל עניני בני האדם תלוים בעדות אנשים וכענין שכתבתי בפתיח' ספרי זה וע"כ רצה המקום להרחיק ממנו לבלתי עשות דין בני אדם רק בעדות חזק אמתי נקי מכל חשד ולחיזוק ענין זה הרחיק כל עדות הקרובים אף בחיוב פן תתפשט הרגל עדותם זה על זה לקבלו אף לזכות והענין הוא מדרכי התורה השלימה שתרחיק לעולם המכשולות והדברים הקרובים להמצא בהם ההיזק אצל בני אדם ועוד נמצא לנו תועלת אחר בדבר כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה ושיבתם וקימתם יחד א"א להם להנצל שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים ואילו יאמינו בעדותם זה על זה אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו

תעלה

תעלה חמתם לפי שעה ויבואו לפני הדיין וחייבו את ראשם למלך וכשוך החמה כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל' מעשהו וכל דרכי ד' ישרים. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שאין פסול קורבה מדין תורה אלא קרובים ממשפחת אב בלבד והם האב עם הבן ועם בן הבן והאחים מן האב זע"ז ובניהם זע"ז ואצ"ל הדוד עם בן אחיו אבל שאר הקרובים מן האב וכן הקרובים מצד אישות כולם פסולים מדרבנן וזאת הסברא היא במשנה האחרונה השנויה בפ' זה בורר שהוא כולה הלכה מקוימת לדעת קצת המפרשים אבל מהם יש גדולים חכמים ונבונים שפסקו אף בכל קרובי אחות מן האם וכן גיסו וחורגו ובכל שאינו ראוי ליורשו דפסולין מדאורייתא כגון הקרוב מצד אב דמרבוי דקרא דאבות אבות תרי זימני למדו אותם וראיותיהם בספריהם תזכה בני ותבחין האמת. והאחים זה עם זה יקראו חכמים ראשון בראשון וכן האב עם בנו נקרא כמו כן ראשון בראשון ובני אחים זע"ז נקראים שני בשני ובני בני אחים זע"ז נקראים שלישי בשלישי וקיי"ל שלישי בראשון כשר וכ"ש שלישי בשני וא"צ לומר שלישי בשלישי שכשר אבל שני בשני פסולים ואצ"ל שני בראשון שפסולים ולפ"ז האב עם בנו ועם בן בנו פסול אבל עם בן בן בנו כשר שהוא עמו שלישי בראשון אבל יש קצת מן המפרשים שדעתם לומר כי כל יוצאי יריכו של אדם פסולין לו והאח עם האחות כמו כן ראשון בראשון נקראים כמו באחים וכדרך שאנו מונין בזכרים דור ראשון ושני ושלישי כך נמנה בנקבות וכן בענין זה מ"ש ז"ל שכל מי שהוא פסול עם האשה פסול עם בעלה שהבעל כגוף אחד עם אשתו לענין זה וכמו כן נאמר שכל הפסול להעיד על הבעל כמו כן פסול להעיד על אשתו שהבעל כאשתו והאשה כבעלה וחד בעל כאשתו הוא דאמרינן אבל תרי בעל כאשתו לא אמרינן כגון חתן גיסו כשר להעיד לו (פי' גיסו בעל אחות אשתו) דגיסו הוא שפסול לו משום אחות אשתו שהיא ערוה לו אבל חתנו של גיסו לא נפסול אותו מפני שהוא נשוי לבת אחות אשתו שהיא פסולה עמו דתרי בעל כאשתו בענין זה לא נאמר אבל כל זמן ששתי הנשים הן ערוה עליו אמרינן תרי בעל כאשתו כגון שני אנשי' נשואי' לשתי אחיות פסולין זה בזה ששתיהן ערוה על שניהן וכן בעל חורגתו ששתי הנשים ערוה עליו שהרי הם אם ובתה וכן כל כיוצא בזה זהו העולה מדברי הגמרא לפי מה שלמדוני מורי י"א עם הפירושים הטובים ואמרו בענין זה בכתובות דנאמני' קרובים להעיד בגודלן על כתיבת אביו או רבו או אחיו שראה בקטנו ופסול קרובים הוא בד"נ ובדיני ממונות בין שהעדים קרובים לבעל דבר או לערב או הם זה לזה או הם לב"ד או ב"ד לבעלי דבר או ב"ד זה לזה. ובענין קרוב ונתרחק קי"ל דכשר ואפי' יש שם בנים דאין הלכה כרבי יהודה דסבירא ליה שאם יש שם בנים פסול. אחי האח מן האם מעידין זה על זה שהרי אין ביניהם קורבה כלל אלא שאחיו של זה הוא אחיו של זה וזה אינו תחשב לקורבה. והאיש עם אשתו ראשון בראשון לפיכך אין הבעל מעיד לא לבנה ולא לאשת בנה ולא לבתה ולא לבעל בתה ולא לאביה ולא לאמה ולא לבעל אמה ולא לאשת אביה ואשתו ארוסה לענין היא עצמה פסול אבל לא לקרובים עד שישאנה ודרך כלל למדוני מורינו י"א בענין עדות שכל שידע עדות לחבירו והי' בתחלתו בכשרות כלומר שלא הי' פסול לו ונפסל בנתים וחזר לכשרות כגון שנתרחק כשר הוא להעיד לו אע"פ שנפסל בנתים ואם הי' תחלתו בפסלות אע"פ שסופו בכשרות פסול ואצ"ל תחלתו בכשרות וסופו בפסלות שפסול כיון דבשעת העדות הוא פסול ויתר פרטי המצוה מבוארים בפ"ג מסנהדרין (ח"ה סי' ל"ג) ונוהגת מצוה זו לענין דיני ממונות שנוהגים היום בכ"מ ובכ"ז בזכרים שעליהם לקבל עדות שהם בעלי הדין ולא הנקבות ועובר על זה וקבל עדות קרוב שאין ראוי להעיד ודן ע"פ עדותו עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

מצוה תק"צ לא תטה משפט גר וגו'

(א) שנמנע הדיין מהעלים עין להטות דין הגר או היתום ועז"נ לא תטה משפט גר יתום וגו' בענין הטיית המשפט כתבתי למעלה בסדר קדושים ומשפטים הצריך לפי ענין הספר וקחנו

והוא מהש"ס דר"ב וגם פסולים אפי' לחובה ומ"ש הרב המחבר בשרשי המצוה טעם לזה ל"ע הא חוקה היא אך כ"פ כת' קצת טעם אפי' בחוקים. וצל"ע לדבריהם דגזה"כ הוא בלא טעם הא מבואר בסנהדרין דף כ"ח ע"ב אמר רבה בר בר חנה מעיד אדם לאשתו ארוס' א"ר לא אמרן אלא לאפוקי וכו' היינו דקרוב לא הוי רק לעיולי הו"ל נוגע ודחה הש"ס דברי רבב"ח דאף לאפוקי נאמן דמאי דעתך וכו' אשתו ארוסה לא מטמא וכו' התם בשארו תלי רחמנא אבתי לאו שארו היא הכא משום אקרובי דעתא הוא והא איקרבא דעתא וכו' ואיני מבין דאדרבא גזה"כ ואין הטעם משום אקרובי כמ"ש א"כ ארוסה כיון דלא הוי קרוב למה לא יעיד דאי הטעם משום אקרובי דעתיה היו משה ואהרן כשרים לקרובים וכן פסקינן דארוסה אינו מעיד לה ולע"ג כיון דאינו קרוב למה יפסל ולומר משום אקרובי דעתי' הוי קרוב הרי גזה"כ היא כמ"ש ולע"ג לענ"ד. וכ' הר"מ דאין פסול קורבה מד"ת רק קרובים ממשפחת האב והם האב עם הבן וכו' אבל שאר הקרובים מן האם או מדרך אישות כולם פסולים מדבריהם וזו הסברא ראשונה שהביא הרב המחבר והטעם דאינו מפורש בתורה רק לא יומתו אבות על בנים כו' ולשיטה זו מותר הבן להעיד אף על אמו מה"ת רק מדרבנן פסול בד"מ אבל לענין קדושין חיישינן לחומרא וגם להלכה בד"נ נאמנים כמ"ש בח"ז דפסולים מדרבנן נאמנין להלכה בד"נ ואפשר לומר אף לדעת הר"מ דמדרך אישות כשר מה"ת מ"מ לאשתו פסול מה"ת ל"מ לשיטת הראב"ד והרא"ש במכות דאשתו כגופו דמיא ואינו בגדר עדות כלל בודאי הוא כעצמה ול"ש עדות כלל אלא אפי' אם נאמר דהוי קרוב מ"מ כיון דילפי' בגמ' דבעל כאשה ואשה וכו' הו"ל פסול מה"ת ודברים אלו עתיקי' ע' בסי' ל"ג ול"ד כו' ועי' בר"מ פי"ב כאן. והנה בסנהדרין דף כ"ז ע"ב מבואר במשנה ואלו הם הקרובים אחיו וכו' ואחי אחיו וכו' א"ר"י זו משנת ר"ע אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו ופרש"י דמשנת ר"ע סובר דאפי' קרובי האם פסולים ור"י למשנה ראשונה סובר דוקא קרובי האב דראוי' ליורשו וקרובי האם כגון אחי אמו כשר לו והוא פסול לאחי אמו שהרי ראוי ליורשו כדרבנן בב"ב אחי האם מנחילין ולא נוחלין ע"ש. והנה למ"ד בראוי ליורשו פסול רק מדרבנן דרק קרובי האב כתובים בתורה ובזה פליגי דמשנת ר"ע פוסלת כל קרובי האם מד"ס אף באינו ראוי ליורשו ומשנה ראשונה מכשרת אף מד"ס קרובי האם רק בראוי ליורשו פסול מד"ס רק קרובי האב פסולים מה"ת לד"ה והלכה כר"ע אם כן כולם פסולים אך חילוק יש בין קרובי האב דפסולים מד"ת ופסול לקדושין ולהלכה בד"נ ג"כ ושאר קרובי האם או מדרך אישות פסולים מדברי סופרים וצריכה גט בקדושין וכשרים להלכת נפשות ולשון הרהמ"ח דמביא סברת הר"מ וכו' וזאת הסברא הוא במשנה ראשונה השנוי' בפ' ז"ב שכולה הלכ' מקויימת לדעת קצת מפרשים אבל מהם יש גדולים שפסקו אף בכל קרובי אם פסולים מה"ת וכו' ולשונו איני מבין מ"ש לסברא ראשונה וזאת הסברא למשנה אחרונה וכו' לקצת מפרשים ובאמת כולם סוברים כמ"ר אך לדעת הר"מ מד"ס ולשאר פוסקים הוי ד"ת כמו שפרש"י פ' ותבין. והנה הרמ"א בחו"מ סי' ל"ג מביא דעת הר"מ דקרובי האם רק מד"ס וכ"מ לקידושין וקרובי אישות אינו מביא ועי' באו"ת דכ' דכש"כ הוא מקרובי האם ועי' בש"ך שהאריך דגם דעת הר"מ דפסולים מה"ת אך אין נמנה במנין תרי"ג והולך לשיטתו בעיקר השני בסה"מ שלו. ועי' בתומים שיישב דאפשר דדעת הר"מ דאינו אלא מדרבנן וראוי להחמיר לענין קדושין ע"ש ועי' באה"ע סי' מ"ב בח"מ ובב"ש שם. ומ"ש לעיל דבעל אשתו מודה הר"מ דפסול מה"ת נראה נכון בס"ד ועי' בהה"מ ובלח"מ פ"ד מה' אישות נראה ג"כ דאשתו ארוסה דפסולו הוי ג"כ מה"ת אף לדעת הר"מ דהו"ל כאשתו לענין עדות ועי' בט"ז מהד"ת בחלק אהע"ז סי' ע"ו שהשיג על הש"ך וכ' דדעת הר"מ והראב"ד דקרובי האם או מדרך אישות הוא רק מדרבנן והוי קידושין דלא כש"ך. וראיתי שכתב שם דאפשר דלימוד זה דבעל כאשה ואשה כבעלה הוי רק אסמכתא מדרבנן א"כ אפשר לדעת הר"מ איש לאשתו רק מדרבנן פסול אבל לדעת הראב"ד דאשתו כגופו ואינו בגדר עדות כלל נרא' דפסול מה"ת ובאתי רק לעורר. ומ"מ נ"ל דאף דילפי' דאשה כבעלה ובעל כאשתו והוא אסמכתא לדעת בעל ט"ז מ"מ איש לאשתו א"ל לימוד דאשתו כגופו ופסול מה"ת אף לדעת הר"מ כנ"ל. והדינים שכ' הרהמ"ח מבואר בר"מ ובטור ובש"ע בארוכה ואין להאריך במה שהאריכו הם והאחרונים ג"כ ע' בדבריהם ועי' בר"מ ובש"ע דגרים שנתגיירו אפי' תאומים כשרים להעיד זע"ז דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ועי' בכ"מ ובב"י שנסתפק אם היה הורתן שלא בקדוש' ולידתן בקדושה שנתגיירה אמם בעודה מעוברת אם הם פסולים בתורת קרובי האם ועי' ש"ך שכ' דודאי פסולים כיון דחייבים משום אשת אח זל"ז ועי' בתומים שכתב דלשיטת הר"מ דקרובי אם אינו רק מדרבנן אפשר דחז"ל לא גזרו בהם לפסול ע"ש. וכ' הרהמ"ח דנוהג בכ"מ ובכ"ז בד"מ בזכרים וכו' כבר כת' כ"פ דגם בנשים אם קיבלו עליהם הבע"ד לדון להם ד"ת עוברים בלאו הזה וז"פ. וכבר כתבתי בח"ז כ"פ אם ח"ע וחב"ת בא על ישראלית והוליד בן דהולד ישראל גמור אך אם מתייחס אחר אביו הוא ספק ע' בהשולח ובאהע"ז סי' מ"ד א"כ פסול מספק להעיד על אביו ועל קרוביו מאביו והוי ספק קידושין אם קדשו בפניו וגם להלכה בד"נ אין הורגין כי אפשר אינם קרובים וכשרים ואין הורגין מספק וכן אין מלקין מספק בין העידו לזכות או לחוב ואם ישראל בא על ח"ש וחב"ח והוליד בן דהולד חצי ישראל ומתייחס אחר אביו וחצי עבד ונשתחרר וכשר לעדות פסול לאביו ולקרוביו מה"ת דהחצי הוא בנו והוי קרוב וגם אל האם פסול מצד קרובי האם דמצד החצי הוא בנה ג"כ וה"ה לקרוביו מצד האם וז"פ. וממזר הוי כבנו לכל דבר הן לאב והן לאם כמבואר בפ' כילד וכ"פ. ובן מן השפחה והנכרית אינו כבנו לשום דבר כידוע וא"צ להאריך בזה ושתוקי כשר לכ"ע חוץ מקרובי האם דאזלינן ב"ר ואסופי דא"י מי אמו ג"כ כשר לכל העולם אך בשתוקי דאמו אמרה מפלוני הוא דאיכא נאמנת אך מבואר באה"ע סי' ד' דחיישי' לדבריה ואסורה בקרובי אותו פלו' א"כ אפשר לעדות ג"כ פסול לקרוביו של פלוני אך אם האב הי' מכחיש אותה לד"מ בודאי הבן כשר לו דהודאת בע"ד וכו' ואף לזכותו מ"מ אם הי' קודם העדות והוחזק כך הו"ל כהאי דאמרי' דאיסור עלמו בע"א מוחזק והדברים עתיקים. אך האב לבנו אפשר דאינו מעיד כיון דלענין קורבה נאסר ע"פ האם א"כ הו"ל קרוב לבן לעדות ג"כ והבן. וצריך ארוכות לברר דינים אלו ובאתי רק לעורר. וכן אב שאמר על בנו שאינו ממנו או במקום בכור או אפי' שלא במקום בכור כפי שיטות הראשונים עי' באה"ע והדברים ארוכים א"כ אפשר ג"כ לעדות כשרים זל"ז כיון דהתורה האמינתו וצריך לעיין ובאתי רק לעורר:

מצוה תק"צ (א) שנמנע הדיין מהעלים עין להטות דין גר או היתום כו'. מבואר בר"מ פ"כ מה' סנהדרין. והנה גר ויתום בלאו בלאו אחד והוי לאו שבכללות לדעת רבינו ובאמת חשב זה רק ללאו אחד במנין המצות

וקחנו משם. ועובר ע"ז והטה משפט הגר עובר בשני לאוין. הא' זה הנזכר בכאן ועל לא תעשו עול במשפט הנזכר בסדר קדושים תהיו. ואם היה גר ויתום עובר בשלשה א' משום גר וא' משום יתום שנזכרו בכאן וא' משום לא תעשו עול במשפט ועיקר האזהרה בזה אין ספק שהיא על האנשים שהם בעלי המשפט ומ"מ הנשים בכלל האיסור הם (ה' סנהדרין פ"ב):

מצוה תקצ"א ולא תחבול בגד אלמנה

(א) שנמנענו מלמשכן האלמנות שנא' ולא תחבול בגד אלמנה. ולשון המשנה אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה. משרשי המצוה שחס הש"י על בריותיו ורצה לזכותינו לקנות בנפשינו מדת החמלה וצונו שנרחם על האלמנה שלבבה שבור דואג שלא למשכנה וכל דרכי התורה נועם ונתיבותיה שלום. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שאין ממשכנין אותה לא ע"פ עצמו ולא ע"פ בית דין כלומר בשום צד אין מצערין אותה למשכנה שנא' ולא תחבול בגד אלמנה. ויתר פרטיה בפרק ט' מבבא מציעא (ח"מ סימן צ"ו). ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ועובר ע"ז וחבל בגדיה או כליה או שום דבר מכל אשר לה שלא בשעת הלואה מחזירין אותו ב"ד ממנו אליה בעל כרחו. ואם תודה לו החוב ב"ד מכריחין אותה לשלם מה שהיא חייבת ואם תכפור תשבע ותפטר. ואם אבד המשכון או שנשרף קודם שיחזירנו חייב מלקות כן כתב הר"מ במז"ל. ובודאי יקבל אותו בעל החוב בפירעון חובו. ואם כן אני תמה היאך הוא לוקה ומשלם:

מצוה תקצ"ב ושכחת עומר וגו'

(א) שנצטוינו כשנשכח עומר בשדה להניחו שם ולא נשוב לקחתו כשיודע אלינו הדבר ועז"נ ושכחת עומר בשדה וגו' לגר ליתום ולאלמנה יהי' כלומר הניחהו שם להם. משרשי המצוה לפי שהעניים והאביונים בחטאם ובעניותם תולין עיניהם על התבואות בראותם בעלי השדות מאלמים אלומים בתוך השדה כברכת הש"י אשר נתן להם וחושבים בלבם לאמר מי יתן והי' לי כן לאסוף עומרים לביתי ולו אחת אוכל להביא אשמח בה ע"כ הי' מחסדיו ב"ה על בריותיו למלאות תשוקתם זו כשיהי' מקרה שישכחוה בעל השדה גם יש בזה תועלת לבעל השדה שיקנה בזה נפש טובה כי באמת ממדת הנדיבות ונפש ברכה לבלתי תת לבבו על העומר הנשכח ויניחה לאביונים ועל בעלי הנפש טובה ינוח ברכת הש"י לעולם. מדיני המצוה מ"ש ז"ל עומר שיש בו סאתים אינו שכחה שנא' ושכחת עומר ולא גדיש ומה שאמרו עומר ששכחוהו פועלים ולא בעל השדה או בעל השדה ולא פועלים או ששכחוהו שניהם ויש שם אחרים שלא שכחוהו אין זה שכחה עד שישכח מכל אדם ויתר פרטי' מבוארים במס' פיאה (י"ד סי' של"ב). ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות במקומות שתרומות ומעשרות נוהגין שם וכבר כתבתי כל ענין תרומות ומעשרות ומקומות שנוהגין שם בארוכה בסדר שופטים במצות הפרשת תרומה גדולה ועובר ע"ז וחזר לשוב לקחתו בטל עשה זה ומראה בעצמו נפש רעה:

מצוה תקצ"ג שנמנענו מלקחת עומר השכחה

(א) שנמנענו מלקחת עומר השכחה שנא' ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו ומצות השכחה היא ג"כ באילן וזה הלאו מן הלאוים הניתקין לעשה שכל מי שעבר ולקח השכחה חייב להחזיר אותה לעניים שנא' לגר ליתום ולאלמנה יהי' וכבר כתבתי בסדר זה בענין שילוח הקן שכל ל"ת הניתק לעשה קיים העשה שבו אינו לוקה ואם לא קיימו וגם אי אפשר לקיימו עוד וכגון שנאבד או נשרף אותו הדבר לוקה והמשל בזה הפיאה שיש לאו בקצירתה ואם קצר אותה לא יתחייב ללקות על הקצירה שהרי יכול לתקן את אשר עיוות שיתננו לעניים בשבלים

המלוה מ"מ כ' אם הי' גר יתום עובר בג' לאוין משום גר ומשום יתום כיון דאין עליו עונש בדיני אדם רק בד"ש בודאי עובר מלות המלך ב"ה יותר ועובר משום שניהם ואין להאריך בזה. וגר הוי אף אם לידתו בקדושה אם הורתו שלא בקדושה הוי גר כמו שנתבאר בה' גרים והנה כ' דעל גר עובר בלאו אחד ואם היה גר ויתום וכו' עובר וכו' והאיך משכחת לה גר בלא יתום דאפי' היתה לידתו בקדושה ויש לו אם מ"מ אין לו [אב] כידוע ויתום כן מאב לחוד וכן מאם לחוד כמבואר בר"מ בה' דיעות לענין לאו דאלמנה ויתום לא תענון אך מבואר שם דיתום נקרא עד שעושה צרכי עצמו כשאר הגדולים א"כ כאן נמי עד שעושה צרכי עצמו הוי בכלל גר יתום ואח"ז הו"ל גר לחוד ופשוט. והנשים ג"כ מוזהרים אם קבלו עליהם ונרמז בדברי הרהמ"ח:

מצוה תקצ"א (א) **שנמנענו** מלמשכן את האלמנו' כו'. בר"מ פ"ג מהלכות מלוה ובטוש"ע סי' צ"ז בחוה"מ וכבר כתבתי לעיל במצות רחים כו' ובמצות לא תביא כו' הרבה דברים שתלמד לכאן ע"ש. ולשון המשנה אלמנה בין שהיא עני' או עשירה אין ממשכנין שנאמר לא תחבול כו' והנה אף דמבואר בתורה לא תחבול בגד אלמנה קבלו חז"ל דלאו דוקא בגד דשום דבר שבעולם אסור למשכנה ואפשר תלוי בפלוגתא דר"י ור"ש בברייתא דלר"י דאף עשירה דא"ל להחזיר אסרה תורה א"כ ה"ה שאר דברים ג"כ דמ"ש בגד או שאר דברים אך לר"ש דס"ל דוקא עניה מחמת חזרה א"כ אף בעניה אין אסור אלא דברים שאיתא בחזרה והנה קי"ל הלכה כר"י בלא חזרה א"כ שום דבר אסור למשכנה ובגד הכתוב בתורה לאו דוקא ודיבר הכתוב בהוה. וראיתי בתומים שמביא דעת ריא"ז דדוקא בגדים אסור למשכנה ואינו נרא' כן דעת הפוסקים כמ"ש דכולם כתבו סתם דאסור למשכנה ולא כתבו בגדים והרב המחבר כתב בפי' וחבל בגדים או כלים או שום דבר כו' מבואר דל"ד בגד אלמנה. והנה בר"מ מבואר דאלמנה אין ממשכנין כו' עבר וחבל מחזיר בע"כ ובהרהמ"ח מבואר להדיא דכן דעתו אם עבר וחבל מחזיר כו' ובש"ע סי' צ"ז סעיף י"ד כתב המחבר אלמנה אין ממשכנין כו' ואם עבר וחבל בגד אלמנה כו' וא"י למה נקט דוקא בגד הו"ל ואם עבר וחבל כו' ולע"ג ועיין בהה"מ. ובתורה כתיב אלמנה ועי' בסמ"ע דכתב ה"ה גרושה והט"ז הוסיף ה"ה בתולה ועי' ש"ך דחולק וכתב אלמנה דוקא ועי' בתומים שדחה דבריהם ג"כ וכת' ח"ו לשטת קולו של יו"ד בתוה"ק וכיון דלא כת' רק אלמנה הוא דוקא עי"ש. ופשוט דאלמנה מן האירוסין ג"כ בכלל דבתורה נקראת ג"כ אלמנה לענין כה"ג וח"פ. וספק אלמנה אסור למשכנה מספק ואפשר במקום שיש לה חזקת איסור חזקת א"א וחזקת חי באופן דהבא עלי' בחטאת קאי א"כ כיון דהו"ל ודאי א"א לענין עריות הו"ל א"א לענין זה ג"כ ומותר למשכנ'. והנה הלאו הזה בין בעצמו או אפי' ע"י ב"ד כמ"ש לעיל ודעת הר"מ דאפי' בשעת הלואה עוברים ע"ז ורבים חולקים והביאו הרהמ"ח גבי כלים א"כ לעיל וה"ה כאן והלאו ג"כ ל"ד במלוה ה"ה בערב או שכירו בכ"ע עוברים וגם החזר' אי תיכף או רק שעת צרכה האריך הסמ"ע בזה וגם דנל"מ או לתשלומין אם נשרף ע' הכל במלוה כלי א"כ לעיל ותלמד לכאן וא"ל לכפול. והנה הלאוים הללו הן באלמנה והן בכלי א"כ או נכנס לביתו כו' דלוקין ע"כ בים עדים דאין לוקין ע"פ עצמו ואף דאין העדים יודעים אפשר דאין הלוה חייב לו כלל ולא נקרא חובל מ"מ כיון שהוא אומר שחובל בעד חוב והעדים מתרים בו ומקבל עליו התראה לוקין כמו כל ח"ל ומלינו הרבה כיולא בזה ועי' במנ"ל כאן ודבריו אינם מובנים לי כעת ול"ע:

מצוה תקצ"ב (א) **שנצטוינו** כשנשכח עומר בשדה להניחו שם כו':

מצוה תקצ"ג (א) **שנמנענו** מלקחת עומר השכחה כו' והדינים מבוארים בר"מ פ"ה מה' מ"ע ואכתוב בקיצור כדרכי בס"ד. עיין לעיל בפרשת קדושים כתבתי דיני פאה ולקט ותלמד לכאן הרבה כי בהרבה דברים שוין לשו"פ זל"ז ואינו נוהג אלא בא"י כמו תו"מ וכבר כתבתי שם דלדעת הר"מ האידנא ואף בזמן ב"ש אינו חייב תו"מ דלא הוי ביאת כולם כמ"ש בסוף פ"א מה' תרומות א"כ אינו חייב ג"כ האידנא בלשו"פ דמדמי לשו"פ לתו"מ וכתבתי שם דנראה דאף לדעת הר"מ בזה אינו דומה לתרומה דמחייב האידנא בלשו"פ מן התורה ע"ש. שוב ראיתי בס' פאת השלחן שכת' בדעת הר"מ דשוה לגמרי לתו"מ ופטורים האידנא מה"ת אף בא"י שהחזיקו בו בימי עזרא וכן נראה מדברי הרהמ"ח כאן ובפ' קדושים. וגם מבואר כלל גדול אמרו בפיאה כל שהוא אוכל ונשמר כו' ויש דיעות התוס' והרא"ש והרבה ראשונים דמה"ת אינו חייב רק דגן תירוש ויצהר ושאר דברים רק מדרבנן חוץ מדברים שפטורים לגמרי כו' גם בשכחה הדין כך לפי דעתם דאינו חייב רק בתבואה ובתירוש ויצהר דילפי' מדכתיב קציר וה"נ כתי' קציר ע' בר"ש. ויש סוברים דל"ד דגן תו"י דכל המינים חייבים חוץ מהמנוים במשנה ה"נ בשכחה וזה דעת הר"מ והרהמ"ח בפ' קדושים ע"ש עיין בר"מ פ"א וכתב וכן הקוטף כל שדהו פטו' משכחה כמו שפטו' מפיאה וזה מבואר להדיא בר"מ פ"ב הלכה ו' ונראה דגבי פיאה אם קטף דפטור אם קטף חלי זה פטור והשאר שקלר כדרכו חייב וכן בלקט מה שקטף פטור ומה שקלר כדרכו חייב וכאן בשכחה גם כן מה שקטף ושכחו אינו שכחה אבל אם קטף הרבה ואח"כ קלר ושכח הקליר אפי' כל הנקלר מכל מקום הו"ל שכחה דהוי קליר והוי שכחה והנה גבי פיאה הדין דלא נתחייב רק אם קלר קלת ושבולת אחת קודם הקליר אין חיוב ומשקלר אין שיור ע' במס' פיאה פ"ג. והנה בשכחה דרך משל אם הי' לו שבולת אחת וקלרה ואח"כ שכח אפשר דהוי שכחה בשלמא גבי פיאה שייך שפיר דהתורה גזרה דאינו חייב קודם הקליר ואם מתחיל לקלור לא יגמור הקליר אם כן בשבולת אחת ל"ש זה אבל כאן דהתורה גזרה דאם קולר ושכח הוי שכחה אם כן אפי' שבולת אחת כיון דקלרה ושכחה הוי שכחה וקרינן בי' כי תקלור כו' אך בא"מ קי"ל דגר שנתגייר אחר הקלירה ושכח עומר אינו שכחה ע' בפ"ב ובפיאה פ"ד הטעם דלא נתחייב בשכחת קמה דהי' עכו"ם אינו מתחייב בשכחת עומר ג"כ אם כן בשבולת אחת בודאי אם שכח במחובר אינו שכחה כיון דלא קלר כלל וקרא כתי' כי תקלור כו' אם כן אף דקלר ואח"כ שכח אינו שכחה כיון דלא הוי בשכחת קמה וכן גבי קוטף כל השדה והשבולת האחרון קלר ושכחה אינו שכחה דקודם לא הוי חייב כלל דלא הי' קליר ואם היה שוכח השבולת במחובר ל"ה שכחה דכי תקלור כתיב גם בקלרה ושכחה בתלוש ג"כ לא הוי שכחה ופשוט דיותר משבולת אחת וקלר יש לו שכחה אפי' שכח כל הקליר ולא שייך לומר דאין לו שכחת קמה דאם הי' שוכח כל הקמה לא הי' שכחה ז"א דבכל השדה נוכל לומר ג"כ ובאמת דכ"א יש לו שכחת קמה אם הי' קולר אחד ושוכח אחד אפי' במחובר אך בשבולת אחת לא שייך זה וא"ל להאריך דזה פשוט. ומבואר בש"ס דחולין דף קל"ה ע"ב פאה אע"ג דכתיב שדך דידך אין דשותפות לא כתב רחמנא ובקולרכם את קליר ארלכם אלא שדך ל"ל למעוטי שותפות עכו"ם וכתב הר"מ כאן פ"ב קרקע שותפי' חייבים בפאה שנאמר קליר ארלכם כו' והשמיט דין זה דשותפות עכו"ם פטור משדך ומדבריו נראה דבכל שותפות חייב אפי' של עכו"ם ול"ע. והנה בשכחה כאן כתיב כי תקלור קלירך בשדה ושכחת כו' א"כ קלירך ובשדך אפשר למעוטי שותפות ישראל ג"כ דלא כתיב ובקולרכם כו' ואינו מבואר בר"מ ד"ז גבי שכחה ואין

בשבלים ואפי' דש החטה וטחנה ואפאה יתן מהפת שיעור הפיאה לעניים והרי עדיין בידו לתקן ולא ילקה אבל אם יקר' מקרה שתאבד החטה ההיא כולה או תשרף ילקה שהרי אי אפשר לו עוד לקיים עשה שבו וכבר עבר על לאו ולא יוכל לתקן וזה יקרא בגמרא לא קיימו ואם הוא בידיו אבד החטה או אכלה כולה כל שכן שיתחייב בה המלקות וזה נקרא בגמ' בטלו כי הוא הגורם לבטל הלאו ביטול שאין בו עוד תקנה בידיו. ומה שאמרו במכות בסוף פרק אלו הן הגולין גבי מצות שלוח הקן בענין קיימו ולא קיימו אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת ונודע שהאחרת ההיא הוא פיאה כדמסיק התם אלא זאת ועוד אחרת אהא כלומר מן הפיאה ונשאר הענין כן אין הכונה שירצה לומר שהשילוח הקן והפיאה בלבד הן בדין זה דקיימו ולא קיימו אבל כונתם לומר פיאה בכלל זה שדינו כמוה כמו הפרט והשכחה והלקט והעוללות שכל אחד מאלו הוא לאו שיש בו מעשה ויתכן בהם כל מה שיתכן בפיאה מן קיימו ולא קיימו או בטלו ולא בטלו כי הכתוב שלמדנו ממנו שיש בפיאה קום עשה הוא מה שכתוב בה לעני ולגר תעזוב אותם ובעומר השכחה ובשאר הנזכרים יש בהם כמו כן לגר ליתום ולאלמנה תעזוב אותם או לגר ליתום ולאלמנה יהי' וקבל זה הענין והבינהו שהוא נעלם קצת מאשר בא בגמרא הלשון סתום במקצת שאמרו אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת. משרשי המצוה וענינה כתבתי במ"ע דשכחה שבסדר זה:

מצוה תקצ"ד להלקות העוברים על מצות התורה מלקות

(א) שנצטוו הב"ד שבישראל להלקות העוברים על קצת מצות התורה מלקות וזהו ענין המלקות הנזכר בגמ' וכענין שכתבנו בכל מצוה ומצוה שיש בה חיוב מלקות ואכתוב בע"ה במה שאני עתיד לכתוב ועז"נ והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו וגו'. משרשי המצוה לפי שישראל נקראים בניו של מקום ורצה ב"ה לייסרם על העבירות כדי שישובו אליו ויזכו באחרונה בעולם שכולו טוב וכענין שכתוב יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך ומזה היסוד אמרו ז"ל שאומדין המחויב מלקות שלא ימות במכות המלקות וכפי מה שהיו משערין בו שיוכל לסבול מן המכות ולא ימות בהן היו מכין אותו ואפי' אחר שאמדוהו והתחילו להכותו אם ראו שאינו יכול לסבול האומד שאמדוהו מניחין אותו וכדאמרינן בפרק אלו הן הלוקין במסכת מכות לקה מקצת וראו שאינו יכול לקבל מה שאמדוהו פטור. מדיני המצוה מ"ש ז"ל בפרק הנזכר כיצד מלקין אותו כופין שתי ידיו להעמוד וחזן הכנסת אוחז בבגדיו אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבו והאבן נתונה מאחוריו וחזן הכנסת עומד עליה ורצועה של עגל בידו כפולה אחת לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות עולות ויורדות בה ידה טפח ורחבה טפח ומכה אותו שליש המכות מלפניו ושתי ידות מאחוריו והקורא קורא אם לא תשמור לעשות והפלה ד' את מכותך וגו' ויתר פרטי' מבוארי' במס' הנזכר במכות (הל' סנהדרין פ"ו) ונוהגת מצוה זו בא"י שיש ב"ד סמוך ואמרו ז"ל במסכת סנהדרין מכות בשלשה כלומר ששלשה ב"ד סמוכין מלקין וא"צ לענין מלקות ב"ד של כ"ג וב"ד העובר ע"ז ולא הלקה המחויב מלקות בטל עשה זה וענשו גדול מאוד כי ביראת הדין תתקיים הדת בהמון:

שנמנע

ואין לדקדק מדכתב דחייב בפאה פאה דוקא ולא שאר מ"ע דכ"פ כתב הר"מ פאה ושאר מתנות ג"כ בכלל כמ"ש בתחלת פ"ב כל אוכל הנשמר כו' חייב בפאה וזה בשאר מתנות ג"כ ועוד יבואר בס"ד ע"כ ד"ז דשותפות צ"ע גבי שכחה וכן גבי לקט דכתיב ולקט קצירך בלשון יחיד אפשר דוקא דידי' ולא דשותפות וצ"ע. ועיין לעיל בפרשת קדושים שעמדתי על הר"מ שהשמיט דין שותפות עכו"ם גבי פאה שוב ראיתי בס' פאת השלחן בהלכו' פאה סי' ה' שעמד בזה על הר"מ וכתב שדעת הר"מ דאפי' שותפות עכו"ם חייב ומביא שיטות דשותפות עכו"ם פוטר ובד"ז דשכחה האיך הדין לא ראיתי שם שיתעורר בזה וגם בלקט צ"ע כמ"ש. ומבואר בר"מ שדה שקצרו עכו"ם או לסטים או קרסמוה נמלים פטור מפאה והוא ממשנה פ"ב דפאה ג"כ לענין פאה מתני' ובשכחה אינו מבואר ונראה דגבי שכחה ולקט נמי דמבואר הטעם עיין בר"ש וברע"ב דכתיב ובקוצרכם עד שתהא אתם הקוצרים וכאן גם כן כתיב כי תקצור וכן בלקט כתיב קצירך כו' יותר משמעות שיהי' אתם הקוצרים אך הר"מ כתב לשון ופטורה מפאה צ"ל צ"ד כמו לעיל גבי כל שהוא אוכל כו' דגבי לקט ושכחה ג"כ הדין כן וצריך לעיין בפ"ב בר"מ דכ"פ כתב פטורה מפאה ובאיזה מקומות גבי קטף פרט להדי' פטור מלקט שכחה ופאה וצ"ע קצת. שוב ראיתי כאן בספרי מבואר להדי' כן על פסוק זה דכי תקצור פרט לקצרו עכו"ם או ליסטים או קרסמוה נמלים פטור כו' מבואר להדיא כמ"ש. ומבואר בר"מ כאן בפ"ה עפו עמרין ברוח חזקה לתוך שדה חבירו ושכח שם עומר אינו שכחה שנא' בשדך כו' והוא מהש"ס דסוטה ולפ"ז הקונה תבואה מחבירו אפי' במחובר שיקצור ומכש"כ בתלוש שאין לו בגוף הקרקע רק התבואה שלו א"כ אין כאן דין שכחה כי לא הוי בשדך אף שהשדה שכור לו לצורך התבואה מ"מ אף דשכירות ליומא ממכר הוא לא הוי שלו כמו אתרוג השאול או השכור א"י דלא הוי שלו ה"נ וממשנה פ"ה דפאה אין ראי' לדין זה ע"ש במשנה וצ"ע. ויש פלוגתא במשנה אם יש שכחה בטמון וסברי רבנן דיש שכחה בטמון וכ"פ הר"מ פ"ה כאן דיש שכחה בטמון. ויש איבעי' בסוטה דלף הן על אינו מינו כגון ששכח על אבן או אפי' על עומר דהוי מינו אי הוי שכחה או לא ולא איפשטא והר"מ השמיט איבעי' זו מבואר דסובר דהוי שכחה דהו"ל לפרש. וצ"ע הא הוא איבעיא ועיין בס' פאת השלחן שמביא בשם הפר"ח דעמד בזה על הר"מ וע"ש שמביא ליעות בזה דיש סוברים דהוי שכחה ויש סוברים דלא הוי שכחה וי"א דהוי ספק כיון דלא נפשטא האיבעי' ע"ש שמפלפל בזה. והנה לפמ"ש לעיל דשכח כל הקמה אינו שכחה דצריך עכ"פ לקצור קצת א"כ אם יש הפסק בין השדות הו"ל הפסק לענין דנחשב שדה אחר וצריכים אתחלתא דקצירה. ונראה דכל אלו דמפסיקין לפאה עי' בר"מ פ"ג מבואר שם באריכות ה"נ אך לא ראיתי בר"מ זה וצ"ע. והנה בשדה של חש"ו אע"פ ששכחו לאו שכחה היא כי אינם בני מצות ואם בשעת קצירה הי' קטן ואח"ז בשעת עימור הי' גדול אפשר כיון דליתא בשכחת קמה לית' בשכחת עומרין כמו גבי גר שנתגייר ואפשר לחלק דהתם פטור הוא אבל גבי קטן דבאמת בר מצות הוא רק שאינו ב"ד וכבר כתבתי כ"פ בזה בשם הפרמ"ג באו"ח וצ"ע. והנה הדינים פרטיים בשכחה איזה הוי שכחה ע' בר"מ ולהאריך בפרטי ה:לוה צריך חיבור מיוחד כמ"ש כ"פ. ומל' הרהמ"ח אף ששכחוהו בעה"ב ופועלים ויש שם אחרים שלא שכחוהו אינו שכחה כ"כ הר"מ דאם בשעת ששכחוהו עוברי' אחרים ורואים אותו אינו שכחה עי' בכ"מ ועיין בס' פאת השלחן שכתב די"א דבכה"ג ששכחוהו פועלים ובעל הבית אף דאחרים רואין הוי שכחה עיין מה שפלפל בזה. ופשוט דאפי' פועלים עכו"ם אם לא שכחוהו אינו שכחה ואם עבר ולקח עומר השכחה אינו לוקה כי הוי לאו הנל"ע ואם נאבד או נשרף לוקין ולא הוי לאו הניתן לתשלומין כי מתנות עניים אינם ניתן לתשלומין ועיין מ"ש במצות פאה בפרשת קדושים ותלמד לכאן ובעזרת השי"ת במצוה זו עוד חזון למועד ועי' בר"מ פ"א כאן:

מצוה תקצ"ד (א) שנצטוו הב"ד שבישראל להלקות העוברים כו'. מבואר בר"מ פט"ז וי"ז מהל' סנהדרין ותשלום דיני מלקות כ' הרהמ"ח במצוה שאח"ז ואכתוב בקיצור כדרכי בס"ד. מ"ע על הב"ד להלקות כל המחויב מלקות ומלקות א"צ ב"ד של כ"ג רק בב"ד של שלשה שגי וצריכים שיהיו סמוכים וטהג אף בח"ל אם יש ב"ד סמוכים ע' בר"מ. ומ"ש הרב המחבר דנוהג בא"י שיש שם ב"ד סמוכים ולאו דוקא דב"ד סמוכים אף בח"ל דנין וכבר הגהתי כ"פ בדברי הרהמ"ח בזה. וכ"ל מדברי הר"מ והרהמ"ח דמכות בג' סמוכים לאו דוקא דקבלת העדות וגמר דין צריך להיות בסמוכים אלא אפי' עגמר דינו בסמוכים מ"מ המלקות עצמם שלוקין אותו צריך להיות בפני הסמ:ין דמבואר בגמ' ובר"מ דהגדול קורא והשני מונה והג' אומר לחזן הכה וכו' אותן הג' צריכין להיות סמוכים וכ"כ תהכתוב והפילו השופט וכו' ושופט שבתורה הוא סמוך כנ"פ. וסדר המלקות דצריך שיהי' על בשרו ולא על כסותו והרצועה וכו' מבואר במשנה ובר"מ. ומה שקורא הר"מ והרהמ"ח אינם מביאים רק מקרא זה אם לא תשמור וגו' ובמשנה מבואר אם לא גמר חוזר לתחלת המקרא ושמרתם וגו' וחותם והוא רחום וגו' והר"מ אינו מביא זה ובתוי"ט עמד בזה וכ' דהר"מ לא היה גורס כן וכ"ה במשנה שבירושלמי רק פסוק זה ועי' באו"ח סי' תר"ו גבי עהיוה"כ שקורא רק הפסוק והוא רחום וכו' דאינו מלקות כלל כידוע קורין פסוק של רחמים. ומבואר בר"מ דאין מלקין שנים כאחד דכתיב לפניו שיהא השופט עיניו בו ולא בדבר אחר מכאן שאין מכין שנים ביחד ועי' בספרי דיליף מדכתיב יכנו ולא לאחר. וצ"ע דשני מדרשת הספרי. ולכאורה בלא"ה אין מכין שניהם כאחד דאין עושין מצות חבילות חבילות ע' בסוטה דף ח' גבי אין משקין שתי סוטות וע' במג"א בסוף ה' ס"ת אך כבר כתבו התוס' שם דזה דאין עושין הוי רק מדרבנן ע"ש וכאן הוא איסור תורה מלימוד זה. ומבואר בתורה דמלקות ארבעים אך רבנן ס"ל דאין לוקין אלא ל"ט דכתיב במספר ארבעים וכו' והוא לימוד גמור אם כן מה"ת אין לוקין רק מלקות ל"ט אך הר"מ כתב לפיכך אמרו חכמים מכין אותו ל"ט וכו' והיא לגדר לאו דלא יוסיף שלא יוכל לבא לידי הוספה דאפי' אם יוסיף לו אחת יכהו הארבעים הראוים וע' בכ"מ דלהר"מ הלימוד במספר ארבעים הוא אסמכתא והרהמ"ח במצוה שאח"ז הבין ג"כ בדברי הר"מ שאינו רק מדרבנן ותמה עליו דהוא נגד הגמרא ולדברי הכ"מ צ"ק דסובר הר"מ דדרשה זו רק אסמכתא. אך צ"ע האיך יכולין חז"ל לעקור דבר המפורש בתורה לגמרי משום סייג דעוקרין לגמרי דבשום פעם לא ילקו מ"ם ע' בט"ז ביו"ד סי' קי"ז ובאו"ח סי' תקפ"ח לענין תקיעת שופר והדברים עתיקים. ועוד קשה לי כיון דהוא רק מדרבנן א"כ איך כתב הר"מ לקמן אין אומדין אלא במכות הראוים להשתלש אמדוהו לעשרים אין לוקין אלא י"ח ולמה בשלמא עשרים אין לוקין דלמא יוסיף על האימוד והוי כמוסיף על מ"ם אבל למה לא ילקה וכו' דמנין דבר זה דצריך להשתלש דאדרבא מה"ת א"ל להשתלש כלל רק חכמים פחתו אחד משום לא יוסיף ה"כ ה"ל ללקות י"ט והכ' פוחתין משום לא יוסיף ודין דצריך להשתלש א"ל כלל מה"ת ומנין דהחכמים פחתו אחד משום שילוש הם פחתו אחד משום גדר לא יוסיף וזה קושיא גדולה. ע"כ נרא' כדברי הכ"מ דגם הר"מ ס"ל דהוא מה"ת רק אינו מפורש קורא הר"מ ד"ם אף שכ' לשון אמרו חכמים ולא כ' מד"ם אינו דקדוק כ"כ דהיא היא וע' בנו"ב גבי קרובי אישות דדקדק כה"ג והבאנו לעיל אפשר דשם כ' ומדבריהם וכו' אבל אמרו חכמים הוא כלשון מד"ם ככ"ב. ומ"מ ק' דהר"מ כ' טעם זה שלא יוסיף וכ' הכ"מ דחז"ל קבלו ממרע"ה דרשה זו וטעם זה. אם כן מנ"ל שצריכים להיות ראוים להשתלש כיון דגבי' ל"ש טעם זה ה"ל ללקות י"ט דשייך ט"ז וצע"ק. שוב ראיתי ברש"י דסנהדרין דף י' שכ' הא דבעינן שיוכל להשתלש נפקא לן מקרא כדי רשעתו שמכין שני שלישים מלאחריו ושליש מלפניו כמבו' במכות א"כ ראוי להשתלש נפקא לן מקרא זה ואינו תלוי זב"ז. מ"מ מה שהקשתי לעיל

מצוה תקצ"ה לא יוסיף וכו'

(א) שנמנע הדיין מהכות החוטא הכאות גדולות וביאור זה הענין כך הוא שכל המחויב מלקות תכלית מה שילקה מ' הבאות חסר אחת כמו שבא בקבלה ולא יכה לשום אדם עד שישער ההבאה שתהי' כפי יכולת המוכה ושניו ומזנו וצורת גופו ואם יכול לסבול הבאת גבול העונש כולו יוכה ואם לא יוכל לסובלו כולו יוכה כפי יכלתו ואין פחות משלש הכאות לעולם ותכלית חשבון מנין המלקות לעולם ארבעים חסר אחת כמו שאמרנו ובא המניעה מהוסיף להכותו אפי' הבאה אחת על המנין הזה או על מה שישער השופט שיסבלהו ועל כל זה נאמר לא יוסיף וכן אמרו בספרי אם הוסיף עובר בל"ת אין לי אלא שמוסיף על הארבעים מנין על כל אומד ואומד שאמדוהו ב"ד ת"ל לא יוסיף פן יוסיף וחכמים הם חסרו אחת מהארבעים לגדר לאו דלא יוסיף כ"כ הר"מ במז"ל והוא תימא לפי הגמרא. ובזה הלאו הוא אזהר' מהכות כל איש מישראל ואם החוטא הזה אנו מוזהרים עליו שלא להכותו בהכותו שאר כל אדם לא

כל

על דברי הר"מ ניחא דאי אמרת מה"ת מ"ס א"כ מה"ת א"צ להשתלש וע"כ פסוק זה אסמכתא ואפשר דסובר דמ"ס מה"ת וחכמים בגזרי חדא וגם דין זה דרלאי להשתלש ג"כ מד"ס מאסמכתא מ"מ נר' דהעיקר כדברי הכ"מ דהוא מה"ת אף להר"מ ונר' דגם מכות הראוים להשתלש ג"כ מה"ת מקרא זה דכדי וכו' וכ"כ שם בסנהדרין ואין להאריך. והנה ד"ז דמלקות ל"ט הוא בכל אדם הבריא ויכול לקבל הרבה מלקות מ"מ אין מלקין רק השיעור הנ"ל אבל אם אינו יכול לקבל מלקין כפי שיכול לקבל ואומדין המחויב מלקות כמה יכול לקבל אם אינו יכול לקבל רק ג' או ו' וכדומה אין לוקין רק כפי האומד ואם הוסיף אפי' מכה אחת מן האומד עובר ג"כ בלאו דלא יוסיף כמ"ש הרהמ"ח במצוה שאח"ז בשם הספרי וכן אומדין במכות הראויות להשתלש כגון שאמדוהו לשני מלקות אינו לוקה כלל ואם אמדוהו ליותר מג' אין לוקין אלא ג'. וכן אם אמדוהו לששה לוקין ששה ולחמשה אין לוקין רק ג' הכלל דצריך להשתלש. ולפמ"ש בשם הר"מ דהוי מה"ת ל"ט ומטעם זה משום גדר לאו דלא יוסיף א"כ ה"ה בכל אומד צריכים לפחות אחד מן האומד משום גדר דלא יוסיף דמ"ל מ"ס או פחות כפי האומד דאם הוסיף עוברים על לאו וצריך לפחות א' כדי שלא יבא להלאו א"כ כללא הוא דרך משל אם אמדוהו ד' פוחתין אחד ולוקין ג' וכן אם אמדוהו ה' לוקין ג' דאחד צריך לפחות ולא נשתייר רק ד' ואינם ראוים להשתלש לוקין ג' וכן אם אמדוהו לוא"ו דצריכים לפחות א' ולא נשתייר רק ה' ואין ראוין להשתלש לוקין רק ג' א"כ כללא הוא דאם א' יותר מהמשולש פוחתין רק הא' ואם אמדוהו שנים יותר מהמשולש פוחתין שנים ואם הם משולשים פוחתין משולש אחד כי א' צריך לפחות משום ל"י וממילא צריך לפחות עוד ב' כי אינם ראוים להשתלש ואם אין האומד רק לשליש א' כגון לג' אין לוקין כלל כי אחד צריכים לפחות ולא נשתיירו מכות הראויות להשתלש ומ"ש הר"מ לקמן אמדוהו לי"ב או י"ח נ"ל הפשט דיכול ללקות י"ב היינו דאמדוהו א' יתר כגון י"ג ולי"ח היינו י"ט א"כ לע"ג איך לא ביאר הר"מ ד"ז בפירוש דבאומד צריך לפחות א' או ב' או ג' ובאמוד לג' אין לוקין כלל דדינים אלו הי' צריך לבאר. אך נר' אף דהר"מ יהיב טעם משום ל"י הוא רק קלא טעם אבל הכל מה"ת הן ל"ט והן שראוים להשתלש ובאומד א"צ לפחות א' כ"כ ובאתי רק לעורר. והנה כל חייבי מלקות אומדין אותם כמה יכולים לקבל ואם אמדוהו ולא לקה תיכף א"צ אומד אחר כ"ז שאין אנו רואים בו שינוי הן שנחלש או שהבריא אך אם נשתנה בודאי צריך אומד אחר ע' בגמ' ונר' דאם לוקין אותו ביום אחר צריך אומד חדש. ואם אמדוהו לקבל י"ח ולקה ואח"ז רואין אנחנו שיכול לקבל כל הל"ט נפטר בהי"ח שלקה. ואם אמדוהו לקבל ל"ט ובתוך המלקות רואין אותו שנחלש ואין יכול לקבל יותר נפטר ג"כ במה שלקה ואין אומרים יתרפא ואחר כן ילקה עוד כי נפטר במה שלקה ובזה אין חולק כי הוא משנה מפורשת. ואם אמדוהו ונשתנה האומד ולא לקה בכתים שיטת רש"י כ"ה אם אמדוהו היום ובו ביום חזרו והאמידוהו ונשתנה איגלאי מלתא שהאומד הראשון הי' בטעות כיון דאין רואין בו שינוי בשעה מועטת אין הדרך להשתנו' חזינן דאומד הראשון הי' בטעות הלכך באמדוהו לל"ט ובו ביום קודם שלקה אמדוהו לי"ח אינו נפטר דהו"ל כאלו עתה מעיינו בדינו ויאמרו א"י ממתינין ליה עד שיבריא ויהיו אומדין אותו אומד הראוי כך פרש"י. ולכאורה ל"ע אם מעייני' עתה בדינו ואמרו שא"י לקבל רק כך וכך אמאי ממתינין הא כל ח"מ לוקין כפי האומד אף בפחות מל"ט ואין ממתינין כלל כמבואר במשנה אמדוהו לי"ח ולקה וכו' חזינן דאין ממתינין ולוקין מה שיכול לקבל ונ"ל כיון דסותר את הראשון א"כ חיישי' דלמא אומד הראשון אמת ואסור ללקות בפחות וכאומד הראשון א"י להלקות כי פ"כ מחמת אומד הראשון ע"כ אין לוקין עתה כלל וממתינין עד אומד הראוי. ואם אמדוהו לי"ח ובו ביום חזרו והמדוהו לל"ט אגלאי מלתא דהראשון הי' בטעות מוסיפין ולוקין ל"ט. ולכאורה כמו דאם אומד האחרון הי' להקל דפירש"י דממתינין ה"נ דאם אומד אחרון להחמיר הו"ל להמתין מחמת אומד הראשון ונ"ל דבאומד האחרון להקל ועל קולא מפני חומר פ"כ אין האומד ברור כ"כ כי מפני חומר פ"כ אין מדקדקין כ"כ א"כ אומד הראשון לא נתגלה אם הוא טעות גמור ע"כ ממתינין מחמת אומד הראשון כנ"ל אבל באמדוהו להחמיר בודאי דקדקו ביותר כי הם מחמירים בפ"כ ע"כ אומד זה עיקר כנ"ל. ואם אמדוהו היום ולא לקה עד יום אחר ואמדוהו ביום אחר אם בתחלה אמדוהו לל"ט ואח"כ אמדוהו לפחות הולכין אחר האומד האחרון והסברא נותנת כן כיון דאומד האחרון אינו סותר להראשון רק באמת נכחש א"כ הו"ל כאלו אומדין איש בפ"ר וכמה שיכול לקבל לוקין ונפטר. וכן אם א"י לקבל כלום נפטר כמו בכ"מ וא"ל אומד עוד הפעם וכן אם אמדוהו לפחות ואח"ז הבריא ויכול לקבל ארבעים מ"מ נפטר באומד ראשון דאומד היה טוב והולכין אחר אומד פ"א וע' ברש"י שכ' כיון שנתבזה וכן מ"ש וא"י לקבל כלום איני מבין דברים הללו וא"ר להאריך אך זה שכתבתי הוא שיטת רש"י מהגמ' כדי ליישב המשנה והברייתא ומתרץ ע"ש כן והשיטה כ"ה לפי פרש"י כמ"ש. ולשון הר"מ כאן בפי"ז ה"ב אמדוהו לקבל ארבעים ומשהתחיל ללקות ראוהו שלש ואמרו א"י לקבל יותר ממה שלקה אלו הט' או הי"ב שלקה ה"ז פטור. אמדוהו י"ב ואחר שלקה ראוהו חזק ויכול לקבל יותר פטור ואין מלקין אותו יותר על האומד כלשון משנתינו בלקה דוקא ואי לא לקה אינו נפטר

נראה כסברת רש"י וע"כ ליומא דהר"מ סותם הדברים ואח"ז בה"ג כ' אמדוהו היום שילקה י"ב ולא הלקוהו עד למחר ולמחר יכול לקבל י"ח אינו לוקה אלא י"ב והייט כאומד הראשון אף שלא לקה והייט כמו שמוקמינן הברייתא למחר או ליומא אוחרי כמו שפירש"י פטור אף שהאומד האחרון הי' על יותר דהא אזלי' בתר הראשון להקל והיא שיטת רש"י. אך הדין הראשון שבברייתא באמדוהו לי"ח וחזרו ואמדו שא"י לקבל כ"כ פטור דמוקמינן ג"כ למחר ופטור לגמרי לא הביא הר"מ ונראה דאינו פטור רק ממתינין ובאמת מבואר בברייתא דפטור בכ"ע והשמיט הר"מ ד"ז. עוד כ' אם אמדוהו שילקה למחר י"ב ולא נלקה עד יום השלישי ובשלישי יכול לקבל י"ח לוקין י"ח שהרי בשעת האומד לא אמדוהו ללקות אלא לאח"ז ואין מבואר מנין יצא להר"מ ד"ז. ונראה כיון דמבואר לפי הגמרא דביום א' אין דרך להשתנות אבל יום אחד יכול להשתנות א"כ אומד הראשון שאמדוהו על מחר אינו אומד כלל והרי זה אומד חדש ולוקין אם יכול לקבל וה"ה איפכא אם אמדוהו להרבה על מחר וא"י לקבל הו"ל ג"כ כאומד חדש ונפטר באומד החדש. אך קשה למה כ' הר"מ ולא נלקה עד יום הג' אפי' ביום הב' הולכין אחר האומד החדש כיון דהאומד הראשון הי' על יום אחר. והנה הכ"מ והלח"מ כתבו דהר"מ פירש כן דברי ר"ש כאן וכו' ועפ"ז כ' הדינים הללו ודבריהם ל"ע ואני לומד עתה בטרדה בלא עיון ובעזה"י עוד חזון למועד. ומי שנתחייב הרבה מלקות בין מהרבה לאוים בזאח"ז או שנתחייב בפ"א הרבה מלקיות כגון יש חורש תלם א' וכו' אומדין אותו אם האמידו אותו עד כדי מלקות אחד כגון ל"ט או פחות ואפי' מ"א דאין השנים הנוספים על מלקות הראשון ראוים ללקות בשביל מלקות שני דאינן ראוים להשתלש לוקין מלקות א' ומתרפא וחוזרין ולוקין אבל אם אמדוהו תחלה למ"ב מלקות דראוים הג' מלקיות הנוספים ללקות בפ"ע דאם אומדין חייב מלקות לג' לוקה ומפטר א"כ לוקין המ"ב ומפטר מהשני מלקיות כי הנוספים ראוים לצאת בהם ידי מלקות וכן דרך משל בג' מלקיות אם אמדוהו שני פעמים ל"ט ועוד משולש לוקין ונפטר מג' מלקיות ואם שנים נוספים כיון דא"י ללקות שנים משום מלקות לוקה ומתרפא ולוקין משום לאו הג' וכן על דרך זה במלקיות הרבה. ואם נתקלקל בין ברעי ובין במים דעת הר"מ דאם נתקלקל דוקא אחר שהתחיל להכותו פטור מן המלקות דכתיב ונקלה וכו' כיון שנקלה וכו' וכ"כ הרהמ"ח אבל אם נקלה קודם מלקין אותו אבל שיטת רש"י דתיכף בהגבהה ראשונה ולא נלקה עדיין אם נתקלקל פטור וע' במנ"ל שכ' לשיטה זו דוקא אחר הגבהה אבל קודם הגבהה ומכש"כ קודם כפיתה אם נתקלקל אינו נפטר וע' ברש"י דפי' בברייתא דאם אמדוהו דלאחר שילקה יתקלקל אין לוקין אותו דאסור שיבא לידי קילקול וע' במנ"ל שפלפל לדעת רש"י אם אמדוהו שיתקלקל בהגבהה ראשונה מה דינו והר"מ אינו מביא זה דיש לו פירוש אחר בגמ' ע' במנ"ל באריכות. ואם אמדוהו לשני מלקות כמ"ש לעיל ונקלה תיכף אחר הכאה קמא פטור לגמרי כך פי' הר"מ בגמ' ונראה דרש"י מודה לזה אף שפירש פירוש אחר בגמ' מ"מ ד"ז יוכל להיות אמת אף לדעת רש"י. ואם נפסקה הרצועה לאחר שנלקה נפטר ובזה לכ"ע דוקא אחר הכאה ראשונה עכ"פ אבל קודם הכאה נפסקה לוקין אותו ואם אמדוהו לשני מלקות ונפסקה אחר שלקה אי מיפטר לגמרי אי לאו אינו מבואר ברש"י ובר"מ מבואר דאינו נפטר רק אותו המלקות והיינו אם התחילו ללקות ונפסקה הרצועה נפטר מאותו מלקות הראשונה ולוקין האומד הב'. ופשוט דאין הכאה ראשונה נחשב להצטרף עם הכאה שניה כגון שאמדוהו למ"ה ונלקה ג' ונפסקה הרצועה לוקין עוד ששה שהי' חייב על השניה ולא אמרי' דהג' ראשונים יעלו לחשבון ולא ילקה רק ג' כי מאותו מלקות נפטר בנפסקה הרצועה ומלקות השניה חייב לגמרי דהו"ל כאלו נפסקה קודם הכאה דאינו נפטר כלל כנ"פ. ואם כפתוהו על העמוד וכרת החבלים וברח פטור ואין מחזירין אותו כ"כ הר"מ מהש"ס ואינו מבואר בר"מ היאך הדין אם אמדוהו לשני מלקיות וברח בראשון אם נפטר גם מהשניה או דוקא מאותו המלקות אבל לוקין אומד השני וכבר נסתפק בזה המנ"ל וע' עוד במנ"ל מה שמפלפל בדינים אלו. ומי שנתחייב מלקות ולקה חוזר לכשרותו שנא' ונקלה אחיך וכו' כיון שנלקה הוא אחיך כ"כ הר"מ כאן ונראה דאפי' לא עשה תשובה חוזר לכשרותו לענין עדות ושבועה דלא הזכיר כאן תשובה וע' בר"מ פי"ב מה' עדות ה"ד כ' כל מי שנתחייב מלקות בין שעשה תשובה בין שלקה בב"ד חוזר לכשרותו מבואר ג"כ דבלקה נכשר אף בלא תשובה וע' בר"מ פ"ב מה' טוען ונטען ה' יו"ד שכ' אם הי' עדים שלקה ועשה תשובה חוזר לכשרותו נראה דתשובה ג"כ בעינן וע' בלח"מ שכ' ועשה היינו או שעשה וסמך על מ"ש בה' עדות ע"ש. והנה כל אישי ישראל בכלל זה דאם נתחייב מלקות לוקין רק חש"ו אינן ב"ח כלל ואפשר דאם נגמר דינו למלקות ונשתטה או נתחרש לוקין אותו כיון דנתחייב למה לא ילקה כנ"פ

מצוה תקצ"ה (א) שנמנע הדיין מהכות וכו' וע"ז נאמר לא יוסיף וכו' מבואר בר"מ פט"ז מה' סנהדרין. ונוהג בכל אישי ישראל וכל המכה את חבירו עובר בל"ת זו דלא יוסיף וכ' הר"מ ואפי' מכה עבד הכאה שאין בה ש"פ לוקה וע' בכ"מ וע' בחוה"מ סי' ת"כ ותכ"ד דאפי' עבד שלו חייב מלקות בפחות מש"פ ובש"פ אין לוקין אף דאין משלם ה' דברים דאף דפטור מתשלומין מ"מ כיון דהפטור מחמת מה שקנה עבד קנה רבו הו"ל בר תשלומין

והעת

כל שכן וחכמים ז"ל מנעו אותנו אפי' מלרמוז להכות ואמרו כל המגביה ידו על חבירו להכותו נקרא רשע שנא' ויאמר לרשע למה תכה רעך. שורש מצוה זו נגלה הוא לכל שאינו בדין ואינו ראוי להכות ברי' כי אם כדי רשעתו לייסרו ע"פ ב"ד. מדיני המצוה מ"ש ז"ל כשאומדין את החוטא כמה מכות הוא יכול לסבול אין אומדין אותו אלא במכות הראויות להשתלש אמדוהו שהוא יכול לקבל עשרים אין אומרים ילקה אחד ועשרים שיהן משולשות אלא ילקה שמנה עשר ומי שאמדוהו ללקות וכשהתחילו להלקותו נתקלקל ברעי או במי רגלים אין מלקין אותו יותר שנא' ונקלה אחיך לעיניך מכיון שנקלה נפטר נפסקה הרצועה קודם שנגמרו להלקותו ואפי' במכה הראשונה פטור כפתוהו על העמוד ונתק המיתרים בכחו וברח פטור וכל מי שחטא ולקה חוזר לכשרותו שנא' ונקלה אחיך כיון שנקלה אחיך הוא ואף כל מחויבי כריתות שלקו אמרו ז"ל שנפטרין מידי כריתתן ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת מכות (ה' סנהדרין פי"ז). ונוהג איסור זה לענין שלא להכות א' מישראל בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות אבל לענין איסור המוסיף במלקות אינו נוהג אותו הענין אלא בזמן ישוב הארץ שהי' לנו ב"ד הראוים להלקות ועובר ע"ז והכה ישראל הכאה גדולה שיתחייב לו עלי' תשלומין של פרוטה או יותר אינו מתחייב מלקות לפי שהוא לאו הניתן לתשלומין וקי"ל אין אדם לוקה ומשלם ואם הכהו מכה קטנה שאין מתחייב עלי' שוה פרוטה או יותר חייב עלי' מלקות ואומר אני שראוי לומר דין זה חידוש הוא שחדשה התורה:

מצוה תקצ"ו לא תחסום שור בדישו

(א) שלא נמנע הבהמה מלאכול ממה שתעבוד בו בשעת עבודתה כגון שתדוש תבואה או תשא תבן ממקום למקום על גבה שאין רשות לנו למונעה מאכול ממנה ועז"נ לא תחסום שור בדישו. משרשי המצוה ללמד עצמינו להיות נפשינו יפה בוחרת היושר ומדבקת בו ורודפת אחר החסד והחמלה ובהרגילנו אותה ע"ז אף על הבהמות שלא נבראו רק לשמשנו לחוס עליהם לחלק להם חלק מיגיעת בשרן תקח לה הנפש דרכה בהרגל זה להטיב אל בני אדם ולשמור אותם מהעביר עליהם הדרך בשום דבר שראוי להם ולשלם שכרם בכל אשר יעשו טוב ולהשביעם מאשר יגעו בו וזה הדרך ראוי ילכו בה עם הקדוש הנבחר. מדיני המצוה מה שאמרו שאיסור חסימ' הוא כשעושה הבהמה בגידולי הקרקע בין במחובר בין בתלוש ואחד השור ואחד כל מיני בהמה וחיה בין טמאים בין טהורים בכלל איסור זה אחד הדש ואחד כל שאר מיני מלאכות גידולי קרקע ולא נאמר שור בדישו אלא בהווה. החוסם את הפועל

ודעת הסמ"ע דבעבד שלו בהכאה בפחות מש"פ אין לוקין ע"ש ועי' בקצה"ח סי' תכ"ד. ואפי' אם הכה חש"ו ובנו ובתו שלא לשם מוסר דין א' להם דבש"פ חייבה התורה תשלומין עי' בר"מ בה' חו"מ ובפחות מש"פ חייב מלקות. ואם הכהו כמה הכאות ובכל אחת אין בו ש"פ רק ע"י צירוף הם ש"פ דנתחייב מלקו' תיכף בהכאה ראשונה וממון בא על ידי צירוף גם הכאה ראשונה אם לוקין או נפטר ע"י ממון ע' לעיל בפ' משפטים מ"ש. וכתב הרהמ"ח דד"ז חידוש הוא וא"י מאי חידוש הוא ולע"ק וע' בר"מ פ"ה מה' ממרים דהמכה רשע אינו עובר וכן אם נגמר דינו למיתה אף בעשה תשובה אינו חייב על ההכאה ועיי' בפ' משפטים שכתבתי בזה:

מצוה תקצ"ו (א) **שלא** נמנע הבהמה מלאכול ממה שתעבוד וכו' מבואר בר"מ פי"ג מה' שכירות ובטוש"ע חוה"מ סי' של"ח והדינים כ"ה. העושה מלאכה בבהמה אחד בהמה טהורה או טמאה או חי' ומבואר בש"ס דב"ק דף כ"ד דה"ה עוף וע' בב"מ דף צ"א ע"ב דש באווזין ותרנגולים כו' וע' בתוס' אסור למנוע לאכול בשעת מלאכת' מן המלאכה שהם עושים (והתוס') [והמונע] אותם שלא לאכול לוקין משום לאו הזה לא תחסום שור בדישו ול"ד שור דילפינן משבת דכל בהמות וחיות ועופות בכלל לאו הזה ול"ע על הר"מ והרהמ"ח והטור והש"ע דהשמיטו עוף דברור הוא דבעוף עובר גם כן ע' בב"ק וכאן בב"מ גבי דש באווזין וכו' לפי פסק הלכה כת"ק גם עוף בכלל זה ע' בתוס' ועי' בסוגיא דב"ק שם מבואר דחי' היא אינו בד"ז ודוקא גבי כלאים מרבינן ע"ש בתו' בד"ה אתי' וכו'. ואין הלאו דוקא על החוסם בשעת מלאכה אלא אפי' חסמה קודם ופשיט דה"ה אפי' אחר חסמה והוא עשה בה מלאכה העושה חייב דהלאו הוא לא הדוש בחסימה והעושה מלאכה בנחסם עובר על לאו הזה ולוקין כן מבואר בש"ס ופוסקים. ואין חילוק בין הבהמה שלו או אפי' הבהמה של עכו"ם ושכר אותה עובר על לאו הזה אם דש בחסימה ופשוט דאין חילוק בין שכר או גזל בהמה או בהמת הפקר בכ"ע אם חסם לוקה ואין הלאו הזה רק אם עושה בגידולי קרקע אבל בדבר שאינו גדולי קרקע מותר לחסמה ובגדולי קרקע אסור לחסום הן שהיא עושה במחובר או בתלוש וילפינן בגמ' זה ודישו ל"ד. המעיין בגמ' כאן בב"מ בסוגיא דף צ"א נראה דמקשינן חוסם לנחסם ונחסם לחוסם וכמה דברים ילפינן מדישו דכתיב כאן לדין פועל א"כ כאן הדין כמו פועל שכתבנו לעיל דבמחובר אינו עובר רק בשעת גמר מלאכה ובתלוש דוקא קודם שנגמר למעשר ולחלה ועי' ברש"י ובתוס' גבי פרות המרכסות שפרש"י דמותר לחסום דנגמרה מלאכתו למעשר והרמ"א מביא ד"ז בש"ע אף דהר"מ יש לו פי' אחר בד"ז דפרות המרכסות כמבואר לקמן בס"ד אך בדבר הזה לא נוכל לחלק דמבואר בש"ס דדמי לפועל והדרבא פועל ילפינן מכאן מדישו א"כ הן במחובר הן בתלוש אין עובר בחסימה רק כמו פועל במחובר בשעת גמר ובתלוש קודם שנגמר למעשר ולחלה כמו שביארתי הדינים גבי פועל ע' לעיל ול"ע על הר"מ והרהמ"ח והש"ע שסתמו ד"ז ולא כתבו בפי' אבל האמת כ"ה. ופשוט היכי דל"ש מעשר כגון מאכל בהמה אוכלת בתלוש תמיד דל"ש נגמר מלאכתו למעשר ולחלה. ואמרינן כאן בב"מ דף צ"א ע"ב דאי אמרינן גבי פועל דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר שור במחובר היכי אוכל ופרש"י הא דמרבינן שור במחובר הא א"א לאכול בגפן זה שהוא עושה (כמ"ש לעיל דדמי לפועל דמותר למנעו מגפן אחר). ועי' ברש"י הטעם ומתרצינן בשרכא היינו זמורה ארוכה דיכול לאכול ממה שהוא עושה וע' בתוס' שפירשו הקושיא היינו דדש במחובר וכל קלח הוי בפ"ע והאיך אוכל בקלח אחר ומתרצינן בשרכא היינו שיכול לאכול אותן השיבולות שהוא דש והר"מ בפ' י"ב כאן פוסק גבי פועל דלא יאכל בגפן אחר עי' בלח"מ א"כ איך סתם כאן דשור אוכל במחובר ולא כ' בשרכא וגם גוף הדין לא כ' דאינו אוכל בגפן אחר גבי שור ג"כ ונ"ל דסמך אדלעיל דאין השור אוכל רק כמו הפועל וא"ל לפרש. ומ"מ דבגוף הדין דאינו אוכל רק כמו פועל סתם מאד כמ"ש לעיל. והנה לעיל גבי פועל דאינו אוכל בגפן אחר סוברים הרבה דהוא אבעיא דלא איפשטא א"כ אסור הפועל לאכול אך אם אכל ל"מ מיניה. ע' בטור וש"ע ודברי הלח"מ שם צ"ע דכ' כיון דמפקינן לעולם נראה דס"ל להר"מ דאינו אוכל דכך איפשטא ואח"ז מקשה למה לא כ' הר"מ דאי אכל ל"מ מיניה הא לדבריו ס"ל להר"מ דאיפשטא

ומפקינן מיניה ולע"ג. עכ"פ הפועל אסור לאכול דהו"ל ספק גזל וגם הבע"ב אסור למנוע אותו כי הוא ג"כ ספק תורה אללו אך כאן מספק אסור לחסום אותה דהו"ל ספק ד"א ואם שכר בהמה אסור לחסום משום ספק אך אם חסמה אינו משלם ד"ק לפרש דיבואר לקמן בס"ד כי ספק ממון לקולא וז"פ. ומבואר בש"ס דמעילה ובר"מ פ"ח מה' מעילה דפרה החורשת בכרשיני הקדש חוסם את פיה ובגמרא אמרינן דכתיב לא תחסום שור בדישו דישו שלך ולא של הקדש א"כ ל"ד הקדש אלא אפי' דש בתבואה שגזל אינו עובר על הלאו הזה דאינו שלו ומ"ל גזל הקדש או גזל הדיוט והר"מ שם כ' דישו דיש הראוי לו ונראה דהוא הוא כיון דאינו שלו א"כ ה"ה בגזל כ"כ. והדשות בתרומה דאורייתא מבואר בש"ס דאינה אוכלת ומותר לחסום וע' ברש"י והתוס' כתבו דכתיב דישו ובעינן דיש הראוי לו ופרה של ישראל אסורה בתרומה אפי' שכרה כהן וגם פרה של כהן אסורה בתבואה רק בכרשינין. והר"מ כתב פרה של ישראל שהיה הכהן דש בה נראה דכהן עובד בפרתו בתבואה אף בחטים וכדומה דאינן כרשינין אך הר"מ אינו מביא ד"ז דבהמת כהן לא יאכילנה תרומה תבואה ע' בפ"ו מה' תרומות נראה דמותר להאכילה תבואה ג"כ ע"ש במכ"ל שמביא דד"ז הוא בת"כ והאיך יחלוק הר"מ על הת"כ וא"כ"מ. וע' בר"מ פ"ג מה' מעשר דטבל מותר להאכיל לבהמה עראי א"כ אפשר אסור לחסום בעושה בטבל ואפשר דהוי זה אכילת קבע ול"ע. וכן הדשות במעשר שני אינם אוכלים דאינו ראוי ומבואר בר"מ מהש"ס דגדולי תרומה וכן מע"ש ות"מ של דמאי עובר משום בל תחסום וע' ברש"י כיון דלאו תרומה דאורייתא הוא וכו' נראה דלאו דוקא אלו שחשבם הר"מ ה"ה בנזרע בעלין שאינו נקוב או תרומת ירק לדעת הר"מ או לדעת התוס' כל שהוא חוץ דגן תו"י והרבה דברים שהם מדרבנן אם כן היה יכול הגמרא לתרץ כאן בתרומה דאורייתא כאן בתרומה דרבנן. וצ"ל דוקא בדמאי שהוא איסור קל דרבנן דרוב ע"ה מעשרין וגדולי תרומה דאין בו רק איסור לזרים ונאכל בידים טמאות וטבו"י אוכל ע' בר"מ פי"א מה' תרומות עוברים משום ב"ת אבל שאר תרומות ומעשרות שהן מדרבנן כגון בעלין שאינו נקוב ואפי' ירקות מכל מקום כל דתקון רבנן וכו' וכיון דמדרבנן הוי תרומה או מעשר הו"ל דיש שאינו ראוי לו והרבה מלינו כיון דמדרבנן לא חזי אינו עובר מה"ת דעל ידי דרבנן נפקע ד"ת וע' במכ"ל פ"ז מהלכות תרומות והדברים ארוכים ועתיקים אין כאן מקומו ובאתי רק לעורר. ומבואר בגמרא דהדשות בתרומה ובמעשרות דאינה אוכלת וחוסמין אותה אבל מפני מראית עין מביא ביל מאותו המין (ביל היינו כמלוא אגרוף) ותולה לה בטרסקל שבפיה רשב"י אומר מביא כרשינין ותולה לה שהכרשינין יפות לה מן הכל. אח"ז אבעיא בגמ' אוכלת ומתרזת מהו משום דמעלי לה והא לא מעלי דחזיא ומלטערה או דלמא וכו' והא כמי חזיא ומלטערה אמר ר"ש תניתוה רשב"י אומר מביא כרשינין ותולה בה וכו' ש"מ דמעלי לה הוא ש"מ. וראיתי בס' ש"מ שכ' בשם הראשונים דמעיינן מהכא שכל שתלה בבהמה שיעור אכילתה היינו ד' קבין לפרה וג' קבין לחמור ליכא משום לא תחסום ומש"ה סגי לה באגרוף משום מראית עין וכו' והיינו דקשיא להו מאי מהני שתולה לה טרסקל דעי"ז אינה אוכלת מה שעושית אכתי איכא מ"ע ע"כ שכל שתולה לה שיעור אכילתה אע"פ שעי"ז נחסמת ונמנעת לאכול ממה שהיא עושה לית לן בה אך בתו"מ דמן הדין אינה אוכלת רק משום מ"ע נותן לו רק כמלוא אגרוף ובין רב למעט ליכא משום מ"ע. והנה הת"ק סובר דמאותו המין דוקא דצריכה לאכול ממין שהוא ורשב"י סובר דנותן לה כרשינין וכו' היינו דסובר דמה"ת אם נותן לה ממה דמעלה ש"ד א"כ תולה לה ג"כ אגרוף כרשינין אבל במקום שאוכלת מן הדין לת"ק תולה לה מאותו המין שיעור אכילתה ולא הוי חסימה ולרשב"י תולה לה כרשינין ופשוט דלרשב"י אם תולה לה מאותו המין ג"כ אינו עובר רק סובר דכרשינין ג"כ תולה אף שאינו מאותו המין כיון דמעלה והתורה הקפידה על דמעלה לה. והנה באבעיא דאוכלת ומזיק לה פשטינן מרשב"י דהוא סובר דתולה כרשינין ולא הוי מ"ע ע"כ בתולה לה כרשינין כשיעור ש"ד מה"ת אף דאינו מאותו המין דהתורה הקפידה על דבר שמעלה לה. אך קשה היכי פשטינן מרשב"י הא הת"ק פליג וסובר דוקא מאותו המין ע"כ משום דחזיא ומלטערה והש"מ הקשה קושיא זו ותירץ דרשב"י לא פליג דלפרושי דברי הת"ק

הפועל פטור ואחד החוסם אותה בשעת מלאכה או קודם מלאכה ואח"כ עשה בה מלאכה חייב משום חסימה ודין הדש בפרתו של עכו"ם והאומר לעכו"ם חסום פרה ודוש בה ודין אם היה רע לבני מעי' מה שהיא עושה בו ודין פרות המהלכות על התבואה ויתר פרטיה מבוארים בפרק ז' מבבא מציעא (ח"ה סי' של"ח) ונוהג איסור זה בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז וחסם פרתו ודש בה חייב מלקות ואפי' חסמה בקול לוקה כגון שמונע הפרה מלאכול בקול נערותיו שעקימת שפתיו בזה הוא חשוב מעשה להלקותו עליו כנראה בסנהדרין (ותימא הוא מ"ש הכא משאר דוכתין דאין לוקין על לאו דאין בו מעשה) (ב) **והשוכר** בהמה וחסמה לוקה ומשלם לבעלים ארבעה קבין לפרה ושלשה קבין לחמור:

מצוה תקצ"ז לא תהיה אשת המת וגו'

(א) **שנמנע** כל אדם מישראל מלבוא על היבמה בעודנה תחת זיקת היבם ועז"נ לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה. משרשי מצות היבום אכתוב מה שידעתי בו במ"ע של יבום שבסדר זה וגם שם אכתוב קצת דיני המצוה וענינה כמנהג ספר זה ועובר ע"ז ובא על היבמה והיא תחת זיקת היבם חייב מלקות ועיקר האזהרה זו הוא על האנשים וגם היא בכלל האיסור שלא תבא ותנשא לשום אדם עד שתפטר מן היבם ואפשר שאם עברה ונבעלה לרצונה ועודה זקוקה ליבם שגם היא בחיוב המלקות (א"ה סי' קע"ג):

מצוה תקצ"ח מצות יבום

(א) **שנצטווה** מי שמת אחיו ולא הניח בנים ליקח אשת אחיו המת לו לאשה וזהו הנקרא יבם בתורה ובדברי רבותינו ז"ל ועז"נ יבמה יבא עליה. משרשי המצוה לפי שהאשה אחר שנשאת לאיש הרי היא כאחד מאבריו שכן יחייב הטבע מפני מעשה האב הראשון שלוקחה אחד מצלעותיו וממנה בנה לו האל אשה והאיש הזה שמת בלא בנים שיהיה חלק ממנה לזכרון לו ולמלאות מקומו בעולם לעבודת בוראו ועוד אין זכר לו בעולם הגופני זולתי זאת האשה שהיא עצם מעצמיו ובשר מבשרו היה מחסדי האל עליו להקים לו זרע ממנה על ידי אחיו שהוא גם כן כחצי בשרו כדי שיהיה אותו הזרע ממלא מקומו ועובד בוראו תחתיו ויזכה על ידו בעולם הנשמות אשר הוא שם כמו שידוע דברא מזכה אבא שכן ארז"ל דברא מזכה אבא ואבא לא מזכה ברא וכמו כן

הת"ק קאמי אף דמין אחר לא יתלה מ"מ כרשינין תולין משום דמעלה והת"ק ג"כ ס"ל כן וכ"כ ההוכ' דרבנן לא פליגי ארשב"י ע"ש. והנה הר"מ אינו מביא ד"ז דאם תולה לה שיעור אכילתה מאותו המין דאינו עובר על ב"ת אך ממילא מוכרח דס"ל כן כי כ' גבי הדשות בתו"מ מביא מעט מאותו המין ותולה וכו' והא מ"מ נחסמת ואיכא מ"ע וע"כ אם תולה טרסקל מאותו המין שיעור אכילה לית בה משום חסימה. אך זה צ"ע דכתב מאותו המין ולא כתב או כרשינין נראה דס"ל דת"ק ורשב"י פליגי דת"ק ס"ל דוקא מאותו המין ולפ"ז פסק דאם אוכלת ומזיק לה מותר למנעה שלא הקפידה תורה אלא על הנאתה וכו' היינו כמו דאיפשטא האבעיא מרשב"י והאיך נפשוט מרשב"י כיון דהלכתא כת"ק א"כ אדרבה משום דחזיא וכו' וצ"ע כעת. ומבואר בר"מ דפרות המרכסות היינו עוברים על התבואה כדי לקצר דרכם למקום אחר אינו עובר משום ב"ת והראב"ד פי' כפרש"י תבואה שנשרה וכו' ומובא בש"ע שני הפירושים והר"מ סותם אבל מפני מ"ע אם היו דשות בתו"מ מביא מעט וכו' מבואר דפרות המרכסות א"ל לתלות דלית בזה משום מ"ע. וע' במג"ל שכ' דמיירי דדשות בתבואה זו ג"כ אלא שאין כוונתו לדוש דאי מהלכת לחוד זה פשוט דאינה אוכלת וכו' ולדבריו למה לא יתלה משום מ"ע. שוב ראיתי בש"מ שפי' בפשיטות דאין דשות ע"כ אינה אוכלת דאינה עושה לא כהמג"ל ע' בסמ"ע. ובעיקר הדין אם אין מתכוין לדוש תלוי בדין דבר שא"מ ופ"ר ודינו ככל איסורי תורה וז"פ. עוד ראיתי בש"מ בשם הריטב"א הא דמבואר בגמרא דבדמאי ובגדולי תרומ' עוברים על ב"ת מ"מ אסור להניחה לאכול אפי' בדברים הללו שהם מדרבנן רק צריך להלות בהם טרסקל כדי שיעור אכילה כדי ד"ק או ג' והחילוק בתרומה דאורייתא אינו עובר כלל רק משום מ"ע סגי בביל אבל כאן דעובר צריך להאכילה כמו אם דשה בחולין ד"ק כו' אבל אסור להניחה לאכול רק יתלה לה כשיעור וממילא אינו חסימה כלל. ומדברי הר"מ לא משמע כן. עוד מביא בש"מ שיטת בעל הערוך דלא תחסום שור בדישו דוקא דיש עובר בלאו אבל במחובר ושאר דברים בתלוש אינו בלאו רק ילפינן מפועל דמקשינן חוסם לנחסם ונחסם לחוסם ועובר בעשה אם אינו מניחה לאכול כמו פועל אבל בלאו אינו עובר רק בדיש בלבד ואין ספר הערוך בידי לעיין בו. ומבואר בר"מ וש"ע דאוכלת ממפאוי שעל גבה וכו' וע' בהה"מ שמביא דנראה מהר"מ שהוא מה"ת ויש סוברים שהוא רק מדרבנן ע"ש:

(ב) **והשוכר** בהמה וחסמה ודש בה צריך לשלם ד"ק לפרה וג' קבין לחמור היינו לכל יום ע' בש"ע ואף דחייב מלקות ואין לוקה ומשלם דאיכן באין כאחד דמשעת משיכה נתחייב במזונותיה ומלקות הוא בשעת מלאכה כן מבואר בגמ' ובר"מ. ועל הלאו הזה לוקין ואפי' חסמה בקול לוקין וכבר הקשו הראשונים הא פסקינן דעקימת שפתיו לא הוי מעשה דאין לוקין בדיבור רק בנשבע ומימר ומקלל ותירצו דה"כ בדיבורו איתעבד מעשה כמו מימר והה"מ תירץ כיון שישנה במעשה אף בלא מעשה לוקין ועיין בתוס' בסוגיא זו והדברים ארוכים ועתיקים בראשונים ובאחרונים ואכ"מ להאריך. ונוהג לאו זה בכל אישי ישראל חוץ מחש"ו ככל הלאוים שבתורה ואפשר בעשה ג"כ כמו פועל דאיתקש חוסם כו'. ישב לה קוץ בפיה או שהיתה למאה או רבן ארי מחוץ כ"ה הוא אבעיא דלא איפשטא ואסור ואין לוקין ע' בר"מ ובש"ע. ואם פועל עושה מלאכה לא יטול בידו ויאכילנה רק היא תאכל ואסור למונעה אבל הוא לא יאכילנה בידו כן מבואר בש"ס ובר"מ. ונראה כמו בפועל אם שכר אותו ולא הודיעו שפועל עמו בדבר שאסיר לאכול פודה ומאכיל דמחזי כמקח טעות ה"כ אם לא הודיעו למשכיר ועשה בה מלאכה בדבר שאינו ראוי לאכילה כמו תו"מ דצריך לשלם לבעל הבהמה ד"ק לפרה וג' לחמור וז"פ. ומבואר בגמ' דאין בעל הבהמה יכול לקלוץ שלא תאכל הבהמה שאין לה דעת ועיין בר"מ גבי פועל:

מצוה תקצ"ז (א) **שנמנע** כל אדם מישראל מלבוא על היבמה בעודנה תחת זיקת היבם מבואר בר"מ בה' יבום וכאן ובמלות שאח"ז ודיני יבום וחליצה לכתוב כטיפה מן הים צריך חיבור גדול ואכתוב רק מה שיש להגיה בדברי הרהמ"ח קלת. מי שמת בלא זרע כלל עד סוף הדורות ויש לו אח מן האב והניח אשה בין ארוסה בין נשואה ואפי' כמה נשים כולם זקוקות ליבם היינו לאח של המת ואסורה לכל אדם קודם היבום והחליצה ואם נבעלה לאחר בעוד זיקת היבם עליה עוברים בלאו הזה דלא תהי' אשת וכו' אבל אם יש לו זרע מ"מ אפי' ממזר אינה זקוקה חוץ אם יש לו זרע מעכומ"ז ושפחה דאינו בנו כלל זקוקה ע' בר"מ ובש"ע. ונראה דאם יש לו זרע מח"ש וחב"ח דהולד ג"כ ח"ע וחב"ח כמ"ש כ"פ א"כ החלי חלק ב"ח הוי זרעו דמתייחס אחריו בודאי אין אשתו זקוקה דהו"ל זרע מ"ל כולו או מקלת ככ"פ. ואח ג"כ מ"מ אפי' ממזר זקוקה לו חוץ אח מן השפחה ונכרית ואם יש לו אח מח"ש וחב"ח דהאח הו"ל ח"ע וחב"ח וחלק הב"ח הוא אחיו נראה דהוי ספק זקוקה כיון דפסקינן באהע"ז סי' מ"ד דח"ע וחב"ח קידושיו בס' א"כ אם קידושין תופסין הוי זקוקה אבל בלד זה שאין קידושים תופסים אינה זקוקה כלל מה ח"כ או ח"ל לר"ע דהוא בר קידושין רק לאותה היבמה אינו בן קידושין אינה זקוקה לו כמבואר בש"ס מכש"כ דאין לו קידושין לשום אשה לא שייך זקוקה כיון דאינו בר קידושין. ואין לחלק דהתם אסורה לו או בכרת או בלאו וכאן יש שיטות דעבד ושפחה רק מדרבנן אין נראה דהעיקר תליא בקידושין אם אין בר קידושין לא הוי זקוקה לו כעבד גמור. ע' בראשונים גבי אח רשע דחלקו ואומרים שזקוקה היינו דסוברים דקידושין תופסין ברשע דאע"פ שחטא ישראל הוא אבל היכי דאין קידושין תיפסים לא הוי זקוקה וכאן הוא ספק הו"ל ספק זקוקה ואסורה לעלמא ואין לוקין ככ"ב ופשוט. ומכש"כ אשת הח"ע וחב"ח דהוי אשתו מספק א"כ זקוקה לאחיו ישראל גמור רק מספק. ואם המת יש לו אח ח"ע וחב"ח כמו שציירנו שנולד מאביו מח"ש ומחב"ח ונשתחרר החלי קודם שמת א"כ עתה ישראל גמור אך הוא להמת חלי אח היינו מצד חלק הב"ח ומצד חלק העבדות אף שנשתחרר אינו אחיו כידוע עכ"פ כיון שייך תפיסת קידושין זקוקה לו להמחלה שהוא אחי המת ומ"ל זקוקה לכולו או למחלה והוי זקוקה גמורה וזר הבא עלי' לוקה ככ"פ. ואם קידש ח"ש וחב"ח דהקידושין אינו אלא לאשם ולא למיתה ומת אפשר דאינה זקוקה כלל ליבם דאשתו גמורה בעינן וגם ארוסה צריך רבוי ע' ביומא וביבמות כיון דכתיב בית וכו' א"כ אפשר אשה כזו לא נקרא ביתו וריבוי ליכא ואינה זקוקה כלל אך הח"מ בסי' מ"ד כתב דאין ביאתה של הח"ש פוטרת הצרות כיון דהם קידושין קלים ע"ש נראה דברור ליה דזקוקה הוי וא"י מנלן וכמדומה שכבר כתבתי זה בחיבור זה באיזה מקום. ונתיישבתי דברור הדבר דודאי בח"ש וחב"ח הזקוקה אין לוקין מלאו זה דזיקת הבעל המור יותר בכ"מ מזיקת היבם דעל זיקת הבעל חייב מיתה ועל זיקת היבם רק מלקות א"כ כאן בעוד הבעל קיים ובא עליה אחר אין לוקין רק חייב אשם רק היא לוקה כמבואר בר"מ פ"ג מהא"ב ואם מת בעלה ולא נשאר רק זיקת היבם יהיה לוקה הבא עליה יליבא בארעא כו' וגם אין סברא דיהיה כמו קודם שהיה בזיקת הבעל דיהיה חייב אשם והיא מלקות דבאמת בכ"מ הקילה תורה בזיקת היבם מזיקת הבעל ע"כ כיון דלאו זה לא קאי על ח"ש וחב"ח בקידושין קלים א"כ מנלן ד"ז דיהא זקוקה כלל אך איני מקיל נגד האחרונים הח"מ והב"ש שדעתם דזקוקה היא אך תורה הוא והנלע"ד כתבתי וד"ז צריך חקירה ובאתי רק לעורר. וכתב הר"מ פ"ב כאן היבמה קודם וכו' אם נשאת לאחר ובעל לוקה הוא והיא ומ"ש נשאת לאחר לשיטתו אזיל בפט"ו וי"ז מה' א"ב דכל ח"ל אינו לוקה בבעל לבד רק צריך קידושין ג"כ ונשאת דכ' כאן ל"ד ה"ה קידש וז"פ. ובפ"ד מה' אישות פוסק הר"מ דיבמה לשוק תופסין בה קידושין רק מספק דלא תהיה וכו' ובמקום שאין קידושין תופסין בח"ל לוקין על הבעילה לבדה כמ"ש הר"מ פי"ז אך כאן דאפשר דתופסין קידושין א"כ אינו לוקה רק בקידש ג"כ דלמא בת קידושין היא ואין לוקין בבעל לחוד והרהמ"ח כתב סתם בעל נראה דעל ביאה לחוד חייב מלקות סתם כדעת הר"מ שמביא במלוה תק"ס גבי ממזר ע"ש. ומ"ש הרהמ"ח ועיקר האזהרה על האנשים וגם היא בכלל האיסור ואפשר שאם עברה ונבעלה ברצונה גם היא לוקה עכ"ל ותמוה לי מה זה עלה ע"ד הא בכל איסורי ביאה אין חילוק בין הבועל להנבעלת כמ"ש הר"מ בפי"ז מהא"ב כל מקום שהוא לוקה היא לוקה שאין הפרש בין איש לאשה לעונשין וכו' והוא משנה בכריתות וכ"כ הרהמ"ח לעיל במלוה רס"ז ע"ש ומה זה שבלאו זה לא ברירא להרהמ"ח אם היא לוקה וכ' בדרך אפשר והר"מ בה' יבום כ' סתם דלוקין הוא והיא ול"ע. ופשוט דדין זה ככל ח"ל לענין הערואה ושלכ"ד ואם היתה קטנה יתירה מבת ג' שנים לוקין הבועל ואם הי' הבועל קטן יתר על ט' שנים הוא פטור והיא לוקה הכלל ככל ח"ל בא"ב ה"כ בלאו הזה:

מצוה תקצ"ח (א) **שנצטווה** מי שמת אחיו ולא הניח בנים וכו' בר"מ בה' יבום ובטוש"ע אהע"ז בה' יבום ולהאריך צריך חיבור גדול ומ"מ אכתוב קלת. ככר כתבתי במלוה הקודמת דדעת האחרונים

כן באמת האח החי אשר הוליד הבנים מן היבמה גם אליו חלק בהם וזוכה גם הוא בזכותם אמנם לא לו יהיה כל הזכות כי גם אחיו יטול חלקו בשביל החלק הגדול שיש לו בהם והיא האשה שנפלה לחלקו בתחלה כמו שאמרנו ולפ"ז שזכרנו על צד הפשוט כשיאמר הכתוב וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע ענינו לומר כי כל זכות הזרע לא יהיה לו שאחיו יטול חלק בהם ולמקצת הזכות לא היה חושש גם כי אולי שעיקר הזכות לאח המת לפי שהוא כבעל הקרקע והאח החי כארים וכענין שידוע באריסין שיש מהם שיתנו הזרע משלהם וזהו שאמרו ז"ל שכ"ז שיש לאחיו שום זכר בעולם בן או בת או בני בנים מאשה אחרת ואפי' ממזר או ממזרת שפוטרין את אשתו מן היבום נראה בזה שאין הענין רק להזכיר שמו ולתת לו חלק זכות בעולם הזה הנופני. והנני עם דעתי שיש במצוה הזאת עיקר גדול וטעם נכון אמתי אצל המקובלים רק אסמוך על מ"ש בראש ספרי וערכתי שם התנצלות לבל אחשוך עצמי מכתוב כל מחשבותי בפשט טעם המצות לעורר רוח הילדים לשאול שאלות בהם אל גדוליהם ומוריהם בתוך העסק בהן אולי יתגלגל זכות על ידי לגלות אמתת עניניהם ואזכה אני במקומי עמהם. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שמצות היבום הוא בין שהיתה אשתו של אחיו מן הנשואין או אפי' מן האירוסין ומה שאמרו שלענין יבום וחליצה ולירושה אינם חשובין אחים אלא אחים מאב אע"פ שלענין אבילות ולענין עדות נקראים אחים אפי' אחים מאם ומה שאמרו שמי שיש לו נשים רבות ומת ולא הניח בן מאחת מהן שהאחד מן האחים מייבם או חולץ לאחת מהן ויותרו כולם ואינו יכול לייבם שתים לא הוא ולא שאר אחיו שנא' אשר לא יבנה את בית אחיו ובא הפי' עליו בית אחד הוא בונה כלומר האח האחד ואינו בונה שני בתים וגם אם עשה כן עובר בעשה שנא' יבמה יבא עליה ודרשו ז"ל ולא עליה ועל צרתה ומצוה לכתחלה בגדול ליבם וכמו כן אין יכולין לחלוץ כי אם לאחת וביון שנחלצה האחת נאסרה היא וכל צרותיה על החולץ ועל כל שאר האחים מדברי סופרים כמו שניות אבל ודאי אין בהן איסורי תורה מאחר שמת אחיו בלא ולד נסתלק איסור מעל נשיו לפיכך תופסין בהן קדושין כשניות והחולץ ליבמתו כשם שהיא אסור' עליו כך קרובותיה אסורות לו והקרובות זכרתים בס' אחרי מות וכן היא אסורה לבנו או לאחיו כללו של דבר הרי היא כאשתו וכן אם מתה יבמה קודם יבום וחליצה הרי דינה לענין קרובותי' כאשתו שמתה תחתיו וכל איסורין אלו מדבריהם. ומ"ש ז"ל שהיבמה לא תתייבם ולא תחלוץ עד שתמתין צ' יום חוץ מיום המיתה ומיום היבום או יום החליצה כדי להבחין בין זרע שני האחים וזהו שאמר שלא תחלוץ בתוך זמן זה למדו הדבר מדרשא בגמ' ואמרו ז"ל בענין זה שאם הניח האח הראשון אשתו מעוברת והפילה אחר מותו הרי זה תתייבם או תחלוץ ואם ילדה ויצא הילד חי פטורה מן היבום ומן החליצה ואפי' מת הילד מיד מדין תורה אבל חכמים אמרו שלא תפטר עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו לילד אבל אם לא נודע חולצת ולא מתייבמת וכן אמרו ז"ל בענין זה שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין שהוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה ובין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס בין שהיתה היא ערה או ישנה בין שבא עליה כדרכה או אפי' שלא כדרכה וא' המערה או הגומר ביאתו עליה הרי זה יבום וקנה אותה ובד"א בשנתכוין

באחרונים דמי שיש לו אשה ח"ש וחב"ח דאין קידושין גמורים לא"מ רק לאסם ולמלקות מ"מ זקוקה ליבום וחדשו הח"מ והב"ש שם בסי' מ"ד דאם יש לו עוד נשים ומת אין ביאתה וחליצתה של הח"ש וחב"ח פוטרת שאר הצרות דשאר נשים הם קידושין גמורים וזו אין קידושין גמורים ואיך תפטור ביאה וחליצה שלה שאר הנשים ע"ש ונראה ג"כ דאם ייבם אותה וייבם עוד צרתה אפשר אינו עובר בעשה דבית אחד וכו' או יבמה יבא עליה ולא על צרתה דזו לא הוי בית גמור כיון דאין קידושין גמורים וכן החולץ לה ואח"כ בא על צרתה אינו עובר בלאו דלא יבנה כיון דאינה זקוקה גמורה וצ"ע. והנה כתבתי לעיל דח"ע וחב"ח שנפלה אשתו לפני אח ישראל דהו"ל ספק זיקה דקידושין של ח"ע וחב"ח הוי ספק קידושין וא"כ מותר האח לייבם אותה ממנ"פ אי תפסי קידושין הו"ל יבמה כיון דהוא אח מ"ל לכולו או לחציו ואי לא תפסי קידושין לא הוי אשת אח כלל. ונראה דוקא בקידשה בכסף או בשטר ולא בא עליה אבל אם בא עליה בצד זה אם נאמר שהקידושין תופסין חייב על צד עבדות משום א"א דהיא אשת חצי ב"ח כמבואר להדיא ביבמות דף מ"ה ע"ב ע"ש אם כן נראה פשוט דאם ח"ע וחב"ח קידש אשה ובא עליה ואח"כ נשתחררה האשה אסורה עליו מטעם סוטה דצד עבדות שלו בא על אשת איש ומ"ל עבד אחר שבא על א"א דנאסרה לבעלה או צד עבדות כיון דחייב משום אשת איש א"כ הו"ל סוטה ודעת רוב הראשונים דסוטה פטורה מיבום ואינה זקוקה כלל דטומאה כתיב בה כערות ע' בר"מ ובש"ע סי' קע"ג א"כ בבא עליה אינה זקוקה כלל לאחיו ממ"נ אם אין קידושין תופסין לא הוי זקוקה ואי קידושין תופסין נבעלה לעבד והו"ל סוטה ופטורה מיבום וחליצה ואם בא עליה חייב אשם דלמא תופסין קידושין והו"ל סוטה לבעלה וחייב משום אשת אח רק בקידושין לחוד שפיר הוי ספק זקוקה והיבם רשאי לייבם אותה ממ"נ והדברים ברורים בס"ד. ויצא לנו הדין ג"כ בח"ע וחב"ח שקידש אשה ובא עליה ואח"כ נשתחרר אסור בה כי היא סוטה לחלק הב"ח שהי' הבעל וגם לדעת החולקין על ר"ת וסוברים דביאת כותי אסור בה לאחר שנתגייר מטעם בועל אם כן צד השני שהי' אז עבדות אסורה בה כבועל ואסורה משני צדדים מצד בעל ובועל אך לשיטת ר"ת ע' בש"ע ה' סוטה אינו אסור מצד הבועל רק מצד חלק הב"ח צד הבעל אסורה עליו מטעם סוטה כנ"ל בס"ד. ואם אשת ישראל גמור נפלה לפני אחיו ח"ע וחב"ח כתבתי לעיל דהוי ספק זקוקה דלמא אין קדושין תופסין לא הוי זקוקה כלל דל"ש זיקה ליבם באינו בן קידושין א"כ אסור ליבמה דלמא אין בו תפיסת קידושין ול"ש יבום והאסורה משום אשת אח שלא במקום מצוה כי אשת אחיו היא כי החצי חלק הב"ח הוא אחיו ומ"ל אחיו לכולו או לחצי'. אך אם נשתחרר קודם שמת אחיו א"כ יש בו תפיסת קידושין א"כ זקוקה לו לחצי הב"ח אבל לחצי העבדות שהי' לו כי בחצי שנשתחרר אינו אחיו של זה כי גר שנתגייר כו' אינה זקוקה לו אך אין נ"מ עכ"פ זקוקה לחציו וה"ה דמותר ליבמה דחלק אחיו מקיים מצות יבום וחלק שאינו אחיו הו"ל אשת זר ולמה לא ייבם אות'. אך נראה בכה"ג צריך לקדש אותה או שבביאה זו יקדש אותה על חציו השני' קידושין בעדים כדינו (כי יבום אינו צריך א"ל עדים) וגם יאמר הרי את מקודשת ככל דיני קידושין דאי אינו מקדש אותה א"כ החצי אח שלו קונה היבמה כדין תור' ונעשית א"א גמורה כי אשה הקנו לו מה"ש ולא שייך בזה הספק התקדשי לחצי' ע' בפ' השולח כי נקנית להחצי שלו והאיך יכול לבוא עליה הא חצי' השני שלו משמש בא"א כמו שהבאנו מש"ס דיבמות דהיא אשת חצי השני וחצי זה בא על א"א ע"כ צריך לקדש אותה כד"ת ואין כאן ההקדשי לחצי' כי אין כאן שיור דחצי היא יבמה שלו ונעשית א"א ולחצי השני מקדשה אבל בלא קידושין פשוט דאסור לבוא עליה ואם בא עליה עבר באיסור א"א היינו חצי השני בא על א"א ואם עבר ובא עליה אסורה עליו לעולם מטעם סוטה משני צדדים חציו הוא בעל ונאסרה עליו כי צד השני שלו בעל א"א וגם חצי השני הוא בועל ואסורה עליו דכשם שאסורה

לבעל כך אסורה לבועל א"כ אסורה מטעם לבעל ולבועל צד הב"ח מצד הבעל וצד שהי' עבדות מצד בועל ודברים ברורים הם בס"ד. וצ"ל לפי דעת הח"מ והב"ש שכתבו דאם הי' לאח נשים רבות ובתוכם ח"ש וחב"ח ונפלו ליבום אין ביאה של ח"ש וחב"ח או חליצתה פוטרת הצרות כיון דלא היתה אשתו גמורה א"כ ה"ה אם היתה ח"ש וחב"ח ערוה על היבם כגון שנשא אחותה דהוי ערוה גמורה היא עצמה בודאי פטורה מחליצה ויבום ואינה זקוקה כלל דמה אשתו גמורה נפטר' אם היא ערוה מכ"ש אשה כזו שלא היה לה קידושין גמורים אך הצרות נראה דלא נפטרו דצרת ערוה שהיתה אשתו גמורה גזה"כ דפוטרת אבל כאן דאינה אשתו גמורה כמו דביאתה וחליצתה אינה פוטרת הצרות ה"ה אין כח בה לדחות הצרות משום צרת ערוה דאינה צרה גמורה כן נלע"ד ובאתי רק לעורר. שוב ראיתי שכתב כן בעל ספר אבני מילואים באהע"ז סי' מ"ד ע' למטה בהשמטות. הנה לעיל בסדר אחרי מות בדיני עריות עוררתי דהמקדש ח"ש וחב"ח כיון דאין קידושין גמורים אינו חייב על הקרובות שלה כרת כגון אם בא על אחותה התורה לא אסרה רק אחות אשתו גמורה אבל זו אינה אשתו גמורה אפשר דלא אסרה תורה עכ"פ אינו חייב כרת כיון דהיא אשתו ואין חייבים כרת עליה מכש"כ קרובים לפ"ז קידושין תופסין בקרובותי' כיון דלאו ח"כ נינהו א"כ אם היבם יש לו אשה וח"ש וחב"ח ונפלו מן אחיו נשים ואחת היא אחות הח"ש וחב"ח אפשר דגם היא עצמה לא נפטרה כיון שאינה ח"כ ומכ"ש הצרות בודאי לא נפטרו דאינן צרות ערוה כן נלע"ד ובאתי רק לעורר. לעיל כתבתי בחציו ב"ח וחצי משוחרר יקדש אותה ומותר בה נתיישבתי לפי מאי דקי"ל דיבמה לשוק הוי רק ספק קידושין אף דלא הוי רק ח"ל מספיקא דלא תהי' כו' א"כ חצי השני אפשר דאין תופסין קידושין כלל בה דהיא זקוקה לחב"ח שלו ואין קידושיו של החצי שהוא זר תופסין כמו קידושין של אחר אם כן אסיר לבו' עליה אפי' ע"י קידושין דלמא אין קידוש' תופסין אם כן משתמש צד השני בצד א"א כמ"ש כ"כ. וגם אם עבר ובא עליה בשוג' והיו שניהם שוגגים דאינה נאסרת על' מטעם סוטה מ"מ אסור לדור עמה כ' בכל ביאה עובר על ביאת א"א בצד השנ' ול"מ שיקדש אותה דצד השני לא יכו' לקדש כיון דהיא א"א לצד אחר א"כ אי קדושין תופסין בא"א ע"כ אין תקנה רק לגרשה ואח"כ יכול לקדשה וישא אותה אם הי' הביאה בשוגג באופן דאינה נאסרה עליו מטעם בעל ובועל והבן. וע' במג"ל פ"ב כאן שנסתפק אי בעי עדים ביבו' כמו קידושין דהמקדש בלא עדים א' כלום ה"כ או אפשר א"ל עדים דגזה"כ אפי' שוגגים כו' ומביא בשם ריא"ז דצריך עדים וע' באהע"ז סי' קס"ו כה ובב"ש סק"ב ע"ש וע' בס' שעה"מ שהכריע ג"כ דצריך עדים. וצ"פ דאף ד.. עדים ולא נקנית לו בלא עדים מ"מ לא עביד איסורא בביאה דאיסור אשת.. נפקע עיין בגמר' ובראשונים. אך יש להסתפק דיבום הוא מ"ע ואם ייבם מק.. מ"ע כמבואר בגמ' גבי ח"ל דעשה דוחה ל"ת ואפשר בלא עדים לא קיים המ".. א"כ כ"מ דמה"ת ח"ל מייבם אותה דעשה דוחה כו' אם בתחלתה בא עליה בלא עדים עדיין לא קיים המצוה ומצוה לבוא עליה עוד הפעם לקיים מ"ע דעשה דוחה כו' ולא הוי ביאה שני' דאין מצוה כידוע רק הוי כמו ביאה ראשונה כיון דלא היתה בעדים הביאה ראשונה לא קיים המצוה עדיין וצ"ע בזה. והנה אם אחד קידש אשה ומעכשיו לאחר למ"ד יום ובא השני וקידשה לאחר עשרים או לאחר מ"ס יום דהרבה שיטות פוסקין כר"י דקידושי כולם תופסין דרווחא שביק כו' כשרגא דליבני עי' באהע"ז סי' מ"ס והדברים עתיקים וע' בר"כ בקידושין בפ' האומר שמביא בשם הירושלמי דאם שני אחים קדשו אותה בהאי גוונא דקידושי שניהם תופסין ומת אחד דלכאורה מייבם השני דקני' ליה מצדו וגם מצד אחיו בתורת יבום אך כיון דרק החציה נופלת לפניו צד הקנוי לו מחמת קידושין נידון כערוה וערוה פוטרת צרתה ע"כ אין צד השני נופלת לפניו כלל כצרת ערוה ע"ש והח"מ בסי' מ' רומז לדברי הר"כ בשם הירושלמי ע"ש ואף חליצה א"צ לצד השני

בשני ובש"ע אינו מבואר ד"ז דאכן פוסקים דספיקא הוי תנאה או חזרה אך להפוסקים כר"י יש לפלפל הרבה בד"ז וא"ר להאריך ובאתי לעורר לך. ולא אמנע לכתוב מה שעלה על דעתי ולא הבאתיו בכור הבחינה ידוע דיבום מ"ע לא כמו גירושין וטוען ונטען וכדומה דדיני המצוה הם המצוה להתנהג כך אבל אינו מקיים מצוה כלל רק כאן מקיים המצוה כמבואר דעשה דוחה ל"ת ומי שבקי בשמ"ק לרבינו והמפרשים יודעים ד"ז והוא פשוט וידוע דעת רוב הראשונים דמצות צריכות כונה לצאת ולא יצא חובת המצוה ואף דיש סוברים דמצות א"צ כונה מ"מ במתכוין שלא לצאת א"י אף בהנאת הגוף כגון אכילת מצה והדברים הללו א"צ להאריך בזה כי כל תלמיד יודע זה. והנה הבא על יבמתו בין בזדון (היינו לשם זנות) בין בשוגג בין באונס כו' קנה עיין בגמרא בפ' הבע"י דמרבינן מקרא א"כ אפשר נהי דקנה אותה והוי אשתו מ"מ מצות הש"י לא קיים כי צריך כונה לצאת וכ"מ דחובת המצוה מוטל עליו ולא יגרשה תיכף עד שיבא עליה לשם מצוה ויקיים המצוה וכן אם נפלו לפניו ח"ל דמה"ת מייבם ורק ביאה ראשונה אבל ב"ש אסור ולוקין אם בראשונה לא נתכוין עדיין המצוה עליו בביאה שניה ודוחה העשה הל"ת כי צריך לקיים המצוה כמו ציצית וכדומה ואפשר לומר דעל הביאה שאומר שאינו מתכוין לשם מצוה א"כ א"י ולוקין מהלאו דח"ל (אך אשת אח פקע) אך ד"ז נראה מהש"ס דאין לוקין אך על כל פנים ד"ז דאפשר מוטל עליו לקיים המצוה והעשה דוחה ומצוה לבעול פ"ש ודוחה אפי' ח"ל מחמת דעשה דחי ל"ת נוכל לומר כן וכן בכ"מ דעשה דוחה ל"ת כגון כלאים בציצית אפשר אם אמר שאינו רוצה לצאת לוקין אף שכתבתי דכאן אין לוקין מ"מ כאן ה"כ דקנה אותה עכ"פ אין לוקין אבל ם כיון דלא קיים המצוה אפשר דלוקין ם לא כיון או דאמר בפירוש שאינו ה לצאת ידי המצוה להסוברים ד"י ג וצ"ע בהרבה מקומות ולא הבאתיו רך הבחינה ובעזרת הש"ת עוד חזון ועד אברר זה בעזרת הגומר עלי ית' ' דבר זה צ"ע בסוגיא דאבא שאול. ומצוה זו נוהג בכל אישי ישראל חוץ דים ושפחות דאין להם אחוה כלל. דינים של חש"ו והמיבמים הוא אריכות יל ואין להאריך רק מ"ש הם דברים שים בעזה"י. ועל המצוה זו אם אין לה אין כופין ככל המ"ע שבתורה דהתור' תנה לו רשות דכתיב ואם לא יחפוץ כו' דיחלון לה:

שוגג א"צ עדים מה ענין זה לזה דאף דקני בשוגג מ"מ צריך עדים. אך אפשר לומר כיון דאם נאמר דצריך עדים דהוי דבר שבערוה כמו קידושין ובקידושין קי"ל בסי' מ"ב דגם הם צריכים לראות את העדים ע"ש א"כ בהנהו גונא שוגג כו' לא ראו הם את העדים אפשר א"צ עדים כלל אך א"ר דבקידושין עידי יחוד שני ה"נ אפשר בשעת יחוד היה עדים וגם הם רואים את העדים ואח"כ היה שוגג כו' א"כ היה עדים וצ"ל דכונתו כיון דלד"ד לשאר קידושין אפשר אין צריך עדים כלל ונראה לפי שהכריע המנ"ל וגם בספר שעה"מ שצריך עדים כמו בקידושין מ"מ נלע"ד דיש חילוק דבקידושין צריכים שיראו הם את העדים עיין בסי' מ"ב דהטעם דאפשר לשחוק כיונו וע"ש בב"ש שמביא דברי מהרי"ט דאף שהי' כונתם לשם קידושין אינה מקודשת ועיין בס' אבני מלואים שכתב כיון שהעדים א"י להעיד מה שבלבם אינו עדות אבל כאן דקני אפי' בדרך שחוק (דמ"מ) [דמדוע] לא קני כמו שוגג כו' א"כ נהי דצריך עדים כמו קידושין מ"מ א"צ לראות את העדים ודי שהעדים רואים והדברים ברורים. ולפ"ז אפשר דעדות מיוחדת כאן שאחד רואה היחוד שחרית ואחד ערבית אם נאמר דדיני אישות א"ד לד"נ וע' באהע"ז סי' י"א בב"ש שכתב גבי קידושין ל"מ כיון שהם לא ראו שני עדים ע"ש א"כ כאן מהני שהם אינם צריכים לראות את העדים כלל כנ"ב. ובעיקר ד"ז אם יבום צריך עדים על גוף המעשה כמו קידושין דל"מ בלא עדים אף ששניהם מודים ואמת הדברים מ"מ גזה"כ דצריך עדים כידוע אפשר לומר דהנה ד"ז דקידושין צריך עדים ילפינן בקידושין דבר דבר ממֹמון היינו דכתיב כי מצא בה ערות דבר כו' ומזה ילפינן דאין דבר שבערוה פחות משנים כמבואר כ"פ והנה דבר שבערוה היינו עריות דאין קידושין תופסין אבל ח"ל כגון ממזר וגרושה כו' לכהן זה לא הוי דבר שבערוה וכל תלמיד יודע זה. והנה בין לעשות אותה ערוה כגון קידושין או להתירה מכלל ערוה הו"ל דבר שבערוה וילפינן דצריך עדים על גוף המעשה ע"ש ברשב"א מהיכן ילפינן דהודאה ל"מ עי"ש ובספ"י ואכ"מ. והנה יבמה לשוק פליגי רב ושמואל ביבמות פרק האשה רבה דרב סובר דאין קידושין תופסין ביבמה לשוק אף דבכל ח"ל תופסין קידושין ביבמה לשוק כתיב לא תהי' דורש דאין בה הוי' ושמואל מספקא ליה וסובר דבעייתינו הוי ספק קידושין וכן קי"ל א"כ לרב יבמה לשוק הוי ערוה דאין קידושין תופסין ולשמואל

בשנתכוין לבעול אבל לא נתכוין לבעול לא קנה ומדברי סופרים שלא יבא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני עדים וזהו הנקרא בגמ' מאמר ואין מאמר זה קונה ביבמה קנין גמור לפי שהתורה אמרה יבמה יבא עלי' הנה שענין היבמה תלוי בביאה וכן אמרו ז"ל בענין זה שיש נשים שהן פטורו' מן היבום ומן החליצה ואלו הן אשת סרים חמה ואנדרוגינוס ואשת הקטן והאיילוני' ומי שהיא ערוה על היבם שנא' ולא ימחה שמו מישראל פרט לסרים חמה ואנדרוגינוס ששמם מחוי הוא הואיל ואינם ראוים להוליד מתחלת ברייתם הרי הם כמין בפ"ע ונאמ' והי' הבכור אשר תלד פרט לאיילונית שאינה ראוי' לילד מתחלת ברייתה ולא תהי' אשת המת החוצה פרט לאשת שוטה וקטן שאין להם אישות כלל ולקחה לאשה פרט לערוה שאין לו בה לקוחין וחמש עשרה נשים שאין בהן לקוחין מנו חכמים שהן פוטרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום ואמרו ג"כ שיש מן הנשים שמתייבמות ולא חולצות ומהן חולצות ולא מתייבמות ויש אחים ג"כ שהם ראוים ליבום או לחליצה ויש שאינם ראוים לא ליבום ולא לחליצה ואין להם זיקה כלל ויש שהם ראוים לחליצה ואינם ראוים ליבום ויש שהם ראוים ליבום ולא לחליצה ויתר רובי פרטי ענינים אלה מבוארים כולם משלם במס' המחוברת ע"ז והוא מס' יבמות (א"ה). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים ועובר ע"ז ולא ייבם יבמתו כלומר שלא בא עלי' ביאה אחת שהיא עיקר מ"ע זו או שלא פטרה בחליצה בטל עשה זה:

מצוה תקצ"ט וחלצה נעלו מעל רגלו

(א) שנצטוינו להיות היבמה חולצת ליבם נעלו מעל רגלו כשלא ירצה לישא אותה לו לאשה ועז"נ וחלצה נעלו מעל רגלו. משרשי המצוה לפי שהאשה הזאת היתה ראוי' לשמש האיש הזה תחת אחיו מן הטעם שזכרנו למעלה במצות יבום והוא אינו רוצה בה צותה התורה שתעשה עליו מעשה שמוש זה של חליצת נעל שהוא שימוש העבד הקנוי בפרסום לפני ב"ד להראו' לכל שקנוי' היתה לו לגמרי וכי ראוי הי' לו לייבם אותה מן הטעם הנזכר במצוה הקודמת ולפי שהוא אינו רוצה לעשות מה שמוטל עליו להקים לאחיו שם היא יוצאת מתחת ידו וירקה בפניו להודיע שנפטרה ממנו לגמרי ואינה משועבדת לו עוד לחלוק לו כבוד בשום דבר אבל הוא חשוב אלי' כאיש זר שאין משגיחין עליו מלירוק בפניו ותלך לה מעתה ותנשא לכל מי שתרצה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל כי ישבו אחים פרט לאשת אח שלא הי' בעולמו כלומר שאין בה חיוב של יבום ולא של חליצה כגון שנולד זה האח החי אחר שמת אחיו ומה שדרשו ג"כ אחים יחדיו מיוחדים בנחלה פרט לאחים מן האם שאינם בחיוב יבום וחליצה ובן אין לו עיין עליו כלומר שאם יש לאח בן או בת מ"מ או בן הבן או בן הבת או בת הבת וכל יוצאי ירך אין שם מצות יבום וחליצה מן הטעם שזכרנו במצות יבום. וזהו סדר חליצה כמו שלמדנוהו מדברי רבותינו בגמ' וכן נהוג היום יבררו שלשה אנשים שיודעים להקרות היבם והיבמה מה שחייבים לקרות והם הנקראים

זה תקצ"ט (א) **שנצטוינו** להיות היבמה חולצת כו' מבואר בהלכו' יבום ובטור ש"ע הל' יבום ועיין הרבה איזה הוי חליצה פסולה ואיזה חליצה אינה כלום ודין לכתחלה ודיעבד ולברר חיבור מיוחד. ועיין בשו"ת ח"ל סי' א' שחקר הא דבעינן כונה לחליצה וא כונת קנין או כונת מצוה דמצות צריכות כונה ע"ש ולפענ"ד דהכונה ר אותה זה כונת קנין אבל מ"מ צריך לכוין לצאת ידי המצוה כי הוא מ"ע ככל המצות ובכונה זו לצאת ידי המצוה א"צ רק החולץ דמקיים המצוה אבל היא דהמצוה על הזכרים כמ"ש הרהמ"ח וגם אפי' אם לא כיון כונה זו נפטרה וין היתר שלה תלוי באם יצא ידי המצוה וכונות אלו שונות זמ"ז דכונת הקנאה כדי להתירה וכונת המצוה לצאת י"ח המצו' שציוהו הש"י ב"ה ודבריו שמשנה הכונות אינם מובנים לי וא"ר להאריך. והנה באינו רוצה לייבם ולא לחלוץ כופין אותו אך אם האשה אינה מקפדת ורוצית להתעגן אם כופין אותו ככל מ"ע שבתורה לולב וסוכה ודומיהם או דמצוה זו משום לתא דידה שלא תתעגן אבל באינה מקפדת אינה מצוה לכוף ע"ז עיין בשו"ת ח"ל שם שכתב דאין כופין דהיא רק משום לתא דידה ע"ש ומ"מ צ"ע ומ"מ אני לך. וע"ש שכתב דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל כו' היינו בחליצה אבל יבום אפי' אמרה לא בעינא איתא לעשה דאי ליתא לעשה לא היה העשה דוחה ל"ת של ח"ל כדאמרי' בכתובות גבי אונס דאין עשה דוחה ל"ת מהאי טעמא דאי אמר' לא בעינא כו' עי"ש וז"פ. לעיל הבאתי דברי המנ"ל שנסתפק אם יבום צריך עדים כמו קידושין או כיון דגזה"כ אפי' שוגגים כו' ה"נ לא בעי עדים ומביא דבעי עדים וכ"כ בס' שעה"מ ויש לעורר בו. כתבתי לכאורה שספיקא של המנ"ל בצד זה כיון דקני הוי ספק ערוה כי אפשר הוא רק ח"ל וא"כ לרב דיבמה לשוק הוי ערוה לכל העולם רק אין חייבים רק מלקות והנה עכשיו אם מתייבמת ליבמה דנאסרת משום א"א לא נוסף עלי' שם ערוה כי גם קודם היבום היתה ערוה רק ניתוסף עלי' עונש חמור וזה אינו דבר שבערוה דעונש לא הוי דבר ערוה א"כ לא הוי דבר שבערוה להצטרך עדים על גוף המעשה וא"ד לקידושין דנעשית ע"י הקידושין ערוה או גירושין דנפקע מינה שם ערוה אבל ע"י דניתוסף עונש לא הוי דבר שבערוה כלל אך ד"ז באין שום אח עוד אלא היבם הזה לא הוי דבר שבערוה כי בלא"ה לכל העולם היתה ערוה א"כ א"צ עדים לגוף הדבר אבל אם יש עוד אחים דזקוקה להם ג"כ א"כ ע"י יבום של א' מהם נעשית ערוה להם הו"ל דבר שבערוה וצריך עדים על גוף המעשה כ"נ. והנה אנן דקי"ל כשמואל דהוי ספק א"כ אפשר נעשית ערוה ע"כ אפי' בא' אחד צריכה עדים מספק ואם הי' בלא עדים הוי ספק א"א לפי מה שהכריעו דהוי כמו קידושין. ובזה יש לפלפל בסוגיא דיבמות דף כ"ח ע"א גבי שלא שטית ארוסה ושומרת יבם כו' דמקשה הש"ס דכוותה גבי ש"י האיך משכחת לה דבא עלי' יבם בבית חמי' האי ש"י הא אשתו מעליות' דהאמר רב כו' ועיין בנו"ב במהד"ת בח' אהע"ז סי' קמ"א דמביא שמשמע קושיא חמורה מאי מקשי הא אשתו היא דאיירי שבא עליה שלא בעדים דלא הוי אשתו לדעת בעל מנ"ל. והנה ביבמות אזלא הסוגיא אליבא דרב וחוץ לזה דמשנה זו מוקמינן כר"ע דאין קידושין תופסין בח"ל וא"כ אין תופסין קידושין ביבמה לשוק ע' ברש"י שם ובסוטה דף י"ח ע"ב ומבואר שם דלר"ע דאין קידושין תופסין הו"ל כי ערוה ואם כן יבמה לשוק הוי ערוה וא"צ עדים ונקנית לו והוית אשתו בלא עדים ג"כ. אך היה יכול לאוקמא ביש עוד אחים דצריך עדים כמ"ש וא"כ עומד בסוגיא

ובאתי

ובאתי רק לעורר יבמת חכם כו'. והנה ביבם קטן בן תשע שנים וי"א שבא על יבמתו יש שיטות בזה דעת רש"י בקידושין וכן דעת הרבה ראשונים דקנה אותה רק אין חייבים עליה מיתה דפרט לאשת קטן והתוס' דעתם דאין קונה אותה מה"ת כלל והדברים עתיקים עיין בר"מ פ"ה כאן ובנו"ב מהדו"ק באהע"ז סי' נ"ד מפלפל שם מאי דעת הר"מ בדין זה אם כרש"י דקונה אותה מה"ת או לא כדעת התוס' ומביא ראיה ממ"ש הר"מ פ"ג מהא"ב דהבא על אשה הקטן אפי' היתה יבמה שבא עליה בן ט' שנים וי"א ה"ז פטור כו' ואם היו מזידים לוקין אותם מ"מ ואי כדעת התוס' דאינו קונה אותה מה"ת אם כן אחר הבא עליה ילקה מלקות מה"ת דלא תהיה אשת כו' דעדיין היא יבמה לשוק מה"ת ע"כ סובר כדעת רש"י דקנה אותה מה"ת ונפקע איסור יבמה לשוק ע"ש ואם נאמר דצריך עדים כהכרעת המנ"ל וא"כ להר"מ לא משכחת לה דקטן יקנה יבמה מה"ת דהר"מ עצמו כתב בהל' גירושין פ"ו דקטנה אינה עושה שליח אע"פ שאלירה כו' מפני ששליח קבלה צריך עדים ואין מעידין על הקטן כו' והנה מ"ש על הר"מ אכ"מ עכ"פ (משכחת לה) [חזינן] היכא דצריך עדים ל"ש בקטן א"כ האיך קונה היבמה מן התורה כיון דצריך עדים ואין עדות לקטן מוכח מזה דדעת הר"מ דאין צריך עדים ביבום ולפמ"ש לחלק בין יש לו אחים או אין לו [א"ש]. אך הר"מ מיסתם סתים ומוכח דהר"מ אינו מצריך עדים ביבום ובאתי רק לעורר. והנה הנו"ב שם מביא דעת המרדכי דיבמה לשוק הו"ל דבר שבערוה וכתב שכן דעת התוס' בסוטה אך מביא גם הרבה שיטות דלא הוי דבר שבערוה אפי' אם אין קידושין תופסין ע"ש באריכות אך לר"ע דאומר דאין קידושין תופסין בח"ל והולד ממזר הו"ל ככל ח"כ דבר שבערוה ע"ש. והנה אם נאמר דאינו דבר שבערוה בודאי יבום צריך עדים דנעשית ערוה כמו כל קידושין שבעולם ומיושבים ג"כ דברי הר"מ בפ"ב מהל' א"ב שהבאתי דסובר דקטן קונה מה"ת מדאינו לוקה על יבמה לשוק האיך קונה הא אין עדים לקטן ז"א הא דבעינן עדים ביבום היינו משום דנעשית ערוה היינו א"א זה דוקא בנתייבמה לגדול אבל אם נתייבמה לקטן דאינה א"א גמורה דהבא עליה א"א מיתה ועי' בקידושין מהקושיא דר"י דאם אינו חייב מיתה תופסין בה קידושין וכ"כ בס' א"מ סי' א' דאשת יבם קטן תפסי בה קדושין מה"ט ע"ש א"כ לא נעשית ערוה כלל כיון דתפסי בה קדושין א"כ א"ל עדים וקונה אותה מה"ת בלא עדים ודברי הר"מ נכונים וסובר בכ"מ בעי' עדים כהכרעת המנ"ל. ועיין ביבמות דף ק"ה ע"ב מעשה שחלץ בינו לבינה בבית האסורים ובא מעשה לפני ר"ע והכשיר ומקשה הש"ס בינו לבינה מנא ידעינן אר"י א"ש שעדיו רואין אותו מבחוץ וע' בנמ"י שפי' קו' הש"ס מנא ידעי' אף דמודים הא אין דבר שבערוה פחות משנים ע"ש. ולכאורה לפמ"ש לעיל דיבמה לשוק לא הוי דבר שבערוה אך באמת שם הקושיא אליבא דר"ע ור"ע ס"ל דכל ח"ל הוי דבר שבערוה ויבמה לשוק ג"כ בכלל זה וז"פ. וע' בס' נתיבות המשפט בסי' ל"ו בחשו' שאלה שם שהקשה מאי מתרץ עדיו רואין מבחוץ הא בדבר שבערו' צריכים שג"כ יראו את העדים וגם מקשה על הרשב"א והכ"מ ומ"מ אכי לך. ולדידן אם נאמר דיבמה לשוק לא הוי דבר שבערוה כסברת הנו"ב א"כ בחליצה בינו לבין עצמה הוי חליצה פסולה לפוסלה מהאחין כי א"ל עדים בגוף החליצה כי לא הוי דבר שבערוה בלא עדים לא הוי חליצה כלל כמו גיטין וקידושין ואין להאריך יותר כי הוא ענין ארוך ובאתי רק לעורר. אך קשה להר"מ דס"ל אין עדים לקטן לפי שאינו בר דעת א"כ האיך הלכה רווחת דיבם חרש או שוטה מייבמים ולא חולצים וכשייבם ה"ז א"א גמורה וא"י להוציאה בגט עיין בר"מ פ"ו כאן ובש"ע והאיך קונה אותה כמו דלקטן אין עדות ה"נ לחו"ש דלאו בני דעה נינהו א"כ אינה נקנית לו כלל וכאן אם נקנית לו הוי א"א גמורה וח"מ עליה דגבי קטן ממעטינן אשת איש ולא אשת קטן א"כ קשה הא הו"ל יבום בלא עדים אלא ע"כ דעת הר"מ דא"ל עדים וצ"ע ובאתי לעורר. עכ"פ אפי' החולקים על הר"ס וסוברים דמידי דבעינן עדות על גוף הדבר שייך בחש"ו ג"כ עדים עכ"פ לא שייך לומר שהם יראו את העדים כדי שלא יכונו להשטות כיון דלאו בני דעה הם כלל ל"ש זה אם כן עכ"פ מוכח דאפי' אי יבום צריך עדים מ"מ א"צ הם לראות העדים כמ"ש לעיל כיון דחש"ו מייבמים וז"פ:

מצוה ת"ר (א) **שנצטוינו** להציל הנרדף כו'

הנקראים דיינים ויוסיפו עוד עמהם כדי שיהיו חמשה כדי לפרסומא מלתא או עד עשרה וכן נהגו העם ויזהירו החמשה דיינים שלא יהיו קרובים זה לזה לא ליבם ולא ליבמה ויאמרו זה לזה נלך למקום פלו' ונקבע מקום לחליצה של פלונית כי כן אמר רבא צריכי דייני למיקבע דוכתא וילכו שם וישבו הדיינים והיבם והיבמה יעמודו כמו בדין שהדיינים בישיבה ובעלי דין בעמידה ובזה אין עיכובא שאם עשו בישיבה אין חליצתן פסולה בכך ואח"כ ישאלו הדיינים אם היבם הוא גדול בן י"ג שנה ויום אחד ושהביא שתי שערות וידעו ג"כ בבירור אם זאת האשה החולצת היא אשת המת אחיו של זה החולץ כדאמר רבא אין חולצין אלא א"כ מכירין וכשידעו כל זה בודאי ויתברר להם הדבר ישאלו ג"כ על האשה אם אכלה באותו יום ואם אכלה אין חולצין אותה באותו יום חוששין שמא אכלה דברים המביאין אותה לידי רקיקה דבעינן רקיקה מעצמו כדאמר רבא אכלה תומא ורקקה אכלה נרגישתא ורקקה לאו כלום הוא וירקה מעצמה בעינן וליכא מיהו אין דבר זה מעכב ואם חלצו בענין זה חליצתן כשרה בדיעבד שהרי רקיקה עצמה אינה מעכבת ואח"כ אם רואין הב"ד שהיבם והיבמה הגונים זה לזה יפתחו לו ביבום ויאמרו לו אי ניחא לך ליבומי יבם ואי לאו חלוץ ואם חפץ לחלוץ יקח לו סנדל שכולו של עור או מנעל במקום שאין סנדל שכבר נהגו בו כל העם ויזהר שיהי' תפור כולו מעור ושלא יהי' גדול ביותר אלא בינוני כדי שיוכל להלך בו וגם לא יהי' יותר קטן אלא יהא חופה מ"מ את רוב רגלו וצריך לכתחלה שיחלוץ במנעל שלו ובמנעל של ימין מיהו בדיעבד אין דבר זה מעכב. ויהי' ב' רצועות של עור או של שער תפורות במנעל ויהיו גדולים כדי שיוכל לכרוך אותן סביב הרגל ויתן המנעל ברגלו הימנית והוא יחף ולא עם בתי שוקים כדי שלא יהיה מעל דמעל ואם חלץ בשמאל חליצתו פסולה ויזהר שלא יהי' המנעל ארוך כל כך שיעלה למעלה מן הארכובה שזה גם כן הוא מעל דמעל אבל למטה מן הארכובה אינו ודאי מעל דמעל ואח"כ יכרוך הרצועות סביב רגלו ויקשור אותן שני קשרים ויעמוד היבם אצל הכותל או אצל עמוד וידחוס רגלו בארץ כדאמר אמימר האי מאן דחלוץ צריך למידחס לכרעי' (פירוש להכביד רגלו בקרקע ולהדחיק) ואח"כ הב"ד מקרין את היבמה בלשון הקדש מאן יבמי עד לא אבה יבמי ותזהר שלא תפסיק בין לא אבה אלא תקרא שתי תיבות בבת אחת בלא הפסק כי היכי דלא לשתמע אבה יבמי. ומקרין ליבם לא חפצתי לקחתה ואח"כ באה היבמה אצל היבם ונגשה אליו ומתרת את הרצועות בלא סיוע של היבם כלל ומשמטת המנעל מרגלו ובזה ג"כ לא יסייע היבם כלל אלא שיעמוד סמוך לכותל וידחוס רגלו יפה בקרקע והכל מעומד כמו שאמרנו ולפי הגמ' שלנו היא חולצת בין בשמאל בין בימין שלא מצינו בגמ' קפידא על זה אבל בירו' אמרו שצריכה לחלוץ בימין לפיכך החולצת תחוש לעצמה ותחלוץ לכתחלה בימין ואם היא גדמית תחלוץ בשני' לכתחלה כמו שמפורש בגמרא ואח"כ רוקת בפניו רוק שהוא נראה לדיינים כדאמר רבא צריכין דייני למיחזי רוקה כי נפיק מפומ' דיבמה ובעינן דמטי רוקקה להדי אפי' דיבם כדאמרי' בגמ' שאם הוא ארוך והיא גוצה וקולטתו הרוח לא מהני מידי דבעינן דמטי עד להדי אפי' מיהו בתר דמטא להדי אפי' אי קלטתו הרוח לית לן בה ואח"כ מקרין אותה הב"ד כן ככה יעשה לאיש עד חלוץ הנעל ואח"כ עונין כל העומדים שם חלוץ הנעל חלוץ הנעל ג' פעמים כדתניא אמר ר' יהודה פעם א' היינו יושבין לפני ר' טרפון ובאת יבמה לחלוץ אמר ענו כולכם חלוץ הנעל בלשון הקודש ג"פ ואמרו בגמ' אמר ר' יהודה אמר רב מצות חליצה קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה מאי קמ"ל מתני' הוא כו' קמ"ל מצוה הוא ואי איפוך לית לן בה וכן הלכה ואחר שחלצה בב"ד כראוי ב"ד כותבין לה גט חליצה כדי שתנשא בו לשוק. וכ' הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו וזה לשונו וכן כתב גט חליצה לסרגוליה במסרגולא ולא בדיותא. וצריך למיכתב במותב תלתא כחדא הוינא ומיחתם עליה תלתא ובלבד שיודעין להקרות ודין הוא גט חליצה ביום פלוני דהוא יום כדין לירח פלוני דהוא כדין לבריאת עולם למניינא דרגילנא במתא פלונית אנחנא דיינא דמקצתנא חתומין לתתא במותב תלתא כחדא הוינא בבי דינא וסליקת קדמנא פלונית בת פלוני ארמלתא דפלוני והקריבת קדמנא גברא חד דשמי' פלוני בר פלוני וכן אמרה לנו דא פלוני בר פלוני אחוה דפב"ב מאבוה הוינא נסיבנא לי' ושכיב והוי לרבנן ולכל ישראל שבק וברא וברת ירות ומוחסין ומוקי שמא בישראל לא שבק והדין פלוני אחיהו חזי ליבומי יתי כען רבנן דייני אמרו לי' אי צבי ליבומי יתי ייבם אי לא יטלע לי קדמיכון רגלא דימינא ואשרי' סיני' מעל רגלי' ואירוק באנפוהי ואשתמודעינהו לפלוני דנא דאחוהי דפלוני מאבוהא הוא ואמרנא לי' אי צבית ליבומי יתה יבם ואי לא אטלע לה קדמנא רגלך ימינא ותשרי סינך מעל ריגלך ותירוק באנפך וענֵי ואמר לית אני צבי ליבומי יתה מיד אקריניה לפלונית דא מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ואף להאי פלוני אקרינא לי' לא חפצתי לקחתה ואיטלע לה רגלי' דימינא שרת סיני' מעל רגלי' ורקת באנפוהי רוקא דאתחזי לנא מן פומא על ארעא ותוב אקרנוה לפלניתא דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ותוב אקרינוה ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל ואנחנא דייני וכל דהוי יתבן תמן ענינא בתרי' חלוץ הנעל תלתא זימני ומדאית עבד עובדא דא קדמנא שרינוה לפלניתא דא למיהך להתנסבא לכל גבר דתיצבי ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן ולעלם ובעית מיננא פלוניתא דא גיטא דחליצות' דנא וכתבנ' וחתמנא ויהיבנא לה לזכו כדת משה וישראל וחתימין תלתא עלי'. ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת המחוברת על מצות יבום וחליצה והיא מסכת יבמות ומפני כן נקראת יבמות ולא חליצות מפני שאמרו ז"ל מצות יבום קודמת למצות חליצה (שם). ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ועובר על זה ולא רצה לייבם יבמתו ולא לחלוץ ברוע לבבו בטל עשה זה:

מצוה ת"ר להציל הנרדף מיד הרודף

(א) שנצטוינו להציל הנרדף מיד מי שירדפהו להרגו ואפי' בנפש כלומר שאנו מצווים להרוג הרודף אם לא נוכל להציל הנרדף אלא אם כן נהרוג הרודף על זה נאמר וקצותה את כפה לא תחוס עינך. ואמרי' בספרי והחזיקה במבושיו מה אותו

אותו מקום מיוחד שיש בו סכנת נפשות ונאמר ע"ז וקצותה את כפה כך כל דבר שיש בו סכנת נפשות הרי היא בקצותה את כפה ומנין שאם אינו יכול להצילו בכפה בלבד שחייב להצילו בנפשה ת"ל לא תחום עינך וזה שאמר הכתוב אשת האחד דבר הכתוב בהווה שאשתו של אדם אצלו תמיד ומשתדלת להצילו מיד מכהו בכל כחה אבל הוא הדין בכל אדם. משרשי המצוה לפי שהקב"ה ברא העולם ורוצה בישובו וישוב העולם מתקיים בתשועת החלש מיד חזק ממנו ועוד כי הנרדף לעולם עיניו ולבו אל הש"י להושיעו מיד רודפו וכענין שכתוב והאלהים יבקש את הנרדף כלו' הנרדף מבקש לאלהים ומתחנן אליו על כן צונו ב"ה לעזור לו. מדיני המצוה מ"ש הז"ל שאפי' היה הנרדף קטן והרודף גדול ממנו בכל דבר הכל חייבים להציל ואפי' בנפשו של רודף ובד"א שמצילין בנפש הרודף בשאי אפשר לנו להצילו בא' מאיבריו אבל כל שאפשר לו להציל באחד מן האיברים והציל בנפש הרי זה שופך דמים וכן אמרו רז"ל בענין מיתת אבנר כשהרגו יואב שכתוב שם וימת בדם עשאל אחיו באה הקבלה ע"ז שתבעו יואב לאבנר על דם עשאל ודנו בדין סנהדרין כלומר הרגו בטענה שהיה ראוי למות עליו ע"פ סנהדרין אמר לו למה הרגת עשאל אמר לו אבנר עשאל רודף הי' אמר לו יואב הי' לך להציל עצמך בא' מאיבריו אמר לו אבנר לא ידעתי לכוין לו אמר לו יואב בדופן חמשית כוונת בא' מאיבריו לא יכלת לכוין לו ועז"נ וימת בדם עשאל אחיו ואמרו ז"ל בענין רודף שאע"פ שלא קבל התרא' מכיון שהתרו בו והוא עדיין רודף אין לו דמים ומותר להרגו ומטעם רודף הורו ז"ל באשה המקשה לילד לחתוך העובר במעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחרי' להרגה ואם הוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש זהו טבעו של עולם ואחד הרודף אחר חבירו להרגו או אחר כל העריות שיש בו כרת לבועל מצילין אותן מהן בנפשותם של רודפים וה"ה הרודף אחר הזכר לבוא עליו אבל הרודף אחר הבהמה וכן הרץ לעשות אחת מכל שאר העבירות שבתורה ואפי' לעבוד ע"א אין הורגין אותו עד שיעבור העבירה שדנין אותו בב"ד שבשתי עבירות אלו לבד באה הקבלה שמצילין אותן בנפש הרודף אבל בכל שאר העבירות שבתורה מביאין אותם לב"ד והם דנין אותן. ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' סנהדרין פ"ח (ה' רוצח פ"א). ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ועובר ע"ז ויכול להציל הנרדף ולא הצילו באחד מאבריו של רודף או אפי' בנפשו בטל עשה זו מלבד שעבר על ב' לאוין שהן לא תחום ולא תעמוד על דם רעך כמו שכתוב בלאוין וענשו גדול מאוד כאילו הוא מאבד נפש מישראל:

שנמנענו

כו' מבואר בר"מ בפ"א מהלכות רוצח ובטור ובש"ע חו"מ סי' תכ"ה והדינים כ"ה. הרודף אחר חבירו להורגו ופשוט דאין חילוק בין רודף אחר גדול או קטן כל שחייבים על רציחתו פשוט שהרודפו הוא בכלל רודף וכן אחר ע"כ או שפ"כ כיון דנהרגים עליהם הו"ל רציחה גמורה והרודף להורגם מצוה על כל איש ישראל להצילם ולמנוע הרודף אפי' בנפשו אם א"י להציל אלא אם יהרוג את הרודף יהרוג אותו ואם אינו הורג אותו עובר משום עשה זו וגם שני לאוים לא תחום כו' לא תעמוד כו' כמבואר בר"מ והרב המחבר. ואם רודף אחר עכו"ם או גר תושב פשוט שאסור להורגו וההורגו נהרג עליו דלאו בכלל רעהו הוא. אך אם רודף אחר הטריפה או גוסס בידי אדם שאין חייבים על רציחתו מיתה כמבואר כאן פ"ב אפשר דאסור להרוג הרודף דלא הוי פ"נ וכבר עמדתי בזה בפרשת אמור במצות קידוש השם וכן בשאר ענינים שא"ח מיתה על הרציחה כגון שרוצה לכפתו לפני ארי וכדומה עי' בר"מ פ"ב אפשר כיון דהרוצח א"ח מיתה בעבר והרגו אינו נהרג עליו מתורת רודף ואפשר כיון דמבואר ביומא פרק יוה"כ דר"י יליף דפ"נ דוחה שבת מבא במחתרת היינו רודף דדוחה עבירה דרציחה מפני פ"נ ש"ה וכש"כ שבת ורבא דדחי היינו אשכחן ודאי כו' עכ"פ סברתם דהתורה צותה להרוג הרודף מחמת פ"נ דהנרדף א"כ אפי' בכפתו לפני ארי וכדומה דהוי פ"נ הו"ל רודף ומצוה להורגו. ומ"מ בטריפה אפשר דלא הוי פ"נ ובחיבור זה נסתפקתי אם בשביל פ"נ דטריפה מחללין שבת אך דלאחיי שעה מחללין שבת מ"מ בכה"ג דחתיכי סימני דחיותא עיין בסנהדרין דף ע"ב אפשר דאין מחללין שבת ומכ"ש דאסור להרוג הרודף אך בארי וכדומה דהוי פ"נ לענין כל המצות הוי פ"נ לענין זה ג"כ דמצוה להרוג הרודף ומ"מ צ"ע ובאתי רק לעורר. וגם נסתפקתי לעיל אם נאמר דהוא מחמת פ"נ אם כן כיון דקי"ל דס' פ"נ דוחה שבת א"כ אפשר ברודף אחר אסופי שנמצא במקום מחצה ישראל ומחצה עכו"ם אם הורגין לרודף בספק ג"כ עי' לעיל ומגמר בעתיק' כו'. והרודף לכתחלה צריך להתרות בו בן ברית הוא כו' אבל אם א"י להתרות בו הורגין אותו בכ"ע ואפי' חש"ו הרודפים מצוה להרוג אותם אך באשה המקשה לילד אם יצא ראשו אין הורגין אך דהוי רודף משמים הוא דרדפי וזה טבעו של עולם. ומ"ש בלא התראה כלל ע' בסמ"ע שכ"כ כן מראי' דקטן וז"ב. ובטריפה שכתבתי דאין הורגין הרודף אפשר אך הנרדף בעצמו אסור להורגו כיון דאין זה ש"ד ופ"נ ולא נתנה ש"ד לדחות אצלו כן נראה. והורגין את הרודף אפי' בשבת ע' בסנהדרין דף ע"ב מבואר להדיא גבי מחתרת ומביאו הר"מ פ"ט מהל' גניבה וגם אינו מוכח רק דרשות הוא אך לפי מאי דמסקינן דמצוה היא ע' בדף ע"ג א"כ ה"ה בשבת מצוה דהוא פ"נ וז"פ. ועי' במנ"ל פכ"ד מהל' שבת דכתב ג"כ כמ"ש וכתב דהוא דבר פשוט אך לא הביא הגמרא שהזכרנו שמפורש להדיא בש"ס דשבת נדחה וילפינן מקרא ולא לדבר פשוט אך הדין אמת. וע' במנ"ל כאן שכתב היכי דיש לו רשות להרוג כגון גוה"ד את הרוצח או בבא על הגויה דקנאין פוגעין בו והוא רשות אם הנרדף הרג את הרודף אינו נהרג עליו ומביא ראיה מדאמרינן דאלו הרג זמרי לפנחס לא היה נהרג כיון דלא הי' מצוה רק רשות וע' לעיל בפרשת אמור במצות קד"ה שכתבתי דוקא הנרדף עצמו אם הרג הרודפו אין נהרג עליו אבל אם אחר הרג הרודף שעושה ברשות ודאי נהרג עליו כי הותר לו ש"ד כיון דעושה ברשות אך הנרדף עצמו שאני ואפשר גם בטריפה אלו הרגו בעצמו א"ח. אך יש לחלק בין הנושאים ולא באתי רק לעורר. וע' עוד שכתב היכי דהוא מצוה כגון שהרודף הרג את המציל נהרג עליו כיון דעל המציל מצוה לרודפו לא הוי רודף כלל ע"ש. בענין ס' ישראל שהבאתי ע' לעיל שכתבתי דהורגין הרודף גם לפי סברת בעל תה"ד מובא בש"ך י"ד סי' קנ"ז דל"ש ס' נפשות להקל באותן עבירות שיהרוג כיון דלא הקפידה תורה על נפשו לא ילפי' משאר ספיקות ה"נ כיון דהתורה לא הקפידה על נפש הרודף מפני פ"נ דהאיך א"כ בספק ג"כ נהרג ואין אומרים ס"נ לקולא ואפשר אפי' נמצא האסופי במקום רוב עכו"ם מ"מ כיון שמחללים שבת עליו דאין הולכין בפ"נ אחר הרוב ה"נ הורגין הרודף מחמת פ"נ ובאתי רק לעורר. והנה מ"ש דלכתחלה צריך להתרות להרודף בן ברית הוא כו' ע' במנ"ל פ"ח מה' חובל שכתב דוקא אחר שבא להציל צריך להתרות לרודף אבל הנרדף עצמו א"צ להתרות בו כלל ע"ש. ואם יכול להציל באחד מאבריו של רודף בלא הריגה

אסור להורגו ואם הרגנו המציל ה"ז שופך דם וח"מ אבל אין ב"ד ממיתין אותו כ"כ הר"מ והטור השיג עליו למה אין ב"ד ממיתין אותו וע' בבד"ה מה שתירץ דלא הי' התראה וע' במנ"ל שכתב שדבריו צריכים תלמוד היינו דמשכחת לה התרא' ג"כ. ולכאורה קשה על הר"מ ממעשה דאבנר ועשאל דיואב דן לאבנר בדין סנהדרין כמבואר בסנהדרין דף מ"ט דלמה הרג לעשאל אף דעשאל רודף הי' לו. להציל באחד מאבריו ונהי דיכול להציל מ"מ לא הי' חייב מיתה בב"ד וצ"ל דזה לאו דוק' דדנו בסנהדרין רק דנו בטענה שהי' ראוי למות ע"פ סנהדרין כמ"ש הרב המחבר ועיין בר"מ פ"ב שכתב כל רציחה שאם ש"ד אע"פ דאין ב"ד ממיתין אותו רשות ביד מלך ישראל להרוג או הב"ד אם השעה צריכה לכך וכונת הש"ס שדינו שחייב מיתה והוא (יען) ש"ד ועון הריגה בידו ויואב הי' שר אצל דוד והרגו מדין המלכות דעיקר הכונה שהי' מחויב אבנר מיתה אף שע"פ הב"ד [אין] ממיתין אותו כנ"פ. ועי' במנ"ל פ"ח מהל' חובל שמביא הא דאם יכול להציל באחד מאיבריו והרגו ה"ז חייב דוקא המציל אסור להרגו אם יכול להצילו בלא הריגה אבל הנרדף בעצמו אף שהי' יכול להציל עצמו בא' מאבריו אינו חייב וא"ל לדקדק בזה והוא ברא"מ פ' וישלח ורבים תמהו א"כ האיך הי' אבנר חייב על עשאל דהי' יכול להצילו באחד מאבריו הא אבנר הי' הנרדף ויכול להורגו וא"ל לדקדק בזה וצ"ע. ועי' ברש"י בסנהדרין דף ע"ד ע"א בד"ה ויכול שכתב להדיא דהנרדף אם יכול להציל בא' מאבריו נהרג עליו אם הרגו. ובא עוד בקבלה דהרודף אחר ערוה לאונסה ג"כ מצוה להציל בנפשו של רודף אם א"י להציל בא"מ וזה לאו מטעם פ"נ לדברי רבנן דקי"ל כוותייהו דפליגי אר"י ע' בש"ס דסנהדרין רק גזה"כ הוא ואפגמ' קפיד רחמנא והדינים כ"ה אם רודף לאנס א' מהעריות שיש בהם כרת או מב"ד או רודף אחר הזכר לאנוס אותו ניתן להצילו בנפשו אבל ח"ל ובהמה אין ניתן להצילם בנפשם ואין הורגין הרודף וג"כ אפי' הרודף חש"ו ודוקא קטן מבן ט' שנים וי"א דביאתו ביאה אבל פחות מזה אין ביאתו ביאה ודאי אין מצילין וכן הנבעלת ודאי צריכה להיות בת ג"ש וי"א דפחות מזה אין ביאתה ביאה בכל העריות וכן בזכר צריכים להיות יותר מבן ט' שנים עי' בר"מ פ"א מהא"ב וז"פ דכל דלא הוי ביאה אלא א"ב ה"נ לא הוי ביאה ואין מצילין אותם וז"פ. וגם פשוט דאין חילוק בין כדרכה ובין שלא כדרכה כיון דהוי ביאה אצל כל א"ב ואפי' אומרת הניחו לו שלא יהרגני אין שומעין כיון דמקפדת על פגמה רק דמתירא' מהריגה גזה"כ דמצילין אותו בנפשו אבל מפותה אין מצילין בנפשו דהתורה לא הקפידה על העבירה רק אפגמה אבל אם היא בעצמה אינה מקפדת ל"ל בה כן מבואר בש"ס ואפשר אם היא קטנה דפיתוי קטנה אונס הוא לדעת רוב הפוסקים חוץ מהר"מ וכן אם היא שוטית וחרשית דודאי הוי כאונס דלאו בת דעת היא מצילין אותה אף בפיתוי. או אפשר כיון דלאו בת דעת אינה מקפדת על פגמה כלל ועל העביר' לא הקפידה התורה א"כ אפי' רוצה לאונסה אין מצילין אותה בנפשו כלל וצ"ע ע' בגמרא. והנה מבואר בגמרא דאחד נערה מאורסה ואחד ח"מ וח"כ ניתן להצילה בנפשו וילפי' מקרא חטא כו' א"כ פשוט דנדה נמי בכלל זה דהוא ח"כ והוא בכלל עריות המבוארים בפרשת אחרי וכ"כ הר"מ פ"ד מהא"ב דנדה הוא בכלל עריות והר"מ כאן כתב הרודף כו' ואחד כל העריות ודאי נדה בכלל ועי' בגמרא א"ל ר"פ לאביי אלמנה לכה"ג נמי קא פגים לה א"ל אפגמא רבא קפיד רחמנא כו' ופירש"י כגון עריות דכריתות שהם חמורות שהולד ממזר ונעשה זונה בבעילתו כו' א"כ נדה דלא נעשית זונה ואין הולד ממזר כידוע אין כאן פגם ולא ניתן להצילה בנפשו והר"מ סתם נראה דגם בנדה הדין כן כיון דהוי ח"כ הוי פגם ודברי רש"י צ"ע דאפשר דזה נקרא פגם גדול כיון דהוא ח"כ וצ"ע כעת. ומבואר בגמרא נעבדה בה עבירה אין ניתן להצילה בנפשו ופרש"י נעבדה בה עבירה כבר אין מצילין פרש"י דהא איפגמא לה כו' מבואר בדבריו כ"ה דערוה זו נפגמה פ"א ע"י או ע"י אחר הן באונס הן ברצון כיון דנפגמה שוב אין מצילין ובגמרא ע"ב דמקש' הש"ס ורמינהו אלו נערות שיש להם קנס הבא על אחותו כו' והיינו כיון דחייב מיתה מטעם רודף תפטר המיתה מן התשלומין אמרוהו רבנן כו' משעת הערא' דפגמה איפטרא לי' מקטלא ממונא לא משלם עד גמר ביאה ופרש"י משעת הערא' איפגמא ושוב אין מצילין בגמר ביאה בנפשו ואח"ז א"ר חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה ופרש"י שבא עלי' הוא או אחר שלכ"ד וכתב

דלא

מצוה תר"א שלא לחמול על הרודף

(א) שנמנענו מלחמול על נפש הרודף וביאור זה הענין כמו שכתבתי במ"ע שלו שבסדר זה שבאה הקבלה אלינו בשתי עבירות שהן רציחה ועריות שכל שנראהו רודף לעשות אחת מהן שנמנעהו בכל כחינו ואם אינו רוצה להמנע מעשות העבירה בדברים ונוכל להציל מידו הנרדף או הנרדפת באחד מאבריו שנקטעהו ואם א"א לנו להציל הנרדף אלא א"כ נהרוג הרודף שנהרגנו ועל זה באה המניעה אלינו שלא לחמול עליו אלא שנהרגנו עכ"פ אם א"א לנו בשום צד להציל הנרדף אלא בנפשו ועז"נ וקצתה את כפה לא תחום עינך. ולשון ספרי וקצתה את כפה מלמד שאתה חייב להצילו בכפה להצילו בנפשה מנין תלמוד לומר לא תחום עינך (ה' רוצח פ"א). ומשרשי המצוה וענינה כמנהג הספר מבואר במ"ע הנזכר בסדר זה:

מצוה תר"ב לא יהי' לך בכיסך וגו'

(א) שנמנענו שלא להשהות את המשקלים והמאזנים החסרים בבתינו ואע"פ שלא נשא ונתן במקחינו ובממכרינו בהם פן יהי' לנו למוקש ועז"נ לא יהי' לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה וכן לא יהי' לך בביתך איפה ואיפה וכן אמרו ז"ל בבבא בתרא אסור לאדם שישהה מדה חסירה או יתירה בתוך ביתו ואפי' הוא עביט של מימי רגלים. וכ' הר"מ במז"ל ואל תחשוב שיהי' ב' מצות אחר שהן (ג') [ב'] לאוין אמנם באו להשלי'. דיני המצוה עד שיכלל ב' מיני השיעור והם המשקל והמדה כאילו הוא אמר לא יהי' לך שני שיעורין לא במדה ולא במשקל. כמו לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך שהכל לאו א' כי לא בכפל הלשונות תרבינה המצות כשיהי' הענין א' וכן לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור שהן לאו א' לפי שהענין א' אלא שנאמרו לביאור תשלום הענין. משרשי המצוה וקצת דינים כמנהגי בספר זה כתבתי בסדר קדושים תהיו במצות צידוק המאזנים והאזהרה שלא לשקר בהם ומשם תראה מה שצריך לך בזו (ח"מ סי' רל"א). ונוהגת בכ"מ ובכ"ז בזכרים ונקבות ועובר עלי' ושוהה משקל חסר או מאזנים חסירות בתוך ביתו ואפי' לא ישקול בהם לעולם עבר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה. ועוד שאפי' ישקול בהם לתשלומין ניתן וכבר נודע שאין לוקין מלאו שניתן לתשלומין:

מצוה תר"ג זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'

(א) שנצטוינו לזכור מה עשה עמלק לישראל שהתחיל להתגרות בם בצאת ממצרים בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם וכענין שכתוב ראשית גוים עמלק ותרגומו ריש קרבייא דישראל הוה עמלק שכל העמים היו יראים מהם בשמעם היד הגדולה אשר עשה ד' להם במצרים והעמלקים ברוע לבבם ובמזגם רע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו בם והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות וכענין שמשלו בזה משל רז"ל ליורה רותחת שאין כל ברי' יכולה לירד לתוכה ובא א' וקפץ לתוכה אע"פ שנכוה הקר אותה לאחרים ועל זכירת ענינים זה נאמר זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. משרשי המצוה לתת אל לבנו שכל המצר לישראל שנאוי לפני הקב"ה וכי לפי דעתו וערמת רוב נזקו תהי' מפלתו ורעתו כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם צונו ב"ה לאבד זכרו מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שחיוב זכירה זו הוא בלב ובפה. וכן הוא בספרי זכור את אשר עשה וגו' יכול בלבבך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך ע"כ בספרי כדי

דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה מבואר כל היכי דערוה זו נפגמה באיזה זמן אפי' מאחר אין מצילין הרודף בנפשו. והר"מ כתב כאן רדף אחר ערוה ותפסה והערה בה אע"פ שלא גמר ביאתו אין ממיתין אותו כו' תפס אוקימתא דרבנן וג"כ הטעם כיון דנפגמה פ"א א"כ אין חילוק בין הוא או מאחר הכלל כיון דנפגמה וכן מבואר בכ"מ דעל דין זה מביא הברייתא דנעבדה בה עבירה כו' א"כ מטעם כיון דנעבדה עבירה אין חילוק בכ"ע שנעבדה בה עבירה אין מצילין אותה כיון שנפגמה ודברי הכ"מ שכתב כאן על הר"מ דהולך אחר השורש הקודם שחייבים מיתה שעברו ועשו אין ממיתין אותם עד שיגמור דינם בב"ד וזה כיון שהערה כבר עשה העבירה עכ"ל. ודבריו תמוהים דכאן מיירי לענין להצילו שלא יגמור דעל כל כח וכח חייב מ"מ אין צריך להצילו ומניחין לו לגמור כיון דנפגמה לא ניתן עוד להצילה כו' אבל העבירה שאנו רוצים להצילו לא עשה עדיין ומ"מ אין מצילין כיון דאיפגמה עיין בש"ס והראה דדברי רבינו הכ"מ תמוהים מאד ומ"מ הר"מ סתם ביותר דהו"ל לכתוב להדיא היכי דנעבדה בה עבירה אפי' על ידי אחר לא ניתן להצילה וכן הטור והש"ע סתמו ביותר וע' רש"י שפירש על הא דאמר כגון שבא עליה שלכ"ד וחזר ובא כו' שבא עלי' הוא או אחר כבר שלכ"ד ול"ל דהאי אחר היינו ג"כ שהיתה ערוה עליו אבל אם נבעלה למי שאינה ערוה עליו לא נפגמה כלל והאלת בנפשו לא תליא בבתולה או בעולה אלא מיירי בנבעלה למי שהיא ערוה עליו וז"פ וברור. וראיתי בס' תו"ח שכתב על הא דנעבדה בה עבירה הא מלתא דפשיטא הוא כיון דכבר נעשית העבירה צריך ב"ד כו' ודבריו המוהים דהרי פרש"י להדיא דאם נעבדה בה כבר עבירה ועתה רודף אחריה ורוצה לעשות העבירה אין מצילין דאיפגמא כו' אבל מיירי לענין להפרישו מהעבירה וז"פ. ויותר נ"ל מסתימת דברי הר"מ דדעתו דלא שייך הדבר דאיפגמא רק מאותו איש ובאותה ביאה כגון שהערה בה כיון דנפגמה ממנו באותה ביאה אין ניתן להצילה על גמר ביאה ונעבד' עבירה דמבואר בגמר' היינו ג"כ שהערה בה וכן פירש התו"ח ונטה מדברי רש"י ולא איכפת כלל אם נבעלה מקודם מזה או מאיש אחר אע"ג דר"ח אמר כגון שבא עלי' שלכ"ד כו' סובר דאף ע"י ביאה אחרת נפגמה לא פסק כאוקימת' זו כי יש שאר אוקימתות לתרץ משנה דאלו נערות ולדעתי נראה דוקא באות' ביאה מסתימת דבריו כ"נ ובאתי רק לעורר. ונראה דגבי זכר נמי כיון דאיפגם הן בהערה לדעת הר"מ או באיזה ביאה לדעת רש"י שוב לא ניתן להצילו בנפשו אף דבגמר' אמרינן דגבי זכר ל"ש פגם מכל מקום אפשר לפי המסקנא גם בזכר דינא הכי ומכל מקום צריך עיון ובאתי רק לעורר. וברודף אחר ספק ערוה לטעם שכתבתי ברודף להרוג דהו"ל ס' פ"נ ומצוה להרגו וכאן לא שייך זה דלא הו"ל פ"נ רק גזרת הכתוב לרבנן דקי"ל כוותייהו אם כן אסור להורגו. אך לפמ"ש בשם תה"ד דהיכא דהתורה התירה מס"נ ל"ש ס"נ לקולא א"כ ה"נ הוי מצוה מספק ול"ש ס"נ לקולא ומצילין אותו בנפשו כנ"ל. ונראה דעיקר דקפיד רחמנא אפגמא ולא על העבירה אם עכו"ם רודף אחר ערוה שאינו מצווה עליה כגון נדה ומכש"כ במצווה כגון א"א וזכר מצוה ג"כ להציל בנפשו ואם לא עשה כן עובר בעשה ול"ת והוא כש"כ מישראל דהתורה התירה דמו מכש"כ עכו"ם דאינו חייב עלי' משום ש"ד כנ"פ. וגם נ"פ דמצוה על הבן להרוג האב אם הוא רודף בן להרוג והן עריות ע' בסוגי' דמחתרת. ופשוט כיון דהתירה התורה ש"ד א"כ ה"ה אב ובפרט דהאב רשע ואינו עושה מעשה עמך וז"פ. והמג"ל בפרק כ"ד מהל' שבת נסתפק ברודף אחר ערוה דניתן להציל' בנפשו וזה אין הטעם משום פ"נ רק גזה"כ אפגמא קפיד רחמנא אפשר בשבת לא ניתן לחלל שבת וע"ש שמביא בשם הרי"ף דגם בשבת מצילין כפי מה שפירש בפסחים אך לדעת התוס' הדבר צריך תלמוד. והנה כמו דמספקינן בשבת ה"נ בי"ע דעשה ול"ת הוא אסור ג"כ לחלל י"ט וז"פ. וע' בשעה"מ שדעתו שלאחרים אסור להציל בשבת אבל הנרדף מותר להציל עצמו בנפש הרודף אפי' בשבת ע"ש. ואיני מבין החילוק כיון דלא ניתן שבת לדחות מ"ל אחרים או בעצמו ואינו דומה לסברת הרא"מ ביכול להציל בא' מאבריו דמחלק בין אחרים לנרדף וק"ל. וע"ש עוד שכתב דאף לדעת הרא"מ דנרדף אף דיכול להציל בא' מאבריו מותר להציל בנפשו זה דוקא גבי רודף להרוג אבל ברודף בערוה אף הנרדף עצמו בכלל זה דאסור להציל בנפשו אם יכול להציל באבריו כמו אחר המציל ע"ש. מה שנסתפקתי לעיל אם אמרינן פיתוי קטנה אונס הוא לענין שניתן להצילה בנפשו אף במפותה. שוב ראיתי בס' ש"מ בכתובו' בפרק אלו נערות שנסתפק בזה ע"ש שכתב דאפשר לענין זה הו"ל פיתוי ע"ש. ונוהג מצוה זו בכל איש ישראל ולענין ב"כ דיני רודף כתבתי קצת בפרשת אמור במצות קד"ה:

מצוה תר"א (א) **שנמנענו** מלחמול על נפש הרודף וכו' ג"כ בר"מ פ"א מהלכו' רוצח ומסיים הר"מ אף דאין לוקין על לאוין אלו מ"מ חמור מאוד דכל המאבד נפש מישראל וכו' וכל המקיים וכו' נראה דהו"ל מלאוים החמורים לענין תשובה דאינו מתכפר [אלא] בתשובה ויוה"כ ומ"מ צ"ע הא תינח גבי רודף להרוג אבל רודף אחר הערוה מנ"ל גם מנ"ל דלאוין אלו הם גבי עריות דלאו זה ולאו דלא תעמוד גבי פ"נ כתיב ולא בעריות ואפשר כיון דאיתקש נערה המאורסה לרוצח לענין זה גם כן ע' בגמ' דסנהדרין דף ע"ג ול"ע בש"ס ודיני המצוה בארתי במ"ע הקודמת:

מצוה תר"ב (א) **שנמנענו** שלא להשהו' וכו' מבואר בר"מ פ"ז מהלכות גניבה ובטוש"ע חוה"מ סי' רל"א. עיין לעיל במצוה רנ"ח בסדר קדושים שכתבתי דדברי הר"מ והרהמ"ח צ"ע מ"ש דאין לוקין מחמת לאו שאב"מ הו"ל לכתוב אם עשה המדה או המשקל לוקין כמ"ש הר"מ בב"י וב"י בפסח שאם הניח חמץ אינו לוקה אך חמצו או קנה לוקה דהו"ל מעשה גם טעם של הרב המחבר שאפי' עבר ושקל בהם לתשלומין ניתן וכו' הא חובל בחבירו בש"פ לתשלומין ניתן ואין לוקין ואם הכאה פחות מש"פ דלא ניתן לתשלומין לוקין ה"נ על השהי' דלא ניתן לתשלומין למה לא ילקה ע"ש באריכות. ואם תדקדק בדברי הר"מ שכ' כל מי שמשהה בביתו וכו' מדה חסירה וכו' עובר בל"ת ואפי' לעשות המדה עביט של מ"ר אסור נראה דהל"ת הוא רק אם משהה כדי לרמות אף שאין מרמה עובר על השהיה אבל במשהה שלא לרמות רק עושה עביט של מ"ר וכדומה א"נ עובר בל"ת רק מדרבנן אסור שמא ירמה בו וע' ברשב"ם בב"ב דף פ"ט ע"ב בד"ה שישהה וכו' נראה כן והל"ת זה ככל הלאוים ואינו בדבר שבממון אם לא שיקר בה רק השהה ונוהג בכל אישי ישראל וב"כ לענין שיהה ודאי אינו מוזהר וז"פ:

מצוה תר"ג (א) **שנצטוינו** לזכור מה עשה עמלק לישראל וכו' מבואר בר"מ פ"ה מה' מלכים. והנה המצוה לזכור בפה כמבואר בספרי ומובא בש"ס דילן במגילה זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך וכמדומה לי שראיתי בס' דרך פקודיך שהקשה מנלן זה דאפשר הוא בלב אך דהוי עשה ול"ת. והאמת כ"ה דעובר בעשה ול"ת אם שוכח כמ"ש הרהמ"ח ואין הספר בידי ול"ע כעת. ולשון הר"מ ומ"ע לזכור תמיד וכו' נראה מדבריו דהוא מן המצות התמידיות כמו שמנה הרהמ"ח בהקדמת הספר באיגרת שיש מצות תמידיות ומדברי הרהמ"ח

הרהמ"ח נראה דדי בפ"א כל ימיו ועיין בראשונים מ"ש בפ' זכור עכ"פ זה ודאי ברור דהמצוה ביחיד ג"כ מקיים רק פ' זכור בעשרה ובס"ת הוא מדרבנן אבל מה"ת די שיזכור בפה כל יחיד וז"פ. והרהמ"ח פוטר נשים ממצוה זו ונראה קצת דפוטר אותם מהלאו ג"כ ובר"מ אינו מבואר זה וצריך ראיה לפטור נשים ממ"ע שאין הזמ"ג ובפרט במקום לאו ג"כ ומ"ש כי להם לעשות המלחמה ולא לנשים באמת מלחמת מצוה הכל יוצאין אפי' כלה מחופתה כמבואר בש"ס ובר"מ פ"ז כאן גם מי עמד בסוד ד' ית' אם הטעם מחמת הנקמה דאפשר גזה"כ שנזכור שנאתו מאיזה טעם ואנחנו אין יודעים ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהי' זכר להם מ"מ הזכירה יהי' תמיד מ"ע לזכור ולא לשכוח ע"כ צ"ע דפוטר נשים ממ"ע זו. ונראה דכל אנשי ישראל חייבים כמו כל מ"ע שאין הזמ"ג כ"כ. והנה אם שכח עובר בעשה ובל"ת רק זכר בלב ולא בפה אינו עובר על הלאו רק לא קיים העשה ואם זכר לא עבר ומקיים מ"ע גם כן ופשוט:

מצוה תר"ד (א) שנצטוינו למחות זרעו של עמלק וכו'. מבואר בר"מ פ"ו מהלכות מלכים ובד"א שלא השלימו ע"ש. וע' ברש"י בחומש כאן שפי' תמחה וכו' מאיש ועד אשה ועולל ויונק משור עד שה שלא יהי' עמלק נזכר כו' ודבר זה דאף הבהמה צריכים להרוג אינו מבואר בר"מ ובהרהמ"ח וא"י מהיכן הוציא רש"י זה ובספרי כאן לא ראיתי זה וממעשה דשאול אין ראיה דהקב"ה צוה לו אז ע"י שמואל אבל להיות מצוה לדורות לא שמענו וצ"ע. ומ"ש הרהמ"ח דג' מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות בה"מ ולהכרית זרעו של עמלק והמעתיק העתיק שלא כסדר כי הכרתת זרע עמלק הוא קודם לבנין ביהמ"ק והוא גמ' מפורשת בסנהדרין ומבואר בר"מ פ"א מה' מלכים ע"ש בכ"מ ובלח"מ. ומ"ש כי על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב וכו'. צ"ע למה יפטרו נשים ממ"ע זו דאין הזמ"ג ומלחמה זו מבואר דאף כלה מחופתה וכו' ונראה דזה כיון המגיה בעל מנ"ל ומה שלוה לע' במצוה הכ"ב הוא ט"ס וצ"ל מצוה תכ"ה גבי ז' עממין כ' הרהמ"ח דגם נשים חייבות ע"ש. וכבר כתבתי לעיל דנראה דאף במקום סכנה מחויב כי ידוע דהתורה לא תסמוך דינים על ניסים כמבואר ברמב"ן כ"פ והתורה צונו להלחם ומסכנים נפש במלחמה א"כ גזה"כ הוא דאפי' ס"כ מחויב במצוה זו והאידנא אין אנו מצווים בזה כי כבר עלה סנחריב ובלבל את העולם וכל דפריש מרובא פריש:

מצוה תר"ה (א) שנמנענו מלשכוח וכו'. בר"מ פ"ה מהלכות מלכים וכבר כתבנו בהעשה דנשים גם כן מחוייבות ע"ש לעיל מ"ש:

(ובע"ה נתחיל סדר כי תבא)

מצוה תר"ו (א) שנצטוינו בהביאנו הביכורים למקדש וכו'. דינים אלו מבוארים בר"מ פ"ד מה' ביכורים והדינים בקיצור כ"ה. ודין הבאת ביכורים כתבתי לעיל בפרשת משפטים וכאן הוא מ"ע לקרות עליהם. (מ"ע להתודות במקדש על הביכורים בשעה שמביאין ז"ל הר"מ). והנה בודאי מצוה לכתחלה לקרות כמו שמבואר בתורה בשעת הבאה ובשעת נתינה לכהן אך אם נתן הביכורים ולא התודה בעזרה רק חוץ לעזרה אפשר דג"כ יצא אף על פי דכתיב ועניית ואמרת לפני ד' אלקיך ולפני ד' היינו בעזרה הנה גבי וידוי מעשר כתיב ג"כ לפני ד' וכו' הר"מ בפי"א מה' מע"ש דמצותו במקדש דכתיב לפני ד' וכו' ואם התודה בכ"מ יצא אפשר כאן נמי ודעת הראב"ד שם כיון דכתיב לפני וכו' אין וידוי אלא במקדש א"כ ה"נ. אבל לדעת הר"מ אפשר אף כאן אם התודה שלא במקדש יצא ג"כ וע"ש בכ"מ. וגם בודאי מצוה לכתחלה לקרות תיכף היינו שעודהו הסל על כתיפו קורא הגדתי וכו' ואח"כ מוריד הסל וקורא ארמי אובד וכו' מ"מ אפשר אינו מעכב אם מביא ביום ולא יקרא אלא לאחר זמן ויוצא מ"ע זו של קריאה אפי' לאחר זמן ול"מ אם הביכורים מונחים עוד בעזרה דקורא אלא אף אם הכהנים חלקו ביניהם ואפשר דאפי' נאכלו כי הקריאה אינו מעכב ע' בר"מ פ"ג כאן מ"מ צריך לקיים מ"ע של הקריאה ויוצא אפי' לאחר זמן. אך מלשון הר"מ שכ' מ"ע בשעה שמביאין ובמקדש נראה דכ"ז לעכב וצריך לעיין בזה. ומבואר במגילה דף כ' כל היום כשר לקריאת מגילה וכו' ולוידוי מעשר וכו' ורי"ף גורס ולוידוי ביכורים היינו דהקריאה צריך להיות ביום והר"כ כתב פירוש מקרא ביכורים וכו' וע' בס' טו"א שם שמפלפל באריכות בזה אך אין לו ראיה מכרחת אך כתב דל"מ שמקרא ביכורים יכנו בשם וידוי והנה הר"מ מכנה אותו כאן בשם וידוי ומסתמא מלא באיזה מקום דנקרא וידוי אך הר"מ גבי וידוי מעשר כ' דאין מתוודין אלא ביום וכאן לא כתב זה נראה דדעתו דאף בלילה קורא וצ"ע בזה. וקריאה זו צריך להיות בלה"ק כן ילפינן בסוטה וכ"כ הר"מ כאן ומבואר בסוטה דהקריאה צ"ל בקול רם והר"ס אינו מביא זה וכה' כ"כ מביא זה ע"ש. ופשוט דאם חיסר תיבה אחת מהקריאה לא יצא ואסור להוסיף ג"כ כב"כ והנה כל המביאין ביכורי' קורין חוץ מה שנחשוב כאן דאין קורין בס"ד:

(ב) האשה אינה קוראת שאינה יכולה לומר מן האדמה אשר נתת לי ד' לפי שא"י לא נתחלקה אלא לזכרים כן מבואר במשנה דביכורים ולכאורה א"צ לומר בפסוק זה שא"י לומר דפסוק הראשון הגדתי וכו' אשר נשבעת לאבותינו לתת לנו והא הארץ לא ניתנה להם ג"כ א"י לומר לתת לנו אך אין כ"מ לדינא ע' בפי' הרא"ש בביכורים:

(ג) והטומטום הוא ספק אשה ולא נטלו חלק בארץ ע' בר"מ בפי' המשנה וברע"ב דכתיב איש לפי וכו' עד שיהא ודאי איש וספק לא נטל כלום וא"י לומר אשר נתת לי ד' וע' בתוי"ט שתמה בכ"ז כיון דהוא ספק אשה אינה קוראת כמו לקמן הקונה שני אילנות וכו' ומובא תירוץ בס' ת"ח על הגליון דשם מחמת ספק צריך לשלחן ביד שליח כי ספק קריאה מעכבת כמבואר במס' ב"ב דף פ"א עכ"ל על הא משנה דקונה שני אילנות אבל כאן מיעטה התורה מקריאה לגמרי כמו אשה דמביאה ואינה קורא' ועוד אנשים כמבואר לקמן וא"ל תקנה ע"י שליח ודבריו נכונים. אך מ"ש כיון דנתמעט מקרא א"ל תנאים כמו הקונה שני אילנות דבריו תמוהים דשם צריך תנאים דספק אם חייב בביכורים כלל א"כ דלמא לאו ביכורים והו"ל חולין בעזרה ע"ש בב"ב אבל כאן חייב ודאי בביכורים דנשים חייבות רק הספק על הקריאה וא"ל תנאים רק שלא יעכב הקריאה צריך ע"י שליח ע"ש ותראה ודבריו תמוהים בזה מה שהצריך תנאים:

(ד) והאנדרוגינוס ג"כ ספק ולא נטל נחלה איתמעט מאיש כמו טומטום והר"מ לשיטתו אזיל דפוסק בכ"מ דאנדרוגינוס הוא ספק אבל להפוסקים כמ"ד דהוא זכר ודאי או לדעת הראב"ד בה' שופר דהוא חצי זכר עכ"פ כיון שיש בו צד זכרות ודאי נטל חלק בארץ וקורא כזכר ודאי וז"פ. אפיטרופוס ועבד שמביא משל אדון ושליח פטורים מקריאה דא"י לומר אשר נתת

כדי שלא ישכח הדבר פן תחלש איבתו ותחסר מהלבבות באורך הזמנים ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום כמו שנצטוינו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה והטעם כי הזכירה ההוא עיקר בדת וכמו שהרחבנו הדבור ע"ז בהרבה מקומות בספר אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבבינו ודי לנו בזה לזכור הענין פ"א בשנה או בשתי שנים או שלש הנה בכל מקומות קוראים ישראל ספר התורה בשנה אחת או בשתים או שלש לכל הפחות והנה הם יוצאין בכך ממצוה זו ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפ' זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה ושנה תורה היא ומפני מצוה זו הוא שקבעו כן והוא השבת שלפני פורים לעולם ודין הי' לקרותה ביום פורים לפי שהוא מענינו של יום כי המן הרשע הי' מזרעו אבל להודיע שקודם נס זה נצטוינו בזכירה זו קבעו הפרשה קודם לפורים אבל סמכוהו לפורים על דרך מה שיאמרו ז"ל במקומות סמכו ענין לו (ה' מלכים פ"א). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב ולא לנשים ועובר ע"ז ולא זכר וקרא בפיו מעולם מה שעשה עמלק לישראל בטל עשה זה וגם עבר על לאו הבא ע"ז שהוא לא תשכח כמו שנכתוב בלאוין בע"ה:

מצוה תר"ד תמחה זכר עמלק

(א) שנצטוינו למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם זכר ונקבה גדול וקטן ועז"נ תמחה את זכר עמלק שבכלל זכר הוא הכל וכבר טעה בניקוד תיבה זו גדול הדור והוא יואב בן צרוי' והשאיר מהם הנקבות לפי שרבו לא השגיח יפה עליו כשלמדו מקרא זה ונשתבש יואב וקרא זכר במקום זכר כמו שבא בבבא בתרא פרק לא יחפור. משרשי המצוה הענין שכתבנו במצוה הקודמת לה. דיני המצוה קצרים והם מבוארים בפ' שמיני מסוטה (שם). וזאת מן המצות המוטלות על הציבור כולן וכענין שאמרו ז"ל שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק:

מצוה תר"ה לא תשכח

(א) שנמנענו מלשכוח מה שעשה עמלק כלומר התחלתו להזיק לנו ועז"נ בפרשה זו של עמלק לא תשכח וכתוב בספרי זכור בפה לא תשכח בלב כלומר לא תשליך שנאתו ולא תסירה מנפשך בענין שתשכח אותה (ה' מלכים פ"א). שורש המצוה וכל ענינה כתוב במ"ע שלו שבסדר זה וקחנו משם ותרוה צמאונך:

והיה כי תבא יש בה נ' מצות עשה וג' מצות לא תעשה

מצוה תר"ו מצות קריאת הפסוקים בביכורים

(א) שנצטוינו בהביאנו הביכורים למקדש לקרות עליהם הכתובים אלו הנזכרים בפרשה זו והם מארמי אובד אבי עד הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ד' ועז"נ וענית ואמרת לפני ה' אלקיך וגו' וזה המקרא יקראו ז"ל מקרא ביכורים ומצות הבאתן כתבתי' בכסף תלוה במצות הבאת הביכורים ונכפלה המצוה להביאן כמו כן בפרשה זו וכבר נודע כי הרבה מן המצות נכפלות בתורה וכולן לענין ולצורך גדול. משרשי המצוה לפי שהאדם מעורר מחשבותיו ומצייר בלבבו האמת בכח דברי פיו ועל כן בהטיב אליו הש"י ובברכו אותו ואת אדמתו לעשות פירות וזכה להביאם לבית אלהינו ראוי לנו לעורר לבנו בדברי פיהו ולחשוב פי הכל הגיע אליו מאת אדון העולם ויספר חסדיו ית' עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל וע"כ מתחיל בענין יעקב אבינו שחלצו האל מיד לבן וענין עבודת המצריים בנו והצילנו הוא ית' מידם ואחר השבח מבקש מלפניו להתמיד הברכה עלינו ומתוך התעוררת נפשו בשבח הש"י ובטובו זוכה ומתברכת אותו ועל כן צונו ב"ה ע"ז כי חפץ חסד הוא. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין חיוב מצות מקרא ביכורים על כל מביא ביכורים במקדש שיש מביאין ואין קורין ואלו הן (ב) האשה (ג) והטומטום (ד) והאנדרוגינוס לפי שכל אלו אינם יכולין לומר מן האדמה אשר נתת כי הארץ לא נתחלקה אלא לזכרים ודאין וכן האפטרופסין אינם קורין שמביאין ביכורים בשביל אחרים וכן העבד והשליח אינם קורין שאינם יכולים לומר ג"כ אשר נתת לי שהארץ אינה שלהם ומן הענין הזה יש לנו ללמוד בתפלותינו

בתפלותינו ובתחנונינו לפני השם ב"ה לדקדק מאד ולהזהר בלשון שאין לומר דבר לפני הש"י כי אם בדקדוק גדול וזכור זה בני ושמרהו ועוד אמרו ז"ל בענין זה שהגרים אע"פ שלא נתחלקה להם הארץ מביאין וקורין כי לאברהם ניתנה תחלה והוא נקרא אב המון גוים כלומר שכל המתגייר נחשב לו כבן ואמרו ז"ל (ה) שהקונה ב' אילנות בתוך שדה חבירו מביא ואינו קורא לפי שנסתפקו בגמ' אם יש לקונה ב' אילנות קרקע אם לאו אבל הקונה שלש מביא וקורא. ויתר פרטי המצוה מבוארים במס' ביכורים ופרק ד' מסוטה (ה' בכורים פ"ד). ונוהגת מצוה זו בזמן שבית המקדש קיים ובא"י דוקא שנאמר ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ד' אלקיך בזכרים לא בנקבות כמו שאמרנו ומדרבנן היו מביאין ביכורים בזמן הבית מערי סיחון ועוג ומסוריא ועובר ע"ז והביא ביכורים ולא קרא עליהם באותו זמן בטל עשה זו:

שנצטוינו

נתת לי וכו' דאינו שלהם ובס"ד יבואר מתי יכול לשלוח ע"י עבד ושליח. גם במשנה מבואר דגר אינו קורא דא"י לומר אשר נשבע ד' לאבותינו לתת לנו והיינו דאבות אברהם יצחק ויעקב לא היו אבותיו אך הר"מ דוחה משנה זו מהלכה עפ"י הירושלמי ופוסק דקורא דאברהם הוא אב המון גוים והוא אב לכל הגרים ומסיים ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ. והנה הסיום הזה מה שסיים ולאברהם וכו' אינו מובן וע' בכ"מ שכתב ולאברהם וכו' היינו קודם שנקרא אברהם היתה השבועה ולא זכו בה אלא זרעו ולא הגרים וכו' הם דברים תמוהים דנותן הר"מ טעם לסתור דעי"ז שלא נטלו הגרים חלק לא יקרא דא"י לומר מן האדמה אשר נתת לי כמו אשה וע' בשו"ת ש"א סי' מ"ט שדחה ג"כ דברי הכ"מ וע' מה שפי' דהכוונה אף דאמר לאבותינו היינו רבים וילחק ויעקב נמי בכלל זה והם לא נקראו אב המון גוים מ"מ כיון דעיקר השבועה היה לו יכול לומר לאבותינו ע"ש ומביא שם דברי הרמב"ן בב"ב דכל הג' אבות נקראו אב המון וכו' ויכול הגר לומר לאבותינו וע' בתוס' בב"ב דף פ"א ד"ה למעוטי שמפלפלים באריכות אך קשה הא א"י לומר אשר נתת לי כמו אשה לפי שלא נטלו גרים חלק בארץ וע' במגיה שמתרץ דכאן אומר אשר נשבעת וכו' לתת לנו וזה יתקיים כי לע"ל יטלו הגרים בארץ חלק אבל גבי וידוי מעשר אומר אשר נתת לי וכו' בלשון עבר ועדיין לא נטלו ע"כ אינו מתודה במעשר ע"ש בשם ס' כפות תמרים ולכאורה גם כאן אומר אשר נתת לי וכו' בלשון עבר וראיתי בס' כפ"ת שכ' דשם כ' השבועה אלא לשון עבר אשר נתת כאשר נשבעת וכאן לא כתיב אלא השבועה ודבריו דחוקים והמשנה דאמרה דאשה אינה קורא ואינה מביא מלתת לנו רק אשר נתת וכו' אע"פ דאינו כתיב אלא שבועה ועיין בתוס' שמביאים דרק בני קני חייבים בקריאה דנטלו חלק בארץ ואין להאריך במה שהאריכו הראשונים ע' בדבריהם. והא דאשה אינה קורא היינו אם היא מביאה פירות ביכורים מקרקע שלה אבל אם יש לה בעל והבעל מביא מנכסיה דהפירות שלו אף דאין הקרקע שלו וקי"ל דק"פ לאו כקנין הגוף כמבואר לקמן בס"ד מ"מ מביא וקורא ויכול לומר מן האדמה אשר נתת לי ד' וכו' אף דאין הקרקע שלו דגזה"כ דכתיב ולביתך מלמד שבעל מביא ביכורי אשתו וקורא כן מבואר בש"ס דגיטין ובר"מ כאן וע' בתוס' שם אע"פ דפירות האשה לבעל רק מדרבנן הך דדרך הוא שנוהגת הפירות לבעל וע"ז כתבה התורה דמביא וקורא ואפי' אם הפריש ביכורים והלך למקדש ושמע בדרך שמתה אשתו מביא וקורא והרבותא הוא דסד"א דבעינן לקיחה והבאה באחד וכאן דקודם לא קנה הקרקע ועתה קנה הקרקע ג"כ לא הוי לקיחה והבאה באחד קמ"ל דקורא. וע' בספ"י דמפלפל בקושית ספר בה"ז על הר"מ וכ' דהר"מ קאי לשיטתו דירושת הבעל דרבנן ע"ש ומ"מ אני לך. והנה אם ירש מאשתו קרקע אם מביא ביכורים אחר מיתת אשתו דע"ז לא קאי ולביתך אם ירושת הבעל מה"ת בודאי הוי שלו כמו בן היורש דמביא וקורא אך אם ירושת הבעל דרבנן א"כ מה"ת אינו שלו כלל אפשר דאינו מביא ג"כ מה"ת רק מדרבנן וכ"מ דצריך להקדישו וגם חייב בתו"מ ע' לעיל במלות ביכורים ואפשר דאינו קורא ג"כ אשר נתת לי וכו' כיון דמה"ת אינו שלו ובענין זה הדברים עתיקים אם ע"י קנין דרבנן נעשית שלו מה"ת גבי מעמ"ש בקידושין ובהרבה מקומות בש"ס נודע לכל תלמיד והלוי בשיטות אלו ואפשר מחמת קנין דרבנן הוי יאוש וגם נסתפק שם הבעלים ע' בסוכה בתוס' בסוגיא דאוונכרי והדברים עתיקים אכ"מ להאריך בדבר שהאריכו הראשונים והאחרונים בכ"מ. ופשוט דבאשתו ארוסה שזכתה לו פירות בנכסיה אינו קורא דק"פ לאו כקה"ג והלימוד ולביתך אינו גבי ארוסה דלא מיקרי ביתו כמבואר ביומא וכן ש"י רק אשתו נשואה וז"פ. והנה הא דשליח מביא ואינו קורא והביכורים קדשו ככל ביכורים הר"מ סתם דבכ"ע הדין כך וכ"כ לקמן היזה דינים דמבואר בדבריו דבכ"ע הוי ביכורים רק אינו קורא אבל התוס' בב"ב ובגיטין סוברים מהירושלמי כל ביכורים שהיו ראוים לקריאה ונדחו ירקבו וכאן מיירי שבלרן מתחלה לשלחן ע"י שליח דלא נראו לקריאה מעולם אבל אם בלרן להביאן בעלמו דנראו לקריאה ואח"כ שלחן נדחו וירקבו ע"ש באריכות והר"מ לא חילק ולא ס"ל כהירושלמי בד"ז ע' בכ"מ אף דהר"מ כ' לפני זה דאם אין ראוים לקריאה מספק הקריאה מעכבת היינו דוקא מפני הספק מעכב ע' בכ"מ. והנה השליח המביא בודאי אינו קורא וזה מבואר במשנה ומבואר בר"מ כאן הפריש ביכורים ושלחן ע"י שליח ומת השליח בדרך אע"פ שחזר הוא והביאן אינו קורא דכתיב ולקחת ובאת עד שתהא לקיחה והבאה כאחת עכ"ל וזה מימרא דריב"ח בב"ב דף פ"א ע"ב ובגיטין דף מ"ז ואין חולק ולשון ריב"ח בלרן ושלחן ע"י שליח ושיטת הרשב"ם כ"ה בפירושו דולקחת דדרשינן לקיחה והבאה וכו' לקיחה היינו בלירה ולריכה הבלירה והבאה לעזרה באחד ואז קורין ואם הי' בשנים אין קורין והיינו אם בלרן בעה"ב בעלמו ושלחן ע"י שליח והשליח הביאן לעזרה לא אמרינן דיבא בעה"ב ויקרא אלא אין קורין כלל דגזה"כ כיון שהי' בשנים דהיינו הבלירה באחד בבעה"ב והבאה ע"י שליח נפטרו מקריאה דכתיב ולקחת וכו' דגזה"כ כ"ה. וכן אם בלרן השליח ומת אפי' באמלע הדרך והבעה"ב הביאן לעזרה אינו קורא דהוי לקיחה והבאה בשנים אבל אם בלרן השליח והביאם ג"כ דהו"ל לקיחה והבאה באחד בא בעה"ב וקורא דשלוחו של אדם כמותו דעיקר הקפידא דהבלירה והבאה לא יהיה ע"י שנים רק באחד אבל השליח אינו קורא בשום אופן דא"י לומר וכו' רק הבעה"ב קורא. וכ"כ אף דמוזכר ברשב"ם דהבאה לירושלים ל"ד דעיקר הבאה אל העזרה. וגם פשוט אם בלר והביא לעזרה אף שבדרך נתן לשליח נ"ל בה דעיקר הוא הבלירה והבאה לעזרה זה לריך שיהי' באחד וז"פ. והתוספות חולקים על הרשב"ם דבבלירה אינו תלוי כלל ולקיחה היינו מתוך הבית זה לריך לקיחה והבאה שיהי' בא' וגם מ"ש הרשב"ם דאם הי' הכל ע"י שליח בעה"ב קורא חולקים דבירושלמי מבואר דאין קורין. הכלל דאם הי' הכל ע"י שליח או הבאה ע"י שליח בודאי אין קורין רק ריב"ח אתי להשמיענו דאף דהבאה היתה ע"י עלמו מ"מ כיון דהלקיחה הי' ע"י שליח אין קורין דלא הי' הלקיחה והבאה כאחת. והנה גם לדברי התוס' אם לקחן הוא מהבית ושלחן ע"י שליח ואח"כ הביאן בעלמו קורין כיון דהי' הלקיחה והבאה בעלמו אף שבאמלע הי' ע"י שליח כנ"פ. ונראה לי מלשון הגמ' הא דשגרן ע"י שליח אינו קורא לכל מר כדאית ליה דוקא דהשליחות הי' שהשליח יביאן לעזרה אבל אם בשעת עשיית השליח לא עשה שליח [להביאם] לעזרה רק עד העזרה לא איכפת לן כלל בשליחות אף שהשליח לקח מן הבית ואח"כ הביא הבעה"ה בעלמו ש"ד כיון דלא עשה שליח להביאם לעזרה כ"כ אך לא הבאתיו בכור הבחינה ול"ע. גם נ"ל מלד הסברא דוקא אם עשאו שליח על הלקיחה אבל אם בלא דעתו הוליאם אחד מביתו והבעה"ב רדף אחריו ולקחן והביאן דלא יקרא כיון שהיתה בשנים זה אין סברא אך באמת זה גזה"כ דאדרבה כיון ששליח ש"א כמותו מסתבר דלא הוי בשנים כיון דהשליח הוא ג"כ כמותו עיין בח"מ סי' ק"כ לענין כתיבה בשנים והאחרונים דחו דבריו כיון דהוי שליח דידיה הו"ל כחד ומ"מ הו"ל קבלה בידם דהו"ל לקיחה והבאה בשנים מכש"כ בכה"ג דלא הי' בתורת שליחות ולא הו"ל כמותו בודאי הו"ל בשנים ואינו קורא ומכש"כ אם לקח מביתו אותו שאין בר שליחות כלל כגון עכו"ם או קטן הו"ל ודאי בשנים כ"נ. ואפשר כיון דהתורה הקפידה שהלקיחה מתוך הבית יהי' ע"י בעה"ב לשיטת התוס' אם עשה שליח ומת השליח בדרך וחזר ולקחן לתוך ביתו יכול ליקח עתה הפירות ולהוליכן דהלקיחה הראשונה בטלה והוי עתה לקיחה והבאה באחד או אפשר דעל הלקיחה הראשונה הקפידה התורה ול"מ תקנה להחזירן לביתו וכן נראה. אך בזה אפשר לחלק אם עשה שליח על הלקיחה ראשונה ולאחר שנעשה שליחותו לא יבטל השליחות כידוע א"כ כיון שהיתה כבר לקיחה ל"מ לקיחה שניה אבל אם נטל אחד שלא מדעתו או דאינו בר שליחות דלא חשיבה לקיחה יכול להחזירן לביתו ולחזור וליקחן בעלמו מתוך הבית ולהביאן ובכ"ז ל"ע ולא האירו עינינו בדינים אלו הראשונים ובאתי רק לעורר. והר"מ סתם וכתב הפריש ביכורים ושלחם ע"י שליח וכו' ולא כתב לשון בלרם וגם אינו מפורש הדינים נראה שדעתו כדעת התוס' עיין בדבריו. והנה במימרא דריב"ח נקט שלחן ע"י שליח אפשר דעבד כיון דידו כיד רבו עדיף והוא באחד אך כ"פ מלינו דעבד דינו כדין השליח נראה גם כאן דשוים ולריך לעיין בזה:

(ה) **שהקונה** שני אילנות בתוך שדה חבירו אינו קורא דספק אם קנה קרקע ולריך להקדישם וכו' אך כיון דאינם ראוים לקריאה מפני הספק הקריאה מעכבת ומשנה אותם ע"י שליח ואינו מביא אותם בעלמו כדי לפוטרם מקריאה ויכול להביא ג"כ בעלמו רק שישלחם ע"י שליח כדריב"ח כן מבואר בגמ' וכוונת הר"מ ג"כ באופן שיפטרו מן הקריאה וז"פ. ולדעת התוס' לריך לבלרם תחלה ע"י שליח כדלעיל. הפריש ביכורים ומכר שדהו אינו קורא שא"י לומר מן האדמה אשר נתת לי וכו' אבל מביא והם ביכורים. אך התוס' בב"ב בסוגיא כתבו בשם הירושלמי דוקא אם בשעת הפרשה הי' דעתו למכור שדהו דלא נראו לקריאה אבל אם לא הי' בדעתו ונראו לקריאה ונדחו ירקבו וכבר כתבתי דהר"מ ל"ל הא דירושלמי בכמה דינים ע"כ שהם דמביא בכ"ע. והלוקח השדה מאותו המין אינו מפריש ואם הפריש מביא ואינו קורא כ"ה לשון הר"מ ובמשנה מבואר מאותו המין אינו מביא ומנ"ל דקדשו כלל והר"מ ס"ל דקדשו אך אינו קורא ולע"ק וילפינן הטעם דכתיב הגדתי היום פ"א הוא מגיד וכו' אף שהראשון לא הגיד כמבואר דהראשון אינו קורא כל שהביא הוא בכלל הגדתי וכו' ע' בתוי"ט וממין אחר מפריש ומביא וקורא. המוכר שדהו לפירות הלוקח מביא ואינו קורא שקנין פירות אינו כקנין הגוף וכן המוכר שדהו בזמן היובל אין לו ללוקח רק קנין פירות ואינו קורא ודוקא אם חזר ומכרה לו לאחר שילאה לו פ"א ביובל אבל בפ"ר שלא ילאה למוכר מביא הלוקח וקורא כיון דלא סמכה דעת המוכר שתחזור לו כן דעת הר"מ שפירש כן בש"ס דגיטין דף מ"ח מחלוק' ביובל שני אבל ביובל ראשון דברי הכל קורא אבל רש"י פירש דביובל ראשון היינו בכניסתן לארץ א"כ אין נ"מ היום אך להר"מ בכל פעם במכירה ראשונה ביובל ראשון מביא וקורא ובזה מיושב דברי הר"מ דסובר דק"פ לאו כקנין הגוף והמוכר שדהו בשנת היובל אינו קורא ובש"ס אמרינן דהיכי משכחת לה קורא אלא באחד בר חד עד יב"כ דאין שחלקו כלקוחות הם ולדעת הר"מ ניחא דתמיד משכחת לה ביובל ראשון וע' בספ"י אף דהר"מ סובר דאין מחזירין וכו' היינו לקיים מלות יובל אבל כ"א מחזיק בחלקו א"כ בודאי לא סמכה דעתו שבאמת לא יוחזר א"כ תמיד יביא וקורא ע' באחרונים שהאריכו בענין וע' לעיל במלוה של"ט שכתבתי אף דרשב"ל סובר המוכר שדהו לפירות או בזמן היובל דאינו קורא דק"פ לאו כקה"ג וכן קי"ל היינו במכר אך לפירות או סתם בזמן היובל אבל אם מכר לחבירו לזמן קלוב דיכול לקלקל השדה ע' בר"מ פכ"ב מה' מכירה יש לו קנין הגוף בה ואין לכפול הדברים ע"ש. הפריש ביכורי' ונטמאו או שנגנבו וכו' ע' במגיה כאן קודם שהגיעו לעזרה (ובר"מ מבואר הכ

פנים

מצוה תר"ז וידוי מעשר שני

(א) 'שנצטוינו להתודות לפני השם ב"ה ולהגיד בפינו בבית מקדשו שהוציאנו חוקי המעשרות והתרומות מתבואתינו ומפירותינו ושלא נשאר כלום מהם ברשותינו שלא נתננו אותו וזה נקרא מצות וידוי מעשר ועז"נ ואמרת לפני ד' אלקיך בערתי הקדש מן הבית ונו'. משרשי המצוה לפי שסגולת האדם וגודל שבהו הוא הדיבור שהוא יתר בו על כל מיני הנבראים שאלו מצד יתר התנועות גם שאר בעלי החיים יתנועעו כמוהו ועל כן יש הרבה מבני אדם שיראים מלפסול דיבורם שהוא ההוד הגדול שבהם יותר מלחטוא במעשה ובהיות ענין המעשרות והתרומות דבר גדול וגם כי בהם תלוי' מחית משרתי האל הי' מחסדיו עלינו כדי שלא נחטא בהם להזהירנו עליהם להפריש אותן ושלא ליגע וליהנות בהן בפועל וגם שנעיד על עצמינו בפינו בבית הקדוש שלא שקרנו בהם ולא עכבנו דבר מהם וכל כך כדי שנזהר מאד בענין. מדיני המצוה מ"ש חז"ל אין

הבית אבל ה"ה בעזרה ע' תוי"ט דבדין שמפריש אחרים תחתיהם אינו קורא על השניי' לפי שאי"ל את ראשית וכו' שאינן ראשית וכו' נטמאו בעזרה אינו קורא וע' בר"ש דכתיב ושמחת ובנטמאו בעזרה או נרקבו ליכא שמחה. הביא ביכורים מאחד מן המינים וקרא וחזר והביא ממין אחר אינו קורא שנאמר הגדתי היום פ"א בשנה מגיד ולא שתים ומבואר דוקא בקרא. וקל"ע דלעיל גבי אחר אינו קורא מבואר אף דלא קרא הראשון כיון דהביא הוא בכלל מגיד כמ"ש לעיל וצ"ע. הפריש ביכורים ויבש המעיין (שהאילן חי וגדל ממנו) או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא דזה כמי שאין לו קרקע כן ל' הר"מ והרע"ב כתב דוקא אם נתיבש המעיין ונקצץ האילן קודם הפרשה אבל אם לאחר הפרשה ייבש וכו' הואיל ונראו לקריא' ונדחו ירקבו והוא מהירושלמי שמביאין התוס' בב"ב ומוקמי הכי אבל הר"מ כבר כתבתי דל"ל דין של הירושלמי כמו שכתבתי כ"פ ע"כ אינו מחלק ובכל ענין מביא ואינו קורא. והנה מה שפסק כאן כת"ק דאינו קורא ובפ"ח מהלכות ברכות פוסק דאם בירך על פירות האילן בפה"א יצא ובברייתא אמרינן דמאן דס"ל דיצא היינו כר"י דכאן דמביא וקורא ואיך פוסק הר"מ כאן כת"ק ושם כר"י כבר האריך הכ"מ והאחרונים הפ"י והלל"ח וע' בשו"ת ש"א שהאריכו לתרץ דברי הר"מ ע"ש. המביא ביכורים אחר החג עד חנוכה אע"פ שהפרישן קודם החג מביא ואינו קורא שאינו זמן שמחה ובש"ס דילן במכות מבוא' דא"ר אלעזר בשם ר' הושעי' דהפריש ביכורים ועבר עליהם החג ירקבו כיון דהיו ראוים לקריאה ונדחו כתב הכ"מ דהוא כסברת הירושלמי שהבאנו לעיל והר"מ לא ס"ל כהירושלמי כיון דהרבה קושיות הקשה הירושלמי מנקלן וכו' וממכר שדהו ע' בתוס' בב"ב ולא ניחא לר"מ דמיירי בהנהו גווני דמבואר בירושלמי שהיה דעתו מתחלה על כן אינו פוסק כירושלמי וכמימרא זו ודע אף דהר"מ לא פסק כירושלמי היינו לענין דיעבד שיעכב הקריאה שירקבו כיון שהיו ראוים לא פסק כן אבל לכתחלה כיון שראוים לקריאה לא יבטל הקריאה פסק כן. וכתב להדיא כאן בספ"ג הכ"ב המפריש ביכורים להעלותן בידו לא ישלחנו ע"י שליח ואם נקטן מתחלה לשלחן על ידי שליח הרי זה מותר לשלחם ביד שליח והוא מהירושלמי דכאן אך לענין לכתחלה ומסתברא דלמה יבטל לכתחלה מצות קריאה כיון דחל חובת קריאה. והא דלא הביא הר"מ גבי מכר השדה דלכתחלה לא ימכור רק בדעתו בשעת הפרשה למכור וכן כאן לכתחלה לא יניח אחר החג רק אם הפריש כדי להניחן עי' בתוס' ב"ב שם דסמך אדלעיל דודאי לכתחלה אם ראוים לקריאה לא יבטל המצוה. ונראה פשוט אף דמבואר בירושלמי דאם הי' דעתו מתחלה לשלוח ע"י שליח מותר לשלחן וכן כשהי' דעתו למכור וכו' כיון דלא חלה חובת קריאה בשעת הפרשה מ"מ נ"ל דאם הי' בדעתו לשלוח ואח"כ נמלך והביאן בעצמו דלא נדחה הקריאה וקורא חדא דהוי דיחוי מעיקרא ואפשר דלא שייך דיחוי כלל אצל הקריאה כ"כ. ומ"מ צ"ע לדעת הר"מ דלכתחלה לא יבטל מ"ע א"כ הו"ל לכתוב לכתחלה לא יפרוש אדעתי' דליפטרי' וגם אפי' אם הי' דעתו מ"מ כיון דיוכל לקרות כמ"ש למה יבטל מקריאה ולמה לכתחלה ישלחם ונ"ל דמעיקרא אם הי' בדעתו כיון דלא חלה מותר לבטל המצוה ובחלה אסור לבטל המ"ע ואיני מבין החילוק וצ"ע. אך מהירושלמי שמביאין התוס' נראה ג"כ אם לא חלה חובת קריאה יכול לשלחו לכתחלה ע"ש. ומ"ש מדרבנן היו מביאין מעבר סיחון ועוג ה"ה דהי' קורא וע' בפ' משפטים בדין הבאת ביכורים שהארכתי בכמה ענינים ע"ש:

מצוה תר"ז (א) **שנצטוינו** להתודות לפניהשם ב"ה וכו' וע"ז נאמר ואמרת לפני ד' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וכו'

דינים אלו מבוארים בר"מ פי"א מה' מע"ש ונ"ר ובטור ובש"ע יו"ד סי' של"א וכ"ה. במצוה זו נכלל עוד מצוה והייט ביעור והוא מצוה בפ"ע דאפי' באותם שפטורים מן הוידוי מ"מ חייבים בביעור כי דין ביעור מבואר בפ' ראה מקצה שלש וכו' ומצוה זו דוידוי הוא בפ' כי תכלה ומבואר במשנה דמע"ש דמעשה ר"ג וזקנים שהיו באים בספינה אמר ר"ג עישור שאני עתיד למוד וכו' ופר"ת שהיתה שעת הביעור ע' בקדושין דף כ"ו ובב"מ ור"ג וסייעתו היו בשעת חורבן ב"ש כידוע והוידוי ביטל יוחנן כה"ג כמבואר במשנה יוחנן כה"ג העביר וידוי המעשר וזה היה בתחלה בב"ש חזינן אף שלא היתה הוידוי מ"מ מצות ביעור איכא וכן בסנהדרין דף י"א ע"ב דר"ג שלח אגרות וכו' דזמן ביעורא מטי וכו' ובימיו לא היו מהודין כי נבטל קרוב לג' מאות שנה למי שיודע חשבון הדורות עיין בר"מ בהקדמה לסדר זרעים ועוד בספרי הדורות ודבר זה ידוע לכל תלמיד חזינן דמצות ביעור הוא מצוה בפ"ע ואין הוידוי מעכב. ודע דלהר"מ בפ"א מה' תרומות ומעשרות בכל ימי ב"ש הי' רק מדרבנן כיון שלא הי' ביאת כולם ומובא כ"פ בח"ז א"כ הביעור שהי' אז הוא ג"כ מדרבנן (רק ביכורים הי' מה"ת) כמו שתקנו תו"מ כן תקנו ג"כ הביעור ותקון רבנן כעין דאורייתא וכן הוידוי עד יוחנן כה"ג הי' רק מדרבנן אך יוחנן ביטל הוידוי לגמרי והתוס' בקידושין [כתבו] על ר"ג הא לא סיים המקום בצפונו או בדרומו ולא הוי הפרשה בכה"ג דאומר תרומת כרי זה בתוכו ולא סיים המקום לא אמר כלום אף דלענין ביעור די בזה ע"ש והריטב"א כ' דר"ג סובר יש ברירה וכשאוכל ומשייר אמרינן הוברר הדבר למפרע וכו' והובא דבריהם במנ"ל כאן וכ' למאן דל"ל ברירה ל"מ זה וקל"ע דר"ג ור"י ור"ע כולם יסברו דיש ברירה וצריך לפי' בסוגית הש"ס בדיני ברירה ולשי' הר"ת דבזמן ב"ש והאידנא תו"מ רק מדרבנן ניחא בפשיטות דבדרבנן קי"ל דיש ברירה ע"כ לא הי' צריך לסיים המקום ואכ"מ להאריך בדיני ברירה. והנה מצוה זו דביעור הן לשי' הסוברים דתו"מ בזה"ז דרבנן נוהג האידנא ג"כ הן מה"ת או מדרבנן כמו בזמן הב"ש אך מ"ע של וידוי יתבאר בסמוך בס"ד דיש דעות אם נוהג בזמן שאין מקדש מה"ת וגם לאחר שביטל יוחנן כה"ג הוידוי ויתבאר בס"ד. והנה הביעור מצוה בפ"ע כמ"ש אך הוידוי לא הי' אלא אם כן ביער וכ"ז שיש מתנות בידו אינו מתודה כאשר יבואר בסמוך בס"ד. ואיני מבין מדוע לא מנו הר"מ וסייעתו מוני המצות מצות ביעור למ"ע בפ"ע כי הוא מצות עשה ואינו תלוי בשום דבר וצ"ע כעת. ומה זה הביעור כתיב בתורה מקצה שלש שנים וכו' אבל כאן בפרשה כי תכלה וכו' קבלו חז"ל דבשנה הרביעית לשמיטה דחלפו ג' שנים דהיו מפרישין המעשרו' ברגל של פסח דהתבואה משנה זו עדיין לא נגמרה ולא היה הפרשה רק הג' שנים שעברו כבר הפרישו כל המתנות ונשארו אצלו מתנות שלא נתן אותם לכהנים או ללוים או לעניים או מע"ש או נ"ר שצריך להוליכן לירושלים לאוכלם ונשארו אצלו משנים שעברו מ"ע ברגל הזה לבערם וליתן לכהנים השייך להם תרומה ותו"מ וחלה דג"כ בכלל תרומה ומע"ר יתן ללוים ומ"ע לעניים ולא קחשיב במשנה ובר"מ אם לשו"פ ועוללות שכנסן לתוך ביתו חוץ הלאו אפשר ג"כ בעשה זו עי' בר"ה בסוגי' דב"ת בתוס' שם אך מדלא חשיב להו כמו בוידוי נראה דאינן בכלל מצוה זו דביעור. ופשוט דזמן כל הרגל דלא ילפינן מקצה וכו' אלא על רגל אך חז"ל קבעו בעי"ט הראשון לפי גירסת משנתינו לדעת הרבה ראשונים והר"מ הי' גירסתו בעי"ט האחרון וחז"ל הקדימו אבל אינו מעכב כי בתורה מבואר רק ברגל כפי מה דילפינן א"כ כל הרגל בכלל אך הוידוי צריך להיות אחר הביעור כמבואר לקמן בס"ד ולאחר שנותן המתנות לכ"א הראוי לו ביו"ט זה קיים המצוה והם אוכלים המתנות בכ"ז שירצו ואם לא נתן להם ברגל הזה עובר על מ"ע זו ומ"מ נותנם אח"כ כדי שלא יעבור על ב"ת ברגלים או אם קיימו עניים עי' בתוס' בר"ה בסוגיא דב"ת אבל אינם נאסרין המתנות הללו ואינן טעונין שריפה או שאר ביעורים דהמצוה הוא ברגל זה ליתן לכ"א המתנות השייך לו ואם לא נתן עבר על מ"ע זו ולא מצינו ביעור מן העולם במתנות הללו ע' במשנה ובר"מ. ומע"ש ונ"ר או ביכורים דכל אלו נאכלים בירושלים מע"ש ונ"ר לכל אדם וביכורים לכהנים או דמי מע"ש ונ"ר שפדה אותם מבואר במשנה ובר"מ דמע"ש וביכורים מתבערים בכ"מ והייט דצריך לבער אותם מן העולם דהיינו שריפה או משליכן לים והייט דכל הרגל אוכל עד סוף אם נשאר אצלו הן בגבולין שלא הוליכן עד עתה לירושלים או שהפירות הן בירושלים והביכורים גם כן ביד הכהנים בירושלים אף על פי שבירושלים מצוה לאכול מכל מקום גזה"כ דמעשר שני ונטע רבעי וביכורים ומעות הפדיון צריך לבער מן העולם ברגל זה ואם עשה כן קיים המצוה ואם לא עשה כן לא קיים המצוה. ואינו מבואר אם לא ביער המעשר שני והנטע רבעי והביכורים אחר כך [אם] הם מתבערים אחר זה או אפשר ביטל המצוה אם עבר הרגל אבל אינם נאסרין ויכולים לאוכלן אח"כ בירושלים כדינא. והנה ד"ז דמע"ש ונ"ר וביכורים מתבערים בביעור מן העולם אפי' בירושלים כ"כ מהמשנה ומהר"מ ומבואר כ"פ בש"ס. וראיתי בתוס' קדושין דכ"ו בד"ה מעשה בא"ד כתבו וז"ל דמיירי התם לבערם מן העולם כשהגיע זמן הביעור כגון מע"ש וביכורים שא"א לאוכלם חוץ לירושלים לכך צריך לבערם מן העולם כשיגיע זמן הביעור אם לא יביאם בירושלים וכו' מבואר בדבריהם להדיא דהביעור של מע"ש וביכורים עיקר הביעור שבזמן הרגל יהי' בירושלים כדי לקיים מצות אכילתה כמו מע"ר ללוי ותרומה לכהן כן מע"ש צריך להוליך ברגל הזה לירושלים ואם הביא לירושלים זה ביעורו ויכול לאכול אח"כ כמו תרומה ומע"ר. אך אם א"י להביאן לירושלים ברגל זה מצוה לבערם מן העולם לשרוף או להשליך לים ואם לא ביערם עבר על מ"ע וגם א"י להתודות אבל אם הביאן לירושלים זה הוי ביעור ויכול לאכול אימת שירצה ויכול להתודות בערתי הקדש מן הבית וכו' דאינו בביתו רק בירושלים דהמצוה כ"ה. וכן נראה מדברי רש"י בסוטה דף ל"ב ע"א בד"ה וידוי מעשר וכו' דאם מביא מע"ש לירושלים יכול להתודות וגם ברש"י בפי' התורה פ' מקצה וכו' וכאן בפ' כי תכלה וכו' נראה ג"כ דהמצוה הוא ליתן הניתנים לבעליהם לכהן וכו' ומע"ש מוליך לירושלים ומתודה מבואר דירושלים הוא הביעור לנאכלים בירושלים דא"י להתודות קודם שמבער הכל מוכח דזה הוי הביעור וא"צ לשרוף כלל בירושלים וקל"ע הל' המעשר והביכורים מתבערים בכ"מ מאי בכל מקום ע' ברע"ב. אך קשה לי על שיטה זו מהירוש' מובא כאן בכ"מ ובתוי"ט ויתודה ביו"ט הראשון של פסח כדי שיהא לו מה לאכול ברגל (היינו דצריך ביעור קודם הוידוי) ויתודה בשחרית וכו' מצוה לאכול וכו' אחרו הוידוי כדי שיאכל כל הרגל והנה זה שיהי' לו מה לאכול היינו מע"ש דצריך ביעור מן העולם ואם יבער קודם לא יהי' לו לאכול ולשיטה זו דבירושלים הוא כמבוער א"כ אם הוא בירושלים ויש לו הפירות בירושלים יכול לאוכלם אף אחר הוידוי והפירות שיש לו חוץ לירושלים בלא"ה בלא הוידוי אסור לאוכלם דחוץ לירושלים אסור לאכול מע"ש ונ"ר וביכורים א"כ הדרא קושיא לדוכתיה

יתודה

אין מתודין וידוי זה אלא ביום וכל היום כשר לוידוי מעשר והוא נאמר בכל לשון ומצותו בבית המקדש שנא' לפני ד' אלקיך אבל אם התודה בכ"מ יצא וצריך המתודה שלא ישאר אצלו דבר מכל המתנות שכן הוא אומר בערתי הקודש מן הבית ואימת הוא מתודה אחר שנה שלישית שמפרישין בה מעשר עני בשנה הרביעית שאחריה ביו"ט האחרון של פסח וכן בשנה השביעית. ויתר פרטי' מבוארים בפרק אחרון ממסכת מעשר שני (ה' מעשר שני פ"א). ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים ועובר על זה ולא התודה וידוי זה של מעשרות בזמנו בזמן הבית בטל עשה זה:

שלא

יהודה בי"ט הראשון. וי"ל דיכול להוליך לירושלים בכל הרגל ואם יקדימו הוידוי ביום טוב הראשון ע"כ הפירות שחוץ לירושלים מחויב לבערם ג"כ וישרוף ולא יהי' לו מה לאכול ביו"ט ע"כ אחרו הוידוי עד סוף יו"ט ויוכלו להוליך הרבה פירות לירושלים ומה שלא יוכלו להביא בירושלים עד הוידוי יבערו. וכבר רמזתי לך דבמשנתינו הגירסא שלפנינו מבואר דהביעור הי' בעיו"ט הראשון של פסח והר"מ הי' לו הגירסא עיו"ט האחרון של פסח ועיין בכ"מ שמביא ראיה מהירושלמי לגירסת הר"מ דבירושלמי מבואר דמט"ז אינו מתודה בראשון כדי שיהא לו מה לאכול ברגל ואם הי' הביעור בעיו"ט הראשון אם כן מה יש לו לאכול הרי נתבער ואין ראי' דהרע"ב כאן בפ"ה משנה יו"ד יישב זאת דהי' משייר מה שצריך לאכול ברגל כי קודם הוידוי מותר לאכול אך הוידוי אסור להיות כ"ז שלא נתבער ע"ש ועי' בתוי"ט משנה ו' אך לפי דעתי גירסת הר"מ נכונה מתרי טעמי חדא כיון דהביעור הוא מצוה והתורה קבעה מצוה זו ברגל כדילפינן מקלה וכו' א"כ המצוה רק ברגל כמו הקהל דערב הרגל אין מצוה וכן תשביתו בפסח כ' הרא"ש דקודם הזמן אין מקיים מצות השבתה וכמו מילה וכדומה דהתורה קבעה זמן דוקא באותו הזמן קיום המצוה ולא קודם ע' במגילה גבי אלו מאחרין וכו' א"כ מה"ת יבער עיו"ט דהוא קודם הרגל דאז אין מקיים המצוה כלל ומ"ל זמן רב או זמן מועט ע"כ בעיו"ט האחרון ניחא דהוא רגל ומקיים המצוה והשנית דודאי מע"ש אסור להפסיד כי איקרי קודש כידוע ומבואר כ"פ אם כן דאפשר דיזדמנו הרבה אוכלים ולא יהיה צריך לשרוף ולהטיל לים למה יקדים עוד וברגל התירה התורה אבל להקדים עוד לשרוף קדשים מנלן ע"כ בעיו"ט האחרון ניחא כי התורה התירה בכל הרגל אדרבא חז"ל חששו משום הפסד קדשים ואחרו הזמן בכל האפשרות שיוכל להיות מ"ע של הוידוי וזה הוא עיו"ט האחרון דביו"ט האחרון א"י לבער דאין שורפין קדשים ביו"ט ואחרו עד זמן האחרון ע' בתוי"ט במשנה ו' ע"כ גירסא זו דעיו"ט האחרון ניחא מאוד כן נראה. והבשיל של מע"ש וכ"ר א"ל לבער דהוא כמבוער כיון דאין ממשן ניכר וכן יין ותבלין הרי הם כמבוער כן פסק הר"מ מהירושלמי ואין הירושלמי בידי וא"י מאיזה טעם. מי שיש לו פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות א"ל לתקן ולבער ואינו מעכב הוידוי אך אם הגיעו לעונת המעשרות צריך לתקן ולבער כדינא ואם לא ביער מעכבין את הוידוי. ועי' לעיל שנסתפקתי אם עבר זמן הביעור ולא ביער את המע"ש וכ"ר וביכורים אם נאסרו הפירות או לא וגם אני מסופק כיון דהתורה קבעה ברגל אם עבר הרגל ולא ביערם אם חל עליו עדיין חובת ביעור או אפשר דפטור דזמן הוא רק ברגל הזה דוקא ואם עבר הזמן פטור ול"ע. וע' ברמב"ן מובא בכ"מ מה' שמיטה ויובל שכת' דלא חשבו חז"ל פירות שביעית מהנשרפין או נקברין וכו' גם לא ראיתי שיחשבו ביעור מעשר בכלל הנשרפין. מי שהי' לו מתנותיו ברחוק ממנו בזמן הביעור מקנה לבעליהן אג"ק כמעשה דר"ג וזקנים המבואר במשנה וכן אם הי' לו טבל קורא שם ומזכה אג"ק וכ"כ הר"מ כאן. והנה ס"ל דטוה"נ יכול לקנות אג"ק ע' בחוה"מ סי' ר"ג בש"ך שם וזה ענין ארוך בדעת הר"מ אי ס"ל טוה"נ ממון ולהקנות באג"ק וכבר האריכו הראשונים והאחרונים בדינים אלו ואכ"מ. וע' במנ"ל שרימז לזה. ועל מע"ש אין תיקון אם הי' פירותיו רחוקים ממנו ור"ג הי' מתקן מה שהי' יכול או אפשר שהי' לו פירות משנה השלישית שלא היו חייבים במע"ש מ"מ ביעור חייב בכל מתנות שיש לו וכבר כתבנו דבימי ר"ג לא הי' וידוי דיוחנן כה"ג ביטל הוידוי כמה שנים קודם לר"ג והר"מ כ' כאן מזכה לבעליהן וכו' אג"ק וכו' ומתודה למחר וג"כ צ"ל שלא הי' הפירות טבול למע"ש כגון משנה שלישית דאל"ה לא הי' יכול להתודות כיון שנשאר אצלו אחד מהמתנות בפרט מע"ש כמבואר לעיל בר"מ ויתבאר עוד בסמוך בס"ד. וידוע מחלוקת הפוסקים אם ע"י קנין דרבנן נקנה מה"ת והדברים עתיקים ומובא כ"פ בח"ז וקנין אג"ק דרבנן אם נאמר דלא נעשה קנין דאורייתא לא קיים מצות ביעור מה"ת עכ"פ קיים מדרבנן ובפרט במעשה דר"ג לשיטת הר"מ הי' אז תו"מ מדרבנן והביעור הי' ג"כ מדרבנן ואתי דרבנן כו' (אך הר"מ כ' דין זה אף לע"ל בימי בית הג' יבב"א) דעכ"פ קיים מצות ביעור מדרבנן וג"כ כיון דלא הוי ביעור מה"ת מ"מ מתודה ג"כ מדרבנן כי חז"ל תיקנו ביעור וידוי ג"כ כמו כל הפירות שא"ת אלא מדרבנן בתו"מ בודאי מבער ומתודה כמו בב"ש להר"מ דהי' רק דרבנן והי' ביעור וגם וידוי קודם יוחנן כה"ג שביטל הי' בהמ"ק קיים כמה שנים והי' וידוי מדרבנן לשיטתו ע"כ דרבנן תקנו ג"כ ביעור וידוי כעין תורה וז"ב ופשוט. והנה קריאת שם זה דעת התוס' בקידושין אע"ג דלענין טבל ל"מ אם לא סיים המקום בצפונו או בדרומו מ"מ לענין מצות ביעור סגי בכך לברר להם בעלים והריטב"א כ' הטעם דר"ג סובר יש ברירה ולדידן דקי"ל אין ברירה צריך לסיים המקום ע' במנ"ל וע' בש"מ בב"מ. לעיל כתבתי דאם יש לו מע"ש בריחוק מקום אין לו תקנה באמת יש לו תקנה לחלל על מעות שיש לו ויבער המעות ור"ג דלא הזכיר כלל מע"ש דלא הי' לו כמ"ש. והעירני לזה אחד מבני החבורה. ולא נתבאר אם נשים חייבות בביעור דבוידוי אינם חייבים כאשר יבואר בסמוך בס"ד אך ביעור אינו תלוי בוידוי כמ"ש לעיל ולד הספק דהו"ל מצות עשה שהזמ"ג דהוא רק ברביעית ובשביעית א"כ אפשר דנשים פטורות אך אם נאמר דגם אחר זמן לא נפקע מצות ביעור הו"ל שאין הזמ"ג כמ"ש התוס' בקידושין גבי מילה ול"ע. ועתה נבאר מצות וידוי במנחה ביו"ט הראשון של פסח בשנה הרביעית ובשנה השביעית אם לא נשאר אצלו ממתנות מ"ע להתודות ולקרות פרשה זו בערתי וכו' ומנהג כל הרגל אך חכמים אחרו הוידוי כמ"ש לעיל כי הביעור מעכב הוידוי אם לא ביער ונשאר מתנות אצלו אינו מתודה וכדי שיהא לו מה לאכול ברגל אחרו הוידוי כדי שיאכל ולא יבער עד סוף הרגל. ופשוט דאם עבר ולא התודה ברגל זה אינו מתודה אח"כ כי התורה קבעה הזמן ברגל דוקא. ומצות וידוי ביום ולא בלילה ילפינן לה מקרא פ"ב דמגילה ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב להתודות אך בזמן שבהמ"ק קיים מצותו להתודות במקדש שנאמר לפני ד' והיינו בעזרת ישראל כמ"ש כ"פ ואם התודה בכ"מ יצא כ"ה דעת הר"מ והראב"ד סובר דאין הוידוי אלא בזמן המקדש ובבהמ"ק שנא' לפני ד' וע' בכ"מ. ונאמר בכל לשון ול"ד בלה"ק וילפינן בסיטה פ' א"כ ומתודה כ"א בפ"ע ואם רצו רבים להתודות כאחד מתודין כ"כ הר"מ והכ"מ לא הראה מקור ד"ז ומה שכ' מתוודה כ"א בפ"ע נראה דכוונתו דא"י בשמיעה מחבירו כשאר מצות התלוים בדיבור כמו קד"ה ובהמ"ז וכדומה שיוצאין בשמיעה מחבירו וכאן א"י כמו ספ"ע ע' בש"ך. אך לא ידעתי אמאי א"י ובספ"ע כתיב וספרת לך שני נוכחיות ילפינן זה אבל כאן מנלן. וגם מ"ש ואם רצו רבים וכו' מאי רבותא הוא בכל המצות הדין כן ואי דתרי קלא לא משתמע היינו דאחר א"ש אבל הוא עצמו שומע ול"ע וגם לענין השמעה לאזנו דינו ככל המצות התלוים בדיבור. והנה המצוה כ"ה דמתוודה שעשה לווי הש"י והנה אם בכל הג' שנים הי' לו תבואה ועשה כדינא מתוודה ואם לא הי' לו תבואה רק דרך משל שנה אחת או שני שנים ועשה בהם כדין ג"כ מתוודה כיון שעשה כדין ואם באחד מן השנים לא עשה כדין כגון שהקדים או לא נתן לכ"א הראוי לו א"י להתוודות כי אינו נקי מחטא רק במע"ש וכ"ר וביכורים אם השהה אותם ולא הוליכם לירושלים יש תקנה בביעור ויכול להתוודות ואם השהה שאר המתנות נותן עתה לכ"א כמ"ש לעיל. וא"י להתודות עד שיוציא כל המתנות אפי' חלה דהוא בכלל תרומה אבל לשו"פ ונראה דה"ה עוללות דאינו מצוה ליתן רק עזיבה כמו לקט שו"פ אף שעיכבן לעצמו אין מעכבין הוידוי כן מבואר במשנה ובר"מ. והנה אם באחד מהשנים לא עשה כתיקונו במתנות הללו או שהקדים מתנה לחברתה כגון מע"ש למע"ר א"י להתודות דא"י לומר ככל מצותך כו' וכן אם הפריש ממין על שאינו מינו כו' או מן התלוש על המחובר או ממחובר על התלוש כו' ע' במשנה ובר"מ דכתיב לא עברתי ממצותיך כו' והאי עבר. ואיני מבין דהרבה דברים שחשב' המשנה כגון מין על שאינו מינו או תלוש ומחובר או חדש או ישן כו' אם תרם כן אין תרומה כלל א"כ הו"ל כאלו לא הפריש כלל למה צריך המשנה לפרש דבר זה הן אמת דבוידוי אין אומר שום דבר המפורש במשנה רק קורא הפרשה כמו שכתובה בתורה כ"כ הר"מ בפי' המשנה והתוי"ט מביאו ג"כ אך המשנה מפרש דברי הפרשה וזה מה צריך לפ' כיון דאינו תרומה ומעשר כלל ול"ע. לא שכחתי מלהזכיר שמך עליו פירושו היינו מלברך על הפרשת מעשרות ככל הברכות חשר קבו"ל כו' והר"מ הקשה ע"ז שהוא רק מדרבנן ע"כ כתבו דנראה מפרש"י דצריך לומר איזה שבח ועי' בתוי"ט כאן ונראה דאם לא עשה כן מעכב הוידוי ול"ע ועי' עוד במשנה ובר"מ שמפרשים הפרשה אבל אינו קורא רק כמ"ש בתורה וכתב הר"מ נשרף טבלו א"י להתודות שהרי לא הפריש מתנות ולא נתן לבעליהן והוא בירושלמי שכן הרשים הכ"מ וצ"ל שנשרף טבלו מכל הג' שנים. וא"י מאי משמיענו אם לא נתן כלל איך יכול להתודות וגם למה נקט נשרף טבלו אפי' אם הפריש והמתנות נשרפו א"כ לא נתנו לבעליהן ואיך יתודה וגם נתתי כו' וגם צ"ע אם בשעת הביעו' נשרף המע"ש בעצמו מ"ל נשרף מעצמו או ששרפו הוא או אפש' דצריך לקיים המצוה בידים כמו שנאמ' בערתי כו'. כתב עוד הר"מ בזמן שהיו נותנים מע"ר לכהנים לא היו מתודין שנאמ' וגם נתתיו ללוי כו' וזה שיוחנן כה"ג העביר וידוי המעש' וע' בכ"מ פ"א מהל' מע"ר כתב דכוונת רבינו אף דהיה נותנם ללוים ג"כ כיון שהיה תליא ברצון והיה רשאי ליתן בין לכהן בין ללוי לא היה מתודה. וכ"פ אף דאחד נתן ללוי לא היה מתודה כי יוחנן כה"ג העביר וביטל לגמרי כיון דהרבה נותנים לכהנים ויהיה מקצת אין מתודין ומקצת מתודין ע"כ ביטל לגמרי כנ"פ. ובסוטה דף מ"ח מקשינן על זה ולודי על שאר מעשרות ארשב"ל כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון אין מתודה על שאר מעשרות אמר אביי הואיל ופתח בו הכתוב תחלה ופרש"י ונתת ללוי זה מע"ר לגר זה מ"ע בשעריך זה מע"ש ומבוא' דיכול להתודות על מקצת ולא יאמר כל הוידוי רק אם אין יכול להתודות על מע"ר אינו מתודה כלל הואיל ופתח הכתוב תחלה. וכתב עוד הר"מ מי שאין לו אלא מע"ש בלבד מתודה שעיקר הוידוי במעשר שני הוא וכן אם לא היה לו אלא ביכורים בלבד מתודה שנאמ' בערתי הקדש הראשון שהוא הביכורים אבל מי שאין לו אלא תרומה בלבד אינו מתודה שאין התרומה טעון וידוי אלא בכלל שאר המתנות עכ"ל. וכתב הכ"מ שהוא בירושלמי. והנה מ"ש מי שאין לו אלא מע"ש בלבד מתודה היינו דמתודה על המע"ש בלבד דהאיך יכול לומר כל הוידוי נתתי כו' כיון שאין לו ודובר שקרים לא יכון כו' רק הכונה דמתודה על זה בלבד כקושי' הש"ס בסוטה שהבאנו לעיל. אך תמהני על הר"מ איך פסק כירושלמי נגד ש"ס דילן דמבואר בהדיא בסוטה שהבאנו לעיל אם אינו מתודה על מע"ר אינו מתודה כלל וכן כ' בה' י"ג ובזמן שהיו נותנים מע"ר לכהנים לא היה מתודה ולא כ' דלא היה מתודה על מע"ר ע"כ כתירוץ הגמ' דאם אינו מתודה על מע"ר אינו מתודה כלל והאיך כתב כאן דאם אין לו אלא מע"ש או ביכורים מתודה היפך הש"ס דידן וצ"ג. וע' בר"מ בפי' המשנה פ"ב דביכורים וברע"ב שם על הא דמבואר דמעשר וביכורים טעון

וידוי

מצוה תר"ח שלא לאכול מעשר שני באנינות

(א) שלא לאכול מעשר שני באנינות וענין מעשר שני כתבתי' בסדר ראה אנכי במצותו וענין האנינות דאורייתא הוא מי שמת לו א' מקרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם ואותו היום שימות ויקברנו נקרא אונן ובפי' אמרו ז"ל שיום מיתה וקבורה בלבד הוא עיקר האנינות דאורייתא וביום דוקא ולא בלילה שנא' ואכלתי חטאת היום ודרשו ז"ל היום אסור ובלילה מותר ועז"נ לא אכלתי באוני ממנו לומר שאם אכל באנינות הי' עובר ולא מעשר שני בלבד אסרו לאוכלו באנינות אלא אף כל הקדשים מי שאכלן באנינות לוקה עליהן . משרשי המצוה לפי שהקדשים שלחן גבוה הם ואין ראוי למי שהוא דואג וכואב מאוד בלבבו לקרב אל שלחן המלך על דרך משל כענין שכתוב כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק . ועוד טעם אחר כי באכילת הקדשים תמצא כפרה אל הבעלים וכענין שאמרו ז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרין ואין ספק כי באכלם את קדשיהם היו אוכלים אותם בכוונה ובדעת שלם וכל מחשבותם וכל תנועותיהם נכונות נגד הש"י ובהיות האדם צעור דואג וחרד ביום מות קרובו אין דעתו וכוונתו מיושבת כלל וע"כ אין ראוי לאכול קדשי שמים וכשר הדבר בעיני אמרו . מדיני המצוה מ"ש ז"ל שאין חיוב מלקות לאוכל מעשר שני באנינות אלא לאוכל אותו בירושלים ומה שאמרו שהאוכל אותו באנינות דרבנן שמכין אותו מכת מרדות ואי זהו אנינות דרבנן זה הלילה שאחר יום הקבורה וכן כל הימים שנשתהא המת בין יום מיתה וקבורה . ויתר פרטי המצוה ומשפטי האנינות מבוארים בפרק שמיני מפסחים ושני מזבחים . ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית שהי' שם מעשרות דאורייתא ועובר ע"ז בזמן ההוא ואכל כזית קדשים או מעשר שני באנינות דאורייתא לוקה :

מצוה תר"ט שלא לאכול מעשר שני בטומאה

(א) שלא לאכול מע"ש בטומאה ואפי' בירושלים עד שיפדה שהעיקר אצלנו שמעשר שני שנטמא פודין אותו ואפי' בירושלים כמו שהתבאר במס' מכות ועז"נ לא בערתי ממנו בטמא

וידוי ולא תרומה כתב אף דתרומה ג"כ טעון וידוי זה רק בכלל שאר מתנות ואם אין כו' ומע"ש וביכורים טעון וידוי כתירוץ הירושלמי שמביא כאן . אך צ"ע מה שהקשיתי דעכ"פ מע"ר צריך להיות והו"ל לפרש כאן . וגם צ"ע דכתב הדין דמע"ש וביכורים מתודה בפ"ע ותרומה אינו בפ"ע ולא כתב הדין אם יש לו מע"ר או מ"ע בלבד האיך הדין אם מתודה עליהם וצ"ע . ולשון הר"מ מי שאין לו אלא מע"ש בלבד כו' אבל מי שאין לו אלא תרומה כו' קצ"ע דהו"ל מי שלא הי' לו לשון עבר על השלשה שנים דאם הו"ל פ"א בשנה אחת כדינא מתודה כמ"ש לעיל אך הכונה כ"ה אם לא הי' לו כל הג' שנים כו' . ועלה בדעתי לומר דאפשר דמלות וידוי אינו אם נתן מתנותיו כראוי בכל שנה כיון דהכל עשה יפה בעתו למה יתודה והלא לא חטא כלל ולמה נקרא וידוי מעשר ע' בתוי"ט שמביא בשם החכם ספורני הטעם דנקרא וידוי והוא דרך הפשט רק אם השהה המתנות ומבערן אז מתודה לאחר הביעור ושייך לשון וידוי שאומר אף שלא עשה כראוי מ"מ תיקן וביער הקודש וגם נתן כ"א לבעלים . ובזה ניחא לשון הר"מ מי שאין לו היינו בשעת הביעור דהכל תלוי בזמן הביעור אך לא משמע כן ובמצוה זו אני נבוך בכמה ענינים הש"י יאיר עיני בתורתו ועוד חזון למועד . והנה הרהמ"ח כתב כאן ונוהג מצוה זו בזמן הבית ועובר ולא התודה בזמן הבית ביטל עשה מבואר דדעתו כהראב"ד דוקא בבית ולא כדעת הר"מ דנוהג אף שלא בזמן הבית נוטה מדרך הר"מ . והנה כל ישראל אף כהנים ולוים מהודים דיכולים לומר את האדמה אשר נתת לנו דנטלו ערי מגרש וגרים אינם מהודים דלא נתנו להם חלק בארץ כן מבואר במשנה ובר"מ כאן ואפשר בני קיני כיון דנטלו חלק בארץ מתודין לשיטת התוס' בב"ב דף פ"א עי' גבי ביכורים. והנה נשים בודאי פטורים ממצוה זו דאין להם חלק בארץ כמ"ש לעיל בביכורים וכ"כ הרהמ"ח כאן דנוהג בזכרים . וצ"ע על הר"מ שלא כתב זה כאן ובה' ביכורים כתב דין נשים . ואם נשים פטורים ה"ה טומטום ואנדרוגינוס פטורים שלא נטלו חלק בארץ כמו גבי ביכורים ובלא"ה הו"ל מ"ע שהזמן גרמא ופטורים רק לפ"ז הי' טומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק אך מחמת שאין להם חלק אין מתודין בספק דהו"ל מיחזי כשיקרא כדאמרינן בב"ב ועוד דודאי לא נטלו כמ"ש לעיל א"כ אין קורין בודאי ולא מטעם ספק . והנה דעת רש"י בקדושין דף כ"ו ע"א דאף מי שאין לו קרקע חייב בוידוי והייטו דאין לו עתה בשעת הוידוי קרקע ויכול לומר על האדמה אשר נתת לנו דא"ד לביכורים דשם אומר שנתת לי והתוס' שם מביאין ירושלמי וכתבו וגם משמע מי שאין לו קרקע מתודה כגון פירות לקוחין עכ"ל וסיום דברי התוס' כגון פירות לקוחין א"י מאי ק' להו דאם הי' קשה להו מאין לו פירות דאפשר הי' לו קרקעות ופירות מן קרקע שלו ומכר הקרקע דה"א דאין מתודה כיון דא"י לומר עתה וברך את האדמה אשר נתת לנו כיון דאין לו עתה קמ"ל דמתודה כמו שפרש"י והסיום הזה איני מבין כעת וצריך עיון על כל פנים דעת רש"י ותוספות כאן דאף באין לו קרקע מתודה ודבריהם סותרים למ"ש בב"ב דף כ"ז דכתבו שם דאין וידוי בלא קרקע וכבר עמד בזה בעל תוי"ט בפאה ע"ש . והנה הר"מ לא הביא דין זה נראה דסבירא ליה דמתודה דאי אין מתודה הי' מביא זה והנה לשיטות דסבירא להו דצריך קרקע הדין אם קנה בזמן היובל או שאר ק"פ כביכורים ע"ש ותלמד כאן :

מצוה תר"ח (א) **שלא** לאכול מע"ש באנינות כו' וע"ז נאמר לא אכלתי באוני ממנו כו' מבואר בר"מ פ"ב מה' מע"ש וכ"ר . וכ"ר דינו כדין מע"ש כמבואר בר"מ פ"ט כאן א"כ ה"ה לענין לאו זה והנה דעת הר"מ שזה לאו ולוקין אע"פ דאינו בא בדרך אזהרה רק שנקה נפשותינו מזה ממילא הו"ל אזהרה ע' בסמ"ק של רבינו בשורש הח' והרמב"ן השיג עליו שאינו עובר בלאו רק בעשה ושמח כו' והדברים ארוכים אכ"מ ובכלל לאו זה הוא ג"כ קדשים ע' בפסחים לענין טומאה דאמרינן מה מעשר הקל כו' מכש"כ קדשים דחמירי וכ"ת אין מזהירין מן הדין היקשא הוא לא תוכל כו' ה"נ לענין אנינות כיון דאיתקש ע' בפסחים דף כ"ד א"כ לוקין מלאו זה בקדשים ג"כ וע' בזבחים דף ק"א דמבואר שם דלענין אנינות דקדשים דק"ו ממעשר הקל ולא הקשו הא אין מזהירין כו' וע' בתוס' שהקשו דהק"ו יש לו פירכא וע' בתוס' יבמות דף ע' שכתבו דפסח ילפינן מגז"ש ממעשר וכל הקדשים ילפינן בהיקשא מפסח והנה על שלא הקשה הש"ס הא אין מזהירין מה"ד אפשר ליישב שראיתי בסמ"ג בלאוין רס"ו שכתב דאיכא איסור עשה קדשים באנינות שנאמר למשחה כו' וזה מבואר בגמ' דף ע"ג א"כ כיון דאיכא עשה שפיר מזהירין מן הדין כסברת הה"מ בה' מ"א פ"ב והדברים עתיקים אך קשה לי על התוס' למה הוצרכו לומר דפסח ילפינן בג"ש וכל הקדשים איתקש לפסח ת"ל כמו שאמרי' בפסחים דכל הקדשים איתקש למעשר ואין להאריך . בקיצור דעת הר"מ והרהמ"ח הן במעשר הן בקדשים עוברי' בלאו ולוקין באנינות ואפשר דמודים דעובר בעשה ג"כ ורמב"ן וסמ"ג סבירא להו דאין עוברים בלאו רק בעשה גבי מעשר כתיב ושמחת ובקדשים כתיב למשחה או בלימוד ממעשר . ויש עוד כ"מ אי רק בעשה דשמחה כו' אין אסור בהנאה לאונן אבל לאלו הסוברים דיש לאו לא אכלתי כו' גם כן אסור בהנאה כמו כל איסורי תורה דקי"ל כר"א כ"מ שנאמר לא תאכלו כו' איסור הנאה ג"כ במשמע ולחלק בין לאו דלהבא ללאו השלילות מן התורה אפשר דאסור בהנאה גם כן לדעת הר"מ וסייעתו אף שחוזר להיתרו בלילה מכל מקום אם אין קרא להתיר אסור בהנאה ע' בסוגיא דחזקיה ור"א . וכתב הר"מ דלאו זה רק באוכל בירושלים אבל חוץ לירושלים אין לוקין אלא מכות מרדות וע' בכ"מ . והנה אם הפירות הי' בירושלים ויצאו לוקין מן התורה מלאו דלא תוכל ע' בר"מ פ"ב ולוקין מכות מרדות על האנינות אף דאיכא מלקות של תורה מכל מקום לוקין מכות מרדות גם כן לא כהתוספות במכות דף י"ג מובא במל"ל פרק י"ז מהלכות אסורי ביאה וכבר כתבתי בח"ז דהר"מ לא סבירא ליה כן וגם התוספות אפשר שמודים דהם כתבו אם איכא איסור דרבנן בהדי' של תורה אין לוקין מכות מרדות על הדרבנן אבל כאן אפשר איכא איסור עשה גם כן ושמחת כו' אם כן לוקין מכות מרדות גם כן . ואם לא הי' הפירות בירושלים בשום פעם דעל אכילת חוץ לוקין מ"מ דאינו רק עשה ע' בכ"מ פ"ב לוקין משום זה ג"כ מ"מ . והנה לאו זה הרי הוא ככל הלאוים במ"א לענין שיעור ולענין כדר"א ועוד הרבה דברים לענין צירוף בכא"פ ובין השינים אין מצטרף הכלל הוא ככל מאכ"א . ולסברת הגל"ח דאם אכל ח"ש בשביעי של פסח בסוף היום דלא חזי לאצטרופי דבלילה אין איסור אין ח"ש אסור מן התורה ה"נ אם אוכל בסוף היום ח"ש אין איסור כי בלילה אינו אסור מה"ת דאנינות לילה אינו מה"ת וכבר דברנו בח"ז מענינים אלו ובאתי רק להזכיר . ואיזה אונן כל שיש לו מת שחייב להתאבל יום המיתה הוי אונן מה"ת ובלילה תיכף אינו אונן מה"ת ומ"ש הרהמ"ח דיום המיתה וקבור' הוא טעות המעתיק דבלא קבורה הוי אונן מה"ת ועי' בר"מ בהל' אבל המתים שחייב להתאבל עליהם מד"ת עליהם הוי אונן מה"ת ובאשתו נשואה לדעת הר"מ דאבילות אינו רק מדרבנן א"כ ה"ה אנינות ע"ש וז"פ . ודע אף דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל אפי' במקום רוב וכתבנו בח"ז הטעם דוקא לענין איבול אבל אנינות לאכול קדשים ומע"ש בודאי ספק לחומרא ככל ספק תורה ובמקום רוב לוקין ככל ד"ת ודוקא לענין אבילות איתמר ולא לענין אנינות של מע"ש וקדשים א"כ על תינוק בן יום א' כיון דרוב כלו חדשיו לוקין אם אכל מע"ש וקדשים . וע' במל"ל פ"ג מהל' אבל שכתב דלענין אנינות של מע"ש וקדשים אין חילוק אפי' מת לו בשוי"ט מ"מ אותו יום הוי אונן מה"ת ולוקין באוכל מע"ש וקדשים והדברים ברורים ע"ש . והנה ע' בר"מ פ"ז דמע"ש אוכל ושותה וסך דבר שדרכו לסוך כגון שמן והנה הסך באנינות אין מבואר דכתיב אכילה ואין לוקין על הסיכה רק לפמ"ש דאסור בהנאה מ"מ אין לוקין על הנאה לשיטת הר"מ בכל מאכ"א האסורים בהנאה והדברים עתיקים . וע' בר"מ פ"ב כאן דכתב בהלאו דאכילה חוץ לירושלים הוי בשתי' רביעית א"כ לענין לאו זה נמי גבי שתי' צריך רביעית וכבר הארכתי במצוה בדין שתי' בכל האסורין שבתורה ע"ש . ול"ד מע"ש בעצמו ה"ה הלקוח בכסף של מע"ש אסור לאכול באנינות מלאו זה ע' פרק שביעי בהר"מ כאן הל' י"א מבואר כן להדיא . ונוהג בכל אישי ישראל אף בנשים . אך בעבדים צ"ע זה שאין אללם קרבות שיהא שייך בהם אנינות וחוץ מחש"ו ככל הלאוין שבתורה . ומ"ש הרהמ"ח דנוהג בזה"ב שהיה מעשרות דאורייתא כו' לשיטת הר"מ פ"א מהל' תרומות והרהמ"ח נמשך אחריו בסדר שופטים דגם בזמן ב"ש תו"מ רק מדרבנן א"כ אפי' בזמן הבית אינו נוהג מה"ת ל"ת זו ובזמן שהי' בביאת כולם אינו תלוי בבית והוי תו"מ מה"ת אפי' שלא הי' בית אך כונת הרהמ"ח כ"ה בזמן שחייב בתו"מ מה"ת לכל מר כדאית ליה . ואפשר שלא בזמן הבית אף להשיטות דסוברים דמעשרות הוי מה"ת בזה"ז מ"מ כיון דבזמן שאין בית אינו נאכל מ"ש בירושלים כמבואר בר"מ פ"ב כאן והכ"מ כתב כאן שאינו חייב על הלאו דאנינות רק במקום אכילתו בירושלים א"כ האידנא דאינו נאכל בירושלים כיון דאין בית אין עובר על הלאו הזה דאינו מקום אכילתו כ"כ :

מצוה תר"ט (א) **שלא** לאכול מע"ש בטומאה כו' וע"ז נאמר לא בערתי ממנו בטמא כו' . מבואר ג"כ בר"מ פ"ג מהלכות מע"ש

בטמא והוא כאלו אמר לא תבער ממנו בטמא כלומר לא תאכל ממנו בטמא כי אחר שהש"י צונו לא תעשה כן ומן הטעם הזה נחשוב לשונות אלו שבפסוק זה ללאוין והנה סוף הפסוק אומר שמעתי בקול ד' אלקי לומר שהוא הזהירנו על כל זה. משרשי הרחקת הטומאה מן הקדש כתבתי במקומות הרבה מן הספר מה שידעתי בו. מדיני המצוה מ"ש ז"ל בערתי ממנו בטמא בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא כלומר שבכל א' משני צדדים אלו לוקים עליהם והוא שיאכל אותו בירושלים שהוא מקום אכילתו שכן פירשו ז"ל שאין לוקין עליו אלא שם אבל האוכלו בטומאה חוץ לירושלים אינו לוקה עליו אבל מכין אותו מכת מרדות דרבנן ויתר פרטים מבוארים בסוף מכות (שם) ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית שהי' לנו מעשרות דאורייתא:

מצוה תר"י ולא נתתי ממנו וגו'

(א) שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בצרכי אכילה ושתי' ועז"נ ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ד' אלקי כלומר לא הוצאתי ממנו דבר שאינו מקיים את הגוף. בשורש מצות מעשר שני כתבתי בסדר ראה אנכי תבין טעם הענין למה נצטוינו שלא להוציאו כי אם בצרכי אכילה ושתי' ולא נוכל להוציאו אפי' לקנות בו כלי כסף וזהב או עבדים ושאר הדברים וקחנו משם. מדיני המצוה מ"ש ז"ל שמותר להוציאו בדברים שיסוך גופו בהן שהסיכה בכלל אכילה ושתי' דכעין מזון הוא לחזק הגוף ולהועילו ומה שאמרו שאסור להוציא דמיו בשום דבר אחר חוץ מאכילה ושתי' וסיכה ואפי' יהיה דבר מצוה ולשון ספרי שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין ואמרו ז"ל שכל זמן שהוציא ממנו כלום לשום דבר חוץ מאכילה ושתי' וסיכה שתשלום זה שישלם מעות כנגדן ויאכל מהם בירושלים צרכי סעודה ומן הדומה דכיון שיש בו תשלומין אין בו חיוב מלקות. ויתר פרטי' מבוארים במס' מעשר שני (שם). ונוהג איסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית כי אז הי' לנו מעשרות ועובר ע"ז והוציא בזמן ההוא מעות מעשר שני בשום דבר חוץ מאכילה ושתי' וסיכה עבר על לאו ומשלם מכיסו דמים כמותן ולוקח מהם צרכי אכילה ואוכל בירושלים כמו שאמרנו:

מצוה תרי"א והלכת בדרכיו

(א) שנצטוינו לעשות כל מעשינו בדרך היושר והטוב בכל כחינו ולהטות כל דברינו אשר בינינו ובין זולתינו על דרך החסד והרחמים כאשר ידענו מתורתינו שזהו דרך הש"י וזה חפצו מבריותיו למען יזכו לטובו כי חפץ חסד הוא ועז"נ והלכת בדרכיו ונכפלה המצוה עוד במקום אחר שנאמר ללכת בכל דרכיו ואמרו ז"ל בפירוש זאת המצוה מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקב"ה נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש והענין כולו לומר שנלמד נפשינו ללכת בפעולות טובות כאלו ומדות נכבדות אשר יסופר בהם ית' על דרך משל לומר שמתנהג במדות הטובות אלו עם בריותיו והוא ב"ה יתברך על כל עילוי גדול שאין בנו כח להשיג גודל מעלתו ורב טובו (ולא) בכל הנבראים ועל הדרך הזה שאמרנו יקראו הנביאים לאל ב"ה כל הכנויין צדיק וישר תמים גבור חזק רב חסד ארך אפים כי באמרם אין הענין חלילה שיהי' כעם לפניו כי אשר בידו להמית ולהחיות למחות עולם ולבראות

מע"ש הנה הר"מ והרהמ"ח כתבו לאו זה לא בערתי כו' וכ"כ מהש"ס דפסחים דף כ"ד בין אם האוכל טמא והמעשר טהור או האוכל טהור והמעשר טמא לוקה מן הלאו הזה והרמב"ן בשורש הה' השיג עליו ועי' ביבמות דף ע"ג מבואר שם דבטומאת הגוף יש לאו לא יאכל מן הקדשים כו' ובטומאת עצמו יש לאו לא תוכל לאכול בשעריך כו' ועי' בתוס' שם בד"ה והיכן כו' נראה דעתם כדעת הר"מ ועי' ברש"י בפסחים שם נראה דעתו כדעת הרמב"ן. והנה נ"מ מאיזה לאו צריכין להתרות בו כי צריכים להתרות בו מאותו פסוק והבאנו כ"פ בח"ז אין לכפול והנה האוכל בטה"ג או בטומאת עצמו לוקה ודינו ככל מאכ"א לענין שיעור וצירוף בכדא"פ ושלכד"א ושאר ענינים הכל כמו בכל מאכ"א. ולכאורה לשיטת הר"מ וסייעתו דהלאו הוא מכאן מלא בערתי כו' לא כתיב בי' לשון אכילה אפשר שחייב על שלכד"א כמו כה"כ ובב"ח ובש"ס דפסחים דף כ"ה הינו מוציא מן הכלל דחייב על שלכד"א רק כה"כ ובשר בחלב וכן הר"מ פי"ד מהל' מאכ"א ע"ש. וכתב הר"מ ואפי' להדליק בו את הנר אחר שנטמא אסור כו' וילפינן ביבמות מלא בערתי כו' ולא כתב הר"מ דלוקין כיון דלדידי' ילפי' אכילה ושתי' והדלקה מלאו זה דלא בערתי וכשם דעל או"ש לוקין ה"ל ללקות על הדלקה ג"כ ומדבריו נראה דאינו רק איסור ולא מלקות וכבר השיג עליו הרמב"ן בשורש הח' בזה דלשיטת הר"מ הו"ל ללקות על הדלקה והרב עצמו אינו אומר כן רק אסור ע"ש. והנה להסוברים דלאו הוא מלא תוכל לאכול כו' וגם ואחר יאכל כמבוא' ביבמו' דף ע"ג וקי"ל כר"א כ"מ דכתיב לא יאכל לא תאכל אה"כ ג"כ במשמע א"כ צ"ל נילף הדלקה מלא בערתי ת"ל דאסור בהנאה והדלקה בכלל הנאה עי' בתוס' פסחים דף כ"ב ע"ב בד"ה מנין שלא ילבש כו' דהדלקה אינו בכלל הנאה ושאני גבי מעשר דגלי קרא לא בערתי כו' ועי' במס' שבת דף כ"ה בתוס' בד"ה הא כו'. והנה לכ"ע בין אם נפקא לן מלא תוכל לאכול כו' והדלקה צריך קרא מיוחד והן אי נפקא מלא בערתי בודאי אסור בכל הנאות דאי נפקא מלא תוכל כו' הא קי"ל כר"א דכ"מ דכתיב לא תאכל כו' אה"כ במשמע ולמאן דנפקא לי' מלא בערתי כו' ומה הדלקה דאסור מכש"כ שאר הנאות דחמירי מהדלקה כמ"ש התוס' שהבאנו ועי' בסוגי' דפסחים דף כ"ד ובתוספות שם מבואר דאסור בהנאה. וראיתי בלל"ח בפסחים כ"ד שכתב שם דהר"מ לא כתב שלוקין על הדלקה אף דהלאו מלא בערתי כו' ככו' הרמב"ן דלטעמי' אזיל בפ"ח מהמ"א דעל הנאה לא לקי ועי' במנ"ל פ"ה מה' יסודה"ת דאף בב"ח וכה"כ דלא כתיב אכילה אין לוקין על הנאה ה"נ ע"ש באריכות. וכתב הר"מ והוא שיאכלנו בירושלי' שאינו לוקה כו' אלא במקום אכילתו כו' והוא גמ' מפורשת במכות דף י"ט ע"ב רישא במעשר טמא וקאכיל ליה בירושלים והכ"מ הרשים מקום לדברי רבינו בפה"מ ובאמת מקורו מן הגמ'. והנה הר"מ כתב דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך כו' עי' בכ"מ א"כ אפשר הר"מ סובר ג"כ מלאו הזה ונקט לא בערתי דתופס בקיצור אך מ"מ צ"ע כיון דכ"מ להתראה הו"ל לתפוס הלאו אמתי. אך מ"ש לעיל דשלכד"א יהי' לוקין כיון דלא כתיב אכילה כיון דהר"מ יליף ג"כ מפסוק זה דלא תוכל כו' ושם כתיב אכילה הו"ל ככל מ"א לענין כל הדינים. והאוכל חוץ לירושלים מכין מ"מ וכבר כתבתי הן דהיו בירושלים ויצאו או שלא היו בירושלים כלל מ"מ אסור מדרבנן ולוקין מ"מ דרבנן. ומ"מ א"י מקור לזה דחוץ לירושלים יהי' אסור ג"כ מדרבנן ול"ע. והנה כתבתי לעיל דנראה לכ"ע אבה"כ ועי' ביבמות דף ע"ד מבואר שם מימרא דרשב"ל א"ר סימאי מנין למע"ש שנטמ' שמותר לסוכו שנאמר כו' הרי דס"ל דמע"ש שנטמא מותר בהנאה ור"ה בדר"י ור"א מפרשים דבריו ועי' בתוס' דה"א דאסור משום שמבערים בטומאה ועיין ברש"י וסיכה הוא הנאה גדולה בא"כ עי' בפסחים גבי סך בשמן של ערלה ועי' בהה"מ פ"ח שם בהמ"א ובכ"מ א"כ חזי' דמותר בהנאה ויליף מקרא שם. והנה לא ראיתי בר"מ שמביא ד"ז דרשב"ל נראה דדחה מימרא זו אך כיון דרשב"ל וגם ר"ה בדר"י ור"א סוברים כן האיך נוכל לדחות זה ול"ע ואיני לומד כעת בעיון היטב ובאתי רק לעורר ועוד חזון למועד בעזהש"י לברר זה. והנה כיון דאינו לוקה רק במקום אכילתו א"כ בזמן שאין בהמ"ק קיים דאינו נאכל אף בירושלים אין לוקין אף בירושלים והנה ד"ז דוקא בזמן שמעשרות הוא מה"ת לכל מר כדאית לי' כמ"ש כ"פ. ואין חילוק בין מע"ש עצמו לדמי מע"ש דהלקוח צריך ג"כ בטהרה ודינו כמו מעשר עצמו וכן כ"ר דשוה למע"ש כמ"ש כ"פ. הערל כטמא ואם אכל מע"ש לוקה כטמא שהתרומ' קרוי קודש כו' ע' בלח"מ פ"ב מה' מע"ש על דברי הר"מ והכ"מ כאן. וע' לעיל במצוה הארכתי לענין ערל בתרומה ע"ש ותלמד לכאן. ואכילה ושתי' שוים ואי גבי שתי' בעינן רביעית או כזית הארכתי בח"ז. ונוהג בכל אישי ישראל אף בעבדים חוץ מחש"ו ככל הלאוין. והנה ד"ז בטומאה של תורה וטבל ועלה אע"פ שלא העריב אוכל במעשר כי טבו"י אוכל במעשר. ולא כו' בין שהוא טמא כו' באופן שלא נטמא המעשר אם כן טמא אסור להשתמש בנר שהדליק מערב שבת ואפשר אף שדולק בהיתר אסור לטמא להשתמש בו ובעזרת השם יתברך אשנה פ"ז:

מצוה תר"י (א) **שלא** להוציא ד' מע"ש אלא בצרכי אכילה ושתיה כו'. מבואר בר"מ פ"ג כאן והכלל דאינו מותר אלא אכילה ושתי' וסיכה ולא לקנות בהם שום דבר כלים וקרקעות וכדומה וגם אסור לסוך בשמן של מע"ש למת ואם הוציא בהמעות חוץ מאו"ש וסיכה יאכל כנגדו ממעות שלו בירושלים וה"ה אם סך שמן של מע"ש בעצמו למת יאכל כנגדו ואין לוקין על לאו זה ועי' ברמב"ן בשורש ח' שהקשה על הר"מ לשיטתו דהוי לאו למה לא ילקה והרב המחבר תירץ זה דהוי לאו הניתן לתשלומין ולפע"ק דכבר כתבתי כ"פ דבין איש לחבירו שייך שפיר ד"ז דחס רחמנא על חבירו אבל כאן ילקה ולא ישלם. אך כיון דמבואר דיאכל כנגדן הי' לרז"ל קבלה בזה דישלם אם כן אין לוקין דתרתי לא עבדו. ולאו זה נוהג בכל אישי ישראל אף בעבדים חוץ מחש"ו ככל הלאוים שבתור'. ואינו מבואר אם סך למת אם אפי' חוץ לירושלים עובר בלאו הזה ומדסתמו נראה דאף חוץ לירושלים ועי' ביבמות דף ע"ד דדרשינן ממנו היינו מן השמן עצמו למת. ולקנות שאר חפצים במעות ג"כ מוכח מקרא זה ע' ברע"ב בספ"ה ממסכת מע"ש. ונ"ל דסיכה דעובר בלאו היינו בשמן דוקא דהוא דרך סיכה אבל אם סך אותו ביין וכדומה דלא הוי סיכה כלל אינו עובר בלאו הזה רק הוי כמפסיד מע"ש ע"ש בגמרא והנה לא נתבאר השיעור בסך למת או קונה אי צריך ש"פ דהוי כמו לאוין שבממון או אף בפחות מש"פ וגם התיקון דיאכל נגדו צ"ע אם התיקון בפחות מש"פ ואם נאמר דהלאו אף בפחות מש"פ בכ"ש והתיקון רק בש"פ הי' לוקין בפחות מש"פ דלא ניתן לתשלומין כמו חובל בחבירו פחות מש"פ. ויותר נ"ל דלאו הוא בכ"ש וגם התיקון בכ"ש ומ"מ צ"ע. והנה דעת הר"מ דעל כל דברים אפי' בגדים עוברים בלאו הזה דלא נתתי כו' ועי' בתוס' ביבמות דף ע"ג ע"א בד"ה נכסי כהן כו' כתבו דנראה בכ"מ דוקא קרקעות ובגדים ובהמה טמאה אסור ליקח אבל מלבושים למת אסור אבל לחי שרי וכתבו דתליא בפלוגתא ר"מ ור"י אי מע"ש ממון גבוה או ממון הדיוט. עוד כתבו דמה"ת אינו אסור רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה ומלבושים לחי שרי מה"ת רק מדרבנן אסור ע"ש ומ"מ אני לך. ועי' ביבמות דף ע"ד ברש"י בד"ה ואימא כו' מבואר בדבריו דמעות של מע"ש טהור לא ניתן אלא לאו"ש אבל פדיון מע"ש שנטמא מותר ליקח מלבושים לחי ועיין ברמב"ן עה"ת כאן וברא"מ ובספרי בפירוש זרע אברהם שמתרץ בזה קו' התוס' לעיל הא דמשמע דמלבושים לחי שרי היינו בנטמא והא דמבואר דאסור מלבושים היינו במע"ש טהור ע"ש ובעזהי"ת עוד חזון למועד בענינים אלו:

מצוה תרי"א (א) **שנצטוינו** לעשות כל מעשינו בדרך היושר כו' ועז"נ נאמר והלכת בדרכיו כו'. מבואר בר"מ פ"א מה' דיעות וע"ש בלשונו הזהב ועיין בלח"מ שם וכבר מלאו ידיהם לד"ז בהרבה

ספרי

ולבראות ואין אומר לו מה תעשה למה יכעום גם כי הכעם איננו שלמות בכועס ואליו ב"ה כל השלימות אבל הענין באמת על הדרך שזכרנו כלומר שהן המדות המעולות שמתנהג עם בריותיו ויש לנו ללמוד ולעשות כל דרכינו בדמיונו ואולי בני תחשוב לבא אלי במה שכתוב ואל זועם בכל יום וגם אמרו ז"ל וכמה זעמו רגע ואתה בני אל תטעה בזה חלילה לאל מרשע ומלבבך להאמין בו ב"ה כ"א תכלית כל שלימות וענין הכעם לא יארע בנו רק מצד היותינו בעלי החומר הגרוע ובאמת כי הזעם שזכרו בו ית' איננו רק על דרך משל על ענין העולם כוונתם לומר כי בהיות רוב בני אדם שבעולם נמשבים אחר תאותם ומהם רבים עובדים לשמש ולירח ולמזלות וגם לעצים ולאבנים יתחייב העולם מתוך זה כלי' תמיד ואולי אמרם שזעמו רגע בכל יום הטעם לפי שהעולם נדון אחר רובו ובכל יום ויום מתחייב העולם על מעשיהם הרעים ואותו רגע קטן אשר ישלים הרוב חוטא אחד בחטאו ידמו ז"ל לזעם האל לומר שיש באותו רגע חרון אף בעולם וחייב עליהם שהכל ראוים באותו רגע מכח מדת הדין לכלות אלא שמדת הרחמים מכרעת מיד ומעמידו וקבל זה בני ממני עד שמעך טוב ממנו. שורש מצוה זו ידוע הוא כי הוא ושרשו דבר אחד. דיניה ג"כ קצרים ענינם הוא דרך כלל שיבחר לו האדם בכל עניניו ובכל מעשהו בין באכילה בין בשתי' בין במשא ובמתן בין בדברי תורה בין בתפלה בין בשיחה ובכל דבר הדרך הטובה והממוצעת ולא יתרחק אל הקצוות לעולם ועל כלל הענין זה אמרו ז"ל שיהא אדם שם דיעותיו תמיד כלומר שיחשוב בעניניו לעשות אותם על דרך המיצוע והיושר וסמכו הדבר לקרא דכתיב ושם דרך אראנו בישע אלקים דרשו הם אל תקרי ושם אלא ושם (ה' דיעות פ"ו). ונוהגת מצוה זו בכ"מ ובכ"ז בזו"נ ועובר ע"ז ואינו משתדל להיישיר דרכיו ולכבוש יצרו ולתקן מחשבותיו ומעשיו כמדות האל ב"ה ולקיים המצוה הזאת בטל עשה זו :

פרשת וילך יש בה ב' מצות עשה

מצוה תרי"ב מצות הקהל

(א) שנצטוינו שיקהל עם ישראל כולם אנשים ונשים וטף במוצאי שנת השמיטה בחג הסוכות ביום שני בחג ולקרוא קצת מספר משנה תורה באזניהם שהוא אלה הדברים ועז"נ הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו' וזאת היא מצות הקהל הנזכרת בגמרא כענין שאמרו בראשון של קידושין והרי הקהל מ"ע שהזמן גרמא הוא והנשים חייבות ופירשו בסוף הענין אין למדין מן הכללות כלומר שהאמת שהנשים חייבות בזאת המצוה. משרשי המצוה לפי שכל עיקרן של עם ישראל היא התורה ובה יפרדו מכל אומה ולשון להיות זוכים לחיי עד תענוג נצחי שאין למעלה הימנו בנבראים על כן בהיות כל עיקרן בה ראוי שיקהלו הכל ביחד בזמן אחד מן הזמנים לשמוע דבריה ולהיות הקול יוצא בתוך כל העם אנשים ונשים וטף לאמר מה הקיבוץ הזה שנתקבצנו יחד כולנו ותהי' התשובה לשמוע דברי התורה שהוא כל עיקרנו והודנו ותפארתינו ויבואו מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה ויכניסו הכל בלבם חשקה ועם החשק בה ילמדו לדעת את הש"י ויזכו לטובה וישמח הש"י במעשיו וכענין שכתוב בפירוש בזאת המצוה ולמען ילמדו ויראו את ה'. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שהמלך הוא הי' מחויב לקרוא באזניהם ובעזרת הנשים הי' קורא וקורא כשהוא יושב ואם קרא מעומד הרי זה משובח ומהיכן הוא קורא מתחלת ספר אלה הדברים עד סוף פ' שמע ישראל ומדלג לוהיה אם שמוע גומר אותה הפרשה ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק וכיצד הוא קורא תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים ומביאין בימה גדולה ושל עץ היתה ומעמידין אותה באמצע עזרת הנשים והמלך הולך ויושב עלי' כדי שישמעו קריאתו וכל ישראל העולים לחג מתקבצים סביביו וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול וכהן גדול נותנו למלך כדי להדרו ברוב בני אדם והמלך מקבלו כשהוא עומד ואם רצה יושב ופותח ומברך לאחרי' כדרך שמברכין בבתי כנסיות ומוסיף שבע ואלו הם רצה ד' אלקינו בעמך ישראל וכו'. ומודים אנחנו לך אתה בחרתנו מכל העמים עד מקדש ישראל והזמנים. כדרך שמברכין בתפלה

ספרי מוסר ואכ"מ להאריך עיין בדבריהם ויונעם לך ואשרי המקיים מצוה זו השי"ת ישים חלקנו עמהם :

מצוה תרי"ב (א) **שנצטוינו** שיקהל עם ישראל כולם וכו' וע"ז נאמר הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכו'. מבואר בר"מ פ"ג מה' חגיגה והדינים כ"ה. מ"ע מן התורה להקהל כל ישראל ולקרוא את פרשיות ממשנה תורה וזמן המצוה במוצאי שמיטה בחג הסוכות ועיין בסוטה דף מ"א ברש"י כפי מה שהבינו התוס' מדבריו דהמצוה הוא ביו"ט ראשון של חג דוקא והתוס' הקשו עליו ונראה מדבריהם דהמצוה ביום א' דחוה"מ דוקא ועי' במגילה דיום הקהל שחל להיות בשבת מאחרינן נראה דהמצוה אח"כ ג"כ ועי' בס' טר"א שכ' דהמצוה עד חצי הרגל דעדיין רוב הרגל בתוך וזריזים מקדימים אך ביו"ט ראשון נדחה מחמת הבימ' ע"כ קורא במי"ט הראשון. והנה בעבר הזמן ביטל המצוה ואין תקנה עוד והנה הקהל היה בכל שבע שנים דהיינו מוצאי שמיטה אך השמיטה הסמוך ליובל היו קורין ביובל בחג הסוכות ואח"כ עברו שמנה שנים היינו שנת היובל ושבעה שני השמיטה כפי מאי דקי"ל שנת היובל אינו נחשב לשמיטה א"כ בכל יובל הי' הקריאה בסוף שמנה שנים ע' בס' טר"א בר"ה כתב כן. והנה **מבואר** בש"ס דהמלך הי' קורא וא"י אם הל"מ כ"ה דדוקא מלך ואם אין מלך בישראל אין מצוה כלל א"כ עד שאול המלך עליו השלום לא נתקיימה מצוה זו ואפשר דל"ד מלך רק גדול שבדורו עליו היה המצוה אם לא הי' מלך וכ"נ מצד הסברא וגם אם היה עיכוב דוקא בעזרת נשים והיינו בבהמ"ק או אפשר אף במקום אחר בירושלים אך מה שנדחה מפני הבימה שלא לדחוק את העזרה נר' דבבהמ"ק דוקא ומ"מ אין ראיה דתיקנו שיהי' בבהמ"ק וממילא אחרו מטעם הבימה ול"ע. ומי החייבים במצוה זו כתב הר"מ כל הפטורים מן הראי' פטור מהקהל חוץ וכו' ויהיו נחשבים לפנינו בס"ד. והנה נשים פטורים מהראיה דאיתמעט או דהוי מצות עשה שהזמן גרמא וכאן נשים חייבות דגזרת הכתוב בהדיא הקהל וכו' ונשים. וטומטום ואנדרוגינוס נמי חייבים דבראי' פטורים מחמת ספק אשה וכאן גם נשים חייבות ע"כ חייבים כ"כ הר"מ ואזיל לשיטתו פ"ב דטומטום ואנדרוגינוס פטור מחמת ספק אשה א"כ כאן חייבים אבל לפ"מ שהקשו על הר"מ דבש"ס דילן איתמעט אנדרוגינוס מזכורך וגם טומטום אע"פ שביליו בתוך דגזה"כ דפטורים לאו מחמת ספק אשה א"כ אפשר דכאן פטורים דזה כלל כל הפטורים מראיה [פטורים מהקהל] דילפינן גז"ש הקהל וראי' זמ"ז כמבואר בחגיגה. אך באמת במסכת חגיגה איתמעט טומטום ואנדרוגינוס מתיבת זכורך והיינו דאינם זכרים גמורים אבל כאן דאשה ממש חייבת ל"ש למעוטי טומטום ואנדרוגינוס דלא גריעי מאשה גמורה וז"פ. עבדים פטורים אע"פ דנשים חייבים ועבד איתקש לאשה מ"מ כתיב בביאת כל ישראל להוציא עבדים ע' בלח"מ כאן. וח"ע ותב"ח דגבי ראיה פוסק הר"מ דפטור והיינו משום דצריך שיהי' לו רק אדון אחד ע' בגמ' והנה שם הקשו על הר"מ הא קי"ל כמ"א והוי כמשוחרר ע' מה שתירצו אם כן ה"נ פטור דילפינן מראיה. אך לפ"מ שכתבו האחרונים דהתם הטעם דחולין בעזרה אם כן הכא מודה הר"מ דחייב מצד חלק הישראל ול"ש חולין בעזרה. אך בח"ש ותב"ח כאן דנשים ג"כ חייבות רק מצד חלק השפחות ואין כופין לשחררה כי אשה אינה מצווה והו"ל כמ"ר לכל הראשונים א"כ אפשר פטורה כאן דילפינן מראי' כיון דיש לה עוד אדון פטורה לגמרי ובאתי רק לרמוז. וכ' הר"מ דטמא פטור מהקהל שאינו ראוי לביאה. ולכאורה למה פרט הטעם כאן הא כללא כייל לפ"ז דהפטור מראי' פטור מהקהל מגז"ש א"כ כאן נמי. ונראה דהגז"ש שייך ללמוד בדבר שכתבה התורה אצל ראי' ואצל הקהל דפטרה התורה מגזה"כ כגון סומא וכיו"ב נלמד א' מחבירו שפיר מגז"ש אבל טמא אין לנו לימוד בראיה שפטור אך ממילא פטור דכ' ובאת וכו' כמבואר בגמרא וזה א"ר לבוא א"כ כיון דדבר זה תליא בטעם וכ"ה דל"ש הטעם אין נלמד מגז"ש ע"כ כ' כאן הטעם ג"כ דאינו ראוי לביאה וכ"מ דבטמא הראוי לביאה כאן ולא בראי' חייב בהקהל אף דפטור מראיה דשם א"י לבוא אבל כאן יכול לבוא. והנה בראיה שהיה בעזרת מחנה שכינה כמ"ש לעיל א"כ ט"מ או טבו"י או מח"כ אסורים ליכנס לשם מה"ת וח"כ (חוץ ממח"כ לדעת הר"מ שאינו ח"כ אבל איסור תורה יש) א"כ בודאי פטורים מראי' אבל הקהל היה בעז"נ דמותר מה"ת ליכנס שמה ט"מ וטבו"י אם כן יכול לבוא וחייב בהקהל מה"ת. אך אפשר כיון דחז"ל אסרו לט"מ ולטבו"י בע"נ העמידו דבריהם במקום עשה עכ"פ מח"כ שאין מעלה בע"נ פטור מראי' דא"י לבוא אבל בהקהל חייב וזה כוונת הר"מ שפרט הטעם דוקא אם אין יכול לבוא אבל ביכול לבוא חייב ול"ש גז"ש כיון דלא נכתב בראי' שהוא פטור אך ממילא פטור דא"ר לביאה א"כ כאן דהוא ראוי לביאה חייב. וכ' הר"מ דערל חייב היינו כדברינו כיון דראוי לבא בע"נ ול"מ מעלה בע"נ לענין ערל א"כ חייב ול"ש גז"ש דשם פטור דא"ר לביאה וכאן ראוי לבוא חייב. וע' בלח"מ וע' בר"מ פ"ז מה' בהב"ח. הכלל דטמאים הראוים לבוא בע"נ חייבים להר"מ אך לאחר גזירת חז"ל אינם ראוים לביאה אך מח"כ חייב בהקהל וגם ערל דל"ש גז"ש כיון דאיכא טעם וכאן ל"ש הטעם וע' בר"ה בתוס' בד"ה של יעל וכו' בדף כ"ו ע"ב כתבו כה"ג כ"ה דבאחד איכא טעם ובשני ליכא טעם לא ילפינן בגז"ש וע' ברא"ש שחולק על התוס' וסובר דאף בכה"ג ילפינן מגז"ש וכ"ל דדעת הר"מ כאן כדעת התוס' דאל"ה למה מחייב ערל אלא ע"כ כדכתיבנא וע' בר"מ פ"א מה' שופר ובהה"מ ובכ"מ שם. וטף מפורש בתורה שחייבים ולא נתבאר שיעור השנים של טף נראה דתיכף שיצאו מכלל נפל או בנולד שרוב כלו חדשיו חייב במצוה זו. והנה הטף לא נצטוו דלאו בני מצוי נינהו אך נצטוו להביאם כמבואר בגמרא טף למה באין כדי ליתן שכר וכו'. וע' בטר"א בחגיגה שחקר על מי מוטל המצוה אם על האב או על הב"ד ולא הכריע בדבר ונראה כיון דהמצוה על המביאים דכך גזה"כ אף אם הטף חרש או סומא או חיגר דבגדלותו פטור מ"מ עתה כשהוא טף דהמצוה על המביא חייב להביאו ול"ד לראיה דקטן חרש וכו' פטור דבגדלותו פטור שם מחמת חינוך דרבנן אם בגדול לא מחייב אינו חייב בחינוך אבל הכא דגזה"כ להביאו אף דבגדול לא מחייב בעצמו מ"מ כ"ז שהוא בכלל טף חייבים להביאו כ"כ ברור. ושאר האישים כל שפטור מן הראיה פטור מן הקהל ע' בר"מ פ"ב כאן נחשב הפטורים מראיה פטורי' ג"כ ממצוה זו. והנה התוס' פוסקים כר"א דמי שאין לו קרקע פטור מראיה והר"מ השמיט זה וכבר כתבנו בח"ז א"כ כאן נמי לדעת התוס'. וראיתי בטר"א שהקשה אם נאמר דטף מצוה על אביו הא אין לו קרקע ותירץ דיש לו בירושה מצד האם ע"ש. ולפמ"ש אף הפטורים בגדלות מ"מ מחמת טף חייב המביא א"כ אין קושיא כלל. ולענין הלכה קטן דאין לו קרקע או חרש וכו' כ"ל דחייב

בתפלה הרי שלש ברכות כמטבעו ורביעית מתפלל על המקדש ונומר בה השוכן בציון. חמשית מתפלל על ישראל שתעמיד מלכותם וחותם הבוחר בישראל. ששית מתפלל על הכהנים שירצם האל וחותם בה הושע השי"ת את עמך ישראל שעמך ישראל צריכין להושע בא"י שומע תפלה (ה' חגיגה פ"ג). ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתן ועובר ע"ז בין איש בין אשה ולא בא במועד הזה לשמוע דברי התורה וכן המלך אם לא רצה לקרות בטלו עשה זה וענשם גדול מאוד כי זאת המצוה עמוד חזק וכבוד גדול בדת:

מצוה תרי"ג לכתוב ספר תורה

(א) שנצטוינו להיות לכל איש אחד מישראל ספר תורה אם כתבו בידו הרי זה משובח ונאהב מאוד וכמו שאמרו ז"ל כתבו כלומר בידו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני ומי שאי אפשר לו לכותבו בידו ישכור מי שיכתבנו לו ועז"נ ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בנ"י כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו. משרשי המצוה לפי שידוע בבני אדם שהם עושים כל דבריהם לפי ההכנה הנמצאת להם וע"כ צונו ב"ה להיות לכל א' וא' מבנ"י ספר תורה מוכן אצלו שיוכל לקרות בו תמיד ולא יצטרך ללכת אחריו לבית חבירו למען ילמד ליראה את ד' וידע וישכיל במצותיו היקרות והחמודות מזהב ומפז רב ונצטוינו להשתדל בזה כל א' וא' מבנ"י ואע"פ שהניחו לו אבותיו למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאיל מהם לאשר לא תשיג ידו לקנות וגם למען יקראו בספרים חדשים כל א' וא' מבנ"י פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם. ודע בני שאע"פ שעיקר החיוב דאורייתא אינו רק בספר התורה אין ספק שגם בשאר הספרים שנתחברו ע"פ התורה יש לכל אחד לקנות מהם כפי היכולת מן הטעמים שאמרנו ואע"פ שהניחו לו אבותיו מהם רבים וזה דרך כל אנשי המעלה יראי אלקים אשר היו לפנינו לקבוע מדרש בביתם לסופרים לכתוב ספרים רבים כברכת השי"ת אשר נתן להם. מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל כיצד כותבין ספר תורה כתיבה מתוקנת וטובה ונאה ויניח בין כל תיבה ותיבה כמלוא אות קטנה ובין כל שיטה ושיטה כמלא שיטה ואורך כל שיטה שלשים אותיות כדי לכתוב למשפחותיהם למשפחותיהם תלתא זימנא וזהו רוחב כל דף ודף ולא תהא שטה קצרה מזה כדי שלא יהא הדף כאגרת ולא ארוכה יותר ע"ז כדי שלא יהי' עיניו משוטטות בכתב. נזדמנה לו תיבה בת חמשה אותיות לא יכתוב שנים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא כותב שלש בתוך הדף ושנים חוץ לדף לא נשאר מן הדף כדי לכתוב שלש אותיות מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת השיטה נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיו' לא יזרקנה בין הדפין אלא יחזור לתחלת השיטה נזדמנה לו בסוף השיטה תיבה בת עשר אותיות

דחייב המביא לו כמי שנראה מהטרא"א ומ"מ צ"ע בזה. ובתורה כתיב הקהל וכו' וגרך וכו' וע' בעורי אבן שחקר מאין לו לגר קרקע בא"י ותירץ שבזמן שאין היובל נוהג או אפי' בזמן היובל ביובל ראשון לדעת הר"מ בכל יובל ראשון למכר ש"ל קה"ג ע' לעיל. והקריאה צריכה להיות בלה"ק דוקא ואיזה פרשיות דברי הרהמ"ח כהר"מ וע' ברש"י במשנה דרך אחר בסדר הפרשיות:

מצוה תרי"ג (א) שנצטוינו להיות לכל איש וכו' ס"ת אם כתבו בידו וכו' ועז"נ ועתה כתבו לכם וכו' מצוה זו מבואר בר"מ פ"ז מה' סת"ס ובטוש"ע יו"ד סי' ע"ר ובש"ס דסנהדרין ובמנחות ומבוא' בסנהדרין דכ"א ע"ב אמר רבה אף על פי שהניחו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה וכו' ופשוט דההוכחה אינה מתיבת לכם הא בירושה הוי לכם כמו אתרוג והרבה דברים דבעינן לכם ויוצאין בירושה אלא ההוכחה דכתיב ועתה כתבו לכם וכו' א"כ כל איש מישראל מצוה לכתוב דהמצוה הוא הכתיבה שיכתוב לו ס"ת והוכחה מתיבת כתבו וא"כ פשוט כמו דבירושה א"י המצוה ה"ה בקנה מ"ל קנין או ירושה כיון דלא כתב והמצוה הוא הכתיבה וע' בס' מלחמות ד' בסוכה בסוגיא סוכה ישנה כתב להדיא דמצוה זו מוכח מתיבת כתבו ולכם היינו לשם חובתכם ע"ש מבואר כמ"ש. ובמנחות דף ל' וא"ר וכו' אמר רב הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו מעלה עליו הכתוב כאלו קבלו מהר סיני אמר ר"ש אם הגיה אפי' אות אחת מעלה עליו כאלו כתבו. והנה הלשון כחוטף מצוה וכו' נראה דהמצוה מקיים אך אינו מן המובחר רק בכתבה ה"ל כאילו קבלה מהר סיני והוי מן המובחר וכן פרש"י להדיא בד"ה כחוטף כתב ומצוה עבד אבל כתב הוי מצוה יתירה טפי עכ"ל ובאמת אינו מובן כיון דכתיב בתורה כתבו א"כ המצוה בכתיבה ומ"ל ירושה דל"י ומ"ל קנין כיון דגזה"כ הוא דבעינן כתיבה. ולשון הר"מ מ"ע על כל איש וכו' לכתוב לו ס"ת אע"פ וכו' ואם כתבו בידו וכו' אם א"י לכתוב אחרים כותבין לו וכו' כאלו כתבו כולו עכ"ל ולא כתב אם א"י לכתוב יקנה ומכל זה נראה דהמצוה הוא רק הכתיבה ומ"ש אף על פי שהניחו לו אבותיו ולא כתב או קנה דאין חילוק בין ירושה לקנין א"י בכ"ע רק בכתיבה וכן מבואר כאן בדברי הרהמ"ח והרמ"א בהג"ה בסי' הנ"ל מביא מפורש דאם קנה א"י ויצא לו מהר"מ ומהרהמ"ח דלדעת רש"י יצא ופוסק דלא כוותי' וכן נראה מהסמ"ג דמצוה זו היא הכתיבה. והנה אין מקיים המצוה עד שיהא כתוב כדין ס"ת אבל אם יש בה דבר הפוסל או חסר או יתר אפי' אות א"י ידי המצוה כי אינו ס"ת כלל ע' במנחות אפשר ס"ת (פסול) חסר אות וכתיב לקוח את ספר התורה וע' בר"מ כאן ה' י"א שכתב אם כתב החסר וכו' ועוד נחשב שם דברים הפוסלים כתב דאין לה דין ס"ת רק כמו חומש שמלמדין התינוקות וכ"כ הר"ן בפ"ב דמגילה דאם חסר אות לא קיים מצות כתיבת ס"ת ע"ש. ולפ"ז מצוה זו רופפת בידינו דמבואר בקדושין דף ל' בעי ר"י וא"ו דגחון וכו' איכהו הוי בקיאים בחסרות ויתירות אנן לא בקיאים א"כ כיון דאין אנו בקיאים א"כ אפשר כתבינן מלא חסר או איפכא ואין מקיימין המצוה כלל וכבר העיר בזה בס' ש"א בסי' ל"ו לפטור ממצוה זו בזה"ז מטעם דאין אנו בקיאין בחו"י. והנה ע"כ בתפילין בארבע הפרשיות בקיאין אנו דאל"ה מצות תפילין רופפת ע"כ כיון דהוא מצוה תמידית והם רק ד"פ לא שכחו ובכל התורה אין אנו בקיאים. ומ"מ קשה כיון דזה נ"כ מ"ע והאיך לא נתנו לבם שלא לשכוח ולמה נשכח בימי האמוראים כי בימי התנאים לא נשכח כמבואר בסנהדרין דף ד' גבי יש אם למקרא ויש אם למסורת ע"ש ודרשו הרבה דרשות וע"ש בתוס' והאיך נשכח בימי האמוראים. ונלע"ד בירורן של דברים דיש שני מיני חו"י אחד דע"י החסר או יתיר נשתנה פירוש התיבה או יוכל להשתנות כהנהו דמבואר בסנהדרין דרך משל כתיב בסכת חסר וע"י זה דרשינן דסוכה שתחת הבית פסול או שתים כהלכתן דסכת חסר משמע אחד ע"ש א"כ בכתב מלא משתנה הדין דסוכה ולא משמע להיפך או כדומה קרנות מלא או חסר משתנה הדין כי מלא הוא שנים וחסר הוא אחת ע"ש בפלוגתא דשמאי והלל וכן נפשות מלא או חסר ע' בסוגיא דלמדין דינים ממלא או חסר והרבה בש"ס ע"ש ל"מ למאן דסובר יש אם למסורת א"כ במלא חסר או להיפך מהפך דברי אלהים חיים כי נשמע הרבה דינים היפוך הדין האמת

אלא אפי' למאן דסובר יש אם למקרא ואין הדין משתנה עכ"פ כיון דנמסר לנו דיהיה נכתב כך היפוך המקרא כגון סכת חסר אע"פ דנקרא מלא והדין הוא לפי הקריאה עכ"פ המסורת היה דפירוש התיבה יהיה כך או קרנות קרן אחד או נפשות חסר דיהיה מאדם אחד ע"ש בסוגיא א"כ משתנה פירוש התיבה ע"י חסר או יתר בודאי הס"ת פסול ואין לה דין ס"ת כי הוא תיבה אחרת כפי שנמסר לנו ומכש"כ למאן דסובר אם למסורת ובודאי כה"ג א"י ג"כ מ"ע זו. אך יש חסירות ויתרות דאינו משתנה פירוש התיבה ע"י זה כגון אהרן בפרשת הלוה במס"ק יש מסורת דנכתב מלא בוא"ו. וכן ראיתי בס"ת ישנים אך הרבה בעלי מסורת חולקין על זה וכן נוהגין האידנא עיין באחרונים וכן פלוט דכה דיש קצת מסורת דנכתב בא"ל לבסוף. וכן ראיתי בס"ת ישנים והיום כותבין בה"א בסוף דברים כאלו אין משתנה פירוש המלה עי"ז בכה"ג אין קפידא בחו"י. והנה חלק הראשון ודאי לא נשכח כלל ובפרט דאנן פסקינן יש אם למסורת א"כ נ"מ לדיני התורה וח"ו בודאי לא נשכח אפי' כחוט השערה מהדין ובפרט דנוגע למ"ע של כתיבת ס"ת וח"ו שיתבטל מצות עשה ע"י שכחה אך אותם חו"י שלא נשתנה פירוש המלה כלל בין חסר או יתיר אינו מזיק כלל וזה שכחו ע"כ לא הי' יודעים אם וא"ו דגחון מהאי גיסא וכו' וזה דלא נשתנה כלל אינו מזיק למצוה זו ויוצאים בכתיבה זו המצוה בשלימות ומכש"כ לפי מה דפסקינן יש אם למסורת אם כן נדרש הרבה דינים מהכתיבה ע"ש דב"ה ורבנן סוברים כן וכן הלכה (וכולהו דסברי יש אם למקרא אוקמי' בשיטה דלית הלכתא כוותי' כידוע) אם כן ע"י כתיבתו מלא חסר או להיפך מהפך תורת א"ח בודאי אינו ס"ת כלל אך דברים שאין משתנה פירוש המלה פשיטא לי דאין מעכב כלל ואם כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה כידוע מ"מ כיון דאינו משתנה פירוש התיבה ובקריאה אינו ניכר אם מלא או חסר ל"ל בה כנ"ל דאין סברא כלל דמצוה הנהוגה ישתכח ח"ו שלא יוכלו ישראל לקיים מצות עשה מה"ת בכמה דורות וח"ו והעיקר כמ"ש. וע' בח"ל שהרעיש על הנ"ל במעשה דמגרשיהם מ"ס תחת הנו"ן שם ניכר במבטא ובאינו ניכר מכשיר שם גבי ייעדנה בחד יו"ד אך אין למדין מקריאה למ"ע של כתיבה אך הדברים שכתבתי נלע"ד ברורים. וע' בא"ח סי' קמ"ג דבחו"י אין מוציאין וכו' היינו בכה"ג ע' במג"א דאין אנו בקיאים וקצ"ע דרמ"א מביא טעם אחר והנ"ל טעם זה דאפשר ספר הזה כשר ואכ"מ בענין קריאה כי כאן קיימינן במ"ע מה"ת. גם לע"ק דלפ"ז אם אירע חו"י בארבע פרשיות שנכתבין בתפילין דודאי בקיאין אנחנו כמ"ש לעיל היה לנו להוציא ס"ת אחר אך לפי טעם רמ"א אין צריך דלמא יש בספר השני במקום אחר איזה חסר או יתיר. עוד אני חוזר לצוות לדברי בעל ש"א ג"כ מצות תפילין מרופה בידינו דהנה דעת הר"מ בפ"ב מה' אלו דבפרשה והיה כי יביאך כתיב ולטוטפת חסר ו' תניגא הייט אחר הפ"א ובפ' שמע לטטפת חסר שני ואוי"ן ובפ' שלישית לטוטפת חסר ו' תניגא ור"ת והרא"ש חולקין בטוטפת השלישי וסוברים שגם זה חסר שני ואוי"ן מובא דיעות אלו בטור או"ח סי' ל"ו א"כ נשכח הדבר כיון דחולקים קשה חדא דאנן נהיגין כהר"מ ולדעת ר"ת פסולים והאיך לא נחוש לדעת ר"ת וגם כיון דחזינן דזה נשכח אפשר עוד נשכח חו"י בפרשיות אלו שהם הרבה כמו שחשבם הר"מ שם א"כ מצוה זו מרופה בידינו וח"ו ששני מצות ש"י וש"ר יהיה מרופה בידינו ולא הרגישו בזה הפוסקים ולענין הנחת הפרשיות בבתים דברו בזה הפוסקים דלרש"י פסולים אלו ולר"ת פסולים אלו והיראים יוצאים ידי שניהם ובזה לא דברו כלל ואף אם נאמר דרבים סוברים כהר"מ ע"כ אין אנו חוששים לדעת ר"ת כמו הפרשיות עומדים או שוכבים ע' בנו"ב דאין אנו חוששים לדעת ר"ת עכ"פ כיון שנפל מחלוקת ביניהם חזינן דנשכח א"כ אפשר נשכח עוד חו"י ונמלא מצות אלו רופפת בידינו אך לפמ"ש נכון מאד ע' במנחות דף ל"ד לטטפת לטטפת לטוטפת הרי כאן ארבע והקשה ר"ת כיון דאין ו' אחר הפ"א אינו משמע שני רק אחד ע"כ כתב דדרשינן ולטטפות בפרשה הראשונה דוא"ו ראשונה מוסיפין אלל הפ"א אות ו' למ"ד דרשינן ע"ש עכ"פ במה שמחולקים בטוטפת השלישי אם חסר לגמרי או ו' ראשונה אין התיבה נשתנה כלל כי בין כך ובין כך אין משמע רק אחד א"כ בחו"י כהנך אינו מזיק כלל הן חסר או יתיר מקיימים המצוה א"כ אפשר נשכחו כי אין נוגעים להמצוה וכן אפשר נשכחו עוד כגון

אותיות או פחות או יותר ולא נשאר מן השיטה כדי לכתוב את כולה בתוך הדף אם יכול לכתוב הצי' בתוך הדף וחצי' חוץ לדף כותב ואם לאו מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת השיטה. ומניח בין כל חומש וחומש ארבעה שיטין פנוי בלא כתיבה ולא פחות ולא יתר ויתחיל החומש מתחלת השיטה חמשית וכשינמור התורה צריך שינמור באמצע שיטה שבסוף הדף ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה מקצר ועולה ומתחיל מתחלת השיטה ולא יגמור את השיטה ומתכוין עד שיהי' לעיני כל ישראל באמצע שיטה בסוף הדף ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות הנקודות ובאותיות שצורתן משונה כגון הפאי"ן הכפופות והאותיות העקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש ויזהר בתגין ובמניינן יש אות שיש עלי' תג אחד ויש אות שיש עלי' שבעה וכל התגין כצורת זיין הן דקין כחוט השערה וכל הדברים האלה לא נאמרו אלא למצוה מן המובחר ואם שינה בתיקון זה או שלא דקדק בתגין וכתב כל האותיות כתיקנן או שקרב את השיטין או הרחיקן או האריכן או קצרן הואיל ולא הדביק אות באות ולא חסר ולא הותיר ולא הפסיד צורת אות אחת ולא שינה בפתיחות וסתומות הרי זה ספר תורה כשר ויתר פרטי המצוה מבוארים במסכת מנחות פרק שלישי ובפרק ראשון מבבא בתרא ובמס' שבת (י"ד סי' ע"ר). ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים שהם חייבים בתלמוד תורה וכמו כן לכתוב אותה ולא הנקבות ועובר ע"ז ולא כתב ס"ת אם אי אפשר לו בשום ענין בטל עשה זה וענשו גדול כי הוא סיבה בכתיבתה ללמוד מצות התורה כמו שאמרנו וכל המקיים אותה יהיה ברוך ויחכם הוא ובניו וכמ"ש כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל :

כגון בכור מלא או חסר וכדומה רק לא איכפת לן להמצוה כלל והתו"י המונעים להמצוה בודאי לא נשכחו כלל ע"כ הדברים ברורים כי מקיימין אנחנו מצות ס"ת ותפילין בשלימות בלי שום פקפוק כלל בעזה"י. הכלל כל שנשתנה הכתיבה ע"י תו"י ל"מ למאן דסובר דיש אם למסורת וכ"מ אפי' למאן דסובר יש אם למקרא דריש מסורת ג"כ ע' בתוס' במקומות הללו א"כ הוי טעות גמור כי נתהפך הדין ואפי' במקום שדורש רק המקרא מ"מ כיון דהמסורת היה נגד המקרא דכך גזרה חכמתו ית' ע"כ ע"י תו"י שלו נשתנה הכתיבה אבל במקום שאין משתנה הכתיב' כלל כגון אהרן שכתבנו והרבה כדומה מה שמבואר בכמה מסורות שחברו הגאונים אין זה מזיק למצוה כלל והרבה נשתכחו וע"ז מחולקין בעלי מסורות בכ"מ כנ"ב. אך דברי רש"י בסנהדרין דף ד' ע"ב דכתב לטטפת וכו' בפ' והיה אם וכו' מלא דרשינן שנים א"כ לדברי רש"י אין אנו יוצאין בתפילין שלנו שכתובים חסר ונשתנה פירוש כי חסר הוא רק אחד ומלא הוא שנים ול"ע. והנה בחסר אות לא הוי ס"ת כלל נראה דאם הי' לו ספר בירושה חסר אות והוא השלים האות יצא ידי מצוה זו כיון דעתה נעשה ס"ת והנה במנחות אמרינן דאם הגיה אות אחת כאלו כתבו וע"ש בתוס' דהקנה קאי ונראה דס"ל כרש"י דבקנה ג"כ מצוה עביד אך מצוה מן המובחר בכותב וע"ז אר"ש דהגיה ג"כ מצוה מן המובחר וע' בתוס' שכ' כיון דהיה ביד ישראל בהיסור וע' ע"ז אם כן לא מוכח מידי לענין שיוצא ידי המצוה בהגיה. אך בר"מ כאן מבואר להדיא שכתב דמצוה לכתוב או לשכור וכו' והמגיה אפי' אות אחת כאלו כתבו כולו מבואר דמגיה אות ה"ל ככתב כיון דעתה עי"ז נעשה ס"ת וע' בס' ש"א מפלפל שם דאם אביו הניח לו אפי' נכתב אות והוא השלים כולו א"י עד שיכתוב כולו ובאמת בר"מ מבואר להיפך ע'. והנה לשון הר"מ מ"ע לכתוב ס"ת לעצמו וכו' א"כ אפשר דבכתב קיים המצוה אף שמכרו אח"כ או נאבד דהמצוה הוא רק פ"א לכתוב והא כתבו. אך בס' תו"ח כתב כאן דאי מקדישה או נאבדה נתבטל המצוה וצריך לכתוב לו אחרת ומביא שכן מבואר בר"מ בהלכות מלכים ובאמת כן מבואר בר"מ פרק ג' מהל' מלכים דבנאבד צריך אחרת ע"ש א"כ ה"ה מכר או הקדיש א"כ המצוה שיהיה לו ס"ת ע"י שיכתוב ויהי' לו א"כ הוא מצוה תמידית וכ"כ מלשון הרהמ"ח שכתב שנצטווינו להיות לכל איש מישראל ס"ת וכו' ואפשר בנאבד הייתו שבלה אבל נגזל מאתו אפי' נתייאש כ"ז שלא קנה חבירו באיזה קנין הוי שלו וכל היכי דאיתא הוי דידי' אף דאינו ברשותו אבל שלו הוי א"כ בכה"ג א"ל לכתוב לו אחרת כי מקיים המצוה שיש לו ול"ע. ומבואר בגמ' מגילה דף כ"ז ובר"מ פ"י ובש"ע דלא ימכור ס"ת רק לישא אשה וללמוד תורה ונראה דאפי' אין לו אלא ס"ת אחד מותר למכור משום שני דברים אלו ולדעת התו"ח קל"ע דל"מ שיבטל עשה בקום ועשה בשום מקום משום דברים אלו ומ"ש דיבטל מ"ע זו בקוע"ש ול"ע. והנה לשון הר"מ מ"ע שיכתוב כ"א ס"ת לעצמו נראה בודאי דצריך שיהי' שלו הקלף והדיו וע' בפרמ"ג שחקר בפתיחה להלכות תפילין אם כותב ס"ת על קלף האסור בהנאה אפשר דמצות לאו ליהנות נתנו אך אפשר צריך לכם ואה"נ לא הוי לכם והנה הדברים עתיקים בענינים אלו וגם הרשב"א והריב"ש ס"ל דאה"נ יש להם בעלים והוי לכם רק א"ב ומובא כ"פ בח"ז וגם אם כתב על קלף מעהנד"ח אפשר כתותי וכו' אך אפשר א"ל שיעור מה"ת בס"ת וכל השיעורים למצוה מן המובחר כמבואר בר"מ אך אפשר כל העומד לשרוף וכו' וא"ר להאריך בענינים הללו כי ידועים הם לכל תלמיד ובאתי רק להזכיר. וגם אם גזל קלף וכתב אפשר לא הוי לכם או משום מצוה הבאה וכו' ואם הוי הכתב שינוי כמו למר ולבעו וזה לא הוי שינוי החוזר דאסור למחיק כתבי הקדש ומכש"כ שמות הקדושים שאינם נמחקים וכן אם גזל הדיו ע' בהוה"מ ובאחרונים וגם אם שכר סופר לכתוב וכתב ולא נתן לו השכירות אם אומן קונה בשבח כלי ולא הוי שלו עיין בספ"י גבי הכל כותבים גט ואפי' חש"ו מה שהקשה ועיין בס' קלה"ח בסי' ש"ו מה שפלפל באריכות כל הענינים הללו באתי להזכירך ותמלאם במקומות מפוזרים ואני מניח מקום להתלמידים החריפים לפלפל בכ"א מענינים הנ"ל ואכ"מ בח"ז כי באתי רק לעורר. והנה בהשובות האחרונים חקרו אם יוצאים מצוה זו בשותפות כיון דכתיב לכם הוי כלולב וכו' ולענ"ד מפסוק עצמו אין אנחנו יכולים ללמוד כלל וגם מטעמי המצות כמ"ש כ"פ והרבה ענינים מובא בחולין דצריך שיהי' שלו ומפלפל הש"ס לענין שותפות וזה אינו מובא כלל וכל הדברים שאין אנחנו יודעים ממקבלי התורה בעלי הש"ס אין אנחנו יכולים לפסוק רק מצד הסברא אפשר לומר דא"י בשותפות דא"כ יכולים כל דור ודור שיהיו כל ישראל יוצאים בס"ת אחת אך אפשר אין ה"נ אע"פ דא"א ללמוד מס"ת אחת וכתיב ולמדה אין אנו יכולים ללמוד מעצמינו ע' בר"מ פ"ג מה' מלכים שכתב דמניחו בבית גנזיו על ס"ת שחייב הדיוטות ע"ש נראה דיוצא המצוה בכ"ע. וגם רציתי לומר לפי דברי הר"כ נדרים דדבר שאין בו דין חלוקה כל א' בשעה שמשתמש בו יש לו קנין הגוף ע' בפ' ר"א ומובא בח"ז כ"פ א"כ ספר אין בו דין חלוקה וכל אחד בשעה שלומד בו הוי שלו א"כ השני מבטל בשעה זו ממ"פ דהוי כמכרו בשעה זו אך יכולים לנאת בלא ליחוד כלל שיניחם בבית גנזיו כמ"ש ע"כ אין ללמוד בעצמינו מפסוק רק נוכל לפלפל בדבר הנוהג בכל המצות כגון מהב"ע וכדומה ובאתי רק לעורר :

ומבואר בר"מ ובהרהמ"ח ובש"ע דאם א"י בעצמו לכתוב ישכור לו מי שיכתוב ואין זה מבואר בגמרא אך זה ברור דבכל התורה שלוחו ש"א כמותו. והנה הרהמ"ח מניא בסוף דנשים פטורות ממצוה זו וע' בש"א שמפלפל כיון דהוי מ"ע שלא הזמ"ג מה"ת דפטורי ועיין לעיל מ"ש. ובאמת הטעם פשוט כיון דנשים פסולות לכתוב ס"ת דאינן בקשירה ע"ש בס' הנ"ל. אך אם נאמר דחייבות במצוה זו מ"מ פסולות לכתוב מהקישא ע"ש א"כ כיון דבעצמם פסולים ואם כתבו נשים אין לה דין ס"ת כלל האיך נוכל לומר שחייבות במצוה זו כיון דכתבנו דהמצוה הוא הכתיבה והם פסולים לכתיבה ואי דישכרו שליח הא קי"ל הנהו כהני כו' דאי שלוחא דידן מי איכא מידי דאיהו ל"מ למיעבד ומשוי שליח ה"נ כיון דהם פסולים ל"מ שליחות ובודאי פטורים וזה ברור ואמת בס"ד. ואחד מבני החבורה אמר לי דאפשר פועל דידו וכו' עדיף משליחות ע' בס' מחנה אפרים ועוד אחרונים דאף בעכו"ם וכדומה דלאו בני שליחות מ"מ פועל עדיף ואמרתי לו שזה טעות דשם דהתורה מיעטה שליחות מנזה"כ אמרינן שפיר דפועל ידו כידו והוי כאלו יד המשלח עשתה זאת אבל בהחסרון מצד המשלח דהוא א"י למיעבד אדרבא הא דאמרינן ידו כידו מיגרע גרע דידו א"י לעשות זה ול"ש לומר פועל עדיף וז"ב ופשוט. ועיין בש"ך ביו"ד סי' רפ"א מביא הש"ך בשם הדרישה דמדברי הרי"ף וכו' משמע דאשה ועבד וקטן כשרים לכתוב ס"ת וע"ש שדחה דבריו ולדידיה באמת נשים חייבות ועבד דינו כאשה לכל הטעמים. ומי שח"ע וחב"ח דהצד ב"ח חייב בכל המצות חייב במצוה זו ויכול לכתוב דמצד חלק הב"ח הוא בר קשירה אך אפשר כמו בשופר דאין חלק העבדות מוציא את חלק הב"ח ואף לעצמו אינו מוציא אך עכ"פ מלי משוי שליח כמו שם ולא שייך מי איכא מידי דאיהו ל"מ וכו' ז"א דמצד ב"ח מלי למיעבד רק מצד עבדות מעכב וע"ש באחרונים ובס' אבני מילואים בסי' מ"ד. ממזר יש שם דעה דפסול דאינו כותב לשמה ובודאי מחויב לשכור דאם רוצה יכול לכתוב והוא כשר רק אנן אמרינן דאינו כותב לשמה והו"ל מידי דאיהו מלי עביד. ומבואר שם דרשע פסול לכתוב ונראה דל"ש מלתא דהוא ל"מ עביד דבידו לחזור בתשובה רק תלוי אם הוא בן ברית לענין שליחות וכבר האריכו האחרונים אם הוא ב"ב לענין שליחות ולהסוברים דהוי ב"ב יכול לשכור ויוצא בס"ת זו לאחר שחב בתשובה כי לא הי' פטור קודם לכן כי ישראל גמור הוא כידוע. וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק ומחויבים לכתוב ממ"נ אם הוא זכר הוא כשר ויוצא י"ח ואם נקבה הוא ופסול הס"ת הא אם נקבה א"ל ופטור מן המצוה וז"פ. והנה אם נאמר דהמצוה הוא הכתיבה לחוד א"כ פ"א כל ימי חייו מצוה עליו לכתוב וזריזים מקדימים ואם מת ולא קיים מצוה זו ביטל מ"ע אך אם הי' בסוף באונס אפשר אין עליו עונש כמ"ש כ"פ בענין המצות בח"ז. אך אם נאמר שהמצוה שיהי' לו א"כ בכל רגע שאין לו מבטל מ"ע ואינו מועיל אח"כ מה שמקיים להבא על העבר כי בכל רגע מחויב א"כ תיכף בהגיע לכלל מצות מחויב במצוה ולא ראינו נזהרים בזה. וגם צריך לבזבז חומש כמו על כל מ"ע גם אם מבטל בכל רגע אפשר דל"מ השובה לחוד כמו בכל מ"ע כי הרבה מ"ע אפשר חמור מל"ת כסברת הר"ן ביומא גבי פ"כ ומובא בח"ז כ"פ. מ"ש לעיל בשם הספר תו"ח דמביא ראיה מהר"מ דנאבד א"י יש לדחות הראיה דכאן בכתיבה תליא כמ"ש א"כ כיון שכתב וקיים המצוה לא איכפת לן בנאבד אבל שם גבי מלך דשיטת הר"מ דהס"ת שחייב ככל ישראל יוצא בהניחו לו אבותיו וא"ל שיכתוב עיין בר"מ ובודאי מלא הר"מ באיזה בריתא ונעלם מאתנו א"כ המצוה עליו שיהיה לו ס"ת אחד בתורת הדיוט א"כ צריך שיהיה לו ובנאבד אין לו אבל גבי הדיוט המצוה הוא הכתיבה ויצא פ"א בכתיבה ומ"ש הר"מ דאם נאבד כותב לו שני ס"ת ל"ד אלא אחד כותב בתורת מצוה המוטלת עליו שהוא מלך ואחרת יכול לקנות כמו הניחו לו אבותיו ה"ה קנה וז"פ. ובודאי כופין על מצוה זו ככל מ"ע סוכה וכו' לולב וכו' כופין אותו עד וכו' ה"נ וז"פ. עיין בר"מ פ"א מה' תפילין שפוסק כרשב"ג במגילה דספרים אין נכתבים אלא בלה"ק או בכתב יוני והאידנא נשתכח לשון יוני אבל לדין התורה מותר לכתוב בלשון יוני עיין במגילה בסוגיא שם א"כ יוצא המצוה ביוני. אך ראיתי בטר"א שם כתב דמותר ללמוד אבל מצוה דכתיבת ס"ת המוטל על כל א' מישראל א"י רק בלשון הקודש ע"ש שמביא ראיה לדבריו ומ"מ צ"ע אך איני עומד בסוגיא שם ועוד חזון למועד בס"ד. ומסיים הרהמ"ח כל המקיים מצוה זו יהיה ברוך ונסיים בברוך :

יהי שם ד' מבורך מעתה ועד עולם אמן אמן סלה. תושלב"ע

מ"ע שמנה הרמב"ן בסמ"ק של רבינו לשיטתו שסקל כמה מ"ע מחשבון הר"מ והשלים המנין במ"ע לפי דעתו הגדולה בעזה"י נבאר נ"כ :

מצוה א הקשה על הר"מ למה לא מנה אכילת מע"ש בירושלים למ"ע ואולי דעת הרב שאינו אלא למנוע אכילתו חוץ לירושלים והוא הלאו שמנאו הרב לא תוכל וכו'. ול"ע האיך נכלל בהלאו הלא הלאו אינו אלא בנכנסו לירושלים עוברים בלאו אם אכל בחוץ אבל כ"ז שלא נכנסו לירושלים אינו עובר בלאו הזה כמבואר להדיא בש"ס דמכות ובר"מ פ"ב מה' מע"ש ה"ו והעשה לאכול בירושלים היא אף קודם שנכנסו ואסור לאוכלם בחוץ אף קודם שנכנסו א"כ אינו בכלל רק בודאי עשה איכא קודם שנכנסו כמ"ש התוס' במכות דף י"ט ע"ב בד"ה אמר ר"י כו' דעשה איכא וצרת וכו' א"כ בודאי הי' להר"מ למנות כיון שאינו בכלל הלאו כלל: עוד כתב הרמב"ן דמבואר בפסחים דף כ"ט גבי מח"כ וכו' מכדי האי וכו' נתבאר כי אכילת קדשים לבעלים עשה וכמו שהוא עשה לכהנים בחטאות ואשמות כך הוא בבעלים בחלק הראוי להם וכו' ועיין ברש"י שם בד"ה בשאר וכו' כתב ג"כ אכילת קדשים עשה הוא בין הנאכלים לכהנים ובין הנאכלים לישראל אך לרש"י העשה הוא ואכלו אותם אשר כופר כו' מפסוק זה יליף ק"ק וקדשים קלים ולדעת הרמב"ן העשה בקדשים קלים מפסוק זה ואכלת כו' מעשר וכו' ובכורות בקרך וכו': וראיתי בגל"ח ביצה דף י"ט שמסופק אם אכילת ק"ק לבעלים הוי מ"ע ודוחה ל"ת או אין זה מ"ע רק מצוה בעלמא וכו' דמהר"מ נראה דאין זה מ"ע אך מרהיטת לשון התוס' בזבחים נראה דהוי מ"ע ע"ש. והנה אתה רואה שרש"י והרמב"ן כתבו בהדיא דהוי עשה ודוחה ל"ת רק קו' הש"ס מאי אולמא וכו' אבל ל"ת דחי. ולכאורה איך יפרנס הרב בעל הגל"ח גמרא זו דמפורש דהוי עשה אך אין ראיה דאפשר ריב"ב דאמר מח"כ אף בשאר ימו"ה היינו בכהן המח"כ דצריך לאכול חטאת וכו' היינו קדשי קדשים דזה ודאי עשה ופריך שפיר דמאי אולמי' וכו' אבל ל"ת דחי אבל בישראל אין ראיה מכרחת משם ועי' בסוף הסוגיא דכל כמה דכהן לא אכל בעלים לא מתכפרים נראה דבישראל מיירי אך ג"כ אין מוכרח דאף בכהן שייך כיון דלא נתכפר הו"ל מח"כ ע"ש ותבין:

אך מי דחקו לרש"י והרמב"ן דהש"ס מיירי בק"ק ג"כ דלמא מיירי דוקא בחטאת ואשם ומיירי בכהן. ונלע"ד דבר חדש דהם סוברים הא דמ"ע על הכהנים לאכול קדשים היינו בגוונא דזיכתה להם תורה וכתיב ואכלו וכו' אבל במקום שלא זיכתה להם התורה חלק כלל אף דרשאי לאכול אין עליו מ"ע כלל ועיין בר"מ פ"י מה' מעה"ק דאם הי' כהן טמא בשעת זריקת דמים או מח"כ שאינו ראוי לאכול אז אף שטיהר אח"כ מ"מ אינו חולק בערב עם אחיו הכהנים ע"ש א"כ אם בכהן מיירי דהי' מח"כ בשעת הבאת החטאת וצ"ל בשעת זריקה ג"כ דקודם זריקה אין עליו מ"ע של אכילה א"כ למה יהי' סברא שיעבור על עשה דהשלמה ע"כ שנזרק ג"כ קודם התמיד ע' ברש"י א"כ כיון דהי' אז מח"כ ואין לו בחטאת זה חלק דהתורה לא זיכתה לו אין חל עליו העשה כלל ע"כ פירש"י בבעלים בשלהם כנלע"ד והוא דבר חדש וראוי לאומרו בס"ד דכ"ה דכהן אין לו בחלוקה אין עליו מ"ע של אכילה ובאתי רק לעורר:

והנה לדעת הרמב"ן דהוא מנה מחויבת בודאי המצוה בכזית כמו בכל מ"ע של אכילה אכילת מצה וכדומה. וח"ש כבר כתבתי דיש דיעות אם יש מצוה קלא כמו בל"ת דח"ש אסור וגם שלכד"א כבר נסתפק בעל מנ"ל בפ"ה מה' יסוה"ת אם יוצא במ"ע וכבר דברנו מזה ואין לכפול הכלל זה בכל מ"ע דאכילה:

והנה כאן כתיב תירושך היינו חמרא ג"כ בכלל מ"ע כמבואר בשבועות דף כ"ג דשתי' בכלל אכילה מהאי קרא ואכלת ואם כזית או רביעית כבר בארתי בח"ז באריכות וע' במס' מע"ש פ"ב דמע"ש ניתן לאו"ש וסיכה דהיינו שמן וע' בפיה"מ בר"מ ובר"ש מהירושלמי דכתיב ואכלת וכו' ויצהרך דהיינו סיכה והתורה קראה אכילה ולא נתבאר השיעור כמה צריך לסיכה או כזית או כ"ש והירושלמי יליף מלא תוכל לאכול כו' ויצהרך א"כ עובר בלאו בסך חוץ לירושלים ולא נתבאר השיעור וכבר עוררתי בח"ז מסיכה דשמן המשחה ע' בכריתות דף ו' ע"ב ואפשר דכאן כתיב אכילה צריך דוקא כזית ובאתי רק לעורר:

ולכאורה צ"ע על לימוד זה מלא תוכל לאכול ויצהר הוא סיכה א"כ סיכה בכלל אכילה מנלן אפשר דאכיל ע"י אניגרון כמבואר בשבועות שם גבי יין אך יין ילפינן משכר ע"ש אבל שמן אפשר ע"י אניגרון ע' בברכות פ' כ"מ וע' בר"ש שמביא עוד לימוד בשם הירושלמי מלא נתתי וכו' הא לחי וכו' והיינו סיכה ע"ש וע' בכריתות דף ד' ע"ב מכדי כתיב ואכלת לפני ד' וכו' מעשר דגנך וכו' ל"ל למיכתב לא תוכל לאכול כו' אי מההוא ה"א בעשה אבל בלאו אימא לא ומבואר דהוא עשה כדברי הרמב"ן וע' ברש"י שכ' בד"ה בעשה לאו הבא מכלל עשה עשה עכ"ל מבואר דלא ס"ל כהרמב"ן דעשה קבוע רק לאו הבא מכלל עשה ע"ש. וה"ה דמי פדיון מע"ש ג"כ מצוה לאוכלו בירושלים לדעת הרמב"ן דכתיב וצרת וכו' ונתתה בכסף וכו' וע' בסנהדרין דף ע' ע"ב ברש"י בד"ה דכי אורחי' וכו'. והנה מצוה זו חל על הבעלים ע' בלח"מ סוף הלכות ממרים:

מצוה ב והקשה על הר"מ למה לא מנה אכילת תרומה טמאה אסור בעשה כמבואר ביבמות בשעריך וכו' הו"ל לאו הבא מכלל עשה עשה וכו' וע' בר"מ פ"ז מה"ת מביא דעובר בעשה באכילת תרומה טמאה דכתיב ואחר יאכל מן הקדשים וכו' וע' במנ"ל שבירושלמי יש תנא שמפיק לה מקרא זה אך לא מנה במנין המצות והרב בעל מג"א כתב דאין הר"מ מונה לאו הבא מכ"ע רק מצוה שהוא בקום ועשה והדברים עתיקים בזה. ומ"ש שאין מצוה באכילת תרומה טהורה ע' בר"מ פט"ו מה"ת דהאוכל תרומה מברך אשר קדשנו וכו' לאכול תרומה וכו' שגם אכילת קדשי הגבול כעבודה שנא' וכו' אך אפשר דאינו בעשה בפ"ע דהוא חלק מחלקי העבודה ולימוד זה דעבודת מתנה מבואר בפסחים דף ע"ג וע' בגל"ח ביצה דף י"ט דמפלפל בזה דאפשר דאף דהוא מצוה כמבואר מ"מ אינו עשה לדחות ל"ת ע"ש. והנה תרומה טמאה דאסור באכילה מלאו הבא מכ"ע א"כ עובר בעשה אף בכ"ש כמו שביאר בעל פרמ"ג בפתיחה לה' שחיטה כיון דלא בא לשון אכילה במניעה או בציווי וכ"מ דאין בבועה אל אף בכ"ש ע"ש וגם נ"מ דאפי' שלכד"א עובר בעשה כמו סברת מהריב"ל ומהרש"ל דלר"ש דחייב בכ"ש חייב אף שלכד"א ס"כ והדברים עתיקים בענינים הללו ובאתי רק להזכיר. נתיישבתי מ"ש לעיל לענין תרומה טמאה שהקשה הרמב"ן על הר"מ למה לא מנה בעשה (וכן פירות שביעית לאכלה ולא לסחורה) והרב בעל מג"א כ' דאין הר"מ מונה זו כי אינו עשה רק לאו הבא מכ"ע ואינו בקום ועשה ובלאוין ג"כ אינו מונה כיון דאין לאו בפירוש וע' בסוף שורש הראשון בדבריו. ולפ"ז קשה לי הא בתחלת איסורי מזבח במנין המצות מונה מ"ע להקריב מיום השמיני והלאה וקודם זמן הוא מח"ז וכו' ובפ"ג שם ה"ח כ' וז"ל מ"ע להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה וכו' ואין לוקה שהוא לאו הבא מכ"ע וכו' הרי דהוא מונה לאו הבא מכ"ע לעשה א"כ בב' מצות הללו ג"כ. ונ"ל דע"כ לא מונה הר"מ לאו הבא מכ"ע רק במקום דאיכא לאו ג"כ וזה הוי ג"כ לאו אינו מונה שני אזהרות כי שני אזהרות לא ימנו גם אינו מונה בעשה כיון דאיכא לאו ונזהר מזה העשה שהלאו בא מכללה בא ג"כ לתוס' אזהרה אבל במקום שאין בו רק לאו הבא מכ"ע מונה הר"מ כמו שמנה מח"ז בכלל העשין א"כ שפיר השיג הרמב"ן כ"כ:

מצוה ג פירות שביעית לאכלה ולא לסחורה והעושה סחורה בהם עובר בעשה ומבואר בר"מ דינים אלו בה' שמו"י הן דאסור בסחורה והן דאסור בהפסד אך לא מנה למצוה בפ"ע מטעם כמו מצוה ב' דהו"ל לאו הבמכ"ע כ"כ בעל מג"א. והנה לסברת בעל פרמ"ג שהבאתו לעיל בסמוך עובר בעשה אף בכ"ש אם סחר או הפסיד אך בחיבורי כתבתי דעתי דכל איסורי אכילה צריך כזית מ"מ כאן אני מסופק דאיסור סחורה או הפסד אינו אכילה כלל ולא נתבאר כמה השיעור וע' בקידושין גבי מעשה שקידש אשה בפירות שביעית אמרינן ש"מ דהמקדש בפ"ש מקודשת ופי' רש"י ותוס' דה"א דלאכלה ולא לד"א ומ"מ מקודשת בדיעבד ע' בתוס'. ולכאורה אם צריך כזית אין מוכח דלמא הי' בה ש"פ לקידושין ולא הי' כזית ואינו עובר. אך יש לדחות דאפי' אם צריך שיעור מ"מ ח"ש ג"כ אסור מה"ת אך לדעת הח"ל דבאיסורים שאינן באכילה אינו אסור ח"ש הוי ראיה דח"ל שיעור ואפי' בכ"ש עובר בעשה אך אני כתבתי בחיבורי כל שלא נתפרש השיעור הוי בכזית ומ"מ צ"ע ובאתי רק לעורר:

מצוה ד שנצטוינו לרשת הארץ וכו' ומצות ישיבת א"י אף בזה"ז כו' וע' במג"א שכתב דהאידנא אין מצוה מה"ת לשבת בא"י ע' בדבריהם וע' בס' פאת השלחן ה' ישיבת א"י שמביא כמה ראשונים סוברים כדעת הרמב"ן דהוי מ"ע האידנא ג"כ ע"ש באריכות:

מצוה ה שנצטוינו כשנצור על עיר להניח אחת מן הרוחות בלי מצור וכו' כתב בעל מג"א כי הוא חלק ממצות מלחמת הרשות וכו' מדבריו נראה דד"ז רק במלחמת הרשות ולא ידעתי מנ"ל כיון דילפינן ממדין לדורות ומלחמת מדין היתה מלחמת מצוה א"כ גם במלחמת מצוה הדין כן והר"מ פ"ו מהלכות מלכים כ' ד"ז וסתם ולא חילק נראה ג"כ דאף במלחמת מצוה נוהג זה. ואפשר דתליא לטעם א' שכ' הרמב"ן להתנהג בחמלה אף עם אויבינו וכו' ובמלחמת מצוה כתיב לא תחי' כ"כ א"כ אסור לחמול א"כ אינו נוהג ד"ז אלא במלחמת הרשות. ולטעם הב' שכ' הרמב"ן שיברחו ולא יתחזקו לקראתינו א"כ במלחמת מצוה ג"כ נוהג. אך כבר ידעת כי מהטעמים שנותנים לתוה"ק אין לנו ללמוד דין אם לא בקבלה מרז"ל ומי עמד בסוד ד' לידע מאיזה טעם ולכ"א יתכן רשות לדרוש ולקבל שכר אבל לא להוציא דין ע"כ ד"ז צ"ע. ונראה דנוהג ג"כ במלחמת מצוה ואין חילוק. והנה המצוה הראשונה כל אישי ישראל מצווים אף נשים ועבדים כי אין הזמ"ג אכילת מע"ש בירושלים. והמצוה ב' איסור אכילת תרומה טמאה ג"כ נשים מצווים ומצוה ג' לאכלה ולא לסחורה ג"כ נשים מצווים אף דשביעית הו"ל הזמ"ג מ"מ פירות שביעית לעולם יש להם ד"ז וחוץ לזה הו"ל לאו הבא מכ"ע ונשים חייבות בהזמ"ג ג"כ רק עשה שהוא בקום ועשה נשים פטורות. מצוה ד' ישיבת א"י ג"כ נוהג בנשים. מצוה ה' אם הוא במלחמת הרשות אין נשים יוצאים למלחמת הרשות ואם גם במלחמת מצוה ד"ז ובמלחמת מצוה אף כלה מחופתה כו' נוהג אף בנשים:

מצוה ו נצטוינו כשנצור על עיר לאכול מן האילנות וכו' ועובר על העשה נוסף על לאו וכו' ודעת הרמב"ן במצוה זו בצאתינו מעל העיר מותר להשחית וכן בימי המצור להציר לאנשי העיר שלא יחי' מהם כ"ז מותר רק אם אנחנו רוצים לכבוש העיר והיינו השחתה בחנם ומהר"מ נראה דבכ"ע אסור ע"כ כתב שדברי הרב במצוה זו אינו מכוון. והנה ידוע דעת הר"מ דכל ספק מה"ת שרי רק במקום דהתורה אסרה בפירוש כגון ספק טומאה ברה"י ובמקום דהתורה אסרה בפירוש הספק אפי' ס"ס אסור כמו שמבואר דכל שאתה יכול לרבות ס"ס ברה"י טמא ול"מ רוב כסברת הש"מ גבי עשירי ודאי ולא עשירי ספק וכבר הארכתי וגם להסוברים ספיקא דאורייתא לחומרא מ"מ אין אסור רק מפני הספק ואין לוקין אך במקום דהתורה כתבה בהדיא דספק אסור הו"ל כמו ודאי כמו שכתבנו גבי ערלתו ודאי ולא ספק כיון דהתורה [אסרה] הספק א"כ חייב חטאת משום שבת ולא אשם תלוי ע' ואין להאריך בזה. וכאן מבואר בתורה רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכו' מבואר דוקא יודע שאינו עץ מאכל אבל בספק אסרה התורה א"כ בין להר"מ דספק מותר מה"ת ובין לכ"ע דסוברים דאסור מספק אבל אין לוקין אך כאן דאסרה התורה בפירוש הספק דרק אשר תדע וכו' א"כ אף על הספק עץ מאכל לוקין בודאי כי התורה אסרה ספק בהדיא וגם ל"מ ס"ס (אם כי רחוק לצייר ס"ס) וגם רוב כי התורה אסרה כל ספק רק התירה בידוע בבירור גמור וזה ימים כבירים שמעתי שהתעורר בזה באיזה ספר ואין הספר בידי. והנה הר"מ בפ"ו מהלכות מלכים מביא ד"ז דאין קוצצים וכו' ולא חילק כלל בין מלחמה למלחמה וקודם לזה לענין דרישת שלום גביה

דין

דין עמון ומואב דאין שולחים להם לשלום דכתיב לא תדרוש וכו' וכאן לא חילק כלל מבואר דבכל המלחמות עוברים בלאו הזה. והנה הר"ס בהקדמתו לסדר זרעים בפיה"מ בדף ל"ב כ' שם וז"ל וכמו שעשה אלישע בלוותו להלחם עם מואב להכרית כל עץ עושה פרי כמו שאמר (מלכים ב' ג') וכל עץ טוב תפילו והשם מנענו מלעשות כן באמרו לא תשחית את עצה וכו' ואלו שאלו את אלישע אם בטילה מצוה הזאת וכו' הי' אומר שאינו מותר אבל זה המעשה נעשה עתה לענין נורך וכו' וסובב על דבריו למעלה דנביא יכול לבטל מצות התורה לפי שעה ע"ש מבואר בדבריו דמצוה זו נוהג גם בעמון ומואב רק אלישע עשה לפי שעה ומחויבים אנחנו לעשות כדבריו אף בביטול מצוה. וראיתי ברש"י במלכים שם בד"ה וכל עץ וכו' אע"פ שנא' לא תשחית את עצה כאן התיר להם שהיא אומה בזוי' וכו' וכן הוא אומר לא תדרוש שלומם וטובתם אילו האילנות הטובים שבהם וכו' מבואר בדבריו דבעמון ומואב אינו נוהג מצוה זו כלל מפסוק לא תדרוש וזה אללי דבר חידוש מאוד מאוד אשר לא ראיתי בר"מ ובראשונים וגם אינו מבואר בספרי ד"ז ובודאי מלא רש"י כאן באיזה מקום ויש חידוש אשר הר"מ והרמב"ן לא ראו ד"ז. והנה הר"מ לשיטתו דבכ"ע אסור להשחית ע"כ כתב דהי' הוראת שעה וכן רש"י נראה דס"ל כוותיה ע"כ צריך לפרש דבעמון ומואב ל"ש מצוה זו אבל לדברי הרמב"ן שכ' בלאתם משם מותר להשחית ושם לא כבשו הארץ כמ"ש ויסעו מעליו וישבו לארץ והשי"ת ידע זה א"כ לא הי' איסור כלל רק הי' ציווי מהשי"ת לעשות כן והי' מצוה וז"פ. ובמצוה זו צריך לעיין ג"כ במס' ב"ק וקצרתי:

מצוה ז נלטוינו לזכור בפה ולהשיב וכו' מה שעשה ית' למרים וכו' והוא אמרו ית' זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים וכו' והסכים עמו בעל מג"א ולא נתבאר אימתי חייבים בעשה זו כמו שחקר הרהמ"ח בחינוך גבי זכירת עמלק ונראה בכ"פ שמדבר לה"ר בטל עשה זו ג"כ ואז כשירצה לדבר חל עליו מצוה זו וצ"ע שלא פירשו לנו הראשונים דיני המצוה. עוד הוא מסופק בזכור אשר הקלפת וכו' אפשר הוא מצוה לדורות והניח בספק:

מצוה ח שנלטוינו להיות לבבינו תמים עמו יתעלה וכו' תמים תהי' וכו' גם הר"מ מביא זה רק אינו מונה למצוה בפ"ע עיין בס' מגילת אסתר:

מצוה ט שנלטוינו בהפרישנו תרומה שנפריש מן היפה וכו' שנא' מכל חלבו וכו' וכן בהפריש לוי את ת"מ ולשון ספרי וכו'. דין תרומה גדולה מבואר בר"מ פ"ה מה' תרומות ודין ת"מ שוה לתרומה חוץ ממה שנתפרש ע' בר"מ. ועי' בר"מ פ"א מה' מעשר דין י"ג כתב אין מעשרין אלא מן המובחר שנאמר בהרימכם את חלבו וכו' כשם שמעשר שמפרישים הלוים מן החלב שבו כך מעשר שמפרישין ישראל וכו' מן החלב שבו מבואר כאן ת"מ וכן מעשר ראשון ג"כ מן החלב והרמב"ן אינו מביא זה ובמע"ב ומ"ע לא ראיתי בר"מ שמביא זה דמע"ר מקרא דנלמד מת"מ אבל מע"ב ומ"ע אין לנו מקרא נראה דאין קפידא. ואפשר בטבל שנטמא דתורמין לשריפה כמבואר בר"מ שם אפשר דאין מצוה ביפה כמו באין כהן תורם ממתקיים ואפשר לחלק מ"מ אפשר לומר כן דעיקר באם שילטרך ליתן לכהן לאכילה וצ"ע בזה לפ"ד עיין לקמן בהל"ת בשם הספרי. ועי' בר"מ פ"א מה' מעשר ה"ז שכתב כל מה שאמרנו בתרומה אין תורמין מזע"ז כך במעשר וכו' כל מה שאמרנו לא יתרומו וכו' ובפ"א מה' מע"ש הי"ב כתב כל שחייב וכו' ולא כתב כלל זה כל שאין תורמין וכו' נראה ג"כ דכלל זה ליתא במע"ש כמ"ש לעיל דאפשר במע"ש א"ל לעשר מן היפה וצ"ע:

מצוה י שנלטוינו שיהיה כל קרבן מג' מיני הבהמות וכו' מן הבקר וכו' ובמעלה אברי חי' עובר בעשה כמו שמבואר בזבחים והר"מ מביא זה בפ"ה מה' איסורי מזבח ובעל מג"א השיג עליו דהוי לאו הבא מכ"ע ואין הר"מ מונה זה ובסמוך השגתי עליו דהרי מונה הר"מ מח"ז אף שהוא לאו הבא מכלל עשה כיון דאין עוד לאו רק עשה מונה ה"כ. וקלא צריך לעיין בלשון הש"ס דזבחים דף ל"ה ובלשון הר"מ והרמב"ן שכתבו כלשון הגמ' המעלה אברי חיה דאפשר ל"ד ה"ה בזריקת הדם או אפשר השוחט או המקדיש ג"כ עובר בעשה זו עיין בר"מ פ"א כאן גבי בע"מ דהקדש ושחיטה וזריקה ילפינן מלא תקריבו והקטרה מן ואשה וכו'. עכ"פ כאן מלשון הקרבה הכל בכלל שחיטה וזריקה והקטרה וגם הקדש על כולם עוברים בעשה ז וא"י למה דוקא הקטרה וצ"ע:

מצוה יא שנלטוינו להקריב כל הקרבנות בין שני התמידין שנא' וכו' והרב מג"א השיג עליו דהוא לאו הבא מכ"ע וכבר כתבתי כיון דאין רק [לאו] זה לחוד הו"ל למנות. וד"ז אם רשאים לשחוט או לזרוק קודם לתמיד ש"ש דאפשר רק הקטרה אסור או דגם שו"ז או שחיטה עכ"פ מותר דלאו עבודה וגם אם מיפסל קודם וגם לאחר התמיד של בה"ע אם דינו כזריקה או כהקטרה ואם מיפסל ע' באריכות במנ"ל פ"א מה' תו"מ שפלפל בזה באורך:

מצוה יב שנלטוינו בשה הפסח וכו' שלא יאכל ביום והאוכל ביום כזית עובר בעשה וכו' והמג"א השיג מטעם הנ"ל וד"ז מבואר בר"מ פ"ח מה' ק"פ וע' במנ"ל שהשיג על דברי הרמב"ן כיון דבא מכ"ע לאכול בלילה וכבר מנה מצוה זו ולשון הר"מ והרמב"ן אכל כזית מבע"י עבר על עשה אין סתירה לבעל פרמ"ג דלאו הבא מכ"ע א"ל כזית דהם איירי דתיבת אכילה נכתב אצל רשות כגון וזבחת ואכלת דאכילה זו רשות ול"ש לומר כזית אף הלאו הבא מכלל א"ל כזית אבל כאן בא מכ"ע שנתחייב ואכלו את וכו' בלילה וזה בא בלווי וצריך כזית כידוע א"כ הלאו הבא מכלל דביום לא צריך ג"כ כזית וז"פ:

מצוה יג שנלטוינו בענין הרולח במזיד וכו' גואל הדם וכו' מבואר בר"מ פ"א מה' רולח גבי מזיד. ומ"ש הרמב"ן דאפשר דעת הרב בשוגג מיירי תמה המנ"ל שם דמבואר להדיא בר"מ במזיד ע"ש ודברי הר"מ שכ' שם מצוה ביד גוה"ד לא רלה וכו' או שאין לו גוה"ד ב"ד ממיתין אותו בסייף נראה דתחלה מלוה ביד גוה"ד ובאמת מלוה ב"ד הב"ד ויד העדים וכו' אך אם הב"ד אינם יכולים להמיתו מלוה ביד גוה"ד כמ"ש הרמב"ן וכן נראה בגמ'. גם ד"ז שאם אין לו גוה"ד שב"ד מעמידין לו גוה"ד אין מבואר בר"מ וע' בפי"ד מהלכות סנהדרין בר"מ. וע' בר"מ דבן אינו נעשה גוה"ד של אביו רק על אבי אביו והוא בש"ס דמכות דף י"ב דמתרץ רומיא דשני ברייתות וקל"ע דנרא' שם דמיירי בשוגג שילא חוץ למקלט ע"ש. אך לפי המסקנא נלמד ד"ז של במזיד ג"כ ע"ש וקל"ע למה אמרינן שם לימא הא ר"י והא ר"ע ומיירי בשוגג לימא הא במזיד והא בשוגג ותרווייהו אתיין כר"ע אך סמך על המסקנא דאין נ"מ ע"ש:

מצוה יד שנלטוינו וכו' דאסור בהגאה בגד המנוגע ובית המנוגע וכו' ומ"ש במג"א שהר"מ אינו מונה בדד ישב וכו' למה מונה פריעה ופרימה ועל שפם וכו' הוא ג"כ חלק מחלקי המלוה וע' בר"מ בה' ט"ל דמביא דינים אלו שאסורים בהגאה:

מצוה טו שנלטוינו להודות לשמו ית' וכו' גם המג"א הסכים עמו דבה"ת הוא מה"ת וע' בס' שו"ת ש"א וע' במ"ש בח"ז באריכות:

מצוה טז להחיות ג"ת והרב בעל מג"א כ' שזה בכלל מלות לדקה ובאמת הלאוין גבי לדקה בודאי אינו עובר בג"ת דכתיב לא תאמץ וכו' מאחיך וג"ת לאו אחיך גם די מחסורו אפי' סוס וכו' כדדרשינן בכ"ז כתיב אחיך רק ג"ת מלוה להחיותו מפסוק וחי אבל יש הרבה חילוקים א"כ נראה דהוא מ"ע בפ"ע כדברי הרמב"ן:

מצוה יז שנלטוינו להחזיר הרבית וכו' והרב בעל מג"א כ' שהוא בכלל מ"ע של השבת גזילה ואיני מבין דכמה חילוקים יש דגבי רבית אין היורשים לריכים להחזיר וגם יש שיטות שאינו חייב רק בתבעו וגם דלשיטות דסוברים יש רבית בקרקע שייך העשה ג"כ אבל בגזל בשופו"ק אינו נוהג המ"ע והשיב והדברים עתיקים ע"כ נראה כדברי הרמב"ן דהוא מלוה בפ"ע:

מצות ל"ת שהשלים הרמב"ן מה שסקל מהר"ם ומנה אחרים תחתיהן

מצות ל"ת הראשונה והשני' שלא נשכח אמונת אלקית ולא נשכח מעמד הר סיני כ' הרב בעל מג"א דלא מנה הר"מ דהוי לווי כללים:

מצוה ג כ' הרמב"ן דאם שינה הנחת כלים בבהמ"ק עובר בל"ת וע' במג"א וא"ל דלכך לא מנה הר"מ דהאי חלק מחלקי המצוה של עשיית המקדש והכלים והנחתם על תואר כך וכך ז"א דהל"ת אינו נחשב חלק מעשה ונמנה בפ"ע ע' לעיל במ"ע במג"א במלוה א' מהרמב"ן וע' במנ"ל פ"א מה' בהב"ח הט"ו שביאר זה באריכות דהל"ת הפרטי אינו נכלל במ"ע הכולל רק עשה פרטי בעשה הכולל ע"ש:

מצוה ד שנמנענו מלשחוט קדשים ע"מ לאכול וכו' וד"ז דהמחשב בקדשים עובר בל"ת מביא הר"מ פח"י מה' פסהמ"ק מלאו דלא יחשב מ"מ אינו מונה לאו בפ"ע והשוחט חטאת בדרום מביא הר"מ פ"א מה' פסהמ"ק ואינו מביא דעובר רק כ' שפסול וגם גבי רובע ונרבע בפ"ג מה' אה"מ לא כתב דעובר רק שהוא פסול אדרבא כתב שאין לוקין לפי שלא נתפרש אזהרתן ולדעת הרמב"ן שלא מנה מחמת לאו שבכללות עכ"פ הי' ללקות כמו גבי נא ומבושל וכו' דלוקין על כל א' והדברים עתיקים. ומ"ש הרב בעל מג"א דגם הלאו לא מביא במנין דהוא חלק מהמלוה דבריו צ"ע הלא הוא בעלמו כת' במ"ע של הרמב"ן במלוה א' דאין ל"ת נחשב חלק ממ"ע וראוי לבא למנין וכ"כ במנ"ל מה' בהב"ח דהר"מ מונה בל"ת לא תבנה אתהן גזית ואינו [מונה] מלות עשיית מקדש דהעשה הכללי אינו כולל רק עשה הפרטי אבל לא לא תעשה הפרטי ע"ש וגם הר"מ עלמו כת' בשרשיו דאינו נקרא חלק מהמלוה כל שהעשה או הלאו טולל כגון בע"מ וכן מלות עשה למלוח הקרבנות מונה בפ"ע דהוא כולל כל הקרבנות ע"ש ובמנ"ל שם א"כ כאן הלאו ועשה כוללים כל הקרבנות והו"ל למנות ע' ותראה ודברי הרב מג"א צ"ע:

מצוה ה שנמנענו מלאכול מן הקדשים וכו' חוץ למקומם וכו' והנה הר"מ בפח"י מה' פסהמ"ק כ' כל קרבן שנפסל בין שנפסל במחשבה וכו' כל האוכל כזית לוקה שנא' לא תאכל כל תועבה וכו' א"כ חוץ למקומו בכלל דהקרבן נפסל כמו שמבואר בר"מ פי"ג שם ולוקין אך דעת הרמב"ן דלוקין משום לאו זה הפרטי דפיגול ג"כ והר"מ לא מנה הלאו הזה ולא כתב דלוקין על לאו זה והו"ל לכתוב דלוקין שתים והנה בחוץ לזמנו דמבואר דמנה הלאו בפ"ע א"כ אם התרו בו למלקות לוקין שנים משום לאו דפיגול ומשום לאו דתועבה ואינו מבואר בר"מ להדיא מ"מ הדין כ"ה בודאי. ומ"ש הרמב"ן דהפיגולים מלטרפין לאכילה ע' ברש"י זבחים דף כ"ח פירש דמלטרף לענין שנפסל ע' שם. וע' בר"מ פח"י מה' פסהמ"ק הלכה י' שכתב והיכן הוזהר על הפיגול ונותר וכו' שנאמר לא יאכל כי קודש הוא להזהיר על פסולו בקודש וכו' ולכאורה ל"ל לאו זה הא בהלכה ג"כ כת' דקרבן שנפסל במחשבה וכו' לוקין משום לא תאכל כל תועבה א"כ פיגול ונותר בכלל אך באמת נותר אינו בכלל תועבה כמ"ש בח"ז כיון דלא נעשה מעשה תועבה רק בל"מ לא הוי בכלל תועבה ובפיגול אף שהוא תועבה מ"מ רלונו לכתוב הדין דפיגול ונותר מלטרפין דהוי מש"א ע"כ כתב לאו זה דפיגול ג"כ בכלל אבל מתועבה אין נותר בכלל ולא היו מלטרפין דפיגול מלאו דתועבה ונותר מלאו כי קדוש וכו' ע"כ כתב דפיגול הוא ג"כ בכלל לאו דקדוש כמו נותר ע"כ מלטרפין וגם לוקין שנים כמ"ש לעיל:

מצוה ו שנמנענו מלאכול הלפור ששחטו אותו לטהרת מלורע וכו' ע' בר"מ פי"א מה' טומאת לרעת וע' לעיל בפ' שמיני מ"ש ויש לספק אם תיכף בתחלת השחיטה נאסר ותלוי אם ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף וכבר בארתי בח"ז אך אם נתנבלה בסוף אמרינן אגמ"ל ואין להאריך:

מצוה ז שנמנענו שלוים שירומו וכו' נראה דגם בתרומה לאו הזה ע' לעיל

בעשין וגם מבואר אפילו בנסמא דין הזה אף דעומד לשריפה ועי׳ לעיל בעשין שנסתפקתי בזה:

מצוה ח שנמנענו שלא לקבל שקלים מן העכו״ם וכו׳ בקרבנות לבור שנאמר ומיד בן נכר וכו׳ ונפסל הקרבן אם נלטרף שקלי עכו״ם והר״מ אע״פ שמביא זה דאין מקבלין שקלים מעכו״ם מ״מ אינו מביא דהקרבן נפסל ועי׳ במשנה פ״א דשקלים מבואר דנשים ועבדים וכו׳ אם שקלו מקבלין מידם ועי׳ ברע״ב היינו שימסרו ללבור ואח״ז מבואר דעכו״ם אין מקבלין מידם נראה אף שמסרו ללבור. וא״י אם מסרו ללבור א״כ לא הוי של עכו״ם כמו גבי נשים ולמה לא יקבלו ואי שמא לא ימסרו וכו׳ ע׳ בפ״ד בתוי״ט דשקלים מ״ח ועי׳ במל״ל בר״מ פ״ד בארוכה. עכ״פ נראה דבכה״ג דמסרו ללבור בודאי אין שוברים בלאו ואין הקרבן נפסל כי הוא רק תשש ולכתחלה אין מקבלין ואם לא מסרו ללבור אף בכל הפסולים הקרבן פסול רק דאין שוברים בלאו וכאן שוברים בלאו ופסול ג״כ. אך אם יש רוב שקלים של ישראל בטל ברוב מה״ת ע׳ בשעה״מ בכ׳ שקלים אך מטבע לא בטיל ע״ש או ממון בעלים לא בטל עכ״פ נראה דלהרמב״ן לוקין אם הקריב קרבן בלירוף שקלי עכו״ם. ומ״ש המג״א דהוא מדקדוקי מלוה עכ״פ הו״ל ללקות כי הוא ל״ת ול״ע בכ״ז והנה טכל לומר דהר״מ אינו מביא זה במנין דהו״ל לאו שבכללות כי גם בע״מ נכלל בזה ע׳ בר״מ פ״א מה׳ איסורי מזבח:

אודה לה׳ על כל תגמולוהי עלי. אשר הטה חסדו על יתוש כמוני. להאיר עיני במאור תורתו הקדושה. ורב שילומים קך חייבתי ואין לעבדך כל לכבדך ואלו פינו מלא שירה וכו׳ אין אנו מספיקים להודות ולברך שמך הגדול והקדוש על אחת מאלף וכו׳. ועל חסדך הגדול אשר עשית עם עבדך לננוע במטה ביערות דבש של תורתך הקדושה בתרי״ג מצות אשר צוית לעם קדשך. והנני נותן הודאה לשמו ית׳ וית׳ על העבר ומתחנן לפניו ית׳ מאוצר מתנת חנם יחונני ואזכה לישב בבית ה׳ כל ימי חיי ולחזות בנועם ה׳ ולא ימיש התורה הזאת מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם ונהי׳ עוסקים בתורתך ומקיימים מצותיך לשמה אמן אמן אמן סלה:

סליק חלק שלישי שבח ליוצר כל ב״ה וב״ש

הערות והגהות על החינוך ומנחת חינוך מהגאון הגדול צדיק נשגב כש״ת מוה׳ שמעון באב״ד נ״י בנו של הגאון המחבר ז״ל אשר הוכן בחסד כסאו ועלה על במתי אב וימלא מקומו לשרת בקודש בעיר טרניפאל יע״א.

מצוה נד עיין בפנים בד׳ אאמו״ר ז״ל שאם טבח ע״י קטן מביא בשם המהרי״ט שחייב ולא מטעם שליחות ע״ש ותימה בעיני שלא הזכיר על דל שפתיו ד׳ הנתיבות בסי׳ קפ״ב ויען כי דברי הנתיבות הנ״ל לכאורה משוללי הבנה במה שכ׳ הטעם דהנך דנתרבו בהו שליחות לדבר עבירה לאו מאתם גם אתם ילפינן אלא מקרא אחרינא דכתיבו בהו ממילא לא לריכין בהו שיהא השליח דומיא דהמשלח. והדבר פלא דהא במעילה ילפינן חטא חטא מתרומה. אולם אחר העיון לדינא נכונים דבריו ולא מטעמי׳. ונקדים לתרץ דברי הרמ״א בסי׳ הנ״ל שפסק כרבינא והש״ך דחה דבריו בשתי ידים כי לא מלא שום פוסק שיפסוק כרבינא רק כולם כאחד פוסקים כרב סמא ע״ש. ונלע״ד דמחלוקה זה תלוי בפלוגתת הראשונים ביו״ד סי׳ פ״ד סעי׳ ב׳ לענין תולעים הגדלים במים שבחרילין ונעילין שהם מושכים ואינם נובעים אם מותרים או לא. והא בהא תליא דלהאוסרים שם ס״ל כרבינא בכאן והמתירים פוסקים כרב סמא דכאן. ומנא אמינא לה מדברי התוס׳ ב״מ דף י׳ ע״ב בד״ה ת״ל המלא תמלא מ״מ. ונליע לפניך סוגית הש״ס מי איכא מ״ד חלר משום שליחות איתרבי והתניא בידו אין לי אלא ידו גגו חלירו וכו׳ ת״ל המלא המלא מ״מ ואי ס״ד חלר משום שליחות איתרבי א״כ מלינו שלד״ע וקי״ל אין שלד״ע אמר רבינא היכי אמרי׳ אשלד״ע היכי דשליח בר חיובא אבל בחלר דלאו בר חיובא מחייב שולחו ורב סמא פליג עליו דלא מחייב שולחו רק כגון חלר דבע״כ מותיב בה ע״ש ומסיק הש״ס דא״ב כהן שאמר לישראל לא וקדש לי גרושה א״כ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן לרבינא מחייב שולחו ולרב סמא פטור. והקשו בתוס׳ בד״ה ת״ל המלא המלא מ״מ וז״ל וא״ת ונימא המלא תמלא כלל בידו פרט וכלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וי״ל שדי ידו בין המלא תמלא והו״ל כלל ופרט וכלל כדאמרינן במרובה כל מקום שאתה מולא שני כללות הסמוכין זה לזה הטיל פרט ביניהם עכ״ל. ולפי דברי התוס׳ הללו אין מקום כלל לקושית הפנ״י שהקשה מאי קמתמ׳ הש״ס וקי״ל אין שליח לד״ע דלמא שאני הכא דגלי קרא דיש שליח לד״ע כמו בטביחה ומעילה ולדברי התוס׳ ניחא דכאן בגנב לא גלי קרא רק בדרך כלל ופרט וכלל ומה שאינו כעין הפרט הכתוב מיעטי׳ שגם בגנב אשלד״ע ודו״ק. והנה דבר זה בשני כללים הסמוכין זה לזה אם לדונם בכלל ופרט וכלל או בריבוי ומיעוט וריבוי. הוא מחלוקת בחולין דף ס״ז גבי נהרות המושכין תנא דבי רב ס״ל שיש לדונם בכלל ופרט וכלל ותנא דבי ר׳ ישמעאל ס״ל דיש לדונם בריבוי ומיעוט וריבוי והן הנה השני דיעות בש״ע יו״ד סי׳ פ״ד סעי׳ ב׳ דיעה הראשונה הרמב״ם והרשב״א פסקו כתנא דבי ר׳ ישמעאל לחומרא אבל הרא״ש ז״ל ודעימי׳ פוסקים כתנא דבי רב ולקולא. ועי׳ בפר״ח ובכו״פ. ומעתה סרה תלונת הש״ך ז״ל מהרמ״א ז״ל שלא מלא שום פוסק שס״ל כרבינא כי הרמ״א ז״ל הלך בשיטת התוס׳ וס״ל להרמ״א דבזה פליגי רבינא ורב סמא ולא בסברא לבד פליגי רק רבינא ס״ל כתנא דבי ר׳ ישמעאל וא״כ האי קרא המלא תמלא בידו דריש לי׳ בריבוי ומיעוט וריבוי וריבה הכל אפי׳ היכי דאי בעי עביד ואי בעי לא עביד ורב סמא ס״ל כתנא דבי רב דבכה״ג דיינינן ליה בכלל ופרט וכלל ע״כ הכתוב ממעט יותר ואי אתה דן אלא כעין הפרט דדוקא חלר דבע״כ מותיב בה או להגמק״י גם קטן שלא הגיע לעונת הפעוטות אז יש שלד״ע. ואל השיבני דהא רבינא בעצמו בחולין ובב״ק שם מתרץ טעמי׳ דבי רב כדאמרו במערבא כל שני כללוה וכו׳ הטיל פרט ביניהם לק״מ כאן לאחר חזרה שחזר והודה לדברי רב סמא וכן מבואר ברא״ש בשם מהר״ם שהוכיח דהלכה כרב סמא וז״ל כיון דאמר קמי׳ דרבינא משמי׳ דרב אויא וקיבלה הדר בי׳ ממאי דהוה אמר איהו וקיבל מה שאמר משמי׳ דרב אויא. וכן העיד הש״ך ז״ל בעצמו שראה בקלף ישן טשן שגירסת הש״ס כן ומש״ה תפס רבינא בלישני׳ כדאמרי במערבא בחולין שם כי הוא מתחילה סבר לדון שני כללות וכו׳ בריבוי ומיעוט וריבוי ומש״ה ס״ל בכאן לשיטתו הפסוק מרבה דיש שלד״ע כל היכי דהשליח אינו בר חיובא אבל הדר בי׳ וקיבל מרב סמא לדונו בכלל ופרט וכלל ע״כ דייק בלישני׳ כדאמרי במערבא ולי׳ לא ס״ל כן מתחילה כן הוא דעת הר״מ שמביא הרא״ש הגם שלדעתי הרא״ש בעצמו אינו פוסק כן ועי׳ בש״ך ומש״ה השמיט הרי״ף מחלוקת זה של רבינא ורב סמא דלא כש״ך משום שפוסק כרב סמא וא״כ אין נ״מ לדידן רק לענין כפל ואינו נוהג בזמן הזה וכבר תמה עליו הנתיבות דהא יש ג״כ נ״מ לדידן לענין חיוב אונסין ע״ש. ולהנ״ל ניחא משום דהרי״ף בחולין ג״כ לא הכריע הלכה כמאן ופוק חזי הרמב״ם ז״ל תלמידו רק לחומרא פוסק כתנא דבי ר׳ ישמעאל ובודאי דעת הרי״ף ג״כ דהדבר ספק. ולפי הנחה זו רבים אשר עם הרמ״א ז״ל מאשר עם הש״ך ז״ל ואדרבה הש״ך ז״ל בעצמו פוסק ביו״ד סי׳ הנ״ל ס״ק ח׳ כהאוסרים ומדויל ידי׳ משתלים. העולה מזה משום דרבינא ס״ל דשני כללות הסמוכין דנין בריבוי ומיעוט ע״כ ס״ל דגם המלא המלא נדרש בריבוי ומיעוט וריבוי וע״כ מרבה אף כהן שאמר לישראל וכו׳ אבל רב סמא ס״ל בכה״ג דרשינן בכלל ובפרט וכלל ע״כ ס״ל רק חלר דבע״כ מותיב בה או להנמוק״י גם קטן. והנה דברי הנמוק״י תמוהים וכבר תמה עליהם הש״ך דהא משנה מפורשת שניט השולח את הבעירה ביד חש״ו פטור מדיני אדם ועי׳ בנה״מ בסי׳ קפ״ב שתירץ דס״ל להנמ״י כהריטב״א מובא בשטמ״ק דמיירי דווקא בלא אמר להזיק אבל באמר להזיק בהמת חייב אף בקטן ע״ש. ולכאורה קשה על דברי הנמ״י הנ״ל דאם איתא בקטן שלא הגיע לעונת הפעוטות יש שלד״ע דע״כ מותיב בי׳ דהנה בקידושין בתרי לישני מהדר הש״ס לאוקמי דבין ת״ק ובין שמאי הזקן ס״ל דאין שלד״ע ע״ש בדף מ״ג ע״א ודינא רבא וזוטא א״ב או משום דשאני הכא דגלי קרא ואותו הרגת בחרב בני עמון ולהנמ״י קשה מדוע לא אוקמי פלוגתיהם בשאמר לקטן לא והרוג את הנפש ות״ק ס״ל כר׳ יוחנן וכלישנא מליעתא בב״מ דף י״א ע״א דר׳ יוחנן יליף קטן מקטנה וא״כ לר״י קרא דאם המלא תמלא אתי לאשמועינן לרבות חלר מטעם יד ולא מטעם שליחות אף חלר דקטן וא״כ לא גלי לן קרא בשום מקום דיש שלד״ע באינו בר חיובא לרבינא או לרב סמא בחלר או בקטן דבע״כ מותיב בי׳ דשמאי הזקן ס״ל כר״ל דחלר מטעם שליחות וע״כ אנו לריכים לחלק או כרבינא או כרב סמא מכח קושית הש״ס א״כ מלינו שלד״ע. וא״ל דהא שמאי מביא ראי׳ מאותו הרגת בחרב בני עמון ויואב גדול הי׳ הא ליתא דיואב אנוס הי׳ ולא הי׳ בר חיובא וגם בע״כ הי׳ מוכרח לעשות פקודת המלך שלא יתחייב ראשו למלכות ולא שייך כאן מה חזית דדמא דידך סומק טפי דהא מורד במלכות הי׳ באמת ויהרוג שגיהם ועי׳ בכ״מ ה׳ יסוה״ת הלכה ה׳ בשם מהרמ״ך סברא זו וא״כ בין לרבינא בין לרב סמא חייב הקטן לסברת הנמ״י. וכדי להרץ זה נבאר דברי התוס׳ בקדושין דף מ״ב ע״א ד״ה אמאי מעל הטלו דבמעילה אפי׳ נזכר השליח ולא המשלח יש שלד״ע ובדף מ״ב ע״א ד״ה שלא מלינו נקטו בלשונם והשליח לא ידע משמע היכי דידע השליח אשלד״ע ועי׳ במהרש״ל ומהרש״א שעמדו בזה. והנה בדף הנ״ל פליגי רב ורב שילא רב ס״ל שליח נעשה עד ודבי רב שילא ס״ל אין שליח נעשה עד ומסיק הש״ס דטעמי׳ דבי רב שילא משום דאמר מר שלוחו של אדם כמותו והו״ל כגופו ועי׳ בש״ס לפי המסקנא דהלכתא דשליח נעשה עד וע״פ ב״ש ס״ל דאין שליח נעשה עד משום דהו״ל כגופו ומעתה אני אומר דשמאי הזקן בודאי ס״ל דאין שליח נעשה עד כתלמידיו כי מסתמא שמעו תלמידיו מרבם שמאי הזקן כן ועי׳ בפנ״י דגם דמאי דמשמע לעיל דב״ש ס״ל אין שלד״ע הוא לפי האוקימתא דגם שמאי

הגם

רכס ס"ל אין שלד"ע וא"כ אין שום סתירה בדברי התוס' דבד"ה שלא מצינו אזלא הסוגיא לשמאי הזקן ע"כ נקטי בדבריהם והשליח לא ידע כי לשמאי השליח כגופו ואינו חייב המשלח עד שלא ידע ג"כ השליח כי הוא כגופו אבל לעיל כתבו התוס' לדידן דס"ל שליח נעשה עד וא"כ לא אמרי' סברא זו דחשוב כגופו ע"כ כתבו אפי' אם נזכר השליח. אכן באמת עלה בלבי לחלק ולומר דאע"ג דמסקנת הש"ס דשליח נעשה עד ולא חשוב כגופו ה"מ בכל התורה כולה דאתרבי שליחות מתרומה וגירושין אבל מעילה וטביחה כיון דילא מכלל שליחות דעלמא מגזה"כ דמהני גם לד"ע גם לדידן אמרינן דהיינו טעמא משום דגזה"כ אלל ד"ע במעילה וטביחה הוה כגופו ומעתה בעינן דהשליח לא ידע דליהוי דומיא דהמשלח דעד כאן לא קאמרי התוס' דמיירי שנזכר השליח רק בהס"ד שלא ידעו עדיין דבמעילה וטביחה מרבי קרא דיש שלד"ע רק ס"ד דמעילה שוה לכל התורה ואין צריך להיות כגופו אבל להמסקנא דטביחה ומעילה יצאו מהכלל של כל התורה דיש שלד"ע גם לזו יצאו מהכלל שהשליח הוא כגופו ממש ומש"ה אמרינן גבם יש שלד"ע ואם ידע השליח פטור כי אינו מבואר להדיא בש"ס בשנזכר השליח רק התוס' דקדקו כן וכן משמע לשון הש"ס אמר רבא את"ל סבר שמאי הזקן וכו' מודה באומר לשלוחו וכו' שלא מצינו בכל התורה וכו' כלומר אע"ג דלשמאי שלוחו כגופו כדלעיל מ"מ כיון דדין זה נוהג בשוה בכל התורה וא"כ מהיכי תיתי לן למימר דבר חדש בשליחות מה שלא מצינו בכל התורה כולה אבל לדידן שיצאו מעילה וטביחה לידון בדבר חדש משום דכגופו חשוב אפשר גם לזה יצאו שזה נהנה וזה יתחייב ע"כ הר"י הי' מסופק באומר לחבירו הושיט ידך לכד שמן אם יתחייב המשלח משום דלדידן אפשר במעילה אמרינן דזה נהנה וכו' וראיה לסברא זו מדברי תוס' רי"ד שהקשה למאי דקי"ל שלוחו של אדם כמותו א"כ יאמר אדם לחבירו הנח תפילין עבורי או שב בסוכה עבורי ותירץ דבעינן שיעשה המשלח מעשה כגון בגט ותרומה שהמשלח הוא המגרש ונותן התרומה מפירותיו וקשה דהא בשליחות לד"ע אי לאו דגלי קרא דאין שלד"ע הו"ל בדין שליחות אע"ג דאין המשלח עושה כלום ולשמאי הזקן ס"ל דהעושה שליח להרוג דשלוחו של אדם כמותו ואין המשלח עושה כלום ע' בקה"ח ולדברינו ניחא דהיכי דגילתה התורה דיש שלד"ע יצא מכלל השליחות וכגופו דמי וכאילו עשה המשלח המעשה אבל בתפילין כיון דהוא בתורת שליחות א"כ לא הוה כגופו ע"כ בעינן דיעשה המשלח המעשה וע' בנה"מ שחילק ג"כ כעין זה. אלא בדבריו תמוהים במה שכתב דשליחות דמעילה ילפינן ממקום אחר כנ"ל ולדרכינו ניחא. ומעתה לא קשה שוב על הנמוק"י מה שהקשינו למעלה מדוע לא רצה הש"ס לאוקמי פלוגתת הת"ק ושמאי הזקן בקטן בפלוגתא דר"י ור"ל אליבא דמליעתא ולת"ק ליכא שום ריבוי היכי דהשליח לאו בר חיובא לרבינא או היכי דבע"כ עביד לרב סמא ושמאי ס"ל כר"ל דחלר איתרבי משום שליחות ומוכרחין אנו לחלק או כרבינא או כרב סמא משום קושית הש"ס והא קי"ל אין שלד"ע ולהנ"ל ניחא דא"כ מדוע נקטו בלשונם האומר לשלוחו צא והרוג דהא אף במי שהוא בתורת שליחות בשאר דוכתא כגון קטן ג"כ יש שלד"ע משום דגלי לן קרא לרבינא כדאית לי' ולרב סמא כדאית לי' והכי הו"ל להברייתא לומר האומר לאחד צא והרוג את הנפש וכו' מש"ה אי אפשר לאוקמי' פלוגתי' בהכי ולדעתי הש"ך ביו"ד סי' פ"ד הדר בי' ופסק כרבינא ומש"ה חשש להאוסרים כדיעה הראשונה וכן נראה מדבריו בסי' ק"ס ביו"ד ס"ק כ"ב וע' בשעה"מ שעמד בזה שדבריו סותרין משם לחו"מ סי' קפ"ב:

מצוה רצד עיין בהרהמ"ח שכתב וז"ל והא דתנן צריך להודיעו אבל אין הלוקח צריך לשאול משום דס"ס הוא עלי' שמא אין לה אם ב' ושמא לא מכרו לשחוט. ולכאורה תמוהין דבריו דלמה לי טעמא משום ס"ס תיפוק ליה דרחמנא לא רמי חיובא רק אמוכר ולא אלוקח כדאיתא בבכורות פרק הלוקח בהמה דף כ"א ע"ב דמשני הש"ס התם במוכר תלי' מילתא וכו' ופירש רש"י כדאמרי' בשחיטת חולין דף פ"ג יום אחד יום המיוחד טעון כרוז וכו'. ויותר מה שקשה לי בדברי רבינו הרהמ"ח ז"ל פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה דברי רבינו הרא"ש ז"ל וז"ל ראיתי כתוב להרב אחאי ואם תגר עכו"ם הוא צריך הלוקח לשאול אחרי' ולא מסתבר כלל דלמה ניחוש הלא מילתא דלא שכיחא הוא ואחזוקי איסורא לא מחזקינן כל כמה דלא אודעי' המוכר דאם יש לחוש מספק היה ראוי שישנה התנא בד' פרקים צריך לשאול הלוקח. אלא ודאי דאין מוטל דבר זה רק על המוכר שהוא יודע בודאי ולא על הלוקח. ואשתומם כשעה חדא מה ראה על ככה להקשות על הגאון בדקדוק בעלמא מלשון המשנה ביותר היה לי' לתמוה על הגאון איך נעלם ממנו ש"ס ערוכה בדף כ"א דבאותו ואת בנו במוכר הלא רחמנא כנ"ל הכא בלוקח תליא מילתא ופרש"י דכתיב בבקרך ובצאנך דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. וכדי להרץ כל זה נקדים ג"כ דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מה' שחיטה הלכה י"ד וז"ל בארבע' פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו ולומר לו כבר מכרתי אמה או בתה לאחר לשחוט כדי שימתין זה האחרון ולא ישחוט עד למחר ואלו הן ערב י"ט האחרון של חג כו' במה דברים אמורים כשראה זה שלקח באחרונה נחפז לקנות והי' בסוף היום שחזקתו שהוא שוחט עתה אבל אם הי' ריוח ביום אינו צריך להודיעו שמא לא ישחוט הלא למחר ע"כ לשונו הזהב. והשיגו הראב"ד וכן הרא"ש ז"ל והעתיק לשון הרא"ש ז"ל בפרק או"ב הלכה ו' על המשנ' אמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין ריוח אבל אם יש ריוח אין צריך להודיעו פרש"י בזמן שאין ריוח שמכר האם היום אבל בזמן שיש ריוח כגון שמכר הראשונה אתמול והשנייה היום אני אומר שאתמול שחט את הראשונה והרמב"ם ז"ל פירש בענין אחר בד"א שצריך להודיעו כו' כנ"ל. ונראה שצריך לפרש משום דאימתי דר"י קאי על מוכר בערב י"ט דקאמר ת"ק ועלה קאמר ר"י אימתי ולפרש דברי ת"ק ולחלק במוכר בערב י"ט עצמו בין שיש ריוח ובין אין ריוח. ולא מסתבר כלל כפירושו דאם הי' נחפז לקנות בסוף היום למה נאמ' שישחוט היום יותר ממה שקנה בבקר אדרבה איפכא מסתברא הקונה בערב אין לו זמן לשחוט ולהפשיטו ולצורך מחר הוא קונה ומה שהוא נחפז לקנות לפי שבי"ט לא יוכל לקנות ועיין בלח"מ שם שהביא השגות הרא"ש הנ"ל ומסיק באמת שהוא תמיה גדולה וע"כ צריך לפרש דברי רבינו שהוא בערב הערב וכן מסיק סי' ט"ז אות י"א שלדעת רבינו ז"ל ערב דקתני לאו דוקא ע"ש וזה דוחק מאד כמובן למעיין. ולתרץ דבריו הקדושים נקדים סוגיא אחת בפסחים וממילא רווחא שמעתתא ויפתחו לנו שערי אורה להבין דברי חכמים הרמב"ם והרא"ש והרהמ"ח הנ"ל. וז"ל הש"ס פסחים דף ד' ע"א בעי מני' מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נ"מ ליסיילי' דליתא להאי דניסיילי' לאטרוחי להאי מאי אמר להו ר"נ ב"י תניתוהו הכל נאמנים על ביעור חמץ אפי' נשים כו' ואפי' קטנים מאי טעמא מהימני לאו משום דחזקתו בדוק דקסבר הכל חבירים אלל בדיקת חמץ דתניא חבר שמת כו' וממאי דלמא משום דקאמרי הני אטו אמירה דהני מידי משמא אית בהו ופרש"י בד"ה וממאי דהא דקתני טעמא משום דהכל חבירים דלמא אין עמי הארץ חבירים על כך והא דנאמנים משום דקאמרי הני עכ"ל הש"ס ופרש"י הצריך לעיינו ובראשונה נדקדק על שינוי לשון הש"ס מדוע בתחילה קאמר מ"ט מהימני ופרש"י הא לאו בני אסהודי נינהו הרי כל תוקף ראיית ר"נ ב"י הוא רק משום דלאו בני אסהודי ניהו ואין להם נאמנות וא"כ ק' מאי הקשה המקשן דלמא משום דקאמרי הני אדרבה זה עיקר הוכחתו ומכאן יצא לו לרנב"י דין שלו דחזקתו בדוק דמי מהימני. וגם קשה במה שחזר רנב"י וחיזק דבריו אטו אמירה דהני מידי משמא אית בהו מדוע עתה שינה את לשונו בלשון אחרת הלא היה די לפניו לומר אטו מי מהימני כאשר אמר בתחילה. ובדברי רש"י ז"ל גופא ג"כ יש לדקדק בד"ה וממאי דנאמנים המובא לעיל קשה מאי בא רש"י ז"ל להוסיף האי לישנא כאילו עיקר הקושיא סובב והולך אם הכל חבירים אלל בדיקת חמץ דהא האי הכל חבירים הוא רק נתינת טעם ועיקר האיבעיא הוא רק אם חזקתו בדוק או לא ושבק רש"י ז"ל העיקר ואחז הטפל הכי הוה לי' לרש"י לפרושי וממאי דהכל נאמנים משום דחזקתו בדוק ובזה אנו עוסקים דאם קי"ל דחזקתו בדוק הוה הטעם משום דהכל חבירים אבל אם אין חזקתו בדוק ממילא אין הכל חבירים. וגם כבר תמהו הצל"ח והפ"י אמאי קאמר רנב"י לאו משום דחזקתו בדוק דקסבר הכל חבירים אלל בדיקת חמץ והקשו האי דקסבר הכל חבירים הוא לגמרי מיותר דהנה בעל האיבעי' שאל אם חזקתו בדוק לא הקדים שום טעם ולומר הכל חבירים וא"כ מי הכריחו עתה שמפרש טעם הימנותא דהני משום דחזקתו בדוק לחדש דבר דסבר הכל חבירים ע"ש בדבריהם. וגם דברי רבינו הרא"ש ז"ל בסוגיא זו מוקשים מאד שכתב דמתוך דברי ר"י משמע דאם איתא למשכיר בעיר צריך לשאלו וצוחו כל האחרוני' מה ראה הרא"ש על ככה לתלות דבר זה בדברי ר"י הלא גמרא ערוכה מפורשת למאי נ"מ ליסיילי'. וכדי שנבוא לעומקן נליע קושיא אחת עצומה ולא ראיתי לאחד מן האחרונים שהרגיש בזה מאי מספקא ליה הכא הש"ס אם חזקתו בדוק אם לאו הא הש"ס בכורות דף כ"א ע"ב בהלוקח בהמה מישראל וא"י אם בכרה או לאו פליגי רב ושמואל ורבי יוחנן רב אמר בכור ודאי דאם איתא דביכר' אשתבוחי הוה משתבח ושמואל אמר בכור ספק אימור לשחיטה קבעי לה ורבי יוחנן אמר חולין ודאי דאם איתא דלא ביכרה אודיע הוה מודע לי' כיון דאיכ' איסור' תניא כותי' דרבי יוחנן אם לא הודיעו הולך ושוחט ואינו חושש לימא תהוי תיובת' דרב ושמואל התם במוכר תליא מילתא הכא בלוקח תליא מילתא ופרש"י בד"ה אם לא הודיעו וז"ל הולך ולוקח ושוחט לבן ואינו צריך לחזור ולשאול אם נשחט היום האם עכ"ל הש"ס עם פרש"י. ולפ"ז מה שקל וטרי הש"ס הכא אי חזקתו בדוק או לאו למאן קבעי לה אי לרב ושמואל דקסברי אי איתא דביכרה אשתבוחי הוה משתבח ה"נ אם איתא דבדק אשתבוחי הוה משתבח. לא מיבעי' באתרא דיהבי אגרא שבח הוא לו דלא יצטרך להוציא מעות על הבדיקה אע"ג דמסיק אביי ניחא לי' לאינש לקיומי מצוה בממוניה הוא רק שלא יתבטל המקח משום זה אבל מ"מ שבח הוא ואפי' באתרא דלא יהבי אגרא שבח הוא לו דלא יצטרך להטריח א"ע וא"כ לרב ושמואל בודאי אין חזקתו בדוק ואי לר"י הא ס"ל שם ודאי חולין והכא נמי איכא איסורא אם לא יבדוק והוה ליה להודיע ומדלא הודיע לו בודאי בדק הוא גופי' ועיין במג"א סי' תל"ז דחובה על השוכר וגם על המשכיר לבדוק ולר"י אין צריך אפי' לחזור ולשאול כמבואר בבכורות ע"ש ברש"י וא"כ נפשוט בעייא דידן מהתם לרב ושמואל אין חזקתו בדוק בודאי ולר"י בודאי בדוק וע"כ אנו מוכרחים לומר דאליבא דר"י בודאי לא קמבעיא לן דאליביה אמרי' דודאי בדוק דאם איתא דלא בדק אודיע הוה מודע ליה כדי להפריש את השוכר מאיסורא וכל השקלא וטריא דהש"ס אי חזקתו בדוק או לאו הוא רק לרב ושמואל ואפ"ה לא קשה אם איתא דבדק אשתבוחי הוה משתבח כמו שמצינו בבכורות דזה לא שייך לומר רק התם דאיכא רוב דמתעברות בתוך שנתן ומיעוט דאין מתעברות שייך להשתבח להודיעו שהבהמה שלו מן הרוב ולא מהמיעוט וירויח שלא יצטרך ליתן ולדה לכהן ולהכי קאמר רנב"י הכא הכל חבירים הם אלל בדיקת חמץ וא"כ מאי אשתבוחי שייך כאן הלא אלל כל אדם כן הוא וזאת היא מטרת כונת רנב"י במה שהוסיף לחדש דבר דקסבר הכל חבירים כו' להשמיענו דלא שייך כאן סברת אשתבוחי ודוק. והדר קאמר הש"ס ודלמא משום דקאמרי הני ודקדק רש"י במתק לשונו וממאי דהא דנאמנים משום דהכל חבירים כו' פירוש דסתם בית בחזקת בדוק בודאי קושטא הוא אבל לא מטעמך דהכל חבירים רק מטעם חזקה כמו כל החזקות שבתורה וחזקה לא הוי אפי' כמו רוב ועכ"פ לא עדיף מרוב וא"כ שייך לומ' אשתבוחי משתבח ומ"מ נאמנים משום דקאמרי הני ומש"ה לא אמר לו המשכיר ולא שבחו בפניו כי סמך על הני שיודעים מהבדיקה ויספרו לו השבח ולעולם אימא לך דאין הכל חבירים וע"ז השיב לו רנב"י אטו אמירה דהני מידי משמא אית בהו כלומ' אפי' לענין זה דהמשכיר והשוכר שניהם אינם נותנים ממש לדבריהם אם ישתבחו בפני השוכר אינו מאמין עליהם. וכן המשכיר אינו סומך ובוטח עליהם שהם ישבחוהו ומש"ה שינה הש"ס בכאן הלשון דלעיל

קאמר רנב"י מי מהימני וכאן אמר מידי משמא אית בהו כלומר אפי' לענין זה דהמשכיר לא ישתבח הבית להשוכר דיסמוך על דיבורם ג"כ לית בהו ממש אלא ודאי דהכל חבירים ומש"ה לא שיבח המשכיר. ויתיישב בזה קושית הפ"י מאי קא מיבעי להו בשוכר ומשכיר הו"ל למיבעיא בבעה"ב שהלך מביתו אם ב"ב צריכים לבדוק או לא ולהנ"ל ניחא דבזה ליכא סברת אשתבוחי ובזה לא פליגי רב ושמואל על ר"י ובודאי בדק מקודם והדרן לקמייתא דכל השקלא וטריא דהש"ס דהכא הוא רק לרב ושמואל אבל לר"י ודאי בדקו ולא מטעם חזקה דאי מטעם חזקה אם איתא בעיר ודאי צריך לשאלו דכל היכי דאיכא לברורי מבררינן אבל לר"י א"ל אפי' לשאלו כפרש"י שם בבכורות משום דאודיע הוה מודעי ליה וע' ברא"ש בבכורות שהגאונים פסקו כר"י דודאי חולין והרב רבינו יונה פוסק כרב ושמואל ושני הדיעות מובאים בטוש"ע. ומעתה נכונים מאד דברי הרא"ש בפסחי' שכתב ומתוך דברי ר"י משמע שאם איתא בעיר צריך לשאלו ותמה הפנ"י שלא מלא כן בדברי רבינו ילחק בתוס' וגם הוא ש"ס מפורש ולהנ"ל ניחא דמש"ס בלבד לא משמע מידי דכל הפלפול אינו רק לרב ושמואל אבל לרבי יוחנן אינו צריך אפי' לשאול ויה שכתב הרא"ש ומתוך דברי ר"י משמע כונתו על רבינו יונה שפוסק בבכורות כרב ושמואל אבל להר"מ ז"ל והגאונים שפסקו כרבי יוחנן א"כ סוגיא זאת אינה אליבא דהלכתא ואינו צריך לשאלו ובזה יבואו על נכון דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' חמץ ומלה שפסק ותני המשכיר בית לחבירו הרי זה בחזקת בדוק ותמהו האחרונים הלא דבר זה הוא בעייא דלא אפשיטא ובדאורייתא' ספיקו לחומרא ובדרבנן ספיקו לקולא והוי לו להר"מ ז"ל לחלק בין בטלו או לא בטלו כמו שכתב הרא"ש. ועוד תמהו עליו מדוע לא כתב דאם איתא בעיר צריך לשאלו והוא ש"ס ערוך עיין בר"ן ולהנ"ל ניחא דהר"מ ז"ל לשיטתיה אזיל שפוסק בבכורות כרבי יוחנן ולא מטעם חזקה רק משום דאם איתא דלא בדק אודיע הוה מודעי לי' ע"כ אפי' אם לא ביטל והוא ספק דאורייתא אין צריך לבדוק ואפי' איתא בעיר אין צריך לשאלו והרא"ש לשיטתיה אזיל שפוסק כרבינו יונה שפסק כרב ושמואל ע"כ כל סוגיא זו בפסחים אליבא דהלכתא וכיון דלא איפשוט בעיין פוסק בלא ביטל שהוא ספק דאורייתא לחומרא וכשביטל דהוה ספק דרבנן לקולא ואם איתא צריך לשאלו. ומעתה יתיישבו נמי דברי הרא"ש בחולין דאמאי לא דחי דברי רב אחאי הגאון מש"ס ערוך בבכורות התם במוכר תליא מילתא ולדברינו אתי שפיר דרק רב ושמואל חילקו בין או"ב דבמוכר תליא מילתא ובין בכור דבליקח תליא ע"ש ברש"י כדי שלא יקשה עליהם מהברייתא כמבואר שם אבל לר"י ע"כ לא ס"ל חילוק זה דהא לדידיה האי ברייתא הוי סייעתא רק סבירא ליה דבשניהם תליא מילתא וא"כ לא היה יכול הרא"ש להקשות על רב אחאי מהש"ס הנ"ל התם במוכר תליא רחמנא כי רב אחאי הוא מכת הגאונים שפוסקי' כרבי יוחנן וא"כ בשניהם תליא מילתא והרא"ש באמת חולק עליהם ופוסק כרב ושמואל וא"כ אין מקום להקשות על הגאון מהש"ס הנ"ל דהרי הוא פוסק כר"י ולא כרב ושמואל ע"כ הולרך להביא ממרחק לחמו מסברא ודקדוק ל' המשנה. ומעתה מה מאד לדקו דברי הר"מ ז"ל בפ' י"ב מה' שחיטה ולא קשה עליו קושית הרא"ש דהנה כבר הקדמנו דהאי דאמר הש"ס התם במוכר תליא רחמנא אינו רק לרב ושמואל אבל אליבא דר' יוחנן החיוב מוטל על שניהם שוה בשוה ואפשר על הלוקח יוהר כי המוכר אינו עושה האיסור בעצמו רק יעבור על לפני עור והלוקח יעשה האיסור בעצמו וא"כ הר"מ לשיטתיה אזיל דפסק בה' בכורות הלכה ח' כר' יוחנן. ומעתה דבריו מתוקים לחיך דאם היה הלוקח נחפז לקנות אז צריך המוכר להודיעו ואע"ג דעיקר החוב על הלוקח יותר מעל המוכר ומדלא שאל בודאי לא ישחוט היום לכך אין צריך המוכר להודיעו אבל בשנחפז הלוקח אפשר מחמת טרדתו לא שאל ע"כ צריך המוכר להודיעו ומעתה הרהמ"ח שפסק ג"כ כר' יוחנן ע"כ הוכרח ליתן טעם לשבח משום ס"ס וסברתו היא להיפוך מדעת הר"מ ז"ל הנזכר שדעתו דהחיוב מוטל יותר על הלוקח משום שעושה האיסור בעצמו והרהמ"ח ס"ל דלר"י החובה יותר על המוכר מעל הלוקח משום דלגבי הלוקח איכא ס"ס אבל לעולם חובה עליו ג"כ דהא קי"ל דאף בס"ס היכי דאיכא לברורי מבררינן ע' בש"ך יו"ד סי' ק"י בדיני ס"ס בסופו ודוק היטב:

מצוה תמ"ז לא תתגודדו. ע' בפנים דברי הרמב"ם הללו ודברי רבינו הרהמ"ח היו בהעלם עי' מהמג"א סי' תל"ג שמפורש יולא מפי רבינו הגדול הרמב"ם שגם במנהגא שייך ל"ת ומדברי רבינו הרהמ"ח ומורו נראה שבמנהגא וכה"ג לא שייך ל"ת ותירוליו של ר"ל במקומם עומדים גם לפי המסקנא דהש"ס ודו"ק. ובאמת לא זכיתי להבין דברי המג"א בסי' הנ"ל אדדייק מדברי התוס' פסחים שלמסקנת הש"ס גם במנהגא ובמקום שיש לומר מלאכה הוא דלית ליה שייך ל"ת אדרבה לידוק מדברי התוס' ביבמות די"ד כהרהמ"ח ע"ש בד"ה במקומו של ר"א שכתבו וז"ל במתכוין היו מביאים עלים לכך משום חיבוב מלוה פי' משום דהיה קשה להם מה שייך ל"ת דהא אמרינן לעיל במקום שיש לומר מלאכה הוא דלית לי' לא שייך ל"ת וה"נ יש לתלות במקומו של ר"ע לא הי' להם ברזל או שהיה להם איזמל וכן בסמוך לא הי' מטלטל שרגא כתבו וז"ל וא"ת התם משום דהרואה אומר אין צריך לטלטל וי"ל דאפי' הי' נופל על טליתו לא הי' מטלטל ע"ש ולהמ"א הנ"ל דלמסקנת אביי ורבא נדחו ג"כ האוקימתות הראשונים ותמיד שייך ל"ת א"כ מה קשה להו להוס' בשני המקומות הנ"ל דהא כל עיקר קושיתו של המקשן הוא רק לאביי ורבא ולדידהו תמיד שייך ל"ת ורק המקשן סבר משום חומרא דשבת אפי' בשני מקומות איכא איסורא משום ל"ת הרי מוכח בפירוש מדבריהם שהאוקימתות של ר"ל במקומם עומדים. ובמנהג ובמקום שיש לומר מלאכה הוא דלית לי' ליכא איסורא משום ל"ת. ואין לדחוק ולומר דלדינא מודים התוס' דלהמסקנא בכל ענין שייך ל"ת רק התוס' באו לתרץ דמ"מ מנ"ל להמקשן להקשות כ"כ בפשיטות על אביי ורבא דלמא ס"ל לאביי ורבא כר"ל דבמנהגא או במקום דאיכא למימר מלאכה הוא דלית לי' ליכא שום איסורא משום ל"ת ע"כ תירצו דקושית המקשן הוא דאפי' אם ס"ל כר"ל מ"מ במקומו של ר"ע לא שייך סברא זו דמשום חיבוב מלוה בודאי נראה לעין כל דמחמת מחלוקת עושין כן לחוש לדברי ר"ע הוא דבר שאין הדעת סובלתו דממילא משמע דהמקשן בשבת מחמיר בכל ענין אפי' במנהגא ובמקום שיש לומר מלאכה הוא דלית לי'. הנע בעלמך ומה בשני מקומות דלד"ה שרי עלה על דעתו משום חומרא דשבת לאסור ומכ"ש להקל כר"ל במה שלפי המסקנא של אביי ורבא אסור אפי' בשאר איסורים וא"כ תלטרך לומר סברות הפוכות בדברי המקשן. דלענין שבת החמור יהי' אסור אפי' בשני מקומות דשרי בשאר איסורים ומה דבשאר איסורין אסור להמסקנא בשבת שרי אלא ודאי דלהתוס' דברי ר"ל במקומם עומדים ג"כ לפי המסקנא ואפי' להס"ד של המקשן דשבת חמור מכל התורה מודה דבמנהגא ובמקום שייך לומר מלאכה הוא דלית לי' מותר אף בשבת כי תירולו של ר"ל הוא אמת ויליב ולא עלה על דעת המקשן להחמיר אף בשבתות וא"כ לפי המסקנא דשוה שבת לכל התורה בודאי קי"ל כר"ל. וכן משמע ברשב"א שהקשה כקושית התוס' לאביי קשה ממגילה ותירץ דמה שבני הכפרים קורין במגילה קודם י"ד הוה רק כמנהגא הרי גם לאביי דינא הכי להמסקנא. ומה שהביא המג"א ראי' מהרי"ף איני רואה שום ראי' וז"ל הרי"ף מקשינן הא דתנן ב"ש מתירין הלרות לאחין ותו הא דתנן מגילה נקראת באחד עשר וכו' ואסקה רבא כי אמרינן ל"ת וכו' ע"ש י"ל דהא דהביא הרי"ף מתני' דמגילה שעיקר הקו' מארבעה עשר ומחמשה עשר וכדאמר ר"ל בש"ס אמינא לך אנא איסורא עי' ברש"י ואם כן ליכא הוכחה מהרי"ף כלל רק מהרא"ש משמע בהדיא כהמג"א. ובתשובת שאלה לעיר סיגוט במדינת הגר אודות חוקי הסטאטוטען שנתייסדו שם על פי גדולי הדור לשמור את דרך ד' התורה והמלוה אשר לוה לנו משה והנהיגו בהם כמה שנים כתבתי שאסור לשנותם אפי' בשני מקומות ואפי' להסוברים שגם במסקנא ליכא איסורא במנהגא. לפי דברי הריב"ש תשובה של"ט בשם הרמב"ן וז"ל שכל קבלת הרבים לעשות סייג וגדר לתורה הוא כקבלת התורה וחל עליהם ועל זרעם אחריהם אף שלא קיבלו עליהם בהסכמה רק שנהגו כן מעלמם סייג לתורה עכ"ל ומעתה יש לנו לומר דבר חדש שאפי' בשני ב"ד או בשני מקומות אסור לשנותם. וכדמות ראי' לזה מיבמות שהקשה במקומו של ר"א אין במקומו של ר"ע לא והאי מאי תיובתא מקומות מקומות שאני ודקארי לה מאי קארי לה הס"ד משום חומרא דשבת כמקום אחד דמי ועי' ברשב"א דכ"ז הוא לישני דסתמא דתלמודא לברר הדין היטב וקשה מה עלה על דעת סתמא דהש"ס לחלק בין איסור שבת לאיסור אחר דאלטרך לאשמועינן דלא שנא אלא ש"מ דדוקא במלוה פרטית אז שרי בב' מקומות לד"ה אבל דבר הנוגע לכל התורה כולה לד"ה אף בשני מקומות אסור ומש"ה שלא יעלה על דעתך כיון דשבת חמור ושקולה נגד כל התורה כולה ע"כ כבמקום אחד דמי קמ"ל דלא וא"כ חוקי העיר הנ"ל הנוגעים לכל הד"ת בודאי ממנס יתד וממנס פינה לכל קיום התורה והמלות איסורא איכא לשנותם. נחזור לענינינו כיון שבתוס' בשני המקימות הנ"ל מפורש שגם להמסקנא פירוקי של ר"ל קיימים ועומדים וגם הרשב"א ס"ל כוותיהו וכן משמע מהרהמ"ח דבתרתי פליג בשם מורו אהרמב"ם במאי דפסק כאביי ובמה דמחמיר במנהגא ע"ש ורק מהרא"ש מוכח כהמג"א ומדהתו"ס פסחים אין ראי' כ"כ ע' בפר"ח סי' תל"ז נראה מדבריו שכוונת התוס' משום שמתקבלין רבים ממקומו' שאין עושין יש בו איסור משום מחלוקת ע"ש וכן כ' הפר"מ"ג ורק בהר"מ ז"ל מפורש ג"כ כהרא"ש הגם במאי דפסק כאביי לא מלאו כל אנשי חיל ידיהם ע' בכפ"ת סוכה דמ"ד ע"א מ"מ בסברא זו דלהמסקנת הש"ס בכל ענין אסור לא מלינו שום סתירה בש"ס נגדו ע' במשנת חכמים על הרמב"ם. ועוד נראה לי דאע"פ שמלינו שהרמב"ם והרשב"א ודעימי' חלוקים בטעמם שמהר"מ משמע שעיקר הטעם שהקפידה התורה על ל"ת שלא נעשה אגודות אגודות הוא משום שלא ירבה מחלוקת בישראל ולדידי' בודאי אפי' במנהגא בעלמא דלית בי' אפי' לתא איסורא דרבנן עובר מדאורייתא על ל"ת כמבואר בדבריו להדיא ולהרשב"א ורש"י והריטב"א כתבו הטעם שהקפידה התורה על ל"ת כדי שלא תהי' התורה כשני תורות וז"ל הריטב"א כי כלנו בני ד' אחד נחנו ותורה אחת לנו. א"כ נימא נמי דדוקא במחלוקת בדיני התורה כלרת הבת וכדומה עובר מדאורייתא אבל היכי שמחולקי' באיסור דרבנן כגון מגילה בארבעה עשר ובחמשה עשר דאסרו להו רבנן לבני ארביסר למקרי בחמיסר שהוא רק מדברי קבלה וכדומה כמו בשר עוף בחלב שהוא איסור דרבנן גרידא אין עובר בהם משום ל"ת רק מדרבנן ולא מדאוריי'. אבל באמת אחרי העיון אינו כן אלא במחלוקת באיסור דרבנן בב"ד אחד בעיר אחד עובר מדאורייתא על ל"ת. ואל יהי' דבר זה רחוק בעיניך כי כעין זה מלינו בתוס' ע"ז בדף כ"א ע"א בד"ה ותיפוק לי' משום לפנ"ע כו' בשם ר"ת דגם המכשיל חבירו באיסור דרבנן עובר בלפנ"ע מדאורייתא. והאמו"ר בפנים הטעים דבריהם דלא גרע המכשיל את חבירו באיסור דרבנן ממי שנותן לו עלה שאינה הוגנת לו ע"ש וה"נ כיון דכל מילי דרבנן רמיזי בתורה שאל אביך גם עליהם בא אזהרה זו שלא נעשה התורה זו של אזהרת שאל אביך כב' תורות כי אפי' להרמב"ן בשורש הראשון בס' המלות אות י"ג מודה שכל מידי דרבנן נהוגה הרשות להם מפסוק זה וגם עליהם בא אזהרה וכו'. ונראה שגם דעת הרמב"ם ז"ל כר"ת בע"ז הנ"ל. ובזה שקטה וגם נחה קושית המג"א בסימן תרי"ח ס"ק י"ט וז"ל ול"ע על הר"מ שכתב סתם ותרומה אם אי אפשר לתקן הטבל פי' כגון שלא יהי' די בנותר מאכילין אותו טבל שאינו קודש כתרומה עכ"ל ולא חילק בין מעשר ירק לפירות וקי"ל הלכה כרבי מחבירו ואפשר דמיירי בחול עכ"ל המג"א וע"ז הקשה הנוב"י במהד"ק תשובה ל"ו דזה מספיק להסיר סתירה מעל הר"מ שלא יהי' נגד הש"ס דמבואר שם דבירק אפי' אפשר לתקן אין מעשרין בשבת אבל אכתי קשה דהשמיט הר"מ דין מפורש דבשבת אין מעשרין ולסברת ר"ת הנ"ל ניחא מאוד דהנה הר"מ ז"ל לשיטתי' אזיל דשבת דחויה הוא אצל חולה שיש בו סכנה והא דמאכילין אותו הקל תחילה ס"ל להרמב"ם דהוא מטעם כדי שלא יעבור המאכיל על לפנ"ע דאם יכול להאכילו דבר היתר

אי

או דבר קל ומאכילו איסור או דבר חמור עובר משום לפנ"ע ועיקרו הוא משום תקנת המאכיל ולא משום תקנת החולה ודלא כאבני מלואים בתשובה י"ח. ומעתה הי' קשה להר"מ ז"ל דא"כ מאי טעמא דר"א בר"ש דצריך לעשר אף בירק ויעשה איסור דרבנן המאכילו דוקא הא סוף סוף איסור דרבנן נדחה בשבת זו וא"כ שפיר קאמר רבי שאין צריך לעשר ואם ירצה יעשר ומ"ט דר"א בר"ש ובמאי קא מפלגי. ודוחק לומר דר"א בר"ש ס"ל דגזרינן ירק אטו דגן וע"כ צריך לומר דלאוקימתי' דרבה הכא בהא פליגי דר"א בר"ש לשיטתו אזיל בע"ז דף כ"ב דגם במכשיל חבירו באיסור דרבנן עובר מדאורייתא על לפנ"ע כמבואר שם חדא ועוד קאמר ע"ש ובתוס' שם וא"כ בחול אם יאכיל את החולה בלא מעשר ומכשילו באיסור דרבנן עובר מדאורייתא על לפנ"ע ורבי פליג עליו בזה וס"ל דבאיסור דרבנן אינו עובר מדאורייתא על לפנ"ע וא"כ כיון דהלכה כרבי מחבירו זה גרס לו לרבה בע"ז דף ט"ו שעביד רבה עובדא וזבין חמרא לישראל החשוד למכור לעכו"ם ואביי דחה דבריו וחזר בו רבה וכתבו תוס' בדף כ"ב הנזכר לעיל דסברת רבה הי' דבאיסור דרבנן אינו עובר על לפני עור מדאורייתא ואביי דחה דבריו ודוחה לו רבה דעובר **מדאורייתא כי סברת** רבה הי' לפי שיטתיה לפי האוקימתיה שלו בכאן ביומא **דבזה פליגי רבי ור"א** ברבי שמעון והלכה כרבי מחבירו אבל באמת *אוקימתי' זו של רבה בכאן קודם חזרה נשנית ואחר שהחזירו אביי מכמה ברייתו' שעובר מדאורייתא אלפנ"ע אם מכשילו באיסור דרבנן ואם כן ר' אלעזר בר' שמעון לאו יחידאי הוא בזה. כי התנאים מהברייתות הנ"ל סבירא להו כוותיה ואין הלכה כרבי מחביריו וא"כ שפיר פסק הרמב"ם ז"ל כרבי אלעזר בר' שמעון ורבה עצמו הודה לזה וזה נכון מאד בעזהש"י:

ואפריון לכבוד ידידנו הרב המאוה"ג מו"ה **ישראל** נ"י דומ"ץ דק' אשר טרח והתעסק ג"כ לכבוד אדמו"ר נ"י ולהיות לו לזכרון לטובה הנני מדפים משמו דבר א'.

בר"ם פ"א. מה' חמץ ה"ו אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבבלי וכו' לוקה ואין בהם כרת שנא' כל מחמצת ל"ת בד"א וכו' עכ"ל. הרמב"ן ז"ל בהשגותיו לסה"מ סי' קל"ח השיג על רבינו דמבואר בש"ס דר"א ורבנן פליגי בכותח הבבלי מפני שאין בו ככא"פ דר"א דריש כל למלקות ורבנן לא דרשי כל אבל בכא"פ לכ"ע אפי' כרת נמי חייב וכן הוא בכה"ת יעו"ש ותירצו המפרשים דרבינו ס"ל דסוגיא זו דחויה הוא דאמר ר"י בע"ז ס"ו כל שטו"מ אסור ולוקין עליו וזהו בכא"פ ור"ל דבעינן שיהיה כזית בכא"פ מהאיסור בתערובות וגם טעם גמור ובכותח אין טעם חמץ א"כ אף בכא"פ צריך קרא ואדרבא באין בכא"פ לכ"ע שרי וע' בס' מקו"ח סי' תמ"ב שהאריך בזה. אמנם אכתי קשה דמשמע מד"ר דאף באין כבא"פ עכ"פ אסור מה"ת וכן בנוקשה כמ"ש בפ"ו גבי שיאור יעו"ש וקשה מנ"ל זה. גם קשה למה פסק כר"א הא סתם משנה כר"מ דס"ל דלוקה בנוקשה ותערובות ואיכא סתמא אחרינא (בדף מ"ח) שיאור ישרף והאוכלו פטור כמ"ש הרמב"ן ז"ל שם. גם קשה הא קי"ל מכל אינו לוקה כמ"ש הר"ס להדיא בפ"ז מהמאה"ס הט"ז לענין חוטין וקרומות יעוש"ה ולמה לוקה כאן מכל הא גופא דקרא צריך לכמד"א כמבואר בש"ס ובאמת מדברי הר"מ משמע דכוליה קרא לתערובות והוא תמוה. וליישב זה נקדים ג"כ מש"ר בפ"ה מה' איסורי מזבח ה"א ז"ל שאור ודבש אסורין למזבח ואסוקן בכל שהן שנאמר כי כל שאור וכו' וא' המקטיר עצמן או תערובות שלהן לוקה עכ"ל וע"ש בכ"מ שהקשה למה פסק כאביי ולא כרבא (מנחות כ"ז) דמפשט הברייתא מקלתו מנין היינו בכזית דוקא והוצרך לרבות דס"ד דבעינן קומץ שלם ואין קומץ פחות משני זיתים וכ"פ רבינו בפי"א מפסהמ"ק ע"ש. גם קשה שכתב לימוד על מקלתו מכי כל ועל עירובו לא כתב שום לימוד ובש"ס דריש כל למקלתו וכי כל לעירובו יעוש"ה. ונלענ"ד דהש"ס כאן מוקי ברייתא הנ"ל כר"א דדרש כל ונשאר בקושיא דלחמן נמי נדרש כל שחייב כרת דכתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ע"ש ובשעה"מ כ' דהרז"ה והר"ן מיישבין קושית הש"ס דהיכא דהש"ס מסיק קשיא צריך יישוב יעו"ש. ונראה דרבינו גם כן נתכוין ליישב קושיא זו דהיינו דהא דדריש בברייתא כל וכי כל אסמכתא בעלמא הוא ובאמת לא דרשינן רק כי כל דהיינו לאביי דריש כי כל למקלתו ועירובו ל"ל קרא דעירובו דהכא היינו בנו"ט וכמו בכל התורה דשיעורו בכזית לוקה בכא"פ ונו"ט דילפינן ממשרת ה"נ כאן דשיעורו בכ"ש בעין ה"ה בכ"ש עי"ת רק שנו"ט כמ"ש התוס' (בע"ז ס"ז) לר"ש דס"ל כ"ש למכות יעו"ש ול"ל קרא לזה ומ"מ הוצרך התנא להשמיענו ולעשות אסמכתא שלא נטעה דהיכי דשיעורו בכ"ש לא החמיר הכתוב רק בעין וכסברת הר"י מקינון שכתבו תוס' שם אמנם לרבא דמפרש מקלתו בכזית א"ל דעירובו היינו כזית בכא"פ ונו"ט דזה פשיטא ול"ל אסמכתא וצ"ל להיפוך דלרבא כולה קרא לעירובו להמל"א שאינו נוהג בכה"ת ומקלתו אסמכתא דא"ל קרא באמת דקי"ל בכ"מ שיעור הקטרה בכזית והבן. אך לפי"ז קשה במאי פליגי אביי ורבא. ועוד דהא אמרינן במנחות שם אמר רבא המעלה משאור ומדבש ע"ג המזבח לוקה ארבעה משום שאור ומשום דבש משום עירוב שאור ומשום עירוב דבש אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות עכ"ל ופסק רבינו שם דאין לוקין על לשב"כ והטעם כמ"ש התוס' שם דבנזיר הגירסא איפכא דרבא ס"ל אין לוקין על לשב"כ וכן הוא סוגיא דעלמא כמ"ש הכ"מ יעו"ש והשתא אביי הוא דאמר לוקה שתים משום שאור ומשום עירובו ואי עירובו היינו בנו"ט כמו בכל התורה דע"כ קשה הא בנזיר גופא אם אכל ענבים ומשרת ענבים אין לוקה שתים כיון דע"כ נוהג בכל התורה הו"ל חדא מילת' עבשה"מ סימן ר"ב ובמעיין החכמה שם. וע"כ צ"ל לפי הסוגיא דנזיר גם בפלוגת' קמייתא שם דמקלתו ועירובו גרסינן אביי במקום רבא ואביי ס"ל דעירובו היינו המל"א שאינו לוקה בכה"ת וא"ש דלוקה שתים משום שאור ועירובו כמ"ש במעיין החכמ' שם לענין חמץ יעוש"ה. ועפי"ז א"ש במה פליגי אביי ורבא גבי מקלתו ועירובו די"ל דאולי לשיטתם בחולין ק"ח דאביי ס"ל טע"כ מה"ת ולוקה גם כן כמ"ש ספוסקים דנמלא דח"ש עי"ת עדיף מח"ש בעין בכה"ת ע"כ ה"נ מוקי קרא דכי כל לעירובו בהמל"א ולרבא ח"ש בעין עדיף בכ"מ מוקי הכי לקרא בח"ש בעין וק"ל. וכיון דאתאן להכי י"ל דאף ר"א גבי חמץ לא דריש כל רק מגופא דקרא דרש דהא קשה בש"ס דמפרש דר"א דריש כל דגופא דקרא צריך לכמד"א הא אמרינן (לעיל דף כ"ח) לר"י דס"ל לפ"ז ואח"ז בלאו ודריש תלתא קראי יע"ש דמקשי כמד"א מנ"ל ומשני מדאפקיה בלשון מחמצת ור"ל דהוי סגי לכתוב חד קרא לא יאכל מחמצת דמשמע אפי' כמד"א ומיותר תרי קראי ללפ"ז ואח"ז וה"ל י"ל לר"א דכמד"א יליף מדאפקיה בלשון מחמצת ותרי קראי חד לפ"ז וחד לעירובו דאח"ז לא קי"ל כר"י. אמנם ניחא ליה להש"ס לומר דר"א דריש כל דאל"כ ברייתא דמקלתו ועירובו אמאן תרמייהו. אבל לפי האמת דהברייתא הנ"ל לא דריש רק כי כל כמ"ש באמת גם ר"א לא דריש כל רק מגוף המקרא. וא"ש פסק הרמב"ס כרבא ולא דריש רק כי כל לח"ש גבי שאור בל תקטירו וה"נ דריש מגופא דקרא. ועל פי זה אתי שפיר גם כן יתר קושיות הנ"ל דהנה המפרשים הקשו למה לא מוקי הש"ס כרבנן והא דתנן הרי אלו באזהרה היינו איסור בעלמא לא מלקות דהא ביומא גבי ח"ש אמרינן שאינו בעונש אלא באזהרה יע"ש ורבנן נמי דרשי כל לאיסור על כל פנים ותירצו דאם כן למה תנן ואין כרת הא אפי' מלקות ליכא אמנם לד"ר י"ל דהמשנה הרי אלו באזהרה היינו איסור בעלמא משום דהתנא מיירי אף באין כזית בכדי א"פ ונוקשה דמרבינן מכל לאיסור ושפיר תנן ואין כרת דאלו מלקות לפעמי' יש אם אכל בכדי אכילת פרס דלוקה ואין כרת וא"ש דלא סתרי המשניות אהדדי ומתניתין א"ש כר"א והא דלא חשיב ר"א נוקשה משום דר"א מיירי ממלקות דתני על עירובו בלאו דמשמע מלקות ונוקשה פטור ודו"ק היטב:

ובזה יתבאר על נכון מ"ש בהלכה ז' האוכל מהחמץ עצמו כ"ש ה"ז אסור מה"ת שנאמר לא יאכל חמץ ואעפ"כ אינו חייב כרת אלא על כזית והוא תמוה ל"ל קרא על ח"ש הא ח"ש אסור בכה"ת מיהו י"ל הא ח"ש יליף ביומא מכל חלב ובודאי א"א ללמוד כל התורה מחלב וצ"ל כמו בהמחהו וגמעו (בחולין ק"כ) דתלתא קראי יש בחלב וחמץ ונבילה וה"נ כתיב בחמץ ונבילה וילפי' לכל התורה. ומש"ר רק גבי חמץ נמשך למ"ש למעלה באין בכא"פ אע"פ שאסור לו לאכול דמשמע דאסור מה"ת וכמ"ש וקשה הא צריך לח"ש בעין. ע"ז הוצרך לומר דח"ש בעין ילפינן מלא יאכל בגירי והבן. אך קשה מ"ש שאינו חייב כרת הא אפי' מלקות ליכא קשה בפ"ו גבי שיאור שכ' אסור להכלו ואין בו כרת יעוש"ה. גם לשון ואעפ"כ אינו מובן דמשמע שבא להביא ראיה לאיזה דבר. ולמש"ל א"ש מאד כונתו לשלול בזה דלכאורה אפשר לומר בישוב קושית הש"ס הנ"ל דבאמת ר"א דריש גבי חמץ כל לכרת מיהו דוקא לבכא"פ דיליף מגופא דקרא וכן בנוקש' שוה לכא"פ וילפי' מקרא והא דתניא על עירובו בלאו היינו באין כבא"פ דמרבי מכל כמש"ל [ובש"ס לא הי' יכול לתרץ כן דא"כ דלאו נמי לא נדרש רק לנוקשה לפום הסוגיא דס"ל בכא"פ ל"צ קרא והכל נדרש מכל לבד ודוק] וא"ש דלא חשיב ר"א נוקשה דאפי' כרת מחייב ויש לפסוק כר"א דהכי משמע במנחות שם דהל' כברייתא דדריש כל וכי כל כמ"ש הפוסקים וע"ז כיון רבינו להשיב דז"א דא"כ טפי הוי לדרוש כרת לח"ש מכל אוכל מחמצת כמו גבי שאור בל תקטירו לרבא (ובש"ס ל"ק למה לאביי דריש התם כל לח"ש וה"נ לר"א נימא כל מחמצת לח"ש בעין דז"א דכל מחמצת משמע לרבות כותח שהוא ג"כ מחמצת כמו כמד"א וע' במפרשים שהקשו זה ולע"ד כמ"ש והבן) ה"ו דז"א דלא דרשינן כל לעינש כלל רק לאיסור ואין לומר דאכתי מאי קושיא הא מלא יאכל אינו לוקה דלאו אזהר' היא למלקות ז"א שכ"כ רבינו בשורש י"ד דהיכא דהעונש מפורש מוליאין האזהר' מ"מ שנוכל יעו"ש וה"נ אי דרשינן כל למלקות וכרת הו"ל כמפורש בקרא. וז"ש רבינו ח"ש אסור מה"ת מלא יאכל ויש אזהרה ואעפ"כ אינו חייב כרת מכל וממילא פשוט דאינו חייב מלקות וא"ש ג"כ מ"ש גבי שיאור אסור להכלו ואין בו כרת לומר מה"ט ל"ח ר"א נוקשה מפני שאינו רק באיסור בעלמא ולא מפני שחייב כרת ודוק היטב:

פרשת יתרו סס"י ז"ך ואם יש כח בב"ד כופין אותו. נ"ב במ"ע שמתן שכרה בצדה לא מצינו כפיה אף על העתיד וזה מוכרח מכמה מקומות ואולי יאמר הרב אם ירצו ב"ד ומקלת המורים הכי ס"ל. אבל אין זה במשמעות דבריו שנראה דמשוה עשה זה לשאר עשה וצ"ע:

סי' ל"ב ואם תשאל מי שנדר וכו' תשובתך שהנדר עשה וכו' נ"ב יש לתמוה במה שתירץ המחבר לקושיא זו מההיא דאמרינן בפ' שני נזירים דף נ"ח דנזיר שנצטרע דמגלח דאתי עשה דמצורע ודחי ל"ת דנזיר ואע"ג דבנזיר איכא נמי עשה דכתיב קדוש יהיה גדל פרע ואין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ שאני נזיר דקיל הואיל ואיתיה בשאלה ומש"ה אתי עשה דמצורע ודחי ל"ת ועשה דנזיר והכי איתא בריש יבמות דף ה'. וא"כ ה"נ נימא יבא עשה דמלה וידחה עשה ול"ת דנדר הואיל ונדר איתיה בשאלה. וראיתי להרמב"ם שכתב בספ"ו מהל' נזירות טעם אחר לנזיר שנצטרע. ואולי כך היתה גירסתו וגירסת המחבר וצ"ע:

שם אלא שרצונו היום כמו שהיה תחלה. נ"ב כל זה לפי שיטת הר"ס בפ"ו מה' שבועות ועיין לקמן סימן ת"ו:

סי' ל"ח ואפי' עשו בו שום מעשה אינו חייב. נ"ב המחבר סבירא ליה כהראב"ד דלאו זה אינו אלא בדלא אמר רוצה אני ולפיכך פטרו מן המלקות משום דניתן להשבון. אך הר"ס ס"ל דאפי' אמר רוצה אני עובר בלאו ופטרו מן המלקות לפי שאין בו מעשה יע"ש:

סס"י ע"ל כלו' ואין בה חיוב מלקות. נ"ב לא ידעתי טעם הדבר והר"ס בהל' סנהדרין מנאה בכלל הלוקין וכ"כ במנין המצות סי' ד':

פרשת משפטים סי' מ"ב שאין האשה קונה עבד עברי. נ"ב מפני החשד הוא וכדאיתא בגמרא. ומשכחת לה בנקבות בפחות מט' שנים וכמ"ש הר"ס סוף ה' עבדים ואני מסתפק בזה לפי שהמחבר כתב לקמן סי' של"ב שמצות לעולם בהם תעבודו הוי אף בנקבות שאם עברו וקנו אסור לשחררם אלא ימכרו אותם בעבד עברי היכי לידייהו דייני למוכרו אינו רשאי דכתיב לעם נכרי וה"ה לעבד עברי וכמ"ש הר"ס. ואולי כופין אותה לשחררו והדבר צריך תלמוד וע' לקמן פ' ראה סי' ת"כ:

סי' מ"ה בהג"ה האמת הוא כי הרוצח מיתתו בסייף וכו' נ"ב וכ"כ לעיל סי' ל"ד ולא ידעתי איך עלה בדעתו שיהיה חמור העבד מהישראל זה דבר מתמיה:

שם ואולם במשפטי הזמה וכו' נ"ב לא יכולתי להלום כונת דבריו:

סי' נ"ח דיני המלוה כתוב למעלה במצות יעוד. נ"ב לא ביאר המחבר אם לוקין על לאו זה והר"ס לא הביאו בהלכות סנהדרין בכלל הלוקין. ואולי טעמו לפי שלא מועיל לו מעשיו וכמ"ש בפ"ו מהלכות בכורות והמחבר בכלל זה פוסח על שתי הסעיפים:

סי' ס' ובהכאת אב ואם הרי יש בו כרת. נ"ב מעולם לא שמענו כרת במכה אביו ואמו ובריש כריתות כשמנו מחוייבי כריתות לא מנו זה. והר"מ במנין המצות ל"ת סי' שנ"ב כשמנה מחוייבי מיתת ב"ד שאין בהם כרת מנה את זו בכללם. והכי איתא בת"כ פ' ויקרא גבי פר כהן משיח יע"ש:

סי' ס"ה ואעפ"י שאין לוקין על לאו זה לפי שאין העינוי דבר מסויים. נ"ב עוד אפשר לומר לפי שלאו זה אפשר לעבור עליו מבלי מעשה שהרי אפי' בדברים איכא לאו דלא תענון וכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אין לוקין עליו אף במעשה וכמ"ש המחבר סי' שמ"ה ושמ"ו ותקפ"ג יע"ש והטעם שכתב המחבר אינו נח לי ודו"ק:

סי' ס"ח ונושא זה אינו כנושא שזכרנו. נ"ב כלומר דנושא דקרא לא שייך כפיית יצר כיון שמלוה לשנאתו וכ"כ התוס' פ"ב דמציעא דף ל"ב אך בערבי פסחים דף קי"ג כתבו שדין זה הוא בשונא דקרא ודברי הר"ס בסוף הלכות רוצח נוטים למ"ש התוס' ע"פ ודוק:

סי' ס"ט מדיני המלוה מה הם הדברים. נ"ב כל אלו הדינים אין זה מקומם כי אם לקמן פרשת כי תשא סי' ק"ח שנצטווינו שתשבות הארץ מעבודה בשנה השביעית וכ"כ שם המחבר:

שם ומדרבנן נוהגת אפי' בזמן הזה. נ"ב מדברי הר"ס פ"ד מהלכות שביעית נראה דס"ל דשביעית נוהג בזמן הזה בארץ מן התורה וכבר יישב שם מרן דברי הר"ס שבפ"י יע"ש:

סי' ע"א או עוף תור או גוזל. נ"ב דבריו תמוהים לפי שהשלמים אינן באים מן העוף כי אם מן הבהמה דוקא וזה פשוט:

שם וגם עבר על לאו. נ"ב לאו זה לא נאמר בעשה זה דחגיגה כי אם בעשה דראיה דכתיב יראה כל זכורך ועל זה הזהיר הכתוב ולא יראו פני ריקם וזה פשוט למי שיעיין בדברי הר"ס וכן כתב המחבר ז"ל ס"פ ראה יע"ש:

סי' ע"ב כי אחר שלא הוזכרו פירות אחרים. נ"ב בספרי פ' כי תבא הוציאו דין זה מגזירה שוה נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה וכו' מה להלן משבעת המינים אף כאן מז' המינין וכ"כ רש"י בפירוש התורה:

שם ונוהגת בזה"ז בזכרים. נ"ב לא מצאתי דין זה מבואר משום דדוקא מקריאה נתמעטו אבל מהבאה לא. ובמס' בכורים תנן בכלל אלו מביאין ואין קורין הנשים. ולדברי המחבר נ"ל דמביאין מדרבנן. אך ק"ל דאם חיובם אינו אלא מדרבנן ה"ל להפריש תרומה כיון שהם חולין מן התורה וכמ"ש הר"ס גבי קונה ב' אילנות. ומסוריא ועבר הירדן שאין חיובן כי אם מדרבנן לא תקשי משום דהא בתרומה אין חיובם כי אם מדרבנן. ובעל כתר תורה הביא עשה זה בכלל המצות שחיובן לזכרים ולנקבות וכ"כ בסי' ק':

שם וסוריא ועבר הירדן. נ"ב מדרבנן דוקא והיה לו לפרש:

סי' פ"א וכמו כן נאמר בחשוד על עבירה אחרת. נ"ב עי' במ"ש מרן ספי"ב מהלכות עדות ודוק:

שם לפי שניתן להשבון אין לוקין עליו. נ"ב לפי שיטתו שכל לאו שאפשר לעבור עליו בלי מעשה שאין לוקין עליו במעשה אין צורך לטעם שניתן להשבון:

סי' פ"ג ואם יש ממש בדבריו אינו יורד משם כל אותו היום. נ"ב זה אינו אלא לא היה יורד משם לעולם. ומאי דתנן במתני' לא היה יורד משם כל היום כבר תרגמה אביי אאין ממש בדבריו יע"ש:

שם דכל שאינו כשר להעיד אינו כשר לדון. נ"ב כבר יישבו זה התוס' בפרק בא סי' ובשילהי פ"ק דב"ק דה"ק כל איש הכשר לדון כשר להעיד. ומ"מ הדין הוא נדחה מכל הפוסקים וכמ"ש המחבר ז"ל:

סי' נ"ג שהם שבעה עממין. נ"ב כ"כ הר"מ במנין המצות שלאו זה לא איירי אלא בז' עממין. אך מדבריו בפ"י מהלכות עכו"ם נראה שהוא כולל לכל האומות. וזה נראה מוכרח לפי שיטתו דס"ל דלא ישבו דסמוך לזה הוא כולל ואם כן פשיטא דלאו זה גם כן מיירי בכל האומות. והסמ"ג כתב כדעת המחבר ולדידיה ניחא משום דס"ל דלאו דלא ישבו לא מיירי כי אם בז' עממין. ומה שקשה לזה ממ"ש הר"ס פ"ז מהלכות מלכים כבר ישבו יע"ש:

סי' נ"ד אלא אפי' לשכור לו בית אסור. נ"ב כל אלו החלוקות לא נפקי מלאו זה כי אם מלאו דלא תחנם דדרשינן לא תתן להם חנייה בקרקע וכן מתבאר מדברי הר"ס פ"ז מה' ע"ז וכ"כ הסמ"ג. ודע דהראב"ד ס"ל דלאו זה דלא ישבו בארצך לא מיירי כי אם בז' אומות וכ"ה דעת הסמ"ג. ואם כן ע"כ דהמכירה והשכירות לא נאסרו מפסוק זה דאליבא דכ"ע המכירה והשכירות לכל עובד עכו"ם נאסר א"ו מלא תחנם נפקי ולאו זה אליבא דכ"ע הוא כולל לכל האומות:

פרשת תרומה סי' נ"ו שלא להוציא בדי הארון. נ"ב לוקין על זה וכמ"ש הר"ס פרק ב' מהל' כלי המקדש:

פרשת ויקרא סי' קכ"ג ואם הוא עני והביא כשבה או שעיר לא יצא ידי חובתו. נ"ב לא ידעתי אנה מצא דין זה ובסוף נגעים תנן עני שהביא קרבן עשיר יצא וכ"כ הר"ס ספ"י מה' שגגות וכו' הר"ש דאפי' לכתחלה מביא ותבא עליו ברכה: **שם** חוץ מקרבן שבועת העדות שאינו נוהג בנקבות. נ"ב אף בטומאה ומיתה דמהני עדות אשה אפשר דאינה בשבועת העדות דדוקא עד אחד דבעלמא בר הגדה הוא ומצטרף עם אחר בטומאה ומיתה שמוציא ממון על פי עד אחד חייב בקרבן אבל אשה שאינה בתורת עדות בשום מקום אף בטומאה ומיתה אינה חייבת בקרבן. והכי דייקא לישנא דמתני' דריש פ' שבועת העדות:

סי' ק"ל אע"פ שעבר על איסור תורה. נ"ב דקי"ל חצי שיעור אסור מה"ת:

שם גולה יש כאן השב גזלה אין כאן. נ"ב גי' רוב הפוסקים לפי המסקנא היא גזלה אין כאן השב גזלה אין כאן: **שם** כמ"ש ז"ל הגוזל מחבירו שו"פ שחייב להוליכה אחריו. נ"ב בשנשבע לשקר דוקא: **סי'** קי"ז וכן מוהל היוצא מן הפירות. כ"כ רש"י בפירוש התורה: **שם** וכן שיירי המנחות. נ"ב דינים אלו מקומם הוא לקמן סי' קמ"א: **סי'** קי"ח בלשכת המלח היו מולחין. נ"ב עורות הקדשים ועל גבי הכבש היו מולחין:

פרשת צו סי' קל"א ואע"פ שפ' זה. נ"ב עימ"ש מרן לתרץ קושיא זו:

סי' קמ"ג ונוהגת בזה"ב בז"כ. נ"ב לא ידעתי אמאי לא כתב שנוהג אף בישראלים כגון בקדשים קלים וכמ"ש בעשה שאחר זה:

סי' קמ"ז ונותר של קדשים קלים. נ"ב כל זה שייך לעשה הקודם:

סי' קמ"ד הדם החלק דמתיר הקרבן הוא. נ"ב דלאחר שנזרק הדם:

שם ומ"ש אע"פ שאין בו כרת לוקין עליו. נ"ב משום אוכל פסולי המוקדשין:

פרשת שמיני ס"ס קנ"ג אף על פי שמלא אח"כ שהיתר אכל. נ"ב המתבאר מדברי הר"מ במנין המצות הוא שעשה זו הוא לאו הבא מכלל עשה והאוכל דבר טמא עובר בעשה ול"ת ועי' בלב שמח שורש ו' ובמ"ש הרב המגיד ריש ה' מעשר ראשון:

ס"ם קס"ג או מכל העשוין שבעולם. נ"ב באלו יש לאו בפ"ע הובא בסוף הפ':

פרשת תזריע סי' קס"ו א"א לפתיחת הרחם בלא דם. נ"ב פסק דלא כהר"ס וכמבואר פ"ח ופי"א מהלכות איסורי ביאה:

שם והעובר ובא עליה במזיד. נ"ב כפי הנראה מדברי הר"מ פ"י עשה זה הוא לענין טומאה וטהרה דוקא וכמו שמנה בכלל העשין טומאת מת ונבלה וכבר כתב המחבר לעיל סי' קכ"ד טעם המצות משפטי הטומאה בכלל העשין וגם זו מכללם. והרמב"ן שלא מנה משפטי הטומאה בכלל העשין סקל גם את זו מחשבונו ועוד ראיה לזה שהר"ס הביא עשה זו בה' משכב ומושב ואם כסברת המחבר ז"ל בה' איסורי ביאה היה מקומו ועי' לקמן סי' קע"ה וקס"ח וקע"ח:

סי' קס"ט וכל מי שנצטרע ולא התנהג כו' בטל עשה זו. נ"ב אם פי' עשה זה כדברי המחבר לא היה משיג הרמב"ן על הר"ס בעשה זה שהרי עשה גמור הוא שילך המצורע אצל הכהן משא"כ בשאר דיני הטומאה אלא פירוש עשה זה לדעת הרמב"ס הוא כשאר העשין שבאו בדיני טומאה וכבר כתב הרמב"ס במנין העשין סי' צ"ו טעם המצות הטומאות בכלל העשין והביאו המחבר לעיל סי' קכ"ד וע' לקמן סי' קע"ד וקע"ה וקע"ח:

סי' ק"ע ועובר עליו ולא התנהג. נ"ב עי' לעיל ס"ס קס"ט:

פרשת מצורע ס"ס קע"ה אם עשה כן בטל עשה זה. נ"ב עי' לעיל סי' קס"ה וסי' קע"ח ועובר עליה ונכנס למקדש נ"ב לא ידעתי למה לא פירש כן בכל דיני הטומאה שמנה בכלל העשין דנפקא מינה לנכנס למקדש או אכל קדש שבטל עשה מלבד העונש. ובסי' קכ"ד הביא דברי הר"ס בטעם מנין הטומאות וגם זו הוי דוגמתה וע' בסי' ק"ס וקס"ח וקע"ה:

סי' קפ"ב ומפני שכבר טעו בזה אחרים. נ"ב ע' בהרמב"ס פ"ו מה' איסורי ביאה:

פרשת אחרי מות סי' קפ"ו וא"כ לדעתן כל שנכנס להשתחות אפשר שאינו במלקות. נ"ב אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה דפרוע ראש וקרוע בגדים אליבא דהרמב"ס הוא אפי' בין האולם ולמזבח אבל ביאה ריקנית אליבא דכ"ע לא נאסרה כי אם בהיכל וא"כ פרוע ראש שנכנס בהיכל יתחייב אליבא דהר"ס

דהר"ס משום פרוע ראש ומשום ביאה ריקנית ואליבא דהרמב"ן יתחייב משום ביאה ריקנים דוקא והמדקדק בדברי הרמב"ן בפ' שמיני בפסוק קרבו שאו את אחיכם יראה דס"ל דאפי' להשתחוות אסור ליכנס להיכל. ומ"מ הדין במחלוקת הוא שנוי שהתו' בפ' הקומץ דף כ"ז כתבו דהשתחוי' הוי צורך עבודה וכ"כ בסוף חגיגה והסמ"ג לאוין סי' ש"ג חולק ע"ז וע"ש:

סי' קל"ט או מן האם. כ"ב לא מצאתי דין זה מבואר והדבר צריך תלמוד דסיפיה דקרא דאל אשתו לא תקרב לא מיירי כי אם באחי אביו מן האב:

סי' ר"ט וכמו כן שפחה כנענית. כ"ב בפירוש כתב הר"ס פי"ב מהל' איסורי ביאה שאין בשפחה לאו דלא תתחתן ואין איסורא כי אם מדרבנן והכריח הדבר ממה שהאדם נותן שפחה כנענית לעבדו העברי יע"ש:

פרשת קדושים סי' רמ"ז וכן כמהין ופטריות. כ"ב מפני שאין גדולתן מן הארץ וכן הספק פטור לפי כו':

סי' רל"ח כדי שיהא קרוב החוטא כ"ב עי' בהר"ס:

סי' רמ"ז וכ"כ הרמב"ס. כ"ב בפי' כתב הר"ס בפ"י מהמ"א שנוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית ולא ראיתי מי שיחלוק בדין זה:

סי' רט"ו וע"כ אע"פ שאזהרת שניהם. כ"ב בפי' כתב הר"ס בל"ת סי' ט' דחלוקה דלאו לא שמיה חלוקה וחלוקה דמיתה שמה חלוקה. והרמב"ן השיגו שם שזהו אליבא דר"ל אבל לרבי יוחנן חלוקה דלאו שמיה חלוקה והלכתא כר"י אך הר"ס בה' שגגות פסק כר"ל ומלבד דסוגית הגמ' עלה דאף המגדף מוכחת דהלכה כר"ל. מכאן נמי יש להוכיח כן דהא פיגול ונותר תנינא להו בתרתי בריש כריתות אע"ג דבלאו א' נאמרו. והיא דמעילה שהביא המחבר לטומאת ידים דרבנן דוקא נאמרה:

סי' רנ"ו ואל תחשוב שזה הוא לאו שבכללות. כ"ב הרמב"ן השיגו בזה וע' לעיל סי' רט"ו:

סי' ר"ס ולפי הדומה שהממזר חייב בקללת אביו ואמו. כ"ב אם לא עשה תשובה פשיטא שאינו חייב לא על מכתו ולא על קללתו דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך ואם עשה תשובה פשיטא דחייב ואין צריך לראיותיו דמשנה שלימה שנינו בפ"ב דיבמות מי שיש לו בן מכל מקום כו' חייב על מכתו ועל קללתו ואמרי' בגמרא מכל מקום לאתויי מאי לאתויי ממזר יע"ש:

פרשת אמור ס"ס רפ"ו ועל מ"ש הקדיש לוקה צריך תלמוד. כ"ב עי' לקמן סי' ש"ו ובפ"ק דתמורה דף ז':

סי' רל"ג אבל מ"מ ראיתי להרמב"ס. כ"ב הכי איתא בר"פ שני שעירי מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן ת"ל קרבן והכי איתא בפ' הלוקח בהמה דף כ"א. ובפ"ק דזבחים דף י"ב אמרי' לילה לקדושה יום להרצאה וכ"כ הראב"ד ריש פ"א מה' פרה אדומה יע"ש:

ס"ס רל"ז ובכל זמן בזכרים ונקבות. כ"ב דעת המחבר דאף דהוי מ"ע שהזמן גרמא כיון דאיכא לאו מוזהרות הם אף בעשה וכ"כ בסי' רע"ג וכ"כ הר"ס בסוף מנין מ"ע אך התו' פ"ק דקדושין דף ל"ד חולקים ע"ז וס"ל דלעולם אין הנשים מוזהרות בעשה דהזמן גרמא אף דאיכא לאו:

סי' שכ"א ואף ששביתת הרגל כו'. כ"ב עי' לעיל סי' רל"ז:

סי' ש"ו אבל ראיתי הרמב"ס שכתב כו'. כ"ב הכי איתא בהדיא בפ"ק דתמורה עלה י':

פרשת בהר ס"ס של"ב וכן אם לא רצה לשלח עבדו חפשי. כ"ב ע' בהר"ס ריש פ"י מה' שמיטה ויובל:

ס"ס שמ"ז מכל מקום אם קנו אותם. כ"ב ומשכחת לה נמי היכא דנפלו לה בירושה שלא תשחררו ואפשר דליכא חובא למוכרם כיון שלא עשתה איסור בקניה א"נ בפחותים מט' שנים דליכא טעמא דחשדא וכמ"ש הר"ס סוף הלכות עבדים וע' לעיל סי' מ"ב:

סי' של"ט וכן הלוקחו ממנו בענין זה שניהם לוקין. כ"ב לדעת הר"ס שכתב פ"ו מהלכות בכורות שכל שלא הועילו מעשיו אינו לוקה ה"נ אינו לוקה וכן נראה ממה שלא הביא הר"ס לאו זה בפי"ט מהל' סנהדרין. אך המחבר פוסק דלקי משום דעבר אהורמנא דמלכא וכן נראה ממ"ש בסי' של"ג שהוצרך לפטור הפודה הבכור משום דהוי לאו שאין בו מעשה ולדעת הר"ס אין צורך לטעם זה דתיפוק ליה משום דלא הועילו מעשיו אך קשה ממ"ש בסי' שס"א שהמוכר מעשר בהמה אינו לוקה שלא הועילו מעשיו:

פרשת בחקותי ס"ס שס"א אבל אין לוקין עליו. כ"ב ממ"ש בסי' (של"ג) [שפ"ט] נראה דלא ס"ל האי כללא דהר"ס וכן כתב בסימן (שמ"ב) [שכ"ז] ול"ע:

פרשת נשא סי' שע"ד שאין אומרים בנזירות שיהיו דברי פיו בכיוון כלבבו כמו בשבועה. כ"ב אף בשבועה קי"ל כינוי שבועה כשבועה וזה הטעם גבי ידות נזירות כנזירות שייך וכ"כ הר"ס ריש פ"א מה' נזירות:

פרשת קרח ס"ס של"ג אבל אינו לוקה לפי שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה. כ"ב לפי מ"ש הר"מ בפ"ו מהל' בכורות אין צורך לטעם זה אלא לפי שלא הועילו מעשיו והמחבר לא ס"ל האי דהר"מ וכמו שנראה ממה שחייב מלקות בסי' שמ"ב במוכר שדה לצמיתות יע"ש:

פרשת מטות ס"ס ת"ד אבל אינו לוקה עליו לפי שאין בו מעשה. כ"ב לא ידעתי למה שאם אסר על עצמו איזה דבר ואכל מן האיסור אין לך מעשה גדול מזה. ובפי' כ' הר"מ שלוקה על לאו זה ומה שהוצרכו לומר שהנשבע לוקה אף שאין בו מעשה היינו בשבועה דלעבר כגון נשבע שאכל ולא אכל או שלא אכל ואכל אבל בנשבע שלא יאכל ואכל בהא פשיטא דלקי:

פרשת ואתחנן ס"ס תט"ז ואין בו מלקות. כ"ב עי' לעיל סי' ל"ח וסי' תר"ד:

סי' ת"ך ויש עד סופה. כ"ב ע' בכ"מ ספ"א מהלכות קריאת שמע:

סי' תכ"א ומפני כן אז"ל שהכהנים והלוים. כ"ב אף דכהנים דוקא הם דפטורים בשעת עבודה מתפילין של יד משום דהוי חצילה בין בגד לבשר וכתיב ולבש על בשרו כדאיתא בפ"ק דערכין היינו דוקא לענין איסורא אבל לפיטור אף בשל ראש בשעת עבודה והלוים בדוכנם וישראל במעמדם פטורים מן התפילין כדאיתא בפ"ב דזבחים עלה י"ט:

סי' תכ"ד ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקיבות. כ"ב ע' לקמן ס"ס תל"א וסי' תקנ"ז ותקנ"ח:

פרשת ראה סי' תפ"ב ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקיבות. כ"ב ע"ל סי' מ"ב:

סי' ת"ס ויש לדון ג"כ שאיסור זה כו'. כ"ב לא ידעתי טעם לזה דלמה לא ינהוג איסור זה בכל זמן:

סי' תפ"ז שנמנענו מהקריב שה הפסח. כ"ב לא ראיתי לשום א' ממוני המצות שמנה לאו זה בכלל הלאוין לפי שלאו זה הוא דוקא בשעת היתר הבמות שאף שהותר להקריב בבמת יחיד קרבן פסח לא הותר כי אם בבמה גדולה אבל לאחר שנבנה הבית אין חילוק בין פסח לשאר קרבנות וכל המקריב איזה קרבן שיהיה חוץ לבית אף בזמן הזה חייב כרת והנראה מדעת המחבר שיא דס"ל דהמקריב קרבן פסח בחוץ מלבד הכרת הכולל עובר ג"כ בלאו זה שהרי כתב שנוהג איסור זה בזמן הבית ובזמן הזה. ומסוגיא דפ' בתרא דזבחים יראה דליתא להאי דינא. והר"ס שהביא דין זה בריש הלכות קרבן פסח לא הביאו כי אם להפלגת הדין שכתב אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה כו' אך במנין המצות לא הביאו וצריך עיון. שוב ראיתי הלאו שחסר מחשבונו של הר"ס במקום לאו זה הוא וזר לא יאכל כי קדש הם האמור בפרשת תצוה שהוא אזהרה לזר האוכל קדשי קדשים והביאו הר"ס במנין הלאוין סי' קמ"ז ובחיבורו פרק י"א ממעשה הקרבנות וכן כתבו כל מוני המצות לאו זה והוא תימה איך השמיטו המחבר ז"ל:

פרשת שופטים סי' תקכ"ז דבין במלחמת רשות כו'. כ"ב הרמב"ן בפירוש התורה כתב שאין דין זה נוהג בכל חלוצי צבא אלא בארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו כמו שמפורש בענין. אך הר"ס בפ"ח מה' מלכים כתב סתם ולא חילק משמע דס"ל דאף במלחמת הרשות נוהג דין זה וכן נראה ממ"ש סמוך לדין זה וכן בועל כו' והא מיירי במלחמת הרשות כמבואר:

פרשת כי תצא סי' תר"ב ועוד שאפי' עבר ושקל. כ"ב ע"ל סי' תכ"ד:

סי' תר"ד ובאמת כי גם על כל יחיד כו' כ"ב ע"ל סי' קכ"ב:

פרשת כי תבא סי' תרי"א אין בו חיוב מלקות. כ"ב ע' במ"ש הרמב"ן סוף עיקר ח' ובס' לב שמח שם:

כולל זה דבר השמטה שנשמט מבפנים מהני מילי מעלייתא שנתחדשו למרן הגאון החסיד המחבר נ"י אחר העתק ספרו. והגם שכבר הכנסנו כמה ענינים בפנים אכתי פשו ויבואו פה על סדר המצוה:

מצוה ג' הבאתי בשם מ"כ דהיתר באיסור לא בטיל. ועי' פמ"ג פתיחה לתערובת הביא דברי מ"פ שמסופק בזה. ובאמת בר"ן בנדרים דף נ"ט ע"ב מבואר דהיתר באיסור בטיל ע"ש ול"ע שלא הביאוהו. ועיין מכ"ל פ"ז דמגילה הביא בשם מהרי"ט שהביא בשם רשב"ן דהיתר באיסור בטיל ותמה עליהם ע"ש ולא הביא דברי הר"ן אלו ול"ע:

שם כבר ידוע דברי הריטב"א במכות דף ט"ז בטעם ר"ש דסובר כ"ש למכות משום אחשבי' וכתבו האחרונים עפי"ז הטעם לר' יקיר בתוס' ע"ז ס"ו ושאר דוכתא דע"י תערובות מודה ר"ש משום דע"י תערובות ל"ש אחשבי' ותמו' בעיני מש"ס ערוך במס' מעילה דף י"ח במשנה דהערלה והכלאים מלטרפין ור"ש אומר דאין מלטרפין ופריך הש"ס וכי צריך ר"ש לאילטרופי והא ס"ל כ"ש למכות ומאי קושיא והא כאן בשני איסורין כל חד וחד הוי ע"י תערובות חבירו וא"כ לא שייך אחשבי' בכ"ש ולהכי אשמועינן דאינם מלטרפין ג"כ לכזית ולא ראיתי מי שיתעורר בזה ול"ע גדול:

מצוה ו' מ"ש לענין גר נראה דאסור לאכול שום קדשים עד שיזה ויטבול דכל הפורש מן הערלה כו' ונקט פסח לרבותא דאפי' במקום כרת העמידו דבריהם. וג"כ ל"ד נתגייר ער"פ רק ג' ימים קודם דהכלל גזירה שלא יאמר אשתקד עשה פסח בטומאה. ואפשר בנתגייר ז' ימים קודם וער"פ יום השביעי והזה וטבל דבט"מ דעת הרמב"ם דאין שוחטין עליו בזה והראב"ד והתו' חולקין א"ל דבגר גם הר"מ מודה כי כשיעשה פסח בשנה הבאה כה"ג מ"מ לא יאכל קדשים בטומאה כי בלילה הוא טהור רק שיאכל פסח שלא למנוי' אבל כרת אין כאן ואף דיתבטל מ"ע של פסח כשלא יעשה פ"ש מ"מ שוא"ת הוא ואפשר דלא העמידו דבריהם רק בחשש כרת בקום ועשה ולא בשוא"ת ואולי אפשר גם בכי האי גוונא גזרו. ונראה דלטעם הר"מ דהעמידו דבריהם משום שאפשר שיהיה גירותו ה"ס בכה"ג. אך להראב"ד דחששו שלא יבא לידי איסור כרת י"ל דבשוא"ת לא חששו וגם בלא"ה איך יעקרו מ"ע דפסח עתה שיש בה כרת מחשש שיתבטל להבא מעשה דכרת בשוא"ת מיהו בתר"י בברכות ד' א' כתבו דחז"ל עקרו עשה כדי שלא יבא לידי ביטול עשה בשוא"ת ע"ש וה"כ י"ל כן אך ראיתי בשו"ת ש"א סי' ד' תמה באמת על תר"י בזה דאיך עקרו ודאי מפני ספק ע"ש וא"כ אכן בדידן תלוי בזה:

מדי עברי ראיתי דבר תמוה בלל"ח בזה שהקשה על ב"ש דאמרי גר שנתגייר טובל ואוכל פסחו בערב למה טובל דהא בודאי כבר טבל לשם גירות דבלא טבילה ל"ה גר כלל וצ"ל טבילה עוד ע"ש מ"ש. ודבריו תמוהים דהא גר צריך להביא קרבן לאחר גירותו וקודם הקרבן הו"ל מחוסר כפרה ואסור בקדשים כמבוא' בכריתות ובר"מ ומח"כ מוסר קרבנותיו לב"ד בער"פ ועושה פסח כמבואר בר"מ כאן פ"ו וא"כ להכי צריך טבילה פ"ש ובודאי מיירי שהביא הכפרה וצריך לטבול אח"כ לקודש כי אונן ומח"כ צריכין טבילה לקודש והוא משנה שלימה בחגיגה ופסקה הר"מ ולהכי טובל והוא פשוט ודברי הלל"ח תמוהים שוב הראה לי ח"א בתוס' חגיגה דף כ"א ד"ה האונן שכ' להדיא דמח"כ דגר א"צ טבילה לקודש רק מח"כ דטומאה ע"ש:

שם הבאתי בשם הלל"ח דאף דאין חגיגה באה בטומאה היינו משום דאינו יכול לאוכלו בטומאה אבל בט"מ שחל ז' שלו בער"פ דלדעת הר"מ נדחה לפ"ש וא"כ ליבור עבדו בטומאה גם החגיגה באה בטומאה כיון שגם הטמאים יאכלו לערב כי הם ראוים לאכילת קדשים ע"ש. ונראה דוקא בנשים כי אין קרבנם טעון סמיכה אבל האנשים דקרבן טעון סמיכה אין מקריבין דהא א"י לסמוך בטומאה. ועי' בתוס' שכ' בכ"מ דהא דטמאים משלחין קרבנותיהם היינו נשים או עופות שאין טעונין סמיכה לא זולת אך לפ"ז נדחו דברי הלל"ח דעיין בר"מ סוף ה' ק"פ וה' חגיגה דפוסק דחגיגה י"ד הוא רשות. ועי' תוס' פ' א"ד דלמ"ד רשות הוא רק מדרבנן ע"ש. והלח"מ כ' דהוא מה"ת שנתנה לו רשות ע"ש ולע"ד דמצוה איכא ומצוה לגבי חובה קרי לה רשות דאל"ה כיון שיש לה כל דין שלמים פשיט' דיש לו רשות להביא שלמים כמה שירצה ולענין מה נתנה לו התורה רשות ויש לדחות ומ"מ נראה כן. ולפ"ז אפשר נשים פטורות דהא הוה מ"ע שהז"ג שנשים פטורות וממילא דאין מקום לדברי הלל"ח כלל. ולכאורה יש כ"מ אי חגיגה דרבנן א"כ אם אכלה עם הפסח דהוי רשות לענין דאורייתא לא יצא ידי פסח כי מבטלת אך אם הוא מן התורה מצות אין מבטלין זא"ז מיהו ז"א דניהו דחגיגה דרבנן היינו ההבאה אבל כשכבר הביא הוי שפיר האכילה מ"ע דלא גרע משלמים ועי' רש"י בפסחים ד' כ"ט ד"ה בשאר כ' להדיא דאכילת קדשים אף הנאכלין לישראל הוי מ"ע דאורייתא והובא כ"פ בפנים אם כן שוב מצות אין מבטלין זה את זה:

מצוה י"א בדין חמץ שקיבל עליו אחריות הישראל נשאלתי איך יבער החמץ הישראל דהא גוזל העכו"ם ובפרט להני שיטות דגזל עכו"ם מה"ת ואפי' ישלם חשוב גזל. והשבתי דכה"ג ל"ה רק מזיק עכו"ם ובזה לא מצינו לכ"ע איסור בעכו"ם דגם בישראל נראה דל"ה רק מכח דהתורה ציוה להשיב אבידתו מכש"כ שלא להזיקו אבל בעכו"ם ל"ש זה. ואף דבישראל אפי' רוצה לשלם לו אסור להזיקו היינו משום מ"ע של ואהבת לרעך כמוך ומה דסני עליך וכו' אבל בעכו"ם ל"ש זה ופשוט:

שם בענין הקונה חמץ לזמן מ"ש. ולענין המוכר חמץ לזמן הנה לשיטת הר"מ פכ"ב ממכירה דהמוכר לזמן יכול הלוקח לבנות ולהרוס וחשוב כשלו עד הזמן ה"כ אין המוכר עובר וכמ"ש הקצה"ח סי' רמ"א סק"ו ע"ש. אמנם לשיטת ר"י הובא בחוה"מ סי' שמ"ו דהמוכר בהמה לשלשים יום הו"ל הלוקח שומר ע"כ דס"ל דמכירה לזמן ל"ה מכירה וכמ"ש הקצה"ח שם. א"כ ה"כ המוכר עובר עליו. ויש לתמוה במ"ש המ"א סי' תמ"ח גבי מתנה עמ"ל דאם אמר ותחזירהו לי לכ"ע מהני. וע"ש בח"י שהקשה הא מבואר ביו"ד סי' ש"ה דאם אמר ותחזירהו לי גרע מעמ"ל ותי' בדגמ"ר דכוונת המ"א שנתן מתנה על זמן קצוב יעו"ש. והוא תמוה הא לשיטת ר"י הנ"ל כה"ג חשוב של מוכר ועובר בב"י וגרע ממתנה עמ"ל דאינו רק משום חומרא דחמץ ול"ע. אכן לדעת הר"מ י"ל דמהני במוכר לזמן. ובזה י"ל מ"ש הר"מ ז"ל בפ"ז מה' שאלה ה' א' המפקיד אצל חבירו פירות אם חסרו יותר מכדי חסרונן מוכרן בב"ד וכ"כ בה' ב' המפקיד פירות והרקיבו כו' מוכרן בבית דין. ובה' ג' כ' המפקיד חמץ אצל חבירו והגיע פסח לא יגע בו עד שעה חמישית מכאן ואילך יוצא ומוכרו בשוק לשעתו. וכן הוא בש"ע חו"מ סי' רנ"ב. וקשה למה לא ביאר גם ב[illegible]ן שצריך למוכרו בב"ד כמו בפירות והרקיבו. ובירושלמי מבואר להדיא דצריך למכור בב"ד ועי' תוס' ב"מ. ע"כ נ"ל דהר"מ לשיטתו דס"ל מכירה לזמן מהני כמש"ל א"כ גם בחמץ כיון שאפשר למוכרו לזמן אסור לו למכור לחלוטין דאכתי יש בו משום השבת אבידה דשמא לא יאכלו העכו"ם ויחזיר לו לאחה"פ לזמן שקבע. דהמוכר לזמן אם נשאר החפץ בעין אח"ז שייך להמוכר כמו באחריך לפלוני. וכיון שאינו מוכר רק לזמן וקרוב הדבר שהעכו"ם יחזיר לו אחה"פ א"ל למכור בב"ד ככ"ל וז"ש הרמב"ם יוצא ומוכרו בשוק לשעתו דתיבת לשעתו אינו מובן. ולמ"ש א"ש דר"ל דמוכרו לזמן ויגיד עליו ריעו שכ' בפכ"ו מה' מלוה העושה שדהו אפותיקי ומכרה ה"ז מכורה בד"א שמכרה לשעתה אבל מכר ממכר עולם אינה מכורה הרי דלשעתו היינו מכר לזמן וה"כ כאן. וכבר נשאלתי מח"א על הר"מ הנ"ל והש"ע שלא כתבו דצריך ב"ד גבי חמץ ולפמ"ש אתי שפיר וק"ל. ובעמדי בזה תמהתי עמ"ש האחרונים בשם הב"ח דראוי להחמיר שלא למכור כותח לעכו"ם תוך שלשים יום לפסח ותמוה שלא הביאו הירושלמי בפ"ק דפסחים דמבואר דר"ח ליוה לישראל למכור כותח שהפקידו אצלו בשעה חמישית ול"ע:

שם ע' רשב"ן בס' זוהר הרקיע בסוף הספר שכ' דבחמץ בפסח איכא גם עשה על אכילתו דהיינו לאו הבא מכלל עשה ע"ש ובאמת שכן מבואר בירושלמי פ"ק דפסחים במשנה דאוכלין כל ארבע כו' דבחמץ בפסח באכילה איכא עשה ול"ת ע"ש דמפיק לי' מקרא דשבעת ימים תאכלו מצות ולא חמץ וכ"מ לכמה דברים דאסור אפי' בכ"ש דהא לא כתיב בי' אכילה רק לענין רשות ע' פמ"ג בפתיחה לה' שחיטה. וא"כ אסור ג"כ מכח העשה שלכד"א לדעת מהר"י בן לב ומהרש"ל בשבועות פ"ג. והאחרונים לא הביאו זה ול"ע:

מצוה י"ב לענין שלא נאכיל הפסח לרשע. פשוט דגם בלא התרו בו שאינו ח"מ הוי ג"כ רשע לכה"ת ובשוחט בהמת חבירו לע"ז דאמרינן לצעורי מ"מ בהתרו בו וקיבל התראה הוי שפיר רשע. והנה אם שחטו וזרקו עליו ועשה תשובה ואכל ודאי פטור מפ"ש דאינו מבואר בתורה דמעכב העשי' רק בערל וטמא וד"ר עי' ר"מ ולא כאן. וגם נ"ל דלא הוה רשע לע"ז רק בעובד ע"ז בגוונא שחייב מיתה אבל לא היכי דהוי רק בלאו ומכש"כ בשוגג דל"ה רשע. ואף היכי שלא קיים המצוה ונקדשתי ועבד באונס מ"מ כיון דאינו חייב עונש אינו רשע לכה"ת כלל לבד מעבודה ע' מנחות ובר"מ אבל לשאר דברים ל"ה רשע וז"פ וברור:

מוסף השבת כתב בפשיטות דבונה ע"מ לסתור חייב וכ"ה בה' יו"ט הראו לי שהוא פלוגתא בירושלמי פ' כ"ג ופ' הבונה אי בנין לשעה חייב ופליגי אי המשכן הוי בנין לשעה ע"ש. ואמנם בפ"י בסוגיא דמתוך כ' בפשיטות דבנין לשעה פטור. ומיישב בזה הא דל"א דבונה ביו"ט מותר משום מתוך דמותר לגבן ביו"ט משום דמגבן הוי בנין לשעה ע"ש. ודבריו ל"ע דהרי הר"מ פסק דמגבן חייב ביו"ט וגם ל"ה כירושלמי ול"ע:

שם במוסף השבת בכלל בורר ע' במג"א סי' תס"ו וסי' ת"ק שכתב דברירה לא הוי רק בדבר שהוא פסולת או ב' מיני אוכלין אבל במין א' ואין פסולת רק איסור ל"ה בורר רק אריה הוא דרביע עליה וחידוש שלא הביא שכ"כ הר"ן בשבת ס"פ חבית דל"ש בורר כה"ג כמו שהבאתי בפנים יעוש"ה:

שם דף כ"ג ע"ב נשמט אחר מלת וע"ש ול"ל אפי' לסוברים דלא כר"ן גבי אונס ומפותה כבר כתבו תוס' ב"ק דף ל"ג ע"ב סד"ה א"ב דבקנס דשור המזיק גזה"כ הוא לר"ע דזוכה משעת היזק ע"ש ע"כ:

מצוה ל' אם נשבע ע"ש בכתב כבר התעוררו האחרונים אי כתב הוי כדיבור ועי' או"ת סי' ל"ו מפלפל בזה ומביא ראי' מתמורה דאמרינן דנשבע חייב אף דהוי לאשאב"מ ויליף מקרא ודלמא קרא מיירי בכותב שיש בו מעשה ע"ש. ובאמת שלשיטת הר"מ כפי מה שפי' הה"מ דבריו בה' שכירות דלשאב"מ דמשכחת ע"י מעשה לוקה תמיד ע"ש הוי ראי' יותר ועי' מ"ש בזה במצוה פ"ו בפנים ובכ"מ:

מצוה ל"ה לא תנאף. הרהמ"ח לא חילק באשת איש שזינתה בין בא עליה ישראל או עכו"ם חייבת מיתה וכן הוא דעת רוה"פ. אמנם מדברי תוס' כתובות דף ע"ב ד"ה משום לניעות כו' משמע להדיא דעכו"ם הבא על אשת ישראל אין חייבת מיתה. וכ"ה דעת הרז"ה בסנהדרין פ' בן סורר ומורה שאף הרמב"ן שם מודה לו. ושוב הראני בשו"ת פ"י ח"ב שכתב שא"א לפרש כלל כוונת התוס' שיש חילוק בא"א בין ביאת ישראל לעכו"ם וע"ש שהאריך לבאר דבריהם בא"א דפשיטא לי' דאין חילוק ותמיה שהרי הרז"ה והרמב"ן כתבו בהדיא להיפך והובא ג"כ בחידושי הר"ן שם וטעמם דאשר ינאף את אשת רעהו כתיב אמנם בעכו"ם שבא על נדה ישראלית ודאי נראה שהיא בכרת דבזה לא כתי' רעהו:

מצוה ל"ח לא תחמוד. עוד נ"ל דסברא זו מבואר בשמ"ק למס' כתובות דגבי עכו"ם ל"ש חזקה דממון ועי' מהרי"ט אלגאזי בה' בכורות שהקשה

אם

אם גזל עכו"ם אסור מה"ת א"כ גם ס' ממון דעכו"ס לא יהי' מוליאין מספק מחמת חזקת ממון וי"ל עפ"י קושית מהרי"ב מ"ט אמרי' ס' ממון לקולא הא הוי ס' איסור דאורייתא ותי' באו"ת דהל"מ כך היא דס' גזל מותר. והנה מבואר בה' מלכים דשיעורין לישראל נאמרו ולא לב"נ ובודאי הטעם דהל"מ לא נאמר' להם א"כ ס' גזל נמי לב"נ הוי ס' איסור ע"כ ל"מ חזקת ממון. אבל כשנותן לישראל לא הוי ס' איסור דלישראל נאמר הל"מ דס' גזל מותר. גם לפמ"ש החוו"ד סי' ק"י דכ"מ שנא' בדרך לאו כמו ל"ת נבילה אז הס' מותר מה"ת אבל היכי דהתורה כתבה ההיתר והאיסור בא מכלל היתר אז היתר ודאי הוא דשרי אבל ס' אסור יעו"ש. א"כ ה"נ גבי ישראל כתיב לא תגזול ס' מותר אבל ב"נ ילפינן מכל עץ הגן אכל תאכל ולא גזל א"כ ס' אסור. ואפי' חזקת מ"ק לא מהני גבי עכו"ס לפי מ"ש הפמ"ג דבב"נ לא אזלינן בתר רובא כ"ש בתר חזקה:

מצוה מ' ראיתי בטור על התורה בפסוק ויקח את האבן אשר שם מראשותיו אע"ג דאיתא בפ"ב דזבחים דאין עושין מזבח מדבר שנשתמש בו להדיוט בבמה שרי ע"ש. והוא תמוה הלא בזבחים שם (קי"ג ע"ב) דאפי' בבמה נמי אסור דפריך והא מידה ראב"ש בבמה דתניא וכו' ומשני ורבה א"ל התם בחדתי וכ"מ במנחות כ"ב ע"א דאיתא התם א"ב חדתי ועתיקי ומקשי ולא והכתיב כו' ומשני ה"כ בחדתי ול"ע. ולענ"ד ליישב קושית הטור הנ"ל דמבואר בילקוט דהאבנים שלקח יעקב אבינו ע"ה היו מהמזבח שנעקד עליו יצחק והוא מהאבנים שהקריב עליהם אדה"ר. וא"כ היו האבנים הללו קודש כי אדם הי' יכול להקדישן שהיו שלו (ע' ר"מ פ"ב מהא"מ) וא"כ היו קדוש נכבר ודבר שבקדושה לא מליט שאם נשתמש בו הדיוט שיהי' אסור לגבוה. (ע' פר"ד דרוש י"ב) ובזה מיושב קושית הפנים יפות שהקשה דאמרינן בש"ס אין לך הר וגבעה שלא עבדו ע"ז ואיך יכול יעקב אע"ה לעשות מצבה בהר המוריה והלא נעבד במחובר אסור לגבוה ולפמ"ש כיון דאדה"ר הקדישו אין אדם יכול לאסור דבר שא"ש אפי' לגבוה כמבואר בפוסקים. אך הר"מ פסק (פ"ד מהא"מ) דיכול לאסור של הקדש אפי' שא"ש לגבוה וכבר השיגו על הר"מ בזה. שו"ר בפ"י שדרך בעצמו בד"ז אך כ' שהי' המזבח של אברהם אע"ה והי' ידוע לו שלא נעבד ולמ"ש א"ש טפי. עוד כתב שם מה שהוצרך יעקב להקדישו עוד הפעם מחמת שהם האבנים מראשותיו יצאו לחולין יעוש"ה. ודבריו תמוהין דהא כלי שרת יש בהן מועל אחר מועל ע' בס' מעילה ומזבח יותר קדוש מכ"ש כמבואר בר"מ (פ"א מה' בה"ב) דאבני מקדש אין להם פדיון. וידוע דדבר שאין לו פדיון יש בו מועל אחר מועל ולא יצא לחולין ועיין במלחמות בע"ז בסוגיא דכלי אחז ע"ש ואפשר דהוא אזיל בשיטת הרז"ה שם בסוגיא:

שם הבאתי שהרמב"ן דחה דעת רש"י ז"ל בפ' קרח בפסוק וירם את המחתות מבין השריפה כי קדשו שהרי עשאן כ"ש ואסורין בהנאה. והקשה הרמב"ן דלא ידע טעם לאיסור זה שהרי קטרת זרה הקטירו וזר שעשה כ"ש להקטיר בחוץ באיסור א"כ מקודש. ותי' ז"ל אבל יש לומר בעבור שעשו כן עפ"י משה הי' קודש וסיים והנכון בעיני כי יאמר הכתוב כי הקריבום לפני ד' ויקדשו להיות לאות לבני ישראל כלומר אני הקדשתי אותם יעת שהקריבו וכו' נראה מלשונו אם לא הי' הקב"ה מצוה לא הי' קודש. ולדעתי תמוה כי רש"י ז"ל הביא במגילה דף כ"ו תוספתא מפורשת דיליף מהאי קרא שאין מורידין בקודש וכן בש"ס מנחות דף ל"ט דייק כן מהאי קרא ולע"ג:

מצוה מ"ב הבאתי דברי מהרש"א בגיטין דסובר הא דע"ע רבו מוסר לו שפחה כנענית דוקא שפחה של האדון אבל של אחר לא יעוש"ה והשעה"מ תמה עליו מתמורה דף ל' גבי האומר הילך טלה זה ותלין שפחתך אלל עבדי דפריך שם הש"ס הא שפחה לעבד שרי ע"ש. וע' כו"ב (מהדו"ת חאה"ע סי' ע') וע' שעה"מ פ"ד מה' עבדים בשם מהרח"ש. וכעת כ"ל דא"ש דהא מבואר בש"ע יו"ד סי' רס"ט בעבד שהשיאו רבו אשה דילא לחירות דמסתמא שיחררו. ולפי"ז ממילא גם הכא כשמוסר האדון השפחה לעבד שא"ש נמי נימא דמסתמא לא עביד איסור כיון דאפשר להיות בהיתר דהיינו דמקני השפחה שלו להאדון של העבד לזמן דהוי קנין גמור כמבואר בר"מ והראב"ד (פכ"ג מה' מכירה) ודעת קצת מסקדמונים דאף לענין אתרוג כה"ג הוא לכם. וע' בקצה"ח סי' רמ"ג ואף דהאדון לא עשה בה קנין ע' תוס' בכורות י"ח ד"ה אקנויה אקנה לי' דבדבר שעושה להנצל מאיסור לא בעינן קנין וה"נ כן הוא וא"כ שפיר פריך שפחה לעבד משרי שרי. הכוונה כיון דשפחה שלו שרי א"כ יכול לעשות בהיתר וא"כ אנן סהדי שעושה ע"ד היתר ומקנה לזמן וליכא איסור כלל. וע"ז משני ביש לו בנים וליכא שום היתר כנ"ל ליישב. ועפי"ז יצא לנו דמי שיש לו ע"ע וגם לו שפ"כ בשותפות עם אחר דיכול למסור השפ"כ לע"ע שלו אף שיש לאחר חלק בה לפימ"ש הר"ן פ' השותפין דשותפים בשעה שכל א' משתמש הוי כמו קנין לזמן כמו בנכסי לך ואחריך לי וע"ש. וכיון שכן יכול למסור השפ"כ לעבדו דבשעה זו קנויה לו לזמן ועדיף מגוונא דלעיל:

מצוה נ' היכי דקלב"מ אני מסופק אם מהני התפיסה של הקטן בעצמו וא"ל מהא דגר שמת והניח עבדים קטנים דכל הקודם זכה בהם. ולא אמרינן דקטן זוכה בעצמו דש"ה דהקטן צריך לקנות בעצמו והקטן אינו יכול לקנות דלית ליה זכיה אבל תפיסה א"ל קנין דאף דהיכי דל"מ קנין מהני תפיס' שיהיה מוחזק וע' בקצה"ח סי' ר"ב דמחלק בין תפיסה לקנין ע"ש:

מצוה נ"א שם הקשיתי דאין סברא שמן התורה יגרע כח ישראל מעכו"ס כיון דאינו רעהו יופטר אם נגח שור עכו"ס לשור ישראל ואם נגח לשל עכו"ס ישלם ח"כ יעו"ש ואח"ז מצאתי בתוס' (ב"מ דף ע' ע"ב) ד"ה תשיך דאע"ג דעכו"ס מעכו"ס אסור לקבל ריבית מ"מ עכו"ס מישראל מותר לקבל ריבית דלא תשיך לאחיך כתיב יעו"ש היטב:

עוד שם ע"ש דאיבעיא בש"ס אי ממשכנין על כופר וע' רמב"ן בפ' משפטים שכ' בפשיטות דאין ממשכנין וע"ז נאמר אם כופר יושת. ולע"ג שלא הביא שהיא איבעיא בש"ס ולא איפשטא ובלד אחד אמרינן שם דהוא חייב רק דאין ממשכנין ובדברי רמב"ן מבואר דאין חיוב כלל ול"ע דכמו חייבי חטאות אע"ג דאין ממשכנין מ"מ חיובא איכא ה"נ בכופר. וע' ריטב"א מכות גבי כופרא כפרה ע"ש מה שהביא בשם הרמב"ן ולע"ג:

עוד שם בפיסקא המתחלת וע' בקצה"ח וכו'. ואם פטר חמור הזיק אפשר אף אם נאמר דאה"נ אין להם בעלים וא"כ הפקר פטור מ"מ פטר חמור אע"ג דאסור בהנאה כמו שמבואר בבכורות וברמ"ם פי"ג מה' בכורות דאף מחיים אסור בהנאה מ"מ יש לו מאי דביני וביני כי יכול לפדות בשה והמותר הוא שוה הרבה וע' בבכורות לענין קידושי אשה וצריך לע' בר"מ בה' אישות פ"ה. וגם אם שור נגח הפ"ח אם צריך לשלם לו מאי דביני וביני הכל צריך לחקור ובעזה"י כשאשנה פ"ז אברר זה ועיין בש"ס ב"ק לענין גונב פ"ח:

שם ראיתי בתוס' שבועות דף ל"ח ע"ב אנסתי ופתיתי וכו'. שהקשו איך פוטר ר"ש משום קנס ע"פ עצמו הא כיון דלא מחייב בשבועת הפקדון רק כשיחד לו כלי לעשקו וא"כ הכא כיון דפרעי' תו לא מיפטר בהודאה כו' יעו"ש. ואני תמה מאוד לומר כן בקנס דאשר ירשיעון אלקים כתיב למה גרע מה שמשלם לו חוץ לב"ד מ"מ יכול להודות לפני ב"ד אח"כ ויפטר ובודאי שצריך התובע להחזיר לו שהרי אפי' בתפס התובע ויש לו מיגו פליגי הפוסקים בחו"מ סי' של"ט ומכ"ש כה"ג כל כמה דלא חייבוהו ב"ד על כפירתו אף אם שילם ואח"כ הודה פטור. ובאמת שהתוס' ריש פרק נערה שנתפתתה הקשו קושיא זו בא"א דפשיטא דפטור דבעינן דוקא יחוד כלי לעשקו וכאן בלא עמד בדין מיירי ולא משכחת יחוד כלי ע"ש אבל דבריהם כאן לע"ג:

מצוה נ"ג בדיני נזקי בור. יש להעיר במה דקי"ל דאינו חייב אא"כ כרה י' טפחים ולא מלינו בש"ס ופוסקים אם צריך הטפחים שוחקות או עוצבות דלגבי מצות מלינו בש"ס דלחומרא אזלינן כ"א לפי ענינו וכאן יש להסתפק בזה. וגם יש לחקור אם אחד כרה י' טפחים עוצבות ובא אחר והשלים לי"ט שוחקות דהוא שיעור חצי אצבע לאמה כנודע אם האחרון חייב דאם נימא שטיעור הטפחים הם עוצבות האחרון פטור. ואם נאמר שהם שוחקות האחרון חייב וכפי מה דאמרינן דאזלינן לחומרא בכל דבר א"כ כאן שניהם משלמים בשותפות ול"ע:

שם בדיני המצוה מבואר דאם חפר בור י' טפחים חייב אם מת השור ולכאורה אם נאמר דגם בי"א א"א לצמצם ע' בר"ם בה' רוצח והדברים עתיקים. א"כ איך חייב בי"ט דלמא הוא פחות מי' טפחים ואפי' לפי סברת הר"ש בתוס' בחולין דהו"ל כעין ס"ס א"כ ה"כ דלמא הוא י"ט א"ד יותר וא"כ חייב ולא נשאר רק ספק אחד דלמא הוא פחות מי' מ"מ קשה להוציא ממנו מס"ס עיין בראשונים ובאחרונים והדברים עתיקים אי מוציאין ממון מס"ס. אך נראה כיון דקים להו לחז"ל דבפחות מי' אין בו כדי להמית א"כ אפי' במצומצמים כיון דחזינן דמת השור ובפחות לא הי' מת מוכח דהי' בו עשרה כ"כ:

מצוה נ"ד לענין תשלומי כפל וכו' השמיט דבר שאינו מסוים שאינו משלם כפל. וגם הר"מ ז"ל השמיט ועיין בים"ש שתמה ע"ז ועיין בס' פ"י בפ' מרובה שייסב זה ע"ש:

מצוה ס"ט בפנים הבאתי בשם הש"ס דסנהדרין ותמורה דמוציא ש"ש לבטלה עובר על עשה דאת וכו' תירא ובפרשת התוכחה כתיב אם לא וגו' ליראה את השם הנכבד היינו שלא להוציא ש"ש לבטלה ע"ש. נ"ל כשם שמוציא בפיו לבטלה עובר בעשה כך במוחק ועושה מחיקה בשם הקודש חוץ מה שעבר על ל"ת לא תעשון כו' כמבואר בש"ס וברמ"ם בה' יסוה"ת ולוקין על לאו זה עוד עובר על העשה הנ"ל מה לי שמדבר בפיו או שעושה בגופו של שם הקודש. (וא"ע לענין מה שחקרו האחרונים לכל דברים שבכתב אי הוי כדיבור לענין שוטה ולענין שאר דברים והדברים עתיקים כי לא דומין לזה וק"ל ככ"ל) ובזה אפשר לייסב מה שמבואר בפ' חלק דלר' אליעזר כל עיר שיש בה מזוזה וכו' דכתיב לא תעשון כן וקשה וכי לית ליה לר' אליעזר עשה דוחה ל"ת (ואי דיש בה הרבה שמות עיין בנזיר מה לי חד לאו או תרי לאוי ועיין בפ"י במכות והדברים עתיקים) ולפמ"ש ניחא דיש בה ג"כ עשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. והא דלת"ק ממעט משריפה מחמת דלא שלל שמים בל"ז אינם נשרפים כיון שהתנא ממעט הקדשות ושאר דברים מלא שלל שמים גם זה בכלל ועיין רש"י פ' חלק דף קי"ג ע"א ד"ה ואבדתם את שמם וכו' צריך לעיין ואכ"מ:

מצוה ע"ה כתבתי בפנים דטומטום ואנדרוגינוס פסולים לעדות מטעם ספק וכ"מ כגון עדים שהעידו באחד לחייבו מיתה או מלקות או גלות ובאו טומטמים להכחיש אותם בודאי אין נהרג הנידון דלמא הם אנשים וכשרים. וגם לענין דיני ממונות כ"מ אם א' הוציא שטר על חבירו והם אומרים שהוא פרוע אינם מוליאין ממון מיד הלוה. וגם אם העידו בא' לחייבו ממון מהני תפיסה כדיני ספק ממון לשיטות הראשונים בגוונא דמהני. ופשוט דע"א מהם אין מחייבו שבועה מספק דמ"ל ממון מ"ל שבועה אך אם הוא עד המסייע בודאי פוטר מספק ולענין אם הם עידי סתירה אחר הקינוי בודאי אינה שותה. אך אם היא נאסרת על בעלה ל"ע כיון דלא ידעינן דנסתרת בודאי אוקמה אחזקת טהרה לשיטות הראשונים דלא איתרע חזקת טהרה רק בנסתרה בודאי גזה"כ דספק טומאה ברה"י טמא אף דאית לה חזקת טהרה והדברים עתיקים אבל כאן דהוי ספק סתירה אוקמה אחזקת טהרה ואין שייך לומר דידוע דאף ס"ס ברה"י טמא כל שאתה יכול לרבות ספיקות ברה"י ז"א דכאן הספק על עיקר הסתירה וק"ל. ומ"ש לעיל דאם הם עידי פרעון אין מוליאין ממון מיד המוחזק. אפשר לומר דאינם נאמנים כלל לשיטות הסוברים בממון נמי בעינן עדות שאתה יכול להזימה וגם בעידי פרעון אף דהוי כאשר עשה כי בממון לא אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה והדברים עתיקין א"כ אלו העדים אין יכול להזימם כי לא ישלמו מספיקא כי הם יכולים לומר דלמא נשים הם מכל מקום נראה לי כיון

ממון

ממון בעדותם מחויבים לשלם וכבר כתבתי לעיל דלדעתי אף נשים ישנן בכלל כאשר זמם והדבר צ"ע ויש בעזה"י להאריך הרבה ואכ"מ ואני לא באתי רק לעורר לב המעיין. וגם צריך לדעת דיש דינים דאף הנשים נאמנין רק קטנים אינם נאמנים וא"כ טומטום ואנדרוגינוס שיש להם י"ב שנים ויום א' והביאו שערות מ"מ אינם נאמנים דלמא זכרים ניהו ועדיין הם קטנים עד י"ג שנים ועיין בר"מ פ"ב מה' אישות ובהראב"ד גם אותן הפסולין לעדות מדבריהם מ"מ לענין דיני נפשות נאמנים להציל ופשוט וכן מבואר בס' טורי אבן במס' ר"ה:

עוד כתבתי שם דה"ה נכרי פסול והרהמ"ח לא הביא נכרי אפשר דס"ל כשיטת רש"י והביאו גם בתוס' פ' החובל וג"כ בס' החכמה. עיי' באו"ת וקצה"ח סי' ס"ח דנכרים כשרים מה"ת לעדות ע"ש:

מצוה פ"ח חגיגת הרגל שם הבאתי דברי הטו"א שיכולין להביא חגיגת הרגל בשותפות ובלבד שיגיע לכל א' ש"פ מה"ת אולם מרש"י פסחים ד' פ"ט ע"ב ד"ה המוכר פסחו וחגיגתו דמיו חולין שפרש"י וחגיגתו חגיגת י"ד שהוא ג"כ לכל המנוין עכ"ל משמע דחגיגת הרגל אינה באה בשותפות דאל"כ מי הכריח לרש"י לפרש שהוא חגיגת י"ד א"ו ס"ל דחגיגת הרגל אינה באה בשותפות יעו"ש היטב:

מצוה צ' בדין הביכורים שכתבתי כיון דניתן לאנשי משמר הו"ל לקוח עיין במלוה של"ה באריכות מש"ש:

מצוה ק"ו הקשיתי על רש"י חגיגה ד' י"א מהא דאין טומאת ידים במקדש והבאתי שיטת הרמב"ם דאפי' נטמאו חוץ לעזרה עתה ראיתי בירושלמי (ד' הנ"ל) דף ה' בקרבן העדה בתוס' ד"ה לין הניח דברי הרמב"ם בל"ע מאין הוציא זה דאפי' חוץ לעזרה נטמאו ג"כ אין טומאת ידים במקדש והאריך קצת ע"ש:

מצוה קט"ו וסומך שתי ידיו וכו' כן מבואר במשנה מנחות ד' צ"ג ועיין בש"ס שם. ועיין בתרגום המיוחס ליונתן בויקרא דאינו סומך אלא ביד ימינו ע"ש. והוא נגד משנה מפורשת הנ"ל וצ"ע. וגם ראיתי בתרגום יוב"ע שם בכמה מקומות שפירש יד ימינו והדברים תמוהין וגם דברי הרמב"ן בויקרא בפ' וסמך צ"ע שלא הביא דברי המשנה והגמרא במנחות וצ"ע:

עוד ראיתי דבר תמוה בקרבן אהרן סדר ויקרא ה"ד ה' ח' שם כתב באמצע דבריו שמיתה בידי שמים חמור יותר מכרת ע"ש והוא פלא דמבואר להדיא בשבת ד' כ"ה דקאמר מה לקודש שכן כרת תאמר בתרומה שהוא במיתה בידי שמים וע"ש ברש"י שכ' הטעם דכרת חמור משום דימיו נכרתים והולך ערירי משא"כ במיתה בי"ש ע"ש ובתוס' הרי מבואר דכרת חמור. ואישתמיטתי' להבעל ק"א ש"ס ערוך. ועיין כ"מ פ"ד מה' ביאת מקדש שכתב ג"כ כהק"א וכבר תמה עליו בשעה"מ שם:

מצוה קט"ז ד"ה וכבר כתבתי דאם חיסר מעשרון כ"ש וכו' ושם כתבתי דדעת הר"מ דעד שני לוגין כשר ואם ריבה שני לוגין פסולין ולא בארתי כל הצורך היינו דהר"מ חילק בין אם ריבה משמנה דהיינו הפריש שני לוגין שמן אזי אינה נפסלת עד שיתן שני לוגין אבל אם עירב שמן ממנחה אחרת או שמן חולין אפי' אם עירב כ"ש פסולה ע"ש בהר"מ הלכות פסוהמ"ק שמבואר כן להדיא ועיין בתוי"ט מנחות פ"א מ"ג ד"ה ריבה וגם פ"ג מ"ב ד"ה והן בולעות זו מזו שכ' דלהר"מ אין חילוק בין שמנה ובין שמן ממנחה אחרת ושמן חולין דאין נפסל הקומץ עד שיערב עוד שני לוגין והוא תמוה דהר"מ כתב בפירוש דשמן ממנחה אחרת ושמן חולין פוסל בכ"ש וצ"ע כעת:

מצוה קכ"ז נלע"ד דבתשמישי קדושה דקי"ל דאזמניה ולא צר ביה או צר ביה ולא אזמניה לא מהני ובעינן תרוויהו א"כ יש לומר דמהני בהו שאלה על ההזמנה להוציאם לחולין דלא עדיף מהקדש גמור דמהני ביה שאלה ומ"ש בזה וצ"ע שלא ראיתי לאחרונים שדברו בזה כלל וכ"מ רבתי לדינא:

עוד ראיתי חידוש בתוס' מעילה דף י"א ע"ב ד"ה בונה שכתבו דלב ב"ד מתנה ל"א רק בנדבת ציבור אבל בנדבת יחיד אפי' ע"ד למוסר' לציבור ל"א לב ב"ד מתנה יעו"ש וגם בזה צ"ע מדוע השמיטו מפרשי הש"ע בא"ח סי' קנ"ג קנ"ד ולא הביאו כלל דבריהם:

מצוה קל"א שם הבאתי בשם הריטב"א דאינו מרים מדשן העולים רק מדשן האברים כעת ראיתי שכן הוא מבואר בהירושלמי מס' יומא ד' ה' ע"ב (דפוס דעסו' שעם הקרבן העדה) והמפרש שם נדחק בפירושו ולא ראה דברי הריטב"א ע"ש. עוד שם הבאתי שיטת הש"ס דידן דשיעור הרמה מלא קומצו ובירושלמי שם מבואר דהוא בכזית גם מבואר שם דבעינן שיור בהרמה ובעי אם לא הוי בכל הדשן רק כזית היכי ליעבד דאי מרים הכל ליכא שיור ע"ש ובש"ס דידן לא נזכר זה לענין מלא קומצו בכה"ג אי דמי למנחה ובעי שיור והרמב"ם השמיט כ"ז וצ"ע לע"ע:

מצוה קל"ב עיין בש"ס מנחות דף כ"ז בעי הש"ס אי על העולים דוקא או על בסמוך ע"ש והקשה אותי הרה"ג מוה' יעקב ווײלער נ"י אבד"ק ביטש במדינת הגר בעהמ"ח ס' בית יעקב על מס' עירובין דהא כיון דחזינן דהש"ס יליף לענין קרבנות מעקידה כמבואר בפ' לא היו כופתין לענין עקידת יד ורגל וכן לענין השחיטה דבעינן שיהיה בדבר התלוש וכ"ש של מתכות דומיא דמאכלת כמבואר בחולין ובזבחים. א"כ אמאי לא יליף הש"ס גם הכא מקרא דעקידה דכתיב וישם אותו על המזבח ממעל לעצים הרי דעל העצים דוקא והשבתי דלא מיבעי' לדעת הרמב"ם פ"ג מה' כלי המקדש דהא דבעינן שיהיה הסכין של מתכות וכ"ש הוא רק לכתחילה א"כ הרי דסובר דרק לכתחילה ילפינן וא"כ הכי כאן האיבעי' לענין דיעבד אך גם לדעת התוס' בחולין ד' ג' ובפ' איזהו מקומן דגם בדיעבד מעכב ועיין לח"מ שם ג"כ אתי שפיר דהרי בלא"ה לכאורה קשה דבגמ' בזבחים ד' כ"ד דמרבה הש"ס מקרא אי שחט קדשים בראשו של מזבח דכשרים. ולכאורה בלא"ה למה לא ניליף מעקידה דנהי דגילתה תורה גבי קדשים דבעינן ירך המזבח מ"מ איזו לעיכוב כיון דעקידה היה ככל עסק קרבן והוי בעי לעשות השחיטה על המזבח וע"כ צ"ל דהש"ס סובר כיון דגלתה תורה על ירך אפיקתיה מהך דעקידה ואמרינן דבזה דהיה רוצה לשחוט ע"ג המזבח היה הוראת שעה לבד ולפי"ז ממילא דל"ק מידי ג"כ מהאי דממעל לעצים דכיון דחזינן דהשחיטה היתה הוראת שעה שיהי' דוקא על המזבח א"כ אפשר דהקפידה תורה שיהיה ג"כ על העצים דוקא השחיטה וא"כ אין ללמוד משם לענין דעל העצים דוקא דשם שאני דמשום השחיטה הוי ממעל לעצים דוקא דהוי הוראת שעה אבל בהקרבה הוי שפיר בעי' וא"ש ודו"ק:

שם בענין הקניינים ע' בש"ך סימן כ"א מ"ש בשם הב"ח דלא מהני סטימותא בקרקע ומהרש"ל חולק בדבר וסיים הש"ך ואפשר דהיכא דנהגו בקרקעות להדיא גם הב"ח מודה והב"ח גילה לנו מנהגינו עכ"ל וחידוש שלא הביאו מ"ש הרא"ש בפ"ק דב"מ סימן ל"ח שכתב להדיא דגם בקרקע מהני סטימותא ע"ש גבי מאימתי הוי חזקה א"ל מכי דייש אמצרי פי' שהלך לרחות ולפעמים על ענין השדה שכך נהגו הקונים לקיים המקח כו' והקנין לפי המנהג ואמרינן לקמן בפ' הריבית האי סטימותא קניא ע"ש:

מצוה קל"ד עיין בהרמב"ן פ' לו בפסוק זאת תורת המנחה כתב שם באמצע הדיבור וז"ל כפי מדרשו דברים הרבה מחודשים בה שאפי' מנחת כהנים נקמלת וכו' ובאמת צ"ע כי כפי ההלכה מנחת כהנים אינה נקמלת כלל כמבואר בפנים ויראתי לשלוח יד להגיה בהרמב"ן ולע"ג:

מצוה קל"ו בדין חביתי כ"ג כתבתי שם בפנים בד"ה והנה לא נתבאר וכו' דנראה דאין חילוק בין אם הם יורשים אותו או שלא הניח ירושה כלל בכל ענין היורשים ע"פ התורה מחויבים בזה ע"כ שוב ראיתי במס' שקלים בפ"ז בתוי"ט בד"ה קריבה משל ציבור שכתב דמסתברא דאם לא ירשו היורשים כלום שאינם מחויבים להביא מביתם לא כמ"ש ול"ע בדבר:

מצוה קמ"ב הבאתי שם דהלל"ח העיר שם שהר"מ השמיט דין אם מותר הפסח אי נאכל ליום ולילה א' כפסח או נאכל לשני ימים ולילה אחד כשאר שלמים ולענ"ד מוכח בפירוש מהר"מ שסובר שמותר הפסח נאכל לשני ימים ולילה א' דהא הר"מ בפ"ו מה' פסוהמ"ק ה' י"א פסק בהמה שנמלאת מירושלים למגדל עדר אם זכר בן שנה מביא שני בהמות תחתיו א' לעולה וא' לשלמים ומתנה אם זה עולה הרי עולה תחתיו ואם שלמים הרי שלמים תחתיו ואם פסח הי' הרי מותר הפסח קרב שלמים והרי הובא שלמים והא הר"מ פסק דאין מביאין קדשים לבה"פ ואם הוא מותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה הרי מביא קדשים לבית הפסול אלא מוכח דס"ל דמותר הפסח נאכל לשני ימים ולילה א' וע"ש בשעה"מ ולח"מ ולפי דברינו אין כאן קושיא כלל עיי"ש:

עוד שם הבאתי דברי התוס' דאין הבעלים אוכלין בשלמים עד לאחר הקטרת אמורין והבאתי דברי הלל"ח דמנ"ל הא. ועיין בהרא"ש במס' נדרים דף י"א שמבואר כדברי התוס' דכל כמה דלא מקטרי אימורין לא משתרי בשר לאכול לבעלים יע"ש:

מצוה קנ"ב כתבתי דאם שתה יותר מרביעית והפסיק דחייב היינו אם לא שהה יותר מאכילת פרס אבל אם שהה יותר בודאי אין מצטרף עתה ראיתי בס' מולל מאש בסי' כ"א שעמד בחקירה זו כמה שיעור הפסקה ובעזה"י מה שכתבתי הוא אמת וברור ועיין בסוגיא דכריתות ותבין:

עוד למצוה הנ"ל ראיתי בטור על התורה פ' שמיני בפסוק יין ושכר וכו' וז"ל שם והרמב"ם כ' דעל שאר משקין באזהרה ואיני מבין למה יהיה חילוק בין יין לשאר משקים ע"ש ודבריו תמוהים מאוד שהרי שיטת הר"מ מבואר בפ"א מה' ביאת מקדש ופוסק כר"י במס' תענית בגמ' דעל יין במיתה ועל שאר משקין באזהרה והיא בכמה מקומות בש"ס בכריתות ד' י"ג ובבכורות ולע"ג:

מצוה קנ"ט עיין בה"כ פ' כ"ב והוא בדף ס"ד ע"ב בדפוס שעם הק"א ממעט מקראי לענין שבועת הפקדון בתובע לחבירו שחבל בו או הדליק גדישו בשבת דפטור דל"ה כפירת ממון משום דאפי' אם יודה יפטור מפני שמתחייב בנפשו וקלב"מ ע"ש. ולכאורה תמוה דהא קי"ל דבכה"ג פלגינן דיבורו משום דאין אדם משים עצמו רשע וא"כ אם יודה לדברי התובע יתחייב ממון דפלגינן דיבורו ואמרינן דעל מה שאומר שהיה בשבת אינו נאמן הואיל ומשים עצמו רשע אבל חבלו או הדליק גדישו בחול וחייב לשלם והודאתו כמאה עדים וע"ז ל"ש אאמע"ר כמו בכל הודאת בע"ד שמודה שגזל וכדומה שנאמן מטעמים המבוארים בש"ס משום ס' מלוה ישינה או אולי משום שעושה כן דרך תשובה עיין תוס' ב"מ דף ד' וא"כ הוי שפיר כפירת ממון בכה"ג ויתחייב קרבן שבועה. ובאמת שבש"ס שלנו אינו מבואר כן רק לענין שבועת העדות ואולי יהיה מזה ראיה למש"כ בהג"א הובא בב"י חו"מ סי' קפ"ג דהא דאין אדם משים עצמו רשע היינו במתחייב עצמו ולא היכי שרוצה לפטור עצמו ע"ש והובא בספרי הכללים ג"כ וא"כ כאן אם יודה יפטור כיון שבא לפטור עצמו ע"י הודאתו שהיה בשבת ואמרינן אדם מע"ר בכה"ג ואין מוציאין מיד הנתבע בכה"ג מיהו בלא"ה א"ש לפי מ"ש הרשב"א הביאו הקצה"ח סי' פ"ח דמש"ה באומר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתן לי דל"א בכה"ג הודאת בע"ד שנתן לו כמאה עדים הואיל והמקבל הודה ג"כ שלא קיבל אמרינן היכי דקיימא ארעא תיקום ע"ש וה"נ כיון דעכ"פ לפי תביעת התובע עצמו הוא מודה שחבל או הדליק בשבת ופטור הנתבע משום דקלב"מ להכי פטור ג"כ מקרבן שבועה דאין כאן כפירת ממון כיון דהתובע בעצמו מודה שהוא פטור ולא מפקינן ממון מהנתבע עי"ז והוא פשוט. או אפשר דמיירי בהודה שהיה שוגג דל"ש אאמע"ר:

מצוה קע"ב עיין בפנים הבאתי דברי הר"מ בפ"י מהלכות טומאת צרעת דאף דאריג כ"ש מטמא בשאר טומאות כמפורש בדבריו פכ"ב מה' כלים מ"מ אינו מטמא בנגעים פתוח מ"ב ועיין מל"ל שם. ודבר חידוש ראיתי בפני יהושע במסכת שבת בסוגיא דלמר ופשתים כתב לאחם מדעתיה דנפשיה דאריג

דאריג כ"ש אינו מטמא בנגעים ונסתייע מדלא כתב הרמב"ם דמטמא בכ"ש רק לענין שאר טומאות והשמיט הדין בנגעים ע"ש. והדבר תימא דלהדיא מבואר כן בהר"מ כדבריו:

עוד שם כתבתי בפנים דכה"ג שנצטרע אם טעון לינה בירושלים מחמת שמקריב מנחת חביתין ע"ש ועיין בר"מ בפ"ב מה' ביאת מקדש שפסק המצורע אינו משלח קרבנותיו וכן טמא מת ואפי' עלים ויין ולבונה וע"ש בכ"מ דאפי' בדיעבד פסול ועיין תוס' זבחים דף ק' ובמסכ' מועד קטן דף ט"ו ע"ב ברש"י ותוס' ד"ה אחרי טהרתו נראה דבכהן גדול מצורע או טמא מת אינו מביא מנחת חביתין כלל אך היה לו להר"מ לפרש הדין מי מביא אם הציבור מביאין או היורשים כמו מת כה"ג ולא נתמנה אחר שהוא פלוגתא בגמ' ועיין בר"מ בה' תו"מ שפסק דהיורשין מביאים ועיין בה' שקלים וכאן הסברא דאין היורשין מביאין כיון שהוא חי אך אפשר דהציבור מביאין ואינו מבואר כלל בגמרא ובר"מ ול"ע:

מצוה קע"ח בפיסקא המתחלת ועוד יש דין חדש וכו' הבאתי שם דברי הר"מ פכ"ד מה' כלים דגזול אינו מתטמא במשכב שנאמר משכבו ולא הגזול ועיי"ש בר"מ שכתב אבל אם נתייאשו הבעלים טמא ועיי' פ"ב מה' גזילה שתמה ע"ז למה פסק שטמא אחר יאוש הלא הר"מ ס"ל בה' גזילה דיאוש אינו קונה וע"ש מה שתירץ ועיין ביש"ש פ' מרובה ובפ' הגוזל בתרא שפלפל ג"כ בדברי הר"מ הללו ע"ש:

עוד למצוה הנ"ל ועיין בש"ס דסנהדרין דף פ"ו ע"א דבר זה הלכה זו שלכת אחד עשר דאתמר וכו' ועיין ברש"י שם ד"ה הלכתא אחד עשר יום האחרון וכו' שלא ראתה ג' ימים רצופין הויא זבה לקרבן ולטבילת מים חיים ודברי רש"י תמוהין בעיני דהא במסכת שבת דף ס"ה ע"ב מביא רש"י בעצמו בד"ה וספק שמא ירבו הנוטפים תוספתא דזבחים פ"ג חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים וזבה אינה טעונה מים חיים יעו"ש ודברי רש"י זו תמוהין ול"ע:

מצוה קפ"ה בפיסקא המתחלת אם דחה וכו' כתבתי שם דאם המית את השעיר בשחיטה אפשר דמותר באכילה ג"כ ואין סברא לפ"ד כלל לאסור באכילה ועכשיו עלה בדעתי דאפי' אם נתגלגל מן הלוק ונעשה אברים למה לא יהיו מותרין באכילה כיון דמבואר בגמרא יומא ד' ס"ד דדחייתו ללוק זו היא שחיטתו ועובר משום אותו ואת בנו לא תשחטו אע"ג דכתיב לשון שחיטה אך דדחייתו ללוק זהו שחיטתו כיון דהתורה ציותה כן מה לי שחיטה מה לי דחיה כמו במליקה דהתורה התירה במקדש לאכול אע"פ שהוא נבילה כיון דהתורה ציותה למלוק במקדש והו"ל המליקה שחיטה כה"נ אפשר דמותרים האברים באכילה ג"כ ואפ"ל דלענין אכילה כיון דכתיב וזבחת ואכלת לא התירה התורה לאכול רק ע"י זביחה רק במליקה גזירת הכתוב הוא דמצוה לאכול עיין במנחות דף ע"ג ע"א לכל חטאתם לרבות חטאת העוף דסד"א נבילה הוא ודוקא במליקה דמבואר בקרא אבל היכי דאין מבואר להדיא דמותר באכילה אע"ג דהתורה ציותה כן ולא הוי כשחיטה רק לענין או"ב ולפ"ז לענין שאינו מטמא כנבילה ג"כ:

והנה בפנים כתבתי דטהורים מידי נבילה כמו עגלה ערופה והר"מ לא הביא זה ושם בע"ע מביא הר"מ דעריפתה מטהרתה מידי נבילה ושם הביא משום דכפרה כתיב בה כקדשים ולכאורה י"ל בשעיר דלא כתיב בי' כפרה אינו מטהרה אך מבואר בכמה מקומות בתוס' עיין בקידושין בתוס' ס"פ האיש מקדש דכפרה דכתיב בה היינו דוקא מחיים וא"כ י"ל דזה דמטהרתה אין הטעם משום דכתיב בה כפרה רק דהתורה ציותה כן הוי כשחיטתה לטהרה וכ"כ מדברי התוס' בחולין ד' פ"ב:

עוד שם הבאתי דברי הרמב"ם שאם חל ג' או ז' בשבת דוחין את ההזאה וכן לשון הר"מ בה' עבודת יוה"כ ועייז לל"ח פסחים ד' פ' שחידש דס וכתב שהזי' בג' דוחה את השבת דאין כאן תיקון ובר"מ הנ"ל מבואר להיפוך. ול"ע שלא הביא דברי הר"מ כלל:

עוד שם הבאתי הש"ס דיבמות דזר ששימש ביוה"כ שחל להיות בשבת חייב וכו'. והנה נראה דהיכי שבהמת עבד הכה"ג ואח"כ נודע שהוא חלל דהוי כמו זר מעיקרו מ"מ עבודתו כשירה כמו דדרש הש"ס במכות מקרא דברך ד' חילו ע"ש דף י"א ולשיטת הר"מ פ"ו מה' ביאת מקדש אפי' נודע מעיקרו שהוא חלל ועבד עבודה ביוה"כ שחל להיות בשבת מ"מ אין עליו חיוב כלל דכמו דלדידי' מהני זה לענין שלא נפסל העבודה מה"ט ה"ה דנקרא לענין זה נמי כה"ג ועבודתו כשרה. וכן נתבאר להדיא בש"ס דמכות שם בפלוגתא דמתה כהונה או בטלה כהונה דמיירי לענין כה"ג ולא מבעיא למ"ד דסובר מהה משום דכיון דעבודתו כשירה מיקרי כה"ג לכל מילי אך אפי' למ"ד בטלה כהונה וכ"פ הרמב"ם פ"י מה' רוצח מ"מ כיון דעכ"פ מודה דהוי עבודתו כשירה מקרא דברך ה' חילו דלענין עבודה הורלה אפי' חללין שבו ה"ה לענין יוה"כ דמ"ש והוא פשוט וכתבתי זאת לפי שראיתי להגאון הפלאה במס' כתובות ד' כ"ב וד' כ"ו שכתב ליישב קושיתו שם אדברי התוס' שם שכ' דלענין זה יש כ"מ לענין מיתה אי יעבוד בנה עבודה בשבת וע"ז הקשה דהא חלל שעבד עבודתו כשרה וע"כ המליא דכ"מ לענין יוה"כ ובשחיטת פרו בזר ומשום דנהי דנקרא כהן לענין עבודה מ"מ אינו נקרא כה"ג ע"ש בדבריו בב' מקומות אלו ולפ"ד דבריו תמוהים ואשתמיטתיה הש"ס דמכות שהבאתי דמבואר דנקרא ג"כ כה"ג מה"ט וכמ"ש ול"ע:

שם אין קטיגור נעשה סניגור ע' בס' קהלת יעקב שכתב בשם האלגאזי בשמע שלמה שהביא קושית הרא"ש דאיך פר מכפר מעשה עגל והא אין קטיגור נעשה סניגור. ותי' דשאני הכא שכבר נשחט הקטיגור ע"ש. ותימה שהקושי' והתירוץ בס ש"ס מפורש במס' ר"ה דף כ"ח דפריך והא איכא פר ומשני כיון דאישתני כו' עי"ש ול"ע:

מצוה קפ"ז עי"ש שהבאתי דאם לקח הדס ובשלו פטור מלכסותו ועיין בש"ע או"ח סי' תל"ח דהט"ז מביא יש אוסרין כיסוי בעפר חם ומשוי להו כטופין. ואפשר דטעמייהו משום דהוי בישול ומבטל מתורת דס ואפשר דטעמייהו דדם שבישלו אינו עובר עליו ובגמרא בילה באפר שהוסק אזיל למ"ד דם שבישלו עובר עליו. ול"ע כעת:

מצוה קפ"ח בפנים כתבתי דאין העדים יכולין לראות כמכחול כו' גבי עריות. ז"א דיכולין לראות רק דלא שכיח ע"ש ברש"י. וכן דעת בה"ג מובא ברא"ש דיבמות ובטור אהע"ז סי' קע"ח דלאסור אשה על בעלה לריכים שיראו כמכחול כו' ע"ש. וכמ"ש דיכולים לומר להלקותו באנו מחמת לאו דקריבה ותירלתי דבאמת אינה נהרגת רק בראו כמכחול ואמרו כן ומיושב קושית הנו"ב מה"ת סי' י"ג באה"ע שבנו ז"ל תמה על הבה"ג האיך יכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו והא לענין מיתה די כדרך המנאפים ואינה נאסרת על בעלה. ז"א דע"כ מיירי שראו שהערה דבל"ז אינה נהרגת דיכולים לומר להלקותם באנו מלאו דקריבה כ"כ. וקלת ל"ע היאך יכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו למה באו לפני ב"ד של כ"ג הו"ל לבוא לב"ד של ג' דלענין לאסור אשה סגי בג' ואף לדעת הגאון דבד"כ סגי ג' לקבלת העדות כמובא כ"פ בח"ז מ"מ עכ"פ סמוכין בעינן ולענין לאסור אשה די בג' הדיוטות וג' הדיוטות שכיח כמבואר בש"ס כ"פ:

מצוה קפ"ט מבואר בדברי החינוך דבבא על אביו והתרו בו רק משום בא על אביו חייב ג"כ סקילה. ואינם מדברי התוס' ביבמות דף כ"ה ע"א ד"ה הוא ואחר מלטרפין בסוף הדיבור מבואר בדבריהם בשם הר"י דאינו חייב סקילה אלא זה רק כרת וחטאת. ובר"מ ג"כ אינו מבואר לענין חיוב סקילה רק לענין חטאת בפ"ד מה' שגגות. ודברי הרב ל"ע לע"ע. וכ"מ מובא:

מצוה ר' הובא לידי ס' יד מלאכי לראות שם באות למ"ד בד"ה לעבור עליו בשני לאוין כו' כתב שם דעל דודתו חייב מיתת ב"ד אם יש עדים ואין לוקין על לאו זה דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו כו'. ודבריו תמוהין. דבמתכ"ת אישתמיט מיני' משנה מפורשת דאלו הן הלוקין דאשת אחי אביו היא מחייבי כריתות ולוקין. ועיין בהר"מ בה' סנהדרין דחשיב שם אשת אחי אביו מהלוקין. וא"ל להאריך כי פשוט הוא:

מצוה ר"ו כתב הרהמ"ח דאיסור יש לקדש עריות אף דאין תופסין הקדושין. נראה פשוט דהוא דוקא רק היכי דקידש כדין בכל דיני קדושין הוא דאיכא איסור אבל היכי דקידש שלא כדין דהיינו בפחות מש"פ לא עביד איסורא. אך דנראה לי לומר דאם קידש בלא עדים עביד איסורא אף דבמק"א לא הוי קדושין בלא עדים מ"מ הכא עביד איסורא משום דטעמא דבלא עדים לא הוי קדושין ולא מהני אפי' הודאת פיו משום דחב לאחריני ממילא הכא דבלא זה לא תפסי קידושין ולא שייך חב לאחריני משום הכי איסורא איכא וק"ל. ככ"ל פשוט:

שם בהא דכתב הרהמ"ח דאיסור יש לקדש עריות אף דאין תופסין הקידושין. כתבתי שם דלא ידעתי מאין הוציא הרב ד"ז ולא נזכר בר"מ ע"ש. שוב ראיתי שהוא גמ' בקידושין דף ס"ז גבי אחות אשה דהא לכתחלה והא דיעבד וכל העריות הוקשו שם לאחות אשה נראה מבואר שם דאיסורא היכא לכתחלה וע"ש ברשב"א. ומ"מ ל"ע דאינו מבואר בר"מ. וע' בר"מ פ"ד מהל' אישות שכ' דקידושין תופסין בנדה ואין ראוי לעשות כן. וע"ש בהרהמ"ח ובכ"מ שכ' דמאין יצא לרבינו זה. ואפשר דילא לרבינו זאת מסוגיא הנ"ל דשם מבואר דגם נדה הוא בהיקשא הנ"ל דהתורה גילתה ותהי נדתה כו' דתופסין הקידושין בנדה אבל על לכתחילה קאי בהיקשא דאסור לכתחלה. ומ"מ ל"ע דלמה לא הביא דכל העריות אסור לעשות בהם מעשה הקידושין כמבואר שם. ול"ע:

מצוה רכ"ג הבאתי שם דברי שנות אליהו. וכתבתי שלא ידעתי אם הוא דברי הירושלמי או הם דברי עצמו אח"ז ראיתי בירושלמי פ"ד דפיאה שלא הביא רק רמ"א ולא הביא שחכמים פליגי עליו וא"כ דבריו תמוהים מנ"ל שחכמים פליגי עליו. וגם דברי הרמב"ם תמוהים לדבריו שדברי הרמב"ם סותרים משטר שיש בו רבית כמ"ש בפנים ול"ע:

במצוה הנ"ל הבאתי שם עוד בשם הגאון הנ"ל דפרט אינו קדוש עד שיגיע לארץ. ובהשמטות שם מבואר שהיא מהירושלמי. ועכשיו ראיתי שם בהירושלמי פ"ז מבואר שם שהוא ספק. ובש"ס דידן בתמורה דף כ"ה מבואר להדיא דפרט בנשירת רובו הוא קדוש. וגם נראה מהירושלמי דאבעיא דאילפא אם עם נשירת רובו הוא קדוש אי עם נפילתו לארץ הוא קדוש ומן הגמרא דידן מוכח דודאי מנשירת רובו הוא קדוש רק דאבעיא דאילפא היא רק אם הפקיר אותו קודם שהגיע לארץ דהקדושה והפקר באין כאחד איזה חל קודם אבל זאת פשיטא דקודם שהגיע לארץ הוא קודש וע"ש ול"ע:

במצוה רל"א כתבתי שם דגם על קללת עבדים ג"כ חייב על לא תקלל חרש ועיין מס' מכות דף ח' ע"ב משמע ג"כ כן דפריך הגמרא על כותי הא אינו עושה מעשה עמך ועל עבד לא פריך משמע דעל עבד חייב דהא עושה מעשה עמך הוא. רק הריטב"א שם כתב דגם על עבד אינו חייב כיון דאסור לבוא בקהל אינו מעמך. או דסתם עבדים פרולים. נראה דהיה לו גירסא אחרת בגמ' דגם על עבד פריך הגמ' ע"ש ול"ע:

במצוה רל"ב עיין שם בפנים הבאתי דברי התוס' ע"ז דף ט"ו ע"ב ד"ה לנכרי דלפני דלפני דלא אמרינן הוא מטעם דכיון דהנכרי אין עושה עבירה כיון דהוא אינו מוזהר אל"ע וא"כ אין הישראל עובר על ל"ע ועל לפני דלפני לא חיישינן. אבל למכור לישראל החשוד שהוא ימכור לאחר להכשיל. וא"כ הישראל יעבור על ל"ע. וא"כ הישראל המוכר לישראל החשוד עובר ג"כ על ל"ע דהוא מכשיל לישראל החשוד דהוא יעבור על לאו דל"ע אלו דברי התוס' בקילור. ולפי דברי התוס' אלו משמע דאם הישראל מוכר לנכרי אע"ג שהנכרי יחזור וימכור לישראל הוי לפני דלפני ולא מוזהר ע"ז הישראל כיון דהנכרי אינו מוזהר על לפני עור ולא יעשה הנכרי שום עבירה וא"כ הוי לפני דלפני מ"ל

אם

אם הנכרי מוכר לנכרי אחר או לישראל בין כך ובין כך לא יעשה הנכרי הזה שהישראל מוכר לו שום עבירה ואינו עובר על ל"ע ועל לפני דלפני אינו מוזהר. רק מה שמבואר כ"פ בש"ס ובש"ע דלא ימכור לנכרי שמא יחזור וימכור לישראל. משום דמלוה להפריש ישראל מאיסור והוא משום לא תאכילום והוא מדרבנן. אבל לא משום לפ"ע. וראיתי ברא"ש ע"ז דף י"ד שהביא דוקא בנכרי שימכור לנכרי לא חיישינן אבל בנכרי שימכור לישראל חיישינן אלפני דלפני. ול"ע מנ"ל הא דהא קאמר הגמ' אלפני דלפני לא קאמרינן והט"ז י"ד סי' קי"א ס"ק ג' הביא דברי הרא"ש ולדעתי הוא תמוה וכן מדברי התוס' דף כ"א ע"א ד"ה אלפני משמע נמי להיפוך מדברי הרא"ש ול"ע. וגם כ"ל פשוט דהא דאם מושיט אבר מן החי לב"נ וכן שאר דבר האסור לנכרי דעובר על לפ"ע היינו דוקא דאם הנכרי יודע שהוא אמ"ה אי שאר איסור דעושה הנכרי איסור וא"כ הוא עובר על לפ"ע. אבל אם הנכרי אינו יודע כלל אם הוא אבמ"ה דאין הנכרי עושה איסור כלל דהא הוא שוגג גמור ואינו מכשילו כלל כמבואר בהר"מ בה' מלכים אינו עובר הישראל על לפ"ע רק לישראל שהוא שוגג אסור ליתן משום לא תאכילום אף שהוא שוגג. אבל לנכרי שהוא שוגג גמור מותר ליתן לדעתי והוא פשוט:

למצוה הנ"ל נסתפקתי אם מוכר לו דבר האסור לו מדרבנן אם עובר על לפ"ע דאורייתא' דהא מכשיל ליה ואפי' עלה רעה אם נותן לו עובר על לפני עור או דלמא כיון דמה"ת הוא מותר רק מדרבנן אסור לא עבר מדאורייי' ואח"ז מצאתי בע"ז בתוס' דף כ"ב ע"א ד"ה ת"ל מבואר להדיא דאף באיסור דרבנן עובר על לפ"ע דאורייתא ע"ש:

מצוה רל"ו הבאתי דברי הר"מ בפ"ז מה' דעות שסובר שאסור לספר שבחו של חבירו בפני שונאו ובגמ' מבואר סתם לעולם אל יספר אדם בשבחו של חבירו ובגליון הרמב"ם שלי שם כתבתי וז"ל עיין בב"ב דף קס"ד לא משמע כן. ונראה דאפי' שלא בפני שונאו אסור לספר ע"ש בב"ב. שוב הראו לי בנוב"א סי' קנ"ו העיר בזה. ואח"כ נדפס ס' חסידים עם פי' ברי' עולם וכ' דלפני רבים אנשים רבים וא"א שלא ימצא שם אדם שהוא שונא לרי"ח ע"ש:

מצוה רל"ז נראה לכאורה דאם אחד מאבד עצמו לדעת ויכול אחד להצילו אפש' דאינו מוזהר על הלאו לא מיבעיא דעל העשה והשבות לרבות אבידת גופו ודאי אינו מצויה כי העשה דהשבת אבידה אינה נוהגת בממון באבידה מדעת כמבואר בש"ע חו"מ ס"י אלא אף הלאו הזה אינו מוזהר דמקשה הש"ס בסנהדרין ל"ל הלאו על טובע בנהר הא מוהשבות לו נפקא ליה לרבות אבידת גופו הא יכול לומר דנ"מ במאבד עצמו לדעת דאינו מצווה על אבידת גופו כמו דאין מצווה על אבידת ממונו מדעת א"כ ע"כ כתבה התורה הלאו הזה אע"כ דגם בלאו הזה אינו מוזהר ומצווה כנ"ל ברור. וע"ש בתוס' שהוקשו ל"ל הפסוק לא תעמוד כו' הא נפקא ליה מרולא דניהן להצילו בנפשו וע"ש שתירצו דאי מרולא לא הוי אלא עשה כתבה התורה דיעבור בלאו. ונראה דאף דאין לוקין מ"מ כתבה תורה לאו במקום עשה. ולכאורה צ"ע מאי מקשה דל"ל לא תעמוד כו' והא מוהשבות נפקא הא איצטריך לעבור עליו בל"ת דאי מהתם אינו רק עשה. אך כיון דהתורה רבתה דזה הוא בכלל השבת אבידה. א"כ גבי אבידת ממון עובר ג"כ יהל לא תוכל להתעלם וריבתה התורה דגם על אבידת גופו עוברים ג"כ בלאו זה דלא תוכל כו' ולתרץ דכתבה התורה הרבה לאוין כיון דאין לוקין לא מוקמין בלאוי יתירי ואפשר דהש"ס משני טפי עדיף דאפי' למטרח ולמגמר וצריך עיון ובעזהשי"ת עוד חזון למועד:

מצוה רל"ח ע' בתוס' בע"ז דף כ"ב ד"ה תיפוק ליה כו' שם כתבו ראיה דאף אם אחד מכשיל לחבירו באיסור דרבנן עובר על לפ"ע. ע"ש וע' תוס' חגיגה דף י"ח ע"א בד"ה חולו של מועד בסוף הדיבור הקשו הא מלאכת חוה"מ איסור דרבנן הוא אך אמרינן בע"ז תיפוק ליה דעובר על לפני עור ותירצו משום סמך פשטיה דקרא כו' מבואר בדבריהם דעל איסור דרבנן אינו עובר על לפ"ע ול"ע. וגוף הדבר אינו מובן כלל וכי גרע מכשיל חבירו באיסור דרבנן ממשיאו עלה שאינה הוגנת לו במילי דעלמא דעובר על לאו מה"ת כמבוא' בש"ס ובר"מ פי"ב מה' רוצח ובעהש"י אשנה פרק זה ול"ע. וגם לדעת התוס' בחגיגה אף דבר שהוא מדרבנן רק אסמכתא חזקה עוברים מה"ת על לפ"ע ול"ע מה חילוק אם התורה ליותה דוקא על א"ד א"כ לא יעבור אפי' על אסמכתא ואי לאו דוקא א"כ גם באיסור דרבנן מכשילו וחומר בד"ס כו' ול"ע. וע' ביו"ד סי' ק"ס מביא שם רמ"א בשם הרבה ראשונים דאבק ריבית שהוא מדרבנן אין איסור על הלוה הנותן רק משום לפ"ע. נראה דאל"ע עובר ועיין במג"ל פ"ד מה' מלוה ולוה בפיסקא המתחלת כתב הרשב"א כו' נראה קצת מדבריו דאיסור לפ"ע הוא ג"כ מדרבנן באיסור דרבנן ולדידי ל"ע דלא גרע ממשיאו עלה שאינה הוגנת לו דעובר מה"ת אך לפ"ז קשה מרב עילים שם ע"ש ובעזהשי"ת אשנה פרק זה הש"י יעזור לי:

מצוה ר"מ עי' בפנים שמבואר שם שבדברים שבינו למקום מותר להכלימו. ואני מסופק אם עובר עבירה מד"ם מה שבינו למקום ב"ה אם רשאי להכלימו דהוא לאו בקום ועשה לבייש חבירו ובקוע"ש לא העמידו דבריהם במקום איסור תורה אלא במקומות המבוארים עיין בתוס' יבמות פרק האשה רבה ול"ע קצת:

מצוה רמ"ג אות ב' שם כתבתי שאיני זוכר מקומו ונזכרתי שהוא בהגהותיו לפהמ"ש להר"מ פ' חלק ושם כתב שהוא מירושלמי חגיגה פ"ב וכן הוא במדרש ב"ר דף א' ימו"ש:

מצוה רמ"ד שלא להרביע בהמה כלאים כו'. ולשון הר"מ בפ"ט מה' כלאים המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו כו' לוקין. ואני מסופק לאיזה תכלית כתב הר"מ זכר על נקיבה דלפ"ד אף המרביע זכר על זכר דזה שייך ג"כ בבהמה כמבוא' בע"ז בפ' אין מעמידין ג"כ לוקין עליו ולדעתי אורחא דמילתא נקט הר"מ ז"ל. והרב המחבר כאן כתב סתם שלא להרביע בהמה כלאים כו' ולא חילק בין זכר לנקיבה אף דלפי הטעם שכתב הרב המחבר נראה קצת דאין איסו' רק בזכר על נקיבה. אך ידוע דמטעם המצות אין למידין דיני התורה כמבואר כמה פעמים בחבור זה ומחשבות הש"י עמקו:

מצוה רמ"ז בד"ה והנה כו'. הקשיתי לשיטת הר"מ שסובר שקדושה שני' לא בטלה למה הביא הר"מ דין עת שבאו אבותינו לארץ ומלאו נטוע פטור כו' ע"ש מה שפלפלתי. ובאמת כ"מ לפמ"ש הר"מ בפ"א מה' תו"מ דמלך ישראל כ"מ שכובש ע"פ ב"ד מדעת רוב ישראל אחר כיבוש שבעה עממים יש לו דין קדושת א"י והוא מהספרי והובא כ"פ בחיבור זה. א"כ לעתיד כשיכבוש מלך המשיח ב"ב את כל הארצות יהיה לכולם דין א"י א"כ מה שיהי' נטוע קודם יהי' פטור כמו אז כנלע"ד פשוט:

עוד במצוה הנ"ל בדיני ערלה. נראה לפי עניות דעתי דאם מכר לחבירו ספק ערלה בחוץ לארץ דהלכה ספיקן מותר. ומותר לספק לחבירו אף דהמוכר יודע דודאי ערלה כמבואר בגמרא ספק לי ואני אוכל. ועיין ר"ן שם. זה ודאי דאם נתודע אח"כ דהוא ודאי ערלה אף דבאיסור דאורייתא צריך להחזיר והמעות מ"מ כאן לא עבד הקונה שום איסו' כלל בשעה שאכל והוי נהנה גמור והמעות אינם חוזרים. ונלע"ד דהמעות אסורין דתופסין דמיהן אף דמבוא' בגמ' (קדושין דף נ"ו ע"ב) דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת דאינן תופסין דמיהן. אולם הטעם מבואר בירושלמי שם משום שאינן דמיהן כלומ' דהערלה אינה שוה כלום והמעות גזל או מתנה אללו. אך הערלה הזה הספיקות הואיל ובשעת מעשה שוה המעות דמותר לספק לחבירו אף דנודע למפרע שהיא ערלה ודאית מכל מקום שוה המעות שנתן שאכל והנה ממילא המעות נתפסין בקדושת ערלה. ול"ע כעת ועיין במשנה למלך בהלכות אישות דאף אם מכר לעכו"ם הואיל ואצל המוכר הוא אסור אינן תופסין דמיהן. אך אם לשניהם ספק צ"ע כאמור. ויותר נ"ל דאף דהערלה הוא בעין מכל מקום המעות אינן חוזרין דברשותו נעשה הטריפות והמעות נתפסין כאמור:

מצוה רט"ז כתבתי דאפשר דמע"ש כיון דממון גבוה אינו בטל (וכן כתבתי לעיל במצוה י"ד לענין פסח דאינו בטל דהו"ל ממון גבוה) אך באמת דוקא גבי הקדש כיון דעיקר דאסור להדיוט מחמת ממון גבוה שפיר לא בטיל א"כ מע"ש וקרבנות דיש כמה מלות חוץ ממה שהוא ממון גבוה בטל. והוא מבואר להדיא ביבמות דף פ"א ע"ב דחתיכת חטאת ופריסת לחם הפנים בחולין לא בטיל והש"ס מפלפל התם אמאי אינו בטיל וחטאת ולחם הפנים בודאי משלחן גבוה קא זכי דהוא חלק הכהנים אם כן מהאי טעמא לא בטיל ע"כ כיון דאסור בלא זה שייך ביטול וצריך טעמים אחרים ע"ש ואינו דומה להקדש. ובעברי בזה קשה לי בש"ס דיבמות דח"ח ולחם הפנים מבואר דבטל מן התורה רק מדרבנן לא בטיל דהחמירו חז"ל בזה ע' ברש"י וכיון דמה"ת בטיל והו"ל חולין ומדרבנן צריכין הכהנים לאכול ע"ש ובודאי בפני' כדין קדשי קדשים ובאמת אתי לידי קולא לאכול חולין בעזרה ואסור לאכול חולין בעזרה ע' מנ"ל בפ"ב מהלכות שחיטה באריכות וצריך עיון ולא עיינתי בזה ול"ע ובעזרת הש"ת אברר זה. ונראה לי דחז"ל לא עשאו חילוק בתקנתם דתיקנו דחתיכה הראוי' להתכבד אינו בטיל אם כן לא בטיל חתיכת החטאת כמו שכתבתי ונאכל לכהנים. ובאמת הכהנים מוליאים לחוץ ואוכלים ואי דהוי איסור יוצא ז"א דהאיסור יוצא טלד בהתערובת וכ"ה דהאיסור נולד בתערובת גם חתיכה הראוי' להתכבד בטיל כמ"ש האו"ה ומובא בפרמ"ג יו"ד סי' ס"ט ובכמה מקומות אם כן סקנת חז"ל במקומה עומדת ובאתי רק להזכיר:

מצוה רמ"ח לא תאכלו על הדם כו' עמדתי שם מנין שאסור לטעום קודם התפלה הא לא תאכלו כתיב כו' כ"ב עיין בטו"ז או"ח סי' קמ"ז סק"ז וע' במס' ברכות דף מ"ד ע"א ובגיטין דף מ"ב ע"ב ולע"ק. שוב ראיתי בספר ברכי יוסף שהרגיש בזה על הט"ז וע"ש מה שתירץ. ושם הבאתי מחלוקת אם טעימה אסור קודם התפלה או לא. אך אם נאמר שהוא דאורייתא ממילא כל טעימה אסור מטעם חלי שיעור:

עוד במצוה הנ"ל שם אני מסתפק אם בגמר דין דב"ד אמרינן אגלאי מילתא למפרע שיהיה נקרא גמ"ד או כיון דלא יכלו לגמור הדין בבירור ע"ש. ואח"ז מצאתי דבר זה מבואר ברשב"ם במס' ב"ב דף קי"ד ע"א ד"ה וליחוש דלמא הדר ביה פירש רשב"ם ואמאי קאמר רלו עושין דמשמע באותו מעמד אף על פי שעדיין יושבין עושין דין גמור ואמאי הא כיון דיכול לחזור בו ויבטל הדין ל"ה דין גמור הרי מבואר דכיון דיכול הדין ליבטל לא הוי דין. ואף שבתוספות ד"ה ניחוש פליגי על הרשב"ם הנ"ל אפשר שאני התם כיון דכל כמה דלא חזר הוי הדין דין גמור בבירור ואם כן אם לא חזר נשאר הדין כיון דבשעת מעשה הוי הדין ברור. אבל כאן בבן סורר ומורה כ"ז שלא הביא סי' סרים או עד שלא נעשה בן ל"ה שנים עדיין הוא בספק קטן. ואפי' נעשה גדול אחר כך למפרע כיון דבשעת גמר דין הי' בספק אם כן יש לומר אף הר"י מודה דבטל דינם ע"ש וק"ל:

מצוה ר"ם שמעתי שהעולם מקשים לחדר התלמידים. דבחולין בסוגיא דאזלינן בתר רובא ילפינן ממכה אביו וכו' דלמא לאו אביו הוא ולמה לא מקשה הש"ס ממקלל ג"כ דלמא לאו אביו הוא ותירצו דמקלל משכחת לה שמקלל אביו בכל מקום שהוא ובודאי יש לו אב וחייב. ואין דבריהם כלום דאי לא אזלינן בתר רובא אם כן דלמא אביו עכו"ם ואינו חייב וזה פשוט. אך בגוף הדין אם יש אחד שנודע דלאו מעכו"ם הוא כגון במקום שרובו ישראל לדידן דאזלינן בתר רובא. אך אינו יודע מי אביו ומקלל אביו בכ"מ שהוא דלפי דברי העולם פשוט שחייב. ובאמת ז"א דהרי מבואר בהר"מ ובהרב המחבר דשתוקי פטור על אביו. ולא מחלק אם מקלל בכל מקום שהוא חייב וגם מקושית הרב המחבר דאינו חייב וכו' מבואר דל"מ חיוב בא"י מי אביו

אף דקילל אותו בכל מקום שהוא ע"כ נ"ל דאינו חייב רק במקלל והוא ניכר ומסוים אבל באינו מסוים אינו חייב. וד"ז דשתוקי הכ"מ לא הראה מקום למקור ד"ז ובודאי מלא בא"מ ואין אנו יודעין. ולמ"ש בפנים דמשכחת דמקלל כלל ישראל ניחא דהוי ג"כ מסוים והבין:

מ"ש בפנים שהוי ה"ס אשגרת לישנא דאנן קי"ל דה"ס הוי התראה רק דלא יוכל לידע כלל אם היה בכלל הקללה דא"י לנו אם מת או חי והאיך נוכל לחייבו וזה פשוט:

מצוה רס"ג בנות אהרן אינן מצווין שלא לטמא. עיין ביד מלאכי באות ה' סי' ר"פ כתב שם דלא שייך כאן השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וכו' וכתב טעם לזה. ותמוה לי שאין צריך לשום טעם דמבואר בש"ס להדיא במס' יבמות דף פ"ד ע"ב דמקראי יליף לה שם. גם כ' שם קודם לזה באות כ"ז דכהנת לכהן לא אמרינן השוה הכתוב וכו' ג"כ תמוה דהא מבואר שם בגמרא גם כן ככ"ל:

במצוה הנ"ל הבאתי שם דברי הר"מ שסובר ששייך רצון גבי קטנה ומה שהשיגו עליו מסוגיא דיבמות ע"ש. וכתבתי שם בפנים בזה"ל דלמא דוקא גבי זנות דמלא הר"מ באיזה מקום וכו'. שוב האיר השי"ת את עיני וראיתי שדברי הר"מ ז"ל הוא גמ' ערוכה במס' סנהדרין דף נ"ה ע"ב דבעי רב המנונא ישראל הבא על הבהמה בשוגג מהו. תקלה וקלון בעינן והכא קלון איכא תקלה ליכא א"ד קלון אע"פ שאין תקלה אמר ר"י ת"ש בת שלש שנים ויום א' ע"ש ודחי הש"ס כיון דבדידה תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלה ע"ש ומבואר להדיא כדברי הר"מ ז"ל. שוב הראו לי שבס' בית מאיר סי' קע"ח העיר בזה וברוך המקום שכוונתי לדעתו הרמה ואין רצוני להאריך בזה ודו"ק:

מצוה רס"ד מבואר שם דלדברי המדרש מתו נדב ואביהו בהיכל. וראיתי בטור על התורה פ' שמיני הק' שהרי המשכן היה של פשתן ונטמא בטומאת מת וצריך הזאה וטבילה ולא מצינו שנתפרק המשכן. ותירץ כיון דכתיב על פי ה' יחנו וגו' חשוב קבוע ולא מקבל טומאה. ול"ע היטב במס' שבת דף כ"ח ובתוס' ובהר"מ בפ"ה מה' טומאת מת במג"ל שם ובהראב"ד דעיקר הלמוד שפשתן מטמא באוהל הוא רק בקבוע ולע"ג. ולא ראיתי לדעתי מקום לקושיא של הטור ולא תי' כלום ול"ע רחב בדינים אלו:

עוד שם במצוה הנ"ל הבאתי דעת הלח"מ בדעת הר"מ כי לטמאות לשארו זו אשתו הוא רק מדרבנן ע"ש ועיין ביומא דף י"ד ע"ב דמקשה שמה לר"י שסובר דאשה אחרת מתקינין ליה ולא גזר ר"י שמא יאכל מבואר בעליל דאנינות אשתו הוא מן התורה דאי מדרבנן לא גזרינן עיין לעיל ועיין ברש"י שם ד"ה שמא יאכל ע"ש והאבילות והטומאה והאנינות תליא זה בזה כמבואר בהר"מ שם ע"ש א"ו עיקר כדעת הכ"מ כי הר"מ קורא הלכה למשה מסיני רק ד"ס ע"ש אבל באמת הוא מן התורה וע' במצוה רע"א דגם כן הקשיתי על הלחם משנה מסוגיא זבחים ק"א ע"ש:

מצוה רע"ב ועיין בש"ס סנהדרין דף ס"ו ע"ב ת"ר נערה ולא בוגרת בתולה ולא בעולה וכו' ועיין ברש"י שם בד"ה נערה משתביא שתי שערות עד שירבה השחור על הלבן ודברי רש"י תמוהים בעיני דלמאי מצריך עד שירבה השחור וכו' דהא מבואר בכמה מקומות בש"ס וכן פשוט בכל הפוסקים דעד שיביא ב' שערות סגי. ואף ר"י דס"ל עד שירבה שחור על הלבן הוא דוקא לענין מיאון עיין במל"מ בפ"ב מהל' אישות ול"ע:

מצוה ר"פ עיין בפנים מה שכתבתי לענין אי מהני קנין דרבנן לדאורייתא והדברים עתיקין וכבר האריכו בזה האחרונים והראו פנים לכאן ולא העלו דבר ברור. ואני מצאתי מבואר בירושלמי פ"ג דבילה (שעם פי' מהר"א פולדא ד' אמשטרדם דף י') דקנין דרבנן מהני לשל תורה דאיתא התם פלוגתא דרב ור"י בנתן העבד לאחר במתנת שכיב מרע אי יכול לחזור בו. וקאמר הכל מודים שאם רבו הראשון ישראל שאינו אוכל בתרומה שמא יבריא ומבואר דאי לאו האי חששא שמא יבריא היה אוכל בתרומה אף אם רבו הראשון ישראל נתנו רק במתנת שכיב מרע לכהן. אף על גב דעיקר מתנת שכיב מרע דרבנן הוא ואף דבש"ס דידן ב"ב דף קמ"ט קאמר מנין למתנת שכיב מרע שהוא מן התורה מכל מקום אינו רק לאסמכתא בעלמא כמ"ש התוס' שם. ואם כן אמאי אוכל בתרומה ודוחק לומר דבתרומה דרבנן קאמר דסתמא לא משמע הכי. ועיין ביבמות דף ס"ט גבי העיד ר"י בן גודגדא וע"כ דקנין דרבנן מהני לדאורייתא ולכן היה אוכל בתרומה דאורייתא לולא חששא דשמא יבריא וזה ברור. ומדברי הירושלמי האלו נ"ל לפשוט גם כן מה שראיתי בקצה"ח סי' ר"כ שנסתפק אי מתנת שכיב מרע חיילא למפרע כשמת אח"כ משעת נתינה או רק משעת מיתה והביא שהוא מחלוקת הקדמונים ע"ש. ומדברי ירושלמי הללו מבואר להדיא דחל למפרע. מדקאמר שם היכי עבידא היה רבו הראשון ושני כהן והשלישי ישראל ע"ד דרב יכול לאכול בתרומה ע"ד דר"י אינו יכול לאכול. והרי לר"י ג"כ אמאי לא יאכל נהי דיכול לחזור בו והוי של השלישי דהוא ישראל הרי עכ"פ לא הוי של השלישי רק אחר מיתתו וכ"ז שהוא חי אכתי דידי' הוא של רבו הראשון כהן ואמאי לא יאכל בתרומה וע"כ דהאי קנין למפרע. ומיהו זה יש לדחות דמש"ה לר"י אינו יכול לאכול שמא ימות הרב באמצע אכילת התרומה דהעבד ואז הוי זר והדבר תליא במחלוקת אביי ורבא בגיטין דף כ"ח וע' תוס' מס' קידושין דף נ"ה בשם הר"מ מיוני והדברים עתיקין. מיהו מוכח הכי מהא דקאמר הכל מודים דאם היה רבו הראשון ישראל אינו אוכל בתרומה שמא יבריא והרי אפי' אם ימות אינו יכול לאכול כיון דאינו קנין למפרע וע"כ דהוי שפיר קנין למפרע ולכן היה אוכל שפיר משום רבו שני כהן רק משום חששא דשמא יבריא וזה ברור ועיין:

עוד שם הבאתי דברי הרמב"ם פ"ז מהלכות תרומות הלכה י"ז דעבד של שני שותפים שהי' אחד מהן כהן הרי זה אינו אוכל בתרומה כו' והכ"מ הראה מקורו מת"כ פרשת אמור ומהירושלמי סוף תרומות והפני יהושע במסכת גיטין דף מ"ג כתב דהכי מוכח ממשנה ערוכה ביבמות פרק אלמנה לכהן גדול דף ס"ז ע"ש. והנה מדברי רבינו הר"מ מבואר דדוקא אם כהן וישראל יש להם שותפות בהעבד אסור העבד לאכול בתרומה מפני חלקו של ישראל אבל אם שני כהנים הם שותפים בהעבד אז העבד אוכל שפיר תרומה דהא בתורת שניהם יכול לאכול דלית ביה שום חלק זרות והכי מוכח גם כן ביבמות בברייתא דהניח בנים דאלו ואלו אוכלים בתרומה והיינו דעבדי נכסי צאן ברזל אוכלין משום חלק הבנים ואף על גב דהבנים הם שותפים בהעבדים מכל מקום אכלי בתרומה כיון דאין לזר חלק בהם וקנ"ת היה אפשר לחלק אבל לא נהירא ועכ"פ פשטות דברי הר"מ מוכח הכי. ואמנם קשיא לי בגווה דדברי הרמב"ם סותרין דברי עצמו למ"ש הוא עצמו בפ"ה מה' עבדים ה' ע"ז דעבד שחציו עבד וחציו בן חורין וכן עבד של שני שותפין אינו יוצא בראשי אברים והיינו כדמוקי הש"ס בב"ק דף ל' כר"א שסובר דבעינן כספו המיוחד לו ה"נ בעינן כספו המיוחד לו. וא"כ ה"נ בעבד של שני שותפין כהנים אמאי יאכל העבד בתרומה כיון דבעינן כספו המיוחד לו וכאן אינו מיוחד לשום א' מהם. ולכאורה היה אפשר לומר דהאי דעבד של שני שותפין אינו יוצא בראשי אברים מיירי דוקא בשיש לזה גוף ולזה פירות דומיא דאיש ואשה שמכרו בנכסי מלוג בבבא קמא שם והיינו כמו מוכר עבדו לאחר ופסק עמו על מנת שישמשנו שלשים יום דבכה"ג לא מיקרי כספו המיוחד לו מה שאין כן כשיש לכל אחד והאחד גוף ופירות. וכן חילקו להדיא התוספות במסכת גיטין דף מ"ב ע"א בד"ה בעבד של שני שותפין ע' בדבריהם. אך דמלבד דסתימת דברי הרמב"ם לא משמע הכי (וע' בלח"מ שם) אך גם דבריו מפורשים במק"א דלא סבר הכי. דהרי בפ"ב מהלכות רוצח הלכה ט"ו פסק גם כן כר"א דבעינן כספו המיוחד לו לענין דין יום או יומים ושם נקט לתרתי גווני בתרי בבא דמוכר עבדו לאחר ופסק עמו ע"מ שישמשנו ל' יום דאינו בדין יום או יומים. וכן עבד של שני שותפין אינו בדין יום או יומים משום דבעינן כספו המיוחד לו ע"ש הרי להדיא דגם בשותפים לגמרי בגוף ופירות לא מקרי עבדו המיוחד לו ואם כן הדק"ל מדוע בכהנים שותפים בעבד ולא שייך ביה צד זרות יאכל בתרומה הא לא הוי כספו המיוחד לו לשום אחד מהם. והת"כ והירושלמי אפשר לומר דאזלי כרבנן דלא בעי כלל כספו המיוחד לו. אבל דברי הרמב"ם סתרי אהדדי. שוב פקחתי עיני וראיתי בהפני יהושע בקידושין ר"פ האומר כתב במקדש מעכשיו ולאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה תוך שלשים יום דאפי' אם הם שניהם כהנים לא תאכל בתרומה ממ"נ משום דלא הוי קנין כספו של כ"א מהן דל"ה כספו המיוחד לו ע"ש בד"ה מעכשיו. והנה בגוף דבריו אני תמה דאישתמיטתי' ש"ס מפורש בגיטין דף מ"ב בולד כהנת שנתערב בולד שפחה דאוכלין בתרומה ומיקרי שפיר קנין כספו משום דאם יבא אליהו ויאמר בחד מינייהו דהוא עבד קנין כספו קרינן ביה ע"ש בסוגיא. והכא נמי כן הוא דתאכל ממה נפשך ומיקרי שפיר קנין כספו כיון דרק מספיקא אינה מיוחדת לשום חד. וא"כ אמרינן שפיר אם יבא אליהו ויאמר דהיא מקודשת לאחד מהם קרינן ביה קנין כספו והוא פשוט. ואמנם על כל פנים מבואר מדבריו גם כן דבשותפין כהנים דשייך ממ"נ מכל מקום לא יאכל העבד בתרומה משום דל"ה כספו המיוחד לו ולא הרגיש בדברי הרמב"ם דהם סותרין זא"ז ולע"ג לע"ע:

מצוה רפ"ד ע' בפנים הנחתי בל"ע דברי הרמב"ם בהל' מגילה דפסק כר"נ קרייתא זו הלולא ושם נמשכתי אחרי דברי הטורי אבן בסוגיא דמגילה שם שתפס במושלם דשינוי' דכיון שגלו חזרו להכשירן תלוי בזה משום דקדושה הראשונה דמקדש לא קדשה רק לשעתה. ואמנם ראיתי דאינו ענין זל"ז. וכוונת הגמ' הוא באופן אחר. דהא לכאורה טעמא בעי למה אין אומרים הלל על נס שבחו"ל. ועי' במהרש"א בח"א מס' ערכין. ואמנם הטעם נ"ל לפי מה דאיתא בתענית דף ט"ו גבי שלחו לי' בני ניטה לרבי כגון אנו דצריכים למטר וכו' ושלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה וכן פסק באו"ח סי' קי"ג דאפי' מדינה שלימה כגון ספרד ואשכנז אין שואלין בברכת השנים רק בשומע תפלה משום דבני חו"ל דינם כיחידים [וע' יערות דבש ח"ב דרוש י'] ובזה הבנתי הטעם הא דאמרי' בתענית ד"ט דאין תענית ציבור בבבל ונדחקו כל הקדמונים בזה. וע' בר"ן שם מה שהביא בשם הרמב"ן משום דבבבל ליכא סמוכין ודבריו צריך עיון ואין כאן מקומו. אבל הטעם פשוט לפי עניות דעתי משום דכל חו"ל הוי דינם כיחידים לכן אין בהם תענית ציבור. וע' בר"נ ספ"ק דר"ה. והנה הר"י בפ' היה קורא מביא דעת הר"ת ובה"ג שפירשו לברייתא דיחיד לא יתחיל דהיינו דאין לומר הלל רק על נס שהיה לכל ישראל ואפי' הי' בכנופיא דרבים אין לומר הלל ע"ש ואם כן לזה אין אומרים גם כן הלל אנס שבחוץ לארץ כיון דכיחידים דמי. ובזה ניחא מה שלכאורה קשה בהא דמשני על קושי' דא"ה הלל נמי נימא ותי' משום דאין אומרים הלל אנס שבחו"ל ולכאורה הרי נס דפורים הי' כולל גם לבני א"י דהא אחשורוש מלך בכיפה ובפרט לדעת הרמב"ן שהביא הר"נ ריש מגילה דבימי הנס כבר הי' רוב ישראל בארץ ישראל אם כן למה גרע מנס דחנוכה דאמרי' הלל אניסא כדאיתא בערכין דף י'. ולפמ"ש א"ש דהש"ס משני דכיון דקדושת הארץ על כל פנים בטלה לכל ענין כמ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות בית הבחירה ופרק י"א מהלכות תרומות אם כן שוב גם כל ארץ ישראל חשיב כחוץ לארץ וכיחידים דמי ובהר הבית לא דרין ישראל כלל ולזה פריך אר"נ דאמר קרייתא זו הלולא דהא אין אומרים הלל אנס בחוץ לארץ (ואף דר"נ אמר בתענית שם דהלכתא בברכת השנים היינו משום דסובר כר"י דאפי' יחיד שואל בברכת השנים ע"ש). ומשני כיון שגלו חזרו להכשירן היינו דר"נ סובר דאמרינן לפיפוך דבזמן שאין ישראל שרוין על אדמתם וקדושת הארץ ודאי דבטלה וכיון דהוי כולל לכל ישראל הוא שפיר כרבים כיון דליכא ארץ ישראל כלל הוי כמו קודם שנכנסו לארץ ולכן אומרים הלל. ולפ"ז לא תלוי כלל שוב

במה דקדושת הבית בטל ולא קידשה רק לשעתה רק אי קדושת הארץ בטל וכיון דבשעת הגס סי' קדושת הארץ בטל הוי שפיר כרבים ואתי שפיר וזה נראה לי ברור :

שם רפ"ב הבאתי דברי הט"ז יו"ד סי' א' דמלות הפרשת תרומה הוי חיוב עליו אפי' אם אינו רולה לאכול מהתבואה משום דמלות הפרשה הוי מלוה בפ"ע אפי' אינו רולה לאכול ועכשיו ראיתי שהדבר מפורש להיפך ברש"י גיטין (מ"ז ע"ב) ד"ה מדאורייתא שכתב להדיא דמלות הפרשת מעשר לאו מלוה דרמיא עליה הוא רק משום דטביל ואסור ליה באכילה הרי דלא כדברי הט"ז שכ' דעיקר הברכה על מלות הפרשה ולא על איסור אכילת טבל ותרומה ומעשר כחדא ניכהו ולריך עיון גדול :

למצוה רפ"ז שם הבאתי דברי הט"ז באו"ח סי' תקפ"ח וביו"ד סי' קי"ז ובחו"מ סי' א' שכתב דהיכי דהתורה כתבה בפירוש להתיר לא גזרו חכמים משום סייג אלא היכי דלא כתיב ההיתר בפירוש בתורה אסרו חכמים משום גדר וסייג ולא היכי דהתורה התירה בפירוש ע"ש והובא ג"כ כ"פ בח"ז והדברים עתיקים . וכעת ראיתי שדבריו ל"ע מהגמ' זבחים דף ל"ג ע"א דקאמר בגמרא לענין סמיכת אשם מלורע מאי קסבר אי קסבר סמיכת אשם דאורייתא ותיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא ליעול ולסמוך להדי' דרחמנא אמר ופירש"י דרחמנא אמר לו שיכנוס ויסמוך . אמר רב אדא בר מתנא גזירה שמא ירבה בפסיעות . הרי מבואר להדיא דאף דהתורה התירה בפירוש לסמוך בפנים גזרו חכמים משום גזרה ומכאן סתירה לדברי הט"ז ולע"ג כעת :

במצוה רצ"ז כתבתי דאין סברא כלל להכניס עלמו בספק סכנה עבור חבירו שהוא בודאי סכנה אח"ז הראה לי תלמידי מפורש בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תרכ"ה כ' כן בפי' . וכתב מי שעושה כן הרי זה חסיד שוטה דאינו מחוייב כלל ע"ש והנאני שכוונתי לדעתו . אך מכל מקום לריך עיון על הרדב"ז דלא הביא הירושלמי אשר הובא בכמה מקומות דמפורש לפי עדותו דמחויב להכניס א"ע בספק סכנה בשביל חבירו שהוא סכנה ודאית ולריכים אנו לקבל באימה דברי הירושלמי ול"ע :

מצוה ש"ב מ"ש לענין תבואה שלא הביאה שליש דדעת רש"י ז"ל במלחמות דלא נאסרה משום חדש דהא רש"י כ' דאין העומר מתירה הוא טעות דמבואר איפכא כיון דאין העומר מתירה מבואר דאסורה דאף העומר אינו מתירה ול"ע . עוד כתבתי בסוף המלוה דאני מסופק אם לחם וקלוי וכרמל מלטרפים לכזית כיון דהם ג' שמות נתיישבתי דמסברא מלטרף דאף טריפה ונבילה מלטרף כפי שמבואר מכש"כ כאן אף שהם ג' לאוין מ"מ הג' לאוין אסורים משום חדש וכולל אותם שם אחד נראה דמלטרף ויבואר לקמן בעזה"י :

שם ראיתי לבעלי התוס' על התורה פ' ראה שכ' דבחדש איכא עשה ול"ת דהיינו גם לאו הבא מכלל עשה מקרא דששת ימים תאכלו מלות מן החדש ולא שבעה ומתרץ בזה אמאי לא דחי עשה דמלה לל"ת דחדש ע"ש . ובאמת שלפמ"ש הרשב"א בכתובות דלאו הבא מכלל עשה יכול עשה לדחותו דלא עדיף מלאו אחר א"כ ל"ה כאן רק הרי לאוי וכבר חלקו כל האחרונים על הפני יהושע בבילה דף ח' שכתב דחד עשה לא דחי תרי לאוי והביאו ראיה מש"ס נזיר דף כ"ח ע' עליהם . ואמנם עכ"פ כיון שיש בחדש איסור עשה ולא כתיב ביה אכילה רק לענין רשות שוב יש לאסור גם בכ"ש וגם שלכד"א לשיטת מהר"י בן לב ומהרש"ל בשביעות ועיין פרי מגדים בפתיחה לשיטה ויש לפלפל הרבה בדברי הפני יהושע בפסק חדש ובאתי רק לעורר :

מצוה של"ו ראיתי דבר חדש בתוס' כתובות דף ל"ג ע"א עד שלא שכ' דגם בקרקע שייך מי שפרע היינו היכי שקנה בכסף לחוד ובמקום שכותבים שטר דלא סמכה דעתי' מ"מ קנה לענין מי שפרע . ול"ע שלא נזכר זה בשום פוסק ובשום ספרי האחרונים המפורסמים מפרשי הש"ע . וקלת ראיה מקידושין דף כ"ו גבי רב זביד דזבין ארעא והתנה דאי בעי יקנה בכסף דלא מלי להדרי בה ואי לא בעי יקנה בשטר דאי בעי איהו למיהדר מלי הדר . ולכאורה נהי דהולרך להתנות שיקנה בכסף לחוד משום דלמא יקבלו מי שפרע אבל למה הולרך להתנות שאיהו מלי למיהדר אי נימא דבלא"ה לא קנה כלל . וע"כ דבאמת קנה לענין מי שפרע ולכן התנה שלא ילטרך לקבל כלל מי שפרע ודו"ק . ועיין בב"י חו"מ סי' ר"ד דמביא הרבה ראשונים לענין מ"ש בקרקע ולא הביא דברי התוס' הללו :

במצוה שמ"ז כתבתי דמשכחת שיהיה איש א' חלי ישראל וחלי עכו"ם כגון שני שותפים היה להם עבד עכו"ם שיש להם בו קנין הגוף דאינו יכול להחזיר כ"ז שהוא משועבד לרבו שיש לו בו קנין הגוף ושיחרר א' חליו ונתגייר והו"ל חלי עבד עכו"ם וחלי ישראל ואח"כ שיחררו רבו השני והו"ל חלי ישראל וחלי עכו"ם ולריך לחקור איך יעשה בשבת דהא עכו"ם ששבת חייב מיתה והחלי ישראל מחויב לשבות וא"כ אם לא יעשה שום מלאכה יתחייב מיתה מלד עכו"ם ואם יעשה מלאכה יתחייב מלד הישראלית ול"ע איך יעשה . וגם אני מסתפק אם לריך לעשות קרבן פסח דהא מלד ישראל חייב לעשות קרבן פסח ומלד עכו"ם לא יוכל לאכול הפסח דכתיב כל ב"נ לא יאכל בו . וא"ל דיאכל הפסח ואי משום דיעבור על לא תעשה של כל ב"נ לא יאכל בו נימא דעשה דפסח דוחה את לא תעשה דכל ב"נ לא יאכל בו . אך אפשר לומר דהעשה דישראל לא דחי הל"ת דלד עכו"ס . ועי' בטורי אבן במס' חגיגה דמסופק בזה דאפשר דכיון שהוא בגוף אחד דוחה . אך בכאן אפשר לומר דאפ"ה לא דחי דהא עשה לא דחי לא תעשה שיש בו כרת וכ"ש לא תעשה שיש בו מיתה ואגב ב"נ אזהרתן זו הוא מיתתן . והנה אם עובר על לאו חייב מיתה ולא דחי העשה הל"ת שיש בו מיתה . ואפ"ל דאם המיתה הוא רק בשביל חלק העכו"ם דחי העשה הל"ת [דאם לא כן לא משכחת אלא עכו"ם שיהי' עשה דוחה לא תעשה] ול"ע . וגם י"ל לפי דעת הר"נ דאיסור נבילה חמור מאיסור שבת מחמת איסור נבילה חייב על כל כזית וכזית ואיסורים הרבה חמור מאיסור א' חמור . וא"כ הרי שיעורין לישראל נאמרו ולא לב"נ וא"כ חלק העכו"ם עובר על לאו דכב"נ לא יאכל בו על כל משהו ומשהו והעשה לא קיים אלא בכזית מהפסח ואז חלק העכו"ם עושה כמה איסורים ולא דחי . והוא דבר חדש ואכ"מ להאריך . וגם יש להסתפק אם ישראל מקדש אשה חלי' גויה וחליה ישראלית אם הקידושין חלין ואפי' למ"ד בגיטין ד' מ"ג דהמקדש חלי' שפחה וחלי' בת חורין מקודשת וזה שפחה חרופה דלא שייך בקניט מ"מ שם אפשר דגזה"כ הוא דאיט במיתה רק באשם אבל הכא הא לא שייך בקניט אפשר דהוה מקודשת גמורה והבא עליה חייב מיתה ול"ע . וגם זה פשוט דאם עשה עבירה שישראל חייב עליה מיתה דהורגין אותו אע"ג דחלק העכו"ם אינו חייב מיתה כיון דחלק הישראל חייב מיתה הורגין גם חלק העכו"ם . אבל להיפוך אם עשה עבירה שחלק העכו"ם חייב מיתה ולא הישראל אזי בודאי אין הורגין אותו דאין הורגין חלק הישראל בשביל חלק העכו"ם ודו"ק :

עוד שם הבאתי בדיני עבד כנעני דגט שיחרור לריך כמה פרטים כמו בגט אשה . ומהני ג"כ בע"כ דעבד משום דילפינן לה לה מאשה . והנה נסתפקתי בהא אם זרק בעבד את הגט לחלירו ובגוונא שהי' לו חלר כגון שניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו . או בהפקיר עבדו דקנה את עלמו ורק לענין איסור לריך גט שיחרור וכתן לו רבו הג"ש לחלירו בע"כ כגון שעומד ולווח שאינו רולה בהג"ש דבכה"ג מבואר בסי' רס"ז דלא מהני הג"ש בזיכה לו ע"י אחר ודלא כשיטת הרשב"א שהבאתי בפנים דבעבד אפי' עומד ולווח לא מהני משום דהוי זכות גמור ע"ש . וא"כ יש לספק בכה"ג בזרק לו גיטו לחלירו והעבד עומד בלידו אי מהני אפי' בע"כ . ומקום הספק הוא דבגט אשה מבואר בא"ע בסי' קל"ט דמהני בזרק לה לחלירה ועומדת בלידה אף דגט הוי חוב מ"מ מהני משום דחלר דאשה משום יד איתרבאי ולכן מהני כשעומדת בלידו מטעם יד ולפ"ז בעבד דהא גברא דחלר דידי' רק משום שליחות איתרבאי כמבואר בב"מ ד' י"א ושליחות ל"ש בע"כ וא"כ ממילא דבכה"ג לא מהני כלל הגט שיחרור בע"כ דעבד היכי דעומד ולווח . וא"כ יהיה נלמח לנו חילוק חדש מזה בין עבד לשפחה . דבשפחה כה"ג מהני דחלר דידה משום יד אתרבאי ומהני בעומדת בלידה משום ידה כמו בגט אשה ובעבד לא מהני פה"ג . ועוד יהי' נלמח לנו חילוק בין עבד קטן לשפחה קטנה . ועי' בחו"מ סי' רמ"ג סעיף כ"ג . ואמנם יש מקום לומר דאפי' בעבד מהני כה"ג כיון דעיקר ילפותא דעבד הוא רק מלה לה מאשה וא"כ ניהו דעבד הוא גברא כיון דעיקר זכי' חלרו דידי' הוי רק בכל מילי דילפינן מאשה וכיון דחלר דאיתתא משום יד הוי ה"ה חלר דעבד מהני משום יד כמו גבי אשה . וא"כ מהני ממילא גם בכה"ג היכי דהעבד עומד בלד חלירו וזרק לו האדון גט שיחרור והעבד עומד ולווח מ"מ מהני מטעם יד כמו גבי גט אשה דמהני בכה"ג אף דהוי חוב לה . והי' נראה לי ראיה ברורה דבאמת מהני בכה"ג קנין החלר אפי' בעבד מדברי רש"י גיטין דף י"ג ע"ב ד"ה אי בעי מרי' זרק לי' גיטא פירש"י שיזרוק לו גט שיחרור בר"ה לתוך ד' אמותיו . (ומה שפירש"י בר"ה אף דבחו"מ סי' רמ"ג מבואר דבר"ה לא מהני ד' אמות . אפשר דרש"י ז"ל סובר כהסוברים דגם בר"ה מהני ד"א ועי' באהע"ז סי' קל"ט סעיף י"ג ובב"ש שם) . והרי שם אזיל הש"ס אליבא דר"מ דסובר דגם ג"ש הוי חוב וא"כ איך מהני קנין ד' אמות כלל בעבד לענין הג"ש בכה"ג דהוי חוב דהא קנין ד' אמות הוא משום חלר כמבואר בחו"מ סי' רמ"ג שם דמשו"ה לא מהני בקטן קנין ד' אמות רק בקטנה משום דד"א הוא משום חלר ודגברא הוי בתורת חלר לכן בקטן דלא מהני שליחות לא מהני חלר ובקטנה דהוא משום יד מהני גם כן ד' אמות דקטנה אית לה יד ע"ש . וכיון שכן למה יועיל בג"ש ד"א אליבא דר"מ דסובר דגט שיחרור הוי חוב להעבד יע"כ דבאנת גם חלר דעבד משום יד איתרבאי כיון דמשום לה לה מאשה קאתינן לכל מילי דעבד וכיון דחלר דאשה משום יד הוי הוא הדין דעבד גם כן משום יד ואם כן בכהאי גוונא שזרק הג"ש לחלירו ועומד בלידו מהני מתורת יד אפי' בעומד ולווח כמו גבי גט אשה . ונשמע נמי דאין חילוק בין קטן לקטנה בעבד ושפחה דבשניהם הוי מתורת יד ומהני חלר וד"א . וממילא בהפקיר עבדו ושפחתו דין גדולים בין קטנים קונה להם חלירם מליאה מתורת יד כנלע"ד כעת :

למצוה שנ"ה אחר זמן זמנים טובא בא לידי ס' קהלת יעקב מהגאון מהרי"ט אלגזי באות ה' סי' קט"ו תמה שהוא ירושלמי מפורש בקידושין ריש פרק האומר דשדה מקנה חוזרת לבעלים הראשונים מן הגזבר ביובל בלא פדיון עי' שם :

במצוה שנ"ז בסוף פיסקא המתחלת וגם אני מסופק שם נזכרתי דהנה בכל הקדשות הן קדשי מזבח והן קדשי ב"ה דמהני שאלה כלע"ד דהנה בתשמישי קדושה כמבואר באו"ח סי' קנ"ד דנאסרין וכיון דקי"ל אזמני' ולא לר בי' או לר בי' ולא אזמני' דאינן נאסרין . נראה דאם אזמין ולר בי' גם כן דהוי תשמישי קדושה דנאסרין יכול לשאול על ההזמנה וכיון דההזמנה בטעות אם כן הוי לר בי' ולא אזמין דשוב מותרין . ונראה לפי עניות דעתי דלא חמיר משאר קדשים דבודאי מהני שאלה ותמה אני שאין מבואר מזה לא בדברי הראשונים ולא בדברי האחרונים ולא דיברו מזה כלום . אך י"ל מחמת פשיטותו דלא חמיר משאר הקדשות :

למצוה ש"ם עי' בס' קהלת יעקב למהרי"ט אלגזי דכתב דאם נתן עדרו במתנה ע"מ להחזיר וחבירו קיים התנאי והחזיר לו ג"כ פטור מן המעשר דהוי לי' כאלו מכר וחזר וקנה ממנו והו"ל בכלל לקוח . וכן אם הפקיר וחזר וזכה ג"כ פטור דהו"ל ג"כ בכלל לקוח ע"ש בדבריו :

מצוה שס"ב ראיתי בטור על התורה בפ' וישלחו מן המחנה כל לרוע וכל זב וכל טמא לנפש וגו' דכ' כל אלו מטמאין אחרים אבל בעל קרי אינו מטמא אחרים אין טעון שלוח והוא תמוה דבמס' פסחים ד' ס"ז וס"ח איתא

איתא דבעל קרי משתלח חוץ לשני מחנות. ועי' בר"מ במנ"ל פ"ג מה' ביאת מקדש ובפ"ז מה' בית הבחירה ולע"ג. ולא עוד גם סוף דבריו אין להם שחר דכתב בעל קרי אינו מטמא אחרים אין טעון שלוח דהא ממחנה שכינה אפי' בע"ק טעון שלוח אפי' לא נטמא אלא בשרץ דאינו מטמא אחרי' ואיני מבין דבריו כלל ולע"ג:

מצוה שס"ה בדיני סוטה בד"ה נהייסבתי וכו' כתבתי דצריך לגלגל ואם לא אין מגלגלין ע"ש אף דמבואר בחוה"מ סי' ל"ד דהב"ד בעלמו מגלגלין אף דלא תבעו התובע דילפינן מסוטה ע"ש. אך דבאמת ד"ז ל"ע ואכ"מ אבל עכ"פ אם התובע בפי' אינו רוצה לגלגל בודאי אין מגלגלין כמבו' כאן וז"פ א"כ משכחת לה בכה"ג:

במצוה שס"ח הבאתי דהמנ"ל נסתפק אי הבן יכול לשאול על נזירו' שהזירו אביו. וכעת ראיתי בהירושלמי פסחים פ' מקום שנהגו בני מישא קיבלו עליהם שלא לפרוש בים הגדול כו' ואין אדם נשאל על נדרו תמן משנדר נשאל ברם הכא אבותיכם נדרו כ"ש יהי' מותרות עכ"ל ועי' מפרש שם דפי' דס"ל מזה דכ"ש הוא דאדם יכול לשאול על נדר שהדירו אותו אחר ונפשט ב' ספיקות של המנ"ל דהבן יכול לשאול על נדר שהדירו אביו ול"ע:

עוד שם הבאתי בפנים הא דהאב מדיר בנו בנזיר וכו' ואני מסופק אם יכול להזירו כשעודו במעי אמו. אי דמיא לקדושת הגוף שחל על העוברין וכן לענין קידושין לדעת הרמב"ם דמהני כשהוכר עיברה ועי' בפנ"י פ' האומר וכעת לא מלאתי גילוי לזה:

למצוה הנ"ל לדיני נזיר ראיתי בס' לקט הקמח למהר"מ חאגיז בה' נזירות למהריק"ש סי' כ"ח שהביא ששמע מפי הרב המובהק כמהר"מ בן חביב ז"ל משם הרב בן מיג"ש ז"ל דהא דאמרינן נזירות שמשון אין לו התרה היינו דוקא היכי דכבר התחיל לנהוג בעלמו דין נזירות ובא לשאול מב"ד שיבקשו לו התרה אבל אם קיבל נזירות עליו ועדיין לא נהג הנזירות (או) [אז] כשבא לבית דין והב"ד מוצאים לו פתח מתירין לו ע"ש:

מצוה ש"פ שם הבאתי דאם שחטו את הפסח אמי שהי' בדרך רחוקה לא הורצה משום דהלכה כרב ששת באיסורי ועי' בכ"מ. אחר זמן רב מצאתי בהרמב"ן פ' בהעלותך שפסק כר"נ נגד הכלל המונח הנזכר. ול"ע למה. ועי' יד מלאכי בכלליו סי' קס"ב בענין האי כללא דהלכה כר"ש באיסורי עיי"ש דכתב דהוא מהגאונים ול"ע על הרב הרמב"ן שפוסק בזה שהורצה משום דר"נ ותע"ב:

למצוה הנ"ל עי' בר"מ פ"ז הדינים דפ"ר שבא בטומאה נאכל בטומאה דכל עיקר לא בא אלא לאכילה והוא מן הש"ס דפסחים ואם אכלו זבים כו' אע"פ שאינם ראשים דלא נדחה אלא טומאת מת בלבד מ"מ פטורי' מכרת כי מפי השמועה למדו וכו' דהנאכל לטמאים אין חייבים ואפי' אכלו הטמאים מהאמורין פטורים כיון דהבשר נאכל לטמאים. ואם עשו בטהרה ולאחר זריקה נטמאו הציבור לא יאכלו בטומאה כי רק הנעשה בטומאה התיר הכתוב. עי' בר"מ ובש"ס. ואני מסופק לשיטת הר"מ דטבו"י דט"מ נדחה מפ"ר והו"ל כאילו טמא ממש עי' בפ"ו. והנה ליבור כה"ג עושין כי היכי דאיש נדחה הציבור עושין. ובאמת בשעת אכילה הם טהורים כי היה הע"ש ע"כ אני מסופק בליבור דעבדי פסח כה"ג ואחר זריקה נטמאו ממש אם אוכלים בלילה דהו"ל פסח הבא בטומאה כיון דיחיד נדחה רק בליבור עושין חזינן דהו"ל פסח הבא בטומאה א"כ ראשים הטמאים שנטמאו אח"כ לאכול וגם זבים וכו' פטורים וגם האימורין ככל פסח הבא בטומאה. או דלמא כיון דהפסחים האלו באמת הי' הליבור ראוין לאכול בטהרה כי בלילה הם טהורים רק היחיד נדחה לדעת הר"מ אבל לכל הענינים אפשר דהוי ליה כפסח הבא בטהרה ולא יאכלו טמאים וחייבים עלי' כמו פסח בטהרה ול"ע. וגם לענין שבירת עלם דבפסח הבא בטומאה א"ח משום שבירת עלם אם בפסח כזה יש בו שב"ע או ג"כ אין בו משום שב"ע ול"ע:

מצוה שצ"ה הבאתי בשם הר"ש דלשו"פ כיון דהתורה זכתה לו בשדה הו"ל תבואת זרעך ע"ש. ול"ע לפ"ז מהגמ' דב"ק דמיבעיא שם גבי כהנים בגזל הגר אי מקבלי מתנות הוי ופטורים ממעשר בהמה דלקוח פטור או וכו' ולסברת הר"ש כיון דהתורה זכתה להם לא הוי לקוח א"כ ה"נ כיון דהתורה זכתה להם בגזל הגר ל"ה כלקוח. אך יש לחלק דהר"ש כתב דהתורה זכתה להם בהשדה אם כן נוכל לומר דוקא מתנות שבשדה ומ"מ ל"ע כעת ובאתי רק לעורר:

מצוה ת' שם כתבתי בפשיטות דאין העבד מוריש לבנו. ואחר זמן זמנים טובא בא לידי ס' קהלת יעקב למהר"י אלגאזי וראיתי שפלפל בזה אם עבד מוריש עי"ש פלפול ארוך ולא יכולתי לעי' שם היטב עי"ש באות כ'. ואגב אזכיר מילתא דתמוה שראיתי בס' קהלת יעקב הנ"ל שחקר שם אם יכול האדון למכור עבד עברי לאיש אחר ורולה להוכיח מהגמ' שיכול למוכרו מדליף בקידושין דף י"ז דע"ע אינו עובד את היורש מדכתיב ועבדך שש שנים ולא ליורש דלמא בא למעט ולא ללוקח מוכח דיכול למכרו ע"ש באות עבד. ודבריו תמוהים דהא מבואר בר"ס בפ"ד ה"י וז"ל וכן עבד עברי אינו יכול למוכרו ולא ליתן לאחר והוא מהמכילתא. ועי' בה"ה שם ועי' בכ"מ פ"ב הלכה י"ב שהביא בשם הרלב"ג שמזה שאין ע"ע עובד את הבת ולא את האח מוכח דאין יכול למכור ע"ע לאיש אחר ול"ע:

מצוה ת"א שם הבאתי דברי התוס' במס' סוכה דף מ"ב דהא דתמיד טעון ביקור ד' ימים הוא דאורייתא ואפי' דיעבד פסול ואפי' נמלא תם. ולכאורה דבריהם סותרין למ"ש במסכת ערכין דף י"ח ע"ב ד"ה שנתו שהקשו דהאיך ס"ד דמונין לשנות עולם אם כן איך משכחת תמידין בר"ה דהא בנולד קודם ר"ה הוי עברה שנתה ואי בנולד בר"ה הוי מחוסר זמן דהא לא עברו עליו ח' ימים ע"ש ולדבריהם בסוכה לא היו לריכים לומר דבנולד בר"ה פסול משום מחוסר זמן דהא בלא"ה פסול דלא הו"ל ביקור ד' ימים דמעכב אפי' בדיעבד. ונ"ל דבאמת התוס' חדא מינייהו נקטי. או דהך דמחוסר זמן עדיף להו יותר להקשות ממנו וה"ה דמהך דבקור ד' ימים ג"כ קשה. ומתוך זה אני תמה על דברי המשנה למלך פ"ג מה' איסורי המזבח שכ' לדחות דעת האומרים דגם בקדשים מהני כלו לו חדשיו ולא בעינן ח' ימים מכח קושית התוס' הנ"ל במס' ערכין דאמאי לא תירצו בפשיטות דמשכחת בנולד בר"ה וידוע שכלו לו חדשיו דלא הוי מחוסר זמן ע"ש דבריו. ול"ע דהא אכתי נפסל מכח דלא הו"ל ביקור ד' ימים וכנ"ל ול"ע לע"ע:

מצוה ת"ח לשמוע קול שופר וכו' בחינוך מבואר שיעור שופר כדי וכו' והיינו טפח כמבואר בש"ס ופוסקים ונ"ל פשוט דשיעור זה הוא מה"ת כמבואר במס' נדה דף כ"ו חמשה שיעורין טפח וכו' וכן מבואר בתוס' בסוכה דף ז' ע"ב דהוא מה"ת. וראיתי בפרמ"ג סוף סי' תקפ"ו במשבצות ס"ק י"ט שכ' בפשיטות דאין שיעור לשופר מה"ת דבכל שהוא סגי וארבעה גודלין הוא רק מדרבנן ול"ע מנ"ל. ומבואר להיפוך בתוס' ולא ראיתי בפוסקים שסותרים בזה דברי התוס' ול"ע:

במצוה ת"ט בפיסקא המתחלת והנה. שם הבאתי מ"ש הרמב"ן על התורה בפ' שופטים בשם הגאון אע"ג דדיני נפשות בכ"ג מ"מ קבלת העדות סגי בג' כמו קבלת שאר עדות והרמב"ן כתב עליו שטעה בדינו כיון שהדין ל"ל בכ"ג גם קבלת העדות ל"ל בכ"ג כמו הגמר דין. ולענ"ד נראה פשוט להביא ראיה מהגמ' סנהדרין ד' מ"א לדברי הגאון ז"ל דאיתא התם אמר רב חנן עידי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו. ופריך בגמ' והרי התרו בה ותי' בדלא אתרו וכו' ואי נימא דקבלת העדות לריך כ"ג כמו הדין א"כ הוי לריכין להעיד על נערה המאורסה לפני ב"ד של כ"ג וא"כ איך יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו. אמאי העידו לפני ב"ד של כ"ג דלאוסרה על בעלה די בב"ד של שלשה אלא ודאי דבאו להמית אותה. אבל לפי דעת הגאון ניחא דגם לד"נ סגי הקבלת עדות לפני ב"ד של שלשה. וא"כ איירי דהקבלת עדות הי' לפני ג':

מצוה ת"י גלות להורג בשוגג וכו'. בא לידי שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תשע"ב נשאל שם אם מלך ההורג בשוגג אם גולה כו' וכת' שם דבמלכי ישראל לא דנין אותו וכו' ובאמת השאלה הוא על קודם גזירה כי בימי ינאי המלך גזרו זה והיה בבית שני. ולעיקר השאלה כתב שם דנראה לו דאינו גולה כמו דקי"ל הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו דכתיב וחי כו' עביד ליה כי היכי דנחי' וכו'. ה"נ אם יהי' גולה לריכין לגלות עמו כל עבדיו ומשרתיו וכו' וזה ל"ע לפי דעתו. דבגמ' מכות דף יו"ד אינו מבואר רק רב או תלמיד וכן בר"מ פ"ז מה' רולח ושמירת נפש דהתורה היא עיקר חיותו. (עי' היטב בל' הרמב"ם). אבל אדם שהוא מורגל בעבדים ומשמשים הרבה ל"ע וכי מי שהוא עשיר גדול ויש לו עבדי' הרבה ומשמשים ושאר דברים לריכין לגלות עמו כל עבדיו וגם לפי דעתי זה אינו לעיכוב אלא למלוה דוחי וכו' אבל היכי שאי אפשר לגלות עמו הישיבה שלא יגלה הרב או התלמיד בעלמו זה אין סברא לענ"ד. ולפי דעתי נראה דודאי גולה כיון דפוסק הר"ס שם פ"ז הי"ד מה' רולח דרולח אע"פ שנתכפר אינו חוזר לשררה שהיה בה לעולם אלא הרי הוא יורד מגדולתו כל ימיו הואיל ובא תקלה גדולה כזו על ידו ע"כ ועי' בכ"מ שפסק כר"י וכו' א"כ מה במקום שנתכפר והי' בגלות אינו חוזר להשררה מכ"ש קודם שגלה ולא הי' לו כפרה עוד כ"ש שמורידין אותו מגדולתו מפני התקלה הגדולה א"כ בודאי מלך שהרג נפש בשוגג בודאי תיכף מורידין אותו א"כ לא הוי מלך כלל ומגלין אותו. והרדב"ז מסיים שם והיינו דלא אשכחן מלך שעבר כמו כ"ג שעבר. ולכאורה דבריו אינם מובנים. ולפי מה שכ' נראה דכוונתו כמו שכתבנו דאי אמרינן יגלה א"כ לא יהי' מלך דאינו חוזר וכו' ובאמת לא מלאנו מלך שעבר רק כהן גדול שעבר. ולדידי דבריו ל"ע מאד עיין בהוריות דף יו"ד וי"א מבואר שם נשיא שעבר וכו' והיינו מלך כמו שמבואר שם לענין קרבן עיין שם ואשכחן מלך שעבר ולדעתי מ"ש הוא נכון בעזה"י דרוש וקבל שכר. ועי' ברש"י מכות דף י"ג ד"ה חוזר לשררה שהי' בה כתב שם אם הי' נשיא וכו' ור"י סובר דאינו חוזר לשררתו. אך אין כל כך ראיה דאפשר דמיירי מנשיא שבט או נשיא אב"ד:

עוד שם בדיני רולח שגולה לעיר מקלט. גרסינן במסכת מכות דף י"א נגמר דינו ונעשה כה"ג בן גרושה או בן חלולה פליגי בה רב אמי ור"י נפחא חד אמר מתה כהונה וח"א בטלה כהונה וכו'. והנה הר"מ פסק דבטלה כהונה ונ"ל דאם נסתלק הכה"ג ע"י מלך דיכול לסלקו מכה"ג כמ"ש התוס' ביומא ד' י"ב ע"ב ד"ה כה"ג משום איבה וכו' שהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים ונגמר דינו של רולח ואחר כך סילקו המלך לכה"ג מהיותו כה"ג בודאי אינו מחזיר הרולח בסילוקו. דהא אפי' בנמלא בע"מ קי"ל בכורות דף י"ב דמוזהר על האלמנה וכמה מלות כהונה גדולה עליו. אם כן מכ"ש בנסתלק על ידי מלך ואחיו הכהנים שעדיין מלות כהונה גדולה עליו ואינו מחזיר את הרולח בסילוקו עד שימות. ולא דמי למאי דאיתא בגמרא בנמלא ב"ג או ב"ח דהתם אגלאי מילתא למפרע דהי' חלל ולא הי' בו שום דיני כהונה ע"כ קי"ל דבטלה כהונה. ואפי' למאן דסובר מתה כהונה בנמלא בן גרושה ובן חלולה הא כתב הריטב"א שם הטעם דפסול הנמלא בו ומלערו חשוב כמיתה ומכפרת משום דשם אינו אפי' ככהן הדיוט חיוב שהעמידו עליו ע"כ סובר חד מאן דאמר דמתה כהונה אבל כשנסתלק על פי מלך דעדיין כל מלות כהונה עליו בודאי אינו מחזיר את הרולח בסילוקו וז"פ לדעתי ועיין בספר יד דוד מה שכתב על דברי התוס' ביומא יע"ש. וגם כשנמלא בן גרושה או בן חלולה הוא חלל והרי הוא כזר ופסול לעבודה אבל כשנסתלק על פי מלך על כל פנים כהן הדיוט הוא לא שייך למימר

למינור כסברת הריטב"א דהא עכ"פ כהן הדיוט הוא ודו"ק ע"כ נ"ל דאינו מחזיר את הרוצח בסילוקו דלא שייך למימר מתה כהונה :

מצוה ת"כ גבי קריאת שמע הבאתי דחציו עבד וחציו בן חורין חייב משום צד חירות וצריך לשמוע מאחר ע"ש. וראיתי בספר סמיכת חכמים להגאון מהרכ"ך בסוגיא דנשים ועבדים וכו' מביא ירושלמי דעבד פטור מקריאת שמע דכתיב ד' אחד יצא זה שיש לו עוד אדון והוא ז"ל תמה על הירושלמי בלא"ה הא הו"ל הזמן גרמא ע"ש. ובש"ס שלנו בחגיגה דף ד' אמרינן דעבד פטור מראיה דכתיב האדון וכו' פרט לזה שיש לו עוד אדון כלימוד הירושלמי לענין קריאת שמע ומקשה הש"ס קושיא זאת בלא"ה הא הוי לי' הזמן גרמא ומתרץ בחציו עבד וחב"ח למשנה הראשונה פטרו הכתוב אף צד החירות כיון דיש לו עוד אדון אם כן ה"נ בקריאת שמע הלימוד הוא לח"ע דפטור למשנה ראשונה דמשנה אחרונה הי' תקנת חז"ל והתורה מיעטה לדין תורה פטור. וגם לדידן נ"מ בעבד של קטן דלאו בן כפי' או דעבד אינו ראוי להוליד דאינו בן כפי' ופטור מגזרת הכתוב. אך לדינא סובר הירושלמי בח"ע וחב"ח באותן שאינן בני כפי' פטור מקריאת שמע לגמרי. אך בש"ס דידן לא נמצא ילפותא זו ולפי עניות דעתי הטעם דבשלמא גבי ראיה כתיב אדון שפיר אמרינן יצא זה שיש לו אדון אחר דנקרא גם כן אדון אבל גבי קריאת שמע כתיב השם הוי"ה ב"ה ל"ש זה דיש לו וכו'. וכיון דבש"ס דידן לא נזכר זה וגם הפוסקים לא הביאו לא קי"ל כהירושלמי הנ"ל וחייב משום צד חירות אפי' באותן שאינן בני כפי' כמ"ש בפנים ואין הירושלמי בידי לעיין בו :

מצוה תנ"ב אבר מן החי וכו' אני מסופק בנפל בן ח' שלא כלו לו חדשיו בודאי והוא חי עדיין אם חייב משום אמ"ה כמו טמאה ששחטו רוב שנים מ"מ חייב משום אמ"ה כיון שחיה עדיין ואינה מטמאה דהרי היא כחי' לכל דברי' או אפשר דנפל כיון דאין לו חזקת חי מעולם גרע והו"ל כמתה ואינו חייב משום אמ"ה רק משום נבילה. והנה טומאת נבילות בודאי אינה כ"ז שהוא חי וראיה מב"ב פ"ב ובר"מ בה' ט"מ דבאדם בן ח' חוצץ בפני הטומאה ואינו מת שיטמא. א"כ ה"ה לענין טומאת נבילות. אך אף דאינה נבילה לטומאה מ"מ לענין אכילה אפשר דעיבר משום נבילה ולא משום אמ"ה עיין ביו"ד סי' ל"ג בכו"פ ובה"ש לענין נקיבת הושט ועיין בפרמ"ג או"ח (איני זוכר כעת מקומו) שכתב דבשחט רוב שנים מכל מקום חייב בשבת על החבלה דהו"ל חי' וראיה דב"כ חייב משום אבר מן החי אי לאו משום מי איכא מידי וכו' אם כן אם נימא דנפל הוה אבר מן החי הי' חייב בשבת על החבלה ובאמת מבואר בשבת פר"א דמילה דימול דמחתך בשר בעלמא הוא וכו' עיין רש"י נראה דלא הוי כחי רק דאינו מטמא מגזרת הכתוב כ"נ ברור דאין חייבים משום אמ"ה רק משום נבילה וברור :

במצוה הנ"ל כתבתי בפנים לשיטת התוס' דגם בשר מן החי ליתא בשלימה. נ"אה לי קושיא עצומה דבמס' חולין דף ח' ע"ב פריך ולמ"ד דבחמין לא מ"ט משום דבלעה איסורא דהיתירא נמי הא בלעה אמ"ה ומאי פריך דלמא ס"ל בהמה בחייה לאו לאברים עומדת וליכא שום איסור כ"ז שהוא מחובר לשיטת התוס' אך לשיטת הר"מ ניחא דאיכא איסור שאינו זבוח או בשר מן החי אבל לשיטת התוס' לע"ג :

מצוה תס"ד שם כתבתי דהיכי דיש נ"מ לדינא דריש ר"ש טעמא דקרא ועיין בתוס' גיטין דף מ"ט ע"ב ד"ה ר"ש שכ' להדיא דלא פליגי ר"ש ור"י אלא היכי דיש נ"מ לדינא וכו' ע"ש ודלא כדברי הכ"מ והתיו"ט :

מצוה תס"ז בלאו דלא תתגודדו. כ' הרמב"ן בפי' התורה בפ' בנים אתם וגו' וז"ל שם ועל דעת רבותינו בשניהם אינו אלא על המת. ויתכן שיהי' המצוה הראשונה בכהנים לאמר שאם הי' הכהן מקורח ומגודד אינו ראוי לעבודה כמו שאמר ולא יחללו שם וכו' והנה עבודתם מחוללת וכאן ביאר כי המצוה גם לישראל והוצרכו לשתיהן עכ"ל. ואיני מבין דבריו הקדושים שכ' אם הי' הכהן מקורח ומגודד שהוא מחלל עבודה דלא מצינו זה בגמ' וברמב"ם ז"ל דעבודתו מחוללת. דהא שיעור הקרחה על מת לדעת הר"מ היא כגרים כמו שפסק בה' עכו"ם וחוקותיהם ולדעת הרא"ש חייב על שתי שערות וזה ודאי דלא הוי מום דהא אפי' קרחן בכל ראשו דמבואר במשנה בבכורות דף מ"ג אינו מחלל עבודה כמבואר בגמ' מאי איכא בין מומא לבין אינו שיה בזרעו של אהרן מומא מחיל עבודה שאינו שוה לזרעו של אהרן אינו מחיל עבודה. וכן בשורט על המת דחייב אפי' בכ"ש אין זה מום ולמה יחלל עבודה ולדעתי זה הוי כמו שעובר על שאר איסורי תורה דאינו פסול לעבודה כמו שמבואר בש"ס ופוסקים ומאי איריא דלאוין הללו דגדידה וקריחה שהוא לאו השוה בכל ישראל לשאר לאוי התורה דאינו נפסל לעבודה אם עבר הכהן ובפרט שאינו מחלל עבודה ולע"ג לייסב דברי הרמב"ן זללה"ה :

מצוה תפ"נ שלא נעבוד עבודה בבהמת הקדש וכו' מביא שם הרהמ"ח דאין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין וכ"ז מבואר בר"מ שם מש"ס דמ"ק ועיין במנ"ל שם שכ' דאין לוקין ע"ז כי אין איסור רק מדרבנן וכ' שם ולפ"ז האיסור הוא דוקא בבהמה הנרבעת הוא דהוי עבודה אבל בבהמה הרובעת ל"ה עבודה דהרובע אין עושה עבודה ע"ש. ולדעתי ד"ז נשמע מלשון הש"ס דמ"ק דמבואר שם אין מרביעין בהמה במועד (והיינו משום עבודה בחוה"מ) וכיוצא בו אין מרביעין בבכור ובפסולי המוקדשים. ראה שינוי הלשון גבי מועד מבואר אין מרביעין בהמה במועד ולא כתב בבהמה. וכאן איתא בבכור ולא בפסולי המוקדשין ולא תני כמו גבי מועד אין מרביעין בכור ולא פסולי המוקדשין. אע"כ דגבי רובע לא הוי עבודה כלל ואין בו איסור רק גבי הנרבע הוי איסור. ע"כ גבי מועד תני סתם אין מרביעין במועד דהטעם משום עבודה נהי דגבי הרובע ל"ה עבודה הוי משום הנרבע עבודה אבל בכור פסולי המוקדשים דאין איסור אלא משום המוקדשין ע"כ אם רובע אותם על בהמת חולין אין איסור כלל כמ"ש המנ"ל ע"כ נקיט אין מרביעין בבכור ובפסולי המוקדשין. דאין האיסור רק משום הנרבע היינו שהם יהיו הנרבעים. ובפסולי המוקדשים הוא פשוט שיהיו הם הנרבעים כגון דהם נקבות ומרביע זכר עליהם דהאיסור משום דהם נרבעים. ובבכור דהוא זכר משכחת זכר שמרביע זכר עליו דהוי ג"כ נרבע כמבואר בתורה גבי אדם דמשכב זכר וכן מבואר בש"ס דע"ז פרק אין מעמידין דזכר אדם הבא על זכר בהמה הוי נרבע ומכש"כ דשייך הרבעת זכרים בהמות זע"ז והוא פשוט. ואחד מתלמידים הקשה לי על דברי המנ"ל שכ' דלגבי רובע אין איסור איך משכחת לה גבי בכור דהוא זכר לא הוי רק רובע. ולפמ"ש דזה פשוט דגבי זכר הוי ג"כ נרבע דאם מרביעין זכר עליו כמבואר כ"פ בש"ס א"ש. אח"ז ראיתי בס' מעיין חכמה שנדפס מחדש שתמה תמיה זו על המנ"ל דאיך שייך נרבע גבי זכר. ותמוה על תמיהתו דמבואר בש"ס וידוע מן התורה דגבי זכר ג"כ שייך נרבע ופשוט הוא :

מצוה תפ"ו שם הבאתי דברי הר"מ פ"ב מה' ביאת מקדש ה' י"ב דטמא מת אינו משלח קרבנותיו כלל. לא ידעתי מאין הוציא הר"מ ד"ז. ועיין בכ"מ שם דכ' דהר"מ הוציא מהגמ' זבחים דף כ"ב ע"ב דטמא שרץ משלח קרבנותיו וטמא מת אינו משלח קרבנותיו והוא תמוה דשם לא מיירי רק לענין פסח דטמא שרץ משלח וטמא מת אינו משלח אבל לענין שאר קרבנות לא מוכח כלל ולמה לא ישלח כמו זב וזבה. הכלל מהסוגיא דשם לא מוכח כלל ד"ז. אך הרמב"ם הוציא מאיזה מקום ולא זכינו לידע מקומו ועיין היטב בסוגיא שם ותראה שדברי הכ"מ תמוהים :

מצוה תק"ב לא ירבה לו ממון ע"ש שכתבתי דהא דאמרינן דאוצרות מלכים למלך ונוטל מחצה מביזה היינו לצורך המדינה דלצורך עצמו אסור להרבות ועתה מצאתי בחידושי הר"ן להש"ס דף כ"א שכ' מאי דאסר הכתוב על המלך שלא ירבה לו כסף וזהב היינו שלא יבקש מס גדול להתעשר אבל אם הקנו לו משמים הרבה ממון כגון שכבש מדינה ומצא אוצרות ודאי שלו הן כדאמרינן אוצרות מלכים ושאר ביזה מחצה למלך ומחצה לעם ואין שום איסור בזה עכ"ל :

מצוה תק"ו הנה מבואר בש"ס ובש"ע יו"ד שהשוחט בהמה מצוה ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה של שור ושה. ועיין במס' ב"מ סוף דף ל"ד ע"ב איתא שם פלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן דר' יאשיה ס"ל כל היכי דכתב רחמנא וא"ו משמע שניהם ביחד אף דלא כתב יחדיו ור"י ס"ל משמע שניהם כאחד ומשמע כ"א בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו. ועיין בהריטב"א דהפלוגתא הוא רק דמניעה אבל בעשה ד"ה משמע שניהם כאחד ומש"ה המצוה ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה. ואם נתן רק הזרוע או הלחיים או הקיבה לא יצא ידי חובת מצוה זו. ולפי דברי הריטב"א הנ"ל תמוהים דברי הש"ע ביו"ד שם סעיף כ"ו שמביא שם דאם הכהן או העכו"ם שותפים רק בהראש אינו פטור רק מהלחיים ואם הוא שותף ביד אינו פטור אלא מהזרוע ואם הוא שותף בב"מ אינו פטור אלא מהקיבה. ולפי דברי הריטב"א דבעשה ד"ה דמשמע שניהם כאחד אם כן עיקר המצוה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה ביחד ואם נותן הזרוע והלחיים בלא הקיבה לא קיים מצוה זו ואם כן כיון שהוא שותף בהראש דפטור מהלחיים צריך להיות פטור מהכל כיון שלא קיים המצוה אלא אם כן נותן כולם ביחד ול"ע כעת :

מצוה תקכ"ה שלא לערוץ ושלא לפחוד במלחמה. וכן בס' המצות להר"מ מצות ל"ת נ"ח הביא זה לל"ת ועיין שם בהרמב"ן ובמג"א ודבריהם קלת ל"ע ולי קשה מאוד לשיטת הר"מ דאיתא במס' סוטה דף מ"ד פלוגתא ר"ע אומר הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה וריה"ג אומר הירא ורך הלבב זה הירא מעבירות שבידו לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן. ופריך בגמרא מאן תנא להא דת"ר שמע קול קרנות והריתע כו' חוזר כמאן כר"ע ודלא כריה"ג ולשיטת הר"מ דהוא ל"ת האי גם לריה"ג חוזר דהא עושה עתה עבירה דעובר על לאו דלא תיראו ולא תחפזו וחוזר מעורכי המלחמה וצע"ג :

מצוה תקכ"ח כתבתי הא דתלוי' לבא איסתרי להו דברים אסורים דוקא מה שנאסר לישראל אבל אמ"ה שאסור אף לעכו"ם לא הותר להם. שאלני משכיל א' א"כ הדרא קושית הרמב"ן לדוכתא למה לא צוה הקב"ה על געולי כלי סיחון ועוג ואי דאיסתרי הו"ל להגעילם משום שבישלו אמ"ה והשבתי לו דבאמת אמ"ה שאסור לב"נ הוא רק גוף אמ"ה אבל ציר וטעם דילפינן מקראי הטמאים וכו' או טעם כעיקר זה רק לישראל דהתורה לישראל נאמרה א"כ ציר וטעם לא נאסר כלל לב"נ וסברא זו מבואר בכו"פ בהלכות אבר מן החי והדברים ברורים :

מצוה תק"ל נסתפקתי אם נמצא חלל בעיר אי מביאה עגלה ערופה. ושוב אחר זמן רב ראיתי בס' יד דוד במס' יומא בהאי דר"א בר"ל הביא בשם הרלב"ג והאברבנאל דכ' בפשיטות דאינה מביאה ע"ע ובס' מחנה יהודה השיג עליהם מגמ' הנ"ל וע"ש פלפול ארוך :

מצוה תקל"ב בפנים כתבתי דל"ש כיון דאיסתרי דלא איסתרי רק דחויה דדברה תורה וכו'. שוב מצאתי כדברי בחידושי הרשב"א שכתב כן וכו' כמי שאחזו בולמוס דעתה רשאי לאכול ואח"כ לא ס"ל אח"כ דנתקררה דעתו אינו רשאי וב"ה שכוונתי לדעתו הרמה :

מצוה תקל"ז לקבור מי שנתלה ביום ההוא וכו' בא לידי שו"ת הרדב"ז ח"ר נשאל בסי' שי"א אנוהי אין מחייבין לקבור את המת שמת ביום קודם שקיעת החמה והשיב דמכח הל"ת דלא תלין כו' הזמן עד ע"ה והעשה דקבור כו' אינה אלא בהרוגי ב"ד אבל גבי מלין את מתו אין שם אלא הלאו דלא תלין וכו' לבד יצא העשה דקבור תקברנו כו'. ולכאורה משמע כן קצת בהר"מ פרק ט"ו מהלכות סנהדרין הלכה ז' אך דבדברי הרב המחבר כאן מבואר

צהדיא

להדיא דעל כל המתים עוברין בהעשה דקבור תקברנו וכו' ג"כ. וידוע דהרב המחבר הוא מגדולי הראשונים הרא"ה ז"ל ע"כ בודאי יש להחמיר לקוברו קודם שקיעת החמה כי מי יחלוק על גדולי הראשונים וכ"כ גם כן בהרמב"ן על התורה יעו"ש וצריך עיון על רדב"ז שלא הביאו ועיין בטור סי' שכ"ז דכתב אסור להלין המת משמע דוקא להלין אסור מדלא כתב אלא אסור להלין עיין שם. ועמ"ש לענין כזית מן המת דחייב בקבורה ובפחות מכזית צריך עיון. שוב ראו לי בתוי"ט פ' המלניע שכתב גם כן דכזית חייב ובפחות מכזית מסופק. שם נסתפקתי בב"כ במגדף ועוע"ז אי צריך לתלותו גם כן כמו בישראל ואם צריך להורידו קודם בא השמש ועוברים עליו בלאו דלא תלין ומלשון רש"י פרשת תצא שהביא המשל שלא יאמרו אחיו של מלך תלוי ע"ש משמע לכאורה דזה הוא רק בישראל ושוב מצאתי ברמב"ן על התורה שכ' שם להדיא דגם בב"כ שייך לאו זה ושמשה צוה יהושע להוריד מלכי כנען מן העצים קודם בא השמש יע"ש בדבריו באריכות:

מצוה תקמ"ה עיין בש"ס חולין דף קל"ט דקאמר אלא דחזי קן ואקדשיה. איש כי יקדיש ביתו אמר רחמנא ואין אדם מקדיש דשא"ש. מכאן קשה לי על שיטת הר"א ממיץ שהביא הרא"ש בפירושו לנדרים דף ל"ה דסובר דאדם יכול להקדיש מציאה אף שאינה תוך ד' אמותיו ולא זכה בה עדיין הואיל ובידו לזכות עי"ש וא"כ אין מקום לקושית הש"ס כאן וצ"ע לפוס ריהטא. ולא נפניתי כעת לעמוד בזה. אך מה שקשה לי על דברי הר"א ממיץ הנ"ל הוא מדברי הירושלמי פ"ד דפאה דף י"א (שעם פי' מהר"א פולדא ד' אמשטרדם) דקאמר ר"ל משום אבא כהן ברדלא ד' אמות של אדם קונין לו משום דכתיב ואני בעניי הכינותי לבית ד' זהב ככרים מאה אלף וגו' אמר רב הושעיא בעי מה אנן קיימין אם בתוך ד' אמות עשיר הוא אם בחוץ לד' אמות ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו וקימנוה במקדיש ראשון לראשון. ולפי' הר"א ממיץ לא הוי ליה להירושלמי לומר ואי חוץ לארבע אמות ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו והרי בידו לזכות בו ומהני ההקדש לשיטתו וצע"ג:

במצוה תקמ"ו הקשיתי על הר"מ שכתב דמצוה לשמור עצמו מן המכשולים דכתיב השמר לך ושמור נפשך וגו' הא קרא זה גבי מעמד הר סיני כתיב. ומנ"ל שמירת הגוף. שוב ראיתי בגמ' שבועות דף ל"ו דדרשינן המקלל עצמו דעובר בלאו מפסוק זה דהשמר וכו' מבואר דהיה להם קבלה דקאי על שמירת הגוף ג"כ. ד"ז מבואר בר"מ בסוף ה' סנהדרין. אך מה שהקשיתי שם קשה יותר דכאן כתב הר"מ דעובר בלאו מהשמר ושם כתב דהוא עשה עיין בפנים וצ"ע. גם צ"ע למה לא מנה הר"מ מקלל עצמו למצוה בפ"ע כיון דהוא קרא בפ"ע וצ"ע:

מצוה תקמ"ז בדיני מעקה מבואר דבעינן גבוה עשרה טפחים. ולא נתבאר בדברי הרמב"ם ובש"ע אם הי' טפחים בעינן שיהיו שוחקות דהא לחומרא בעינן שוחקות וא"כ נראה פשוט דצריך שיהיו שוחקות כמבואר בגמ' מס' עירובין. ועוד נראה כפי המבואר בהרמב"ם בה' רוצח ושמירת נפש פ' י"א ה"ג דהמחיצות צריכין להיות חזקים בכדי שיוכל אדם לסמוך עליהם היטב א"כ בעינן ג"כ שיהיו שוחקות בכדי להשמר יותר מהיזק ודו"ק. עיין בב"ק דף כ"א מבואר דדוקא אם הגג גבוה עשרה טפחים לפי מאי דקיי"ל אין חביט בפחות מעשרה. וגם הבית צריך להיות גבוה מבפנים עשרה טפחים דאם אינו גבוה יו"ד לא מיקרי בית ופטור ממעקה. וע' בס' ביאור מרדכי בסוף ה' מזוזה דחקר אם באמצע חקק עד יו"ד ובצדדים אין גבוה יו"ד אם לסוכה מדמינן וכו' ע"ש מ"ש בסוגיא זו והר"מ לא הביא כלל ד"ז דצריך גבוה יו"ד ובעזה"י במהד"ב אכתוב בזה:

מצוה תקמ"ט בדין פצוע דכה. ראיתי בס' ברכי יוסף חלק אה"ע סי' ה' הביא בשם מהר"ד ערמא"ה בפי' להרמב"ם שכ' דה"ה באשה שסירסה עצמה ועשאה מעשה באברי הזרע אסורה לבא בקהל והוא חידוש גדול. וגם הדבר מפורש להיפך בדברי החינוך שכ' שנוהג בזכרים דמשמע אבל לא בנקיבות כדרכו של הרב המחבר דהיכי דנוהג בתרווייהו כתב דנוהג בזכרים ובנקיבות. עיין מצוה לא יבא ממזר וכדומה וצ"ע:

מצוה תק"נ שלא לחרוש בשור וחמור יחדיו וכו' בפנים הבאתי שם דברי הר"מ בפ"ט מה' כלאים דאסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים כגון עז עם שבוטא. ואם עשה פטור ע"ש הלכה ח'. וכתב שם הכ"מ עד"ז דהוא איבעיא דלא איפשטא בב"ק. והנה שבוט' זה הוא מין טהור כמבואר דרבא מלח שבוטא בקידושין וכן כתבו התוספות בע"ז דף ל"ט ע"א בהדיא בד"ה וסימנך וכו' דבגמרא כאן בב"ק דאיבעי' עז ושבוטא שבוטא גם כן מין טהור ע"ש. והנה הר"מ דסובר דאין איסור דאורייתא בשני מינים טהורים רק מדברי סופרים אם כן מאי איבעיא שם בגמרא ולא איפשטא דהא הם שני מינים טהורים ואינו חייב מן התורה כלל. ולומר דאיבעי' ליה אם מדרבנן אסור ע"ש בגמרא דאיבעי' הוא אם הוא חייב מן התורה ע"ש. וראיתי בהרא"ש בהלכות קטנות בהלכות כלאים שהקשה שם על הר"מ מש"ס זו אך דבריו אינם מובנים שם. ונראה מדבריו דלא נחית לזה דשבוטא הוא מין טהור רק מטעם אחר הוא מקשה על הר"מ ע"ש. והנה הר"מ בעצמו שהביא הדין שאסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים כגון עז עם שבוטא י"ל משום דאיבעיא דלא איפשטא לחומרא. אך לשיטתו דשני מינים טהורים הוא רק מדרבנן אפי' שניהם ביבשה. ואם כן הוי איבעיא דלא איפשטא בדרבנן. והנה לפי שיטת הר"מ כמה פעמים דאבעי' דלא איפשטא בדרבנן לקולא אמאי פסק כאן לחומרא אך י"ל דז"א ברור כלל דיש כמה איבעיות בדרבנן דפסקינן לחומרא. עיין בב"י באו"ח סי' תל"ט וסי' תל"ז. ויותר נ"ל דהר"מ סובר דשבוטא הוא מין טמא ולכך פסק לחומרא והא דרבא מלח שבוטא הוא מין אחר. ומה שהוכיחו התו' בע"ז מהגמ' דכאן דשבוטא הוא מין עז שבים ומאר דבריהם תמוהין דאדרבא מכאן יותר מוכח דשבוטא הוא מין טמא. שוב ראיתי בספר ת"ח בע"ז שעמד בזה שם על דברי התוס' כמ"ש והניח בצ"ע. אח"ז בא לידי ס' מחזיק ברכה וראיתי בסי' פ"ג שמפלפל בזה הענין ומביא הרבה בקיאות רק הכל ברמיזה. ועיין פרמ"ג שם שמעיר קצת גם כן בזה ע"ש. ולפי מה שכתבתי לעיל דאיבעיא להר"מ אם הוא מן התורה אסור כ"כ מהרא"ש שכתבנו לעיל אם כן פסק כאן לחומרא מחמת ספק דאורייתא אמאי לא כתב הר"מ דלוקין עליו מ"מ כמ"ש לפני זה גבי איסור דרבנן ומכש"כ ספק איסור דאורייתא דמן הסברא הוא יותר חמור ועיין בב"י סי' תל"ז בהלכות כלאים שכתב דמספיקא הוא אסור אין מכין על הספק וצריך לעיין בסברא זו וע' בפסחים דף כ"ב ע"א רב ושמואל מנדין על שני יו"ט של גליות וכו' ועפמ"ג או"ח בפתיחה שהעיר בדברי הב"י הנ"ל כמה הערות:

מצוה תקנ"ב לפי מה שכתבתי בפנים נתיישב לי מה דלכאורה תמוה להסוברים דמי שעבר אשבועת ביטוי דלהבא נפסל לעדות עיין חו"מ סי' ל"ד. וא"כ נפיק מיניה חורבא דאי יקדש אשה לפני עדים פסולין שעברו אשבועת ביטוי להבא ונפסוק דהקידושין בטילין כמו במקדש לפני פסולי עדות באה"ע סי' מ"ב ושריא לעלמא וכשתנשא לאחר ותוליד בנים וא"כ ישאלו העדים על שבועתן ויהיו כשרים למפרע וא"כ היו הקידושין הראשונים ממילא קידושין גמורים והיא א"א מן הראשון וצריכה גט ממנו ובניה מן השני ממזרים. ולכאורה אפשר דמוקמינן להו אחזקה כמו דלא שאלו עד עתה לא ישאלו לעולם וכמ"ש התוס' בגיטין דף ל"ג לענין מלקות בנזיר ע"ש בד"ה אפקעינהו. אך הרי עכ"פ משכחת לה א' מני אלף דישאלו ע"ז ודרכי' דרכי נועם כתיב. אבל לפמ"ש בפנים ניחא. דעכ"פ הוי כמקדש בלא עדים כיון דעתה הם פסולין ומוקמינן להו אחזקה דלא ישאלו לעולם ויהיו פסולין לעולם. ויותר נראה לפי מ"ש הריטב"א הובא בא"מ ובמקנה דהיכי דהמקדש והמתקדשת סברו שהעדים פסולין ל"ה קידושיהם קידושין משום דהם נתכוונו לפסולין אף שבאמת הם כשרים. וא"כ ה"נ כיון דהמקדש והמתקדשת ע"י החזקה סברו שהם פסולין לעולם להכי לא הוי קידושין כלל אף שישאלו אח"כ כיון שהם נתכוונו לפסולין:

מצוה תקנ"ד בפיסקא המתחלת וראיתי שם כו' הקשיתי על דברי הר"מ שכ' כל היכי דפטור ממלקות וקנס אם רצה לגרשה יגרשנה. נראה דאינו מחויב לגרשה ואם רצה לקיימה מקיים. ואיך יכול לקיימה הא שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ול"ש התירוצים שמבואר שם. אך עתה ראיתי שביותר יש לתמוה על הרב מנ"ל בפ"ג מה' נערה בתולה ה"ט שהקשה על דברי הר"מ שפסק אם הוציא שם רע על נשואין הראשונים דפטור ממלקות וקנס ואם רצה לגרשה מגרשה כיון דהוא איבעיא דלא איפשטא תינח דפטור ממלקות וקנס מספק אבל איך יוכל לגרשה שמא עובר על לאו דלא יוכל לשלחה ואם כן נימא לחומרא דאינו יכול לגרשה. ולפי דעתי תמוהין דבריו כיון דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא אינו רשאי לקיימה כלל כמ"ש לעיל דקשה על הר"מ דמשמע אם רצה יכול לקיימה והוא הקשה עוד להיפך דמחויב לקיימה וא"כ יותר תמוהין דבריו וצ"ע:

מצוה תקס"ב נתבלבלו כל האומות וכו'. מבואר בר"מ פרק י"ב מהלכות איסורי ביאה וגבי עמון הוא משנה מפורשת במס' ידים ועיין בש"ע אהע"ז סי' ד'. ודין זה צ"ע אף אם נאמר דכל אלו בספק מותר מן התורה עיין בפנים וצריך לבא להיתר זה כל דפריש וכו' היינו מדרבנן עיין שעה"מ ומכל שכן אם נאמר דספיקות אלו אסור מן התורה ובפרט עו"מ עיין בראשונים ובאחרונים ובפנים מכל מקום לדעת הרמב"ן והרשב"א בנזיר גבי חמר לשליח לא וקדש וכו' דסוברים דאסור מן התורה בכל הנשים מחמת קבוע לא כהתוס' שכתבו דבאינו ניכר האיסור אין כאן קבוע רק סוברים דבכ"ע שייך קבוע ועיין ביו"ד סי' ק"י הרבה ראשונים סוברים כן והדברים עתיקין. אם כן נהי דנתערבו בכל האומות והם הרוב הו"ל להפוסקים לחלק דאסורים על כל פנים לישא בבתיהם כמ"ש בכתובות באזלא היא לגבייהו הו"ל קבוע רק באזיל הוא לגבה כי הוא קבוע גמור כי בודאי יש בעולם הרבה מד' אומות הללו. ועוד תמוה לי דידוע גבי ט' חנויות דוקא אם נמצא ביד נכרי אמרינן מרובא פריש כיון דלא נולד לשום ישראל ספק במקום הקביעות ולהגוי אין נ"מ אבל אם ישראל לקח במקום הקבוע דנולד לה ספק במקום קביעות ל"מ דלדידיה אסור רק אסור לכל העולם כיון דנולד הספק לישראל וז"פ למי שלומד דיני קביעות אין מן הצורך להאריך א"כ בנתגייר במקום קביעתו ונולד לו אז ספק אם מותר לבוא בקהל בודאי אסור הוא כי הו"ל קבוע וגם כל ישראל אסורים בו כיון דנולד ספק בקבוע א"כ ל"מ אפי' נייד ופריש ממקומו כיון דנולד הספק במקום הקבוע והו"ל להפוסקים לחלק דוקא פריש קודם שנתגייר ועדיין הוא פריש דאז אינו ישראל ולא היה נ"מ לו הו"ל כנמצא ביד עכו"ם אבל כל הפוסקים סתמו נראה דמותרי' בכ"ע והאיך מותרים הא הו"ל קבוע גמור כמו בקידושין ובנזיר שהבאתי לעיל אם נתגייר במקום קביעתם. אך נ"ל דהר"מ והרהמ"ח כתבו דנתגייר מרובא פריש וכו' וכוונתם כמ"ש הפוסקים דבקבוע אם היה שינוי אף שלא פריש ממקומו הו"ל כפריש כגון אם נתערב בהמה טרפה בכמה בהמות דהו"ל קבוע ונשחטה אחת אף דנשחט במקום הקביעות הוי ליה פריש דהשינוי הו"ל פריש עי' בס' בינת אדם א"כ ה"נ בשעת שנעשה גר הו"ל שינוי אמרי' דמרובא פריש ותיכף שעלה מן הטבילה הו"ל פריש מרובא וקודם כשהי' עכו"ם לא הי' נ"מ לו אי מותר בקהל כי הוא עכו"ם ועתה נולד לו ספק ועתה הוא פריש והו"ל הס' והפרישה באים כאחד ע"כ אמרי' שפיר מרובא פריש. אך קשה נהי דהגירות הוי פירש מכל מקום הבית דין ראו שנתגייר והו"ל כפי' בפניו אף דלא לקח מן הקבוע רק פירש בפנינו הרבה פוסקים סוברים דהו"ל קבוע גמור כידוע. וצריך ע"ג היאך לא הרגישו בזה האחרונים ואפשר לומר דסנחריב בלבל כל האומות והיו כולם ניידי ובטל הקביעות וא"כ

ואח"כ פירשו לעיירות בכל עיר הי' מישום כנגד השולש ע"כ או"ל פירש. אך זה ל"ע בר"מ פ"ב מהלכות שבת ובסוגי' דיומא ובהה"מ ובכ"מ ובאתי רק לעורר. שוב ראיתי במשנ"ח שהתעורר בזה אך לא ביאר היטב כמו שביארתי ע"ש במלוה מ"א והבאתי:

מצוה תקס"ה הבאתי דעת הר"מ ור"ת בתוס' מס' כתובות דף ק"י ד"ה ה"ג דעבד שברח מחו"ל לא"י נפקע שיעבודו מהאדון לגמרי ואין האדון יכול למוכרו אפילו בארץ ישראל מגזרת הכתוב דלא תסגיר עבד אל אדוניו והוי רק מעוכב גט שיחרור. ודעת הרא"ש ותוס' בגיטין פרק השולח דהל"ת הוא רק שלא להחזירו לחוץ לארץ אבל הוא עבד גמור ויכול האדון למוכרו בארץ ישראל ועיין בר"ן גיטין שם גם כן. וקשה לי טובא לדעת הרא"ש וסייעתו מהא דגיטין דף כ"א גבי ההוא עבדא דערק מחו"ל לארץ ישראל כו' אתי לקמי' דר"א אמר ליה נכתוב לך שטרא אדמי' וכתוב לי' גיטא דחירותא ואי לא מפקינא לי' מינך כדר"א בר' יאשיהו וכו'. וקשה לדעת הרא"ש בקידושין דף ח' ועוד הרבה פוסקים דסוברים דהיכי דנותן לו שט"ח דידיה הוי כמו כסף ומהני רדוקא גבי משכון אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן כיון דליכא לוה ושיעבוד נכסים הוי רק משום ערבות והיכי דליכא לוה ליכא ערב אבל שט"ח דידיה מהני שפיר ועיין בקצוה"ח סי' ק"ל באריכות. ולפי"ז למה הוצרך ר"א לתרתי. דיכתוב לו העבד שטר אדמי' והאדון יכתוב לו שטר שיחרור. והרי לשיטה זו כיון דהעבד כותב לו שטר אדמי' ונותן לו שטר חוב דידיה א"כ הוי כמו כסף וא"ל שוב ג"ש כלל דקונה א"ע בתורת כסף משום דהוי כמוכרו לו בשלמא לשיטת הר"מ דנפקע שיעבודו מהאדון לגמרי והוי רק מעוכב גט שיחרור לא קשיא דבזה לא מהני כסף כלל כמבואר בגיטין דף ל"ט ע"ב דבמעוכב ג"ש לא מהני רק שטר שיחרור משום דפקע ליה כספא ע"ש ומהאי טעמא ניחא גם כן שם בסוגיא דמי שחציו עבד וחציו בן חורין דמבואר במשנה שם דכופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב לו שטר אחצי דמיו. ולכאורה כיון דכותב לו שטר אדמי' למה צריך לג"ש דהא שטר חוב דידיה הוי כמו כסף. אך באמת כיון דמפקע ליה כספא לא מהני שוב כסף רק שטר כמבואר והובא בפנים. (אח"ז ראיתי בס' טיב גיטין העיר בזה וכרכר בזה וא"ל שהוא פשוט כמ"ש) אבל בסוגיין ולשיטת הרא"ש וסייעתו דהוא עבד גמור ואכתי לא פקע ליה כספא ומהני כסף א"כ כיון דכותב לו שטר אדמי' ולשיטת הפוסקים דהוי כמו כסף מאי צריך שוב לג"ש והוא קושיא אלימתא לכאורה. והנראה לפי עניות דעתי בזה לומר דהא באמת עיקר חיוב שטר הוי רק משום דהוי גופו משועבד לכן יכול לשעבד גם כן נכסיו ע"י השטר והיכא דליכא שום שיעבוד הגוף פקע שטרא. ועיין בחו"מ סי' ס"ו במוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו דעת ר"ת הוא ידוע. וע' בסי' ל"ט ובכמה דוכתי ועיין בקצה"ח סי' ק"ד ס"ק י"א. ולפי"ז בעבד דליכא שיעבוד גופו דהא הוא עדיין של רבו אין אפשרות כלל שיתחייב את עצמו בשטר כלל ולא שייך בזה גיטו ושטרו באין כא' היכי דצריך קנין גמור ולא מהני בע"כ כמ"ש הקצה"ח בסי' ר' וכמה דוכתי וא"כ כ"ז שאינו כותב לו שטר שיחרור לא מהני כלל מה שיכתוב לו שטר אדמיו דהאי שטרא חספא בעלמא הוא כיון דליכא שיעבוד גופו עדיין דאכתי עבדא הוא וגופו הוא של האדון לא מהני שטריה ג"כ (וכעין זה מוכח בנזיר דף ס"ב לענין נזירות בעבדים יע"ש) ולכן צריך לכתוב לו גט שיחרור גם כן וא"ש כן נלפע"ד נכון בזה:

מצוה תקע"ב ולענין ב"כ אי מלוה על הריבית מליקח אלא ב"כ חבירו ע' בב"מ דף ע' ע"ב בתוס' ד"ה תסיק דלתירוץ הא' ב"כ ג"כ מוזהר על ריבית אלא ב"כ חבירו ולתי' הב' ב"כ אין מוזהר על הריבית ואכ"מ להאריך:

מצוה תקע"ה בל תאחר. ראיתי בס' חרידים במצות ל"ת התלויות בידים כ' שם לחייב ליתן מיד ואפי' אם איחר מחמת שכחה עבר יעבש ובניו מתים ואשתו מתה ותמי' לי שהוא נגד הש"ס בר"ה בסוגיא דבל תאחר דמבואר שם להדיא דאין אשתו ובניו מתים על חטא דבל תאחר ועיין בתוס' שם ול"ע:

מצוה תקצ"ח שם הבאתי דברי הח"מ והב"ש שכתבו דמי שיש לו אשה ח"ש וחב"ח ועוד נשים ומת אין היבום של הח"ש פוטר שאר הנשים כיון דאין ח"מ בא"א כזו ובא לידי ספר טיב גיטין להגאון מהר"ץ וראיתי שתמה מיבמות דף כ"ט שמבואר שם לר"ש דס"ל זיקה ככנוסה דמיא ומייבם לזקוקה ופוטר האחרת אף שבעל הזקוקה אינו חייב מיתה דלא הוי אשת איש גמורה ומ"מ פוטרת ביאתה האחרת וע"ש שהקשה קושיא זו לגדולי' ואפשר דשם עכ"פ היבום הוא טוב דעל ידי היבום היא א"א גמורה. אבל כאן דהיבום אינו יבום גמור דגם לאחר היבום אינה א"א אינו פוטר. ועוד יש לחלק דשם הו"ל ככנוסה וכנוסה הוי אשה אבל כאן דלא מהני הכניסה כלל לא הוי יבום לפטור ולזה העירני אחד מבני החבורה:

מצוה תקצ"ט הבאתי דברי הר"מ פ"ו מה' גירושין דקטנה אין עושה שליח לקבלה משום דאין עדות לקטן ולכאורה לדבריו איך קטנה מתגרשת כלל הא אין דבר שבערוה פחות מב' וכן איך קטנה מתייבמת כמ"ש הר"מ פ"ו מהל' יבום וחלילה להסוברים דבעי עדות עיין בפנים. ואמנם הא דקטנה מתגרשת הוא פשוט כיון דלא בעי דעתה כלל והוי גט אפי' בע"כ דידה ועיקר העושה מעשה הוא המגרש וכיון שהוא גדול מהני שפיר. אך גם ביבמה קטנה ניחא דהרי שם לא בעינן כלל דעת שניהם. וא"כ נהי דבעי עדות היינו ג"כ מצד היבם דהוא העושה מעשה היבום אבל לא מצידה. וגדולה מזו כתב האבני מילואים סי' כ"ז ס"ק ו' דגם בכל קדושין לא בעינן עדות על רצון האשה ועיקר דבר שבערוה הוא מצד הבעל המקדש מכש"כ כאן. ודע דאין להוכיח דיבמה מיקרי דבר שבערוה דמדברי הנימוקי יוסף פ' מצות חליצה גבי חלץ בינו לבינה ובא מעשה לפני ר' עקיבא והכשיר שהקשה הא בעי עדים ואין דבר שבערוה פחות משנים ע"ש דמשמע דיבמה מיקרי דבר שבערוה דז"א דשם אליבא דר"ע קיימינן והוא סובר דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין ולדידיה כל חייבי לאוין מיקרי דבר שבערוה והוא פשוט. ואמנם ראיתי בהגמ"י פ"ד מהלכות אישות הביא בשם ס' התרומה דחליצה הוי דבר שבערוה ואין האב נאמן לומר על בנו שהוא גדול ע"ש. ודע שמה שכתבתי בפנים דאף על פי דבעי עדות ביבמה מכל מקום אין הם צריכין לראות העדים משום דא"ל דעת שניהם ביבום. הנה עיין בנתיבות סי' ל"ו שהקשה אהא דפ' מצות חליצה הנ"ל במעשה שחלץ בינו לבינה דפריך מנא ידעו ומשני כשהעדים רואין מבחוץ והקשה דהא צריכין הם לראות העדים ע"ש היינו דוקא בחליצה דשם בעינן דעתה ולא ביבום:

מצוה תרי"ב מ"ש בפנים דבמלתא דהוא ל"מ עביד לא מצי משוי שליח אפי' שליח בשכר ואדרבא גרע פ"ש מילתא בטעמא. עכשיו מצאתי ראיה לזה מדברי התוס' במס' תמורה דף ב' ע"ב ד"ה קתני שכתבו דמשו"ה ל"ב הש"ס לר"י דסובר דקרבן עכו"ם עושה תמורה או העכו"ם עצמו עושה תמורה דלר"י ע"כ דעכו"ם עושה תמורה דא"ל"כ איך קרבנו עושה תמורה ע"י ישראל שיהיה שלוחו דהא הוי מילתא דהוא ל"מ עביד ע"ש. ולכאורה דבריהם תמוהים דאמאי לא כתבו בפשיטות משום דאין שליחות לעכו"ם וכבר עמדנו בחיבור זה מלוה פנ"א ואמנם להאמור ניחא. דמשום אין שליחות לעכו"ם אכתי משכחת לה בשכר אבל משום דהוא ל"מ עביד לא מהני אפי' בשכר וכמ"ש בפנים ודברי התוס' נכונים והוא ראיה ברורה:

תם ונשלם בע"ה

מנחת עני

אמר המשתדל להוציא לאור ברצוני היה להדפיס מח"ת שלי ולהקריב מנחת כהן באיזה ענינים מועילים באריכות הנוגעים לדברי החינוך אולם בראותי שגוף החיבור גדול במספר דפיו אמרתי אינו בדין שיניף המקצר על המאריך והבאתי רק מנחת עני דעני וכהן חד שיעורא הוא. ולהיות שאמרו חז"ל בפסחים דף ס"ח ומנחות דף ע"ב ובכ"מ שחביבה מצוה בשעתה [וכת"כ דיבורא דחטאת פרק י"ט יליף לה ר"י מהא גופא דדל מקריב עשירית האיפה ואין ממתינין לו שיעשיר ויביא כשבה או שעירה. והיינו ע"כ בהי' אבי' גוסס או בספינתו מוחכרת אלל אחרים ובאה לו ברכיאות כדאיתא בערכין דף י"ח ועיין תוספתא דערכין פ"ב שהביאו התוס' בקלרה בערכין דף י"ז ד"ה אבל בקרבנות. ואמנם בש"ס לא הועתק רק מימרא דר"ש בת"כ שם דיליף לה מהקטר חלבים ואברים שמקריבין בשבת ואין ממתינן עד הלילה. וע' בפרקי המצות למהר"י אבוהב שבסוף ס' ראשית חכמה פ"ס הועתק גם הך דר"י ומקורו מהת"כ הנזכר]. והחיבור נגמר קרוב לימי הפסח אביא דבר קטן מ"ש מחדש ממש מעניינא דיומא בסוגיא דשימוש נותר מלתא הוא בפסחים ד' פ"ב. ויהיה לרצון הגיוני. לפני צורי וקוני:

כתב החינוך מצוה קכ"ו וכל עלמות הקדשים שאין בהם מוח אין טעונין שריפה חוץ מעלמות הפסח כו' לפי שהם באזהרת ועלם לא תשברו בו תשאר בהם ברוב מעט בשר עליו מפני איסור השבירה ולפיכך אמרו עליהם דרך כלל שכולם טעונין שריפה כו' ע"ש. ודבריו תמוהים שהעתיק הברייתא דפסחים דף פ"ג דכל עלמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעלמות הפסח מפני התקלה והוסיף תחלה שאין בהם מוח והיינו ודאי גם בשלא היה בהם מוח מעולם טעונין שריפה וכן הוא לפי טעמו ובאמת בגמ' אמרו בפשיטות אי דלית בהו מוח לשדינהו וכיש בהם מוח או היה בהם מוח ואלליכהו בין בקדשים בין בפסח לריכי שריפה משום שימוש נותר ואי סובר שימוש טהר לאו מלתא הוא א"כ החילוק שבין פסח לקדשים מפני התקלה והחינוך כתב טעם אחר שייך גם בלא היה בהם מוח מעולם וכבר העיר בזה המגיה במשנה למלך פ"י מה' ק"פ:

ואמנם

ואמנם גם דברי הרמב"ם בזה הם מה' תמוהים שבפי"ט מה' פסהמ"ק ה' ס' העתיק להברייתא וכ' כל עצמות הקדשים שאין בהם מוח אין טעונין שריפה תוך מעצמות הפסח הוסיף ג"כ שאין בהם מוח ולא חייש מפני התקלה ובפ"י מה' ק"פ אחר שכ' דיש בפסח משום שבירת עצם אפי' אחר כמה ימים שנעשה נותר כ' לפיכך שורפין עצמות פסח בכלל הנותר מבשרו כדי שלא יבואו בהם לידי תקלה ולא כ' שוב שאין בהם מוח וגם חייש בטעם הברייתא מפני התקלה. ובהשגות פי"ט מפסהמ"ק שם כ' א"א בשמלאן חלולין מפסולי קודשה וע' כ"מ דהראב"ד מפרש דזה שכ' הרמב"ם שאין בהם מוח לא איירי בלא היה בהם מוח מעולם דזה קאמר הש"ס בפשיטות לשדינהו רק דמיירי במלאן חלולין מהמוח וסובר כאוקימתא דרבב"י בסוגיא שם דשימוש נותר מלתא הוא ובין בפסח ובין בקדשים צריכי העצמות ששימשו נותר שריפ' אפי' בחללינהו אח"כ ורק היכי דמלאן חלולין יש חילוק בין עצמות שאר קדשים לפסח דבקדשים דלית בהו משום ש"ע א"ל שריפה בכה"ג דודאי קודם שנעשה נותר חלליהו להגיל המוח מאיסור נהר ולא שימשו נותר כלל משא"כ בפסח דליכא הוכחה זאת דהא יש בו משום ש"ע להכי צריכי שריפה. ועכ"פ יש בדברי הרמב"ם קיצור או סתירה. אך דבריו שבה' ק"פ תמוהים יותר. דהא ע"כ מיירי בעצמות שיש בהם מוח דבלא הי' בהם מוח מעולם או בחללינהו ל"ש מפני התקלה דהא לית בכה"ג משום ש"ע כמבואר שם בה' ג' וא"כ ביש בהם מוח בלא"ה צריכים שריפה מפני המוח שבהם וע"כ דה"ק דמשום המוח היה אפשר להוציא ע"י גומרתא ורק דחיישינן דלמא פקע ולזה אמר לפיכך הואיל ויש בו משום ש"ע לעולם נכן שורפין העצמות שיש בהם מוח ולא מוליאין ע"י גומרתא משום תקלה דפקע. אך הדבר תמוה דהרי הוא פסק פ"ח מה' אה"ט ה' ד' דשימוש נותר מלתא הוא וא"כ מה לפיכך דהא גם אם אין בו משום ש"ע כשנעשה נותר א"א להוציא המוח לפטור העצמות משריפה כיון דשימשו נותר. הן אמת דלפמ"ש התוס' בפ' העור והרוטב דעיקר חידושא דרב מרי דעצמות ששימשו נותר מטמאין הידים היינו דאפי' בחללינהו שימוש מלתא דאלו היכי שמשמשין עדיין נותר שהמוח בתוכם מתני' הוא שם בחולין קולית הקדשים הנוגע בהם בין סתומה בין מנוקבת טמא ע"ש. וא"כ לפי מה שהעתיק הרמב"ם שם בה' אה"ט רק דינא דמתני' וכ' קולית הפיגול והנותר אע"פ שהיא סתומה הנוגע בה בידיו נטמאו ידיו שהעצמות של קדשים ששימשו נותר או פיגול מטמאין את הידים הואיל ונעשו בסים לדבר איסור ע"ש ולא כ' דגם באין בהם מוח עתה אפ"ה מטמאין כדינא דרב מרי לשיטת התוס' אפשר דסובר דבחללינהו לא מיקרי שוב שימוש נותר וא"כ הוה שפיר לשון לפיכך דהא אם היה אפשר לשברם לחללם ל"ה צריכי שריפה גם משום שימוש נותר. אך הרי מדבריו שבפי"ט מה' פסהמ"ק מוכח דסובר דעכ"פ לענין להצריכם שריפה הוה שימוש נותר מלתא גם בחללינהו. וניהו דנאמר לחלק דדוקא לענין שריפה גזרו גם בחללינהו כיון דנותר גופא בעי שריפה מה"ת אלים שימוש נותר להצריך שריפה גם בחללינהו משא"כ לענין טומאת ידים דבנותר גופא ל"ה רק מדרבנן ל"ג בשימוש נותר רק במשמש עדיין ולא בשימשו כבר ובפרט בנותר דהטעם משום עללי כהונה ע' בד' פ"ה ובחללינהו ל"ש שוב האי חששא וא"כ אין דברי הרמב"ם סותרים זא"ז. ואפשר דסובר דגם רב מרי גופא מיירי לענין טומאה במשמשין עדיין ולהכי הביא הש"ס בסוגיין ראיה לדבריו מהמשנה דצריכי שריפה אף דשריפה בנותר גופא מה"ת משא"כ טומאה. הייתו כיון דחזינן דלענין שריפה אלים שימוש נותר להצריך שריפה גם בחללינהו שפיר על כל פנים לענין טומאה מלתא הוא כשעדיין המוח בתוכם וע' צל"ח שם. אבל כיון דעל כל פנים שריפה בעי גם בחללינהו משום שימוש נותר שוב אכתי מאי לפיכך. וע' במגיה במנ"ל שם עמד בזה במקלת רק שדבריו מגומגמים ותמוהים וכבר תפסו עליו עיין עליהם:

ולכאורה עלה בלבי להסב כונת הרמב"ם ע"ד זה. עם מה שנדקדק באומרו שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו שהוא לשון מיותר לכאורה וגם גוף הדין דשריפת עצמות פסח למה הוצרך לשנותו אחרי שכבר כ"כ בפי"ט מפסהמ"ק שהם מקומו. ואמנם הנה נותר אין שורפין ביו"ט הש"ס בסוגיין פריך וניתי עשה ולדחי ל"ת ומשני דהוה גזה"כ או משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה והיינו משום דלא חזי להנות ממנו בשעת ביעורו ויהיה לורך יו"ט משום דנותר אסור בהנאה ע' שבת דף כ"ה. ואמנם לכאורה בעצמות ששימשו נותר וחללינהו דלא מליט שגזרו עליהם איסור הנאה ג"כ. י"ל דרשאי להנות מהם בשעת ביעורם וא"כ מותר לשרפם ביו"ט לצורך אוכל נפש ואפי' לפמ"ש התוס' בשבת ד' כ"ד שם ד"ה לפי שאין ובפסחים ד' ה' דכל שאין עיקר שריפתו לצורך אוכל נפש רק לצורך מלוה אסור ביו"ט וע' מג"א סי' תק"ז ובדגמ"ר שם הייטו בצריך שריפה מה"ת ולא היכי דהוה רק מדרבנן ומכש"כ לשיטת הרז"ה בר"ה דמלות דרבנן להנות ניתנו ועוד יש חילוק מבואר למעיין בדברי התוס' בשבת שם. אך היכי שהמוח עדיין בתוך העצמות שפיר אסור לשורפן ביו"ט מגזה"כ או משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מפני המוח דהוה נותר דאורייתא. וא"כ י"ל דזה שדקדק הרמב"ם וכ' לפיכך שורפין העצמות בכלל הנותר מבשרו בפסח היינו דלילא שיש ש"ע בפסח שניתותר היה רשאי לחלון המוח ולשרוף העצמות תיכף ביו"ט ולהנות מהם בשעת שריפה רק הואיל שאסור למחללינהו משום ש"ע להכי אין שורפין גם את העצמות רק בכלל הנותר מבשרו היינו בחול כיון דמשום המוח א"א לשורפם ביו"ט ולהוליאו ע"י גומרתא א"א משום תקלה דפקע. ואמנם באמת ז"א. דהא העצמות דפסח הן מוקלים ובעוד שהמוח בתוכם לא חזי להאכילם אפי' לכלבים דהפקר אף דבשאר איסורי הנאה לבד חמץ בפסח מותר להאכיל לבהמת הפקר ע' פרמ"ג או"ח סי' תמ"ח ואחרונים כיון דהמוח צריך שריפה מה"ת אין מאכילין לכלבים ביו"ט לכ"ע בין לשיטת רש"י ובין לשיטת התוס' בבילה ד' כ"ז בטעמא דאין מאכילין החלה לכלבים ואפי' בחללינהו כיון דבעי שריפה עכ"פ מדרבנן אסור לדעת התוס' שם ובלא"ה משום בש"ס ופוסקים

דעגמות דעלמא הוא מוקלה וביו"ט אפי' חזי למאכל בהמה הוי מוקלה ע' ריש בילה ובכ"מ וא"כ בל"ז אסור לטלטלינהו ולמחללינהו משום מוקלה ואפי' דיעבד בחללינהו אסור אפי' לשורפם במקומם ולהנות מהם ע' מג"א סי' תק"א ותק"ט דאסור להנות ממוקלה כה"ג ופי' כן דברי הרמב"ם בפ"ב מה' יו"ט וע"ש וכ"כ מהרש"א בבילה דף ל"ג וע' אחרונים. ובזה יש ליישב קלת דברי הש"ס בסוגיא שם דמליין על חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בי"ז ופריך וניתי עשה ולדחי ל"ת. ותמהו טלם דאמאי לא פריך תיכף על הא דישרפו בששה עשר ולא ביו"ט אמאי ולדחי העשה לל"ת. ולהאמור י"ל דהא העצמות והגידין והנותר הם מוקלי' וביו"ט סתים לן תנא כר"י דאית לי' מוקלה ובשבת דתמיר סתים כר"ש דל"ל מוקלה ושיטת רש"י בשבת ד' קמ"ג וברים בילה שם דאפי' בל"ח למאכל בהמה אין מוקלה בשבת לר"ש. וא"כ ניחא דעל יו"ט לחוד ל"ה מלי למיפרך שישרפם מכח דחיית עשה לל"ת די"ל דמש"ה לא התירו לטלטלם ולשרפם משום דהוה מוקלה וא"כ ל"ה בעידנא וכמ"ש כה"ג הכ"מ פ"ג מה' חו"מ בשם הר"מ על הא דהמולא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי ע"ש וע' מג"א בסי' המ"ו. ולהכי הביא הסיפא דגם בשבת אסור לשרפם וסובר דגם בעשה דכרת עשה דוחה ל"ת ע' רש"י יבמות ד' ה' וי"א ותוס' שם וא"כ בשבת ודאי דל"ל דמש"ה איט רשאי משום דל"ס בעידנא משום טלטול מוקלה דהא בשבת ל"ל מוקלה דסתים לן תנא כר"ש וא"כ גם ביו"ט ע"כ אין הטעם משום זה ושפיר ק' אמאי לא דחי העשה לל"ת. ואמנם לדעת התוס' והרא"ש שם וכן הרמב"ם בפכ"ו מה' שבת דסברו דאפי' לר"ש בעינן עכ"פ ראוי למאכל בהמה וכן הוא בש"ע סי' ש"ח נסתר זה. ובלא"ה דוחק לומר דמוכיח ממה דבשבת לא דחי דדלמא שיש בה כרת שאני וע' צל"ח שם. וליישב הסוגיא יתבאר לפניט בס"ד:

ואמנם דברי הרמב"ם אכתי יש מקום לפרש על קוטב זה באופן אחר דהא נותר אין נשרף בלילה מגזה"כ דכתיב בי' ביום השלישי באש ישרף ע' רמב"ם בה' פסהמ"ק שם והטב"י מהדו"ת או"ח סי' ל"ו ובשעה"מ שם הוכיחו מדברי הרמב"ם גופא שם דסובר דדוקא נותר דלריך שריפה מקרא הנזכר לריך להיות ביום דוקא ואין נשרף בלילה משא"כ אינך פסהמ"ק דלריכי שריפה רק מכח הלכה דגמרא גמירי לה דבשריפה כמבואר בפסחים דף פ"ב מותר לשורפם בלילה רק שתמהו ע"ז מדברי הת"כ פ' לו שאמרו שם ביום הג' באש ישרף זה בנה אב לכל הנשרפין שלא יהיו נשרפין אלא ביום והטוב"י שם מדחיק מאוד ליישב מדוע דחה הרמב"ם דברי הת"כ ע"ש והשעה"מ כ' דהרמב"ם דחה להת"כ מכח סוגית הש"ס במנחות דף מ"ו דקאמר בברייתא שתי הלחם הבאות בפ"ע יוכשו ותיעבר לורתן וילאו לבית השריפה ופריך אי לשריפה קאתי ישרפו לאלתר ומשני רב יוסף גזירה שמא יזדמנו להם כבשים כו' והק' אביי תינח זמן הקרבת' לבתר הכי לשרפינהו ואמאי תיעבר לורתן ומשני לורת הקרבת' והתוס' שם כתבו דזמן הקרבת' הוא עד הלילה וא"כ למה לריך לשויא לורת הקרבת' דהא גם בלילה א"א לשורפ' וע"כ דהש"ס סובר דלא ילפינן שאר פסהמ"ק מנותר דבעי שריפה ביום דוקא וכ"כ התוס' שם ולהכי דחי הרמב"ם להת"כ מכח ש"ס שלנו והדר מקשה ע"ז דהרי הרמב"ם פ"ג מה' קה"ח סובר דאפי' קרבנות לבור לא דחי עשה דהשלמה וממילא דזמן הקרבת' דהכא הוא עד קריבת התמיד וא"כ שוב בלא"ה הוכרח הש"ס לומר לורת הקרבת' דהא אפשר לשרפם ביום אחר התמיד דלאו זמן הקרבת' הוא והתוס' לשיטתייהו אזלו וע"ש בדבריו. ואמנם הם תמוהים מאוד דמה הוכחה מהא דמותר לשרוף שתי הלחם הבאות בפ"ע בלילה דה"ה לכל פסהמ"ק דהא הש"ס גופא קאמר לעיל על הא דאין שורפין אותם ביו"ט משום דאסור שריפת קדשים ביו"ט ופריך אביי מי דמי התם לאו מלותן בכך הכא דמלותן בכך לשרפינהו מידי דהוה אפר ושעיר של יום הכפורים כו' ע"ש בפרש"י וא"כ כיון דמלותן בכך להכי נשרפין ג"כ בלילה מידי דהוה אכל פרים ושעירים הנשרפין שמותר לשורפן בלילה וע' רמב"ם פ"ז מה' מעה"ק ה' ה' שכתב כל הנשרפין כשרים בזר ובלילה וקאי לענין פרים ושעירים הנשרפים דמיירי בהו בהאי פירקא והכ"מ לא הראה מקורו ואמנם דבריו נובעים מן הירושלמי ס"פ שני שעירים ביומא ה' ז' דתנא רב זכיי דפרים הנשרפין ושעירים הנשרפין כשרים בזר בלילה משום דמלותן בכך ויליף לה לענין לילה מהקטרת אימורין וע"ש ובק"ע שכ' ג"כ שהמקור לדברי הרמב"ם הוא משם הרי מה דהוה מלותו בכך נשרף בלילה ג"כ וא"כ אין ראיה מזה לשאר פסהמ"ק גם לפי שיטת התוס' וגם בדבריהם יש לפקפק מכח זה. ושוב ראיתי בטורי אבן ר"ה דף ל' רלה להשיג על התוס' שסברו שם דקרבן ליבור דוחה עשה דהשלמה מכח סוגיא זאת דמנחות דקאמר לורת הקרבתם ותפס במושלם דאסור לשרפם בלילה כמו נותר וכן כל פסהמ"ק ע"ש ומלבד שדבריו תמוהים מכח מ"ש תמוה ביותר מכח דברי התוס' בעלמם ד"ה אין שורפין ביו"ט שכ' דע"כ לאו מנותר יליף להו והרגישו בעלמם בקו' ול"ע וע"ש ועכ"פ אין ענין הך דהת"כ להך סוגיא דמנחות כלל. ואמנם הטעם שדחה הרמב"ם להת"כ י"ל משום דע"כ אין זה בנין אב גמור ולאו דכ"ע הוא דא"כ יקשה לתנא דרבה בר אבוה בפסחים דף ל"ג ובכ"מ דסובר דאפי' פסול הגוף בעי עיבור לורה משום דיליף גז"ש עון עון מנותר למה לריך להב"א ולקרא מיותר כיון דמנותר קא יליף להו ודאי בעי שריפה ביום כנותר ואפי' לר"י ביבמות דף ע"ב ור' ישמעאל בירושלמי דסובר דנותר שלא בזמנו נשרף גם בלילה הרי הגז"ש מנותר בזמנו ילפינן וגם בלא"ה אפשר כיון דבעי עיבור לורה הוה על כולם דין נותר בזמנו ויבואר לפניט בעזה"י ולריך לשרפם ביום דוקא וא"כ א"ל לקרא מיותר כלל לדרוש ממנו ב"א וע"כ דאין זה מוסכם ולאו ד"ה הוא. יהיה איך שיהיה עכ"פ מדברי הרמב"ם גופא בה' פסהמ"ק מוכח להדיא דבשאר פסהמ"ק נשרפין בין ביום ובין בלילה וכמ"ש הט"ב והשעה"מ שם. ולפ"ז נראה דלא עדיפי עלמות ששימשו נותר משאר פסהמ"ק דבעי שריפה מה"ת ואפ"ה נשרפין בלילה ה"ה עלמות ששימשו נותר דהוה שריפה דידהו רק מדרבנן ודאי דמותר לשרפם בלילה ורק ביש בהם מוח עדיין אין שורפין אותם רק ביום משום המוח שבהם

שבהם שהוא נותר וצריך שריפה ביום דוקא ולזה שפיר דקדק הרמב"ם לפיכך הואיל ויש ש"ע בפסח שניתותר שורפין העצמות בכלל הנותר מבשרו היינו ביום ולא תיכף בלילה כיון דא"א להוציא המוח מהם ע"י גומרתא משום תקלה דפקע כמזכר וא"ש. ואמנם מ"מ לא נחה דעתי בזה כיון דלכאורה יש מקום לומר הואיל וגזרו על שימוש נותר ואמרינן דהוה מלתא לענין שריפה וטומאת ידים כמו נותר עצמו אפשר דה"ה לשאר דברים נתנו עליו דין נותר לגמרי בשימוש נותר וכו' כי האי הו"ל להרמב"ם לפרש ולא לסתום לגמרי:

והנה המנ"ל בה' פסהמ"ק שם הביא בשם מהר"י אלפנדרי שהק' דאיך חילק הרמב"ם בין עצמות קדשים לפסח במלאן חלולים דהא לא חילקו בזה בגמ' לתי' דרנב"י רק אליבא דר"ש דסובר דפסח לאחר שנעשה נותר אין בו משום ש"ע וכמו שפרש"י שם ולזה עצמות פסח שמלאן חלולים בעי שריפה משום דודאי לאחר שנעשה נותר דלית ביה שוב משום ש"ע תלעוהו ושימשו נותר ולא מקמי הכי כיון דאז היה אסור למחלליניהו משום ש"ע וחזקה שלא עשה איסור. אבל הרמב"ם דפסק כר' יעקב דלעולם יש בפסח משום ש"ע גם לאחר שנעשה נותר א"כ שוב במלא עצמות פסח חלולים ליכא הוכחה דלבתר דשימשו נותר חלליניהו כיון דגם אז יש בו משום ש"ע ובין כך ובין כך כל אימת דחלליניהו עביד איסורא ולפ"ז אמאי לריכי עצמות פסח כה"ג שריפה כלל. והמנ"ל השיב דהרמב"ם אינו מפרש כפרש"י אלא דלתי' דרנב"י אתי גם כר"י דסובר דהיכי דהוה רק ספק אימת חלליניהו לריכי שריפה מס' דילמא חלליניהו לבתר איסורא ושימשו נותר ורק בקדשים דלית בהו משום ש"ע איכא הוכחה דחלליניהו מקמי דנהוי נותר כדי דלא ליתי המוח לידי נותר משא"כ בפסח לריכי כה"ג שריפה מס' ע"ש שהאריך. ובאמת שלכאורה פרש"י תמוה שתופס החבל בתרי ראשין דמפרש דעצמות קדשים לא בעי שריפה משום אומדנא דמקמי דנהוי נותר חלליניהו שלא יבא המוח לידי נותר ומשמע דבליכא הוכחה בעי שריפה מס' והדר מפרש בעצמות פסח דאתי כר"ש ובעי שריפה מכח הוכחה דאח"כ חלליניהו ומוכח דבס' ל"ל שריפה וסותר א"ע מיני' ובי'. וגם הקשה המהרש"א שם על מ"ש רש"י שם בתי' דר"ז דלהכי נאיד נ"ז מתי' דרנב"י משום דסובר דלא אלים שימוש נותר להלריך שריפה מס' והרי אי אתי לרנב"י כר"ש ל"ה ס' כלל רק ודאי דאח"כ חלליניהו משום אומדנא ע"ש בדבריו. ואולם לע"ד ודאי דלרש"י בתי' דרנב"י בעי שריפה מס'. ואמנם הנה המהרש"א במכילתן ד' ע"ג כ' ליישב הא דפריך הש"ס על מתני' שחטו שלא לאוכלי' מאי היק' ולא פריך כן ארישא דשחטו שלא לשמו וכ' משום דבשל"ש י"ל דתיקן לענין נותר כיון דעוקר הקרבן לשם שלמים לא מחייב אנותר דידי' רק בזמן שלמים ולא בזמן פסח אבל בשלא לאוכליו דאידי ואידי פסח פריך שפיר ע"ש. מבואר דסובר דגם בזבח פסול מחייב משום נותר והח"ל בתשובה סי' קנ"ט השיגו ממשנה ספ"ק דמעילה דמפורש דלא מחייב בזבח פסול משום נותר ע"ש ועי' בס' לחם שמים שם ובאמת שלשון רש"י בסוגיין ד"ה לשדינהו ובזבחים ד' פ"ו ע"א ד"ה מה אשם עצמותיו מותרים שכ' דאין נותר אלא ברארי לאכילה וניתותר כו' יורה לכאורה דבזבח פסול שאינו ראוי לאכילה ליכא משום נותר. אך מדברי התוס' במכילתן ד' פ"ב ע"א ד"ה בשלמא שכ' אין לפרש דאמיד דתני במתני' קאי כו' דאי בעיבור צורה לשתוק קרא מיני' ואנא ידענא דישרף דהו"ל נותר כו' וכן הק' שם דל"ל קרא בפסול דם כיון דבעי עיבור צורה הו"ל נותר ותי' דה"א דל"ל שריפה אפי' כשניתותר רק בהי' ראוי לאכילה וניתותר כו' ע"ש. מבואר להדיא דגם בזבח פסול הוה נותר וע"כ דשייך בל תותירו דאל"כ למה יהי' לריך שריפה משום נותר. אולם כבר ישב על מדוכה זו הגל"ח במכילתן דף כ"ח וכ' מעצמו לחדש דבזבח פסול איכא ג"כ משום בל תותירו והאריך קצת אלא שלא הביא מכל הני דוכתא דכתיבנא ובנוב"י מהד"ת י"ד סי' נ"ג הק' לו ע"ז ח"א מש"ס דכריתות ד' י"ד דקאמר דפיגול ונותר בחדא בהמה לא משכחת לה וכ' לחלק דדוקא לענין חיוב כרת על אכילת נותר אין חייב בזבח פסול, שנתפגל וכדומה אבל לא בלאו דבל תותירו דנותר דשייך גם בזבח פסול ע"ש ולדבריו גם מהך דספ"ק דמעילה אין ראיה די"ל דמיירי לענין חיוב כרת דאכילת נותר וע"ש וניחא נמי דברי מהרש"א דשפיר י"ל דתיקן לענין לאו דבל תותירו. וע"כ לפ"ז מ"ש רש"י דאין נותר אלא בראוי לאכילה הייט לאפוקי עצמות וכדומה דל"ח מ"ע אבל לא כה"ג. אך לשון רש"י בכריתות שם וכן בזבחים ריש ד' נ' בפלוגתא דר"א ור"י א"א לפרש כן ואמנם שם הרי לענין חיוב כרת דאכילת נותר מיירי וע"ש ועי' רש"י חולין קט"ו י"ב ד"ה אבל מ"ע דכל קדשים שאינם ראוים לאכילה תעובר צורתן כו'. ולפ"ז יש ליישב דברי רש"י דהכא והייט דסובר באמת דלתי' רנב"י בעי שריפה מס' ומ"מ הוכרח לפרש דאתי כר"ש. די"ל דסובר דהא דאמרינן שימוש נותר מלתא הוא בדוקא בנותר אמרו כן משום דשריפתו מפורש בקרא ולא בשאר פסהמ"ק אפי' פיגול לא אלים להלריך שימוש פיגול שריפה. וא"כ שוב ל"ה מצי לאוקמא תי' דרנב"י אליבא דר"י דלעולם יש בפסח משום ש"ע. דלסברא זו לר"י במלא עצמות פסח חלולים ל"ה לריכי שריפה כלל. משום דנימא דודאי מפסח פסול קאתי כיון דסברס וחזקה דל"ה עביד איסורא דש"ע ובודאי הם מפסח פסול שלא היה לו שעת הכושר דלכ"ע אין בו משום ש"ע וחלליניהו ודאי מקמי דנהוי נותר שלא ילטרכו העצמות שריפה משום שימוש נותר וא"כ ליכא ס' כלל שמא שימשו נותר כיון דלא משכחת אליביה שום היתר לש"ע רק בכה"ג ולזה הוכרח לפרש דלרנב"י אתי כר"ש ומשכחת ג"כ לד היתר לש"ע אחר שנעשה נותר אפי' בזבח כשר וא"כ הוה שפיר ס' שמא שימשו נותר כיון דליכא הוכחה דמזבח פסול קאתי מדחלליניהו דהא גם בכשר מותר לחללם אחר שנעש' נותר וא"כ דלמא חלליניהו אז ושימשו נותר ולזה לריכי שריפה מס'. וממילא דא"ש מ"ש דר"ז פליג ארנב"י משום דלא אלים שימוש נותר להלריך שריפה מס' ול"ק קו' מהרש"א כלל דהא באמת לרנב"י גם לר"ש הוה השריפה רק מכח ס' וכמ"ש. ובהכי ניחא נמי מה דהוי קשיא לי לפי הבנת המפרשים בדברי רש"י דמש"ה מפרש אליבא דר"ש דלהוי הוכחה דודאי שימשו נותר. דהא בזבחים ד' נ"ז ובכמה דוכתא פליגי ראב"ע ור"ע בזמן אכילת הפסח מדאורייתא. דראב"ע סובר דאכילת פסחים מה"ת עד חלות ור"ע סבר דמה"ת הוה זמן אכילת הפסח עד ע"ה. ובסוף מכילתן דף ק"כ מבואר דלראב"ע משעת חלות הו"ל נותר ופרשב"ם דהא דכתיב לא תותירו ממנו עד בוקר לשריפה אתי דעד בוקר לאו בר שריפה הוא ולר"ע ל"ה נותר עד ע"ה ומיהו מדרבנן ודאי דאינו נאכל רק עד חלות משום סייג ככל הנאכלין ליום ולילה. ועיי' גל"ח שם ובברכות ד' ט'. ולפי זה אליבא דר"ע דאינו נעשה נותר עד הבוקר ולא מטמא ידים אז ומ"מ כשהגיע חלות אסור לאכול הבשר מדרבנן. ודאי דמחלות עד ע"ה ליכא משום ש"ע אליבא דר"ש דסובר דהיכי דהבשר אינו ראוי לאכילה משום נותר ליכא משום ש"ע וה"נ אע"ג דלא הוי נותר עדיין כיון דמכל מקום תו ל"ח מדרבנן ומיקרי אינו ראוי מן התורה כנודע ממילא דלית ביה משום ש"ע לר"ש ולא שייך בזה אין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בקום ועשה דהא לא התירו ש"ע רק הואיל וגזרו איסור על הבשר הוה ממילא כעצמות שאין עליהם בשר ראוי לאכילה דלית בהו משום ש"ע. ואם כן לפי זה יקשה דאכתי גם לר' שמעון אמאי לריכי עצמות פסח שריפה במלאן חלולים והרי גם אם נוקמא בחזקת כשרות י"ל דלא עביד איסור דש"ע וחלליניהו משעת חלות עד ע"ה דליכא האי שעתא משום ש"ע ולא שימשו נותר כלל. וא"כ חיסר רש"י עוד תנאי דאתי כר' שמעון ואליבא דראב"ע ולא משכחת היתר לש"ע רק בשכבר נעשה נותר אחר חלות וע"כ דבאמת גם לרש"י לרנב"י עיקר השריפה מס' ולזה במלאן חלולים לריכי שריפה דהא ליכא הוכחה דחלליניהו אחר חלות קודם דהוה נותר כדי להציל המוח מנותר דהא ע"כ יתותר כיון דלא מצי למיכליה משום סייג ודוקא בקדשים יש הוכחה זו דיכול לשבור ולאכול המוח מה שאין כן בפסח וכיון דבכל ענין היה החלילה בפסח פעולה בטל ולא מהני ליה מידי הוה שפיר ספיקא ובעי שריפה מס' וא"ש. ולפ"ז נראה דהרמב"ם סובר דלאו דוקא שימוש נותר רק דה"ה שימוש שאר פסולים מלתא הוא ולריך שריפה ומכש"כ בפיגול דפיגול ונותר בחדא שייטי שייטי כמ"ש הכ"מ בה' פסהמ"ק שם ובכ"מ וכן מבואר להדיא בדבריו בה' אה"ט שהבאתי לעיל ולזה שפיר אף דפוסק כר' יעקב לריכי העצמות שריפה ממנ"פ דאפי' תלינן משום חזקת כשרות דלא עשה איסור דש"ע דהם מפסח פסול הרי הוה שימוש פסול ולזה שפיר היכי שמלא עצמות פסח חלולים לריך לשורפם:

שוב ראיתי דאכתי לא אתי שפיר. דאיך נימא דמשום חזקת כשרות כדי שלא נאמר שעשה איסור דש"ע תלינן דהוא מפסח פסול דהא אכתי הוה מרעינן לחזקת כשרות דכהן שפיגלו וכדומה. וניהו דלא קשה דהא חזינן שעשה איסור בטילטול העצמות דהוה מוקלה. משום דכיון דלא הוי רק מדרבנן קילא ליה כמו שכתב הה"מ פ"א מה' איסורי ביאה דבדרבנן כולי אינשי לא זהירי וזה דלא כתשובת פ"מ שהביא באורים ותומים סי' ל"ד ס"ק כ"ב ועיין רדב"ז שהביא המנ"ל פ"ו מגירושין ועיין מה שכתב המגיה במנ"ל פ"ד מהלכות מלוה ואין כאן מקומו. אבל הרי ע"כ מרעינן לחזקת כשרות דכהן בדאורייתא. ותדע דאם לא כן לדעת הרמב"ם עצמות קדשים נמי לבעי שריפה מספק שמא הם מזבח פסול ושימשו פסול ועל כרחך דמה"ט לא חיישינן להכי כלל. ואמנם דברי רש"י אכתי מלינן לפרושי דמשום חזקת כשרות דל"ע איסור דש"ע הוה לן למיתלי שהם עצמות שידע שאין בהם כזית מוח דלית בהו משום ש"ע כמבואר בד' פ"ה וברמב"ם ה' ק"פ שם ובודאי תלליניהו מקמי דהוי נותר להציל המוח מאיסור נותר ע"י שיאכלנו לפמ"ש האחרונים דאיסור בל תותירו דנותר הוה ג"כ בפחות מכזית כיון דלא כתיב ביה אכילה וע' בס' לימודי ד' קונטרס ל' מעניט הביא כן בשם הרדב"ז בתשוב' ח"ב סי' קל"ה. הן אמת שמדברי רש"י בחולין דף קכ"ה ד"ה במוקדשים אמאי טמאים שכתב הרי לא שימשו נותר דאין נותר פחות מכזית. מוכח לכאורה דאינו עובר על בל תותירו בפחות מכזית. אך י"א דהרי שם לענין טומאה קאי ונותר גופא לכ"ע אין מטמא בפחות מכזית כמבואר בד' פ"ה ומכש"כ שימוש נותר ולכן כתב רש"י הרי לא שימשו נותר היינו נותר שמטמא דאין נותר מטמא בפחות מכזית. והא ודאי דגם לדעת התוס' שם דשימוש נותר מלתא הוא גם בחלליניהו אין לחוש בקולית שתומה דמיירי במתני' שמא הי' תחלה כזית ונתמעט אח"כ כיון דהוה אפי' בנותר גופא רק מדרבנן כשרואין עתה שאין בו כזית אין לחוש כלל ואינו טמא. ועי' בס' לב אריה שם שנתקשה בדבר ודבריו תמוהים וע"ש. וכיון שכן שפיר יש חזקה דכשרות דחלליניהו קודם דהוה נותר שלא יעבור על המוח באיסור נותר כיון דמצי למיכלי' ע"י חלילת העצמות דלית בהו משום ש"ע כיון דלית בהו כזית מוח. וא"כ ל"ה לריכי שריפה אליבי' דר"י. ולזה מפרש כר"ש והוה שפיר ס' שמא עכ"פ הם מעצמות שיש בהם כזית מוח וע"כ חלליניהו לבתר דהוה נותר ושימשו נותר ולריכי שריפה מס' וא"ש. אבל לפ"ז שוב יקשה קו' מהר"י אלפנדרי על הרמב"ם כיון דהוא פוסק כר"י נימא דמשום חזקת כשרות דלא עבר אש"ע דע"כ הם מעצמות דלית בהו כזית וחלליניהו ודאי מקמי דהוה נותר ואמאי לריכי שריפה כלל. דהרמב"ם סובר דכ"ז שהעלם סתום מכל לד א"א לידע ולשער כלל אם יש במוח שבו כזית או לא דהא הוא כעלמים בבטן המלאה ואפי' בקולית שהיא גדולה מבואר בחולין שם דמיירי באין בו מוח כזית ועי' טו"ז י"ד סי' כ"ה והא דמשני רבינא בד' פ"ה בקולית היינו דבקולית מסתמא יש לחוש דיש בו כזית מוח ולכן אסור לקון עכ"פ מס'. ול"ל לפ"ז הא דמפרש ר"ל שם לברייתא דועלם לא תשברו בו א' עלם שיש עליו כזית בשר וא' עלם שאין עליו כזית בשר דהך אין עליו כזית בשר מבחוץ אבל יש עליו כזית בשר מבפנים דהייט מוח והרי כיון דא"א לידע קודם שבירה אם יש בו כזית מוח הוה הת"ס ור"ל גופא סובר במס' מכות ובכ"מ דהת"ס לאו שמה התראה ואיך יהיה בו משום ש"ע. הייט כיון דמסיק הש"ס במכות שם דלר"ל תרי תנאי אליבא דר"י בזה ע"ש מוקי להאי

נהאי ברייתא כמ"ד הת"ס שמה התראה. ועי' בתוס' סד"ה איתמר ובמהרש"א שם. לזה נ"ל כוונת הרמב"ם בפ"י מק"פ שם ה' ג' שכתב אין חייבין אלא על ש"ע שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח אבל עלם שאין בו מוח ושאין עליו כזית בשר אינו חייב על שבירתו. ולכאורה יפלא דניהו דברישא לא הוצרך לפרש שיש בו מוח כזית כיון דכבר כ"כ אלל בשר ה"ה במוח דמ"ש אבל בסיפ' דהתחיל במוח למה לא כתב עלם שאין בו מוח כזית ולא נקט כזית עד לבסוף אלל בשר. וגם למה מהפך הסדר דברישא כתב בשר תחלה ואח"כ מוח ובסיפא נקט מוח תחלה ואח"כ בשר ואולם ידוע מ"ש התוס' כאן ד"ה א' עלם כו' ובכמה דוכתא דדרך לנקוט הפשוט קודם. ולזה שפיר ברישא בחיוב כתב הרמב"ם תחלה יש עליו כזית בשר דבזה פשוט שחייב שהרי התראת ודאי הוא וכתב מוח אח"כ דזה אינו פשוט כ"כ שחייב דהא קודם השבירה הוה הת"ס שמא אין בו כזית מוח ורק כשרואין אח"כ בתר השבירה שיש בו כזית מוח חייב משום דהרמב"ם פסק בפט"ו מה' סנהדרין דהת"ס שמי' התראה לענין מלקות עכ"פ וע' ט"ב מהדו"ת חאהע"ז סי' ע"ו. ובסיפא לענין פטור דרלה לנקוט ג"כ הפשוט קודם לא כתב שאין בו מוח כזית דהא בעלם שיש בו מוח קודם השבירה לא נדע שיפטור דדלמא יש בו כזית מוח ואי הוה נקט אין עליו כזית בשר קודם ג"כ לא היה פשוט יותר רק או העלם שהבשר עליו אין בו מוח כלל כמובן ולכן כ' תחלה עלם שאין בו מוח והיינו שאין בו מוח כלל וכיון שכתב אח"כ אלל בשר כזית שוב ממילא נדע דה"ה מוח דמ"ש וא"ש. ולפ"ז ניחא ג"כ הא דל"א הכא מכח חזקה דהס מעלמות שאין בהם מוח כזית כיון דא"א לידע זה קודם השבירה א"כ ממילא דלא היה רשאי למחללינהו אפי' לאכילה כלל:

ואמנם כל זה לפי מה שהבינו כולם דהרמב"ם ע"כ בעלמות שהיה בהם מוח ומלאן חלולים איירי משום דתפסו במושלם דעלמות שלא הי' בהם מוח מעולם גם בפסח ל"ל שריפה כדקאמר הש"ס בפשיטות לשדינהו אי דלית בהו מוח. אכן סתימת דברי הרמב"ם לא משמע הכי כלל ובאמת שבמג"ל בה' ק"פ שם רלה לפרש דהרמב"ם איירי בעלמות שלא היה בהם מוח כלל ואפ"ה שייך בהו משום ש"ע ולריכי שריפה מפני התקלה דש"ע וסובר דהא דבעינן עלם שיש בו מוח הוא רק לענין חיוב אבל איסורא איכא עכ"פ גם באין בו מוח ותבלין לזה מהא דכ' הרמב"ם אין חייבין כו' דמשמע חיובא הוא דליכא הא איסורא איכא. אך שדחה זה בחזקת היד מהסוגיא דקאמר בפשיטות אי דלית בהו מוח ל"ל בשריפה לשדינהו. ואמנם לע"ד הדבר נכון. ובודאי דיוקו אמת דדעת הרמב"ם דחיובא הוא דליכא הא איסורא איכא. וראיה ממ"ש הרמב"ם שם בה' ח' הסחוסים שהם כמו עלמות רכים הרי אלו מותרים לאוכלם ופי' כן המשנה דכל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ראשי כנפים והסחוסים דהיינו כל הנאכל בשור הגדול ע"י שלקא מותר לאוכלו בגדי הרך בללי ול"ח דהוי כש"ע והרי אלו ודאי דלית בהו כזית מוח ואפ"ה ס"ד דאסור לאוכלם משום ש"ע לולא שנאכלין בשור הגדול ג"כ ע"י שלקא וע"ש בכ"מ. ואמנם איסור זה לאו מה"ת היא דמלבד דהאי איסורא היכי רמיזא בקרא. ויהיה דברי הרמב"ם מופרכים מיניה וביה דהא כ' שם בהלכה ה' השורף עלמות והמחתך גידין אינו חייב משום ש"ע וע"כ נדייק גם בזה מדכ' אינו חייב משום ש"ע דמ"מ יש איסור גם בשורף משום ש"ע ואי איסור זה מה"ת ודאי דאין לחלק בין שריפת עלם שיש בו מוח או לא כיון דלא איתמעט שריפה רק מחיובא א"כ איך אמר דלהכי שורפין העלמות שאין בהם מוח מפני התקלה דש"ע והרי ע"י השריפה נעשה ודאי איסור תורה ונתרחק מפני תקלה דאיסור שבירה ע"י איסור שריפה ודאי ואיך רשאי לשורפם כלל כיון דטהר ליכא בהו. ואמנם באמת איסור זה הוא רק מדרבנן שגזרו על ש"ע שאין בו מוח אטו יש בו מוח וכן הוא לענין שריפה דודאי אסור שריפה עכ"פ מדרבנן בעלמות שיש בהם מוח משום פקע או הפסד קדשים כמבואר להדיא בש"ע שם אבל בעלמות שאין בהם מוח לא גזרו על שריפה דהוי גלג"ז כאן דש"ע שאין בו מוח גופא ל"ה רק מדרבנן. והדבר מפורש בירושלמי בפרקין סוף ה' י"א ר' ירמי' בעי ולית הדא פליגי על ר"ש בן לקיש דרשב"ל אמר עלם שאין עליו בשר מותר לשוברו לא אמר אלא שלא ילקה אבל לאסור אסור וע"ש בק"ע הרי להדיא דעכ"פ יש איסור בעלמות שאין בהם מוח ובהיינו ודאי רק מדרבנן דאל"כ איך אמר רשב"ל לשון מותר לשוברו כיון דאיסור יש וע"כ דהך מותר היינו מדאורייתא ומדרבנן אסור משום גזירה שלא יבא לשבור גם עלמות שיש עליהם כזית בשר או מוח ואולם איסור דרבנן זה נראה דתליא בפלוגתא דר' יעקב ור"ש אי יש בפסח משום ש"ע לעולם גם אחר שנעשה נותר דלר"י דסובר דלעולם אית ביה משום ש"ע שפיר חיישי' דע"י היתר דש"ע שאין בהם מוח יטעה דלית בפסח משום ש"ע וישבור ג"כ העלמות שיש בהם מוח דניהו דביו"ט עלמו ליכא חשש שבירה דהא אסור לטלטל העלמות משום מוקלה וגם בלא"ה ל"ל לטלטלינהו ולמתברינהו ביו"ט בעידנא דלא עסיק בהו אבל עכ"פ יש לחוש שישברם אחר יו"ט כיון דאז יש בו ג"כ משום ש"ע משא"כ אי סובר בזה כר"ש דלאחר שנעשה נותר אין בו משום ש"ע א"כ ל"ל לגזור על עלמות שאין בהם מוח משום יש בהם מוח כיון דביו"ט בלא"ה אסורים אפי' בטילטול וגם בלעדי זה אין לו עסק עמהם ביו"ט דהא לא מלי למשרפינהו ולאחר יו"ט שוב ליכא איסור כלל בש"ע וא"כ ל"ש גזירה כלל ואליבי' ודאי דאין בש"ע שאין בו מוח איסור כלל אפי' מדרבנן ובזה א"ש הא דפריך בסוגיא שם על ר"ל דאמר דעלם שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במק"א אין בו משום ש"ע ממתני' דאבר שילא מקלתו חותך עד שמגיע לעלם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך וא"א דביש עליו כזית במק"א אין בו משום ש"ע ל"ל דקולף עד שמגיע לפרק נקלוף ביה פורתא ונתברי' כו' ולכאורה אי נימא דבעלם שאין בו מוח ניהו דחיובא ליכא אבל עכ"פ איסור יש א"כ מאי פריך ונתברי' הא איסורא איכא למתבריה ולפמ"ש נכון מאוד. דהא מתני' להאי פירקא אתיא בזה כר"ש דלאחר שנעשה נותר אין בו משום ש"ע דאל"כ בלא"ה לא פריך מידי דנתברי' דהא ודאי א"א לקלוף הבשר היולא דהא מוקלה הוא אפי' לר"ש בשבת ויו"ט דל"א למידי

אפי' לכלבים וע"כ ישאיר הבשר כאסור וא"כ לר"י דסובר דגם היכי דהבשר אסור באכילה יש בו משום ש"ע בהיה לו שעת הכושר ונפסל ל"ק כלל ונתברי' דהא יש עליו כזית בשר של היולא ואסור בשבירה וע"כ דמוקי לה ככ"ע (שו"ר דז"א דהא לר"ל קאי. ומ"מ ניחא די"ל דמוקי ככ"ע וכ"כ במרכבת שם). אפי' כר"ש ושפיר ק' ונתברי' משום דאין לחוש לבשר היולא כיון דאינו ראוי לאכילה ליכא לדידיה משום ש"ע כמו בנותר וממילא דלא מלי למימר נ"כ דעכ"פ מדרבנן אסור בש"ע שאין בו מוח דלר"ש ליכא כלל איסור מדרבנן וכמ"ש ועפ"ז מיושב שפיר הא דקאמר הש"ס בפשיטות אי דלית בהו מוח ל"ל בשריפה לשדינהו. והיינו דהא הש"ס בהאי ס"ד דמייתי סייעתא לרב מרי דשימוש נותר מלתא הוא ממתני' דהעלמות ישרפו ולא יתבריניהו ונחללה למוח דידהו ע"כ אזיל אליבא דר"ש דסובר דבניתותר לית ביה משום ש"ע דלר"י ליכא סייעתא כדדחי באמת דאתיא כר"י ואסור למיחללינהו משום ש"ע וכיון שהסייעתא אזלא אליבא דר"ש ממילא דשפיר פריך בפשיטות אי דלית בהו מוח ל"ל שריפה לשדינהו משום דלר"ש ליכא באמת אפי' מדרבנן איסור דש"ע כלל באין בו מוח ולזה דחי דאתי כר"י וממילא דגם עלמות שאין בהם מוח טעונין שריפה משום תקלה דש"ע דאסור עכ"פ מדרבנן. ובזה מיושב היטב קו' התוס' שם שהקשו דאכתי נוליא המוח ע"י גומרתא ע"ש בד"ה בו בכשר. ולהאמור ניחא דהא גם באין בהם מוח טעונין שריפה כיון דש"ע אסור בהו מדרבנן ולהכי קאמר ג"כ הש"ס בהא דפריך לר"מ מברייתא דכל עלמות הקדשים א"ל שריפה חוץ מעלמות הפסח מפני התקלה ה"ד אי דלית בהו מוח ל"ל שריפה והיינו דס"ד גם האי קושיא אזלא אליבא דר"ש דס"ד דעיקר דינא דר"מ דשימוש נותר מלתא הוא נלמד ממתני' כסייעתא שהביא הש"ס לעיל ואם כן ע"כ דסובר כר"ש דאל"כ [ליכא] הוכחה ממתני' כלל וכיון שכן שפיר פריך למה לי שריפה כיון דלר' שמעון לא לריך שריפה כלל ולזה משני דבאמת אתי כר' שמעון ומכל מקום לריכי שריפה דמיירי במלאן חלולים וליכא ק"ו מברייתא ואיכא סייעתא ממתני' וזה שכ' רש"י אליבא דרנב"י דאתי כר"ש וא"ש מאוד. ולפ"ז אתיין דברי הרמב"ם בפ"ט ובהלכות קרבן פסח כפשטן דכיון דהרמב"ם פוסק כר"י דיש ש"ע גם אחר שנעשה נותר ממילא דיש גם בעלמות שאין בהם מוח איסור שבירה מדרבנן וכמבואר בירושלמי ולכן כ' דבעלמות שאין בהם מוח חיובא הוא דליכא אבל איסורא מדרבנן איכא. וזה שפיר כתב בפסהמ"ק וכאן דעלמות הקדשים אין טעונין שריפה מלבד עלמות פסח ומיירי גם בעלמות שאין בהם מוח ולריכי שריפה בפסח משום תקלה דש"ע דאסור בהו מדרבנן עכ"פ וכמ"ש וא"ש. ואמנם לפ"ז לריכים אנו לפרש דברי הרמב"ם פ"ט מה' ק"פ ה"ב שכ' אבר שילא מקלתו חותך הבשר עד העלם וקולף את הבשר שבפנים יאכל ושבחוץ ישרף וחותך בקופץ אם הי' שאר קדשים ובפסח שאסור לשבור בו עלם קולף עד הפרק ומפרק האבר שילא מקלתו ומשליכו ע"ש. והנה מ"ש גם בקדשים קולף כבר תמה הלח"מ והניח בל"ע. ואמנם התוס' יו"ט במשנה זו דקדק מדכ' ברישא בקדשים מה שלחוץ ישרוף וגבי פסח נקט ומשליכו לחוץ וע"כ מפרש דמיירי בעלם שאין בו מוח ולכן משליכו ול"ל שריפה ע"ש ואולם לפמ"ש הרי להרמב"ם גם בעלמות שאין בהם מוח טעונין שריפה וע"כ לפרש דמ"ש הרמב"ם ומשליכו לחוץ היינו משום דדוקא בקדשים דמיירי בחול ואז רשאי תיכף לקלוף כל הבשר הן הכשר מה שבפנים והן הפסול מה שילא לחוץ לכן כ' דקולף כל העלם משא"כ בפסח דע"כ ביו"ט לא מלי לקלוף כל הבשר דמה שילא הוא מוקלה ואינו קולף אלא בשר הכשר לאכילה ולזה שפיר כ' ומשליכו לחוץ עד אחר יו"ט כיון דעתה לא מלי לשורפו משום יו"ט ובאמת אחר יו"ט לריך שריפה מ"מ בין ביש בו מוח או אין בו מוח משום תקלה או משום דשימוש יולא לפמ"ש למעלה דלהרמב"ם אין חילוק בין שימוש נותר לשימוש שאר פסולים וא"ש וע' בס' הרמ"ז על משניות ועפ"ז גם דברי החינוך שהבאתי למעלה ניחא דמיירי גם כן בעלמות שלא היה בהם מוח מעולם ורק שהסביר הטעם מה דאמר בירושלמי דמדרבנן אסור באין בו מוח שהוא משום דנשאר עליו מעט בשר ולא ידקדק אם יש בו כזית וישברנו ויעבור על ש"ע ולהכי לריכי כולהו שריפה מפני התקלה וכדכתיבנא וכ"ז לענ"ד ברור ונכון מאד בס"ד:

ועיין במרכבת המשנה ח"ג בהל' פסהמ"ק והל' ק"פ מ"ש בסוגיא זו ובדברי הרמב"ם במקומות הללו ואין הפנאי מסכים לבוא על סדר דבריו והרואה יראה מה שיש לבנות ולסתור בדבריו מתוך מ"ש. ואמנם בעברי במרולה זה חזיתי לו שהק' לאוקימתא דרנב"י אמאי במלאן חלולים לריכי שריפה משום חזקה שנשימשו נותר או פסול והרי קיי"ל כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים טעון עיבור לורה ובודאי דפסח שנפסל בדם ובבעלים פסול מיקרי ואין בו משום ש"ע מיהו מ"מ לא נעשו העלמות שימוש פסול להלריכם שריפה כיון שעדיין לא הוזקקו לשריפה וא"כ משכחת לי' שחללן בהיתר קודם עיבור לורה שעדיין לא הוזקקו לשריפה ולא נעשו שימוש פסול ע"ש. ובאמת שלפי דעתו עדיפי ה"ל להקשות לראב"ע דאכילת פסחים מה"ת עד חלות ומ"מ לא לריך שריפה עד שיעלה ע"ה וא"כ משכחת לה בכל הפסחים אפי' בכשר לגמרי שמותר לו לחללם קודם שנעשו שימוש נותר שטעון שריפה מחלות עד ע"ה דאז פסול משום נותר מה"ת ושריפה לא בעי עדיין. אך זה ליתא דכיון דמחלות הו"ל נותר גמור ניהו דעדיין לא לריך שריפה מ"מ מיקרי העלמות שימוש טהר ונותנים עליהם דין דנותר עלמו דלכשיגיע זמן שלריך לשרוף הנותר עלמו לריך ג"כ לשרוף העלמות ששימשו נותר גם בחללינהו מקודם והרי סתמא אמרו שימוש נותר מלתא הוא דנותנין על שימוש הנותר חומרא דנותר עלמו. וגדולה שימושה דכמו שטעון הנותר עלמו שריפה בבוקר ה"ה שימוש דידי' ולילה אין מחוסר זמן. ורחיה דהל"כ בלא"ה להני אמוראי בשמעתין דמש"ה אין שורפין קדשים ביו"ט מגזה"כ וה"כ ממילא דלא ניתק הנותר עדיין לשריפה ודלמא חללינהו הז דפסול הוה ולא הוזקקו עדיין לשריפה וע"כ דליתא. וכן הוא לענין שימוש פסול ועדיף יותר דבנותר מפורש בקרא דשריפתו ל"ה עד הבוקר ובפסול דטעון עיבור לורה הוה רק סברא כמ"ש התוס' בדף פ"ב ד"ה בשלמא.

ופ'

ועי' ס' או"ח השיג ג"כ על ש"א (הוא ס' ברוך מבנים אשר פ' בא). שהקשה קו' זו מרא"ש ולא ביאר כל הצורך ע"ש. ועי' תוספתא ספ"ה דפסחים דתני הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואין נאכל אלא עד חצות ואין חייבין עליו משום מחר דאין מחשבה פוסלת בו משום פיגול עד שיעלה ע"ה. ולכאורה סותר גמרא דידן דף ק"כ דאמר להדיא דלראב"ע מחצות הו"ל נותר. ומצאתי בס' אור זרוע גדול בה' פסחים סי' רל"א עמד בזה. ואמנם ע"כ תוספתא זו אתיא אליבא דר"ע דפסח נאכל מה"ת עד ע"ה ומחצות אינו אסור רק מדרבנן משום סייג. ותדע דאל"כ למה לא פריך מהא בזבחים דף כ"ו בפלוגתא דחזקיה ור"י במחשב לאכול אור לשלישי וכן האוכל אור לשלישי דלחזקיה פטור דהאכתי לא איתק לשריפה ולר"י חייב דכיון דאידחי מאכילה נפסל במחשבה וחייב כרת על האכילה. וא"כ לר"י קשיא האי דתוספתא. וע"כ דמוקי לה כר"ע ולכן אינו חייב משום פיגול ונותר אבל לראב"ע מחצות ה"ל נותר וחייב משום נותר ופיגול לר"י. ועי' שו"ת מנחם עזריה סי' א' ודבריו שם צ"ע ועי' שו"ת בשמים ראש ובהגהות שם סי' קכ"ה. עוד ראיתי במרכבת המשנה שם בפסהמ"ק שתלה פלוגתא דרנב"י ור"ז בשמעתין בהא דדף פ"א אי אכהנאי שלא החזיק בדרך רשאי לשרוף מעצי המערכה שעשאוהו כליקנין והטעם כ' התוס' משום דלב ב"ד מתנה כדי שלא ימנעו לשורפו וכו' דמצד הסברא בשימוש נותר דשריפתו רק מדרבנן ודאי לא התירו לאו דמעילה כדי שלא ימנעו מלשרוף ולעבור אדרבנן ע"ש. וגם זה לא נהירא דהא כיון דחזינן דבטמאה כולה או רובו שורפין אותו מעצי המערכה לפני הבירה והטעם כדי לביישן ואפי' אמר הריני שורף מעצי עצמי אין שומעין לו שלא לבייש מי שאין לו והתירו לאו דמעילה מפני דבר דרבנן ומחמת מיעוט שאין להם עצים ודאי דבלקנין אם חששו שמחמת לקנתן יעברו על דאורייתא וגם ישרפוהו מכש"כ שיעברו אדרבנן ובודאי עשו חיזוק לדבריהם ועי' כתובות דף ק"ו וז"פ ועי' בתוס' שבת דף כ"א ובמנחות דף כ"א לענין מלח ובמג"ל פ"ו מה' כלי המקדש ופ"ח ממעילה ואכ"מ:

ונשאר ליישב מה שיעדנו למעלה הא דמליין הש"ס על חל שחל עשר להיות בשבת כו' ופריך וליתי עשה ולדחי ל"ת ותמהו כולם דאמאי לא פריך מיד על הא דישרפו בט"ז ולא בט"ו מפני שהוא יום טוב ואמאי ניתי עשה ודחי ל"ת. והוא הרגש עצום. והיה נראה לומר בזה. דלכאורה קשה לפמ"ש האחרונים פ"מ א"ח וס' ש"ה דלמאן דיליף ביבמות פ"ק דעשה דוחה ל"ת מכלאים לימודים או אפי' גם למ"ד דאתיא מכלאים בציצית להני דסברו במנחות דף מ' דציצית נוהגת בנשים והוי עשה השוה בכל אין ללמוד מזה דעשה שאינו שוה בכל ידחה לל"ת השוה בכל ועי' תוס' יבמות דף ו' ד"ה טעמא. וא"כ לפמ"ש כולם דעשה דשריפת קדשים אינה נוהגת בנשים כיון דאין נשרף בלילה הוה מצות עשה שהז"ג דנשים פטורות ודלא כנראה מדברי התוס' בקידושין דף ל"ד בשם ר"י מא"י. לפ"ז מאי פריך וליתי עשה ולדחי ל"ת והרי הוה עשה דשריפת קדשים אינה שוה בכל שאינה נוהגת בנשים והל"ת דיו"ט שוה בכל ולהכי לא דחי כה"ג. ואולם לפמ"ש הריטב"א בקידושין דף כ"ט ליישב קו' התוס' שם הא דצריך קרא במילה אותו למעט דאשה אינה מחויבת למול בנה והרי בלא"ה הוה מילה מעשהז"ג ותי' דמעשהז"ג דנשים פטורות הוא רק במצוה שהיא חיוב על גוף האדם בפרטות כמו תפילין שהוא חיוב על כל אדם שיניח תפילין ואינו יוצא במה שחבירו מניח וכאו"א מחויב בה ומצוה רמיא עליו לבדו משא"כ במילה דאין החיוב על אדם זה דוקא דהא אפי' ב"ד מחייבי ה"א דלא גרעה אשה מב"ד להכי צריך קרא למעוטי ע"ש. ולפ"ז י"ל דשריפת קדשים ונותר אף דהוה מעשה"ג מ"מ נשים חייבות בה משום די"ל דאין המצוה מוטלת על איש פרטי דוקא דהיינו זה שהם שלו או שהותיר רק דהקפידה תורה שנותר וקדשים פסולים להוי נשרף וכל מי ששורפו קיים המצוה ולא רמיא מצוה על זה שהותיר יותר מכל אדם. וכ"כ בנו"ב מהדו"ק חאו"ח סי' ע"ו ע"ש ועיין מקו"ח סי' תל"א. וא"כ גם אשה חייבת דלא גרעה מכל אדם כיון דאין המצוה מוטלת דוקא על גוף אדם זה ולהכי הוה שפיר עשה השוה בכל. אך באמת לע"ד תליא בפלוגתא שבמכות אי נותר הוה לאו הניתק לעשה דר' יהודה סובר דנותר הוה לאו הנל"ע דכתבה תורה והנותר ממנו באש תשרופו בא הכתוב לנתקו לעשה לומר שאין לוקין עליו ור' יעקב סובר דאין לוקין משום דהוה לאו שאין בו מעשה ולא הוה ניתק לעשה כלל עיין תמורה ד' ד' דלמ"ד דל"ס נל"ע שפיר י"ל דאין המצוה על זה שהותיר דוקא אבל למ"ד דהוה ניתק לעשה ודאי המצוה דוקא על זה שהותיר לקיים העשה כדי שלא ילקה עליו ועיין רש"י מכות דף י"ד ע"ב ד"ה כל ל"ת כו'. והנה ר' מאיר סובר דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו עיין תמורה ד' ג' דר"י בשם ר"מ מצריך קרא בנשבע ללקות עליו אף שאין בו מעשה ומוכח דבכ"מ שאב"מ אין לוקין עליו. וממילא דנותר ל"ה נל"ע. ועפי"ז מיושב שפיר הא דמליין הש"ס על חל ט"ז להיות בשבת פריך וליתי עשה ולדחי ל"ת ולא תיכף על ישרפו בט"ז. משום דבלא"ה הוה מצי לתרוצי דמתני' כר"י דנותר הוה לאו הנל"ע ואז החיוב דוקא על זה שהותיר וממילא דאינו נוהג מ"ע זו דשריפת קדשים בנשים כיון דהוה מעשה"ג המוטלת על גוף אדם פרטי וכה"ג נשים פטורות וא"כ שוב הוה הך עשה דשריפת קדשים אינה שוה בכל ולהכי לא דחי לל"ת דיו"ט השוה בכל. ולזה מייתי תחלה הא דקתני חל ט"ז להיות בשבת כמלא דהי' יו"ט ראשון דפסח ביום ו' שהוא ע"ש והתוס' כ' ר"פ תמיד נשחט ד' נ"ח ע"ב ד"ה כאלו חל בשני בשבת דגם בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה קפדו על לא בד"ו פסח וכל הני משניות שמלינו דלא קפדו אהא אתיא כאחרים דאין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים ולא קפדינן על לא בד"ו פסח ע"ש. וא"כ ע"כ מתני' דידן דקתני דהי' פסח ביום ו' אתיא כאחרים וסתם אחרים ר"מ וכ"מ בס' ז"י. וא"כ לפ"ז שפיר פריך וליתי עשה ולדחי ל"ת דהא לר"מ ל"ה נותר נל"ע. ושוב י"ל דהחיוב על כל אדם וממילא דגם נשים חייבות בו ולהכי באמת לא שרפינן עכ"פ ע"י נשים והוה שפיר עשה השוה בכל וא"כ אמאי ל"ד עשה לל"ת וא"ש. ואולם לפמ"ש השעה"מ בה' פסהמ"ק שם דלמ"ד דנותר הוה ניתק לעשה ודאי דגם נשים מחויבות בעשה זו כיון דמוזהרות על הלאו של בל תותירו ע"ש. נסתר זה. ובלא"ה יש לפקפק קצת ועיין צל"ח בדף פ"ה ד"ה א' עלם:

ולכן נלע"ד דהנה דעת הרמב"ם בפ"י מה' ק"פ שהפסח היו צולין אותו שלם ואין מנקרים אותו מהגידין כשאר בשר והראב"ד השיג עליו ועיין בכ"מ שם. וראיתי בס' לחם שמים הביא ראיה להרמב"ם ממתני' דידן דהעלמות הגידין והנותר ישרפו בט"ז ואמאי ישהה הגידין עד ט"ז ויעשו נותר ולא ינקרו אותם מיד כיון דע"כ צריך לנקר עכ"פ גידין האסורין וישרפם קודם שיעשו נותר כיון דע"כ לשריפה אזלי. וע"כ דאין לנקר את הפסח מקודם שצריך לצלותו שלם ע"ש. ובלח"ש שת"י כתוב הג"ה בלדו בכתב ישן לא ידעתי למי שהראב"ד מוקי למשנתינו דמיירי בחל י"ד להיות בשבת ואין זה דוחק דלא תני כך בהדיא כיון דבעלמות ונותר יצויר אף בלא שבת. אך דבריו תמוהים דהאכתי תיקשי סיפא דחל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז והרי כשחל ט"ז בשבת הי' ער"פ בחול וא"כ למה לא יחללו הגידין בי"ד ולשורפם אז ולא לעשותן נותר ובפרט באותן דהוה רק מדרבנן וע"כ כדעת הרמב"ם דאין מנקרים הפסח קודם שצריך להיות שלם. והנה ידוע דעת הב"י באו"ח סי' י"א דבעשה שאפשר בשום פעם לקיים בלא דחיית הל"ת גם היכי דא"א לקיים כ"א ע"י דחיה אפ"ה לא דחי העשה לל"ת. ועיין אחרונים. ולפ"ז מיושב שפיר הא דלא פריך תיכף על ט"ו דידחה עשה לל"ת עד שהביא הך דחל ט"ז להיות בשבת. משום דהוי מצי למימר דנקט ישרפו בט"ז משום גידין ותני תרתי אטו חדא עיין יד מלאכי בכלליו סי' תרמ"ה דהא עכ"פ בגידין דהם נותר מעיקרם עיין רש"י שם אין העשה דוחה ל"ת משום דאפשר לקיים שניהם בלי דחיה בחל י"ד בחול לנקר בי"ד ולשורפם אז ולזה הביא סיפא דחל ט"ז להיות בשבת וממילא דהיה ער"פ בחול ואפ"ה נקט גידין ישרפו בט"ז ובאין לידי נותר וע"כ משום דהפסח צריך להיות שלם ואין לנקר אותו מקודם וא"כ לא משכחת כלל בלי דחיה ושפיר ק' דידחה העשה לל"ת וא"ש. ולהיות שהדברים עתיקים לא ראיתי להאריך וכתבתי פלפלת כ"ש לחיבת הקודש. ואולם לעיקרא דברי הלחם שמים לא נהירא כלל דאסור לשורפם קודם שנעשו נותר משום בזיון קדשים כדאי' בדף פ"ד ועיין עוד בתוס' בדף י"ג. ותדע דאל"כ עכ"פ אמאי לא יסירם אחר הצליה וע"כ דליתא והוא פשוט. ובקו' שהבאתי עיין צל"ח שדבריו נכונים ופשוטים ולעיקרא לק"מ ואין להאריך:

את זה המעט שמתי בטנא משום חבוב מצוה בשעתו להקריב **מנחת עני** ומה דרכו של עני בפרוסה ודל מביא עשירית האיפה שלא להוציא חלק לגמרי ויותר מזה אין המקום גורם וכבר הובא בפנים בכ"מ אחת הנה ואחת הנה איזה הערות ובקיאות בשמי והמה נרשמים בלשון בשם ח"א וכדומה לפי שלא רצה הגאון המחבר נ"י לקרות שמו כלל על הספר ולזה לא בא מפורש בפנים שום דבר אשר על ידו יוכל להתודע כי הוא חברו וקריבה זו תפלה ד' ברחמיו יאיר עיני במאור תורתו ויזכני ללמוד וללמד לשמור ולעשות אני וזרעי מעתה ועד העולם אנס"ו:

הק' **ראובן כהן ראפאפורט**